Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Ftc
2974

Digitized by Google

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

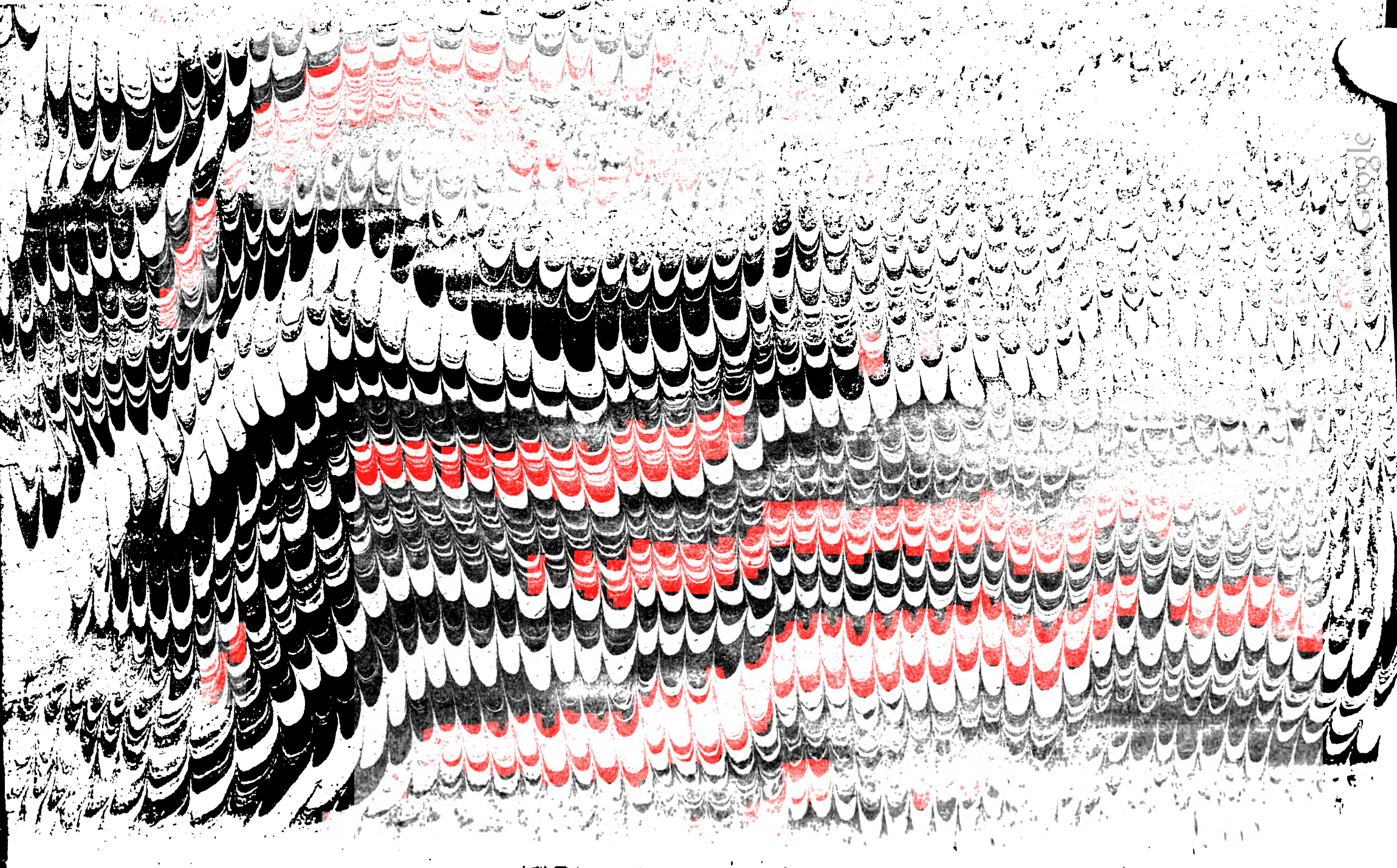

Acc 2984
R. 5269

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

D'oude Chronijcke ende Historien van HOLLAND (met West-Vriesland) van Zeeland ende van Vtrecht.

Van nieus oversien, vermeerdert, verbetert ende verciert met eenige Geslacht-registeren ende Genealogien der voornaemster Edelen, midtsgaders Steden, Dorpen, Heeren-Huysen, ende andere beschrijvinghen van Hollandt:

Voor desen nopt alsoo ghedruckt gheweest/

Door *W. van Gouthoeven*

Beginnende vanden Jare onses Heeren 449. tot dit teghenwoordigh Jaer 1636.

In 's GRAVEN-HAGE,
By Hillebrant van Wouw.
1636.

Digitized by Google

Digitized by Google

TOE-EYGHEN-BRIEF

Aen de

Edele / Moghende / wijse ende Ernt-feste Heeren: Mijn Heeren de Staten van den Lande van Hollandt / Zeelandt ende West-Vriesslandt.

Mitsgaders!

De Hoogh-acht-bare, Edele, Wijse ende Voorsienighe Heeren: Mijn E. Heeren de Ghecommitteerde Raden van de Admiraliteyten van de vrije Gheunieerde Nederlandtsche Provintien.

Ende

De Edele, Hoogh-gheleerde ende seer discrete Heeren, de Heeren Regeerders vande respective Steden deser gheluckseligher vrije Nederlanden.

MIIN HEEREN,

Van de weerdigheydt, lof ende nuttigheydt der Historien ende Chronijcken, inhoudende de handelinghen, gheschiedenisse ende daden ten tijden van onse Voorvaderen ghebeurt, is onnodigh alhier aen VEd: Mog: lang verhael te maken, zijnde sulcks alle de wereldt ghenoegh bekent: dan sal alleenlijck hier segghen, dat het betamelijck is, dat een yeder kennisse heeft van 't gene in sijn Vaderlandt in voorleden tijden ghepasseert ende gheschiet is, al-eermen met verkeerde nieusgierigheydt de Chronijcken van ander Landen gaet door lesen: Oversulcx, also d'exemplaria vande oude Chronijcke van Hollant, Zeelant ende VVest-Vriesslant, by my int Iaer 1595. ghedruct, nu overlanghe al ghedistraheert ende vertiert waren, ende ick van sinne was, en de my goet dochte den druck weder te vernieuwen; ende kennis ghekreghen hebbende, dat een goet ende eerlijck Burgher deser Stede, nu eenighe Iaren herwaerts, met groote moeyten, ende niet sonder kosten, by een versamelt hadde veel munimenten ende gheschriften, de Historien ende Chronijcke van Hollandt int besonder beroerende (daer van de voor-reden mentie maect) hebbe hem ghebeden, eerst de voorsz. oude Chronijcke te willen oversien; ende aen te teyckenen het ghene hy oordeelen soude, dat uyt de oude exemplaria behoorde, oft wel mochte uytghelaten worden, ende in plaetse van dien, weder by te voeghen ende in te setten alsulcke dinghen, die tot cieraet ende verbeternisse noodigh waren, op dat alsoo de voorleden gheschiedenissen, die noyt voor desen en zijn ghedruct, tot eeuwigher memorie van onse naecomelinghen, moghen gheleesen worden, 't ghene hy tot groot-making, eere ende roemverbreydinghe van Hollant, ende den vromen Inwoonderen desselfs, vergadert ende bekommen hadde, t' welcke by hem uyt liefde tot ons Vaderlandt, t' zedert ontrent twee jaren naer sijn vermoghen volbracht zijnde,

Digitized by Google

hebbe ick met yver ende vlijtigheyt, deſe nieuwe herdruckinghe begonſt, ende die met de hulpe Gods voleyndight zijnde, hebbe niet connen naerlaten, deſe oude Chronijcke, van uwen Lande van Hollandt, Zeelandt ende VVeſt-Vrieſlandt, als voorſz. is, verbetert ende vermeerdert, aen uwe Ed: Mog: met alle behoorlijcke eerbiedinghe ootmoedelijcken toe te ſchrijven, te dediceren ende preſenteren; verhopende dat het uwe Ed: Mog: niet onaenghenaem weſen en ſal: waer op deſe eyndende, ſal ick Godt Almachtigh bidden uwe Ed: Mog: te verleenen, voor altoos, een voorſpoedighe, gheruſte ende gheluckighe Regeeringhe, tot wel-ſtandt van den Lande, ende welvaren van de goede Ingheſetenen van dien. Gheſchreven binnen Dordrecht deſen eerſten dagh der maent Meerte, in den Iare ons Heeren M. DC. XX.

Uwe Ed: Mog: onderdanighe
Dienaer

PIETER VERHAGHEN.

Digitized by Google

Oet-gunstige Leser/ hier in dese Voor-reden wert int corte verhaelt / wat in dese nieuwe druck van de oude Chronijcke van Hollant/met West-Vrieslant/Zeelant eñ Wtrecht is te wege gebracht: Te weten/dat het is voor 't meerdeel den ouden Text / gelijck die eerst is gedruckt geweest int Jaer 1516. eñ daer na t'Amsteldam An. 1591. ende te Dordrecht An. 1595. maer in desen laetsten druck zijn om redenen uytgelaten alle de capittelen/ verhatende eenige fabulen ende materie ofte vertellinghen den Lande van Hollant oft den Inwoonderen van dien niet aengaende/ maer veel eer tot de Historien van ander Landen behoorende/ghelijck V.L. (confererende d'ouden druck met desen nieuwen) lichtelijck sal connen oordeelen: eñ in plaetse van dié zijn hier by my by-gevoeght eenige memorié eñ corte beschrijving vande Stedé vã Hollant/verhalende tgene Lodewijck Guycciardijn in sijn Nederlantsch beschrijvinge heeft nagelaten/ met alle de Ridderlijcke Hofsteden eñ Edel-luydé huysen ten platten Lande (ymmers wepnigh uytgesondert:) daer na een Cathalogue eñ Lijste van alle d'Abdijé/Cloosteren eñ Godtshuysé/die voor den Jare 1572. alhier te Lande plegen te wesen/besonder d'oude Abdije van Egmont/inde welcke alle tgene dat de outheyt eñ de Historien van Hollant aengaet/hier voortijts pleegh by naer alleen gevonden te werden. Volght dan een wijd-loopigh verhael van alle de Stadthouderen van wegen d'oude Graven over Hollant tot heden toe/ met de Presidenten eñ Raetsheeren van den Hove/ingestelt tot bevorderinge vande Justitie ende regeeringe des lants/ontrent het jaer 1428. als mede de Reken-meesters/Auditeurs ende andere Suppoosten oft Lidtmaten vande Camer vande Rekeninghe/ hebbende d'administratie vande Graeflijckeyts Domeynen. Daer na sal u. l. vinden een clare eñ duydelijcke deductie eñ uytlegginge vande Af-comste/Voor-ouders/ Nakomelingen/eñ Houwelijcksche alliancien / van meest alle de oude Edel geslachten van Hollant: om welcke wel te wege te brengen/ ick meer moeyten eñ arbeyt hebbe moeten aengaen/ dan om alle de reste: bekennende nochtans geern ende danckelijck/dat de dry personnen (die hier om d'eere wille ghenoemt werden) my int communiceren van sommige Genealogijen groot behulp hebben gedaen/als Joncheer Henrick van Serooskercke, heere van Stavenis/vanden Rade van Staten in Zeelant:wijlen D. Paulus Merula, eertijts Professeur inde Historié te Leyden/eñ de welgeleerde D. Arent van Bucchel, Advocaet t'Wtrecht:eñ so hier in ofte elders in dese mijn bydoeghselen eenige fouten zijn begaen/de sake anders zijnde in haer selven als by my is beschreven/de gene diet soude mogen aengaen/werden seer gebeden te willen gelové / dat sulcx niet met voordacht oft tot pemants naerdeel oft verckleening is gheschiet / maer by ongeluck van quade onderrechtinge:noch sal u. L. hier vinden een lange Lijste van alle de geleerde personnagien die in Hollant/Zeelant/ende Wtrecht geboren zijn geweest / ymmers welcker namen tot mijn kennisse zijn gecomen. Alle welcke voorsc. dingen (strekkende tot meerder cieraet ende luyster vanden Lande van Hollant) en zijn voor dese nopt in druck geweest/oft ymmers wepnigh der selver.

Voorts also het levé vande oude Graven van Hollant vanden eerstē Huyse/te weten/ tot Graef Ian den eersten toe / overleden int jaer 1299. by den Authenr vande oude Chronijcke beschreven was (ghelijck meest alle d'ander oude Chronijcken van Hollant) met veel dolingen/erreuren/fauten/so in tijt als inde sake: ende dat ter contrarie hier van/ de waerheyt is int licht gebracht bydē hoogh-geleerdē Pieter Schrijver van Haerlem/inwoonder tot Leyden/in zijn seer laborieuse eñ geleerde Aenteyckingē/by hem beschrevē eñ laten druckē / int Boeck genoemt Out Batavia, hebbe ick goet gevondē/tot voorderinge vande waerheyt/ eñ meerder verciercel van dese Chronijcke/eñ ter eeren vanden voornoemden Pieter Schrijver (die so wel geschrevē heeft) de voorsc. Aenteyckeninghen opt leven der ouder Graven van Hollant / hier in dese Chronijcke te setten eñ by te voegen: als mede eenige extracten uyt den Fransschen Historyn-schrijver Iean Froissard vã Valenchijn/die An. 1400. leefde/eñ uyt de Chronijckē van Enguerand van Monstrelet van Camerijc / die de Historien van Froissard in dry groote Boecken vervolght heeft/tot sijnē tijt / dat is tot ontrent dē jare 1468.

Digitized by Google

welcke twee Franſche ſchrijvers veel dingē verhalē/de Graven eñ dē lande van Hollant aengaende/ diemē in geē ander Hollantſche Chronijckē in Duytſch oft Latijn beſchrevē en vint. Ten leſtē hebbe ick in deſe Chronijcke ingelijft eenige oude Hantveſtē eñ andere memorijē/genomē upt ſommige ſo gedruckte als geſchrevene boeckē/ ſchriftē eñ oude munimentē/eenſdeels onder Mr. Adriaen van Meuſenbroeck, Advocaet alhier/als mede onder my berustende. De ſchildekens oft wapenē diemen hier voren op dē titel van deſe Chronijcke ſiet ſtaē/met het cijffer daer boven/bedupden dat in ſulckē jaer de Provintie eñ Lande van Hollant onder een ander maniere van regeeringe oft onder eenen Heere eñ Grave upt een ander geſlachte is gecomē/ door dē dat den voorgaenden ſonder manſoir geſtorvē was: Gelijck voor eerſt is Hollant bewoont geweeſt bp 't volc dat het lant(te voren onbewoont eñ woeſt zijnde)eerſt begrepē hebbē/eñ die Catthē hietē / eñ quamē upt Heſſen-lant/die doe vande Romeynen Catti genoemt werdē(oock wert noch een Cat van ſommige Hes genoemt)daer na de Romeynē geweldelijc bpde gehengeniſſe Gods het meerdeel van Europa vermeeſtert hebbende/is Hollant/dat doe een ghedeelte was van Out Batavien / eenſdeels mede onder haer gebiet geweeſt/doch niet met ſulckē ſlavernijē als ander Landen/alſo de Romeynē de Batauiers haer me-maets eñ Vriendē noemdē / eñ dat namaels de oude Heydenſche Roomſche Keyſers de Batauiers om haer vromighepdt wille tot lijf-bewaerders gebruycten/gelijc de oude Latijnſche Hiſtorien getupgen. Het Roomſche Rijck door beſtokē eñ aenvechten van ander vreemde Natien / ende 'tquaet regiment vande Keyſers geſcheurt/eñ ſo veel als vernielt zijnde/eñ de Francken oft Franſoyſen gecomen upt de Landen diemen nu Overijſel/Zallant/Drent/ Twent/Zutphen/etc. noemt eenen Coninck gecoren hebbende/is Hollant met Wtrecht (doe alle bepde onder den naem van Vrieſlant begrepen) vanden ſelven ingenomen geweeſt/ontrent het jaer 449. eñ is onder 'tvolcomen eñ overigh ghebiet der ouder Franſcher Coninghen ghebleven totten jare ons Heeren 913. (na tſchrijven vande geleerſte/als d'heere van Noortwijck/ eñ Pieter Schrijver hier voren vernelt/ met meer andere) maer na de doot vandē Coninck Lodewijck de Goedertieren An. 840. is Hollant geregeert geweeſt van ſijnen ſone Lotharius, Coninck van Auſtraſien waer onder mede begrepen waren de Landen diemen nu noemt Brabant/ Vlaenderen/Arthoys/Henegouwen/Luxenburgh/ Vermandoys / Lotthringen eñ andere: ende den naem van Hollant was doe noch onbekent / en is eerſt opgecomen naer 'tinſtellen vandē eerſten Grave/van Hollant daer bp te ſettē. Grave Dierck die An. 1075. begonſt te regeerē (nae dat den Tyran Govert metten Bult gedoot wert) was den eerſten die ſich dede noemē eñ ſchrijven Diederick der Hollanderen Grave. Dit eerſte geſlacht heeft het Lant geregeert 386. jarē te weten / tot op tleſt vant jaer 1299. doe Grave Ian den je. dier namē ſonder kinders ſterf/eñ hem ſuccedeerde ſijnen Neve Ian van Avennes Grave van Henegouwē/ eñ duerde ſijn geſlacht maer 45. jaren / doen Grave Willem dē iije. bp Staveren van de ongehoorſame Vrieſen verſlagen bleef An. 1345. De Graven upt den huyſe der Hertogen van Beyeren hebben geregeert tot het jaer 1436. doe de deſolate Gravinne Iacoba ſterf/eñ beloopt 71. jarē doe quam 'tlant onder de Hertogen van Bourgongien in Vranckrijck/ diet behouden hebben tot dat de ſtrijtbare Hertoghe Carel van Bonrgongien voor Nancy in Lotthzingen verſlagen bleef An. 1477. eñ maken maer 40. jaren. De Eertshertogen vā Ooſtenrijck bp houwelijck Gravē van Hollant gworde zijnde/hebben geduert tot den Jare 1572. oft 1581. te weten ontrent 95. oft 104. jaren/ende tzedert dien tijt heeft begonſt de ſouveraine regeeringe vande Heeren Staten/ tot hedē toe. Eñ hier mede deſe Voor-redē eyndende / wert den goetgunſtigē eñ diſcreten Leſer gebeden/ deſen mijnen arbeyt te willen ten goede houden/ ende ſoo ergens in ghefaelgeert is/ tſelve my ten beſten willen afnemen/alſo daer niemant is die alle dingen weet. Ten leſten/alſo deſe Chronijcke wel twee jaren onderhanden is geweeſt met drucken / ſal den goetgunſtigen Leſer wetē/ datter eenige(wiens namen hier geſtelt zijn/als noch levende)ondertuſſchen overledē zijn. Geſchreven te Dordrecht/ den 15en. der maent Aprijl/int Jaer ons Heeren xvjc. ende twintigh.

W. van Gouthoeven.

Digitized by Google

REGISTER,

ofte Tafel/

Dat is,

De Aenwijsingen opt eerste Deel van de Hollandtsche Chronijcke.

Aſoo meest eick Bladt in deſen Boeck is ghedeylt in twee Calommen / hebben wy in dit Register geset achter sommige Cijffers de Letter A. als bereerckenende d'eerste Calomme/ ende de B. de tweede/ om 't gene men begeert lichteliicker te vinden.

A.

Abbenbroeck Ghellacht-register. 154
Abdpen ghetweest in Hollandt. 212.
Abdpe te Rijnsburgh. 115. te Leeuwenhorst / 115. 116. te Conincxveit ofte Loosduynen. 116.
Abdoziten Coninck vermoort. 54 b.
Abspoel een Ridders hofstede. 81.
Adren van Egmont. 112/etc.
Ada de xb. Grafvinne van Hollant. 295.
Adelbrichus de ix. Biſschop van Vptrecht/ sent S. Ludger in Vriesland. 46. a.
Adelbrichus de ix. biſschop vā Vptrecht. 66.
Adelbolt de xix. Biſschop. 254. 1. 255.
Adolphus Ridder begaeft de Kerckē van Vptrecht. 257. b.
Adolf van Gheldet ghehangen. 493. b geslaghen. 511. b
Adolf van Nassou/ Keyser/ 327. a.
Adrianus de xb. Keyser. 19/b.
Adrichum een out Slot/ 79. Ghellacht ofte afcomste 151
Aemstellant ofte de stede van Aemstelldam 82 wort bemuert 529. b.
Aemstel ende Woerden 370. a.
Aertsbisdom van Vptrecht/ wort een ghemeyn Bisdom 45. a.
Aertbeving hen in Hollandt / 379. a.
Aelbert Hertoghe van Beyeren de xxbij Grave van Hollant 396 sijn eerste huysvrou ofte kinderen 397. a repst in Vranckrijck/ doet de heere van Abingen onthalsen 400. krijght huys te Vrederlant 401. b wort ghehult 403 b trout sijn 2 wijf 405. a. Edele sijns rijcks 406. b. krijcht 2. sijner kinderen upt ende sterft 415 b. sijn tweede wijf sterft 428. a.
Aelbert Repling ghedolven. 449. b.
Aenslagh op Montfoort/ 560 a.
Arent van Hoorn de xlix Biſschop vā Vtrecht. 401. b 404.
Aitena eertijts bp Delft. 80.
Aitena een seer oude heerlijckheyt 89. wort belept / 408. a b.
Alkemade 81. ghellachtregister. 153.
Alkmaer 83. gheplondert. 576. a/
Alsmonde Ghellacht-register. 151.
Alts van Boelgeest doot gheslagen. 406. b.
Alexander Aurelius Severius keyſ. 22. a.
Amersfoort belegen 400. b. wort gesocht te verraden 604. a. ingenomen 537. ende 614. a Amersfoortsche ghesellaghen 527. a.
Amstzael van Egmont. 130. 131. 615. a.
Anastasius de eerste 28. b. de tweede 35. a.
Andries Biſschop van Vptrecht/ 280. b.
Anſridus de xviij. Biſschop 254. a.
Anthonius de Goedertieren keyser 20. a.
Anthonius ende Scarus twee Edel Romeynen comen in deſe Landen/ 23. a.
Arckel/ een heerlijckheyt 85. Gellacht-register der Heeren van Arckel. 135.
Arent van Ysselstein rebelleert 393. b.
Arent van Egmont sterft 427 b.
Archarius ofi Honorius Keyseren 28. a.
Arnulphus Keyser 74. a.
Arnulphus de derde Grave van Hollant/ 248. b.
Assendelft ghellacht register 149.
Asperen de stede / slot ende heerlichrpt 86.
Asperen-van Vueren ghellacht. 152.
Assenburgh een Slot 79.
Aurelianus de xxij. Keyser. 22. b.
Aurindulius Coninck van Vriesland/ timmert een groot Casteel 31. b.
Augustijner Monniken te Haerlem 549. b.
Augustijnen kerck te Woerdzecht verbrant 573. a.
Azoelen verdestrueert 404. b.

B.

Batabieren oft Hollanders / haren oorspronck 3. a.
Bassianus de xxi. Keyser. 21. a.
Bailluschap ende Bailluwen van Zuytholland/ 75. 76.
Baensaert eertijts een Slot/ 80.
Batestein bp Spanen. 92.
Balchazar van Woerdestein smoort 537.
Balkensse Ghellacht-register 158.
Baldrijck de xb. Biſschop 247. a.
Baldewijn van Hollant de xvij. Biſschop van Vptrecht. 254. a.
Baldewijn de xxix. Biſschop. 287. b.
S. Baben totzen te Haerlem. 567. a.
Berckenroede een out edel huys. 89. ghellacht ende afcomste. 159.
Berendzecht bp Lepden. 82.
Beeren/ ende Abdpe bp Heusden. 114.
Bernulphus de xx. Biſschop vā Wtrecht/ 256. b. sticht twee Colegie hercken ende sterft 260. a.
Bestandt tusschen Hertogh Willem van Beyeren ende Hertogh Reynout 427. metten Hertoghe van Holst 606.
Binckhorst 98.
Biſschoppē t' Vptrecht crijgen haer Mpters 274. a.
Blockhuys bp Woerden 545. b.
Bloot / een Ridders hofstede 99.
Bontifacius de tweede aertsbisschop van Vptrecht 41. b ptdickt in Vriesland/ esi woort aldaer met Lij. mannen ghedoot/ 43. a.
Bodegraben verbrant 545. b/ 572 a.
Boetzelaer Ghellacht register 155.
Boschuysen een Ridders hofstede 82. ghellacht ende afcomste 157.
Boeckdzuckerije ghevonden 459. b.
Boswaert ingenomen 586 b.
Bommene 97.
Bouckhorst een Ridders hofstede 81. ghellacht ende afcomste 154.
Bouquet een Ridders hofstede 216.
Bolthazar Hiemar herdooper 592. b.
Brabant eerste begin 32 b.
Brant binnen Vptrecht 281. a binnen der Goude 463. a. te Middelburgh 552 b. te Haerlem 553. b. te Woerdzecht 301. b. te Goycum ende te Belle 567. a. te Amsterdam 564 / 573. b. tot Antwerpen 594. a. te Delft 603 a.
Breedenroede een Slot 79. ghellacht ende afcomste 120. tot 125.
Briel/ met het Landt van Voorn/ marsgaders hare Baillauwen 87.
Bronckhorst ghellacht-register 159.
Broer Cornelis van Woerdzecht 222.
Brugghelinghen rebelleren 547. b.
Burgh te Lepden 31. a. 227.
Burgh-graven van Lepden / Heeren van Wassenaer/ Polanen ofi 's Heerenberge Ghellacht ende afcomst 135.
Burgh/ gellacht ende afcomste 158.
Bulghestein te Rotterdam 83.
Burchart de xxiij. Biſschop vā Vptrecht 269 b. sterft 273. b.
Buspoeder Tozen te Mechelen coemt in Brant 618 a.

C.

Caius Caligula de vierde Keyser 15. b.
Calf met neghen boeten 606. b.
Cales in Vranckrijck belept 461 a.
Carus de xxb Keyser 22. b.
Carolus Martellus 38 a.
Carolus de Cale Keyser 70. b
Carolus de Grobe Keyser 73. b.
Carolus de vierde Keyser 377. a.
Carolus. sier voozt inde Letter K.
Carmeliten te Haerlem 322. a.
Cathusers oft Hatroosen in Hollant. 118. tot Vptrecht ende Amsterdam 406. b. eerste begijnsel 264 b.
Chzistiaen Coninck van Denemarcken comt in Hollant 587. b / wordt ghevangen 594. a.
Cistercien Oozde begin 264 b.
Claudius de bijsde Roomsche Keyser/ wint Brittanien / dats Engelant / bevecht de Slaven / ende werdt van sijn wijf vergheven 16. a. b.
Claudius de xxij. Keyser. 22. b.
Claes van Cats Ridder/ neemt Vptrecht in 328. b.
Claes van Rieten een Keuse. 354. a.
Clooster te Heemstede van S. Bernaerds oozde.
Cloosters van de vier bidbende Oozdens in Hollant. 118.
Clooster te Marienwaert 279. b.
Clooster tot Egmont wort ghereformeert 279. ibid.
Cocquet een Capitepn in Hollant 89. a.
Coentaet de eerste / Keyser 241. b

Digitized by Google

Coenraet de tweede / Keyser. 251. b.
Coenraet de xxij. Bisschop van Utrecht 265. wort vermoort 269.
Coeverden ingenomen 589. a.
Cometen oft Sterret sterren 28. 34. 36. a. 571. a. 592. b 594. a. 610. b.
Coninghen van Roomen 310.
Coppicq van Callaghen / ghellacht ende afcomste 164.
Coulster / een Edel huys in Vtrechtlant 85. ghellacht ende Afcomst 162.
Cralinghen ghellacht-register 161.
Croellinck Ghellacht register 164.
Croonestein / een Ridders hofstede. 81.
Croonenburgh Ghellacht-register. 162.
Crooswijck bij Rotterdam 83.
Cuijsbroeders Cloosteren in Hollandt / 119.
Cuijnder ende Lemmer ingenomen. 583. b.
Hier voorder in de Letter K.

D.

Daghvaert tot Sluys in Vlaenderē 481.
Daghvaert tot Hamburg 593 daghvaert om den Hollanders / Lubeeckſche ende Oosterlinghen / ibid. ende 613.
Daghvaert tot Rijnsburgh 612 b.
Daniel vanden Poel / Ridder 381. b.
David van Bourgongien / Elect van Utrecht 470 a. krijght sommige Steden ende Sloten int Sticht van Utrecht / ende wordt de Lb. Bisschop 471. ghe-schiedenisse tusschen hem ende de heer van Vreederoede 487. twist tusschen hem ende sijne stadt 509. b. sterft 561 b.
Decius de xxbiij. Keyser / 22.
Dedelstein een heerlickheyt in Zuyn-derecht. 78.
Delft / de Stadt / Wapen ende heerē huy-sen 80. d eerste Kercke aldaer 390. b. Delfs Bier seer vermaert 381. Delve-naers verdestrueren Polanen ell Vinc-hoost 398. Delft wort belept van Hertogh Aelbert van Beperen / in 't selve. Hare Poorte bij die van Oordrecht ge-nomen 419. a. de gheheele stadt ver-brant 603 a.
Delfshaven 415 a verbrant 542. b.
Den Dam ghelleght 589. b.
Diederick de eerste Grave van Hollandt / 239. mitsgaders de aentrecktinghen daer op van P. Scriberus / etc. Sijn handvesten van Coninck Lodewijc van Vranckrijck 232
Diederick de tweede Grave van Hollant / 245.
Diederick de derde van dien name / de 5. Grave van Hollant 256. wort met een fenijnighen pijl binnen Oordrecht door schoten 257.
Diederick de vijfde van dien name de 10. Grave van Hollandt 265. verwint de Vriesen 266 a. sijn huysvrouwe Wit-hildis sterft 266. is d'eerste die hem liet noemen Grave van Hollant 268. be-gaeft het Cloosster t'Egmont seer rijc-kelijck 268. Edelē in Hollant bij sijnen tijde 269.
Diederick de seste van dien name / de xij. Grave van Hollandt 276. Edelen in Hollandt bij sijnen tijde 281. b. sijn we-duwe 282. a.
Diederick de sevende van dien name / de xiij G. a've van Hollandt 290. Edelen bij sijnen tijde. 294.
Dieren tijt ende sterfte 369 a.
Dijckagien gheschiet aent eplant van Os-verflackee 337. 338.
Diocletiaen de xxcbj. Keyser 23. a.
Domicianus Vespasianus de xj. Keyser / 19 a.
Does / een Ridders hofstede in Rijnlandt 81.
Does / ghellacht register. 168.
Does in Zuydthollandt ghellacht Regi-ster 168.
Dockum in Vrieslandt ingenomen. 586. a.
Doctoor Poeck te Brussel onthooft 606. b.
Oordrecht met de Vorpen daer onder be-hoorende. 76. 77.
Oordrecht wordt beleghen 358. 438. 419. wort verbrandt 301. krijght haer Wa-pen 388 heeft een vermaerde haven. 411. b. overcomen twee ongheluckē / 462. b. verraders daer binnen ghestraft 566. a. d. Augustijnen Clooster verbrant 573. a. Oortenaers krijgen twee Fran-sche Leenroovers schepen 603. b.
Oordrecht in-ghenomen van de Cabbel-jauſche 524. eenen Mooytkuyl aldaer ontdeckt 610. Coninck Philips aldaer ghekroont 619.
Oosinck belept vande Fransopsen. 381.
Oorp / een Ridders hofstede. 80.
Oorp / Ghellacht-register 170.
Vrooghen Homer 612. b.
Vrenthers rebelleren 308. a.
Vudenvoorde een Ridders hofstede in Rijnlandt 81.
Vudenvoorde Ghellacht register 165.
Vudenvoorde-van-Opdam ghellachte / 166. van Warmont ende eenen anderen Tack 167.
Vussen / ghellachte ende afkomst 173.
Vuyn / ertrijcs eē huys by Roterdam / 83.
Vuyn / oft Vander Vuyn / ghellacht ende afcomst. 172.
Vuytlandt / Hoogh ende Nederduytsch-landt 2. a b.
Vuytschen heeren t'Utrecht 381. b.

E.

Edam / een Stedeken 95.
Eduward Coninck van Engelant / comt met sijn Moeder te Oordrecht 372 trout des Grave van Hollants dochter 372. wort verdreven 492 a. sterft 533 b.
Edelen in Hollandt / Zeelant ell Utrecht vanden Jare 1477. tot 1500. Fol. 554. tot 558.
Edelen vergaderen bij den Grave van Charlois inden Haghe 480 b.
Edelen / ertrijcs maer metten blooten na-me ghenoemt 234. b.
Eemstein een Clooster 404 b.
Egmont op de Hoeve bij Alcmaer 84. een Convent aldaer gestight / bij Diederick d'Eerste Grave van Hollant 239. ende comt tot quaden regimente 274.
Egmont / deser Edelen heeren Ghellacht ende afcomst begint 126. tot 133. mits-gaders de Graven van Buuren ende Heeren van Hoeytmeer upten selven stamme.
Egiboldus de xiij. Bisschop van Utrecht / 240 a.
S. Elizabeth 309 b.
Ende gheest een Ridders hofstede. 81.
Enckhuysen / der Stadts beschrijvinghe. 96.
Enghelbaert van Cleve / Mombaert van Utrecht bekrachtecht oft verwint Re-nen. 532 b.
Emenesse / een groot Oorp verbrant 381. b. gewonnen 528 b.
Erasmus van Rotterdam seer gheleerdt 220 sterft 604.
Eraclius Keyser van Constantinopelen. 30 a.
Evaluatie vant Gheit inden Jare xiij. C. xciij. 554. a.
Everstein een Slot 399. b. wordt verde-struert 421 a b.
Extract upt de Fransche Chronijcke van Froissard / aengaende den Lande van Hollandt 416. a. b. aengaende de Vrie-sche Oorloghen 417. a. b.

F.

Feestdagh van Maria præsentatie binnē Utrecht 534. b. banden gulden Vlies-618. a.
Forest / ertrijcs een Ridders hofstede in Kennemerlant 79.
Forest / Ghellacht-register 174.
Folpert van Leerdam een boos mensche 346. b.
Floris de derde bij den name / de xij. Grave van Hollandt 282. b. trecht met Grave Philips na 't heylich lant / ende wint Damiaten 283. b. 288. a. sterft ende wort tot Antiochien begraven 283. a.
Floris de vierde / xiij. Grave van Hollant 303. b wort verradelijck doot ghellagen 308 a. Edelen in Hollant bij sijnen tij-de: int selve.
Floris / Comte Willems broeder / Voocht van Hollandt 327. a.
Floris de vijfde / de xix. Grave van Hol-lant 327. a. wort van Gheert van Sel-sen doorsteken 330. 342. 344. 345. Ede-len bij sijnen tijde 347. b.
Floris van Wevelickhoven 404. b. wordt afsijdigh 407. a.
Floris van Ysselstein / gehult in Vries-landt / van wegē den Prince van Spaen-gien 573. b. sijn soon wort Stadthouder van Vriesland 611 b.
Francx van Borsselen trout Vrou Jaco-ba 438. a. b. sterft 493. b.
Frederick de viij. Bisschop van Vptrecht / bekeert de Zeelanders 64 b. desgheljcx den Coninck der Venen / ende wort ster jammerlijck vermoort 65 b.
Fredericus Barbarossa 286. a. b.
Frederick de tweede Coninck van Castil-lien wert Keyser 297. a.
Frederik van Zirick / de xiij. Bisschop bā Vptrecht 370. a b.
Frederick van Blanckenhem de xb. Bis-schop bā Vptrecht 407. b krijght Tren-ten ende Coeverden aen hem 408 b. des-gheljcx oock Groeninghen 413. a. sterft 446. b.
Frederick de vij. van dien name Keyser / 459 a comt in Vuytlant 540. verwoest Vlaenderen 541. b.
Frans van Vreederoede rupent upt Rot-terdam 545 b. wort ghevanghen 547. b.
Frederick van Baden de Lvi. Bisschop van Vptrecht 562 a. comt ontrent Os-benter / met de groote Gaerde 563. a.
Frederick Paltzgrave aenden Rijn / trout des Cominx dochter van Denemarc-ken 602 a.
Froissard schrijft van Hollandt 416.

G.

Galba de vij. Keyser 18. b.
Gallus de xxix. Keyser 22 a.
Galienus regeert als Keyser 22. b.
Gaspaern een Casteel 399 b wort ghede-structeert 420. a.
Germanien / dat is / Vuytlant / gelegent-heyt / ende der ouder volckeren gewoon-ten Gripht ghenoemt Fol 1.
Gelderlant / beginsel ende oorspronck 73. a. wort vercocht aen Hertogh Carel 495. valt weder af 515. b. de groote Gaerde comt in Gelderlandt 553 a Roomsche Comte wil Gelder innemē 561. a. Gel-derschen nederlaghen 568. papseren met den Bourgoenschen 570 a. oorlogen we-derom 591 b. hebben Victorie 573. ver-destrueren ende verrooven Medenblick / Alckmaer /

Digitized by Google

Alemaer / Asperen esi veel Dozpen 547. 575 ert. wozdē wederom geplaeght met roof esi brant 576 b. maken destant dat sp niet en houden 577 a.b.584 b. schermuseren metten Bourgonschen 570 b. dalen weder in Hollant met roouen esi branden 587 b ende inde Meyerp van den Bosch 588. a. eynde des Gelderschen krijghs 589 b twisten met haren hertoghe 607.b esi Dsoenen 608.b. oozloghen op Dptrecht 589.
Gheerbliet / met hare Dozpen ende Bastiouwen 90.
Geertruydenbergh met het slot 91. berbrant 443. wozt inghenomen 544 a.
Geerit van Velssen doozsteert Graef Floris 330 342.
Geertruut de dij. Grabinne van Hollant/ trout Robbzecht de Dziese 260 b.
Gelas blasen eerst ghevonden/29.
Geerit Ceusen/ Bozghemeester. 482 a.
Geelmupen dan Schenck beleghert/ ontset / 585 a.
Genenaers rebelleren tegen Kepser Carel 611.b.
Gedenckweerdighe gheschiedenissen der jaren rb C rlb. tot rlix. 618 b.
Geconfedereerde Edelen upt Hollant ende Dptrecht. 628 b.
Gildenburgh 402. a.b.
Gijssenburgh een out Slot/ 78.°
Gijsbert dan Aemstel upt Hollant berdzeben 354. a.
Gijsbzecht dan Abcoude 405.b.
Gijsbzecht dan Bzedenrode de 54. Bijschop t'Wtrecht 468 b. gebangen 489.
Gozdianus de rlbj. Kepser 22 a.
Goude/ der stede/ slot esi heerlichepht/ 82.
Godebalt de rlbij. Bisschop dan Dptrecht 273 b. sterst 297.b.
Goswijn dan Aemstel de rlbij. Bisschop dan Dptrecht 323.a.
Gooswijn de Wilde / Pzesident dan Hollant onthoost 465.b.
Goch wert ghewonnen/ 497 a.
Gozcum/ met de Bzossaerts aldaer 85.
Gozcum beginsel 308. b berbzant bp nae/ 406.a. wozt belept dan Hertogh Aelbert 414 a. rebelleren ende werden ghestraft/ 468.b.
Gobert metten Bult 263.
Gobert dan Renen de rlbij. Bisschop dā Dptrecht 281 b. doet twee sterckte Casteelen maken/ ende sterst 287.b
Gratiaen ende Valentinaen 27 b.
Grabesande met eenige Ridders hoffsteden daer ontrent/ 93.
Graben-haghe/ 't Hof dan Hollant 97.
Graben dan Hollandts afcomste 232. tot 238. sijn bp sommighe maer rrrq gheteelt/ oozsake waerom 264.a. woont eerst tot 's Grabesande/ daerna in 's Grabenhaghe 484. a.
Grabinne dan Charlops sterst 478.b.
Gregozius de derde Bisschop t'Wtrecht. 45.a
Groenebeits ghellacht register. 174.
Groeningers begeben haer tot de Bourgonsche 583.589.603
Groote Pier neemt Hoozn 278 a.b schept upten krijgh 583 b
Guije de rlj. Bisschop dan Dptrecht 356. b 360 b treckt na Dzanckrijck int Contille 360.b. bereenight met Grabe Repnout dan Gelder/ 397. wint het Casteel dan Goep/ ende sterst 369.b c.
Guije/ Grabe dan Blois 412.a. sterst 418.

H.

Haerlem / dan wien ghesticht/ 31.b esi 79. crijght haer Wapen 299.b. wozt ghetrkent onder de Dziesen 301. a. grooten brant daer binnen 384.a. 389.b. wozt beleghert 453. a. Haerlemmers willen errijs hebben bande Ghestelijck heydt 473.a. wozt belast bande bijf hoofsteden 552. winnen de Plepte 554.a. de groote Clock te Haerlem 567.a.
Haerlem eertijts een sterr Slot bpde Beberwijck/ 80.
Haerlem een oudt Ghellachte 177.
Haestrecht Ghellachte register. 177.
Halewijn/ eerste Burggrabe dan Lepden/ sijn ghellacht ende afcomste 135.
Haghensteyn een Casteel 399 b wozt berdestrueert / ende wat Edelen aldaer mede waren 421.
Haghemunten berboden 562.a.
Handtfest beroerende den Edeldom dan Hollandt 376.
Handtbeste dan Berdzagh tusschen Hertogh Willem dan Beperen / met Dzou Joanna Hertoginne dan Bzabant sijn Moepe/34 b.
Harderwijck berbandt 567.a.
Hatto/ Bisschop dā Ments bande Mupsen ghegheten 258.b.
Heemsteerck een Slot bpde Beberwijck/ 79. ghewonnen 397.
Heemsteerck in Zupt ende Noozthollant beyder Ghellacht registeren. 181.
Heemstede een slot bp Haerlem 79.
Heemstede Ghellacht-register 179.
Hemert ende Hesbem 88.
Heeren dander Lecke/ afcomste 125.
Heerman oft Gestigheest / Ghellacht ende afcomste. 180.
Heenbliet / ghellacht ende afcomste 182.
Heer Jansdam bp Dozdzecht 216.
Hendzick de eerste / hertoghe dan Saxen/ wozt Kepser 241 b.
Hendzick de tweede 251.b.
Hendzick de derde / Kepser 256.b sijn giften aen dese Landen 257.b.
Hendzick de vierde Kepser 258.a.
de vijfde 270 a.
de sesste 289.b.
Hendzick dan Vyanden de rrrbiij. Bisschop dan Dptrecht / herst groote Victozie 323. 324. 346. sijn Visioen ende mirakel 325. sterst 346 a.
Hendzick Cannemaker/ een onkupsschc te Gozcum 400.a.
Helius Pertinax de rix. Kepser .21.a.
Heracleon Kepser dan Constantinopelen/ 30.a.
Herbert de rrbj. Bisschop dan Dptrecht/ 280.b sterst 281.
Herman dan hoozn de rrbij. Bisschop dan Dptrecht 281.b.
Herdenbergh wozt belepdt 395 a.
Hermacarius de sesste Bisschop dan Dptrecht 60.b.
Herlaer een slot in Zuptholland 78.
Hertogh Herick in Polen berslaghen/ met meer andere / 56.a.
Hertogh Jan dan Beperen/ Elect te Lupt 400.a sterst / ende hertogh Jan dan Bzabant wozt in alle steden ghehuldt/ 449.b. sterst 454.b.
Hertogh Aelbert dan Hassē comt in Hollandt 546.a. belept Montfoozde / ibid. brengt Zierickzee tot onderdanighepdt/ 552 a. sterst 565.a.
Heukelum een Stedeken 85.
Ghellacht ende Afcomste 175.
Heusden/ der Stadt/ Slot/ heerlickhept/ Bozpen en de heerē bupsen beschrijbinghe 88. wozt een dan Hollant 329.b.
Heusden/ deser ouder heeren Gellacht ende Afcomste 145.
Hillegom een Ridders hoffstede 80.
Hillegaerts berghe ende t'hups te Dupn/ eertijts bp Rotterdam 83.
Hoden pijl Ghellacht Register 180.
Hoerr ende Cabbeljaus/ twee quade Factien begimen in Hollant 386. ende 389. hoerr ende Cabbeljaus te Delft 419.a. wozden bereenight 465.a begint weder 517. maken beroerte te Lepden 518. binden Haghe 519 a. berdzeben hoercksche nemen Lepden in 522.
Hollandt/ oft Batabia/ sijne ghelegenthept 2. ende 74. b. waer dan den name comt/ 231. een Artijckel dan Hollandt 2.a. de outste stadt dan Batabia 3.a.
Hollant ende Zeelant bint mē noch in ander Landen/ 4.a.
Hollanders oft Batabiers/ hoe sp eerst dit Lant begerpen / ende dan waer sp quamen 3.a. hare Dzomighept upt gesten dan Roomen 4 a. sijn altijdt bpp gheweest dan Schattinghen ende Tzibuten 4.b. hare Victozie dooz Bon boden Ceulen 5.a. haer oude ghewoonten / zeden/ habijt/ cleederen / spijse ende dzanck 5. b. bequaemheydt /repnighepdt/ cleraet ende neeringhe 6 a.b. opinie sommigher Schzybers dan dese Landen/ 7.a b. Zeestrijdt ende Victozie der Hollanders 512.b.
Hoocht woude / Ghellacht ende afcomste/ 177.
Hontsdam in Vlaenderen 287.
Hooninghen bp Rotterdam 83.
Hoozn in West-Vziellandt 95.96 aenslagh op Hoozn / 516.a. tweemael ghewonnen ende berdestrueert 530. b. ingenomen dan Groote Pier 578 b.
Hozozius Roomsch Kepser / 28.a.
Hozst/ een Slot bp Reenen 406.b.
Hugo de Groot/ of Grotius/ onder de geleerde. 225.
Hunnen upt Italien berdzeben 25 a.
Hungerus de elfste Bisschop dā Wtrecht/ mitsgaders een wonderlijcke Zeestorm bp synen tijden 69.a. wozdt afslybigh. 239. b.
Hups te Bzitten gheseten/ obermits het leeghe water 73.a.

I.

Janus Douza ende Jan Neurnius onder de Gheleerde 223.
Jan dan Nassouwen de rrix. Bisschop dā Dptrecht 346. b.
Jan dan Zierick de xl. Bisschop dan Wtrecht 347 a.
Jan d'eerste dan dien name de rx. Grabe dan Hollant/ 348.a. sijn Victozie teghen de Dziesen 352.a. twist tusschen hem esi Dozdzecht 353 / sterst binnen Haerlem/ 349.551.354. aenslagh tegen hem 355.
Jan dan Renes ghebannen/ 352.355.
Jan dan Henegouwen/ de rrj. Grabe dan Hollandt / 348 a repst in Henegouwen 356. b. sterst/ ende dan deedelen bp synen tijde 361.b sijn ghellachte 362.
H. Jans Gozden te Haerlem.
Jan dan Renesse bedzinckt 360 b.
Jan dan Diest de xlv. Bisschop dan Wtrecht 371.a. rebellije teghen hem 374.b. sterst 378.b.
Jan dan Arckel/ de xlbij. Bisschop dā Wtrecht 378.b. repst in bzemde Landen/ 379.a wzake teghens sijn rebellen 381 a. sijn oozloghen ende victozien 391.b.393. 398. lost dat landt dan Oberijssel/ ende coopt de heerlijckhept dan Lage 384.a. Reerckeninghe dan sijn schulden 385.b comt weder upt Dzanckrijck 390.
Jan dan Zoemestepn 397.b.
Jan dan Vernenburgh de xlbiij bisschop dan Wtrecht 400 a. ghebanghen 401.
Joncb. Jan dan Arckel 406 a. 429. 451.a.
Jan dan Bzederode/ Ridder 412. gebangen 422. beslagen 422.a. 431 a.
Jan dan Koestepn omhoost 475 b.
Jan dan Lenmen esi Jan dan Boshupsen / doen beel quaets 501.a b.
Jan Hertogh dan Clarense omgebzacht. 512.b.
Jan dā Egmont/ obercompelt Dozdzecht 524 a b. is Stadthouder in Hollandt 537. b heest eenen slagh teghen die dan Hlups 547.
Jan Hertoghe dan Cleve sterst 526.b. ennen anderen 609.b.
Jan dan Cats / Casteelen bander Goude 530. b.

Digitized by Google

Jacob van Gutshoorn de xliij. Bisschop van Vptrecht 371. a.
Jacob van Gulick bedrieghter 407 a.
Jacoba/siet Vrou Jacoba inde V.
Jan Beuckelsz. van Leyden/ noemt met synen aenhanck de Stadt Munster in 597. 598 599 600. wordt aldaer aen den Galgen gehangen 602.
Jonckheer Jacob van Gaesbeeck gehangen 466. b.
Jeroen Martelaer 247. b. syn Lichaem gebonden 248 a.
Jerusalem bande Christenen gewonnen/ 265 a.
Inliepdinghe tot de Graven van Hollant 232. a.
Joannes de sebende/ de 108. Paus/ sterft van kinde 67. a.
Jobinianus Christen Keyser 27. a
Joris Hertoghe van Hassen in Vriesland gehult 567. b.
Julius Cesar/ eerste Roomsch Keyser van synne Oorloghen ende Strijden in Vuytlandt/ Wallandt/ Enghelandt/ ende tegen de Belgiers 8. a. 9. a. b. tegen Luyck/ Trier/ Doornick/ Henegouwen/ Vlaenderen/ etc 10. a b. syn victorie in Spaengien 11. b. woont te Roomen opt Capitolium vermoort 12. a.
Justinus de oude ende jonghe Keyseren/ 28. a.
Justiniaen d'eerste Keyser/ esi wonderen by synen tyden 28. a.
de tweede 34. a.
Juriaen van Egmont de ix. Bisschop van Vptrecht 502. a.
Justaes een Doxp verbrant 384. b.

K.

Karel Marteel/ Hertoghe van Brabant/ wort afgheviegh 40. b.
Karel de Groote/ Coninck van Vranckrijck/ van syn Victorien/ Baden/ Reysen/ kroninghe tot Keyser/ afghebeden ende teerckenen nae syn doot/ leest Fol. 47 a tot 60.
Karele Coninck van Vranckrijck/ gheeft het Graefschap van Hollant aen Diederick d eerste Grave 232.
Karele Grave van Charlois 473.
Karele van Bourgongien/ Hertoghe Philips eenighen sone/ wort de xij Grave van Hollandt 485 a trout Margriete des Conincx dochter van Enghelandt/ 485 b wort gehult in Hollant/ Zeelant esi Vriellant 480 a. sendt synen Heraut aen heer Adolf van Gheldet/ Vptrecht/ ende aende Westvriesen 486. b. Tweedracht tusschen hem esi den Grave van Werdick 40 b tusschen hem ende Coninck Lodewijck van Vranckryck 492 a. b oorloghe tegen de Gelderschе 466. a. 408. a epscht schattinghe van alle geestelijcke persoonen 499. b 500. noch van syn oorlogē/ lof/ deughden esi goeden 502 503. wert vyt Nancy verdreven 505 sommige synder Officieren te Ghent ghejusticeert 507. 508.
Karele van Egmont/ wert Hertoghe van Gheldet 550 a Gheldetlant wort hem afgewesen/ ende de Roomsche Coninck comt teghen hem te velde 559. a.
Karolus Quintus ghebozen 565 b wert Coninck van Castilien 574. treckt naer Spaengien obermits dē doot syns vaders 578 b 579 wort tot Keyser verkoren 580. a. 581. 582. trout Leonora van Portugael 588. a. treckt na Vuytlant 593 a. t'hertoghdom van Milanen besterft op hem 602. a. Groeningen comt aen hem 603. a maeckt bestandt met Vranckrijck 608. b heeft eenen aenslagh op Constantinopelen 609 b 610. a coemt wederom door Vranckrijck in Brabant 610. b 611. a straft de rebelle Ghentenaers 611 hout de Lanteern dewijl een boer syn water maeckt/ dat hy als boerre verrelt 611. b. coemt met syn Suster de Coninghinne Maria in Zeelant ende Hollant 621. a. comt upt Spaengien weder in dese Landen 614. ontbiet de Staten deser Nederlanden te Diest 615. a. peys tusschen hemrende Wenemarcken esi Vranckrijck 615. a b. triumphen van weghen de peys 616. a. Edelen by synen tijde in Hollant/ Zeelant esi Vptrecht 619. tot 622. ontbiet alle de Staten der Nederlandē te Brussel/ om synen Sone de Landen over te gheben/ mitsgaders de handeling daer van 623 tot 626. treckt na Spaengien ende gheest syn broeder Ferdinand het Keyserrijck 627. a. b. sterft 628. a.
Karel van Egmont/ Hertoghe vā Gelder/ soeckt Amersfoort met verraet in de crijghen 604. a. b. maeckt peys metē keyser 605 a. b. soeckt Enchuysē met verraet in te nemē 607 a. wort tweedrachtigh met synne stedē 607. b. sterft 609. a.
Karendroodts-boick nemen Haerlem in 550. a comen door Leyden 551.
Karthuser Cloosier by Amsterdam 400. a.
Kermerlandt/ met de Sloten oft Heeren huysen daer onder behoorende 79.
Kennenburgh by Delft 80.
Kersten gheloove seer vermindert/ 251. b.
Kijfhoeck/ Gheslacht-register 183.
Kint schept in Moeders lichaem 571. a.

L.

Laghe/ een Casteel/ verdestrueert 404. b.
Lambert Crupf/ borger te Hoorn. 453 b.
Langheraeck ende Liesbelt 78.
ghelacht ende afcomste. 148.
Lantsvrede over Vuytlant 321. 322.
Lantsdagh in Vriesland/ om Sloten esi Lemmer te belegheren 587. a. Landsdagh binnen Sneeck teghen de Gheldersche 587. b.
Lecke/ der ouder Heeren ghelachte esi afcomste 125.
Leckdijck breeckt in 561. b.
Leerdam/ oft Lingerdam/ 85 wort tweemael ghewonnen 562. a.
Leo de eerste Keyser/ 28. b
de tweede 34 b
de derde 35. a. de vierde 44 b.
Leo de derde van dien name/ Paus/ comt tot Aken 55. b.
Leyden/ de Hoofstadt van Rijnlant/ met de Dorpen ende Heerē hupsen daer ontrent 80. 81. 228 229. eerste Kermisse binnen Leyden 400 a. wort beleghert/ 441 b. de Sloten daer omtrent ghedestrueert 442. Leyden ungenomen van de Hoecrsche ballinghen 522. a. werdt weder benaut/ ende schermutseren met den Marcgrave van Antwerpen 523 a. aenslagh op Leyden by den Heere van Montfoort 545 a. S Pancras kercke albaer ghesticht 400 b. de Groote kercke 274. a.
Lips/ in Rijnlandt 81.
Lienden een Casteel/ inghenomen 370. b/
Lyndelaken upt Hollant ende Cameryck boeck vermaert 417. a.
Lotharius Coninck van Vranckrijck/ bedwingt de Vriesen 32. a.
Lodewijck d'eerste/ wort Keyser na synen Vader Coninck Carel de Groote 61 a. tot 64. gheest Hollandt als een Graefschap aen Diederick d'eerste 232. Lotharius syn soon wert Keyser 66. a.
Lodewijck de tweede 67. b. de derde 241. b. de vierde 365 a.
Lodewijck/ Grave van Loon 295 b.
Lodewijck/ Hertoge van Orleans gellagē 424. a. syn doot ghesoent 427.
Lodewijck Voulphijn van Vranckrijc wil Vlaenderen innemen 526 a sterft 33.
Loenderloot bedochten 404. a.
Loo/ een Ridders hoffstede 95.
Loterije tot Leyden 568. a.
Lijste/ van meest alle de ghelcerde Mannen in Hollant Zeelant esi t Sticht van Vptrecht ghedozen 217. tot 226.
Loubestepn ghewonnen 411. a.
Lubeeckschе Oorloghe 572. b. 594. a.
Luyckenaers verdrijven hare Elect 420. b rebelleren 478. a. Oorlogen 484. b.

M.

Marcus Anthonius Keyser 20. b.
Macrinus Opilius Keyser 21. b.
Marcus Aurelius Heliogabalus 21. b.
Maximinus de xvij. Keyser 22 a.
Marcianus met Valentiniaen 28. b.
Mauritius Keyser van Constantinopelē/ wort van Phocas vermoort 29. b.
Mahomets ketterije 30. a.
Mathenes een verballen Slot 87. ghelacht ende afcomste 185.
Margriet/ Grabinne van Hennenbergh/ baert 365 kinderen 304 305.
Machteit/ Grabinne van Hollant/ sterft/ 346 b.
Margriete/ Keyserinne van Roomen/ Grabinne van Hollant/ ett 381. b. geest die van Vordrecht een handtvest vant Stapelrecht 382. overghevinghe der Landen aen haren oudsten Sone 382. 383. crijght deselve weder 385. a. een strijt tusschen haer ende hare sone 387. 388 389. sterft 394 a.
Margriete van Bourgongiē 449 b. wort ontfanghen in Vranckrijck 533. a sterft 592. a
Maria/ Hertogh Carels eenighe dochter/ de xxij. Grabinne van Hollant 506 b. staet des Lants by haren tijde 508. der steden van Bergou/ Leyden Vordrecht esi Schoonhoven 510. houwelijck gesloten tusschе haer ende Maximiliaen van Oostenrijck 511. b. sterft 529. b.
Marten vā Rossem/ stadhouder in Vriesland 578. a. schepter weder upt 583 a. comt door Antwerpen 613 a. sterft 623.
Maximiliaen/ Keyser van Roomen 485. a. comt tot Brussel/ ende trout te Gent Vrou Maria 513. b. wort gehult in alle steden der Hertoginne 514 a. werdt Ridder ghelaghen/ ende neemt oorloge aen tegen de Franssoysen 515. a. syn sone Philips wert ghebozen 515. b. treckt door Terouanen 517. a set eenen nieuwen Stadthouder esi Raetlupden in Hollandt 520. b is in perijckel tot Lutzenburgh/ ende doet Justitie aen den heere van Lalepn 521. b. comt ten derdemael in Hollant/ ende doet daer Justitie 525. hout Hof vant gulden Vlies s'Hertoghenbosch 526. a. brengt t Land van Gelder onder hem 526 a. wort ghehult als Voocht van Hollant ende Zeelant 531. b twist tusschē hem esi Vlaenderē 538. b. wort vereenight 539. a wort tot Roomsch Coninck ghecozen/ ende twist weder met Vlaenderen 540. comt in Hollant 542. b doet Rotterdam belegghen 543 a b Edelen by synen tijde 554 b. 555. 556. 557. sterft 580. a.
Merwede/ eertijts een Ridders hoffste 78. ghelacht ende afcomst 188. van Vlaet/ van Moerkercke ende Boetselaer/ upt den selben stamme 189.
Merestepn/ ghelacht-register 186.
Mye/ een Ridders hoffstede 81.
Minden van Aemstel/ ghelachte 191.
Mirakel binnē Leyden esi Gozcum 369.
Monster/ eertijts een Slot 94.
Monskendam een stedeken 95 grooten bzant albaer 564. a b. 571. b.
Montfoort met meer andere plaetsen belegghen 391. a.
Moort gheschiet tot Gheerdbliet 425.
Moortkuyl tot Vordzerht ontdeckt 610.
Muyden/ een Stedeken gheleghen by de Zuyderzee. 94.
Munte verleght 564 a
Munster inghenomen 595.

Narid-

Digitized by Google

N.

Naeldwijck 93. ghellacht-register 193.
Naerden/ met de Goppen 95.
Na winter 567. a
Namurooſen verlaen eenighe Fransoppen/ 571. b.
Nero de ſeſte Keyſer 18.
Nerva de xij. Keyſer 19.
Nederbeen/ ghellachtregiſter 195.
Nederlanden comen onder t ghebiet van de Hertogen van Bourgongien 482. b.
Nicephorus Keyſer 44. b.
Nyenburgh ende Middelburgh/ eertijdts Ridders hoffſteden 85.
Niclaes de Caputijns de xlvj. Biſſchop van Utrecht 378. b.
Nijmegen gewonnen ende verbrant 394. b.
Nymuwegen ghewonnen 497. b.
Nieuport bp Schoonhoven ingenomen vande Ghelderſche 585. b.
Noortmannen ende Denen verwoeſten Haſſen ende Vtellant 58. 223. Hollant Zeelant/ Vtellant ende Utrecht 68.
Noordeloos 78.
Noot/ een Ridders hoffſtede 99.
Nups beleghert 503. a.

O.

Octavianus Auguſtus tweede Roomſch Keyſer 13. laet de gantſche wereit beſchrijven ende ontfen Salighmaker geboren. 14. wort verghheven. 15.
Odilbaldus de xij. Biſſchop van Utrecht. 240.
Oeſtgeeſt oft Heerman ghellachte. 180.
Officiers oft Schouten te Dordrecht. 77.
Olifant verdruckt. 573. b.
Oldenzeel gewonnen ende weder ingenomen. 572. b.
Oordens velet Monicken. 297. b.
Oorloghe/ tuſſchen Biſſchop Otto van Utrecht ende Grave Otto vā Gelre 306. b. tuſſchen de Vlamingen ende Hollanders 364. tuſſchen heer Willem van Vuydoordē ende t Sticht 374. b tuſſchē Vlaēdrijck ende Enghelant 378. tuſſchen den Biſſchop ende den heere van Vianckhorſt ende de Ghelderſche 384. b. tuſſchen Hertogh Willem ende t Sticht van Utrecht 392. a. tuſſchē heer Otto van Arckel ende die van Dordrecht 399. b. tuſſchen die van Utrecht ende Hollant 402. 441. a. 527. a. tuſſchē de Arckelſche ende die van Vpanen 406 a. tuſſchen Hertogh Aelbert ende den heere van Arckel 413. tuſſchen de Hollanders/ Arckelſche 422. 423. tuſſchen de Ghelderſche ende Utrechtſche 443. a. tuſſchē den Hertogh van Bourgongien ende t Sticht Utrecht 455. b. tegen de Oosterlinghen 462. teghen de Gentenaers 467. b. tuſſchē die van Utrecht ende Amerſfoort 473. a. oorloogen van Luyck 484 b. tuſſchen Coninck Lodewijck ende der Princeſſen Landen 511. b. tuſſchē Gelder ende Hollant 516. b. tuſſchē dē Hertogh vā Cleve ende dē Biſſchop van Utrecht 563. b. opde Gelderſche 567. b. in Ooſtvrieſlandt 560. tuſſchen Hollandt ende Lubeck 594. a.
Ontfanghers vande ghemeene middelen binnen Dordrecht 77.
O. Omaes overgheven 540. a.
Ouwerker 560. a/ 566. b.
Ooſtdyck een Clooſter 273. b.
Ooſtvrieſen rebelleren ende worde bedwongen 411. 412. 413. 493. 553. 564.
Oploop binnen Groeninghen 307. a. binnen Utrecht 274. 428. b. binnen Delft ende Haerlem 419. a. 454 b. binnē Amſterdam 463 binnen Leyde 464. binnē Purmerende 491. ende Zierickzee 495. a. binnen Hoorn 510. binnen Alcmaer 548. binnen Gent ende Maſtricht 610. b.
Otto de viij. Keyſer 18.
Otto/ heere van Polanen/ ſijne nacommelinghen 143.
Otto de eerſte ende tweede Keyſers. 242.
Otto de derde ſet ſeven Keurvorſten in 242. geeft een hantfeſt tot Utrecht ghelijc te munten 247.
Otto van Zenthem Paltsgrave 281. a.
Otto den vierde/ Keyſer 290 a.
Otto van Ghelder de xxxij. Biſſchop van Utrecht 302. b.
Otto van Hollant de xxxbij. Biſſchop van Utrecht 308. b. regeert als Voocht van Hollant/ Zeelant/ etc. 311 a. ſterft 323.
Otto van Arckel ſterft 410 b.
Oudewater/ 91. ghewonnen 1585.
Outſ-hoorn ghellacht-regiſter 195.

P.

Padden-poel bp Leyden 82.
Parlement tot Mechelen 498. 505. b.
Paulus Merula 223.
Pauſen/ oft Linie der Pauſen/ 16. 17. 24. 25. 26. 33. 34. 41. 44. 60. 63. 66. 67. 69. 70 240. 241 250. 251/ etc.
Paps tuſſchen den Roomſchen Coninck ende Vlamingen 546.
Paps van Cameryck 572. a.
Perſijn/ een Ridders hoffſtede. 78.
Perſijn/ alias Waterlant/ gellachte 195.
Peregrijn/ heere van Leerdam 360. b.
Phillips de xxbij Keyſer 22.
Philips van Marnix 217.
Philips Hertoge vā Bwabē Keyſer 290
Phillips de Schoone 373.
Philips Lehard. 401. ſterft 420. b hadde ghekoft t Graeffſchap van Namen/ eñ wert Hertoge van Brabant. 456.
Philips Grave van S. Pol 444 b.
Philips van Bourgongien de xxx. Grave van Hollant 460 brengt Lutzenburgh onder hem 463 a. kiest een ander ſtadthouder 464. a/ hout ſeerſte bant gulden Vlies in Hollant 470. belept Deventer eñ repſt na Vlanckrijck 572/ ſommighe heeren vluchten upt ſijn hof 478. a wort afgheſagh 481/ Edelen bp ſijnen tijde/ 461/ 479/ 480.
Philips Hertoge van Bourgongien ghebozen 515. b gehult in Vlaenderen 537. a de xxxiij. Grave van Hollant 558. ſijn eerſte houwelijck 561. a/ ghehult in Hollant 562. trekt dooz Vlanckrijck naer Spaengien 566 wort Coninck van Caſtillen 569 b comt in Enghelandt 570. ſterft/ teeckenē booz ſijn doot 570. 578.
Philips baſtaerd van Bourgongiē/ Biſſchop van Utrecht 588. a. ſterft 588 a
Philips/ Keyſer Carels eenigh ſone ghebozen 189. b/ ſijn eerſte houwelijck 690. trout Maria van Portegael 614. b gehult in Hollant 619 a Edelen bp ſijnen tijde 619. tot 622 vaert van Vliſſingen naer Spaengien 628 a/ b.
Phocas wort Keyſer/ 30.
Poelenburgh 79.
Poelgeeſt 81. ghellacht regiſter 196.
Polanen/ afcomſt upten hupſe van Waſſenaer 139 van Haſſouwen 140.
Pozoyen belept 572 a
Pzobus de xxxbij. Keyſer 22.
Pzoſidenten eñ Raden inden Haghe 102. ende 110.
Pzoyen oft Reguliers Clooſters 117.
Pzemonſtrepten te Middelburgh 273. b.
Puppijn van Landen 31. b.
Puppijn van Haerſtel 35: 36.
Puppijn Coninck vā Vlanckrijck/ confirmeert de giften der kercken t Utrecht/ 42. b.
Purmerepnde een ſtedeken/ 94/ 432.
Putten/ ſlot ende heerlyckhept 90.
Puttenſtepn/ 78. verdeſtrueert 403.
Poelenburgh 79.

Q.

Quade ongheluckighe tijden/ 532. b.

R.

Raephorſt/ een Ridders hoffſtede 81 ghellacht ende afcomſte/ 197.
Raetſheeren inden Hove van Hollant/ Utrecht/ eñ te Mechelen in den hooghen Rade 105. tot 110.
Rathbolt een heydens Coninck/ 38.
Rathbout de xiij. biſſchop t Utrecht 246. ſterft 247.
Rebelhept des heere van Schagē/ 515. a.
Rentmeeſters Generael van 's Graeflijchepts Domepnen/ 76.
Rentmeeſters van Zeelant/ 629.
Rekenmeeſters vande Camer van Rekeninghe 119.
Reuſe ghenaemt Claes Rieten 354/ a.
Reuſinne upt Zeelant/ 371/ b.
Renen bemuert 384/ a/ gewonnen 532/ b.
Reynout van Vliedenrode 397/ b/ 419/ a. wort verra den 488/ a/ b.
Reetwijck een Ridders hoffſtede. 79.
Rijerſtidus de vij. biſſchop t Utrecht/ 63.
Rijſe/ eertijts een out ſlot/ 78.
Rijn/ neemt ſijnen loop dooz Hollant/ 3. b. Rijndijcken breken in/ 370 b.
Rijneſtepn ghedeſtrueert/ 410. b.
Riviere een out Slodt/ 78.
Ridderſchap eñ Edelen in Hollant/ 119.
Ridders dauden haſe/ 381/ a.
Rietwijck ghellachtregiſter/ 201.
Rijcx Keurvorſten/ 242.
Rijcx ſteden/ 244.
Rijcxdagh te Wormſ/ 583. b.
Ritzaert/ Coninck Eduaerts ſone/ 559. b.
Robzecht de Vriese/ Voocht van Hollant/ 261.
Robzecht Roomſch Keyſer 327.
Rodenrijs ghellaeht regiſter/ 200.
Rodolphus Roomſch Keyſer/ 419
Rodolph van Vliephout Biſſchop vā Utrecht/ 446/ 457/ 463. 466. heeft grooten oorloghe tegen die van Munſter/ 467. ſterft 468/ b.
Roomburgh bp Leyden/ 82.
Roomſche Coninck comt weder om Gelder te winnen/ 563/ a.
Roon in Zuytholland/ 78.
Rotterdam met de dorpen eñ heeren hupſen daer onder/ 83. wort ingenomen 542 a/ b/ Rotterdammers verwinnen die van Delft/ eñ nemen Geertruydenberghe in 543/ b. werden ghelaghen/ 545.
Rupden ghellachtregiſter/ 198.
Ruweel verdeſtrueert/ 410 b.

S.

Saraſenen nemen Granaten in/ 34/ a.
Saſſen comen te Nymwegen/ 49. rebelleren tegen Coninck Carel/ 50.
Sant/ een verballen hoffſtede/ eñ Santhorſt in Rijnlandt/ 81.
Scheuring inde Roomſche kercke/ 70. b.
Schagen in Vroonland/ 85. ghellacht eñ afcomſte/ 201.
Schenck treckt nae Ghelmupen 585. a/ wort beſchuldight b. ſterft 611. b.
Scheepſvergaderinge te Dordrecht 418. b
Schermutſing tuſſchen Hollantſche ende Franſche ſchepen 499 a/ tuſſchen die van Rotterdam eñ de ſteden van Dordrecht/ der Goude/ Schoonhoven ende Schiedam/ 544.
Schiedam 86 Schiedammers ſchermutſeren tegen die van Haerlem 543. nemen verraet booz ibid. Ridders hoffſtede bp Schiedam: 87.
Schoonhoven/ ſlot eñ heerlijckhept/ 89. verbrant 403. gewonnen/ 449/ b/ weder belepdt/ 450. a.
Schouten binnen Dordrecht/ 77.
Schouwen een Eylandt 97.
Schoten gellacht ende afcomſte/ 204.
Schoonen Somer/ 563 a
Schoffierlychhept gedaen aen dē Grave van Oosterbant/ 409/ a.

Hebrus

Digitized by Google

Heberus de xx. Keyser 21/b.
Heno Keyser in Orienten 28.b.
Hegesmond Rooms Keyser 419/b maert vrede tusschen Engelant ende Vranerijck 430/a. sijn dochters man wort Keyser/ 433/a/comt tot Dordrecht 434.
Hes Woochd en des Stichts/384/a.
Hevenberghen ghellacht-register.174.
Hevenberghen belept.453. a.
Hententie teghen een Stadthouder in Zeelandt/504. a
Hint Anthonis Heeren te Haerlem 539. a.
Hint Maertens tozen tot Wtrecht/ ende Slot te Gheertruydenberghe/370. b.
Hlaben ende Wilten/23/b.
Hpanghen ghellacht-register 202.
Hpijck bp Asperen.86.
Hpruyt/ghellacht-register 207.
Htapel vande Engelsche wolle tot Dordrecht/338/a.
Stadthouders over Hollant 99.
Sterft ende dieren tijdt 369/401.a.
Steenwijck beleghert 584.b/ inghenomen 578.
Stozm van windt 282.a/339 a/587.b/ 592.a/594 a.
Stroop ende Homevelt/82.
Strydt/ tusschen Hollant ende Zeelandt/ 327.b. tusschen de Fransoysen ell Vlamingen 356.b. tusschen Vlaenderen ell Hollant 357 b 372/a tusschen Hollandt ell Wtrecht. 379. b/348 b/ tusschen die van Hollandt ende Amerssoozt 393 b/ strijden in Oostvriellant 409.b/te Lupe 424 b.binnen Gozcum 436.b/ int dozp van Alphen 451.a/453 b/ strijt bp Wieringē 454.b. opde Zee 495/ b.tot Blangijs 517 a/ tusschen die van Woerden ende Hollant 545 b/ tusschen de Geldersche ende Hollanders 568 b. strijt in Wupvelant 358.a/ strijt voor Schoonhoven 385 a b/ tusschen de Coninghen van Engelandt ende Schotlant 527.a.
Strpen ende Hevenberghen 92.
Supdwyck ofte Supck 81.
Swarte Griete 322 a.
Swarten hoop ghellaghen 579.b.
H. Swigbertus 37 39 a
Swieten een Ridders hoffstede 81. Ghellacht ende afcomste 205.

T.

Tacitus de xxiij. Keyser 22.
Teplinghen een Ridders hoffstede 81.
Teplinghen Ghellacht-register 125.
Tempel een Ridders hoffstede 83.
Tempelieren ell Hospitaliers 270/b worden uptgheroept 354.b
Teeckenen inder Lucht 356 b.360.b.
Tempeesten 415.466 a 539.
Theodosius d'eerste ende tweede K.28.
Theodosius de derde Keyser 35 a.
Throdardus de v. Bisschop t'Wtrecht/ 46.b.
Tiberius Roomsch keyser/onder dewelcke onsen Saligmaker is gecrupst.15.
Titus Vespasianus 19.
Tiberius de tweede 29 de derde 34.b
Toornenburgh 85.
Tol/ghellacht ende afcomste 207.
Trajanus de viij. Keyser 19.
Tret.oede een slodt 80.
Trellong Ghellacht-register 208.
Trentensche rebelleren 292.
Tweedracht / tusschen de Bisschoppen van Ceulen ende Wtrecht 43 a. Tusschen Hertogh Aelbert ende den Hertoghe van Gheldet 399. a/408. tusschen Hertogh Arent van Gheldet ell sijnen sone 474.b / tusschen Hertogh Philips ende sijnen sone 567 b.
Twee kinders aen een gheboren 567.b.

V.

Valerianen de xix Keyser 22.
Valckestepn 78.
Valentinianen Chzisten Keyser / overwint twee de Wilte? Hollanders ende Vriesen 30b. 31.a.
Vassalen ende Leenmannen der kercken van Wtrecht 214.
Vespasianus de tiende Keyser 19.
Venetien vermeerdert 28. b.
Velsen een Ridders hoffstede. 79.
Verdrandt tegben de Moordenaers van Graef Flozis 353.
Verslagh bp Affincourt 431 a.
Verspoerk eens houwelijck tusschē dē Grave van Charlois ende Vrouwe Margriete.481.
Venlo ghewonnen 496 b.
Vitellius de neghende Keyser. 18. b.
Vierighe straten aenden hemel 29.a/b.
Visioen ter Goude in een Cloostet 576.
Vpanen 92.subjt elijck inghenomen 529. der heeren van Vpanen afcomste 145.
Vlaenderen beginsel 71. a.
Vlamingben haer abentuer 357. b worden upt Hollant verdzeben 359 a, 360. rebelleren 549 b.
Vlaerdingben / Goete ell Meupoort 93.
Vliet / Ghellacht ende afcomste 209.
Vlote in Zeelant aengheeomen/622.
Voozn/ghellacht ende afcomste 143.
Volck maer de xvj. Bisschop dā Wtrecht 248.b sterft 250. b.
Voortbozen oft Voernerzer 332. b.
Voorst ghedestruceert 399. a.
Vollenhoe aen ghebochten 360.b.
Vzede tusschen Hollant ell Wtrecht 394.
Vzesen/eertijts Hassen ghenoemt/wozdē bedwongben/32. a/33 a.
Vziessche Oozlogen 417 ende 574. b.
Vziesen rebelleren 429.b. ell verdzijben de Hollanders 445. b. die van Slups comen in Vziellant 549 b.
Vyoomen/ eertijts een groote stadt/83 84.
Vzou Jacoba Gravinne dā Hollant 436 haer eerste houwelijck 431.a/b. trouwt Hertogh Jan van Vzabant 437.b daer ober wozdt Hertogh Jan van Beperen haerlieder vpant 438 wozt gepapseert/ 440 b. schept dan haer man 444 a haer derde houwelijck 448 b. wozt te Gent ghebanckelijck ghehouden 450. schept vande Hertoghe van Cloucester 452 b. wozt met Hertogh Philips vereenight/ 457 458. sterft 459 a.

W.

Warmont 81. een Cloostet aldaer 427. b.
Wassenaer ghellachte 135. waer van den name comt 139.
Wageningen belept 403 gewonnē 521. b.
Walraben van Meurs 457.a.
Walbisschen 564.b/567.a/583 b/592 b.
Wateringhe 94
Watervloeden ell stercke wint 285.a 334. b 374 a/461 a/572 b 589 b.
Waterstrydt bp Calis 416.b.
Waterlanders rebelleren 466 a.
Westvriellandt / van wien eerst bewoont 32 a.
Weert/een Ridders hoffstede 82.
Wena/ghenaemt het Hof 83.
Wesp een stedeken 95.
Werde een Ridders Hoffstede 98.
Westerbeeck. 98
Wenselaus Keyser 396.
Weplant in Hollant ghevzactiseert 565 b.
Wedden inghenomen 589.b.
Wederdoopers beghin 592. b. baren nae Munster 594/ etc. haren handel daer binnen 597.tot 602. meynen Lepden in te nemē 601. loopen t.Amsterdam naeckt lancx der straten/ in t selve.
Widtking der Hassē Coninck 49. a.wozt met Alboen Chzistm. 51 b.
Wiel/ een water/524.a.
Wiltenburgh gehoudt 23. b/ wozt verdestruceert/31.a/33.a.
Wilfryt ende Wigbert predikē aldereerst het Chzisten gheloove 35. a.
Wilfryt Aertsbisschop van Ments 42.a.
H. Willeboozt 63. tot 40.
Willem Vzunke van Gzaengien / sijn houwelijcken ell kinderen 141.612.b. sijns vzoeders 142. heeft een nederlaghe tegben Maerten van Rossem 613.a. valt int lant van Gulick / ell wozt t Amersfoozt gheluk 614/a/b.
Willem / Bisschop van Wtrecht / 262.a.
Willebzant de xxxv.Bisschop 307.b.
Willem de eerste van dien name / de xbj. Grave van Hollandt 298. sijns hupsvzouwen doot.303.a.
Willem de ij.van dien name/Rooms Coninck 311. laet eerste Gouden Munte slaen in Hollant 313.b.wert vande Vziesen verslagen 313.321. Vzibilegien van hem t Wtrecht 322.a.Edelen bp zijnen tijde 326.a.
Willem van Mechelen de xlj. Bisschop van Wtrecht 351. van de Hollanders ghellaghen 356.b.
Willem de Goede Grave van Hollandt/ 365. van sijn nacomelingben 566.helpt den Coninck van Vzanckrijck / ell comt weder 368 a.b. repst te Roomen 371.b. krijght Oostvriellant weder 374. doet Justitie aen den Baillu van Tzutpholant 355. onderwijst sijn sone ell sterft/ 376.a.Edelen sijns tijts / ibid. sijn sone treckt in Vyupssen 373.
Willem/ des Goedē Graefs sone de xvij. Grave van Hollandt/ strijdet tegben de Heydenen in Granaten 377. bout Feestelijck Hof inden Hage 379.a belept Wtrecht.b. wozt bp Staberen verslagen 380.
Willem bastaerd van Vubenboozde / sijn houwelijck ende Vzibilegien in Engbelandt 376.
Willem de vijfde van dien name / Grave dā Hollant 389 b.wozt uptsinnigh 394. sterft 403.b Edelen sijns tijts 395.
Willem de seste/ de xxbij. Grave van Hollant 420 a. neemteen compzomis van alle sijn Edelen ende steden ell sterft 431. a sijn bastaerd vzoeders 431.b.bastaert sonen/ ende Edelē sijns tijts 432 noch dan hem upt Monstrelet 433. b. Jan van Vliet om spnen twil gedoot 449.a.
Willem van Enckevoozt/592.b.
Wilde Zee vzou ghevanghen 415.a.
Wijck te Duerstede verwoest. 233.a/b.
Wijngaerde ghellachtregister. 212.
Woerden met het Slot ende de heerlijckhept 88.
Wonderlijck kint tot Wtrecht 404. a.
Wozmschen Rijerdagh 583.b.
Wout sonder Ghenaden. 16 a.
Woude/ ghellachtregister 211.
Woudenburgh verdestrueert 390 b.
Wtrechtse / zijn tweedzachtigh 375. b. verlaen de Hollanders 527.b. winnen Maerden 528.b. omfangen Jonckheer Egbert van Cleve tot Voocht / ell verliesen een strijdt tegben de Hollanders/ 529 a. maecken een aenslagh op Dordrecht 530 a.
Wtrecht tweemael ghewonnen 534 a.b. den Bisschop weder verlost 535.b aenslagh op Wtrecht 548.a hare Heemraden gebanghen 567 b. comen onder het gebiet vanden Keyser 589.b. Den Bisschop neemt Wtrecht weder in 591.a.

Y.

Ysabella Hertoginne van Bourgongien/ comt in Hollant 463. b.
Ysabella Keyserinne sterft 610.b.
Ysselmonde. 78.
Yssselstepn/de stede / slot ende heerlijckhept/ 91. ghewonnen 352 beleghert 532. 585 b. van Hertogh Willem 430. b. verzjant 478 b.
Yssselstepn Ghellacht register. 215.

Zee-

Digitized by Google

Z.

Zee storm int Jaer blij C.lx. 69 a.
Zeeroovers van Normandijen 416.
Zeeroovers gherecht inden Haghe 494 b
Zeemeister bp Charlops 577 b.
Zee strijdt 622 b.
Zevender / ghellachte register 216.
Zpl / in Rhinlant 82.
ghellachte ende afkomste 215.
Zyphird / eerste Heere van Wreedenroede 120 ende 149.
Zierickzee beleghen 358. 359.
Zupder Zee 95.
Zuptlant bedijckt 434 b.
Zuptholandt bzeeckt in 446 a.
Zweer / Heere van Culenburgh / de Lijs. Bisschoppen van Wtrecht / ende groote oorloghe bp synen tijde 447. wort afgheset 457.

Eynde des Registers van d'eerste Deel.

Den goetwilligen Leser / aleer hy int lesen van dese Chronijcke voort gaet / wert gebeden de fauten ghevallen eensdeels int schrijven / eensdeels int drucken / te rechten ende verbeteren / gelijck als volght / opde bladeren die hier aengeteeckent staen. De hantvesten ende redenen upt de Rijn-kronijck / hebben wp hier by ghevoeght / alsoomen op die tijt ghescheven ende ghespelt heeft.

Fol. 79. linie 42. staet heeft Anthonis / leest Jonckheer Anthonis. Linie 63. staet Vigarijen / leest Hungarijen.
Fol. 83. lin. 23 / treffelijcke Coopstadt / leest te weten ter Zee.
Fol. 85. linie 11. natuerlijcke sone / voeght daer by, gewettighde.
Fol. 86. natuerlijcke sone s'Heeren van Heukelum / leest wettighe sone Jonckheer Jans van Arckel / Drossaerdt van Heukelum / siet pag. 177.
Fol. 86. lin. 27. staet hr. Grave van Bueren / leest hre. Grave / etc.
Fol. 90. linie 54. Papendrecht / leest Zwijndrecht.
Fol. 95. int leste / staet souden wallen / leest sonder.
Fol. 101. linie 21. noch An. 1618. is levende / leest An. 1615. is ghestorven. ende linie 44. wijve ende suster bande / leest wijve (suster bande / etc.
Fol. 102. aent eynde ende lesten President / leest ende ten lesten Presidents.
Fol. 103. bande Drouwe van Lockhorst / van Leesdael / leest bande Drouwen van / etc.
Fol. 104. linie 1. comende van Spaengien / leest van Spa bp Aken. ende linie 7. een dochter bp ghewonnen heeft / voeght daer by ghenoemt Jouffrou Willemijne. Linie 14. Jonckheer Jacob vanden Eynde / leest heer Jacob. Linie 28. eenen sone / leest twee sonen.
Fol. 106. int eynde President vande voorsc. Hove / leest vanden Hove van Hollandt.
Fol. 107. linie 4. Hollant appelleren mocht / leest Hollant ghegeven / appelleeren / etc. ende int leste Anthonis Dupch / leest Meester Anthonis.
Fol. 109. te Delft seer out zijnde / voeght daer by sterf. Item Commijn / leest Commijs.
Fol. 113. lesten regel, cloeck / leest kloecheliick.
Fol. 116 / linie 30. is 't ghetal 1570. te vergheefs / ende moet upt zijn.
Fol. 120. onder de Edelen vande letter H. voeght daer by / die van Harraing, met een ☞ daer voren.
Fol. 125. linie 48. levende weduwe inden Haghe An. 1618. leest sy sterf inden Haghe An. 1619.
Fol. 131. opt leste ligne / leest Ligue.
Fol. 134. linie 23. op Nieuvelt / leest op die vã Nieuvelt. int eynde van die zijde, gewreest die van / leest ghewreest zijn die van. Noch dese 5. leven / leest dese 4. leven.
Fol. 137. lin. 41. met 4. dochters / etc. leest twee dochters. Noch alle ses ghestorven / leest alle ses jong ghestorven.
Fol. 142. aent eynde, eñ suster des Coninex van Denemarcken / leest ende van een suster des / etc.
Fol. 171. d'eerste linie onder Adrichum / Putatur filius naturalis Baronis Brederodij fuisse, leest creditur filius legitimus Baronis Brederodij fuisse.
Fol. 174. lin. 20. Pieter Koon / leest Pieter van Koon. Item linie 18. Cornelia van Dorp / leest Cornelia van Abbenbroeck.
Fol. 156. int midden Jouffr. Agnes vander Boetselaer: nota, dat sy was de hr. oft jongste dochter van Otto vander Boetselaer / ende niet sijn suster.
Fol. 157. int eynde inden Haghe 1540: leest 1440. Item 1574. leest 1474.
Fol. 166. int eynde, hadde een broeder Anthonis van Duvenvoorde / leest hadde een suster brou Adrians van Duvoorde.
Fol. 168. int eynde, Philips van Nachtegael / leest Philips Nachtegael.
Fol. 171. int midden An. 1577. leest 1477.
Fol. 174. int eynde, Gravinne van Beperẽ / leest van Hollant.
Fol. 175. ontrent het eynde, Inden hoeck een Schilt / leest inden hoeck van den Schilt.
Fol. 178. linie 30. ende wan Drou Jemme / etc. leest; eft van Drou / etc.
Fol. 179. aent eynde, dan weder ghenaest / leest werde ghenaest.
Fol. 180. linie 29. sterf sonder kinders / leest (ghestorven sonder kinders.)
Fol. 181. linie 51. vande Heer verlijt heeft / leest verheven heest / etc.
Fol. 183. int eynde Drou Alijt van Lijsthouck / voegt daer by Floris voorsc. erfdochter. Noch Heer Floris hr. voeght daer by Sone.
Fol. 184. by het eynde, noch wert vert vermelt / leest noch wert vermelt.
Fol. 185. linie 16. dochter Rodenrijs / leest van Roden rijs / etc.
Fol. 189. linie 45. mede help bedijcken / leest, mede help weder bedijcken.
Fol. 192. linie 48. Joos synen Vader / leest Jacob synen Vader.
Fol. 199. by t'eynde te Dornick An. 1589. leest 1598.
Fol. 202. linie xj. van Mupden. leest Drossaert van Mupden. Noch linie 25. quia Harlemenses, leest quod Harlemenses. Eñ linie 56. An. 1607. voorsz. leest 1617.
Fol. 203. linie xv. vergaen / leest verslaghen. Item Linie 23. Heere vã Schielant / leest Heemrade van etc. Noch vervolghens eñ Jouff. N. van Spangen leest ende wan Jouff. N. van / etc.
Fol. 203. lin. 39. Stradio Erfdochter van / leest Erfdochter van Malene. Noch linie 41. wan 2. sonen / den outsten Jan / etc. leest den outsten sone van J. Margriet van Emmericourt Jan / etc. Linie 42. Ghoere / leest Ghoeur. Linie 47. Zouwinch leest Zoubburgh.
Linie 54. Hardtuchlaken / leest Hardtplanken in Walslaenderen.
Linie 67. sy sterf An. 1617. leest 1615. in Vlaendrẽ / out lxxxj. jaren.
Linie 71. Moepen sone An. 1604. leest, ende sy sterf An. 1604.
Linie 73. Thouse / leest Tsolouse.
Fol. 206. int midden Heer Ghecrit van Swetẽ / leest heer Ghysbert / etc.
Fol. 208. linie 25. den jonghen heer van Blops / leest den

Digitized by Google

Errata.

Den jongen Heer Jan van Bloys. Item int leste, Gysſenoozde/ leeſt Grysſenoozt.

Fol. 210. linie 7. ende wan/ is te veel gheſet.

Fol. 211. linie 50 ſtaet 1531. leeſt 1431.

Fol. 112. voren den naeſtleſten reghel, ſtaet S. Heeren/ leeſt S. Jans heeren oozde/ ende opt leſt daer de pagina uytgaet, gebreeck noch, int geſlachte vã Wijngaerde deſe woorden, daer nae Jouff. Maria Van Meeuweſteyn van Wtrecht/ de reſte volght Fol. 213. int beginſel.

Fol. 214. linie 36. in Vlaenderen An. 1600. Jouffrou Anna Wten Eng die troude Frederic Wten Eng/ eñ byde yr. man Gillis Chijs eñ Jouff. Margriet Chijs. leeſt, in Vlaenderen inden ſtrijt An. 1600. de leſte manſoir/ ſonder kinders. Jouff. Anna Wten Eng/ die te man heeft Frederick van Nieubelt/ heere van Berchambacht/ ſone van Willem voozſc. ende byden yr. man Gillis Chijs/ die ſonder kinders ſterf/ eñ Jouf. Margriet Chijs/ ghehout met Geerit van Lennip upt de Betuwe.

Fol. 215. linie 50/ An. 1354. leeſt 1345.

Fol. 224. opt eynde, opde doot van/ leeſt opde begrafeniſſe van/ etc.

Fol. 225 int midden, Pzofeſſeur aldaer/ leeſt, Pzofeſſeur te Keulen.

Fol. 363. linie 51. Grave Jans Goms ſone/ leeſt, Goms Dochter.

Fol. 389. lin 3. voozſaten/ leeſt, voozſone.

Fol. 433. linie 58. ende daermede/ leeſt, ende daermede reet. eñ inden leſten regel, Willem/ ſo veel/ leeſt, heeft ſo veel.

Fol. 434. linie 54. dat een Dolphijn ſynen vader/ leeſt dat hy den Dolphijn aen ſynen Vader. Linie 56. verwittight zijn/ leeſt, hem verwittight hebbende.

Fol. 452. lin 35. der Grabinne upt een oozſake is gheweeſt/ leeſt, de Grabinne een oozſaeck is gheweeſt: ende int leſt, in Brabant gheballen/ leeſt, in Henegouwen gheballen.

Fol. 484. int midden, daer naer Hertoghe Jan van Beperen/ met Hertoghe/ leeſt, daer naer van Hertoghe Jan van Beperen wert Hertogh.

Fol. 556. linie 56. d'ander ſone van Beberen: leeſt, d'ander ſone/ heere van Beberen.

Fol. 588. linie 19. ſtaet An. 1589. leeſt 1559.

Fol. 614. int leſt, ſchepende doen/ leeſt ſchepende dan/ etc.

Liſte/ van de Latijnſche ende Duytſche Hiſtozie oft Chzonijck-ſchzijvers van Hollant/ Zeelant/ eñ van Wtrecht/ in ozdze geſtelt dooz W. V. Gouthoeven,

Meeſter Ian vander Beke, Canonick van Wtrecht/ heeft beſchzeven het leven der ouder Biſſchoppen van Wtrecht ende der Grabē van Hollant, tot ſynen tijt toe/ dat is tot den Jare 1345. ende is ghedzuckt tot Franker An. 1612. dooz t'verſozgen van Bernaerd Furmer, dan Leeuwaerden/ die daer op gheeyght heeft het verbolgh vande voozſc. Hiſtozie tot den Jare 1572 toe/ beſchzeven bp heer Suffridus Petri van Leeuwaerden/ Canonick te Ceulen eñ ald aer An. 1597. oudt tſeventigh Jaren/ overleden.

Hy. Willem Heda, ghebozen t' Alphen bp Lepden/ Deken van S. Jans Collegie t' Wtrecht/ heeft een Chzonijcke als bozē geſchzeven tot ſynen tijt toe/ te weten tot het Jaer 1524. ende met voozgaende te Franiker ghedzuckt.

Doctor Reynier Snoy, Burgheemeeſter vander Gonde/ ende Medichyn vanden Heere van Beberen/ der Beer/ etc. heeft ghemaeckt een Chzonijcke vande Graven van Hollant/ tot het Jaer 1515. verdeelt in xiij boecken/ dan en is nopt gedzuckt: hp ſterf een out man int Jaer 1537.

Meeſter Lambert vanden Hove van Montfoozt/ heeft een ghcleert boeck gheſchzeven van de Oozloge tuſſchen Wtrecht/ Hollandt/ ende Hertogge Carel van Ghelder: beginnende An. 1524. eñ epndende An. 1528. doen t'lant eñ ſteden van Wtrecht onder de regeeringhe vanden Keyſer Karel, als Grave van Hollant quamen: ende is ghedzuckt tot Baſel 1546.

Deſelve heeft een boeck ghemaeckt vande quade ſepten der verwoede Wederdoopers/ bedzeven t Amſteldam/ Munſter/ eñ elders/ gedzuckt int Jaer voozſc. ende is daer na int Neder-duytſch overgeſet eñ gedzuckt/ verciert met kopere Figueren/ t'Enchuyſen An. 1614. hp ſterf An. 1577. out 76. Jaren.

Bzoeder Willem Hermanſz vander Goude/ Monick Reguliер te Steyn/ eertijts daer bp gheleghen/ heeft een clepn Boeck-ken beſchzeven van de Oozloghe tuſſchen Hertoghe Karel van Ghelder/ eñ de Steden van Hollant t'ſynen tijde te weten An. 1517. ende is ontrent die tijt t Amſteldam ghedzuckt.

Bzoeder Cornelis vander Goude/ ghenoemt Aurelius, Monick Reguliер inden Hem bp Schoonhoven An. 1515. heeft beſchzeven eenighe outheden van Batavia oft Hollant/ eerſt ghedzuckt t' Antwerpen oft te Lepden/ uptghegheven dooz wijlen de welgeleerde Bonaventura Vulcanus An. 1586.

D. Adriaen de Ionghe, genoemt Iunius, van Hoozn/ heeft An. 1574. beſchzeven een treffelijck boeck/ genoemt Batavia, inhoudende vele outheden/ eñ boozts een generale eñ particuliere beſchzijving van Hollant eñ Wtrecht ende hare ſeden/ ghedzuckt te Lepden An. 1588. dooz 't beſozgen des ſeer gheleerden Joncheer Ian vander Does, heere van Noozdwijck. De voozſc. Iunius hadde begonſt te beſchzyven de Hiſtozie eñ Leven der Graven van Hollant/ maer An. 1575. te Middelburgh ſterbende/ is dit werck achter weghe ghebleven.

Pieter Cornelisz. Bockenbergh vander Goude/ heeft beſchzeven een kozte Hiſtozie ende Chzonijcke der Graven van Hollant/ gedzuckt te Lepden An. 1584. Noch van de Biſſchoppen van Wtrecht/ met d'Abten van Egmont/ ghedzuckt An. 1586. Noch vande Baenderheeren van Bzeederoede/ gedzuckt 1587. Noch vande Baenderheeren eñ Graven van Egmont/ ende de Baenderheeren van Waſſenaer/ ghedzuckt beyde An. 1589. Hp beloofde de volcomen generale ende particuliere beſchzijvingen eñ Hiſtozien van Hollant/ bp een boeckxken ghedzuckt An. 1592. Maer alhoewel hp eerſt An 1617. geſtozben is/ ſoo zijn deſelve tot noch toe niet int licht ghecomen/ niet wetende waer ſp ſteken moghen.

Jonckheer Ian vander Does, Heere van Noozdwijck/ heeft beſchzeve in Veerſen de Chzonijcke der ouder Graben van Hollant/ ghedurende 346. Jaren/ gedzuckt inden Haghe 1599.

De jonghe Jonckheer Ian vander Does, ſynen Sone/ hadde (maer xxij. Jaren out zijnde) begonſt te beſchzijven een Chzonijcke ende Hiſtozie van Batavia: maer An. 1596. out xxb. jaren ſterbende/ heeft hp ſijn werck niet comen voltrecken/ tweick ſyn voozſc. Vader daer na overſien eñ vermeerdert heeft/ comende tot het Jaer 1123. ghedzuckt te Lepden An. 1601.

P Bertius Pzofeſſeur te Lepden/ heeft An. 1604. een Ozatie ghehadt ende doen dzucken/ van t'leven ende doot des voozſc. Heere van Noozdwijck.

De welgeleerde Pieter Schrijver heeft An. 1609. te Lepden laten dzucken een goet Boeck/ ghenoemt Batavia Illuſtrata, inhoudende vele oude Tractaten ende Extracten/ bercorende de Outheyt/ Edelheyt ende verheffinge van den Lande van Hollandt.

Mr. Hugo de Groot van Delft/ ſoo om ſijn gheleertheyt als om anderſins ſeer vermaert/ heeft An. 1610. te Lepden laten uytgaen/ een boeck vande Outheyt der Batavſche Republike oft Ghemeene ſake.

Iohan Iſaacx Pontanus, mede een treffelijck gheleert man te Hoerdrwijck/ heeft beſchzeven ende An. 1611. laten uytgaen tot Amſteldam/ een dupdelijcke ende wijt loopende beſchzijvinghe vanden aenbang/ opcomen eñ ſtaet der ſeer rijcke ende wijt beroemde Coopſtadt voozſept/ ende is tſelve boeck daer na in Neder-duytſch overgheſet dooz Pieter Montanus wat vermeerdert zijnde/ herdzuckt An. 1614.

De welgheleerde ende neerſtighe Philippus Cluverius heeft beſchzeven/ ende An. 1611. laten dzucken te Lepden een tractaet vande dzp Monden oft Epnden des Rijns in Hollant/ verbaſtende veel onderſoeckinghen ende verclaringen Batavia ende Hollandt aengaende.

Ian Pontanus voozſz. heeft op ende teghen het voozſzomde Cluverij boeck een ander gheſchzeven/ ende An. 1614. tot Amſteldam laten dzucken/ hem verſpende ende contrerolleurende van dolinghen ende quade onderrichtinghe/ nopende de voozſc. materie.

Philips Cluverius voozſc. heeft noch beſchzeven/ ende Anno 1616 te Lepden doen dzucken een ſeer gheleert/ laboziens ende treffelijck groot boeck ghenoemt int Latijn/ Out Duytſlandt/ waer in onder ander veel Outheden ende ſchoon verclaringhen vande ghelegenthept ende geſtalteniſſe van Batavia oft Hollant/ ten tijde der Romeynen int licht ghebzacht werden: ende int ſelve boeck verdedight ſich Cluverius tegen de onbetameliſcke ende nooloose verſpinghen van Pontanus/ Vnuſquiſque abundat in ſuo ſenſu.

Noch ſoo is int Jaer 1613. tot Lepden bp Andzies Clonck

een

Digitized by Google

een Boeck ghedruckt/ inhoudende de Copere Prenten/ ende int kort het leven van alle de treffelijcke Gheleerde mannen/ die tsedert het Jaer 1575. (doe die Universiteyt oft hooge Schole inghestelt wert) aldaer ghewoont/ ende die met haer uytghe ghaven Boecken vermaerder ghemaeckt hebben.

't Jaers daer aen 1614. is tot Leydē voorsz. by Jacob Marcusz. ende Joos van Colster/ een ander dierghelijck Boeck ghedruckt/ inhoudende de Copere prenten/ ende int cort tleven van alle de Curateurs oft Besorghers/ ende alle de Professeurs der voorsz. Universiteyt.

D. Ian Molanus Professeur inde Theologie te Leuven gheweest/ heeft mede eenighe dinghen beschreven/ Hollandt ende Utrecht beroerende/ int Boeck by hem ghemaeckt ende ghentituleert int Latijn/ de Gheboorten der Heyligher inde Nederlanden/ eerst An. 1596. te Leuven/ daer nae An. 1616. te Douay herdruckt.

Mr. Pancras van Castricum, van Alckmaer ghebozen/ ende Pensionaris van Groeninghen/ An. 1619. t'Amstelam ghestorven heeft An. 1601. te Leyden laten drucken/ een Lijste oft Cathologue van alle de Scribenten van Hollant/ Zeelant ende Utrecht/ belovende deselve met haer schriften eerst daeghs int licht te brengen: naer dit Boeck wert van alle liefhebbers van Gheleertheyt in Hollant seer ghewacht.

W. V. Gouthoeven heeft beschreven een boeckken/ verhalende de beschrijvinghe ende Chronijckken der stede Oudtrecht/ maer is noch niet ghedruckt.

Alle de voorgaende hebben in Latijn ghescheven/ ende de naervolghende in Nederduytsch.

Int Jaer 1478. is ter Goude ghedruckt een Chronijckken van Hollant/ verhalende sommighe ghescheidenissen die in de Groote Chronijcke niet en staen/ ende werdt van D. Scriverio menighmael vermelt.

De Chronijcke van Hollant van Meester Ian vander Beke, is ontrent dese tijdt mede in Duytsch overgheset/ ende op Fransijn ghescheven/ maer niet ghedruckt.

Ian Reyghersbergh, ghebozen van Coztgene/ eertijdts een stedeken in Zeelant/ heeft beschreven een Chronijckken van Zeelandt/ An. 1551. tot Antwerpen ghedruckt.

Int Jaer 1599. is te Hoorn een clein Boeckken ghedruckt/ gheintituleert de Chronijcke van Leeuwenhoorn/ voortijden ontrent de Sype ghelegen/ oder veel hondert Jaren verdroncken: met noch alle de bedijckinghen ende Inundatien die van 't Jaer 1552. tot 1598. soo by d'eerste bedijckers/ ende oock ten lesten vande Sype geschiet zijn. In rijm ghestelt door Wierck Aldtaensz. Vaickoogh.

D. Paulus Merula, een treffelijck gheleert man/ ghebozen te Voordrecht/ heeft uytghegheven in een boeck alle de Placcaten beroerende de Wildernissen oft de houtbesterije ende Jacht in Hollant/ ende is ghedruckt inden Haghe An. 1605.

D. Dierck Velius, Medicijn te Hoorn heeft An. 1604. aldaer laten drucken sijn Chronijcke van Hoorn/ verhalende de beginselen/ opgang ende staet der voorsz. Stede/ met haer ghedenckweerdighe ghescheedenissen. Het selve boeck is An. 1617. aldaer herdruckt/ wel de helft vermeerdert zijnde/ verhalende veel ghescheidenissen van Noortholland ende Westvriesland/ ghedurende de leste inlantsche Oorloghen/ ende daer voren/ die voormaels nopt in druck zijn ghestaen/ met een groote menighte der voorsz. Stede/ ende de Gheleerde mannen aldaer ghebozen.

I. F. Cortgeen vander Goude/ heeft een clein Chronijckken vanden Lande van Utrecht doen drucken binnen de voorsz. stede An. 1605. in welck Jaer hy mede sterf.

Ian Orlers Borgher ende Boeck-prenter te Leyden heeft beschreven ende aldaer ghedruckt An. 1614. de beschrijvinghe der voorsz. stede/ inhoudende haren aenbang/ voortgang ende tegenwoordighen staet/ als mede haer ghescheidenissen/ met eenighe Copere Prenten/ ende de Gheleerde Mannen te Leyden ghebozen.

Behalven alle de voorseyde Scribenten/ staen noch in andere uptheemsche Chronycken veel dingen beschreven Hollant/ Zeelant ende Utrecht beroerende/ als onder ander in dese naervolghende.

Inde Brabantsche Chronijck in Latijn beschreven ontrent 180. Jaren by Edmond Dinter, gheweest Secretaris van dien Hertoghen van Brabant. Dit boeck is niet ghedruckt/ ende verhaelt seer breet het beleg voor Voordrecht An. 1418. ende meer ander dinghen.

In de Chronijcke van Vlaenderen gemaeckt by Iacob Meyer, ende An. 1561. t'Antwerpen ghedruckt.

Inde beschrijvinge der Nederlanden/ ghemaeckt by Lodewijck Guiciardijn, Edelman van Florencen An. 1565. t'Antwerpen gedruckt/ ende daer na vermeerdert An. 1582. herdruckt/ met de Prenten van steden ende An. 1612. t'Amstelam int Nederduytsch herdruckt ende vermeerdert door Pieter Montanus, welck Boeck inhout een generale ende particuliere beschrijvinghe met de Prenten der Landen ende steden van Hollant/ Zeelant ende Utrecht.

Inde Groote Chronijcke van Vtiellant beschrevē int Latijn byden gelcerden Ubbo Emmius te Groeningen/ ende ghedruckt te Leyden/ inhoudende veel ghescheidenissen ende handelingen vanden ouden Oorlogen tusschen de Graven van Hollant ende de Vriesen in geen ander Chronijcken verhaelt.

Int boeck beschrevē int Latijn/ by wijlen Pontus de Heuter van Delft/ inhoudende het leven ende daden van Hertoghe Philips ende Hertoghe Carel van Bourgongien/ Graven van Hollandt/ ghedruckt t'Antwerpen An. 1582.

Noch int boeck by den selven beschreven/ van 't leven ende Gesten vande Hertoginne Maria, den Eertshertoghe Maximiliaen haren Man/ van Eertshertogh Philips haren sone/ ende van Keyser Carel de 5. ende is gedruckt t'Antwerpen An. 1598.

De voorsz. Heuterus heeft mede beschreven het leven van de Coninck van Spaengien Philips de 2e. ende d'Historien van de leste Nederlandtsche Oorloghen/ tot den Jare 1598. maer dit boeck en is noch niet ghedruckt.

Inde Latijnsche boeckens/ genoemt Mercurius Gallobelgicus, beginnende met het Jaer 1589. ende eyndende met 't jaer 1596. ghemaeckt by wijlen H. Michiel van Ysselt van Amersfoort/ ende te Coln gedruckt op diverschе Jaren. De selve van Ysselt heeft beschreven een boeck/ ghenoemt de Historien van sijnen tijde beghinnende vant Jaer 1566. maer sterbende eer hyt conde voltrecken/ heeft hyt maer ghebracht tot het Jaer 1586. In dit boeck werden onder andere verhaelt/ de Oorlochsche geschiedenissen in Hollant/ etc. ghedurende de laetste oorlogen/ ende is te Coln ghedruckt/ An. 1602.

Noch inde Nederlantsche Historien ende ghescheidenissen/ beschreven by Emanuel van Meteren, beroerende den Inlantschen Oorloghe/ voor dese ghedruckt An. 1636.

Noch inde Nederlandtsche Historien van Pieter Borre, gheweest Rentmeester generael van Noortholland/ eerst ghedruckt tot Utrecht An. 1595. ende nu 1620. tot Leydē/ seer vermeerdert zijnde.

Noch inde 2. boeckens gedruct te Leyden/ vant twaelf jarigh Bestandt/ het een beschreven by wijlen Dominicus Baudius, ende het ander by Ian Meursius, beyde seer Ghelcerde mannen ende Professeuren te Leyden.

Inde groote Chronijck-boecken in Fransche tale beschreven by Iean Froissard ende E. van Monstrelet, te Parijs ghedruckt/ sal den curieusen Leser onder veel dingen binden den Lande ende Graven van Hollant aengaende/ ghelijck hier boven inde voorreden is vermelt.

Als mede in de Vlaemsche Chronijcke/ by D. Pieter van Outheerst van Rijssel/ in Fransops beschreven/ ende ghedruckt t'Antwerpen An. 1571.

Don Bernardijn van Mendoza, Ambassadeurs des Coninck van Spaengien in Vranckrijck/ heeft mede een boeck beschreven vande Nederlantsche Oorloghen die hy selfs mede in Hollant heeft helpen voeren beginnende vant Jaer 1567. tot 1577. Ghedruckt te Parijs An. 1591.

Inde oude Latijnsche Chronijcke van Vtrecht/ te Francfoort op diverschе tijden gedruckt/ zijn mede eenighe dinghen te vinden/ de Graven ende den Lande van Hollant aengaende.

Hier moet oock niet vergeten worden d'oude ende nieuwe groote Chronijcke van Hollant/ Zeelandt/ etc. in Fransche tale beschreven by Ian le Petit van Bethune in Artois/ ende verdeelt in twee stucken. Ghedruckt te Voordrecht An. 1601.

Ian Lenaertsz. Vennecool heeft uyt de Latijnsche Tale in Nederduytsch overgheset/ de drie seer treffelijcke Boecken/ als te weten: De wijtberoemde Commentarien ende Historische aentseckeninghen/ beschreven door Iulius Cæsar, eerste Roomsch Keyser. Noch de hoochberoemde Historien van C. Cornelius Tacitus Burghemeester van Roomen: ende van Cajus Suetonius Tranquillus, van 't leven ende daden der 12. eerste Roomsche Keyseren: waer in te lesen is de oude ghewoonten/ broome seyten/ gesten/ ende geschiedenissē der onder Duytschen oft Batavieren in haren tijden. Gedruckt te Delft alle drie bysonder naer malcanderen/ An. 1614. 1616. ende An. 1619.

Ten lesten/ int verbolgh der Historien van E. van Meteren/ uytgegheven by Willem Baudart van Vepnse/ Predikant tot Zutphen/ ghedruckt nu int Jaer 1625.

EYNDE.

Digitized by Google

LOF-DICHT,

Ter eeren den wel gheleerden ende seer ervaren

Liefhebber der ouder Chronijcken

W. VAN GOUTHOEVEN.

Op sijn Byvoeghsel ende verbeteren deser Chronijcke van Hollandt, &c.

D'Onachtsaem' Traegheyd loom, veel nuts naer-laten doet,
Niet alleen met versuym' van self yet goets te pleghen:
Maer noch den yver oock, daer and're toe gheneghen
Zijn in heur tijdt gheweest. Hier door oock slijten moet.

Ghelijck *Goud-hoeven veel, 'tzy Graen' oft Bloem-rijck soet,
Men slordigh siet vergaen, door d'oncruyds overweghen.
Niet min door slofheydt bleef *Bataviers* deughd verswe ghen,
T'en waer dat een *Wtheemsch' dit noyt yets hadd' verhoedt.

Doch hy in sijnen tijdt by den Romeynschen handel:
Maer ghy GOUTHOEVEN toont der ouder *Graven* wandel,
En *d'Ed'len* heures tijdts, die ghy als we'er doet leven,

Wt *Lethes* stille vliedt. en voertst' op vleughels licht,
Van *Swanen* wit, seer hoogh, jae by de Sterren dicht,
Daer heur' en uwen Naem voorts eeuwigh blijft geschreven.

**Der Vromen Lof heeft by den Vromen
Noch meer vroomheyds oyt ghebaert:
Maer quaden loon en naem doet schromen,
By die vroom wil zijn vermaert.**

Reyn liefd' betoont.

Digitized by Google

D'oude Chronijcke van Hollandt/
met West-Vrieslandt/Zeelandt ende Vtrecht.

D'eerste Deel ofte Divisie.

Dat eerste Capittel.

Van de gheleghentheydt des Landts ende Provincie van Germanien, dat is Duytslandt, daer het Landt van Hollandt, West-Vrieslandt, Zeelandt ende Stricht van Vtrecht in gheleghen zijn, diemen voormaels met eenen ghemeynen naem, Vriesen, plach te noemen.

EEr dat wy van onsen Lantschappe ende Provintie van Hollant beginne te spreken/ ist van noode Germanien/ dat is Duytslant/te beschrijven: in welcken eynde Hollant/ Zeelant ende Vriesland met dat Stricht van Vtrecht gelegen zijn/om te bat tot onser meyninge te komen/ ende om te bequamer upt te leggē/ datmē van desen Landen (waerom wy principalijc dese Chronijcke aenleggher eñ beginnen) in ouden Historien beschreven vint. Germanien/dat is Duytslant/ wort also vanden Romeynen gheheeten/ als Strabo schrijft in sijn sevenste Boeck vander gelegentheden der Landen/ eñ seyt dat de Duytschen werden vanden Romeynen ghenoemt Germani. Germani na der Roomsche spraken ende beduydinge/is so veel te seggen/als twee gebroeders van een Vader eñ Moeder/ want sy de Duytschen noemden Broeders te wesen vanden Gallen/ dat is vanden Walen: want sy malkander gelijck waren in lichame/ couleure/zeden/maniere/eñ in leven/want sy groot eñ wit van lichame waren: aldus noemdense de Romeynen Germanen/dat zijn gebroeders. Maer te spreken na ander Meesters opinie/ waerom datse Germani hieten/is dese: De Scythē die aen Duytslant gelegen zijn/noemen eenen grooten/ stercken eñ kloecken man German, dat is so veel te segghen/als groot van staturen eñ sterck als een beest: mits dat de Duytschen hier voormaels hen pleghen te generen met jaghen inder wildernissen/ eñ aten rau vleesch eñ wilthaet als beesten/daerom dat sy sterck waren als beesten: sy en gedoogden niet dat yemant by hen woonde: sy en hadden geenē wijn/noch gout/noch silber/ dan alleen koper of metael/daer sy harnas af maecten: sy en hadden geen Goden/ noch en wisten van gheen Religie te spreken: maer daer na/ by langhepт van tijden/ hebben sy mede Afgoden aenghenomen/als ander Natien eñ Provintien. Doe sy nu quamen tot gehoorsaemheyt des Roōschen Rijcx/begonden sy de landen te bouwen met steden eñ Kasteelen op de Riviere/ voor de aenbechtingē der Barbaren/upt vreemde landen komende/van den welcken men noch oude timmeragien ende verballen mueren in vele plaetsen liggen siet. Onder den Keyser Nervius en dronckē sy noch geenen wijn/ noch't gene dat hen krane eñ sacht van lichaem maken mochte. Onder den Keyser Nero en hadden sy't ghebruyck noch niet van goude eñ silvere penningen/ maer dedē haer koopmanschap/ghevende eñ nemende d'een goet voor d'ander. Ende doe S. Bonifaes/de tweede Bisschop van Vtrecht/ dat woort Gods predickte onder den Sassen eñ Vriesen/aten sy noch Peerden-vleesch. Ende de Keyser Probus liet den Duytschen toe/dat sy Wijngaerden mochten setten/ dat te voren den Edelen ende Ridderen alleen ghevoorloft en was.

Dat mocht yemant vragen hoe dat by komt/datmen also weynigh van desen dingen beschreven vint? Daer op antwoort een groot/ oudt Histor-meester eñ Cosmographus, upt Scythen geboren/genaemt Ethicus, die by na geheel de werelt omme gevaren ende gezeylt heeft/eñ die oock alder-eerst(soomen vermoeyt)de eyghenschappen des volcx ontrent de Zee/van desse landen van Duytslant beschreven heeft. Desse schrijft/dat dat volck van desen Landen gheen kennisse van letteren oft schrijsturen en hadden/ende en toonde niet dan alleen haer menschelijcke nature ende gedaente/levende onwettelijcken ende onmenschelijcken als beesten: ende al hadden sy al letteren ende schriften gehadt/ soo souden sy hen geschaemt hebben haer leven/zeden ende manieren in schrifte te stellen: want sy beestelijck/ende niet menschelijck en waren. Wie en soude niet gruwelen ende verschricken/alsmen hoorde seggē datse paerden/ wolven/ vossen/ gieren/ kraeyen/storchen/kamelen/ja serpenten ende slangen aten? ende offerden haer Goden haerer dienstboden onwoosel bloedt: welcke zeden/manieren ende leven/noch vele van henluydē oessenden ende hielden totten grooten Koninck Carels tijden toe. Dese voorsz. Ethicus Histor-schrijver/ (wiens schrifte S. Ieronymus een Commentator ende beduyder is) schrijft/dat de Sassens gekomen eñ ghesproten zijn van een geslachte van volck genoemt Griphi, by de groote bergen van Rypheen/ liggghende ontrent de groote Noort-zee/ dewelcke Duytslant (daer Sassen in gelegen is) eerst beheerden: want Sassen is een groot/ lanck ende breet Lant. Ock plachmen hier voortijts alle't lant datter lept tusschē den Rhijn ende de Zee diemen noemt Baltheum, of de Duytsche Zee/ Sassen te heeten: ende hadde belegen aende West-zijde den Rhijn: aende Noordt-zijde Denemarcken: aende Zupt-zijde Franckenlant/Beyeren eñ Bemen: aende Oost-zijde Slesien/Pruyssen ende Polen. In welcke termijnen besloten zijn Duringhen/ Hessen/Michen/ Brandenburgh/ Brunswijck/ Pomeren/ Hollandt/ Zeelant/Vriesland/Vtrecht/Meyenburgh/Bremen/ Halberstadt/ Hilsemen/ Werden/ Munster/ Westfalen/Lunenburgh/Luberck/Rostwijck/ ende voort alle de kuste vander Duytscher zee langs. Dese/ende meer andere/ waren alle Sassens ghenaemt/ als Hooghsassens ende Neder-Sassens.

Dese Griphi voorsz. plegen te eten menschen-vleesch ende beestē/ als gieren/kamelen/wolven/beyren/honden/apen/ende andere beesten/ die onmenschelijck zijn te noemen/ende en hadden noch broot/noch zout/noch wijn/'t welckmen altesamen wel ghelooven mach aldus te wesen/om dattet S. Ieronymus beschrijft/ende beduydet op dat Boeck Ethicus voornoemt. Ende dit selbe wert noch in vele plaetsen in sommighen dingen ghevoert ende onderhouden: als/de Denen ghebruycken ghedroogde vis voor broot: de Vriesen eten butter/caes/speren/ ende drincken melck eñ wey/of heym. De Neder-Sassens/ oft oude Sassens/ als de Westfalers ende Munstersche/ ende daer ontrent/ eten rau ende ghedrooght vleys.

Nu hebdy gehoort de zeden ende manieren van onsen ouderen leben/ende plegen te woonen in holen/bergen eñ steenrotsen daermense vant: in andere leege plecken maecktē sy hutten ende kooyen van willighen-rijsen ende ander boomen. Maer nademale dat de Romeynē Heeren van Duytslant gevordē waren/hebben sy dese zeden eñ beestelijcke manieren ghereformeert/ ende tot eenen beteren staet weder ghebracht: want sy brochten daer in (Timmer-luyden/ steen-barkers/ metselaers ende dijck-makers/ die dat lant bedijckten met hooge breede wallen ende dijcken/ voor den aen-bloedt vander Zee/ ende hebben daer af gemaect een lustigh ende suyverlijck Landt om te bewoonen/ 't welck nu eendeels bewoont wert vanden Vriesen/ Phrisiabonen,

Digitized by Google

dat zijn Waterlanders : Catthen/dat zijn Cathwijckers ende Rhijnlanders: Caninephaten, dat zijn Kennemers / eensdeels ock banden Battaviers, dat zijn Hollanders: ende Battavoduers, dat zijn Betouwers/ dewelcke Landen nu allegader te samen onder eenen naem Hollant genoemt worden/ende plach hier voormaels inden ouden gesten te heeten Battavia, hoe wel datmen noch in sommige oude bryeven banden Graven gegeven/beschreven vint Holtlant: Maer Plinius ende de Romeyne noemen Battavia, ende heeft synen naem banden hoogheyt oft diepheyt/want Battavia is so veel te seggen als Bassa terra, dat is: Laegh lant/oft Hool-lant: want het plagh hier voormaels/ eer 't bedijct worde/ metten waterē ebbende eñ vloeyende/ bedeert te liggen ende overvloeyt te wesen: daerom accorderen die twee mannē wel over een/ Battavia eñ Hollandia, maer Holtlandia niet/als voorsz. staet: welcke Provintie van Battavien oft Hollandt van vele Romeynsche schrijvers eñ meesters/eñ van vele Keyserē/ seer vierlijck eñ geacht is geweest: twelcke eer datter onder 't Roomsche Rijck quam/banden Enghelschen Barbaren die Brutus verdreef/ ende vandē Hassens bewoont worde/ ende wert dickwils banden Hunen/ Denen ende Noortmannen gedestrueert eñ verwoest/ ende ock banden Saracenen/ komende upt Africkē/ ende was seer weynigh bewoont met volck / om der saken willen voorsz. Maer nademael dat de Franckē Vriesland bedwongen hadden/ eñ sy 't lant eenen Heer ende Grave gheghéven hadden/ ist van daghe te dage betimmert ende bewoont ghevvorden/ende hebben dat teghen den Denen ende Noortmannen vromelijcken ghedefendeert ende beschermt / alsmen na in 't process van deser Chronijcke hooren sal.

Om nu te vervolghen/ ende tot nijn voorgenomen materie van Duytslandt te komen / soo salmen weten dat Duytslandt ghedeelt wort in tween / als Hooghduytslant ende Neder duytslant. Hooghduytslandt begint banden ghebergh ten Alpes/die Duytslant scheyden van Italien ende Lombardyen/tot de Stadt van Mentz : ende van Mentz neerwaerts tot in de Zee/ werdet ghesheeten Neder duytslant : ende heeft in hem besloten boven vier-en-vijfstigh Natien van volck/ ende zijn altijt de vroomste ende vermaertste mannen van wapenen geweest diemen vant: want de Romeynen/doe sy in haer kracht ende bloeyē waren/ en konden sy nochtans gheen groote dinghen doen sonder de Duytschē/ende boven al bysonder de Hollanders/ als Cornelius Tacitus seydt in 't Boeck vande beschrijvinghe der Duytschen. Maer datter nu alsoo weynigh af blijckt inde Historien/ doet eerst inde oudtheydt der jaren/ende verstuppinge der Menschen : ten anderen/ om de onbequaemheydt der namen: want de Historyschrijvers ontsaghen hen de gesten banden Duytschen te beschrijven/ midts dat de vocabelen eñ namen vande Steden/Wateren/Bosschen/ Marasschen/ Rivieren/ Meyzen endeder menschen/dickwils metten Latijn niet over een en quamē: ende men vant in Duytslandt noch gheen gheleerde mannen tot Vespasianus tijden toe / die de seyten ende gesten van haer eyghen Landen konden beschrijven: Maer al dat wy daer af van oudts hebben/ dat schrijven ons Ethicus Scytha, als wy eensdeels voor ghevoert hebben / ende Plinius secundus, Cornelius Tacitus ende Julius Cesar. Ten derden-mael/ waerom datmen geen gesten banden Duytschen beschreven vint / ghelijckmen doet banden Romeynen/ is dese/ als Julius Cesar schrijft in sijn seste Boeck/ ghenoemt Commentaria, Dat de Regenten ende Stadthouders van Walslandt ende Duytslant / en wouden niet admitteren noch ghelengen / datmen de gesten banden Landen van Walslant ende Duytslant beschrijven soude : want de Romeynē en souden dat niet konnen verdragen noch mogen lijden / om dat sy daer so veel volcx ende vroome mannen ghelaten hadden/ eer sy die mochten brengen tot haerder subjectie ende onderdanigheyt : ende sonder twijffel 't waer den Romeynen tot haer achterdeel/schande ende confuys / datmen inde gesten lesen soude / dat sy gheen goet noch bloet en spaerden / als Orosius seydt/ om te komen tot haer opgheblasen hoverdije/eñ heerschappije te hebben in vreemde Landen / ende om haer onversadelijcke gierigheyt te stoppen. Eñ om dit met reden te bewijsen / so vintmen waerachtelijck beschreven / dat Julius Cesar binnen thien jaren dat hy upt was getogen / om de Landen van Spaengien/Walslant/Duytslant ende Engelant te brenghen onder dat Roomsche Rijc/ achter-gelaten hadde boven xC. M. weerachtige mannen / nochtans wert hy met grooter triumphen in Roomen ontfangen/ende heeft de eerste onder den Romeynen dat Keyser-rijc alleene ontfanghen ende aenghevaert / om dat hy de Landen onder 't Roomsche Rijck gebracht hadde. Maer 'tbloet datter ghestort was/ noch de groote kosten die met swaere exactien ende schattingen der Burgeren ghedaen waren/ en sagen sy niet aen/ het was hen alleen genoegh/ dat sy in vreemden Landen heerschappije mochten hebbē/ hoe wel dat sy nochtans bekendē/ dat de Duytschen veel kloecker ende vromer warē dan sy: waer af Cornelius Tacitus schrijft : dat/ Op eenen tijt quamē de Duytschen met sekere commissien eñ bootschappē te Roomen/ende zijn gekomē in Pompejus Hof/ daer sagen sy zitten elc na synen staet ende dignitept / maer onder alles sagen sy zitten onder den Senatozen eenighe van vremde habijten: so vraeghden sy wie die waren: ende hen is gheantwoort / dattet waren Legaten ende Ambassaten der Landen eñ Provintiē van buyten/die vroom van wapenē waren/ ende den Romeynen getrou/ waerom datmense dese eere weder bewijsde. Doe riepen de Duytschen met luyder stemmē/ dat sy 't talle hooren : O! wie isser onder alle sterflijcke menschen kloecker van krachten/ ende wie isser onder de Sonne den Romeynen ghetrouwer dan wy Duytschen? Dit seggende/zijn sy aengetredē/ende zijn gaen zitten onder den Senatozen / ende men heeftet deughdelijck genomen / want het inder waerheyt also was/ ende niemant en konder teghens segghen. Dit is in 't kozte gesept tot lof ende prijs vande Duytsche Natie/ ende achterlatende de principale ende naemkondighe Provintien van Duytslant te beschrijven/want het te lange vallen soude/ dus wil ick alleen ons eygen Lant ende Graefschap van Hollant/ Zeelant/ Vriesland eñ Sticht van Utrecht voor my nemen te beschrijven: ende dat gedaen zijnde/wil ick my weder keeren tot de principale Historien/ achterlatende de fabulē ende ongefondeerde dingen: als daer Brutus de Giganten en Reusen upt Enghelandt verdreef / dat die haer woonplaets hier souden begrepen hebben. Maer 't gene dat hier nu volght / is ghetoghen upt een Tractactjen dat Broeder Corñ. Aurel. Canonick Regulier gemaeckt heeft: Maer oft al autentijck ende waerachtigh is/ beveel ick den geleerden Historiographen ende meesters: ende alsoo ick daer in bevinde vele notabel puncten/die Iulius Cæsar ende Cornelius Tacitus beschrevē hebben/ aldus wil ick dat hier mede in dese Chronijcke in voeghen/op dattet in memorie blijven mach.

Dat II. Capittel.

Een Artijckel van Hollandt.

HOllant (voormaels Battavia ghenoemt/als voorsz. is) is een Provintie in Nederduytslant/ de welcke aen 't Noorden vande groote Zee bevloeyet wert/aen de ander zijde werdet becingelt metten armē des Rhijns/ende maken een Eylant. Dit Landt is seer overvloedigh van weyden en belden/ om Peerden/ Koeyen/ Ossen/ Schapen ende andere beesten te voeden : ende heeft in hem vele poelen/marasschen/meyē ende staende wateren / die nu met sluysen inder Zee metter ebbe gheleyt worden. De forme eñ gedaente der mannen ende vrouwē van dese Provintie/ is schoon eñ uytmuntende boven andere Natien/ eñ 't volck is sterck eñ repsigh van statuer ende lichaem/ haren dranc (wanter gheen

wijngaert

wijngaert oberbloedigh en wast) is Bier / dat is een confectie gemaeckt van mout/ als haver/ gerſt/ rogge ende tarwe te ſamen wel geſoden: een van dit Eylant is Utrecht de hooftſtadt in 't geeſtelijc. Annonius eē Hiſtorij-ſchrijver der Fransche/ ſchrijft in ſijn Chronijc: 't welcke Plinius ſecundus oock betuyght/ alduus: Dat tuſſchen den armen banden Rhijn ende de Zee/ ligghen hondert Eylanden/ onder welcke dat Eylant Battavia dat edelſte/ beſte eñ vroomſte is van manne.

Dat III. Capittel.

Vanden oorſprongh der Battaviers ofte Hollanders, ende hoe ſy eerſt dat Landt begrepen, ende van waer ſy quamen.

DE Battaviers oft Hollanders nemen haren oorſprongh ende afkomſt van 't volck: diemen heet Hermonduren / gheleghen boven 't groote boſch ende wilderniſſe gheheeten Hercinia, ende is lr. dagh-vaerden lanck / ende boven Panonien, dats Hongherijen/ by den Scythen: ende waren ghebueren metten volcke diemen heet Catthen/ Cheruſen/ Ligien/ ouvrent Hongerijen gheleghen. Deſe Battaviers hadden onderling partije eñ tweedracht/ ende zijn uyt dit Landt verdreven ende ghefchepden/ ende zijn ghecomen inde uyterſte palen der Walſcher cuſten / daer doe ter tijdt ſonder l ing noch niemant en woonde/ ende hebben dat Eylant des Rijnijns/ metten wateren/ boſſchen/ marasſchen begrepē ende beſeten: welcke Eylant heeft voor/ de ribieren banden Maſen: achter/ de Zeeen aen allen zijden den Rhijn. De ſake eñ oorſprongh/ waerom dat deſe Battaviers of Hollanders uyt haer eygen gheboren Landen geſchepden zijn/ is deſe: In haer eerſte eñ oude Lant was een Ribier daermen zout uyt plagh te purgeren ende winnen/ alſmē nu inde Baye doet: ende de wijle een pegelijt van 't voorſz. volck de naeſte/ ende hem deſe Bake van zoute eyghen maken ende bezitten woude/ ſoo hadden deſe Battaviers ende Catthers altijdt eenen ſtadighen twiſt ende diſcoorde metten Hermonduren die by hen laghen / en konde nemmermeer accoorderen ende over-een komen. Dit aenmerckende Battus ende ſijn broeder Salandus, dat by gheen wedemachte houden/ heeft ſijn placeſe gheruymt/ ende is in dit Eylant banden Rhijn gheſtomen/ ende heeftet van ſijnen naem Batto, Battavia (dat is Hollant) gheheeten/ ende was op die tijdt met ſeer luttel ende weynigh volcx bewoont: ende ſijn broeder Salandus is in 't alder-uyterſte Eylant banden Rhijn getogen/ eñ heeftet oock van ſijnen naem Salando, Zalant genoemt/ dat is Zeelant/ eñ plagh daer ſijn oude hanteringe te doē/ dat is/ 't zout te keeten ende ſuyberen/ alſmen noch dagelijcx in Zeelant doet. In dit Eylant timmerde Salandus een Burgh/ in memorie van ſijn vader Mitellus, ende hieſe Mitelburgh/ dat wy nu noemen Middelburgh/ een ſtercke wel-beveſte ſtede.

Dat IIII. Capittel.

De beſchrijvinghe der gheleghentheydt van Battavien, ende waerom dat Battaviē Hollant is, ende anders gheen Lant, ende van 't onderſcheydt van Battavia, Betue, ende Bethaſia.

DE Wael / een arm des Ribiers banden Rhijn/ loopt voorby Nijemegen/ Tyel/ Bommel/ ſteden in Gheldterlant/ eñ menget haer ſelven by 't Slot te Loevenſtein metter Ribiere vande Maſe: ende daer deſe Ribiere vander Walen eyndet / daer begint Battavia, dat is Hollant/ ſtrechende van daen in 't zuydē/ van Gorichum ſtaet / ende houdet ſijnen loop metter Maſe totter Zee toe. Noordtwaert op lrrr. M. paſſen/ dat is ouvrent elf mijlē / dat is vander Wael eñ Maes af/ vōr ſtaedtmen/ tot inder Zee toe/ ende loopt noch tot Catwijck toe: want Battavia (eygentlijt genoemt) verlieſt ſijnen naem achter 't heyligher Boſch / daer nu 's Graven-Hage ſtaet/ oft aenden Weſter-beerck/ ende ſo voortaen heetment Catthi/ liggende opter Zee/ ende den Rhijn inwaerts in 't lant/ na de ſtede van Leyden toe: Want als Plinius ſeydt in ſijn iij. Boeck/ in 'txiv. Capit. ſoo hebben daer vele ghemengde luyden in dit Lant ghewoont/ als Battavi, Catthi, Caninephates, (dat zijn Lanenaers) Phriſij, Pariſones, Phriſiobones, (dat zijn Waterlanders) Cauci, oft Canci, Marſaci gluriones, deſe ligghen al binnen de twee armen oft Ribieren banden Rhijn/ als tuſſchen dat Slijc ende de Wielingē. Voort meer/ dat Battavia Hollant is/ ende anders gheen Lant / dat betuyghen ons de Hiſtorij-ſchrijvers/ ſeggheude/ dat de Wale leyt twee mijlen oft meer boven Gorichum / opwaerts na Gheldterlant. Bethaſia leyt in Luyckerlant/ by Maeſtricht/ aen beyden zijden vander Maes/ dieraer door loopt/ ende heeten noch in Duyts de Betijckers/ ende komē noch dagelijcx tot Doordrecht met ſper/ kolen ende balcken: Maer Battavia leyt in Hollant/ van Gorichum af tot Catwijck toe. Plinius die ſchrijft in 't iij. Boeck Naturalis Hiſtoriæ Cap. xv. dat Battavia leyt recht over neffens Britannien/ dat is Enghelandt: oft Britannien leydt in 't op oost van Battavien/ ende leydt des Winters 't meeſten-deel onder 't water / ende ſtrect aenden Catthen/ dat zijn Catwijckers: waer uyt men voorwaer ſeggen mach/ dat Battavia is Hollant/ Betua die Betue/ Bethaſia Ludics, ende Betua noch Bethaſia en ligghen niet over Enghelandt als Battavia, daerom moetet Hollant weſen.

Dat V. Capittel.

Vande principale outſte Stadt in Battavia, eñ hoe dē Rhijn ſijnen loop door Hollant plach te hebben.

DE Prince Battus, oft Battavus, (komende uyt Scythien of daer ouvrent/ uyt Hongherijen / als voorſeydt is / vanden welcken dit Lant Battavia genoemt is/ heeft geſticht eē geweldige groote eñ ſwaere ſtadt/ by de mont banden Rhijn/ ende heeftſe na ſijn eygen naem genoemt Battavoduren / dat is nu Wijc te duerſteden/ boven Utrecht: welcke ſtadt na langhe tijden de Denen ende Noormannen deſtruerden/ by Hungerus de elfſte Biſſchop van Utrecht ende S. Jeroens tijdt/ als ghy na horen ſult: ende is nu een kleyn ſtedeken/ dat te voren iij. mijlen omgaens plagh te hebben / ende hadde rrrbſ. Yoochte-Kercken. De Rhijn komende upten gheberghten van Alpes / nam ſijnen ingangh in Battabia/ dat is Hollant/ van Batavoduren oft Wijc/ totter ſtadt van Utrecht/ die doe noch niet geſticht was/ ende de Yerk en was doe oock noch niet/ alſmen noch tuſſchen deſe twee ſteden aendē leeghten eñ poelen wel mercken mach: van Utrecht loopſe door Woerden/ Bodegraven ende Leyden/ tot Catwijc opten Rhijn eñ Rhijnſburgh/ dat daer ſijnen naem af houdt / daer ſy nu niet verre van daen blijft ſtaē/ eñ dat Lant heet noch Rhijns-oever/ maer plach voormaels voort te loopen / na voorhout ende winderſt/ door dat andere hout / daer ſy noch op deſe tijdt haer naem houdet / datmen heet Vollemeer eñ Bentvelt: eñ is van Battavoduren oft Wijc/ tot datſe inder Zee loopt/ altijt aen beyden zijden met Stedē/ Dorpē ende Sloten betimmert geweeſt/ alſt noch wel blijckt: want voor loopēde van 't middelhout totter Zee/ heeft de Rhijn geloopen voorby Aelbrechts bergh/ daer aen de zijde plagh te ſtaen 't Hof van Hollandt/ dat nu in den Hage is / met veel ſchoone Kaſteelen ende Sloten aen beyden zijden / als 't Slot te Cleve / Wedenroo/ Velſen/ Rijnſburgh/ daer nu 't Slot tot Egmont ſtaet/ eñ nam haren cours voort na de Zee/ met een grooten boſem eñ valeye/ alſmen noch ſien mach / door welcke haven of boſem de groote ſtadt Vermen (weens antiquiteit eñ oude verhallen men noch ſiet tot Vermen op de geeſt by Alcmaer) haer inganck hadde/ om haer koomenſchap te doen. Aldus heeft de Rhijn in haer beginſel/ ende haer eynde loopende door Hollant/ de meeſte Steden gheſtadt die in Duytſtant laghen. Aldus is Battabien Hollant voor ſijn eerſte deel/ daer de Rhijn metter Walē loopt inde Maſe/ ende heeft nu deſe Steden/ Gorichom/ Vianen/ Schoonhovē/ Goude/ Rotterdam/ Schiedam/ Delft/ metter ſturmers maeſlanders. Van daen begint dat tweede deel van Hollandt/ eñ zijn in 't generael met alle haer Dorpen eñ Steden Catthi/ dat zijn Catwijckers ghenaemt/ ende hebben de Steden Woerden/ Oudewater / metten Rhijnlanders/

ders / met haer principale stadt Leyden / van welcke Stede de Heeren van Catwijck (dienen nu heet de Heeren van Wassenaer) Burchgraven plagen te wesen / ende hen daer noch af Vertytelen ende schrijven / ende hebben aldaer noch de gruyt ende de Tollen van den Rhijn-stroome. Hier heeft nu gheheeten hoe den Rhijn haren loop plagh te hebben: Maer na sommighe andere opinien / die seggghen / dat den Rhijn haren loop hier voormaels van Catwijck voort plagh te hebben inder Zee: Want tot Catwijck den stapel van den Haringh / ende alle andere Goeden / die den Rhijn op ende neder quamen / plagh te wesen: Ende daer den Rhijn inde Zee plagh te vallen / daer stont dat Huys te Britten / dat Claudius de Keyser hadde doen timmeren: ende om dat Huys plaghmen te Vertollen van allen Goeden die den Rhijn op ende neder voeren / ende daer de Heeren van Catwijc oft Wassenaer noch haer Wapen af voeren / dat is een Schilt van Lasuer / met eenen gulden baer. Van desen loop des Rhijns salmen meer beschreven vinden / in de tijden dat Hungerus / de elfste Bisschop van Utrecht / dat Sticht regeerde / als op sijn plaetse gheseyt sal worden.

Dat VI. Capittel.

Hoe datmen oock Holland ende Zeelant in anderen Landen ende Natien vint.

Oft yemandt (die veel gheleesen heeft / oft bevonden in ouden gesten ende Chronijcken) seggghen woude / dat Holland ende Zeelant oock ligghen in anderen Natien ende Provintien. 't Is waer datter in 't Koninckrijck van Voorweghen een plecke Landts leyt datmen Hollandia noemt / maer niet Hollandt: Ende inder Zee daer by / dicmē heet Balthæum, oft de Duytsche Zee / leyt een Eylant ghenoemt Zialandia: welcke namen hyna metté onsen daer wy hier af spreken / inder vocabulē over-een komen / maer zijn nochtans verre verschepden in sprake / forme / lichame / zeden / manieren / ende van habijte / van ons Hollanders ende Zeelanders: hoe wel dat wy nochtans een deel ghekomen zijn van henluyden / of daer ontrent. Ende te dat machtment ghelooben datter aldus inder waerheydt is / want de kinderen ende na-saten / als sy haer plaetsen veranderen oft vernieuwen / houden sy geerne de namen der Landen / Steden ende Sloten / daer hare ouders ende voorsaten plegen te woonē: als besonder de Princen ende Burgerē verdreven uyt Troyen / gevaen hebben tot een eeuwige memorie: want daer en is nauwe eē Lantschap men binter Tropē in gesticht. Diergelijk vintmen Vienne in Oosteurijck / ende Vienne in Dalphinoys: ende Haghe in Hollant / ende Hage in Vriesland. Aldus en ist niet vreemt / dat dickwils verschepden Landen eñ Steden eenen name hebben.

Dat VII. Capittel.

Vande vromigheydt der Hollanderen, uyten gesten van Roomen.

De oude Roomsche Chronijcken ende gesten die vandē Historiographen / als Cornelius Tacitus, Suetonius ende Orosius beschreven zijn / houden in / ende begrijpen / dat boven alle Natien van Duytsland / de Battaviers oft Hollanders mettē sinnen altijt de sterckste mannen / vroom van wapen / eñ snel / kloec / voracher / eñ lanemoedigh in alle haer werchen waren / als de Keyseren Otto, Galba eñ Vitellius wel ondersocht hebben / doe sy den Hollanders met Ruyteren in haren dienst ende heyr-baert hadden. Sy wisten wel dat Cayus Caligula, Neros oom / Keyser / (die 't Huys te Britten voor Catwijc opter Zee / tot een wyer-baer / om in Brittanien totten Britten of den Engelschen te zeylen / ghesticht heeft) hadde altijt de Hollanders by hem / als sijn Archiers ende beschermers sijns lijfs. Dese Keyser Cayus, noch de Keyser Claudius, en wouden Enghelant niet bevechten sonder de Hollanders: want Iulius Cæsar, de eerste Roomsche Keyser / hadder qualijcken ghevveest: want hy hadder alle sijn gheridt van paerden / ende 't meeste deel van sijn voetknechten met sijn Schepen ghelaten / als ghy onder de gesten van Iulius noch horen sult. Ende oock alsser onderling partije was onder den Keyseren eñ Romeynen / soo wisten sy seckerlijck / dat die te boven gaen ende triumpherē soude / dien de Hollanders adhereerde ende te hulpe quamē: als Keyser Vitellius dede / doe hy tegen Keyser Ottho strijden soude: want Varenus Alphenus van Alphen / is metten Hollanderen aengetreden / ende verslooghen al Otthens volck / ende verjaeght dese: waerom dat de Hollanders in 't voorganck des tijts also voorsocht ende gheoeffent waren in wapenen / datse henlieden duncken datter in hare macht was / eenen Keyser van Roomen te maken ende te ontmaken: ende inder waerheyt wast seckerlijc also. Want op eenē tijt / doe dat hey van den Hollanders hen vermaten / dat sy veel meer dan eenige andere Natien (die oock mede onder die van Roomen dienden) ghedaen hadden: Als dat van hen de 14. Legioenen ter neder getogen / ende byna heel Italiē den Keyser Nero voor haer kloeckheyt ontogen was / ende seyden: dat alle de fortune des strijts in haren handen ende macht gheset ende ghestelt was. Oft sy seggghen wilden: wie met ons voelept ende aenbalt / die heeftet ghewonnen. Soo was dit den anderen Kapiteynen ende knechten van andere Natien lastigh ende swaer te hooren: Waerom dat Flaccus Valens, de oberste Kapiteyn van 't ghemeen heyr / voor hem nam / dat hy den Hollanders (die so stoutelijck spraken) van een woude schepden. Doe dit vernomen was onder dat Roomsche heyr / begonden sy te murmureren / de Legioenē voorden verwoet / datmen hen den hulp ende onderstant der alderstercksten mannen der Hollanders benemen ende ontrecken woude / die tot alle perijckel ende nooden stout waren / die ij. C. voom te paerde waren / die met hen 30. oft 40. met hare paerden te hollen harnasse alle Rivieren ende wateren konden over-swemmen / die so menighmael victorie ghekregen hadden / die so geoeffent ende besocht in vele strijden ende oorloghen waren / datmen hen die nu ontrecken ende van hen wilde verdrijven / daer de vyanden soo na by hen waren: hadde hy Roomen lief / dat hy hoch de alder vroomste ende kloeckste leden als de Hollanders / niet verschepden oft affsijden en wilde van den lichame / dat is van den Roomschen Rijcke. Aldus spraken de Romeynen totten oversten Kapiteyn Flaccus Valens voornoemt. Waer uyt men mercken mach / dat de Battaviers oft Hollanders altijt voor-vechters des Roomschen Rijcx zijn geweest.

Dat VIII. Capittel.

Hoe dat de Hollanders altijdt vry zijn gheweest: ende altijt sonder exactien, schattinghen, chijns ende tribuyt gheseten hebben.

Overmits dan dat de Hollanders de Romeynē so getrou en dienstigh warē / so bleve sy vry / eñ saten sonder eenige chijns / schattinge oft tribuyt te geven / maer plegen alleē den Romeynē metten lichaem ende wapenen te dienen / op des Keysers kost. Ende so manneer eenige heyr-baert aenstont / eñ de Romeynen hulp begeerde / so schreven sy: Komt ghy Walen / Bertoenen / Duytschen / tot onsen dienst / eñ ghy sult aldus veel / oft also veel hebbē voor uwe soudye ende salaris: Maer schrijvende tot den Hollanders / en estimeerde sy dat loon niet / want sy gaven hen also vele als sy eyschschende waren. Dit betuycht oock Martialis, des Keysers Domiciaens Keucken-meester / een groot Poeet: Als dat de Romeynen de Hollanders niet alleē en eerden / maer oock ontsagen: Want doe eens een Burgher van Roomen / een groot huys op eenen hoeck van een strate ghetimmert hadde / hebe hy een Beelt van uytgheshouwen steenen op den hoeck van den gevel setten / zijnde een fatsoen van eenen Hollander / met alsulcken habijt alsmen doe in Holland droegh. De kinderen van Roomen quamen om dit Beelt te besien / ende bespotent / overmidts de nieuwigheydt van den habijt ende kleederen. Doe dit de voorsz. Martialis hoorde / maecte twee Latijnsche Veersen oft Ghedichten over dit Beelt / luydende in Duytsch aldus:

Ghy kinderen van Roomen bespot eñ beschiet my:
Maer Domicianus uwen Keyser ontziet my.

Dat

Dat IX. Capittel.

Vanden strijdt ende Victorie die de Hollanders hadden voor de Stede van Bonne, boven Ceulen.

IDen tijden dat upten gebode van Vitellus, onderkeyser of Hooftman in Duytslant / de Hollanders en Kenemers op wege waré om tot Roomé te reysen/herst Claudius Civilis, der Hollanderen principale Kapiteyn bzieven gesent onderwege/en heeftse wederom tot hem ghetoghen in Duytslant. Ende siet/doe sp quamen totten Roomschen oppersten Kapiteyn/ghenoemt Flaccus Ordeonius, seydé sp aldus/om eé oorsaké te binden langer niet te dienē onder den Romeynen: Wy willen dubbel soldie hebben/en daer toe gerit van paerden/die ons dermindert zijn/doe wy bevochten die van Abernen eñ de Bozgoensoenen: ende noch hieruboven begeeren wy een sonderlinge deught ende gifte die ons Vitellius belooft heeft/oft wy en sullē anders nemmermeer te Roomen komen. Dit seyden sp door ingebinge van haren Kapiteyn Civilis, ghebozen uyt Hollandt/ om een saeck ende occasie te maken om t'huys te komen / want sp boven twintigh jaren den Romeynen gedient hadde. Maer Flaccus Ordeonius en woudese niet exauctozeren/ dat is / haren eedt ende dienst ber dzagen/die sp metten Romeynē hadden: ende ghebootse metten Raedt van Roomen / datse in haren dienst blijben souden. De Hollanders en hebbé dit gebodt niet geacht/ende zijn neer waerts tot haren Kapiteyn van Hollant Claudius Civilis, Edel van gebooztē/ ende af-komende van Koninclijcken geslachte/haren Heer getogen/ende zijn by een bergadert. Dit aenmerckende Flaccus, der Roomeren Kapiteyn/ schreef aenden Kapiteyn genoemt Herennius Gallus, die doe tot Bonne lagh/boben Ceulen/met groot volc/dat hy de Hollanders schutten ende den wegh benemé wilde/ hy soude van achterē komen eñ bevechtense / also datter geen van allen weder in Hollant komen soude. De Hollāders/Kattwijckers/Kenemers/ met hare hulperen/ senden oock een Legaet ende bode upt tot Bonne/ luydende aldus: Den bzomen Kapiteyn van Bonne Herennius Gallus saligheyt. Wy Hollanders met den onsen begeeré bzy gelept eñ passagie/ om in onsen landen te komé: ons en is geen vyantschap noch oozlogh tegens den Romeynen/ voor den welcken wy menighwerf onse bloet ende goet gestort eñ geset hebben. Ende nu/want wy/ obermidts de langhe ende pdele Ridderschap der wapenen bermoeyt zijn/so begeeren wy onse Lant weder te sien/ ende setten ons voortaen in vredé/ ist dat ons niemant teghen en ballet oft mis doet / onse wegh en sal niemant hinderlijck wesen: ist anders/dat ons wapenen ghemoeten / wy sullen met den swoerde eenen wegh binden. Die van Bonne wouden de Hollanders besoecken / ende en woudense gheen passagie gheben/noch door laten/eñ Herennius Gallus de Kapiteyn liet upt Bonne een Legioen van bzy duysent vromme mannen eñ knechten / met veel vander bergaderinge der Belgiers of Trierschē/ metten lantlupde/ die ouvertsaeght eñ stout zijn in 't aengaen ende voor 't perijckel. Dese quamen al gelijc als verwoedde honden alle de poozten van Bonne uytspringhen / om den Hollanderen te bevechten/klepn in 't ghetale/by dat sp waren. Dit merckende de Hollanders/eñ gedachtigh wesende haer oude ende besochte Ridderschap/ hebben hen selben also dicht in een ghevlochten/ende in alsulcker oozden ghestelt / datse die van Bonne aen gheenen kanten/noch van bozen/noch van achteren/en bozsten bevechten. Maer de Hollanders zijn onvertsaeght geweest / ende zijn seer stoutelijcken eñ vromelijcken met haren kleynen menighte teghens den grooten s'waren hoop van Bonne ingedzongen/eñ hebbense gescheurt/ gesplitset/ende van een gescheyden/eñ voor-bluchtigh ghemaeckt/ ende den Legioenen van bzy duysent man verdzeben / ende liepen snellijcken na der poozten van Bonne toe: De Hollanders zijnse na-ghevolght/ende hebben groot volck gheslagen/dat de grafsten van Bonne met veel dooden verwult waren/ende veel liebender doot/ obermidts dzange ende benauthept van haer eygen volck/ende obermidts datse de Hollanders so vromelijcken ende stoutelijcken verfolghden / bevochten eñ verslaegen. Doe sp nu dese victorie verkregen hadden/en dedé sp niet meer quaets/ noch eenige schade/in alle haer voortganghe eñ passagie/maer sp schuwedē de Stadt van Ceulen/excuseerde den strijt van Bonne/ als de gene die vzede ende passagie begeert hadden/ 't welck hen gheweygert was/waerom dat sp hen met hen selben behelpen moesten / ende eenen wegh metten swoerde maken. Eñ dit was na der geboorte ons Heeren ontrent 73. jaer. Dit is alleene gesept om te weten vande groote vromigheydt/kracht ende Ridderschap/ dien de Hollanders voormaels onder den Romeynen ghetoont ende bewesen hebben/ boben andere Natien vander Werelt: Maer dit is noch vanden minsten/by 't gene daernen noch / elck op sijn tijt geschiet weerde/ sullen setten: Te weten/hoe sp den Romeynen upt Hollant verdzeben/ende Keyser Vitellius Slot/ghenoemt Arx-romana, dat is Roomenburgh/ligghende bupten Leyden/ verdestrueert eñ ter neder gebozpen hebben: dat sommige leeke luyden upt dwalinge ende qualijcken noemen Rodenburgh. Men siet daer noch fondamenten van't swaere werck ende Burgh datter gestaen heeft / daermen inden Jare ons Heeren 1500. ende 2. ende noch dagelijcx vint vele steenen Beelden van Afgoden eñ Afgodinnen / ende ander kostelijcke gesteenten/ ende vele gouden/ silveren eñ metalen penningen: ende bysonder wert daer gevonden eenen gouden penninck also groot als een halve stuyver/ van fijnen goude/die eñ swaer/ wegende twee gouden Ducaten/ ende was van Keyser Nero ghemuntet/onder den welcken Vitellius voorsept doe sijn dienaer eñ Kapiteyn was. Op desen pennings een zijde stont gheschzeben: Nero Imperator pace terra Marique parta Ianum clusit. Dat is ghesept in Duytsch: Nero de Keyser/na dat hy vzede te water ende te lande verkregben hadde / heeft hy Ianus Tempel toe-ghesloten.

Dat X. Capittel.

Vande oude manieren, zeden, ghewoonten ende costumen der Hollanderen, van haer habijt ende kleederen, spijs ende dranck.

NA dat ons de oude Chronijt-schzijbers beschzeyben/ so en was het habijt der mannen ende vzouwen in Hollant niet veel verschepden / maer bna alleens: Te weten/een focke ofte eenen mantel boben onder de keel/met eenen silveren knoop/diese bergelden mocht/oft met een haeck toegeknocht/ende seer enge ende naeuwe om 't lijf/ so datmen byna alle de leden mochte sien. Sommige die ontrent de Zee woonden/dzoegē bellen van wilde dieren/ dyer doe veel waren: maer de vzouwen dzoegen linnen doecken op haer hoofden/met purper ghescha[illegible]eert/ende hadden gheen hanghende mouwen als de mannen / ende haer habijt was om de schouderen / ende voor inden hals / op de borst veel leeger uytgesneden/ hoe wel datter nochtans strenge/ repne ende eerlijcke echtschap onder hen allen was: ende dat seer te prijsen staet/so was een pegelijck man met een huys vzou te vzeden. Ende de mepsiens/ dat boben andere Natiē te verwonderē staet/ quamen alle maeghden ongebiolecrt eñ onbesmet under echte: ende wast by also datter eenigh mepsken openbaerlijc in't wilt lebende/oft in 't hepmelijc te schande gekomē waer/die en konde tot geenen tijde inder echte komen/ oft houwelijcken/ hoe schoon/hoe rijc/oft hoe jonge sp was: maer de maeghden namen haer man als een lichaem/een ziel/een levē/verder en dochté sp niet/oft begeerden sp/ ende en plegen niet te seggen: waer is mijn man! maer: waer is mijn echte! (och hoe verre ist nu dā daer!) Voort plach de man haer op haer vzuytstoel te offeren een joch/dat is/een paer ossen/een ghetoomt peert/een schilt met een kuys oft een swoert: met dese gifte wert het houwelijc gbestight / in tegenwoordigheyt vande ouders ende andere vzienden / ende leerden hier upt de Vzupt/dat sp met haren man moeste lijden eñ doogen al dat hen opkomé mochte/ eñ dat sp quam als een gesellinne van allē arbeyt/ periculen eñ peligremagie

Digitized by Google

magie tot haren man/gelijck te leven eñ te sterven alst van noode was / eñ de sake dat eyschte in nooden ende strijden. De kinderen worden van haer eygen moederen opgheboet/ eñ 't was schande diese buyten bestede/ upt gesept noot saken: de knechten eñ dienst-maechden banden huysen metten kinderen/plegē metten meester eñ vrouwen aen een tafel te eten / als sy geen gasten en hadden/dien sy tot allen tijden geerne ontfingen ende vriendelijt tracteerden. Hare kinderē en hylicē sy niet upt/voor dat sy volwassen waren ende sterc / op dat sy vrome eñ kloecke vruchten voort brengen mochtē. De jongelingen en moesten haren baert niet laten scheren voor dat sy eenen vyandt des Lants verslegen/ of ten minsten sijn wapenen benomē hadden: om dat sy souden weten/dat haer gheboorten loon ware beschermenisse des Lants/eñ eer harer ouderen. Haer spijs was voormaels simpel eñ slecht / sonder eenige bereydinge van kruyden oft Zaussen/ ende sonder eenige lecherheyt/ als vruchten/ kaes butter / eyeren / verschē wey oft heup / op rupt van melck/daer sy alleene den honger mede mochten verdrijven / ende den dorst laven/ haer dranck was bochtichheyt van Gerst eñ haver gesoden / in water/maer die naest der Zee woonden plegen wijnen te hoopen. Tē was niemant schande voormaels in desen lande/den heelen dagh ende nacht over te drincken / ende hadden haer wapenen by hen als sy gingen om te hoberen ende drincken/ als oin wijsheyt eñ groote saecken te tracteren/ twele noch der lantluyden costume is op desen dagh. Eens ter maent plegen sy te vergaderen / ende raet te houden totten gemeenen lants voorbaer/ ende daer mocht een pegelijck vry spreke/ eñ zijn goet-dunckē seggē sonder verbeuren / waer upt de Prince metten Edelen ende Wijsen een besluyt maecken: niet met autoritept om te ghebieden / maer om 't volck te onderwijsen: ghevoeghdet der gementen / dat sachtmen lichtelijck aenden swaerden / die sy boven haer hoofden lieten gaen/eñ sloegense met slagē aē malkander: eñ behaeghdet hē niet/so plegen sy met roepen eñ krijtē dat te versmaen. In desē raet mochte oock een pegelijck sijn klachte doen/eñ een ander vandē lijde aen-spreken: eñ inder penen eñ boeten hadden sy groot onderscheyt/na gelegentheyt des misdaets: maer den verraders ende overloopers plachtme sonder vonnissen aen boomen te hanghen. Inden strijt namen sy haer naeste magen met wijven ende kinderen by hen/ om dat sy souden ghenuptgenisse geven van haer vromicheyt/ want die waren de beste tuygen ende loss ghevers: tot haer moeders eñ huysvrouwen quamen sy geloopen met haer bloedige leden/ eñ de vrouwen en ontsagen hen niet de wondē te tellen / eñ dat bloet daer upt te suygen metten monde / ende verblijden hē daer in dat haer kinderen ende mannen also ridderlijck eñ vromelijck hadden ghevochten/ende plegen oock inden strijt by de mannen te staen / ende vermaendense met woorden dat sy ymmer vromelijck eñ stoutelijck voor haer vryheyt eñ landen vechten souden / also dat hier upt dickwils de mans den strijdt wonnen/ die sy anders verlozen souden hebben en haddē hen de vrouwen gheen moet in ghesproken / waerom de vrouwen hier voormaels in grooten prijse eñ waerdē in Hollāt zijn geweest/eñ men plachte oock onderling tot meerder vastichept van eenige verbanden metten steden in een onderpant te nemen/ eñ bysonder de Edele Jonc-vrouwen ende hylicbaer maeghden te ontfangen. Eñ sy en plegen der vrouwen raet/voorsienichept eñ raetgevingh niet te versmaen/noch te verontwaerden.

Dat XI. Capittel.

Väder bequaemheyt, reynicheyt, cieraet eñ neringe der Hollanderen, so sy die nu ter tijt gebruycken.

DE kostelijchept des Lants/vā Hollant/ bewyst ende bewijset sijn soete eñ genuchlijcke gelegentheyt/eñ veel profijten vande neringhe ende welvaert die in 't Lant van Hollant dagelijcks gheschallen ende gheschien/naerder ghelegentheyt te spreken. Inden erstē zijn daer vele groote eñ kleyne montaignen eñ bergen/bequame ende grasige dalē / marasschen eñ vallеyē/van grof ende kleyn wilt-vaet: voort so zijnder schoone wildernissen ende bosschagiē/lustigh ende dicht van boomen/ende sonder schade van yemandt te vermoorden of te beschadighen/ daer de Koopman altijt reysen mach sonder sorgh/letsel of vertoevē / want hy met kleyne kosten altijt beschept vint te water met schepen ende roep-schuyten/te lande met wagenen oft paerden. Daer zijn oock vele ebbende ende vloepende wateren/ loopende rivierē/ met veel ander besloten eñ staende wateren eñ meyren / daer ooc schoone vissche-rijē in zijn/ behalvē de blācke zee-visch/die daer overvloedelijck gevangen wert/ ende gesoutet in vreemden Landen gevoert. Daer zijn ooc vele rijcke eñ vermuerde Steden/ eñ vele schoone stercke Kasteelē eñ Slotē: dat volc is seer vroper/puntigh ende reyn van habijte/ wollen ende linnen: de huysen zijn van binnen seer properlijck geciert ende gestelt: so datmen in eenigher landen ende Natien geen puntlijcker noch gecierder huysen ende wooninghen en vint: ende dierghelijcken van eten ende drincken / want men vint van als dat des menschen hert begeerē mach: want daer komt upt allen Natien eñ Landen overvloedelijc datmen begeert/ mits datter gelt eñ goet inden lande is: eñ 't lant wert gedient eñ voorsien van allen Natien des werelts/om haers ghelts wille. 't Is wel waer dat sommige Landen eñ Provintien hebbē wel mijnen van gout/silver/ koper/yser/loot/tinne/metael/kolen eñ kalc/maer het kost soo veel eer dat bereydt wert / datter luttel profijt aen te doen is. Maer Hollandt heeft dry Mijnen oft Bergen die alle neringen ter werelt te boven gaen/eñ daer so grooten ende onsprekelijcken gelt ende goet af komt/dattet niet te tarere en is. Ten eersten/dat groot gewin eñ profijt dat daer komt vanden haring/eñ ander gedroogde visch / diemē upt Hollant in allen landen/natien eñ Provintien voert. Ten anderen/de onsprekelijcke profijten komende van paerdē/ossen/koepen ende schapen/diemen upt Hollant tot sekere tijden eñ maeten haelt. Ten derden/de ontellijcke menighte van butter/kasen eñ ander zuyvel datmen in Hollandt vint/ ende gheboert wert alle de werelt door / jae in de nieuwe Eylanden die dagheliker ghevonden werden. Ic laet staen noch ander neringē die in Hollant zijn: jae ick spreke van d'alder-minste/ dat zijn de Conijnē vellen/die jaerlijcx daer ghevangen ende gegeten worden / dat die homenschap daer af is boven ses duysent gulden tsjaers. In dit Eylant vanden Rhijn/volghen na de Hollanders eñ Catwijckers de Kenemers / nemende haer beginsel vanden Kenemer-beer by 's Graven-Hay/ eñ loopt voorby Haerlem haer hooftstadt/ Beverwijc/Alcmaer/ na Tessel eñ Wieringen toe/ eñ so voort na 't Vlye/ Maersdiep/Veersdiep/Schelling ende Amelant. Na de Kenemers volgen de Vriesen en Waterlanders/ beginnende vander stedē van Amstelredam / oft aen de Noort-zijde / ende achter de groote stadt van Verona/hier voortijts staende buyten Alckmaer / in 't Zuyden ende West hebbende als nu onder hem de Steden Monickendam/ Edam/ Purmerent/ Hoorn/Medenblick/Enchuysen/met vele groote ende kleyne Dorpen sonder getal: ende dit zijn groote/vrome/kloecke/stoute/sterche eñ onverstaeghde mannen. In desen Lande is weynigh houts / maer sy vranden turf/ oft drooge schitten/ dat is mes van hare beesten/ die sy overvloedigh hebben/eñ varen seer sterck ter zee met groote schepen/ende diesghelijck ten haring. Dese plegen hier voormaels haer echt strengelijc te houden: ende so wat echte vrouwe in overspel bevonden wert/ sneetmen tot grooter schande haer vlechten af / die sy met grooter glorie eñ eer noch huydens daeghs buyten haer doecken met knotten vryden ooren laten blincken ende dragen/tot een teycken dat sy in geen overspel bevondē en zijn. Eñ om dese echtlijcke reynigheyt dat te onderhouden/ so moesten alle Priesteren voortijts hylicken/ op dat sy immers niemandts slaep-kamer oft bedde beblecken noch onreynighen souden: want sy meendē dattet onmogelijc waer / mannē sonder vrouwen in reynigheyt te leven. Aldus zijnder dier of vijf

Natien

nacien van volck in Hollandt/als Battaviers liggende onder Gorichum/ Miltē liggēde onder Doordrecht met zuyt-Hollant/ Cathwijckers eñ Rijnlāders liggēde onder Leyden/ Kenemers liggende onder Haerlem met Noordhollandt/ Vriesen oft Waterlanders/ liggēde neffens Amſtelredam/ diemen nochtans alle gader onder eenen gemeenen name noemt Hollanders/ ende die Provincie het Graefſchap van Hollandt. Nu hebbe gehoort vandē oorſpronck/ beginſel/ beſchrijvinge/ ende gelegenthept des lants van Hollandt/ vanden inwoonders/ als Batauiers/ Miltē/ Cathwijckers/ Kenemers/ Vriesen/ eñ Waterlanders/ eñ voorts dā haer wonichept/ zeden/ manieren/ bequaemheyt ende neringe die ſy nu ter tijt uſeren eñ gebruycken. Dwelck alteſamen getogen is upter compilacie eñ tractate als voorſept is. Nu wil ick hier op ſetten eñ aenheben een opinie/ ſpreckende vanden aenbanck ende beginſel der Landen/ Steden ende Sloten int generael/ de welcke opinie ende argumenten daer in begrepen/ Ick Autheur van deſen/ bevele den experten ende geleerden Hiſtori-ſchrijvers/ die vele geſien ende gehoort hebben/ ende dagelijcx daer af tracteren eñ ſpreken/ onderwerpende my met aller ootmoedicheydt tot correctie den ſelben experten ende geleerden/ want ick(als die minſt geſien ende gehoort hebben) op my ſelven niet ſtaen en wil/ alſt behoort ende betamelijck is.

Dat XII. Capittel.

Van de opinie der gener die ſchrijvē vanden beginne, aenvanck ende oorſpronck deſer Landen van Hollandt ende Zeelant.

VAnden aenbanck/ beginne ende oorſpronck des ſtichts van Wtrecht ende des Lants dā Hollant te ſchrijven binde ic menigerley meyninge eñ opinie/ ende dat en ſal niemant vreemt houden dat ſulcke menichfoudicheyt eñ geſchillen in ſulcken dingē vallē eñ geſchiē/ waer van dat merckelijc ſchrijft Yſidorus, indē beginne des xbj. boecx ethimologiarum, eñ ſeydt aldus: Vanden beginne/ aenbanck eñ oorſpronck der Landen/ Provincien/ Steden/ Sloten ende Caſteelē/ vinatmen groote twijfelicheyt ende geſchil. Ja ſo ſeere/ dat ock de geene die vlijtelijck onderſoecken den oorſpronc der ſtadt van Roome/ niet konnen eē certeynlijt waerachtighe zekerheydt daer van ſchrijven. De vermaerſte Hiſtori-ſchrijver Saluſtius een Raetſman dā Roomen/ ſchrijft aldus: De ſtadt van Roome als ick gehoort hebbe die hebben gebouwet ende bewoont ten alder eerſten die van Troyē eñ haer nakomelingē/ als Æneas metten ſijnē. D'ander ſeggē datſe begonnē/ eñ aengeheven is geweeſt van eenen Koningh genoemt Evander. De derde ſeggen dat Romulus heeft begonnen te maken de ſtadt van Roomē. Iſt dat nu dā ſulcken grootē eñ vermaerden ſtadt/ men niet en heeft een certeyne kennuſſe van haren oorſpronck/ ſo en iſt geen wonder/ datmē van andere Landē eñ ſtedē die ſo vermaert niet en zijn/ twijffelichx heeft eñ diverſche opinien zijn/ wanneer ende dā wien die aengeheve eñ begonnen zijn. Maer daerom en zijnt de Hiſtorp eñ Cronijc-ſchrijvers die ander meyningē eñ opinien ſetten/ niet te verwerpen noch te verachtē/ als onbeſocht ende onvroet mannen/ want de outheyt eñ lanchept der tijdē ende Jaren/ heeft gemaeckt de erreuren eñ dwalingē.

Een anderen male is te mercken dat deſe Landen/ te weten geheel Duytſlant/ alſdoe niet beveſtight ende bewaert waren met mueren om de ſteden/ met Burgen/ Caſteelē eñ Sloten/ als ſy hen nu ter tijdt bewaren ende beſchermen vooren overvalle des vreemden volcx. Ock mede en was doe niet die groote koſtelijcheyt ende uytwendicheyt van timmeringe ende bouwinge van huyſen ende andere wooningen alſt nu is/ alſmen dat dagelijcx bevint eñ ſiet in ſteden/ aē Kerckē ende huyſen/ ende onſe voorvaderen beſolpen hen met eenen vleeſchen heen-komen. Ende wanneer in eenigh Lantſchap oft plaetſe dat volck ſoo ſeere vermenichvuldicht wert/ dat ſy haer neeringhe ende noodruſt niet en mochten doen ende krijghen in haren Landen/ ſoquamen ſy op ende overvielen haer na-bueren/ ende verdreven die uyt haren Landen eñ beſaten dat/ want dat volck was doe ter tijt noch grof/ onbeſocht ende ongeoeffent in dat Kupter-ſpel/ ende en wiſten den genen niet tegen te ſtaen dieſe overvielen/ ende daerom/ om der onbehoethept wille/ ende ſy geen Steden ende ſloten en hadden om hen daer in te beſchermen/ voordē ſy lichtelijck overvallen: Eñ als ſy dā een Lantſchap gewonnen hadden/ worden ſy ock mede geſterct door byſtant der gener die verwonnen waren/ ende alduſs wonnen ſy landen ende luyden lichtelijck/ als dat genoech openbaer is/ wanneer eñ van wien ſulcke dingē geſchiet zijn: als ſonderlinge de Gothen/ de Hunen: de Lombaerden wonnen Italien ende andere Landen: de Hongerſche overvielē de Duytſche: ende Nederſaſſens/ dat zijn Vriesen/ bekrachten Brittanien/ dat nu Engelant is: welcke overvalle men lichtelijck geleert ſoude hebben/ hadmē Steden/ Sloten eñ Kaſteelē gehadt alſmen nu heeft. Als nu de Romeynen in Duytſlant quamen/ dat ſy ſo ongheſbouwet eñ ongetimmert vonden/ doe begonnen de Hooftluyden ende Kapiteynen/ die van des Keyſers wegen daer geſent warē/ om de Landen onder 't Roomſche Rijc te vvrengen/ eñ onder harē gebodē eñ gehoorſaemheyt te houden/ eñ om den jaerlijckſchen chijns op te heffen eñ te ontfangen/ te maken eñ te bouwen Steden/ Burghen eñ Kaſteelen/ ende dat om vele reden willen. Ten eerſten/ om der grooter ſlachte eñ ſtrijde die daer gebielē/ daer de Romeynen victorie hadden/ ſo wert tot dier plaetſen ghetimmert tot eeuwiger memorie/ een ſtadt tot des Keyſers eere: eñ alſo wert Auſburgh gemaect in Suaben van Tyberio, ter eeren des Keyſers Octavianus Auguſtus, want daer een groote ſtrijdt tuſſchen den Keyſer ende den Duytſchen ghevallen was. Ten anderen maetten de Romeynen Steden/ Sloten ende Kaſteelē in Duytſlant/ op dat ſy daer uyt die Landen mochten bedwinghen eñ onder haer ſubjectie houden/ eñ dat ſy hen niet weder af en vielen. Ten derden/ om datmen ooc henluyden niet en ſoude overvallen. Ende om deſer twee laetſte reden wille/ deden de Romeynen timmeren eñ maken dat groote Slot genoemt Roomenburgh/ buyten Leyden: ende dat Huys te Wijtten, dat nu inde zee leyt/ datmen noch ſien mach alſt ebbe ende leegh water is: voort tot Monſter/ by den Hage: ende tot andere plaetſen ende plecken/ daermen noch huyden ogten dagh antiquiteen/ monimenten eñ verhallen timmeragien van ſteen ſiet eñ vint/ die altеſamen gedeſtrueert ende om-gevvorpen worden vanden Hollanders/ doen ſy vermeerden in volcke/ ende de Romeynen partijden ende twiſteden onder malhandrē/ als ghy na hoorен ſult. Ende in duſdanigher manieren worden ock ghebouwet en ghetimmert de Stadt Ceulen/ Kiegenſburgh/ Meuts/ Lyons/ ende meer andere. Maer de inwoonders der Landen en doorſten dat niet beſtaen/ dat ſy eenige Steden/ Burgen eñ Sloten begonnen te maken: want men ſoude gemeent hebbē/ dat ſy hen ſoudē hebbē willen ſetten tegē den Romeynen: want ſo lange de Landen waren en ſtonden onder vreemde Heeren/ dieſe met geweld onder hen gehouden hadden/ ſo en doorſten ſy dier dingen gheen beſtaen ſonder bevel. Ende dit heeft gheſtaen ſo langhe tot dat dat Roomſche Rijck quam aenden Duytſchen Keyſeren/ eñ alſo voort heeft hē Duytſlant vermeert eñ verbetert in Steden/ Sloten/ Kaſteelen ende Burghen. Wt deſe voorſz. reden verbolght klaerlijcken/ datmen gheen zekerheyt upt autentijcke ende waerachtige Hiſtorien ende Chronijcken vint/ datter in Duytſlant eenighe Steden/ Sloten/ Burgen oft Kaſteelen geſtaen ende geweeſt zijn voor Iulius ende Octavianus tijden/ dan alleen de Stadt van Trier; hoe wel dat de Chronijcken van Trier ſeggen/ datter vijf ſteden in Duytſlant waren/ die die van Trier onderdanigh ende ghehoorſaem waren/ ende brochten jaerlijcx haren chijnspenninck aldaer tot haren Afgodt Iuppiter, als Ceulen/ Ments/ Worms/ Straeſburgh ende Bazel: of dat nu ſoo is/ laet ick dat ſtaen om reden voorſz. Want als Æneas Silvius Cardinael/ die na Paus Pius de twee-

de / geloemt woert / schrijft inden boeck vanden oorspronck der Beemers. So is alle outheyt / oft gesten en geschiedenissen der outheyt gemenght met fabulen / want de Koninghen / Vorsten ende steden lichtelijck geloovden alle dinge en gestē diemen van haer schrijft / als sy tot haren lof en eerlijckheyt luyden ende spreke. Ende schrijft voort vanden ghenen die't begin ende den oorspronck van haren landen ende steden / so verre in gedisierde boecken / Cronijcken ende schriften soecken / en haer Edelheyt ende eerwaerdicheyt uyt de outheyt halen / ende daer in glorieren / ende segt aldus: De Beemers / als andere sterflijcke menschen / beroemen hē te bewijsen haren oorspronck seer out te wesen ende van lange tijden te zijn: Ende seggen dat sy zijn vanden geslachte der slaven / ende seggen voorder dat de slaven zijn geweest onder den genen die den Toren van Babylonien maeckten / na der Dilubie / daer de menichvuldicheyt der tongen oft der sprake eerst began / so zijn sy slaven / dat is / vol oft veel voorden hebbende / genoemt geweest / ende zijn van daer gekomē in Europen / ende hebben die landen daer begrepen. Desgelijcx zijn oock veel van de Duytsche / die hen dunckē seer Edel te zijn / en seggen dat sy gekomen zijn vanden Romeynē / en men segt ooc dat de Romeynen gekomē zijn vande Troyanen / en daer in glorierē sy / maer uyt het Troyaensch peert zijn meer fabulen dan volkerē ghesproten. Desgelijcks oock de Fransoysen / ende de Francken die in Duytslandt zijn / seggheu dat sy van den Troyanen gekomen zijn / als oock de Brittoenen oft Engelschen die gekomen zijn van Brutus dat een Troyaen was. Maer de Beemers nemen haer begin en oorspronck veel hooghcr als vanden slaven die den toren van Babilonien maeckten / maer sy en seggen niet wat Koningen / wat Heeren ende Vorstē sy gehadt hebben / oft wat Lant sy bewoont hebben / oft tot wat tijden sy in Europen gekomen zijn / maer anders niet dan datter geweest zijn slaven die dat lant eerst begrepen. Als oock de Hollanders seggen dat sy gekomen zijn uyt Brittanien oft Engelant / ende begrepen dese Landen van Hollandt ende Zeelandt / ende noemden hen selven oock slaven / maer dan al dese en bintmen geen waerachtige seltersheyt. Ende dit is al een ydel ende bespotlijck eer oft lof / ende ist sake dat eenige willen na-volgen den Beemers / ende willen de edelheydt haers geslachtes soecken uyt de outheyt der tijden / die en sullen dat niet nemen van den toren van Babylonien / maer uyt den genen die geweest zijn inder Arcke vā Noe / oft hooger uyt het Paradijse / daer ons ouders Adam ende Eva uyt ghekomen zijn / ende daer voort alle dat menschelijcke geslacht uyt gesproten is / Alle Koningen (als Plato schrijft) zijn ghesproten uyten knechten / ende alle knechten uyten Koninghen / maer de deught alleene gebaert ende brenght voort de Edelheyt / want alle outheyt is vol ende genenght met fabulen. Uyt alle dese voorgenoemde redenen ende argumenten is klaerlijc ende openbaerlijck te mercken dat voor Iulius Cæsars tijden gheen Steden / Sloten ende Casteelen geweest zijn in Duytslant / wantmen gene klaerder oudige oft waerachtige Hystori-schrijvers gehadt en heeft / dan Ptolomeum de groote Astronomijn / Iulius de eerste Keyser van Roomen / die geheel Walslandt ende andere Landen voor vooght / ende deselve onder dat Roomsche Rijc brochte / en wat hy bedreven ende ghedaen heeft in dese Nederlanden / dat schrijft hy eygentlijc in een boec genoemt Commentaria Cæsaris, en daerū wat gesten / strijden / aenhevinge en oorsprongen der steden oft diergelijckē geschreven zijn / van welcke hy selver niet en roert noch schrijft / die marhynē houden voor fabulē en verstorber dichtē. De Schrijver der Cronijcken van Hassen / daer dese Landen oock in gelegen zijn / schrijft van dele steden die Iulius ghebouwet soude hebben / ende Iulius doch daer selver niet af en roert ende schrijft. Voort Strabo der Werelt beschrijver / Herodotus, Pomponius, Mela, Apianus vā Alexandrien / Plinius ende meer ander die alle vlijtelijc ende neerstich schrijven vanden Rijn / ende van synen oorspronck tot inder Zee / ende daer toe dat volck dat op beyden zijden geseten is / ende van den gesten die daer by geschiet zijn / maer sy en schrijven niet van eenige steden aenden Rijn gheleghen / want hadden daer steden opten Rijn gelegen / die souden sy te recht beschreven hebben. Ēn dat machtmen hier by mercken / want andere Hystori-schrijvers die ontrent hondert jaer en noch minder na Octaviaens tijdē gekomen zijn / die hebben steden ende sloten gemaert gevondē / als Seneca die ontrent Claudius des Keysers en des Keysers Nero tijden was / ontrent L. jaer na Christus geboorte / die schrijft dat by synen tijden de twee steden als Lyons in Walslandt / ende Ceulen in Duytslant vandē bijeen verbranden. Ēn na hē is gekomen een Edel Ridder en Capiteyn uyt Roomen over den Duytschen / genoemt Cornelius Tacitus, ende was in desen Nederlanden ontrent 100. jaer na Christus gheboort / die schrijft dat hy vele steden gemaeckt heeft gebonden optē Rijn en noch elders / die by Iulius Cæsars tijden niet en waren / vanden welcke die selve Iulius oock niet en schrijft. Want als de Romeynen Duytslandt onder hen gebracht hadden / als by Octaviaens tijden / so woudē sy dat behouden / ende bewarē voor den overvalle des vreemden volcx / so stercten en bevesten sy stedē ende sloten en bysonder optē Rijn / als Ceulen / Nicmagē / Romenburgh en thuys te Britten ende meer ander / als voorschreven is. Besluytende / machtmen dan seggen dat in dese landen van Hollant en Zeelandt geene steden / sloten noch burgen geweest zijn voor Iulius Cæsars, ende Octaviaens tijdē. Alduys watmen van dat groote Casteel van Slavenburgh by Vlaerdingen / thans in de Mase verdruct ligghende / en van dat Eylant vā Walcheren in Zeelant daer hier af gheschreven voort voor Iulius tijden ghelooven sal / bevele ich den ondersoeckers van dien. Ende wat andere antiquiteyten / monimenten / timmeragie / gebouwels hier in dese landen gevonden worden / ende men dagelijcx siet vervallē en vergaē / en andere als bysonder de hooge Burgh tot Leyden die noch staet / ende de Burgh tot Nicmagen in't Lant van Gelre / ende dat sterckc slot tot Beverwaerde / tusschen Utrecht ende Wijck te Duerstede / dese houde ich al by Iulius tijden oft daer na ghetimmert ende gebout te wesen.

Hier begint de tweede Divisie / ende heeft xxx. Capittelen.

Dat eerste Capittel.

Vande wonderlijcke vrome feytē en gestē die Gaius Iulius Cæsar gevoert en gedaē heeft in Duytslant, Walslant ende in Engelant; ende hoe hy de eerste Keyser van Roomen was.

IN den Jare als de stadt Roomen (wiens harmaē voor gheseel de Werelt ghelilonchen heeft) ghestaen hadde 694. ende was voor Christus geboorte 52. Jaren / wiert Iulius de Jongelinck ghemaeckt der Romeynen meester / ghenoemt Dictator, ende sijnen toenaem was Cæsar, want men seydt dat hy in sijner gheboorte / uyt sijns moeders lichaem gesneden wert / ende daerom hiet hy Cæsar, ende is een Latijns woort / dat komt van het woort cedo, is, ere. Nu schrijftmen dat woort konstelijck / Cæsar per diphtongon, aldus / Cæsar: nu willen de Duytschen dat selve woort oock aldus na-seggheu als de Latijnen / ende spreken dat uyt metten diphtongon, als sy dat woort aensien / ende seggen Kaeser / dat wy Duytschen seggen Keyser / ende is so veel als een uyt synen Moeder lichaem gesneden. Doe nu Gaius Iulius Cæsar, ende Lucius Bibulus Raetsheeren van Roomen waren / ist gesloten (want hen de Heerschappye van gheheel Asien ende Affrijcken niet ghenoegh en was om haer ambitie ende gierichept te verbullen) om oock dat Westerlant (te weten Walslant ende Duytslant) te bevechten ende in te nemen. Hier toe is van den Senaeren

rengeordineert Gaius Iulius Cæſar voornoemt/ende hem zijn gebuen de Legioenen tot vijf jaren toe. Hier en binnen eer Iulius uyt Roomen quam / hebben de Zwitſers (liggende tuſſchen hoogh burgondien aen den Rijn ende Savoyē/en tuſſchē dē Bergh Jura oft Zuga/ dieme nu heet Sinte Baerus Bergh ende de riviere Leman en den Roen) een wonderlijt concept ende aenſlagh voor hen genomen / ende dochten haer plaetſen ende woonſtede te veranderen eñ in een ander lant te trecken. Ende op dat niemant vā hen allē eenige hope ſoude hebben oft begeerte in ſijn lant weder te komen/ſo hebben ſy eendrachtelijckē geſloten/ende een tijt ende dagh geſet/ in de welcke datſe geſamēder hant alle haer vij. ſteden van den welcken Berne/Lucerne/ Zurrege eñ Verbigene de principale eñ overſte waren/geheel ende al verbrandē/met 400. dorpen/eñ alle tgoet datter inne ende buyten was/uytgenomē 't ſact/ hoyen eñ proviande dat ſy onder wegen behoevē ſoudē. Eñ zijn alſo voort getogen totten Genevoyſers haer buerluyden/om hē oock te perſuaderen eñ te radē / desgelijck te doen/ oft dat ſy hen door haer landen paſſagien wilden geven. Doe Iulius Cæſar dit vernam / is hy haeſtelijck uyt Roome getogen/ ende in Walſlandt gekomen/eñ geboot alle de Walē tot ſijner hey̆vaert/ datmen de brugge die tot Geneve over de Roen lach/ opbrecken ſoude om den Zwitſers harē wech eñ voortgank te benemen. De Zwitſers dit vernemende/ hebben tot Iulius geſonden twee Ambaſſaten / te weten/ Numeyus ende Verodoctius, begeerende dat ſy haren wech mochten voorderen daer ſy in warē/ want ſy niemant en begeerden ſchade te doen. Iulius overdenckende hoe dat ſy de Raets-heer Lucius Caſſius hier voormaels met alle ſijn volck verſlagen hadden/heeft hy ſijn beraet een wijl tijts genomen / eñ wetende wat hy doen woude / gaf den Legaten eenen beſchepden dagh dat ſy weder by hem ſouden komen. Hier en binnen vergaderde Iulius Cæſar met ſijn Legioenen alle volck van Walſlant by hem/ende maecte een muer vā ſeſtien voeten hoog/ende een wijde graft/ ende daer by Blockhuyſen ende Slotē/om den Zwitſen haren gank te beletten. Ende ſiet doe haer Ambaſſaten opten dach van Iulio geſet weder quamen/antwoorde hy/ eñ ſeyde/dat hy nader gewoonten van den Romeynen / niemant door de Provincie te gaen oorlof geven mochte/ maer deden ſy tegen ſijnen danck hy ſoudet keeren / in dien dat het in ſijner macht ware. De Zwitſers hoorende dat ſy met lange marren bedrogen waren/ hebben ſy ſchepen toe gemaeckt eñ te water verſocht haren wech te maken. Maetten korſten overgheloopen/ Iulius verduchtende dat alſulcken vromen volck/ komende in een ruym eñ vruchtbaer Lant dē Romeynē ende haer vriendē veel hinders eñ laſters mochtē doē/ heeft hyſe haeſtelijc ovolgt/ op dat ſy inmers in Pictavien noch in Aquitanien of te Coloufen(als hyeede/ wijde ende vette landē) niet komen en ſouden/ eñ heeft hen afgeſlagen boven xlvij. M. mannen / eñ liet den anderen die noch levendich gebleven waren tot honderd ende tien duyſent weder in haer Landen trecken die te ſamen metten Zwitſers vergadert waren / als die van Beperen/Rorynen ende meer andere.

Dat II. Capittel.

Hoe dat Iulius eenen ſtrijt hadde tegen den Coninc vanden Duytſchen, genoemt Arioviſtus.

HIer na heeft Iulius Cæſar eenen ſwaren grooten ſtrijt gehadt tegen den Duytſchen/ eñ haren Coninc Arioviſtus, die met veel volcx te velde quam tegē Iulius, te weten metter volck dieme heet Arudes, Marcomanni, dat is den genen die hy onlanex te voorē uyt Walſlant/woonēde by der ſeyne/ over-gevoert hadde in Duytſlant. Voort hadde Arioviſtus Coninc der Duytſchen in ſijn hey̆ eñ tot ſijn hulp/die Triboren dat zijn die van Straeſburg/Nemetes dat zijn die van Spiers/Vangiones dat zijn die van worms/Tulenges dat zijn die van Ments met die van Franckfoort eñ meer anderen/ alſo datter een ſware ſtrijt geballen is/eñ een wijl tijts oock de Romeynen/overmits de groote menichte der Duytſchen / verbaert waren. Maer int eynde is Arioviſtus voorvluchtich ghevorden/eñ is met een kleyn ſchipken over den Rijn gevaren/maer ſijne twee wijven eñ twee dochterē nam Iulius gevangen eñ volghde theyr der Duytſchen na/ eñ verſloechſe ſonder opſhouden ſes mijlen weeghs lang/ ſo datmen tgetal vandein verſlagen niet en weet want ſy inder menichten ontallijck waren.

Dat III. Capittel.

Hoe dat Iulius eenen grooten ſtrijt hadde tegen dē Belgiers, dat is 't derdendeel van Walſlandt.

DAt geſchiet weſende/ is Iulius getogen tegen den Belgiers/dat is 't derdendeel van Walſlant als voorſept is/daer deſe landē/Hollāt/Zeelant metē Brabāders/Luyckenaers/Henewiers eñ Vlamingen in begrepen zijn/eñ alle de Landē eñ ſteden liggēde tuſſchen den Rijn eñ de groote zee/ dieme Oceanus heet/eñ tuſſchen de Riviere van Matrone eñ Zeine/ die binnen door Parijs loopt/ welche hoop volcx die tegen Iulius ſtrijdē komende uyt Belgica, dat is 'derdendeel van Walſlant / wy hier by namen ſetten ende noemen ſullen/ eñ 't getal van een pegelijc. Dat volck Bellauicij genoemt / dat zijn die van Riemen met haren gebueren/quamen uyt met tſeſtich duyſent gewapender mannen. De Sueſſiones, dat zijn die woonden in Champanien/by der ſtadt Novioduncn eñ ontrent Parijs/vergaderdē uyt haer xij. Steden/vijfticb duyſent mā/Nervij dat zijn die van Doornic/die d'aller vroetſte waren / brochten oock uyt L. M. man/ Atrebati.ende Ambiani, dat zijn die van Atrecht ende Amiens/brochten uyt tien duyſent man / Morini dat zijn die van Terewaen / maecten uyt vijf en twintigh duyſent man/Galeti dat zijn die van Calez/ daermen afvaert met een getijde in Engelandt / hadden thien duyſent man/ Velocaſſes dat zijn de Caſſeliers / gelegen int Graefſchap van Vlaenderen/hadden ooc thiē duyſent man / Veromandui dat zijn de Vermendoyſers/ooc thien duyſent Man / Atuatici dat zijn Henewiers / ſtaken te ſamen met haren gebueren van Canout/eñ banden Vercli/van Beemonth / vā Binten/ van Camerich/ van Nijbele negentich duyſent man/ Condruſi dat zijn die van Lutſenburgh eñ vā Namē/ Eburones de Luyckenaers metten Ardenniers / Menappij, dat zijn de Gulyckers met haer gebueren / die allegader onder eenen name geheeten worden Duytſchen/hadden te ſamen vijfticb M. man. Aldus hadden ſy te ſamen met al den hoop twee hondert/ vier en tachtich M. gewapender mannen. Deſe hebben van den Romeynen veel volcx verjaeght eñ verſlegē/ maer ſy zijn int eynde wederom verwonnen van Iulio ende zijn heerlijcke Capitepnen/als Galba, Publius, Craſſus ende Titurius Sabynus, eñ dat uyt Godlijcker diſpoſitie/die alle de werelt onder een hooft eñ Heer (als Octavianus) woude ſetten/ eer dat hy onſe menſchelijcke natuer aennemen ſoude.

Dat IIII. Capittel.

Hoe dat Iulius Cæſar over Zee voer, om Brittanië, dat is Engelant te winnen.

DAer na is Iulius weder gekomen tot Terewaen inder Provintie vā Rycms/ na dat hy dē Duytſchen/komende met ſwaer volc over den Rijn in Walſlant/om tlant weder in te nemen/wel vier C. eñ vijfticb M. mannen verſlagen hadde/eñ wel ontrent hondert Stedē ende Dorpē verbrant/eñ dit als Oroſius ſept/was vandē alder vroetſten volcke der Duytſchen die Swaben hieten / eñ Julius maecte een brugge over den Rijn/ende ontſette ende quam te baten die Ubius, dat waren die int Ceulſche Lant ſaten/ eñ Sicambren die in Gelderlant ſatē / ende was tvolck tuſſchen den Rijn ende de Maſe. Als nu Iulius tot Terewaen gekomen was / om van daer in Engelant te varen / eñ 't Lant ooc onder ſubjectie ende heerſchappye der Romeren te brengen. Eñ liet bereyden tachtentich ſchepen daer hy mede in Brittanien / dat is in Engelant ghetogen is/ ende heeft tmerſte deel vanden ſchepen/ overmits tempeeſt ende ſtorm verlozen/ ende

Digitized by Google

een groot deel van sijn voet-gangers / maer sijn gerit van peerden liet hy al t' samen achter met groot confuys. Na dese schandelijcke neder-lage / quam Iulius wederom in Walsland / ende bleef daer alle de Winter liggen / ende liet berepden vijf hondert schepen / tot behoef van volck ende victaellie daermede over te brengen. Met welcke schepen Iulius int eerste van de Lenten in Brittanien quam / maer terwijl dat hy op 't lant tegen den Brittoenen vechtende was / isser een groot tempeest op gestaen / ende heeft alsoo veertich schepen verloren / ende heeft de andere met grooter difficultept ende arbeyt gereparceert ende behouden / daer hy oock sijn gerit van paerden te lande verloor / ende Labienus Tribuyn is daer verslagen. Ten anderen strijt / heeft Iulius den Brittoenen bevochten met grooter verlies sijner knechten / maer hy heeftse in 't eynde voorvluchtich gemaect. Hier na is hy getogen opde Rivier vander Theemse / dienen alleen op een plaets over gaen mach / aen welcx ander zijde / sadt der Brittoenen Capiteyn genoemt Cassibellanus, met een groote schare van volck / die den gront vander voorsz Riviere met scharpe staken onder 't water bepaelt hadden / om den Romeynen haren overganck te beletten: en als de Romeyn en dat vernamen ende schouwende / liepen sy al t' samen binnen in de Bosschagien die daer ontrent lagen / uyten welckē sy met vele ende diverse sponcreyse ende schermutsingen den Brittoenē dickwils bevochten ende veel schaden deden. Hier en binnen heeft hem de starcke stadt Ternouanten op-gegeven in Iulius handen / ende na desen deden dit oock mede andere Steden / want Cassibellanus ghevanghen was / ende daer wert een Tractaet van paysе gemaeckt / als dat Cassibellanus uyt der ghevanckenisse weder komen soude / ende sitten onder de heerschappye van der Romeynen / de Koningen van Brittanien souden voort aen staen ende souden Jaerlijcx responderen en geven den Romeynen tot Tribuyt / dry duysent pont Silvers.

Dat V. Capittel.

Hoe de Luyckenaers, Walsbrabāders, eñ Henewiers weder rebelleerden teghen Iulius Cæsar.

HIer en binnen ende terwijlen dat Iulius Cæsar in Brittanien bekommert was / hebben de Luyckenaers eñ heel Walsbrabāt / gerebelleert met sommige steden van Henegouwen / door conspiratie ende informatie haers Capiteyns genoemt Ambiorix, eñ oock door raet der burgeren van Trier / om hen selven weder te vryen vandē last eñ dienstichept der Romeynen. Ende hebben in een op-loop / twee Legaten der Romeynen als Cotta ende Sabinus, die doe inden landen van Ludick lagen / met alle haer Legioenen verslagen / ende zijn uyt deser victorien stout ghevordert / treckende tot Cicebium den Legaet van Koomen / die doe overmits den winter / lach met zijn Legioenē op eē swaer Blockhuys / ende ander Casteelen bynde Maese / daer na menich tijt Keyser Anthoni. Pius, de stede vā Hoepe stichte. Ende waren met alsulcker menichte van volc vergadert / dat sy binnen dry uren tijts macten alleen met haer swoerden eñ messen een blockhuys van tien voet dick / ende een graft daerom van vijf en twintich voet diep ende wijt / ende hadde in sijnen omganck begrepen / boven M. passen / ende hebbent met C. ende twintich toornen beringelt. Iulius vernemende dat sijn volck in last was / ende dat de eene Legioen verslagen was / ende de ander by na verteert ende ghesleten / door tvyer dat de Luyckenaers metten haren voorpen in der Romeynen sloten ende aert-huysen / is hy gekomen haestelijc met twee verscheyde Legioenē / om Cicebium te ontsetten. Dit hoorende Ambiorix met alle sijn volck / is op-gebroken vanden belegghe / ende isser mede getogen na Iulius heyr toe / om hem haestelijc ende onversienlijck te overvallen. Iulius ghebruyckende sijn gewoonlijcke kloecheyt / heeft hem ende sijn volck in veel kleyne sloten met opset besloten / maer hy sende voor een deel Keysigers / die hen soudē beyssen te vlien / om alsoo den vyanden te locken over de valeye dien Iulius perijculoos scheen te wesen totten aengane des strijts / die doe midden tusschen hen beyden lach. Eñ siet / doe de Romeynen over de valeye waren / sloot Iulius alle de Poorten sijner Casteelen ende Blockhuysen toe: Dit siende de Luyckenaers meenden dat sijt al gewonnen hadden / ende begonnen van buyten dier sloten een te bestoppen. Maer Iulius sliep niet / ende quam tot allen plaetsēmet alle sijn volc haestelijc uyt bersten / ende heeft de Walen voorvluchtich gemaeckt / eñ heefter wel tsestich M. verslagen / ende die ontgaen konden / hebben hen verhoedet in Maraschen eñ Wildernissen.

Dat VI. Capittel.

Hoe Iulius eenen strijt hadde teghen die van Trier, tegen die van Ludic, Doornic, Henegouwen ende de Vlamingen.

HIer naer heeft Iuduciomarus, Capiteyn van Trier / groot volc vergadert / ende dachte met niet Labienus volck ende Legioen te verslaen / ende dan alsoo voort Iulius te bevechtē metten Luyckenaers ende die van Doornic. Maer Labienus met opset bepnsde hem / of hy verdaert hadde geweest / ende heeft alsoo den Capiteyn van Trier / slap ende negligent wesende / haestelijck ende onversienlijck bevochten ende verslagen. Wt welcke victorie van Labienus, hebben de ander Walen haer conspiratie ende aenslagh af gestelt / ende Iulius heeft het ander deel des winters te rustiger geweest. Niet te min merckende dat hē noch veel groote strijden nakende waren / eñ datter veel vā sijn volc verslagen eñ seer gewont waren / schreef Iulius totten Raetsheer Gneus Pompeius, om hulp ende bystant / ende dat hy hem nieuwe Legioenen senden wilde / twelck Pompeius dede / ende sende hem dry Legioenen eer noch de winter ten eynde was / met de welcke heeft Iulius int begin der Lenten / de verstroyde ende verdaerde meenichte sijner vyanden / eer sy by een konden komen / bevochten / ende is alder eerst ghekomen int lant van Duway, Vermandoys, Amyens ende Atrecht, ende principaelijck int lant van Doornic. ende nam daer eenen grooten roof / die hy sijnen Soudenieren ende knechten mildelijcken liet onder malkanderen deelen eñ behouden. Hier na is hy na Vlaenderen getoghen / die overmidts den Maraschen ende bosschen sonder sorgh scheuen te sittē / ende heeftse met dry verscheyden heyren van volck bevochten / eñ veel seer wreedelijck verslagen / ende d'ander in handen genomen. Daer na is hy getogen in Henegouwen / ende int lant van Luydic / om te wreken den doot vā Cotta ende Sabine sijne Legatē / die de Luyckenaers verslagen hadden / als voorsept is. Maer doe Iulius vernam datse henselven in de Bosschagien eñ wildernisse van Ardenne (uyt vreesen sijner komst) versteken hadden / en woude hyse in onbekende plaetsen niet volgē / maer gaf een ghebodt door heel Wals-lant / dat een yegelijck vryelijck mochte ruyten ende rooven int Bosch van Ardennen / dat boven Ir. M. passen lant was / strecktē de van den Rijn af / inde eynden van Trier tot Doornic / ende vangen ende spannen na sijner believen al die sy konden krijgen: Ende met deser kloecheyt heeft Iulius sijn leet gewroken / eñ sijn vyanden door bevruysde vrienden doen verslaen sonder eenich perijckel / oft verlies vant Roomsche heyr.

Dat VII. Capittel.

Hoe de Walē weder conspireerden, ende rebelleerden teghen den Romeynen, tot haren grooten achterdeele.

DOe dit aldus gheschiet was / is Iulius Cæsar in Italien getogen / meynende dat onder den Walē nu alle ding goet soude wesen / eñ sonder vreese eñ eenigen opstalle / maer het is al anders geballen / want alsoo gheringhe als Iulius uyt Walsland trechende in Italien gekomen was / heeft de Hertoghe Vercingentorix veel volcx weder ter wapen gebracht eñ vergadert / rabende hen allen dat sy van stondē aen / alle haer steden verbranden souden / op dat ymmers Iulius weder-komende / geen kost noch victalie voor hem noch voera-

Digitized by Google

voerage voor ſijn peerden vinden en ſoude. Twelck ſy willichlijc ende eendrachtelic gedaē hebben/beginnende van de Hooft Stadt van Berrij / ende daer zijn op eenen dach verbrant 21. Steden. Och wat grooter doſſt ende begeerten hadden de Walē tot haer vryheyt maer ſy konden qualijc toe komen/ hoewel datſe dicktwils groote victorie hadden tegens den Romeynen/ ende verſloeghen by na ontrent Cajeſtem / Iulius alle ſijn volck af/ende maecten hē voorvluchtich. Maer de ambitie ende gierichheyt der Romeynen/ ontſach hen niet veel bloets te ſtorten/op datſe alleen heerſchappye mochten hebben in allen landen/de welcke ſy noch tās onderling (na dat ſy al Walſlant in hadden ende vredelijck beſaten)overmits haer ſelfs partije/ niet ruſtelijc en konde beſitten / want na dat de Walen met alle haer ſteden/onder ſubjectie/der Romeynen geſet warē ende haer Capiteynen Vercingentoricx, Ambioricx, Chorreus, Dommatus, Drapes, ende Luterius, van Caninus, ende Iulius, verſlaghen waren / in diverſche ſtrijden ende plecken / is Iulius victorieus ende met grooter triumphen na Roomen getoghen/begeerende dannen hem dat anderde conſulaetſchap toeſchicken ſoude. Marcellus ende Pompeius, Iulius ſwager/hebben hier teghen gheweerſt/ ende beliepent ooc aen den Senatoren/dat ſy hem verboden niet in Romen te komen/eer dat hy ſijn heyr van volc/ die by hem waren/ voorlof hadde gegeven ende geloont. Doe dit gebod gegaen was/heeft Marcellus Raetſheer/Pompejum geſent met volle macht/totten Legioenen/die als doe lagen by der ſtadt van Campanien/genoemt Ducerea/ liggende ontrent tachtich M. paſſen vander Zee. Eñ Iulius is ooc haeſtelijc met ſijn volc van Roomē getogen/totter ſtadt van Ravenne/liggende opter Zee. Eñ tot hem zijn uyt Roomen gekomen/ twee Tribunen met veel volcx/ als Marcus Antonius eñ Publius Caſſius, die Curius ende Celius ooc na ghevolghet zijn/ hier na is Iulius met deſen Edel-mannen voornoemt getogen over den Rivier Rubicoen genoemt ende is gekomen inder ſtad van Arriminē/in Italien met vijf Legioenen daer hy noch van Anthonio voorſz. ende Lucrecio ontfing noch ſeven Legioenen/ ende heeſter noch by hā Domicius tot zijner gonſt uyt Dalmatiē ende andere Landen verkreghen / Pompeius ende de Senatoren/verneemende dat Iulius alle de Legioenen by hem hadde/ende tot ſijnen geboden ſtonden/ zijn ſy uyt verbaernisſe uyt Roomen ende Italien getogen in Grieckē / ende hebben tot haer plaetſe om te ſtrijden verkoren de ſtadt Dirachium, ligghende opter Zee in Maſſedonia. Hier en binnen en ruſte Iulius niet/ maer is met een deel ſijner Legioenen in Roomē gekomen/ ende begeerde dannen hem de geltkiſte vander ſtadt op doen ſoude/maer tweert hem geweygert / waerom dat hyſe met geweit op ghebroken heeft / ende heeſter uyt genomen 4135. pont gouts/ende ix. duyſent pont ſilvers / ende is ſonder vertreck weder ghekomen tot Arriminen/by ſijn Legioenen/ende iſſer mede getogen over 't ghebercht in Maſſilien(daer S. Maria Magdaleenen lichaem nu ruſtet) maer ſy en woudē hem niet ontfangen / waerom dat hy daer liet ſijnen Capiteyn Trebonius met dry Legioenen/om de ſtadt te bevechten/ende hy is voort ghetogen in Hiſpanien/ daer hy groote ſwaere ſtrijden tegen Lucius Affranius, Marcus Petreius, Marcus Varro, Pompeius, Capiteynen / die voe Spanjē bewaerden/gheboert heeft/ met vele bloetſtortingen aen beyden zijdē/ende heeft ten leſten Pompeius Capiteynen daer toe gebracht/ ende alſo benauwet/dat ſy met Iulius vrede maecten. Wat willen wy in dit verdriet der Helſcher partyen marren / daer de ſorgen ende miſvals des ſtrijts ſeer divers ende menighvuldigh is geweeſt/ daer alſmu Pompeius volc te hoben gingen/als nu Iulius volck de overhant hielden/ ter tijdt toe dat Pompeius vliedende in Egipten/ vanden jongen Ptolomeus(om Julius te behagen)ontfhooft is / ende ſijn hooft metten ring tot Julius geſent/ Julius thooft ſijns ſwagers ſiende/ ende 't ſpel der ſorgen nemende/ heeft bitterlijc geſchreyt ende hem ſeer beklaget/want hy wiſte wel datter noch veel leeſden/ die hem ſeer nijdigh waren/ alſt onlanct na Pompeius doot geſchiet is. Want doe Julius op 't ſlot tot Alexandrien ruſtigh ſadt / ende meende veel ſchats vanden Ingenten der ſtadt te krijgen/ hebben ſy hem bedrogen / ende hadden upt kloeckſheyt alle de kiſten ende Tempelen ledigh gemaeckt / recht of ſy wilden toonen datter geen ſchat en waer / ende doch mede/om dat ſy 't gemeen volck ſouden ontſteken tot Iulius haet en nijde. Waer upt dat een ſijner Capiteynen Achilles gewoent/met xx. M. manne tegen Julius op-geſtaen is/ende meende oock te verſlaen/ ende heeft terſtont Iulius ſchepen die voor de ſtadt van Alexandrien lagen/aen brant doen ſteken/ alſoo dat de vlamme een deel vander ſtadt mede aenſtac / ende verbrande. Ende als doe geſchiede de meeſte ſchade die opt inder werelt geſchiede/want daer door verbrande de alder-koſtelijckſte Librarie ende Bibliotect die in alle aertrijck was/daer vier C. M. boecken eñ Volumina inne lagen: O wanneer ſal deſe groote ſchade / weder herhaelt voordē inder werelt! nimmermeer/ten waer dat hen de Keyſeren/Coningen ende machtige heeren daer toe gaven om Boecken van allen Nacien by eē te vergaderen/ als de Ptolomei Coningen van Egypten plegen te doen die deſen Bibliotect en Librarije/ collegeert ende vergadert hadden/upt welcke turbatie van deſen brande is Iulius bertogen/ eñ quam int Eylant van Pharos, liggende niet verre van Alexandrien / in de welcke een dyer-baeck oft hooge toorne ſtont ghetimmert/ſeer wonderlijcken inder Zee/ op dyer glaſē krabben. (Tot welcke plaetſen heeft hē Achilles verbolgt/ende daer is eenen ſwaren ſlach gevallen eñ een groote menichte van Julius volck verſlagen/met allen den genen die een oorſaet van Pompeius doot geweeſt waren. Eñ Iulius wert alſo int verbolgen benauwet/ dat hy vliel in een boot om te ontgaen/maer overmits den laſt ende ſwaerte der Heeren / die hem volchden ende na ſprongen / is de boot te gronde gegaen/eñ Iulius dreef daer ſhenen inder Zee/ twee hondert paſſen lanck ſwemmende met der eene hant/ende metter andere hant hielt hy boven twater/de Charten ende Coninghlijcke Brieven / tot dat hy quam aen een ſijner grooter ſchepen/ ende is alſo ontkomen: want ſijn tijt noch niet gekomē en was/dat alle dat onnoſel bloet/ dat hy in Walſlant/Duytſlant/ Spaenjen/ in Aſien/ in Affriken ende in Egypten/geſtort/ verſtroyt/ gedeſtrueert ende verbrant hadde/ van God gewroke ſoude worden/die altijt den gierigen ende hoovaerdighen int eynde plach te verneederen.

Dat VIII. Capittel.

Vande groote triumphen ende victorien die Julius in Spaenjen hadde, eñ hoe dat hy jammerlijcken binnen Roomē, opt Capitolium vermoort werde.

HIer na heeft Iulius den Alexandrien eenen anderen nieuwen Coning gegeve/ maer deſe rebelleerde mede tegen den Romeynen / eñ wert corts daer na in eenen ſtrijde met xx. M. man verſlagen/eñ doe wert Cleopatra Ptolomeus Dioniſius dochter / Coninginne van Egyptē gemaert/eñ deſe was de leſte vanden Coninghen van Egypten. Daer na is Iulius getogen in Syrien/tegen den Koning Pharnaces van Ponthem. Van daer toogh hy in Affriken tegen den Koning Iuba van Mauritanien/ eñ deſe twee Koningen heeft hy ooc verwonnen/eñ veel volcx verſlagē: doe is Iulius te Roome getogen / eñ na dat hy 4 heerlijcke triumphen hadde ghehadt / eñ met grooter feeſten eñ eeren in de ſtad gehaelt was/ is hy gevaren na Spaenjen/ende quam opten vij. dach inder ſtadt van Sagunten/eñ heeft daer groote ſwaere ſtrijden tegens Pompeius ſonen eñ ſijne Capiteyné gehad/ om vandē welcken de leſte ſtrijt gevallen is/by der ſtadt Monda in Granaten/daer alſo krachtelijc gevochten wert eñ alſo grooten bloetſtortinge geſchiede / dat ooc Iulius oude beſochte Ridderen niet en ſchaemden te vlie. Iulius dit ſiende dat ſijn aller-voornſte hooft-mannen voorvluchtich waren / eñ dat ſijn volc aen allen zijden verſla-

Digitized by Google

verslagen worde/ dochte hy hem selven te dooden/ om immer met schande in sijner vyanden handen niet te komen: eñ siet/ der Pompeianen heyr is voor-vluchtigh geworden: Titus Labienus ende Accius Varrus zijn daer verslaghen/ Gneus Pompejus ontgingt met C. peerden/ ende sijn broeder Sextus Pompeius vergaderde snellijck een grooten hoop volcx tot Portugael/ ende heeft vromelijck gevochten tegen Iulius Hooftman/ genoemt Cesorius, maer hy is in 't eynde vluchtigh geworden/ ende inden strijt verslagen: ende Iulius belegde de stadt Monda/ eñ heeftse in 't eynde gewonnen ende de overhant gehouwen: ende daer mede is de helsche ende duvelsche partije/ ende der burgerē strijt gheeyndet/ na dat sy vier jaer hadde gestaen ende ghedurt. Als nu Iulius de eerste Keyser aen sijne vyanden hadde gevroken/ ende dat hy vele Landen onder hem eñ der Romeynen heerschappije hadde gebracht/ repsde hy weder te Roomen/ ende verdreef daer sijn wederpartije/ met wijven eñ kinderen/ ende behielt de dominatie alleē/ die de Senatoren/ Raetsmannen eñ Dictatoors te voren mede pleghen te hebben. Dit verdroot seere de Overste vander stadt van Roomen/ dat haerer twee hondert eñ veertigh te samen heymelijcken conspireerden/ verbonden ende swoeren/ dat sy Iulium ter doot brengen soudē. Doe nu Iulius de Keyser hem aldus verhief/ eñ verdructe de ghemeente metten Oversten/ so woude hy op een tijt gaen op dat Capitolium, ende te rechte zitten/ als gewoonlijcken was/ ende als de Koningen ende Raedtsmannen pleghen te doen/ om Arme eñ Rijcke audientie ende gehoor te gevē. Als hy nu te gherichte zat/ quamen de verraders Brutus ende Cassius, by consent der anderen/ eñ doorstaken hem met 23. wonden/ dat hy daer doot bleef/ wiens doode lichaem de burgeren namen ende verbrandent te pulver/ met de stoelen ende bancken die sy vondē in 't Capitolium, eñ besloten d'asschе sijns verbrandē lichaems in een metalen calomne/ diemē Iulia van Iulio hiet. Dit is geschiet op den 1. dagh der maent Iulius, die Quintilis plach te heetē/ maer wert van Keyser Anthonius, Iulius genoemt/ ter eerē Iulius de Keyser. Dese Iulius de eerste Keyser hadde geheerscht in 't Roomsche Rijc als een mogende Keyser/ 4. jaren ende 6. maenden/ out wesende 56. jaren. Op den hondertstē dagh eer hy sterf quammer te Roomē een grooten blixem/ eñ sloegh af van sijn Beelt datter op de marckt stont/ de C, d'eerste letter van sijnen naem: eñ snachts voor sijn sterf-dagh werden alle de vensterē sijns slaep-kamers met groot ghedruys eñ kracht opgeslagen/ dat hy anders niet en wist/ of alle sijn huys hadde ter neder-gheballen. Des morgens doe hy na 't Hof ginc/ wert hem een brief gegevē/ roerende vander conspiratie ende verraderije tegen hem voorgenomen/ maer hy en las die niet: eñ als hy doot was/ bevantmen noch den brief besloten in sijner hant/ diemē doe las: eñ hadde hy den brief gelesen/ so en ware hem dat niet gheschiet. Dese Keyser Iulius was een wijs geleert man/ eñ bysonder in Astrologia, dat is 't beloop des Hemels eñ der sterrē: hy vant eerst het gulden getal eñ 't schrickel-jaer/ datmen noch indē Calendier ghebruyckt: Om wiens doot wille de Romeynen/ Ridderē ende alle krijghslieden seer behoeft ende rouwigh waren/ want sy nopt sijns ghelijck ghehadt en hadden/ die soo avontuerlijck van victorieuse strijden ende oorloghen (als hy) gheweest hadde.

Des anderen daeghs na sijner doot/ zijn inden Hemel drie sonnen gesien/ die ten eynde in eenē kloot vergadert ende vereenight zijn. Door welcke ons te verstaen gegeven wert/ dat de kennisse der H. Dryvuldigheydt/ die daer is Dryvuldigh in Persoonen/ maer eenigh/ ende een onverscheyden Godt in 't wesen/ inde Werelt soude komen. Of na der Letter ende Historie beteyckent dit de Romeynen/ die haer dominatie ende heerschappije/ die doe stont op drie persoonen/ (te weté/ Lucius Anthonius, Marcus Anthonius, ende Octavianus Augustus) in een Monarchije oft Heerschappije soude gereduceert ende gebracht worden. 't Welck also gheschiedt is: want onlanx daer na heeft Octavianus alleene 't Hooft gheweest van alle de Werelt/ ende dat is gecontinueert ende achterbolght geweest tot op den dagh van heden: maer niet in sulcker dominatie ende moghentheden als de Keyser Octavianus was. Dese Iulius de eerste Keyser/ is oock seer excellent van verstant ende memorie geweest: want hy voldede wel drie Notarien/ elck een sonderlinghe materie schrijvende/ ende dichte noch selver de vierde epistel. Desen Iulium, sept Marcus Tullius Cicero, schrijvende tot Brutum, boven alle Oratoren die hy aldaer verhaelt/ seydt/ dat hy nopt man en sagh/ die Iulius soude met recht wijsen. Oock dierghelijcken schrijvende tot Cornelium Nepotem, sept Tullius voorwoemt aldus: Niemant en isser te setten boven Iulium, wanter niemandt en is/ wiens Sententien stercker ende menighvuldiger zijn: niemant/ wiens woorden cierlijcker ende uytgheschichter en zijn/ dannen in Iulio den Keyser en vindet. Dit is de Keyser Iulius, die sijn eyghen feyten/ gesten/ strijden/ oorloghen ende Historien seer kostelijck beschreven heeft in Latijn/ alsoo puer ende rechtelijck/ dat hy den Walen ende Duytschen/ dat is sijn vyanden/ alsoo hooghlijck prijst in haer vromigheden/ kloeckheden ende bewaerden aenslaghen/ als sijn eyghen volck den Romeynen: dat eyghentlijck een Historye-meester ende Schrijver betaemt ende toe-behoort/ niemant te sparen/ ende de waerheydt niet te verswijghen/ om lief oft leet/ noch uyt gheender partije.

Dat IX. Capittel.

Vande Linie ende 't vervolgh der Keyseren van Roomen.

DE Keyseren van Roomen worden voort in dese Linie vervolght ende gecontinueert/ eñ sy worde alle Augustus ghenoemt/ dat is Vermeerder des Rijcx/ om de sonderlinghe weerdigheyts wille die dese Octaviaen hadde/ daerom ist redelijc dat hy hen allen eenen naem geeft/ want hy hen allen geset heeft een regel wel te leven ende te regeren. Alsulcke wijsheyt ende strengighheyt blincte in hem/ datmē nauwe gelooft dat sijns ghelijck natuerlijcken ghebooren is geweest. Wat meer: hy verdiende Christum met sijn ghebenedijde Moeder te sien/ recht oft hy wesen soude de aller-eerste vanden Heydenē geroepen totten geloove: eñ na dat hy dit gesien hadde/ en woude hy niet meer geheetē wesen Heer. Hy timmerde hen alder-eerst een Autaer/ ende hiet dat Ara celi, alst noch heden op den dagh heet. De Monarchie/ dat is de hooge heerlijcheyt/ was de allermeeste heerlijcheyt die opt geweest is: dese began in dese Octavianus Augustus tijden. Eñ als Ieronymus eñ meer andere Doctoren schrijven/ dat doe in veel landē strijden op-stondē/ maer die worde terstont neder-gelept oft versoent/ dat allē menschen verwonderden/ eñ sy gaven hen alle onder den Roomschē Keyser: op dat onse Heere Godt den menschen woude bewonen/ dat de ghemeene vrede uyt gheenen arbeyt van strijden en quam/ maer dat hy alleene die gave. Altijt hier te voren/ als de eene strijt ter neder ghelept was/ so stont op een ander/ oft oock een meerder oft arger: maer doe de tijt nakende was/ eñ aen-stont/ dat Christus soude gebooren werdē/ doe was Roomen ende alle de Werelt in rusten eñ vreden. Nota: Cicero schrijft in een boec geheeten de Officijs, ende sept vande hooge heerlijcheyt der Romeynen: 't is seker datter een tijt geweest heeft/ datmen sonder Koningen leef de: Maer namaels datmen de landen began te deelen/ doe worden de Koningen ingeset/ om geen ander sake/ dan om recht te doen eñ te gebruycken. Want in 't beginsel doe de armē verdruct worden vanden rijcken/ doe namen sy toevlucht tot eenen goeden ende deughtsamen man/ ende die gheboot dat de een den anderen niet te hoyr en soude doen/ insettende dat de hooge ende leeghe/ de rijcken ende armen onder een Recht souden staen. Eñ doe de Koninghen regeerden/ doe worden noch somwijlen de arme verdruct: doe beslootmen datmen Rechten eñ Wetten setten sou/ daermen mede Rechten soude: niet uyt haet

ende

eñ rijc/oft om gonſte/dan dattmē den armen dee ſtoude als den rijchen:onder welcke Kerſten de Koninck oot ſtont/gelijck andere menſchen. Ende gebeurdet dat de Koningen de Kerſten verſmadē / ſijn onderſaten goet te nemen met gewelt/maeghden en vrouwen te ſchenden/eñ andere gewelden te doen/ſo ſoudenen den Konink af-ſetten/eñ eenen anderē in ſijne ſtede verheffen/ die wel regerē ſoude/ eñ na de rechten eñ wettē leefde.

Dat X. Capittel.

Hoe Octavianus Auguſtus na Iulius ſijnen Oom, de tweede Keyſer van Roomen wert.

OCtavianus, de tweede Keyſer van Roomen / den toenaem Cæſar, oft Keyſer / hadde hy van ſijns ooms wegē Iulius. Oot wert hy genoemt Auguſtus, dat is bermeerder des Rijcx/welckē tijtel alle andere Keyſerē na hem mede ſchrijven. Sijn vader was geheetē Octavius vandē Romeynē/maer vāde Duytſchen wert hy genoemt Carolus: ſijn moeder was genoemt Accia, ende was gekomen van Koninc Æneas, die Roomen eerſt begreep/als voor gheſeyt is/vanden gheſlachte Iulia, des eerſten Keyſer Iulius ſuſter:ende gaſſe te manne een groot Prince van Neder-duytſlant Octavius voornoemt/oft Carolus,eñ ſy wan hy deſen man een ſoon ende twee dochteren: de ſoon hiet Octavianus, die wy hier nu als Keyſer van Roomen opſetten: de eene dochter hiet Accia,na haer moeder:de ander dochter hiet Octaviana, dien haer broeder Octavianus upt gaf aenden Koninck van Mermagen / die Brabon genoemt was/daer ſy eenen ſoon aen wan/genoemt Carel/die xx. jaer in grooter mogentheyt regneerde/eñ hadde ontfangen bele Prouintien eñ landen onder ſijne Juriſdictie / van ſijnen oom Octavianus, Keyſer van Roomen/als de Chronijckē van Brabant dat breeder upt-wijſen eñ beſchrijven. Deſe Octavianus quam jonck tot ſijnen oom Julius/de eerſte Keyſer/eñ die tooch hem op voor ſijnē ſone/eñ maecte hem een erfgenaem ſijns goets: hy was eē geleert man/eñ ſeer wel-ſprekende: eñ al was hy een Keyſer/eñ gebieder der gantſcher Werelt/ nochtans ſoo woude hy dat ſijn kinders hantwerc oft ambachten leerden / eñ ſonderlinge dat de ſonen hen oeffende in Ridderlijcke ſpelen van wapenen: ſijne dochteren dede hy leeren wolle ſpinnen ende weven:dat dede hy daerom/oft hy abontueren gheſchiede dat ſy arm ende behoeftigh werden/ dat ſy hen dan mochten generen met haren arbeydt.

Dat XI. Capittel.

Van ſommighe Geſten ende Feyten die Octavianus de Keyſer ghedaen heeft, in de eerſte tijdt ſijns Keyſerdoms.

ALs Julius/Octabiaens oom/ doot-geſlagē ende vermoort was/ als voorſeyt is/ ende was ontrent xlij. Jaer voor Chriſtus gheboorte / is een groote tweedracht ende partije op-gheſtaen binnen Roomen: want ſommige vanden Senatoren met eenige burgeren waren den genen gonſtigh/ die Julium vermoort ende verſlaghen hadden / ende upter ſtadt verdreven waren / ende hoopten datſe weder inder ſtadt komen ſouden/ende in haer vryheyt/ende dat ſy onder Julius ghevaen hadden. Maer een Raedtsman/genoemt Anthonius/ deſe was Iulius Roomeeſter/die partijde met Iulius,ende verbolghde den ghenen die hem vermoort hadden / waeromme dat hem de Senatoren hielden als een openbaer vyant: ende ſy ſonden twee Kapiteynen/ als Panza ende Hircius, met Octabiaen/ teghen deſen Anthonium/ende de twee worden verſlagē / ende Octabiem hadde eenen grooten ſwaren ſtrijdt tegen Anthonium : maer Octabiaen ende Anthonius worden vereenight/ ende Octabiaen kreegh ander zinnen / als dat hy weken woude den doot ſijns ooms Julij: ende ſtont daer na/ dat hy dat Regiment alleē hebben woude/als dat ſijn oom Julius gheſadt hadde: ende alſoo wert Octabiaen / mids hulpe van Anthonius / ende eens anderen Edelen Romeyns / ghenoemt Lepidus, met macht in Roomen openbaerlijck in ghebroockt te regeren als een Keyſer / ſonder wille ende conſent der Senatoren/ ende deden vele dooden ende bannen upter ſtadt/ende dede veel quaets/ ende regneerde aldus met kracht xij. Jaer lanck : hy was een wreet ſterck man/ want hy dede wel ſes M. kloecke Ridderen ende ſoudenerē hangen/ende hy liet wel C. Senatoren vierendeelen ende onthoofden : hy liet oock onthoofden den wel-ſprekenſten ende gheleerden man ende Orateur M. T. Cicero: hy ſette wel xx. M. mannen vander Ridderſchap af. Maer als hy een eenigh Heer ende Keyſer was geworden des Roomſchen Rijcx/ſo verſette hy alle wreetheyt/ende wert gantſch ſachtmoedich/verduldigh ende mulit/ van hem werpende alle gierigheyt: hy verbolghde ſeer allen de ghene die een oorſake waren gheweeſt den doot ſijns ooms Julij / verſlaende/doodende ende verdrijvende die daer hy konde eñ mochte. Ende aldus regeerde Octabiaen dat Roomſche Rijck vij. Jaer/oft/als andere ſeghghen/vij. Jaer:als xij. Jaer met Anthonio ende Lepido : ende als Lepidus doot was/met Anthonio vyf Jaer : ende daer na/als Anthonius verwonnē was / ſo hielt hy dat Regiment alleen xlj. Jaer ende vj. Maenden: ende want Julius dat Keyſer-rijck regeerde alleen vier Jaer ende ſes Maenden / ſoo worden die ſes Maenden Octabiaen mede toe-gheſchreven. Ende vanden ſelven vij. Jaer/ regneerde hy voor Chriſti gheboorte xlij. Jaer / ende na Chriſtus gheboorte xiiij. Jaer. Ende der Jaren een deel / wil ick kortelijck oberloopen vanden geſten ende gheſchiedenuſſen die hy in ſijner tijdt bedreven heeft/gheſchiedt ende ghevallen zijn/ om ſoo te komen tot onſer meninghe.

IN den acht-ende-twintigſten jare van Octabiaens regnatie / heeft de eerweerdige ende heylige vrouwe Anna / ghebaert de glorieuſe trooſterinne der gantſcher Werelt/Maria : ober mids bele ghebeden ende vaſten/ die langhe tijdt onvruchtbaer ende ſonder kinderen met haren man Joachim gheweeſt hadde/ ende wert ghekoren tot Nazareth inde ſtadt.

Inde een-ende-dertigſte jare Octabianus/wert dat maeghdeken Maria/alſoo 't de Ouderen belooft hadden/ geoffert inden Tempel/ als ſy drie jaer oudt was/ totten dienſt des Tempels /met anderen Maeghden. Ende alſo ſy te boven ginc anderen Maeghden die by haer waren inde Tempel/in Edelheyt eñ ſchoonheyt/ alſo oock oeffende ſy haer in leeringe/ in heylighheyt/in haren jongen jaren/ dat ſy in korter tijt ongelijcklijck te boven ginc den anderen Maeghdē/in geeſtelijcheyt/in heylighheyt/in ootmoedighheyt/eñ in allen geeſtelijcken ende werckelijcken dinghen. Ende om ſulcker grooter onſpreckelijcker deughden wille/heeftſe de Almachtige Godt uptverkoren voor een levendighe ſchat/ende als voor eenen anderen Hemel/ voor een levendighen ende wellustigen Paradijſe/ende voor een waerdighe woninge ſijns Woorts/eñ voor een bruyt ſijns Soons/in ſijner menſch-werdinghe / als hier na gheſchreven ſal worden. ✣ Inden xxxbij. Jare ſetten hen de Hongerſche tegen den Keyſer Octabiaē/ afgaende dat Roomſche Rijc. De Keyſer ſant derwaerts ſijnen ſtief-ſoon ghenoemt Tyberius / die na hem Keyſer wert / met groot volck / ſoo dat hy de Honghersche wel half verſloegh/ende bedwanck dat lant na ſijnen wille. Inden xxxix. Jare wert deſe Tyberius gheſonden in Duytſlant aenden Rijn / want de Duytſchen en wouden de Keyſer gheenen tijns gheven: ende hy ſtreedt metten Duytſchen/op de ſtede daer nu de ſtadt van Ausburch ſtaet : ende als Suetonius ſchrijft/ſo was dit de grootſte / weeſlijckſte ende ſchadelijckſte ſtrijt voor den Romeynen die ſy opt gheſadt hadden/na den ſtrijdt die ſy hadden in Affrichen met Hanibal : want der Romeynen worter wel dertigh duyſent verſlaghen / ende der Duytſchen weynigh/ende ſy hadden de victorie. Als de Keyſer dat vernam / wert hy ſeer droevigh / ommme den verlies ſijns volcx ende der hooner Kapiteynen/ ende ſant van ſtonden aen derwaerts ſijnen ſtief-ſoon Tyberius/ teghen de Duytſchen/ met twaelf Legioenen / ende teghen alle Duytſlant voor / ende bedwonghen die onder dat Roomſche Rijck / ende ſy ſtreden wel vyf gantſche Jaren lanck / ende verloren wel vyf

Legioenen/

Legioenen/ ende een leger bertoen hyese/ dat sy onderdanigh moesten zijn den Keyser-rijcke: ende wan alle dat Landt/ dat Julius te vozen nopt gantschelijc ende gheheel ghewinnen ende bedwinghen conde. Daer na schickte ende sant Tyberius sijnen broeder Drusus in Duytslant/ eñ besonder tegen dat volck datter woonde tusschen den Rhijn ende der Ale: ende alle dit landt was met eene ghemeene name gheheeten Zassen/ daer groote Landen in laghen/ als Brandenburgh/ Westphalen/ Hessen/ Aichen/ Duringen/ Vriesland eñ andere landen/ daer hy vele groote ende swaere strijden tegheu hadde/ ende dweerse te rugghe/ over de Rivieren bander Albe/ ende verslogh seer veel volcx: Ten lesten wert hy vergheven tot Menus/ ende wert begraven buyten de stadt-mueren/ onder den grooten Tupl/ by S. Jacobs bergh/ soomen dat claerlijck vint inde Historie Aurei ende Iustine, op S. Albaens Bergh.

Inden naesten Jare daer na/ sant de Keyser Octavianen eenen Raetsheere/ ghenoemt Quintilius Varus, van Roomen met dry Legioenen in Duytslandt/ ende de selve Raedtsman began hooghmoedelijc ende stoutelijck te doen tegheu den Onderseten banden Lande/ waerom dat sy tegen hem op-stonden/ ende het quam tot eenen grooten strijde/ soo dat sy hem met alle sijn volck doot sloegen/ datter niemant en ontquam: Ende dit was den Keyser alsoo grooten lijden ende toorn/ dat hy sijn hooft dickwils tegheu de woanden ende mueren sloegh ende stiet/ ende riep: O Quintili Vare! hoe hebstu dat ghemeen goet aldus verlozen! gheest my mijn volc eñ mijn Legioenen weder/ die dooz u dus schentlijck eñ jammerlijck verslaghen eñ verlozen zijn. Hier na wierden de Walen wederspannigh den Roomschē Rijck/ ende en wouden den Keyser den chijns-penninck niet gheven: ende terstont sant Octabiaen de Keyser sijnen stief-soon Tyberius met groot volck op de Walen/ met noch twee andere Capitoynen/ als Drusus ende Nero: Drusus wert verslaghen te Benghen opten Rhijn/ als voorseydt is: Tyberius ende Nero hadden eenen grooten slagh tegen de Walen oft Belgiers/ als waren die van Trier/ met alle 't volck dat onder hen gheseten was/ ende wozden met eenen name gheneemt Belgiers: ende ten lesten verwanse Tyberius/ ende verslogh aldaer seer veel volcx/ ende brochtse weder tot obedientie des Roomschen Rijcx. Tyberius ende Nero/ als sy die groote victozie ende zeghe hadden ghehadt banden Walen ende Belgiers/ setten sy in die Landen Hooftluyden ende Capitoynē bander Romeynen weghen/ ende sy quamen wederom tot Roomen/ ende wozden seer eerlijck daer ontfanghen banden Keyser Octabiaen/ banden Senatozen ende allen den Romeynen.

Dat XII. Capittel.

Hoe dat de Sicambri, dat zijn Gelderschē, veel lants verdorven, ende hoese Marcus Agrippa bedwanc.

ALs Tyberius ende Nero weder te Roomē waren gheromen/ so zijn de Sicambri (als Strabo schrijft) opgestaen/ ende obervielen met roof eñ brant dat volck genoemt Ubij: ende dat was dat volck/ als sommighe seghen/ dat de Landen behoonden/ daer nu de stadt van Ceulen staet/ ende die daer ontrent ligghen. Sicambri is dat volck/ dat daer woont inden Landen ghelegen tusschen den Rhijn ende de Mase/ ende is nu 't lant van Gelre. Als nu dese Sicambri begonnen dat volc Ubij met roof ende met brant te oberhallen/ ende dat Lant te verwoesten/ soo senden dese Ubij uyt twee eerbare mannen/ de eene geheeten Polycarpus, d'ander Drusillus, totten Keyser Octabiaen/ om hulpe eñ bystant. Terstont sant de Keyser eenen vromen Raedtsman/ ghenoemt Marcus Agrippa, een vroom Capitoyn/ met dry Legioenē/ om dit volc te wederstaen/ eñ den anderē/ als de Ubij te helpen ende te beschermen/ 't welcke hy ghedaen heeft/ ende verwanse/ verslaende veel volcx/ ende maecktese den Roomschen Rijcke onderdanigh. Doe vergaderde Marcus Agrippa alle het volck dat daer ontrent woonde/ in Dozpen ende ander wooningē/ ende timmerde/ eñ dede maken eene stadt/ ende noemdese na hem selvē Agrippina, ende noch wel 300. Jaren hier na/ maer na die tijt wertse gheheeten Colonia, dat is Ceulen. Van deser stadt vinmen vele gheschreven inder Chronijcken van Ceulen: maer om datse tot onser materien niet en dienen/ sal ick die om der kozthept wille achter laten.

Dat XIII. Capittel.

Hoe de Keyser Octaviaen de gantsche Werelt beschrijven dede.

NAde tijt dat Sybilla Tyburtina den Keyser Octaviaen ende den Romeynen gepropheteert ende geweesen hadde inder Sonne een schoon Maget met eenen Kindekens/ eñ als de gantsche werelt in vreden ende stillichept begonde te zijn/ dat nergens gheen oorlogen noch strijden en waren/ noch gehoort wozde/ so maecten die Romeynen eenen Tempel des vreden/ die seer schoon eñ kostelijck was/ ende vraeghden den Afgodt Apollo/ hoe langhe die Tempel staen soude? Doe antwoorde hy: So lange tot dat een Maghet een Kint baert. Doe schreven sy buyten den Tempel: Dit is de Tempel des Vredes inder eewighept: Meynende dat dien Tempel eewigh soude ghestaen hebben: Want dat een Maget een Kint baren soude/ docht hen onmoghelijck te zijn. Dit ghschiede twaelf Jaer oft daer ontrent/ voor den tijdt des Vredes: Ende inder H. Kerschacht/ als de Maget Maria den Sone Gods baerde/ viel dien Tempel ter neder.

Inden xl. Jare Octabiaens/ was Roomen in sijn bloeyē/ ende in haer grootste mogenthept als sy opt geweest is/ van volc eñ rijcdomme: ende de Keyser dede de burgeren van Roomen tellen/ ende wierden die tijt bevonden beschreven burgheren binnen Roomen/ dry hondert-mael duysent/ eñ tachtentigh duysent. Doch sommige seggen 90. mael dry hondert duysent/ eñ 80. duysent: maer lupt ongeloofslijck/ mits dat op anderen tijdē maer 4. hondert duysent eñ 64000. getelt werdē.

Inden xli. Jare sijns Rijcx/ woude de Keyser Octaviaen dat de stadt van Roomen/ ende andere steden die hy metten swerde ghewonnen hadde/ met vredelijcken wetten ende ordinantien geregeert wozden. Ende op dat de selve steden in persoonen/ in goedē eñ krachten toe-namen/ so sette eñ maecte hy vele statuten ende ordinantien: ende hierom dede hy uyt-roepē eñ gebieden/ datmen de gantsche werelt beschreve/ ende wouden weten dat ghetal der Lantschappen/ der Koninckrijcken vander gantscher werelt/ ende de stedē van een pegelijck Lantschap: Ende desghelijcken dat getal vanden Dozpen/ Wooningen/ Kasteelen ende Sloten/ die in een pegelijck Lantschap gelegen waren. Ende ghebroot noch meer/ dat een pēghelijck mans-persoon komen ende bewijsen soude in sijn hooftstadt van daen hy geboren ware/ ende souden een pegelijck daer brengen ende geben eenen penninc/ die weerdigh ware 10. gemeene penningen: ende desen penninck souden sy geven den Vresident oft Stadtbouder des selven Landes: belemmende met dien/ dat hy onder wozpen ende gehoorsaem ware den Roomschen Rijck. So wozden dan recenseert/ beschreven ende gevonden/ datter inder werelt waren dupsent-mael dupsent ende tachtentigh dupsent Ridderlijcke strijtbaer mannen/ uytgesept alle Onedele/ Ambachts-luyden ende Lant-luyden.

Dat XIIII. Capittel.

Hoe onse Salighmaecker Christus Iesus gheboren wert vander onbesmetter Maghet Maria.

Inden xlij. Jare des Keysers Octabiaen/ dat sijn beginsel hadde op den eersten dagh van Meerte/ als de glozieuse Maghet Maria oudt ghewozden was volkomelijck derthien jaer/ ende haer beider Joachim ghestozben was/ ende haer moeder Anna een ander man genomen hadde/ ghenoemt Cleophas: so hebben Marien stief-vader ende Anna haer moeder/ haer gehaelt upten Tempel/ ende woudense besteden/ na der ghemeener ghewoonheydt des Wets/ inder heyligher Echte. Ende overmidts der Godlijcker schickinge eñ ordinantie/ hebben sy Marien bestaet aen eenen man vanden geslachte Juda/ ende was gheheeten Joseph/

ende

ende korts daer na ontsinck sy de boodtschap banden Enghel Gabriel / dat sy soude ontfangen ende ter werelt brenghen den sone Godts. Ende inden selben jare/ inde leste maent/als de tijt genakende was dat Maria baren soude/so is sy met Joseph ghetoghen tot Bethlehem/ na den ghebode des Keysers Octabiaens / om te betalen sijnen hooft-penninc. Ende als sy daer waren / zijn de daghen verruit dat Maria baren soude: sonder eenighe smerte ofte wee/ heeft sy gebaert haren eersten ghebozen soon Jesum Christum / Godt ende mensch/den Verlosser des werelts. Eñ als Maria de gloriose Maghet haren soon ghebaert hadde/is sy opgestaen/ende heeft dat kindeken Jesus ghewonden in doecken/ende ghelept inder kribben. Ende op de selve tijt is een Sterre inden Oosten opghegaen/ende heeft de drie Wijse Koningen gelept uyt Orienten tot Bethlehem / daer dit kindeken ghebozen was / om dat te eeren ende aenbidden: als dit/ende andere Miraculen/ beschrijben de vier Euangelisten : ende willen dit nu laten blijben/ende achter bolghen onse materie.

INden vijfthienste jare ons Heeren / ende inden seben-en-vijftighsten jare des Keysers Octabiaens/ als hy oudt was ses-en-tsebentigh jaer / is desen Octabiaen ghestozben in Campanien / ende hy wert bergebē van sijne eygen huysvrouwe/Livia genoemt: ende wert banden Senatozen / banden Ridderen ende knechten / ende van allen den Romeynen seere beklaeght / want sy booz noch na sulck eene ghehadt en hebben: want hy was so wroom/so boozspoedigh/ende soo vol eerbaerheden/ ende so victozieus/datmen nopt Heydens Prince oft Heere sijns ghelijck en vant. Hy hadde vijf dupsent strijdē/ ende van allen was hy verwinner / maer nochtans en hadde hy / noch en leet meerder schade in sijn volck van wapenen/ dan opten Duytschen: hy was een exempel van ootmoedighept/ goedertierenheyt/ voorsienighept/ zedighept ende lijtsaemheyt/ dewelcke seer selden yemant t'samen heeft. Nu keer ic weder op de gesten van desen Landē / ende wil die nu voort continueren eñ achterbolgen/ metten Keyseren van Roomen / na de jaren ons Heeren / als sy ghyeregeert hebben/ende de gesten gheschiet zijn.

Van Keyser Tyberius. *Anno Domini*, dat is, in't Iaer ons Heeren xvj.

TYberius was Octabiaens stiefsoon/een man van grooter deughden / hy was de derde Keyser van Roomen/ende began te regneren inden Jare ons Heeren xvj. ende hy regneerde dry-en-twintigh Jaer: hy hadde te wijve Keyser Octabiaens dochter. Als Keyser Octabiaen hem opgenomen hadde voor eenen soon/bergaderde hy eē groot machtich heyr van volc/ eñ toogh op de Duytschen/ eñ bysonder de Swaben/ als voorsz. is/ eñ toogh doe voort in Tracien/ Armenien/ Dalmatien/ Polen/ eñ in Hongarien/ eñ vracht alle de landen onder dat Roomsche Rijck/ eñ verwerf den Romeynen groot eer. Ende als hy de Duytschen bedwongben/ ende dat lant door-ghetoghen ende verwoest hadde/ bouwede hy een deel steden/ende noemde die Agrippinen. Ende om sulcher victozien die hy inden strijde ghehadt hadde/so wert hy Roomsche Keyser ghebozen na Octabiaens doot: ende als hy Keyser gebozen/eñ een Heere der gantscher werelt was/ so en woede hy gheen strijden meer selfs in persoone/ maer door sijne Capiteynen/Vorsten ende Ridderschappen. Hy was een wel-geleert man/van grooter deughden/ eñ een goedertierē vader in sijne ondersaten: hy spzack tot sommighe Princen die haer volck beswaren / beschaun eñ belasten wouden : het behoort toe een goet Herder sijn schapen te scheeren / eñ niet te verslinden. Ende alsmen hem riet dat hy sijn Amptluyden/ Officiers ende Rechters versetten soude/so antwoorde hy: Ick heb eenen ghesien dien de mugghen (die op een siecke mensch wonden saten) verjaeghde/ ende de siecke berispte den verjagher/seggende: nu sullen de dorstige muggen komen suppen: dese waren vol/ende en deden niet/dan sy die stede besoegen. Oft hy seggen woude: het is beter dat wy de rijcken houden / dan dat wy die af-setten/eñ souden alsdan de armen weder rijck maken. O hoe grooten raedt eens wijs mans was dat! sommighe bedriegers plegen den Prince lagen te leggben/om dat sy dat ghemeen volck teghen den Prince verwecken mochten: want sy weten/als dat gheschiet is / dat de Prince henluyden dan van doen heeft inder Oorlogen ende strijden/ende dan verdrucken sy beyde den Prince ende dat gemeen volck. Daerom ist eenen seer wijsen raet der Princē / dat sy haer naen ende eer verheyden/als sy de gemeenten lief hebben : dit is altijt der wijser Heeren raet gheweest/ also wel der Heydenen als der Christen Princen. Hier af geschien ende sien wy alle daghe veel exempelen. Dese Keyser Tyberius eerde Christum voor eenen waerachtigen Godt: sommige seggben dat hy hem namaels wreedelijcken hadde tegen de Jooden/eñ dat hy quadē informatie oft andere inconvenienten. Maer het is een groot argument voor hem/ dat hy sijn ondersaten ende den armen altijt goedertieren ende graticus was. Dese Tyberius hadde vrede in alle de tijdt sijns levens/ende hy verdreef sonder barmhertigheyt/alle de ghenen die tegens Christum oft teghens de Christenen spraken.

Inden xviij. Jare des Keysers Tyberius regnatie/ wert ons Heere Jesus Christus/ als hy in sijn xxxiij. Jaer was/ ghekruyst/ ghestozben ende begraben/ op den derden dagh verrees hy weder vander doot / ende vele wonderlijcke teecheuen ende miraculen gheschieden/soo dat beschrijben de vier heylighe Euangelisten. Ende als Tyberius oudt was acht-en-tsebentigh Jaer/wert hy bergheven van Cayus Caligula/sijnen na-komer in't Rijck/ ende sterf in Campanien/ ende veel vanden Romeynen waren blijde van sijner doot/ om dat hy na soo vreet wert: Nochtans is hy ghereckent te wesen / niet de booste noch de beste / maer sijn na-volgher in't Rijck die maecktet alsoo door sijn boose wercken / dat dese Tyberius een goedertieren Keyser ende Heere wert ghenoemt.

Van Keyser Cayus Caligula. in't Iaer ons Heeren xl.

CAyus Caligula was de vierde Keyser van Roomen/ in't Jaer ons Heeren xxxix. ende was des voorsz. Tyberius neve/ sijn oom was Drusus/die tot Ments opten Rhijn begraben lept/ by S. Jacobs berge. Dese Cayus was een eerlijc man eer hy Keyser wert/eñ seer wel-sprekende in Grieckscher eñ Latijnscher sprake/so Iosephus sept: maer als hy Keyser geworden was/ misbruyckte hy sijn wijsheyt ende scientie/ also dat hy andere in booshept te boven ginc/want hy toonde in allen menschē wreethept/gierigheyt ende onkuysheyt. Hy plach te roepen: O of dat Roomsche volck alle eenen necke hadde: recht oft hy seggen woude/so mocht icse alle met eenen slagh den hals af houwen : hy beklaeghde dickwils/datter in sijne dagen rust ende vrede was / ende socht dickwils oorsaken om te oorlogen: hy bedreef openbaer onkuyscheyt met eerbare vrouwen in sijn Pallays : hy verkrachte sijn twee susteren / ende de eerste hadde een dochter van hem/ die woude hy ock geschoffiert hebben / ende daer na sant hyse beyde in ellende/in vreemde Landen : ende so Iosephus ende Suetonius schrijben/woude hy aenghebeden wesen voor Godt/ ende noemde hem selben te wesen Iupiters broeder/ ende dede sijn beelt setten in allen Synagogen der Joden / om hem te eeren als Godt. Ende als dese Keyser Cayus dat Roomsche Rijck hadde ghyeregeert ontrent vier Jaer/ ende als hy oudt was negen-en-twintich Jaer/eñ hadde sijnen Ridderen ende den Romeynen veel lasters ende booshept gedaen : Als hy op eenen tijdt vander spreel-bane t'huys quam / wert hy van sijn selfs huysghesin ende familie doot ghesla ghen/in't Jaer van dry-en-veertigh: ende in sijn secreet-kamer wert veel krachtigh fenijns ghevonden/ 't welcke Claudius/Keyser na hem/ inde Zee dede werpen/ waer van dat alle de Visschen in't water storben/ende lagben doot op den Oever.

Anno

Digitized by Google

Anno xliiij.

CLaudius was de vijfde Keyser van Roomē/ende began te regeren in 't xliij. Jaer na ons Heeren geboorte/ende regneerde ontrent veerthien jaren. Ende als Cajus de Keyser verslaghen was / soo was een groote tweedracht onder den Senatoren / Raedtsmannen / Ridderschap ende den ghemeynen Volcke: want de Senatoren aensiende de weerdheydt ende gheweltheden der Keyseren / waren sy altijt weesende in ellende ghesent/oft doot gheslagen te worden/ ende dat midtsdien dat ghemeen goet onder de voeten quame/ ende daerom arbeyden sy seer/ om dat Keyser-rijck te niete te doen ende af te stellen / ende 't Regiment van Roomen weder aen den Senatoren te brengen/ op den ouden staet ende manier alst voor Julius tijden gheweest was. Hier teghen waren de Ridderschap ende 't ghemeen volck van Roome/verduchtende de gierigheydt der Senatoren/ die giften ende gaven pleghen te beminnen/ende wouden eenen Keyser hebben : Ende terstont soo kozen sy Claudium / des Keysers Cajus Neve/een sachtmoedigh ende goedertieren man.

Dat XV. Capittel.

Hoe Claudius de Keyser Brittanien wan, ende hoe hy de Slaven bevocht, ende van dat groote wout sonder ghenaden, hoe 't aenden name quam.

DEse Claudius, als hy tot eenen Keyser van Roomē gekozen was/vergaderden hy groot volc van wapenen/ eñ toogh daer mede in Brittanien/dat is nu Engelant/daer Julius wijlen eerst geweest hadde/ tot synder ende der Romeynen grooten verliese/ als voorseydt is : Den welcken Bertoenen dese Claudius bevochten eñ bewonnen heeft/ende onder dat Roomsche Rijck ghebracht/met de Eylanden daer by ghelegen/genoemt Orchades,dier 23.is. Eñ als de Keyser Claudius Brittanien bekrachtight hadde / eñ wederom t'schepe ghegaen was om over te komen/ wert hy ende al sijn volck met eenen grooten storm van winde ghewozpen aen der wilder Slaven lant / woonende in Slavenburgh ende daer ontrent / dat nu Hollanders zijn/teghen dewelcke hy groote strijdt hadde/maer hy heeft ten eynde/ midts bromighent ende veelheydt des volcx/de overhant ghehouden/ende victorie van desen Slaven ghekregen. De Keyser is met een deel van sijn volck gegaen in dit groote bosch/ datter ontrent Slavenburgh lagh/om te jagen:ende komende in 't bosch/ hoorden sy dat vreesselijck gelupt van Leeuwen/Beyeren / Wolven / wilde Stieren ende Verckens / dat sy gantschelijck van dien gekrijs verbaert worden. Doe vraeghde de Keyser/of daer yemant in 't bosch woonde? Doe seyden de Slaven : Heere wy en wetens niet/ maer wy weten wel dat ghy daer niet sout mogē door gaen ongheschent met alle desen volcke/ overmits der wilder beesten willen. Doe vraeghde hy van de grootheyt des bossches? Sy seyden dattet thien mijlen lanck was/ende dry mijlen breedt: Ende of ghy al die avontuer hadt / dat ghy met alle u volck daer door komen mochtet/soo woonen aen d'ander zijde des bossches de wilde wreede Neder-Sassens/dat zijn de Vriesen/ die niemant ontsien die inder werelt lebet/die u eñ u volck van stonden aen bevechten souden. Doe spraeck Claudius de Keyser: Dit wout mach wel heeten/dat wout sonder genadē:want hoe dattet gaet/niemant en mach daer ongeschent/behoudēs sijns lijfs/door gaen/ hy en is gevreest vande wilde Beestē / oft vande wreede Neder-Sassens ende den Slaven : d'welcke groote menschen waren van stature/rupgh van hayre/ sterck van lichaem/ende ongheteemmet/waerom dat sy oock niemant en ontsaghen inder werelt. Ende aldus wert dit wout menigh tijdt hier na gheheeten/dat wout sonder genaden / strecckende van Doornic tot Niemagen toe. Dese Keyser Claudius lagh alle de winter lanck tot Slavenburgh/ ende binnen desen tijden (als sommige Chronijcken segghen) dede hy timmeren ende maken ontrent de mont vandē Rijn/daer sy inder Zee plach te vallen/by Catwijc/ een vyer-balie oste grootē toorne/eñ wert geheeten Britten/om dat hy neffens Brittanien over lagh: eñ aen desen toorne eñ burcht plachmen te vertollen van allen goeden die den Rijn neder quamen/ende ter Zeewaert inne voeren: Ende op desen Burgh zat een Casteleyn die de Tollen bewaerde/ ende hadde tot sijner wapen eenen schilt van Lasuer/ met een gulden baer:ende van desen Casteleyn zijn gekomen de Heeren van Britten / d'welck nu de Heeren van Wassenaer zijn/ende voer ē noch de wapenē van Britten/ ende is eenē schilt van Lasuer/met eenē guldē baer/gequarteleert metter wapē van Wassenaer/ dat is eenen rooden schilt van keel/met dry halve manen van silver. Maer dit huys ende burght van Britten leyt nu verre inder Zee / overmidts de afspoelinge ende aenvloeyen des Zeewaters. Dese Keyser Claudius wert van sijnen wijve/genoemt Agrippina/vergeven / om dat haer soon Nero Keyser soude worden/ alst geschiede/eñ starf in 't jaer ons Heeren lxij.als hy oudt was 64. jaer / ende wert met grooter statien begraven. Te voren eer hy sterf/openbaerde een groote Comeet / d'welck een voor-teycken was sijns doots. Nu wil ick hier een wijl tijts swijghen ende ophouden van onsen begonnen materie / ende wil hier op setten eñ aenheben de Linie eñ ordene der Pausen van Roomen/ die in desen Keyser Claudius tijden began/ ende wil dat continueren totten tijden van Paus Silvester, den eersten confessoor der Pausen/die onder den grooten Keyser Constantijn dat Pausdom regeerde: Ende voort vanden Keyser Neros tijden af / totten grooten Constantijn / dewelcke dat Roomsche Rijck regeerde ontrent de Jaren iij.C. ende xij. ende komen dan weder op de Chronijcke van Hollandt/ consumerende de voorsz. Jaren ons Heeren.

De Linie der Pausen.

Dat XVI. Capittel.

Van sinte Peter, d'eerste Paus : tot sinte Sylvester, de eerste Confessor der Pausen.

Anno xliiij.

PEtrus [soo hy belen ghelooft wert] was de eerste Paus van Roomen / ende een Prince der Apostelen / gheboren upten lande van Galileen / inden Joodtschen lande / upt de stadt van Bethzaide / ende S. Andries d'eerste Apostel was sijn broeder. Na de opvaert ons Heeren/ende na sijner geboorte / inden Jare xxxiij. was hy Bisschop tot Antiochien 7. Jaren : Daer na toogh hy in Italien/ ende quam tot Roome/ ende woude daer oock sijnen Bisschoplijcken stoel setten / want het hooft der gantscher Werelt was daer. Dit was in des Keysers Claudius tweede jaer : Ende soude aldaer sijnen Bisschoplijcken stoel beseten ende bericht hebben 25. jaren / 7. maenden ende 8. daghen / ende daer na onder den voosen tyran ende Keyser Nero ghekruyst / ende tot Roomen begraven in Vaticano.

Linus / de andere Paus tot Roomen na S. Pieter / was een heyligh man / van grooter volmaecktheyt : De Raedtsman Saturnijn dede hem ontvoosden. Hy had gheseten 11. jaren/ 3. maenden ende 12. daghen/ende wert by S. Pieter begraven.

Cletus was de derde Paus / ende sat elf jaren / een maent / elf daghen : Hy schreef alder-eerst in sijne Brieven : Salutem & Apostolicam benedictionem. Dat is : Salupt/ ofte groete/ ende Apostolijcke benedictie. Ten lesten stierf hy Martelaer / ende wert by S. Pieter begraven.

Clemens / de eerste van dien name / was de vierde Paus / ende sat neghen jaer/twee maenden ende thien daghen. Ten lesten wert hy ghemartiliseert.

Anacletus was de vijfde Paus : Hy sat neghen jaer/ twee maenden ende thien daghen. Hy wert ghemartiliseert/ende leydt by S. Pieter begraven.

Evaristus was de seste Paus : hy sat neghen jaer/ thien maenden/twee dagen. Hy was een Jode/gheboren upter stadt Bethlehem/ ende wert ten leste/na vele

goeder

Digitized by Google

goeder wercken ende ordonnantien ghemartelijt/ende wert by sinte Pieter begraben.

Alexander de eerste van dien name / was de sesthiende Paus / hy sat thien Jaer seven maenden twee dagen. Hy bekeerde dat meeste deel vanden Senatoren: Die hele goede eñ beuchtelicke ordinantiē wert hy gemartiliseert/ende in sinte Pieters kercke begraben.

Sixtus de eerste van dien name / was de achtste Paus/hy sat thiē jaer/dry maendē/eenentwintich dagen. Hy ordineerde veel statuten alsmen inder decreete beschreven vint / ende wert na vele goede wercken gemartelijt ende outhoost/ ende wert by sinte Pieter begraben in Vaticano, als zijn legende uyt wijst.

Telesphorus was de negheñste Paus. Hy sadt elf jaer dry maenden twee-en-twintich dagen / hy inserte vele goede ordonnantien dē geestelijcken luyden te onderhouden/ten lesten wert hy gedoot ende by sinte Pieter begraben in Vaticano.

Ignius was de thienste Paus / ende sat vier jaer dry maenden vier dagen / eñ wert ten lesten mede om dat hersten gheloobe ghedoot / ende in sinte Pieters kerck begraben.

Pius de eerste van dien name/ was de elfste Paus/ ende sat elf jaer vier maenden dry daghen. Hy ordineerde datmē de hoochtijt van Paeschen altijt houden sal opten Sondagh / ende meer andere statuten. Ten lesten wert hy ghemartiliseert / ende begraben in Vaticano.

Anicetus was de twaelfste Paus / ende sat neghen Jaer/vier maenden / dry daghen. Hy ordineerde vele statuten/ende bysonder vanden Bisschoppen/ende dat de Clercken ende Priesteren / gheen lanck hayr noch langen baert dragen en souden / ende dat sy een groote ronde kruyne opt hooft dragen souden. Ten lesten starf hy martelaer ende wert op sinte Calixtus kerckhof begraben.

Sother was de derthiende Paus/hy sat negen jaer 3. maenden 21. daghen/ ende na dat hy vele goede ordinantien ende statuten ingeset/ ende heylichlijck gheleeft hadde / starf hy een waerdigh martelaer Gods/ ende wert tot sinte Pieters begraben / ende de Paus stoel stont ledigh xxj. dagen.

Eleutherius was de 14. Paus/ ende sadt 15. Jaer 3. maenden/ses dagen. Hy ordineerde na der Apostelen ordinantie/dat de Christenen souden eten alle gheboonlijcke spijse/ die redelijck ende menschelijc waer. In sijner tijde wert de H. Kercke vrede gheghéven/ maer sy en duerde niet langhe: hy sant sijne Legaten totten Koninck van Brittanien oft Enghelant ghenoemt Lucius, die hem met sijn volck soude Doopen: Ten lesten wert hy ghemartiliseert/ ende begraben in Vaticano.

Victor was de vijfthiende Paus ende sat tien Jaer 3. maenden ende 10. dagen. Hy insette vele goede statuten ende decreten/ende ten lesten starf hy martelaer/ ende wert tot sinte Pieters begraben in Vaticano.

Zepherinus was de sesthiende Paus/ende sat acht Jaer/ 7. Maenden/ 10. dagen. Hy ordineerde dat alle Christen menschen souden tot haer twaelf Jaren/ dat H. Sacrament ontfangen opten Heyligen Paeschdagh ende meer andere salige ordinantien. Ten lesten starf hy martelaer voor dat geloobe Christi / eñ wert by sinte Calixtus kerckhof begraben.

Calixtus de 1. van dien name / was de 17. Paus/ hy sadt vijf Jaer twee maenden / thien daghen. Hy maecte een kerchof daer veel M. Martelaren lichamen begraben ligghen / ende heet nu sinte Calixtus kerckhof. Ten lesten wert hy martelijt ende op sijn kerckhof begraben.

Urbanus de 1. van dien name / was de 18. Paus/ hy sadt acht Jaer thien maenden 21. dagen. Hy bekeerde Tyburicum, sinte Cecilien Bruydegom / ende Valerianum sijnen broeder/ende uytermaten vele luyden / Edelen ende onedelen totten heyligen Christen gheloobe. In sijnen tijden began de kercke van Roomen eyghen goeden / erven ende possessien te hebben ende te ghebruycken/ daer sy den Klercken ende Notarien mede versach/ die de wercken der martelaren beschreef/ want voormaels plach de kercke slechts Aelmissen te ontfanghen/ gelijck by der Apostelen tijden. Ten lesten wert hy ghemartiliseert ende de stoel bekeerde ofte stont ledigh dertich dagen.

Poncianus was de negenthiende Paus/ hy sat vijf Jaer twee maenden. Hy wert int Eylant van Sardinien inder ellenden gesonde / eñ daer met swaere tormenten gedoodt/ ende wert namaels met grooter feesten ende eeren zijn lichaem binnen Roomen gebrocht ende op sinte Calixtus kerckhof begraben.

Ciriacus was de twintichste Paus/ hy sat een jaer ende dry maenden.

Anicherus was die 21. Paus/ende sat dry jaer ende een maent twaelf dagen. Hy wert oock martelijt ende begraben op sinte Calixtus kerckhof.

Fabianus was de tweeentwintichste Paus / ende sadt derthien Jaren / elf maenden / ende elf daghen. Ten lesten als hy vele goeder statuten ende wercken volbracht hadde / wert hy onder dē Keyser Decio gedoot voor Christen geloobe / ende wert op sinte Calixtus kerckhof begraben.

Cornelius was de dryentwintichste Paus/ ende sat dry Jaer twee maenden. Ende wert ten lesten vanden Keyser Decio met veel swaere tormenten gedoot ende begraben op S. Lucinen erve. Nota, dat eerste Scisma, dat is de eerste twist inder heyliger kercken/ gheschiede ontrent dese tijdt / want Novatus Priester der kercken van Roomen hielt hem selven voor Paus tegens Cornelium, maer Cornelius wast eñ bleeft. Eñ dese Novatus is gevorden een ketter / seggende: dat God de sondaren / die upter gracien Gods ghevallen waren/genade weygerde. Waerom dat te Roomē een Concilium gehouden wert/in Decius tijden/daer tsestich Bisschoppē vergadert waren/ in welcke Concilie dese Novatus ghecondemneert ende verdoemt werdt/ ende voor een ketter gehouden.

Lucius was de vierentwintichste Paus / ende sat dry Jaer / dry maenden ende dry dagen. Hy wert in ellende gesonden vanden Keyser Volusiaen, eñ als die doot was/ quam hy weder/ ende wert voor 't Christen gheloobe ghedoot / ende begraben op sinte Calixtus kerckhof.

Stephanus de 1. van dien name / was de vijf-en-twintichste Paus/ende sat dry Jaer: andere seggen seven Jaer/vijf maenden / twee daghen. Hy bekeerde veel Heydenen/ende begroef vele martelare lichamen/ namaels wert hy gevangen/ende tot sijnder bede wert der afgoden Tempel gedestruert. Ten lesten wert hy ghemartiliseert.

Sixtus de tweede / was die sesentwintichste Paus van Roomen/ende sat twee Jaer/thien maenden dry-entwintich dagen. Hy was sinte Laurens geestelijcke vader / ende wert gemartiliseert met noch ses Diaconen/ ende wert op sinte Calixtus kerckhof begraben/ ende de stoel bekeerde / vijfendertich daghen na sijner doot.

Dionisius was de sevenentwintichste Paus / ende sat 6. Jaer/twee maenden: andere seggen twee jaer/ ende Eusebius sept neghen Jaer / hy wert oock voor tgeloobe gedoot / ende op sinte Calixtus kerckhof begraben.

Felix d'eerste van dien name / was de achtentwintichste Paus / ende sat vier Jaer / dry Maenden vijfthien dagen/hy geboot datmen alle Jaers vieren soude de hooghtijt van der kerckwijinge/ende wert mede ghedoot om Christi wille / ende wert begraben in sijn kercke die hy gesticht hadde inder eeren Gods / twee mijlen buyten der stadt van Roomen.

Eutichianus was de 29. Paus/ eñ sat 13. maenden ende 1. dagh: andere seggen 8. jaren 10. maenden 4. dagen. Hy een heylich eñ devoet man / eñ hadde met sijn eygen hant begraben 344. lichamen der martelaren: ten lesten wert hy oock ghemartelijt / ende op Sinte Calixtus kerckhof begraben.

Digitized by Google

Cajus was de dertighste Paus / ende zat elf jaer/ vier maenden: andere seggheu vijfthien jaer. Hy was van Diocletiaens ghesiacht / ende wert ten lesten onder den selven Keyser Diocletiaen ghedoot / op sinte Calixtus Kerckhof begraven.

Marcellinus was de een-en-dertighste Paus/ende zat ix. jaer/ij. maenden. Om weerthepdt der persecutien/so offerde hy den afgoden wierooc/ vallende vanden geloove. Maer daer na wert beroepen een Concilium van C. ende lxxx. Bisschoppen/voor den welcken hy ootmoedelijcken in 't openbaer sijn schult beleedt/ ende wert daer na anderwerf den Keyser Diocletiaen gepresenteert moetwilligh|lijc / ende daer wert hy onthooft / ende sijn lichaem lagh dertigh dagen onbegraven: maer upt sinte Peeters ghebodt/wertet ter aerden ghebrocht ende begraven van sijnen Na-saet / by sinte Peeters voeten: de Stoel vaceerde xxv. daghen.

Marcellus was de twee-en-dertighste Paus/ende zat vijf jaer/ses maenden/xxij. dagen. Hy hadde groote twist tegen de Keyser Maxentius / seggheude dattet betaemde eenen goeden Keyser / die verdestrueerde Kerckhen te repareren ende te vermaken/ende oock alle Priesteren Godts eer ende reverentie te bewijsen: hy wert vanden Keyser ghedwonghen de beesten inder stalle te hoeden: in welcke ongeballighept ende stanck hy ten lesten als Martelaer starf/ende wert op sinte Prisillen Kerckhof begraven.

Eusebius was de drp-en-dertighste Paus/ende zat ses jaer / een maent: andere seggheu seven maenden: ende noch andere / twee jaer/ twee maenden/ vijf-en-twintigh daghen. Hy wert op den Paesdagh gemartiliseert/ende op sinte Calixtus Kerckhof begraven.

Melchiades was de vier-en-dertighste Paus/ende zat iij. jaer/vij. maenden/ix. daghen. Hy ordineerde dat men op ghecnen Sondagh oft Wonderdagh vasten en soude / want op die daghen de Heydenen te vasten pleghen. Ten lesten wert hy mede gemartiliseert/ ghelijck d'andere Pausen: die allegader/van sinte Peter af te tellen/ haer bloedt ghestort hebben voor dat H. Chpistenen gheloove. Sinte Gregorius seydt/dattet in dese tijt prijselijck was/datmen het Pauschap begeerde. Nu wil ick op-houden vanden Pausen/als ic voor ghescreven hebbe / ende wil nu op-setten den Keyser Nero/ met sijne na-komers/ ende dat continuerē ende achter volghen totten grooten Keyser Constantijn/die Chpistē was/ ende onder dewelcke dat Chpistenen gheloove seer vermeert ende verheven wert.

De Linie der Keyseren.

Anno Lvij.

Dat XVII. Capittel.

NEro was de seste Keyser van Roomen / ende begon te regneren na ons Heeren geboort in 't jaer van Lvij. ende regneerde xiij. jaer: hy was eerst ghenoemt Domicius, ghelijck sijn Vader: sijn Moeder was geheeten Agrippina: ende doe Domicius, Neros vader gestorvē was/ so nam Keyser Claudius Agrippinam tot eenen wijve / want een schoon wijf was/ ēn also wert Claudius Neros stiefvader/ ēn gaf hem sijn dochter/Octavia genoemt/tot eenen wijve / ēn veranderde hem sijnē name/ēn hiete hem Nero, ēn hy quam aen dat Rijck door hulpe sijns Moeders / dat hy haer qualijckē loonde. Dese Nero, als Seneca schrijft/was in sijner jeucht natuerlijc/ so goedertieren ende beleeft/ dat hy allen Vorstē ende Heeren te boven ginc in goetheden. Maer doen hy tot hooghepdt ende grooter staet gekomen was/ volghde hy de voetstappen sijns ooms Cajus de Keyser/in boeverijen ēn weerdheden: immer hy ginck hem te boven in swoetheyt/ want hy dede sijn eygen moeder dooden/ ende woude de plaetsē sien daer hy gelegen hadde: hy doode oock mede bijf broeders/ēn sijnen Meester Seneca: hy dede de stadt van Roomen aen brande steken/ om te sien hoe Troyē gebrant hadde: hy doode ēn verbrande vele vanden edelen Romeynen ende Senatoren. Inden Jare ons Heeren lxix. soo begon Nero de Keyser in sijn xiij. jaer / de Chpistenen te vervolghen / ende in sijn leste Jaer liet hy dooden de twee Apostelen ons Heeren / S. Peeter ende S. Paulus. Doe nu Nero hem aldus weet hadde / ende liet dat regiment ende dat ghemeene goet drijven/ ēn om sijner weerthepdts willen / soo toghen hen een deel Landen vander ghehoorsaemhepdt des Roomschen Rijcx / ende sonderlinghe die van Spaenjen / die van Gallien / dat zijn de Walen ende de Duytschen. De Spaenjaerts ēn de Walen hadde eenē hooftmā/ vanden Romeynen gheset/genoemt Galba, die hozen sy tot eenē Keyser als Nero noch leefde/ maer hy wert haest verslaghen/als na ghesept sal worden. Desghelijcken hadden de Duytschen oock eenen Kapiteyn / vanden Romeynen hen gheset/genoemt Vitellius/ die wozpen sy oock op voor eenen Keyser/ maer hy wert van Vespasiaen verslagen. Ende aldus wert die gemeen vrede der werelt ghebroken ēn ghesplittet/ die de Romeynen gehouden hadden by na lxx. Jaer. Doe nu Nero vele schalcheyt ēn boeverie bedreven hadde ēn noch dagheliex bedreef / soo wert hy vande Senatoors gekoren te zijn der Romeynē vyant/ēn hy wert gesocht: soo bloot hy upter stadt vier mylen van Roomen/ ēn biel in een stalle ēn doode alsoo hemselven / ēn wert vanden wolven gegeten. Ēn de Roomeynen verblijden hen van sijner doot als of sy eenen grooten vyant Roomen hadden/ēn sy cleeden hē met schoone kleederen/ ēn hielden weerschap met eten ēn drincken / ēn waren seer blijde ēn vrolijt van sijner doot. Ende Nero was out als hy starf 32. Jaer. Tot hier toe was dat Roomsche Rijck gebleven aen Iulius ēn Octaviaens ghesiachte ēn bloede/ ēn Nero was de leste Keyser van haren geslachte.

Anno Lxx.

GAlba was de 7. Keyser van Roomen / regneerde 7. maendē: hy was vanden ouden edelen geslachtē der Senatorē/ ēn was in Spaenjen eē hooftman geset vanden Romeynē / ēn hy hadde dickwils eē raetsman ende Kapiteyn ghewest in groote swaere strijden. Ende als hy out was 73. Jaer / ēn Nero noch leefde / wert hy vanden Spaenjaerts ende Walen gekoren tot eenen Keyser / want de landen traden vande ghehoorsaemhept des Roomschen Rijcx om Neros woestē ēn wreeden lebens willen. Ēn als dese Galba hoorde dat Nero doot was/ quam hy te Roomen/ēn wert eē gierich ēn traegh mensch/ende dat doorot den Romeren. Ende de prince Otto bestelde datter een oploop inder stadt geschiede onder den Romeynen / ende Galba met een jongelinck/ Piso ghenoemt/worden onthooft/ende dat hooft wert voor Otten ghebrocht.

Anno Lxx.

Otto was de achtste Keyser van Roomen/ in dē selven Jaer als Galba verslaghen was/ wert hy op ghenomen als een Keyser ende regneerde 3. maenden. Ēn nu was in Duytslant een Hooftman vander Romeynen wegen/ genoemt Vitellius, den welcken de Duytschen hadden ghenomen tot eenen Keyser / teghen den Keyser Nero, terwijlen hy noch leefde. Doe nu Nero doot was ēn Otto Keyser / doen oorloochde hy op Vitellius om dat Rijck/ende ghewan dry strijden teghen Vitellius: maer ten vierdē mael doe quā Vittelius met groot volck / doe dachte Otto dat hy den strijt mochte verliesen/ende doorstack hem selven/oudt wesende 38. Jaer/ende doe hreech Vittellius t' Rijck alleen.

Vitellius was de 9. Keyser van Roomen nae Ottens doot / ende regneerde ontrent 7. Maenden. Dese Vitellius als Suetonius schrijft/ was van eenen ouden eerlijcken stamme/doch niet edel/ ēn vol hoosheyt van sijnen jonghen dagh|en. Ende om dat hy metter swarter konsten omme ginck/ soo was hy seer ghesien by den Keyser Caius, ēn als die doot was / hreech hy vrientschap metten Keyser Claudius, daer na metten Keyser Nero, ēn mits desen quam hy tot grooter eerē. Ēn als hy aen dat Keyserrijck quam/soo en was hem geen schalcheyt te kleyn: hy dede den Romeynen veel verdriets/ende liet Vespasianus broeder dooden / ende daerom starff hy eenen schandelijcken doot/ēn wert al levendich gevilt/ende inden Tyber ghesworpen/als hy oudt

Digitized by Google

out was Lvij. Jaer. Ende dese drye Keyseren / Galba, Otto eñ Vitellius, regneerden te samen achter een/ontrent een Jaer ende vj. Maendē. Als nu dat Keyserrijc dus gesplitter wert/ eñ elc natie een sonderlingen Keyser opwerp ende voorstelde/ om desē twist eñ de groote tyrannichept des Keysers Nero, so rebelleerde oock mede de Hollanders / eñ verdreven de Romeynen uyt haren landen/eñ worpen haer groote fortresse ende casteel ter aerden neder / genoemt Romenburgh/ bupten Leyden/ daermen noch af siet de antiquiteen ende fondamenten van het swaere werck datter ghestaen heeft.

Anno Lxxij.

Vespasianus was de x. Keyser van Roomen 9. jaer/ 10. maenden eñ 12. dagen: Hy was een sachtmoedich ende goedertieren man/ hy gaf Vitellius synes wyfs dochter eenen edelen rycken man op synē hoff/ hy triumpheerde altijt glorioselic/ want waer hy van Claudius oft van Nero gesonden wert / behaelde hy pryis/ loff/ ende danc/ hy hadde 32. strijdē/ eñ brocht de Britteneen ende de Duytschen weder aen dat Rijc/ ende hy wan mede de stadt Jerusalem met 't heele Joodsche lant daer wel xj. C.M. Joden verslagen werden / als de Historie uytwijst vander destructie van Jerusalem: ende als 't gemeen goet van Roomen began te vergaē om dē twist der voorwoerder Keyserē/ doe wert Vespasiaen tegē synē wille Keyser gekoren. Eñ doe werter weder ruste eñ vrede over alle de werelt / gelijc te voren in Octaviaens tijden was/ doe Christus geborē wert/ eñ dat geschiede als de Doctoren seggben / op dat dat Joodsche volck sonder hinder van anderen strijden gepaget ende gedestrueert soudē werdē/ by welckē vrede 't ghemeen goet began grootelijck te verbeteren. Ten lesten als hy out was 69. Jaer / starf hy staende aen dat buyc-edel. Hy hadde een wijf genoemt Domicilla, daer hy twee sonen by hadde/ als Titus eñ Domicianus, ende worden alle beyde Keyseren na den anderen: syn deughden die veel zijn / zijn neerstelick beschreven.

Anno Lxxxj.

Titus was de xj. Keyser van Roomen/ eñ regneerde 2. Jaer/ 2. maenden 20. dagen. Hy was een man van wonder groote goedertierenheydt / een beminder der deughden/ eñ was boven maten milt/ ende en begeerde niemant/ ende hy reikende den dagh verlozen te hebben/ als hy niet gegeven en hadde / hy versoende hem haestelijc met synen vyanden uyt ganscher herten/ eñ ginc synen vader te bodē in deuchdē/ hy verdiende dat hy geheeten wert te wesen / de weelde ende wellust der menschen. Dese vrome eerbare Keyser wert krank aen buyc-edel/ eñ starf daer aen/ als hy out was xlij. jaer/ ende wert by synen vader begraven / van synder doot was grooten druc ende schreyinge onder den Romeynen. Men leest niet dat Titus noch Vespasianus pet geboden hebben tegens de H. kercke/ maer sommighe leege ende smale Rechterē eñ Heeren hebben den Christen verbolcht upt gheboot vanden voor-Keyseren.

Anno Lxxxiij.

Domicianus, Vespasianus soon ende Titus broeder/ was de 12. Keyser van Roomen xb. Jaer: hy was inden eersten seer goedertieren / hy timmerde te Roomen veel dingen / als den groote Tempel Pantheon, in de eere van allen goden / die namaels by Focas des Keysers tijden gewijt wert/ in de eere van allen Martelaren/ ende hiet nu Maria Rotunda. Maer namaels liet de deucht van synē vader eñ broeder/ eñ maecte hē gelijc Nero ende Caius Keyseren/ eñ wert seer wreet/ hoovaerdich eñ quaet/ eñ woude geeert ende gehouden wesen als God: hy hadde vele strijden tegen de Duytschen/ eñ den Ruyssen / die hy voor synē Hooftluyden eñ Capiteynen verwan / eñ brochtse weder onder dat Rijc. Hy began de tweede vervolginge tegen de Christenen/ eñ wert van allen menschen gehaet/ eñ van sijn selfs knechten in sijn eygen paleys verslagen / eñ oneerlijcken begraven. De gemeen vrede inder werelt/ wert weder verstoort in Domicianus tijden / want hy de H. kercke vervolghde / eñ daerom stelden hem vele nacien van volc tegen de Romeynen/ als Cornelius Tacitus schrijft/ inde Historien hadden Duytschen.

Anno xcviij.

Nerva was de 13. Keyser van Roomen een jaer/ 4. maendē/ hy vant dat Rijc seer verwoest/ om der grooter hoos heydt willen synes voorsaets/ ende dede weder roepen/ alle dat sijn voorsaet geboden eñ gheclaen hadde. Eñ als hy out eñ kranck was geworden/ begeerde hy/ datmen Trajanum tot eenen Keyser nemen soude / die doe in Duytslant tot Ceulen opten Rijn zijn leger hadde/ eñ Nerva starf als hy 72. Jaer out was / ende wert met grooter eeren binnen der stadt begraven.

Anno C.

Trajanus was de xiij. Keyser van Roomen / xix. jaer/ ende 6. maenden. Hy was geborē upt Spaenjen/ ende was vanden Keyser Nerva gesant in Duytslant/ om die weder te brenghen aen dat Roomsche Rijck/ eñ hadde synen leger gemaect inder stadt bā Agrippinen die nu Ceulen heet/ om den Duytschen daer upt te bat mogen bedwingen/ eñ als Nerva doot was/ wert hem aldaer de Keyserlijcke kroone ghesonden/ eñ ontschuldichde hem seer den last aen te nemen / want hy hemselben seer onbequaem daer toe kende / maer ten lesten door grooter bede der Ridderschap / heeft hy dat niet al te willichlick aengenomen. Hy gewan dat gantsche lant van Sassen ende Thenemerckē/ ende tooch voort over de Donauwe/ door Hongerien/ ende brochtse al te samen onder dat Roomsche Rijck / eñ voort tooch hy in Babylonien eñ Indien / eñ bedwanc alle de landen aen 't Roomsche Rijck. Hier is te mercken/ eens voor al vanden Roomschen Keyseren na geschrevē/ als voor die voor geweest zijn / doe dat Roomsche Rijck began te minderen / soo moesten de Keyseren dat houden met gewelt / want sijt met gewelt aen hen gebrocht hadden. Als nu de landen hier eñ daer af vielē/ eñ de Aposteken ende andere H. mannen/ predicten tegen de afgoden/ soo worde sy gehoudē voor de gene die dat Roomsche Rijck woude breken ende verdelghen / ende daerom worden sy aenghetast ende geboot. Sommighe Keyseren waren oock goedertieren / eñ lieten dē Christenen in vreden / maer haer Officiers eñ Amptlupden marē den Christenē so seer hatende / dat syse verbolchden eñ dooden. Ende int xj. jaer synes Rijcx wert hy alsoo geinformeert/ van boose eñ quade menschen/ datmen over al de Christenen dooden soude. Maer de groote ende gheleerde Raetsman Plinius genoemt/ een goedertieren ende rechtveerdich man/ die van Trayano geset was/ den Christen te dangē eñ te dooden/ dese had barmhertichept metten Christen/ ende onderwees den Keyser met breven/ also dat hy dat gheboot weder riep/ eñ datmen niemant doodē en soude. Dese Plinius hadde een boec gheschreven dat in 20. boecken gedeylt was / inden welcken hy alle de strijden die de Duytschen metten Romeynen gehadt hadden / in een bergadert had / maer dese boecken zijn upt onachtsaemheyt verloren eñ verbijstert. Eñ in't 20 Jaer als Trayanus geregneert hadde / ende dat Roomsche Rijck in goeden state weder gebrocht had / ende hy in Klein Asien hem houdende was / is hy seer kranck geworden/ ende sterf aen dat buyc-edel in zijn outheyt van 72. jaren. Ende sijn ghebeente wert daer na binnen Roomen gheborgt/ eñ in een gulden Casse geset/ ende begraven onder eenen hoogen zuyle / van C. eñ veertich voeten hoogh. Dese Trayanus ende Iulius Cæsar zijn alleen onder alle de Keyseren binnen der stadt van Roomen begraven geweest. Oft dese Trayanus behouden is oft niet/ tis groote twijfelheyt onder den Doctoren inder H. Kercken/ om dat sinte Gregorius de Paus soo vierichlijck voor hem gebeden heeft.

Anno C. xix.

Adrianus was de vijftiende Keyser van Roomen 21. jaer lanck/ hy was des Keysers Trayanus susters sone/ eñ was upt Spaenjen geboren/ by eenen stadt genoemt Adzia / ende daer na wert hy geheeten Adrianus, maer sijn rechte naem was Helius, eñ was een Senatoor te Roomen/ eñ een seer wel-geleert ende wel-sprekende man / hy sette veel Keyserlijcke Rechten/

ten/ende was den Chriſtē menſchen ſeer gonſtich ende gracieus. Nochtans geboot hy ſommigen te pijnen eñ te dooden/ die den goden geē ſacrificie doen en woudē: hy hadde ruſt ende vrede in ſijn tijden / ende was gheheeten eē vader des lants: hy geboot oock mede datmen den Chriſtenen ſonder proces van recht̄ / niet dammeren noch dooden en ſoude / hy deſtrueerde de ſtadt van Jeruſalem upten gronde/maer namaels vertimmerde ende repareeerde hy die weder / ende debeſe heeten na hem Hellia, ende daer na en moeſten geen Joden weder in de ſtadt komen/maer hy debeſe bewoonen vanden Heydenen / ende den Chriſten gaf hy oorloff daer in te komen / ende de plaetſe daer ons Heere ghecruyſt was / begreep hy binnen der mueren / ende dat de Stadt plach te weſen / is nu altеſamen gedeſtrueert ende verballen. Hy timmerde tot Roomen een bruggē over den Tyber: eñ dat groote ſterche Caſteel/datmen nu heet Engelenburgh/ dede hy eerſt makē/ende meer andere koſtelijcke wercken: Ten leſten ſtarf hy van het water/als hy 72. jaer out was. Anno C.xl.

Anthonius die goedertierē/ was de ſeſtiende Keyſer van Roomen 21. Jaren/ ende regeerde dat met ſijn 2. ſonen/Aurelius ende Lucius. Hy hadde Keyſer Adrianus dochter ten wijfve/ ende was een wel gheleert ende wijs man/hy was den Chriſten ſeer goedertierē/ ende om desſ willen quamen vele landen weder aent Rijck/ die te voren af-geballen waren/ende wert geheeten een Vader des Landts: hy plach te ſeggen/ick had liever eenen burger te behouden/dan M. vyandē te verſlaen. Ende al leeſtmen dat ſommige Chriſtenen onder hem geboot zijn/ dat en is by ſijne gebode ende conſent niet geſchiet. Deſe Anthonius quam op een tijt inden landen van Ludic totter ſtedē van Roep / ende als hy ſach die wonderlijcke gheleghenthеyt des landes ende der ſteenrotſen/ſo vernieerde ende wijdde hy de ſtadt/ende opten berch boutwede hy een koſtelijt ende uytermaten ſterck ſlot/ende gaf de ſtadt den name dat ſy ſoude heetē wel gemaect: ende als Gregorius de negende ſept/ſo en heeftmen op die tijt geē beter noch goeder ende vaſter Caſteel gevonden als dat was: by onſen tijdē zijn daer gevonden ſilvere penningē met een Keyſers hooft / eñ op d'ander zijden eē afgodt met de opſchrifte Anthonius Pius Auguſtus Imperator: daer nae is de ſtadt geheeten worden Roepe: Ten leſten ſtarf hy/als hy 72. Jaer out was. Nota/hier is te mercken dat alle Cronijcken ende Hiſtorie gemeenlijc over een komen / dat deſe Anthonius in 't Jaer ons Heerē 140. began te regneren. Die Jaren een deel der voorſchreven Keyſeren/ ende die na comen/ vinde ic by wijlē ſeer ongelijc/ ſoo wanner die aenghevangen hebben te regeren / ende hoe langhe ſy ghеregeert hebben. Ende daerom als de boecken concorderen metten Keyſeren / ſoo machmen alle ander getalen banden voornoemdē Keyſeren/ die men by wijlen onghelijck beſchreven vint/verlanghen ende horen/ dat de gantſche ſomme van al den Jaren haers regiments noch hooch noch leegher komē/ dan dat Jaer-ghetal ons Heeren C. ende xl. Deſghelijcken moet dat Jaer-ghetal der Pauſen/ die voor den Keyſerē geweeſt zijn / niet hooger noch leeger comē / datmē hen noch meer noch min toe en gebe/ maer dat die mede concorderē mette jaren ons Heerē: dat doch ſeer ſwaer/oft by na onmogelijt is: want dat wy nu ter tijt levende ſchrijven van oude geſchiedenissen/ dat moetē wy nemē upt dē boecken/anders en iſt ons niet mogelijc om te weten. Nu ſeggen de boecken gantſch ongelijc/ dattet dickwils faelgeert x.xx.xxx. oft by wijlen C. jaer/wie ſoude dat nu ter tijt recht makē? Doch hebbe ick dat jaer-getal der Keyſeren met grooter neerſtigheyt eñ arbeyt ſeere geconcordeert/ſo dat de Jaren desſ regimēts der Keyſerē/ ende de Jarē der geboortē ons Heeren/opten teghenwoordighē dach ende Jare/ ſeer over een komen. De geſten ende gheſchiedenissen der Keyſeren ende Koningen zijn alle weghe blijdelijcker ende neerſtelijcker beſchrevē/ dan vā andere geeſtelijcken Prelaten / want ſy wonderlijcke dingen met ſtrijden/ende andere dinghen/als ſteden te maken / ende te deſtrueren gheſaen hebben / dat de geeſtelijckheyt niet en betaemt. Ende inden beginſel des Chriſten gheloofves / worden de Pauſen eñ andere Chriſten menſchen ſeer verbolght eñ geboot/ ende alſo te ſpreken veracht: waerom dat dat jaer-getal van hen ſeer onghelijt gevondē wert/wāt de een ſchrijft dus/de ander ſo. Ende daerō/ oft yemant vindet eenige Jaergetal dat ick geſet hebbe/van Keyſeren/Pauſen oft andere Biſſchoppen eñ Graven / die niet gelijc en luyden eñ concorderen/dien bid ic ootmoedelijcken die te willen corrigerē ende verbeteren upt broederlijcker liefden eñ minnen.

Anno C.lxij.

MArcus Antonius Verus was de ſeventienſte Keyſer neghentien Jaer / ende was des voornoemden Keyſers broeder / ende was een broom ende wel geleert man / ende en ware hy aen dat Rijck niet gheſtamen/dat Rijck ware bergaen ende verdorven geweeſt: hy nam door ſijnē grootē goeden wille tot hem twee ghеſellen / op dat hy 't Rijckе te bet mochte regeren/als Antonius ende Severus, andere Chronijcken noemenſe Lucius ende Aurelius, twee ghebroeders.

Nota, hier is te mercken / datter twee oft by wijlen dry dat Roomſche Rijck aenveerden eñ regeerden/ eñ ſo wie dat geordineert eñ gecoren wert/die worde gheheetē inden Latijne Imperator, dat is int duytſch/gebieder: eñ die hoogs ende ſette voort/ende nam tot hem dien hy woude/ende als hem noot docht te weſen / eñ die noemtmen Cæſar, dat is in duytſch Keyſer / daerom waren by wijlen veel Keyſeren / doch bleef die gecoren was / de oberſte aen der Keyſerlijcker name: eñ die ondерſchept der woorden/ is nu ter tijdt afgegaen: maer de oberſte gebieder die gecoren is/noemtmen nu Keyſer/eñ dien hy tot hē neēt / dien noemtmē Roomſche Coninck. Ende deſe voorſchreven ondерſchept der tweer woorden Imperator eñ Cæſar, dat is Gebieder ende Keyſer/dient ſeer totter leghende der heyligher te verſtaē/ſonderlinghe den genē dieſe leſen met verſtant eñ aendachtenis. Vā deſen Keyſer voert geſchrevē dat hy ſeer goet/ eñ victorieus in ſtrijdē was / maer alleen gehengde hy dat quaet dat hy opte Chriſtenen liet geſchien de vierde perſecutie eñ verbolginge: eñ hy was ſo ſtantvaſtich/dat hy noch in voorſpoet/noch in tegēſpoet / blijſchap oft droefnis ſijn aenſicht en veranderde. Als hy te ſtrijde gaē ſoude/ eñ niet gheits of ſchats genoech en hadde/ om ſijn ſoudenierē ende knechten te betalen/ ſo verkoft hy lieber ſijn goude eñ ſilvere vatē/ ende ſijns huys ornamenten cleynoden/ dan hy ſijne ſteden ende landen verſetten/oft ſijne onderſatē woude ſchatten ende beſwaren: hy verlichte ende verminderde de tributen eñ chijnſen der landen / eñ was een beſchermer der armer luyden/ die in laſten eñ nooden waren. Ende hy bede de vrieden vander ſchatterie eñ vanden chijnſe verbarmen/eñ maecte andere Keyſerlijcke worten: die te weet eñ te hart waren/die verſafte hy/datſe den gemeenen volck te lichter waren. Ende met deſen maecte hy dat hem alle mā gonſtich was eñ lief hadde/ende wie ſijn beelde niet in ſijn hups en hadde / die liet hem duncken dat hy eē verdacht menſch was. O ſalige tijt / wanneer de Oberſten eñ Regenten der landē/ haer Onderſaten eñ haer welvaeren lief hebbē/ eñ hen daer toe behulpich zijn. Wat ſal ick ſeggen oft ſchrijven vanden Prelaten ende Heeren/ geeſtelijc ende weerlijc by onſen tijden/die oock Chriſten zijn? Sy moghen hen wel ſchamen / ende ſullen daer af ghеſtraft worden van onſen Heere/inden dage des oordels. Dat de Heydenſe Keyſeren ſo barmhertigh ende goedertieren gheweeſt zijn over haren onderſaten / ons die niet te beſwaren met onbillijcken ſchattinghen: jae oock al waſt hen van noode/ſy en debens niet: daer ſy nu ſoo ſubtijl ende kloeck zijn/ door hen ende haren raden/den onderſaten geeſtelijck ende weerelijc af te plucken / eñ te ſchatten haer ſweet ende bloet/ſo met tollen/ ſoo met munten/ oft met andere onbehoorlijcke manieren/ die teghen God ende reden zijn. Ende niet en gheſchiet dat van Vorſten ende Heeren/ maer ooc in ſteden/ daer die ghene die van eener borgherſchap ende poorterije zijn/

ende

ende vander gemeenten der burgeren ende poorteren/ als Overste gheseyt zijn/om dat ghemeen goet te bewaren eñ te bermeeren/ dat die by wijlē eenighe manieren ende nieu vonden voort brenghen/daer door die ghemeene burgheren ende poorterē beswaert worden/ vanden welcke ick my verwondere/dat soodanige opstellen eñ manieren bestaen eñ voortganck hebbē/ etc. Item Orosius die schrijft in sijn sevenste boec/in 't negende Capittel/ dat dese Keyser/ overmits de voorsienichept Godts/hadde eenen seer grooten ende lastigen strijt tegen der Barbaren nacien/ dat warē Marcomannij, Quadi, Wandali, Sarmathe, ende Suevij, ende waren alle duytschen. Dese hadden de Romeynen alsoo besettet rontsomme/ dat sy nergens vlien en mochten/ eñ souden de Romeynen bynа van grooten dorst ende gebreck van dranc daer verstmacht hebben. Soo waren onder den Romeynen op die tijt eenighe Chrijsten Ridders/ eñ soudenieren/ dese aenriepen den waerachtigen gekruysten God Jesum Chrijstum/dat hy hen in deser noot te hulpe komen wilde. Ende siet terstont quam daer overvloedelijcke regen onder den Romeynen/ sonder eenige molestatie ofte lasteringhe: eñ groote blixemen vielē aen d'ander zijde op de Barbaren ende Duytschen ende ongheloovighen/eñ mits desen worden sy verbaert/ eñ werden jammerlijck eñ hy grooten hoopen vanden Romeynen verslagē. Men vant naderhant brieven vanden voornoemden Keyser geschreven/ inden welcken hy beleet ende bekende/ dat hy overmidts der Chrijstē Ridders eñ soudenierē bede eñ aenroepen des naems Chrijsti/ lavenisse van dorste eñ victorie vanden Duytschē hadde gehadt. Eñ mits desen werd dat Chrijsten gheloove seer verbreet/ende de Keyser gaf Chrijsto de eer vander victorie / ende niet hem selven: ende de sententie die hy tegen den Chrijsten gegeven hadde/ werd mede gesaftet. Ten lestē starf dese vroome Keyser/ out wesende lxx. Jaer.

Anno C. Lxxxj.

Commodus Lucius Aurelius was de xbij. Keyser dertien Jaer / ende Keyser Marcus Anthonius Verus soon voornoemt: hy was een quaet boos mensch/ende was sijnen vader seer onghelijck in alle dinghen / ende en bevreef niet binnen alle sijnē tijt dat den Rijcke voorbaerlijck was/dan dat hy met sijnen vader den Duytschen bevroonen hadde/ ende tot gehoorsaemheyt des Rijcx weder ghebrocht. Ende als Ælius Sparcianus schrijft/ soo wert de stadt Roomen om sijne boosheydt ghevlaecht / want de blixem sloech in 't Capitolium / ende verbrande dat / met een kostelijcke Librarie van vele schoone eñ kostelijcke boecken / eñ ander ghebouwen van huysen ende wooninghen daer hy staende: hy verbreef ende liet doodē vele vanden wijsten ende vermaersten Senatoren ende Oudermans die inder stadt waren/ hy wert geacht ende ghehouden als een vrant des menschelijcken gheslachts/ alsoo seer was hy met boeverije ende schalckheyt vervult / eñ wert ten lesten in sijn twee-en-dertichste Jaer met eener dwalen gheworght/inden Tempel van Vesta der Godinne.

Anno C.xciiij.

HElius Partinax was de negentiende Keyser ses Maendē/hy was eē man van tseventich Jaren / ende wert mits groote bede vanden Senatoors ende Romeynen daer toe ghevroecht / dat hy dat Rijck aen hem nam : ende want hy dat niet gheern en bebe / wert hy gheheeten Partinax, dat is hartneckigh. Als hy Keyser was/ baden hem de Romeynen/ dat hy sijn wijf woude maken Keyserinne/ende sijn soon Roomsche koninck/om met hem te regeren: doen spraeck hy laet u genoeghen / dat ick(al ist onwillich) dat Keyserrijck aengenomen hebbe. Seneca die schrijft/ wanneer alle sonden eñ boose wercken den menschen begheven eñ ontgaē/ soo komt alleē de gierichept/ ende alsoo geschiedet met desen Keyser / want om sijner gierichept ende harticheyts wille werdt hy seer ghehaet / eñ wert in eenen oploop binnen sijn eyghen pallays/met eener glavien doorschoten. Nota / een deel Kronijcken segghen/dat na Helius doodt een Keyser was/ghenoemt Iulianus, maer Hugo Floriacensis ende Eusebius en spreken daer niet af. Ende dese / alsoo hy sijnen voorsaet verslaghen hadde/ alsoo wert hem weder ghedaen/ want Severus Partinax die naer Keyser wert / sloech hem doodt inde sevenste maent sijns regiments: aldus en regneerden Helius ende Iulianus niet langer te samen dan een Jaer.

Anno C.xcv.

Serverus was de twintichste Keyser achttien Jaer/ hy was gheboren in Affricken/ende was een seer gheleert man in Griecscher ende Latijnscher sprake/ ende begheerde dat Rijck met grooter voorsichtichept: Hy was een sterck strijtbaer man / eñ brocht vele Landen weder aen dat Rijc/eñ ten lestē toogh hy in Engelant/ eñ dede daer maken een langen stercken muer met veel tooren / alsmen noch sien mach / om dat 't lant te bet bewaert soude wesen: ende hy starf aldaer/als hy vijfen-tseventich jaer out was/ende wert by der stadt van Yorcke begraven. Hy verwerckte in sijner tijt de vijfde persecutie tegben den Chrijstenen.

Anno CC xiij.

Bassianus, die oock ghenoemt wert Anthonius Caracalla, was de xxj. Keyser / ontrent seven Jaer/ ende was des voorsz. Keysers soon. Hy was een quaet loos mensche / ende een vat vol aller ondeughden : Hy nam sijn stiefmoeder tot eener huysvrouwē / ende verstoech sijn eygē broeder/ ende en liet gheen boeverije noch ondeught achter. Ende als hy was in 't sevende jaer sijns Rijcx/wert hy in Parthen verslagē. Eylacen/waer is ghebleven der ouder Romeynen voorsienichept/ strengichept/eerbaerchept/eñ onspreckelijcke wijsheyt ! Och leyder ! huydens daeghs is het Keyserlijcke Rijc gekomen totter dwasen handen : want ist dat een dwaes zijn dwaesheyt bekent/ soo isser noch wat wijsheyt in: maer acht hy hem selvē wijs/so is sijn dwaesheyt volmaeckt/ als dan en mach hy niet geleert werden: want hy schouwet dat gesel schap der wijsē/ ende verselt hem met sijns ghelijck. Ende dit is altijt ghebeurt de manier der sotten menschen/dat als sy machtich worden/ so waren sy den wijsen contrari/ende verbolchden die: Ende als de wijsen gheboot waren / doe moesten de dwasen van noots weghen bergaen.

Anno CC.xx.

Macrinus Opilius was de xxij. Keyser : als hy den voornoemden Keyser verslaghen hadde / wert hy van dat heyr der ghewapender op-gevoorpen / sonder consent der Senatoren / ende regeerde dat Rijck met sijnen sone/Diadumenus ghenoemt/een Jaer. Hy was een quaet boos man/ eñ wert ten lesten met sijnen sone in eenen oploop van sijn eyghen Ridderen/die hem tot eenen Keyser gheboren hadden/in eenen strijde verslaghen/door raedt ende opset sijns Dakomers.

Anno CC.xxj.

Marcus Aurelius Anthonius, toegenaemt Heliogabalus, was de dertentwintighste Keyser / vier Jaer / ende was des voornoemden Keysers Anthonij Caracals bastert soon / ende wert in sijnen jonghen Jaren geset tot eenē dienaer des afgods der sonnē/ ende wert doe ghenoemt Heliogabalus, dat is so veel te seggben/ als een die heylige dinghen ghift/als nu by ons sijn de Priesters. Daer na door kloeckheyt eñ listicheyt sijns moeders/wert hy vandē Ridderschap eñ dat gantsche heyr(na dien als Macrinus verslaghen was)opgenomen ende gekoren tot eenen Keyser / eñ toech met sijne Moeder te Roomen/ ende wert vanden Senatoren ontfangen met grooter eeren. Ende al was sijn Moeder / ghenoemt Semiamira, langhe tijt gehouden gheweest voor een oneerlijck wijf / nochtans wert sy door haers soons promocie / totter Keyserlijcker Majest. genoemt te wesen een Keyserinne / ende ginck te Roomen mede te rade mettē anderen Senatorē / dat nopt voor noch na binnen Roomen geschiet is. Dese Keyser leefde anders dattumē van hem hopende was: want hy bedreef vele onkuysheydē metten maeghdē/die haer begeven hadde om den Goden te dienē in reynicheyt: eñ hadde altijt vele onschamele ende oneerbare wijvē

in sijn huys/ ende dede veel quaets. Ten lesten wert hy in eenen oploop met sijn moeder verslaghen/ want hy van alle menschen gehaet was.

Anno CC. xxv.

ALexander Aurelius Severus, was de 24. Keyser/ derthien Jaren. Sijn moeder was geheeten Mameas, eñ was vanden geleerden Man eñ Priester Origenes, ten heyligen laetsten geloove bekeert / ende ter bede van zijner moeder/ en vervolgde hy den Christenen niet: Hy hadde dat beelde van ons Heere Christus, ende van Abraham in sijner Slaep-kamer / ende woude hem een Tempel getimmert hebben. Hy was een seer deughtlijc Jongelinc ende regeerde dat gemeen goet seer wel. Hy verwoerde S. Thomas lichaem van Indien/tot int Lant van Syrien inder stad van Idissen/hy was een seer straf eñ hart man tegen sijne Ridderen ende Houdenieren die der oorsaken overtraden/ waerom dat hy op een tijt tot Mens opten Rijn in eener oploop verslagen wert als hy out was 21. Jaren. Dese Keyser plach dickwils te spreken dat woort dat hy vanden Christenen gehoort hadde: Doet een ander als ghy wilt datmen u dede/ ende liet dat schrijven ende setten aen allen plaetsen ende openbaer straten.

Anno CC. xxxviij.

Maximinus was de xxv. Keyser dry jaer/ende wert Keyser ghekoren van dat Ridderschap sonder consent der Senatoren. Hy was een slecht Ridder van Vader ende Moeder uyt Barbarye geboren/ als vandē Gothen ende Alanen: hy was een groot lanc Man van 8. voeten/eñ verwecte de 6. persecutie tegen den Christenen/ende verwan de Duytschē dat sy weder onder dat Roomsche Rijck quamen. Ten lesten wert hy met sijnen soon die oock Maximijn hiet / van sijn eygen Ridders verslagen. Anno CC. xlj.

Gordianus was de 26. Keyser ses Jaer. Sijn Vader hiet oot Gordiaen, ende was een man van 80. jarē eñ waren beyde Keyserē van Roomē. Hy verwan die van Persen/Eñ als hy weder te Roomē komen woude wert hy verradelijc verslagen: Hy wert seer gepresen om dat hy een kostelicke Library vā 62000. boecken by een vergadert hadde ende gheordineert.

Anno CC. xlvij.

Philippus was de xxvij. Keyser / ende regeerde dat Rijck met sijn soon die oock Philippus hiet / 7. Jaer. Dese 2. waren de eerste Christen Keyseren/ eñ waren vanden grooten Origenes bekeert totten Christen geloove. Dese twee Keyseren wouden opten heyligen Paesdagh in de Kercke gaen totter missen / eer dat sy ghebiecht hadden/dat keerde de Paus Fabiaen, ende woude dat sy stonden onder den ghenen die penitentie doen souden : doe deden sy haer biecht met grooter aendacht/ende quamen doe mede ter Kercken. Decius die na hē Keyser wert / bestelde dat de vader tot Roomen/eñ de sone tot Veronen van dē Ridderschap verslagen worden. Sy hadden hare Keyserlicke stadt bevolen ende gegeven de Paus Sixtus ende der heyliger Kercken datmen dat soude gheven den armen. Ende om dese sakē wille liet Decius Sixtus ende S. Laurens dooden/als hare Leghende inhout.

Anno CC. liiij.

Decius was de 28. Keyser 2. jaer ende 3. maenden: Ende als hy de twee voorsz. Christenen Keyseren verslagen hadde/ wert hy also lief onder den Heydenē dat sy hem tot eenen Keyser koren/ eñ als hy Keyser was/ nam hy sijn soon die ooc Decius hiet / tot hem mede te regeren: Hy was een kloec ende voorsichtich man van oorloghen/ maer in anderen dingen was hy een quaet sel tyran/eñ hatede seer den armen luyden. Hy dede de 7. persecutie eñ verfolging op de Christenē/ eñ maecte vele Martelaren. Ten lesten wert hy in eenen strijt verslagen / ende sijn sone verdranck inde Donauwe.

Anno CC. lvij.

Gallus wert de xxix. Keyser met sijn soon Valusiaen, ende regeerde twee jaer ende vier maenden. Hy was int eerste sijns Rijcx den Christenē seer streng eñ hart/ als Decius geweest hadde. Om des willen quam een groote plage: want daer en was geen lant / stede noch huys dat metter pestilentie niet ontsteken was. Tegē desen twee wert een ander Keyser gekoren genoemt Emilianus, ende dese streden tegē malkander/ also dat sy alle dry inden Jare ons Heeren CC. lix. verslaghen worden. Anno CC. lix.

Valeriaen was de 30. Keyser/ende regeerde dat Rijc met sijn soon Galienus genoemt/ 7. Jaer. Ende int begin sijns Rijcx verwoichde hy de Christenen/ende verwecte de 8. persecutie tegen den Christenen / waerom dat de Romeynen ende alle die dē Christenen verfolgden/seer geplaeght worden/ Ten lestē wert Valeriaen gevangen vandē Koning van persen/ daer hy in starf.

Galienus sijn soon/diemen oock Decius noemt/ regeerde dat Rijck na sijns Vaders gevangenis 8. jaer/ eñ inden eerstē regeerde hy wijslijc dat Rijc/ maer naemaels gaf hy hem tot wellustichept des bleys/ende en droegh geen sorgh van dat Rijcx wegen / alsoo dat dat Roomsche Rijck seer verginck ende af nam/hy hadde een Hertogh genoemt Aurelius, dese sette hem teghen dē Keyser/ende verfolghde hem tot Milanen toe/daer hy desen Hertog inne belag / maer hy bestelde alsoo/ dat de Keyser van sijn eygen Ridderschap verslaghen wert. Anno 274. In dese tijden was grooten onvrede inder werelt vanden Duytschen/ Hongerschen ende in anderen Landen/ende daer stont op een groote vergaderinge van menigerley volck die groote schade deden van rooven ende vranden in Duytslandt ende Walslant/ende deden dat Rijck groote schaden / dat wel lx. jaren lanck duerde als na gesept sal worden.

Anno CC. lxxiiij.

Claudius de tweede was de xxxj. Keyser / een jaer 8. maenden: Dese Keyser street met dat voornoemde geselschappe op geen zyde sneyrs/ eñ verdreefse upten lande: Hy street oock tegen dertich M. Duytschen in Overlant datter nauwe de helft ontginck / sy worden verslagen. Ten lesten starf hy aen eener siecten: andere seghen dat hy verslaghen werdt. Quintillus sijn broeder wert daer na Keyser/ maer hy wert opten 17. dagh daer na verslagen.

Anno CC. lxxv.

Aurelianus was de 32. Keyser/ vijf jaer / ses maenden. Hy was metten eerstē den Christē seer goedertieren / waerom dat hem God over al victorie dede hebben van sijnen vyanden/eñ sonderlinghe over de Gotthen. Maer na wert hy bedrogen van boosen menschē/ ende verwecte de 9. persecutie teghen de Christenen/ waerom dat hy nadien gheen victorie meer en hadde. Hy sette dat Roomsche Rijc weder op sijn oude staet/ ende verbeterde ende repareerde seer der stadt-muren van Roome. Ende int leste wert hy by Constantinopel verslagen van sijnē Ridderen. Hy was de eerste onder den Keyseren die een Keyserlicke Kroone op sijn hooft droegh. Anno CC. lxxxj.

Tacitus was de xxxij. Keyser seven maenden. Hy was een wijs ende milt man. Eñ om de hoorheyt sijns tijts en bintmen niet veel van hem beschreven / want hy wert verslagen. Anno CC. lxxxj.

Florianus, Tacitus Broeder / quam aen dat Rijck/ maer hy en regneerde niet langher dan 3. maent/want hy vanden Senatorē niet gekorē en was/ maer hy aēvaerde dat Rijck als erfgenaem/waerom dat hy oock verslagen wert in Tharsen. Anno CC. lxxxij.

Probus was de xxxiij. Keyser / ses Jaer ende vier maenden. Hy verdreef de Barbaren eñ Heydenen uyt den Duytschen lande met veel strijden / want hy wel xl. M. man verslagē hadde/ende wel lxx. steden weder gewonnen ende verkregen. Op die tijt waerender twee Romeynen inder stadt van Agrippinen/dats nu Ceulen / dese namen aen te regeren dat Roomsche Rijck/ maer Probus sette hem daer tegen/ eñ verstoechse beyde. Ten lesten wert hy in eenen oploop verslaghen.

Cares was de xxxv. Keyser / twee jaer. Hy nam te hulpe om met hem dat Roomsche Rijck te regerē/ sijn twee sonen als Carinus ende Numerianus. Daer na toogh hy in Parthien om die te bevechtē/eñ daer wert hy van

Digitized by Google

hy vanden Duirem verslaghen / de sone Carinus weert van sijnen swager verslaghen / ende Numerianus van Diocletiaen, die hem in 't Rijck verkoelde om sijner grooter oncuysheyts wille.

Anno ij. C. xc.

Diocletiaen was de 36. Keyser / 20. Jaer. Hy was van sieckten gheboogten / maer hy was seer hoogheerdich / ende verkleedde hem met purperē / ende liet in sijn kleeren schoon costelijcke gesteenten settē / ende woude aengebeden wesen voor God: hy dede oock verbranden alle de boecken der H. schriften die hy krijghen konde. Ende alsoo daer vele strijden in alle Landen op stonden / en mocht hy dat Rijck niet alleen bereckten / ende nam tot eenen medegheselle een kloec weert man / ghenoemt Maximianus Herculeus, ende maecte noch 2. Roomsche Koninghen / de eene hiet Constancius, de ander Maximianus Galerius. De Keyseren Diocletiaen, Maximiaen, metten twee voorschreven Roomschen Koninghen / deden de x. persecutie / ende de grootste ende meeste / tegen den Christenen: so dat binnē 30. daghen wel xvij. M. menschen voor dat heylige geloove gheboot werden. Maximiaen weert verslaghen van Constantijn, die na Keyser weert / ende Diocletiaen weert daer nae begraven / ende starf tot Salonen / als hy drye-en-tseventich jaer oudt was.

Anno iij. C. x.

Constancius eñ Galerius regeerden dat Rijck te samen / eñ deylde dat onder hen. Galerius nam de Landen op gheen zijt 't Meyrs / als Asien eñ Affricken / eñ Constancius nam de Landē op dese zijdt 't meyrs / als Spaengien / Walstant / Engelant ende Duytstant / eñ daer mede was elck te vreden. Ende als Constancius een Heere gewoorden was / setten hen de Duytschen tegheu dat Rijck / ende Constancius de Keyser hadde twee groote strijden tegen hen: den eersten wonnen de Duytschen / den anderen wan Constancius, ende verstoech wel xx. M. Duytschen. Galerius hadde te wijf Diocletiaens dochter / genoemt Valeria, ende Constācius hadde te wijve Maximiaens dochter / gheheeten Theodora, daer hy 6. sonen by hadde: daer na nam hy een schoon Jonchfrouwe tot eener boelen / ghenoemt Helena, daer hy in overspel by wan eenen soon geheeten Constantinus, ende weert na hem Keyser. Ende als Constancius doot was / nam Constantijn sijn soon dat Rijck in Brittanien aen / ende Maxencius weert Keyser te Roomen / ende verdreef sijnen Vader Maximiaē. Daer toe Diocletiaen doot was / doe ontsingh Constantijn Maximiaē weder met grooter eere / ter tijt toe dat hy na dat Rijk stont / ende als doē verstoech hy hem tot Massilien: daer na verwan hy Maxencium by der ribiere bander Donauwe / ende hy ving Licinium, die sijn dochter Constancia te wijve hadde / eñ woude oock Keyser wesen / eñ dede hem oock doodslaen: eñ Galerius weert bander wrake Gods blint / eñ doode hem selven. In desen tijde waren onder vele Keyserē tot eener tijt regierende / als Constancius, Galerius, Severus, Maximianus, Licinius, Maxencius, ende uyt desen quamen vele civile strijden / ende worden oock vele Christenen gedoot tot diverschen plecken ende tijden / maer Constantijn de groote overwanse allegader / ende behielt dat Rijck alleen / als na ghesecydt sal worden.

Nu wil ick weder opvouden vanden Pausen ende Keyseren te schrijven / ende keeren op de gesten vanden Keyser Nero. hoe dat by sijne tijt vele Edele Senatorē / Oudermans eñ Raetsmannē uyter stadt bā Roomen verdreven / ghebannen ende verjaecht worden.

Dat XVIII. Capittel.

Hoe dat Anthonius ende Granus, twee Edele Romeynen, uyt Roomen verdreven worden, ende in dese Nederlanden quamen.

HIer voor heb ick geseyt hoe dat Nero dat Roomsche Rijck regerende was als Keyser ontrent 14. jaer / eñ wat hy by sijnē leven bedreven heeft: hoe dat hy de eerste persecutie dede opten Christenen / eñ doode de twee heylige Apostelen Petrus ende Paulus, ende oock voorste / hy haette alle goede menschen die deucht lijck lebende waren. Eñ als hy bā pemant gestraft weert dan sijner wreetheydt ende tyrannicheydt / dien liet hy met eenen smadelijcken doot sterven: andere verdreef hy / ende verjaechdese sonder recht oft reden uyter stadt. Onder dewelcke dat waren 2. edele Romeynē / daer de eene af hiet Granus, ende de ander Anthonius bander Calumnē / oft van Zulen. Granus was een vandē edelen Senatoren / ende Anthonius was een Tribuyn oft Ridtmeester. Granus is met sijnen volcke ende gheselschap ghekomen door Walstant / hebbende met hem groote schat eñ gelt / eñ quam in Ardenen / daer hy bāt fonteynen van suyverlijck water / ende daer fondeerde ende stichte hy een sortresse ende stercte / eñ dede dat na hem selven noemen Aquagrani, dat is nu Aken.

Anthonius quam met sijnen gesinne eñ gesellschappe door Germanie ende Vranckenlant / dat is Duytstant / ende quam in 't lant van Batavien / dat is nu Hollandt / ende begreep daer een plaetse opten stroom banden Rijn / ende began daer oock een Vest eñ Coorn te maken vast ende sterck / ende dede die na hem heeten Anthonia, ende dit was in't jaer na ons Heerē geboorte 65. Ende Anthonius met sijne Dalcomers besaten desen Burch ende Veste 121. Jaer / tot dat de Slaven ende de Wilthen quamen / ende verdestruerden desen voorne ende veste: sommige willen seggen / dat dese Anthonius oock dede makē de groote stadt geheetē Duerstede / dat is nu Wijck te Duerstede: hoe-wel dat eenige andere seggen / dat Battus oft Batavus, een Prince der Catthen / dese stadt ghemaeckt soude hebben / ende dedese na hem heeten Battabodure / als ick hier voor geschreven hebbe: maer wat hier van is / bevele ick den geleerden ende experten Historyn-schrijvers. Noch dede dese Anthonius makē dat slot te Aenholt / dat Zulē plach te heeten: ende van desen Anthonius zijn gedescēdeert ende ghekomen in 't stichtt van Utrecht / de Ridderen ende Heeren van Zulen.

Dat XIX. Capittel.

Hoe dat de Slaven eñ Wilthen met krachten wonnen Anthonia, ende timmerden weder een groot sterck Slot op de selver stede, dat sy deden heeten Wiltenburgh.

DAer na inden jare ons Heerē C. ende lxxvij. overmits der menschē sonde / die Godt aē hen wreken wilde / quam menigerhande volck uyt Barbarijen met grooter heyracht / eñ verwoesten eñ vernielden meest alle Europen: als de Gippides woonē Italien / Alani Oostenrijck / Sarmati Hongherijen / Wandali Africken / Gothi, Cathalongē / Huni Walstant. Eñ de Slave eñ Wilthē die in zuyt-Hollant woondē / staken hen te samen met grooter macht / eñ quamen eñ belegdē de beste ende sortresse Anthonia, ende wonnent met krachte / ende stoegent al doot dat sy binnen der muerē vonden / eñ ten lesten worpen sy dat Casteel ende beste metten mueren ter neer / eñ destruerdent ter aerden toe. Eñ als sy harē hoosen wille hadde volbracht / een wijl tijts daer na timmerden sy dat Casteel weder op / ende maecten daer een ander beste eñ stercte / met muerē eñ poortē / eñ deden dat na hen selven heetē Wiltenburch. Eñ van desen Wilten bleven daer een deel woonen / eñ begeerden niet dan alle ontvredē ende voorloge / eñ lieten niemant met vreden ontrent hē sitten. Eñ vermenichden seer / eñ dedē veel quaets ontrent hen eñ in anderen landen / ter tijt dat sy vanden naegendē Keyser Valentiniaen verhoonnen worden / eñ Wiltenburgh te gronde ghedestrueert weert. Nu wil ick hier weder opsetten / also ick voorseyt hebbe / den Paus Silvester, voorgaende tot dē Paus Sergius, de eerste van dien name / dewelcke Paus Sergius consacreerde ende wijde den heyligen man Willebrordum tot eenē aertschen Bisschop van Utrecht. Ende na den Pausen wil ick op setten dē Keyser Constantijn de groote / verbolgende tot den Keyser Iustiniaen, die by Sergius des Paus tijden dat Roomsche Rijck regerende was. Ende wil dan de Historie continueren van Wiltenburch / ende wat in desen tijden geschiede / als binnen den termijn van ontrent vier hondert Jaren.

Digitized by Google

Paulen na Christus geboorte

Anno CCC. ende xvij.

Dus verre zijn 't alle Martelaers (dat is getuygen) gheweest/ nu volgender Belijders oft Confessoren.

Dat XX. Capittel.

SYlvester de eerste van dié naem/ was de 35. Paus/ eñ sat 23. jaren/ als 5. jaren/ onder Diocletiaen, eé jaer onder Constantio, eñ 17. jaer onder Constantijn de groote. Dese Sylvester bede bergaderen dat alder eerste generael Concilium/ by bevele des Keysers Constantijn, int 16. jaer sijns Rijcks/ van 318. Bisschoppé/ dit wert gehouden inder stad van Niceen/ in den lande van Bithinia/ teghen den valschen Priester van Alexandrien/ genoemt Arrius, dewelcke daer verwonnen wert/ eñ starf haestelijc eenen onsaligen doot. Hy doopte dé Keyser Constantijn eñ sijn moeder Helena. De Keyser schonc hem een kroone van gout met kostelijcke gesteente/ maer hy en woudese niet aenweerden/ ende was te weden met sijnen Mijter/ maer sijn nakomelingen en hebben de kroone niet versmaet. Mitra is noch wat anders als de kroone. Innoc. 3. serm. in fest. Sylvest. sept/ dat de Mijter beteeckent het Pauselijc ende de kroone het Koninckelijck ampt: Wat hy meer bedreven heeft/ bindy in sijn legende.

Marcus was de 36. Paus/ sat 2. jaren 8. maenden. Hy ordineerde datmen Credo in unum Deum singen soude inder Misse na het Evangelij: té lesten sterf hy/ ende wert in een Kercke begraven / die hy selver te Roomen gesticht hadde.

Iulius de eerste van dien name / was de 37. Paus/ sat 15. jaren/ 2. maenden ende ses dagen. Dese Iulius leet vele persecutien banden Keyser Constancio, ende was 5. jaren verdreven. Na des Keysers doot quam hy weder/ ende besat sijnen stoel/ ten lesten sterf hy salichlijck/ eñ wert op 't kerckhof Calopodij begraven.

Liberius was de 38. Paus/ eñ sat xvj. jaren / seven maenden. Hy was in 't eerst een goet Christen / eñ den Arrianen seer tegen / waeromme dat hem de Keyser Constancius in ellenden sont / eñ was daer drie jaren. Doe kozen ende ordineerden de Clergy by consent des selven Paus eenen anderé Paus/ geheeten Felix, ende dese Felix was den Arriané lastiger dan Liberius geweest hadde/ so beden de Arrianen den Keyser/ dat hy desen Felix weder afsetten woude/ ende reboceren den Paus Liberius: aldus quam Liberius weder te Roomen/ ende volghde de Arriaensche ketterey/ eñ maeckte een Concilium metten Arriaenschen/ ende setten desen Felix af. Dat tweede schisma was tusschen desen Liberius ende Felix om der Arriaenscher ketterie wille: dé welcken Liberius seer gonstigh was/ ende daerõ wert hy als een ketter versmaet/ eñ veranderde sijn bewghden in onbewghden/ eñ door sijn consent ende raet worden vele Priesteren ende Kercké van den Arriané gedoot. Dese Liberius was de eerste Paus van quade same/ ten lesten starf hy/ eñ wert te Roomen begravé.

Felix was de 39. Paus / ende sadt een jaer ende 7. maenden. Dese condemneerde den Keyser Constantium / seggende hem een Arriaens ketter te wesen / waerom dat hy ontbooft wert / ende sterf martelaer.

Damasus was de 40. Paus/ ende sat 18. jaren/ twee maenden ende x. dagen. Hy was een glorieus Confessoor/ ende volbracht vele dingé tot lof ende eere der H. Kercke/ ende heeft veel Schriften achtergelaten. Dat derde schisma was tusschen hem ende een genoemt Urcisimus, maer Damasus bleef Paus/ ende sterf/ ende wert in een Kercke begraven met sijn moeder ende suster/ ghenaemt Adcathecumbas.

Siricius was de 41. Paus/ ende sat 15. Jaren/ ende elf maenden/ 25. dagen. Hy ordineerde dat alle mannē die een vrouwe getrout hadden / tot gheenen tijden tot Priesterlijcke staet komen en mochté. (Ten lesten sterf hy/ ende wert op S. Prisstillen kerckhof begraven.

Anastasius d'eerste vā dié name/ was de 42. Paus/ ende sadt drie Jaren. Hy ordineerde datmen recht op staen soude alsmen dat H. Evangelium songhe. Ten lesten sterf hy in vreden.

Innocentius d'eerste van dien name / was de xliij. Paus/ sat 15. jaren/ 2. maendé/ 22. dag. Hy ordineerde datmen niet alleen den Priesteren in 't leste haers levens olien soude/ maer alle Christen menschen die ten H. Sacramente gingen/ met meer andere statuten: té lesten star f hy/ ende wert tot Roomen begraven.

Sozinus was de 44. Paus/ ende sat een jaer/ 8. maēden. Hy sette dat geen Kierck of Priester tabern houden oft Wijn tappen moeste. Hy sterf / ende wert by S. Laurens begraven.

Bonifacius de 1. van dien name/ was de 45. Paus/ ende sat 3. jaren / 5. maenden. Dat vierde schisma was tusschen desen Bonifacium ende Eulalium / die beyde Paus gekozen waren/ maer de Keyser Honozius ende de Keyserinne Placida / met de meestendeel waren hem gonstigh / ende hy behielt dat Pausdom. Hy sterf/ ende wert tot Roomen begraven.

Celestinus, d'eerste van dié name/ was de 46. Paus/ ende sat 8. jaren 10. maenden. In sijnen tijden geschiede dat generael H. Concilij t' Ephesen van 200. Bisschoppen/ teghen de ketterijen van Nestozius ende Pelagius/ die seydé/ dat Christus een puer Mensche ende geen God en was/ eñ dat Maria niet en was de Moeder Gods. Na vele goede ordinantien sterf hy ten lesten/ ende wert op S. Prisstillen kerckhof begraven.

Sixtus de ij. was de 47. Paus/ eñ sat 8. jaren ende 9. dagen. Hy was een heylich ende ootmoedigh man. Hy hadde eenen vyandt die hem seer diffameerde met leugentale/ maer die en leefde niet lange / ende Sixtus begroef hem met sijn eygen handen. Hy timmerde de kerck van S. Marie Majozen/ ende als hy gestozben was/ wert hy by S. Laurens begraven.

Leo d'eerste van dien name/ was de 48. Paus/ ende sat 21. jaren/ 1. maent ende 13. dagen. Hy wert geheeten Leo magnus, dat is Leo de groote/ om sijner groter leere ende heyligheyts wille/ eñ heeft vele kostelijcke schriften eñ sermoonen nagelaten/ die niemant wederseggben en magh. Hy bekeerde oock dat Attila der Hunen Koning hem wederkeerde van Roomen ende uyt Italien. (Ten lesten nae vele goede wercken sterf hy een Godsalighman ende Confessoor/ ende wert tot S. Pieters in Vaticano begraven.

Hilarius, d'eerste van dien name/ was de 49. Paus/ ende sat 6. jaren/ 3. maenden ende ses dagen. Hy ordineerde dat geen Paus oft Bisschop en soude eenen anderen na hem setten oft mogen kiesen. Na vele goede wercken sterf hy/ ende wert by S. Laurens kroste begraven/ by S. Sixtus Lichaem.

Simplicius was de 50. Paus/ ende sat 15. jaren een maent. Hy was een goet/ simpel ende Godtzuchtende man/ ende depsde de stadt van Roomen in 5. deelen oft regioenen / hy ordineerde vele goede statuten. Daer na sterf hy/ ende wert in S. Pieters Kerck in Vaticano begraven.

Felix de iij. was de 51. Paus / ende sat 8. jaer/ 11. maenden ende 19. dagen. Hy insette vele statuten ende Decreten/ ende was een H. Man van leven. Ten lesten sterf hy/ ende wert in S. Paulus Kerck begraven.

Gelasius, d'eerste van dien name/ was de 52. Paus/ ende sat 4. jaren/ 8. maenden/ 9. dagé. Hy onderschepde de boecken die autentijt waren / banden gheenen die niet autentijck en waren. Na vele goeder ordinantien ende statuten/ sterf hy / ende werdt tot S. Pieters in Vaticano begraven.

Anastasius de ij. was de 53. Paus/ ende sat een jaer/ 10. maenden / 24. dagen. Hy was eerst een goet Christen/ maer na doert hy verleyt banden ketter Achacio/ bisschop van Constantinopel / ende want hy den selven Achacium restituieren woude in sijn Bisdom/ twelc hy niet doen en konde / daerom plaeghde hem God/ dat hy al sijn ingewant achter uyt-stoote / ende sterf jammerlijck. Dit was de tweede Paus van quader samen; ende als hy doot was/ wert hy in S. Pieters kerck begraven.

Sima-

Digitized by Google

Simachus was de 54. Paus/ ende sat 15. jaren / ses maenden 22 dagen. Dat bijs de schisma was tusschen desen Paus eñ een genoemt Laurencius : maer dooꝛ gonst des Coninck Diderici ende der Clergy / bleef Simachus Paus. Ende na 4. jaren sette hem Laurencius weder tegen den seldē Paus/ ende dit was dat 6. schisma / maer Simachus ontschuldichde hem int Concilium / eñ Laurencius wert metten sijnen ghezen/ ende Simachus wert weder met grooter eerē op sijnen stoel geset. Na vele goede statuten sterf hy / ende wert tot S. Pieters begraben.

Hormisda was de 55. Paus/ eñ sat 9. jaren/ 18. dagē hy was een seer bazmhertigh man / gevende den armen veel aelmissen/ eñ vercierde de kercken / ende besonder S. Pieters kerc met veel schoone ornamenten: hy wert in de selve kercke van S. Pieter begraben.

Ioannes d'eerste van dien name/ was de 56. Paus/ ende sat 2. jaren/ 8. maenden: Hy was een heylich mā/ ende om dat hy de Arrianen verbolgde/ sette hem Coninck Diederic ghevangen/ die een Arriaen was/ daer hy in sterf van stanck/ dozst ende honger/ ende sijn lichaem wert van Ravenne gebzocht tot Roomen/ eñ in S. Pieters kerck begraben.

Felix de iij. was de 57. Paus / ende sat 4. jaren/ 2. maenden/ 13. daghen : Hy insette vele goede eñ saligue puncten. Ende na vele goede werckē sterf hy / eñ wert tot S. Pieters begraben.

Bonifacius de ij. was de 58. Paus/ ende sat 2. Jaren eñ 2 maenden : Hy ordineerde alsmen Misse dede/ dat de kercken souden verschepden wesen van den Leecken: hy sterf / ende wert tot S. Pieters begraben.

Ioannes de ij. was de 59. Paus/ eñ sat 2. jaren/ vier maenden. Hy hadde grooten twist teghen den Keyser Justiniaen/ maer de Keyser quam tot kennisse/ eñ beleet sijn schuit. Ende de Paus sterf kozts daer na/ ende woert begraben in S. Pieters kerck.

Agapitus de 1. van dien name / was de 60. Paus / eñ sat ontrent 1. jaer. Hy ordineerde datmen des sondaeghs processie soude doen metter kruycen om den kerckhobe : hy wachte den Keyser Justiniaen volkomelijck weder van sijner dwalinghe. Item hy desen Paus tijdē/ eñ daer nae hy Silverius en Vigilius tijden/ woert dooꝛ bevel des Keysers Justiniaē eē ghenerael Concilij gehouden tot Constantinopel/ ende was int Jaer 538. teghen Theodozum ende meer andere Ketters / die seghen dat Maria de moeder Gods alleen een mensch ghebaert hadde/ ende niet die Godt eñ Mensch was / waeromme datter ghesloten werdt / dat Maria soude gheheeten wozden Theothocos, dat sp Godt ende Mensch ghebaert hadde/ hier waren by/ aen / ende ober vele Gheestelijcke prelaten ende gheleerde Mannen : na sijn doot wert hy tot S. Pieters begraben.

Silverius was de 61. Paus / ende sat een Jaer/ vijf maenden eñ 12 dagen. Hy wert met geweit Paus gemaert / want Theodatus Koninck der Ostrogothen/ dreyghde den Clergy eñ den Roomeynen dat sy desen eendrachelijck kiesen souden. Ende om dat hy den ketter Anthemium niet weder en woude resisterē ende in sijn stede setten / wert hy by toedoen der Keyserinne Theodora inder ellende gesonden / eñ sterf als martelaer int Eylant Pontijo.

Vigilius was de 62. Paus/ ende sat 17. Jaren/ ses maenden ende 26. dagen. Hy quam seer onrechtelijck int Pausdō/ nochtans regheerde hy hem wel: hy leedt veele persecutien. Theodora de Keyserinne tracteerde desen Paus namaels seer qualijck : want sy dede een koozde aen sijnen hals binden/ ende so langs de straten sleppen : dit was alduss te vozen gepzophezeert : want hy een oozsaeck was dat sijn voozsaet Silverius inder ellende gesonden wert/ maer hy dede naemaels groote penitentie / sterf een heylich Martelaer/ ende wert tot Roomen in S. Marcelius kerck begraben.

Pelagius d'eerste bā dien name / was de 63. Paus/ eñ sat 11. jaer/ 10. maenden 18 dagen. Hy ordineerde dat alle die inden geestelijcke oozdē warē/ als clercken eñ Priesteren/ souden dagelijcx houden de 7. ghetijden. Hy wert oock seer berucht dat hy Vigilium den Paus in sijn doot gebzocht had/ maer hy ontschuldichde hem booꝛ alle den volcke / dat sweerende op de H. Euangelien / dat hy daer af onschuldich was / hy wert tot S. Pieters begraben / 't Pausdom stont ledigh dzye maenden ende 26. daghen.

Ioannes de iij. was de 64. Paus/ eñ sat 12. jaren/ 11. maenden/ 26 dagen. Hy was een wijs eñ goedertieren man/ hy repareerde vele verballen kercken. Ende na vele goede werckē sterf hy salighlijck / ende wert tot S. Pieters begraben / De Paus stoel stont ledigh x. maenden ende 3. daghen.

Benedictus de eerste van dien name / was de 65. Paus/ eñ sat 4 jaer/ 1. maēt/ 18 dagē. Hy leet vele persecutien / eñ vooꝛsach die groote tribulatien eñ tgroote quaet dat den Romeynen ober komen soude / als pestilentien/ diere tijt eñ oozloghen. Ten lesten sterf hy ende wert tot S. Pieters begraben / eñ dat Pausdom stont ledigh 2. maenden ende 8. daghen.

Pelagius de ij. was de 66. Paus/ ende sat 10. jaren 2. maenden/ 10. dagen. Hy wert Paus gekozen sonder bevel eñ consent des Keysers / waerom dat hy dē welgheleerden man eñ monick Gregozium zant tot den Keyser te Constantinopel / om de Keyser te weyden te stellen/ eñ sijn consent te vercrijgē/ twelc alsoo geschiede. Op dese tijt regeerde seer de pestilentie in Europen/ ende daer was groote tribulatie in Italien. Ten lesten sterf dese Paus aende pestilentie / ende wert tot S. Pieters begraben. Dat Pausdom vacceerde ses maenden 26. daghen.

Gregorius, d'eerste van diē name/ was de 67. paus/ ende sat 13. jaren/ 6. maenden/ 10. dagen. Hy was van den edelen Senatozen gheslacht / ende wert gheheeten Magnus, dat is / groot / om veelderhande saken wille daer hy andere Pausen in te boven guick / als mogētheyt/ rijckdom/ deuchden/ edelheyt/ wijsheyt/ heyligheyt/ ende om sijns goeden gerucht̄s ende onderzochtheyts wille. Hoe profijtelijck hy der H. kercken gheweest is / bewijsen sijn menichvuldighe schzijften. Hy stichte in Cicilien 5. kloosteren/ ende van sijns vaders huys maecte hy dat seste / daer hy selber Monick in wert van S. Benedictus oozden. Na een deuchdelijck leben daer hy de kercke mede vercierd hadde / is hy gestozben / eñ tot S. Pieters begraben/ dat Pausdom vacceerde 20 daghen na sijner doot.

Sabianus was de 68. Paus / ende sat een Jaer/ vijf maenden/ 9. dagen. Dese berichte S. Gregozius seer/ dat hy der kercken goeden qualijck dooꝛ-gebrocht hadde / gevende dat den armen meer om lof eñ pzys van der wereit dan om Gods wille / eñ onthielt de Armen sijn aelmissen/ eñ wert met nijt alsoo ontsteken teghen Gregozium / dat hy alle sijn boecken woude verbzant hebben/ maer hy wert met een wonderlijcke ende haestige doot gestraft / ende wert tot S. Pieters begraben: dat Pausdom vacceerde 11. maendē ende 26. daghen. Dit was de derde Paus van quaden gerucht̄e.

Bonifacius de iij. was de 69. Paus/ eñ sat ontrent 9. maenden. Hy bedwanc de hoouerdije des patriarchs van Constantinopel / die hem houden wilde boven den Paus van Roomen : maer dooꝛ tgebodt des keysers Phocas (die sijnen Meester ongheblacht hadde) quam hy tot onderdanigheyt der Kercken van Roomen. Hier begonst den Roomschen Stoel eerst machtigh te wozden. Dit ghedaen zijnde/ sterf hy / eñ wert in S. Pieters Kerck begraben.

Bonifacius de 4. was de 70. Paus/ ende sat 6. jaer/ acht maenden/ derthien daghen. Dese verkreech vanden Keyser Phocas den Tempel Pantheon , die in de eere Cybeles der Moeder van allen Godē ende Goddinnen gheslicht was / ende wijde ende consacreerde dese Tempel weder inde eer van Maria ende allen Martelaren. Na sijner doodt wert hy tot Sinte Pieters begrabē / de Paus stoel vacceerde ofte stont ledich 7. maenden/ 25. daghen.

Deus dedit, in Duytsch gheseyt/ God gaf/ was de

Digitized by Google

71. Paus/ende sat 3. Jaer 23. daghen: Hy vermeerde ende beminde seer de priesterlijcke staet/ende was van sulcker heylichepdt / dat hy eenen melaetschen mensch stuyverde met een kusse van synen lazarien. Hy wert in S. Pieters kerck begraben na sijn doot.

Bonifacius de v. was de 72. Paus/ende sat vijf jaer 13. dagen. Hy instelde ende ordineerde vele goede puncten/ende beminde seer eerlijcke ende deughtlijcke Priesteren ende gheestelijcke luyden / hy starf wol goeder wercken/ende wert tot sinte Pieters begraben.

Honorius de eerste van dien Name / was de lxxij. Paus/ende sat xij. jaer xj. maenden 17. dagen/hy was seer milt in aelmissen te geven den armen / ende dede ooc vele kercken maken/ende liet S. Pieters kerck decken met metalen platen/ die hy nam van Romulus Casteel / daer na starf hy/ende wert tot sinte Pieters begraven. Dat Pausdom stont ledich na synen doodt 1. jaer/ 7. maenden ende achtthien daghen.

Severius was de 74. Paus/ ende sat een Jaer/twee maenden/hy was seer neerstich om de vervallen kercken te repareren ende te vermaken/ eñ in desē beroommernissen starf hy/ eñ wert tot S. Pieters begraven/ de Paus stoel vacceerde vijf maenden/dry daghen.

Ioannes de vierde was de 75. Paus/ende sat 1. jaer/ ix. maenden ix. daghen: Hy verloste menich duysent menschen uyter gevangenissen metter kercken goedē/ ten lesten starf hy / ende is tot S. Pieters begraven/ dat Pausdom vacceerde een maent / derthien daghen.

Theodorus de eerste van dien Name / was de 76. Paus ses jaer/ 5. maenden/ 8. dagen: Hy was barmhertich/milt ende goedertieren metten armen/hy verbande Paulum, Bisschop van Constantinopel: lept tot S. Pieters begraven. De stoel stont ledich twee ende vijfstich daghen.

Martinus de eerste van dien Name / was de 77. Paus/ ende sat 6. jaer/ een maent 26. dagen. Hy dede vergaderen tot Roomen een Concilium van C. ende L. Bisschoppen teghen de ketters / als Cyrus / Sergius/Paulus ende Petrus/die hy altsamē als ketters condemneerde ende verbande/ waerom dat de Keyser Constans, die ooc een ketter was/hem dede vangen tot Constantinopel gevangen/ eñ sant hē in d' ellende daer hy starf : eñ om datmen van synen doot niet en wiste/ soo vacceerde dat Pausdom veertien maenden.

Eugenius de eerste van dien Name/ was de 78. Paus/ende sat twee jaer/negen maenden. Hy was allen menschen goedertieren/eñ sette vele statuten: is tot sinte Pieters begraven.

Vitalianus was de lxxix. Paus/ende sat xiij. Jaer 6. maenden. Hy was een neerstich man om den dienst Gods te vermeeren / eñ sant twee geleerde mannen in Engelant / om den Engelschē inden geloobe te sterckē ende te houdē. Na vele goede wercke starf hy/ eñ wert tot S. Pieters begraven: dat Pausdom vacceerde vier maenden/ vijfthien daghen.

Adeodatus was de lxxx. Paus/ende sat vier jaer 2. maenden / vijf daghen. Hy was een man van grooter heylichept eñ religie eñ barmhertichept tegen den pelgrims eñ armen/eñ en liet niemant ongetroost van hē gaen. Ten lesten starf hy/ende wert tot S. Pieters begraven / de stoel vacceerde vier maenden eñ xx. dagen.

Donus was de 81. Paus/ ende sadt vijf Jaer / vijf maenden/thien dagen. Hy was een man van grooter leeringe ende heylichept: Hy dede vercieren ende makē dat wert in S. Pieters kerc/datmen 't Paradijs heet/ ende daer wert hy begraven als hy gestorvē was. Dat Pausdom vacceerde seven maenden.

Agathon was de lxxxij. Paus/ ende sat 2. jaer / ses maendē/vijfthien dagen. Dese was so heylich/dat hy met eenen kusse een melaetsche mensche gesont maecte: Hy hielt tot Constantinopel een groot Concilium van 2. hondert ende negenentachtentich Bisschoppen daer vele ketterijē eñ ongeloobige articulē gecondemneert eñ verdoemt worde. Ende als dit Concilium gehouden was / isser tot Roomē na dē Eclips der Sonnen ende Manen/een groote Pestilentie gheboren/in welcke dese Paus ooc gestorven is / eñ de stoel van Roomen bleef ledich staen een Jaer ende 7. Maendē.

Leo de tweede was de dpentachtentichste Paus/ ende sat dry jaer thien maenden. Hy was seer gheleert in Latijnscher ende Griecsche sprake/als sijn boecken ende schriften uyt wijsen / ende was seer goedertieren ende milt tegen den armen/ hy starf in grooter heylichept/ende wert op S. Pieters begraven. Dat Pausdom stont ledich na synen doot elf Maenden xxj. dagē.

Benedictus de tweede was de vierentachtentichste Paus/ende sat thien maenden eñ xij dagen. Een heylich deughtlijc Man/alsoo dat sijn naem metten wercken over een quam/eñ met recht Benedictus genoemt is. Hy wert eendrachtelijc bandē clergie eñ by consent des Keysers Constantijn de vierde/ om sijn heylich leevens willen Paus gekorē. Ende de Keyser renunceerde de voorstaē sijn recht om den Paus te confirmerē/ alsmen tot deser tijt toe hadde gedaen/om sonderlinge saken die dickwils vielen inder electien der Pausen. Eñ instituerde eñ sette een Wet eñ regel/ datmen voorstaē des Keysers oorlof eñ confirmatie niet verwachten en soude: maer so wie de Kercken ende t Roomsche Heyr korē eendrachtelijc / die soude een confirmeert Paus wesen. Dese Paus repareerde eñ vernieude vele kercken/ten leste starf hy/ende wert tot S. Pieters begraven. Dat Pausdom vacceerde 2. maenden 15. dagen.

Ioannes de vijfde was de lxxxv. Paus / ende sadt een jaer thien daghen. Hy was van sonderlinghe heylichept ende sachtmoedichept. Als hy doot was wert hy tot S. Pieters begraben. Dat Pausdom vacceerde 2. Maenden 18. daghen.

Conon was de lxxxvj. Paus/ ende sat elf maenden dry dagen. Hy was een deughdelijc man/ende weerdig Paus te wesē: grau van hoofde/schoon van lichaem/ gelatich ende eersamich/also datmen hem noemde een Enghel. Desen was wat inghegeven/ende korts daer na is hy in een quellende siecte gestorven/ende tot sinte Pieters begraven. De stoel vacceerde dry maenden.

Nu wil ick hier opsetten de Keyseren/banden grooten Constantijns tijden tot Justiniaens tijden den tweeden/metten gesten ende jaren harer regnatie.

Keyseren, Anno CCC. ende xij.

Dat XXI. Capittel.

COnstantijn de groote was Constancius soon / als voorsept is. Als hy alle de tyrannē ende Keyseren voorgenoemt verwonnē hadde/ heeft hy alleē dat rijc aengenomen als mogende Keyser/ ende regeerde dat wijslijc en vromelijc/ als Orosius schrijft/ 30. jaer thiē maenden: eñ als Beda sept/ 31. jaer: want hy regneerde eerst in Walsland 7. jaer na synes Vaders doot/ eer hy Maxencium den Keyser verwonnē hadde: Eñ als hy uyt dese landē na Roomen repsde/ om dat heele Keyserrijck aen te vaerden/soo stelden hem daer tegen Maxencius voorsz. die een quaet Tyran eñ verbolger der Christen was. Constantijn bedocht hem hoe hy't aenleggen soude tegen Maxencium te strijden/ so opēbaerde hem de Engel ons Heeren inder lucht/hebbende in synen hant een blinckende kruys/eñ sepde: Constantijn, met desen teckē suldy Maxencium verwinnen:ende om des willen dede hy een Banier makē met een kruyce/ ende quam daer mede te velde/eñ verwan Maxencium ende alle sijn heyr: want Maxencius verdranc inder ririere bander Donauwe. Eñ uyt desen wert Constantijn seer goedertier tegen den Christenē/ so dat de paus Sylvester, die langen tijt verholen hadde gelegen/weder tot Roomen quam/eñ inforneerde desen Keyser also/dat hy dat Christē geloobe aē-nam. Hoe dat dese Constantijn van synen Lazarien gesuyvert wert/eñ hoe hy Christen gedaē eñ gedoopt wert/ vintmen in sinte Sylvesters Legende. Dese Constantijn verhoogde seer dat Christē geloobe/eñ dede kercken maken bander afgoden tempelen/ende hy gaf den Paus Sylvester dat gantsche regiment te Roome / eñ gaf hem eñ sijne nakomelingen de stadt van Roomen met heel Italien / dat de andere Keyseren meer dan

300. ja-

300. jaren beseten hadden. Hy repste over t'Meer in der stadt Bisancien in Grieckenlant / en dede die vermeeren en grooter maken / en hiet die na sijnen name Constantinopelen / ende sette sijnen sitzoom der Keyserlijcker Majesteyt aldaer. Hy gaf syn Paleys te Romen den Kercken / en daer bā wert gemaect de Kercke S. Jans te Latheranen, en daer wert hy oot bā Sylvester ghedoopt. Ende als hy denckende wert aen de groote wonderlijcke victorie / die hy ghehadt hadde door het teecken des heyligen krups / daerom sant hy sijn moeder Helena tot Jerusalem om dat te vinden: ende hoe dat geschiet is dintmē genoech int passionael der heyligher. Dese Keyser Constantijn, als hy veel rechten / wetten ende andere goede wercken ghedaen hadde / sterf hy inder Stadt van Nicomedien / als hy out was 66. jaer / en wert tot Constantinopelen ghebrocht / en begraven inder Apostelen Kercke. En hy liet achter dry sonen / die syn erfgenamen waren ende int rijck succedeerden en volcksden / als Constancius, Constantinus ende Constans.

Anno iij. C. xl.

Constancius aenbeerde dat rijck op gene zijde des Meers / als Constantinopel metten landen daer ghelegen. Constantijn hadde Roomen / en alle de landen op deese zyde 't Meers. Constans besat Antiochien: maer in geen van dryen en was vaderlijcke deuchde / waerom dat de ghecrstelijcheyt metten ondersaten seer gestoort wert / want sy oorlochden teghen een / en doerden vele civile strijden. Ten lesten wert Constantijn en Constans beyde verslaghen / en Constancius behielt dat Rijck alleen / ende was in den eersten een vroom man / maer na viel hy / en quam inder ongheloovigher Arriaensscher dwalinge / en verwolgde alle die aen Arrius ghelooue niet en hielden. Daer na nā hy tot hem eenen ghesselle / sijns ooms soon / geheeten Gallus, ende maeckte hem Rooms Koninc: en als dese veel quaets dede / wert hy verslaghen. Doe wert Iulianus, Gallus broeder tot eenen Roomschē Koninc gekozen by Milanen / en dien sant Constancius teghen de Walen ende Duytschen / die hy seer stout ende vromelijch verwan. Doe Constancius d'Arriaensche ongelooubige ketterye dus seer stercte / en de H. Geesteliche mannen seer verfolgde / wert hy van God gheplaeght / dat alle syn ingewant achter uyt schoot / en sterf onsalichlijck als hy dat Rijck gheregeert hadde 24. jaren.

Anno iij. C. lxiiij.

Iulianus was Keyser 1. jaer ende 8. maenden. Hy was Gallus broeder die verslaghen wert / ende waren Constancius sonē / welcke Constācius was des grooten Constantinus halve broeder. Dese Iuliaen quam door toouerije ende des duyvels hulp aent Rijck / ende inden eersten was hy den Joden / Heydenen en Christenen seer minnelijc / om te beter aent Rijc te komen / ende daer in gebesticht te worden. Hy was een seer geleert mā in geestelijcke ende wereltlijcke rechte. Maer als hy ghewelddich Heere was / verbolchde hy de Christenen. Hy gaf oot den Jodē oorlof datse de stadt Jerusalem weder op maken mochten. Dese Keyser Iuliaen als hy tot eenen strijt trecken soude int lant van Persen / wert hy van eenen onbekenden Ridder met eenen pijl doorschoten / ende wierp eē hant vol bā synē bloede inde locht / roepende met blasphemien teghen Christum: Gijp Galileus man hebt mp verwonnen.

Anno iij. C. lxvj.

Iovinianen was een goet Christē man. Iuliaen hadde een gebodt gegeven onder sijn Ridderschap / dat sy haer ridderlijcke oorden nederleggen souden / of dat sy den Afgoden aenbaden / onder desen was Iovinianen mede / die en wilde dat niet doē / ende leyde sijn Ridderschap neder. Doe nu Iuliaen doot was / en dat gemeen Ridderschap hem Keyser maken wilde / doe sprack hy / hy en woude gheen Keyser over Heydenen wesen: doe riepen sy alle ghelijck / datse Christenen waren / en aldus nam hy t'Rijck aen hem. Doe hy nu van Persien repste / ende ghelogeert was in een huys dat nieu ghetimmert was / wert hy van dē stanc des calcx also bevangen dat hy haestelijc doot bleef / als hy ontrent 8. maenden dat Roomsche rijck hadde geregeert.

Anno iij. C. lxvij.

Valentiniaen was een beloot en stātvastigh Christen. Hy hadde eenen broeder gheheeten Valens, dien nam hy tot hem om 'trijck te regheeren / ende al was Valens een Arriaens hetter / so en mocht hy nochtans geen verbolch door op de Christenen / so lange syn broeder Valentiniaen leefde. Dese Valentiniaen was een hooftman onder den Keyser Iuliaen, en liet mede sijn ridderschap nederliggen / om dat hy gheen Afgoden aenbeden en woude. Maer doe Iuliaen en Iovinianen beyde doot waren / wert hy Keyser ghemaect. Hy bedwanck de Nedersassen / dat zijn de Vriesen ende Hollanders / als ghy na op sijn tijt hooren sult. Daer na sterf hy vant roode buyt-vel / als hy met sijnen broeder dat rijck 11. jaren hadde gheregeert.

Anno iij. C. lxxviij.

Valens, Valentiniaens broeder voorsz. berechte dat Keyser-rijc Oostwaert / en nam tot hem sijn twee Neven / Graciaen en Valentiniaen, des voorsz. Keysers Valentiniaens sonen / om het rijck te helpen regeeren. Dese Valens wert van sijn wijf verlept / dat hy de Arriaensche ketterie aennam / maer hy en toonde dat niet soo langhe sijn broeder leefde. Maer doe sijn broeder doot was / dede hy een groote verbolginghe onder de Christenen / en bedwanc alle geestelijcke mannen ende Monicken die inder woestijnen woonden / dat sy dat geestelijck leven moesten laten en ruyter worden / ende helpen 't Roomsche Rijck beschermen: want in dien tijden wert dat Roomsche Rijc seer gesplittet en aengebochtē / alsmu van dē Gotthen / nu van den Hunnē / alsmu vanden Fransoysen / nu vanden Wandalen / als eensdeels na ghesept sal werden. Dese Valens regeerde het rijck na sijns broeders doot 4. jaren / en wert van den Gotthen verbrandt. Nota. Om dat de ghebooden Gods niet ghehouden en wierden / so ghehengde God groote plaghen over de Landen / alst in deses Keysers tijden gheschiede: Want daer quam een verbaerlijck onbarmhertich volck / die hieten Hunnen / ende quamen upten Noorden vande ghebergten Kyphen / upt den lande van Scyten / boven Polen en Hungarien / en quamen in Duytslant ende Walslant / ende beden daer veel quaets / als na int langhe ghesept sal worden. Dese Hunnē verdreven de Gotthen uyt haren eyghen landen / datse elders moesten plaetse soeckē om te woonen / en quamen over de Donauwe int lant van Trachien. Dese Gotthen waren oot upten lande bā Scythien / maer sy waren meer naest Duytschlandt ghesseten int Noordē. En die meest naest den Oosten woonden hietē Ostrogothen / en die naest den Weste woonden hiete Westergothen / maer de Hunnen waeren veel wreeder ende onmenschelijcker dan de Gothen. Ontrent dese tijt vanden Jare reghende vanden Hemel wolle / ontrent de stadt van Utrecht. En ontrent Constantinopel vielen onmatelijcke groote hagel-steenen / ende daer waren uytermaten groote aertbevinghen over alle de werelt.

Anno iij. C. lxxxij.

Graciaen ende sijn broeder Valentiniaen wierden Keyseren / ende regeerden dat rijc te samen na Valens haren ooms doot. Dese twee namen tot eenen hulper int eerste jaer haren Maerschalck des Heyrs ghenoemt Theodosius, ende setten die op gheene zijde des Meyrs als een hooftman dat lant te regeeren. En een ander genoemt Maximus, sonden sy in Engelant om dat te bewaren / dese was van des grooten Constantijns geslacht. Dese Keyser Graciaē verdreef alle ketteryen uyt Italien / en dede den Bisschoppen 'trechte gelooue weder houden. Ontrent dese tijt stont eē groot gesellschap op van Duytschē en Walen / en verheerdē de Landen seer / ende setten hen sonderling teghen den Keyserrijck / ende de Keyser quam hen teghen met een kleyne schare volcx / maer met een groote hope ende betrouwen in God / en dewijle hy een vroom Christen was / soo hielp hem God / dat hy ontrent der stadt van

Straes-

Straesburgh / meer dan 30. duysent der Duytschen eñ Walen doot sloech / ende tooch doe voort neer waert in Duytslant / Sassen / eñ daer ontrent / ende verdreef daer uyt de Gotthen ende Hunnē / die daer veel schade deden. De Prince Maximus die in Engelant gheson-den was / nam aldaer een wijf / eñ wert aldaer gehou-den als een Coninc / ende stelde hem tegen 't Roomsche rijck / eñ vergaderde groot machtigh volck / eñ repsde over in Walslant / dat nu Brancrijck is / ende gaf den Brittoenen oft Enghelschen een deel landts in Wals-lāt / dat noch klepn Brittanië heet / ende is nu een Her-tochdom. Ende hy repsde voort / eñ sette synen keyser-lijcken stoel tot Trier: eñ versloegh den keyser Gra-ciaen by Lyons in Brancrijc / als hy 6. jaer dat key-serrijck hadde gheregeert / ende verdreef synen broeder Valentiniaen. Als dit Theodosius verhoorde / die in Oostlant over 't meyr regeerde / quam neder in Italië / eñ versloech desen Maximum, ende sette Valentiniaen weder in syn Rijck in Italien / maer hy wert korts daer na ghevorcht van twee synen Ridderen / als Eu-genius ende Arbogastus, om dat sy selver keyser sou-den werden.

Anno iij. C. lxxxviij.

Theodosius d'eerste van dien Name / quam na den doot der twee voorsz. keyseren aent keyserrijck / ende regeerde dat xj. jaer. Hy destrueerde de tempelen der Afgoden / ende dede daer kercken af maken / want hy was eē vroom Christē Prince / eñ verwan syne vyanden meer met bidden eñ vasten / dan met den sweerde / by sonder die twee Princē Eugenium eñ Arbogastum die de keyser Valentiniaen ghedoot hadden: want de pijlen vande Barbaren eñ syne vyanden op hem ghe-schoten / keerden wonderlijcken weder opten ghenen diese schoten ende wierpen. Hoe ootmoedelijc hy ghe-straft wert vanden heyligen Ambrosius, vintmen in syne Leghende beschreven. Daer na sterf hy salighlijck tot Milanen / ende wert tot Constantinopel ghe-voert / ende daer begraven.

Anno ij. C. xcix.

Archadius eñ Honorius, des keysers Theodosius sonen / werden keyser na haers vaders doodt. Archa-dius regneerde op geen zijde 'smeyrs / eñ Honorius op dees zijde: eñ regeerden t'samen 13. jaren. Dese twee waren deughdelijcke mannen. Haer vader hadde hen geset dry voochden / een in Asien / d'ander in Afrikken / de derde in Europen: maer dese sochten meer haer ey-gen profijt ende eer / om aen 't Rijck te komen / maer sy werden alle dry verslaghen. In desen keysers tijden wert de stadt van Roomen vanden Gotthen gewon-nen / als sy ghestaen hadde 1163. jaren: ende hoewel sy Heydenē waren / nochtans en dedē sy de kercken geen schade / noch die daer in ghevlucht waren: daer na to-gen sy in Duytslandt eñ Walslant / eñ deden daer oock groote schade. Na vele goede wercken sterf dese Ar-chadius keyser tot Constantinopelen.

Anno iiij. C. ende xij.

Honorius wert na synes broeders doot keyser / met den welcken hy 13. jaer hadde gheregeert: doe nam hy tot hem synes broeders soon / ghenaemt Theodosius, eñ regeerde met hem 15. jaer. Dese Honorius was eē vroom keyser / als sijn vader geweest hadde: ende hoe veel oorloghen eñ strijden dat hy hadde / bestelde hy al-tijt datter niet veel bloets gestort en wert. Hy plagh te seggē / dat hy lieber doode luydē woude leverdich ma-ken (alst Gods wille waer) dā levende luyden ter doot brenghen. Hy sterf sonder kinderen achter te laten / tot Roomen / eñ wert in S. Pieters kercke begraven.

Anno iiij. C. ende xxvij.

Theodosius de tweede / Honorius broeders soon / regeerde 't rijst 26. jaer. Hy was een goet Christen ende deught Prince / nochtans en mocht hy de Barbarē eñ ongheloovige niet bedwinghen / sy en aenbochten vele Provincien eñ landen / dat God alsoo gehengde. Dese goede keyser sterf tot Constantinopelen vander pe-stilentien / ende werde daer begraven. Valentiniaen nu / die desen Theodosius dochter ten wijve hadde / regeerde 't Rijck op dees zijde des Meyrs. In synen tijden quam Arthila, der Gotthen Koninck (die hem selven noemde de gheesel Gods) in Italien. Teghen hem quam desen Valentiniaen, met veel vergadert volck uyt Brancrijck / uyt Duytslant / uyt Sassen eñ Vriesland / ende daer gheviel eenen deppperen strijt / datter op beyde zijden verslagen werden hondert M. eñ xxx. M. mannen / ende Arthila vloot metten synen weder na huys toe in Hongarpen. Daer na quam hy weder / ende destrueerde eñ verwoeste vele stedē eñ lan-den. Eñ als hy in Italien gekomen was om de stadt Roomen te winnen / wert hy ghebeden vanden Paus Leo, dat hy weder keerde / eñ sterf korts daer na. Dese Valentiniaen, als hy met Theodosio dat rijck ghere-geert hadde 25. jaer / eñ met Martiano 5. jaren / wert hy van Trasila (die Etius Maerschalc was / die hy ver-moort hadde) weder verradelijck doot geslaghen.

Anno iiij. C. ende Liiij.

Marcianus was keyser met Valentiniaen 5. jaren / ende na syn doot regeerde hy dat Rijck op ghene zijde des Meyrs 7. jaren. In synen tijden verminderde dat Roomsche Rijck seere inden Westen: Te weten / heel Duytslant / vander zee / tot de rivieren vande Donau-we ende den Rijn / voort Spaenjen / Catheloignien / Gasconjen / ghheel Brancrijck ende Borgoenjen / welcke landen noyt weder aen 't Roomsche rijck ghe-komen zijn / maer wierpen eñ setten selver Coninghen op. Dese keyser Marciaen wert oock verradelijck ghe-slaghen tot Constantinopelen.

Anno iiij. C. ende Lxj.

Leo, d'eerste van dien Name / was keyser / ende re-gneerde tot Constantinopel 17. jaren / ende nam synen Soon / die oock Leo hiet / tot eenen medeghesselle des Rijcx. Hy was een goet Christen / ende d'eerste keyser vander griecscher natie / die de Griecken hadden. Doe hy nu voelde dat hy sterven soude / declareerde ende sette hy synen Soon na hem te regneren / maer die sterf oock korts na hem.

Anno iiij. C. ende lxxviij.

Seno wert keyser na Leo, ende regeerde dat Rijck in Orienten / op ghene zijde des Meyrs / 17. jaren. Hy was een Arriaen eñ woest Tyran / ende den Christe-nen seere tegen / eñ was des keysers Leo dochter man. Hy maeckte een verbont metten Gotthen / waerom den Christenen veel leets aenghedaen wert. In desen keyser Senons tijden verginck dat Roomsche Rijck altemael aen dees zijde des Meyrs in Europen / soo datter ghheen keyseren van Roomen meer en waren. Dit was als Roomen ghestaen hadde 1229. jaren / ende in 't jaer van ons Heeren ghheboorte vier hondert ende xxvij. ende stont aldus sonder keyser ontrent 330. Jaren.

De edel stadt Venegien wert ghebouwet (oft dat beter te ghelooven is) vermeert / ontrent de jaren ons Heeren 450. Dese vermeerderinghe en ghesschiede niet van ghemeenen volcke / maer van de machtigh-ste ende rijckste mannen die uytter stadt van Aquile-gien / ende daer ontrent / haer toevlucht daer namen / om des Coninx Athilaes wille.

In dese tijden ghesschiede veel wonderlijcke teecke-nen: In 't Noorden scheen den Hemel te branden / de Mane verduysterde / daer openbaerde een groote Co-meet / ende niet langhe daer na bloeydet eenen heelen dagh bloet.

Anno iiij. C. ende xciij.

Anastasius wert keyser / ende regneerde tot Con-stantinopel 26. jarē. Dese keyser was eerst een recht-veerdich Christen / maer naemaels wert hy bedroghen / als dat hy het Arriaensche gheloove mede aennam / waerommme de Paus Hormisda hem dede vermanen by synen Legaten / dat hy weder quame totten rech-ten geloove. Doe antwoorde hy / ende seyde: Ick ben een keyser / ende hebbe te gebieden / ende en wil tot nie-mants ghheboden staen: twelck vermetelijck ghesproc-ken was. In synen tijden hadde de heylighe Kercke vele te lijden vande ongheloovighe Arrianen / want

daer

daer worden wel 220. Bisschoppen ende ander Christen volck sonder getal inder ellenden gesonden. Ende als dese Keyser aldus verhaert bleef in synder Arriaenscher letterpen / wert hy van den Paus Anastasius de tweede inden Ban ghedaenen in desen verbaerlijcken banne/wert hy van God met enen blixem verslagen/ ende starf alsoo onsalichlijck.

Anno CCCCC.xix.

Iustinus de oude wert Keyser na Anastasius, ende regeerde in Orienten 9. Jaren. Hy was een seer goet Christen man eñ Prince: eñ de Paus Hormisda sant tot hem synre legaten te Constantinopel / biddende dat hy de Bisschoppen (die Anastasius de boose Keyser in ellenden gesonden hadde) weder op haer Kercken ende Bisdommen hersetten wilde: 't welck de Keyser Iustinus seer begheerlijcken vollnachte: Hy was seer neerstich om de Arriaensche ongelooven uyt de landen te hrengen/ eñ verjaechde alle de gene die van dien ongeloobe waren/ eñ assigneerde de Kercken den rechten Christé Bisschoppen. Hy soude veel meer voor dat geloobe gedaé hebben/ en hadde de Koninc Dirt vandē Gothen niet belet. Dese Iustinus was een oudt man als hy starf / ende wert tot Constantinopel begraben.

Anno CCCCC.xxviij.

Iustiniaen, d'eerste van dié Name/ was des Keysers Iustinus susters soon/ eñ was een uytgenomen glorieus Christé Prince / eñ hysonder ginc hy andere te bové in moghentheyt/ wijsheyt ende gheestelijckheyt tot dienst Godts. Dat Roomsche Rijc wert seer vermeert in eerē eñ hoocheyt by synder tijt int Oost ende int West: hy maecte vele Keyserlijcke rechten eñ settese in 12. boecken/ eñ de waerlijcke rechten die te vozens groot ende diffuys stonden beschreven in 2. M. boecken/ ordineerde eñ sette hy by raedt eñ hulpe van geleerde Mannen in L. boecken: Hy hadde eenē hoomen eñ wijsen Capiteyn onder synder Ridderschap/ genoemt Belizarius, de welcke verwan de Gothen/ eñ brocht haren Koninck tot Constantinopel gevangen/ eñ verdreefse ganschelijck uyten lande van Italien: deselijcken verwan hy de Wandalé/ eñ brocht heel Africken weder aen 't Rijc Eñ voort dede hy maken ende houwen een uytermaten wonderlijcke werc van eener kercke binnen Constantinopel/ die hy timmerde in de eere der eewigher wijsheyt/ eñ is gheheeten S. Sophien kercke/ in welcke kercke hy begraben wert/ als hy dat Rijck in grooter moghentheyt xxxviij. Jaer hadde gheregeert. In Iustiniaens des Keysers 14. jaer openbaerden vele verbaerlijcke teecken. Op den Paesdach sachmen een groote Comeet. De duyven wiessen op hlierboomen. De winter was soo lastich kout / datmen de voghelen metter hant vingh. Daer was soo grooten dieren tijt/ dat de ouders haer selfs kinders van honger aten. In Walsgant schee den Hemel te barné: daer viel warachtich bloet uptē Hemel opter menschen kleederen: men vant oock een huys al besprenghet met bloedt: daer na volchden groote plaghen van duplen eñ bladerē daer de menschen seer af ghequelt werden. Tot Constantinopel was soo grooten sterfte/ dat om dier saké wollen ingheset wert het hoogh-tijdt vander Purificatien Marie/ dat is onser Vrouwen Lichtmisse.

Anno CCCCC.lxvj.

Iustinus de jonge/ oft de 2. wert Keyser/ eñ regeerde in 't Oosten 11. Jaer/ maer hy en was synen voorsaet in gheenen saken gelijck: hy was eerst een groot Christen/ maer naemaels verwandelde hy de deuchde in tyranschap door raet ende ingeven synre wijfs/ want hy wert met allen gierigh / dat hy pseren liften dede malen daer hy sijn schat ende goet in besloot. Hy verachte God ende den menschen/ ende berooffde de Senatoren: eñ want hy van Godt sijn hert heerde/ sloech hem Godt weder / dat hy ontsinnigh worde ende rasende. Hy hadde eenen Ridder genoemt Narses, beboot ende barmhertigh / dese verwan over al de vyanden / ende hadde groote victorye/ wenghende dele landen onder de ghehoorsaemheyt des Keysers/ eñ brocht dat lant van Italié in vreden. Dit benijde de Keyserinne/ genoemt Sophia/ ende schreef hem eenen spijtigen brief: waerom dat dese Narses dat weerde volck vanden Longobarden in Italié dede komen/ eñ verwoesten dat lant/ eñ besaten dat tot des grooten Koninck Karels tijden. Dit is een merckelijck exempel/ dat de Princen de nijdighen vroubren geen audiencie en sullen gheven/ daer de dupbel veeltijts door werckt / dat hy selve niet doen mach vollvenghen en mach. Sophie Keyserinne regeerde dat Rijck tot dat Tiberius Keyser wert.

Inden Jare hijf C. eñ 70. so openbaerden verighe straten inden Hemel / ende daer viel bloedt uptten Hemel. Daer verschenen oock inde rivier vander Nyle twee menschelijcke figuren/ een man ende een wijf/ tot den Navel toe / d'ander deel des Lichaems was metten water bedect/ ende hadden lange haye/ openbarende hen van smorghens totten noene toe. Oock vlieghen / ende andere teeckenen sachmen in schotelen ende baten diemen niet uyt doen en mochte. Ende van sommighe menschen kleederen bloedde bloet.

Anno CCCCC.lxxvij.

Tiberius die 2. wert Keyser van Constantinopel/ ende regeerde dat Rijck met grooter wijsheydt 7. jaer: hy was een milt ende barmhertich man tegen den armen/ ende daerom gaf hem God veel weder. Tot eender tijt sagh hy een steenen sarche liggen inder aerden/ daer een kruys in gehouwen was/ welcken steen hy op nemen dede/ eñ liet hem in een ander plaetse setten/ seghende: 't En betaemt niet datmen dat kruys daer op ons voorhooft ende voyst mede seghenen / met voeten treden sullen: eñ als hy desen steen op hadde laten hefsen/ lach daer noch eene met eē cruyce/ dese liet hy oock op nemen ende vant hy noch den derden / eñ dede dien als d'ander: doe sach hy daer eē groote verwulfte / eñ dat dede hy opbreken/ ende daer vant hy alsoo grooten schat/ dattet onsprekelijck te seghen is/ ende van desen schat dede hy maken kercken ende clooster eñ/ eñ gaf den armen milde gavē. Hy verwan oock mede de Persen/ daer hy grooten swaren roof van gout ende silver af brochte tot Constantinopel. Ende als hy voelde dat hy sterven soude / koos hy by raede synder huysvrouwen eenen kloeken hoomen man/ genoemt Mauricius, dien hy sijn dochter met grooten schat te wijve gaf / eñ beval hem daer mede dat Rijck na hem te besitten / eñ hy starf/ ende wert tot Constantinopel begraben.

In desen tijden was een man die de konste gevonden hadde/ datmen glas morste bupghen ende smeden als loot ende tinne. Dese Konstenaer wert voor den Keyser Tiberium ghebrocht / ende beden ontfoosden/ eñ seyde: waer 't saké dat dese konste op quame onder den gheneenen man/ soo en sou 't gout noch silver niet geacht wesen: want dat glas was soo geacht ende soo waert / datmen in Neros tijden dry klepne glaeskens kochte om vj. M. silveren penninghen. De nature van den glase wert aldereerst ghevonden onder Moyses tijden/ in deser manieren als Eusebius seyt: De Coopluyden komende uyt Egypten met schepen/ gheballast met Nitrum, dat is baern/ sijn tusschē de stadt Tyrus eñ Tholomayda/ die nu Achon heet/ op stant ghetreden om vyer te maken/ want het kout weder was. Ende alsoo sy geen kout en hadde/ namen sy dese baern/ ende legden die inde sonne op 't sant/ ende sloeghen daer dat vyer in met vyerslagen. Doe dese baern metten sande ghemenget ontsteken was / saghen de schippers daer uyt vloeyen een door-stijē de materie/ eñ dit is d'eerste oorspronck vanden glasen/ dweetmen menigerleyfsins werckt/ want men gietet/ men draitet/ eñ men blaestet/ ende maeckt wonderlijcke dinghen van glas/ etc.

Anno CCCCC. ende lxxxiiij.

Mauricius, Tiberius voorsz. dochter man wert Keyser bā Constantinopel/ eñ regeerde dat Rijck 21. jaer. Hy was een vroom Christen mā / ende hede veel voor dat gemeen goet/ hy verwan voor synen Capiteyn de Armenen ende Persen / eñ meer andere. Ten lesten wert dese Mauricius twistende teghen den Paus Gregorius de eerste van dien name / ende hy vreesde hem te dooden / ende dede der kercken van

hoomen

Roomen met heel Italien grooten last eñ injurie/ als Gregorius wille / verweckende den Lombarden tegen den Romeynē: maer ten lesten/ overmidts de gratie Gods/ ende door deughdelijcke onderwijsinge ende schriften des Paus Gregorij/ is dese Keyser weder gekeert tot Godt / ende badt onsen Heere daghelijcx/ dat hy sijn sonden hier op der aerden wilde straffen / ende niet hier namaels. Ende siet/ inder nacht openbaerde hem onse Heere/ ende sepde: Mauriti/ waer wilste dat ick dy weder gheve dat quaet dat ghy verdient hebt/ hier/ oft hier namaels? O lieve Heere/ spraeck Mauritius, liever hier/ dan hier namaels inder hellen. Ende korts daer na wert dese Keyser Mauritius / met sijn wijf Constantia/ ende met vijf kinderen/ van Phocas sijnen dienaer ende Kapitein verslaghen.

Anno vj. C. ende v.

Phocas/ als hy den Keyser met sijnen wijve eñ kinderen verslagen hadde / is door eenen oploop der Ridderen des heyrs tot eenen Keyser gekoren/ eñ regeerde 8. jaer/ ende hy wert tot Constantinopel ende tot Roomen ontfanghen/ ende dede sijn Beelt-setten onder den anderen Keyseren tot Roomen in S. Cesarius kercke. Dat volck hadde groote hope op hem/ dat hy alle dinc verbeteren soude/ maer eylaen het is anders gevalle/ alst oock in onsen dagen dickwils geschiet: want in sijner tijt quam Cosdras/ Koninck van Persen/ eñ heeft den Romeynen vele Provintien eñ landen af ghewonnen / ende heeft de stadt van Jerusalem verwoest ende gedestrueert / eñ heeft den heyligen man Zacharias/ Patriarch van Jerusalem / met vele ontelijcke menschen/ ende met dat heylige kruys ons Heeren/ gevanghen genomen ende wech gevoert. Dit vernemende de Romeynē / dat door des Keysers Phocas slappicheyt eñ versuymenisse dese dingen geschieden/ sonde sy brieven aen Eraclium Patricium/ begheerende dat hy sijnen soon Eraclium tegen den Keyser Phocam sonden wilde. Eñ Eraclius quam haestelijck met schepen uyt Africkē tot Constantinopel/ ende heeft Phocam handen ende voeten af-gheslagen/ ende eenen steen aen sijnen hals ghehanghen / ende also inder zee ghesmoten.

Anno vj. C. ende xiij.

Eraclius/ als hy Phocam den Keyser gedoot hadde / wert hy in sijn stede Keyser van Constantinopel/ ende berechte dat Rijc ontrent 27. jaer. Dese sende een van sijnen Kapiteynē in Italien/ ende is selver gereyst in Persen / ende vochten vele Landen ende Provintie weder aen dat Keyser-rijck. Ende in Persen wesende/ heeft hy Cosdram den Koninc verslegē/ in sijnē kostelijcken throon als Godt sittende/ ende sette sijnen soon weder in 't Rijck/ ende hy nam alle de kostelijcheyt des throons eñ des stadts/ met dat H. Kruyce/ eñ brachtet weder binnen Jerusalem / alsmen inder legende vanden H. Kruyce leset. Hy regeerde een wijl tijts seer wel voorspoedigh / maer naemaels als hy victorie vanden Persen ghehadt heeft/ gaf hy hem tot leeghevdt / ende quam in grooter ketterijen. In 't leste jaer sijns Rijcx/ quamen de Saracenen/ dat nu Turcken zijn/ eñ wonnen dat Rijck van Syrien/ Persen ende Meden / ende meer ander Rijcken ende Landen/ tot Constantinopel toe/ ende voort 't heele lant van Asien/ ende setten daer eenen Soldaen/ ende hebben de landen noch onder hen tot noch toe. Ten lesten wert hy waterzuchtigh / ende starf onsalighlijck in sijn ketterije ende ongheloove.

Ontrent de jaren vj. C. ende xxvj. stont op de valsche ende overste Propheet Mahometh, die alle de landen op ghene zijde des Meyns besmet heeft met sijner valscher leeringe ende ongeloove/ ende heeft het Christen gheloove vele schaden ende hinder ghedaen / ende noch daghelijcx doet / door de Turcken / Saracenen ende andere ongheloovighe menschen: want sijn secte ende ongheloove Asien/ Africken/ ende een deels door Europen seer verspreyt ende verbreydt is.

Anno vj. C. ende xl.

Constantijn de derde / Eraclius soon / wert Keyser van Constantinopel / ende inde vierde Maent sijns Rijcx/ wert hy van Martina sijn stiefmoeder/ by raedt des Patriarchs van Constantinopel/ vergheven/ ende starf korts daer na.

Heracleon/ des voorsz. Martine soon/ ende Constantijns halve broeder / wert Keyser / ende regeerde met grooter tyrannigheden met sijne moeder ontrent thoee jaer/ ende dede met allen veel quaets / waeromme dat den Raedt ende Edelen vander stadt van Constantinopel hem sijnen neuse af staden/ ende de Moeder haer tonghe / ende hebbense inder ellenden ghesonden/ ende daer in groote catijvicheden gestorven. Ende Pyrrus de Patriarch/ diese tot allen quaden riet/ wert vanden volcke ghesaghen / ende ontsinck loon van sijne ondeughdelijcke wercken.

Anno vj. C. ende xliij.

Constancius/ oft Constans/ Constantijns de derde soon/ wert Keyser na sijnen oom Heracleon / eñ besat dat Rijck xxvij. jaer: hy viel oock inder ketterye daer Eraclius sijn oude vader in gheballen was / waerom dat de Paus Martinus hem inden banne dede. Ende wert de selve Paus van desen Keyser inder ellenden gesent/ ende starf daer. Hy was een quaet ende fel Tyran/ vol bedrochs ende nijdigh: ende als hy eenen strijt teghen de Lombarden hadde ghehadt/ daer hy in verwonnen was/ quam hy tot Roomen/ ende wert vandē Paus Vitelliaen eñ alle de gheestelijcheyt eñ Senatoren met grooter eeren ses mijlen weeghs hem te moete gaende/ inde stadt ghehaelt: Ende als hy seven daghen binnen der stadt hadde geweest / beroofde hy de Kercken van haer kostelijcheden ende kleynodien: ende wat hy van beelden ofte figuren van metael oft marmer binnen der stadt staende sagh/ liet hy alle t'scheep dragen ende wech voeren/ ende dede der Stadt meer schaden in seven daghen/ dan de Barbaren ende ongheloovighen menschen ghedaen hadden in ij. C. ende lx. jaren. Ende als hy gekomen was tot Syracusen in Sicilien / wert hy van sijn eygen dienaers in een bat verslagen ende ghedoot. Ende van deser tijt af began dat Roomsche Rijck te vergaen/ sonder hoop weder te rijsen: want de Saracenen namen der Romeynen heerschappije in 't Oosten/ ende versloeghen van des Keysers heyr wel C. ende l. M. strijtbaer mannen; ende de Gotthen ende de Lombarden namen de heerschappije in 't Westen/ in Italien/ etc.

Anno vj. C. ende lxx.

Constantijn de vierde / des voorsz. Constantius oft Constans soon/ wert Keyser na sijnē vader/ eñ regeerde 27. jaer: hy was een goet Christen man van geloove/ eñ repareerde eñ dede weder makē alle de Kercken die vande ketteren ghedestrueert waren: hy versoende de Griecken / ende brochtse tot eenigheyt des heyligen Roomschē Kercx: hy dede dat groote Concilium van 289. Bisschoppen / by consent des Paus Agathons tot Constantinopel vergaderen / daer onder andere puncten besloten ende toegelaten wert/ dat de Grieckssche Priesteren gheechte wijven hebben mochten/ ende oock desgelijcx de Priesteren inden Oosten / maer niet inden Westen / want die door ende in Gregorius tijden willighlijcken reynigheyt ontfanghen hadden.

Nota. Hier machmen mercken hoe borderlijck dat het is/ eñ groot/ de deuchde eñ goetheyt eens Princen/ tot eenen goeden eñ rustigen staet der Kercken / eñ oock tot vermeeringe des H. Christen geloobes. Ende oock wederom hoe hinderlijck dattet is de boosheydt eens quaden Princen/ dat dese twee Constantijn/ als bader ende de sone wel bewesen hebben: maer dese Constantijn hoe deuchtsaem dat hy was/ hy en mocht noch en konde de Saracenen ende Bulgaren niet wederstaen/ d'welck God also ghelengde. Ten lesten starf hy goeder doot/ ende wert tot Constantinopel begraven.

Nu wil ick hier weder ophouden vanden Pausen ende Keyseren/ ende achterbolghen mijne opgenomen materie vander Chronijcken.

Dat XXII. Capittel.

Hoe dat de Keyser Valentiniaen de Wilthen, Hollanders ende Vriesen overwan, ende destrueerde dat groote Kasteel tot Wiltenburgh.

Inden

Inden Jare na ons Heeren gheboorte 370. oft daer ontrent/maecten de Wilthen/ dat zijn nu Stichtse/ eñ de Slaven/dat zijn nu Hollanders/ende de Nedersaffens/ dat zijn nu Vriesen/ een aliance ende oberwaghe met malcander/ende bergaerden een seer groot hoope volcks/eñ gingen te schepe/omme den Rijn op te varen/ende met heyrcracht te aenberchten ende destruerē alle 't Walsche Lant ende Hoochduytslant/als sy deden. Ende togen den Rijn op/doende groote schade van rooven ende branden / slaende ende doodende al dat sy crijgen conden. De Keyser Valentiniaen dit vernemende / heeft groot volck van wapenen vergadert/om dit verwoede ende woede volc te wederstaen/ ende heeft eenen grooten swaren strijt teghen dit sture volc gehadt / ende verwanse. Ende hy nam haer schepen/ende voer den Rijn neder/ende destruerde eñ verwoeste / werpende ter neder haer groote ende stercke Casteel tot Wiltenburch/ eñ bedwanck dese luyden eñ Vriesen/dat sy tot sijnen ghebode moesten staen. Ende alsoo dit lant vanden Nedersassens een cout lant was/ so noemdent de Romeynen Vriesland/ nochtans seggē eenighe History-schrijvers/als Plinius de tweede/ dat dit lant vandē Nedersassen lange tijt voor desen Keyser Valentiniaen, Vriesland ghenoemt was.

Dat XXIIII. Capittel.

Hoe ende van wie die Burgh tot Leyden ghetimmert wert.

DOe de Vrittoenen de Sassens oft Vriesen met dē Hollanders verwonnen ende upt Vrittanien verjaecht hadden/ende elc weder indē sijnen gecomen was/en wisten sy wat te beginnē/alsoo 't een onrustich volc van naturen was. Op eenen tijt vergaderden sy in groote menighte / ende verdreven met groot perijckel ende vreese haers lijfs/alle de walde dieren ende beesten upt dat groote bosch ende wout sonder genaden. Ende bestonden opten oever eñ cant vanden Rijn te maken eenen grooten hooghen Burgh/dewelcke sy maecktten vande aerde die sy opschoten upten nieuwen Rijn: eñ hoven op desen Burgh/bouweden ende maecten sy een foztresse ende Casteel / daer nu de stadt Leyden staet. Ende met ghemeenen rade setten ende ordineerden sy eenē Castelein eñ Burchgrave op desen burch eñ Casteel / met vele kloecke mannen / tot bewaernissen van dien ende des wilderniſſe / dewelcke Burchgrave beschermen ende gelepden soude de Cooplupden / gaende eñ komende bā Wiltenburch tot Slabenburch: eñ daerom noemden sy desen Burge Leyden / om dat sy den Cooplupden gelepden van d'een stede totter anderen plaetse. Eñ dese Burchgrave dede weder reparerē eñ maken dat groote Casteel bā Wiltenburch / dat de Keyser Valentiniaen gedestrueert ende verwoest hadde/als voor geschreven staet. Ende als ick oude lupden hebbe hooren seggben / soo waren op de selve tijt ghetimmert 3. huysen/eñ stonden ontrent den Burch/ als dat oude huys dat nu inden Olyfant heet / eñ dit was dat boulhuys: de ander twee stonden opten Rijndijck/ als dat oude huys opten hoer banden blaeuwen steen / ende dit was dat Tolhuys/want men moest aen desen Burch vertollen den Castelein ofte Burchgrave van alle goeden die den Rijn op eñ neder voeren: dat derde huys staet bezijdē der stede loedze / eñ dit was eē herberghe. Ende dit bewijsen de mueren van dese drie huysen die dic eñ swaer zijn / gemaert van groote lange eñ dicke back-steenen/als de muren vanden Burch zijn / ende dit was dat eerste begrijp van Leyden. Eñ naderhant is dese foztresse ende sterctte betimmert gevoorden met ghebouselen / huysen ende wooninghen / datter een schoone heerlijcke stede gevoorden is/ende is ghenoemt de camer van Hollant / om daruen daer in plach te tractteren van allen saken (eer datter een Grave te Lande was) den ghemeynen oorbaer ende profijten der Landen aengaende: ende dit was in 't jaer ons Heeren vier hondert/oft daer ontrent.

Dat XXIIII. Capittel.

Hoe, wanneer, ende van wien de stede van Haerlem begonnen ende gesticht wert.

DEse Castelein oft Burchgrave bā Leyden/ hadde by sijnen wijfve vele kinderen / ende onder alle eenen soon genoemt Lem, oft Willem; ende was een sterck/cloec eñ wijs man/ so dat de Wilten om sijner wijsheyts wille hem coren tot eenen Koninck. Ende van desen Burchgrave Lem, zijn voortgheko-men ende gesproten de Burchgraven van Leyden/dewelcke nu zijn de Heeren van Wassenaer/die hen daer af vertijtelen eñ schrijven/ eñ hebben noch dē Tolle eñ dat gruytgelt aldaer/ ende de possessie vanden Burch/ ende pleghen hier voortijts groote Heeren van Renten ende goeden te wesen/ eñ hadden groote Heerschappye eñ dominatie inder Stede van Leyden / als Schout/ Schepenen eñ Burghermeesteren te setten: daerse nu/ overmidts partye/af berooft ende prijveert zijn. Dese Lem hadde een huysvrouwe / ende was een Reusinne/ daer sy eenen soon by wan/ gheheeten Dibbalt, eñ weert naemaels Coninck van Vriesland. Dese Coninc Dibbalt hadde oock een Reusinne tot eenen wijfve/ daer hy eenen soon by hadde/eñ was genoemt Lem, ende was een sterck/vroom Ridder: eñ dese Heer Lem dede bouwen eñ maken een foztresse eñ sterctte/ ende dede dat na hem selven heeten Heere Lems stede: ende dit is nu de stede van Haerlem/ende is in lanckheyt van tijden een groote machtighe stede ghevoorden / van begrijp ende bouwinghe / ende is de Hooftstede van Kenemerlant/ dewelcke altijdt kloecke voorme mannen van wapenen gheweest zijn/alsmen na hooren sal.

Dat XXV. Capittel.

Van Koninck Aurindulius, die oock een groot Kasteel ghetimmert heeft in Hollant.

HEere Lem voorsept / hadde eenen soon ghenoemt Aurindulius, eñ was Coninck van Vriesland/dē welckē de leercke lupdē noemē Ezel-oor / om dat hy so lange oozen hadde gelijck eenen Esel/maer dit is al versierde logentael/ want hy ghenoemt is Aurindulius, oft Erzelinus, ende komt seer metten Latijn over een/want auris is een oor: maer dat hy langhe oozen hadde/en is so niet. Dese Coninck Aurindulius hadde ooc een Reusinne tot eenē wijfve/ daer hy vele kinderen aen wan / ende bysonder een schoone dochter / die naemaels Coninginne van Vriesland weert. Dese Aurindulius en was niet alleen Coninc van Vriesland/maer oock van Wiltenbozch ende van Hollant. Ende in desen tijden was de maniere / waer dat de Koningē haer woonstadt hielden / daer noemden sy hen Koninghen af te wesen: aldus die in Vriesland zat/ was ghenoemt Koninc van Vriesland / want alle dese Landen onder eenen name doe Vriesland hieten / vanden welcken dese Aurindulius een af was. Dese / alsoo hy dat Landt van Hollandt lief hadde / ende verkozen boven andere Landen/ om daer te woonen / dede maken ende bouwen een seer hooghe ende groote Kasteel by Voerburch/ dat sijns ghelijck in dien tijden niet en was van hoochept/ grootichept eñ sterckheyt/ eñ was genoemt Koninck Aurindulius slot. Daer na bouwede hy noch een Slot aende Noort-zijde vander wilderniſſe / vast by Noortwijck. Ende dese twee Sloten stonden totten tijden dat de Denen eñ Noortmans quamen/eñ 't lant metten stichte van Wtrecht destruerdē ende verwoesten/ende als doe voordē dese Sloten mede gedestrueert ende ter neder ghevoorpen/als na ghesept sal voorden. Langhe tijden hier na/als inden jare M. vijf hondert/ ende daer ontrent / weert dat fondament van dit groot Kasteel tot Voerburch op-ghebroken / ende de steen upt ghehaelt / daer menighe weenighedē geboren worden/als goude/silvere eñ metale penninghen/daer ic een af hebbe/met een aensicht op d'een zijde/ende dat opschrift hout/dat hem Keyser Nero gheslagen heeft: ende noch eene die Keyser Anthonius Pius gheslagen heeft / elc met een Afgod aen d'ander zijde. Dese Koninck Aurindulius leefde seer langhe / ende hadde vele kinderen/ende eenē soon ghenoemt Falck/eñ dese fondeerde eñ bouwede oock eē sterc Kasteel aen de Noortzijde vander wilderniſſen/ vast by den Rijn/eñ noem-

de dat

de dat na hem selven Valchenburgh / daer noch dat fondament aflept onder de aerde aen de West-zijde vander Kercke.

Dat XXVI. Capittel.

Hoe dat Lotharius Koninc van Vranckrijck, de Saſſens, dat zijn Vrieſē, onder zijn bedwanc brachte.

INden Jare ons Heeren 589. regneerde een Koninc in Vranckrijck ghenoemt Lotharius, de 2. ontrent 44. Jaer: Deſe Lotharius als hy vele landen onder ſijne bedwange gebracht hadde / als hy na heel Duytſlant / is hy den Rijn over gepaſſeert / ende is ghecomen met grooter heyrkracht onder Nederſaſſen landt / dat nu Vrieſen zijn / om die mede te brenghen onder ſijne ſubjectie ende onderdanicheyt. De Vrieſen als kloecke ende onverſaeghde mannē dit vernemende / ſtelden hem met alle haer macht tegen den Koninck / ende ſtredē ſo wonderlijckē dat ſy de overhant ende victorie behielden. Hoets hier na vergaderde de Koninck weder een ſeer groot ende ſwaer volck van wapenen / ende quam anderwerf in Vrieſlant / eñ bevocht de Vrieſen met grooter wonderheyt eñ verwanſe / ende in deſen ſtrijde wert haren Koninck verſlagen geheeten Beroalt, ende was Koninck Valcken ſoon / daer wy voor afgeſproken hebben. Ende des Koninx volck liep al Vrieſlandt door / ende wat mannen ſy vonden die langer waren dan des Koninx rijtſwaert / ſloegen ſy doot. Als dit verhoorden de ſlaven ofte Hollanders ende de Wilthen / gingē ſy in des Koninx genadē / eñ dat lant metten ſticht dat doe met eener namen geheeten wert Battavien of Hollant / dat worde nu genoemt Oostvrancrijc. Maer deſe ſlaven en Wilthen en bleven daer niet langher in / dan dat de Koninghē weder in Vranckrijck was. Deſe Koning Lotharius hadde in ſijnen bedwange alle dat lant / ſtreckende van 't Lombersche ghebergte totter grooter Zee toe / ende was oock de eerſte die de Vrieſen ende Saſſens bedwanck / ende moeſten hem geven Jaerlijcks tribuyt.

Dat XXVII. Capittel.

Wie de gheene waren die West-Vrieſlandt eerſt bewoonden.

ALſo ic in ſommige oude Cronijckē gevondē hebbe / ſo is West-vrieſlant eerſt bewoont geweeſt / inden Jare na ons Heeren geboorte dry C. van vijf Heeren ende Edelen / als van eenen genoemt Koninghē Diederick van Vrieſlant / daer Koninghē Radbout af gekomen is / ende deſe hadde ſijn woonſtadt ende Koninclijcken ſtoel in Medenblick. De ander was genoemt Heere Geeraert uytē Woude, eñ plach te woonen int dorp genoemt Opdijck. De derde hiet Roelant van Weerniſſe, eñ hadde een groot Caſteel ſtaen int dorp bā Widenesse / daer hy ſijn heerlijckheyt hadde. De vierde was genoemt Kenne, ende was Heyckens ſoon van Bennenbruer / eñ hadde ſijn woonſtadt tot Bennenbrueck. De vijfde was geheeten Jonckheer Adelbolt van Winckel, eñ woonde int dorp van Winckel. Daer na int Jaer vier C. ende neghen wert ghefondeert ende ghebouwet tuſſchen Staveren ende Medenblick / een Tempel ghenoemt Aſilum, daer alle miſdadighe ende verbannen luyden haer toevlucht in hadden / in manierē als Romulus binnē Roomē hadde doen maken. Lange tijden hier na / als inden Jare ons Heeren 429. worden in Vrieſlant gefondeert ende geſticht by conſent eñ wille der ongeloobiger Vrieſen / dry Kloosteren / als in Antwerpen by Blockdijck / ende Winckel voornoemt. Int ſelve Jaer wert oock ghefondeert een Klooſter van witte Nonnen / door bevele des Koninckx van Denemerckē ende ſijner Koninginne / die dat met grooter inſtancien ende beden van hem verkreegh. Ende int Jaer 449. wert dat vrouwen Kloooſter gheſticht tot Aubenwoude / ende hoewel deſe Kloosteren onder den Heydenen gheleghen waren / nochtans leefden ſy als Chriſten menſchen naden regule vander oorden / ende bleven deſe Saſſens ofte Vrieſen noch Heydens ende in haer ongheloove / wel ontrent dry hondert Jaren.

Dat XXVIII. Capittel.

Vanden oorſprone ende beginſel des Hertochdoms van Brabant.

INden tijden dat Chilperijck Koninck van Vranckrijck was / woonde op Hapeſgouwen in Brabant / een deughtlijck Prince ghenoemt Kaerleman, ende woonde te Landē / d'welcke doe een groote ſtadt was / ende was inden jare ons Heeren 560. Eñ hy hielt hem gemint / metten Koningen van Vranckrijc ende dienden hem in ſtrijden: want hy ſijn Landt vander Kroonen meeſt te leene hielt / ende was dickwils by den Koningen / hen altijdt in Wijſheden leerende ende onderwijſende: Deſe Koninc Chilperijck voorſeyt / was de derde Chriſten Koninc van Vranckrijck / de welcke na andere houwelijckē nam ten derdē male te wijve / ſijne ampe oft vriendinne geheeten Fredegondis, die een dat ſubtijlſte ende ſchalckſte wijf was daermen oyt af las / ende daer toe ſeer onkuyſch van leven. Ja ooc na dat ſy Koninginne was: Want ſy hadde eenen boel die groot eñ machtich was in des Koninx hove / geheeten Lanbrick, by den welcke ſy haren heere ende Koninck dede vermoorden / ende noch daerenboven een luttel tijts te voren hadde ſy doen dooden twee lijcken ſijnen ſieve ſonen. Deſe Fredegondis, hielt bendē Koninc Chilperijc eenen jongen ſone van 4. maendē / geheeten Lotharius, ende hiet namaels de groote Lotharius, daer wy hier voor af-geſproken hebben. Ende ſy hadde eenen grooten ſtrijt ontrent Soyſon teghen Koninck Hildebert van Oostvrancrijc / die met grooter heyrkracht op haer quam / om dat ſy haren Heere eñ Koninck die ſijn oom was / hadde doen doodē / leghende de ſake op deſen Koninck Hildebert, upt ghebeende dat hijt hadde doen doē. Maer by kloecker ſubtijlheyt hebbende haer jonc kint in haer armen / ſo verkloecte ſy indē dagheraet des ſmorgens de Oost-vranckē die noch ſliepen / eñ verſloegh een ſeer groote menichte van volck / met hulpe van deſen voorſchreven Landrick, die ſy verhief / eñ maecten opperſte regeerder van Vranckrijck. Eñ deſe Koninc Lotharius wert namaels Koninc van Oost-vranckrijc daer Brabant in begrepen is / mettē lande van Hollant eñ Vrieſlant / eñ voort van West-vrancrijc / daer Parijs in leyt / ende van Bourgondien / ende regeerde 44. Jaren. Deſe Kaerleman voorſchreven / woonende inde groote ſtadt van Landē / regeerde in Brabant / ende op Haſpegouwen vijfendvijftich Jaren. Ende al iſt datmen van hem niet veel inder Cronijcken beſchreven en vint / ſo is hy nochtans groot te rekenen / van wien ſoo vele heylige wruchten gekomen zijn / alſmen inde Cronijcke van Brabant beſchreven vint.

Dat XXIX. Capittel.

Puppijn van Landē, de eerſte Hertoge van Brabant.

PUppijn Kaerlemans ſoon wert Prince na ſijnen Vader / alſmen ſchreef 615. eñ hy ſtont vromelijck by den Koninge van Vranckrijc / gelijck ſijn voorvaders hadden gedaen. Ende hy nam te houwelijck des Hertogen dochter van Aquita / gheheeten Ydelburga oft Ida. Ende de groote Koninck Lotharijs voorgeſeyt / int dertichſte Jaer ſijns Rijcx / ordineerde hem dan Puppijn ende zijn na-komers / ſouden zijn de meeſte Regeerders ende Swaerdtdragers des huys van Vranckrijck / ende maecte hy den eerſten Hertoghe van Brabant ende neder Oostrijck / oft anders gheheeten kleyn Lotrijc / dwelcke is ghelegen tuſſchen den Rijne ende de Schelt / om dat vanden Koningen van Vranckrijc te leene te houden: ooc hadde hy te regeren van des Koninx wegen / 't lant van der Elven totter Moeſelen: Hy was een wijs / deuchtlijc ende rechtheerdich Prince / eñ ſijnen Heere den Koninc getrouwe / hy en dede ooc niemant ongelijck om des Koninx wille / alſoo de Regeerders ghemeenlijck plegen / noch hy en nam geen gaven van yemant om trecht te corrumperen / ſoot nu dagelijcx (eplacen) dickwils gebeurt / alſoo minde hy den aertſchen Koninck / dat hy den Hemelſchen Koninck nochtans boven hem eerde. Waerom dat hem de Koninck Lotharijs in grooter weerden hadde /

Digitized by Google

hadde/ dien hy bevant God te minnen/ ende tot hem gecouwe wesende/ ende hy beval hem sijnen sone Dagobert te regeren/ also hy noch jonck was: Dese Koninck Lotharijs starf in 't Jaer vijf C. ende xxv.

Dat XXX. Capittel.

Van Koning Dagobert van Vranckrijc, ende hoe hy de Saſſens ende Vrieſen bedwonck, ende deſtrueerde Wiltenburgh, ende dede dat weder opbouwen, ende een kercke daer in ſetten.

DAgobert Koningh Lotharijs ſoon/ wert na ſijnen vader Koning van Vranckrijc/ eñ kreeg/ by wijſe rade Hertoge Puppijns bā Brabant/ lof/ prijs/ ende eer bandē volcke. Eñ om wijſlijc te regeren/ nam hy tot ſijner hulpe Biſſchop Arnout van Mets/ ende Biſſchop Cunibert van Ceulen/ eñ den eerbaren ende wijſen Prince/ Hertoge Puppijn van Landen, dien ſijn vader Koning Lotharijs den eerſtē Hertoge van Brabant hadde gemaeckt. Och hoe ſalich is dat lant/ daer de eerbare en wijſen regeren/ oft daer de Regenten eerbaerheyt ende wijſheyt ſoecken/ eñ door deſe raetſluyden voornoemt/ is deſe Koning Dagobert tot ſulcker ſame/ van Juſtitie te doen gekomen/ dat de Heydenen ende Slabē/ by der riviere bander Donauwe woonēde/ alle diſkoorde ende twiſte aē deſē Koninc ende ſijne raden gebliebē zijn/ maer alſoo 't dickwils gebeurt/ dat de Princen al ſijn ſy goet/ datſe nochtans verarghert worden/ by quade oorſtickers ende flatteerders/ eñ by quaden rade/ ſoo worden de goede verdruckt/ ende de quade ongetogen/ eñ dan volghter na vele quaets/ ſoo ghebeurdet van deſen Koningh Dagobert: want deſe Hertoge Puppijn, dien geleert ende van jonex bewaert hadde/ wert voor hem alſo vermaert/ dat hys siē noch hooren en woude: want hy hem berispt ende gestraft hadde/ van ſijne verdoolthey eñ quade wercken/ maer ten leſten by Gods gratie quam Koningh Dagobert tot kennisſe/ ende gaf hem te bewaren ſijnen ſone Sigebert, die naemaels Koninc wert bā Oost-Vranckrijcke/ daer af dat Mets de hooftſtadt is. Ende Koninc Clodoneus ſijn broeder ſat als Koninc in West-Vranckrijc daer Parijs de hooftſtadt af is: deſe Sigebert als hy geboorpt wert/ veertich daghen out weſende/ van ſinte Amant Biſſchop van Tongeren oft Maeſtricht/ ſoo aenvoorde hy met klare ſtemme/ ſeggende Amen. Op een tijt als Koningh Dagobert vernomen hadde/ dat de Slaven in 't lant van Duringen ingekomen waré/ heeft hy veel volcx bergadert/ ende quam op den Rijn om deſe Slaven te weder ſtaen/ daer weſende baden hē de Saſſens/ dat hy ſijns vaders tribuyt woude lichten/ dat nochtans niet meer en was dan vijf hondert Oſſen 's jaers/ eñ indien hy dit doen wilde/ ſo loofden hem de Saſſens op haren koſten de Slaven weder upten lande te verdrijven/ d' welck den Koning belieft heeft/ ende de Saſſens bergaderdē alle hare macht/ eñ verdreven de Slaven weder upt Duringen: Daer na ontrent de jaren ſes hondert eñ een-en-veertich/ heeft Koning Dagobert bergadert groot volck van wapenen/ om te bedwingen de Nederſaſſen/ dat ſijn de Vrieſen/ eñ quam eñ belagh dat groote ſlot te Wiltenburg/ het welcke hy met krachte wan/ eñ vernielde ſeer. Eñ op deſe ſtede debe hy weder maken een groote ſtarcke veſte eñ ſtede/ eñ debe die noemen in latijn Trajectum, dat 's eygentlijc in duytſch te ſeggen/ een Overveer of Overtocht: waarumen daer over-voer ende vertolde dē Caſtilepn van Wtrecht/ van menigerhande koomenſchappe eñ goeden/ die by den Rijn ende der ſouter Zee voeren. Andere ſeggen/ ende is wel alſo geloofliſt/ om dat Tricht opter Maſen/ dat is Maſtricht/ meer te lande waert in lept/ ſo wert dit geheeten Wtrecht/ om datter upwaert lept by der Zee. Ende binnen deſen Burcht ende veſte/ debe Koninc Dagobert houwen eñ maken/ de eerſte Kercke in de eere van S. Thomas des heyligen Apoſtels/ daer hy Prieſters in ſette/ om dat Heydenſche volck te beheeren/ maer 't was al om niet dat ſy arbeyden/ want dit hertneckige volck en woude niet hooren na den woorden der Prieſterē/ eñ des heyligen Chriſten geloofs/ eñ branden de kercke ontſticken/ende verdeſtrueerdeſe/ eñ verdreven de Prieſteren upt deſe ſtede van Wtrecht/ eñ upt haren lande: eñ als Koningh Dagobert deſe ſtede ende plaetſe weder opgetimmert ende gebouwet hadde/ mette voorſz kercke/ committeerde ende beval hy den Aertſ-biſſchop bā Ceulen/ ghenoemt S. Cunibert, deſe kercke ende dit volc te regeren/ ſtueren ende leeren inden wegh des ſalichepts ende Chriſten geloofs/ de welcke daer ſont geleerde Prieſters ende Kercken/ om dat volc te beheeren/ maer als voorſept is/ 't was om niet dat ſy deden: want de Vrieſen deſtrueerden de kercke/ ende verjaegden de Prieſters ende Kercken. Ende togen voort in Hollandt/ roobende ende brandende/ vanghende ende ſlaende de lupden ter doot/ ende byſonder die 't Chriſtē geloove aengenomen hadden. Ende men ſal weten dat het Sticht van Wtrecht op die tijt mede Hollandt oſte Battavie gerekent was/ uptgenomen over Yſſel/ ende was een volck/ eendrachtelijc lebende met malkanderen/ voorloghende teghen de Heydenſche Vrieſen/ maer eben wel waſt al van de natien der Vrieſē/ al waſt dat ſy by den geloove geſchepden worden vanden Vrieſen/ ende bleven eendrachtelijck by malkanderen in eener eenheyt/ ende van eener manieren/ totter tijt toe/ dat ſy vanden Edelen Koningen vanden Vrancken/ in twee natien geſchepden ende gedeelt worden/ als in een Biſdom ende Graefſchap/ alſmen hier na hooren ſal. Eñ dat deſe eerſte Kerck van S. Thomas binnen der ſtadt van Wtrecht gefondeert ende ghesticht wert/ dat was in 't Jaer ons Heeren vij. C. ende xlij.

Hier begint de derde Diviſie/ ende heeft xcj. Capittelen.

De Linie der Paulen.

Anno vj. C. ende lxxxviij.

Dat eerſte Capittel.

SErgius d'eerſte bā dié name/ was de 87. Paus/ ende ſat 13. jaer/ acht maenden/ ende 20. dagen: Hy was een man van grooter heylichept ende leeringe/ ende inder Electie om eē Paus te kieſen/ was groote tweedracht/ want Theodorus eñ Paſchalis hadden oock ſtemmen/ maer upt de wille des Heeren/ quamen de partijen over een/ dat deſe Sergius Paus bleef. Door heylichept ende 't gebedt van deſen Paus/ by neerſtichept des edelen Hertogh Puppijns van Brabandt/ zijn de Saſſens ende Vrieſen/ overmidts de predicatie ende leeringhe des H. Aertſ-biſſchops Willeboort van Wtrecht/ den welcken deſe Sergius conſacreerde ende wijde/ totten H. Chriſten geloove gekomen/ alſmen in 't lange na hooren ſal. Na dat hy Leo des eerſten Paus lichaem verboert hadde tot Wirtzenburgh/ ſtarf hy/ ende wert met grooter weenen tot S. Pieters begraven/ de ſtoel ſtondt ledigh dry maenden.

Ioannes de ſeſte/ was de 88. Paus/ ende ſat dry jaer ende dry maenden. Deſe als ſommige willen ſeggen/ is martelaer geſtorven/ maer van wien/ oft waerom/ en weetmen niet/ hy leydt tot ſinte Sebaſtiaen begraven/ de ſtoel ſtont ledigh 50. dagen.

Ioannes de 7. was de 89. Paus/ ende ſat twee jaer/ 7. maenden/ 18. daghen/ ende was een heylich ende wel-ſprekende man/ hy timmerde in S. Pieters Kercke/ een Oratoor met een Outaer/ daer hy onder begraven wert/ 't Pausdom vacceerde dry maenden.

Siſinus was de 90. Paus/ ende ſat niet langer dan 20. dagen. Ende hoe wel hy gaen noch ſtaen en mochte overmits dat boet-vel/ nochtans en verſuymde hy niet te doen/ datter behoorde totter welvaren ende voorbaer der ſtadt/ ende ſijner onderſaten: hy is haeſtelijck geſtorven/ ende tot S. Pieters begraven/ 't Pausdom ſtont ledigh 2. maenden.

Digitized by Google

Constantinus de eerste van dien name / was de 91. Paus/ ende sat sesē jaer ende twintich dagen. Hy was alsoo goedertieren ende ootmoedigh / dat hy van allen menschen bemint woert. In sijnen tijden was tot Roomen een groote diere tijt 3. jaer lanc/ inden welcken hy den armen soo behulpelijck waer/ dat sy riepen dat hy upten Hemel gekomen waer. Tot desen Paus sijn gekomen twee Koningē upt Engelant/ van der Sassens geslacht/ ende renuncceerden de werelt / ende zijn beyde Monnicken geworden/ ende storven salichlijck. Onlange hier na starf dese Paus/ ende wert tot S. Pieters begraven / 't Pausdom vacceerde twee maenden.

Gregorius de tweede / was de 92. Paus/ ende sadt sesthien jaer/ negen maenden/ elf dagen. Hy was een uytermaten seer geleert man/ eñ beschermer der geestlijcker saken. Dese Paus heeft door sijn groote neerstichept ende vlieden den Duytschen totten heyligben geloobe gebracht/ sendende hem tot eenē Leeraer ende Pzeker / den heyligen man Bonifacium, die hy gewijt hadde tot eenen Aertss-bisschop van Ments/ ende woert namaels de tweede Aertss-bisschop van Utrecht / alsmen noch hooren sal: Hy excommunieerde ende debe inden banne/ dē Keyser Leo den derden/ om dat hy geboot alle dat Keyser-rijck door/ datmen der heyligben Beelden verbarnen / ende vanden mueren schrappen soude/ daer hem de Paus seer tegen sette. In desen tijden begonnen de Pausen meer dan sy gewoonlijc waren/ in tijtlijcken dingen / hen teghens den Keyseren te versetten/ om haer ongeloofs willen/ eñ mede dat Rijc te verwoeren / van d'een volc tot d'ander/ na dattet den tijt eysschede/ waerom dattet bekent woert/ dat de principael saeck van deser destructie des Keyser-rijcks is geweest ketterij. Ende daerom aenhingh dat gemeen Christen volck den Paus / ende bedwongen den Keysers haer tyranschap eñ ketterije te laten. Na vele goede wercken is desen Paus gestorvē/ ende tot S. Pieters begraven/ 't Pausdom vacceerde vijfendertigh dagen.

Gregorius de derde/ was de 93. Paus ende sat thien Jaer/ acht maenden/ vierentwintigh dagen. Hy was een geleert man/ in Griecxscher ende Latijnser spraken. Hy dede tot Roomen houden een Concilium van M. Bisschoppen: Inden welcken hy condemneerde den Keyser Leo den derdē/ om dat hy de Beelden der heyligen verbrande ende destrueerde. Ende heeft in 't selve Concilium ingesettet/ datmen der heyligben Beelden eeren sal/ ende haer violatoors gebannet. Hy starf ende wert tot sinte Pieters begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno vj. C. ende Lxxxvij.

IVstiniaen des voorseyden Constantijns de vierde soon/ wert Keyser ende regeerde in 't eerste tien jaer/ want hy tweewerf Keyser geweest is: Hy was een voorsichtich ende wijs man/ ende gaf den armen milde aelmissen/ ende maeckte vele goede Wetten ende lopen. Nochtans heeft hy hem daer in ontgaen / dat hy alsulcke decreten ende statutē (als sijn vader in 't Concilium van Constantinopel/ gemaect ende geordineert hadde / metten Paus Agathon) casseren ende te niet brengen woude/ waerom dat hy den Edelen ende burgeren hatigh geworden is / ende een Edel ende machtich Man vander stad Leoncius geheeten/ metten burgeren hebben hem gevangen genomen/ ende sijn neuse af-gesneden / ende inder ellenden gesēt tot Chersonen. Doe geschiede groote turbatie inder heyliger Kercken vanden ketters: want als gewelt geschiet inden oversten Pzincen/ so vermenigen de quade wercksers/ want er niemant en is diese corigeert van haer boose wercken/ ende dit heeft de heylige Kercke dickmael besocht.

Int leste jaer des Keysers voorschreven/ hebben de Saracenen dat Koninckrijck van Granaten ingenomen ende was in 't jaer ons Heeren 697. ende hebben dat beseeten ontrent vijf. C. jaer / tot dat men schreef M. CCCC. ende xc. doen Fernand Koninc van Aragon/ ende Elizabeth Koninginne van Spaenjen / dat weder conqueesteerden ende wonnen. Dierghelijcken wonnen de Heydenen doe mede geheel Africken / ende vele Christen gedoot ende verdreven eñ besittent noch tot opten dagh van huyden / dat seer te beklaghen is/ overmits dat de Christen Pzincen eplacen/ meer soecken haer eygen profijten/ dan dat heylige Christen geloobe ter vermeeren.

Anno vj. C. xcvij.

Leo de tweede oft Leoncius, een hooch gheboortigh Man van Constantinopel/ heeft dat Keyserrijck aengenomen / als Iustiniaen inder ellenden gesondē was/ eñ besat dat dry Jaer lanck. Hy sant een broom Capitepn/ met veel volcx van wapenen in Africken / om de Saracenē daer upt te verdrijvē / maer als hy sach dat hijs tegen den ongeloobighen niet houden en mochte/ is hy wederom tot Constantinopel ghetoghen by den Keyser/ om meer volcx te vergaderen: hier en binnen heeft dat heyr datter in Africken gebleve was / tot eenen Keyser opgeworpen/ geheeten Tyberius, ende dese is met alle dat volck tot Constantinopel gekomen/ eñ heeft den Keyser Leo ghebangen ghenomen/ ende sijn neuse af-gesneden / ende heeften gesonden inder ellenden / aldus is hem gedaen / als hy een ander ghedaen hadde.

Anno vij. C.

Tyberius de derde/ was Keyser seven jaer / eñ was een vanden Edelsten van Constantinopelen/ dese verdreef upter stadt Philippicum Nicephoors soon / die hem gonstich geweest was/ om Keyser te worden/ ende nam oock op te dooden den verdreven Keyser Iustiniaen: dit vernemende Iustiniaen, is getogen totten Koninck van Hongerpen Trebellius genoemt / ende met sijner hulp heeft hy Philippicum verjaeght ende verdreven/ ende is anderwerf Keyser geworden.

Op dese tijdt worden ghesien twee Cometen inden Hemel/ in de maent van Januario xv. dagen lanc/ van welcke de een ginc des smorgens voor der Sonne / eñ de ander volghde de Sonne des Avonts. Eñ hier na quam tot Constantinopel een soo grooten pestelentie/ datter binnen der stadt storven boven de dry C. M. menschen/ de salc des pestilentie was dat belegghe der Saracenen/ die dry jaer lanck voor de stadt lagē: want na datse Carolus Marteel upt Walslant eñ Spaenjen verdreven hadden/ hebben sy alle haer weerthept willen keeren op de stadt / want sy wel boven dry C. M. ende t' sestich M. wapene mannen verloren hadden/ in de strijden ende oorloghen.

Anno vij. C. vij.

Iustiniaen de Keyser voorschreven / als hy sijne vyanden verdreven ende eensdeels gedoot hadde/ eñ sijns leet gewroken/ ontboot hy by hem te komen den Paus Constantijn, 't welck hy dede/ ende wert met grooter feesten ende reverentie ontfangen/ eñ de Keyser is hem te voeten gevallen/ ende sijne voeten ghekust/ ende des Sonnendaegs inder Missen / gaf hy den Keyser vergiffenisse van sijne sonden / eñ dat weerde heylige Sacrament / hier nae heeft de Keyser tot bede vanden Paus/ alle privilegien vernieuwet/ die van sijne voorsaten der heyliger kercken gegunt waren/ daer na sant hy eenen Capitepn met veel volcx van wapenen/ op de stadt van Chersonen daer hy wijlen eer in ellenden gelegen hadde/ ende hem veel verdriets ende spijts inder ellendichept gedaen hadden / om de stadt te winnen eñ dat volck te dooden: doe koren sy tot eenen Hooftman den voorschreven verdreven Philippicum, ende maecten hem Keyser/ ende togen met alle haer macht / ende versloegen den Keyser Iustiniaen met sijn soon Tyberius doot / na dat hy noch 6. jaer wederom ghеregeert hadde/ ende in als vijfthien jaer.

Anno vij. C. xiij.

Philippicus woert Keyser ende regeerde twee Jaer/ Dese was een ketter: want hy geboot datmen alle de Beelden verbarnen ende af schrappē soude upter kercken/ ende geboot den Paus Constantijn dat hy met hē daer in wilde consenteren / waerom dat de Paus ende de Romeynen hem voor gheenen Keyser ontfanghen wou-

wou-

wouden/noch sijne mutsen alsmē plach te nemen. Eñ de Romeynen verbolghden hem met een groot heyr/ tot in Sicilien eñ Anastasius de hooftman bingh hem/ ende stack hem de ooghen uyt/ ende sloot hem in eenen duysteren kercker. Anno vij. C. xv.

Anastasius wert Keyser/ eñ regeerde dry Jaer. Als hy in sijn mogenthept onlanck geseten hadde/ heeft hy hieben aenden Paus Constantijn te Roomen gesent/ dat hy de regulen eñ statuten des sestē Conciliums onderhouden wilde/ eñ een beschermer wesen des Christen gheloofs. Daer na wert dese Anastasius daer toe gedwongen/ dat hy in een Klooster gaen moeste/ ende Priester worden/ d'welck hy ghedaen heeft/ ende heeft God wooyt ghedient in ruysten ende weden.

Anno vij. C. xviij.

Theodosius de derde/ sat in 't Rijc tegen sijnen wille een jaer/ ende want hy een onedel Man was/ als een schryber ende looper/ der gener die de Coue eñ Accijse bander stadt pleghen te bewaren. Niet te min als hy Keyser gewoyden was/ heeft hy hem selvē wijslijc gedragen/ ende een beschermer geweest des geloofs/ alsoo dat hy ghecheeten wert/ de aller Christelickste Keyser. Ende om dit te bewijsen/ geboot hy datmē alle de beelden der heyligher/ die sijn Voorsaet Philippicus verbrant/ vernielt/ ende verboden hadde/ weder soude vermeuwen ende opsetten/ hy is in 't eerste jaer sijns Keyserrijcx van sijnen Nasaet af-gewoyden van 't Rijck/ ende want hy rustigh ende ootmoedigh van herten was/ is hy in een Klooster gegaen/ ende Monick ghewoyden ende diende God in weden.

Anno vij. C. xix.

Leo de derde/ is Keyser gewoyden/ ende sat in't Rijc vier entwintich Jaer. Dese wert vanden ketters bedroghen/ ende is van 't Christē geloof tot grooter dwalinghe ende sotternije ghecomen/ so dat hy geboot datmen alle de Beelden der heyligen verbarnen ende vernielen soude/ allegerende ende seghghende/ dat Afgodischap was beelden aen te bidden. Niet verstaende dattet veel scheelt den ghemaelden Beelden aen te bidden/ ende dooz de Historien der gemaelder oft gemaeckter Beelden te leeren/ wat men aenbeden sal: want dat de schryfturre geest den geleerden/ dat gheeft ende onderwijst den ongeleerden leeken de geschilderde Beelden/ waerom dat hem de Paus Gregorius de derde/ vermaende dooz 't bevel des Concilij/ dat hy wel met M. Bisschoppen hielt ende Prelaten/ dat hy sijne dwalinge soude af-stellen: want dat Concilium gheboot ende verboot opten banne ende eeuwige maledictie/ datmen geen Beelden verbarnen/ vernielen noch uyt doen en soude/ maer houden de oude ghewoonten ende 't ghebruyck der heyliger Kercken. Maer de Keyser heeft des Paus banne ende des Concilijs statuē versmaet/ ende hebbe vele luyden dooden die hem contrarie waren in deser saken. Eñ hy is in deser maledictien ende verbaerlijcken banne ghestorben/ ende daerom scheyden hem vanden Keyserrijck heel Italien ende Spaenjen. In dese tijt began de ketterp van sommighen/ die de Beelden der heyligen (welcke der leeken boecken zijn) wouden af-nemen/ verbarnen ende vernielen recht oft Af-godischap geweest waer: dit quam uyt ingheven der ongeloovbiger Saracenen. Aldus blijckt et hoe dat de H. Kercke altijt groeyent ende verbolcht wert.

Dat II. Capittel.

Hoe dat de heylige mannen sinte Wilfrijt, ende sinte Wigbert, dat heylige Christen geloove aller eerst in Vrieslant predicten.

NAder ghebooren ons Heeren 677. regeerde een Koning in Neder-sassen-lant/ oft Vrieslant/ genoemt Adgildus, eñ was des voorseydē Koning Beroalts soñ van Vrieslant/ die vandē grootē Koning Lotharijs verslaghen was/ als vooryeyt is. In desen selven tijden was een H. Man/ eerst Bisschop van Lindes-fern/ daer na van Marcie/ eñ ten lesten Aertsbisschop in Engelant/ genoemt Wilfridus: dese hadde opgenomen tot Roomen te trecken/ om sonderlinge saken te expedieren ende te schicken/ eñ is te schepe gegaen/ om over te seylen/ ende wert mettē winde verstecken aen de landē van Nedersassē oft van Vrieslant. Ende wert aldaer van den Koninc Adgildus ende van den Heydensche Vriesen/ eerlijc ende minlijck ontfangen/ ende bleef daer liggen de heele winter langh/ ende bestont hen te condigen ende te predicken dat H. Christen geloobe/ ende heeft sommige vanden Vriesen ende Hollanders totten H. geloobe gebracht ende gedoopt/ ende als hy een wijl tijts daer gelegen hadde/ is hy weder van daer gereyst. Hier na heeft sinte Egbert, die oock Bisschop van Jorcke was/ gesonden sijnen discipel/ een heylich Man ende Priester/ genoemt Wigbertus, om inder Nedersassen ende Vriesen lant met noch twee H. Mannen ende Priesteren/ om den ongeloobigen Heydenen te condighen dat woort Gods. Maer overmits des duyvels ingeven/ is dat volc met haren Koningh Rathbolt van Vrieslant/ in haer dwalinghe gebleven/ ende Wigbertus en heeft daer gheen profijt noch vrucht mogen doen/ ende is wederom in Enghelant ghekomen/ na dat hy aldaer twee Jaer langh/ te vergheefs dat Woort Gods met grooter vierichepdt ghepredickt ende gecondicht hadde/ in 't Jaer vij. C. ende Lxxxj. onder den Koninck Rathbolt, Adgildus soon voornoemt van Vrieslant.

Dat III. Capittel.

Van Puppijn van Harstel, ende hoe hy de Vriesen bedwanck.

PVppijn, Hertoghe Angijs ende Begge sijner huysvrouwen sone/ wert Hertoghe van Brabandt ende van Lothrijck/ eñ was oock gelijt sijn voorvaderen/ des Koninex van Francrijck oberste Raet eñ swaertdrager/ ende hiet Puppijn van Harstel/ om dat hy tot Harstele/ ghelegen tusschen Tricht ende Ludic/ op de Mase eerst verve maecte een slot ende sijn wooninge. Oock hadde hy binnen der stadt van Ceulē een Burcht gheheeten dat Capitolium, dat nu is ons vrouwen kerk/ dewelcke bedient wert vanden Canonissen edele jonc-vrouwen. Hy hadde tot eenē wijve een edel jonc-vrouwe/ eñ was genoemt Plectrudis, in duytsch Blytert/ daer hy aen wan 3. sonen/ als Drogo, een Prince van Kempelant/ Grimoalt die tot Lupdic martiliseert wert/ van een genoemt Mingarius Koning Radbolts dienaer van Vrieslant/ ende rustet daer in S. Iacobs kercke/ ende hadde Koning Rathbolts dochter te wijve Theudelinde, ende de derde soon hiet Silvinus, ende rustet tot Chimay in sinte Pieters kercke. Ende noch hadde hy een dochter genoemt Noortburch ende plach tot Ceulen te ligghen in 't Capitolium, maer rustet nu in 't Cathuser Klooster buyten Codelents opten Rijn. Ende dese dry sonen storven voor haer Ouders: dese Hertoghe Puppijn ontginck hem na den doot van sijne voorseyde wettige kinderen in overspel/ met een schoone edele Jonck-vrouwe gheheeten Alpaijs oft Adelheyt, daer hy aen wan den vromē Prince Kaerl Marteel, ende want Hertoge Puppijn aldus vergeckt ende verlieft was op dit wijf/ so strafte ende berispte hem de H. Bisschop van Ludick. S. Lambrecht, seggende dattet sijn wettich wijf niet en ware/ want Blytert sijn wettich wijf noch leefde: d' welc vernemende Dodo Prince van Oraenjen Alpaijs broeder/ als de ghene die schade daer by dachte te hebben/ waert dat Puppijn sijn suster liete/ so dede hy S. Lambrecht dooden by nacht tot Ludic/ daer hy in sijnen gebede lach/ ende wert misdien een rechtveerdich martelaer/ ghelijck sinte Ian Baptiste. In desen Hertoghe Puppijns tijden/ starf Koningh Diderick van Vrancrijc/ eñ na hem wert Koninc/ Clodoveus sijn sone/ eñ die starf sonder kinderen/ eñ de Kroone quam op sijnen broeder Hildebert, die anders niet vele machte en hadde/ dan hy Koninck hiet: want hy en hadde wijshept noch verstant. Ende Hertoge Puppijn hadde alle 't lant in sijnen handen/ ende hy gaf den Koninc dat hy verteerde/ ende vermeerde des Koninex palen eñ landē seer/ soo dattet al sijn was tusschen Spaenjen ende den Rijn. Dese vromē Hertoghe Puppijn hadde vele oorlogen tegen de Vriesen/ Sassens/ Swabens ende an-

Digitized by Google

dere natien/ die hy met grooten spoet al verwan. Daer na stelde Hertogen Puppijn hē toe met groot volck van wapenen/op de Heydensse Vriesen / die Hollandt mede besaten/dat al onder de Provintie van Vriesland mede gherekent was / die menighe schade van rooven ende branden in Oost-Francrijc gedaen hadden. Ende hy belach de stadt van Wtrecht met grooten heyre / ende met grooten arbeyde ende aussaulte kreech hy de stad/ ende der Vriesen koning genoemt Rathbolt, verdreef hy upter stadt. Ende hy sant den heyligen man S. Willeboort, die met twaelf geestlicke gesellen upt Engelant gheboren was in Vrieslandt / om den Vriesen/ Hollanders ende Zeelanders te condighen den wegh des eeuwigen salichepts/ als ghy na hoozen sult.

Dat IIII. Capittel.

Hoe dat sinte Willeboort geboren wert, ende in dese landen quam om dat Woort Gods te prediken, den Vriesen ende Hollanders.

OM met kozten woozden/Willeboorts af-komste gheboozte ende boozgangt te vertellen/ soo ist ons van noode te weten dat de Nedersassens dienen Vriesen heert / met haren Hertoge Eugistus dat groote Eylant van Brittanie becrachticht eñ gewonnen hadden/als doe boozt woonende bleve/ eñ Coningen daer in maertē na haren sinnē als boozsept is. (Tottē welcken de Paus Gregorius de eerste twee heylige ende geleerde mannen/om desen Engelschē Sassens eñ Vriesen tot Chzisti geloobe te brengen/ gesonden heeft / upt welcken Sassens ofte Vriesen / upt Godlicker boozsichticheyt dat H. sint Willeboort geboozē is/van edele hoogsgeboozdige Chzisten ouders/wiens vader genoemt was Wilgis oft Willigius, ende sijn Moeder Oronia, die een wonderlijt teycken sach/doe sy Willeboort in haer lichaem noch droegh. Als dat sy sach/op eener nacht in haren slaep eñ visoen/datter eē nieuwe Maen inden Hemel verscheen/die sy sach met grooter verwonderniſſe/datse half vol werde in kozten stonde/ eñ wies totter condichept haers volle lichoes / eñ viel ten lesten seer haestelick in haer mont/ also dat al haer leden schenen klaer eñ vol van lichte te wesē. Doe dese vrouwe Oronia ontsprang upt dien visoen/eñ als den dagh gekomen was/ging sy haestelijc tot een geestelijc Vriester / eñ gaf hem dit te kennen. De Vriester antwoozde ende sepde: Dat sy eenen soon in haer lichaem ontfangen hadde/eñ dragende was / die als de Maen den 't klepn totter volmaectter rondheyt komende/ soude metten lichte des waerheyts de dupsternisse der ongeloobiger menschē verdzijven/ eñ soud'se brengen tot kennisse des eeuwigen lichts / welc Christus Iesus selver is/als hy tuyget int Evangeli/seggende: Ic bē dat licht des werelts/twelck also in Willeboort volbzocht is: Want na dat hy geboren/ gedoopt ende tot sijn Jaren gekomen was/is hy ter scholen gheseut by geestlijcke Mannen der Kercken van Kippers / in welcke plaets hy also inder leeringe eñ deucht̄ by der gratiē Gods gepzofiteert heeft/eñ voozt gegaen is/dat hy by consent van sijnen Abt in Vzlant obergetoghen is / tot dē H. Vader ende Bisschop Egbertus genoemt/ eñ tot den H. Man eñ Vriester geheeten Wigbertus, vanden welcken Bisschop / Willeboort Vriester gewijt ende gemaeckt is. Hier en binnē sant dese Bisschop Egbert sijnen mede-discipel eñ Vriester Wigbert voozsoemt in Germanien/dat is in neder-Duytslant/ om aldaer den ongeloobigen 't woozt Gods te kondighen/ maer obermits des Duyvels ingeven / is dat volck in haer dwalinghe ghebleven / ende Wigbertus en heeft daer geen profijt noch vrucht moghen doen ende is wederom in Vzlant gekomen. Daer na doemen schreef ons Heeren Jaer ses C. ende xc. heeft de H. Geest in Willeboorts herte/een groote vlamme ende yver des gheloofs ontsteken / alsoo datter hem niet ghenoech en scheen te wesen / dat hy tot dien daghen toe alleen inde Religie hē ghevoeffent eñ geexerceert hadde/tē waer sake dat hy oock ander menschen in't voortrondigen des waerheyts niet voor en stonde. Dit voor hem nemende / heeft hy ghehoozt vanden voornoemden Vriester Wigbert, die upt Oost-francrijc oft Vriesland wederom in Engelant ghekomen was / als boozsept is/datter seer grooten houdt sonder twijfel in 't Noozden was/maer luttel arbepts luyden: waerom dat Willeboort hem reede gemaeckt heeft/upt ingedinge des H. Geests/ende upt sijns moeders visoē/ ende heeft goetwillige mannen oot daer toe gevonden/ ende met hem genomen / vanden welcken de principael dese elf gheweest zijn: te weten Swigbertus, Willibaldus, Abt Lebuinus, Winibaldus. Twee Ewalden Vriesters/Werenfridus, Mercellinus, Accha, Widbertus oot Vriesters / ende Adelbertus Levijt des Koninex soon van Deyzen in Engelant. Eñ want alle dese voornoemde mannen haren oorspronck hadden vande Sassen ende Vriesen die Engelant ingenomen hadden/ soo konden sy oock wel in dier spraken den Vriesen dat Woozt Gods verkondigen. Met dese voornoemde heylighe Doctozen is Willeboort t' scheep gegaen/ende heeft in den mont des Rijns zijn zeyl ghestreken / ende hebben daer een weynigh tijts gerust/ ende zijn voozt gevaren door Leyden / na dat slot Wiltenburgh / datmen Wtrecht noemt/gelegen opten oever van den Rijn. Ende besonden aldaer met grooter yver ichept dat Woozdt Gods te predicken / seggh̄ende dat alle de Goden der Heydenen Duyvelen waren/ ende datse God almachtich met al haer dienaers in 't Helsche vyer verbarnen soude. Maer want dat volck lieber hadde in de dupsternisse der Afgoden met haren Koninck Rathbolt te blijven/soo en konde Willeboort gheen vrucht doen eñ is totten Hertoge Puppijn van Brabant ende groote-meester des Koninex huys van Vzancrijc getogen/ ende aldaer een tijt gebleven/ende de disteken der afgoderije uptgeropt/ende dat puere saet des heyligen gheloofs overvloedelijck daer weder ghesaept.

Dat V. Capittel.

Hoe dat Hertoghe Puppijn den Koningh Rathbolt van Vrieslant verwan, ende hoe S. Willeboort een Bedehuys met een Fonte gesticht heeft, inder eeren des heyligen Kruys.

DAer na doemen schreef vj. C. ende xvij. heeft Hertoge Puppijn van Brabant eē groot heyr vā volck vergadert/is met al den hoop op de Vriesen getogen/ daer teghens quam Koninc Rathbolt met sijnen Vriesen/ maer Puppijn heeften verwonnen / ende daer toe gebzocht/dat hy 't heylige doopsel ontfangen soude. Daerom dat Hertoge Puppijn weder in Francrijck komende / Willeboort met sijnen ghesellen weder in Vrieslant gesonden heeft/ om den Koninck Rathbolt met sijn volc totten geloobe Chzisti, eñ 't heylige doopsel te brengen/maer want hy door des Koninex Rathbolts wreetheyt ende verhartheyt niet bedzijven noch voderen en mochte/ is hy wederom na oost-francrijc dats Wtrecht/getogen / daer hy ontlanex dat volck tot Chzisti kennisse ende geloobe gebracht hadde / welcke stadt van Wtrecht doe noch stont onder de heerschappye ende mogentheyt der Koningē van Francrijc/ als vandē tijt af/dat sy Rathbolt der Vriesen Koninc daer upt verdreven hadde als boozsept is. Ende siet de heylige man Willeboort is 't Wtrecht gebleven / eñ heeft veel Vriesteren by hem vergadert / eñ heeft by de verballen ende omgewozpen kercke vanden Vriesen / die wijlen eer Koninck Dagobert van Francrijck in der eeren van sinte Thomas hadde gheslicht / een Bedehuys ende Capelle inder eeren des heyligen Cruys getimmert / ende een Fonte des heyligen Doopsels daer in geset/om dat daer / obermits de starcheyt des slots dat daer stont/alle goetwillighe menschen souden mogen dat Sacrament des Doopsels sonder sozghe ende vreese ontfanghen / ende hy heeft sijne discipelen hier ghelaten ende is wederom in Francrijc tot Hertoghe Puppijn ghetoghen / ende dit Bede-huys ende Fonte wert gheslicht in 't Jaer ons Heeren ses hondert ende vijf-en-tnegentigh.

Dat VI. Capittel.

Hoe dat S. Willeboorts discipelē alle het lant door liepen,

Digitized by Google

liepen, ende hoe Zwigbertus in Enghelandt Biſſchop ghewijt werdt.

OP deſe tijt woonde de vertwijfelde Koning Rathbolt van Vrieſlandt (als hy upt Vtrecht verdreven was bā Hertoge Puppijn bā Brabant) in een eylant geheeten Foſtelant/ eñ was nae ſijnen afgod die Foſte hiet/ Foſtelant genoemt/ eñ was ſeer vermaert eñ geeert inde landē. Hier en binnen dat Sinte Willeboort upten lande was/ hebben hem ſijne diſcipulen in gelijckenuſſe der Apoſtelen van een ſcheyden in diuerſen plaetſen/ om twoort Gods wijt ende breet te ſayen: Eñ ſijn gecomen inde Prouincie van Foſtelant daer Koning Rathbolt reſideerde eñ woonachtich was/ eñ beſtonden daer dat woordt Gods met grooter hperigheyt te preken/ eñ deſtrueerden de Tempelen der afgoden/ Iupiters eñ Foſte: maer ſy en beleerden daer niet meer/ dan alleen doy mannen totten H. Chriſten geloove. De Koningh Rathbolt dit verhoorende/ wert upter maten toornich/ want hy den Chriſtenē ſeer hatich was/ eñ om der injurie die ſijne afgode aengedaen waren/ bede hy booden den H. Prieſter Wigbert, dien hy daer te hooren als hy dat geloove daer preken de was/ verjaecht ende verdreven hadde. Deſe H. Man hadde altijt onſen lieben Heer gebeden/ dat hy ſijn bloet voor dat H. Chriſten geloove ſtorten mochte/ eñ Martelaer ſterven/ dwelck nu in hem volbracht is/ eñ de Koning verjaechde ende verdreef alle de ander diſcipulen ende Chriſtenen upt ſijnen landen: Onder deſen diſcipulen/ was mede de edele jongelinck genoemt Swigberr, eñ was des edelen Graven ſoon van Noztingram geheeten Sigebrecht, van hoogen eñ edelen geſlachte geboren: Zijn Moeder was geheeten Bertha, eñ haer moeder was de edele vrouwe Oſtrida, wiens Vader was Ethilrethus, ende was Oſtus ſoon/ wiens Vader was Fugiſtus de Vrieſe/ daer dat Lande Enghelandt ſijnen naem af heeft/ als hy Engelant geconqueſteert eñ gewonnē hadde/ als voorſept is. Deſe grave Sigebrecht ende zijn huysvrouwe waren debote Chriſten luyden/ eñ hadden deſen Swigbert haren ſoon/ in allen deuchden ende heylichept opgheboedet. Als Swigbert dan upt Vrieſlandt verdreben was/ is hy metten Prieſter Marcellijn eñ Werfoort gecomen inde groote Stadt van Wijck te Duerſteden/ ende heeft albaer dat H. geloove gheondicht eñ gepredickt/ waerom dat hem de Prieſteren der afgoden in een kercker ſetten/ meenende hem des anderen daegs heymelijck te dooden: want ſy 't openbaer niet en dorſten doen/ overmidts dat de ſtadt ſtont onder den Chriſtē Prince van Vranerijc/ Maer de Enghelen ons Heeren heeften daer upt verlost ende gebrijt/ ende de H. man Swigbert heeft daer veel volcx bekeert. Daer na quam hy tot Hagenſteyn daer hy een menſch die blint geboren was/ ſiende gemaeckt heeft/ eñ doo dit mirakel bekeerde hy alle 't volck van den Dorpe. Een weynich tijdts hier nae is hy metten Prieſter Accha, eñ den twee Ewalden Prieſteren/ met Marcellijn ende andere nieuwe gedoopte Chriſtenē in Engelant getogen totten Biſſchop Wilfrijt van Merchien: want de H. Man Egbert Biſſchop van Jorcke doe ter tijt ſeer kranck was/ eñ worden van haer Ouders eñ vrienden ſeer gracieus eñ minlick ontfangen. Eñ met grooter inſtancien eñ beden verkregen ſy dat deſe Swigbert geconſacreert eñ gewijt wert tot eenen Biſſchop/ met grooter ſolemnitepten eñ blijſchappen/ op S. Bertolomeus dach/ int jaer ons Heeren vj. C. eñ xcb. Ende als ſy daer een wijl tijdts ghebleeft hadden/ namen ſy oorlof eñ ſijn weder tſcheep gegaen/ eñ quamen weder int ſlot te Wiltenburch oft Vtrecht/ ende werdt albaer met grooter eerweerdichept ontfangen/ niet te verſtaen dat hy Biſſchop van Vtrecht was/ maer dat hy was des H. Mans Sinte Willeboorts de 1. Aertsbiſſchop van Vtrecht ſijne mede hulper ende mede-Biſſchop: want terwijlen dat S. Willeboort tot Roomen was/ heeft deſe H. Man S. Swigbert alle dat lant door geloopen/ prekende eñ doende bele miraculen. Ende is gecomen int Graefſchap van Teyſterbant/ gelegen inde Betue/ eñ heeft albaer alle dat volck vanden lande met ſijnen H. Woorden eñ onderwijſingen totte H. Chriſten geloove gebracht/ doede eñ weerkende bele ſchoone miraculen/ als den blinden ſiende te maken/ den kreupelen gaende/ den doode verweckende ende meer andere/ die te lange ſouden vallen te ſchrijve als ſijn Legende dat upt wijſt. Ende heeft albaer beele tempelen der afgoden/ in kercken der H. geconſacreert ende gewijt. Te weten de kerck tot Sanctwijt by Tpel inder eeren van S. Vincent martelaer: In Arkel inde eere der reyner Maghet Marien, In Hoornaert inde eere bā S. Dyonys Biſſchop ende Martelaer. Ende ſo voort dier gelijckē in ſchooner Woert/ in Ouſpoesden/ in Aelbrecht/ in Woudrichem/ in Ghijſen/ in Rijſwijck/ in Almkerck/ in Malſen/ in Arkom/ in Adeſaet eñ in veel ander plaetſen heeft hy met grooter debotie/ ende neerſtige leeringe dat volck bekeert ten H. Chriſten geloove ende gedoopt. Ende als hy de kerck tot Malſen wijende was/ int jaer vj. C. ende xcbj. upten vijf. dagh van October/ was inder ſtadt van Wijck te Duerſteden een eerbaer broom Ridder ende hooftman/ geheeten Heere Gonthier bā Andegyen: deſe hadde een ſoon by ſijner Ruysvrouwen Machtelt, die gheheeten was Splinter van Andegyen/ ende waren al te ſamen noch Heydens/ Afgoden aenbiddende. Deſe Splinter als hy onderſoecken ende ſien woude de feeſte bander Kerckwijinge/ is hy tſchepe gegaen om den Rijn oft de Lecke over te varen/ ende is hy ongeballe upten ſchepe gevallen inden Rijn/ ende verdroncken. Den welcken de Heylige Man ende Biſſchop Swigbert bander doodt verweckt ende op heeft doen ſtaen/ ende Heer Gonthier met zijn Wijf ende Splinter haer beyder ſoon/ met ontallijck veel volcx zijn ten Chriſten geloove bekeert ende gedoopt geweeſt.

Dat VII. Capittel.

Hoe dat Sinte Willeboort conſacreert ende gewijt werdt te Roomen tot eenen Aertſchen Biſſchop van Utrecht.

BInnen deſen tijden dat S. Swigbert dus neerſtich was inden bouwe der bekeeringe/ eñ dat ontruptr der Afgoderije uptē lande verdreef/ was S. Willeboort noch in Brabant. Eñ door groote inſtancien eñ ootmoedige ſupplicatien des voorſchreven Puppijns, want hy in hem ſach groote volſtandichz te predyckē het woort des H. Evangelijs/ Vkreech hy aen hem dat hy tot Roomen tooch/ gevende hem mede brieven van credencien eñ ſupplicatien aenden Paus van Roomē. Sergius Paus/ de eerſte van dien name/ wert in ſijnen viſioen vanden Engel vermaendt/ dat hy deſen Willeboort weerdelickē ontfangē eñ Biſſchop conſacreren wilde/ de welcke de Paus met grooter eeren ende ſolennitepten gedaen heeft/ ende ordineerden op S. Celilien dach/ ende in hare Kerckhen tot eenen Aertſ-biſſchop van Vtrecht/ bercierende hem met eenen ſchouder-mantel/ ende gaf hem eenen nieuwen name/ ende hietē Clemens/ ende behielt hem een wijl tijts by hem/ ende ſant hem weder met blijſchap tot Hertogh Puppijn, ende tot ſijnen bevolen ſchapen/ ende als deſe Clemens die Willeboort hiet/ de benedictie vanden Paus ontfangen hadde/ is hy weder gekeert in Duytſlandt/ ende Hertoge Puppijn heeft Willeboort, komende van Roomen/ ſonder vertret in Wattabien tot Vtrecht geſondē/ daer hy onlanck te voren den Koning Rathbolt der Vrieſen upt verdrevē hadde/ eñ korts daer na vernemende Swigbert dat Willeboort van Roomen gecomen was/ is hy hē met grooter blijſchappē te moete getogen tot Emmric/ eñ heeften met grooter eeren ende eerweerdichept ontfangen/ ende verhoorende dat de H. Man Swigbert Biſſchop gheweyt was/ ende dattet Graefſchap van Teyſterbant mette geheele Betue/ eñ een groot deel bā neder-Vrieſlant ende Hollant/ overmits ſijne ſalige predicatie totten H. geloove gebracht was/ heeft hy God den Heere grootelijck gedanct met grooter innicheyt/ om dat de Eccleſie te Vtrecht int getal der Chriſtenen ſeer vermeert was. Eñ ſijn geſamender hant daer na tot Vtrecht getogen/ ende albaer int fondament van S. Thomas Kerck/ een Kerck van

Digitized by Google

Canonicken gefondeert ende gestight / inde eere van S. Martijn Bisschop van Tours / vast by dat slot Wiltenburch. Eñ S. Willeboort heeft dese Kerck met S. Swigbert gewijt / eñ zijn Cathedraal oft Bisschoplicke stoel daer geset / voor hem eñ alle sijn successeurs eñ Nakomelingen: Eñ dat Willebrordus Bisschop gewijt was tot Roomen / dat was int jaer vij. C. eñ xcvj. Ende dat sy te samen dese eerste Domkercke wijden / dat was int jaer vij. C. ende xcvij. want hy langer dan een Jaer tot Roomen ende in Vranckrijck was.

Dat VIII. Capittel.

Hoe dat Carolus Martellus, Hertoge Puppijns soon van Brabandt, Koningh Rathbolt van Vrieslandt verwan.

ALs Puppijn van Harstel Hertoge van Brabandt gestoruen was / ende sijn dry echte sonen voor hem doot waré / is Kaerl Marteel sijn bastaert soñ / die hy hadde by Alpays sijne ampe / Hertoge gheworde van Brabant / eñ oock Sweertdager ende oberste Raet des huys ende Koninck van Vrancrijc / ende heeft terstont groot volck van wapenen vergadert / eñ isser mede getogen ober den Rijn / eñ heeft de Swaben verwonnen / eñ een groot deel van Duytslant onder sijne jurisdictie gebracht. Hier nae heeft hy hem daer toe gegeven met grooter neerstichevdt / om den staet der H. Kercken te verhoogen / ende dat Christen geloobe te brengen / in allen Landen onder hem gelegen. Ende heeft sijnen eersten aenganck op de Vriesen gemaeckt / eñ haren Hertogh Poppo genoemt / met veel Vriesen verslagen / ende hadden hen lieber doot te vechten / dan dat geloobe aen te nemen. Ende heeftse also benaubet / dat hy daer Koningh Rathbolt genoemt / uyt Vtrecht verdreef metten sijnen / ende gaf edelen geboortigen Mannen / desen Kaerl Marteel tot een onderpandt / op conditie dat hy 't heylige Christē geloobe eñ doopsel ontfangen soude / maer doen Koning Rathbolt weder quā tot Medenblick / daer sijn Koninghlijcke sale eñ hof stont / nae dat hy van Vtrecht verjaecht was / ende sach dat de Tempelen eñ Afgodē in sijn lant / ende bysonder Medea sijn oberste Afgoddinne tot Medenblick staende (waer bā oock de stede haer name voert) banden heylighen man Wigbert Priester / ter neder geworpen eñ gedestrueert waren / eñ veel menschen gedoopt / werde hy seer toornich / ende en woude dat doopsel niet ontfanghen / als hy Hertoghe Kaerl Marteel belooft hadde / ende doode den heylighen Priester als voor geschreben staet. Dit horende Hertoghe Kaerl Marteel, heeft weder groot volck vergaert / eñ desen Koningh Rathbolt verwonnen ende in genaden genomen / beloobende hem sonder twijssel ende bedrogh dat heylige doopsel met alle sijne Onderseten te ontfangen. Nae deser aliance ende badinghe / is hy getogen op de Sassens / die noch Heyden waren / ende pleghen dickwils den Oost-franchen aen te vechten / ende groote molestatie te doen / ende heeftse mede verwonnen ende onder tribuyt gheset. Hier nae heeft hy sonder verdreck verbolght Lantfreet Hertoge van Almanië / een vrient ende hulper der Sassen / ende also benaubet / dat hy hem selven eñ alle sijne onderseten overgaf in handen van Hertoge Kaerl Marteel, eñ beloofde oock jaerlijcx tribuyt te gheven. Desghelijcx heeft hy oock verwonnen de Swaben / Beyeren ende alle 't lant totter Donauwe toe / ende Sassen totter Riviere bander Elben / datter noch stede noch slot in heel Duytslant en was / dat hem niet en gaf onder subjectie van desen Hertoge Kaerl Marteel.

Dat IX. Capittel.

Hoe dat Koningh Rathbolt beveynsdelijck totter Fonten quam om gedoopt te worden.

DEse voorseyde compromissie ende belofteniſſe vā Koning Rathbolt geschiet eñ gedaen wesende / is door Gods gehengenisse eñ ingeven in Vriesland gekomen de eerweerdighe Bisschop Wolfrannus van Zenonen in Vrancrijck / ende heeft de Koningh Rathbolt van Vriesandt met sijner bierige predicatie daer toe gebracht / dat hy begeerde gedoopt te wesen / nae der conditien ende belofteniſſe / die hy met Hertoge Kaerle Marteel lestwerf ghemaeckt hadde / ende Wolfrannus is metten Koningh gekomen tot Hoochwoude om gedoopt te worden / ende siet / doe hy met zijn een voet int font staende was / waerbyde hy / waer 't meeste getal sijner ouderen was / in Hemelrijck oft inde Helle? Doen seyde de heylighe Bisschop / alle die van u Ouders niet gedoopt noch inden heyligen Christen geloobe gestorben zijn / die zijn inde pijn der Hellen: Rathbolt hoorende dattet meeste deel sijner Ouders inder Helle waren / seyde / 't is oock beter dat ick volge 't meeste getal mijner Ouders ende vrienden inder Helle / dan u kleyne menichte der Christenē inden Paradijse / ende heeft sonder vertrec sijnen voet weder upter Fonten getogē / ende heeft dat H. Doopsel veracht ende versmaet: Nu wast een ghewoonte onder de Vriesen / datmen eenen des jaers daert lot op viel / den Afgoden offerde. Ende 't is gebeurt dattet lot gevallen is op een schoon jongelinck / Ovo ghenoemt / dit vernemende Wolfrannus de heylige Bisschop / badt den Koningh Rathbolt dat hy hem desen jongelinck gheven woude: De Koning antwoorde / ende seyde / siet ick sal dese jongelinck hangen na onser ouder gewoonten / wantet lot op hem gheballen is: Maer ist sake dat u Godt hem bander doot onthout / ick sallen u geven / eñ hy wert aldaer gehangen. De heylige Bisschop Wolfrannus heeft God ghebeden / staende byder galghe / dat hy den jongelinck wilde preserveren ende onthouden bander doodt / ende siet den bast metten banden zijn terstont gebroken / ende den jongelinck is sonder quetsinge ter aerden gevallen / dien de Bisschop op nam ende heeft hem gedoopt / ende daer nae Klerck ende Priester ghemaeckt banden Bisschop van Vtwaen / genoemt Regislant.

Dat X. Capittel.

Hoe dat Koningh Rathbolt van Vrieslandt vanden Duyvel verleyt wert, ende haestelijck starf.

DAt wonderlijcke werck ende mirakel de Koning merckende / begeerde van desen H. Bisschop ghedoopt te zijn: maer want hy verduchtende was dattet de Koningh met goeder herten niet en meende / stondt hy in twijssel oft voorbaer waer den Koningh te doopen / eñ schreef een brief tot S. Willeboort, sijn meeninge hier af te weté: Willebrordus schreef hem weder in deser forme / hoe soude hy geloobé die mijné H. broeder eñ mede-Bisschop niet gelooft noch betrout: want ic heb gesien dat hy met een bierige herté gebondē was / waer by dat ic versta dat hy gecondemneert eñ verdoemt is. Dit heeft Wolfrannus sonder meer den Koning doen weten / maer hy heeftet sijn spot mede gehouden / seggende aldus: Neen / ten sal also niet zijn als Willeboort schrijft / want ick hebbe in deser nacht eé visioen gehat / datter tot my quam een Engel / gekleet met een gulden kleet / hebbende op sijn hooft een goudē kroone / eñ sprack my toe aldus: O aller vroomste der mannen Koning Rathbolt, wie heeft u aldus bedrogē / dat ghy banden dienst der Goden scheyden wilt? en wilt dit inmer niet doen / maer blijft inden geloobe dat du van dijne Ouders geleert ende ontfangē hebst / eñ ghy sult komen totten gulden huyse eñ palayse / die ick dy inder eewicheyt kortelijck geben sal / hierom so ontbiet morgen by u te komen de Bisschop eñ Doctor der Christenen Wolfrannum, ende draget hem waer de huysingen eñ wooningen sijn der eewiger klaerheydt die hy u belooft heeft: Maer wāt hy u dit niet bewijsen sal mogen / so sent upt van beyden zijden Legaten ende boden / ende ick sal haer leydtsman wesen. De Bisschop antwoorde ende seyde: O edele mogende Koning / het is de Duyvel / die u in een ghedaente des goeden Engels bedriecht. Siet seyde de Koning / ick sal Christen worden ende dat Doopsel ontfangē / ist dat my van mijn God dese gulden wooninge niet vertoont en werdt. De H. Bisschop om den Koninc te voldoen / heeft hy zijn Diaken uytgesonden met een Vries van 's Koninck wegen. Dese twee / als sy een kleyn stuck weeghs upt Medenblick gegaen waren / so vonden sy bereyt staen haer leydtsman / als hy den Koningh belooft hadde / seggende aldus: haestet u seer / ende ick sal u wijsen ende vertoonen

Digitized by Google

nē de allēr-schoonste wooninge/die dē Koninc Rathbolt berept is. Gac de met malkander dooz een breede eñ onbekende werch / quamē sp op een straet bā gladde marmersteen gemaeckt/eñ sagen van verre een kostelijc huys van goude ende preciause gesteenten gesticht: Komende in 't huys/sagen sp daer binnē wonderlijcke cierheyt van eē Koninclijcke tijdoon/ende onspreckelijcker schoonheyt. Doen sepde haer heyder leytsman: siet/ dit is de woonstadt/ die den Koninck Rathbolt berept is. De H. Diaken verwonderde hem seer/eñ sepde aldus: ist dat dese dingen van Godt zijn/so bid ick dat sp eendrachtlijck alsus moeten blijven: Maer zijn sp vanden Duyvel/ so begeer ic van God almachtigh/dat sp terstont vergaen. Ende dit gesept/zegende hem de Diakē metten teecken des H. Cruys: ende siet/de leytsman is verandert in eenen duyvel/ ende al de kostelijcheyt des palays eñ cierheyts in slijc eñ slijm: ende sp stonden in 't middel van een poel eñ broeclant/eñ in rietsudden/eñ zijn met grooten arbeyt na dry dagheñ weder tot Medenblic gekomen / ende vonden den Koninc Rathbolt schielijcken gestorben: eñ sp vertelden den Bisschop/eñ al die 't hooren wouden/ wat hen inden weghe geschiet was/eñ de Vriese is gedoopt. Dese Koninc Rathbolt liet twee sonē achter/ de eene was genoemt Melgerus, eñ dese als hy gedoopt was/starf kozts daer na: de ander soon was gheheeten Adgillus, ende dese wert mede Christen/ eñ dede hem doopen / eñ stont onder tribuyt des Hertogen Caerls Marteel, gelijc sijn Vader. Ende noch hadde hy een dochter/genoemt Theudelinda, die te man hadde Grimoalt, Hertogh Caerls Marteels soon/ die van Koninck Rathbolts dienaer (ghenoemt Mingaert) vermoort wert tot Ludick/daer hy in sijne devotie lagh op S. Lambrechts graf/ ende lept aldaer in S. Iacobs kercke begraven. Koninc Rathbolt van Vriesland voorsz. starf in 't Jaer ons Heeren 723. Koninck Algidt hadde twee sonen/ als Gondebolt, Koninck van Vriesland / ende wert metten vromen Roelant verslagē voor dat Christen geloove opten Roncebalde/in 't jaer 770. ende hier mede ginck dat Koninckrijc van Vriesland te niet / ende 't is voortaen gebleven onder dat Koninckrijck der Francken. De ander soon van Coninck Algidt was genoemt Rathbolt, eñ was Heer van neder-Vriesland/ dat nu Egmont is / maer hy en was van sulcker macht niet als sijn ouders gheweest hadden: want de Coningen van Vranckrijck dat lant al geheel onder hen gebracht hadden: eñ als sommige Chronijckē seggen / so was dese Rathbolt d'eerste heere van Egmont/ daer de heeren van Egmont in Hollant af gekomen zijn. Dese Coninck Algidt hadde oock een dochter genoemt Conowella, eñ sp was moeder van S. Frederick den vijf. Bisschop van Wtrecht/ die voor de waerheyt ghedoot wert/als ghy na hooren sult: eñ S. Rathbolt, de 14. Bisschop van Wtrecht/is oock van desen Coninck Rathbolt gekomen. Ten lesten als de H. Bisschop Wolfrannus vijf jaer in Vriesland verbeert hadde/ is hy weder in Vranckrijck getogen/eñ heeft dat habijt der Oorden aengenomen in 't kloosster tot Fontanelle / eñ heeft dat Bisdom gheresigneert by consent des Paus van Roomen/ende starf salighlijck.

Dat XI. Capittel.

Hoe dat S. Willeboort eñ Swigbert met haren mede-gesellen dat woort Gods openbaer predicken.

DOe in alduss maniger manieren Coninc Rathbolt vanden duyvel bedrogen ende gheslorben was/so mochten S. Willeboort eñ sijn mede-gesellē wy al Hollant ende Vriesland voor sonder letsel dat Woort Gods predicken/eñ dat volck leeren eñ doopen: ende om dit te bet te volbrenghen/ heeft hy vele Priesters ghecorroneert eñ gewijt/eñ die in een regelijck corp gesettet met Diaconen en Klercken/ die hen inden H. Christen wegh souden helpen ende preken / ende oberminde den dienst Gods/die sp dagelijck in veel plaetsen eñ kerckē deden. Ende dit hebben principaelijck dese H. Mannen voorsz. met S. Willeboort begonnē inde groote stadt Batavodurum, dat is Wijck de Duerstede: in welcke stadt sp leerden eñ predicten dat volck twee jaer lanc/ eñ brochten se tottet H. Christen geloove/ ende vernielden alle de afgoden / eñ wijden eñ consacreerden de Tempelen der afgoden in Kercken/ende sondeerden oock vele Kercken van nieus / met hulpe ende onderstant des Prince vander stede/Gontier van Andegē/wiens soon/ Splinter van Andegen genoemt/ die inden Rhijn verdroncket was/ sinte Swigbertus vander doot weder verwoert hadde/als voorsz. staet: eñ zijn upt dese stadt van Wijc getogen/ niet alleen in Vriesland/ Lottringen eñ Brabant/maer oock in Denemarckē ende andere Provintien eñ landen/ predicende eñ leerende den volcke dat H. Christen gheloove: Maer quamen altijt in 't eynde wederom totter Bisschoplijcker stadt van Wtrecht/ eñ vertelden haer mede-broeders eñ Priesteren / wat wonderlijcker werckē God Almachtigh voor henlupden gheclaen hadde/met grooter danckbaerheyt.

Dat XII. Capittel.

Hoe eñ wanneer sinte Willeboorts gesellen gesonden werdē in allē pleckē des stichts van Wtrecht.

TEn lesten hebben dese twee heylighe Bisschoppen Willeboordus ende Swigbertus eē Synodum ofte Concilium vergadert inde Cathedraal ende Bisschoplijcke Kercke van Wtrecht/eñ hebbē aldaer uptē H. Gheest ingeset ende een statupt gemaect/ datmen de beste predikers/ die met S. Willeboort upt Engelant gekomen waren/ soude senden in diverse plaetsen ende landen daer ontrent ghelegen / om dat heylighe geloove te breeder ende wijder te zaepen. Op dese tijt waren tot Wtrecht Bisschoppē/Canonicken/Priesteren eñ uptgheleesen predikers/ die de H. Bisschop Swigbert metten twee Ewalden volgende/ Christum den Heydenen volstandelijck gecondight hebben/ te weten/ de heylige Wilfridus, Priester: die/na dat hy tot Wtrecht xiij. jaer Canonick hadde gheweest / gheordineert is vanden Paus Gregorius de ij. te wesen Aerts bisschop van Maens opten Rhijn/ende wert ghenoemt Bonifacius, ende namaels Bisschop van Wtrecht/ als ghy hooren sult. Diergelijcken heeft oock sinte Wiro, Bisschop van Deyzen in Engelant/ende sinte Plechelmus, Bisschop de Mossa Candida, sinte Otgerus Levijt/met veel ander gloriose preliers/ den Heydenen in diverse plaetsen totten Christen geloove ghebracht: onder desen zijn oock geweest Accha, die naderhant weder in Engelant repsende/ dan S. Wilfrijt, Bisschop tot Londen Bisschop gemaect is/ende aldaer begraven: voortaen sinte Wigbertus, Priester/die in Vriesland tot Fostelant bā Coninc Rathbolt martelijt wert/als voorsept is/metten heyligen man Engelmont, wiens lichaem tot Felsen begraven is/doende groote miracule: Willibaldus heeft ghepreecht in Franckenlant/ende wert namaels gemaect van sinte Bonifacius, Bisschop van Eystetē. Diergheliicken zijn broeder Winibaldus, ende naderhant Abt des kloosters Heydenlamensis wert/ deser twee broederen suster/ was de heylighe joncfrouwe sinte Walburgh. De twee Ewalden, broeders eñ Priesters/na datse Nabiam, dat is 't Graefschap van Hen/ gelegen in Sassen/by der stadt van Bremen/eñ 't lant daer ontrent/bekeert hadden/zijn sp getogen in hoogh Sassen/om aldaer 't geloove Christi te condigē: maer de Heydenen ende ongheloovigen van dien lande hebbense gevangen ende gedoot/ende haer lichamen inden Rhijn geworpen: op welcker lichamen des nachts altijt verscheen een klaer licht/tupghende waer ende van wat verdiensten die heylige martelaren waren: ende de vloet en mochte die lichamen niet verslinden noch inde groni doen gaen: maer sp dreven opwaerts tegheñ den Rhijn-stroom / met schoon lichte verciert / hoben ses mijlen weeghs / ende zijn voor de stadt van Ceulen aengheqamen/daer sp Hertoghe Puppijn de lilgne van Brabant/ met grooter eren/ met alle de Ecclesie ontfangen heeft/eñ by den Rhijn in sinte Clemens Kercke gheset/ dienen nu heet tot sinte Cuniberts, daermense huyden sdaeghs met groote eeren visiteert.

Dat XIII. Capittel.

Hoe sinte Werffort, Aelbrecht, Marcellijn, ende meer andere, ooc uyt ghesonden werden.

Onder dese Discipulen voorsept/ is ooc ghewees de H. Priester Werenfridus oft Werffert, een glorieus predicker: dese H. Man heeft een Priesterlijcke woninge gesticht bupten Medenblick/ waer af dat Dorp noch sijnen naem voert/ eñ is genoemt Wervershof/ eñ also hp der hant te blijven/ ende den Priesen met haren Koning Rathbolt, die tot Medenblick woonde/ te bet totten H. Geloobe te brengen/ met stadiger predicken eñ bpwesen/ maer naderhant is dese heplige Priester Werenfrijt, bã S. Willeboort gesent metten heyligen Bisschop Swigbert, inde groote Stadt Wijck te Duersteden/ als voorsept is/ ende van daer bp raet van Swigbert gesent inde neder Betue/ tot Elst ende Westerwoert/ daer hp 't volck tot kennisse eñ totten H. Geloobe gebracht heeft/ doende vele miraculen in sijn leben ende na sijn doot/ hp sterf tot Westerwoert op onser lieber Vrouwen Hemelvaerts abont/ ende bp miraculen tot Elst begrabẽ/ met S. Willeboort, als voorsept is/ quam ooc upt Engelant Athelbertus des heyligen martelaer/ ende Koninc Oswald soon bã Engelant. Dese is de eerste Archi-diaken ende Domproost van Utrecht geweest/ ende predicte bysonder in Hollãt onder de Kenemers tot Egmont/ daer hp ooc een Godshups maecte/ ende woonde bp een goet man Eggo genoemt/ ende brocht alle 't lant daer ontrent/ tot Chpisti kennisse ende geloof/ daer hp ooc na eẽ heplich leve gestorben eñ begraben is/ op welcx graf de Chpistẽ menschen een kerc timmerde/ die banden Denen eñ Noormans dickwils verbrant eñ gedestrueert woorde/ nochtans ombermits Gods gracie eñ miraculẽ dier geschieden/ isser altijt een gebleve/ die Sinte Aelbrechts graf ende lichaem in eeren hielt: Onder dese heplige mannen ende discipulen was ooc een upthgheleren heplich geleert Priester/ ghenoemt Marcellijn, die S. Willeboorts ende S. Swigberts Legende/ leben ende Historie beschreben heeft: dese heplighe Priester Marcellijn heeft ontrent 65. Jaer stadelijch ghepredicht/ ende de Heydenen bekeert totten heyligen geloobe/ te weten 5. Jaer eer Sinte Willeboort Bisschop werdt/ xl. Jaer onder Sinte Willeboort, xbj. Jaer onder Sinte Bonifaes Bisschop ende Martelaer/ ende 4. Jaer onder S. Gregorius Bisschop van Utrecht/ vanden welcken dese Marcellijn met sijn lantsman Lebuijn naderhant gesent is tot Debenter/ om den Heydenen ende ongheloobigen van Overpsel/ den naem Gods te kondigen/ ende heeft de plaetse Oudezael genoemt met Trenten/ Twenten/ Coeverden ende Debenter gheregeert/ ende alle 't volck door Gods voorsienichept/ totten Chpistenen geloobe gebracht ende gedoopt.

Dat XIIII. Capittel.

Hoe dat Sinte Willeboort ende Sinte Swigbert aflijvich geworden sijn ende begraven.

Dit gesept vanden Discipulen/ so willen wp weder keeren totte Meester S. Willeboort, die altijt tot Utrecht bleef/ ende int sticht van Utrecht leerende met grooter vierichept allen menschen dat H. Chpistenen geloobe/ de ander van sijn medegesellen/ in diverse plecken verstroyt wesende/ om den ongheloobigen dat Woort Gods te kondigen. Ende siet om tot een eynde te komen/ so heeft de hepligha Man ende Bisschop S. Swigbert, met een kusse des vredes/ vanden heyligen Bisschop Willeboort, ende aenden anderen Heeren ende Canonicken van Utrecht oorlof genomẽ/ ende is getogen met eenen genoemt Willeicus Priester/ ende meer andere in Westphalen ende Nedersassen lant/ ende heeft alsaer door sijn bperige predicatie veel volcx tot Christum bekeert/ ende veel kercken in diverse plaetsen gewijt. Komende op een tijt inde groote stadt Minimigardum, die nu Munster heet/ heeft eẽ vrouwe die in haer leden verkrompen was/ ghenesen/ ende een blint menschе siende gemaeckt/ waer upt hp veel volcx bekeerde tottẽ geloobe: In Billevelt/ gelegen in Westphalen/ heeft hp een Man vander Squinancien inder helen ghenesen/ van welcke passie hp noch een sonderlinge Maerschalck is. In Bruyns wijck heeft hp een gichtigh man genesen/ ende veel volcx totten gheloobe bekeert. Ten lesten is dese hepligha Priester Swigbert ende Bisschop voor Gods ingheven tot Leulen gheborgen/ totten Hertoghe Puppinus van Brabant/ ende sijne debote Hupsvrouwe Plectrudis oft Blytert, die hem een plaetse ghegeben heeft te blijven/ door consent van haren man/ die doe in Joppilie was/ ende ooc hp consent des Bisschop van Leulen genoemt Anno, eñ dese plaetse was ghenoemt Werde/ ende heet nu Keyserswaert/ ende heeft veel gouts ende gelts ontfangen van den Hertoghe voornoemt/ om daer een Kercke te maken/ ende dat ruyde volck totten geloobe te brenghen/ tweicke hp getrouweliick eñ met grooter neerstichept gedaen heeft/ ende de Kercke inder eeren van onser lieber Vrouwen gewijt/ eñ in alle de dorpen daer ontrent 't geloobe Christi ghekondicht/ ende een doot menschе verwect ende levendich gemaeckt: hier na heeft Swigbertus door hulp ende bystant der Vorsten en Princen een klooster inde stede van Keyserswaert getimmert/ inden welcken hp Willeycum de eerste Canonick van Utrecht Proost geordineert heeft/ die metten exempel der goeder conversacy veel geleerde mannen upt Leulen eñ elders/ tot een kloosterlick leven gebrocht heeft/ ende 't volc daer ontrent woonende dat Chpistẽ geloobe geleert. Eñ dese Willeycus was Proost vant Klooster voornoemt tot Keyserswaert x. Jaer langh nae Sinte Swigberts doot/ ende dese Bisschop Swigbert starf opten eersten dach van Maert int Jaer ons Heeren bij. C. ende xbij. ende wert van S. Willeboort ende van sijn selfs Discipulen begraben/ in presentie der edelder Vrouwe ende Herroginne van Brabant Plectrudis oft Blytert/ daer sijn aensichijn blincke als een sterre/ eñ sijn celle was rieckende als een Apteke/ ende heeft binnen sijnen leven/ ende na sijner doot vele wonderlicke miraculen gedaen/ alsmen in sijn Legende beschreben vint: ende als de heplige man S. Willeboort weder tot Utrecht gekomẽ was/ heeft hp sijn Bisdom door geloopen/ eñ dat woort Gods over al met grooter soeticheyt ende innicheyt gepredickt/ eñ vele miraculen gedaen binnen sijnen leven eñ na sijn doot/ eñ na vele goede wercken is hp sieck geworden/ ende starf int Jaer ons Heeren 736. als hp dat Aertsbisdom van Utrecht bercht hadde ontrent xl. Jaer/ ende sijn lichaem werdt gevoert in een Klooster genoemt Epternaken/ ghelegen op de Moesel bp Trier van S. Benedictus orden/ dat hp binnen sijnen leven vande goeden ende patrimonie sijner Discipulen ende andere religieuse ende Chpisten menschen/ inde eere vander H. Drpvuldicheyt gesticht ende fondeert hadde: dan sijne gesten ende miraculen bintmen int passionael.

Dat XV. Capittel.

Hoe dat Kaerl Marteel Hertoghe van Brabant aflijvich wierde, ende xanden wonderlicken visioen dat van hem nae sijn doot gesien wert.

Dese Princelicke Vorst Kaerl Marteel als hp vele groote victorien tegen de Sassens/ Priesen/ ende andere Heydenen voor dat H. Chpistenen gheloobe hadde gehadt/ als eendeels voorsz is/ ombermits welcke strijden bp grooten gebreke van penningen om sijne soudenieren mede te betalen/ heeft hp den Priesteren eñ Kercken de tienden ende andere Gheestlijcke goeden benomen/ berooft ende afgeschattet/ op condicien ende voorwaerden dat hyse den Kercken ende Priesteren op zijn Eedt weder soude ghegheben/ ende veel meer daer toe/ in dien hp lange leben mochte/ ende als hp den ongeloobigen Gotthen ende Wandalen verdrebẽ hadde/ is hp int weder-komen van Franckrijck sieck gebrocht/ ende zijn lant zijn kinderen ghedeelt/ ende starf int Jaer ons Heeren bij. C. ende xl. ende wert tot S. Dionijs in een graf van alebaster gemaeckt/ bpden hoogen altaer begraben. Vanden welcken Kaerl Marteel de heplige Bisschop van Orliens Eutherius een verbaerlijck visioen gesien heeft: want doe dese Bisschop komende als Pelgrim tot S. Dionijs, met grooter devocien inder Missen stont/ isser een afgrijselijcke draeck of serpent upt de Kercke gegaen/ daer alle de ghene diet saghen seer af verbaert waren. Ende siet als dese H.

Bisschop

Digitized by Google

Bisschop quam in sijn stilte der missen / is hy inden geest opghetoghen / ende sach dat Kaerl Marteel inder hellen met lijf ende ziel gepijnicht woert / ende de Engel die den Bisschop gelepde / seyde: Dat Kaerl dese pijne leet upter sententie ende oordeel aller heyligher / alleen voor den dagh des ghemeenen oordeels / om dat hy de Geestelijcke goeden ende tienden der Priesteren / hem selven ende sijn soudenieren hadde gegeven / ende wordt also daer inder hellen niet alleen ghepijnicht voor sijn eygen sonden / maer oock voor de sonden der ghener die den Priesteren haer aelmissen ghegheven hadden / om voor haer sonden te bidden / welcke aelmissen ende tienden der Ecclesie van desen Kaerl benomē waren. Ende siet / nae der Missen is dese H. Bisschop Eutherius tot Kaerls graf ghegaen / daer die afgrijselijcke slange uptgekropen was / ende doe hy 't graf geopent hadde / en vant hy daer bloes noch been in / maer het was van binnē al swart verbrant / ende met helsche bouchen bestropt. Wt welcken visioen Kaerleman Kaerl Martellus soon / tot Roomen getogen is totten Paus Zacharias, ende heeft die H. Religie ende habijt int Klooster van Cassinen van S. Benedictus oorden aengenomen. Daerom ist seer periculeus ende sorchlijt den Princen ende Landts-heeren / goede Gheestelijcke persoonen te schatten / die haren reghel wel behouden / ende met die goeden hen behelpen ter Oorloge oft anders / niet aenmerckende dat de geestlijcke luyden ende plaetsen daer af hy zijn / niet alleen hyde beschreven Geestelijcke rechten der heyliger Kercken / daer hy dat oock alle de gene diese also schatten / ende raet oft daet / wille ende consent daer toe gheven / inden ban ghedaen worden / maer oock by den wereldtlicken ende Keyserlijcken rechten. Ende 't is dickwils bevonden voor ende in onse dagen ende tijden / dat de Princen die dat deden / niet langhe daer nae gheleeft en hebben / oft immers geen voorspoet noch victorie gehadt / 't welck nae de opinie der gheleerde ende Geestelijcke Mannen ende Doctoren eens decls vermoet wordt daer hy te komen / dat alle devote Gheestelijcke Persoonen te min beweeght worden voor alsulcken Heere ende Prince te bidden: want hy hem pijlbeert ende berooft vander Geestlijcker aelmissen daer sy af leven souden / &c. Aldus waer immers jammer ende schade dat dese vroome Prince Karel Marteel verdoemt soude zijn / om dat hy de tienden ende schattingen nam vander Kercken ende vande Geestelijcke goeden / ende hy dat doch dede in beschermingh der Kroone van Franckrijck / ende oock tegen de Heydenen. Dese Karel Marteel gaf de Kercke van Utrecht tot een eeuwich testament ende possessie alle de goeden die hy ligghende had binnen ende buyten der Stadt mueren van Utrecht / roerende ende onroerende / met allen sijnen toebehoorten / ende daer toe meer andere goeden int sticht van Utrecht liggende / dat de eerweerdighe Vader in Christo, ende Heere / Heere Willeboort, de eerste Aertsbisschop van Utrecht / ende sijn successoren oft naekomers / souden ghebruycken ende besitten de voorseyde goeden inder eeuwigheyt / als de brieven daer af ghegeven / dat inneholden ende begrijpen.

De Linie der Paulen.

Anno vij. C. ende xlij.

Dat XVI. Capittel.

ZAcharias was de 94. Paus / ende sat 10. jaren / 2. maenden 15. dagen. Hy was een seer geleert man dat hy het boeck genoemt Dialogus, dat S. Gregorius de Paus ghemaeckt heeft / overgesette upten Latijn in Griecx. Hy was een sachtmoedigh ende gracieus man / met veele deuchden verciert / ende verkreech met sijner beden ende informatie / dat de Koningh Luytprandus vande Lomberden resigneerde ende overgaf allen de steden ende sloten / die sijn Voor-vaders wel dertigh Jaren vander Kercken van Roome berooft ende afgenomen hadden. Hy versette Koningh Hildrijck van Vranckrijck / ende berooffde hem vander Kroone / ende versach daer mede den Hertogh Puppijn de kleyne, van Brabant / ende dede hem vanden eersten Aertsbisschop van Mentz / genoemt Bonifacius, ende nae Aertsbisschop van Utrecht salven ende wijen tot eenen Koningh van Vranckrijck: want hy den volcke nutter ende profijtelijcker was. Hier machmen mercken hoe groot dat in desen tijt de macht des Paus gheweest is / doe hy dat vermaerde Rijck verweemde ende berooffde vande warachtige Erfgenamen / ende wachtet ende gaft desen Pipinum. Ten lesten / doe hy gestorven was / wert hy tot S. Pieters begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno vij. C. ende xliij.

COnstantijn de vijfde / wordt Keyser nae sijnen Vader / ende regeerde xxxij. Jaren / een naevolgher sijner Vaderlijcker boosheyt / versmadende de statuten / wetten ende ordinantien der heyligher Kercken / ende heeft alle de tijdt sijns levens met wichelijen / toverijen ende onsuyverheden overghevocht. Hy dede (overmidts de Patriarch van Constantinopel) een groote verbolginghe onder den Christenen / soo dat sy Diocletiaens verbolginghe by nae ghelijck was: hy dede tot Constantinopel houden een Concilium van 330. Bisschoppen / gebiedende ende ordinerende / dat men geen Beelden der heyligen oprechten noch setten en soude / 't welck de Beemers ende Russiten op den dagh van huyden onderhouden: alle geestelijcke Christen menschen die hen onthielden van onsuyverheden / oft die Beelden ende heylichdom by hen hadden / dien benam hy haer goedt / ende dedese groot verdriet ende pijne aen / ende wierp dat heylighdom int water ofte int vyer. Hy dwanck oock de geestelijcke Monicken / dat sy de besloten Nonnen tot hare echte wijven nemen moesten / ende die dat niet doen en wouden / liet hy jammerlijck dooden: Daerom dat de Paus Paulus hem dede vermanen / dat hy der heyligher Beelden weder restitueren ende opsetten soude / ende ophouden vande vervolginghe der Christen menschen / oft hy woude hem excommuniceren ende inden ban doen / maer hy en achtens niet / ende aldus leyde de Paus de eeuwighe maledictie op hem. By sijner tijdt nam dat Keyserrijck tot Constantinopel seer af / want de Heydenen ende Saracenen wonnen veele Steden ende Sloten in Griecken / ende de Heeren van Franckenlant namen aen hen / ende worden Heeren van Duytslandt ende Walslandt. Hoe ende in wat manieren hy sijn leven liet / en weetmen niet / dan sommighe seggen / dat hem God plaeghde met sulcken hitte in sijn lijf / dat hy (noch levende) riep: Ick ben int onvergancklijcke vyer gheworpen / ende midts desen scheyde hy van hier / nae den banne des Paus / inde eeuwighe maledictie.

Dat XVII. Capittel.

Van Sinte Bonifaes, de tweede Aertsch-Bisschop van Utrecht.

BOnifacius die de eerste Aertsbisschop van Mentz was / wert nae Sinte Willeboorts doot de tweede Aertsbisschop van Utrecht / in deser manierē. Doe Sinte Willeboort de H. Bisschop noch int leven was / quam tot hem upt Enghelandt een geleert Man ende Priester / ghenoemt Winfridus, dien S. Willeboort met grooter reverentien ende blijschappen ontfing / ende sant hem in neder-Vrieslandt / om daer dat volck met goeder leeringhe ende deuchtlicke wercken int geloove te stercken / en den ongeloovigen dier noch veel waren / totter rechter kennisse des gheloofs te brenghen. Het welcke hy 13. jaren langh / neerstelijck volbracht heeft / nae S. Willeboorts begheerte ende bevele. Als nu de heylighe Priester Winfridus dese Jaren voorspoedt in Vrieslandt den volcke 't woort Gods gepredicht ende geleert hadde / begheerde hy oorlof aen S. Willeboort om tot Roomen te trecken / ende visiteren de heylighe Apostelen Sinte Pieter ende Sinte Paulus, het welcke Sinte Willeboort minnelijcken consenteerde / wetende seckerlijck inden Geest / dat God noch groote wercken voor hem doen wilde. Komende tot Roomen / wert hy

Digitized by Google

banden Paus Gregorius de tweede / eerlijcken ontfanghen/ eñ aenmerckende sijn groote heyligheyt ende leeringe/ heeft hem wederom gesonden als een Legaet des stoels van Roomē/ om beneden 't geberchte eñ tot allen plecken / daer tgeloobe Christi noch niet bercondight en was / oft daert de ketters verheert ende bevlect hadde/ met volle autoriteyt ende macht te predicken / eñ met sijn heylige woorden alle onckruyt der ketterijen ende afgoderijen uyt te roeyen. 'Twelck hy door 'tgheboodt des Paus voorsz. met grooter neerstigheydt eñ innigheyt volbracht heeft. Ende is ghetoghen int lant van Duringen ende Hessen/ dien hy met overiger Predecatien der H. Evangelien/ totten rechten geloobe bande Afgoderye brochte / ende uyt den lande alle ketterijen verstroyde ende verdreef.

Dat XVIII. Capittel.

Hoe S. Wilfrijt voornoemt, gecoren ende gheordineert wert tot eenen Aertsbisschop van Mentz.

ALs nu dese heylige Priester Wilfrijt langhe jaren in dese landen dat woort Gods ghepredickt ende 'twolck totten H. Christē geloobe gebracht hadde/ so wert sijnen naem ende faem seer gheacht eñ bekent. Soo gheburdet dat op die tijt uyt deser werelt scheyde de Bisschop van Mentz op den Rijn / waerom dat Caerl Marteel met alle sijn Princē eñ Heeren / eñ andere geestelijcke Prelatē/ vergaderden een Concilium na des Bisschops doot van Mentz/ eñ ordineerden eñ koren daer desen Wilfridum tot eenē Bisschop tot beteeringhe der ongheloovigher/ende sonden hem sonder vertreck te Roomen totten Paus / om de Bisschoplijcke benedictie t'ontfanghen. Twelck de Paus Gregorius de tweede / met grooter eerweerdigheyt ende feeste gedaen heeft/ ende gaf hem eenē nieuwen naem/ ende hieten overmits sijn goede wercken Bonifacius, eñ consacreerden in eenen Aertsbisschop van Mentz/ int Jaer 715. ende was de eerste Aertsch-bisschop: wantet voormaels een slecht Bisdom was / ende besat dat xxj. jaren. Doe hy nu Aertsbisschop gheworden was/ so sette hy door macht des Paus Zacharias, ende Pipinus des Hertoghen van Lotharijck ende van Brabant / noch twee nieuwe Bisdommen : als tot Epsteden sette hy den eersten Bisschop S. Willebalt, ende was een van S. Willeboorts ghesellen/ die mede uyt Engelant gekomen was / ende was van S. Winbalts ende S. Walburchs Broeder : ende dit was int Jaer 740. Dat ander Bisdom sette hy tot Wirtzburgh / ende sette aldaer den eersten Bisschop Sinte Burchaert , dit was int Jaer ons Heeren 751. Ende hy dede stichten dat vermaerde ende hoostelijcke Clooster tot Fulden / in der Woestijne van Beronien / by Mentz/ van S. Benedictus ordē: ende is nu een rijcke groote Abdye / van macht ende mogheyt bynae als de Bisschop van Mentz.

Dat XIX. Capittel.

Hoe Bonifacius dat Aertsbisdom van Mentz resigneerde oft over gaf , ende wert de tweede Aertsbisschop van Wtrecht.

DOe nu sinte Bonifaes dat Bisdom van Mentz ontrent xxj. Jaren langh eerlijcken bercht hadde/ vernam hy door Godlijck ingeven eñ by ghemeyn gerucht/ dat de eerweerdighe ende H. Man sinte Willeboort, de eerste Aertsbisschop van Wtrecht ghestorven was / soo heeft hy een synodus van veel Bisschoppen / Prelaten / Princen ende Vorsten doen vergaderē/ ende heeft door speciael autoriteyt ende macht des Stoels van Roomen / dat Bisdom van Mentz overghegeven / ende heeft daer wederom ingeset/ ghe-instituëert ende gheordineert by ghemeynen rade ende consent der Prelaten ende Princen dier vergadert waren / den eerweerdighen ende gheleerden Man sijner moyen soon / gheheeten Lullus , ende heeft hem tot Roomen gesonden/ om de Bisschoplijcke benedictie ende wijdinghe / 't welck alsoo gheschiet is. Doe nu dit ghedaen ende aldus gheordineert was / heeft de H. Bisschop Bonifacius vergadert een deel gheestelijcke mannen/ die hem daer toe dachten nut ende oorbaer te wesē/ ende is t'schepe gegaen/ ende quam gevaren den Rijn neder tot der Bisschoplijcker stadt dā Wtrecht / dien hy vant (overmits S. Willeboorts doot) gheheel desolaet ende verstroyt / om dat sy soodanighen sorchvuldighen herder verloren hadde / ende heeft die by consent des Paus van Roomen ende des Princen Caerl Marteel , aenghenomen te regeren / op dat het volck van Hollant / Zeelant ende Vrieslant / dien hy wijlen eer met grooter neerstigheyt ende arbeydt hadde helpen beheeren ende brengen totten H. geloobe/ niet weder keren oft komen en souden totter ongheloovigher afgoderye / maer op dat hyse mocht houden inde vreese ende liefde Gods. Ende aldus is hy ghewoorden ende gheordineert de tweede Aertsbisschop van Wtrecht na S. Willeboort.

Dat XX. Capittel.

Hoe sinte Bonifaes een Canonisye stichte ende fondeerde binnen Wtrecht, gheheeten sinte Salvatoors ofte oude Monster.

DEse heylighe ende eerweerdighe Bisschop S. Bonifaes, woude den dienst Gods vermeren / ende stichte indē Jare ons Heeren 738. eē Canonicke Klooster-kercke inde stadt van Wtrecht/ al vast by den bede-huyse des heylighen Krups: ende dese kercke hiet sinte Salvatoors Monster oft oude Monster / want sy noyt vernieuwet is / ende staet noch in sijne structuren eñ edificien/ alsoo alsse sinte Bonifaes doen timmeren eñ maken heeft: ende sette hier in 40. Canonicken/ gheliick als in de hooft-kercke waren die S. Willeboort ghesticht hadde / die dagh en nacht den dienst Gods daer stadelijcken deden. Sommige willen seggen/ dat S. Willeboort dese kercke eerst stichte / ende prebende daer in 80. Canonicken / daer de selve sinte Willeboort 40. weder uyt nam/ eñ sette se in S. Maertijns kercke / maer het sy soo 't wil : men vindet in geen privilegien / Historien oft Chronicken datter alsoo is : maer men vint wel dat S. Bonifaes sinte Salvatoors Monster stichte / ende dat hy maeckte dat de Canonicken vander hoofdkercke van Wtrecht / ende de Canonicken van sinte Salvatoors Monster souden met malkanderen minnelijcke broederschap houden/ gheliick of sy een Collegium waren.

Dat XXI. Capittel.

Hoe Koninck Puppijn van Franckrijck confirmeerde alle de dominacien ende giften die syne ouders der kercken van Wtrecht gegunt ende gheghéven hadden.

PUppijn de kleyne, Hertoge van Lotrijck eñ Brabant / als hy by consent des Paus van Roomen Zacharias , eñ der Princē eñ Vorsten des Koninc-rijcx van Francrijck/ door de handē des eerweerdigen Vaders S. Bonifaes, tot eenē Koninc van Francrijck gewijt ende geconsacreert was/ heeft hy desē eerweerdigen vader eñ Bisschop/ verleent ende ghegeven vele rechten eñ privilegien / eñ daer toe confirmeert alle de goeden dje Karel Marteel sijn vader/ der kercken van Wtrecht gegevē hadde/ in deser formen. Wy Puppijn, Koninc van Francrijc/ ist dat wy de behoorlijcke supplicatien der Priesteren niet en weygheren/ hopen wy van God daer van gheloont te worden: eñ om dit loon te verkrijghen/ heeft ons gebeden de eerweerdige man eñ heere/ heere Bonifaes, Aertsbisschop van Wtrecht/ dat wy woudē vernieuwē eñ confirmeren alle de ghifte ende gaven der H. kercken des stadts van Wtrecht / ghelegghen opden Rijn / die onse voorvaderen Puppijn van Harstel, Kaerle Marteel eñ Kaerleman gegeven hebben/ waerom so wy Puppijn Koninck van Francrijc/ met gracelijcker gonsten confirmeren alle de goeden/ renten/ tienden/ chijnsen / komende van de tollen eñ komenschappen oft van andere dinghen/ toebehoorende der kercken ende Godshuyse des eerweerdigen heere Bonifaes , Aertsbisschop / tot behoef der Canonicken eñ geestelijcke mannē/ die met stadiger leere eñ predicatien/ dat ongheloovige volck totten H. Christen geloobe brengen/ ende mits de barmhertigheyt Gods

daer

haer in houden/de welcke goeden/renten/tienden ende chijnsen/Puppijn, Kaerle ende Kaerleman, met haren open brieven ende instrumenten daer toe gegeven ende geassigneert hebbe/wy confirmeren ende approberen ende daer toe oock geven ende met willigher gonsten assigneren. Ende op dat dese gifte ende confirmatie in lanchept van tijden te beter gehouden mach worden/ hebben wy dat gebestight met ons selfs zegel: ghegeven den 23. dagh in May / in 't tweede Jaer ons Koninckrijck/ gedaen op 't slot van Pirmerien / inden Name des Heeren/ Amen.

Dat XXII. Capittel.

Van eenen tweedracht die daer op-stont tusschen den Aertsbisschop van Ceulen, ende den Aertsbisschop van Vtrecht.

IN desen tijden isser een groote discensie ende tweedracht op gestaen tusschen der kercken van Ceulen ende Vtrecht/ want heere Hildebert Aertsbisschop der kercken van Ceulen/vermat hem/en seyde: dat de stad ende de kercke van Vtrecht toebehoorde sijn Metropolitaen kercke/ want se Koninck Dagobert van Francrijc/d'eerste van dien name/hem gegeve hadde. Ende daer tegen seyde dese heere Bonifaes Aertsbisschop van Vtrecht/seggende en alligerende/dat de stad ende kercke van Vtrecht stont/sonder middel onder de protectie des Paus ende stoel van Roomen. Op welcke controversie ende tweedracht/dese heere Bonifaes eenen brief tot Roomen sant aen den Paus Gregorius de 2. insinuerende ende hem verklarende de sake waerom dat de Aertsbisschop van Ceulen hem vermadt dese stadt ende kercke hem te wese ende onder sijn Bisdom te stae/overmits dat se Koninc Dagobert voornoemt/ die d' eerste kercke/ in de eere van S. Thomas Apostel daer gesticht wesende/hem gegeven hadde. Maer also Sergius de Paus d' eerste van dien name/ den eerweerdigen ende heyligen man S. Willeboort ghewijt ende geconsacreert hadde de voornoemde Willeboort tot eenen Aertsbisschop der stadt ende der kercken van Vtrecht/ te staen sonder middel als een Metropolitaen oft Aertsbisschoplijcke kercke onder den Paus ende stoel van Roomen/ so en woude dese Bisschop Bonifaes hem niet setten als een suffragaen ende dienaer des Aertsbisschops van Ceulen/maer hy woude blijven ende staen sonder middele als een Aertsbisschop toebehoort/ onder den Paus ende stoel van Roomen/ maer niet te min soo begeerde hy oetmoedelijck van den Paus Gregorius voornoemt/hier af te hebben beschept ende antwoort/ wat hy doen ende laten soude: want hy hem ghehiel ende al stelde ende submitteerde onder 't segghen ende upt-sprake des Paus van Roomen. Maer eer hy hier af antwoort kreegh/ wert hy verlaten voor dat H. Christen gheloove ghemartelijt/ als ghy noch hooren sult.

Dat XXIII. Capittel.

Hoe dat S. Bonifaes in Vrieslant reysde, ende predicte daer dat heylighe Christen gheloove, ende hoe hy aldaer met 52. mannen voor dat heylige geloove gedoot wert.

ALs dese heylighe Man ende Aertsbisschop van Vtrecht Bonifaes, by Godlijcker inspreckinghe vernam/ dat sijnen sterfdag met H. Martelije genaecte/so ordineerde ende sette hy na hem Bisschop te wesen van Vtrecht / een eersaem en heyligh man van hooger geboorten upt Duytslant / ghenoemt Gregorius, dien hy van sijn jonge jeught tot hem ghetoghen hadde/doe hy by dees jonghelinck oude moeder Adula ghelogeert was/ende was een Abdisse der maeghden-kloosters byde stadt Trier/gelegen opter Moesel. Ende de heylige man S. Bonifaes is ghetoghen met sijn suffragaen genoemt Eobaen, met Wytingowalter, ende Adelbert priesteren/met Haymont baloe, en Stirboalt Diaconen/met Walkaer, Gondier, Hildyer ende Bartolf monicke/ en daer toe noch 30. eersame geestelijcke mannen. Dese voeren den Rijn neder/ende quame in Vrieslant/ inde lande van Oostergo en Westergo/daermen hier Oost-bergen en West-berghen/ of nu ter tijt Oost-vrieslant en West-vrieslant/ ende sloegen haer tenten daer op 't lant/ en rusten hē een luttel tijts. Daer na ging de H. Man voort/als een bode der wijsheyt/ en began bolstandelijck te predicken dat heylighe Evangelie ende gheloove Gods / also dat sommighe banden Vriesen gheloovich wierden/ aennemende dat heylighe Christen gheloove. Maer de oude vyant/ de duyvel/ die altijt des menschen salichepdt benijdt/ wederstont dat/ ende verweckte een bloedighe partye en strijt tegens die heylige leeraers / die lieber hadden te sterven/ dan af te late des duyvels manier en leere die haer oudts gemaeckt ende afgelaten hadden. Dese verwijffelde ongeloovighe menschen stopten haer ooren/ende en wouden niet hooren die vaderlijcke leeringen en vermaninge: ende al dreyghden sy hem metten sijnen doot te slaen/ nochtans en liet hy niet af van sijn voorgenomen werck. Maer de H. Bisschop verachte de dreygementen des verwoeden volcx / troostende ende sterckende sijn lieve discipelen / ende en hielt niet op van sijn heylige Predicatie en leeringe / waerom dat die heylighe Bisschop met sijne ghesellen toogh op een ander plaets daer veel Vriesen vergadert waren / om aldaer met begeerte der heyliger ghetuygenisse / bolstandelijck den ongeloovigen te beheeren / of sijn bloet daer voor te storten. Twelc also in een stedeken/geheeten Dockum/ geleghen op de riviere van de Laubers gheschiet is / ende wert aldaer met Lij. medehulpers verslagen ende gedoot/ op den vijfden dagh in Junio/ in't Jaer 752. als hy dat Bisdom van Vtrecht met grooten arbeyde eerlijcken hadde bereckt 16. jaren/ ende bleven alle bolstandigh teghen dat ongeloovighe volc totter doot toe/ ende hoven de eeuwige gelucsalighept voorde pijne ende martelije om dē name ons Heeren Iesu Christi, en voeren mette victorie der martelpen inde blijschap des eeuwighen levens. Ende dese lichamen der drye Priesteren/ der drye Diaconen / ende der vier Monicken / met S. Bonifaes, sijnen Suffragaen met noch eene/te samen xiij. waerden in een schip gelept/ende tot Vtrecht ghevoert / ende in S. Salvators Munster met grooter weenen ende droefheydt begraven. Maer sinte Bonifaes lichaem / overmits miraculen die God vertoonde/is gevoert tot in't kloosster van Fulden van S. Benedictus orden/in't sticht van Mentz / dat hy in voortijden in de woestijne van Beronien / in grooter armoeden gemaeckt hadde/ te love Gods / daer dese glorieuse martelaer ende Bisschop menigerhande deughden gedaen hadde / ende in grooter eeren versocht wert / doende veel miraculen ende teeckenen.

Dat XXIIII. Capittel.

Hoe dat deser Martelaren ofte getuygen Iesu Christi, bitteren doot, over den Vriesen, van God ende andere menschen gewroken wiert.

EEnde siet/doe nu dese heylige man met den anderen voor 't geloove Christi ghemartelijt ende ghedoot waren/ quamen de Vriesen met grooter verwoetheyt loopen inde Schepen der Heyligen / meynende daer grooten schadt in te binden / maer sy en vonden daer anders niet in dan haer lichaem/ hoet/ kleederen/ ende het Boec der H. Evangelien / het welcke de ongheloovighe met grooter blijschap namen / meynende dat Boeck in stucken te scheuren ende te vernielen: maer de Godlijcke kracht ontvielder/ soo dat sy 't niet en mochten verderven. Doe nu dese bloedighe vleeschhouwers dese moort aen die H. Mannen gedaen hadden/ende haren quaden wille volbracht/ zijn sy't huyswaert ghegaen met grooter blijschappen / om eenen feestelijcken dagh te maken met eten en drincken. Ende soonen sept/ soo heeft God daer sijner heyligher doot willen wreken / ende heeft alle haer hoot doen veranderen ende in steen doen verheeren / daermen daer na behielt ende ghetoont heeft inde stadt van Dockum in Vrieslandt / tot ghedachtenisse der H. Martelaren. Doe nu dese verwijffelde ende ongheloovighe menschen dyonicken ghewroken waren / in deser blijschappe/

Digitized by Google

schappe/ hebben sy onderlinghe tweedracht gekregen/ ende sloegen malkanderen ter doot/met de selve glavien ende messen daer sy die heyligen mede gedoot hadden. Daer na quam een Hertoge uyt hoog-Vrieslant/ genoemt Wydinking, met seer veel volcx van wapene/ ende passeerde over de Riviere bander Lauwers/ verwoestende ende vernielende seere de Landeschappen van Oost-bergen ende West-bergen / vanghende ende slaende dat volck van dien lande / in wrake vande H. Martelaren die sy gedoot hadden.

De Tijde der Paulen.

Anno vij. C. Lij.

Dat XXV. Capittel.

STephanus de tweede was de 95. Paus/ ende sat 5. jaren 1. maent. Hy was een man van grooter Religie/wijsheyt ende leeringe. Hy sant sijne legaten tot de Keyser Constantijn de vijfde/ om hulp ende bystant tegen den Koning van Lombardijē/ maer hy en beets niet: want de Koningh S. Pieters patrimoni/ ende al dat der Kercken van Roomen toe behoorde/destrueerde ende verwoeste / daerom dat de Paus selver in persoone in Vranckrijck getogen is tot Hertoghe Puppijn van Lotrijck ende Brabandt/die alsdoe dat hups ende kroon van Vranckrijck regeerde / want de Koningh Chilperijck daer toe onbequaem was. Ende Puppijn met sijn wijf ende kinderen hebben den Paus 3. mylen te ghemoet gegaen/ ende met grooter eerweerdicheydt ontfangen/ sijne voeten gekust/ ende sijn muyle hy den toom gelevdt tot in sijn logijs/ daer hem de Paus met grooter devoetheyt verklaerde het jammer der Roomscher Kercken/ begheerende dat hy S. Pieters Patrimony ende goeden beschermen wilde. Ende de Paus heeft hem ghesalft tot eenen wetlicken ende erflicken Koningh van Vranckrijck met alle sijn ghesla chten/ ende heeft dat Keyserrijck van Roomen getransplateert ende overgeset vanden Grieken totten Franchen ende Duytschen. Ende als hy vele Kercken(die de Lombarden ghedestrueert hadden) vernieut ende gherepareert hadde / is hy ghestorven / ende wordt tot Sinte Pieters begraven.

Paulus was de 96. Paus/eñ sat 10. jaren/ 1. maent: Hy was een sachtsinnich eñ goedertieren man/ een beschermer der wedumen eñ weesen/ milt in aelmissen te geven/ &c. Daer vele goede wercken sterf hy/ende wert in S. Pieters Kercke begraven/ dat Pausdom bleef de ofte stont ledigh/een Jaer ende een Maent.

Constantinus de tweede / was de seven en veerthighste Paus/ ende sat een Jaer. Dese wordt met gewelt ende met giften Paus gemaeckt/ ende wordt van een simpel leeck in een Paus aenghenomen. Den lesten is vanden Romeynen geestelijck gekozen tot eenen Paus Stephanus / ende Constantijn wordt in een Klooster gesteken.

Stephanus de derde / was de 98. Paus / ende sat 4. Jaren 5. Maenden. Hy dede terstont vergaderen een Concilium van veel Bisschoppen uyt Italien ende Walslant / inden welcken Constantijn ende alle sijne wercken ende ordinantien gecondemneert werdē/ uytgeset het Doopsel ende Creesdom. Eñ hebben voort ingeset dat hem voortaen niemant en soude presumerē Paus te worden / ten waer dat hy door de graden der heyligher Kercken/totten Priesterlijcken staet gheklommen waer/ende dat op dē ban ende eewige maledictie. Ende als hy veele goede wercken volbracht hadde / is hy gestorven/ende tot S. Pieters begraven.

Adrianus d'eerste van dien name/was de 99. Paus/ ende sat 23. jaren/ 10. maenden/ 18. dagen. Hy was een grootmoedigh/ standtachtigh man/ ende heyligh van leven. Hy ontboot Koning Kaerl de groote, dat hy in Lombardijen quame / ende beschermen de H. Kercke van Roomen / als hy dede. Hy hielt een Concilium van 350. Bisschoppen / inden welcken principalijck de Ketterye vanden beelden te vernielen / ghecondemneert ende te niete ghemaeckt werdt. Hy dede oock de Mueren ende Kercken vander Stadt seer verbeteren ende vernieuwen / ende starf ten lesten salichlijck/ ende wert tot S. Pieters begraven.

De Tijde der Keyseren.

Anno vij. C. ende lxxvj.

LEo de vierde Constantijns voornoemde soon/wert Keyser/ende regeerde 5. Jaren. Hy was eerst een goet man/ maer daer na verheerde hy/ ende wert een quaet ende gierich man. Hy vernielde seer kostelijcke gesteenen / waerom dat hy een kroon van grooten prijse met kostelijcke ghesteenten verciert/nam uyt S. Sophien kercke/ende droeghse op sijn hooft: ende siet de handt Gods heeft hem terstondt ghesla ghen/datter uyt sijn hooft liepen groote pupsten ende pocken / ende starf hoyts daer nae.

In dese tijdt gheschieden vele wonderlijcke dingen. In Syrien was soo grooten aertbevinge/ datter sommighe steden verslonden / ende andere Steden die op bergen stonden/scheyden haer van dat geberchte/ ende ginghen staen wel ses mijlen van daer op andere essen plaetsen/ende en haken niet. Item eenen muyle synde hoorden oft een mensch gheweest hadde. Item inde Zee was 't water bevroren wel 30. cubiten dick / ende 100. mijlen langh/daer biel snee wel 20. cubiten hoogh ghelijck eenen berch / desen Vorst was wonderlijcken groot. Item schietende sterren vielen uyter lucht/ dat de menschen verschrickten / meyneude dat de Werelt vergaen soude: ende wat wonderlijcke veranderinghe dese teeckenen prognosticeerden ende voorschapten/bewijsen ons wel de naevolgende tijden.

Anno vij. C. ende Lxxxj.

Constantijn de seste/ wert Keyser nae sijnen Vader/ ende regeerde 10. Jaer/ maer want hy noch jonck van Jaren was / so regeerde met hem sijn Moeder Hyrena, van Athenen geboren. Dese Hyrena, want sy een wijse ende deuchtlijcke Vrouwe was / eñ seer genepght om het H. Christe geloove te verstercke/ heeft een Concilium doen houden inde Stadt van Niceen/van 330. Bisschoppen. In welcke ingeset is/ datmen voortaen de Beelden der heyligher niet uyt doen noch vernielen en soude/op den eeuwigen ban ende maledictie. Maer dit en konde haer soon Constantijn niet wel verdragē/ want hy seer sijns Vaders aert ende natuere volghde/ daerom dat hy by rade sijner Vaders vrienden dese statuten weder te niet maeckte / ende dede sijn Moeder bannen uyter Stadt / ende regheerde noch vijf Jaren alleen. Ende nam ten wijve een schoone Vrouwe ghenoemt Maria, dien hy nae versette/ende nam een ander geheeten Theodora, ende maeckte die Keyserinne/ende stack veele sijner Edelen de oogen uyt / waerom dat de Burgheren van Constantinopel sijn Moeder weder ontboden / ende deden desen Constantijn haren soon hangen ende sijn oogen uytsteken / ende in een Kercker leggen / daer hy catijvelijck als een ketter sijn leven in eynde / ende Hyrena regeerde alleene seer wijslijc noch 5. Jaer. Dese Keyserinne doe sy vernam dat de Romeynen begonden te declineren ende af te gaen van 't Rijck der Grieken / ende seer genepght waren totten Franchen diese best beschermen ende voorstaen mochten/eñ hoben dit/ want sy van geen Vrouwe geregeert en wouden wesen: ende verhoorde dat de Paus Leo de 4. tot gonst ende bede der Romeynen/ den grooten Koningh Kaerl vanden Franchen / Keyser van Roomen geconsacreert eñ gewijt hadden / sant sy haer Ambassaté met grooter staet totten Keyser Kaerl de groote, om met hem alliance ende vrede te maken van 't Keyserrijck/ende depden met malkanderen dat Lant ende Keyserrijck: ende met deser deplinghe zijn de Romeynen vander Grieken rijck verschevde/ int Jaer 801. nae dattet de Grieken vanden grooten Constantijn af te reeckenen / beseten hadden vier hondert ende 68. Jaren/tot Koningh Kaerls de groote tijden.

Nicephorus quam met gewelt int rijck/ eñ regeerde 9. jaren/ hy sant Hyrena de Keyserinne inder ellenden eñ was een veer eñ geltgierich man / eñ en dede int rijc niet goets / dā dat hy met Koning eñ Keyser Kaerl de groote/

groote / de aliance eñ vrede die Hyrena onlanxt met hē gemaect hadde / continueerde eñ vermeerde. Tegen hē quam Aaron der Saracenen Koninc met iij. C. M man / eñ om vrede te verkrijgē so beloofde hem Nicephorus te geven alle jaer iij. C. M. goude penninghen / eñ met desē quam dat Rijck der Grieckē eñ vā Constātinopel tot niet: eñ alsoo hy dese overdracht niet en hielt / wert hy in eenen strijt verslaghen. Ende na hem regheerde zijn soon Scauracius 1. jaer. Na desen wert Michael Keyser / eñ was Nicephoorts dochter Man / ende regeerde 2. jaer. Hy was een goet Chrijsten / ende hadde veel strijden tegens den ongeloovigē / maer ten lesten gaf hy dat Rijck willichlijc over eenen genoemt Leo, ende wert een Moninck. Eñ hier mede laten wy voortaen achter de Keyseren der Griecken / eñ sullen hier na alleen de Keyseren vā Roomen opsetten / van den welcken de eerste wesen sal / Caerl de groote, alsmen in de linie vanden Keyseren int voorgaen van onse Cronicke vinden sal.

Dat XXVI. Cappittel.

Vanden heyligē man sinte Gregorius de derde Bisschop van Wtrecht.

Gregorius een Edel ghevoortigh Jongheling upt Duytslant / wert na S. Bonifaes de derde Bisschop vā Wtrecht / by ordinācie ende provisie des voorschreven Aertsbisschop S. Bonifaes. Dese eerwaerdige eñ heylige man S. Bonifaes, als hy binnen synen leven prekende was inden landen van Hessen eñ Duringen / quam hy op een tijt in een Joncfrouwen Clooster / heet stadt van Trier gelegen op de Riviere dāe Moesel / in welcke Abdye een devote eñ religiose Abdisse was / gheheeten Adula, een ontfing desen heyligē man met sijn gesel schap met grooter begeerten eñ vrientschappen / hopende van hem te voorzen eenige solacelijcke eñ geestelijcke woorden / stichtende totter eewigher salichept. Eñ sittende ter tafelen quam daer een jongeling van xv. jaren / daer Adula de Abdisse een oude moeder af was / ghewoent Gregorius, eñ na ouder ghewoonten der gheestelijcker ordene / las hy over maeltijt beschedelijc eñ discretelijc na synen vermoegen de omelie des heyligen Evangelijs ter tijt dienende. Ende dit ghedaen synde / began S. Bonifaes dese woorden hier geleesen waren te repeterē ende te verhalen met sulcker vierichept / datter hert van desen jongelinck inder liefden Gods also ontstack / dat hy alle sijne vrienden eñ lantschap achter liet / eñ volchde den heyligen man S. Bonifaes na / eñ was een getrou mede hulper om te bekeeren dat ongeloovige volc vā hare dwalinge eñ Afgoderye. Daerō als S. Bonifaes by Godlijc ingheven / synē aenstaendē sterfdach vernomē hadde / ordineerde eñ sette hy na hem / desen heyligen man Gregorium, te wesen Bisschop van Wtrecht.

Dat XXVII. Capittel.

Hoe het Aertsbisdom van Wtrecht hier te niete ging ende wert voortaē eē slecht simpel Bisdom, ende Suffragaen des Aertsbisschops van Ceulen

Soo is van dese heylige man Gregorius gevoorden na S Bonifaes de 3. Bisschop vā Wtrecht / eñ achtervolchde oot de plepte ende 'tgerechte datter aengelept eñ begonnen was int hof van Roomen teghen den Aertsbisschop van Ceulen Hilger ghenoemt / om de Aertsbisschoplijcke benedictie eñ insule oft mytre / in den welcken hy hem seer wijs ende voorsichtich hadde. Maer eylaes hoyts hier na quamen de Denen eñ Noortmans / eñ verwoesten alle dat gantsche sticht van Wtrecht / als Hollant / Zeelant eñ Vriesland / ende sloegen dat volc meest doot / ende namen met hen wijven ende kinderē met eenen grootē roof / ende verwoesten ende destrueerden dat lant also / datter gheene bouman gebleven en was / om 'tlant te bouwen / waerom dat van grooter armoede dese Bisschop Gregorius dat hof van Roomen niet verbolghen en mochte / om de Aertsche Bisschoplijcke benedictie te ontfanghen / want de kercke eñ Aertsbisschop van Ceulen te rijck eñ te machtich was tegen te plepten. Ende heeft daerom me van nooys wegē eñ armoede simpele benedictie moeten nemē van haren naesten geseten Bisschop / als van den Aertsbisschop van Ceulen. Ende moesten lange ende menigen tijt misse doen gelijt Abten sonder Bisschoplijcke mijter / totter tijt dat heere Godebalt Bisschop van Wtrecht wert / dit was ontrent den jare M. C. ende xij. De Aertsbisschoppen van Keulen en hadden niet meer dan eenen suffragaen / dat was de Bisschop van Ludick / ende wert de Bisschop van Wtrecht de tweede: De andere dyp / als Monster / Minden eñ Osenbrugghe zijn na aenghekomen. Dese H. Man Gregorius nae dat hy Bisschop ghevoorden was / gaf hy hem seer tot goedertierenheyt ende miltheyt / versmadende boven matē de gierichept / wetende dat sy is de voetzel van alle quaet. Hy verwerf ooch mede dat Koninc Caerl de groote vā Franckenrijck / bevestighde alle de privilegien / goeden / renten / tienden ende chijnsen / die sijn ouders Caerl Marteel, Puppijn Kaerlemā eñ sijn vader Koninc Puppijn de cleyne, der kercken van Wtrecht ghegunt / ghegeven ende gheconfirmeert hadden / die te behouden ende besitten in een eeuwigh Testament.

Dat XXVIII. Cappittel.

Hoe dese heylige mā sijn discipulē door sijn Bisdom zant, om dat ongheloovige volck te bekeeren.

Dese heylige vader was seer sorchvuldich eñ neerstigh als eē goet herder eñ pastoor / om synē ondersatē die noch ongelovich indē werch der afgoderijen dwaelden / te bringhen in de rechte hope ende wegh der salighept / heeft synē discipulen met grooter neerstigheyt ghesonden int landt van Over-ijssel / als Lebuijn, Marcellijn, Willebalt eñ Leswyn, die hy alle bequaem daer toe kende. Ende hebben met haer heyligher leeringe ende exempelen des goeden levens / veel volcx bekeert / maer Leswyn sturf onlanxt daer na / eñ lept tot Oudezeel begraven. Lebuijn quam inde stadt Deventer / dede daer groote neerstigheyt ende arbeyt om dat ruyde grove volck tot den heyligher Chrijsten geloove te bringen. Ende heeft aldaer met synder heyliger leeringhe ende predicatie veel volcx bekeert / eñ een kercke gemaect / daer hy na vele goede wercken saligelijc gestorven ende in begravē is / welcke kercke naderhant van de ongheloobige Denen eñ Noortmans gedestrueert ende verwoest wert / maer naemaels wert synt lichaem ghevonden en verheven / alsmen in sijn legende dat breeder leest. De ander discipel Willibaelt, die oot upt Engelant vander Nedersassen oft Vriesen ghesachte ghekomen was / dede ooch grooten arbeyt onder het ongeloobige Vriesse volck / eñ overmits sijn heylich eñ deughtlijck leven / heeft hy met synder leeringe veel heydensche Sassen bekeert: eñ om sijn heyligh levens wille / wert hy van Koninck Caerl de groote van Franckenrijck / gemaeckt eñ geordineert de eerste bisschop van Bremen / ende wert daer na synder doot met grooter eeren begraven.

Dat XXIX. Capittel.

Hoe dat Gregorius, Bisschop van Wtrecht, aflijvigh wierde.

Hier na / doe dese heylighe Man Gregorius Lxx. jaer out gevoorden was / is hy seer gichtich ghevoordē / eñ was daer af 3. jare lang gequelt / maer hy dede nochtans de H. Schrijften voor hem lesen / eñ Davids psalmen singē / ten lesten doe de ure synes doots nakende was / dede hy hem bringhen van sijne Discipulen in S. Salvatoors Monster / ende als hy aldaer sijn gebedt upter herten ghestort hadde / eñ het H. Sacrament ontfangē / gaf hy God den geest weder over / diē hy lange tijt met grooter devotien hadde ghedient / ende wert met grooter eerwoerdichept inde voorsz. kercke begraven / int Jaer 784. opden 25. dagh van Oogst-maent / als hy dat Bisdom van Wtrecht met grooter neerstigheyt ende deughdelijcke exempelen hadde bereeht 32. jaren lang.

Dat XXX. Capittel.

Hoe dat Adelbricus de vierde Bisschop vā Wtrecht wert.

Adel-

Digitized by Google

ADelbricus upt Enghelant/gheboren van der Nedersassens oft Vriesen geslachte/ wert na S. Gregorius doot gekoꝛē ende verhevē/de iij. Bisschop van Wtrecht. Dese Adelbricus om sijn deughtlijck en eerlijck levens wille/wert hy ghemaect Kanonick der Kercken van S. Martijn tot Wtrecht. Ende wert met ghemenen rade/ terwijlen de heylige Man Gregorius vande Gichte ghequelt was/ ghemaeckt ende gheset Vicarius ende Gouverneur des gheheelen Stichts van Wtrecht / twelcke hy als een goet uptdeylder ende pꝛocuratoir met grooter neerstighept ende wijsheyt trouwelijck bediende ende regeerde. Als nu dese Bisschop Gregorius seer sieck lach / ende sijne heerē ende Canonicken beduchten dat hy sterven soude / beklaechden sy met grooter dꝛoefheyt de absentie ende af wesen des eerbaren Heeren Adelbrici , die op die tijt in Italien was / in dienst als Ambassaet des Koninck Karels van Franckenrijck / niet wetende wanneer hy weder komen soude. De heylige man dit hoꝛende/ troostese seer met minnelijcke woꝛdē/ boꝛsegghende sijne Kanonicken ende mede-broeders/ dat hy van deser werelt niet scheyden en soude / boꝛ dat Adelbricus weder by ghekomen waer / twelck alsoo ghescheede: want eer dagen eer dat Gregorius sterf/ quam hy onversienlijck ende wert met grooter eeren ende bysschappen ontfanghen / ende na Gregorius doot koꝛen sy hem eendrachtelijck also Gregorius dat boꝛseydt ende gheoꝛdineert hadde / tot eenen Bisschop van Wtrecht.

Dat XXXI. Capittel.

Hoe dat Adelbricus vercreegh vanden grooten Coninc Carel confirmacie der goedē van sijn ouders den kercken van Wtrecht ghegevē, eñ hoe hy dē heyligē man S. Lugder in Sassen eñ Vrieslant sant dat volck te bekeren. Ende hoe Adelbricus van deser werelt scheyde, ende starf.

DEse eerweerdige man Bisschop Adelbricus ; die seer sorchvuldich was om sijn bevolē kercke eñ Creesoom te vermeerē/verbeterē eñ bewarē/verkreech met grooter neerstighept dat de hoochgeboꝛen Heere Koninc Caerle bā Franckenrijc confirmeerde ende bestichde alle de goeden / renten/ landen/ tienden eñ chijnsen/ die sijne boꝛ-baders der H. Kercken van Wtrecht/ gegont/ gegeven eñ verleent hadden : Ende daerenboven soo gaf dese boꝛsz. Koninck Caerle der kercken van Wtrecht vele lants/ liggende op de Leck ende Ysel / eñ tusschen den Rijn ende de Leck /ende op den stroom banden Heym/ met allen sijnen toebehooren/huysen/wooningen/knechten/bosschen/campen/ weyden/wateren eñ waterbloeden/ roerende ende onroerende / in allen schijn als Grave Wigger die van hem te houden plach/ metten foꝛeesten ende wildernissen/ Hengheest/ Scoten/ Foꝛenholte/ Mocoꝛoth ende Wydock / ligghende op beyde zijden bander Riviere heym. Ende gaf noch daer toe in den Doꝛpe van Opkercken 100. stucken lants / tusschen den Rijn ende de Leck / om die gherustelijck eñ eeuwelijck te gebruycken / ende heeft dit met sijne gheseghelde brieven gheconfirmeert ende gheratificeert.

Hier na heeft Adelbricus gheseonden den H. Man S. Lugder , met vele van sijne ghesellen eñ discipulen totten Vriesen inde landen van Oostergo eñ Westergo / totter stede van Dockem / daer wijlen eer de H. Man S. bonifaes boꝛ theylige gheloove gemartiriseert ende geboot was/ om den Vriesen die S. Bonifaes daer bekeert hadde/ ende doꝛ Hertoge Widiking van hoogh-Vrieslant oft Nedersassen weder vanden gheloove ghedwonghen ende gheballen waren / weder te brengen totten rechten Christen geloove/ende was aldaer seven jaer langh /doende grooten arbeyt eñ neerstighept / destruerende de tempelen der Afgoden / leerende eñ pꝛedikende dē volcke den wegh des eeuwigen salicheyts. Tē leste repsde hy tot Roomen/visiterende de heylige Apostelen Pieter ende Paulus, eñ wederom komende / heeft hem de Koninck van Franckenrijck Karel de groote/ gheset ende gheoꝛdineert te wesen een herder eñ Pastoꝛ der stadt eñ kercken van Minimigaerden/ dat is Monster / eñ heeft hem ghemaeckt de eerste Bisschop van Monster. Ende heeft met sijner heyliger leeringhe eñ pꝛedicatie / de Westphalens ende Sassens ghebꝛocht totten H. Christen gheloove / alle die van Godt daer toe verkoꝛen ende boꝛsien waren. Ende na vele teecheuen ende wonderlijcke mirakulen die hy in sijnen leven ghedaen heeft / is hy van deser werelt gheschepden/ eñ heeft God sijn H. Ziele gheoffert / ende starf tot Billerbeke / int Jaer ons Heeren 809. op den 7. kalende van Apꝛil/eñ sijn lichaem wert met grooter eeren ende dꝛoefheusse van sijne Canonicken ende mede-bꝛoeders begraven tot Werden. Ende om dat dese heylighe Man vele goets eñ bꝛomelijcken gheꝛedickt heeft in desen stichte van Wtrecht onder twee Bisschoppen van Wtrecht/als Gregorio eñ Adelbrico , daerom wert hier int coꝛt bā hem wat geschreven/sijn legende is overal te krijghen / men lese die int lange. Ende als die heylighe ende devote heere Adelbricus sijn Bisdom met grooter neerstichept eñ arbeydt / leerende ende wijsende sijne onderseten den wegh der eewiger salichept / geregeert eñ beseten hadde 10. jaren/is hy salichlijc inden Heere gestoꝛben / op den 12. kalende van September / int iaer ons Heeren 794. ende wert met betamelijcker uytbaert begraven in sinte Salbatoꝛs Monster by sijnen boꝛ-baderen.

Dat XXXII. Capittel.

Hoe dat Theodardus ghecoren wert de vijfste Bisschop der Kercken van Wtrecht.

THeodardus gheboꝛen upt Vrieslant / wert na des H. Mans doot Adelbricus, ghecoꝛen ende geoꝛdineert te wesen de 5. Bisschop van Wtrecht/eē mā van grooter scientien ende leeringhe/ ende een excellent eñ vermaert pꝛeker : hy was seer neerstigh ende soꝛchvuldich met sijner leeringhe ende heylighe conversatie den ongeloovigen Vriesen te bekeeren / arm van geeste/rijck ende milt in aelmissen te gheven/ volstandigh in vasten/in waken/in heylige ende neerstige oeffeninghen aller deuchden. Ende is int eynde gracelijc overleden eñ ghestoꝛben int jaer ons Heeren 800. ende wert met grooter eeren begraven in S. Salbatoꝛs monster/by sijne boꝛ-baders ende heylighe Bisschoppen.

De Linie der Paulen.

Anno vij. C. ende xcvj.

LEo de ij. was de 100. Paus / ende sat 20. jaren/ 5. maenden eñ 18. dagen / een seer geleert man/ende van leve ende welspꝛekende/ een beminder der geleerden / een vertrooster der armen / ende een beschermer der weduwen eñ weesen. Dese Leo gaende in der pꝛocessien op S. Marcus dach / wert hy achter af ghetogen / overmits een gemaecte oploop van twee Roomeynen : als Paschalis sang-meester ende Campulus Pꝛiester/ eñ sloeghen hem seer deerlijck/ worpen hem ter neder / stieden hem de Conghe af / staken hem sijn ooghen upt / ende leyden hem doe in eenen duysteren Karcker. Maer God van Hemelrijck en liet sijnen trouwen knecht eñ dienaer niet ongetroost/ ende heeft hem sijn spꝛake ende ghesicht wedergegeven / ende is ten lesten doꝛ klaechept ende behendicheydt sijns camerlincx uytten Karcker verlost / ende in S. Pieters kerck ghebꝛocht / daer hy so langhe verholen bleef tot dat hem de Hertoghe van Spoleten brochte in sijne stadt van Spoleten/ ende van daer is hy ghetogen tot den grooten Koninck Caerl van Franckenrijck/ ende gaf hem te kennē eñ klaechde den grooten overlast eñ tverdꝛiet dat hem de Romeynen hadden ghedaen. Coninc Carel dit hoꝛende / heeft dē paus met veel volcx weder te Roomē ghesonden / eñ daer entusschē maecte hy vrede mettē Sassen tot Paderboꝛn/eñ hy quam na tot Roomen / eñ daer wert alle twist ende discoꝛt ter nedergelept. Ende als de Paus hem selben gepurgeert hadde van tghene datmen hem opseyde / is hy weder met grooter solemniteyten in sijn Pausijcke stoel ghe-

set.

Digitized by Google

set. De Paus Leo begheerende den Koninck voor sijn weldaet danckbaerhz te bewijsen / heeft hem by rade der Cardinalen en Bisschoppen / die in grooten ghetale uyt Walslant ende Italien tot Roomen gekomen waren / opden H. Kersdagh onder de misse Keyser van Roomen gemaeckt en ghesalbet / met gonst ende goetwillicheyt der Roomeyne / roepende met grooter blijschappen: Den grooten Caerle van God gekroont en weerdighen Keyser / zy altijt leven ende victorie. En synen soon Puppijn noemde hy Koninc van Italie. Ende alsus heeft Caerle de groote dat Keyserrijc weder aengeveert / nae dattet over de 330. iaren (overmits den overval der Gotthen) verghesten / ende uyt de gewoonte gekomen was. En als dese Paus Leo vele deughdelijcke werrken gedaen / ende dat schoone gasthuys by S. Pieters kercke gesticht hadde / is hy ghestorven / ende met grooter eeren ende weenen der uytbaert / tot S. Pieters begraven.

Nu volght opt kortste de Historie des grooten Koninc Caerl van Franckenrijck / de eerste gekroē Keyser van Roomen / vander Francken ende Duytschen Nacie ende geslachte / uyt vele diverschen Chronijcken ghecopuleert ende ghetoghen.

De Linie der Keyseren.

Anno viij. C. ende j.

KArolus de alderglorieuste ende overwinlijcste Koninck van Franckenrijck / Koninck puppijns de kleyne / en Baertraert oft Berthe, Keyser Eraclius dochter van Griecken soon / wert Keyser gekozen en gemaect int jaer 801. van Paus Leo de ij. als voorsept is / ende wert geheeten de groote Kaerle, om synre groote loflijcke feyten van oorlogen ende victorien die hy ghehadt heeft in vele landen / sonderlinghe teghen de Heydenen ende ongheloovighe verbolghers der H. Kercken. Dese Caerl is ghebozen op den Rhijn tot Ingelheym in Rijnckauwe / warom de selve plaets noch ter tijt dat Keyserrijck toebehoort: ende daer was een out Palleys ghetimmert / dat naderhandt Hertoghe Robrecht van Beyeren / Palensgrave ende Roomsche Koninc / vermaeckte / ende Koninck Caerl bā Bemē / Keyser van Roomen / seer verbeterde / inder gedeughenisse bā desen grooten Caerl, die daer op ghebozen was / ende hebben daer gesticht een Collegie van Canonicken Reguliers. In desen Koninck Caerl de groote, loopen te samen dry gebooren en geslachten / als der Griecken / der Romeynen ende der Duytschen. Daerom dat oock niet sonder oorsaeck noch vermetelijck dat Rijck in desen Koninck Caerl overgheset is. Ende als syn broeder Karleman ghestorven was / began hy alleen te regheeren / inden Jare ons Heeren vij. C. ende lxxj. ende in dit selve jaer / heeft Koninck Caerle een groote dachvaert en Concilium generael / met alle synre Edelen / Princen en Heeren gehouden / in een Dorp ghenoemt Karbonata. Tot welcke vergaderinghe oock gekomen zijn / alle de Vorsten ende Princen / die syn broeder Karleman pleghen te dienen / uytgenomen Gryberta Karlemans wijf / ende Anclaris een Fransch heere / die te samen haren toevlucht namen tot Koninck Desiderius van Lombardyen oft Italien. Voort heeft tegē desen Koninc Caerl aldererst gherebelleert Hertoghe Hunaldus van Aquitanien oft Languedock / teghen den welcken Koninck Caerl syn alderercerste heyr-vaert en strijt aengenomen heeft / ende is met een groot krachtich volck gekomen in Aquitanien / ende timmerde aldaer teghen de stadt van Bordeus over / een swaer Slot / ghenoemt Fronciacum. Hertoge Hunalt dit merckende / is voorvluchtich ghevloden / ende tot Roomen getogen / recht of hy daer rusten wilde / ende t'Chzistes gheloove ontfanghen / maer hy is onlangs van Roomen totten Lombarden getogen / ende aldaer als een apostaet ende verloochent Chzisten / met steenen gedoot. Na wiens doot Koninck Caerl ordineerde Bisschoppen / Abten ende Graven in Aquitanien / tot Gods eere en voorganck des geloofs / ende heeft synen soon Lodewijc Coninc van Languedoc gemaert / ende heeft alsoo met rusten den heyligen Kersdagh met grooter blijschap ghereleyeert in Antimiaken.

Dat XXXIII. Capittel.

Hoe Koninck Kaerl de Sassen eerst bevocht.

IN't jaer vij. C. ende lxxij. doe Adrianus Paus van Roomen was / heeft Koninck Caerl ghehouden een Concilium ende dachvaert inder stadt vā Worms opten Rijn / met syn Vorsten Princen ende Heeren / om tlant van Sassen te bevechten / en onder t'Chzisten geloove te brengen. Ende also Sassen hier voortijts een groot en wijt lant was / so ist te weten / dat Sassen lant in dry deelen gedeylt is. Dat eerste deel is nu genoemt Westphalen / en is geleghen inde West-zijde van tlant van Sassen / niet verre vandē Rijn: en die woonen aen de Oost-zijde / zijn genoemt Oosterlingē of Ostphalen. Ende dit lant wert van twee Rivieren gedeylt / dat is de Elbe tot aenden Rijn / alsmen leest inder legende der tweer Ewalden: de ander rivier heet de Wesar / en de inwoonders zijn ghenoemt Westphalers / want dat deel des lants Westwert leyt. Maer nu ter tijt noemt men slechtelijc dat lant tusschen de Wesar en de Elbe gelegen / Sassen lant: ende die vander Weser af totten Rijn toe / die heetmē westphalingē / inder welckē middelste lantschap woonen de Anghers / ende strecket tot slavonien toe. Tegen desen is te strijde ghetoghen Coninc Caerle van Franckenrijck met swaer volck van wapenē / ende heeft sonder vertret haer alder sterckste slot Heresburch genoemt / bechtender hant ingenomē / en haren principalen afgod Iruivisul, daer sy alle haer hope in plegen te setten / vernielt en ter aerden gheworpen met grooten arbeyt. En siet doe des Koninc volc groote smerte vā dorste leet / heeft Godt door des Koninc innich gebet / een droogthe beke met overvloedich water gevult / daer sy haren dorst soetelijck mede ghelaeft hebben. Ende als de Koninck desen hoeck Lants ingenomē hadde / is hy met twaelf Heeren die hy nam vanden Sassens / tot een onderpant harer subjectie / met grooter triumphen / glorien ende victorie wederom in Franckenrijck ghetoghen.

Dat XXXIIII. Capittel.

Hoe dat Koninck Caerl der Lomberden Koninck, ghenoemt Desiderius, verwan, ende hoe hy tot Roomen quam by den Paus.

IN't Jaer vij. C. en lxxij. als de Paus Adrianus en de stadt van Roomen met alle de Ecclesiæ en geestlicheyt seer gequelt en verneedert wert vādē Koninc der Lombarden / Desiderius genoemt / heeft hy een synner Cardinalē en Legaet gesonden tot Koninc Caerl; hertelijc begheerende en biddende / dat hy tot Roomen komen wilde / om S. Pieters goedē te beschermen. Coninck Caerle op de tijt wesende int dorp Theone ghenoemt / tusschen Metz en Trier / dit verhoorende vanden Legaet / is seer beroert geweest niet mede-doogen des Paus en der Romeynen / schrijvende haestelijc tot Desiderium, Koninc van Lomberdyen / dat hy alle de steden / landē en slotē / die hy S. Pieters genomen hadde / weder soude wedelijck over geven / gelovende hem hier voor te geven xiij. M. schellingē gouts. Ende als de Koninc Caerl sach dat hy des Koninc van Lomberdye woestichept / noch met bede / noch met gaben verwinnen noch bemorwē en mochte / vergaderde hy een groot menichte synner Vorsten / Princen en Edelen / Bisschoppen / Abten / Ridderen en andere wyse uytgelesen mannen / en heeftse in twee deelen ghedeylt. D'eerste heyr bestuerde en leyde Bernardus Hertoch daer hy mede quam door Iupiters bergh: Met dat ander heyr quam Koninc Caerl selver / door 't Marcgraefschap van Carvisien / in syn Rijck / en sloech syn Tenten neder int velt. Doe dit Desiderius, Koninck der Lomberden vernā / heeft hy die klupse met yseren instrumentē en met macht van volk also besloten / datter den Franschen niet wel mogelijc en was daer door te komen: maer wāt God altijt recht door de sijne / en Koninck Caerl anders niet en soelt dan S. Pieters

recht

recht te beſchermen / dooꝛ bede des Paus. Soo iſſer ſnachts alſulcken ſchꝛick gekomen onder Deſiderius der Lomberden Koninꝛ volc / dat ſꝛ alle dooꝛbluchtich werden / eñ lieten alle haer Tenten eñ inſtrumenten / met alle haer ander have achterblijven. Koninck Kaerle dit merckende / verbolghde ende beliep hem tot ontrent Vercellen ende Savone / daer ſeer ghevochten wert / met verlies van ſeer veel volcꝛ aen beyde zijden / ende Koninc Deſiderius nam ſijn vlucht na Pappen: De plaets daer deſe ſtrijdt ghebiel / plagh dooꝛmaels te heeten / dat ſchoone boſſchelkijn / maer nu is ſꝛ ghenoemt mortaria, dat is de doot vijl / om datter ſoo vele kloecke / dꝛoome mannē verſlagen werden. In welcke ſtrijt van Koninck Karels zijde gebleven zijn / met vele Edelen ende onedelen uyt Franckerijt / Engelant ende Duytſlant / de dꝛome Gꝛabe Amilius, Koninc Karels dochter man / ende Heere Amicus ſijn Theſaurier oft treſoꝛier-ridder / welcke 2. malkanderen in ghedaente in ſpꝛeken ende in leden alſo ghelijck waren / datmen den eenen dooꝛ den anderen niet lichtelijc verſcheyden en mochte. Waerom dat tot een eeuwige gheughnis dooꝛ bede des H. Biſſchops Alvijns van Angiers / op die dooꝛſz. plaets twee hercken ghetimmert zijn: De eene van Koninck Karel, inder eerē des H. Apoſtel S. Pieters, in de welcke Amilius ruſtet / met veel ander Heeren. De ander vande Koninginne Hildegart, in der eeren des H. Confeſſooꝛs Euſebius biſſchop van Vercelles / daer deſe ſlagh bꝛ gevallen was / ende daer ruſtet heere Amicus Ridder / met vele ghebooꝛtighe mannē. Doe dit geſchiet was / eñ Koninck Karel bernam / dat Koninc Deſiderius inden ſtrijt ontgaē / ende tot Papiē gekomē was / heeft hꝛ die ſtadt met kracht van volck belept / die hꝛ na 10. maenden dooꝛ Gods gratie inghekꝛegen heeft / eñ nam den Koninck Deſiderium met ſijn wijf eñ kinderen / eñ veel ſijner Dooꝛſten eñ Heeren gevangen / ende zantſe in Walſlant bꝛ den eerweerdigen vader Agilfridus genoemt / biſſchop van Ludick / daer ſꝛ allegader in ellende ghebooꝛen zijn. Eñ doe Papien gewonnen was vanden Koninck Karel, hebben hen alle de ander ſteden van Italien eñ Lomberdyen / in ghenaden des Koninꝛ van Vranckenrijck ghegeven: eñ daer mede is 't Rijck der Lomberden vergaen / dat geſtaen hadde 204. Jaren. Ende terſtont gaf Koninck Kaerle de Kercke van Roomen alle haer verlooꝛen eñ verꝛemde goeden weder / ende gaf noch hier en boven uyt ſijn ſelfs juriſdictie / den Apoſtel S. Pieter, ſijn eenighe eñ bꝛſonder patroon / dat Hertochdoom van Spoletten eñ Benevenien / een ſtadt van Apulien / met S. Michiels herghe / genoemt Garganus, waerom de Paus Adrianus willende den Koninck Karel danckbaerheyt bewijſen / heeft vergadert een Concilium van 153. Biſſchoppen eñ Abten / in welcke de Vaderen metten Paus geſamender hant ſloten ende obergaven / dat dooꝛt aen Koninck Kaerl macht / authoꝛiteyt / bevel ende recht ſoude hebben eenen Paus te kieſen / den ſtoel van Roomen te oꝛdineren / ende de hooghe dignitevt des Patriarchſchaps. Dooꝛt heeft dit Concilium dooꝛſz. den Koninghe ghegeven alle inveſtituren oft collatien der Biſſchoppen / Abten ende beneficien / dooꝛ alle de pꝛovintien eñ Landen daer hꝛ over heerſchte / ende dat men niemandt Biſſchop conſacreren en ſoude / ſonder des Koninghs conſent ende toelaten. Diſſinierende inden ban te weſen alle de ghene / die teghen dit Decreet rebelleerden / ende alle haer góet ten ghemeynen pꝛoffijte te weſen / die niet tot beken en quamen / ende van haer ſtoute vermetelheydt afſtonden. Dit gheſchiede in 't Jaer bij. C. ende Lxxiij.

Dat XXXV. Capittel.

Hoe dat de Saſſen weder tegen de Koningh rebelleerden.

DOe dit aldus in Italien volbꝛocht was / heeft hem Koninck Kaerl ghehaeſt in Vranckrijck te komen / want hꝛ ſelverlijck bernam / dat de Saſſens wederom rebelleerdē / ende dat ſꝛ veel ſchade van bꝛanden ende rooven aen de palen ende frontieren van Oost-Vrancken ghedaen hadden / ende dat heele dooꝛp Haſſp berooft ende verbꝛant / maer de kercke in Vriedeſler en mochten ſꝛ niet deſtrueren noch verbꝛanden / wantet alſo vanden H. Vader S. Bonifaes Aertſ-biſſchop van Ments / ende na van Utrecht / ghepꝛophēteert was / doe hꝛ deſe kercke conſacreerde ende wijde / dooꝛſeggende dat ſꝛ nemmermeer verbꝛanden en ſoude. Daer om dat Koninck Kaerl vergaderde / in't jaer 775. een generael dagh-vaert / ende alle ſijne Pꝛincen / Heeren ende Dooꝛſten / in't dooꝛp van Cariſiaeck / in welcke eendꝛachtelijck geſloten wert / ende obergheven is / datmen den Saſſens die geen compackt / eedt / ſoen / overdꝛacht / trou noch beloftenisſe en houden / noch nemmermeer vꝛede onderlingh en hielden / met den ſweerde totter Chꝛiſten gheloobe ſoude bꝛenghen. Ende kooꝛts daer na is Koningh Kaerl gekomen met groot volck van wapenen / in't lant van Gulick / in een dooꝛp gheheeten Duren. Ende quam dooꝛt over den Rijn / ende belepde de ſtad / ende ſlot Syberg genoemt / ende heeftet ten leſten gewonnen. Hier en binnen zijn de Saſſens al bꝛ een t' ſamen gekꝛoopen / ende hebben belept de ſtede Hereſburgh / die de Koningh onlanghs daer te vooꝛen gewonnen / ende met Chꝛiſten menſchen beſet hadde. Ende dooꝛ een Teeken dat inde locht verſcheen / zijn deſe Saſſens verſchꝛict ende dooꝛbluchtig gewooꝛden: alſo heeft de Koning de ſtad ontſet. Ende doe de Koninck deſe ſtadt Hereſburgh noch bet met geloobige mannen ende Ridderen hadde beſet / is hꝛ met een deel des heyꝛs ghetogen opter Rivière de Weſer / bꝛ den berge Bꝛunesbergh / daer de Saſſens aen d' ander zijde vande rivière lagen / met groote menichte van volck / om de Koninck ſijnen dooꝛtganck in Saſſen lant te beletten. Maer Koninck Kaerl Gods hulpe aenroepende / is haeſtelijck met houten bꝛuggen over de Rivière ghekomen / ende heefter op dien dagh ontallijck veel verſlagen / ende heefſe hem onderdanig gemaeckt. Hier na toogh Koningh Kaerl in hoogh-Saſſen / dien men heet Ooſterlinghen oft Oost-phalingen bꝛ de rivieren Onaker ende Heeſe / daer hꝛ twee ſware ſtrijden bꝛ Gods gracie gewonnen heeft / ende ſꝛ gingen al in handen: te weten / die van Duringhen ende Heſſen / de Angerts ende inwooners van Baick / ende de Koningh heeftſe allegader in genaden aenghenomen / behoudens dat ſꝛ 't Chꝛiſten gheloobe aennemen ſouden. Ende als hꝛ 't ſlot te Midburgh met veel ander foꝛtreſſen wel beſet hadde / is hꝛ in Vranckenrijck ghetoghen / ende van daer weder in Italien / in 't Jaer bij. C. lxxbj.

Dat XXXVI. Capittel.

Hoe dat Koningh Kaerl weder in Italien reyſde.

TEꝛwijlen dat Koning Kaerl aldus in Saſſen bekommert was / is Rutgaudt, Koning Deſiderius vꝛient / die tot Ludic gebangen lagh / rebel gewooꝛden / den welcken Rutgaudt Koningh Kaerl bevolen hadde / heel Italien te regeren in ſijnē name / ende had hem gemaect Hertogh van Lomberdyen / ende grave van Forlivien, dat 's van Aquilegien bꝛ Veneetgien. Maer verhooꝛde dat Koning Kaerl ſtreedt op de Saſſen / ende derre vander hant was / heeft hꝛ met giften ende gaben / vele Heeren tot hem getogen / ende daer toe gebꝛocht / dat ſꝛ alle des Koninꝛ dienaers ende ſoudenieren verſloegē ende verdꝛeven / ende wert alſo machtigh der landen die hem van den Koninc bevolen waren te bewaren / ende dwanc de bꝛggers dat ſꝛ hem homagie ende huldinge doen moeſten. Dit vernemende Koningh Kaerl, wert ſeer tooꝛnigh ende gheſtooꝛt op deſen Rutgaudt, overmits de groote ondanckbaerheyt die hꝛ aen hem ſach / ende quam ſonder vertret in Italien / met ſeer vele volcꝛ / eñ wan met ſtꝛomender hant de ſtadt Aquilegien / ende dede den Hertoge Rutgaudt als overſte capiteyn van deſer rebelheyt / dat hooft afſlaen / ende ſtelde al dat lant in vꝛeden / als hꝛ Trabiſien ende meer Steden ghewonnen hadde.

Dat XXXVII. Capittel.

Hoe de Saſſens met haren Koning Widikind weder tegen

Digitized by Google

tegen Koningh Kaerle rebelleerden eñ opſtondē.

KOning Kaerl aldus in Italiē (obermits rebellyept ende ongetrouwicheydt des Hertoghs Rutgauts) belommert weſende/ hebbē de Saſſens dooꝛ raet ende ingheven haers Koninck Widikind die verdꝛeven was/weder ingenomen de ſtadt ende 't ſlot Hereſburch eñ Eyburch / en hebben alle des Koninck ſoudenieren eñ knechten verſlagen ende verdꝛeven. Dit vernemende de Koningh/heeft weder een generale dachvaert gehouden tot Woꝛms ſijner Heeren eñ Pꝛincen / eñ iſſer mede ghekomen by de twee fonteynen daer de Riviere vander Lippe haꝛē oꝛſpꝛonc neemt/ daer hy de Saſſens (recht als een ſwaer eñ onverſien tempeeſt) overviel / eñ bꝛochtſe daer toe dat ſy beloofden alle haer afgoden te verlaten / ende dat H. Doopſel ende 't Chꝛiſten geloove aen te nemen / ende daer woꝛden vele in tegenwoꝛdicheyt des Koninck ſonder getal gedoopt. Ende als de Koning de ſtadt Hereſburch weder gerepareert ende vernieuwet hadde/ ende by de riviere bāder Lippe een nieu ſlot gebouwet ende getimmert met zijn getrouwe knechten ende ſoudenieren / ende dat wel verſien ende beſet hadde/ is hy victoꝛieus van daer ghetogen/ende bleef inden Burch Heriſtael genoemt.

Dat XXXVIII. Capittel.

Hoe dat de Zaſſens tot Nymmagen opt ſlot quamen totten Koning, eñ begeerden Chriſten te woꝛdē.

DAer na int jaer 7.C. eñ 77. behiel Koningh Kaerl datmen dat ſlot te Nymmaghen / d'welck Iulius Cæſar hadde doen bouwen / gelegen op de Wale/ weder ſoude reparerē eñ optimmerē / eñ is daer ſelver in perſoon inde lentē gekomen/eñ heeft albaer met zijn Pꝛincen den H. Paeſdach gehouden. Daer oock by hem gekomen zijn vele Pꝛincē eñ Edelē uyt Saſſen/begeerende dat de Koningh hem wilde ghe weerdigen inden lande van Saſſen te komen / tot een ſelker plaets daert hem beliefde/ want ſy wouden al tſamē dat H. doopſel eñ Chꝛiſten geloove aennemē. De Koning dit hooꝛende is ſeer verblijt geweeſt/eñ heeft den Pꝛincē eñ Edelē van Saſſen geaſſigneert eē plaetſe genoemt Paderboꝛne : want daer ontrent vele ribierē/ fonteynen ende loopende wateren warē. De Koning quam albaer opten determineerden ende geſetten dach / want daer alle de Hertogen/Graven/Pꝛincē/Baroenē/ Ridderen eñ edelē vā Saſſen vergadert warē met eē ontellicke menichte vā volc / uytgenomē Windekindus der Saſſen Koning/ die uyt vreeſe vā Koning Kaerl geweckē was tot Koning Syfrijt van Denemarckē. Eñ hebben allegader vā haer violeerde eñ gebꝛokē beloftenisse vandē Koning verkregē remiſſie eñ gracie/ eñ deden hen alle doopen/ eñ hebben Chriſtus geloove aengenomen : renuncierende ende daer onder te pande ſettēde alle haer eeldom/ vꝛyheden eñ goeden/ indiē ſy immermeer vanden Chꝛiſten geloove eñ des Koninck gheſoꝛſaemheyt bleven ende afgingen. Ende de Koningh oꝛdineerde tot Paderboꝛne een Biſſchopliche Stoel/ende gaf hen een geleert man/dieſe met pꝛedicatien/leeringen eñ deughdeliche exempelen inſtrueren ende beveſtigen ſouden.

Dat XXXIX. Capittel.

Hoe Koning Kaerl dat parlemēt inſtitueerde,eñ hoe hy in Spaenjen eñ Galliſſiē reyſde,ende wat wonderlijcke victorien hy daer hadde optē Heydenē.

DOe dit aldus wettelijt gedaē eñ geoꝛdineert was/ is tot Koninck Kaerl gekomē Ibnalarchus eē Koning uyt Spaenjen met veel edele Saracenē / die hem offereerde eñ pꝛeſenteerde dat H. geloove aē te nemē/indiē Koning Kaerl met hē wilde trecken in spaenjen/eñ verdꝛijvē daer uyt de andere Saracenē/ die zijn landen eñ ſteden afgeloopē hadden. De Koningh dooꝛ liefde des Chꝛiſten gheloofs / heeft hy deſe reyſe ende moeyniſſe aengenomen. Maer eer hy uyt Franckrijck toech / heeft hy een oꝛdinantie tot een eewige memoꝛie ende ſijner eeren/ghemaeckt. Te weten dat hy uyt alle den Edeldom der Franſcher Heeren twaelf verkoꝛen heeft/ die in gelijcker dignitept altijt den Koningh van Franckrijck onderſtant ſoude doen ende getrou weſen/ noch onder pemandts juriſdictie ſtaen / dan alleen onder dat Parlement die altijdt gehouden ſouden weſen den Koning te eeren/te behoeden/ende in ſijne kꝛoonecringe ſelver in perſoone te weſen/ende woꝛden geheeten de twaelf genooten. Van welcke twaelf ſynder ſes geeſtelijck ende ſes wereltlijck. De gheeſtlicke genooten zijn deſe : De Aertſ-biſſchop van Kieme / De Aertſbiſſchop van Landunen / De Aertſbiſſchop van Lingonen / ende zijn mede Hertoghen / De Biſſchop van Bellevaeck / de Biſſchop van Kopoen / de Biſſchop van Cathalons ende zijn oock Graven. De weerlijcke genooten zijn deſe : De Hertoghe van Bourgondien/ De Hertoghe van Noꝛmandijen / De Hertoghe van Aquitanien/ De Grave van Vlaenderen / De Grave van Champaenjen / De Grave van Tolouſen. Doe Koningh Kaerl deſe weerdige oꝛdinantie hadde geinſtitueert ende geſet / inder eewichept te onderhouden/ is hy getogen met een groot ſwaer volck van wapenē/ dooꝛ de hooghe bergen van Pyreneen ende Guaſcoenjen/genen arbeyt ſparende om dat H. Chꝛiſten geloove te verbꝛeyden/ ende is ten leſten in Spaenjen gekomē/ eñ heeft de Koninglicke ſtadt genoemt Cæſarauguſta krachtelijck ingenomen/ ende alle verſlegen die 't gheloove Chriſti niet aen nemen en wouden. Ende als hy hem geſtelt hadde om een luttel te ruſten/ is hem verſcheenen eenen wech met ſterren / beginnende vande Pꝛieſſe zee/ ſtrecktende dooꝛ diverſe landen eñ Pꝛovintien/totter plaetſen toe daer de H. Apoſtel Gods S. Iacob ruſtet/ welcke viſioen der ſterrē de heylige Apoſtel S. Iacob den Koning Kaerl geinterpreteert ende beweſen heeft watſe beduyde/ſeggende : dat hy alle de Natien dooꝛ welcke hy ſach de ſterren haren loop hebben/ ſouden tot Chriſtus kenniſſe/geloove ende religie bꝛengen/ende S. Iacob beloofde hem dat hy altijdt in ſijner hulpe weſen eñ bystaen ſoude/ upten welcken Koningh Kaerl ſijnen moet vernieuwede/ eñ tooch ſonder voꝛder dooꝛt in Spaenjen / eñ quam dooꝛ de groote ſtadt van Pampuloenen/ende lach daer dooꝛ dry maenden lanc/ want ſy ſeer hart bemuert eñ ſtarck was/ waerom dat hy God ende den heyligen Apoſtel S. Iacob te hulpe riep/eñ de mueren zijn terſtont dooꝛ zijn gebet ter aerden neder gevallen eñ geſtoꝛt. Ende de Koningh quam daer in vechtender-hant met al zijn volck. Eñ wie niet Chꝛiſten en woude woꝛdē/ man ende wijf/ ſloegen ſy al dooꝛ/ oft namenſe gevangen. Dit groote mirakel ende wonderlicke victoꝛie des Koninck Kaerls verhooꝛende de ander ſteden / quamen ſonder vertreck ende gaven hen op in 's Koninck handen / ende lieten hen alle doopen/ aenvenende dat H. Chꝛiſten geloove. Eñ de Koningh heeft dat heele landt van Spaenjen dooꝛ-gedoopen vander eener zee totter andere. Inden welcke vele ſchooone eñ rijcke machtige Koningrijcken liggen/als Caſtillien/Arragon/ Navarren/Poꝛtugael/ Granatē ende meer andere groote machtige Landen ende Pꝛovintien : daer zijn ooch groote machtige eñ ſtarcke ſteden ſonder getal/ vanden welcken de Koning ſommige verkregen heeft ſonder ſtrijden/ eñ gaven hen willichlicken op / eñ ſommige met langen belegge eñ aſſaute. Vytgeſept de ſtadt van Lucernen die hy geenſins (als hy daer vier Maenden voꝛ gelegen hadde) gekrijgen konſte : ten leſten badt hy Godt ende S. Iacob, ende die mueren vielen ter neder / eñ de ſtadt verſanck/ eñ daer toe vermaledijde hy noch dry ander ſteden die hy niet gewinnē en konde/ dus ſynder vier ſteden in Spaenjen vermaledijt : als Lucerna/ Ventoſa/ Capara eñ Adana/ eñ liggen noch op hupdē verwoeſt/ gedeſtruert eñ onbewoont. Ten leſtē verſochte hy met grooter weerdicheyt ende devotie S. Iacobs graf in Galiſſien inder Stadt van Compoſtelle / dat een kleyn ſtedeken was/ d'welcke hy ſeer hebe verbeteren / timmerde daer een ſchoone kercke/eñ oꝛdineerde daer een Patriarch ende Aertsbiſſchop/met een Canoneſye/ eñ gaf der kercken ſchoone renten eñ goeden / eñ vele koſtelicke ornamenten eñ kleynoodien van goude eñ ſilver. Eñ de Koningh bleef in Spaenjen tij. jaer lang/ende vandē goude eñ ſilver dat hem de Koningen ende Heeren vandē Landen eñ Pꝛovincien tot cribute gaven / maecte hy vele kercken:

Digitized by Google

sien: te weten / ons lief Vrouwen kercke tot Aken / S. Iacobs Kercke tot Colousen in Francrijck / S. Iacobs kercke in Guascoignen / S. Iacobs kercke tot Parijs / ende vele andere kercken ende Abdijen. Aldus bestelde dese eerweerdige deughtlijcke Koning ende Vince alle 't goedt dat hy op de Heydenen ghеconquesteert hadde ter eeren Gods / daer af makende kercken / kloosteren / ende den armen mildelijcken daer af deelende. Hy en bestelde sijn rijckdommen niet tot pomperije oft hoverdije deser werelt: ghеen toernoyen / steeckspelen / oft ander ydelheden hantерende: So zedich ende manierlijck was alle sijn hupsghesin / dat sijn hof bet scheen te wesen een klooster dan een Vincen hof. Men sach noch en hoorde daer ghеen oneerbaerheden van woorden oft wercken. 't Is een oudt seggen: daer de Heere vanden huyse deughtlijck is / daer nae volghen, geerne sijn ondersaten ende dienstboden.

Dat XL. Capittel.

Hoe dat de Sassens weder teghen den Koningh rebelleerden.

Onder-tusschen dat Koning Kaerl in Spaengien dat H. Chrijsten geloove was vermeerderende / so namen de Sassens voor hen / dat sy nu bequamen tijt hadden ende oorsake haer leedt aenden Franssen te wreken / ende quamen over dē Rijn met seer vele volcx / inde landen van d'Oost-francken / niemant sparende / man noch wijf / jonck noch oudt / geestelijck noch weereltlijck / roovende ende brandende kercken ende kloosteren / overmits de groote toornige wreetheyt die sy op den Chrijsten Franssen betoonden / ende verwoestent ende vernielent al metten swoerde ende vyere daer sy quamen. Koningh Kaerl upt Spaenjen gekomen wesende / ende dit verhoorende / heeft van stonden aen een machtich heyr van Oost-franckē ēn Duytschen / ende van West-franckē ēn Walen vergadert / ende heeft die met sijnen vromen Capitepnen ende hooftmannen gesonden in Sassen / bevelende dat sy sonder ghenade dat heele lant souden verwoesten / vernielen ēn destrueren / niemant sparende man noch wijf / jonck noch out. Dit machtige heyr in Sassen komende / en vondē daer niemant dan weynich oude mannē / tot dat sy quamen op een plaetse ghenoemt Badanuolt / daer sy de Sassens vergadert vonden in grooter menichte by de Rivviere. De Franssе heeren dit siende / setten haer volck in goeder ordinancien / ende traden met vromen moede tegen de Sassens in / diese by nae al versloeghen / soo datter luttel ontquam / ende zijn weder victorieus ende met grooter triumphen totten Koningh gekomen.

Dat XLI. Capittel.

Hoe de Koningh noch eenen anderen strijt hadde tegen de Sassens.

Daer nae int Jaer 779. inde Lenten / tooch de Koning al Franckrijck door / om alle dinck in vredē te stellen. Ende komende int dorp Worzimacum genoemt / quam aldaer tot hem Hildebrant, Hertoghe van Spoleten / die onlanex tegen de Koning rebelleerde / begeerende met grooter ootmoedicheyt quijtschelдinge van alle sijn excessen ende misdaet / presenterende den Koning sijne gehoorsaemheyt met kostelijcke giften ende gaben / lovende immermeer pet te doen teghen de Koningh. De Koningh heeften minlijcken opgenomen door sijn ootmoedigh begeeren in gracien ende genaden / hem begavende met grooter giftē ende kleynodien / ende heeften weder in Italien gesonden. Op die selve tijdt begonden de Sassens weder te rebelleren ende teghen de Koningh op te staen. De Koningh dit vernemende / vergaerde weder een groot machtich volck van wapenen / is den Rijn over gepasseert / ende quam in Sassen. De Sassens ende Westphalingers verhoorende dat de Koningh quam / vergaderden alle haer macht van volc die sy mochten / ende quamen tot Bocholt om de Koningh te wederstaen ende strijt te leveren. Daer is dat groot heyr aen malkanderen gekomen / ende sloeghen malkanderen so afgrijslijcken / dat int eynde de Koningh (overmidts vromicheydt sijner mannen) den strijt wan / ēn maeckte den anderen voorvluchtich / so datter vanden Sassens so vele verslagen wert / datmer geen getal af en weet. Hier nae docht de Koningh geheel Sassen ende Westphalen door te loopen / ende dat metten swoerde ende vyere te verwoesten ende destrueren / op dat sy niet meer tegen hem rebelleren souden. De Westphalers die noch te lijve gebleven waren / kennende des Koninex goedertierenheydt / zijn met die oude mannen in haer hemden ghekomen / vallende den Koning ootmoedelijck te voeten / begeerende remissie ende genade van haer misdaet / ende beloofden met vasten Eedt ende onderpant haerer Edelen / nemmermeer tegens hem weder te doen. De Koningh upt compassie ende goedertierenheyt heeftse in genade genomen. Desgelijex quamē oock de Angers ende Oostphalers ootmoedelijck met tranen biddende om remissie haerer misdaet / ende hy namse mede in genaden / op conditie van Chrijsten te worden. Ende de Koningh is weder met al sijn volck nae Worms getogen / besettende de stadt ende 't slot bā Heresburch ende Syburch met sterck garnisoen / want hy in meninge was te visiteren d'Apostelen S. Pieter ende Paulus, te Roomen. Ende reysende aldus door 't lant / quam hy daer de Rivviere vander Lip haren oorspronck neemt: ende van daer tooch hy int Oost-eynde vande Rivviere Onaker / daer hem ontmoeten een schare volcx van dien lande / begeerende penitentie ende dat doopsel te ontfanghen / daer de Koning seer in verblijt was / ende quam voort Oostwaert / ter plaetsen daer de rivieren Alba ēn Oza in een komen / daer hy in gracien ende totten H. Doops ēn geloove ontfing die bā Bardagaven ēn Doorwitē / ende quam hier na met groote blijschap in Franckrijc.

Dat XLII. Capittel.

Hoe de Koning te Roomen reysde, ende vande rebellicheydt der Sassens ende Westphalers: ende hoe sijn eerste Wijf sturf.

In Jaer 780. is de Chrijstelijckste Koning Kaerle van Franckenrijck upt grooter devocien / met sijn Koninginne ende 2. sonen tot Romen getogen / daer hem ende sijne vriendē de Paus Adrianus metten Romeynen met grooter eeren ontfinghen / vrengende ende geleydende hem in S. Pieters kerck / danckende de Koning bā Godswegē / dat hy so troubelijc voor 't Chrijsten geloove ēn de H. kercke gestreden hadde. Ēn heeft daer inde kerck voorsz beyde Kaerls sonen tot Koninghen ghesalft: als Puppijn over Italien / die de Paus Adrianus selver vande sonte gesteken hadde / ēn Lodewijc over heel Aquitanien / dats Languedoc / ende Koning Kaerl is met grooter privilegien ēn gracien van Roomen geschepden / ēn nam int neder komē met hem Kaerlemans sijns broeders wijf met haer kinderē / die hy altijt in grooter weerden hiel ten eynde toe. Op deselve tijdt vernemende de Westphalers dat Koningh Kaerl te Roomen gereyst was met sijn wijf ēn kinderen / zijn sy te samen vergadert by de Rivviere vander Heese / ēn deden veel quaets ēn moords onder de Westfranckē / doorloopende dat lant metten vyer ēn swoerde / waer sy konden of mochten. Dit verhoorende Koningh Kaerl, sant derwaerts een nieu heyr van volck / maer de Westphalers hebbense verwonnen ēn verslagen. De Koningh dit verstaende / vergaderde terstont alle 't volck van wapenen dat hy konde / ende is met grooter macht weder in Sassen gekomen. De Sassens dit vernemende / zijn seer verbaert ghеweest ende verslagē / om dat de Koning selver in persoone quam / ende wierden over al verstroyt / verjaeght / gevangen / verslegen: ende en wisten hen nergens te bergen voor des Koninex macht: ende hy door-liep dat lant vander Heese af tot de Rivviere vander Albe / roovende / vangende ende slaende / ende niemant in genade nemende / wrekende de injurie ende schade die sy hem in sijne landen hadden ghedaen. Binnen dese tijden is de Koninginne Hildegaert seer siech geworde / waerom de Koning alle ding in rust ende vrede geordineert ēn gestelt had / ende komende in Franckrijck by sijn sieke vrouwe / en leefde sy niet lange daer na / ende sterf / ende wert begraven te Tours in S. Martijns kerck. Dese Hildegaert

degaert was een dochter bã Swabẽ / een heylich wijf van leven/ende hadde by haren man den Koning 3. sonen: als Karle, Puppijn ende Lodewijck, eñ dry dochteren: als Rotruyt, Berge ende Gille. Ende als de Koningh zijn huysvrouwe met grooter droefnissen ende weenen eerlick begraben hadde / tooch hy op 't slot tot Aarstalle in Brabandt/ eñ bleef daer alle de winter tot Mey toe. Ende nam doe zijn ander wijf geheeten Fastraert des Graben Rodolfs dochter bande Rijn/daer hy een soon by wan/genoemt Dirc, ende 2. dochteren.

Dat XLIII. Capittel.

Hoe dat Koning Kaerle weder in Saſſen tooch, ende brochtſe met goeder wijſẽ tot ſijn gehoorſaẽheyt.

DAer na int jaer 7. C. eñ 81. int eynde bande Mey/ is Koning Kaerl met groot volck weder in Saſſen gekomen/eñ quam ter plaetſe daer de Rivière bander Lippe haren oorſprouck neemt. Op welcke plaetſe hy vergaderde alle de Edelen / oude Regenten/ Prince ende Vorſtẽ dier naticn ende landen/ eñ tracteerde met henluyden vande ſaken eñ laſten des Rijcx/ ende hoe dat ſy in vreden ende vryheden God ſouden dienen/ende hem in allen onderdanich weſen: 't welck ſy alle met grooter blijſchap ontfingẽ/ ende beloofdent met grooten ſwaren ende ontbedzichlijcken eedt te volbrengen. Op de ſelve tijt ende plaetſe zijn totten Koning gekomen Legaten ende Ambaſſaté des Koninck Zyfrijt banden Denen met die van Hongerijen / ende begeerdẽ hem te ſettẽ in vredẽ onder des Koninck Kaerls macht/ den welcken Koningh Kaerl met grooter blijſchap ende eerẽ ontfing/ ende begaefdeſe met vorſtelicke gaben/ ende ſantſe met haer begeerte weder t'huys/ maer Koning Wydikind bã Haſſé en quam daer niet met meer ander Prince van Saſſen/ende der landen/ ende Provintien daer ontrent gelegẽ/ende hy lieh ober hy den Koning van Normandien om hulp te hebbẽ tegen Koningh Kaerl, eñ bleef daer ſo langh tot dat Koning Kaerl uyt Saſſen eñ Weſtphalen bertogen was.

Dat XLIIII. Capittel.

Hoe dat de Koningh Wydikind weder in Saſſen quam, ende hoe hy een groote ſtrijt wan opten Franſſchen Heeren.

IN jaer 7. C. eñ 82. is Koning Wydikind van Saſſen met groot volck gekomen uyt Denemarcken eñ Noorwegen int landt van Saſſen/ende ſollicteerde zijn vrienden/eñ voormaels zijn onderſaté daer toe/ dat ſy dẽ pays eñ vrede met Koning Kaerl gemaect hielden eñ vreẽ ſouden/eñ alle ſijne Capiteynen verjagen. Ter wijlen dat Widikind deſe conſpiratie/ mupterije maechte/zijn de ſlaven gekomen in hooch-Saſſé/ende bernielden een groot deel des lants bã Duringen/ met alle dat lant gelegen tuſſchen de rivière Sala eñ Albia. Koning Kaerl dit bernemende/ wert ſeer voornich/ eñ vergaerde ſnellijcken een groot heyr van volck uyt alle ſijne landen ende Provincien/ eñ maechte daer ober de groote ende vroome Capiteynen ende Prince: als de Prince Adalgijs des Koninck Kamerlinck/ de Prince Gylo Coninckſtabel, de Prince Dierick des Koninck Schencker: Deſe komende met groot volc in Saſſen om de Slaven te verjaghen / geboden den Edelen van Saſſen dat ſy hem met dat ander gemeyne volc te hulpe quamen. Maer ſy en wouden daer nae niet hooren/ noch des Koninck beloftenisſe houden/ eñ zijn gelooſt tot Wydikind haren ouden ende eerſten Koningh of Hertoge/ die doe ter tijdt zijn tenten op geſlagen hadde onder den berch Gontal. Doe dit de dry voorſeyde Prince verhoorden / namen ſy voor hen mettet eerſte heyr de Saſſens te bevechten/ ende quamen ſeer vromelijck aen gedrongen met grooter macht op de Saſſens / ende daer ghebiet eenen bitteren ſtrijt / maer int eynde verloren de Franſſe den ſtrijt/ende ſijnder al gebleven/met de 3. Prince voorſz/eñ met noch 11. Graven/beſtalven andere Edelen met het gemeyn volc. Eñ de andere Franſſen die ontgaen mochtẽ/liepẽ op eenen berch: eñ des nachts liepen ſy inde boſſchagien eñ wilderniſſen/eñ hebben hen ſelven alſoo geſalveert eñ onthoudẽ. Eñ de Koning Wildikind is na dẽ ſtrijt weder metten ſijnen in Noorwegẽ getogẽ. De Koning Kaerl dit verhoorende/was ſeer droevich van 't verlies ſijner edele Vorſtẽ/ende vergaerde ſonder marren ſeer grooten heyr van volc/ eñ is daer mede in Saſſen gekomẽ. Daer hem terſtont te moete quamen de Angiers met veel andere die in deſen ſtrijt niet gheweeſt en hadden/ ende excuſeerden hen ſeer/ende wouden doen al dat den Koning beliefde. Ende met deſẽ volcke ende met ſijns ſelfs volc bingh hy een ontellicke groote menichte der Saſſen / die met Wydikind hadden geſtreden tegen de Franſſen / roepende met luyder ſtemmen dat ſy van hare Regenten ende Oberſten hier toe gheworcht waren: Daerom dat de Koning vele Edele banden Saſſenen gevangẽ nam / ende brochtſe byde rivière Alare/ in een plaetſe genoemt Ferty/ende beder op eenen dach banden principalen Vorſten ende Capiteynen der Saſſenen iij. M. ende v. C. onthoofden. In deſer manieren heeft de Koningh zijn leet gheworoken opten Saſſens/van 't verlies ſijner Edelen/ ende is van daer wederom in zijn lant getogen.

Dat XLV. Capittel.

Hoe dat de Coningh weder in Saſſen quam, ende heeftet by na gedeſtrueert eñ te niet gemaeckt.

DAer na inde jare 7. C. eñ 83. Koningh Kaerl aenmerckende dat de Saſſens nemmermeer in ſijne gehoorſaemheyt en ſouden blijven / hoewel dat ſy nochtans dickwils bervonnen waren/eñ begeerde deſen ſtrijt die lange tijdt geduert hadde/ eens te eynden: want ſy noch geloove noch belofte en hielden. Eñ heeft weder een groot ontellick machtich heyr van volc vergadert/ende iſſer mede gekomen in Saſſen landt/ende began inden eerſten te bevechten de Weſtphalers ende haer lant te verwoeſtẽ/ huyſen ende wooningen te verbranden/ ende dat geheele lant ende volck te bernielen/ ende daer na 't theele lant van Saſſen bander rivière de Weſer / totter plaetſe die men heet Huculbi, ende van daer voor Duringen komende/ bercoofde hy heel Saſſen lant gelegen tuſſchen de rivieren Albia ende Sala/ totter plaetſen genoemt Scamugi/ ende heeftſe boven maten bernedert ende te niete gebracht.

Dat XLVI. Capittel.

Hoe dat Koningh Kaerl ſijnen ſoon Kaerle met een groot geridt van Paerden in Saſſen ſandt.

KOrts hier nae int jaer 784. rebelleerden de Weſtphalers wederom tegen de Koningh/waerom dat hy ſonder toevẽ vergadert heeft een groot heyr bã volck te paerde ende te voet / ende heeftſe geſonden met zijnen ſone Kaerle om den rebelligben Weſtphalers te bedwingen ende caſtijen. Ende komende hy dat dorp Oeyni/ daer de Weſtphalers vergadert waren/ heeft hyſe haeſtelijck ober vallen ende veel verſlaghen / ende den anderen verjaecht ende voorvluchtich gemaeckt/ ende behielt zegen ende victorie met grooter blijſchap. Daer na heeft hy 't heele lant van Saſſen voor geloopen totter Rivière Ambza toe / ende nam zijn logijs in een ſlot geheeten Swatrouburch/ ende hielt daer den heyligen dach van Kerſdach. Ende bleef daer nae langhe tijdt in Hereſburch: want hy inde Noort-zijde des lants niet komẽ en mochte / ende is wederom onlancx daer nae tot ſijnen Vader gekomen.

Dat XLVII. Capittel.

Hoe dat de twee Hertogen oft Koningen van Saſſen Wydikind ende Alboen dat H. Chriſten geloove aennamen.

HIer na zijn de Saſſens wederom rebel gevordẽ/ d'welcke de Koningh ſeer verdroot ende leet was om hooren/waerom dat hy bede vergaderẽ eñ by een komen alle dat volck dat hy krijgen en verwerven mochte/ende nam met hem ſijne Koninginne en huysvrouwe Fraſtraert met haren jongen ſone/ende is met al dit volck gekomẽ in Saſſen/eñ deſtrueerde alle haer ſloten/ forteſſen/ blockhuyſen/ ſteden eñ dorpen/ daer hy by quam/ ende bleef daer liggẽ de ganſche Somer eñ Winter by zijn wijf/ die hy met haren eenigen ſoon op een ſtarck ſlot hadde geſet. Maer doe de Somer des naevolgende jaers began te komẽ/ heeft hy een generale

Digitized by Google

dachvaert gehouden binnen Paderborne/met alle sijne Vorsten/Princen ende Heeren. Na dat dese dachvaert geeyndet ende gehouden was/ is de Koningh getogen met groter macht int Noorden vanden Lande van Sassē/ende komende int dorp Bardango/vernam hy dat int eynde des Riviers vander Albe op de frontierē des Rijcx van Pannonien lach verstreken de Koningh Wydikind van Nedersassen/ende Alboen Koning van Hoochsassen/ ende schaemden hen te komen inde tegenwoordicheyt des Koningh Kaerls, overmits haer groote excessen ende misdaden die sy tegen den Koning hadden ghedaen/ als voorsz is/ dat hen nochtans seer leet was. Tottē welckē de goedertierē ende sachtmoedige Koning/sonderlinge wijse en notabele mannē gesonden heeft/ eñ bede hen beyden weterē dat hy alle haer misdaedicheyt eñ misdaet geerne vergave/indien sy de afgoderije laten woudē/eñ het H. geloofve ende doopsel aenmemē/ ende God eñ hem altijt sonder gebeynsheyt getrou eñ gehoorsaem blijvē wouden/ hy woudese alsdan minlickē ontfangē eñ grootelick eeren/eñ Princelijck begraven. Dese twee dit hoorende/ontfingen des Koninex gracie eñ genade met danckbaerheyt/ maer sy ontsagen hen tottē Koning te komen/mits haer swaere eñ leelicke feytē ende excessē diese bedreven hadden/ ten waer dat de Koning eenige sijner Heeren eñ Princē in ostage ende pande tot hen woude senden: waerom dat de Koning daer gesondē heeft Amulijn dē Prince van 's Coninex pallays met meer andere groote Heeren eñ Princen. Eñ als de Koning alle dingē in rust eñ vredē hadde geset int landt van Sassen/ reysde hy weder in Franckrijck int dorp Attinake/ ende ten lesten zijn dese 2. Princen Widikind ende Alboen ghekomen by den Koning/ ende hebben met grooter devotien het H. doopsel ontfangen/ blijvende God ende den Koningh voortaen altijt getrou ende goede Christen menschen.

Dat XLVIII. Capittel.

Hoe dat Koning Kaerl dē Hertoge van Beyerē verwan, ende hoe hy de Hunen uyt Italien verdreef.

In selsde jaer rebelleerde tegē Koning Kaerle Tassilo Hertog van Beyerē/ door informacie eñ ingevē sijns wijfs Lutgaert Koningh Desiderius dochter vā Lombardyē/ dient seer leet was dat haer vader vā dē Koning verdreven eñ gevangē was: waerom dat sy door haer man veel quaets dede int Rijck/eñ tooch dat naeste volck vandē lande tot hare gonsten ende dienstē/ doende den Koning eñ sijne onderseten vele schaden eñ verdriets. De Koning dit vernemende/is sonder verreck tegen desen Hertoge van Beyeren te strijt getogē met dry heyren ende batalien van volck eñ metten Sassens/ eñ doe de Koning 't lant vā Beyeren naecte opte riviere Lecchū, die Hoog-Duytslant scheyt vā Beyerē/ sant hy uyt sijne Ambassaten totten Hertoge Tassiloen, vragende hem oft hy lieber hadde t'onderstellen der Franchen satsmoedicheyt/dan haer wapenē ende voorsicheydt. Dese Tassiloen dit hoorende/ werdt seer verbaert/eñ gaf hem over met dieper ootmoedicheydt in des Koninghs gratie ende handen/ beloovende met swaere juramenten ende eede/dat hy nemmermeer tegē den Koningh rebelleren en soude/ ghevende zijn eygen soon Theon, met veele andere Beyersche Heerē tot een onderpant sijner ghehoorsaemheyt. Waerom dat de Koningh van daer getogen is/ ende quam op zijn slot tot Ingelheym opten Rijn/ ende bleef daer de Winter langh. Hertoge Tassiloen desgelijcken t'huys komende/ende sijner lofteniſſen ondachtich wesende/ heeft de Hongersse ende Hunen met giften ende gaven gesolliciteert door informatie sijns wijfs/ dat sy de Koningh ende sijnen Landen souden aenvechten ende bestrijden. d'welck sy deden. Eñ quamen met 2. scharen van volck uyt Hongeryen/ ende traden met eenen hoop in Italien/ende metten anderen in Beyeren/ recht oft tegens des Hertogen sijne ende wille hadde geweest. Koning Kaerl dit vernemende/ vergaerde alle sijne Princen ende Heeren op 't slot tot Ingelheym voorsz/ onder de welcke dat oock dese Hertoge Tassiloen van Beyeren/ seer schuitelick als 's Coninex gesworen ende onderseet mede quam. Maer hy wert aldaer beklaecht van zijn eygen Heeren/ dat hy de Hunen daer selver hadde doen komen/ om den Koning ende sijne landen ende onderseten te krencken ende bevechten/ ende alsmen dat inder waerheyt aldus bevant/ is Hertoge Tassiloen van den Princē ter doot veroordeelt/maer de Koning heeft hem door sijne natuerlicke goetheyt op genomen/ ende zijn lijf weder ghegeven/ met conditien dat hy met sijn soon Theon in een Klooster soude gaen/ende daer haer leven langh in blijven. Ende de Koningh tooch doe van stonden aen met alle zijn macht/ ende verdreef de Hunen uyt Italien/ ende heefse verwonnen/ ende keerde weder met grooter segen ende victorie.

Dat XLIX. Capittel.

Hoe dat de Enghelschen metten verloopen Sassens rebelleerden, ende hoe de Koningh tot Roomen reysde, ende 't Hertoghdom van Poelgen wan.

In den jare 7.C. ende 85. setten hen de Engelschen in rebelheyt tegen de Koningh/ doende veel schaden in des Koninex landen met sommighe verloopen ende verbannen Sassens/ ende beroofden de kooplupden te water van lijve ende goedt/ waerom dat de Koningh noch in Sassen belommert wesende/ sant teghen den Engelschē sijnen Seneschal Hertogh Adolf met groot volck van wapenen/ diese met manlicker kracht weder vochte onder des Koning Kaerls subjectie eñ gehoorsaemheyt/ eñ nam met hem uyt Engelāt vele Princen eñ Edelen gevangē/ende vochtse totten Koning. Int selve jaer maecte Koning Kaerl vrede in alle sijne landen/eñ tooch met een groot heyr van volck te Roomen/ om den Hertoge Aragijs van Beneventen in Poelgen te bedwingen. Ende de Koning quam tot inder Stadt van Florence/ ende hielt daer het heylige hoochtijt van Kersdach/komende van daer te Roomen wert hy van den Paus Adriaen eñ sijne Cardinalen/ende van allen den Romeynē met groote eeren ende blijschappen ontfangen. Eñ als de Koning een wijl tijts binnen Roomē hadde gheweest/ ende hem wel bereyt hadde om den Hertoge van Poelgen te bevechten/ is hy met grooter snelheyt eerment konde geweten/inder stadt Capua in Champanien int Rijck van Napels met veel volcx gekomen. Dit vernemende de Hertoge Aragijs, onthielt hem selven besloten inde stadt van Salernen/eñ merckende dat hijs tegen den Koning niet houdē en mochte/ sant hy sijn twee sonen Rumolt ende Grimolt, met veel ander edelē met hoostlicke giften/ gaven ende kleynodien van goude ende silver/ ende gaf hem met alle sijn Hertoghdom ende Landen onder 's Koninex ghehoorsaemheyt/ sweerende ende belovende dat hy voortaen den Koningh onderdanich soude blijven/ ende nemmermeer tegen hem rebelleren. Waerom dat hem de Koning in gracien nam/ende hielt by hem in ostage Grimolt des Hertoghen jonger soon/ met noch ander xj. Edele Vorsten die tot hem ghesonden waren. Met alsdusdanigher compositien is de Koningh weder te Romen ghekomen/ ende heeft daer met den Paus de hoochtijt van Paesschen met grooter feesten ende blijschappen gehouwen.

Dat L. Capittel.

Hoe Koningh Kaerl eenen grooten strijt hadde tegen den Griecken, die hy verwan.

In den jare 786. sandt Constantijn, Hyrenis soon/ Keyser der Grieken/ notabele Ambassaten ende mannen totten Koning Kaerl, begeerende dat hy hē gewerdigen wilde sijn dochter te gheven tot een echte wijf. Koning Kaerl dese boodschap eerweerdelijck ontfangende/ en gaf terstont geen antwoort op dese commissie ende begeerte/aengesiē dat Constantijn met zijn moeder Hyrene de Keyserinne seer qualicken stont als voorsept is/ ende oock mede bysonder datmē bermoede ende seyde int heymelick dat Constantijn melaets oft pockich geworden was. Ende hierom (want Koningh Kaerl zijn antwoort vertoefde) zijn de Ambassaten met indignatie ende onweerde van hem geschieden. Eñ komende totten Keyser Constantijn, hebbē sy qualicken van Koning Kaerl gesproken met logenta-

len/

Digitized by Google

len/eñ brochten dē Keyser daer toe dat hy Theodorum den Prince sant met seer veel volcx / om de Landē van Italien ende daer ontrent te verwoestē eñ destrueren/ ende quamen aldereerst int Hertoghdoom van Beneventen in Poelgen/ ende branden daer ende beroofden vele steden ende dorpē/ tegen de welcke Koning Kaerle terstont sant met groot volck van wapenen Grimolt, Hertoge Aragilen soon voorsz die hy by hem hadde in ostage als voorseydt is / metten Hertoghe Hildebrant van Spoleten/ ende verdreven de Griecken weder upt Italien ende Poelgen / achter-latende veele van hare Edelen/ Princen ende Heeren/ ende die vluchtich waren quamen in Calabren liggende in Poelgen/ ende deden daer groote schade. Des Koninck Capitepnen/ Grimolt ende Hildebrant dit vernemende/ sijnse ghevolcht/ ende daer gheviel weder een groote strijt/ maer de Griecken worden weder vluchtich/ ende lieten daer met allen veel volcx / ende d'ander liepen upten lande/ wantet een volck is scherp van tonge / maer slap van handen : ende dese twee Princen zijn met grooten zege ende victorie weder gekeert by den Koningh/ ende met grooter blijschappen ontfangen.

Dat LI. Capittel.

Hoe Koning Kaerl leegh Slavonië onder hē brochte.

DIt aldus geschiet wesende / quam Koning Kaerl inden lande van Beyeren/ eñ wert daer minlijck ontfangen/ ende in allen steden ghehult/ int Jaer 787. ende als hy alle dingen ende saken in vreden ghestelt ende geset hadde/ is hy weder gekomen optē Rijn/ ende maeckten ontrent de Stadt van Ceulen twee brugghen over den Rijn / ende besettense met sterckten garnisoene / ende passeerde over de brugghe met veel volcx van wapenen / ende quam daer mede in leech Slavonien/ gelegē by den eynde van Sassen eñ Prussen/ ende voort int lant der Wilten / ende heeft den Koningh Draga met macht verwonnen/ ende onder sijne gehoorsaemheyt gebracht/ ende quam met grooter victorien ende zege weder in Duytslant tot Worms.

Dat LII. Capittel.

Hoe dat de Griecken in Italien quamen, ende vanden Koning verwonnen ende verdreven werden.

IN Jaer 788. als Koningh Kaerle dese victorie op den Slaven ghehadt hadde / zijn de Griecken seer vroom ich geworden/ benijdende des Koninck geluckige ende victorieuse voortuynen. Ende quamē weder met grooter macht in Italien / met Adalgijs Koning Desiderius soon vā Lombardijen / die tot Lupdic gevangen lach als voorseyt is/ ende na sijns vaders gevangenis over in Griecklē geloopē was by den Keyser Constantijn, ende was van hem ghemaeckt Capiteyn ende Hooftman der Grieckē: Met desen Adalgijs quamē de Griecklē in Italien om dat rijc weder te conqueste-ren/ eñ sijns vaders leet ende injurie te wreken. Tegen dewelcke Koning Kaerl sonder merren sijnen Prefect eñ Hooftman met groot volck van wapenen gesonden heeft/ ende na vele ende swaere strijden werdē de Grieckē verjaecht/ ende by grooten ghetale ghesleghen/ ende Adalgijs wert gevangen / ende met menigerley pijnen ende tormenten vanden Franssen int eynde gedoot.

Dat LIII. Capittel.

Hoe dat Koningh Kaerle de Hunen bedwanck, ende 't lant verdestrueerde.

DAer na int Jaer 789. Koning Kaerl merckende dat de Hunen (woonende in kleyn Pannonië/ dat is Hongerijen/ daer de Rivier vander Donauwe voorby loopt / hebbende int Oost Gallacien / int West Dalmacien ende Italien / int Zuyden de Grieckē/ ende int Noorden Duytslant) altijt in zijn Landen onderwinlicke schaden deden/ ende sijne Onderseten met roof ende brant seer lastich waren/ dede hy vergaderen een generael dachvaert inder stadt van Worms opten Rijn/ eñ versaemde een groot heyr/ vande allersterckste vroomste eñ kloeckste strijtbare mannen/ die hy vonde binden/ die hy ordineerde in dry scharē ende bataelien : de eerste batnellie regeerde Hertoge Dideric: de 2. Hertoge Magnifreet, ende togen te samen inde Provincien vanden Hunen / Noortwaert liggende by der Donau: Maer de Koning selve / tooch met dat derde heyr noort 't zuyt-eynde van Beyeren / tot hy quam met zijn volc opte rivier Thanese genoemt/ die haren loop heeft tusschen 't lant van Beyeren ende Hongerijen/ daer doe de Hunen in woondē. Ende als de Koning alle zijn Princen ende Heeren met het volck van wapenen by een vergadert hadde/ geboot hy hen allen dat sy 3. daghen rusten souden / biddende God met dieper ootmoedicheyt ende devote gebeden/ dat hy zijn volck (die om zijn geloove te beschermen ende te vermeeren / in so verren ende vremden landen ghetogen waren) wilde behouden / behoeden ende salveren : Nae welcke dry daghen heeft hy met sijne bataelien tot allen eynden opten Hunen gheslagen/ bevochten/ verjaecht ende verwonnen / destruerende ende verwoestende alle haer blockhuysen / vestressen/ steden ende sloten / ende liepen alle 't lant door metten viere ende swoerde/ ende en spaerdē niemant. Ende nae desen is de Koningh weder met al sijn volck met grooten zegen ende victorie in Beyeren gekomen. Ter wijlen dat de Koningh aldus inder Hunen lant was/ soo waren seer sorchbuldich eñ neerstich te bewaren de Heeren ende Princen alle des Koninck schepen met sijne victalie ende provande/ met alle sijne bagagien ende hostelickheden/ eñ dienden des Koninck heyr seer blijtelijck van allen het ghene dat hem van nooden ware/ ende sy van doen hadden. Ende de Koningh bleef de heele winter in Beyeren inde stadt van Regesburch / ende hielt daer de feestlijcke hoochtijden vanden H. Kersdagh ende Paeschdagh.

Dat LIIII. Capittel.

Hoe de Fransche Heeren eenen grooten strijt hadden tegen de Hunen die sy wonnen, ende hoe Koningh Kaerl dede bouwen de Kercke tot Aken.

NAe de solemnitept van Paesschen int Jaer 790. heeft Koning Kaerl voorgenomē de Hunen met alle sijne macht te bevechtē/ eñ tot niet te brengē/ doende maken ende bereydē bruggen van groote schepen over de rivieren vander Donauwe. Ende heeft int selfde jaer Puppijn sijnen soon Koning van Italien/ eñ Hertoge Heric van Aquilegien met grooter heyrvaert upt Beyerē ende andere Nactē gesonden in Pannoniē oft Hongerijen/ om 't Rijck eñ den naem der Hunen te vermielen eñ upt te doen: komende int lant hebbē sy eenen grooten bitteren strijt gehadt tegen de Hunē/ inden welcken de Koningh Hyring met ontallicke Hunen/ eñ vele vanden Edelen verslagen zijn/ ende also verneder / als dat sy hen selven voortaen niet en konden beschermen/ die voormaels altijdt andere landen plegen sonder saer te bevechtē ende te overballen : want in desen slach is alle der Hunen glorie eñ pdelheyt vergaen/ na datse vromelick wel 8. jaren hen verweert hadden. Ende alle 't gelt / schat ende goet dat sy voormaels upt vele landen t'samen vergadert hadden / is nu gekomen inder Fransschen handē/ waer af dat de Histori-schrijvers schrijven / datter noyt strijdt vanden Fransschen volbracht en is inder menschen memorie / inde welcke sy meer eere begaen ende schat verkreghen hebben : want alsoo veel gerooft goets/ ende ponden van goude ende silver hebben de Fransschen in desen strijt den Hunen rechtelijc benomen / als sy in veel jaren van menige landen eñ Provincien onrechtelijc geplondert hadden. Ende na dese groote victorie quamen de Fransche Heeren/ als Koning Puppijn van Italien/ eñ Hertoge Heric van Aquilegien tot Koning Kaerl, die op die tijt tot Aken was / brengende met hen een ontallicke schat der Hunen/ ende presenteerden daer oock een groote menichte van edelen gevangens metten baniere der Borsten eñ Princē upt pannonien. De welcke prisonniers hen getrouwelijc gaven onder den Koning/ ende lieten hen doopen/ ende werden alle Christen menschen: eñ de Koning santse met grooter eeren begift eñ begaeft weder in haer landen. Van deser victorie ende zegen heeft de Koning God van Hemelrijck groote dancbaerheyt bewesen/ eñ sant van desen schat der Hunen mettē Abt Agilbert van S. Richarius klooster/ Koninglicke ende

mildelijcke gaven S. Pieter ende andere Kerckē in sijn Rijcke/die de Hunen hier voortijts seer schadelick verwoest eñ berooft haddē/eñ vanden selven schat begaefde hy ooc mede seer hoochlichē sijne Prince ende Vorsten ende andere vrome Ridderē/ ende deelde ooc mede upter maten mildelic den armen ende miserabilen luyden ende kranckē menschē: Ende van desen schat dede hy oock mede sonderen onser lieber Vrouwen Kerck tot Aken/ tot welcker fabrijc dede hy komen kostlicke pilaren ende marmersteenen ende andere ornamenten van Roomen ende Ravenne/ ende dit wert binnen den tijt van 6. jaren volenbet/int jaer vij. C. ende xcvj.

Dat LV. Capittel.

Hoe Koning Kaerle eē Conciliū dede vergaderē ter causē vā eener ketterije inde stadt vā Wirtzburch.

HIer na int jaer 790. quam Koningh Kaerl inder Stadt Wirtzburch / ende bleef de hoochtijdt van Paesschen daer: hy vergaderde met grootē neerstichept ende vierichept die hy vroech tottet Chrijstē geloobe / een Concilium van alle Bisschoppen eñ Abten sijns Rijcx/om te verdrijbē alle ketterijen/ende om alle dinc te ordineren nader eendrachtichept der H. Roomscher Kercken: want onlancx daer te voren in Beyerē wesende/ vernam hy datter inde stadt Orgellis (ghelegen inden bergen Pyreneen / die Spanjen scheyden vā Walslant) een Bisschop was/Felix ghenoemt / die een quade ketterije ende opinie voor hem nam / seggbende dat Christus Gods natuerlicke ende geboren soon niet en was/maer alleen zijn adopteerde ende aengenomen soon. Dese Bisschop stont weder metter H. schrijftē een ander Bisschop van Toleten/ Helipandus ghenoemt. Maer doe dit quam tot kennisse van Koningh Kaerl, vergaerde hy terstondt een Concilium van veel Bisschoppen/ Abten ende Doctoren inder Stadt van Regensburch. Ende nae dat dese Felix verwonnen was/ ende als een ketter verwesen/sant hem Koningh Kaerl totten Paus Adriaen, begheerende niet te doen sonder sententie der Roomscher kercken: komende dese Felix te Roomen totten Paus / revoceerde ende weder-riep openbaerlick alle sijne errceuren/ende dwalingen in S. Pieters kerck/ ende de Paus absolveerden ende senden weder tot sijnen Bisschoplicken stoel/ also als Koning Kaerl oock vanden Paus begeert hadde upt een goedt hert dat hy altijt dragende was totten Bisschoppen eñ Priesteren/ende andere geestlicke persoonen ende Prelaten. Dit is dan de oorspronck ende sake waerom dat de Koningh concilium celebreerde ende hielt tot Meyenburch/ vreesende of die voornoemde ketterije oft andere pet in sijne landen mochten voortspruyten. Tot welcker vergaderinghe sant de Paus Adrianus voorsz 2. Legaten/ Stephanum ende Theophilactum, beyde Bisschoppē ende Cardinalen. In welcke Concilie zijn vele profijtelicke dinghen ingeset tot eendrachtichept der H. Kercken. En ter wijlen dat de Koning in dit H. werck bekommert was inder Stadt voorsz / is aflijvich geworden sijn Koninginne Fastraert, ende wert met grooter eeren ende betamelicker uytvaert begraven by Ments in S. Albaens Kercke.

Dat LVI. Capittel.

Hoe dat Koningh Kaerl verwon de Noortmanners met eenen strijt.

IN t jaer 792. sijn ghekomen tot Koningh Kaerl de Abdoriti, dat is 't volck woonende aen beyde zijden vande schoot der Zee die nae 't Oost loopt/ende zijn buerluyden mette Noort-manners: Dese upt ouder vrientschap die sy altijdt metten Fransschen hielden/ quamen tot Koningh Kaerl om van hem hulp te hebben tegens den Noortmanners/ daer sy dagelicx af bevochten ende beschadicht worden. De Koning beloofde henluyden assistentie ende bystant te doen/ eñ vergaerde terstont een groote heyrvaert van veel ghewapents volck om sijne vrienden t'ontsetten/ ende quam daer ende verwan de Noortmannen/ ende brochtse daer toe dat sy moesten sweeren nemmermeer strijt aen te nemen/noch tegens den Abdoriten / noch tegen niemant anders dan by sijnen consent ende wille. Maer onlancx daer nae heeft Hertoge Godefrijt van Normandijen/ den Abdoriten groote injurie ende overlast ghedaen/ waerom dat de Koningh seer verstoort ende toornich was. Ende quam weder met groot volc te water ende te lande/maer hy en merrede daer niet lang / wāt God vocht voor hem. Want Hertoge Godefryt werdt van sijn selfs dienaers verslagen/die upt zijn sotte hoovaerdichept dit vermetel was/ beroemende zijn Tenten voor Aken neder te slaen/ ende des Koninex slot ende sale te destrueren/maer 't is anders geballen.

Dat LVII. Capittel.

Hoe dat de Sassens nu weder rebelleerdē, ende hoe sy sonder strijt in genade des Coninex gingen.

IN t jaer 793. hebben de Sassens den Koning weder groote injurie ende leet gedaen/want sy verstoeghen den vromen Hertoge Dirick met zijn volc / trecken de metten Koningh door Vriesland/ in een dorp geheeten Hiruisti, daer sy hem laghen byder Rivière vander Wesar gheleydt hadden/ ende verbolchde alle des Koninex soudenierē ende volck van wapenē daer sy konden ende mochten/ ende verdrevense upt haren landen. Maer de Koningh beynsde oft hem daer niet om gheweest en hadde / ende maechte alle de sonner voor sijne steden ende sloten sterck: want hy overmits den stadigen regē in dat jaer anders niet doen en mochte/ maer des jaers daer nae van 94. versaemde hy een groot machtich heyr ende volck van wapenen / om dese rebelle Sassens te bedwingen/ende van hare insolencien ende misdaet te corrigeren. Ende quam int landt met twee scharen ende battaellien / vanden welcken hy de eene selver in persoone regeerde/ ende quam daer mede voor de Zuyt-zijde van Sassen. De andere battaellie voerde Puppijn sijn soon/ende quam in Sassen voor de Noort-zijde/ende quamen t'samen by een in een groen velt/dat de Sassens hieten Sinoch-velt / daer sy vonden een groote menichte van Sassens/al bereet om teghen den Koningh te strijden / maer als de Sassens over-saghen des Koninex groote menichte van volck ende sijne ordinantie/ worpen sy haer wapen van hen/ ende maeckten groote onschult / begeerende met gebogen knien / genade ende remissie van alle haer excessen ende misdaden / ende beloofden met swaren eede ende onderpant harer Edelen/nemmermeer tegen den Koningh weder te rebelleren. De Koning dit siende wert inder herten tot goedertierenheydt beweget / ende vergaf hen alle haer misdaet / ende quam weder tot Aken met grooter triumphen.

Dat LVIII. Capittel.

Hoe dat de Koning vanden Abdoriten jammerlick verslaghen werdt, ende de Koningh der Hunen Christen werdt.

DEs jaers daer na/ als de Koning weder in Sassē gerepst was/ int Jaer van xcv. om de voorbluchters eñ rebellen Sassens te castijen/die noch geen genade en begeerden/ eñ is gekomen in dat vermaerde dorp genoemt Berdowich. (Tot welcker plaetsen die Koning ontboden heeft te komen alle de Vorsten ende Edelen van Slavonien / die als doe metten Koningh vereenicht waren. Ende siet daer is ook by den Koning gekomen Wisin Koning vanden Abdoriten/ daer hier voor af geschreven is / ende gaf hem ende zijn lant onder des Koninex Kaerls protectie ende bewaernisse. Dit wetende de verbannen ende voorbluchtighe Sassens / lepden heymelicke lagen int wederom keeren/eñ sloegen desen Koningh Wisin doot/met alle zijn volck. Koningh Kaerl dit vernemende/ was seer verstoort eñ gram/ ende geboot datmen sonder genade te wyer ende te sweerde / dien eynde lants vā Sassē daer dese moort geschiedt was/ vernielen/verwoesten ende destrueren soude/ dwelck also gedaen wert. Op de selve tijt quam tot Koningh Kaerl int voornoemde dorp Bardowich, de Prince der Hunen/ geheeten Tondijn, ende gaf hem selven eñ alle zijn lant in des Koninex handen eñ sijne gehoorsaemheyt / begeerde met alle zijn volc gedoopt te werden/ dat also geschiet is/ende de Koningh quam weder tot Aken met grooter eeren ende victorien.

Dat

Dat LIX. Capittel.

Hoe dat Koningh Kaerl sijnen soon Lodowijck sant in Spanien, ende van vele Princelicke eñ Koninglicke presentē, die hem van vele geestelicke ende wereltlicke persoonen gepresenteert werden.

HIer na int Jaer 796. nā dat Paus Adrianus gestorvē was / wert in zijn stede gekorē Leo de derde / die in zijn eerste jaer voorsz sant tot Koningh Kaerl S. Pieters sleutel ende den banniер van Roomen met veel giften eñ gaben / dewelcke de Koning als Patricius, Voocht eñ Gouverneur van Roomen minlick ontfingh / welcke dignitept hy vanden Paus Adriaen onlancx te voren ontfangen hadde. In dit selve jaer dā 96. quam tot Koning Kaerl een Saracenē eñ Prince der stadt Barcimoene genoemt Satus, dese was een Hertog van een deel lants in Spanien / eñ gaf hem selven eñ zijn lant geheel in des Koninex handen. Doe dit alle de andere Saracenen van Spanien vernamen / hebben sy heymelic met kloecheyt de stadt Barcimoen met 't heele Hertoghdom ingenonnen / eñ en woudē onder de Franssen niet staen: De Koningh dit horende heeft zijn soon / dē doorluchtigē Prince Lodewijc Koning dā Aquitanië / gesent met een swaer volc in Spanien / eñ nam de stadt voorsz weder in / ende toech van daer in een groote stadt in Spanien Ostē genoemt / die met xx. toorнen bevest was / maer hy en mochtse niet winnen / overmits de sterche ende hyome resistentie eñ weder stant der Saracenē. Desgelijex heeft de Koning van Persen / Aaron (die een Heer was by nae van heel Asien / uytgenomen Indien) vrientschap begeert met desen Koningh Kaerl, ende sende tot hem de lichamen van S. Cipriaen eñ Sperate martelaren / met S. Panthalions hooft / voort meer sant den Koning de Patriarch van Jerusalem / tot een sonderlinghe benedictie de sleutelen vant H. Graf ons Heeren vanden berch van Calvarien eñ Olivēten / met de sleutelen vander stadt ende banniер. Op dese tijt is oock tot Koning Kaerl gekomen Abdella Koningh der Moozen / hyengende met hem ontsprekelijcke gaben / te weten tenten / papillionen van zijde eñ menigerhande verwen ende coleuren seer groot ende schoon: Een wonderlick ende onbegrijpelic Orologium oft urelwerck met xij. vensteren / uyt welcker pgelick een paert oft heneex uyt quam rijden / ende stoot met zijn uytganck de opene vensteren toe: veele andere wonderlicke dingen van klocxens / belleens ende andere instrumenten diemē in dit were sach. Onder dese gaben eñ giften des Koninex der Moozen waren ooch twee candelaren van lattoen oft messingh die seer groot eñ hoogh waren. Eñ Koning Kaerl ontfing desen Koning Abdella der Moozen seer blijdelick ende minlijc / eñ hielden by hem lange tijdt in grooter eeren. Hier en binnen is Koning Kaerl getogē in Sassen met zijn Edelen / eñ sloech sijne tenten op / by de riviere van der Weser / maer de Koning bleef met zijn Princen int slot Heristal / dat hy selver daer by ghetimmert hadde. Tot welcke plaets quam by den Koning uyt Italien / Koning Puppijn sijn soon / Koningh van Italien / ende Ludowijc zijn ander soon / Koningh van Aquitanien / komende uyt Spanien met Haldesons, Koningh van Asturië / die tot Koning Kaerl brochte vele kostelijcke gaben ende presenten / metten welcken ende sijn sonen voorsz Koning Kaerl seer wolijck was / lovende Godt met dieper ootmoedicheyt hande vermeeringhe sijns heyligen gheloofs. Ende ten lesten heeft hy Abdelle Koningh der Moozen weder t'huys gesent / door zijn soon Lodewijc eñ andere Princen / ende heeften geeert eñ begaeft met Koninghlijcke klepnodien en kostelicke presenten ende gaben. Desgelijex dede hy oock de ander Princen die uyt vreemde Landen by hem gekomen waren / die sijn soon Puppijn wederom t'huys geleyden met grooter feesten ende eerlickheydt / begaeft wesende met kostlicke presenten / klepnodien eñ juweelen. Maer Koning Kaerl bleef stadelijck met groot volc van wapenen in Sassen / alle de Somer ende Winter / ende verveer dese also seer datse teghen den Koningh niet en dorsten opstaen noch versetten / ende dwancksse daer toe dat sy zijn volck van wapenen moesten besorghen alle victaellie ende provande / ende daer toe alle haer soudyen ende maent-gelden.

Dat LX. Capittel.

Hoe dat de Sassens versloegen Hertoghe Godefrijt des Koninex Kaerls Ambassaet, ende wat wraeck daerom gedaen wierde.

DAer na int jaer 797. sant Koningh Kaerl Hertoghe Godefryt als Ambassaet / met veel andere Vorsten tot Sygefryt Koning der Denen / begeerende dat hy by hem wilde komen. Maer de Sassens metten verloopen hunnen hebben desen Hertoge met sijnen gesellschappe lagē gelept / ende hem met alle sijne Heeren oneerlijck gheslagen ter doot by Noorthalbingen. Waerom met recht de Koningh seer toornich geweest is / ende quam met een groot heyr ter plaetsen Minden genoemt / met groot volck van wapenen / gebiedende datmen niemandt sparen en soude inde plecke lants der Sassens Noorthalbingen. 't Welcke also gheschiet is / ende de Koningh quam weder tot Aken / beweenende sijnder Princen doot. Ende als de Koning vertoghen was / zijn de Noorthalbingers metten Sassen ende Hunen weder by een vergadert / ende bestonden aen te vechten ende te verwoestē de Abdoziten des Koninex vrienden daer hier voor af geseydt is. Maer Tascho haer Koning quam met zijn heyr den Sassens te ghemoet op een plaets Semitaria, dat is 't woet-padt genoemt / ende de Koningh Tascho vanden Abdoziten versloech iiij. M. Sassens / ende de andere seer vermoept wesende / liepen weder in haer landen.

Dat LXI. Capittel.

Hoe dat de Paus Leo quam by den Koning in Sassen ende voort tot Aken, daer hy wijde onser Vrouwen Kercke, ende institueerde de vermaerde pelgrimagie alle seven jaren.

IN jaer 798. toech de Koningh van Aken met sijne Ostagiers oft Edelen die hem te pande geset waren tot Paderborn / ende sant sijnen soon Kaerl met volc van wapenen voor heel Sassen tot de Riviere Albia om 't lant te vernielen ende verwoesten. De Koningh inder Stadt van Paderborn wesende / quamen aldaer by hem de Wiltzen ende Abdoziten des Koninex ghetrouwe vrienden / om met hem te tracteerē eenige sware saken / hoe sy best vredelic souden mogen leven metten Hunen ende Sassens. Ter wijlen de Koningh hier was / vernam hy door schriften des Hertoghes van Spoleten dat groote misval / injurie ende overlast dat de Romeynen den Paus Leo hadden ghedaen / waerom dat de Koning met dieper ootmoedicheyt begeerde met schriften / dat de Paus hem wilde gewaerdigen by hem te komen tot Paderborn / want hy persoonlick sonder achterdeel van 't heylige gelooue van daer niet en mochte scheyden om saken voorsz. Alsoo dat de eerwoerdige Paus Leo met een eerlicke familie quam in presentie des Koninex / ende bleef by hem een wijl tijts / ende toech metten Koningh door Duytslandt ende Walslandt / ende wijde over al veele Kercken / Altaren ende Kloosteren. Ende by sonder met grooter staet / solemniteyt ende feeste consacreerde ende wijde hy de Kerck tot Aken die de Koningh met grooter kosten gheslicht hadde inde eere van onser lieber Vrouwen. Tot welcker feesten ende wijdinge quamen vele Geestelicke Prelaten uyt Duytslant ende Walslant / ende vele weerlicke Vorsten ende Heeren. Ende daer stonden by den Paus voorsz wel hondert Bisschoppe met veel Abten ende Geestelicke Persoonen / ende de Paus gaf tot deser Kerckwijdige groote aflaten ende gratien / ende insette de vermaerde pelgrimagie tot allen 7. Jaren eens / tot verlatenisse ende quijtscheldinghen van allen sonden / om te versoecken de heylighe reliquien ende heylichdommen diemen daer toont. Na welcker wijdinghe begaefde de Koningh desen Paus Leo met Koninghlicke giften ende kostelicke presenten / ter eeren van S. Pieter sijnen principalē Patroon / ende sant hem weder te Roomen met eerlijck ghesel-schap sijner Princen.

Digitized by Google

Dat LXII. Capittel.

Hoe dat Hertogh Heric verslaghen werdt in Polen, ende Hertoge Geralt van Beyeren vandē Hunen, ende hoe Hertogh Gwye de Enghelschen weder brochte tot subjectie des Koninck.

IN't jaer 799. rebelleerden tegen den Coningh eenige steden gelegen in Polen/ als Lucerien/ Ostrope en andere. Tegēs welcker rebellichept sant de Coning den Hertoghe Herick diese weder ghehvocht heeft onder des Coninck Kaerls macht ende gehoorsaemheyt. Maer na dat hy van daer voogh in Tiburmen/ dat men nu heet Croatien/ ende is een deel der Slaven lant/ daer werde hy met bedroch oneerlijck ghedoot/ waerom de Koningh in grooten rouwe quam/ want hy veel strijden met zege ende victorie ghevoert hadde. In't selve jaer wert oock verslaghen in Hongherlant Hertoghe Geralt van Beyeren/ als hy den Christen menschen begeerde te beschermen teghens den ongheloobighen Hunen/ vanden welcken men leest dat hy van God onder den martelaren gherekent is. Op dese tijt sant Koning Kaerl sijnen Hertoge ende Capitevn met veel volcx van wapenē opten Engelschen/ die doē weder rebelleerden. Dewelcke met grooten swaren strijden den Engelschen weder ghehvocht heeft onder de subjectie des Koninghs/ betalende jaerlijcx groote swaere tributē ende schattingē: In dit jaer begeerden de Hunen oft Hongers vanden Koningh/ dat sy haer woonstadt mochten nemen tusschen Sabarien ende Caurautalien/ want sy boven maten ghequelt werden ende bevochten vanden Slavē/ Vremers/ Poelanders ende Wandalen/ alsoo dat sy niet in rusten blijven en mochten/ ende hierom begheerden sy haer lant te ruymen ende een ander plaets te bewoonē by des Coninck consent ende wille. Het welcke de Coningh hen gegunt heeft in't selve lant te trecken/ op conditien dat sy altijt sonder Coninclicke naem ende dignitevt souden staen onder des Coninck jurisdictie van Franckenrijc/ ende sijne nakomelingen/ d'welck also geschiet is.

Dat LXIII. Capittel.

Hoe dat Coningh Caerl de Noortmannen verwan, ende der Denen Coningh in gracien nam, ende hoe hy tot Roomen reysde, ende met grooter eeren ende blyschappen ontfangen wert.

IN den jare ons Heerē acht hondert/ rebelleerden de Noortmanders weder tegen Koningh Kaerle ende vralle harē eer ende belofteniſſe/ doende veel schaden van roven ende vranden in Walslant. Tegē dese heeft de Koningh een groote menichte van schepē vergadert eñ santse op de zee/ eñ heeft mits desen de Noortmans weder onder sijne gehoorsaemheyt gebvocht. Hier na heeft Koning Godefryt vandē Denen/ notabele Ambassaten gesonden tot Koning Kaerle, begerende met alder oodmoedicheyt remissie ende gratie sijner misdaden/ want hy des Koninck vrienden seer moeplijc geweest hadde/ eñ de Koninc heeftē in genaden genomē. In dit selve jaer in de vasten als de Koningh langhen tijt tot Aken zijn Koninckliche woonstadt ghehouden hadde/ is hy upt Duytslant gereyst in Walslant/ ende heeft sijnen heyligen Paeschdagh gehouden in sinte Richarius Klooster/ ende is van daer na de hooghtijt getogen tot Tours om S. Martijns Reliquien en heyligen lichame te visiteren/ ende bleef daer een weynich tijts ende reysde doe weder in Duytslant eñ quam tot Ments opte Rijn. Daer wesende/ vergaerde hy aldaer vele Heeren/ Princen eñ Vorstē van alle sijne landen/ houdende een generale dachvaert in de Oostmaent om te Roomen te trecken/ eñ alle onvrede ende twistē uptē wege te legghen die in't opnemen des Paus Leo ghyeschiet was/ eñ als alle dingē eñ saken geordineert waren/ stelde hy hem te wege met grooten staet ende veel volcx van wapenen/ ende quam eerst in de stadt van Ravenne daer hy vij. daghen sijne rust in nam. Nae welcken hy sant sijnen soon Puppijn met veel volcks van wapenen in Poelge om dat Hertogdom van Benevenenten tē beschermen voor den oploop der vrandē/ ende hy haeste hem tot Roomen te komen. Daer hē de Paus Leo met alle sijn Cardinalen/ Bisschoppen/ Abten/ Prelaten met alle de geestelijckheyt te ghemoet quamen: desgelijcx de Prefect of Rechter van Roomē/ met alle sijn weerlijcke Heeren/ Rechteren ende Senatoren sonder getal/ ende ontfinghen hem als een beschermer des Roomschen Rijcx/ ende als een voocht/ momber/ gouverneur eñ Patricius van Roomen/ met grooter reverentie/ triumphe eñ weerdicheyt/ ende geleydē hem met grooter vrolicheyt ende feeste in S. Pieters kercke. Des anderen daegs/ op S. Andries dagh/ quam de Koningh met eenen betamelijcken ende heerlijcken staet van Princen/ Heeren ende Vorsten in S. Pieters kerck/ om den dienst Gods hooren. Daer doe op de graden des Tempels de Paus Leo stont/ met alle sijne Prelaten eñ Ecclesiæ, eñ ontfing de Koning met grooter eerweerdigheyt ende feeste/ ende geleyden in S. Pieters kerck. Daer oock de Romeynen met devoter herten ende lofsangen danctē God den Heer/ dat hy hen alsulcken weerdigen moderateur ende beschermer hadde gegeven/ wiens gelijc in macht/ deuchden/ rijcdom ende eerbaerheyt nopt inde werelt gesien en was/ daerom dat de Romeynen niemant der Keyseren oft der Koningen alsulcken eer ende glorie bewesen hebben voor ofte na/ in der geheughnisse der menschen oft schriften/ als sy desen Kaerl Koningh van Franckenrijck deden. Hierom de Koningh komende inder kercken/ heeft met reynder herten/ devote ghebeden ende uytgestorte tranen/ den Heere aengheroepen/ ende bleef daer na langen tijt te Roomen/ reparerende ende vernieuwende de vervallen kercken ende Kloosteren die hy dagelijcx met grooter devotien visiteerde ende voede minlijck den armen: ende hy leyde ter neder ende vereenighden alle twist/ discoordt ende gheschil der Romeynen ende des Paus/ als voorschreven staet ende noch na geseyt sal worden.

Dat LXIIII. Capittel.

Hoe Coninck Caerl conquesteerde ende wan de stad van Ierusalem, daer hy die schoone Reliquien verkreegh, ende tot Aken brochte.

NA dat Constantinus de vj. sone van Hyrena, den Heydenen ende Saracenē dickwils verdreven hadde/ uptē H. lande eñ upter stad Jerusalē/ so hadden de Heydenen dat weder gekreghen/ de Christenen daer upt verdrijvende. So dat de Patriarch eñ David de Aertz-bisschop van Jerusalem ghevlucht quamen totten voorsz. Keyser Constantijn, diese voort met eerē sant totte Koning Kaerle van Franckenrijc/ zijnde te Parijs: eñ sant noch tot hem 2. Hebreische legaten/ als Isaac eñ Samuel, ende eenē brief met sijner hant in griecsche tale geschreven. Ende int eynde vanden brief hadde hy geschreven een visioen/ dat hy ghesien hadde op sijn bedde liggende/ van eenen jongelinc die hy sach voor hem staen/ sprekende hem toe met soeter stemmen/ dese nabolgende woorden: Constantijn, du hebst neerstelijck om dese sake gebeden/ nunemet Kaerl van Franckenrijc der kercken campioen te hulpe. Eñ doe toonde hē de jongelinc eenen gewapendē Ridder/ hebbende oock eenen halsberch/ een sweert gegort dat langste dat hy opt sach/ eenen helm inde handt houdende/ blinckende als gout/ hebbende eenen langen baert/ een lanc aenschijn/ blinckende oogē eñ grau heyr. Eñ Constātijn voorde dese woordē: Keyser Auguste, weest blyde/ &c. So verstont hy dat Koninc Kaerl dā God verkoren was. Dese voornoemde legaten eñ heeren quamen tot Parijs by Koninc Kaerl, hem presenterende den voorsz brief van Keyser Constantijn hem ghesonden/ den welcken gegevē wert den Aertsbisschop Tulpijn, om te lesen eñ bedvyden in gheheimer spraken. Als Kaerl den brief voorde lesen/ wert hy weenende dat de Heydenen ons Heeren graf besaten/ ende al volck wert beroert tot medoogen eñ compassie/ eñ de Koning dede een gebot uytgaē/ dat alle man hem bereyden soude om met hem te trecken in't heylige Lant/ eñ dat weder in te krijgen/ ende heeft vergadert een dat meeste heyr van Volck dat hy opt gehad hadde/ ende toog over

den

Digitized by Google

dē Rijn ende de Donau doꝛ Hongaryen ende Bulgarien wout/ oꝛ S. Ioris arm/ een zee dienen also heet/ ende doꝛ Capadocien dat nu Turckyen heet. Ende quam ten lesten in een Wout dat wijt was ij. daghvaerden/ daer in waren veel leeuwen / tijgren/ beyren/ stieren ende andere wilde beesten/ soo verdwaelde hy / ende moest daer inne vernachtē met sijnen heyre / ende sijn volck woert dolende/ d'een hier d' ander daer. Doen dede hy dat volck vergaderen by een / met gheluyde van eenen hoꝛen / ende bleef daer rustende. Ende daer diel hy in zijn gebet/ ende als hy ontrent dē eynde sijns gebet was/ hoorde hy eenen vogel tot hem spreckende alduus: Fransche Koninc wat leestu daer? ende de vogel wijsde hem den wegh/ ende hy toogh voꝛt tot Jerusalem. Als de heydenen sijn groote macht vernamē/ so wekten sy doꝛ hem/ ende hy suyverde alle tlant vanden ongeloovigen Heydenen ende Saracenen/ ende hy stelde den Patriarch weder gewelt elijckē in zijn stad/ ende hy dede de mueren vander stadt weder repareren ende starcker maken/ die ter neder gewoꝛpen waren/ so dat den Koning den Patriarch te Gode/ als hy alle de H. plaetsen ende steden der Passiē ons Heeren/ ende dat H. graf met grooter devocien ende innicheden hadde gevisiteert/ ende hy verschiet van Jerusalem eñ quam in't Grieckische lant tot Costantinopelen daer hem de Keyser Constantijn vooꝛsz met grooter eeren ende reverentien ontfingh. Ende hy hadde doen bereyde vele woonderlijcke diere ende seer costelijcke juweelen ende kleynodien van goude ende silver/ ende precieuse gesteenten om den Koninghe daer mede te begaven. Maer hy rade sijner Heeren ende Princen / weygerde hy die't ontfangen: want hy alleen om de minne Gods de groote baert ende moeyenisse aenghenomen hadde/ bevelende ooc sijnen volcke dat niemant giften noch presenten en name. Als de Keyser sach dat de Koninghe geen giften noch gaben/ noch geene dinghen nemen en woude/ so verwonderde hy hem seer van sijner deughden ende eerlichept/ ende dwanghe nochtans den Koning daer toe om pet dan hem te begeeren ende te nemē. Als de Koning dat hoorde so dat hy ootmoedelic daermen hen geben woude vanden reliquien ende heplichdommen der Passien ons Heeren/ waerom/ al den volcke geboden woert 3. dagen te vasten/ etc.

Dat LXV. Capittel.

Hoe dat Coninc Kaerle tot Roomen quam, eñ wert aldaer vanden Paus Leo ende alle den Romeynen tot eenen Roomschen Keyser gekoren.

IN des Koninghs Kaerls tijden alsmen schreef 794. so maecte haer selvē Hyrena Keyserinne vā Grieckē tot Constantinopelen/ moeder vanden voorseyden Constantijn Keyser / den welcken sy hadde doen vangen ende sijn oogen uytsteken / ende in een kercker leggheu. In dien tijden verloos de Sonne haer schijnen seventhien dagen lang / het welcke nae veel wijser luyden getuygen ends oordeele een teycken was / van sict gene dat namaels geschiede/ te weten/ dat het keyserrijck van Grieckē/ ghescheyden woert vanden Romeynen. Daer na inden Jare 801. als de goede Paus Leo de derde / daer wy hier voor vele af ghescheven hebben/ op S. Marcus dagh alsmen de Letanien houdet inder processien gingh / vanden rebellen Romeynen van sijne Stuple daer hy op reet/ gewoꝛpen / ende sijne oogen uytgesteken/ ende sijne tonghe afghesneden ende inden kercker gewoꝛpen zijnde: doen hy in groote druckte ende dangiere/ maer God die sijne dienaren niet ongetroost en laet/ heeft hem sijne oogen ende tonge weder verleent. Ende hy quam heymelijck upter stad van Roomen by den Coninghe/ als ic voorgeschreven hebbe / ende klaeghde den Koninghe de groote tyranschap ende injurie/ dat hem ende der heyliger kercke gheschiet was/ ende de Paus was langhe tijt by den Koninck in Walsland ende Duytsland/ ende hy sant hē weder met een eerlijcke familie ende dienaers tot Romen / ende hy beredde hem na te komen als ick voor in't lange geschreven hebbe. Tot noch toe hadde alleen eenen Keyser gheweest tot Constantinopelen in Grieken/ den welcken dat Roomsche Rijc oock onderdanich hadde gheweest/ van des grooten Constantijns tijden/ die dat Keyserrijck van Roomen transfereerde ende stelde in Grieckē / resignerende ende overghevende den Paus Silvester ende sijnen nakomelingen de stad van Roomen / ende een groot deel vanden Keyserrijcke/ maer also nu de Grieckische Keyseren niet gehoorsaem noch behulpich en waren/ der heyliger Roomscher kercken / lange tijt verheyt zijnde. Soo woert hy eendrachtigen consente alle den Romeynen geestlijcke ende waerlijcke / dat Keyserrijcke overgheset op de Koninghen van Franckenrijcke / die sonderlinge beschermers waren der heyliger Christenen kerckē. Eñ Coning Kaerle woert opten Kersdagh / vanden selven Paus Leo gekroont / in sinte Pieters kerck tot eenen Roomschen Keyser. Ende dat volc riep dry mael: levē ende victorie geschie upten Hemel Kaerle dē vermeerdere van Gode gekroont / den vredelijcken Roomsch Keyser. Ende dit geschiede alsmen schreef ons Heeren jaer 801. opten heyligen Kersdagh / in't seste jaer des Paus Leo, ende doen hadde hy dryendertich jaer geweest Coninc van Franckenrijc/ ende het was ontrent vier C. ende lxviij. jaer na dat de voorseyde Paus Silvester doopte den grooten Keyser Constantijn, ende doe bleven voortaen twee Keyserrijcken: dat een in't Oost tot Constantinopelen / ende dat ander in't West tot Roomen. Hier is te weten / dat van die tijt aen dat't Keyserrijc gekomen is aen den Franschen eñ Duytschen/ so hebben de keyseren van Roomen/ alsoo kleyn oft weynich machts gehadt in de lantschappen op gene zijde Meyns: desgelijcx de Keyseren van Constantinopelen en hebben geen macht oft gebot gehadt over de landen op dese zijde Meyns. Ende aldus dat Keyserrijck dat by het een swoert verstaen wert/ dat een is/ ende een zijn sal na den woorde ons Heeren / doen hy sprack tot sijnen Apostelen: Het is ghenoegh aen twee swoerden/ dat is het geestelijck een/ het wereltlijck een: Ende dit is nu gedeelt in twee deelen/ na den ghemeynen seggen ende sprake / hoe wel dattet nochtans niet dan een Keyserrijc en is: want eygentlijc na der waerheyt te spreken/ so is de Roomsche Keyser/ van den tijt dat dese Coning Kaerl de groote Keyser wert alleē de alder overste ghebieder. Ende de Griecksche Keyser die tot Constantinopel plach sijne Keyserlijcke Majesteyts stoel te hebben/ is onder den Roomschen Keyser van rechts weghen / wantet van hem genomen is als voorseyt is/ om haer wederspannicheyt ende rebelheyts wille / na den tijt dat sijt beseten hadden van de groote Keyser Constantijns tijden vier C. ende lxviij. Jaer. Van desen Keyserrijcke van Grieckē en is nu niet vele te seggen of oock een Keyserrijcke sy oft niet/ want de groote Turck heeft dat onder sijnen gewoude ende macht gebroght/ ende dat rechtelijck om hare misdaet ende rebelheyts wille / teghen der Heyliger Roomscher kercke ende Christen geloove. Int eerste Jaer na dat Coninch Kaerl Keyser ghemaeckt was/ soo sant hy doꝛ alle Christenrijck boden ende legaten om Justitie ende recht te doen/ ende hy maeckte sekere Wetten in xxiij. Capittelen. Voꝛt sant hy alle de werelt doꝛ om te ondersoecken de namen / dat leben ende t' sterben der heyligher / die hy by Ysvaerdus de Monnick vergaderen dede/ in een boec geheeten Martyrilogium, het welcken inder kercken leest na den priem. Oock dede hy sijnen Diaken Paulus vergaderen de omelien ende lessen / upten schriften der heyliger leeraers diemen noch hout in de Metten. Int selve Jaer sant Hyrena Keyserrinne van Griecken/ Legaten ende Ambassaten totten Keyser Kaerle om vrede ende aliance met hem te maken/ ende dien Keyser sant sijne Ambassaten/ Yesse Bisschop van Ampens/ ende den Graef Heligant tot Constantinopel/ ende de pays ende aliance woert geconfirmeert ende gevesticht/ maer sy woert koꝛts daer na weder af geset ende in een prisoē geset ende Nychephorus nam dat Keyserrijck aen te regeren/ ende sant sijne Legaten totten Keyser Kaerle om den pays te confirmeren / d'welck also geschiet is.

Digitized by Google

Dat LXVI. Capittel.

Hoe dat de Keyser Kaerle de Sassens geheel ende al brocht onder sijne heerschappye, ende met wat grooter rigeure ende strengicheydt hy die onder sijnen bedwangh hielt.

INden jare 806. heeft Keyser Kaerle int 5. jaer sijns Keyserrijcx / vergadert een groot machtich volck van wapenen / eñ is daer mede gekomen in Sassen / in meeninge dit lant geheel ende al te verwoesten ende vernielen / want sy hen so dickwils tegen hem geset ende gerebelleert hadden / boven den eedt / hulduinge eñ manschippe / die sy hem ghedaen hadden / ende komende int lant / toogh hy over de Rivier vander Albie / ende verwoesten dat landt ongematen seer / ende nam alle mannen / wijven ende kinderen / ende santse in Franckenlant over den Rijn / eñ tlant dat sy te besitten plegē / gaf hy sijne getrouwe vrienden / de Abdoziten / om dat te bewoonen ende ghebruycken. De andere Sassens dit hoorende / liepen vele upten lande ter tijt toe / dat de Keyser vertrocken was / in meeninghe dan weder te komen / ende te blijven in haer verhartheyt ende ongeloovichept. Ende om dit te verhoeden / heeft de Keyser by rade sijner Princen ordineert ende gekozen / eenighe notabele / wijse / rechtveerdige ende conscientieuse mannen / die hy wiste ende kende goet ende vast inde H. Christen gheloove te wesen / ende gaf henluyden volkomen macht ende autoriteyt recht ende justitie te doē / over allen den genen / die voort meer haer gelooue ende eede breken tegen den Keyser / oft andere notabele ende merckelicke excessen deden / tegen de wet ende statuten der heyliger kercken / ende der ghener die hy hen gheset hadde / ende dese worden genoemt Vemeschepen: dese Schepenen als sy eenige vonden / ende vernamen die meyneedich ofte andere criminele ende swaere excessen gedaen hadden / dien veroordeelden sy onder hen selvē / ende so waer dat die gekregen wert / hy waer edele oft onedele / so wert hy terstont sonder eenighe vermaninge aen eenen boom gehanghen: ende alsmen vraeghde hoe dat hy daer te hanghen quame sonder oordeel oft vonnisse / wert hem geantwoort dat hy sijnē eet gebroken hadde / oft dat hy eenige criminele excessen bedreven hadde. Doe de Sassens eñ Westphalers dit hoorden / worden sy verbaert ende blevē aldus by bedwange in haren gheloove / ende dit gerecht wert noch huyden des dages gehouden / ende heet dat heymelijck gerecht oft de veme / ende diet hanteren noemtmē Schepenen / ende die vermetē hen dat haer authoriteyt ende macht streckt door gants Duytslant: sy hebben onder hen eenighe heymelicke ghebaerten / statuten ende verborgen dingen / waer mede sy die meyneedige ende andere boose ende quade menschen rechten / die noch nopt upt gekomen en zijn noch geweten en mach. Dit gerecht ende officie is nu seer vernedert / want het erst ende best ſt banden bader opten sone / eñ so voort altijt op 't naeste ende outste bloet / aldus komet by wijlen datter gheen en slechte menschen oft andere boosen dat gebruycken / ende die vermeten hen te handelen ende te oordeelen saecken die erfnisse ende besterfnisse aen gaen / dat hem doch niet bevolen en is / want hē alleen bevolen is ende verhengt sakē te rechtē die schentlijck / boos ende quaet zijn tegen den gelooue / ende ghebeden der Keyserlijcker rechten ende wetten.

Dat LXVII. Capittel.

Hoe dat der Denen ende Noortmannen Koningh, Sassē ende Vrieslant verwoeste ende destrueerde.

OMtrent dese tijdt quam Koningh Godefrijt oft Gotrijc van Denemarcken / met veel schepen eñ met grooter heyrvaert van peerden eñ volc te voete op de frontieren van Sassen ende Vriesland / in een plactse gheheetē Sliesthorp / want hy hadde te voren belooft by den Keyser te komen / ende met hē te tracteren eñ handelen / van saken dē landē aengaende / maer door raet eñ informatie sijner Heeren en quam hy daer niet. De Keyser onthielt hē op die tijt op de revière vander Albe / in een plactse genoemt Holdenstet / sendende sijne Legaten totten Koning Godefrijt, om te resignerē eñ weder over te geven de Sassens / die upten landen by hem ghevluchtet waren / maer de Koningh en woude niet komen: In dit selve jaer sant de Keyser sijnē soon Kaerle met groot volck van wapenen / opten Slaven dienen Weemers heet / eñ versloegh haré Prince ende overste Capitein genoemt Bechoen, eñ verwoeste dat lant met allen seer / ende quam weder by sijnen vader den Keyser / op die tijt wesende opt Slot tot S. Truyden int lant van Ludic / ende korts daer na quam sijn ander soon Puppijn: Onlanck hier na repsde de Keyser weder van daer / ende quam tot Niemaghen op 't Casteel / ende toogh van daer weder tot Aken / eñ als doen sant hy sijnen soon Kaerle inder slaven Lant genoemt Sorabi / gheseten op de riviere vander Albe hebbende met hem een groote schare volcx van wapenen / ende versloegh der slaven Capitein genoemt Miledouc, eñ dede daer timmeren ende houwen twee Sloten / dat een op de rivière vander Sale / ende dat ander op de Albe. Ende als alle dingh daer in vreden gheset was / quam Kaerle weder met alle zijn Heyr tot den Keyser op die tijt wesende opte rivieren vander Maesen / op een plaetse gheheeten Silli. Korts hier na de Keyser tot Niemagen wesende / wert hem gheboodtschapt dat Godefryt Koning der Denen met groot volc tot den Abdoziten ingeslegen was / voende groote schade van rooven ende vranden. Teghen de welcke de Keyser van stonden aen gesonden heeft Kaerle sijnen soon met een groot heyr upt Franckenlande eñ upt Sassen / om den Koning te weerstaen ende te keeren / dat hy in Sassen niet en quame. Maer Godefryt bleef liggē inder slavē lant ontrent Sassen / destruerende eñ verwoestē eenige stedē ende Casteelen / met grooter schade ende perijckel sijns volcx: is hy weder gekeert / want hoe wel hy dē eenē Capitein vanden Abdozitē genoemt Drascon, upt den lande verdreven / ende den anderen genoemt goede Lais ghehanghen / ende dat tweede deel vanden Lande onder sijne subjectie ende tribupt ghebracht hadde / soo heeft hy nochtans daer verlozen de aller beste ende upt gelesenste mannen ende Ridderen van sijnen Edelē eñ soudenieren / ende daer toe noch synē broeders soon geheeten Reginolt, met vele vrome Capiteynen in de bestozminghe eens Casteels Kaerle des Keysers soon is met alle zijn heyr over een brugh gepasseert / over de rivière vander Albe tot inden Livone ende Smeldinger lant / die met den Deenen teghen den Sassens toegevallen waren / verwoestende met rooven eñ vranden de Landen / ende quam weder ongheschadicht in Sassen: Met desen Denen waren oock willichlicken toegevallen de Slaven diemen Wilten heet / om dat sy der Abdoziten vranden waren / de welcke oock met eenen grooten roof te hupswaert gherepst zijn / als de Denen van daer scheyden. Daer na wert een dachvaert ghehouden / tusschen den Keyser ende dē Koninck der Denen / op eē plaetse genomt Badneslot / daer deser tweer Princen en Heeren Ambassaten vergaderden / maer sy en konden niet vereenigen. Korts daer na heeft Trasco der Abdoziten Capitein / met veel volcx upt Sassen ende anders / een aenslach gemaect op de Wilten / ende nam eenen grooten roof met hem / ende onlanck daer na is hy ghetoghen door de groote stadt der Smeldingers / ende heeftse al te samen weder ghebracht tot syne gehoorsaemheyt. Ontrent dese tijt was de Keyser tot Aken / ende beweende den doodt sijns outste dochter geheeten Rotruyt die korts gestorven dē was / eñ hy oberlepde vast hoe hy best den Koninck Godefryt verwinnen soude / so quam hem tijdinghe / dat de Deenen ende Noortmannen met twee hondert schepen in Vrieslant gekomen waren / eñ hadden dry strijden metten Vriesen gehadt die sy ghewonnen hadden / ende hadden alle de landen daer ontrent de Zee kusten langhes / onder hare subjectie eñ Heerlicheden ghebracht / ende onder tribupt gheset / vanden welcken sy alreede betaelt hadden hondert pout silvers / eñ dat de Koninck Godefryt thuys ghebleven waer / dat also was. De Keyser dese tijdinghe vernemende / is terstont op gheseten met al

dat

dat volck dat hy gekrijgen ende vergaren mochte / ende is getogen over den Rijn in Saſſen / in een dorp geheeten Lippe / ende bleef daer liggen verwachtende dat ander heyr / ende daer een luttel tijdt verbeydende ſtarf den Elephant die hem de Koning Aaron vanden Saracenen geſonden hadde. Ende als hy alle zijn heyr by een vergadert hadde / is hy ſnellicken getogen op de riviere vander Alare die in de Weſar loopt / verbeydende aldaer te vergeefs des Koninc Godefrijts koomſte: want hy om deſer victorien willen ſeer opgeblaſen van hoverdien / den Keyſer aldaer verwachten woude. Ende de Keyſer met den ſijnen daer ligghende / quam hem tijdinge / dat de Dene ende Noortmannen / Vrieſlant weder gerumt waren / ende dat de Koningh Godefrijt der Denen / van een ſijner dienaren verſlaghen was / ende dattet Caſteel legghende op de Albe gheneemt Hobouch / vanden welcken een vanden Oostſaſſens Odo ſijne legaet Capiteyn was / vanden Wilten ingenomen ende gewonnen was. Na welcke Koninckx Godefrijts doot / Coningh van Denen wert ſijns broeders ſoon genoemt Hemming Koning / deſe maecte vrede ende beſtant metten Keyſer. Doch quam hem tijdinghe / dat ſijn ſoon Koningh Puppijn van Italien geſtorven was. Binnen deſen tijden hadde de Keyſer doen maken vele ſchoone ſchepen / ende laghen op die tijt tot Boenen / daer hy reyſde om die te verſien / ende daer weſende / dede hy repareren ende vernieuwen een grooten hoogen toorn / die eertijts daer te ſtaen plagh tot een vier-bake / om de Schip-lupden daer na te ſeylen / ende van daer quam hy tot Gent in Vlaenderen / ende voorts voort na Aken / daer hem doe tijdinge quam / dat zijn outſte ſoon Kaerle mede gheſtorven ware / dien hy ſeer beweende.

Dat LXVIII. Capittel.

Hoe dat de Keyſer ende Coninck Kaerle na de reyſe van Spangien aflijvigh gheworden is tot Aken, ende daer begraven.

ALs deſe vroome eñ aller vermaerſte Vrince keyſer ende Koningh Kaerle, vele ſtrijden ende victorien ghehadt hadde / inden landen van Saſſen / welck oorloge duerende xxxiij. Jaren / eer dat hyſe bedwingen ende totten Chriſten geloobe brengen mochte. Ende als hy began een out Man te worden / ſtelde hy hem te ruſten / ende totter doot te bereyden / maer als doe openbaerde hem de heylige Apoſtel S. Jacob de Meerder, ende door ſijne vermaninghe conqueſteerde ende wan hy upten handen der ongeloovigher Heydenen ende Saracenen dat gheele Coninghrijcke van Spanjen / ende brochtet onder dat heylige Chriſten geloobe. Ende als hy aldaer dry Jaer lang hadde geweeſt / ende alle dinghen in goeder ordinancien ende policien hadde gheſtelt / is hy wederom tot Aken in Lotrijcke gekomen / ende heeft de kercke van onſer lieber Vrouwen / hoochlicken ende koſtelicken doen verrieren / met gouden / ſilveren ende andere koſtelicke juweelen ende ornamenten / ende hy deedſe ſchilderen met de Hiſtorie vanden ouden ende nieuwen Teſtamente. Ende deſgelijcx in ſijn pallays / dat hy hyder ſelver kercken hadde doen maken / dede hy in ſchilderen de ſtrijden ende oorlogen die hy in Spaengien gevoert hadde / daer na in korter tijt wert den doot van de Keyſer ende Koningh Kaerle, vertoont den Biſſchop Tulpijn van Rienen / ende ſchrijft daer van aldus: als ic Tulpijn tot Vienne inder kercken biddende was / ſo was ick opgetogen inden geeſt / ende it ſag voor hy my gaen een ontallijcke ſchare van ſwarte Ridderen / reyſende tot Lotrijckenwaert / als icſe ſach gaen / ſprac ick totten leſten vanden hoope / die al ſlappelijck aenginghen / vragende waer ſy wouden? hy ſeyde wy gaen tot Aken tot Kaerls doot / op dat wy ſijn ſiele ter Hellen mogen vueren / doen ſeyde ick. Ick beſweere u by den levende God / dat ghy weder tot my keert als uwen wegh ghedaen is / ende als ſy een ſeer weynigh tijts / eer ick mijn gebet voleynt hadde weder keerden / vraeghde ick die ick vermaent hadde / wat ſy bedreven hadden? hy ſeyde de Galiſſiaen oft Spanjaert ſonder hooft / heeft alſo vele eñ groote ſteenen ende ontallick veel houts in de wage gelept dan ſijne kercken / dat ſijn goede wercken meer wegen ende ſwaerder zijn dan ſijn quade / ende daerom heeft hy ons de ziele benomen / ende ſoo verſchiet de want van daer / ſoo verſtont ick dat Kaerle in de ſelſde ure verſcheyden was / ende dat hy inde Hemel gheboert was / by der hulpen des heyligen Apoſtels S. Iacob, dien hy vele kercken getimmert hadde: want op dien dagh dat wy te Vienne van malkanderen ſcheyden / ſo verwerf ick han hem ſo verre alſt zijn mochte / dat hy my eenen bode ſijner doot ſenden ſoude / op dat hy voor my ſtorve / des ſo verwerf hy van my dat ic hem mijn doot condigen ſoude / eñ daerom als hy ſier wert dochte hy deſer beloſteniſſe / bevelende eenen ſijnen Ridder als hy ſijnen doot bekende dat hyjt my van ſtonden aen condigen ſoude / ſo gebiedt dat ic dijſthien daghen na zijn doot verſtont van den ſelven bode / dat hy altijt ſieck geweeſt hadde / van der tijt dat hy upt Spanjen ſcheyde tot dat hy ſtarf / ende dat hy voor der Ridderen zielē die in Spanjen verſlaghen waren / ghegheven hadde twaelf duyſent oncen ſilvers / ende 12. duyſent talenten gouts ende Pſalters / Miſſen / ende Vigilien hadde doen ſingen / ende gewoonlijcke kleeder ende ſpijſe den armen hadde doen gheven. Ende dat hy opten ſelven dach ende ure / als ick dit viſioen ſach / te weten de vijfde kalende van Februario / in't Jaer ons Heeren 815. vander wereldt verſcheyden was / ende dat hy begraven was tot Aken in de ronde Kercke van onſer lieber Vrouwen / die hy hadde doen timmeren ende bouwen. Voort hebbe ick vernomen dat wonderlicke teyckenen voor zijn doot / 3. Jaer langh geſchiet zijn. Te weten / dat de Sonne ende Mane 7. daghen langh voor zijn doot ſwarte plecken hadden. Ende ſijnen name te weten / Carolus Princeps, die inder mueren vander voorſeyder Kercken ſtont / wert van ſelfs uptgedaen. Ende 't poortael dat tuſſchen de kercke ende zijn pallays ſtont / ten gronde toe neder gevallen was op ons Heeren Hemelvaerts dagh / ende de houten brugghe te Ments / die hy over ſeven 7. Jaer over den Rijn hadde doen maken / verbrande van haer ſelven.

Dat LXIX. Capittel.

Van Keyſer ende Coningh Kaerls leven ende goede wercken.

DEſe Koninc Kaerle ende Keyſer van Romen begifte in ſijnen leven ſonderlinghe vier Aertsbiſdommē / als Ceulē / Ments / Trier eñ Salſburg / behalden deſe fondeerde eñ ſtichte hy 12. Biſdommē inden landen van Saſſen / Weſtphalē eñ Vrieſlant. Dat eerſte was dat Biſdom van Oſenbrugge / dat hy ſtichte inder eeren des heyligen Apoſtels S Pieters, die hy boven anderen feſteerde ende ſijnen principalen Apoſtel was / dat ander tot Halberſtadt inder eeren S. Stevens, die eerſt in Ooſterwijck gheſondeert was. Dat derde tot Minden / op de ribiere vander Weſar in Wedekijns Caſteel. Dat 4. tot Vremen op de Weſar / in de eere van S. Pieter Apoſtel. Dat 5. tot Paderborne in de eere van onſer lieber Vrouwen. Dat ſeſte tot Werden in een plaetſe genoemt Fardan, op de Ribiere vander Alare. Dat ſevenſte tot Monſter / in de eere van S. Pauwels Apoſtel. Dat achtſte tot Hildenſeem die hy eerſt in Aulica gheſondeert hadde / ende niet al volmaeckt was eer hy ſtarf. Dat 9. tot Hamburch in Hommon dat is Iupiters Caſteel / ende was eē hooftſtadt van Noorden Saſſen lant. Dat tienſte tot Meydenburch in de eere van S. Mauricius, op de Ribiere vander Albe / ende was eerſt van Kaerle geſticht in een plaetſe genoemt Stijde / gelegen in 't Graeffſchap van Swalenworch / datmen nu heet 't Graeffſchap vander Lippe / ende wert overgeſet tot Valeſlebe / daer na tot Vrſe. Ende ten leſten is dat Biſdom geſet byden Keyſer Otto van Roomen / de eerſte van dien name / in de Vrincelijcke ſtadt van Meydenburgh / daer ſy noch is. Is welcke Kercke dat ruſtet / dat lichaem van S. Floris martelaer. Hy fondeerde ook mede ſo menich Klooſter / als daer letteren zijn inden A. B. ende elcken Klooſter gaf hy een gulden Letter van ſwaren

Digitized by Google

swaren gewichte. Ende als de goede Keyser ende Koninc Kaerle upten Spaenschen strijde gekomen was tot Aken in Lothrijcke/ sijnde in grooter devocien/ eñ hem berepdende tegen de doot/ ende gevoelende dat hy sterven moeste/ ordineerde ende maecte hy sijn Testament/ de twee deelen van sijnen goeden/ beval hy den voorseyden Aertsbisschoppē/ om de kercken eñ Gods hupsen te repareren ende te vernieuwen/ ende den armen daer af mildelijcken te deelen ende te voeden/ dat derden deel heeft hy gelaten sijne kinderen/ nichten ende neven/ ende andere sijne familie ende dienaers: So hadde dan de Keyser onder andere sijne kleynodien ende juweelen 3. silveren tafelen/ ende een gouden die seer groot was. De eerste daer op gegrabeert ende gesteken was/ de forme ende gedaente des stadts van Constantinopelen/ besprack hy in Testament sinte Pieters kerck te Roomen. De andere daer op gefigureert ende gemaelt stont de figure des stads van Roomen/ gaf hy der kercken tot Ravenne. De derde daer de figure des gantschen werelts op ghegrabeert stont/ die seer groot was/ ende de gouden tafele liet hy sijnen kinderen. Als hy dan out was tweeentseventich Jaer/ ende hy als Koninc van Franckrijcke geregeert hadde dry endertich Jaeren/ ende dat heylighe Roomsche Rijck veerthien Jaer/ na dat hy de Sacramenten der heyliger kercken met grooter devocien ontfanghen hadde/ sijnde tot Aken ontrent 2. Jaren na dat hy upt Spanjen gekomen was/ starf hy seer Chrijstelijck ende heylichlijc/ opten lesten dagh van Januario in't jaer ons Heeren 815. ende hy wert met grooter eerwaerdicheyt begraven in de groote ronde kerck tot Aken. Tot sijnder begravinge was ghekomen de Paus Leo, ende veel groote Roomsche Heeren/ Hertoghen/ Bisschoppen/ Abten ende Prelaten upt Duptschen ende Walschen landen. Ende sijn doode lichaem wert gebalsemt/ ende met Keyserlijcke kleederen sittende in eenen gulden setel met een gulden kroone op sijn hooft/ daer een gulden ketene aen hingh/ met sijnder rechterhant houdende dat boeck vande vier Evangelisten liggende op sijn knien/ ende was geschreven met gulden letteren/ ende in sijn luchterhant een gulden schepter ende voor hem stont een schilt van goude/ ende so wert hy begraven: Wie is dan (aenghemerckt sijn deughtlijck leven ende groote wonderlijcke wercken) die van loven ende edelheden genoeg soude konnen vertellen/ die eenen Prince bernaemt ende eerlijck maken: in't korte is dat van hem te mercken/ dat hy is een spieghel van allen Coningen ende Princen/ want vande beginne totten eynde toe/ heeft hy hem so loflijck gehadt ende gedraghen/ in alle sijne wercken/ dat hem niemandt begrijpen en kan/ d'welck gheen groot wonder en is/ alsmen aenmerckt dat hem God gestadelijck beweeght ende beschermt heeft. Met recht mogen hen de Princen ende Graven van Hollant wel verblijden/ dat sy van alsulcken deughtlijcke ende glorieusen Prince gedescendeert ende afgesproten zijn: want dese Coningh Kaerle van Franckenrijcke Keyser van Roomen/ oude vader van Gena de eerste Grafinne van Hollandt/ die des Coninckx Puppijns van Italien dochter was/ sone van Coning ende Keyser Kaerle/ eñ hadde te manne Dieric den eersten Grave van Hollant/ die oock gekomen was vanden Prince van Aquitanien/ ende was de sevende graet ende man-persoon van Coninc Chilperic van Franckenrijc die't Coninckrijc regeerde in't Jaer 724. vijf Jaer lang. Ende by dese Gena, Coninc Puppijns dochter/ van Graef Dierick eenen soon/ die ooc Dierick hiet: ende van desen zijn gekomen eñ gesproten de Graven ende Princen van Hollant: ende is ten lesten ghekomen by rechter successien eñ besterffenisse aenden alder-doorluchtighsten Prince ende Heyst Kaerle, Coningh van Spanjē/ &c. Aerts-hertoge van Oostenrijck/ &c. Grave der landen van Zeelant ende Vriesland. Aldus heeft God't lant van Hollant/ hooglijck verciert met desen weerdighen ende victorieusen Prince/ met sijne nakomeren van sijnen gheslachte die getrou/ deughtlijck/ wijs eñ Chrijstelicke Princen gheweest zijn/ defensoors ende beschermers der heyligher kercken/ alsmen in't verdolch deser Cronijcken hooren sal: wilden nu de Princen ende Heyst aenmercken/ dat geen dingh den Princen sijnen volcke eñ ondersatē also ontsanckelijck eñ aengenaem is/ als goedertierenheyt ende Godsdienstichheyt/ God soude hen sonder twijfel behulpelic zijn/ ende gracije verleenē. Maer eylacen het is nu met vele Princen ende Lantsheeren al verkeert/ want sonder Gods vreese begeerē sy meer te leven in weelden/ flatteerders ende oorstekers te gelooven/ ende den armen ondersaten by quaden rade te beschatten ende verongerechten/ dan die te beschutten ende Justitie te doen/ ende aldus komet dat de landen voorden mooyt-kuplen/ wantmen de quade niet en kastijt/ alsmen nu in onsen dagen mercken mach/ &c.

Dat LXX. Capittel.

Hoe dat Harmacarus de seste Bisschop van Vtrecht ghekoren wert.

HArmacarus geboren upt Vriesland/ wert na den doot des eerweerdigē baders Theodardi, bandē Capittelaren eñ Canonicken de 6. Bisschop der kerckē van Vtrecht: hy was seer vierich inder liefden Gods/ ende plach alle daghe den bader sijnen eenigen soon te offeren indē sacramente des heyligē Outaers/ biddende altijt sonder ophouden voor't gemeen Chrijsten volc/ ende voor de heylige kercke van Vtrecht/ eñ alle sijne ondersaten/ in welcken arbeyt ende kiligie hy ten lesten sijn leven geeyndicht heeft/ eñ is salichlijcken inden Heere gestorven/ vol deughtlicker wercken/ als hy de heylighe kercke van Vtrecht ende dat Bisdom hadde geregeert ende beseten xxbij. jaer/ te weten/ veerthien jaer onder Coninc Kaerle de Groote/ ende veerthien jaer onder Koninck Lodewijck zijn soon/ Keyseren van Roomen/ ende wert met grooter eeren ende betamelijcker upvaert begraven/ in S. Salvatoors Monster/ by sijne mede Bisschoppen ende voorvaderen/ in't jaer acht hondert ende sevenentwintich.

De Linie der Paulen.

Anno viij. C. xvj.

Dat LXXI. Capittel.

STephanus de vierde van dien name/ was de C. ende eenste Paus van Roomen/ ende sat niet meer dan seven maenden. Ende als hy dry maenden Paus hadde geweest/ reyste hy van Roomen tot Orliens in Franckenrijck/ daer hy met grooter eeren ontfangen worde. Ende kroonde aldaer den Koninck Lodewijck van Franckenrijc/ ende salvede hem tot eenen Keyser van Roomen. Ende is weder van daer gherepst tot Roomen/ begaeft ende begift wesende met een groot kostelijc gouden kruys/ verciert met dierbaren ende precioosen gesteenten/ dat Keyser Lodewijck besprooken ende ghegheven hadde/ tot verciering van S. Pieters kerck: dese Paus is heylichlijck gestorven/ ende wert tot S. Pieters begraven.

Paschalis van dien name d' eerste/ was de hondert ende tweede Paus/ ende sat seven jaer dry maenden eñ seventhien daghen. Hy dede groote neerstichheyt om de Reliquien ende lichamen der heyligher martelaren te vinden/ ende op betamelicker plaetsen te settē/ hy vant door S. Cecilien openbaringe/ haer lichaem met gulden kleederen bedeckt/ ende dat linde laken met bloet besprengt/ ende de lichamē van Valeriaen haren bruydegom/ ende Tiburcus sijns broeders/ ende Vrbanus des heyligher Paus/ ende brocht die in S. Cecilien kerck/ die hy gesticht hadde/ na vele deughtlicke wercken starf hy/ ende wert tot S. Pieters begraven.

Eugenius de tweede/ was de hondert ende derde Paus/ eñ sadt 3. jaer/ 2. maendē. Hy plach der armer weduwen ende weesen saken also bromelijc ende neerstelic te berechten/ dat hy met grooter lof der armē bader gewent wert. Nochtans werden hē van boose eñ quade menschen/ die sijne goede wercke benijden/ sijne oogen uytgesteken/ eñ deden hem groote pijnē aen/ dat sommige meynen dat hy Martelaer gestorven is. Eñ

sijn

Digitized by Google

sijn lichaen wert met grooter droefheyt tot S. Pieters begraven.

Valentinus was de hondert ende vierde Paus / ende sat niet meer dan veertich dagen. Hy was van sulcker heylichheydt/religie ende leeringhe / dat hy van een Diaken totter Pausdoom ghecomen is: Maer kortsstarf hy/ende wert tot S. Pieters begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno viij. C. ende xv.

Dat LXXII. Capittel.

LOdewijc d'eerste van dié name Kaerls soon/ wert Keyser van Roomen na sijnen Vader / ende wert geheeten Lodewijc de goedertieren, eñ wert van den Paus Stephano ghewijt ende ghesalvet tot eenen Roomschen Keyser als voorseyt is. Dese Keyser Lodewijc bedwang indē eersten de Gascoengers/de Engelsche ende voort de Saracenen/die de Hooft-stat genoemt Cæsar Augusta ingenomen hadden/te staen tot sijnder obedientien ende ghehoorsaemheyt/ende als hy dese voornoemde seyten bedreven hadde / heeft hy by consent ende wille des Paus Stephani de vierde / een generael dachvaert gehouden tot Aken van vele Bisschoppen / Heeren / Prelaten / ende heeft alhaer sijnen soon Lotharijs genomen tot eenen mede-ghesellе ende regeerder dats tot eenen roomschen Koning/ eñ bevalhem Italien ende Spanjen te regeren/na dat hy vanden Paus Paschalis op den heyligen Paesdag gesalvet ende gewijt was. Den anderen soon Puppijn maeckte hy Koning van Aquitanien/ende Lodewijc zijn derde soon/ordineerde ende maecte hy te wesen Prince ende Koning van Beyeren ende Germanien/dat is over al Duytslant met den Swaben. Dese dry sonen hadde Lodewijck by zijn eerste wijf genoemt Ermgaert, eer hy Keyser wert/na wiens doot nam hy een ander wijf genoemt Iudith, ende was Hertogh Welpijns dochter van Beyeren/daer hy by wan eenē soon genoemt Karel de Caluwe Koninck van Franckenrijck / ende na Keyser van Roomē/die Hollant eerst uyt gaf / in handen sijner suster soon genoemt Dieric, als ghy na hooren sult: Dese Keyser Lodewijc voornoemt/ was seer neerstich om de geboden Gods te onthouden/seer ootmoedigh ende een vroom voor-vechter des heyligen Christen geloofs / waerom dat anderwerf hy int vijfde Jaer sijns Keyserrijcx een Concilium tot Aken vergaerde/ ende instituerde aldaer vele statuten eñ puncten aengaende geestlicke ende weerlicke persoonen / de welcke Amalarius in een boec vergadert eñ beschreven heeft door bevel des Paus voorseydt. Daer hy onder veel andere punten ordineerde/dat een yegelijcke herckse zijn rentē soude hebbē/daer de Priesters op mochtē leven/om dat niemants gierichеyt dē dienste der ecclesie/ soude tot winsel ende bate gebruycken/ ende op dat Gods dienste door eenighe gebreckelijckheyt niet verstruint en soude werde / noch onteert. Voort dat Bisschoppen/Prelaten/ende Kercken/geē kostelijcke noch syden kleederen / noch gordelen met goude peerlen ende gesteenten/doorstickt en souden dragē/wantet een groote abusie ende quade maniere is/dat gheestlicke luyden die tot Gods dienst gedeputeert eñ geschict zijn/uytwendich een pomposelijt met syden/fluweelē/ende kamelotten kleederen eñ gewaden verciert zijn/ende gebruycken/d'welc al te samē meer strect tot ambitie ende hoogheerdicheyt des werelts/dan tot stichtinge eñ goede exempelen der weerlicke luydē. Ende volgen meer na de voetstappen des ambitioſen eñ edelen Bisschops Pauwels van Samosatenen / die met kostelijcke herceln met vele ghesins van geestlijcke ende weerlijcke persoonen/met syden eñ fluweelē/ habijten gekleedet te rijden plach/ dan sy voor oogen nemē ende navolgen de voetstappen der Apostelen ende der heyliger Bisschoppen S. Martijn, S. Willebroort ende S. Bonifaes met meer andere.

Dat LXXIII. Capittel.

Hoe dat dese Lodewijcx dry sonē tegē hē rebelleerden ende opstonden, ende uyt sijn rijcke setten.

DEse keyser want hy van naturen seer sachtmoedich eñ goedertierē was / eñ sijne ondersaten met sachticheyt regeerde / sijn tegens hem opgestaen met grooter vermetelheyt eñ rebellicheyt zijn eygē sonē met vele Princē des rijcx/ versmadende haers vaders slapheyt/ vergetelheyt eñ versuymelheydt/ als sy seydē. Van welcke conjuratie eñ mupterie dat hooft is geweest ende aenlegger/ Bernaert Koninc van Italiē Koninc Puppijns soon / die d'ouste sone was van Koning Kaerle de groote, eñ hadde hē daer als Koning van Italien geordineert en gesettet / met conditien eñ voorwaerden/dat hy altijt sijnē Oom Koning eñ keyser Lodewijc eñ sijnē nakomers kennen ende houden soude voor zijn Overhooft eñ Heerē. Lodewijc voorsiende dat dese conspiratie tot groot quaet mochte komen in dié hy dissimuleerde/eñ dié versweegh heeft hy hem selven hier tegens vromelic geset/ eñ began van 't hooft te weré/ Koninc Bernaert als mishuyckich des keyserlicken Majesteyts/ beroovende hem indē eerstē van dat rijc van Italiē/eñ deden tot Aken onthooftē. Ende de Bisschoppen eñ andere Prelaten / die hē hier inne gestijft ende gesterct hadden/ sende hy inder ellenden/overmits welcke strengicheyt van Justitie/sijner sonē eñ Princē haet eñ nijt altijt meer ende meer verwecte ende opstont / also dat sommighe geestlicke prelaten hē hier mede bekommerden om ter neder te leggen alle materien van alsulcken twist ende disvoorde. Wt welcker Prelaten raet ende informatie Keyser Lodewijck van hem sette sijn tweede wijf Iudith, Kaerls de Caluwen moeder/als een voorsaet van allen quaet/maer dit doende en konde hy noch niet versachten den voornigen moet sijner kinderen eñ Heeren/ soo dat hy onlanex hier na van sijn eyghen dienaers inden handen sijner sonen gelevert is/ ende daer toe gedwongen dat hy sijne keyserlicke kroon af moeste leggen/ eñ gaen in een besloten Klooster om penitentie te doen/ na den voordeele ende sententie der geestlijcker Prelaten daer hy in sittende aldusdanigen querele ende geklachte selver gemaeckt heeft/seggende aldus:

Dat LXXIIII. Capittel.

Een beklagelicke lamentatie des Keysers.

IC Lodewijc by der gracië Gods Keyser van Roomen/ doen ick de strenge des gherechtes uyt mijner naturē moeder eerde/sijnder sommige insolent gewoorden / die door mijn goedertierenheyt van Christen menschen / by na wreede Saracenen ghewoorden zijn. Welc quaet also voort gesproten is/dattet oock mijn alderliefste kinderen ende sonen tegens my ghewapent heeft: want doe ick quam opten logen-kamp/hebben my mijn Heeren eñ dienaers ghelaten/ ende de wreede partye heeft tot hem mijn sonen getoghen/die my onschuldich wesende/ eylacen oneerlic getracteert hebbē/ ende veel quaets opgelept/vanden genen dien ick noyt noyelijc geweesten hadde/ ben ic seer bespot eñ belast geweest. Maer voor oogen nemende mijn voorleden sonden / ende dat ick dit in Gods oordeel wel verdient hadde/nam ick 't seer patientelijck al dat my Godt op sende. Onder stadt van Swessionen brochten sy my gevanghen met vranden handen / ende setten my in 't Klooster van S. Sebastiaen ende Medaert mijn Patroonen/ ende want sy wel wisten dat ic de plaet se bysonder beminde/ riedē sy my dat ic daer mijn wapē af soude leggen eñ een geestelijc habijt aennemen/besluytende my in een eygene behoedinghe om te bat te bolwercken dat sy kloeckelijck tegens my tractreerden. Eñ sonden tot my also benaut sommige mijner heeren die my met logentael onderwesen / dat mijn weerde keyserinne ende wijf Iudith een Nonne geworden was/eñ dat mijn alderliefste soon Kaerle de Caluwe dié ic als sy wel wisten/ mits sijn goede natuer / boven mijn andere sonen beminde / zijn haer hadde doen af-scheren eñ een Monic geworden was. Ende boven al quamen noch ander boden die daer toe gesmeert eñ geordineert waren/seggende seerlic dat mijn weerde wijf Iudith ghestor-

geſtoꝛben was. Dit hooꝛende en konde ic my niet langer onthouden/die als doe van mijn rijc verſtekē/ van mijn lieve wijf gepꝛiveert/ ende van mijn uptverkoꝛen kint Kaerle de Caluwe berooft was/maer ick ſuchte ende weende menigē tijt/eñ en hadde niemant(buyten God)die my eenige troost gaf: want ic alſo nauwe bewaert werde dat niemant tot my komē mochte/ noch met my ſpreken alleen/eñ was my ſeer ſeldē geoꝛloft ter kercken te gaen / oft met den bꝛoederen te ſpreken. Waer om dattet my inviel te condigen den Monicken mijns Wijfs doot/als ic anders niet en wiſte/om booꝛ haer Zielmiſſen laten te doen/d'welc ſy booꝛ mijn ootmoedich gebet mindelic aen namen / ende upt grooter compaſſien die ſy tot my bꝛoegen / beloofden ſy my in dien ic in mijn verdꝛiet verdultich bleef/ dat my God koꝛtelijck booꝛ mijn verdienſten ende ghebeden ſijner Heyligen vertrooſten ſoude/ 't welcke alſo ſonder twijfel geballē is: want ic vernam ſekerlijc/ booꝛ een bꝛiefken oft rolleken dat in mijn bede-kamer gewoꝛpen/eñ van mijn Cappellaen (die dagelijcx booꝛ my miſſe dede) gevonden was / dat mijn wijf Iudith noch leefde die ick alſo doot beweende ende diergelijcke/dattet leugentael was dat ick van mijn lieve ſoon Kaerle hadde gehooꝛt/ende dat hem niet quaets geſchiet noch gebaē en was: Maer dattet mijn Heeren ſeer leet ſcheen te weſen/dat ſy my ſo deerlijc hadden gelaten/ eñ dat alle mijn gemeen volc eendꝛachtelijc eñ goets moets daer toe arbeyden/ om my weder te reſtitueren ende te ſettē in mijn Rijc/ dat ſonder twijffel booꝛ Gods gracie die ſijn lieve vꝛienden ſtraft ende kaſtijt/ ende booꝛ 't gebet mijnꝛ patroonen Sebaſtiaen ende Medaert, tot een perfectie ende volmaecht eynde gebꝛocht is.

Dat LXXV. Capittel.

Hoe dat deſe Keyſer Lodewijc vervoert werde van de een ſtede totter anderen, ende hoe hy ten leſten uyter gevanckeniſſe quam.

DOe de wederpartijen ende Lodewijcx ſonen vernamen / dat de klachten van haers Vaders ghevanckeniſſen/onder den gemeenē volcke/ eñ veel der pꝛincen altijt meer eñ meer vermeerde ende wies/ ſo vꝛeeſden ſy dattet hen qualic mochte vergaen. Daer om dat Lotharijs tot ſijnen vader quam ende bꝛocht hem vander gevanckeniſſen upt Zwevſioen tot Compingen/ende van daer booꝛt tot Aken: Maer want doe 't gerooꝛ des gemeenen volcks alſo groot werde / om dat de Coningh verſteken ende geboert was in vꝛeemden landen/ wert hy van Aken weder gebꝛocht tot S. Dionijs int Klooſter. Eñ onlangꝛ daer na dat Lotharijs ſijnē vader daer hadde gebꝛocht/ quamē upt Burgondiē de Grave Aubericus ende Berardus met grooter heyꝛvaert/ eñ ſonden tot Lotharijs haer Ambaſſaten/ te weten Reimbalt eñ Gautelijn, begeerende dat hy den Keyſer ſijnē vader/op ſijn bꝛye boeten ſettē wilde/ende indiē hy dat dede/ dat hy in ſijne dignitepē oft ander ſaken niet vermindert en ſoude weſen. Ende indien dat hijt oot niet en dede/ ſo wouden ſy den Keyſer met gewapender hant upt ſijne mogēthept met kracht te meuen. Dit hooꝛende Lotharijs verloſſede ende ſette op ſijnen bꝛyen boeten / den Keyſer ſijnen vader in S. Dionijs kercke / daer terſtont om de Keyſer ende den Koning Lodewijc te groeten met grooter macht ende eeren quamen de booꝛſepde Heerē van Bourgoendiē/ met veel andere Booꝛſten / Pꝛincen Biſſchoppen ende Pꝛelatē/begeerende dat hy ſijn dignitept ende Ridderlijcke oꝛden weder aennemen woude/d'welck hy bertoeſde te doē/tot dꝛ hy byder biſſchoplicker raet eñ autoꝛiteyt gepurgeert was / die hē booꝛmaels haddē gecondēneert eñ beroꝛdeelt: maer na dat hy reconcileert eñ vereenicht was/ ontfinc hy de Ridderlicke oꝛdene metter keyſerlicke Croone ende tooch onlangꝛ daer na tot Corſiacon, daer oock doe by hē quamen zijn twee ſonen Puppijn eñ Lodewijc met vele andere den welckende Koninc minlick ontfingh eñ bergaf hem upter herten/ dat ſy tegens hem miſdaen hadden / van daer quam hy tot Aken/daer by hē quam Iudith zijn Keyſerinne ende Wijf/komende upt Italiē daer ſy in ellēdē geweeſt was. Maer Lotharijs verſmade ſijn vader/ ende dede veel quaets in Bourgondien: hy verbꝛande ende beroofde de ſtadt Cabiloenen met de Kercken eñ Tempelen. Daerom dat de Keyſer Lodewijc met zijn ſonen Lodewijck ende Puppijn, tegen deſen Lotharijs ſijnen outſten ſoon te velde gekomen is / ende ſloeg ſijn Tenten neder opter Rivieren Tijſum genoemt: Lotharijs vernemende dat ſijn twee bꝛoeders in gracien/ van haren vader gekomen waren ende tegen hem toeleyde/verlooꝛ hy al ſijnen moet / ende quam tot ſijnen vader den Keyſer met ootmoedichept/ ende begeerde remiſſe ende genade/ſweerende booꝛtaen met alle ſijne Edelen den Keyſer hout ende getrou te weſen/ ende hy toogh weder in Italien / ſchepdende van zijn Vader met grooter vꝛientſchappen.

Dat LXXVI. Capittel.

Hoe dat Keyſer Lodewijck ſijn Landen deelde onder ſijnen ſonen, ende hoe hy aflijvich werde.

DOe dit aldus geſchiet was/ gingh Iudith de wijſe vꝛouwe totten heeren des pallays / begeerende te weten/ aengemerct dat de Keyſer zijn dꝛy ſonen/ als Lotharijs, Lodewijc ende Puppijn, verſiē ende beſocht hadde/wat elckes hebben ſoude/ na ſijn doot/wat alsdan ſijn joncſte ſoon/ by haer gewonnen Kaerle de Caluwe hebben ſoude/ aengeſiē dat hy noch niet booꝛſien en was/ende begeerde hertelijc aen den Booꝛſten eñ Pꝛincen / dat ſy den Keyſer hier af adverteren ende te kennen geven wilden. De Keyſer aenhooꝛde der Keyſerinne minlicke ſupplicacie ende begeertē / dede eē generale dach vaert beroepen tot Cariſpen/ende maechte al daer ſijnen joncſtē ſoon Kaerle de Caluwe Ridder/ ende gaf hem dat lant van Neuſtrijē datmen nu Noꝛmandien heet/ ovꝛmits dattet den Denē diemē Noꝛmans noemt/wantet lupden van Noꝛden waren/gegeven is van Koninc Kaerl de groote Keyſer van Romen/om dat ſy ruſtelijck dat ſoudē beſitten/eñ vanden Koninc van Francrijc te leene houden/ als hier na geſept ſal werden. Maer hoe wel dat Iudith de Keyſerinne van deſe gaven ende bewijſinge der Landen van haer ſoons wegen ſeer verblijt was/ nochtans en was ſy niet te vꝛeden / ten waer dat de Keyſer ſijnen outſten ſoon Lotharijs bevel ende commiſſie gave deſen joncxſten bꝛoeder te nemen in ſijner pꝛotercie ende beſchermeniſſe/tot meerder baſtichept der keyſerlicke giften/ die hy Kaerle de Caluwe geaſſigneert eñ toegeſchickt hadde. De Keyſer aenhooꝛende de ootmoedighe ſupplicatie ſijns Wijfs / ontboot terſtont ſijnen ſoon Lotharijs by hem te komen/ om van hem te ontfanghen de booghdꝛye van ſijnen Joncxſten bꝛoeder Kaerle de Caluwe, met vꝛeeſende van dē miſdaet die hy onlangꝛ tegen hem bedꝛeven hadde/ want hy hem upter herten vergaf: upt deſer bootſchap woꝛde Lotharijs ſeer verblijt/ ende quam tot den Keyſer Lodewijck ſijnen vader tot Woꝛms op den Rijn / daer de Keyſer Lodewijck zijn twee ſonen Lotharijs eñ Kaerle deelde heel Auſtraſien oft Auſtriē/dat is Ooſt-ſrancrijc. Dat is 't lant vander Maſen af tot Hongarie toe/ dat is 't lant tuſſchen der Maſen ende den Rijn tot in de Zee / ende booꝛt de Moeſel ende den Rijn op/tot aen Italien / eñ ooc een deel van Francrijc / dat is koꝛtelit dat lant boven van Bourgondien af tot inde Vꝛieſche Zee/eñ alſo hy ſijnen outſtē ſoon Lotharijs, dit lant beweſe hadde/ ſo wertet van hem genoemt Lotharingen dat booꝛmaels Auſtraſien dat Franckenrijck plach te heeten/ ende ſinder die tijt is dit ſelve lant gedeelt ghebleeſt in vele Biſdommen als Mentz / Ceulen / Trier / Metz/ Ludic ende Vtrecht: in Hertochdommē als Brabant/ Lotharingen/Limburch/Luſſenburch/Gulik/Cleef/Gelre/ Ec. eñ in Graeffſchappien als Henegouwen/Elſatē/ Hollant/Zeelant/Ardennē/Baer Ec. eñ meer andere: Daer toe kreegh Lotharius noch dat Keyſerrijck van Romen ende van Italien ende Lombardien. Ende ſo heeft nu 'tlant by Auers alleene den naem behoudē/ eñ heet Lotharingen / maer niet dat heele lant dattet wijlen eer in begrepen was/ als booꝛſept is. Deſgelijcken de heer-

Digitized by Google

de heerlicheyt van Landen / daer Puppijn van Landē begraven leyt / ligghende in Brabant / wert ghenoemt Lotrijc, dat ock geweest is van desen Lotharijs deel / ende de Hertogen van Brabant / hem daer af noch vertijtelen ende schrijven / maer de Lantschappen zijn seer vermindert als voorschreven is. Dat ander deel van Austrasien oft Oostrijck / datter loopt vander Schelt oft in 't West / totter Brittaenscher Zee / dat gaf hy Kaerle de Caluwe sijnē jongsten soon / ende dit is nu ter tijt dat rechte Franckrijc genoemt / daer de Koningen van Francrijc in regneeren. Lodewijc den derden soon / hadde hy geassigneert een deel der Lantschappē Oostwaert: als Beyeren / Swaben / Franckenlant / Dueringen / Hessen / Sassen / ende voortijc alle Duytslant / hier af tot aen den Rijn / ende daer toe een deel steden eñ dorpen by den Rijn. De vierde soon Puppijn was als doe doot: welcke deelinge ende schеydinghe is geschiet by consent ende rade der Heerē / eñ des gemeenen volc datter tegenwoordich was. Maer Lodewijc Koninck van Beyeren / beklaeghde hem seer van deser deylinge / eñ dede hierom groote schade in Duytslant / by hem naeste gelegen / maer vernemende dat zijn vader tegen hem quam met grooter heyrvaert / quam hy by hē tot Dodonen inder stadt / eñ bat sijnen vader om genade / ende hy vergaft hem / eñ was met des Keysers sijns vaders deelinge wel te vredē / eñ vertrack wederom in Beyeren / ende Keyser Lodewijc is getogē in de stadt van Claramont / in Albernien om den lande van Aquitanien te versien van eenen anderen Koninghy / eñ siet so quam haestelijc aldaer een nieuwe mare / als dat des Keysers soon Lodewijc Koninc van Beyerē / met groot volck gekomen was in Germanien / ende hadde met hē verselt de Sassens eñ Dueringers. Dit vernemende Keyser Lodewijck, wert uytermaten gram ende verstoort / van de overtredinge eñ rebelheyt sijns soons Lodewijcx tegen sijnen eygen eede hem ontlanct ghedaen / ende viel mitsdien in een groote sieckte. Niet te min hy verkloecte hem / ende vergaerde veel volcx van knapenen / om sijnen soon uyt Duytslant te verdrijven / ende als hy met sijn heyr over den Rijn ghepasseert was / wert dese Lodewijck des Keyser soon bluchtigh / ende vloot door Slabonien weder in Beyeren. De Keyser voorde van dage tot dage altijt krancker / ende quam tot Metz opten Rijn / ende sloegh zijn tente by der stadt op 't lant. Ende de sieckte was soo groot ende swaer dat hy in veertich daghen niet en nuttichde dan dat H. Sacrament tot voetsel sijner zielen. Alle sijn uyterste woorden / manieren ende wercken / waren vol van Christi gheloofve ende religie / ende gaf den gheest met een vrolick ghelaet / in 't Jaer ons Heeren acht hondert ende veertich / als hy vijf-en-twintich Jaer dat Keyserrijck / ende 't Koninckrijc met grooter lofve hadde verecht / out wesende vierentseventich jaer / ende leyt begraven tot Metz in Lotheringen by Hildegarde zijn Moeder / in sinte Arnouts Kercke.

In des goedertieren Keysers ende Koninckx tijdt / soo vertoonde haer een seer grooten vreeslijcken Cometer / daer de Keyser seer af verbeert was / ende spraeck metten Philosooph Egmart, meenende dat sy voorspoedschapte / ende beduyde des Keysers doot oft veranderinge inde Rijcke. Maer de Philosooph en wandede den Keyser niet verslaen noch bedroeven / ende allegeerde dat wooyt des Propheets / seggende vanden teyckenen des Hemels / en wilt niet verbeert zijn / etc. Doe spraeck de deboute ende ootmoedige Keyser: Wy en sullen niemant anders ontsien noch vreesen / dan den genen die onse ende deser sterrē Schepper is / maer sijn goedertierenheyt zijn wy schuldich te loven / die onse traechеyt daer wy fondaren in sijn / gemeerdicht te vermaenen met sulcke teyckenen. Want als alsulcke wonderlicke dingen openbaren / die ons allen voeren / so sullen wy ock alle haesten ons sondich leven te beteren / om barmhertigheyt te becrijgen / ende men ghelooft deuchtelijc / dat hy met deser ootmoedichеyt den Heere versoent heeft / so dat de plage niet en quam op hem / maer op Italien daer de Saracenen in quamen / eñ sy wonnen de stad van Roomen / ende maecten haer stallē in der Apostelen kercken: maer dese goedertieren Lodewijc heeft met grooter bloetstortinge / de Saracenē weder uyt Roomen ende Italien verdreven.

De Linie der Pausen.

Anno viij. C. ende xxvij.

GRegorius de vierde / was de 105. Paus / ende sat xvj. Jaer. Hy was een heylich / wijs ende gheoorlof Man / wel-sprekende ende seer neerstich in allen dingen de heyligē kercke aengaende: hy translateerde ende vervoerde vele heyligher lichamen tot behoorlijcke plaetse daer sy noch rusten. Hy institueerde ende insette de hoochtijt van allen heyligen datmen die vieren soude in Walslant ende Duytslant / opten eersten dagh van November / als voormaels Bonifacius de vierde ingeset hadde / in 't Jaer v. C. ende xx. Dae vele goede dееrlen is hy gestorven / ende tot S. Pieters begraven met grooter eeren.

Dat LXXVII. Capittel.

Hoe dat Rycxfrydus gekoren wert de sevende Bisschop van Vtrecht.

RYcxfrydus geboren uyt Vrieslant / wert gekozen eñ gemaect de sevende Bisschop van Vtrecht / eñ wert inbesteert ende geset na des Bisschops Harmarcarus doot / by bevel des Keysers Lodewijcx in sijnē bisschoplicken zetel. Hy was een out / wijs / eñ geleert man / van grooter heylichеyt ende religie. Hy verwarf oock mede vandē Koninc Lodewijc van Francrijc Keyser van Roomē / vele Previlegie eñ confirmatien van vele tienden / Tollen eñ Roomenschappen / eñ daer toe de groote stadt van Wijck te Deursteden eeuwelijc te besitten: Hy woyde in 't eynde sijns levens seer gequelt vander zage / dat hy ten lesten daer af gestorven is / verbult met vele deuchtlijcke wercken / in 't jaer ons Heeren viij. C. eñ xxxvj. opten v. dagh van October: Als hy dat Bisdom met grooter eeren ende loven hadde verecht omtrent ix. Jaren / ende wert tot S. Salvatoors met betamelijcker uytvaert begraven.

Dat LXXVIII. Capittel.

Hoe dat dese Keyser Lodewijck confirmeerde de Goeden, ende Thienden, gegeven der Kercken van Vtrecht.

IN den Name ons Heeren eñ gesontmakers Christi. Amē. Wy Lodewijc by der Godlicher voorsichtichеyt / Keyser vā Romē altijt vermeerder des Rijcx / wantet niet alleē der Keyserlijcker hoogheyt betaemt onderlechelijck te onderhouden de dingen sijner voorsaten / maer die ock met sijner authoritеyt eñ macht te bevestigen eñ confirmerē / so doen wy weten allen onsen getrouwen ondersatē / die nu zijn oft namaels wesen sullen. Als dat de eerweerdighe Vader ende Heere Rycxfryt Bisschop der ouder kercke van Vtrecht / die gesticht ende gefondeert is / inder eeren der heyligher Confessoors S. Martyn ende anderen heyligen / ons getoont heeft / eenige auctentijcke brieve / hoe dat onse Heere vader saliger gedachten de goedertieren Kaerle Keyser van Roomen / altijt vermeerder des Rijcx / ende onse oude vader Puppijn, ende haren voorsaten gegont ende gegeven hebben tot behoef der voorseyder kercke / alle de tienden van allen Dienstmanechten / Beesten / Landen / Tollen / Comanschappen / ende van allē dingē daer onse Rentmeester Tollen af neemt eñ epschet. Eñ dat de manne eñ menschen der selver kercken die onder de vooghdye ende provincie der voorsz Kercken staen / ende die daer wooncn inden landen van Wijc te Duersteden / sullen vry ende quijt zijn / van allen exactien ende schattingen / ende dat hen niemants in genen dingen hier in moepelijc of schadelijc wesen sal / op dat de Bisschop mos sijne Ecclesie te vryelijcker eñ rustelicke / den geestelicken luyden ende anderen sijnen ondersaten / haren noodtzuft sal mogen gheven / ende dat licht inder kercken continueren / eñ den ongelooftigen menschen eñ Heydenen die sy tot kennisse des Christen gelooffs brengen / ende bekeeren / sullen mogen voeden / ende leeren / om welcker saken ende dingen vastichеyt

heeft

heeft ons gebeden de eerweerdige Bisschop voorsept/ te willen ordineren nabolghende de manieren onser voorsaten/Koningen/een gehoudt onser authoritepts eñ machts door de liefde Gods/ ende eerwaerdichepts des heyligen Confessoors S. Martijn, wiens supplicatie ende beden wy goetwillichlijcken hebben verhoort/eñ die met onser authoritept ende macht weder gestercrt/ als dat alle dat gene dat voor geschreven ende gheroert staet/ sal de voorsz Kercke van Utrecht behouden eñ besitten/ ende dat hem niemants vermete/ hier inne lastich ofte met onrecht moeyelijck te wesen. Maer alsoo 't van onse Heere bader ende oude-bader/ ende voorsaten/Koningen/ende van ons by onser authoritept ende macht geset/ geordineert ende gheconfirmeert is/ dattet also tot eewigen dagen onderhouden eñ bewaert werde/ op dat de knechtē Gods ende dienaren Gods/ die daer zijn met haren Heere eñ Bisschop/ eñ alle de gene die sy van der dwalinge des ongheloofs bekeeren ende brenghen/ sullen tot rechter kennisse des geloofs te vierichlijcker ende stadelijcker voor ons/ onse huysvrouwe ende onse kinderen/ ende voor al dat Christen volck onse ondersaten sullen mogen biddē/ende de Godlijcke barmhertichept verkrijghen/ ende op dat dese onse teghenwoordighe confirmatie kracht ende vigor hebben mach/ hebben wy desen brief doen bevestigen met onsen bingerling/ ghegheven/ etc.

Dat LXXIX. Capittel.

S. Fredericus wert de achtste Bisschop t' Vtrecht.

FRedericus was gheboren in Oost-vriesland op een slot genoemt Adelen/gelegen by het dorp van Hesbeerum/van edelē ende geboortigen ouderen: Sijn moeder(als sommige Cronijcken seggen) was geheeten Kohewella, ende was Koninck Aldgilts dochter van Vriesland/soon van Koninck Rathbolt, daer voor af-gesept is in S. Willeboorts tijden/ haer broederen waren Koninghs Goldebalt van Vriesland/ die opten Koncvalle met Roelant verslagen wert/eñ Rathbolt Heere van Nedervriesland/ dat nu de heerlichepdt van Egmont is/ maer dese Frederic was noch beel edelder van deuchdē eñ heylichept: hy wert in sijne jonge jaren gesent/van sijne Godvruchtighe moeder/ totten heyligen ende religieusen man Rijcxfrijt Bisschop van Utrecht/die dit kint liefflic ontfing/ende nam hy hem als sijn upverkoren soon. Ende hy leerde seer wel beyde in zeden ende in konsten/ende wies op in aller deughden/ ende was seer neerstich ende behoot in den dienst Gods/waerom dat hem Bisschop Rijcxfrijt Priester maecte/doe hy na insettinge der H. statuten der paysen tot sijn jaren gekomen was/ waerom dat de Ecclesie eñ gemeenten vander stad van Utrecht/ door inspiratie des H. Geests/ begeerdē ende verkoren dē Priester Frederic, na des Bisschops Rijcxfrijt doot tot eenen Bisschop van Utrecht: in desen tijden was Koninghs Lodewijc van Francrijt keyser van Roomē/in eē van sijne steden gelegen optē Rijn/gelomē/vergende met hē sijne huysvrouwe genoemt Iudith, die zijn na-richte was/des Hertogen Welpens dochter van Beyeren/ ende quamen alhaer uyt vreesen der Bisschoppen van Walslant diese verbolghden/ om van malhanderen te doen scheyden: want sy in onbehoorlicker echtē/ als in maetschappe te samen saten/eñ de Keyser en woude se niet laten. De Keyser verhoorende den doot des Bisschops Rijcxfrijt, geboot den religieusen en outstē priester ende Canonichē der kercken van Utrecht/dat sy desen Frederic kiesen ende nemen souden tot eenen Bisschop/dat gedaen zijnde/sant hy notabele Legaten tot Utrecht/begeerende by alle gracien/dat hy by hem quame ende tot zijnder Electie consent wilde geven. Dese heylige man is der maerts getogen/ in meeninge den Keyser te onderwijsē/ dat hy niet recht noch bequaē en ware/ sulcken dignitept ende ordene aen te nemen. Maer door groote instantie/supplicatien eñ beden/die aen hem banden Keyser ende den gemeenen volcke gedaen wōrden/is hy ten lesten by bedwanghe(al dede hy sijn woude) van sommige Bisschoppē die daer tegenwoordigh waren/ gheweydt ende gheconsacreert de achtste Bisschop van Utrecht/ ende de Keyser inbesteerden/ ende gaf hem staf ende bingerlingh met grooter weerdichept. Ende de Keyser dede berepdē een groote kostlijcke maeltijt/ende verblijde hem seer van deser Electie ende introvisatie des eerweerdighen Bisschops/ want hy hem seer beminde ende lief hadde/ om sijner deughden ende ootmoedichepts wille.

Dat LXXX. Capittel.

Hoe dat dese heylighe man de Bisschop desen Keyser Lodewijck berispte, van synen onbehoorlijcken houwelijck.

DEs anderen daeghs spraeck de Keyser desen Bisschop Frederic aen/ met sachten woorden in dese manieren. Mijn lieve soon/ de Ecclesie van Utrecht heeft u verkoren/tot eenen broeden eñ neerstigē Harder/op dat ghy met uwer heyliger leeringe/kastijen ende beheeren sult dat sondige volck: want daer is Walcheren in uwen ghesticht een Eylant/ dat seer berucht is met grooten sonden/ daermen af sept/dat niet alleē de broeder by der suster slaept/ maer de sone met ter moeder. Daerom wy u beswceren by den almachtigē God/dat ghy al sulcke onbehoorlijcke ende onmenschelicke dingen corrigeert eñ straffet/ metten sweerde des bannes ende maledictie. Ende als de heylige Bisschop dit hoorde/versuchte hy/ende antwoorde aldus: heere Keyser uwe mogenthept heeft my verbondē met eenen grooten beswaerē/daerom aengenemt beloninge des misdaets/staet my aen u als van 't hooft te beginnen/ want ghy oock u na-richte Iudith des Hertogen Welpes dochter van Beyeren tot eenen wijve ghenomen hebt. Daerom ick u vermane by alsulcker penitentie als daer toe behoort/ dat ghy af staet/ ende laten dat onbehoorlicke houwelijck. Ende en laet ghyse niet/so segge ick u dat u daer af-komen sal schade ende verdriet die ghy niet ontgaen en moget/ ende uwe landen sullen groote plagen over-komen/ ten sy dat ghy penitentie doet/ eñ t' wijf laet. Na vele andere stichtige woorden die de Bisschop spraeck/ began de Keyser hertelicken te suchten/ eñ spraec met weenenden oogen totten Bisschop aldus: Ic bekenne mijn misdaet/eñ ic begeer my na uwen oordeel te beteren/ eñ belove u dat wijf te laten. Dese redenen gheepndet wesende nam de bisschop oorlof aenden Keyser/ ende is nader stad van Utrecht gereyst/daer hy met grooter feesten ende eerweerdichept vander Ecclesie eñ den borgeren ontfangen woorde/ende wert met grooter solemniteyten gheset in sijnen Bisschoplijcken stoel/ daer hy sonderlinge in vasten/in bidden/ ende in aelmissen te geven in leefde. Eñ de vervallen steden des tempels der kercken/ ende des Casteels/ dede hy weder repareren ende maken.

Dat LXXXI. Capittel.

Hoe dat Bisschop Frederic in Zeelant, int Eylant vā Walcherē voer, eñ dat bekeerde, eñ hoe dat Barbarische volc dat Eylant wonnen eñ verwoesten.

ALs nu de Bisschop dese vermaninghe van den Keyser ontfangen hadde/ heeft hy hem bereyt om in Zeelant te treeken in 't eylant van Walcherē/eñ alle ding bereyt wesende is hy derwaerts gereyst/ met hem nemende sommige notabele eñ Godsvruchtighe mannē die met hē volstandelijc dat woort Gods predikē eñ de sonden der menschē straffen souden. Sommige landen ingesetenen des Eylants/ eñ die de vreese Gods hadden/ eñ deuchtlicke menschē waren/ontfingen hē weerdelicken als haren Heere ende geestelicken Vader: andere die met groote sonden eñ quade seyten besmet waren/ bereyden haer wapenen om den Bisschop te wederstaen/ indien hy hen eenige moeyenisse oft kasteringe aendoen wilde. Dese heylige man heeft aldaer begonnen desen verkeerden volcke te predikē/ eñ van hare sondē eñ onmenschelijckē leven hertelijcken gestraffet/ende heeft inden eersten tot rechter kennissen gebracht den Grave Eggert van Walcheren/ met ontellicks veel volcx/eñ ontfingen penitentie/ belovende te leven als Christen menschen. Eñ als de H.

Man

lige man alle dinghen in goeden state ende ordinantie hadde gheset / is hy weder dan daer ghevaren tot Wtrecht. Korts daer na is de heylige bisschop voor alle sijne gesticht ghevaren / eñ quam in Vrieslant / daer hy Arriaensche geloobe vernam / die sy hadden inder dryvuldicheyt / dewelcke hy met grooter neerstichept ende arbeyt uyter luyden herten dreef. Onlanckx daer na dat de Bisschop uyt Walcheren gherepst was / quam een groote menichte van schepē met ontallijc volc uyt Barbarien / eñ wonnen dat Eylant / ende sloeghen den Grave Eggert doot met vele Francoysen / ende vingē veel wijven eñ kinderen / beroovende eñ pillerende dat Eylant van alle hostlicheden / ende voerdese in vreemden landen.

Dat LXXXII. Capittel.

Hoe dat de Koninck vanden Denen Christen wert, ende vanden Vriesen verslagen, ende hoe de Bisschop S. Odulf sant in Vrieslant.

IN 't Jaer ons Heeren viij. C. ende xxv. als Haryolt Koninck vanden Denen (nabolgers des Koninckx Orgyer die optē berch van Koncevalle met Roelāt mede verslagen was) dat heylige Christē geloobe lange tijt wederstaen hadde / is hy met zijn wijf eñ kinderen ende met grooter staet gekomen tot Ments opten Rijn by den Konine Lodewijc van Francrijc Keyser van Rooman / eñ heeft aldaer dat heylige geloobe aengenomen / eñ dede hem met zijn wijf eñ kinderen doopen / ende de Keyser begaefde hem met kostlicke gaben ende cleynodien / ende met een groot deel landts van Vrieslant / ende brocht een groot deel van sijnen lande mede totten Christen gheloobe. Daer na hadde hy een strijt teghen de Vriesen daer hy in verslaghen wert. Op dese tijt woonde in Brabant by Machelen / in een dorp gheheeten Aerschot / een eerbaer Godvruchtich man genoemt Bodgis, dese hadde by sijner huysvrouwen een soon gheheeten Odulf, ende wert een gheleert man inder heyliger Schriften / ende is ten lesten Priester ghevvorden: dese Priester Odulf nabolghende de voorden Christi / heeft vader ende moeder vrienden ende lant ghelaten / ende is ghekomen tot Wtrecht / totten heylighen Bisschop Fredericum, want hy verhoort hadde / dat inder kercken van Wtrecht vele geestelijcke ende religieuse geleerde mannē woonden. Dē welcken de Bisschop met grooter blijschappen ontfangen heeft / ende maeckte ende ordineerde hem Canonick van sinte Salvatoors Kercke / daer hy een eerlick ende deuchtelijck leven heylichlic in leyde: ende als hy in Vrieslant repste / om dat Arriaensche ongeloobe uyt te roeden / nam hy desen Odulf met hem / eñ beval hem te bewarē de kercke van Staveren. Eñ als de Bisschop alle dingen in goeden puncten beschict hadde / is hy weder tot Wtrecht gekomen / eñ Odulphus is daer ghebleven / leerende ende predickende ende onderwijsende den volcke / met goeden exempelen / ende conversacien den werch des ewighen salichepts. Ende als hy daer een wijl tijts geweest hadde / nam hy op weder tot Wtrecht te repsen / want hy zijn levē in dier heyliger conversacien der Canonichen leyden ende enden woude. Ende int oorlof nemen vanden ghemeenen volcke / heeft hy hen een kostelick ende schoon Sermoon ghedaen / vermanende dat sy inder liefden Gods ende sijner gheboden wandelen souden / ende sprack onder andere voorden / prophetecrende inden geest aldus: Also ick wel weet / dat ghy na mijner absencie wederom vallen sult / in u oude stinckende sonden / achterlatende de werch des salichepts. Ende dat doende / sullen de ongeloobighe Denen ende Heydenē komen ende verwoesten dit lant / ende sullen u wijven ende kinderen ghevanghen nemen ende uyten landē voeren / ende tot een seker teycken van dien / als dat gheschien sal / soo wees hy henluyden eenen grooten Steen / die voor zijn wooninghe lach / ende sepde aldus: Wanneer ghy siet dat dese steen sonder eenighe menschelijcke handen oft hulpe ghevvorpen wert in de riviere van 't Fijpe / soo sullen dese dingen ende verdryeten u over-komen / ende sal dueren / alsoo langhe als de Steen daer verborghen sal ligghen: maer als ghy siet dat dese selfde steen sonder eenighe menschen hulpe oste handen / weder uyter riviere op tlant sal ghevvorpen worden / soo sultdy van Gods barmhertigheyt / ruste ende vrede ontlastinghe vanden Heydenen verkrijghen. Welck al te samen / als dese heylighe man ghepropheteert hadde / ghevallen is ende dese Steen is noch dickwils ghetoont / tot een kennisse der waerheyt / liggende in de kercke tot Staveren / onberoerlijck ende onbeweeghlijck. Ende de heylighe Man Odulphus nam oorlof / ende voer weder t'Wtrecht / levende in grooter abstinencien / bidden ende waken: ende is na eenighe jaren saligh-lijck inden Heere ghestorven / op den twaelfsten dagh in Junio.

Dat LXXXIII. Capittel.

Hoe de H. Bisschop Fredericus jammerlick vermoort wert, om de rechtveerdigheyt.

LOdewijc de Keyser / ombermits des H. Bisschops schandelijcken straffens / ontsagh hem langher in die landē te blijven / met synen ongeoorloofden wijve / die seer arbeyde om den H. Bisschop tot andere sinnen te keeren / om consent te gheven tot dit houvelijck / temterende hem seer met bidden / smeecken / ende vele kostelijcke presenten ende gaven / maer hy en was niet te bemoyven met woorden noch met gaben / hy en meende dit ongheoorloofde houwelijck te schepden / ende zant den Keyser eenen behaechlijcken brief / uyt vaderlijcker liefde / eer hy den Ban op hem leggben wilde. De Keyserinne dit vernemende / wert sy met toornigheyt ende nijdt seer ontsteken op den H. Bisschop / ende boven al haer broeder / vreesende dat sijn suster van den Keyser versteken ende begeven soude worden / waerom dat sy twee ordineerdē ende stoutē / hoe sy best desen H. Man ter doot souden brengen / ende huerden twee boose ghesellen ende schalcken / om den Bisschop doodt te slaen / belovende hen groot ghelt te gheven: ende zijn ghekomen tot Wtrecht / ende hebben desen H. Bisschop na der Missen in S. Jans Euangelisten sacrificie tot S. Salvatoors ter doot toe ghewont / ende schepden haestelijck van daer. De Bisschop aldus ghetoont / dede de Ecclesie van Wtrecht vergaderen / ende sprackse troostelijcken toe / ghevende hen allen sijn Vaderlijcke benedictie / ende sepde: Mijn liebe broeders ende kinderen / verkrijgh ick eenigh deel inden Hemel met de H. Martelaers / soo sal ick voor u bidden om uwe salighept / ende dat u God behoede voor alle toekomende plaghen / want om der Keyserinnen sonden wille die hier te lande woont / sullen de Denen ende ongheloobighe Heydenen komen / ende destrueeren ende verwoestē alle dit lant met roof ende brant. Ende met dese woorden ging hy inde kroft tot S. Salvatoors / voeghende hemselvē in een Sarcke / ende began selber te lesen den eersten Psalm vander vigilien metten antiffen / seggbende aldus: Ick sal den Heere behaghen in 't rijcke der levendigher: ende daer mede gaf hy den geest / in 't jaer ons Heeren 838. opden 18. dagh in Julio / als hy dat Bisdom met deuchdelijcke exempelen ende saligbe leeringhe hadde gherecht twee Jaren. De Bisschoppen / beyde in Walschlant ende Duytslant / vernemende den ontschuldighen doodt des onnooselen Martelaers / verbonden hen te samen / ombermits de oberdaet des Keysers / ende des onbedighen wijfs. Gregorius Paus de vierde / doe hy dit vernam / quam neder in Francrijck / ende alle de Bisschoppen by hem. Ende de Keyser wert van sijnen Keyserrijcke ende sijner kroonen berooft / ende in een Kloosster ghesteken / daer hy boete ende penitentie dede / ende Yesse de Bisschop van Amiens gaf de Keyserinne een wijle op 't hoost / ende settese in een Nonne-kloosster / om penitentie te doen.

De Linie der Pausen.

Anno viij. C. ende xliij.

Digitized by Google

Dat LXXXIIII. Capittel.

SErgius de tweede / was de C. ende bj. Paus / ende sadt drj Jaer twee Maenden. Hy was te vozen ghenoemt Verckens-mupl / ende alsoo dit een onbequame naem was tot sulcker dignitept / soo dede hy sijnen naem veranderen / ende nam aen sijns Vaders naem / ende wert ghenoemt Sergius, ende van dese tijt is de maniere op-ghekomen onder den Pausen haren naem te veranderen : Maer andere seghghen / datmen de naem verandert upten exempel Chzisti / die alle den Apostelen namen gaf : Hy kroonde den Keyser Lotharijs, ende hy repareerde vele vervallen kercken / ende dede veel goets inder ghemeenen prosijt / datmen hem noemde ghemeentijck des lants Vader te wesen. Aldus doende is hy ghestozven / ende wert in S. Pieters kercke begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno viij. C. ende xl.

LOtharijs d'eerste van dien Name / Lodewijcx des goedertieren soon / wert Keyser na sijnē Vader eñ regeerde 15. Jaer. Dese / wāt hy de outste soō was des Keysers Lodewijcx, soo onderwant hy hem des Rijcx alleen : maer als hy vier Jaer alleen aldus ghe-regeert hadde / begant sijne andere broeders te verdzie-ten / dat sy aldus van haer vaderlicke erf bedooft ende verstooten waren / ende bysonder om 't Rijc van Aquitanien / dat haer beyder broeder Puppijn metter doot gerupmt hadde / namen sy onderling groote twist aen ende oozloge / eñ vergaderden te samen in een wijt delt in Francrijck / Fontaneten genoemt / by der stadt Altissiodozum oft Anzerops / daer een groote bloedige strijt gevallen is / ende een ontallijck volck aen beyden sijden versleghen / meer dan opt onder den Fransschen heeren geschiet oft gehoozt is. Ende verdzeven malkanderen met oozloge so seer / dat sy haer selfs vpanden niet we-derstaen / noch haer landen beschermē en konden / alsoo dat de Saracenen ende Turcken oozsaeck daer upt namen / vele landen in Chzistenheyt te verwoestē ende destrueren. De Soudaen quam om te verwoesten Italien ende Roomen : de Nooztmannen / Sassens ende Vriesen / in 't Keyserrijc ende in Franckrijck / dat is Walslant ende Duytslant. Waerom dat de Paus Sergius upt sant notabele ende strenghe Legaten / metten Bisschop van Ravenne / om dese drj broeders te ver eenighen / dwelck alsoo gheschiedt is : Ende Lotharijs behielt dat Keyserrijck met heel Austrasien oft Oost-franckrijck / ende een deel van Vlant / dat van sijnen Naem nu Lotharinghen ghenoemt is / als booz ghesept is. Lodewijck behielt Duytslant mettet lant van Beyeren. Caerl de Calue wozde toegesept eñ ge-assigneert / alle t'lant bander Brittanscher Zee totter Maesen toe / dat heel West-francrijc / dat nu ter tijt Francrijck heet. Doe dit aldus ghescheet was / wert de Keyser Lotharijs verwandelt in een ander Man / be-roert upt Godlijcker gracien / met leetwesen sijner boozleden sonden / eñ bysonder der grooter rebellichept die hy tegen sijnen Vader den goedertieren Keyser Lo-dewijc hadde ghepleecht ende misdaen / ende nam een geestlic habijt aē / prophecterende ende belpende de hey-lighe regule int Clooster te Vrumen / geleghen in out Ardennen / tusschen Aken ende Trper / datmen nu heet inder Epselen / na dat hy sijn drj sonen elc zijn deel be-wesen hadde / ghebende Lodewijck dat Keyserrijck : Lotharijs den tweeden / Lotzingen : ende den derden / Kaerle Vlant van Provincien / met een deel van Bour-gondien. Ende als hy weynich tijts inder oozden had-de gheweest / is hy gestozben : ende als hy lach ende starf / wert daer een groote strijt ende twist tusschen den En-ghelen ende den duyvelen / die hebben woudē des Mo-nicx ziel / ende toghen dat lichaem hier ende daer dat-tet de Monicken beschepdelicken saghen : maer als de broeders hertelijcken ende innichlicken booz hem ba-den / wozden de Duyvelen verjaecht / ende de Enghe-len behielden de ziele / ende dat lichaem wert daer be-graben / in 't jaer vijj. C. ende lv.

Dat LXXXV. Capittel.

Hoe dat Adelbricus de tweede, gecoren wert de neghenste Bisschop van Wtrecht,

ADelbricus s. Fredericus broeder / werde de negen-ste Bisschop van Wtrecht aldus : Na der passien en doot des eerweerdighen Bisschops Frederici, des heyligben Martelaers / vergaderde de Ecclesie en-de gheestelijcheyt / by den heyligben man S. Odulf, om te tracteren vander electien ende verkiesinghe eens nieuwē Herder ende Bisschops / so was dan een luttel tweedracht onder der Ecclesie ende inden volcke / wie dattet weerdich waer / te besitten des H. Bisschops stoel. Ten lesten coren sy den Dompzoost / ghenoemt Craft, een rijc man van tijtlicken goeden. Dese als hy ghekozen was / spzack upt hoochmoedicheyt seggende : wat wilt ghy my sulcken last opten hals legghen / ick hebbe overbloedicheyt ghenoech van tijtlicken goedē. Welcke woozden de heylige man s. Odulf seer onweer-delicken ende qualicken van hem nam / ende spzack : Onsalige mensch ghy versmaet / overmits uwen rijc-domme / dat ghy niet weerdich en zijt te verkrijghen / hadt ghy sulcken last niet willen aennemen / ghy sout immers u onschult daer af ghedaen hebben / dat ghy sulcken dignitept ende officie niet weerdich / nut / noch bequaem en waert te besitten / maer want ghy over-mits uwe groote overbloedicheyt der possessien ende tijtlicke goeden versmaet ende veracht hebt / de oozde-ne der H. Apostelen / so sult ghy in kozten daghen van uwe hoochmoedige woozden van Godt daer van ge-straft ende geoozdeelt woozden / dwelck also geschiet is. Als dan de Ecclesie noch twijfelende was / wie weer-dich ware den Bisschoplijcken stoel te besitten / ende daer noch twist om was / so stondt s. Odulf op / die niet aen en sach de persoon / maer de verdienstē ende 'tleven des persoons / ende sepde dat hy eenen onder hen allen wist ende kende / weerdigh te wesen den stoel te besittē / eñ waren daer mede te vredē wien dat hy daer toe na-me : soo wijsde eñ toonde hy hen eenen eerlijcken eñ de-votē Priester / genoemt Adelbricus, eñ was des booz-sepden Bisschops Fredericx broeder. Dese hoewel hy misraect eñ onbequaem van aensichte was / eñ onbe-kent den menschen / te meer was hy booz God ghere-kent van grooten verdienstē ende heylichept. Ende by gemeenen vzyen wille der Ecclesie / wert de Prooost af-geset / ende Adelbricus is met grooter eerweerdichept geset in des Bisschops stoel / eñ wert indesteert eñ con-firmeert te wesen de neghenste Bisschop bā Wtrecht. Dese Adelbricus was van herten ootmoedich / mm-lick van woozden / neerstigh in wercken / bierich in lieften ende caritate / trouwe int gheen dat hem be-volen was / voozsienich ende wijs in rade / manierlijck ende satich in alle dingen / arm van geest / ende volstan-dich van deuchden ten eynden toe. Onder desen Bis-schops tijden isser groot verdziet op-ghestaen / na der prophetien des heyligen Martelaers ende Bisschops S. Fredericx. Want de Denen dienen Noozmans heet / om dattet luyden van Noozden waren / die upt Noozderlant quamen / een ongeloobich ende ongena-dich volck / quamen met veel schepen / eñ met eē groote menichte van menschen / eñ begonnen in Chzistenrijc vele landen / steden eñ sloten te winnē ende destrueren / eñ deden over al lange tijt veel quaets / als ghy na hoo-ren sult : dese Bisschop Adelbricus, na dat hy dat Bis-dom met grooten lobe / ende deuchtlicke wercken ende exempelē / gheregheert eñ bereckt hadde seven Jaer / is hy salichlijc gestozben inden Heere / int Jaer ons Hee-ren acht hondert eñ vijfentwintich / ende wert met be-taemlicker uytvaert begraven / in s. Salvatoors Mon-ster / by sijne andere mede Bisschopen.

De Linie der Pausen.

Anno viij. C. ende xlvj.

Dat LXXXVI. Capittel.

LEo de vierde was de hondert ende sevende Paus eñ sat acht Jaer drj Maenden ende ses dagen. Hy was eē geozdēt eñ religieus man / van grooter on-noosel-

nooselheyt / wijsheyt ende goetheyt. Hy heeft vernieuwet de muren ende poorten van Roomen / die van outheyt seer verfallen waren / ende timmerdese van nieuws op met vijfthien toornen: hy verdreef de Saracenen comende teghens den Romeynen te strijden opt water / met de collecte oft 't gebet van S. Pieter eñ Pauwels, die de heylighe Kercke houdet op haer beyde octave. Comende weder tot Roomen na dese victorie / bemuerde hy door bede der Senatoren de plaets Vaticanum genoemt / daer S. Pieters kercke in staet / die de Heydenen ende Saracenen lichtelijc plegen te berooven / ende noemdese na sijn eyghen naem / Leonina. Tot welcker bouwinge ende timmeragie / de Keyser Lotharijs met sijne Broederē Lodewijc eñ Caerl de Caluwe, mercketlic eñ mildelijck / upt grooter devocien groote gisten ende gaven / contribueerden ende sonden. Ende als hy de deuren van S. Pieters kercke / die de Saracenen afgenomen hadden / weder vernieuwet ende daer aen gehangen hadde / maecte hy de collect van S. Pieter, diemen op sijnen dach hout / als opten eersten dach van Oogstmaent. Met alduse danigher werckē verbult / is hy gestorven ende begraven met grooter droefheyt in S. Pieters kercke / wiens feestdach men hout opten seschienden dach van Oogstmaent.

Ioannes de sevende, was de hondert ende achtste Paus / eñ sat twee jaer / vijf maenden ende acht dagen. Dese was een vrouwe gheboren upt Engelant / oft als sommige segghen upt Duytslant van Ments / eñ wert van haer doel in mans kleederen tot Athenē gebracht in Griecken: sy was so inder H. Schrifturen gheleert / dat haers gelijc niet en was / ende quam van Athenen tot Roomen eñ hadde daer vele groote eñ vermaerde discipulen. Eñ als sy dry Jaren tot Roomen ghestaen hadde / wert sy eendrachtelic Paus gekoren / ende wert by een harer dienaers met kinde gemaect. Ende als sy inder processiē ging van S. Pieters kercke tot S. Ians te Latranen, eñ sy haer tijt niet en wiste / is sy met barensnoot overvallen / ontrent S. Clemens kerc / ende baerde daer / ende bleef doot / ende wert daer begraven. Eñ dit is de seste Paus gheweest / die den naem ende eer der heylichevt sonder wert ghedragen heeft. Waerom dat hy als andere geplaecht wert van God. Ende en wert oock vā sommige Chronijc-schrijvers in de Linie ende ordene der Pausen niet gheset / maer om 't getal te vervullen vanden name Ioannes dier vele geweest zijn / so setten wy hem hier mede. Ende om dat dese Paus upt Duytslant was van Ments opten Rijn / so meenen sommighe dat dit de sake is / datmen geenen gheboren Duytsche meer tot Paus en settet ende kiest / dat soo niet en is / want hier na noch vele Pausen gheweest zijn upt Duytslant gheboren.

[Tegen tgene alhier van Paus Ian de 7. staet heeft een geheel boeck geschreben / Den vermaerden Raetsheer int parlement van Bourdeaux / Florimund de Remund, Anno. 1595. tot Bourdeaux ghedruckt in Fransoys ende Latijn.]

Dat LXXXVII. Capittel.

Hoe dat Ludgerus ghecoren wert de tienste Bisschop t'Wtrecht.

Ludgerus gheboren upt Vrislandt / wert na den doot des eerweerdigen vaders Adelbrici gekoren eendrachtelijc vander Ecclesie tot eenen Bisschop van Wtrecht / Eñ wert investeert ende geconfirmeert eñ in sijnen Bisschoplicken stoel geset te wesen de tiende Bisschop der kercken van Wtrecht: hy was een seer gheleert Man in Godlicken schriften / vreetsaem / mulit ende rebelic van leven: aen sijn Tafel / eñ binnen sijnen Hove en hoorde-men anders niet spreken dan van de heylige schriften: hy was onder sijne mede-broeders de eerste int wert ende inden dienst Gods / ende de leste daer weder upt. Met rijpicheyt ende manierlichz van zeden / tempereerde hy sijne vrolijcheyt ende blijschap. Hoe al beminde hy reynigheyt ende soberhz / castijende sijn leven met vasten ende soberheyt / met waken eñ bidden / op dat hy inden Hemel met Christo eeuwelijck mocht leven. Als hy dan de H. Kercke van Wtrecht ende sijne Bisdom loffelijc ende eerlic hadde geregeert ende bereckt elf jaer / is hy met vele deughtlicke wercken verbult weserde / gestorven: Int Jaer ons Heeren acht hondert ende ses-en-vijfstigh / op S. Ioris dagh / ende wert met betamelijcker uytvaert in sinte Salvatoors Kercke begraven.

De Linie der Paulen.

Anno viij. C. Lvj.

Dat LXXXVIII. Capittel.

Benedictus de derde / was de C. ende ix. Paus / ende sadt ontrent drie jaren / dese is na sijn wercken ende name gheheyligt ende heylich geweest: hy nam dat Pausdom seer onwillicken aen / protesterende God almachtich met tranen / ende biddende hem met drie daghen vastens / dat hy hem gonnen wilde de heylighe kercke te regeren / tot sijner eeren ende der Christen salichept. Hy gaf hem seer den verfallen kercken te repareren / den ellendighen te troosten / den sieckken te visiteren / den armen te voeden ende wedulwen te helpen / waerom dat hy allen menschen liefijck ende aenghenaem was. Met dusdanighe goede wercken is hy ghestorven / ende dede zijn lichaem upt grooter ootmoedicheyt voor S. Pieters kercke-deure begraven.

Nicolaus de eerste van dien name / was de C. ende x. Paus / ende sat tien jaer: dese was den heylighen man Gregorius in allen ghelijck / want hy wert in sijne absentie overmits sijne heylicheyt gekoren / ende verhoede ende verstack hem selven / om geen Paus te wesen / maer want hy eendrachtelic gekoren was / en konde hijs niet af wijsen noch weygheren: hy heeft vele goede puncten ingheset in presentie ende consent des Keyser Lodewijcx. Ten lesten is hy ghestorven / ende wert mede voor S. Pieters kercke begraven by sijnen Voorsaet / als hy begheert hadde.

Adrianus de tweede / was de hondert ende xj. Paus / ende sadt vijf Jaer ende neghen Maenden. Dese was een seer goet Man / liberael ende milt teghen den armen: Dien Lodewijck de tweede / Keyser van Roomen by sijne Legaten eerlijck dede groeten ende saluteren / ende gaf den burgheren van Roomen / voort aen tot allen tijden een vrye electie Pausen te verkiesen: Wanter den vreemden niet condich en is / wie in een ander ghemeynte de beste ende bequaemste is. Dese Paus is na vele goede ende deughtlicke wercken ghestorven / ende wert met grooter eerē in S. Pieters kercke begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno viij. C. ende Lvj.

Lodewijck de tweede / als hy met zijn Vader als Roomsche Koninc 5. jaer geregneert hadde / is hy na zijn vaders doot alleen gheworden Keyser van Roomen / ende regeerde in grooter moghentheydt dat Keyserrijck xxj. jaer langh. Dese Lodewijck gaf Lotharijs zijn Vader / na dat hy Monick geworden was / dat Keyserrijck over: ende doe hy tooch na Italien om de Kroon te ontfanghen / zijn hem de Burgheren van Roomen metter Ecclesie met krupcen ende banen te gemoete gekomen / ende gelepden hem voor S. Pieters Sacristie, daer doe Sergius de Paus was / ende ontfinck hem met grooter blijschappen ende eeren / ende kroonde hem op de octave van Pinxter in S. Pieters Kerck / ende al dat hy begeerde / dat gonde ende gaf hy hem. Daer na is hy vredelijck van Roomen gheschepden / ende toogh tot Papien / daer hy meest alle de tijdt sijns levens geseten heeft: so van daer te Roomen / ende wederom van Roomen tot Papien repsende. Dese Lodewijck leet oock mede groote verdolginghe ende conspiratie van sijn soon Kaerle, waerom dat hy vanden dupvel dry daghen lanck seer ghequelt wert / roepende met luyder stemmen voor alle de Princen dat hy alleen rechtelijc dit verdiet leet / want hy tegē zijn eygen vader conspiratie gemaect hadde / tot een exempel vā allē rebellen kinderen. Desen Keyser Lodewijc openbaer-

de de ghest ouden Keyser Lotharijs zijn vader / beswerende hē inden name der heyligher dyrwirdighept dat hy hē soude bewyen vanden tormenten eñ pijn die hy leedt / waerom dat dese Lodewijck sant tot vele cloosteren groote aelmissen om zijn vader Lotharij̄ te helpen tot verlatenis ende lichtinge sijner pijnē. Hier uyt voort ons ghegheven te verstaen dat hoe wel de Keyser Lotharijs veel goets hadde gedaen / dat God ende den menschen ontfanclijc was / nochtans heeft hy in zijn rijck vele dingen toegelaten die God contrari waren. Alsus en worden de menschen hy wijlē van God niet alleen gepijnicht om haer eygen sonde eñ quade werc̄en / maer ock der ghener sonden wille die ghedaen worden die sy wel beletten mochten / ende daer sy een oorsake af zijn. Ten lesten starf dese goede Keyser Lodewijck in vreden. In desen Keyser Lodewijcks tijden regendet tot Vzirien in Italien dry dagen ende dry nachten bloet vanden Hemel. In Walslant worden ock ghesien spzinckhanen met vj. voeten ende vj. wyelen sonder ghetal / ende vloghen dicht onder malkanderen ende vernielden al datter groen ende wasbaer was / ende alst al op ghegeten was / zijnse op ghevloghen inde lucht also dicht datmen de sonne nau gesien en conde / ende vielen in de Bertansche zee daerse verdronchen / ende werden vanden volden aent lant ghevworpen / van welcken dat een groote ghenerale Pestilentie quam over al Walslant ende Duytslant. In desen tijden worde de stadt van Ments vier jaer jammerlijc door eenen sienlicken boosen geest gequelt. Hy ontstack openbaer met vyer de huysen aen / dat sy vranden / hy steende ende werp met steenen den Vziesteren die dat wy-water worpen / ende door desen liepen vele luyden uyter stede / ende en dorstens daer niet langher onthouden.

Dat LXXXIX. Capittel.

Hoe dat de Denē eñ Noortmannen wonnen eñ destrueerdē dese landen van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, met dat heele sticht van Wtrecht ende voort int generael van al rquaet dat sy deden.

In den jare ons Heeren doemen schzeef vijf. C. ende xxxvij. dat is int xxij. jaer des Keysers Lodewijcx de goedertieren des grooten Kaerls soon / hebben de Denen (dienen ooc Noortmans hiet / wanter Mannen waren komende uyt Noorden) Walslant door geloopen eñ veel quaets daer in gedaen / nemende vandē Vziesen tribupt. Dese zijn naderhant gekomē in't Rijc eñ Landen die Caerle de Caluwe van sijn twee broeders als Lotharijs Keyser van Roomen eñ Lodewijc Koninc vā Germanien oft Duytslant te deele gevallen was. Te weten alle de Rijcken eñ landen strekkende vander Bertaensche Zee totter Maesen toe / in welke landen (als de Cronijc-meester sept) de Noortmannen gekomen zijn met den Vziesen die sy doe onder tribupt ende subjectie hadden / eñ vernielden al / komēde met schepen tot Parijs toe eñ vochten mettē Vziesen vromelic dry staende strijden / in de welcke twee sy victorie kregen / maer in de derde worde sy voorvluchtich eñ liepen wederom te schepe / eñ togen over in Vzancrijc / daer sy veel steden in namen / te weten Vordeus / Petragozicen / Zanctonem / Tours / Lemovicen / Vzesiens met alle de stedekens eñ dorpen daer ontrent gelegen / ende zijn wederom ghekomē door de Vzittaensche zee in de riviere vander Loyre, eñ wonnē de stadt van Nantes eñ verslogē den H. Bisschop opden heyligen Paeschavont / doe hy dat Font consacreerde ende wijde met alle de Clercken ende leercken. Daer na quamen sy tot Angiers oft Anzerops / eñ tot Tours / ende verbranden buyten S. Martijns kerck ende vernielden alomme / maer dat lichaem was ghevlucht inder stadt van Tours / eer dat de Denen dat Lant overvielen. Daer na onder desē Keyser Lodewijc de tweede / quamen de Denen oft Noortmans in Engelant / eñ vinghen den allerchristelijcksten Koninck Eadmunt ghenoemt / S. Aelbrechts broeder die tot Egmont lept / eñ hebben hem wzeedelick getractеert als een misdadich menschе / ende sloeghen hem schandelick zijn hooft af: Welck hooft eenen Wolf nam / ende liepen mede int Bosch / ende hielt ter ongeschēt in zijn voete / doe dit veel Christenen sochten / hoorden sy een stemme roepen aldus: hier / hier / hier. Sy zijn dat ghelupt des stemmes ghevolget / ende vonden dat hooft liggen by een wolfs cuyle ongheschent / ende sy brochten voort tot hemwaerts van andere gheloovighe menschen ende hebben zijn martelpe verwzept / daer alle tvolck van Enghelandt seer in verblijdt was / wanter ontallijcke miraculen geschieden. Na desen zijn veel Denen uyt Enghelant geseplt / ende zijn ghekomen in Hollant ende Zeelant / datmen doe Oost-francrijck noemde / ende versloegen veel vanden inwooners vanden Lande: De andere liepen opt slot tot Voorburch / dat voormaels Koninck Aurindilius hadde ghesticht ende gebouwet om hem selven daer op te berghen / maer overmits Gods verlengenis ende om de sonden der menschen / hebben de heydensche Denen dit Slot dechtender hant ghewonnen / ende versloeghen daer op twee vrome Ridderen van Hollant / als heere Geerlofeñ heer Dibbolt, met een groote menichte der Christenen / dechtende vromelijck voor 't geloobe Christi ende voor haer lant ende kinderen / eñ de Denen worpen ende destrueerden dat slot ter aerden toe. Ende toghen voort tot Noortwijck / daer ock dan Koninck Aurindilius een swaer starck Slot gebouwet was gheweest / ende namen aldaer gevangen den heyligher Vziester Ieroon, die uyt Engelant onlancx komende van Bisschop Hungerus van Wtrecht daer gesct was om tvolck te leeren / ende in Christus gheloobe te houden. Ende want sy hem in geenderwijs van den gheloobe trecken mochten / hebben sy hem wzeedelijc ghedoot ende gemartelijt / wiens lichaem daer begraven wert ende naemaels onder den tweeden Grave van Hollandt ghevonden wert / als ghy na hooren sult. Ende de Denen sloegent al doodt die sy opt slot vonden / ende worpent neder te gronde: Hier na liepen sy alle de dorpen / steden ende plaetsen door van Hollant / ende wiese niet en ontsinghen met vreden oft haren wille deden / dien sloeghen sy doodt ende maechten alle dat landt woest / nemende na hen wijven ende kinderen / ende beesten / met eenen groten roobe van menigerley goeden. Hier na zijn sy ghescheyden uyt Rijnlant eñ quamen in Kennemerlant / eñ overvielen dat vermaerste dorp vanden lande ghelegen tot Egmont / eñ vernielden alwaer de kerc̄ eñ 't Godshuys dat inder eeren des heyligher confessoors S. Aelbrechts gesticht ende ghefondeert was. Van daer zijn sy den Rijn op ghetogen / ende hebben de heylighe Bisschoplijcke stadt van Wtrecht belegen / ingewonnen eñ alle de poorten / toornen / mueren / mettet Slot ter aerden ghewozpen / als onder Bisschop Hungerus tijden geseyt sal worden. Dit ghesciet wesende toghen sy na Wijck te Duersteden / daer boven de heerlich Vzochiekercken inne stonden / dat voormaels door sinte Zwigbertus ende Marcelijns predicatie eñ miraculē totten gheloobe Christi ghebzocht was / ende vernielden de stadt / ende verbranden alle de Kercken dier in stonden / ende namē alle 't volc datter ontgaen was / met eenen grooten roof ghevangen. Voort togen sy van daer den Rijn op met swaer volc ende veel schepen / eñ vernielden al datter was / ende en lietē nergens pet staende blijven / niemant sparende / noch geestelijc / noch wereltlic / jonck noch out. Sy verbranden Nymmaghen ende Iulius Slodt / dat Koninck Caerl de groote onlancx vernieut hadde: desgelijcken Keyserswaert / Keulē / Aken / eñ Koninc Caerls slot oft Palleys daer sy haren paert-stal af maecten: voort wonnē sy Metz / Bonne / Ments / Trier / Ludick / Tongheren / Maestricht / S. Trudē ende meer andere steden / sloten ende kloosteren die sy al verbranden. Wat quaet dese ongeloobige Denen meer ghedaen hebben / ende hoe sy met lange Jaren totten gheloobe Christi ghekomen zijn / ende in wat Landen sy daer na ruystelijck gheseten sijn / suldy na hooren. 't Is ons ghenoech dat wy weten dat sy dese landen eñ ontrent ons geseten / vernielt ende verwoest hebben.

Dat

Dat XC. Capittel.

Hoe dat Hungerus gecoren wert de elfste Bisschop van Wtrecht.

HUngerus wert na des glorieusen Bisschop Ludgerus doot eendrachtelijck gecoren de elfste Bisschop van Wtrecht/eñ was een wijs/geleert/rustich ende deuchdelijc Man: In zijn eerste iaer quamen in Holland met schepen de Denen/diemen Noormans riet / vermielende ende destruerende 't heele lant / ende vorme met stormender hant de stadt van Wtrecht/als de heylige Bisschop Frederic gepropheteert hadde/eñ besoeghen by na alle de Ecclesie metter gemeen Christen volck / vorghenomen desen Bisschop Hungherus met eenighe der Canoniken/ die God de Heere conserveerde ende michielt tot sijner schapen ende ondersaten behoef/ende ontquamen / komende totten Keyser Lotharijs (als doen Monick in 't Clooster te Prumen.) Lotharijs hoorende dit groote verdriet / wert beroert met barmhertichept / ende gaf desen Bisschop Hungero met zijn Canonicken dat Clooster tot S. Odiliëberch/ghelegen int Bisdom van Ludick inden Lande van Geir e by de stede van Kemonde / om alsdaer in vreden te leven ende Gods-dienst inwichlick te onderhouden / ende oock voor den aen-loop der Denen beschermt te woesen. Desen Bisschop Hungherus verwarf dat de Keyser Lodewijck van Koomen de 2. confirmeerde alle de Previlegien ende vryheden die zijn voorvaders der kercken van Wtrecht ghegheven hadden.

Dat XCI. Capittel.

Van eenen grooten storme des Zees die in desen Bisschops tyden was.

INden jare ons Heeren viij. C. ende lx. doe openbaerde een wonderlijck teecken inden Hemel / want de sterren voerden gesien van allen weghen eñ hoecken tsamen te loopen ende vierighe stralen uyt gheven. Na welcke wonderlicke teechenen ghevolcht zijn dyverse jammerlicke plaghen / als groote ongheteemperthept der lucht / stadelijcke onverdraechlijcke stormen der winden ende vloeden / seer overgaende haer ghewoonlijcken oeveren ofte termijnen / in manieren van eener diluvien oft der vloeden ende voller wateren / want de Rijn die voormaels plach te vloeyen voor Wijck te Duerstede/Wtrecht/ Leyden ende Catwijc inde Weser-zee / ommme des grooten oploopinge ende overvloedichepdt des zeewaters recht als wijlen eer de Jordaen / so is doe de Rijn achterwaers gheheert/ als dat in Holland/ int stichtende in de Betue/de menschen ende beesten in grooté menichten sijn verdroncken ende ghestorven / ende om de southeyt des waters / dat met ghewelt van Catwijck opwaert (overmits stormende plaghen der winden) ghedreven voorde verstoert zijn/ ende byna tsamentlick neder ghestort/ dat alle de boomen die luyden te daghe van Leyden tot Nymaghen toe in vroechlighe oft in waterighe steden op-ghegraven worden / hentlijcken ghebonden worden alle eens weghes mits den storme neder gheslaghen/ waerom de luyden uyt Holland/ uyt 't Stichtende inder Betue met eendrachtighen rade / op dat sy voort meer niet arghers en souden lijden / soo hebben sy van Wijck te Duerstede aen beyden sijden een kleyne Becke uyt den Rijn vloeyende / ghecheerten de Leck/met eenen dijcke beslagen ende ghemaeckt/ ende hebben also den Rhijn haren vloedt ende loop na Wtrecht benomē/ eñ loopt nu na Vianen eñ Schoonhoven/ ende voort in de Maese eñ inde Zee. Ende als de Rijn aldus ghestopt was / doe werden die Duynen tot Catwijck weder heel/ende schoten in een / so dat de Rijn gantslijck by Catwijck ghestopt is/ daer sy in de Zee plach te vloeyen / ende de Burch van Brittannien / oft de Burch te Britten bleef buyten de Duynen ligghen in de Zee verdroncken / daer men noch tfondament af siet alst leech water is / daer de Heeren van Wassemaer af ghekomen zijn / als voor in Claudius des Keysers ghesten ghescheven staet.

Hier begint de vierde Divisie,

met noch een By-voeghsel nieuwelijcx daer toe ghedaen.

De Linie der Paulen.

Anno viij. C. ende lxxiiij.

Dat eerste Capittel.

IOhannes de viij. was de 112. Paus/eē Romeyn/ ende sat tien Jaren. Hy zalfde de twee Keyseren/ als Carolum Caluum de tweede / ende Carolum Grossum de derde. Hy gaf den Vlaminghen eenen Bisschop / dat doen eē Graefschap was ghevorden. Hy beschreef dat leven van S. Gregorio de eerste / in 4. boecken / doen hy noch Diaken was. Ten lesten sterf hy / ende wert in S. Pieters Kerk begraven.

Martinus de 2. was de C. xiij. Paus / hy was een Wael ende sadt een Jaer eñ vijf maenden. Dese (seytmen) is voor swarte konsten aent Pausdom gekomen. Hy was seer hoovaerdich / ambicieus ende eergierich/ ende want hy onrechtelijc int Pausdom gekomē was / so en heeft hy (overmits Gods ghehengenisse) niet langhe daer in gheseten / ende en dede in sijner tijt niet dat schrijvens weerdich is. Ontrent dese tijdt is de liefde en minne in allen staten seer vercout/ende de schalckheydt ende quaetheyt bestonden te verbreyden. Nu in deser tijt cesseerde dat swaert der ketterye / Maer hoovaerdye ende gierichept / met andere gebreckelijcke sonden ontbonden haer vromen/ende hebben dat Christen geloof meer gepersequeert dan voormaels de ketters deden.

Adrianus de derde was de C. ende xiij. Paus / een Romeyn / ende sat een Jaer ende twee Maenden. Hy ordineerde datmen in de Electie des Paus niet en soude wachten des Keysers autoriteyt ende consent / alst vā Carolus de grooten tijt tot noch toe geweest was/ maer dat de stemmen bonder Ecclesie by souden wesen sonder yemandt anders daer in te requireren oft te verwachten / maer dit Statuyt en duerde niet langhe/ want dese Paus stierf voors daer na / ende wert tot S. Pieters begraven.

Stephanus de v. was de C. ende xv. Paus / een Romeyn ende sadt vj. jaer ende vijf dagen: in sijner tijden deden de Hunnen / Denen ende Noormans veel quaets in Christenrijck. Dese Stephanus de Paus/als hy gestorven was / wert hy in S. Pieters kerck mede begraven.

Formosus de eerste was Bisschop van Portun / was de C. xbj. Paus/ende sat vijf Jaer ende ses Maenden/seer ongheluckich/maer heerlich van lichaem ende rijp van ghelaet. Dese mits de scherpe ordinantie van Paus Iohan de 8. liet zijn Bisdom achter ende wert vluchtich in Walslant: ende de Paus onboot hem oprē dan weder te komen / dwelck hy versmaede / waerom dat de Paus hem degradeerde ende benam hem zijn Bisdom ende maecte een weerlic man/ ende swoer dat hy nimmermeer weder te Roomē komen soude/ noch eenighe dignitepten ofte diensten aen nemen / maer hy leefde voort als een weerlic man/ hem gevende tot alle wellustichept des werelts / maer vā dese eer afgeset/ de hem Paus Martijn voorsept / ende sette hem weder in zijn Bisdom/ van waer hy nu meer met giften ende gaven dan uyt deuchden tottet Pausdom gekomē is. Dese en heeft anders niet ghedaen dan hy S. Pieters Kerck met liehte schilderye dede verrieren / daer hy in begraven wert.

Nota. Wat de boecken gemeetschende veel schelē dan desen tijt der Pausen metter linie der Keyseren / maer daer kept ons luttel macht aen / het is ons ghenoech den eyt wel te onderscheyde / ende wat datter eer waerdelicx ende goets in ghedaen oft geschiet is / dat hopt dat inder memorien houden. Item / dese navolgende arsten Pausen hebben een korte tijt gheseten / ich en weet niet merclicx van desen te seggen: Want ic niet gebonden en

Digitized by Google

hebbe/ dan dat sy groote schandalizacie/twist eñ tweedracht inden Paus stoel ghemaeckt hebben/die nopt te vozen ghesjoozt en was/ want die al te samen teghens malkanderen ghetwist hebben.

Bonifacius de 6. was de C.xvij. Paus/ hy was upt Tusscien ende en sadt niet meer dan xxvj. dagen/ waer om dat hem niet sonderlincx beschzeben en is/dan dat hy eendzachtelic ghekozen was/ hy wert in S. Pieters kercke begraben.

Stephanus de vj. was de C. xviij. Paus/ een Romeyn/ende sat een Jaer dzy maenden: Dese was van Formoso Bisschop ghewijt/ nochtans verbolchde hy met so grooté nijde desen Formosen naem/dat hy hem dede opgraben ende sijne gewijde kleederen upt doen/ ende liet zijn 2. vingeren van synder rechter hant afsnijden ende inder Tyber werpen/ ende dede dat lichaem graben opter leecken kerchof/ allegerende dat hy wbē synē eet dat Paus dō aengenomē hadde: hy revoceerde eñ weder-riep alle de Decreten eñ statutē/die Formosus gemaert eñ ingeset hadde/ eñ van deser tijt ist inder gewoonten ghekomen/ dat de Pausen haer voozsaten statuten ende insettinghen wederroepen oft met allen gebzoken hebben eñ te niet gedaen: Sommige schrijvē dat dese Paus om dit excesse ende schādalizacie/sware penitencie dede ende in een Clooster ginck.

Romanus was de C. xix. Paus een Romeyn: hy sadt ij. Maenden xxj. daghen/ hy en wert upt gonste noch met gaven Paus/ maer rechtelic eñ eendzachtelic wert hy gekozen/nochtans leyde hy de eene schande opte andere/ want hy alle Stephanus wercken ende statuten destrueerde ende wederriep. Anders en bevinden wy niet dat hy pet sonderlincx heeft gedaen, eñ als hy doot was/wert hy in S. Pieters kerck begraben.

Theodorus de ij. was de C. xx. Paus een Romeyn/ hy sat maer xx. daghen. Van desen (overmits corthept des tijts) en vintmen niet beschzeben/ dan dat hy Formosen wert ende zijn statutē weder appzobeerde ende toeliet/ende stijfde sijn fauteurs eñ adherenten/achterssettende de vzeese Gods, besat hy den Pauslicken stoel sonder eenighe deught oft goede wercken.

Ioannes de ix. was de C. xxj. Paus/ een Romeyn ende sat twee jaer/xb. daghen. Dese hielt seer de partye van Formosen, ende appzobeerde sijne saken eñ wercke/ waerom dat hy (overmits een oploop der Romeynen) upt vzeesen te Ravennen vertooch ende hielt daer een Concilium van lxxiij. Bisscoppen/ ende daer appzobeerde hy Formosen statuten/ ende wederriep alle Stephaens ordinancien. Anders niet sonderlincx heeft hy bedzeven dan dat hy de partye binnen Roomen/ die vol na doot was/ wederom verwette: hy lept tot S. Pieters begraven.

Benedictus de iij. was de C. xxij. Paus/ een Romeyn ende sat dzy jaer. Hy was een man van grooten wijse/goedertieren ende lanemoedich/ hy leyde zijn leben in desen periculeusen tijden sonder eenighe suspicie oft quade name oft gerucht̄e/ hy starf ende wert in S. Pieters kerck begraven.

Leo de vijfste/ wiens lant men niet en weet/was de C. xxiij. Paus ende sadt maer xl. dagen/want Christophorus zijn Priester ende familiaer dienaer/ maecte tegen hem eenen grooten oploop/ ende nam hem ghevanghen ende setten inden kercker/ waerom aengesien de groote ontrouwicheyt sijns vzients ende Priesters/ dien hy so veel goets gedaē hadde/ is hy van weemoedicheyt inden kercker ghestozven.

Christophorus, wiens lantschap (overmits zijn edelheyt ende ondanckbaerhz) men niet en weet/was de C. xxiij. Paus maer seven Maenden. Hy quam met macht ende gewelt int Pausdom/maer also hy daer in quam/also heeft hijt weder verlozen/ eñ heeft dā God ontfangen den selfden Maent/ die hy zijn heer Leo had ghegeven/ want hy ghedwonghen wozde een kloosterlijc lebē aen te nemen. Maer Sergius de Paus sijn naset bernemende noch zijn boosheyt inden klooster wesende/heeft hem upten klooster genomen ende in eenen openbaren kercker besloten/met yseren banden gebonden/daer hy ten lesten jammerlicken met grooten verdzieten in is ghestozven.

Sergius de ij. was de C. xxb. Paus/ een Romeyn: hy sadt 7. jaer/4. maenden/ 15. daghen. Doen hy noch Diakē was verbolchde hy seer Formosen, ende belette seer dat hy gheen Paus en soude wozden/ waerom dat hy altijt van Formoso wert veracht/ ende tooch int Walslant by Koninck Lotharijus, eñ is dooz des Koninckx toedoen weder in Italien gekomē/ ende Paus gewozden. Paus wesende heeft hy alle Formosen statuten ende Decreten repzobeert ende wederroepen/gebiedende datmen alle de ghene die Formosus ghewijdt hadde/ weder verwijen soude en van nieus consacreren. Ende heeft voozt meer Formosen doode lichaem op doen graben ende dedet Priesterlic habijt aen doen/ ende liet hem dat hooft afslaen/ ende dat lichaem indē Tyber werpē. Ende na Sergius doot doe de Bisschers dat lichaem hadden ghevonden bzochten sy dat in S. Pieters kerck/ ende verwijlen datmen de upvaert weder dede/ nepthden de H. beelden die daer ontrent stonden dat doode lichaem toe/ waer upt men vermoede dat hy alsulcken schandelickē injurie ontsculdelijckē hadde gheleden. Dese Sergius als hy S. Ians kercke te Latranen vernieut hadde/ is hy ghestorben ende in S. Pieters kerck begraven.

Item in dese tijdt was de ix. ende alder schandelickste twist inder heyligher kercken tusschen den Paus Formosum ende Sergium, want Sergius wert van Formosus verdzeven ende bloot in Vzanckrijck. Ende ten lesten wert dese Sergius Paus/ ende quam schemelijck weder te Roomē/ ende ving Christophorum, eñ werp hem inden kercker. In deser selber tijt was ooc een ander kleyne tweedracht tusschen Leonem ende Christophorum: want Christophorus wert met gewelt Paus/ ende werp Leonem den Paus inden kercker. Maer Christophorus wert van Sergius ghevangen als een gewelditer/ ende dede hem weder inden kercker sterben. Aldus is dat quaet seer vermenicht ende verbreet inder heyligher kercken.

De Linie der Keyseren.

Anno viij. C. ende Lxxvij.

CArolus de ij. dienen sjiet de Cale is Keyser ghewozden na Lodewijc daer hy een oom af was eñ sadt int xvij. jaer opt langste. Dese wert van Paus Ioan de viij. gheselbet in zijn vierde jaer sijns Pausdoms/ dwelcke Kaerleman eñ Caerl zijn neven/ als Lodewijcx sijns bzoeders kinderen seer qualic naniē/ ende vergaderdē veel volx upt Duytslant om harē oom niet alleen dat Keyserrijc te benemen/ maer oot dat leven. Keyser Caerl de Caluwe dit vernemende/ is met een groot heyr van volck ghetogen te Veronen/ om sijn neven den weeh te slupten eñ te benemen/ ende als hy in de stadt van Mantuen in Lombardyen was gekomen/ is hy daer haestelijck siecke ghewozden/ ende overmits een dzanck die hem Zedechias een Joeds Meester in hadde ghegeven/ is hy daer ghestozven als Sigibertus schrijft/ en wert daer begrabē. Dese Kaerlo de Cale was eē seer devoot Christē pzince/ hy stichte over al veel Kerckē eñ clooster en/ en vermeerde seer dē dienst Gods/ hy fondeerde ende began te Compinghen als sinen moth sien mach/ een Casteel in alsulcker maniere als te Constantinopel des Keysers hof was/ eñ noemdet na sijnen naem Carcpolim. Inder selver stadt van Compingen stichte hy eē clooster-kercke inder eeren van S. Cornelis ende Cipriaen, ende bzochte aldaer haer beyder lichamen/ makende ende singhende dat responsum Cives sanctorum & domestici Dei. Item/ tot Carrophium in Langedock timmerde hy een vernaemt clooster/ daer hy insette de besnijdenis ons liefs Heeren/ het welcke men nu vindet eñ verspect tot Antwerpen in Zeabant met grooter reverencie eñ gracie als de bullen dat upt wijsen ende daer Jaerlicx coomt. Voozts bzocht hy tot S. Dionijs de doozne kroon ons Heeren/ een banden naghelen eñ van theplige hout des krups/

krupts/maer 't swert-kleet liet hy te Compyngē. Ende den selven dagh die sijn oude Vader Kaerl de groote ingheset hadde tot Aken in sijn Capelle/totter visitatie deser reliquien alle 7. jaer eens/sette dese Kaerl de Cale ock in/by consent des Paus Niclaes d'eerste/tot S. Dionijs. Dese Keyser Kaerl de Cale, ende Koninck van Vranckrijck/sterf in 't Jaer viij. C. ende lxxxij.

Dat II. Capittel.

Vanden oorspronck ende beginsel des Graefschaps van Vlaenderen, onder Kaerl de Cale.

INden jare ons Heeren 862. is dat Lant van Vlaenderen een Graefschap gheworden / dat voormaels tot desen dagen toe plagh gheregeert te werden van Forcest-meesters ende Bosch-wachters / om de straten te veplighē ende te wyen inden Bosch ende Wilderuis/daermen hiet het Wout sonder genade/sonder Koningen wegen die doe in Vranckrijc regeerden. Alsus so willen wy hier met kozten woordē verhalen/ in wat manieren ende door wien dit Lant voornoemt beheert ende gheregeert is geweest van aenbegin totten eersten Grave toe. Ende om dit klaerlijck te verstaen/willen wy kortelijck hier vertrecken de gheleghenthepdt des Lants ende Steden / als nu op dese tijt in Vlaenderen stonden ende bekent waren. Vlaenderen is een Provintie van leegh Picaerdyen/gheleghen by den kant vander Zee/ ende heeft beleghen aende Oost-zijde Duytslant/aen dat West de Walsche Zee/ aen de Zupt-zijde Vranckrijc ende Vorgondien/aen de Noort-zijde Engelant. Vlaenderen heeft vele goede havenen/ ende de Riviere vander Schelt loopter door / waerom dattet een bequaem ende rijc Lant is van allen koomenschappen. Tot Lant was door Iulius Cæsars tijdē seer woest ende wilt/onbewoomlijc / obermits dat groote Bosch/ ende men placht te noemen aende zee-kant/den Oever van rupsen: inwaerts aende landt-zijde/dat landt van Lillelezbuc, ofte 't wilde Wout sonder genade. Maer na die tijt dat Iulius Cæsar, komende van Nimmagen over de Mase / in een plaets daer dy Vloeden by een quamen/timmerde een wooninge/ende noemdese van sijn eygen naem Gayus Ghant, is dat Lant voornoemt bekent ende woonbaer gheworden/ende dit is de eerste ende principael stadt van heel Vlaenderē / waer in dat hy vrome Ridderen lepde om dat Lant te beschermē/ ende de rebelligheydt der Walen mede te bedwinghen/ hoe wel dat de plaets voornoemt boven tij. C. jaer door Iulius tijt begrepen was/ ende plach te heeten Blandinum, dat is Blandijns. Hier na komende Iulius op de zee-kant / ende begeerende Engelant te besoecken ende te bevechten/timmerde aldaer ontrent de stadt Thuerhout/de tweede Stede van Vlaenderē. Ende want Iulius de Keyser de winter langh hier bleef ligghen/so isser veel volcx uyt allen Natien vergadert by een/ ende bleven daer woonē sonder de kennisse Gods/ als Heydenen/tot Dagobertus tijden toe/Koninc van Vranckrijc. Op welcke tijt/doemen schreef by. C. ende xl. heeft God verweckt den H. Bisschop van Maestricht/sinte Amandus, om dit volck des Landts van Vlaenderen te bekeeren totten H. Christen geloove/waerom dat hy sijn Bisdom beval sijnen Tomprooost ghenoemt Landoaldus, ende is ghetoghen totten H. Bisschop van Antwien/ghenaemt Alcharius, begheerende ootmoedelijck/dat hy de Koninck van Vranckrijck bryeven wilde schrijven / om volkomen macht te hebben door sijn gheboot / dat volck van Vlaenderen te bekeeren / ende totten H. gheloove te brengen/'t welck alsu geschiet is. Ende Amandus voornoemt/met des Koninex macht/ ende metter benedictien des Paus Martijns d'eerste/is gekomen te Ghant/ende daer ontrent/vreeckende met grooter overigheyt den naem ons Heerē Iesu Christi, daer hy veel lijdens ende versmaetheyt gheleden heeft/ ende is dickwils vanden inwoonders ghesleghen/verdreven / ende in 't water ghevorpen / maer de kracht Gods heeft hem altijt onthouden/ alsoo dat hy niet op en hielt dat Woort Gods te condighen: ende heeft met sijn volherdige stadigheyt / dat volck tot beter verstant ende kennisse tot God ghebracht: ende siet/ten lesten isset ghevallen/ dat dese H. Bisschop Amandus verwerkte een man vander doot / die onschuldelijc gehangē was: Waer uyt / alle de inwoonders des Landts dit siende/ quamen tot Amandum, ende begeerden Christen menschen te worden / ende dat H. Doopsel te ontfanghen/ ende braken met haer eygen handen haer afgode/ende maectē van haer tempele Gods-hupsen. Hier na heeft Amandus een Kerc ende Klooster doen sonderen in die stede van Gant/ dat hy selver consacreerde eñ wijde in d'eere van S. Pieter ende alle Apostelen Gods/eñ vergaerde daer in H. Mannen/ dien hy tot eenen Abt gaf Floribertum, een man van grooter Relicte ende heyligheyt: ende besloot ock in dit Klooster Bavonen oft Alewinnen, Grave van Hasbanien / dien hy door sijn overige Predicatie bekeert hadde/eñ van sijn sondighe lebē tot grooter heyligheyt gebracht. Maer want veel der Vlamingen na Amandus eñ S. Baven doot weder vielen vanden Christen gheloove/heeft God verweckt Livinum, Aertsbisschop van Schotlandt. Dese beval sijn Bisdom sijnen Tomprooost / ghenaemt Lucianus, ende is gekomen tot Gant/ eñ heeft aldaer Christi geloove eñ naem weder vernieut/ende den broederen van S. Pieters Klooster met Godlijcke vertroostinge gheconforteert: daer na is hy gevogen in een Dorp geheetē Holthem / eñ aldaer sonder ophouden Christum predikende/vanden Lantluyden gedoot ende martelijt/ met een jongen Brictius genoemt/ eñ met des jonges moeder Craphahildi. Also dat dit Lant eens deels Christo gheloofde / ende eens deels inder afgoderije bleef / ende worde geregeert by den forcest-meesters/vandē Franschen Koningen aldaer geset/die de wegen bryden ende veplichden van roobers/dieven ende moordenaers/die inder wildernisse/bosschagien ende marasschen lagen/ vanden welcken de eerste Christen Regent souvereyn Forestier eñ bos-wachter geweest is Lyderic, Ridder/ Estoreden soon/ ende Heer van Aerlebeec: eñ hadde te wijf een dochter van Almanien / Flandrina genoemt/ daer dit Lant metten Forcest sijnen naem af voert/ na der insettinghe des grooten Koninck Kaerls, dewelcke desen Lyderic van Aerlebeec Forestere van dese groote wildernisse maecte/ om van sijnent wegen de straten te veplighen / op dat de Koopman ende andere luyden vepligh/onbeschadight eñ sonder sorgh souden door de Landen mogen reysen/dwelck hy neerstelijck 44. jaer lanck bewaert heeft. Dese Lyderick, want hy een goet Christen was) ontboot tot hem Bisschoppen/Priesteren/Monicken ende gheleerde mannen/ om de Heydenen die noch in 't Lant woondē/ende veel waren/totte gheloove ende wet Christi te brengen. Ten lesten is hy gestorven in sijn slot tot Aerlebeeck/ na dat hy alle dat lant van alle roobers/ dieven eñ moorders ghesuyvert hadde / eñ is begraven inde Canosie aldaer/ onder een blaeuwe zarck voor den Choor. Na Lyderic is Forcestere gheworden sijn soon Engelram, een schoon jongelinc/wijs eñ vroom: dese doorsagh ende ondersocht alle de bequame plecken vanden Lande van Vlaenderen/ gelegen by der rivieren eñ loopende waterē/ om stedē/ sloten ende burgen te stichten eñ te maken: ende geboot daermen dat hout eñ boomen af soude houden ende roepen/om 't lant te ruymen eñ vruchtbaer te makē/ ende ordineerde gheheen wegben door alle de wegen/ om te beplighen daer door te repsen: hy regeerde als Forcestmeester elf jaer/ende worde by sijnen Vader begraven. Eñ als Engelram gestorven was/werde Andaker sijn soon Forestier van Vlaenderen / ende regeerde x. jaer. Onder sijnen tijt en waren niet meer steden in Vlaenderen dan dese: als Gant / Tuerhout / Vruggbe/daer de eerste Lyderic zijn banghenis der roobers vanden bosch hadde getimmert/op een slot geheeten Vrugstot oft Burchstot/eñ daer by een Cappelle inder eeren der glorieuser Maghet Marie, diemen nu heet S. Donatiaens Kerck. Doorts was in Vlaenderen op dese tijt Cortrijcke/ Cassele/dat slot van Oudenaerden/mettet slot eñ stede van Aerlebeec/ waerom dat dese Andaker een gebot upt gaf / dat alle de gene upt wat natien ende landen sy waren / die komen wilden in Vlaenderen eñ

Digitized by Google

de boomen uptroepē inder grooter wilderniſſen / ende maken dat landt plat ende bzuchtbaer / die ſouden dat mogen beſlaen en̄ bezitten ten eeuwigen dagē met alle hare nakomelingē: waer upt datter ontallijc volc quā upt allē landē/ en̄ bpſonder arme menſchē/ maer kloec en ſterc om te arbeyden/ die de boomen met ſ waren en̄ grooten arbeyt uptroepdē/ en̄ maecten 't lant ſlecht en̄ bzuchtbaer om te zaepen / ozdinerende daer op huyſen ende wooningen / alſo datter dooz ſulck in boozganck des tijts veel dozpen en̄ ſteden begrepen en̄ gefondeert zijn. Deſe Andaker is ten leſten geſtozben/ en̄ bp ſynen Vader tot Aerlebeeck begraben/ in 't jaer 842. Dit is kozteliick gheſeyt tot verklaringhe / om te weten dooz wien 't lant van Vlaenderen boozmaels beheert ende geregeert is geweeſt: ende willen nu hier mede verklaren de ſake/ hoe en̄ waer upt de Fozeſtiers van Vlaenderen/ Graven gemaeckt ende gewozden zijn. So iſt te weten / dat deſe Andaker hadde eenen ſoon gheheeten Baldewijn Yſerin, ende was een ſtout/ bzoom/ onberſaecht Ridder/ ende diende bp ſijns vaders tijdē onder Koninc Lodewijc. Koninc Kaerls de Calen ſoon/ en̄ was ſijn oberſte Kapiteyn / ende dede vele wzomicheydē teghens den Heydenen en̄ Saracenen/ die de ſtadt Andzonopolim ingenomen haddē in Griecke/ in 't Eplāt van Andzos: want hy verdzeef de Heydenen daer upt/ en̄ nam de ſtadt met geweldiger hant weder in/ daer de Chziſten ſeer in verblijt waren / ende gaven deſen Baldewijn daer af groote eer ende pzijs. Doe deſe victozie geſchiet was/ quā Lodewijc, Koninc Kaerls de Calē ſoon / met deſen Baldewijn, ſijnen bzomen Kapiteyn en̄ Hooftman wederom in Bzancrijc / inde Biſſchoplijcke ſtadt van Seules/ in 't jaer ons Heerē 860. daer oot doe onlancx upt Engelant gekomen was de Edele bzouwe Iudith, deſen Lodewijcx ſuſter/ ende Koninck Kaerls de Cale dochter/ na Koninck Adeulphus doot van Engelant/ haer man. Baldewijn, deſe bzome Ridder / aenmerckende die uptermaten eerbare ghelatenheyt ende ſchoonheyt van Iudith, ſyac alſo met haer/ dat hyſe met haren conſent ende wille heymelijck ontſchaeckte/ en̄ voerdeſe met hem te Bzugge in Vlaenderen/ ende troudeſe openbaerlijck aldaer in onſer Bzouwen Kercke. Dit vernemende Koninc Kaerl de Cale, Iuditha Vader/ was ſeer gram / ende bergaderde een groot heyr van volck/ om ſijn leet te wzeken/ komende ſelver mede in perſoon bp ſinte Lopen bergh / bupten Atrecht/ daer hem deſe Baldewijn wzomelijc te gemoet quam metten Vlaminghen/ ende verjaeghde den Koninck ghequetſt metten hoop na Parijs toe. Koninck Kaerl verwonderde hem ſeer vande wzome ſtoutichcyt ſijns Fozeſtiers/ ende verwoede van quaetheden inder victozien ſijns Vaſſaels ende onderſaet. Des anderen jaers ſant Koninck Kaerl de Cale Ancelmum, Aertsbiſſchop van Kiemen/ met veel Edelen ende volck van wapenen/ bevelende dat hy Baldewijn met Iudith, en̄ 't heele lant van Vlaenderen eerſt verbannen ende vermaledijen ſoude/ na der inſettinge der H. Kercke/ ende daer na 't heele Landt verwoeſten/ ende dat hy Baldewijn ſoude hanghen/ oft upten landen verdzijven. Baldewijn dit vernemende / bergaderde alle ſijn vzienden ende volc bp een/ ende leydeſe onder wege op een ſchere plaets/ in lāgen/ ende toogh woozt met een eerlijc geſelſchap totten Aertsbiſſchop van Kiemen boozmoemt/ begheerende met grooter ootmoedighcyt vanden Biſſchop/ ende andere Edele Heerē ende Pzincen des Koninck/ dat hy doch ſynen perſoon en̄ 't lant van Vlaenderen niet beſwaren en wilde metten Ban / want hy was berept den Koninck te voldoen / tot ſegghen ende diſcretie van goede ende wijſe Heeren: Maer de Biſſchop verachtede Baldewijns ootmoedighe ſupplicatie / ſlaende hem ende ſijne onderſaten metter ſententie des Paus: dit geſchiet weſende/ haeſte hem Baldewijn met ſijn volck/ die hy in 't naeſte boſch in lagen gheleyt hadde/ om den Franſchen tegen te ſtaen/ indien ſy hem yheen gheboor en gaven/ alſt nu ghebiet. De Franſche Heeren meynende dat Baldewijn upt vreeſen bluchtigh was/ verbolghden hem met grooten geſchal/ verſlaende 't achterſte van ſijn volck. Dit boorende de gene die inde laghen verhupt waren / ſtonden haeſtelijck op/ ende quamen Baldewijn haren Heer te hulpe/ ende verjaeghden onberſienlijc de Franſchen/ en̄ namender vele gevangen / ende veel werter verſlegen inden loop/ onder dewelcke dat Ancelmus, de Aertsbiſſchop booz ſeydt / met vele ſijner Heeren mede verſlaghen wozde/ waerom dat alle de Biſſchoppen vanden landen / upt bevel des Koninck Kaerls de Cale, verbanneden Baldewijn upt alle gemeenſchap der H. Kercken/ ende der Chziſten menſchen. Nietteminn Baldewijn aldus verbannet weſende/ verkreegh dooz middel der Heerē des Paleys/ een Jaer langh Beſtant met vaſte ſekerheydt. Hier-en-binnen beſette Baldewijn Yſerin ſijn landen/ ende toogh als Pelgrim met ſijn wijf Iudith te Bzoomen / den welcken Nicolaus de Paus minlijc ontfing en̄ tracteerde/ abſolverende hen beyden banden banne/ ende troudeſe weder echtelijc in S. Pieters Kerck/ ende ſendeſe met grooter eeren wederom in Vlaenderē / gebende noch hier en boven commiſſie twee Cardinalen aenden Koninck van Bzancrijc Kaerl de Cale, dat hy ſoude dooz des Paus gebodt / vziendelijck conſenteren inde echtlijcke bergaderinge ſijner dochter Iudith met Baldewijn boozmoemt: kemutterende ende bergevende upter herten alle injurie ende oneere die hem gheſchiet was/ en̄ van 't verlies ſijns volcx en̄ Heeren die Baldewijn verſleghen hadde inde twee ſtrijden boozſeyt / begheerende bp ſeliere boden en̄ bzieven/ dat ſy beyde met haer twee kinderen (die hier en binnen gebozen waren) tot hem in Bzancrijc komen ſoude: 't welc alſo geſchiet is/ ende de Koninck ontfinghſe ſeer minlijck ende gracelijck in vzeden/ inde ſtede van Ruſaerte/ daermen de Feeſte der Bzuploft acht daghen langh met Koninclijcker eerweerdighcyt houdende was: ende de Koninc Kaerl gaf deſen Baldewijn met ſijn Dochter Iudith dat geheele Lant van Vlaenderē / ende maecte hem in tegenwoordighcyt ſynder Pzincen / den eerſten Graef van Vlaenderen/ dat te bezitten ende te houden als een Leen vander Kroone van Bzancrijc ten eeuwigen dagen/ booz hem ende ſijne wettelijcke ſucceſſeurs en̄ nakomelingers: ende dit was in 't jaer wij. C. en̄ lxij. En̄ ſiet / na dat de Bzuploft Pzincelijck gehouden was/ en̄ Baldewijn met ſijn wijf de Grabinne t'huys wouden trecken/ geboot de Koninck den Aertsbiſſchop van Kiemen / dat hy ſijnen zwager Grave Baldewijn van Vlaenderen/ geben ſoude tot een onderpant der eeuwiger hulde ende vzientſchappe S. Donatiaens lichaem: welcke reliquien deſe Grave Baldewijn ontfinck met dieper en̄ groote ootmoedichcyt/ en̄ betameljcke reverentie/ en̄ bzocht ſe met grooter devotien te Bzugge/ bevelende dat men ſoude bzekē de oude Capelle van onſer Bzouwen / om albaer te timmeren een groote nieuwe Kerc/ dienen noch op huydē ſiet ſtaē/ en̄ dede die wijen inder eeren van S. Donatiaen, ende ſette daer in dat lichaem booz ſeyt/ met grooter weerdighcyt: ozdinerende daer in Monicke/ die ſtadelijt de ſeven getijden en̄ den dienſt Gods daer in doen ſouden: hy dede oock maken eenen kercker/ om de miſdadige daer in te ſettē/ bp der ſelver Kercken: hy dede oock mede dat oude Raethuys repareren ende vernieuwen/ ende oot mede dat geheele Hof en̄ Burgh. Deſe Baldewijn, na dat hy dat Graefſchap van Vlaenderen hadde geregeert xvj. jaer/ is hy geſtozben/ en̄ wert begraben in 't Klooſter van Sithin, oft S. Bertijns, inde ſtede van S. Oudemaer. Van deſen Graefſchappe van Vlaenderen willen wy nu booz ſwijgen/ het is ons genoegh dat wy weten/ hoe ende in wat manieren dattet een Graefſchap gheworden is: maer hier na ſuldy hooren / hoe dattet bp ſucceſſie van tijden gekomen en̄ behyckt is aenden huyſe der Edele Hertogen van Bozgondien/ als een Hertoghe Philips le hardy, ende ſo booz aenden Edelen Aertshertoghe Kaerle van Oostenrijck/ van Bozgondien/ Ec. Grave van Vlaenderen/ van Hollant/ Zeelant/ Ec.

Dat III. Capitel.

Dit is nu van 't begin ende oorſpronck des Landts van Ghelre, onder Kaerle de Cale.

Inden

Inden jare ons Heeren alsmen schreef 878. eñ Kaerle de Cale Keyser van Roomen was. Doe was int Crisdom van Kiculen een groot delt oste pleyn/ ende was byder heerschappije vā Pont / ende in dit delt oste pleyn soo was een seer verbaerlijcken sellen ende senijnden wreesselijcken dier ende beest/dat veel quaets dede / want yet verslinde menschen ende beeste daert by komē konde. Ende dit selle dier riep dick ende menichwerf met grooten gheruchte Gelre, Gelre, Gelre, ende yet hadde groote barnende ooghen diemen des nachts alst duyster was beschrydelic ende claerlijc sien mochte. Eñ de luyden die daer ontrēt woondē/ruymden sommige van daer/ende wouden oock gemeenlick al van daer ruymen mochten sy van dit beest niet verlost worden. Ende de heer van Pont die daer by geseten was/ die leet veel schaden van desen beeste: eñ dese heer van Pont hadde twee sonen dat seer heerlicke stoute, jonghe Mannen waren / de eene hiet Wichaert, de ander Lupolt, ende by rade van haren vader so begrepen sy dat sy dit dier bestrijden wouden/ende ginghen stoutelicken inder nacht ende hadden hen wel daer toe ghemaect/ ende quamen daer sy meendē dat dit dier was/ ende bernament by de lichtinge van synen ooghen/ ende sy gingen hem aen inden name Gods/ ende verwonnē ende versloegen dit dier: eñ als sy dit verslagen hadde/ so was alle tvolck dat daer ontrent woonde / seer verblijt dat sy van desen quaden senijnden dier ende beeste verlost waren. Ende alle dat volck dat daer ontrent woonde die gaven hen onder dese twee broeders / ende hozen dese twee als Edel jongelingen tot hare Princen eñ Voochden eñ d'oberste van harē lande te wesen / eñ dese twee broeders metten heer van Pont haren vader begrepē ende maerten opder stede daer sy dat dier verslagen hadden een begrijp ende beste/ ende noemdē dat Gelre/als dit dier hoozsz. plach te roepen/eñ dat is in de stede van Gelre / van welcke veste oft stadt dat dat heele Lant synē naem af genoemt heest. Ende een deel jaren daer na starf Lupolt de jongste broeder/ eñ Wichaert bleef alleen Voocht van Gelre. eñ daer na starf de heer van Pont synen vader / ende Wichaert wert mede heer van Pont: ende dese Wichaert woerde in synē wapen een schilt vā goude met dry mispelbloemen van heel. Daer na int jaer M. ende lxxix. doe wasser een Voocht te Gelre eñ heer van Pont Grave Ot vā Nassouwen/ ende hadde te wijve des heeren van Pont ende Vooght van Gelre zijn eenighe dochter /dese verwerf aen den Keyser Henrijck de 3. als dat de Keyser maechte van deser Voochdye van Gelre ende vander heerlicheyt van Pont/ een Graefschap/ende hiet voozt dat Graefschap van Gelre/ ende hielt dat te Lē vanden Keyserijck. Ende als grave Otten eerste wijf ghestozben was/ nam hy te wijf Grave Wichmans eenighe dochter van Zutphen/ geheeten Zophie, ende met deser dochter quam dat lant van Zutphē aen dat lant van Gelre. Ende als dese lantschappen aen een ghekomen waren / so hylicte Grave Ot synen eenighen soon ghesheeten Gherrit, van synen eersten wijve / aen des moghende Grave Floris de Vetten dochter van Hollant / daer Keyser Lotharijus oom af was. Daer nae inden jare M. ij. C. ende xlviij. doe verwerf Grave Ot van Gelre aenden Koninc Willem van Roome Grave van Hollant / als dat hy soude besitten de Burch te Nymmagen metter stadt ende met allen haren toebehoozen / in alle manieren als de Graven van Kleve van ouden tijden langhe jaren beseten hadden/van weghen des Roomschen Rijcx. Des so leende Grave Ot Koninck Willem daer op xxj. duysent marck suyver sijn Koninex silver. Ende tot alle tyden als een Keyser oft Roomschen Konine dese voorseyde somme silvers den Grave van Gelre oft synē nakomelinghen weder geest / so mach hy de burch metter stadt ende allen synen toebehoozen weder na hem nemen aenden Roomschē Rijc. Eñ dit confirmeerde Rodolphus de Roomsche Konine die na Koninck Willem quam. Ende alst een Keyser oft Konine lossen wil eñ dan weder versetten / soo moet de Grave van Gelre de hoozheur daer af hebben. Hier na int Jaer ons Heeren M. iij. C. ende xxxix. doe was Keyser Lodewijck van Beyeren Hertoghe Aelbrechts vader tot Vranckenbooz/ende daer maecte hy vanden Graefschappe van Gelre een Hertochdom/ende Hertoge Reynoult was de leste Grave eñ eerste Hertoge van Gelre. Daer na als inden Jare ons Heeren M. iij. C. ende xxiij. besturf dat Hertochdom van Gelre op Arnout heer Ians outste soon van Egmont, wiens moeder was des Hertogen Reynolts suster de leste Hertoghe van Gelre/ ende dese Hertoghe Aernt van Gelre die verkocht by synen levende lijve dat Hertochdom van Gelre Hertoge Caerle vā Burgondien / daer vele oozloghen ende twisten om ghekomen zijn / als ghy na hoozen sult int prozesse van deser Cronijcke.

De Linie der Keyseren.

Anno viij. C. Lxxxiij.

Dat IIII. Capittel.

CArolus de iij. diemen hiet de grove, eñ was Keyser Lodewijcx soon de 3. Dese was eerst Koninck van Walsland ende Duytsland ende is na 2. jaer synes Rijcx ontboden vanden Paus Iohan de 8. boozsz. tot Roomen te komen / daer hem de selve Paus gesalvet ende gekroont heeft tot eenen Keyser van Roomē/ hoe wel dat hy liever ghehadt hadde Koninck Lodewijck, Keyser Caerl de Calen soon/ en haddet de Romeynen niet macht niet belet. Op dese tijt sloeghen de Walen boven d. M. Noozmannen doot: Waerom dat sy hen metten Denen versaemden / ende quamen in Vrancrijc/ende destrueerdē ende vernielden 't heel lant ende daer toe Lotrijt met vele steden/ als Amiens/ Atrecht/ Cozby/ Camerijck/ Cabernan/ Cerubaen/ met alle 't lant by der schelt. Sy verbranden S. Walrijcx ende S. Richarien Clooster/ eñ togē vooz ober de Wael/ ende liepen de heele Betue vooz / ende verbranden tslot ende de Burch te Nymagen / als hier vooz onder den x. Bisschop van Vtrecht Hungerus tijden ghesept is. Item int 4. jaer van zijn Keyserrijck quamen Godefridus ende Sigefridus Koningen der Noozmannen met swaer volc van wapenen by der Mase/ in eē plaets Hasion genoemt/ eñ verbozven dat heele lant met veele steden/ als Ludic / Maestricht met vele andere steden/ bozpen ende sloten daer ontrent gelegen. Doe de Walē ende Duytschen saghen dat sy aldus jammerlick ende deerlick van desen Heydenē / Noozmans ende Denē/ vernielt ende ghedestrueert werden/ versochten sy ende begheerden des Keysers hulp ende bystant. Ende dese Keyser Caerle als eē vroom Keyser ende Prince heeft hem stoutelicken gheset teghens den Heydenen/ Noozmans ende Denen/ ende heeftse met veel strijden ende met grooter victozien daer toe gebzocht / dat sy Christus gheloof aen namen ende dat sy haer oberdadicheyt / ende ghewelt dat sy langher dan xl. jaer in vele landen bedzeven hadden / afstellen ende laten souden ende in vreden blijven. Ende om dit onverbreeckelicken te onderhoudē/ assigneerde/ bewees ende gaf dese Keyser Caerl de grove desen Noozmans ende Denen een Provincie ende lantschap ober de Seine / gheheeten Neustrien tot dier tijt toe / maer wert uu van desen Noozmannen Normandyen ghenoemt: want sy mannen waren upten Noozden ghekomen/ met voozwerden ende conditien / dat sy jaerlijcx den Koninck van Vrancrijck eenen kampenninck souden gheven / protesterende ende bewijsende / mits dien dat sy 't lant van Neustrien oft Noozmandyen niet met ghewelt maer dooz des Keysers ende Koninex milde eñ liberale donatie besaten om daer in vredelic te leven/ van dē welcke twee principaele Hertogen waren/ Rollo ende Gello, Rollo was gebozen van dē ouden stamme der Koningen van Noozweghen / ende was verdzeven upten lande van Konine Relro, obermits zijn quade sepden. Desen volchden na alle die met swaere schulden ende met quaede sepden ende misdaden beladen waren/ende vielen op de Zee / beroobende de Kooplupden. Ende naemaels doe haren hoop meerderde hebben sy ooc de

landen met grooter woestichept in diverse Provincien ende Landen doorgheloopen / want sy alle de haevenen ende kusten kondich waren / door de welcke sy in vele Landen komen als voor dickwils geseyt is. Maer na dat sy overmits Gods gheryenisse der Christenen sonden eens deels ghecastijt hadden / zijn sy als nu verwonnen / ende heeft dese woeede ende overdadige menschen also van binnen beroert / dat sy 't heylige geloove ende doopsel aengenomen hebben: want Rollo is van den heylighen Fonten geheven door Grave Robrecht van Parijs ende Hertoghe Rijchaert van Borgondien / die principael Capiteyn was van desen strijt daer de Noormannen hen in handen gaven / ende 't ghelooue ontfingen. Ende dese Rollo is ghenoemt opt doopsel na synen Peter die hem upter Fonten hief / Robrecht, ende is ghemaeckt van desen Keyser Kaerle de grove, d'eerste Keyserlicke Hertoch van Noormandyen / dese Robrecht hadde te wijve Gilla des Keysers Caerls dochter voorseyt / daer hy een soon aen wan geheeten Willem van Ritsaert, Ritsaert wan Robrecht Guischaert, die met krachte wan Poelgen / Calabrien ende Sicilien / ende verwan mede der Grieckē Keyser / ghenoemt Alexius, metten Venetianen. Dese leste Robrecht en hadde gheen Edel kinderen meer / dā alleen een bastaert soon Willem genoemt / de welcke Coninck Arolt van Enghelant versloech / ende worde selver Coninck met alle sijn nacomelinghen tot opten dach van huyden. Gello de ander Capiteyn der Noormannen / wert de gemaect van desen selvē Keyser Caerle de grove, Grave bā Blees / ende stichte daer eē onverwinnelijck slot. Dese Gello wan Thyebolt, Thyebolt wan Oddo by Keyser Coenraets dochter / Oddo wan een die oock Odda hiet / dese wan Tubelt den jonghen. Dit is de rechte linie ende af-komst der Graven van Blees. Dese Keyser Caerl de grove is na veel strijden die hy vromelijc tegens de Denen ende Noormans ghevoert hadde sijner sinnen onmachtigh ghewoorden ende kranc indē lichaem / waerom dat hy van thoyserrijck geset worde / als hy dat vromelijck twaelf jaer berecht hadde / als twee jaer met Lodewijck Koninck Caerls de Calen soon / ende tien jaer alleē: waer hy begraven is en bintmen niet.

Anno viij C. ende xcv.

Arnulphus was Karlemans soon ende Caerls de grove voorseyden neve / dien hy sickere renten geassigneert hadde eñ toegeschict daer hy af levē mocht / ende starf int jaer 800. ende 95. Dese Arnulphus was eerst Koninc van Duytslant ende worde nu Keyser gekorē ende regneerde twaelf Jaer. Na des Keysers Caerls doot / over-quam desē Arnulphus veel verdriets / want dant van Italien ontfinc den Franssen Keysecen upt partyen van eenen Lombert Landobertus ghenoemt / die te stabenmen dat Rijc aenbaerde / ende daer na Berengarius Guido met haren adherentē / waer upt veel verdriets in Walslant / Duytslant ende Italiē geschiet is. De Paus Formosus ontboot desen Keyser tot hem te Roomen te komen / die doe seer van sijne vyanden benawet was om hem te beschermen banden oploopen die daghelicks op hem gheschieden. Dese Keyser daer komende nam metten eersten in de stadt Bergomen in Italien / ende hing den Graef Ambrosium aen eenen boom: van daer tooch hy te Roomen / eñ brocht den Paus weder in zijn Majestept / banden welcken Paus hy de keyserlicke Kroon ontfing / ende quā weder in Vrancrijck / daer doe een groote commotie ende beroerte op ghestaen was banden Noormans / die seyden dat sy alleē metten Keyser ende Caerl de grove eñ Karlemannen vrede ende soene gemaect hadden / ende niet metten Landen / waerom dat de Franssche Heerē desen Keyser baden om hulp ende bystant. Den welcken Denen ende Noormans de Keyser also bedwonghen heeft dat sy voortaen andere landen onghemoeyt lieten. Na welcke victorie de Keyser hem seer verhief ende gaf hem tot aller wellustichz / ende rebelleerde eñ verbolchde seer de heylige kercke. Waerom dat hem God besochte met eener onghenesijcker siecten / ende worde van de kleyne wormkens oste Tupsen op-ghegheten totten beene toe.

Dat V. Capittel.

Een voorredē vande Graffelickheyt van Hollant.

Eer dat wy komen totten eersten Graef van Hollant ist van noode int cort te verhalen vander gelegenthept / proprietept / schepdinghe ende outheydt des lants van Hollant. Hollandt is een kleyn Provincie diemen over al in 6. ost 7. uren tijts metten voeten uytgaen mach. Dit lant heeft belegen aende Ooste-zijde Vrieslandt. Aen de Zuyt-zijde Brabant. Aen de West-zijde Vlaenderen / eñ aē de Noort-zijde de Britaensche zee ende leyt recht neffens Engelant over. Het is een hol oft hol lant / broeckich eñ waterich / eñ is gherekent voor theste Eylant dat in den Rijn ghelegen is daer veel armen vander Zee in loopen / eñ de Rijn van achteren mede ende ooc de Mase bā Gorichum af tot stalduynen. Het heeft veel meyren ende staende wateren / goede weyden vol van beesten / eñ in sommige plaetsen seer vruchtbaer ende was daer bā Sanctē eñ Teelant / eñ heeft kleyne eñ lustige bosschagien ende wildernissen daer veel wilthaets in is om te jaghen. Hier is een Rijc volck dat hem ter zee ende te water ghenoert om zijn komenschap als voor gheschreven staet. Dit lant is mede onder den Duytschen gherekent nader ghelegenthept / heerschappie / tonghe ende seden. Dat volck is frisch van lijde / sterc van krachten gemeenlic groot van stature / koen van ghemoede / eersamich van aensicht / ghelatich van zeden ende minlick van woorden / Godvruchtich / trou ende vreedsaem van natueren als hen gheen onghelijck gheschiet. In dit Lant woonen de Bataviers, de Catthen, de Kenemers, de Vriesen, de Frisiabonen als voor gheschreven staet. Ten lesten om vander outheyt van desen lande te spreken / soo ist te weten int ghenerael dat dit lant eerst ende meer metten schepen dan metten voeten ghevonden is / eñ dat overmits de geberchten / duynen eñ wildernissen. Eñ hierom so syn alder-eerst in Europen de plaetsē ende Eylanden opter zee / rivieren eñ waterē gelegen / bewoont geweest: als Italien / Spanien / Vrancrijc ende andere Eylanden daer by / vanden welcken Hollant de minste niet en is van neeringhe ende wellustichept. Wantet al by Isaacx des Patriarchs tijt bewoont is gheweest. Onder Moyses tijden by Coninghē geregeert. Onder Sampsons tijden by den Troyanen weder begrepen / ende daer na bewoont vanden Catthen / overmits onderlinghen twist / die sy in haer oude ende eerste landen plegen te hebben / ende so voort vandē Romeynen voor ende na Christus geboorte seer verbetert eñ vermeeret / want sy daer in brochtē steenbackers / timmerlupden / metselaers ende dijckers / die dit lāt als doe noch onder de afspoelinge ende oploop der Zee liggende / gebrocht hebben tot een wellustighe Provincie / die nu eens deels banden Vriesē ende Frisiabonen, Catthen eñ Caneninfaten, eens-deels banden Bataviers ende Batavoduren bewoont wort. Waerom dattet oock altijt inde gesten banden Romeynen Batavia ghenoemt is. Ende nu Hollant / ende komt seer over een nader proprietept der tonghen. Want Batavia soetert ende neemt synen naem vander diepte oft hoochte nader Latijnscher oft Walsche sprake / dat oock met onser talen seer over een koemt indien dat wyt noemen Hollant / wantet hol eñ hol is. Hoe wel dattet sommighe hieten Holtlant / alsmen noch vindet in oude brieven der Graven bā Hollant. Maer desen naem en komt niet overeen met Batavia nader beduydenissen voorseydt. De outheyt van desen onsen lande betuyghen ons de oude sloten / voormaels hier in dit lant vanden Romeynen gheslicht tegen den overvalle der Barbarē ende andere zeeroovers. Welcker vervallen huysen ende steenen met seckere opschriften dickwils by onsen tijden noch ghevonden worden in vele diverse plaetsen / inden jare 1502. Als tot Roomen-burch buyten Leyden daermen huydensdaechs vint menigherley wyerdigheden van bouwinge ende timmeragie ter aerden toe / eñ onder der aerdē

ghede-

ghedestrueert van Afgoden/ ende andere hoftelijckheden van ghesteenten/ ende upt-ghegraven steenen/met op-schriften dienen nauwelijcks ghelesen en kan. Voort tot Voorburgh/tusschen Delft ende den Hage/ dat oock een groot gheweert ende begrijp gheweest is/ als 't fondament bewijst dannet noch dagheliker uptgraeft. Voort tusschen Monster ende Naeldwijck is een steenen Calomne ghevonden/met schiere op-schriften. Item/ tot Egmont in 't Kloosster is des Graven Zale. Tot Alphen/ bupten Leyden/ worden oock vele wendigheden ghevonden. Item/ tot Loendersloot/ by Wtrecht / zijn oock oude steenen Tomben met Roomsche letteren upt-ghegraven ghevonden / ende tot meer andere plaetsen. In 't Jaer 1552. wast soo grooten storm te Noortwijck op Zee / soo datter ettesijcke huysen ende hoecken vande Duynen af-spoelden : Ter selder tijdt saghmen 't huys te Britten wel twee voet hoogh boven der aerde/ met alle de af-schepdinghen der Kameren oft vertrecken. Desghelijckis inden Jare 1562. in Januario / zijn de fondamenten oock ontdeckt gheweest / ende op meer andere tijden: alwaer verscheyden Antiquitepten ende wendigheden/ soo nu als dan ghevonden zijn gheweest/ &c.

Wt alle dese voornoemden Antiquitepten / tijtelen ende op-schriften / diennen noch dagheliicks vint ende siet/machmen seckerlijck mercken ende weten/de oudtheydt ende vierlijckheydt des Landts van Hollandt: 't welck de Romeynen met hare Sloten voornaels also beset hebben/ende boven andere Natien verkozen/ als vozen ghesepdt is / ende men oock klaerlijck verstaen mach upt de neerstigheyt ende arbeyt/ die de Romeynen in dese onse Landen ghedaen hebben : Want en hadden hen niet hooghlijck ter herten ghegaen/ L. Septimus Severus, ende Marcus Aurelius, Antho-ninus, Keyseren van Roomen / en hadden nimmermeer haer oude verballen Wapen-huys/ staende bupten Leyden / tot Roomenburgh / weder op-ghetimmert/ende met grooten kosten ghereparceert. Want sp dit voorsz. Slot/ dat van haer Voorsaten/ langhe tijdt voor Christus ghevoorte / eens volmaecktelijck ghesticht was / hebben wederom sijn verballen mueren/ voornen ende wooninghen beginnen te repareren / in 't Jaer ons Heeren 196. ende hebbent eerst volmaeckt ende volepndt in 't Jaer ons Heeren 226. dat is inde spatie van 30. Jaren : Waerom dannen dese voorsz. reden met recht wel ghelooven mach / wanneer 't werck van dien dagelijcks / metter Keyseren namen die doen regeerden / tot een eeuwighe memorie voor oogben siet. Dit is nu kortelijck ghesepdt vander situatien/ ghelegenthepdt/ eyghenschappen/ profijten/ deelinghe ende oudtheyt van Hollant : Soo willen wp nu (dit By-voeghsel ghepndight zijnde) verklaren van wien ende wanneer dat dit Landt als een Graefschap upt-ghegheven is/ende daer na van wien datter ghe regeert ende beheert is ghebweest / totten Jare ons Heeren 1516. ende daer aen volghens.

By-voeghsel / door W. V. G.

Volght de verdeelinghe van alle de Steden ende Dorpen in Hollandt/midtsgaders de Lijste vande Sloten ofte Edel-luyden Huysen te Lande-waert / onder de jurisdictie ofte ghebiedt der voorsz. Steden ghelegben/ende wie die toe-behoozen. Noch het ghetal vande Abdyen ende Kloosteren / die in voorleden tijden/voor de veranderingh' vande Religie in Hollandt/ ghebweest zijn : Als mede een Cataloge **oft Rolle van alle de gheleerde ende vermaerde Mannen/ die om haer gheleerthepdt inde Latijnsche ende Griecksche Tale / hier te Lande ende in andere verre gheleghen Landen vermaert zijn. De verdere beschrijvinghe van Hollant oft Zeelant met Wtrecht/zijnde hier onnoodigh/ dewijle die te vinden is inde generale beschrijvinghe vande Nederlanden/ tot Amsteldam ghedruckt/ ende eertijts door** Lodewijck Guiccardijn **beschreven/ende namaels vermeerdert.**

Baillioulchap van Zuydt-Hollandt/ende de Stede van DORTDRECHT.

DEse Stadt heeft haren naem bekomen vanden Waterbloedt ghenoemt DORT, waer af noch den naem heeft behouden de Visscherije van Dortsmonde, hier by bloeyende / ende is soo veel te seggben/ als den Over-tocht vande Dort, ghelijck Maestricht den Over-tocht vande Mase, ende is van ouden tijden altijts ghebweest d'outste ende d'eerste Stadt van Hollant / hebbende d'eere dat hier certijts comparceerden de Staten 's Landts/alsmen de oude Graven van Hollant hulden souden : dewelcke mede hier alleen haer Munte hebben doen slaen/waer van de meeste Privilegien ghegheven zijn by Hertoghe Aelbert van Beyeren, ende heeft wijlen Erasmus van Houwelinghen, Burgher alhier/in 't Jaer 1597. een Boeckssken laten drucken/inhoudende de prenten van alle d'oude Zilvere ende Goude Penninghen/ghesslaghen by d'oude Graven tsedert 380. Jaren herwaerts : zijnde mede noch in wesen Goude Penninghen/ghenoemt Wilhelmus Schilt : ofte Goude Dordrechtse Guldens / ghesslaghen by Hertoghe Willem van Beyeren Aelbrechtsz. An. 1399. De oudtheyt van dese plaetse/ boven alle d'andere/ blijckt daer upt/ dat van de selve vermelt den vermaerden Historp-schrijver Regino Prumiensis, die leefde An. 910. schrijvende dat Zundebolch, Koninck van Austrasien (daer Hollant/ Zeelant/ Wtrecht/ Brabant/ Vlaenderen/ Henegouwen/ Namen/ Luxemburgh/ Lupck/ Lotharingben ende andere doen onder behoorden) sijnen ghetrouwen Kapiteyn oft Veldheer ende Raedtsman/ ghenoemt Reginaerd, door quaet ingheven/van sich verdreven hebbende/ hem binnen vijf dagben upt sijn Koninckrijck heeft doen vertrecken/ ende dat den selven Reginaerd met hem neemende den Grave ODOCRO, (ick meene/sp DIERCK oft THEODORICUS wil seggben/die namaels An. 913. den eersten Grave van 't Lant/datmen namaels HOLLANT ghenoemt heeft/is gemaeckt) met eenighe andere/met Vrouwen ende Kinderen/ ende sijn Meubelen/ sich in een seer stercke plaetse/ die DURT hiet/ begheven heeft / ende hem daer gesterckt : Ende dat den Koninck sulcks vernomen hebbende/ ende een Leger vergadert/ dese Sterckte wilde winnen : maer dat sp/ overmidts de Moeren/ ende den ghestadighen op ende af-loop van 't water/ die de Maze alhier doet/ van 't Beleyh heeft moeten op-breken.

Ick

Ick bevinde dat dese Stadt eerst met steenen Mueren omcinghelt wert ontrent den Jare 1230. doe de ghe-slachten DUYCK, SUYS ende OEM de Stadt regeerden / ende hadde te voren maer aerde wallen. De Hooft-Kercke met den Toorn (noch onvolmaeckt) wert begonst An. 1339. ghelijck onder inden Toorn met oude letteren in 't Latijn staet gehouwen in blaeuwen steen: Dan men bevint in een oudt Register tot Utrecht/ inhoudende de fondatien der Kercken ende Kloosteren des Bisdoms / dat tot Dordrecht een Kercke ghesticht wiert in 't Jaer 1064. Dese Stadt van allen tijden haer met overlandtsche Waren/ den Rhijn ende Maze af-komende/ meest generende/ heeft nu ontrent 3084. huysen/ die noch daghelijcx seer vermeerderen. Dat nu het Stadthuys is/ was ghebout in 't Jaer 1382. tot gherief vande vreemde Kooplieden/ dewelcke ontrent dien tijt de seer vermaerde Kooy-stadt van Brugghe in Vlaenderen verlaten hadden/ overmidts de inlandtsche Oorlo-ghen die de Bruggheliughen teghen haren Grave voerden/ ghelijck de Francopsche Chronijcke van Vlaende-ren dit ghenught/ in 't Jaer 1567. t'Antwerpen by Plantijn ghedruckt. Het oude Stadthuys plagh te staen op ende neffens de Tolle-brugghe/ soo datmen over de Brugghe daer onder door ginch / ende hadde een seer ouden Toorn / af-ghebroken ontrent den Jare 1540. upt vreese dat hy van ouderdom soude ghevallen hebben. Van dese Stadt vermelt mede den vermaerden Franschen Historp-schrijver Froissard, schrijvende hoe dat de Ko-ninginne van Enghelandt/ met haren sone Eduard de iij. namaels Koninch/ alhier aen-quam/ met den broe-der vanden goeden Grave Willem van Henegouwen, ende veel Ridderschap / om hier af-varende / met ghe-welt van Wapenen / de Koninginne met haren Soon weder in 't Rijck te brenghen / daer sy van haren Man Eduard de ij. door quaden raedt upt-ghejaeght was. Men bevint mede/ dat d'eerste Monicken van S. Francis-cus oorde/ in Hollant komende/ hier ontfanghen zijn/ ende al een Convent hadden inden Jare 1311.

Hier woont ordinaris den Bailliu van Zuyt-hollant/ tot voorstant vande Justi-tie inde om-ligghende Dorpen: welcken staet onder andere bedient hebben dese naerbolghende persoonen:

Gillis van Voorschoten. An. 1252.
Heere Ian van Renesse, Ridder / Heere vander Gou-de ende Haemstede/ An. 1285. namaels inde Leck verdronchen/ An. 1304.
Aland N. . . van die van Dordrecht doot ghesla̅gen/ An. 1300.
Ian vanden Zyle, An. 1310.
Ian van Zassenheym, An. 1330.
N. . . die om de wegh-gheworde Hoepe upt Henrpey-den-ambacht te Valenchijn onthooft wierde / An. 1336. men houdt dat hy van 't geslacht was Queec-kel ghenoemt.
Heer Herbaeren van Riede, Ridder/ An. 1348.
Tielman Oem Gilliss. Knape/ An. 1358.
Ian van Leyenburgh, An. 1365. Knape.
Heer Dirck van Houweninghen, An. 1368. Ridder.
Heere Herbaeren van Liesvelt / in 't Jaer voorsz. Ridder.
Heere Pauls van Haestrecht, Ridder/ 1384.
Heere Arend vander Dussen, Ridder/ 1394.
Heer Philips, bastaert van Culenburgh / Ridder/ 1405.
Philips, bastaert vander Leche/ die An. 1407. te Dor-drecht ghevangen gheset wert / door 's Graven last van Hollandt.
Ian Venedeau, An. 1408. Dese schijnt upt Henegou-wen geboren gheweest te zijn.
Heere Dierck vander Merwede, Ridder / Heere van Eethen / Meeuwen ende Baerdwijck / Castelein ten Bergh/ An. 1414. ende 1421.
Henrick, Heere van Liesvelt/ Knape/ 1439.
Dierck vander Does, Knape/ van by Leyden/ 1440.
Florens vander Dussen, Knape/ 1445.
Floris Oem, Heere van Wijngaerde/ Knape 1450.
Ioris van Eemskercke, Knape/ 1456.
Iacob Pot, van Antwerpen/ An. 1459. Knape.
Willem die Prijcker, 1456.
Gillis Adriaensz. 1468. namaels Burgheneester / ende doot ghesla̅ghen/ 1481.
Adriaen Iansz. 1470. namaels Schouth.
Heere Daniel van Praet, van Moerkercke / Heere ter Merwede/ Ridder/ 1475.
Witman van Zwindrecht Woutersz. 1477. 1481. 1483.
Heere Iacob Oem, Ridder/ Heere van Wijngaerden/ 1484. 1488. 1497. 1500. 1508.
Dierck Oem van Wijngaerden/ sijnen broeder/ Kna-pe/ 1490.
Pieter Schoock Willemsz. 1510. 1516. 1522. 1524. ende 1535.
Floris vander Coulster Ysbrantsz. Knape 1512.
Ian van Minnebeke Iacobsz. 1517. 1521.
Ysbrant vander Coulster Florensz. Knape 1521.
Iacob Queeckel Iacobsz. 1537. 1540. ende 1558.
Ioris Hugensz. vander Lint / alias Mol / 1559. tot 1574. doe hy sterf.
Ionckheer Willem van Nievelt, Heere van Bergh-ambacht / Schout van Dordrecht / verliet beyde dese Officien An. 1580. ende sterf An. 1608. Drost van Muyden.
Ian Wensen Iacobsz. Schouth van Dordrecht/ obijt 1588.
Iacob Muys van Holy Pietersz. Schouth van Dor-drecht/ obijt 1592.
D. Arent Muys van Holy Iacobsz. An. 1592.

Inde voorsz. Stede Dordrecht woont mede ordinaris den Rentmeester generael vande Graeffelijckheydts Domeynen/ Renten/ Thienden/ ende ander in-komen van Zuythollant/ Arckel/ Putten/ Strijen/ etc. welcken staet ick bevinde dat bedient hebben dese/ onder ander

Heer Ian van Stryene, An. 1325. Ridder.
Ian Sayt, Heeren Gilliss. 1329. 1333. Knape.
Godschalck van Braeckel, Knape/ 1384.
Ian Maddijn Allersz. 1385.
Ian van Steenberghen, An. 1400. ende 1404.
Ian van Schoonhout, An. 1405. By wert An. 1407. met de Bailliu Philips vander Leche/ te Dordrecht ghevanghen gheset/ ende in sijn plaetse gheset
Willem vander Coulster, Knape/ 1408.
Cornelis Iorisz. 1410.
Gheeraed van Muylwijck, Knape/ 1421.
Iacob Tack Vredericxsz. 1429. 1436.
Willem van Naeldwijck, Knape/ 1439.
Willem Bollon, 1442.
Pieter Annocque, 1448. 1457. 1465.
Floris Croesing, 1468.
1469. Ian van Lesaenen, obijt 1496.
1478. Ian vanden Essche, (hy wert namaels Rent-meester generael van Hollandt ende Zeelandt) 1485. ende 1498.
1481. Mr. Thomas Beukelaer Symonsz. Knape/ Ambachtsheer van Alblasserdam: is mede ge-weest Schepen / Thesaurier ende Schouth van Dordrecht/ ende sterf Raedt inden Hagghe.
1499. Ian van Oudtheusden, Knape.
1501. Ioris Cornelisz. van Cleyenburgh.
1505. Mr. Françoys Coebel.
1506. Claes Coebel.

Crispijn

Digitized by Google

1529. Crispijn van Boschuysen, obijt 1539.
1539. Willem van Drenckwaert Bouwensz. Heere van Gysselenburgh/obijt 1554.
1543. Bouwen van Drenckwaert Willemsz. obijt 1578.
1557. Ian van Bodegum, van Delft.
1563. Andries vander Goes Mr. Adriaensz. van Delft. Hy weerck An. 1571. naer Brabandt/ende sterf 1591. te Delft.
1572. Michiel van Beveren Pietersz.
1584. Willem van Beveren Cornelisz.
1618. Mr. Cornelis van Beveren Willemsz. hoofsz.

Te Dordrecht **woont mede de Graefkelijckheyts Officier/ eertijdts Richter/naermaels den Schoutb ghenoemt / welck Officie tot ontrent het Jaer 1447. by verpachtinghe vergunt worde/ende daer nae tot nu toe het leven langh ghedueurende : ende hebbe bevonden dat Schoutten van Dordrecht ghewest zijn dese:**

Cleys Oem Cleysz. An. 1325. Knape.
Wormboud vanden Wijngaerde Allardsz. 1379.
Cleys Schoutate, 1393.
Ian van Arckel. Dese ontrent desen tijt by den Grave naer den Haghe ropende / wert tot Overschic van eenen Ian van Schoonhout ende sijn adherenten doot ghesla ghen.
Aernt van Riede, Knape. 1405.
Godschalck van Braeckel, Knape. 1408.
Everdey van Genderen Woutersz. 1413.
Adriaen, den bastaerd van Hertoghe Aelbert van Beveren. Hy wert An. 1418. op S. Laurens-dagh in Papendrecht / in een Block-huys / by die van Dordrecht ingheworpen/doot ghesla ghen.
Arent Zarisz. 1419.
Ian Grammay, 1421.
Willem Boomgaerd Willemsz. 1423.
Adriaen van Malburgh, 1432. 1436.
Ian Oem Thielmansz. Knape 1438.
Willem vander Tympel Gheeritsz. van Nesse, Knape. An. 1439.
Florens vander Dussen, Knape 1441. obijt 1457.
Gheerit Boomgaert Willemsz. 1444.
Dierck vander Does, Knape 1447.
Ioris van Heemskercke, 1451. Knape.
Niclaes Loydinc, 1452. 1456. 1471. 1473. doe hy ghedeporteert wierde.
Willem die Prijcker, 1459.
Florens vander Tympel, 1456. Knape.
Iacob Pot Pietersz. 1457. 1460. 1468. 1473. ende 1477. In 't welcke jaer/de Houcksse partije de stadt bermeestert hebbende / weerd hy naer Antwerpen/ende sterf An. 1479.
Iacob Damasz. 1463. 1466. doe den voorsz. Iacob Pot, Schout/inde stadt niet komen en mochte.
Floris Oem, Heere van Wijngaerde/Knape 1474.
1477. Adriaen Iansz. An. 1477. naer dat de Houcxsen de Stadt hadden bermeestert / ende d'oude Regeerders upt-ghewesen waren/wert Schout ghestelt : Maer de stadt An. 1481. met twee Rijns-schepen/door 't beleydt van Heere Ian van Egmont, met hulpe vande Cabbeliausche, ingh enomen / ende den Burghemeester Gielis Adriaensz. op de straet doot ghesla ghen zijnde/wert desen Schout ghevangen met Dierck van Beemont Govertsz. oudt-Burghemeester/ ende beyde inden Hagh e onthoofst/upt partyschap.
1481. Zaris van Slinghelandt Zarisz. was mede in 't Rijs-schip.
1499. Mr. Thomas Beukelaer Symonsz. Knape.
1500. Ian Oem Dircksz. Knape. Dese hadde veel onrusts ende oneenighe ydt met de Magistraet: ende An. 1516. sijn Ampt ende de Stadt verlatende/ sterf te Mechelen/ daer hy woonde/ An. 1523.
1516. Ian van Drenckwaert, Willemsz.
1549. Adriaen van Blyenburgh, Adriaensz. obijt 1573.
1571. Ian van Drenckwaert, Bouwensz. oudt zijnde 29. Jaren. Hy vertrock in 't Jaer 1572. in Junio naer Utrecht / ende is in 't Jaer 1606. zijnde Thesaurier Generael van 's Konincks Finantien/ ende Raedt van State te Brussel / oudt 63. jaren/sonder kinders overleden.
1572. Iacob Muys, Pietersz.
1574. Ionckheer Willem van Nieuveldt, Heer van Bergh-ambacht.
1580. Ian Wentsen Iacobsz.
1588. Iacob Muys voorsz. weder Schout ende Baillieu/Et. obijt 1592.
1592. D. Adriaen van Blyenburgh, Adriaensz.
1599. H. Hugo Muys van Holy Iacobsz. Ridder.

Binnen Dordrecht **woont mede den Ontfanghet vande ghemeene Middelen vande H. M. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt/in 't Quartier van Zuydtbollant/Gheertruydenbergh/&c. welck Ampt zedert de laetste Oorloghen hebben bedient de naer-volghende persoonen:**

1572. Reynier van Neck.
15 ... Thomas Rochusz. vanden Hoonaert, Schepen in Wette dese Stede.
1595. Adriaen Heeren Iansz. Borghemeester tot Dordrecht.
1614. Alewijn Pietersz. Raedt in Wetten tot Dordrecht.

Onder Dordrecht **contribueren dese Dorpen/Ghehuchten ofte Landekens.**

Strijen/ Kromstrijen/ Claesvael/ Hillershouck/ Anthonis-polder/ de Wesmaes/ Moerkercherlandt/ den Maesdam/ Pietershouck/ Heynenoort/ Beperlandt/ Schoblands ambacht / De Linde/ Rijsoort / Henrycxben ambacht/ Rijshoeck/ Hieronymus ambacht/ Heer Jansdam/ de Sandelijn/ Barendrecht/ Ridderkercke/ Ysselmonde/ Papendrecht/ Alblas/ Alblasserdam/ Blesbruysgraef/ Molenaersgrave/ Zwanwijck/ Lekkerlandt/ Streefkercke/ Wijngaerden/ Slydrecht/ Ghijssen oude kercke/ Ghijssen nieu kercke/ Barendrecht/ Moordeloos/ Liesvelt/ Goudtsaen/ Ottelande/ Klingheland t/ Hoff weghen/ Peurssem/ Ghelkenis/ Ammers/ Grabelandt/ Baersdonck/ Vaskeerck/ Cappelle/ 's Grabenmoer/ Besoyen/ de Spyang/ Bergh-ambacht/ Stolwijck/ Krimpen/ Oudekercke/ Lekkerkerck/ Dytmunelen/ Dussen/ Dubbeldam/ 's Grabendeel/ etc. Ende voor de groote overbloedt des Jaers 1421. waren daer noch / de Mijle / Dubbeldam/

heldam / Dubbel-monde / Strpene-monde / Alm-monde / Almkercke / Wieldrecht / Wendelsnes / Allensen / Munsterkercke / Honwerdinghen / Herderswaerde / Werckene-monde / Doelwijck / Leer-ambacht / Weede / Maplkercke / Cemskercke / Hoeckenes / Opalm / Wtalm / Tweearens waert / Nederveen / Achthoven / den Brouck / Almsvoet / Tollopsen / Rpede / daer den Rped-dijck af ghenoemt wert / ende een Klooster ghenoemt Hepster bach / ick mepne bander Cathupseren Oozden.

Sloten ofte Huysen te Lande-waert / in 't quartier van DORTDRECHT.

MERWEDE, was vooz de inundatie des Jaers 1421. een groot sterck Slodt / met een Dozp ende heerlijckhept dicht by Dozdrecht gheleghen / so dat den Boomgaerd aen des stadts mueren quam / by den Roode Toozn opden Rpedijck eertijts ghestaen hebbende. Hier pleghen de Heeren van der Merwede eertijts op te woonen / ende lepdt nu int water bergaen / zijnde maer oberghebleben de helft van eenen Toozn. Dese plaetse was seer out: want van de selve vermelt den ouden Histozn-schrijber Dithmar, Bisschop van Meersburgh / dewelcke leefde ende sterf Ano. 1018. Hy noemt dese plaetse qualick MIRWIDU.

LIESVELT, is een vande grootste ende sterckste Sloten van Hollant / daer eertijts op woonden de Edelen haren toe-nam hier af voerende / is ontrent den Jare 1491. ghekomen aen Heer Roeland le Febvre, Thesaurier van Vlaenderen / die de erf dochter van Heemstede by Haerlem ghetrout hadde / dan is daer na (dit ghesslacht verstozven zijnde) om schulden / by de erfghenamen verkocht / aen Hertoghe Eryck van Bruynswijck, Heere van Woerden / in den Jare 1564. dewelcke Liesvelt daer na vermanghelde aen Grave Philips van Hohenloo, ende behoozt nu toe synes Bzoeders sone.

HERLAER, is een Slodt geweest / behoozende aende Heerlickhept vander Ameyde, daer eertijts ober 200. Jaren de Edelen van Herlaer op woonden / maer lept nu ghelcden vele Jaren / vervallen / ende het Landt ende inkomen behoozt den Heere van Brederoede, tzedert het jaer 1418.

CAPPELLE op de Yssel / lagh mede verballen dooz den Oozloghe / ende is by Hans vander Veecken te Rotterdam / cierlijck doen op timmeren / na dat hy de Ambachts-heerlickhept hadde ghekocht van de Heere van Naeldwijck / Grave van Arenbergh.

RYE, is eertijts een Slot gheweest vooz den jare 1421. by Werckendam gheleghen / ende doen timmeren by een upt het ghesslacht van Ryede, upt den huyse vander Merwede, dooz een jonghet soon ghesproten.

YSSELMONDE, en is niet daer de Chzonijcke van Hollant af vermelt / onder Bisschop Willem van Wtrecht / ontrent den jare 1072. want het lant van Yssselmondt doe niet bedijckt en was: maer dat Slodt datmen nu siet / is ghebouwt gheweest ontrent den jare 1483. by Heer Floris Oem, Ridder / Ambachtsheer van Yssselmont / ende broeder van Heer Iacop van Wingaerden / Bailliu van Zuytsollandt / maer na de dood van synen zone Ioncheer Ioris van Wingaerden / ist by executie banden hove van Hollandt verkocht / ende was kooper den heer van Merode, vooz 8000. gulden / den welcken heere doe mede besat de Ambachtsheerlickhept van Rpederkercke / die hy hadde behielickt met synen wijbe Vrouwe Françoyse van Bzeedenroede Heeren Walraeven dochter.

LANGHERAECK, op de Lerk / hier by wert seer veel Salms ghevanghen / is een out Slot / toebehoozende die vande Boetselaer, ghelijck namaels breeder sal ghesept wozden.

GYSSENBURGH, aende Gijssen gheleghen / is een oudt Slot ende Heerlickhept / nu toe-behoozende Ionckh. Iacob Taets van Amerongen, van synen Hupsbzouwen wegen: wiens over-Groothader Willem van Drenckwaert, Burghemeester van Dozdrecht / dit ghekost hadde in 't Jaer 1543. van Arent van Nederveen, ende behoozde toe in 't Jaer 1490. Ian van Wena, Knape: ende is dit Slot ende Heerlickhept / ghelijck mede Langheraeck, Noordeloos, ende andere / een ghedeelte vande oude Heerlickhept dit oft Baenderije van Breederoede.

BESOYEN, gheleghen eertijts by 't vooz s. Dozp / daer de Edelen van Besoyen op woonden / lept ober langhe Jaren verballen / ende het Lant behoozt toe den Edelen ghesslachte van Assendelft.

PUTTESTEYN was vooz 't Jaer 1421. een Slot / gheleghen by Hepnenoozt / ende daer nu Beperlant lept / ende werden in 't Jaer 1593. de Fondamenten ghesocht / ende na veel graevens ghevonden.

Te NOORDELOOS heeft voztijdts mede een Slot ghestaen / toe-behoozende den ghesslachte van Herlaer, daer na die van Vyanen, daer na de Heeren van Zevenberghen, ende nu den Heere van Breederoede, als Noozdeloos ghekost hebbende banden Grave van Arenbergh.

ALMSTEYN was vooz 't Jaer 1421. een Slot / gheleghen inden grooten Waert van Zuytsollandt / maer is vergaen met alle d'ander Sloten daer eertijts ghestaen hebbende.

VALCKESTEYN, tusschen Roon ende Dooztegael / is een sterck Slot / eertijdts doen houwen by den Heere van Putte, hier af hebben die van Valckesteyn inden Haghe haren toenaem: komt nu toe Ioos Grijph van Valckesteyn, ende daer te bozen Heer Bouwen van Roon, Cancelier van Ghelderlant gheweest.

Het Huys te ROON, is d'ozdinaris woon-plaetse vande Ed. Heeren van ROON, die alle van Ouders tot Ouders Pieter ghenoemt zijn / al tzedert den Jare 1367. ende was hier al een Slot in 't Jaer 1452. dan is by den nu lebenden Heere seer vermeerdert ende verbetert.

Het Huys te SOUBURGH, t'Alblasserdam / behoozt met dese Ambachts-Heerlickhept het ghesslachte van Coebel inden Haghe.

Het Huys te DEVELSTEYN, in Zwindrecht / behoozde eertijts Mr. Willem van Diemen, Pzesident t'Wtrecht / (wiens Vader van Dozdrecht was) ende nu Willem van Beveren, Burghemeester van Dozdrecht / ende Rentmeester generael van Zuydtholland.

Kermer-

Digitized by Google

Kermer-landt/ende de Stede van Haerlem.

HAERLEM, al eer 't ſelve tot een bemuerde oft bewalde Stadt was/ is een Heerlijckheyt geweeſt/ toebehoorende het ſeer oudt geſlachte van HAERLEM, dat ſynen toenaem daer af hadde: van de welcke is geweeſt Heer Baldewijn van Haerlem, die in 't Jaer 1168. by Schaghen bande Vriesen verſlagen wert/ dan is daer na aende Graeffelijckheyt gecomen/ ende metter tijt de grootſte ſtadt van Hollant geworden: dan tzedert den Jare 1590. heeft Amſteldam d'overhant gekregen. Deſe ſtadt was door den Crouwel An. 1564. met een Biſſchoppelijcken ſtoel vereert. Hier woont ordinaris den Baillu ende den Rentmeeſter van Kermer-lant/ die juriſdictie over veel ſchoone Dorpē hebben. Door den Crouwel/ begonſt An. 1572. waren hier de Kloosteren bande vier biddende Orden/ te weten/ Carmelijten, Preeckheeren, Auguſtijnen ende Minderbroeders, oft Graeu-monicken gheneemt/ 't welck in gheen ſtadt van Hollant/ Zeelant/ noch te Utrecht te ſien en was. Deſe ſtadt is mede ſeer vermaert/ door dien dat de Boeck-druckerije aldaer eerſt gheboren worde ontrent den Jare 1464. Het zwaer beleggher/ ende bloedigh in-nemen door de Spaengiaerden/ in 't Jaer 1573. heeft deſe plaetſe in ander Landen ſeer bekent ghemaeckt.

Sloten / oft Heeren Huyſen in Kermer-landt.

De meeſte/ ſchoonſte oft grootſte Sloten van Hollant/ hebben altijt gheſtaen/ ende ſtaen noch een deels van Alckmaer af tot boorby de Beverwijck/ Haerlem/ Leyden/ den Haghe/ tot 's Gravenſande toe/ alſoo dit het hooghſte ende droogſte quartier is van Hollant/ ende 't ghene dat minſt is gheſwoken met Wateren oft Moeren/ ober ſulcks door de Edel-luyden het bequaemſte quartier is tot de Jacht/ als aen de Duynen gheleghen/ daer upt ſy een goede toe-boeringhe van hebben van Conijnen/ als mede van verſche Viſch upt de Zee.

De Sloten onder Kermer-landt zijn deſe:

BREEDEROEDE is van ouden tijden de woon-plaetſe gheweeſt bande ſeer edele Heeren van Breederoede: niet dat ſy haren name hier af hebben/ oft dat dit haer eerſte Heerlijckheyt is: maer om dat het eenen Heer van Breederoede heeft laten bouwen: Want d'eerſte uptgifte bande Baenderie van Breederoede, is gheweeſt den Abdaſſer weert tegheus over Doorrecht/ tuſſchen de Lecke ende de Merwede: Dan ſedert dat deſe Heeren hebben behyplickt ontrent den Jare 1418. de Heerlijckheyt Vyanen/ hebben ſy haer op 't Slot aldaer/ Batesteyn gheneemt/ onthouden: Soo dat het Slot te Breederoede/ ſoo hier door/ als door Oorloghe/ verballen blijft ligghen/ dan ſtaen noch eenighe ſtucken van mueren.

Aſſenburgh, een oudt Slot by 't Dorp Aſſendelft gheleghen/ is van ouden tijden tot nu toe/ de woon-plaetſe van de Heeren van Aſſendelft.

Heemſkercke, by de Beverwijck/ was An. 1250. doen timmeren by Koninck Willem, Grave van Hollant/ die daer Caſteleyn op ſtelde Heere Gheerit van Heemſkercke, om den in-val der West-Vriesen in Hollant te beletten. Plach eenen Tooren te hebben 9. eſtaegen hoogh/ dan is ghecruineert/ ende daer ſtaet noch een groot Rondeel: ende naer dat het/ met dat daer aen behoort/ door houwelijck aen die van Vyanen was ghecomen/ ende van daer op die Heeren van Sevenberghen/ iſſet weder op-ghebout gheweeſt/ ende ghenoemt het Huys van Sevenberghen, 't welck An. 1610. banden Grave van Arenberghe/ Heere van Sevenbergen/ hoofte Heere Daniel van Hertaing, Heere van Marquette, in Henegouwen/ ende wert nu by Octroy bande H. M. Heeren Staten van Hollant/ het Huys te Marquette gheneemt/ ende is onlangs door den boorſz. Heere ſeer vergroot ende verbetert/ die daer ſijn woon-plaets heeft gedurende het Beſtant/ eerſt ghetrout hebbende ghehadt Vrouwe Cornelia vander Myle, Heeren Adriaens Dr. die Preſident was banden Hove van Hollandt/ ende naer hare afſlijvighheyt Vrouwe Leonora van Hennijn, ſuſter banden Grave van Boſſuyt.

Adrichum is eertijts een oudt Slot gheweeſt/ daer de Edelen van Adrichum, upt den huyſe van Breederoe ghe ſproten/ op woonden: Maer door den Oorloghe bedurben zijnde/ heeft Anthonis van Burgh, als erfghenaem van dit goet/ van weghen ſijn Moeder Ioffrou Willemyne van Adrichum, Arnouts Dr. alhier weder een ſchoon huyſinge gebout/ 't welck nu bewoont wert ende toe-komt ſijn Dochter Ioffrou Maria van Burgh.

Het Huys te Mereſteyn, dicht daer by gheleghen/ by de Beverwijck/ daer die banden gheſlachte van Mereſteyn op plegh en te woonen/ die gheboren waren van een wettighe jonger Broeder van een Heer van Egmont/ gheleden ontrent 300. Jaren/ naer is door den Oorloghe ghedeſtrueert/ ende weder op-ghebout in ſorme van een ſchoone Hoeve/ nu met het Land daer aen toe-komende de ſuſters kinderen van Ionckhr. Ian van Egmont, van Mereſteyn, die in 't Jaer 1599. ſterf: welcke ſuſter te man hadde Mr. Hugo Nuyſch, Raedt tot Utrecht. Dit Huys/ met Adrichum/ Aſſchenburgh ende Foreeſt/ plegh en maer een quartier mijls van malkanderen te ligghen/ op den wegh naer 't Dorp Wegheeſt.

Het Huys te Foreeſt plach mede niet verre van daer te ligghen/ by den wegh van Haerlem naer Alcmaer/ daer de Edelen van Foreeſt haer wooninghe hadden/ ende haren naem af voerden: Is mede ghedeſtrueert/ ende de Wooninghe die daer nu is/ komt toe Niclaes Chijs tot Aemſteldam/ als die gelooft hebbende van wijlen Ioffrouwe Maria van Duvenvoorde Ianſdr. die 't ſelve was aengheſtorven van haer Moeder Ioffrouwe Magdaleen van Foreeſt, Ian van Foreeſt eenighe Dochter. Dit Huys plagh eertijts te heeten het Huys te Oosterwijck.

Het Huys te Reewyck, by Heemſkercke/ behoorende den Heere van Doorwijck.

Het Slot te Velſen, twee mijlen van Haerlem/ leyt in ruine/ tzedert de moort die Heer Gheerit van Velſen dede aen Graef Floris van Hollandt/ in 't Jaer 1296. dan men ſiet noch ſtaen eenighe ſtucken muers. Den grondt oft 't Lande behoort mede d'erfghenamen banden Heere van Doorwijck: ende niet verre van daer/ heeft ontrent het Jaer 1565. Adriaen van Groeneveen, van Haerlem/ doen timmeren een ſchoon Huys/ in ſorme van een Slot/ met breede Grachten omringhelt.

Het Huys te Poelenburgh is ghecruineert/ dan weder op-getimmert in ſorme van een Hoeve/ ende behoort toe N. van Ziniſko, Gouverneur bande ſtadt bande Graef ghekeeſt/ upt Vigerpen ghecoren.

Het Slot te Heemſtede, by Haerlem/ daer het oudt ende Edel geſlacht van Heemſtede ſynen naem af voerde/ plach te behooren Heer Roeland van Febvre, Heere van Liesbelt/ Thesaurier van Vlaenderen/ als ghetrout hebbende Vrou Hadewy, erf-dochter Heeren Ians van Heemſtede ende Benthuſen/ ontrent den Jare 1480. Dan is mede om ſchulden die ſijn Erfgenamen gemaeckt hadden/ verhoft/ ende was hooper in 't Jaer 1552.

Digitized by Google

1552. heere Willem van Lockhorst, Ridder/ van wien het eerste Ionch. Vincent van Lockhorst, wiens oudste Dochter Joffrou Anna van Lockhorst, Vrou van Heemstede/ het naer gelaten heeft haer dochter Joffrou Anna van Arkel (die sy hadde by haren man den Heere van Amelroy) die te man hadde Ionch. Walraven van Gent, sone vande heer van Oyen in Gelderlant/ die Heemstede tsamen verkost hebben aen N. Houvijn van Amsteldam/ die 't nu toebehoort ende bewoont.

Het slot te Cleef, dicht by Haerlem/ behoorde toe den heere van Wedderoede/ maer is met het swaer beleg voor Haerlem verteilt/ ende sietmen staen de ruijnen vande mueren.

Baenjaert, een seer out slot / plach eertijts by de Beverwijck te leggen / ende behoorde toe het Edel ende out geslacht Baenjaert ghenoemt / men leest dat het An. 1203. in brand gesteken worde:

Tetroede is gheleghen by Wedderoede / daer die van Tetroede, mede een Edel geslacht haren naem af hadden.

Berckenroede, een out huys/ hebben de Edelen van Berckenroede tot heden toe beseten ende bewoont/ tzedert den Jare 1284. dat dit goet een van haerlieder voor-ouders is uptgegheven by Grave Florens van Hollant/ volghens de eyghene Brieven die sy daer van hebben.

Het slot te Haerlem, by de Beverwijck, plach een vande outste huysen bi Kermerlant te zijn/ daer eertijts die vant seer oude geslachte van Haerlem op woonden / maer lest tzedert veel Jaren verdestrueert / maer het goet behoort toe d'erfghenamen van den lest-ghestorven Heere van Assendelft, wiens voorouders het beseten hebben / ende de wapenen daer van met haer wapen ghebierendeelt/ door een houwelijck / tzedert omtrent den Jare 1404. wert mede ghenoemt het huys ter Leck.

Het huys te Hillegum, by Haerlem / behoort toe Ian van Sipensteyn van Utrecht/ als ghetrout hebbende Joffrou Cataryne van Nyenroede, eerstdochter van Jonckr. Cornelis van Nyenroede, dies heerst hadde bi sijn moeder Jouffrou N. van Waveren.

Baillioulchap van Delf-landt / ende de Stede van DELFT.

DELFT is de derde stadt van Hollant / hoe wel dat Leyden veel ouder is / haer eerste beghinsel is tzedert omtrent den Jare 1072. doe hertoge Govert van Lotthringen ende van Brabant / Hollant tyranneliick vermeestert hadde / dwelcke alhier opde waterbloet DELFT ghenoemt/ ee Slodt dede timmeren (nu niet meer in wesen) waer by naderhant veel huysen ghetimmert werden: ende t'zedert dat de Brou-neringhe in dese Stadt heeft begonst te floreren / ende dat de Zeelanders van ouden tijden haer Bier hier meest van daen haelden / is dat een schoone Stadt ghewoorden/ ende inden Jare 1536. by na ghesheel verbrant zijnde / is weder so fraey opghebout / dat Delft al voor den Jare 1572. de schoonste ende rijckste stadt van Hollant was / verciert met een seer breet ende lustigh Marct-delt / hebbende aen d'een zijde een Parochie-kercke / met eenen seer schoonen Toorn/ ende aen d'ander zijde daer teghen over het Stadthuys.

Onder Delf-landt behoorden de Dorpen/ Maeslant/ de Lier / Schipluy / Twout / Gravesande/ Naeldwijck/ Honselaerdijck/ Monster/ Poeldijck/ Waeteringhe/ Loosduynen/ Rijswijck/ Voorburgh/ Rootorp/ Pynacker/ Berckel/ Oberschie.

Sloten oft Heeren-huysen onder Delf-landt.

KEnenburch, gheleghen int Dorp van Schipluy/ is een seer cierlijcke Slodt / welcke heerlickheyt ontrent het Jaer 1460. Aelbert van Egmont / van Merestein / Knape / beseliicte met synen wijve / Jouffrouwe Haze, dochter van Philips de Bloot, heere van Kenenburgh, ende wert noch tot heden toe by de mansoir vande voorss. Aelbert van Merestijn beseten.

Thuys te DORP, ghelegen tusschen Schipluy ende de Lier / is ober meer als 200. Jaren de wooninghe gheweest vanden Edelen geslachte van Dorp, tot dat vrou Barbara van Dorp, heeren Arents dr. trouwde met heer Gysbert Wterlier, Ridder / doe alle de goederen van die van Dorp, op Gysbert haerlieder sone quamen/ wiens nakomelinghen tot heden toe den toenaem van Dorp aenghenomen hebben / behoudende haer Waepen/ ende dat met van Dorp quartelerende/ ende niet lang geleden/ Iouffr. Ida van Dorp, Eyghenarsse van dit Slot ende goet An. 1607. sterbende/ heeft het gelegateert erfliick haren Man Ionch. Frederick van Renesse, vander A. den welcken An. 1609. sonder kinderen oock sterbende / heeft het ghelijstocht syn tweede wijf ende weduwe/ Jouffr. Willemyn van Ghent, die daer na ghetrout heeft Ionch. Ian van Bourgm. heer van Zevenhuysen.

Het huys Altenae, dicht by Delft/ is int Jaer 1573. by die vande Stadt/ gheduer ende den Oorloghe/ aen brandt doen steken / ende komt toe / als erfgoet van de voorouders / die vanden Edelen geslachte van Almonde.

Baillioulchap van Rijnlandt/ ende de Stede van LEYDEN.

LEYDEN is naer 't bewijs ende ghevoelen van alle Ghelceerden / de plaetse die in 't reps-boeck vanden Keyser Anthoninus Pius LUGDUNUM ghenoemt is / den voorss Keyser leefde in't Jaer 140. Den vermaerden Lant-beschrijver Ptolomæus, noemt dese plaetse in syn Boec/ int Griecx beschreven LUGDUNUM BATAVORUM, soo dat hier upt soude volgen / dat dese stadt d'alderoutste in Hollant soude zijn. Ende also de selve onlangs geleden / seer breet en neerstelijck met groote curieusheyt ende arbeyt is beschreven door Ian Orlers, Burger ende Boeckdrucker alhaer/ waere het te bergeefs vande selve pethes meer te seggen. Ende behoorden onder Rijnland dese oude ende schoone Dorpen: als Leyderdorp/ Zoeterwoude/ Oestgeest/ Noortwijck/ Noortwijckerhout/ Catwijck/ Wassenaer/ Valckenburgh/ Voorschoten/ Stompwijck/ Wilsveen/ Rijnsburgh/ Warmont/ Voorhout/ Lassem/ Lisse/ Zoetermeer/ Leghwaert/ Benthusen/ Haesterwoude/ Al-

Digitized by Google

de/Alphen/Outshoorn/Swamerdam/Rijnsaerswoude/Leymuyden/Calslagen/Berkoop/Rijsmaer/Cudelstaert/Sevenhoven/Doorden/Mercoop/Langer ende Korter-Aer/Aerlanderveen/Apenbeen/Jacobswoude/Hoemade/Coudekercke/Leytsendam.

Sloten ende Heeren Huysen onder Rijnlandt/ die seer vele zijn.

TEylinghen, daer eertijts de Heeren van Teylingen op woonden / maer die complicem zijnde vande schandelijcke conspiratie van Velsen, is dit Slot aende Graefs Domeynen gheconfisqueert Anno 1296. die haer Jacht-huys daer af ghemaeckt hebben/alsoo hier ontrent veel Bosschagien bequaem ter Jacht plegen te zijn/het wert oock Nieu Teylinghen genoemt/tot onderscheyt van Out Teylinghen by Warmont gheleghen. Int Jaer 1339. gaf Hertogh Aelbert van Beyeren, dat Huys Heer Symon van Benthem, Ridder: ende op dit huys sterf de desolate Gravinne van Hollant Iacoba van Beyeren, int Jaer 1436. Door den Oorloghe verballen zijnde / is wepnigh Jaren gheleden / door een deel weder doen op timmeren / door last vande H. M. Heeren Staten van Hollandt. Ende is het vertreck vanden Houtvester van Hollant/ die Casteleyn is van desen huyse/daer in men eertijts (soomen sept) veel Jacht-spoocherije plach te hooren oft te sien.

De namen oft lijste vande Houtvesters van Hollandt / leestmen int Jacht-boeck / inhoudende de Placaten vande wildernissen / in druck uytgegheven by Mr. Paulus Merula van Doordrecht / ende int Jaer 1605. in 's Graven-Hage gedruckt.

Out Teylinghen, nu ghenaemt het Huys te Lockhorst, in Warmont gheleghen: dit huys besat Anno 1447. Ian van Poelgeest, Heeren Geeritsz, aen hem gecomen van sijn Moeder/Vrouwe Willemijne, Heeren Willems dochter van Naeldwijck/ende sijnen sone Heer Adriaen van Poelgeest. int Jaer 1511. sonder kinderen sterwende/ ist ghecomen op Heer Geerit van Lockhorst, sijns susters dochters sone / ende werdt nu beseten by wijlen Ioncheer Claes van Mateneſſen sone / Heer van Kaserswoude / van wegen sijn Moeder Iouffrouwe Geertruyt van Lochorst, Heeren Geerits voorsz soons Dochter / ende werdt te Leen gheseyden vanden Heere van Naeldwijck.

Het Huys ter Does, is tzedert 300. Jaren de woninge geweest vande Edelen vander Does / ende behoort nu den Heere van Mateneſſe, als getrout hebbende d'erfdochter van Joncheer Pieter vander Does, Admirael geweest van Hollandt/ Anno 1599. overleden.

Het Huys te Raephorst, met het Landt ende Dijnen is beseten geweest over meer als 350. Jaren / by het seer oudt ende Ridderlijck geslacht van Raephorst, in manlijcker Linie tot heden toe lebende.

Het Huys te Sweten, heeft mede den toenaem gheghéven het Edel gheslacht van Sweten, tzedert wel 300. Jaren af/behoort nu toe Hugo van Mirop, Heere van Calslagen/ die het ontrent 20. Jaren geleden/ gheërft heeft van Joncheer Adriaen van Sweten, nu ter tijdt Baillieu van Rijnlandt.

't Huys te Poelgeest tot Coudekercke, plach eertijts te heeten Hoorne, ende was mede een oudt Edel geslacht over lange al verstorben. Op dit Huys hebben tzedert wel 300. Jaren gewoont de Heeren van Coudekercke ende Hoemade/diemen van Poelgeest noemt tot heden toe.

Ende het rechte Huys van Poelgeest plach te staen inden Ambachte van Oestgheest/ende behoorde het goet toe den Heere van Monceaux, upt den huyse van Hamaele, int lant van Luyck/als mede een Erfghenaem van sijn over-groot-vader Heer Willem vander Coulster, die het aenbestorben was by doode van sijn Moeders Broeder/Heer Floris van Alcmaede, Anno 1511.

Het rechte Huys van Alcmaede, daer de Ridderlijcke stamme van Alcmaede sijnen toenaem af hadde/was gheleghen int Ambacht van Warmont int Oosten / daermen noch siet staen ende verballen muren ende verballen oberweltselen/ende behoort toe d'Ambachts-heerlijckheyt den Heere van Warmont.

Het Huys te Warmont, plach/ gheleden wel 300. Jaren / de woninghe te zijn vande Heeren van Jacobs Woude ende Warmont / tot den Jare 1525. dat het met die twee Heerlijckheden quam op Heer Ian van Duvenvoorde, Ridder/ als ghetrout hebbende Vrouwe Maria van Mateneſſe, Erfgename van haers Moeders Suster Iouffrouwe Iaquelijne vander Woude/ wouwe van Warmont/ ende behoordt noch toe d'voorsz Heeren Jans van Duvenvoorde mans-air.

Het Huys te Lips, is nu lange Jaren herwaerts beseten by de Heeren van Wijngaerden / upt het Edel geslacht Oem, upt Doordrecht gesproten/ende wert daerom het huys te Wijngaerden genoemt / ende leyt aenden wegh van Delf op Leyen by Voorschoten. Plach toe te hooren een out geslacht/genoemt Hoochstraten.

Het Huys te Duvenvoorde, aldaer mede gheleghen/ is seer oudt/behoort toe/ende is de ordinaris woninghen van d'Heeren van Duvenvoorde, ghecomen in manlijcker ende wettelijcke Linie upt een jongher Sone van eenen Heer van Wassenaer.

Santhorst by Raephorst gheleghen / behoorde over twee hondert Jaren de Edele stamme van Santhorst, gecomen upt 't Ridderlijck huys van Polanen, ende behoordt nu toe Jor. Niclaes Paets van Santhorst, woonende tot Leyden.

Het Huys te Suydtwijck, oste Suyck, aenden wegh vanden Hage ende Leyden/is seer oudt/ende behoorde aende Heeren van Wassenaer, die daer eertijts haer vertreck op hadden.

Het Huys te Bouckhorst by 't Dorp van Voorhout, heeft sijnen toenaem gheghéven het Edel gheslacht van Bouckhorst, noch lebende: ende behoort nu toe/ende is de woonplaetse van Ionckh. Andries van Bronckhorst, getrout hebbende Iouffrouwe Anna van Vliet, Floris dochter, en was die sijn Vader Heer Geerit van Vliet, aenbestorben by doode sijns moeders, die een Dochter was van Heer Floris vander Bouckhorst, Ridder.

Het Huys te Abspoel, plagh toe te komen den Alt van Egmont/ dan is door den Oorloghe int Jaer 1574. geruineert door den Brant/ ende daer na weder op doen bouwen by Foy van Brouchoven, Schout van Leyden ende Baillieu van Rijnland Anno 1610. overleden.

Croonesteyn, dit Huys met het Land daer aen/beerfde int Jaer 1511. Ian Oem van Wijngaerden, Godtschalcksz schultenape/van sijnen Oom Heere Floris van Alckemade, ende is in dit gheslacht gebleven tot dat Ionckheer Daniel Oem van Wijngaerden overleden inden Jare 1613. in sijnen leven 't voorseyde Croonesteyn verkocht heeft.

Het Huys te Endegheest, behoort een besonder geslacht toe/dat hier sijnen toenaem af doet.

't Huys te Sant, ontrent Catwijck/ leydt over veel jaren verballen/ hier pleghen d'oude Heeren van Wassenaer te woonen.

Digitized by Google

Het Huys te Stoop, alsoo ghenoemt / om dat het eertijdts by een van dit ghesiacht is doen bouwen gheweest.

Het Huys te Roucoop, by Voorschoten.

Het Huys te Roosenburgh, mede daer by ghelegghen / heeft eertijdts een Edel ghesiacht toebehoordt Roosenburgh ghenoemt.

Het Huys te Waert heeft eertijts gheleghen onder Leyderdorp, int scheyden vanden Rijn.

Het Huys te Zijl, alias Zijlhof, alsoo ghenoemt / om dat het op den water-vloet Zijl, upt den Rijn komende / ghelegen heeft. Het plach over twee hondert Jaren de woon-plaets te zijn van die van Zijl, een Edele stamme. Is daer nae by hoope gecomen aen Heer Roeland le Febvre, Thesaurier van Vlaenderen / Heere van Liesvelt / omtrent den Jare 1490. wiens Soons sone Joncheer Roeland Heere van Liesvelt / verkoft Zijlhoff aenden Heere van Opdam, die den hoop weder moeste by naestinghe over doen aen Mr. Willem Pijnssen, omtrent 't Jaer 1540.

Het Huys te Paddenpoel behoorde inden Jare 1393. den Heeren van Wassenaer, is daer nae verandert in een Joffrouwen Clooster / genoemt Nonnepoel, ende is verdestrueert.

Het Huys te Boschuysen dicht by Leyden / waer van de Edelen van Boschuysen haren toenaem hebben / ende haer toebehoorde / is met het beleegh voor Leyden int Jaer 1573. verbrandt / ende niet weder opghebout.

Het Huys te Koebel is mede ghe ruineert.

Het Huys te Roodenburgh.

Het Huys te Meerenburgh.

Het Huys te Berendrecht, toebehoorende het out ghesiacht van Berendrecht te Leyden.

Het Huys ter Mye. Dese vier Huysen hebben gheleghen onder Leyder-dorp ende Soeterwoude / ende zijn verdestrueert.

Het Huys te Torenvliet by Valckenburgh.

Het Huys te Sonnevelt, eertijdts toebehoordt hebbende het Edel ghesiacht van Sonnevelt, dan is over 70. Jaren verkocht aen Andries Willemsz van Outshoorn, seer rijck Burger tot Alckmaer / ende werdt het landt by d'ersgenamen / nu Sonnevelt genoemt / beseten / zijnde het huys door den Oorloge gedestrueert.

Het Huys ter Weer by Wassenaer, behoort toe de twee dochters van Iouffrouwe Willemijne van Bronckhorst, leest Huysvrouwe geweest zijnde van Ionckheer Henderick vander Werve, Vader van de voorschreven kinders.

Roomburgh, is eertijts mede een Slot geweest / waer van Anno 1508. de Fondamenten ontdeckt zijn / ende veel vremdigheden alhaer gevonden. Was lange daer te voren in een Nonne-klooster verandert / ende door den Oorloghe verdestrueert.

Te Valckenburgh heeft mede een Slot gheleghen / waer van mede de Fondamenten ghevonden zijn aende West-zijde vande Kercke.

Het Huys te Reynegum, daer een oudt ghesiacht synen naem van heeft / plach te staen in Leyderdorp / is het Landt naermaels aenden Edelen geslachte van Sweten gecomen.

Vande heerlijckheydt van Aemstel / ende de stede van AEMSTELDAM.

AEMSTELLANT ende AEMSTELDAM (al eer het een besloten Stede was) plach voor den Jare 1296. toe te behooren al tzedert het Jaer 1100. het seer out ende Edel gesiacht van Aemstel, maer is alles geannexeert aende Domeynen vande Graven van Hollandt / overmidts de leelijcke conspiratie ende moort bedreven aen Grave Florens den vijfde, int Jaer 1296. waer van die van Aemstel complicen waren. Vanden eersten beginne / aenwangh / voortgangh / opcomen ende jegenwoordige staet van dese seer groote ende rijcke vermaerde Koopstadt / is inden Jare 1612. een groot Boeck ghedruckt int Latijn ende Nederduytsch / beschreven door den seer gheleerden Jan Isaacsz Pontanus, woonende te Harder wijck / soo dattet onnoodigh is van dese Stadt alhier yet meer te beschrijven / alleenlijck seggende / dat Aemsteldam eerst begonst is te bemueren Anno 1482. ende 103. Jaren daer nae Anno 1585. zijn d'oude muieren afgebroken / ende de Stadt d'helft begonst grooter te maken.

Hier onder behooren Sloten / Slooterdijck / Aemsterbeen / Oudekerck / Diemen met Diemerdam / Loenen ende Loosdrecht. Sloten oft Edelluyden huysen en hebben (mijns wetens) omtrent oft onder het ghebiet van Aemsteldam geen gestaen / alsoo het landt aldaer seer broeckigh is / ende 's Winters onder water leydt.

De Stede / heerlijckheydt ende 't Slot van der GOUDE.

DER GOUDE was voor den Oorloge des Jaers 1571. de sesde ende leste Stede van Hollant / die inde vergaderinghe vande Heeren Staten des Landts mede haere Ghedeputeerde sonde / zijnde ander steden daer naer by gecomen. Heeft eertijts / aleer het muieren oft wallen ende poorten hadde / besondere Heeren toegecomen / diemen de Heeren vander Goude noemde. Vande welcke de leste Erf-dochter Vrouwe Sophia vander Goude Anno 1294. ghehout was met Heere Iaannen van Renesse, Baillou van Zuyt-Hollandt / die Anno 1304. (bellinghende uyt partijschap synder luyden) by ongeval inde Lecke verdruckt; maer sy sonder kinders ghesturven zijnde / soo quam der Goude aende Domeynen 's Graven van Hollandt. Het wert inden Jare 1262. met aerde wallen omcingchelt. Daer nae heeft dese Stede met de Heerlijckheydt toebehoort Heer Ian van Henegouwen, broeder vanden goeden Grave Willem van Hollant ende Henegouwen / door gifte van synen Vader Graef Ian de 2. hy dede daer een sterck / schoon Slot bouwen omtrent den Jare 1330. liet maer een dochter naer / Vrouwe vander Goude / Schoonhoven ende ter Tolen / gehout met Lodewijck, Grave van Blois,

Digitized by Google

Wy hebben op het twee-en-tachtentichſte bladt (doch met weynich woorden) mentie ghemaeckt van het Huys te Rooſen-burgh. Ende alſo ons (terwijle dit werck onder de perſſe geweeſt is) eenige authentique/ oude/ Extracten (aengaende het Huys te Rooſen-burgh) behandicht zijn. Soo konnen wy niet naer laten/ ofte wy moeten van deſe oude/ vaſte/ ſterckte/ ende vermaerde plaets/ by deſe gelegentheyt) wat breeder ſpreecken.

Inde muer van 't Huys te Rooſen-burch vinmen deſe Latijnſche woorden te leſen:

Primitus me D. Jacobus à Waſſenare Caſtri Roſen-burch hujuſce dom. prim. Lugdun. Batav. & Waſſenare herois frater natu ſecundus minor ipſiuſque poſteri ab Anno M. CC. aduſque M. CCC. XCIX. tenuere poſt Sturlingi Waëli, ex in poſtremo Stalpardi ab Anno M. D. XXXIIII. denique motu civili Lugdun. obſidione, ex uſtum Anno CIↃ IↃ lxxiiii. inſtauravit Adrianus ab ylem bataviæ patriæ decori Anno CIↃ IↃ CXVII.

Naer alle apparentien is deſe ſteen / die in 't Huys te Rooſen-burch ſtaet / ſeer oudt: want een man alle die woorden daer in niet doen ſouwen heeft/ maer ſy zijn van verſcheyden daer in doen ſtellen/ gelijck dat genoechſaem bewijſt de verſcheydentheyt der getal-letteren die daer in bevonden worden.

Het blijckt uyt deſe oude ſteen dat het oude huys te Rooſen-burch gefondeert ofte geſtift is geweeſt van Heer Jacob van Waſſenaer / Broeder vande Burgh-graef van Leyden / ende Heer van Waſſenaer/ in 't Jaer ons Heeren M. CC. Dit oude huys heeft noch geſtaen ende in eſſe geweeſt in 't Jaer ons Heeren M. D. XXXIIII. ſoo dat het inde Roomſche ende Cabbeljauſe tijden niet gedeſtrueert en is (hoe wel ſommige dat meenen/ blijckende uyt de opdracht-brief/ waer by de Hofſtede van Rooſen-burch met het groote huys/ Bou-huys/ Schuyren/ Bergen/ &c. van Mr. Francois de Wael aen Adriaen Stalpaert opgedragē word/ in date den 15. Maert 1534.

Deſe Heer Jacob van Waſſenaer heeft achter-gelaten een dochter/ Vrouwe Jacoba van Waſſenaer / die te man hadde Heer Simon van Beuthem / daer van ſy aen een ſoone die hiete Heer Willem de Walkenope / ſy van Jan van Rooſen-burgh (die in 't Jaer M. CCC. XVIII. gheleeft heeft) ende Heer Jacob van Rooſenburgh. Jan van Rooſenburgh van Heer Gijſbrecht van Rooſen-burgh. Heer Gijſbrecht van de Vrouwe van Lepen-burgh / die te man hadde Arent van Heuckelum / Ridder / Heer van Lepen-burgh / die verkoopt Rooſen-burgh aen Simon Sturlinckx/ in 't Jaer ons Heeren 1399.

Hendrick Heer van Waſſenaer Ridder/ verdraecht alle Manſchappen/ Heer-gewaerden / Haut ende Wout/ ende alle dat hy ſijne Leen-mannen in eeniger-wijs nae Rechten verdragen ende quijtſchelden mach aen Alidt Simon Sturlinckx dochter / ende hare nakomelingen/ aengaende de Hofſtede van Rooſen-burch met een-en-veertich morgen Lants/ ende ſeventhien morgen Weyns inde Ambachte van Voorſchooten/ gedaen op den 28. dach in December in 't Jaer ons Heeren 1426.

Edoch ſijn de Heerlijcke goederen/ als te weten/ de Hoven ende andere Greyn-thienden/ de Swaen-thienden ende de Smal-thienden vande Douck Leen-roerich gebleven aenden Huyſe van Waſſenaer.

De Hofſtede van Rooſen-burgh met de heerlijcke Leen-goederen/ende andere gerechticheden/ ſijn in het geſlacht van Waſſenaer gebleven/ tot den Jare M. CCC. XCIX. van daer ſijnſe gekomen in het geſlacht van Sturlinckx en de Wael/ tot het Jaer M. D. XXXIIII. doen heeft Mr. Francois de Wael de ſelvighe ſo eygen als Leen-goederen verkoft aen Adriaen Stalpaert/ voor de ſomme van vier dupſent ſes hondert en ſeſtich guldens. Deſe ſomme heeft ons goet gedocht hier by te voeghen tot verwonderingh/ want de Douck-thienden die hier in oock begrepen zijn) in 't Jaer 1635. alleen meer ghegouwen hebben/ als doen ter tijdt het Huys te Rooſen-burgh, met alle de Landen/ zijnde een-en-tſeventich morgen/ daer toe behoorende/ ende de voorſz thienden daer by.

Het geſlacht van Stalpaert heeft Rooſen-burch met de Landen ende Heerlijcke goederen daer toe behoorende / beſeten / tot het Jaer ons Heeren 1634. Doe heeft de Weduwe van Adriaen van Ilem / als Teſtamentare Voochdeſſe van hare kinderen (met approbatie van't Hof) het Landt-hof Rooſen-burch verkoft aen Mr. Pieter de Wit Janſſoon / Doctor in beyde de Rechten/ ende dat met alle de appendentien eñ dependentien daer toe behoorende.

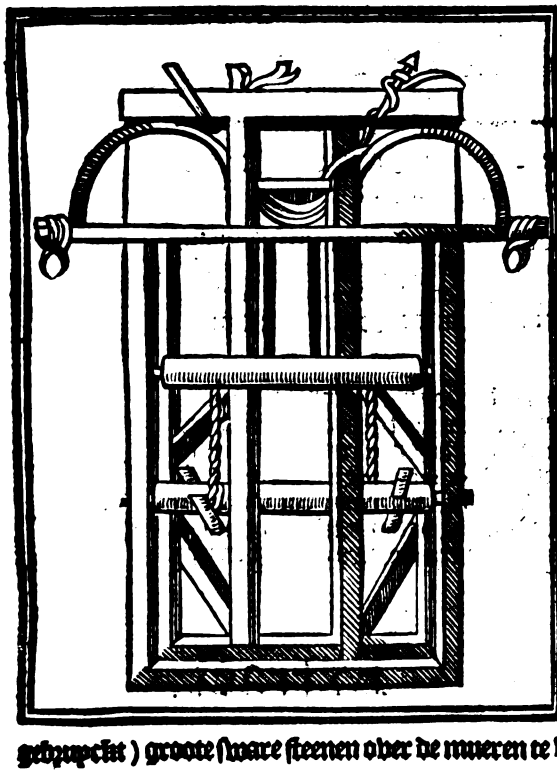

Noch ſoo heeft Mr. Pieter de Wit van Joncher Bucho van Scropſteyn / ghekoft de Hoven ende alle andere Graen-thiendē/ de Swaen-thienden ende de Smal-thienden vallende op de Douck. Welcke thienden aen 't huys te Rooſen-burgh (gelijck hier voren verhaelt is) altijt ende voorſpronckelijck annex geweeſt zijn / ende heeft die ſelvighe overgegeven aen ſijn Soon Johan de Wit/ blijckende by de inveſtiture daer van zijnde in date den een-en-twintichſten Septembris in 't Jaer ons Heeren 1635.

Voor het overlijden van Johan de Wit/ is ſijn Broeder Pitronymus de Wit in de Leen-goederen geſuccedeert.

Het Wapen van 't Huys te Rooſen-burgh is een roode Roos in een verſilvert Velt.

De Grave van Hollant is in 't Jaer M. CCC. L. des Maendaechs naer onſe Vrouwe dach Annuntiatio, met ſijn Legher voor Rooſen-burgh gekomen/ ende heeft daer op groot gewelt ghedaen om dat ſelvighe te vermeeſteren/ tot dien eynde heeft hy voor Rooſen-burgh doen brengen een Inſtrument ghenaemt de BLYDE, by de Romeynen BALISTA, met dit Inſtrument plegen de Ouden (in plaets daermen nu het Canon ofte Roertiers gebruyckt) groote ſware ſteenen over de mueren te werpen/ om de belegerden daer mede te beſchadigen.

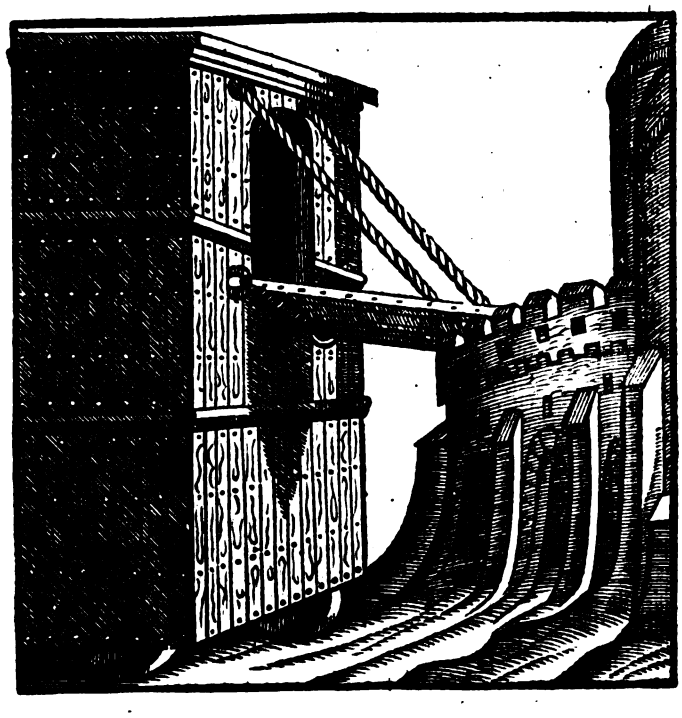

Daer is oock voor ghebracht een BOOTS- WAGEN ende een EVEN-HOOGHE, by de Romeynen SAMBUCA ghenaemt/ welck Instrument men aen de muer bracht / ende men liet dan gelijck een Val-brugge op de muer vallen/ waer over men de Stadt bestormde/ ghelijckmen in dese bygestelde Figuer sien kan.

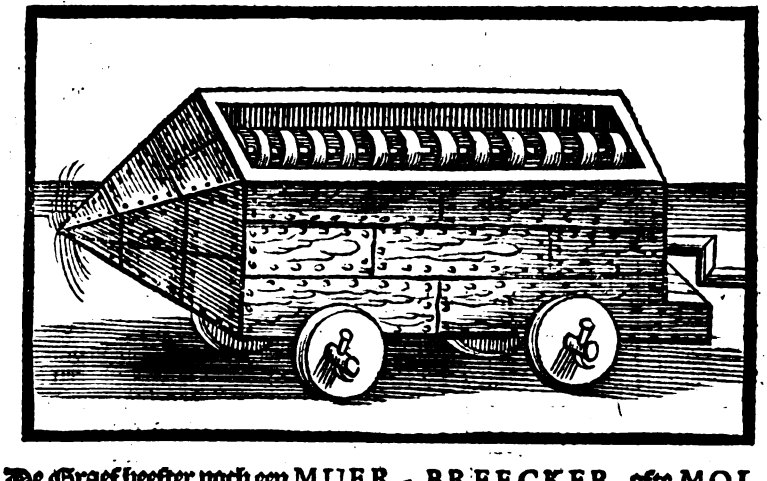

De Graef heeftet noch een MUER - BREECKER ofte MOL (by de Latijnen MUSCULUS) doen voor brengen.

De Figuren van dese voor-verhaelde krijghs Instrumenten hebben wy uyt Vegetio ende Vitruvio ghenomen / ende hier by ghestelt/tot bewijs dat de Graef van Hollandt gheen alleen ghewelt op Roosen-burgh gedaen heeft / want hy daer op oock ghestormt heeft van des Saterdaechs smiddaechs / tot des Sondaechs savonts.

Als de Graef met dese Instrumenten ende geduerich stormen Roosenburgh niet heeft konnen dwinghen/ is hy (nae dat hy 't acht ofte thien weecken beleghert hadde/ daer van ghetrocken/ nochtans niet rustende/ heeft hy daer naer ghetracht door Brandt-stichters Roosen-burgh te verbranden/ het welck hem nochtans oock niet ghelucht is / waer uyt dat blijckt de groote couragie ende vigilantie vande belegherde/ datse noch door openbaer gewelt / noch door heymelijck bedroch niet te vermeesteren geweest en zijn.

Extract,

Digitized by Google

EXTRACT,

UUte Reeckeninghe Philips Perſoenre Zones/Rent-meeſter van Noort-Hollandt/ innemen zedert Sonnen-dages voor S. Valentijns dach/ inden Jare xiij^{C}. L. tote des Sonnen-dages voor Valentini inden Jare xiij^{C}. Lj. daer aen volgende.

ITem noch Schupt-huys van Delf te Leyden/doe mijn Heer aldaer tooch/om 't Huys te Rooſen-burgh te belegghen / des Maenendaechs nae onſe Vrouwen-dach Annuntiatio.

Ander Extract uyte voorſz Reeckeningh.

ITem uytgheven van timmeringhe van dach-loone vander Blyde te Rooſenburgh te brengen/ ende werpende te houden/ ende van andere ſtoffen als daer toe behoorde/vander tijdt dat mijn Heer Philips beval de Blyde daer te doen brengen/ dat was des Vrydaechs voor Meye avont.

Ander Extract uyte voorſz Reeckeningh.

ITem van den Bootſwagen van 's Gravelande met vijf Peerden ende vier Mannen/die de Zwingel voerden/ vander Zijtwinde tot Rooſen-burgh, van vier dagen dat ſy daer waren op heur ſelfs koſt —— —— —— iij ℔.

Item van dat zy de kleyne Blyde daer nae voerden van Rooſen-burgh totter Vinchoorſt/daer ſy eenſdeels heuren koſt hadden —— —— xxxij ß.

Ander Extract uyte voorſz Reeckeningh.

ITem Philips uytgeven van mijns Heeren tenten voor Rooſen-burgh / Vinchoorſt/ende voor Polanen te verwaren ende te maecken.

Ander Extract uyte voorſz Reeckeningh.

ITem by beliet Heeren Gerrit van Marcſom in d'ander weecke Meye / eenen Bode t'Oyverght geſent / die brochte 10. vellen Sindaels / daer d'elle of koſte iij ß. iiij ß. doit —— —— —— —— —— L. ß.

Item vanden Bode verteert —— —— —— —— iiij ß.

Daer worden ok gemaeckt drie banieren / des worter een in Zeelant ghevoert mit mijn Heer / die Aelwijn te Schiedam brochte te Reymouts inde after Kamer/ des Sonnendaechs xv. dagen in Meye / d'ander worden ghevoert voor Rooſenburgh / Vinchoorſt ende Polanen / ende voor ander huyſe / van deſe drie Banieren voorſz hadde Meeſter Jan van die beelderije —— —— —— ix^{m}. xij ß.

Item Dirck van Snijden ende Naepen —— —— —— viij ß.

Ander

Digitized by Google

Ander Extract upte selve Reeckeninghe.

ITem des Dijnxdaechs vooz Aſcentionis dach / doemen rechtede over de ghevangen van Rooſen-burgh, wert verteert op mijns Heeren Huys te Delf vanden Heere van Praet / Heere Gerrit van Eemskercke / Vzederick vander Linde / Rutgaer van Ylem / mit hooze alre gelinde / daer de ſomma af beloopt als particulierlijck hout —— —— —— —— —— iij L. iij ß. 18.

Ander Extract uts.

ITem uptgegeven onme deſmen behoufde ten coſt behouf / inde Bouwerije mitten geſchelſchip van binnen den Hoove / ende vanden beeſten diere toe behooren / ende overmidts Anſem / ende andere dzie mijns Heeren Backers / die inden coſt waren vij. weecken / doe ſp daert bzoit boecken (datmen at in 't Heer van Rooſenburgh / Binchozſt ende Polanen) ende overmidts den Madders / ende den Hoyers / den Waghenaers / den Vozckelaers / ende den Leggers die mijn Heeren Hoy maiden / Hoyden / Menneden / Vozckelden ende Hemelden / ende overmits den Wagenaers die den Hof-turf te Hove menneden / ende die Hemelden / ende 't gemiene Ambocht die den Even-hooge upten Haga boerden vooz Polanen / van Polanen in Haga / noch upten Haga ter Waddinge.

Ander Extract upte vooꝛſz Reeckeninghe.

ITem des Woenſdaechs xj. daghen in Mepe by mijns Heeren behiet / Jan van Muerſen ghegheven / daer hy Crupt mede koopen ſoude Rooſen-burgh mede te bernen / viij. oude ſchilden / doit —— —— —— —— vj ß. viij ß.

Ander Extract upte vooꝛſz Reeckeningh.

ITem uptgeven by Jannes upten Lardier / van eenen Even-hooge, diemen timmerden inden Hage op 't Hof / om Polanen mede te ſtozmen.

Ander Extract upte vooꝛſz Reeckeningh.

ITem uptgeven by Heeren Hugen / banden Mol daer Roſen-burgh mede geſtozmt was / vooz Polanen te bzengen.

Ander Extract upte vooꝛſz Reeckeningh.

ITem van des Saterdages te middage doemen Rooſen-burgh begonde te ſtozmen / tot des Sonnendages ten avonde / coſt gedaen van Philips mitſen xv. die mit hem vooz Rooſen-burgh waren / binnen Leyden ende Vooꝛſchooten verteert —— —— —— —— —— iiij ß. v ß. iij ß.

Digitized by Google

Blois in Vranckrijck (waer van het Lant om der Goude het lant van Blois genoemt wert) daer sp dry sonen by hadde/vande welcke den lesten Grave Guij, sonder kinders Anno 1397. sterbende/so quam der Goude weder onder de Dominen van Hollandt/ende tzedert dien tijdt hebben de Graven altijt hier een Casteleyn gheseldt/welcke onder andere zijn geweest Heer Ian van Treslong, Ridder, Anno 1480. Ioncheer Iacob van Borselen, Heer Florens van Assendelft, Heer van Goutyaen, Anno 1555. Ioncheer Cornelis vander Mijle, Anno 1570. Ioncheer Adriaen van Sweten, overleden Anno 1584. Het Kasteel ter Goude is daer nae afgebroken/waer in dat de handt-besten/oude Brieven ende Registers van 't ghemeen Landt van Hollandt bewaert plegen te worden.

Hier onder behooren Nieuwerkerck/Moerdrecht/Vaestrecht/Waddinxveen/Brouckhuysen/Brouck/Cupi/Tweetsjen/Bosshoop/Middelburgh/Haemburgh/Stomptwijck/Reetwijck ende Steyn, eertijdts een Reguliers Klooster. Daer D. Erasmus van Rotterdam Monick gheprofessijt worde.

De Stede van ROTTERDAM.

DE welcke also genoemt is/om dat aldaer de waterbloet de ROTTE hier inde Maes bloeyende/met een Sluys ober-damt is. Aengaende dat sommighe (onder ander den Werelt-beschrijver Munsterus) hebben gheschreven/dat dese Stadt haren naem heeft van eenen versierden Franschen Koninghe/Rotherus genoemt/die sp seggen dat 42. Jaren nae de gheboorte ons Salighmakers geleeft heeft/is soo fabuleus/dat het niet de pijne weert en is/dit te weder-leggen: alsoo dese Stadt eerst bewalt is/ende Stadts vrijheyt heeft bekomen ontrent den Jare 1270. Te weten/naer dat het Landt tusschen Rotterdam ende het Dorp van Overschie bedijckt is geweest/welck te voren maer Moeras en was/also ober ontrent vier hondert Jaren een ouden Dijck plach te loopen/by aldaer nu is 't thuys te Hooningen, ende soo voorts nae 't huys te Crooswijck, Overschie, ende van daer tot Schiedam toe. De groote Kerck-toren is eerst gefondeert int jaer 1449. zijnde alhier vijf Jaren te voren gheslicht een Kloosters vande Predickheeren oft S. Dominicus oordre.

Dese Stadt is nu de vermaerste ende treffelijckste Koopstadt die in Hollandt is/naest Aemsteldam. Hier onder behooren/Hillegersberghe/Blepswijck/Sebenhuysen/Kralingen/Capelle ende Charloos dat ober de Maze lept/ende naer den Grave van Charloos diet dede bedijcken/genoemt/Anno 1461.

Sloten oft Heeren Huysen ontrent Rotterdam.

De Sloten te landewaert onder Rotterdam, zijn dese:

Hooninghen, toebehoorende den Heere van Craelingen, uyt den geslachte van Assendelft, plach van mueren ende ghelegenthept seer sterck te zijn/maer is tzedert het Jaer 1574. door den Oorloge bedorven/resterende alleenlijck de mueren. Op dit Slot worde een tijt lanck gehangen gehouden/door last vande H. M. Heeren Staten van Hollant/Graef Willem vander Marck, Heere van Lumme, om sijn dulle weetheden by hem in Hollant aen diverschje personen bedreven.

't Huys ter Duyn, by Sevenhuysen, plach te leggen in een kleyn Bosschagie/ende behoordt toe d'erfghenamen van Ioncheer Iacob vander Duyn, Heere vander Spranghe.

't Huys te Hillegaertsberghe, met een Capelle/plach te ligghen een mijle van Rotterdam, op eenen Heuvel/zijnde rontsom leegh weylandt/ende rest noch een verfallen toren: het goedt behoordt den Heere van Matheneese. Hier plach te wonen (soomen schrijft) een wonderlijcke Vrouwe oft Maget/Hildegard genoemt/daer de plaetse sijnen naem af heeft/die gelijck eertijts de Sybillen, veel dingen te voren ghesproocheteert heeft/de welcke langh nae haer dood geschiet zijn/welcke voorseggingen Hadrianus Iunius in sijn Batavia getuyght/gesien te hebben.

Wena, dicht by Rotterdam/wert het Hof geheeten (waer af het Hof-poortken aldaer is gheroemt) plach mede een Slot te zijn/daer de Edelen van Wena (naemaels Heeren van Gijssenburgh) haren naem af voeren ende gesproten zijn/uyt een jonger Broeder des Heeren van Wassenaer.

Het Huys te Crooswijck, waer van 't ghesiacht Crooswijck te Dordrecht, sijnen toenaem heeft/ende eertijts heeft toebehoort.

Het Huys te Tempel, by Oberschie ende Berckel/nu toebehoorende Heer Ian van Oldenbarnevelt, Ridder/dignissimum Dominorum Hollandiæ Ordinum Advocatum, &c.

Het Slot van Bulgersteyn, was eertijdts binnen de mueren van Rotterdam/waer van men noch int Jaer 1573. eenighe overblijfselen konde sien.

De Stede van ALCMAER.

DEse Stadt is naest Leyden ende Dordrecht d'outste van Hollant/en seer vermaert inde Vriesche Chronijcken/also dese plaetse/als de Westvriesen op Hollant oorlogen wilden/oft roof stichten/den eersten ende meesten aenstoot lijden moeste/gelijck Anno 1166. geschiede/doese verbrant worde/en men leest datse ontrent het Jaer 720. al bewoont is geweest/ende datse sijnen naem heeft bekomen vande Meeren oft staende wateren daer rontsom gheleghen/die daer tzij. in ghetale plegen te wesen/ende dat Alcmaer soo veel als Al-Meer te seggen is: te meer/alsoo het also ghenoemt werdt inde oude handtvesten by de oude Bisschoppen van Vtrecht ghegheven. Als mede tzedert het swaer beleggh des Legers des Koninck van Spaengien int Jaer 1573. in ontliggende Landen seer vermaert gebleven. De Hoost-kercke die daer plach te zijn/was gefondeert Anno 1382. Ende het Minder-broeders Kloosters Anno 1447. ende buyten de Stadt werdt 1467. gesticht een Vrouwen-broers oft Carmeliten Kloosters/dan Anno 1572. worden beyde dese Kloosteren vernielt. De Hoost-kercke plach mede eenen hoogen Toren te hebben/den welcken Anno 1468. neder storte/maer Anno 1470. zijn de twee Parochye-kercken/die in den anderen storten/afgebroken/ende in die plaetse weert gebout de hooge Kercke die men daer nu siet. Het Stadt-huys is gefundeert/Anno 1509.

Tot dese Stadt toe/duert den sandigen wegh van 's Grave-sande af/ende aen d'ander zijde vande Stadt naer Schagen toe/begint den stijcklagen wegh/gelijck om Hoorn/Enckhuysen/Rotterdam/der Goude/&c.

De oude Stadt VROONEN, eertijts gheslaen hebbende by der Stede van ALCMAER.

Digitized by Google

Niet verre van Alckmaer, tusschen de Dorpen Hoe-dijck/ Langhedijck ende S. Pancraes/ heeft over dry hondert ende vijstien Jaren een oude groote Koop-stad gheslaen/ VROONEN genoemt/ allwaer de West-vriesen teghen den Hollanders willende oorloghen/ hare vergaderinghe ende beraedtslaginghen hielden.

(Tot een ghedachtenis van dese Stadt/ worden de vruchtbare Kozen-landen tusschen de voorsz dry Dorpen liggende (daermen noch eenighe heubelen siet) de Vroonlanden ghenoemt. Oock is altijdts een besonder Ontfanghet vande Domeynen aldaer ghewest tot Alckmaer woonende/ diemen den Kentmeester vande Vroonen noemt. Int Dorp Valckenoogde is noch een oudt metalen klockken/ welck gesproght dat het te Veronen is gegoten geweest/ Anno 1280. Der voorsz Stadts koperen Zegel is over weynigh Jaren daer mede gevonden/ ende door behulp van een Kupper schoon gemaeckt/ ende in wasse afgedruckt/ ende wert bewaert in de Kamer vande Rekeningen inden Hage/ inhoudende eenen Arent, met uytgheStreckte wiecken, opwaert siende, ende aende rechter zijde is een Zweert. Dese Koopstadt was seer bequaem ghelegen by een Canael/ 't welck upt den Rhijn komende/ ende door by Crabbendam neder waerts loopende/ het Kermerlant afpaelde/ waer van noch by de Vroonlanden wert gesien/ een afloopende stroom/ daer den mont vande Haven is geweest/ voor de aenkomende Schepen upter Zee/ tot aent Marct-velt van Vroonen: welcke plaetse noch vande naegebueren het Merct-velt wert genoemt.

Dese Stadt door rijckdom seer verheven zijnde/ ende den Graven van Hollant rebel/ is de selve door Grave Jan van Henegouwen swaerlijck belegert/ die daer veel gewelts met Instrumenten (diemen doe besichde) op dede (also het geschut in Hollant doe noch niet geproest en was) ende de stadt te sterck zijnde/ eñ met volck/ proviande ende noottruft wel versien/ heeft den Grave heymelijck verstant gekregen met een vande Burghemeesters/ Phobus genoemt/ den welcken/ midts een Leerse vol golts/ een vande poorten 's nachts behendelijck geopent heeft/ op den 13. Meert 1303. waer door de Hollanders ingekomē zijnde/ de Stadt overrompelt ende gewonnen hebben/ de selve geplondert/ de Burgers omgebracht/ ende alles vernielt ende verbrant. Hier toe den Grave van Hollandt door sijn begheeren te hulpe gekomen zijnde/ veel Vannieren oft Vendelen Engelschen/ met haer Schepen overgekomen/ die oock een metalen klocke met haer gebracht hebben/ die tot Londen noch bewaert wordt. Ende den Grave heeft scherpelijck verboden ende gedreygneert/ dat dese Stadt ten eeuwighen daghe nemmermeer weder opghebout soude worden/ hebbende eenen ploegh door den bodem vande selve laten trecken: den verrader Phobus is daer naer ghevangen gheset/ op 't slot te Ypenburgh by Alckmaer/ ende aldaer in eenen Toorn lebendigh (soomen seght) gedolven/ ende is dien Toorn soo lange by gestaen heeft Phobus Toorn genoemt. (Tot een memorie van 't vernielen deser Stede/ so wordt openlijck ghestelt aen 't Kerck-hof een groot Kruys van hout/ dat lange Jaren vande nakomelinghen is onderhouden ghebleven/ waer aen ghesel waren dese Latijnsche woorden/ inhoudende mede het Jaer-getal/

ECCe Cadit Mater FrIsiæ. Dat is: **Siet/ de Moeder van Vriesland valt neder.**

Het heeft my goet ghedocht dit wat breedt te verhalen/ alsoo de Chronijcke van Hollandt hier weynigh beschepts af inhout.

Onder Alckmaer behoorden de Dorpen/ Heyligeloo oft Heylo/ Limmen/ Ackersloot/ Wtgeest/ Castricum/ Egmont binnen/ daer d'Abdije plagh te zijn/ Egmont op de houve daer 't Kasteel vanden Grave stondt/ Egmont op Zee/ Backum/ Winnemenum/ Oudorp/ *Berghen/ Tgroet/ Schoyel/ Kamp/ Petten/ Koedijck/ S. Pancraes/ Vrouck/ Zuytserwou/ Noortscherwou/ Ouderkarspel/ Diercxhoorn/ Crabbendam/ Warmenhuysen/ S. Maerten/ Valcooge/ Schaghen/ Harinckhuysen/ Colhoorn/ Barsingerhoorn/ Nieroy/ Winkel/ Vilenhusen/ Vrsum/ Kustenburgh/ Otterleck/ Schermer/ Schermerhoorn/ Graft/ Rijp/ Ruysdorpmeer ende Cooghe.

NOTA.

* Van 't voorsz Dorp Bergen/ by Alckmaer ende Egmont gelegen/ wert vermelt/ in een handveste oft Gifbrief van Grave Arnout van Hollant (die An. 988. sterf) waer in onder andere staen dese Latijnsche woorden: In villa Bergam ab occidente Rheni posita, quatuor mansus, &c. Dat is: Int Dorp Bergen/ int Westen vanden Rhijn gelegen/ vier mergen/ &c. Hier upt blijckt/ dat den Rhijn niet eenen arm dwers door Rijnlandt/ tot Alckmaer/ Egmont ende Bergen toe/ in dien tijden mede inde Zee geloopen heeft/ also kenneljck is upt de oude Historyn-schrijvers/ dat de Denen ende Noortmans met haer schepen hier by somtijts aen landt gekomen zijn/ om rooverije te stichten/ gelijck als Heer Philips van Commene (die over 140. jaren geleeft heeft) schrijft in sijn Historie vanden Koningh Lodewijck de elfde van Vranckrijck: dat Eduard de vierde dier namen/ Koningh van Engelant/ upt sijn Koninghrijck voor sijn vyanden vluchtende/ met dry schepen ende 700. mannen naer Hollant toe/ upt vreese van d'Oosterlingen die met acht schepen op Zee waren/ ghenootsaeckt wordt/ wat leeger als Hollant naer West-vrieslant te zeylen/ ende dat hy aenquam by een klepn stede Alckmaer ghenoemt/ ende ancherde sijn dry schepen **so naer de Stadt allmen konde/ also doorr leegh water de schepen inde Haven niet wel komen konden.** Hier upt blijckt dat den Rhijn alsdoen aldaer mede inde Zee liep. Oock is den gront van Rijnlant seer slijckachtigh/ gelijck den Rhijn gheneenlijck dat opwerpt: ende is ontrent Egmont ende Bergen noch een overblijfsel van desen Rijns-arm: soo dat voorschijnlijck is/ dat den Rijn niet te Katwijck/ maer by Egmont ende Bergen inde Zee gheloopen heeft/ hoewel het by beyde de plaetsen wel han gheweest zijn/ alsoo selver is dat ontrent Katwijck het arcenael Brittenburgh gestaen heeft/ over lange Jaren in Zee verdronchen.

Sloten oft Heeren Huysen in Vroonlandt/ oft om de Stede van ALCMAER.

HEt Slot t' Egmönt op de houve, daermen noch af siet staen veele langhe dicke mueren/ plach te zijn het grootste in gantsch Hollandt/ daer de Heeren ende Graven haer meest onthielden aleer sy veele andere Herrlijckheden by Houwelijcken oste beerffenissen bekomen hadden. Dit Slot voorsz was voor het meerdeel ghebout by Heere Arent van Egmont ende van Ysselsteyn, inden Jare 1307. die het selfde mede met

met een wijde Graft heeft doen omcingelen/ende een Daert van Egmont op Alcmaer heeft doen legden/dan d'allereerste beginselen ende fondamenten van dit Slot zijn gelegt by Heer Beerwout van Egmont, die sterf Anno 1093. ende werde volmaeckt by Heer Dodo van Egmont, die Anno 1200. sterf. Dit selve slot by Graef Lodewijck van Loon aen brandt gesteken zijnde/ is by Heer Wouter van Egmont weder doen opbouwen/ de welcke sterf inden Jare 1208. Ian den eersten Grave van Egmont/ die int Jaer 1516. sterf/ heeft dit Slot op een nieus weder doen repareren/maer is door de leste oorlogen verdestrueert/ blijvende maer resiberende de mueren/half verfallen.

De goederen/ heerlijckheden ende Graefschap van Egmont/ zijn over veelvuldigh Jaren verkoft aen diverssche stucken/maer de hooge jurisdictie van 't Graefschap is by de H. M. Heeren Staten van Hollandt gekoft/ ende met het Landt vereenight/ soo dat het Graefschap van Egmont hier mede soo veele als te niet is gedaen/ overmits de groote schulden ende lasten daert mede beswaert was.

Het slot te Schaghen, is doen timmeren by Heere Willem, d'eerste Heere van Schagen/ natuerlijck Sone van Hertogh Aelbert van Beyeren, ontrent het jaer 1440. ende wert tot heden toe bewoont by sijn nachomelingen/Heeren van Schagen.

Het Huys te Coulster ontrent Heyloo, heeft van ouden tijden toegekomen de Edelen vander Coulster, eñ worde Anno 1517. bande Gelderschen verbrant: inden jare 1468. behuylichte Pieter van Ruynen schiltknape/ dit Huys met sijn toebehoorен/met sijnen wijve Iouffr. Maria vander Coulster, Iacobs outste dochter, eñ erfgename/ende het mede een dochter na Ioffr, Iozijne van Ruyven, die te man hadde Anno 1489. Anthonis van Nievelt, schiltknaep/ wiens dochter Ioffr. Anne van Nievelt, besat de goederen banden Coulster, met d'Ambacht-heerlijckheyt van Heylo/ ende hadde te man Ionch. Hubert van Vlier, ende noch Ionc. Ian van Vliet, Burgemeester te Haerlem/ wiens eenige dochter Ioffr. Henrica van Vliet (gewoonen by Ioffr. Marie van Duvenvoorde, van Warmont) beerfde de goederen van Coulster/ maer sterf aldaer int kinderbedde Anno 1604. getrout zijnde met Ioncker Ian van Doornick, van Amersfoort, sonder kinders.

Het Huys te Toornenburgh, dicht by Alcmaer gestaen hebbende/ worde Anno 1255. doen bouwen by Koningh Willem. Grave van Hollant/ tegen den inval der Westvriesen.

De Huysen van Nyenborgh ende Middelborgh/ daer mede eertijts gelegen hebbende/ werden doen stichten by Grave Florens den v. ontrent den Jare 1288.

De Heerlijckheydt van Arckel/ met de Steden van GORINCHUM, Heukelum, Leerdam (van outs Lingerdam, als eenen Dam op de Linge gelegen/genoemt) eñ Asperen.

HEt Lant daemen van Arckel noemt/is al door de instellinge banden eersten Grave van Hollant int Jaer 913. beseten geweest by particuliere Heeren/die meest alle Ian genoemt/ ende seer rijck ende vermaert zijn geweest: Maer de stede van GORINCHUM, heeft sijn begintselen eerst tzedert den Jare 1230. van Heer Ian van Arckel de 1x^e. gelijck de Chronijcke vermelt. Hy hede alhier funderen een seer stercken Burgh ofte Kasteel/ daer hy met sijn nakomelingen op woonde/ ter tijdt toe dat Hertoghe Willem van Beyeren dien hede ten groude toe afbreken/ na dat hy die stede ende 't lant gekoft hadde van Hertogh Reynout van Gelder, Anno 1412. door hondert ende 60. duysent Fransche Kroonen: den voorsz Hertoge Reynout hadde die eerst gekoft by Jaren te voren van Heer Ian de xv. Heer van Arckel/ ende van Ionch. Willem sijnen sone. Ende Hertoge Willem voorsz hede een ander Slot boulwen/dicht op de Merwe, so dat hy te water ende te lande uyt ende inde stadt/ gelijck hy wilde/ komen konde/ welck Slot seer schoon zijnde van blauwen steen/ gestaen heeft ontrent 170. Jaren/ tot na den Jare 1578. dat het door nieusgierige menschen afgebrocken worde/ ende plach te staen daermen nu het Colhuys siet staen/welck inden Jare 1598. gemaeckt worde.

Dese Stadt ende Heerlijckheyt van Arckel hebben in lijftocht beseten/Hertogh Ian van Beyeren, te voren Bisschop van Luyck Anno 1419. maer hy sterf Anno 1424. Daer nae sijn weduwe/ de Hertoginne Elizabeth van Lucenburgh.

Daer na int jaer 1447. besat Gorinchum ende 't lant van Arckel/ Heer Iacob van Abcoude, van Gaesbeek/ van Putten ende Stepen/ den welcken Anno 1459. sonder kinderen sterbende/ so quamt weder aen Hollandt. Ende Hertogh Philips van Bourgoendien, Grave van Hollandt/ verleende ende verlijde het Heer Ian van Lannoy, Stadthouder van Hollant/ sijn leven langh gedurende. Daer nae des Hertogen sone/ Grave Kaerle van Charloos, dit slot ende dese stede van sijnen Vader verkregen hebbende/ heeft hem daer op 't slot met sijnen wijve Vrou Isabelle van Bourbon onthouden Anno 1464. dewijle hy in sijns Vaders ongenade was: hy hede het Slot grooter maecken/ met twee groote ronde torens/ ende een groote sale van blauwen steen/ die hy van Namen ontbode/ so dat het werck op sommige plaetsen 36. voeten dick was/ maer Anno 1579. begonst af te breken/ende inde naer-volgende Jaren heel verruckt.

De voorsz Grave van Charloos/Heere van Arckel/ was gerefolveert/ so hy hier noch langer hadde gebleven/een steenen Brugge over de Maze oft Merwede te laten funderen/ van sijn Kasteel af tot over int Landt van Altena/ maer alsoo hy met sijnen Heer Vader vereenight worde/ ende daerom van daer vertrock/ is dit heerlijck voornemen niet te wege gebracht. De Parochy-kercke diemen nu aldaer siet/ met den Toorn/ is begonst te bouwen Anno 1398. tot een Begijnhof/ende worde Anno 1402. in een Parochie verandert.

Dese Stadt is seer wel gelegen/ neeringh-achtigh/ende een frontiere tegen den Gelderschen.

Hoe de selve met het Landt van Arckel aende Graefschap van Hollandt is gekomen/ werdt inde Chronijcke hier nae int breet verhaelt.

Onder 't Drossertschap van Arckel/ende de stede van Gorinchum/ behoorен de Dorpen/ Leegh eñ Hoogh Blockland/ Schelluynen/ Hoornaer/ Nieulant/ Spijck/ Hedichem/ Oosterwijck/ Middelkoop/ Leerbouck/ &c. Onder welcke Dorpen/ als mede over de stede van Gorinchum/ is tzedert dat het vereenight is met Hollant/ altijts een Hooft-officier gestelt geweest/ die Drossart van Gorchum genoemt wert/ ende aldaer sijn woninge heeft/ welck heerlijck ampt hebben bedient de naervolgende.

1416. Heer Arent van Leyenburgh, Ridder.
1424. Heer Otto van Vuyren.
1447. Wouter Pot, schiltknape van Antwerpen.
1454. Henrick Becker van 's Hertogen-bosch.
1456. Henrick van Seyenbergen.
1459. Dierck Poes.

Digitized by Google

1460. Iacob van Egmont.
1462. Symon Fredericxsz van Valckesteyn.
1478. Heer Faestre Hoiliet, upt Bourgoenjen/ huysgewoot 's Hertogen van Bourgoenje.
1484. Heer Ian van Baexem, Ridder/ was Drossart 24. Jaren/ tot het Jaer 1508.
1508. Ian van Swieten, schiltknape/ sterf An. 1510.
1510. Heer Ian vander Aa, Ridder/ Heer van Boschhoven/ sterf Anno 1539.
1539. Anthonis van Bruhesen, schiltknape van Breda.
1540. Philips Hinckaerd Edelman van Brussel.
1557. Ionch. Iasper Turck, Heere vã Aelst/ dese werde An. 1572. opt slot te Gorchum vande Geusen gevanghen/ ende sterf namaels op 't huys te Aelst inde Bommelerweert.

Ende werdt Drost by provisie eenen Maryn Brant, tot dat by d'Heere State 's Lants gestelt wert/
1572. Ionch. Rutger vander Boetselaer, Heere van Asperen/ die sijn officie overgaf An. 1574. aen
1574. Ionch. Adriaen Vijgh, upt Gelderlant.
1576. Ionch. Philips vander Aa, die sijn Ampt verliet doe hy Hoofmeester werdt van sijn Excell. Graef Maurits van Nassou.
1590. Ionch. Arend van Boschuysen, sterf An. 1605.
1605. Ionch. Roelof van Heukelum, natuerlijck sone 's Heeren van Heukelum/ sterf Anno 1616.
1617. Ionch. Iacob van Paffenrode, van Mechelen.

LEERDAM.

Het Stedeken ende Graefschap van LEERDAM, gelegen op de Linge, is een gedeelte/ ende was eertijts uytgegeven by Ian de vierde Heere van Arckel, aen Folpert sijnen Sone/ die wan Heer Folpert van Leerdam, Schoonvoocht ende Haestrecht/ dienen schrijft dat int jaer 1167. vanden Duyvel vande straet opghenamen ende wegh ghevoert werdt/ ende sijnen sone Heer Pelgrim mede doot 's Duyvels bedrijf/ inde Lecke versmoort zijnde/ quam Leerdam weder aen Arckel/ ende daer aen bleef tot dat Vrou Maria, Heeren Ians van Arckel, den lesten sijn dochter hylickte met Heere Ian van Egmont, ontrent den Jare 1410. ende sy sterbende Anno 1415. quam Leerdam op haren sone Heer Willem van Egmont, door gifte van sijnen outsten Broeder Heere Arent, die Hertoge van Gelder wierde/ ende naer sijn doot Anno 1483. quam Leerdam op sijnen tweeden sone Heer Frederick, de welcke Anno 1492. den eersten Grave van Bueren ende Leerdam ghemaeckt werde/ ende Anno 1500. sterbende/ wert den tweeden Grave Heer Florens sijnen sone/ den welcken achter liet Anno 1539. sterbende/ sijnen eenigen sone Heer Maximiliaen van Egmont, de tweede Grave van Buren ende Leerdam/ overleden Anno 1548. wiens erfdochter Vrou Anna van Egmont, Grafinne van Leerdam ende Bueren/ Anno 1558. out xxb. Jaren/ sterbende/ liet naer haren eenighen sone Philips, Prince van Oraengien, Grave van Nassou, Buren ende Leerdam, &c. den welcken Anno 1618. te Brussel overlijdende/ heeft Leerdam met sijn andere heerlijcke goederen gelegateert sijnen Broeder/ Graef MAURITZ van NASSOU, &c. nu Prince van Oraengien, Grave van Bueren ende Leerdam, &c.

Tot Leerdam is eertijts een out Slot geweest/ maer leyt over lange jaren in ruijnen.

Onder Leerdam behooren Schoonrevoocht/ Benschop ende Achop.

HEUKELUM.

HEt Stedeken Heukelum, is mede een uytgiste vanden lande van Arckel/ ende wert vermelt dat alhier een Slot gesticht wert ontrent den jare 1200. Daer na so wert Heer Otto van Arckel, Heeren Ians den tweede jongste sone de eerste Heere van Heukelum/ ontrent den Jare 1272. ende is in sijn ghesiacht gebleven/ tot dat Ionch. Otto van Arckel, Heere van Heukelum/ Anno 1567. sterbende/ maer een erfdochter naer en liet/ de welcke Anno 1595. ongehijlickt overleden zijnde/ soo quam de heerlijckheydt van Heukelum op haer Moeye Vrou Elizabeth van Arckel/ wedutwe vanden Heere van Castres, upt den ghesiachte van Thienen in Vlaenderen/ alwaer sy eenen sone by heeft Ionch. Thomas van Thienen, toekomende Heere van Heukelum/ ghelijck hier nae breeder geschreven sal werden.

Een Boogh-schreut-weeghs buyten Heukelum staet een out Slot/ daer tot noch toe de Heeren van Heukelum op gewoont hebben/ d'welck de gedaente heeft van een van d'alderoutste Sloten van Hollant.

ASPEREN.

De heerlijckheyt/ Stedeken ende Slot van Asperen, is mede een uytgiste ende gedeelte geweest vande oude Heerlijckheyt van Arckel/ ende behoorde toe Heer Guij van Asperen, die Anno 1345. vande Brieven by Staveren verslagen wert/ met Grave Willem den vierden/ ende was een jonger Broeder Heeren Jans den tweede/ Heeren van Heukelum/ sijn dochter Vrouwe van Asperen hadde te man Heer Robert van Arckel, Heere van Berch-ambacht/ die Anno 1347. inden oorloge van Lupck verslagen zijnde/ quam Heukelum op sijn eenighe dochter/ ghehout met Heer Dirck van Polanen, die wan daer by Heer Otto van Polanen, Heer van Asperen/ wiens dochter Alferade, Vrouwe van Polanen, troude Heer Ian van Langeraeck, ende wan Vrou Elburgh, die Asperen ten houwelick brachte aen haren Man/ Heer Rutger vander Boetselaer, upt den Lande van Cleve/ die Anno 1460. opt slot te Asperen doot geschoten wert/ ende wert tot noch toe in manlijcker Linie van sijn erfghenamen besseten/ zijnde de nu-lebende Heere van Asperen/ Ionch. Wessel vander Boetselaer, de seste mansoir vande voorsz Heer Rutger.

Te Spijck is mede een out slot/ 't welck d'Heer Greffier C. Aerssens, heeft doen repareren/ nae dat hy de heerlijckheyt gekost hadde van Ionch. Geerit van Renoy, Heere van Spijck, wiens groot-vader Mr. Geerit van Renoy, Rekken-meester inden Hage/ dit toe te komen plach.

De stede van Schiedam.

DEse Stadt heeft haren naem/ om dat alhier de waterbloet de SCHIE met een Sluyse overdamt wert/ welcke Schie met de Gouwe, het Dijckgraefschap van Schielant aende lant-zijde omringelen/ ende met de Maese een Eylandt maken. Men heeft van dese Stadt ouder handvesten als van Rotterdam/ hoewel dit/ overmits de gelegenthept op de Rivieren meer opgekomen is.

Hier onder contribueren Roon/ Pendrecht/ Vooztegael/ de Hoogeblier/ Alkrantswaert/ Pernis/ de Ry/ de Ketel/ Vlaerdingen een groot open Vleck/ Maetheneese/ &c.

Met

Digitized by Google

Met de naervolgende Sloten ende Heeren huysen/ als Mathenes/ 't welck een oudt vervallen slot is/ dicht byde mueren van Schiedam/ van allen tijden toebehoort hebbende die van 't Edel gheslacht van Mathenesse/ ende wert te Leen gehouden vanden huyse van Wena/ welck Wena te leen werdt ghehouden vanden Burghgrave van Leyden. Van 't voorsz huys Mathenes resteert noch eenen vierkanten Toorn/ wat hooghe verheven.

Het Huys te Riviere, mede seer out/ plach te staen op de Riviere de Maze/ maer tzedert dat het Landt daer is aengewassen/ ist meer als 1000. schreden daer van/ ende komt toe den Heere van Mathenesse/ eertijdts sijn voor-ouders ghegeven by een Grave van Hollant.

Het huys te Spierinckhouck, tusschen Schiedam ende Vlaerdingen/ een edel geslacht also genoemt/ toebehoort hebbende/ leydt in ruijne/ het goedt toebehoorende d'erfghenamen van wijlen den Thresaurier generael Mr. Vincent Cornelisz, Heer van Cabau, te Brussel overleden Anno 1550. ende is nu maer een houve.

Hodenpijl is eertijts een Slot geweest/ ende Ridders Hof-stede by Vlaerdingen/ ende was het Eygen-goet van die vanden Edelen geslachte van Hodenpijl, maer leyt nu in ruijne/ was over 60. Jaren gekocht geweest by Heer ende Mr. Aelbert van Loo, Commijs vande Finantijen te Brussel Anno 1573. ghesturven/ ende behoort nu toe sijnen outsten Sone.

Het huys te Spangen was eertijts doen timmeren by een Ridder van edelen geslachte van Spangen gekomen/ uyt een jongher sone der ouder Burgh-graven van Leyden/ maer werdt verdestrueert met meer ander sloten/ door 't quaet bedrijf van die van Delft Anno 1359. ende by die van desen gheslachte weder opghebout zijnde/ is Anno 1573. met den oorloge weder verdestrueert/ ende behoort het lant oft de goederen tzedert meer als 400. Jaren tot nu toe/ de Heeren van Spanghen, in Brabant woonende.

't Huys te Steenhuysen, heeft mede ontrent Vlaerdingen eertijts ghelegen/ ende was de woon-plaetse van een edel gheslacht/ genoemt Sreenhuysen, ghekomen uyt een jonger Broeder van Raephorst, dan is over lange Jaren versturven.

Het Landt van Voren/ ende Stede vanden BRIELE.

DEse Stadt schijnt haren name bekomen te hebben vande Heel ofte Maze, die alsoo vanden ouden Heydenschen Romeynschen Schrijver Plinius genoemt wert/ ende is soo veel te seggen als de Breehiel, ghelijck mede den selven Plinius vermeldt van 't Flye aende Zuyder-zee/ dat hy Flevum noemt/ meer als 1200. Jaren gheleden. Het Landt van Voorn is by diversche dijckagien uyt het zout water inghewonnen/ 't welcke blijckt dat vanden Briel nae Hellevoetse-sluys gaende/ men wel dry oft vier drooge Dijcken dweers over moet passeren/ behalven de Zee-dijcken. Dit Eylandt heeft een sware Locht/ maer nae den Duynen toe wast seer goedt Koorn: ende is dese plaetse van Victualie/ 't zy Visch oft Vleesch seer wel versien/ als eenighe Stadt in Hollandt.

Van dese Stadt vermelt den ouden Fransschen History-schrijver Froissard, inden Jare 1383. in sijn 150. Capittel van 't 3. Boeck.

Het Lant van VOORN heeft al tzedert het Jaer 1140. sijn besondere Heerē gehadt/ tot dat Vrou Machtilde van Voorn, Burchgravinne van Zeelant, weduwe wijlen Heeren Diercx van Valckenburgh, sterf Anno 1372. sonder kinders/ ende doe quam Voorn met den Briel aende Domeynen van Hollandt/ ghelijck breeder inde afkomste vande Heeren van Voorn sal geseyt werden.

Onder Voorn behoort Oost-voorn/ Nieuwen hoorn/ Ouden hoorn/ Hellevoete/ Rackaegne/ Swartewael/ Abbenbroeck/ Heenvliet ende Nieulant/ te samen groot x. M. viij. C. ende L. mergen.

Onder 't Bailliouschap van Voorn behooren mede de Dorpen over de Flackee ghelegen/ als Middelheers/ Dircxlant/ Melissant/ &c.

Het Ampt van Bailliou van Voorn, bevinde ick dat bedient hebben onder ander/ dese:

Symon Fredericxsz van Sweten. 1490.
Bouwen Willemsz van Drenckwaert, obijt 1496.
Willem Symonsz van Valckesteyn, Anno 1505. Knaepe.
Gillis van Valckesteyn Willemsz Knaepe. Anno 1509.
Ionckhr. Andries van Bronchorst Willemsz 1526.
Ionckhr. Casper vā Treslong, Heere Iansz Anno 1555.
Ionckhr. Claes van Valckesteyn Geeritsz sterf Anno 1601.
Ionchr. Ioos vande Werve, Ambachtsheer van Giessē, Oudekercke, indē Iare 1570. hy werdt inden water-slagh by Hoorn gevanghen: ende sterf gevanckelijck/ Anno 1574.
Ionch. Ian van Vliet Huybertsz, An. 1572. ende 1578.
Ionh. Dierck van Duvenvoorde, sterf anno 1593.
Ionc. Ian van Egmont van Kennenburgh, die sijn Officie overgaf sijnen Neve/ hy sterf Anno 1612.
Ionch. Otto van Sevender, Anno 1618. gheworden Heere van Kennenburgh.

De Stadt/ het Slot ende Heerlijckheydt van HEUSDEN.

Digitized by Google

HEUSDEN heeft al voor d'instellinge vanden eersten Grave van Hollandt besondere Heeren gehadt/ de welcke in mannelijcker linie de heerlijckheydt beseten hebben/ tot den jare 1334. doe sterf Ian de negende van dier namen/ den lesten Heere van Heusden/ die voor sijn doot Heusden verkochte aen Hertog Ian van Brabant den derden, dier namen/ door tusschen-spraken Heeren Ians van Kranendonck, ende Heer Ians van Elshout. hier tegens waren seer met alle haer macht den Grave van Saffenburgh, die 's Heeren van Heusden suster te wijve hadde/ ende Heer Ian van Heusden, Heere van Drongelen sijnen Oom/ met sijn vijf sonen/ so dat te dier oorsake de Heere van Dzonghelen vanden Hertoghe van Brabandt upt sijn heerlijckheydt verdreven werdt: dan den Grave van Saffenburgh/ seggende dat sijn wijf als suster vanden lesten Heere/ naerder was als haren Oom den Heer van Dzongelen/ is bijden Hertoge van Brabandt gereyst/ om te sien of hy tot sijn gerechtichepdt konde komen/ ende versocht dat hem Heusden gelaten soude worden/ mits 't selve vanden Hertoge te leen houdende/ ende hem daer voor hulde ende manschap doende: maer siende dat dit te vergheefs was/ seer qualijck te vreden zijnde/ is Saffenburgh haestelijcken naer den Grave van Hollandt ghereyst/ ende heeft sijn recht den Grave voor een somme van penningen verkocht: waer upt oorloge tusschen Brabant ende Hollant op-rees/ dan de Peys gemaeckt zijnde/ tot naerdeel vanden Grave van Saffenburgh/ heeft hy Brabandt met rooven ende vranden gequelt: dan is de sake ten lesten dus verdragen tusschen haer beyden/ dat Saffenburgh alle sijn recht op Heusden/ den Hertoghe van Brabandt soude overgheven/ ende soude jaerlijcx ontfangen erfelijck 300. goude Kroonen/ ende hier voren wert de stede van 's Hertogen-bosch voorze: den Hertoge van Brabant/ noch Saffenburgh niet achtende dat hy Grave van Saffenburg sijn recht te voozen aenden Grave van Hollant hadde verkoft. Ende also korts daer aen Oorloge op-rees tusschen Wencelijn Hertoge van Brabandt/ die Hertoghe Ians van Brabandt voorsz outste dochter te wijve hadde/ ende tusschen Lodewijck Grave van Vlaendzen/ om 't besit der heerlijckheydt ende stede van Mechelen/ naer dat sy den anderen veele schade aengedaen hadden/ hebben sy beyde haer verschil ende de sake verdragen aen Hertoghe Willem van Beyeren, Grave van Hollandt/ ontrent den Jare 1350. den welcken sijn vonnis tot voordeel vanden Hertoge van Brabandt uptghespzoken heeft/ met dese naervolghende korte woorden/ Mechelen dijn, Heusden mijn, willende segghen/ dat hem soo grooten recht quam op Heusden/ als den Hertoghe van Brabant op Mechelen/ eensdeels upt den koop ghedaen vande Actie 's Graven Saffenburgh/ als voorseydt is/ als mede om dat eertijts int jaer 1290. Grave Dierck van Kleve, (van welcke ende sijn Voor-ouders men Heusden te leen te houden plach) alle sijn opperrecht aenden Grave van Hollandt Florens den v. liberalijck overgegeven ende geschoncken hadde/ doe sy te samen aen Tafel saten/ zijnde den Grave van Cleve sijnen Neve van Hollandt komen besoecken/ ende dan die tijdt af soo hiel den Heere van Heusden sijn Heerlijckheydt te leen vanden Grave van Hollandt: maer onlancx daer na/ also onrust ende questien opgereesen waren tusschen den Heere van Heusden/ eñ die van 's Hertogenbosch/ ende hy den Grave van Hollant als sijn over-Heer/ eñ sy den Hertoge van Brabant als harẽ Heere tot hulpe beroepen hadden/ heeft den Hertoghe die eerst inde wapenen ende op de been was/ Heusden lichtelijck overvallen ende ingenomen/ ende soude Heer Ian van Heusden sijn heerlijckheyt weder krijgen/ so moest hy de selve eerst met sijn nakomelingen vanden Hertoge te Leen ontfangen/ eñ hier upt/ als mede upt den koop gedaen by den Hertoge/ vanden lesten Heere van Heusden als voorsz is/ pretendeerden den Hertoghe van Brabant groot recht op Heusden/ dan de sake namaels afgeloopen zijnde/ als hier voren is verhaelt/ is met de uytsprake Mechelen dijn, ende Heusden mijn, de Stadt/ Slot/ ende heerlijckheydt van Heusden/ voorts aen Hollant gekomen ende gebleven/ ende de palen vanden selven Lande met een goede Stede ende veel Dorpen verweet: eñ om mede te vreden te stellen de Heeren van Drongelen, heeft Hertoghe Willem van Beyeren voorsz beweeght dat den Heere van Drongelen hem alle sijn recht op Heusden overgaf/ ende hy soude weder erfelijck vanden Grave van Hollant te Leen ontfanghen ende genieten de heerlijckheden van Eethen ende Meeuwen. Ende zijn hier van tot Nivelle in Walsbrabant d'originele Brieven/ van date den x. May 1366. ghegheven te S. Geertruydenbergh/ waer by mede Hertogh Wenseley van Lurenburgh/ ende Ianne Hertoginne van Brabant sijn wijf/ voor haer ende haer erfgenamen overgeven ende quiteren/ aen Hertoghe Willem van Beyeren, Grave van Hollandt/ alle haer recht op 't Kasteel/ de Stadt ende Heerlijckheydt van Heusden/ behoudens het Klocke-geslagh binnen de Stadt ende heerlijckheyt voorsz.

Ick bevinde dat Heusden al bemuert was int Jaer 1232. Het Slot datmen daer noch siet/ met eenen seer dicken ronden Toorn/ is doen gebouwen by Hertogh Ian van Brabant, doen hy Heusden besat/ ontrent den Jare 1340. ende hier op heeft t'zedert altijts een Casteleyn gewoont.

Onder Heusden behoozen de Dorpen/ Herp/ Hedichuysen/ Vlymen/ Engelen/ Kuyrk/ Onsenoort/ Outheusden/ Elshout met Hulten/ Waerdhuijck/ Doveren/ Dzongelen/ Genderen/ Babylonpenbzouck/ Heusseen/ Aelburch/ Wijck/ Veen/ Eeten/ Meeuwen.

Het slot te Meeuwen heeft eertijts doen timmerẽ Heer Ian van Drongelen, na dat hy Eethen ende Meeuwen vanden Grave van Hollandt bekomen hadde/ als voorsz is/ ontrent den Jare 1360. komt nu toe met Eethen ende Babilonpenbzouck Ionckh. Philips van Leefdael, ende is in dit geslacht geweest geleden 100. jaren/ tzedert dat Heer Ian van Leefdael sijn over-groot-vader/ troude Vrou Cornelia van Ranst Philips dr. upt Brabandt/ daer moeder af was Iouff. Odilia van Drongelen, dochter van Robert van Drongelen, ende van Iouffr. Odilia, Heeren Dircx dochter, vander Merwede.

Het huys te Hesbeen met de Heerlijckheyt/ behoordt toe Ior. Lubbert Turck, die een dochter vanden Heere van Lockhorst ende Outteplinghen ten wijve heeft ghehadt/ ende is hem aengekomen van sijnen Vader Ior. Willem Turck, wiens Vaders Moeder Iouffr. Margriet van Egmont, een wettige suster was vanden eersten Grave van Egmont.

Het Slot ende heerlijckheyt van Hemert, tegens over Heusden/ behoort toe Ionch. Frederick Turck, sone van Ionch. Lubbert Turck, die inden Jare 1586. tot Utrecht gedoot wert/ ende een Ooms sone was vanden Heere van Heesbeen voorsz/ &c.

De Stede/ Slot ende Heerlijckheyt van Woerden.

VOlghens alle de Chronijcken van Hollandt/ 't sy int Latijn oft Nederduytsch beschreven/ soo is daer nu de Stadt Woerden leydt/ eenen Burgh ofte slot doen timmeren/ voor den Bisschop van Utrecht 1169. tegen den inval der Hollanders/ ende is daer by verloop des tijts eenigh getal van huysen aengetimmert/ (ghelijck het beginsel van alle steden kleen is) die daer nae eerst met wallen/ daer nae met mueren omringhelt zijnde/ is soo een stede ghewoorden/ hebbende den Bisschop daer een Casteleyn opgestelt/ die Heere van Woer-

den/

Digitized by Google

den daer na wert genoemt. Ende alſo Heer Herman van Woerden (die inden jare 1288. het ſlot/ heerlijckheyt ende ſtede van Woerden te leen ontfingh van Grave Florens van Hollant den v.) mede geconſpireert hadde teghen den voorſz Grave/ ter cauſe van ſijnen ſchoon-ſone heer Geerit van Velſen, ſoo is deſen heer Herman mede upt den lande verdreven/ ende ſijn voorſz heerlijckheyt den Graeffelijckheyt van Hollant gheincorporeert inden Jare 1296. Ende is tzedert dien tijt altijts eenen Caſteleyn opt ſlot te Woerden gheſtelt/ ghelijck in den jare 1527. was den Grave van Egmont, Aelbert van Egmont, van Mereſteyn An. 1533. heer Geerit van Reneſſe An. 1566. Ionch. Gijſbert van Duvenvoorde, heere van Opdam, tot Woerden overleden/ int jaer 1580. ende nu heer Iacob vanden Eynde, Ridder/ noch levende/ hebbende tijtel van Gouverneur van Woerden.

Woerden is mede verpant geweeſt by den Koninghh van Spaengien/ aen hertoge Eryck van Bruynſwijck voor ſijn gedaen dienſten/ den welcken ghedient hebbende den Koninghh van Spaengien inden Oorloge jegens den Franſoyſen An. 1557. tegen den Geuſen in Hollant An. 1572. ende in Portugael An. 1581. is daer na tot Pabyen in Italien overleden ſonder kinderen An. 1584. hebbende mede beſeté het Slot ende heerlijckheyt van Lieſvelt. Hy hadde te wijve gehadt/ eerſt Sidonia, ſuſter van Mauritz ende Auguſtus, Hertogen ende Keurvorſten van Saxen/ de welcke An. 1574. geſtorven zijnde/ trouwde hy An. 1576. Dorothea, 's Hertogen dochter van Lottrzingen/ de welcke An. 1605. ſterf/ dan hy hadde by ſijn Boel gheroemt Ioff. Catharyne van Weldam, Willem van Bruynſwijck, Jongman overleden te Pabyen/ ende Iouffr. Catharine die te man hadde Don Ioan d'Auria, hande vermaerſte vande ſtadt Genua. Deſe voorſz hertoghe Eryck van Bruynſwijc hadde ſijn huyſinge inden Hage op de Kneuterdijck/ eertijts toegheſtaen hebbende die van Alckemaede ende van der Coulſter/ ende daer nu in woont den Advocaet Mr. Erick Dimmer.

Onder Woerden behoorden Bodegraven/ Waerden/ Jndijck ende te Teſtoop.

De Stede/ Slot ende heerlijckeyt van SCHOONHOVEN.

HEt Slot ofte huyſe van SCHOONHOVEN wert vermelt An. 1303. geduerende d'oorloghen tuſſchen die van Hollant ende Vlaenderen/ ende was doe noch geen bemuerde ſtede/ maer alleen een Vlecke met een Slot/ hebbende ſijnen naem van dat aldaer van ouden tijden veel Schoone Boomgaerden meeſt van Appelboomen gheplant zijn geweeſt/ alſoomen Boomgaerden mede hoven noemt. Daer na heer Ian van Henegouwen, broeder vanden goeden Grave Willem van Hollandt, hebbende mede deſe plaetſe bekomen/ by partagie met der Goude ende ter Tholen in Zeelandt/ heeft het oude ſlot van Schoonhoven doen van nieus weder vertimmeren/ ende deſe plaetſe met mueren ende poorten omcingelen/ eñ is alſo voor den ondergang vande Nieuwpoort daer jegens over een ſcaep ſtedeken ghebouwden/ omtrent den Jare 1320. ende vermaert voor den Balm-bangh die inde Leck alhier omtrent geſchiet.

Deſe plaetſe is weder aende Domeynen van Hollant ghekomen An. 1397. ghelijck hier voren onder der Goude is geſeydt/ ende hebben de Graven hier altijt eenen Caſteleyn geſtelt/ ghelijck int Jaer 1425. was Willem vander Kouſter, ſchilt-knape/ die opt ſlot belegert wiert. Noch heer Geerit van Poelgeeſt, Anno 1458 alhier geſtorven. Heer Lodewijck van Treſlong, ridder. An. 1460. ende heer Lodewijc van Praet, van Moerkercke/ An. 1527/ etc.

Hier onder behoorden Cabau/ Sevender/ toebehoorende die van Zuylen t'Utrecht/ Polsbroeck/ Berghambacht/ Ammerſtol/ Stolwijck/ Bourepas/ Berkou/ Vliſt/ Jaersvelt/ Crimpen/ Lecterkercke ende Ouwerkercke.

De heerlijckheyt van Altena/ ende Stede van WOURCUM.

DEſeer oude heerlijckheyt van ALTENA plagh van ouden tijden Leen te zijn vanden Grave van Kleve/ tot dat int Jaer 1332. Grave Willem de goede de oberichevdt van deſe plaetſe koſt van Grave Dirck van Kleve/ dan de heerlijckheyt ende het goet oft inkomen heeft al 't zedert den Jare 1155. toebehoort de heeren van Hoorn, (namaels Graven gemaeckt) ſo dat te dier oorſake de heeren oft Graven van Hoorn/ Leenmannen waren/ ende altijdt gheweeſt zijn vande Graven van Hollandt/ 'tzedert dat heer Willem van Hoorn trouwde d'erfdochter vande heere van Altenae/ een van ſijn na-komelinghen/ als heer Willem van Hoorn/ van Altena ende Gaesbeeck trouwde ontrent het Jaer 1310. Vrouwe Oda, erfdochter van heer Claes van Putten ende Strpē in Hollant/ ende wan daer by drp Dochters/ als 1. Joanna van Hoorn/ Vrouwe van Putten ende van Strpen/ van haers Moeders wegen/ ende vrouwe van Gaesbeeck van haers baders weghen/ ende hadde te man heere Jacob van Abcoude ende Wijck/ 2. d'ander dochter hadde te man heer Ian van Heukelum/ ende 3. de derde vrou Oda, hadde heer Ian van Polanen ende vander Lecke/ eñ hadden alle drp kinderen/ de voorſz heer Willem van Hoorn/ hadde ſijn tweede wijf 's Graven dochter van Kleve/ eñ hadde daer by 2. ſonen/ als heer Geeraerd van Hoorn ende van Altena/ die noch ongehout zijnde/ int jaer 1345. in den Slagh te Staverē vande Vriesen verſlagen worde/ ende heer Willem van Hoorn ende Altena/ die te wijve hadde Vrou Lijſbeth heeren Ianſdochter van Arckel, eñ van Willem heere van Hoorn eñ Altena/ wiens ſoons Sone heer Iacob, wert gemaeckt An. 1450. den eerſten Grave van Hoorn/ ende leefde noch An. 1494. hadde getrout des graven dochter van Meurs/ ende van Iacob de tweede Grave van Hoorn/ ende xbij. Heere van Altena/ die te wijve hadde Vrou Ienne, dochter van heer Lodewijck van Gruythuyſſen/ ende Stadthouder oft Gouverneur van Hollandt. Den voorſz eerſten Grave Iacob, wert namaels Monick/ Minderbroeder/ gelijck mede worde ſijnen jongſten ſone/ heer Ian van Hoorn/ Biſſchop van Luddick Anno 1484. ſoo dat/ als deſen ſijn eerſte Meſſe ſangh/ zijnde noch Biſſchop/ ſo ſang ſijnen Vader/ zijnde Minderbroeder en Draken het Evangelp/ inde jare 1486. en ſterf int jaer 1505. Den voorſz Iacob de ij. grave van Hoorn/ wan twee Sonen/ als Iacob de derde Grave van Hoorn/ ende heere van Altena/ den welcken An. 1536. volgende den Keyſer Kaerle de v. int legher voor Maſſeillen in Provence/ ſonder kinderen ſterf/ hoe wel hy drp Vrouwen gehadt hadde/ als Vrou Margriete van Kroy, ſuſter van den Prince van Chimay. 2. N. ſuſter van Henrick d'eerſte Hertoge van Wirtenbergh/ ende 3. Vrou Anna, ſuſter van Maximiliaen van Bourgoengen/ Marcgrave vander Veer ſtadhouder vā Hollant/ hem ſuccederende ſijnen broeder Ian de vierde Grave van Hoorn ende heere van Altena/ die mede

Digitized by Google

sterf sonder kinderen/hoe wel hp te wijve gehadt hadde Vrou Anna van Egmont, Suster van Maximiliaen Grave van Bueren ende Leerdam/dewelcke noch weduwe leefde int jaer 1567. ende 't graefschap van Hoorn ende heerlijckheyt van Altena beerfde heer Philips van Montmorency, heere van Nevele: wiens ouders waren heer Joseph van Montmorency, ende Vrou Anna van Egmont voorsz sijn Grootvader ende Grootmoeder waren Philips van Montmorency, heere van Nevele/eñ vrou Maria van Hoorn, erfdochter van heer Frederick van Hoorn, heer van Montigny, die een jonger Broeder was van Iacob de tweede grave van Hoorn eñ van heer Ian Bisschop van Lupch/ende Minderbroeder voorsz. De voorsz heer Philips van Montmorency, grave van Hoorn ende heer van Altena/sterbende eené deerlijcken doot te Brussel/ An. 1568. sonder kinders/ maeckte hp testament Hoorn ende Altena sijn weduwe/ Vrou Walburgh van Nyenarent, die alsoo Vrou van Altena wert/ende in't besit quam mits de peys-makingh te Gent An. 1576. sijnde te vooren Hoorn ende Altena geconfisqueert tzedert den Jare 1567. sp sterf int Jaer 1600. hebbende te vooren Altena met Wourcum verkocht aende E. M. Heeren Staten van Hollandt voor 90. duysent guldens: ende so is de heerlijckheydt van Altena aende Domeynen van Hollandt gekomen/daer het een Leen van plachte te sijn.

Tot Altena, daer 't gantsche lant sijnen naem af heeft/ siet men noch eenen ouden toorn/ sijnde hier eertijts een out Slot geweest/gelegen op eenen heuvel/welck An. 1395. swaerlijck belegert wert van Hertoghe Aelbert van Beyeren, doe de Ballings die Iouffr. Alijt van Poelgeest doot ghesiagen hadden/daer op vertrocken waren.

Angaende het Stedeken WOURCHUM, is eerst ontrent het Jaer 1460. met wallen ende poorte omringelt.

Onder Altena ende Wourcum behoorden/het Slot Loubesteyn/gelegē opden punct van den hp-eenloop vande Mase ende Wale/Aimkercke/Gijssel/Rijswijck/Neerepl/Cpepl/Wetwijck/ Waerthuysen/ Emmichoven/Sleeswijck/den Hil/ etc.

Het Slot ende heerlijckheyt van Putten/ende de Stede van GEERVLIET.

Dits een vande outste ende treffelijckste heerlijckheden van Hollandt/ hebbende al over ses hondert Jaren besondere heeren ghehadt: als is gheweest heer Geerit van Putten, Ridder/ onder wiens beleyt den Grave van Hollant de stede van Dordrecht weder wan int jaer 1049. noch heer Claes van Putte, Ridder/vermelt int jaer 1229. van wiens nakomelingen is geweest heer Claes van Putten, die int jaer 1304. met hulpe van die van Dordrecht, de Brabanders upt Zuyt-Hollant met gheweit verjaeghde/ hp hadde te wijve Vrou Alix van Strpen/outste dochter van heer Willem van Strpē/haer suster Iouffr. Elizabeth, van Strpē/ hadde te man Geerit van Egmont, die Anno 1300. voor sijnen Vader heer Willem sterf. Dese heer Claes van Putten ende sijnen wijve stichten ende doteerden in de kercke van Geerbliet een Collegie van een Deken ende 10. Canonicken An. 1307. alwaermen noch sijn sepulture siet int Choor/ende een verheven tombe/ sijnde het Graf-schrift qualijck leesbaer: hp hadde by sijnen wijve een sone ende drp dochters/als heer Claes van Putten eñ Strpen/die sonder kinders sterf/vrou Beatrix van Putten ende Strpen/die An. 1315. te man hadde heer Hugo van Sottegem/Burghgrave van Gent/eñ daer na An. 1328. heer Guido van Vlaendrē/Ridder/maer sterbende sonder kinderen/wert drou van Putten ende Strpen/ haer suster vrou Alijt, die te man hadde heer Boudewijn van Praet upt Vlaenderen (ghelijck de twee voorsz mede waren) maer sterf mede sonder kinders/ ende de goederen quamen op haer susters Vrou Oda kinderen/die te man hadde gehat heer Willē van Hoorn ende van Altena/die An. 1343. sterf/vande welcke hier voren onder de heerlijckheyt van Altena breeder is geschreven. Hoe dat dese twee oude heerlijckheden An. 1459. aende Domeynen van Hollant ghekomen zijn/ sal hier na onder de heeren van Abconde gesept worden.

Het stedeken Geervliet, met het schoon Dorp Heenbliet. Item Bierbliet/ datmen nu Biert noemt/ende Bleyncbliet/nu 't Zuytlant geheeten/om dattet int zuyden van Putten leyt/ hebben alle haren naem om datse op den waterbloet gelegen zijn/ de Vliet van ouden tijden ghenaemt (daer na Bernis) aleer eenigh van dese plaetsen gefondeert was.

Het ontfanghen vanden Tol tot Geerbliet is seer out/ende is al over 350. jaren by eenen Keyser van Roomet den heeren van Putten ghegeven: maer by een handvest van Graef Florens de v. gegeven inden Haghe/ An. 1282. wert geordonneert dat die van Dordrecht hy sullen zijn van desen Tol/ als mede van alle d'ander Tollen heel Hollandt deur/ als tot Ammers/in Moerdrecht op d'Yssel ende te Strpen-monde/ welcken Tol d'oude heeren van Strpen plegen te ontfangen. Den voorsz. Tol van Geerbliet/ is so veel als vergaen/ 't sebrugghe daer over gelept/om naer Heenbliet te gaen/welcke water maer 80. jaren gheleden wel so breet was als de Merwede tusschen Dordrecht ende Papendrecht.

Onder Putten behoorden (behalven het Stedeken Geerbliet/ welcker meuren van outheydt vergaen zijn) 't Zuytlant/Spijckenis/Heerckeling/Symonshaven/Biert/den Rozendijck (bedijckt An. ontrent 1430.) ende Piershille (dat An. 1524. aen 't lant by dijckagie is gevaeht/voor heer Frederic van Renesse, heer van Westmal.) Noch behoorden onder 't Bailliouschap van Putten/ Voortegael over de Mase/ de Stadt/ bedijckt int Jaer 1526. by heer Andries van Bronckhorst. den Bommel bedijckt int jaer voorsz. Te Geerbliet staet noch een seer out Slot/by een heer van Putten ende Strpen doen timmeren/ alwaer den Bailliou ende Rentmeester van desen Lande ordinaris residentie hout: welcken staet onder andere bedient hebben/ dese:

Geerit Willemsz vander Burgh, Anno 1422.
Daniel van Kralingen, Anno 1430. Knape.
Floris van Boschuysen Willemsz. Knape An. 1461.
Heer Geerit van Abbenbrouck, Ridder. 1494.
Giellis van Valckensteyn Willemsz. Knape 1500.
Willem van Bronckhorst Gysbrechtsz. Knape 1508.
Mr. Cornelis van Drenckwaert Bouwensz. 1526.
Mr. Kaerle van Drenckwaert sp broeder/ overleden Anno 1541.
Adam vander Duyn, heere vander Sprange, Knape. An. 1543.
Bouwen van Drenckwaert Willemsz. Rentmeester generael vā Zuytholland/ was Bailliou An. 1555. ende sterf An. 1578.
Willem van Drenckwaert Bouwensz. voorsz sone/ eñ heer van Gijssenburgh/ wert Bailliou voor overgheven sijns Vaders/ maer vertrock in den Jare 1572. upt den Lande. Ende sterf Anno. 1592.

N. Gen-

Digitized by Google

N. Gennits, Anno. 1573.
Ionch. Geerit van Roon, Pieterſz.
Ionch. Pieter van Roon, by reſignatie ſijns baders/ ende ſterf Anno 1599.
Ionch. Reynier van Oldenbarnevelt (broeder heeren Iohants van Oldenbarnevelts, ridders) hy ſterf An. 1601. ende hem ſuccedeerde
Ionch. Kaerle van Mateneſſe, An. 1601. nu levende.

De ſtede/ ſlot ende heerliſekheyt van Yſſelſteyn.

DAt ſijnen naem heeft bekomen/als gebout zijnde opden waterbloet d'Yſſel genoemt/ die inde Merwede loopt/was eertijts maer een Slot/ daer d'oude particuliere heeren van Yſſelſteyn op woonden/ al booz den Jare 1250. Daer is van ouden tijden twiſt gebleven tuſſchen die van Hollant ende Utrecht/ of deſe heerlijckheyt onder d'een of d'ander behoozt/ blijvende die van Hollant int beſit tot heden toe. Deſe plaetſe is maer omtrent den jare 1390. met mueren ende poozten geſterckt/ booz Heer Arent van Egmont ende van Yſſelſteyn, die hier mede An. 1394. een Reguliers Klooſter bede ſonderen ende doteren. Deſe Heerlijckheyt beſpreckt omtrent het jaer 1250. heer Gyſbert van Aemſtel, getrout hebbende Vrou Bertrand, erfdochter van den leſten heere van Yſſelſteyn: hy ſterf balling ter cauſe vande conſpiratie van heer Geerit van Velſen jegẽs Grave Florens, An. 1296. ende liet achter Heer Arent van Yſſelſteyn, die ſijn moeders goet behiel/ zijnde ſijns Baders goet geconfiſqueert: deſe was hader van heer Gyſbert van Yſſelſteyn, (ende van heer Otto van Boverwaerde) welcken heer Gyſbert te wijve hadde vrou Maria van Avennes, baſtaert-dochter heerẽ Guydo, biſſchop van Utrecht/eñ wan daer by 2. kinders Arent heere van Yſſelſteyn, die jongman ſterf/eñ vrou Guida van Yſſelſteyn, dat ſy ten houwelijc brachte aen heer Ian van Egmont, ſy ſterf An. 1340. naerlatende heer Arent van Egmont ende Yſſelſteyn/'t zedert is dit goet altijt aende huyſe van Egmont gebleven/tot dat d'erfdochter heeren Maximiliaens van Egmont/grave van Bueren eñ Leerdam/ heere van Yſſelſteyn eñ Jaersbelt/trouwde den Prince van Oraengien, Grave Willem van Naſſou, &c. gelijck hier naer onder de Heeren van Egmont geſept ſal werden/ende behoozt nu Graef Mauritz van Naſſou, Prince van Oraengien, &c.

Opt Slot van Yſſelſteyn woont ordinaris den Droſſard vanden lande booz ſy twelck nu is Ionch. Willem Pynſſen, geſuccedeert in plaetſe ſijns baders Ionch. Geerit Pynſſen An. 1607. out 70. jaren/alhier overleden.

De Stede van Oudewater.

DIt Stedeken wert eerſt vermelt inde Chronijcke van Hollandt/ int Jaer 1349. alſt van den Biſſchop Heer Ian van Arckel belegert zijnde/ingewonnen ende aen brant geſteken wert/ dan weder vertimmert zijnde/was booz den troubel des Jaers 1573. bewoont van ſtilſwijgende rijcke volcxken/met Hantiernerinche op haer eygen Landen gewaſſen/ ſich generende: hadde mede goede baſte Mueren/ dan in't Jaer 1575. van des Koningſs van Spaengiens leger (onder 't beleyt van heer Lancelot, Grave van Berlaymont/ende heer van Hierges) gewonnen zijnde ſtormenderhant/wert aen brant gheſteken/ende de Burgers wreedelijck gehandelt/ende is 't zedert weder met nieuwe huyſen verbetert.

Ick bevinde dat int jaer 1527. Ionch. Ian van Vliet genoemt/wert Caſtelein van Oudwater/ eñ An. 1555. Ionch. Pieter van Cats, ſo dat hier upt ſoude blijcken/dat alhier eertijts oock een Slot heeft gheſtaen/ dat nu niet meer in weſen en is.

Niet verre van Oudewater heeft eertijdts gheſtaen het oude Slot van Vliet, neffens d'Yſſel/dat met 't lant daer aen gelegen/plagh toe te behoozen de Edelen van Vliet, gekomen over 300. jaren van een jonghen broeder der Heeren van Woerden, als hier naer breeder geſept ſal worden. Dit Slot is booz de Oozloge verwoeſt/ende ſtemmen noch ſtaen eenen half verballen Toozn.

De Stede ende Slot van ſint Geertruydenbergh in Zupt-Hollandt.

DEſe plaetſe is van outheyt ſoo bermaert als eenighe in Hollandt/ want heeft ſijnen naem bekomen van de heylige Maget S. GEERTRUYT, (overleden Anno hjc. lxiij.) dewelcke een Dochter was van heer Pepijn van Landen, opperſte Hooſmeeſter vanden Koningh van Vranckrijck (daer onder 't Lant datmen nu Hollandt noemt/ende doen onder Vrieſlant begrepen was/mede behoozden ende een ghedeelte van was 't Landt rontſom den BERGH was haer patrimony goet/ende daer ſy eertijts verkeert heeft/ als hier van blijckt by een handveſt van Vrouwe Hilſewijd, grafinne van Stryen/by Dordrecht, ghegeven inde Abdye van Thoorn by Weert inde Kempen An. ix^c. xcij. den j. Junij/ alwaer in ſtaen de naervolghende Latijnſche woozden: Attuli ad dictam Eccleſiam allodium meum, quod in terra mea de Stryen glorioſus Rex Zuendebolchus olim perdonaverat: imprimis ipſam Eccleſiã de Stryẽ, quæ eſt conſecrata in honorem Mariæ Virginis, *Montem littoris ubi beatiſſima Gertrudis corporaliter converſata eſt*, & cellã habet a beato Amando conſecratam: Villam Gillezelã, villã Baerle cum altari in honorem Sancti confeſſoris Ræmigij a me conſtructo, caſtellum Sprundelheym, cum omni integritate ſicut ſitum eſt ſuper fluvium Merbatta. Dat is: Ick hebbe gebracht tot de booz ſz kercke alle mijn allodiael goet/dat in mijn lant van Stryẽ my eertijts gegeven hadde den hoogberheven Koning Zuendebolt, booz eerſt/d'eygen kercke van Stryen/ die gewijt is ter eeren van de Maget Maria, **den Berg/ vanden ouder daer de hepligſte Geertrupd lichamelijc verkeert heeft**/ende een Cappelleken heeft/ gewijt vanden hepligen Amandus, de houde oft Dorp Gillezeel/het Dorp Baerle/ met den Altaer by my gheſondeert ter eeren vanden hepligher Confeſſeur Remij, het Slot Sprundelheym int geheel/gelijck het gelegen is op de Rivier Merbatte/ &c.

Den Koning Zuendebolchus hier boven bermelt/was Koning van Auſtraſien/daer Hollant een ghedeelte van was/naer dat het Koninghrijck van Vranckrijck onder de nakomelingen van Keyſer Kaerl de Groote, verdeelt wert in veel Koninghrijcken: hy leefde An. 900. ende wert doen om ſy tyrannije verdreven/ ende in eenen

Digitized by Google

eenen velt-slagh by de Maze doot-geslagen in Oogstmaent/ende sijn Broeder Lodewijck int Rijck gestelt/gelijck den ouden Historyn-schrijver Regino dit verhaelt/den welcken doe ter tijt leefde.

Voorts volgende de Chronijcke van Hollant/ so werdt tot S. Geertruydenbergh een slot getimmert Anno 1321. Daer is al over 250. jaren twist geweest tusschē de Hertogen van Brabant/ eñ de Graven van Hollant/ om de Hooghe Overigheydt van dese plaetse/ maer die van Hollant zijn int besit ghebleven: ende eertijdts soo plegen de Brabanders haren Heere huldende/ hen by eede te verbinden/ dese Stede weder te bekomen: ende de Hollanders daer tegens haren Grave/ die te beschudden.

De Heerlijckheyt ende inkomen behoort den Huyse van Nassouwen, ende is een sterckе frontier-plaetse tegen die van Brabant. Hier onder behooren/ Drummelen/de Meede ende Standhasen/ maer voor den troubel contribueerden mede het lant van S. Geertruydenbergh inde beden met die van Dordrecht ende Zuyt-Hollandt/ als daer in gelegen zijnde.

In eenen handvest vandē Keyser Otto de derde, die sterf Anno 1002. wert vermelt int Latijn: In pago Schaldis villa Bergis cum tribus insulis Sprange, Waterange, Steeninge cum ecclesia & teolonio. In pago Stria in patrimonio ipsius electæ virginis, Mons cum appendicijs, Tremella (nu Drummelen) Sturnahem & omni piscatura ad Mosam, &c.

De Heerlijckheydt van Stryen ende Sevenberghen.

DE outheydt van Stryen blijckt uyt het ghene hier voren is verhaelt/ heeft al over 600. Jaren besondere Heeren ghehadt/ tot dat Heer Willem van Stryen, levende Anno 1252. ende 1280. maer twee Dochters naer liet/ vande welcke de jonghste Iouffr. Elizabeth van Stryen, te man hadde Geerit van Egmont Heeren Willemsz ende d'outste Vrou Alijd van Stryen, brachte dese heerlijckheyt ten houwelijck haren man Heer Claes van Putten, ende daer na sijn dese twee heerlijckheden gekomen inden huyse van Abcoude int sticht van Utrecht/ gelijck hier voren onder Putte is gesept/ ende namaels breeder gesept sal worden/ hoe die aen Hollant gekomen zijn/ Anno 1459. Ick bevinde dat vande Dochteren van eenige Heeren van Stryen geleeft hebben/ Vrou N. van Stryen, die An. 1215. te man hadde Heer Philips van Duvenvoorde. Item/ Vrou Alewijnken, Heer Geerits dr. nan Stryen, vermelt met haer man Heer Raes van Gaveren, Heer van Breda/ Liedekercke/ Rosendael ende Oosterhout/ Anno 1290. Ontrent den selden jare was Vrou N. Heere Jacobs dr. van Stryen, die te Man hadde Heer Elias van Dorp, by Delft/ noch Vrou Badeloge van Stryen, die te Man hadde Heer Boudewijn vā Kemmerswael uyt Zeelant An. 1310. Noch Vrou Ioanna v ā Stryen, Huysvrouwe Heerē Godevaerts Grave van Vyanden/ Heere van Grimbergen/ overleden An. 1312. noch wert vermelt Heer Ian vā Stryen, Rentmeester van Zuythollant/ An. 1325. eñ Vrou Maria van Stryen, die te Man hadde Heer Franck vā Borssele, An. 1370. eñ was de grootmoeder vā Heer Franck van Borsselē, namaels Grave vā Oostervāt.

Het Bailliousschap van Stryen is een bysonder jurisdictie/ onder 't Bailliousschap van Zuyt-Hollandt niet begrepen/ hoewel die van Dordrecht nae dat Stryen aende Domeynen van Hollandt was ghekomen/ de selve onder haer gebiet ende contributie poochten te brenghen/ maer hebben haer Proces verloren/ soo dat Stryen tzedert die tijdt altijdt een specialen Bailliou heeft ghehadt/ gelijck in onsen tijden zijn geweest Iacob Wenslen, Mr. Adriaensz, ende voor hem Jonch. Jan van Almmonde, overleden Anno 1595. ende alsnu H. Hugo Muys van Holy, Ridder/ ende Schouth van Dordrecht.

Onder de Heerlijckheyt Stryen/ behooren specalijck/ Cielisshouck/ Sint Anthonis polder/ de Westmaes/ Sgravendeel. Stryen is mede een Waterbloet geweest/ 't welck Brabandt ende Hollandt te scheyden plach/ hier van werde genoemt Strypene-monde/ daer de Heeren van Stryen haren Tol pleghen t'ontfanghen/ voor de groote waterbloet des Jaers 1421. Ick bevind mede/ dat Breda ende Stryen eertijdts een Heerlijckheyt is geweest.

SEVENBERGHEN.

AEngaende de Heerlijckheyt van SEVENBERGEN, die was voor 't Jaer 1290. begrepen onder de voorsz Heerlijckheyt van Stryen/ maer Heer Willem van Stryen, hebbende dit quartier ten leene upgheghcven aen sijns overleden soons (Hugo ghenoemt) sons/ oock ghenoemt Willem, int voorsz Jaer is dit een besondere Heerlijckheydt gevvorden: ende heeft sijnen naem van dat hier eertijdts seven Waterbloeden ofte Creken waren/ door alle welcke men tot een Haven komen konde/ waer in haer de Schepen berghen konden/ niet dat alhier opt Berghen oft Dalen geweest zijn/ also Geertruydenbergh/ Steenberghen/ Berghen op Zoom/ alle eerst haer beginsel hebben/ naer dat de Landen rontsom ghelegen/ bedijckt zijn geweest/ ende dat daer nae dese plaetsen begrepen zijnde ende betimmert/ tot berghnissen van Schepen ghedient hebben. Sevenberghen plach een bewalt stedeken te zijn/ inden Jare 1426. doe 't selve belegert wert xiij. dagen langh door Hertoghe Philips van Bourgoengie, om dat Heer Geerit van Sevenbergen de partije hielt van sijn wettige Lantsvrouwe Iacoba, jeghens de onwettighe inbasie banden voorsz Hertoghe: maer Sevenbergen overgegeven zijnde/ ist ommantelt/ ende een open Bleck tot noch toe gebleven. Hoe dese heerlijckheydt aenden huyse van Bergen/ ende daer na aen 't geslacht van Ligne in Henegouwen is gekomen/ sal hier naer onder de Heeren van Sevenberghen gesept worden. Voor de groote inundatie van 't Jaer 1421. plaghmen op den Zeedijck te rijden van Stryen af tot in Sevenberghen/ sonder water te passeren/ alwaermen nu tusschen beyden/ soo breeden ende diepen water overvaren moet.

De Stede ende Heerlijckheyt van Vyanen/ende het Slot aldaer/ ghenaemt Batesteyn.

HEt eerste begrip van Vyanen is ghebweest ontrent den Jare 1213. doen Heere Zweder, jonger Broeder Heeren Ians de iij. van Culenburgh/ alhier op sijn vaderlijck erf/ dat hy jegens sijn voorsz broeder ghedeelt hadde/ een Slot dede bouwen. Hier moetmen weten ende noteren/ dat in dien tijden/ ende wel 100. jaren te voren/ ende 200. jaren daer na/ meest alle platte Landen in Hollant/ in eygendomme de Edelbom toebehoorden/ mits dien te leen houdende vanden Grave: ende als een Heer meer Sonen hadde/ so gaf hy elcken Broeder voor sijn Vaderlijck Erf oft partagie een stuck Lants van xl. L. lx. lxx. lxxx. oft C. merghen lants/

den

den welcken daer na alhaer een Slot dede timmeren/ende synen voornaem daer af nam / verlatende die van synen bedde/den welcken den outsten Sone alleen behielt met de Heerlijckheyt/ dan sy behielden wel alle de wapenen/verandernde de couleuren.

Het slot te Vyanen gebout zijnde/werden daer metter tijt huysen by particuliere aenkomelingen by gebout. De Parochiekercke (daer te voren maer een Cappelle en stont / onder Hagesteyn behoorende) dede houwen Heer Sweer van Vyanen, ontrent den Jare 1340. Den grooten swaren toorn/ staende aen 't slot (van outs Baresteyn genoemt) wert genoemt S. Pauwels toorn, ende wiert gemetselt An. 1372. door last Heeren Gysberts van Vyanen, van't rantsoen gelt dat hy hadde bekomen vande gevangenisse vanden sone 's Graven van S. Pauwels in Artops/ by hem in eenen veltslagh in't lant van Gulic An. 1371. gevangen. Doe dese Stede ende heerlijckheyt aenden huyse van Breederoede is gekomen Anno 1418. sal hier na weeder geseyt worden.

Onder Vyanen contribueren Heyloop / Voorloop / Lexmonde / Laecherbelt/ Achthoven/ Maerkercke/ der Amerde ende Thienhoven.

Dicht by Vyanen in een kleyn Bosschagie/is gelegen een cierlijck Slootken/genoemt Amelesteyn, ghedaen houwen by wijlen Heeren Henderick van Breederoede, ter liefde synder huysvrouwe/ Vrouwe Amelia van Nyenarent.

Vlaerdingen/de Goeree ende de Nieupoort.

GRave Herman van Veringen, ghenoemt Contractus, die int Jaer 1065. leefde / in Zwitserlant/ vermelt van de Stede van VLAERDINGEN in syn Latijnsche Chronijcke/ noemende Grave Dierick die te Voorhorst doot bleef/den Marckgrave van Vlaerdingen, An. 1046. waer uyt men soude mogen speuren/ dat in dien tijt Vlaerdingen wel de vernaemste plaetse int Lant was: maer sulcx is dien Autheur te vergeven die hyde 200. mijlen van hier woonde/ende in Hollant mogelijck noyt en was geweest. Wat daer van zy / immers datmen nu Vlaerdingen noemt/en staet niet op die plaetse daer out-Vlaerdingen stont / dat over 600. jaren vernielt wert/blijckende so by den voors Historp-schrijver/ als by den ouden Chronijck-schrijver Lambert van Schafnenburgh, Monnik geweest inde Abdye van Hirtsvelt op de Frontieren van Voorlingerlant/ An. 1077. den welcken opt Jaer 1047. Vlaerdingen ende Rijnsburgh twee sterckte steden oft plaetsen noemt / seggende/dat den Roomschen Keyser den Rijn neder waerts komende met synen Leger te schepe/die ghewonnen heeft op Hertoge Govert. ende syn medehulper Grave Dierick, ende stelt dese twee plaetsen gelegen in Vriesland/dat hy Fresiam noemt: want gelijck elders gheseyt is/so en is Hollant geen so ouden naem / ende wert dit Lant eertijts onder Vriesland begrepen / ende blijckt alhier upt / dat den naem van Hollandt int Jaer 1047. noch niet int gebruyck en was/ oft bekent / nmmers niet in vreemde Landen. Den gront van out-Vlaerdinghen is over meer dan 400. Jaren met de Huysen vergaen/door 't gewelt vant Zee-water ende van de Maese. Ende nieu-Vlaerdingen en is maer een groote Vlecke/alwaermen niet een teecken en sict van eenige outheyt: de inwoonders haer met visscherije meest generende. Ende men meynt dat Vlaerdinghen synen naem heeft vant verdingen vanden Tol diemen alhier van ouden tijden plagh te betalen den Heeren van Wassenaer, den welcken d'Ambacht sheerlijckheyt van Vlaerdingen noch is toebehoorende.

De Nieupoort.

De Nieupoort jeghens over Schoonhoven, is nu 't sedert 80. jaren herwaerts maer een Vlecke / hoewel het te voren een bemuert stedeken plagh te zijn/ende is vanden Gelderschen met den oorloghe seer gequelt gheweest/ende int Jaer 1517. in brant gestecken.

De Goe-ree.

Het Stedeken ende Eylandeken genaemt de Goe-ree, heeft synen naem bekomen / dat de Schepen upt de Zee/de Maese in willende varen/alhier tusschen Voorn ende dit Eylandeken een goede reede, oft haven vonden, ende is door 't Zeewater ende hooge vloeden altijt seer gequelt geweest/ende in kleynen staet gehouden.

Den Kleundert.

Tusschen Sevenbergen ende Willemstadt oft den Ruygenhil, lept een stedeken ghenoemt den Kleundert oste Nyervaert, ende is noch op den Hollantschen bodem aenden Brabantsché lant. Dit Landeken is bedijct An. 1552. 't stedeken is 'tzedert d'oorloge met aerde wallen gesterct. Dit landeken met Sanderbupten (bedijct An. 1521.) Den Fijnaert An. 1548. Den Ruygenhil An. 1564. Schuddebosch ende den Appellare An. 1572. ende de Hepninge bedijckt An. 1582. maken te samen een Eylant daermen rontsom varen kan/ende behoorden alle onder Brabant / behalven de Kleundert door welcke Heerlijckheyt behoort toe Sijn Excell. den Heere Prince van Oraengien, Grave van Nassou, &c. Nieu Gastel daer jeghens over / wiert bedijckt An. 1551. door Heer Ian, Marckgrave van Bergen.

's Gravenlande.

Dese plaetse is over 400. Jaren een bewalde stede ghe weest / hebbende een Haven inde Maese loopende/ tzedert door den aenwas met slijck toegheloopen. Dit is wel het hooghste quartier van Hollandt / so dat hier schoonen Terwe wast. Door den Jare 1250. eleer het Palays inden Hage ghetimmert was/ hadden de oude Graven van Hollant alhier een Slodt/ daerse des Somers haer meeste vertreck hadden / als mede op 't huys Vogelsanck, buyten Haerlem eertijts ghestaen hebbende. De Fondamenten van dit Slot ontrent het Jaer 1546. met graven gevonden zijnde/ wierden mede daer ghevonden eenighe oude/ propere/ aerde vaetkens / die meer als 1400. Jaren out waren/ als de Koneynen alhier 't Lant in hadden. De memorie van dit Palays ofte Hof/ behout noch de Hoflaen, ende het Hoflant, in 's Gravesande seer bekent: eñ 't huys daer door den Oorloghe den Pastoor woonde / plagh eertijdts de Kercken te zijn van s'Graven Hof, daermen s'Gravesande noemt.

Niet verre van s'Gravensande is d'oude Heerlijckheyt van Naeldwijck ende Honselaerdijck, hebbende eē seer groot/out ende sterck Slot/daer eertijts d'oude Heeren van Naeldwijck te woonen pleghen / de welcke van ouden tijden erflijck Maerschalcken vande Graven van Hollant waren / ende als opperste stal meesters gesach hadden over 'tgherit vande peerden/Heer Willem van Naeldwijck, Ridder, die An. 1345. in den strijt te Staveren in Vriesland mede doot bleef / heeft hier ontrent den Jare 1308. een Collegie van xiij. Canonicken

nichen ghefondeert. Hoe dese Heerlijckheydt door coupe van Mansoir gheschiedt is aende huysen van Monfoort, ende van daer op de Graven vander Marck ende Arenbergh, ende so op die van Ligne in Henegouwen/ sal hier naer gesept worden.

Ontrent s'Gravesande, by het Dorp Monster, is eertijts geweest/ het huys oft Slot te Polanen, daer de Heeren van Polanen op woonden/ den welcken Monster mede toebehoorde/ ende plagh te staen daer nu de hoube van Polanen leyt/ende werde (gelijck de Cronijcke van Hollant vermelt) van die van Delft met meer ander Sloten aen brandt gesteken. Anno 1359. dan het Lant oft her inkomen behoort toe den huyse van Nassou, al t' zedert het Jaer 1404. ende nu den voorsz hoogh-ghemelten Heere/ den Prince van Oraengien, als hier na breeder sal gesept worden.

Niet verre van hier is de Wateringhe, daer eertijts over 300. Jaren een Slot plagh te staen/ toebehoorende de besondere Heeren die haren toenaem daer af namen/ als is geweest/ Heer Geerit vande Wateringh, ridder ende Capiteyn van Staveren in Oost-vriesland Anno 1299. dese wan Ian vande Wateringhe, die noch leefde An. 1348. ende hadde te wijve een dochter vande heere van Wassenaer, daer hy by hadde twee sonen/ den jongsten Heer Geerit vande Wateringe, wert An. 1358. vande dulle Grave Hertogh willem van Beyeren, in sijn dullicheyt ende raserye doodgeslaghen/ ende den outsten heer Willem vander Watering, Ridder, overleet An. 1364. ende hadde te wijve Vrou Ienne van Teyligen, ende besat haer leven lang het voorsz slot van Teylinge, door gunste 's Grave van Hollant: hy liet achter heer Aelbert vander Wateringe, Ridder, die sterf An. 1387. eñ wan een Dochter Vrou Willemyna vander Watering, die te man hadde Heer Geerit van Egmont, Casteleyn van Staveren/ hy sterf An. 1398. naerlatende een dochter Vrouwe Willemyn van Egmont, vrouwe ter Wateringhe, die tot Antwerpen/ out zijnde 90. Jaren/ sterf An. 1482. ende hadde te man heere Willem van Naeldwijck, den welcken sterf An. 1444. Ende haerlieder sone heere Hendrick van Naeldwijc, bede ontrent het Jaer 1480. dan 't slot te Watering een Clooster stichten voor Monicken vander Ciftercien, oordre/ ende begaefde dat met sienten/ ende is door den oorloge Anno 1573. verdestrueert/ met meer andere.

Van de Stede ende Slodt van PURMEREYNDE.

DAt alsoo gewoemt wert/ om dat het is gelegen aent eynde vant Purmer-meer, is t' zedert het Jaer 1573. een bewait Stedeken gewoorden/ geduerende dat de Spaengiaerden in Hollant oorloge voerden/ was te voren maer een Vlecke/ hebbende noch een out Slot ontrent den Jare 1410. doen stichten/ by VVillem Eggert Schiltknape, die seer rijck van gelt ende Lant was/ ende hadde Hertogh Willem van Beyeren (doe hy in sijns Vaders Hertoge Aelberts ongenade was/ ter cause van den doodslach van Iouffr. Alix van Poelgeest) heymelijc ende getrouwelijck vele sommen van penningen verschoten/ waer door Hertoge willem hem daer na Thesaurier generael van Hollant maecte/ ende dit quartier vergunde om aldaer dit Slot te bouwen/ ende wiert also d' eerste Heer van Purmereynde, eñ sterf An. 1417. in tselve jaer dat Hertoge Willem van Beyeren onlancx te voren gestorven was/ also naer sijn doot den Edeldom van Hollant/ soo wel vande Houcksche als vande Cabbeliausche partye/ dese Eggert seer quelden/ met ontseggh-brieven hem schade doende/ waer door (wetende mede dat hy al te voren van haer gehaet was/ om de gunste die hem Hertoge Willem ghedraghen hadde (upt ongenucht eñ quelling/ hy in een sieckte viel op 't slot te Purmerent, ende sterf/ ende wert begraven tot Aemsteldam inde nieuwe kercke van onser Lieve Vrouwe, by hem voor 't meerdeel gefundeert. An. 1408. Hem succedeerde Ian Eggert sijnen sone ije. heere van Purmereynde, die/ willende schouwen den afgunst van den Edeldom van Hollant naer Ghent in Vlaenderen ginghe woonen/ hebbende eerst Purmereynde verkoft aé sijn Swager/ heer Geerit van Zijl, Ridder die sijn outste suster Vr. Alijt Eggert te wijve hadde/ de jongste suster Iouffr. Ienne Eggert hadde te man Reynout van Braeckel, schiltknape van Doordrecht/ eñ wan daer by Iouffr. Reynoutgen van Braeckel, die te man hadde Jacob, Heere vander Woude eñ Warmont. Heer Geerit van Zijl ije. Heere van Purmereynde sterf Anno 1453. hebbende te voren Purmereynde verkoft aen heer Is Burggrave van Monfoort/ die also wert de iije. Heere/ ende hem succedeerde An. 1449. sijnen Sone heer Henrick van Monfoorde, de ve. Heere/ ende naer hem sijnen sone Heer Ian Burggrave van Monfoorde de vje. Heere An. 1458. dan also desen Heer Ian de Houcxsche partie voorstont met Ionch. Frans van Breederoede eñ Heer Ian van Naeldwijck, eñ rebel wert den Koning Maximiliaen van Oostenrijck, so wert Purmereynde geconfisqueert eñ hem afgenomen/ ontrent het Jaer 1486. ende de Koning begifte daermede Heeren Balthazar van Volckesteyn, een van sijn Veltoversten upt Oostenrijck gheboren/ ende wert de vije. heere van Purmereynde, dat hy daer na verkoofte aen Heer Ian de je. Grave van Egmont/ ende die wert de viije. Heere/ eñ An. 1516. sterbende/ succedeerde hem sijn sone Ian de ije. Grave/ eñ de ixe. heere/ die sterf Anno 1528. hem volghde sijnen sone Karel de iij. grave/ ende den xe. heere van Purmereynde, die An. 1541. sonder kinderen sterbende/ volgde hem sijnen broeder Grave Lamorael, met wiens doot An. 1568. Purmereynde met alle d'ander goederen van Egmont geconfisqueert bleven tot de pacificatie van Gent toe/ An. 1576. doe wert sijnen sone Graef Philips de xij. ende lesten heere van Purmereynde, die inden strijt van Vranckrijc An. 1590. doot bleef/ ende wert Purmereynde by den H. M. Heeren Staten van Hollant gekoft/ ende met de Dornepnen van Hollant vereenight. Onder Purmerlant behoorden de Dorpen van Ilpendam ende Neck.

MUYDEN.

Het stedeken ende slot van Muyden, niet verre vande Zuyder-zee/ gheleghen opde Riviere vande Vecht/ die alhier inde voorsz Zee gaet/ wert An. 1356. banden Bisschop van Utrecht Heer Ian van Arckel, ghewonnen zijnde/ aen brant gesticken/ doen maer een blecke sonder wallen/ daer na weder herbout zijnde/ is by ongheval van sijns selfs vyer weder verbrant/ ende twee Jaren daer na weder wat opgekomen zijnde/ is Muyden voor de derdemael verbrant by de Gelderschen An. 1517. Het Slot te Muyden is seer out ende vermaert/ ter cause dat Graef Flores den v. vermoodt zijnde van Heer Geerit van Velsen alhier ghebracht wert/ ofte gheluck ander seggen/ sijnen geest gaf/ ende sterf. Hier op woont ordinaris den Drost van Muyden, van weghen de Graeffelijckheyt/ gelijck Anno. 1555. was Vincent van Leeuwesteyn, ende anlangs geweest Ionch. Willem van Nyevelt. Ende nu P. C. Hooft, van Aemsteldam.

D'inwoonders van Muyden vertellen ende gelooven een kleen prophecie/ die haer voorsept soude zijn van een Meermuine/ die sy daer ontrent ghevangen hadden/ dan weder by hebben gelaten: te weten dat Muyden nimmermeer in beteren staet opkomen soude.

Wesop,

Digitized by Google

Weſop, een mijlken van Muyden, ende twee mijlen van Aemſteldam, werde mede vanden vooꝛſz Biſſchop van Vtrecht Anno 1356. gewonnen ende verbrant/ende inde Gelderſche oozlogen Anno 1517. mede gewonnen zijnde/verbrant/alſo de Burgers te langh beraet namen eer ſy 't Hollants garniſoen in wilden nemen/ ende is daer nae met ſteenen mueren omcingchelt ende weder verbout/ ende is nu mids de Weverijen van wolle Laken en/ende het Vzoudwen van goet Bier in een goeden ſtaet.

't Ghene dat nu NAERDEN is/ gheloofwmen dat eerſt begonſt is op te komen ontrent den Jare 1360. naer dat 't ghene men daer nae Out-Naerden noemde/ vanden Biſſchop van Vtrecht Heer Jan van Arckel, verdeſtruweert was/ende is op Out-Naerden 40. Jaren daer aen een Regulieꝛs Monicken Klooſter ghebout. Naerden hadde vooꝛ den Oozloghe hooghe mueren/ meeſt met Wijngaerden beplant. D'inwooneꝛs ghe-neerden ſich met Wolle-weverije. Het is de hooſt-plaetſe van Goeylant, ofte lieber Goedelant, want het ſijnen naem heeft van Vrou Goede, Abdiſſe van Elſſen/ aende welcke Keyſer Otto den eerſten dier namen dit quartier hadde ghegeven/ontrent den Jare 930. ende is daer nae den Graven van Hollandt te leen ghegeven. De grouwelijcke wzeetheden byde Spaengiaerden alhier Anno 1573. bedzeven/ heeft deſe plaetſe vermaer-der dan beter gemaeckt.

Hier onder behooꝛdt Muydenbergh/ Blaricum/ Huyſen/ Laren met Laeren/ Hilfertſen/ Buyſen/ Loos-dzecht ende Anckeveen.

Edam, met mueren ende Gracht en omcingchelt/ plach Ydam te heeten/ om dat alhier met een Sluys toege-damt weꝛdt/ het binnen-water de Ye genoemt/ rontſom de Parochie kercke loopende/ ende vooꝛ de ſluys inde Zuyder-zee/ die niet verre van daer en is. Het Dozp Middelije hier by ghelegen/ mede hier af ſijnen naem be-komen hebbende. Hier weꝛden veel ſchoone groote Schepen gebout/ ende int landt rontſom ſeer goeden Kaes gewzongen/ dienen Edamſche Kaes noemt/ ende in Vzabandt veel verſleten weꝛt. Onder Edam Contribue-ren/ Ooſtſluyſen/ Middelije/ Caedijck/ Volendam/ Etteren/ Waerde ende Hobzede.

Monickendam weꝛdt vermelt Anno 1297. ende dat alſdoen hier ober Zee aenquamen met hare Schepen de Vziesen/ om te helpen den Biſſchop van Vtrecht inden Oozloghe. Het heeft ſijnen naem bekomen van 't Monickmeer, dat hier eertijts te weſen plagh binnen Dijck/ maer is al ober langhe jaren buyten Dijck met de Zuyder-zee ghemengelt/ tuſſchen dit Stedeken ende het Eylandt Marcken/ allwaer de Schepen in tijden van ontweder een goede ree hebben: ende weꝛdt int beginſel Monickmeerdam, ende daer nae Monickendam ghe-noemt. Dit Stedeken heeft mede de wzeetheden vande Oozloghe gebocht Anno 1573. ende is nu in tamelijc-ken goeden ſtaet.

Hier onder behooꝛen de Dozpen/ Kanſdozp/ Zuyderwou/ Schellinckwou/ Sunderdozp/ Lantſmaer/ Vzouck/ Citwou/ Beuckelſloot/ Nieuwendam/ ende het Eylandeken ende 't Dozp Marcken vooꝛſz.

Dooꝛts upt het getuygenis vanden ouden Hiſtozy-ſchzijver Albert, Abt van Staeden, die Anno 1256. leef-de/ blijckt klaerlijck dat de Zuyder-zee in ſodanigen ſtaet ofte wijtte niet altijts en is gheweeſt/ ghelijck die nu is/ want hy ſchzijft op 't Jaer 1152. dattmen om van Ceulen op den Rhijn naer Denemercken te repſen/ eerſt trecken moet tot Huys 5. mijlen/ Santen 9. mijlen/ Aernhem 7. mijlen/ Zepſt 6. mijlen/ Vtrecht een mijl/ al-daer in een ſchupt gaen/ ende komen tot Muyden/ en van daer tot Staberen/ ende ſo in Denemercken vooꝛ de Zee/ alſo in dien tijden Staberen de pzincipaelſte Zee-ſtadt was in deſe quartieren/ ende daer de Zee-ſchepen meeſt af boeren/ gelijck nu t' Aemſteldam geſchiet/ dat int vooꝛſz Jaer 1152. maer een Heeren Slot met wep-nigh huyſen daer by en was: ſedert heeft het water upt de wilde Zee/ de Landeken s tuſſchen Muyden/ Aem-ſteldam/ Harderwijck/ Edam ende Staberen liggende/ oberrompelt ende afgeſpoelt.

Vande Stede van HOORN in Weſt-Vzieslandt.

WEſt-Vzieslandt ofte Nooꝛt-Hollandt een ſeer vzuchtbaer quartier/ beſonder van Zuybel/ hadde vooꝛ 't Jaer 1320. gheen bemuerde oft bevalde Stadt oft plaetſe/ maer weꝛde alleenlijck met Dozpen ofte gebuerten bewoont: want alſo de Weſt-Vziesen niet en leefden dan vant Lant ofte Weyen/ viel dit leven ſaer gemackelijck/ende een peder geerne by ſijn Lant woonde. Mede ſo ſy arm van gelt waren/ geen neeringe ter Zee/ noch handeling met vzeemden en hadden/ hadden ſy gheen middel die dient om ſteden te boulwen ende t'onderſouden: want al was 't Lant vzuchtbaer ende met volck beſet/ ſo en konden ſy nochtans niet opkomen ende haren ſtaet verſekeren/ ſo om haer ſlecht ende ongeregelt leven/ dat ſonder oꝛdze oft wetten was/ als vooꝛ de groote water-vloeden/ die by na alle Jaren 't Lant oberquamen/ ende ſomtijts geheele ſtucken lants weeh namen ende afſpoelden/ met groot verlies van menſchen/ huyſen ende goederen: maer boven al de ſtadige Oozlo-ghen/ waer mede ſy van ouden tijden/ ſoo verre der gheſchzijften menoꝛie ſtreckt/ ghequelt ende ontruſt zijn geweeſt/ eerſt vooꝛ de Nooꝛmannen ende Denen (die Heydenen zijnde/ met haer Schepen quamen rooven/ als meeſters vande Zee zijnde) daer nae (de Denen zijnde Chziſtenen ghemaeckt) vooꝛ de Graven van Hollant/ dewelcke bermidts de gifte vande Keyſeren van Koomen/ de heerſchappije ober West-Vzieslandt ende Oost-Vzieslandt trachten te hebben/ 't welck de Vziesen/ daer nu de ſteden Hoozn/ Enchuyſen ende Medenblick zijn/ niet gedoogen en wilden/ ober ſulck de Graven van Hollandt haer niet met wzeden en lieten/ ende of de Vziesen ſomtijts t'onder-gebzacht weꝛden/ ſoo en duerde ſulck niet langhe/ oft met d'eerſte ghelegenthedt ſy namen weder aen haer oude bzyheydt/ daer ſy ontbertſueghdelijck vooꝛ vochten/ ſoo dat dzy Graven van Hollandt van haer verſlagen zijn/ als Grave Arnout te Winchel Anno 993. Koning Willem tot Hoochſtwoude An. 1252. en Grave Willem van Henegouwen by Staberen Anno 1345. Ten leſten zijn deſe West-vziesen gedwongen ge-weeſt/ haer met Hollandt te vereenighen/ in ſulcker voeghen als ſy in haren noot konden: Dit gheſchiede eerſt mits een by-een-komſte te Toonenburgh/ doen een Slot by Alcmaer/ onder Grave Florens den v. An. 1288. Doen weꝛden oock de West-Vziesen in gehooꝛſaemheyt te houden/ gebout de Veſtingen oft Sloten Wijdenes ende Medenblic, daer nae mede het Landt bewaert met ſulcke Zeedijcken als men nu ſiet/ ende weꝛden met een veel nieuwe heyzwegen/ daer vooꝛ gheleyt om te bequamer van d'een hoogghe in d'ander te mogen repſen/ alſoo het Landt te vooꝛen om den vzeemden gheen ingangh te gheven/ wegnigh wegben hadde: de Dijcken waren te vooꝛen vooꝛ 't kleyn opſicht ſeer kleyn/ ſlecht ende onrnachtigh om eenighe rijſende water-vloeden buyten te keeren/ ſoo dat hier vooꝛ het Landt inbleyvende/ het Zee-water alle de Heeren gemaeckt heeft/ die men daer noch ſiet/ ende dier eertijts ghewoeſt zijn/ behalben nach het verlies ende afſpoelen van veel ſchoone buyte-

landen/

Digitized by Google

landen die tusschen Terel/Enchuysen ende Vriesland plegen te leggben/ende in volle Zee berandert zijn.

De West-vriesen ontsinghen ten selven tijde haer wetten ende regulen / na de welcke sy haer voortaen moesten voegen: ende al was 't Jaer 1288. een eynde van haer vryheyt / so wast weder een beginsel van haer rust/ welvaert ende toekomenden rijckdom/die sy daer na bekomen hebben/ende noch besitten. Ende al ist dat daer na wel eenighe beroerten zijn ontstaen/so waren die niet so langdurigh als d'oorlogh/ende raechten maer alleē een gedeelte van 't Lant. Een of de meeste daer van/ is gheweest doen Graef Ian van Henegouwen, om de rebellye der West-vriesen eens een eynde te maken/haer voornaemste plaetse Vroonen belegherde/ ende gewonnen hebbende by verraet/ten gronde toe vernielde/ in't Jaer 1303. ghelijck voren Fol. 84. is gheseyt. Het lant daer na in ruste zijnde/wel bedijckt/in beteren reghel levende / hebben de West-Vriesen haer schaden haest herwonnen/ende hebben begonst door dese vereeninghe / met de Hollanders te handelen / oock wat ghevuerlijck te werden / ende daer na met ander by-gheleghen volcken om te gaen/ waer door sy haer swpvel wat dier begonden te verkoopen/ende ander omliggende volcken te bewegen/om dat binnenslants te komen soecken. Dit geschiede eerst by de nagebuerē/daer na by de Denemarckers/met die van Bremen ende Hamburg/de welcke met haer schepen herwaerts komende/het begin hebben ghegheven vande groote zeevaert op de Zuyder Zee. Daer waren doe gheen merckten binnen 't Lant / de luyden quamen selver plaetsen begrijpen / daer sy haer gewenden haer goeden te verkoopen / den eenen hier den anderen daer / na der vreemden meesten loop. Tot de plaetsen daer de neeringe liep/liepen oock de menschen / ende wierden sy grooter ende rijcker/ ende hier uyt zijn de steden van West-Vriesland oft Noordtholland opghekomen: Medenblic alleen altijs gheweest zijnde de grootste vlecke van 't lant/dat d'ander/als Hoorn/ Enchuysen/ etc. Daer dorpen waren / ja Hoorn noch niet begonst/zijnde daer alleenlijck een Slupse met een overtoom / daer door het Landt sijn binnen-water te losen plagh/ aende oost-zijde vande marckt/van binnen liep de Tocht daer op/die noch by de Koepoorte is/van buyten lagh wat voorlants/meest riet/overblijfsel van't landeken daert af-gespoelde Dorp / Dampten genoemt/ op te staen plagh/ende door dit voorlant liep een Kil in de Zee/redelijck diep/ende krom / in forme van eenen Hoorn,ende veylig voor de Schepen die daer quamen hadenen/'t lant datter omlag/ende daer Hoorn opstaet was moerassich vol wateren/inwaers wast goet lant / ghelijckt noch is / met goede Dorpen. Ten lesten in't Jaer 1316. quamen alhier dry gebroeders van Hamburgh met haer Bier/dese siende de goede ghelegentheyt vande plaetse/beden daer elck een huysinge setten / tot herberghen / om den afstreck van haer Bier te vermeerderen/een van die huysen heeft noch gestaen tot in't Jaer 1540. alwaermen in't af-hacken veel tanden vanden Overtoom ende Tocht voorsz. Daer na soo quamen aldaer de Eydersche Denen haer Ossen te koop brengen/so dat door't by timmeren van huysen/Hoorn een groot Dorp wert/ende wert also genoemt niet van 't crupt Damphoorn, ofte dat het een buert oft een Hoorn van 't Dorp Dampten was/ghelijck sommige seggen/maer vande ironheydt vande voorsz Haven ofte Kille / in forme van een Hoorn: oft moghelijck dat de meeste vande dry eerste herbergen eenen Hoorn voor uyt hanghende hadde. Int Jaer 1323. wert de Parochie Kercke ghesticht ter eeren van S. Ciriacus, volgende de Vrieben daer van noch zijnde / ende was van hout/ ende met riet bedeckt/ghelijck alle d' ander Huysen. Na dry of ses Jaren verbrande dese kercke/soo waren die van Hoorn ontrent 40. Jaren sonder Kercke. Int Jaer 1341. wert den nieuwen Dam gemaeckt / vanden ouden Dijck af/ tot den Mont vande voorsz Haven ofte Kil/ende wert daer na betimmert met huysen. Anno 1356. verkregen die van Hoorn hare handvesten van Hertoge Willem de dolle Grave / dien sy inden Oorloge jegens de Kayserinne sijn moeder/gheholpen hadde / haer met de Cabbeliausche partye (die de quaetste was) voegende Anno. 1369. worde de Parochie kercke gebout/die daer noch staet / met hulpe van de Inwoonderen van Schaerwou/die haer kercke mede verbrant was/ende gaven daer toe haer Klocken / Kelcken ende ander cieraet uyt den brandt behouden: onder ander een groot Marien-beelt/ dat op den hooghen Autaer geset wert/ ende tzedert altijt Onse lieve vrouwe van Schaerwou hiete. Anno 1385. wert te Hoorn gefundeert het Mans-klooster voor de Jeronymiters/oft Broeders van goeden wille, als mede het Vrouwen Klooster vande tijde Oorde van S. Franciscus. Int Jaer 1388. wert gefundert dicht by Hoorn, het Reguliers klooster/van S. Augustijns oordre, ende dat op den Acker van eene genoemt Meynert Eupes, die selfs mede Regulier Monick wiert/ende ten eynde toe strengelijck leefde. Heer Geerit Heemskercke, sterf An. 1398. te Hoorn/ daer hy woonde ende begraven lept/ende eenen schoonen Boomgaert hadde/ die naer sijn doot betimmert wert/ ende heer Geerits lant wert genoemt. Int Jaer 1404. wert het eerste steenen Choor met het Kruysswerck vande groote kerck opgebout/dat te voren van hout was.

Den Haringh-vangh met Buysen hier eerst begonst/was ontrent den Jare 1416. want daer te voren voeren van Hoorn ende Enchuysen maer kleyn schepen/diemen Slabbaerts noemde/doe men geen Haringh als versch oft geroockt en ghebruyckte/ ende worde indien tijden eerst gevonden de konste van Haring in baren te souten/ende den eersten vinder hier van was eenen Willem Beukelsz. van Biervliet in Vlaenderen.

Te Hoorn plegen mede te woonen d'edele geslachten Heemskercke, Aelbont, Baenjaerts, Beers eū andere. Hier plagh mede te woonen de Vroost van West-Vriesland/als een vicaris des Bisschops van Utrecht / in Gheestelijcke sake/gelijck is geweest Heer Philips van Wassenaer, overleden Anno 1470.

Dese stadt is ontrent de jaren 1420. ende naervolgende meest met timmeragien ende straten verbeterd/ doe mede de plaets Vendisen gemaeckt wert/te voren een Moeras zijnde.

Dese stadt wert eerst met aerde wallen omringelt. An. 1426. waer toe de kosten by leeninge meest dede een rijcker Burger aldaer/genoemt Lambert Cruyst, die ter Goude hadde ghewest / met een goede somme van penningen/om sijnen sone die daer vanden Houtzschen ghevangen was/te lossen/maer den selven met consent van Vrou Iacoba van Beyeren, doen ter Goude zijnde/onthalst zijnde / den Vader weder te Hoorn komende/ heeft verorsaeckt datse de Cabbelianusche partye voor Hertoghe Philips van Bourgo. aennam / jeghens vrou Iacoba, ende dat de stadt mede behalt wiert. In't Jaer 1462. wert ghefondeert het Kruys-broeders Klooster. Dese stadt heeft uyt oorsaken vande Cabbelianusche ende Houtzsche partije meest / boven alle steden in West-Vriesland geleden/besonder int jaer 1482. Ende Anno. 1518. inde Vriessche ende Gelderssche Oorloge.

Onder Hoorn contribueren de Dorpen/ Avenhoorn / Beets / Oudendijck / Wogghenom / Rubicrwou / Hauwaert/ Berchout/ Swaegh/ Baenjaert/ Betleem/ Oostblocker/ Westblocker/ Binnewijsen / West-woude Schellinckhout/ Wijdenesse/ Oosterbeck/ Schaerwou/ Goesthuysen/ Opmeer/ Spanbrouck / Opdam/ Heusbrouck.

De Stede van ENCHVYSEN.

ENCHUYSEN, eertijts Enckel-huysen ghenoemt / wert eerst vermelt in't Jaer 1297. doe het berooft ende aen brant gestecken worde vande Hollanders/onder 't beleyt Heeren Ians van Arckel, ende heer Claes

van

Digitized by Google

van Putten, alſoo de West-Vriesen den Grave van Hollandt rebel waren gheweest / ende was doen naer een Dorp ofte Heer om oder te varen naer Oost-Vriesland / ende is tzedert / vermits de goede gheleghenthedt soo opgheschoomen in grootte ende rijckdom / dattet nu ter tijt is de principaelste Haven ende Zee-stadt van gantsch Hollandt / ende daer den Lande meest aen gelegen is / liggende half inde diepe Zupder-zee / ende half aen Wesslandt / met Sloten ende water soo dooz-hoken / dat de plaetse ontwinbaer is / alsoo langhe als de Inwooneren dan binnen eenighepdt / ende beyden de Zee-baert wp konnen behouden. Heeft oock seer erbaren Schippers ende Bootsgesellen / soo dat de Keyser Kaerle, ende den Koninogh Philips synen sone die gheburpelijcken om haer persoonen oder te voeren / als sp haer repsen ter Zee-waert namen. Hier zijn twee Parochp-kercken / d'een van S. Pancraes, d'ander van S. Gommer, wiens heylich Lichaem rust tot Lier in Brabandt / alwaer alle Jaers op seekeren dagh / seer veel Burgers van Enckhupsen te repsen plegen / om de statelicke Processie te volghen / alsmen S. Gommers Lichaem om broegh.

Onder Enckhupsen behoozen eñ contribueren inde gemeen-lants lasten ende middele / de Dozpen / Grootebrouck / Lutteprouck / Boubersterspel / Hooghterspel / Hem / Veenhupsen ende Brouckhaven.

De Stede van MEDENBLICK.

DE Zee-stadt MEDENBLICK wert vermelt inde Chronijcke van Heer Aelbert, Abt van Staden / by hem beschreben Anno 1255. vermeldende vande doot Koninck Willem, Grave van Hollandt / vande Vriesen by Medenblick verslagen. Grave Floris de vijsde synen sone / de West-vriesen hebbende t'eenemael met Hollandt vereenight / dede hier een sterck Slot bouwen / ende bleef aldaer tot dat het volmaeckt was Anno 1288. Ende zijnde een goede Vlecke geworden / so is by de rebelle West-vriesen Anno 1296. ingenomen ende verbrant / maer het Slot en losten sp niet gewinnen. Werde mede int Jaer 1517. in Junio / vande Geldersche ingewoonen ende gantsch verbrant / behalben het Slot / ende waren met ontrent 150. Schepen aldaer aen Landt gekomen / afgevaren zijnde upt de Lemmer / ende tzedert dien tijt weder opgebout zijnde / is Anno 1573. dooz last vande H. M. Heeren Staten van Hollandt / met hooge baste aerde Wallen seer gesterckt / hebbende nu twee Lant-poozten / met een bequaem Haven / met het Slot neffens de Zee gheleghen. De Graven van Hollandt pleghen hier ordinaris eenen Castelepn op te houden / ghelijck was Anno 1446. N. Baeniaert, schiltknape / Anno 1528. Casper van Beyerstorffel; ende Anno 1555. Cornelis van Rijswijck, ende Anno 1573. den Colonel Dierck Sonoy.

Onder Medenblick behoozen Warnaertshouf / Oppertoes / Oostwoude / Sybekarspel / Bennenbrouck / Abbekerck / Lambertshagen / Twisch / Hooghtwoude / Eertswoude ende Mitwoude.

Dooztz / int Eylandt van Schouwen, behoozende onder Zeelandt / lepdt Bommené, dooz de leste Oozloghen een Dorp / gheleghen op den punct van dpp Dijcken / die d'een d'ander flanckeren oft ondercken. Dit werde int beginsel vande Oozloghe ghesterckt / met een Ravelijn op eicken Dijck / die de Fortificatie van Bommené beslupten / behoudende de Grachten vol waters dooz een Sluys / behalben aenden Zeedijck. Dese plaetse / hoe wel op den Zeeusschen bodem ende onder Zeeusche lucht gheleghen / behoozdt nochtans onder Hollandt / ende is vermaert dooz 't seer furieus bestozmen ende bloedigh innemen / gheschiedt by de Spaenjaerden in October / Anno 1575.

Van 's Graven-Haghe / de sit-plaetse vande Justitie / ende het Prieel van ghenuchten van Hollandt.

Als mede vande Sloten ofte Heeren Huysen daer ontrent gelegen / oock de Stadthouders die over Hollant geregeert hebben vanden Jare 1389.

tot nu toe. Met noch een Lijste vande Presidenten / Raets heeren / Greffieren ende Rekenmeesters vanden Hove van Hollandt / haer meest inden Haghe onthoudende.

DEN HAGE, alsoo ghenoemt / om dat alhier eer het gebout was / veel Haghen van Gheboomten waren / diemen int Fransops Hayes noemt / waerom de Fransopsen dese plaetse la Hayc heeten. Sijn eerste begrip is gheweest ontrent den Jare 1250. doe Koninogh Willem van Roomen, Grave van Hollant, het Pallaps / als de groote Sale met de Kameren daer aen / aldaer dede timmeren / dpp jaren nae dat hy Roomsch Koninogh (dienen nu Keyser noemt) gekozen was. Daer nae so hebben de grootste Heeren oft Edelen van 't Landt / alhier mede haer huysinghen doen timmeren / om soo veel te naerder 's Graven persoone te moghen zijn: gelijck daer is het Huys van Egmont, op den hoeck vanden Dijver-bergh: het Huys van Breederoede, 't welck nu het Raethuys is vande Burgemeesters / Schepenen ende Raedt vanden Hage. Het Huys te Wassenaer, int Doozhoudt / onlanghs ghekocht ende doen repareren ende verbeteren by Heere Cornelis vander Mijle, Ridder, &c. hebbende te voren toebehoozt den Heer Grave van Ligne, Baenderheer van Wassenaer, &c. Noch het Huys van Naeldwijck, toebehoozt hebbende den Heer Grave van Arenbergh, alwaer op nu onlanex dooz 't meerdeel is ghesticht de huysinghen van Heer Ian van Oldenbarnevelt, Ridder, weerdigh Advocaet vanden Lande / &c. Het Huys van Assendelft int West-eynde / dooz 't meerdeel doen timmeren ontrent den Jare 1520. by Heer Geerit van Assendelft, Ridder, President vanden Hove van Hollandt / ende nu onlanghs vermeerdert ende verbetert / dooz Jonckheer Geerit, Heer van Assendelft, Anno 1617. overleden. Noch het schoone huys / dooz den Ontfanghet Generael Willem Gout (van Doztrecht gheboren) ghebleden ontrent negentigh Jaren / doen bouwen / nu ter tijdt het vertreck oft wooninghe vanden Heere / Grave Henrick van Nassou. Heere van Naeldwijck, &c.

De Hooft-kercke aldaer / is begonst te funderen / ten tijde Hertoghe Aelberts van Beyeren, wiens Vrouwe de Hertoginne dede Anno 1397. aldaer stichten int Doozhout / het groote Klooster dooz de Predickheeren van S. Dominicus Oozde / daer de Heeren van Wassenaer / ende veel ander Edelen ende Ridderschap naermaels begraben zijn / ende veel Sepulturen dooz de leste Oozloghen alhier te sien waren: onder ander een cierlijcke verheven Tombe / vande dooz3 Hertoginne / fondatersse / die alhier mede begraben werdt / aende Doozt-zijde / daer den hoogen Altaer te staen plagh.

Digitized by Google

Onder den voorsz Herroghe Aelbert, worde mede ghedoteert ende ghestieht / het Collegie van Deken ende Canonicken inde Capelle op 't Hof / alwaer Hertogh Aelbert met sijn eerste wijf begraben leydt / als mede de Hertoginne sijn Suchte Iacoba van Beyeren. Het timmeren van deser Heeren huysen ende Kercken / heeft verorsaeckt dat veele particuliere personen hier mede zijn komen woonen / ende huysen ghebout hebben / tot neeringhe ende ghemeriefs: soo dat in desen tijdt den Haghe in menichte van huysen / met Voorburgh / Haerlem / Leyden ende Delft wel vergheleken kan worden / vande welcke daer wel 450. tzedert 28. Jaren herwaerts aenghebout zijn. Onder andere onlangsijs de huysen vanden Heere van Cabbau, int beginsel van 't Voorst-eynde: ende vanden Heere van Sommersdijck, int Voorhout. Ende ghelijck Grave Ian van Henegouwen overleden Anno 1305. ende sijnen Sone den goeden Grave Willem, overleden Anno 1337. ende dien sijnen Sone Grave Willem de vierde, die by Staveren doot bleef / haer meest onthielden in Henegouwen / te Valenchijn oft te Quenoyt, alsoo sy upt dat Landt oorspronchelijck waren: alsoo hadden Hertogh Willem van Beyeren, de dulle Grave / met Hertogh Aelbert sijnen broeder / ende Hertogh Willem, desen sijnen Sone / haer behaegh in Hollandt in 's Graven-hage te woonen.

Dese plaetse die te voren maer was het Hof vande Landen van Hollandt met West-Vriesland ende Zeelandt / is tzedert het Jaer 1589. ghewonden / het ghemeen-hof vande seven Gheunieerde Landen / daer ordinaris de vergaderinghe vande H. M. Staten Generael geschiet / overmits sijn goede gelegenthept / ende dat de Provincie van Hollandt meest contribueert tot den Oorloge / ende tot alle d'ander lasten.

Noch is den Hage vereert met d'ordinaris residentie vande Heeren vanden hoogsten Raede / die voor den Oorloghe tot Mechelen plach te zijn / ende noch is: als mede met de Heeren vanden Raedt van Brabandt / voor de Steden ende Plaetsen in Brabandt / onder de Geunieerde Landen behoorende.

Sloten oft Heeren Huysen ontrent 's Graven-Haghe gheleghen.

Ende eerst vanden BINCKHORST.

DEn BINCKHORST, tusschen Voorburgh ende Rijswijck / by de Vaert vanden Hage / wordt mede verdestrueert by die van Delft Anno 1359. hier van heeft sijnen naem een seer out geslacht / genoemt vander Binckhorst, over lange Jaren verstorben: vande welcke is geweest Heer Evert vander Binckhorst, voor Ysselmonde An. 1076. geschoten. Heer Iacob vander Binckhorst, Ridder vander Houtysche partije An. 1351. Noch daer te voren Vrou Ada vander Binckhorst, Heeren Geerits wijf van Vliet, overlede An. 1314. Heer Symon vander Binckhorst, Canonick t'Utrecht / An. 1376. Heer Herbaren vander Binckhorst, Ridder, Anno 1350. Dit huys met het Land daer aen behoorende / is meer dan 100. Jaren geleden / gekomen op Lodewijck Poes, genoemt vander Binckhorst (sone van Mr. Dierck Poes, die An. 1467. Greffier vande Hove wert) die te wijve hadde Iouffr. Catharina van Hodenpijl, Ians dochter, schiltknape / ende wan Dierck, Henrick, Ioos, Sibrand, Pieter ende Ian vander Binckhorst (die Minderbroeder was) ende by Dochters / vande welcke Iouffr. Maria te man hadde Dominicus vã Cralingē, Ionck. Pieter vander Binckhorst, Schout vande Beverwijck / wert te Haerlemmerhoude vande verwoede Weder-dooperg (Anno 1534.) doot-geslagen. By liet naer Ionckh. Lodowijck vander Binckhorst, meester knaep vande Houdesterije / An. 1567. ende namaels Kicken-meester inden Hage gestorben / Anno 1582. sonder kinders: sijn suster Iouffr. Alijt, hadde te man Adriaen van Dorp, ende liet naer Ionckh. Pieter van Dorp, Gouverneur van Sommel / Ioos vander Binckhorst, mede Schout vande Beverwijck / hadde maer een Dochter Iouffr. Ienne, Vrouwe vanden Binckhorst, sonder oir gestorben / ende hadde te man Heere Willem Snouckaert, Ridder van Bzugge in Vlaenderen / Raedt inden Hage / ende Bibliothecaris aldaer. Dit Huys behoorde onlangs toe Ionch. Iacob Snouckaert, Heer te Binckhorst / Anno 1617. gestorben / nalatende by sijn huysvrouwe Iouffr. Anna, Mr. Arthus dochter, van Breederoede, een kindt. Sijn suster Iouffr. Marthina Snouckaerts, heeft te man Mr. Adriaen t'Iong, ghenaemt Iunius, van Voorburgh / Raet inden Hove van Hollant.

Het Huys te Persijn, aende wegh naer Leyden / is waerschijnelijck getimmert / geleden meer dan 100. Jaren / van eenen gekomen upt het seer out ende Edel geslacht van Persijn, Heeren van Waterlant: is daer na gekomen op Mr. Hippolitus Persijn, Raedt inden Haghe / daer nae Vresident te Leeuwaerden ende Utrecht / alwaer hy sterf / Anno 1568. ende hadde te wijve Iouffr. Elizabeth de Ionghe (gestorben Anno 1604.) Dochter van wijlen Mr. Ian de Ionghe, Greffier inden Hove van Hollandt / ende wordt nu bewoont by haren Sone Ionckh. Ian Persijn, te wijve hebbende Iouffr. Ienne van Bekesteyn, sijn Suchte.

Het huys te Werve, int ambacht van Rijswijck / is ontrent An. 1440. doen boutwen by Heer Ian Ruychrock, Ridder, ende Raedt inden Hage / op hondert ende tsestigh morghen Lants. Daer nae soo erfde dit huys Vrou Soete Ruychrocx, Claes dochter, die hadde te man Heer Iacob van Dombergh, Ridder upt Walcheren / ende liet naer een Dochter Iof. Maria van Domburgh, die trouwde Ionckh. Ian van Eyl, Heer van Geysteren, int land van Kleve: sy sterf Anno 1561. naer latende eenen sone Heer Iacob van Eyl, Ridder, Heer van Geysteren, Domburgh, ende Werve, op welck huys hy sonder kinders sterf Anno 1592. laetsten November. Hy hadde te wijve Vrou Anna van Groesbeeck upt Gelderlant / ende daer nae Vrou Helena Turcx, die Anno 1595. ter Goude sterf. Ende dit huys is doen gekomen by heer ssents ende by bonnis banden hove van Hollant / op Ionckh. Jacob Stalpaert vander Wielle, te wijve hebbende Iouffrou Adriana Hannemans, Mr. Pieters dochter, die Greffier was banden hove van Hollant.

Het Huys te Westerbeeck, daer opgenaer van is Iot. Adriaen van Westerbeeck, ghetrout hebbende Ioffr. Margriete van Roon, Ioncheer Frans dochter, waer van onder ander kinderen gekomē zijn Iouffrou Machtild van Westerbeeck, ghehout met Meester Pieter van Couwenburgh, Raet inden Hage. Iouffrou Elizabet van Westerbeeck, nu wedutwe van Mr. Françoys Francken, Raet inden hoogen Raede / &c.

Het Huys ter Loo, by Voorburgh.

Het

Het Huys te Bloot, te Rijswijck/eertijts toegekomen hebbende het vermaert geslacht van Pijnssen.

Het Huys ter Noot, dicht by den Hage/op den wegh naer Leyden/is weynigh Jaren gheleden/doen stichten by Heer Caerle vander Noot, Gouverneur der stede van Sluys in Vlaenderen/ende te voozen Capitein vande Guarde van Sijn Excellentie inden Hage. Hy kochte Anno 1610. de Heerlickheden van Hoochtwoude en Aertswoude in Westvrieslant/en sterf An. 1614. nalatende by sijn huysvrou Iouf. Anna Manmakers (wiens Vader Thesaurier van Zeelant was) Ionckh. Karel vander Noot, Heer van Hoochtwoude, &c. ende possesseur van't voorsz huys: sijn suster Iouffr. Louijse vander Noot, heeft te man Ionch. Philips de Soete, vã Hautteyn, nu Gouverneur vande Sluys in plaetse sijns Schoon-vaders. D'voorsz Heer Kaerle vander Noot, was jongher Broeder van Ionckh. Lamorael vander Noot, Heer van Reft oft Rijsoire in Henegouwen/ die naergelaten heeft by sijn huysvrouwe Iouffr. Anna de Hertaing, des Heeren suster van Marquette, Ionckh. Mauritz vander Noot, Heer van Rijsoir, Ionckh. Lamorael, Iouffr. Genevefua ende Ionffr. Loijse vander Noot. Haer beyder vader Heer Kaerle vander Noot, Ridder, Heer van Rijsoir, was Anno 1566. een vande Geconfedereerde Edelen te Brussel/ende hadde te wijve Vrou Margriete, Heerē Kaerls dochter vander Aa. Hy hadde een jonger Broeder/Ionckh. Casper vander Noot, Heer van Carloo, die Anno 1573. by Haerlem met den Heere van Batenburgh verslagen wert vande Spaengiaerden. Hy hadde te wijve Iouffr. Ienne van Edingen, 's Heeren dochter van Santbergen/ ende wan Ionckh. Ian vander Noot, Heer van Carloo. Dese stamme is een vande outste ende Edelste van Brussel/uyt het welcke zijn gheweest dry die den Staet van Cancellier van Brabant bedient hebben.

Voorts/naer dat de Landen van Hollant ende Zeelant/so met gewelt van wapenen (zijnde den Inwoonderen in twee factien van Houck ende Cabbeliaus verdeelt) als by successie ende erfenisse onder 't gebiet van Hertogh Philips van Bourgoegne gekomen waren: ende dat den selben veele ander Landen ende Provincien hadde/ als Hoogh ende Leegh Bourgoengc/ Vlaenderen/ Brabandt/ Artbois/ Luxenburgh/ Henegouwen/ende andere: ende hy daeromme in Hollant gestadelijck niet wesen en konde/ soo stelde hy eenen sijnen Stadthouder/gelijck mede gedaen hebben alle sijn nabolgers/Graven van Hollandt/tot nu toe/de welcke hare ordinaris residentie in 's Graven-hage altijts gehadt hebben.

De voorsz Hertoghe Philips, heeft inden Jare 1428. eerst ingestelt een seker getal van Raesheeren/ so Edelen als Rechtsgheleerden/ om Recht ende Justitie den Ingheseetenen van Hollandt te administreren/ ende aen welcken Rade men appelleren oft sich beroepen mochte/ vande sententien oft vonnissen by Schepenen vande Steden ghegheven/gheljck als noch gheschiet: ende zijn Guiccardijn inde Nederlantsche beschrijvinge/ ende Hadrianus Iunius in sijn beschrijvinghe van Batavia verdoolt/seggbende/dat desen raet eertijts tot 's Grave-sande te sitten plagh/ ende door last van Koningh Willem, naer den Hage is vertrocken: het Collegie voorsz was doe noch niet ingestelt/ende de Graven van Hollant hielden wel veel-tijdts tot 's Grave-sande haer Hof ofte vertreck/ dan de Justitie voor de Burghers ende Landtluyden voerde voor de Wetsbouders vande Steden ende de Bailliouwen geadministreert/ende de questien ende gheschillen tusschen den Edelbom/voerden beslicht in presentie vanden Grave selve/ gheassisteert met eenighe notabele Heeren/ die hy tot sijne besundere Raden ghekozen hadde/die hem volghden het gantsche landt door/ tot in Henegouwen toe/ daer sy by hem bleven/ende met hem weder quamen: ende daeromme den Lantman die vanden Bailliou van Zuyt-hollant sijn bette Hoep ontnomen was Anno 1335. en liep om Justitie daer van te hebben/ naer den Hage niet (also daer gheen Collegie van Raets-heeren en was) maer na Valenchijn in Henegouwe/ daer den Grave hem doe onthoudende was.

Onder dit Collegie van Raetsluyden inden Hage/presideerde gemeenlijck den Stadthouder van Hollandt/ dan omtrent den Jare 1520. naer dat den Eertz-hertoge Karle, namaels Keyser/ in Hollant voor Grave gehult was/ is goet gevonden dat ober't voorsz Collegie presideren soude een Rechtsgheleerde/ ghekosen uyt den Rade voorsz/oft uyten grooten Rade tot Mechelen/ ende wert genoemt den President vanden Hove van Hollant/ende is naest den Stadthouder de aensienlijckste persoone vanden Lande.

De voorsz President ende Raetsluyden zijn gheassisteert ende gedient by eenen Greffier ende sommige Secretarisen/ende ander suppoosten van't Hof/de Justitie bedienende/ende recht doende/volgende de instructien die sy daer van hebben vande hooghe Overigheydt: Ghelijck hier van int boeck een Boeck beschreven ende in druck herst laten uytgaen/ den gheleerden ende laboriensen PAULUS MERULA, gheboren van Dordrecht: dat geintituleert is/Maniere van Procederen, in dese Provincien van Hollandt, Zeelant ende West-Vrieslandt, herdruckt inden Hage Anno 1613. ende is daeromme onnoodigh alhier yet meer daer af te schrijven/dan sal alleenlijck hier voor memorie stellen/ de namen van alle de voorsz Heeren Stedehouderen/ Presidenten/ Raetsluyden ende Greffieren/haer ordinarisse sit-plaetse inden Hage houdende.

Stadthouders vande Graven over Hollandt met West-Vrieslandt ende Zeelandt.

Onder Hertoghe Aelbert van Beyeren.

HEER IAN van ARCKEL. Anno 1389.

Onder Vrou Jacoba van Beyeren.

HEER WALRAVEN van Breederoede, Anno 1417. hy wert int 't selve Jaer binnen Gozinchum verslaghen.

Hertoghe Ian van Beyeren, Vrou Iacobs Oom, werdt Stadthouder Anno 1419. uyt kracht van den Pays met haer gemaeckt/voor dry Jaren/ die daer nae verlenght wierden/ dan hy sterf Anno 1424.

Heer Iacob van Abcoude, van Gaesbeec, Wijck, Purten ende van Stryen, wert Stadthouder Anno 1424. gestelt by Hertoge Ian van Brabant, als Man ende Voocht van Vrou Iacoba voorsz.

Heer Ian, Burggrave van Montfoort. Anno 1425.

Heer Vranck van Borsselen, Heere van Zuylen ende S. Maertensdijck/ naemaels Grave van Oostervant in Henegouwen/ werdt gestelt by Hertoge Philips van Bourgoengc, als toekomende Grave van Hollant/ &c. int Jaer 1428.

Digitized by Google

Heer Roeland van Uytkercken, van Heestert ende Heemstroede in Vlaenderen/gestelt Anno 1429.

Onder Hertoghe Philips van Bourgoengen.

1433. HEer Hugo van Lannoyt, Heere van Santen in Vlaenderen/ghestelt Stadthouder An. 1433. nae dat Vrou Iacoba tegen alle recht gedwongen was haer Erflandē van Hollant/&c. aenden voorsz Hertoghe over te gheven/ des sy naer dry Jaren/naer veel verdriets ende ongenuchten sterf. De Heer van Santen vertrock Anno 1440. naer sijn lant/ende sterf aldaer Anno 1456. out 72. Jaren.

1440. HEer Willem, Heer van Laleyng in Henegouwen/was vande Houtksche partije/ ende wert gestelt An. 1440. (sijn dochter Vrou Iolente hadde te man Heer Reynout, Heere van Weederoede/haer Moeder was Vrou Ioanne vā Crequy, Vrouwe van Bignicourt in Artbois.) Hy wert An. 1444. te Beussel by Hertoge Philips afgeset/ende vertrock naer sijn Lant/alwaer hy sterf An. 1475. out 80. Jaren.

1445. HEer Goeswijn de Wilde, Ridder, uyt Vlaenderen ghebooren/ dese werdt niet Stadthouder/maer Voesident van Hollant genoemt/ende wert naer wat meer als twee Jaren Anno 1448. opt Slot van Loubestеyn onthalst/om een grouwelijcke sonde.

1448. HEer Ian, Heer van Lannoyt in Vlaenderen/Stadthouder van Hollandt gestelt/Anno 1448. Hy was neve vanden Heere van Santen voorsept. Hy hadde getrout Vrou Ianne van Poix, Vrouwe van Brimeux in Walslant/de welcke An. 1459. inden Hage overleden zijnde/ is inde Capelle op 't Hof begraven/alwaermen voor de troublen haer Grafschrift plach te sien in Fransche Tale. Desen Heer Ian van Lanoyt zijnde inden haet vanden Grave van Charloos gekomen/ ende inde ommine vanden Hertoge/ is hy Anno 1465. upt het Lant/upt vreese van 's Graven komste/ haestelijck vertrocken (met sijn tweede Huysvrouwe Vrou Ienne van Ligne) naer Vranckrijck/dan verkreegh naderhant weder sijnen Voys.

Onder Hertoghe Kaerle van Bourgoengen.

1465. HEer Lodewijck van Brugghe, Heer vander Gruythuysen/ Voince van Steenhuysen/ Grave van Wincester in Engelant/Heere van Haemstede in Zeelandt. Dese was mede een Vlaemsch Heere van grooten huyse/was Stadthouder xij. Jaren langh/met grooter eeren: maer na den doot van Hertog Kaerl van Bourgoenge, also desen Stadthouder vanden Edelbom van Hollant/besonder vande Cabbeliausche partije niet bemint en was/ende de Hollanders sepden/dat sy vande Vlamingen niet meer begeerden geregeert te werden, so heeft hy goetwillichlijck van 't Stadthouderschap afstant gedaen An. 1477. ontrent Paesschen. Hy hadde ghetrout Vrouwe Maria van Borselen, suster van Wolfard, Heere vander Vere, Vlissingen, &c. sijnen naebolger: ende hadde daer by Heer Ian van Brugghe, Heer van Gruythuysen, wiens eenige dochter Vrou Margriete getrout met Heer Iacob van Luxenbourgh, Grave van Gaure, ende Heere vā Fiennes, liet mede maer een dochter naer/ Vrou Françoyse van Luxenburgh. Grafinne van Gaure, &c. ende was de moeder van Lamorael, Grave van Egmont/ &c. de voornoemde Heer Ian van Gruythuysen hadde twee Susters/vande welcke d'outste Vrou Ioanne hadde te man Iacob, Grave van Hoorn/Heere van Altena in Hollant/ende d'ander Vrou Maria, troude Heer Adriaen van Cruningen in Zeelant/ende hadden kinders. De voorsz Heere Lodewijck van Gruythuysen, Stadthouder van Hollant/ hadde dry susters/ d'eerste Vrou Ienne, hadde te man Ioan van Gystelle, Heer van Esclebeke, de tweede troude Lodewijck van Vlaenderen, Heer van Praet, (ende waren de Groot-vader ende Groot-moeder van Heer Lodewijck van Vlaenderen, Heere van Voaet/namaels ooch Stedehouder van Hollant) de derde suster/Vrou Catarina, troude Heer Hendrick van Wassenaer in Hollant/ende hadden kinders.

Onder Vrou Maria/Hertoginne van Bourgne.

1477. HEere Wolfard van Borsselen, Heere vander Vere/Vlissingē/Vrouwers haven/Dtyvelant/Aperderkercke ende Grave van Grootevelt in Vranckrijck/Ridder vande voorde van 't gulden Vlies/ wert Stadthouder/zijnde sijnen Schoonbroeder naer Vlaenderen vertrockē/door wiens recommandatie hy Stadthouder gekoren wert An. 1477. was seer rijck van Landen ende heerlijckheden. Hy hadde te voren te wijve gehadt Vrou Maria Stuart, Suster van Iacob, de tweede dier namen/ Koningh van Schotlant/maer Anno 1477. hadde hy te wijve Vrou Charlotte van Bourbon, dochter van Lodewijck, Grave van Monpensier in Vranckrijck/maer sy sterf na twee jaren Anno 1479. Van hem ende sijn naercomelinghen sal hier naer breeder geseyt worden. Hy worde Anno 1480. deur instigatie ende bedrijf van die vande Cabbeliause partije afgedanckt/ende gehenghden de Hollanders dat contrarie haer onlanghs verkregen Vrivilegien/voor dese mael een uptheemschen Stadthouder gestelt soude werden/te weten:

Onder Maximiliaen ende Philips sijnen Sone/Eertz-Hertoghen van Oostenrijck.

1480. HEer Ioost van Laleing, Ridder vant gulden Vlies/Heer van Montigny en Hantes/ Heeren Ortensz, den welcken Otto een jonger Broeder was van Heer Willem van Laleing. eertijts Stedehouder van Hollant geweest. Dese Heer Ioost hadde te wijve Vrou Godelijn vander Vieswille, upt Artbois/ ende van haer beyder zijn ghekomen alle de Graven van Laleing ende Hooghstraten, tot heden toe. Hy wert na 3. jaren int Beleegh voor Utrecht geschoten den 4. Augusti/ende sterf 's daeghs daer aen Anno 1483. Hy hadde in sijn leven de heerlijckheyt van Laleing, gelegen by Duay/ gekocht van sijn Oomsone.

Onder d'Eertz-Hertoghen Vhilips/ende Kaerle sijnen Sone/naemaels Koninghen van Spaengien.

Heer

Digitized by Google

1484. HEer Ian, den eersten Grave van Egmont, was Stadthouder van Hollant omtrent xxxj. Jaren/ van't Jaer 1484. tot den Jare van 1515. in October/ hebbende doen sijn voorsz Officie overgegeven/ ende verlaten/ overmits sijnen ouderdom/ ende sterf op sijn slot van Egmont, des Jaers daer aen 1516. in Augusto/ out zijnde 77. Jaren. Van hem ende sijn naerkomelinghen sal hier naer voeder gesepdt worden.

Onder Keyser Kaerle den vijfden.

1515. GRave Hendrick van Nassou ende Vianden/ Baenderheer van Breda/ Dillenbergh/ Diest/ de Leck/ Polanen/ ende vande Kwaluwe in Hollant/ &c. werdt Stadthouder den naest-lesten October 1515. ende bediende sijn Officie ses Jaren ende 3. maenden/ tot dat hy het verliet ofte overgaf int jaer 1522. eñ sterf daer na int jaer 1538. out zijnde 53. jaren. Hy heeft drie huysvrouwen gehadt/ eñ gheerende sijn Stadthouderschap/ hadde hy te wijve Vrou Claudine van Chalon, suster van Philibert Prince van Orangien, sy sterf An. 1521. van hem sal hier naer onder de Heerē van Polanen voeder geschreven werdē.

1522. HEer Anthonis van Laleyng, eerste Grave van Hoochstraten/ Heere van Montigny, wert Stadthouder in Febrva. 1522. Hy was tweede sone van Heer Joos van Laleyng, die Stadthouder sterf An. 1483. Hy hadde te wijve Vrou Elizabeth, oudste dochter van Casper, Heere van Culenburgh, Vrouwe van Hoochstraten/ dat een Graefschap gemaeckt werdt.

Ick bevinde dat Anno 1522. in May/ ende Anno 1527. Stadthouder van Hollant wert genoemt den Heere van Castres, die ick vermoede dat geheeten was Heer Iacob van Thiennen, Heer van Castres ende Claerhout, Groot-Bailliou in Vlaendren/ overleden Anno 1534. ende was de Groot-vader van Thomas van Thienen, Heere van Castres, waer van de weduwe Jouffrou Elizabeth van Arckel, Vrouwe van Heukelum in Hollant/ noch (Anno 1618.) is levende. Maer also den voorsz Grave van Hoochstraten/ noch Stadthouder genoemt wert Anno 1538. zijnde den voorsz Heer van Castres doen al doot/ werdt verstaen dat dese maer Lieutenant-Stedehouder en is geweest.

Desen Heer Anthonis van Laleyng, eerste Grave van Hoochstraten/ sterf sonder kinders/ Anno 1540. te Ghendt. Hy hadde een ouder Broeder/ ghenoemt Kaerle, eersten Grave van Laleyng, die te wijve hadde Vrou Iaquelijn van Luxenburgh/ Vaders suster vanden Grafinne van Egmont/ ende hadde daer by Kaerle, tweede Grave van Laleyng, die te wijve hadde een Suster vanden lesten Grave van Hoorn upt den huyse van Montmorency. Noch Vrou Anna van Laleyn, overleden Anno 1602. out 95. Jaren/ weduwe van Heer Everaerd van Pallant, (daer sy by gewonnen hadde onder andere Heer Floris van Pallant, eersten Grave van Culenburgh/ ende Vrou Margriete van Pallant, An. 1613. out 70. Jaren/ op 't huys te Ysselmonde by Doordrecht overleden/ weduwe/ sy was van Heer Ian van Merode, ende van Petersheyn) noch Vrou Margareta van Laleyn, die eerst te man hadde Heer Ian Burggrave van Montfoort by Utrecht/ ende daer nae om haer playsier troude Jonckh. Anthonis van Merthen, van Esselteyn in 't Sticht van Utrecht/ ende by alle beyde kinders hadde. De voorsz Kaerle, tweede Grave van Laleyn, hadde noch eenen Sone Heer Philips, tweede Grave van Hoochstraten/ by Testament van sijnen voorsz Oom/ den Stadthouder Heer Anthonis, ende sijn Huysvrouwe Vrou Elizabeth van Culenburgh. Desen Heer Philips van Laleyng, was Gouverneur oft Stadthouder van Gelderlant. Hy hadde te wijve Vrou Anna, Grafinne van Rennenberg/ haer moeder Vrou Cornelia van Culenburgh, was een suster vande Vrou Elizabeth, Grafinne van Hoochstraten/ ende vā Vrou Anna van Culenburgh, die moeder was vanden voorsz Heer Everaerd van Pallant. Den voorsz Philips, Grave van Hoochstraten/ van onder andere Anthonis van Laleyn, Grave van Hoochstraten/ die An. 1568. sterf: hebbende ghevolght het Legher vanden Heere Prince van Oraengien, hooghlofl. memorien/ ende liet naer/ by sijnen wijve ende suster vanden lesten Grave van Hoorn/ Willem van Laleyn, Grave van Hoochstraten/ die overleden is/ An. 1590. hebbende te wijve Vrou Maria van Egmont, Grave Lamoraels dochter, noch levende 1618. lest weduwe van wijlen Grave Karel van Mansselt. Den voorsz Anthonis, hadde een Broeder/ Heer George van Laleyng, Grave van Rennenbergh/ die sterf Anno 1581. te Groeningen/ sonder kinderen/ inde Vriesche Oorlogen seer vermaert.

1540. HEer Reynier, Grave van Nassou (genoemt René de Chalon) Prince van Oraengien, Heer van Breda/ van Diest/ Leck/ Polanen/ sone vanden voorsz Grave Henrick van Nassou, wert Prince van Oraengien, ende Heer van veel ander goederen by Testament sijns Ooms de Prince Philibert, die Anno 1529. voor Florencen doodt bleef/ op conditie dat hy verlatende de wapenen ende toenaem van Nassou, met sijn erven ende nakomelingen gebruycken soude die van Chalon. Hy wert Stadthouder van Hollant in Octob. 1540. tot int Jaer 1544. doe hy int beleegh voor een Stadt in Vranckrijck/ ghenoemt S. Desyr, doot geschoten wert/ int byweesen ende gesicht vanden Keyser Kaerle de vijfde, maer out zijnde 32. Jaren/ sonder wettige kinderen te laten. Hy liet naer sijn weduwe de Princesse Anna, suster van François, Hertoghe van Lotthringen (die namaels de Hertogh van Aerschot troude) maer maeckte hy sijn erfgenamen sijns broeders sone Grave Willem van Nassou, doen maer xj. Jaren out zijnde.

1544. HEer Lodewijck van Vlaenderen, Heer van Praet (wiens Voor-ouders van een natuerlijck sone van Lodewijck van Maele, Grave van Vlaenderen/ An. 1383. gekomen waren) werdt Stadthouder An. 1544. in Julio. Hy hadde te wijve Vrou Iosijne van Praet, van Moerkercken, Heeren Caerlen dochter upt Zuyt-hollant. Hy sterf An. 1555. out 65. Jaren/ sonder kinders.

Onder Koningh Philips van Spaengien/ de tweede dier Namen.

1556. HEer Maximiliaen van Bourgoenge, eerste Marchgrave vander Vere ende van Vlissingē/ Heere van Bouwerschagen ende Beures, wert Stadthouder An. 1556. in Junio/ is nae 2. Jaren opt slot te Sandeburgh buyten der Vere overleden/ An. 1558. sonder kinders/ hadde te wijve Vrou Loyse van Croy, suster van Philips Hertoge van Aerschot.

1559. HEer Wilhelm, Grave van Nassou, Prince van Oraengien, Heer van Diest/ Breda/ de Graef/ den Bergh/ Leck/ Polanen/ Noseroy/ Arlay ende veel ander heerlijcke goederen/ wert Stadthouder van Hollandt/ Zeelandt/ ende Utrecht/ ende van Hoogh-bourgoengen/ oudt zijnde 26. jaren/ in Anno 1559. doe Koningh Philips naer Spaengien repsen soude. Hy vertrock naer ontrent 8. Jaren om der troublen wil upt den Landen naer Hoogh-duytslant/ Anno 1567.

Digitized by Google

1567. Heer Maximiliaen van Hennijn, tweede Grave van Bossuyt by Berghen in Henegouwen/ werdt Stadthouder by provisie/ in May An. 1567. out 25. jaren/ daer na absolut/ An. 1570. hy was een susters sone vanden voorsz Heer Maximiliaen, Marquis vander Vere/ &c. en wert An. 1573. inden water-slagh by Hoorn gevangen/ ende sat aldaer tot de Pacificatie van Gent toe/ An. 1576. te weten 3. jaren/ ende sterf t'Antwerpen/ zijnde Generael vanden Velt-leger der Staten Generael tegen de Spaengiaerden/ oudt zijnde 36. jaren/ den 21. December 1578. hy hadde te wijve Vrou Charlotte van Werchijn uyt Henegouwen/ ende hadde daer by eenen sone/ Pieter, Grave van Bossuyt, sonder kinderen overleden Anno 1597.

Stadthouders/ onder de Regeringe vande Ho. Mo. Heeren Staten van Hollandt/ Zeelandt met West-Vrieslandt/ naer dat die vande subjectie des Koninghs Philips afgheworpen waren.

1572. HEER WILHELM, Prince van Oraengien, Grave van Nassou voorsz/ werdt weder Stadthouder ende Veltheer/ of Capitein Generael over Hollant/ Zeelant/ &c. naer den aenghenomen Oorloge tegen den Hertoge van Alve/ Stadthouder Generael des Koninx/ &c. An. 1572. tot den 10. Julij An. 1584. doe hy (out zijnde 51. Jaren) te Delft doorschoten wert/ daer hy van sterf. Van sijn Huysvrouwen ende kinders sal t'sijner plaetse int breet geseydt worden.

1586. HEer Robert Dudlay, Grave van Leycester in Engelant/ wert Stadthouder gesonden vande Koninginne Elizabeth van Engelandt/ in December Anno 1585. welcken staet wat meer dan twee Jaren/ met klein genougen ende groot misvertrouwen vande Hooge Overheyt vanden Landen bedient hebbende/ is hy An. 1588. in Octob. (out ontrent 55. jaren) in Engelant gestorven.

1588. HEERE MAURITS, Grave van NASSAU, 's voorsz Heeren Prince van Oraengien tweeden sone/ gheboren den 13. Novemb. 1567. Marcgrave vander Vere ende Vlissingen/ Heer vande Graef oft Kuyck/ vande Kluyndert/ van Polanen ende de Leck in Hollandt/ Stadthouder ende Capitein Generael van wegen de voorsz H. M. Heeren Staten/ over Hollandt/ met West-Vriesland/ Zeelant/ Utrecht/ Gelderlant ende Over-Yssel/ ende Admirael Generael vander Zee/ &c. wert Anno 1618. by Testamente sijns Heeren Broeders (te Brussel overleden) PRINCE van ORAENGIEN, Grave van Bueren/ Leerdam/ Vpanden ende S. Vijt/ Heere van Breda/ Diest/ Ysselstein/ Sinte Maertensdijck/ Steenbergen/ Oosterhout/ ende noch van 32. Heerlijckheden in Hoogh-Bourgoengen gheleghen/ als onder andere zijn Noseroy, Arguel, Arlay, Longuesaulnier, Ioux, Iougne, Reviere, Bletteraes, S. Anne, het sterckste Kasteel van 't heel Landt/ &c.

Presidenten vanden Hove van Hollandt ende Zeelandt/ &c.

1475. 1477. HEer ende Meester Ioan van Halewijn, Heere van Swevegem in Vlaenderen/ wert President van den Hove van Hollant genoemt/ Anno 1475. ende Anno 1477. ende wert doen mede gedepoteert met den Stadthouder Heer vande Gruythuysen, volgende het nieu Privilegie/ dat de Vreemdelingen in Hollant niet meer regeeren souden. Ick bevinde dat den voorsz Meester Ian van Halewijn namaels geexecuteert wert.

1509. 1528. HEer ende Meester Niclaes Everaertsz van Grijpskercke, by Middelburgh in Zeelandt/ werde inden Jare 1505. Raedt inden grooten Rade te Mechelen/ daer nae Anno 1509. President inden Hove van Hollant/ ende An. 1528. wert hy gestelt/ overmits sijn groote geleertheyt ende erbarentheydt President inden Rade te Mechelen voorsz/ in welcken eerlijcken staet hy aldaer sterf in Augusto Anno 1532. oudt 70. Jaren/ ende in onse Lieve Vrouwe kercke aldaer begraven. Is seer bemaert door een groot Boeck in Druck zijnde/ ende by hem beschreven: Inhoudende veel schoone ende gheleerde Consultatien ende advijsen in materie van Rechten. Hy hadde te wijve Vrouwe Elizabeth van Blyoul, wiens Voor-ouders de Hertogen van Bourgoenge in matery van State eertijts gedient hebben.

Van sijn nakomelingschen/ alsoo 't tot ouser materie streckt/ dient hier gheschreven te worden/ als volght/ hy hadde vijf Sonen/ alle bemaerde ende seer geleerde Mannen/ te weten:

1. Heer Pieter Nicolay, Abt van Middelburgh/ dan sterf int fleur sijns levens voor den Vader.

2. Heer ende Meester Everard Nicolay, Raedt inden Hove van Vriesland/ tot Leeuwaerden van nieus opgericht inden Jare 1527. Daer na Raet te Mechelen inden Jare 1533. ende int Jaer 1541. gestelt President vanden Hove van Vriesland voorsz. Ten lesten President gheworden/ gelijck sijnen Vader/ in Rade te Mechelen/ An. 1556. 't welck hy sterf An. 1561. in May/ begrave by sijn Vader. Hy hadde 2. huysvrouwen gehadt/ als Vrouwe Genovefua vander Goes/ dochter van Mr. Arent vander Goes, eertijts Advocaet vande E. Heeren Staten van Hollant/ Vrouwe Margriete van Roon, Ionckh. Pieters dochter, laest weduwe van Heer Zeger van Alveringen, Heer van Hofwegen, ende te voren van Ionckh. Iacob Koppier, Heer van Calslaghen, ende Vrou Jenne Spruyt, uyt Brabant/ by d'eerste wan hy 2. sonen ende 3. dochters/ als Iouffr. Lijsbeth Nicolay, die te man hadde Meester Dierck Deyn, Raet te Mechelen/ Jouffrou Zoetgen Nicolay hadde te man Meester Ian Betz, Raet inden hoogen Rade inden Hage/ sone van wijlen Meester Ioos Betz, Pensionaris der Stadt Dordrecht/ ende Genovefua Nicolay, gesjout met Meester Anthonis del Vaille, Raet te Leeuwaerde. De sonen zijn geweest Heer ende Meester Arent Nicolay Raet inden Hove van Hollant/ daer nae President/ ende lesten President inden Hoogen Rade inden Hage/ 't welck hy sterf in Januario/ int Jaer 1592. out zijnde 64. Jaren/ ongeplickt. Ende Meester Kaerle Nicolay, Raet te Mechelc/ overleden int Jaer 1616. Hy hadde te wijve Iouffrou Anne vander Bercht, van Mechelen/ ende van daer by Ionckheer Jan Nicolay, eenigh mans-oir vande voorsz Heer President Nicolaes Everaertsz, sijn over-groot-vader.

3. Heer

Digitized by Google

3. Heer ende Meester Nicolaes Nicolay, genoemt Grudius, om dat hy te Leuden ghebozen was / werdt Greffier vande Ridderlijcke oozde vant gulden Vlies/ende sterf An. 1571. tot Venegien/ alwaer hy Ambassadeur was 's Koninck van Spaengien/ out zijnde 70. Jaren/ hy hadde te wijve ghehadt Vrou Anna Cobels (suster van wijlen Meester Aert Cobel, Ontfangher Generael vande E. Heeren Staten van Hollandt / ende van Heer Philips Cobel, Raedt of Assesseur te Spiers/ende vande Secreten Raedt te Bzussel, kinderen van wijlen Nicolaes Cobel, Raedt/ Rentmeester Generael van Zuyt-Hollant) sy sterf sonder kinderen te Madzil in Spaengien/ Anno 1534.

4. Heer ende Meester Adriaen Nicolay, genoemt Marius, Anno 1541. Raedt te Mechelen/ Anno 1547. Cancelier vanden Hove van Gelder te Aernhem. Hy sterf te Bzussel sonder kinders/ Anno 1568. hy hadde te wijve Vrou Elizabeth Blocx, daer moeder af was Iouffr. Quyntine van Rommerswael uyt Zeelant.

5. Meester Ian Nicolay, genoemt Secundus, gebozen inden Hage/ werdt Secretaris vanden Eertz-Bisschop van Toledo in Spaengien/ende zijnde onlangs daer van daen gekomen/ende gebozen Secretaris van den Bisschop van Vtrecht/ Abt van S. Amand by Doozmick / Heer Ioriaen van Egmont, is hy subijtelijck siecke worden/ van een heete koztse gestozben inde boozsz Abdije/ ende aldaer begraben 24. September 1536. out zijnde maer 25. jaren. Hy was wonderlijck begaeft met den Gheest der Poësyen/ als oock sijn twee boozsz broeders/ gelijck hunne schzijften oft Carmina Anno 1612. te Leyden gedzuckt/ dat uytwijsen.

Haerlieder Suster Isabelle Nicolay, is geweest Mater van Kloosster S. Aechten te Delf/ ende kost volkomentlijck Latijn schzijben ende spzeken.

1528. 1558. Heer ende Meester Geerit van Assendelft, Ridder, Pzesident vanden Hove/ oft eersten Raet pzesiderende An. 1519. ende 1528. welcken staet hy lange jaren met eere bedient heeft/ende sterf in sijn huysinge inden Hage/ op S. Niclaes avont 1558. out 70. jaren/ ende wert in sijn Capelle inde Parochy-kercke aldaer begraben. Van sijn geslacht ende nachomelingen sal hier nae breeder gesept werden.

1559. 1572. Heer ende Meester Cornelis Suys, Heer van Rijswijck/ wert Pzesident Anno 1559. was sone van Cornelis Suys, Heer van Rijswijck/ ende van Iouffr. Maria de Ionge, van Baerdwijt/ zijn boozouders ware van Dozdzecht/ vanden welcken Allard Suys Mattheusz sterf An. 1473. oudt zijnde 80. Jaren/ zijnde geweest aldaer Burgemeester. Hy bertrock An. 1572. met d'ander Raetsheeren/ vermidts de troublen upt den Hage naer Vtrecht/ ende bleef aldaer tot naer de Pacificatie van Gent Anno 1576. ende sterf inden Hage 19. Septemb. 1580. out 66. jaren. Hy hadde 3. huysbzouwen gehadt/ als 1. Iouffr. Maria vã Droogendijck (wiens bzoeder/ meester Damas, was Rekenmeester inden Hage/ ende haer Vader meester Vincent van Droogendijck, Raedt inden Hove boozsz) haerlieder moeder was een dochter vanden grooten Heer/ Vincent Cornelisz, Heere van Cabau, Thesaurier Generael 's Keysers inde Nederlanden. 2. Iouffr. Anna de Bye upten Hage: ende ten derden Pzesident gewozden zijnde/ hadde hy Vrouwe Catarina van Schoonhoven, upt Brabant / suster vande Vrouwe van Lochorst, van Leesdael ende van Heer Jansdam te Dozdzecht / hy hadde by d'eerste Iouffr. Barbara Suys, die te man hadde Ionckh. Ian de Heuyte van Delf/ ende Iouffr. Ienne die troude Ionc. Ysbrant van Straten (ende wan Heer Ian vander Straten, Ridder, Casteleyn te Hooghstratē) by de tweede hadde hy Iouffr. Maria Suys, getrout met Ionckh. Henrick vander Laen, Iouffr. Anna Suys, ghehout geweest met Ionckh. Ioris Zweerts, Heer van Mierbeck/ ende Iouffr. Margriet Suys, die te man heeft gehadt Ionckh. Adam vander Duyn, daer van de kinderen noch leven. Den boozsz Heer Pzesidents suster Iouffr. Machtild Suys, hadde eerst te man Aert Pieterszn Ambachtsheer van Heer Jansdam/ en wan Ionckh. Pieter van Heer Jansdam/ die by sijn huysbzouwe Iouffrou Adriana van Schoonhoven boozsz/ naer ghelaten heeft twee dochters/ als Iouffrou Ienne, Ambachtsbzou van Heer Jansdam/ Anno 1605. wedutwe gewozden zijnde van Ionch. Ioachim van Hardenbrouck haer man/ ende Iouffrou Anna van Heer Jansdam/ die te man heeft Ionckh. Philebert van Serooskercken/ Bailliou vander Tolen. De boozsz Machtild Suys, troude daer nae Boudewijn van Drenckwaert, Rentmeester Generael van Zuyt-hollandt/ ende Burgemeester van Dozdzecht / ende wan een dochter Iouffrou Catrina van Drenckwaert, die by haren man Ionckh. Cornelis van Bekesteyn van Haerlem/ naer heeft gelaten twee Sonen/ Ionckh. Ian ende Bouwen van Bekesteyn, den Heer Pzesident Suys/ hadde een Oom Daniel Suys, die twee sonen hadde / als Jonckh. Anthonis Suys, Heer van Grijsenwozde (wiens huysbzouwe was Iouffr. Baerte van Almmonde) ende Jonckh. Iacob Suys. een seer geleert man/ Anno 1592. te Lupck overleden/ oudt 72. jaren/ naerlatende by Iouffr. Margriet van Berchem van Antwerpen/ Jonckh. Daniel Suys, Heer van Laer/ ende Jonckh. Iacob Suys, des boozsz eersten Daniels suster Iouffr. Catharina Suys, was de moeder van Heer Splinter van Hargem, Ridder, die Heer Iacobs van Wijngaerden suster te wijve hadde.

157.. 1582. Heer ende Meester Ian van Treslong, Pzesident vanden Hove van Hollant/ wert An. 1582. eersten Pzesident vanden hoogen Rade inden Hage van nieus opgherícht / by wijlen de Prins van Orangien, hooghl. memozie/ ende de H. M. Heeren Staten Generael/ hy sterf 's Jaers daer aen/ Anno 1583.

1582. 1584. Heer ende Meester Arnout Nicolay, Pzesident als bozen / vanden welcken hier boven ghescbzeben staet/ wert mede Pzesident inden hoogen Rade/ An. 1584. ende sterf An. 1592.

1584. 1590. Heer ende Meester Adriaen vander Mijle, eertijts Raet/ werdt Pzesident An. 1584. welcken staet hy met grooten Lof (als mede de booz-gaende) bedient heeft tot den 26. Junij Anno 1590. doe hy subijtelijck sterf inden Haghe/ oudt 52. Jaren / hy hadde ghetrout Vrou Magdalena van Egmont, vander Nyenbergh, Meester Cornelis dochter, sy sterf Anno 1593. ende wan Heere Cornelis vander Mijle, Ridder ghesla ghen (vanden Koninck van Vranckrijck) nu Heer vander Mijle, Blesgensgrave / de Polder/ Dubbeldam/ &c. die te wijve heeft Vrouwe Maria van Oldenbarnevelt, Heeren Ioans dochter, Ridders, Advocaet vande H. M. Heeren Staten van Hollandt/ &c. ende heeft kinderen ghewonnen/ als Ionckh. Adriaen vander Mijle, &c. D'eenighe dochter vanden boozsz Heer Pzesident/ Vrou Cornelia vander Mijle, heeft te man gehadt Heer Daniel de Hertaing, Heere van Marquette, by Douay (ende nu by de Beheerwijck) Luytenant Generael vande ghemeen Landts Kupterije: sy sterf Anno 1610. naelatende Ionckh. Willem ende Adriaen van Hertaing. Hy hadde een ouder ende ee jonger Broeder/ als Ionckh. Cornelis vander Mijle, Anno 1568. Casteleyn ende Capiteyn vander Goude/ tot int Jaer 1572. hy sterf int Jaer 1605. sonder kinderen: hy hadde eerst te wijve Jouffrouwe Catarina Hopperus, dochter van Heer Ioachim Hopperus, Ridder, Besonder Raedt by den Koninck in Spaengien over de Nederlantsche saken: sy sterf te Dozdzecht/ Anno 1582. daer nae hadde hy Jouffrou Adriana vander Does, suster van Jonckheer Pieter, Admirael van Hollandt/ die sterf Anno 1617.

Digitized by Google

Ionckh. Jan vander Mijle, d'ander Broeder/ sterf t'Antwerpen/ komende van Spaenjen/ An. 1609. Hy had eerst getrout Jouffr. Agatha van Burgh, Jonckh. Anthonis dochter van Zierickzee/ die sterf Anno 1579. te Dordrecht. Daer nae Iouffr. Christina van Blyenburgh, Heymans dochter te Dordrecht/ van dese en zijn geen kinders meer int leven/ by de eerste hadde hy onder andere Ionckh. Arent vander Mijle, Capiteyn te Kinnweghen/ Anno 1606. ongehout ghesturven/ Iouffr. Elizabeth vander Mijle, Broumve van Kijfhoeck by Dordrecht/ die eerst te man hadde Mr. Iacob de Witte, Baillieu van Zuythevelant ende vander Goes (daer sy een Dochter by gewonnen heeft) eñ nu Ionckh. Iacob van Lanskroon, wiens moeder Iouffr. Maria vander Does, mede Suster was vande voorsz Heer Admirael/ Iouffr. Willemijn vander Mijle, Ionckh. Ians anderde dochter is An. 1610. sonder kinderen gesturven/ zijnde gehout met Ionckh. Ioos Ruychruyck uyt Zeelant.

D'voorsz Heer Presidents suster/ Iouffr. Maria vander Mijle, hadde te man Mr. Aelbert van Loo, Commijs over des Conincx Domeynen ende Financijen te Brussel overleden Anno 1573. waer van onder andere gelesen zijn/ ende noch leven/ Ionckh. Cornelis ende Arent vander Loo, ende haer suster Iouffr. Catarijna, ghehout met Ionckh. Iacob vanden Eynde, Casteleyn ende Gouverneur van Woerden/ &c. d'Heere Presidents Vader Ionc. Arent vander Mijle, was Burgemeester van Dordrecht (welcken staet alhier in grooter aensien is dan in eenige andere stede van Hollant) ende sterf Anno 1580. out zijnde 79. jaren: wiens Vader ende groot-vader ende out-Oom den voorsz staet loflijck nu ghe leden 127. Jaren mede bedient hebben. Eenen qualick-spreker die onlangs eenen saemroobende Libel heeft laten drucken/ vol leelijcke lasteringen: Schrijft/ met onbeschaemde leugentael/ dat des nu-lebenden Heere vander Mijlen Beste-vader een Zeylmaker was/ dan dien quant en sal by discrete ende vrede-lief-hebbende luyden gheen gheloof hebben/ alsoomen wel sict/ dat hy in sijn schrijven metten boosen geest van nijdicheydt ende oproer beseten is.

1591. 1598. HEer ende Meester Geerit van Wijngaerden, Heere van Bentchuysen/ President vanden Hove van Hollant/ tot int jaer 1598. doe hy sterf: van hem ende sijn nacomelingen sal hier nae breeder geschreven worden/ onder de Heeren van Wijngaerden.

1607. 1616. HEer ende Meester Pieter van Hinojosa, geboren uyt Zeelant/ te voren Raet inden hoogen Rade/ wiert President vanden Hove van Hollant in May An. 1607. sterf 9. jaren daer na An. 1616. Hy hadde te wijve gehadt Vrou Elizabeth van Almmonde (Ionckh. Abrahams dochter/ sy sterf An. 1615.) ende wan daer by eenen sone/ ende 3. oft 4. Dochters/ vande welcke Iouffr. Catharina ghetrout heeft N. van Louterbach Capiteyn/ ende Iouffr. Clara heeft te man Ionckh. Ian, Heere van Duvenvoorde.

Volgen de Raetheeren inden voorsz Hove/ immers vande welcken de namen tot onse kennis ghekomen zijn.

DE Heere van Wassenaer. Anno 1434.
Boudewijn van Sweten. 1434.
Heer Ian van Wassenaer, 1434.
Den Burggrave van Montfoorde.
Godschalck Oem, naemaels eerste Heere van Wijngaerden.
Meester Pieter van Beoostenzwene, 1434.
Heer Willem van Lalein, Heer van Bignicourt, naemaels Stadthouder.
Florens vanden Abeele, Heer van Velsingen uyt Zeelandt.
Heer Geerit van Zijl, Heer van Purmerende/ 1448.
Heer Giclis van Cralinghen/ 1435.
Florens van Borsselen,
Meester Henrick Wtenhove van Ghent/ 1446.
D'Heere van Yselsteyn/ 's Heerē broeder van Egmont.
Iacob Potter vander Loo.
Heer Ian den B. van Blois, Heer van Treslong, 1434.
Meester Lodowijck vander Eycke, 1446.
Heer Sampson van Laleyn, Heer van Oppenbays.
Heer Geerit van Poelgeest.
Heer Willem van Alkemade.
Meester Florens van Paedzem, 1434.
Adriaen vā Rommerswael, Heer vā Lodijt in Zeelant.
Meester Ian Rijn.
Gijsbert van Vyanen.
Willem, Heer van Naeldwijck, Maerschalck van Hollandt.
Heere Arent van Gent, Heere vā Gijssenburgh/ Hardinxveld ende Wijngaerden/ 1436.
Meester Arent van 's Gravesande.
Meester Fransoys van Ghent.
Aelbert van Naeldwijck, 1434.
Aelbert van Egmont van Meresteyn.
Floris van Kijfhouck, 1434.
Meester Niclaes van Diepenbrouck.
Geerit Potter vander Loo, 1446.
Meester Gillis van Wisselkercke, uyt Zeelant/ 1450.
Floris van Boschuysen.
Willem Engelbrechtsen.
Bartelmeus Partout, alias de Castello, uyt het Landt van Luyck.
D'heer van Yselsteyn/ 's Heeren Broeder van Egmont/ 1450.
Heer Gijsbert van Breederoede, Domproost tot Utrecht.
Iacob, Heere van Abcoude ende Gaesbeeck.
Heer Lodewyck van Montfoorde.
Ian vander Mye.
Heer Iacob van Cats, uyt Zeelandt.
Heer Lodewijck van Treslong.
Meester Iacob vanden Blocke, 1453.
Meester Anthonis Michielsz, uyt Zeelandt/ van dese komen die van Eversdijck, een edel ghesiacht. Hy is gheweest Rentmeester Generael van Hollandt/ seer bemint vanden Grave Kaerle van Charloos.
Meester Dierick van Sweten, 1469.
Heer Ian van Wassenaer, Heere van Voorburgh.
Heer Geerit van Assendelf, 1469.
Meester Adriaen Lothynssen.
Meester Willem van Braeckel, van Dordrecht.
Meester Ian de With, 1470.
Meester Henrick vander Mye, 1472.
Ian Ruychrock, Raet ende Procureur generael/ 1469.
Meester Henrick Oem van Wijngaerden.
Meester Michiel de Wilde, 1470. Raedt ende Procureur Generael.
Nicolaes de Vriese, Raet ende Rentmeester Generael van Hollant 1436. ende 1456.
Meester Gheerit van Gronsselt, 1475.
Meester Iacob Bossaerd, van Belle/ 1469.
Meester Adriaen Drabbe.
Meester Ian Petit-pas.
Meester Ian van Halewijn, naemaels President ende Gheexecuteerde.
Meester Philips Ruychrock vander Werve/ Meester Jansz 1475.
Meester Wouter Iansz.
Meester Ian de la Bouverye, uyt Walsh-vlaenderen.
Ian, den jonghen Heere van Egmont.
Hugo van Sweten, 1477.
Meester Cornelis van Dorp.
Ian van Assendelft, Raedt en Rentmeester van Noort-Hollandt.

Mr. Tiel-

Digitized by Google

Mr. Tielman Oem van Wijngaerden / 1475.
Mr. Ian van Oestdorp. 1475.
Heer Ian van Cruningen, heer van Paemelen / 1480.
Heer Arent van Sevenberghen.
Geerit van Assendelft. 1480.
Mr. Iacob Ruysch, Deken vander Capelle opt Hof / An. 1480. ende 1500.
Mr. Iacob van Almmonde, 1480. obijt 1504.
Meester Willen van Berendrecht, van Leyden / An. 1475. ende 1500.
Mr. Cornelis de Ionge, heer van Baerdwijck, te voren Pensionaris van Dordrecht / eñ na Rekenmeester overleden An. 1504.
Ian van Noortwijck.
Meester Ian van Schoonhoven, 1480. ende 1500.
Mr. Claes Roeloffz. 1480.
Mr. Dierck Persijn, Deken tot Reeldwijck.
Anthonis vanden Abeele, uyt Zeelant / 1480.
Heer Geerit van Abbenbrouck, 1486.
D'heer van Wassenaer.
Heer Philips van Wassenaer.
Meester Ian Wisselkercke.
Ian van Rietvelt, Raet ende Procureur generael.
Heer Philips van Spangien, 1490. ende 1502.
Heer Cornelis van Dorp, 1499.
Mr. Adriaen van Hoogheseyn, 1500.
Mr. Baerthout van Assendelft.
Mr. Ian Boudijnsz. 1500.
Ian Oem van Wijngaerden, den ouden.
Mr. Dierck van Sweten, Willemsz. obijt 1502.
Mr. Ian van den Essche, 1502.
Mr. Symon Pietersz.
Mr. Geerit vander Mye, 1500. ende 1521.
Mr. Cornelis Claer Heynensz. An. 1511.
Mr. Adriaen Poppe.
Heere Floris van Wijngaerden / heer van Ysselmont.
Frederick van Renesse, heer van Westmael.
Mr. Ian van Duvenvoorde, heere van Warmont.
Mr. Evert de Veer, namaels Raet te Mechelen.
Mr. Reyer de Jonghe, Heere van Baerdwijck / meester Cornelisz. An. 1501. sterf 1515.
Mr. Floris van Oem van Wijngaerden / te voren als An. 1518. Pensionaris der stad Dordrecht.
Heer Aelbert vander Coulster, geboré bã Dordrecht 1525. sterf An. 1548. out zijnde 70. jaren.
Heer Ioos van Treslong, alias Bloos.
Mr. Aelbert van Loo, eertijts Griffier An. 1506. is mede geweest Pensionaris der stadt Dordrecht / An. 1507. tot 1511. daer na Advocaet vande heeren Staten van Hollant / sterf Raet An. 1524.
Kaerle Garnier, Raet ende Procureur generael.
Mr. Jacob Boudijnsz.
Mr. Thomas Beukelaer Symonsz. eertijts Schepen / daer na Thesaurier ende Schout van Dordrecht / ende Rentmeester generael van Zuytholland / ende Raet inden Hage / An. 1512. sterf omtrent 1515.
Mr. Hugo de Groot, van Delft.
Mr. Niclaes Everaertsz. van Grijpskercke / namaels President / sterf 1532. te Mechelen.
Mr. Iacob Mauritsz.
Mr. Frans Coebel vander Loo.
Mr. Ian Benninck van Amsterdam.
Mr. Ian van Haerlem, sterf. 1514.
Mr. Hugo van Assendelft, heer van Veenhuysen.
Mr. Ioos Sasbout bã delft / An. 1515. wert An. 1543. den eersten Cancelier van den nieuwen Hove tot Arnhem in Gelderlant / eñ sterf aldaer An. 1546. eñ was vader van Heer Sasbout, mede Cancelier van Gelderlant / ende President te Brussel / die sterf in den Hage / An. 1583.
Claes Lievensz. van Cats.
Iacob Gout.
Meester Pieter vander Capelle. 1521.
Mr. Iacob Stalpert.
Heer Geerit van Assendelft, namaels President.
Mr. Geerit Mulaerd van Utrecht / naderhant Raet tot Mechelen / int Jaer 1527.
Mr. Fransoys Snoeck, van Dordrecht oft Gorcum.
Mr. Herman van Suyderhuysen.
Mr. Reynier Brant, Raet en Procureur gener. 1524.
Mr. Willem Willemsz, Raet ende Procureur generael.
Mr. Willem Pijnssen Iacobsz. 1530.
Heer Geleyn Zegers, heer van Wassenhoven, 1540.
Mr. Maerten van Naerden, naderhant President tot Utrecht ende Lieutenant te Groeningen / sterf int Jaer 1566.
Mr. Casper, heeren Lievensz. van Hooghlande / An. 1530. wert President vanden Hove van Utrecht / en daer na weder Raet inden Hage / sterf An. 1547. nalatende Heer Ian van Hooghlande / Deken van S. Marie kercke t' Utrecht / Mr. Cornelis vã hoochlande Pensionaris van Dordrecht / eñ Iouff. Catarina, die eerst te man hadde Ionckh. Splinter Vtenham, eñ daer na Bouwen van Drencwaert, Rentmeester generael van Zuytholland.
Heer Geerit van Renesse, Casteleyn van Woerden / sterf int Jaer 1568.
Heer Andries van Bronckhorst, Ballieu van Voorn.
Mr. Barent Bucho uyt Vriesland / Deken vande Capelle opt hof.
Mr. Arent Sandelijn van Dordrecht / te voren Griffier / was broeder van heer Ieronymus Sandelijn, Ridder. Hy was Mr. Adriaen Sandelijn, Pensionaris van Amsteldam.
Mr. Kaerle vander Nijtsen, namaels President van Vriesland. Hy hadde te wijve Iouffr. Lysbet, dochter van Ionckh. Pieter, heere van Noort.
Mr. Hippolitus Persijn, sterf President t' Utrecht / int Jaer 1568.
Mr. Cornelis Suys, heer van Rijswijck 1550. naderhant President.
Heer Cornelis van Mierop, Dombeken van Utrecht sone van den grooten Thesaurier Mr. Vincent Cornelisz. sterf 1572.
Mr. Arent Sasbout, sone bã Mr. Ioos Sasbout voorsz namaels (gelijck sijnen Vader) Cancelier van Gelderlant.
Heer Willem Snouckaerd, van Schouwenburg, heer vanden Vinckhorst. An. 1550.
Mr. Willem van Alcmaer, Raet eñ Procureur gener.
Mr. Ian Brieck van Kapenburgh / 1544.
Mr. Cornelis van Weldam, uyt Zeelant / 1548.
Mr. Christiaen de Weert, Raet eñ Procureur generael / naderhant Raet te Mechelen.
Mr. Anthonis van Catz, uyt Zeelant.
Mr. Dominicus Boot, Mr. Franckensz. hy woer An. 1572. met den President Suys naer Utrecht / over mits de opstaende Oorloge ende troubelen / eñ sterf aldaer sijn over-groot-vader Cornelis Boot, was An. 1451. Burgemeester van Dordrecht.
Mr. Quintijn Weytse, vander Veere in Zeelant / Ambacht heer van Brandwijck by Dordrecht / sterf An. 1565.
Mr. Franck vanden Berghe, van Delf / 1559. naderhant Raet te Mechelen.
Mr. Damas van Droogendijc, Vincentsz. sterf 1560.
Mr. Arẽt Nicolay, heer Everaertsz. namaels Presid.
Mr. Boudewijn Iacobsz van Cranendonc / van Dordrecht An. 1559. sterf namaels Raet te Mechelen / An. 1601.
Niclaes vander Laen, 1561. weeck weder na Utrecht An. 1572. eñ sterf aldaer / An. 1575. sijn huysvrouwe was Iouffr. Catarina Zegers, heeren Geleyns, dochter van Wassenhoven, sijn vader was meester Geerit vander Laen, Claesz van Haerlem.
Mr. Reynier Moens, Raet ende Procureur generael geweest / 1559.
Mr. Ian van Lezanen Engelsz, van Delf / 1561.
Mr. Iacob vander Merche, 1561.
Mr. Dierck van Loo, Ioons sone van den Raet heer Meester Aelbert van Loo, hier voren geschre-

Digitized by Google

ben/An. 1561. ende 1569.
Mr. Witte Wittensz. van Zierickzee/ hy weeck mede naer Vtrecht An. 1572. ende sterf int selve Jaer.
Mr. Cornelis van Vtwijck, Raet ende Procureur generael.
Mr. Cornelis vander Nyenburgh, 1560.
Mr. Adriaen vander Houf, 1562. desen bleef alleen vande Raetsheeren binnē de Hage/An. 1572. sijnde d'andere naer Vtrecht ghevveken.
Mr. Adriaen vander Mijle, 1566. namaels President overleden/An. 1592.
Mr. Kaerle de Smytere, gebozen van Ghent/ weeck mede na Vtrecht ende sterf aldaer/An. 1576.
Mr. Reynier vander Duyn, weeck mede na Vtrecht/ eñ wert daer na Raet oft Assesseur inde Keyserlijcke Raet-kamer te Spiers/eñ sterf An. 1593.
Ionckh. Philibert van Serooskercke, upt Zeelant/namaels Gouverneur van Bergen op Zoom. 1573.
Mr. Iacob du Quesnoy, is mede Procureur generael geweest/weeck mede naer Vtrecht/ eñ sterf 1576.

De naervolghende zijn Raetsluyden van Hollant geweest/ geduerende dat het Collegie/ vermits de Troublen/ tot Vtrecht resideerde.

Meester Willem Cryep, van Delf/naderhant Raet te Mechelen/ende daer na Cancellier van Gelderlant te Ruermonde/alwaer hy sterf Anno 1610. out 73. jarē/hy hadde te wijve Jouf. Anne Numans, dochter van Meester Adriaen Numan, Rekenmeester inden Hage.
Mr. Willem van Korenhuysen, gebozen van Belle in Vlaendzen/ naemaels President van den Hove van Vlaenderen geworden/ hy sterf te Gent An. 1617.
Mr. Cornelis Oem, Hermāsz gebozē van Dozdzecht/ sterf tot Vtrecht An. 1599. dese sijn booz-ouders waren al over 300. jaren onder de Regeerders der boozs stad Dozdzecht. Hy hadde te wijve de susters dochter vanden vermaerden heer Viglius van Aytta van Swichem, Pzesident van den Raede van Staete te Bzussel overleden/ ende wan daer by veel kinderen.
Mr. Cornelis vander Hoogh, van Haerlem/1574.
Mr. Godevaerd van Moesyenbrouck Adriaensz. gebozen van Dozdzecht/sterf te Bzussel/ An. 1605. sijn bzoeder Meester Herman van Moesyenbrouc was Raetsheer te Leeuwaerden/ende daer na Cancelier van Ober-ijsel/ mede te Bzussel overleden/ int Jaer 1610.
Mr. Willem Zagarus van Schoonhoven ghebozen was Raet. An. 1576.
Mr. Cornelis de Ionge, heere van Baerdwijck/ An. 1576. sterf tot Ysselsteyn/ An. 1614. out 73. jarē. Hy hadde te wijve Iouffr. Casparijne van Drencwaert, suster van Heer Ian van Drencwaert, Ridder, heer van Dozmael/ Thesaurier generael vande Nederlanden/te Bzussel An. 1606. ghesturven/ sijn overgroot-vader was Meester Cornelis de Ionge, heere van Baerdwijck/eñ Raet inden Haghe/hier boven An. 1477. vermelt.
Mr. Servaes Versteyn, Raet/ende daer na Procureur generael t' Vtrecht.
Mr. Philips vander Made, Raet tot Vtrecht 1574. te bozen Burgemeester te Haerlem.
Mr. Arent Sandelijn, Mr. Adriaens Sandelijn, Pensionaris van Aemsteldams sone (die een sone was van Mr. Arent Sandelijn, den oudē/ hier bozen vermelt) hy wert daer na Raet te Ruermonde in Gelderlant.
Mr. Ioris Gruyter, ghebozen van Rotterdam/ Raet/ inden Jare 1575.
Mr. Willem Muys, Raet ende Procureur generael tot Vtrecht/An. 1573.
Mr. Willem vander Meer, van Berendrecht, Greffier/An. 1567. ende 1574.
Alfonsus de la Loo, gebozen in Zeelant/ Gzissier van den hove van Hollant tot Vtrecht/ An. 1573. te boren An. 1567. Secretaris vandē Grave van Hoorn hy wert daer na Secretaris vande Nederlantsche saken in Spaengien/ eñ sterf An. 1608. te Bzussel out 75. Jaren/ hy hadde getrout Iouffr. Iaquelijn Pijnssen inden Haghe.

Raetsluyden van den Hove van Hollant/ 'tzedert den laetsten Oozloge inden Hage residerende.

1573. Meester Adriaen vander Houf, bleef alleen in den Hage An. 1572.
1573. Meester Pieter vander Meer, An. 1573. wert daer naer Pensionaris van Delf/ daer hy gebozen was.
1573. Meester Niclaes van Valckesteyn, An. 1573. sterf Anno. 1601. is mede ghevveest Bailliou van Voozn: sijn bzoeder meester Frans vā Valekesteyn, was 1573. Ontfanger generael vande Heerē Staten van Hollant/in plaetse van Mr. Iacob Bol, van Dozdzecht: ende hadde onder ander kinderen by Iouffr. Marie vander Nyenburg, Meester Gheerit van Valckesteyn, Rekenmeester inden Hage/ eñ Iouffr. Magdeleen, getrout met Ionckh. N. Wijts, Capiteyn/ haerlieder Vader Gheerit van Valckesteyn, hadde te wijve een dochter van Niclaes Coebel, Rentmeester generael van Zuythollandt/ ende was eē soons sone van Willem Symonsz. van Valckesteyn, ontrent 't jaer 1475. Bailliou van Voozn.
1573. Meester Dierc vander Nyenburgh, naermaels Pzesident vanden hoogen Raede.
1573. Mr. Pauls vanden Hove, Raet ende Procureur generael An. 1573. namaels te Delf overleden.
1573. Mr. Geerit van Wijngaerden, wierde namaels Pzesident.
1573. Mr. Cornelis van Bronckhorst.
1573. Mr. Amelis vander Bouckhorst, daer nae Raet inden Hooghen Raede.
1573. Mr. Ieronymus van Borre, upt Zeelant/ sterf int Jaer 1595.
1573. Mr. Leonard Kasimbroot, edelman van Brugge (broeder van Ionckh Ian Kasimbroot, heer van Backerseele/ eertijts Raet vanden Graue van Egmont) hy sterf An. 1604.
1573. Mr. Arthus van Breederoede, heerē Reynouts natuerlijcke sone/sterf An. 1592.
1573. Heer eñ meester Iacob vā Duvenvoorde, heer van Warmont, sterf An. 1577.
1573. Mr. Adriaen Brasser van Delft, sterf subptelijc. An. 1576.
... Mr. Pelgrim van Loen, van Vtrecht/ sterf Anno 1587.
... Mr. Ioos van Meenen, in Vlaenderen/te bozē Advocaet Fiscael/ werdt An. 1584. Pensionaris der stadt Dozdzecht/tot An. 1595. doe hy om d' ondiēsten deser stede ghedaen/ ghelicencieert wert/ ende sterf An. 1596.
1578. Mr. Niclaes Kamerling, sterf An. 1586.
1579. Mr. Cornelis Backer, Adriaensz. sterf A. 1583.
1580. Mr. Sebastiaen Loosen, van Gozinchum/ sterf Raet inden Hoogen Raede. 1597.
1581. Mr. Pieter de Hinojossa, sterf Pzesident van dē boozs Hove. 1616.
1582. Mr. Dierck van Leeuwen, sterf Raet inden hooghen Raede.
1585. Mr. Frederick Verhorst, sterf An. 1608.
1585. Mr. Geerit Doessen, overleden An. 1595.
1586. Mr. Françoys de Koningh, van Delf/ sterf int Jaer 1613.
1588. Mr. Frederick van Boyemer, sterf An. 1589.

1590.

Digitized by Google

1590. Mr. Iacob Pauwelsz. van Dordrecht/ te voren aldaer Pensionaris/ sterf An. 1596.
1591. Mr. Niclaes Kromhout.
1593. Mr. Adriaen vander Meer, van Delft/ sterf int Jaer 1600.
1596. Mr. Adriaen T' jong, ghenoemt Iunius, van Dordrecht.
1597. Mr. Pieter van Kouwenburgh, upt Zeelant.
1597. Mr. Henrick Rosa, upt Zeelant.
1601. Mr. Amelis van Roosendael, vander Goude.
1601. Mr. Ian Buyes, van Monickendam/ sterf 1614
1601. Mr. Floris van Schoterbosch.
1601. Mr. Willem van Sevender, sterf 1605.
1606. Mr. Steven vander Does, heere bij Dordwijc.
(Mr. Hugo de Groot, Iansz. wert An. 1607. raet ende Advocaet Fiscael / in plaetse van den overleden meester Symon van Veen,)
1610. Mr. Geleyn Alleman, upt Zeelant.
1613. Mr. Lancelot van Breederoede, meester Arthus sone voornoemt.
1614. Mr. Adriaē Teding, alias Berchout, van Monickendam.
1614. Mr. Willem van Ban Baersdorp, van Leyden/ den elfsten int getal vande raetsheeren An. 1618. levende. Eñ Mr. N. Kijnschot, raet ende Advocaet Fiscael gewoorden An. 1614. in plaets bij Mr. Hugo de Groot, die alsdoe Pensionaris wert der stadt van Rotterdam.

Dese zijn Griffieren gheweest van den voorsz hove.

Dierck van Sweten Boudewijnsz. gestelt An. 1445.
Mr. Jan Rosa, gestelt An. 1446.
Mr. Iacob Bossaerd, An. 1447.
Willem van Sweten, ghestelt An. 1464.
Mr. Dierck Poes, wert Griffier An. 1467.
Mr. Ian Boudewijnsz. An. 1471.
Mr. Willem van Sweten, werde Griffier An. 1477.
Mr. Floris Oem van Wijngaerden, Griffier gewoorden An. 1482. tot 1502. namaels Pensionaris van Dordrecht ende raet inden Hage.
Mr. Cornelis Bouwensz. gemaeckt Greffier/ 1504.
Mr. Aelbert van Loo, Griffier An. 1506. is mede geweest Pensionaris van Dordrecht/ ende daer na raet inden Hage/ ende sterf An. 1524.
Ian vanden Sevender, An. 1506. ende sterf An. 1509.
Casper van Beauvoir, Griffier by provisie/ 1510.
Mr. Henrick Claesz. werde Griffier An. 1510.
Mr. Arent Sandelijn van Dordrecht/ Griffier/ ghestelt An. 1515. wert An. 1528. raet.
Mr. Ian de Ionge, wert Griffier An. 1529. sijn Vader ende grootvader waren Schepenē bij Dordrecht sijn over-groot-vader was aldaer Burghemeester Anno 1444. eñ dien sijn vader was mede Burghemeester te Dordrecht/ An. 1423. Hy sterf An. 1543. nalatende vier Dochters.
Mr. Ian van Dam, Greffier An. 1543. tot An. 1557.
Bartel van Bassen, genaemt Ernst, sone heere Ians van Bassen, Ridders, wert Griffier An. 1557. tot in Februario An 1583. doe hy sterf.
Mr. Pieter Hanneman, Griffier Gheordineert 1583. tot dat hy overleet An. 1593. in Januario.
Ian de Rechtere, sone van Coenraedt de Rechtere, An. 1574. ende 1587. Griffier vande E. Heeren Staten van Hollant. sterf An. 160...
Anthonis Duyck, Griffier van den Provincialen Raede oft hove van Hollant / etc. wiens voorouders in goeden Rijckdomme te Dordrecht plegen te woonē/ ende in regeringe dier stede geweest zijn / nu geleden wel 306. jaren/ naer uptwijsen der geschrevē Registeren vanden Jare 1312. ende naer volgende: onder andere Gijsbrecht Duyck, Thesaurier An. 1326. Snellaerd Duyck, Burgemeester An. 1422. Mr. Ian Duyck, Burgemeester/ An 1489. Etc.

Aen den grooten Rade tot Mechelen in Brabant/ aen den welcken men vande Sententien oft Commissen by die van den hove van Hollant appelleren mochte.

DEsen grooten Raede oft Collegie van Parlamente te Mechelen / was eerst ingestelt by Hertoghe Karel van Bourgoenge, An. 1473. maer den selven voor Nancy An. 1477. verslagē zijnde/ is dat Collegie te niet gekomen/ vermits d'opstaende inlantsche ende buytenlantsche troublen: Maer indē Jare 1504. is desen Raede van nieus wederom opgherecht ende ingestelt/ door dē Eertshertoge Philips van Oostenrijc, bestaende in eenen President / xvi. Raetsheeren / met den Procureur generael ende den Advocaet Fiscael/ 2. Griffiers ende 8. Secretarij. Voor desen Raede souden appelleren eñ mogen te rechte komen / die van Luxenburgh/ Vlaenderen/ Artoys/ Hollant, Zeelant, Namē eñ Valenchijn/ eñ namaels mede die van Vtrecht eñ Vriesland, gelijck hier van breeder verhaelt wert in de Nederlantsche beschrijvinghe van Loijs Guiccardijn. Eñ also dien Raede over Hollant over sulcx mede jurisdictie hadde/ sal tot onsen voornemen niet qualijc dienen / alsnoch by te voeghen de Catalogue oft Lijste van alle de voorsz Presidenten ende Raden/ Etc. tot den Jare toe van 1582. doe eenen gelijcken Raede wert in gestelt in s' Graven hage.

Presidenten van den grooten Raede oft Parlament te Mechelen.

1504. Heer Ian Pieters, Ridder, die te Wijve hadde Vrou Margriete van Cats, heeren Ians Dochter upt Zeelant/ hy sterf An. 1521.
1521. Heer Ioos Lauwerijn upt Vlaendē/ sterf 1528.
1528. Heer Nicolaes Everaertsz. van Middelburg/ te voren President van Hollant/ sterf An. 1532.
1532. Heer Lambert de Bryaerde, upt Vlaenderen/ sterf An. 1556.
1556. Heer Everaerd Nicolay, Sone van den voorsz Heer Nicolaes, te voren President van Vriesland/ sterf An. 1560.
1560. Heer Ian van Bergē, sone van Dismas, B. broeder vanden Marcgrave van Bergen/ eñ vader van Ionckh. Dismas van Bergen, heer van Waterdijc/ die An. 1593. Gouverneur was van S. Geertruydenbergh. Desen President sterf An. 1584.

Volgen de Raden.

1504. Mr. Ian Vincent Proost van Kassel / hy sterf An. 1505.
1505. Mr. Nicolaes Everaertsz. namaels President.
1509. Mr Loijs de Bouhan.
1515. Mr. Richard Rogier, namaels President van den hove van Vlaenderen/ An. 1518.
1518. Mr. Ian de Korteville, upt Vlaenderen.
1520. Mr. Iacob Arthus van Rijssel.
1521. Mr. Ian van Barck.
1522. Mr. Iacob Stalpert, upt Hollant geboren.
1522. Mr. Lodewijck van Schore, van Leudē/ naderhant gheworden President vande Secreten Raede ende van State te Brussel.
1540. Mr. Ian aux Truyes.
1541. Mr. Iacob Musaert.
1548. Mr Iacob de Rebreuyettes, van Rijssel.
1554. Mr. Ioachim Hopper, van Edelen huyse upt Vriesland/ Heer van Taellem by Gorchum / wert namaels Raet van State by den Koninc in Spaengien/ belangende de Nederlantsche saken/ ende sterf te Madrijl An. 1576. nalatende onder ander / Heer Gregorius Hopper, An. 1606. te Brussel overledē: Raet inden secreten Raede aldaer. Ioffr. Catarina Hoppers, huysvrouwe van Jonckheer Cornelis

van

Digitized by Google

Secretaris / aen welcken Raede men nu appelleert gelijckmen hier voortijts aen den hooghen Raede te Mechelen te doen plagh. In dit Collegie hebben gedient als volght:

Presidenten.

1582. Heer Ian van Treslong, Eerste Raet/presiderende te vozen Presidẽt van Hollant / sterf in't Jaer 1583. den 5. Juny.
1583. Heer Arent Nicolay, mede te vozen Presidẽt van Hollant/sterf An. 1592.
1592. Heer Dierck van der Nyenburgh, des Raetsheers Mr. Cornelis vander Nyenburghs, broeders sone. Hy sterf An. 1596. sonder kinders.
1596. Heer Ian van Banchem, sterf An. 1601.
1602. Heer Reynout van Breederoede, Ridder, heer van Veenhuysen.

Raden.

Mr. Arnout Nicolay, namaels Presidẽt.
Mr. Geerit van Wijngaerden, naderhant Presidẽt van Hollant.
Mr. Nanning van Foreest, van Alckmaer / sterf An. 1592. (naerlatende onder ander sijnen sone D. Iordaen van Foreest, Doctor Medicijn der stede van Dordrecht) sijn broeders waren Mr. Pieter van Foreest, seer geleert en ghmaert Medicijn tot Delf: Mr. Dierck van Foreest, D. Medicijn te Vilna/ hooftstadt van den lande van Litthouwen. Noch Mr. Iacob en Mr. Ian van Foreest, medicijnen tot Alckmaer/van dit ghesiacht was mede Mr. Pieter Foreest, D. Medicijn te Dordrecht/An. 1510. ende An. 1543. aldaer overleden.
Mr. Ian van Banchem, van Leyden / naderhant Presidẽt.
Mr. Amelis van Aemstel, van Mijnen, sterf An. 1593.
Mr. Dierck vander Nyenburgh, werde daer na Presidẽt.
Mr. Ian Betz, sone van Mr. Joos Betz, eertijts Pensionaris der stadt Dordrecht/overleden.
Mr. Adriaen Wentsen, van Dordrecht geboren / ende aldaer te vozen Pensionaris / hy sterf subijtelijck/ An. 1592.
Mr. Gijsbrecht van Hoogendorp, overleden.
Mr. Dierck van Leeuwen, sone van meester Adriaẽ van Leeuwen, die eertijts Pensionaris van Delft was/sterf 159...
Mr. Sebastiaen Loosen, sterf An. 1597.
Mr. Cornelis Nieustadt, upten Buele/sterf A. 1606.
Mr. Ian vandes Does, heer van Noortwijck, Sterf An. 1604.
Mr. Fransoys Franckẽ van Sevenbergen, sterf 1617.
Mr. Amelis vander Bouckhorst, sterf An. 1603.
Mr. Leonard de Vooght, upten Haghe / sterf subijtelijck An. 1613.
Mr. Rombout Hoogerbeetz. van Hoorn / wert An. 1617. Pensionaris der stadt Leyden.
Mr. Pieter van Hynojosta, upt Zeelant/ wert Anno. 1607. Presidẽt vanden hove van Hollant.
Mr. Frederick Hermansz. upt Zeelant / sterf 1614.
Mr. Symon van Veen, van Leyden/ te vozen Advocaet Fiscael van Hollant/sterf An. 1610.
Mr. Reynout van Breedoroede, heer van Veenhuysen alsthans Presidẽt.
Mr. Ian van Santen, van Delf / te vozen Pensionaris van Middelburgh/sterf An. 1609.
Mr. Rochus vanden Hoenaert, van Dordrecht, wert Raet An. 1601.
Mr. Apollonius Schotti, upt Zeelant / wert Raet/ An. 1609.
Mr. Casper van Vosbergen, wert Raet 1609.
Mr. Aelbert de Veer, te vozen Pensionaris der stede van Amstelam/wert Raet An. 1611. Hy was sone van Ellert de Veer, die t' herwaert vande Chronijcke van Hollant heeft ghemaeckt.
Mr. Pauls van Asperen, van Dordrecht / wert Raet An. 1613.
Mr. .... Ruychaver, van Haerlem Raet ghekozen An. 1614.
Mr. Iacob Iessius, Griffier/An. 1589.
Mr. Maerten Rosa, upt Zeelant/Griffier.

Van de kamer van de Rekeningen van de Graeffelijckheyts Domeynen/goederen ende inkomen.

HErtoge Philips van Bourgoenge, gheworden sijnde Graeve van Hollandt / heeft noch ingheset in den Hage / een Collegie van seker getal van personen/diemen de Meesters eñ Auditeurs van de Rekeningen noemt/die het bewint/ toesicht eñ jurisdictie souden hebben/vander Graeven van Hollant inkomẽ/ Thienden/ Domeynen ende ander Gherechticheden/ ende voor de welcke de Rentmeesters van Noordthollant/Zuytthollant/van Kennerlant/van Voorn / van Heusden/vande Wildernissen eñ andere/ soude konnen Rekenschap doen van haren ontfang ende uytgeven/ als mede de Rentmeesters van Bewest eñ Beoosterschelt in Zeelant / eñ namaels mede die van Vriesland eñ Utrecht. In voorleden tijden pleghen de Graeven van Hollant haer Rekenningen te laten hooren by haren Cappellaen ofte Biechtvader / oft by yemanden van haren besunderen Raede neffens haer persoonen wesende. Ende werden doe de Rekenninghen alle in Francijn gheschreven.

Ick bevinde dat Reken-meesters oft Auditeurs gheweest zijn dese:

Mr. Iacob Croesinck, Auditeur, An. 1446. daer nae meester An. 1464. doe de Reken-kamer te Mechelen ghetranspozteert was / daer nae inden Haghe/ An. 1477. eñ 1490. hy diende de Reken-kamer wel 49. jaren.
Bartelmeus de la Truye, alias vande Seughe. Dese was een Wael/ende Rekenmeester/An. 1440.
Ian Quevijn, meester. An. 1456.
Mr. Pauls Meussin, Reken-meester / An. 1464. ende An. 1472.
Mr. Dierck van Rijswijck, Rekenmeester An. 1477.
Mr. Lucas van Teylinghen, van Alckmaer/ Rekenmeester/was Auditeur 1477. overleden An. 1499.
Philips Croesing, Klerck/An. 1485.
Tielman Oem van Wijngaerden, Godschalcksz. Rekenmeester An. 1480.
Pieter van Teylinghen, Rekenmeester / was Lucas voorsz sone/ende sterf An. 1505.
Willem van der Goes, Rekenmeester/ An. 1502.
Mr. Cornelis de Ionge, Heer van Baerdwijck, te vooren Raet inden Hage/sterf Rekenmeester/A. 1504. naerlatende by sijnen wijve Ioffr. Machteld van der Merwede, Mr. Reyer de Iong, heer vã Baertwijck, Raet inden Haghe / sonder kinders overleden/Ioffr. Maria de Ionge, die de moeder was van den Presidẽt Mr. Cornelis Suys, Ioffr. Margriet de Iong, die eertijdts te man hadde Iacob vander Duyn, heer te Sprang, daer na Ian vã Drencwaert, Schout van Dordrecht/ Ioffr Machtilt de Iongh, sijn swouwe van meester Aert Sandelijn, Raet in den Hage / eñ Meester Iacob de Ionge Cornelisz. Heere van Baerdwijck, eñ Rekenmeester/ overlede An. 1554. die te wijve had Ioffr. Clementia Pijnssen, en liet naer Iacob de Ionge, Rentmeester van den heere van Wassenaer, ende An. 1605. out 82. jaren/overleden: eñ Mr. Cornelis de Ionge, heer vã Baerdwijck, mede Rekenmeester / overleden te Vtrecht An. 1578. naerlatende by sijnen wijve Ioffr. Anne Sasbouts, Dochter van heer Ioos, Canceliet van Gelderlant/ eñ suster van heer Arent Sasbout Rid-

Digitized by Google

Ridder, ende Presidẽt van den secreten Raede te Bruſſel. Joff. Machtild de Iong, die te man hadde Pieter van Adrichum, alias van Dorp te Haerlem. Ioff. Catelijne, die te man hadde Cornelis van Blyenburgh te Dordrecht. Ioos de Ionghe, Auditeur/ die te wijfe hadde Iofft. Anne van Blyenburgh, Mr. Iacob de Iong, die getrout heeft Ioffr. Iaquemijn de Heyuter, eñ Mr. Cornelis de Iong, outſte ſone/Heer van Baerdwijck, An. 1614. overledẽ/na latende by Joffr. Iaſpryne van Drencwaert onder andere P. Boudewijn de Iong, nu Gardiaen van't Minderbroeders Conuent te Leuven (welcke maniere van leuen hy lieuer aenneert heeft / dan heer van Dormael eñ Baerdwijc te worden) ende Joffr. Anne de Iong, nu Vrouwe van Baerdwijck / ſijn ſuſter.

Mr. Ian Stalpart, Rekenmeeſter/An. 1500.

Mr. Tielman van Dullekum Wouterſz. Reeckenmeeſter/An. 1509. ſterf tot Dordrecht (daer hy geboren was) in commiſſie zijnde/ An. 1524. Hy hadde een ſuſter Joffrou Maria van Dullekum, die te mã hadde Iacob Bol, Schepẽ in Dordrecht/groot vader van Mr. Jacob Bol, naemaels Ontfanghet der H. M. Staten van Holland.

Mr. Cornelis Belyn, Rekenmeeſter/An. 1509.

Mr. Vincent Corneliſz. van Mierop, Rekenmeeſter 1515. eñ eerſte Rekẽmeeſter An. 1518. eñ An. 1526. daer na Ridder/ende Theſaurier generael over alle de Nederlanden/eñ heer van Cabbau getwordẽ/ genoemt den grooten Vincent. Hy ſterf/ eñ lept begraben te Bruſſel ten Auguſtijn, An. 1550. nalatende drie ſonen / ende ſommige Dochters / als Ionch. Iacob van Mierop, heer van Cabbau, overledẽ ſonder kinderen inden Hage/An. 1593. out 75. Jaren. Heer Cornelis van Mierop, Raet inden Hage/ende Oomptroost tot Utrecht / overleden ende aldaer begraben/An. 1572. Mr. Heymen van Mierop, Ambachtsheer vande Ketel/ Rekenmeeſter inden Hage overleden An. 1560. Joffr. Margriet van Mierop, die te man hadde Mr. Vincent Damaſz van Droogendijck, Rekenmeeſter inden Hage / ende hadde te ſamen Joffr. Maria van Droogendijck, huyſvrouwe vanden Preſident Mr. Cornelis Suys, Ioffr. Cornelia van Droogendijc, die te man hadde Heyman van Blyenburgh, Thеſaurier der ſtadt Dordrecht/ende Mr. Damas van Droogendijc, Raet in den Hage / die te wijfe hadde Jouffr. Gheertruyt Pijnſſen, overleden An. 1606. out 83. jaren/eñ hadde daer by ghewonnen onder andere Jouffr. Margriete van Droogendijck, de welcke by haren man Jonch. Anthonis vander Noot, neffens meer ander kinderen gewonnen heeft Jouff. Margriet vander Noot, huyſvrouwe geweeſt van Jonch. Dierck van Schaghen, heere van Goudryaen, Joffr. Eva van Mierop, heer Vincents dochter, hadde te mã meeſter Adriaẽ Stalpert vander Wielle, Rekenmeeſter inden Hage. Joffr. Martha van Mierop, die trouwde Witte Iacobſz Burgemeeſter te Zierickzee / ende wan Mr. Witte Wittenſz Raet inden Haghe / ende Iacob Wittenſz. Burgemeeſter van Zierickzee / die by Joff. Iaquemijn Weytſen, dochter vande Raetsheer Mr. Quintijn Weytſen, onder ander had Mr. Iacob de Wit, Baillou vander Goes/ die ſterf vande by ſijn huyſvrouwe Joffr. Elizabeth vander Myle, vrouwe van Ruyſhouck / een Dochter heeft nagelaten. Eñ Joff. Catarina van Mierop, heer Vincentẽ dochter, die te mã hadde Pieter Bol Iacobſz Rekenmeeſter inden Haghe / maer ſterf ſonder kinders: ſy hadde noch een ander ſuſter/ ghehoudt met N. Gindertael, van Bruſſel/eñ was de Grootmoeder vandẽ Ambachtsheer van Maesdam Manriques.

Pieter Hanneman, Commiſſaris vande Reken-kamer/An. 1519.

Ioos van Bronckhorſt, naemaels Ridder, Heer van Blepſwijck/An. 1525. Rekenmeeſter.

Mr. Niclaes vander Eſſche, Rekenmeeſter, 1526.

Geerit van Loo, Klerck vande Rekenkamer/ 1529.

Mr. Aelbert van Loo, Rekenmeeſter/namaels Commijs van 's Koninx financien te Bruſſel/ alwaer hy ſterf An. 1573. (was ſone van Geerit van Loo, Rentmr. generael van Vrieſlant/ ende Neve vã Mr. Aelbert van Loo, eertijdts Raet inden Haghe / ende Penſionaris van Dordrecht.) Sijn broeders waren Boudewijn van Loo, Rentmr. generael van Vrieſlant An. 1596. overleden. Mr. Pauls van Loo, Proſſard van Muyden/ ende Rekenmeeſter / overleden An. 1596. eñ Mr. Dierck van Loo, eertijts Raet in den Hage/ſy hadde onder ander ſuſters Joff. Maria van Loo, huyſvrou vã Mr. Dierc van Leeuwẽ, raet inde Hage/eñ Jof. Margriete van Loo, noch wedu van wijlen Heer George Ratalder, Preſident van den hove van Utrecht.

Mr. Vincent Damaſz van Drooghendijck. Auditeur An. 1527. ſterf te Dordrecht An. 1554. zijnde Rekenmeeſter.

Pieter Bol Iacobſz. van Dordrecht/Auditeur int jaer 1538. ſterf ſonder kinderen/Canonic te Soubburg by Middelburgh. An. 1550.

Heer Zeger van Alveringen, Ridder, heer van Hofweghen by Dordrecht / Rekenmeeſter / overleden An. 1544. Hy hadde te wijfe Vrouwe Margriet vã Roon, Pieters dochter, ende liet naer Jonch. Ioſue van Alveringen, heer van Hofwegen / Gouverneur van Hoorn/An. 1573. geſtorven An. 1576. Jonch. Samuel vã Alveringen, heer vã Hofwegẽ / Schout van Mechelen/overleden An. 1583. Jouffr N. van Alveringẽ, die te man hadde Hieronymus de Rolle, Gouverneur vander Veere/ ende Jouffr. N. van Alveringen, ghelielicht met Jonch. Dierck van der Goes.

Mr. Iacob de Ionghe, heere van Baerdwijck. meeſter An. 1526. ſterf eerſte Rekenmeeſter/An. 1554.

Mr. Geerit van Renoy, heer van Spijc by Gorcum/ eerſte Rekenmeeſter/An. 1555. eñ 1568. was genobiliteert by den Keyſer Kaerle, hy wan Jont. Geerit van Renoy, heer van Spijck/ dat hy An. 1611. verlochte. Jouffr. Anne van Renoy, die te Man hadde Mr. Chriſtiaen vander Goes, Schout van Delft Jouffr. N. van Renoy, ghehout met meeſter Willem Muys, Raet eñ Procureur Generael van Holland/ende Joffr. Vrſele van Renoy, die trouwde Mr. Pieter vander Meer, Raet in den Haghe / ende Penſionaris van Delft.

Mr. Adriaen Numan, Rekenmeeſter / An. 1553. Hy weeck naer Utrecht/ An. 1572. ende ſterf aldaer.

Mr. Adriaen Stalpart, Rekenmeeſter/An. 1555. ende 1560.

Mr. Reyer vander Does, Rekenmeeſter Anno 1555. ſterf An. 1597. Hy weeck An. 1572. naer Utrecht.

Iacob de Splinter, Auditeur. 1555.

Willem Ianſz Auditeur. 1555.

Iacob Snouckaerd, Auditeur / An. 1555. namaels An. 1562. Rekenmeeſter/ende vertrock An. 1572. na Utrecht/daer hy ſterf.

Willem Schouten, Auditeur/1556. naemaels meeſter An. 1574. Hy ſterf ſeer out t' Alcmaer An. 1604.

Mr. Ian van Dam/ Rekenmeeſter. An. 1559. overleden An. 1568.

Mr. Heymen van Mierop, alias vande Ketel/ heeren Vincenten ſoon/ſterf An. 1560. Hy hadde te wijfe de Dochter van Jan Franckenſz. eertijts Burgemeeſter van Dordrecht/ſterf ſonder kinders.

Mr. Cornelis de Ionge, heer van Baerdwijck, Rekẽmeeſter in plaets ſijns Vaders / weeck mede Anno 1572. naer Utrecht/ende ſterf aldaer. An. 1578.

Mr. Maerten Meyſter, Rekenmeeſter An. 1570. weet mede naer Utrecht/ An. 1572. ende ſterf aldaer An. 1603. out 77. jaren.

Joos de Jonge van Baerdwijck, Corneliſz. Auditeur t' Utrecht/An. 1573.

Ian Hanneman, te dese Rentmeeſter van Noordholſant/

van der Myle te Dordrecht / Iouffr regista Hoppers die te man hadde Ionckh. Cornelis van Burg, upt Zeelant/ etc. ende een Sone ende Dochter daer by ghewonnen heeft.

1561. Mr. Willem van Pamele, van Brugge/ namaels Presidẽt van Vlaendren ende van dẽ secreten Rade te Brussel.

1576. Mr. Ian Kaerle, namaels monic Minderbroeder/ overleden t' Antwerpen.

1504. Mr. Richaerd van der Capelle, sterf An. 1511.

1511. Mr. Ian Mousseron.

1513. Mr. Ian Gonnet.

1526. Mr. Iacob le Roucq, Deken tot Nivelles.

1549. Mr Philips Smits, Deecken van de Kercke tot Ziericzee.

1559. Mr. Anthonis Couthaut.

1574. Mr. Pieter Mouchet, heer van Chasteau rovillan in Bourgoenge.

1578. Mr. Ian Schets van Grobbendonck.

Mr. Ian Carondelet, upt Bourgoenge / naermaels Presidẽt vanden secreten Rade / en Eertsbisschop van Palarmen in Sicilien. 1504.

1508. Mr. Frederick Carondelet,

1523. Mr. Philips le Noir, gesept Nigri, namaels van den secreten Rade.

1543. Mr. Philips van Espinoy, Deken van S. Rombouts te Mechelen.

1570. Mr. Remy Drutius, vã Cassel/ naderhant Bisschop van Brugge.

1571. Mr. Lodewijc Pourry, Eertsdiaken t' Atrecht.

1578. Mr. Volckard van Monsima, upt Vriesland.

1580. Mr. Govert Veusels.

1504. Mr. Ioris van Temseke upt Vlaendren / sterf An. 1513.

1513. Mr. Iacob Scheer van Ameronghen, van Vtrecht geboren/ ende oorspronckelijc vã Dordrecht/ sterf An. 1520.

1520. Meester Ian van Leyden.

1521. Mr. Lambert de Bryaerde, naderhãt Presidẽt.

1553. Mr. Everaerd Nicolay, namaels President te Leeuwaerden ende te Mechelen.

1541. Mr. Adriaen Nicolay, sijnẽ Broeder/ ende wert daer na Cancelier van Gelderlant.

1547. Mr. Iacob Wasteel, sterf 1568.

1569. Mr. Jean Gruset, genoemt Richardot (naer sijnen Oom heer Fransoys Richardot bisschop te Atrecht) was upt Bourgoenge / ende wert namaels President van Arthoys/ ende van Secreten Rade te Brussel/ eñ sterf An. 1609. te Atrecht/ komende upt Vranckrijck. Hy was int Jaer 1608. een vande ghedeputeerde over 't maken van 't Bestant in des 's Graven Hage.

1582. Mr. Anthonis van Grijsperre, tot 1584.

1504. Meester Anthonis van Busleyden, upt Luxenburgh/ sterf An. 1517.

1517. Meester Anthonis van Roubais.

1543. Meester Viglius van Aytta van Swichem, upt Vriesland / naderhant President van Secreten Rade/ ende van State/ eñ Proost van S. Baefs te Gent. Hy sterf te Brussel An. 1577. out 70. jaren. Een vã sijn broeders Dochters hadde te man D. Aggeus Albada, Raet te Leeuwaerden eñ te Spiers / d'ander hadde Meester Gouvert van Meusyenbrouck, Raet van Hollant t' Vtrecht. Sijn susters soon D. Bucho van Monsima, was onlangs Proost van S. Ians t' Vtrecht / ende D. Volkard van Monsima, is An. 1605. gesturven / Deken van S. Salvatoors sticht aldaer / sijns anderde susters Dochter hadde te man meester Frans vandẽ Berge, Raet indẽ Hage eñ te Mechelen/ daer na had sy Mr. Iacob Hessels, Procureur generael van Vlaendren/ An. 1578. van sijn wanden gedoot: sy hadde noch 3. susters/ d'een trouwde Heer Ingram van Achelen, President van Vriesland/ eñ daer na te Mechelẽ/ d' ander was gehielict met Heer Willem Criep, vã Delf/ Raetsheer van Hollant / eñ daer na te Mechelen eñ Cancelier van Gelderlandt overleden 1610. de 3. suster had mr. Cornelis Oem van Dordrecht, eertijts Raetsheer van Hollant/ ende heeft daer by veel kinders gewonnen.

1548. Meester Anthonis de Molenare.

1574. Mr. Willem Kriep van Delft, hier boven vermelt/ tot An. 1586.

1504. Mr. Philips Wielant van Gent/ namaels President van Vlaenderen.

... Mr. Pieter van Mettenay upt Walstant.

1522. Meester Fransoys van Cranevelt, upt Gelderlant/ sterf An. 1562. out 77. jarẽ / eñ liet naer onder andere Heer Ian vã Granevelt, Dekẽ te S. Peeters te Middelburgh/ An. 1573. gesturven/ eñ heer Ioos van Cranevelt, Cancelier van Gelderlant te Ruermonde/ die sterf An. 1591. out 73. jaren. Dese wan Ionch. Fransoys vã Cranevelt, An. 1603. overledẽ/ eñ had te wijve Ioffr. Cornelia Sasbouts, Dochter van Heer Arent Sasbout van Delft/ Cancelier van Gelderlant/ eñ President te Brussel/ ende hebbẽ nagelaten eenen sone Ionckh. Ioos van Cranevelt, die getrout heeft Ioffr. Geertruyt, Mr Cornelis Oems dochter, voornoemt.

1563. Meester Dierck Deyn, die te wijve had een suster van heer Arent Nicolay, Presidẽt van Hollant.

1583. Mr. Iacob van Froidmont, sterf 1607.

1504. Mr. Thomas vander Papoire.

1511. Mr. Ian vander Straten.

1522. Mr. Florens van Eloyenbergh, upt Walstant.

1540. Mr. Lodewijck de Martigny upt Henegou.

1557. Mr. Nicolaes Wttenhove, Edelmã vã Gent.

1548. Mr. Jan aux Truyes, den Jongen.

1583. Mr. Balthazar van Ayala.

1584. Mr. Willem van Vendeville, naderhant Bisschop van Doornijcke.

1504. Mr. Ferdinand van Lucennes.

1523. Mr. Anthonis de Brancoin upt Bourge. die te wijve had Ioffr. Lucia de Heuyret, te Delft.

1543. Mr. Floris de Griboüal, upt Vlaendren / die te wijve hadde Ioffr. Cornelia van Heemstede, dochter van Ian Heer van Liesvelt by Dordrecht/ ende van daer by Ionch. Adolf van Gribovol, heer van Barquijn, die getrout heeft Ioffr, Iozijne Sasbouts dochter Heeren Arnouts, hier boven vermelt/ ende hebben veel kinders gewonnen.

1562. Mr. Ian de Blasere, van Gent.

1582. Mr. Pieter Peck, van Ziericzee / te boven Professeur te Leuven/ wiens sone heer N. Peckius, is gheweest Ambassadeur van den Eertshertogh in Vranckrijck/ ende is nu Cancelier van Brabant.

1504. Mr. Ian Sucquet.

1523. Mr. Engelbert vanden Dale.

1540. Mr. Adriaen vander Burgh, van Edele ghesiachte upt Vlaenderen / namaels President van den Hove van Vtrecht ende Vlaenderen/ ende Raet by den Koning van Spaengien over de Nederlantsche saken. Sijn sonen zijn geweest heer Ian van der Burgh, mede President te Mechelẽ/ Heer Lambert vander Burgh, Deken van S. Marie collegie te Vtrecht An. 1617. overledẽ/ eñ meester Adriaen van der Burgh, Griffier vanden hove van Vtrecht.

1548. Mr. Cornelis Meunicx, geboren t' Oostende in Vlaenderen.

1557. Mr. Frans vander Berghe, van Delft/ te boven Raet inden Hage.

1558. Mr. Christiaen de Weert, Raet eñ Procureur generael inden Hage.

1569. Mr. Bouwẽ Iacobsz vã Cranendonc, vã Dordrecht/ te boven Raet inden Hagie/ sterf An. 1601. out 83. jaren/ hebbende Raet gheweest 31. Jaren.

Hy

Digitized by Google

Hy liet naer Mr. Jan van Cranendonck, Raet van Gelderlant/ende Iacob van Cranendonck, Burgemeester ende Thesaurier van Mechelen/die naghelaten heeft onder andere P. Bouwen van Cranendonck, Gardiaen vande Minder broeders te Bussel 1617. eñ sijn suster/huysvrouwe vā meester Garel de Renter, Raet te Mechelen/ An. 1616.

1504. Mr. Pieter den Apostel.
1528. Mr. Hieronymus den Apostel, hy overgheven sijns Vaders/dan hy sterf 's jaers daer aen.
1529. Mr. Pieter den Apostel voorseydt/ wert weder Raet/ende sterf An. 1531.
1531. Mr. Carel Boisot.
1547. Mr. Lodewijck Vilain.
1548. Mr. Ian van Bergen, heer van Waterdijck/ naemaels President.
1561. Mr. Ioris Ratalder uyt Vrieslant / hy wert int jaer 1569. President van den Hove van Utrecht/ eñ sterf alsdaer An. 1581. subytelijck inden Raede: hy hadde te wijve Ioffr. Margriete van Loo, suster van Mr. Aelbert van Loo, Commijs vande Financien te Bussel/ eñ hadde daer by onder ander Mr. Philips Ratalder, gehout geweest met Ioffr. Geertruyt van Sweten in Hollant/ Ioffr. Cornelia Ratalders, die te Man hadde Philips Doubler, Ontfanger generael vande geunieerde Provincien/ etc. ende Ioffr. Catarina Ratalders, ghehielickt aen Heer Hugo Muys van Holy, Ridder, Schout van Dordrecht.
1569. Mr. Ian vander Burgh, Mr. Adriaensz. voorsz. wiert An. 1584. President/ eñ daer na van dē secreten Raede te Bussel/ daer hy sterf An. 1597.

1504. Mr. Hieronymus vanden Dorpe, uyt Hollant/ was Raet tot An. 1521. hy hadde te wijve Ioffrou Caterina vander Meer, te Delf/ eñ wan Ioffr. Anne vanden Dorpe, gehout geweest met Enghelbert van Oyenbrugghe, Edelman van Mechelen ende Commijs van 's Koninx Financie te Bussel/ die An. 1611. te Delf/ seer out zijnde/ nalatende onder andere eenen sone/ Heer van Hoogstraten/ende een Dochter getrout met den Baenderheer van Crichen oft Creange. eñ noch Ioffr. Loijse van Oyenbrugge, An. 1612. wedutwe van Mr. Iacob Manmaker, heer van Hofwegen / Raet inden Raede van Brabant inden Haghe. Hy hadde een broeder / heer N. van Oyenbrugge, gewesen Bisschop van Doornick, die onlangs te Rijswijck by den Haghe woonde/ eñ mede/ seer out/ sterf. Vrou Philippere vanden Dorpe, Mr. Hieronymij ander Dochter / hadde te man Heer Ian Hoost, Ridder, Burgemeester van Mechelen/ eñ wan Ioffr. Maria Hoofs, Huysvrouwe van Mr. Iacob vander Duyn, Ambachtsheer vā de Swaeng inde Langestraet. Henderick van den Dorpe, meester Hieronymi Soon/ hadde te wijve Ioffr. Anna van Culenburgh, ende wan Ioffr. Maria van Dorpe, gehielickt aen Ionch. Niclaes Paets, op Santhorst by Leyden / ende hebben kinders gewonnen.
1532. Mr. Ian de Manny.
1576. Mr. Ian Cooman, tot den Jare 1587.

1504. Mr. Willem de Grove.
1512. Mr. Ian Rousel.
1522. Mr. Pieter Tayspel, naderhant President van Vlaenderen.
1527. Mr. Geeraerd Mulaerd, vā Utrecht / namaels Lieutenant oft Stadthouder van Groeningen.
1538. Mr. Ian Baert.
1559. Mr. Kaerl van S. Eloyenburgh.

1504. Mr. Ian Gillet.
1506. Mr. Ian van Gronsvelt, van Utrecht.
1518. Mr. Roelof van Bruxelles.
1539. Mr. Philibert vā Bruxelles, meester Roelofsz. voorsz. wert naemaels Ridder eñ Raetsheer in den secreten Raet ende van Staet te Bussel/ wiens sone is geweest Heer Casper van Bruxelles, President vanden hove van Utrecht/ gestorven An. 1595. nalatende onder ander Ionch. Kaerle van Bruxelles, gehout gheweest met Ioffr. Catarina de Ionghe, 's Heeren dochter van Baerdwijc/ende Ioffr. Margriete, gehout met Ioan van Wanroy, op den huyse den Ham by Utrecht.
1543. Mr. Ian Couliu.
1574. Mr. Hieronymus de France, werdt An. 1587. President vā Artoys/ende wert Raet in sijn plaets/ sijnen sone Meester Reynoud de France.

1504. Mr. Ian aux Truyes.
1520. Mr. Arent Boogaert, sone van Mr. Iacob Boogaerd, Doctor medicijn t'Antwerpen / eñ Rector gheweest vande Universitept van Leuven: Neve van Aert Boogaerd van Dordrecht / van een out eerlijck geslacht/ eñ hadde een broeder Geerit Boogaerd Willemsz. Schout der voorsz stede. Desen Meester Arent Boogaerd was Raet ontrent 35. jaren/ tot An. 1555. doen hy sterf.
1555. Mr. Lieven Everaertsz.
1576. Mr. Iacob Boogaerd, Meester Aertsoon voorsz sterf President van Vlaenderen te Gent An. 1597. nalatende onder ander kinderen / Vrou Margriete Boogaerds, tweede huysvrouwe Heeren Ians van Drencwaert, Ridder, heer van Dormael, Thesaurier generael van des Konings Nederlanden / eertijts Schout van Dordrecht/ hy sterf 1606. Hy 1615. sonder oir.

Raden ende Procureurs generael van 't voorsz. Collegie.

1504. Mr. Ian Rosseau.
1512. Mr. Willem de Marques.
1521. Mr. Ian Arthus van Rijssel.
1524. Mr. Iacob Stalpert uyt Hollant.
1529. Mr. Boudewijn le Cocq.
1558. Mr. Iean de Oudegeerst.
1559. Mr. Fransoys Yleysen.
1567. Mr. Ian du Bois.
1586. Mr. Ian Martini.

Raden/ ende Advocaten Fiscael van den voorsz. Hove.

1532. Mr. Pieter du Bruel.
1543. Mr. Philibert van Bruxelles voornoemt.
1558. Mr. Lieven Biese, gheselt 1558. naer dat desen staet sommige Jaren open was gebleven.
1576. Mr. Willem de Grijsperre.

In desen Raede hebben onlangs mede geseten Mr. Nicolaes van Soest, geboren van Amersfoort/ die An. 1614. Bisschop van s'Hertogenbosch gekoren wert/ eñ Mr. N. van Varick, geboren van Delf An. 1616. ghesturben.

Daer na / also inden Jare 1581. dē Koning van Spaengiē verklaert was geweest verballen te zijn van 't recht dat hy op de Landē van Hollant/ Zeelant/ Vrieslant ende Utrecht hadde / soo is hy den Heere Prince van Oraengien hooghl. ghed. als hebbende ende hen ghedefereert zijnde/ de hooge Oberichepdt vande Landen voorsz ingheset een nieu Collegie (datmen den Hoogē Raet noemt/ residerende inden Haghe) by sijn brieven ende instructien ghegeven binnen Antwerpen/ ende by hem onderteeckent/ eñ sijnen Secretaris N. Bruyninckx, dē lesten May 1582. bestaende by eenen President / 9. Raden/ende eenen Griffier eñ sijnen substituyt oft

Secre-

Secretaris / aen welcken Raede men nu appelleert gelijckmen hier voortijts aen den hooghen Raede te Mechelen te doen plagh. In dit Collegie hebben gedient als volght:

Presidenten.

1582. Heer Ian van Treslong, Eerste Raet/presiderende te wesen President van Hollant / sterf in't Jaer 1583. den 5. Iuny.
1583. Heer Arent Nicolay, mede te wesen President van Hollant/sterf An. 1592.
1592. Heer Dierck van der Nyenburgh, des Raetsheers Mr. Cornelis vander Nyenburghs, broeders sone. Hy sterf An. 1596. sonder kinders.
1596. Heer Ian van Banchem, sterf An. 1601.
1602. Heer Reynout van Breederoede, Ridder, heer van Veenhuysen.

Raden.

Mr. Arnout Nicolay, namaels President.
Mr. Geerit van Wijngaerden, naderhant President van Hollant.
Mr. Nanning van Foreest, van Alckmaer / sterf An. 1592. (naerlatende onder ander sijnen sone D. Iordaen van Foreest, Doctor Medicijn der stede van Dordrecht) sijn broeders waren Mr. Pieter van Foreest, seer geleert en ghmaert Medicijn tot Delf: Mr. Dierck van Foreest, D. Medicijn te Vilna/ hooftstadt van den lande van Litthouwen. Mock Mr. Iacob en Mr. Ian van Foreest, medicijnen tot Alckmaer/van dit ghesiacht was mede Mr. Pieter Foreest, D. Medicijn te Dordrecht/An. 1510. ende An. 1543. aldaer overleden.
Mr. Ian van Banchem, van Leyden / naderhant President.
Mr. Amelis van Aemstel, van Mijnen, sterf An. 1593.
Mr. Dierck vander Nyenburgh, worde daer na President.
Mr. Ian Betz, sone van Mr. Joos Betz, eertijts Pensionaris der stadt Dordrecht/overleden.
Mr. Adriaen Wentsen, van Dordrecht geboren / ende aldaer te wesen Pensionaris / hy sterf subijtelijck/ An. 1592.
Mr. Gijsbrecht van Hoogendorp, overleden.
Mr. Dierck van Leeuwen, sone van meester Adriaē van Leeuwen, die eertijts Pensionaris van Delft was/sterf 159...
Mr. Sebastiaen Loosen, sterf An. 1597.
Mr. Cornelis Nieustadt, upten Briele/sterf A. 1606.
Mr. Ian vandes Does, heer van Noortwijck, Sterf An. 1604.
Mr. Fransoys Franckē van Sevenbergen, sterf 1617.
Mr. Amelis vander Bouckhorst, sterf An. 1603.
Mr. Leonard de Vooght, upten Haghe / sterf subijtelijck An. 1613.
Mr. Rombout Hoogerbeetz. van Hoorn / wert An. 1617. Pensionaris der stadt Leyden.
Mr. Pieter van Hynojosa, upt Zeelant/ wert Anno. 1607. President vanden hove van Hollant.
Mr. Frederick Hermansz. upt Zeelant / sterf 1614.
Mr. Symon van Veen, van Leyden/ te wesen Advocaet Fiscael van Hollant/sterf An. 1610.
Mr. Reynout van Breedoroede, heer van Veenhuysen alsdans President.
Mr. Ian van Santen, van Delf / te wesen Pensionaris van Middelburgh/sterf An. 1609.
Mr. Rochus vanden Hoenaert, van Dordrecht, wert Raet An. 1601.
Mr. Apollonius Schotti, upt Zeelant / wert Raet/ An. 1609.
Mr. Casper van Vosbergen, wert Raet 1609.
Mr. Aelbert de Veer, te wesen Pensionaris der stede van Amstelam/wert Raet An. 1611. Hy was sone van Ellert de Veer, die t' herwaerts vande Chronijcke van Hollant heeft ghemaeckt.
Mr. Pauls van Asperen, van Dordrecht / wert Raet An. 1613.
Mr. .... Ruychaver, van Haerlem Raet ghesworen An. 1614.
Mr. Iacob Jessius, Griffier/An. 1589.
Mr. Maerten Rosa, upt Zeelant/Griffier.

Van de Kamer van de Rekeningen van de Graefkelijckheyts Domeynen/goederen ende inkomen.

HErtoge Philips van Bourgoenge, geweerden zijnde Graeve van Hollandt / heeft noch ingheset in den Hage / een Collegie van seker getal van personen/dienen de Meesters eñ Auditeurs van de Rekeningen woent/die het bewint/ toesicht eñ jurisdictie souden hebben/vander Graven van Hollant inkomē/ Thienden/ Domeynen ende ander Gherechticheden/ ende voor de welcke de Rentmeesters van Noordthollant/Zuythollant/van Kennerlant/van Voorn / van Heusden/vande Wildernissen eñ andere/ soude konnen Rekenschap doen van haren ontfang ende uytgeven/ als mede de Rentmeesters van Bewest eñ Beoosterschelt in Zeelant / eñ namaels mede die van Vrieslant eñ Vtrecht. In voorleden tijden pleghen de Graven van Hollant haer Rekenningen te laten hooren by haren Cappellaen ofte Wiechtvader / oft by yemanden van haren besunderen Raede neffens haer persoonen wesende. Ende werden doe de Rekenninghen alle in Francijn ghescheven.

Ick bevinde dat Reken-meesters oft Auditeurs ghewees zijn dese:

Mr. Iacob Croesinck, Auditeur, An. 1446. daer nae meester An. 1464. doe de Reken-kamer te Mechelen ghetransporteert was / daer nae inden Haghe/ An. 1477. eñ 1490. hy diende de Reken-kamer wel 49. jaren.
Bartelmeus de la Truye, alias vande Beughe. Dese was een Wael/ende Rekenmeester/An. 1440.
Ian Quevijn, meester. An. 1456.
Mr. Pauls Meussin, Reken-meester / An. 1464. ende An. 1472.
Mr. Dierck van Rijswijck, Rekenmeester An. 1477.
Mr. Lucas van Teylinghen, van Alckmaer/ Rekenmeester/was Auditeur 1477. overleden An. 1499.
Philips Croesing, Klerck/An. 1485.
Tielman Oem van Wijngaerden, Godschalcksz. Rekenmeester An. 1480.
Pieter van Teylinghen, Rekenmeester / was Lucas voorsz sone/ende sterf An. 1505.
Willem van der Goes, Rekenmeester/ An. 1502.
Mr. Cornelis de Ionge, Heer van Baerdwijck, te wesen Raet inden Hage/sterf Rekenmeester/A. 1504. naerlatende by sijnen wijve Ioffr. Machteld van der Merwede, Mr. Reyer de Iong, heer vā Baertwijck, Raet inden Haghe/ sonder kinders overleden/Ioffr. Maria de Ionge, die de moeder was van den President Mr. Cornelis Suys, Ioffr. Margriet de Iong, die eertijdts te man hadde Iacob vander Duyn, heer te Sprang, daer na Ian vā Drencwaert, Schout van Dordrecht/ Ioffr Machtilt de Iongh, jupsvrouwe van meester Aert Sandelijn, Raet in den Hage/ eñ Meester Iacob de Ionge Cornelisz. Heere van Baerdwijck, eñ Rekenmeester/ overledē An. 1554. die te wijve had Ioffr. Clementia Pijnssen, en liet naer Iacob de Ionge, Rentmeester van den heere van Wassenaer, ende An. 1605. out 82. jaren/overleden: eñ Mr. Cornelis de Ionge, heer vā Baerdwijck, mede Rekenmeester / overleden te Vtrecht An. 1578. naerlatende by sijnen wijve Ioffr. Anne Sasbouts, Dochter van heer Ioos, Cantelier van Gelderlant/ eñ suster van heer Arent Sasbout Rid-

Digitized by Google

Ridder, ende Presidẽt van den secreten Raede te Brussel. Joff. Machtild de Iong, die te man hadde Pieter van Adrichum, alias van Dorp te Raerlem. Ioff. Catelijne, die te man hadde Cornelis van Blyenburgh te Dordrecht. Ioos de Ionghe, Auditeur/ die te wijve hadde Iofft. Anne van Blyenburgh, Mr. Iacob de Iong, die getrout heeft Ioffr. Iaquemijn de Heyuter, eñ Mr. Cornelis de Iong, outstẽ sone/ Heer van Baerdwijck, An. 1614. overledẽ/ na latende by Joffr. Iaspryne van Drencwaert onder andere P. Boudewijn de Iong, nu Gardiaen van't Minderbroeders Conuent te Leuben (welcke maniere van leben hy lieber aenveert heeft / dan heer van Dormael eñ Baerdwijc te worden) ende Joffr. Anne de Iong, nu Vrouwe van Baerdwijck / sijn suster.

Mr. Ian Stalpart, Rekenmeester/ An. 1500.

Mr. Tielman van Dullekum Wouterſz. Reekenmeester/ An. 1509. sterf tot Dordrecht (daer hy geboren was) in commissie zijnde/ An. 1524. Hy hadde een suster Joffrou Maria van Dullekum, die te mã hadde Iacob Bol, Schepẽ in Dordrecht/ groot vader van Mr. Jacob Bol, naemaels Ontfanghjer der H. M. Staten van Hollant.

Mr. Cornelis Belyn, Rekenmeester/ An. 1509.

Mr. Vincent Cornelisz. van Mierop, Rekenmeester 1515. eñ eerste Rekẽmeester An. 1518. eñ An. 1526. daer na Ridder/ ende Thesaurier generael ober alle de Nederlanden/ eñ heer van Cabbau gewordẽ/ genoemt den grooten Vincent. Hy sterf/ eñ lept begraben te Brussel ten Augustijn, An. 1550. nalatende drye soven / ende sommige Dochters / als Ionch. Iacob van Mierop, heer van Cabbau, overledẽ sonder kinderen inden Hage/ An. 1593. out 75. Jaren. Heer Cornelis van Mierop, Raet inden Hage/ ende Oomprooft tot Utrecht / overleden ende aldaer begraben/ An. 1572. Mr. Heymen van Mierop, Ambachtsheer vande Ketel/ Rekenmeester inden Hage overleden An. 1560. Joffr. Margriet van Mierop, die te man hadde Mr. Vincent Damasz van Droogendijck, Rekenmeester inden Hage / ende hadde te samen Joffr. Maria van Droogendijck, huysvrouwe vanden President Mr. Cornelis Suys. Ioffr. Cornelia van Droogendijc, die te man hadde Heyman van Blyenburgh, Thesaurier der stadt Dordrecht/ ende Mr. Damas van Droogendijc, Raet in den Hage / die te wijve hadde Jouffr. Gheertruyt Pijnssen, overleden An. 1606. out 83. jaren/ eñ hadde daer by ghewonnen onder andere Jouffr. Margriete van Droogendijck, de welcke by haren man Jonch. Anthonis vander Noot, neffens meer ander kinderen gewonnen heeft Jouff. Margriet vander Noot, huysvrouwe geweest van Jonch. Dierck van Schaghen, heere van Goudryaen, Jofft. Eva van Mierop, heer Vincents dochter, hadde te mã meester Adriaẽ Stalpert vander Wielle, Rekenmeester inden Hage. Jofft. Martha van Mierop, die trouwde Witte Iacobsz Burgemeester te Zierickzee / ende nam Mr. Witte Wittensz Raet inden Haghe / ende Iacob Wittensz. Burgemeester van Zierickzee / die by Joff. Iaquemijn Weytsen, dochter vande Raetsheer Mr. Quintijn Weytsen, onder ander had Mr. Iacob de Wit, Baillou vander Goes/ die sterbende by sijn huysvrouwe Joffr. Elizabeth vander Myle, wouwe van Rijshouck / een Dochter heeft nagelaten. Eñ Joff. Catarina van Mierop, heer Vincentẽ dochter, die te mã hadde Pieter Bol Iacobsz Rekenmeester inden Haghe / maer sterf sonder kinders: sy hadde noch een ander suster/ ghehoudt met N. Gindertael, van Brussel/ eñ was de Grootmoeder vandẽ Ambachtsheer van Maesdam Manricques.

Pieter Hanneman, Commissaris vande Reken-kamer/ An. 1519.

Ioos van Bronckhorst, naemaels Ridder, Heer van Bleyswijck/ An. 1525. Rekenmeester.

Mr. Niclaes vander Essche, Rekenmeester, 1526.

Geerit van Loo, Klerck vande Rekenkamer/ 1529.

Mr. Aelbert van Loo, Rekenmeester/ naemaels Commijs van 's Koninx financien te Brussel/ alwaer hy sterf An. 1573. (was sone van Geerit van Loo, Rentmr. generael van Vriesland/ ende Neve vã Mr. Aelbert van Loo, eertijdts Raet inden Haghe / ende Pensionaris van Dordrecht.) Sijn broeders warẽ Boudewijn van Loo, Rentmr. generael van Vriesland An. 1596. overleden. Mr. Pauls van Loo, Drossard van Muyden/ ende Rekenmeester / overleden An. 1596. eñ Mr. Dierck van Loo, eertijts Raet in den Hage/ sy hadde onder ander susters Joff. Maria van Loo, huysvrou vã Mr. Dierc van Leeuwẽ, raet indẽ Hage/ eñ Jof. Margriete van Loo, noch wedu van wijlen Heer George Ratalder, Presidẽt van den hove van Utrecht.

Mr. Vincent Damasz van Drooghendijck. Auditeur An. 1527. sterf te Dordrecht An. 1554. zijnde Rekenmeester.

Pieter Bol Iacobsz. van Dordrecht/ Auditeur int jaer 1538. sterf sonder kinderen/ Canonic te Soubburg by Middelburgh. An. 1550.

Heer Zeger van Alveringen, Ridder, heer van Hofweghen by Dordrecht / Rekenmeester / overleden An. 1544. Hy hadde te wijve Vrouwe Margriet vã Roon, Pieters dochter, ende liet naer Jonch). Iosue van Alveringen, heer van Hofwegen / Gouverneur van Hoorn/ An. 1573. gestorben An 1576. Jonch. Samuel vã Alveringen, heer vã Hofwegẽ / Schout van Mechelen/ overleden An. 1583. Jouffr N. van Alveringẽ, die te man hadde Hieronymus de Rolle, Gouverneur vander Vere/ ende Jouffr. N. van Alveringen, ghehielicht met Jonckh. Dierck van der Goes.

Mr. Iacob de Ionghe, heere van Baerdwijck. meester An. 1526. sterf eerste Rekenmeester/ An. 1554.

Mr. Geerit van Renoy, heer van Spijc by Gorcum/ eerste Rekenmeester/ An. 1555. eñ 1568. was genobiliteert by den Keyser Kaerle, by wan Jonc. Geerit van Renoy, heer van Spijck/ dat hy An. 1611. verlochte. Jouffr. Anne van Renoy, die te Man hadde Mr. Christiaen vander Goes, Schout van Delft Jouffr. N. van Renoy, ghehout met meester Willem Muys, Raet eñ Procureur Generael van Hollant/ ende Joffr. Vrsele van Renoy, die trouwde Mr. Pieter vander Meer, Raet in den Haghe / ende Pensionaris van Delft.

Mr. Adriaen Numan, Rekenmeester / An. 1553. Hy weerk naer Utrecht/ An. 1572. ende sterf aldaer.

Mr. Adriaen Stalpart, Rekenmeester/ An. 1555. ende 1560.

Mr. Reyer vander Does, Rekenmeester Anno 1555. sterf An. 1597. hy weerk An. 1572. naer Utrecht.

Iacob de Splinter, Auditeur. 1555.

Willem Ianſz Auditeur. 1555.

Iacob Snouckaerd, Auditeur / An. 1555. naemaels An. 1562. Rekenmeester/ ende vertroch An. 1572. na Utrecht/ daer hy sterf.

Willem Schouten, Auditeur/ 1556. naemaels meester An. 1574. Hy sterf seer out t' Alcmaer An. 1604.

Mr. Ian van Dam/ Rekenmeester. An. 1559. overleden An. 1568.

Mr. Heymen van Mierop, alias vande Ketel/ heeren Vincenten soon/ sterf An. 1560. Hy hadde te wijve de Dochter van Jan Franckensz. eertijts Burgemeester van Dordrecht/ sterf sonder kinders.

Mr. Cornelis de Ionge, heer van Baerdwijck, Rekẽmeester in plaets sijns Vaders / weerk mede Anno 1572. naer Utrecht/ ende sterf aldaer. An. 1578.

Mr. Maerten Meyster, Rekenmeester An. 1570. weer mede naer Utrecht/ An. 1572. ende sterf aldaer An. 1603. out 77. jaren.

Joos de Jonge van Baerdwijck, Cornelisz. Auditeur t' Utrecht/ An. 1573.

Ian Hanneman, te voren Rentmeester van Noortholiant/

Digitized by Google

lant/sterf Rekenmeester/An. 1573. ende hem succedeerde.
Ionckh. Iacob Coppier, heer van Calslagen/ Rekenmeester/ sterf An. 1584.
Jacob Godijn, Rekenmeester van Hollant/t' Utrecht An. 1573.
N. Pijl, Rekenmeester te Utrecht/An. 1574.
Jonch. Lodewijck vander Binckhorst, Rekenmeester sterf An. 1582.
Mr. Adriaen Duyck, Adriaensz, sterf Reken-meester An. 1585.
Roelant van Valckesteyn, Klerck oft Grissier.
Dierck de Bye, sterf eersten Rekenmeester/An. 1591.
Mr. Cornelis Hermensz. van Haerden / eersten Rekenmeester/ sterf An. 1592.
Enghelbert Cornelisz. van Maesland/Rekenmeester sterf An. 1594.
Paulus van Loo, Rekenmeester/sterf An. 1596.
Cornelis vander Goes, Auditeur/. An. 1597.
Geerit van Valckesteyn, sterf Rekenm r. An. 1600.
Mr. Jan vander Kammen, Rekenmeester/An. 1588. sterf An. 1602.
Mr. Pieter vander Goes, sterf Rekenmeester 1606. sijn broeders waren Mr. Christiaen vander Goes, Schout te Delft/ Mr. Aert vander Goes, Pensionaris van Schiedam/ Andries vander Goes, Rentmeester generael van Zupt-hollant: alle kinderen van Mr. Adriaen vander Goes, eertijts Advocaet vande H. M. Heeren Staten van Hollandt/ die een Sone was van Mr. Aert vander Goes, mede in sijn leven Advocaet van Hollant/etc.
Ian Pauli, te voren Schepen in Oudtrecht / sterf Rekenmeester An. 1605.
Philips Doublet, Rekenmeester/An. 1597. sterf mede Ontfanghet Generael van de vereenighde Nederlanden/An. 1612.

(An. 1618.)

George de Bye, heer van Albrantswaert/ Rekenmeester/An. 1697. nu eerste Rekenmeester.
Fento Riccen van Enckhuysen/Mr. 1597.
D. Ian Basius, Rekenmr. 1605. sone van Mr. Ian Basius, eertijts Raet des Princen van Orangien.
Mr. Bernaerd van Kromvliet, Rekenmeester 1606. ende An. 1591. Auditeur.
Dierck van Santen, Auditeur/eñ An. 1597. Grissier.
Hugo van Luchtenburgh, Auditeur/ende
Iacob van Mierop, Klerck oft Grissier.

Van d'Abdyen ende Kloosteren in Hollant gheweest zijnde voor den Jare 1573.

Van den oorspronck/voortgang ende verscheydenheyt in manieren van leven/ in kleederen/oft anders (alles ten goeden eynde gestelt) vande Kloosterluyden/ is voor desen by andere int breet van gheschreven/ oberfulx onnoodigh alhier daer yet meer van te segghen: sullen alleenlijck verhalen wat Abdyen ende Kloosteren dat in Hollandt voor de laetste Oorloghen oft veranderingh van Religie An. 1572. gheweest zijn. (Te weten / ses Abdyen: als Egmont by Alcmaer ende Beern by Heusden / voor mans-personen: Rijnsburgh ende Leeuwenhorst by Leyden / Koningsvelt by Delft/ ende Loosduynen ontrent den Haghe/voor Jonck-vrouwen. Vande fondatie 's Kloosters van Egmont / wert hier naer int breet in dese Chronijcke gheseydt: dan sullen hier alleen by voeghen een Cathalogue oft Lijste van de Abten die dese Abdye ghe regeert hebben/ghelijck die int Latijn heeft laten uytgaen/ Anno 1586. Pieter Bockenbergh, van der Goude.

An. 910. 1. Heer Wonebolt, wert ghenoemt den eersten Abt van Egmont / naer dat het van een vrouwen-klooster in een mans klooster verandert was.
2. Heer Andries.
3. Heer Bruno.
4. Heer Reginaerd, overleden An. 1057.
1057. 5. Heer Stevē van Egmont, heer Beerwoutsz. desen / also hem sijnen Dispensier een Dief te voorschijn brochte / die een Tonne oft twee boters upt de kelder stelen wilde / heeft hem van sijn waeckgierighept berispt/ende den Dief niet alleen de Boter laten mede draghen / maer daer noch Terwe by doen doen / Seggende dat de Boter niet wel en smaeckt sonder broot. Hy sterf An. 1083.
1083. 6. Heer Adelaerd, overleden An. 1124.
1124. 7. Heer Ancellijn, te voren der Grafvinnen Petronelle, Graven Florens den ij. wijfs Kappellaē/ desen alsoo hy seer quaet regiment hiel / wert door authoriteyt des Bisschops van Utrecht / ende der voorsz Grafvinne/naer 5. Jaren afgeset/An. 1129.
1129. 8. Heer Wouter, te voren Monick in de Abdye S. Peeters te Ghent/ wert Abt gekoren: hy heeft de schade/het Klooster by sijnen voorsaet aenghedaen/ met kloeckheyt weder verhaelt/ ende sterf nae xxxij. Jaren/An. 1161.
1161. 9. Heer Wibolt, overleden An. 1176.
1176. 10. Heer Lambert, te voren mede een Priester upt d'Abdye van Blandijn, oft S. Peeters te Ghent, hy sterf An. 1182.
1182. 11. Heer Vranck, een goet navolgher van heer Wouter voorsz/sterf An. 1206.
1206. 12. Heer Lubbert vā Rijswijc (een dā de outste Edele geslachten van Hollant) hy heeft heer Willem van Egmont, die hem in sijn gherechticheden verhoorden wilde/ kloeckelijck wederstaen / sterf 1226.
1226. 13. Heer Hendrick, overleden An. 1230.
1230. 14. Heer Arent.
1237. 15. Heer Dierck was maer Abt sommige dagen/ende sterf An. 1237. eñ quam in sijn plaets eenē heer Ysbrand, An. 1239. maer dese en wert vermits sijn boos leven / van andere onder 't getal der Abten niet gheselt.
1240. 16. Heer Lubbert van Egmont, heeren Wouterſz. Hy verkreegh dat d' Abten van Egmont een staf eñ Ring souden mogen draegen / gelijck de Bisschoppen. Hy verdeelde der Abdije inkomen in 30. proben / soo datter maer xxx. Monicken int Kloosters souden zijn op eenen tijt/ende sterf An. 1263.
1263. 17. Heer Claes van Sassenhem, sterf An. 1269.
1269. 18. Heer Henrick, desē siende dat hy geen voordeel en konde gedoen/ heeft sijnen staet verlaten ontrent het Jaer 1272.
1272. 19. Heer Florent Wtenhage, van een out ende Edel gheslacht / heer wetenbols sone. Dese was seer hoofs ende seer kostelijck / twelck 's Kloosters voordeel niet en was. Hy reyste mede naer Enghelant/met heer Dierc van Breederoede, heer Willem van Egmont, ende heer Henrick, Burggrave van Leyden/om Jonch. Ian, Grave van Hollandt int Lant te geleyen. An. 1296. hy sterf An. 1304.
1304. 20. Heer Wernaerd Vtenwaerde, die ick meen upt Gelderlant was/sterf An. 1308.
1308. 21. Heer Baertout van Oyen, sheerē van Oyē sone in Gelderlant. Dese verquiste veel van des Kloosters goederen met sijn quaet regiment / dan hy sterf An. 1319.
1319. 22. Heer Dierck, alias Schrevel van Egmont, Geeraerds van Egmont schiltknapen sone. Hy sterf An. 1326.
1326. 23. Heer Hugo van Haerlem, dese hiel goede heerlicke discipline/ ende vermeerderde 's Kloosters inkomen/ende sterf An. 1345.

1345.

Digitized by Google

1345. 24. Heer Willem van Rollant, hy te Roomen zijnde/heeft Anno 1351. sijn prelature verlaten/recommanderende Meester Ian van Olout bᵛ Haerlem/ alsdoe te Roomen een vermaert Advocaet of Rechtsgeleerde.

1351. 25. Heer Ian Olouts doorsz/was seer liefgetal/dan hy sterf nae twee Jaren 1353. Dae sijn doot is met eenparighe stemmen weder gheloven Heer Willem van Rollant doorsz/ maer hy (een exempel van grooter ootmoedicheydt/ ende alepn gheboelen van sich selven) heeft het beleefdelijck ende stantvastelijck gheweygert/ ende sterf naer ontrent 12. Jaren Anno 1365. hebbende lieber geregeert te sijn dan te gebieden.

1353. 26. Heer Hugo van Assendelft. hy hadde An. 1360. seer grooten twist ende oorloge met Ian Heere tot Egmont/ vanden welcken hy restitutie woude hebben van alsulcke goederen ende gherechtigheden als het Kloosster ontnomen ende ontweldight waren/ soo dat hier door doodslagen/ brandstichtinghen ende coonerije in ende ontrent het Kloosster geschieden/ eñ desen Heer Abt ten leste sich heymelijck verbergen ende latiteren moeste/ ende also verdruckt in swaricheyt/ is nae 7. jaren gestorven Anno 1367.

1367. 27. Heer Ian van Hillegum, wert doen Abt/ (niet tegenstaende dat eenᵉ Heer Ian Weent, te Roomen zijnde/ met ghemeene stemmen daer toe verkoren was) door 't beleydt van Heer Dierck Nagel, schiltknape uyt Hollant/ doen Abt van Vlierbeet in Brabandt/ ende eertijts Monick tot Egmont: dese latende berusten 't proces ende twist tegen den Heere van Egmont/ heeft d'Abdye met timmeragien verciert. Des Kloosters goederen buyten Hollandt gheleghen/ teghens andere daer in ligghende/ vermanghelt. Hy sterf Anno 1381. zijnde meer bemint ghewees van sijn Gasten dan buyten/ als dan sijn Broeders dan binnen/ die hy den ruymen Toom niet en wilde geven.

1381. 28. Heer Ian Weent doorsept/ werdt andermael met ghemeener stemmen Abt gheloven ende gheauthorisseert/ hoewel hy een harde teghen-partije hadde/ te weten Broer Arent Willemsz Monnick dan Egmont/ tot Bologne in Italien studerende/ den welcken de Paus Urbaen den seste Abt dan Egmont ghenommeert hadde/ ende dit duerde wel den tijt van vier Jaren. Daer nae inden Jare 1396. hebbende aen Hertoghe Aelbert van Beyeren een swaere klachte gedaen over Heer Arent dan Egmont/ die hy seyde dat veel van 's Kloosters goederen gheusurpeert hadde: Den Prince doorsz tot Egmont komende/ ende siende dat die den Heer dan Egmont meer toeghedaen was/ heeft desen Heer Jan, om eens van alle dese quellinghen ontslaeghen te zijn/ alle de Goederen die hy sepde het Kloosster toe te komen/ ende den Heer dan Egmont doen besat/ den Grave dan Hollandt voorneemt/ byzijn ober-ghedraghen/ soo suiver den Paus dan Roomen ghelenghen oft toelaten woude/ maer den Paus dit verpgherende te doen/ heeft Heer Ian den Abt/ de voorsepde ober-gifte weder-roepen/ Hertogh Aelbert hier over ghestoort zijnde/ woude hy sijn recht aenden Heer dan Egmont ghelven/ suiver dat desen Heer Ian Weent tot ontrent negentien Jaren/ soo vanden Heere dan Egmont als dan de ghebueren/ met groot verdriet ghequelt zijnde ghewees ende gemolesteert/ heeft hy ten lesten Anno 1404. te Roomen zijnde/ by procuratie d'Abdie ende Abts staf verlaten.

1404. 29. Heer Gheeraerd van Ockenburgh, desen heeft de goederen ende gherechtigheden die sijn voorsaet aen Hertog Aelbert, ende die aenden Heer dan Egmont ober gedragen hadde tegen des Paus consent/ weder ghekreghen/ ende dit overmidts de groetheyt vanden Hertog Willem van Beyerē, Grave van Hollant, die d'ober draghen so dan Heer Ian Weent, als vanden Hertoghe Aelbert sijnen Vader/ te niet gedaen ende wederroepen heeft/ ende hoewel dat daer naer int Jaer 1408. desen Abt ende den Heer dan Egmont op redelijcke conditien met den anderen verdraghen waren/ soo dat den Heer dan Egmont eenige goederen te leen soude houden/ soo is nochtans dit een oorsaecke gheweest dan veel quaets/ nae dat Hertoghe Willem van Beyeren overleden was int Jaer 1417. Heer Ian van Egmont metten Cabbeliauschen/ den lande dan Hollandt teghen Vrouwe Iacoba, swaer Oorlogh aendoende/ soo dat desen goeden Abt nae Utrecht wijcken moeste/ ende d'Abdye dan veel Rijckdommen ende Juweelen beroost werdt vande spanden. Ten lesten sterf hy ballingh tot Utrecht Anno 1424.

1424. 30. Heer Willem van Mathenes, werdt Abt gheloven inden Jare voorsepdt/ ende willende door vreese dan Heer Ian van Egmont, sich selven versien/ ende heymelijck met des Abdyen Privilegien ende overghebleven Juweelen vertrecken om die te verkeeren/ werdt hy/ mids de lagen die hem den Heer dan Egmont lepde/ ghevanghen/ ende met den Prior in Banden ghelepdt/ ende heeft nae drye Maenden (veel Tormenten ghelden hebbende) alle de gherechtigheden die den Heer dan Egmont pretendeerde/ hem ober-ghedraghen: ende dus leetlijcken ghetracteert zijnde/ heeft hy sich uyt het Kloosster tot den Jare 1437. den meesten tijdt onthouden/ tot dat door tusschen-spreken vanden goeden Hertoghe Philips van Bourgoengen ende des Paus ghebodt dan accoordt tusschen partijen ghehandeldt wierdt/ ende uytghesproken/ hoewel buyten meeninghe vanden Abt ende sijn Broeders/ soo dat de heerlijckheydt dan Egmont als doen ghekeel vande Abdye afgesondert ende by ghemaeckt wierdt/ ende de Landen die de Heeren dan Egmont pretendeerden ende inghenomen hadden/ haer nu toegelept wierden/ 't welck eenen langh-duerighen haet veroorsaeckt heeft/ soo dat den Peys weder ghebroocken werde/ inden Jare veertien-hondert vier ende veertigh/ doen Aelbert van Raephorst ende Gijsbert van Heul met een groote menichte ghewapent volck weder voor de Abdye dan Egmont quamen/ in dier voeghen datter den Abt quaet ghenoegh hadde/ sich selven ende sijn Kloosster dan haer ghewelt te beschermen. Ende niet teghenstaende alle dese swarigheden/ ongelucken ende schanden by desen Heer Willem van Mathenes ende het Kloosster ghekeden hebbende/ soo heeft hy nochtans der Abdyen schulden betaelt/ de selve met Timmeragien verbetert/ ende eenen seer loffelijcken naem naer ghelaten/ sterbende nae 34. Jaren regertingh/ inden Jare 1458. Hy betaelde aen schulden voor d'Abdye twaelf duysendt Wilhelmus schilden, dat soude nu zijn ses-en-dertigh duysendt gulden. Hy bede oock timmeren het huys te Abspoel by der Stede dan Leyden.

1458. 31. Heer Iacob van Poelgeest te voren Abt dan S. Pauls t'Utrecht/ wert Abt mits de gonst dan Hertoge Philips van Bourge. hoewel wat tegē danc vande Monicken. Hy sterf Anno 1464.

1464. 32. Heer Geerit van Poelgeest, Heer Jacobs Neve/ een kloet voorstander der Abdyen Privilegien die der selver goederen grootelijck vermeerdert heeft/ sterf binnen Leyden/ Anno 1476.

1476. 33. Heer Claes van Adrichum, wert doē Abt gekoren met gemeen stemmen der Broederen/ maer hy hadde een harde tegen-partije/ als Heer Jan B. sone van Hertoge Philips van Bourge. Prioost van S. Donaes kercke te Brugghe/ die hem seer moeyelijck viel/ dan siende dat de Broeders oft Monicken de partije dan desen Heer Niclaes hielden/ heeft hy (te hulpe hebbende gebeden Heer Ian van Egmont) d'Abdie belepdt met volck van wapen/ maer Heer Claes van Adrichum, hebbende hy een gedeel al des Kloosters brieven/ handvesten en Juweelen/ is heymelijc eñ kloet sijner spanden klandē ontsprongē/

't welck de belegghers vernomen hebbende / zijn van 't belegh vertrocken. Den Abt werdt van sijnen vyant noch langh seer verbolght / maer hy wiste alles sijn laghen t'ontgaen / dan hier dan daer vertreckende. Dit duerde tot dat Hertogh Karel Anno 1477. voor Nancy doot bleef / in welck Jaer sijn teghen-partijen elders genoegh te doen krijghende / is hy vande Broeders met grooter blijschappen ontfanghen / inden Jare 1477. Daer nae / alsoo die van Utrecht van haren Bisschop Heer David van Bourgoenjen inden ban ghedaen waren / heeft hyse weder met authoriteyt des Paus daer van ontslaghen. Daer nae zijnde gherepst naer Zeelant op de Kuyloft-feeste van Heer Wolffaerd van Borssele, Heere vander Vere / ende hebbende eenige dagen wel onthaelt geweest / ende goede cier gemaect / ende eens gedroncken met d'ander gasten om strijt / Wijn daer veel zouts in gesmeten was / ende soo ghegaen zijnde op de heymelijckheydt / is hy op 't privaet sittende / doot ghevonden / Anno 1481. Hy was om sijn liberaelheyt seer lief getal.

1481. 34. Heer Iordaen van Driel uyt Gelderlant / wert Abt ghekoren met Broeder Ian vander Does, soo dat de stemmen staecktē / maer vermits d'authoriteyt ende faveur vanden Hove van Hollandt / heeft desen moeten wijcken / ende om gherustet te moghen leven met gemack / heeft hy gehenght des Kloosters saken wat int wilt te laten loopen / ende sich daer nae voor een tijdt verberghende tot Breda / op 't huys aldaer / is hy op H. Kersmis-avont met een Popelsije bevangen / ende na dry dagen overleden / 1493.

1493. 35. Heer Henrick van Wytenhorst, bandē edelen huyse uyt Gelderlant / werdt Abt gekoren teghen Broeder Ogier van Cralingen, den welcken het ander deel vande Broeders tot Abt ghekoren hadden: maer Heer Henrick verkreegh de confirmatie van den Paus van Roomen. Hy was een goedt Abt onderhoudende ende doende onderhouden goede tucht ende discipline / doende grooten arbeydt int vereenigen vande Monicken / die nu langhen tijdt gedtierende / seer twistigh onder malkanderen waren geweest / ende niet tegenstaende de groote schaden die 't Kloosster onlanck gheleden hadde / van sijn vyanden heeft hy evenwel veel schulden betaelt / ende 't selve in raet ende daeck wel onderhouden eñ vergroot met nieuwe gebouwen. Hy sterf Anno 1509. lesten Sept. van een Koutse die hy ghekregen hadde / uyt eenen schyck ende droeffenis van een groote water-vloet die doe was / mitsgaders vanden brandt int Kloosster by ongeval ten selven tijde gekomen.

1509. 36. Heer Meynard Man, geboren van eerlijcke ouders tot Woerner in Noort-Hollandt. Dese was mede een lief hebber van timmeren ende van geleertheyt / ende der geleerden / de selve nae sijn vermoghen vorderende / houdende groote kennis metten vermaerden D. Erasmus van Rotterdam, Heer Maerten van Dorp, van Naeldwijc, Theologant te Leuven / ende andere: ende dus eerlijck geleeft hebbende / is hy (nalatende een goeden naem) overleden Anno 1526.

1526. 37. Heer Willem vander Goes, heeft sijn voorsaet in alles naegevolght / ende boven dien sterbende / naegelaten een schat van 40000. gulden / niet tegenstaende alle sijn timmeren ende gepleeghde liberaelheydt / ende hebbende 33. Jaren Abt gheweest / is op gheluycken dagh dat hy gheboren was / gestorven / int Jaer 1560.

1561. 38. Heer Niclaes van Nieulant, te voren Vicarius vanden Bisschop van Utrecht / werdt Abt gestelt tegen danck der Monicken / Anno 1561. ende heeft de possessie ghenomen niet in persoon / maer voor een ander by procuratie / teghens het goedt ghebruyck van alle sijn Voorsaten / ende verkreegh alsoo in handen de voornoemde somme gheldts (de welcke hy / schrijvende aenden President Suys inden Haghe / noemde eenen verborghen niet-bassenden Hoogghe) sonder dat blijckt wat hy met alle dat gheldt uytgericht heeft. Hy werdt mede d'eerste Bisschop genoemt te Haerlem / zijnde voortaen de Prove van den Abt van Egmont toegheeygent / tot onderhoudt vanden Bisschop van Haerlem / omtrent negen Jaren daer nae / heeft hy te Brussel by procuratie gegeven op Meester Ian Gouda, Advocaet inden Haghe / sijnen staet van Abt ende Bisschop gheresuneert / Anno 1569. ende is neghen Jaren daer aen te Sint Maertensdijck in Zeelandt overleden / Anno 1579. ende begraven t'Utrecht in S. Servaes Abdye.

1569. 39. Heer Govert van Mierlo, tweede Bisschop van Haerlem / uyt Brabandt geboren / was een Monick vander Predickheeren Ordre van S. Dominicus / ende Prior gheweest t'Utrecht / ende Provinciael / ende hadde de gabe van wel te preecken. De Stadt van Haerlem An. 1573. verovert zijnde / sorgh hy weder albaer de Misse inde Hooft-kercke: maer omtrent den Jare 1578. vermidts de Religie tot Haerlem weder verandert werdt / week hy te landt uyt / ende werdt Suffragaen ofte Vicarius vande Bisschop van Munster in Westphalē / eñ An. 1587. te Deventer de Kercken weder wijende / is albaer overleden den 28. Julij / ende is gheweest den lesten Abt van Egmont / welck voor den troubel oft oorloghe een schoone Abdye was / seer groot van begrip ende rijck van inkomen / ende hadde veel kostelijcke Relicken ende ander kerckelijck cieraet / met een seer treffelijcke Bibliotheke van oude gheschrieven ende ghedruckte Boecken: dan werde Anno 1567. vande Geusen jammerlijck aen brandt gestecken ende alles gerooft / ende sietmen daer maer eenen seer ouden spitsen toorn vande kercke staen met eenighe ander verballen stucken muers. Dese Abdye was van de Orde van S. Benedictus, daer d'oude Graven van Hollant begraven ligghen.

Beern / d'ander mans-Abdye was gelegen op de Maze / een half mijle van Heusden / ende was eertijts een Slot oft Ridders Hoffstede / toekomende Heer Fulcout van Beern, die 't van sijn Ouders geerft hadde. Dese was mede handdadigh oft timmers complice geweest met Grave Herman van Kuyck ende andere / die Heer Floris van Hollandt, ghenoemt de Swarte, Grave Diercx de seste Broeder / verradelijck buyten Utrecht in Abstede doot geslagen hadden / omtrent den Jare 1133. waer over hy op eenen tijdt van wegen den Grave van Hollant snellijck verbolght zijnde / soude gevangen hebben gheweest / ten ware hy te Peerde sittende / van boven neer inde Maze ghespronghen hadde / ende so wonderbaerlijck op 't swemmende Peert overquam / deg hy uyt danckbaerheyt beweeght wert ter eeren Gods / dan sijn huys een Kloosster te bouwen / als mede tot een boete vanden voorsz doodslagh / ende werden de Monicken ghehaelt uyt d'Abdye van Marien-weerde inde Betuwe (dat den voornoemden Grave van Kuyck mede tot een boete van de voorsz moort / by accoort gefondeert hadde) ende wert genoemt d'Abdye van Beern vander Premonstreyten Ordre. Den eersten Abt was genoemt Heer Everaerd, die loflijck 34. jaren regeerde / ende sterf Anno 1168. Vande fondatie deser Abdye getuyght den eersten Hollandtschen ende Utrechtschen Historyn-schrijver / Meester Ian vander Beke, die omtrent het Jaer 1347. sterf. Dese Abdye is mede door den lesten Oorloghe verdestrueert / ende woonen in desen tijdt den Abt met sijn Monicken t'Hertogen-bosche.

D'Abdye van Rijnsburgh by Leyden van S. Benedictus Ordre / eertijts in een seer Koornrijt lant gelegē / wert eerst gefondeert ende gedoteert by de Grafinne Petronelle Kepsers Lotharis de tweede suster / weduwe van Graef Floris de tweede, eñ was te voren eenē Burgh ofte huys van plaisancy daer sy te woonē plach Rijnsburgh genoemt / omtrent den jare 1132. want sy sterf Anno 1144. eñ wert hier begravē.

Den

Digitized by Google

Men plach voor de Troublen de Religuien van desen Burgh te sien inden Hof van 't Klooster/verheven ende bemuert. Dit Klooster was mede van seer schoone structure ende seer bermaert/ vermidts hier niet dan Edele Jouffren en mochten ontfangen worden/ en hadde seer rijcke inkomen. Hier worden namaels vele Graven van Hollant begraven/als Grave Willem d'eerste/Anno 1223. Grave Florens de vierde Anno 1235. Grave Floris de vijfde Anno 1296. ende Grave Jan sijnen sone/Anno 1300. Hier waren mede veel Sepulturen vanden Edelen ende Ridderschap van Hollant: Dan dit heerlijck Klooster is mede door den leesten Oorloghe vernielt. d'Abdisse; vermidts sy aldaer hooge jurisdictie hadde/werde Me-Vrouwe ghenoemt/ende de Nonnen worden daer nae Jonckfrouwen geheeten. De namen der Abdissen vinde ick dese:

Vrou Cunissa, suster vanden Grave vander Vechte/ sterf Anno 1178.
Vrou Bonifacia, sterf Anno 1187.
Vr. Sophia van Hollant/Grave Diercx de seste dochter / sy resigneerde d'Abdye aen hare Nichte / ende leefde noch Anno 1212.
Vr. Agnes van Hollandt / dochter van Grave Floris den derde/Anno 1228.
Vr. Alijt van Wassenaer.
Vr. Alijt van Deventer.
Vr. Ertiesse, leefde Anno 1233.
Vr. Ada van Hollandt / dochter Grave Willems den eersten sterf 1257. Vrou Clarissa.
Vr. Alijt, sterf Anno 1287.
Vr. Iutte van Deventer wert An. 1296. in eenen brief Grave Ians den eersten Nichte geheeten.
Vr. Elizabeth van Wieldrecht, upt den huyse der ouder Heeren van Strijen ende Sebenberghen / sterf Anno 1316.
Vr. Ada van Teylingen, Heer Symons dr. sterf 1613.
Vr. Ada, Heeren Dierex dochter / Burgh-grave van Leyden/sterf 1316.
Vr. Mabelia van Wassenaer, 's Heeren van Wassenaers dochter/sterf Anno 1329.
Vr. Machtild van Duvenvoorde, sterf op 's Heeren Hemelvaerts dagh/Anno 1349.
Vr. Margriete van Langeraeck, sterf 4. Meert/1358.
Vr. Clarissa van Schengen upt Zeelant/leefde 1364.
Vr. Agnes van Heurn, leefde Anno 1392.
Vr. Sophia van Drongelen, 's Heeren van Drongelen dochter/leefde Anno 1397.
Vr. Catarina van Rommerswael upt Zeelandt / wert afgeset/ende sterf Anno 1408.
Vr. Margriet van Bueren, dochter vanden Heere van Bueren/leefde 1408.
Vr. Clementia vander Horst, sterf 7. Feby. 1432.
Vr. Baerte van Langeraeck, sterf 6. April 1441.
Vr. Margrieta vanden Oestende upt Zeelandt / sterf 1452. Vr. Margriete van Bruelijs, upt Zeelant/sterf 3. Junij 1470.
Vr. Elizabeth van Matheneese, sterf 4. Novem. 1499.
Vr. Beatrix van Rommerswael, sterf 1. Feby. 1529.
Vr. Adriana van Botlant, upt Zeelandt / sterf den 14. April/1535.
Vr. Maria Schencx van Thourenburgh, suster vanden Bisschop van Utrecht/sterf 14. Decemb. 1552.
Vr. Elburgh vander Boetselaer, 's Heeren dochter vã Asperen/dese dede An. 1561. aen 't Klooster stichten een groote huysinge/ tot logement van edele Heeren ende Personen van aensien ende auctoriteyt/ ende sterf 29. Meert 1566.
Vr. Stevine van Rossum upt Gheldrelandt / dochter van Heer Ian van Rossum (Heer Maerte van Rossums broeder) Heer van Poderoyen/ ende van Vrou Oda, Erfdochter van Brouckhuysen. Sy was de leste die in d'Abdye woonde / alsoo die ghedurende haer regeeringh/ verdestrueert werdt/ende sy sterf te Leyden 27. Decemb. 1603. seer out zijnde.
Vr. Barbara van Oyenbrugghe, upt Brabandt/suster vanden Bisschop van Doornick / dese werdt mede Vrou van Rijnsburgh genoemt/ende sterf 1611.
Vr. Anne van Berchem, Heere Henricx dochter, genoemt Vrouwe van Rijnsburgh.

Ick bevinde mede / dat onder andere Nonnen oft Jouffren te Rijnsburgh gheweest zijn dese alle van Edelen huyse.

Iouffrou Beatrix van Borsselen, Heeren Henricx dochter, Anno 1410.
Jouff. Adriane van Botlant, Floris dr. 1430.
J. N. van Oestrum, Claes dr. van hp Utrecht/1480.
Jouff. N. van Oestrum, Alfers dr. 1510.
Jouf. Godschalcxjen Wtenham, Heer Pieters dochter Anno 1410.
J. Elizabeth haer suster/1410.
J. Godschalcxjen Wtenham, Heer Vrederijcx dochter, sterf Prioresse/Anno 1503.
J. Otte Wtenham, haer suster/1512.
J. N. vander Haer, Daems dr. Anno 1510. met N. haer Suster.
J. Philippa Wtenham, Vredericx dr. sterf seer oudt/ Anno 1580.
J. Machtild Wtenham, haer Suster/sterf An. 1594. oudt 85. Jaren.
J. Elizabeth van Renesse, Ians dr. 1490.
J. Stevijne van Honselare, Louis dr. 1500.
J. Maria van Nievelt Iacobs dr 1564.
J. Ienne van Nievelt haer suster / dese hadde daer nae Heer Iacob van Wijngaerden.
J. Christina van Nievelt, Iacobs dochter, 1440.
J. N. vã Nievelt, Iacobs dr. 1490. met N. haer suster.
J. Iosyne van Rossum, Martens dr. 1571. met J. Oda haer suster/zijnde haerlieder moeye Abdisse.
J. Catarina van Rommerswael, sterf Abdisse/1408.
J. Maria van Tressong, Heer Lodewijcx dr. 1485.
J. Berta van Poelgeest, Heer Geerits dr. 1456.
J. Machtild van Poelgeest, Heeren Gheerits dochter, Anno 1486.
J. Elsebeen van Poelgheest, Geerits dr. 1530.
J. Maria van Poelgeest, Geerits dr. sy hadde daer nae Ionckh. Bernt Tserclaes upt Brabandt.
J. Cornelia vander Does, Adriaens dr. 1510. met J. Lijsbeth haer suster.
J. Adriana van Meresteyn, Aelberts dr. 1550.
J. Margueriete van Matenesse, Ians dr. 1485.
J. Gijsberta van Duvenvoorde, van Warmont, sterf Anno 1577.
J. Machtild van Cralingen, Floris dr. 1485.
J. Catharina van Schoonhoven, Heer Ians dochter upt Brabant/1455.
J. Ienne van Schoonhoven, Henricx dr. 1476.
J. Maria van Schoonhoven, Heer Henricx dr. 1565.
J. Margriet van Haesten, Heer Jans suster van Herwijnen/upt Gheldrelandt/1571.

---

d'Abdie van Leeuwenhorst / oft ter Lee / een groote mijle van Rijnsburgh nae Noortwijck toe/ was vander Cistercijen Oorde / voor Edelen Jouffrouwen gestickt ende gedoteert inden Jare 1262. by Heer Arent van Sassenhem, Pastoor der grooter Kercke te Haerlem (die mede aldaer voor het meerdeel 't groote Baggijn-hof ghefundeert heeft) d'eerste twaelf Nonnen quamen upt Marien-dale buyten der stede van Utrecht.

Dit Klooster stont onder de Gheestelijcke jurisdictie ende visitatie des Abts van Camp in Vrieslandt. Het is mede door de leste Oorloghen gheheel vernielt/ende en was soo rijck noch soo groot niet als Rijnsburgh. Ick bevinde dat onder ander alhier Abdissen zijn gheweest:

Digitized by Google

Vrouwe Badeloge van Adrichum, Anno 1373.
Vr. Margriete vander Wateringhe, 1380.
Vr. Badeloghe vander Does, Maurijns dochter, sterf Anno 1411.
Vr. Machtild vander Does, Maurijns dr. sterf 1441.
Vr. Adriana Oems van Dordrecht / sterf seer oudt / Anno 1527.
Vr. N. van Drenckwaert Willems dochter, die Burgemeester van Dordrecht was / Abdisse An. 1530. sy hadde een broeder Ian van Drencwaert, Schout te Dordrecht 37. Jaren.
Vr. Ienne vander Does, leste Abdisse / die Latijn conde / ende sterf Anno 1574.

☞ Nonnen oft Jouffrouwen ter Lee / onder andere bevinde ick dese alle van Edelen afkomste.

Suster Mabelia vander Binckhorst.
Suster Alijt van Poelgeest.
S. Margareta van Tuyl uyt Gheldelandt.
S. Alijt van Alcmaede.
S. Beatrix van Ghellecum.
S. Sophia vanden Bosch.
S. Christina van Berck.
S. Machtild van Lisse by Haerlem.
S. Christina van Alckemaede.
S. Ienne vander Goude, dese was uyt de afkomste der ouder berstorven Heeren vander Goude.
S. Maria vander Bouckhorst.
S. Maria van Vliet by Oudewater.
S. Ienne van Rodenrijs, een Edel ghesiacht van by Delft / 1570.
S. Ienne vander Bouckhorst.
S. Machtild van Zuylen.

Dese xb. Jouffrouwen voornoemt / waren alle Nonnen ter Lee / Anno 1377.

S. N. vander Does, Kosten dochter, 1445.
S. Margariete van Amerongen, dochter van Noyde van Amerongen, eñ suster van Tielman van Amerongen, beyde in haren tijdt Burgemrs. van Dordrecht / haer eē suster Iouf. Ienne hadde te man Dierc vander Does, schiltknape / Bailliou van Zuytholland / eñ d'ander Iouffr. Gloria vā Amerongē, trouwde aen Gysbert van Sterckenburgh, Edelman uyt het Sticht van Utrecht / de voorsz Nonne werdt al vermelt Anno 1439. ende sterf seer out An. 1485.
S. Ienne van Treslong, heeren Lodewijcx dr. 1480.
S. Mārie van Poelgeest, Gheerits dochter, 1480.
S. N. vander Does, Iacobs dr, gheleet An. 1492.
S. Martyne van Borsselen, Adolfs dr. sterf An. 1561.
S. Hadewy van Oestrum, Claes dochter, 1545.
S. Agnes van Wulven, Diercx dr. van Utrecht 1570.
S. Cornelia de Koningh, Saris dr. t'Utrecht 1570.
S. Petronelle van Rossum, Ians dochter, uyt Gheldelandt / 1566.
S. Francijnken van Assendelft, Baertous dr. 1570.
S. N. van Vliet, heer Geerits dr. 1566.
S. Soetgen van Schoten, Ysbrants dochter, 1560.
S. Sophia van Schoten, Geerits dochter, 1550.
S. Elizabeth van Dorp, Adriaensz, 1566.
S. Iosijn vander Does, Adriaens dr. 1572.
S. Petronelle vande Coulster, Gerbrants dochter van Dordrecht / 1521.
S. Willemijne Ruychrocx, heer Ians dochter 1530.
Suster Catharina Oems, heeren Iacobs dochter van Wijngaerden / 1522.

d'Abdye van Koninex-velt / vande Oordze vande Premonstrepten / was dicht by

Delf gelegen / neffens de Vaert na Rotterdam / ende is doen sticht by Ionckfr. Richarde van Hollant, de welcke om dat sy te Delft woonde / eñ daer haer gedeelte van haers baders goet hadde / Richaerd van Delft genoemt werde / ende was Koninex Willems van Roomen, Grave van Hollants moeye / ende niet suster / gelijck sommige qualijck schrijven / dewelcke in gedachtenis vanden voorsz Koninex haren Neve / Anno 1256. vande Vriesen verslagen / haer Erf tot fundatie van dit Kloosster vergunt heeft / alwaer sy mede Anno 1263. ongehielickt gestorven zijnde / begraven lept. Dit Convent wert An. 1572. van die van Delft verbrant / om dat de Spaengiaerden doe int landt gekomen zijnde / gheen middel souden nemen haer Stadt hier uyt te beschadigen / ende is nu heel te niet / soo datter maer en resteren de fundamenten onder d'aerde. De laetste Abdisse van dese Abdije was Vrou Catharina Wrenham, Fredericx dr. Anno 1596. out 89. jaren / te Ysselsteyn overleden. Ende Anno 1535. was Abdisse Vrou Alijt van Malsen, Daems dr. uyt Brabandt.

Vande Jonckfrouwen die alhier Nonnen geweest zijn / bevinde ick onder andere dese:

Suster Agnes van Cralingen, Floris dr. Anno 1484.
S. Catarina vander Does, Diercx dr. Anno 1490.
S. N. van Esselteyn, dochter van Hubert B. van Culenburgh. 1495.
S. N. van Zijl, Arents dochter 1520. met N. haer suster.
S. Ermgard van Wijnssen, Godschalx dochter, t'Utrecht.
S. Cornelia van Nyevelt, Anthonis dochter, 1560.
S. Margriet van Assendelft, Baertouts dr. 1570.
S. Sybilla van Vliet, Jans dochter, 1550.
S. Elizabeth van Adrichum, Arents dr. 1540.
S. Maria van Treslong, Hugen dr. 1572.
S. Margriet vander Does, Jacobs dr. 1510.
S. Elizabeth vander Does Adriaens dr. 1540.
S. Maria van Duvenvoorde, heerē Arents dr. 1566.
S. N. van Spaeruwoude, Gheerits dr. 1571.
S. N. van Malsen, Gheerits dochter, 1560.

d'Abdye van Loosduynen / twee mijlen van 's Gravenhage gelegē / was vander

Cistertien Oordze / gesticht ende ghedoteert by de Gravinne Machtild, weduwe van Grave Florens de vierde, die te Corbie Anno 1235. verslagen werde / ende was een suster van Henrick, de tweede Hertoge van Brabandt: sy sterf / ontrent 32. Jaren weduwe geweest hebbende / Anno 1267. ende werdt alhier begraven: ghelijck mede haer dochter Vrou Margriet. met haer 364. kleyn kinderkens / die sy Anno 1276. out 42. Jaren / t'eender dracht gebaert hadde / gehout zijnde met Grave Herman van Hennenbergh uyt Hooghduytslandt. Ontrent den Jare 1525. was hier Abdisse Vrou N. vander Aa uyt Brabant / ende int Jaer 1562. Vrou Ursele van Egmont, heeren Otten dochter van Kennenburgh, ende int Jaer 1563. Vrou Anna van Egmont, Grave Ians dochter, die seer schoon ende kloeck van verstant was.

De naerbolghende Jouffren zijn onder andere hier Nonnen gheweest.

Suster Alijt van Grunevelt, Bartelmeus dr. 1435.
Suster Ida van Malburgh, Gijsbrechts dochter van Dordrecht.
S. Lijsbeth vander Does, Diercx dr. 1490.
S. Iosyne van Spaengen, heer Philips dr. 1496.
S. Maria van Almmonde, Mr. Iacobs dr. met haer suster 1517.
Suster Hillegond vander Haer, Louis dochter van Utrecht / 1551.
Suster Agnes van Borselen, dochter van heer Iaco b B. van Brigdam.
S. Alijt van Cats, Pieters dr. 1571.
S. Agnes vander Coulster (dochter van Jonckheer Floris, Burghemeester der Stede van Dordrecht) Anno 1559.
Suster Agnes vander Merwede, Diercx dochter van Dordrecht / 1572.

Colle-

Digitized by Google

Collegie van Canonicken/eertijdts in Hollandt gheweest zijnde.

Te Doordrecht een Collegie van eenen Deken ende xij. Canonicken/ inde groote Kercke (die 47. Autaren plach te hebben) opgericht by opene Brieven Hertoghe Aelberts van Beyeren. Anno 1366. Die alhier Dekens zijn geweest/ bevinde ick onder andere dese:

Heer Willem Machelaer, sterf Anno 1441.
Heer Ian vander Hal, 1458.
Mr. Ian Aelbertsz van Egmont, sterf 1485.
Mr. Gijsbrecht Oem Iacobsz, sterf 1493.
Heer Maerten Willemsz, sterf 1507.
Mr. Pieter van Eemskercke, Tielmansz, Schiltknape 1510.
Heer Tielman van Roosendael.
Mr. Gillis Voghelaer, sterf 1527.
Mr. Cornelis Willemsz, sterf Anno 1540.
Heer Damas Cornelisz, sterf Anno 1551.
Mr. Eeland Iansz, sterf 1553.
Mr. Cornelis Bom, sterf 1560.
Heer Adriaen van Duvenvoorde, Heere Iansz Ridders, was den laetsten Deken/ende sterf ontrent den Jare 1575.

Te Leyden S. Pancras Kercke/genoemt de Hooghlantsche Kercke/ bestaende in 24. Canonicken/ met eenen Proost/ gheboteert ende begonst Anno 1366. by Heer Gijsbrecht van Walenburgh, die d'eerste Proost wiert Mr. Philips van Leyden, Heer Wolfert vanden Woude, Heer Claes vā Bleyswijck, Heer Rutger vande Poel, Heer Willem Heerman, alle Priesteren/ende Heer Willem van Naeldwijck, Ridder, ende andere/ghelijck hier van breeder te lesen is inde curieuse beschrijvinge der stede van Leyden/in druck uytgegeven/Anno 1614.

Inden Hage/inde Cappelle op 't Hof/ingestelt Anno 1368. by Hertoge Aelbert van Beyeren.

Inden Briele/in S. Catharijnen Kercke, opgericht by Heer Geerit van Voorne, hebbende verhaeghen dat de Canonicken die op de Bussen woonden/ inden Briele souden komen/ midts consent vanden Bisschop van Utrecht/ doende desen Heer Gheerit daer noch twee Canonicx proven by. Hy sterf Anno 1337. xxxij. Jaren naer synen Vader.

Te Gorinchum in S. Vincenten Kercke/ wert opgherecht ende gheticht Anno 1378. by Heer Otto van Arckel, ende Heer van Gorinchum/ende bestont in xij. Canonicken met eenen Deken.

Te Heusden: bestaende in vijf Canonicken/ opgericht by Vrou Machtild, weduwe van Heer Herbaren van Riede, die Anno 1338. Bailliou was van Zupt-Hollandt.

Tot Egmont: ingestelt ende geboteert by Heer Ian van Egmont, An. 1451. bestaende in ses Canonicken.

Te Ysselstein in S. Niclaes Kercke: bestaende in 8. Canonicken/ ghedoteert by Heer Arent van Egmont ende van Ysselstein/ Anno 1398.

Tot Naeldwijck in S. Adriaens Kercke: wert An. 1307. gesticht by Heer Willem van Naeldwijck, een Collegie van ses Canonicken/ende dese fundatie wert by brieven des Bisschop van Utrecht/ende van Heer Willem vande Coulster, den Dompproost/ bevesticht. Daer nae Anno 1369. heeft Heer Willem van Naeldwijck, Heer Willems voorsz Neve/ dit Collegie vermeerdert met ander ses Canonicken/ tot xij. toe.

Te Geervliet in 't Landt van Putten in onse Lieve Vrouwe, werde mede Anno 1307. een Collegie van een Deken ende 14. Canonicken/ gedoteert ende gesticht by Heer Niclaes van Putten, eñ Vrouwe Alijt van Stryen synen wijve. Dit Collegie werdt namaels ontrent den jare 1561. ghetranssereert inde Cathedrale Kercke van S. Baef te Haerlem.

Noch soo plach voor den Oorloghe des Jaers 1572. een Collegie van Canonicken te zijn/ inde Steden ofte plaetsen van S. Geertruydenbergh. Noch in Abbenbroeck/ ende in West-Voorn by den Briel int Landt van Voorn.

De Prioryen oft Regulieren Kloosters in Hollandt.

Eemstein/een mijlken van Doordrecht/ werde gefondeert Anno 1380. van een seer rijck treffelijck Burgher van Doordrecht/genoemt Reynout Minnenbode, den welcken alleen An. 1397. de reps-kosten betaelde van Mr. Gheerit van Bronchorst, Canonick t'Utrecht/ die van 't generale Capittel vande Regulieres oordre van Windesseim naer Roomen wert gesonden om eenige saken te berichten.

Het Kloosster van 't Nieuwe licht buyten Hoorn/gesticht int Jaer 1388.

Buyten Aemsteldam werdt Anno 1394. mede een Regulieres Kloosster ghefondeert/ waer af de Regulieres Poorte aldaer haren naem heeft: maer alsoo int Jaer 1406. dit Kloosster by ongeval verbrant was/ soo hebben den Prior met de Monicken te Heyligeloo (nu Heylo) een ander opgherieht/ dan is 't selve ontrent den Jare 1560. afgebroken/ ende ghetranssereert ende gheannexeert aen 't Collegie van Canonicken te Haerlem. Daer was mede inde voorsz stede een Regulieren Kloosster/ datmen het Paradijs noemde.

Te Leyerdorp neffens den Rijn/ werdt mede een Kloosster voor de Regulieren van S. Augustijns oordre ghebout Anno 1400. ende werde geheeten Engelen-dael, is geheel wegh/ende tot Zaeplanden verandert.

Buyten den Briel wert Anno 1405. een Regulieres Convent gebout/ende wert Rugge gheheeten/ende 1572. vernielt/ende inde Schuer van dit Kloosster dede Grave Willem vander Marck, in 't selve Jaer xix. Geestelijcke Persoonen uyt moetwil ophangen/ende worden daer begraven.

Buyten Haerlem een Regulieres Kloosster/genoemt Onser Vrouwen visitatie, buyten S. Jans Poorte.

Het Kloosster genoemt Syon, neffens de Beverwijck/is mede verdestrueert.

Buyten Naerden was mede een Regulieren Kloosster/geheeten S. Vijten Convent.

Noch S. Ieronymus Kloosster by Leyden.

Alle de voorsz Conventen behoorden onder 't Capittel generael van 't Kloosster te Windesheim/eertijdts hebbende gelegen by Swol int Landt van Over-Yssel.

Onder 't selve stonden mede twee Regulieren Nonnen-kloosters/ als een te Doordrecht/ ghenoemt S. Agnieten, gesondeert Anno 1326. dan wert de Kercke ghheel benient Anno 1492. Hier pleghen eertijdts veel Edele Joffrouwen in te gaen/ als onder ander een dochter van Heer Ian van Vlissingen, B. 's Graven van Hollandt: ooc uyt den gheslachten van Rommerswael, Ruychrock, Castille, &c. Ende een ander Kloosster binnen Aemsteldam/ghenoemt Onse Lieve Vrouwen Velt.

Prioryen vander Cisterrpen oordre/ zijn in Hollandt ghewoest/ als een ghenoemt Onser Lieve Vrouwen

Digitized by Google

Kroone bp Heusden/gesticht Anno 1382. ende hadde doen den tijtel van Abdye. maer groote afbreuck gheleden hebbende vande water-vloeden ende inundatien/ ist in een Prioxye verandert/ ende woonen de Nonnen althans binnen 's Hertogen-bosch/zijnde haer voornoemde Kloosster geruineert doox den Oorloge.

Tot Warmont bp Leyden. Dit Kloosster werr gestundeert bp Heer Ian vanden Woude ende van Warmont, An. 1413. ter plaetse daer een out Slot stont/'t welck hp van Hertogh Willem van Beyeren om daer een Kloosster af te maken hadde verkregen. D'eerste Monicken van Waerschaven/een Kloosster in Vlaenderen/worden genomen upt dit Kloosster van Warmont Anno 1446. Hier was mede een Clarissen Kloosster Anno 1410.

Te Psselsteyn een Regulieren Kloosster/ ghestundeert eertijts bupten de mueren (daer nae binnen ghetrocht) bp Heer Arent van Egmont ende van Psselsteyn/ontrent den Jare 1394. d'eerste Monicken ghestelt in Peeters Pots Kloosster t'Antwerpen/waren gekomen upt dit Convent van Psselsteyn/Anno 1433.

Onse Lieve Vrouwe ten Donck, bp Brandwijck/twee mijlen van Doxdrecht/werdt opgericht Anno 1443. ende stont onder de jurisdictie oft Capittel van't Kloosster te Camp in Vriesslandt.

Galileen, mede een Regulieren Kloosster/gebout Anno 1465. ende was bpde stede van Monickendam.

Het Kloosster ghesepdt Hemelt-poorte, te Heemstede bp Haerlem/ werde opghericht ende ghedoteert voox 't meerdeel bp Heer Hugo van Assendelft, ende Heer Ian Niclaesz, Priesters/Anno 1458. ende was voox Nonnen der Cistercien oxdre.

Te Wateringhe in Delf-landt/pleech mede een Regulieren Monicken Kloosster te wesen/ opgericht bp Heer Henrick van Naeldwijck, ontrent den jare 1470. ende was te voozen een Ridders Hofstede.

Het Kloosster vande Regulieren/ghenoemt Syon bp Delft/ werdt vermeldt int leven vanden vermaerden D. Erasmus van Rotterdam/ ende dat sijn Voochden hem ghecrne daer hadden willen doen kleeden ende Monick maken/ontrent het Jaer 1486.

Het Kloosster te Steyn op d'Pssel bp der Goude/daer Erasmus voorsz Regulier Monick in gheprofessijt ghe-weest is/ontrent den Jare 1488.

Item een Regulieren Kloosster tot Archel boven Spijck/bp Gorinchum op de Linge.

Kloosters vande vier biddende Oxden/upt Ael-moellen levende.

Vander Augustijnen biddende Oxden zijn eertijdts in Hollandt conventen geweest: Te Doxdrecht/'t welck vermelt wert inde Registeren deser stede/Anno 1311. maer werde eerst formelijck getimmert ontrent den Jare 1325. gevende den goeden Grave Willem daer toe de plaetse oft erve. Dan verbrande Anno 1512. ende werde weder opghebout. Hier was Anno 1516. Prior/ Broer Henrick van Zutphen, die Anno 1524. te Meldorp in Dietmaerssen om de leeringhe van M. Luther werde gedoot.

Te Haerlem hadden d'Augustijnen mede een Kloosster.

Vander Carmeliten Oxdre/ diemen Lieve Vrouwen Broeders noemt/ was een Kloosster binnen Haerlem dat ghesticht werde ontrent den Jare 1249. bp Heer Symon van Haerlem, Ridder, die sijn eyghen hupsinghe daer toe mildelijck obergaf/daer hp onder eenen Serck voox't hooghe Authaer vande Kercke des voorsz Kloosters begraben wert/Anno 1280.

Item te Schoonhoven/ d'welck ontrent den Jare 1330. ghestundeert werde bp Heer Jan van Avennes, oft Henegouwen/Heere van Schoonhoven/der Goude/ter Tolen/Ec. Dit Kloosster met de stede verbrande bp on-geval/Anno 1375. dan werde weder opgebout.

Noch tot Oudorp bp Alckmaer was mede een Carmeliten Kloosster dat vermelt wert Anno 1469.

De Monicken van S. Dominicus oxdre/ diemen Preeckheeren noemt/ hebben in Hollandt dxp Conventen gehadt. Als te Haerlem/opgericht Anno 1247. Inden Hage/ dat gestundeert ende ghebout werdt bp de tweede hupsvrouwe Hertoghe Aelbert van Beyeren, de Grabinne Margriet van Kleve, Anno 1397. ende tot Rotter-dam/welck gesticht wert An. 1444. Te Worchum plach te zijn een Predikarissen Kloosster voor Maeghden.

De Minderbroeders van S. Franciscus oxdre/ diemen Grau-monicken oft Berbroeten in Hollandt noem-de/ hadden haer Convent: Te Doxdrecht/ dat vermelt werdt in een rekeninghe des Stadt Thesauriers/ van 't jaer 1311. In dit Kloosster overleet An. 1547. P. Matthijs Wenssen, gebozen te Doxdrecht/ ende was Commis-saris generael van dese oxdre over dese zijde van 't geberghte. Noch te Haerlem/ hier quamen d'Observanten woonen Anno 1455. Te Leyden/bupten de Hoogewoertsche poort/ ende werdt vermelt Anno 1445. de plaetse daer dit Kloosster gestaen heeft/zijn nu hoven oft warmoes tupnen. Te Delft/dit werdt opgericht Anno 1448. Tot Aemstelbam/ de broeders van Observanten begrepen dit Convent Anno 1461. Ter Goude/ welck Con-vent opgericht werde Anno 1439. d'eerste Monicken quamen upt Vrancrijck ende Artsops/ende waren Ob-servanten. Item binnen Rotterdam werde mede int jaer dat de Preeckheeren daer quamen/ een Minderbroe-ders Convent ghestundeert/ te weten Anno 1444. Te Gorinchum hadden de Minderbroeders diemen Obser-vanten noemde/ een Kloosster Anno 1454. hoe wel ick meen dat dit Convent/ als mede dat van Leyden/ ouder is/ende dat daer te voren Gaudenten in woonden/die inkomen hadden ende goederen mochten besitten/ 't welck d'Observanten (naer de ghedaen reformatie) niet en vermochten. Binnen Alckmaer werden d'Observanten vermelt Anno 1455. een Kloosster verkreghen te hebben. Binnen Enckhupsen ende Edam hadden d'Obser-vanten een terminaris hupsinge/maer geen volkomen Kloosster.

Kloosteren vande Cathupseren oxdre/diemen Satrooseu noemt.

Dese zijnder dxp geweest in Hollant: het eerste dicht bp S. Geertruydenbergh/ ende werdt ghesticht bp Heer Willem den B. van Duvenvoorde, Heer van Breda/den Bergh ende Oosterhout/ den welcken sterf An. 1353.

D'ander stont bupten Aemstelbam/ ende was gesticht bp Hertogh Aelbert van Beyeren, An. ontrent 1393.

Het derde ende leste was gelegen bp Delft/ende was gestondeert soo ick bebinde/bp eenen Grave van Oosterbant/'t welck soude ghetweest hebben des voorsz Hertoghe Aelberts sone/ te weten Hertogh Willem, oft lieber Heer Vranck van Borsselen, ontrent den Jare 1430. Dese dxp Conventen zijn gelijck alle d'andere geruineert/ bermits d'opgekomen Oxrlogen ende verandertingen vande Religie onser Voox-ouders.

De kruys-broeders.

Dese

DEse bevinde ick dat in Hollandt Kloosters oft Conventen hebben gheha dt: als tot Asperen / ghefondeert by den Heere van Arckel ende Asperen/Anno 1314.
Item een tot Hoorn/dat gefondeert werdt Anno 1461.
Noch een tot Woudrichum int landt van Altena/dat vermelt wert Anno 1481.
Ende een by Schiedam. Dese vier Kloosters / ghelijck alle d'ander inde Nederlanden van dese oorden / plegen te staen onder 't Kruys-broeders Kloosters te Hoey int Landt van Luyck / zijnde dat de opperste plaetse van dese oorde/alwaer den Generael woont/ende daermen alle Jaers een vergaderingh oft Capittel houd/ende zijn vande oorde van S. Augustijn,eerst begonst Anno 1248.

Vande Ridderschap ende Edelen in Hollandt.

D'Inwoonderen van 't Christenrijck werden in alle Landen gemeenlijck verdeelt oft onderscheyden/in dry staten oft soorten van menschen: als de Gheestelijcke/ d'Edele ende de Burgerije/waer onder begrepen werden de Lantluyden: D'eerste zijn om d'andere te leeren 't ghene den dienst van God oft de Religie aengaet/ ende tot uytdeelingh vande H. Sacramenten ende andere Geestelijcke oeffeningen: ende om dit bequamelijcker te moghen doen / zijn van ouden tijden vande Voor-ouders daer toe verleent ende ghegeven Landen oft Thienden/tot de Gheestelijcken haren noodruft ende onderhoudt/ ten eynde sy vande Weereldtsche belommernissen bevrijt zijnde/ haren schuldighen plicht te beter souden beneerstighen. De tweede/lebende van haer eyghen inkomen/van Landen/Thienden ende Heerlickheden/ ende haer onthoudende van Koopmanschap / ende bysonder van Winckel-neeringh: maer hanterende den Oorloghe ende der Princen Hoven/oft bedienende eenigh eerlijck ampt/sijn schuldigh het Lant ende d'ander twee met haer wapenen van 't ghewelt oft overval der vyanden te beschermen / midts daer toe van Hooge-Overigheyt last oft commissie hebbende De derde ende leste (alsoo van ouden tijden de gronden vande Landen / den Edeldom oft Gheestelijcke door gifte toe behoorden) geneeren haer met alderhande hantwerck/ kunsten/ wetenschap/ nieuwe vonden ende koopmanschap / lantbouwinge ende diergelijcke: ende al is haren staet de minste in weerdicheydt/ soo zijn sy de meerste int getal/ende immers soo noodigh als d'ander twee/ soo dat d'een sonder d'ander niet langhe bestaen en kan: ende vermits het quaet regiment van sommige vanden Edelen/so zijn vele van dese met haer neerstichevdt ende soberheyt inder Edelen goeden ende heerlickheden gekomen. Het staet de tweede ende de derde bry tot den staet vanden eersten te gheraken / de derde komen tot den staet vande tweede door ingheboorne kloeckheydt van verstant ende oeffeningh van wapenen ende der deughden/ grooten rijckdom bekomen hebbende/ mede wel komen/ende onder 't getal der Edelen gerekent worden/ als sy daer door vande Hooge-Overicheyt/ oft sijn dienaren ende officieren/ende van d'ander Edelen bekent werden. De eerste ende de tweede en mogen totten staet vande leste met eeren niet komen/alsoo 't schande is datmen van een beter op een erger komt.

Den Edeldom in Hollandt hebben haren Toenaem meest al van een Dorp / Hups ofte stuck Landts / met een Hof-stede/ dat sy besitten/ oft haer Voor-ouders beseten hebben / ende oversulcx het woordeken VAN daer voor setten/oft simpelijck gebruyckende eenen toenaem die den eersten van 't ghevlacht te voren gekomen was: gelijck als Poskijn,Nagel,Baenjaert,Eggert,Beukel, in Hollant: 't selve is mede in d'ander nabuerighe Landen 't gebruyck/als Turck,Cloet,Millinc,Por,Rollijn,Micaur,ende veel andere.

Den Edeldom is hier eertijdts (naer advenant het een kleyn Landt is) veel int ghetal geweest: maer is met der tijdt seer verminderd/ eensdeels by faute van mansoir/ oft dat de nakomelingen tot slechten staet ghekomen zijn/door inbreeck van Landen/oft gheen goet regiment te houden/soo dat het getal althans tot 35. edele bekende Stammen/voerende diversche toenaem ende Wapen/niet komen en kan.

Ende volght hier voor memorie een Catthaloge oft Lijste/ van alle die inde oude of nieuwe ghedruckte Chronijcken/ende in Registeren/Blaffaerts/Rekeningen ende andere schriftelijcke munimenten/onder de Ridderschap ende Edelen (diemen eertijts Knapen oft Schiltknapen noemde) gheset oft vermelt worden/ voerende oft hebbende ghevoert alle een verscheyden Wapen / hoewel dat vele uyt een jonger Broeder vanden eenen Heer of den anderen ghesproten zijn/ die haer Vaders wapen inde couleuren/ oft met een ander teycken veranderende / ende een anderen Toenaem van een stuck Lants (leen-goet zijnde) aennemende/alsoo een nieu geslacht op gheheven hebben. Daer sulck een ☞ handelen voor staet/ beduyt dat van alsulcken edelen gheslacht noch mansoir int leven is/d'ander zijnde verstorven/oft immers in Hollandt niet meer bekent: oft soo daer noch mansoir van leeft (gekomen van wettigen houwelijcke) gelijck ick meyn Jae/soo worden alsulcke/overmidts sy by ongheval tot slechten staet gekomen zijn/vande ander Edelen niet meer ghekent. Ende soo alhier ergens in misrekent is/den Leser die 't soude mogen aengaen/gelieve te gelooven dat sulcx niet met opsetten wille/ maer by verzuymenis oft onweetens geschiet is/ende kan die foute by herdruckingh gherecht werden.

☞ ARckel.
☞ Asperen
Altena
Aemstel
☞ Aemstel van Mijnen.
Ackersloot
Accoy
☞ Assendelft.
Adrichum
☞ Alckemade
Ameyde
Aelburgh
Almmonde
Alphen
Abbenbrouck
Alblas
Amerongen
Albout
☞ Albout
☞ BReederoede.
Binckhorst
Botterfloot
Boeckel
Benschop
Benthem
Bakenesse
☞ Burch
☞ Bouckhorst
Berghen
☞ Boschuysen
Backerwaerde
Besoyen
Bleyswijck
☞ Berckenroede
Blommendael
Bets
Braeckel
Banjaert
☞ Brouchorst
☞ Bekesteyn
☞ Boetselaer
Bloemensteyn
vanden Berghe
Beukelaer
Boel
Beern
Bockhoven
Beverwaerde
CRalinghen
Craeyesteyn
Croonenburgh
Castricum
Croesinc
Coulster
Cranenburgh
☞ Coppier
☞ Clootwijck
Cuyl
DOortoghe
Duyven
☞ Dronghelen
Donghen
☞ Duvenvoorde
☞ Dorp
☞ Does
Dussen
☞ Duyn
Diemen
Dever
Daellem
Drimmelen
☞ Duyck
Diepenburgh
☞ EGmont
Elshout
Eemskercke
☞ Endegheest
Eversdijck
Eethen
☞ Emmichoven
Egghert.
☞ Foreest

Digitized by Google

Goude.
Gheervliet.
Groenevelt.
Grebber.
Ghijssen.
Gheur.
Gellechum.
☞ Haghe.
☞ Haestrecht.
☞ Heuckelum.
Haerlem.
Hedichuysen.
Heusden.
Hoorne.
Heemskercke.
Heemstede.
Hodenpijl.
Hoochtwoude.
Heermam.
Herlaer.
Heenvliet.
Hesbeen.
Harghen.
Houweninghen.
Hillegum.
☞ Iode.
Isselsteyn.
Kuser.
Kijshouck.
Kedichem.
Leerdam.
Lecke.
Leyenburgh.
Langheraeck.
Liesvelt.
Leede.
☞ Loo.
☞ Leeuwen.
☞ Linde.
Loendersloot.
☞ Laen.
☞ Merwede.
☞ Matenesse.
☞ Mijnden.
Meresteyn.
Monster.
Moerkercke.
Made.
☞ Mijle.
Molenaer.
Moerdrecht.
Muylwijck.
Marck.
☞ Naeldwijck.
☞ Nyenburgh.
Naghel.
Noortwijck.
Nyenroede.
Nyensteyn.
Noorden.
Nederveen.
Nachtegael.
☞ Oem.
☞ Outheusden.
Oesthoorn.
Oesterwijck.
Oestgheest.
☞ Persijn.
☞ Poelgheest.
Putten.
☞ Pijnssen.
Poskijn.
Polanen.
Poel. Potter.
Poelenburgh.
☞ Raephorst.
☞ Ruych-rock.
Rysswijck.
Ruyven.
☞ Roden, nu Coom.
Rodenrijs.
Rysoort.
Rollant.
Riede.
☞ Rheynegum.
Rosenbergh.
Rosendael.
Rensenbergh.
☞ Rietwyck.
☞ Spierinck.
☞ Spanghen.
Stryen.
Sluyse.
Sassenhem.
Schotlant.
Santhorst.
Slinghelandt.
Sevenberghen.
Schoonhoven.
☞ Schaghen.
☞ Sonnevelt.
☞ Schoten.
Spaerwoude.
Spierincksnouck.
Sayt.
☞ Suys.
Sasbout.
Spijsdragher.
Stapel.
Steenhuysen
Stoop
☞ Tylinghen.
☞ Treslong
Tol
Tetroede
Tolloyse.
Veen
Voorn
Velsen
Vyanen
Valckenburgh
Vliet
Voorhout
Vriese
Valckesteyn
☞ Vueren.
Wassenaer
Woerden
Woude. Woert
Waterlant
Wijck
Wateringhen
Warmont.
☞ Wyngaerde
Wisse
Weyburgh
☞ Westerbeeck
☞ Wena
Wtwijck
Werve
Waele
Wielnesse
Wieldrecht
Zaenen
Zijl
☞ Zwieten
☞ Zevender
Zuydwijck.

Vande voornaemste uyt de voorsz huysen oft stammen/ sullen wy alhier by voeghen de Genealogien/ Houwelijcken ende Naekomelinghen/ Ende voor eerst:

DE HEEREN VAN BREEDEROEDE.

Zyphird, broeder van Dierck de derde Grave van Hollandt/ werdt gestelt de eerste Heere van Breederoede, hy hadde getrout Iouffr. Thetburgh van Castricum, ende sterf ende Anno 1030. liet naer

Dierck Heer van Breederoede, sterf Anno 1063. hadde te wijve Jouffrou Alverade, Heere Ians dochter van Heusden. Hy hadde een Broeder/ den eersten Heere vande Lecke/ die voerde een swarten Leeu op Silver: ende liet kinders naer:

Willem, Heere van Broederoede, Dierksz, sterf An. 1103. hadde getrout Iouffrou Alijt, des Graven dochter van Seyn, in Hooghduytslant. Hy hadde een jonger broeder Symon, die wert den eersten heere van Teylingen.

Dierck, Heer van Breederoede, Willemsz, sterf Anno 1139. sijn wijf was Iouffr. Agnes, 's Graven dochter van Solms/ ende van daer by/

Willem, Heere van Breederoede, sterf Anno 1154. Hy hadde te wijve Jouffr. Catarina, des Graven dochter van Salm in Lotharingen/ ende liet naer/

Heer Floris van Breederoede, sterf An. 1198. sijn wijf was Jouffr. Christina, 's Heeren dochter van Gennep op de Maze.

Willem, Heer van Breederoede, Florisz, overleden 1221. hadde getrout Iouffr. Margriete, 's Graven dochter vander Lippe/ ende van

Dierck, Heer van Breederoede, sterf Anno 1236. hadde te wijve Jouffrou Alijt, dochter van Heer Willem van Hollant/ die Broeder was van Graef Florens de vierde.

Alferd, Heer van Breederoede, sterf Anno 1253. trouwde Iouffr. Beatrix, 's Heeren dochter van Hoorn/ by Moermonde.

Willem, Heer van Breederoede, Alfaertsz, was stal-meester van Koning Willem van Roomen, grave van Hollant/ ende sterf An. 1285. hadde te wijve Iouffr. Hildegard. Heeren Henricx dochter van Voorn, Burchgrave van Zeelant. Zy hadde namaels te man Heer Costyn van Renesse, ende sterf Anno 1302. Dese Willem hadde een suster gehuwelickt met den Castelein van 's Keysers-weert op den Rijn/ ende een B. broeder/ Dierck genoemt/ vande welcke men gelooft dat in wettelijcker Linie komen die vander Duyn, tot heden toe.

Dierck, Heer van Breederoede, Willemsz, wert genoemt den Goedertieren, hy sterf tot Rhiemē in Vranckrijck/ weder komende vande repse van Hierusalem/ Anno 1318. ende wert int Predickheeren kloosster begraven. Hy had getrout Jouff. Maria, heeren Henricx dochter vander Lecke/ gekomē vandē eersten heer vander Lecke/ hier voren vermelt/ en behoude daer mede dese Heerlijcheyt/ sy sterf An. 1307. ende wan 2. sonen ende 1. dochter.

Ionch.

Digitized by Google

Ionckh. Willem van Breederoede, die voor sijnen vader An. 1316. sterf hebbende eerst getrout gehadt Iouf. Elizabeth van Lurenburgh/ sGraven Dochter van Ligny, nichte vanden Keyser Henrick de vij. ende daer na Iouff. Catarina van Teylingen, suster vā heer Dierck, den lesten heer van Teylinghen/ Vrouwe van Teylingen ende de Lecke / haer leven gheduerende/ ende weduwe van heer Aelbert van Voorn.

Dierc vā Breederoede, sijn broeder/ sterf sonder oir An. 1346. hadde getrout Iouff. Maria, s Heeren dochter van Buyren.

Joufft. Iutte van Breederoede, die te man hadde Ian Persyn, heer van Waterlant/ sy sterf An. 1347. sy An. 1353.

Henrick Jonckh. Willems voorsz sone/ heere van Breederoede ende ter Lecke / naer sijn groot-vader/ was gheboren uyt sijns Vaders eerste Houwelijt/ dan sterf sonder kinders An. 1321. hadde getrout Jouffr. Isabella s heeren dochter van Fonteynes in Vranckrijck/ sy sterf An. 1346.

Heer Dierc, Henricx halve Broeder/ heer van Breederoede (waer onder doe noch behoorde Wijngaerde/ Papendrecht/ Giffenborgh/ Voordeloos/ Hofweghen/ etc.) ende ter Lecke / was ghekomen uyt sijns Vaders tweede houwelijck. Hy sterf An. 1377. begraven int Carmeliter Klooster te Haerlem. Hy hadde ghetrout Vrouwe Beatrix van Valckenburgh/ by Limborgh/ welcker broeder sonder kinders overleden zijnde/ soo pretendeerde hy dese heerlijckheyt teghen den Hertoghe van Limburgh / vanden welcken Valckenburgh te Leen worde gehouden: dan die seyde/ dat het een quaet Leen was/ ende op gheen Vrouwen en konde verstorven / dan hebben eyntwel sijn na-komelinghen de wapenen van die van Valckenburgh met die van Breederoede ghequarteleert gevoert. Sy sterf An. 1354. begraven te Rijnsburgh/ ende wan:

Heer Reynout sijnen na-volger.

Heer Dierck, van Breederoede, Ridder, vermelt An. 1387.

Heer Willem van Breederoede, heer van Waelwijck/ 1387.

Walraven van Breederoede, sterf An. 1369. sonder kinders / hadde ghetrout Jouff. Baerte, heer Arents suster van Egmont.

Vrou Catarina van Breederoede, hadde te Man heer Ian van Polanen, dien sy ten houwelijck brachte de heerlijckheyt vander Lecke/ sy sterf An. 1362. naer latende kinders.

Heer Reynout van Breederoede, Ridder, hy sterf An. 1390. hadde getrout Vrouwe Iolente, erfdochter van den heere van Gennep op de Maese ghelegen/ sy sterf An. 1403. ende wan 4. sonen/ als

Jonckh. Dierc van Breederoede, welcken een Jaer voor sijns Vaders doot Monick Cathuser ghelaet wert te Diest in Brabant An. 1389. ende aldaer nae veel jaren overleden is.

Jan heer van Breederoede, naer de Vader.

Walravē, heere van Brederoede, naer sijn broeder.

Heer Willē van Breederoede, was voogt vā sijns broeders Walraven kinders / hy troude omtrent den Jare 1402. Vrou Margrieta, erfdochter vā heer Daniel vander Merwede eñ vā Stepn/ met de welcke hy An. 1450. na Koomen repste/ eñ is onlangs met haer wedergheko men zijnde/ vande Peste ghestorven / out 70. jaren / sonder kinders.

Heer Ian van Breederoede ende van Gennip: hadde te wijve Vrou Ioanna, van Abcoude / eenighe erfdochter van Heer Willem van Abcoude eñ van Wijck / ende wert mede Cathuser buyten Vtrecht: maer int jaer 1407. alsoo sijn schoon-vader met sijns wijfs voorsz broeder overleden waren / vertrock hy uyt het Klooster/ met meeninghe om van sijns wijfs weghen dese twee heerlijckheden t'aenbaerden/ ende nam haer met ghewelt uyt het Klooster te Wijck daer sy Nonne was ghevoorden: dan hy wert ghevangen/ ende sy weder int Klooster ghesteken/ daer sy An. 1411. uyt melancolye sterf: ende hy los ghelaten zijnde / is naer 4. jaren in den bloedigen Veltslagh te Asincourt in Picardyen vande Engelschen verslagen An. 1415. sonder kinderen.

Heer Walraven van Breederoede, sijn Broeder/ Stadthouder van Hollant. Hy wert An. 1417. den 1. December/ te Gorinchum in d' innemen der stadt voor Vrou Iacoba, doot ghesla ghen. Hy hadde te voren d' Heerlijckheydt van Gennep verpant aenden Hertogh van Kleve / die die noch behout. Hy hadde te Wijve Vrou Ienne, erfdochter van Henric, heer van Vyanen, ende vander Ameyde, eñ kreech daer mede dese twee heerlijcheden. Sy sterf uyt barens noot 1418. een half Jaer na hem/ nalatende twee sonen ende een dochter/ als

Heer Reynout sijnen navolgher.

Heer Gijsbert van Breederoede, wert An. 1437. Dompoost van Vtrecht / was mede Proost van S. Donaes kercke te Brugghe/ eñ An. 1455. gheloē Bisschop van Vtrecht met ghemeenen stemmen / maer door 'tbedrijf vande Cabbeliausche/ eñ 't ghewelt van Hertoge Philips van Bourgoegne / die voor sijnen B. sone heer David, met consent vanden Paus van Roomen/ het Bisdom verkregen hadde/ moeste heer Gijsbrecht wijchen / ende niet alleen af-standt doen van 't voorsz Bisdom / maer noch van de Dompoostye die hy overgeven moeste An. 1474. aen Mr. Symon van der Sluys, geboren van Rotterdam/ D. Medicijn van hertogh Kaerl van Bourgoe. so dat heer Gijsbert, eerst gevangen / ende daer na ontslagen zijnde uyt een pijnlijcke ghevanckenisse/ daer hy met sijnen broeder heer Reynout in geseten hadde/ na Vreda te woon ghetrocken is/ aldaer hy An. 1479. overleden is/ out 63. jaren. Hy hadde wel xij. B. kinderen: onder andere Ioris, Capitein te Rotterdam/ ende te Delft An. 1489. onthooft/ hy hadde te wijve Iouffrou Maria Ruychrocx, weduwe heer Ians van Dongen. Ienneken, Nonne te S. Aechten te Delft. Heylwich die te man hadde Willē vander Goude. Elizebeth, ghehout met Lamberr van Hamerselt. Machtild, die troude Gijsbert Pieck, Edelman uyt Gelderlant.

Vrouwe Walravine van Breederoede, heer Walravens dochter, gheboren An. 1418. na haers Vaders doot. Heeft naer ghetrout heer Geerit van Brouckhuysen, van Waerdenborgh eñ Amelrope in Gelderlant/ eñ hadde daer by 5. sonen / als Ian van Brouckhuysen, heer van Waerdenborgh (die by sijnen wijve Vrou N. van Haesten, naer liet Geerit van Brouckhuysen, heer van Waerdenborgh/ ende Jouff. Walravine, die te man hadde Otto van Arckel, heere van Heuckelum) 2. Walraven van Brouckhuysen, Heer van Amelrop/ sonder kinders overleden. 3. Reynout heer van Brouckhuysen, die An. 1481. de Stede van Leyden subptelijck innam. 4. Willem ende 5. Adriaen van Brouckhuysen, Canonicken t'Vtrecht.

Heer Reynout van Breederoede, heer Walravens soon, heer van Vyanen eñ ter Ameyde/ Burggrave van Vtrecht/ Hierusalems heere/ Ridder van 't gulden Vlies/ die vanden Bisschop David van Vtrecht / ghevangen wert/ ende door ingeven vande vyanden tyrannelijck ghetracteert / ghelijck dese Chronijcke dat hier nae int breet verhaelt/ sterf An. 1473. Hy hadde ghetrout vrou Iolente van Laleyng, uyt Henegouwen / Dochter van heer Willem van Laleyng, die Stadthouder van Hollant was/ ende wan:

Walraven sijnen navolgher.

Iouffrou Anne, die Abdisse sterf.

Iouffrou Iosyna, was Nonne t'Vtrecht.

Iouffrou Iolente, Canonikesse te Berghen in Henegouwe.

Iouffrou Ienne, Staet-jouffrou by de Hertoginne

Digitized by Google

van Bourgoe. Hertoghs Kaerls Weduwe/wert daer nae (de Hoofsche ydelheydt moede zijnde) Nonne te Ghent.

Iouffr. Walravine van Breederoede, hadde te man Ian van Gaverē, heere van S. Aechtenroede int Lant van Luyck/ eñ wan 2. Dochters/ sy sterf An. 1500. begraven te Haerlem.

Ionch. Frans van Breederoede, studerende te Leuven/ wert vande Bourgsche partye daer upt ghehaelt eñ misept/ eñ tot eenen Capiteyn gemaecht/ veroorsaeckte veel troublen eñ quaets in Holland: ten lesten in eenen watersslagh by Zierickzee ghevanghen zijnde/ wert te Dordrecht ghebracht/ daer hy op Puttoor tooren sterf onghelieliekt/ An. 1490. ten Augustijnen begraven/ out 24. jaren.

Baskaerd kinderen van Heer Reynout voornoemt.

Heer Walraven, Heer Reynouts sone, eñ heer van Breederoede, Vyanen ende ter Ameyē, was mede op de Kroninghe vande Koningh Maximiliaen te Aken An. 1486. ende lange te Vyanen gewoont hebbende op sijn Slot te Batestein/ is An. 1531. out 75. jaren/ overleden ende aldaer begraven. Hy hadde eerst An. 1492. ghetrout Vrouwe Margriet van Borsselen, dochter van Heer Wolfaerd, heer vander Veer ende Vlissinge (eñ hadde met haer Kloetingen ende Ryederkercke by Dordrecht) dese sterf te Brussel An. 1507. daer na Vrou Anne Grave Willems dochter van Nyenarent (haer moeder was Vrou Anne van Hoorn) sy sterf An. 1535. synde bā haer mans voor-soon upt Batestein gesloten. Hy wan by d' eerste Vrouwe

Reynout synen naerbolger.

Wolfaerd, heer van Kloetingen, van welcken hier naer sal breeder gesept worden.

Vrouwe Françoyse van Breederoede, Ambachtsvrou van Ryederkercke/ hadde te man Heer Henrick van Merode, van Petersheē, Duffel, Perwes ende Westerloo, eñ hadden te samen 7. kinders/ als Ian Heer van Merode, &c. Walraven, heer van Leefdael, sterf innocent. Iouffr. Walburg hadde te man Reynier van Renesse, heer van Elderen/ sonder oir. Iouffr. Jenne die troude Richard van Reviere, heer van Itteren in Brabant/ Iouffr. Margriete van Merode, gehout met Crafto van Milendonc, heer van Nyderich. Iouffrou Anne Canonikerse te Thoorn/ eñ vrou Alijt van Merode. Abdisse van Nocht. Heer Jan van Merode, Petersheym/ Ysselmonde eñ Ryederkerck voorsz. overleden An. 1601. hadde eerst getrout Vrou Maria, suster ende erfgenaem van den lesten Marcgrave van Bergē op Zoom (ende wan een Dochter Vrou Margriete Marquise van Bergē, die te man nam An. 1578. heer Ian van Wittē, heer van Berssele) daer na vrou Margriete van Pallant, 's Graven suster van Culenburgh. Dese sterf op 't slot t' Ysselmonde/ An. 1613. eñ hadde gewonnen een soon Philips, alsdans Heer van Merode, Petersheym/ Westerloo/ Ysselmonde ende Ryederkercke/ die te wijve heeft Vrou Anna van Merode, Vrouwe van Montfoort by Utrecht/ etc. ende vijf Dochters/ als vrou Anne van Merode, die eerst An. 1589. heymelijck te Dordrecht troude heer Thomas Morgang, Engelsche Colonel/ eñ daer na heer Iustijn natuerlijck sone s'heeren Princen van Oraengen, zali. ged. Vrou Odilia van Merode, troude mede heymelijck te Dordrecht/ heer Thomas Knaullis upt Engelant. Iouff. Fransoyse sterf Vrysster. Iouff. Helena van Merode, overleden An. 1618. eñ hadde getrout Ionc. Kaerle vā Rietwijc, Edelmā/ upt Holland oorspronchelijck/ ende Iouffr. Iuliana van Merode, gehout met Lamorael van Hoorn, Burggrave van Vuyrne, wies moeder een Dochter was van Lamorael, Grave van Egmont, &c.

Vrou Charlotte van Breederoede, overleden voor

Walraven B. van Breederoede, Drost van Hagestein/ hadde te wijve Iouf. Geertruyt van Alfen, sonder kinders.

H. Ian Pastoor van Thienhoven.

Ioos, Heer van Reewijc, Houtvester van Breederoede/ troude Iouffr. Maria Dever van Mynden, Ioos dochter, haer moeder was Iouffr. Alijt van Matenes, eñ wan Reynout vā Breederoede, die na liet eē dochter/ Iouffr. Margriet, die te man hadde Ian Grebber van Persyn, Ambachtsheer van Westsanen.

Reynout B. van Breederoede, hadde te wijve Iouf. Maria Ruychrocx, weduwe Arents van Schengen.

Ian B. van Breederoede, troude Jouf. Elizabeth vā Zuytelande (die daer na hadde heer Willē vā Hoochtwoude, Ridder) eñ wan Ioos vā Breederoede, die by Iouf. Peronne van Souastre wan Jonch. Ian vā Breederoede, die An. 1559. een van de H. Staē van Holland was/ ende liet na Erasmus van Breederoede.

Heer Walraven, Heer Reynouts sone, eñ heer van Breederoede, Vyanen ende ter Ameyē, was mede op de Kroninghe vande Koningh Maximiliaen te Aken An. 1486. ende lange te Vyanen gewoont hebbende op sijn Slot te Batestein/ is An. 1531. out 75. jaren/ overleden ende aldaer begraven. Hy hadde eerst An. 1492. ghetrout Vrouwe Margriet van Borsselen, dochter van Heer Wolfaerd, heer vander Veer ende Vlissinge (eñ hadde met haer Kloetingen ende Ryederkercke by Dordrecht) dese sterf te Brussel An. 1507. daer na Vrou Anne Grave Willems dochter van Nyenarent (haer moeder was Vrou Anne van Hoorn) sy sterf An. 1535. synde bā haer mans voor-soon upt Batestein gesloten. Hy wan by d' eerste Vrouwe

Reynout synen naerbolger.

Wolfaerd, heer van Kloetingen, van welcken hier naer sal breeder gesept worden.

Vrouwe Françoyse van Breederoede, Ambachtsvrou van Ryederkercke/ hadde te man Heer Henrick van Merode, van Petersheē, Duffel, Perwes ende Westerloo, eñ hadden te samen 7. kinders/ als Ian Heer van Merode, &c. Walraven, heer van Leefdael, sterf innocent. Iouffr. Walburg hadde te man Reynier van Renesse, heer van Elderen/ sonder oir. Iouffr. Jenne die troude Richard van Reviere, heer van Itteren in Brabant/ Iouffr. Margriete van Merode, gehout met Crafto van Milendonc, heer van Nyderich. Iouffrou Anne Canonikerse te Thoorn/ eñ vrou Alijt van Merode. Abdisse van Nocht. Heer Jan van Merode, Petersheym/ Ysselmonde eñ Ryederkercke voorsz. overleden An. 1601. hadde eerst getrout Vrou Maria, suster ende erfgenaem van den lesten Marcgrave van Bergē op Zoom (ende wan een Dochter Vrou Margriete Marquise van Bergē, die te man nam An. 1578. heer Ian van Wittē, heer van Berssele) daer na vrou Margriete van Pallant, 's Graven suster van Culenburgh. Dese sterf op 't slot t' Ysselmonde/ An. 1613. eñ hadde gewonnen een soon Philips, alsdans Heer van Merode, Petersheym/ Westerloo/ Ysselmonde ende Ryederkercke/ die te wijve heeft Vrou Anna van Merode, Vrouwe van Montfoort by Utrecht/ etc. ende vijf Dochters/ als vrou Anne van Merode, die eerst An. 1589. heymelijck te Dordrecht troude heer Thomas Morgang, Engelsche Colonel/ eñ daer na heer Iustijn natuerlijck sone s'heeren Princen van Oraengen, zali. ged. Vrou Odilia van Merode, troude mede heymelijck te Dordrecht/ heer Thomas Knaullis upt Engelant. Iouff. Fransoyse sterf Vrysster. Iouff. Helena van Merode, overleden An. 1618. eñ hadde getrout Ionc. Kaerle vā Rietwijc, Edelmā/ upt Holland oorspronchelijck/ ende Iouffr. Iuliana van Merode, gehout met Lamorael van Hoorn, Burggrave van Vuyrne, wies moeder een Dochter was van Lamorael, Grave van Egmont, &c.

Vrou Charlotte van Breederoede, overleden voor haer Vader/ An. 1529. hadde te Man heer Ian, Burggrave van Montfoort, vanden welcken hier na sal gesept worden.

Heer Walraven kinderen by de twee-Vrouwe.

Fransoys van Breederoede, Heer van Swamerdam/ is by ongheval in een Beke by Eyndhoven verdroncken. An. 1529.

Balthazar van Breederoede, heer van Bergen by Alcmaer/ Houtvester van Hollandt/ sterf sonder kinders An. 1576. out 60. jaren: hadde getrout Iouffrou Catarina van Bronckhorst van Batenburgh, Dochter van Heer Dierck van Hunnepel.

Vrou Walburgh van Breederoede, troude Arent, Grave van Benthem/ die An. 1562. sterbende/ naer gelaten heeft Arent, Grave van Benthem/ ende wan Everwijn Grave van Benthem/ die overleden is An. 1607. nalatende by synen wijve Vrou Magdaleen van Nyenarent, suster van Adolph grave vā Meurs/ Adolf, grave van Tecklenborgh: Arent, grave van Benthem: Willem, grave van Steenboort/ eñ Coenraet, Baron van Limpurch/ etc.

Vrou Iolente van Breederoede, hadde te man Heer Iacob van Bourge. heer van Falais, die An. 1557. balling sterf sonder kinders/ hebbende moeten vluchten upt het lant om de verandering van Religie/ na Geneven ende Straesborgh.

Vrou Maria van Breederoede, hadde te man Heer Govert van Milendonc, heer van Goeur (wiens moeder een dochter was van Heer Henrick van Montfoort) ende wonnen onder ander Jouff. Agnes van Milendonc, die eerst te man hadde Frederic Kloet, edelman upt Cleefsland/ die Gouverneur van Rups was An. 1586. eñ daer na Maximiliaen van Hoorn, heer van Loocheren/ Gouverneur van Heusden/ ghestorvē 1613. nalatende synen sone Philips Adolph van Hoorn, heer van Loheren/ geboren An. 1591.

Vrou Margueriete vā Breederoede, was An. 1570 Abdisse oft Vrou van 't stift van Thoorn by Weert in Brabant.

Heer Reynout, Heer Walraven sone, heer van Breederoede, Vyanen, ter Ameyde, Ridder van der Orde van 't gulden Vlies/ An. 1556. Deken van 't selve Collegie/ als d' outste zijnde/ ende Houtvester in Hollant/ diende den Keyser Kaerl inden Oorloge. Hy verliet het Wapen van Valchenborgh/ ende voerde Breederoede alleen/ ende sterf den 25. September. An. 1556. voorsz te Brussel/ out 63. jaren/ ende is te Vyanen onder een seer kostelijcke ende kunstige verheven Marberen tombe begraven met synen wijve vrou Philippoter vander Marck, dochter van Grave Robert vander Marck, heer van Sedan, eñ suster van Heer Everard vander Marc, Cardinael ende Bisschop/ ende Prince van Ludick/ sy hielicksten An. 1521. dan sy sterf An. 1537. naerlatende vier Sonen ende vijf Dochters/ als

Digitized by Google

Ionch. Philips van Breederoede, volgende de Keyser Kaerle inden Oorloghe/ is te Mailanen in Italien ongehielicht gestorven voor de Vader An. 1554. begraven ten Minderbroederen.

Henrick, Heer van Breederoede, naer de Vader.

Ionckh. Lodewijck van Breederoede, heer van der Ameyde eñ Haurincourt, bleef doot in den slagh van S. Quintijn in Vranckrijck / zijnde versticht vande hitte in sijnen helm An. 1557. ongehielicht.

Ionch. Robbert van Breederoede, Coadjutor des Certs-bisschop van Camerijck / daer na komende upt den Oorloghe van Vngarijen/ is in Beperen 1566. sonder kinderen overleden.

Vrou Helena van Breederoede, staet-Jouffer by de Goubernante/de Koninginne Maria, troude daer Heer Thomas Perrenot, Heer van Chantonnay, in Hooghbourgoenge, broeder van dē vermaerde Cardinael van Grandvelle, Certs-bisschop van Mechelē/ eñ vanden heere van Champagny, Gouverneur tot Antwerpen/ sy sterf An. 1571. sp An. 1572. begraven te Besançon/ende hadden te samē 4. soonen eñ 1. dochter/ als 1. Octavius Perrenot, die bleef doot inden water-slagh voor Bergen op Zoom/ An. 1574. 2. Heer Niclaes Perrenot, Grave vā Cantecroy, sterf Jongman te Napels. 3. Heer Francoys Perrenot, Grave van Cantecroy by Antwerpē/ Heer vā Chantonnay, sterf sonder kinders/ An. 1607. te Vaghe / komende upt sijn Ambassade van Venegien. 4. Ian Thomas Perrenot van Grandvelle, Heere van Maiches, sterf Jongman inde nederlage eñ ondergang vande groote Spaensche Vloot/ An. 1588. out 22. jaren: haerlieder suster Vrou Peronne Perronnet van Grandvelle, hadde te man Heer Anthonis van Oiselay, Baron van Villeneufve, Gouverneur der stede van Dole / ende voornen eenen soone / die aennemende sijns Moeders toenaē/ wert genoemt Heer Françoys Thomas Perrenot van Grandvelle, Grave van Cantecroy, Erfgenaem sijner voorsz Oomen / is Ambassadeur vanden Certs-hertoghen by den Koningh van Bohemen/ eñ heeft getrout Vrou Carolijne, B. dochter van den Keyser Rudolphus.

Vrou Margriete van Breederoede, hadde te Man Graef Pieter Ernst van Mansfelt, die ontrent 59. jarē laugh zijnde geweest Stadthouder van Luxenburgh sterf aldaer An. 1604. out 87. jaren/ sy was overleden An. 1554. in sieur haers levens/ naerlatende de naervolgēde kinders/ als Graef Kaerl van Mansfelt, Admirael vande Zee/ vermaert inde Nederlantsche oorloge/ die An. 1595. inden krijgh in Vngarijē sterf sonder kinders / out 52. jaren. Hy hadde eerst te wijve gehadt Vrouwe Ioanna van Kosse, suster vandē Grave van Brissac in Vranckrijc/ ende daer na Vrou Maria van Egmont, Grave Lamoraels dochter, Weduwe vanden Grave van Hoogstraten. Grave Philips van Mantsvelt, die An. 157... te Brussel doorsteken wert vanden Burggrave van Gent. Grave Frederick van Mantsvelt, sterf jongmā in Italiē te Bouloenge. Grave Octavius van Mantsvelt bleef doot An. 1591. voor Knodsenborgh over Nimmegen/ geschoten zijnde/ mede ongehielicht. Dese broeders hadde 2. susters/ als Iouffr. Pollexena van Mantsvelt, die heymelijck haer selven hielichte met Palamedis van Chalon, B sone vandē Prince van Oraengien, Grave Reynier vā Nassou, genoemt de Chalon, eñ hadden daer by twee soonen (vanden welcken den eenen An. 1570. te Doorecht geboren wert) d' ander suster Iouffr. Dorothea vā Mantsvelt, hadde te mā heer Francoys Verdugo, Spaengiaert/ Stadthouder van Vriesland/ die An. 1595. te Luxenburgh overleden is.

Iouffr. Ioanne van Breederoede, overleden An. 1573. aen de welcke heer Henric haer broeder Vrane, der Ameyde/ etc. by testamēt gemaert hadde/ maer sy en konde dat niet ghenieten/ alsoo alle sijn goederen geconfisqueert waren: sy hadde te man gehadt Ioos van Bronckhorst van Batenburgh, heere van Hunnepel, broeder van Iouff Catarina, die haren Oom Balthazar te man hadde. Sy hadde maer een erfdochter Iouff. Geertruyt van Bronckhorst, Vrouwe van Hunnepel, van Vyanen eñ ter Ameyde, in besit ghekomen zijnde / mits de pest-makingh te Ghent / An. 1576. sy sterf ongehout te Vranen / An. 1590. eñ doe quam Vranen op Heer Walraven van Breederoede, &c.

Vrou Fransoyse van Breederoede, was Abdisse in Vranckrijck.

Vrou Antonia Penelope, hadde te man Grave Anthonis van Isenburgh, die An. 1548. in sieur sijns levens by Vaellent in Brabant doorgeschoten werde/ sonder kinders/ sy nam daer na upt liefde Ionc. Cornelis van Gijstellen, heeren Ianſz. upt Vlaenderen/ eñ hadden eenen sone Ionch. Pieter van Gijstellen, Colonel/ Gouverneur van Meurs ende van Oostende / alwaer hy An. 1604. doorgheschoten wert sonder kinders. Hy hadde te wijve Iouffr. Anne Cloets, Suster van Ionch. Frederick Cloet, sy troude daer na Ionch. Adriaen van Sweten, Bailliou van Rijnland.

Heer Reynout voorsz hadde mede veel natuerlijcke kinders / als onder andere Ionckh, Frans B. van Breederoede, die een Sone hadde Reynout van Breederoede, die An. 1573. te Haerlem geboot wert/ Jonghman.

Ionckh. Lancelot B. van Breederoede, wert mede An. 1573. te Schoten onthoofst vande Spaengiaerden: hadde te wijve Iouff. Adriane van Treslong, ende waen daer by onder andere/ Heer Reynout van Breederoede, heer van Veenhuysen, ende Præsident in den Haghe / die eerst troude Iouffr. Adriana van Oldenbarnevelt, heeren Ians dochter, sterf An. 1601. daer na Iouffr. Maria vander Duyn, sterf An. 1607. Ten derden Iouffr. Anne van Lienden, weduwe van Ionch. Pieter van Berchem, sijn suster Iouff. Anne van Breederoede, troude Mr. Willem Martini, Raet van Brabant inden Hage/ sonder oir.

Mr. Arthus B. van Breederoede, sterf Raet inden Haghe An. 1592. hy troude Iouffr. Adriana vander Laen van Haerlem ende waen onder andere Mr. Lancelot van Breederoede, mede Raet inde Hage. Noch Ionch. Reynout van Breederoede, sterf Jongman in Indien/ met dē Admirael P. vander Does. An. 1599. ende Iouffr. Anna van Breederoede, die troude Ionch. Iacob Snouckaerd, opt huys te Binchhorst / alwaer hy sterf An. 1617.

Ionch. Reynout B. van Breederoede, te Lecxmonde, dese troude Iouffr. Iosyne vā Asperē, sheeren dochter van Vuren, sy sterf An. 1601. eñ hadde 10. kinders als Maria, Karel, Reynout, Iā, Henric, Herbert, Caterine, Iozijne, Arthus, ende Lodewijck.

Iouffrou Margriet B. dochter van Breederoede, sterf An. 1574. hadde te man Ionckh. Roelof Grauwert, Drost vander Ameyde / eñ waen Philips Grauwert, te Haerlem onthoofst An. 1573. Walravē Grauwert, tot Vtrecht onbekent doorsteken. Roelof Grauwert, die te wijve hadde Iouffrou Ienne van Hardenbrouck. Iouffrou Alijt Gauwert, die te man hadde George van Auerly Fransoys Edelman / eñ waen 5. dochters/ alle Staet-jouffren / by diversche Princessen. Noch Iouffr. Mabelia Grauwert, die te man hadde Adriaen van Camons, Edelmā upt Arthois/ vroost van Jaersvelt/ gestorven An. 1576. t' Vsselsteyn / nalatende Ionch. Willem van Camons, overleden An. 1582. hebbēde by sijnen wijve Iouff. Lijsbet vā Raephorst Cornelis dochter, te Vranen gewoonē Ionch. Adriaen van Camons, die te wijve heeft Iouffr. Anna van Ittersum by Zwol/ ende Iouffr. Willemyne van Camons, huysvrouwe Ionch. Ioans van Schaghen, te Culenburgh.

Iouffr,

Digitized by Google

Iouff. Lucretia, B. dochter van Breederoede, trouwde Ian van Haeften, heer van Gaveren, eñ wan Dierc van Haeften, heer van Gameren, Gouverneur te Bömel An. 1573. sterf sonder kinderen / hadde te wijve Iouff. Margriete van Duvenvoorde, eñ Iouffr. Agnes van Haeften, Vrouwe van Gameren, die hadde te mã Alexander van Buren, B. sone Heeren Maximiliaens van Egmont, Grave van Buren, eñ wan Maximiliaen van Buren, Heer van Gameren, die troude Iouffr. Anne vandẽ Berge, te Nimmegen / ende noch Margriete van Haeften, die eerst te man hadde Pieter van Grijpsperre, eñ daer na Guy van Meetkercke, heer van Eggegem in Vlaenderen / sonder oir.

Iouffr. Anna B. dochter van Breederoede, hadde te man Ionch, Gijsbert van Schoten, sonder oir.

Iouff. Sandrine B. dochter van Breederoede, trouwde eerst Aelbert van Presichoven, ten tweeden Maximiliaen uyter Linnigẽ, ten derden N. de Tordesillas, Spaensche Capiteyn: ten vierden N. Lignaro ooch Spaensche Capiteyn / ende ten lesten Barent van den Bongaerd van Nyenrode, sy sterf An. 1617.

Iouffr. Sara, heerẽ Reynouts B. dochter van Breederoede, troude eerst Aelbert vã Egmont, van Meresteyn, eñ daer na Amelis Wten Eng inde Beverwijc / sonder oir.

Heer Henrick, heeren Reynouts, wettige sone / Heer van Breederoede van Vyanen, vander Ameyde, &c. een vande Principaelste gheconfedereerde Edelen An. 1566. Hy was te Brussel gebozen An. 1531. ende weerdt An. 1567. mits d'oberkomste van Duc d'Alva upten lande na Westphalen / alwaer hy 's jaers daer aen 1568. opt Slot van Hoornenburgh by Riekelinckhuysen / sonder kinderen is gestozben / zijnde sijn heerlijckheden ende goederen geconfisqueert. Hy hadde te Wijve Vrouwe Amelia van Nyenarent, dochter van Grave Humbert van Nyenarent ende Meurs, sy troude namaels den Paltzgrave Frederic, Keurvorst / eñ sterf sonder kinders / An. 1600. Hy hadde by Testament sijn goeden ghemaeckt de Vrouwe van Hunnepel, als doen sijn outste suster / maer die An. 1573. ghestozben zijnde / so quamen de heerlijckheden / mits de pacificatie van Gent / An. 1576. op haer eenige dochter Iouffr. Geertruyd van Bronckhorst, eñ die mede An. 1590. ongehout overleden zijnde / so werde heer van Vyanen eñ ter Ameyde, Heer Walraven van Breederoede, heerẽ Henricx voorseyden Ooms soons sone / als hier na breeder gheseyt wert. Eñ also Breederoede een quaet Leen was / so wert het selve met de Domeynen 's Graeffelijcheyts van Hollant vereenight / dan Heer Henricx weduwe wert Anno 1578. bergunt daer van de Lijftocht haer leven langh ghedurende.

Van Heer Wolfard van Breederoede, heeren Reynouts jonger Broeder / ende sijne Nakomelingen.

Heer Wolfard van Breederoede, heer Walraven jonger sone / was heere van Cloetingẽ eñ Swamerdam / woonende meest t' Utrecht / ende sterf op sijn huys t' Oosterwijck inde Lampen / zijnde onlanghs van Brussel ghekomen / daernen meynt dat hem vergift ingiegheven was / An. 1548. begraven te Vyanen. Hy hadde te wijve Vrouwe Adriana Bacx, dochter van Heer Ian Bacx, Heer Ian Asten, weduwe sonder kinderen / Ian van Arckel, heeren van Heukelum, ende wan daer by

Heer Reynout sijnen nabolger.

Vrou Margriete van Breederoede, hadde te Man Heer Ian van Wijtenhorst, heere vander Horst, staet in de Cancellerije t' Aernhem An. 1547. eñ wan Walraven van Wijtenhorst, heer van Horst, die eerst troude Iouff. N. van Doorn in Brabant / daer na Iouffr. N. de vos van Swartsenburgh by Aken. Dese sijn voorsz Vader hadde een broeder Herman van Wijtenhorst, heere van Sontsvelt, eertijdts Gouverneur van den

persoon van sijn Excellentie, hy sterf in den Haghe / An. 1608. out 74. jaren / eñ hadde lest ten wijve Iouffr. Maria van Assendelft, suster vanden heere van Cralinghen in Hollandt / ende te vozen hadde hy ghehadt Iouffr. N. van Leeraed, in Gulickerlant / eñ wan daer by Ian van Wijtenhorst, heer van Sontsvelt eñ Drongelen, die sterf An. 1617. ghetrout zijnde met Iouffr. Adriana van Schaghen Ians, heeren van Schaghen dochter.

Heer Reynout, Wolfaerds voorsz sone / wert Heere van Breederoede door gunst eñ opdracht vande H. M. Heeren Staten van Hollant An. 1579. (behoudens de weduwe van d' eerste Heer Henrick hare gherechtigheden) naer dat het rj. Jaren gheconfisqueert was ghebweest. Hy was heer van Cloetinghen ende van Asten in Brabant. Hy sterf An. 1584. begraven te Haerlem. Hy hadde eerst ghetrout Vrou Maria, des heeren dochter van Dooren in Brabant: daer na Vrouwe Helena van Manderscheyt (dochter van Grave Gheerit van Manderscheyt tot Gheeresteyn / ende van Vrouwe Françoyse van Montfoort) levende weduwe in den Haghe An. 1618. Sijne kinderen van 't eerste houwelijck /

Ionckh. Henrick van Breederoede, heer van Astẽ, hy wert An. 1573. by Haerlem met den heer van Batenburgh, vanden Spaensaerden verslaghen / ende hadde te wijve Iouffrou Margriet van Vlaederacke, dochter van Geerit, Heer van Geffen, by 's Hertogenbosch / haer moeder was Iouffr. Elizabeth van Bockhoven. ende liet naer een Erfdochter Iouffr. Catarina van Breederoede, Vrouwe vã Asten, die troude Ionc. Bernard van Merode, heer van Gambays, broeder vã den Heere van Rummen, ende hebben kinders.

Walraven, Heer van Breederoede, Vyanen, &c. van den welcken hier na breeder.

Ionckh. Floris van Breederoede, Heer van Cloetingẽ, Colonel eñ Gouverneur der stede van Heusdẽ / alwaer hy sterf An. 1599. begraven te Vyanen. Hy hadde An. 1593. getrout Iouff. Dorothea van Haesten (dochter van Jan, heere van Haesten eñ Herwijnen in Gelderlant / eñ van Iouffr. Anna van Spaengẽ) sy troude daer na Ionch. Willem van Hoorn, heer van Kessel: haer voorsz. vaders suster / Vrouwe Willemijn van Haesten, hadde te man Heer Walravẽ van Breederoede, desen Ionch. Floris broeder voornoemt. Hy liet naer 3. sonen ende 3. dochters, als

Walraven, nu heer van Breederoede / Vyanen: van den welcken hier onder breeder.

Ionckh. Reynout van Breederoede / heer van Kloetinghen / is onghelijckelick overleden / in Augusto / 1617. zijnde in dienst vande Venetianen / teghen Hertoge van Stiermarck / in fleur sijns levens / ende verre van t' Vaderlant.

Jonckh. Ian Wolfard van Breederoede / Heere van Haesten / Herwijnen / etc.

Iouffr. Helena van Breederoede Floris dochter.

Iouffr. Margriete van Breederoede.

Iouffr. Florentyne van Breederoede / sterf Wijster An. 1612.

Ionckh. Wolfard van Brederoede, heer Reynouts vierde sone / eerst Domheer t' Utrecht / daer na Capiteyn zijnde / wert van de ghemuptineerde van Geertruydenbergh int leger geschoten / so dat hy sterf An. 1589. Hy hadde getrout Iouff. Geertruyt van Brouchuysen in Gheldertant / sonder kinderen: Sy troude daer na Dierck vander Horst.

Ionch Maximiliaen Lubbert van Breederoede, op 't huys te Oosterwijck: hy volghde Graven Pieter eñ

Karel

Digitized by Google

Karel van Mantſvelt ſijne Neven / eñ ſterf ſonder oir. Hy hadde te wijve Iouf. Margriete van Brecht Goeſwijns dr. 's Hertogenboſch / weduwe wanden heere van Erp, ſy nam daer na An. 1613. haer ijj. man / heer N. van Vertaing, Ridder upt Walſlant / out 20. jaren ende ſy by de 50. jaren.

Vrou Anna van Breederoede, Reynouts dr. troude An. 1596. Heer Ian van Hoorn, Heer van Boxtel eñ Baſſigny, hy doen out 3jnde 65. jaren / ende was An. 1572. Gouverneur der ſtede Doordrecht / dan hadde geen kinderen by haer / ende hy ſterft t' Utrecht Anno. 1606. out 75. jaren.

Iouff. Adriana van Breederoede, troude eerſt Henric van Merode, heere vã Oirſchot, eñ daer na Henrick van Reviere, heere van Iſeren, beyde in Brabant.

Iouff. Margriet van Breederoede, Nonne in S. Cicilien, Kloofter te Coulen. An. 1573.

Vrouwe Suſanne van Breederoede, Abdiſſe van 't doorſ. Convent / leefde noch An. 1614.

Wt het tweede Houwelijck Heeren Reynouts van Breederoede.

Iouf. Françoyſe vã Breederoede, troude An. 1593. t' Utrecht Hans Philipſz. Baenderheer van Hohenſaxen in Zwitſerlant / Gouverneur van Gelder 1582. hy wert doorſteken van ſijns Broeders Soon / 1596. ende heeft kinders naergelaten.

Heer Walraven, heer van Breederoede, naer de doot van Reynout ſijnen vader / eñ Heer van Vyanen / ter Amepde / na de doot ſijner Nichte / de vrouwe van Hunneppel / An. 1590. Hy koft An. 1611. de heerlijckheyt van Doordeloos vanden Grave van Arenbergh voor 44000. guldens: hy is geſtorven in December 1614. out 67. jaren / ſonder kinders: hadde getrout Vrouwe Willemijne van Haeften, Vrouwe van Nieuelt (dat ſy koſte vanden Heere van Voeropen) ende te voren weduwe van Niclaes heer van Aſſendelft, ſy ſterf den leſten December An. 1607.

Heer Walraven van Brederoede, van Vyanen / ter Amepde / van Doordeloos / etc. na de doot ſijns broerſz Coms / was geboren An. 1594. ende troude An. 1616. Vrouw Maria van d'Haun, dochter vanden Grave van den Brouck ende van Falchieſteyn. Haer Moeder was vanden huyſe van Mander ſcheyt.

Het Wapen van BREEDEROEDE is eenen rooden klimmende Leeuw, in een gulde velt, met een Baernſteel van Laſuyr.

Van de Heeren van der Lecke.

D' eerſte Heere vander Lecke was een jonghen Broeder van de tweede Heere van Breederoede / ende voerde een Leeuw van Sabel op een zilveren Velt.

Daer na ſoo troude Heer Geerit van Teylinghen d' erfdochter vanden leſten heere vander Lecke, ende hy ſterf An. 1164. ende ſo bleef dat aende Heeren van Teylingen / tot dat Vrouwe Catarina van Teylingen / vrouwe vander Lecke / dit ten Houwelijck brachte haren man Willem van Breederoede haren Neve / die voor ſijnen Vader 1316. ſterf / wiens ſoons dochter / Vrouwe Catarina van Breederoede, bracht de Lecke ten houwelijck haren man heer Ian van Polanen, eñ van daer iſt gekomen door houwelijck aende Graven van Naſſou, An. 1404. tot heden toe / gelijck hier na breeder ſal geſept werden.

Wt deſen ſtamme is mede ghetweeſt heer Henrick vander Lecke, levende An. 1277. deſen liet naer hy ſijnen wijve een dochter / Vrouwe Maria vander Lecke, huyſvrouwe heeren Diercx den Goedertieren, heere vã Breederoede (gelijck hier voren is geſept) ende Heer Pieter vander Leck, Ridder, Ambachtſ heer van Brantwijck ende Gijbelant (die hy An. 1325. verkochte aen Pieter Vinnenſz vanden Damme tot Doordrecht.) Hy hadde te wijve s' Heeren dochter van Waſſenaer / ende leefde noch An. 1345. ende wan heer Henrick vander Lecke, Ridder / vermelt An. 1346. ende Vrou Jeutgen vander Lecke, die te Man hadde Hubert, heer van Culenburgh / Ridder / die An. 1347. inden ſlagh tegen de Luyckenaers doot bleef / ende wan 9. kinders: ende t' zedert die tijdt hebben de Heeren van Culenburgh haer Wapen met het wapen vander Lecke / ghequarteleert ghevoert. Heer Otto van Heukelum, die An. 1320. leefde / hadde mede ghetrout een Dochter van deſen huyſe / ende hadde daer kinders by.

Van de Heeren van Teylinghen.

Heer Symon, Broeder vanden Heere van Breederoede / wert geſtelt den eerſten Heere van Teylinghen. Hy hadde te Wijve heeren Ians dochter van Althena, ende wan /

Gheerit, heere van Teylingen, die ſterf An. 1100. Hy troude een dochter van heer Ian van Arckel, ende hadde een ſuſter Vrou N. van Teylinghen / die te Man nam heere Henrick van Boeſchem by Culenburgh.

Gheerit wert Heere van Teylingen naer Gheerit ſijnen Vader: hy overleet An. 1164. ende hadde ghetrout d' erfdochter vanden leſten Heere vander Lecke ſijn Nichte / ende liet naer

Heer Hugo van Teylingen ende vander Lecke, die hadde te wijve heer Daniels dochter vander Merwede by Doordrecht / ende ſterbende An. 1172. liet achter dry kinders /

Willem ſijnen na-volgher.

Heer Symon van Teylingen, Ridder / die een dochter hadde Vrou Ada van Teylingē, Abdiſſe vã Rijnſburgh / geſtorven An. 1316. seer out 3jnde.

Floris van Teylinghen, van deſen komen die van Thol te Leyden / ende te Doordrecht gewoont hebbende: ende alſo genoemt van een Ridders Hof-ſtede by Leyden / genoemt Thol.

Heer Willem van Teylingen ende vander Lecke, Ridder, werde afſijdigh An. 1244. Hy was inden Oorloge tegen den Grave van Loon gevangen. Sijn huyſvrouwe is geweeſt Vrou Halewijnken, heeren Wouters dochter van Egmont, ende wan 2. ſonen /

VVillem ſijnen navolgher / ende heer Dierck van Teylingen, Bailliou van Henemerlant. 1249.

Heer Willem, heere Willems ſone, heer van Teylingen ende vander Lecke, Ridder, die te wijve nam Vrou Geertruyt, heer Hermans dochter van Woerden. Hy ſterf An. 1284. nalatende 2. kinders:

Dierck ſijnen navolger / ende

Vrou Catarina van Teylingen, die overleedt Anno 1328. hadde eerſt te Man heer Aelbert van Voorn, Burggrave van Zeelant / ſterf An. 1303. ende hadden kin-

Digitized by Google

kinders/daer na Ionckh. Willem, heeren Dircx sone van Breederoede, en hadde mede kinders. Hy brachte hem ten houwelijck de heerlijckheydt vander Lecke/ende was Vrouwe van Teylingen haer leven lang maer ghedurende: sp hadde by Graue Floris de v. van Hollant een natuerlijcken sone/genoemt Dierck B. van Hollant.

Dierck, den lesten heere van Teylingen, heeren Willemsz. Hy was mede complice vande conspiratie van de heeren van Woerden/van Aemstel ende van Velsen/ jeghens Graue Floris den v. An. 1296. waerom sijn heerlijckheyt gheconfisqueert wert aende Graeffelijckheydt/ ende hy sterf An. 1311. nalatende by sijnen wijve Iouffr. N. Heeren Otten dochter van Heukelum twee sonen ende twee Dochters/als

Heer Symon van Teylingē, Ridder, die An. 1345. een bejaert man zijnde/ inden strijt by Staveren met Graue Willem van Hollant vande Oostvriesen verslagen wert. Hy hadde te wijve Iouffr. N. van Polanen.

Heer Dierc van Teylingen, Ridder, wert met sijnen broeder verslagen.

Vrouwe Sophia van Teylingē, hadde te man heer Willem van Naeldwijck, ende lieten kinders naer.

Vrou Bruyngē van Teylingen, die houde met heer Willem van Montfoorde, des Burgh-graven van Montfoorden Broeder/ ende wert mede by Staveren verslaghen.

Het Wapen van TEYLINGEN is ghelijck Hollant, dan wert ghebroken met een zilvere Barensteel.

De voorsz Heer Symon van Teylinghen wert gheschreven ende gheloofsmen/ dat onder ander eenen wettigen sone hadde/genoemt Dierc van Teylingen, overlede An. 1395. nalatende by sijnen wijve de dochter van Arent van Arckel, heer van Abesaet ende Alblasserdam/een dochter (die te man hadde heer Gielis van Cralingen) ende eenen sone Floris van Teylingen, overleden An. 1436. ende hadde te wijve een Dochter van Gijsbert van Vliet, van Mierlo, ende wan Dierck van Teylingen, diemen schrijft dat met de weduwe van Graue Willem de vj. in Henegouwen ginghe woonen: hy hadde een suster die te man hadde Floris Croesing, Rentmeester generael van Zuytholland. Vanden voorsz Dierck zijn gekomen alle die tzedert in Hollant Van Teylinghen gheheeten zijn gheweest/ tot heden toe/ als onder ander Mr. Lucas van Teylinghen, eertijts Rekē-meester inden Hage/getrout met Iouffr. Catarina vande Wateringen, ende wan Pieter van Teylingen, ooch Rekenmeester/die by sijnen wijve Iouffr. Margriete van Eversdijc, onder ander kinderen wan Vincent van Teylingen, Rentmeester van de Wildernissen ende Bailliou van Egmont/overlede An. 1540. Mr. Iacob van Teylinghen, Pensionaris der stede Voorzecht/ overleden An. 1520. ende hadde te wijve een Dochter van Heer Dierck van Zuylen, Ridder. Ian van Teylingen, Capiteyn inden Vriesschen oorloge An. 1523. Dierc van Teylingen, mede inden Oorloghe onder den heere van Wassenaer. Een van haerluyder susters/ Iouffrou Belia van Teylingen, hadde te Man Casper van Beyerstorffel, Castelein te Medenblick/ ende wan Iouffrou Anna, die te man hadde Casper van Boschuysen, sonder oir.

Van de Heeren ende Graven van Egmont.

RADBOUT wert gheseldt den eersten Heer van Egmont, omtrent den Jare 800. die wan Wolbrand, die Vader was van Radbout den tweeden/waer af quam Dodo, wiens Sone was Wouter, den welcken nae liet Dodo den tweeden/die een Vader was van Beerwout, den welcken procreeerden Heer Steven, Abt van Egmont/ende Beerwout, heer van Egmont, gelijck sijn voorsz voorouders/ende wiert vande West-vriesen by Voorne ende Alckmaer An. 1114. verslagen/ende wan

Allaerd, Heere van Egmont, wert van de Vriesen by Schorel inde strijdt verslaghen An. 1168. ende liet naer

Heer Wouter van Egmont, ghenoemt den quaden Wouter, overleden An. 1208. naerlatende/

Willem sijnen na-volgher.

Heer Geerit van Egmont, Ridder, sterf int Jootsche lant An. 1217. en hadde getrout (soomen schrijft) Vrou Sandrine van Nassou, van dese zijn onder andere gekomen Heer Lubbert, Abt van Egmont 1263. Floris van Egmont, Castelein van Medenblic 1296. Heer Wouter van Egmont, genoēt Stoutkint. Wouter B van Egmont, Bailliou van Kennemerlant/vande Vriesen verslagen. 1276.

Arent van Egmont, schildknape/sterf in Syria An. 1217. en wan Heer Henrick Abt van Egmont.

Vrou Halewijntgen van Egmont, hadde te Man Heer Willem van Teylingen, ende hadden kinders.

Willem Heeren Woutersz. Heere van Egmont, wert in den Oorloghe oft Kruysvaert tegen de ongheloovige Ketters by Staden verslagen/An. 1244. Hy hadde ghetrout Vrouwe Badeloghe, heeren Enghelberts dochter van Aemstel/ende liet naer

Heer Geerit, Heer van Egmont, Ridder, sterf An. 1242. hadde te Wijve Vrou Mabelia ..... sterf int jaer 1262. ende procreeerde

Willem sijnen na-volger/ende

Vrou Sophia van Egmont, die te man hadde heere Iacob vander Woude en van Warmont/ Ridder/ sp sterf An. 1309. ende hadde kinders.

Willem Heere van Egmont, naer sijn Vader sterf An. 1304. andere seggen 1296. sijn wijf wert ghenoemt Vrou Ada van Milanen, overleden An. 1297. ende wan een sone ende een dochter/ als

Vrou Halewijn van Egmont, die troude heer Henrick, Burgh-grave tot Leyden/ende

Ionckh. Geerit van Egmont, ghesturben voor sijnen Vader An. 1300. andere seggen 1392. hy hadde getrout Iouffr. Elizabet, 's Heeren dochter van Strie by Voorzecht/ende wan 4. sonen ende een dochter/ als

Willem ende Wouter, d'een na den anderen/heeren van Egmont.

Heer Niclaes van Egmont, Domproost t' Utrecht.

Ian van Egmont, Ionckheer Geerits jongste sone/ dese dede sonderen het huys te Merestein/ ende van hem zijn gekomen die van Egmont van Merestein/ ende d' Heeren van Kennemburgh/ vande welcke hier na op haer plaetse gesept sal worden/ hy is overleden/ An. 1319.

Vrou Alijt van Egmont, hadde te man heer Iacob van Lichtenburgh/ Ridder tot Utrecht/ sp sterf An. 1311. nalatende kinders.

Wille, Heere van Egmont, Ionckh. Geeritsz, hadde te wijve Iouffr, Maria, des Graven dochter van Blanc-

ken-

hadde in Hooghduytslant/dan sterf in sleur sijns levens sonder kinders/An. 1312. sp An. 1317.

Wouter heere van Egmont, naer sijnen broeder. Hy nam te wijve Iouffr. Beatrix vander Doortoge ontrent Naeldwijck/sp voerde twee roode Keepers op gout: hy sterf An. 1321. sp An. 1323. nalatende eenen sone.

Heer Ian van Egmont, Ridder, was een vande eerste der Cabbelianusche partije An. 1351. eñ sterf An. 1369. begraben te Ysselsteyn. Hy hadde ghetrout Vrou Guidijn van Aemstel, suster ende Erfghenaem van Arent, Heere van Yselsteyn. Sp sterf An. 1340. Sommige schrijven dat desen Heer Ian, een suster hadde Iouffr. Maria van Egmont, ende dat sp sterf An. 1354. gehout zijnde met Henrick van Borssele. Heer Ian liet naer dese nacvolgende kinders.

Heer Arent, sijnen nabolgher.

Ian van Egmont, schiltknape/ sterf sonder kinders/ hadde te wijve Iouffr. Ioanna van Raephorst, Heeren Diercx dochter, vrouwe vande Doortoghe.

Heer Geerit van Egmont, Ridder, Castelein van Staveren eñ Baillieu van Kennemerlant/ hadde eerst ghetrout Vrouwe Willemyne, erfdochter van Heere Aelbrecht vander Wateringe, (eñ wan Vrouwe Willemyn van Egmont, die te man nam heer Willem vã Naeldwijck, ende hadde kinders) daer na Vrou Henrica van Rodenburgh van Weldam, eñ hadde by haer veel kinders/ meest jongh gestorven.

Willem van Egmont, heer van Soetermeer, vandē welcken hier na sal gesept worden.

Otto van Egmont, Schiltknaep / hadde ghetrout Iouffr. Mabelia van Arckel, suster heerē Ians van Arckel, Bisschop van Utrecht/ sonder oir/ sd ick meen.

Aelbert van Egmont, Canonick t' Utrecht.

Vrou Beatrix van Egmont hadde te mā heer Gysbert van Vyanen, ende hadde kinders.

Vrou Baerte van Egmont, die troude heer Geerit, heer van Culenburgh, ende wan kinders.

Vrou Maria van Egmont, die ghehout is ghweest met heer Philips van wassenaer, Burggrave vã Leyden/ ende hebben kinders naergelaten.

Vrou Catarina van Egmont, troude Heer Bartelmeus van Raephorst, Iouffrou Iennen voorschreven broeder/ ende hebben mede kinders geteelt.

Suster Anthoinette van Egmont, was Clarisse tot S'hertogenbosch.

Iouffr. Maria van Egmont, overleden / An. 1354. hadde te man den heere van Rijssinghen. Ie weet niet uyt wat Lant dese was.

De jonge Iouffr. Baerte van Egmont sterf sonder kinders/ hadde te man Ionch. Walraven, broeder van Heer Reynout van Breederoede.

Heer Arent van Egmont eñ van Ysselsteyn, Ridder, succedeerde sijnē Vader Ian, hy nam te wijve Vrouwe Jolente, des Graven dochter van Aemmingen op den Rhijn. Hy dede 't slot te Egmont met een breeder graft omcingelen/ ende een Vaert graven van Egmont tot Alckmaer. Hy hadde groote tweedracht met d' Abten van Egmont. Hy sundeerde te Ysselsteyn een Barnarditen klooster voor mans persoonen. An. 1394. was seer bemaert inde Oorloghen op de Vriesen / ende sterf An. 1409. out 72. jaren / begraven te Ysselsteyn. Hy sterf 24. April 1434. seer out: begraven ten Predickheeren inden Haghe. Hy liet naer 2. sonen ende een B. dochter Iouffr. Alijt, die te man hadde Ysbrant van Alckemade, heeren Henricxsz. sonder kinderen / sy leefde seer out/ An. 1470.

Heer Ian, heer van Egmont, naden Vader/ eñ heer Willem van Egmont, heer vã Ysselsteyn, hy hadde te wijve Vrou Anna van Hennijn, dochter van Wouter Heere van Bossuyt in Henegouwen/ wedutwe van heere Iacob van Barssele, heere van Brigdam, dan hy sterf sonder kinders/ lesten Decemb. An. 1451. begraven t' Ysselsteyn/ sijn wedutwe sterf An. 1460. begrabē ten Predickheeren inden Hage. Hy hadde een B. dochter Iouffr. Bely van Ysselsteyn (die te man had Baerthout van Rietwijck, schiltknaep/ ende hadde kinders) ende een B. sone/ heer Arent B. van Ysselsteyn, Castelein van Woerden/ alwaer hy An. 1488. herstuis-aboort het stedeken ingenomen zijnde/ van heer Ian van Montfoorde, ghevanghen werde. Hy wert seer out ende sterf An. 1530. hadde getrout Vrou Barbara van Borssele, ende hadde by haer vij. kinders/ als heer Iacob van Ysselsteyn, Ridder eñ Colommel in den oorloge/ sterf sonder kinders. Willem vã Ysselsteyn sterf Capiteyn sonder oir. Cornelis eñ Christoffel van Ysselsteyn, mede sonder kinders overleden. Iouffr. Hillegond van Ysselsteyn, was gehout aen een Fransch Edelmā/ Iouff. Anthoinette had te mā Iean de Peurson, fransch edelman. Iouff. Maria troude Gelmer vā Groenevelt, hy sterf in Italiē 1527. sp t Utrecht 1568 out 84. jaren/ ende hadde kinders. Vrou Catarina van Ysselsteyn troude Heer Dierc van Sweten. Vrou Ioleyte was Abdisse van Outwijck by Utrecht/ sy sterf An. 1544. Iouff. Margriet was staet Jouffrou vande Grafinne van Egmont. Iouff. Lijsbeth sterf Wyfter An. 1549. Iouf. Ienna hadde te man Iā van Rommerswael, Edelmā uyt Zeelant: eñ de leste Jouff. N. was Abdisse ten Dale by Utrecht/ overleden An. 1558.

Heer Ian van Egmont, heeren Arentsz. hy hadde heymelijck getrout Vrou Maria van Arckel, dochter van Heer Ian, den lesten heere van Arckel: haer moeder was de eenige suster van hertogh Reynout van Gelder, die sonder kinders ghestorven was. Hy werde ghenoemt Ian met de Bellen, die hy droegh van Zilver in den Oorloge. Hy hadde groote tweedracht met Hertogh Willem van Beyeren, ter cause vanden Oorloghe teghen den Heere van Archel/ ende vanden Abt van Egmont/ tot wiens voordeel den Grave een vonnis hadde ghewesen/ t welck hy niet willende houden / is by-werben voor den Grave ghedacht haert/ maer niet compareerende/ is ghebannen ghweest/ ende sijn goederen aen-ghestaghen/ dies hy vergheselschapt met Henrick van Rietwijck, met 200. ghewapende mannen naer Ysselsteyn by sijn moeder ende broeder bertrock / waer over Ysselsteyn belegert wert/ ghelijck dese Chronijcke dit in breet vertelt. Hy dede voor Gijsbert van Mynden ghevanghen nemen Heer Willem van Matenes, Abt van Egmont met sijnen Prior Broeder Henderick van Muyden, also die uyt vreese vluchten/ eñ dede sesten op 't Huys te Kooseudael in Gheldertant An. 1425. ende verkreegh also sijn heerlijckheyt van Egmont / bevrijdt van alle ghrechtigheden die de Abten van Egmont daer op te hebben plegen. Hy sterf An. 1451. op 't slot t' Egmont/ zijnde 42. jaren heer geweest/ ende wert in de Capelle alsaer begraven. Hy hadde hier ghesundeert een Collegie van vj. Canonicken. Sijn wijf was Anno 1415. van kinde (dat uyt haer lijf ghesneden wert) ghestorven/ ende begraven t' Ysselsteyn.

T' sijnen tijde leefde t' Egmont eenen genoemt Ian Klopper, die de gewoonte hadde van maer eens daeghs te eten/ ende dat als de Sonne was onderghegaen / ende wert out 140. Jaren. Heer Ian van Egmont voorsz liet naer twee Sonen/ als

Arent van Egmont, Hertoghe van Gheldet / ende Heer Willem van Egmont eñ Ysselsteyn, &c. vandē welcken hier naer in 't verbolg vande Heerē van Egmont sal ghescheven worden / nae dat eerst de na-kamelinghen van sijnen outsten Broeder upghelepdt sullen zijn.

Heer Arent van Egmont werde An. 1423. out maer 14. Jaren/ ghehult Hertoghe van Gheldet/ ende Grave van Zutphen / welcke Landen hem aenghekomen waren by sterven sijns out-Oomes Hertoghe Reynout van

van Gelder, sonder kinders: wiens eenighe suster ende erfgenaem te man hadde Heer Ian van Arckel, waer af gekomen waren Ionckh. Willem van Arckel, te Gozinchum An. 1417. verslagen/ende Vrou Maria, die de moeder was van desen Hertoge Arent, die gheluckt wert tegen wille ende danck vanden Keyser/ alsoo Gelder een quaet Leen was/ dat op Vrouwen niet versterven konde: hy nam te wijve Vrou Catarina vander Marc, Dochter van Hertoghe Aelbert van Kleve, hy wert An. 1465. schandelijck van sinnen sone Adolf gevangen/ ende op 't slot te Buyren gevoert/ daer hy ses Jaren sat/ tot dat hy van Hertogh Karel, verlost wert/ gelijck de Chronijcke dat verteit/ ende hebbende de Landen van Gheldet ende Zutphen verkoft aen den voorschreven Hertoge/ ende sinnen sone voorts onterst/ is hy An. 1473. op S. Matthijs avont/ op 't Slodt in der stede van de Graue op de Mase overleden/ out 62. jaren/ ende aldaer begraven. Hy hadde ghewonnen een sone ende 3. dochters/ als

Adolph, met tyrannije Hertoge van Gelder.

Vrou Maria van Egmont, die trouwde An. 1448. Iacob Stuart, de ij. dier namen/ Koning van Schotlant overleden An. 1460. eñ hadde 3. sonen/ Iacob, Alexander, Ian, eñ een dochter Catarina (die te man hadde de heer vã Hamilton in Schotlant/ eñ wan Iouffr. Margriete die trouwde Mattheus Stuard, Graue van Lennos/ haer Neve) 1. Iacob Stuard, d' outste sone wert Koningh van Schotlant/ ende sterf An. 1488. eñ was de groot-vader van Iacob de v. Koning van Schotlant wiens eenighe Dochter was de schoone Koninginne Maria van Schotlant ende van Vranckrijc/ die in Engelant 1588. deerlijc eñ stantvastigh/ gedueerde de regering der Koninginne Elizabeth, met een Bijle haer hooft afgehouwen wert/ ende was de Moeder van Iacob, nu Koningh van Groot-Brittanien. 2. Alexander de ij. sone/ was hertogh van Albanien/ oft Aubigny, die wan Ian Stuard, Hertoge van Aubigny. die liet naer Mattheus, Grave vã Lennos, die by Margriete van Hamilton zijn Nichte voorts wan Henric Stuard, den welcken ghetrout hebbende de voorsz Koninginne Maria van Schotlant/ is de Vader gevoorden vanden voorsz Koning Iacob van Groot-Brittanien, die over sulcx dẽ stamme van Egmont tymael van Bloede bestaende is. 3. Ian Stuard, den jongsten sone wert hermelijck omghebracht/ doot-gelaten zijnde voort open van een Ader. An. 1480.

Vrou Margriet van Egmont, had te man/ de Paltzgraef Frederijc, Hertoge van Simmeren, Grave van Spanheym. Hy wan by haer onder ander Robert, bisschop van Regenspurgh/ ende Ian, Paltzgrave, hertog van Simmeren, die de groot-vader was van Vrouw Sabine, die te Man hadde Lamorael, Grave van Egmont, eñ vanden Keurvorst Frederijc Paltzgrave dẽ sij. den welcken is den over-grootvader van Frederick den v. dier namen/ Paltzgrave ende Keurvorst.

Iouffr. Catarina van Egmont, die de Gelderschen geerne gehout souden hebben aen Hertogh Frederijc van Bruynswijck, maer sy sterf onbestaet.

Adolph van Egmont, Ridder van 't gulden Vlies, was ses Jaren voor tyrannije Hertoge van Gelre/ daer hy sijnen vader uyt verdreven hadde/ ende daer en boven noch gevangen hielt: hy trouwde te Brussel An. 1463. voor middel ende tusschen-spreken van Hertoghe Philips van Bourgoenge, Vrouwe Catarina van Bourbon, dochter vanden Hertoghe van Bourbon (eñ van een suster vanden voorn. Hertoge Philips) sy hadde een suster die te man hadde Grave Chaerles van Charolois, des Hertogen sone. Hy wert An. 1470. voor last van Hertog Kaerl van Bourgoenge voorsz gevanghen gheset op 't Casteel van Koytrijck/ ende sat daer ses Jaren tot naer de doot vanden Hertoge An. 1477. doe hy voor die van Ghent (die doe de rumoer-meesters dapper maechten) los ghelaten werde/ ende hem tot haren Capiteyn namen tegen de Fransoysen/ jae wel ghewilt hadden dat de Princesse Maria, Hertogh Kaerls Erfdochter desen Adolph tot eenen man genomen hadde: dan hy is in 't selve Jaer vande Fransoysen by Voorwick verslaghen/ ende sijn lichaem wert op een peert/ de beenen aen d' een zijde ende het hooft ende de armen aen d' ander zijde hangende/ inde stadt gebracht/ ende inde Hooftkercke aldaer begraven. Sijn wijf was voor hem gheSturven/ ende te Nimmeghen begraven: hy liet na twee kinders/ als

Karel Hertoge van Gelder, ende

Vrou Philippete van Egmont eñ van Gelder, dese hadde te man Reynier, Hertoghe van Lotthringhen ende Baer/ die inden strijt voor Nancy Hertoge Karel haren oom verslagen hadde/ An. 1477. Hy sterf An. 1508. sy wert nae sijn doot Nonne Clarisse te Pontemousson in Lotharingen/ ende aldaer by de 40. jaren heylighlijck gheleeft hebbende/ is sy/ out zijnde 85. jaren gestorven An. 1547. hadde gheiaght vijf kinders: onder ander dese. 1. Anthonis, Hertoge van Lotharingen/ overleet An. 1544. nalatende Fransoys, hertogh van Lotharingen/ die de grootvader is van Henrick, Hertoghe van Lotharingen nu regerende. 2. Claude van Lotharingen, eerste Hertoge van Guise, overleet An. 1550. naerlatende dese kinderen/ Maria Koninginne van Schotlandt (die de moeder was van Maria die onthalst wert.) Francoys Hertoghe van Guise/ die voor Orleans An. 1563. doorschoten wert/ ende was de vader van Henrick, Hertoghe van Guise/ die An. 1588. te Blois metten Cardinael sijnen Broeder gheDoot wert/ ende vanden Hertoghe van Mayne. Noch Claude, Hertoge van Aumale/ die An. 1573. int beleg voor Rochelle gheschoten wert/ ende was de vader van den Hertogh van Aumale in Brabant. Noch Karel, Cardinael vã Lotharingé/ seer vermaert gestorvẽ An. 1547. 3. Ian, Cardinael van Lotharingen/ Erasmo van Rotterdam seer wel bekent. 4. Lodewijck van Lotharingen/ indẽ oorloge van Napels An. 1527. out 27. jaren/ ongehout gheSturven. 5. Francoys van Lotharingen/ Hertoge Reyniers jonghste soon/ Graue van Lambasque bleef doot in den slagh voor Pavyen/ An. 1525. out 19. jaren/ ongehout.

Karel van Egmont, gheboren op 't Slot vande Graef An. 1467. verlost zijnde uyt sijn ghevangenis/ ende los ghelaten vande Fransoysen/ quam in Gheldelant An. 1492. ende wert met hulpe van Grave Vincent van Meurs gehult voor een Hertoghe van Gelder ende Graue van Zutphen/ 't welck hy 46. Jaren met grooter oncust ende oorloghe heeft beseten/ doende den Lande van Hollant ende Utrecht groote schade. Hy sterf sonder kinders/ An. 1538. out 71. jaré. Hy hadde te wijve Vrouwe Elizabeth, Hertoge Henricx dochter van Bruynswijc ende Lunenburgh, die 33. Jaren weduwe zijnde geweest/ sterf out 80. jaren. An. 1572. Hy hadde sommige Bastaerden/ onder andere

Karel B. van Gelder/ trouwde Jouff. N. van Brouchuysen, ende liet kinderen naer.

Iouffrou Catarina, B. van Gheldet (haer moeder was Iouffr. N. van Niertwijck) hadde te man/ Walraven van Arckel, heere van Weerdenburg, sy sterf 14. May An. 1601. out ontrent 90. Jaren/ ende liet kinderen na.

't Verbolgh van de Heeren van Egmont.

Heer

Digitized by Google

Heer Willem van Egmont, van Ysselsteyn/ van Leerdam/ van Schoonderwoert/ van Haestrecht ende van Baer / sterf opt slodt inde stadt vande Graef / An. 1483. out 71. Jaren / aldaer begraven / was 1473. Stadthouder van Gelderlant/ dat hertoge Caerl van Bourgoenge van hertoge Arent van Gelder, desen synen broeder gheborcht / ende daer na met de Wapenen ghewonnen hadde. Syn huysvrouwe was Vrou Walburch, Grave Frederijcx dochter van Meurs / die sterf upt barens noot An. 1459. begraven inden Haghe. Hy liet na 3. sonen ende 4. dochters.

Ian, die den eersten Grave van Egmont was / synen navolgher.

Heer Frederick vā Egmont, eerste Grave vā Buren ende Leerdam/ etc. van wiens nakomelingen hier na achter de Graven van Egmont gesept sal werden.

Heer Willem vā Egmont, Ridder, heer, vā Harpe/ An. 1472. Hy hadde te wijve Vrouwe Margriete van Heeswijck / erfdochter van den heere van Bormeer / ghekomen van een jonger sone van den heere van Culenborgh/ weduwe van heer Pieter van Vertain, ende van Maria van Egmont, die simpel was / ende Vrou Anna van Egmont, Vrouwe van Bormeer / Harpe / Steffenswaert/ Spallbeeck/ etc. welcke goederen sy ten houwelijck brachte haren eersten man heer Willem van Polanen, Grave van s'Heerenberghe/ waer af komen alle de Graven vanden Bergh tot heden toe: hy sterf An. 1513. sy nam daerna Grave N. van waerdēburgh, sonder oir.

Vrou Anna van Egmont hadde te Man Bernard, Grave van Benthem/ maer hadden geen kinders.

Vrou Elizabeth van Egmont, hadde eerst te Man Heer Gijsbert van Bronckhorst van Batenborgh, eñ hadde daer by twee Dochters / als Vrou Walborgh van Bronchorst, die te man hadde Grave Symon van der Lippe, sonder kinders/ eñ Vrou N. vā Bronchorst gehout met Graef Otto vā Tekelenborgh, mede sonder oir. Vrou Elizabeth nam heymelijck haer tweede man heer Ian vander Aa, Ridder, Heer vā Bouckhoven by Heusden/ ende Drossard van Gorchum/ sonder kinders / sy storven beyde An. 1539. sy out zijnde 84. Jaren.

Suster Walburgh van Egmont, Nonne te Riedichē inde Veluwe by Aernhem.

Iouffr. Margriet van Egmont, hadde eerst te Man Ionckh. Iohan van Merode, Heeren van Petersheim outste Sone / ende hadden maer een Dochter / Nonne te Bygaerden in Brabandt / sy nam daer na mede upt liefden Geurt Turck, Casteleyn van Bueren/ stalmeester heeren Willems van Egmont, haren Vader/ ende Colonnel inden Oorloge onder Graef Frederijc van Buyren, sy hadden te samen twee sonen / Willem Turck, die ontschaechte ende troude d'outste Dochter vandē heere vā Nyenroede, ende leefde An. 1514. ende hadden kinders: Ende Lubbert Turck, die te wijve kreegh Iouffr. Hadewy, Vrouwe van Hemert/ eñ hadden veel kinders/ onder ander Ian Turc, Dom-Canonick t'Wtrecht/ ghestorven An. 1542. Willem Turck, Heer van Heesbeen by Heusden / die te Wijve nam Iouffr. Berte Piecks tot Wolfswaert / ende van Iouffr. Hadewy (huysvrouwe van Frederijck vā Renesse, heer van Oestmael) ende Lubbert Turck, heere van Heesbeen/ die troude eerst An. 1585. Iouff. Cornelia van Lockhorst, Vincents dr. die sterf sonder kinderen / daer nae Iouffr. Nicolaa van Ghent, die sterf tot Worchum An. 1604. ten derden nam hy Iouff. N. van Leefdael.

Frederijck Turck, Willems voorsz. Broeder / was heer van Hemert teghen over Heusden / sterf in den Jare 1551. hy hadde te wijve Iouffr. Maria van Wijtenhorst. weduwe Ians van Voorst, heer van Dorenwaert / ende van onder andere twee Sonen/ als Lubbert ende Ian Turck, heer tot Zinderen / die te wijve hadde Ermgard Schyffert van Merode / ende hadden veel kinders / dewelcke alle jong ghestorven zijnde / verkreegh sy Zinderen / dat sy ten houwelijck brachte haren tweeden Man Ionckheer Adriaen van Sweten, Bailliou van Rijnlandt.

Lubbert Turck, den outsten broeder / was heer van Hemert / ende Goubernaur vande stadt Graeff/ die hy den Hertoge van Parma An. 1586. overgaf / waer over hy t'Wtrecht / voor last vanden Grave van Lycester, onthooft werde: hy hadde te wijve Iouffr. Iozyne van Pallant, ende vā Frederijck Turck, heer vā Hemert ende Delwijnen/ die troude An. 1599. Iouff. N. vā Goltsteyn, opt huys te Muggestein/ ende sterf An. 1600. ende Ian Turck, die te wijve nam een dochter vanden Heer van Wilich ende Herbendonck.

Grave Ian van Egmont voornoemt / hadde een B. Broeder Nicolaes ghenoemt / Casteleyn op Nyenborgh: hy hadde te wijve Iouffrou N. Hermans van Oestgheest / ende was de Groot-vader van Meester Cornelis vander Nienburgh, Raedt inden Haghe/ die onder ander kinders hadde Meester Aelbert vander Nyenburgh, Canonick ende Scholaster t'Wtrecht/ ghestorven An. 1609. Noch Iouffrou Iozijne, die te man hadde Meester Adriaen Wentssen, Pensionaris van Dordrecht / ende daer nae Raedt in den Haghe. Vrouwe Magdaleen, ghetrout met den President van Hollant / Heere Adriaē vander Mijle. Iouffr. Agatha die troude Rynier Kant, Burghemeester tot Amstelдam. Iouffrou Maria, die ghehout is gheweest met Meester Fransoys van Valckesteyn, Ontfanghер generael der Ho: Mog: Heeren Staten van Hollandt: haerluyder broeder Meester Ian vander Nyenburgh was Pensionaris van Amstelдam, etc.

Heer Ioan, heere van Egmont, geboren An. 1438. Ridder geslagen te Jerusalem An. 1465. int wederkomen kreech hy een groot ongheluck/ sijn dienaers weeh loopende/ hy sieck werdende/ so dat hy eenighe mijlen verre op de schouderen van eenen Ian Melisz. (dien hy vande galeyen verlost hadde) ghedragen werde/ ende maecte dien daer na Baillion van Egmont. Wert An. 1481. Casteleyn van Gorcum/ ende veroverde doe met subtijlheyt eñ bloetheyt de stede van Dordrecht/ ghelijck de Chronijcke dat breet vertelt. An. 1483. also heer Ioos van Lalyn, stadthouder van Hollant voor Wtrecht ghescheten was/ wert hy in sijn plaetse ghestelt. An. 1484. gekocht hebbende de heerlijcheyt van Purmerende van Heer Balthazar van Wolckensteyn/ wert hy aldaer ghehult/ ende troude daer na inden Haghe Vrou Magdaleen van Waerdenborgh/ grave Ioris dr. An. 1486. wert hy by openе brieven vanden Koninck Maximiliaen ghemaert den eersten Grave van Egmont. An. 1490. heeft hy willen reformeeren de Monicken van Egmont/ alwaer doe (vermits d'absentie vandē Abt) quade discipline wert gehouden/ ende dede d'onwillige Monicken in een kelder sluytē ende bewaren / eñ upt d'Abdien van S. Pauls eñ Oostbroeck t'Wtrecht ander broeders komen/ eñ maecten alsoo eenen nieuwen Proost/ Prior/ Kellenaer eñ koster: de gevangene daer na hier in niet willende consenterē/ zijn los gelaten eñ versonden/ mits een lijf-pensioen vā 100. guld. jaerlijcx. Dit ghescheede in d'absētie des Abts/ die daer na ghetracht heeft / so hy te hove veel vrienden met schenckagien gemaect had/ de verdreven Monicken weder in d'Abdije te brengen / door de Bisschop vā Camerijc/ dewelcke inden Hage gekomen zijnde/ dreyghde de nieuwe aengenomē Cloosterf-officierē/ so sy niet wijckē wilden/ in eē gedanckenisse te smijtē / eñ dit int by-wesen van d'andere/ ende hoewel den voorsz. Bisschop door de kloecke remonstrantie vā Mr. Maerten Visscher, Advocaet / vā sijn voornemē wat veranderde heeft hy echwel sonder deegs gheduert alle de baegens die in den Haghe waren/ om sijn voorsz. dreygementen te werck te stellen/ tuschen Graef Ian van Egmont verstaēde / by den Bisschop gekomē is/ eñ hem sachtjens op synen arm slaende/ seyde grāmelijc: Heer Bisschop: Je sal op morghen tot Egmōt als Grave erschijnen/ Syn broeder heer Frederic

Digitized by Google

Grave van Bueren voeghde / daer by dat hy om des Bisschops voornemen te beletten sijn bloet niet sparen en soude / ende daer op vertreckende / soude Grave Ian van Egmont, met vijftigh ghewapende Mannen naer Egmont ghetrocken hebben / ten ware den voorsz. Pelaer dit siende / ander beraet nam / ende den twist ter neder ghelept worde / op conditien dat den nieuwen voorsz. Proost / Prior / Kellenaer / met d'ander gheregelde Monicken / het Clooster inhouden ende ghebruycken souden / met een jaerlijcx pensioen van 2500. guldens. Het voorder inkomen met het huys van den Abt / soude Heer Iordaen van Driel met sijn adherenten ghebruycken / maer hy ging / woonende den Grave / te Breda wonen / daer hy sterf. An. 1493. Int jaer 1491. wert Grave Ian te Mechelen / met meer ander Heeren / Ridder der Orden van gulden Vlies ghemaeckt. Hy kocht mede d'Heerlicheden van Hoochtwoude ende Aertswoude / van heer Willem van Hoochtwoude / wiens grootvader eerste Heer van Hoochtwoude / een B. Sone was Hertoghe Willems van Beyeren, den lesten. Desen Grave Ian out zijnde gheworden 77. jaren / ende Hollant gheregeert hebbende 32. jaren / is hy opt slot van Egmont overleden / ende aldaer inde Kercke begraven onder een verheven hoperen Combe / dewelcke daer na verdestrueert is: sijn weduwe Grave Felix suster van Weerdenburgh / sterf An. 1538. out 74. jaren / dus was sy als sy trouwde out 24. Jaren / ende woerde by haer man begraven / ende hadde hem ghebaert 15. kinders / van de welcke vele jong sturven: behalven dese

Ionckh. Willem van Egmont, is jongman overleden / out ontrent 20. jaren.

Grave Ian den ij. sijns vaders navolgher.

Heer Ioriaen oft George vā Egmont, eerst de Heere van Hoochtwoude genoemt / daer na ghekoren ende bevestight Bisschop van Utrecht An. 1553. twelck 25. jaren geweest zijnde / is hy An. 1559. in Septemb. overleden / sijn hart wert begraven tot Utrecht / sijn lichaem in de Abdye van S. Amand, tusschen Doornic ende Valenchijn gelegen / daer hy mede Abt was / ende veeltijts sijn vertreck hadde.

Ionckh. Philips van Egmont, heer van Baer / sterf Jongman in Italien An. 1529. out inde 20. jaren.

Vrouwe walburgh van Egmont, overleden in fleur haers levens An. 1529. ghehout zijnde met Wilhelm Grave van Nassou, tot Dillenburgh / ende liet naer een dochter Vrouwe Magdaleen van Nassou, die te Man hadde Grave Hermā van Nyenarent eñ Mœurs, sonder kinders. Grave Willem nam daer nae sijn tweede wijf / ende hadde daer by den Heer Prince van Oranjen / etc.

Vrou Catarina vā Egmont, noch jong zijnde / wert int Clooster te Loosduynen gedaen / maer nu tot haer Jaren gekomē zijnde / ende door den dyen toom haer ghegheven by d'Abdisse Vrou N. vander Aa, wilde int Clooster niet meer blijven: ende thuys gecomē zijnde / is gehout met Heer François van Borsele, Heer van Cortgeen eñ Pamele / die sterf opt huys te Bueren in Brabant / sonder kinders.

Vrou Anna van Egmont, Abdisse van Loosduynē / was Nonne geworden in plaets van haer suster / ende dit by beloften haers vaders / den welcken ten selven tijde als hy den Coninck Maximiliaen sijn schoonste peert schonck / doe mede sijn schoonste dochter God opofferde / sy was seer kloeck van verstant / ende leefde noch An. 1563.

Vrou Joanna vā Egmont, hadde te man heer Ioris Schenck, Heer van Toutenburgh int lant van Overijssel / Stadthouder van Vriesland / ghestorven 1540. eñ hadde by haer Ionckh. Lodewijc Schenck vā Toutenburgh, die onghehilicht sterf: sijn voorseyde Vader hadde by sijn eerste wijf gewonnen heer Frederick van Toutenborgh, Eertsbisschop van Utrecht / ghestorven opt slot te Wijck An. 1580. ende Vrou Maria van Toutenborgh, Abdisse van Rijnsburgh / overleden An. 1552.

Vrou Iozijne van Egmont, trouwde An. 1511. Heer Ian van Wassenaer, Burggrave van Leyden / Stadthouder van Vriesland / ghestorven An. 1523. nalatende twee Dochters.

Grave Ian den ij. Grave Ians voorsz. sone / Heer van Hoochtwoude / Aertswoude / Baer / Ridder des Gulden Vlies / Camerling van den Keyser Kaerle de v. Hy trouwde te Brussel An. 1516. out maer 17. jaren Vrouwe Fransoyse van Luxenburgh, suster ende erfgenaeme vā Heer Iacob, Prince vā Steenhuysen eñ Gaure / heere van Fiennes de Grauthuysen / Armentiers / Aury / alle in Vlaenderen gheleghen. An. 1517. verbrande het Dorp van Egmont int gheheel / ende soude het slodt mede verbrant hebben / ten ware sulex door de beschuttinghe van Heer Ian van Wassenaer sijn schoonbroeder / daer doen op zijnde / belet waer ghweest. Desen Grave Ian reijsde daer na metten Koninck Carel, namaels Keyser / na Spaengien / ende heeft den selven voorts meest in alle sijn reysen vergheselschapt / in Italien / Duytslant / Enghelant ende Nederlant / tot den Jare van 1528. doe hy te Ferraren sieck werde / ende binnen Milanen ghebracht zijnde / aldaer sijnen gheest gaf / 19. Aprīl / out zijnde maer 29. jaren / sijn weduwe sterf 29. jaren naer hem in Vlaenderen An. 1557. nalatende twee sonen ende een Dochter.

Carel, sijns Vaders navolgher.

Lamorael, sijns Broeders navolgher / ende

Vrou Margriete vā Egmont, die An. 1549. trouwde Heer Niclaes van Lotthringen (des Hertogen broeder) Grave van Vaudemont, ende Stadthouder van Limburgh / sy sterf An. 1554. out 36. jaren. Hy sterf An. 1576. (hebbende noch 2. vrouwen gehadt daer hy kinders by had) sy had by hē maer een dochter / de Koningin Louijse, ghebooren An. 1550. die 1575. trouwde Henrick de iij. dier namē / Koninck vā Vranckrijck / zijnde hy onlangs upt syn Koninckrijck in Polen gekomen. Hy sterf sonder kinders / out 37. jaren / zijnde An. 1589. den 1. Augu. voor Parijs (dat hy begonst te belegheren) van eenen sijnen quaden onderset veradelijcken ende schandelijck in sijnē buyck ghesteken / sy was een seer schoone Princesse / ende sterf een desolate weduwe tot Moulijns / de hooftstadt vant Hertoghdom van Bourbon / An. 1601. out 50. jaren.

Carel de iij. Grave van Egmont, heere van Purmerende / Hoochtwoude / Baer / etc. repsde 1538. met Lamorael sijnen broeder na Spaengien / ende wert Keysers Camerling / vergheselschapt weder 1540. den Keyser upt Nederlant door Duytslant ende Italien na Afrijcken eñ Barbarijen / int ongheluckigh belegh van Algiers / ende wederkeerende / eñ zijnde metten Keyser in een Galye / ende hebbende gheleden door tempeest veel ongelucx / is hy te Cartagena in Spaengien / daer sy anckeren moesten / siec geworden / ende na 4. daghen overleden / onghehilicht / begraven te Murcia / int Koninckrijck van Granaten / An. 1540. den 7. Decemb.

Lamorael de iiij. Grave van Egmont, (nae sijnen broeder) Prince van Gaveren ende Steenhuysen / heer van Purmerende / Hoochtwoude / Aertswoude ende Beverlant (dat hy dede bedijcken) in Hollant: van Fiennes / Sottegem / Dondes / Armentiers / Aury in Vlaenderen: van Gaesbeeck (dat hy kochte) in Brabant van Baer / dat hy verkocht: Ridder des gulden Vlies / Stadthouder van Vlaenderen ende Artois / geboren 1522. was mede mettē Keyser in Barbarijen 1541. ende wert int wederkeerē door tempeest int Eylāt Corsica opgesmetē / by hem

hy hem hebbende den Heer van Chaulx uyt Bourgonje ende van daer na Genua zeylende / is dooz Italien/ Burgonjen ende Lotharinghen weder in Nederlant ghekomen / daer hy met synen broeder (wiens doodt hy noch niet hadde verstaen) uyt ghetweest hadde 4. jaren An. 1542. Ende 1544. 8. May/out 22. jaren/troude hy te Spiers opden Rijcxdagh Sabina van Beyeren, dochter van Ian Palтzgrave, Graue van Spaenheym / eñ suster van Frederick, namaels Palтzgrave ende Keurvorst. Op dese seer hoftelijcke Bruyloft waren in persoon / den Keyser Carel, den Koninc Ferdinand van Hungarijen synen broeder/ met den Eertshertoghe Maximiliaen synen sone/ ende de 7. Rijcx-keurvorsten ende veel ander Duytsche Princen: hy volgde daer na den Keyser in den Oorloghe op Vrancrijck int beleg voor S. Desy. An. 1546. wert hy t'Utrecht ghekoren Ridder vant gulden Vlies / ende bleef doe 2. Jaren inde Nederlanden / tot dat hy 1548. metten Keyser opden Rijcxdagh nae Ausburgh repste/ende quam An. 1549. weder/ende vergeselschapte den Koninc van Spaengien in alle Steden van Hollant / Zeelant / etc. ende van d'ander Nederlanden/doen hy als toekomende Heer ghehult worde. An. 1550. repste hy weder metten Keyser ende den Koninck Philips opden Rijcxdagh naer Ausburgh. An. 1552. was hy int ongeluckigh belegh voor Metz in Lotharingen. An. 1554. repste hy in Enghelant om te middelen het houwelijck vanden Koninck Philips, met de Coninginne Maria van Enghelant, ende van daer naer Spangien ghesonden zijnde/is hy wederkomende met den Koninc Philips in Enghelant ghereyst/ alwaer doe de Bruyloft ghehouden wert. An. 1557. was hy inden vermaerden slagh voor S. Quintijn in Vranckrijck / ende was wel de principaelste beleyder dat de Koninck Philips desen slagh ghewonnen heeft/ tot seer groote nederlage ende schade der Fransoysen: 8. jaers daer aen 1558. heeft hy de Fransoysen in een veltslagh by Gravelinghen verslagen opt strant oft oever vande Zee / daer veel vande vranden doot bleven. Int jaer 1559. repste hy naer Parijs/ende ondertroude aldaer van wegen den Koninck van Spaengien/des Koninx Henricx van Vranckrijck dochter: ende wederkomende/ende den Koninc na Spaengien zijnde gereyst/bleef hy Stadthouder van Vlaenderen ende Artthoys. An. 1567. de Nederlanders haer weelde moede zijnde/ende de Landen vol troubelen/so vermits de oneenighept ontstanden inde Religie / als de ambitie oft eergierighept vande groote Heeren / is desen Grave Lamorael van Egmont uyt begeeren der Gouvernante, de Hertoginne van Parma, naer Spaengien ghereyst/om den Koninck den broedighen staet vande Landen te vertoonen: ende na syn wederkomste den Hertoghe van Alve met een groot heyr van oorloch/ volck oberghekomen zijnde / is hy door den selven ghevanghen genomen/ende van veel diversche saken beschuldight zijnde/ghelijck de ghedruckte Chronijcken van onsen tijde dat breet vermelden / heeft desen grootdadighen ende wijtberoemden Prince syn leeven deerlijck moeten endighen/met synen Neve den Grave van Hoorn, te Brussel / den 5. Junij 1568. out zijnde 46. jaren / begraven tot Sotteghem in Vlaenderen / hy syn Vrou-moeder Vrouwe Fransoyse van Luxenburgh, die een dochter was heeren Iacobs van Luxenburgh, heer van Fiennes, Sottegem/Armentiers/ ende van Vrouwe Margriete van Gruythuysen: Syn broedighe weduwe de Gravinne Sabina sterf t'Antwerpen 19. Junij 1578. Hy liet naer dese xij. lebende kinders/(want Isabelle, vande xij. de seste/was jong ghestorven.)

Vrouwe Leonora vã Egmont, hadde te man Heer George vã Hoorn, grave van Houthercken in Vlaenderen (broeder van heer Philips van Hoorn, heer van Heze, die An. 1580. te Kenopt onthalst wert) sy sterf An. 1582. inden Hage: hy An. 1608. nalatende 2. sonẽ eñ een dochter/ als Vrouwe Sabina van Hoorn, vrouwe van Gaesbeeck (twelck sy 1617. verkocht aen heer Reynier van Renesse, Burggrave van Montenaken voor 380000. gulden) sy hadde te mã heer Cleriadus van Geneve, Baroen vander Bastye, eenigh sone van de Marquis van Lulijn, in Savoyen. Heer Françoys van Hoorn, Graue van Houthercke/ongehuelicht / eñ heer Lamorael van Hoorn, Burggrave van Bruyne/ Baron van Stavele/ ghebozen inden Hage An. 1582. nam te wijve Vrou Iuliana van Merode, des heeren suster van Petershem.

Iouffr. Maria van Egmont, wert nae vaders doot Nonne in d'Abdye te Camere by Bzussel / alwaer sy (vermits d'oorloghe met d'ander Nonnen vertrocken zijnde) ghestorben is / ontrent den jare 1584. Was seer kloet van verstant / so dat sy van haer Vrou-moeders wegen / de Brieven aen Princen ende groote heeren schreef oft dicteerde.

Iouffr. Fransoyse van Egmont, is An. 1589. in den Haghe daer sy woonde / onghehuelicht overleden / begraven inde Cappelle opt Hof.

Vrou Magdaleen van Egmont, hadde te man heer Floris vã Stavele, Grave vã Herlies, heer van Glayon eñ Baves hercke in Vlaenderen/ sone van Heer Philips van Stavele, Generael vant Gheschut/ende van Vrou Anna van Pallant-van Culenburgh, maer storvẽ sonder kinders.

Vrouwe Maria Christijne van Egmont, hadde eerst te mã Heer Odoard van Bournonville, heer vã Cappres in Walstant/ die An. 1573. mede int beleg voor Haerlem ende Alckmaer was/ende daer na hooft van s'Coninx Financien wert (ende van eenen sone heer Alexander van Bournonville, Graue van Hennijn/ heere van Teempst / die An. 1611. te wijve nam Vrou Anna van Meluyn, suster des Princen van Espinoy) ten ij. troude sy heer Willem van Laleyn, heer Antonisz. Graue van Hoochstraten/die sterf An. 1590. nalatende eenen sone heer Anthonis van Laleyn, Graue van Hoochstraten/heer van Borssele in Zeelant/ ende van Zuplen by Utrecht (dat hy An. 1612. verkocht aen N. Quignetti, t'Amstelдam) hy troude Vrou Maria Grave Floris dr. van Barlemont, maer sterf sonder kinders opt huys te Harchies in Henegouwen An. 1613. out 26. jaren. Ten ij. troude Vrou Maria Christijne voorz. Grave Carel vã Mãsvelt, die An. 1595. in Hungarijen sonder kinders ghestorben is / sy leeft noch te Bzussel (1618.) een kloeckmoedighe Princesse.

Heer Philips van Egmont, den v. Grave van Egmont, vanden welcken hier onder.

Iouffr. Anna van Egmont, out zijnde 28. Jaren / is Nonne Clarisse gebozen in een Klooster by Utrecht int Jaer 1588.

Vrou Sabina van Egmont, vrouwe van Beyerlãt, troude te Delst 1595. Grave George van Solms, dan hy sterf sonder kinders An. 1600. ende sy 1614. out 52. jaren/tot Delst.

Iouffr. Ienne van Egmont, werde mede Nonne te Kamerẽ/nade doot haers susters Iouffr. Marie voorz. out ontrent 25. jaren: daer nae Prioritisse in S. Elizabeths Klooster te Bzussel.

Grave Lamorael van Egmont den vj. Graue/ende Grave Carel, &c.

Philips wert na vaders doot de v. Graue van Egmont, Prince van Gaure, ende Steenhuysen/heer vã Fiennes, Purmerende/Hoochstwoude ende Aerts woude / etc. Ridder vant gulden Vlies ende Stadthouder van Artchois/ gebozen An. 1558. zijnde door last des Koninx van Spaengien in Vranckrijc ghetogen tot hulpe van die vander Ligne teghen haren Koning/is hy inden veltslagh te Yvry verslaghen op den 14. dagh meert 1590. sonder kinders / out twee en dertigh Jaren. Hy hadde ghetrout Vrouwe Maria van Hoorn, de suster van den Graue van Houthercke (die desen syn suster Vrou Leonora te Man hadde) sy hadde daer na haren tweeden man heer Gasper van Geneven, Marquis van Lullijn, Vader vanden Baroen vanden Bastije, hier boven vermelt.

Digitized by Google

Sijns Heeren Vaders goederen waren alle ghеconfisqueert/tot dat mids de pacificatie te Ghent/desen Grave met sijn broeders weder int besit quamen / maer vermits hy daer na des Koninex partye bleef houdende so bleven sijn goederen in Hollant mede aenghеslaghen/hoewel die seer belast waren.

Lamorael wert na sijn broeder de seste Grave van Egmont / heere van Purmereynde / Hoochtwoude ende Aertswoude / etc. hy woonde langhe tijt te Teulen ter Studien/ daer na ontsiet hy sich een tijdt byden jonghen Her toghe van Kleve / van daer repste hy na Vranckrijck by den Koninck Henrick , die sijn Moepen dochter ghetrout hadde/dien doot zijnde quam hy weder in Brabant/ ende van daer An. 1595. in Hollant/ ende bleef eenen tijt int lant op sijn goet t'Egmont / dan veel schuldigh zijnde / vertrock An. 1605. naer Vranckrijck / daer troude hy een nichte vanden Hertoghe van Rohan, ghenoemt Vrouwe Marie de Pierrevifve, ende vertrock met haer naer Henegouwen / ende is ten lesten na veel abontueren binnen de stadt van Brugghe sonder kinders ende Erfghenamen overleden An. 1617. Sijn goederen waren overmits groote schulden ende lasten daer die mede beswaert waren/verkocht: als Hoochtwoude ende Aertswoude / dat kocht Cornelis van Mierop , Ontfanghеr Ghenerael van Hollant: de goederen van Egmont werden verkocht aen diverschе parceelen : dan het Graefschap van Egmont/met de stede/slot ende heerlijckheyt van Purmereynde kochten 1607. de H. M. Staten van Hollant.

Grave Carel van Egmonr, Prince van Gaure, heer van Fiennes, Armentiers , Hamade ende Beyerlant , by testament sijns susters/Ridder vant gulde Vlies/ Stadthouder van Namen/ nam te wijve Vrouwe Maria van Lents , erfdochter vanden Baron van Aubigny in Arthois / te voren weduwe sonder kinders van heer Anthonis van Croy, heere van Coroy, ende hebben te samen 1. soon ende 3. dochters/als

Grave Lodewijc van Egmont , geboren An. 1600.

Vrou Magdaleen van Egmont , troude An. 1613. heer Carel van Arenberge , Prince vā Chimay, broeder vand en Hertoge van Aerschot.

Vrouwe N. vā Egmont troude An. 1611. Reynier van Renesse, Burggrave van Montenaken/ genaemt de Grave van Warfusee,

Iouffr. Sabine van Egmont, jongste dochter.

Het Wapen van Egmont is twaelf Kepers, den Schilt geheel vollende, eerst van Gout, daer na van keel oft root, ende soo voorts.

Vande Graven van Bueren/uyt den huyse van Egmont.

HEer Frederick van Egmont, Heer van Yfselsteyn ende Leerdam (den welcken die van Nieumegen 3. jaren ghevanghen hielden) was jonghеr broeder van heer Ian den eersten Grave van Egmont hy hadde te wijve Vrou Alijt van Culenburgh, heeren Geerits dochter, vrouwe van Bueren, eñ S. Maertensdijc in Zeelant sy sterf lange voor hem An. 1471. 26. July / begraven inde Parochie-kerche tot Yfselsteyn: hy wert 1492. vanden Koninc Maximiliaen ghemaeckt d'eerste Grave van Buerē ende van Leerdam/eñ sterf An. 1500. begraven by sijnen wijve/ende wan twee Sonen :

Heer Floris, Grave van Bueren, ende

Ionch. Wemmer van Egmont, heere van Yfselsteyn die Jongman sterf / nalatende Willem B. van Yfselsteyn/die wā Willem van Yfselsteyn, die te wijve hadde Iouffr. Iacomijn van Wijngaerdē Ioos dr. eñ wan 3. sonen. 1. Ian van Yfselsteyn, die troude Iouffr. Anna van Galen. 2. Christoffel van Yfselsteyn , Gouverneur van Heusdē / van Venlo ende van Geertruydenbergh / sterf Colonel in dienst van den Koninck van Vranckrijck/tegens die vande Ligue, An. ontrēt 1593. hy hadde getrout Iouff. Magdaleen, dochter van Vincent van Alendorp, Vroost van Bedbur/ende wā daer by 3. sonen/Ionckh. Mauritsz, Philips eñ Vincent van Yfselsteyn, ende 3. Ionckh. Frederick van Yfselsteyn.

Iouffr. Catarina B. dochter Grave Frederijcx van Bueren voorsz. hadde te man Lodewijck van praet vā Moerkercken , Bailliou eñ Casteleyn van Schoonhoven/ende hadden kinders.

Heer Floris van Egmont, Grave van Bueren eñ Leerdam, naden Vader / eñ Yfselsteyn naer sijn broeder/ vā S. Maertensdijck/ Rozeghem/ Kranendonck/ Jaersvelt / Ridder vant gulden Vlies/ Stadthouder van Hollant An. 1518. sterf An. 1539. out inde 70. jaren. Hy hadde te wijve Vrou Margriete van Berghen , Suster van Maximiliaen eñ heer Cornelis, Heeren van Sevenberghen, ende van Vrou Maria, vrouwe van Barbançon, hy wert ghenoemt inde wandeling Fleurtgen Dunbier, ende liet naer een Sone ende twee Dochters

Maximiliaen, Grave van Bueren.

Vrou Anna van Egmont hadde eerst te man Heer Joseph van Montmorency, heer van Nevele by Gent/ daer na Heer Ian, den lesten van sijn geslacht/ Grave van Hoorn/ ende heer van Altena in Hollant / die sterf sonder kinders An. 1540. by den j. hadde sy 5. kinders 3. sonē eñ 2. dochters / als Heer Philips vā Montmorency, Grave van Hoorn (na de doot sijns stijfvaders eñ Neve voorsz.) Admirael vande Zee / die An. 1568. te Brussel met sijnen Neve den Grave van Egmont sijn leven deerlijck eynden moeste / sonder kinders: hadde ghetrout Vrouwe Walburgh van Nyenarent, gravinne van Meurs / sy sterf An. 1600 doen weduwe van Graef Adolf van Nyenarent, haren Neve. 2. Heer Florens van Montmorency, heere van Montigny in Walslandt / Stadthouder van Doornick die An. 1567. in Spaengien oock gedoot werde een Jaer voor sijnen voorsz broeder / mede sonder kinders: hy hadde te wijve vrou Heleyne van Meluyn, suster van den Prince vā Espinoy. 3. Heer Rogier vā Montmorency, Abt van S. Vaest tot Atrecht/de rijckste Abdye inde Nederlandē. 4. Vrou Maria van Montmorency, hadde eerst te man Grave Caerle van Laleyn , die An. 1558. sterf / nalatende kinders: daer na wert sy de hy. huysvrouwe van Graef Pieter Ernest van Mansvelt, Stadthouder van Luxenburgh / maer hadde by hem geē kinders. 5. Vrou Leonora vā Montmorēcy troude eerst heer Pontus van Laleyn, heer va Bignicourt, sonder kinders/ eñ daer na Heer Anthonis vā Laleyn, Grave van Hoochstraten/die An. 1568. sterf volghende het leger vanden Prince van Oraengien / ende wan by hem Willem, grave van Hoochstraten/die te wijve hadde Maria Christijne, grave Lamorals dochter vā Egmont / hier voren vermelt / Carel van Laleyn, nu Grave van Hoochstraten/ (1618.) die alleen t'overen is met sijnen sone uyt dit Doorluchtigh huys / uyt welck dry Stadthouders van Hollant gheweest zijn.

Vrou Anna van Egmont voorsz. leefde noch An. 1567.

Vrou Walburgh van Egmont, hadde te man Graef Robbert vander Marck , heer van Arenbergh eñ van Naeldwijck in Hollandt : hy sterf in fleur sijns leevens An. 1540. van hem ende sijn nakomelingē siet heeder op de Heeren van Naeldwijck hier naer.

Heer Maximiliaen van Egmont, Grave van Bueren ende Leerdā/heere van Yfselsteyn / S. Maertensdijc/etc. Ridder vant gulden Vlies / stadthouder van Vrieslant / seer aenghenaem de Keyser Carel , hy sterf te Brussel schierlijck vant halsseer oft Squinancy , sittende op een stoel / Kersmis-avont 1548. hy hadde te wijve Vrouwe Françoyse, erfdochter van heer Hugo van Lannoyt, in Vlaendrē/ sy sterf 1562. ende hadde maer eē erfdochter.

Vrou

Vrouwe Anna van Egmont, Grabinne van Bueren ende van Leerdam/Vrouwe van Yſſelſteyn/S. Maertens dijck/Jaerſvelt/Lannoy/Et. gheboren An. 1533. ſy trouwde An. 1551. Heer Willem, Prince van Oraengien, Grave van Naſſou, Baron van Breda/ſy beyde oudt zijnde 18. jaren: dan ſy ſterf An. 1558. den 24. Meert/oudt 25. jaren/levende noch haer Vrou Moeder/na-latende twee kinders/Philips, namaels Prince van Oraengien: ende een Dochter/namaels Grabinne van Hohenlo/vande welcke ſiet onder de Heeren van Polanen. Heer Maximiliaen, Grave van Bueren, hadde mede een B. Sone Alexander, die te Wijve hadde Iouffr. Agnes van Haeften, Vrouwe van Gameren.

Vande Heeren van Soetermeer/uyt den Huyſe van Egmont.

Willem van Egmont, jonger Broeder Heeren Arents van Egmont ende Yſſelſteyn, (die An. 1409. ſterf) was Heer van Soetermeer/Zevenhuyſen ende Segwaert: nam te Wijve Iouffr. Machtild van Hemert, ende wan

Ian van Egmont ende Soetermeer, &c. Schout van Delft/alwaer hy An. 1427. van 't opvoeren van Volck van Maeſland doot-gheſlaghen worde: Hy hadde te Wijve Iouffr. Agnes, Heeren Ians dochter van Heenbliet/ende hadde daer by

Willem van Egmont, Heere van Soetermeer/die te Wijve hadde Iouffr. Ioanna van Eemſkerck, uyt Zuytholland/ende liet naer

Wouter, ſijnen naer-volgher.

Iouffr. Woutrijnken van Egmont, Nonne te Rijnſburgh/ſterf t'Amerſfoort vande Peſt/ten huyſe van Ian van Doornick, Schiltknape.

Vrou Ottelijn van Egmont, hadde te Man Heer Adriaen van Sweten, Heer van Opmeer/Schout van Leyden/die ſterf An. 1487. ende hadden kinders.

Vrou N. van Egmont, hadde te Man Heer Ian vander Leck, Heer Dierckſz, &c. ſiet hier naer Polanen.

Wouter van Egmont, Heer van Benthuyſen ende Soetermeer/ſterf te Rotterdam An. 1491. hadde te Wijve Iouffr. Iozijne, Vrouwe van Schagen, die ſterf ontrent 51. jaren naer hem/An. 1542. ſy hadden twee kinders.

David van Egmont, Heer van Benthuyſen/ſterf Jongman An. 1493. ende

Iouffr. Ienne, Vrouwe van Benthuyſen/ſterf in 't jaer vooz. 53. oudt maer ſeven jaren/ende haer Goederen quamen op haer Moeyen kinderen van Sweten. Van die van Egmont/van Merceſteyn/ende vande Heeren van Kennenburgh/ſal hier na mede verhaelt worden.

Vande Heeren van Arckel ende Gozinchem.

HEyman wert ghenoemt d'eerſte Heere van ARCKEL, overleden An. 980. hy wan

Foppo, Heere van Arckel/ſterf An. 1008. hadde te Wijve Maria, des Heeren Dochter van Oyen inde Betuwe: hy hadde een Broeder Doen ghenoemt/van dewelcke men ſeyt dat komen d'Edele Ghеſlachten Daellem, Ghellecum, Kedichum, Zevender ende Haeften.

Ian, Heere van Arckel, Foppenſz. ſterf in Syrien teghen de Heydenen/An. 1034. hadde ghetrout Willemijn, des Graven Dochter van Kuyck op de Maze/ende wan

Ian, de tweede dier namen/Heer van Arckel/bleef doot voor Yſſelmonde/An. 1077. hy ſtichte de Kercke te Spijck/hadde ghetrout Margriet, des Heeren Dochter van Altena/ende liet naer

Heer Ian, ſijnen na-volgher.

Vrouwe Ioanne van Arckel, die te Man hadde Heer Robert van Heuſden, ende wan kinders.

Iouf. N. vã Arckel, trouwde Geerit, heer vã Teylingẽ.

Heer Ian van Arckel, uyt het heyligh Lant van ſijn Pelgrimagie komende/is onderweghen ſiecк worden-de/overleden An. 1112. hadde te Wijve Vrou Alijt, Heer Robberts Suſter van Heuſden voornoemt/ende wan hy Sonen/

Heer Ian, ſijnen na-volgher: ende

Heer Folpert van Aſperen ende Leerdam, die hy ſijnen Wijve naer-gelaten heeft twee Sonen/als heer Gheerit van Aſperẽ, die ſonder kinders ſterf/(hebbende Aſperen verkocht aen ſijnen Neve den Heere van Arckel) ende heer Folpert van Leerdam eñ van Haeſtrecht/alwaer hy vanden Duyvel vande ſtraet opgenomen wert/ende wech gevoert/overmidts ſijn boos leven/An. ontrent 1167. na-latende eenen Sone heer Pelgrim van Leerdam, die mede den Duyvel hulde eñ manſchap belooft hadde/ende vande ſelve verdoncкẽ wert inde ſchuyte/inde gedaente van een zwart Peert/ſpringende ſo dat die om-biel/hy ſeer oudt ghewoorden zijnde/An. ontrent 1204. ende de Heerlijckheyt quam met Haeſtrecht aen den Heere van Arckel.

Heer Hugo van Botterſloot, van Bloclãt eñ Spijc/wert inden tweeden ſlagh van Grimbergẽ in Brabãt met ſijn broeder verſlagen An. 1144. hy wan by ſijnen Wijve heer Herbaren van Botterſloot eñ Spijck: hy wert inden ſtrijt te Coeverden metten Heere van Arckel ſijnen Neve verſlagen An. 1225. ſeer out gheworden zijnde: hy liet na Herbaen, heer van Botterſloot, leefde 1250. ende wan by ſijnen Wijve heer Hugo, genoemt Butterman, heere van Botterſloot, eẽ wonderlijc ſterc broom man: was mede inden ſeer bloedigen ſtrijt van Coztrijck/tot hulp vande Vlamingen/tegen de Franckoyſen/ende ſterf van een quetſure alhaer ghekreghen An. 1302. begraven tot Arel in Vlaenderen.

Heer Ian van Arckel, wert inden tweeden ſtrijdt van Grimberghen met ſijnen jongſten Broeder verſlaghen An. 1144. hy hadde ghetrout Vrouwe Petronelle vander Are uyt Duytſlant/ende liet na

Heer Ian van Arckel, Ridder gheſlaghen in 't heyligh Lant/alwaer hy ſterf An. 1176. hy hadde ghetrout Vrou Gheertruyt, heer Henricx dochter van Loon ende Steenwoorden/ende heeft ghewonnen

Heer Ian van Arckel, timmerde 't Slot te Heukelum/ende is metter tijdt een Stedeken ghewoorden: hy wert verſlaghen inden ſtrijdt van Coeworden An. 1225. hadde ghetrout Vrou Margriet van Vlaenderen/heere Baldewijns Dochter van Ypenhoven/die een jonghер Broeder was 's Graven van Vlaenderen/ende wan

Heer Ian van Arckel, van Aſperen eñ Heukelum/die d'eerſte fondamentẽ der Stede Gozinchem dede leggen: hy koft mede het Dorp Schaluynen/ende ſterf 1243. eñ had te wijve 's Graven dochter van Vernenburgh uyt Duytſlant: haer Moeder was heeren Otten dochter van Benthem, ſone van Grave Dierc van Hollant/eñ wan

Heer Ian van Arckel, Aſperen eñ Heukelum/ſterf An. 1272. Hy was ſo ſterc van lichamelijcke kracхten/dat hy een peert by de keel vatte/dat opzecht tegen eenen muer ſette/ende ſo perſte/dattet van benauwtheyt ſijn tonghe uyt ſtac: hadde getrout Vrou Baerte, des heeren dochter van Oethen, ende wan twee ſonen ende een dochter.

Heer Ian, ſijnen na-volgher.

Heer Otto van Heukelum, van Ackoy eñ Aſperen, van deſe komẽ de Heeren van Heukelum, tot hedẽ toe.

Vrou N. vã Arckel, had te Mã de Heere vãder Eem/in 't ſticht van Utrecht/leef de weduwe 1308. eñ dede fonderen het Minderbroeders Klooſter t'Utrecht.

Heer Ian van Arckel, de ix. dier namen/wert vande Vrieſen by Alcmaer verſlagen 1297. hy verkreegh eenige Privilegien voor 't Lant van Arckel/vanden Hertogh van Brabant/om dat hy hem hadde helpen winnen het Hertoghdom van Limborgh 1278. hadde getrout Baerte, 's Heerẽ Dr. van Sterckẽburgh by Utrecht/eñ wan

Digitized by Google

Heer Ian, sijnen na-volgher: ende
Vrou Gheertruyt van Arckel, die te Man hadde Heer Ian van Arckel reysde in pelgrimagie na Jerusalem/ende wert daer Ridder gheslagen: maer in 't weder-keeren wert hy onderweghen van alle 't ghene hy by hem hadde/gheplundert ende berooft/ lijdende groote armoede: hy sterf te Gozinchum op sijn Slot/op H. Kersmis-nacht/ An. 1324. By hadde ghetrout Vrouwe Ermgard, Heeren Henricx Dochter van Voorn, die sterf An. 1318. ende lieten naer hy kinders/

Heer Ian, sijnen na-volgher.
Vrouwe Cunigunde van Arckel, die te Man hadde Heer Ian, den lesten van sijn Gheslacht / Heer van Heusden, die sonder kinders An. 1334. sterf.

Vrou Mabelia van Arckel, troude Heer Sweer van Abcoude eñ vã Wijc: sy sterf 1340. na-latende kinders.

Heer Ian den xj. van dier namen/Heere van Arckel ende Leerdam: hy kochte de Heerlijckheyt van Haghestein/van Heer Walraven van Valckenburgh: hy sterf An. 1355. Februa. 23. Hadde getrout Vrou Elizabeth, eenighe Dochter ende Erfghenaem van Otto, Grave van Cleve: sy sterf An. 1342. na-latende 9. kinders/als

Ionckh. Ian van Arckel, sterf voor sijn Vader/ van een quetsure die hy ontfanghen hadde te Dordrecht/in een Tournoy-spel/An. 1352.

Otto, Heer van Arckel, naer sijnen Vader.

Heer Ian van Arckel, Bisschop van Utrecht gheboren An. 1342. Hy vertrock voor sommige jaren uyten Lande/om dat de lasten daer 't Bis dom by sijne voorsaten mede bezwaert was / daerentusschen af-gheloost souden worden. Hy dede Rijnen bemueren: hadde veel oorloghen in sijnen tijde / maer meest victory: nae 22. Jaren wert hy ghekoren Bisschop van Luyck / An. 1362. Ende na 16. jaren overleden zijnde / is hy tot Utrecht inde Domkercke begraven/An. 1378.

Heer Arent van Arckel, Ridder, Heere vã Abesaet/ Zoelen/ Noordeloos/ Alblas/ Alblasserdam/ etc. wert vermelt An. 1366. Hy liet na by sijn huys vrou Ian van Arckel, Heer van Abesaet/ Noordeloos/ Zoelen/ Kapitein op Hagestein (met heer Lambrecht Millinck, Ridder uyt Gelderlant/ wiens suster ick meen dat desen Heer Arent getrout hadde/wãt hy sijn zwager genoemt wert) gheduerende 't beleghi vande Hollanders/ van dewelcke hy daer op zijnde/ doorschoten wert An. 1405. sijn susters waren Vrou Cornelia van Arckel, vrou van Noordeloos/die te man hadde Heer Arẽt vã Heukelum, heer van Leyenburgh/ eñ hadde kinders: eñ Iouff. Gerburgh van Arckel, die troude Dierck van Teylingẽ, heer Symonsz. die sterf 1395. hadde kinds.

Heer Huybert van Cuylenburgh, die overleedt An. 1296. ende hadden t'samen kinderen.

Heer Robbert van Arckel, Ridder/heer vã Bergambacht/of 's Heeren-Aertsberge/Stolwijc eñ Vlist/ Momboir oft Rouwaert van 't stift van Utrecht/in absentie sijns broeders voornoemt: hy wert An. 1347. in een strijt by Luyck verslagen: hadde te Wijve Vrou Elizabeth, Dochter van heer Guido van Heukelum, heer van Asperen/ende wan daer by Vrou N. ers dochter van half Asperen/ Bergambacht: die te man hadde Heer Dierck van Polanen, ende baerde hem veel kinders: daer na quam Bergambacht op die van Naeldwijck / ende van daer door houwelijck op Nieuelt/die 't noch bezitten.

Heer Herbarẽ van Arckel, heer van Slingelãt, Molenaersgraef ende Vlesendingsgraef: liet naer eenẽ Sone Pieter van Slingelant, maer vã desen en is geẽ mansoir in 't leven: De gene die te Dordrecht/Gorcum eñ der Goude van Slingelant heeten/ komẽ van eenẽ Ian vander Tympel, Schiltknape/ die Schepen te Dordrecht was An. 1377. eñ die eẽ dochter van desen hupse van Slingelãt getrout hadde / waerom dat de nakomelingen dien toenaem tot heden toe behouden hebbẽ.

Willem van Arckel, Heer van Gourtaen ende Lopijck/sterf Jongman.

Vrouwe Elizabeth van Arckel, hadde te Man heer Willem van Hoorn ende van Altena.

Iouffr. Mabelia van Arckel, hadde te Man Otto van Egmont, heeren Iansz.

Heer Otto van Arckel eñ Leerdam, erfgename vanden lande van Cleve: maer alsoo dit een quaet Leen was/ dat op Vrouwen niet en konde versterven/ so werdẽ Grave van Cleve sijnen Oom/sijns moeders broeder/gelijc dat hier na breet in dese Chronijcke uytgelept wert: hy dede timmeren 't slot te Eversteyn: hy sterf seer oudt An. 1396. hadde te Wijve Vrou Elizabeth van Baer, Dochter van Henric, lest Grave van Baer, ende van Iolente, Graven Roberts dochter van Vlaendren: sy was eenighe Suster van Robert, d'eerste Hertoge van Baer/ die te wijve hadde Vrou Maria, wettige Dochter van Ian, Koninc van Vranckrijc. 't Lant van Baer lept tusschẽ Vranckrijc eñ Lotthringen/daer 't nu onder behoort. Sy bracht ten Houwelijc de Heerlijckheyt eñ Stedekin van Pierrepont in Vermandois, daer se na haers Mans doot op vertrock/ eñ dat behielt/ alsoo sy uyt Hollant van haren Sone onbetamelijc geset was: hy liet naer (behalven sijnẽ B. Henric van Nyensteyn genoemt) twee kinders.

Ian, heere van Arckel, naer de Vader: ende
Iouffr. Ioanne van Arckel, sterf sonder oir: hadde te Man de Heer van Schoonhoven/in Brabant.

Heer Ian, de xij. van dien name/ende lesten Heer van Arckel/vander Stede ende Slot van Gorinchum/van Leerdam/ Haghestein/ Pierrepont: gheboren An. 1362. wert daer na Stadthouder ende Thesaurier Generael van Hollandt: Hy voerde zware Oorloghe peghens Hertogh Aelbert ende Willem van Beyeren, Graven van Hollandt/ ende dit uyt hoogh moet/ ende gaf over Gorinchum ende Arckel aen den Hertoghe Reynout van Ghelder, sijnen Schoon-broeder / 1407. die An. 1412. die verkoft aen Hertoghe Willem van Beyeren, voor C. duysent Kroonen/dat is ij. C. duysent Guldens/Etc. An. 1415. wert hy ghevanghen vanden Heer van Sevenberghen/ende inden Hage ghebracht/ende van daer op 't Slot ter Goude/ende so wert hy ghebracht op 't Huys te Sevenberghen/ daer hy thien jaren ghevanckelijck zat/ tot dat hy verlost wert/ 1425. ende quam woonen in sijn Heerlijckheyt van Leerdam/(alsoo hy Gorinchum quijt was) alwaer hy An. 1428. oudt 65. jaren/ gestorven ende begraven is/ende was de leste Heere van Arckel/dat hy ende sijn voor-Ouders meer als 400. jaren met groote glorie beseten hadden: hy hadde te Wijve Vrou Ioanna, eenige Suster ende erfgename presumptijf van Hertogh Reynout van Ghelder, die 1423. sonder kinders sterf/eñ hadde eenen Sone met een Dochter.

Ionch. Willem van Arckel, die ongehuylict sterf voor sijnẽ Vader/ 1. Decem. 1417. inden strijt verslagẽ binnen Gorchum/ welke stadt hy weder had ingenoomẽ/ niet tegenstaende dat sijn Vader die verkoft hadde: hy was anders tochtomẽde erfgenaem van Gelder/ Zutphen/ Arckel/ mette stede van Gorchum eñ Leerdam.

Vrou Maria van Arckel, troude heymelijck buyten 's Vaders wetẽ heer Ian vã Egmont, die 1451. sterf/ sy lang te voren uyt barens noot 1415. na-latende Heer Arẽt vã Egmont, die An. 1423. mits de doot sijns outooms voorsz. wert Hertoge van Gelder: eñ heer Willem van Egmont, die 1428. mits de doot sijns Grootvaders heer Ian vã Arckel voorsz. heerscte de heerlijckheyt van Leerdam/met Haestrecht eñ Schoonhorst.

Het Wapen van ARCKEL is twee roode Baren, met tanderinghen onder ende boven, d'een teghen d'ander, op een Zilveren Velt.

Wt een jonger sone van Arckel/zijn eertijts eenige Geslachten voort-gekomen/als geweest die van Leyenburgh, Ackoy, Oosterwijc, Leerdam, Daellem, Dongen, Slingelant, Kedichum, Kijfhouc, Gelcum, die al verstorven zijn: maer dese hier leven noch/ Heukelum, Asperen, Haestrecht eñ Zevender, so hier na blijcken sal.

Ic bevinde noch Heer Otto van Slingelant, An. 1277. Heer Herbaren van Arckel, te Dordrecht/ An. 1312. Heer Willem van Dongen, Ridder, by Staveren verslaghen/ 1345. Heer Dierck van Leyenburgh, An. 1300.

Heer

Heer Arent van Leyénburgh, An. 1380.

Heer Arent van Leyenburgh, An. 1418. int beleg booz Dozdrecht op de Mijle gheslaghen.

Floris, heer van Dalem, dat hy An. 1424. verkocht aende Ridderschap van Gheldelant/ die 't obergaven haren Heere Hertoghe Arent.

Heer Floris van Spijck, Ridder, An. 1320. upten huyse van Arckel.

Heer Ian van Osterwijck, Ridder, 1325. hy was heer Coenraet van Osterwijck, die An. 1349. by Schoonhoven ghebanghen wert: hy hadde eenen sone heer Coenraet mede gheheeren.

Vrou Sybilla van Daellem, huysf vrouwe heeren Iacobs van Glimes, Ridders, die An. 1482. sterf/ begraven ten Minderbroeders tot Leuven.

Ian van Daellem, heere van Donghen by den Bergh/ ende vande Hoogte ende Leeghe Zwaluwe/ wert by sententie van Mannen vanden Leenhove van Bzeda/ van sijn heerlijckheyt berooft/ vermits eenighe quade seyten by hem bedzeven/ ende sterf te Sundert. Van hem staet te Bzeda inde kercke/ als volght:

IAN VAN DAELLEM, HEER VAN DONGHEN WAS,
TOT BETERNISSE GAF DIT GLAS. An. 1504.

Sijn dochter Iouffr. Maria van Daellem, hadde te man Victor van Dixmuyden, heer van Wolmerbeke in Vlaenderen.

Noch heeft ghelee ft heer Roelof, van Daellem, Ridder, heer van Donghen, An. 1540. hadde te wijve Beatrix Croesincx, des Heeren dochter van Benthuysen/ sonder oir.

Noch eenen anderen/ heer Roelant van Daellem, Ridder, heer van Donghen, die te wijve hadde Vrou Anna van Berchem, sonder oir An. 1501.

Vande Burg-graven van Leyden / ende Heeren van Wassenaer/ ende Polanen / ende die van s' Heerenbergh.

HAlewijn, Burg-grave van Leyden ende heer van Rijnlant/ gelijck sijn voorouders (al voor de instellinghe vanden eersten Grave van Hollant An. 913.) wert ghesch reven overleden te zijn An. 1198. ende naer ghelaten te hebben twee sonen/ als Iacop sijnen navolgher/ ende Philips Baenderheer van Wassenaer/ vanden welcken hier onder volghen sal.

Heer Iacob Halewijnsz. Burg-grave van Leyden/ vermelt in den oorloghe Grave Willems van Hollant/ teghen den Grave van Loon/ An. 1203. Hy sterf ontrent het Jaer 1235. nalatende een erfdochter

Vrou Christijne, Burg-grabinne van Leyden/ sy besat Rijnlant niet/ alsoo dat met de Domeynen van Hollant vereenight wierde: sy troude ontrent den Jare 1250. heere Dierck van Kuyck op de Maze/ die d'eerste was die ontrent het Jaer 1267. het Burg-graefschap van Leyden met de ander goederen vanden Grave van Hollant te Leen ontfing. Sy sterf An. 1276. nalatende eenen Sone.

Heer Henrick van Cuyck, Burg-grave van Leyden/ hadde te wijve Vrou halewijna, heer Willems dochter van Egmont, hy ontfing sijn heerlijckheden mede te Leen vanden Grave van Hollant/ contrarie de oude vryheden. Hy reysde An. 1296. op sijn eyghen kosten naer Enghelant/ om te ghelepen Grave Ian van Hollant. Hy sterf An. 1319.

Heer Dierck, Burg-grave van Leyden/ heer Henricx sone/ was nopt ghehielickt/ leefde An. 1320. doe hy Ysbrandt van Poelgheest een hantvest gaf. An. 1328. was hy al doot/ want doe vermelt wert heer Philips van Wassenaer Burg-grave van Leyden/ ghetoghen tot hulpe van den Grave van Vlaenderen/ in den slagh van Casselbergh teghen de rebelle Vlaminghen: hy liet naer een Suster.

Vrou Berta, Burg-grabinne van Leyden/ troude haren Neve heer Dierck van Wassenaer, als hier na ghesepdt wert.

Van de Heeren van Wassenaer.

Heer Philips van Wassenaer, Burggrave Iacobs broeder/ leefde An. 1203. besat de goederē van Voorburgh/ Voorschoten/ Catwijck/ Santhoorst/ Groenevelt/ &c. Hy timmerde het huys te Horst/ ende sterf ontrent den jare 1225. nalatende 2. sonen die vermelt werden in een hantvest vanden Jare 1215.

Heer Dierck sijnen navolgher/ ende

Heer Philips van Wassenaer, vandē welckē voorts komen tot heden toe die van Duvenvoorde/ met die van Polanen/ ende de Graven vanden Bergh/ gelijck hier naer blijcken sal.

Heer Dierck van Wassenaer, Burg-grave van Leyden/ sterf ontrent den Jare 1248. hadde te wijve Vrou Berthel (diemen meent dat een dochter was vanden Heere van Teylingen) ende wan daer by 5. sonen/ als

Heer Philips sijnen navolgher.

Heer Dierck, die beerfde de goederē van Sāthorst, alwaer hy een slot op dede timmeren. Hy wan 2. sonē/ als heer Dierck van Santhorst, Ridder (in den strijt van Staveren 1345. vande Vriesen verslagen/ sonder kinders) eñ heer Philips van Santhorst (die de vader was van eenen anderen Philips van Santhorst) met 1. dochter Iouff. Clementia, die te man hadde Dierc van der Does by Leydē: den voorsz. Philips van Santhorst de ij. wan Dierc van Santhorst, die An. 1405. te wijve hadde een B. suster van Hertogh Willem van Beyerē, Graeve van Hollant/ eñ hadde daer by heer Dierc van Sāthorst, Ridder, die 1440. gestort was met Vrou Sibilla vā Assendelft: dit geslacht is al over lāg doorvē.

Heer Iacop van Wassenaer, Ridder, An. 1271. by Vronen op de Gheest vande Vriesen verslaghen/ nalaten een dochter.

Vrouwe Iacoba vā Wassenaer, die te mā had Heer Symon van Benthē, gekomen van een jonghe broeder van Grave Dierc de vj. ende wan Vrou Godelijn va Benthem, die te man hadde Heer Philips van Wassenaer, als hier na volght/ eñ heer Willem van Benthē, waer af ghekomen is tgheslacht van Rosenbergh tot Wercht/ al verstorven.

Heer Bartelmeeus van Wassenaer, Dom-dekē tot Wercht/ van desen is gekomen een geslacht genoemt Cranenburgh, mede al verstorven.

Heer Arent vā Wassenaer, de jongste Sone/ hadde voor sijn erfgoet een hoffstede met 70. mergen landts/ genoemt Groenevelt, gelegen int ambacht vāt Wout by Delft/ eñ dede daer een slot op timmeren: van dese komen de edelen van Groenevelt, mede al verstorven.

Heere Philips van Wassenaer, heeren Diercx outste sone/ wert vermelt An. 1248. Hy wan eenen Sone.

Heer Dierck van Wassenaer, die te wijve hadde Vrou Barte van Cuyck, Burg-grabinne van Leyden/ hier voren vermelt: hy verlijdde Heer Arent van Duvenvoorde, sijnen Neve/ sijn leengoederen voor hem ende sijn nakomelinghen/ so sonen als dochters/ ten eewigen dage/ by een hantvest gegeven op 't Huys te Horst An. 1251. In eē ander hātvest noēt hy sich selvē Ick Diederic, Ridder, heer vā Wassenaer, An. 1268. Graef Flores de v.

Digitized by Google

verlijde hem mede alle sijn Leengoederen tot een onsterfselijcken Leen / by een Handvest mede bezeghelt by Heeren Willem van Teylingen, Dieric ende Willem van Egmont, Ian Persijn, Ysbrand, Geeraerd, Wouter ende Bartelmeeus van Haerlem, Willem ende Symon vā Rijswijc An. 1282. Leefde noch An. 1287. ende 1307. ende sterf omtrent den Jare 1309. ende liet naer eenen Sone.

Heer Philips van Wassenaer, ende Burggrave van Leyden na de doot sijns Moeders / hy hadde eerst te wijve Vrouw Goedelijn vā Benthem, heer Symons dochter sijn Nichte / voren vermelt / ende daer na so troude hy An. 1321. Vrou Lijsbeth, Heeren Ians dochter vander Dussen in Zuytholland. De Genealogie van Duyck, een seer out ende vermaert ghestacht te Dordrecht / vermelt dat Vrou Iutte Duycx, Gysen dochter, mede desen heer Philips wijf soude gheweest hebben / ende is dan gheweest sijn derde. Hy was s'Graven van Hollandt Camerling An. 1287. die hem by een Handvest / ghegheven te Dordrecht An. 1287. verlijde de Thienden van Wassenaer / ende An. 1309. verlijde hy de goederen van Wassenaer / met het huys ter Hurst / Voorschote ende Voorburgh / met de Thienden ende den Zeedijst / An. 1339. verkreegh hy de Burggraefschap van Leyden: maer also hy An. 1356. met groote gramschap ende uyt spijt de Brieven van een seer Edele Vrouwe / besegheit met het Zeghel van Hertoghe willem. den dullen Graef / om stucken ghescheurt hadde / wert hy voor het meerdeel vant Burggraefschap van Leyden berooft / als mede van veel sijner Privilegien. Hy sterf An. 1357. ende liet naer hy d'eerste Vrouwe

Vrouw Heylwich vā Wassenaer hadde te mā Heer Willem, den Baestaerd van Dubenvoorde / heer van Breda / den Bergh ende Oosterhout / maer heeft haer niet beslapen / also sy den eersten abondt dat sy tsamen te bedde souden gaen / haer belaeghde / dat sy een wettighe Dochter zijnde / by een bastaerd soude moeten slapen: waer over hy haer alleen latende / sepde dat sulcx niet soude gheschieden: des sy lang ghenoech naemaels tijt hadde van berou. Hy sterf An. 1395. andere seggheu 1400.

By de tweede.

Heer Dierck van Wassenaer sijn nabolgher

Heer Heenrick van Wassenaer, Ridder, hy wert in den strijt tegen de Luyckenaers / die Heer Ian van Beyeren, 's Graven van Hollants broeder verjaecht hadden An. 1408. met 130. Edelen verslaghen.

Heer Dierck, Baenderheer vau Wassenaer / met Voorburgh / Voorschoten / Valckenburgh / Catwijck. Hy verkreegh weder het Burggraefschap van Leyden. Hy verkocht sijn huys oft Burgh te Leyden / ende sterf An. 1391. op 't Huys te Sant aenden Rhijn / tusschen Catwijck ende Rijnsburgh / (ende is nu 't Ghevangenhuys van Wassenaer) ghenegeert hebbende 34. jaren / hadde ghetrout Vrou Machtild van Barendrecht, Erfdochter van Gillis, Heeren Ianss. Ambachts-heer van Barendrecht / by Dordrecht: Haer Wapen was ghelijck als Oem oft Wijngaerde, ende van daer by Philips sijnen na-volgher / ende Dierck van Wassenaer. Hy hadde noch een B. Dochter / die te Man hadde Heer Dierck Saeyt, alias Wterleede: wiens Dochter Iouffr. Adriane Saeyt te Man hadde Pieter van Roden, Schiltknape / waer af ghekomen zijn d'Heeren van Roon, tot heden toe.

Heer Philips van Wassenaer, Burggrave van Leyden / was mede complice oft toestander vanden doodslagh van Iouffr. Alijt van Poelgheest, An. 1392. waer over hy vanden Hertogh Aelbert van Beyeren te Hove met meer andere gheroepen zijnde / ende niet erschijnende / worde ghebannen / ende sijn goederen aengheslaghen / ende bleef Ballinck tot het Jaer 1396. ende 1399. verkreegh hy weder het Recht / van te moghen de Wet oft Magistraet stellen tot Leyden: Was An. 1397. mede op de Vriesen met Hertogh Aelbert van Beyeren, maer An. 1420. houdende de Houtsche partije met Vrouwe Iacoba, wettighe Grafvinne van Hollant / regierende de tyrannije van Hertogh Ian van Beyeren, haren Oom / ende hebbende de Stede van Leyden / met hulpe vanden Bisschop van Utrecht / Heer Frederick van Blanckenheym, met volck van wapenen ghesterckt / wert de selve Stede zwaerlijck vande voorsz. Hertogh Ian beleghert / ende na neghen Weken belegheringh overghegheven / zijnde te voren verdorven de omliggende Sloten / als Poelgheest / ter Does / Waert / Zijl / Warmont / Padden-poel: ende doen wert desen Heer Philips van Wassenaer van 't meer-deel van 't Burggraefschap te Leyden berooft / ghedwonghen zijnde daer van te ghcven sijne Brieven / behoudende maer den Burgh ende eenighe Tollen: Op dit zwaer ongheluck verbolghde een zwaerder / dat hy van sijnen eyghen Sone Henrick, mede vande Heerlijckheyde van Wassenaer berooft werde / ende daer na noch ghevanghen ende bewaert te Schoonhoven / door Heer Iacob van Abcoude ende Gaesbeeck / daer na tot Wijck te Duerstede ghevoert: ende eenighe Jaren in een ruyme ghevanghenisse met groot verdriet hebbende gheleeft / is hy aldaer An. 1428. overleden / ende begraven in 't Klooster ten Predicarissen. Hy hadde ghetrout Vrouwe Maria, Heeren Ians Dochter van Egmont / ende wan daer by dry Sonen:

Heer Henrick, sijnen na-volgher.

Heer Ian van Wassenaer, Heer van Voorburgh / wert inden strijdt te Alphen Ridder ghesla ghen 1426. was vande Cabbeliausche partije / contracie sijnen Vader. Inden oproer te Leyden An. 1445. tusschen de twee partijen / was hy der Cabbeliauscher Hooftman. Hy hadde te Wijve Vrou N. uyt den Huyse van Egmont / doch wete niet wiens Dochter / ende wan Heer Philips van Wassenaer / Heer van Voorburgh / Rentmeester Generael van Noort-Hollant An. 1471. Hy wert Ridder ghesla ghen te Rhijnen / op de Kroninghe van Koninck Lodewijck den xj. An. 1460. In 't jaer 1481. wert hy van Heer Reynier van Brouckhuysen (die Leyden in-ghenomen hadde) ghevanghen / met meer andere. An. 1482. wert hy Kapitein oft Gouverneur van Hoorn gemaeckt. An. 1484. hielp hy mede de Stede van Amersfoort winnen / ende sterf An. 1493. hadde eerst ghetrout Vrouwe Catharina van Rommerswael, Adriaens Dochter, uyt Zeelant: daer na Vrou Haze van Catz, Laurents Dochter, mede uyt Zeelandt. Hy hadde by d'eerste twee Dochters / vande welcke d'een sterf Nonne te Poel / by Leyden / An. 1516. By de tweede van Heer Philips eenen Sone / Ian van Wassenaer, Ambachts-heer van Voorburgh / die te Wijve hadde Iouffrou Gijsberta, jongste Dochter Heeren Arents van Sevenberghen, maer hy sterf sonder kinders / niet langhe na de Vader / ende doe quam Voorburgh weder aenden Heere van Wassenaer.

Heer Dierck van Wassenaer, Heer Philips jongste sone / was Pastoor vande Hooft-Kercke te Haerlem / daer na Proost van S. Ians Collegie binnen Utrecht / alwaer hy sterf den 19. Meert 1465. ende begraven leydt / onder een verheven Tombe / met sijn vier quartieren daer op / als Wassenaer / Oem oft Barendrecht / Egmont ende Ysselstein.

Henrick, Heer van Wassenaer, Heer Philipsz. ende Burghgrave van Leyden / was opperste Kapitein over de Noort-Hollanders ende Waterlanders / inden Oorloghe van Arckel / An. 1402. Hy hielp Hertoghe Ian van Beyeren de Stede van Leyden belegheren / daer Heer Philips sijnen Vader in was An. 1420. die hy daer na / de Stede gewonnen zijnde / uyt sijn Heerlijckheyt verdreef / ende ghebanghen liet setten / ende so schandelijcken hiel tot sijner doot toe. Hy bedde daer na grooten yver / neerstigheyt ende instancy aen Hertoge Ian van Beyeren, aen Vrou Iacoba ende aen Herroge Philips van Bourgc. om weder te krijghen sijn gerechtigheyt in 't Burggraefschap

schap van Leyden/dat sijnen Vader was ontnomen/maer alles te bergheers/waer over hy groote ongenuchte nam/ende dit op sijn sterven ligghende/seer beklaeghde. Hy dede inden Haghe timmeren het Huys van Wassenaer in 't Voorhout: ende An. 1447. sterbende/wert hy in 't Predick-Heeren Clooster begraven. Hy hadde ghetrout Vrou Cathutina, Heeren Ians Dochter vander Gruythuysen in Vlaenderen/Suster van Heer Lodewijck vander Gruythuysen, Prince van Steenhuysen/ende Stadthouder van Hollant. Sy sterf An. 1460. begraven te Wassenaer. Hy wan

Heer Iacob van Wassenaer, sijnen na-volgher.

Heer Ian van Wassenaer, erfghenaem sijns Broeders.

Heer Philips van Wassenaer, Proost van West-Vrieslant/in Gheestelijcke saecken/woonde te Hoorn/ende sterf An. 1474.

Iouffr. Agnes van Wassenaer, hadde te Man Willem, Heer van Stabele in Vlaenderen: sy sterf voor haer Vader An. 1444. ende wan twee kinderen/Iouffrou Catharina van Stavele, die te Man hadde Iacob van Ghystelle, Heer van Dudsellen/die An. 1487. te Brugghe in eenen oploop doot bleef: ende Willem, Heer van Stavele, die te Wijve hadde Iouffr. Leonora van Poitiers, ende maer twee Dochters na-liet/in Vlaendren ghelielicht/&c.

Ionckvrouwe Elizabeth van Wassenaer, was Canonickersse te Berghen in Henegouwen/ende sterf An. 1469.

Iacob, Heer van Wassenaer, Burghgrave van Leyden/den welcken beweeght zijnde door sijns Vaders vermaninghen/doe die op sijn sterven lagh/heeft inden Haghe/selfs erschijnende voor den persoon van Hertogh Philips van Bourge. met een onbertsaeght ghemoet/weder gheeyscht ende ghebeden om de restitutie van sijn gherechtigheden in 't Burghgraefschap vande Heerlickheyde van Leyden/dat sijnen Grootvader ontnomen was: ende heeft sommighe dinghen weder ghekreghen/doch met zware conditien/tot na-deel sijner Nakomelinghen. Hy sterf vier Jaren na sijn Vader/An. 1451. sonder kinders/begraven tot Diest in Brabant/ten Minderbroeders Clooster. Hy hadde ghetrout Iouffr. Ioanne, oudste Dochter van Heer Henrick van Diest, Heer van Reviere in Brabant: sy troude daer na Heer Henrick van Hoorn, Heer van Perwis/ende hadde een groot ende langhduerigh Proces teghen den Heer van Wassenaer/haer voorsz. Mans Broeder/om haer Douwarije. Ten lesten wert den Heer van Wassenaer by Vonnis vanden Hove van Hollant verwesen/haer te betalen ix^m. Salupten/dat nu soude zijn 33750. Gulden: Hy sterf An. 1466.

Heer Ian van Wassenaer, Burghgrave van Leyden: Hy trock mede met d'ander Edele Heeren uyt Hollant met Hertoghe Philips, inden Oorloghe teghen de Ghentenaers/ende quam alsoo in 't bezit vande Heerlickheden/ende de Goederen by sijnen Broeder hem na-ghelaten/midts den Prince voorsz. betalende 1000. Fransche Kroonen. Hy was een vande principaelste rumoer-meesters inden Haghe ende te Leyden An. 1479. verdrijvende aldaer uyt die vande Cabbeliausche partije/ghelijck dese Chronijck hier na dat breedt vertelt. Ten lesten 45. jaren ghehoofdt hebbende/sterf hy An. 1497. oudt 68. jaren/begraven inden Haghe ten Predickheeren. Hy hadde eerst ghetrout An. 1460. Vrouwe Catharina van Craon, Heeren Iacobs Dochter, een groot Heer uyt het Lant van Anjou in Vranckrijck: sy sterf An. 1477. begraven te Wassenaer: Daer na troude hy An. 1482. Vrou Ioanne van Halewijn, Dochter van Ioos, Heere van Pienes in Vlaenderen/die 32. jaren Weduwe zijnde gheweest/ghestorven is An. 1529. begraven inden Haghe by haer Man. Haer Moeder was Vrou Ioanne van la-Trimouille, vanden vermaertsten Huyse in Vranckrijck.

Hy hadde by d'eerste Vrouwe vier Sonen/als

Françoys, Ioos, Ian ende Ioos: met vier Dochters/als Clara ende Margriete, alle ses ghestorven.

Vrou Barbara van Wassenaer, troude An. 1478. Heer Floris van Borssele, Heer van Cortgeen, B. sone Heere Vrancx van Borssele, Grave van Oosterbant/ende hadden kinders: sy sterf An. 1502. hy An. 1505.

Iouffr. Bonne, oft Goedelijn van Wassenaer/overleden in sieur haers leevens An. 1479. zijnde ghehout met Pontus van Laleyn, Heere van Bignicourt, soons Sone van wijlen Heere Willem van Laleyn, die eertijts Stadthouder van Hollant was.

By de tweede Vrouwe:

Ionckheer Ioos van Wassenaer/sterf Jongman/oudt 18. jaren An. 1489. te Mechelen.

Heer Ian van Wassenaer/sijns Vaders na-volgher.

Vrou Catarina van Wassenaer/die te Man hadde Heer Ioos van Cruninghen ende van Heenbliet/ende hadden kinders.

Heer Ian van Wassenaer, Burghgrave van Leyden/Ambachts-Heer van Voorburgh/Voorschoten/Valckenburgh/Catwijck/Oestgheest/Warendrecht/ende bezitter van 't Huys te Zuych/te Sant ende ter Horst/alle outrent Leyden ghelegen: ende Ridder vande Ordre van 't Gulden Vlies/ghemaeckt te Brussel An. 1506. Hy was An. 1500. op wegh/om met den Koninghe Philips van Castilien door Vranckrijck na Spaengien te reysen: maer sijn Moeder/door vreese van haren eenighen Soon te verliesen/dede hem weder-keeren/midts hulpe van haren Broeder/sijnen Oom/Heere Lodewijck van Halewijn, Heere van Piennes, Stadthouder des Koninckx van Vranckrijck in Picardijen/den welcken hy An. 1507. in sijn Ambassade naer Venegien ghesellschap hielt: In 't weder-keeren heeft hy sich begheven in dienst des Keysers Maximiliaen, die doe een zware ende ghelucklighe Oorloghe voerde teghen de Venetianen/alwaer desen Heer Ian hem als een kloeck Helt ende onbertsaeght Kapiteyn/besonder in 't belegh ende in-nemen van Padua/ghedraghen heeft/An. 1509. oudt maer 26. jaren/klimmende selfs ghelijck een simpel Soldaet op de Stadts-mueren/alwaer hy eenen scheut door sijn kooncen ghekreghen hebbende/eenighe tanden quijt wert/ende soo van boven neder inde grachten onder de voode viel/ende soude soo doot ghebleven hebben/'t en ware hy aen sijn stemme ware bekent ghewoest/ende in 't Legher ghebracht worde/alwaer hy vanden Keyser Maximiliaen besocht ende vertroost worde: hoe wel hy/vermidts sijn kloeckmoedighheydt/gheen vertroostingh van nooden en hadde: Ende alsoo der Venetianen Oorloghe een eynde nam/is hy/van sijn Vrou-Moeder seer ghewacht zijnde/in Hollandt ghekeert/alwaer hy An. 1511. troude Vrouw Iozijne, Grave Ians Dochter van Egmont, ende Stadthouder van Hollandt/ende was daer na ghestadigh inden Oorloghe op de Oost-Vriesen/de Gheldersche/ende die van Utrecht: ende wert An. 1512. in 't Cathuysers Clooster/buyten Utrecht/daer hy de Vranden uyt-ghejaeght hadde/selfs vande selve (nu versterckt zijnde) op H. Kersmis-dagh ghevanghen. An. 1516. wert hy ghestelt Stadthouder ende opperste Kapiteyn over Vriesland/'t welck hy naer veel moeyten ende bechten/met hulpe Heeren Ioris Schenck van Toutenburgh, nu meest ghewonnen hebbende/ende tot 's Keysers ghehoorsaemheydt ghebracht: ende het Stedeken van Sloten belegherende/wiert hy door eenen scheut in sijnen arm ghequest: Ende dat niet achtende/is hy onlangs daer aen/den 4. December 1523. binnen Leeuwaerden ghestorven/oudt 40. jaren/levende noch sijn Moeder Vrou Ioanne van Halewijn, ende wert met groote statie inden Haghe ten Predick-Heeren Clooster begraven: Sijn begraefenis assisterende meest alle de Ridderschap ende d'Edelen/met den President ende de Raeden van Hollandt. Men schrijft dat hem op een abondt-

Digitized by Google

stont een Spoock ofte Gheest in ghedaente van een seer over-groote Vrouwe erscheen / alsoo hy om-ginck de Schiltwacht te besien / ende dat die hem van sijn toekomende doot met seer lupde heel waerschoude. Hy was een kloeck ende erbaren Krijghsman / den Soldaten seer aenghenaem. Alst op een dechten quam / tradt hy van 't Peert / met een Lancy inde hant voor uyt / sijn Soldaten alsoo eenen moet ghevende. De Keyser Karel van sijn doot hoorende / beklaeghde dat hy een ghetrouwen ende kloecken Velt-Oversten verlozen hadde. Hy liet naer (behalven Ionckheer Andries, sijnen natuerlijcken Sone) twee wettighe Dochters /

Vrou Maria van Wassenaer, d'outste: ende

Vrou Margareta van Wassenaer, die An. 1534. troude Grave Ian vander Marck, Heer van Lummé, in 't Lant van Lupck: ende baerde hem ses kinders / als 1. Grave Willem vander Marck, Heer van Lummé, die An. 1572. zijnde Kapiteyn vande Water-Geusen / den Briel overrompelde / ende daer neghenthien Gheestelijcke persoonen op-hanghen dede / ende die daer na / om sijn dullen ende woesten handel / vande Heeren Staten van Hollant ghebanghen gheset werde: ende los ghelaten / vertrock hy naer sijn Lant / ende sterf te Ludick / den 1. May An. 1578. oughelielicht. 2. Graef Philips vander Marck, Dom-Heer te Ceulen ende tot Ludick / ende Heer van Lummé naer sijn Broeder: hy nam te Wijve des Graven Dochter van Manderscheyt / ende heeft kinders gewonnen. 3. Grave George vander Marck, sterf Jongman. 4. Vrouwe Magdaleen vander Marck, hadde te Man Heer Philips van Beaufort in Arthois / ende wan een erf-dochter Vrou Anna van Beaufort, overleden An. 1588. ghehout zijnde met Heer Philips van Croy, Heere van Molenbais, Grave van Soor. 5. Vrouwe Margriet vander Marck, hadde te man Heer Caerle van Gaure, heere van Fresin, Gouverneur van Ath (ende broeder van den heere van Ayncy, Gouverneur van Kamerijck) hy sterf An. 1611. out 86. jaren / nalatende Caerle, Grave van Fresyn, Adriaen heere van Oiseu, die sijn Nichte / een Suster vanden Grave van Ligne, troude / ende Vrou Adriane van Gaure, die te man hadde Caerle Heere van Trasignies in Henegouwen. 6. Vrouwe Iosyne van der Marck, Abdisse te Thoorn (in plaetse van de Suster sheeren van Breederoede / sy sterf ontrent den Jare 1603.

Heer Andries B. van Wassenaer, volghde de Keyser Carel inden Oorloghe van Kleve An. 1543. wert Ridder van hem gheslagen s daeghs voorden slagh teghen Hertoch Hans-Frederic van Saxen, An. 1547. was mede in den bloedighen strijdt voor S. Quintijn An. 1557. ende inden slach van Gravelinghen An. 1558. hy woonde inde huysinghe van Wassenaer inden Haghe / zijnde Bailliou van Wassenaer / ende sterf An. 1597. out 80. jaren. Hy hadde te wijve Vrouwe Digna van Brakel, Dochter van Eustaes van Brakel, Schout van Utrecht / ende van Iouffrou Catharina Schoofs, sy sterff voor hem An. 1592. sy was suster van Iouffrou Geertruyt van Brakel, die te Man hadde Philips, B. van Assendelft / ende van Iouffrou Elizabeth van Brakel, die ghetrout hadde Enghelbert vander Noot. Heer Andries liet na 6. kinderen / Ioncheer Ioris van Wassenaer, Bailliou van Wassenaer / Cornelis ende Eustaes, met Iouffrou Margriet, die te man nam Franscoys van Ayala te Antwerpen / Iouffrou Catarina ende Maria van Wassenaer.

Vrouwe Maria, Erfvrouwe van Wassenaer / Burggravinne van Leyden / &c. sy troude Heer Iacob, eersten Grave van Ligne in Henegouwen / sy sterf voor hem An. 1544. begraven te Belleul, in Henegouwen / ende wan twee Sonen.

Philips Grave van Ligne sijnen navolgher.

George van Ligne, Grave van Faukenberge, die te Ludick An. 1579. sonder kinders sterf. Hy hadde te wijve Iouffrou Maria van Renty, erfdochter vanden Heere van Embry, te voren weduwe van Eustaes van Ravenelles, Heere van Rantigny, sy hadde daer na Gaston Spinola, Gouverneur van Doornick.

Heer Philips, Grave van Ligne ende Faukenberghen / Vanderheer van Wassenaer / &c. Ridder des gulden Vlies ghemaeckt te Ghent An. 1559. hy overleedt An. 1584. begraven by sijn Vrou moeder in Henegouwen. Hy hadde te wijve Vrouwe Margriet van Laleyn, suster van Anthonis, Grave van Hoochstraten / sy sterf An. 1595. naerlatende dry kinders.

Lamorael Grave van Ligne, &c.

Vrou Maria van Ligne hadde te man Adriaen van Gaure, heer van Oysou haren neve.

Vrou Anne van Ligne, troude heer Maximiliaen van Oignies, Heere vã Beaurrepair gelegen in Walslandt.

Grave Lamorael van Ligne ende Faukenberghen, Vaenderheer van Wassenaer / Ambachts heer van Valckenburgh / Katwijck / Oestgheest / Voorburgh / Voorschoten / Hassenheym ende Oest-barendrecht / ende Burggrave van Leyden / Ridder des gulden Vlies. Also hy aende Spaensche zijde woonde / waren sijn goederen in Hollant aengheslaghen tot het Bestant toe An. 1609. Hy verkocht Barendrecht An. 1615. ende was Kooper Arent Martensen Burgher te Dordrecht voor xxx$^{m.}$ vc. gulden. Noch het huys te Supck / tusschen den Haghe ende Leyden / twelck koste den Heere van Opdam: hy heeft te wijve Vrou Maria van Meluyn, suster van den Prince van Espinoy, die haer veeltijts onthielt inde huysinghe van Wassenaer / dewelcke hy An. 1617. verkoft aen Heer Cornelis vander Mijle, Ridder / voor xxiij$^{m.}$ gulden. Hy wan by haer ses kinders / als

Heer Florie van Ligne, genoemt den Marquis van Roubaix, die te wijve heeft ghenomen An. 1608. Vrou Nicole van Lotthringhen, Dochter van den Grave van Chaligny.

Ionckheer Alexander van Ligne,

Vrou Iolente van Ligne, had te man Heer Alexãder van Croy, grave vã Fontenoy, sone vande Marcgraef van Hauré, diemen seydt dat haer het leven verkort heeft An. 1611. August. 23.

Vrou Anna van Ligne, troude eerst heer N. van der Baulme, Marquis van S. Martijn in Bourgoegne / den welcken aldaer op een Peert sittende / eñ willende over een stockade oft heyninghe avontuerlijck springhen / maer het Peert ballende / sterf hy onlancx

daer aen vande quetsuere An. 1613. Hy was uyt Nederlant ghevveken / overmits hy seer tot kampen gheneygt was: sy troude daer na An. 1615. Grave Christoffel van Ritberghen, broeder van den Grave van Embden.

Vrou Erneſtijne van Ligne troude An. 1618. binnen Brussel Grave Ian van Nassou, Grave Ians sone van Dillenburgh.

Vrou Lambertijne van Ligne, troude An. 1613. Dom Fransoys van Cardonne, Marquis van Guadelesten, Ambassadeur van den Koninck vã Spaengie te Brussel / alwaer hy oock subjetelijck ghestorven is / op den 10. dagh van Augusti / int Jaer 1616. ende hadden kinders.

Het Wapen van Wassenaer is dry zilvere wassende Manen in een Schilt van keel, ghequarteleert met een gulde Bare op een schilt van lazuyr, datmen meent dat het wapen is van d'oude Burggraven van Leyden.

Den

Digitized by Google

Den oorsprong vanden naem van Wassenaer meyntmē dat komt van den quaetsotten Roomschen Keyser Cajus Caligula, den welcken zijnde niet veel volcx van wapenen gekomen in Batavia, daernen nu Hollant heet / op den oever vander Zee / dede alle sijn volck in slachoorde stellen / ende alle d'oorloghs instrumenten ghereet houden / een yeder seer verwonderende wat hy doen soude / alsoo daer gheen vianden ontrent en waren / ende in Zee wat hebbende ghereden / so dede hy fluyt een ghebodt / dat een yder Zee-schelpen rapen soude / ende daer na haer helmen ende schooten vullen / seggende dattet Buyt was / de overwonnen Zee ontvoinē / ende daernen dit na Roomen sendē ende int Capitolium setten moeste: ende in teecken van victorie / dede hy aldaer eenen seer hooghen Cozen timmeren (den welcken verballen zijnde / daer na hy den Keyser Antoninus vernieut wert / ende namaels t'huys te Wijtten ghenoemt wert) ende gaf sijn soldaten veel milde gaven / ende sont tot een teecken dat hy de Zee hadde overwonnen / na Roomen / over lant ende berghen de Galeyen daer mede hy in Zee was ghevveest: waer-over dat de inwoonders in Hollant om des Keysers sotte lueren / hem den Wasser-naer noemden / ende dat het Oorp Wassenaer met de heerlijcheyt daer van saren naem behouden heeft / om dat de voorsz. Schelp-rapinghe aldaer hy gheschiet was: ende schijnt daernen van desen Keyser die Cajus hiet / ontwijfelt tuyden Keyen noemt.

Van de Heeren van Polanen / uyt den huyse van WASSENAER,

Heer Ian van Polanen, tot Monster / Ridder / broeder heeren Arents van Duvenvoorde, beyde sonen heeren Philips van Wassenaer-van Duvenvoorde, die een jonger Broeder was van Heer Dierck van Wassenaer hier voren vermelt. Hy hadde te wijve Vrou Catarina, heeren Diercx dochter van Breederoede, die hem ten houwelijck bracht de heerlijckheyt vander Lecke in Zuytholland. Hy sterf An. 1317. sp An. 1362. zijnde weduwe ghevveest 42. jaren / begraven by haer man te Monster by s' Gravesande / ende wan 6. kinders.

1. Heer Ian de ij. van Polanen, sijnen navolgher

2. Heer Dierck, ghenoemt vander Lecke, Ridder, vermelt An. 1384. ende Raet Hertoge Aelberts An. 1390. hy trouwde eerst vrou N. erfdochter van heer Robert van Arckel, heer van Berghambacht / Stolwijck ende Asperen / daer na Vrou N. van Cralingen / by de eerste hadde hy twee sonen ende dry dochters / als Guy van Polanen, sterf Jongman. Vrou N. van Polanē, hadde te mā heer Dirck van Noordeloos. Jouffrou N. trouwde dē Heer van Brakel. Vrou N. van Polanen, trouwde heer Ian van Vliet, ende hadde kinders / ghelijck haer susters: ende heer Otte van Polanen, heeren Diercx outste sone / Ridder / heer van Asperen / vermelt 1440. ende An. 1424. hadde te wijve Vrouwe Ienne, Erf-dochter van Voorst ende Keppel in Gelderlant / ende wan eenen sone ende twee dochters / als Ian van Polanen, ghenoemt den Ionck heer van Voorst, die voor sijnen Vader sonder kinders sterf / hebbende An. 1439. ghetrout Iouffrou Elburgh van Langheraeck, heeren Gijsberts dochter. Vrou Alferiade van Polanen, syn suster / hadde te mā heere Ian, heer vā Langeraeck, Ridder, vermelt An. 1426. inden strijt te Alphen / leefden tsamen An. 1432. Sy bracht ten houwelijck Asperen voornoemt voor de helft (want d'ander helft plagh toe te komen die van Vlecke in Gelderlant) ende Vrou Cunigunde van Polanen, heeren Otten jongste Dochter / was Vrouwe van Voorst ende Keppel / dat sy ten houwelijck bracht.

Heer Ian van Polanen eñ vander Lecke vermelt An. 1444. Ambacht sheer vā Bleskensgraef / Brantwijc / etc. Hy vocht An. 1351. de Vanderije van Breda / vanden Hertoghe van Brabandt voor 43. duysent hallinghen / behoudens heeren Willem de B. van Duvenvoorde sijn lijftocht. Hy sterf An. 1377. begraven te Breda / hadde eerst ghetrout Vrou Oda van Hoorn, heer Willems dochter / daer moeder van was Vrou Oda van Putten, ende van Strijen: daer na Vrou Else van Roetselaer, heer Iacobs dr. in Brabant / weduwe (so ick meen) heer Gheerits van Sevenbergen, ten lesten hadde hy Vrou Margriet vander Lippe, die vermelt wert An. 1370.

Kinders van d'eerste Houwelijck.

1. Heer Ian van Polanen den ij.

2. Heer Philips vander Lecke, was ghoestelijck.

3. Heer Henrick vander Lecke, Ridder, Heere van Heeswijck / Dinter / Gastel / Hoofmeester van Hertoch Ian van Brabāt. An. 1424. hy was te Doordrecht An. 1427. hadde eerst getrout Vrou Maria van Diest, suster van Henrick, heer van Reviere in Brabant / en moeye vande Vrouwe vā Wassenaer, leefde An. 1410. sonder kinders: daer na hadde hy Vrou Ioanna van Gijstelles uyt Vlaenderen / ende wan daer by 2. dochters / Vrou Ienne vander Leck, Vrouwe van Dinter / Heeswijck / Asten / Gastel / sterf sonder kinders / hadde te man heer Ian van Cuyck, heere van Hoochstraten (twelck hy verkocht aen heer Vranck van Borsselen) sy leefde weduwe An. 1454. eñ Vrou Elseleen vander Lecke, hadde An. 1446. te mā heer Staes van Bousyes, heere van Verraing in Arthois / eñ wan kinders.

4. Heer Willem vander Lecke, was Priester.

5. Heer Dierck vander Leck, Ridder, vermelt An. 1409. dese liet naer eenen Sone ende een dochter / als heer Ian vander Lecke, Ridder / heer van Ysselmont / dat hy An. 1435. verkocht aen heer Hugo vā Lannoit, hy hadde getrout eerst Vrou Margriet uyter Lier, alias van Doorp: daer nae Vrou Alijt vā Egmont, by dewelcke hy wan Vrou Gielles vander Lecke, die eerst te man hadde Floris van Kijshouck, schiltknape (die An. 1472. sterf / nalatende een erfdochter. Vrou Alijt van Kijshouck, die naermaels trouwde heer Claes van Assendelft, Ridder) daer nae trouwde dese Vrou Gillis heer Ian van Naeldwijc, Ridder / leefde An. 1496. hy sterf sonder kinders / balling in Vranckrijck / hebbende in Hol-

Digitized by Google

in Hollant veel onrust ende rumoers aengericht. Ten derden hadde sy Heer Philips van Spanghen, Ridder/ mede sonder kinders. Vrou N. vander Lecke, heer Diercx dochter/ hadde te man Willem van Gent, heer van Wijngaerden / ende wan heer Arent van Ghent, heer van Wijngaerden / Gijssenburgh ende van Hardinxvelt (alle in Zuytthollandt) staet inden Haghe. Hy hadde getrout Vrou N. vander Merwede: sijn goederen werden mits sijn schulden verkocht: Gijssenburgh dat kocht heer Iacob van Wena, Ridder: Wijngaerden kochte Godtschalck Oem, Rentmeester generael van Hollant: ende Hardinxvelt kocht sijn schoonsone Bruyckē de Iode: hy liet naer twee dochters/ Iouffrou Kerstijn van Gent, die te man hadde Maertē vā Herlaer, heere van Poederoyen in Bommelerweert/ ende Iouffrou Machtild, die troude Bruysten de Iode, heer van Hardinxvelt voornoemt / ende liet kinders naer.

6. Vrou Oda van Polanen, troude eerst Heere Henrick Burggrave van Montfoort / daer na heer Geerit van Heemstede by Haerlem/ Ridder: sy sterf An. 1375. voor haer Vader/ na-latende kinders.

7. Vrou Beatrijx van Polanen, troude An. 1356. heer Henrick van Boutersem, Heere van Berghen op Zoom ghelwerden An. 1376. ende ghestorven An. 1394. Haerlieder dochter Vrou Oda van Boutersem, hadde te Man heer Floris van Borsselen, ende wonnen heer Vranck van Borsselen, Grave van Oosterhant: ende haer Sone heer Henrick van Boutersem, Heer van Berghen / wan maer een Dochter / die te Man hadde den wettighen Sone van een B. van Hertoghe Ian van Brabant: ende hier van zijn ghekomen de Marckgraven van Berghen.

8. Vrou N. van Polanen, hadde te Man heer Willem van Croonenburgh, B. van Graye Willem van Hollandt/ (die An. 1345. by Staberen inden strijdt doot bleef) hy leefde An. 1396. ende liet kinderen naer.

Wt Heer Ian van Polanen den tweeden derde Houwelijck eenen Sone/

Heer Otto vander Lec, Ridder, Heer van Hedel/ by Bommel/ sterf An. 1428. van desen komē de Graven vanden Bergh / of 's Heerenbergh / als hier na t'eynden de Heeren van Polanen uytghelepdt sal werden.

Heer Ian van Polanen de derde/ heer Ians Sone/ Heer van Polanen/ der Lecke ende S. Gheertruydenbergh in Hollant / ende van Breda ende Oosterhout in Brabant/ by overdracht heeren Willems den B. van Duvenvoorde: bezat mede Bleskijnsgraef ende Brantwijck/ ende was seer rijck in Landen ende in-komen. Hy schiste ende deylde met sijn vier Broeders van 't eerste Bed sijns Vaders Goederen/ den 6. September 1378. sterf An. 1393. begraven inde Parochy-Kercke van Breda/ onder een verheven Combe. Hy hadde eerst ghetrout Vrou Maria, B. Dochter Hertoghe Ians van Brabant den iij. sonder kinders: daer na Vrou Odilia, 's Graven dochter van Solms/ ende wan daer by een Erf-dochter Joanna: hy hadde mede een B. Sone Philips, die An. 1407. zijnde Bailliou van Zuydt-Hollant/ ghevanghen wert.

Vrou Ienne van Polanen, vander Leck/ den Bergh/ van Breda/ van Oosterhout/ van Roosendael ende van Steenberghen/ Heer Ians Dochter voorsz. troude An. 1404. Enghelbert, Grave van Nassou/ Stadthouder van Brabant/ die sterf An. 1442. begraven te Breda: sy overleedt An. 1445. ende hadde kinders.

Ick vinde noch dat ghelecft hebben van desen Stamme Heere Adriaen vander Leck, Ridder, sonder kinders ghestorven/ ende hadde te Wijve Vrou Catharina, Heeren Gheerits Dochter van Assendelft. Noch Vrou Maria van Polanen, tweede Hupsvrouwe Heeren Willems van Schaghen, gelegitimeerde Bastaert van Hollant/ dan sy sterf sonder kinders. Noch Iouffr. Machtild van Polanen, die te Man hadde Cornelis van Bruhesen, Edelman van Breda. Ende Iouffr. N. van Polanen, die ghehoudt was met Herman van Ofs, uyt het quartier van 's Hertoghenbosch/ omtrent het Jaer 1490.

Vande Heeren van Polanen ende vander Leck/ uyt den Doorluchtighen Hupse van Nassou.

Ian, Grave van Nassou, Heer van Polanen ende de Leck/ den Bergh/ Breda/ Steenberghen/ Roosendael/ &c. Grave Enghelberts ende Vrouwen Iennen van Polanen oudste Sone: hadde te Wijve Vrouwe Maria, Grave Ians dochter van Loon ende Heynsbergh: hy sterf seer oudt An. 1475. ende wan twee Sonen/ als

Enghelbert, Grave van Nassou, Dillenburgh/ Heer vander Leck/ Polanen/ S. Gheertruydenbergh/ Breda/ &c. ende Gouverneur Generael ende Stadthouder vande Nederlanden: Hy wert inden Oorloghe tegens de Francoysen ghevanghen / ende moest betalen tot rantsoen 80000. Guldens: Hy sterf An. 1504. begraven te Breda: Hy hadde te Wijve Vrouwe Limborgh, Marckgraven Carels Dochter van Baden/ die Weduwe sterf An. 1536.

Ian, Grave van Nassou, Grave Enghelberts Broeder ende Erfghenaem/ Heere van Polanen/ de Leck/ den Bergh ende Breda: Hy bezat in lijftocht de Heerlickheydt van Heusden/ ende sterf An. 1516. Hadde te Wijve Vrou Elizabeth, Dochter van Henrick, Lantgrave van Hessen/ ende wan daer by Henrick sijnen na-volger/ ende Grave Willem, van wiens Nakomelinghen hier na volghen sal.

Henrick, Grave van Nassou, Grave Ians oudste Sone/ wert Heer van Polanen/ vander Leck/ den Bergh/ de Zwaluwe/ Breda/ &c. Ridder van 't Gulden Vlies/ ende Stadthouder van Hollant ende Zeelant: Hy hadde eerst ghetrout An. 1502. Vrou Françoyse van Savoyen, Erf-dochter van Iacob, Grave van Romont, Broeder vanden Hertogh van Savoyen/ die sterf sonder oir: Daer na hadde hy Vrou Claudine van Chalon, eenighe Dochter Heeren Ians, Prince van Oraengien: sy sterf te Diest An. 1521. sy hadde een eenighen Broeder/ Philibert van Chalon, Prince van Oraengien, die An. 1530. in 't Beleegh voor de schoone Stadt van Florencen doot bleef/ sonder kinders/ makende sijn eenighen Erfghenaem sijns voorsz. overleden Susters/ ende dese Graven Henricx eenigen Sone/ ghenoemt Grave Reynier van Nassou, midts dat hy met sijn Nakomelinghen soude aen-nemen den toe-naem/ ende voeren de Wapenen van Chalon. Grave Henrick nam An. 1524. te Burgos in Spaengien sijn derde Wijf/ Vrouwe Maria van Mendossa, Marckgrabinne van Zenetto / maer hadde by dese Spaensche Princesse gheen kinders. Hy hadde onder andere een B. Dochter/ Vrou Lijsbeth van Nassou, die te Man hadde heer Ian van Renesse, Heer van Elderen ende Westmael/ ende hadden kinders.

Heer Reynier van Chalon, (welck is gheweest het rijckste Huys in 't Graefschap van Bourgoegne) Prince van Oraengien, (gelegen in Vranckrijck/ by 't Lant van Provencen/ ende by de Stede van Avignon) erfgenaem sijns Vaders Grave Hendric, ende sijns voorsz. Oom de Prince Philibert, vanden welcken hy/ behalvē Oraengien / noch xxxij. Heerlickheden in Bourgoegne beerfde An. 1530. Was Heer vander Lecke / Polanen / den Bergh/ ende de Zwaluwe in Hollant: van Breda/ Diest/ Steenberghen/ Roosendael in Brabant / Ridder van 't gulden Vlies/ ende Stadthouder van Hollant/ Zeelant en Utrecht: hy wert in 't beleegh voor een kleen Stedeken/ genoemt S. Desir in Vranckrijck/ doot-geschoten/ staende neffens de zijde vanden Keyser Kaerl, An. 1544. oudt maer 32. jaren/ sonder wettighe kinders: hy hadde te Wijve ghenomen An. 1540. Vrou Anna, Suster van

Fran-

Digitized by Google

François, Hertoghe van Lotharinghen: Hy trouwde daer na den Hertoghe van Aerschot/ende sy sterf An. 1568. Dese Prince Reyniere liet naer eenen B. Soone/ghenoemt

Palamedes van Chalon, die heymelijc uyt het Slot van Batestein te Spanen/ontrent den jare 1570. ontvoerde ende trouwde teghen haer Ouders consent Iouff. Pollexena van Mansselt, Dochter van Grave Pieter Ernest van Mansselt, ende van Vrou Margriete van Berchcroede / ende bevrocken na Dordrecht/ daer sy woonden: Hy is daer na/vreemde aventuren in Italien ende elders overkomen hebbende / te Teempst in Vlaenderen overleden: ende sy sterf binnen Parijs/nalatende een Dochter Iouffr. Margriet, ende twee Sonen / vanden welcken Jonckh. Henrick van Chalon An. 1570. te Dordrecht ghebooren wert.

Grave Willem van Nassou, jonghen Broeder van Grave Henrick voorsz. woonde te Dillenburgh / ende overleefde sijnen Broeder/ende die sijnen Soone de Prince Reynier, ende sterf An. 1559. Hy hadde eerst getrout Vrouwe Walburgh, Grave Ians Dochter van Egmont: Daer na Vrou Iuliana, Grave Botten Dochter van Stolbergh, die An. 1578. sterf/oudt 75. Jaren: Sy hadde in haer leven moghen sien 123. kinderen/ alle van haer ghesproten. Sy was te voren Weduwe vanden Grave van Hannau.

Kinderen uyt het eerste Bedde:

Vrou Magdaleen van Nassou, sterf sonder kinders/ hadde te Man Grave Herman van Nyenarent ende van Mœurs.

Vrou Anne van Nassou, hadde te Man Grave Aelbert van Nassou, tot Saerbrugh ende Weybrech/ende hadden kinders.

Vrou Isabella van Nassou, trouwde Graef Coenraet van Solms, die An. 1593. sterf/ende wan 10. kinders.

Vrou Catharina van Nassou, hadde te Man Grave Guntier van Swartsenburgh / die An. 1582. t'Antwerpen sonder kinders sterf/oudt 55. jaren: hy diende An. 1555. den Koninck Philips teghen de Francoysen / ende 1566. den Keyser in Vngarijen teghen den Turck.

Vrou Iuliana van Nassou, trouwde Graef Aelbert van Swartsenburgh / Guntiers Broeder / ende wan seven kinders.

Vron Magdaleen van Nassou, hadde te Man Grave Wolfgangh van Hohenloo/ende wan derthien kinders / vanden welcken den oudtsten Baenderheer van Liesvelt is ghewoorden/na de doot sijns Ooms Grave Philips, in 't Jaer 1606.

Wt het tweede Houwelijck:

Willem, Prince van Oraengien, &c.

Ian, Grave van Nassou, &c.

Grave Lodewijck van Nassou, die noch ongheschout zijnde/inden strijt op de Moucherheyde An. 1574. teghen de Spaengiaerden doot bleef/oudt 36. jaren.

Grave Adolf van Nassou, wert inden strijdt teghen de Spaengiaerden / metten Grave van Arenbergh/ verslaghen in Vrieslant/An. 1568. oudt 27. jaren.

Grave Henrick van Nassou, wert met sijnen Broeder Lodewijck verslaghen/An. 1574. oudt 32. jaren.

Vrou Maria van Nassou, hadde te Man Willem, Grave van 's Heerenberghe / die sterf An. 1586. Sy 1599. oudt 60. Jaren/ende hadde ghebaert 9. Sonen ende 9. Dochters/als hier na ghesepdt sal werden.

Heer WILLEM, Grave van Nassou, Prince van Oraengien, Heer vander Leck / Polanen/ S. Gravertruydenbergh ende de Zwaluwen/alle in Hollant: Heer van Breda/Diest/&c. by Testament sijns Ooms sone Prince Reynier voorsz. was ghebooren op Dillenborgh den 14. April 1533. wert Stadthouder van Hollandt/ Zeelant ende Utrecht: te Delft doorschoten den 10. July 1584. oudt 51. jaren 2. maenden. Hy hadde ten eersten ghetrout An. 1550. oudt 17. jaren / Vrou Anna van Egmont, erf-dochter vanden Grave van Buren ende Leerdam/Heer van Ysselstein/S. Maertensdijck/Jaersvelt/Lannoot: sy sterf na seven jaren An. 1558. oudt 25. jaren. Ten tweeden / 1561. Hy oudt 28. jaren / Vrou Anna, Hertoghe ende Keurvorsten Mauritz eenighe Dochter van Saxen: sy sterf te Dresden in Saxen An. 1577. Ten derden/An. 1575. inden Briele / hy oudt 42. jaren/Vrou Louyse van Bourbon, Hertoghe Lodewijcks Dochter van Montpensier in Vranckrijck: sy was An. 1572. uyt d'Abdije van Iouarre, daer sy Abdisse was / vermidts de veranderingh van haer Religie/ ghevlucht naer Heydelbergh/ende sterf t'Antwerpen/An. 1582. den 5. May. Ten vierden ende ten lesten trouwde hy den 12. April 1583. Vrouwe Louyse van Coligny, Dochter van Heer Gasper, Grave van Chastillon, Admirael van Vranckrijck / ende Weduwe sonder kinders van Carel, Heer van Teligny in Vranckrijck/ dewelcke met den voorsz. Admirael sijn Schoonvader An. 1572. te Parijs vermoort was. Hy wan by dese vier Princessen drye Sonen ende neghen Dochters/te weten:

By d'eerste Vrouwe:

Heer Philips, Grave van Nassou, Prince van Oraengien, Grave van Buren ende Leerdam / Heer van Breda/Ysselstein ende Jaersvelt in Hollant/S. Maertensdijck/ van Lannoot ende Diest / was ghebooren den 19. December 1554. Trouwde An. 1606. Vrouwe Leonora van Bourbon, Suster vanden Prince van Condé, Dochter van Hendric van Bourbon, Prince van Condé/ (Ooms Sone vanden Koninc Henrick van Vranckrijck) ende van Vrou Catarina van la Trimoulle: Hy sterf in sijn Paleys binnen Brussel den 20. Februarij 1618. oudt 63. jaren/ makende Erfgenaem van sijn Heerlijckheden de Prince Mauritz, sijnen Broeder/midts seecre conditien.

Vrouwe Maria van Nassou, trouwde An. 1595. op 't Slot van Buren Grave Philips van Hohenlo, Baron van Liesvelt op de Lecke: maer hy sterf sonder weerdighe kinders op 't Huys te Ysselstein in Hollant/An. 1606. oudt 54. jaren: sy sterf op 't Slot te Buren voorsz. An. 1616.

By de tweede Vrouwe:

MAURITS, Prince van ORAENGIEN, Grave van Nassou, van Buren/van Leerdam/Spanden/ &c. Heer van Ysselstein/S. Maertensdijck/by Testamente sijns voorsz. Heeren Broeders: noch Marckgrave vander Veer ende Vlissingen / Heer van Polanen/vander Lecke/de Cleundert in Hollandt/ende van Kuyck/ Stadthouder ende Kapiteyn Generael over Hollandt/Zeelandt/Utrecht/&c. Admirael vander Zee / Ridder vande Oorde vande Lazuyre Iarretiere in Enghelant: was ghebooren den 13. November An. 1567.

Vrou Anna van Nassou, trouwde An. 1587. Grave Willem van Nassou, haren Ooms Sone / Stadthouder over Vrieslant: sy sturf binnen 's jaers in Junio te Leeuwaerden/An. 1588. sonder kinders.

Vrou Emilie van Nassou, trouwde An. 1597. te Delft Don Emanuel van Portugael/ die metten Grave van Leycester 1585. eerst in Hollandt quam / ende heeft ghewonnen Belgia, Emanuel, Willem, Loyse, Anne ende Philippote van Portugael.

By de derde Vrouwe ses Dochters:

Vrouwe Loyse-Iuliane van Nassou, ghebooren te Dordrecht An. 1576. trouwde An. 1593. Frederick den vijf. dier naemen/Paltzgraef eñ Cheurvorst op den Rhijn: hy sterf An. 1609. na-latende sijn Weduwe met 5. kinderen/als 1. Frederick den v. Paltzgrave eñ Keurvorst na den Vader/die An. 1613. trouwde Elizabeth, Dochter vanden Koninck Iacob van Groot-Brittanien/ die hem binnen 's jaers eenen Sone heeft ghebaert. 2. Paltzgrave Lodewijck. 3. Loyse, die An. 1612. trouwde Paltzgrave Ian, Hertoghe van Zweybrugghen. 4. Catarina die

Digitized by Google

die An. 1616. trouwde den jonghen Marckgrave George Willem van Brandenburgh, oudtsten Sone vanden Keurfurst Ioan-Sigismund van Brandenburgh. De bijste Iouffr. Elizabeth.

Vrou Isabelle van Nassou, trouwde An. 1595. Henrick van Latour, Burghgrave van Turenne, Maerschalc van Vranckrijck / die te vooren te Wijve hadde Charlotte vander Marck, Hertoginne van Bouillon, Vrouwe van Sedan, welcke An. 1594. sonder kinders ghestorven was/ende de voorsz. Heerlijckheden haren Man by Testament hadde ghelegateert. Hy heeft nu bijf kinders by dese Vrou Isabelle.

Vrou Catharina van Nassou trouwde An. 1596. Philips, Grave van Hannau, by Franckfort: Hy sterf An. 1612. oudt 36. jaren/ende heeft kinders naer-ghelaten.

Vrou Flandrine van Nassou, repste 1597. met haer Suster Charlotte na Vranckrijck / ende wert daer na Nonne ende Abdisse inde Abdije van 't H. Kruys binnen Poitiers / daer eertijts haer Moeye Vrou Louise van Bourbon ock was Abdisse gheweest.

Vrou Brabantine van Nassou, mede ghebooren binnen Oorderecht / trouwde An. 1598. Claude, Hertoghe van la Trimoulle ende Thouars, Prince van Thalomont, Oom vanden Prince van Condé, ende vande Princesse van Orangien hier vooren ghenoemt: Hy sterf An. 1605. na-latende twee Sonen ende een Dochter / vanden welcken den oudtsten Sone nu Hertoghe van la Trimoulle ghenoemt wert. Sy quam te Oorderecht voorsz. An. 1618. den 13. September/met haren Sone ende Dochter.

Iouffrou Emilia ije. van Nassou, is (1618.) noch onghehout/woonende te Heydelbergh.

By de leste Vrouwe:

Grave Henderick van Nassou, Heere van S. Gheertruydenbergh ende de Zwaluwe in Hollant/ghebooren te Delft An. 1584. in Februario/is Generael vande Kupterije vande Vereenighde Nederlanden. Hy kocht An. 1612. vanden Grave van Arenbergh de Baenderije van Naeldwijck met Honselaerdijck / ende is ober sulcks Maerschalck van Hollant.

Heer Iustijn', des Princen van Orangien natuerlijcken Sone/Admirael van Zeelandt/ende nu Gouverneur van Breda/heeft An. 1597. ghetrout Vrouwe Anna van Merode, Suster des Heeren van Petersheym, Weduwe vanden Enghelschen Colonel Morgang, ende hebben kinders.

Van Grave IAN VAN NASSOU, des Princen van Oraengien Broeder.

Grave Ian van Nassou, tot Dillenburgh / eertijts Gouverneur van Ghelderlandt: Hy sterf An. 1607. oudt 71. Jaren. Trouwde eerst Vrou Isabelle, des Landtgraven Dochter van Luchtenburgh / die sterf An. 1579. Daer na Cunigunde, Suster vanden Paltzgraef ende Keurvorst Lodewijck, sy sterf An. 1586. Ten lesten Vrou Ienne, Grave Lodewijcks Dochter van Sayn ende Witgestayn. Hy wan 12. kinders/als

By d'eerste Vrouwe: Grave Willem van Nassou, Stadthouder van Vriesland/heeft te Wijve ghehadt sijns Ooms Dochter Vrou Anna van Nassou, maer sy sterf An. 1588. sonder kinders/als voorsz. is.

Grave Ian van Nassou, tot Dillenburgh/trouwde eerst Vrou Magdaleen, Grave Samuels Dochter van Waldeck/Weduwe van Grave Philips van Hannou/ende wan daer by neghen kinders. Daer na Vrou Margrieta, des Hertoghen Dochter van Holstayn / ende heeft daer by sommighe kinders ghewonnen / noch jongh zijnde. De kinderen van 't eerste Bedde zijn:

Grave Ian Ernest, Colonel vande Walen/ &c. sterf onghehielickt in dienst van Oorloge voor de Venetianen/teghen den Hertoghe van Stiermarck, An. 1617.

Grave Ian van Nassou, Ridder vande Oorde van Savoyen An. 1615. heeft 1618. te Brussel ghetrout Vrou Erneftina, Prince Lamoraels Dochter van Ligne in Henegouwen/ende Heer van Wassenaer.

Vrou Elizabeth van Nassou, heeft te Man Grave Christiaen van Waldeck.

Graef Adolf van Nassou, bleef doot inden strijdt teghen het volck van Marquis Spinola, An. 1608. by Santen/onghehielickt.

Vrou Iuliana van Nassou, heeft te Man Maurits, Landtgrave van Hessen / ende heeft ghewonnen Otto ende Elizabeth.

Grave Willem van Nassou.

Vrou Anne-Maria van Nassou, heeft te Man Graef Adolf van Salchenstayn.

Iouffr. Anna van Nassou, ende Iouffr. Magdaleen van Nassou.

Graef Ioris van Nassou, heeft te Wijve Vrou Anna, Dochter van Grave Philips van Nassou, van Sarrabrugh/ende wan

Graef Philips van Nassou, sterf jongman te Parijs.
Graef Ioris van Nassou.

Grave Lodewijck van Nassou, ende
Grave Aelbert van Nassou.

Grave Philips van Nassou, Gouverneur van Nieumeghen/onghehielickt/ bleef doot te Berck/ van een quetsuere/ghelreghen inden strijdt teghen de Spaengiaerden by de Lippe/An. 1595.

Grave Ernst van Nassou, Maerschalck vanden Legher der Vereenighde Nederlanden / woonende te Arnhem/trouwde 1607. Vrou Sophia, Dochter van Iulius, Hertoghe van Brunswijck/ende Suster des Koninckx van Denemarcken/ende heeft kinders ghewonnen.

Grave Lodewijck van Nassou, sterf in Vlaendren An. 1604. sonder kinders: Hadde An. 1601. ghetrout Vrou Anna van Manderscheyt, Weduwe van Ulrick van d'Haun, Grave vanden Broeck ende Salchestayn/ die 1599. vande Spaengiaerden ghedoot werde. Hy sterf An. 1606. begraven beyde te Arnhem.

Vrou Isabella van Nassou, trouwde Grave Philips van Nassou, tot Sarrabrugghe.

Vrou Iuliana van Nassou, trouwde den Rhijngrave Adolf.

Vrou Maria van Nassou, trouwde Grave Ian van Nassou, tot Wisbaden/by Franckfort.

Iouffr. Machtild van Nassou.

☞ By de tweede Vrouwe: Iouffr. Emilia van Nassou, sterf Vrijster.

☞ By de leste: Grave Ian Lodewijck van Nassou, sijns Moeders eenighen Sone/is mede in Dienst vande Vereenighde Nederlanden.

Voorts het Wapen van Polanen, is dry wassende Manen van Sabel, op een Zilveren Velt.

Van

Digitized by Google

Van de nakomelinghen Heeren Otten van Polanen/Heeren Jans den derden jongsten Bzoeder.

Heer Otto van Polanen oft vander Leck / Ridder/ ende heer van Heel by Bommel/sterf An. 1428. hadde te wijve Vrouwe Sophia, erfdochter van Frederick, heere van 's Heerenbergh int landt van Zutphen / sy sterf An. 1412. ende wan

Willem vander Leck, heer van 's Heerenbergh / verliet de toe-naem ende Wapenen sijner booz ouders ende nam aen die van sijn booz3. Heerlijckheyt / ghequarteleert met Polanen / hy sterf An. 1465. hadde te wijve Jouffr. Machtild, dochter van Grave Ebrowijn van Benthem, sy sterf An. 1445. ende liet naer

Oswald wert An. 1486. (andere seggen 1471.) banden Keyser ghemaeckt den eersten Grave banden Bergh was heer van Bylant/Heel ende Hoomoet/ende sterf An. 1506. hadde te wijve Jouffr. Elizabeth, des Graven dochter van Mœurs: hy verliet het quartier van Polanen / woerende alleen het wapen van 's Heerenbergh/ ende liet naer

Willem, sijnen naervolgher.
Frederick, Heer van Hedel/sterf sonder oir.
Vrou Anna, hadde te man Grave Ian van Mœurs.
Iouffr. Machtild, troude Jonckheer Frederick van Bronckhorst, ende wan Ioos, Grave van Bzonchozst.
Iouff. Walburgh troude Henric, heer van Wisschje.

Willem, Grave banden Bergh / Heer van Bylant/Hoomoet / Vlst ende Hedel / sterf An. 1513. hadde ghetrout Iouffr. Anna van Egmont, Erfdochter van Bormeer / Harpe / Steffenswaerde / Spalbeeck / etc. ende wan

Oswald, Grave banden Bergh / heer van Bormeer/Hoomoet/Heel/ Bylant/etc. sterf An. 1546. hadde ghetrout Elizabeth, sheeren dochter van Dozt in Ghelderlant / wedutwe sonder kinders van Heer Ian van der Hozst/Maerschalck van Hertoghe Carel van Ghelder/sy sterf An. 1545. ende liet naer

Willem, Grave banden Bergh/heer van Bijlant/ Hoomoet / Bormeer/Harpe / Steffenswaert / Vlst / Wisser / Wisch / Spalbeeck / Hedel / Vzundestein / etc. die An. 1566. te Bzussel mede de vermaerde Requeste pzesenteerde: hy sterf An. 1586. Hy hadde te wijve Vrouwe Maria van Nassou, outste suster banden Pzince van Ozangien/sy sterf An. 1599. ende hadde ghebaert 18. kinders / daer van sommighe jong sturben / beyalben dese xiij. Te weten/

1. Herman, Grave banden Bergh/heer van Weset/ Hoomaet / Bylant / Spalbeeck / Ridder vant gulden Vlies / Stadtjhouder van Ghelderlant: hy sterf haestelijck te Spa/in septemb. 1611. begraven te Braynelaleu, in Henegouwen. Hadde ghetrout Vrou Maria van Wittsem/ Marckgravinne van Bergh op den Zoom/Gzavinne van Walsjem / Vzouwe van Berssele / Perwis / Geel / Glimes: Sy hadde haer tweede man/Heer Willem van Meluyn, Pzince van Espinoy ende sy sterf An. 1613. nalatende by den eerste een Erf dochter.

Iouffr. Maria-Elizabeth, Marquise van Berghen/ Gzavinne van 's Heerenbergh / Walsjem / Vzouwe van Berssele / Perwes / Glimes/Bylant/ Hoomoet/ ende ander Heerlicheden / ende is ten houwelijcke toegheseydt den Sone van haren Oom Graef Frederic, ghenoemt Aelbert.

2. Graef Oswald vanden Bergh/zijnde in 's Koninckx dienst/wert in den strijdt te Bozum/by Leeuwerden/ van sijn eyghen Volck by ongheval doozsteken/den 27. Januarij 1586.

3. Grave Frederick vanden Bergh / Heer van Dirmuyden / Bormeer / Harpe / Ridder vande Oozde van 't Gulden Vlies/ Stadtjhouder van Ghelderlandt/ ende te bozen van Artjoys/ hadde ghetrout Vrouwe Françoyse van Ravenelles, erf-dochter van Rentigny in Walsland/ te bozen Staet-jouffer by de Eertz hertoginne. Hy sterf An. 1618. naer-latende twee kinders/als

Grave Aelbert vanden Bergh/ Et. ten houwelijck belooft aen sijn booz3. Oomś Graven Herman erf-dochter. Ende Iouffrou Isabella-Clara, &c.

4. Graef Ioos vanden Bergh/sterf simpel.
5. Graef Adam vanden Bergh/sterf Jongman.
6. Graef Lodewijck vanden Bergh/zijnde in 's Konincx dienst/ wert binnen Steenwijck doozschoten 1582. oudt 19. jaren/ongehout.
7. Graef Adolph vanden Bergh / Heere van Hoomoet ende Hedel / Kapiteyn van een Compaignie Peerden in dienst des Koninckx/sterf Jongman/An. 1609.
8. Grave Hendrick vanden Bergh / Heere van Steffenswaert ende Hedel / heeft ghetrout An. 1611. Vrou Margriete van Wittem, Vzouwe van Bontersem/Suster vanden booz3. Marquise van Berghen / ende heeft ghetoonnen

Graef Willem-Oswald, ende Iouffr. Maria-Elizabeth.

9. Iouffr. Magdaleen vanden Bergh / was ten houwelijck toe-ghesepdt Ian, Koninck van Sweden / maer sterf te bozen.
10. Iouffr. Iuliane is deerlijc met een van haer Susters in d'Yssel/by 't Slot te Vlst verdzonchen/ ongehout.
11. Vrou Catharina vanden Bergh/heeft te Man Heer Floris van Pallant/Grave van Culenbozgh.
12. Iouffr. Anna vanden Bergh/woont by haer Bzoeder Henrick onghehout.
13. Vrou Elizabeth, Abdisse van Essen ende van Freshenhozst in Westphalen/sterf An. 1614.
14. Iouffr. Carolijne, woont mede by haer Bzoeder Henrick, op Steffenswaert/by Koermonde.

Vande Heeren van Voozn.

HEer Pelgrim van Hollandt, Burghgrave van Zeelant/ jonghet Bzoeder van Grave Florens de iij. was den eersten Heere van Voozn / ontrent het Jaer 1140. hadde te Wijve d'Erf-dochter vanden Heere van Kieneesse ende Haemstede in Zeelant/ende wan maer een Dochter/

Vrouwe N. van Voorn, van Kieneesse ende Haemstede / hadde te Man Grave Dierck van Heyn in Hooghduytslant/ende wan twee Sonen: Dierck, den jongsten/was Heer van Kieneesse ende Haemstede/ vanden welcken komen in wettigher ende manlijcker Linie alle de Kieneessen in Zeelant/t'Wtrecht ende in Bzabant/ tot heden toe.

. Flores, den oudtsten/was Heer van Voozn/ende Burghgrave van Zeelant/ van 't Jaer 1162. af/tot 1203. doe hy sterf/ende liet naer

Hugo,

Digitized by Google

Hugo, Heer van Voorn, Burggrave van Zeelant 45. jaren langh/tot An. 1248. doe hy sterf. Hy hielde Graef Lodewijck van Loon groote bystant inden Oorloghe teghen den Grave van Hollandt/maer te vergheefs. Hy hadde ghetrout des Graven dochter van Kuyck op de Maze/ende wan daer by

Heer Hendrick van Voorn, Burghgrave van Zeelant 32. jaren langh: hy wert vermelt in een handvest van Koninck Willem, Grave van Hollant/vanden Jare 1252. hy sterf An. 1280. ende hadde te Wijve een Dochter van Heer Niclaes van Borsselen in Zeelandt/ die daer na troude Heer Wolferd van Borsselen, Heer vander Veer: hy wan daer by

Heer Aelbert, sijnen na-volgher.

Vrou Ermgaerd van Voorn, hadde te Man Heer Ian van Arckel den 2e. ende wan kinders. Sy sterf An. 1318.

Vrou Hillegond van Voorn, troude eerst Heer Willem van Breederoede, ende wan kinders: Daer na Heer Costijn van Renesse, haren Neve. Sy sterf An. 1302.

Vrou N. van Voorn, hadde te Man Hubert, Heer van Culenborgh: ende hadden kinders.

Heer Aelbert van Voorn, Burggrave van Zeelant 23. jaren langh: overleden 1303. hadde te Wijve Vrou Catarina van Teylinghen, heere Willems Dochter: Sy troude daer na Ionckh. Willem van Breederoede, die An. 1316. voor heer Dierck sijnen Vader sterf. Sy sterf An. 1328. hebbende bezeten haer leven langh het Slot van Teylinghen/ dat ghiconfisqueert was/ vermidts de conspiratie van Velsen An. 1296. Hy wan dry Sonen/ ende volgende de Genealogie van die vander Does, soude hy mede een Dochter gehadt hebben/ Iouffr. Lijsbeth van Voorn, ghehoudt met Mourijn vander Does, Schiltknape.

Heer Gheerit, sijnen na-volgher.

Henrick van Voorn, Ridder/ ghenoemt van Voorenburgh, sterf Jongman/An. 1313.

Heer Aelbert van Voorn, Ridder/ wert namaels ghepro fesseyde Minderbroeder/ende sterf An. 1318.

Heer Gheerit van Voorn, Burghgrave van Zeelant omtrent 34. jaren. Hy hadde ghetrout Vrou Hadewy van Borsselen. Hy versette het Collegie van Canonicken vander Tussen in sijn Stedekken vanden Briele/ ende bede daer noch twee Prouen by. Hy verkreegh An. 1305. dat hy sijn Heerlickheyt van Voorn/met de Burghgraefschap van Zeelant/hy mocht bezitten/ ende die alsoo te leen houden/ ghelijck den Grave van Hollant dat selve vanden Roomschen Rijcke te leen hielde: ende sterf An. 1337. sijn wijf An. 1325. ende wan een Sone ende een Dochter.

Ionckh. Aelbert van Voorn is voor sijnen voorsz. Vader An. 1331. ghestorven/hebbende ghetrout ghehadt Iouffr. Machtild van Wesemale, oudste Dochter ende erfghenaem van heer Arent van Wesemale, tweede Heere van Berghen op Zoom: Sy sterf An. 1343. begraven tot Antwerpen/ende had ghehadt haren tweeden Man/ heer Reynout van Cleve, sonder oir: Haer Suster Vrouwe Margriete hadde te Man Richard, heer van Merode.

Ionckh. Aelbert liet naer een Dochter/ ghenoemt Vrou Ienne.

Vrou Machtild, Vrouwe van Voorn/ na de doot van haers Broeders voorsz. Dochter.

Vrou Ienne van Voorn, ende Burghgravinne van Zeelant/ (na de doot van haren Grootvader heer Gheerit) ende Vrouwe van Berghen op Zoom/na de doot haers Moeders: sy hadde te Man heer Ian van Valckenborgh, by Limborgh: die met sijns wijfs consent/also sy gheen kinderen en kreghen/de heerlickheyt van Bergen verkocht aen heer Henrick van Boutersem, ende aen Vrou Maria van Wesemale sijnen Wijve/haer Nichte: welcke Maria van Wesemale een Noepe hadde Vrou Lijsbeth van Wesemale, die te Man hadde heer Gheerit van Stryen, Heere van Sevenberghen. Vrou Ioanne voorsz. sterf sonder kinders An. 1349.

Vrou Machtild van Voorn, heeren Gheerits Dochter/ succedeerde haer voorsz. Nichte/ ende wert Burghgravinne van Zeelant An. 1349. hadde te Man heer Dierck van Valckenborgh, ouder Broeder vanden Man van haer voorsz. Nichte. Vrou Ienne, haer-lieder Moeder/ was een Dochter van Grave Reynout van Gheldet, dan hy bleef doot sonder kinders inden Oorloghe teghen de Luyckenaers/An. 1347. Vrou Machtild gaf die vanden Briel sommighe Privilegien: Ende An. 1352. doe de rampsaligh e ende heyloose factien ende partijen van Houcx ende Cabbeliaeus in Hollandt eerst op-stonden/soo dede sy Hertoghe Willem groote hulp ende bystant inden onrechtveerdighen Oorloghe/die hy de Keyserinne sijn Brou-Moeder aen dede/ om de Landen te bezitten: welck dese Vrou Machtild namaels seer leet was/ siende dat den Grave sijner zinnen bystet wierde/ ende vast gheset moest worden. Sy doteerde mede 8. Canonicr Proven/ende was een seer vermaerde Vrouwe: Ende 26. jaren Weduwe gheweest zijnde/ende 23. jaren gherecgeert/is sy ghestorven An. 1372. de leste van haer Gheslacht: ende doe quam de Heerlickheydt met de Stede vanden Briel aen Hertogh Aelbert van Beyeren, toekomende Grave van Hollant.

De Heeren van Voorn voerden eenen klimmenden, om-sienden, gulden Leeuw, op een Schilt van keel ofte root.

☞ Ick hebbe noch upt dit Gheslacht ghevonden heer Hugo van Voorn, Heer van Heenvliet/ &c. An. 1252. Item/ heer Sweer ende heer Gheerit van Voorn, Canonicken t' Utrecht An. 1320. Item/ Vrou N. van Voorn/Huys vrouwe van heer Ian van Heynsberghen, Heer van Dalenbroeck An. 1346. ende heer Aelbert van Spreeuwesteyn B. van Voorn.

De voorsz. Heerlickheyt van Voorn/bleef so aende Domeynen van Hollant/tot dat by Tractaet van Peyse/gemaect tot Woerchum An. 1419. die bergunt wert erflijcken aen Hertoge Ian van Beyeren/Oom van Vrouwe Iacoba: Maer hy sterf ende An. 1424. sonder kinders/so quam Voorn weder aen Hollant. Daer na in 't jaer 1433. werde dese Heerlickheyt van Voorn/ neffens andere Goederen/ bergunt aen heer Vranck van Borsselen, met sijnen ghetrouden Wijve Vrouwe Iacoba van Beyeren: Maer sy An. 1436. sterfende/so quam Voorn weder aende Domeynen van Hollant: Maer An. 1446. so verleende ende gaf Hertoghe Philips voorsz. by sijne opene Brieven dese Heerlickheydt aen heer Ian van Bourge. Grave van Nevers ende Estampes/sijns Ooms Sone/ te bezitten by hem ende sijn na-komelinghen in Mandlicher Linie: Maer also daer na inden Oorloge tusschen de Koninck van Vranckrijck ende Hertogh Carel van Bourge. desen Grave van Nevers des Koninck zijde hiel/wert dese Heerlickheyt weder geconfisqueert/te meer also hy sonder manns oir An. 1491. oudt 76. jaren sterf. Ten lesten inden Jare 1477. also Hertoghe Carel van Bourge. voor Nancy verslaghen was/soo wert de Heerlickheydt van Voorne/met de Stede vanden Briel/voor Douwarije vergunt haer leven langh aen Vrou Margriete van Enghelandt/sijne Weduwe: Ende na dat de selve An. 1503. te Mechelen was ghestorven/soo is tsedert dien tijt Voorn aen Hollant altijts ghebleven.

Vande

Vande oude Heeren van Heusden.

ROBERT upt den huyse der Graven van Kleve / werdt gheschreven gheweest te zijn den eersten Heere van Heusden, ontrent den Jare 857. hy hadde een Broeder Dierck, vanden welcken gekomen zijn d'oude Heeren van Altena.

Boudewijn, sone van Robbert, was den tweeden Heere van Heusden / sterf Anno 870. hadde te wijve Sophia des Koninex dochter van Engelandt / ende wan /

Robert, Heere van Heusden, ghestorven Anno 914. hadde te wijve Alijt, des Graven dochter van Zutphen / ende liet naer /

Edmond, Heer van Heusden, overleden Anno 929. hadde te wijve Hildegond, des Graven dochter van Seyn, ende hadde hy haer /

Ian, Heere van Heusden, overleden Anno 956. hadde getrout des Graven dochter van Loon / en lieten naer /

Robert, Heere van Heusden, sterf Anno 972. had getrout des Graven dochter van Spanheym / ende wan /

Boudewijn, Heere van Heusden, sterf Anno 1028. ende hadde te wijve Alijt, des Graven dochter van Gennep / ende lieten naer twee kinders.

Ian, Heere van Heusden, overleden An. 1073. had te wijve Machtild, des heeren dochter van Steenbergen by Benthem. Desen Heer Ian hadde een suster Alverade, die te man hadde Heer Dierck van Breederoede.

Robert, sone Ians voornoemt / Heere van Heusden / sterf Anno 1092. ende had ghetrout Ioanna, Heeren Ians dochter van Arckel / dese Robert had mede een suster Alijt, die te man hadde Heer Ian van Arckel, den Broeder van Ienne voornoemt.

Boudewijn, Heeren Robbertsz, Heer van Heusden / sterf Anno 1110. had te wijve Bertrande des Graven dochter vander Lippe / ende liet naer:

Ian den derden, Heer van Heusden / overleden Anno 1135. ende had getrout Christinam, des Heeren dochter van Arentsbergh in Westphalen / ende wan by haer twee sonen / als Willem ende Arent.

Willem, Heere van Heusden, nae sijnen Vader / sterf sonder kinders An. 1153. ende hadde te wijve Lijsbeth, des Graven dochter van Linningen.

Arnout, Heere van Heusden, nae sijnen broeder / sterf Anno 1168. hadde getrout Maria, des Graven dochter van Zahn / ende hadden te samen twee Sonen / als

Ian den vierden, Heere van Heusden / overleden Anno 1192. had ghetrout Margriet des Heeren dochter van Voorn / den anderen Soon Boudewijn, was Heere van Heeswijck.

Robert, de vijfde dier namen / Ians sone / Heere van Heusden / overleden Anno 1202. hadde te wijve Philippe, des Heeren dochter van Diest in Brabandt. Desen Robbert hadde een broeder genoemt Wouter, vanden welcken ghekomen is het Edel geslacht van Spiering, tot heden toe.

Ian, den vijfden dier namen / Heere van Heusde / sterf An. 1235. had getrout des Graven dochter van Vernenburgh. Hy had een jonger broeder Willem genoemt / vanden welcken gekomen zijn die van Hedichuysen.

Ian den seste Ians voorsone / Heer van Heusden / overleden An. 1279. had ghetrout Catharina, Grave Ians dochter van Loon. Desen Heer Ian hadde een Broeder / vanden welcken ghekomen zijn die van Veen, ende een suster die te man had Gijsbert, Heer van Vyanen / die Anno 1265. sterf / hy liet naer

Ian den vije. sijnen naervolghen.
Arent, Heer vander Sluys / Ridder.
Ian den jongen was Heer van Heesbeen / ende heeft kinders naer gelaten.
Jouff. N. van Heusden / hadde te man Otto van Arckel. Heere van Heuckelum.

☞ Ian den vije. Heere van Heusden / het welck hy te Leen hiel vanden Grave van Kleve / daer na vande Grave van Hollant: ten lesten vanden Hertoge van Brabant. Hy was mede complice vande schandelijcke conspiratie der Heeren van Woerden / Aemstel ende Velsen / jegens Grave Floris den vijfde An. 1296. hy sterf 1303. had eerst getrout Alijt, 's Graven dochter van Wybestein / daer na Ermgaerd, 's Heeren dochter van Wickeloo.

Hy wan by d'eerste Vrouwe.
Ian den viije. sijnen naevolger.
Heer Ian van Dronghelen, wiens mans-oir noch duert tot heden toe.

By de tweede.
Ian, Heere van Elshout.

☞ Ian den viije. Heere van Heusden: hy diende den Koningh van Engelant inden Oorloghe teghen Vranckrijck / sterf Anno 1318. had eerst getrout Margriet, des Heeren dochter van Kuyck in Brabant: daer na Sophia des Heeren dochter van Cranendonck.

Heer Ian van Heusden den lesten / ende den negenden dier namen / sterf sonder kinders An. 1334. hy hadde te wijve Vrou Cunigunde, Heeren Ians dr. van Arckel / by de welcke hy een dochter hadde / Jouff. Margriet, die voor haren Vader sterf / zijnde ten houwelijck belooft met Lodewijck van Male, Grave van Vlaenderen. Desen Heer Ian had een suster Sophia, die te man had den Grave van Saffenbergh in Hooghduytslandt / die nae sijns schoon-broeders doot / met den Heere van Dronghelen de heerlijckheydt van Heusden calengeerde: ende hoe de selve is gekomen aende Graeflijckheyt ende Lande van Hollant / siet hier voren inde beschrijvinghe van Heusden Fol. 88. daer 't selve int breet is uytgelept.

Het Wapen van Heusden is een Wielken van keel op een gulde veldt: die van Dronghelen voerden het Wielken van Silver, het velt lazuyr: die van Craeyesteyn ende Roosendael het Wielken van sabel, het velt zilver: de Spieringen het Wielken van gout, het veldt van sabel: die vander Sluys het Wielken van zilver, het velt van keel: die van Hedichuysen het Wielken van gout, het veldt lazuyr: die van Hesbeen het Wielken van gout, het velt van keel: die van Wijck, mdee gekomen van een broeder des Heeren van Heusden, den schilt half van sabel ende half van gout, ende daer op twee Wielkens van keel.

Int Jaer 1279. sterf Heer Zeger van Heusden vander Sluys / tweede Lant-commandeur van Duytsche Heeren tot Utrecht.

Vande Heeren van Vyanen op de Leeke.

HEER Sweer van Culenborgh, broeder Heer Jans van Culenborgh / hadde voor sijns vaders erve het landt daer nu het Stedeken Vyanen leydt / ende was d'eerste Heere / alwaer hy ontrent den Jare 1213. een Slot dede timmeren: ende wert also genoemt (somen sept) van twee Vrouwen die aldaer woonden / ende Herberghe hielden / d'een genoemt Fy, ende d'ander Lane, ende daer af quam Vyanen, &c. Hy bleef doot by Bremen / inden

Digitized by Google

inden strijt tegen het ongheloovigh volck by Staden / Anno 1234. hy hadde ghetrout des Heeren dochter vander Leede/ende wan twee Sonen/

Gijsbert sijnen naebolger/ende
Heer Henrick van Vyanen was xvj. jaer Bisschop van Utrecht/ende sterf An. 1267. was te voren Domproost van Keulen: hy dede stichten het slot te Vredelandt / ende fondeerde te Steenwijck een Collegie van xij. Canonicken/Anno 1262.

Gijsbert, heer van Vyanen, overleden An. 1265. hy had getrout heeren Ians dr. van Heusden/ende liet nae/
Hugo, heer van Vyanen, had te wijve Mabelia, dochter van Sweer, Heere van Abcoude. By wordt vanden Fransoysen inden seer bloedigen strijt by Coztrijck verslagen/ met den broeder 's Graven van Hollandt/Grave van Oosterbant Anno 1302. zijnde gequetst met een fenijnighen pijl/ende wert begraven te Arel in Vlaenderen: sijn wedutwe wert seer out/ende sterf Anno 1342. hy wan

Hubert sijnen naebolger.
Vrou N. die te man had heer Iacob van Lichtenbergh tot Utrecht / ende wan een erfdochter Vrouwe van Rijnhoven / die te man hadde heer Ian vã Renesse, die Anno 1348. sterf: vanden welcken komen alle de Renessen tot heden toe.

Heer Hubert, heer van Vyanen ende Lermonde/ vermelt An. 1307. overleden 1316. hy hadde te wijve des Heeren dochter van Langheraeck in Hollandt: daer nae een suster van heer Iacob van Lichtenbergh hooxs/ ende wan by d'eerste:
Heer Sweer van Vyanen, (sijn 3. broeders waren heer Wouter van Bloemesteyn, Anno 1339. Noch Sweer van Bloemesteyn 1323. die wan heer Ian Bloemesteyn, 1359. die de vader was van heer Sweer van Bloemesteyn, Ridder, Anno 1385. Noch heer Wouter van Bloemendael, Ridder, Anno 1320.) Heer Sweer hooxs hadde te wijve d'erfdochter vanden Heere vander Goye, ende van Beverwaerde in Gheldersandt/ende Burghgrave van Utrecht. Hy dede tot Vyanen stichten de Parochy-kercke / ende was te voren maer een Cappelle/ behoorende onder Hagestein. Hy sterf Anno 1346. ende wan

Hendrick sijnen naebolgher.
Heer Sweer van Vyanen, Heer van Beverwaerde/ die naer ghelaten heeft Ian, Heer van Beverwaerde/ die te wijve had des Heeren dochter van Bueren / ende wan Ghijsbert, Heere van Beverwaerde / die te wijve had Jouffr. Clementia, des heeren dochter van Pouckes in Vlaendrē/ ende wan een erfdochter Vrou Ienne van Vyanen, Vrouwe van Beverwaerde/ die ghetrout heeft Heer Ian van Bockhaut, Heer van Bouleers in Vlaenderen/ende wan daer by 2. sonen/ den jonghsten Heer Ian van Bockhaut, was Dom-canonick tot Utrecht/aldaer gestorven ende begrabē An. 1507. den outstē heer Daniel van Bockhaut, heere van Bouleers ende Beverwaerde/een vande 4. ghenoten van Vlaenderen / hadde ghetrout Vrou Maria van Luxenburgh, des Heeren dochter van Fiennes in Vlaenderen / ende liet naer 2. dochters: de jongste Vrouwe Fransoyse vã Bockhout, troude Heer Richard van Merode, Heere vã Frens, ende d'outste Vrouwe Maria van Bockhaut, Vrouwe van Beverwaerde / hadde eerst te man Hugo van Lannoyt, heere van Roullencourt, die hoor sijnen Vader den Heere van Lannoyt ende Santes sterf. Daer nae heer Henrick van Hoorn, Burg-grave van Wijnocxbergen, sp sterf An. 1563. nalatende bydē eersten man een erfdochter Vrou Fransoyse vã Lannoyt, eñ van Beverwaerde/ overleden An. 1562. ende hadde te man gehadt heer Maximiliaen van Egmont/Grave van Bueren/Leerdam/ &c. de welcke maer een erfdochter nae liet/ die te man hadde den Heer Prince van Oraengien, gheljck hier voren onder de Heeren van Egmont is uptgelept.
Dierck van Vyanen beerfde de goederen van Helsdingen ende Nyehoop.
Vrou Heylwich van Vyanen, Vrouwe van Haghestein / dat sp verkocht aen Otto, heer van Asperen, sp troude tegen haer gemoet heer Willem, den Bastaerd van Duvenvoorde, Heer van Breda ende den Bergh/ met toenaem Swickel-riem, maer werde niet beslapen/ sp sterf Anno 1343.

Henrick, heere van Vyanen/ Jaersvelt ende vander Goye / overleden Anno 1366. hadde te wijve Vrou Iolente, Heeren Huyberts dr. van Culenborgh/ende wan

Gijsbert sijnen naebolger.
Heer Huybert van Vyanen, Ridder, heer vã Jaersvelt/vermelt An. 1366. hy liet naer Heer Ian van Vyanen, van Iaers-velt, die vermelt wert An. 1400. ende wan by sijnen wijve heer Ian van Jaersvelt, die leefde An. 1430. eñ heeft naer gelaten heer Ian van Iaersvelt die vermelt wert An. 1479. ende 1505. ende hadde getrout Vrou N. van Ysselsteyn / ende liet naer een erfdochter Vrouwe van Jaers-veldt / die te man hadde Gheerit van Culenburgh Ianſz. Int jaer 1593. sterf Ionckh. Ian van Vyanen, van Jaersvelt / Capitein/ begraven tot Ysselsteyn: sijn broeder was Drossard van Jaersvelt/ende sterf Anno 1613. seer out.
Heer Sweer van Vyanen, Ridder, vermelt 1380.
Heer Reynier van Vyanen, Dom-canonick ende Deken van S. Ians kercke t'Utrecht/wert gekoze Bisschop tot Utrecht/ende geconfirmeert vanden Tegenpaus / sittende tot Avignon, Clemens den vijf. ghenoemt/maer moeste afstant doen/ende wijcken ontrent den Jare 1380.

Ghijsbert, Heere van Vyanen ende vander Goye/Hendrickſz. Hy dede stichten aen sijn Slot van Batesteyn den swaren Toorn S. Pauls genoemt/van 't rantsoen-gelt dat hy bekomen hadde vanden Grave van S. Pauls in Artbois/die hy inden strijt int lant van Gulick Anno 1371. ghevangen had/ende sterf Anno 1391. hadde te wijve Vrou Beatrix, heeren Arents dr. van Egmont/ende liet nae 3. Sonen/als

Henrick sijnen naebolgher.
Heer Ian van Vyanen vander Goye, Ridder, was int Jaer 1428. Thesaurier vã Vrouwe Iacoba, gravinne van Hollandt: hy hadde ghetrout Vrouwe Sophia van Herlaer, Vrouwe van Noozdeloos/ jonghste dochter van heer Ian van Herlaer, Heer ter Ameyde/ de Moeder was uyt den hupse der Heeren van Heuckelum ende Leyenburgh, hy wan twee kinderen / als Vrou Maria van Vyanen, die te man hadde heer Ian van Duvenvoorde, eñ hadden kinders: ende heer Gijsbert van Vyanen, Heer van Noozdeloos / die inden Jare 1434. Raedt inden Hage was/ende hadde te wijve Vrou Clementia, Erfdochter van heer Geerit van Eemskercke, Ridder, ende van Vrou N. van Cralinghen / ende wan daer by een Erfdochter Vrou Maria van Vyanen, Vrouwe van Noozdeloos ende Heemskercke / die te Man heeft ghenomen heer Arent van Stryen, Heere van Sebenberghen / ende hadden kinders.
Zweer van Vyanen, besat het huys te Rijnesteyn/ ende Kiclaf te Ravedsway, maer sterf sonder wettighe kinders.

Heer

Digitized by Google

Heer Henrick, heer van Vyanen, trouwde An. 1380. Vrouwe Margriete van Herlaer, outste dochter ende erfgenaem van heer Ian van Herlaer, heer ter Ameyde doors/dienen sept dat vermits den doodslagh vandē Heere van Bortel upt Brabant was geweken. Hy sterf An. 1418. ende wan 2. Dochters/ als Vrou Ienne, erfdochter van Vyanen ende vander Ameyde / die sy beyde ten houwelijck brachte haren man Walraven, heere van Beeverroede/ sy sterf upt barens noot Anno 1418. naelatende kinders: ende Vrou Heylwich van Vyanen, die trouwde heer Otto van Nyenrode, ende hadden kinders.

Wt den huyse van Vyanen is mede gheweest Sweder van Vyanen van Voorne, tot Rillestеyn/ die leefde An. 1350. ende wan een erfdochter/ die te man hadde heer Steven van Brakel, Ridder, vermeldt Anno 1390. ende wan Willem van Brakel, die leefde Anno 1426.

Het Wapen van Vyanen is dry Zuylen van ſabel in een zilveren veldt.
Die van Beverwaerde voerden dry zilvere Zuylen op een lazuyren veldt.

Ende Ian van Vyanen van Beverwaerde, heer Sweers ſone/ hier voren vermelt/ hadde een broeder Gijſbert, die te wijve kreegh Jouff. Henrica, erfdochter van Rijſſenburgh/ ende wan Gijſbert van Rijſſenburgh, die leefde An. 1436. eñ hadde getrout Jouff. N. vander Does, upt Rijnlant/ eñ liet na heer Gijſbert van Rijſſenburgh, Ridder, An. 1466. hadde te wijve Vrou Agnes van Yſſelſteyn, haer moeder was Haemſtede, eñ lieté naer twee kinders/ als Jouff. N. van Rijſſenburgh, die te man hadde Aelbert van Raephorſt, eñ Sweer van Rijſſenburgh, die An. 1484. ſterf/ nalatende Iouffr. Gijſberta, erfdochter van Rijſſenburgh/ die ſonder raedt van haer Ouders trouwde Geerit B. ſone vanden Heer van Cuelenburgh. Van deſe komen de Heeren van Rijſſenburgh t'Vtrecht.

Ick bevinde mede / dat Anno 1349. int inwinnen van 't ſtedeken van Oudewater / aldaer verſlaghen wordt Ian van Rijſſenburgh, Schiltknape.

Vande Heeren van Sevenberghen.

WILLEM van Stryen (ſone van Hugo van Stryen, die door Willem Heere van Stryen ſijnen vader ſterf) verkreegh van ſijnen voorſz Groot-vader het lant van Sevenberghen/ ende worde den eerſten Heere Anno 1290. Hy liet naer/

Heer Hugheman van Stryen, Ridder, Heere van Sevenbergen/ vermelt Anno 1325. hadde te wijve des Heeren dochter van Naeldwijck/ ende wan twee kinders.

Heer Gheerit van Stryen, Ridder, heer Hugenſz, heere van Sevenbergen/ leefde An. 1339. hadde getrout Vrouwe Lijſbeth van Weſemale, dochter van Govaert, heere van Merxem in Brabant. Heer Geerits ſuſter/ Vrou Ienne van Sevenberghen van Sandijck, hadde te man heer Claes van Borſſelen, heer van Brigdam/ ſy ſterf Anno 1366. naer latende kinders: hy wan/

Heer Hugeman van Stryen, Ridder, Heer van Sevenbergen / vermeldt in een accoort dat hy maecte met de ſtede van Doordrecht/ noopende het graven vande Moeren/ ghepaſſeert te Kommerſwael 8. Junij 1386. wordt mede vermelt binnen den Bergh Anno 1372. Hy hadde te wijve Vrouwe Gheertruyd, des heeren dochter van Heſbeen/ upt den huyſe van Heuſden: ſijn ſuſter Vrou Maria van Sevenbergen, hadde te man heer Dierck van Spangen, ende lieten kinders naer. Ende Anno 1368. wert te Dordrecht vermelt/ heer Schoblant van Sevenbergen/ die ick meen dat deſen heer Hugemans jonger broeder was/ oft ſijnen Oom.

Heer Gheerit van Stryen, heere van Sevenbergen genoemt by een hantveſt vanden Jare 1412. hy hielt ſeer getrouwelijck de partije van Vrou Iacoba van Beyeren, als wettige Gravinne van Hollant/ jeghens 't geweldt van Hertoge Philips van Bourgoenge, den welcken over ſulcx de ſtede ende ſlot van Sevenberghen belegherde An. 1426. ten leſten moeſte heer Gheerit ſijn ſlot opgeven/ ende het ſtedeken wert gewonnen/ ende hy gevangen genomen met heer Ian van Ooſtende, Ridder upt Zeelant/ ende werdē gevoert op 't Caſteel ofte Slot te Rijſſel in Walſolaenderen/ ende ſaten daer thien Jaren/ tot nae de doot van Vrou Iacoba ſijn Lantſrouwe/ dat hy An. 1437. los gelaten wert/ hebbende moeten beloven/ nemmermeer de wapenen te dragen jegens Hertoge Philips, noch tegen den Lande van Hollant. Ende t'zedert dien tijt is Sevenberghen onbemuert blijven ligghen. Ick bevinde dat daer na deſen heer Geerit ſo veel als balling binnen Keyſerſweert aendē Rijn/ nu ſeer out geworden zijnde/ overleden is/ hebbende veel ongemack geleden Anno 1452. hy hadde te wijve ghehadt Vrou Joanne van Roetzelaer (dochter van heer Ian Baroen van Roetzelaer in Brabant/ ende van Vrou Maria, heeren Henricx dr. van Dieſt) ſy hadde een ſuſter Vrou Elſebeen van Roetſelaer, die te man hadde heer Ian van Polanen ende vander Leck. Hy hadde een ſuſter Vrou Maria van Sevenbergen (dubito an legittime nata fuerit) die te man had heer VValraven Pieck, heer van Wolfſweert in Gelderlant.

Heer Geerit voorſz liet naer/

Heer Arent ſijnen nacvolgher.

Heer Henrick van Sevenbergen, Ridder, hadde te wijve Vrou Maria Pots, Wouters dr. van Antwerpē/ ende wan Iacob van Sevenberghen, Monick Reguliер bupten Leuven / ende Suſter Maria van Sevenbergen, Mater van 't Klooſter van Lupckhaghen in Brabandt.

Heer Gheerit van Sevenbergen, Ridder, ſterf ſonder oir.

Vrou Elſe, hadde te man heer Arent van Berchem, Ridder, by Antwerpen/ ende hadden kinders.

Vrou Maria van Sevenberghen had te man heer Anthonis van Glimes, heer van Walſheym / Broeder van Ian, Heer van Bergen op Zoom/ ſonder oir.

Heer Arent van Sevenbergen, wert noch Jonghman zijnde An. 1449. binnen Vtrecht gevangen: wert An. 1477. Raedt inden Haghe/ ende ſterf Anno 1492. hy hadde te wijve Vrouwe Maria van Vyanen, Vrouwe van Doordeloos ende Heemſtercke/ van welcke hier voren geſchreven ſtaet/ ende wan

Ian ende Geerit van Sevenbergē, beyde jongmans overleden voor den Vader.

Vrou Magdaleen van Sevenbergen, erfdochter.

Vrou Gijſberta van Sevenbergen, had te man heer Philips van Waſſenaer, Heer van Doorburgh/ die An. 1493. ſonder kinders ſterf.

Vrouwe Magdaleen, Erfdochter van Sevenberghen / van Doordeloos / Heemſtercke ende Cappelle op d'Yſſel/ ſy had te Man heer Cornelis van Glimes, ofte Berghen / Heer van Grevenbroeck / broeder van Ian Heere van Berghen / beyde broeders Sonen van heer Anthonis van Glimes, Heer van Walheym / die haer Moeye Maria van Sevenbergen te wijve hadde / als voren geſeydt is/ ſy ſterf Anno 1529. ſeer oudt ghewordē

Digitized by Google

zijnde. Haer voorsz man hadde onder ander een broeder Ionckh. Michiel, die Anno 1481. mede int Rijsschip was als Voorzeght ingenomen weert banden Heer van Egmont. Vrou Magdaleen hadde by haer man

Heer Maximiliaen ende
Heer Cornelis, Heeren van Sevenbergen.

Ionckh. Leonard van Sevenbergen, die ongehout in Spaengien overleden is.

Vrou Maria van Sevenbergē, erfgenaem presumptif van Sevenberghen / Noordeloos / &c. sp nam te man upt oprechte liefde heer Lodewijck van Ligne, Heer van Barbançon in Henegouwen / de welcke haer te vozen met eerlijck aenspraeck te onderhouden plach / eer daer apparentp was / dat sp haerder drie broeders erfgenaem soude zijn / sp sterf An. 1557. ende hadde gebaert een sone heer Ian van Barbançon ende Sevenberghen / nae de doot sijns Oems Heer Cornelis, gelijck hier nae breeder volght: met sommighe dochters als 1. Ioanna, die te man hadde heer Ian van Lannoyt, Heer van Mingoual, ende liet naer een Dochter Maria, die gehout is gheweest met heer Ian, Marckgrave van Bergen / die Anno 1567. in Spaengien sterf. 2. Anna, die sonder kinders sterf / zijnde gehout met Wouter, heer vande Gracht in Vlaendren. 3. 4. ende 5. waren Gheestelijck. 6. Maria van Ligne, die te man had heer Karel, eerste Grave van Barlaymont, in Henegouwen / sp sterf An. 1563. hp 1578. en hadden te samen vijf kinders: onder andere 1. Lancelot, tweede Grave van Barlaymont / die te wijve hadde Maria van Brimeux, Grabinne van Meeghen / maer hp sterf onlangs nae den vader / sonder kinders. 2. Gillis derde Grave van Barlaymont / te vozen genoemt heere van Hierges, Gouverneur en Stadthouder over Hollant / over de steden ende plaetsen die des Koninex zijde hielden An. 1575. hp belegherde en wan de steden van Oudewater en Schoonhoven / gelijck de Chronijcken van onsen tijden dat beschrijven / en weert An. 1579. int beleegh voor Maestricht doorschoten / dat hp sterf: hp hadde te wijve Lambertijne van Croy, des Graven dochter van Reulx. 3. Lodewijck, Eertz-bisschop van Camerijck / overleden inden Jare 1596. 4. Florens. Heere van Floyon / ende daer nae derde Grave van Barlaymont / die nu te wijve heeft Margriete, Erfdochter vanden Grave van Laleyn, ende heeft (1618) maer twee Dochters. 5. Claude van Barlaymont, Heere van Hautepenne / Gouverneur van Breda: hp sterf van een quetsuere / gheleeghen inde Nederlaghe die sijn volck hadde by de Schanse van Enghelen in Hollandt / gheleegen by Heusden / de welcke by den Grave van Hohenlo beleeghert zijnde / desen Hautepenne pooghde te ontsetten / inden Jare 1587. sonder kinderen achter te laten / ende hadde te wijve Anna van Brimeux, Suster van Maria van Brimeux, Grabinne van Meegen voornoemt. 6. Maria van Barlaymont, troude Ioris Heer van Beaufort in Arthois / sonder kinders. 7. Iolente had te Man Gheerit van Croy, Heer van Fromessem. 8. Adriana troude Ian van Brandenburgh, Heer van Estleif.

Vrou Margriet van Sevenbergen oft Bergen, hadde te man Heer Floris van Egmont, Grave van Buyren ende Leerdam / ende Heer van Ysselstein / ende van heer Maximiliaen, gelijck hier voren Fol. 132. inde Genealogie van Egmont int breedt verhaelt is gheweest.

Vrouwe N. Abdisse te Cameren by Brussel gheleeghen / ende

Vrouwe N. Abdisse van Betanyen by Mechelen in Brabandt.

Heer Maximiliaen van Berghen, Heere van Sevenbergen / Noordeloos ende Heemsheerche in Hollandt / nae de doot sijns Moeders Vrou Magdaleen voornoemt: hp sterf sonder kinders Anno 1544. hadde te wijve Vrou Anna vander Gracht upt Vlaenderen / sp sterf Anno 1545.

Heer Cornelis van Berghen, eerst Bisschop van Ludic / daer hp An. 1538. sijn inkomste dede met veel Heeren / ende met 1200. Peerden. Hp verliet dit Bisdom nae sijn voorsz Broeders doot / ende werdt Heere van Sevenbergen / Noordeloos ende Capelle / maer bleef ongehout / ende sterf omtrent het Jaer 1560. ende heen succedeerde sijns outste Susters eenigen Sone.

Heer Ian van Ligne, Heer van Barbançon, ende nae sijn voorsz Oom Heere van Sevenbergen / Noordeloos / Heemsheerche / Capelle ende Polsbroeck / alle in Hollant. Hp had te wijve Vrouwe Margriet vander Marck, suster ende erfgenaem van haren broeder Robbert, Grave van Arenbergh (waer van desen Heer van Sevenbergen, Grave van Arenbergh genoemt weert) Heer van Naeldwijck ende Honselaerdijck in Hollant / die An. 1544. sonder kinders was gheslorven. Hp was Gouverneur oft Stadthouder van Vrieslandt / alwaer hp inden stryt Anno 1568. tegen Grave Lodewijck van Nassou, verslaghen werdt / sijn wedutwe sterf tot Sevenberghen / daer sp woonde / Anno 1597. out 70. Jaren / ende hadden gewonnen /

Grave Carel van Arenbergh sijnen successeur.

Heer Robert van Arenbergh, heere vā Barbançon, Grave van Aigremont, overleden An. 1614. had getrout Claudine, dochter van Ian Rijngrave, ende heeft kinders gewonnen.

Vrouwe Margriete van Ligne oft Arenbergh, had te Man Philips Grave van Laleyn, Stadthouder van Henegouwen / gheslorven An. 1582. sp An. 1611. nalatende onder ander Dochters Margriet, Grabinne vā Laleyn / die gehout is met haren Neve Floris, Grave van Barlaymont voornoemt.

Vrou Anthoinette hadde te Man Grave Salentijn van Ysenborgh / te vozen Eertz-bisschop van Ceulen An. 1577. hp sterf An. 1600. nalatende twee sonen / Ernest ende Salentijn, Graven van Ysenborgh.

Heer Karel, Grave van Arenbergh, Heer van Sevenberghen / Naeldwijck / Honselaerdijck / Noordeloos / Heemsheerche / Vlaerdinghen / Cappel op d'Yssel / Polsbroeck / Wateringhen / Erf-maerschalck van Hollandt. Hp verkochte Anno 1610. het huys te Heemsheerche (gheneemt Sevenbergen / nu Marquette) aen Heer Daniel van Hertaingh, Heere van Marquette, voor hondert ende xxxvi. duysent gulden: noch Anno 1611. de heerlijckheydt van Noordeloos / de welcke kocht Heer Walraven van Breederoede voor vier-en-veertigh duysent gulden. Noch An. 1612. de heerlijckheydt of Baronnye van Naeldwijck / ende was Kooper Graef Henrick van Nassou, voor vijf hondert en 50. duysent gulders. Noch heeft hp verkocht in Hollant / d'Ambachts-heerlijckheyt van Cappelle / ende was Koopman Hans vander Veke, vermaert Koopman tot Rotterdam. Noch Vlaerdingen / dat kochte N. van Ruytenbergh t'Amstelam: ende het Eylant ter Schellingh / dat kochten de Ho: Mo: Staten van Hollant. Hier jegens heeft hp gekocht de Stede / Baronnye ende Slot van Edinghen in Henegouwen / alwaer hp in Januario An. 1616. is gestorven out 64. jaren. Hp hadde An. 1587. getrout Vrou Anna van Croy, outste suster ende Erfghenaem van Kaerle, Hertoghe van Aerschot / Prins van Chimay ende Porcean, Graefve van Beaumont, &c. die sonder kinders sterf / ende waer by /

Heer Philips sijnen successeur.

Heer Karel van Arenberg, Prince van Chimay, die te wijve heeft Vrou Magdaleen, Graef Kaerls dochter van Egmont / getrout Anno 1613.

Vrou Ernestijne van Arenbergh, troude An. 1615. Heer Willem van Meluyn, Prince van Espinoy.

Heer Alexander van Arenbergh sterf jonghman / hebbende een Geestelijcke benesicie.

Salen-

Digitized by Google

Salentijn van Arenbergh, Grave van Hennegem/ daer nae Monick-Capuchijn/ ghestorven tot Ghent/ 1617. out 26. jaren/ met verwonderingh van velen.

Heer Anthonis van Arenbergh, Dom-canonick te Keulen.

Vrou Clara van Arenbergh, trouwde An. 1609. heer Bertijn Spinola (Sone van Don Gaston Grave van Brouey) hy sterf in Sicilien/ An. 1618. nalatende kinders. Hy was een halve broeder van 's moeders zijde van de huysvrouwe van Grave Frederic vanden Berge, hier voren vermelt onder die vã Polanen, fol. 143. welcken Frederick Anno 1618. mede gestorven is.

Vrou Albertijne van Arenberge trouwde An. 1617. heer Philips van Merode, Baron van Cressongh in Henegouwen.

Ionckh. Eugenius van Arenbergh.

Iouffr. Dorothæa van Arenbergh/ geboren Anno 1601.

Heer Philips, Hertoghe van Aerschot/ Grave van Arenbergh/ Baenderheer van SEVENBERGEN, ende Edingen/ geboren Anno 1587. trouwde Anno 1610. Vrou Anna van Meluyn, suster van sijn schoon-broeder den Prince van Espinoy, sy sterf Anno 1615. nalatende twee Dochters.

Het wapen van Sevenbergen is dry roode kruyskens op een zilvere velt, gelijck het d'oude Heeren te voeren plegen, maer Heer Arent van Sevenberghen voerde het wapen van Stryen, dry roode kruycen op gout.

MEMORIE, Dat den Prince van Ligne, heer van Wassenaer, ende den Grave van Arenbergh, heer van Sevenbergen ende Naeldwijck, &c. te samen in Hollandt meer als voor acht hondert ende vijftigh duysent guldens aen heerlijcke goederen besaten/ eer sy die voor 't meerdeel verkocht hadden.

Volght voorts vande Houwelijcksche Allianeien / van meest alle d'andere Ridderschappen ende Edelen vanden Lande van Hollandt/ by d'order van A. B. C. &c. ende dit; om datse also in desen Boeck lichtelijcker sullen te vinden zijn/ als mede om te ontgaen de confusie wie voor d'een oft d'ander gheselt behoorde te worden.

ASSENDELFT.

HEer Hendrick van Assendelft, Ridder, Baertoutsz, hadde te wijve Vrouwe Cornelia vander Hurst, hy sterf Anno 1336. begraven te Haerlem (inde reckeninghe des Thesauriers van Dordrecht van 't Jaer 1311. wert vermelt Gheerit van Assendelft) hy wan

Heer Baertout, Ambachts-heer van Assendelft/ Henrickszn, hadde getrout Vrouwe Margriete van Polanen, ende wan

Dierck, Ambachts-heer van Assendelft/ die te wijve nam Jouffr. Mabelia van Haerlem, wyt den huyse van der ouder Heeren van Haerlem/ ende hier naer hebben de Heeren van Assendelft/ haer Wapen met Haerlem altijts ghequarteleert ghevoert. Hy hadde een suster Vrou Gheertruyt, die te man hadde heer Henrick van Hoomoet, Ridder in Gheldelant. Dierck voornoemt liet naer

Heer Baertout sijnen nacholgher.

Heer Hendrick sijns broeders successeur.

Vrou Odilia van Assendelft, hadde te man heer Gijsbert van Zolen in Gheldelant.

Iouffrou Ienne trouwde Willem van Aernhem inde Veluwe.

Vrou Sibilla van Assendelft/ hadde te man heer Dierck van Santhorst/ Ridder.

Heer Baertout werde den eersten Heere van Assendelft/ ende Ridder/ sterf sonder kinders/ Anno 1444. hadde eerst te wijve Vrouwe Natalia B. dochter van Hertoge Aelbert van Beyeren. Ten tweede Vrouwe Odilia van der Horst, die sterf An. 1429. Ten derde Vrou Maria van Langeraeck, eñ ten lesten Vrou Berta van Cralingē.

Heer Dierck, Heer van Assendelft/ naer sijnen broeder. Hy trouwde Vrou Christijne, erfdochter vanden Ambachtsheer van Cralingen by Rotterdam/ ende wan

Heer Gheerit sijnen successeur.

Ian van Assendelft, Rente-meester Generael van Noort-hollant/ An. 1462. ende 1476. sterf ongehout.

Willem van Assendelft, hy wert Anno 1467. op ons Heeren Hemelvaertsdagh binnen Haerlem doot geslagen/ ende begraven inde Kercke tot Eemsherck/ onder eenen serck die daer noch leyt met 4. quartierē daer by/ als Assendelft, Cralingen, Haerlem, Sweten, hy hadde ghetrout Iouff. Maria van Adrichum, ende wan Iouff. Maria, Nonne te Haerlem/ Iouffr. Margriet Nonne te Kijnsourg/ eñ Heer Claes van Assendelft, Ridder/ die trouwde Vrou Alijt Freys van Cuyre Adriaens dr. wedouwe Heer Ians van Reneſſe, Heer van Wulven/ ende hadden een dochter Jouff. Maria van Assendelft, die te man hadde Ian, heere van Mateneſſe, sy sterf Anno 1547. nalatende kinders.

Iouffr. Maria was Nonne ten Dacle/ gheleghen by Utrecht.

Heer Geerit, Heer van Assendelft/ Cralingen ende Heemsherche/ Ridder/ Raedt inden Hage: hadde te wijve Vrou Beatrix van Dongen (dat ander Dalem noemen/ upten huyse van Archel) Ambachtsvrouwe van Besoyen eñ Heynenoort in Zuyt-hollant/ sy sterf an. 1492. haer vaders moeder was van die vã Brakel te Dordrecht/ een Ridderlijck geslacht geweest: haer moeder was een dochter van heer Willem van Besoyen, den welcken an. 1422. getrout hadde Iouffr. Beatrix vanden Wale, heeren Wouters dr. Burghemeester van Dordrecht/ ende Ambachts-heer van Heynenoort. Hy liet naer Heer Claes sijnen naebolger/ ende

Ian van Assendelft, die Anno 1484. Casteleyn van Schoonhoven was.

Vrou Catharina hadde eerst te man heer Adriaen van Polanen vander Lecke, daer na heer Ioos vã Halewijn, Heer van Capelle/ hy sterf sonder oir inden Haghe 1449. Hy was een broeder vanden Baenderheer van Halewijn in Vlaenderen.

Dierck van Assendelft. Canonick t'Utrecht.

Heer Claes van Assendelft. Cralingen/ Besoyen/ Heynenoort eñ Heemsherck/ Ridder/ hadde te wijve Vrou Alijt van Kijfhouck, Erfdochter van Floris, Ambachtsheer van Kijfhouck/ Heeroudelants ambacht/ Henricpoden ambacht by Dordrecht/ sy wert weduwe genoemt An. 1501. sterf seer out An. 1530. ende wan

Heer Gheerit sijnen nacholger.

Heer Floris van Assendelft, Ridder/ heer van Gouriaen/ Bailliou vanden Hage, daer nae Casteleyn vander Gou 1527. eñ 1555. Hy hadde te wijve Vrou Henrica van Arckel, dochter van Otto, heer vã Heukelum eñ wan daer by 1. dochter Iouff. Walravine, sterf wijster/ ende 2. sonen/ Geerit, die jongman sterf/ ende Heer Otto van Assendelft/ Ridder/ Heere van Gouriaen/

Digitized by Google

Lijsshouck / &c. hadde eerst te wijve Vrouwe Anna B. suster van Heer Cornelis van Berghen, Heer van Sevenbergh en / Bisschop van Luyck: daer nae troude hy An. 1568. Vrou Ienne, heeren Ioos dr. vā Cruninge / sonder oir / by d'eerste had hy eenen sone Cornelis, naemaels heere vā Assendelst (na de doot sijns soons Floris, die de heerlijckheyt gemaeckt was) en wan Ionch. Geerit Heer van Assendelst (overleden sonder oir An. 1617.) met sijn susters gheliick hier nae byeeder sal geseyt werden.

Dierck van Assendelst, heer van Cralingen / Besoyen ende Heynenoozt / Schout van Breda / Anno 1544. hadde te wijve Iouffr. Adriana vā Nassou, outste dochter van Pauls (wiens Vader Ian een B. sone was van Grave Engelberts van Nassou) en van Iouffr. Catarina van Haestē, hy sterf an. 1553. sy an. 1558. en hadden te samen xj. kinders / als 1. Claes van Assendelst, Heer van Besoyen / sterf Jongman. 2. Paulus van Assendelst, Heer van Besoyen en Heynenoozt / sterf sonder kinders An. 1596. hadde te wijve Iouffr. Alfarde vander Boetselaer, Diercx dr. sy troude daer na Arent van Aes wijn / heer van Ruweel / broeder 's heeren van Brakel. 3. Ian van Assendelst, Heere van Cralingen / Heynenoozt en Besoyen / gebozen An. 1543. te Rotterdam woonende / heeft te wijve / Iouffr. Margriet van Rossum, 's Heeren dochter van Zolen in Gelderlant / weduwe van Claes van Gent, 's Heeren sone van Loenen / en heeft gewonnen eenen sone Gheerit van Assendelst, Heer van Besoyen / die met sijn vader alleen van desen stamme t'oberen is. 4. Vrouwe Catarina van Assendelst / troude eerst Heer Willem van Lockhorst, Ridder / Heer van Heemstede / die sterf sonder kinderen / An. 1564. Daer na Christoffel van Wilich, Heer van Grontsteyn / sonder oir. 5. Iouffr. Alijt van Assendelst, sterf mede sonder kinders / hadde eerst ghetrout Andries Millinc, Heer van Waelwijck / Eethen en Meeuwen / daer nae Herman van Wittenhorst, Heere van Sontsvelt / eertijdts Gouverneur banden persoon van sijn Excel. Prince Mauritz, hy sterf An. 1608. 6. Iouffr. Reynierkē van Assendelst / mede sonder kinders overleden / hadde te man gehadt Gooswijn van Varick, Edelman van Antwerpen. 7. Iouffr. Maria van Assendelst / sterf onghehout. 8. Iouffr. Adriana sterf mede sonder oir. 9. Iouffr. Beatrix hadde te mā Gijsbert de Kock van Nerijnen, op Clingelenburgh / sy sterf weduwe sonder kinders inden Hage / an. 1611. out 70. jaren. 10. Iouff. Walravine vā Assendelst / sterf mede onbestaet / ende 11. Iouffr. Anna van Assendelst / de jonghste dochter was ontrent 50. Jaren ghehout met Ioan, Heere van Schagen / &c. die an. 1618. inde Hage sterf / out 73. Jaren / nalatende 2. sonen ende 3. dochters.

Ian van Assendelst, Heeren Claes jonghste sone / was Heer van Cralingen / maer sterf Jonghman.

Vrouwe Iozijne van Assendelst / hadde An. 1503. te man Heer Steven van Zuylen, heere vander Haer en Zevender / hy sterf An. 1530. nalatende kinders.

Iouffr. Beatrix van Assendelst / hadde te man Lambert Millinck, Heere van Waelwijck / Eethen ende Meeuwen / sonder kinders.

Iouffr. Catarina van Assendelst hadde te man Casper van Cortenbach, heere van Helmont in Brabant / sonder kinders.

Heer Gheerit, Heer van Assendelst, Heemstercke / Ridder ende President banden Hove van Hollandt / Heer Claesz. hy sterf in sijne huysinghen inden Haghe op S. Niclaes-avont 1558. out 70. Jaren / hy hadde ghetrout Vrouwe Catarina van Chasseur, gebozen van Ozleans in Vranckrijck / ende lieten naer eenen sone.

Niclaes, Heere van Assendelst, Heemstercke / die den Vader tot den Geestelijcken staet ghedestineert hadde: maer hy ander sinnen hebbende / maeckte sich meester van 't huys te Assenburgh / soo ras hy sijns baders doodt vernomen hadde: hy sterf te Bourschepr by Alhen / komende upt het badt An. 1570. hy presenteerde mede de Requeste An. 1566. ende moest daerom 1567. upt het Lant wijcken: hadde te wijve Iouffr. Willemijn van Haesten upt Gelderlant / die de lijfstocht behielt van haers mans goederen / ende troude daer nae Heer Walraven van Breederoede, ende sterf An. 1607. hy hadde Assendelst gelegateert sijns Ooms soons Sone / daer Vader van was Cornelis van Assendelst, Heer van Gouriaen / Heer Ottensz, welcken Otto een sone was van Heer Floris, desen Nicolaes Oom / als hier bozen uptgelepdt is.

Floris, Heer van Assendelst, by Testamente sijns boozs Nebe / sterf Jonghman / oudt maer 18. Jaren / ende hem succedeerde sijnen Vader.

Cornelis, Heer van Gouriaen / Heer Ottensz. werdt Heer van Assendelst / naer sijnen sone: hy transpozteerde Gouriaen aenden Heer van Schagen: hy hadde te wijve Iouffr. Margriete van Merthen, dochter van Geerit ende van Iouffr. Geertruyt van Loon int Sticht van Utrecht. Hy sterf op 't Huys t'Assenburgh / Anno 1600. out 60. Jaren / sy An. 1602. out 78. Jaren / ende hadden gewonnen

Ionckh. Floris, heer van Assendelst, als booz3 is.
Gheerit, heer van Assendelst, nae den Vader.
Iouffr. Anna, Vrou van Assendelst, nae haer broeder.
Iouffr. Antonia van Assendelst, hadde te man Everard van Doorne, Heer van Lijssel inde Peel / sy sterf An. 1606. hy 1617. naer latende Cornelis met N. sijn broeder / ende Iouffr. Maria van Deurne.

Gheerit, heer van Assendelst, Ambachtsheer van Heemstercke / Lijsshouck / Hieronymus ambacht ende Henricydenambacht / &c. Hy is An. 1617. in Junio / out 50. jaren / op 't huys t'Assenburgh ongehout overleden.

Iouffr. Anna, Vrouwe van Assendelst, naer de broeder: sy hadde te bozen getrout Geerit van Renesse vander Aa. by Utrecht / die An. 1609. sterf / nalatende by haer 3. dochters / als

Iouffr. Agnes, Margriet ende Adriana van Renesse.

De Heeren van Assendelst voerē een kruys met 16. Meerlen van zilver op een root velt, gequarteleert met een gaende zilver Peert op root.

Anderen Tack van Assendelst / Heeren van Veenhuysen ende 's Gravemoer / &c.

HEER Baerthout van Assendelst, Ridder, sterf te Haerlem / An. 1265. hadde te wijve Vrou N. van Heemstercke / ende wan

Willem van Assendelst, sterf An. 1333. hadde te wijve Iouffr. N. van Baekel, ende wan

Baertout van Assendelst, sterf An. 1362. hadde te wijve Iouffr. N. van Ackersloot, ende wan 2. sonen / Hugo den jonghsten / sterf An. 1398. hadde te wijve Iouffr. Hildegond van Ruyven, ende wan daer by een dochter Iouffr. Elizabeth van Assendelst, die Anno 1398. troude Bruyninck Spruyt, Maerschalck van Abcoude / ende wan veel kinders.

Willem van Assendelst, Baertouts outsten sone / Schildknape / sterf An. 1412. hadde getrout Iouff. Anna van Vennip, haer moeder was Bleyswijck, en wan 2. sonen / heer Hugo den jongsten was Priester / en stichte 1458.

Het

Digitized by Google

het Barnarditen Klooster by Heenstede/ende sterf int Jaer 1483.

Heer Baertout van Assendelft, Ridder/ Heer van Beenhuysen/ door gifte van Hertoghe Philips van Bourgoenge, dien hy als Kamerlingh diende/ende sterf Anno 1466. hadde getrout Vrou Ida van Sweten, Gheerits dr. sy sterf 1465. naelatende 4. kinders/als

Aelbert van Assendelft, Heer van Beenhuysen/ sterf 1491. hadde te wijve Iouffr. Christina vander Maern, Sweers dochter/die sterf 1509. Hy hadde 3. susters/ Iouffr. Alveraet troude Ian van Mijnden, 1466. ende wan kinders. Iouffr. Elizabeth hadde eerst te man Pontiaen Wttenbroeck, daer na Gheerit van Berckenroede by Haerlem/ sy wan by den eersten Vrou Machtild Wtenbroeck, die te man hadde Heer Koenraed van Oesterwijck, Ridder/upt den huyse van Archel. Iouffr. Ienne die troude Willem van Boschuysen, ende Iouffr. N. Wtenbrouck hadde te man Ian van Valckendael, de jonghste suster Iouffr. Margriet sterf Nonne te Haerlem/ An. 1498. out 78. Jaren.

Hugo van Assendelft. Heer van Beenhuysen Aelbertsz, was Raet inden Hage/ eñ Canonick opt Hof albaer/ sterf an. 1540. out 74. jaren. Hy transporteerde Beenhuyse aen sijn suster Vrou Anna van Assendelft/ die getrout hadde Heer Lodewijck van Treslong, Ridder/ die An. 1526. sterf/ sy An. 1540. naelatende kinders. Haer broeder Baertout van Assendelft Aelbertsz, hadde eerst getrout Iouffr. Alijt de Vriese, dochter vā Claes de Vriese Ontfanghier Generael van Hollandt/ daer na Iouffr. Adriana vander Lint, weduwe van Kaerle van Drenckwaert, Bailliou van Putten. Hy sterf An. 1549. naelatende by d'eerste vrouwe ses kinders/ als

1. Niclaes van Assendelft, Ambachtsheer van 's Gravenmoer in Zuytholland/ als getrout hebbende Iouff. Agatha van Bruhesen, Henricx dochter/ eñ wan daer by Niclaes van Assendelft, Ambachtsheer van 's Gravemoer/ die An. 1601. sonder kinders is overledē/ hadde te wijve Iouffr. Philippote vander Duyn vander Sprange. 2. Henric van Assendelft, hadde te wijve Iouff. Diewer vander Laen, Geerits dr. ende wan 3. kinders/ als Baertout van Assendelft, die troude Iouff. Margriete vander Duyn, Philippotē vooren suster/ mede sonder oir. Iouffr. Alijt van Assendelft, hadde te man Ian Inge van Nieulant by Heussen in Gelderlant/ ende Iouff. Clara van Assendelft, die An. 1596. te Leyden inde kraem sterf/ zijnde ghehout met Gheerit van Schoten, sonder oir. 3. Iouffr. Maria van Assendelft, hadde te man Aelbert Aelbout van Abesaet/ eñ wan eē dochter Iouff. Alijt, die troude Claes vander Duyn, Houtvester van Hollant/ Bailliou vā Schielant/ eñ Oom vande vooren Philippoot ende Margriet vander Duyn, hy sterf An. 1563. sy 1560. out maer 19. jaren/ nalatende 2. dochters. 4. Iouffr. Margriet van Assendelft, Nonne te Koninckvelt. 5. Iouff. Fransoyse, Nonne ter Lee/ eñ 6. Iouff. Adriana van Assendelft, troude Fransoys van Almeras in Brabant/ sy lept begraben te Meerhelen/ ende hadden kinders.

Die van dit geslachte voerden een gaende Peert van zilver, op een velt van keel.

ADRICHVM.

HEer Floris van Adrichum, Ridder/ leefde ontrent het Jaer 1300. Putatur filius naturalis Baronis Breederodij fuisse. Hy wan

Niclaes van Adrichum, Schiltknape/ die troude Iouffr. Geertruyt van Diemē, die 1342. sterf/ eñ wan

Heer Floris van Adrichum, Ridder/ overleden An. 1361. hadde te wijve Vrouwe Lijsbeth van Zanen, sterf 1395. nalatende Floris van Adrichum, die seer out worde/ eñ hadde te wijve Iouff. N. van Bakel, eñ wan 4. sonē.

Symon sijnen Leenvolger.

Claes van Adrichum, Burgemeester van Haerlem/ alwaer hy met Hugo Albout in eenen oploop vande Cabbeliausche in sijn huys aengevochten wert/ 1444.

Symon van Adrichum den jongen/ was teghen sijn broeder vande Cabbeliausche partije.

Willē van Adrichum, hadde te wijve Iouff. Beatrix van Loendersloot, eñ wan 11. Dochters/ onder ander een troude Philips Sayt, een ander hadde Balthazar vā Buyren, een ander troude Arent Pieck in Gelderlant/ een ander hadde te man Willem van Bloemendael te Vianen/ &c.

Symon van Adrichum, besitter vande Ridderlijcke Hofstede van Adrichum oft Arcuun by de Beverwijc/ vermelt An. 1455. sterf mede seer out 1485. hadde te wijve J. Lijsbeth van Duvenvoorde, sy sterf 1475. ende wan

Floris van Adrichum, Bailliou vande Beverwijck/ sterf sonder oir An. 1500.

Heer Claes van Adrichum worde An. 1476. Abt van Egmont: siet van hem hier vooren onder de Abten van Egmont/ Fol. 113. ende 114.

Arent van Adrichum, &c.

Arent van Adrichum, Symonsz, sterf An. 1504. hadde te wijve Iouffr. Agatha Suys, Pieters dr. te Rijswijc/ sy sterf An. 1538. ende hadden te samen

Pieter van Adrichum, die An. 1528. oudt maer 26. Jaren/ de leste mansoir/ sterf/ naelatende by sijnen wijve Iouffr. Alijt Ramp van Haerlem/ een dochter Iouffr. Clara van Adrichum, die te man hadde Iacob vander Does te Leyden: hy sterf An. 1577. sy 1567. eñ hadden te samen veel kinders. Dese Pieters susters waren Iouff. Cornelia, Nonne inde Beverwijck/ die Latijn konde spreken. Iouff. Lijsbeth, Nonne te Koninckvelt/ eñ d'oudste Iouffr. Willemijn, die de Hofstede van Adrichum besat/ ende hadde te man Lieven van Burgh, Borgheneester tot Zierickzee/ alwaer sy beyde An. 1556. gestorven zijn/ nalatende eenen sone.

Anthonis van Burgh, Burgemeester te Zierickzee/ ende besitter vanden huyse van Adrichum/ 't welck hy weder dede van nieus optimmeren. Hy sterf te Dordrecht 1579. alwaer hy ghetrout hadde Iouffr. Cornelia Schultmans, mede aldaer overleden An. 1578. nalatende drie kinders/ alle drie geboren te Dordrecht/ als

Cornelis van Burgh, Burgemr. te Zierickzee. Hy troude Iouff. Regista Hoppers dr. van Heer Ioachim Hopper, Heer van Daellem/ &c. sy sterf 1594. hy in septem. 1618. op Adrichum/ nalatende Anthonis van Burgh ende Iouff. Cornelia van Burgh. 2. Iouff. Agatha van Burgh hadde te man Ian Heer vander Mijle, sy sterf 1579. te Dordrecht/ nalatende 5. kinderen. 3. Iouff. Maria van Burgh, woonende op haren huyse vā Adrichū ongehout.

Ick bevinde dat an. 1130. vermelt wert Goessen van Adrichum, Ludolfsz, ende an. 1155. Ludolf sijnen sone/ maer dese waren van een ander Stamme.

Die van Adrichum voerden als Breederoede met een lazuyren barensteel, ende een swart raeyken op 't lijf vanden Leeuw.

ALMMONDE.

Cornelis van Almmonde Cornelisz, Schiltknape/ woonde te Geervliet/ sterf ontrent den jare 1457. hy had te wijve Iouff. Heylwich van Botlant, Aelsten dr. upt Zeelant/ haer moeder was Haemstede. Voorts die van

Almmonde, is seker dat ghekomen zijn uyt den huyse der ouder Baenderheeren van Stryen / van 't Ambacht van Almmonde/dat te leggen plach inden herdroncken Weert van Zuyt-hollant/voor den jare 1421. Ende int jaer 1382. leefde Heer Ian van Almmonde, Ridder, Willemsz, ende wert doen in een Hantvest ghenoemt Heve vanden Baroen van Gaesbeeck/Putten ende Stryen: dese Cornelis voornoemt/was An. 1439. Rentmeester vanden Baron van Putten/ Gaesbeeck ende Stryen / eñ bedijckte mede de Lozendijck: hadde een suster Iouff. Hadewy van Almmonde, die te man hadde Floris van Botlant, Iansz, ende hadden kinders. Noch bevinde ick Mr. Philips van Almmonde, Deken vande Collegiale kercke te Geerdliet/An. 1485.

Ian van Almmonde, Cornelisz, hadde te wijve Jouffr. N. suster van Willem Bouwensz van Drenckwaert, Burgemeester te Dordrecht. Dzou Elizabeth van Almmonde sijn suster hadde te man heer Cornelis vã Dorp, Ridder geslagen te Dordrecht An. 1486. ende wan kinders: sijn ander suster Jouffr. Hildegond. troude Anno 1457. Adriaen van Overstege, Burgemeester te Dordrecht/die sterf An. 1497. naelatende Cornelis van Overstege. te Bergen op Zoom begraven An. 1525. ende hadde te wijve Jouff. Catharina van Coeveringen.

Meester Iacob van Almmonde, Jansz, was Raedt inden Haghe/ ende Stadthouder vander Leenen/ vander Lecke ende Bolanen/sterf An. 1504. hadde te wijve Jouffr. Catharina van Eversdijck, Mr. Anthonis Dochter/ die Raet inden Hage was/ende wan:

Mr. Ian van Almmonde sijnen Leenwolger.
Mr. Michiel van Almmonde, sterf sonder oir.
Jouff. Arendine van Almmonde, troude An. 1494. Gijsbert van Duvenvoorde, sone van Arent, ende wan eenen sone die ongehout sterf.
Jouffr. Anne, troude eerst Iacob van Matheneſſe, Philipsz, hy sterf subijtelijck sonder kinders An. 1515.
Daer na hadde sy Bartholomeus van Egmont, heeren Otten sone van Kennemburgh / die sterf An. 1559. sy seer out An. 1561.
Jouff. Hillegond, Nonne in S. Aechten te Delft.
Jouff. Maria van Almmonde, met N. haer suster/ waren beyde Nonnen te Loosduynen by 's Graven-Haghe.

Mr. Ian van Almmonde. Iacobsz, hadde te wijve Jouffr. Petronelle, heeren Aerts vander Werve, Ridders Dochters t'Antwerpen/ende wan:

Abraham van Almmonde sijnen Leenwolger.
Iacob van Almmonde, Meester knaep vande Houtbesterije: hy sterf ongehielicht inden Hage 10. Decem. 1609. out 74. jaren/ende was de leste mansoir: dies de wapenen van Almmonde met hem naer ouder ghewoonte/begraven wierden.
Jouffr. Baerte van Almmonde, hadde eerst te Man Anthonis Suys, Danielsz, heer van Grijssenoort/ende wan Pieter Suys, heer van Grijssenoort/die An. 1603. out 60. jaren/ongehout tot Leyde sterf: daer na hadde sy Iacob Pijnssen van Offem, ende wan veel kinders.
Jouffr. Anna van Almmonde hadde te man Lieven de Stoppelaer, Edelman van Gent/eñ wan Fransoys ende Ian de Stoppelaer, ende Jouff. Petronelle, die te man hadde Mr. Adriaen vander Goes, Advocaet inden Hage/ende hadden kinders.

Abraham van Almmonde. Iansz, troude eerst N. te Leuven: daer nae Jouffr. Maria de Groot, Hugen dochter te Delft/die sterf An. 1610. out 70. Jaren/hy wan

Ian van Almmonde, sijns moeders eenighen Sone/ Baillieu van Stryen/sterf ongehielicht/ An. 1595.
Iacob van Almmonde, uyt het tweede bedde / sterf Jongman An. 1600.
Jouffr. Petronella van Almmonde, sterf An. 1612. te Delft/was gehout ghetweest met den Capiteyn Ioos van Embise van Ghent.
Vrou Lijsbet van Almmonde, sterf An. 1615. hadde te man Heer Pieter van Hynojossa, President vanden Hove van Hollant/sterf An. 1616. naelatende eenen sone met 4. Dochters / vande welcke Jouff. Catharina troude int Jaer 1612. den Capiteyn N. Louerbach, Hooghduyts / ende d'ander Jouffr. Clara troude Ian Heere van Duvenvoorde.
Jouffr. Maria van Almmonde, troude An. 1595. George de Bye, Thesaurier Generael van Hollandt/ ende eerste Rekenmeester inden Haghe/ende heeft kinders: sy is de leste Dzou-persoon van desen stamme.

Het Wapen van Almmonde is geweest dry gulde kruysкens op een sabele velt, ghelijck Heer Ian van Almmonde dit voerde, An. 1582. maer nae dat de stammen van Sevenberghen, Besoyen, Zijdewy, Drimmelen, Dubbelmonde, Wieldrecht, alle uyt den huyse van Stryen gesproten, versturven waren, hebben die van Almmonde de volle Wapenen van Stryen aengenomen, te weten, dry Kruycen van keel op gout.

ASPEREN van Vuyzen.

Heer Otto van Vuyren, uyt den huyse van Arckel/ Ridder/ te Gozinchum gevangen An. 1417.

Lange Jaren hier nae heeft ghe leeft Ian van Asperen, Heer van Duyzen/ gelegen op de Waele boven Gozinchum. Hy hadde getrout Jouffr. N. Piecx uyt Gelderlant/ende wan

Herbert sijnen naebolger.
Heer Otto vã Asperē, Ridder, was an. 1542. Dijcgraef van Tielerweert: hy hadde ghetrout Jouff. N. Pylijsers, uyt het quartier van Leuven/een edel stãme.
Jouffr. Ienne van Asperen, hadde te man Goossen van Honselaer, wiens moeder was Nichelt t'Utrecht.

Herbert van Asperen, Heere van Duyzen/ hadde te wijve Jouffr. Iozijne Pijlysers, sijns broeders wijfs suster/ende wan

Heer Ian van Asperen, Ridder/Heere van Duyzen/Amptman van Bommeler weert/sterf An. 1576. begraven te Arnhem: hadde getrout Vrouwe Maria van Roon, Pieters dr. sy verdranck An. 1584. inde Merwede by Hardinxvelt. Hy hadde een suster Jouffr. Henrica van Asperen, die te man hadde Cornelis van Raephorst, te Dyanen/ende wan twee dochters/sy sterf An. 1605.

Pieter van Asperen, Heeren Iansz, Heere van Duyzen/sterf An. 1618. hadde getrout Jouffr. Margrieta van Diemen, dochter van Mr. Willem van Diemen, President vanden Hove van Utrecht/ sijns Oomes den Heeren van Roon huysvrouwen suster/sy sterf An. 1609. Hy hadde een suster Jouffr. Iozijne van Asperen, die te man hadde Reynout B. van Breederoede te Leermonde/sy sterf van haer twaelfde kint An. 1601. hy liet naer twee sonen Ian ende Willem.

Ian van Asperen, Heere van Duyzen Pietersz, heeft getrout Jouffr. N. &c.

Die van Asperen voeren ghelijck als Arckel, ghebroken met een swarte Meerle boven inden hoeck.

ALKE-

Digitized by Google

ALCKEMADE.

HENRICK van Alkemade, leefde An. 1320. doe hem sijnen broeder Floris overgaf het huys te Poelgeest ghenoemt, dan nen daer na ende nu noch Alkemade noemt, eñ wert te Leen gehouden vanden Heere van Wassenaer: hy wan twee sonen/ Floris den jongsten/ van welcken hier onder broeder sal volghen/ ende Ysbrand van Alkemade, alias van Poelgeest: hy wan Henrick van Alkemade, die vader was van Henrick de ij. van Alkemade/ die te wijve hadde Jouffr. N. Persijn, des heeren dochter van Waterlant/ ende hadden 4. sonen/ Willem, Ian, Dierck ende Arent. Willem den outsten hadde getrout Jouffr. Lijsbeth van Zanen, die voerde een root krups op een silveren velt/ ende liet naer 2. dochters/ als Iouffr. Agatha, die te man hadde Floris van Alkemade, heeren Florisz. haren Neve/ eñ Jouffr. Machtild van Alkemade, troude Herpert van Foreest, hy de Beverwijck/ sonder kinders/ was weduwe/ an. 1459. ende sterf out 88. jaren An. 1487.

Floris van Alkemade, Henricx den eersten voorsz tweede sone/ die heeft naergelaten:

Heer Henrick van Alkemade/ Ridder die wan twee sonen/ heer Floris van Alkemade/ die sonder kinderen sterf/ ende

Dierck van Alkemade, den jongsten/ heeft mede naghelaten 2. sonen/ als heer Floris den jongsten/ van den welcken hier na breeder sal volgen/ ende heer Henrick van Alkemade/ den outsten sone/ den welcken besat de Ridderlijcke Hof-stede/ met het Lant daer aen/ ghenoemt Alkemade/ by Leyden ghelegen. Hy hadde ghetrout Vrou N. van Egmont, ende wan een Erfdochter/ die te man hadde N. van Lingen, heere van Busene in Vlaenderen/ eñ liet mede maer een dochter na/ Vrou Ienne van Busene eñ Alkemade/ die te man kreeg heer Iã van Basele by Rijpelmonde op de Schelde/ eñ lieten naer eenen sone heer Ian van Basele, Ridder die An. 1406. sonder kinders sterf/ eñ doe quam Alkemade op Symeon van Alkemade/ als naeste erfghenaem/ doe lebende.

Heer Floris van Alkemade, Ridder/ Diercx jonghste sone voorsz hadde ghetrout des Heeren dochter van Buyren/ ende wan twee sonen Ian den outsten/ eñ Symon van Alkemade den jongstē/ die An. 1406. de goederē van Alkemade beerfde/ maer d'Ambachts heerlijckheyt quam aen Hollant/ by besterffenis. Hy was seer out/ ende transporteerde Alkemade aen sijnen Neve heer Floris van Alkemade Ysbrantsz. als volgē sal/ eñ liet eenē Sone na Henrick van Alkemade/ wiens sone was Symon, die vermidts de groote bloet vant jaer 1421. verarmt is/ nalatende kinders.

Ian van Alkemade, Floris outste sone/ hadde te wijve Jouffr. Ida, dochter van Iacob, heere vanden Woude/ ende wan twee Sonen/ als

Heer Ysbrand, ende

Jan van Alkemade, alias vanden Woude/ welcken naem hy verkreegh te moghen voeren van weghen sijn moeder/ midts behoudende de wapen van Alkemade: hadde ghetrout Jouff. Catarina van Valcheniesse uyt Zeelant/ ende wan eē dochter Jouff. Alijt (die te man hadde Ian van Dorp) eñ 4. sonē/ Floris eñ Symon storven sonder kinders: Symon hadde van sijn eygen huys gefondeert S. Barbaren Kloosster te Leyden: Hugo eñ Ian Hugo vanden Woude/ Ians voorsz. outste sone/ troude N. van Waert, ende liet naer Floris vanden Woude/ die leefde An. 1480. hadde ghetrout Jouff. N. van Molenkamp/ die voerde als Poelgeest, ende hadde daer by 4. kinders/ Iacob vanden Woude sterf sonder oir 1481. heer Hugo was Priester. Vrou Beatrix hadde te man Jan, heer van Heemstede/ Ridder/ eñ hadden kinderen. Jouff. Anna troude N. Buser inden Haghe. Franco B. sone van Floris voorsz liet na Ian vanden Woude, die An. 1519. was Bailliou van Goylant ende Drost te Muyden. Ian vanden Woude Ians sone ende Hugo voorsz Broeder/ hadde te wijve Jouffr. Machtild vander Maelstede uyt Zeelant/ weduwe Willems van Boschuysen, eñ liet naer 1. dochter die te man had Mattheus van Berendrecht te Leydē/ eñ eenen sone Ian vanden Woude Ianſz. overledē An. 1481. hadde te wijve Jouff. Lijsbeth Wtenhage, ende wan 3. sonen eñ 2. dochters/ Jan vanden Woude was Monick Minderbroeder. Cornelis Karel eñ Jouffr. Margriet, sturven sonder kinders/ eñ Vrou Hillegont hadde te man Heer Cornelis Croesinck, Ridder/ heer van Benthuysen/ Houtbester van Hollandt/ sy beerfde alle haer vaderlijcke goederen. Hy sterf An. 1520. ende hadden kinders.

Heer Ysbrand van Alkemade/ Ridder/ Ians sone/ ende van Ida vanden Woude voorsz hadde eerst ghetrout Vrou Alijt, heeren Geerits dochter van Poelgeest: daer na Vrou Aegte van Rietwijc/ Willem van Rietwijcx erfdochter te Velsen/ eñ leefden t' samen An. 1398. ende hadde hy haer eenen sone Willem van Alkemade/ vermelt 1448. By d'eerste Vrouwe hadde hy

Heer Henric van Alkemade/ Lant-commandeur ten Duytschen huyse t' Utrecht an. 1371. na 4. jaren voerde hy Cathuser-monick.

Heer Ian van Alkemade/ Priester.

Heer Floris van Alkemade/ Ridder/ &c.

Jouffr. Steventjen van Alkemade/ hadde te Man N. Kuser, van Oosterwijck/ dese hebben kinderen nagelaten.

Heer Floris van Alkemade/ Ridder/ was Stadt-houder ende opperste Capiteyn in Oost-vriesland te Staveren/ van weghen den Grave van Hollandt/ hy wert aldaer vande Vriesen (na haer oude gewoonte rebellerende) doodtgheslagen 1421. hy hadde gelocht van Symon sijnen Neve de hofstede van Alkemade: hadde ghetrout Vrouwe Elizabeth, heeren Willems dochter van Kroonenburgh/ ende wan 7. kinders/ als

Floris sijnen Leen-volger.

Heer en Meester Willem van Alkemade/ Ridder/ Rechtsgheleerde ende Raet inden Haghe/ sterf seer out sonder kinders An. 1473.

Iacob van Alkemade/ sterf sonder kinders.

Ysbrand van Alkemade/ sterf oock sonder oir. Hy hadde ghetrout Jouffr. Alijt, B. dochter van Heer Arent van Egmont ende van Ysselsteyn.

Jouff. Margriet bā Alkemade/ hadde te man Godschalck Oem, heer van Wijngaerden/ Rentmeester generael van Hollant/ sy sterf An. 1476. hier af komē de Heeren van Wijngaerden tot heden toe.

Vrou Elizabeth van Alkemade/ hadde te man heer Ian vander Bouchorst/ Ridder/ heer van Noortwijck: ende hadden xviij. kinders.

Vrou Stevē van Alkemade/ troude An. 1413. heer Engelbert van Spangen/ Ridder/ ende wan kinders/ hy sterf An. 1432. in fleur sijns levens.

Floris van Alkemade, Heere van Enghelen ende Vliemen/ hadde ghetrout Jouffr. Agatha van Alkemade Willems dochter. Hy leyt begraven te Leyden in S. Vrselen Kloosster/ ende liet na

Heer Floris sijnen Leen-volger.

Jouffr. Henrica van Alkemade/ Nonne in S. Vrselen te Leyden.

Jouff. Willemijn van Alkemade/ troude Iohan vā Matheneſſe, ende liet naer een Dochter/ de welcke een Nonne te Rijnsburgh binnen Leyden geweest is.

Jouffr. Machtild van Alkemade/ etc.

Digitized by Google

Heer Floris van Alkemade, Ridder, sterf sonder kinders An. 1511. begraven inden Hage ten Jacopijnen, by heer Willem sijnen Oom, hy hadde getrout Jouffr. Emmesoete vander Marck, Engelberts dr. Weduwe van Ian van Sweten, heer van Opmeer.

Jouff. Machteld van Alkemade, overleefde alle haer susters, ende wert haerlieder erfghenaem, sy hadde te man Ysbrand vander Coulster, Willemsz. Schilthnape, eñ Thesaurier van Dordrecht. Hy sterf An. 1482. ende hadden kinders, waer van d'erfgenamen Alkemade noch besitten.

Ick bevinde dat noch gheweest zijn, Floris van Alkemade, gheshout met een Dochter van Mourijn vander Does, ontrent den Jare 1440. noch Jouffr. Diewer van Alkemade, gheshout met Pieter van Thol, ontrent den Jare 1458. eñ lange daer tevoren Jouff. Catarina van Alkemade Jans wijf vanden Woude An. 1390.

Ende na 't seggen van sommigen, so souden heer Floris van Alkemade (overledē an. 1511.) de leste mansoir geweest zijn, nochtans so voerden noch desen naem ende wapen Corstiaen van Alkemade te Voorburgh (gekomen van Kerstant van Alkemade, vermelt an. 1436. te Delft) die te wijve hadde Jouff. Anna vander Goes, ende wan daer by Dierck van Alkemade, die eerst troude Jouf. Anna Sandelijn, sterf an. 1610. daer na Jouff. Catelijn Numans, sijn voorz Vader hadde onder ander 2. susters, van de welcke Jouff. Margriet te man hadde Arent van Breederoede, gheseyt van Rijnesteyn, die An. 1580. Houtvester van Hollant was, sonder oir, eñ d'ander Jouff. Lijsbeth hadde te man Cornelis van Mierop, heere van Hoochtwoude, ende Ontfangher Generael der Ho: Mo: Staten van Hollant, sy sterf An. 1604. hy 1608. nalatende 3. kinders: Hugo van Mierop, Heer van Calslage, die te wijve heeft Jouff. Hester van Oosthoorn, alias Bonnebelt, tot Alcmaer: Ioachim van Mierop, Ontfanger generael in plaetse sijns Vaders (heeft ghetrout Jouff. N. Benninghs t' Amsterdam) ende Jouffr. Maria van Mierop, die eerst troude Pieter Roon, Bailliou van Putten, sonder oir, daer na den Capiteyn N. van Beringen, te Breda.

Het Wapen van Alkemade is eenen klimmenden swerten Leeuw, ghekroont, ghe-klaut ende ghetongt van gout in een zilveren velt.

ABBENBROECK.

Bouwen vander Wourt, heer van Abbenbroeck, by den Biel, was Schout van Delft, hadde ghetroue Jouffr. Catharijne van Blyesteyn, ende wan,

Heer Geerit van Abbenbroeck, Ridder geslagen te Dordrecht An. 1486. was Bailliou van Putte 1466. sterf sonder kinders An. 1494. had ghetrout Vrouwe Catharina van Boschuysen, Floris dr.

Bouwen van Abbenbroeck.

Jouf. Heylwich van Abbenbroet, troude eerst Willem vander Oostende in Zeelant (ende wan Gillis, die troude Jouff. Hillegond van Boschuysen) daer nae VVillem Symonsz van Valckesteyn, Bailliou van Voorn, ende hadden kinders.

Vrou Adriana van Abbenbroeck had te man Heer Willem vā Foreest, Ridder, Bailliou van Geerbliet, An. 1458. ende hadden eenen sone.

Bouwen van Abbenbroeck hadde getrout Jouffr. Natalia van Geertsdijck, ende wan,

Heer Bouwen van Abbenbroeck, Ridder, sterf sonder kinders, hadde getrout Vrou Machtild van Diemen.

Jouf. Heyl van Abbenbroeck, Nonne te Delf.

Jouff. Catarina, hadde te man Jan van Dorp, heeren Cornelisz.

Jouff. Maria van Abbenbroeck, etc.

Jouff. Cornelia van Dorp, troude Adriaen van Dorp, heeren Cornelisz. ende hadde kinders.

Jouff. Maria van Abbenbroeck, Bouwen dr. hadde te man Jan van Scharrenburgh, besitter vande Hofstede van Spierincxhouck by Schiedam, eñ wan heer Everd, Canonick inden Haghe ende t' Abbenbroeck, ende Geerit die sijns moeders toenaem aennam.

Geerit van Abbenbroeck Ianſz. ende Marien voorz sone, hadde eerst te wijve Jouff. N. daer na Jouff. Magdelcen vanden Bergh te Delft. Hy was eertijts Aertsier vanden Keyser Karel, ende sterf 1551. nalatende

Ian van Abbenbroet, gekomen uyt d'eerste vrouwe, sterf sonder oir, ende hadde Jouf. Willemijn van Zevender, Willems dr. die leefde weduwe An. 1570.

Jonghe Ian van Abbenbroeck, Canonick aldaer.

Jouff. Maria van Abbenbroet, hadde te man Cornelis van Wijngaerden, heeren Willemsz ende hadde kinders.

Claes van Abbenbroeck, ghebozen uyt de tweede vrouwe, ende

Bouwen van Abbenbroet, sonder oir, hadde te wijve Jouff. Baerte Storms, te Delft, ende

Jouff. Alijt van Abbenbroeck hadde ghetrout Mr. Claes Camerlingh, Raet inden Haghe, gestorven An. 1586. naerlatende Mr. Geerit Kamerling, die binnen Dordrecht Anno 1614. troude Jouf. Susanna van Flensshoorn.

Claes van Abbenbroeck, Geeritsz. voornoemt, sterf An. 1607. nalatende Claes van Abbenbroeck, heer van Abbenbroeck voor 't vierde deel (d'ander vyf deelen toe-komende des Heeren van Monfoorts erfghenamen) heeft ghetrout Jouff. Maria vander Nyenburgh, Cornelis dr. ende heeft ghewonnen Claes van Abbenbroeck.

Het Wapen van Abbenbroeck oft vander Wourt is een zilvere fasce onder, ende boven ghelijck een Saegh, in een root velt.

BOVCKHORST.

HEER Floris vander Bouckhorst, Ridder, leefde An. 1330. was An. 1320. Rente-meester generael vande Keyserinne Margriete, Grafinne van Hollant. Hy wan

Adriaen vander Bouckhorst, die te wijve hadde Jouff. N. Sayt, voerende vyf zilvere Rooſen, op een Sabele Delt, ende wan

Heer

Digitized by Google

Heer Vranck vander Bouckhorſt, Ridder, hadde te wijve Vrou N. van Bakeneſſe, Iacobs dr. Schiltknape/ die voerde een Schilt van Lazuyr/ ende daer op een dwerſſe Baere oft Bande van Gout/ geſaden met drp roode Krupſkens/ende liet naer/

Adriaen vander Bouckhorſt, die te wijve hadde Jouffr. Catharina van Swieten, Gijſberts dr. Hy hadde een ſuſter Jouffr. Baerte vander Bouckhorſt, huysvrouwe van Floris Oem, heere van Wijngaerden ende Burgemeeſter van Dordrecht/ende hadden kinders. Adriaen voornoemt hadde 7. ſonen/onder ander

Floris vander Bouckhorſt, Adriaenſz. hadde getrout An. 1501. Jouffr. Ienne van Schagen, heer Willems dr. Ridders, ſy ſterf weduwe inde Beverwijck an. 1567. out 84. Jaren/ ſy hadde 1542. proces gheboert om de heerlijckheyt van Schagen/ ende liet naer/

Adriaen ſijnen Leen-volgher.

Heer Willem vander Bouchorſt, Jeruſalems heer/ ſterf An. 1559. ſonder kinders.

Iouf. N. vander Bouchorſt, Nonne t' Outwijck by Vtrecht.

Iouffr. Catarina vander Bouckhorſt, hadde te man Gijſbert vander Bouckhorſt, haer bloedt-verwant/ ende hadden twee dochters. 1. Iouf. Magdaleen hadde getrout N. van Brouckhuyſen, ende wan Iouf Ienne van Brouchuyſen, huysvrou van Geerit Wtenwaerde, ende Iouf. N. van Brouchuyſen troude Yſbrand van Schagen, ſonder oir. 2. Iouffr. Catharina vander Bouckhorſt, troude Mr. Henrick Meyſter, Advocaet inden Hage/ende hadden kinders.

Adriaen vander Bouchorſt, Floriſz. hadden ghetrout Jouffr. Engel uyten Eng, Amelis dr. by Vtrecht/ alwaer Adriaen ſeer out zijnde/ſterf/ende wan

Barend vander Bouckhorſt, Canonick t' Vtrecht/ ſterf Jonghman.

Cornelis vander Bouckhorſt, Raet van den Heer Prince van Oranjen/ An. 1574. ſterf ongehout.

Floris vander Bouckhorſt, Prieſter Jeſuwijt/ was gheboren An. 1537. ſterf An. 1610. out 72. jaren.

Mr. Amelis, &c.

Iouffr. Maria vander Bouchorſt, hadde te man Ian Pieck upt Gheldelant/ heer van Gieſſen/ die een ſuſter hadde Jouffr. Geertruyd, huysvrou van Niclaes van Mateneſſe, ende wan Henric Piecx, ende Jouffr. Ienne Piecx, die te man heeft Ionch. Karel van Mateneſſe, Bailliou van Putten/ende hebben kinders.

Mr. Amelis vander Bouckhorſt, Adriaens vierde ſone/ was Raet inden hooghen Raede inden Haghe/ende ſterf An. 1603. hadde te wijve Iouffr. Alijt vander Duyn, Claes dr. ende wan eenen Sone.

Claes vander Bouckhorſt, troude An. 1609. Jouff. Anna vander Noot, dochter van Enghelbert ende van Jouffr. N. van Brakel t' Vtrecht.

Ic bevinde noch dat geleeft hebben van dit geſlacht/ de perſoonē naervolgēde.

Jouffr. Margriet vander Bouckhorſt, gheſhout met Gijſbert uyter Lier, beſitter van 't Huys te Dorp/ ontrent den Jare 1410.

Jouffr. Jenne ende Maria vander Bouckhorſt, Nonnen ter Lee/ An. 1373.

Ian vander Bouckhorſt, die te wijve hadde Jouffr. Weyntgen van Wena, An. 1449.

Jouffr. Clementia vander Bouckhorſt, hadde te man Symon uyter Lier van Dorp. An. 1450.

Willem vander Bouckhorſt, gheſhout met Steventgen de rode, Iacobs dr. ende wan Willem, Iacob eñ Henrick vañ Bouckhorſt, noch Iouffr Stevine van Bouckhorſt, gheſhout met Ian vàn Treſlong, heeren Lodewijcſz. ende Jouf. Baelich, die te man hadde Geerit van Hooghtwoude, heere van Blocklant/ die leefde An. 1507.

Ian vander Bouckhorſt. gheſhout met Jouffr. Henrica van Noortwijck Ians dr. vander Bouckhorſt, 1490.

Pieter vander Bouckhorſt, Meerſter-knaep vande Houtheſterije/ An. 1468.

Jouffr. Margriet vander Bouckhorſt, Vrancken dr. die te man hadde Gijſbert van Spangen, heer Philips ſoon/ an. 1440.

Willem vander Bouckhorſt, Heere bā Sallick in Over-iſſel/ hadde getrout Iouffr Machtild Oems, heeren Floris dr. van Wijngaerden/ eñ wan Ian, Floris die troude Jouffr. Ienne Bentincx, Jouffr. Alijt troude Sander Bentinck, Jouffr. Florentia, Ienne ende Maria vander Bouckkorſt 1500.

Noch Cornelis vander Bouckhorſt, An. 1608. te Noortwijck geſtorven/ out inde 90. jaren/ eñ hadde te wijve gheſhadt een Ooms dochter vanden Biſſchop van Vtrecht/ heere Frederick van Tautenburgh, ende wan Jouffr. Ienne vander Bouckhorſt, woonende te Leyden.

Lodewijck vander Bouckhorſt, Schout vande Beverwijck/ An. 1527.

Florens vander Bouckhorſt, Willemſz. hadde te wijve Jouffr. Diercxken van Oeſtrum, ende wan Jouffr. Jenne vander Bouckhorſt, die troude Dierck van Swieten Boudijnſz. Griffier van den hove van Hollandt/ die An. 1529. out 93. jaren/ ſterf.

Dierck vander Bouckhorſt, hadde ghetrout Jouffr. Engel van Spangen, Engelberts dr. 1460.

Een leſten Jouffr. N. vander Bouckhorſt Floris dr. gheſhout ontrent den Jare 1510. met Ian van Vliet Caſtelein van Oudwater An. 1527. ende brachte hem ten Houtwelijck het huys ende Landt vander Bouckhorſt by Noortwijck herſhout/ende wert by haer nakomelingen noch beſeten.

Het Wapen van der Bouckhorſt is een ſwarten klimmenden Leeuw, met roode klaeuwen ende tongh, op een zilveren Velt.

BOETZELAER.

HEER Rutger vander Boetzelaer, Ridder gheſlagen van Hertoghe Philips van Bourgoenge inden Oorloghe van Ghent An. 1452. (was ſone van Weſſel vander Boetzelaer, upt den Ridderſchap van den lande van Kleve) hadde te wijve Elburgh, Erfdochter van Langeraeck ende Aſperen/ dochter van Heer Ian van Langheraeck ende Vrouwe Alferade van Polanen, Erfdochter van Aſperen in Hollandt. Hy wert inden Jare 1460. opt Slot te Aſperen doot-geſchoten/ door Willem van Buyren, Edelman upt Gelderlant/ die over ſulcx ghevanghen ende inden Haghe onthooft wert/ hy liet naer.

Weſſel ſijnen navolger.

Sweder

Digitized by Google

Sweder vander Boetzelaer behiel de goederen van ſ vaders zijde in tlant van Cleve/alwaer ſijn nakomelingen in manſoir noch leven/onder andere Dierc van der Boetſelaer, Vroſt vā Gennep/wiens ſuſter Iouf. Alferade, hadde eerſt te man Pauwels van Aſſendelft, heer van Beſopen in Hollant: daer na Arent van Aeſwijn, Heer van Kuweel by Vtrecht.

Gijſbert vander Boetzelaer, Monick t' Egmont

Iouffr. Cuningunde hadde te man Henric Valckenaer, ende hadden kinders.

Weſſel vander Boetzelaer, Heer van Aſperen ende Langheraech/ſterf An. 1492. troude in Brabant Jouf. Iudith Mol, dochter van Iueyn, Heer van Leetberghen/ ende van Jouffr. N. Pierx/ende wan

Rutger ſijnen nabolgher.

Heer N. vander Boetzelaer, Ridder vander Duytſchen Oordre.

Heer Otto, Abt van Beern by Heuſden/ ſterf An. 1556. ſeer out.

Jouffr. Elburgh, hadde te man Amelis van Aemſtel van Mijnden, Heer van Kroonenburgh/ eñ wan kinders.

Rutger vander Boetzelaer, Heere van Aſperen ende Langeraech/ſterf An. 1545. Hy beſat ſijn Heerlijckheden 53. jaren: hadde te wijve Jouff. Baerte van Arckel, heeren Otten dochter van Heukelum/ die ſterf 1558. ende hadden te ſamen thien kinders/ als

Weſſel ſijnen nabolger.

Heer Iā vander Boetſelaer, Ridder/die eerſt troude Vrou Doda van Holdinga, weduwe des Preſidents van Vtrecht/heer Hector Hoecxvier, daer na Vrou Sophia van Palaes, Florens dr. t'Vtrecht/hy hadde by d'eerſte George vander Boetzelaer (die 1574. t' Vtrecht woonde/eñ te wijve hadde Jouffr. N. Spiering, eñ wan Jouf. Anna vander Boetzelaer) eñ by d'ander Rutger vander Boetzelaer, die ſonder kinders ſterf.

Heer Geerit vander Boetzelaer/Prieſter ende Paſtoor van .....

B. Frans, Monick Minderbroeder.

Heer N. vander Boetzelaer, Ridder inde Cōmanderije S. Catharine t' Vtrecht/ ende Commandeur te Catwijck in Hollant.

Vrou Walburgh vander Boetzelaer/ hadde eerſt te mā Roelant van Baillieulmont in Walſlant/daer na heer Adriaen van Noyelles, Heer van Marles in Artois/maer hadde by haer geen kinders.

Vrou Elburgh vander Boetzelaer/ Abdiſſe van Rijnſburgh/overleden An. 1566.

Jouffr. Walravine vander Boetzelaer.

Vrou Ienne vander Boetzelaer, troude heer Ian Soudenbalch, Ridder, t' Vtrecht woonende/ heer van Urck inde Zuyderzee/die ſterf An. 1558. Hy A. 1586. ende hadden kinders.

Jouff. Anna vander Boetzelaer ſterf ongheliſlicht.

Weſſel vander Boetſelaer, heer van Aſperen ende Langeraer/ overleden te Roſſum in Bommelweert/hebbende moeten ſijn huyſinge verlaten/vermits de Oorloghe ende troublen/ wert begraven t' Appelteern 1575. Hy hadde getrout Iouffr. Françoyſe van Praet van Moerkercken, dochter van heer Lodewijc, heer van Barēdrecht ende Carnis/Bailliu van Schoonhoven/eñ van Vrou Catharina van Egmont: haer ſuſter Vrou Petronelle van Praet, troude Heer Herman van Bronchorſt, heer van Batenburgh/ etc. Iouff. Franſoyſe voornoēt/ ſterf An. 1562. daer na nam hy voor ſijn playſier Iudith vā Helmont, eñ hadde daer by Jouff. Francijne vander Boetzelaer, maer by d'eerſte hadde hy 7. ſonen ende 1. dochter/ als

Floris vander Boetzelaer, heer bā Carnis by Dordrecht/ ſterf voor ſijnen Vader/ hadde getrout Jouff. Odilia van Floydorp, uyt den lande van Kleef/ Vrou van Odekercken: hy weerck An. 1567. met ſijn broeders uyt Hollant/uyt oorſake vande troublen/ eñ hadde mede de Requeſte te Bruſſel geteeckent ende gepreſenteert/eñ ſterf uyt-landig. Hy wan Ian, Willem ende Dierck Weſſel vander Boetzelaer, Jongmans overleden/ eñ Floris harthard vander Boetzelaer/ heer bā Odekercken/ gheſtorven ſonder oir: hadde te wijve Iouffr. Lucia van Rheede, des Heeren Dochter van Zaetſvelt.

Philips vander Boetzelaer ſterf Jongmā te Bruſſel voor de Vader.

Rutger vander Boetſelaer, ſijns vaders nabolger.

Otto vander Boetzelaer, troude Jouff. Catarijne Gijſels. eñ wā 2. dochters/ als Iouf. Berta, hadde eerſt te man Floris van Nuenum, Hofmr. des Heerē Prince van Oraengien: ten ij. Maerten van Sydenbergh, eñ wan daer by Mauritz, Daniel, Catarina, Agnes, eñ Elizabeth van Sydenbergh: ten leſten Ioachim Gillis van Antwerpen/ ſy ſterf An. 1612.

Iouff. Agnes vander Boetzelaer/ troude Iacob van der Meer, alias van Berendrecht van Delft/ Colonel eñ Gouverneur van Ooſtende/ alwaer hy An. 1604. doorgeſchoten werde/ nalatende een Dochter Jouf. Anne vander Meer.

Lodewijc vander Boetzelaer troude Jouff. N. van Camphuyſen uyt Kleefſlant/eñ wan 3. ſonen/ als Ian die troude Jouff. Maria van Helmont. Dierc vander Boetzelaer, Capiteyn/die A. 1595. te Lier alſt weder gewonnen wert/verſlagen bleef: ende Weſſel die troude Jouff. N. van Gronvelt.

Daniel vander Boetzelaer, Heere ter Merwede/ door teſtament van ſijns vaders Moeye/ Vrou Margriete van Praet, weduwe ſ heeren van Heukelū/ weer int Jaer 1567. mede uyt den lande/ ende ſterf int jaer 1591. ongehout.

Weſſel vander Boetzelaer, wert an. 1567. t' Ouſterweel by Antwerpen in de Nederlaghe der Gheuſen verſlagen/ ongehielicht

Iouff. Catarina vander Boetzelaer, hadde eerſt te man Jacob van Blaendrecht/heer van Praet/ daer nae Franſoys van Haeften in Gelderlant.

Rutger vander Boetzelaer, Heere van Aſperen/Langeraech/ter Merwede eñ Harnis/ preſenteerde 1567. mede de Requeſte te Bruſſel/eñ weerck daer na uyt den Lande. Hy ſterf An. 1604. out 70. jaren: hadde te wijve Jouff. Agnes van Ballcul uyt Walſlant/die ſterf opt huys te Aſperen/ an. 1612. ſy hadde een ſuſter die te man hadde Philips van Marnix, Heer van S. Allegonde: hy liet naer

Weſſel ſijnen nabolger.

Gedeon vander Boetzelaer, Heere van Langeraer/ Gouverneur van Loubeſteyn eñ Wourchum/ eñ an. 1614. Ambaſſadeur ordinaris vande vereenigde Nederlanden in Vrancrijck. Heeft getrout Jouff. Ienne van Pallant op Zellem int lant van Kleef/ ende wan daer by Rutger, Warnaerd, eñ Mauritz vander Boetzelaer.

Iouff. Heſter vander Boetzelaer/hadde eerſt te mā Iacob van Haveſkerck uyt Blaendrecht/ Caſteleyn op Loubeſteyn/overleden an. 1600. ende wan Mauritz, Rutger, Agnes, Maria eñ Iacoba vā Haeſkercke, daer na Ian vander Cathulle, Edelman van Gent.

Jouff. Margriet vander Boetzelaer, troude eerſt Kaerle van Seridoz, uyt tlant vā Perigort in Vrancrijck/ſterf Capiteyn in 'tleger voor Sluys An. 1604. daer na Dierc Turquet, genoemt Mayerne, Medicijn 's Koninex van Vrancrijck (ſone van Loijs Turquet ghebozen van Lyons/ die de groote Chronijcke van Spaengien int Franſch heeft beſchreven) ende heeft ghewonnen Henrick Turquet.

Jouff. Cornelia vander Boetzelaer hadde eerſt te man N. van Majoncques, Capiteyn eñ Edelman uyt Artſois/daer na Ian van Reviere, heere van Gellerū Edelman uyt Brabant/eñ Capiteyn in Hollant/ende wan Rutger van Reviere.

Weſſel

Digitized by Google

Wessel vander Boetzelaer, Rutgersz. Heer van Asperen/ende ter Aerwede/ twelck hy An. 1604. verkocht aen de stede van Dordrecht voor xxxviij. duysent guldens. Hy trouwde eerst Iouffr. Amelia van Marnix, dochter van Philips heer van S. Aldegondenbergh, die sijn Moeye ghetrout hadde/ sy sterf An. 1604. Daer na Iouffr. Maria van Zuylen, weduwe vanden Colonel Ian van Vchtenbroec, die An. 1601. binnen Oostende doot bleef: hy wan by d'eerste:

Rutger Philips ende Iouffr. Loijse vander Boetzelaer.

Het Wapen vander Boetzelaer, is dry gulde Weerhaken in een Velt van keel, ghequarteleert met Langeraeck oft Teylingen.

BOSCHVYSEN.

WILLEM van Boschuysen (sone van Herman ende van Iouffr. Baerte vander Hoorne) leefde An. 1420. Rentmeester generael van Noortholland/ hadde getrout Jouffr. Beatrix van Sweten, hy wan 3. Sonen/ Willem, Floris ende Claes, die een dochter naliet/ Jouff. Lutgaerd van Boschuysen, die te man hadde Hugo van Sweten.

Willem van Boschuysen, hadde te wijve Jouffr. Machtild vander Maelstede in Zeelant/ ende wan

Willem van Boschuysen, die trouwde Jouffr. Lijsbeth van Noorde, en liet naer 2. sonen/ Iacob den jongsten leefde An. 1504. hadde getrout Iouffr. Alijt Heermans te Leyden/ en wan Jan van Boschuysen, die sonder kinders sterf/ ende Iouffr. Adriana van Boschuysen, die te man hadde Henrick vander Does te Leyden.

Heer Willem van Boschuysen, Willems outste sone/ Casteleyn van Woerden/ daer na Bailliou van Rijnlant An. 1489. hy sterf An. 1518. hadde getrout Vrou Lijsbeth Coppiers van Calslage, sy sterf int jaer 1505. nalatende

Willem sijnen Leenbolgher.

Gommer van Boschuysen, Bailliou vã Rijnlant in plaets sijns vaders/ An. 1514. sterf sonder kinders.

Iouffr. Maria van Boschuysen, hadde te mã Allard Suys Pietersz. sy sterf sonder kinderen/ 1519.

Iouffr. Cornelia hadde te man Cornelis Haeck, eñ wan Pieter Haeck, Bailliou van Middelburgh.

Iacob van Boschuysen, Schout tot Alfen 1527. trouwde Iouff. Aef vander Bosch, ende hadden veel kinders/ onder ander 2. sonen/ Gommer dē jongste trouwde Iouffr. Alijt van Heyningen, en wan een dochter Iouf. Lijsbeth van Boschuysen, die te man hadde Foy van Brouckhoven, Bailliou en Dijckgrave van Rijnlãt/ Schout ende Burgemeester van Leyden: hy sterf An. 1610. hy dede het huys te Abspoel weder opbouwen/ ende liet kinder na/ als Iacob, Gommer ende Ian van Brouchoven, ende Iouffr. Anna, die te man heeft Mr. Willem van Baersdorp, Raet inden Hove van Hollant. Dierck van Boschuysen, den outsten/ Schout te Alphen An. 1557. hy liet naer by sijnen wijve van Bussel 4. kinders 1. Jacob van Boschuysen, Schout van Aemstelram An. 1573. ende heeft nagelaté Iacob ende Dierck van Boschuysen. 2. Ionghe Iacob van Boschuysen, Dijckgraef ende Schout van Woerden/ sterf sonder kinders. 3. Henrick van Boschuysen, Schout tot Alphen/ die naghelaten heeft Dierck van Boschuysen. 4. Jouff. Lijsbeth van Boschuysen, hadde te Man Claes van Leeuwen, heer van Alphen/ ende wan veel kinders.

Willem van Boschuysen, heer Willems outste Sone/ hadde te wijve Iouffr. Maria van Kerckwerfve upten Zeele/ ende hadden 5. sonen/ als 1. Lieven van Boschuysen, die leefde An. 1548. had te wijve Jouff. Catharina vander Gracht, eñ hadden naer hy Lieven ende Ian van Boschuysen, sonder oir gestorven/ en Iouffr Maria van Boschuysen, die te man hadde Fransoys van Lantskroon, Edelman van Utrecht/ en hadde naer hy Lieven en Gijsbert van Lantskroon, die An. 1599. beyde opden Zeetocht metten Admirael P. vander Does omghekomen overleden zijn/ en Adriaen van Lantskroon, die te wijve heeft Jouff. N. van Brienen, Kaerls dr. te Rotterdam in d'Admiralitept. 2. Willem. 3. Jacob van Boschuysen liet naer een dochter/ die trouwde Ioachim Heydelijn, 4. Casper van Boschuysen sterf sonder kinders/ hadde getrout Iouffr. Anna van Beyerstorffel, dochter van Carel Casteleyn op Medenblick. 5. Balthazar van Boschuysen, &c.

Willem van Boschuysen, Willems voorsz tweede sone/ woonde An. 1561. te Ziericzee/ ende heeft ghewonnen by sijnen wijve twee Sonen/ als

Willem van Boschuysen, woonende te Haemstede in Zeelant/ trouwde eerst Iouff. Digna van Haemstede van Moermont, Adriaens dr. sy sterf sonder oir/ An. 1615. Daer na Iouf. Catarina van Haemstede Adolfs dr. weduwe van Iacob van Borsselen. Claes van Boschuysen sijn broeder heeft te Wijve Iouffr. Anne van Wolfswinckel upt Brabant/ weduwe Huyberts van Wisselkercke upt Zeelant/ ende heeft ghewonnen Iacob van Boschuysen.

Anderen Tack van Boschuysen.

Floris van Boschuysen Willems den eersten ij. sone/ Raet inden Haghe An. 1540. Schout van Leyden An. 1445. Bailliou van Putten/ hy sterf seer out An. 1574. hadde ghetrout Iouffr. Hillegont Spruyt van Crieckenbeeck/ Dochter van Bruning ende van Jouff. N. van Assendelft, ende wan/

Heer Ian sijnen Leen-volger.

Willem van Boschuysen, &c.

Bruning van Boschuysen, Registrer-meester oft Bewaerder vande Chartres van Hollant/ an. 1447. hy had getrout Jouff. Christine Quekels te Dordrecht en wan naer 1. Dochter Iouff. Margriet van Boschuysen, die trouwde Godschalc Oem van Wijngaerdē, sy sterf An. 1510. ende had kinderen.

Jouf. Luytgaerd van Boschuysen, hadde te Man Geerit van Sonnevelt te Leyden/ ende hadde 1. dochter Iouffr. Hillegont Sonnevelt, die te man hadde Mr. Ysbrand Oem van Wijngaerden.

Vrouwe Catarina vã Boschuysen, sterf sonder oir: hadde ghetrout heer Geerit van Abbenbroeck, Ridder, ende Bailliou van Putten/ sterf 1494.

Heer Jan van Boschuysen, Florisz. Ridder, Kommellier oft Bottelgier ende besunderen Raet van Hertoghe Karel van Bourgoenge, An. 1466. was An. 1470. Capitepn op Zee tegen den Graefve van Warwijck upt Engelant/ was int beleg voor Nuys An. 1475. wert ghewondt Ian metten witten Valck, en was een onverschaeghd Oorlochsman: hy hadde getrout Vrouwe N. van Tourneur, ende liet naer/

Willem

Digitized by Google

Willem sijnen Leen-volgher.

Iouff. Lijsbeth van Boschuysen, hadde te man Iacob, heer van Grimberghen in Brabant/ eñ hier van komen de Heeren van Grimbergen tot heden toe.

Iouffr. Maria van Boschuysen, hadde te mã Henric la Fevre, andere seggen Henrick de Ionge.

Vrou Maria van Boschuysen troude eerst An. 1487. heer Raes van Haemstede in Zeelant/ eñ wã kinders daer na Willem van Billegouart, heer Ian vooꝛnoẽt/ hadde mede een B. sone Crispijn vã Boschuysen, overleden An. 1539. eertijdts Rente-meester generael van Zuytholland.

Willem van Boschuysen, heer Janſz. hadde te wijve Iouff. N. vander Heyden, van Antwerpen/ eñ wan/ Ian van Boschuysen, die leefde An. 1526. hadde getrout Iouff. Anna van Kroonenburgh, ende wan/

Willem sijnen navolgher.

Claes van Boschuysen sterf sonder oir.

Iouffr. Lijsbeth van Boschuysen, hadde te Man Wouter Soenet.

Vrou Clara van Boschuysen, hadde te mãn heer Iã van Castillien, in Brabant/ eñ wan 10. kinders/ onder andere Heer Willem van Castillien, Abt van Vandeloo in Vlaendren An. 1610. Hieronymus van Castiliẽ, woonẽde te Brussel An. 1612. heeft getrout Iouf. Barbara van Oudegeerst. Iouff. Anna eñ Margriet, Nonnen in S. Agnieten Klooster binnen Doꝛdrecht/ vertocken An. 1572. naer Brabant.

Willem van Boschuysen, Ianſz. troude Iouff. Lijsbeth van Ayala in Brabant/ ende wan:

Ian van Boschuysen, die te Wijve nam Iouffr. Deliana van Rouchem.

Willem van Boschuysen, Floris vooꝛnoemt tweede sone/ leefde An. 1478. hy hadde te wijve Iouffr. Anna van Oosterwijck, daer na Iouff. Ienne VVtenbroeck, Pontiaens dr. van Vtrecht: haer suster Vrou Machtild hadde te man Heer Coenraet Van Oosterwijc, Ridder, broeder van Iouff. Anna vooꝛs. Hy wan by d'eerste/

Coenraet van Boschuysen, &c.

By de tweede.

Pontiaen van Boschuysen Priester.

Floris van Boschuysen hadde te wijve Iouf. N. vã Wtwijck, eñ wan Fransoys van Boschuysen, Schout van Tessel / Admirael vooꝛ den Koninghe in Zuytholland An. 1573. sterf sonder kinders ontrent 't jaer 1579. t'Vtrecht.

Vrou Lijsbeth van Boschuysen, troude An. 1497. heer Jan van Wena, Ridder, heere van Gijssenburgh/ ende hadden kinders/ hy sterf An. 1534. seer out.

Iouff. Beatrix had te man VVillem Stoop, te Leydẽ.

Coen van Boschuysen, VVillemſz. was An. 1527. Baillieu van Aemstellant/ had te wijve Iouff. Agatha van Sonnevelt, ende wan Coen eñ VVillem van Boschuysen, (die liet naer Iouffr. Ienne van Boschuysen, die troude Mr. Geerit van Hooghstraten, ende wan Mr. Frans van Hooghstraten) ende Iouffr. Margriet van Boschuysen, die troude Ian van Berendrecht. Coen van Boschuysen troude Iouffr. Anna van Brugge, ende heeft ghewonnen Ian, Agatha, Coen, VVillem, Catharina ende Anna van Boschuysen.

Ick bevinde dat noch gheleeft hebben Gheerit van Boschuysen/ met Iouffr. Alijt van Leeuwen sijnen wijve An. 1332.

Noch Iouffr. Lijsbeth van Boschuysen/ met Frederick van Tol haren man An. 1439.

Noch Iouffr. Symontgen Fredericx dochter van Boschuysen / met Philips uyter Lier van Dorp haren man An. 1450.

Noch Vrou N. van Boschuysen/ met haren man heer Pieter vanden Steyne, Cancellier Hertoge Ians van Beyeren, Heere van Zuytholland An. 1423.

Noch Iouffr. Hillegond van Boschuysen met Gillis vander Oostende haren man An. 1501.

Noch Iouffr. N. van Boschuysen/ met haren man Franck van Praet van Moerkercke, An. 1500.

Noch Vrou N. van Boschuysen/ met heer Cornelis van Dorp, Ridder, haer man An. 1508. sonder kinders.

Noch Adolph van Boschuysen/ wiens moeder was Iouffr. N. Beerwouts in Brabant/ ende hadde te wijve Iouffr. N. van Berckel/ ende wan 3. sonen/ als 1. Arent van Boschuysen/ Vroossard van Arckel ende Gorinchum/ sterf An. 1605. hadde te wijve Iouffr. Geertruyd vander Aa, sterf 1601. sy was suster van Philips van der Aa, die s'heeren dochter van Kennenburgh te wijve hadde/ ende wan Philips van Boschuysen met sijn broeders. 2. Roelof van Boschuysen woonde An. 1610. te Syzang/ ongehout. 3. VVillem van Boschuysen/ woonende te Alebeeck inde Peel/ gehout zijnde.

Het Wapen van Boschuysen is eenen Schilt vol Lampen, onder ende boven, d'een tegen d'ander, van lazuyr ende van zilver.

BAECKENESSE te Haerlem

IAcob van Bakenes, Schiltknape/ sterf An. 1455. begraven te Haerlem: hy hadde ghetrout Iouffr. N. van Heemskercke, ende wan

Adriaen van Bakeneſſe, Ridder ten heyligen Lande/ hadde getrout de suster van Meynaerd van Heussen te Haerlem: sijn suster Iouffr. N. van Bakeneſſe had te man Frans vander Bouckhorst, eñ hadden kinders.

Baerthout van Bakeneſſe, heeren Adriaenſz. was Hoofmeester Grave Ians van Egmont, eñ hadde te wijve Iouffr. N. Sonke te Delft/ maer sterf sonder wettighe kinders/ de leste van dese stamme/ ontrent den Jare 1513. nalatende een B. sone Pieter van Bakenes/ ghesturven An. 1561.

Het Wapen van Bakenes is een gulden dwerse baer oft bande, gheladen met dry roode kruyskens, in een Schilt van lazuyr.

BVRGH.

HEER Mattheus ende Iacob vander burgh Ridders An. 1330. Noch Ian ende Ian Symonſz. vander burg Knapen An. 1356. Symon vander burgh, Ians vooꝛs Sone An. 1390. ende An. 1417. wert vermelt Symon vander burgh, en schijnt den selven te zijn. Noch so was van dese geslachte de hupsvroubwe van Bartelmeus Partaut, alias van Castello, Rentmeester generael van Zuytholland / An. 1436. Hy woonde te Delf daer hy sijn vooꝛs. Wijf ghetrout hadde: haer moeder was vanden stamme vander Bouckhorst, ende lieten

naer

Digitized by Google

naer een Dochter Jouff. Margriet Partaut, die te man hadde Ian van Mateneſſe, heeren Wouterſz.

Noch Adam, oft Daem vander Burgh, Henricxſz. overleden An. 1505. out ontrent 90. Jaren/ eñ begraven inde Parochie kerckе vant Wout by Delft/ onder eenen blaeuwen Sarck/ met ſijn 4. quartieren daer op ghehouden/ als Burg, Woert, Brakel eñ Hodenpijl, hy hadde getrout Iouff. Margriet Heermans van Oeſtgeeſt, gheſtorven An. 1479. nalatende veel kinders: vanden welcken dat voorts komen in wettighen Linie (ghelijck my doen blijcken is) die vander Burgh, tot Delft eñ te Oudtrecht/ende onder ander Mr. Franſoys vander Burgh, ghecommitteerde op de Rekeninghen van Hollant.

Daer is mede een Edel gheſlacht van deſen voenaem in Vlaenderen/ ende een ander t'Utrecht/ maer die voeren een ander Wapen.

Het Wapen vander Burgh in Hollant is een roode geboghen bende in een gulde velt.

BERCKENROEDE by Haerlem.

Ian van Haerlem, knape/ verkreech van Grave Florens van Hollant An. 1284. het ſtuck Landts datmen BERCKENROEDE noemt/ hy ſterf An. 1305. ende wan:

Arent van Berckenroede, overlede/ An. 1357. nalatende Ian van Berckenroede, die hadde te wijve Jouf. Emſe, Gheerit Paridaems dr. Hy ſterf An. 1380. ende wan:

Geerit van Berckenroede, overleden An. 1420. nalatende Ian van Berckenroede, die ſterf An. 1463. hy had getrout Jouffr. Margriet van Noortwijck, Gijſberts dr. ende wan

Geerit van Berckenroede, had eerſt ghetrout Jouffr. Aeff Wtenbroeck, daer na Jouffr. Lijſbet van Aſſendelft, die ſterf ſonder kinders: hy hadde een Suſter Vrou Eva van Berckenroede, die te man hadde Heer Ian van Schagen, Ridder, ende hadden kinders. Gheerit voorſz. ſterf An. 1487. naerlatende/

Meeſter Geerit van Berckenroede, ſterf An. 1497. hadde eerſt ghetrout Jouffr. Catarina van Alckmaer, daer na Jouffr. Catarina van Naeldwijck, weduwe van Iacob Suys, ſonder oir.

Gheerit van Berckenroede, Meeſter Geerits ſone/ ſterf An. 1534. hadde ghetrout Jouffr. Adriana vander Goude, ende wan

Henrick ſijnen Leen-volger.

Jouf. Catarina van Berckenroede, ſterf A. 1553. hadde te man Aelbert van Treſſong, Heer van Beenhuyſen/ ſterf An. 1555. eñ wan een dochter/ die te man hadde Lancelot B. ſone heeren Reynouts van Breederoede.

Jouf. Haeſjen van Berckenroede, ſterf ſonder oir. hadde te man Mr. Karel van Drencwaert, Baillieu van Putten/ te Geervliet.

Henrick van Berckenroede, Geeritſz. ſterf An. 1546. hadde getrout Jouffr. Erckenraed van Bekeſteyn, Diercx dochter/ ende wan ſes Sonen:

Dierck ſijnen Leen-volgher.

Ian van Berckenroede, troude Jouffr. Emerentia Biſſchops van Rotterdam/ eñ wan een dochter Jouff. Erckenraed vã Berckenroede, die troude eerſt Dierc Berck, te Oudtrecht overleden An. 1589. ende wan Ian Berck. Secretaris van Oudtrecht/ Mr. Gheerit Berck, Jouffr. Iudith Bercx ende Jouffr. Emerentia Bercx. Daer na troude ſy Heer Iohan Berc, Ridder, Penſionaris der Stede Oudtrecht/ des voornoemden Diercx Ooms ſone/ eñ hebbe gewonnen Matthijs Berck, Huybert Berck, Jouff. Dorothea Bercx ende Jouffr. Agnes Bercx.

Geerit van Berckenroede, Baillieu van Kermerlant/ ſterf ſonder oir: had te wijve Jouff. Gheertruyt van Merthem, ſy ſterf An. 1618. out 85. jaren/ eñ was een ſuſter vande Vrouwe van Aſſendelft.

Cornelis van Berckenroede, Theſaurier vã Haerlem/ heeft twee Dochters gewonnen.

Sybrand van Berckenroede, die wan Jouff. Agatha van Berckenroede, die troude Ian vã Alckemade t'Amſtelam/ eñ wan Sybrant van Alckemade, die troude Jouf. N. Duyſt van Voorhout, te Sevenbergē/ eñ Floris van Alckemade, die te wijve heeft Jouf. Gudula van Berckenroede, ſijn Nichte.

Adriaen van Berckenroede, Burghem. te Haerlem/ heeft mede kinders naerghelaten.

Dierck van Berckenroede, Henricx outſte ſone/ ſterf An. 1559. had getrout Jouffr. Goedel van Zijl te Leyden/ ende liet naer eenen Sone:

Henrick van Berckenroede, verlijt met de goederē van Berckenroede, An. 1559. heeft te wijve Jouff. Maria Perſijn, wiens ſuſter Vrou N. Perſijn hadde te man heer Karel van Trillo, Ridder eñ Schout bã Utrecht/ hy heeft gewonnen/

Dierck van Berckenroede.

Henrick van Berckenroede.

Jouff. Goedel van Berckenroede troude An. 1618. Floris van Alckemade haren Neve.

Jouff. Barbara van Berckenroede, ende.

Jouff. Iolyne van Berckenroede.

Het Wapen van Berckenroede is eenen klimmenden bonten Leeu, te weten, geplact van zilver ende ſwart, op een root velt.

BRONCKHORST in Hollant.

Iacob Jacobſz. woonende tot Delft/ wert by een handveſt van Otto Baenderheer van Bronckhorſt, ghegeven inden Jare 1446. verklaert/ ghepraten ende gekomen te zijn van den voorſz huyſe van Bronckhorſt, eñ noemt hem ſijnen Mage ende lieben Neve: hy liet naer Gijſbert Jacobſz. van Harreck, die lept begraven ten Minderbroeders te Delft/ ende wan

Heer Willem van Bronckhorſt, Ridder, Baillieu van Putten/ An. 1508. hadde te wijve Vrouwe Eewoud van Mourmont, andere ſeggen vanden Steenhuyſe. Hy wan twee ſonen/ heer Andries ende heer Ioos.

Heer Andries van Bronckhorſt, Ridder, Raet in Hove van Hollandt An. 1540. te voren Baillieu van den Briele An. 1527. doe hy de Stadt by de Plaet dede bedijcken. Hy hocht de goederen van der Schoot by der Goude: hadde eerſt te wijve Jouffr. Maria Soncke te Delft/ daer na Vrouwe Wendelmont, Dochter van Claes Corf van Boſchuyſen tot Alcmaer/ weduwe van Mr. Reyer de Ionge, Heer van Baerdwijck/ ſy leefde andermael weduwe An. 1554. Hy wan ſeven kinders.

Laurents

Digitized by Google

By d' eerste Vrouwe.

Laurents van Bronchorst, trouwde eerst Jouff. Lijsbet vander Clouster, dochter van Floris, Burgemeester te Dordrecht / die sterf sonder kinders: daer nae Jouff. Margriet, dochter vã Ioris Mol, eñ van Jouf. Lijsbeth van Amerongen te Dordrecht / eñ had daer by 4. kinders / als 1. Andries van Bronchorst, die sterf sonder oir 2. Jouff. Maria van Bronckhorst, had eerst te man Erancoys van Rumpst, Drossard van Vyanē / daer na Françoys van Souhay van Luddick. 3. Jouff. Lijsbeth, had te man Melchior van Culenburg, ende wan 4. dochters / als Jouf. Amelijn, die trouwde Dierc Vijch, heer van Est. Jouffr. Anna, die had eerst Ian van Drongelen, daer na Ian van Naeldwijc. Jouff. Lijsbeth, die trouwde Hugo Ruysch, eñ Jouffr. Melchiora vã Culenburg die trouwde den Capiteyn Wichmonde, Engelsman. 4. Jouffr. Ewalda van Bronchorst had getrout Servaes van Renoy, broeder van Mr. Geerit van Renoy, Rekenmeester in den Haghe / sonder oir.

Jouff. Machtild van Bronchorst, had te mã Fransoys vander Werve, Heer van Gijssen-ouwerke by Dordrecht / by sterf An. 1541. nalatende kinders.

By de tweede Vrouwe.

Niclaes van Bronchorst, heer van de Stadt / hadde getrout Jouff. Iaquelijn van Poelgeest, heer Geerits dochter / eñ wan 2. kinders / als Gerardijn. gestorven An. 1571. had te man Ian van Mateneſſe van Wibisma, ende lieten naer eenen sone Heer van Hasertswoude / eñ Niclaes van Bronchorst, heer vande Stad / gestorven An. 1579. by had te wijve Jouffr. Gijsberte van Schagen, ende hadden maer eenen sone Claes van Bronchorst, heer van de Stadt / overleden An. 1606. by had te wijve Jouffr. Iosyne van Aemstel vã Mijnden, Amelis dr. heere van Loendersloot / eñ hadden 2. kinders / Niclaes van Bronchorst, heere vande Stad / overleden te Duay inde Studie / An. 1616. out 18. jaren / eñ Jouf. Maria van Bronchorst, Ambachtsvrouwe vande Stadt na haren broeder.

Heer Gijsbert van Bronchorst, Ridder, &c.

Jouffr. Andriese van Bronchorst, sterf eñ begrave te Lier in Brabant An. 1579. onbestaet.

Pieter van Bronckhorst, &c.

Vrou Willemijn van Bronchorst, had eerst te man Heer Alexius van Nassou, Ridder, heer van Conroy, B. sone van Graef Henric, Stadhouder van Hollant: daer na Ian van Lannoy B. Sone van den Heere van Mingoual in Vlaendren: ten lesten had sy Ian Casimbroot, Edelman van Brugge / heer van Baliersel / die te Vilvoorde An. 1568. gedoot wert / zijnde Raet vanden Grave van Egmont / sy wan by haer eerste man Reynier van Nassou, heere vã Conroy in Walsland gehout / eñ Jouff. Andriesse van Nassou, die trouwde Denijs van Marbais, heere van Leuze. By den ij. Willem van Mingoual, eñ by den lesten man Jouffr. Anne Casimbroot, die eerst trouwde N. van Toralva, daer na Andries vã Miranda, gouverneur vã Meurs beyde Spaengiaerden.

Heer Gijsbert van Bronckhorst, Adriensz. Ridder, heer vande Schoot / sterf te Mechelen An. 1576. begraven aldaer in S. Ians kercke / hadde te wijve Vrouwe Levijne de Bryaerde, heer Lamberts dr. Presidents vanden Grooten Raede te Mechelen / ende wan 3. kinders:

Lambert van Bronckhorst, &c.

Jouffr. Levyne van Bronchorst, had te man Iacob Sandelijn, heer van Herenthout / heer Hieronymusz. ende hadden kinders.

Jouff. Geertruyd van Bronckhorst, hadde te Man Anthonis van Vliet, heer vander Coulster by Alcmaer by sterf An. 1596. sy 1614. sonder kinders / begraven beyde te Haerlem.

Lambert van Bronchorst, heer vande Schoot / heer Gijsbertsz. woonende te Haerlem / heeft te wijve Jouff. Lucia van Esperbach uyt Vrieslant / ende heeft gewonnen:

Jouffr. Levijne van Bronckhorst.
Gijsbert van Bronchorst.
Jouffr. Catharina.
Ioris van Bronckhorst.

Jouff. Geertruyd.
Jouff. Andriese.
Willem van Bronckhorst.

Pieter van Bronchorst, heer Andries jongste sone / was Heemrade vã Delsland An. 1570. had eerst getrout Jouff. Geertruyt van Sonnevelt t' Alcmaer: daer na Jouff. Maria van Heerjansdam, te Dordrecht.

By wan by d' eerste.

Andries van Bronchorst, Heer van Vliet by Ouwater / heeft te wijve Jouff. Anna van Vliet, Vrouwe van 't huys te Bouckhorst te Boortwijckerhout / alwaer sy op woonen sonder kinders.

Vrou Jozijne van Bronchorst had te man Heer Ioris van Schoonhoven, Ridder, van Antwerpen / ende wan Olivier ende Karel van Schoonhovē / eñ Jouf. Maria van Schoonhoven / die te man heeft Lodewijc vanden Tempel, Meyer van Leuven.

Jouff. Willemijn van Bronchorst trouwde Mr. Lodewijc del Roi (wiens vader eē Edelman uyt Castilien was) Raet vanden Troublen oft Bloet-raet int jaer 1567. daer na van den Secretē Raede te Brussel / by wan Pieter del Rio, Anthonis del Rio ende Vrou Maria del Rio; die An. 1608. trouwde Heer Iã Mulard van Utrecht / Lieutenant Capiteyn van de Guarde vanden Eertshertogh Albertus te Brussel.

By de ij. Vrouwe Willem van Bronchorst, &c.

Iouff. Geertruyt van Bronchorst, besat het Huys ter Weer by Wassenaer / eñ hadde eerst te man Arent Tserclaes uyt Brabant / die sterf sonder oir: Daer na Henric vander Werve van Antwerpē / eñ hadde daer by Jouff. Maria eñ Jouff. Fransoyse vander Werve. By sterf op 't huys te Gijssenburg by Dordrecht An. 1616. zijnde herhout met Jouff. Maria Taets van Amerongen van Utrecht / ende hadde daer mede kinders by.

Willem van Bronchorst Pieters sone voorsz heeft te wijve Jouff. Maria van Warlusey uyt Walsland / ende woonen te Ghent. Ende wan

Andries ende Jouff. Catarina van Bronckhorst.

Heer Ioos van Bronchorst, Ridder, vermelt An. 1535. was Heer Willems jongste sone / eñ Heer Andries broeder / was Heer van Bleyswijck by Delst / ende eertijts Rekenmeester inden Hage / woonde daer na in den Briele / hadde te wijve Vrou Ida Ruychrocx, Heer Willems dr. ende wan ses kinders.

Heer Willem van Bronchorst, Deken van Oostvoorne by den Briele.

Gijsbert van Bronchorst sterf sonder kinders / hadde eerst ghetrout Jouff. Adriana van Duvoorde, des Heeren suster van Warmont. daer na Jouff. Emerētia van Vliet, Huyberts dr.

Claes van Bronchorst, Canonick tot Oostvoorn.

Heer Laurens van Bronchorst, &c.

Jouff. Maria van Bronchorst had te man Cornelis van Dorp, by Delst / ende wan 2. kinders.

Jouff. Elizabeth van Bronckhorst hadde te Man Willem, heere van Schaghen / die sterf An. 1548. By 1592. nalatende eenen sone ende twee dochters.

Heer Laurens van Bronchorst, Ridder / Ambachts heer van Werckendam in Zuytholland opde Merwede / trouwde

Digitized by Google

woude eerst Vrouwe Anna Segers van Wassenhoven, Heeren Guileyns dochter / Raedt inden Haghe/ Ridders/ daer nae Vrou Anna van Chamy: hy wan by d'eerste:

Jouff. Iozijne van Bronckhorst hadde te man Ian Grauwert tot Enkhden.

Jouff. Ida van Bronckhorst, gekomen vande tweede Vrou / was Ambachts vrouwe van Merckendam/

troude eerst (out zijnde maer xij. jaren) Mr. Otto van Erckel, gebozen te Doozdrecht/ die sterf An. 1602. naelatende veel kinders/ daer nae Hendrick van Eck, van Utrecht.

Het Wapen van Bronckhorst is eenen klimmenden zilveren Leeuw, met een kroon, tong ende klauwen van gout, in een velt van keel.

CRALINGHEN by Rotterdam.

HEER Willem van Cralinghen, Ridder/ vermelt Anno 1374. hadde te wijve Vrouwe Kerstijn van Zuydwijck, Vrouwe van Rodenrijs by Oberschie. Hy wan/

Heer Gillis van Cralingen, Ridder/ die 2. broeders hadde/ Daniel van Cralingen, Bailliou van Putte/ ende Dierck van Cralingen, ende een suster Vrou Margriete, die te man had Heer Gheerit van Heemskercke, Ridder/ die sterf An. 1403. sp An. 1427. naelatende een dochter ende een sone. Heer Gijsbert boozs was Anno 1434. Raet inden Hage: hy hadde getrout Vrouwe Symoentjen van Teylingen, Diercx dr. ende wan/

Floris van Cralingen, besat de Ridderlijcke Hofstede van Rodenrijs An. 1466. had ghetrout Jouff. Lijsbeth van Katz uyt Zeelant/ sp sterf An. 1477. Sijn suster Jouffr. Lijsbeth hadde te man Wouter, Heer van Wateresse. Hy liet naer/

Gillis van Cralingen, hadde te wijve Jouff. Gerardine van Nievelt, Heere Geerits dr. Ridders. Hy hadde twee susters/ Jouff. Machtild van Cralingen was Nonne te Rijnsburgh/ ende Jouff. Agnes was Nonne te Koningsvelt. Gillis hadde wel xij. kinders/ meest jongh gestoben.

Floris van Cralingen, Gillisz, sijn broeders Henrick ende Adriaen waren geestelijck/ sijn suster Jouff. Maria was Nonne te Loosduynen. Floris boozneemt hadde te wijve Jouff. Margriet van Kommerswael uyt Zeelandt. Hy leefde An. 1517. ende wan eenen Sone/

Dominicus van Cralingen, troude Jouff. Maria Poes vander Binckhorst, maer sterf sonder kinders. Hy was de leste mansoir van dese Stamme/ omtrent den Jare 1540.

☞ Ick bevinde dat noch van dit geslacht geleeft hebben Heer Hugo van Cralinghen, Ridder ende Bailliou van al Hollandt / int Jaer 1230. ende 1252.

Noch Heer Hugo van Cralingen, Ridder vermelt int Jaer 1280.

Noch Vrou Elburgh van Cralingen, Ogiers dr. die te man hadde Heer Arent van Duvenvoorde, Ridder/ ende hadden kinders/ omtrent den jare 1400. De boozs Ogier was een broeder van heer Willem van Cralingen, hier vozen vermelt int beginsel.

Noch Vrou Diercxken van Cralingen, heeren Arents wijf van Cruninghen in Zeelandt / omtrent den Jare 1439. hadden kinders. Haer Moeder was vanden huyse van Hodenpijl.

Noch Vrouwe Christijne van Cralingen, die te man had Heer Dierc van Assendelft, An. 1450. hadden kinders. Sy had een suster Vrou Berta van Cralingen, die sonder kinders sterf/ gehout zijnde met heer Baertout van Assendelft, Ridder, heer Diercx broeder/ haer 4. quartieren waren Cralingen, Sweten, Rodenrijs, en Borssele.

Noch Jouff. Ienne van Cralingen, die te man hadde Pieter van Schengen in Zeelant.

Noch Ogier van Cralingen wert van sommighe Monicken t'Egmont Abt gebozen An. 1494. maer moeste wijcken aen heer Henrick van Wijtenhorst,

Noch heeft geleeft Vrou N. van Cralingen, met haren man Heer Hendrick vander Leck, An. 1390.

Ende Daniel van Cralingen, die te wijve hadde Jouff. Magdaleen van Dorp, Heere Cornelis dochter/ maer sp woerde van hem geschepden vermits sijn roerkeloos leven/ ende dat hy haer qualijck handelde/ An. 1509. Sy was te boozen wedutwe van Willem van Adrichum.

Het Wapen van Cralingen is een roode sterre van 8. stralen, op een gulde velt.

VOozts uyt den huyse van Cralingen zijn van jonger broeders gesproten / eenighe Edele geslachten die mede by soute van mansoir al te niet ende verstorben zijn/ gelijck als zijn gheweest die van Wateringhen, vanden welcken hier boozen onder die van Egmont heet gheschreben is: ende voerden een zilver Sterre van acht stralen op swart.

Noch die van Moerdrecht op d'Yssel/ voerende een zilver Sterre op een root velt. Wt dese stamme is geweest Heer Iacob van Moerdrecht, Ridder/ met Heer Hendrick van Moerdrecht An. 1325.

Noch die van Starrenburgh, als Heer Dierck van Starrenburgh, lebende An. 1330. voerende een gulde sterre op root/ contrarie Cralingen.

Noch die van Wittelnoort, voerende een roo Sterre op zilver/ contrary Moerdrecht. An. 1330. leefde Heer Gijsbert van Wittelnoort, Ridder.

Ende noch die van Alphen/ voerende een swarte Sterre op zilver/ contrarie die van Wateringen.

Floris van Alphen diende Hertogh Willem van Beyeren, met 2. Peerden An. 1363. Heer Willem bã Alphen Ridder, gestoben An. 1494. Jouff. Lijsbeth van Alphen, had te man Iacob van Dorp, sonder oir.

Damas van Alphen leefde An. 1420. hy wan Corstiaen van Alphen, leefde An. 1430. hadde ghetrout Jouff. Lutgaerd van Sweten, ende liet naer/

Daniel van Alphen, Meester knaep vande Houtbesterije An. 1468. ende 1480. hadde getrout Jouff. Alijt van Sweten. Sijn suster Jouff. Lucia troude Geerit van Assendelft te Lepden. Jouff. Lutgaerd had te man Elias van Woudenbergh t'Utrecht/ ende noch een suster die hadde Pieter van Tol. Daniel liet naer/

Ian van Alphen, die An. 1482. was Capitein op de baert tegen die van Utrecht: sijn wijf was Jouff. Iozijne, Bartelmeus van Nivelts dochter / die An. 1484. Dierck van Sweten van Lepenburgh noemt haren Swager/ ende haer man inden Hage gevangen, sy wan

Jouff. Alijt van Alphen, die te man hadde Henrick vanden Bosch, Castelein van Purmerende / ende liet naer een dochter/ die te man hadde een vande Bouckhorst, ende wan Lodewijck vande Bouckhorst.

Digitized by Google

KROONENBVRGH.

HEER Willem B. sone van Grave Willem van Hollandt / die int jaer 1345. inden strijt by Staveren doode bleef / was Ridder / ende verkreegh het slot ende de Heerlickheyt van Kroonenburgh. Hy had ghetrout een Dochter van Heer Ian van Polanen ende vander Lecke / die leefde noch An. 1374. doen het huys te Kroonenburgh by die van Vtrecht gedestrueert wert. Hy liet naer /

Heer Henrick van Kroonenburgh, eñ Maerschalck van 't Nederstichi van Vtrecht / wordt Ridder geslagen van Vrou Iacoba, inden strijt by Alphen An. 1426. was mede met Hertogh Aelbert op de Vriesen An. 1396. hy had dry Broeders die alle Ridders waren / als Heer Gijsbert, Heer Willem, ende Heer Ian van Kroonenburgh, die An. 1394. Houtvester van Hollant was / ende Heer van Loenen: ende was An. 1410. int beleegh voor Gorcum / ende An. 1407. Castelein van Heusden. Haerlieder Suster Vrouwe Elizabeth van Kroonenburgh hadde te man Heer Floris van Alkemade, Ridder, die An. 1421. in Vriesland verslagen wordt. Heer Henrick voorsz hadde te wijve Vrou N. van Heemskercke, ende wan /

Henrick, Heere van Kroonenburgh, leefde An. 1443. ende An. 1456. hy hadde een suster / die te man hadde Amelis, Heere van Wijnden / upt den huyse van Arenstel / die Kroonenburgh van synen voorsz Schoonbroeder kochte. Hy liet naer Ian van Kroonenburgh, adherent van Joncklij. Frans van Breederoede, An. 1490. eñ daer om gebannen ende sijn goederen geconfisqueert / die hy naemaels weder kreegh.

Noch hebben gheleeft upt den huyse Heer Dierck van Kroonenburgh, Ridder / An. 1510. ende had te wijve Vrouwe Margriet van Leesdael by Arenen / wedutwe Jans van Vliet.

Ende Jouff. Anna van Kroonenburgh, die te man had Ian van Boschuysen Willemsz, An. 1529. ende hadden kinders.

Daer zijn noch onlanghs int leven geweest upt desen huyse tot soberen staet gekomen.

Van Heer Willem van Kroonenburgh vermeit eerlijcken den vermaerden Historp-schrijver Froissard (die doen mede leefde) in sijn leste Boeck / het 76. ende 77. Capitt. seggende / dat hy met Heer Daniel vander Merwede, de principaelste voeraders waren aen Hertogh Aelbert van Beyeren, om den Oorlogh op de Vriesen aen te nemen An. 1396. gelijck gheschiede: ende dat daerom op desen Heer Willem de Hollantsche Jouffrouwen seer ghestoort waren / ende eenen oudtsten moet voorghen / weesende dat haer mans ende sonen inden strijt teghen de Vriesen doot blijven souden / ghelijck 50. Jaren te voren Anno 1346. by Staveren was gheschiedt / met groote nederlage ende ondergangh vanden Hollantschen Adel.

Het Wapen van Kroonenburgh is de onderste twee derde-deelen van lazuyr, op het bovenste derde-deel het Wapen van Henegouwen.

COVLSTER.

YSBRAND vander Coulster, leefde An. 1390. hy hadde te wijve Jouff. Maria van Wanghebye, ende wan voor Sonen /

Willem sijnen Leenwolgher.

Ysbrand vander Coulster, die te Voorvecht ginck woonen / ende

Abel vander Coulster, die een Dochter hadde / die te man kreegh Willem vander Coulster, haer voornoemden Ooms sone.

Willem vander Coulster besat de Hofstede vander Coulster by Alckmaer / ende verkreegh van Hertogh Willem van Beyeren d'Ambachts-heerlickheyt van Heploo: hy liet naer /

Iacob vander Coulster, heer bã Heploo An. 1467. had te wijve Jouff. N. vander Laen, eñ wan 4. dochters:

Jouff. Maria vander Coulster, Vrouwe bã Heplo / dat sy met Coulster ten houweliick brachte haren man Pieter van Ruyven, sy sterf An. 1528. seer oudt / ende hadden kinders.

Jouff. Iozijne trouwde Iacob vã Egmont vã meresteyn.

Jouff. Siburgh trouwde Ian vander Mye, ende

Jouff. Willemijn vander Coulster die misthielijckte haer selven.

Ysbrand vander Coulster, Ysbrantsz, voorsz / sterf An. 1422. begraven inde groote kercke te Voorvecht in 't hoogh Choor. Hy wan /

Willem vander Coulster, Rentmr. generael van Zuytholland / ende Castelein van Schoonhoven An. 1425. sterf An. 1448. begraven by synen Vader: Hy had eerst getrout Jouff. N. suster van Abel Pietersz, Burgemr. van Voorvecht / eñ dochter van Pieter Abelsz, ende van Jouff. Adriana vander Tympel Ians dr. genoemt Slingelant. Daer na synes Ooms dochter Jouff. Adriana vander Coulster, die leefde noch An. 1484.

Hy wan by de eerste Vrouwe.

Ysbrand vander Coulster, synen Leenwolger.

Floris vander Coulster, sterf sonder kinders.

Gerbrand vander Coulster, Schepē te Voorvecht / had te wijve Jouffr. Beatrix van Brouchovē, An. 1497. hy sterf 1519. nalatende 1. Heer Ysbrand vande Coulster, Ridder, Castelein op Loudestein An. 1520. hy bleef doot inden Oorloghe teghen de Gheldersche voor Tiel 1531. sonder kinders. 2. Willem vander Coulster sterf An. 1502. nalatende 2. dochters / als Iouff, Lijsbet, gestorven 1558. had te man Ian van Brouchuysen upt Gelderlant / eñ Iouff. Catarina trouwde Willē van Dornic van Amersfoort / 3. Jouff. Adriana sterf onbestaet / 4. Iouff. Catarina vander Coulster trouwde Ian vã Merode, Heer van Duffel / eñ wan daer by Willem van Merode, Heer van Duffel / sterf sonder oir / had ghetrout Jouff. Maria Schets, eñ Ysbrand van Merode, die te wijve nam Iouff. Maria vã Culenburgh, heer Jans dr. Ambachtsvrou van Zoeterwoude: haer moeder was Vrou Agatha vander Coulster, heer Willēs dr. 5. Jouff. Beatrix, was ghehout ghetweest / sterf sonder oir. 6. Iouff. Petronelle was Nonne ter Lee Anno 1521.

Iouff. Beatrix vander Coulster, gewonnē by haers Vaders 2. wijf / sterf sonder kinders An. 1512. had te man ghehadt Meester Ian Duyck, Burghemeester te Voorvecht / overleden An. 1497.

Ysbrand vander Coulster, Willems outste sone / was Thesorier van Voorvecht An. 1477. sterf 1483. had te wijve Jouff. Machtild van Alckemade, Heer Floris dr.

Heer Willem vander Coulster, alias Alkemade.

Floris vander Coulster, &c.

Heer ende Meester Abel vander Coulster, &c.

Jouff. Lijsbeth vander Coulster trouwde An. 1512. Augustijn vanden Ende, Schout van Bergē op zoom /

sy leefde noch An. 1513. Ende wan /

ende Wout-meester van Brabandt / sy sterf An. 1533. ende hadden te samen kinders / als Ian, Ysbrand, ende

Jouff. Anna vanden Eynde, &c.

Jouff. Margriet vander Coulster, gesturben Anno 1520. hadde int Jaer 1510. getrout Gijsbert de Bye, op Ga-

Digitized by Google

op Gageldonck by Breda/ende liet naer Jouff. Catharina de Bye, die te man had Ian vander Straten, ende wan Ysbrand vander Straten, die te wijve had Jouff. Ienne Suys, des Presidents dochter van Hollant/ ende wan heer Ian vander Straten, Goubernelle bã Hoogstraten/sonder oir gestorven.

Jouff. Willemijn vander Coulster sterf sonder oir/ had An. 1506. te man Frederick van Voorn.

Heer ende Meester Willem vander Coulster, Ridder, Ysbrantsz, hy heerfde de goederen van Alkemade, nae sijns Oomes Heeren Floris doot An. 1511. mits dat hy aennemen moest den toenaem ende wapenen van Alkemade, hy werde Meester genoemt An. 1497. ende was An. 1512. Schout van Leyden / ende sterf seer out An. 1533. hadde getrout Vrouwe Iozijne van Sweten, Adriaens dr. Vrouwe van Opmeer / de Lier / Sebenhuysen/ Seghwaert/ Rijnsaertwoude/ Etc. ende wan daer by/

Floris vander Coulster, ghenoemt Alkemade, sterf voor sijn vader in fleur sijns levens vande sweetende sieckte An. 1530. ongehout.

Vrou Ottelijn van Alkemade, hadde te man Heer Floris van Wijngaerden, Ridder / sy sterf voor haer Vader/ nalatende kinders.

Vrouwe Agatha van Alkemade, bã Opmeer/ Rijnsaertwoude / Soeterwoude / Sebenhuysen / Seghwaert/ de Lier/ by besterffenis/ also sy haer Vader ende Moeye overleefde An. 1563. hadde te man Heer Ian van Culenborgh, Ridder, Schout van Utrecht: hy hadde by haer 4. dochters/ als 1. Vrou Margriete van Culenborgh, deelde de goederen van Rijnsaertwoude/ de Lier / Soutebeen ende Alkemade / sy hadde te man heere Philips, heere van Hamale ende Moncheaux in't Landt van Luyck / die sterf An. 1557. sy An. 1608. t'Utrecht/ende wan dry kinders/ Kaerle van Hamale, heere van Rijnsaertwoude by Leyde/ die voor Lochum An. 1582. ongehout doot bleef. Jouff. Anna van Hamale hadde te man Geeraerd van Berghen, Heere van Stabrouck / sy sterf weduwe inden Haghe An. 1617. out 63. jaren: eñ Willem, heere van Hamale ende Monceaux, overleden An. 1582. had ghetrout Jouff. Cornelia van Laleyn, Suster vanden Grave van Hoogstraet ende van Rennenbergh/ die sterf An. 1610. nalatende Willem, Heere van Hamale/ Monceaux eñ Alkemade by Leyden / heeft ghetrout des Heeren dochter van Trasignies in Henegouwen / ende Philips van Hamale, Heere van Rijnsaertwoude / heeft te wijve Iouff. N. 2. Jouff. Ienne van Culenborgh deelde de goederen van Sebenhuysen ende Seghwaert by Delft/ ende hadde te man Kaerle van Bourgoenge, heer bã Sommersdijck in Zeelandt/ sy storven beyde An. 1582. nalatende 2. sonen/ als Heer Herman van Bourge. Grave van Falaix, heere van S. Amelant eñ van Sommersdijck (dat hy 1613. verkocht aen Françoys van Aerssen, Ambassadeur in Vranckrijck van wegen de Vereenighde Nederlanden) hy heeft te wijve Vrou Iolente van Longeual, des Graven dochter van Busquoy in Artops/ende heer Ian van Bourge. heere van Froidmont, Sebenhuysen ende Seghwaert / die eerst te wijve hadde Jouff. Catharina van Oyenbrugge, Vrouwe van Duras, weduwe vanden Heere van Brigdam sijnen Neve/ sy sterf An. 1605. nalatende kinders: daer nae trouwde hy op 't huys te Vorp by Delft / Jouffr. Ioanne van Ghent van Utrecht / weduwe van Frederick van Renesse, heere van Vorp / 't welck hy sijn voorsz weduwe haer leven langh ghemaeckt heeft. 3. Jouff. Maria van Culenborgh, Heer Ians derde dochter / deelde de Ambachts-heerlickheyt van Soeterwoude by Leyden/ende hadde te man Ysbrand van Merode (daer moeder van was Jouff. Catarina vander Coulster hier voorzen vermelt) eñ wan Ysbrand van Merode, Heer van Soeterwoude/ die te wijve heeft Jouf. Geertruyt van Aeswijn, dochter vanden Heere van Brakel. Ian van Merode, Canonick t'Utrecht/ sterf jonghman. Casper van Merode sterf jonghman. Floris van Merode, heer van Duffel / trouwde Jouff. Maria van Merode, Vrouwe van Oirschot / sy sterf An. 1604. sonder kinders/ makende haren man haer eenigh Erfgenaem. Geerit van Merode, Dom-canonick t'Utrecht. Jouff. Agnes van Merode trouwde Kaerle van Berlo, Heere van Woestwesel. Jouff. Margriet trouwde Ian van Waha, Heer van Bavonville int Luytcherlant. Jouff. Catharina trouwde Everaerd van Waha, Heer van Vexmont, broeder van Ian, eñ Jouff. Beatrix van Merode hadde te man Frederick van Eynatten, Heer van Geerdingen. 4. Florentine van Culenborgh deelde Opmeer / Etc. hadde te man Ian, Heere van Maaneresse en Riviere by Schiedam. Hy overleedt int Jaer 1602. Sy Anno 1618. op den 26. September te Leyden / seer out/ naelatende kinders/ Etc.

Floris vander Coulster, Ysbrants tweede sone/ Borgemeester te Dordrecht/ alwaer hy An. 1534. sterf: hadde te wijve Jouffr. Soete van Slingelant Otten dochter te Dordrecht: sy sterf An. 1564. oudt 80. Jaren/ende hadden gehadt 20. kinders/ meest jongh gestorven: behalven dese/

Floris vander Coulster sterf Jongman An. 1530.

Abel vander Coulster, Schepen in Dordrecht/ is int Jaer 1557. te Dordrecht by het Stadthuys by onghevall 's avonts verdronchen / sonder kinders / ende was de leste mansoir van dit ghesiachte: hy had ghetrout Jouff. Hadewy van Brecht, des Schouts dochter van 's Hertogen-bosche.

Otto vander Coulster sterf Jonghman.

Mr. Ysbrand vander Coulster was Priester.

Heer Saris was mede Priester.

Heer Ian vander Coulster Canonick te Dordrecht weeck An. 1572. nae Ceulen/ende sterf aldaer.

Heer Gheerbrant vander Coulster Priester / werdt naemaels simpel / ende sterf te Duren in Gulickerlant An. 1557.

Jouffr. Lijsbeth vander Coulster, sterf sonder kinders/ hadde te man Laurents van Bronckhorst, Heeren Andries sone.

Jouff. Agnes vander Coulster An. 1559. Nonne te Loosduynen.

Heer ende Meester Abel vander Coulster, Ridder ende Raet inden Haghe int Jaer 1512. aende welcke Erasmus van Rotterdam sommighe Brieven gheschreven heeft / de welcke ghedruckt zijn. Hy was te Dordrecht gheboren/ ghelijck mede zijn voornoemde twee broeders / ende sterf int Jaer 1540. out 72. Jaren. Hy hadde te wijve Vrou Maria Longijn tot Brussel/ende wan daer by dry Dochters.

Jouffr. Maria vander Coulster, die te man hadde Anthonis van Katz upt Zeelandt / ende Raedt inden Hove van Hollant: hy sterf int Jaer 1573. naelatende kinders.

Jouffr. Machtild vander Coulster hadde te Man Arent de Ieude, Heer van Hardinxvelt gheleghen op de Merwede / de welcke int Jaer 1570. op 't Loudesteyn/ daer hy Casteleyn was/ vande Geusen doot gheschoten wert.

Jouffr. Adriana vander Coulster sterf sonder kinders nae te laten / sy hadde eerst te man Ian van Domselaer, daer na Ian Fruytier, ende ten leste N. bastaerd van Duvoorde.

I. Sibilla, Heeren Abels voorsz bastaerd-dochter vander Coulster, die hy ghewonnen hadde voor sijn Houwelijck / hadde te man Meester Ian van Dam, Greffier vanden Hove van Hollandt / ende daer nae Rentmeester in 's Graven-hage: hy sterf sonder kinders An. 1568.

Digitized by Google

Noch hebben geleeft uyt desen huyse Jouff. Cunigunde vander Coulster An. 1370. ende hadde te man Mauriin vander Does by Leyden.

Noch Heer Willem vander Coulster, Cancelier van Hertogh Aelbert van Beyeren, Grave van Hollandt/ hy wert An. 1392. gekoren Domproost t'Utrecht/ende sterf An. 1399.

Ende Vrou N. vander Coulster, Willems dr. met haren man Heer Jan van Heenvlietende Kattendijck/ die An. 1410. sterf: haer moeder was Weerdenburgh uyt Gelderlant/ liet kinders nae.

Het Wapen vander Coulster was een gulden klimmendē Leeuw, met lazuyre Tong ende klauwen, in een root velt.

Het huys te Coulster wert An. 1517. vande verwoede Gelderschen verbrant.

CROESINCK.

HENRICK Croesinck leefde int Jaer 1400. hadde te wijve Jouff. N. Wtenhaghe, ende wan/ Floris Croesinck, die te wijve had Jouff. Gheerburgh van Teylingen, ende wan 2. sonen/ als Mr. Jacob Croesing, gebozen An. 1424. wert eerste Rekenmeester inden Hage ende te Mechelen/ doe de generale Reken-kamer daer getranspozteert was An. 1474. Hy sterf An. 1493. out 69. jaren: hy had een bzoeder Florens Croesing Rentemeester Generael van Zuytholland/ende daer nae van Noozt-holland. Mr. Iacob had getrout Jouff. Maria vander Does in Zuyt-holland/ende wan/

Heer Cornelis Croesing, &c.

Heer Arend Croesing, Dom-canonick t'Utrecht.

Iacob Croesing had te wijve Jouff. Maria van Ameronghen, met de scharen tot Utrecht/ alwaer hy in S. Catrijnen comanderije leydt begraben/ ende had eenen sone Philips Croesing, Klerck vande Reken-kamer inden Hage An. 1485.

Vrou Barbara Croesing had te mā Heer Lodewijc Quarrè, Ridder te Mechelen/ ende Thesozier vande Oozde vanden gulden Vliese/ ende wan Maximiliaen Quarrè, die troude Jouff. Maria Tserraets, ende wan Vrouwe Margriete Quarrè; die eerst te man hadde Françoys van Oyenbrugge te Mechelen/ daer na heer Ian Musaert, den derden Heer Ian Pijpenpoy, Ridder van Bzussel: ten lesten Heer Kaerle Sigoigne, sy had by den eersten onder ander Heer Engelbert van Oyebrugge, eertijdts Commijs vande Finantijen te Bzussel/ vertrock daer nae vermidts de troublen/ nae Holland/ alwaer hy binnen Delft sturf An. 1611. oudt 77. jaren/ hadde eerst ghetrout Vrou Anna vander Dorpe. Mr. Hieronimy dochter (ende hadde daer by Engelbert van Oyenbrugghe) eñ daer nae Vrou Maria van Katz uyt Zeelant.

Vrou Ursele Croesing, troude heer Henrick Swaef Ridder te Bzussel/ maer sy sterf niet langhe daer nae voor haer Vader An. 1491.

Heer Cornelis Croesingh, Ridder gheslaghen te Dozdrecht vanden Koningh Maximiliaen An. 1486. was Heer van Benthuysen/ Ambachtsheer van Soetermeer/ende Houtbester van Hollandt An. 1477. hy is overleden An. 1520. dus was hy Houtbester 42. jaren: hy hadde getrout eerst Jouff. Maria, dochter van Pauwels van Montfoort te Leyden/ weduwe van Pieter van Swieten, daer nae Vrou Hillegond van Alkemade, gesept vanden Woude, hy werde begraben ten Pzeeckheeren inden Haghe/ in een Capelle by hem doen stichten/ ende liet naer hy d'eerste/

Iacob Croesing, &c.

Frans Croesing, ghewonnen by de tweede Vrouwe/ sterf onghehout/ was 1527. Baillieu van Noozdtbliet.

Vrou Elizabeth Croesing, sy sterf sonder kinders/ An. 1547. had te man Heer Roelof vā Daellem, alias van Dongen/ Ridder.

Iacob Croesing, Heer van Benthuysen ende Soetermeer/ hadde ghetrout Jouff. Sandrina van Cruninghen B. dochter van Heer Ian van Cruningen ende Heenvliet/ende wan twee kinders.

Henrick Croesing, &c.

Vrou Agnes Croesing troude vooz 't Jaer 1548.

Heer Otto van Egmont, Heer van Kennenbozgh/ hy sterf An. 1585. nalatende veel kinders.

Henrick Croesing, Iacobsz, Heer van Benthuysen ende Soetermeer/ was An. 1570. vande Statē van Hollandt/ hadde te wijve Jouff. Anna Bourbonnois, Dochter van Philips Bourbonnois van Mechelen/ ende van Jouff. Iacoba van Teylingen, ende wan twee kinders:

Iacob Croesing, Heere van Benthuysen/ sterf jongman/ de leste van dese Stamme.

Vrouwe Sandrine Croesing, Vrouwe van Benthuysen ende Soetermeer nae haer broeder/ had te man Heer Geerit van Wijngaerden, Pzesident vanden Hove van Hollant/ende hadden te samen een sone ende drie dochters: sy is overleden int Jaer 1594. ende hy int Jaer 1598.

Int Jaer 1572. was Jouff. N. Croesing Nonne ter Lee/ die daer nae nam Ian B. van Duvoorde.

Het Wapen van Croesing was dry zilver Croesen in een lazuyre velt.

KOPPIER van CALSLAGHEN.

DIERCK Koppier, Roelofsz, uyten Lande van Henegouwen/ quam in Hollandt woonen met Hertoghe Willem van Beyeren, hy wan Henrick Koppier, Huysghenoot vanden Hertogh Willem voozs An. 1404. ende 1412. ende diende hem als Klerck/ daemen nu Secretaris noemt. Hy troude An. 1410. Jouff. Eva, dochter van Enghelbert Wermbouts, haer broeder was mede Klerck vanden voozs Grave/ ende wiert ghenobiliteert. Hy sterf int Jaer 1423. ende wan/

Iacob Koppier verkreegh de Hofstede van Tol by Coudekercke/ had een ouder broeder Dierck Koppier, die onghehout inden oozloghe sterf/ ende een suster Jouff. Geertruyt, die te man had Symon van Tol, die sterf Anno 1466. nalatende kinders. Iacob had eerst ghetrout Jouff. Agatha van Oudegeym, uyt 't sticht van Utrecht/ daer nae Jouff. Lijsbeth van Kuynder, uyten verdzoncken waert in Zuyt-hollandt/ hy leefde noch An. 1477. ende sterf seer out. Nalatende by d'eerste Vrouwe:

Mr. Henrick Koppier sterf ongehout An. 1492.

Vrou Lijsbet had te man heer Willē van Boschuysē Ridder, die sterf An. 1518. sy 1505. eñ hadde kinders.

Iouff. Barber Koppier had An. 1473. te man Mr. Willem van Berendrecht, Raet inden Haghe: hy sterf An. 1527. sonder kinders.

Iacob

Digitized by Google

Iacob Coppier Iacobsz, geboren uyt de tweede Vrouwe An. 1470. kocht de heerlijckheydt van Calslaghe by Leyden An. 1507. besat mede 't huys te Tol by Leydē: troude Jouff. Margriete van Roon, Pieters dr. hy sterf van een quetsuere gheknomen van 't hollen van een waghen An. 1532. out 62. Jaren. Hy hadde daer nae noch twee mans/ende sterf An. 1555. ende wan/

Iacob Koppier, &c.

Jouff. Lijsbeth Koppiers had te man Mr. Steven vanden Bergh, Raet en Thesozier vanden Prince van Oraengien voor de troublen/ hy sterf ghebanckelijck te Breda An. 1568. sy sterf langhe te voozen/nalatende Jouff. Anna vanden Bergh, die te man hadde Ian de Coene, Vroost van Hooghstraten/sonder oir.

Jouff. Margriet Koppiers troude eerst Mr. Ioachim Polites, Gressier van Antwerpen/gebozen vander Goes in Zeelandt/ daer nae Mr. Willem Martini Raedt van Brabandt inden Hage/ sy sterf sonder kinders An. 1597.

Iacob Koppier Iacobsz, Heer van Calslage ende Tol/het eerste verkocht hy aen Hugo van Mierop, Cornelisz. ende het ander aen Arent van Dorp, hy weerd An. 1567. mede upten lande om de troublen/ ende werdt naemaels Rethen-meester inden Haghe/ende sterf t'Antwerpen ghedurende de belegeringh An. 1584. had te wijve Jouff. Maria van Sweten, die sterf inden Hage Anno 1582. ende wan/

Cornelis Koppier.

Willem Koppier, sterf sonder oir/ hy had te wijve Jouff. Susanne van Vaudrenaers upt hoogh-Bourgoenge.

Jouff. Margriet hadde te mā Mr. Jan vander Kamme, Rethen-meester inden Haghe/ by overgheven sijns schoon-baders/ sy sturven beyde An. 1602. naelatende Ian vander Kamme, die troude Jouff. Gratiana Gillis, sonder oir.

Jouff. Cornelia troude Ioachim Gillis, burgemeester te Breda: sy sterf An. 1603. sijn voor-ouders waren An. 1518. by openе brieven vanden Keyser Maximiliaen ghenobiliteert.

Jouff. Anna troude eerst Ioos Struvinck upt Vlaenderen/ sonder oir: daer nae Iacob van Gaelen t'Ouwater.

Cornelis Koppier van Calslaghen, Capiteyn in Hollant/heeft te wijve Jouff. Maria Gillis, dochter van Mr. Ian Gillis, Pensionaris t'Antwerpen/ende hebben gewonnen/

Iacob Koppier van Calslaghen, troude 1617. 's Heeren dochter van Aelst in Gelderlant. Hy heeft een broeder Cornelis van Calslaghen, ende een suster Jouff. Maria.

Het Wapen van Coppier is een halven zilveren Leeuw, met een gulde kroon op 't hooft, in een root velt.

Int Jaer 1470. leefde Heer Willem van Calslaghen, Ridder, dan dese was upt d'oude Heeren van Calslaghen/ eer het die van Koppier An. 1503. gekocht hadden.

DVVOORDE, Oft/DVVENVOORDE.

HEER Philips van Wassenaer, des Heeren van Wassenaers broeder/ hadde voor sijn Erfgoet de Landen diemen DUVOORDE ende POLANEN noemt. Hy hadde twee sonen by des Heeren dochter van Strijen/Heer Ian van Duvoorde den jonghsten/ die inde Rekening des Thesoziers van Dordrecht van 't Jaer 1311. bermelt wert aldaer doen geweest te zijn/ende van desen komen die van Polanen. Den outsten was Heer Arent van Duvoorde, Ridder, die troude Vrou N. van Kraeyenhorst, ende leefde An. 1258. doe hem Heer Dierck van Wassenaer sijnen Oom sijn Leen-goederen verlijde. Hy wan/

Floris, Heer van Duvoorde, die wan by sijnen wijve eenen Sone: hy leefde An. 1302. T'sijnen tijde leefde Vrou Agnes van Duvoorde, die te man had Heer Gheerit van Raephorst, Ridder, sy sterf An. 1335. nalatende kinderen. Noch leefde doe Vrou Machtild van Duvoorde, Abdisse van Rijnsburgh/ overleden An. 1349.

Desen Floris voorsz had een B. broeder Heer Willem van Duvoorde, Ridder, seer subtijl ende kloeck van verstant/ de welcke mits sijne behendigheydt veel schoone goederen kochte: als S. Gheertruydenbergh/ dat hy vermueren dede/ ende daer by dede stichten ende doteerde het Cathuysers Kloosster. Hy kochte mede van Heer Raes van Liedekercke de Baenderije van Breda. Noch de heerlijckheden van Steenberghen ende Rosendael/ soo dat hy wel tseventigh duysendt guldens 's Jaers inkomen had. Hy hadde ghetrout Vrouwe Heylwich van Vyanen, die hem niet gheerne en nam om dat hy een Bastaerd was/ dan en hadden gheen kinders. Hy wert seer out/ende sterf An. 1353. begraven ten Cathuyseren voornoemt/ hoe wel dat andere seggben/ dat hy int Clarissen Kloosster te Brussel leydt/ 't welck hy mede had doen fonderen. Ick bevinde dat hy een Bastaerd sone ende drie B. dochters had/ als 1. Vrou Berta van Duvoorde, Vrouwe van Boutersem ende Gastel/ die te man hadde Heer Gheeraert vander Heyden, Vroosaerd van Brabandt An. 1350. maer sterf sonder kinders. 2. Vrouwe Amelberga van Duvoorde, Vrou van Boutersem nae haer suster/ had te man Heer Ian van Cosselaer, Heer van Witthem/B. sone Hertogen Ians van Brabant den tweede, en wan kinders. De 3. dochter troude N. Back, Edelman tot 's Hertoghen-Bosschе/ ende heeft kinders ghewonnen. Heer Willem van Duvenvoorde, B. sone van Heer Willem den bastaerd voornoemt/ werdt nae sijn Vader Heer van Breda/den Bergh/ Oosterhout/ Steenberghen/ Rosendael/ Kamerlingh van Hertogh Willem ende Aelbert van Beyeren. Hy troude Vrouwe Hadewy van Wassenaer, maer heeft haer upt grootmoedichеydt niet beslapen/ alsoo sy haer beklaeghde dat sy te bedde gaen moest met een Bastaerd: waer hy terstondt op seyde/ dat sulcx niet ghеschieden en soude/waer van sy daer nae lange tijt genoegh heeft gehadt van berou. Hy offerde Heer Arent van Duvoorde sijnen Neve sijn Erfgenaem te maken/ mits hy hem wilde toelaten te mogen voeren de volle wapenen van Duvoorde, sonder teecken van Bastaerdije/ 't welck den anderen hem seer sottelijck wegherde/ des hy t'onvreden zijnde/ voor 't meerdeel sijn goederen legateerde sijnen Neve Heer Ian van Polanen, ende de rest voorts eenighe Godts-huysen/ende sterf seer bermaert in sijnen tijdt/ ende oudt van Jaren An. 1400. begraven ten Batrooseu buyten den Bergh: sijn wijf sterf An. 1395.

Arent, Heer van Duvoorde Florisz, had getrout Jouff. N. van Arckel, ende wan/

Heer Arent van Duvoorde, Ridder, had te wijve Vrouwe Sophia, outste dochter van Ian Bugghe, een seer rijck Voozter te Delft. Haer suster Vrouwe Florentia Bugghe troude An. 1370. Heer Iacob vanden Woude ende Warmont. Hy wan twee Sonen/Heer Arnout ende Heer Dierck.

Heer Arent van Duvoorde, Ridder, had te wijve Vrouwe Elburgh, Dochter van Ogier van Cralingen, ende hadden eenen Sone:

Digitized by Google

Ian, Heere van Duvoorde/die te wijve nam Jouff. Maria van Vyanen, Heeren Ians dochter van Noortlooss/ ende hadden veel kinders.

T'sijnen tijde leefde Jouffr. Lijsbeth van Duvoorde, overleden An. 1472. haer Moeder was Zevender, sy had te man Symon van Adrichum, ende wan kinders.

Arent, Heer van Duvoorde/Ians sone wooznoemt/die troude Jouff. Margareta van Ysselsteyn, dochter van Gijsbert ende van Jouff. Adriana van Sweten, sy brachte ten houwelijck de heerlickheyt vanden Bosch/ sy sterf An. 1529. sijn broeders waren Ian van Duvoorde, die te wijve hadde Jouff. Clara van Haeften van Renoy, uyt Gelderlant/ende wan een dochter Jouff. Maria van Duvoorde, huysvrouwe van Adriaen, heer van Matenesse. 2. Ogier van Duvoorde, die wan Ian van Duvoorde, wiens sone was Cornelis van Duvoorde. 3. De jonghe Ian van Duvoorde van Sterrenburgh, die troude Jouff. Lijsbeth Grebbers te Leyden. 4 Arent van Duvoorde die tot Gijnsburgh doot geslagen wert/ ter plaetse daer noch een steenen kruys staet. Arent, Heer van Duvoorde, liet naer:

Heer Ian van Duvoorde sijnen Leenvolger.

Gijsbert van Duvoorde, vanden welcken komen de Heeren van Opdam.

Heer Ian van Duvoorde, Ridder, Heere vander Woude ende Warmont.

Vrou Maria had te man heer Iacob van Wijngaerden, Ridder, ende wan kinders.

Jouff. Anthoinette was Nonne te Yoel.

Jouff. Willemijn Clarisse te Hooghstraten.

Jouff. Arnoldijn van Duvoorde hadde te man Mr. Floris Oem van Wijngaerden, Pensionaris der stede Doozrecht/ daer nae raedt inden Hove van Hollandt/ Oems sone van Heer Iacob wooz3/ ende hadden kinders.

Heer Ian van Duvoorde, Ridder, Arentsz, was Heer van Noortwijckerhout: hadde te wijve Vrouwe Lijsbeth van Renesse, dochter van Frederick, Heer van Ellewoutsdijck in Zeelandt/ ende van Jouffr. N. vander Maelstede, ende wan:

Heer Arent vã Duvoorde ende Noortwijckerhout/ Ridder/ende hupsgenoot vande Keyser Karel de v. Hy sterf sonder kinders/hadde ghetrout Vrou Ioanna van Lockhorst, Heeren Geerits eenige dochter/ suster van Heer Willem, Heer van Heemstede/ sy sterf An. 1559.

Ian van Duvoorde sterf voor sijnen voorz broeder/ had getrout Jouff. Hadewy van Renesse, heeren Ians dochter van Wulven, ende heeft kinders gewonnen.

Heer Adriaen van Duvoorde, Deken vande Collegiale Kercke te Doozrecht/ An. 1560. Hy werdt Heer van Duvoorde na sijnen voorz broeder/ ende sterf ontrent den Jare 1573. naelatende sommighe B. kinderen/onder andere/ Arent van Duvoorde, Gouverneur van S. Gheertruydenbergh Anno 1593. ende van Schencke-schans/sterf binnen Oostende/ghedurende 't beleegh Anno 1602. had ghetrout Jouff. Gheertruyt Ruychaver van Haerlem.

Frederick van Duvoorde sterf sonder oir te Hooghstraten An. 1562. hadde te wijve Jouffr. Margriet le Bigge, daer moeder af was Jouff. Odilia van Lier.

Jouffr. Theodora hadde te man Iacob vã Nievelt, Heer van Hoevelaken eñ Geresteyn/ hadden kinders.

Arent, Heere van Duvoorde/na de doot van Heer Adriaen sijnen Oom/ was sone van Ian ende van Jouffr. Hadewy van Renesse van Wulven, hy was An. 1566. mede een vande geconfedereerde Edelen/ende weerd An. 1567. uyt Hollant/ ende was met Graef Willem vander Marck int innemen vanden Briele An. 1572. hy sterf An. 1588. Hy hadde noch 2. broeders ende susters/als Heer Ian van Duvoorde, Dom-deken t'Utrecht/alwaer hy sterf An. 1600. out 70. jaren. Dierck van Duvoorde, Canonick te Breda. Vrouwe Ienne hadde te man heer Herman van Westerholt, ende hadden kinders/onder andere Koenraet, Heer van Westerholt, die te wijve nam Jouff. Anna van Leesdael, sonder oir/ende Jouff. N. van Westerholt, die troude Philips van Leefdael, heer van Waelwijck ende Meeuwen/ mede sonder oir: en Jouff. Margriet van Duvoorde, die te man hadde Koenraet van Daerle, sy sterf An. 1601. naer latende Herman van Daerle, Dom-deken t'Utrecht/sterf An. 1617. Ian van Daerle. Canonick aldaer/ende Jouff. Anna van Daerle, die te man had Willem Bor van Ameronghen op Sandenburgh, sy sterf inden Haghe An. 1612. Arent voorz had ghetrout Theodora, dochter van Willem van Scherpenseel, Drossaerd vander Veluwe/ ende van Jouff. Haze van Nievelt, daer moeder van was Jouffr. Theodora van Duvoorde, hier voozen genoemt/ende wan:

Ian, Heer van Duvoorde/ die eerst te wijve heeft gehadt Jouffr. Maria van Voorst, dochter van Frederick van Voorst uyt Gelderlant/ende van Jouff. Machtild Sasbouts, Heeren Arents dr. die sterf An. 1610. nalatende 3. kinders. Daer nae heeft hy ghetrout Jouffr. Clara van Hinojossa, des Presidents dochter van Hollandt. Sijn eenige suster Jouff. Theodora van Duvoorde, heeft te man Aelbert, Heer van Schaghen.

DVVOORDE van OPDAM.

GYSBERT van Duvoorde, Broeder Heeren Ians van Duvoorde, troude eerst An. 1494. Jouff. Arnoldijn van Almmonde, Mr. Iacobs dr. Raet inden Hage/ ende hadde daer by eenen sone Arent van Duvoorde, die sonder kinders An. 1558. out 50. jaren/overleden is. Daer nae troude hy Jouffr. Anna van Noortwijck, Iacobs dochter/die sterf An. 1551. out 65. jaren: zijnde weduwe geweest 40. jaren: want hy sterf An. 1510. begraven te Haerlem int groote Choor/ende wan byde tweede Vrouwe:

Heer Iacob van Duvoorde, Ridder geslagen te Doozrecht vanden Koningh Philips, An. 1549. Septem. 26. was Heere van Opdam/sterf An. 1559. out 57. jaren: hadde te wijve Vrou Gheertruyt van Lier, dochter van Heer Niclaes, Marckgrave van Antwerpen/ende van Vrouwe Margriete Noris, sy sterf An. 1574. out 60. jaren: hy hadde een broeder Anthonis van Duvoorde, die An. 1531. troude Heer Adriaen van Matenesse, ende wan kinders/sy sterf An. 1542. Heer Iacob wan xij. kinders/waer af de acht jongh storven.

Jouff. Alit van Duvoorde sterf An. 1571. out 32. Jaren/hadde te man Ian van Vliet Huybertsz.

Gijsbert van Duvoorde, Heer van Opdam/Ec.

Jouff. Anne sterf Wijster An. 1567.

Jouffr. Barbara hadde eerst te man Everaerd van Blanckenbijl uyt Ghelderlant/ sonder kinderen: daer nae Willem van Tuyl van Bulkesteyn, die sterf 1615. sy An. 1588. out 41. jaren/ende hadden kinders.

Jouffr. Adriana, troude Ysbrand van Schaghen, Christoffelsz, hy sterf An. 1602. sy An. 1591. out 42. jaren/ende hadden eenen sone.

Jouff. Ienne van Duvoorde, sterf onbestaet te Leyden An. 1601. out 48. jaren.

Anthonis van Duvoorde, Heere vanden Bosch/ gebozen 1556. troude eerst Jouff. Margriete van Halmale,

Digitized by Google

male, dochter van Daniel eñ van Jouff. Ienne Pijnſſen, ſp ſterf An. 1598. ende wan daer by Jouff. Gheertruyd gebozen An 1585. Iacob van Duvoorde, ghebozen An. 1592. Jouff. Ienne 1595. daer nae An. 1602. troude ijp Jouff. Machtild, Adam vander Duyns dochter/ende wan kinders.

Arent van Duvoorde, Baillou van Rijnlant/ſterf An. 1610. out 52. jaren: hadde te wijve Jouff. Willemijn van Mechelen/ Dochter van Anthonis ende van Jouff. N. van Lier, ende wan kinders.

Gijſbert van Duvoorde, Heer Iacobſz, ende Heer van Opdam / Caſteleyn van Woerden / alwaer ijp ſterf An. 1580. out 40. jaren/was mede vande geconfedereerde Edelen 1566. ende moeſt An. 1567. upten lande wijcken om der troublen wil. Ijp troude Jouff. Maria van Hocxvier, dochter van Heer Hector, Pzeſident vanden Hove van Utrecht/ende wan eenen Sone.

Jacob van Duvoorde, heere van Opdam/ende Admirael van Hollant/wierde gebozen An. 1574. ende troude An. 1603. Jouff. Anna vander Aa, dochter van Geerit vander Aa (genoemt den Schoonē An. 1604. inden Hage geſtozben) eñ van Jouff. Petronelle vander Laen, haer bzoeder Niclaes vander Laen, was Capiteyn vande Guarde van ſijn Excell. ende ſterf booz Slups in Vlaendzen An. 1604. d'Heer van Opdam, kochte An. 1615. vanden Heere van Waſſenaer het hups van Suyck of Suydwijck/op den wegh vanden Hage ende Leyden.

DVVOORDE van VVARMONT.

HEer ende Meeſter Ian van Duvoorde, Ridder, Heer Jans van Duboozde jonghſte bzoeder/ was Raet inden Hage: ijp troude An. 1504. Bzou Maria van Mateneſſe, dochter van Philips ende van Jouff. Maria vanden Woude eñ van Warmont, eñ werde An. 1525. van ſijns wijfs weghen ijp beſterſſeniſſe Heere vander Woude eñ Warmont, ſterf an. 1543. Æt. 76. ſp ſterf 1568. beyde begraben te Warmont, eñ hadden tſamen 14. kinders/ als

Jouff. Maria van Duvoorde, ſterf an. 1560. out 54. jaren/had te man Jan van Doornick, t'Amerſſoozt/eñ wan Willem van Doornick, die troude Jouff. N. van Honſelaer upt Gelderlant/ eñ wan Ian van Doornic, die eerſt troude Jouff. Henrica van Vliet, op 't hups te Coulſter ijp Alcmaer/alwaer ſp ſterf an. 1604. out 24. jaren/ſonder oir. Daer na troude ijp An. 1608. Jouff. N. van Cappelle.

Arent van Duvoorde ſterf Jongman.

Jouffr. Anne ſterf Bzijſter.

Heer Iacob van Duvoorde, Heer van Warmont.

Jouff. Margriet, Canoniſſe te Bedbur ijp Keulen/ ſterf t' Amerſſoozt An. 1566. out 56. Jaren.

Jouffr. Ghijſberte Nonne te Rijnſburgh/ ſterf An. 1577. out 65. Jaren.

Arent van Duvoorde de 2. ſterf Jongman / ſtudent te Dole in Hoogbourge. An. 1536. out 23. Jaren.

Vrou Ienne, Pzoſtinne ende Canoniſſe te Nivelle in Walsbzabant/ſterf An. 1563. out 48. Jaren.

De jonghe Iacob van Duvoorde ſterf onghehielicht tot Hattem op d'Yſſel/An. 1586. out 70. jaren.

Jouff. Adriana, Canoniſſe te Nivelle, troude daer nae Gijſbert van Bronckhorſt, Heeren Ioos ſone/ ſp ſterf An. 1557. out 40. jaren/ſonder kinders.

Jan van Duvoorde, Burgemeeſter te Haerlem/ daer nae gheduerende de belegheringh / Capiteyn / ende de ſtadt obergegeben zijnde/ wert ijp gevangen/ ende ſterf inde gevanckeniſſe An. 1573. out 53. jare: hadde 1557. getrout Jouff. Magdaleen van Foreeſt, weduwe Ians van Ruyven, ende wan Ian van Duvoorde, die bleef doodt inden ſtrijt op Herdenbergher-heyde An. 1580. out 22. jaren/ende Jouffr. Mariavan Duvoorde, hadde te man Ioriaen van Lennep upt Gheldertandt / die ſterf An. 1615. ſp An. 1606. ende wan Warnaerd van Lennep, ſp beſat de goederen van Foreeſt ijp Beverwijck.

Jouffr. Maria, Canoneſſe te Berghen in Henegouwen/ſterf An. 1574.

Jouff. Anna, Canoneſſe tot Berghen/ was ghebozen An. 1526. ſterf An. 16....

Jouffr. Jacoba, Canoneſſe te Mambeuge in Henegouwen/ſterf An: 1563.

Heer Iacob van Duvoorde, Ridder, heer Ianſz, eñ Heere van Warmont/vandē Woude ende van Alkemade/ ende Raedt inden Haghe/ſterf te Leyden An. 1577. out 68. Jaren: had getrout Vrouwe Henrica van Egmont Aelberts dr. op Meereſteyn/ſp ſterf An. 1606. out 81. jaren/ende wan:

Jan, Heer van Warmont, &c.

Jouff. Ienne van Duvoorde, Canoniſſe te Nivelles, ſterf te Leyden An. 1573.

Jouff. Maria, Nonne te Rijnſburgh/had daer nae te man Ian van Vliet, Bailliou van Voozn/ſonder oir.

Jouff. Anna, Canoneſſe te Nivelles, troude daer nae An. 1596. Cornelis Ian Gent, Heere van Loenen ende Weyerſwijck/Burggrave ende Richter tot Nieumegen, ijp ſterf An. 1614.

Jouffr. Magdaleen, Canoneſſe te Berghen/alwaer ſp ſterf An. 1612. out 60. Jaren.

Aelbert van Duvoorde, Monick t'Egmont/ ſterf te Leyden 1574.

Jouff. Philippa gebozen An. 1556. troude An. 1586. Pieter vander Does, Admirael van Hollandt/ vanden welcken hier nae geſept wozt Fol. 169.

Adriaen van Duvoorde, Generael ober een Vlote Schepen/ ſterf ongehout te Hoozn/ An. 1586. out 24. Jaren.

Jouff. Lijſbeth van Duvoorde, ghebozen int Jaer 1567. Canoneſſe te Nivelles ijp haer outſte ſuſter hier boozen genoemt.

Ian van Duvoorde, Heer Iacobſz, Heer van Warmont/ Woude ende Alkemade/ Houtbeſter/ ende daer nae Admirael van Hollant: ijp weerck An. 1567. mede upten Lande/ende was mede An. 1572. int innemen vanden Bzielle: ijp dede An. 1590. het hups te Warmont/dat in d'eerſte belegeringh booz Leyden verbzant was/ weder cierlijck opbouwen/ſterf inden Hage An. 1610. out 63. jaren: ijp had An. 1590. getrout Jouff. Odilia Valckenaer, dochter van Henrick Valckenaer, ende Jouff. Margareta van Boetbergen upt Gheldertant: haer Bzoeder Herman Valckenaer op Duyckenbergh, heeft ghetrout Jouff. Margreta, ſuſter vanden Heer van Mateneſſe. d'Heer van Warmont die wan:

Iacob ſinen nacholger.
Jouff. Margriet, gebozen An. 1593.
Jouff. Henrica, An. 1595.
Henrick van Duvoorde An. 1596.
Aelbert van Duvoorde An. 1599.
Ian van Duvoorde, 1604.

Jacob van Duvoorde, Heere van Warmont/Et. gebozen An. 1592. den 14. November.

Anderen Tack van Duvoozde.

HEER Dierck van Duvoorde, Ridder, jongſte ſone van Heer Arent van Duvoozde/eñ Vrou Sophia Bugge, hier bozen geſteit/ werdt vermelt Schiltknaep An. 1466. had te wijve Vrouwe Diewer Ruychrock, Heere

Digitized by Google

Willems dochter vander Werve, ende wan twee Sonen, als

Heer Arent van Duvoorde, Ridder, hadde te wijve Vrou Maria de Vriese van Alcmaer: sijn broeder Cornelis van Duvoorde, trouwde Jouff. Margriet van Elsbroeck, Engels dr. ende wan Philips, Dierck ende Ioos van Duvoorde, gestorven alle sonder oir. Noch Jouffr. Cunera, die te man had Willem Brandelijn: ende Cornelis van Duvoorde, die trouwde Jouff. Alijt van Stolck, ende liet naer Gijsbert van Duvoorde, die ghewonnen heeft Cornelis, Willem ende Pieter van Duvoorde.

Dierck van Duvoorde, heer Arentsz voorsz / woonde tot Voorburgh: hy hadde een ouder broeder Ian van Duvoorde, Rentemeester vande Domeynen van Voorn inden Briele / die nae 't overgeven van Haerlem gevangen / ende te Schoten onthooft wert An. 1573. hadde getrout Jouff. Ienne van Kerckwerve, die sterf An. 1567. sonder oir. Haerlieder suster Jouff. Maria van Duvoorde was Nonne te Honnerdelt / ende nam daer na Dierc van Haeften, Heer van Gameren / Gouverneur van Bommel / was An. 1573. sonder oir. Dierck van Duvoorde voorsz had te wijve Jouff. Baerte van Roon, ende wan:

Dierck van Duvoorde, Bailliou ende Dijckgrave van Voorn An. 1584. was An. 1566. mede vande verbonden Edelen / ende weeck uyt het Lant 1567. sterf sonder kinders An. 1593. had te wijve Jouffr. Agnes, dochter van Lodewijck Tserraets, Bailliou vanden Haghe / sy hadde daer nae Willem van Nievelt, Heer van Berghambacht: hy had 2. susters Jouff. Margriet, sterf sonder oir / had te man Alexander Witsard, ende Jouff. Anna trouwde eerst Jan Cuningam, Colonel / daer nae N. Crel, Schots-capiteyn: ten 3. Willem Martini, Raet vanden Hove van Brabandt inden Hage.

Het Wapen van Duvoorde is dry wassende Manen van sabel in een gulden velt.

DOES in Rijnlandt.

HEER Maurijn vander Does, Ridder, Raet vanden Grave Willem van Hollant An. 1326. hadde te wijve een Dochter van Amelis van Mynden, ende wan:

Dierck vander Does Schiltknape / had An. 1319. te wijve Jouff. Clementia van Santhorst, Philips dr. ende wan Mauwerijn van Does, die de partije hiel vande Keyserin Margriet, jeghens haren sone Hertogh Willem, An. 1351. maer versoende daer nae met hem / ende reet met 3. Heerden onder den Heere van Breedenroede / inden oorloge van Utrecht An. 1354. doen hy by Ouwater gevangen wert / ende tot groot rantsoen gestelt / so dat hy veel van sijn goederen verkoopen moest / maer Hertogh Aelbert verleende hem andere goederen / by brieven van 't jaer 1397. hy had een suster Vrou Lijsbeth vander Does, die te man had heer Iacob vanden Woude ende Warmont, Ridder, sonder oir: ende een broeder Hugo vander Does, van welcken komen de heeren van Noortwijck. Maurijn voorsz had getrout Jouff. Lijsbeth van Voorn, Aelbers dr. ende wan:

Maurijn vander Does, die eerst getrout heeft Jouff. N. vanden Woude, daer nae Jouff. Alijt, heeren Foyen dochter van Dochem / Ridders, hy had een broeder heer Willem vander Does, Abt van Middelborgh / met een suster Vrou Badaloge, Abdisse ter Lee / gestorven An. 1411. hy wan:

Willem vander Does by d'eerste Vrouwe / trouwde Jouff. Maria van Nyenvliet, ende wan een Dochter die Vrijster sterf An. 1436. sijn weduwe nam daer nae Ian van Treslong.

Vrouwe Diercxken vander Does, had te man heer Willem van Everinghen vander Maelstede, uyt Zeelant / ende wan Wolfard van Everingen, die by Jouff. N. van Berchem naer liet / Jouff. N. vander Maelstede die te man had Frederick van Renesse, Heer van Ellewoutsdijck.

Vrou Machtild Abdisse ter Lee / gelijc haer moeye / sy sterf An. 1441.

N. vander Does had te man Floris van Alkemade.

Dierck vander Does gewonnen by de tweede Vrou / was Schout van Dordrecht 1446. ende Bailliou van Zuyt-hollandt / hy sterf seer out 1480. had ghetrout Jouff. Ioanna, dochter van Noyde van Ameronghen, Burgemeester te Dordrecht / en wan: 3. kinders / Maurijn väder Does sterf voor sijn vader An. 1468. Jouff. Alijt sterf korts nae haer houwelijck. Jouff. Lijsbeth was Nonne in S. Agnieten Klooster te Dordrecht.

Foeye vander Does overleefde alle sijn broeders en susters en haer kinderen / hy besat de Ridderlijcke hofstede ende goederen vander Does, werdt seer oudt / ende 1481. van die van Utrecht ghevanghen / had getrout Jouff. Haesgen van Berendrecht, sonder oir.

Vande nakomelingen van Hugo vander Does.

Hugo vander Does, den tweeden Maurijns jonger broeder / had An. 1345. te wijve Jouff. N. Saeyt vander Leede, voerende drie silvere Roosen op sabel / ende wan:

Dierck vander Does, wiens jonger broeder Maurijn vander Does, had te wijve Jouff. Cunigunde vander Coulster, ende had daer by een sone Ian vander Does, die getrout heeft Jouff. Iudith vanden Hoorne by Leyden een Edel geslacht geweest. Dierck voorsz had te wijve Jouff. Henrica van Heenvliet, ende wan:

Henrick vander Does, met Arent vander Does, Delien vande Collegiale kercke van S. Pancraes te Leyden / ghestorven An. 1426. haerlieder suster Jouff. Alijt had te man Dierck van Zyl Schiltknape / die sterf seer out An. 1480. naelatende kinders. Henrick voorsz had getrout Jouff. Machtild Vrancken Isaacx dr. te Vlaerdingen / die sterf An. 1426. ende wan:

Dierck vander Does, overleden An. 1461. had eerst getrout Jouff. Machtild van Outshoorn, die sterf An. 1439. daer na Jouff. Lijsbeth van Mateneesse, overleden An. 1469. Sijn broeders waren Vranck vander Does, die wan 9. dochters: onder andere Jouff. Ienne, die te man had Adriaen vander Mye, ende Jouff. Catharina trouwde Philips Nachtegael den jonghen, sy sterf seer oudt An. 1509. Heer Ian vander Does was Kellenaer in d'Abdye van Egmont / ende wert vande Monicken An. 1481. Abt gekozen / maer 't Hof van Hollant ordineerde tegen hem heer Jordaen van Driel. Haer susters waren Jouff. Lijsbeth vander Does, sterf An. 1474. seer out / ende had eerst te man Pieter van Rijswijck, die sterf An. 1426. daer na Arent Heerman van Oestgeest. Jouff. Ienne vander Does, sterf An. 1485. hadde te man Philips van Nachtegael den Ouden.

Dierck voorsz heeft gewonnen by de eerste Vrou:

Willem vander Does, leefde An. 1463. had te wijve Jouff. Henrica van Poelgeest, en had by haer 3. dochters, als 1. Jouff. Adriana die te man had Ian vã Lochorst, uyt het stricht vã Utrecht / hy sterf An. 1535. nalatende eenen sone: sy sterf An. 1555. out 84. jaren. 2. Jouff. Henrica had te man Iacob Heerman vã Oestgeest, en wan 3. kinders. Jouff. Margriet sterf sonder kin-

Digitized by Google

kinders/ hadde te Man Willem Stoop te Leyden.
Iacob vander Does, &c.
Vrouwe Machtild overleet An. 1507. sonder oir/ hadde te man Heer Adriaen van Poelgeest, Ridder.
Jouff. Machtild de jonghe troude Mr. Dierck van Sweten, Raet inden Hove van Hollant / sp sterf 1529. out 93. jaren.
Jouff. Agatha hadde te man Symon Vredericxsz van Sweten, Dzossard van Gozchum An. 1490. eñ daer na Bailliou van Doozn/ende wan kinders.

Bp de ij. wzouwe ses kinders/ onder ander
Adriaen vander Does, &c.
Jouff. Catarina Nonne te Koninczbelt.
Jouff. Lijsbeth vander Does Nonne te Loosdzpnen/maer vertrock daer upt / vermits de oneenigheyt ende quaden regel van 't voozs Klooster / ende bleef te Leyden woonen.

Iacob vander Does, Dierck tweede sone/hadde ghetrout Jouff. Alijt Heeren Geerits dr. van Zyl, Ridders, Bp besat het hups ende goederen ter Does/ende wan:
Dierck vander Does sterf Jongman.
Henrick vander Does beerfde 't hups ter Does na de doot sijns voozs broeders.
Jouff. Margriet was Nonne te Koninczbelt.
Jouffr. N. vander Does/ wert int Jaer 1492. Nonne ter Lee.
Jouff. Machtild vander Does hadde eerst te man Iacob van Dozp/daer na Geerit van Hoochtwoude, Heer van Blocklant bp Gozinchum / die sterf An. 1526.

Henrick vander Does/ Iacobsz. was An. 1518. Schout te Leyden/sterf An. 1523. hadde eerst getrout Jouff. Adriana van Boschuysen. Daer na Jouff. Catarina de Vriese, die sterf An. 1554. Hp wan bp d'eerste eenen sone/ende bp d'ander eenen Sone ende twee Dochters.

Iacob vander Does/ &c.
Dierck vander Does/ sterf binnen Haerlē/ sijn beenen hem afgeschoten zijnde/ gedurende 't beleyd An. 1573. hadde getrout Jouff. N. van Alveringē, heer Zegers dr. Ridders, eñ heer van Hof woegen/ eñ wan een dochter Jouff. Anna, die te man hadde Henric de Vos, Raet vande Heer Prince van Oraengien, eñ hadde daer bp onder ander Jouff. N. de Vos, die troude Zegher de Rollē, Capitepn/ sterf An. 1611. eñ Jouf. N. was getrout met N, de Hertoghe, heere van Osmael.
Jouff. Alijt, hadde te man Adriaen van Haemstede in Zeelant/ende wan 3. dochters.
Iouff. Catarina vander Does hadt getrout Geerit van Roon, Bailliou van Putten/ ende wan kinders.

Iacob vander Does, Henricxsz. Raet van den Heere Prince van Oraengien, ende Gouverneur van Leydē/ neffens den Heere van Noozwijck ghedurende het tweede beleyd An. 1474. bp sterf subijtelijck te Roon bp Dozdzecht An. 1577. hadde eerst getrout Jouff. Lijsbeth van Renesse van Mourmont, weduwe Vincents van Wulven, sp sterf int kinderbedde An. 1541. Daer na Jouff. Clara van Adrichum, Pieters eenighe Dochter / sp sterf thien Jaren voor hem An. 1567. ende hadden vij. kinders: Onder andere

Iouff. Adriana vander Does/ troude An. 1584. Cornelis heer vander Myle, bp Dozdzecht/ eertijdts Casteleyn ende Capitepn vander Goude. Hp sterf sonder kinders te Leyden An. 1605. out 68. jaren / sp sterf in den Hage An. 1617. out 69. jaren.
Jouff. Catarina sterf Wzijster An. 1584.
Henrick vander Does sterf Jongman An. 1573.
Jouff. Maria troude Iouff van Lantskroon, upt het Sticht van Utrecht/ Bailliou vanden Haghe. Sp sterf inde kraem te Noozwijck An. 1587. nalatende eenen sone Iacob van Lantskroon, gebozen An. 1585. die An. 1615. troude Jouff. Elizabeth vander Mijle, Wzouwe van Rijf hoeck ende Dubbeldam.
Arent vander Does was in dienst van Oozloghe in Hollant/ende verdzanck An. 1574. Æt. 21.
Philips vander Does sterf jongman in den Oozloghe booz Nups op den Rijn An. 1586. Æt. 22.
Willem vander Does/ sterf mede inden Oozloghe/ Ætat. 21.
Pieter vander Does/ jongste Sone.

Pieter vander Does, besat het hups ter Does/ eñ was Dijcgraef ende Bailliou van Rijnland/ Schout van Leyden/ende Admirael van Hollant: hp sterf op den Zeetocht na S. Thomas Eylant/ zijnde Generael van de Armade An. 1599. out 37. jaren: Hp had getrout Jouff. Philippote van Duvenvoorde, des Heeren Suster van Warmont, ende wan een Dochter:

Jouff. Henrica, Wzouwe van 't hups vander Does/ gebozen in Septemb. 1589. ende troude An. 1610. Adriaen, Heere van Mateneſſe/ Rievière ende Opmeer/ etc.

Van Adziaen vander Does/ sone van Dierck ende van Jouffrou Lijsbeth van Mateneſſe.

ADRIAEN vander Does, Lieutenneester van d'Abdye van Rijnsburgh / in plactse van Hugo van Sweten, An. 1481. sterf 1502. had eerst getrout Iouffr. Lijsbeth van Cats, weduwe van Floris van Cralinghen, sp sterf An. 1477. Daer na Jouf. Geertruyt van Rommerswael, beyde upt Zeelant: Hp wan bp d'eerste:

Iouffr. Lijsbeth vāder Does troude eerst Iā Ruychrock vander Werf, daer na Willem van Rommerswale. Bailliou van Rotterdam/ hadden kinders.
Dierck vander Does, &c.

Bp de ij. Wzouwe.
Ian vander Does, sterf te Mechelen vande sweetende sierkte An. 1529. sonder oir.
Adriaen vander Does, Lieute-meester van d'Abdye ter Lee / daer sijn suster Abdisse was: hp sterf sonder oir/ seer out An. 1563.
Philips vander Does, sterf jongman in den Oozloghe op de Fransopsen.
Jouff. Margriet vander Does, Staet-jouffrouwe bpde weduwe van Hertogh Karel van Bourgoenge/ en vermaert om haer schoonheyts wille: had te man eerst Gillis van Ruelyn, Heer vā Brye in Henegouwe/ daer na Heer Dierc van Poelgeest, Ridder, sp had bp den eersten onder andere Iouff. Margriet de Ruelyn, die te man had Iacob Cabbeliau van Gent/ eñ wan Iacob Cabbeliau, die An. 1572. mede den Wzielhielp beklimmen/ ende daer na Gouverneur van Alcmaer was/ ghedurende de belegheringhe int jaer vijfthienhondert dzy-en-tseventigh.
Iouff. Cornelia met Iouff. Lijsbeth vander Does, beyde Nonnen te Rijnsburgh An. 1498.

Jouff. Lijsbeth de jonge, was Nonne te Coninczbelt.

Vrou Ienne vander Does, Abdisse ter Lee oft Leewenhorst/ overleden seer out / ghedurende het beleyd booz Leyden/ An. 1574.

Digitized by Google

Dierck vander Does, Adriaensz. heere in Cattendijck ende Stavenisse in Zeelant / Dijcgrave eñ Baillieu van Rijnlant / troude Jouff. Iozijne van Zuylen, erfdochter van Wernaerd, heere van Noortwijc by Leyden / ende wan:

Ian vander Does, heer van Noortwijck / etc.

Jouff. Lijsbeth vander Does genoemt van Clevendam, had te man Niclaes van Borsele in Zeelant / eñ wan een dochter Iouffr. Maria, die troude haer Ooms sone Adriaen vander Does.

Wernaerd vander Does, heer in Cattendijc / Rentmeester van Leeuwenhorst / na sijnen Oom: hy sterf sonder kinders An. 1565. had te wijve Iouff. Lijsbeth dochter van Ioos Dever van Mijnden.

Iob vander Does, Baillieu van S. Maertensdijck in Zeelant.

Anthonis vander Does / sterf jongmā indē oorloge.

Adriaē vander Does, hadde te wijve Jouff. Digna Gouts, suster van Willem Gout, Ontfanger generael van Hollant / eñ wan Adriaen vander Does / Dijckgraef ende Baillieu van Delfland eñ Schielant / troude Iouff. Maria van Borssele, sijn Nichte oorsz ende wan 3. dochters / 1. Iouffr. Maria die troude Ian van Ghelmen, upt Luyckerlant / eñ wan Willem, Ian Iacob ende Aelbert van Ghelmen. 2. Jouff. Iozijn was eertijts Nonne ter Lee. 3. ende Iouffr. Digna vander Does, &c.

Ian vander Does, heer van Noortwijck / hadde eerst getrout Iouffr. Willemijne van Schaghen, sonder oir. Daer na Jouff. Anna, Erfdochter van Frans van Nyenrode, ende van Jouff. Ioanna van Zuylen t' Utrecht / sy storven beyde an. 1550. nalatende eenen Erf-sone:

Ian vander Does heere van Noortwijck ende in Cattendijck / geboren An. 1545. wert Register-meester van Hollant / Raet inden Hooghen Raede inden Haghe / ende Curatuer vande nieuwe Academie van Leyden: ende in verre Landen seer vermaert / om sijn geleertheyt inde Poësije ende Latijnsche tale / gelijck zijn ghedruckte schriften sulex ghetuyghen. Hy troude An. 1564. out maer 19. Jaren / op 't huys ter Haer by Utrecht Jouffr. Lijsbet van Zuylen, dochter van Heer Dierc ende van Vrou Iozijne van Draeckenborgh, hy sterf An. 1604. den 8. Octob. out 59. Jaren / ende wan /

Ian vander Does, mede seer geleert inde Latijnsche eñ Griecksche tale: heeft de Historie der ouder Graven van Hollant begonst te beschrijven. Hy sterf jongman voor sijn vader / thuys ghekomen zijnde upt Vngarijen An. 1596. out 26. jaren / begrave inden Hage.

Iouff. Anna vander Does, heeft te man Casper van Eussuem, heere van Nyenoort / Drossaerd van Coeverden.

Ioris vander Does woonde te Constantinopelen / eñ sterf daer na op de Zee-reyse met den Admirael vander Does 1599. out 25. jaren / ongehout.

Steven vander Does, heere van Noortwijck / etc.

Frans vander Does, Canonick t' Utrecht / geboren int Jaer 1577.

Wernaerd vander Does, sterf jongmā op zee / 1605.

Iouffr. Ienne sterf Vrijster An. 1601. out 21. jaren.

Dierck vander Does Schepen t' Utrecht / geboren An. 1580. heeft ghetrout Jouff. N. van Rheede, s heeren dochter vander Horst.

Steven vander Does, Heere van Noortwijck / Raet inden Hove van Hollant / ghebozen An. 1576. heeft ghetrout Jouff. Anna van Eussuem, suster sijns oorsz schoon-broeders / ende heeft kinders ghewonnen / onder ander een Dochter:

Jouffr. N. vander Does, die troude An. 1618. N. van Watervliet, Heer van Ellewoutsdijck / ghebozen vander Goes in Zeelandt.

Het Wapen vander Does is negen roode Ruyten ⁘ in een gulde velt.

DOES in Zuytholland.

VAn dese is geweest Philips vander Does, Kamerling van Vrouwe Iacoba van Beyeren, Grafinne van Hollant: hy hadde getrout Jouffr. Heylwich, heeren Ians dochter van Roosendael / Ridders / tot Dordrecht / waer mede hy behielickte d'Ambachtsheerlijckheyt van Heer-jansdam / met de Tienden / eñ wan /

Bartelmeus vander Does, Heer van Heer-jansdam / Dijckgraef van Swijndrecht / woonde te Dordrecht An. 1456. sterf seer out An. 1484. hadde eerst getrout Jouff. Ida van Muylwijck van Dordrecht / ende hadde daer by Jouff. Ida, die te man hadde Mr. Ian Boem, ende Jouff. Lijsbeth, die troude Tielman Oem Iacobsz. Daer na troude Bartelmeus oorsz Jouff. N. N. ende wan daer by /

Philips vander Does, Heer van Heer-jansdam / gestorven An. 1517. troude Jouffr. Lijsbeth van Aeckerlaecken, ende wan daer by xxb. kinders / meest al jongh ghestorven. Hy verkocht an. 1505. Heer-jansdam aen Pieter Huygensz. rijck Poorter te Dordrecht / wiens nakomelingen dat noch besitten.

Ioos vander Does, Philipsz. oorsz noemt / heeft onder ander kinders nagelatē Ioos vander Does, die in Enghelant hielijckte / ende daer kinders gewonnen heeft.

Wt desen Stamme is mede geweest Jouff. Margriet vander Does, die te man hadde Mr. Iacob Croesing Rekenmeester / overleden int Jaer 1493.

Het Wapen van dit geslachte was een gulden Leeuw in een root velt.

DORP by Delft.

HEER Dierck van Dorp, Ridder / besat de Ridderlijcke Hofstede van Dorp, met het Landt daercomme / door gunste van heer Dierck van Wassenaer, upt wiens stamme hy was / ende vande welcke hy dit goet te Leen hiel (gelijc mede sijn nakomelingen) ontrent den Jare 1250. Hy had getrout een dochter van heer Ian van Valckenburgh, Ridder. Hy voerde een gulde Baer in eenen rooden Schilt / ende liet naer /

Elias van Dorp, hadde getrout een dochter van heer Iacob van Stryen, Ridder / ende wan /

Heer Arent van Dorp, Ridder / hadde te wijve Vrou N. heeren Floris dochter van Rodenrijs, die voerde een Schilt vol Ruyten van lazuyr ende zilver. Hy hadde een suster Vrou Sophia van Dorp, die te man had Philips Wternesse, Ridder, waer af komen die van Spanghen. Hy liet naer dry dochters / als

Jouffr.

Digitized by Google

Jouff. Walburgh van Dorp, sterf sonder oir / hadt te man den Heere van Bouterſum in Brabant.

Wou Hadewy had te man Heer Dierc van Veen, die voerden dꝛy Leeuwen koppen van zilver / ende een baer int midden op een lazuꝛen velt / ende wan Heer Philips van Veen, genoemt van Dorp, Ridder geslagē inden slagh teghen de Luyckenaers / An. 1408. was Capiteyn van Gozinchem met 500. man An. 1407. eñ Thesoꝛier van Hollandt: hy dede sonderen 't huys te Rennenburg: hy leefde noch An. 1423. eñ sterf sonder kinders / begraben te Delft in de Oude Kercke: had eerst getrout Vrouwe Florentia Bugghe, Ians dr.

een seer rijck Dooꝛster te Delft / sy was weduwe Heeren Iacobs vanden Woude. Daer na Vrou Beatrix B. dochter van Hertogh Willem van Beyeren, sijn suster Jouf. Geertruyt van Dorp had te man Goeswijn van der Poel, Heeren Iacobsz. Ridders, wiens vader heer Daniel een B. van Hollant was / sy wan Dierc vander Poel, die sterf sonder kinders.

Wou Barbar vā Dorp, heer Arents jongste dochter / had te man Heer Gijsbert Wter Lier bꝛ Delft / Ridder / Henricxsz. Hy voer de dꝛy zilvere Leeuwen-koppen met roode Tonghen op een Sabele Velt / ende wan.

Gijsbert Wter Lier, alias van Dorp, hy beerfde alle de goederen van den huyse van Doꝛp / na de doot sijns Moepen sone heer Philips, ende voerde de wapenen van Wter Lier gequarteleert met Doꝛp / gelijck mede sijn nakomelingen: eñ had eerst getrout Jouff. Agnes Saeyt, Heeren Diercx dr. van Spierincxhouck, die voerde 3. zilvere Rosen op sabel: daer na Jouff. Margriet vander Bouckhorst, ende wan bꝛ d'eerste vier sonen.

Ian van Dorp sijnen Leenvolger.

Heer Gijsbert Wter Lier, Ridder van Jerusalem / sterf int weder-keeren upt het H. Lant ongehout.

Symon Wter Lier had ghetrout Jouff. Clementia vander Bouchorst, eñ wan Jouff. Alijt Wter Lier, die troude eerst Aelbert den B. van Beyerē ofte Hollant / eñ daer na Arent van Hodenpijl, eñ wan Jouf. Ienne van Beyeren, ghestoꝛven sonder kinderen / ende Arent van Hodenpijl, die te wijve had Jouff. N. Ian Ruychrocx dochter.

Philips uyter Lier, had getrout Jouf. N. Symon Fredericx dr. vā Boschuysen, eñ wan Jouf. Christijn uyter Lier, die te man had Ian van Sevender.

Hendrick uyter Lier, ghewonnen bꝛde ij. bꝛouwe / van Gijsbert / troude de dochter heeren Wouters van Diemen, Ridders, eñ wan bꝛou Catarijne uyter Lier, die te mā had heer Geerit van Egmont, heer Geerits sone / eñ wan Jouf. N. van Egmont, die troude Henrica van Nievelt, ende wan heer Geerit van Nievelt.

Ian van Dorp, Gijsberts outste sone / hadde getrout Jouff. Alijt van Alkemade, Ians dr. alias van dē Woude / ende wan 3. sonen / als

Ian van Dorp, die besat na den vader de goederē van Doꝛp / maer bleef verslaghen inden velt-slagh voꝛ Nancy / met Hertogh Karel van Bourgs. An. 1577. ongehout.

Heer Cornelis sijnen navolgher.

Dierck van Doꝛp / qui filias 3. est ignobili genuit.

Heer Cornelis van Dorp, Ridder geslagen te Doꝛdꝛecht / van Koningh Maximiliaen 1486. was Heere van Benthuysen / ende Raet inden Hage An. 1508. troude eerst Wou Lijsbeth van Almmonde, ende daer na Wou N. van Boschuysen, dese sterf sonder oir. Hy wan seven sonen.

Ian, heere van Dorp, die An. 1481. in den oꝛloge bꝛ Vtrecht gevangen wert / had getrout Jouff. Catarina van Abbenbroec, eñ wan een Dochter Jouff. Catharina van Dorp, die te man had dē eenigen sone van Claes Corf van Boschuysen, Ontfanger generael over Hollant / maer sterf sonder oir.

Cornelis, heere van Dorp nae sijnen Broeder / vermelt An. 1479. had getrout Jouf. Iozijne van Roetselaer upt Brabant / ende had maer een dochter Jouff. Maria, die bupten consent van vrienden te man nam Ian van Huyckesloot, eñ wan mede een Dochter / in Brabant getrout.

H. Geerit van Doꝛp / Canonick te Geervliet.

Anthonis van Dorp, Ridder ten Duytschen Heeren Oꝛdꝛe t' Vtrecht.

Iacob van Dorp, Leen-volger / &c.

Arent van Doꝛp / Canonick opt Hof inden Haghe. An. 1500.

Adriaen van Dorp, van dē welcken hier na volgē sal.

Jouf. Maria vā Dorp, troude Mr. Pieter vā Schiedam, D. Medicijn / levende An. 1510. eñ hadden kind, die hen na de moeder van Doꝛp hebben vernoemt.

Jouf. Magdaleen van Doꝛp / troude eerst Willem van Adrichum, eñ daer nae Daniel van Cralinghen, van de welcke sy rechtelijcken scheyde / vermits sijn roecheloos leven / ende dat hy haer mishandelde.

Iacob van Doꝛp / heer Cornelis booꝛs sone / kochte het Huys ende goederen van Doꝛp / van Cornelis sijnen broeder / die leefde noch An. 1524. ende had eerst getrout Jouff. Lijsbeth van Alphen, daer na Jouff. Machtild bander Does / ende wan 3. sonen.

Cornelis heer van Dorp, die eenen ouder halven Broeder hadde / Floris van Dorp, die jonghman sterf / ende eenen heelen ouder broeder / ooch Cornelis genoemt / den welcken An. 1536. in den Oꝛloghe in Provence int Keysers Leger doot bleef. Cornelis den jongsten had getrout Jouffr. Maria Heeren Ioos dochter van Bꝛoncꝛoꝛst / Ridders / ende wan twee kinders / Cornelis ende Ida.

Cornelis, heer van Dorp Corneliſz. sterf sonder kinders / had getrout Jouff. N. heeren Bouwen dochter van Roon, Cancellier van Gelder / ende hem succedeerde sijn Suster.

Jouff. Ida, Erfdochter van Doꝛp / die te man hadde Frederick van Renesse vander Aa, dan sy sterf sonder kinders int jaer 1607. out 65. jaren / ende legateerde haren man het huys te Doꝛp / met alle sijn toebehoꝛen / die overste Heer van Doꝛp ghenoemt wert / ende An. 1608. herhoude met jouffr. Willemijn van Ghent tot Vtrecht / maer hy sterf 's jaer daer aen / sonder kinders An. 1609. ende lijftochte bꝛ testament sijn booꝛs. tweede wijf int booꝛs huys te Doꝛp / de welcke 's jaers daer aen daer op troude heer Ian van Bourge. Heer van Froidmont ende Sevenhuysen / bꝛoeder van den Grave van Falais, Heer van S. Aunelant in Zeelant.

Van Adꝛiaen van Doꝛp / Heer Coꝛnelis jonghste Sone.

Adriaen van Dorp booꝛs was An. 1524. op de begraeffenis van Heer Ian van Wassenaer inden Hage / had eerst ghetrout jouf. Cornelia van Abbenbroeck, ende daer nae jouf. Jozijne van Weyburgh, ende wan als volght bꝛ d'eerste bꝛouwe:

Cornelis van Dorp, die jonghman sterf.

Jouf. Natalia troude An. 1524. Willem van Zeventer, hy sterf An. 1551. ende wan 10. kinders.

Jouff. Maria van Dorp, had te man Adriaen Bouwensz. vā Soetelincxkercken, eñ wan jouf. Cornelia die troude Godschalc van Wijngaerden.

Bꝛ de

Digitized by Google

By de tweede Vrouwe.

Zeger van Dorp had te wijve Jouff. N. Zeghers, heeren Gheleyns dr. van Wassenhoven, Ridders.

Ian van Dorp sterf sonder oir: had ghetrout Jouff. Soetjen, dochter van Eddo van Offema, Burgemeester tot Embden.

Philips van Dorp, vanden welcken hier na.

Ioos van Dorp, Casteleyn vander Goude An. 1558 hy verdranck inde Zee onder Engelant / zijnde Capitein op een Schip dat de Koning Philips na Spaengien varende / convoy had gedaen An. 1559. hy hadde getrout Jouff. Anna, dochter van Gheerit van Meeckeren, Admirael van Vlaenderen / ende liet naer een Dochter Jouff. Iacoba van Dorp, die te man hadde Henrick Haegh tot Vollenhove in Over-yssel.

Arent van Dorp, Ambachtsheer van Maesdam by Dordrecht eñ Gouverneur van Zierickzee An. 1575. sterf inden Hage An. 1600. Æt. 70. had eerst ghetrout Maeyken Hugen dr. uyt Zuytbeverlant: Daer nae Jouff. Anna de Grillet, dochter vanden Bailliou van Tourneham in Artois by Calis gelegen. Hy wan by de ij. vrouwe 3. dochters / als 1. Jouff. Margriet van Dorp, troude eerst Lodewijck Boisot, Admirael van Zierickzee An. 1573. Broeder van Kaerle Boisot, Admirael van Zeelant / beyde sonder kinders overleden / gelijck mede haer suster Jouff. Ienne Boisot, die eerst te man had Mr. Philips Cobel, Raet in den Secreten Rade te Brussel / ende daer na David vā Valckesteyn, beyde uyten Haeg geboren: haer vader was heer Pieter Boisot, Ridder, eñ Thesaurier generael vāde Nederlanden te Brussel: wiens suster Jouff. Maria Boisot had te man Arent de Ieude, Heer van Hardinxvelt by Gorchum / ende Casteleyn op Loubestein An. 1570. De voorsz Jouff. Margriet troude haer tweede man Kaerl van Crequy, heere vā Heule in Picardie. 2. Jouff. Anna van Dorp, Ambachtsvrou van Maesdam / troude eerst Ian vanden Bossche uyt t' quartier van Aelst in Vlaendren / ende daer na Iasper van Poelgheest, heeren Geeritsz. sy sterf An. 1600. nalatende by den eersten man Philips vanden Bossche, Heer van Maesdam / dwelck hy verkocht aen N. Manriques inden Hage / ende Arent vandē Bossche, die An. 1615. inden Hage troude Jouff. N. de la Torre, dochter van Philips eñ van Jouff. Henrica van Culenburgh. 3. Jouff. Iozijne van Dorp troude Kaerle le Becq, heere van Villebon by Parijs / Neve vanden Eertsbisschop van Rhiemen oft Rheyms.

Jouff. Catarina van Dorp troude N. van Mepsen,
Jouff. Lijsbeth van Dorp Conventuale ter Lee.
Jouff. Magdaleen sterf onbestaet.

Philips van Dorp, Adriaens iij. sone had te wijve Jouff. Dorothea Nellinck, uyt het Graefschap Oldenburgh / eñ wan Frederick van Dorp, Gouverneur vander Tholē ende Colonel / was mede An. 1572. int innemen vanden Briele: hy had eerst getrout Jouff. Anna Schets, Dochter van Heer Coenraet Schets, Ridder, eñ van Vrou Maria van Brimeux, sy sterf An. 1606. daer na Iouff. Sara van Trillo, heeren Kaerls dr. Ridders Schout van Utrecht / wiens vader uyt Italien was. Hy sterf An. 1612. out 65. Jaer nalatende by d'eerste:

Tertulliaen van Dorp in dienst van Oorloghe.
Philips van Dorp.
Arent van Dorp.
Octaviaen van Dorp.

Iouffr. Dorothea van Dorp.

By de tweede.

Frederick van Dorp.
Iouffr. Maria van Dorp.

Die van Dorp voeren als voorsz is, dry zilvere Leeuwen-hoofden, met roode tongen op een sabele velt, gequarteleert met eē gulde baer oft fasce, in een velt van keel.

VANDER DVYN.

ADAM oft Daem vander Duyn, ghekomen van Dierck, Heeren Alfards sone van Brederoede (putant quidam illegittimè) was Ambachtsheer vander Spyange van sijns wijfs wegen Jouff. N. van Wielesteyn, Hy wan /

Iacob vander Duyn, Heere vander Spyange / sterf An. 1440. ende liet naer /

Adam vander Duyn, Heere vander Spyange / sterf An. 1498. hy had ghetrout Jouff. N. van Montfoort / ende wan /

Iacob vander Duyn, Heer vander Spyang / sterf An. 1507. hadde een Suster Iouff. Christijne, Nonne te Dordrecht. Hy troude Iouff. Margriet de Ionge, des Heeren dochter van Baerdwijck, ende wan /

Adam vander Duyn, Heer vander Spyang / Bailliou van Putten: hy sterf An. 1538. out 28. jaren / hadde te wijve Iouffr. Hadewy Pijnssen, die sterf An. 1589. out 72. jaren / zijnde 50. jaren weduwe geweest. Hy hadde een suster Jouff. Catarina, Nonne te Dordrecht by haer Moeye. Hy liet naer 5. sonen ende 1. dochter: als

Iacob vander Duyn, heer van Spyang / had te wijve Iouff. Maria Hoots, Dochter van heer Ian Hoof, Ridder, Burgemr. te Amsterdam / eñ van Vrou Philippote vandē Dorpe. Hy sterf An. 1580. sy A. 1563. out 25. jaren / nalatende 2. sonen eñ 3. dochters / als Adam vander Duyn, Heer vañ Spyang / sterf ongehout indē Hage An. 1610. Ian vander Duyn, genoemt Heer van der Spyang / sterf Jongman te Parijs An. 1586. out 27. jaren. Iouff. Philippote vander Duyn, Ambachtsvrou vander Spyang / hadde eerst te man Claes van Assendelft, Heere van s' Gravemoer in Zuytholland / daer na Mr. Pieter vander Hooge te Haerlem / sonder kinders. Jouff. Machtild had te man Mr. Cornelis de jong van Valckevoort, Rētmeester vā Wassenaer, hy sterf subijtelick An. 1601. nalatende Iacob de jonge, Dierck ende Claes de jonghe beyde Minder broeders te Leuven / eñ Jouff. Hadewy de jonge. Jouff. Margriet vāder Duyn, Iacobs jongste dochter / had te man Baertout van Assendelft, sonder oir.

Claes vander Duyn, van den welcken hier onder gheseyt wert.

Mr. Reynier vander Duyn, Raet in den Hove van Hollant / daer na Assesseur inde Keyserlicke Raet-kamer tot Spiers An. 1577. sterf 1593. out 57. Jaren / ongehelicht.

Willem vander Duyn sterf sonder kinders te Delf An. 1617. out 80. jaren.

Adam vander Duyn, Adamsz. heer van Zanē / sterf An. 1602. had getrout Jouff. Machtild vander Mye, dochter van Tyman eñ van Jouf. Maria van Schotē. ende wan 2. sonen eñ 2. dochters / als Adam vander Duyn, sterf student te Douay. Tyman vander Duyn, Heer van Zanē / sterf Jongman An. 1603. out 26. jaren. Vrou Maria troude An. 1604. heer Reynout van Breederoede, heere van Heenhuysen / President van den Hoogen Rade in Hollant. sy sterf sonder kinders indē Hage An. 1607. eñ Iouff. Machtild troude 1602. Anthonis van Duvoorde, heere vander Bosch, gelegen by Wesop / ende wan kinders.

Jouff. Machtild vander Duyn had te mā Ian Oem van Wijngaerdē, heer Florisz. sy sterf twee dagē naer hem An. 1556. sonder kinders.

Claes

Digitized by Google

Claes vander Duyn, Houtbeester van Hollant/ eñ Baillieu eñ Dijckgrave van Schielant / sterf An. 1563. had getrout Jouff. Alijt Albout van Avesaet, die sterf An. 1560. out 20. jaren/ nalatende 1. sone eñ dochter:

Adam vander Duyn, heeft ghetrout Jouff. Margriet Suys. Vrouwe van Rijswijck / dochter van den President heer Cornelis Suys, sp sterf An. 1606. sijn suster Jouf. Alijt vander Duyn, had te mã Mr. Amelis vander Bouckhorst. Raet inden hooghen Rade/ende heeft gewonnen eenen sone. Adam voorsz heeft gewonnen/

Claes vander Duyn.
Jouff. Anna vander Duyn, sterft wijster An. 1609.
Jouff. Hadewy sterf mede wijster/ An. 1616.
Jouff. Alijt vander Duyn, Nonne Carmeliterisse te Brussel.
Jouff. Maria vander Duyn.
Jouff. Machtild vander Duyn.
Jouff. Margriet vander Duyn.
Jouff. Cornelia vander Duyn, Nonne by haer suster Alijt An. 1616.

Noch hebben gheleeft Ioris vander Duyn, int jaer 1409.

Ian vander Duyn met sijnen wijve/ Wouters vanden Wale dr. te Dordrecht / Ambachtsheer van Heynenoort An. 1439. ende 1412.

Cornelis vander Duyn, Ambachtsheer van Werckendam An. 1504.

Ende Daem vander Duyn, Ambachtsheer van Werckendam An. 1514.

Het Wapen vander Duyn is ghelijck Breederoede, met een lazuyren baren-steel.

DVSSEN.

HEER Floris vander Dussen, Ridder/ vermelt An. 1381.

Heer Arent vander Dussen, Ridder An. 1367. Bailliou van Zuytholland An. 1394. was An. 1396. met Hertogh Aelbert op de Vriesen.

Florens vander Dussen, Arentsz. Schout van Dordrecht An. 1424. eñ 1441. eñ hooftman van die bã Dordrecht in 't beleegh voor S. Geertruydenbergh An. 1420. eñ voor Ysselstein. Item int beleegh voor Sebenbergen metten Hertoge van Bourgoenge/ met Jan Grammeye ende Gillis van Mirbelt An. 1427.

Heer Claes vander Dussen, Lant-commandeur ten Duytschen huyse t' Utrecht int jaer 1464. tot int jaer 1476. doen hy sterf.

Florens vander Dussen, heer tot Munsterkeet in Zuytholland An. 1510. Hy wan Ian vander Dussen, overleden An. 1540. ende had een suster Jouff. N. vander Dussen, die te man had Ian de Jeude, heere van Hardinxveldt/ ende hadden kinders.

Jouff. Belia vander Dussen, Moeder Willems van Dongen, An. 1535.

Meester Joos vander Dussen, Licentiaet inde Rechten / eñ Commissaris om te informeren wie met Ketterije besmet waren/ int jaer 1531.

Vrouwe Cornelia vander Dussen, die te man hadde heer Govert van Brecht, t'sHertogenbosch/ wiens moeder was Jouff, Geertruyt van Amerongen te Dordrecht/ ende wan Vrou Anna van Brecht, Vrouwe vander Dussen/ die te man had heer Hendrick Tserraers, heer bã Coudestein in Brabant: sp verkocht An. 1607. de heerlijckheyt vander Dussen aen Walraven van Gent, sone vanden Heere van Oyen in Gheldelandt/ voor veertich duysent guldens.

Ende inden Jare 1300. leefde Heer Jan vander Dussen, Ridder / wiens dochter Vrouwe Lijsbeth vander Dussen, trouwde An. 1320. Heer Philips, Baenderheer van Wassenaer.

Het Wapen vander Dussen is een Bourgoens kruys, gheschakeert van roodt ende zilver, het velt, de bovenste helft gout ende d'onderste sabel.

EVERSDYCK.

MEester Anthonis Michielsz. van EVERSDYCK, Raedt inden Haghe/ int jaer 1450. ende een bysonder favorijt ende Raetsman vanden Grave van Charloos, die hem daer na by opene Brieven nobilitseerde/ twelck den Keyser Frederic den iij. by sijn Brieven heeft bevesticht: Ghegeven tot Nieustad in Oostenrijck/ in Octob. 1465. Hy hadde te wijve Jouff. Cornelia van Nieuhoven uyt Vlaenderen: hy leefde noch int Jaer 1480. ende wan xiij. kinders/

Heer Ian van Eversdijck, Canonick te Geerbliet.

Ian van Eversdijck trouwde Jouff. Machtild vander Mye, eñ wan Anthonis, Thomas Carmeliter Monick te Haerlem/ Adam, Henric, Vincent, Ian, Iouff. Jenne ende Arendijn van Eversdijck.

Adriaen van Eversdijck had getrout Jouff. Belia, heeren Geerits dr. van Egmont, eñ wan Jouf. Geertruyt, Nonne in S. Aechten te Delft. Vrou Maria had te man Heer Adriaen van Borssele, Ridder eñ Casteleyn van Woerden/ hadden kinders. Jouff. Wendelmont sterf sonder oir/ hadde getrout Evert vã Crommendijck. Jouff. Cornelia was Nonne by haer suster voorsz ende Jouff. Margriet van Eversdijck, die te man hadde Pieter van Teylingen, Rieken-meester inden Hage/ gestorven An. 1505.

Anthonis van Eversdijck, &c.

Vrouwe Margriet hadde te man Heer Geerit van Nievelt, Ridder/ ende wan xij. kinders.

Jouffr. Berbara, Nonne te Delft/ ende

Jouffr. Catarina van Eversdijck, die trouwde Mr. Iacob van Almmonde, Raedt inden Haghe/ ende wan mede xij. kinders.

Anthonis van Eversdijck, Anthonisz hadde te wijve Jouff. Maria van Raephorst, ende wan/

Anthonis van Eversdijck, die een broeder hadde Adriaen van Eversdijck, Monick Regulier inden Ruygghe by den Briele/ ende een suster Jouff. Margriet die trouwde Ian B. Bastaerd broeder van Hertogh Karel vã Gelder, ende wan kinders. Anthonis voorsz hadde getrout Jouff. Willemijn van Raeshoorn, ende wan/

Anthonis van Eversdijck, Hoofmeester van Hertogh Karel van Gelder, sterf onghelijckt. Sijn broeder Servaes sterf mede ongelijckt: haer suster Jouf. Lijsbeth was Nonne te Reuchom by Aernhem/ ende d'outste Jouff. Margriet van Eversdijck trouwde Frederijck van Voorst ende Keppel, Edelman uyt Gheldet/ ende wan twee dochters: Jouff. Catrijn trouwde Cornelis vander Houve, Gedeonsz. tot Nieumegen / ende Jouffr. Maria van Voorst trouwde sijnen Broeder Karel vander Houve.

Het

Het Wapen van Eversdijc is een Schilt van lazuyr, ende daer in twee zilvere kepers met 3. Toornen van gout, de twee bezijden de kepers, ende den derden daer onder.

FOREEST.

WILLEM van Foreerst, Schilt-knape/leefde int jaer 1350. ende wan.
Ian van Foreest, die te wijve hadde Jouffr. Ida, heeren Coenraed Kusers dochter van Oosterwijck/ Ridders: sijn broeder Herpert van Foreest wert vermelt An. 1392. maer sterf sonder oir.
Willem van Foreest, Ians sone/wert ghenoemt Kuser, ende wert qualijcken van ander Herpert oft Adriaen ghenoemt. Hy hadde een ouder Broeder Herpert van Foreest, die sonder kinders sterf/ ende hadde te wijve gehadt Jouff. Machtild van Alkemade, Willems dr. bā Poelgeest/die weduwe was An. 1459. eñ sterf A. 1487. out 88. jaren. Willem die lept begraben ten Carmeliten Klooster te Haerlem/ende wan dry sonen/

Heer Willem van Foreest, &c.
Ian van Foreest, ende
Karel van Foreest, die woonde inde Beverwijt/eñ had getrout Jouff. Agatha Wtenhage, ende wan Iordaen van Foreest.

Heer Willem van Foreest, Willemsz. Ridder, was An. 1458. Bailliou van Geerbliet: hy trouwde Vrouwe Adriana Hart vander Woert, dochter van Boudewijn Burgemeester te Delft/ende wan eenen sone/
Heer Herpert van Foreest, Ridder An. 1483. hy hadde te wijve Vrou Maria van Catz uyt Zeelant/weduwe heeren Arents van Swieten, Heer van Leyenburgh/ende hadde daer by 3. dochters/als/

Jouff. Maria van Foreest hadde te man Aelbrecht Heere van Kaephorst/ende wan kinders.
Iouf. Anna van Foreest trouwde Aelbert van Egmont van Meresteyn, Casteleyn van Woerden/ sy sterf An. 1540. begraben t' Yfselsteyn/nalatende kinders.
Jouff. Vrsel van Foreest had te mā Iacob va Borssele, Casteleyn vander Goude/ alwaer sy sterf eñ begraben lept An. 1525. naerlatende kinders.

Ian van Foreest, heeren Willems voorsz was Burgemeester te Haerlem/ ende liet naer (behalven Andries den jonghsten die sonder kinders sterf)
Cornelis van Foreest, die te wijve had Jouff. Agatha Potters vander Loo, ende wan/
Ian van Foreest, die woonde opt huys te Oosterwijck/datmen nu Foreest noemt/ by de Beverwijck/ ende sterf An. 1554. Hy had een B. broeder Mr. Pieter van Foreest, Burghemeester te Haerlem. Ian voorsz hadde getrout Jouff. N. van Heuckesloot te Delft/ende liet naer (behalven Jouff. Cornelia, die ongehout sterf)

Jouff. Magdaleen van Foreest, die besat het huys te Foreest voornoemt/had eerst te man An. 1554. Ian van Knyven, eñ wan een Dochter Jouff. Iudith, die ongehout sterf/ende daer na Anno 1557. Ian van Duvoorde, heeren Ianſz. die sterf An. 1573. inde gevanghenisse te Haerlem/nalatende twee kinders.
Noch hebben geleeft Heer Arent van Foreest, Domheer t' Utrecht An. 1296.
Noch Henrick van Foreest, Ridder.
Noch N. van Foreest, Balier van S. Catarijns oorde binnen Utrecht An. 1400.
Noch Meester Pieter van Foreest, D. Medecijn te Dordrecht int jaer 1510. Sterf ende begraben aldaer int jaer 1543. hadde te wijve Jouffr. Eva van Teylingen. Hy was mede uyt dese Stamme (als ooch Iordaen van Foreest, Bailliou van Berghen by Alcmaer/overleden An. 1559.) nalatende onder ander kinders 5. sonen/als 1. Meester Pieter van Foreest, hermaert D. Medicijn te Delft. 2. Meester Dierck van Foreest, Medicijn te Wilna in Litthouwen/ ende was de groot-vader van Mr. Ian van Foreest, woonende te Hoorn. 3. Mr. Nanninck van Foreest, Raet inden hoogen Rade inden Hage/gestorven An. 1592. ende wan Meester Iordaen van Foreest, D. Medicijn te Zierickzee/ende daer na te Dordrecht. 4. Meester Iacob van Foreest, D. Medicijn t' Alcmaer/ende 5. Meester Ian van Foreest, D. Medecijn/ende daer na Schout t' Alcmaer/ sterf An. 1580.

Het Wapen van Foreest is een roode Baer oft fasce, ghetant onder ende boven, in forme van een Saghe, in een zilver velt, contrary het Wapen vander Woert.

GROENEVELT.

HEER Arent van Groenevelt, Ridder, eñ jonger broeder van Heer Philips van Wassenaer, wert verlijt met de Hofstede ende 75. Mergen lants/ ghenaemt Grunevelt, gheleghen by het Dorp 't Wout by Delft/in 't jaer 1228. sterf 1261. Dierck, heer van Wassenaer/noemt hem sijnen Oom: ende wan heer Dierc van Groenevelt, Ridder, verlijt met Groenevelt An. 1262. Hy hadde een broeder/heer Iacob van Groenevelt, Ridder, die An. 1272. inden Oorloge op de Vriesen verslagen bleef. Heer Dierck sterf An. 1280. ende liet naer/
Heer Arent van Groenevelt Ridder, overleden int jaer 1316. hy wan 4. Sonen/als
Heer Bartelmeus van Groenevelt, Ridder, die An. 1351. inde water-stryt op de Maese/tusschen de Keyserinne Margriet, eñ haren rebellen sone Hertogh Willem doot bleef/eñ wert begraben te Loosduynen/ met sijnen broeder heer Wolfaerd van Groenevelt, die mede aldaer verslagen wiert. Heer Philips van Groenevelt was Domcanonick t' Utrecht eñ Proost van Elst/ ende sterf An. 1370. haerlieder outste broeder Heer Elias besat Groenevelt/ende sterf An. 1356. Naerlatende
Heer Ian van Groenevelt, Ridder, hadde getrout Vrouwe Elizabeth, Heeren Diercx dochter van Putten/ Ridders (ende hadde een suster Jouff. Alijt van Groenevelt, Nonne te Loosduynen) hy sterf An. 1408. begraven te Loosduynen. Philips, heer van Wassenaer noemt hem sijnen Neve An. 1409. ende wan/
Ian van Groenevelt, die wert verlijt met de voorsz Ridderlijcke Hofstede An. 1409. In sijnen tijt 1420. also hy de partije hiel van Vrou Iacoba, Grafinne van Beveren/ jeghens Hertogh Ian, haren gheen goeden Oom/so wert Groenevelt verbrant ende verdestrueert. Hy hadde eerst te wijve Jouff. Baerte, heer Symons dochter van Tol: Daer na Jouff. N. heer Sweers dr. van Heenvliet: ende Henric, heer van Wassenaer noemt hem An. 1432. sijnen Neve. Hy sterf An. 1460. Putatur sine liberis obijsse. Hy hadde een suster Jouffr. Berte, gehout met N. van Heenvliet.

Gelmer

Digitized by Google

Ghelmer van Groenevelt, wert An. 1486. in een hantvest ghenoemt met sijnen broeder Barent, Heren van Ian heer van Wassenaer, hy besadt de Hofstede van Groenevelt: hunc alij filium ponunt Ioan. superioris alij vero filium cujusdam Gerardi Timanni ex uxore sua Berta à Grunevelt, filia Philippi (qui An. 1449. a factione Diepholtiana Ultrajecto pulsus fuit. Hy hadde een Broeder Bernt van Groenevelt, die inden jare 1483. tot Utrecht banden Bisschop David gevangen wert/ eñ leefde noch An. 1505. ende hadde eerst getrout Jouff. Iutte Stevens dr. van Zuylen/ daer na Jouff. N. de Voocht van Rijnevelt. Ghelmer voorsz sterf An. 1490. eñ hadde te wijve eerst Jouf. Arnoldine Preys tot Utrecht/ daer na Jouf. N. van Hodenpijl, hy liet naer

Ghelmer van Groenevelt, hy veralieneerde de Ridderlijcke Hofstede van Groenevelt/ ten behoeve van Meester Ian van Utrecht: hy was Lieutenant Colonnel bande heere van Wassenaer, ende vocht mede inden strijt voor Pavyen An. 1527. ende was den meesten tijdt buyten s'lants/ sterf inden dienst bande Venetiane int jaer 1531. out 30. jaren. Hy hadde twee susters/ Vrou Antonia van Groenevelt hadde te man heer Ian vander Gracht in Vlaenderen/ Ridder van Dype te Brugge: ende liet naer 2. dochters/ als Jouff. Arnoldijn, die trouwde Michiel de Lents, heere van Blandeke/ ende Jouff. Lijsbet vander Gracht, trouwde N. van Wijveseele, heer van Kallem in Vlaenderen. Vrou Arnoldijn van Groenevelt sterf sonder kinders: hadde te man heer Geerit van Poelgeest. Ghelmer voorsz hadde getrout Jouff. Maria, dochter van Heer Arent van Ysselsteyn, ende van Vrou Barbara van Borssele, sy sterf t'Utrecht An. 1568. out 89. jaren weduwe 35. jaern / ende liet naer eenen Sone/

Heer Arent van Groenevelt, Ridder geslagen banden Keyser Karel, An. 1531. was Hofmeester van den Bisschop van Utrecht heer Ioriaen van Egmont, Abt van S. Amand, alwaer desen heer Arent Baillieu ende Meyer gestelt wert. Hy trouwde An. 1538. opt Casteel van Bailleul, (toebehoorende den Grave van Ligne) Vrouwe Loijse van Maulde (een Edel stamme in Henegouwen) Vrouwe van Neufville. Hy vertrock daer na/ wermits de Oorlogen/ naer Utrecht/ alwaer hy sterf An. 1585. out 73. jaren: sy An. 1592. out 80. jaren/ begraven in S. Servaes Abdye/ ende hadden ghewonnen/

Jouff. Magdaleen van Groenevelt, Nonne tẽ Dale by Utrecht/ sterf An. 1588. out 48. jaren.

Heer Arent van Groenevelt, Ridder geslagen van Don Iean van Oostenrijck, wert Baillieu van S. Amand by Doornick/ in plaetse sijns vaders: daer nae Colonel ende Gouverneur vande Slups An. 1586. eñ van Nieumegen An. 1596. 'twelck verlatende/ quam An. 1603. te Oudtzecht wonnen/ alwaer hy sterf/ den 28. August. 1616. out 75. jaren/ sonder kinders/ begraven ten Augustijnen heer/ de leste van desen stamme: hy hadde ghetrout Vrouw Ienne van Baudwijn uyt Henegouwen/ Vrouwe van Arondeaux, die sterf te Nieumegen int Jaer 1601.

Jouff. Anna van Groenevelt, Nonne te Wijck.

Jouf. Eglentine van Groenevelt, Nonne te S. Servaes t'Utrecht/ sterf An. 1591. out 44. jaren.

Jouff. Ienne van Groenevelt hadde te man Ian vã Bassem, upt het Sticht van Munster/ sy sterf sonder kinders te Oudtzecht An. 1617.

Ioris vã Groenevelt, Domheer t'Utrecht/ daer na Capiteyn/ sterf Jongman An. 1580.

Floris van Groenevelt, Ridtmeester: hy wert doorsteken van sijn Corset int deelen van eenen roof An. 1588. ongehout.

Jouf. Maria vã Groenevelt trouwde An. 1591. Karel van Heraugieres, Edelman van Camerijck eñ Gouverneur van Breda/ dat hy An. 1589. met subtijlheyt had helpen innemen door middel van een Turfschip: sy sterf inden Hage An. 1610. out 45. jaren/ nalatende eenen sone Mauritz van Heraugieres.

Het Wapen van Groenevelt is dry zilvere wassende Manen in een groen velt.

HEVKELVM.

OTTO van Arckel, broeder van heer Ian de 1r. dier namen / Heer van Arckel / hadde voor sijn Erfgoet de heerlijckheden van Heukelum / Asperen / Lepenborgh ende Ackop: hy wert vermelt te Oudtzecht in't Jaer 1311. hadde te wijve een Dochter van heer Ian van Heusden, ende wan 4. kinders:

Heer Ian sijnen nabolger.

Vrou N. van Heukelum, die te man hadde heer Dierck van Teylingen, Ridder/ ende wan kinders.

Heer Otto van Heukelum, heer van Asperen ende Ackop/ na sijnen Vader: hy vracht sijn Wapen met een Meerle/ inden hoeck een Schilt/ gelijck sijnen tweeden sone met twee Meerlen/ ende de heer van Lepenburgh met 3. Meerlen. Hy kocht Hagestein van heer Willē van Duvoorde eñ Vrou Heylwich van Pranen sijnē wijve/ trouwde des Heeren Dochter van Hoboken by Antwerpen/ eñ wan 2. sonen ende 1. dochter: als Heer Herbaren van Asperen, heer van Ackop den jongsten/ die vermelt wert noch lebende An. 1397. ende meene dat hem hem komen de heeren van Vuyren: ende heer Guido den outsten heere van Asperen/ den welcken int jaer 1345. inden strijt van Staveren/ met Graef Willem van Hollant ende veel ander Ridderen verslagen bleef/ nalatende Otto, heer van Asperen die jongman sterf/ eñ Vrou Lijsbeth, Vrouwe van Asperen eñ Hagestein/ die eerst te man hadde heer Robbert vã Arckel haren Neve/ heer van Berghambacht/ ende hadde kinders: ende daer na heer Walraven van Valckenburg, sonder oir. Pontus de Heuter, vã te Delft/ doolt grosselijck in sijne ghedruckte Latijnsche genealogie van Polanen/ stellende desen heer Guido upt dē hupse van Polanen/ alsoo desen Guido van Asperen dē overgroot-vader was van dien Guido van Polanen. De suster van Heeren Otto eñ Guido voorsz had te man heer Geerit van Vliet, Ridder/ eñ sterf int jaer 1346. naerlatende kinders.

Vrou N. heeren Otten den j. ander de dochter / had te man heer Arent van Ysselsteyn.

Ian, heere van Heukelum, Lepenburgh/ Loenen ende Ackop/ leefde int jaer 1312. hadde ghetrout des heeren dochter van Buyren/ ende wan dry Sonen:

Otto sijnen nabolger.

Arent van Heukelum, heere van Lepenburgh inde Betuwe/ die te wijve hadde Vrou Neel van Arckel, Vrouwe van Voordeloos/ eñ wan eenen sone ende 2. dochters: als heer Arent van Heukelum, heer van Lepenburgh/ Ridder/ overleet int jaer 1380. Int beleg voor Gorinchem int jaer 1403. ende wert van die vã Oudtzecht/ gedurende de Stadts belegering gevangen/ int jaer 1418. eñ liet naer een Erfdochter / Ienne Vrouwe van Lepenburg/ die te man nam heer Dierc van Sweten, Ridder by Leyden/ ende wan kinders.

heer Arents 2. susters/ als Jouff. Geertruyt, hadde te man Frederick van Drakenburgh, by Utrecht/ ende Vrou Machtild van Heukelum werdt Vrouwe van Voordeloos na haer vader/ ende trouwde met heer Ian van Herlaer, heer vander Amerde op de Lecke/ ende

hadden

Digitized by Google

hadden te samen 2. dochters/als Vrou Heylwich van Hernaer. Vrouwe vander Ameyde/ dat sy ten houwelijck wachte haren man Henrick, heer van Vyanen/etc. eñ Vrouwe Sophia van Herlaer, Vrou van Noordeloos/dat sy ten houwelijck wachte haren man Heer Ian van Vyanen, Henricx broeder voorsz. ghelijck hier voren Fol. 146. onder de Heeren van Vyanen uytghelept is.

N. van Heukelum was Conventuael oft Monick in d'Abdye van Marienwaert/inde Betuwe.

Otto, Heer van Heukelum/Ians outste sone/leefde An. 1320. ende hadde te wijve Jouff. N. vander Lecke/ uyt den huyse van Beeckeroede/ende voerde een swarten Leen op een silver velt/ende wan/

Ian heere van Heukelum(die een suster hadde/ getrout met Ian van Culenburgh. heer van Woudenburgh) hy leefde An. 1360. eñ hadde te wijve Heeren Willems dr. van Hoorn ende van Altena in Hollant/ende daer na Jouff. N. van Teylingen, hy wan by d'eerste:

Otto, heer van Heukelum (die mede een suster had/ ghetrout met heer Ian van Renesse van Rijnhoven by Utrecht/sy sterf seer out An. 1415.) hy had getrout Jouff. Lijsbeth van Lijnden, uyt Gheldelant/ ende sterf An. 1408. Sy voerden een gulden Kruys in een root velt/ ende wan/

Ian van Arckel, heer van Heukelum ende Loenen/sterf 1465. hadde te wijve Jouff. Baerte, heeren Geerits dochter van Culenburgh/ende wan (behalven Adam van Arckel, die An. 1474. Monick t'Egmont was)

Heer Otto van Arckel, heer van Heukelum, die an. 1462. banden Grave van Charloos gevangen wert/ eñ van sijn Heerlickheyt berooft/om dat hy(soomen schrijft) eerst sijnen voorsz. bader hadde ghevanghen: leest sijn legende hier naer onder Hertoge Philips van Bourgoenge. Hy verkreegh namaels sijn heerlickheydt weder/ ende sterf seer out 1505. Hy hadde te wijve Vrouwe Walravine, eenighe Erfdochter van heer Ian van Brouchuysen, heer van Weerdenburgh ende Amelrope in Gelderlant/eñ wan 3. sonen ende 2. dochters/als

Ian van Arckel, heer van Heukelum eñ Weerdenburgh/sterf sonder kinders an. 1512. hadde te wijve Jouff. Adriana Bacx, dochter van heer Ian, heer van Alsten in Brabant: Sy had daer nae Wolfaerd van Breederoede, heer van Kloetingen.

Geerit van Arckel, heer van Heukelum/van Weerdenburg eñ Amelrop/hadde An. 1512. te wijve Jouff. Margriet van Praet, dochter eñ erfgename van Heer Daniel van Praet van Moerkercken, heer ter Merwe eñ Bailliou van Zuytholland/ sy sturven sonder kinders: hy an. 1547. sy seer out geworden An. 1560. ende hem succedeerde sijnen broeder.

Heer Walraven van Arckel, van den welcken volghen sal.

Jouff. Baerte van Arckel, hadde te man Rutger vã der Boetzelaer, heer vã Aspere eñ Langeraer/hy sterf an. 1545. sy an. 1558. nalatende kinders.

Vrouwe Henrica van Arckel, hadde te man Heer Floris van Assendelft, Ridder/heere van Gouriaen/ ende wan kinders.

Heer Walraven van Arckel. Ridder, ende heere van Heukelum/ van Weerdenburgh/van Amelrope ende Lepenburgh(dat hy kochte) hadde te wijve Vrou Catarina B. dochter van Hertogh Karel van Gelder: sy sterf an. 1601. out 84. jaren/ende hadden acht kinders.

Otto van Arckel, heere van Heukelum/sterf 1567. van een quetsuere/ zijnde met sijn oor int rappier ghevallen/also hy van een wagen viel by Herwijnen in de Betuwe: hy hadde te wijve Jouff. Maria vã Immerseel, dochter vã Philips, heer van Immerseel by Antwerpen: sy hadde daer na noch twee mans/ als Jacob van Licques, heer van Cressonnieres in Artois/ ende heer Adriaë van Noyelles, heer van Marles. Gouverneur van Utrecht: hy wan een erfdochter Jouff. Maria van Arckel, Vrouwe van Heukelum eñ Weerdenburgh/de welcke An. 1595. t'Utrecht(daer haer moeder herhielicht was) overleden is/ onghehout zijnde/ eñ haer goederen quamen op haer Moeye Elizabeth, als outste doen lebende.

Karel van Arckel, heer van Weerdenburgh/ bleef doot inde Raetsbaen t'Antwerpen An. 1580. sonder kinders: hadde te wijve Jouff. Claudine Hannaerd, heeren Kaerls dochter van Liedekercken: sy trouwde daer na dé Colonel heer Olivier vandē Tempel, heer van Kozbeke: sy sterf in den Haghe sonder kinders/ int Jaer 1618.

George van Arckel, van de welcke hier na volght.

Geerit van Arckel sterf inden Oorloghe in Vlaendrē/ongehout/in 's Koninex dienst/ ontrent an. 1578.

Vrou Elizabeth van Arckel, vande welcke hier onder mede sal volgen.

Jouff. Anna van Arckel. sterf opt huys te Immerseel ongehelicht.

Jouffr. Walravine van Arckel woonde t'Utrecht onbestaet.

Jouff. Heylwich van Arckel, sterf onbestaet op't huys te Amelrop An. 1609.

George van Arckel, heer van Amelrop by Bommel. Hy sterf an. 1592. zijnde so deerlijck aenghebrant opt Slot van Amelrop (alwaer hy ongeval het vyer was ingekomen) dat hy 5. dagen daer na sterf: hadde getrout Jouff. Anna van Lockhorst, outste dochter van Vincent, heere van Heemstede / ende van Jouff. Anna van Schoonhoven, sy sterf an. 1593. nalatende eenen sone ende twee dochters.

Otto van Arckel sijnen navolger.

Jouff. Anna van Arckel, Vrouwe van Heemstede/ hadde te man Walraven van Gent, heer van Dieden/ eñ na sijns Vaders doot heer van Opē in Gelderlant/ sy verkochten an. 1607. de heerlickheydt van Heemstede aen N. Houvyn t'Amstelsdam/voor 37000. guldens/eñ kochten weder de heerlickheyt vander Dussen in Zuytholland/ alwaer sy sterf an. 1610. out 28. jaren/ nalatende Walraven Ian eñ Jouff. Lijsbeth van Ghent.

Jouff. Catarina van Arckel troude an. 1606. op't huys te Ryenroede Ian van Renesse. naer sijns vaders doot geworden/ heere van Westmal ende Elderen/sijn moeder was Jouff. Helena Turcx, suster vandē heere van Hesbeen/ende heeft kinders ghewonnen.

Otto van Arckel(sone van Ioris) heere van Amelrop/Wel ende Lockhorst/trouwde an. 1614. Jouff. N. de Affetadi, dochter vanden heere van Gistelles in Vlaendren/wiens voorouders uyt Italien waren.

Vrouwe Elizabeth van Arckel, Vrouwe van Heukelum, Weerdenburgh ende Lepenburgh/ by testamente van haer Nichte an. 1595. also sy de outste was doen lebende: sy heeft eerst te man ghehadt Iacob van Thiennen, heere van Castres, Opper-Bailliou vanden lande van Vlaendren/die sterf sonder kinders/ daer na trouwde sy sijnen broeder ende Erfgenaem(mits dispensatie van de Geestelijcke Overheydt) Thomas van Thienen, heere van Castres, sy was geboren ontrent den jare 1535. woonde opt huys te Heukelum, eñ wan eenen sone:

Heer Thomas van Thienen, heer van Castres, geboren an. 1575. hy trouwde 1607. Vrou Anna van Renesse, des Burggraven dochter van Montenaken in Luyckerlant/ende Ooms dochter van den heere van Elderen voorsz ende wan kinders. Hy voert na sijn moeder heere van Heukelum / van Weerdenburgh ende Lepenburgh.

Vrouwe

Digitized by Google

Vrouwe Elizabeth van Arckel hadde eenen Bastaerd Broeder / ghenoemt Ian van Arckel, ende was Drossaerd van Heuckelum: hy hadde te wijve Jouffrou Willemijne van Tuyl van Bulckesteyn in Gheldelandt/ ende wan/

Roelof van Arckel, Drossaerd van Gorinchum / ghestorven An. 1616. hy hadde eerst te wijve Jouff. N. Sticz te Deventer/ende hadde daer by eenen Sone Walraven. Daer nae Jouffrou Anna van Steelandt, suster vanden Drossaerd van Buyren/ende wan ses kinders.

Walraven van Arckel, sone van Roelof voorsz tot Culenborgh woonende / trouwde An. 1610. Jouffrouwe Maria Ruysch tot Utrecht. Sijn halve Suster Jouff. Willemijn van Arckel, trouwde An. 1617. Iacob van Passenroy van Mechelen/Drossaerd van Gorinchum/in plaetse sijns Schoon-vaders.

De Heeren van Heuckelum voerden gelijck als die van Arckel, ghebroken met een lazuyre Baernsteel.

HAERLEM.

Dits wel een vande outste Ridderlijcke Geslachten van Hollandt/ upt welck gheweest zijn heer Boudewijn van Haerlem, Ridder/by Schagen inden strijt vande West-vrieslant verslagen/An. 1168.

Heer Symon, heer Ian ende heer Ysbrand van Haerlem, Ridders ende gebroeders/vermelt An. 1203.

Heer Bartelmeus van Haerlem, Ridder/An. 1230. Heer Claes van Haerlem, Ridder/ te Velsen gestorven An. 1255. Heer Geerit van Haerlem, Ridder/inden strijt vande West-vrieslant verslagen/An. 1271.

Heer Symon van Haerlem, Ridder/ den welcken omtrent den jare 1250. sijn huysinghe binnen der Stede van Haerlem overgaf/ den Monicken dienende Onse lieve Vrouwen Broeders oft Carmeliten noemt/ die haer Kloosster aldaer begrepen. Hy sterf An. 1280. Willem van Haerlem, Schiltknape/An. 1303.

Dierck van Haerlem, schiltknape/Drost van Muyden/wert by Duyvelant in Zeelant/inden strijt teghen de Vlamingen verslagen An. 1304. Symon van Haerlem, knape/hielt An. 1329. vanden Grave van Hollandt te Leen het Huys te Blooten by Rijswijck. Heer Ian, Ridder/ende Henrick van Haerlem, knape 1375.

Vrou N. van Haerlem, die te man hadde heer Geerit van Affendelft, Ridder An. 1400. ende wan kinders.

Ian van Haerlem, raet inden Hove van Hollant inden Hage An. 1489.

Het Wapen van Haerlem is een zilvere kruys ende 12. Meerlen, in een velt van keel.

HOOCHTVVOVDE.

HEER Eduard B. sone van Hertoge Willem van Beyeren, Grave van Hollant/wert Ridder geslagen inden tweeden strijt by Alphen/ zijnde met Vrouwe Iacoba sijn Suster An. 1426. ende werdt d'eerste Heere van Hoochtwoude ende Aertswoude in West-vrieslant. Hy dede tot Hoochtwoude een Slot timmeren/ende leefde noch An. 1451. lept begraben in 's Graven-hage/inde groote Kercke voor 't hooghe Altaer/ onder eenen blauwen Serck. Hadde eerst getrout Vrouwe N. van Kijshouck, Floris dochter/ ende daer nae Vrou Alit van Sweten, weduwe van Niclaes van Diepenbrouck: hy wan by d'eerste Vrouwe/

Heer Anthonis van Hoochtwoude ende Aertswoude, Ridder/vermelt An. 1479. binnen Doordrecht: hadde te wijve Vrouwe Sophia van Poelgeest, Ians dr. ende wan ses kinders: hy leefde noch An. 1485.

Heer Bouwen van Hoochtwoude, Ridder / worde omtrent Saftingen in Vlaendren inden Oorloge tegen de Brabanders verslagen / voor de doot sijns Vaders/ sonder oir.

Eduard van Hoochtwoude, Monick tot Egmont.

Heer Willem sijns Vaders naebolger.

Gheerit van Hoohtwoude, &c.

Cornelis van Hoochtwoude.

Jouff. Ieutgen oft Iozijn van Hoochtwoude, was Nonne te Poel by Leyden.

Heer Willem van Hoochtwoude ende Aertswoude, Ridder/ verkocht de voorsz. twee Heerlijckheden aen Ian den eersten Grave van Egmont/ ende sterf sonder kinders. Hy hadde eerst te wijve gehadt Vrouwe Clementia van Heussen te Haerlem/die sterf An. 1500. Daer nae Vrou Lijsbeth van Zoutelande, weduwe Ians B. van Breederoede. Hy sterf An. 1519.

Gheerit van Hoochtwoude sijnen Broeder / Ambachtsheere van Hooghblockland by Gorinchum / beerfde An. 1507. het leeghe huys van Poelgheest tot Coudekercke, nae de doodt sijns Ooms heer Adriaen van Poelgeest, hy hadde eerst te wijve Jouff. Baelich vander Bouckhorst. Daer nae Jouff. Machtild vander Does, weduwe Iacobs van Dorp, hy sterf An. 1526. naelatende by d'eerste Vrouwe 3. dochters.

Jouff. N. van Hoochtwoude, was Nonne te Warmont.

Jouff. N. van Hoochtwoude, Nonne te Poel by Leyden.

Jouff. Willemijn van Hoochtwoude, Vrouwe van Blockland / hadde eerst te Man Ahtsonis Charlier, Munt-meester van Hollandt / woonde te Doordrecht/ An. 1526. ende 1535. Daer nae Steven van Belitterswijck van Ceulen: maer sy sterf sonder kinders/ ende maeckte hem de Lijftocht van 't huys te Poelgheest voorsz/ 't welck An. 1612. toebehoorde Ian van Hackfort upt de Veluwe/Heere van Tuyl.

Int Jaer vijfthien-hondert vijf ende tachtentigh leefde Willem van Hoochtwoude, Heere van Tuyl.

Nescio an ex hâc familia.

Het Wapen van Hoochtwoude was ghelijck Kijshouck oft Loon, uyt den huyse van Arckel, zijnde het vierde deel vanden Schilt ghewapent met het Wapen van Beyeren, gelijck dat Hertogh Willem te voeren plagh.

HAESTRECHT.

HEer Pauwels van Haestrecht, upten huyse der Heeren van Arckel/Ridder/ende Heere van Loon opt Sant boden Bergh / An. 1381. ende 1395. hy hadde te wijve de Dochter ende Erfghenaem van heer Willem van Drymmelen, Ridder in Zuyt-hollandt/upt den huyse van Strijen/ende wan/

Willem van Haestrecht, Heer van Loon / vermelt An. 1446. hy hadde eenen broeder Ian van Haestrecht, vermelt opt stupten vant houtwelijc tusschen Vrederic van Sevender en Jouffr. Willemijn van Vliet, An. 1441.

Digitized by Google

ende een Suster Jouff. Willemijn van Haestrecht, die An. 1435. te man hadde Hugo van Ruyven, ende wan kinders. Willem voorsz liet naer/

Pauls van Haestrecht, heere van Tilborgh/ Loon/ Druynen ende Goorle/ hadde te wijve Jouff. Catharina van Naeldwijck, Aelberts dr. ende wan 4. kinders/

Dierck van Haestrecht, Heere van Tilborgh ende Goorle / hadde te wijve Jouff. Wijve Heermans van Oestgeest te Leyden / haer Moeder was Sonnevelt, en wan een dochter/ Jouff. Margriet van Haestrecht, Vrouwe van Tilborgh/ Goorle/ Ec. hadde te man Robert van Malsen, ende wan Arent van Malsen de jongsten soon/ die sterf in Italien (naer latende een en B. sone Arent van Malsen, Casteleyn op 't Slot te Vredenborgh tot Utrecht/ alwaer hy sterf An. 1605.) ende den outsten Adriaen van Malsen, was Heere van Tilborg/ die te wijve had J. Iozijne van Blaesvelt, dochter van heer Guy ende van Vrou Ienne Ruychrocx, ende hebben ghewonnen (behalven Otto van Malsen, Domheer t'Utrecht) Karel van Malsen, Heer van Tilborgh overleden An. 1587. ende hadde ghetrout Jouff. Agnes van Wijck, Vrouwe van Honsenoort by Heusden/ ende wonnen elf kinderen: onder andere Paulus van Malsen, heer van Honsoort: Robert van Malsen, Domheer tot Utrecht: Jouff. Anne van Malsen, die trouwde Dierick van Haestrecht, Heere van Druynen / haren Neve/ ende den outsten sone Hubert van Malsen, heere vā Tilborgh / die An. 1582. inden Haghe trouwde Jouff. Ottelijn van Hargen, Dochter ende Erfghenaem van heer Splinter van Hargen, Ridder/ ende heer van Oosterwijck: ende wan Vrou Ienne van Wijngaerden in Hollant: hy sterf An. 1614. Sy An. 1615. ende hadden te samen 12. kinderen: onder andere N. van Malsen, Heere van Tilborgh: Splinter van Malsen, jonghman inden Haghe ghestorven: Adriaen van Malsen, jonghman in Spaengien gestorvē: Karel van Malsen, jongman te Tilborgh ghestorven: Vrou Anna van Malsen, Ambachtsvrouwe van Peursem by Dordrecht / heeft te man heer Ian d'Aubermont van Dooznick/ Ridder ende Capiteyn: Vrouwe Maria van Malsen, heeft te man heer Anthonis Schets, Ridder/ Heer van Grobbendonck/ ende Gouverneur van 's Hertoghen-bosch/ ende hebben kinderen: noch Jouff. Charlotte, Magdaleen ende Ienne van Malsen.

Willem, heer van Druynen, &c.

Jouff. Maria van Haestrecht, Vrouwe van Loon/ hadde An. 1550. te man Robert van Grevenbrouc, en wan Dierck van Grevenbrouck, Heer van Loon / die liet naer Floris van Grevenbrouck, heer van Loon/ die trouwde Jouffrouwe Cornelia van Horst, de welcke liet naer Jouff. Iozijne van Grevenbrouck, Vrouwe van Loon opt Sant by Geertruydenbergh / ende van Bockhoven by Heusden / die te man nam Enghelbert, heer van Immerseel, woonende tot Bockhoven / ende heeft ghewonnen Dierck van Immerseel, Heere van Loon / alwaer hy sterf An. 1610. voor synen Vader/ hadde getrout Jouff. Maria van Renesse. Sijn suster Jouff. Philiberte van Immerseel, trouwde Walraven heer van Haesten, die An. 1609. sonder kinders sterf/ ende sy An. 1613.

Jouff. Adriana van Haestrecht hadde te Man Ian B. sone van Grave Engelbert van Nassou, Heere van Breda/ ende wan Vrou Maria van Nassou, die te Man hadde heer Hyeronimus vander Noot, Cancelier van Brabant. Jouff. Cymburgh van Nassou, trouwde Engelbert van Dilbeeck, heere van Attenhoven/ en Paulus van Nassou, die te wijve hadde Jouff. Catharina van Haesten, en wan 3. dochters/ als 1. Vrou Adriana van Nassou trouwde heer Dierck van Assendelft, heere van Besoyen / ende wan kinders. 2. Jouff. Anna van Nassou hadde te man Robert van Schoonhoven, heer van Wanroede / Vrossaerd van Diest: sy woonde leest te Dordrecht by haer Dochter / alwaer sy sterf 1592. out 80. jaren/ ende hadde gewonnen 1. sone en 4. dochters / als/ Philips van Schoonhoven, heere van Wanrop / ende heeft te wijve Jouff. Anna vander Werve, Jouff. Anna van Schoonhoven trouwde Vincent van Lockhorst, heere van Heemstede / en wan 4. dochters. Jouff. Maria van Schoonhoven hadde te man Christoffel van Leefdael, t'Utrecht/ ende hadde kinders/ sy sterf inde Hage An. 1617. Vrou Catharina vā Schoonhoven trouwde heer Cornelis Suys, President van Hollant/ sy sterf An. 1572. en Jouff. Adriana van Schoonhoven die te man hadde Pieter, Ambachts-heere van Heer Jansdam te Dordrecht/ alwaer sy sterf A. 1613. out 66. jaren: hy sterf An. 1589. nalatende 2. dochters/ als Jouff. Ienne Ambachtsvrou van Heer Jansdam/ die hadde te man Joachim, heer van Hardenbrouck by Utrecht/ die sterf An. 1605. naelatende 3. sonen ende 3. Dochters: ende Jouff. Anne van heer Iansdam, die te man heeft Philibert van Serooskerck, Bailliu van der Tolen/ hebbe kinders. 3. Jouff. Catharina van Nassou Pauls jonghste dochter / hadde te man Wouter vande r Meeren, heer van Sabender (qui scribitur Dordraci monachus Franciscanus postea obijsse) ende wan onder ander Philips vander Meer, heer van Sabender/ die eerst trouwde Jouff. Maria vander Noot: ende daer nae Jouff. Lijsbeth van Schagen in Hollant/ Ec.

Willem van Haestrecht, Pauwels sone/ Heer van Druynen / hadde te wijve Jouff. Margriete van Daveren, ende wan/

Goeyert van Haestrecht, Heere van Druynen ende Gansoyen/ trouwde An. 1552. Jouff. Iozijne van Malsen, Dochter van Otto ende van Jouff. Margriete Splinters inden Haghe (sy had een suster Jouff. Maria van Malsen, die An. 1555. trouwde Dierck Sonnoy, namaels Gouverneur over Noortholland An. 1587. sy sterf t'Enckhuysen An. 1584. ende hy in Vriesland 1597.) Goeyert liet nae/

Paulus van Haestrecht sterf Jongman An. 1581.
Dierck synen Leenbolger.
Otto van Haestrecht, sterf Jongman in Italien.

Willem van Haestrecht Capiteyn/ wert voor Maestricht in syn hooft geschoten/ An. 1579.

Dierck van Haestrecht, Heer van Druynen / heeft te wijve Jouff. Anna van Malsen, Dochter van Karel, Heere van Tilborgh/ ende wan veel kinders/

Karel van Haestrecht.
Govert van Haestrecht.
Willem van Haestrecht.
Adriaen van Haestrecht.
Jouff. Iozijn van Haestrecht hadde te man N. van Bernuy, Vrossard van Breda/ sy storven beyde 1613.
Jouff. N. van Haestrecht, die te mā heeft Arent van Raveschot, sone van Jan en van Jouff. N. van Ghent, Ambachts-vrouwe van Cappelle ende Waspyck in Zuyt-Hollandt.

Ick bevinde dat An. 1294. leefden Heer Herbaren ende Heere Willem van Haestrecht, Ridders.

Otto heer van Arckel hiel te Leen de Heerlijckheyt van Haestrecht/ vande Vroosdije S. Salvatoors Munster tot Utrecht An. 1391.

Het Wapen van Haestrecht is als Arckel, ghebroken met dry swerte Pijl-ysers int hooft vanden Schilt.

HEEM-

Digitized by Google

HEEMSTEDE.

HEER Geerit, heere van Heemstede by Haerlem/ Ridder An. 1355. eñ 1367. hadde te wijve Vrouwe Maria van Polanen, heeren Iáns dr. weduwe Heeren Henricx van Montfoorde, sy sterf An. 1375. ende wan/

Heere Ian van Heemstede ende Benthuysse/ Ridder/ ende vermelt Raet van Hertoge Willem van Beyeré, met Heer Gijsbert van Diepenbrouc, ende Ian Heerman, An. 1409. ende was vander Hourtsche partije An. 1420. sy had getrout Vrou Hadewy van Borsselen, heeren Diercx dr. vander Vere in Zeelant. 't schijnt dat sy 2. susters hadde/ waer af d'een te man hadde Gijsbert van Ysselsteyn, Heere vanden Bosch/ ende wan kinders: ende d'ander troude heer Dierck van Hodenpyl, Ridder, ende wan mede kinders: ende eenen broeder die te wijve had een Dochter van Breederoede, waer van een dochter quam Vrou Maria van Heemstede, die te man hadde heer Ian van Treslong, B. vanden Grave van Blois, ende hadden veel kinders. Heer Ian voorsz hadde sijn tweede wijf/ een Dochter uyt den Lande van Kleef/ ende wan by d'eerste:

Heer Ian van Heemstede, werdt vermelt Ridder te Woerdecht An. 1408. eñ gewoemt den jongen heer Ian van Heemstede, sterf sonder kinders voor de Vader,

Heer Gheerit sijns Vaders nabolger.

Ian van Heemstede, gewoemē by de tweede Vrouwe/ was An. 1464. Bailliou van Kermerlant/ ende hadde te wijve Jouff. Adriane, heeren Ians dr. vanden Woude/ was mede inden oorloge op de Gentenaers/ 1454.

Geerit, heer van Heemstede ende Benthuysen/ vermelt An. 1438. hadde te wijve Jouff. Diercxken, Louf van Hetterfvliets dochter/ ende wan/

Heer Ian van Heemstede ende Benthuysen/ Ridder/ hadde te wijve Vrouwe Beatrix van Alkemade, ghesept vanden Woude, Floris dr. ende had daer by een erfdochter: eñ schijnt dat sy was de leste manf-oir van dese stamme: upt de welcke oock geweest is heer Arent van Heemstede, Ridder, An. 1330. eñ Reynier van Heemstede An. 1320. wiens dochter Vrou Machtild van Heemstede te man hadde heer Willem Cuser, B. van Henegouwen ende Hollant/ ende Bailliou van Kermerlant/ An. 1332. eñ wan heer Koenraet Cuser van Oosterwijck (datmen daer nae Foreest noemde) Ridder ende Houtwester van Hollandt An. 1397. ende Castelein op Teplingen An. 1400. ende was An. 1349. inden strijt by Schoonhoven vande Stichtse gevangen. Hy wert seer out/ ende wan by sijnen wijve Vrou Clementia eenen sone ende een dochter/ als Willem Cuser van Oosterwijc, Hoofmeester Hertoge Aelberts van Beyeren, ende wert An. 1392. op S. Mauricij nacht/ inden Hage/ voor 't bedrijf van sommige Hoofsche Heeren/ met Jouff. Alijt van Poelgeest (die hy beschermen wilde) doot geslagen/ sonder kinders/ latende tot Erfgenaem sijn suster Jouff. Ida, die te man hadde Ian van Foreest, ende wan kinders/ gelijck hier voozen upt ghelept is.

Ick bevinde dat noch geleeft heeft Jouff. Maria van Heemstede, weduwe Henricx van Lieselt, An. 1470.

Vrou Hadewy van Heemstede ende Benthuysen/ heer Ians voorsz erfdochter/ hadde te man heer Roelandt le Febvre, Ridder/ heer van Teempst by Antwerpen/ ende Lieselt in Hollandt/ alwaer hy mede besat de goederen van Arlander-veen ende Zijlhof by Leyden/ ende was Thesozier van Vlaenderen An. 1492. doe hy vande Duytsche gemuytineerde Soldaten upt Brugge ten Dam gebangen gebracht werde/ ende heeft gewonnen/

Heer Ian haren nabolger/ die met sijn broeders/ den toe-naem van Heemstede aengenomen heeft.

Heer François van Heemstede, Ridder/ Heer van Teempst/ Arlanderveen eñ Outshoorn/ Colonel over een Regiment Duytsche knechten onder Keyser Karel, ende wert heer van Heemstede, by vermangeling. Hy sterf sonder kinders An. 1540. wert An. 1518. ghewoemt Fransoys van Heemstede.

Heer Engelbert van Heemstede, Proost tot Maestricht ende Wassenbergh.

Jouff. Philippa van Heemstede sterf sonder oir/ hadde te man Ian van Sweten, Heer van Opmeer.

Jouff. Florentijn van Heemstede, troude Kaerle van Bernemicourt, heere van Latilloy in Artois/ leefden te samen An. 1542. Sy kochte van haren Neve Roelant, heer Ians sone/ de goederen van Arlanderveen/ de Vryhouf ende Outshoorn/ ende moeste hem naemaels noch onderhouden/ sy sterf ontrent den Jare 1564. nalatende Robert van Bernemicourt, heere van Ottelant by Gorcum/ die An. 1556. Jonghman sterf. Jouffrouwe Anna van Bernemicourt, die troude Don Ferdinand de la Cerda, sone vanden Hertoge van Medina cœli in Spaengien/ ende wan kinders/ ende Philips van Bernemicourt, heer van Latilloy, die troude Loijse de Cantilleve, erfdochter van Douvrijn, ende wan Robert van Bernemicourt, Heer van Ottelant/ die troude Jouff. Agnes Schets, dochter van heer Gaspar, Baron van Wesemael/ ende Thesozier Generael vande Nederlanden/ ende Ian van Bernemicourt, heer van la Tilloy.

Heer Ian van Heemstede, Baenderheer van Lieselt/ Heemstede ende Zijlhof/ Ridder/ hadde te wijve Vrou Hadewy, dochter van Claes Korf van Boschuysen t'Alckmaer/ sy sterf An. 1522. naer latende

Roelandt van Heemstede sijnen Leenbolger.

Jouff. Iozijne van Heemstede sterf sonder kinders/ hadde te man Ioseph de Baenst upt Vlaenderen/ Heer van Melissant in Hollant.

Jouff. Cornelia van Heemstede hadde te man Floris van Griboual, Heere van Berquijn in Vlaenderen/ ende Raet te Mechelen: sy sterf An. 1542. out 22. jaren/ te Gent/ ende wan Adolf van Griboual, heere van Berquijn, die te wijve nam Jouff. Iozijne Sasbouts, Dochter vanden President heer Arent van Sasbout, van Delft geboren/ Heer van Spalant/ ende heeft ghewonnen Anthonis van Griboual, Heer van Plessis ende Berquijn, Jouff. Beatrix van Griboual, troude de heer van Chevry, Prevoost tot Bergijen in Henegouwen. Jouff. Catharina die troude An. 1613. den Heere van Sumelles. Jouff. Loijse, Florentijn, Adriane ende Iuliane van Griboual.

Roelant van Heemstede, heer Ians sone, was Heer van Lieselt eñ Zijlhof/ troude An. 1541. Jouff. Ioanna Schoofs, heere Philips dr. Ridders te Mechelen/ maer sy moeste haest van hem scheyden vermidts sijn groote schulden die hy ghemaeckt hadde. Hy vermanghelde Lieselt aen sijnen Oom Heer Frans, voor de goederen Arlanderveen, Outshoorn, de Vryhouf, &c. de welcke hy daer na weder verkocht aen sijn Moeye van Latilloy, behalven Zijlhof/ dat kochte heer Iacob van Duvoorde, heere van Opdam: dan weder ghenaest by Mr. Willem Pijnssen. Daer nae An. 1552. vermidts de groote schulden van desen Roelant, soo werdt by decreet ende executie vanden Hove van Hollant verkocht de Heerlijckheyt van HEEMSTEDE, ende was Kooper Heer Willem van Lockhorst, Ridder/ voor achtien dupsent gulden/ ende soo moest desen Roelandt in armoede leven/ die te voozen wel rijck gheweest hadde/ ende moest onderhouden werden van sijn Moeye/ de Vrouwe van Latilloy, naer wiens doodt An. 1564. werdt de Baenderije van Lieselt mede verkocht aen Hertogh Erick van Bruynswijck, Heere van Woerden/ &c. ghelijck hier voozen Fol. 78. inde beschrijvinghe der Sloten oft Heeren huysen is uptghelept.

Digitized by Google

Roelandt van Heemstede, sterf op 't huys te Liesvelt An. 1560. Sijn wedutwe trouwde daer nae Paulus van Mechelen, Edelman uyt Brabandt.

Het oude Wapen van Heemstede was een quartier vandē schilt indē houc van keel, d'ander 3. derde-parten van gout, ende daer op 7. Meerlen van keel. Het wapen van Fevre van Heemstede was den schilt van gout, ende daer op 2. swarte Arenden, dwars met een zilvere swaert, tusschen beyden ghequarteleert met het Wapen van Heemstede voornoemt, ende het Wapen van Liesvelt int midden daer op.

HODENPYL.

HEer Arent van Hodenpyl, Ridder (diemen gelooft gesproten te zijn uyt den huyse der Heerē van Avesnes, een vande voornaemste ende outste geslachten van Henegouwen) leefde An. 1344. ende wan (behalven een Dochter Jouff. Margriet van Hodenpyl, die te man hadde Philips van Spangen.)

Ian van Hodenpyl, heer Arentsz vermeldt Knape An. 1369. (doen mede leefde Dierck van Hodenpyl) hy leefde An. 1390. ende hadde getrout een Dochter van Dierck vander Made, ende van Jouff. Lijsbeth van Almkercke, ende wan/

Heer Dierck van Hodenpyl, vermelt Ridder An. 1404. Sijn suster Vrou Alijt van Hodenpyl had te man heer Willem, gelegittimeerde B. van Hollant/ ende eersten Heere van Schagghen/ ende hadden kinderen. Heer Dierck trouwde Vrouwe N. heeren Geerits dr. van Heemstede by Haerlem/ ende wan/

Heer Ian sijnen nakomelinge.

Jouff. Machtild van Hodenpyl, hadde An. 1434. te man Alferd vander Horst, Alferdsz.

Jouff. N. had te man den Heere van Stavenis uyt Zeelant/ uyt den geslachte van Heenvliet.

Jouff. van Hodenpyl trouwde dē heere vā Hamnoff.

Heer Ian, heeren Diercxsz van Hodenpyl, Ridder, hy wert inden water-strijt voor Vrouwershaven 1426. verslagen: hadde te wijve Elizabeth. heer Floris dr. van Haemstede in Zeelant. T'sijnen tijde leefde mede Arent van Hodenpyl. die te wijve hadde Jouff. Alit Uyter Lier, alias van Dorp, weduwe van Aelbert B. van Beyerē, ende liet naer Arent van Hodenpyl, die trouwde Jouff. Cornelia Ruychrocx, ende wan 4. kinders/ als Ioris van Hodenpyl, die te wijve hadde Jouff. N, de Kock van Oppynen uyt Gheldelant. Jouff. Soete van Hodenpyl, die te man had Iacob van Rommerswael in Zeelant. Jouff. Alit ende Barbara van Hodenpyl waren Gheestelijck. Heer Ian voorsz liet naer 2. sonen/ als Dierck (die vermelt wert An. 1480.) ende

Ian van Hodenpyl, Heere van Haemstede/ by besterfenis van sijns Moeders broeder/ heer Costijn van Haemstede, sterf sonder kinders. Hy leefde An. 1460. ende 1494. seer out: hadde ghetrout Jouff. N. van Barlaymont in Henegouwen/ ende wan/

Ian van Hodenpyl, Heere van Haemstede/ 't welck hy verkochte aen heer Lodewijck vander Gruythuysen, Stadthouder van Hollant: hy hadde een suster Jouff. Willemijn van Hodenpyl, die trouwde Gheerit, heere van Poelgeest, die sterf An. 1482. ende wan kinders. Ian voorsz had getrout Jouff. Isabelle van Naeldwijck, Willems dochter/ ende wan/

Joris van Hodenpyl, die sterf sonder kinders/ de leste van dese Stamme/ werdt vermelt int Jaer 1486. ende 1500.

Jouff. Catharina van Hodenpyl, die An. 1514. te man hadde Lodewijc Poes vandē Binchorst, eñ wan kinders/ gelijck hier voren op sijn plaetse is uytgelept.

Ick bevinde dat noch hebben geleeft Jouff. Alit van Hodenpyl, die te man hadde Lambert van Teckelenburgh, ende wan kinders. Hier van komen die vander Meer te Delft. Ende Vrou N. van Hodenpyl, die ghetrout is geweest met heer Adriaen van Sweten, Heer van Opmeer/ sonder kinders/ An. 1477.

Het Wapē van Hodenpijl is 6. dwerse barē of bandē, d'een vā gout eñ d'ander vā keel.

HEERMAN Oft OESTGHEEST.

VAn dit ghesiacht bevinde ick dat gheleeft hebben/ ende vermelt worden:

Ian Heerman, Knape An. 1150. Heer Willem Heerman, Priester te Leyden An. 1366. Jouff. Bertrande Heermans die te man hadde Willem Willemsz van Guynes, Rentemeester van Kermerlant An. 1360. van desen komen die van Boschuysen.

Ian Heerman, Raet van Hertogh Willem van Beyeren/ Grave van Hollant An. 1409.

Jouff. Catharina van Oestgeest, Iacobs dr. hadde An. 1439. te man Gheerit van Lochorst. Jouff. Gobertije, Iacob Heermans dr. hadde te man Ysbrand van Schoten, An. 1440. Jouff. Machtild Heermans, die te man hadde Pieter Ruysch tot Utrecht An. 1442.

Gheerit Heerman die te wijve hadde Jouff. Lijsbeth Spruyt van Krieckenbeeck, ontrent den Jare 1470. ende wan Cornelis ende Bruning sijnen Broeder/ vermelt te Leyden An. 1509.

Jouff. N. Heermans van Oestgeest, die te man had Floris van Iutfaes op Wijvesteyn by Utrecht/ ende hadden kinders/ ontrent den Jare 1475.

Arent Heerman te Leyden/ die te wijve had Jouff. Lijsbeth vander Does, Hendricx dr. sy sterf An. 1447.

Jouff. N. Heermans hadde te man Geerit B. van Egmont, ende hier van komen die van Nyenburgh.

Jouff. Heylwich, Claes de Vriesen dr. huysvrouwe van Geerit Heerman te Leyden An. 1475.

Ian Heerman die te wijve hadde Jouff. N. van Sonnevelt, ende wan Jouff. Wijve Heermans, die te man had Dierck van Haestrecht, Heer van Tilborgh/ ende wan een Dochter.

Br. Symon Heerman Prior van 't Carmeliten Convent te Haerlem An. 1508. Heer Geerit Heerman, Pater oft Rector van 't Klooster te Koon by Leyden An. 1542.

Jacob Heerman, leefde An. 1520. had getrout Jouff. Henrica vander Does, eñ wonnen 3. kinders/ als Geerit Heerman, sterf sonder oir/ had ghetrout Jouff. Adriane van Swieten. Ian Heerman Canonick te Leyden/ ende Jouff. Henrica Heermans. die trouwde Adriaen van Egmont van Meresteyn, ende wan kinders.

Jouff. Alit Heermans van Oestgeest, had te man Iacob van Boschuysen, 1504. ende wan kinders.

Jouff. N. Heermans getrout met Cornelis van Bruhesen, ende wan heer Ian van Bruhesen, Dom-heken tot Utrecht An. 1573. hy weech daer nae naer Ceulen/ alwaer hy An. 1600. out van Jaren sterf.

Het

Digitized by Google

Het Wapen van Heerman oft Oestgeest, is een geanckert root Kruys, op een gulde Velt, ende schijnt dat dit geslachte is verstorven by faute van Mans-oir.

HEEMSKERCKE in Nooz-Hollandt.

HEER Geerit van Heemskercke, Ridder ende Baillieu van Kermerlant/ wert van Koningh Willem van Roomen/ Graef van Hollandt/ gestelt op 't Huys te Heemskercke, om den oberloop der West-Vriesen te weder-staen/ ontrent den Jare 1246. ende hy liet naer/

Heer Arent van Heemskercke, Ridder vermelt An. 1250. hy sterf An. 1290. ende liet naer twee Sonen:

Heer Gheerit van Heemskercke, Ridder, sterf An. 1332. hy hadde ghetrout Vrouwe Beatrix .... die sterf An. 1328. hy hadde eenen Broeder heer Willem van Heemskercke, Ridder/ die een sone wan/ mede Willem genoemt/ die An. 1335. Jonghman sterf. Heer Gheerit liet naer/

Heer Geerit van Heemskercke, Ridder, was An. 1351. inden strijt met Hertoghe Willem van Beyeren, tegen de Keyserinne Margriet sijn Moeder: hy dede mede An. 1361. d'Abdije van Egmont grooten overlast/ met heer Wouter van Egmont, ende sterf An. 1365. ende hadde gewonnen/

Heer Wouter van Heemskerck, Ridder, die rebelleerde jegens Hertogh Aelbert van Beyeren, onthoudende op sijn Slot de gene die heer Reynout van Breederoede, Baillieu van Kermerlant/ te Castricum ghepooght hadde doodt te slaen/ dies den Hertoghe het Slot van Heemskercke dede belegghen/ onder 't beleydt van heer Dierck van Polanen, ende lagh daer booz 11. weken/ doen het op ghenade oft verdrach op gegeven/ ende heer Wouter wert gevangen geset/ maer wert daer nae met den Hertoge versoent/ ende kreegh sijn goet weder/ ende sterf An. 1380. sonder kinders: des Heemskerck weder aende Graefschap dit quam: maer alsoo daer noch waren van sijn geslacht ende wapenen/ hebben die dese goederen weder gekregen. Als

Heer Geerit Boel van Heemskercke, Ridder, overleden An. 1403. hy was An. 1399. met Hertogh Aelbert op de Vriesen/ alwaer hy met heer Floris van Alkemade twist hadde/ ende ghequetst wert: ende hadde te wijve Vrou Catharina van Cralingen, heeren Willems Erfdochter/ die sterf An. 1427. nalatende een Erfdochter:

Vrou Meyne van Heemskercke, die te man hadde heer Gijsbert van Vyanen, Heer van Noozdeloos/ ende van Vrou Marie van Vyanen, erfdochter van Noozdeloos ende Heemskercke die te man hadde heer Arent van Stryen, Heere van Sevenbergen/ ende hoe dese goederen booz besterfenis gekomen zijn aenden ghenachte van Ligne van Barbançon in Henegouwen/ ende dat Heemskercke met de Duynen ende Tienden/ daer nae verkocht is/ ende nu toebehoozt heer Daniel van Marquette, &c. is hier boozen t'sijner plaetse uptgelept.

☞ Behalven alle de boozsz personen/ bevinde ick dat noch upt dese Stamme gheleeft hebben Vrou N. van Heemskercke, die te man hadde Heer Baertout van Assendelft, 1265.

Vrouwe N. van Heemskercke, die te man hadde heer Henrick van Kroonenburgh, Ridder, An. 1420. ende hadden kinders.

Wormbout van Heemskercke, hadde te wijve Jouff. N. van Zijl by Leyden/ ende wan Jouff. Hadewy van Heemskercke, wiens man was Hugo Spriet van Krieckenbeeck, ende hadden kinders/ An. 1450.

Jouff. Ienne van Heemskercke, die te man hadde Willem van Egmont, heer van Hoetermeer An. 1455.

Vrou N. van Heemskercke, die te man hadde Steven van Zuylen op Nievelt, An. 1390. ende wan kinders.

Jouff. N. van Heemskercke, die te man had Iacob van Bakenesse te Haerlem/ die An. 1455. sterf/ ende wan kinders.

Heer Geerit van Heemskercke, Ridder te Hoorn/ alwaer hy woonde ende begraven wert An. 1398.

Philips van Heemskercke, die te wijve hadde Jouff. Catharina van Accoy, ende wan 2. dochters/ als Jouff. Dierexken van Heemskercke, die te man hadde Vrederick Wtenham, heer Vrederickesz, An. 1434. ende wan kinders. Ende Jouff. Ottelijn van Heemskercke, ghehout met Sweder van Culenborgh, op 't huys te Maurick/ inde Betuwe.

Boozts so zijn mede die van Schoten upt den huyse van Heemskercke gesproten/ booz een jonger Soon/ voerende ghelijcke Wapenen/ te weten Een en zilveren klimmende Leeu, met een roode Tonge, in een lazuyren Velt. 't welck sy quarteleren met het Wapen van 't out geslacht van Zaenen. 't welck is Een root Kruys in een zilvere Velt, waer van dannen pleegh te seggen/ Heemskercke ende Zaenen/ maken Schoten te samen.

Uit een jonger Soon van Heemskerck, is mede ghesproten de familie van Bekesteyn in Kermerlandt/ die ooch voeren het Wapen van Heemskerck/ ghebroken met een roode fasce/ als de nakomelinghen noch heden ten daghe doen. Vande welcke Wouter van Bekesteyn Schiltknape/ een seker Leen (dat/ booz 't overlijden van heer Wouter van Heemskercke, Ridder/ die sonder wettighe kinders/ ofte Broeders achter te laten/ sterf/ aenden Heer verhalen was) wederom vanden Heer verlijdt heeft/ als zijnde vanden bloede van Heer Wouter voornoemt/ blijckende by den Leen-brief daer van ghegeven int Jaer 1380. De boozsz Wouter van Bekesteyn, Schiltknape/ sterf An. 1430. Hy wan Ian van Bekesteyn, die sterf An. 1465. die naer liet Wouter van Bekesteyn, die sterf An. 1497. Hy liet naer Dierck van Bekesteyn, die sterf An. 1519. Hy wan Wouter van Bekesteyn, die sterf An. 1571. die liet naer Dierck van Bekesteyn, die sterf An. 1593. Hy wan Cornelis van Bekesteyn, die by Jouff. Catharijne, dochter van Boudewijn van Drenckwaert, Baillieu van Putten ende Boozghemeester van Doozdrecht/ gewonnen heeft twee Sonen/ Iohan ende Boudewijn van Bekesteyn.

Heemskerck oft Eemskerck in Zuyt-Hollandt.

TE Doordrecht/ ende boozts in Zuytholland/ is eertijts mede een Edel geslachte geweest/ Eemskercke ghenoemt: ende schijnt dat haren naem hebben vant Dorp van Eemskercke/ dat booz 't jaer 1421. inden Bisdoncken Waert van Zuyt-holland te liggen plagh/ ende voeren ghelijcke Wapenen met de Heemskercken in Nooz-hollant/ so dat het schijnt een geslacht te zijn: ende van dese in Zuyt-hollant hebben geleeft:

Pieter van Eemskercke, An. 1400. ende noch An. 1434. seer out zijnde/ sijn wijf was upten huyse van Polanen/ ende wan twee Sonen:

Adriaen van Eemskercke, vermelt te Doordrecht An. 1428. hy hadde aldaer ghetrout Jouff. Pieternelle Oems, Tielmans dr. suster van Godschalck Oem, heere van Wijngaerden: sy sterf An. 1461. Sijn broeder Joris van Eemskercke, was Schout van Doordrecht en Baillieu vã Zuytholland/ vermelt An. 1445. ende 1456. Adriaen boozsz wan Tielman Eemskercke, wiens Broeder Gheerit van Eemskercke, werdt te Doordrecht vermelt An. 1466. sijn suster Jouff. Ioanne van Eemskercke, troude An. 1452. Hendrick van Renesse vander Burgh van Utrecht/ sy wachte ten houwelijck (haer moeder noch levende) 54. mergen Lants/ ende wan

Digitized by Google

Ian van Reneſſe vander Burgh die ſonder kinderen ſterf/ende Jouff. Peternelle van Reneſſe die te man hadde Henrick van Steenbergen. Tielman voorſz ſterf An. 1472. eñ liet naer hy ſijnen wijve Adriaen van Eemskere, Schepen te Dordrecht An. 1503. eñ 1513. ſijn broeder Mr. Pieter van Eemskercke, Licentiaet inden Rechten/ was Deken vande Collegiale kerck te Dordrecht: eñ ſterf An. 1506. Adriaen voornoemt/die ſterf An. 1520. eñ had getrout An. 1502. Jouff. Agatha vander Tympel, Ians dr. te Dordrecht/ſy was weduwe An. 1525. eñ wan Tielman, Adriaen, Iouffr. Petronelle ende Iouffr. Catharina van Eemskercke, alle tot ſoberen ſtaet gekomen.

☞ Van deſe ſtamme is mede gheweeſt/heer Geerit van Eemskercke, Ridder, heer van Oosthuysen/vander Cabbelliauſcher partije binnen Dordrecht/ende raedt van Hertoghe Ian van Beyeren, met Ian van Naerſſen, Bouden van Sweten, heer Ian van Vliet, Willem heere van Buyren, ende Gijſbert Pieck, den 17. Meert Anno 1419. Hy doteerde grootelijcx het Nonnen-klooſter van S. Agnieten binnen Dordrecht voorſz.

Noch Joufft. Willem van Eemskercke, die ontrent den Jare 1500. te man hadde Gooſſen van Honſelaer, waer van de dochter de Heere van Haeften in Gelderlant troude.

Noch Jouffr. Anna van Eemskercke, eenige dochter van Gheerit van Eemskerche, die te man hadde Jan van Reneſſe, overleden An. 1557. naer latende kinders.

Noch wert vermelt Henrick van Eemskercke. die te wijve hadde Jouff. Ienne, Dierck van Zuylen dochter t'Utrecht Heer Baertout van Eemskercke, Canonick te Dordrecht/ſterf An. 1447.

HEENVLIET.

HEER Hugo, jonghſter broeder des Heeren van Voorn, werdt de eerſte Heere van Heenvliet, ende leefde An. 1253. ende 1272. Hy hadde te wijve Vrouwe Iuſtina van Heze, Heere Reyers dr. ende wan/ Dierck, Heere van Heenvliet, die leefde An. 1337. ende wan veel kinderen/als/

N. heere van Heenvliet.

Heer Ian Heenvliet, Ridder op Blydeſteyn/vanden welcken volgen ſal.

Aelbert van Heenvliet, wert vermelt An. 1362. ende 1388. was overleden An. 1395.

Gillis van Heenvliet, vermelt An. 1362. eñ 1395.

Dierck van Heenvliet ſterf ſonder kinders.

Vrou Iutte van Heenvliet, hadde te man Heer Jan vander Maelſtede in Vlaendren An. 1343.

N. heere van Heenvliet, die liet naer eenen ſone/ende leefde An. 1330.

Heer Hugo van Heenvliet, Ridder/was int beleg voor Gorinchum/ende quam te Dordrecht An. 1408. Hy troude An. 1367. Vrou Lijſbeth van Polanen, heeren Philips dr. hy ſterf An. 1409. ſy An. 1404. ende wan twee Sonen ende twee Dochters.

Heer Adriaen van Heenvliet, Ridder, was mede in den Oorloghe op de Vriesen An. 1396. ende ſterf voor ſijnen Vader An. 1402. ſonder kinders: hadde 1399. ghetrout Vrou Hadewy van Borſſelen, dochter van Heere Claes, Heere van Brigdam.

Heer Jan, heere van Heenvliet eñ Cappelle/ troude An. 1392. Vrou Heylwich van Borſſelen, heerē Raeſen dr. hy ſterf An. 1427. eñ hadde ghewonnen Vranck van Heenvliet, die An. 1420. Jongman voor den Vader ſterf/ende Jouff. Lijſbeth van Heenvliet, Nonne te Diepenbeen/An. 1427.

Vrouwe Lijſbeth van Heenvliet hadde te mā Heer Adriaen, Heere van Cruningen in Zeelant/wien ſy ten houwelijck brachte deſe heerlijckheyt van Heenvliet, ende wert by ſijn naerkomelingen noch beſeten.

Vrouwe Catharina van Heenvliet, hadde An. 1405. te Man heer Hendrick van Naeldwijck, Maerſchalck van Hollant/ſy ſterf An. 1421. naelatende kinders.

Heer Jan van Heenvliet op Blyeſteyn, Ridder, Heer Jans tweede ſoon/ ende Oom vermelt van heer Hugo An. 1364. hadde te wijve Vrou Alijt van Borſſelen, Heeren Wolfaerds dr. vander Veer/ende wan:

Heer Ian van Heenvliet van Cattendijck eñ Staveniſſe, hy hadde een ouder broeder heer Sweer van Heenvliet op Blyeſteyn, die leefde An. 1382. ende verkoft An. 1418. Blyeſteyn aen heer Ian van Heenvliet van Capelle ſijnen Neve voorſz/ om een Lijf-rente/ ende ſterf ſonder kinders. Heer Ian ſijn broeder voorſz vermeldt 1382. ſterf An. 1410. hadde te wijve een dochter van heer Willem vander Coulſter. Haer Moeder was uyt den geſlachte van Hemert by Heuſden. Hy wan:

Heer Aelbert van Heenvliet, Ridder, ende Heer van Stavenis/ worde ontrent het Jaer 1419. ter neer gelept oft doot geſlagen.

Willem van Heenvliet, heeft voorts geteelt/ &c.

Ian van Heenvliet wert vermelt An. 1418.

Jouff. Agnes van Heenvliet hadde te man Ian van Egmont, Heere van Soetermeer, die An. 1427. binnen Delft doot geſlagen worde.

Willem van Heenvliet van Cattendijck, Heer van Staveniſſe. Hy ontlaſte An. 1419. by een hantveſte Heer Arent van Cruninghen ſijnen Oom/ende Heer Ian van Cruninghen ſijnen Neve/vanden doodſlagh Heeren Aelberts ſijns broeders/ ende leefde noch An. 1436. hadde te wijve Jouff. Margriet van Rommerſwael, dochter van Niclaes, Heer van Lodijck/ende wan twee Sonen ende vijf Dochters/als

Heer Sweer van Heenvliet van Cattendijck, Heer van Staveniſſe/ hadde ghetrout Vrouwe Margareta Pots Wouters dr. tot Antwerpen/ ſuſter van Vrouwe Mary Pots, die te man hadde Heer Hendrick van Sevenbergen, ſy hadden eenen Oom Iacob Pot, Schout van Dordrecht. Heer Sweer ſterf ſonder wettige kinderen An. 1486. begravē inde Parochy-kerc ter Goes onder eenen Sarck met ſijn 8. quartieren daer op.

Heer Ian van Heenvliet van Cattendijck, heere vā Stavenis/had te wijve Vrou Catharina van Steelant uyt Vlaendren/ hy was de laetſte mans-oir van deſen huyſe/eñ ſterf ſonder wettighe kinders tot Bruſſel An. 1500. nalatende een B. ſone Alexander van Heenvliet.

Vrou N. van Heenvliet, hadde te man heer Ian van Schoonhoven, uyt Brabant ſonder oir.

Vrou Geertruyt van Heenvliet hadde eerſt te man N. vanden Dale, uyt Brabant/ ende daer nae Heer Ian vanden Oſtende, Ridder in Zeelandt. Sy ſterf An. 1505. 24. Januarij. Hy 1516. Octob. 10. begraven ter Goes/met 8. quartieren/als voorzen.

Jouff. N. van Heenvliet was Nonne te Rijnſburg.

Het Wapen van Heenvliet was een klimmenden omſienden Leeu van zilver, in een root velt.

De IODE.

INt Jaer 1357. werdt te Dordrecht vermeldt Gheeraerd de Iode, ende int Jaer 1400. woonde alhaer Ian de Iode.

Aert

Aert de Iode woonde te Besoyen An. 1445. sterf ontrent An. 1450. ende wan Bruysten de Iode, diere wijve hadde Jouff. Machtild van Ghent, die een suster had Jouff. Korstijn van Ghent, ghehielicht met Maerten van Herlaer, Heere van Poederoyen in Bommelerweert/ beyde dochters van Heer Arent van Ghent. Ridder, Heere van Gijssenburgh, Wijngaerden ende Hardinxvelt/ &c. ende van Vrouwe N. vander Merwede, de Groot-vader was Arent van Gent, Heer van Wijngaerden/ die ghetrout hadde Jouff. N. van Polanen. Bruysten voorsz die sochte An. 1460. van sijn schoonvader de heerlijckheyt van Hardinxvelt/ ende sterf ontrent den Jare 1465. In sijnen tijt leefde Jouff. N. de Iode, die te man hadde Arent Ruysch t'Utrecht.

Arent de Iode Bruystensz, Heere van Hardinxvelt/ was An. 1496. Hooftman oft Capiteyn van 't Gemeenlants wegen in Zuyt-Hollant tegen de Gelderschen: hy hadde te wijve Jouff. Margriet Moninck, uyt het quartier van 's Hertogen-bosch/ die leefde weduwe An. 1503. ende liet naer/

Ian de Iode, Heere van Hardinxvelt/ vermelt An. 1527. die te wijve hadde Jouff. N. vander Dussen, Floris dochter/ ende wan/

Arent de Iode, heere van Hardinxvelt/ ende Casteleyn op Loudestein/ welck Slot An. 1570. in December by verrassingh vande Geusen zijnde inghenomen/ werdt aldaer verradelijck doorschoten/ out inde 60. jaren begraven tot Hardinxvelt. Hy had eerst ghetrout Jouff. Machtild vander Coulster, heeren Abels dr. Ridders, daer nae Jouff. Maria Boyfot te Brussel/ alwaer sy (44. jaren weduwe geweest zijnde) is overleden An. 1615. Sijn broeders waren geweest Floris de Iode, die An. 1548. jongman sterf/ ende Ambrosius de Iode, mede sonder kinders overleden An. 1569. ende hadde ghetrout Jouff. Cornelia de Burggrave: ende haerluyder suster Jouff. Digna de Iode hadde te man Daniel van Nuyenhem, Hoofmeester vanden Hertoghe van Lotringhen/ alwaer sy Weduwe zijnde/ sonder kinders/ op 't slot ghenoemt Corrouvre, is subitelijck ghestorven An. 1615. out inde 80. Jaren. Arent liet naer by d'eerste Vrouwe.

Jouff. Maria de Iode, die trouwde Iacob Schroots, Heere van Werm in Luyckerlandt/ leefden te samen An. 1569. sy sterf An. 1609. nalatende Jouff. Machtild Schroots, Vrouwe tot Werm/ woonende te Tongeren onghehout/ ende Jouff. Anna Schroots, Nonne ten Annunciaten Kloosters binnen Leuven.

By de tweede Vrouwe.

Ian de Jode, leste Heere van Hardinxvelt (nu behoorende onder de Graeffelijckheyt) is geboren 1558. ende ongehout.

Jouff. Barber de Iode, trouwde Amand van Hoorn, Heere van Gheldorp bynden Bosch/ hy sterf An. 1617: en wan 7. kinders/ als Robbert van Hoorn, van d'ordre der Jesuijten te Leuven. Govert van Hoorn heeft te wijve Jouff. N. de la Faille (dochter van Maerten, Heere van Hopdonck/ wiens ander dochter ghehout is ghetweest met Mr. N. van Varick, ghebooren van Delf/ Raetsheer tot Mechelen gestorven/ ende noch 1. dochter Jouff. Maria de la Faille, getrout met Mr. Schrevel van Driel, geboren van Dordrecht/ Raet inden hove van Vlaendren te Gent) Amand, Henrick ende Philips van Hoorn, die by Brugge 1605. verdranc/ Jouff. Catharina ende Maria van Hoorn.

Jouff. Magdaleen de Iode hadde te man Fransoys van Erlijn uyt Bourgoenge/ Heere van Bourneval by Nivelle/ sy sterf te Bussel int Jaer 1590. naer latende Jouff. Maria van Erlijn, die getrout heeft Mr. N. Martini, Raedt in Brabant/ sy sterf An. 1612. ende Jouff. Catharina van Erlijn, die trouwde N. van Valobre, geboren van Avignon.

Jouff. Catharina de Iode trouwde Lubbert de Wael van Vronestein tot Utrecht/ ende hebben ghewonnen Willem de Wael, Jesuyt te Ghendt/ ende noch 5. dochters.

Het Wapen de Iode is 2. onderste deelen van keel, ende daer op 3. staende palen met Lampkens van Lazuyr ende zilver, 't bovenste derdendeel van gout, met een swarte Meerle inden hoeck: en is dit geslacht verscheyden van 't geene tot Dordrecht vermaert is geweest, ende voerden eenen dubbelen Arent van keel, op een zilveren velt. Vanden welcken is geweest Adriaen de Iode, Aertsz. Borghemeester van Dordrecht/ overleden An. 1505. ende leeft noch van sijn nachomelingen Mr. Franck de Iode, gewemt Duyck, Burgemeester tot Leyden.

KYFHOVCK.

HEER Floris van Kijfhouck, Ridder/ alsoo ghenoemt naer 't Ambacht van Kijfhouck by Dordrecht/ was uyt den stamme der Baender-heeren van Arckel, ende hadde te wijve Vrou N. van Rossum in Gelderlant/ ende wan/

Floris sijnen Leenbolgher.

Gijsbert, ghenoemt van Loon, vanden welcken hier naer ghesept sal worden.

Vrou N. van Kijfhouck hadde te man heer Everaerd, B. sone Hertoge Willems van Beyeren, Grave van Hollant/ ende wan kinders.

Floris van Kijfhouck, heer Florisz, was vander Hoecxscher partije met Vrou Iacoba, voor de welcke hy Schoonhoven behachtighde/ ende het Slot 6. weken gedurende belegerde An. 1424. wert daer nae Raet vanden Hove van Hollant/ ende bewaerder van 't Haeghsche-bosch An. 1430. ende sterf An. 1450. Hy hadde ghetrout Jouff. Alit vander Werven, in dien tijden een Edel ghesiacht inden verdronckenWaert van Zuyt-Hollandt/ ende wan/

Floris van Kijfhouc, had te wijve Jouff. Gillisgen, heeren Ians dr. van Polanen, oft vander Lecke, hy sterf An. 1472. Sijn weduwe hadde daer nae te man Heer Ian van Naeldwijck, Ridder.

Vrou Alit van Kijfhouc, had te man heer Claes van Assendelft, Ridder, dien sy ten houwelijck brachte de goederē van Kijfhouc/ Henricydenambacht ende Heer Oudelants/ alle by Dordrecht ghelegen/ sy sterf seer out An. 1530. naelatende kinders/ hier voren t'sijnder plaetse beschreven

Gijsbert van Loon, heer Floris twee de, woonde te Dordrecht/ daer hy Schepen was An. 1417. was Ambachts-heer van Kijfhouck voor de helft: hy hadde te wijve Vrou Baerte, die weduwe wert vermelt An. 1446. ende wan/

Arent van Loon, Schepen te Dordrecht An. 1441. leefde noch An. 1474. Voocht van sijn Nichte Jouff. Alit voorsz hy had getrout Jouff. Petronelle, dochter van Abel Pietersz, Borghemeester te Dordrecht/ waer mede hy veel goeders aen Lant behielichte: sy sterf An. 1491. nalatende 3. Dochters/ de welcke An. 1502. voor Schepens van Dordrecht tabelden ende schijften haer ouders naeghelaten goederen/ ende onder ander 340. merghen Lants/ gelegen in Zuyt-Hollant/ Strijen/ Altena ende Vranen/ behalven noch veel huysen binnen Dordrecht.

Digitized by Google

Vrou Lijsbet van Loon, Ambachtsvrou van Pietershouck eñ Carnis/had te man Heer Vranck van Praet van Moerkercken, Ridder/ Heere ter Merwede / Kamerlingh van Hertog Karel van Bourgoenge, sp sterf An. 1514. begraven inde Kercke te Moerkerchen by Dordrecht onder een verheven Tombe / naer latende kinders / vande welcke hier naer onder de Heeren ter Merwede gesept sal worden.

Vrouwe Gijsberte van Loon, hadde te man Heer Willem Ruychrock vander Werve, Ridder/ sp leefde weduwe An. 1496. ende 1502. ende liet kinders naer/ gelijck hier nae sal volgen.

Vrouwe Baerte van Loon, troude ontrent het Jaer 1493. Heer Arent vander Werve, Ridder bñ Antwerpen / Ambachts-heer van Gijssen-oudekercke / Heer Claesz. Hy sterf An. 1510. ende wan 3. dochters eñ een sone/die alle 4. in Hollant zijn gehout geweest. Jouff. Petronelle vander Werve hadde te man Mr. Jan van Almmonde, ende wan kinders. Jouff. Anna vander Werve, troude Ian van Nederveen, Heere bñ Dierckland/sp sterf An. 1526. hy leefde an. 1535. eñ wan twee dochters. Jouff. Magdaleen vander Werve hadde te man Ian Oem van Wijngaerden, sp sterf An. 1529. nalatende kinders. Fransoys vander Werve, heer Arents voorsz sone / was Heer van Gijssen-oudekercke / ende sterf An. 1541. hadde te wijve Jouff. Machtild van Bronchorst, heer Andries dochter/eñ wan 2. dochters eñ 1. sone/als Jouff. Maria vander Werve, die te man hadde Wolfaerd van Borssele in Zeelandt sonder oir. Jouff. Baerte vander Werve hadde te man Philips de Stoppelaer van Gent/ende wan Fransoys de Stoppelaer, die te wijve hadde Jouff. Iozijne Wits bñ Brugge/noch Ian, Philips, Iouff. Lijsbeth, ende Iouff. Anna de Stoppelaer, dese troude Mr. Maerten van Cromstryen, Advocaet inden Haghe. Joos vander Werve, heer van Gijssen-oudekercke eñ Bailliou van Voorn/ wert An. 1573. metten Grave van Bossuyt inden water-strijt gevangen/ende tot Voorn ghebracht/ daer hy sterf: hadde te wijve Jouff. Gheertruyt van Serooskercke, heere Ieronimi dr. eñ wan 3. sonen eñ 3. dochters/Fransoys vander Werve, heere bñ Gijssen-oudekercke/ sterf ongheh out An. 1603. Andries ende Arent storven jonghmans. Jouff. Leonora vander Werve, Vrouwe van Gijssen-oudekercke / heeft te man haer Neefen sone Hendrick van Wijngaerde, opt huys dē Emert by Breda / sonder oir. Jouff. Anna vander Werve troude Willem vander Werve, Heer vander Schilde by Antwerpen / ende wan kinders. Jouff. Machtild vander Werve, jonghste dochter van Joos, hadde te Man Ian vander Werve, Willems voorsz broeder/sp sterf t'Utrecht An. 1603. nalatende 1. dochter Jouff. Maria vander Werve, hy troude daer nae te Dordrecht An. 1605. Jouff. Catharine van Drencwaert, dochter van Boudewijn, Burghemeester van Dordrecht / ende Rentmeester Generael van Zuyt-Hollandt/ ende heeft daer kinders by ghewonnen/ende is ghestorven Heere van Vyck ende Emelooy inde Zuyder-zee.

Het Wapen van Kijfhouck ende Loon is als Arckel, het velt van zilver, ende de fasces van sabel.

LANGHERAECK.

HEER Wouter van Langherack, ghekomen van een jonghen Broeder vanden Heere van Teylinghen: hy had een suster die te man hadde Heer Hubert van Vyanen, Ridder, die sterf int Jaer 1316. Heer Wouter die wan/

Heer Ian van Langheraeck, Ridder, vermelt te Dordrecht An. 1350. ende 1367. leefde noch An. 1374. sijn wijf was uyt den huyse van Arckel, ende wan/

Heer Gijsbert van Langeraeck, Ridder, vermelt inde Nieuwoort An. 1384. hy had getrout een Dochter uyt den huyse van Blois, ende wan/

Heer Ian van Langeraeck, Ridder ghesaghen inden slagh by Alphen / vechtende voor Vrouwe Iacoba An. 1426. was An. 1432. te Dordrecht: had getrout Vrou Alferaed van Polanen, Erfdochter van Otto, Heer van half Asperen/ende liet naer een Erfdochter/

Vrou Elburgh van Langheraeck ende Asperen/die sp beyde ten houwelijck brachte haren man Heer Rutger vander Boetzelaer, Ridder upten Lande van Lieve/leefden te samen An. 1452. hy sterf An. 1460. naelatende kinders/ghelijck hier voren Folio 174. is uytghelecht.

☞ Noch hebben gheleeft uyt desen huyse Vrouwe Margriete van Langeraeck, Abdisse van Rijnsburgh/ die sterf An. 1358.

Vrou Maria van Langeraeck, die te man hadde Heer Baertout van Assendelft, Ridder, An. 1435. sonder oir. Ende Vrou Baerte van Langeraeck, Abdisse van Rijnsburgh/gestorven An. 1441. Noch Gijsbert van Langeraeck, Schiltknape ende Heemraede van Albasserwaert/An. 1458.

Noch werdt vert vermelt Gijsbert van Langeraeck, Knape An. 1277.

Het Wapen van Langheraeck is ghelijck Teylinghen.

LIESVELT.

VAn dit ghesiacht hebbe ick bevonden dat gheleeft hebben Arent van Liesvelt, Knape An. 1277. Heer Herbaren van Liesvelt, Ridder by Schoonhoven/ van die van Utrecht ghevanghen inden strijt An. 1349. hy was An. 1369. Bailliou van Zuyt-Hollandt.

Heer Gheerit van Liesvelt, Ridder, An. 1380. Hy wert 1402. hyde Nieuwoort inden oorloge tegen den Heere van Arckel ghevangen. Hy wan by sijnen wijve Henrick, Heere van Liesvelt/ ende Bailliou van Zuyt-Hollant An. 1439. die sterf sonder kinders An. 1456. hadde getrout Jouff. Maria van Heemstede, die noch weduwe was An. 1470. Hy hadde een suster/ die troude de Heere van Sart in Henegouwe: ende wan Ian, Heere van Sart ende Liesvelt / by doode sijns Oems Henricx voorsz An. 1456. Hy liet naer een dochter Vrouwe Ienne van Sart ende van Liesvelt/die An. 1499. te man had Heer Gheerit van Harchies in Henegouwen / den welcken Liesvelt verbocht aenden Heere van Heemstede.

Noch heeft gheleeft Gheerit van Liesvelt, ontrent het Jaer 1510. ende hadde getrout Jouff. Machtild van Ruyven by Haerlem/ende wan Claes van Liesvelt Carmelijter-Monick t'Utrecht/met Dierck, Thomas ende Cornelis van Liesvelt, ghebroeders.

Het

Het Wapen van Lieſvelt is een ſwerte faſce oft baer in een zilver veldt, met twee ſchooven van koren int hooft vande Schilt.

MATHENES.

De Burgh-grave van Leyden hadde vier Sonen: den outſten wordt Burgh-grave / den anderen gaf hy de goederen van Berckel / Blepſwijck ende Wena / dat nu ſtaet by / aen ende in Rotterdam / 't welck doe ter tijt was ſonder Veſten: Deſe hadde twee oft drie kinderen / maer debe eenen grooten bootſlagh / daer hy aen verbeurde alle ſijn goet voorſz / met de vryheydt binnen Rotterdam: ende hier van is gekomen Iacob Boeckel, knape / die voerde met ſijn nacomelinghen een gulde veldt met een lazuyre baer: Den derden ſone vanden Burgh-grave voorſz / hadde Blaerdingen ende de Kerel / maer hy ſterf ſonder bijſtende geboorte / int jaer Dupſent ende thien. De vierde ſoon goede hy in MATHENES, ende dat huys te Mathenes ſtont doe ter tijdt int Kienlant van Mathenes / dat nu is / ende haeck in doen Ryderwaert in haeck: Deſe ſone hiet Philips Wterneſſe, ende wan twee ſonen / den eenen hiet Dierck de Goede, ende den andere Philips, maer die ſterf ſonder oir. De voornoemde Dierck de Goede hadde ghetrout des Heeren dochter van Polanen, ende hadde daer by twee ſonen / den eenen gheheeten Heer Dierck van Wterneſſe, Ridder, ende den anderen hiet mede Dierck, vanden welcken ghekomen zijn die van Spanghen by Schiedam. Heer Dierck voornoemt / hadde ghetrout Heer Daniels dochter Rodenrijs, Ridders / by Oberſchie / ende wan een dochter met drie ſonen / als Heer Dierck, Daniel ende Philips van Matenes.

Int Jaer 1300. was Wouter van Matenes, die naer liet Adriaen, Heere van Matenes / die ghetrout heeft Jouff. N. van Zuydwijck, upten huyſe van Raephorſt. In ſijnen tijdt leefden Heer Dierck ende Heer Daniel van Matenes, Ridders ende gebroeders An. 1325. den outſten ſterf An. 1345. Adriaen die wan Heer Wouter van Matenes, Ridder, was An. 1396. met Hertogh Aelbert op de Vriesen inde Kuynder. In ſijnen tijdt leefde mede Heer Geerit van Matenes, Ridder / die An. 1388. gehout was met Vrou Maria van Rietwijck. Noch heer Daniel van Matenes, Ridder / An. 1380. eñ N. van Matenes, Schiltknape / die An. 1370. te wijve hadde Jouff. Kleyſken, Heere Henricx dr. van Haeldtwijck. Heer Wouter hadde eerſt ghetrout Vrouwe Elizabeth, Heeren Alferds dr. vander Horſt, daer nae Vrou N. vander Werve, upt Zuyt-hollandt by Dordrecht: Die voerde een roode baer op zilver: haer Moeder was Rijſoort, hy wan by d'eerſte Vrouwe /

Adriaen ſijnen Leen-volger.

Hubert van Matenes, die gewonnen heeft by ſijnen wijve 1. dochter Jouff. Lijſbet van Matenes, die te man hadde Anthonis van Catz, Lievenſz, upt Zeelandt: ſy ſterf An. 1505.

Jouff. Oda van Matenes is ghehout gheweeſt met Otto van Hooghſtraten.

By de tweede Vrouwe.

Ian van Matenes hadde eerſt te wijve Jouff. Margriete Partaut, Erfdochter van Bartelmeus Pertaut, alias van Caſtello upt Luytcherlant / Kentmeeſter bã Noort-hollant / haer moeder was upten ſtamme vander Burgh te Delft / daer Bartelmeus voorſz woonde / ende verkreegh 's Graven huyſinghe albaer: daer nae trouwde hy Jouff. Willemijn van Alkemade, Heeren Floris dr. ende wan daer by een dochter Jouffr. Margriet, die Nonne was te Rijnſburgh / ende by de eerſte Vrouwe hadde Ian, Philips van Mateneſſe, die An. 1484. trouwde Jouff. Maria vanden Woude, dochter van Iacob, leſte Heere van Warmont, Hy ſterf inde kraem An. 1488. Hy repſde daer naer na Koomen / daer hy Priester wordt / ende weder komende / wordt hy Monick Regulier te Warmont An. 1492. eñ ſterf 41. Jaren daer na / int jaer 1533. out 82. jaren / ende hadde ghewonnen eenen ſone ende twee dochters / als Iacob van Matenes die ſterf ſchielijck out 30. jaren / An. 1515. ſonder kinders: had ghetrout Jouff. Anne van Almmonde. Vrouwe Maria van Matenes wordt An. 1525. by besterfenis Vrouwe vander Woude eñ Warmont, eñ had te man heer Jan van Duvoorde, Ridder, ende wan kinders. Sy ſterf wedutwe An. 1558. oudt 72. Jaren / ende Jouff. Margriet van Mathenes was Nonne te Poel.

Adriaen, Heer van Mathenes: in ſijnen tijt leefde Heer Willem van Mathenes, die 34. Jaren langh Abt van Egmont was / ende ſterf An. 1458. Adriaen hadde getrout Jouff. Alit van Spanghen, Heere Philips dr. ſy ſterf An. 1448. ende wan /

Wouter, Heere van Mathenes, die 2. ſuſters hadde beyde Lijſbeth gheheeten / d'een was 29. jaren langh Abdiſſe van Rijnſburgh / ende ſterf An. 1499. ende d'andere ſterf 1469. ende hadde te man Dierck vander Does by Leyden. Hy trouwde eerſt Jouff. Durff van Rhijn, Everts dr. upt het Sticht van Utrecht: Die voerde drie roo baren in een zilvere velt. Daer nae hadde hy Jouff. Lijſbeth, Heeren Gillis dr. van Cralingen, ende wan by de eerſte Vrouwe /

Adriaen, Heere van Mathenes, de welcke twee halve ſuſters hadde / als Jouff. Agnes van Mathenes, die ghehout is ghetweerſt met Ian van Schoten, ende wan kinders: eñ Jouff. Alit van Mathenes die te man hadde Ioos Dever van Mijnden te Haerlem / ende wan Jouff. Lijſbeth Dever, die eerſt trouwde Wernaerd vander Does, daer nae Ioos van Breederoede, alias vanden Hove, ſonder kinders: ende Jouff. Maria Dever trouwde Ioos B. van Breederoede, ſonder kinders. Adriaen voorſz die ſterf An. 1468. ende hadde eerſt ghetrout Jouff. Maria van Duvoorde, daer Moeder van was Jouff. Clara van Haeften van Renoy. Daer nae Jouff. N. van Tuyl upt Ghelderlandt / ende wan by d'eerſte /

Ian van Matenes ſijnen Leen-volgher.

Jouff. Clementia, gewonnen by d'ander Vrouwe / hadde te man Amelis van Mijnden, Heere van Krooneburgh, ende wan eenen ſone.

Jouff. Machtild die An. 1507. trouwde Gijſbert van Tuyl, op Bulckeſteyn, inde Betuwe / eñ wan kinders.

Ian, Heere van Matenes ſterf An. 1522. oudt 34. jaren / hadde te wijve Jouff. Maria van Aſſendelft, Heeren Claes dochter / ſy ſterf An. 1574. oudt 56. Jaren / ende wan 3. ſonen:

Heer Adriaen ſijnen naevolgher.

Claes van Matenes, die op eenen wagen ſubytelijck doot bleef / eñ te wijve hadde Jouff. Gheertruyt Piecx upt Ghelderlant / eñ wan eenen ſone Ian van Matenes, Ambachtsheer van Liſſe by Haerlem / noch ongehout.

Wouter van Matenes hadde te wijve Jouff. Athia van Oevema van Wibiſma upt Vrieſlandt / ende wan 2. kinders / als Jouff. Maria, die te man hadde Ian van Schagen, eñ wan kinders / ende Ian van Mateneſſe vã Wibiſma, heeft getrout Iouff. Geerardijn van Bronckhorſt,

Digitized by Google

horst, eñ wan eenen sone Claes van Matenes, heere vā Hasertwoude (dat hy hochte banden heere van Cruningen) hy sterf in Junio An. 1617. hy had te Wijve Jouff. Geertruyt van Lockhorst, dochter van Vincent, heere van Heemstede / waer mede hy behielichte het huys te Outteplinghen by Leyden / daer hy op woonde / ende heeft ghewonnen eenen sone ende vier dochters / als Cornelis van Matenes, heer vā Hasertwoude / Jouff. Ienne, die troude An. 1617. Geerit van Poelgeest, heere van Coudekercke / Jouff. Maria, Jouff. Jaquelijn, ende Jouffrouw Anna van Mathenes.

Heer Adriaen van Matheneſſe, Ridder / hadde getrout Vrouwe Adriana van Duvenvoorden, Ghijsberts dochter. Hy sterf An. 1542. ende wan /

N. van Matheneſſe, sterf jonghman te Dole in Bourgoenge / zijnde vande trappen gevallen 1574.

Ian sijns Vaders Leen-volger.

Gijsbert van Matheneſſe, Heere van Rewiere / sterf te Leyden ongehout An. 1598. Æt. 58

Ioos eñ Adriaen van Matheneſſe, jonghmans gestor.

Ian, heere van Matheneſſe, hy bleef An. 1567. int landt met Ghijsbert sijnen broeder / ende sterf 1602. out 64. Jaren: hadde getrout Jouff. Florentine, heeren Ians dr. van Culenborgh / Vrouwe van Opmeer / sy sterf te Leyden 26. Septemb. 1618. seer out. Ende hadden gewonnen /

Adriaen sijnen Leen-volger.

Ian van Matenes, Dombeken t'Utrecht sterf 1613.

Karel van Matenes, Bailliou van Putten / heeft te wijve Jouff. Ienne Piecx uyt Ghelderlant / ende heeft kinders gewonnen.

Willem van Matenesse, Heere van Rascourt, heeft getrout Jouff. Maria van Manninga uyt Vriesslandt: haer Moeder was een Dochter van Dierck Sonoy, Gouverneur van Noortholland / eñ heeft veel kinders.

Jouff. Margriet van Matenes heeft ghetrout Herman Valckenaer, Heere van Duyckenbergh / broeder vande Vrouwe van Warmont, ende heeft kinders.

Adriaen, Heere van Mathenes, van Rewiere ende Opmeer / die eerst troude Jouff. Odilia van Aeswijn, dochter van Reynout, Heer van Vraket in Ghelderlandt: haer moeder was d'erfdochter van Sterckenburgh by Utrecht. Hy sterf t'Utrecht inde kraem An. 1596. Daer nae troude hy An. 1610. Jouff. Henrica, erfdochter van Pieter vander Does, Admirael van Hollant / ende wan by d'eerste eenen sone /

Ian van Matenes, gheboren An. 1596.

Het Wapen van Matenesse is een roode bende met 3. gulde starren op een zilver velt.

MERESTEYN.

IAN van Egmont, Broeder Heeren Wouters, Heer van Egmont, dede stichten het huys te Meresteyn, by de Beverwijck / ende sterf An. 1319. nalatende 2. sonen / Guy ende Wouter.

Guy van Meresteyn hadde getrout Jouff. N. vander Doortoghe, ende wan /

Heer Aelbert van Meresteyn, Ridder / hadde te wijve Vrou N. van Ysselsteyn, ende wan /

Otto van Meresteyn, die te wijve hadde Jouff. N. vander Goye uyt Ghelderlandt: hy had een suster Jouff. Baerte, die An. 1438. troude Doeve van Rietwijck, ende hadden kinders.

Aelbert van Meresteyn, Ottensz, hy verkocht Meresteyn aende Reguliers-Monicken van Syon inde Beverwijck / maer is daer nae verdestrueert door 't Zee-water. Hy troude Jouff. Haze, dochter van Philips de Bloot, ende hadde met haer de heerlijckheyt van Kennenborgh / sijn Broeder Ian van Meresteyn, hadde d'ander dochter ghetrout.

Heer Otto van Egmont, Heere van Kennenborgh / Ridder gheslagen te Doorzecht banden Koningh Maximiliaen An. 1486. hy was mede int Rijsschip / waer mede Doorzecht inghewonnen werdt banden Heere van Egmont An. 1481. Hy sterf An. 1510. hadde ghetrout Vrou Catharina van Raephorst, die sterf An. 1513. ende wan 7. kinderen /

Adriaen sijnen naervolgher.

Bartelmeus van Egmont, vanden welcken hier onder sal volghen.

Heer Aelbert van Egmont, Ridder ten Duytschen huyse t'Utrecht / eñ Lant-commandeur in Maesland ende t'Utrecht / sterf seer out An. 1560.

Fransoys van Egmont, wert (noch jonghman zijnde) doorsteken.

Jan van Egmont sterf ongehout te Parijs / zijnde in dienst vanden Hertoge van Montmorency.

Vrou Ursel van Egmont, was An. 1562. Abdisse te Loosduynen / ende

Jouff. Machtild, Nonne te Delff.

Adriaen van Meresteyn, Heere van Kennenborgh / was An. 1524. met Bartelmeus sijnen broeder op de begraeffenis Heeren Ians, Baender-heer van Wassenaer inden Haghe: hadde te wijve Jouff. Henrica, dochter van Iacob Heerman van Oestgheest te Leyden: ende wan /

Heer Otto van Egmont, Heere van Kennenborgh / Ridder gheslaghen te Brussel / vanden Koningh Philips, An. 1555. wert daer nae Register-meester van Hollant / ende sterf An. 1585. hadde te wijve Vrou Agnes Croesing, dochter van Iacob, Heere van Benthuysen. Sijn suster Jouff. Cornelia van Egmont, hadde te man Ian van Schoten, sy sterf te Haerlem An. 1595. nalatende kinders. Heer Otto hadde ghewonnen /

Cornelis van Egmont sterf Jonghman / zijnde van een trap gevallen te Parijs An. 1565.

Iacob, Heer van Kennenborgh / Et.

Heer Adriaen van Egmont, Ridder ten Duytschen huyse t'Utrecht / sterf int Eylandt van Maltha boven Italien.

Geerit van Egmont, Capiteyn / wert vā 's Koninck volck in S. Annelant in Zeelant geschoten / ende sterf Jonghman An. 1572.

Ian van Egmont, Bailliou van Voorn / sterf Anno 1612. sonder kinder: hadde getrout Jouff. Anna, dochter van Dierck Vijch, Amptman vande Betuwe / sy nam daer nae Capiteyn Fransoys van Hindersem.

Jouff. Adriana van Egmont, eertijdts Nonne tot Rijnsborgh / ende hadde daer nae Willem van Treslong, Admirael van Zeelandt: sy sterf An. 1587. ende wan kinders.

Jouff. Lijsbeth van Egmont, hadde te man Frederick van Zevender, sy sterf inden Hage An. 1613. ende hadde 2. Sonen. Jouff. Henrica van Egmont, troude An. 1595. Philips vander Aa uyt Vrabant / ende woonen inden Hage / sonder kinders.

Iacob van Egmont, Heere van Kennenburgh / is gheweest Gouverneur van Dirmupen in Vlaendren / hy sterf

Digitized by Google

sterf sonder oir int jaer 1618. out 70. jaren / legateerde by testament sijn Heerlijckheyt aen Otto van Sevender, Bailliou van Dooren / sijns susters sone: ende hadde ghetrout Jouff. Doralisye vander Schale, int Eylant van Cypres.

Van Bartelmeus van Egmont / Heer Otten den 5en. tweede sone.

BArtelmeus van Egmont, heerē Ots ander de soon / hadde te wijve Jouff. Anne van Almmonde, Mr. Iacobs dochter / weduwe van Iacob van Mateneſſe. Hy sterf An. 1559. sp An. 1561. ende hadden gewonnen /

Adriaen sijnen Leen-volger.

Otto van Egmont was int familie van heere Iorisaen van Egmont, Bisschop tot Utrecht / hy wert te Wijck doorsteken An. 1559. ongehout.

Iacob van Egmont, Ridder ten Duytschen huyse t'Utrecht / ende Commandeur te Middelburgh / sterf An. 1596.

Casper van Egmont, mede in Duytsche Ridderen

oorde eñ Commandeur in Maestãt / sterf An. 1595.

Jouff. Catarina van Egmont, hadde te man Hugo van Treslong, heeren Lodewijcksz. ende wan 7. sonen ende 4. dochters.

Jouff. Anna van Egmont sterf te Doortwijck ongehout An. 1607. Æt. 88. sp en dranck geen wijn.

Jouff. Arnoldijn van Egmont, hadde te mã Pieter Pijnssen Mr. Iacobsz. te Bassem / ende wan kinders.

e

Adriaen van Egmont Bartelmeusz. sterf seer out An. 1604. te Amersfoort / alwaer hy getrout hadde Jouff. Agnes de Beer, ende wan /

Egbert van Egmont met sijnen broeder Otto van Egmont, die An. 1587. eñ 1594. Overste van Zallant was / ende woont te Lier in Brabant / heeft te wijve Jouff. Ioanna van Longnes van Mechelen / sonder oir.

Egbert voorsz troude Jouff. Alijt van Schepelaer, ende heeft naergelaten /

Bartelmeus outste sone.

Aelbert van Egmont, in Dienst van Oorloghe in Brabant.

Jouff. Catharina, Nonne te Leuven.

Jouff. Theodora van Egmont troude Pedro-Antonio Vrsini Italiaen.

Jouff. Machtild van Egmont, sterf hyster te Brussel / An. 1596.

Bartelmeus van Egmont, Sone Egberts, heeft ghetrout Jouff. Agnes van Laer te Delventer / ende heeft ghewonnen /

Egbert van Egmont.

Van Wouter van Meresteyn / Gulden broeder / ende Jans van Egmont Jongste Sone.

WOuter van Meresteyn voorsz hadde te wijve Jouff. N. van Buyren, ende wan /

Heer Aelbert van Meresteyn, Ridder, die te wijve had Vrou N. vander Bouckhorst, ende wan /

Ian van Meresteyn, die vermelt wert An. 1447. ende hadde getrout Jouff. Lijsbeth vanden Woude, heeren Iacobs dochter van Warmont / ende wan /

Aelbert van Meresteyn, overleden seer out An. 1509. Hy hadde te wijve Jouff. Henrica van Spangen, die sterf An. 1508. begraven te Ysselsteyn / ende wan /

Aelbert van Egmont van Meresteyn, Casteleyn van Woerden / die te wijve hadde Jouff. Anna, heeren Herperts dochter van Foreest / Ridders / sp sterf An. 1540. ende hadde ghewonnen /

Ian van Meresteyn, outste sone.

Anthonis van Meresteyn sterf sonder kinders / had te wijve Jouff. Maria van Bunau in Vrieslant.

H. Iacob van Meresteyn, Priester in de Beverwijc.

Vrou Maria van Egmont hadde eerst te man heer Ian van Huchtenbrouck Ridder van Utrecht / ende daer na Iacob van Cats uyt Zeelant / sp sterf An. 1555 nalatende by den ij. man een dochter (die An. 1599. ongehout sterf) ende by den eersten man eenen Sone Aelbert van Huchtenbrouck, die te wijve had Jouff. Maria van Houcxwier, dochter vã heer Hector, President van Utrecht / ende wan daer by Ian van Huchtenbrouc, Colonnel ende Gouverneur van Oostende / alwaer hy doorgeschoten wert An. 1601. out 37. jarē / hadde te wijve Jouff. Maria van Zuylen, heer Diercx dochter / Schout van Utrecht: sp troude daer na den Heere van Asperen / ende heeft by haren eersten man Cornelis van Huchtenbrouc, gebor. An. 1594.

Jouff. Adriana van Meresteyn was Prioxinne te Rijnsburgh.

Jouff. Anna was Nonne int Gheyn by Ysselsteyn.

Vrou Henrica van Egmont troude An. 1542. heer Iacob van Duvoorde, Ridder / heer van Warmont, eñ wan veel kinders / sp sterf An. 1606. Æt. 80.

Ian van Egmont van Meresteyn, Aelberts outste sone / was Casteleyn tot Harlingen / ende sterf An. 1546. hy hadde te wijve Jouff. Amelia van Grombach uyt Vrieslandt / de welcke ontrent de 60. jaren weduwe gheweest zijnde / te Harlingen sterf An. 1605. out inde 90. jaren / ende wan dry kinderen.

Frederic van Egmont van Meresteyn.

Aelbert van Meresteyn, Capitein binnen der Goude An. 1574. sterf sonder kinders An. 1596. hadde getrout Jouffr. Sara B. dochter Heeren Reynouts van Breederoede, sp hadde daer na Amelis Wten Eng inde Beverwijck.

Jouff. Anna van Egmont, hadde te man N. van Salency in Walslant.

Frederick van Egmont van Meresteyn was An. 1566. bande confedereerde Edelen te Brussel / ende sterf An. 157... Hy hadde te wijve Jouff. Hectoria van Houcxwier, Dochter van heer Hector voornoemt. Sp hadde haer tweede man Louff vander Haer uyt het Sticht van Utrecht / ende sterf An. 1615. out 72. Jaren / ende hadde twee kinders.

Ian van Egmont van Meresteyn is met den Admirael Pieter vander Does, op Zee gestorven 1599. ongehout / out 33. jaren.

Jouf. Lucia van Egmont hadde te man Mr. Hugo Ruysch, Raet inden Hove van Utrecht / sp sterf An. 1596. Hy 1615. ende wan 2. sonen / Pieter eñ Frederic Ruysch, die na haer Oomes doot eerst hebben het huysken te Meresteyn / gheleghen by Assenburgh ende Odrichum ende by de Beverwijck.

Die van Meresteyn voerden gelijck als Egmont, gebroken met een Baren-steel, gheschackiert van silver ende Lazuyr.

MER-

Digitized by Google

MERVVEDE ende MOERKERCKE.

WT desen Huyse hebben geleeft Vrou N. vander Merwede, die ontrent den Jare 1150. te man hadde heer Hugo van Teylingen, overleden An. 1172. naerlatende kinders.

Noch Jouff. N. vander Merwede, die An. 1212. te man hadde Philips Wterneſſe, alias Mateneſſe.

Daniel, Heere ter Merwede/ Linape/ wert vermelt in een Handvest/ ghescheven Dinsdagh naer Sondagh van Iubilate, binnen Dordrecht/ An. 1252. Hy liet naer:

Daniel, Heer ter Merwede/ die leefde An. 1296. ende wan/

Heer Daniel vander Merwede/ Ridder/ vermelt An. 1326. sterf 1341. naerlatende veel sonen. (T'sijnen tijde leefde heer Claes vander Merwede, Ridder.)

Heer Daniel sijnen navolger.

Heer Herbaren van Riede, Ridder/ ende Broeder ter Merwede. Van den welcken is voorts ghekomen het Edel geslacht van Riede, wert vermelt An. 1325. ende 1348. Heere van Pendrecht/ ende Bailliou van Zuytholland.

Heer Dierc vander Merwede, Ridder binnen Dordrecht/ An. 1344.

Heer Floris vander Merwede/ Ridder/ hy wert An. 1345. met heer Daniel sijnen broeder een Grave Willem van Hollant by Staveren inden strijt verslagen/ naerlatende sijnen sone Heer Florens vander Merwede/ Ambachtsheer van Slydrecht by Dordrecht/ een Ridder/ vermelt An. 1369.

Heer Willem vander Merwede, Ridder/ an. 1341.

Vrou N. vander Merwede, hadde te man heer Amelis van Mijnden, 1348. hadden kinders.

Jouf. Alijt vander Merwede, was Boele oft Bertse van Grave Willem van Hollant den tijd. die 1345. in Vriesland by Staveren doot bleef/ ende wan daer by heer Daniel vande Poel/ Ridder/ die An. 1408. vande Luyckenaers verslaghen bleef/ seer out zijnde/ ende hadde gewonnen heer Ghijsbert, heer Dierc ende heer Iacob vanden Poel, Ridderen/ met Klauwert vanden Poel, Caſtelein van S. Geertruydenbergh. Goſwijn vanden Poel, heer Iacobs sone voornoemt/ hadde getrout Jouff. Geertruyt van Dorp, An. 1412. Noch was van dese Ian vanden Poel, daer heer Daniel over groot-vader van was: hy hadde te wijve Jouf. Lijsbeth B. dochter Heeren Willems van Abcoude ende Wijck, ende hadden kinders.

Heer Daniel vander Merwede, Ridder, verlijt met dese Heerlijckheyt An. 1341. als mede met Wieldrecht. Hy hadde te wijve Vrou Ienne vander Eem, uyt 't Lant van Vtrecht/ ende wert by Staveren met sijnen Broeder Heer Floris verslagen. Van hem vermelt de vermaerde Fransche Hiſtory-schrijver Iean Froiſſard, int leſte Boeck Cap. 76. Hy wan/

Heer Daniel vander Merwede, wert vermelt Dijckgrave vanden grooten Waert van Zuytholland/ Anno 1369. ende 1390. ende sterf An. 1393. hadde te wijve d'Erfdochter vanden Heere van Steyn op de Maſe/ by Maſeyck ende Hoorn/ ende wan/

Heer Daniel sijnen naervolgher.

Heer Willē vander Merwede/ Ridder/ Ambachtsheer van Mupliercke/ sterf An. 1413. naerlatende eē Erfdochter/ Vrouwe Ienne vander Merwede, vrouwe van Mupliercke/ die te man hadde Heer Ian van Herlaer, Ridder/ heer van Meerwijck/ ende wan heer Adriaen van Herlaer, die met Mupliercken verlijdt werdt An. 1455. Van dese is naer eenige Graven gekomen Jouff. Ienne van Herlaer, die te Man hadde Arent vander Lauwijck, die An. 1594. Mupliercke verkocht aen Bruyn de Feyter, te Dordrecht.

Heer Daniel vander Merwede, van Steyn/ Poelwijck ende Teerambacht/ Ridder: hy sterf in fleur sijns levens An. 1403. hadde getrout Vrouwe Margareta van Heyne uyt Vlaendren/ Weduwe van Heer Lodewijck van Praet, Heere van Moerkercken by Brugge/ ende liet naer 2. dochters/ van de welcke

Vrouwe Margriet, Erfdochter ter Merwede/ Steyn ende Poelwijck/ trouwde ontrent den Jare 1410. Heer Willem van Breederoede, Ridder, maer hadden geen kinders/ ende verkochten over sulcx dese Heerlijckheyt als heer Lodewijck van Praet, heere van Moerkercke/ haren halven broeder van 's moeders zijde/ en repsden daer naer in Pelegrimagie na Roomen/ ende wedergekomen zijnde/ zijn beyde onlanex daer aen overleden/ out van Jaren zijnde An. 1451. Haer suster Jouff. Ienne vander Merwede, sterf mede sonder kinders/ ende hadde te man Philips, heere van Spangen.

In dien tijde leefde mede Vrouwe N. vander Merwede, die te man hadde Heer Arent van Ghent, Ridder/ Heere van Wijngaerden ende Gijssenborgh.

Noch leefde ontrent den Jare 1380. een dochter vander Merwede, getrout met Adam van Lockhorst. ende brachte hem ten houwelijck het ambacht van Slydrecht.

Heer Dierck vander Merwede, Heer Daniels sone/ ende Heer Daniels broeder/ vermelt An. 1344. te Dordrecht/ hadden eenen sone Dierc vander Merwede, die leefde An. 1393. ende liet naer Heer Dierc vander Merwede, Ridder/ Heer van Eethen/ Meeuwen/ Baerdwijck/ Bailliou van Zuytholland ende Caſtelein ten Bergh/ daer hy An. 1421. van die van Dordrecht ende den Cabbeliauschen beleghert wert. Hy was de leste mansoon van dit geslacht/ ende sterf seer out An. 1459. begraven te Meeuwen/ onder een verheven Tombe/ met sijn 4. quartieren daer op. Hy hadde te wijve Vrou Catarina van Ranſt, Heer Coſtijn dr. uyt Brabant/ ende wan een Erfdochter/

Vrouwe Odilia vander Merwede, Vrouwe van Eethen/ Meeuwen ende Waelwijck/ hadde te man Heer Robrecht van Drongelen, ende wan Heer Ian van Drongelen, Lant-commandeur ten Duytschen Huyse tot Vtrecht/ gheſtorven An. 1492. Jouff. Hadewy van Drongelen, hadde te man Raes van Borghoven, sy was al doot An. 1469. ende Jouff. Odilia van Drongelen, die trouwde Philips van Ranſt, Broeder van heer Ian van Ranſt, Marchgrave van Antwerpen/ beyde Sonen van Daniel van Ranſt, die een Broeder was van Vrouwe Catarina van Ranſt, wijf heeren Diercx vander Merwen voorsz/ ende wan Daniel van Ranſt, met Hendric sijnen broeder/ beyde ongehout gestorven: ende Vrouwe Cornelia van Ranſt, by doode haers broeders ghenoerden Vrouwe van Eethen/ Meeuwen/ Babylonienbrouck in Hollant/ ende van Waelwijck in Brabant/ ende hadde man Heer Ian van Leefdael, Ridder/ uyt het Lant van Vtrecht. Haer suster Jouff. Adriana van Ranſt, Vrouwe van Waelwijck/ sterf sonder kinders/ ende hadde te man Ian Millinc uyt Gelderlant.

Cornelia van Ranſt, Vrouwe van Eethen/ Meeuwen ende Waelwijck/ hadde by haren Man heer Ian van Leefdael voorsz.

Jouff.

Digitized by Google

Jouff. Margriete vā Leefdael, die eerst trouwde Balthazar van Weese, daer na Ian, heer van Vliet by Oudwater/ten ij. Dierck van Kroonenborgh, beyde uyt Hollant.

Philips heere van Meeuwen, &c.

Ian van Leefdael, Vroost van Montfoort/ sterf ongehout.

Philips van Leefdael, Heere van Waelwijck/Cethen ende Meeuwen/trouwde An. 1516. Jouff. Anne vā Gaveren van Lieftingen, ende wan acht sonen ende ses Dochters. Onder andere/

Rogier van Leefdael, Heere van Waelwijck/Cethen ende Meeuwen/die trouwde Jouff. Ienne van Schoonhoven, ende wan onder ander Philips van Leefdael, Heere van Cethen/Meeuwen ende Babylonien-vrouw/die te wijve heeft Jouff. Margriete van Westerholt (haer moeder was Duvoorde in Hollant.) Sijn broeder Ian van Leefdael, heer van Waelwijck/had eerst te wijve Jouff. Clara van Heer, die sterf An. 1613. eñ wan Wybrecht, eñ Jouff. Clara, Margriete, Ienne eñ Jouff. Berbara van Leefdael. Hy trouwde daer na Jouff. N. Gysels, weduwe van Ian van Boschuysen, ende sy sterf An. 1618. Sijn Suster Jouff. Anna van Leefdael, trouwde Coenraet, heere van Westerholt. Haerlieder Oom Christoffel van Leefdael, was An. 1566. mede bande verbonden Edellupden/ende hadde te wijve Jouff. Maria van Schoonhoven t' Antwerpen: sy sterf inden Haghe 1617. ende hadde gewonnen Frederick van Leefdael, overleden t' Utrecht 1607. ende had eerst getrout Jouff. Maria Albouts in Hollant/die sterf An. 1604. daer na Jouff. Emerentia van Oestrum, die sterf te Wijck 1607. hy liet naer by d'eerste vrouwe/ een Dochter Jouff. Maria van Leefdael, ten houwelijck belooft met Willem van Lier, wiens vader Emmery, Gouverneur van Willemstad/&c. inden Hage overleden is 1618.

Heer Dierck vander Merwede hier vooren vermelt/had noch 3. B. sonen/als Daniel den jongste sterf 1512. hadde te wijve Jouff. Agnes van Bruhesen, eñ wan 2. sonen/ als Ian ende Dierck. Jan vander Merwede sterf An. 1580. Æt. 92. trouwde eerst een suster heeren Willems vander Werve, Ridders/ 't Antwerpen/ sonder oir: Daer na Jouff. Lijsbeth van Sandwijck, eñ waren de Groot-vader ende moeder van Hendrick vander Merwede Vroossaert van Vyanen/ende van Adriaen vander Merwede sijns Ooms sone/ woonende te Heusden. Dierck vander Merwede vooren sterf te Dordrecht An. 1526. ende hadde te wijve Jouff. N. van Bekesteyn te Haerlem/ende wan 3. dochters/van de welcke Jouff. Agnes Nonne was te Loosduynen An. 1572. Claes van der Merwede, heer Diercx outste B. sone/was heere van Baerdwijc/ende sterf An. 1505. hadde An. 1447. getrout Jouff. Margriete Boogaerts, te Dordrecht/ende sy sterf An. 1473. nalatende/

Ian vander Merwede die kinders wan.

Willem vander Merwede bleef doot indē Oorloge op de Fransoysen/voor 't stedeken Avennes An. 1477. zijnde Jongman.

Jouff. Machtild vander Merwede, Vrouwe van Baerdwijck/die te Man nam Mr. Cornelis de jonge Pensionaris van Dordrecht/hy sterf An. 1504. zijnde Rekenmeester inden Haghe/ alwaer sijn nakomelingen noch woonen.

Jouff. Lijsbeth vander Merwede hadde te Man Willem van Bockhoven in Brabant.

Jouf. Maria vāder Merwede trouwde Pieter Scheyff t' Antwerpen/sy leefde Weduwe An. 1520. ende wan Jouf. Margriet Scheyff, die eerst te man hadde Karel van Immerseel sonder kinders: Daer na heer Willem vander Werve, Ridder 't Antwerpen/ende wan Karel vander Werve, die sterf An. 1604. eñ hadde te wijve Jouff. Anna Schets van Wesemaele, ende wan Ian vander Werve, heer van Vyck ende Emeloort/die eerst trouwde Jouf. Machtild vander Werve, ende daer na int Jaer 1605. binnen Dordrecht Jouff. Catharina, Dochter van Willem van Drenckwaert, heere van Gijssenhoyhy/&c.

Met een jonghen Sone vande Heeren vander Merwede zijn eertijdts ghespruyten de gheslachten van Riede, welck een Ambacht plach te zijn inden herdronchen Waert van Zuyt-hollant An. 1421. (daer den Rieddijck te Dordrecht af-gewonnē is.) Als mede die van Tolloysen, als An. 1364. eñ 1368. wert vermelt heer Daniel van Tolloysen, Ridder: ende An. 1366. Daniel, heeren Daniels sone van Tolloysen, knape.

Item die van Klootwijck, van de welcke leefde omtrent den Jare 1422. Adriaen van Klootwijck, knape/ die het Lant van Altena mede hielp bedijcken/ende daer een Hofstede in hadde van 55. Mergē lants: hy trouwde Jouff. N. van Polanen, ende wan Reynaerd van Klootwijc, die trouwde Jouff. N. van Nederveen, ende wan Ian van Klootwijck, Stadthouder van Altena/die trouwde Jouff. Elizabeth de Burggrave, hy sterf An. 1535. Sy 1517. begraven t' Almkerche/ende wan Reynaerd van Klootwijck, die trouwde Jouff. Elizabeth van Emmichoven, ende wan Ian van Klootwijck, die te wijve hadde Jouff. Ioanna vander Houven, eñ liet naer Pieter van Klootwijck, die by sijn huysvrou heeft gewonnen Matthijs van Klootwijc, Rentemeester vande Domeynen van S. Geertruydenbergh/ de welcke sterbende/ naerghelaten heeft by sijn huysvrouwe Ian van Klootwijck, Rentemeester in plaets sijns Vaders/ ende te wijve heeft Jouff. Cornelia, dochter Willems van Beveren, Rentemeester Generael van Zuythollandt.

Het Wapen vander Merwede is 15. gulde Bollekens, ende int midden een zilver fasce, in een velt van keel. Welck Heer Daniel vander Merwede, Ridder, An. 1389. gequarteleert voerde met Steyn, te weten, seven roode Ruyten, in een zilvere velt.

Vande Heeren vander Merwede/uyt den gheslachte van PRAET, van MOERKERCKE ende van BOETZELAER.

HEER Lodewijck van Praet, Ridder/Heere van Moerkercke in Vlaenderen/ hadde ghetrout Vrou Margriete van Heyve, de welcke weduwe zijnde/ nam haer tweede Man/ heer Daniel vander Merwede by Dordrecht/ ende wan/

Heer Lodewijck van Praet, Ridder/heer van Moerkercke/die van Vrou Margriet vander Merwede sijn halve suster/ende heer Willem van Breederoede haer Man int jaer 1424. kochte de Baenderpe vander Heerwoede/met sijn toebehooren. Hy kochte mede van Arent van Rosendael, Schiltknape ende Poorter te Dordrecht/ eenighe Gorssinghen/de welcke met andere An. 1439. bedijckt wierden/ ende ghenoemt Mijns heeren Lant van Moerkercken. Hy sterf An. 1440. 6. Septemb. hadde ghetrout Vrouwe Iacoba van Essen, sy sterf An. 1451. 5. Januar./ ende wan/

Heer Vranck van Praet, Ridder/Heere van Moerkercke/ende ter Merwede eñ Moerkercklant by Dordrecht:

Digitized by Google

dzecht: hy transporteerde Merwede An. 1473. aen heer Daniel sijnen sone. Hy hadde ghetrout Vrouwe Elizabeth van Loon te Dordrecht Vrou van Carnis ende Rijshouck/outste dochter van Arent van Loon, schiltknape(Schepen te Dordrecht/ghesproten uyt den huyse van Archel)ende van Jouff. Peternelle, Abel Pieters dr. die Borghemeester te Dordrecht was: sy sterf An. 1514. seer out/ begraven onder een Tombe in Moerkercke by Dordrecht/ende wonnen 3. Sonen Daniel, Lodewijck ende Frans.

Heer Daniel van Praet, Ridder, heere ter Merwede, An. 1473. ende van Moerkercke, Bailliou van Zuytholland/ende Kamerling van Hertogh Karel van Bourge. An. 1475. sterf voor sijn Moeder An. 1512. had getrout Vrou Goedelijn oft Bonne..... ende wan een Dochter.

Jouff. Margriete vã Praet van Moerkercke, vrouwe ter Merwede, hadde te man Geerit van Arckel, heere van Heukelum An. 1512. hy sterf sonder kinders An. 1547. sy legateerde by Testamente de Merwede aẽ Daniel vander Boetzelaer, haer Oomes heer Lodewijcx dochters sone: ende hoe dese Heerlijckheyt aende stede van Dordrecht is gecomen/ is hier voren verhaelt. Fol. 157.

Heer Lodewijck van Praet van Moerkercken, heer Daniels tweede sone/ was Ambacht heer van Carnis ende Barendrecht/ende sterf An. 1537. hadde te wijve Vrouwe Catarina van Egmont, B. dochter vanden Grave van Buyren/ende wan 4. sonen ende 2. dochters/ als.

Heer Ioos van Praet van Moerkercke, Domcanonick tot Vtrecht/ liet naer 2. B. Sonen/ als 1. Lodewijck, Vryt van Steyn/ die te wijve had Jouff. Iolente Dennetieres van Doornic/ suster van heer Lowijs Dennetieres, Secretaris vpdẽ Koning in Spaegien/eñ heeft nagelaten 2. dochters/ in Walstant ghehielijckt: eñ 2. Ian van Moerkercke, Joos ander soon/ woonende te Schoonhoven/ was An. 1604. Schout voor acht-dagen binnen Dordrecht/ van weghen den Heere van Asperẽ eñ Merwede, sterf An. 1615. hadde ghetrout Jouff. Margriete van Riebeke van Ghent/ ende wan 4. dochters.

Lodewijck van Praet van Moerkercken, Heer van Carnis An. 1537. sterf ongehielickt.

Willem van Praet, heer van Berendrecht (de formi corpore) maer om dat hy sich selven misshielijckt hadde te Schoonhoven/ en mochte hy de goederen van Barendrecht niet besitten/ volghende sijns vaders testament ende verbodt: hy wan Joris ende Gheerit van Moerkercken, jonghmans overleden/eñ Willem van Moerkercken, die t'Vtrecht troude Jouf. Alijt Ram (suster van Jouf. Catarina, die Willem van Nievelt heer van Berghambacht eñ Schout van Dordrecht te man hadde) ende liet naer een dochter jouf. Willemijn van Praet van Moerkercken, getrout met Iacob van Vailladolit, heer van Sombeke/ sonder kinderen.

Fransoys vàn Moerkercken, sterf jongman. 1535.

Jouf. Fransoyse van Praet van Moerkercke, vrouwe van Carnis (naer 't misshielicken haers broeders) hadde te mã Wessel vander Boetzelaer, heer van Asperen ende Langheraeck. Hy sterf An. 1575. sy 1562. ende wan kinders.

Vrouwe Peternelle van Praet van Moerkercken, Vrouwe van Barendrecht by Dordrecht/ sy troude eerst An. 1519. Philips van Cats uyt Zeelant/ sonder kinders. Daer na heer Herman van Bronchorst, heere van Batenburg ende Steyn/ sy sterf seer out 1594. ende wan 7. kinders/ als volgt. 1. Willem van Bronchorst, heer van Batenburg eñ Steyn/ wert An. 1573 by Haerlem van 's Konincx volck/ gedurende de belegering/ verslagen/ hadde eerst getrout Jouff. Ienne van Sint Omeer, genoemt Moerbeke, in Artois/ sijn Nichte/ sonder kinders: eñ daer na Jouff. Erica, des Graven dochter van Manderscheyt, eñ wan daer by een sone Herman van Bronckhorst, heere van Batenburg/ die int Stift te Thoorn An. 1602. ongehielickt sterf. 2. Karel van Bronchorst, heere van Barendrecht wert te Ceulen doorsteken/ eñ hadde te wijve Jouff. Alferade van Floydorp, Vrou van Viecht uyt Vleesland/ende heeft gewonnen Maximiliaen van Bronckhorst, heere van Batenburgh/die te wijve heeft Jouff. Agnes van Kettelaer, eñ heeft kinders. Noch Jouff. Anna, die troude Ioseph de Malangamba, Italiaen/ eñ Jouf. Petronella vã Bronchorst, die troude Maerten Bentinck in Gelderland. 3. Dierck van Bronckhorst van Batenborgh, wert An. 1568. te Brussel op de Sabel onthooft. 4. Gijsbert van Bronckhorst, sterf met sijnen broeder. 5. Jouff. Maria van Bronckhorst, troude N. van Elreren, heer van Vogelsant/ende wan Jouff. Eriana van Elteren, die te man hadde Ido van Inhausen, heer van Knipphausen/ eñ wan onder andere kinderen Jouf. Eva van Inhausen, die troude Maximiliaen, heere van Cruningen eñ Heendliet/ sy sterf te Rijswijck by den Hage An. 1615. hy 1612. naerlatẽde kinders. 6. Jouff. Swaentgen van Bronckhorst, sterf onbestaet. 7. Vrouwe Lijsbeth van Bronckhorst, heer Heermans jonghste dochter/ hadde te Man heer Geerit van Luxemborgh, Ridder/ heer vã Houloigne in Luyckerland/eñ wan Bouwen van Luxemburg, heere van Ouloigne, getrout met Jouff. Geertruyt Kloets.

Franck van Praet van Moerkercken, heere van Moerkercken in Zuytholland ende van Rijshout/ heeren Vrancx ij. sone/ leefde An. 1471. ende 1479. hadde eerst te wijve Jouff. N. van Boschuysen, daer nae Jouffr. Rijnsburgh van Sonnevelt, ende wan hy d'eerste Caerle van Praet, ende hy de ij. Cornelis van Moerkercken, ende 3. dochters/ waer van dat de 2. Gheestelijck waren.

Kaerle van Praet voornoemt/ heere van Moerkercken in Zuytholland/ &c. hadde te wijve Jouff. Catarina van Halewijn, dochter van Kaerle, heere van Maldeghem in Vlaenderen/ ende wan 2. Dochters/ d' outste Vrouwe Iozijn, Vrouwe van Moerkercken in Hollant/hadde te man Heere Lodewijc van Vlaenderen, heere van Praet, Ridder des gulden Vlies/ende Stadhouder van Hollant/was An. 1544. Hy sterf An. 1555. Sy An. 1540. out 65. jaren/ naerlatende eenen Sone Ian van Vlaenderen, heer van Moerkercken, die An. 1545. voor sijnen vader sterf/ sonder kinders: ende hadde te wijve Jouff. Iaqueline van Bourgoenge, suster vã Maximiliaen, Marchgrave vander Vere. Vrouwe Anne van Praet, Vrouwe van Moerkercken voorsz nae haren Neve/ hadde An. 1535. te man Heer Ioos van Sint Omeer, genoemt Moerbeke, Heere vã Danoultre in Walstant/ sy sterf weduwe An. 1559. naerlatende 2. kinders/ als

Heer Kaerle van Sint Omeer, heere van Danoultre ende van Moerkercherlant by Dordrecht/ 't welck hy verkochte An. 1559. aẽ Goosewijn van Raesvelt, edelman uyt Westphalen/ voor 51. duysent guldens/ ende sijn ghedeelte in Rijshouck kocht van hem Arent van der Mijle, Schiltknape ende Borgemeester te Dordrecht. Heer Kaerle voorsz sterf sonder kinders/ hadde eerst ghetrout Vrouwe N. van Treslongh, ende daer na Vrouwe N. van Oignes, beyde in Walstant. Goosewijn van Raesvelt, heere vã Moerkerchẽ voorsz had getrout Jouff. Ermgaerd van Bommelsberg van Honsteyn, die sterf An. 1595. eñ wonnen Ian vã Raesvelt. Heere van Moerkerchen/ &c.

Jouff. Ioanna van Sint Omer, heer Kaerls suster/ sterf sonder kinders/ hadde eerst te man Collard van Halewijn, heer van Boesingen in Vlaenderen/ eñ daer na Willem van Bronckhorst, heere van Batenburgh/ hier voren vermelt.

Cornelis

Cornelis van Praet van Moerkercken hadde te wijve Jouf. Leonora vander Werve heeren Ians dr. t'Antwerpen/ende van Maximiliaen van Moerkercken, die eerst troude Jouff. N. Cobbaerts, ende van daer by eē Dochter die gheestelijck was. Daer na hadde hy Jouff. N. N. ende van Iacob, Cornelis, Philips, Lucas ende Jouff. Lijsbeth van Moerkercken.

Die van Praet van Moerkercken voerden eenen gulden Schilt, ende daer in een Bourgoens Kruys van keel, beladen met vijf Sint Iacobs-schelpen van gout.

MYNDEN van AEMSTEL.

EGBERT, heere van Aemstel, daer nu Aemsteldam in leyt/leefde An. 1155. ende 1172. hy was Gysebrecht heere van Aemstel, die leefde An. 1176. ende 1200. Hy was heer Engelbert van Aemstel, leefde An. 1203. hadde een Broeder Willem van Aemstel, die leefde An. 1235. ende was de Vader van heer Goeswijn van Aemstel, Bisschop van Utrecht/ ende ghedepoteert. Heer Enghelbert die was Vrouwe Badeloghe, heer Willem van Egmonts wijf: ende Ghysbert heer van Aemstel overleden An. 1225. hadde getrout Jouff. Betrande, heeren Ians Erfdochter van Ysselsteyn/eñ was heer Gijsbert van Ysselsteyn, Ridder die An. 1252. met heer Herman van Woerden, oorloge voerden jegens den Bisschop van Utrecht. Eñ 1287. doe hy gevangen wert. Hy wert daer na An. 1296. vermits de schandelijcke conspiratie van Velsen, uyt Hollandt verdreven/ende sterf Ballinck ende out van Jaren. Hy hadde by Broeders/als heer Arent, heer Willem Proost van S. Ians tot Utrecht/overleden An. 1292. ende heer Otto van Aemstel. Heer Arents voorsz besat de goederen van Ysselsteyn. Pontus Heuterus in sijn ghedenckte Genealogie van Ysselsteyn/ doolt seer/dan een sone stellende van heer Gysbert sijnen Broeder voornoemt. Hy sterf An. 1298. ende hadde ghetrout (soomen schrijft) des Heeren dochter van Heukelum/ende wan 4. sonen/ als

Heer Amelis ghenoemt van Mijnden.

Heer Gysbert van Ysselsteyn, Ridder, leefde An. 1324. ende hadde te wijve Vrouwe Maria vā Avennes B. dochter van heer Guy Bisschop van Utrecht/ ende wan heer Arent vā Yselsteyn, Ridder, leefde A. 1350. Hy liet na/als sommige seggen/ een dochter Vrouwe Guyotte van Ysselsteyn, dewelcke andere segghen dat sijn Suster was/ende hadde/te man Ian heer van Egmont, die sy Ysselsteyn ten houwelijck brachte.

Otto van Ysselsteyn hadde te wijve d' Erfdochter s'heeren van Beverswaert An. 1354.

Herbaern van Ysselsteyn besat de goederen vanden Bosch in Gorlant. Van desen sijn nakomelingen sal op sijn plaetse ghesept werden.

Heer Amelis van Aemstel besat de goederen van Mijnden, daer sijn na-komelinghen af ghenoemt werden/ tusschen Utrecht eñ Aemsteldam op de Vecht/ende wert te Leen gehouden van Hollant. T' sijnen tijde leefde heer Arent van Aemstel, die An. 1304. by Beusechum inde Lecke verdruckt/ met heer Ian van Renesse, &c. heer Amelis voorsz leefde An. 1300. ende wan/

Heer Wouter van Mijnden, Ridder/leefde An. 1318. Hy hadde een Broeder/ wiens dochter te man hadde Maurijn vander Does by Leyden/den welcken in een Hantbest van 't Jaer 1326. wert genoemt Voocht van de kinderen van heer Wouter sijns Oom heeren Amelis sone van Mijnden/ hy wan/

Amalis heere van Mijnden, was An. 1348. Capiteyn vande Hollanders/ inde strijt by Emenes, daer hem de Stichtse ghevangen kregen/ sterf An. 1352. hadde te wijve Jouff. N. vander Merwede, ende wan/

Heer Wouter van Mijnden, Ridder/ vermelt An. 1363. 1387. eñ op de Vriesen met hertogh Aelbert An. 1396. leefde noch An. 1424. seer out: Hy hochte het huys met de goederen van Ruweel/ ende hadde te wijve Vrouwe Iudith, heeren Huberts dr. van Culenburgh, Ridders/ ende wan/

Amelis, heere van Mijnden ende Ruweel An. 1436. hadde ghetrout een Dochter heere Henriex van Croonenburgh, welcke Heerlickheyt hy daer na hochte van sijns wijfs broeder: hy liet naer/

Amelis, heere van Mijnden, Kroonenburgh, Ruweel, Engelen eñ Vlyemen. In sijnen tijde leefde Ian van Aemstel van Mijndē. die An. 1466. troude Jouf. Alverade, heeren Baertouts dr. van Asseldelst. Amelis voorsz nam aen te voeren de volle Wapenen van Aemstel, verlatende die van Ysselsteyn / die een wepnigh anders zijn/ meynende dat de veranderingh ghekomen was/ vermits de conspiratie van Velsen, daer nochtans heer Arent van Ysselsteyn, een van sijn voorouders/ die veranderinghe (als een jonghers sone) alsoo voerde voor de conspiratie van Velsen An. 1288. had te wijve Jouff. Ienne van Ysselsteyn. 1438. ende wan veel kinderen/ als

Anthonis, heere van Croonenburgh.

Amelis van Mijnden sterf Student.

Heer Herbaen van Mijnden Domcanonick t'Utrecht/leefde An. 1500.

Heer Hubert van Mijnden Ridder ten Duytschen huyse t'Utrecht.

Jouff. Lijsbeth van Mijndē/hadde te man Egbert Haeck van Rutenbergh in Ober-ijssel An. 1475. Sy sterf An. 1506.

Jouff. N. N. beyde Nonnen te Wijck.

Jouff. Machtild eñ Margriet van Mijnden/ beyde Nonnen te S. Servaes tot Utrecht/ ende ghestorven An. 1483.

Jouff. N. Nonne tot Aemsteldam.

Jouff. N. Nonne van S. Brigitten oorder te Soest.

Christoffel van Mijnden sterf Jongman te Brugghe/ in dienst der Vrouwe van Gruythuysen.

Wouter van Mijnden, heere van Ruweel/ hadde te wijve Jouff. N. van Meerenburgh tot Utrecht/ ende wan 2. sonen: Cornelis den outsten/heere van Ruweel sterf An. 1548. ende hadde getrout Jouff. Ioanne van Scherpenseel, uyt de Veluwe/ ende wan Wouter van Mijnden/ heere van Ruweel/ 't welck hy verhochte/ wert hernoemt Cornelis naer den Vader/ doe dien sterf: hy hadde te wijve Jouffr. Iozijne van Spaernwoude by Haerlem/ die sterf weduwe An. 1600. ende hadde gewonnen Geerit van Mijnden, die jonghman sterf: eñ Jouf. Joanna van Aemstel van Mynden, die An. 1582. troude Frederic de Wael van Vronesteyn, die An. 1607. sterf/ nalatende Geerit van Vronesteyn die An. 1608. troude sijn Nichte Jouf. Willemyn van Aemstel van Mijnden. Herbaern van Mijnden Wouterſz. voornoemt jongste soon/ hadde te wijve Jouff. N. van Schroyesteyn t'Utrecht/ende wā daer by vier kinders/als/ Wouter van Aemstel van Mijnden, die An. 1612. tot Ysselsteyn sonder kinders in soberē staet overleden is/ eñ te wijve hadde gehadt Jouff. Antonia van Wijnssen, overleden An. 1603. Philips, van Aemstel, Iouff. Anna eñ Iouff. Peternelle van Myndē eertijts Nonne te Koninckvelt/ende overleden 1598.

Anthonis van Mijnden, Heere van Kroonenburgh/Loenen ende Loendersloot/Amelis outste soon/ hoelste Loendersloot van Ioos van Sweten, hy hadde te wijve Jouffrou Lijsbeth van Nievelt, Iacobs dochter/ de Moeder

Moeder was des Burggraven dochter van Montfoort/ ende hebben gewonnen/

Amelis, heer van Kroonenburgh, &c.
Heer Wouter van Mijnden, Lantcommandeur ten Duytschen heeren oordre t' Utrecht/ sterf An. 1536.
Iacob van Mijnden, heer van Loendersloot/ vande welcken hier na breeder sal volgen.
Iouff. Oda van Mijnden hadde te man Ernest van Ysendoorn in Gelderlant.

Amelis van Mijnden, heere van Kroonenburgh ende Loenen/ wiert An. 1526. uyt Utrecht verdreven/ uyt partyschap: hy trouwde eerst Iouff. Clementia van Matheneſſe, daer nae Iouff. Elburgh vander Boetzelaer, des heeren dochter van Asperen. Hy wan by d'eerste Vrouwe.

Anthonis sijnen nabolgher.
By de tweede.
Christoffel van Aemstel van Mijnden Canonick te S. Peeters t' Utrecht/ sterf An. 1549.
Ian van Aemstel van Mijnden, sterf An. 1587. sonder oir: hadde te wijve Iouff. Maria Taets van Amerongen, die leefde noch in den Jare 1607. seer out zijnde.

Anthonis van Aemstel van Mijnden, heer van Kroonenborgh/ trouwde Iouff. N. Dochter van Steven van Ruytenbergh, Heer van Cabbau/ ende van Iouff. N. van Lantskroon, ende wan

Anthonis sijnen naerbolgher.
Iouff. N. van Mijnden hadde te man Niclaes van Oestrum, sonder kinders.
Mr. Amelis van Mijnden, Raet te Aernhem in de Cancelrije van Gelderlant/ daer na inden hooghen Raet inden Hage/ alwaer hy sterf An. 1593. out 62. jaren: hadde eerst getrout Iouff. N. N. te Leuven in Brabant/ ende wan daer by Anthonis van Aemstel van Mijnden, Domcanonick t' Utrecht/ die sterf An. 1613. Daer na trouwde hy Iouff. Maria van Scherpenzeel, ende wan daer by Iouff. Maria, de welcke overleden is An. 1603. Amelis van Aemstel sterf in den Hage sonder kinders An. 1597.

Anthonis van Aemstel van Mijnden, heere van Kroonenborgh ende Loenen/ was An. 1570. in de Staten van Hollant: ende hadde te wijve Iouff. N. van Ysendoorn uyt Gelderlant/ dochter van Ian van Ysendoorn, ende van Iouff. N. van Rossum, ende wan/

Amelis van Aemstel van Mijnden, sterf jonghman.
Iouff. Martina van Aemstel, sterf sonder oir/ hadde te man N. van Holswijler uyt Duytslant.
Iouff. Clementia van Aemstel, vrouwe vā Kroonenborgh/ hadde te man Frans van Lienden, heere vā Hemmen in Gelderlant/ sy sterf An. 1597. ende wan eenen sone Anthonis, &c.
Iouff. Willemijn van Aemstel van Mijnden, trouwde Stevē van Lienden, heere van Spnderen/ outste broeder van Frans voorsz eñ wan veel kinders/ onder ander Iouff. N. van Lienden, die trouwde N. van Heeckeren, Capitein uyt Gelderlandt. Iouffr. Anna van Lienden, die An. 1607. trouwde Franscesco de Aquila van Gamboa, uyt den lande van Biskayen. Iouffr. Iozijne van Lienden, ende meer andere.
Iouff. Willemijn van Aemstel de jonge/ die trouwde Frederick van Nievelt van Geeresteyn, eñ wan kinders.
Iouff. N. van Aemstel, trouwde N. van Martenach uyt het sticht van Ceulen/ ende wan Ian ende Iouffr. Amelia van Martenach.
Iouff. N. van Aemstel, trouwde haren Neve Aelbert van Ysendoorn.
Iouff. N. van Aemstel van Mijnden, hadde te man Otto vander Pol te Wamel in Gelderlant/ ende wan kinders.

Anthonis van Lienden, heere van Kroonenborgh/ sone van Frans eñ van Iouff. Clementia voorsz hy wert An. 1618. beschreven onder de H. M. Heeren Staten van Hollant/ met de heeren van Raephorst, van Sweten ende vander Bouckhorst. Hy heeft getrout Iouff. N. van Steprode te Doddendael by Nieumegen/ An. 1611.
Iacob van Aemstel van Mijnden, Heere van Loendersloot/ jongste sone van Anthonis, heere van Kroonenborgh/ ende van Iouff. Lijsbeth van Nyevelt, was Capitein opt slot te Leeuwaerden in Vriesland An. 1523. hadde te wijve Iouf. Ioanne van Nyenrode, weduwe Vrederijcx van Drakenborg. sy sterf An. 1542. eñ wan/
Iacob van Aemstel van Mijnden, heer van Loendersloot/ hadde te wijve Iouff Philippote Wter Eng, die sterf seer out van jaren An. 1616. Hy hadde een Broeder Anthonis, Dom-canonick t' Utrecht/ die sterf inden jare 1566.
Ioos van Aemstel van Mijnden, heere van Loendersloot/ ter Aa ende Onkoop/ geboren na de doot van Ioos sijnen Vader voornoemt. Hy sterf An. 1615. hadde te wijve Iouff. Willemijn, erfdochter van Sweer van Voorst van Dorenborgh, ende van Iouff. Iosyne van Ghent/ ende heeft ghewonnen/

Iacob sijnen naerbolgher/ende
Sweer van Aemstel van Mijnden, die met sijnen Broeder schijnt alleen over te zijn van mansoir/ van dit seer out ghesiachte.
Iouffr. Iozijne van Aemstel van Mijnden/ trouwde An. 1598. Niclaes van Bronchorst, heere vande stadt/ die An. 1606. sterf/ ende wan twee kinders.
Iouff. Willemijn van Aemstel van Mijnden heeft te man Geerit de Wael van Vronesteyn.
Iouff. Ienne van Mijnden, &c.

Iacob van Aemstel van Mijnden/ Heere van Loendersloot/ trouwde An. 1615. Iouff. Maria Erfdochter vā Geerit van Sparenwoude, te Vranen.

☞ Ick bevinde noch dat geleeft hebben heer Wouter van Aemstel, die ontrent den jare 1270. te wijve hadde een dochter van heer Willem van Bronckhorst in Gelderlant.
Noch Broeder Thomas ende Dierck van Mijnden/ Cathuser-Monicken/ An. 1444.
Noch Iouff. Maria van Aemstel van Mijnden, ghehout met Iacob vander Molen 1580. sijn Moeder was Iouff. Oda van Nievelt/ sonder kinders.
Noch Willem van Aemstel van Mijnden/ tot Utrecht overleden An. 1597. hadde te wijve Iouff. Wendelmont van Lichtenbergh.
Wt den huyse van Aemstel zijn over langhe Jaren ghesproten door jonghers Sonen/ de Ghesiachten van Benschop, van Snellenbergh, van Sasse ende Loenen, &c.

Het Wapen van Aemstel van Mijnden, is een Schilt van acht fascen oft baren, d'een van gout ende d' ander van sabel, ende daer op een Bourgoens kruys, geschakiert van zilver ende keel ofte roodt.

NAELD-

Digitized by Google

NAELDVVYCK.

HEER Willem wordt vermelt Heere van Naeldwijck, An. 1250. Hy was Heer Boudewijn van Naeldwijck, Ridder/Castelein op 't Slot te Wijdenesse in West-Vrieslandt/ ende daer op beleghert vande Vriesen/so dat hy 't upt noot overgeven moeste An. 1296. Hy was/

Heer Willem van Naeldwijck, Ridder ende Maerschalck vanden Grave van Hollant/gelijck mede sijn nakomelingen Heeren van Naeldwijck. Hy doteerde ende stichte ter eeren Gods een Collegie van 13. Canonicken tot Naeldwijck: ende wert int Jaer 1345. nu out geworden zijnde/inden strijt met Grave Willem ende veel andere verslagen by Staveren. Sijn suster hadde te man Heer Hugeman van Sevenbergen, Ridder. Willem voorsz hadde te wijve Vrou Sophia, Heeren Gheerits dr. van Raephorst, ende was/

Heer Hendrick van Naeldwijck, Ridder ende Maerschalck van Hollant/was An. 1396. op de Vriesen met Hertogh Aelbert inde Kuynder / hadde te wijve Vrou Haesgen, des Heeren dochter van Schalckwijck / die voerde vier Leyen ende een Krups van Silver/in een Lazuyren velt/ende was/

Heer Willem van Naeldwijck, Ridder/ende Maerschalck van Hollant/sterf in fleur sijns levens. Hy hadde twee susters/als Jouff. Kleysgen, die te man hadde N. van Matheneesse, ende Vrou Haesgen van Naeldwijck, die An. 1354. ende 1381. getrout was met Heer Gijsbert van Hardenbrouck int Lant van Utrecht: ende hier af komen alle die vanden name van Hardenbrouck, tot heden toe. Heer Willem hadde te wijve Vrou Sophia, Heeren Diercx dr. van Teylingen, ende was/

Heer Hendrick sijnen naevolgher.

Vrou Berte van Naeldwijck hadde te Man Heer Dierck van Poelgheest, Ridder/ die An. 1419. sterf/ ende liet kinders nae.

Vrou Willemijn van Naeldwijck overleden Anno 1446. hadde getrout heer Geerit van Poelgeest, Ridder/ende liet mede kinders nae.

Vrouwe Haesgen van Naeldwijc had te man heer Floris vander Maelstede, Ridder upt Vlaendren.

Vrou Sophia van Naeldwijck sterf sonder kinders/ hadde te man heere Lieven van Catz, Ridder upt Zeelandt.

Heer Hendrick van Naeldwijck, Ridder ende Maerschalck van Hollandt / sterf An. 1419. hadde te wijve Vrou Catharina, Heeren Hugen dr. van Heenvliet, sy sterf An. 1421. ende was 4. sonen/als Willem, Adriaen, Aelbert ende Philips.

Heer Willem van Naeldwijck outste sone/Ridder ende Maerschalck/Raet ende Rentmeester Generael van Hollant/sterf An. 1444. hadde te wijve Vrou Willemijn van Egmont, Vrouwe vande Wateringh by Delft / sy sterf ontrent 38. Jaren nae haren man t' Antwerpen An. 1482. ende was veel kinders/als/

Heer Henrick sijnen naevolger.

Jan van Naeldwijck die te wijve hadde Jouff. Alit, Niclaes Grebberts dochter te Leyden/ende was Willem van Naeldwijck, die leefde An. 1500. en sterf sonder kinders. Jouff. Catharina van Naeldwijck die trouwde eerst Iacob Suys, daer na Mr. Geerit van Berckenroede, maer sterf sonder oir: ende Jouff. Peternelle die Nonne was ter Goude.

Adriaen van Naeldwijck, van desen sal hier na uytgheleydt worden.

Jouff. Catharina vã Naeldwijc, hadde te man Gijsbert van Ysselsteyn, ende daer na Michiel van Bulcke.

Jouff. Ysabelle van Naeldwijck trouwde Ian van Hodenpyl, ende was kinders.

Jouff. N. ende haer suster waren Nonnen.

Heer Hendrick van Naeldwijck/vande Wateringhe ende Cappelle op d'Yssel/Ridder/ende Erfmaerschalck van Hollandt: hy dede stichten van 't Slot ter Wateringhen een Monicken Klooster: was An. 1465. inden Oorloghe teghen de Luycxenaers/ ende sterf vol van Jaren/ de leste Heer van Naeldwijck van sijnen stamme/ An. 1496. ende hadde te wijve Vrou Machtild van Raephorst, Bartelmeus dochter/ sy sterf An. 1497. naer latende een Dochter/

Vrouwe Willemijne, Erfdochter van Naeldwijck/Cappelle ende ter Wateringen/ hadde te man Heer Ian, Burgh-grave van Montfoort by Utrecht: sy sterf An. 1506. hy leefde noch An. 1512. ende hadden t'samen twee dochters/als/

Vrou Machtild van Montfoord, Vrou van Naeldwijck/Etc. ende

Vrou Barber van Montfoord, die te man had heer Maximiliaen van Hoorn, heer van Gaesbeeck / ende was onder andere heer Philips van Hoorn, Vrooft vã S. Ians tot Utrecht / ende Heer Maerten van Hoorn, Baenderheer van Gaesbeeck / ghestorven An. 1570. en hadde te wijve Vrou Anna van Croy, Vrouwe van Beawele/ende was 3. kinders/ als George vã Hoorn, Grave van Houthercke / die te wijve hadde Vrouwe Leonora, Grave Lamoraels dr. van Egmont, sy sterf inden Hage An. 1582. hy An. 1608. Heer Philips van Hoorn, Heer van Heze/ die te Quenoy in Henegouwe An. 1580. onthooft wiert/en Vrou Maria van Hoorn die eerst trouwde Heere Philips, Grave van Egmont/ daer na heer Gasper van Geneven, Marquis vã Lullijn in Savoyen/sonder kinders.

Vrouwe Machtild van Montfoord, Vrouwe van Naeldwijck / Cappelle ende Wateringhe / hadde te man heer Robbert vander Marck, Heere van Arenbergh: Sy overleefde haren Sone ende Neve / daer sy Bestemoeder van was/ende sy sterf An. 1550. vol van Jaren: ende hadde gewonnen heer Robbert vander Marck, Heere van Arenbergh / die sterf An. 1536. ende hadde te wijve Vrouwe Walburgh van Egmont, Suster van Maximiliaen, Grave van Buyren/ ende was daer by den derde heer Robert vander Marck, eerste Grave van Arenbergh/ die An. 1543. te Brussel trouwde Vrouwe Anna, Suster van heer Ian, Marquis van Berghen op Zoom / maer hy sterf 's Jaers daer aen / in fleur sijns levens ende sonder kinders / levende noch sijn moeder ende sijn Groot-moeder/ de Vrouwe van Naeldwijck voornoemt/ nae welckers doodt An. 1550. Naeldwijck met Cappelle ende d'ander goederen / als mede Arenbergh / succedeerden op Vrouwe Margrieten vander Marck, des voorsz derden Heer Robberts Suster/de welcke te man heeft ghehadt Heer Ian van Ligne, Heere van Barbançon, van Sevenberghen / Noordeloos / Heemsercke / Etc. die An. 1568. inden strijdt van Vriesslandt doodt bleef/ende sijn weduwe voornoemt An. 1597. op het Slot te Sevenberghen ghestorven zijnde/soo wierdt Baender-heer van Naeldwijck ende Sevenberghen / ende Maerschalck van Hollandt / haren Sone

Digitized by Google

Grave Karel van Arenbergh, die 't selve heeft verkocht aen Grave Hendrick van Nassou, &c. gelijck hier vooren Fol. 148. onder de Heeren van Sevenberghen is uytgheleydt.

Van Aelbert van Naeldwijck / Heeren Willems jonger Broeder.

AElbert van Naeldwijck voornoemt / was Heere van Bergh-ambacht in Zuyt-Hollandt / daer hy woonde / Dijckgrave van Crimpenwaert An. 1430. ende 1452. ende hadde te wijve Jouff. N. van Vleuten, uyt het Sticht van Utrecht / ende wan /

Adriaen sijnen naer-volgher.
Iacob van Naeldwijck, vermelt An. 1477.
Jouf. Henrica van Naeldwijck, Ambachtsvrouwe van Berghambacht / hadde te man Gheerit, heer van Vliet, ende wan kinders.
Jouff. Catharina van Naeldwijck, hadde te man Pauwels van Haestrecht, Heere van Tilborgh / Loon / Goorle / &c. ende wan kinders.
Jouff. Lijsbeth van Naeldwyck, trouwde eerst Michiel van Soutelande, ende leefden An. 1465. daer nae Ian van Vyanen van Iaersvelt.

Adriaen van Naeldwyck, Heere van Bergh-ambacht / vande Houtsche partije / ten dienste van die van Utrecht An. 1480. hadde te wijve Jouff. Agnes vanden Woude, dochter van Iacob, Heere van Warmont / ende wan /

Heer Ian sijnen Leen-volgher.
Iacob van Naeldwyck die sonder kinders sterf.
Jouff. Adriana van Naeldwyc, hadde te man Willem van Nievelt van Utrecht / eñ wan Frederick van Nievelt, Heere van Bergh-ambacht An. 1530. die te wijve nam Jouff. Steventgen de Gruyter, ende wan onder andere Willem van Nievelt, Heere van Bergh-ambacht / gestorven An. 1543. hy hadde An. 1532. getrout Jouf. Agnes, Willem Foeyts dochter / t' Utrecht eñ liet na onder ander kinderen Willem van Nievelt, Heere van Bergh-ambacht / die was An. 1566. vande verbonden Edelluyden / ende wert An. 1572. Bailliou van Zuytholland eñ Schout van Dordrecht / daer na Drossaert ende Casteleyn van Muyden eñ Goylant / hy sterf inden Haghe An. 1608. out 70. Jaren: hadde eerst ghetrout Jouff. Catarina Ram t' Utrecht / daer na Jouff. Agatha Boots inden Hage: ten lesten Jouff. Agnes Tserraets, weduwe Diercx van Duvoorde, hy wan by d'eerste Vrouwe Willem van Nievelt, die inden Oorloge ongehout in Vriesland doot bleef. Adam van Nievelt Capiteyn / daer nae An. 1583. Bailliou van Schoonhoven / eñ sterf sonder kinders An. 1595. had getrout Jouf. Eva van Bonnargia, daer na Jouf. Anna van Gaelem, weduwe Ians van Ysselsteyn, ende by de tweede Vrouwe Arent van Nievelt, Gouverneur van Schenchen-Schans / sterf ongehout An. 1608. Frederick van Nievelt, Heer van Bergh-ambacht / Gouverneur van Worchum / eñ een vande Gedeputeerde op 't Synodus Nationael tot Dordrecht An. 1618. hy heeft te wijve Jouff. Anna Wten Engh by Utrecht / ende hebben kinders. Noch Abraham van Nievelt, Willems jongste sone / sterf in Engelant sonder kinders 1613. hadde te wijve Jouff. N. Schroots uyt Luyckerlant: haerlieder eenige suster Jouff. Catharina van Nievelt, is ongehielijckt.
Jouff. Agnes van Naeldwyc hadde te man Ian van Nederveen, ende wan kinders: leefde weduwe 1503.
Jouff. N. Donne te Warmont / ende N. Donne te Delft.

Heer Ian van Naeldwyck, Ridder / Adriaens sone / was Heere van Bergh-ambacht / ende een hevigh voorstander vande Houtsche partije / ghelijck hier naer in dese Chronijcke te lesen is / ende was een vermaert Oorloghsman. Hy sterf hallingh oft uytlandigh binnen Parijs / ende aldaer begraven / sonder kinders / des sijn Heerlijckheyt beerfden die van Nievelt. Hy hadde te wijve Vrouwe Gillisgen vander Lecke of Polanen, weduwe van Floris van Kijshouck.

Van Adriaen van Naeldwijck / Heeren Henricx den lesten jonghste Broeder.

ADriaen van Naeldwyck hadde te wijve Jouff. Petronelle van Flory, uyt den Haghe: hy hadde mede ghetrout Jouff. Diercxken van Haesten. Hy wan by d'eerste /
Ian van Naeldwyck, die leefde An. 1503. hadde te wijve Jouff. Gheertruyt van Haesten uyt Ghelderlandt / ende wan /

Adriaen sijnen Leen-volgher.
Willem van Naeldwyck, Monick in d'Abdye van Middelborgh.
Hendrick van Naeldwyck hadde te wijve Jouffr. N. van Alphen, sy leefden An. 1570. eñ wan Hendrick van Naeldwyck, die jonghman sterf in Spaengien.
Ian van Naeldwyck, Canonick aldaer / ende Protonotaris van Roomen.
Jouff. Alit van Naeldwyck was eertijdts Nonne / eñ nam daer nae D. Anthonis van Liedekercke, Medicijn vanden Hertogh van Kleve.
Jouff. Barbara van Naeldwyck hadde te Man N. van Kuyck, Heere van Meteren.

Adriaen van Naeldwyck, Ians sone / sterf ende begraven te Leyden An. 1567. hadde te wijve Jouff. Alit van op Hemert, ghesept Bloemendael, sy sterf An. 1593. ende liet naer /
Ian van Naeldwyck (wiens suster Jouff. Iozijne te man heeft gehadt Adriaen, Heere van Sweten / by Leyden / ende wan kinders) Ian voorsz trouwde eerst Jouff. Fransoyse van Haemstede by Zierickzee: daer na Jouff. Anna van Culenborgh, weduwe Ians van Drongelen: hy wan by d'eerste /

Jouff. Adriana van Naeldwyck, die eerst te Man hadde Willem van Gistelles uyt Vlaendren / Capiteyn / ende bleef verslaghen inden strijt in Vlaenderen by Nieuwpoort An. 1600. Daer nae Hendrick Citton, Enghelsche Colonel / die sterf An. 1604. naer latende Maximiliaen Citton. Ten derde hadde sy Hendrick Melis, Capiteyn uyt Engelandt / sy sterf An. 1617.

By de tweede.

Adriaen van Naeldwyck, die met sijn Vader alleen t'oberen is van desen huyse.

Het Wapen van Naeldwijck is eenen rooden klimmenden Leeuw, met lazuyre tonghe ende klauwen, op een zilvere velt.

NEDER-

Digitized by Google

NEDERVEEN.

HEER Willem, heer Ian, heer Pieter ende heer Govert van Nederveen, Ridders/ ontrent den jare 1360.
Ian van Nederveen, Hoofmeester des Graven van Nassouwen An. 1457. hadde eerst ghetrout Jouff. Margriet vander Laer, daer na Jouf. Agnes van Naeldwijck, die leefde weduwe An. 1503. en baerde hem Ian van Nederveen, Heere van Dierckrlant in over-Flacke/ troude Jouff. Anna, heeren Aerts dochter vander Werve, Ridders/ ende van Vrou Baerte van Loon, van Dordrecht/ sy sterf An. 1526. hy leefde An. 1535. T'sijnen tijde leefde Heer Arent van Nederveen, Ridder/ Heere van Gijssenborgh/ dat hy An. 1543. verkochte een Willem van Drenckwaert, Rentemeester Generael van Zuytholland/ ende Burgemeester van Dordrecht. Ian voorsz hadde ghewonnen/

Jouff. Berte van Nederveen, Vrouwe van Dierckrlant/ die drie susters hadde/ als Jouff. Agnes, Jouff. Maria, met Jouff. Anna van Nederveen, die eerst te man hadde Ian Prouvinck, ghesept van Deventer: Daer nae Willem van Lier, sonder oir. Jouff. Berte hadde eerst te man Phllips de Gruytere uyt Vlaendren. Daer nae heer Claes van Rommerswael, Ridder/ Heer van Lodijck in Zeelandt: sy sterf/ ende is begraven te Leuven in Brabandt An. 1553. ende liet naer/

Philips de Gruyter, heere van Dierckrlant/ die troude Jouff. Peternelle de Monte te Leuven/ ende wan:

Philips de Gruyter, Heere van Dierckrlant/ hadde getrout Jouff. Margriet van Haestrecht, sonder kinderen.
Ian de Gruyter sijns broeders naer-volger.

Samuel de Gruyter sterf sonder kinders.
Jouff. Agnes, troude N. Dachverlies.
Jouff. Anne had te man Arent Pels te Sevenbergen.

Ian de Gruytere, Heere van Dierckrlandt/ naer de Broeder/ sterf An. 1602. hadde te wijve Jouff. Anna de Hertoghe, des Heeren dochter van Osmael/ ende wan twee dochters Jouff. Catharina ende Jouff. Anna, ende eenen Sone:

Philips de Gruytere, Heere van Dierckrlant.

Het Wapen van Nederveen is 15. blocxkens van sabel, ende int midden een roode baer, in een zilvere velt. Het Wapen van Gruytere is ses gulde strepen oft boorden, gheselt twee ende twee, in een sabele velt.

OVTS-HOORN.

HEer Willem van Outs-hoorn, Ridder/ overleden An. 1300. hadde te wijve Vrou Machtild, die sterf An. 1510. ende wan/

Heer Iacob van Outs-hoorn, Doudeken/ ende daer na Bisschop van Utrecht gekoren/ sterf An. 1322. Sijn broeders waren Hendrick van Outs-hoorn, overleden An. 1335. Dierck van Outs-hoorn, overleden An. 1324. ende Willem van Outs-hoorn overleden An. 1352. begraven te Haerlem. Van een van dese Broeders is gekomen onder andere Vrou Machtild, heer Diercx dochter van Outs-hoorn, hadde te Man Heer Dierck van Raephorst, Ridder.

Noch Ian van Outs-hoorn, Diercx sone/ vermelt An. 1406. ende 1416.

Ende Jouff. Machtild van Outs-hoorn, Hendricx dochter/ overleden An. 1439. hadde te man Hendrick vander Does, by Leyden.

Noch is in dese een Houwelijcksche-voorwaerde/ tusschen Hendrick van Santhorst, Heeren Philips sone/ ende Jouff. Machtild van Outs-hoorn, Diercx dr. ten overstaen van Dierck vander Does, die Jouff. Clementia van Santhorst, Hendricx voorsz Suster ten wijve hadde/ An. 1319.

Het Wapen van Outs-hoorn is dry zilvere Iachthoorns, op een velt van keel.

PERSYN, alias VVATERLANT.

MEn ghelooft dat den eersten van dit Ghesiachte in Hollandt gekomen is uyt Griecklandt/ met de Gravinne Luytgaerd, Grave Arnouts wijf van Hollandt/ ontrent den Jare 990.

Int Jaer 1080. leefde Heer Ian Persijn, ende Heer Dierck Persijn, Ridders An. 1150.

Heer Ian Persijn, Ridder/ Heere van Waterlant (dat is het Landt daer naemaels de stedekens van Edam/ Monnickendam ende Purmerende gesticht zijn) sterf An. 1226. ende wan/

Heer Claes Persijn, Ridder/ Heere van Waterlant, sterf An. 1250. hy hadde een broeder/ Heer Wouter Persijn, Ridder. Hier een seer seltsaem aventuer desen overgekomen/ met Heer N. van Leefdael, inde Chronijcke Divisie 16. Capitt. 10. Heer Claes die wan/

Heer Jan Persijn, Ridder/ Heere van Waterlant, hy beschermde de stede van Haerlem/ jeghens den oploop der Kennemerlanders An. 1268. ende sterf An. 1238. naer latende/

Heer Ian Persijn, Ridder/ Heere van Waterlant: hy bleef doot in Zeelant/ inden Oorloge die Grave Ian van Henegouwen ende Hollant hadde/ seer swaerlijck jegens de Vlamingen An. 1304. met Ian Persijn sijnen broeder/ die in Duytschelant bleef.

Heer Ian Persijn, Ridder/ Heer van Waterlant, Heer Claes sone/ overleden An. 1334. begraven inde Groote Kercke te Haerlem: hy wan/

Heer Ian Persijn, Ridder/ Heer van Waterlant, sterf An. 1354. begraven in d'Abdije ter Lee by Leyden. Hy hadde ghetrout Vrou Ieutgen, Heere Diercx dochter van Weedercoede. Sy sterf An. 1347. ende wan/

Digitized by Google

Claes Perſijn, Schiltknape/Heere van Waterlandt, overleden An. 1375. hadde een Suſter/ Vrou Catarina Perſijn, die An. 1350. troude Heer Willem van Weſemale, ſone van Heer Willem, heere van Weſterloo/ Maerſchalck van Brabant/ ſonder kinders.

Claes Perſijn, Claeſz voornoemt/ was de leſte Heer van Waterlant/ des deſe Heerlijckheydt met de Dommen van Hollandt vereenight werde An. 1409. alſoo hy ſonder kinders ſterf.

Het Wapen van Perſijn is ſes faſces oft baren, d'eerſten van gout, ende den tweeden van lazuyr, met 9. roode kruyſkens, op d'eerſte gulde baer 4. op de tweede 3. eñ op de leſte gulde faſce 2. Welck wapen men gelooft, dat mede voerde Heer Geerit van Velſen, die ſijnen Landtſ-heere Graef Floris heeft derven vermoorden An. 1296.

POELGHEEST.

INden Jare 1150. ende 1163. leefde Heer Geerit van Poelgeeſt, Ridder.

Ontrent den Jare 1230. leefde Heere Gheerit van Poelgheeſt, ſeer vroom ter Wapenen: hy liet nae hem ſonen/ als Dierck, Herman, ende Heer Geerit. Dierck van Poelgeeſt verkreech An. 1252. van Koning Willem Grave van Hollant/ de heerlijckheyt van Noomade by Leyden/ ende ſterf An. 1280. naer latende twee ſonen/ beyde Dierck geheeten: den jonghſten was Ridder/ ende ſterf ſonder kinders An. 1326. den outſten Dierck van Poelgeeſt, Heere van Noomade/ hy kochte d'Ambacht-heerlijckheydt van Houdekercke An. 1331. ende ſterf mede ſonder kinders An. 1344. ſeer oudt.

Heer Geerit van Poelgeeſt, Ridder/ Heere Geerits vroegſte derde ende jonghſte ſone/ leefde An. 1300. ende hadde te wijve Vrouwe Alit van Raephorſt, Gheerits dochter/ ende wan/

Dierck van Poelgheeſt, Heere van Noomade ende Houdekercke/ hadde te wijve Jouff. Clementia van Nievelt, ende wan twee ſonen/

Heer Gheerit ſijnen naevolger/ ende

Ian van Poelgheeſt, die beſat het leeghe huys te Poelgeeſt/ was tweemael te Jeruſalem geweeſt/ ende wert te Vtrecht gequetſt An. 1365. ſterf An. 1390. eñ wan 4. ſonen eñ 1. dochter/ Jouff. Alit vã Poelgeeſt Boeltjen Hertoge Aelberts van Beyerē, doe hy weduwenaer was/ ſy werdt door bedrijf van Hertogh Willem, Aelberts ſone/ eñ eenige hooffſche Heeren/ upt nijdicheyt doot-geſlagen inden Haghe by de ghevangenpoort op S. Mauritij nacht An. 1392. De ſonen waren 1. Heer Geerit. 2. Willem. 3. Ian van Poelgeeſt, die by Jouff. N. vanden Woude, gewonnen heeft heer Geerit van Poelgeeſt, Abt van Egmont geworē An. 1464. ſterf An. 1476. ende heer Ian van Poelgheeſt Paſtoor te Hillegum by Haerlem/ ende ſterf ſeer out An. 1500. 4. Jacob vãn Poelgeeſt, heer Geerit vã Poelgeeſt, Ians outſte ſone/ was Ridder ende Caſtelein van Schoonhoven An. 1450. eñ ſterf An. 1458. begrave int Kloſter den Hem, daer ontrent ligghende/ hadde te wijve Vrouwe Willemyn van Naeldwyck, heeren Willems dochter/ eñ wan een dochter Jouff. Baerte, Nonne te Rijnſburgh/ eñ Ian van Poelgeeſt, die van ſijn moeder heerſde het huys te Outteplinghen/ darmen nu Lockhorſt noemt/ by Warmont/ eñ ſterf An. 1482. hadde te wijve Jouff. Margriete, Heeren Boudewijns dochter van Sweten/ eñ wan 6. kinders/ als 1. Heer Adriaen van Poelgeeſt, Ridder/ woonde op Outteplingen voorſz/ ende was te Leydē Borgemeeſter/ ende vande Cabbeliauſche partije met ſijnē Vader An. 1481. hadde getrout Vrou Machtild, Diercx dr. vander Does, maer ſtorven ſonder kinders An. 1507. 2. Dierck van Poelgheeſt, Burghemeeſter te Leyden/ ſterf te Noomen ſonder kinders. 3. Willem van Poelgeeſt, ſterf ſonder oir/ ſijnde ghereyſt in peregrinage te S. Iacob te Compoſtelle in Spaengien. 4. Vrou Sophia van Poelgeeſt hadde te man heer Anthonis van Hoochtwoude, Ridder: haer ſone Geerit beerfde na de doot ſijns Oems heer Adriaen An. 1507. het leege huys te Poelgeeſt tot Coudekercke. 5. Jouff. Haelgen was Nonne te Yoel/ ende 6. Jouff. Henrica hadde te man Willem vander Does, ende wan dry dochters/ vande welcke Jouff. Adriana te man hadde Ian van Lockhorſt by Amerſfoort/ ende wan Geerit van Lockhorſt, die An. 1507. van ſijn out-Oom heer Adriaen voorſz beerfde Outteplinghen voornoemt.

Heer Geerit van Poelgeeſt, heer van Noomade/ Ec. Ridder/ leefde An. 1372. hadde te wijve Vrouwe Beatrix van Schoonhout, die voerde negen Kupten/ ende leefde weduwe An. 1388. ende wan/

Ian van Poelgeeſt, Heere van Noomade/ Ec. ſterf ongehout in Beyeren An. 1397.

Heer Dierck, ſijns broeders naevolger.

Jouff. Alit van Poelgheeſt hadde te man Yſbrand van Alkemade, ende liet kinders nae.

Heer Dierck van Poelgheeſt, Heere van Noomade/ Ridder gheſlaghen inden Oorloghe op de Vrieſen An. 1401. was Caſtelein te Haedenblick/ ende reyſde An. 1399. nae Jeruſalem/ ende ſterf An. 1409. oudt ſijnde 46. Jaren/ hy hadde ghetrout Vrouwe Baerte, Heere Willems dochter van Naeldwijck/ ende wan daer by twee Sonen/ als

Heer Gheerit van Poelgheeſt, Ridder geſlagen inden ſtrijt tot Alphen An. 1426. Heere van Noomade (ſijn broeder heer Iacob van Poelgeeſt was Abt van S. Pauls t'Vtrecht/ daer nae Abt van Egmont/ An. 1458. hy ſterf An. 1464.) Heer Geerit hadde te wijve Vrouwe Margriet van Doornick, Helmichs dochter/ by Amerſfoort/ die ſterf An. 1478. Haer Moeder was Langeraeck. Hy wan

Gheerit van Poelgheeſt, heer van Noomade ende Coudekercke/ ende Caſtelein van Schoonhoven/ overleden An. 1482. hy hadd een Suſter Jouff. Anna, gheſtorven An. 1499. ende hadde te man Iacob, heere vanden Woude ende Warmont/ ende wan kinders. Gheerit hadde ghetrout Jouff. Gilliſgen van Hodenpijl, (dochter van Ian ende van Jouff. N. van Barlaymont upte Henegouwen) ſy ſterf inden Jare 1489. ende wan acht kinders/ als

Heer Gheerit ſijnen naer-volger.

Dierck van Poelgeeſt was An. 1470. Capitein op de Zee/ inden Oorloghe teghen de Engelſchen/ ende int beleegh voor Nuys/ An. 1475. maer ſterf ſonder kinders.

Herman ende Ian van Poelgheeſt, beyde ſonder oir gheſtorven.

Jouff. Machtild, Nonne te Rijnſburgh.

Jouff.

Digitized by Google

Jouff. Maria van Poelgheeſt, Nonne ter Lee.
Jouff. Baerte, Nonne te Warmont/ende

Jouff. Margriet van Poelgheeſt, die te man had Willem Spiering, Schiltknape / wan kinders.

Heer Geerit van Poelgheeſt, Ridder/ Heere van Hoomade: t'ſijnen tijde werdt het Slot te Poelgheeſt van Heer Ian, Grave van Egmont/ende den Cabbeliauſchen belegert/ ende gewonnen zijnde/ ter neder gheworpen/ An. 1489. Hy ſterf An. 1518. begraben te Coudekercke by ſijn Voor-ouders / ende hadde ghetrout Vrouwe Maria, dochter van Gheerit, Heere van Culenborgh/ ſy ſterf An. 1519. ende wan ſes kinders.

Heer Geerit ſijnen naebolgher.
Gheerit den jonghen was Ridder van Duytſchen Heeren in Pruyſſen.
Cornelis van Poelgeeſt, Canonick te Leyden.
Dierck van Poelgheeſt, Regulier-Monick t'Graveſande.
Iacob van Poelgheeſt hadde eerſt te wijve Jouff. Iozijne Pylyſers uyt Brabant/ daer na Jouff. Adriane vander Lint te Doordrecht / leſt weduwe van Baertout van Aſſendelft, eñ te voren vã Karel van Drencwaert: hy liet naer hy d'eerſte een dochter Jouff. Maria van Poelgeeſt, die te man had Wolferd Aelbout te Haerlem/ en wan Iacob Aelbout, Capitein/ te Houdekercke woonende / heeft te wijve Jouff. N. Walraven Piecx dochter uyt Ghelderlandt. Gheerit Aelbout ſterf inden Oorloghe An. 1603. Jouff. Iozijne Aelbouts ſterf onbeſtaet An. 1612. Jouff. Maria Aelbouts ſterf An. 1604. ſy hadde te man Frederick van Leefdael, die overleet An. 1607. naer latende 1. dochter/ ten Houwelijck verſeeckert met Willem van Liere Emmerys, Gouverneur van Willem-ſtadts outſte ſone/ als voren geſeydt is.

Heer Gheerit van Poelgeeſt, Ridder/ Heere van Hoomade/ Heer Geeritſz. Hy dede het Slot te Poelgheeſt wederom opbouwen gelijckt nu is/ ſterf An. 1549. hadde eerſt te wijve Vrou Helena Thaye, dochter van Kaerle, Heere van Wemmel ende Gopck by Brussel / ſy ſterf An. 1558. daer nae Vrou Sybille van Edinghen, des Heeren dochter van Santbergen in Brabandt/ hy wan by d'eerſte 8. kinders/ als

Heer Gheerit ſijnen naebolgher.
Heer Karel van Poelgeeſt, Canonick te Leyden.
Jouff. Anna van Poelgeeſt.
Jouff. Iozijne van Poelgeeſt.
Jouff. Maria van Poelgeeſt, Nonne te Rijnsburgh/ hadde daer na Bernt Tſerclaes uyt Brabant / eñ wan Vrou Anne Tſerclaes, die troude heer Ioris vã Boucchout, Ridder in Brabandt.
Vrou Cornelia van Poelgeeſt Abdiſſe ten Dale by Utrecht/ daer ſy ſterf An. 1614. ſeer oudt.
Jouff. Barbara van Poelgheeſt had te Man Ian Oddaert, Heere van Kirtel.
Jouf. Jaquemijn van Poelgeeſt had getrout Claes van Bronchorſt, Heere vande Stadt/ eñ wan kinders.

Heer Gheerit vã Poelgeeſt, Ridder/ Heere van Hoomade ende Houdekercke/ ſterf te Brussel An. 1564. hadde te wijve Vrou Maria van Malburgh, Otten dochter uyt Ghelderlandt/ ſy ſterf An. 1594. ende wan 3. ſonen: te weten/

Gheerit ſijns Vaders nacholger.
Caſper van Poelgheeſt, Raet in d'Admiralitept te Rotterdam/ ſterf An. 1597. hadde te wijve Jouff. Anne, Arents dochter van Dorp / weduwe Ians vanden Boſſche, ſy ſterf An. 1600. naer latende een dochter.
Otto van Poelgheeſt Capitein/ ſterf ongehout.

Geerit van Poelgeeſt, Heeren Geerits ſone/ Heere van Hoomade/ was An. 1566. een vande verbonden Edelluyden binnen Brussel / met ſijn 2. broeders voornoemt/ ende weerck daerom An. 1567. uyten Lande: hy ſterf An. 1614. ende hadde getrout Jouff. Anna van Bergen, des Heeren dochter van Grimbergen in Brabant (ſuſter van heer Willem van Bergen, Biſſchop van Antwerpen/ ende daer na Eertz-biſſchop ende Hertoghe van Camerijck/ ende aldaer ſubijtelijck An. 1609. overleden) ſy ſterf An. 1611. ende hadden gewonnen/

Ferry van Poelgeeſt, Heere van Hoomade/ ſterf ſonder oir/ An. 1612. hadde ghetrout Jouff. Iozijne van Zuylen van Drakenburgh, der Schouten dochter eñ ſuſter van Utrecht.
Geerit van Poelgeeſt, ſijns Vaders Leen-volger.

Jouff. Anna van Poelgeeſt ſterf Vrijſter An. 1610. out 25. Jaren.
Jouff. Maria van Poelgeeſt.
Jouff. Helena van Poelgeeſt, ende
Jouff. N. van Poelgeeſt.

Geerit van Poelgeeſt, Geerits ſone voorſz/ Heere van Hoomade ende Houdekercke/ heeft An. 1617. getrout Jouff. Idanne van Mateneſſe, des Heeren dochter van Haſerwoude.

☞ Behalven alle de voorgaende/ hebben noch geleeft Vrou N. van Poelgeeſt, ghehout met Heer Floris van Tol, Ridder by Leyden/ Heer Huygen ſone van Teylingen/ omtrent den Jare 1250.
Noch Jouff. Margriet van Poelgeeſt, gehout met Bernaerd vander Spout in Brabant An. 1339.
Ende Jouff. Alit van Poelgeeſt, Nonne ter Lee An. 1373.

Het Wapen van Poelgeeſt is een gulden baer ofte faſce ende daer boven twee uyt-gheſpreyde Leeuwercken, ende onder een van zilver, in een lazuyren velt.

RAEPHORST.

HEer Kerſtant van Raephorſt, Ridder/ vermelt An. 1238.
Heer Dierck ende Heer Geerit van Raephorſt, Ridders ende Broeders/ verſlegen vande West-Vrieſen by Vronen op de Geeſt An. 1271.
Heer Kerſtant van Raeporſt, Ridder/ vermelt An. 1312.
Heer Geerit van Raephorſt, Ridder/ vermelt An. 1300. als voge voor Grave Ian van Hollandt, was Baillieu van Kermerlandt An. 1306. ende ſterf An. 1328.
T'ſijnen tijde leefde Jouff. Catharina van Raephorſt, die te man hadde Hugo van Velſen, Heeren Gheerits Broeder / ende hierde mede Ballingh / vermidts de leelijcke Conſpiratie begaen teghen Grave Floris van Hollandt, inden Jare twaelf hondert 96. Hugo ſterf daer na An. 1358. Ende Heer Geerit voorſz/ ſterf zijnde

Digitized by Google

out 75. Jaren. Hy hadde te wijve Vrou Agnes van Duvenvoorde, sy sterf An. 1335. ende wan/

Heer Dierck sijnen nae-volger.

Vrou Alit van Raephorst hadde te man heer Geerit van Poelgeest, Ridder, ende wan kinders.

Vrou Sophia van Raephorst hadde te Man heer Willem van Naeldwijck, Ridder / ende wan kinders.

Jouffr. Hadewy van Raephorst van Bloemesteyn hadde te man Alfraen vander Hurst, oft Horst, leefden An. 1335. ende 1345. ende hebben gewonnen Vrouwe Lijsbeth vander Horst, Heeren Wouters wijve van Matheneſſe.

Heer Dierck van Raephorst, Ridder, hy sterf An. 1350. hadde ghetrout Vrou Machtild van Outs-hoorn, ende wan/

Dierck van Raephorst, den welcken tot Grabesande zijnde/op de straet subijtelijck neder vallende/doodt bleef An. 1377. sonder kinders.

Heer Bartelmeus sijns Broeders Leen-volger.

Iouf. Ienne vã Raephorst, alias vander Doortoge, had te man Ian van Egmont, schiltknape/sonder oir.

Heer Bartelmeus van Raephorst, Ridder geslagen int beleegh voor Edingen in Henegouwen An. 1367. was mede An. 1399. met Hertogh Aelbert op de Vriesen inden Oorloge: was An. 1388. Houtbester van Hollant/ ende sterf een out ende vermaert Ridder/ An. 1406. hy hadde getrout Vrouwe Catharina, Heeren Ians dochter van Egmont, ende wan/

Adriaen van Raephorst, besat de goederen van Outs-hoorn ende Arlanderveen An. 1455. sijn suster Jouff. Machtild, hadde te man Floris van Borssele, heere van Cortgene in Zeelant/ sonder oir. In sijnen tijde leefde Jouff. Heylwige van Raephorst, Ians dr. ghehout met Timon van Ruyven, Schiltknape/ ende overleden An. 1440. ende Jouff. Heylwich van Raephorst, Coustijns weduwe vander Goude/ An. 1439. Adriaen voorsz was An. 1457. Schout van Haerlem/ ende hadde getrout Jouff. Agnes van Nievelt, by Utrecht/ ende wan/

Aelbert sijnen naevolger.

Steven van Raephorst, Jonghman gestorven.

Barthelmeus van Raephorst, hadde te wijve Jouf. Machtild Potz van Antwerpen / dochter van Pieter Potz, Heere van Boutersem in Brabant/ sy was weduwe heeren Aerts vanden Werve, Ridders/ eñ suster van Iacob Pot, Amptman tot Antwerpē/ eñ Schout van Dordrecht was An. 1457. ende 1477. sy sterf seer out An. 1482. ende wan 6. kinders/ als 1. Pieter van Raephorst, die sterf Jonghman buyten 's Lants. 2. Vrouwe Machtild van Raephorst sterf an. 1479. ende hadde te man heer Hendrick van Naeldwyck, Ridder/ ende wan kinders. 3. Jouf. Maria van Raephorst, Nonne te Mariendale tot Diest. 4. Vrouwe Agnes van Raephorst hadde te man heer Iacob van Borssele, B. sone heeren Adriaens, heere van Zeghdam / sy sterf An. 1483. ende wan kinders. 5. Jouff. Margriete, Nonne te Faerlen t'Antwerpen / sterf An. 1497. 6. Vrou Catharina van Raephorst, trouwde heer Otto van Egmont, Ridder/ Heere van Kennenburgh/ ende wan kinders. Hy sterf An. 1510. By An. 1513.

Aelbert, heere van Raephorst, sterf An. 1474. hadde te wijve Jouff. N. van Vranen / des heeren Dochter van Beverwaerde/ ende wan twee Sonen/ als

Ghijsbert, heere van Raephorst was An. 1475. int beleg voor Nuys/ trouwde An. 1476. Jouff. Iaqueline vanden Woude, Vrouwe van Warmont / maer sterf sonder kinders An. 1503.

Hendrick van Raephorst, sijns Broeders Leenvolgher.

Hendrick van Raephorst voornoemt/ hadde te wijve Jouff. N. dochter van Geeraert Maurijnsz van Bonnevelt/ alias de Brouwer te Leyden/ ende wan veel kinders/ als/

Aelbert sijnen Leen-volgher.

Gheerit van Raephorst hadde te wijve Jouff. Catharina, Pieter Grebberts dr. te Leyden.

Bartelmeus, Adriaen eñ Cornelis van Raephorst, alle sonder kinders ghestorven.

Jouff. Huberta, Anna ende Elizabeth van Raephorst, zijn Klooster-jouffrouwen geweest.

Aelbert, heere van Raephorst, leefde An. 1526. hadde te wijve Jouff. Maria van Foreest, Heeren Herperts dochter/ Ridders/ ende wan/

Hendrick, heere van Raephorst, leefde An. 1549. (hadde een broeder Herpert van Raephorst, die Jonghman sterf vande Peste) hy hadde eerst getrout Jouff. Clara van Renesse, heeren Ians dr. daer nae Jouff. Emme van Roerda, uyt Vriesland. Hy wan by d'eerste/

Herpert van Raephorst, was An. 1566. een vande verbonden Edelluyden te Brussel/ eñ weeck An. 1567. uyten Lande naer Embden/ daer hy doorsteken wert/ had getrout Jouff. N. van Honselaer, sonder kinders.

Aelbert van Raephorst sijns broeders Leenvolger.

Jouff. Alit van Raephorst had te man Aelbert van Bemmel uyt Gheldersland/ sonder oir.

Jouff. Maria van Raephorst sterf ongehuwelicht.

Aelbert, heere van Raephorst, sterf An. 1594. hadde te wijve Jouff. Agatha van Culenborgh, alias van Palesteyn, sy hoft de Heerlijckheyt van Haemstede vanden Heere van Cruningen/ ende sterf An. 1612. ende wan/

Hendrick, sijns Vaders Leen-volgher.

Jouff. Clara van Raephorst, Vrouwe van Haemstede in Zeelant/ trouwde eerst An. 1609. Iacob vanden Eynde, heeren Iacobsz. Gouverneurs van Woerden/ die sterf An. 1614. uyt hups te Haemstede/ sonder oir. Daer nae Iacob de Witte van Zierickzee An. 1616.

Hendrick van Raephorst heeft te wijve Jouff. Cornelia vanden Eynde, heeren Iacobs dr. voorsz/ ende heeft kinders ghewonnen.

Het Wapen van Raephorst is ses baren oft fascen, den eersten oft oppersten van zilver, den tweeden van zabel oft swart, ende soo voorts. Int Stricht van Utrecht is mede geweest een Stamme van gelijcken name/ die voerden dry zilvere Lelien in een sabel velt.

RVYVEN.

HEER Wouter van Ruyven leefde An. 1200.

Claes van Ruyven vermelt Knape/ An. 1299.

Claes van Ruyven Schiltknape/ leefde An. 1370. T'sijnen tijde leefde Jouff. Hillagond San Ruyven, die te man hadde Hugo van Assendelft, An. 1390. Claes voornoemt hadde te wijve Jouff. N. van Rijc, eñ wan

Claes van Ruyven, sijns Vaders Leen-volgher.

Hugo

Digitized by Google

Hugo van Ruyven, leefde An. 1435. seer oudt / hy hadde te wijve Jouff. Willemijn van Haestrecht, ende wan eenen Sone N. van Ruyven (die Vader was van Mr. Hugo van Ruyven.)

Tyman van Ruyven had te wijve Jouff. Heylwyghe van Raephorst.

Claes van Ruyven, Houtvester van Hollant / An. 1410. tot 1420. doe hy sterf / hadde getrout Jouff. Agniese Dochter Willems van Schoten, ende van Jouff. N. van Egmont, leefde weduwe An. 1428. ende wan /

Claes van Ruyven synen Leen-volger.

Ian van Ruyven sterf sonder kinders / hadde te wijve Jouff. Aefgen van Sonnevelt.

Willem van Ruyven, van desen ende sijn naekomelingen sal hier nae breeder uptgelepdt worden.

Claes van Ruyven, Claesz, hadde te wijve Jouff. Iudith, Pieter Albouts dr. te Haerlem / ende wan 1. sone.

Pieter van Ruyven, Claesz, hadde te wijve Jouff. Maria vander Coulster, dochter van Iacob ende vā Iouff. N. vander Laen, sy leefde weduwe / An. 1486. ende wan een Erfdochter:

Jouff. Iozijne van Ruyven, die besat in eyghendom 't huys vander Coulster by Alcmaer / eñ hadde te man Anthonis van Nievelt, heerē Geeritsz upt 't stichtvā Utrecht / eñ wan veel kinders: als onder ander dese 6. Geerit van Nievelt, heere vā Heylo by Alcmaer / wert doorsteken van Adriaen vander Bouchorst. Hy hadde getrout Jouff. Willem van Schagen, sonder oir. 2. Iacob van Nievelt, sterf jongman in Henegou. 3. Jouff. Margriet van Nievelt sterf sonder oir: hadde eerst te man Geerit van Schagen, Iansz, daer na Jan de Wael van Moersbergen t'Utrecht. 4. Jouff. Clara van Nievelt hadde te man Dierc de Wael van Moersbergen Ians broersz broeder: hy sterf sonder kinders opt huys te Coulster An. 1550. Æt. 61. 5. Jouff. Anne vā Nievelt hadde te man Hubert van Vliet, die An. 1572. sterf / sy besat Coulster, eñ liet kinders na / vāde welcke hier na onder die van Vliet gesept sal worde. 6. Jouff. Cornelia van Nievelt, was Nonne te Houtmerbelt.

Willem van Ruyven, derde sone van Claes ende van Jouff. N. van Schoten, hadde te wijve Jouff. Agnes van Rietwijck, Doeven dochter / by Alckmaer / Schiltknape. Hy sterf An. 1459. ende wan /

Willem van Ruyven sterf jonghman.

Claes van Ruyven, vanden welcken volgen sal.

Vrou Lijsbeth van Ruyven hadde eerst te mā Willem van Sweten, sonder oir. Daer na heer Iacob van Catz, Ridder upt Zeelandt / Bailliou van Zierickzee / wert Ridder geslagen vanden Koning Maximiliaen te Doorzecht An. 1486. eñ wan kinders: ten lesten hadde sy Ioos Dever van Mynden.

Claes van Ruyven, Willemsz, Rentemeester ende Bailliou van Kermerlant / ende Schout van Haerlem / alwaer hy vande rasende ende verwoede Gemeynte (dienen Caesenvroot-volck noemde) op 't Stadthuys doorgeslagen werde / tsavonts ten 8. uren / den 3. May An. 1492. ende sijn doode lichaem ghehaapt ende in een mande gepackt zijnde / wert also sijn weduwe t'huys ghevracht. Hy hadde te wijve Jouff. Maria van Catz, Anthonis dochter upt Zeelandt / ende hadde daer by elf kinders.

Anthonis van Ruyven sterf ongehout / An. 1504.

Marck, Willem, Ian eñ Jouff. Machtild van Ruyven, sonder kinders.

Willem van Ruyven, sijns Vaders Leen-volger.

Hubert van Ruyven, Hoofmeester vande Bisschop van Utrecht / ende Bailliou van Kermerlant: hy sterf An. 1537. out 46. jaren: hadde te wijve Jouff. Ioanne heeren Ians dochter van Cruninghen / weduwe Pieters van Schengen in Zeelant / en wan een Dochter / Vrou Anna van Ruyven, die te man hadde heer Iacob van Berchem, Ridder in Brabant. Hy sterf An. 1600. By 1597. begraven beyde inde groote Kercke t'Antwerpen / eñ hadden te samen dese kinders. 1. Adriaen, eñ 2. Hubert van Berchem, beyde ongehout gestorve. 3. Conſtantijn van Berchē, hy wert An. 1578. in Barbarijen van Mauren inden strijt met den Koningh Sebastiaen van Portegael verslaghen / met veel andere Edellieden upt de Nederlanden. 4. Peter van Berchem hadde eerst te wijve Jouff. Lijsbeth Rezen, de dochter vanden Rentemeester vander Tholen in Zeelant: daer na Jouff. Anna van Lienden (die namaels troude den heere van Veenhuysen, Vresident / Ec. hy wan by d'eerste Jouff. Maria van Berchem, die troude Adriaen Manmaecker, Bailliu van Middelburgh / ende repzesenterende inde E. E. Heeren Staten van Zeelant den Edelbom aldaer (van weghen den Heere Marquis vander Vere) in plaetse van Iacob vā Maldere (Edelman van Doornick) gestorben An. 1617. Iacob van Berchem ende Jouff. Anne van Berchem. 5. Ian van Berchem hadde te wijve Jouff. Rachel de Potter, eñ wan Ian van Berchem. 6. Vrou Anna van Berchem, Vrouwe van Rijnsburgh. 7. Jouff. Barbara. 8. Jouff. Iaquelijne, ende 9. Jouff. N. van Berchem.

Jouff. Machtild van Ruyven, ghebozen An. 1480. hadde te man Geerit van Liesvelt, Schiltknape / ende wan kinders.

Jouff. Agnes van Ruyven troude Alferd vander Mije vander Haer, ende wan Jouff. Hadewy vander Mye, die troude Henrick Valckenaer, eñ wan kinderen. Jouff. Catharine vander Mye, Nonne te S. Servaes t'Utrecht / eñ Jouff. Lijsbeth vander Mye troude Cornelis van Bleyswilck upt Delflandt / ende wan Jouff. Maria van Bleyswijc, die te man hadde Vrederick Wtenham, upt het Stichtvan Utrecht: hy sterf te Nivelle in Walsbrabant An. 1606. out 70. jaren / eñ hadde gewonne 3. dochters / als Jouff. Lijsbet Wtenham, die sterf te Doornick An. 1589. (zijnde ghehout met Leon van Harchies, heere van Milomez, eñ wan kinders) Jouff. Catharina ende Jouff. Agnes Wtenham Canonessen te Nivelle voornoemt.

Willem van Ruyven, Claes sone / hadde te wijve Jouff. Iudith van Swolmis tot Utrecht: hy sterf An. 1542. out 63. Jaren / ende wan /

Claes van Ruyven, was in besonderen Dienst vanden Grooten Meester van Pruyssen / ende sterf alsaer sonder oir.

Ian van Ruyven, tweede sone / vanden welcken hier naer.

Jouff. Jenne van Ruyven, was Nonne ten Dale by Utrecht.

Jouff. Cornelia van Ruyven, Nonne ten Vrouwen-klooster by Utrecht.

Jouff. Anna van Ruyven hadde te man Wolfard vander Harst by Campen / sy sterf de leste Vrou-persoon van desen stamme An. 1606. out 71. Jaren / ende wan Willem ende Govert vander Harst (opt Huys te Vers) ende twee Dochters.

Ian van Ruyven, Willems sone / troude An. 1554. Jouff. Magdaleen van Foreest op Oosterwijck, inde Beverwijck. Hy sterf den 2. September 1556. de leste mansoir van sijn geslachte / ende liet naer een Dochter /

Jouff. Iudith van Ruyven, die noch Vrijster zijnde int Jaer 1579. is overleden / out zijnde vieren-twintigh Jaren

Digitized by Google

Het Wapen van Ruyven is een dwersche bande, geschackiert van zilver ende keel, in een gulde velt.

RODENRYS by Overschie.

WT dit ghesiacht hebben ghelееst Jouff. Beatrix van Rodenrijs, Diercx dr. die te man hadde Florens van Doortoghe, An. 1292. ende 1302.

Noch Heer Flores van Rodenrijs, Ridder/ sijn Dochter Vrou N. hadde te Man Heer Arent van Dorp by Delft/ An. 1301.

Noch Vrouwe N. van Rodenrijs, gehout met heer Dierck Wterneſſe, alias Mateneſſe, Ridder/ An. 1310.

Noch Daniel van Rodenrijs, Knape/ vermelt an. 1302. eñ 1358. dan is waerschijnelijchē een ander geweest.

Ende Suster Ienne van Rodenrijs, Nonne ter Lee/ An. 1377.

D'erfdochter van Rodenrys was ontrent dese tijt gehout met een uyt den geslachte van Suydwijck, uyt den huyse van Raephorst, waer af de dochter Vrouwe Kerstijn van Zuydwijck, de goederen van Rodenrijs ten houwelijck brachte haren man heer Willem van Cralingen, ende leefden An. 1384.

Het wapen van Rodenrijs is een Schilt vol Ruytē; d'een van zilver, d'ander van lazuyr.

RODEN Oft ROON.

BOUDEWYN van Roden, Schiltknape/ hadde te wijve Jouff. Machtild van Malsen, ende wan/

Pieter van Roon, leefde An. 1367. hadde getrout Jouff. Alveraed van Wielneſſe, ende wan/

Pieter van Roon, die gehout was met Jouff. Willemyn van Gheldorp, ende wan/

Pieter van Roon, die An. 1445. te Dordrecht Schepen was: hadde te wijve Jouff. Adriana Sayt, alias van Rooſendael, Heeren Diercx dochter/ ende wan/

Pieter, Heere van Roon, ende sijn suster Willemyn van Roon, die te man hadde Dierck Oem, Tielmanſz, te Dordrecht/ daer hy sterf An. 1480. (ende was een jongher broeder van Godschalck Oem, eersten Heere van Wijngaerden) ende wan onder andere Ian Oem, Schout ende Burghemeester te Dordrecht/ die An. 1523. tot Mechelen sonder kinders sterf/ ende hadde te wijve gehadt Jouff. Catharina, Heeren Adolfs dr. vander Marck, Ridders. Noch Jouff. Lijsbeth Oems, die by haren man Wouwerick Corneliſz van Steenhuyſen, naer liet/ Jouff. Cornelia van Steenhuyſen, gehout met VVillem van Drenckwaert, Heer van Gijſſenborgh/ Borghemeester van Dordrecht/ Rentmeester Generael van Zuyt-Hollandt/ &c. Ende noch Vrouwe Adriane Oems, Abdisse ter Lee/ gheſtorven An. 1527. seer oudt. Pieter van Roon voornoemt/ hadde te wijve Jouff. Margriete van VVena, ende wan/

Pieter, Heere van Roon, hadde te wijve Jouff. Anna van Grave, uyt een van de oudtste Edele ghesiachten int quartier van Leuven in Brabandt/ sy leefde weduwe An. 1535. ende hadden 9. kinders/ die alle gehout zijn ghebweest.

1. Pieter van Roon, &c.

2. Fransoys van Roon, Baillieu van Rotterdam/ sterf an. 1550. hadde te wijve Jouff. Ioanne vā Wijngaerden, eñ wan onder andere Jouff. Margriete van Roon, die trouwde Adriaen van Westerbeeck by de Hage/ ende wan onder andere Frans van Westerbeeck, Capitein: Jouff. Machtild van Westerbeeck, gehout met Mr. Pieter van Couwenburgh, Raet inden Hage/ sy sterf an. 1611. Jouff. Commerine van Westerbeec gehout met Ian van Paffenrode, &c. Jouff. Elizabeth van Westerbeeck, gehout met Mr. Fransoys Vranckē Raet inden hoogen Raet inden Hage/ ende gheſtorven An. 1617.

3. Raso van Roon, also genoemt na sijns Moeders Vader/ trouwde te Leuven Jouff. Magdaleen.... ende wan 2. sonen/ Frans van Roon, die met den Admirael P. vander Does op Zee sterf An. 1599. eñ Pieter van Roon, tot Amersfoort gehout/ ende heeft ghewonnen Iacob, Gheerit ende Willem van Roon, &c.

4. Vrouwe Margriet van Roon, hadde eerst te man Iacob Koppier, heere van Calslagē, an. 1527. hy sterf An. 1532. naer latende kinders. Ten 3de. Heer Zeger van Alveringen, Ridder/ Heere van Hofweghen/ ende Rekenmeester inden Hage: hy sterf An. 1544. eñ wan Iosue van Alveringen, Ridder/ heere van Hofweghen/ eñ Gouverneur vā Hoorn/ sterf An. 1576. sonder oir. Samuel van Alveringen, heere van Hofweghen/ ende Schout van Mechelē an. 1583. hadde te wijve Jouff. Maria vander Aa, ende wan kinders. Noch Jouff. N. van Alveringhen, gehout met Dierck vander Does, die An. 1573. te Haerlem sterf: eñ Jouff. N. van Alveringhen, die te man hadde Hieronymus van Rollē, Gouverneur vander Veer/ die An. 1574. inden Waterstrijt voor Bergen doot bleef/ naer latende Willem van Rollē, voor Nimmeghen gestorven: ende Zegert van Rollē, Capitein An. 1608. inden Hage gestorven/ naer latende kinders. Vrouwe Margriet van Roon voorsz hadde haer derde Man/ heer Everard Nicolay President vanden hooghen Raede te Mechelen/ gheſtorven An. 1561. sy sterf voor hem An. 1555.

5. Vrouwe Elizabeth van Roon hadde te man heer Karel vander Nitsem, President vanden Hove van Vriesland: sy overleefde alle haer Broeders ende Susters/ ende sterf An. 1584.

6. Heer Boudewijn vā Roon, was an. 1554. Raetsheer te Luxenborgh: daer nae Cancelier vanden Hove van Gheldet t'Aernhem/ ende besat het huys te Valckesteyn in Voorstegael by Roon (nu toebehorende Joos Grijph van Valckesteyn, van Dordrecht) hy hadde te wijve Vrou Anne van Meeckeren, van by S. Wynoorbergen in Vlaenderen/ ende heeft gewonnen Boudewyn van Roon, woonende te Leyden ongehout/ Ian van Roon, die te wijve heeft Jouff. Gheertruyt Pynſſen, ende Jouff. N. van Roon, die An. 1580. trouwde Cornelis van Dorp by Delf/ sonder oir.

7. Willem van Roon sterf sonder kinders/ hadde te wijve Jouff. Catharina van Zevender.

8. Geerit van Roon, Baillieu van Putten/ te Gheerbliet/ hadde te wijve Jouff. Catharina vander Does by Leyden/ eñ wan Pieter van Roon, mede Baillieu van Putten/ sterf sonder oir An. 1601. hadde te wijve Jouff. Maria van Mierop, dochter van Cornelis, Heere van Hoochwoude/ ende Ontfanger generael der E. E. Heeren Staten van Hollandt. Cornelis van Roon sterf jongman An. 1599. Jouff. Catharina van Roon trouwde eerst Pieter, heere van Roon/ haren Neve/ daer na N. de Hertoge, heere van Osmael/ sy sterf te Breda sonder kinders An. 1614. ende Jouff. Fransoyse van Roon, die te man hab Fransoys van Bodegem te Delf ende wan kinders.

9. Jouff. Baerte van Roon, de jongste van sx. hadde te man Dierck van Duvoorde, ende wan kinders.

Pieter

Digitized by Google

Pieter, heere van Roon, d'outste vande neghen / hadde te wijve Jouff. Ioanna van Schoonhoven van Wanroy, suster vande Vrouwe van Rijswijck / van Heerjansdam / etc. ende wan 2. kinderen /

Pieter, heere van Roon en Pendrecht, sterf An. 1596. hadde eerst te wijve Jouf. Maria van Diemē, dochter Heeren Willems, Vresident vanden Hove van Utrecht: daer nae Jouff. Catharina van Roon, sijn Nichte: sijn suster Vrou Maria van Roon, hadde te man heer Ian Asperen, Ridder / heere van Vuyzen / ende ghestorven An. 1576. naerlatende kinders: sy verdranck inde Wael by Gorinchem An. 1584. Pieter voornoemt / liet naer by d'eerste Vrouwe eenen Sone /

Pieter, heere van Roon ende Pendrecht, heeft te wijve Jouff. Geertruyd de Heuyter, dochter van Iacob en van Jouff. Margareta van Bruhesen, ende heeft veel kinders ghewonnen / als /

Pieter van Roon.
Iouffr. Iaquemijn van Roon.
Iacob van Roon.
Michiel van Roon.
Willem van Roon.
Bouwen van Roon, &c.

Ick vinde dat noch uyt dit gheslachte heeft gheleeft Jouff. N. des Heeren dochter van Roon, ghehouwt met Adriaen Ruychrock, heeren Iacobs sone Ridders / omtrent den jare 1508. sonder kinders.

Het Wapen van Roon is vijf spitse Geeren, d'een door d'ander van gout ende keel.

RIETVVYCK.

HEER Dierck van Rietwijck, Ridder / leefde An. 1205. ende beschermde heer Wouter van Egmont vande overval sijner vyanden die hem des nachts quamen bespringhen.

Willem van Rietwijck, ende Jouff. Beatrix van Diemen sijn wijf / An. 1315.

Vrouwe Maria van Rietwijck, heeren Geerits wijve van Matheneſſe An. 1388.

Willem van Velsen, Ians sone van Rietwijck, sterf An. 1398.

Jouff. Agatha, Willems van Rietwijck dochter / Ysbrands wijve van Alkemade, An. 1406.

Hugo van Rietwijck, Henricx sone / knape / wan 2. Sonen / Doeve ende Gherbrand: Doeve van Rietwijck troude Jouff. Baerte, heeren Aelberts dochter van Merestein / ende wan 3. kinders / Aelbert van Rietwijck, die An. 1478. sonder kinders sterf. Jouff. Machtild van Rietwijck, hadde te man Aelbert van Raephorst. en leefden t'samen An. 1439. ende Jouff. Agnes van Rietwijck, die te man hadde Willē van Ruyvē, die An. 1459. sterf: sy leefde noch An. 1479. ende was de Moeder van Claes van Ruyven, die An. 1492. te Haerlē vermoort wert / ghelijck hier voren is verhaelt. Gerbrand voornoemt / die sterf An. 1462. ende liet naer Ian van Rietwijck, ghestorven An. 1522. naerlatende Floris van Rietwijck, overleden An. 1526. ende was de Vader van Gherbrand van Rietwijck, die An. 1553. sterf / naerlatende Arent van Rietwijck, Schiltknape / ende Jongman overleden.

Int jaer 1601. sterf ter Goude Arent van Rietwijck, out inde 80. jaren / wiens sone Allert van Rietwijck, Rentemeester van Valckenburgh / sterf te Maestricht An. 1589. out 39. jaren. Hadde te wijve Jouff. Ioanne Spijskens te Vrussel (de moeder was Boisot) en wan Karel van Rietwijck, Schiltknape / Schepen te Vrussel / die An. 1604. te wijve kreegh Jouff. Helena van Merode, suster des Baenderheeren van Petersheim (non sine turbis) sy sterf te Vrussel An. 1618. naerlatende eenen Sone Helenus van Rietwijck.

Het Wapen van Rietwijck is eenen zilvere keper, in een velt van Sabel.

SCHAGEN.

HEERE Willem, natuerlijcke sone van hertogh Aelbert van Beyeren, Graave van Hollant / ghewonnen by Jouff. Maria van Bronckhorst, wert ghemaeckt den eersten heere van Schaghen, met sijn toebehooren / Ridder ghestaghen inden Oorloge op de Vriesen: was Admirael van Hollant / Casteleyn op Medenblick / ende Kamerlingh vanden Hertoghe Philips, die hem dede legittimeren. Hy dede te Schaghen een Slot timmeren: was tweemael te Jerusalem / ende sterf seer out An. 1473. hebbende ghesien vijf Graven van Hollant. Hy hadde eerst te wijve Vrouwe Alit, heeren Ians dochter van Hodenpijl, Ridders: daer na Vrou Maria van Polanen. Hy wan by d'eerste /

Heer Aelbert sijnen naerbolgher.

Heer Ian van Schagen, vanden welcken hier naer breeder sal bolghen.

Heer Willem van Schaghen, Ridder geslagen inde belegeringh voor Nuys An. 1475. sijnde Hooftman oft Capiteyn van die van Haerlem. Hy wan by sijn Huysvrouwe een Dochter / Jouff. Ioanne van Schaghen, dewelcke eerst troude An. 1501. Floris vander Bouckhorst, ende wan kinders: daer na Gijsbert van Schoten: sy calangeerde te bergheers Vrouwe van Schaghen te wesen An. 1542. naer de doot van haer Nichte Vrouwe Iozijne van Schagen. Sy sterf / out 84. jaren An. 1567. begraven inde Bever wijck.

Jouff. Barbara van Schagen, hadde An. 1474. te man Hendrick van Zuylen t'Utrecht.

Heer Aelbert, heere van Schaghen, Ridder ghestagen van Hertogh Karel van Bourgoenge, inden Oorloge van Luyck An. 1467. Hy nam aen te voeren de Wapenen van sijn Vrou Moeder: te weten Hodenpijl, ghebroken voor een vierde deel / met het Wapen van Beyeren, met Henegouwen ende Hollant, t'welck sijn nakomelinghen hebben ghebolght. Hy sterf An. 1481. hadde te wijve Vrouwe Adriana, eenighe dochter van Gysbert van Nyenrode, ende van Jouff. Geertruyt VVtenham, ende liet naer een Erfdochter /

Vrouwe Iozijne van Schaghen, die eerst te Man hadde Wouter van Egmont, Heere van Benthusen / die te Rotterdam sterf An. 1491. naerlatende eenen sone / David, Heere van Benthuysen / dewelcke jongh ghestorven is / ende een Dochter Jouffr. Ienne van Egmont, die mede An. 1493. jongh sterf. Daer naer hadde sy haer tweede man / Heere Joos van Borssele, Ridder / B. sone Heeren Adriaen van Brigdam, die sterf An. 1524. begraven int Vreeckheeren klooster in den Haghe / sy An. 1542. seer out / hebbende eerst haer Heerlickheyt ghemaeckt haren naesten Neve / Heer Ian van Schaghen, als noch volghen sal.

Digitized by Google

Heer Ian van Schaghen, heere Willems, ij. sone / Ridder / hadde eerst ghetrout Vrouwe Anna de Vriese van den Oostende upt Zeelant / maer die sterf sonder kinders. Daer na vrouwe Aefgen van Berckenroede, ende wan daer by twee Sonen ende een Dochter / als

Heer Ian, heere van Schaghen / naer Vrou Iozijn voornoemt.

Geerit van Schaghen, Bailliou van Texel / hadde te wijve Jouff. Margriete van Nievelt, upt het sticht van Vtrecht / ende wan daer by een dochter / Vrouwe Willemijn van Schaghen (met een sone Willem jongman ghestorven) sy hadde eerst te man Cornelis van Borsselen van Mupden: ten ij. heer Geerit van Rommerswael, Ridder / heere van Nieustrpen: ten iij. Geerit van Nievelt, Heere van Heyloo / eñ ten iiij. ende leste Ian vander Does, heere van Noortwijck / maer en hadde by ghеene kinders / ende lept te Noortwijck begraben.

Jouff. Ienne van Schaghen, hadde te man Philips Ruychrock, Raet inden Haghe An. 1477. hadden kinders.

Heer Ian, heere van Schagen / Ridder ghеslagen inden vermaerden slagh van Montlehery in Vranckrijck / An. 1465. levende noch sijn Groot-vader. Hy hadde een groot Proces om de Heerlijckheyt van Schaghen An. 1542. also hy van Maeghschap een graet verder was: Maer dewijle hem de Heerlijckheydt soo veel als opghedragen was by Vrou Iozijn voorsz ses Maenden voor haer beyder doot / wert hem by vonnis van den Hove van Hollant sijn Recht toeghewesen / ende bleef Heer van Schaghen: hy sterf An. 1542. out ouer de 90. jaren / hebbende mede gesien vijf Graven van Hollant / ghelijck sijn Groot-vader: hy hadde te wijve Vrouwe Catharina van Schengen, dochter van heer Lodewijck ende Vrouwe Ioanna van Rommerswale van Lodick ende wan ses Sonen ende twee Dochters / als

1. Willem sijnen navolgher.

2. Ian van Schagen, genoemt Berckenroede, sterf sonder oir.

3. Christoffel van Schagen, die An. 1572. tot Haerlem ghevangen worde / ende tot Delft ghevaeht / gepijnight zijnde (quia Harlemenses ut se Regi Hispañ: reconciliarent hortatus fuisset) sterf inde gevangenis. Hy hadde getrout Jouff. Hadewy van Spaerwoude. ende wan iij. sonen / als volght. j. Ian van Schagen, die te wijve hadde Jouff. Maria van Mateneſse van Wibistua, eñ wan 1. sone eñ 1. dochter: als / Ian van Schaghen, woonende tot Culenburgh / ende heeft te wijve Jouff. Willemijne van Camons te Vranen / eñ Iouff. Ietsia van Schaghen, die An. 1612. troude Iacob van Scherpenzeel upt Gheldерlant / woonende te Noortwijck. ij. Ysbrand van Schagen, overleden te Noortwijck An. 1602. hy hadde eerst getrout Jouff. Adriana van Duvoorde, Suster vanden heere van Opdam, sy sterf An. 1591. Daer na Jouf. N. van Brouckhuysen, hy wan by d'eerste eenen Sone Christoffel van Schagē, geborē An. 1585. eñ troude An. 1612. Jouff. Anne van Borsselen Wolfaerds dochter. iij. Floris van Schaghen / geborен An. 1555. iiij. de leste sone van Christoffel den ouden / sterf jonghman.

4. Geerit van Schaghen sterf sonder kinders.

5. Aelbert van Schagē / heere vā Schengē in Zeelant sterf mede sonder kinders An. 1601. out 70. jarē / hadde te wijve Jouff. Magdaleen van Schoten.

6. Ioos van Schagen sterf jongman.

7. Ioff. Ioanna hadde te man Ioos Ruychrock van den Werve, sy sterf sonder kinders An. 1542.

8. Iouff. Aefgen van Schagen, hadde te man Ioos vā Treslong, maer sy sterf sonder kinders.

Willem, heere van Schagen / overleden An. 1548. had getrout Jouff. Elizabeth, heeren Iooſten dr. van Bronckhorst, Ridders / heere van Blepswijck eñ Werckendam / sy noch jong ende hy vol van jaren zijnde: sy sterf An. 1592. zijnde weduwe geweest ontrent 44. jaren / ende wan eenen sone met 2. dochters / als

Ian, sijns Vaders navolgher.

Jouf. Theobalde van Schagen, hadde te man Niclaes van Zuylen, heere vander Haer ende Sevender / Schout tot Vtrecht: hy sterf An. 1602. sy An. 1617. naerlatende kinders.

Vrouwe Gysberte van Schagen, had eerst te man Niclaes van Bronchorst, heere vander Stadt / eñ wan eenē sone: Daer na heer Philips vander Meer, Ridder heere van Sabenter ende Steenbeerk / een vande verbonden Edelen te Bruſſel An. 1566. ende hadden te samen 1. dochter Iouf. Lijsbet vander Meer, die te mā hadde Willem van Hoorn, heere vā Kessel, Sone des heeren van Bortel / Gouverneur vanden Bergh ende van Heusden: sy sterf An. 1610. nalatende kinders.

Ian, heere van Schagen, was ghebozen An. 1544. hy bleef An. 1567. int Landt / ende was mede met den Graue van Bossuy, Stadthouder van Hollant / inden Water-strijt by Hoorn An. 1573. hy hadde te wijve Jouff. Anna van Assendelft, des heeren suster van Cralinghen ende Besopen / ende leefden tsamen 50. jarē min 4. maenden: hy sterf inden Haghe 22. Februarij 1618. out 73. jaren / hebbende de Heerlijckheyt van Schagen beseten 70. jaren / ende hadde gewonnen 2. sonen ende 3. dochters: te weten /

Aelbert sijns Vaders navolgher.

Dierc van Schagen, heere van Goudriaen, hy troude te Leydē An. 1607. Jouf. Margrieta vander Noot maer sy sterf s'jaers daer aen upt barens-noot / naer latende eenen sone Willem Anthonis van Schaghen.

Jouff. Adriana van Schagen, troude Ian van Wijtenhorst, heere van Sontbelt eñ Vrongelen: hy sterf opt huys te Gansopen / by Heusden An. 1617. naerlatende by Dochters.

Jouff. Lijsbeth van Schagen, hadde te man Vincent Schellaerd, heere van Ghepsteren int landt van Cleve / hy sterf An. 1607. voorsz.

Jouff. Catharina van Schaghen, zijnde noch 1618. ongehout.

Aelbert, heere van Schaghen met sijnen toebehoozen / worde int leven sijns Vaders ghenoemt / de Heere van Burg-hoorn, heeft te wijve Jouff. Theodora, der heeren Dochter ende Suster van Duvenvoorde, ende heeft ghewonnen /

Adriaen van Schagen, Iouffr. Catharina, Iouff. Lijsbeth, &c.

Het Wapen van Schagen is gelijc Hodenpijl, gebroken voor t'vierde deel indē hoec met Beyeren, gequarteleert met Henegouwen, dat is, Vlaenderen eñ Hollant te samē.

SPANGEN.

BURGGRAVE Iacob van Leyden, ghenoemt Wterneſse, hadde te wijve des Heeren dochter van Teplinghen / ende wan /

Philips Wterneſse, die besat de Landē van Mathenesse, eñ daerna nu Spangē noemt / leefde An. 1236. hy hadde

hadde te wijve des Heeren dochter vander Merwede, ende wan/

Dierck Wterneſſe, genoemt de goede Dierck van Mateneſſe, hadde te wijve een Dochter vanden ouden hupſe van Polanen, hoerende een zilvere Steerre in een ſabele velt/ ende wan 2. Sonen (als heer Dierck van Mateneſſe, vanden welcken komen die van Mateneſſe) ende

Heer Philips Wterneſſe, die beerſde de goederen eñ Lant datmen Spangen noemt/ alwaer hy een Capelle ende Slot dede ſonderen ende bouwen/ genoemt het Hupſ te Spangen, int Kenſpil van Oberſchie: ſonderde mede een Capelle te Delft An. 1310. Hy hadde te wijve Vrou Sophia, heeren Elias dochter van Dorp, by Delf/ ende wan/

Ian Wterneſſe, ghenoemt van Spanghen, wert vermelt An. 1329. hadde te wijve Jouff. N. heere Willems dochter vander Made, die voerde een ſabele bende, beladen met dry gulde beſanten oft bollekens, in een ſchilt van zilver.

Philips van Spangen ſterf voor ſijnen Vader/ hadde te wijve Jouff. Margareta van Hodenpijl, ende wan/

Heer Dierck van Spanghen, Ridder/ leefde An. 1350. T'ſijnen tijde leefde heer Ogier van Spangen, Ridder (ende is apparentelijck ſijnen broeder gheweeſt) die An. 1345. by Staberen in Oost-Vrieſlant met Grave Willem van Hollant/ inden ſtrijt verſlagen wert. Heer Dierck hadde te wijve Vrou Maria, heeren Gheerits dochter van Zevenberghen, Ridders/ ende wan/

Heer Philips van Spanghen, Ridder/ hadde te wijve Vrou Henrica van Yſſelſteyn, dochter van Ghijſbert, ende Jouff. N. van Haemſtede. Hy leefde An. 1385. ende 1415. ende wan/

Heer Engelbert ſijnen nabolgher.

Gijſbert van Spangē hadde te wijve Jouff. Margareta, heeren Vrancken dochter vander Bouchorſt.

Geerit van Spanghen, heere van Schielant/ 1471. troude Jouff. N. van Catz van Weldam in Zeelant/ eñ Jouff. N. van Spangen, die te man had N. vander Burgh by Delft.

Jouff. Alit van Spanghen, hadde te man Adriaen, heere van Mateneſſe, ſy ſterf An. 1448. naerlatende kinders.

Heer Engelbert van Spanghen, Ridder/ ſterf An. 1432. hadde An. 1413. getrout Vrouwe Steventgen, heeren Floris dr. van Alkemade, haer Moeder was Kroonenburgh, ende wan/

Heer Philips ſijnen nabolgher.

Jouff. Machtild van Spanghen, Canoneſſe te Berghen in Henegouwen.

Vrouwe Henrica van Spangen, hadde te man heer Aelbert vā Mereſteyn, Ridder/ ſy ſterf An. 1508. hadden kinders.

Jouff. Engel van Spangen, troude Dierck vander Bouckhorſt.

Heere Philips van Spangen, Ridder/ Raet inden Hove van Hollant/ ſterf An. 1469. hadde eerſt ghetrout Vrouwe Ioanna vander Merwede by Dordrecht/ daer na Vrou Anna van Bergen, dochter van Philips, Baron van Grimberghen/ ende van Jouff. Ienne van Hamale. Ten derden ende leſten hadde hy Vrouwe Gilliſgen van Polanen, hy wan by de tweede deſe 12. kinders.

Philips, heere van Spangen/ ſterf ſonder kinders/ vande ſweetende ſiechte An. 1529.

Heer Enghelbert van Spanghen, was de Xtvijf. Abt van S. Bertijns binnen S. Omeers in Artops.

Heer Cornelis van Spanghen, ſijns broeders naerbolgher.

Heer Caſper van Spanghen, Ridder/ eñ Capiteyn oft Gouverneur van Breda/ ſterf Jongman.

Anthonis van Spangen, Monick in d'Abdye Sint Bernaerds by Antwerpen.

Vrou Margriete van Spangen ſterf ſonder oir/ hadde te man heer Ian van Ranſt, Ridder/ heere van Ridegem ende Mozſele.

Jouff. Steventgen hadde te man d'heer van Chaſteleer, Hofmeeſter van den Hertoghe van Savoyen/ Gouverneur vande Nederlanden/ etc.

Jouff. Elizabeth hadde te man Hendriek van Hemericourt, heere van Willenchy/ upt Hoogh-bourgoenge/ ende wan 3. kinders/ als 1. Heer Geerit van Emmericourt, Abt van S. Bertijns voorſz in plaets ſijns Oems/ daer na Biſſchop van S. Omeer 1563. tot An. 1577. doe hy ſterf. 2 Jouf. Margriet van Emmericourt, die te man hadde Thomas van Thienen, Heer van Caſter ende Rombeeck in Blaendzen/ ende wan 2. ſonen/ als Jacob van Thienen, heere van Caſter/ die troude Jouff. Elizabeth van Arckel, Vrouwe van Heukelum in Hollant/ maer hy ſterf ſonder kinders: eñ Thomas van Thienen, heer van Caſter. naer den Broeder/ wiens Weduwe (met conſent van de Gheeſtelijcke Overheyt) hy troude/ te weten de Vrouwe van Heukelum van Weerdenburg ende Lepenborgh voorſz ſy ſterf An. 1617. naerlatende eenen ſone Thomas van Thienen, heere van Caſter bā Heukelum (in Hollandt) van Lepenborgh ende Weerdenborgh inde Betuwe/ die te wijve heeft Jouf. Anne van Reneſſe van Elderen, &c. 3. Jouf. Margriet van Emmericourt jongſte dochter/ troude Jacob van Marnix, heere van Thouſe/ Budingen eñ S. Aldegondenbergh/ eñ wan 3. kinders/ als een dochter Jouf. Helena van Marnix, gehout met Iacob van Wignicourt, heere van Grton in Artops (daer ſy by wan Anthonis van Wignacourt, ghehout met Jouf. Clara van Hoorn, ſuſter vanden Heere van Bortel eñ van Heſſel/ Willem van Wignacourt, die troude Jouf. N. van Stradio, erfdochter van Jouf. Anna van Wignacourt ghehout met Loijs van Chicquy, Heer van Wielant/ wan 2. ſonen/ den ouſtē Ian van Marnix, heer bā Touloufe/ troude Jouf. Catharina van Ghœnu van Caldenbroeck, eñ ſiet na Jouf. Vrſel van Marnix, vrouwe van Thoulouſe/ ghehout met Bertrand van Loutſenrode. Den jongſten Philips van Marnix, heere van S. Aldegonden-bergh in Henegouwen/ eñ van Touwinch in Zeelandt/ Borghemeeſter ende Gouverneur van Antwerpen/ ſterf te Leyden An. 1598. had eerſt getrout Jouffr. Philippa van Baillœul upt Henegouwen/ ſuſter van de Vrouwe van Aſperen: daer naer Jouff. Catarina van Eeckeren, Weduwe Ians van Stralen, van Antwerpen: ten iij. eñ leſten Jouff. Iozijne van Lannoy, dochter vanden heere van Hardinxlanchen upt Blaendzen/ weduwe Adriaen van Baillœul, heere van Drures, Hy ſterf te Leyden An. 1605. ſonder kinders: Hy hadde by d'eerſte 4. kinders/ als Iacob van Marnix, heer van S. Aldegondenbergh te Leyden mede ghefterven An. 1599. ontrent 2. maenden na den Vader: hy hadde te wijve Jouff. Veronica Hoen vander Lippe, eñ wan daer by een Erfdochter Jouff. N. van Marnix, Vrouwe van Soubburg/ die An. 1616. troude Willem van Oldenbarnevelt, Ritmeeſter/ Gouverneur van Bergen op Zoom/ heeren Ians ſone/ &c. 2. Jouf. Maria van Marnix hadde te mā Lodewijc van Vlaendren, heere bā Vract/ daer moeder van was Jouff. Catharina van Boetzelaer, ſuſter vanden Heere van Aſperen/ ſonder kinders. 3. Jouff. Amelia van Marniz hadde te man Weſſel van der Boetzelaer, heere van Aſperen/ haer Moeyen ſone An. 1604. naerlatende 3. kinders. 4. Jouff. Liſbeth van Marnix troude de Colonel Chaerles Morgang upt Schotlant/ ſy ſterf An. 1608. te Delft/ naerlatende een dochter Jouff. Anna Morgang. Jouff. Loijſe, Philips van Marnix jongſte dochter/ gewonnē by ſijn

by sijn tweede huysvrouwe/ trouwde An. 1611. Philips van Livijn, heere van Famais, ende Capiteyn/ etc.

9. Jouf. Maria van Spangen, was Canonesse tot Berghen in Henegouwen/ met 10. Jouffr. Machtild van Spanghen, haer suster.

11. Jouff. Anna was Canonesse te Nivelle in Walsbrabant/ ende

12. Jouf. Iozijn van Spangen Nonne te Loosduynē.

Heer Cornelis van Spanghen, Ridder/ besat behalven Spanghen / de goederen van Nachtegael / Rhodes/ ter List/ Moeckenbrouck/ &c. was An. 1527. Bailliou van Schielant ende van Rotterdam: daer nae Burgemeester van Antwerpen/ ende Raet inden Haghe/ sterf vol van jaren An. 1559. hadde te wijve Vrou Maria van Immerseel, heeren VVillems, Marcligrave van Antwerpen/ eenighe dochter / sy sterf An. 1546. ende hadden ghewonnen/

Philips, heere van Spanghen, sijns Vaders naervolgher.

Jouff. Maria van Spanghen, hadde te man Ian van Berloo, heere van Sletsijns upt den lande van Luyck sonder kinders.

Vrou Iaquelijn van Spanghen, hadde te man Heer Arent van Cruningen, Ridder/ heere van Voorhout/ sonder kinders. Hy sterf An. 1561. sy 33. jaren daer nae An. 1594. begraben t'Antwerpen.

Vrou Anna van Spanghen, hadde eerst te man Heer Ian van Haesten, Ridder in Gheldersant: daer naer Geerit heere van Oyen / sy sterf An. 1584. nalatende hyden eersten man/ VValraven, heere van Haesten eñ Herwijnen/ die had te wijve Jouff. Philiberta, dochter van Engelbert, heere van Immerseel in Brabant/ hy sterf opt huys te Herwijnen An. 1608. out 53. jaren/ sonder oir. Jouff. Dorothea van Haesten, vrouwe van Nieuelt by Utrecht ('t welck de Vrouw van Breederoede, haers Vaders voorsz suster/ hadde ghekocht van Steven van Rossum, heere van Voeroyen) sy hadde eerst te man Floris van Brederoede, heere vā Cloetinghen/ wiens ouder Broeder heer VValraven, dese Dorothea haders suster getrout had/ als voorsz is: hy sterf An. 1589. nalatende 6. kinders / sy trouwde daer na An. 1614. Willē van Hoorn, heer van Kessel/ Gouverneur van Heusden. Jouff. Maria, &c.

Philips heere van Spangen, Boudry / ter List / etc. sterf An. 1578. te S. Trupen / hadde te wijve Jouff. Iozijne vanden Bongaerd, upt 't Land van Valckenborgh/ suster vanden Heere van Merode / sy sterf 1596. t'Vlissel steyn/ begraben te Bruessel/ naerlatende 3. sonen ende een dochter.

Heer Ian van Spangen ende Boudry/ Ridder (qui mihi hæc communicavit) woonde te Leuven / daer hy An. 1618. sonder kinders sterf / had te wijve Vrou Maria van Dilbeke, upt Brabant.

Cornelis van Spangen, sijns broeders Leenvolger.

Heer Philibert van Spangen, Ridder/ Bailliou vā Walsbrabant/ heeft ghetrout Vrou Margriete Dammant, dochter heeren Niclaes Dammant, Ridders/ eñ Cancelier van Brabant / sy sterf te Brussel An. 1616. ende hebben gewonnen Niclaes, Willem, Emmanuel ende Karel van Spanghen, met Jouff. Barbara van Spangen.

Jouff. Maria van Spanghen heeft te man Philips Hinckaert, heere van Lillo / ende hebben ghewonnen Jouff. Isabeau, Ian, Iouff. Maria, Philips, Maximiliaē ende Kaerle Hinckaert.

Cornelis, heere van Spanghen (ende ter List) na de doot sijns outsten Broeders/ heeft te wijve Jouffr. Anna van Halmale, dochter van Cornelis ende Jouff. Emerentia Pijnssen, ende heeft ghewonnen /

Philips, Cornelis ende Justus van Spanghen.

Ick vinde noch Heer Adriaen van Spangen, Ridder gheslaghen te Voorrecht vanden Koninghe Maximiliaen inden jare 1486.

Het Wapen van Spangen is een lazuyre fasce oft baer in een gulde Velt.

SCHOTEN.

DIERCK van Schoten, Schiltknape/ vermelt An. 1163.

Heer Willem van Schoten, Commandeur van S. Jans-oorde binnen Haerlem An. 1380.

Heer Willem van Schoten, idem An. 1405.

Heer Geerit van Schoten, idem An. 1428. tot den jare 1460. Heer Pieter van Schoten, idem An. 1460.

Heer Claes van Schoten, Commandeur als voren/ An. 1472.

Heer Geerit van Schoten, Schiltknape/ sterf An. 1237.

Willem van Schoten, die te wijve hadde Jouff. N. van Egmont, ende wan Jouff. N. van Schoten, ghehout met Claes van Ruyven int jaer 1390.

Ysbrand van Schoten, leefde An. 1428. hadde te wijve Jouff. Gobintge, Iacob Heermans dochter/ te Leyden/ ende wan twee Sonen/ Ian ende Jacob.

Ian van Schoten voornoemt/ hadde te wijve Jouff. Agnes van Mateneſſe, leefde An. 1475. ende wan mede twee Sonen/ als Ysbrand ende Ghijsbert.

Ysbrand van Schoten was Bailliou van Kermerlant/ ende sterf vande sweetende sieckte An. 1529. Hy hadde eerst ghetrout Jouff. Iozijne van Cruningen, daer na Jouff. Catharina van Catz, heeren Laurens dochter. Hy wan by d'eerste Ian, David, Ghijsbert ende Arent van Schoten, alle jongmans overleden. Noch Jouff. Soete, die was Nonne ter Lee/ eñ Jouff. Alit van Schoten, die te man hadde Floris, heere van Vliet/ ende wan een dochter Jouff. Anna van Vliet. By de tweede Vrouwe hadde Ysbrand voornoemt een dochter / Jouff. Catharina van Schoten, die Vrouwe was oft Meesterſſe int Witte-vrouwen klooster t'Utrecht / alwaer sy An. 1576. sterf.

Ghijsbert van Schoten, Ysbrands voorsz broeder/ eñ Ians jongste sone/ was An. 1524. opde begraeffenisse heeren Ians van Wassenaer inden Haghe/ ende An. 1648. Houtbester van Hollant/ ende hadde te wijve Jouffr. Ioanna van Schagen, Floris weduwe vander Bouckhorst / ende hadde by hem een dochter Jouf. Ghijsberte van Schoten, die eerst te man hadde Rem van Druma upt Vriesland: daer na Iacob van Catz upt Zeelandt/ endewonnen een Dochter Jouff. Agnes van Catz, die te man hadde Michiel Everwijn van Ghent / sy sterf in Oostende An. 1604. ende wan Kaerle, Iacob, Ommer, Eduard ende Iouff. Charlotte Everwijns.

Iacob van Schoten, Jans broeder / ende den ouden Ysbrand van Schoten jongste Sone / wan by sijn Huysvrouwe eenen Sone/ Geerit van Schoten, Bailliou van Kermerlant / die te wijve hadde Jouff. Luytgaerd van Zweten, ende wan veel kinders/ als/

Iacob

Digitized by Google

Iacob van Schoten sterf opt huys te Teylingen tot Sassenheim vande sweetende sieckte An. 1529. hadde wijfve Jouff. Machtild Soncke te Delft/ dochter van Dierck Soncke ende van Jouff. Iuliane Beukelaers, (dochter van Mr. Thomas Beukelaer Schout van Dordrecht/ende daer na Mact inden Haghe) sp leefde wedutwe An. 1546. eñ wan dry dochters/ als 1. Jouff. Maria van Schotē, hadde te man Tyman vander Mye ende wan Jouff. Machtild vander Mye, gehout met Adam vander Duyn, die An. 1602. sterf. 2. Jouff. Anna van Schoten hadde te man Niclaes vander Laē, te Haerlem/ daer sp sterf An. 1584. ende wan Jouff. Anna vander Laen, die te man hadde Mr. Arthus van Breedenroede, Mact inden Hage/ gestorben An. 1592. 3. Jouff. Magdaleen van Schoten hadde te man Aelbert van Schagen, heere van Schengen/ die An. 1601. sonder kinders sterf.

Frans van Schoten woonde op de heere van Cruninghen/ ende sterf int belegh voor Therrouwanen in Artois/ An. 1536.

Heer Cornelis, Priester ende Pastoor in de Beverwijck An. 1557.

Heer Willem van Schoten Priester.

Ian van Schoten, vanden welcken hier na volghen sal.

Heer Gysbert van Schoten, Ridder/ sterf sonder kinders/ hadde te wijfve Vrou Anna, heeren Reynouts B. dochter van Breederoede.

Jouff. Sophia was Nonne te Lee.

Jouff. Alit was Nonne int Zijl-klooster te Haerlē.

Ian van Schoten voornoemt/ hadde te wijfve Jouff. Cornelia van Egmont, heeren Otten suster van Kennenburgh/ sp sterf wedutwe An. 1595. ende hadde veel kinders/ als/

Heer Geerit van Schoten Priester/ Canonick te Leyden/ eñ daer gestorben An. 1605. Æt. 60.

Iacob van Schoten sterf te Haerlem An. 1616. een out wyef/ Æt. 56.

Geerit van Schoten den jonghen/ is ghehout ghedweest met Jouff. Clara van Assendelft, die An. 1596. te Leyden int kinder bed sterf/ sonder oir. Hy is de leste mansoir van dese Stamme.

Adriaen oft Andries van Schoten, sterf Jongman int beleg van Leyden An. 1574.

Gysbert van Schoten sterf Jongman/ woonende by de Graue van Barlaymont.

Jouff. Magdaleen van Schotē hadde te man Christoffel Vader, Hooftdupetsch Hopman oft Capitein te Haerlem An. 1572. ende heeft gewonnen eenen sone Willem Vader.

Jouff. Lucretia van Schoten had te man N. Craenhals, des Schouts sone van Haerlem/ ende wan kinders.

Jouff. Maria van Schoten, sterf Wyfster binnen Haerlem/ haer beenen doorschoten zijnde int beleg der selver Stede An. 1573.

Het Wapen van Schoten is ghelijck Heemskercke: eenen silveren klimmenden Leeu, met roode tong ende klauwen in een Lazuyren velt, gequarteleert met Zanen, (eertijts een out Edel ghesiacht in Hollant) voerende een root kruys in een zilvere Velt.

SWIETEN.

GEERIT Emmersz van Swieten oft Sweten, die wan dry Sonen/ Heer Ramp, Heer Vranck (die Priester was) ende Iacob van Sweten, die naer liet den jongen Geerit Emmersz. van Swieten, die ghetrout heeft Jouff. Agnes van Boschuysen, eñ wan heer Iacob van Swieten Priester/ gestorben An. 1436. Heer Arent mede Priester. Vrou Ida van Sweten die te man had Heer Baertout van Assendelft, Ridder/ Heer van Beenhuysen/ sp sterf An. 1465. sp 1466. Noch Jouff. Luytgaerd van Sweten, trouwde Korstiaen van Alfen, ende Simon Geerits van Sweten, Vryt van Arckel ende Bailliou van Voorn/ ghenoemt de Vette Symon, trouwde Jouff. Agatha vander Does, leefden An. 1444. ende wonnen dry dochters/ als Jouff. Adriana van Sweten, die trouwde Ian vander Haer sp Vtrecht. Jouff. Alit trouwde Daniel van Alphen, ende Jouff. N. van Sweten, die trouwde Philips Wter Lier sp Delft.

Heer Ramp van Swieten, Ridder/ den ouden/ Geerits outste sone/ liet naer 2. sonen/ Heer Dierck ende heer Herman, Ridders. Heer Dierck van Sweten bleef doot met den Graue van Hollandt sp Staberen/ inden strijt teghen de Vriesen An. 1345. sp wan 2. kinders. Jouff. Beatrix, die trouwde Willem van Boschuysen, Hermansz ende Claes van Sweten, ghenoemt Drakenborgh, wert te Delft doorgeslaghen vande Cabbeliauschen/ ontrent den jare 1370. met noch xviij. sijner vrienden: ende sp liet naer Heer Dierck van Sweten, Ridder/ die sonder kinders sterf: sp was An. 1396. inden Oorloghe op de Vriesen met Hertogh Aelbert inden Kuynder. Ontrent dese tijt leefde mede Vrouwe Catharina van Sweten, die te man hadde heer Iacob van den Woude An. 1360.

Heer Herman van Sweten, Ridder/ Heer Ramps jongher Sone/ bleef met sijnen broeder verslaghen voor Staberen An. 1345. ende liet naer Boudewijn van Sweten, wiens sone was

Dierck van Zweten, die vermelt wert An. 1385. ende hadde te wijfve Jouff. N. van Rietwijck sp Alcmaer/ ende wan eenen Sone:

Boudewijn van Zweten, Rentemeester van Voorn An. 1410. ende Rentemeester generael van Hollant ende Zeelant An. 1429. kochte An. 1436. tslot eñ Heerlijcheyt van Loenersloot van Iacob vā Isendoorn upt Gelderlant/ ende was den principaelsten Fondateur vant Nonne-klooster te Poel/ eertijts sp Leyden ghelegheñ: sp was seer rijck/ ende trouwde An. 1390. Jouff. Luytgaerd van Nyenrode. Hy hadde een B. broeder/ Bouwen van Sweten, Rentemeester Heeren Diercx van Zweten, Claesz. die wan Dierc van Zweten, Griffier van den Hove van Hollant/ eñ Register-meester An. 1445. ende hadde te wijfve Jouff. N. vander Bouckhorst, sonder oir. Boudewijn voorsz liet naer dry sonen ende dry dochters/ als/

Heer Dierc van Zweten, vanden welckē volgē sal.

Heer Gijsbert van Zweten, van den welcken hier naer mede gesept sal worden.

Vrou Alit van Sweten, hadde eerst te man Claes vā Diepenburg, daer na heer Evert, B. van Hollant/ Ridder/ ende heere van Hoogtwoude.

Jouff. Margriete van Zweten hadde te man Jan vā Poelgeest, besitter van 't huys te Outteplinghen by Warmont/ sp sterf An. 1482.

Jouff. Catharina van Sweten, Vrouwisse oft Mater int Klooster te Poel by Leyden/ sp sterf int jaer 1395.

Ian van Zweten, heer van Oppmeer/ van welcken mede hier naer volghen sal.

Heer Dierck van Sweten, Ridder/ sterf voor sijnen Vader Boudewijn, eñ hadde te wijfve Vrou Ioanna, erfdochter heeren Arents van Leyenburgh, Ridders/ upten huyse van Arckel An. 1429. ende wan eenen sone/

Heer

Heer Arent van Swieten, Ridder/heer van Lepenburgh eñ van Loendersloot (by testamente sijns groot-vaders Boudewijn) ende Bailliou van Rijnlant An. 1468. Hy was An. 1467. inden Oorloghe met Hertogh Karel op de Luyckenaers/die haren heere ende Bisschop rebel waren/ende troude int selde Jaer Vrou Maria van Catz in Zeelant/die wedutwe leefde An. 1477. ende wan/

Heer Hendrick van Sweten, Ridder/heere van Lepenburgh ende van Loendersloot: hy (ende sijnen Vader) voerden Sweten/ghequarteleert met Lepenburgh: ende hadden een Suster Jouff. Iozijne van Sweten, die te man had Willem B. van Wassenaer. Heer Dierck voornoemt leefde An. 1503. hadde te wijve Vrou N. van Renesse, ende wan eenen Sone/

Ioos van Sweten, heere van Lepenburgh eñ Loendersloot / An. 1536. sterf sonder kinders: hy verkochte Loendersloot aenden heere van Kroonenburgh upten hupse van Aemstel-van-Mijnden.

IAn van Sweten, Boudewijns derde eñ jongste Sone / was heere van Opmeer / eñ Schout van Leyden An. 1466. eñ 1477. Hy hadde eerst getrout Jouff. Maria vanden Abeele in Zeelant. Daer na Jouff. Emmezoete, Engelberts dr. vander Marck, ende wan hy d'eerste eenen sone.

Heer Adriaen van Sweten, heer van Opmeer/ende Ridder geslaghen binnen Dordrecht vanden Koninghe Maximiliaen, An. 1486. was An. 1477. Schout van Leyden: hadde eerst getrout Vrou N. van Hodenpijl, die sterf sonder oir. Daer na Vrou Ottelijne, heere Willems dr. van Egmont. Hy sterf An. 1487. ende wan dry kinders.

Ian van Sweten, sijnen Leen-volger.

Vrou Iozijne van Sweten, hadde te man heer Willem vander Coulster, Ridder/gheweest Alkemade, hy sterf An. 1531. naerlatende kinders.

Jouff. Ienne van Sweten, Vrouwe van Opmeer/ na de doot haers broeders sone An. 1526. sy sterf onghehielijckt/leefde noch An. 1533.

Ian van Sweten, Heere van Opmeer eñ Hodenpijl/Drossaerd van Gorcum / ende Schout van Leyen / gelijck sijnen Vader ende Groot-vader: hadde te wijve Jouff. Philippa van Heemstede, heere Roelants dochter: hy sterf An. 1510. naerlatende eenen Sone/

Ian van Swieten, heere van Opmeer/die onghehielickt sterf An. 1526. Sijn goederen quamen op die van der Coulster.

Boudewijn van Sweten hadde noth/behalven heer Dierck, heer Gijsbert ende Ian van Sweten (sijn wettighe kinders) een bastaerd sone / ghenoemt Willem den B. van Sweten, Procureur Generael vanden Hove van Hollant An. 1450. ende Greffier An. 1463. ende 1477. den welcken wettelijcken naerghelaten heeft twee kinders/Mr. Dierc, ende Vrou Maria van Sweten (die te man hadde heer Floris Oem van Wijngaerden, Ridder/heere van Ysselmonde / ende Raet inden Haghe An. 1505. ende wan kinders) Mr. Dierck van Sweten voorsz was Raet eñ Procureur Generael vanden Hove van Hollant: hy sterf An. 1502. ende hadde te wijve Jouff. Machtild vander Does, sy sterf int jaer 1529. out 93. jaren/eñ had gewoonnē twee dochters/als Jouff. Agatha van Sweten, die troude Pieter Schaert, rijck Poorter binnen Dordrecht/hy sterf An. 1517. sy wert mede seer out/eñ sterf An. 1549. begraven te Schoonhoven: ende Jouff. N. van Sweten, hadde te man Frans van Leeuwen, upt den ghesla chte der ouder Heeren vander Goude. Heer Gheerit van Sweten, Ridder / Boudewijns middelste Sone / hadde te wijve Vrou N. van Diemen, woer ende een fasce met dry Boepen. Haer moeder was Oestgeest, leefden An. 1445. ende hebben gewoonnen /

Hugo van Swieten, Rentemeester van Rijnsburgh ende Raet inden Hage An. 1477. hauder Cabbeliauscher partye / was fondateur van Kloosters te Syon te Leyden An. 1480. eñ hadde te wijve Jouff. Luytgaerd van Boschuysen, Claes dr. maer hy sterf sonder wettighe kinders An. 1482.

Willem van Sweten sterf mede sonder wettige kinders/hadde te wijve Jouff. Elizabeth van Ruyven.

Pieter van Swieten, vanden welcken hier nae volghen sal.

Jouff. Adriana van Swieten, hadde te man Gijsbert van Ysselsteyn, Herbertsz. leefden An. 1490.

Jouff. Catarina van Swieten, troude eerst Adriaen vander Bouckhorst: daer na Willem van Rommerswael, Bailliou van Rotterdam.

Pieter van Swieten, heeren Gijsberts sone/ troude Jouff. Maria van Montfoort te Delft (die naermaels te man hadde Cornelis Croesing, heere van Benthuysen) ende wan twee kinders / als/

Gijsbert, heere van Swieten, met Jouff. Luytgaerd sijn suster/die te man hadde Geerit van Schoten, Baillieu van Vermerlant/ende hadden kinders. Gijsbert voornoemt hadde eerst te wijve Jouff. Maria, dochter van Floris heer van Wijngaerden, die sterf An. 1525. Daer na Jouff. Ida van Nieven te Leyden: hy sterf An. 1549. begraven te Leyden: ende wan hy d'eerste dry kinders/ende hy de ij. een.

Cornelis van Swieten, sijnen na-volger.

Jouff. Adriana van Swieten, sterf sonder oir/ hadde te man Geerit Heerman van Oestgeest.

Jouff. N. van Swieten hadde te man Engelbert van Ophem, sonder oir.

Jouff. Maria van Sweten, hadde te man Jan Spijskens, Edelman van Brussel / eñ wan Gijsbert Spijskens, Capiteyn / sterf sonder kinders in Vriesland/ eñ Jouff. Philipa Spijskens, die te man heeft Hugo Willemsz. van Swieten, Borghemeester t' Ouwater/ ende hebben ghewonnen 2. dochters / Jouff. Alit ende Jouff. Maria van Swieten.

Cornelis, heere van Sweren, woonde inde huysinge van Borssele, inden Haghe inde Spuystraet (nu toebehoorende de Heere van Matheneſſe) ende hadde te wijve Jouff. Anna, heeren Adriaens van Borsselen dr. ende wan twee kinders/als/

Adriaen, heere van Sweten, met Jonffr. Maria van Sweten sijn suster/die ghehout is ghetweest met Iacob Coppier, heere van Calslaghen, die sterf An. 1584. ende sy An. 1582. nalatende kinders. Adriaen voorsz was An. 1566. vande verbonden Edelen te Brussel/ ende An. 1572. was hy met Graef Willem vander Marck, int innemen vanden Briel/ende wert daer na Gouverneur vander Goude/ alwaer hy an. 1584. sterf: hadde ten wijve Jouff. Iozijne van Naeldwijck, ende wan veel kinders/ als /.

Cornelis van Sweten, wierdt voor Heusden doorschoten/ onghehout.

Adriaen van Sweten, sijns Vaders navolgher.

Jouff. Anna van Swete, hadde eerst te man Daniel Glayser van Dantzich (eñ wan Ioris Glayser) daer na Pieter vander Molen, Bailliou van Noortwijck.

Jouff. Maria van Sweten hadde eerst te man Theophilus Damman upt Vlaenderen / sonder oir: daer na Ian van Meteren upt Ghelderlant / ende wan kinderen.

Jouffr.

Digitized by Google

Jouff. Berta van Sweten, trouwde Floris Tserclaes, Baillieu vã Schoonhoven/ Sone van Karel Tserclaes uyt Brabant/ eñ van Jouff. Maria van Wijngaerden, sy sterf inden Haghe An. 1612. ende wan Karel Tserclaes, die Jongman verdronckẽ is by Naeldwijck An. 1614. Jouff. Iozijne Tserclaes die trouwde An. 1611. Karel van Doffel, Burghemeester tot Leuwen. Jouff. Henrica, Adriaen, Maria, Iouffr. Margriet ende Cornelis Tserclaes.

Jouff. Gheertruyt van Sweten hadde eerst te man Philips Rataller (wiens susters waren Jouff. Cornelia Rattallers, getrout met Philips Doublet, Ontfanger Generael vande Vereenighde Nederlanden/ ende Jouf. Catarina Doublet, die te man heeft Heer Hugo Muys van Holy, Ridder/ eñ Schout van Dordrecht/ kinderen van Heer George, Rataller, Presidẽt vanden Hove van Utrecht/ ende van Vrouwe Margriet van Loo) Philips Rataller voorsz sterf in Vrieslant An. 1595. naerlatende Jouff. Maria Ratallers, die An. 1515. trouwde N. Pieck uyt Ghelderlant/ eñ Jouff. N. Ratallers, ghehout met N. sone Ians van Ghelmen, eñ Jouff. Marien vander Does. Jouff. Geertruyd voorsz trouwde daer na Ian van Loon, Colonnel ende Gouverneur vã Oostende/ daer sy doot bleef An. 1604. (ende was een sone van Mr. Pelgrim van Loon, ghebozen t'Utrecht/ Raet inden Haghe) eñ wan Adriaen van Loon. Jouff. Geertruyd van Sweten hadde haer derde man Pieter Gillis van Antwerpen (wiens Ouders van Keyser Karel genobiliteert zijn 1518.) was Greffier van den Raet van Brabant inden Haghe/ ende hadde by hem 2. kinders: sy sterf te Breda An. 1612.

Jouff. Adriana van Sweten, Adriaens jonghste dochter/ hadde eerst Iacob Damman, Capiteyn uyt Vlaenderen/ daer na Aelbert Coenders, Capiteyn van Groeninghen An. 1607.

Adriaen, heere van Sweten, Gouverneur van Meurs/ ende daer na An. 1610. Baillieu van Rijnland. Hy verkocht Sweten aen Hugo van Mierop, heere van Calslaghen (mits behoudende sijn leven lang den tijtel) hy trouwde eerst Jouff. Ermgaerd Scheyffard van Merode, die sterf an. 1606. Daer na An. 1607. Jouff. Anne-Maria Cloets (uyt het Graefschap Meurs) weduwe heer Pieters van Ghistele, hy wan by d'eerste eenen sone ende een dochter/

Adriaen van Sweten, ghebozen An. 1593.
Jouff. Iozijne van Sweten, ende Jouff. Vincentia Magdaleen, ghewonnen by d'ander vrouwe.

Wt dese Stamme is mede gheweest Hugo van Sweten, ghebozen van Leyden/ Rentemeester Generael van Namen/ ende overleden An. 1585.

Noch Jouff. Apollonia van Sweten, Hugen dochter/ huysvrouwe van Mr. Claes de Groot, langhe Jaren geweest Pensionaris der stadt Dordrecht: sy sterf An. 1553. sy An. 1570. ende wan veel kinders. Haer suster Jouff. Cornelia van Sweten, hadde te man Mr. Adriaen vander Heyden.

Het Wapen van Sweten is dry zilvere Violen in een velt van keel.

SPRVYT.

GHYSBERT Spruyt trouwde Jouff. N. van Nyenrode, hy leefde An. 1380. ende wan/
Bruyninck Spruyt van Crieckenbeeck, Maerschalck van Abcoude/ hadde te wijve Jouff. Elizabeth van Assendelft, Hugen dochter/ An. 1398. ende wan/

Hugo Spruyt sijnen Leen-volgher.

Jouff. Lysbeth Spruyt, hadde te mã Geerit Heerman van Oestgeest te Leyden/ ende wan kinders.

Jouff. Maria Spruyt trouwde Ian Wtenhage, in Kiermerlant/ ende wan Jouff. Lysbeth Wtenhage, die te man hadde Ian vanden Woude, alias Alkemade, die sterf An. 1473. sy An. 1481.

Jouff. Hillegond Spruyt trouwde Floris van Boschuysen te Leyden/ sy sterf An. 1463. hy An. 1474. seer out/ ende wan kinders.

Jouff. N. Spruyt trouwde Claes de Vriese, Schiltknape/ Raet inden Hage/ eñ Rentemeester Generael van Hollant/ ende wan onder andere kinders Jouff. Alit de Vriese, die te man had Baertout vã Assendelft.

Hugo Spruyt van Crieckenbeeck, Bruninex sone/ hadde te wijve Jouff. Hadewy, Wormbout van Heemskercken dochter/ ende wan Bruninck Spruyt van Crieckenbeeck, die te wijve hadde Jouff. Maria van Sonevelt te Leyden/ ende wan dry dochters.

Jouff. Hadewy Spruyt die hadde eerst te man Jan van Boschuysen, daer na Pieter Pijnssen, sonder oir.

Jouff. Emerentia Spruyt, die trouwde Hendric van Wijngaerden, ende liet kinders na.

Jouff. Maria Spruyt trouwde Ian van Oestrum, ende wan Ian van Oestrum, Castelein van Woerden/ hy sterf An. 1612. out 67. jaren: hadde te wijve Jouff. Alit heer Geerits dr. van Renesse, eñ wan Ian van Oestrum, Capiteyn An. 1616. ghestorven. Juriaen van Oestrum sterf mede Capiteyn An. 1614. noch Adriaen eñ Bruninck van Oestrum, met Jouff. Maria van Oestrum, die te man heeft Eustaes van Aeswijn, Sone vanden Heere van Brakel/ ende Jouff. Gheertruydt van Oestrum.

Het Wapen van Spruyt is een zilvere Lely in een root velt.

TOL.

HEER Hugo van Tol (so genoemt na een Ridderlijcke Hoffstede die sijn Erfdeel was) was Ridder/ ende een jonghet Sone van Heer Hugo van Teylingen, ontrent het jaer 1291. hadde te wijve een dochter van Heer Geerit van Poelgeest, ende wan/

Heer Floris van Tol, Ridder/ die te wijve hadde Vrou Mercelia, heeren Geerits van Rijns dochter/ by Utrecht/ ende wan/

Floris van Tol, Schiltknape/ hadde te wijve Jouff. Odilia van Leeuwen, alias vander Goude: hy leefde An. 1350. ende wan/

Floris van Tol, die ghetrout heeft Jouf. Machtild Vinck, ende wan 2. sonen: den jongsten/ Dierck, hadde ghetrout Jouf. Machtild van Zijl, maer sterf sonder kinders.

Frederick van Tol, den outsten/ hadde te wijve Jouf. Lijsbeth van Boschuysen, An. 1439. ende liet naer/

Pieter

Digitized by Google

Pieter van Tol, die te wijve hadde Jouff. Diewer van Alkemade, ende heeft ghewonnen/
Maurijn van Tol, die troude Jouff. Maria, Willem van Alphen dochter / leefde An. 1473. Hujus posteritas masculina ad tenuiorem redacta fortunam creditur Leidæ superesse,
Van desen ghesiachte is mede geweest Floris van Tol, Florisz. Borgghemeester te Bodrecht An. 1508. ende Frans van Tol sijnen broeder/mede Borgghemeester aldaer An. 1537. ende 1541.

Het Wapen van Tol is gelijck Teylinghen, ghebroken met roode blocxkens rontsom den Leeuw.

TRESLONGH.

HEER Ian van Blois, B, sone van Ian Grave van Blois in Brancrijc/Heere vander Goude ende Schoonhoven in Hollant/die An. 1381. sonder wettighe kinders sterf/was Ridder/ ende verkreegh van sijnen bader de Heerlickheyt van Treslong in Henegouwe/met Cabbau, Benthuysen ende veel ander goederē in Hollant ende Zeelant: sijn moeder was Jouff. Sophia van Daellem, uyt den huyse van Arckel: hy was An. 1396. met Hertogh Aelbert op de Vriesen inden Oorloghe / ende was Raet inden Haghe An. 1434. hadde te wijve Vrouwe Maria van Heemstede by Haerlem/ende wan ses sonen ende drv dochters/ als /

1. Heer Adriaen van Treslong, Ridder/ die te wijve hadde Vrou Isabelle van Hennijn, des heerē dochter van Bossuyt in Henegou An. 1418. ende liet naer Lodewijck, heere van Treslong, die troude Vrou Ioanna van Ligne, dochter van den heere van Barbarcon, ende wan Lodewijck, heere van Treslong, die te wijve had Vrouwe Charlotte van Humieres, ende wan Lodewijc den ouden/Boudewijn ende Ian, die alle d'een nae den anderen heeren van Treslong zijn geweest / ende sonder kinders gestorven/ ende noch Heer Lodewijc van Treslong, Ridder/ ende Generael van 't geschut in Cleenrijc legher voor de steden van Bueren / Oudewater ende Schoonhoven An. 1575. hy sterf mede sonder kinderen/ ende hadde te wijve Vrou Anthoinette van Merode, dochter vanden Heere van Moriamuez, sijn suster Vrou Ioanne van Treslong hadde eerst te man Heer Philips van Lannoy, heere vā Beauvoir, Gouverneur van Middelborgh ende Admirael van Zeelant voor dē Koning An. 1573. doe hy sterf: sy troude daer na heer Philips van Croy, Hertoge van Aerschot/ ende sterf An. 1605. D'ander suster Vrou Lowijse van Treslong, hadde te man Lodewijck van Mirode, heere van Burry. ende wan Philips van Merode, heere van Treslong, die naerghelaten heeft heer Philips van Merode, Heere van Treslong, die An. 1617. troude Vrou Albertijn des Graven suster van Arenbergh.

2. Gheerit van Treslong, heere van Iumignies in Henegouwen / hadde te wijve Jouff. Margriet van Hennijn, dochter van Bouwen heere van Cuvilleers: hier van en is geen manss-oir meer int leven. Hy was groot bader van heer Lodewijc van Treslong, genoēt van Blois, Abt van Liesse/overledē An. 1566. out 69. jaren/ vermaert om sijn gheleerthept ende Godtvruchtighept.

3. Heer Ian van Treslong Canonick t'Utrecht.

4. Guy van Treslong sonder oir ghestorven.

5. Den jonghen Heer van Blois, alias Treslong, die wan by sijnen wijve heer Ian van Blois, Ridder/ troude Vrou Catarina van Oppendorp te Leuven/sy leefde weduwe seer out An. 1516. ende sondeerde aldaer het Clarissen Kloosier/hadde eenen Sone die Jongman sterf.

6. Heer Lodewijc van Treslong, Ridder/ heere vā Cabbau/vanden welcken hier volghen sal.

1. Jouff. Ienne van Treslong troude eerst den heere van Fantigny in Henegouwen/ ende daer nae Ian van Noortwijck in Hollant/An. 1455. sonder kinders.

2. Vrou Maria van Treslong, hadde te man Heere Ian van Cruningen in Zeelant/ ende wan Adriaen, heere van Cruninghen.

3. Jouffr. Lijsbeth van Treslong was Nonne te Wijck te Duerstede.

Heer Lodewijck van Treslong voornoemt/Ridder/Heere van Cabbau, ende Raet in den Hove van Hollant/ An. 1448. hy sterf An. 1470. begraven inde Beverwijck/ hadde te wijve Vrouwe Maria, heeren Raesen dr. van Haemstede in Zeelant/ende wan 7. sonen ende 4. dochters/ als/

Heer Ian van Treslong, Ridder/, vanden welcken hier na sal volghen.

Heer Raes van Treslong Ridder/van desen sal hier na mede ghesept werden.

Ioris van Treslong sterf sonder oir.

Willē ende Adriaen van Treslong sturven jongmans voor den Vader.

Ian van Treslong den Jonghen was Monick tot Egmont.

Cornelis van Treslong Capiteyn te Rotterdam onder Jonckh. Frans van Breederoede, ende wert in dien Oorloghe ontrent der Goude verslaghen An. 1489. sonder oir.

Jouff. Maria Nonne te Rijnsburgh.

Jouff. Margriet Nonne ter Goude.

Jouff. Ioanne van Treslong Nonne ter Lee.

Jouf. Catarina vā Treslong had te man Mr. Claes Ruychrock vander Werve, ende wan kinders.

Heer Ian van Treslong Ridder/Raet vanden Hove van Hollant/ende Bailliou vander Goude/hadde te wijve Vrou Stevine vander Bouckhorst, ende wan vijf sonen/ als/

Iasper van Treslong heer Ians sone/sijn broeders waren Lodewijck van Treslong, Raet inden Haghe/ende Schout vande Beverwijc An. 1542. Melchior, Balthazar ende Gornelis van Treslong. Iasper voorsz was An. 1527. Schout van Haerlem/ende hadde te wijve Jouff. Catharina, heere Willem van Wijngaerden dochter/ Ridder/ ende wan /

Ian van Treslong, wert An. 1568. te Brussel om de Nederlantsche troublen wille onthalst / sonder kinders.

Ysbrand van Treslong, ex urore mihi ignota liberos genuit.

Willem van Treslong, van welcken volgen sal.

Jouff. Lijsbeth van Treslong, hadde te man Claes van Sandwijck, Schout van Hoorn/overleden sonder kinders.

Willem van Treslong, Heere van Ghijssenoorde / Houtvester van Hollant ende Admirael van Zeelant/ was mede vande verbonden Edelen te Brussel An. 1566. ende int innemen vanden Briel An. 1572. sterf An. 1594. hadde te wijve Jouff. Adriana van Egmont, heeren Otten dochter van Kennenburgh / die sterf int jaer 1587. ende hadde ghewonnen/

Gasper

Casper van Treslong, gheboren An. 1576. Heere van Oudenhoorn / ende Kapitein: heeft te Wijve Jouff. Lucretia vander Sale, Dochter vanden Ridtmeester N. de la Sale, upt Gaescoegnen/ende wan kinders. Sijn Broeder Willem-Carel van Treslong sterf Jongman in Vlaendren An. 1604. Sijn Suster Jouff. Catharina sterf Abdisse An. 1602.

Van Heer Raes van Treslong den ouden/Heer Lodewijck ij. sone.

HEer Raes van Treslong voorsz. Ridder/ hadde te Wijve Vrouw Christina van Coenen-van Adrichum te Delft: hy sterf An. 1498. begraven ter Goes: Sy sterf An. 1466. ende wan

Heer Lodewijck van Treslong, Ridder / Meester-knaep vande Houtbesterije van Hollant An. 1521. (had een Broeder Dierck van Treslong, Cathuser Monick by den Bergh) hy sterf An. 1526. ende hadde te Wijve Jouff. Anna van Assendelft, Vrouwe van Beenhuysen/ die sterf An. 1540. ende wan ses Sonen/ als

1. Heer Raes van Treslong, Heere van Beenhuysen/ (dat hy over gaf ten behoeve sijns Broeders Aelbert hier onder gheschreven) was Deken van S. Pancraes te Leyden.

2. Adriaen van Treslong, troude Jouff. Aefgen, Claes Strokers Dochter te Hoorn / ende wan seven kinders / te weten: Lodewijck van Treslong, Canonick te Leyden/ aldaer hy sterf An. 1611. oudt 74. jaren. Hugo van Treslong, sterf sonder oir An. 1597. Cornelis van Treslong. Jouff. Beatrix. Jouff. Alit. Jouff. Anna van Treslong, troude Reynout van Oeyen, ende wan kinders/ (van welcken een Dochter troude haren Neve onder-geschreven) en Jouff. Christina van Treslong, die te man hadde Iacob Taets van Amerongen, ende wan Adriaen van Amerongē, troude Jouf. N. van Oyen, sijns Broeders Dochter: ende

Hugo van Treslong voorsz. Meesterknaep vande Houtbesterije An. 1655. tot 1576. hadde te Wijve Jouf. Catharina van Egmont-van Kennenburgh, ende wan seven Sonen ende drie Dochters/ als

1. Heer Ot vā Treslong, Dom-Canonic t'Utrecht/ ende aldaer ghestorven An. 1600. oudt 55. jaren.

2. Lodewijck van Treslong, Hofmeester Hertoghe Erichs van Brunswijck/ Baenderheeren van Woerden ende Liesvelt: hy sterf onghehuelicht.

3. Hugo van Treslong, sterf Jongman in Italien.

4. Aelbert vā Treslong, Baedrager/ wert doorschoten in 't Legher voor Haerlem An. 1572. onghehout.

5. Dierck van Treslong, Commandeur vande Duytsche Heeren Huysen in Maeslandt / tot Rhenen ende t'Utrecht An. 1612.

6. Heer Bartelmeeus van Tresl. Ridder An. 1594.

Jouf. Mabelia van Amerongen heeft te Man Gheerit van Rijssenburgh tot Utrecht.

3. Aelbert van Treslong, Heere van Beenhuysen/ als voorsz. is: hy sterf An. 1555. hadde te Wijve Jouf. Catharina van Berckenrode, by Haerlem / die sterf An. 1553. na-latende een Erf-dochter Jouff. Adriana van Treslong, Vrouwe van Beenhuysen/ die te Man nam Lancelot, B. sone Heeren Reynouts van Brederode, &c. ende wan kinders.

4. Ioris van Treslong, woonde ende sterf te Haerlem sonder kinders: hadde eerst ghetrout Jouf. Peternelle van Bloemendael ter Goude: Daer na Jouf. Eva, Heeren Ians Dochter van Schaghen/ Ridders.

5. Heer Arent van Treslong, Canonick t'Sinte Pancraes te Leyden.

6. Hugo van Treslong, den jongsten Sone.

De sevende sterf jong.

1. Jouf. Anna van Treslong, had te Man Michiel Ros, Drost van Purmerende: hy sterf An. 1602. sp 1595. ende liet naer een Dochter Jouff. Catharina Ros, die getrout heeft Mr. Ian de Wit t'Aemsteldam.

2. Jouf. Maria van Tresl. Jouf. tot Honinrbelt.

3. Jouf. Catharina van Treslong, troude Amelis van Nievelt tot Utrecht / ende wan Hugo van Nievelt, Dom-Canonick: Iacob van Nievelt: met de Jouffrouwen Iudith, Catharina, Iacoba, Gheertruyt ende Maria van Nievelt.

Het Wapen van Treslong is ghelijck als Daellem oft Arckel, het velt root, de fascen zilver, ghebroken inden hoeck met Blois oft Chasbillon, ghenoegh bekent.

VLIET.

HERMAN van Woerden, wert vermelt An. 1165. ende 1186. hy had een Broeder Godschalck van Woerden, vanden welcke men ghelooft dat komen die vanden Haer, in 't Sticht van Utrecht. Hy wan

Herman, Heere van Woerden, dat hy te Leen hielt van 't H. Roomsche Rijck An. 1204. Hy wan

Heer Herman van Woerden, hielt Woerden mede te Leen van 't H. Roomsche Rijck An. 1252. ende wan twee Sonen/ Heer Herman ende Heer Gheerit.

Heer Herman van Woerden, Ridder / ghelijck sijnen Vader: hy was d'eerste die Woerden te Leen hiel vande Grave van Hollant An. 1288. maer worde An. 1296. met veel ander upten Lande verdreven/ ter oorsake vande conspiratie teghen Grave Floris den v. daer hy kennis van hadde / ende consent toe hadde ghegheven/ ende leefde noch An. 1314. seer oudt/ ende sterf in armoede: Hy hadde getrout een Suster van Heer Ghijsbert van Aemstel, die mede ghebannen worde: ende wan daer by twee Dochters/ als

Vrou Gheertruyd van Woerden, die te Man had Heer Willem van Teylinghen, Ridder / die langhe voor sijns Wijfs Vader sterf An. 1284. na-latende kinders: Ende

Vrou N. van Woerden, die troude Heer Gheerit van Velsen, Ridder / die Grave Floris van Hollandt voorstack An. 1296. ende daerom met grouwelijcke pijnen ghedoot wert. Hy liet een Dochter na / Jouff. Clarisse van Velsen, leefde An. 1326. hebbende een Lijf-rente upt des Graeffelijckheydts Domeynen/ mids dat sy gheen Man nemen en soude.

Heer Gheerit, Heer Hermans voorsz. Broeder / hadde voor sijn Vaders erf het Landt van VLIET, by Oudwater/ op d'Yssel / maer moest An. 1296. mede upt 't Lant wijcken/ om de voorsz. conspiratie / hoe wel hy gheen complice en was/ maer alleen een Broeder Heer Hermans voorsz. maer wert An. 1302. metten Grave van Hollant versoent/ ende kreegh sijn goet weder/ ende sterf An. 1314. begraven t'Oudwater in 't Choor vande Parochy-Kercke/ ghelijck meest alle sijn Nakomelinghen. Hy hadde te Wijve Vrou Ada vander Binckhorst, by Voorburgh/ ende wan twee Sonen/ als

Ghijsbert, Heer van Vliet, sonder kinders overleden An. 1353. Ende

Heer Gheerit van Vliet, Ridder/ hy bezat Polsbroucq/ ende sterf An. 1344. hadde te Wijve Vrou N. Heeren Otten Dochter van Asperen, die sterf An. 1346. ende wan

Gheerit, Heere van Vliet, hy had een Broeder Heer Otto van Vliet, Ridder / die sterf An. 1412. sonder

Digitized by Google

oir: had te Wijve Vrou Daniel N. ghestorven An. 1409. Sijn Suster Jouff. Lijsbeth was Nonne ter Lee An. 1377. Gheerit voorsz. sterf An. 1365. had ghetrout Jouffrou Maria, heeren Geerits dochter van Culenburgh, die sterf An. 1381. ende wan:

Heer Ian van Vliet ende Polsbrouck, Ridder/overleden An. 1396. hadde te wijve Vrou N. vander Leck oft Polanen, Heeren Diercx dochter van Asperen, ende hadde daer by

Heer Geerit van Vliet, Ridder: hy was An. 1396. ende Ruyter/met Hertogh Aelbert in den Oorloge op de Vriesen/ende sterf in fleur sijns levens An. 1404. hadde te wijve Vrou Machtild vander Merwede, die sterf An. 1421. ende hadden gewonnen twee sonen/als Heer Gheerit van Vliet, den outsten sone was Ridder/ ende sterf van een Wonde gheleeghen int beleg voor Gorchum An. 1403. ende wan/

Heer Ian van Vliet den jongsten sone wert Ridder geslagen inden Oorloge van Luyck An. 1408. ende was Hoofmeester van Hertogh Willem van Beyeren, Grave van Hollandt/wiens B. dochter Vrou Beatrix, hy te wijve kreegh: hy wert An. 1424. banden Creeft van Voorzeecht inden Haghe ontfoost ende daer na gheweerendeelt/ ter cause hy Hertogh Ian van Beyeren met bergift hadde willen vooden/ gheljck de Cabbeliausche sijn vpanden hem oberuptghen wilden: Sijn weduwe sterf An. 1455. ende lieten naer/

Gheerit, heer van Vliet, Polsbrouck, Onkoop ende Aertsberghe, hy hadde twee susters/ de een Vrou Willemyne van Vliet, hadde te man heer Vrederic van Zevēder, Ridder An. 1441. sy sterf weduwe An. 1500. out 80. jaren. D'ander Jouff. Maria, troude Thomas Wtēbrouck, heer van Vlooswijc/ende wan Pontiaen Wtenbrouck, die te wijve had Jouff. Lijsbeth, heeren Bartouts dr. van Assendelft, Geerit van Vliet, voorsz. verlatēde de Wapenen van Vliet/ nam weder aen de volle wapené vā Woerden/ verkocht Polsbrouc aen den heer vā Naeldwijck. Hy sterf. 1472. had te wijve Jouff. Henrica Aelberts dr. van Naeldwijck/ ende wan 4. sonen:

Ian van Vliet, sijnen Leenvolgher.
Gheerit van Vliet, sterf jongman in Vranckrijck.
H. Willem van Vliet, Ridder ten Duytschen huyse t'Wtrecht. Ende Daniel van Vliet sterf jongman.

Ian van Vliet, Ambachtsheer van Berghambacht eñ Honkoop/was An. 1473. metten Heere vander Vere Stadthouder van Hollant/int innemen vanden Haghe op den Cabbelsauschen was An. 1527. Casteleyn ende Schout tot Ouwater: hy hadde eerst te wijve Jouff. N. Erfdochter van Floris vander Bouckhorst, daermede hy behielicte het huys met de goederen vander Bouckhorst by Voorwijckerhout: daer na Joff. Emerentia dochter van Gheerlof van Meaux oft Vosselaer, eñ van Sybilla van Reynesteyn van Wtrecht: ten derden eñ lesten had hy Jouff. Margriet van Leesdael, weduwe van Balthazar van Weese, maer had by dese geen kinders: maer hy wan by d'eerste eenen sonen/ende by d'ander 2. sonen ende 4. dochters/tsamen 7. kinders.

1. Heer Gheerit sijnen Leenvolgher.
2. Hubert van Vliet, van desen sal hier nae breeder volghen.
3. Gheerlach van Vliet, Ambachtsheer van s'Heeraertsberge (dat hy verpande aen heer Geleyn Zegervan Wassenhoven) hy had eerst ghetrout Jouff. Swavelt van Leuwen, daer na Jouff. Keynsburgh vander Meer, die sterf An. 1577. te Wtrecht/ sonder oir. Hy wan by de eerste dese 6. kinders. 1. Ian van Vliet, sterf jongman inden Hage. 2. Aelbert van Vliet, Capiteyn/ genoemt den Spaenschē Vliet/ om dat hy de Coning van Spaengien diende in d'oorloge t'Wtrecht eñ voor Maestricht An. 1579. Hy bleef aenden Houtwesteynsen dijc inden strijt 1584. sonder oir. 3. Geleyn van Vliet eerst Domhanonic t'Wtrecht 1570. daer na Capiteyn in Vrieslant/sterf sonder oir. 4. Gheerit van Vliet had An. 1580. te wijve Jouff. Vrsela van Rietwijck, sterf mede Capiteyn in Vrieslant/sonder oir. 5. Maria was Nonne te S. Servaes t'Wtrecht. 6. Jouff. Emerentia had te man Mr. Thomas Wtenbrouc, Advocaet t'Wtrecht/die sterf An. 1595. sy 1607. eñ wan Ian Wtenbrouc, Canonic t'Wtrecht/eñ Jouff. Iozyne, die troude N. Keremans.
4. Jouff. Iosyne van Vliet sterf sonder oir/hadde te man Hugo Spiering-van Aelburgh, te Heusden.
5. Jouff. Sybilla was Nonne te Conincrvelt.
6. Jouff. Willemijn van Vliet had eerst te man Daniel vander Heyden uyt Brabant/sonder oir: daer na Andries Vierling, Raet banden Prince van Oranjen/ Heere Renè van Chalon, hy sterf te Breda An. 1572. ten lesten hadde sy Michiel Pigghen, mede Raedt van den heere Prince van Oranjen.
7. Jouff. Anna van Vliet had te man Godschalc vā Wijnssen t'Wtrecht/ ende wan Ian vā Wijnssen, Ambachtsheer van Honcoop (met sijn suster Jouff. Godschalcxjen, die Nonne was te Conincrvelt) hy hadde te wijve Jouff. Frederickxken de Wael-van Vroonesteyn, en heeft naghelaten 4. kinders: als Adriaen van Wijnssē, die An. 1612. t'Wtrecht troude Jouff. Christine van Schoordijck-op thuys te Vleuten. Willem van Wijnssen ten Duytschen heeren huyse t'Wtrecht: Jouff. Anna ende Jouff. Beatrix van Wijnssen.

Heer Gheerit van Vliet ende vander Bouckhorst, Ridder/ Ians outste sone voorsz. hermelt An. 1532. hadde eerst te wijve Vrou Ioanna, heeren Willem Ruychrocx dr. Ridders: daer nae Vrou Sybilla Taets-van Amerongen, sonder oir: hy sterf An. 1553. begraben te Wtrecht/legateerende de lijftocht van sijn goederen/ sijn leste wijf voorsz. daer de kinderen van eerste bedde proces om voerden. Hy liet na by d'eerste Vrouwe:

Willem van Vliet sterf onghehout.
Floris sijns Vaders Leenvolgher.
Ian van Vliet sterf sonder kinders.
Jouff. N van Vliet, Nonne ter Lee.
Jouff N. vā Vliet, was gehout/maer sterf sonder oir.
Jouff N. van Vliet. Nonne ten Dale by Wtrecht.

Floris van Woerden, heere van Vliet ende vander Bouckhorst/hadde te wijve Jouff. Alit van Schoten-van Voorhout, ende wan een dochter

Jouff. Anna van Woerden, erfdochter van Vliet ende vander Bouckhorst/troude An. 1578. Andries van Bouckhorst, maer hebben geen kinders: sy was de leste Vrou persoon van desen huyse.

Hubert van Vliet, heer Geerits voorsz. halve broeder/Ambachtsheer van Onkoop/ sterf An. 1572. hadde te wijve Jouff. Anna van Nievelt, Erfdochter van der Coulster eñ Heyloo by Alcmaer/ende liet na:

Ian van Vliet sijnen Leenvolgher.
Anthonis vā Vliet besat thuys te Coulster, daer hy op sterf An. 1596. eñ was de leste mansoir van de stāme van Vliet/des de wapenen met hem begraben zijn te Haerlem inde Groote kercke: hy had te wijve Jouff. Geertruyt van Bronchorst, die sterf te Haerlem 1614.
Vrou Emerētia van Vliet, sterf sonder oir A° 1605.
H. had eerst te man heer Ghijsbert van Bronchorst, heeren Loos sone: daer na N. N.
Jouff. Maria vā Vliet, sterf mede sonder oir. 1607. had te man gehadt Arent van Ysselsteyn, die sterf An. 1602. t'Wtrecht/ Æt. 76.
Jouff. Iozyne was Nonne te Mariendale/ buyten Wtrecht/ende sterf An. 1601.

Ian van Vliet, Huberts outste sone/besat de goederē vā Heylo eñ Honkoop/ was An. 1572. Borgheme. van Haerlem/ gedurende de belegering: Baillu van Voorn/ ende Gouverneur banden Briel 1578. hy had eerst te wijve Jouff. Alit van Duvoorde, heerē Iacobs dr. van Opdam, die sterf sonder oir An. 1571. daer na A. 1577. nam hy Jouff. Maria van Duvoorde Jacobs dr. van Warmont, ende wan daer by

Jouff.

Digitized by Google

Jouff. Henrica van Vliet, Ambachtsvrouwe van Horcoop ende Heylоo ende vander Coulster: hadde te man Ian van Doornick tot Amerſfoort/ ſy ſterf inde

Beſaiden alle de voorgaende/ heeft noch gheleeft Jouff. N. van Vliet, die outrent Jaer 1490. te man hadde Ghijsbert van Hardenbrouck, int Stichtt van Utrecht/ ende hadden kinders.

Het Wapen van Vliet was dry zilvere Ruyten, elcx met een knopken aende hoecken, in een velt van keel. Maer Heer Gheerit van Vliet, die An. 1475. ſterf, ſoude weder aen te voeren de volle Wapenen van Woerden, dat is/ dry roode Ruyten in een gulde velt.

WOVDE.

D'Oude Heeren vander Woude ſy Leyden zijn alle Iacob genoemt gheweeſt/ die dit goet al beſeten hebben ontlanct na de inſtellinge vanden eerſten Ghrave van Hollant. Ende van deſe is dā Vader tot Sone in wettige Mansliche Linie voorts gekomē heer Iacob vanden Woude, den vij. dier namen/ leefde outrent t'jaer 1280. Hy hadde te wijve d'Erfdochter vanden Heere van Warmont, welcke Heeren te voeren pleghen een zilvers Cruys in een lazuyre velt/ ende naer dien tijt hebben ſy het Huys ter Woude verlaten/ eñ zijn komen woonen tot Warmont. Voor den voorſc. tijt heeft mede gheleeft heer Floris vanden Woude, Ridder/ An. 1203. Heer Iacob voorſt. liet naer:

Heer Jacob vanden Woude ende van Warmont den vij. Ridder/ die vermidts de conſpiratie van Aemſtel/ Woerden ende Velsen mede upten Lande wijcken moeſt/ eñ balling wert An. 1296. maer An. 1302 alſo in een ſtrijt tuſſchen den Stichtſen van Utrecht/ eñ tuſſchen Heer Sweert van Montfoort, heer Hubert van Vyanē. heer Hendrick Burggrave van Leyden, heer Floris van Duvoorde, eñ andere/ deſe Heer Iacob den Hollantſche Heeren goet ontſet ende hulpe hadde gedaen/ ſo datſe Victorie bochten/ eñ den Biſſchop van Utrecht daer leelijcken verſlagen bleef: heeft hy voor tuſſchen-ſprecken vande voorſc. Heeren ſijn goet weder ghekreghen/ ende is metten Ghrave van Hollant verſoent/ ende ſterf An. 1303. Hy hadde te wijve Vrou Sophia, heeren Gheerits dochter van Egmont/ ſy ſterf An. 1309. ende wan/

Heer Iacob vanden Woude ende van Warmont/ Ridder den vij. Hy ſterf An. 1344. hadde te wijve Vrou Lijsbeth van Zuylen-van Aenholt, die ſterf An. 1365. begraven beyde te Warmont/ ende liecten naer/

Heer Iacob ſijnen nabolgher.

Vrou Lijsbeth vanden Woude, hadde te man Heer Ian vā Egmont-van Meresteyn, Wouterſz. ende hadden kinders.

Jouff. Alit vanden Woude, troude Ian vā Alkemade, Schiltknape/ heeren Florisz. ende hadde kinders.

Joff. Beatrix vanden Woude troude Geerard van Oosterwijck, Schiltknape.

Heer Iacob vanden Woude ende van Warmont/ Ridder/ den xiij. overleden An. 1394. Hy hadde eerſt te wijve An. 1346. Vrou Lijsbeth vander Does, ſy ſterf ſonder oir An. 1361. Daer na 1370. Vrou Florentia Iās Buggen dr. te Delft (wiens outſte dochter Vrou Sophia ghehout was met Heer Arent van Duvoorde, Ridder) ende hadde daer mede veel Lants in Delfland eñ Maesland/ ſy troude daer na Heer Philips van Dorp, Ridder/ Hy ſterf An. 1409. ende wan/

Iacob vanden Woude, die voor ſijnen Vader ſterf An. 1392. out 21. jaren.

Heer Ian ſijns Vaders Leenbolgher.

Dierck vanden Woude, genaemt Boekel, ſterf ſonder oir An. 1407.

Jouff. Mabelia vandē Woude ſterf ſonder kinders hadde te man Ian van Beeſt, upt de Betuwe.

Jouff. Clementia vanden Woude. ſterf mede ſonder kinderen/ hadde ghetrout Niclaes van Toornenburgh.

HEER Ian vanden Woude ende van Warmont, Ridder geſlagen inden Oorloge opde Vriesen An. 1396. Hy verkreegh dat Warmondt een hooghe Heerlijckheyt ende een onverſterffelijck Leen ghemaeckt werde 1402. Hy ſonderde ende doteerde An. 1410. een Clooſter van de derde oorde van S. Franciſcus voor Edele arme Jouffrouwen te Warmondt: ende An. 1413. ſtichte hy een Regulieren-klooſter in Warmont van de Ciſtercien-oorde/ ter plaetſe daer ſtondt een Slot Outteylighen ghenoemt/ twelck Hertoghe Aelbert ende Hertoghe Willem tot dien eynde deſen Heer Ian vergunt hadden: hy kocht An. 1416. van Enghelbert vander Marck B. ſone vanden Ghrave vander Marck/ d'Ambachtsheerlijckheyt van Alkemade, ende ſterf An. 1417. ende was eē vermaert Ridder: hy hadde te wijve ghehadt Vrou Agnes, heeren Jans dr. van Cruninghen in Zeelant/ ſy ſterf An. 1400. ende wan/

Iacob heere vanden Woude, Warmondt ende Alkemade (wiens ſuſter Jouff. Adriana vanden Woude, hadde te man Ian van Heemſtede, Baillieu van Kennerlant) hy had ghetrout Jouffrou. Reynoutgen Ians van Brakels dochter te Dordrecht. Haer Moeder was Eggert-van-Purmereynde, hy ſterf An. 1531. ſy 1449. ende wan/

Iacob ſijns Vaders nabolgher.

Jouff. Agnes vanden Woude had te man Adriaen van Naeldwijck, An. 1446. ende hadden kinders.

Jouff. Ioanna vanden Woude woonde An. 1451. te Dordrecht in haers moeders hupſinghe/ maer ſterf ongehout An. 1497.

Iacob, heere vanden Woude/ van Warmont ende Alkemade/ de xvij. int getal/ hadde te wijve Jouff. Ioanna van Poelgeeſt, heeren Gerrits dr. Hy ſterf op S. Thomas-avont An. 1503. de leſte van ſijn Gheſlacht. Sy ſterf An. 1499. ende hadden te ſamen hyr Dochters/ als/

Vrou Reynoutgen vanden Woude ende van Warmondt, troude An. 1477. Heer Ian van Roſſum, heere van Zolen in Gelderlant/ hy ſterf An. 1501. ſy 1518. ſonder kinderen.

Jouff. Iacoba wert na haer ſuſter Vrouwe van den Woude eñ Warmont, ſterf mede ſonder kinders 1525. begraven by haer Voorouders te Warmont/ had getrout Gijsbert van Raephorſt, die ſterf An. 1503.

Jouff. Maria vanden Woude troude An. 1484. Philips van Matheneſſe, maer ſy ſterf upt barenſ-noot An. 1488. Hy repſde na haer doot na Roomen/ ende wert daer Prieſter/ ende weder komende wert hy Monnick te Warmont An. 1492. eñ aldaer ſo 41. jaer Hebbende geleeft/ is hy geſtorven An. 1533. out 82. jaren/ haren ſone Iacob van Matheneſſe, ghehout zijnde met Jouff. Anna van Almmonde, was te booren ſonder kinders ghеſtorven An. 1515. maer haer lieder dochter Vrou Maria van Matheneſſe, wert nade doot dā haer Moeye Jouff. Iacoba voorſt, Vrouwe vanden Woude/ Warmont en Alkemade/ ende hadde te man Heer Jan van Duvenvoorde, Ridder: hy ſterf An. 1558. Sy An. 1543. naelatende kinders/ welcker naecomelingen de voorſt. heerlijcke goederen noch beſitten.

Digitized by Google

Het oude Wapen vanden Woude was dry roode Ruyten in een gulde velt, ghelijck Woerden, ende men ghelooft dat het een geslacht was: Maer Heer Jacob vanden Woude den riij. heeft ter liefde ende uyt gunst banden Burggrave van Leyden/ sijn Wapenen aengenomen te voeren/ te weten/ Een gulde baer met dry Wassende Manen van zilver, in een schilt van Iazuyr.

VVYNGAERDE.

CLEYS Oem, vermelt int Leen-register van Hollandt An. 1260. Hy hadde 4. Sonen: 1. Heer Claes Oem Ambachts heer van Dubbeldam verlijt An. 1318. Schout van Dordrecht An. 1325. sijn sone Cleys Oem Cleysz. was An. 1374. Borgemeester van Dordrecht. 2. Godschalck Oem, Schepen in Dordrecht An. 1312. 3. Ian Oem Cleysz. Schepen in Dordrecht An. 1313. 4. Willem Oem vermelt An. 1326.

Ian Oem voorsz. heeft naer ghelaten Gillis Oem Ianszoon, Schepen in Dordrecht/ die onder ander eenen sone hadde Tielman Oem, Bailliou van Zuytthollant ghestelt An. 1358. die hadde twee sonen/ den jongsten Iacob Oem, genoemt Isereel, heeren Tielmanszoon was An. 1387. Schepen in Dordrecht/ wiens Sone was Tielman Oem Iacobsz. vermelt An. 1415. die nagelaten heeft Iacob Oem Tielmanszoon. Schepen in Dordrecht/ die sterf An. 1480. ende van hem komen alle de Oemelinghen te Dordrecht/ tot heden toe.

Godschalck Oem Tielmans outste sone/ hadde te wijve Jouff. Catharina vanden Woude, die leefde weduwe An. 1403. ende hadden onder ander kinders 2. sonen/ den jongsté Godschalc Oem, was An. 1420. Burghemeester van Dordrecht/ ende An. 1420. Te voozen was hy Hooftman van die van Dordrecht/ int besit ofte beleegh dat Hertogh Ian van Beyeren hadde voor Leyden: synen Sone Tielman Oem, kochte de heerlijckheyt van Papendrecht (van Ghijsbert van Hemert) ende sijn mansoir is An. 1584. ghestorven.

Tielman Oem, den outsten sone van Jouff. Catharina vanden Woude voorsz. was An. 1412. Schepen tot Dordrecht: hy hadde An. 1403. ghetrout Jouff. Margriet van Slingelant, Ians vander Tympels dochter/ ghesept Slinghelandt te Dordrecht/ ende wan als volght:

Jouff. Lijsbeth Oems, was An. 1428. ghetrout met Noyde van Amerongen, Burghemr. van Dordrecht ende gestorven An. 1435. ende wan onder ander Tielman van Amerongen, Borghemeester van Dordrecht An. 1466. Jouff. Ienne van Amerongé, die te man hadde Dierck vander Does, Bailliu van Zuytthollãt. Joff. Margriet van Ameronghen, Nonne ter Lee. Jouff. Machtild getrout met Ian van Dorssen, Jouff. Gloria van Amerongen, die te man hadde Gijsbert vã Sterckenborgh, van Utrecht/ ende wan kinders.

Godschalck Oem d'eerste heere van Wijngaerdẽ.

Ian Oem, Schout van Dordrecht An. 1437.

Godschalck Oem, outste sone Tielmans voorsz. was Rentmeester generael van Hollant An. 1434. ende kocht te Heerlijckheyt van Wijngaerden, ontrent het Jaer 1446. als mede Ysselmonde. Hy hadde ghetrout An. 1422. Jouff. Margriete van Alkemade, heeren Floris dochter/ leefden noch te samẽ An. 1457. sy sterf weduwe An. 1476. ende hadden ghewonnen:

Floris Oem, heer van Wijngaerden, &c.

Jouff. Tielman Oem-van Wijngaerde was Bailliu van Kermerlant/ daer na Rentmeester in den Hage/ hadde te wijve Jouff. Iolente van Egmont, B. dochter heeren Willems van Ysselsteyn, weduwe heerẽ Adolfs vander Marck, maer sturven sonder kinders. Hy was seer out/ ende leefde noch An. 1500.

Ian Oem van Wijngaerdẽ vanden welcken ende sijn nakomelingen/ sal hier na ghescheven worden.

Geerit Oem hadde te wijve Jouff. Meynsgen van Harlaer, weduwe van Heer Floris vanden Abeele.

Jouffrou Peternelle Oems, troude Adriaen van Heemskercke, sy sterf An. 1461. ende wan kinders.

Dierck Oem sterf An. 1480. hadde eerst te wijve Jouff. Maria Nemerijs, die sterf An. 1431. sonder oir. Daer na Jouff. Willemijn Pieter vã Roodẽ dochter/ ende wan veel kinders daer by/ als onder andere Ian Oem, Schout van Dordrecht/ die An. 1523. te Mechelen woonende sonder kinders sterf/ ghelijc hier voren Fol. 200. onder die van Roon is ghesept.

Vrou Adriana Oems, Abdisse ter Lee An. 1527.

De jonghe Ian Oem-van Wijngaerden, Bailliou van Kermerlant/ na sijn Broeder/ sterf sonder kinders.

Vrou Margriet Oems hadde te man heer Iacob van Catz, Ridder in Zeelant/ ende wan kinders.

Jouff. Catharina Oems-van Wijngaerde, troude eerst Aert Musch, ghenoemt Gaesbeec, daer na Gillis van Gottignies, beyde Burghemeesters te Mechelen/ ende wan kinders.

Floris Oem voorsz. Heere van Wijngaerde ende Ysselmonde/ Borghemeester ende Schout van Dordrecht An. 1474. ende Bailliou van Zuytthollant/ hadde te wijve Jouff. Baerte Vranckẽ dochter vãder Bouckhorst, sy woonde te Dordrecht weduwe An. 1484. Ende wan/

Heer Iacob van Wijngaerden, Ridder/ etc.

Heer Floris van Wijngaerden, Ridder/ Ambachtsheer van Ysselmont/ staet inden Haghe/ eñ bewaerder vant Haeghsche Bosch An. 1529. had te wijve Vrou Maria van Sweten, eñ wan 1. sone eñ 1. dochter Jouff. Margriet van Wijngaerdẽ, die te man had Mr. Thomas Bokelaer, Clyesozier eñ Schout vã Dordrecht/ Rentmeester ghenerael van Zuytthollant/ eñ Raedt in den Hage/ sy sterf An. 1509. eñ wan Jouff. Fransoyse Beukelaer, die eerst troude Ioos van Bueren, eñ daer na Wynand van Laer, sonder oir: eñ Jouff. Margriet Beukelaers, ghetrout met Cornelis van Borssele, ende wan kinders. Ioos van Wyngaerde, heer Floris sone/ was nae de Vader heer van Ysselmont/ ende hadde te wijve Jouff. Iaquemijn vander Heyden uyt Brabãt

Hy was An. 1528. Bailliou vã Noortwijck/ ende sijn heerlijckheyt van Ysselmont weert hy executie vanden Hove van Hollãt verhaelt/ ende was kooper de Heere van Merode. Hy liet na Floris van Wyngaerde (die te wijve had een dochter vã Mr. Ian van Bruelis, Raetsheer t'Utrecht/ sonder oir) eñ Jouff. Iacoba vã Wyngaerde die troude Willem van Ysselsteyn, uytẽ huyse van Egmont voor B. ende wan kinders.

Dierck Oem-van Wyngaerden, van desen sal hier na mede gheschreven worden.

Jouff. Maria vã Wyngaerde sterf An. 1525. hadde te mã Gijsbert van Sweté, die sterf 1547. eñ wã kinds.

Vrou Catharina van wyngaerden troude heer Ian vanden Werve, Ridder van Antwerpen/ ende wan kinders.

Heer Iacob van Wyngaerde, Ridder eñ Bailliou vã Zuytthollãt An. 1488. eñ 1508. woonde te Dordrecht sterf eñ begraven aldaer 1529. ter grooter Kercke/ inde Wijngaerden-cappelle/ daer sijn 8. quartieren int glas noch te sien zijn. Hy hadde te wijve Vrou Maria, heeren Arents outste dochter van Duvoorde, ende wan/

Heer Floris sijnen Leenhoighen.

Heer Tielman van Wyngaerden, Priester van S. Heeren Oordre te Haerlem.

Arent van Wyngaerdẽ sterf jongmã in Spaengiẽ.

Godschalck van Wyngaerden verkocht An. 1538. sijn huysinge genoemt Leeuwenburg, of Mijns-heerẽ herbergh binnen Dordrecht/ hy hadde eerst te wijve Jouffrou Fransoyse van Kommerswael ghelegen in Zeelant:

Digitized by Google

Zeelant: ende wan bp d'eerſte Jouff. Catharina van Wyngaerden, die te man hadde Otte van Darthuyſē t'Wtrecht/alwaer hp An. 1580. jammerlijck deurſteken wert/ ſonder oir. Eñ bpde ij. Pauls van Wyngaerde, die te wijde had Jouff. N. Maertē vā Haeften dr.

Heer Floris van Wyngaerden, Ridder/Heer Iacobs vander Coulſter, gheſept van Alkemade, heeren Willems ſone/ſterf An. 1549. hadde te Wijfe Wzou Ottelyne dochter/ende wan/

Heer Iacob ſynen Leenbolgher.

Jan van Wijngaerden ſterf ſonder oir/hadde te wijfe Jouff. Machtild, Adams vander Duyns dr.

Wzouwe Machtild, hadde te man heer Splinter vā Hargen, Ridder/heere van Oofterwijck/ woonde An. 1570. indē Hage (ſijn ſuſter Jouff. Ienne van Hargē, hadde te man Damiaen de Goes, vermaert eñ geleert Edelman upt Portugael/ ende waren bepde kinderen van Andries van Hargen, ende van Jouff. Catharina Suys, baders-ſuſter vanden Wzeſident heer Cornelis Suys) ende wan 2. kinders/Andries van Hargen, Heer van Ooſterwijck/ die bleef doot inden ſtrijt teghen de Mooren in Barbarijen/ metten Coning van Portugael An. 1578. had te wijfe ſijn naeſte Nichte Jouff. N. van Goes, Damiaens dr. booꝛſz. ſonder oir: eñ Jouff. Ottelijn van Hargen-van Ooſterwijck, die troude in den Hage Hubert van Malſem, heere van Tielburgh/ eñ wan onder ander Wzou Maria van Malſem, gehout met Heer Antonis Schets, Ridder/heer van Grobbendonck/ Gouverneur vanden Boſch/ &c.

Heer Iacob van Wyngaerden, Ridder/ een vande Verbonden Edelen te Bꝛuſſel An. 1566. ende weeck met andere An. 1567. upt het Lant/ ende quam 1572. weder: hp ſterf An. 1604. out 79. jaren: hadde eerſt te wijfe Wzou Heſſelt Mulaerd, daer na Wzou Ienne van Nievelt, ten leſten Wzou Leonora, heeren Aymonds dochter van Swartzenburgh, die leefde noch An. 1612. Hp wan bp d'eerſte Wzouwe 5. kinders:

Karel van Wyngaerden, Capitepn/ bleef doodt in Wzieſlant inden ſtrijt An. 1581. ongehout.

Willem van wyngaerden, Capitepn/ bleef doodt in den ſtrijt bp Hardenbergh An. 1580. ongehout.

Roelant van wyngaerden wiert deurſteken in een kamp-becht te Kroonen/jongman.

Wzou Ottelijne vā Wyngaerdē hadde te mā Heer Karel vanden Rijne, Ridder/hp bleef doot op dē Zeetocht met d'Admirael P. vander Does: ſp ſterf te Leyden An. 1609. nalatende een dochter Jouff. Anna vanden Rijne, die An. 1610. troude Iacob van Wyngaerden, heere van Bentſupſen.

Jouff. Maria vā Wyngaerdē, troude Ioꝛchim Rēgers upt Wzieſlant/ eñ wā Willem Rengers, die troude Jouff. N. Bentincx upt Gelderlant: Jouff. Machtild Rengers, ſterf An. 1609. ſonder oir: hadde te man Iacob Caulier, Capitepn/ eñ Jouff. Helena Rengers ſterf mede ſonder oir/ hadde getrout N. Dromont.

Van Dierck van Wijngaerden Floris jongſte Sone/ende Heer Jacobs ende Heer Floris Wzoeder.

DIERCK Oem-van Wijngaerden, Schepen te Dozdzecht An. 1497. Bailliou vanden Hage eñ Zuptholland/ hadde te wijfe Jouff. Adriana, Heeren Gheerits dr. van Nievelt, ende wan:

Hendrick Oem-van Wyngaerdē, hadde een Wzoeder Heer Godſchalck, Wzieſter ende Canonick te Dozdzecht An. 1545. eñ een ſuſter Jouff. Margriet van Wyngaerden hadde te man Cornelis van Yſſelſteyn, eñ wā kinders. Hendrick booꝛſz. hadde te wijfe Jouff. Ermgaerd Spruyt-van Crieckenbeeck, eñ wan 2 ſonen ende 2 dochters/ Jouff. Maria ſterf onbeſtaet An. 1604. ende Jouff. Adriana d'outſte ſterf mede ſonder kinders/ had eerſt te man Willem Bol t'Wtrecht/ ende daer na Steven van Belitterſwijck.

Brunick van wyngaerden, Hendricx outſte ſone/ was Ambachtſheer van s'Heer Aertſberge, eñ Rentmeeſter generael van Zeelandt/ Beoofterſchelt: hp ſterf te Schoonhoven An. 1605. out 75. jaren: hadde te Wijfe Jouff. Maria van Seroofkercke, heere Hieronymi dr. Ridders. Sp ſterf An. 1603. naerlatende eenen ſone/

Hendrick van Wyngaerde, heere van s'Heer Aertſberghe/ woonende opt Slot ghenoemdt den Emert/ bp Breda/ troude An. 1616. Jouff. Leonora vanden Werve ſijn Moepen dochter.

Heer Geerit van Wyngaerden, Brunincx booꝛſepden Wzoeder/ was Wzeſident vanden Hove van Hollant/ ſterf An. 1598. hadde te wijfe Jouff. Sandrina Croeſing, Erfdochter vanden Heere van Bentſupſen ende Zoetermeer/ ſp ſterf An. 1594. nalatende eenen ſone met 3 dochters:

Iacob ſynen naboligher.

Jouff. Iacoba van Wyngaerdē heeft te man Henrick van Seroofkercke, Heere vā Staberuiſſe in Zeelant/ende hebben kinders.

Jouff. Henrica troude Hieronymus van Seroofkercke, heere van Poppgheſbergh bp Middelburgh/ Henricx booꝛſepden Wzoeder/ ſp ſterf An. 1603. bp 1605.

Jouff. Emerentiana van Wyngaerden, die troude An. 1617. Geerit van Rheede, heere ter Hoꝛſt.

Iacob van Wyngaerden, heere van Bentſupſen ende Zoetermeer/ troude An. 1610. Jouff. Anna vanden Rhijne, Wzouwe van Wyngaerden, hier boven bermelt/ende heeft ghewonnen/

Gheerit ende Karel van Wyngaerden, &c.

Van Jan Oem-van-Wijngaerden Godſchalcx ſone ende Floris Heere van Wijngaerden Wzoeder.

IAn Oem-van Wijngaerde booꝛſz. beerfde An. 1511. van ſijn Oom heer Floris van Alkemade, het Huys eñ goederen van Krooneſteyn bp Leyden. Hp troude Jouff. Catharina B. dochter Heeren Willems van Egmont, ende wan als volght:

1. Godſchalck van Wyngaerden, vanden welcken hier na volghen ſal.

2. Heer Willem Oem-van Wyngaerdē, Ridder eñ Bailliu vanden Hage An. 1512. hadde te wijfe Wzou Maria Ruychrox, heer Philips dr. vander Werff, ende wan eenen ſone eñ een dochter Jouff. Catharine van wyngaerden, die te man hadde Kaſper van Treſlong, eñ wan kinders. Den ſone/ Cornelis van wyngaerdē hadde eerſt te wijfe Jouff. Geertruyd van Honthorſt eñ daer na Jouff. Maria, Heeren Bouwens dr. vā Abbenbrouc, eñ wan bp d'eerſte Cornelis van wyngaerdē, die ongehout ſterf An. 1582. Philips vā Wyngaerden ſterf jongmā. Joff. Anna vā wyngaerden troude Ian van Huyckeſloot, eñ wan 2 kinders/ als Machtild van Huyckeſloot, gehout met Ian vā Rutenberg ende Cornelis van Heuyckeſloot, die troude Jouff. Lucretia, B. dochter vanden heere van Aſſendelft/ende wan Jouff. Maria, woonende op het Huys te Aſſenburgh. Jouffrouwe Maria van Wyngaerden hadde te Man Sweer vander Pol, ende wan Cornelis

Digitized by Google

vander Pol, die trouwde de dochter van Mr. Vrederijc vander Horst, Raet inden Haghe. Cornelis van Wijngaerde voorsz. wan wdue ij. Vrouwe 2. kinders / als Cornelis vā Wijngaerde, sterf sonder kinders / eñ had te wijve Jouff. Alit van Weyburgh: eñ Jouff. Maria van Wijngaerde de jonge / die te mā had Mr. Gijsbert van Hoogendorp, Raet indē Hage / eñ wan Cornelis van Hoogendorp, die getrout heeft Jouff. Margareta van Hees. Casper van Hoogendorp die getrout heeft Jouff. Oda van Schayck. Jouff. Maria van Hoogendorp hadde te man Heer Jacob vanden Eynde, Gouverneur van Woerden / eñ wan Iacob vanden Eynde Capiteyn / die sonder kinders sterf / ende getrout hadde Jouff. Clara van Raephorst, Vrouwe vā Haemstede: eñ Jouff. Adriana van Hoogendorp die te man hadde Ian Cobel, Mr. Arentsz. ende wan kinders.

3. Mr. Ysbrād Oem-van Wijngaerde sterf an. 1530 Hy hadde te wijve Jouff. Hillegond van Sonnevelt, (haer Moeder was Jouff. Luytgaerd van Boschuysen) ende wan 2 dochters / als Jouff. Catharina van Wijngaerden, die te man hadde Mr. Floris Zeeman, (ende wan een dochter Jouff. Catharina, ghehout met Geerit Sas Mr. Dierckſz.) eñ Jouff. Ienne vā Wijngaerden, die getrout is geweest met Frans van Roon, ende hadden te samen twee dochters.

4. Mr. Floris Oem vā Wijngaerdē, Doctor in beyden rechten / Pensionaris der stadt Dordrecht 1518. eñ 1523. ende Raet inden Hage / hadde te wijve Jouff. Arnoldyne van Duvenvoorde, eñ wan Heer Ian van Wijngaerde, Dom-canonick te Lutych. Gijsbert van Wijngaerde sterf onbestaet. Jouff. Catharina sonder oir. Jouff. Adriana hadde eerst te man Adriaen van Borsselen, daer na Wouter vā Bekesteyn te Haerlem maer hadden gheen kinders. Jouff. Maria van Wyngaerden hadde te man Kaerle Tserclaes, Edelman van Bruſſel / ende wan Arenr Tserclaes, die sonder kinders sterf / hadde te wijve jouff. Geertruyd van Bronckhorst, ende Floris Tserclaes den outsten Sone / Bailliou van Schonhoven / die An. 1612. inden Hage sterf / ende hadde te wijve Jouff. Barte van Sweten, ende wan kinders / ghelijck hier voren Fol. 207. is uptgelept.

5. Jouff. Elizabeth van Wijngaerden, Ians dochter voorsz. hadde te man David Ruychrock-vāder Werve, Bailliou vander Goes in Zeelandt. Hy sterf An. 1513. Sy 1523. ende hadden kinders.

Godschalck van Wijngaerde Ianſz. ende Jouff. Catharinen van Egmont outste sone / was Bailliou vanden Haghe / ende hadde te wijve Jouff. Margriete van Boschuysen (daer Moeder van was Jouff. Christina Quekels te Dordrecht) sy sterf An. 1510. ende wan 2. kinders.

Ian van Wijngaerden, met Jouff. Chriſtina sijn ſuſter / die An. 1548. te man hadde Pieter van Halmale van Antwerpen / ende hadde daer by 5. kinders / als 1. Godschalc van Halmale. die trouwde jouff. Barbera Prevoost, ghenoemt van Basserode. upt Vlanderen / ende wan kinders. 2. Pieter van Halmale sterf sonder kinders. 3. Jouff. Margriet hadde te man Lodewijck Tserraets Bailliou vanden Hage / sy sterf wedume inden Hage An. 1612. out 78. jaren / eñ wan 2. dochters Jouff. Agnes Tserraets de jongste / hadde eerst te man Dierck van Duvenvoorde, Bailliou van Voorn / sterf An. 1593. Ten ij. Willem van Nieveldt, Heere van Bergh-ambacht / die sterf An. 1608. Ten lesten hadde sy Henrick van Brienen, Heere van Swynderen upt Gheldersandt / alle sonder kinders. Jouff. Ienne Tserraets d'outste dochter / hadde eerst te man Amelis Wter Eng by Utrecht / die sterf An. 1580. Daer na Pieter Chijs, ten lesten Louff van Landskroon van Utrecht / eertijts Bailliou van den Hagh / sy had by den eersten Barend Wten Eng. die bleef doodt by de Nieupoort in Vlaenderen An. 1600. Jouff. Anna Wten Eng die trouwde Frederick Wten Eng, ende byden tweede man Gillis Chijs, eñ Jouff. Margriet Chys. 4. Jouff. Hildegond van Halmale hadde te man Arent Schroots, sy sterf An. 1612. out 77. jaren / ende wan kinders. 5. Jouff. Agnes van Halmale had te man Ian van Bassen, ende wan kinders. Ian van Wyngaerden voorsz. besat het huys ende de goederen van Croonesteyn, eñ hadde eerst Jouff. Magdaleen vanden Werve, Heere Aerts dr. t'Antwerpen: daer na Jouff. Catharina van Zyl te Leyden / die sterf seer out An. 1597. Hy leefde An. 1548. ende wan by d'eerste Vrouwe:

1. Godschalck van Wijngaerden die te wijve hadde Jouff. Cornelia van Soetelynskerc, die liet naer een dochter Jouff. Maria van Wijngaerden, die te Man hadde Christoffel van Nyenhoff t'Utrecht / sy sterf sonder kinders An. 1597. Hy 1613. te Rijnsburgh.

2. Heer Hendrick van Wyngaerden was van den Duytschen heeren Oorde t'Utrecht / ende sterf inden Hagh / vande Spaengiaerts gevangen zijnde. 1574.

3. Aert van Wyngaerde hadde te wijve Jouff. Maria Absaloens een Edel geslacht te Leuven / al waer sy wedume sterf An. 1606. Æt. 70. eñ hy te Gent / nalatende 6. sonen / als 1. Ian van Wijngaerde, geboren 1561. woonende te Leuven ongehout. 2. Carel van Wyngaerden Goverueur van Gheertruydenbergh / sterf ongehout 1602. 3. Fransoys van Wyngaerde, in dienst van Oorloge onder Don Loys de Velasco. 4. Anthonis van Wyngaerde verdruanck door schipbreucke by Antwerpen an. 1586. jongman. 5. Philips van Wyngaerden ongehout. 6. Ferdinand wert in 't legher voor s' Hertoghenbosch doorschoten / ongehout An. 1603.

4. Jouff. Baerte van Wyngaerden hadde te man Willem Foeyt, t'Utrecht: hy sterf An. 1574. sy 1573. ende hadden gewonnen Floris Foeyt, die trouwde jouff. Alit d'Edele (ende wan 4 kinders / als Iacob Foyt, Jouff. Baerte, Agatha ende Iaquemyne Foeyts) Mr. Lambert Foeyt Priester / Jouff. Magdaleen Foeyt trouwde Willem vander Burgh, ende wan Henric, ghehout met Jouff. Geertruyt van Bruxelles. Jof. Baerte vander Burg trouwde Cornelis Pau, ende Jouff. Digna vander Burgh trouwde Ian Hey-van Sevender. Joff. Lysbeth Foeyt, willems jongste dochter / trouwde Coenraet van Wolf, wan kinders.

5. Daeniel van Wijngaerden, ghewonnen by de ij. vrou (als de nabolghende) van hem sal hier na ghesept worden.

6. Jouff. Margariete hadde te man Ian Zegers van Wassenhoven, heeren Geleynsz. Ridders / upt Vlaenderen Raet was inden Hage / ende wan kinders.

7 Jouff. Hillegond van Wijngaerden had eerst te man Ioos van Schawyc, sonder kinders: daer na Pieter van Coevoorden, ende wan Jouff. Machtild ende Magdaleen van Coevoorden.

8. Jouf. Cornelia trouwde N. van Gellinchuysen, eñ wā Iā, Daniel, Tobias ende Frans van Gellinchuysen.

9 Jouf. Maria van Wijngaerden trouwde Mr. Fransoys Vrancken van Sevenbergen, Pensionaris vander Goude: Daer na Raet inden hoogen Rade in Hollant / sy sterf An. 1614. sonder kinders: hy An. 1618.

Daniel van Wijngaerden (verbrochte het Huys te Kroonesteyn, aen N. van Panhuysen, die 't selve wederom tierlijck heeft doen opbouwen) hy sterf An. 1613. hadde eerst ghetrout Jouff. Beatrix de Wael-van-Moersberghen t'Utrecht: Daer na Jouff. Sophia Roucken. Hy wan by d'eerste Vrouwe een dochter:

Jouff. Geurtgen van Wijngaerdē trouwde N. vande Sande Rechenmeester t'Arenhem / ende wan kinders.

By de tweede Vrouwe.

Ian van Wijngaerden heeft ghetrout Jouff. N.

Mr. Ian Oem-van Wijngaerden, Advocaet inden Hagh / heeft te wijve Jouff. Iacoba de Witte van Zierickzee in Zeelant An. 1617.

Abel van Wijngaerden sterf Jongman.

Jouff. Beatrix van Wijngaerden heeft getrout Iacobus Taurinus Predicant tot Utrecht geweest / ende hebben kinders ghewonnen.

Jouff. Susanna van Wijngaerden.

Van

Digitized by Google

Van desen huyse ende Wapenen was mede Gillis Amberchtsheer van Barendrecht (wiens Vader Jan, heeren Gillis soue / dat ghekocht hadde vanden heere van Heeren ende Altena) sijn sone was Heer Ian van Berendrecht te Dordrecht woonende An. 1391. den welcken sonder kinders sterf/ des sijn suster Vrou Machtild eenighe Erfghenaem wert/ ende te man hadde Heer Dierck van Wassenaer, overleden An. 1391. ende hier van zijn ghekomen alle de Heeren van Wassenaer tot heden toe.

Het Wapen van Oem oft Wijngaerden, is een schilt van zilver: int midden een roode baer, beladen met een uytcomende oft halven climmende Leeu van gout, ende boven de selve baer 9. groene zoden, ende onder 6.

YSSELSTEYN.

HEER Arent van Yfselsteyn, Ridder/ leefde An. 1288. doe hy zegelde met het Wapen dat sijn nacomelingen tot den lesten toe van desen toenaem ghevoert hebben: hy hadde een ouder Broeder / heere Ghijsbert, heere van Aemstel / die om de conspiratie van Delsen An. 1296. upt den lande weech/ ende balling sterf. Pontus Heuterus ghebozen van Delft/ doolt in sijn Latijnsche Genealogie van Aemstel An. 1584. ghedzucht/ die hem een sone stelt vanden voorsz. synen broeder. Hy hadde te wijve des Heeren dochter van Heukelum: hy sterf An. 1298. naelatende 4. sonen/ vande welcke den outsten was heer Amelis, daer die van Mijnden van komen/ ghelijck hier bozen Fol. 191. is uytghelept.

Heer Ghijsbert de tweede/ besat de heerlijckheyt van Yfselsteyn.

Heer Herbaren van Yfselsteyn den jonghen / hadde te wijve d'erfdochter van de goederen vanden Bossche in Goeyland/ ende leefde An. 1330. seer out/ ende wan:

Ghijsbert van Yfselsteyn, heere vanden Bossche/ leefde An. 1360. ende hadde te wijve Jouff. N. heere Geerits dochter van Heemstede by Haerlem. Haer Moeder was Polanen, ende hadden veel kinders/ als

Heer Herpert sijnen Leenwolgher.

Heer Ian vã Yfselsteyn, Ridder/ vermelt An. 1417.

Walraven ende Ghijsbert van Yfselsteyn.

Vranck van Yfselsteyn hadde te wijve Jouff: Alit Soudenbalch Huberts dr. te Utrecht/ eñ wan Jouff. Hadewy vã Yfselsteyn, die te man had Adriaẽ Fryes-van Cuynre upt Over-yssel / ende lieten een Dochter naer Jouff. Alit Freys-van Cuynre, die troude Ian vã Renesse, heere van Wulven/ ende wan kinders.

Mr. Gheerit van Yfselsteyn, die liet mede een dochter na Jouff. Alit van Yfselsteyn, die An. 1497. te mã hadde Koorstiaen van Voorst in Gheldelant.

Vrou Henrica van Yfselsteyn hadde te man Heere Philips van Spanghen, Ridder/ ende wan kinders.

Heer Herpert van Yfselsteyn, Ridder/ heer vandẽ Bosschе in Goeyland/ leefde An. 1400. ende 1428. doe hy (het voorsz. Huys vanden Bourgoenschen inghenomen zijnde) alhaer ghevanghen wert / hadde te wijve Vrou N. heeren Floris dr. van Haemstede, Ridders/ ende wan/

Ghijsbert synen naer volgher.

Arent van Yfselsteyn, van den welcken hier na volghen sal.

Jouff. Ioanna van Yfselsteyn, had An. 1438. te mã Amelis van Mijnden, heere van Croonenborgh ende Kuweel/ ende wan kinders.

Vrou Agnes van Yfselsteyn, was An. 1466. gehout met heer Ghijsbert vã Vyanen-van Rijsenborg, Ridder/ ende vermelt weduwe An. 1475.

Gijsbert van Yfselsteyn, Herpertsz. heere van den Bosch / hadde te wijve Jouff. Adriana, heere Ghijsberts dr. van Sweten, ende wan daer by eenen sone met een dochter.

Anthonis van Yfselsteyn-vañ Bosch, sterf jongmã.

Jouff. Margriet van Yfselsteyn, erfdochter vanden Bosch/ was ghehout met Arent, heer van Duvoorde, sy sterf An. 1529. naelatende veel kinders.

Aert van Yfselsteyn, heer Herperts jonger sone/ troude Jouff. N. van Zuylen-van Weerdesteyn, ende wan/

Cornelis van Yfselsteyn-op Weerdesteyn (welc Huys hy verkocht aen Roeloff Grawert t'Utrecht) hadde te wijve Jouff. Margareta Oem-van Wijngaerden, Diercx dr. Bailliu van Zuytholland/ ende wan/

Arent sijnen Leenwolgher.

Jouff. Adriana van Yfselsteyn, troude Ian Bol tot Utrecht/ eñ liet na Jouff. Alit Bol, die te man hadde Niclaes Blanckaerd, Vroetschaerd van Heusden / gebozẽ van Leuben / hy sterf An. 1612. naelatende Cornelis Blanckaerd.

Jouff. Alit van Yfselsteyn, sterf sonder oir / hadde getrout Pauls van Eysteren.

Arent van Yfselsteyn, Cornelisz. was de leste Mansoir van desen stamme/ eñ sterf sonder kinders t'Utrecht 2. Maert 1602. out 76. jaren: hadde te wijve Jouff. Maria van Vliet, die sterf 26. Julij 1603. beyde begraven in S. Servaes Clooster t'Utrecht.

Ick bevinde dat noch upt desen huyse gheweest zijn Vrou N. van Yfselsteyn, ghehout met Heer Ian, Burggrave van Montfoort / die An. 1354. by Staveren vande Vriesen verslaghen bleef. Vrou Margriet van Yfselsteyn, Abdisse van S. Servaes t'Utrecht/ An. 1400. Vrou N. van Yfselsteyn, die An. 1400. te man had heer Aelbert van Meresteyn, Ridder / ende hadden kinders. Arent van Yfselsteyn, Maerschalck vant Nedersticht van Utrecht An. 1462. Ende noch Sweer van Yfselsteyn, Hoofmeester vanden Graave van Bueren/ An. 1504. hadde te wijve Jouff. Margriet van Wyhe.

Het Wapen van Yfselsteyn, is gelijc dat te voeren plegen over 400. jaren. d'oude Heeren Aemstel, te weten. een gulde Schilt met een sabele baer over t'midden, ende over beyden een bourgoens cruys, gheschakeert van zilver ende keel.

ZYL.

HEER Ian van Zijl, Ridder/ vermelt An. 1326.

Ian van Zijl, Schiltknape/ woonde op Zijl-hof by Leyden/ sterf An. 1396. ende liet naer:

Dierck van Zijl, die te wijve hadde Jouff. Alit van der Does, ende wan/

Heer Gheerit van Zijl, Ridder/ met sijn suster Jouff. Lijsbeth van Zijl, die te man had Coenraet, heere van Oosterwijc by Gorcum/ ende was upten ghesla chte der heeren van Arckel, ende hadde daer by heer Coen van Oosterwijc, Ridder/ die te wijve nam Vrou Machtild Wtenbrouc, Pontiaens dr. t'Utrecht/ hy sterf An. 148... en Jouff. Anna van Oosterwijc troude Willem van Boschuysen, ende wan kinders: hy nam na haer doot Joff. Ienne Wtenbrouck, suster van Vrou Machtild voorsepdt. Heer Geerit van Zijl voornoemt was Raedt ende Camerling vande Hertoghe Philips van Bourgoengien, ende is overleden op den elfsten Meerte An. 1453.

Digitized by Google

Hy hadde te wijve Vrou Alit Eggert, suster van Ian Eggert. Heere van Purmerende / dat hy aen Heer Geerit sijnen Schoonbroeder verkochte / die daer na deselve Heerlijcheyt weder verkocht aen Heer Ian van Montfoorde. Tsijnen tijde leefde mede Jouff. Machtild van Zijl, gheheyt met Dierck Tol, Florisz. Hy heeft naergelaten:

Dierck van Zijl, woonde op Zijl-hof / liet maer eenen B. sone naer.

Jouffr. Alit van Zijl, hadde te man Iacob vander Does by Leyden / ende liet kinders naer.

Willem van Zijl leefde An. 1469. ende liet naer een wettighe dochter / die troude een Borgghers sone te Leyden / voerende een silvere Crups in een sabele belt / waer van de nakomelingen van moeders wegen den toenaem van Zijl weder opgheheven hebben / voerende mede int midden hant Crups het oude wapen van Zijl, met een Meermin inden hoeck. Ende van desen is gheweest Jouff. Catharina van Zijl, Daniels dochter / weduwe Ian Oems-van Wijngaerden, ende ghestorven inden Haghe An. 1597.

Het Wapen van Zijl was een gulden enckelen Arent in een root velt, met lazuyren beck ende clauwen.

ZEVENDER.

HEER Symon van Zevender, Ridder upt den huyse der Heeren van Arckel / sijn Vader besadt mede de goederen van Zevender by Schoonhoven. De moeder was N. vander Goude: hy liet naer een Erfdochter Jouff. Machteld, overlede An. 1401. gheheyt zijnde met Sweder van Suylen, by Utrecht: ende tzedert hebben hun nakomelinghen de goederen van Zevender altijt beseten / tot heden toe.

Heer Symon voorsz. hadde een jonghen Broeder Frederick van Zevender, die te wijve hadde Jouff. N. van Almeloo, ende hy sterf An. 1375. naerlatende:

Heer Frederick van Zevender, Ridder ghemaeckt van Hertogh Aelbert van Beyeren inde Oorloge op de Vriesen An. 1380. was mede inden grooten heyrleger voor de Kuynder op de Vriesen An. 1396. ende sterf An. 1409. hadde te wijve een B. dochter Grave Ians van Bloys, Heer vander Goude ende Schoonhoven / ende hadde daer by:

Heer Frederic van Zevender, Ridder / die An. 1429. te wijve hadde vrouwe Elizabeth, Iacob Sloyers dochter t'Utrecht / ende hadden te samen:

Frederick van Zevender den iij. die An. 1441. troude Jouff. Willemijn van Vliet, dochter van Heer Ian van Vliet, ende van Vrouwe Beatrix, B. dochter Hertoghe Willems van Beyerē, over welck Houwelijck stonden Gheerit van Vliet, Gheerit van Lisse, Jouff. Sophia van Zevender (sijn Moeye) Ian van Haestrecht, Ian Keyl, &c. ende waren gheheyt 48. jaren / want hy sterf An. 1489. ende sy An. 1500. out 80. jaren / ende hadden ghewonnen:

Ian van Zevender, die een ouder Broeder hadde Frederick van Zevender, Bailliou van Schoonhoven / dewelcke An. 1489. den Prince ende Lande rebel was / met Jonck. Frans van Brederoede, waer over hy by synē Vader / die doe sterf / onterft wert / met Octroy vanden Hove van Hollant / ende de Leenen quamen op desen Ian synen jonghen broeder. Frederick liet naer eenen sone Gheerit van Zevender, die noch leefde An. 1542. naerlatende eenen Sone Frederick van Zevender, die in soberen staet sonder kinderē sterf. Ian van Zevender voorsz. was Greffier vanden hove van Hollant / ende sterf An. 1509. Hy hadde An. 1493. te wijve Jouffr. Willemijn Wtenhaghe, Willems dochter / in Kennerlant / weduwe van Iacob Ruychrock, ende liet naer 2. Sonen / vandē welcken den eenen was Prioor vander Predickheeren Monicken te Haerlem / ende den outsten Mr. Willem van Zevender, troude An. 1524. inden Haghe Jouff. Natalia, Adriaen van Dorpen dochter (daer over waren Anthonis van Nievelt, Arent van Duvoorde, Iacob van Dorp, Vranck vā Dam, Adriaen Ruychrock, Niclaes van Dam) hy sterf An. 1551. hebbende ghewonnen.

Ian van Zevender, die Jongman sterf / out 20. jarē.

Adriaen van Zevender, sterf mede Jongman / oudt 25. jaren.

Frederic van Zevender, sijns vaders Leenwolger.

Jouffr. Catharina van Zevender, sterf sonder oir / hadde te man Willem van Roon, Pietersz.

Jouff. Willemyne vā Zevēder, was An. 1570. weduwe Jans van Abbenbroeck.

Jouff. Soetgen van Zevender hadde eerst te Man Mr. Melis van Kalckesteyn t'Amsteldam / daer nae Roeterd van Landskroon by Utrecht / sy sterf seer out sonder oir An. 1606.

Frederick van Zevender, Willemsz. was Rentmeester ghenerael van Noortthollant / ende troude An. 1575. Jouff. Elizabeth van Egmont, Heeren Otten dochter van Kennenburgh / sy sterf weduwe inden Haghe An. 1613. ende hadden te samen twee Sonen / als

Otto van Zevender, met Mr. Willem van Sevender den outsten / die naet was inden Hove van Hollandt / maer sterf ongheheyt den 30. Julij An. 1605. out 28. jaren. Otto voorsc. worde gheboren An. 1579. ende is Bailliou van Voorn / ende wert An. 1618. Heere van Kennenburgh by Testament ende de doot sijns Moeders broeder. Hy troude An. 1607. Jouff. Hessel dochter van Carel van Brienen, ende van Jouff. N. van Lienden upt Gheldterlandt / ende wan kinders.

Ick bevinde dat noch gheleeft hebben Ian van Zevender, ende bleef inden Oorloghe van Utrecht 1446.

Noch Heere Floris van Zevender, Ridder / sterf An. 1457. begraven t'Utrecht in S. Pauls Abdye.

Het Wapen van Zevender is ghelijck Arckel, het velt van gout, ende de baren van sabel,

---

HIer vooren Fol. 78. onder de Sloten te Landewaerts / staende in Zuytholland / is versuymt te stellen het huys te Heer Jansdam / anderhalve mijle van Dordrecht / ende is voor t'meerdeel doen bouwen by wijlen Joachim van Hardenbrouc, edelman upt het stichte van Utrecht / als getrout hebbende Joff. Ienne, erfdochter vanden lesten Ambachtsheer van Heer Jansdam / wiens over-grootvader ontrēt het jaer 1510. dit gheslocht hadde van die vander Does, eertijts een Edel gheslachte in Zuytholland. Jouff. Ienne voorst. woont noch aldaer weduwe.

Noch het huys te Boucquet mede daer by ghelegen / ende doen bouwen by wijlen Willem Boucquet, Gene-

raal

raci vande Munten inde Nederlanden An. 1570. gheſtorven / ende behoort nu toe Ian Oem, Daniel Oem ende Herman Oem, ghebroeders te Dordrecht.

Item noch de Ridderlijcke hofſtede vander Burgh, in Rijſwijck eertijts hebbende gheſtaen / daer die vander Burgh, te Delft haren naem af hebben. Dit huys quam An. 1491. op Pieter Suys van Dordrecht / als getrout hebbende Jouff. Ioanna, erfdochter van Ian vander Burgh, Schildtknape / ende was de Grootmoeder vanden Heer Preſident Meeſter Cornelis Suys.

NOch ſoo dient te weten / nopende de Lijſte oft ghetal der Stadtſhouderen van Hollandt / Zeelandt ende Utrecht / dat An. 1573. na dat den Grave van Boſſuyt, Stadtſhouder / &c. te Hoorn ghevangen was / van den Coning in ſijn plaetſe geſtelt worde Heer Philips vã S. Aldegonde, Baroe van Noircarmes in Walſlant / met den tijtel van Lieutenant ende Capiteyn ghenerael over Hollant ende Utrecht / in October in thoorſz Jaer / maer den ſelven in t Legher voor Haerlem ghequetſt zijnde / ende vande quetſuere tot Utrecht ſieck leggende (alwaer hy den 5. Meert An. 1574. ſterf) ſo worde hy den Coning in ſijn plaets als Stadtſhouder geſtelt in Meert voorſz. Don Ferdinand van Lannoy uyt Vlaenderen / Grave van La Roche, die een ſuſter hadden Cardinael van Grandvelle ghetrout hadde: deſen ontſielt ſich tot Utrecht ghedurende het tweede beleg voor Leyden / ſchrijvende Brieven aen die vander Stadt / om de ſelve tot accoort te bewegen. In September daer aen / ſoo wiert de ſelve Grave Don Ferdinand voor ſijn verſoeck ende om ſijn ſieckte wille / vant Gouvernement ontſlaghen / ende wert hyden Grooten Commandeur als Gouverneur ghenerael vande Nederlanden voor den Coninck / in ſijn plaets gheſtelt als een Stadtſhouder van Hollandt ende Utrecht / Heere Gillis van Barlaymont, Baroen van Hierges, uyt Henegouwen / die daer na An. 1575. Bueren / Oudewater ende Schoonhoven veroverde / ende ſich noch binnen Utrecht als Gouverneur ontſielde in Auguſt. An. 1576. ende daer na An. 1579. in 't Legher voor Maeſtricht doorſchoten wert: naer welcken tijt Hollandt / Zeelandt ende Utrecht tzedert onder eenen Gouverneur vereenight zijn ghebleven. Siet hier voren Fol. 102.

CATHALOGUE, oft

Lijſte vande Gheleerde Mannen / die inde Landen van Hollant / Zeelant ende Utrecht ghebooren zijn gheweeſt / ende ons haer uyt-ghegheven Boecken ende Schriften in 't Hebreeus / Grieck ende Latijn / bermaert zijn.

By een verſamelt door W. v. Gouthouven, in 't Jaer 1619.

DIERCK, oft Theodoricus Bernenſis, Monick in d' Abdye van Beern / by Heuſden / ontrent den Jare 1160.

Wilhelmus Procurator, Monick tot Egmont / ontrent den Jare 1300.

Ian vander Beke, ghenoemt Ioannes de Beka, Canonick tot Utrecht / die beſchreven heeft een Chronijcke vande Biſſchoppen van Utrecht / ende de Graven van Hollandt / tot ſijnen tijdt toe / dat is tot den jare 1346. Ghedruckt te Franeker An. 1612.

Ioan Oloutius, van Haerlem / was Profeſſeur oft Leſer inde Gheeſtelijcke Rechten tot Koomen / daer na Abt tot Egmont / van 't Jaer 1351. tot 1353. doe hy ſterf.

Philips van Leyden, (dienen meent dat van Edelen Gheſlachte was) wert Doctor inde Rechten tot Parijs An. 1369. was Prieſter ende beſundere Raet van Hertoghe Willem van Beyeren, den duiſen Grave: noch Vicaris vanden Biſſchop van Utrecht An. 1378. ende Canonick aldaer / ende tot Leyden ende inden Haghe / Paſtoor tot Vlericzee / ende Theſaurier der Kercke van Camerijck / ende ſterf ontrent het Jaer 1380. Van hem ende d' ander Gheleerde Mannen van Leyden ghebooren / die hier na ſullen volghen / machmen breeder leſen in 't Boeck ghenoemt de Beſchrijvinghe der Stede van Leyden / ghedruckt aldaer An. 1614.

Ian van Schoonhoven, Carmeliter Monick / ende Prioor van 't Convent tot Mechelen / ontrent den Jare 1400. wert vermelt in 't Boeck ghemaeckt by den vermaerden Heer Ian van Tritheym, Abt van Spanheym / van alle de Gheleerde Mannen vande Duytſche Natie.

Heer Arent van Leyden, ghenoemt Arnoldus de Leidis, Abt van S. Pauls Abdye t' Utrecht An. 1407. hy verliet deſen ſtaet An. 1419. ende ſterf An. 1421.

Ian van Schoonhoven, een ander als den voorgaenden / was Monick Regulier van S. Auguſtijns oordre in 't Klooſter ghenoemt Groenendael / by Bruſſel / An. 1417. ende wert vermelt vanden voorſz. Abt van Spanheym / ende by den vermaerden Coenraet Geſner, in ſijn groot Boeck van alle de Schrijvers der gantſcher Werelt: Dan of deſen met den voorgaenden te Schoonhoven zijn ghebooren / is ſoo heel seecker niet.

Hendrick van Coeſvelt, Prioor vande Cathuſeren buyten S. Ghеertruydenbergh / ſterf tot Brugghe An. 1410. wert mede vermelt by Trithemius ende Geſnerus voorſz.

Ian Weent, Abt tot Egmont An. 1381. tot 1404. doe hy ſterf: heeft de Latijnſche Graffſchriften oft Epitaphia van ſijn Voorſaten beſchreven / dewelcke Ghedruckt zijn.

Hendrick vander Goude, Monick der Auguſtijner Oordre / ende Profeſſor inde Godtheyt tot Heydelbergh An. 1435. ghenoemt Henricus de Gouda, wert mede vermelt by Trithemius ende Geſnerus, die ſijn Boecken verhalen.

Gherardus van Schiedam, Cathuſer Monick / ende Prioor vande Conventen S. Maertens-boſch in Vlaenderen: daer na buyten Ghеertruydenbergh: ten laetſten tot Lupck: hy ſterf An. 1443. Van ſijn Schriften oft Boecken wert vermelt inde Biblioteque vande Cathuſeren Oordre / An. 1609. te Ceulen Ghedruckt / ende by Geſnerus, die hem qualijck Gherardus Stredamius noemt.

Nicolaes van Aemſteldam, Theologant tot Ceulen An. 1446. vermelt inde Beſchrijvinghe van Aemſteldam / ghedruckt aldaer An. 1611. Cap. 28. Fol. 276. daer alle de gheleerde Aemſtelbammers (ionners van outs tijden) int leest werden beſchreven.

Andries van Utrecht, Monick in d' Abdije van Spanheym / genoemt Andreas de Trajecto, hy ſterf 1466. vermelt van Trithemius ende Geſnerus voorſz.

Hendrick van Gorcum, Doctor inde heylighe Schrift ende Profeſſor oft Leeraer der ſelver inde Academie van Ceulen An. 1466. wert vermelt by Trithemius ende Geſnerus,

Digitized by Google

Niclaes Simonis, ghebozen te Haerlem/Carmeliter Monick ende Pzioor int Convent aldaer ende in ander Steden/leefde noch An. 1495. wert mede vermelt by Trithemius ende Gesnerus.

Niclaes van Naerden.

Symon Hermannus.

Ioannes van Haghe, alias de Indagrine, wert vermelt byden voorsz. Trithemius, Abt van Spanheym/die sijn ghescheyden Boecken seer veel int ghetal verhaelt/als mede doet Gesnerus in sijn groote Biblioteke, ende werden ghetelt 433. verschepden Tractaten. Hy was ghebozen inden Haghe/ ghelijck Guiccardijn vermelt in sijn Nederlantsche beschrijvinghe An. 1415. ende 25. jaren out zijnde/ wert hy Cathuser Monick te Erfozd in Dozingherlant: ende is ghewees Pzioor vant Convent te Stetijn in Pomeren/ ende 35. Jaren so ghelesst hebbende/sterf hy An. 1475. out 60. jaren.

Ericus van Aemsteldam, Leser oft Pzofesseur inde Godthept ende Dochtoor tot Heydelbergh/ An. 1476.

Ian van Aemsteldam, Theologant/was in fleur An. 1486. Van desen ende van Mr. Erick, ende van Mr. Nicolaes hier boven/salmen breeder vinden inde beschrijvinghe der stadt van Aemsteldam/ ghedruckt 1614.

Dierck Gerardi Goudanus, oft van der Goude.

Dierck Theodorici,

Hugo Boletus, ghebozen van Delft/ is ghewees eerst Pzioor t'Egmont/ daer na Pzioor van de Cathuseren tot Cappelle by Adinghen in Henegouwen/ontrent den jare 1465.

Iacob Timœus van Amerssozt.

Adriaen Hollandinus, Doctoor inde H. Godthept/ende Cathuser Monick buyten Geertruydenbergh, heeft een groot Boeck ghescheyben/ berozende de Ghestelijcke saken/ ghedruckt te Lieulen An. 1471. ghelijck vermelt de Biblioteke der Sarrooseu, ghedruckt aldaer An. 1609.

Gillis Aurifaber, Cathuser Monick in Spon by Zierckzee/ ghebozen An. 1466. van sijn gescheyben Boecken verhaelt de Bibliotheke der Cathusers oorden.

Ian van Heze.

Guilermus Ægidius van Wisselbercken/ghebozen in Zeelandt/ een ghelseert Astronomus, heeft een boeckken ghemaeckt van s'Hemels loop/gedruckt An. 1494. wert vermelt van Gesnerus voorsz.

Theodoricus Does, ghebozen van Leyden.

Ian van Oudewater, alias van der Goude, Carmeliter Monick te Mechelen/ ende daer nae Pzioor te Cassel int Lant van Hessen/ genoemt Ioannes de Veteri-aqua. Van hem ende sijn Schrijften vermelt int breet Trithemius ende Gesnerus voorsz. Hy leefde An. 1495. out inde 60. jaren.

Mr. Enghelbert van Leyden, een Poëet ende Grammatist, An. 1480. leest van hem inde beschrijvinghe van der Stadt Leyden Fol. 252.

Ian Gheerbrantsz. ghebozen tot Leydē/Monick Carmeliter ende Prioor int Convent te Haerlem an. 1495. een vermaert Man in sijnen tijden/ wert mede vermelt ende ghepzesen van Trithemius ende Gesnerus voorsz. Heeft een Chronijcke van Hollandt beschreben in Latijn/ die den Auteur van dese oude Chronijcke bekendt veel uptgenomen ende verduptscht te hebben. Hy sterf te Haerlem An. 1504. Siet breeder van hem de beschrijvinghe van Leyden Fol. 253.

Aelbertus Ioannis van Haerlem, Karmeliter Monick/heeft veel Latijnsche Boecken ghescheyben.

Iacobus Middelburgensis, oft van Middelburgh/ was Suffragaen oft Vicaris generael banden Bisschop van Camerick An. 1499. doe hem D. Erasmus eenen brief schreef/ende An. 1502. noch een.

Iacobus Battus, Zeelander/aenden welcken den vermaerden Erasmus veel Brieven heeft ghescheyben/ daer van xvj. in druck zijn: den eersten An. 1498. den lesten 1500. Hy wert daer na Secretaris van Bergē op Zoom.

Magdalius Iacobus, ghebozen van der Goude/ heeft over Cxx. jaren int Latijn beschreben eenighe verklaringen opde swaerste oft duysterе passagien inden H. Bijbel/ ende is gedruckt te Lieulen An. 1500. ghelijck vermelt wert int Boeck ende Chronijcke vande Dominicanen ozde/ te Parijs ghedruckt 1585.

Goswinus Hecx, Vicarius banden Bisschop van Utrecht/ was bander Karmeliten oft Pzouwen-broeders ozde/ upt het Convent te Vlissinghen in Zeelant. Hy sterf An. 1475. Sijn Boecken werden vermelt by Trithemius, Abt van Spanheym.

Iacobus Teng, geboren van Hoorn in Westbzieslāt/ghenoemt by Gesnerus ende andere Iacobus Ceratinus, was seer geleert inde Latijnsche ende Gzieksche Tale/ ende Pzofesseur der selber te Leuven/ alwaer hy Pziester zijnde/in fleur sijns levens sterf An. 1530. Erasmus schreef hem eenen Brief An. 1519.

Wilhelmus Hermannus, van der Goude/ een Poeet/ vermelt by Gesnerus, ende by Hadrianus Iunius inde beschrijvinghe van Batavia, leefde ten tijde van D. Erasmus, banden welcken eenen notabelen Brief aen hem An. 1497. ghescheyben in druck is. Hy sterf mede in fleur sijns levens.

Ian van Heemstede, van Haerlem/Cathuser te Leuven. Int groot ghedruckte Boeck van D. Erasmus brieven/zijnder 3. aen desen geschreben/den eersten An. 1525. den anderen sonder datum/den lesten An. 1533.

Matthias Wentsen, ghebozen te Dozdrecht/ van seer eerlijcke Ouders: is geweest Guardiaen der Grau-Monicken Klooster t'Antwerpen/ ende daer nae Commissaris ghenerael van dier Oozde/aen dese zijde vant gheberghte: heeft ghemaeckt ende doen drucken een Boeckken ghenoemt Fasciculus Myrrhæ. Hy sterf uyt sijn Convent te Dozdrecht An. 1543.

Ægidius Delphius, gebozen van Delft/ wert vermelt by Hadriaen Iunius, ghewees te zijn een Theologant ende Poeet: hy leefde An. 1530.

Ioannus Delfus, was mede ghebozen te Delft.

Dierck Harlemius, Cathuser/ ontrent den jare 1508. Van den welcken ende sijn Schrijften wert vermelt inde Biblioteke der Cathuseren Oozde/ghedruckt An. 1609.

Gerardus Nannius van Edam.

Joannes Neerdenus van Naerden.

Thomas Montes van Dozdrecht.

Heer Ian van Borssele, Deken vant Collegie te Sandenburgh/ oft ter Vere in Zeelandt An. 1519. doe D. Erasmus aen hem/ ende hy aen Erasmus eenen Brief schreef. Hy was eerst An. 1516. ghewees Pzofesseur in de Latijnsche Tale te Leuven.

Cornelis Battus, sone van Iacobus hier bozen vermelt: onder de Brieven van D. Erasmus is eenen aen hem in druck/ghescheyben int jaer 1517.

Kempo van Tessel, vermelt inde Bibliotheque van Gesnerus.

Christoffel van Langheraeck, ghebozen te Schoonhoven/ ghenoemt Christophorus Longolius, den welcken vele schrijven dat te Mechelen ghebozen was/ om dat hy daer van jongs op by sijnen Vader woonde/ is

ghewees

Digitized by Google

ghewoest een vande vermaerste Oratours ende navolghers van Cicero, in sijnen tijt / dan hy sterf te Padua in Italien/out maer 34. jaren An. 1522. Den Enghelschen Cardinael Polus, heeft sijn leven in Latijn seer langh beschreven/ende is ghedruckt by sijn Brieven.

Cornelius Barlandus, Zeelander.

Willem vanden Haghe in Hollant ghebooren / wert vermelt inde beschrijving vande Nederlanden/ghewoest te zijn den eersten Comedy-beschrijver inde Nederlanden.

Paulus van Middelburgh, daer hy geboren was An. 1445. is geweest een excellent Mathematicus ende Phisicus, ende mede een Theologant/ende Bisschop ghecoren van Forosempronien in Italien/ ende ghecardineert zijnde President van 't Concilium van Lateranen te Roomen / is aldaer ghestorven in December 1534. oudt zijnde 89. jaren.

Adriaen Florisz. geboren tot Utrecht An. 1459. is geweest Doctoor inde Godtheyt te Leuven/ daer nae vervolgens Pedagogus oft onderwijser van Keyser Karel de V. Cardinael der Roomscher Kercke: mede-regent over Spaengien An. 1519. ende ten lesten Paus van Roomen/twelck anderhalf Jaer gheweest zijnde/sterf hy in Septemb. 1523. out zijnde 64. Jaren.

Ioannes Pistorius, gheboren van Woerden/Theologant/desen(meen ick) is d'eerste gheweest/die in Hollandt om de Leeringhen van M. Luther is ghedoot gheweest: ende dit was An. 1525.

Maerten van Dorp, gheboren te Naeldwijck/is gheweest Doctoor inde Godtheyt te Leuven/ghenoemt Martinus Dorpius, ende aldaer overleden An. 1525.

Niclaes van Egmont, daer hy gheboren was / wert een Leeraer inde Godtheydt te Leuven / daer hy groote ommine had met D. Erasmus, om 't verschil van sommighe puncten inde Religie: Hy leefde noch An. 1521. ende was een Carmeliter Monick.

Hubertus Barlandus, een Zeelander / Doctoor Medecijn / heeft een Griecx Boeck van Galenus in Latijn overgheset/volghende 't schrijven Gesneri.

Rudolphus de Monickedamo, oste van Monickendam.

Ian vander Haer, ghenoemt Harius, oft Heer Ian met de Boecken, gheboren te Goricum / daer hy Canonick was/ende een groote Librarie vergadert hadde/die hy daer na inden Haghe voerde/als hy daer Canonick was ghemaeckt inde Capelle op 't Hof. Hy sterf An. 1532. legaterende by Testament sijn Bibliotheque den Keyser/als Grave van Hollant.

Franciscus Taleman, gheboren tot Edam in Waterlant / is gheweest Prioor vande Cathuseren te Leuven/ An. 1534. Van een Boeck dat hy heeft laten uyt-gaen / wert vermelt inden Cathalogue oft Bibliotheque der Cathusers Schrijvers An. 1609. Ghedruckt.

Peeter Ubelius, van Woxmer in Waterlant.

Amandus Ziriczæus, oft van Ziericzee/Monick van S. Franciscus oordre te Leuven / alwaer hy sterf An. 1534. heeft een Chronijcken beschreven vande Werelt/Ghedruckt An. 1573.

Arnoud Wandmeer, gheboren te Naeldwijck.

Pieter Blommenenua, gheboren te Leyden An. 1466. wert Cathuser Monick te Ceulen An. 1489. oudt 22. jaren/ende in dien staet gheleeft 48. jaren/vanden welcken hy 29. jaren is Prioor gheweest: Hy sterf den lesten September An. 1536. oudt 70. jaren/vermaert om sijn heylich leven: Heeft veel Boecken ghescreven/die te Ceulen Ghedruckt zijn: Is gheweest thien-mael in 't groote Cathusers Klooster by Grenoble / alsmen aldaer Capittel generael hielt.

Sebastiaen Petri, gheboren van Aemsteldam/is gheweest Cathuser Monick: Van hem ende sijn Schriften/vermelt het Boeck van alle de Schrijvers dier Oordre. Hy leefde An. 1533.

Ioannes Harlemius, van Haerlem.

Allard van Aemsteldam, Priester/was een Theologant ende Philosophus tot Ceulen/ende daer na tot Leuven/inde Latijnsche ende Griecksche Tale. Van hem wert seer eerlijck vermelt inde Bibliotheque van Gesnerus: noch in 't Boeck vande vermaertste gheleerde Mannen inde Nederlanden / ghescreven by Albertus Miræus, Canonick t'Antwerpen Ghedruckt An. 1609. ende inde Beschrijvinghe van Aemsteldam Fol. 278. alwaer ghescreven staet/dat hy sterf in 't Jaer 1544. maer in 't Boeck van Miræus staet 1541.

Niclaes Can, van Aemsteldam/ghenoemt Nicolaus Cannius, was van eerlijcke ende rijcke Ouders: woonde eenighen tijdt by D. Erasmus, die hem ghebruyckte inde Griecksche Tale An. 1527. Hy wert na Erasmus doot Pater vande Nonnen in S. Urselen Klooster t'Amsterdam / ende was van wolijcker conversatie: Heeft mede eenighe Carmina ghescreven.

Cornelius Aurelius, also ghenoemdt om dat hy van der Goude was gheboren / is gheweest een Regulier Monick int Klooster van Hemsdonck by Doordrecht An. 1497. doe D. Erasmus hem eenen Brief schreef/die gedruckt is: ende leefde aldaer noch An. 1515. Daer zijn onder Erasmus Brieven noch twee ander aen hem/den eenen An. 1489. ende den anderen 1490. ende noemt hem Cornelius Aurotinus. Hy is gheweest een goet Orateur/ghelaurieert Poeet ende Historyn-schrijver: ende is in Druck ghegaen An. 1585. sijn Boecxken/beroerende oudt Batavien: met eenighe Brieven in 't Latijn.

Reynier Snoey, van der Goude gheboren/ghenoemt Reinerus Snoius: is eerst gheweest een Medecijn van Heer Adolf van Bourgoegne, Heere van Beveren: Wt Italien ghekomen zijnde/wert hy vanden Keyser Carel in Ambassade ghesonden na den Koninck van Schotlant/daer na in Denemarcken: ende daer na in stilte woonende ter Goude/alsoo hy rijck was / wert daer na Burghemeester: ende heeft beschreven in 't Latijn / de Chronijcke vande Bisschoppen van Utrecht/ ende Graven van Hollant/ tot den Jare 1515. dan is noch niet Ghedruckt. Hy wert een oudt Man/ende sterf An. 1534.

Willem Heda, gheboren tot Alphen/by Leyden/is gheweest Canonick t'Utrecht/ende daer na Prioost vande Collegiale Kercke t'Aernhem/Raedt ende Secretaris vande Keyser Maximiliaen den 1. die hem in sommighe Ambassaden ghebruyckt heeft. Heeft mede beschreven die Chronijcke van Utrecht ende Hollandt/tot den Jare 1524. in Latijn Ghedruckt te Franicker An. 1612. Hy sterf An. 1525.

Floris van Haerlem, is gheweest Prioor in 't Cathusers Klooster te Leuven / ontrent den Jare 1530. ende wert ghenoemt Florentius Batavus.

Cornelius Petri Leidensis, oft van Leyden / Doctoor Medecijn: heeft eenighe Tractaten inde Medecijne beschreven/die tot Leyden Ghedruckt zijn An. 1533.

Willem van Nievelt, Heere van Bergh-ambacht/van Edelen Gheslachte: heeft de Psalmen vanden Propheet David uyt de Latijnsche Tale in Nederduytschen Rijm / op wereltsche voysen gheskelt / ende zijn Ghedruckt. Hy was de Vader van Willem van Nievelt, Heer van Berg-ambacht/Bailliou van Zuyt-Hollant/&c.

Cornelius Hoenius Batavus.

Iacobus

Iacobus Lumtius van Dreysscher, by Ziericzee: heeft eenighe Comedien/ uyt den H. Bijbel ghenomen/ beschreven/ die ghedruckt zijn t'Antwerpen An. 1533. ende 1539.

Ioannes Monsemius, van Aemsteldam/Theologant/wert vermelt inde Bibliotheke van Gesnerus, 1540.

D. Erasmus van Rotterdam, ghenoemt in sijns Moeders Tale Gheerit Gheeritsz. was geboren An. 1467. ende worde eerst ter Schole ghesonden te Delventer: wert daer na ghedaen/ door sijn Voochden/ in 't Kloosster ghenoemt Steyn/ by der Goude/ ende wert daer Monick Regulier: maer het Kloosster-leven sijn natuer contrarie zijnde / kreegh hy consent daer uyt te moghen gaen / ende quam in 't ghesel schap vanden Bisschop van Camerijck/ende tzedert te Parijs/te Londen/ te Roomen/ te Leuven ende elders verkeert ende ghewoont hebbende / is vermidts de Doorluchtighheydt sijns verstants ende arbeydt / ghevoorden wel een vande vermaertste Mannen van gheheel Christenrijck/ door sijn gheleertheydt inde Latijnsche ende Griecksche Tale: Ende hebbende veel Boecken beschreven/ die in neghen stucken in Folio te Basel ghedruckt zijn / is hy aldaer ghestorven in 't jaer 1536. oudt by de 70. jaren.

Niclaes van Leeuwen, ghebooren van Leyden / ghenoemt Nicolaus Leontius, een erbaren Grammaticus, ten tijden van D. Erasmus, vermelt inde Beschrijvinghe van Leyden/Fol. 253.

Ioannes Franconius van Leyden/heeft in 't jaer 1516. doen Duycken tot Leyden de Schriften vanden vermaerden Philips van Leyden, hier voren vermelt/ende heeft daer een gheleerde Voor-reden by ghedaen.

Wilhelmus Vianensis, ofte van Vyanen.

Nicolaes Everardi van Grijpskercken/ by Middelborgh / ghenoemt Nicolaes Everardi a Middelburgo inde Bibliotheke van Gesnerus: Is gheweest een groot ende vermaert Rechtsgheleerde / ende heeft een groot Boeck van Consultatien in Rechten beschreven: is gheweest Presidents vanden Hove van Hollant/ daer na vanden Grooten Rade te Mechelen/ daer hy sterf An. 1532. oudt 70. jaren. Van hem ende sijn kinderen / is hier voren onder de Presidenten van Hollant breeder gheschreven.

Nicolaes Everardi, van Aemsteldam geboren/ mede een groot Rechtsgeleerde/ is gheweest 35. jaren langh Professeur inde Rechten tot Ingolstadt in Beyeren/ende Raedt van Hertoghe Willem ende Hertoghe Aelbert van Beyeren tot Munchen: daer na Raedtsheer te Spiers/ghevordineert by den Keyser Carel de V. ende sterf seer oudt / na-latende vijf Sonen/alle Rechtsgheleerden / te weten: Mr. Niclaes Everardi, Mr. Gasper Everardi, ende Mr. George Everardi, den oudtsten. Mr. Niclaes is gheweest 28. jaren langh Professeur ost Leser inde Gheestelijcke Rechten tot Ingolstadt voorsz. ende sterf An. 1586. oudt 50. jaren/na-latende vier Sonen/alle Rechtsgheleerden/als Mr. Willem, Aelbert, Niclaes, ende Mr. Ferdinand Everardi.

Adrianus Barlandus, van Baerlant in Zuytbeverlant/wert vermelt by Gesnerus, was geboren An. 1488. is gheweest den eersten Professeur inde Latijnsche Tale / in 't Collegie van Busleyden of Dyptonghen te Leuven An. 1518. ende 1520. vertrock daer na naer Enghelant / metten Baenderheer van Grimberghen / ende keerde daer na weder te Leuven/ in sijn eerste aenghenomen Professie / ende sterf aldaer ontrent het jaer 1542. Heeft onder ander dinghen ghescreven / een Chronijcke vande Graven van Hollandt / vande Hertoghen van Brabant / vande Bisschoppen van Utrecht / vande Hertoghen van Venetien / ende een korte Beschrijvinghe vande Steden inde Nederlanden.

Gerardus Sebastianus.

Ioannes Secundus, ghebooren inden Haghe An. 1511. doe sijn Vader Heer Niclaes Everardi voorsz. daer woonde als President van Hollandt: Is gheweest Secretaris vanden Eertsbisschop van Toledo in Spaengien: ende weder inde Nederlanden zijnde ghekomen / vermidts hy in Spaengien om de Lucht's wille niet en konde aerden/wert hy Secretaris ghemaeckt van Heer Ioriaen van Egmont, Bisschop van Utrecht / zijnde doe ter tijdt in sijn Abdye van S. Amand, by Doornick / alwaer desen Ioan. Secundus ghekomen zijnde by sijn Meester/is onlanck daer aen siecke ghevoorden/ende van een heete koortse binnen vier daghen gestorven/ in Julio An. 1536. oudt 26. jaren. Voor sijnen tijdt is noyt kloecker ende gheleerder Poeet in Hollant ghebooren gheweest/ghelijck sijn Ghedruckte Poëmata dat uytwijsen.

Ghijsbert Longolius, van Utrecht/is gheweest uyt den Edelen Huyse van Langeraeck, ende was een Oom van Christophorus Longolius, hier voren vermelt / ghelijck D. Erasmus in een van sijne Brieven dat ghetuyght.

Cornelius Crocus, van Aemsteldam / wert eerlijck vermelt inde Bibliotheke Gesneri, als mede in 't Boeck van A. Miræus vande gheleerde Mannen vande Nederlanden/ende inde Beschrijvinghe van Aemsteldam: hy reysde An. 1540. na Roomen / ende begaf sich daer inde Oordre van Ignatius Loyala, den eersten fondateur der Jesuijten/doe noch lebende/ende meen dat hy is gheweest den eersten Jesuijt in Hollant ghebooren.

Gerardus Lystrius, ost Lijster, ghebooren van Rhenen / tusschen Utrecht ende Aernhem: vanden welcken/ ende sijn Boecken/wert vermelt inde Bibliotheke van Gesnerus: hy leefde An. 1533. Onder D. Erasmus ghedruckte Brieven is eenen aen hem ghescreven An. 1517.

Cornelius van Baersdorp, vander Goes in Zeelant/ende Doctoor Medecijn An. 1538. wert mede vermelt by Gesnerus.

Petrus van Montfoort, ghebooren van Haerlem.

Herman Lætmatius, ghebooren van der Goude.

Ghijsbert van Horst, van Aemsteldam/is gheweest een vermaert Doctoor Medecijn tot Roomen/ghelijck ghetuyghen Gesnerus ende sijn Bibliotheke / seggende groot behulp door hem ghehadt te hebben: als mede den vermaerden Willem Rondiletus Franscois, in sijn gheleert Boeck van alle de Visschen: ende oock Guiccardijn, inde Beschrijvinghe vande Nederlanden: Dese dry vermelden alle seer loflijck van desen Horstius Medecijn/die behalven inde Medecijnen/in ander geleertheden seer excellent was. Hy was de oorsake dat Cornelius Crocus, hier boven vermelt / van Aemsteldam te Roomen quam woonen. Desen Horstius is aldaer ghestorven An. 1556.

Ioan Sascerides, van Warmenhuysen in Noort-Hollant.

Ian Gerardus, ghebooren van Leyden / Jerusalems-Heer / is gheweest Pater van 't Nonnen Kloosster/ghenoemt van Abcoude / te Leyden. Hy reysde An. 1544. na Jerusalem: ende weder t'huys ghekomen zijnde/ heeft hy die Stadt ende 't Heylighe Land neerstelijck beschreven / ghelijck inde Beschrijvinghe der Stadt Leyden verhaelt wert.

Bernard van Houtorp, ost Holtorpius, ghebooren inden Haghe.

Adam Sasbout, ghebooren te Delft/van seer eerlijcke Ouders/is gheweest Minderbroeder-Monick te Leuven/ende aldaer seer vermaert vermidts sijn gheleertheyt/welsprekentheyt/grooten yver/ende sijn Godtvruchtigheyt: Heeft eenighe Homilien beschreven/die Ghedruckt zijn. Hy sterf in fleur sijns levens/zijnde maer 36. jaren oudt An. 1553.

Cornelis

Cornelis vander Burgh, gheboren van Delft.

Iason vander Meesche, ghenoemt Pratensis, oorspronchelijck uyt Vlaenderen by Ghent/gheboren tot Zierickzee/Doctoor inde Medecijnen/wert vermelt inde Bibliothec Gesneri: hy leefde An. 1530. sterf ende begraven te Zierickzee/An. 1558.

Walricus Lithodomius, gheboren te Delft.

Ruard Tapper, gheboren t'Enckhuysen/Doctoor inde Godtheydt te Leuven/Cancelier vande Academie/ende Deken van S. Peeters Collegie aldaer: was seer aengenaem den Keyser Carel den V. ende den Koninck Philips synen Sone: werde vande selve gheschonden in 't Concilium van Trenten. Hy sterf te Brussel/ten huyse vanden Presidente Viglius van Zwichem, den 2. Meert 1559. oudt 71. jaren/ hebbende 39. jaren tot Leuven de H. Theologie met grooter lof gheleert.

Ian Sartorius, van Amstelodam/ is gheweest een goet Grammaticus oft Theologant/ ervaren inde Latijnsche/Griecksche ende Hebreeusche Tale: ende oudt gheworden zijnde/ ende met eenighe ouderdomsse bevanghen gheraeckt/is hy tot Noortwijck by Leyden gheschoven An. 1557.

Sibrandus Occo, van Amstelodam/ uyt sijn studien uyt Italien/ Vranckrijck ende Duytslant omtrent den jare 1530. t'huys gheckomen zijnde/ is gheworden een treffelijck Man/ ghelijck inde Beschrijvinghe van Amstelodam in 't breedt verhaelt wert. Van hem vermelt den vermaerden Poëet Ian Secundus: hy sterf omtrent den jare 1564. zijnde gheweest Borghemeester ende Thesaurier der selver Stede.

Petrus van Slupijck, gheboren van Delft/ Franciscaner Monick: heeft eenighe Gheestelijcke Tractaten beschreven/ende laten Drucken t'Antwerpen An. 1561.

Nicolaes de Conflicta, van Kommerswael in Zeelant/ wert vermelt een Poëet, inde beschrijvinghe vande Nederlanden/by Guicciardijn, An. 1549.

Pieter Nannius, gheboren tot Alckmaer An. 1500. vermelt van Gesnerus, is geweest een vande vermaerste ende gheleerste Professeuren inde Latijnsche Tale tot Leuven/ hebbende eenighe Tractaten gheleerdelijck ghescheven ende laten Drucken. Hy leerde in't Collegie vande Drytonghen/ tzedert het jaer 1539. ende sterf vande hoorse den lesten Mey An. 1557. oudt 57. jaren.

Ioos Sasbout, gheboren te Delft/ van seer eerlijcke Ouders/ is gheweest Raedt inden Hove van Hollandt/ voor na eerste Cancelier van 't nieuwe Hof van Gheldterlant/opgherecht tot Arnhem An. 1543. ende sterf aldaer An. 1546. Hy was een goet Poeet: onder de ghedruckte Brieven van D. Erasmus, is een aen desen Sasbout ghescheven An. 1532. daer in mentie wert ghemaeckt van Heer Abel vande Coulster, ende Heer Gheerit van Assendelft, Raden vanden Hove van Hollant.

Adrianus Schorelius, gheboren van Schoorel/ by Alckmaer/ is gheweest een seer gheluckigh Poëet, wiens Poëmata oft Veersen An. 1566. t'Antwerpen by Plantijn zijn Ghedruckt. Van hem vermelt Hadrianus Iunius, in sijn Beschrijvinghe van Batavia, oft oudt-Hollant Fol. 236.

Levinus Lemnius, van Zierickzee gheboren/ Doctoor inde Medecijnen by den Koninck van Zweden: daer na weder in sijn Vaderlant komende/ende sijn Huys voor gheschoven zijnde/is hy Priester gheworden ende Canonick tot Zierickzee/ende aldaer overleden An. 1568. Hy heeft eenighe vermaerde Boecken na-ghelaten/die Ghedruckt zijn. Sijnen wettighen Sone D. Willem Lemnius is mede een Doctoor Medecijn gheweest.

Quirijn Talesius, gheboren van Haerlem/ is eenighe jaren gheweest een besonder dienaer/ huysghenoot ende goeden vrient vanden vermaerden D. Erasmus van Rotterdam, ghelijck als blijckt uyt eenen ghedruckten Brief die Erasmus aen hem schreef uyt Bazel An. 1538. is een seer gheleert Man gheworden/ ende naderhant Burghemeester te Haerlem/ alwaer hy vande verwoede Soldaten/met sijn Dochter (die een Wagijntjen was) der doot is ghebracht An. 1573.

Ioos Velsius, gheboren inden Haghe/is gheweest een Doctoor Medecijn/ende was An. 1542. Professeur inde Latijnsche Tale te Leuven/ghedurende dat Petrus Nannius voorsz. naer Italien ghereyst was. Hy werdt daer na om 't stuck vande Religie ghevanghen gheset. Hy wert vermelt by Gesnerus, die sijn geschreven Boecken verhaelt/ende waer die Ghedruckt zijn.

Ioan Rufus, van Alckmaer.

Cornelis Musius, gheboren te Delft/heeft ghestudeert te Leuven/daer na te Parijs ende te Poitiers: weder t'huys ghecomen zijnde/ is Gheestelijck gheworden/ ende ghestelt Pater van 't vermaerde S. Aerstens Kloosster te Delft/ welck hy 35. jaren zijnde gheweest/ ende de Stadt vande Gheusen zijnde ingenomen/ weeck hy na Leyden/dan wert onderweghen vande wilde Soldaten vanden verwoeden Heere van Lummé ghevat/ ende naer Leyden ghebracht/daer hem d'ooren/neus ende mannelickheyt af-ghesneden zijnde/is hy opghehanghen met consent van Lummé voorsz. sonder wille oft weten vanden Prince van Oraengien. Dit ghesciede An. 1572. hy oudt zijnde 72. jaren/ende was een wel-gheleert Man/ een goet/vermaert ende lieffelijck Poeet/ende seer ghereghelt van leven.

Willem Gnaphæus, gheboren inden Haghe. Van hem/ ende de Latijnsche Comedien/ by hem beschreven ende Ghedruckt/wert vermelt inde Bibliothec van Gesnerus.

Ian Godschalck Yserman, geboren van Delft/was een Grammaticus, ende leefde An. 1540. Van hem vermelt Gesnerus voorsz.

Ysbrand Godefridus, mede ghegheboren tot Delft.

Ioachim Polites, gheboren ter Goes in Zeelant/gheleert inde Poesie ende andere Wetenschappen/was An. 1568. Greffier der Stadt van Antwerpen/ ghelijck vermelt wort by Guiccardijn, in sijne Nederlantsche Beschrijvinghe.

Lambert vanden Hove, ghesepdt Hortensius, van Montfoort gheboren: Van hem ende sijn Ghedruckte Boecken/ vermelt mede Gesnerus. Hy studeerde te Leuven/ ende daer na te Parijs/ inde Griecksche Tale: heeft beschreven de Troublen vanden Lande ende Stadt van Utrecht: Noch de Historie vanden oproer der Wederdooperen oft Menniſten in Hollant ende te Munster: als mede vande Doorlaghe des Keysers in Duytslant An. 1546. Hy woonde daer na te Naerden/ daer hy een vermaerde Schole hiel: ende ontquam noch/ ende wert ghesalveert uyt de grouwelijcke Moort/ alhaer by de Spaensche ende Walsche Soldaten bedreven An. 1572. ende sterf An. 1577. seer oudt ghebooren zijnde.

Willem Zegerus, gheboren van Enckhuysen.

Hadriaen Iunius, gheboren tot Hoorn in West-Vrieslant/ is Doctoor Medecijn gheworden te Bouloigne in Italien: woonde daer na in Enghelant/ ende daer na tot Haerlem/ daer hy Edele oft Stijfche Iuffren hinderen de Latijnsche Tale leerde: maer voor 't beleegh der selver Stede weeck hy naer Delft: ende Haerlem ghewonnen zijnde/leedt hy groote schade in sijn schoone ende wel-gestoffeerde Librarie: ende van daer na Middelburgh vertrocken zijnde/ ende daer eenighen tijdt in d'Abdije ghewoont hebbende/ is hy t'Armuyen overleden ende begra-

begraben/oudt 63. jaren. Hy was wel een bande gheleertste inde Latijnsche Tale/die opt in Hollandt is gheboren gheweest / ghelijck sijne beschreven ende ghedruckte Boecken sulcks upwijsen. Van hem vermelt mede Gesnerus An. 1541.

Adam Boogaerd, gheboren te Dordrecht/van een seer oudt ende eerlijck ghesiacht/is gheweest Doctoor ende Professoor inde Rederijnen te Leuven / alwaer hy sterf An. 1482. begraben in S. Peeters, onder een Barch met een koperen plate. (Dese is versuymt hier boven op sijn jaer te stellen.)

Willem Canterus, Edelman/gheboren t'Wtrecht/ende Sone van Mr. Lambert Canter, Raedtsheer inden Hove alsaer/studeerde te Leuven/daer na te Parijs ende te Bouloengien: is soo voorigh gheweest ende gheduldigh in ghestadelijck te studeren / dat hy maer 33. jaren oudt ghestorven zijnde / volkomen gheleert was inde Griecxsche ende Latijnsche Tale: Men meynt dat hy door te veel studeren een doodlijcke siecke ghekreghen heeft/daer hy van sterf te Leuven/An. 1575. oudt 33. jaren.

Marcheus Galenius, gheboren van West-kappel in Walcheren/ is gheweest Doctoor inde H. Godtheyt te Douay/ende Canceliet der selver Academie/inde welcke tzedert An. 1562. doe die eerst opgherecht was/thien jaren loffelijck gheleest hebbende: ende Deken vande S. Amarus Collegie ghestorven zijnde / is hy alsaer An. 1573. ghestorven / na-latende sommighe ghedruckte Boecken / ghelijck A. Miræus vermelt in 't Boeck vande vermaerde Nederlantsche Gheleerde Mannen.

Mr. Cornelis Woutersz. in 't Latijn ghenaemt Cornelius Valerius, was geboren t'Oudewater An. 1512. studeerde te Leuven / t'Orleans / ende wert Priester: ende in 't Jaer 1557. ghestorven zijnde Pieter Nannius van Alckmaer, hier boven vermelt / is hy ghestorven in sijn plaets Professoor oft Leser inde Latijnsche Tale/ in 't Collegie vande Dyetongen te Leuven: welck Ampt ontrent 22. jaren bedient hebbende/ met onderstelijcken lof/ende grooten toeloop van toehoorders/is hy alsaer ghestorven An. 1578. oudt 66. jaren.

Hr. Adriaen vander Mijle, President van Hollandt/ seer erbaren inde Rechten/als mede inde Poesie: daer zijn eenighe van sijn Latijnsche Brieven ghedruckt: hy sterf inden Haghe An. 1591. was te Dordrecht ghesboren.

Philips Coebel, ghesboren inden Haghe/van een seer eerlijck Ghesiachte/is gheweest Raedt oft Assesseur inde Keyserlijcke Raedt-kamer te Spiers/ende daer na Raedt inden secreten Rade te Brussel An. 1568.

Cunerus Petri, ghesboren van Brouwershaven in Zeelant / studeerde eerst te Leuven/ daer hy daer na Doctoor wert ghemaeckt inde H. Godtheyt/ende Pastoor vande Hooft-Kercke alsaer ghenaemt S. Peeters, ende was den eersten Bisschop van Leeuwaerden An. 1564. ende inde troubles vande Nederlanden wert hy ghevangen gheset in 't Kasteel van Harlingen: ende los gelaten zijnde na twee jaren/vertrock hy na Munster/ende van daer na Ceulen/daer hy/na veel teghenspoets lijdtsamelijck verdraghen hebbende/is ghestorven An. 1580.

Cornelis Lauwerman, ghesboren van Wtrecht/heeft eenighe Comedien beschreven.

Christiaen Cruyssaerd, ghesboren te Delst.

Pieter Arboreus van Amstelsdam.

Niclaes van Nieulant, ghesboren t'Egmont / is daer na alsaer Abt ghesweest/ ende An. 1561. ghestorven den eersten Bisschop van Haerlem / tot An. 1569. dat hy beyde dese Ampten door sijnen Procureur Mr. Ian van Gouda, Advocaet inden Haghe/overghegheven heeft/ende is daer na An. 1579. tot Sint Maertensdijck overleden ende begraven.

Anthonis Hovæus, ghesboren t'Egmont / is alsaer in d'Abdije Monick ghestorven / daer na Abt ghestorven tot Epternach/in 't Iant van Luxemborgh/ende sterf alsaer An. 1568. was een goet Poeet/ende heeft beschreven in Veersen De Konsts van Godt te minnen.

Iohan van Gorden, ghesboren inden Haghe / Pensionaris ghesweest van Groeninghen An. 1570. vermaeckt by Guicciardijn.

Dierck Langius, ghesboren t'Enckhuysen / zijnde ghesweest thien jaren Professoor der Griecxscher Tale tot Bourdeaux / ende alsaer groote hemus ghehouden hebbende met den wijt-beroemden Iulius Scaliger, is hy An. 1553. ghestorven Professoor der selver Tale te Leuven / in 't Collegie vande Dyetonghen oft Busleyden: ende seer oudt ghestorven zijnde/is alsaer overleden An. 1576.

Ioannes Delfius.

Henricus Iunius, vander Goude/een vermaert Latijnsch Schoolmeester te Delst An. 1554.

Arent Sasbout, Ridder (Broeder van Adam van Sasbout, Minderbroeder/hier boven vermelt) is An. 1546 sijnen Vader Heer Ioos ghesuccedeert inden staet van Cancelier van Ghelderlant tot Arnhem/ende An. 1569 was hy President vanden secreten Rade te Brussel/ maer weerd daer na An. 1576. vermidts de troubles naer Hollant/ende sterf inden Haghe An. 1583. ende was een treffelijck wijs man/ ende liet na vier Dochters/als Jouff. Iozijne, die te Man hadde Jonckh. Anthonis van Gribouäl, Heere van Berquijn, uyt Vlaendren: Jouff. Machtild, die troude Jonckh. Vrederijck van Voorst, uyt Ghelderlandt: Jouff. Liedewy, die ghestorven is ghesweest met Jonckh. Iacob van Scherpenseel, uyt de Veluwe: Ende Jouff. Cornelia Sasbout, heeft te Man ghehadt Jonckh. Francoys van Croonevelt, uyt Ghelderlant.

Mr. Pauwels vanden Berghe, Raedt inden Hove van Wtrecht.

Andries Lemnius, van Tiericzee/Sone vanden vermaerden D. Lievijn Willemsz. ghenoemt Meester Levinus Lemnius, hier boven ghesepdt.

Philippus Morus, Canonick t'Wtrecht/wert vermelt een gheleert Man inde Poënen ende ander ghescrijften van Jonckh. Ian vander Does, Heere van Noortwijck An. 1572.

Ian Fonck, ghesboren t'Amerssoort / is ghesweest Proost van S. Marien Collegie t'Wtrecht / ende President vande Nederlantsche saken neffens de Koninck in Spaengien An. 1568. een Man van grooten aensien.

Cornelis vander Heyden, vermaert Medecijn te Delst/ was van Leyden ghesboren: hy leefde An. 1568. ghelijck vermelt wert inde Beschrijvinghe van Leyden.

B. Cornelis Adriaensz. van Dordrecht/ghesboren An. 1521. (sijn Vader was ghenoemt Mr. Adriaen Woutersz. Pastoor ter Nieuwe Kercke binnen Dordrecht) wert Minderbroeder An. 1548. is seer vermaert tot heden toe / om sijn wonderbaerlijcke/ dappere / maer opprorighe Sermoonen die hy dede An. 1566. 1568. ende 1572. teghen de Gheusen/dienen te dien tijde soo noemde. Hy sterf te Brugghe voorsz. den 14. Julij An. 1587. oudt 60. jaren. Behalven de Griecxsche ende Latijnsche Tale die hy wel conde/hadde mede eenige weetenschap vande Hebreeusche. Daer is een Boeck in Druck vande seven H. Sacramenten/dat hy ghemaeckt heeft.

Pieter Ximenius, ghesboren te Middelburgh/ (wiens Vader een Spaengiaert was) is ghesweest een Theologant ende Philosophus tot Ceulen An. 1564.

Arent vander Eyck, van Wtrecht / ende een vermaert Rector inde Latijnsche Schole alsaer An. 1564. ende naer volghende.

Iacob

Iacob Molengravius, mede van Utrecht gheboren.

Maerten Ædituus, alias Coster, gheboren t'Amſtelodam / een vermaert Medecijn te Dolen in Bourgoengie / daer na in dienſt van Koninck Frederick van Denemarcken / ende ten leſten t'Amſtelodam / alwaer hy (zijnde oudt van jaren) ſterf omtrent An. 1606.

Hugo Favolius, van Middelburgh / Theologant / heeft beſchreven een Boeck / hoe Godt met de Propheten gheſproken heeft: hy woonde in Italien.

Godſchalck van Steenwijck, gheboren te Heusden / een Theologant ende ervaren Hiſtoricus ende Grammaticus inde Academia van Ponta Mouſſon in Lotharingen An. 1584.

Ioannes Petrus van Caſtricum.

Pieter Iunius, gheboren te Haerlem / Sone vanden ſeer gheleerden Hadriaen Iunius voorſz.

Willem vander Lindt, te Dordrecht gheboren An. 1524. van ſeer eerlijcke Ouders / eertijts van Edelen afkomſt: ſtuderde eerſt te Leuven / ende wert gheleert inde Latijnſche / Grieckſche ende Hebreeuſche Tale: repſede daer na in Duytſlant / Italien ende Spaengien: ende Doctoor ghemaeckt zijnde inde Godtheyt / wert Deken van 't Collegie der Canonicken op 't Hof inden Haghe / ende daer na den eerſten Biſſchop tot Roermonde An. 1561. maer deſe Stadt An. 1572. ghewonnen zijnde / moeſt hy Balling worden / ende repſede doe na Coomen / ende van daer na Spaengien / by den Koninghe Philips: ende weder ghekomen zijnde / wert hy den tweeden Biſſchop van Ghent An. 1585. alwaer hy na dry jaren ſterf An. 1588. oudt 64. jaren: Heeft vele Boecken in Theologie beſchreven / die te Leuven / te Parijs ende elders ghedruckt zijn.

Matthias van Boſſem, gheboren t'Amſtelodam / Doctoor inde H. Godtheydt te Douay / ende Cancelier der ſelver Univerſiteyt / alwaer hy xxxij. jaren langh de H. Theologie voor-ghelesen ende gheleert heeft: Heeft mede alhaer een Collegie gheſticht / ende van ſijn eyghen goederen ghedoteert. Hy ſterf An. 1599. oudt 72. jaren / vermaert door ſijn ſtrengh ende ſeer ghereghelt leven.

D. Ian Vermijus-van Adrichum, gheboren inden Haghe / is gheweeſt Doctoor inden Rechten / ende Profeſſoor der ſelver te Dolen in Bourgoegne An. 1576. daer na te Leyden An. 1584. Ten laetſten in Spaengien repſende / is alhaer gheſtorven.

Pieter Peckius, gheboren te Zierickzee / van eerlijcke Ouders / is gheweeſt een vermaert Profeſſoor inde Rechten te Leuven An. 1568. ende wert An. 1582. Raedt inden Grooten Rade te Mechelen / alwaer hy ſterf An. 1589. Hy heeft na-ghelaten eenen Sone / mede ghenoemt Pieter Peckius, tot eenighe jaren herwaerts ghe-weeſt / en noch zijnde An. 1619. Cancelier vanden Hove van Brabant te Bruſſel: dan deſe is te Leuven gheboren.

Georgius Benedictus van Waterloo, gheboren te Haerlem / is een goet Poeet gheweeſt / ghelijck ſijn ghedruckte Poëmata dat uyt-wijſen: Hy ſterf An. 1597.

Nanning van Foreeſt, van Alckmaer / Raedt inden Hooghen Rade inden Haghe / ſterf An. 1592. Deſe was de Vader van D. Foreeſt, Medecijn te Dordrecht.

Ian Ramus, gheboren vander Goes in Zeelandt / is gheweeſt langhe jaren Profeſſoor inde Rechten te Leuven: ſterf An. 1572.

Mr. Pieter van Foreeſt, gheboren uyt een ſeer eerlijck geſlacht t'Alckmaer / is gheweeſt d'eerſte Profeſſoor inde Medecijnen te Leyden An. 1575. Daer na een ſeer vermaert Medecijn te Delft: Heeft veel gheleerde Boecken gheſchreven / die Obſervationes Medicinales ghenoemt worden / ende ghedruckt zijn: Hy ſterf tot Alckmaer An. 1597. oudt 75. jaren. Hy was de Broeder van Nanning voorſz.

Adriaen van Blyenburgh, Rechts-gheleerde / te Dordrecht gheboren van ſeer eerlijcke ende rijcke Ouders / is gheweeſt Schout der voorſz. Stede / ende was een goet Poeet / ghelijck ſijn ghedruckte Poëmata dat uyt-wijſen: Hy ſterf An. 1599.

Michiel van Yſſelt, van Amerſfoort / was Paſtoor te Nimmegen An. 1590. woonde daer na te Ceulen / ende ſterf t'Altena / buyten Hamborgh / An. 1598. Heeft beſchreven / behalven eenighe Tractaten in Theologie / eenighe Hiſtorien van onſen tijdt / dienen Mercurius Gallobelgicus noemt / tzedert het jaer 1588. tot 1597. als mede de Hiſtorie vanden Teutſchen Oorloghe An. 1586.

Ian Ridder, gheboren t'Amerſfoort / is gheweeſt Doctoor in beyden Rechten / ende een vermaert Profeſſoor der ſelver te Douay.

D. Gheerit Tuning, gheboren te Leyden An. 1566. is gheweeſt Doctoor inde Rechten / ende Profeſſoor der ſelver te Leyden: heeft beſchreven eenighe ghedenck-weerdighe Spreucken in 't Grieck / Latijn / Italiaens / Spaens ende Franſch: hy ſterf ſubijtelijck buyten Bruſſel An. 1610. oudt 44. jaren.

Cornelius Schonæus, ter Goude gheboren / is gheweeſt een vermaert Rector inde Latijnſche Schole binnen Haerlem / alwaer hy ſterf An. 1611. Heeft eenighe ſtaepe Poëmata ende Comedien beſchreven / ghenomen uyt de heylighe Schrifture / ende zijn ghedruckt te Haerlem.

Pontus Heuterus, gheboren te Delft / natuerlijcken Sone Ians de Heuter, eertijts Schout te Delft / is gheweeſt Canonick te Goricum / daer hy An. 1572. mede ghevanghen wert / ende met de Minderbroeders inden Briel ghevoert wert / ende by-na mede ghehanghen wiert: is daer na gheweeſt Prooſt der Kercke van Arnhem / ende heeft in 't Latijn beſchreven het leven ende de daden vande vier laetſte Hertogen van Bourgoengien / als mede van Keyſer Maximiliaen den eerſten / ende van Koninghe Philips van Caſtilien / ende den Keyſer Carel de V. Hy woonde leſt te S. Truyden, in 't Land van Luyck / ende ſterf alhaer An. 1602. oudt 67. jaren.

Iockheer Ian vander Does, Heere van Noortwijck, Raedt inden Hooghen Raedt inden Haghe / Regiſtermeeſter vande oude Chartres ende Handveſten van Hollant / ende Curateur der Academie van Leyden / een vermaert Poeet ende Hiſtorp-ſchrijver / ſterf den 8. October 1614. oudt 59. jaren. Deſe met D. Eraſmus van Rotterdam, Hadrianus Iunius, ende Heer Willem Lindanus, werden ghereeckent de vier gheleerſte Mannen inde Latijnſche Tale / die oyt in Hollant zijn gheboren gheweeſt.

Ian Heurnius, gheboren tot Utrecht An. 1543. van ſeer eerlijcke Ouders / hierſt geſtudeert te Leuven / te Parijs / ende daer na te Padua ende Pavien in Italien / daer hy Doctoor wert inde Medecijnen An. 1572. Ende weder komende t'Utrecht / wert alhaer Stadts Medecijn: ende An. 1581. woert hy Profeſſoor te Leyden / oudt 38. jaren / welcken ſtaet hy met grooten lof ende vermaertheyt 20. jaren bedient hebbende / is hy An. 1601. den 29. Mey gheſtorven / oudt 58. jaren / hebbende de Steen ghekreghen / door 't drincken van Rijnſchen Moſt-Wijn / eens op een Maeltijdt. Heeft vele Boecken gheſchreven inde Medecijnen / die ghedruckt zijn.

Paulus Merula, Rechtsgheleerde / gheboren te Dordrecht An. 1558. van eerlijcke Ouders: ſijn Vader was uyten Briel / ende was Secretaris te Dordrecht voorſz. Hy heeft gheſtudeert in Vranckrijck te Orliens / ende daer na in Italien: ende weder-keerende te Straesburgh / wert An. 1591. ghekoren Profeſſeur te Leyden inde Latijnſche Tale / in plaetſe vanden ſeer gheleerden Iuſtus Lipſius, die vertrocken was: ende zijnde 1607. na Koſtnitz ghevaren / om ſijns Keyſers Broeder te beſoecken / is daer ſiech gheworden / ende overleden / oudt

oudt sÿnde 49. jaren / heeft veel Boecken beschÿeven / die eensdeels sÿn ghedruckt : onder andere het Tÿdt-boeck/noch de beschrÿvinghe van Italien/Spaengien ende Vranckrÿck/met de Caerten.

Cornelis Loose, ghenoemt Callidius, ghebozen ter Goude / heeft een Boeckken beschreven vande Ghe-leerde Mannen van Duytslant/tzedert het jaer af van 1500. ghedruckt te Mentz : hÿ leefde noch An. 1592. ende zat alsdoe te Trier ghevanghen.

Christiaen van Adrichum, ghebozen te Delft / heeft beschreven in 't Latijn de ghelegenthÿdt van 't Heÿlighe Lant/ende de Stadt Jerusalem.

Maerten Pijl, van Sebenbergh / een goet Poeet / sterf in fleur sÿns levens An. 1598. heeft mede eenighe Poëmata beschreven/die ghedruckt sÿn.

Ellert de Veer, ghebozen t'Amstelodam/heeft beschreven het verbolgh der Chronÿcke van Hollandt/tzedert het jaer 1515. tot 1591. ende ghedruckt te Dozdrecht.

Roedolf Snellius, ghebozen t'Outwater An. 1546. van eerlÿcke rÿcke Ouders: heeft ghestudeert te Leulen ende te Heydelbergh/ende daer na te Marpurgh/ ende repst de daer na naer Italien/ende woonde te Pisa : ende An. 1578. te Outwater weder komen woonen sÿnde/ is hÿ onlangs daer aen naer Leyden vertrocken/ daer hÿ Bzofessoz is geweest inde Hebreeusche Tale/ende inde Konste ofte Wetenschap die men Mathematica noemt/ 34. jaren / ende sterf aldaer An. 1613. oudt 67. jaren / hebbende mede sommighe Boecken ghemaeckt/die in 't licht upt-ghegheven sÿn.

Willem Criep, geboren te Delft/geweest Raedt inden Hove van Hollant tot Utrecht An. 1573. ende 1574. wert hÿ Raedt inden Grooten Rade te Mechelen/tot An. 1586. doe hÿ ghebozen wert Cancelier vanden Hove van Ghelderlant/tot Roermonde/alwaer hÿ sterf An. 1610. oudt 75. jaren : heeft eenige Carmina beschreven.

Pieter van Opmeer, ghebozen t'Amstelodam An. 1526. van seer eerlÿcke ende rÿcke Ouders : studeerde te Loven onder P. Nannius : is ghweest seer erbaren inde Medecÿnen/de Rechten ende Histozien : heeft beschre-ven een groote Chronÿck vande gheheele Werelt/dat sÿnen Sone tot Antwerpen heeft doen Dzucken : hÿ sterf tot Delft (daer hÿ ghehout was) An. 1595. oudt 69. jaren.

Pieter Pau, ghebozen t'Amstelodam An. 1564. studeerde te Parÿs inde Medecÿnen An. 1584. ende wert An. 1587. daer toe verklaert tot Rostich : ende upt Italien ghekomen sÿnde / is An. 1589. Bzofessoz inde Medecÿnen ghewozden te Leyden/alwaer hÿ sterf An. 1617. oudt 53. jaren.

Ionckheer Dierck Canter, Bozghemeester tot Utrecht / ende Bzoeder van Wilhelmus Canterus, hier bo-ren vermelt : is ghebweest een seer gheleert Man inde Griecksche ende Latijnsche Tale : hÿ sterf uptlandisch An. 1617. upt oozsake van eenighe oncrusten tot Utrecht ontstaen An. 1611.

Florentijn Leydanus.

Cornelis van Haemroede, ghebozen t'Amstelodam / heeft in 't Latijn ghemaeckt/doe hÿ te Leuven woon-de/de beschrÿvinghe van Hollandt/dewelcke achter aende Latijnsche beschrÿvinghe der Stede Amstelodam is ghedruckt : hÿ sterf seer oudt An. 1599. tot Amstelodam.

Gheerard de Roo.

Dierck Volckaertsz. Coornhert, ghebozen t'Amstelodam / vermelt bÿ Hadrianus Iunius in sÿn Batavia/ sterf in 't jaer 1590. oudt 68. jaren. Dese heeft vele spits-sinnighe dinghen gheschreven.

Daniel van Brouckhuysen.

Pieter Bockenbergh, ghebozen ter Goude/heeft beschreven in Latijn/de Genealogie ende hoxte Histozie der Bisschoppen van Utrecht/met de Abten van Egmont/de Graven van Hollant/de Baenderheeren van Bree-deroede / van Egmont ende van Wassenaer An. 1589. Hÿ woonde ende sterf te Leyden An. 1617. hebbende den Tÿtel van Histozy-schrÿver der H. M. Staten van Hollant.

Hendrick Spieghel van Amstelodam / een seer gheleert ende eerlÿck Bozgher der selver Stede / ende over sulcks een goet bekende Vrient vande wÿt-beroemde Mannen I. Lipsius, I. Scaliger, I. Douza, ende andere/ vermelt inde beschrÿvinghe van Amstelodam/alwaer hÿ sterf An. 1612.

Ionckheer Lambert vander Burgh, van Utrecht / daer sÿn Vader Heer Adriren vander Burgh Bzesident is ghebweest : heeft beschreven ende laten Dzucken de Genealogie ende Histozie der Hertoghen van Sabooyen: is langhe jaren ghebweest Deken vande Canonicken Collegie van S. Marien tot Utrecht/ alwaer hÿ sterf An. 1617. oudt 72. jaren.

Ionckheer Adriaen vander Burgh, mede aldaer ghebozen / was des boozsz. Heer Lamberts Bzoeder : is ghebweest Greffier banden Hove van Utrecht/alwaer hÿ sterf An. 1606. heeft eenighe Ghheestelÿcke Carmina beschreven ende laten Dzucken/alsoo hÿ een seer goet Poeet was.

Ionckheer Ian vander Does, Sone banden Heere van Noozdwÿck/hier bozen vermelt : is ghebweest een seer gheleert Edelman/ende men meynt dat hÿ sÿnen Vader in gheleertheÿt soude ghelÿck ghewozden hebben/had-de hÿ langher in 't leven ghebleven : hÿ sterf oudt maer 25. jaren An. 1596. heeft eenighe seer gheestige Carmi-na ghemaeckt/die ghedruckt sÿn/als mede 't beginsel der Chronÿcke ofte leven der Graven van Hollant.

Ionckheer Ioris vander Does, sÿnen Bzoeder/mede een gheleert Edelman/heeft te Constantinopolen ghe-woont/ende sÿn Reyse in Dzuck laten upt-gaen : hÿ sterf sonder kinders An. 1599. op de Zee.

Ionch.Frans vander Does, mede een Sone banden boozsz. Heere van Noozdwÿc/ende Canonick t'Utrecht: heeft mede sommige Schrÿften laten Dzucken: banden welcken/ende van sÿn boozsz. Bzoeder ende Vader/sal-men vinden inde Oratie die P. Bertius upt-ghesprooken heeft / op de doot banden Heer van Noozdwÿck boozsz.

Cornelis Nieustadt, ghebozen inden Vriel / Raedt inden Hoogben Rade inden Haghe / alwaer hÿ sterf An. 1606. oudt 56. jaren : heeft beschreven een Tractaet van 't Recht vande Hollantsche Leenen.

Willem van Est, ghebozen te Gozcum / is ghebweest Doctoz ende Bzofessoz inde Godtheÿt te Douay/ ende Regent van 't Koninckx Collegie aldaer/ghenoemt Seminarium Regium : heeft/behalven meer andere Boec-ken/beschrevē in 't Latijn de Histozie van 't leven vande Martelaren van Gozcum/burten den Vriel An. 1572. opghehanghen : hÿ sterf An. 1613.

Arnout van Est, Bzoeder van Willem boozsz. is mede ghebweest een gheleert Man / ende Bzovinciael der Minderbzoeders Oozdre inde Nederlanden : hÿ sterf te Leuven An. 1604.

Iacob Ianssonius, ghebozen tot Amstelodam/Doctoz inde Godtheÿt/ende Bzofessoz der selver te Leuven/ Deken van S. Peeters Kercke/ende Regent van 's Paus Collegie aldaer : heeft de uytleggingh op de Psalmen Davids ghescheven : ende is ghedenckens weerdigh/ dat doe noch leefde Willem Estius boozsz. dat op eenen tijt dese twee/beyde in Hollant ghebozen/de boornaemste ofte eerste Bzofessozen waren/ ofte Booz-leseres/inde H. Schrÿfture/den eenen te Leuven/ende den anderen te Douay.

Mr. Pauwels Buys, ghebozen tot Amerssoozt An. 1531. is eerst ghebweest Pensionaris der Stadt Leyden/ daer na An. 1573. Advocaet vande E. Heeren Staten van Hollant : hÿ sterf An. 1594. oudt 63. jaren.

Floris

Floris vander Haer, ghebozen upt edelen stamme tot Vtrecht / Thesaurier Canonick van S. Peeters tot Zijssel / heeft beschzeben een Boecxken banden oozspzonck ende beginselen bande Nederlantsche Oozloghen int Latijn/ende een seer geleert Tractaet bande Casteleynen van Zijssel int Fransoys.

Fransoys Haræus mede van Vtrecht/ heeft het leven der Heylighen int Latijn beschzeben ende doen dzucken/ woont t'Antwerpen 1618. Hendrick Kock ghebozen te Gozinchem.

Melchior Benschopius ghebozen te Benschop by Ysselstein/Doctoz inde Rechten te Douay 1590.

Hendrick Antoniades, ghebozen van Haerden.

Pieter Gruterus, ghebozen te Zirrickzee (maer sijn Vader was upt Vlaenderen) heeft eenighe seer gheleerde Latijnsche Bzieven geschzeben/ende in Dzuck uptghegeven An. 1609. te Leyden.

Hugo de Bloot, ghebozen bande Lier by Delft.

Iacob Cool oft Braffica, van Rotterdam. Fransoys vander Wiele.

Ian Meursius, gebozen te Loosduynen An. 1579. seer gheleert inde Griecxsche ende Latijnsche tale/als mede inde Poesye/gelijck sijn gedzuckte Boecke dat uptwijsen. Ende zijnde met de 2. sonen van Heer Ian van Oldenbarnevelt, in Vranckrijck/Duytslandt/ende Italien gherepst: ende weder gheko men/ werdt hy Pzofesseur tot Leyden gekozen/daer hy noch woont 1619.

Adriaen Metius van Alckmaer/seer erbaren inde Mathematica, 1618.

Pieter Scriverius, gebozen te Haerlem An. 1576. woont te Leyden/een goet Poeet ende besonder erbaren Histozi-schzijver / heeft int Latijn laten uptgaen eenighe oudtheden van Hollandt / ende een uptnemende gheleert Boecxken / ghenoemt Oudt-Batavien An. 1612. te Aernhem ghedzuckt: waer upt hy dese Chzonijcke seer verbetert hebben.

Pancraes van Castricum, gebozen t'Alcmaer/Pensionaris der stadt Groeningen/heeft beschzeben met groote neerstichept eñ moeyten in Latijn/ een seer curieus Tractaet van alle de Schzijvers upt de Landen van Hollandt/Zeelandt ende Vtrecht/daer seer nae verlanght wert om in Dzuck uptgegeven te mogen werden.

Tielman Vosmeer gebozen te Delft/Licentiaet inde Godtheyt / ende Censeur oft Visitateur vande Boecken te dzucken tot Ceulen An. 1618.

Ian Benningh van Amerssozt/Pzesident banden Hove van Lurenbozgh. Hy heeft een bzoeder gehadt Iacob Benningh, Pzofessoz inde Rechten te Douay/ende aldaer gestozben ontrent An. 1611.

Gillis Haeffackerus van Vleeswijck by Vtrecht / Licentiaet inde H. Godtheyt te Ceulen / seer gheleert inde Griecxsche eñ Latijnsche tale/ heeft in dzuc laten uptgaen 1618. een tractaet/ghenoemt Einoticon dissecti Belgij, beroorende de oneenighept tusschen de Remonstranten eñ Contra-remonstranten inde geunieerde Landen.

H. Ian van Drencwaert, Ridder/Heer t van Dozmael/Thesaurier vande Domeynen en Financien des Koninex/ende daer na der Eertz-hertogen inde Nederlanden te Bzussel/ ende Raedt banden Rade van State/eertijdts 1572. Schout der stede van Dozdzecht/alwaer hy ghebozen was. Hy sterf te Bzussel An. 1606. Æt. 63. onder de gedzuckte Bzieven banden seer geleerden I. Lipsius, zijn eenighe aen hem geschzeven.

Iacob Hermansz, genoemt int Latijn Iacobus Arminius, gebozē t'Oudwater in Hollant/Doctoz ende Pzofessoz inde Godtheyt te Leyden/alwaer hy sterf An. 1609. oudt 49. Jaren/is vermaert midts de opghewerkte ende gerefene verschillen/int punct vande Pzedestinatie/Erfsonde/vzyen wille/ &c.

Niclaes Leonardi Marius, vander Goes/Doctoz inde H. Godtheyt/ende Pzofessoz der selver aldaer/ heeft beschzeben een groot Boeck/inhoudende de uptlegginge banden heelen H. Bijbel/ende wert gedzuckt tt Ceulen.

Rochus vanden Hoonaert, gebozen te Dozdzecht van eerlijck geslachte/ Raet inden Hoogen Raet inden Haghe/ heeft geschzeven de Comedie genaemt Thamara, getrocken upt den H. Bijbel.

Hugo de Groot, genoemt Grotius, ghebozen An. 1583. in Apzil/van eerlijcke Ouders te Delft/werde eerst Advocaet Fiscael banden Hove van Hollandt / daer nae Pensionaris der Stadt Rotterdam / seer begaest met kloecktheyt van verstant/ende geleert inde Griecxsche ende Latijnsche tale/als mede inden Rechten. Hier bozen is geschzeven dat D. Erasmus van Rotterdam/Wilhelm Lindanus, Hadrianus Iunius, ende Ianus Douza, de 4. gheleertste Mannen zijn gheweest in Hollandt ghebozen/ maer desen Grotius mach met recht booz den bijsten wel gherekent wozden.

Ian Rutgers, genoemt Rutgersius, gebozen te Dozdzecht/heeren Hugen Muys van Holy, Schout van Dozdzecht susters sone/ is mede seer erbaren inde Griecxsche ende Latijnsche Tale/ gelijck sijn Boeck onlancx ghedzuckt/genoemt Variæ Lectiones, dat klaerlijck bewijst: ende is nu Raet banden Koninch van Sweden. Sijn suster is An. 1617. gehout met den seer geleerden ende vermaerden Daniel Heyns van Ghent.

Samuel Næranus, gebozen te Dozdzecht/heeft aldaer An. 1611. sijn Poëmata oft Veersen laten dzucken.

Floris van Schoonhoven, ghebozen bander Goude/mede een goet Poeet / wiens Carmina te Leyden zijn in dzuck uptgegeven An. 1613. heeft nu onlancx eenige seer aerdige Emblemata laten dzucken.

Ian van Foreest, van Hoozn/wel geleert inde Latijnsche ende Griecxsche tale.

Mr. Cornelis de Groot, gebozen te Delft upt een out geslachte An. 1544. is ghewees den eersten Pzofesseur inde Rechten inde nieuwe Academie van Leyden/sterf An. 1610. oudt 66. Jaren.

Ian van Gorchum, seer vermaert Pziester ten Bossche/ heeft veele Ghees telijcke Tractaten geschzeven/ ende laten dzucken/hy sterf aldaer An. 1618. oudt 63. Jaren.

Dierck van Stompwijck, gebozen te Haerlem/was An. 1609. Pzioor vande Cathupseren te Diest.

P. Ian Harlemius van Haerlem / is bander Jesuijten oozde te Leuven/ alwaer hy de H. Schzifture upt de Hebreeusche ende Griecxsche tale booz-gelesen ende verklaert heeft: heeft gemaeckt ende doen dzucken den Index oft Tafel banden H. Bybel. Hy was An. 1508. tot 1570. Pzofesseur der Hebreeusche Tale int Collegie van Busleyden te Leuven.

Heribert Rosweyde, van Vtrecht/ is bande Oozde der Jesuijten / ende wel een bande gheleertste der selver inde Nederlanden/so inde Griecxsche als Latijnsche Tale/ als mede inde Kerckelijcke Histozien/ gelijck blijckt upt sijne gedzuckte Boecken.

Ian van Gouda, alias van Swindrecht, gebozē t'Vtrecht/ bande oozde der Jesuijtē/ een vermaert Pzedicant.

H. Iacob vander Burgh, genoemt van Castro, gebozen t'Amsteldam/Doctoz inde H. Godtheyt te Leuven/ ende nu Bisschop van Roermonde An. 1618.

H. Henrick van Soest, gebozen t'Amerssoozt/Raet inden grooten Rade te Mechelen / ende nu Bisschop van 's Hertogen-bosch An. 1618. Hy was An. 1606. tot 1609. Pzofessoz der Griecxsche Tale te Leuven.

Br. Baudewijn de Ionghe, genoemt Iunius, des Heeren sone van Waerdwijck / ghebozen te Dozdzecht/ ende is Gardiaen bant Minder-bzoeders Convent te Leuven / heeft veele Homilien oft Pzedicatien op de Heylighe Schzifture beschzeven/gedzuckt tot Antwerpen An. 1610. ende 1616.

Maximiliaen vanden Sande, ghenaemt Sandæus, gebozen t'Amsteldam/is An. 1597. bande oozde der Jesuijten

sujten ghewerden te Roomen/ende heeft onlancx eenige Tractaten laten uytgaen/nopende de verschillen vande Religie in Hollandt/gedruckt te Ceulen.

D. Cornelis Ianſonius, geboren van Accoy by Leerdam/is Doctoor inde H. Godheyt te Leuven/ ende Preſident van een Collegie aldaer/ſeer erbaren inde Nederceuſche Tale.

Niclaes Ianſz van Waſſenaer, gheboren t'Amſteldam/ heeft beſchreven in Griecrſche beerſen het beleegh van Haerlem/ende is gedruckt An. 1605.

Ioan. Berwitius, geboren van Waerdwijck by Heuſden in Hollandt/ is gheweeſt langhe Jaren een beſonders ende ſpecialen Secretaris/ neffens ende vanden Keyſer Rudolphus, ende nu vanden Keyſer Matthias, ende is aldaer te Hove ſeer vermaert ende van grooten aenſien.

Arent van Buchel, van Utrecht/geleert inde Griecrſche ende Latijnſche Tale/ ende de Poeſye/ een ſeer gheleert Antiquarius, ende erbaren inde Nederlantſche Outheden ende Hiſtorien.

Caſper Barlæus, gheboren inden Briele/is onder-Regent van 't groot Collegie te Leyden.

Ioannes Hagius, gheboren te Delft/heeft beſchreven het Boeck ghenoemt den Luſthof der Medicijnen/ gheduckt te Dordrecht An. 1616.

Albertus Eufremius gheboren t'Amſteldam/heeft ſijn Poemata doen drucken An. 1601.

Pieter Corneliſz Hooft', van Amſteldam/ Drost te Muyden/ van hem zijn in druck eenighe treſſelijcke Bly-eynd' ende Treur-ſpelen/ghеſpeelt t'Amſteldam.

Theodorus Roodenborgh, vermaert door ſijne treſſelijcke Treur ende Bly-eynd' ſpelen t'Amſteldam.

Gheerbrant Adriaenſz Breero, geboren t'Amſteldam/alwaer hy An. 1618. geſtorben zijnde/ als een Poeet met Laurieren ſeer treſſelijck begraven is/ noch Jonghman zijnde: wat hy voor een gheweeſt is/ gheturyghen ſijne vermakelijcke Spelen/die van hem in druck ende geſpeelt zijn.

Dierck Screvelius van Haerlem/heeft An. 1598. aldaer een Tractaet laten uytgaen/by hem ghemaeckt/genoemt Peleuſiacum Trophæum.

Dorotheus Walraven, gheboren te Hoorn/heeft eenighe Gheeſtelijcke Carmina of Veerſen gemaeckt vande H. Maget Maria, ende zijn te Leuven gedruckt An. 1608.

Roemer Viſſchers, van Amſteldam/ heeft onder andere gemaeckt het ſeer geeſtich Boecxken/ ghenoemt de Sinne-poppen/ ende is ghedruckt. Sijn dochter Anna Roemers, is mede ſeer vermaert door de Poeſye/ ende veel meer andere wetenſchappen daer ſy mede begaeft is.

Willem Coddæus, geboren te Leyden An. 1575. Profeſſeur der Nederceuſcher Tale aldaer.

Cornelis Pynakerus geboren by Delft/is Profeſſeur inde Rechten tot Leyden/ tzedert het Jaer 1597.

D, Cornelis van Swanenborgh, tot Leyden geboren/is mede aldaer Profeſſeur/tzedert het Jaer 1598.

D. Otto Heurnius. Doctoor inde Medicijnen/ ende Profeſſeur der ſelver te Leyden/ was t'Utrecht geboren An. 1577. ſijn Vader was D. Ian Heurnius hier vooren vermelt.

Reynier Bontius, ſone van D. Gheerit Bontius, is gheliick eertijts ſijnen Vader is gheweeſt Profeſſeur inde Medicijnen tot Leyden/ende ordinaris Medicijn van ſijn Excellentie den Prince van Oraengien. Hy was tot Leyden gheboren An. 1576.

Pieter Cunæus, gheboren te Vliſſingen in Zeelandt An. 1586. is Profeſſeur inde Latijnſche Tale/ ende inde wetenſchap diemen Politica noemt/te Leyden.

Willebord Snellius, ſone van Roedolf Snellius, hier vooren vermeldt/is Profeſſeur te Leyden/ inde wetenſchap diemen Mathematica noemt/is geboren te Leyden.

Thomas Erpenius, geboren te Gorinchem An. 1584. is Profeſſeur te Leyden inde Arabiſche Tale. Van deſen ſijn gheſchriften die ghedruckt zijn/ als mede van alle der voor-gaender Profeſſoren te Leyden/ ſalmen vinden int Latijns Boeck/ inhoudende de Figueren ende het leven int korte/ van alle de Heeren Curateurs ende Profeſſoren der Academie van Leyden voornoemt/ ende aldaer ghedruckt An. 1613. ende noch een ander ghedruckt An. 1614.

Eynde des By-voeghsels. Volght nu een naerder verklaringe van Outbatavien/ende in-leydinghe tot de Graven van Hollandt.

SONNET van Diederick d'eerſte Grave.

Dat Vrieſlandt by het rijcke der oude Batavieren
Oock denen rijns-baen wast/ by d'andere Nouriſche Sieren/
Tot groote ſchaed' by ſchand' vant Roomſche Keyſerrijck/
Heeft Karolus tot Graef gheſtelt een Diederijck/
Een Soon/ van Sigiſbert (nae d'oude Schrijvers wanen)
By (nae haer in beduſt) een ſtam van Aquitanen.
Doch of ſulcx in of niet/wat leyt ons daer veel an/
Dat Died'rijck in ghedoocht een furyen by moedigh man
Sulck als de ſaecken ghetuyght: die voer al luyſtmondigh
Verbreyd Dat Graven loff/ dat hy d'eerſt in ghewoest
Een Noormans alghelijck ſoo Wonderlijck ghevoeſt.
Nu/ſijn Godt-vruchtigheyt in yeder werck wel kondigh/
Sie t'Egmond in ghedoest/daer 't Kloofter heeft gheſtaen/
Nu met den Stichter/laet! den Tijd in Krijgh vergaen.

P. S.

Digitized by Google

Hier begint dat ander voornaemste

Deel van dese tegenwoordighe Kronijcke/ in 't welcke ghetracteert wort vanden eersten Grave van Hollant met sijn naekomelinghen/ die hem ghevolght zijn. Ende ten eersten een extract/ uyt het Boeck ghenaemt Out-Batavia/ uytghegeven by den seer gheleerden Pieter Scriverius, beroerende eenighe oudtheden van Hollandt.

Vanden Burgh te Leyden.

DE gedaente vandē Burgh soo die nu teghenwoordigh te sien is / is aldus: De grondt is weynigh meer als vijf hondert vierkante roeden Landts/ waer van de benedenste pleyne hooghte ghelegghen is als de gemeyne grondt der Stadt. Op de selve is een hooghte van aerde ghemaeckt/ daermen beneden rondtom mach gaen. De gront van dese hooghte mach groot zijn vijf hondert der voorsz roeden / zijnde rontom in der hoogte schuyns opgaende/ende aende Zuyd-oostzijde met een bequame steenen steygher van ontrent vijfstigh trappen versien. Soo dat het boven pleyne noch groot blijft ontrent negentijen der voorsz roeden. Waer op met eenen dicken muer van een en twintigh voeten hoogh / eenen ronden circkel besloten is/ inhoudende binnen 't muer-werck vijf en tsestigh der voorsz roeden: Soo dat daer buyten eenen bequamen ganck-pat blijft / en binnen aen dit muer-werc is mede eenen verheven gewulsten ganck-padt gemaeckt/ soo datmen daer op gaende niet alleen de Stadt/ maer oock de lustige velden met hare Dorpen ende Sloten/ ende ander plaetsen/ so na by als verde ghelegen/ mach beschouwelijck aenschouwen ende besien. In dit opperste binnen perck staet een seer diepen put / daer deur 't gemeen volck seght/ datmen onder de aerde tot Catwijck op Zee plach te moghen gaen / ende halen daer Visch van daen. 't Welck by velen (met recht) ongeloofelijck is/ by sommigen oock lach-gelijck: maer soo lach-gelijck/ dat sy in sulcke verstoorde ydelheydt ghenoechte en hebben. Veel meer vermaken haer in den soeten Somers tijt de lustige Frupt boomen/ daer alomme de voet ost beneden groudt / midtsgaders de schuynheydt ende het bovenste pleyn des Burghs mede beset is / seer ghenoechelijck om sien. Men soude meynen de Frupt-Godtin Pomona hier woonde/ gelijck als elders inde selve Stadt op Rapenburgh de bloem-rijcke Flora woont / eñ by Floro Apollo dansbeleyder der hubscher negen Susteren Musę genaemt/ die dickwils om de nachuerschap eenen Proteum ofte Vertumnum upt maken / die sich met Pomona soeckt te vermaken. Desen Burg achtmen dat gestieht heeft Engistus, der Anglen ende Sachsē Hoofman/ ost Koninghg der Vriesen / so sommige seggen: ost als andere ghetuyghen/ van Koninghlijcken stam uyt Vrieslandt gesproten. De welcke Engistus ontrent den jare 450. met sijn broeder Horsa 't Eylant van groot Brittanię ost Albion met ghewelt aentaste/ waer over hy met de Inwooners eenen bloedigen strijdt voerde/ doch ten laetsten veroverde hy dat/ ende noemdet nae sijnen name Engilt-lant, dat nu gewoonlijck Enghelandt ghesept wordt. Die van gesonder oordeel zijn/ achten met my/ dat Engelant de naem van d' Anglen ende Sachsen heeft. Welcke Sachsen oock mede int groot Eylant bekent zijn. Angli is een oudt volck/ van Cornelio Tacito oock genoemt. In dit Oorlogh bleef doot de Koning van Brittannien Vortigernus, eñ Horsa de broeder van Engistus: diemen seydt nae dese victorie ende overwinninge / herwaerts over gekomen zijnde/ den Burgh gestight te hebben. 't Welck ost volkomelijck te ghelooven is/ sal ick u niet segghen / midts my geen seeckerheyt daer van ter hant ghekomen is. Doch laet ons dese opinie gebruycken / tot dewijle wy nader ende klaerder onderrecht werden. Gelijck als wy sien inde huysen ende erven die rondtom den Burgh staen. Dese heeft verkocht aen sijn Ondersaten Dierck van Wassenaer, Ridder/ ende Burg-graef van Leyden/ so ons te kennen gheest een besegheide Brief / zijnde van ouwerssprekelijcke gheloove/ ghegeven ende gesegelt by de voorgenoemde Burgh-grave / inden jare 1360. Welcken Brief ick göet ghevonden heb van woorde te woorde hier by te voeghen / ende was vanden naevolgenden inhoude:

DIRCK van Wassenaer, Burg-graef van Leydē/ Ridder: Doe kond allen Luyden / dat ick verkocht hebbe alle de Erven die gelegē zijn ontrent die Burgh / alsoo Fameynsen Klozis Wolts soons wedutwe/ Erven/ alsoo als sy 't nu bemuert heeft/ ende voort van Dirck Nanneken soons Erve / alsoo als hy 't bemuert heeft / alle omme-gaens de Burgh / tot Dierck vanden Vliete huyse toe/ daer hy nu ter tijdt in woont/ alsoo alst een pegelijck nu ter tijt bemuert heeft. Ende belove een pegelijck sijn erve also als hy 't nu bemuert heeft/ te waren tot eeuwighen daghen voor my ende mijne nakomelinghen / hun ende haren nakomelinghen. Voort belije ick my van dese voorsz Erven al vol betaelt ende voldaen den lesten penningh met den eersten. Voort zijnt voorwaerden dat een pegelijck van dese voorsz Luyden die dese Erven gekocht hebben/ jegens my sijne mueren maecken sellen / ende houden anderhalf steen dick/ ende achte roede voeten hoogh/ eñ dese mate aen te legghen binnen aen eenen pegelijcke muer/ ende by den Gerechte van Leyden die mate aen te leggen/ ende niet lager de muer te maken/ maer wel hooger of sy willen. Voort so mach een pegelijck timmeren op dese mueren na sijnen wille/ maer een pegelijck sal sijn water-ganck buyten deser mueren behouden: ende dat sal ick noch mijne nakomelinghen hun niet mogen verbieden. Voort so zijn noch voorwaerdē/ dat niemant van alle dese voorsz eenigen uytganc hebben sal totter Burgh-waert/ maer sullen alle bemuert wesen tot eeuwigen dagen/ ten zy alleen dan een pegelijck in sijne erve hebben mach ende in sijne muer ter Burgh-waert eene deure half stiens dicke/ vier voeten wijt/ eñ ses voeten hoogh/ of daer binnen: in deser manieren offer eenigh noot van hyandt quame / des God weeren moet/ so soudeu mogen een pegelijck sijn deure op doen tot dier noot/ eñ sijn goet daer bluchtē aen die Burgh ende verbergē: ende wanneer dat die hyant geuptet waer/ so sal een pegelijck sijn deure dan weder toe leggen: ende alle dinghen sellen wesen sonder argelist. Voort die graft die ghelegghen is tswisken Werenbout Willemsz / ende Jan Clapsz / die selmen houden aen water/ totter gemeene hyuptwaer ende oirbaer. Voort die graft twisken Dierck vanden Vliete / ende Claps Jansz/ dien en sel niemant mogen betimmeren/ maer die sel blijven ter Burg oirbaer/ ende der buere hyupckwaer. Voort so heb ick of gelaten van alle dese voorsz/ die dese erven nu ter tijt jegens my hebben/ alwaert saecke dat eenigh van hun allen mijn erve aengebaen hadde of ghebruyckt/ dat ick hem daer of egeen moeynisse of doen en sel noch calinghieren / ende scheldese daer of quijte voor my ende mijne nakomelingen. Om dat ick die wittelick ende getrouwelijck houden wil voor my ende mijne nakomelingen/ allen den genen voorsz hun ende hozen nakomelingen/ soo heb ick desen brieff open bezegelt met mijn zeghel. Gegeven int Jaer ons Heeren M CCCLX. op den Derthienden abont.

Digitized by Google

De saeckweldighe ofte Originele Brief self / daer dese voorsz Coppe uytgenomē is / berust onder de stucken ende munimenten der Stadt Leyden / op 't Raet-huys aldaer / ende is ghescheven op een stuck Franchijns / langh ses duymen elf greynen / hoogh vijf duymen ses greynen / bestaende van acht-en-twintigh regelen / ende is bezegelt aen een enckelen uythanghenden deur-gesteken ghevlochten Francijnen steert / met een groen wasschen Zeghel / hoogh ontrent acht greynen / daer in dat afgedruckt staet een recht staende ghequarteleert schildeken / sonder Helm ofte Tymber / beset ter rechterhandt met drie halve Manen / ende ter slinckerhant met een loopende Balck: zijnde het Oude Wapen vande Heeren van Wassenaer.

Breeder beschrijvinge der stadt Leyden. Mitsgaders de opinie sommiger Schrijvers daer van.

SOo veel aengaet den oorspronck dier Stadt / en is niet minder onseker als de eerste stichtinge vanden Burgh. 't Ware my voorwaer lief ende een ghewenschte sake / indien ick pet seckers vande vermaerde Palladijnsche Stadt mocht aenden dagh brenghen: doch nae dien my niet moghen dat my ghecrn willen / soo laet ons willen dat my moghen / ende hier verhalen 't gheen daer af onder de gheleerde Luyden wandelt / ende voornamelijck dat den gheleerden Hadrianus Iunius in sijn beschrijvinghe van BATAVIEN ons daer af mede ghedeelt heeft / met de ghetuyghenissen ende bewijs-redenen der ouder Schrijvers / als is de vermaerde Wereldt-beschrijver ende Astronomijn Ptolomæus, ende de Autheur des Weghwijsers oft Reysboecx tot de vermaerde Steden des Roomschen Rijcx. Ptolomæus handt int Neder-duytslandt LUGOTUNUM BATAVORUM, en d'Autheur van het voor-ghemelde Roomsche Reysboeck / stelt LUGDUNUM 't begin van Duytschlandt / (daer by verstaende beyde Neder ende Hoogh-duytslant) ende verwijst sijn reys van LUGDUNUM op CASTRA ALBINIANA, dat is Alphen / van daer op TRAJECTUM, dat is Vtrecht / ende soo voorts hooger aen tot ARGENTORATUM, dat is Straesburgh. Ende tot meerder verseeckertheydt dat Lugdunum gheen ander Stadt en is als LEYDEN, soo is wel aen te mercken dat de selve Autheur bewijst dat Alphen (alwaer de Romeyn Albinius oft Albiniovanus, met sijn Legher heeft gheleghen / ende het Dorp den naem ghegeven) thien duysendt schreden is van LUGDUNUM, het welck seer wel met dry uren gaens (de ware distantie tusschent Dorp ende Stadt) is accorderende. Hier uyt schijnt de oude naem van LEYDEN gheweest te zijn LUGDUNUM, ghelijck als die noch by de gheleerde in swanghe is / ende en wordt nu ter tijdt LEYDEN anders niet ghenaemt als LUGDUNUM BATAVORUM: Want sy voor seker houden dat de BATAVI Hollanders zijn / ende LUGDUNUM of LUGODUNUM (so dat Ptolomæus noemt) LEYDEN, ofte alsoo verkort LEYEN: ghelijck als mede de naem vande Stadt LUGDUNUM in Vranckrijck / die LYONS ghenaemt wordt.

Dese naem van ons Batavierschе LVGDVNVM wordt gesept (doch maer by gissinge) sijn oorspronck te hebben van 't LVYCKEN, dat is / Besluyten / der DVYNEN: Want den Rhijn / als boven verhaelt is / voor by Leyden inde Noort-Zee (vande welcke lijnrecht twee duysendt twee hondert tsestigh roeden teghen woordelijck de Stadt gheleghen is) plach te loopen / ende de Romeynen haer Greyn ende Hozen upt Brittanien haelende / den Rhijn-stroom op brochten / (als wy by Ammianum Marcellinum lesen) voor by LEYDEN: by welcke Stadt 't recht schijnt gheweest te zijn vanden Rhijnstroom die deur de Duynen liep / te Sluyten / ende alsoo de Duynen te Luycken. Waer af dese plaetse eerst LVYCDVYN, daer nae LEYGDVN, ende ten laetsten LEYDVN ende LEYDEN van oudts soude moghen gheroemt zijn. Dits soo veel de Naem belanght / ghenoegh. Voorder aengaende 't begin ofte outheydt / kunnen desghelijcx niet seckers schrijven / door dien veel oude munimenten ende brieven hier van ter aventuer spreckende / te Leyden verongheluckt zijn / inden Jare ons Heeren 1512. inde Maent Martio / deur 't vallen ende neder storten vanden Toren van S. Pieters Kercke / onder welcken toren in een Kamer daer toe bequaem gemaeckt / nessen 't groote Zeghel / bewaert worden alle de Privilegien ende principale stucken der Stadt Leyden: die deur dien rampsalighen val / eylaes / meestendeel verplettert eñ te niet gekomen zijn: So dat die van Leyden gheen ouder Privilegien toonen moghen als twee Latijnsche / ghegheven by Graef Floris de vijfde dier namen / inden Jare 1266. ende 1274. 't eerste te Teylingen / ende 't ander te Leyden onderteeckent. Ende van dese voorsz Privilegien hebben sy de Originelen niet; maer alleen de Copijen / ghescheven in haer francijnen Privilegie-boeck op de Secretarie aldaer berustende. Niet te min so is 't gevoelen van eenighe / 't begin van Leyden ouder te zijn dan de Graven: namelijck dat / wesende dese Landen woest ende weynigh bewoont / ende de dalen ende leeghten alle hooge bloeden ende springh-bloeden / sonderlinghe stormende upt den Zuyt-westen / Westen oft Noort-westen / met den wateren overliepen / door dien den Rhijn doe ter tijdt by Katwijck noch in Zee liep / eenighe Visschers ende gelijcke schamel lieden / soeckende aende Burgh-graven in dier tijden / 't sy aende Heeren van Wassenaer ofte andere / hoofd en troost / onder den vleugelen / schut ende scherm vande selve begost hebben te schuylen / eñ sulcx doende (hebbende al voorzen den gront / namentlijck ter plaetse daer nu de blauwe steen lept / hooger gemaeckt dan eenighe bloeden beloopen mochten) hare hutten oft huysskens by den anderen dicht ontrent den Burgh te maken ende te bouwen: niet alleen om malkanderen tegen de opkomende Rooverg / 't sy gheuerē oft weerende te hulp te staen: maer oock de macht vande Burgh-graef / ende de sterckte vande Burgh te hebben tot een schuit eñ bewaernisse. In voegen dat de Burgh-graef over sodanige als sijne Burgsaten / allencxkens rechtsgebiet heeft verkregen: Maer dat naderhant de Graven met meerder macht de regeeringhe van 't gheheele Lant aengetast hebbende / 't selve begrip met bewillinge van hen beyden / te weten / den Grave ende Burgh-grave / bast / ende tot een kleyn stedeken gemaeckt / ende sulcx onder Stadts rechten gekomen zy / 't welck met kleyne moeyte ende kosten te doen was / te weten / mits 't graven van een graft / namentlijck 't water bā steenschuer ende Kapenburgh / ontrent 276. roeden langh: als hebbende den Rijn / midtsgaders 't begin-sel vanden Burgh aende Noort-zijde. Dit is 'tgevoelen van sommige niet onerbaren int Stadts secreten. Van of sulcx waer is / ende by wien of wanner en seggen sy niet: maer beliyden hier door alleen beweeght te zijn / midts 't ghespleten Rechts-gebiet binnen Leyden van oudts geweest / tusschen de Graven ende Burghgraven / van te stellen by ghebeurten een Schout / elck 4. Schepenen / ende de boeten ende breucken half ende half te deelen. Bekennen oock / dattet wel mogheliick sonde konnen zijn / dat de Burg-graven 't stedeken van Leyden voor de tijden vande Graven al bast gemaect hadden / ende dat de Graven met meerder macht des Landts regeringe aennemende / de Burgh-grave genootsaeckt was gheweest / hun onder 't beschut der Graven te begeven / ende in dier voegen met de Graven verdragende / 't Rechts-gebiet onder den anderen te deelen. Dan werpen daer tegen / dat indien 't begin-sel vande Stadt met last ende beliefe vanden Burgh-grave voor der Graven tijt gelept ware / dat sy niet jegens de gemeene ghewoonte / te weten van 't ghetal der Schepenen / om even-stemmighedt te mijden / te nemen om-even / als vijf / 7. 9. min oft meer / even ghetal / te weten 8. soude ghenomen hebben: voeghende daer by dat sy gheen redenen konnen bedencken / die den Burgh-grave tot acht Schepenen te stellen soude hebben moghen bewegen. Alle 't welcke haer sterckt in haer eerste ghevoelen /

woelen / latende een peghelijck vryheydt 't selve te ghelooven / oft niet. Doch dit zy wat het wil / voor seecker ende ongheschuwelt houtmen dat de Stadt van Leyden voor wenigh meer als dry hondert Jaren seer kleyn is gheweest / in verghelijckinghe vanden teghenwoordighen standt / alsoo d'eerste aenlegh ofte begin begrepen was / met den nieuwen Rhijn (te weten die Zuyt-waerts vanden Burgh leydt) ende de oude Vest / welckinnen huydensdaeghs noemt 't water van Steenschuyr ende Rapenburgh / beginnende aende Bongghe dienen nae de Hooghwoert gaet / ghenaemt de Weverts-brugge / allwaer van outs de Roode tozen plach te staen / ende eyndende aende Bozstel brugghe / ter plaetse van outs Kost-berlozen ghenaemt. Een groudt die in als onghehaerlijck groot mach zijn / met het omloopende water / seventhien duysent seven honderd roeden / naementlijck dertichsthalve Rijnlantsche mergens: Binnen 't water vijf-en-twintighsthalve der voorscheven merghens. Ende dit is het grootste der Eylanden die inde Stadt / tot groot ghemack vande Inghesetenen / meer als twintigh ghebonden werden. Alsoo dat doen de Burgh noch buyten de Stadt ghelegen was / die daer nae binnen ghetrocken is in d'eerste vergrootinghe (want die tot dry-malen vergrooter is) omtrent den Jare ons Heeren 1294. met het landt gelegen tusschen de Rhijnen (oude ende nieuwe) groot binnen 't omloopende water omtrent twee-en-twintigh Mergens. De tweede vergrootinghe is aenghevangen omtrent den Jare derthien hondert / met betimmeringe van 't landt aende Noozt-zijde van den Rhijn / groot binnen 't omloopende water omtrent twee-en-twintigh mergens. De derde ende laetste vergrootinghe is begonst inden Jare 1386. met de inhalinge ende bebouwinge van 't landt / ghelegen aende Zuydt-zijde vanden Rhijn / ende 't water van Steenschuyr / ende West-zijde van Rapenburgh / groot binnent omloopende water ses-en-dertigh mergens: In voeghen dat de Stadt teghenwoordigh groot is by de duysende ende twaelf merghens / daer op ghevoeght de grootte van 't selve water / mitsgaders de cingel ende cingel-graft / als twintigh merghens / bedraeght alle t'samen hondert twee en dertigh merghens. Soo dat Leyden nu meer als hondert merghens grooter is als voor dry hondert Jaren was. Welck eerste beseick / oft het langh in sulcken wesen gestaen heeft / wie isser die ons dat metter waerheydt sal berhandighen? Seker ick niet: die my altijdt tot ouder Schrijvers ghetuyghenissen ende goede bewijs-redenen ghedraghe. Ick vinde inden Jaere ons Heeren 1121. gestight te zijn de Leydtsche Hooft-kercke / ende ghewijt inden name van Sinte Pieter ende Paulus Apostelen. Welcke Kercke / aenghesien datse in 't midt Leyden staet / gheeft een waerschijnlijck nae-denchen dat de Stadt eenighe Jaren in een wesen ghestaen heeft / eer daer eenighe vergrootinghe by quam. Wat hier af is of niet / 't is seker dat de Burgh-graven over de Voorderen van Leyden langen tijdt rechts-ghebiedt ghehadt / ende van outs beneffens de Graven alhaer gheheerscht hebben.

Het Burgh-graefschap van Leyden / soo ick ghelesen hebbe / is ghesproten ende ghekomen van eenen geheeten Burgh-graef Iacob, ende die was Dry-heer tot Leyden / ende van alle Ambachten die daer toe behoorden. 't Welcke / indien waer is / soude 't gheboelen der ghener die de Burgh-graven onder maecken als de Graven / van onwaerachtighheydt moghen beschuldicht werden: want dese Burgh-graef Iacob voordt ghehout ende sijn Heer ghetrouw bevonden inden Jare ons Heeren derthien honderd ende dry: als na het oberthijden van Graef Dierick, de seste van dien name / Graef van Hollant, Zeelant / ende heer van Vrieslant / de Gravin Adeylheyda, weduwe met de Graef van Loon / die de beloofde Graefs dochter Ada eyschte / ende met haer 't gantsche Lant / moeyten maecken teghen Graef Willem, de Broeder van Graef Dierick zaligher ghedachte / ghelijck dat breeder inde Historie der Graven te binden is. De Burgh-graven (op dat ick mijn voor-ghenomen redene weder op neme ende verbolghe) hebben haer gesagh ende gerechtigheden tenets ghesocht te vermeerderen / ende alomme uyt te stellen tot nae-deel vande Stadt / waer deur verscheyden twisten ende ghestchillen tusschen de Stadt ende de Burgh-graven zijn ontstaen / so dat die vander Stadt gewoonsaeckt zijn gheweest / mettet tijdt eenighe gherechtigheden ende ghepretendeerde actien vande Burg-graven af te koopen: ende is ten laetsten (ten tijde vanden hoog-gheboren Hertogh Ian van Beyeren, Ec. gemeynde Graef van Hollant / Zeelant ende Heer van Vrieslant) van 't gesagh der Burgh-graven verlost ghewoorden ende betaelt / inden Jare 1420. Alhier te verhalen wat 't selve rechts-gebiet eyghentlijck is geweest / gesamentlijck hoe / wanneer / ende waerom de Heeren van Wassenaer 't selve recht quijt ghewoorden zijn / soude langh werck vallen / ende oock buyten voornemen zijn: daerom wil ick hier by laten.

Maer op dat ick mach van dese loffelijcke Stadt een eerlijck afscheyt nemen / kan ick niet na laten mijns herten gront te openbaren / ende noemen Leyden niet alleen de voornaemste / maer oock de outste Stadt van Hollant. Seckerlijck ouder als Dordrecht ende Haerlem / al hoe wel die Steden schijnen ouder Vrieden te hebben: maer ick vreese die beronghelueckt zijn / ende qualijck ghetoont souden konnen werden. Niet te min hebben inde Vergaderinghen vande Ridderschap / Edelen en Steden van Hollant (die de Staten vande selfde Lande representeren) het voorsitten ende eerste stem. Aengaende Dordrecht / schrijft in sijn Werelt-beschrijvinghe Dominicus Marius Venetus, die Stadt ghestight te zijn van Antonius Pius (die int Jaer nae de gheboorte Christi, C. kl. Roomsch Keyser was) ende genaemt Benefacta, nae Dordrana. Heer Lem (seyt de Kronijck Fol. 31. ende de Kronijck volgende Pieter Cornelisz Bockenbergh) een sterck Ridder / Sone van Dibbalt, Koninghs van Vrieslant / ende een bader van Koningh Aurindulius, alias Ezel-oor / dede bouwen een sterckte / ende liet dat nae hem selven heeten Heer-lems stadt / inden Jare (soo de voor-ghemelde Bockenbergh schrijft ergens gevonden te hebben) 506. Maer ick heb noch niemant van eenige gesonden oordeel ende beschevden wetenschap ghesien / die dit bestaen heeft met bewijs-redenen vast te maecken: ende sal / mijns oordeels / niet lichtelijck ghevonden werden die sulcx sal bewijsen. Desghelijcx dat Sebastianus Munsterus seyt / ende andere met hem / dat Rotterdam ghestight is van een seker Roterus, de sevende Koningh der Franchen / inden Jare 412. en kan oock niet waer gemaeckt woorde / alwaert schoon dat al de Geleerde vande werelt t'samen spanden: dats voorwaer al te onbedachten beuselingh. Want de Franchen langhe tijdt daer nae eerst bekendt geworden zijn / inden jare CC. Kij. en Pharamundus wiert de eerste Koningh der Franchen genoemt by alle ghelooffweerdige Kronijck-schrijvers / inden jare C.C.C.C. ende xx. ofte xxj. Dan waer komt ons dan Roterus als uyt den hersenen van onse Oiet-leughens? de welcke ick ter loop aenger oert / ende met den vinger gewesen hebbende / will wederom heeren daer ick laest lieb / dat is / tot de Stadt Leyden / by wiens ouditheydt self Vlaerdinghe / die d'oudtste Stadt des Graefschaps gheacht werdt / niet en is te verghelijcken. Mey en is niet onbekendt / dat Harmanus Contractus, Edel Historyschrijver van sijnen tijden / inden Jare M. xlvj. Grave Dierick den vierden dier name / ende vijfde Graef van Hollandt / Zeelandt / ende Heer van Vrieslandt / Marckgraef van Vlaerdinghe noemt / nemende de Hooft-stadt van Hollandt voor geheel Hollandt. Noch en is my niet onbekendt / dat de Kercke te Vlaerdinghe Sinte Willebroord, eerste Bisschop van Vtrecht / gegeven is van Puppijns Sone / Hertogh Karel Martellus oft Beuckelaer / ende bevestight van andere Christen Princen ende Voorstanders des heyligen Gheloofs. Ghelijckerwijs als dat uytwijst eenen Brief

Digitized by Google

vanden Jare 1063. So dat Vlaerdinge soude geweest zijn voor weynigh min als 9. hondert Jaren. Want Sint Willebroord is deser werelt overleden / ende van der godloosen Heydenen hant Martyr ghestorven inden Jare 736. oft naer anders gheturghenisse inden Jare 739. Maer dat Leyden veel ouder is / machmen seckerlijck bespeuren uyt 't ghene wy daer af boven uyt Ptolomeo en uyt de Roomsche Wegh-wijser verhaelt hebben. Wy welcke getuygenisse moet noch tot meerder bevestinghe ghevoeght worden / dat de oude Keyserlijcke Caert (die wijlen t'Amsterdam by Koenraed Peutinger te sien was / ende onlancx eerst door hulp van Marcus Velserus, en Abrahamus Ortelius aenden dagh gekomen is) LVGDVNVM ook stelt / niet verre van de Zee op den oever vanden Rhijn / dienen beschouwelijck siet aende Oost-zijde inde Zee loopen / ende een ander arm Westwaerts / die genaemt wordt Elus Batavus: het landt dat tusschen beyden leydt / wordt van LVGDVNO af tot NOVIOMAGVM, dat is Nimmegen / BATAVIA ghenaemt. Soo datmen niet twijffelen en mach / oft Out-BATAVIA is nu HOLLANT. Hier mede wast dat ick meende mijn afscheydt van Leyden te nemen / maer ondersoeckende noch voorder / bevinde dat de Stadt in oude Brieven ende Handvesten byde Graven ghegheven / niet LEYDEN oft LEYEN, maer LEITHEM ofte LEITHEN ghenoemt wordt: als uytdruckelijck staet in een Brief van Graef Arnout, de derde Graef van Hollandt / Ec. die vande Vriesen tot Winckel verslegen is / inden Jare 993. begraven tot Egmont / daer hy d'Abdye veel goeden en renten gemaeckt heeft met overgheghevenen Handveste / inde welcke onder andere 't Voorp LEITHEN genoemt wort. Als oock in een Brief / ghegeven by Graef Willem, d'eerste dier name / ende dertienste Graef van Hollant / Ec. ten aensien van een twist dier was tusschen Heer Lubbert, Abt van Egmont / ende Willem Wouterſz van Egmont / inden Jare 1215. in welcke Brief onder ander ghenoemt wert Iacob Castellein / dat is Burgh-graef van LEITHEN. Desghelijcx inde oude Blasaert der Goeden ende Inkomste van Sinte Martens kercke tot Vtrecht / die inde Latijnsche Chronijck van Vtrecht (by Meester Wilhelm Heda, Proost van Arnem / ende Deken van Sint Ian tot Vtrecht / Secretarius des Koninghlijcke Majestept van Spaenjen / gemaeckt ende beschreven inden Jare 1522.) gheinsereert is ende inghelijst / en wordt dese Stadt niet anders als LEITHEN ghenaemt. Het Voorp Leymuyden inde Venen / tusschen Leyden ende Amsterdam / vinde ick by de voornoemde Heda in een brief / sprekende vande Hoofdkercken en Capellen van Hollande / gheleghen onder 't Bisdom van Vtrecht / Leythemuthem ghenaemt te worden / inden Jare 1043. Misschien van ons LEITHEN so gesecht. Noch doch en kan ick niet stilswijghende voor by gaen / al hoe wel van gheender weerden / hoe dat Gerardus Noviomagus dese Stadt LEGIA noemt / also nae sijn meninghe genaemt vande LEGIONES der Romeynen / die albaer haer Leger souden gehadt hebben. Gelijck als ghemeent wordt / dat Alphen van Albinius of Albinovanus Hooft-mannen der Romeynen / de naem ghekregheu heeft. 't Welck voorwaer waerschijnelijcker is / dan of men wilde seggen dat van LEYDEN de repsende man GHELEYDT ghedaen werde deur 't Wout sonder genaden / ende t'ALPHIIN komende / datse dan AL-PHIIN waren / ende dat LEYDEN van dit GELEYDT de naem soude hebben / welcke d'alder ongheſondeertste opinie is / die opt by ons ongheluckige Maerseggers op de baen gebracht is: Niet dat ick loochenen wil / dat hier te lande een Wout gheweest is / ende menighte van hout / maer dan 't Wout sonder ghenaden weet ick niet te spreken. De Keyser Claudius, die Caligulam int Rijck ghevolght is / seydt d'oude Chronijcke hier voren Fol. 16. als hy Brittanien bedwongen ende bekrachtight hadde / ende weder om t'schepe ghegaen was / om t'huys te varen / wierdt hy ende al sijn volck met een groote storm van winde ghedreven aenden Gheganten ende wilder Slavenlant ontrent Vlaerdinghe ende den mondt vander Maze / alwaer hy vondt een verbaerlijck Bosch / dat hy / nae scherpe ondersoeckinghe ende veel voorden met den Inwoonderen ghehadt / wijs gheworden is / 10. mijlen langh te zijn / ende dyke breet / met vreesselijcke Dieren van binnen / ende aen 't eynde met de wilde Neder-sassens beset: Soo dat het de Keyser den naem gaf dan't Wout sonder genaden: want hoe het ginck / niemandt konde daer ongeschent deur komen. Ende de gene die daer deur wilde / was geschapen te vallen of inde handen der wilde Neder-Sassens / oft inde klauwen der dieren. Hier staet te letten / dat de Keyser Claudius de Slavoensche spraeck heeft konnen spreecken / of dat de Slaven Latijn konden verstaen. Ten ware men seghen wilde / dat de Keyser nu by de overwonnen Brittoenen de Brittoensche spraeke gheleert hadde / ende by de Slaven / als vande Brittoenen ghesproten (ghelijck ons dat de selve Autheur te verstaen gheeft) gheen ander spraeck ghesproken werde. Maer by so / waer op ick nopt ghedacht hebbe! hy heeft moghen een Colck gebruycken / ende so te rechte komen. Wat seghdy hier verstandige Leser? gelooft ghy 't wel? Seker ick niet / die wel weet dat de gheloof weerdighe Schrijvers hier af gheen gewach en maken / ende int minste niet en roeren / dat Keyser Claudius uyt Brittanien (dat hy onder sijn ghewelt brochte inden Jare ons Heeren 46.) weder willende keeren nae Roomen / soude door een tegen-wint ende storm ghenootsaeckt zijn gheweest / sijnen wegh te nemen deur het Eylandt van BATAVIEN: Jae dat veel eer uyt de selve het tegendeel kan beweert worden. Maer sodanighe bespotteliicke beuselinghen ten lichtsten oberloopende / wil ick my spoeden tot een goet eynde te komen: tot welck ick (nae mijn meeninge) gekomen sal zijn / als ick hier verhaelt sal hebben / waer ons herkomt de naem HOLLANT, die nu inde plaetse van BATAVIA gebruyckt wert. 't Is een oudt gebroelen dat by den Geleerden was by na over hondert jaren / datmen HOLTLANT behoorde te seggen en te schrijbē / ende niet HOLLANT: ende nieuwelijcx heeft dat bestaen uyt den grave te halen Iacobus Brassica, in een Boeckken hier toe eygentlijck ter Goude geschreven / ende te Haerlem ghedruckt. Die dit ghevoelen eerst ghehadt heeft / was Martinus Dorpius, verklarende inde Abdye tot Egmont ghesien te hebben eenighe Chronijcken / in welcke niet anders gheschreven was. Desghelijcx ghetuygen Cornelius Aurelius, ende d'Autheur van onse oude Chronijcke (als hier voren int beginsel is aengheroert) datmen noch in sommighe oude Brieven ende Handtveesten by de Graven ghegheven / beschreven lijck HOLTLANT ghesschreven vindt. Oock mede Lambertus Hortensius is van dit ghevoelen / beweerende dat wat wijt-luftigher als de andere voor hem gedaen hadden: Als te weten / dat dit Landt van Vtrecht af tot de Zee toe / in voorleden tijden woest / vol Bosschagien ende Waranden was / ende daeromme eerst HOLTLANDT ghenaemt is / ende daer nae HOLLANDT.

Soo veel als de Waranden ende Bosschagien aengaet: men kan niet wel loochenen oft met recht weder-spreken / des in voortijden 's Landts voornighe ghestaltenis / ende om dit te bevestighen en zijn niet seer van noode der ouder Schrijveren bewijs-redenen. Want waer uyt kunnen dat naerder bespeuren / dan uyt de Boomen die men ober al / voornaemelijck inde Veenen ende Zuyt-hollant / so menigh Jaer ende noch dagheliicx / met graven / spitten ende delven opghaelt / soo uyt der aerden als uyt het water? Van de welcke de meeste menichte deur langhheydt des tijdts by naer in een pseere-materie verandert / ende een swarte coleur aenghenomen hebbende / van een ghelooft oft ghesaeghjt / tot Latten om de Teghelen ende Riet daer op bast te maecken / int huys-decken ghebruyckt werden. Maer de tijdt wanneer / ende

door

door wat oorsaecke dese boomen aldus neder gheveldt en niet aerde bedeckt leggben/kannen niet seeckerlijck weten. Al hoe wel men voor seeckerlijck houdt/ dit/ oft deur het gheweldt vanden overloopende Rhijn/ ende 't slijck dat hy mede brocht/ oste deur groot onweder uyt den Noordt-Westen (want men vindt dese boomen al neder gheslaghen nae het Zuydt-Oosten) 't welck gheen menschen kracht heeft konnen weder staen/ ter aerden gevoorpen te zijn. Ock wordt van sommighe 't Jaer aengeteeckent/ te weten 860. dry Jaren voor de overcomste deses Landts tot een Graefschap. Al sser een schrickelicke stoorm was/ ende de Rhijn-stroom by Katwijck gheslopt worde. Andere cannen dese boom-storzinghe wat jonghet te zijn/ ende stellen die inden Jare 1170. Op welcke Jaer al de Dijcken deur braken/ ende 't water t'Utrecht voor de Poorten stondt. Andere wederom maecken se veel ouders/ te weten/ trenden Jaere 700. als Willebrordus Bisschop tot Utrecht was/ deur wiens vierighe gheboden/ seggben de Gheestelijcke/ dat Godt de Boschen Mercurio ende andere Afgoden toe gheeygent/ ter aerden heeft doen storten. Een yeder gebruyckt hier in sijn oordeel/ ick verklaere hier af niet seeckerlijck te weten/ en neme ock dese oorsaecken van ons Landts name niet voor goedt aen. Veel gheneyghender ben ick tot de meyninghe der gheener die op dese saecke wat naerder gheket hebben/ ende meenen dat BATAVIA ende een groot deel van WEST-VRIESLANDT, de namen/ soo van HOLLANDT als ZEELANDT, verkreghen hebben van twee gheljckenamighe Eylanden die in Denemarcken zijn (als voren Fol. 4.) Want uyt de Noorderlanden (die een pest ende bederf der gantsche werelt geweest zijn) is ons ock/ eylaes/ d'ongeloovighy ende Heydensch volc/ als een watervloet/ op den hals ghekomen/ ende heeft ons ten laetsten naer veel strijdens vermeestert hebbende den ouden/ by veele (jae by de Romeynen self) seer ghevreesden naem benomen/ ende eenen anderen naer hare wijse ghegheven. Van dit ghevoelen zijn Wilhelmus Heda, Petrus Nannius, ende Hadrianus Iunius: die daer ock by voeght (doch niet dan upt gissinghe) dese naem veranderinghe gheschiedt te zijn ontrent den jare 835. 839. ende 837. Als men leest dat de Noormannen Vuerstede verwoestet/ ende de Vriesen met het Eylandt Walchren swaerlijck gheschattet/ ende Elpidanum den Grave van Walchren self met veel ander Heeren ende Ingheseetenen vermoort hebben. De Edele Ianus Dousa, in sijn leven Heer tot Noortwijck/ sepdt ock de naem te mogen komen upt Borussia oft Prussia/ in wiens Landt-kaerte niet verre van Elbing uytdruckelick HOLLANDIA bekendt weert/ de Hooftstadt van Pogesania. 't Welck al hoe wel hy voorstelt/ blijft nochtans by 't ghevoelen van Wilhelmus Heda, Petrus Nannius, ende Hadrianus Iunius, ende staet dat sonderlinghe voor met veel bewijs-reden/ die by hem te sien zijn. Te vergeefs zijn dan die van HOLLANT een HOYLANT maken: ende ock die seggben de naem te komen vande HOLTE oste DIEPTE, als dat HOLLANDT soude zijn het selfde dat DIEPLANT is. Ende soo meenen sy dat de naem van HOLLANDIA, over een koemt met BATAVIA, 't welcke sy een Griecx woordt seggben te wesen: Want in die spraeck BATHU Diep beteeckent. Van dit ghevoelen is Wilhelmus Heda. Maer daerom is het te beter niet. Een goedt schutter schiet wel eens mis. Gheljckerwijs ock Hadrianus Iunius doet/ daer hy sepdt BATAVIEN soo veel te zijn als BATONS-HAVEN: het woordeken HAVE beteeckent rijckdom ende goet. Quansuys of dit landt het goet ende rijckdom was van BATO der CATTEN Koningh oste Hooftman/ die ick meen dat noch niet gheboren is. Veel BATONES heb ick in verscheyden Boecken ende inde opschriften der oude steenen gheleesen/ maer BATO de Vader van HESSUS is my noch niet ter kennisse gheboren/ hoe wel ick daerom geen kleyne neerstichept gebruyck heb. Soo dat ick voor gewis houde dat dit een bedsende BATO is/ midtsgaders sijn Soon Hessus. 't Is waerschijnelicker dat BATAVIA de naem heeft vande BATAVI, die 't landt onbewoont zijnde/ eerst ingheseten hebben/ als voorgeseyt is. Andere naem-sporinghe soo wel van HOLLAND als BATAVIEN acht ick voor veel droomen/ en weet dat dierghelijcken noch veel konnen gedroomt worden. Wat? Ist niet van een allope 't gene dat Reynerus Snoyus/ en Joannis Stella op 't bert werpen/ als dat BATAVIA in HOLLAND berandert soude zijn van Koning Carolus Calvus, ten tijde hy Diederick eerste Graef int lant bracht/ ende de ingesetenen tegen hem op stonden/ ende in maniere van wapen-loosinghe Paerden Holden. Hier af souden sy HOLLERS, ende 't Landt HOLLERSLAND ghenaemt zijn. Essen geraden. Maer nu 't is tijdt ick mijn reden beslupte/ want ick nu mijn voornemen volbracht hebbe. Wel is waer/ hier dienste wel by gheboecht tot eere der Vrome BATAVIEREN al 't ghene sy onder de Romeynen bedreven hebben/ voornaemelijck wat voor een Heldt Claudus Civilis gheweest is/ maer insiende dat dit seer wijdt soude loopen/ en wy voor desen tijt maer een kort hant-boeckken upt wilden geven/ sullen upt dese stof tot een besonder boeck eñ ander/ gelegender tijt bewaren. Middeler-tijdt leest Cornelium Tacitum, die lanck ende breet van Claudus Civilis schrijft/ en voorwaer niet sparich is inder BATAVIEREN lof upt te meten. Wy Hollanders zijn in desen Historie-schrijver seer gheschouden. Wy is de ghene die ons int licht ende kennisse gebracht heeft. Ten waer sake wy hem onse Voorouderen/ ick segge der Batavieren/ Kenemers of Kermerlanders/ ende Vriesen vrome daden op de hoest-wagen des Faems gheset waren/ wy souden seer luttel weten te spreken wat voor volck eertijts in dese landen gheswoont hadde. Der Vriesen segge ick/ ende stelle die ock onder onse Voorouderen/ want 't Graefschap van Hollant een stuck van Vriesland genomen is/ als ons wel duydelick te kennen geeft die oude Hollantsche Rijm Chronijcke/ voor weynich min als 300. Jaren t'Egmont gheschreven/ ende onlanghs t'Amsterdam ghedruckt. De woorden inde Voor-reden luyden aldus:

O Vde boecken hoor ick ghewaghen
Dat al 't lant beneden Nymegen
Wilen Neder-Sallen hiet:
Alsoo als die stroom verschiet
Vander Mase ende vanden Rhijne/
Die Schelt was dat West-ende fijne
Alsoo als sy valt inde Zee
Oost streckend' min no mee
Dan totter Lavece ofter Elve.
Die Keyseren van Romen selve
Ontsaghen menichwerf dit lant/
Wantmer weet volc en starc in vant/
En die quaet te soecken waren.
Dicke quamen sy met scharen
Om dat Roomsche Rijck te krancken
Ende verheerden die Rijn-Vrancken.
Wiltenburgh hiet haer hooft-stadt/
Dat 't Volck menich Jaer in sat/ etc.

Dae voicht:

De Neder-Sallen hieten nu Vriesen.

Ende terstont in 't beginsel vande beschrijvinghe van Diederick d'eerste Graef van Hollandt/ hebdy:

Sijt des seker en gewis
Dat het Graefschap van Hollandt is
Een stuck van Vriesiandt ghenomen.

Want alst ons te hooren is komen/
Doemen schreef DCCC Jaer
Ende LXIII over waer/
Karel die Italiane seerlike/
Die Koninghg was in Vranckerike/
En van Vriesland had een deel/
Begonst te stichten al ghheel
Holland uyt synen Koninghrike.
Want hy gaf een Viderike
Dese Landen/&c.

De Handveste van dese giste van Koninghg Karel van Vranckrijck volght / als oock de Handveste van Lodewijck/ Koning Karels broeder/ Koning van Almanien/die van 't Fozeest Walda spreeckt 't Heeft my goedt gedocht die beyde hier by te voegen/also die ghetrouwelijck nae de Latijnsche waerheydt in Nederduytsch zijn overgheset.

Overlettinghe des eersten Vrieks / ghegheven by Koninghg Karel.

IN den Name des heyligen ende onverscheyden Dryvoudigheyts.

KAREL by de gehengenisse Gods / Koninghg van Vranckrijck. Wantet onse Koninghlijcke Hooghheyt betaemt/ dat wy onsen lieven ende getrouwen met menigerley giften sullen eeren ende gheweerdigen: So willen wy dat allen gelooftige Christenen/ die nu zijn ende naemaels sullen wesen/ kondigh zy/ hoe dat in onser tegenwoordicheyt voor de hooge Koninck stoel verschenen is/die eerweerdige Graef HAGANO, biddende onse Goedertierenheydt / dat wy gheven willen onsen getrouwen DIEDERICK, eenighe dingen / te weten/ de Kerck tot Hecmunde, met al datter rechtelijck toebehoordt / vande plaetse af dienen 't heet Suytherdeshage tot Fortrapa ende Kinnem toe. Wiens bede wy goedelijck (als recht was eñ billick) ontfangende/gunnen eñ geven onsen getrouwen voor-geroemt / alle het landt int gheheel / met den dienstluyden die nu zijn ende naemaels wesen sullen / met beemden / bosschen/ weyden/wateren ende water-vlieten. Ende gebieden/ dat gelijck hy synne ander goeden in erf-recht besit/ hy oock alle de tijt synes levens dese onse milde giste gerustelijck mach gebruycken / hy ende syn nakomelinghe ten eewigen dagen. Ende tot dien eynde hebben wy onser Goedertierenheydts Ghebodt doen schrijven / midts dien gebiedende/ dat hy alle dese dingen wyselick houde ende besitte/ oock macht hebbe daer niet te doen dat hem belieft/God in alles helpende/ ende niemandt noodelijck oft hinderlijck zijnde. Ende op dat onses milthepdts giste in volghende tijden dies te baster ende in meerder aensien zy / hebben wy dat onder aen met onse eyghen handt bevestight / ende ghebooden / datment met onse Kinghs afdruckisel zegelen soude/&c.

Gegeven int Jaer ons Heeren DCCC LXIII. op den xv. Junius. Tot Pladelle int Dorp/&c.

Overlettinghe des tweeden Vrieks / gegheven by Koninghg Ludowijck.

IN den Name des heyligen ende onverganckelijcken Dryvoudigheyts/

LUDOWYCK deur Gods ghenengenisse/ Koninghg. Kenlijck zy allen ghelooftigen/die nu zijn ende naemaels sullen wesen / hoe dat onse beminde huysvrou Hemma, de Koninginne/onser Hooghheyts tegenwoordigheyt ootmoedighlick ghebeden heeft / dat wy onsen getrouwen Graef DIEDERICK int gheheele met onse Vrieden willen geven/het Fozeest WASDA, in 't selve Graefschap gheleghen/met de Landen dienen wayden ende ploeghen mach/met den wateren diet inwaert ende uytwaert loopen / eñ met alle wat tot dien Fozeest behoort. Tot wiens bede (ghelijcker wijs dat betaemde) wy seer ghenepcht zijnde/ ghegeven dat voorseyde Fozeest de voordachte Graef met alle sijn toebehoozen / dat hy dat houde/ en besitte/ hy selve/ of sijn erfgenamen/ oft die hyt of sijn erfgenamen verkoopen ende te leen gheven / sonder yemandts teghen seggen. Ende op dat dit onse Ghebodt dies te baster zy ende onverbrekelijck/hebben wy dat onder aen met onse eyghen handt bevestight / ende geboden datment met onsen Zeghel soude zegelen/&c.

Ghegeven int Jaer ons Heeren DCCC LXVIII. op den xiij. dagh van Aprill.

D'af-komst ende Historie der

EDELER

Graven van Hollant eñ Seelant/etc.

Met seer-lesens-weerdighe aenteyckeninghen op de selve:

Beschreven ende uytgheghéven door den seer gheleerden Pieter Scriverius van Haerlem.

P. Scriverij voor-reden ende inleydinghe tot de Graven van Hollandt, &c.

WAn meeninghe en is niet hier wijt ende breet te verhalen / hoe by tijden een kleyn boerken een groot vyer veroorsaeckt/als wel eer/ ja duysendt ende ettelijcke hondert Jaren voor Christi geboorte/ is ghebleecken / doe de Stadt Troyen in Vrant stonde / ende andermael vande Griecken verraden ende vermelt werde. Deur welcke tweede destructie de inwooners in ballingschap verdreven/ souden gewoonduckt geweest zijn/ander landen eñ woonplaetsen te soecken. Aldus soude de Troyaensche overblijfselen de gantsche Werelt deur haer gestroyt ende verspreyt hebben. Onder ander oock een seker Francus ofte Francion (een soon van Hector, die een soon Priami was/Priami wederom een soon Laomedontis, Laomedon Ili, ende Ilus een soon van Tros, eerste stichter ende fondateur van 't vermaerde Troyen) soude de Fransoysen den naem gegeven hebben. Welcke Fransoysen men gemeenlijck in d'Afkomst-boecken siet uyt den lendenen van Priamus ende Hector, met een lange sleten neder-dalen. 't Welck ghemerckt/ de Graven van Hollandt / dienen wil dat vande Koninghen van Vranckrijck haren oorsprouck hebben / oock gheseyght worden van d'oude Troyaensche stamme te wesen. Maer dat de Fransoysen ons daer herkomen ende van den Troyaenschen bloede zijn / wordt wel by veelen (meest Hunibaldum den bader van alle leugenen hier in volgende) geschreven/ maer by niemant met autentijcke munimenten ende onwederleggelijcke bewijsredenen bevestiget. Doch een deel Historyn-schrijvers sommiger landen/leggent hier op alleen toe/ om lof eñ eer den geslachten der Koningen ende Prinsen (die wel elders

elders een Naem verkregen hebben) upt d'outhepdt des tijts te verbooderen. Want elcke Natie begeert de outste herkomste te hebben. Humanum genus est avidum nimis auricularum, sept een treffelijck Poeet Lucretius: (Welck alhoewel het soo is/en kan ick my nochtans niet alsulcke erdichte ende upt de lucht gheraepte leugenen geenssints behelpen. Och/de waerheyt heeft veel te klaren glans: wat willen wy die willens toeckien te verduysteren? Och dat en moet nemmermeer geschieden/alst voor desen wel geschiet is. Lieber God! wat al beusselen heeftmen ghemeenlijck in d'oude Chronijcken: hoe vol edelheyt zijn sy! jae hoe stinckens sy van leugentael! ic schamme my dies te denchen/ick laet staen te verhalen. Meest al haer beginselen komen of upt de Sontvloet upt de Archie Noë, of upt d'asschen van't verbrande Troyen. In summa/ Troya moet altijt voor-houden. Troya moet daer by zijn of 't spel was onvolmaeckt. Voorwaer dien Schrijver/die onder den naem vã Messala Corvinus ons te kennen geest/dat van outs Troya een Heughe beteeckent/meen ick nergens anders pet waerschijnelijcker voort gebracht heeft; en soude/mijns oordeels niet lichtelijck pet beters mogen bedocht worden. Want op dat te voorby ga/dat Truye by de Fransoysen noch hedensdaegs een Heuge is/soo wordt de stadt Troya te recht een Heuge geseyt/als een bruchtbaer moeder/die veel geslachten voort gheteelt heeft: een moeder/segge ick/van veel biggen. die als kostelijcke baggen aende Koninghlijcke kroonen gheset worden/niet met so grooten lof ende eere als sommige wel meenen. Wolck my niet swaer soude vallen te bewijsen/indien my het oude spreckwoort niet ophiel/ende leerde/dat men de Heuge wel te met kan scheeren. Op dat ic dan tot mijn voornemen kome: mijn meeninghe en is niet met sodanighe Beuselaers water over een stoc te dragen/ende den Leser oogen aen te peperen/dē tijt mettet verhael des Troyaenschen afkomsts (alhoewel die schoon het spel verciert/gelijck 't Magificat de Vesper) ende diergelijcke ongerijmde en ongeloofelijcke dingen onnuttelijk toe te brengen: maer alleen schrijven het gene dat ick met goet bewijs kan waer maken en verdedigen/volgende de ongevalschte schrijvers/ende naspoorende de voetstappen der ghener/die lichtelijck den berichters ende tegenspreckers (soodeer eenighe mochten zijn) de opgespalcte mont konnen stoppē/ende voorde gantsche wereld beweeren/dattet niet ghelooghen is oft upt den duyvel gesogen/tgeen hier is nabijgende. God worde dan/laet ons de beschrijvinge der Graven van Hollant aenbangē. Doch voor ende al eer dat geschiet dunckt my niet onbillijck/ t'waerom haeren instellinge/den goetwilligen Leser met soo beknopt voorden als mogelijck is/te onderchen.

Wes salmen weten/dat de Denen en Noormannen (die ons erf-vianden schijnen geweest te hebben) ten tijde vande Keyser/die om sijn groote wercken en vromme daedē Karel de Groote genaemt was (want onder hem aldereerst de naem der Noormannen is bekent geworde) onse Nederlanden/ende meer ander plaetsen bestaen hebben met oorlogh aen te tasten ende te plunderen. Int jaer ons Heeren 810. zijn sy onder 't belept van Gotricus oft Godefridus Koning vã Denemarcken/met een vloot van 200. schepen in Vriesland (daer Hollant een deel af is/ghelijck voor henen gheseyt is) geballen/ende na dyp strijden en verschepden langegangen de inwoonders een deels vanden leven ende goede herooft hebbende/ wederom na hun lant ghetrocken. De voorsz Groothadighe Keyser hier af verwittight zijnde/ is int naestvolgende jaer van Aken nedergekomen/gebiedende so tot Gent als Bolduingien in Vlaenderen/ een machtighe vloot van oorlogh-schepen toe te maken/ om dit ghewelt der Noormannen weder te staen. Hier mede besich zijnde/is de tijdingh gekomen dat de voorsz Godefridus van een sijner Vassalen vermoort was/ waer deur de Keyser uyter maten seer verblijt was. Hemmingus Godefridi soon/ heeft vrede versocht/en oock verkregē. Also is d'oorloge tusschē die van Denemarcke en Karolum Magnum gestaeet. Doch eenige jaren daer na/zijn upt de Noorder quartieren gekomen/die ons voorgenomen hebben te quellen. Want int jaer 835. ende de navolgende jaren/ als Lodewijck de Goedertieren (die sone was van Keyser Karel de Groote) ende sijn kinderen (die 't Rijck onder malkanderen verdeelden) regeerden/ is dit baldadigh ende onbertsaeghst volc met een groot getal van schepen den Rijn opgekomen/ en heeft het gantsche lant deurgelooven/ende geschent met moorden/branden/ruptē en rooven. Niet verschoonende de schoone en groote stadt Duerstede/daer na de getuygenisse S. Marcellini in vita S. Suiberti, twee en vijftig/of/gelijt Beka en Trithemius schrijven/ 55. Parochie kercke ghestaen hebben. Meest alle nu verdesteneert. En so inde Chronijck aengeteeckent is/plach dese stadt dry/ja/na tseggen van Reynerus Snoyus, vijf mijlē omgangs groot te wesen: twelck ick in sijn geheel laet blijven/ by den genen die dat voor de waerheyt melden.

Voorder wat dese ongheborden woeste menschen op haer rampsalige tochte al quaets aengerecht hebben/ upt al dus int kort (op dat ick van Engelandt/ Vranckrijck/ende andere landē meer stil swijge) sy hebben den brant inde vermaerde stadt Antwerpen ghesteken: dan ghelijcken oock vernielt Willam oft Willem/een treffelijcke koop-stadt aen den mont van de Mase gheleghen: niet sparende de laetst gepleeghde Vriesen (onder de welcke my Hollanders moeten gerekent zijn) die sy groote schade/ hinder ende moepenisse aengedaen/ ende met een swaere schattinge overlast hebben.

Het Eylant Walchren is mede van haer op die tijt betrachtigt/ ende Eggihardus Graef van die plaetse/ met Hemmingus de soon van Halpdanus, en veel andere meer/zijn deur haerder handen om des hals ghebracht/int jaer 837. opden 15. Junij/ als uptdrucklijck dat aengeteeckent is/ by een oude Cronijc-schrijver/outrent die tijt levende. Deses Graven Eggaerts ghedenckt oock Joan. Beka.

In 't selve jaer hebben sy oock Duerstede op een nieu aegetast/ende de Vriesen wederom swaere tributen afgetrotst/ende veel leets aengedaen. So dat by de Keyser Lodewijck de goedertieren, int jaer 838. een machtighe vloot van Oorlogh-schepen toegherust is: maer sy hebben sich daer over niet seer ontstelt/ ende zijn haer oude gangh ghegaen.

Int jaer 845. of (so andere schrijven) 846. hebben de Vriesen wederom deur d'overkomste van dit volck upt de Noorder quartieren in lijden geweest/ ende zijn met dry staende strijden bevochten/ in de welckers eerste de Vriesen haer dapper weerende/ de overhant hadden/ maer inde twee leste werden sy vande Noormannen/die dees te hestiger aenwinnen/inde vlucht gedreven/ vele haerder vrome wapenmuers achterlatende. De verwinders ghenen klepne buyt versamelt hebbende/zijn wederom na Denemarcken gekeert. Ende zijn int jaer 847. noch niet versadight zijnde/den Rijn wederom opgekomen/ verstoorende en vernoestende na haer gewoonte/ Steden/ Dorpen/ Kercken/ Kloosten/en al wat sy onderwegha vonden. Op die tijdt is Duerstede noch eens verbrant/van haer eygen volck als doen bewoont/ doch die Christenen waren gevorden/en over sulcx by haere Landtsluyden/dat Heydenen waren/ende herde verdolgers der Christenen/ seer gehaedt wierden.

Int jaer 850. heeft Roricus een edel-gheboortigh Noorman/by sommige der Noormannen Koninc geseght (die met sijn broeder Harialdus in voorleden tijden van Ludowico de Keyser Duerstede te leen ghekregen hadde) nadien hy by den Keyser Lotharium (die Ludowicum sijnen vader int Rijck ghevolght is) als een verrader aengevaerdt/en over sulcx (doch t'onrecht/soomen seyde) inde ghevangenisse ghesworpen was/ sich vpant van dese Lande ghetoont. Want de hechtenisse ontloopen zijnde/ heeft hy met een groote menichte van volck/ die hy so in Denemarcken als in

Sachsenlant / vergadert hadde / begonnen op Cappe de Grijp te varen / en heeft onder ander landen d'onse oock pijs ghemaeckt: niet rustende of hy hadde Duer steden wederom vermeestert. Als hy oock ghedaen heeft / wel stoutelijck / so dat hy niet en vreesde de veroverde plaetse te bewoonen / ende 't regiment vande stadt aen te nemen. 't Welck alhoewel de Keyser Lothario niet seer en gaepde: nochtans merckende dat hy desen vogel upt den neste niet konste krijgen sonder groot verlies van sijn eyghen volck / heeft / soomen seyt / bande noot een deucht gemaeckt / ende hem toegelaten de plaetse te besitten / met alsulcke voorwaerde ende beswer dat hy zijn lants-luyden de Noormannen / wesende op ons gheveten vrauden / upt den lande soude helpen keeren / ende 's Keysers domeynen ende inkomsten ghetrouwelijck waernemen ende bedienen. In d'eerst navolghende jaren en vinde ick niet in d'oude boecken / daer upt 't geen boven ghescreven staet meestendeel genomen is / dat de Noormannen eenige vyandlijcke inhallen in dese landen gedaen / ofte pet weedelijck aengerecht hebbe. Dan Io. Beka ende hem volghende W. Heda. als oock ander onse Chronijck-schrijvers / die by ons ouders tijden geleeft hebben / schrijven dat int jaer 856. de Denen ende Noormannen met swaer volck ende veel schepen inde contreyen van Hollant ghevallen zijn / vernielende (soo sy dickmaels ghedaen hadden) het vermaerde Wijck te Duersteden / ende de stadt Utrecht met een harde belegeringhe vechtenderhant innemende / hebben sy alle de ingheseetene / soo Gheestelijck als Weereltlijck / jonck ende out / niemant upgesondert / met groote wreetheyt ende tyrannie vermoort. De Bisschop Hungherus (de elfste int getal) ist alleen met weynigh Canoniken ontkomen / ende gevlucht na den Keyser Lotharium Lotharij Sone / die op die tijt in de landen van Trier te Prum int Klooster was. Alwaer hy medetijden hebbende met de verdreven schapen Gods / hun gaff Sint Pieters Kloosters tot Bergh (nu Sinte Oliviers Bergh) in Gelrelant / ghelegen inde stadt Ruermont / om aldaer voor den aenloop der Heydenen beschermt te wesen / ende in vrede te leven. Ick lese noch inde selfste Cronijck-schrijvers / dat int voorschreven Jaer vande Denen en Noormannen Koning Aurindulius slot (in voortijden / so Heda seydt / van de Keyser Aurelianus, die int jaer 276. overleden is / gheslicht) tot Voorburgh / ende een ander tot Voortwijck verdestrueert ende ten gronde nedergevorpen zijn. Op die selve tijt soude oock / nae haer segghen / een vroom ende heylich Priester / met namen Ieroen, die onlanck upt Engelant of Schotlant ghekomen zijnde / van Hungerus den Bisschop tot Voortwijck gheset was / om 't volc aldaer te leeren ende int geloove Christi te houden / van dese bloethonden wreedelijck gemarteliseert ende onthalst zijn / als sy sagē dat hy in sijn Leere volherde / ende van Gods woordt in gheenderley wijse en wilden wijcken. Andere schrijven / dat hy in de jare 837. Martelaer ghestorven is. Soo veel ist / al hoewel sy int jaer verschelen / hier in komen sy over een / dat dese ghedochte Priester Ieroen, onder de handen vande woedighe Denen ende Noormannen een bitteren doot heeft moeten smaken / maer is na der hant / met de kroone der Martelaren vereert zijnde / int ghetal der Sancten ghestelt / en wort tot synder gedachte jaerlick geviert den 27. dagh des Oogstmaent Augusti. Rijn-landt aldus te vuyr ende te swoerde verwoest zijnde / heeft dit schadelijcke volck Kennemerlant oock vyantlijck aenghetast / aldaer mede het onderste boven worpende / en 't vermaerste Dorp vande Lande Egmondt gheheeten met S. Albrechts Kercke schoffierlijck schendende. Wel! soudemen hier mogen vraghen / hadden ons Voor-ouders gheen handen? konsten sy gheen weer bieden? was de hooge moet der Batavieren so ter neder gaen sitten / dat sy haer niet en koste beschermen? Wel! soude Tacitus mogen van onwaerachtichept beschuldight worden / die de grootmoedige Bataviers soo wijtluftich beschrijft / ende over al meesters van 't velt maeckt. Daer tegen lieten haer Nationelingen daer so schandelijck vinden gen / niet ander als schapen op den vleesbanck. Maer dat en is so niet. Voorwaer d'onse hebben haer wel dapperlijck gheweert / maer deur Gods gheheughenisse hebbent sy meest de neerlagh ghehadt / ende die Voorderschen hoofwichten hebben ghetriumpheert. Io. Beka ghetuyght dat onder andere Hollanders / nae dat sy vromelick voor 't Vaderlant gestreden hadden / verslegen zijn / twee seer edele ende uytgelesen Ridders / te weten Heer Geroff ende Heer Thiebold (by de Chronijckschrijver Geerlof ende Dibbold, by andere Gerlacus ende Dibbodus, jae oock Gorelinus ende Tuboldus gheset.). Van wat Huyse dese Heeren waren voert van niemandt der oude Schrijvers aengeteeckent.

't Schijnt wel eer de manier alsoo gheweest te zijn / dattmen d'Edelen van dees Landen met de naeckte naem plagh te noemen / sonder by voeghsel van wat Geslachte sy waren. Ja de Graven self en schreven anders niet als haer eyghen naem sonder den Tytel dat Hollandt oft ander plaetsen daer by te voeghden. De eerste vande Graven heeft dese Tytel ghebruyckt Dierck de vijfde ende sevenste Graeff / omtrent het jaer 1083. als blijckende is by de Brieven die hy verleent heeft. Voorder de voorghedachte Io. Beka seydt dat dees onse vyanden alles so deerlijck verwoest hebbende vertrocken zijn; met hen nemende al wat sy kosten krijgen / offen / hoepen / paerden met ander menigerley goeden / ja dat jan mer om sien was / vrouwen ende kinderen. Welck ellendigh ongeval ende onuytspreeckelijck verdriet een laetsten den Koninck verwecket heeft ende beweeght om over dees sijne Landen een Graef te stellen / die der verdeucten luyden halsen van 't jock der Denen ende Noormannen soude ontlasten / ende het gantsche lant Christi-wyn houden / ende voor alle toe-komende schade behoeden. Want het nu hoogh tijt was / ende sulck de groote noot was vereyschende. Welcke instellinghe des eersten Graefs / ende hoe 't lant van Hollandt een Graefschap gheworden is / wort aldus verteelt: Anno jare 863. als Koninck Kaerle de Kaluwe van Vranckrijck ghekomen was in Vrabant in een Dorp gheheeten Bladelle opter Kempen / om aldaer een Generael Dachvaert te houden tot beschermenisse der Landen / die als doen in veel plaetsen vanden Denen ende Noormannen verwoest ende vernielt waren / soo sijnder veel Heeren / Princen / ende Vorsten / Geestelijck ende Weereltlijck / upt Duytslant en Walslandt totter voorseyde Dachvaert gekomen. Daer oock de Paus Ioannes de 8. op dē tijdt te Mentz opten Rijn wesende / sijnen Legaten heeft ghesonden. Onder andere Heeren is daermede gekomen die edele Heer ende Graef van Kleyn Troyen / dat is van Sancten ghelegen opten Rijn tusschen die Steden Nuys ende Cleeff / vergenghende met hem sijner Susters Machteldis, Sigisberti Princen van Anquitanien of Guascongien wijfs / 2. Sonen / van welcke die outste was gheheeten Walgerus, Graeff van Teysterband: dat is / Tyel / Bommel / Arckel / Heusden / Altena / Vianen / Culenburgh / Vuren / Leerdam / Asperen / Heuthelum / totter Oude Maese toe. De jonghe Soon was geheeten Theodoricus, ende was noch niet versien ofte begaeft met eenighe landen: maer hy was een vroom Ridder / altijdt bereydt sijn lijf te setten voor dat heylighe Christen ghelooue / die dickwils met zijn Vader Sigisberto veel schoone septen van wapenen aengherecht ende victorie verkregen hadde tegen de ongheloovighe Heydenen ende Saracenen / die alsdoen die landen doorliepen / ende deden groote schaede ende verdriet. Waerom dat hy oock groot was / ende wel ghesien in des Koninck Karels Hof. Als dan dese Graeff Hagano in desen Dagh-vaert was / heeft hy seer ghearbeydt ende met groote instantie ghesolliciteert by den Koninck ernstelijck begheerende dat hy sijnen Neve Dierck ghedachtich wilde zijn / ende hem begaven door sijn Koninghlijcke milthept met een plecke lands ontlanghs

van

vanden Denen ende Noortmannen verwoest. Want dese Dierck sijn Neve bequaem was onder't Christē geloobe te houden 'tgene vanden Denē ēn Noortmannen vermelt was: als zijnde eerbaer van zeden / klaer van geboorten/ ēn upter Kroonen van Vzancrijc voor de oude Tropanē gesproten/sterck van krachtē / vroom van gemoede/ onversaeght in strijden / ende een Man ter wapenen in allen periculen. De Koning Karel dit hoorende / ēn tot deser Bede voorbodigh ende seer genepght wesende/ gaf den vromen Ridder Theodorico Sigisberti, des Hertogen soon van Aquitanien / deur toedoen der Legaten des Paus voorsz ende door bede van Graef Hagano Theodorici Oom/ 't geheele lant van HOLLANT, met een deel van Oost-vriesslandt/ totter Riviere Lauwers gelegeten/loopende tot Doclum/ om dat hy met sijner vromigheyt 't Lant soude bevryen ende beschermen vandē aenloop der ongeloovige Denen ende Noortmannen / die als doe noch binnen der stadt Vtrecht woonden/ende beden den Christenen veel schaden ende verdriets. Doe dese dagvaert volcomt was/ is Koning Karel voorsz opgeseten/ ende quam met dese Dierck voorsz in Hollant/&c. Dit vernemende de Burg-grave van Leyden / ende de Heer van Valckenburg/maecktē een verbont onderlinghe met malkander/ende vergaerden al't volc van wapenen dat sy krijgen mochte/om dē Koning Karel metten bygevoegden Graef Dierc te wederstaen: Want sy wouden geenen Graef hebben/ maer begeerden vry te blijven met de Vriesen onder dē Keyser. De Koning ende de Graef dit hoorende/ zijn vromelijck tegen haer ingetreden / ende hebben daer eenen bloedigen slag geslagen: in welcken veel Heeren aen beyde zijden / ende bysonder de Burg-grave van Leyden ende de Heere van Valckenburgh verslagen zijn. Hier na hebbē alle dat volck vanden lande / hen vervoortmoedight in handen des Koninck gegeven / ēn ontfingen Dierc voorsz voor een verachtigen Heer ēn Graef van Hollant ende Vriesslant. Doe dit geschiet was/ trock Koning Karel met groot swaer volc van wapenen in Oost-vriesslant ende bedwangse dat sy desen Dierck hulden als haren Erf-heer/ belovende met haren eede dat sy altijt souden blijven onder de Graven van Hollant. Na welcker huldinge Koningh Karel weder in Vzancrijck getogen is/ende liet Graef Dierck int lant blijven/daer hy wedelijc sat ende regeerde een wenig tijts sonder sorge ēn vreese. Want siet/ontlanck hier na aenmerckende de Vriesen dat Graef Diederick alleen in Hollant gebleven was/ hielden sy met de Hollanders int heymelijck raet/hoe sy hem verdrijven mochten/ ēn maecten te samen een verbont om dit metten wercken te volbrengen. Graef Dierck dit verraet seeckerlijck vernomen hebbende / toogh haestelijck tot den Koningh in Vzancrijck/ ēn gaf hem te kennen 't opset sijnder Ondersaten ende der Vriesen. Die Koning dit hoorende/ schreef minlijck Brieven aenden Paus Ioannem de VIII. die op die tijdt noch te Mentz opden Rijn was/ begeerende sijns raets wat hy hier in doen soude. De Paus desen brief gheleesen hebbende/ dede hy hy hem komen de Ambassaten des Koninck/ ēn nam dē brief/ ēn sweert hem in lange riemen/ende sneet voort de ende vande riemen bobē af. Des avonts ging hy met haer in eenen hof daer vele boomen stondē/ kleyn ēn groot/ ēn nam een sweert/ende hielt de groote boomen boven de top af/ende diergelijcke sommige vanden kleynen. Dit dede hy tot drymael toe. De Ambassaten versochten aenden Paus om t'antwoort te hebben op den Koninck brief/maer hun is anders niet mede gegeven ende belast/dan dat sy haer Koning souden seggē/wat sy vanden Paus hadden gesien/ int afhouwen vanden brief ēn der boomen groot ende kleyn. Doelt de Koning verwittight zijnde / heeft des Paus meeninghe wel verstaen/ende is met Graef Dierick ēn een groot heyrlegher in dese Landen wederom gheboren: daer hy by nacht de rijckste ēn mogenste van Hollant ende Vriesslant dede van haer hebbe halen/ ende liet des anderen dages deselve 't hooft afslaen in tegenwoordicheyt van alle't volck: ende diergelijcken dede hy mede met sommige vander gemeenten. Als dat volck sagen des Koninck ende des Graven toornicheyt/ vielen sy den selven te voete/begeerende genade/die hun minlijck gegunt is: ende hebben so den Graef met grooter eeren op nieus ontfangen. Aldus is Dierck, Sigisbert des Vorsten van Aquitanien oft Guascoengien soon ghewoorden eerste Graef van Hollandt ende Heer van Vriesslant/voor gifte van Koninc Karel voorsept/hem daer af gevende een opdracht-Brief met des Koninck gulden bingerling bezegelt / in forme ende van voorde te woorde als hier boven Fol. 232. is verhaelt.

Wt welcken Brief seker ende kennelijck is/ dat het Graefschap van Hollant niet alleen desen Dierc van Koning Karel van Vzancrijc gegevē is door begeerte vanden Paus Iohan de viij. om 'tgeloof dat S. Willeboort hier hadde gesept te onderhouden: maer besonder (als dese Overgift betuycht) deur groote instantie ēn bede van Hagene, Graef van Bancten/ēn Oom van desen Dierck, om dit lant vanden vyanden te beschermen. Want de kerstelijcke Religie en macht sonder wreese ende ontsich der wereltlijcke Heerē niet staēde blijven. Dierick aldus met 's Konings Brief int Graefschap van Hollant geset ēn gheslight zijnde / so heeft hem noch sijn Moeye Emme verkregē van Lodewijck, Koning van Germanien oft Duytslant/haren Man/ēn Koninc Karels de Kaluwē Broeder/dat Vorreest van Walsda/met seker brief/met Koninghs Lodewijcx gulden bingherlingh bezeghelt / in forme hier boven mede ghestelt.

Dis te weten/dat die Fortrappe (vermelt inde voornoemden brief) zijn gelegē by Calsant / neffens Vlaenderen: ēn Kinnem is een bloet/ liggende tusschen Alcmaer ende die Carmelitē Klooster/ oft t' slot Middelburgh/nu geraseert: ende d'inwoonders van die plaetse oft hoeck lands / heeten van dese bloet Kenemers: Zuythardeshage is nu Rijllegommerbeeck: 't Vorreest van Wasda dat is Zeelant.

Aldus is Dierck by dese twee voornaemder Koningen van Vzancrijch ende Duytslandt bevel ende gifte/Graef gemaeckt van Hollant/Zeelant ēn Vriesslant/wesende seer Edel van geboorten: want hy gekomen was vanden geslachte der ouder Tropanen/Koningen van Vzancrijck: datmen aldus mach bewijsen by de linie ende stamme sijnder afkomst.

Priaem Tropaen/ēn die eerste Koninc van Vzancrijch/was Marcomier,
Marcomier was Pharamont,
Pharamont was Glodijs,
Clodijs was Merovees,
Merovees was Hilderick,
Hilderic was Clodovees, dē eerstē Kerstē Koninc
Clodovees was Lotharijs,
Lotharijs was Chilperick,
Chilperick was Lotharjis de tweede.
Lotharijs was Dagobert,
Dagobert was Clodovees de tweede.
Clodovees was Dierck,
Dierck was Hildebert,
Hildebert was Clodovees de derde.
Clodovees was Chilperic de tweede.
Chilperic was Dierck, Hertogh van Aquitanien.
Dierck was Lotharys,
Lotharijs was Dierck,
Dierck was Engelryn Martelaer.
Engelryn was Nanfrit,
Nanfrit was Sigisbert,
Sigisbert was by sijn wijf Machtilt, suster van Hagenen ende Emmen Koninginne van Almaengien of Duytslant/desen DIERCK den eersten Graef van Hollandt / ende Walgheer den eersten Graef van Texselerbant/ ghebroederen.

Dese Dierck aenbaerde 't Wapen sijner Voorvaderen: want nae der tijt dat Koningh Puppijn alleen wilde voeren die volle ende waerachtige Wapenen van Vzanc-

Digitized by Google

Vranckrijck / en gedooghde hy niet yemant voort die te voren/dan alleen die uyt synen bloede gekomen waren: waerom hy gaf Dieric Hertogh van Aquitanië/ Chilperix Koninghe van Vranckrijck/ een sonderling Wapen/te weten/ **Een gulden Schilt / ende daer in een rooden Leeuw/ getongt ende gheklauweert van lazuer oft blauw.** Ende want dese Dierick eerste Graef van Hollant/ Zeelant ende Vriesland / neemt synen oorsprongh van Dierck Hertog van Aquitanien voorsept / so betaemt het ende is billick/ dat hy 't selve Wapen soude voeren ende gheburycken / als een rechte oor ende af-komer der waerachtiger linie der eerster Edele Fransche Koninghen / nederdalende van der Troyaner stamme.

☞ Dus verre hebbe ick (by na 2. van dese zijden) van woorde te woorde/den Cronijck-schrijber/die int licht is ende van yder gelesen wort/ontleent/en hier in gelijst: niet om dat ick dat al goet vinde / of my daermede behelpe/ maer op dat ick den jonstigen Lesers ende goede Patriotten ten dienste mijn ghevoelen daer af soude verklaren. Want ick voorwaer altijt groote lust en begeerte gehad hebbe om van thegin en eerstен oorsprongh des wijt-vermaerde Graefschaps van Hollant/ ende van tgeë daer aenhangt/de rechte waerheyt te weten. Tot dien ende hebbe ick veel verscheyden Chronijcken/soo die hier te Lande/als in Vlaenderen en Brabant van onse Nederlanden geschreve zijn/als uptheimsche van Duytslant / van Vranckrijck / van Engelant/van Schotlandt/ van Denemarcken/ende ander Noordersche quartieren/gelesen: ende al opgheso cht/so gedruckt als ongedruckt / 't geen ick meende my eenighsins dienstich zijn / om tot mijn voornemen te komen. Tot het welck (lesder!) al hoe wel ick niet en heb konnen geraken/ so is nochtans my ghebleken dat de oorsprong van 't Graefschap van Hollant niet heel wel opt Jaer 863. ghestelt mach worden: ende dat het niet waerschijnelijck en is/dat Karolus Rex Francorum, in d'Oprichte-brief genoimt/ soude gheweest zijn Karolus Calvus, gelijck als by vele Historyn ende Chronijck-schrijvers van Dese Landen / gevolght in dit stuck van sommighe uptheimsche / aengheteeckent wort. Welcker meeste deel niet anders ghewoon zijn dan de blinde kaert te spelen. Wy wat naerder op de saeck lettende / en laten ons niet lichtelijc om den tuyn leyden/ ende souden oock willens en wetens niemandt geern op den doolwegh laten. Daerom sal den goetwilligen Leser verstaen/hoe dat/na 't bloeck ende vernustigh oordeelen des Edelen ende hoogh-gheleerden Heer/Heer Iohan vander Does en Noortwijc,de Donateur ofte Gifter des Graefschaps niet en is gheweest Karolus Calvus ghesept/ maer een ander Karolus,bygenaemt Simplex, Koninghe van Vranckrijck/ die begonnen heeft te regheeren int Jaer ons Heeren D CCC XCVIII. en heeft 28.jaren geregheert. Maer aengesien dit schijnt te strijden met den datum des Briefs / wesende D CCC LXIII. soo meent deselve Heer (ende hoe hy leefde mijn besonder waerde Vrient) dat het getal deur lanckheydt van tijden vervalscht soude zijn /en datmē billicht D CCCC XIII. behoort te schrijven: welcke datum op sijn oudtyemts. gheschreven zijnde / te weten aldus D [[[[XIII. kan lichtelijc aengesien worden voor D [[[[LXIII. 't Schijnt dat d'eerste uptschrijver niet scherp toesiende/hier deur misleyt is. So de principaele ende oorsprongelijcke Brief ergens mocht gevonden werden / soude misschien dese opinie bevestigen. Want voorwaer/ somen met verstandt wil oordeelen / moetmen bekennen dat dese Donatie niet heel wel (ghelijck ick voren aengeroert hebbe) op de tijden van Calvus en kan ghepast worden/en dat volghens Calvus niet en kan gheweest zijn Donateur oft Gifter. Voornamelijck om reden : (Ten eersten/dat dese Landen alsdoe waren/niet onder de Koningen van Vranckrijck maer onder de Koningen van Austrasia: ende (om naecktер en nader uyt te druchen) onder Lotharijs de tweede/ Koning van Austrasia/de sone des Keysers Lotharijs, ende niet onder Karolus Calvus Koninghe van Vranckrijck: die hier te lande geen gebiet/ende genoegsaem niet een voet lants hebbende/ met recht niet en mochte geben ofte aen een ander werch schencken 't geen hem niet toe en quā. Ten tweeden/dat op die tijt de Landen/ die de Donatatris Graef Diederick soude ontfangen hebben/voyts daer na vanden Keyser Karulus de derde/ die de Grove by-ghenaemt was/ met Gisela , de bastaert dochter van Lotharius by Walderda,geteelt/ uytgegeven zijn gheweest aen een seker Godefridus , der Noormannen Vorst en Overste. Want na dat int jaer 880. de Denen met haer aenhangers/ dese Landen wederom by-aentijck aentasten/ende sonder ophouden veel Steden/ Dorpen/Kercken en Kloosters vernielden / ende den Rijn ende Wael opvarende/de stad Nimmegen innamen/ende deselve sterc maechten/om daer voor een tijt te nestelen / sonder dat hen sulcx conde belet werden. Na dat sy ooc int jaer 881.op de Vlaesche kusten waren gevallen/ende van daer met een groote roof weder gekeert zijnde/de Betuwe plunderden/ ende de Stadt Nimmegen in brant staken / ende voorts geheel Lothrijck(dat is Lotharij-rijck) deur liepen / met haer nemende al wat sy vondē/ ende alles razerende en verwoestende. Na dat/ segge ick/ sy dus met rooven ende branden on-uytsprekelijcke schade deden / voornamelijck de quartieren aenden Rijn ende Wael gelegen/ so heeft eyndelijck de voorsz Karolus Cassus , int Jaer 883. des genoodtruckt zijnde / met den Noorman een accoort gemaeckt/en zijn verdragen/ dat hy Godefridus soude tChristen geloof aennemen/ ende sich laten doopen/dat hy dā met Gisela de Bastaert dochter dā Keyser Lotharius ten houwelijck soude hebben Vriesland met de Steden/Dorpen/en al 't gene daer toe behoorde. Gelijck als ghetuyghen Annales Fuldenses, Regino,en andere.Welcke Schrijvers van die eenige onder de naem van Vriesland ooc Hollant begrijpen: als elders aenghewesen wort. Alsus is Godefridus Heer van Vriesland geweest : maer sijn rijck en duerde niet lang. want int jaer 885.oft 886. als hy met Hughe sijns Huysvrouwen broeder een verbont maecte/ en sich vranckijck stelde tegens de Keyser Carolus de Grove , is hy door bestellinghe des Keysers voorsz in d'opper-Betuwe/daer den Rijn ende Wael in een loopen/in een plaetse doe Herispich genoemt/ daer nu het Dorp Herwijn is/listelijt om den hals gebracht / als dat wijtluftigh by de voorsz Schrijvers te lesen is. So dat ick segghen wil/dat de Keyser Graef Dierick grootelijcks te voyt soude gedaen gehadt hebben / sich onderstande met het wegh geschoncken / oft ten minsten te Leen gegheven lant/ so veynigh jaren daer na/ een ander te begiftigen. Volght dan waerschijnelijck dat de Donatie aen Diederick gedaen/na dese tijt geweest zy. Ten waer men seggen wilde/ dat Hollandt onder Vriesland niet en moet gerekent werden. Maer dit segghen (soo veel my bewust is) sal niet bevestight konnen worden met autentijck beschept. Waerom hopsulcx/komende met goede reden anders bewijsen/verwerpen. Dies te meer / overmits inde Gifft-brief Hollant niet ghenoemt en wert: maer alleenlijck uptgedruckt staet tgene alsdoe ghegheven wiert/ met dese woorden: De kerc tot Hecmunde met al datter rechtelijck toebehoort/ vande plaets af diemen heet Suytherdeshaghe,tot Fortrappa en Kinnem toe. Anders voyt daer niet uptghedruckt. So dattet my wonder geest/waer upt de Chronijck-schrijvers moghen ghebisicht hebben / dat Graef Diederick de eerste zy ghe weest niet alleen Graef van Hollant / maer ooch van Zeelant / en Heer van Vriesland toe de Lauwers toe. In wat oude parmpieren / oft veel eer hier van noode Pergament-boecken staet dit ghescreven ? Soo veel het Heerschappye van Vriesland aengaet/ ick acht dat daer niet een tittel af te binden is : jae weet dat by de Vriessche Chronijck-schrijvers gantsch contrarie geschreven wert. So veel belanght het Graefschap van Zeelant: wat sekerheyt is daer anders af / dan datter

Voorsz

Forest WASDA (daer de Donatie van Koningh Lodewijck af spreeckt) gheseyt wert Zeelandt te wesen: Maer wat gelijckenisse hebben dese twee namen met den anderen? 't Komt naerder by dat de Heer van Woutwijck raemt: te weten/ dat WASDA mogelijck 't Lant van WAES sy/ in Vlaenderen/ yeder bekent. Dus is by gissinghe Diederick gheweest Graef van Zeelant of van 't Lant vā Waes. Van Hollant schijnt wat meerder sekerheydt te wesen/ door dien HECMUNDE oft EGMONT genoemt bekent is in Hollant (soomen dat huydendaeghs reken) gheleghen/ niet wijt bande stadt Alcmaer: daer oock Kinnem is: waer af Kinnemer/ Kinnemer/ ende Kermerlant genoemt wordt. Voorts d'ander twee plaetsen Suytherdeshaghe ende Fortrapa worden by gissinghe ghenoemt 't een te sijn Hillegommerbeeck/ omtrent twee mijle bande Stadt Haerlem/ op de wegh nae Leyden: en 't ander Voortrappen/ by casant in Vlaenderen: daer nu geen Voortrappen bekent zijn/ dat ick weet. Maer ic vinde Voortrappen in een Brief van Graef Willem van Henegouwen/ van Hollandt/ etc. in de tente doer Utrecht ghegheven s'dijns daghs voor S. Jans dagh Baptist te midsomer/ int jaer 1345. In welck de voornoemde Graef de Steden Dordrecht/ Zierickzee/ Middelburgh/ Delft/ Leyden en Haerlem opdraecht ende bewijst tot betalinghe van dry hondert pont ouder grooter Coynepse 's jaers lijfrenten/ die hy om sijns Oorloghs willen dat hy op nam teghens de Stadt van Utrecht ende teghens de Oostfriesen ten laste der Steden voorschreven verkoft hadde. In den eersten: In Zuytbevelant de Graeffelijcke Tolne tot Iheerickeroirde: de Molenrentē tot Remburswale: 't lant, tiende, ende pacht tot Schastekijns polre: de tienden ende renten van Voirtrap: 't gheleyde op te Honte: &c. Dese Voortrappen zijn oock bekent inde Reken-boecken vanden uytgift en ontfangh des Doorluchtighen hoogh gheboren Heertoghs Aelbert van Beyeren/ Ruwaert ende nae oock Graef van Hollant/ &c. Die nae volle xlvj. jaer regeringhs deser werelt oberleden is int jaer xiij. C. iij. in 's Graven Haghe opt Hof inde Capel begraven. Nae die tijt en vondt Voortrappen niet genoemt/ als sijnde met ander Landen van Zeelandt verdoncken. Soo dat de Chronijck-schrijvers int aenwijsen van Fortrapa soo grofselijck niet dwalen/ als wel elders: slaende nae een dinc als de blinde man nae 't ey dede. Nu dat eenige Suytherdeshage Hillegommerbeeck upt leggben/ kan ick niet wijs worden upt wat argueringhe sy sulcx doen. Want daer en is ganschelijck gheen ghemeenschap van klanck ofte beteeckeninghe in die twee namen. De Heer van Woutwijck meent dat met Suytherdeshage Zuydewoude te verstaen is/ een Dorp ober 't eylandt Marcken omtrent Monickedam aen de Zuyderzee gheleghen. Soo dat Graef Diederick Landt sonde begrepen gheweest met Zuyderwoude/ ten Zuyden met Voortrappen/ ten Noorden met Kinhem/ ende ten Westen met de Zee. Want dat sijn heerschappie sonde gestrecht hebben tot de Lauwers toe/ en zijn maer blauwe bloemen. Welcke hy met goede reden verworpen/ nadien ghen Hantvest daer af en vermelt/ maer ter contrarie d'Oprechte Brief ten Westen Kinhem d'uytterste lemijt stelt/ en daer buyten niet. Dat is kennelijck. Maer of naer 't ghewoelen bande Heer van Woutwijck/ Suytherdeshaghe Zuyderwoude zy/ en kan ick niet vastelijck seggen/ mochte oock niet lichtelijck wederleggen. De verstandighe Leser mach self oordeelen/ ende sijn eyghen goetduncken gebruycken. Tot welck eynde ick hier by voegen sal een Brief van Koningh Arnulfus, gegeven int Jaer ons Heeren acht hondert negen-en-tachtigh/ daer oock Zuytherdeshage genoemt wert: waerom deselbe dienen sal tot onderrechtinghe der ghener die dese saecke wat naerder willen ondervoecken/ ende hebbe den selben ghetrouwelijck upt het Latijn overgheset/ van woorde te woorde/ luydende aldus.

Inden Name des heyligben ende onverschepden Oyrbaerdigheyts.

ARNULPHVS by der ghenadighenisse Godts/ Koning. Alle gelooftighe der H. Kercke/ die nu zijn eñ namaels wesen sullen/ willen wy dat kenlijck zy: hoe dat ons ghetrouwe ende eerweerdighe Graef Gerolf, onse Goederthierenheyt gebeden heeft/ dat wy hem eenige dingen/ ons toebehoorende/ in eygendomme souden willen geven. Tot wiens gebede wy voorbodigh zijnde/ hebben ghewilleheurt dat sulcks gheschieden sonde. Want wy hem ghegheven hebben tusschen Rijn ende Zuytherdeshaghe in sijn Graefschap in Northa ende Osprehtashem een Bossche ende een Bouw-acker: In Bodokelo een hoeve: In Albruck twee hoeven: In Harnum een hoeve: In Huvi een manse: ende Theole een manse: in Aske een manse/ ende al wat rechtelijc tot die selfde Hoeven ende Mansen behoort: met Huysen/ Schueren/ Dienst-luyden/ Velden/ Weylandt/ Zaeylant/ Beemden/ Bosschen/ Wateren ende Waterlieren: met Meulen/ Visscherijen/ Weghen ende ontweghen die men gaet ende weder-gaet/ datter is ende niet ende niet en is/ ghebouwt ende ongebouwt/ met al sijn aenhangh ende bylaghe dat rechtelijck tot de voorschreven Hoeven ende Mansen behoort. Ende overstulcks hebben wy ghebooden dat dese Brief sonde ghemaeckt worden: Wy de welcke wy willen ende ernstelijck ghebieden/ dat de voornoemde onse Vassael van dese tijdt af voort eewighlijck een wyse ende vryghe macht hebben sal van alle desen dinghen/ te behouden/ te verschencken/ te verkoopen te vermangelen/ oft daer me te doen wat hem believen sal/ sonder yemants beletten. Ende op dat onse Gifte-brief des te bestandiger zy/ ende in toecomende tijden waerachtigher ghehouden worde ende de ember oppelet/ soo hebben wy die met onse eyghen hant onderteeckent/ ende geboden datment met onse dinghertinghh zeghelen sonde. * * *

Hoe Arnulphus teyckenen: dry ghebeuren Oost-Saxinsche Koninghen.

Ick Aspertus, Cancellier inder stede van Otmaer. overste Cappellaē, heb dit overlesen eñ geschreven. Gegeven daegs voorde Nonas Augusti, int jaer 889. opden 7. Indictie syn Keyserrijcx. gedaen tot Franconofurth, saligelijc inden name des Heeren. Amen.

Deses Gherolfs en ghedenckt niemant dan onse Chronijck-schrijvers/ dan alleen de Auteur bande Rijn-Chronijck: die oock seydt dat hy Graef van Vrieslant was. Sijn woorden inde beschrijvinghe van Diederick d'eerste Graef/ luyden aldus:

In den Diderics tijden/ als ick vant/
Was een Grave in Vriesland/
Die Gherolf met namen hiet/
Ende wan/ als men beschreven siet/
An Koningh Arnout van Beyerlandt/
Dat hy gaf Bosch/ mersch/ ende zant/
Dat sinen Graefschap lagh gelaghe/
Tusschen Rijn ende Zuytbardeshage/
Visscherijen en ander renten/
Ende quitet hem van parlementen.
Doe screef men VIIIc LXXXIX jaer
C'incarnation Gods/ dats waer.
Dese Gherolf die hier Grave hiet,
Wen dinct van hem anders niet/
Dan hem gaf te Beyerlantwoorde
Koningh Arnout dat mine woorde
Hier te boren hebben ontbonden.
Lichte hy starf in sinen stonden
Sonder kint/ ende onse Graven
Worden Heeren van sijnre haven.
Want ick er anders niet af vernam/
Wat hy was/ of wat van hem quam/
Dan sijne Hantveste' Egmonde
Welen lagh in ouder stonde.

D'Kan-

D'Hantveste/daer hy of spreect / is de gene die wy voren gestelt / ende alder eerst op de Duytsche tonghe ghebracht hebben. Dese wort ghevonden in oude Chronijcken met de hant in Francijn geschreven / die voor den Nederlantschen Krijgh ende Turbel t'Egmont in de Librarye vande Abdye te sien waren. Een van die Chronijcken heb ick ghebruyckt dat seer out was/ als dat eyndighde int Jaer twaelf hondert ende vier. Achter aen 't eynde was onder andere dese Hantveste geschreven : Die voorwaer niet te vergheefs aldaer bewaert is geweest. Want men vermoet dat dese Graef Gerolf de Vader is van Graef Diederick, ende niet Sigisbert Prince van Aquitanien/ verre gesocht. By Regino Chronijc-schrijver worden op het jaer acht hondert ende vijfentachtentich als Ambassadeurs aen den Keyser Karel van Godefridus den Noorman gesonden / Gerolfus ende Gardolfus Graven van Vriesland ghenoemt. Die selve geest ons op het Jaer 898. te kennen / dat den Vorst Everhardus soon van Meginardus onder jacht synde omgebracht is van Waltgarius de Vries / de Soon van Gerolfus, Dese Waltgarus by Regino, is (mijns oordeels) die by andere genoemt wert Walgerus, grave van Teysterbant. Want Waltgerius ende Walgerus een naem is. Gelijckerwijs als Otgarius ende Otgerus: Hungarius ende Hungerus, &c. Nu / is Gerolfus geweest de Vader van Waltgarius, ende Diederick de Broeder des selven Waltgary, so is dan oock Gerolfus geweest Vader van Diederic. Ick voegen/ dat de Stam van Graef Diederick, so die by de Chronijc-schrijvers aengheroghen wert/ van merckelijcke valschepdt mach beschuldicht worden / ende upt onghebalschte boecken anders bewaert: Misschien is Diederic d'outste Soon van Gerolfus na 't ghevoelen van Paulus Merulæ in sijn leven Chronijc-schrijver van Hollant ende Gelderlandt/ soo dat hy / alree met eenighe parceelen in de quartieren nu West Vriesland ghenoemt/ begifticht synde / oock successeur geweest is van sijn Vader Gerolfus, in alsulcke partijen/ als de Vader aldaer benessens andere Graven (want dit Lant op die tijt veel Graven hadde als Gardolfus by Regino ghenoemt / ende andere) was besittende: anders en blijckt niet, / hoe Vriesland aen de Graven van Hollant gekomen is. Nu ten eynde Walgerus, de jonghste Soone/ oock niet en soude sijn na sijns Vaders overlijden sonder hooghe Heerlijckheyt/ is desselven Paulus Merulas ghevoelen / dat Gerolfus t'sijnen behoeve ghekoft heeft van de Graven van Kleef 't Graefschap van Teysterbant. Ick voegen dat/ om te besluyten / de twee Soonen van Gerolfus Graven geweest sijn/ d'outste Diederic van Vriesland/ by erf deel / ende by Donatie van een goede partije des Lants/ dat nu Hollant geseght wert / met verloop des tijdts grooter ende wijt-grensiger ghevorden: de jonghste Walgerus, Graef van Teysterbant/ by weghe van koop. Wat hier af is of niet/ sal de verstandighe Leser ondertasten : ende soo hy pet sekerder heeft / ons dat ghelieven mede te deelen. Sekerlijck 't gheen in de groote Hollantsche Chronijck belanghende d'instellinghe ende d'oprechtinghe des Graefschaps van Hollant by ghebrocht wert / is (mijns oordeels) seer ongerijmt. Daer wort gesept/ dat op de Dagh-vaert te Bladelle op der Kempen/ deur uytschrijvinghe van Koningh Karel de Caluwe ghehouden / onder ander Heeren oock ghewest sijn des Paus Ghesanten / dewelcke Iohannes de achtste / op die tijdt wesende te Ments aen den Rhijn/ afgevaerdicht hadde om voor Diederick van Koningh Karel de Caluwe 't Graefschap van Hollant te bevorderen. Maer van dese Dagh-vaert te Bladelle opter Kempen by Koningh Karel de Caluwe ghehouden/ wort by gheen gheloof waerdighe Historyschrijvers beschreydt ghevonden: Nochte int jaer viij. C. Lxij. was gheen Ioannes Paus van Roomen : Maer den Stoel besat op die tijt Nicolaus de 1. ende na hem/ int jaer viij. C. Lxvij. Hadrianus de tweede : Den welcken Iohannes de achteste / int jaer viij. C. Lxxij. ghevolght is: datmen seckerlijc weet/ eñ daer goet beschept of is. So dat hy voor neghen jaren te Ments niet en kan gheweest zijn als Paus. Voorder dat sy segghen/ dat Hagano (in de Opdracht-Brief ghenoemt) soude geweest sijn Graef van Kleyn Troyen (dat sy niet verstaen/ want 't is Colonia Trajana) of van Zanctes gelegen op den Rijn / tusschen de steden Keyserswerdt eñ Kleef: Waer kan dat doch mede waer ghemaeckt worden ? Desgelijcks dat Diederick de jonghste Broeder was eñ Walger d'outste Graef van Teysterbant / en beyde Sonen van Sigisbert Prince van Aquitanien / eñ dat Hagano van haerder Moeders wegen haer Oom was/ en verbolgens oock Broeder van Emma de Keyserswouwe van Koningh Lodowijck: Waer mede sullen sy dit goet doen? Sy seggen / dat Diederick niet versien en was of begaeft met eenighe Landen : Daer tegen sept de Hantbest/ dat hy DE KERC TOT HECMUNDE, met al datter rechtelic toehoort gebruycken soude, ghelijckerwijs hy sijne ander goeden in erfrecht dede, &c. Sy seggen dat Graef Dideric gegeben is 't geheele lant van Hollant met een deel van Oost-Vriesland / totter reviere Laubers ghestreken/ loopende tot Dockum : Daer nochtans de Hantbest noch Vriesland noch oock Hollant self niet en noemt. Sy seggen/ dat na de Dagh-vaert de Keyser Karel de Kaluwe self in persoone Graef Diederick gelept soude ghedaen hebben/ ende dat hy hier met den Burgh-Grave van Leyden ende den Heer van Valckenburg heeft moeten strijden/ etc. Lieber/ segh mijn / wie ter werelt heeft dese Keysers tocht / ende dit oorlogh op de Hollanders ende Vriesen aengheroert ? Verghent en vindtmen sulcks dan in die stoffeer-winckel van Ian Garbrands van Leyden / ende die hem volghen. Io. Beka, de Rijm-Chronijck/ ende de oude voor 400. jaren met de hant ghescreven Cronijck/ daer ick hier voren afgesproken heb/ en melden sulcx niet. Die oock vande Historie ofte veel eer sabel van de groote ende kleyne boomen den top af te houden / niet en weten te spreecken. Dese is ghenomen upt Titus Livius, die in sijn eerste boec Historiarum ab Urbe condita, sulcx van L. Tarquinius superbus, die de sevenste Koningh der Romeynen was/ verhaelt: Want als Sextus Tarquinius, die sich by de Gabiners ghevoeght hadde/ ende nu over haer heerschte/ een Legaet van Roomen aen sijn Vader Koningh L. Tarquinius Superbus gesonden hadde/ om te weten wat hy gedaen wilde hebben: is de Koningh met den Legaet inden thuyn ghegaen / ende heeft met hem den Hof deur wandelende/ sonder een woort te spreken de zaetbollen vande Keul of Mankop afgheslaghen. De Legaet / langh nae antwoort gewacht hebbende / ende niet verwerbende/ repste wederom nae sijn Heere / die sijns Vaders meeninghe wel verstaende / veel vande Gabyners bede ombrenghen, &c. Siet eens/ Leser /wat ons wijs ghemaeckt wert. Leyder ! hoe onbedachtelijck wert by sommigen een dingh gheschreven : met wat dyple voeten looptmen over de Gheschiedenissen der oude tijden: 'T heeft mijn dickmael verdroten dese erdichte beuselinghen te lesen / en ben van harten bedroeft geweest / dat het Vaderlandt van gheen beter Chronijck versien en was. Soo veel in mijn is / sal niet na laten (soo mijn Godt het leven spaert) dat werck eens ernstelijck by de hant te nemen: als my alles wat hier toe van noode is / toegheschickt sal wesen. Dit kleyne werck sal slechts mijn yver / goede wil / ende gheneghenthepdt den volcke te kennen gheven. Och of ick soo veel seeckerhepdts konde schrijven / als ick wel on-seeckerhepdt in anders Schriften hebbe bevonden: Ick wil goet doen/ dat gheen Lant sulcken Waerachtighe Chronijck soude hebben / als onse soude zijn. Nu ghedult voor dese tijdt. Misschien waer erghents upt een hoeck een verholen Boeck t'abondt ofte mergen gerruckt wert: t'geen ons dienstigh ware. Nu / laet ons roepen met die riemen die wy hebben.

Ende al hoewel ick hier voren in mijn naerder ondersoeckinghe van de eerste instellinghe van het Graef-

Gzaefschap'/ wijslustich aengewesen heb/ dat 't selve geensins en mach gestelt wozdē opt jaer D ccc LXIII so sal ic niet tegenstaende de oude sleur volgen/ eñ stellen dat opt selve jaer: Aengesien het hart soude ballen de opinie/die so veel hondert jaren gestaē ende de oberhant gehadt heeft/om te werpen/ende het Gzaefschap bijstich jaer jonghez maecken/ alst selve by alle onse Chronijt-schzijbers gedaen wert. Den welckē ic hier in volgē sal/ter tijt toe eenig beter beschept aen den dag gebocht wozt. Daer hebbē misschien ander Hantvesten geweest daer het Lant(ick segge Hollant eñ Vrieslant)Diederit mede opgedragē is: die tot onse ofte onser voozouderen kennisse niet en zijn gekomen: of verdut/of deur oozlogh of eenigh ander ongeval verdoruiert ende verlozen. So dat noch de uptschzifte van die niet en werden gevonden. 't Geen dat ic hier segge/sal mogelic de tijt waer maecken: alsser grooter ende gelucklizer verstandē in d'oude Hollantsche Historie sullen arbeyden. Nu wel aen/laet ons ten laetsten eens tot de beschzijvinge vande Gzaven komen/ ende sien wat daer af de Chronijt-schzijbers genuygen: ende daer op aennemen 't geen by ons nieuwelicx is gebonden. Twelc dienen sal den genen die onse Historie warachtiger/als te voozen gedaen is/ sal willen beschzijven.

Dierck de eerste Grave. XL. Iaren geregeert

DIEDERIC, Hertoge Sigisberts Soon van Aquitanien/is int jaer D CCC LXIII. (na 't gemeen gevoelen/ende 't gheen hier voren upt de groote Hollantsche Chronijt aengetogen is) gewozdē eerste Graef van Hollant Zeelant/ ende Heer van Vrieslandt. Was een Ridder/ eerbaer van zeden/ sierck van krachten/ wzoom van ghemoede/onbertsaeght ten strijde/ ende een man ter Wapenen in allen perikulen/ ghebooztich upt der Troyaner stamme/ der eerster Edele Koninghen van Vranckrijck: Waerom dat hy ock hoogh lijck aen die Kroone ghehoudelickt is geweest: Want hy tot eenen Wijve ghenomen heeft Gena ofte Genna Pupijns die Minre Dochter Koning van Italien/ des Grooten Koninghs Karels jongsten Soon: Alsoo dat Lodowijc Vader deses Karels die Kaluwen, die Hollandt ungheeft/ Oom is gheweest van dese Gena ofte Genna Graef Diedericx Wijfs ende Karel de Kaluwen naeste nicht. Dese Diederick aldus Princelijck ghebout zijnde/ heeft seer Ridderlijck die palen sijnder heerlijckheyt beschermt tegens de Denen/die doe noch binnen Vtrecht woonden: ende ock diergelijcken tegens die Slaven ende Wilten.

Als nu dese doozluchtige Vorst Graef Diederick langhe tijt in rusten ende vzeden hadde gheseten/ ende out van jaren was gewozden/ verciert met vele deugden/ heeft hy upt grooter debotien ter eeren van S. Aelbrecht een Klooster van hout doen maken int Dozp van Egmond/ datmen van ouden tijden Hallem plach te noemen: daer hy ingeset heeft Nonnen van S. Benedictus oozde. Begavende ende versiende 't Klooster van sijne goede met milde ende betamelicke renten tot haerder dagelicxe noodzustighept. In Vronia negen mansen: In Alcmere elf(al twee) mansen: In Callinghe, datmen nu T'ooge hiet/ die heeft van een wooninge betalende alle jaers veerthien pondē/etc. Aldus na veel goede wercken ende veel victozie/ die hy binnē sijn leven op sijne wandē hadde gehad/is Graef Diederic salichlickē van deser werelt gescheyden: als hy die Gzaefschappen van Hollant/Zeelāt eñ Vrieslant hadde geregeert ontrent 40. jarē: in den jare ons Heeren 903. op den 6. dagh van Octob. Eñ Gena ofte Gonna sijn Wijf de Gzavinne sterf kozts daer na opden 11. dag da Januarius/ende wozden beyde met grooter eeren begraben tot Egmont in dat Nonnen Klooster.

Gedenckenisse.

1. 't Geen men schzijft dat Gena ofte Geua (gelijckerwijs sy in de Rijm-Chronijk eñ in eē Hantvest van Graef Dierick de vijfde van die naem eñ sevende Graef ghenaemt wert) de Huysvzouwe van Graef Diederick de eerste soude geweest sijn des Koninghs van Italien Puppijns die Minre Dochter/ kommen de tijden niet wel toestaen: Behalven dat de Fransche Chronijt-schzijbers dese Genam onder de kinderen van Puppinus niet en kennen. Waerom de Gzavinne moet geacht sijn als wozt een Dochter van onsekere eñ onbekende Afkomste.

2 Het jaer op twelck 't Klooster t'Egmont t'sinnen gestichte is/ wozt van sommige aengetoyckent te wesen 889. als Oldibaldus Bisschop tot Vtrecht was. Die sterf int Jaer 900.

3. Aengaende de sterf dagh van Graef Diederick, andere die stellen die op't jaer 900. Maer een out eñ met de hant geschzevē Duytsch Cronijckxken schzijft aldus: Dese Gzaef Diederick, doe hy lange geregneert hadde/toog hy upten lande/ soo datmen niet en weet/hoe langhe dat hy levede/ of waer dat hy sterf. Ende de Rijm-Chronijck sept.

Die ghene die 't Lanjn schreef/
En weet waer hy het after bleef.
Hy beschreef dat Jaer niet mede
Daer hy sinen ende in dede.

Hoe de Heylighe Man Hongherus Bisschop van Vtrecht sterf.

INden Jare ons Heeren dcij. C. ende lxvj. opten elfsten kalende van Januarius/ als die heylighe man Hongerus Bisschop van Vtrecht dat Bisdom tien Jaer hadde bereckt/ is hy in vzede ghestozben/ ovemits de weerdheyt der Denen ende Noozmannen upt sijnen Bisschoplijcken stoel verdzeven zijnde/ waerom men niet wel geweten en kan/ waer dat hy begraben lept/ maer men ghelooft dat hy by Godt van grooter verdienste is/ om sijns heyligen levens wille.

Hoe

Hoe dat Odibaldus gekoren wert de twaelfſte Biſſchop van Vtrecht.

ODibaldus een ſeer devoot ende heylich man geboren upt Vrieſlant/ werde na de doot des glorioſen Biſſchops Hongerus gekoꝛē de 12. Biſſchop vā Vtrecht. Hy was een man die ſeer milt was/ goedertieren eñ rechtveerdigh. Eñ als hy noch een Kleric was/ ſoo volhꝛacht hy ſtadelijcken inder kercken den dienſt Gods/ende heeft ſeer neerſtich geweeſt/ hem alſo te hebben dat hy den Heere mochte beſitten/ eñ dat hy vanden Heere beſeten mochte woꝛden in zijn eewich Rijck. Hy verſmade alle tijtlijcke rijckdommen/ ende achte die als ſlijc der aerde/ denckende dat die gene die met begeerlicheden/ gout oft zilber ofte ander tijtlijcke pꝛofeſſie/ lant oft goeden beſitten/ dat God met deſen zijn deel niet maken en wil/ want het betaemt eenen Biſſchop dat hy den armen behulpigh weſen ſal/ eñ voꝛſien van allen tijtlijcken noodꝛuſtichept/ende het is den Pꝛieſterlijcken ſtaet een groote ſchande ende oneerlijckheyt/ dat ſy hen daer toe geben om tijtlicke rijckdommen by een te bergaderen. Ende als deſe Odibaldus dat Biſdom met grooter eeren/ met goede exempelen ende leeringe 34. jaren lang had berecht/ is hy ſalichlijcken inden Heere gheſtoꝛven/ int Jaer ons Heeren 900. op de 4. Idus van December/ eñ wert eerlicken begrabē in S. Salvatoors Monſter by ſijne voꝛvaders. Deſe eerweerdige Heere ende Biſſchop hadde impetreeꝛt ende verkꝛeghen de confirmatie der Pꝛivilegien/ goeden ende rechten des Kercx van Vtrecht/ende hier-en-boven heeft hy noch met een Koninclijcke Bulle verkꝛegen 't recht ſijner Kercken/eñ die dominatie der kercken van Tpel/ die als nu vande Denen was ghedeſtꝛueert/ met alle ſijne landen/ wepden/ boſſchen ende andere ſijne toebehoꝛte/ende noch de ſtede van Deventer met alle ſijne Tollen tot eeuwighen daghen te beſitten.

Van Egilboldus de dertienſte Biſſchop van Vtrecht.

EGilboldus een heylich eñ devoot Man gheboꝛen upt Vrieſlant/ eñ woꝛde na de doot des glorioſen Biſſchops Odibaldi, gheſoꝛen de dertienſte Biſſchop van Vtrecht/eñ als hy van ouder gewoontē gewijt ende geconſacreert was/ begrep hy in ſijner herten/als dat Biſdom of de Biſſchoplijcke oꝛdene/ niet alleen glorie ende eer/ maer een groote laſt ende ſoꝛch was/ ſoo is hy ſeer neerſtich gheweeſt omme de ſonde der hoovaerdē te verwinnē met ootmoedichept/ toꝛen met ſachtmoedichept ende met liefde/ ende heeft hem ſoo ghehadt in zijn leven/ dat hy is gheweeſt een ſpiegel eñ exempel van allen kerſten menſchen/ende als hy aldus voꝛtgaende was/ van de eene deught tot inde ander/ heeft hem God gheroepen/ ende heeft die natuerlijcke dootſchulde betaelt ende is gheſtoꝛven/ als hy dat Biſdom niet langher dan ſes maenden hadde berecht/op de ſevenſte kalende van October/ ende als ſijn uptvaert betamelijcken was volbꝛacht/ is hy met grooter eeren begraven in S. Salvatoors Monſter/ by ſijne voꝛvaders de ander Biſſchoppen.

De Linie der Pauſen.

Anno ix. C. ende xiiij.

ANaſtaſius de derde/ was de C. ende xxbij. Paus/ een Romeyn/ende ſat 2. jaer en 2. maenden. Deſe leefde ſo eerbaerlijc eñ matelijc/ datmē in alle ſijne dingen die hy voꝛ hem nam/ niet begrijpen en mochte/ noch hy en verbolghde niemandt ſijner Voꝛſaten/ met eenigher maledictie oft injurie/ alſt doe (God beteꝛt) dickwils te voꝛen geſchiet was. In deſer onnoeſelheyt ſterf hy/ende wert tot S. Pieters begraven.

Lando was de C. eñ xxbij. Paus/een Romeyn/ eñ ſat niet langer dan ſes Maenden/ ende hy wert tot S. Pieters begraven.

Iohannes de thienſte/ was de C. ende xxix. Paus/ een Romeyn/ende ſat derthien Jaer ende 2. maenden: deſe was een bꝛoom Ridder-man. Hy verdꝛeef de Saracenen ende Heydenen upten lande van Poelgen ende Calabꝛen: upt welcke victoꝛien hy ſeer verhoovaerdigde/ ende verdꝛeef ſijn oberſte Capiteyn uptē lande/ tot groote ſchade van Italien ende Lombardyen. Tē leſten dingen de Romeynen deſen Paus/ende wierpen hem in banden/ende deden hem verſmoꝛen. Na ſijner doot werde een ander Paus oppgevoꝛpen/die oock Iohan geheeten was/ maer wert terſtont weder afgeſet/ ende is niet in getal der Pauſen geſtelt.

Leo de ſeſte/was de 130. Paus/ een Romeyn/ ende ſat 6. maenden ende 15. dagen. Deſe was een goet eerlijc man/die alle ſijn neerſtichept dede/ om de voꝛgeven van Roomen te vereenigen/die doꝛ quaden regimente der voꝛſz Pauſen ſeer twiſtigh waren. Hy ſtelden Italien in vrede/ daer upt dꝛijvende alle de vreemde vranden. In deſe pꝛijſlijcke wercken is hy geſtoꝛven/ ende wert te S. Pieters begraven.

Stephanus de ſevende/was de 131. Paus/ een Romeyn/ ſat 2. jaren ende 2. maenden. Hy was een man van grooter religie ende ſachtmoedigheyt/ is na ſijn doot t'ſinte Pieters begraven.

Ioannes de elfſte/was de 132. Paus/ een Romeyn ende ſat 5. jaren. Is tot S. Pieters begraven.

Leo de ſevende/was de 133. Paus/ een Romeyn/ ende ſat 3. jaren 6. maenden ende 10. dagen. Hy was in alle dingen/ ſoo dat van hem niet ſchꝛijvens weerdigh en is/ is tot S. Pieters begraven.

Stephanus de achtſte/was de 134. Paus: hy was een geboꝛen Duytſch/ ende ſat 3. jaren 4. maendē 15. daghen. Deſe wert alſoo ghequelt vanden oploop der Romeynen/dat hy niet veel goets doen mochte/ want ſy hem alſo miſmaeckten in ſijn leden met queſtinghe/ dat hy int openbaer niet komen doꝛſte/na ſijn doot bacceerde het Pausdom 10. daghen.

Martinus de vierde/was de 135. Paus een Romeyn ende ſat 3. jaren 6. maenden ende 14. dagen. Deſe was ſeer goedertieren tegen den armen/ ende is tot S. Pieters begraven.

Agapitus de tweede/ was de 136. Paus/ een Romeyn/ſat 7. jaren 4. maenden. Deſe ontboot tot ſijner hulpe Otto, Koning van Duytſland/om dat Hongerſche volc upt Italien te verdꝛijven/ende om Berengarium te bedwingen/ die hem onderwant dat Roomſche Rijck te regheeren. Hy wert met grooten rouwe begraven in S. Pieters kercke.

Iohannes de twaelfde/was de 137. Paus/eē Lombaert eñ was Koning Aelbrechts ſoon van Italien/ ende ſat 8. jaren ende 4. maenden. Hy was in alle ondeugden oppgeboet/ende meer genepgt tot vliegen ende jagen/dan totter bedinge ende goede leeringe. Ende de wijle hy in ſijn ſondigh leven volher de/is hy upt Roomen geloopen/ ende in ooverſpel bevonden/ ende des wijfs man verbolghde hem/ ende heeft hem jammerlijck inder ſonden vermoꝛt.

Benedictus de vijfde/was de 138. Paus/een Rome. ende ſat 3. maenden. Hy wert met macht int Pausdom gedꝛongen: maer doe de Koning Otto te Rome quam/ verſette hy deſen Benedictum, ende ſette een ander in/ende nam hem mede in Duytſland/ daer hy van grooter miſtꝛooſtigheyt gheſtoꝛven is.

Leo de achtſte/was de 139. Paus/een Romeyn/eñ ſat 1. jaer ende 5. maenden. Deſe kꝛoonde Otto tot eenen Keyſer van Roomen/ ende gaf hem weder macht eenen Paus te kieſen/ ende beroofde den Klercken ende 't Volc van Roomen van hare gewoonlijcke Electie ende verkieſinge. Maer hoe ofte waer deſen Paus ſterf/ en vintmen niet.

Iohannes de dertiende/was de 140. Paus/ een Romeyn/ eñ ſat 8. jaren. Deſen wert vanden Romeynen in S. Ians Kercke te Lateranen gevangen/maer na elf maenden quam hy weder in ſijn Majeſteyt/ doch de Keyſer Otto bede daer over voꝛake. Na ſijn doot bacceerde 't Pausdom xij. daghen.

Benedictus de ſeſte/was de 141. Paus/ende een Romeyn/ ſat 1. jaer eñ ſes maenden. Deſe wert van een machtigh Romeyn op Enghelenboꝛgh in een Kerc-

ker

ker geset daer hy jammerlijck in gewozcht werde ende begraben.

Donus de tweede / was de C. xlij. Paus een Romeyn / ende sat een Jaer ende ses Maenden. Hy was een man van grooter eerbaerheydt / stantvastichevdt / weersaem ende langhmoedich / waerom dat hy gheen verdziet noch injurie vanden Romeynen en leet / ende als hy gheslozven was / wert hy in S. Pieters Kercke begraven.

Bonifacius de sevende / was de C. ende xliij. Paus. Wiens ghesiacht ende Lantschap / om der eeren willen verswoegen woert / hy sat 1. Jaer ende 6. maenden. Want hy met quade maneren int Pausdom ghekomen is / ende schandelijck leefde.

Benedictus de sevende / was de C. xliij. Paus / een Romeyn / ende sat acht jaer vijf maenden. Dese kroonde te Roomen Otte den anderde / met zijn wijf Teophania in S. Ians kercke te Lateranen / hy dede veele rebelle burgeren vanghen / ende inden kercheren slupten / ende nae sijner doot vacaerde de stoel van Roomen vijf daghen.

Iohannes de xiij. was de C. ende xlv. Paus / een Romeyn / ende sat acht maenden / ende in die vierde maent sijns Pausdom werdt hy vanden Romeynen op Enghelenburch ghevanghen gheset / daer hy obermidts stanck ende jammer / na vier maenden in grooter ellenden gestozven is / ende woerde in S. Pieters Kercke begraven / dat Pausdom vacaerde naer sijner doot thien daghen.

Iohannes de vijfthiende / was de C. xlvj. Paus een Romeyn / ende sat acht maenden. Hy hatede seer de Ecclesie ende geestelickheyt / want hy was sonder de vreese Gods / ende gaf de Geestelicke goeden / ende weerlicke dignitepten der kercken / sijne arme vrienden ende magen / tegen sijn eygen dignitept ende der eeren des stoels van Romen / ende obermits sijn groote hoobeerdicheyt is hy van allen menschen veracht / ende in grooter verstaendenisse gestozven / ende in S. Pieters Kercke begraven.

Iohannes de sesthiende / was de C. xlvij. Paus een Romeyn / eñ 't officie wel weerdich. Nochtans had hy te lijden van eenen edelen Romeyn ghenoemt Crescentius, die hem upter stadt van Roomen verdreef. Maer als hy vernam dat hy om des Keysers hulp gheschieden hadde / quam hy tot kennisse ende begeerde genade / ende quam weder te Roomen / daer nae starf hy / ende woerdt in S. Pieters Kercke begraven.

Gregorius de vijfde / was de C. ende xlviij. Paus / hy was een Duytsch ghebozen upt Sassen / ende was des Keysers Otten den derden nae-maech / ende sat twee Jaer vijf maendē. Ende was dooz des Keysers gonst Paus gekozen / maer Crescentius doozwoent / metten Romeynen hateden hem seer / ende deden hem veel verdziets / waerom dat hy upt Roomen tooch by den Keyser / ende binnen die tijden hadde Crescentius eenen anderen Paus gemaect / die seer rijc was / loos eñ schalck: Doe dese twee vernamen des Keysers toekomst / maecten sy de stadt van Roomen sterck / ende dat slot Enghelenburch daer sy op ghevlucht waren / maer de Keyser wanse daer af / ende dedese beyde dooden / ende sette dese Paus Gregorius weder in zijn stoel ende dignitept / waerom dat de Paus een Concilium hielt / ende ordineerde een statupt van eenen Keyser te kiesē / diemē tot noch toe onderhout / om dat de Maje. des Keyserrijcx / eewichlick by den Duytschen Natie soude blijven / na sijner doot vacaerde dat Pausdom xv. dagen.

Iohannes de xvij. was de C. ende xlix. Paus / een Romeyn / ende sat ontrent een Jaer oft weynich min / dese was Paus gewozden dooz hulp des Raetsman Crescentij doozwoent / met grooten giften ende gavē / maer want hy als een Dief ende Moordenaer int Pausdom quam / is hy weder als een dief ende verraeder schandelicken gedoot. Nae sijn doot stont S. Pieters stoel ledich twintich dagen.

De Linie der Keyseren.

Anno ix. C. ende vij.

LOdewijck de derde / des voornoemden Arnulphus soon / was Keyser thien Jaer / maer hy en quam totter krooninghen niet / ovemmits die groote partije ende Oozloghen / die doe in Italien waren / dooz begondet den Romeynen te verdzieten / ende dat volck van Italien / dat dat Keyserrijck in Walsiandt ende Duytslandt ghekomen was / ende veer van hen verscheyden / ende meenden het metten Italianen te varen / waerom dat de Pausen niemandt vanden Koningen beneden 't ghebergt kroonen en wouden tot eenen Roomschen Keyser. Dese Lodewijck was alleen Koninck van Walsiant ende Duytsiant / ende starf sonder kinders / eñ was de leste vande groote Koningh Kaerls ghesiacht / die dat Keyserrijck beseten hadden hondert ende thien Jaren / ende dat Keyserrijck quam weder aenden Italianen / tot dat Otte Hertoghe van Sassen weder ghewelditch Keyser van Roomen ghewozden is / ende nae desen Lodewijcx doodt doe wozde tot eenen Roomschen Koningh begeert Hertoge Otte van Sassen / maer hy en woudes niet wesen om dat hy te oudt was.

Anno ix. C. ende xiij.

Koenraet, Hertoge Koenraets soon van Vranckenlant / oft als andere seggen Koningh Lodewijcx soon / woerde dooz raet ende hulp des ouden Hertoghe Otten van Sassen / vanden Franssen eñ Duytschen / tot eenen Roomschen Keyser gekozen / ende regeerde dat vromelick 7. Jaer / maer hy en was vanden Paus niet ghekroont / noch en had in Italien gheen ghebodt / want sy selber Koningen hadden gheset van haren Vzincen des lants: ende als dese Koenraet sterven soude / so begeerde hy aen sijne Vzincen / dat sy Hertoghe Henrick des ouden Hertoghen Otten soon van Sassen / tot eenen Koningh nemen wouden.

Anno ix. C. ende xx.

Henrick de eerste Hertoghe van Sassen / woerde Koningh van Duytslandt / int Jaer ons Heeren ix. C. xx. ende regneerde 17. Jaer / maer hy en werdt vanden Paus niet ghekroont: dese verdreef met grooter triumphen ende victozien / de Hongers ende Bemers upt sijne landen van Sassen / dat sy ghewelditchlicken ingheuomen hadden. Dese Henrick hadde een wijf geheeten Machtelt, die met grooter heerlichept / gratien / oetmoeditheydt / ende met veele andere deuchden was verciert / dooz wiens ghebet de Hertogen van Bemen / totten heyligben tierden gheloove ghekomen zijn / ende maeckte den Hertoghe Spitigneum den eersten Koningh van Bemen: Dese Koning Henrick verkreech vanden hertoge Rodulph van Bourgoensen / ende Koningh van Italien / de Lance ofte Spere met een vanden Nagelen ons Heerē / ende gaf hem daer dooz groote giften ende gaben / ende een groot stuck des landts van Swanen / ende dese kostelicke giften ende cleynodien liet hy tot een eeuwich testament / tot bescherme-nisse des heyligben Roomschen Rijcx. Tot desen Koningh Henrick sende Koningh Kaerl de Simpel, van Vzanckrijck S. Dionijs hant in gout beslagen / met kostelicke gesteente verciert / tot een eeuwige aliantie ende vriendtschappe / tusschen dat Keyserrijck ende der Koningen van Vzanckrijck / submitterende hem ende geheel Vzanckrijck onder de bescherrueniſſe des Keysers ende sijner nakomers. Waerom dat alle Keyseren van ouder ghewoonten / ende gheheuchnis van sulcken kostelicken cleynoot / altijt den Koninghen van Vzanckrijck voozstaen / ende zijn des Rijcx anderde hant. Dese Koning Henrick is gestozven / after latende eenen soon gheheeten Otte d'eerste van dien name / ende werdt nae hem ghewelditch Keyser / nae dattet Keyserrijck boven 50. Jaer / nae desen doozs Lodewijcx tijden seer verstroyt ende verbijstert is geweest.

Item / by desen dry voorseyden Koningen tijden als Lodewijck, Koenraet ende Henrick, soo regneerden in Italien als Koningen / te weten / Berengarius de eerste vier Jaer / Hugo Grave van Crelaten tien Jaer / Berengarius de tweede vij. Jaer / Berengarius de derde

Digitized by Google

acht Jaer: Lotharus Hugen soon twee Jaer/Rudolphus Hertogh van Bourgondien vyf jaren/Berengarius de 4. met sijn soon Albrecht elf jaren. Ende dese twee nam Keyser Otto gevangen/ende sende den eenen in ellenden tot Constantinoplen/ende den anderen in Duytslant/daer sy beyde gestorven zijn.

NOTA. Grooten twist isser onder den Cronijckmeesters vanden Jaren deser voorsz Koningen/maer daer en leydt gheen macht aen/want dese tijden waren seer verstoort/ende die meest mocht/die bedreef meest/'t is ons ghenoegh dat wy weten/dat sy mede geregneert hebben.

Anno ix. C. ende Lvij.

Otto van dien name de eerste/Hertoghe van Saxsens des voorsz Koningh Henricx soon/gheboren by Machteld sijn ghe-echte wijf/die heylighe vrouwe/als hy in Duytslandt als Koningh gheregiert had achtien jaren/is hy van Paus Leo de 8. Keyser van Roomen/ende vermeerder des Rijcx gedeclareert ende genoemt/ende regneerde twaelf Jaren: hy was een beminner ende vroom beschermer der heyliger Roomscher kercken/ende als hy Boleslaus Koningh der Bemen/ende Huyge Grave van Parijs bedwonghen hadde/is hy ghetogen teghen de Hongers/die op die tijdt in Hooghduytslandt lagen/die hy verwan ende t'onder brochte: Tot desen Otte schreven twee Cardinalen/biddende dat hy te Romen komen woude/ende reformeren ende in goeden staet brengen wilde den Gheestelijcken ende Weerlijcken staet/want Paus Jan de 12. seer onmanierlijck leefde/ende de Koningh Berengarius met sijn soon Aelbrecht Italien destrueerden. De Koningh bevoert wesende met mede-lijden/heeft groot volck vergadert/ende is gekomen in Italien/ende heeft eerst Berengarium ende sijn soon ghevangen genomen/ende in ellenden ghesonden/ende Paus Jan de 12. heeft hy van sijn Pausdom gheset om sijn quade levens wille/ende daer werde gheset by ghemeenen consent/een ghenoemt Leo de achtste/van welcken hy de Keyserlijcke kroon ontfangen heeft: dese Keyser hadde voor een manier/dat hy alle Jaer eens uyt Duytslant in Italien reysde/om alle ding in vreden te houden/en als hy seer out gheworden was/nam hy sinnen soon ook Otte ghenoemt/tot eenen mede-hulper ende bystander des Rijcx/ende ten lesten is hy van grooter ouderdom inde stadt van Vienne gestorven/ende van daer gevoert int landt van Saxsen/inder stadt Meynenburg oft Maydenburg/ende aldaer begraven in S. Mauricius kercke/die hy met grooter kosten ende cieraet ghefondeert ende getimmert hadde/ende met kostelijcke gaven begiftet. By sijner tijt werden vele zilver-bergen in Saxsen gevonden/daer hy ende sijne naekomelinghen veel profijts af hadden.

Anno ix. C. ende Lxxv.

Otto de tweede/des voorsz Otten sone/was die Keyser vanden Duytschen/ende sat int Keyserrijck nae sijn vaders doot ontrent 9. jaren. Hy hadde te wijve Keyser Nicephorus Dochter van Griecken/ghenaemt Theophania, hy was een goet man/en streng beschermer ende voorvechter des Roomschen Kercx. Hy hadde eenen grooten strijt teghen Koningh Lotharijs van Vranckrijck/om 't Hertoghdoom van Lotthrinchen/'t welck hy onder dat Keyserrijck weder brochte. Dit geschiet zijnde/vergaerde hy veel volcx/ende toogh met sijn wijf Theophanie te Roomen/daer sy beyde vanden Paus Benedictus de 7. in S. Jans Kerck te Latranen ghekroont werden: daer nae hadde hy eenen grooten strijt tegē Constantijn en Alexius Keyserē van Griecken/daer hy nauwelijcx metten lijve ontginc/en quam met grooter aventueren in Sicilien/ende van daer te Roome by sijn wijf/en doe began hy te oorlogen op de stadt van Beneventen in Poelgen/ende wan die/ende nam van daer des Apostels lichaem S. Bartelmeus/ende brocht te Roomen/meenende dat met hem te nemen in Duytslandt/maer hy sterf korts daer nae/ende werdt te Roomen begraven in S. Pieters Kerck/int Sacristie/datmen heet 't Paradijs/in een kostelijcke Tombe/aende luchter zijde alsmen ingaet.

Anno ix. C. ende Lxxxiiij.

Otto de derde/des voorsz Otten sone/was Keyser vanden Duytschen achtien jaren langh/dese heeft sijn Ouders in allen deughden naegevolght/ende was een vroom voorvechter en beschermer der H. Roomscher Kercken/ende hadde vele strijden daer hy met grooter victorien af triumpheerde/ende sijn vianden te boden gingh/ende als hy elf jaren langh in Duytschen lande alle dingh in vreden hadde gheset/is met grooter triumphen te Roomen gereyst/ende wert aldaer vanden Paus Gregorius de vijfde/tot eenen Roomschen Keyser ghekroont/ende reysde doe weder in Duytslandt/ende al eer de Keyser ghekomen was over 't ghebercht te/hadden de Romeynen desen Paus Gregorius uyt Roomen ghejaeght/ende quam in Duytslandt tyden Keyser/ende de Keyser vergaderde weder groot volck/ende vrocht desen Paus weder te Roome in sijn Pauslijcke Majest. ende dede doden de Paus Jan de 17. met den Raedtsman Crescentium, ende als de Keyser wederom in Duytslandt meende te reysen/werdt hy vanden Romeynen vergheven/ende sijn lichaem werdt in Duytslant neder gebracht/ende by sijne Voor-vaders begraven.

Hoe dat Keyser Otto de derde ingeset heeft de seven Keurvorsten, om altijt eenen Roomschē Keyser te kiesen uyt den Duytschen Natien ende Landen.

ITem/op dat dat Keyser-rijck/dat nu aende Duytsche Natie gekomen is/als voorsz is/een volkomelijcker vastichept hebbē mocht/tegen de wandelberheyt ende veranderingen der dingen deser werelt/soo is dat Roomsche Rijck gheset op een fondament van vier pylaernen/ende dat van menigherley Natien der ghetrouwer leden/dat die dat sullen helpen draghen ende bewaren tegen alle aenstoot ende overvallinge/ende op dat dat voorsz Keyserrijck niet afghedrongen werde vander Duytscher Natien/die in macht van volck ende sterckheyt te boven gaet alle andere Natien. Dit heeft oock ghebestiget de Paus Gregorius die vijfde/als in den gheestelijcken Rechten gheschreven staet/dat alleen den Duytschen is gegont/ghegeven ende toegelaten eenen Roomschen Koningh ende Keyser te kiesen/ende dat is anderhouden ghebleeft tot noch toe/als dat der selver geboren Heeren ende Vorst/sal geheeten ende gehouden werden/als een Koningh ende Gebieder der Romeynen. Ende als Keyser Otto voorsz metten Vorsten/Princen ende Heeren vanden Duytschen landen gheset hadden/de ordinantie der geleden des Roomschen Rijcx/met haren Ampten ende Officien/toogh hy te Roome/ende verkreegh vandē Paus Gregorius voorsz (die een gheboren Duytsch was/gheboren uyt Saxsen/ende des Keysers na-maegh) dat hy dat confirmeerde ende bestadighde dat selve als voorseydt is/soude gehouden worden/starckelijck ende onverbrekelijck/maer de Romeynen en quamen niet gheerne daer aen/dat eene van uytlandige ende vreemde Natie/ende van minder stam ende afkomste/als sy seyghen/soude haer Heer ende ghebieder zijn. Maer sy en dorsten hen daer niet teghen setten/ende van onweerden maken de ordinantie ende insettingh vander verkiesinge/daer toe dwangh hy se met gewelt/dat sy dat volghen moesten/ende haeteden hem seere om dies willen/ende alsoo hy hen te boven gingh in grooter menichte van gewapent volck/ende en mochten hem niet teghenstaen in kracht ende macht van wapenen/daerom sochten sy eenen anderen raet/hoe sy hem souden mogen vergeven/eñ met behendicheyt (des d'Italianen meester zijn) werdt hy vergeven/ende alsoo sy hem niet dooden en konden met gewelt/vergaven sy hem: nochtans bleven sy berooft ende onterft vander keyserlijcker mogenthept ende administratie/tot op den dagh van heden/ende eewelijck blijven sullen. Item/dese dry Otten voorsz/als oock hy nae alle Keysren van Iulius Cæsars tijden tot hier toe/hebben dat Rijck in erves ghewijs beseten met der Lantheeren wille/eñ also dese leste Otte gheen soon en hadde noch erven/so sorghde hy/dat na sijner doot veel oorlo-

vorlogen ende ontweden opstaen mochten/om dat Keyserrijck willen/ alst wel gheschien was/ hadde hy dat niet met wijsheden in tijden voorhoet/want der Heeren veel waren die onder dat Rijck geseten waren/ die ock dat Rijc wel begeert souden hebben/ ende also soude een yegelijck lant sijnen Heere tot eenen Keyser willen kiesen/ want elck is meer ghenepcht tot voorderinge sijn selfs Lants-heere/dan tot eenen vreemden: Ende op datter gheen tweedracht opstaen en soude/om dat Rijck te regeren/daerom beschreef de Keyser Otte voorseydt/alle Heeren/Vorsten ende Princen van geheel Duytslant ende andere Landtschappen daer ontrent/ ende insonderheyt de machtichste Vorsten ende Heeren/geestelick ende weerlick: die onder dat Rijck waren/ dat waren de Heeren van Vrancken/Beyeren/ Sassen ende Oostenrijck/ by den Vrancken alsmen verstaen mach die Heeren by den Rijn/ende de Landen daer ontrent/ als in Swaben ende niet in Vranckrijck/ ende waert anders soo soudemen billicker dat Hertoghdom van Vrancken setten int getal der vier hooger Hertoghdommen/ dan dat Hertoghdom van Swaben/als hier nae ghescheven staet/aengesien datter ghen Hertogh van Swaben en is/ noch zijn mach/ als in eener dachvaert vanden Keyser ghehouden te Worms/gesloten is/ ende als alle de Heeren/ Princen ende Vorsten/ by den Keyser vergadert waren/doe sprack de Keyser Otto de derde/ tot hemlieden aldus. Lieve Vorsten/ Princen ende Heeren/ waert sake datmen nu eenen Roomschē Koning hoge/ sonder deliberatie ende goede voorraet/ soo isser uwer veel die hem selven of haer vrienden souden willen helpen/ende promoveren aen dat Rijck/ende daer mocht groote tweedracht/partije ende oorlogen af komen/ ende om dit verhoeden so doet so/ ende dewijle dat ick noch lebende ben/ ende kieset uyt allen desen Princen ende Vorsten/eenige notabele persoonen/ die van uwer aller wegē nu ende hier na/mogen eenen Roomschen Koninghe onder u kiesen/ die u hier tot eenen Keyser nutlick ende profijtelicken zy/ ende hoe datter haer minder is/ hoe datter minder oorlogen tegen hen gevallen mach/ende hoe dat sy eendrachtelicker onder hueslinge zijn/ hoe dat hen min oorloges ende ontweden den landen ende hen daer af koemt/ende ick rade u dat ghy de stille Vorsten kieset/ uyt den ghenen die int Rijck geseten zijn/ende die vanden Rijck bevel/ampten ende assit hebben ende houden/ende die aller best weten des Rijcx gelegentheden: Ende vraechden wie de Heeren waren? hy seyde dat zijn de Heeren in Duytschen landen: als Vrancken/Beyeren ende Sassen. Alhus soo wert met veel reden des Keysers/ende met raet der Vorsten/ opgeset ende gesloten/ dat der Keurvorsten souden seven zijn/ ende de seven Keurvorsten souden eenen Roomschen Koning eendrachtelicken/ of metten meesten paert kiesen/ende onder die souden zijn 3. als Geestelicke Cancelliers/ende vier als Weerlicke.

Wit zijn die seven Keurvorsten/ met haren namen ende Ampten ofte Officien/ die sy van dat Rijck ghebruycken.

De drie Geestelicke Cancelliers des Rijcx zijn.

Die eerste is een Aertz-bisschop van Mentz/ die is des Rijcks oberste Cancelier in Duytslandt/ dat is/ tusschen Hongarijen ende den Rijn.

De ander/ de Aertz-bisschop van Coelen/ die is des Rijcx oberste Cancelier/ op ghen zijde des ghebercht van Lombaerdijen in Italien/ dat is in Walslant.

De derde is de Aertz-bisschop van Trier/ die is des Rijcx oberste Cancelier in Gallien/dat is op deen zijde des Lombardschen gebercht in Duytschen lande.

De vier weerlicke Keurvorsten des Rijcx zijn.

De eerste de Palts-grave opten Rijn/ die is des Rijcx oberste Drossaert ende Spiesdrager.

De ander/ is de Hertoghe van Sassen/ die is des Rijcx oberste Maerschalck ende Swaerdtdrager.

De derde/ is de Marckgrave van Brandenburch/ die is des Rijcx oberste Camerlingh.

De vierde/ is de Hertoghe van Beyeren/ die is des Rijcx oberste Schenckaer: Dit Hertoghdom is hier nae gevordert een Koninghrijck int Jaers ons Heeren duysent ende twee hondert.

Dese seven zijn des Rijcx oberste Ampthlieden ende Officiers/ ende mogen in tijden datter geen Keyser en is/ ende also dick ende menighwerf alst den Rijcke van noode is/ eenen Roomschen Keyser kiesen ende ordineren/alst hen goet dunckt.

☞ Item op die tijde wierde mede dat corpus of dat lichaem des H. Roomschen Rijcx/ met sijne oberste leden in ordinantie geset/ ende is gedeelt in thien vieren/ dat is in veertigh personen. Te weten:

j.	De vier hooghe Hertoghen.	Swaben.
		Brunswijck.
		Beyeren.
		Lotharingien.
ij.	De vier Marckgraven.	Missen.
		Brandenburgh.
		Mernhem.
		Nederbaden.
iij.	De vier Lantgraven.	Duringhen.
		Hessen.
		Luchtenburgh.
		Elzaten.
iiij.	De vier Burghgraven.	Meydenburgh.
		Nurenburgh.
		Kenerk.
		Brumburgh.
v.	De vier siechte Graven.	Kleve.
		Swartsenburgh.
		Cylie.
		Sophet oft Habspen.
vj.	De vier Vry-Heeren / ofte Vaendroosen.	Limburgh.
		Thusis.
		Westerburgh.
		Aldenwalden.
vij.	De vier siechte Ridderen.	Andelau.
		Meldinghen.
		Herweck.
		Rabenburgh.
viij.	De vier Steden.	Nusburgh.
		Aken.
		Mets.
		Lubeth.
ix.	De vier Dorpen.	Bambergh.
		Wims.
		Haghennauwe.
		Kets-stadt.
x.	De vier Bueren oft Boumannen.	Ceulen.
		Regbensburgh.
		Constants.
		Salsburgh.

Item vanden steden in Italien ende Lombardijen/ als Roome / Venegien / Florens / Melanen ende veel ander steden/ die onder den ghebode ende verbonde der Keyseren geweest zijn: als van Octaviaen, van Constantinus, van Karolus des grooten tijden / ende ock onder den geboden der Duytschen Keyseren/als onder den dry Otten, onder Frederick den eersten/ &c. die met gewelt de voorseyde steden onder haer gehoorsaemheyt gebracht hebben / ende noch ter tijdt eenen Roomschen gekoren Koninghe gehoorsaemheydt doen moeten ende sullen: Jn wat weerdicheyt die geset zijn/ende waer in ende waer mede sy eenen Roomschen Keyser plichtigh zijn/mach een yegelijck die daer meer beschreys af weten wil/aenmercken ende nemen uyt de geschiedenissen der Keyseren/hier voor ende na beschreven/die vanden Paus tot eenen Roomschen Keyser ende gebieder ghecroont ende gewijt zijn geweest. Item/doe de Keyserlijcke Majesteyt sagh ende aenmerckte / dat de werelt met ontroubre ende gerichtheydt vervult was / ende dat elck zijn eyghen profijt ende oirboor sochte/ ende datter weynigh zijn die 't gemeen goet voorstaen ende voorderen/dat ock te besorgen soude zijn te geschien inden H. Roomschen Rijcx saken / daer voor dat Rijck ghedeelt ende gebroken soude worden / ende dat den Keyser weynigh hulp om dat Rijck t'onderhouden ende te vermeeren gedaen worde/ ende dat leyder nu by onser tijt daer

Digitized by Google

hoe gekomen is. Om dit te verhoeden heeft de Roomsche Koningh Maximilianus een daghvaert doen beroepen inder stadt Wormes/ int jaer ons Heerē duysent vier hondert ende vijf-en-twintigh/ daer vergadert waren alle de Heeren/ Princen/ Vorsten ende steden des Rijcx/ eñ dede daer op doen hoe dat dat Roomsche Rijck nu ter tijt met groote lasten beswaert ware/ ende wepnigh profijten daer van hadde/ ende in toekomende tijden meer belast mocht werden/ende ware geschapen int eynde al gheheel te niet te komen: om dit nu te voorkomen/ heeft de Keys. Majest. door inghevinghe des H. Geestes/metten Vorsten ende Heeren des Rijcx/ eenige sonderlinghe steden inde landen des Rijcx gheleghen/ den Rijcke appropriiert ende toegeeygent/ die den Rijcke alderoutste ende best gelegen waren vanden steden/ dat Keyserrijck vermoede getrouwen stantvastigen bystant te hebben als't van noode waer. Ende dat men die steden soude heeten de Rijcxsteden/ ende woude oock dat dese steden gepriviligiert ende begaeft souden wesen/met sonderlinge privilegien ende hantvesten boven andere steden/ dat sy daer door getrouwer wesen souden om dat Rijck te beschermen ende voor te staen als't van noode ware.

Dit zijn de Rijcksteden/ toebehoorende den Roomschen Rijck in Duytschen lande/ geset nae d'ordinantie der letteren vanden A. B. C. ende zijn dese:

Aken int landt van Gulick.
Antwerpen in Brabandt.
Ausburgh in Swaben.
Basel aenden Rijn.
Berne in Zwitsen.
Biberach in Swaben.
Bopperden aenden Rijn. Borchorn.
Campen opte Zuyderzee/ int sticht van over-Yssel.
Ceulen aenden Rijn.
Colmer in Elzaten.
Constants in Swaben.
Debenter int sticht van Over-Yssel.
Dortmonde in Westphalen.
Dinckelspoel in Swaben.
Duren int landt van Gulick.
Eber voor Bemerwout.
Eerstoort in Duringhen.
Eslinghen in Swaben.
Franckfoort opter Meyn.
Franckfoort aen die Ader.
Fridbergh inder Wederauwe.
Friburgh in Brisgau.
Gheylhuysen inde Wederauwe.
Ghinghen in Swaben.
Gottinghen in Sassen.
Groeninghen in Vrieslandt.
Gemunde in Swaben.
Gosser in Sassen.
Haghennauwe in Elsaten.
Halle in Swaben. Halle in Duringhen.
Helpron in Swaben aenden Necker.
Heydesvelt. Homburgh.
Isnen.
Inghelheym boven aen Rinckauwe.
Inghelheym neder in Rinckauwe.
Kaufspuren.
Keysers Bergh.
Keysers Luteren in Westrijck.
Kempen in Swabe.
Kuyre in Switsen.
Landauwe by Spier.
Lindauwe in Swaben.
Lubeck aende Zee in Sassen.
Lucerne in Switsen.
Lunenburgh in Sassen.
Meydenburgh in Sassen.
Memminghen in Swaben.
Metis in Lotthringhen.
Mentz aenden Rijn.
Muylhuysen in Duringhen.
Muylhuysen in Bonchau.
Noythuysen in Duringen.
Noerenbergh.
Nimmeghen in Gheldrelandt.
Noozlinghen in Swaben.
Oderheym by den Rijn.
Oppenheym aenden Rijn.
Pollendorp.
Poppinghen in Swaben.
Rabesburgh.
Regbensburgh in Beyeren.
Rotenburgh aenden Tuber.
Rosen oft Rosheym.
Roortwijl in Swaben.
Ruytlinghen in Swaben.
Sant galle in Zwitzen.
Schafhausen in Switzen.
Sletzstadt in Elzaten.
Solentorn in Zwitzen.
Straesburgh in Elzaten.
Spiers aenden Rijn.
Swijnfert in Vrancken.
Trier op de Mosel.
Vberlingen ende Vlms in Swaben.
Wanghen in Swaben.
Werde aender Donauwe.
Wesel aenden Rijn.
Wesel int Landt van Cleve.
Wetzsaler in Hessen.
Wijle in Swaben.
Wimpsen opter Necker.
Wijnsheym in Vrancken.
Wijssenburgh.
Wormes aenden Rijn.
Zurch in Zwitzen.

Van Diederick de andere Grave van Hollandt, Zeelandt, &c. ende van sijne Oorloghen.

DIEDERICK de tweede van dien name/ Graef Diercx Soon/ wert na sijns Vaders doodt die ander de Graef van Hollandt ende Zeelandt: maer de Vriesen en wouden hem niet ontfanghen noch kennen voor haren Heere/ ende wouden bij sitten ghelijck sy pleghen te doen. Waer upt veel leedts ghekomen ende een swaer Oorloghe ontstaen is. Doch nae twee harde veldt-slagen heeft Graef Diederick de Vriesen onder sijn heerschappije ghebracht. Ende dwanckse daer toe/ dat sy de deuren van haren huysen in dat Oosten maecken/ ende die soo leeghe/ dat sy inden inganck bucken ende nijgen moesten/ in onderdanighedt van haren rechten Heer.

De laetste slagh/ die Graef Diederick met de Vriesen hadde/ gheschiede tot Rijnsburgh by Leyden. Op welcke plaetse hy dede setten/ tot Godes lof ende dancbaerheydt/ een schoone Kerck/ inder eeren van Sinte Laurens, welcke Kerc hier namaels Petronelle Gravinne van Hollandt/ Grave Floris die Vetten wijf/ heeft gheordineert/ ende daer af ghemaeckt een hooftlijck Convent ende Klooster van Nonnen.

Dese Graef Diederic heeft ooc 't houten klooster te Egmont/ dat vande Vriesen vernielt was/ afgebroken/ eñ dat van nieus weder aengelept/ ende doen makē tot sijne groote kosten van steen. Ende hy versette de Nonnen op een plaetse ghenoemt Bennebroeck/ by 't dorp Heemstede/ by Haerlem: ende dede int nieuwe Klooster Monnicken komen van S. Benedictus ordre. Den welcken hy oock versach met schoone gisten ende renten. In Staegen ses mansen: In Harragen elf mansen ende een vierendeel: In Rijnegom acht mansen: By dat Klooster twee mansen: Tusschen dat Dorp Elsbentere Heinerz/'t welckum̄ heet Suterhem/ vier mansen ende een half: In Wijmunen een manse eñ een half/

ende

Dierck de tweede Grave. Lxxxv. Iaren geregeert.

ende dan dier manse voort te Aren toe alle dat Landt gheboudt ende ongheboudt/ Weyden en Velden: In Wallehem dzie mansen: In Os den twee mansen ende een halve: In Lymben seven mansen ende een halve: In Sumthem twee mansen: In Haren dertien mansen ende een halve: Ende noch aldaer negen mansen: In Wachem dzy mansen: In Ozdenbol twee manse: In Those een manse: In Obinghen een manse: In Heemstede een manse: By 't water oft revier Wamester een manse: Tusschen dat beercken Schulinghelse ende Hurestede 4. mansen metter visscherijen: In Velsen ses mansen/ende d'offerhande banden outaer op S. Aechten bach bander eender noemen totten anderen: In Voozhout de Kerck met de tienden/ ende Noztgau metter tienden: In Alckmere alle die Tollen. Dese Graef Diederick nam te Wijve des Doozluchtighen Koninghs Lodowijcx Dochter van Vranckrijck/ghe heeten Hildegaert, daer hy aen wan den eerweerdigen Vader Heer Egbert Aertsbisschop van Trier/ Arnulf oft Arnout, die nae hem Graeve wert/ende een schoone Dochter Alyt ofte Erlinde ghenoemt. Int Jaer 985. heeft Keyser Otto de derde upt lief den sijnder Moeyen Luydrgaert sijns Moeders Suster/ die als doe ghehoudt was aen Jonckheer Arnulf ofte Arnout van Hollant/dese Graef Diederick in dzyer eygendom gegeven alle de goeden ghelegen tusschen twee Revieren/ LIERA ende HISLA genoemt: ende oock alsulcke goeden als tusschen MEDEMLACHA ende CHIMMELOSARA GHEMARCHI, ende inde Graefschappen van MASALANT, KINNEM ende TEXLA ghelegen zijn. Welcke Landen sijn Vader Diederick de eerste Graef van't Keyserrijck te Leen te houden plach. De gifte Brief hier van lupt aldus:

Inden Name des heylighen ende onverscheyden Dryvoudicheyts.

OTTO by der gratien Gods/Koning van Koomen. Allen Kersten menschen/ die nu ter tijdt sijn ende namaels wesen sullen/ willen wy dattet kondich ende openbaer zy/hoe dat wy door begheerte ende liefde onser moeder Theophane Keyserinne/ ende oock by supplicatie van onsen ghetrouwen Egbert Aertsbisschop bā Trier/ ende onse neve Henric Hertoge van Beyeren/ onsen ghetrouwen Graef Diederick van Hollant de anderde/ al dat hy tot nu toe in een beneficie ende gabe behouden heeft tusschen de twee Wateren/ vloeden/ of rivieren diemen hiet Liera ende Hisla, tot eenen dzyen eygendomme gegeven hebben/ met al datter aen hoordt/ ende inder selver beneficie mette Koninglicke begiftinge begrepen staet/ ende als usufruct gebruyckt heeft tot nu toe: Ende al dat het Dorp Sonnemere ghenoemt met alle sijne verhallen ende profijten toebehoozt/hem voortaen geven tot eenē dzyen eygendom te besitten; Voort al dat lant datter van onse beneficie is gelegen tusschen de twee Vloedē Medemalacha ende Chimmelozara Gemarchi ghenoemt/ met allen sijnē appendentien ende aenklevinge/ geven wy nu Diederick hoozgenoemt in proprie ende dzijen eygendomme. Noch hier toe datter leyt int lant Texlem ghenoemt/ dat hy inder beneficien hadde al sijn toebehoozte/uytgenomen datmen gemeenlijc heet Huslada, hem geheel gheven tot sijn eyghen inder dzy Graefschappen ghelegen/ diemen noemt Maeslant, Kinnem, Texlem. Ende dat hy van dese goeden dzije macht sal hebben te versettē/ te verwandelen/ende daer mede te doen dat hem belieft. Waerom dat wy 't Gebodt onser Authozitept hier gebodē hebbē te beschrijven/ende met den Vingerlinck te bezegelen/ende hebbent met ons eygen hant onderteeckent .....

Heer Otten teecken des alder-edelsten Koninex.

Hildebaldus Bisschop ende Cancellier inder stede van Willegijs oberste Capellaen/ heeft recognosceert ende weder over gelesen. Gegeven op de 8. Kalende van September/ int jaer ons Heeren 985. op de 13. indicte/ int tweede jaer des Keyserdoms Ottonis des derden. Ghedaen tot Nimwegen/ Saligklijck inden name des Heeren/ Amen.

☞ Nota. Hisla noemtmē nu de Ysel. 't Dorp Sonnemere is nu genoemt Sonnemaer in Zeelandt. Medemalacha is nu Medenblick in Westdzieslant. Chimmelozora Gemarchi heet nu Chymeloes oft Sindeloes in Oost-dzieslant. Texla is nu Tessel. Mazalant nu Maeslant. Kinnem is een vloet tusschen Alckmaer ende 't slot Middelburgh: van welcke water Kinemerlandt sijnen naem heeft. Huslada is een jaerlijcxsche rente/diemen den Edelen betalen moeste.

Ende als dese Graef Diederick een seer oudt man gewoorden was/ ende sijne Landen met grooter eeren/ ende dzomelijck tegen de Denen ende andere vyanden hadde beschermt/ ende upt sijne Landen ghekeert/ is hy ghestoorben op den sesten dagh van Maye/ int Jaer ons Heeren neghen hondert acht ende tachtentigh/ als hy die Graefschappen vijf ende tachtentigh jaren hadde gheregeert/ ende werdt tot Egmont int Kloosster by sijnen wijve (die wepnigh tijdts daer te voozen op den 11. dagh van Apzil gestoorben was) aende Noozt-zijde banden Choor begraben.

Aenteyckeninghen.

1. Het geen de Chronijck-Schrijber verhaeldt van de smaechept den Vriesen aengedaen met de laghe deuren/ &c. staet oock in een out Francijnē Chronijcxken met de handt geschreven: dach Iohannes Beka ende de Autheur bande Rijn-Chronijck gaen dit voorby. Eñ in andere so geschreven als gedruckte Chronijcken/en vintmen sulcx niet. Dan men leest dat dus danighe smaechept Gotrico Koningh van Denemarcken/ den oberwonnen Friesen eertijdts aenghedaen heeft/ontrent het Jaer viij. C. ix. Siet daer van Beneffens Crantzium, Ubbonem Emmium inde Vriesche Historie/ int beginsel des vijfden Boecx.

2. 't Jaer vande herbouwinge van 't Clooster t'Egmont/ ſchrijven ſommige te weſen 907. Sommige 910. Andere 970. ende 977. Dit leſte Jaer can ick oock bewaren uyt een oude Chronijck met de hant op Francijn geſchreven. Ende 't heeft ſijn reden waerom het waerſchijnlijcker ende warachtiger is/ hier te langh om te verhalen. Deſe Graef 't Clooſter vernieut hebbende/ heeft 't ſelve tot een Abdye opgherecht/ende tot eerſte Abt geſtelt Wonebold, een vroom eerbaer Man.

3. Hildegaert, de huysvrouwe van deſe Graef/ wordt hier geſeyt te weſen een dochter Lodewijcx Coninck van Vranckrijck/ die een ſoon was van Carolus Calvus: maer ick vreeſe ſulex niet lichte waer ghenomen sal worden worde. Ick meeſt alle Schrijvers voor ſich hebbende/ die dit behooren te weten/ en vinde gantſch niet een ſulex ſtaende te houden. Ioan: Beka ſeyt: Hildegont (alſoomen ghevoeſt) was des Coninck Lodewijcx dochter. De oude Chronijcken in Latijn voor vier hondert jaren ghe ſchreven/ ende in de Abdije van Egmont bewaert/ komen oock een met de Rijm-Chronijck/ die aldus luyt:

Deſe Diederick goet ende waert
Hadde een Wijf hier Hildegaert/
Vroedſch van ſeden ende van leven/
Ende vol doghentachtigheden.

Soo dat deſe Hildegaert, oft Hildegont oft Hylie (ſoo haer andere noemen) niet minder van ſtichere huyſen is/ als Gena oft Geua, de echte ghemale van Graef Diederick de eerſte.

4. Deſes Graefs regeeringe wordt hier ghe ſeyt 85. Jaren. Welcke grooten tijt/ beneffens ander argumenten/ heeft ſommige (namelijck Wilhelmus Heda ende Ianus Douſa) in bedencke gebracht: dat de oprechtinge des Graefſchaps van Hollant ſoo out niet en is/ als de ſelve gemeenlijck wert gehouden. Jae de Heer van Boxtuijſch ghevoelt/ datmen die 50. Jaren jonghet behoort te maken/ ſtellende die vant Jaer acht hondert dry en tſeſtigh/ ons Jaer neghen hondert dertijen: Dat is/ vanden Koninck Carolus Calvus op Carolus Simplex, daer wy hier voor af hebben ghe ſproken. Belanghende de jaren der regeeringhe: Voorwaer 't is een ſeldſaem voghel die 85. jaren leeft/ ick laet ſtaen regeert/ ende tot de regeeringhe van Lauden en neemtmen ghern kinderen. Hoewel Reynerus Snoyus ſchrijft/ dat deſe Graef 92. Jaren ghe regeert heeft/ ende ghe ſtorven ſoude weſen int Jaer ons Heeren 988. ſijns ouderdoms hondert jaren. Soo was hy dan/ nae de ghetuyghenisſe van Snoyus, niet meer als dertijen jaren out/ doe hy begon te regheeren. Maer dat Snoyus hier de waerheydt ſeydt/ en wil ick u ten heyligen niet ſweeren: Op veel plaetſen vinde ick hem verdoolt/ en verre vande wegh te weſen. Soo datmen ſijn ſeggen niet en moet achten: als oock niet beter andere Chronijck-ſchrijvers/ die ſeggen dat deſe Graef met ſijn Vader ghe regheert hebben te ſamen 125. Jaren. Ghen ander middel vindende om d'inſtellinghe van 't Graefſchap van Hollant te paſſen op de tijdt van Carolus Calvus. Van deſe hondert vijf ende twintigh jaren heeft (nae haer ſeggen) Graef Diederick de eerſte ghe regeert veertigh Jaren/ van het Jaer ons Heeren acht hondert dry ende tſeſtigh/ tot negen hondert dry/ oft (naer andere ſeggen) ſeven oft acht en dertigh Jaer/ van 't Jaer 863. tot 900. oft 901. Op welck laetſte Jaer Snoyus de uytvaert ſtelt van Graef Diederick d'eerſte: als terſtondt 't goubernement aen-nam ſijn Soon Diederick de tweede: die (als de ſelfde Snoyus met andere ghetuyght) overleden is int Jaer neghen hondert acht ende tachtentigh/ op de tweede Nonas Maij. Welcke ſterf-dagh ick oock in oude Memorien vinde/ ende laen ſtaen: maer ghe ſiens de Jaren vande regheeringhe: Die ick voor onſeecker houde. Ende oock ſulex kan ick niet wel toeſtaen alle 't ghene van ſijn Oorloghen ende daden geſchreven wordt.

5. Aengaende de kinderen/ die deſe Graef by ſijn Vrou Hildegaert geteelt heeft: waren manlijck Arnulf, Egbert ende Erlind (by andere Gerlieva, ghe ſeght.) Daer af vinde ick in oude Boecken goedt beſchept. Arnulf is Graef van Hollandt ghe weeſt/ als volght. Egbert was Aertſbiſſchop van Trier/ de 72. int getal/ een goet vroom wijs ende gheleert man/ die oock 't Convent t'Egmont begifte. Erlind oft Arlind was nae de ghetuyghenisſe van Iohannes Beka, een uyter mate ſchoone dochter. Den welcken Reinerus Snoyus d'eerſte Abdiſſe ſeydt geweeſt te ſijn van 't Clooſter tot Rijnſburgh: dat een oneerlijcke lengen is: want op die tijt het Clooſter te Rijnſburgh noch niet ghe ſticht en was. Siet hier van onſe Beſchrijvinge van Graef Floris de Vette.

Van Sinte Rathbout die veerthiende Biſſchop van Utrecht.

RAthbout geboren uyt Vrieſlandt/ van des Koninex Rathbouts ghe ſlacht/ ende als de Biſſchop Egilbolt ge ſtorven was/ ſoo werdt deur bevel ende met dwange des Keyſers Arnulphi, deſe Rathbout geconſacreert ende gewijt de 14. Biſſchop van Utrecht/ een man van hooger leeringhe/ heyligh/ goedertieren ende wel geboren van Edelen ghe ſlachte/ want ſijn naem inden Latijn bedupt in duytſch alſo veele/ als een bode des Concilijs ofte Raet/ ende hy was ſeerlic een man/ ende een Enghel des grooten Raedts/ want hy opghevoet was inden Pallepſe ende Hof des Koning Kaerls van Vranckrijck/ ende door den Philoſooph Anno, in den ſeven vryen konſten ſeer gheleert: hy heeft ſchoone dinghen ghe ſchreven van S. Willeboord ende van S. Bonifaes. Hy maechte oock mede dat gantſche Officium, vande verheffinghe S. Martijns, datmen noch heden ſaeghs hout/ ende te ſinghen plach int Criſdom van Utrecht.

Van twee wonderlijcke miraculen, die door deſen heyligen Biſſchop Rathbout ghe ſchieden binnen ſijnen leven.

ALs deſe weerdighe heyligh man dat habijt des Biſſchoplijcken ſtandts ende ordens aengenomen hadde/ heeft hy hem ſtadelijcken ghe oefent ſonder ophouden in heylige gebeden/ aenmaninghen/ abſtinentien/ tot den eynde ſijns leevens. Soo ift op een tijdt ghebeurt als hy ſat ober maeltijt/ ende als ſijn commenſale goeden wijn dronchen/ dat hy alleen heymelicken dranck ſchoon water. Dit een van allen merckende ghe ſchreten Gommaer, begeerde metten heyligen Man te dranchen uyt ſijner ſchalen/ d'welck hy in gheener wijs toelaten wolde/ maer deſe Gommaer heeft daer op ghewacht/ en nam al heymelicke des Biſſchops ſchael dat hijs niet en wiſt/ en dranc daer uyt een grooten dronck. Ende ſiet een groot mirakel is daer ge ſchiet/ want dat water was door Gods verhenghenisſen verwandelt inden alder beſten wijn/ waer uyt dat hy bevucht wordt/ ende bat den heyligen Biſſchop om genade: Maer de H. Man en ſchreef dat niet toe ſijner verdienſten/ maer hy gaf God den Heere daer af lof/ eere en danckbaerheydt. Deſe heylige Biſſchop plach te reſideren/ ende ſijnen Biſſchoplijcken ſtoel te houden in die ſtede van Deventer/ want de Stadt van Utrecht noch al verwoeſt lach ende beheert vanden Denen. Soo ift op een tijdt ghebeurt dat hy tot Utrecht quam om de heylighe plaetſen ende ſteden der heyligher met devotien te beſoecken. De Denen dit vernemende liepen hem te moete/ ende met dreygementen verbiedende dat hy niet voorder en ginghe. De heylige man heeftſe vermaent haer dwalinghe te laten ende op te houden dat herſten bloedt te ſtorten/ ende hen te geven om dat herſten ghe loove aen te nemen. De wreede Denen wordden des te meer ververt ende vooruich/ ende dreyghden den heyligen man te dooden/ ende als hy ſach dat hy niet en vorderde/ heeft hyſe vermaledijt ende inden name ghedaen/ en terſtont quam een onverſchrenen by hem van-

den

den Hemel / ende verwandde de Denen jammerlijcken. Die eerstē dit miraikel siende / hebben terstondt haer wapen gegrepen / ende zijn op dese Denen ende den anderen die noch inder Stadt woonden gheualien / ende met grooter victorien verslegen / ende uyt der stadt van Utrecht verjaecht.

Hoe die eerweerdige Bisschop aflijvigh werde.

DEse eerweerdighe ende heyligha man Rathbout Bisschop van Utrecht: Is inden Jare ons Heeren negē hondert ēn seventien gereyst uyt dat lant van Trenten / ende is gecomen in Over-yssel / in die stede van Ootmarsen / daer hy sonder eenige merckelicke sieckten te bidde gevallen is / ende began eenen suyverlichen schoonē Antiffen te lesen / vanden heyligen Confessoor S. Martijn / dat hy selver gemaeckt hadde: In welcker bedinge dese heyligē man op de derde kalende van December salichlichen van deser werelt gheboren is / totter weerdyden des eewighen levens / in dese swere persecutien ende wreede verfolginghe der Denen / hadde hy die kercke ende dat Bisdom van Utrecht gheregeert seventhien Jaer / ende voorde vanden Ecclesie ende alle dat volck / met grooten rouwe ende met betamelicker uytvaert te Deventer gebracht ende daer begraven. Hy hadde in synen leven veel goet gedaen / met predicken / met leeringe ende met goeden exempelen / mits die welcken hy weerdich is gheweest ontfanghen te worden / inde glorie ende blijschappen der Enghelen. Dese weerdighe Bisschop was geboren in Vrieslandt / in die stede van Leutgoe: hy verwerf van Koningh Lodewijck van Roomen / ende van Koningh Kaerle van Vranckrijck / die confirmatie ende bevestinghe der stede van Deventer ende dat Slot / ende mede der stede van Tiel / met de Tollen ende met allen synen toebehoorē / ende van Koningh Koenraet van Roomen / ontfinck hy die confirmatie alle der emunitepten / privilegien ende vryheden der kercken van Utrecht / van Keyseren ende Koninghen / voortijdts der voorseyder kercken verleent ende gegeven.

Van Baldrijck die de vijsthienste Bisschop van Utrecht werdt.

BAldricus was des Grave Lutgeerts die thienste Grave van Kleve zijn soon / ende des Graven Baldewijns broeder. Ēn alsmen vint inder Lomberden Historien / Henrick die in dese tijdē Roomsche Koningh was / die werdt te rade van grooter devotien / dat hy nae Rathbouts des heyligen Bisschops doot / synen soon gheheeten Bruyn woude verrieren met Clergien / ende setten tot eenen Bisschop der kercken van Utrecht. Maer als die Koning vernam / dat die wreede Denen die Stadt van Utrecht verdestrueert hadden ende verjaecht / daerom setten die Koning desen Bruyn synen soon totter Ridderschap / ende die Denen te wederstaē / ende dat hy dat selve Bisdom mochte beschermen ēn weder helpen repareren ende oprechten: Ende hiervan nae des heyligha Rathbodus Bisschop van Utrecht prophetie / so is gekoren dese Baldrijck tot die vijsthienste Bisschop van Utrecht. Ende als hy gewijt was tot eenen Bisschop / heeft hy met alle synne macht ende trouwe helpers / die Denen uyt synne Stadt ende Bisdom verjaecht. Ende heeft oock met alle neerstichheydt die Stadt van Utrecht ghereparēert ende weder opghetimmert / met diepe graven ende mueren / met Toornen ende sterckte wijckhuysen ende bollewercken: noch heeft hy die groote kercke ende die sale / met andere edificien ende huysinghe gereparēert ende weder opgemaeckt met grooter eeren ende kosten. Daer nae in den jare ons Heeren negen hondert ende sessentsestich / is hy boven in Italien ghereyst / by den Koningh Otte de eerste / om sonderlinghe saecken der kercken van Utrecht aengaende. Ende wederom komende / brocht hy met hem die lichamen der heyligher / als des heyligen Bisschops ende Martelaers S. Benignus, des heyligen Ridders ende Martelaers S. Ponciaen, ende der heyliger Jonckvrouwen S. Agneet, ende sette die tamelicken inde Domkercke van Utrecht. Hier toe so dede hy noch by Godlicken openbaringhe / die lichamen der heyliger Confessoren / als S. Lebuijn, Werfoorts, Plechelm, Wiroys, Oetgier, Odulph ēn Rathbouts, met welcke heyligha reliquien ende gheheeneten hy synne kercke van Utrecht hoochlicken heeft verciert ende verheven.

Copie van eenen brief, dat men gheldt munten ende slaen mach inder Stadt van Utrecht.

Inden Jare ons Heeren M. C. xxxvj. Soo begaefde de Koningh Otto van Roomen de eerste / de kercken van Utrecht met een privilegie ende gifte / dat men binnen der stadt soude mogen munten ende gheld slaen / in dese forme.

INden name ons Heeren Iesu Christi: Die Godlicke mogenthept / alle dingh disponerende. Wy Otto Koningh doe kenlick allen kersten menschē / hoe dat wy door begeerte ende instantie onser gheminde huysvrouwe / gheoorloft hebben een munte te gheschien / ende geslagen te worden inder stadt van Utrecht / daer nu ter tijdt residēert ende sit die eerweerdighe Heer Baldrijck. Ende overmits onser Koninclicker Majest. ende autoriteyt verbieden wy / dat gheene Grave noch Rechter eenige Tolle / gifte of gaben / of eenige questie / baet / ende profijte en erigere noch en neme van deser munten. Maer soo wat daer af te nemen is / of machte werden genomen / dat geven ende verleenen wy hertelende al den Bisschop des selven stadts ende kercke / volkomelijcken dat te besitten tot eener aelmissen / en quijtscheldingen der sonden mijns ende ons liefs vaders / des doorluchtigen Koninx Hendrick saliger memorien. Ende op dat dese onse gifte van allen kersten menschen / nu en hier namaels / vast ende van stade gehouden mach werden / hebben wy desen brief doen schrijven / en met onsen gulden dingerling doen besegelen / ende hebben die met onser handt onderteyckent. Heer Otten teycken des doorluchtigen Koninx. Adulgagus Notarius in die stede des oversten Capellaen Robrecht, hebt bekendt: Ons Rijcx dat vijfste Jaer / gegeven / &c.

Vande openbaringhe des heyligen Martelaers Sinte Ieroen.

INden Jare ons Heeren negen hondert ende vijf en vijfstich / was een weerlick man / woonende in Hollandt gheheeten Northbot, niet veer van dit plaetse daer dat heyligha lichaem S. Ieroens begraven lach / dese goede man arbeyde dagelicx in die houtwingh des Lants / als een Lantman / ende leefde sonder bedroch / nae de gheboden der heyliger kercken / deelende den armen mildelicken vanden arbeyt synner handen. Op eener tijdt ist ghebeurt dat dese Northbot op zijn bedde lach half walende / heeft hy ghesien voor hem staen een oudt man van grooter statueren / ende schoon van aensichte. Ende als hy dus verwonderende lach van deser schoonheyt des oudē mans / ende voor vreesen niet vraghen en dorste wie hy waer / soo began die oude man aldus hem toe te spreken: mijn liefve broeder en wilt niet duchten noch verbaert wesen / den arbeyt uwer handen heeft u salich gemaeckt / ende die aelmissen die ghy den armen gegeven hebt / hebben u conscientie gewasschen ende gherepnicht van alle vlecken der sonden / ende sult mits dien verwerven dat gheselschap der heyligher / die beschouwende sijn dat aensicht des Godlichen mogenthepts. Waerom dat ghy weten sult / dat my als een van synne dienaers verleendt is in uwer visioen te openbaren / dat ghy mijn reliquien ende gheheenten / als inder aerden bergheten / opvoeren ende verheffen sult / op dat alle menschen kenlick mach werden / van wat grooter verdiensten ick by God den Heer ben.

Northbot dit hoorende / maeckte voor zijn hooft dat teycken des heyligen Kruys / meenende dattet fantasij oft 's Duyvels bedroch waer gheweest / waerbyde hem nochtans wie hy was? Doe seyde die oude man / en onderwees hem / hoe dat hy voor dē naem ons Heerē Iesu Christi zijn bloedt hadde gheschort / ende dat hy waer die

heyligha man S. Ieroen. Ende daerom spraeck hy/ geet int dorp van Noortwijck / daer sultdy binden een graf met kleyne steenkens overlept / ende die weech ghedaen hebbende/ sultdy daer binden mijn ghebeenten/ ende sult die draghen int Klooster van Egmont/ by de Reliquien des heyligha Confessoors S. Aelbrecht. Dit seggende/ verschiet hy upt synen oogen. Nothbodt aenmerckende dat de duyvel dickwils den menschen bedrieght/ onder de ghedaente van heylichept / en heeft dit visioen niet willen ghelooven/ maer heeft wel stadelijcken ghebeden God den Heere/ indien dit visioen van hem quame/ dattet noch eens ende verdemaelsem mochte vertoont worden/ ende oeffende hem dagheliex met vasten ende bidden. Waerom hem S. Ieroen weder openbaerde/ ende vermaende dat hy niet onghehoorsaem gevonden en werde / van 't ghene dat hem van God ghelooven ware.

Hoe 't Lichaem van S. Ieroen ghevonden wert.

ALs dese goede man Nothbodt in goeden wercken van vasten / bidden ende aelmissen te gheven/ hem oeffende/ om dit visioen te onderbinde waerachtigh te wesen/ so isset gebeurt op een tijdt dat dese Nothbodts Peerden/ gaende inder weyden/ ghestolen worden/ ende waren gebracht in 't binnenste vander Bosschagie/ ende aen eenen boom gebonden. Dit vernemende/ is hy uytgegaen met sijn knechten en andere Luyden/ om te soecken waer die peerde gebracht mochten worden. En als sy alle den dach hadden gegaen/ zijn sy gekomen omtrent den avont by de plaetse die hem tweemael was geopenbaert / daer dat H. Lichaem lach / 't welck hy noch niemandt en hadde te kennen gegeven/ ende gheboot hen allen/ dien nacht haer moede leden te rusten ende daer te blijven. En als sy wat hadden gegeten ende hen te ruste gestelt/ so heeft de heylige martelaer S. Ieroen geopenbaert eenen simpelen ende onnooselen landtman / die daer mede lagh en sliep / seggende: staet op / ende seght Nothbot, dat hy voortaen niet en versmade de Godlijcke geboden / ende int Oosterende des bosch aende rechterhant/ daer hy desen nacht geslapen heeft/ sal hy mijn graf binden / ende gaet voort in dit naeste bosch daer sal hy sijn peerden binden gebonden aen eenen boom. Als hy wacker wiert/ heeft hy sijn medegesellen vermaent / dat sy op souden staen / want overmidts der Godlijcker openbaringhe/ souden sy sonder eenige swaricheyt de peerden sien / ende komende int bosch/ sagen sy van verre de peerde staen/ gebonden een stucke weghes vanden rechten weech. Nothbot dit hoorende datter noch een getrou bode ende ghetuyger bevonden was / is seer verblijt gheweest. Ende heeft met hem genomen desen simpelen landtman / ende bestonden met houbijlen en graven te soecken de plaetse die hem geopenbaert was/ ende sagen beschaydelicken die steenkens overgelept op 't graf des heyligen martelaers/ ende zijn van stonde aen gegaen totten Bisschop Baldrijc van Utrecht/ ende tot Grave Dirck van Hollant/ dese saken en dit visioen te kennen gevende/ en dat sy souden komen en opheuren die reliquien/ en brenghen die ter plaetsen voor geseyt / van welcker bootschap de Bisschop en de Grave seere verblijt waren/ ende gebode alle dat volck drie dagen te vasten om bequaem te wesen der toecomender feeste ende vindinge der heyliger reliquien. Ende als sy dat lichaem op ghegraven hadden/ quam daer upt eene uyter maten soeten reuck/ waer by sy verstonden dat de heylighe Martelaer S. Ieroen by God van grooter verdienste ende estimatien was. Ende namen dat gebeent ende wondent in eenen schoonen linnen doeck/ en bestonden dat te dragen op haer schouderen/ met lobe ende sanghe/ ende met grooter feeste/ en als sy quamen opten oever vander zee / op een plaetse genoemt Rijnmeer/ quam al 't volck van daer omtrent/ ende begeerde mede met grooter innichept dit heylighe lichaem te dragen/ ende dus voorgaende ende vast moede worende/ berispten sy hen selven/ dat doe sy noch int bosch waren/ dat sy geen bare gemaeckt en hadden/ om te lichtelijcker dat lichaem te draghen. Ende dus vertwijfelt staende/ haer ooghen om ende om keerende/ saghen sy int diep vander wilde zee een bare komen drijven/ ende wert metten golven aent landt gedreven / en die nemende setten sy die tombe metter reliquien daer op / ende brochten dat also met grooten lobe ende sange in S. Aelbrechts Kercke tot Egmont.

Van Volckmaer de xvj. Bisschop van Utrecht.

VOlckmaer ghebozen upt Vriesland/ worde vae den doot des gloreusen ende eerweerdighen Bisschop Baldrijcx, gekozen tot een Bisschop van Utrecht: dese heylighe Baldrijcus sterf int Jaer onses Heeren 977. als dat Roomsche Rijck regheerde / Keyser Otto de tweede van dien name/ als hy dat Bisdom hadde besseten 59. jaren. Ende in sijn stede werdt dese eerweerdighe man Volckmaer, gheconsacreert ende ghewijt de sesthiende Bisschop van Utrecht. Hy was een sachtmoedigh man van leven / vierigh ende seer devoot in sijne ghebeden ende der diensten Gods/ mild teghen den armen / ende een spieghel ende exempel allen gheestelijcken Luyden.

Arnulphus I. derde Grave, V. Iaren geregeert.

ARNULPHUS oft Arnout, d'eerste van dien name/ is nae sijns Baders doot Graef Diederick de tweede/ ghebozen de derde Grave van Hollandt ende Zeelant/ int Jaer acht hondert acht en tachtigh. Hadde te wijve genomen by sijns baders leven Luytgaerd, des Keysers Theophanus dochter van Constantinopolē oft Griecken / ende was Theophanien suster die ghehuwet was aenden Roomschē Keyser Otto den tweeden / Moeder van Keyser Otto de derde. Ende aldus was dese Luytgaerd Keyser Otto des derden Moeye oft sijns moeders suster. Waerom dat sy oock deses Arnouts Vader gaf de wijdom van Hollandt voorseydt: op dattet oock

ooch desen Arnout te stade comen soude. Dese Graef heeft gestadich oorlogh gehad met de West-Vriesen. Teghen dewelcke hy in t'eerste jaer synder regeringe een groot heyr van volck vergaderde / ende vacht die self de onder / ende rebelleerden altoos. Soo dat haer int Jaer ix.C.xciij. tijt ende plaets geset is om met den Graef te strijden / op een sieght beldt by een Dorp in West-vriesland Winckel geheeten. Alwaer uytgheloren kerels inechtē ende vyonne wapenliers van Holland by een quamē / om den Vriesen wederom tot onderdanichept te brengen. Maer na een bloedighe slach hebben deur Gods verhengheniſſe de Vriesen t'beldt eñ d'overhant behouden: ende Graef Arnout is vechtender hant op de plaets doot gebleven / met meer andere syner Heeren Ridderen / ende onderſaten / des dages na S. Lambrechts dach / zijnde den 1. October / na dat hy Holland ende Zeelād na synes Vaders doot gereghert hadde de vijf Jaer. T'doode lichaem is in d'Abdije t'Egmont gebracht / ende aldaer met grooten rouwe begraven. Welc Clooster hy by sijn leven rijckelic begaeft hadde met goeden en renten / als volgt: Inden eersten int Dorp Thosa twee mansen: in Castrichom twee mansen en eē vierendeel: int Dorp Felloſon 3. mansen in Vorenhout drp mansen: int Dorp Noriga vijf mansen: in Lopsen negen mansen: By de Maerne een manse: int Dorp Leythen een manse eñ een ſestendeel: Int Dorp Bergan, gelegē aen de Weſtſijde van den Rijn / drp mansen. Voort gaf hy de Abdije voornoemt de Kerck van Vlaerdinghen met de tienden: desgelijck Hergam eñ Schije met haer tienden. Dese Graef Arnout wan by sijn Huysvrouwe Luytdgaerdt twee sonen / als Diederick die nae hem Graef werde / ende Syphrijdt Stadthouder van Kenemerland.

Kentekeninghen.

1. Dese Graef Arnout trouwde sijn Huys-vrouwe Luytgaerdt int Jaer ix.C. lxxx. soo dat inde Rijmchronijck aengeteyckent is / eñ in een andere noch beel ouder latijnsche Chronijck met de handt ghescheven. Dese beliende Auctueren / mitsgaders noch Io. Beka, seyghen (hier in een stemmich met de gemeen Chronijc) dat Luytgaert was van geslachte groot ende machtich / een dochter des mogenden Keyser van Grieken oste Constantinopolen / die Theophanus was ghenoemt / etc. Nochtans ist onwaerachtich: eñ Luytgaert (soſe Suster is geweest van Theophania Keyserinne eñ Huysvrouwe van Keyser Otto de tweede) was een dochter van Romanus de Iongere, Griecx Keyser te Constantinopolen. Dese Griecsche Romanus was Vader van de Roomsche Keyserinne Theophania of Theophano, als haer de Griechen noemen. Ghelijc daer in oock een comen alle gheloof waerdighe Hiſtorijſchrijvers. Die anders schrijven / verlaechten ende ontēren de waerheyt / doende in alle manieren de Hiſtorie grootelijx te hoot.
2. De plaets daer Graef Arnout verſleghen worde / noemen aende Winckelmaede eñ Winckelremade.
3. Van Zifridt of Syvert, Sicco gheseyt / de tweede Soon van Graef Arnout, schrijft aldus de Rijmchronijck.

Arnout wan aen sinen wibe Lutgaert
Eenen Diederick ende eenen Zibaert /
Die Zibaert Sicke gheheeten was:
Ende te Castrichum luste hem das /
Dat hire een wijf nam door haer scone /
Of door der toberien hone /
Van hem so quam groot ghesiachte /
Maer niet also sterck van machte:
Dat hi niet in die hand
Gewan al Grave dan Holland.

De oude Chronijck uyt de Abdije van Egmont stelt de naem maer alleen van dese Sifrid, Sicco gesegt. Beka, desgelijck vermaent niet verder / dan dat hy hem Vresident oste Burch-Grave noemt: Waer by verstaen werdt Stad-houder van Kenemerlant. De vriesche Chronijck / eerst door Ocka Scharlensis begonnen / ende namaels vermeerdert ende volwocken door Jan Vlitrap ende Andries Cornelissen / gedencht deses Sifrids met dese woorden: Anno. 989. quam Sifridus de jongste Soon vanden Graef van Hollant (Arnout,) door een ghedaene doodslagh eens Edelmans / ghevlucht in Vriesland / eñ worde van Gosuino oft Goossen Ludigman Potestaet van Vriesland seer goetelijk aengenomen ende ontfangen; Ende want hy byden seliegen Potestaet hem seer wel dregh / is hy niet als eē vrient dā als eē sone by hem gehouden eñ geherbergt geweest. Ende want hy daer na op des Potestaets Dochter (die uytnemende schoon was) verliefde / heeft hyse ooch vanden Vader ten huwelick begheert / ende verkreghen; Waer van de huysloft binnen Staveren (daer doe de Potestaet woonde) seer eerlic gehouden is. Ende namaels met sijn Vader (de waerheyt eñ tijdt vereyschen Broeder eñ niet Vader) de Graef van Hollant / versoent zijnde ende in Hollant wederkerende / is hy (soomen seyt) d'eerste Heer van Vredenrooden ghe worden. Soo dat de tegenwoordighe Vredenrooden van haers Moeders wegen uyt den Vriesen gheſproten sijn eñ herkomen.

Dese Goosewijns dochter was ghenaemt Tetta oft Tetburga, daer Sifrid by wan eē Sone Diederick, de tweede Heer van Vredenrode. Hier de Genealogie eñ d'oorſprong der Vaender Heeren van Vredenroden. Sommighe schrijven dat dese Sifrid noch een broeder hadde Simon ghenaemt / die ghewest soude hebben de eerste Heer van Teplinghen. Gelijckerwijs als daer af ghemeldt de ghemeene Chronijck Schrijver Divis. 27 Cap. 10. De Hoffstede van ouc Teplinghen (seyt hy) is by verſterven aen Graeflickheyt van Hollant ghecomen / alſo die Heer van Teplinghen een jonger Broeder was van den Heer van Vredenrooden / ende sy beyde Sonen waren Grave Arnouts de derdej Grave van Hollant. Hier uyt soude volghen dat Graef Arnout drp Kinderen achter ghelaten soude hebben: waer van in oude Chronijcken gheen mentie en wordt ghemaeckt. Sommighe schrijven dat dese Simon eerste Heer van Teplingen een Sone was van Sifrid, daer wy af spreken. Sa dat Sifrid twee sonen soude gehadt hebben / te weten / Diederic na de Grootvader ghenoemt / ende Symon. Ende dese twee kinderen souden naer haers Vaders Sifrids doodt ghewest hebben d'een (te weten Diederick) de eerste Heer van Vredenroeden / ende d'ander (te weten Symon) de eerste Heer van Teplinghen. Want beyde dese Heerlicheden seghtmen dat Sifrid met sijn Vader / oft veel eer Broeder / Graef van Hollant versoent zijnde / hem ende sijn erfghenaem ghegheven waren. Maer ygeen van dit geslacht Lazius schrijft / is aenmerckens weerdig: Arnulphus (inquit) comes Hollandiæ ex Leutgardi Græca tulit Theodoricū comitem Hollandię, & Sigefridum Burggravium Friſia, Dominum in Camerland (i.e. Kenemerlād;) qui ex Dietburge Goresnādi Præfecti filia genuit Theodoricum Baronē de Sevenburg & Bredrod, ſepultum in Teytwingen, & Godefridum Lutzelburgenſum. De naem van Vredenroeden segtmen dat verooraeckt soude hebben / de wonden by de Vader gesproken / als de soen eñ peys ghemaeckt werde / luydende aldus: Ick sal mijn soon Breederoeden gheven. Welcke twijfelachtighe woorden ten besten ghedupt zijnde / te verstaen gaven / dat de Vader sijn sone met ruymer mate 't Land soude aenmetē. Dit vertelt de voornoemde 's Lants Hiſtorijſchrijver M. V. Bockēberg / aldus: Zyphridus, Arnoldo tertio Hollādię Principe, &c. genitus; quód amicitia Theodorici ſecundi Hollandię Reguli & genere Nobilē quemdā viram in ipſa Theodorici

Avi ſui aula interfecerat apud Goſuinum Staverenum Friſia Vlteriore, Poteſtate dignitateq; præcipuum, & (ut creditur) Divi Gondeboldi Regio genere illuſtrem diu egit exortis, &c. Avo autem anno 988. à Chriſti nativitate, graviſſima tandem ætate mortuo, cum Arnoldus imperij hæres, Theodoricum filium Vitilhildi 2. Othonis Imperatoris & Saxoniæ Reguli filiæ in matrimoniũ daret, quo pleneq; forent nuptiæ dignitatis & gaudij, Germanorum aliorumque Principum virorum hortatu, etiam Zyphridum filium inter alios ſolemniter invitatos adeſſe juſſit, præſertemque ab olim contracta culpa abſolvens, humaniſſimo complexu & oſculis gratulabundus ſuſcepit; inde inter epulas forte, perentibus amicis, ut de fortunis & poſſeſſionib. pro dignitate ei provideret: Dabo (ait) Filio meo Zyphrido noſtra in Regione agros ſufficientes, & ſatis Geometriæ intervallis dimenſos; idque verbis vernaculis lingue facetè promittens ambiguis: Ic ſal mijn ſoon Bzederoede gheẽ: Cum ipſi Zyphrido aliiſq; vocabulum Bzederoede juncundum videretur & memorable, quo ſempiterna ejus foret memoria. Caſtro ejus præcipuo & ampliſſimo non procul Harlemo, ab Arnoldo ædificari cœpto, & regie à Zyphrido conſummato, cum primis eſt inditum. Met welck ſchzijven oock een komt 't gene dat wijlen Reyn. Snoyus daer af gheſchzeben heeft in Hiſtoriâ Hollandiâ. Daer ic vinde in deſe Hiſtozie merckelijcke dwalinge: want dat ſy ſeggen dat Sifrid ghevlucht was in Hoogh-Bzieſlant / ſchoutwede ſijns baders ende groot-baders toogrichept / dermits hy ſich ſchandelijck vergrepen hadde an outlijden van een Edelman / ſijns groot-baders groote vzient / is ſeer ongerijmt ende oock valſch / ſo de oude Rijm-Chronijc waracht igh is: die dupdelijck ſept / dat als Graef Arnout vande Bzieſen verſlaghen werde / ſijn ſonen Diederick eñ Zivaert noch jonck waren / jae d' outſte naubelijck twaelf jaren out. De woozden luyden aldus:

Op Winckelmeet dat ſy quamen
Die Grave en die Bzieſen te ſamen /
So dat hy op hem quam met heere /
Ende bleef verſlegen in die were.
Vijf Jaer hadt hy in hand
Alſe Grave deſe Holland /
Sine kinder Diederick ende Zivaert
Waren jong en onbejaert /
De outſte haudt kume twaelf jaert /
Dus ſtont 't Lant in grooten haer.

Hier upt ſoude volgẽ dat Zivaert ſich aen de doodſlag eñ 't houbelic in Bzieſlant / noch heel jong ende een kint zijnde / verloopen ſoude hebben: ende dat Diederick ſijn broeder / ooc een kint zijnde / eñ miſſchiẽ jonger als Zivaert, ſich indẽ houbelijckẽ ſtaet ſoude begeven hebben. Want Arnout haer beyder Vader / nam ſijn wijf Luytgaerd int Jaer ons Heeren 980. Eñ int jaer 988. woode hy Graef van Hollant na Graef Diederick des ij. ſijns baders doot. Int jaer 993. worde hy vande Bzieſen verſlaghen. So dat hy niet meer als derthien jaren ghetrout hadde geweeſt: ende ober ſulcx ſijn outſte ſoon niet ober de twaelf jaren out kan geweeſt zijn / doe ſijn bader by de Bzieſen doot bleef. Twelc bewoozſaeckt / dat ick lichte kan toeſtaẽ / tgeen Bockenberg eñ andere bã deſe Zivaert Sicke verhalen. Of ſy meteen bondiger bewijſreden boozbzengen. Anders ſla ic haer seggen inde wint: eñ houde my aende oude Rijm-Cronijck / die van de doodſlagh geen gewagh en maect: noch ooc niet verma ẽt dat hy ſijns ouders tooznigheyt ontgaende / in Bzieſlant gevlucht was. Daer getupgt dat hy te Caſtrichem (niet te Staberen) een wijf nam om haer ſchoonheyts wil: wiens dochter dit was en ondeckt hy niet. So dat ic verwondert ben / waer van daen onſe Chronijckſchzijbers weten te ſeggen / dattet Goſwijns bã Staberen / Poteſtaets van Bzieſlant (inde Bzieſche Chronijc Gooſen Ludigman geſegt dochter was. Sommige ſeggen de haer vader Godebald hiet: andere ſeggen / dattet ee dochter des Graven van Gulick is geweeſt / Teburga, andere Terra genaemt. Siet / dus twijſtigh zijnde / ende en kanse nu niet ſcheyden: want it vinde geen autentijc beſchept. Als ick ooc by niemant anders en doe bã 'tgene dat de Rijm-Cronijk voozder ſegt / ſjoe dat Zivaert dooz behulp van toouerije tot de liefde van de dochter te Caſtrichem gebzocht is / eñ alſo verlept. Twelc oft inder daet ſo is / dan of de Rijmer om ſijns dichts wille dat daer by gevoeght heeft / is my onbekent. Ouder en vinde ick nergens. So veel iſt / dattet ſo upt de Rijm Chronijck / als upt het oude Graef-ſchzift van Zivaert Sicke kan beſpeuren / dat het een ongelijc houbelijc is geweeſt ende niet na Staet / Waerom hy oot miſſchien d'outſte ſone zijnde / ende rechte oir / aent Oberſchap van Hollant niet en heeft konnen komen: ſich bergewogende niet het Stadthouderſchap van Henegouwerlant / eñ andere goeden die hem toegheleyt waren: namelijck / het huys te Bzederoede / Teylingen / Baſſenheym / &c. in waerle eñ ander plaetſe 't gruppelt / als Snoyus getupght: bezagende de ſomme / na de rekeninge van Bockenbergh / veertigh duyſent Franſche Kroonen oft Schilden / jaerlijcx.

Deſe Zivaert Sicke ſterf int jaer 1030. eñ worde begraven te Egmont / daer hy 't Convent maechte groote renten ende landen: gelijck als neven andere gheſchzeven ſijn Graf-ſchzift mede bzengt. Liet achter 2. ſonen / Diederic ende Symon. Van welcke Diederic was d'eerſte heere van Bzederoede / ende Symon d'eerſte Heer van Teylingen. Siet van beyde deſe geſlachten [hier vozen Fol. 120. eñ 124.] eñ Pontus Heuterus. Siet ooc P. Bockenberg / die de Hiſtozie ende Genealogie der Baenderheeren van Bzederoeden wat wijtluftiger als andere beſchzeben heeft: Welcke Schzijver / aengeſien hy anders niet en ſoect dan den luyden te behagen / eñ den Adel te flatteren / dunct my dat in die beſchzijvinge gualijc beraden is geweeſt / als hy ſo treffelijck geſlacht ſept ſijn oozſpzongh ende beginne te nemen van een Doodſlager. Daer nochtans niet aen is eñ en kan vande nijdigen eñ byanden ſelfs (hoe ſeer ſy arbeyden) niet beweſen woozden: hy hadde ſulcx beter verſwegen. Want oft al ſchoon ſoo waer / ſoo en wilde nochtans van hẽ niet geſept zijn / die de luyden ſoect te behagen ende den Adel te flatteren. Dit bzije oozdeel ſullen my de goetwilligſte Leſers ten goeden ghelieven te houden.

Hoe dat Volckmaer Biſſchop van Vtrecht ſtijf wigh werde.

Inden Jare ons Heeren jx. C. ende xc. op de derde Idus van December / ſterf die heylighe Biſſchop Volcmaer van Utrecht / als hy dat Biſdom gloriooſelijc ende deughdelijc hadde geregeert ontrent 13. jaren / ende wert met grooter eeren by ſijn voor-baders begraven in S. Salvatoors Monſter.

De Linie der Paulen.

Anno ix. C. ende xcviij.

SYLVESTER de tweede / was de 150. Paus / eñ Wael / eñ ſat 4. jaren 1. maent eñ 4. dagen. Hy was een Monic / eñ om groot eñ geeert te woozden opder aerden / gaf hy hem ſelven den dupbel ober. Eñ liet dat Klooſter eñ habijt baren / ende is ghetogen in Spaengien inde ſtadt genoemt Hiſpalim / daer hy ſeer ſtudeerde / ende wert een geleert Doctoz / ende hadde groote Heeren te leeren / als Otto Keyſer van Roomen / Robbert Koning van Bzantrijck / ende meer andere groote Heeren kinderen. Hy worde eerſt dooz deſe Heeren hulp gemaeckt Biſſchop van Rienen / daer na van Ravenne / ten leſten met des Dupbels hulp Paus van Roomen / met condition dat hy na ſijner doot met lijf ende ziel des dupbels eyghen weſen

weſen ſtonde. Op een tijt begheerde hy te weten/ hoe lange hy noch int Pausdom leven ſoude. Die Duyvel ſeyde: Alſoo langhe als ghy tot Ieruſalem gheen Maſſe en doet. De Paus verblijde hem ſeer / ende dacht dat hy oyt eerſt tot Ieruſalem int heylighe lant niet comen en ſoude. Eñ na 't vierde Jaer ſijns Pausdoms/is hy in den heyligen Cruys-herck ghecomen binnen Roomen dien men hiet Ieruſalem om Maſſe te doen. Staende in zijn dienſt / bevoelde hy hem alſoo dat hy ſterven moeſte/ende dat hem de Duyvel bedrogen hadde/waerom dat hy uyt gantſcher herten/ ende berouwe hem beerde tot de barmhertigheyt Gods/belijdende aldaer voor allen menſchē ſijn groote dwalinghe. Ende bevel datmen ſijn lichaem in ſtucken van lit te lit ſnijden ſoude/ ende leggheñ op eenen waghen/ eñ laten die paerden metten wagen dat beſchten/ ſonder die te ſtieren van pemant/datment daer begraven ſoude. Ende ſiet die paerden ginghen ſonder ſtierman tot S. Jans herck te Lateranen/ ende daer wortet begraven. Dits ons ſondige menſchen tot een exempel ende leere dat wy by God genade mogen vinden / ſoo leert ons oock gantſchelick inder herten met berouwe ende leetweſen onſer ſonden tot penitentie ende beteringhe ons leevens.

Ioannes de 18. was de 151. Paus / wiens geſlacht ende lant ons onbekent is/ ende ſadt niet meer dan vyf maenden. Hy en bedreef niet ſonderlinex dan dat hy inſette de gheheuchenissen van allen gheloovigē zielen te houden des dages na aller heyligen dagh/ door inſtancie ende verſoecken des Abts van Cluniaeck.

Iohannes de xix. was die 152. Paus / een Romeyn ende ſat vier jaer eñ vier maenden. Van deſen en leeſtmen niet ſonderlinghs / dan dat hy den Romeynen in grooten vreede hielt/ende als hy gheſtorven was / wert hy in S. Pieters herck begraven. Dat Pausdom vacceerde xx. daghen.

Sergius de tiij. was de 153. Paus / een Romeyn eñ ſat 2. jaer eñ 6. maenden: hy was een liberael eñ milt man tegen den armē/ van goeden levē eñ converſacie. Hy en bedreef niet in aller tijt datmē met recht ſtraffen mochte. Hy ſette al ſijn betrouwen op God eñ regeerde alle ding wel ende rechtelijc ſonder klagen. By zijn toe doen worden alle de Saracenen uyt Sicilien verdreven banden Prinsen van Italien. Deſe Paus is in S. Pieters herck begraven.

Benedictus de tiij. was de 154. Paus / een Italiaen by Roomen/eñ ſat xj. jaer xj. maenden. Hy kroonde den Keyſer Henrick den anderden / wiens hulp eñ byſtant hy altijt ghebruyckte. Ende na des Keyſers doot wert hy uyt Roomen verdreven / ende een ander in zijn ſtede geſet/ maer hy maeckte vrede met zijn vyanden / ende quam weder te Roomen in ſijne Majeſteyt. Ende ſtarf daer/ende wert in S. Pieters herck begraven.

Iohannes de xx. was de 155. Paus/een Romeyn eñ ſat xj. jaer ix. dagen. Hy wert ſeer banden Romeynen gequelt met twiſt ende op-looplinghe. Maer hy wert overmidts hulp ende byſtant des Keyſers Coenraet daer af verloſt / den welcken hy metter Keyſerlicher kroone gekroont heeft / deſe Paus leven wert van allen menſchen ſeer ghevreſen / ende na zijn doot ſtont S. Pieters ſtoel ledigh acht dagen.

Benedictus de ix. was de 156. Paus een Italiaen by Roomen eñ ſat x. jaer eñ vier maenden. Deſe Paus wordt banden Romeynen verdreven als een ruyt ende ongeleert man/eñ ſteden eñ ander in zijn ſtede/maer na weynig dagen verdreven ſy deſen mede/eñ namen Benedictum weder door hulp ſijner vrienden. Maer want hy bevreſight dat hy banden Romeynen weder verdreven ſoude hebben/ſoeſt hy een ander dat Pausdom gheresigneert (of alſ eenige ſeggen bedrieghelijck) geheeten Iohan Archidiakē, die Gregorius de 6. genoemt wert/waerom dat hy van allen menſchen beſchuldicht wordt/ eñ int quade van God oock verdoemt/ want na zijn doot openbaerde hy een heyligh Heremijt ſeer grijſſelick eñ wanſchapen. De Heremijt vraegde hem hoe hy alſoo leeflick eñ ruſtmaect was/ doe antwoorde hy: Want alſo it ſonder vaet eñ rebellichept gheeſt heb/ eñ ſ. Pieters ſtoel ſchandelick beſtiert / ſo iſt dat ick meer ſchijn een beeſt te weſen dan een menſch. Ende na ſijner doot en vacceerde dat Pausdom niet / want hijs verkocht hadde. Alſoo was de 14. twiſt tuſſchen deſen Benedictum ende die ander die in ſijner tijt waren.

De Linie der Keyſeren.

Anno M. ende een.

HEnrick de tweede / Hertoghe van Beyeren/ voor de Keyſer van Roomen / niet by ſucceſſie van geſlachte oft dogh bloet/ maer wtnemende verkieſinge der Keurvorſten daer toe gheordineert/ als voor ghe-ſchreven ſtaet. De nieuwe eerſte Keurvorſten ſaghen aen dat dat Keyſerrijck door de Hertogen van Saſſen aen de Duytſche Natie gekomen was / eñ een reetlicke lange tijt aen hem gheweeſt hadde / daerom en wouden ſy dat ſo ſtijfelijc banden ſelven ſtam eñ huyſe niet nemen/ ende hoopten deſen Hertogh Hendrick die banden ſtam eñ bloede der Saſſen was/ voort Keyſer Otto de eerſte/ was ſijn out-oom / ende dit was de eerſte gekoren Keyſer / ende regeerde met grooter eeren 19. jaren: hy verbonde de Keyſerlijcheit ſeven 12. Jaren lang/ om dat hy met groote ſware ſaken in Duytſtant lang belommert was geweeſt: hy wert banden Paus Benedictus de 8. gekroont/ hy hadde een eerbaer wijf geheeten Conegont, daer hy by leefde in grooter heyligheyt ende reynicheyt. Hy hadde een ſuſter geheeten Gheiſela, dien hy tot man gaf Koning Steve van Hongarijen / die door ſijnes wijfs eñ des Keyſers ſtadelicken bidden/ tooten heyligen Geeſt gheloobe met al ſijn volck ghekomen is. Deſe Keyſer met ſijn huyſvrou en lieten niet achter alle dat ſy konden tot Gods eer te weſen: ſy ſochten ende ſtichten de hercke ende 't Biſdom van Bambergh / die ſy met groote renten eñ goedē begaefden / ſy reſtaureerden ende vernienden der herder ſtruerde hercken eñ Biſdommen: als Meydenburgh/ Heraefburg/ Miſnen eñ Maersburg. Ten leſten als hy veel ſtrijden in Romen/in Italien/ende in Duytſtant ghemaeckt gheweert hadde / is hy geſtorven ende inde Biſſchoplijcke hercke van Bamberg begraven. Na ſijn doot ſtondt dat Keyſerrijck ledigh twee jaren.

Coenraet de tweede/geboren uyt Zwaben / werde na vele contentien ende twiſtighe woorden / van den Keurvorſten eendrachtelijcken tot eenen Roomſchen Keyſer gekoren. Hy was een vroom man ter wapen/ eñ hadde lange tijt onder Keyſer Henrick Capiteyn/ Hooftman ende Ritmeeſter geweeſt. Na dyn jaer is hy te Roomen gekomen/ende voert aldaer van den Paus Iohan de 20. tot eenen Roomſchen Keyſer gekroont. Hy hadde veel ſtrijden tegen de Lomberden die tegen hem rebelleerden/eñ en wouden niet ontfangē/ maer hy heeftſe al onder ſijne ſubjectie ende onderdanigheyt gebracht: daer na hadde hy groote oorloghe teghen de Hongers ende Slaven/ die hy mede bedwanghe. Deſe Keyſer Coenraet hadde een Wet ende ſtatuyt gegevē/ dat ſo wie des Keyſers wede haelde oft te buyten ging ſouſijn lijf verbeuren/ ende dede dat ſtrengelijc onderhanden/ als hier na gheſept ſal worden/ onder Keyſer Henrick de derde / hoe dat Gyalve Lupolt dit ſtatuyt gebroke heeft/ende wat daer af geſchiede. Deſe Keyſer Coenraet op een tijt weſende in Nederduytſtant inde ſtadt van Vtrecht / werde hy daer met grooter ſiecktē bevangen/ende ſtarf aldaer / int Jaer ons Heeren M. ende xxxix. eñ ſijn ingewant wert uyt gedaen/ ende worde aldaer inde Domhercke voor den hoogen Outaer begraven/ ende ſijn lichaem wert gebalſemt ende tot Spiers gheveert / ende daer inde Domhercke begraven: hy regeerde 17. jaer.

Ontrent de Jaren ons Heeren M. was die tijt ſeer ontmannet / want dat vierſten gheloove began te vergaen van de voorleden manlichept/ kloecheyt eñ wijſheyt ſoo men leeſt in S. Hildegardis prophecye. Ende

Hen-

leyder! in veel vierſten Koningrijchen ende Landen en
heelmen noch de Sacramenten noch de Wet der hep-
liger kercken/ maer de menſchen gaven hen tot toobe-
rije ende wichelinge. Ende de Prieſterlicke ſtaet was
alſt gemeen volck. Maer die barmhertighe Heer heeft
hier teghens weder verwerkt veel heyligher mannen die
deſe dorrichept vacht ghemaeckt hebben/ met veel pre-
dicatien ende goede exempelen/ door die mede werckin-
ghe des Heeren/ die haer ſermoenen confirmeerden met
naevolghende teeckenen. Ende vele oorden wiſſen ende
opſtonden in grooter vrerichept ende devotien/ daer deſe
periculoſe tijt ſeer af verlicht worde. Eñ wanttet dick-
wils dus danighe reformatien gheſchiedt zijn/ daermen
nochſtans luttel vermoedinge ofte hoop af hadde/ ende
ooc deſelijcx wel toekomende zijn/ daerom iſt dwaes-
hept pet ſekers willen ſeggen om archepdt des tijts/ dat
Antekerſt dan of dan komē ſal/ als doe ſommige wou-
den ſeggen/ die al bedrogen ſijn in haer opinien eñ van
der ſchrifturen der H. Evangelien beſpot worden/ ende
die experientie des tijdts heeftſe ooc rebroheert/ dat
getal deſer dwalingen is ontallick.

Vande heylighe Keyſerinne Konegont des voorſey-
den Keyſer Henricx Huyſvrouwe.

KOning Kaerle de groote/ Keyſer van Roomen/
hadde eenen ſoon geheetē Lodewijc de goeder-
tieren. Deſe Lodewijck onder andere ſonen
hadde hy eenen ſoon geheeten Sigifridus, ende was
Paltz-grave vandē Rijn. Deſe hadde by ſijne huys-
vrouwe geheeten Machtelt, 3. ſonen: als Dirck bis-
ſchop van Metz/ Aelbrecht Canonick van Metz/
eñ Henrick Paltzgrave opten Rijn/ die 't Hertogh-
dom van Beyerē aen ſijem kreech/ ende een dochter
geheeten Konegont, ſuyverlick eñ ſchoon/ ende met
veel deuchdē verciert. Deſe worde te mane gegevē
deſen Keyſer Henric de 2. eñ leefden te ſamen in al-
der reputichept een Engels leven/ tot dat ſy t'ſamen
ſtorven/ de duybel die alle goede wercken eñ deuch-
den benijt/ heeft deſe H. vrouwe door eenen valſchen
Ridder voor den Keyſer beſchuldicht/ als dat ſy met
eenen anderē Ridder te doen hadde in Overſpel. De
Keyſer in dede groot verſaet/ maer de Keyſer en ge-
loofdes niet/ waerom dat hy hyerige ende gloepen-
de yſeren platen dede leggen van xij. paſſen lang/ eñ
dwanck haer daer over te gaen met blooten voeten.
Eñ als ſy daer over gaen ſoude/ ſo ſprac ſy/ eñ ſeyde:
Almogēde God/ gelijckē ghy my onſchuldich kent
eñ onbeſmet van mijnē man den Keyſer/ eñ van al-
len mannen/ Heere ſo helpt my in mijner onnooſel-
hept/ doe ſprac een ſtemme upten Hemel/ eñ ſeyde/ de
reyne Maget Maria ſal dy Maget bewarē/ ende ſy
ging dat gloepende yſer over met blootē voeten on-
gebarnt eñ ongeſchent. Eñ op die ſelve ſtede dede ſy
een ſchoon kloofter timmerē/ daer ſy na haer mans
doot 15. jaer lanc in grooter ſtrengichept eñ heylic-
hept des levens/ God eñ ſijne liebe Moeder diende.
Eñ als ſy geſtorven was/ wert ſy by haren man in-
de Domkercke van Bamberch begraven/ eñ Inno-
centius Paus de 4. heeftſe ghecanoniſeert/ ende int
getal der heyligen geſet opten derden Meert.

Van Keyſer Henricx doot de tweede, ende wat-
ter in ſijn doot geſchiede.

DEſe Keyſer Henric leefde met zijn huysvrouwe
de Keyſerinne in grooter heylichept/ als oft zijn
ſuſter had gheweeſt/ ſonder die bleeſchelicken te bekēn-
nen/ eñ gaven hen beyden ſeer om Kercken eñ Kloſte-
ren te ſtichten/ ende die te begaven met koſtelicke orna-
menten eñ clepnodien van goude ende ſilver. Ende als
dē dach ſijns ſterbens nakende was/ iſt gebeurt datter
een groote ſchaer van Duybelen door een Wilderniſſe
ginghen voor by een Celle daer een heylich Heremijt in
woonde. De Heremijt hoorde 't gherucht ende dede dat
vepnſter ſijner Cellen op/ ende waechde den achterſten
van dien wat daer was/ ende wien ſy waren? Doen
ſeyde hy: Wy zijn een legioen van duybelē/ eñ gaen om
de ziele vanden Keyſer Henrick te beſien/ oft wy pet in
hem mogen vinden daer wy de ziele mede tot ons krij-
ghen mochten. De Heremijt beſwoer den duybel dat
hy weder komen ſoude/ ende ſeggē hoe ſy gevaren hād-
den. De duybel quam weder/ eñ ſeyde: Wy en hebben
niet bedreven/ want zijn goede eñ quade wercken ſtaen-
de inde waage/ quam die verhaende Laurens ende werp
eenen grooten ſwaren gouden pot inde waghe die alle
de quade wercken te boven ginghē. Doen worde ick
quaet/ eñ vraeck een oor vanden pot. De Keyſer hadde
der Kercken van Merſburch ghegeven eenen grooten
ſwaren gouden Kelck/ met twee oorē inde eere van
S. Laurens, die daer Patroon was vander Kercken/
dien hy om haer grootheydts wille twee oorē hadde
doen makē/ die dat volck noch alle jaers getoont wert.
Ende aldus ſo noemde de Duybel deſen Kelc te weſen
een pot om dat hy 2. oorē hadde. Ende het wert ver-
nomen dat de Keyſer op de ſelve tijdt afſlijvich gewor-
den was/ ende dat van dien Kelck een oor ghebroken
was/ ende zijn lichaem als voorſeydt is/ werdt inder
Domkercke van Bamberch begraven/ ende de Paus
heeften gecanoniſeert/ ende int getal der heyligen ghe-
ſet opten xij. dach van Junio.

Dierck III. de vierde Grave. XLVI. Iarē geregeert.

Van Dierck de derde van dien name, ende vierde
Grave van Hollandt ende Zeelandt.

DIEDERICK de derde van dien name/ worde
nae ſijns Vaders doot de vierde Graef van
Hollant eñ Zeelant/ int jaer Dcccc xcviii.
Deſe begeerde mede huldinghe vande Weſt-
Vriesen: maer ſy hebben hem ghewepgert.
Waerom hy voornam haer met Oorlogh te beſtrij-
den: doch vepnſde ſijnen toorne ende wraeck van ſijn
Vaders doot te doen/ tot op een bequamer tijdt. Hy
hadde ter wijlen ſijn Vader noch leefde/ te Wijve
genomen Witrelhilden of Utilhaden Hertogen Otten
Dochter van Saſſen/ ende Keyſer van Roomen de an-
derde

Digitized by Google

derde van dien name. Eñ by dit wijf wan desc Graef twee sonen / d'eerste was gheheeten Diederick, ende woꝛde Graef nae sijns Baders doot / de ander soon hiet Floris, eñ was Graef in Oost-Vriesland / ende na sijns broeders doot oock Graef van Hollant. Als desc Graef Diederick langen tijt in ruſten eñ vrede hadde geleeft / is tusschen hem eñ den Bisschop Adelbolt van Vtrecht (die de eerste was van al de Bisschoppen van Vtrecht die op de Hollanders oorloghde) een strijt ende krijghe aenghevangen om saecken hier na volgende. Inden eersten had dese Bisschop Adelbolt den Vriesen op-gherupt ende ghestarckt teghen Graef Diederick: Voort meer hadde hy een Edelman / Dirck Bavo ghenaemt / Leen-Graef gemaeckt van Bodengraben eñ Swamerdam: die desen Graef Diederick van Hollant seer moeyelijc was / ende aenvocht sijne naeste landen daer by gelegen / eñ dede hem groote schade ende onruste. Waerom dat Graef Diederick metten Hollanders teghen desen Dirck Bavo gekomen is / ende heeft hem met ghewapender hant krachtelijck uyt alle sijn goeden ghevoꝛpen: 't welck de Bisschop niet konde overkomen nochte verdragen maer vergaderde veel volcx om sijn Vassael oft Leenman weder in sijn goeden te setten. Waerom hy inden Jare M. xviij. opten 9. dagh in Junio / met grooter heyrkracht tusschen Bodegraben eñ Swamerdam is ghekomen / om te velde tegens Graef Diederick van Hollant te strijden: Ende daer is een bloedige strijt gevallen: Maer niet lange des bisschops heyr wert ghescheurt / ende daer bleven doot vele groote Heeren ende Edele mannen. Dies niet tegenstaende greep de bisschop eenen Leeuwen moet / ende vergaderde weder verscij volcx om anderwerf teghens de Hollanders te strijden. De plaets ende dagh woꝛde beteeckent den 29. dag in Julio by Bodegraben. Daer echter de bisschop den slagh ende strijt verloꝛ met vele sijner Heeren die daer geslagen woꝛden / ende hy self gevanghen. Na dese twee triumphen ende victoꝛien nam Graef Diederick voꝛ hem sijns Baders doot te wꝛeecken / eñ den Oost-Vriesen te bevechten. Eñ als de heyrlegers der Hollanders ende der Vriesen by een gekomen waren / om eenbloedighen slagh te slaen / is in de lucht ghehoꝛt een verbaerlijcke grijslijcke stemme / roepende Vliet, Vliet, Vliet: Ende terstont namen de Hollanders de vlucht uyt verbaernisse / ende liepen elck sijns weges sonder ommesien. De Graef is gekomen binnen Haerlem / ende heeft weder versch volck vergadert om tegen de Vriesen te vechten; Ende ontrent Heylige Ice geschiede een groote sware strijt / daer veel Vriesen gebleven zijn / ende de Graef heeft d'overhant behouden / brandende ende roovende alle haer Doꝛpen ende huysen: Ende hy vꝛocht dat Land weder onder sijnen jonghen soon Floris. Hier na is Graef Diederick ghetoghen tot Jerusalem in t'Heylighe Land / om ons Heeren Graf te besoecken. Ende als hy weder van sijn Pelgrimagie ghekomen was / heeft hy een wijl tijdts sijn daghen ghelevdt in ruſten ende wolichept: ende sijn tijt verbuit wesende / is hy van deser werelt ghevaren int Jaer M. xxxix. als hy dat Graefschap van Hollant ende Zeelant eerlick hadde bereeht 46. Jaren. Ende hy wert met grooter eeren tot Egmont ghevoert / ende by sijne Ouderen begraben. Sijne Huysvꝛouw Witilhilt is na haer mans doot weder gekeert na Sassen / ende starf daer na int jaer M. xliij. Dese edele eñ vꝛomde Graef gaf d'Abdye van Egmont in Kommenburgh vier mansen / die alle jaers gelden thien pont: In Kommenburg-boerck 't land betalende jaerlijcx sesthien oncen. In Swieten 't land betalende 's jaers dertien oncē: In Walemannen-been 't land betalende 5 jaers sestien oncen / etc.

Aenteyckeninghen.

1. De Huysvꝛou van dese Graef Diederic, voꝛt hier gheseyt te wesen de dochter van Hertogh Otte van Sassen / die ander de van dien name / Keyser van Koomen. Daer nochtans de Rijm-Chꝛonijcken niet af en melt / haer alleenlijc Othilt noemende / sonder daer by te voeghen wiens Dochter dat het was / oft van wat Huyse. Anders oock gheen beschept en vinde ick in de geschꝛeven Chꝛonijck van d'Abdye tot Egmont. Daer dese vꝛou Othelhildis genoemt wert. Ioannes Beka seydt: Graef Diderick de derde aldus genoemt / nam te wijve des mogende Hertoghs Dochter van Sassen Vtilhildim. So dat by de oude Schꝛijvers des Baders naem van Graef Diedericx Huysvꝛouwe onbekendt is. Io. Beka is d'outste die sept dat het een dochter is gheweest des Hertoghs van Sassen: Maer noemt den Hertogh niet. Die byde gemeene Chꝛonijck sept voꝛt te wesen Otto, de tweede van dien name Keyser van Koomen: die dese Dochter mitsgaders andere kinderen ghewonnen hadde by sijn andere Wijf des Marckgraven Dochter van Oostenrijc / dat doe ter tijt noch geen Hertogdom en was. Van dit gheboelen zijn mette Hollantsche Chꝛonijck / Cuspinianus, Onuphrius, Lazius, ende andere. Doch in de Sassensche Chꝛonijcken en vinde ic sulcx niet. So dat men dese Otthilt oock van onsekere Huyse moet achtē / tot dat klaerder beschept aen den dagh komt.

2. Dat hier geseyt woꝛt / dat Graef Diederic by sijn Baders levē getrout was / kan niet bestaen: Want wy hier vꝛoren in onse Aenteyckeninghen op Graef Arnout bewesen hebbē / dat int jaer 993. als Graef Arnout by de Vriesen doot bleef / sijn kinderen noch heel jonck waren / eñ d'outste nauwelijck twaelf jaren out: Zijnde 't Land in geen klepne swarighept: doꝛ dien de Graven kinderen seer jonck eñ onbejaert waren: so dat het Land van Vooghden heeft moeten ghevegeert weꝛden. Wie die gene waren / is onbekent. Tot bevestinge van 't geen ick voꝛsept hebbe / dient: hoe dat opt jaer M. xviij. (als de strijt ghebiel tusschen de Graef van Hollant ende de Bisschop van Vtrecht) van Ditmarus Histoꝛp-schꝛijver / die op die tijt leefde / dese Graef Diederic jonghelingh genoemt wert: In welck hy sich grootelijcx bergrepen soude hebben / indien Graef Diederick by sijn Baders leven tot sijn manlijcke Jaren ware ghekomen geweest. Hier toe dient oock / dat Ioan. Beka deses Graefs regeeringhe niet verder uytstreckt dan tot 34. jaren / daer d'andere 46. telen. Maer Beka schijnt de twaelf jaren niet te rekenen die onder Vooghdye gepasseert waren. So dat Graef Diederick begonnen heeft te regeeren / ontrent den jare duysent ende vijf: sijns onderdoms na de gissinge / byde Hant van 24. jaren: so hy / ende niet Sifrid Sicke, d'outste soo is geweest. Anders moet hy noꝛtsakelijck jonghꝛ gheweest zijn.

3. Dat het Oꝛlogh dat Graef Diederick met den Bisschop Adelbolt gevoert heeft / is te sien Ditmarus Chronici lib. 7. Welcke schꝛijver op tselve jaer als dat Oꝛlogh was / sijn Chꝛonijck gheschꝛeven heeft. De Schꝛijver noemt de plaets daer de slagh geschiet is / een eylant / ende den dagh de 5. Idus Iulij Anno M. ende xviij.

4. Des vervaerlijcke grijslijcke stemme int Oꝛlogh tegen de Vriesen ghehoꝛt / Vliet, Vliet, gedencken oock de Rijm-Chꝛonijck / Ioan. Beka, d'oude Chꝛonijck des Abdye van Egmont / eñ oock Sigebertus, die voꝛ 500. jaren geleeft heeft / opt jaer M. xviij.

5. Dat de Vriesen onder 's Graef Diedericx ghebiet ende ghehoꝛsaemheyt soude gebracht zijn / en vinde ick niet in d'oude Chꝛonijcken. Ende vanden slagh teghen de Vriesen / aldꝛuyghst aldus de Rijm-Chꝛonijck:

Als men schꝛeef XVIII. jaer.
Ende M. was t'Oꝛloge swaer,
Vanden Grave Diederiche
Op de Vriesen gemeenliche.
Want om sijns Baders doot hy quam
Op hen swaerlijck ende gram:
Ende hem voert helpe desgelicke
Ghesent van den Keyser Henrickie

Een

Digitized by Google

Een Hertogh die Godevaert hiet/
Waer dat en diede algader niet/
Want een luut quam/ (men en weet
waneñ het quam ghereet)
Die stemme riep/ Vliet Heeren Vliet.
Want der Vriesen menije clene
Sloegh daer menighen ghemene/
En al 't here wert ontdaen/
En die Hertoghe wert ghevaen.
Dus ghevel het schadelike
Desen Grave Diederike/
Met oorloghen ende met pinen/
Hilt hy Kenemaer met den sinen.
Ongherooken sinen Vader
Moest hy laten al te gader.
Ende starf in ons Heeren Jaer
Dupsent/ dertich en daer naer
Negen mede/ ende met der waerde
Was hy gheiacht t' Egmont ter aerde.
XLVI. Jaer machmen lesen
Dat hy Grave hadt geweesen/

Waer uyt blijckt dat Graef Arnouts doot ongherooken is gebleven. Soo dat niet waerschijnelijck en is/ dat de Oost-vriesen van Graef Diederick t'onder gebracht soude sijn/ ende over haer gestelt Floris des Graven jongste soon: Maer ick acht dat Graef Floris geweest is Stadthouder van Kenemerlant. Want Graef Diederick int Oorlogh teghen de Vriesen / na de gevechtenisse vande Rijn-Thoruijck/ hilt alleen met moeyten Kenemerlant.

Van Baldewyn van Hollant de seventiende Bisschop van Vtrecht.

BAldewyn een glorieus eñ eerlic man/ geboren van Hollant / wordt nae Bisschops Volckmaers doot gheboren de xvij. Bisschop van Utrecht. Hy was een man van grooter Religie ende deughden / hoog van gheboorten / want Graef Arnout de 12. Graven Kleve was sijn oom van sijnder moeder wegen. Ende Bisschop Baldric van Utrecht broeder was sijn outoom/ ende na veel deughden starf hy int jaer ons Heerē 994. als hy dat Bisdom hadde bereeht vier jaer/ ende wert met grooter eeren in de Domkercke begraven by sijnen voor-vaders.

Van Anstrijt die xviij. Bisschop van Vtrecht.

ANstrijt, eer hy Bisschop worde/ was hy een waerlijc Edelman eñ Graef van Hope / van Teysterbant/ van Boatuschancten eñ heer van Haltena: hy was by gerechtet afkomste gebruñt van Koning Karel de groote van Vranckrijck. Dese Graef Anstrijt plagh te woonen by Bommel int Hoyp / van Vziel/ want hy heer was by na dā alle dat Eylant: hy hadde een Edel gheboortige vrouwe/ eñ seer devoot / tot eenen wijve/ dannē uyt dit navolgende merckē mach/ want alle nacht plagh sy op te staen / ende ging alleene bant hof int heymelic/ dattet haer man Grave Anstrijt niet en wiste: dit mercte een van sijn dienaers/ eñ gaf sijnen Heere te kennē/ hoe dat de Gravinne alle nachts buyten 't slot ging/ eñ en weet niet waerts sy gaet / hy ghevatuer tosten genē die sy int heymelijc lief heeft/ om haer wellustigheyt te gebruycken. Dit vernemende die Graef haer man/ hielt scherpe waeck op sijn wijf/ om te weten waerts dat sy ging / eñ waer sy bleef. Eñ siet/ op eenen nacht is sy vant Slot gegaen als sy ghewoon was/ ende die Grave volchte haer heymelic na: Ende hy sagh dat sy ginch voor de deure van t'Capelleken by 't houthuys vander Hoochte / onder de Vlierboom/ eñ viel daer op haer knien met de hoofde tegens de aerde/ ende badt seer lang eñ devotelijc met suchten ende weenen/ als haer man die Grave oor wel hoorde/ die niet ver van daē en was / als en wist sys niet. Doe sy aldus een wijl tijts God met devotiger herten hadde gebeden/ quam een schoon licht vanden Hemel / eñ omscheen haer / recht of de Mane op haer alderklaerste had gheschenen/ als sy doe niet en dede: Dit merckende de Grave haer man/ verschrickte seere / eñ hadse voortaen in grooter eeren ende liefde / eñ was seer grā opten Dienaer/ die sijn wijf met quader suspicien ende vermoeden hadde geblameert / soo dat hy hem wilde slaen / maer die goede vrouwe benam dat quaet / seggende tot haren man: Waerom/ mijn lieve heere/ wilde uwen ghetrouwen knecht ende dienaer slaen? want waert sake dattet waer hadde geweest 't ghene dat hy van my qualijck vermoept heeft/ nimmers hadde hy mijns heeren eere hier trouwelic in bewaert/ die u vermaende dat ghy my niet en sout laten vallen in oneere ende sonden: Dese deughdelicke vrouwe ende leven sijner huysvrouwen / heeft hy met haer de werelt ghelaten ende ontfing kruyn eñ wijtsel / eñ wert namaels totten Bisschoplijcken staet gecoepen ende ghekoren/ ende wert ghemaeckt de xviij. Bisschop van Utrecht: Ende gaf alle sijn tijtlicke have eñ goet om Gods wille/ am den dienst Gods daer mede te vermeeren. In den eersten gaf hy die kerck van Ludic dat Graefschap van Hope/ t'welc Otte die derde Keyser van Roomen confirmeerde met sijnen bulle ende segele. Item/ dat Graefschap van Teysterbant ende Vlaturschancten gaf hy de Kerck van Utrecht/ met veel andere landen.

Hier na is dese H. Bisschop Anstrijt van God ghevisiteert/ ende is blint geworden. Dit heeft hy verduldelick geleden/ ende hem te meer totter Godsdienst gegeven om dien te vermeeren. Ende heeft een Klooster gheslicht van S. Benedictus orden/ opten heyligen bergh by Amersfoort / in der eeren van onser lieber Vrouwen / daer hy dat habijt der Religie ende orde selver aennam / met grooter volstandigheyt alle sijn leven lang/ ende is ten lesten aldaer gestorven ende begraven int jaer ons Heere 1008. Na dat hy dat Bisdom met grooter eeren hadde bereeht 14. jaren.

Van Adelbolt de xix. Bisschop van Vtrecht.

ADelbolt was een edel geboren man/ uyt Vrieslant ende natuerlijck wijs ende verstandigh / was een oberste Raetsheere des Keysers Henrick de ij. Dese wert eendrachtelijc gekoren eñ gheset tot eenen Bisschop van Utrecht. Eñ hy wert ghewijdt ende geconsacreert de 19. Bisschop van Utrecht / ende hadde vele oorloghen teghen de Hollanderen / alsmen na hooren sal/ want hy was de eerste van allen den Bisschoppen van Utrecht die op Hollant oorloghde.

Van de Vassalen ende Leenmannen der kercken van Vtrecht, die Bisschop Adelbolt dede beschrijven in een eeuwige memorie.

INden jaer ons Heeren 1029. dede Bisschop Adelbolt van Utrecht ordineren een eeuwige memoriael schrijftuere vande wyen Vassalen ende Leenmannen der kercken van Utrecht / daer toe alle haer Leengoeden/ hoe eñ waer die gelegen sijn. Eñ sy vander kercke voorsept te Leene houdē met hare officien/ dienstē eñ amptē/ wiens forme des schrijfuers is dese:

INden name des Heerē/ Amen. Het is van noode in schrijfuen te stellen dat ghene dat hier na volght / op dattet de Successelingers condich sy watter nu geschiet is/ waerom it begeere kenlic te wesen alle dē genen die nu sijn/ oft Successers wesen sullen. Dat ick Adelbolt alleē hebber gracien Gods / ontwerdig Bisschop des H. Kercx van Utrecht/ bekenne dat voor my gekomē sijn eenige Vassalē eñ Leenmannē des kercx van Utrecht/ verstorckende aen my haer Leenen/ ende hebben my gevoont hulpe mijner voorsate Bisschoppē van Utrecht / inhoudende wat goedē eñ landē sy eñ haer ouders vander kercke vā Utrecht te Leene houdende sijn. Ende die gesien ende ghevisiteert hebbende/ hebbe ick die in schrifte doen stellen als hier na volght.

De Hertoge van Brabant is des Bisschops Voorsaet/ ende houdt vanden Stichte te Leen de Stadt van Tpel met allen sijnen toebehoorten/ ende alle Kempenland tot Cuermont toe/ ende de heele Velue.

De Grave van Vlaenderen houdt vanden Stichte te

Leen

Leen de 4. Ambachten/ maer dese en had geen officie.

De Grave van Hollandt is des Bisschops Maerschalck/ eñ hout vanden Sticht te Leene Waterlandt ende sommige goeden in Hollant / ende veel ander tiẽden ende goeden in Zeelant.

De Vooght van Gelre (wantet noch) geen Graefschap en was) is des Bisschops meester Jagher/ ende hout vanden Sticht te Leene de halve stede van Emmeric met sijnen toebehooren/ende d'ander helft hoort de Kercke van Vtrecht/ eñ veel lants ende hooftsteden in de Betue / ende als hy Grave van Gelre gewoorden was/ hielt hy oock mede vanden Sticht te Leene dat Graefschap van Zutphen.

De Graef van Cleef is des Bisschops meester Camerling/ ende hout vandẽ Sticht te Leene de Graefschap Tepsterbant/ dat is een deel van Tpelreweert eñ wat in de Betue ende heel Bommelreweert dat nu al Gelre toebehoort/ eñ noch hout hy dat lant van Heusden metter Borgh ende stede/ ende dat lant van Althena mettet slot ende stede van Woudrichem.

De Grave van Benthem is des Bisschops outste Doorwachter / ende hout vanden Sticht te Leen de Burgh-graefschap metten Casteele van Benthem/ met meer ander goeden.

De Grave van Ghoer is des Bisschops Poortwachter ende hout vanden sticht dat meest deel van alle zijn goet.

De Grave van Kuyt is des Bisschops scheuckher/ eñ hout vanden Sticht te Leen dat meeste deel vandẽ lande van Kuyt ende andere goedẽ. Dese voorsz hoogmannen die heetmen des Bisschops Amptmannen/ sonder Vlaenderen en hadde geen Ampte.

De Grave van Zutphen hielt vanden Sticht te Leen dat Graefschap van Zutphẽ ende Goylant/ eñ dat Graefschop van Zutphen quam aen Gheire als voor geseyt is. Ende Goylant quam aen dat Collegie van Elthen met een dochter van Zutphẽ / die Abdisse was/ ende vander Abdye van Elthen so quam Goylant om een sekere pensie jaerlicx aen Hollant.

De Grave van Tepsterbant hielt zijn Graefschap van sticht te Leene/ want een Grave van Kleve plachse vanden sticht te houdẽ/ ende de Grave van Tepsterbant was gekomen vã eenẽ jonger broeder vã Kleve.

De Grave van Kerchem in de Velue/ hielt vanden sticht te Leene de Velue/ ende van hem is de Velue gekomen aen Brabant/ ende van Brabant aen Gelre.

De Grave vander Gop hielt vanden sticht te Leen de Burgh-graefschap van Vtrecht ende zijn Casteel met ander goeden.

De Borgsgraef van Groeningẽ hielt vandẽ sticht te Leene de Burggraefschap van Groeningen.

De Casteleyn van Coeverden hielt vanden sticht te Leene dat Casteleynschap van Coeverden / met het Maerschalc-ampt vanden lande van Drenthẽ/ hy eñ sijne Erven/ ter tijdt toe dat hy een somme van gheldes weerdt hadde die hy den sticht daer op geleent hadde.

De heere van Heusden plach sijn heerlichepdt eerst te Leene te houden vanden stichte / daer na van Kleve/ ende nu van Hollant.

De Heere van Arckel hielt vanden sticht te Leene dat lant van Haghenstein ende Haestrecht.

De Heere van Altena hielt sijn heerlijchept eerst te Leen vanden sticht/ daer na van Kleve/ ende daer nae van Hollant.

De Heere vander Lee hielt vanden sticht te Leene een deel erven ende tienden.

De Heere van Kulenborgh hielt te Leene vanden stichte sommige thienden ende heerlijckheden.

De Heere van Vianẽ die plach vandẽ sticht te leene te houden sommige thienden ende andere heerlichedẽ.

De Burgh-grave van Montfoort hout te Leene vanden sticht de Burgh-graefschap van Montfoort.

De Heere van Aemstel hielt te Leene vanden sticht dat meeste deel van zijn heerlijckhept.

De Heere van Abcoude hielt te leene vanden sticht 't Casteel metter heerlichept van Abcoude/ eñ metter stede van Wijck te Duerstede.

De Heere van Voorst hielt te Leene vanden sticht dat Casteel te Voorst met andere heerlicheden.

De Heere van Ysselsteyn plach vanden sticht te leene te houden veel thienden ende andere ambochten.

De Heere van Woerden hielt te Leene vandẽ sticht dat slot metter heerlichept van Woerden.

De Heere van Aenholt eñ van Zulẽ die hiel te Leene vanden sticht tCasteel ende heerlichept van Zulen.

De Heere van Waterlandt hielt te Leene vanden sticht dat meeste deel van sijner heerlichept van Waterlandt.

De Heere vander Amey die hielt te Leene vanden sticht de heerlichept vanden Ameyde. Alle dese voorgenoemde Leenmannen zijn schuldigh selber in persoone te compareren / ende hare Leenen vanden Bisschop te ontfanghen/ ende haren behoorlicken eet daer van te doen / ende noch veel meer ander Baender heeren ende Ridderen die hier niet gheschreven en staen/ maer veel isser vanden Sticht verdoolt / overmidts sterfte eñ oorloge eñ overgevinghe/ die nu ander Heeren ende Princen houden ende besitten / die met Godts recht toe-behooren den gheestichte ende kercke van Vtrecht.

Nota. Sommige die Cronijcken hebben geschrevẽ die schrijvẽ dat dese Bisschop Adelbolt dede schrijven des Bisschops ende des gheestichts hooghe Leenmannen als hier voor geschrevẽ staet. Ende sommige andere schrijven / dat dit dede doen heere Boldewijn van Hollant Bisschop van Vtrecht/ Grave Floris soõ van Hollant de Vette / als hier na gheseyt sal werden/ maer wy en willen daer op niet staen/ het is ons gheneegh dat wy hier in schrijfte stellen de Vassalen ende Leenmannen des Bisschops der Kercken van Vtrecht.

Hoe Bisschop Adelbolt dat oude werc vander Domkercke neder dede werpen, ende een anderwerc fondeerde ende volbrochte, ende van eener Bullum des lants van Threnten.

INden Jare ons Heeren 1015. dede dese Bisschop Adelbolt afbreken ende ter neder werpen dat oude werc dat Bisschop Baldrijc hadde doen maken. Eñ dede weder sonderen eñ van nieus op maken een nieuwe fabrijc eñ werc / veel kostelicker eñ schoonder dant oude was/ ende heeft dat volcpnt ende volbracht: Int jaer ons Heeren M. ende xxiij. Tot welcker dedicatie/ wydinge eñ Hermisse Henric Keyser van Roomen de 2. met noch 12. Bisschoppen gekomen is / eñ hebben dit voorsz kercke gewijt ende geconsacreert met groter solemnitept / in der eeren des H. Confessoors S. Martijns. Eñ kortsdaer naer gaf dese Keyser Henric voorgeseyt / de kercke van Vtrecht / dat Graefschap van Thzenten met een Keyserlicke Bulle/ aldus:

In den name der onverscheydene Dryheydicheyt. Henric by der gracien Gods Keyser van Roomẽ altijt vermeerder des Rijcx: Kenlic sy allen kerstẽ menschẽ die nu zijn eñ na komen sullen/ dat wy tot een eeuwige remede ende boete onser voorsaten / ende onser eñ mijner uptverkozen gesellinnen zielen/ gevende de kerc vã Vtrecht/ by onsen tijt gheesticht ende in onser presentie ghewijt/ inde eere des heyligen Confessoors S. Martijns, door bede mijner Keyserinne Konegondis, ende des vaders Adelboldi Bisschop der selver Kercken/ Heymonis Bisschop van Verdunen/ ende mijnen getrouwen Grave Bertolfs, dat Graefschap van Trenten door desen onsen Keyserlijcken brief / by onsen bevele geschreven tot een eeuwige possessie ende besittinge van deser tijt af. Welcke donatie om inder eeuwicheyt gestadigh vast ende van waerden te blijven/ hebbẽ wy die met ons eygẽ hant onderteeckent/ ende met onsen zegele gesterckt. Gheghéven/ Etc.

Hoe dat Bisschop Adelbolt aflijvigh worde.

DEse Bisschop Adelbolt van Vtrecht/ heeft die steenen Kercke staende binnen Tpel (dewelcke de Venen

Denen verdeſtrueert ende verbrant hadden) weder opgemaeckt / en heeſter ingeſet weerlijcke Canonicken / daer te voren Canonicken Regulieres pleghen te ſitten. Ende na dele onledes ende oock mede goede wercke / is deſe Biſſchop Adelbolt afſijdigh geworden / int Jaer ons Heeren M. ende xxvj. als hy 't ſticht van Vtrecht glorieuſelijck hadde bercht 19. jaren / ende wert met grooter eeren begraven in S. Martijns Doomkercke / dat hy vannieus hadde doen opmaken.

Hoe dat Bernulphus ghemaeckt werde de xx. Biſſchop van Vtrecht.

BErnulphus is na Biſſchop Adelbolts doodt ghe-worden de xx. Biſſchop van Vtrecht / in aldus daniger manieren. Na Biſſchop Adelbolts doot en konden de Capittelaers en Canonicken inder electien des nieuwen Biſſchops niet over een komen / want daer was groote tweedracht tuſſchen hen allen. De Keyſer Coenraet de 2. dit vernemende / is nedergekomen met ſijn Keyſerinne / ſwaer weſende met kinde / ende opt uyterſte der baringhe / daerom heeftſe de Keyſer laten blijven in een Dorp gheheeten Oosterbeke / buyten Vtrecht / ten huyſe van eenen eerweerdighen Prieſter / gheheeten Bernulphus. Ende de Keyſer is voort ghereyſt tot Vtrecht / om dat Capittel der Canonicken te vereenigen inder electie en eenigheyt des vredes / want de twiſt wert altijt meer ende meer. Ten eynde gaven ende ſubmitteerden hē de Capittelaers in handen des Keyſers / gevende hem volkomen commiſſie en macht / dat hy eenen diſcreten en bequamē man tot alſulcke dienſt hen allē wilde ſetten / ſy ſoudē daer mede te vreden weſen. Ende ſiet / hier en binnen is de Keyſerinne van kinde bevallē / en heeft eenen ſchoonē ſoon ter werelt gebracht / en ſy ſant haren weert / dat is deſen Prieſter / totten Keyſer / om hem deſe blijde boodſchap te condigen. De Keyſer ontfangēde deſe vroolijcke boodſchap / gaf de Prieſter Bernulphus die hē deſe boodſchap brochte / dat Biſdom van Vtrecht tot ſijnen loon. Ende inveſteerde en ſette hem / gevēde ſtaf en vingerling / inde Biſſchoplijcke ſtoel. Ende alduus is Bernulphus gheordineert ende ghemaeckt die xx. Biſſchop van Vtrecht. Hy was een wijs en geleert eerweerdigh man / die hem daer ſeer toe begaf om vrede te onderhouden metten Prince dā Hollant / daer ſijn voorſaet Adelbolt veel ſtrijden ende oorloghen teghens hadde ghehadt / tot grooten achterdeele des Heercks van Vtrecht / als hier voren int lange geſeyt is.

De Linie der Paulen.

Anno M. ende xlvj.

SYlveſter de derde van dien name / was de 157. paus / eē Romeyn / en ſat maer 2. maēde / wat Benedictus de ix. die verdrevē was / quam weder in ſijn macht / met hulpe ſijner partije / maer Benedictus en ſat daer niet lange in / want hy reſigneerde ofte verkochte dat Pausdom eenen geheeten Iohan Archidiaken, die namaels Gregoris de vj. genoemt werde / God beter / het was ſo verre gekomē onder de Romeynen / ſo wie d'meeſte gelt ende goet geven woude / die verkreeg meeſt / ende alſo de ſe Sylveſter daer in quam / alſo wert hyer weder opt verdreven.

Gregorius de vj. was de 158. Paus ende ſat 2. jaren. Deſe is by grooter abonturen na ſijn doot in Sint Pieters kercke begraven.

Clemens de ij. was de 159. Paus / hy was biſſchop van Bamberch / ende ſat 9. maenden: hy kroonden Keyſer Henric de ij. Hy verbant ende dwang den Romeynen daer toe / dat ſy ſweeren moeſten / dat ſy voortaen buyten des Keyſers conſent geenen Paus kieſen en ſouden / waer upt de Romeynen toornigh worden / ende deden hem vergeven.

Damaſus de ij. was de 160. Paus. Hy was van Duytſchlant Beyeren / en ſat maer 1. maent. Hy nam dat Pausdom met gewelt / maer God haelden ſnellijc-ken upter tijt. Tot een exempel / dat hy den hooghhertighen menſchen kan wederſtaen.

De Linie der Keyſeren.

HEnric de ij. Keyſer Coenraets ſoon / of als andere ſeggen / ſijn ſwager: hy was genoemt de milde oft de ſwarte Hertog. Hy regneerde ontrent 17. jaren / ende was ſijn vader ſeer gelijck in deughden / ende hadde eerſt te wijve des Koninx dochter dā Engelant / deſe wert met leugentael berucht / datſe met een ander boeleerde / waerom datſe van haren man ſchevde / ende ging in eē Klooſter / en diende God in grooter heyligheyt. Daer na nam hy een ander wijf / geheeten Agnes, des Hertogen Willems dochter van Pictavie / daer hy een ſoon by wan / geheeten Henrick, die tſijnen 5. jaren tot een Roomſchen Koning gekozen wert / by ſijns vaders leven. Deſe Keyſer wert te Roomen gekroont van Paus Clemens de 2. met ſijn Huyſvrou. Eñ na dat hy de 2. Koningen van Hongarijen en van Beemen verwonnen / onder 't Roomſche Rijc gebracht hadde / ende voortaen onder tribuyt ſitten moeſten / is na veel oorlogens geſtorven / ende te Spiers begraven int Koninglijcke Choor by d'andere Keyſeren.

Dierck de vijfde Grave. IX. Iaren geregeert.

Van Diederick de vierde van dien name, de vijfde Grave van Hollant, Zeelant, &c.

DIEDERIC de vierde van dien name / wert na ſijns Vaders doodt de vijfde Graef van Hollant en Zeelant / int jaer M. xxxix. Deſe Graef Diederick en hadde wijf noch kint. Op eē tijt iſt gebeurt datter een Steecſpel eñ Toernoye beroepen was / binnen der ſtadt van Ludick / daer vele groote Heere / Vorſten ende Prince upt alle Landen gekomen zijn: onder andere is der waerts gecreyſt

repst dese Graef Diederick met vele Edelen uyt Hollant. Ende siet/ als dese Heeren op der banen gekomen waren / ende hen Ridderlijc hadden in desen Tornoye/ heeft dese Graef Diederick by quader aventueren eñ gevalle doot ghesteken des Bisschops van Ceulen ende Ludicx broeder. Waerom dat de Oberlantsche Heeren 't hooft te samen staken / ende wouden des Edelen Princen doot weder aen hem wreken. De Grave/die geen macht en hadde hen weder te staen / is heymelick upter Stadt met alle sijn Heeren ende Dienaers gheresyt nae Hollandt toe. De Oberlantsche Heeren vervolghden hem snellijcken/eñ sloegen van achter aen in dat gheridt twee van des Graven Ridderen doot / met meer andere. De Grave is ghetogen binnen der stede Dorsrecht / ende dede daer verbranden alle de schepen van Ceulen ende van Ludick / die doe voor Dorsrecht lagen / ende nam alle die kooplupden van Ceulen ende Ludick/eñ de Oberlantsche gevangen/ende beschatte se seer / tot waerck sijnre twee Ridderen vande Rijnschen Heeren verslaghen. De Oberlantsche Heeren dit vernemende / vergaerden groot swaer volc van wapenen/ daer sy haren Neve den Marckgrave van Brandenburg Hooftman over stelden / eñ quamen den Rijn neder in Hollandt voor Dorsrecht / daer sy door een heymelijck verraet der poorteren/binnen raeckten. Waerom de Grave seer bedroest was. Maer niet te min/ door raet ende wijsheyt des Edelē Ridders Heer Gerrit van Putten, is hy met kracht van volck sonder verseck inder nacht te Dorsrecht heymelijc binnen gekomen : daer sy inder selver nacht met haer vranden vromelijc vochten om de overhant ende victorie. Maer de Oberlanders kregent int eynde te quaet/ ende liepē met grooten hoopen upter stadt : eñ andere verstaken haer in heymelijcke plaetsen : ende daer bliebē meer dan vier hondert Edele ghedoortighe mannen verslagen. Des morgens alst schoon dagh geworden was/ woude hem Graef Diederick, die seer vermoept was inden strijt/ wat vertreden ende verluchten : eñ ginc spaceren opter plaetsen diemen hiet des Stadts-boom / ende onder weghe gaende door een nauw straetken / is hy met een vergiftde strale door sijn dgye geschoten / van eenige sijner vranden die inden huysen verborgen lagen. Ende dit straetken heet nu van die tijt af/ des Graven straetken. Graef Diederick is na twee dagen van dese quetsinge gestorven/opten vijfthiensten dach Meye/int jaer M. XLVIII. als hy dat Graefschap van Hollant ende Zeelant vromelijck hadde bereckt 9. jaren. 't Doode lichaem wierde van Dorsrecht tot Egmont gheboert/ ende daer int Klooster met grooter droefheydt ende weenender uytvaert begraven.

Aenteyckeninghē.

1. Dit steerckspel oft Tornoy/daer de Chronijc-schrijver af spreeckt/ was te Ludick beroepen An. 1048. Ghelijck my dunckelijck te hermen geben twee oude geschreven Chronijcken. Van welcke het een oock seydt / dat de twee Ridderen die vande Overlanders inde vlucht verslaghen werden / Baster-broeders waren vanden Graef.
2. De Marckgrave van Brandenburch / Hooftman vande Overlanders/was Egbert ghenaemt. Doch Hermau. Contract. die in sijn Chronijck dit oorlogh ter loop aenroert / en vermaent van geen Marcgrave van Brandenborgh/noch van geen Bisschop van Ceulen : maer sept alleen datter eenige Vorsten ende Heeren met den Bisschoppen van Ludick / Metz ende Maestricht verplicht zijnde/Graef Diederick Marckgraef in Vladirtinge / lagen gelept hebben/ ende oock vermoort. De selve getuycht/dat dit oorlogh geviel inde winter. So dattet waerschijnlijcker is/ dat deses Graefs sterf dagh gestelt werdt Idus Januarij/ ende niet Idus Maij. Daer toe helpt het oude Graf-schrift/daer onder staet :

Per Capra Sidus dum Ianus volveret Idus,
Cæsar erat fomes quod cadit iste Comes.

De Keyser daer 't Graf-schrift af spreeckt / was Henrick de derde van dien name. Van deses Keyser oorloge op onse Graef Diederic, siet 't gene daer af schrijven Herman. Contractus voorsz / eñ Lambertus Schafnaburgensis, op de Jaren 1046. 1047. ende 1048. aenghesien onse Cronijck-schrijver daer niet een woort af en vermaent.

Van eener gifte ghegeven der Kercken van Utrecht, vander stadt van Deventer, ende 't Graefschap van Amelant ende Trenten.

Onder desen Bisschop Bernulphus tijden worde de heylighe Kercke van Utrecht van Keyseren ende andere Heeren seer begavet ende ghedoteert met veele heerlicke goeden / want inden eersten gaf Keyser Henrick de derde van dien name / der Kercken van Utrecht de Stadt van Deventer / mettet Graefschap van Amelant/by eenen brieve inhoudende aldus :

HEnric by Gods gratie/Koning van Romē. Kondich sy allen menschen/dat wy door liefde ons vaders Keysers Koenraet, eñ door instantie eñ supplicatie mijns beminde huysvrouwe Agniese, ende by bede eñ begeerte des eerweerdighen Heere Bernulphus Bisschop van Sinte Martijns Kercke tot Utrecht / geven de selve kercke alle de prorieten ende eyghendom die wy met aller neerstichheydt altijdt onder onse potestaet ende mogenthept gehouden hebben inder plaetsen Deventer ghenoemt / inder moneten/ tollen/ profijten ende inkomsten/mettet Graefschap van Amelant daer ontrent gelegē/ eñ bestigen dese gifte/ met alsulcken vigeur ende kracht/datter geē schatter groot noch klein/ eenighe macht sal hebben pet te eyschen sonder oorlof ende bevel des Bisschops van Utrecht. Maer dat de selve Bisschop eñ sijnen successeur eñ navolger/van deser voornoemder Koninclicker gaven/sal hebben eene vryе macht ende besit/te commanderen/te gheven ende te stellen nae sijnen wille / tot behoef ende profijt der kercken voorsept. Ende om dit vast te maken ende onverbrokich te houden / hebben wy met onser eyghen handt desen brief onderteeckent ende besegelt. Ghegeven int Jaer ons Heeren M. xlvj. opten/Etc.

Voort int jaer daer nae gaf dese Keyser voornoemt der kercken van Utrecht / dat Graefschap van Trenten/ende daer af een bulle in navolgender forme.

HEnricus by der gratien Gods/ Keyser van Roomen/kenlic sy allen menschen/dat wy tot remedie onser eñ onser ouderen zielen/door bede onser Koninginne Agniese. der kercken van Utrecht in S. Martijns eere gesticht/ende den Bisschop Bernulf der selver kerckē / gevē dat Graefschap dat na der doot des Hertogen Goselijns in Trenten aen my gekomen is/ in eenen vryen eyghendom met alle sijne profijten ende toebehoozen/ ten eewighen daghen te ghebruycken sonder pemandts teghen-seggen. Ghegeven de 11. kalende van Junio/int jaer ons Heeren M. ende xlvij.

Van eener donatie eñ gifte gegeven van eenen Ridder genoemt Adelphus der kercken van Utrecht.

VOort soo heeft dese eerweerdige Bisschop Bernulf ontfangen sonderlinge goeden/by gifte ende donatie des edelen Ridders ghenoemt Adelphus, waer af hy dese brieven gemaeckt ende gegeven heeft.

INden name der heyligen eñ onverscheyden dryvouldicheydt. Ick Bernulphus des heyliger kercken van Utrecht onweerdich Bisschop/wille eñ begeere datter allen menschen kondich sy die nu ter tijt zijn oft naemaels sullē wesen/dat een vry eñ edel Ridder Adelphus genoemt/ ende de Ridderlicke officie ende oordene ghebruyckende/ eenighe erffenisse synes jurisdictie eñ rechtes dat hy hadde binnē 't Graefschap van Goetschalck Grave Thuente genoemt (dat is Gore) gegeven heeft S. Martijn, met oberdracht/ conventie ende consent sijner eenighe erfghenaem Wigburg Abdisse van Fritenhorst / door de handt des Advocaets Waloeds met

Digitized by Google

alle 't ghene datter toebehoordt/te weten/ kroften/huysen/knechten/ weyden/ bosschen/ waeren/ met alle dat ambocht dat sijn broeders Werrijn eñ Ludolf aldaer in haer leven pleghen in 's Keysers dienst te ghebruycken/ ende dat dese Adelf by successie eñ erfenisse hier toe beseten heeft/eñ in sijner macht gehoude/ ende hem nae der tijdt in een beneficie goedertierlijck gegeven binnen Thuenten/ de tienden van x. Deventersche ponden/eñ noch binnen Trenten de tiende tot vij. pondt ende een half. Dit is gheschiet by Goer, int paleys des Graefs voorsz/in tegenwoordigheyt van veel luyden/ ende om dat dese milde overgift van weerden soude blijven in der naevolgender tijdt/ hebben wy die met onsen zeghel doen stercken ende bezeghelen.

De Linie der Paulen.

Anno M. ende xlix.

LEo de neghende/was de 161. Paus/een Duytsch/ ende sat 5. jaren ende 2. maenden. Dese was seer milt tegen den armen/ende dede veel Caritaten.

Victor de tweede/ was de 162. Paus/een Duytsch/ ende sat 2. jaren ende dry maenden. Hy wert meer gekozen upt vreesen des Keysers / die de Romeynen ontsagen/dan upt vryheden. Ende te Plozens in een Concilium wesende/ dat hy dede vergaderen/ sterf hy/ ende wert aldaer begraven.

Stephanus de neghende/was de 163. Paus/ hy was upt Lotthringhen / een Duytsch / ende sat ontrent 9. Maenden. Hy vrocht de Kercke van Italianen weder tot obedientie des stoels van Roomen / die daer af ontrent 2. jaren verdwaelt hadde gheweest / maer blijft nu ghestadigh tot noch toe. Hy hadde een Concilium ingheset tot Plozens/ maer hy sterf aldaer / ende werdt in die groote Kercke begraven.

Benedictus de tiende/was de 164. Paus/ upt Campaengien/ende sat ontrent 9. Maenden. Hy werdt met ghewelt Paus ghemaeckt. Ende als de Cardinalen ende andere Bisschoppen merckten / dat sy te Roomen gheenen Paus met vreden kiesen mochten / toghen sy ter Sepn/ende kozen eenen anderen/die weerdigh was sulcken dignitept te besitten : ende dese Benedictus wert alsoo geinsormeert/dat hy dat Pausdom liet/ende toogh weder in sijn Bisschoplijcke stoel van daer hy gekomen was.

Nicolaus de tweede / was de 165. Paus. Hy was upt Savoyen/ende sat dry jaren/ ses maenden ende 26. dagen: hy werde eendrachtelijcken vanden Cardinalen Paus gekozen/ ende quam te Roomen/ ende hielt daer een Concilium tot S. Jans te Latranen/ inden welcken hy insette een sorme / hoe dat de Cardinalen eenen Paus kiesen souden. Hy kroonde met grooter Feest Keyser Henrick de vierde / ende als hy veele goede statuyten ingheset hadde/starf hy/ende werdt tot S. Pieters begraven.

Alexander de ij. was de 166. Paus/van Italianen/ ende sat xj. jaren ende vij. maenden. Om sijner ootmoedicheyt ende goetheydt wille / werdt hy in sijn absentie Paus gekozen/waer upt veel twisten zijn gheresen. Hy gestozven/ende te S. Jans te Latranen begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno M. ende Lvij.

HEnrick de vierde / des voorsz Keyser Henricks soon / als hy een wijl tijts Koningh van Roomen hadde gheweest/ werdt hy eendrachtelijck vanden Keurvorsten tot eenen Roomschen Keyser gekozen/ eñ regeerde dat 48. jaren/of als Fusebius schrijft 50. jarē. Terwijlen dat hy onder sijn moeders Voochdije was/ wert dat Rijck wijslijck ende nutlijck geregeert / maer naederhant werdt hy opgerupt tegen sijn moeder/ ende sy scheyde van hem/ ende quam te Roomen/ende leefde in grooter heyligheyt/ende sterf aldaer/ eñ werdt in S. Pieters Kercke begraven by S. Petronellen Outaer. Desen Henrick wert te Romen tot eenen Roomschen Keyser gesalbet ende gekroont van Paus Nicolaus de tweede / ende quam met grooter eere weder in Duytslandt/ ende onthielt hem meest int lant van Sassen/ hy was lange tijt een glozieus gesortuneert ende seer gheluckigh Vrins : maer doe hy hem began te gheven tot spelen ende jagen/eñ den Edelen te verdrucke/ wert hy vanden Sassens veracht/ daer vele oorlogen ende strijden om gheschieden. Daer nae sette hy hem teghen de H. Kercke/ eñ tegen den Paus Alexander, eñ maeckte eenen anderen Paus. Waerom dat de Paus hem beroosde ende assette van dat Keyserrijck. De Keyser dit vernemende/ was des qualijc te vreden/ ende quam by den Paus ende verwerf genade / ende beloofde ende swoer hem tot gheenen tijden weder teghen den Paus ende den stoel van Roomen te setten. De Keyser komende tot Pavien/ wierdt daer weder anders geinsormeert/ ende door sommighe Bisschoppen raet ende ingheven / sette hy hem weder teghen den Paus Gregorius, dien hy van dat Pausdom berooven woude / ende ordineerde eenen anderē/ die geheeten wordē Clemens, metten welcken hy weder te Romen quam / met groot volck van wapenen / ende belagh 't Casteel van Engelenburgh / daer de Paus op ghevlucht was : de Paus sende haestelijc totten Graef van Calabren ende Poelghen / die onversienlijck met groot volck tot Roomen quam/om den Paus te ontsetten. In wiens komste de Keyser verbaert was/ende ruymde met sijnen valschen Paus upt Roomen / ende quam in Duytslandt : daer na int Jaer duysent ende negen-en-tnegentigh / worde sijn soon/ oock Henrick gheneemt / tot Aken tot eenen Roomschen Koninghe gekroont. Ter wijlen dat dese Keyser aldus was twistende metten Paus / ende vander Keyserlijcker Kroonen berooft was / hebben de Keur-vorsten eenen anderen Roomschen Koninghe gekozen/ geheeten Rodolph, Hertoghe van Sassen/daer hy een grooten swaren strijt teghen hadde / ende hem wel boven vier duysendt mannen afgheslaghen werdt/ ende verloos den strijt / ende quam heymelick weghe/ maer de Hertoghe van Sassen werdt daer alsoo ghewont/dat hy kozts daer nae starf/ende wert inder stadt van Merseburgh begraven. Hier nae int Jaer duysent een hondert ende vijf/heeft de Roomsche Koning Henrick hem geset in rebellept teghen Keyser Henrick sijnen vader/ende verbolchde hem met grooter listicheyt ende oorloghen/ ende heeft eenen strijt tegen sijnen Vader ghevochten / ontrent de Stadt van Ludick/ die hy wan / ende vingh sijnen Vader/ ende sette hem in eenen kercker ghevanghen/daer hy in starf van grooten rouwe ende verdriet/ eñ wert te Ludick begraven/ wesende in des Paus ban/datmen van gheenen Keyser voor desen anders en leest : ende nae vijf jaren werdt hy upt den ban ghedaen/ ende weder opgegraven / ende werdt ghevoert tot Spiers / ende daer begraven by den anderen Keyseren.

☞ Men vindt oock wat vreemts beschreven van eenen Bisschop van Mentz / gheheeten Hatto, die by den eersten Keyser Otto, ende na Bisschop Willem desselven Keyser Otten soon / Bisschop van Mentz was/ gheschiede. Dese Bisschop Hatto hadde op eener tijdt dattet seer diere tijdt was van kozen/ veele arme menschen doen vergaderen in een groote Schuere / als of hy die groote aelmissen hadde willen gheven van broot ende koorn / ende als sy by een waren / soo dede hy die Schuere toesluyten ende aen brandt steken / ende verbrande alle die schamele menschen / de welcke hy maer en achte als Muysen die dat kozen eten/ ende by aventueren dat hy sulcke woorden ghesproken hadde. Doe plaeghde hem God / dat hem de Muysen verbolghden/ ende aten sijn kleederen vanden lijve / eñ ten lesten sijn vleesch. Hy dede maken den Toorn by Binghe in den Rijn/ die nu noch staet/ ende heet de Muys Toorn, daer op vluchte hy / maer ten baette niet / sy quamen hem nae / ende aten sijn vleesch ende bloedt tot dat hy sterf : ende dat noch meer is / waer sy sijnen naem aen-

den

den woudien vander vnieren/ oft op eenighe Tapisserijen gheschreven vonden/ die waeghden ende crachsseden sy upt. Dit selve gheschiede ooch tenen groten machtighen Koningh in Polen/ ende noch een ander machtigh Prince/ontrent de selve tijdt.

Floris de seste Grave. XIIII. Iaren geregeert.

Van Grave Floris d'eerste van dien name, ende de seste Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt.

FLORIS d'eerste van dien name/zijnde Graef van Oost-vrieslandt/worde nae sijns broeders doot/ van al de Edelen/ Baronen ende Ridderen 's Lants/ gemaect de seste Graef van Hollant/ Zeelant/ende ooch heer van Vrieslant/ int jaer M.XLVIII. Hy hadde te wijve des Hertoghe Heymans dochter van Hassen/Geertruyt geheeten: en was Keyser Henricx broeder de derde. Daer sy by wan Diederick, die nae hem Grave wert/Aelbrecht, Floris, ende Pieter, Canonicken der Kercken van S. Lambrecht tot Utrich/en een schoone doechter geheeten Machteit, die na haers vaders doot te man gegheven wert Koning Philips van Vranckrijc den eerste van dien name. Int jaer M.LVIII. verbonden hen tegen desen Graef te samen/ de Aerts-bisschop van Colen/ die Bisschop van Utrich/ die Marcgrave bã Brandenburg/ Lambrecht Grave van Loven/ Wichart Vooght van Geire/ ende Harman Grave van Kuyck: Dese versamden een ontallijc groot machtigh heyr van volc/en quamen neder in Hollant/om Graef Floris daer upt te slaẽ. De graef dit vernemende/ heeft terstont vergadert alle sijn Edelen/ Ridderen ende Schiltknapen/met een groot swaer heyr van volck/ soo upt Hollandt/ Zeelandt/als Oost-Vrieslant/ ende is getogen binnen Dordrecht/ om sijne vyanden aldaer te verwachten. Eñ door raet ende ingeven eens kerckchs erbaren eñ versochtẽ Edelmans/ debe hy vele graben ende putten heymelijck opschieten ende delven/ daer sijne vyanden henen komen souden/ eñ liet die weder toedecken met hoy/ stroo/ gras eñ zoden/ op dat men se niet sien noch bekennẽ soude/ om also sijn vyanden te verderven. Alsoo gebeurt is. Want in die putten eñ graben vele duysenden verstoorden ende verdronken. Graef Floris binnen Dordrecht liggende/ eñ siende dat sijne vyanden in alle ongheschicktheyt lagen ende noot leden/ ende dat sy hen selven niet behelpẽ noch verweeren mochten/ is daer op uytgevallen/ met groot gheruys ende ghelupt van hoornen ende trompetten. Ende daer begonnen bloedigen ende bitteren strijt: want daer bleven doot ende verslaghen ontrent 40. duysent man/ en daer smoorden eñ verdronken 27000. Onder andere bleven daer doot de bisschop vã Utrich/ eñ de graef van Geneegouwe. Ende Lambrecht Graef van Loven en Wichart Vooght van Geire/ worde gevangen/ met vele ander Heerẽ/ Ridderẽ/ eñ knechten/ die elck voor haer ranssoen moestẽ geven 2000. marck silvers. Dese zege hadde Graef Floris op S. Odulfs dagh/ des morgens inden dage set.

Daer nae/ int jaer M.LXII. hebben wederom de Aertsbisschop van Colẽ/ de Marcgrave van Brandenburgh/ ende Graef Herman van Kuyck/ vergadert een groot swaer heyr van volck/ ende zijn gecomen in Hollant/ stichtende roof ende brant/ om also te wreken dat verlies dat se in verleden jarẽ geleden hadden. Graef Floris als een onverschaegt eñ stoom Prince/ hem selven seer betrouwende inde kracht eñ mogenthept sijns heyrs/ is sijn vyandt stoutelijck te gemoet gegaen/ eñ heeft d'overhant oock behouchten/ op S. Martins dagh/ te midsomer. Ende als Graef Floris seer vermoeyt was inde strijde/ heeft hy hem met alle sijn heyr te rustẽ gelept des middaeghs/ onder eenen wulgentboom/ tot Heuert by Heusden/ tusschen Maes eñ Wael. Ende siet/ graef Harman van Kuyck/ die voorwichtigh was geweest inden strijt/ is onversienlick komen vallen op Graef Floris eñ sijn vermoeyde eñ slapende heyr/ eñ heeft den graef met ontrent 2600. man deerlijck verslagen. Ende als dese strijt was geschiet/ wenich tijts daer nae/ quamẽ die van Dordrecht/ die de achterhoede hadden/ met alle haer macht/ ende bevochten weder den Graef van Kuyck/ die daer met alle sijn volc verslegen worde. Graef Floris doode lichaem is tot Egmont gebracht/ eñ aldaer met groote rouwe by sijn voorouders ende sijn broeder Graef Diederick begraben/ nae dat hy dat Graefschap van Hollandt ende Zeelant met groote wonighept hadde gheregeert 14. jaren: ende 't Graefschap van Oost-vrieslant 22. jaer. Dese edele Graef begaefde dat Klooster tot Egmont met een stuck landes in Escinum Delft, betalende jaerlijcx bijf gont/ende een once: In Boschhuysen een manse/ betalende alle Jaers twee oncen. By Delft twee mansen/ende nesseus Delft ober negen mansen.

Aentteyckeninghen.

1. Floris d'eerste van dien name/ zijnde Graef van Oost-vrieslant/] Hier voren in d'Aentteyckeningen op Graef Diederick de vierde van dien name/ hebbe ick hier van mijn gevoelen te kennen ghegheven/ ende gheseyt/ dat Floris Stadthouder van Kenemerlant/ ende niet Graef van Oost-Vrieslandt geweest is/ eer dat hy Graef van Hollant ende Zeelant worde. Dat misschien waer is. Doch ick kant op dese tijdt niet lichtelijck waer maken. Daerom laet ickt int geheel/ & fides sit penes Auctores.
2. Hy hadde te wijve des Hertoghen Heymans dochter/ van Hassen/ &c.] Andere noemen Geertruyds vader Heyneman, eñ also noemt hem Beka: andere Herman, also ooch doet de Rijm-Chronijck. Paulus Æmilius, Iacobus Marchantus ende Vbbo Emmius noemen hem Bernard Hertogh van Hassen. Wien sy hier in volghen/ is nyt onbekandt. Doch Vbbo Emmius voorsz ghedenckt eener Bernardi Hertogh van Neder-Hassen: die hy op't jaer 1058.

Digitized by Google

sept een oudt man te wesen / ende noemt sijn twee sonen Ordulf ende Harman. Siet of Gheertruyt hier van daen gesproken is. Voorwaer het kã zijn / (seker de tijden komen over een) dat sy of is des oude Hertog Bernards oft Hermans sijns soons dochter. De Hassensche Chronijck An. 1487. tot mentz gedruckt by Pieter Scheffer, lupt voorwaer anders. Sal na mijn oordeel / geen verlorẽ moeyte zijn / indien ick de plaetse dã woorde te voorde gelijck die daer geschreven staet / uytschrijve:

Greve Robertus to Flanderen / te sevede van Karolus slechte / de nam Gertrudis Hertoghen Diederikes dochter in Westerlande eyn Greve to Arnsberge / unde se was Greven Florentzen weddeven to Holland / unde se was half suster Hertogẽ Luders / die hyr na Keyser wart / unde was halff suster Bisschop Henrikes to Padelborne: se telden oven twe sone / de eyne het Philippus / de starff ane arven / de ander sone de het na deme de jonge greve Robert / die na deme ein Greve wart. Dñ dusse Greve Robert de olde / dat was Greven Baldewines sone / van deme werder Jutta byder de dẽ Hertogen Wolp i hadde to Beyeren.

Anders en vinde ick inde Hassensche Chronijc / (waer uyt dit uytschrift getogẽ is) wechte in ander Hassensche Chronijcken gheen beschept. By onse Chronijck-schrijvers is so groot verschil / dat ick niet en weet waer ick my wenden sal oft keeren.

3 Aengaende des Graefs kinderen / dat Aelbrecht, Floris eñ Pieter Canonicken geweest hebben der kercken van S. Lambert tot Luyck / vinde ick oock elders. Maer de dochter Machteld / wiẽs schoonheyt gepresen wordt / ende wettige huysvrouwe geweest is dã Koning Philips d'eerste van diẽ name Koning van Vranckrijc / int getal de 39. wordt by de Fransche Historyschrijvers Berta genaemt.

4. Een stuc lants in Escinum Delft.] staet oock inde Chronijc / so d'oude als nieuwe druc. Inde Rijm-Chronijc Escinordels. Maer inde Handveste van Graef Diederick de vijfde van dien name / gegeven tot Vlaerdinghen / int Jaer M. CCCXIij. staet uytdruckelijck Escmundelf. Meester Adriaen de Jong schijnt gelesen te hebben Ascmannedilf: wordt heydensdaeghs Assendelft gheheeten / een Dorp in Kenemerlandt gelegen.

Hoe dat Bisschop Bernulf van Utrecht fondeerde eñ stichte binnen Utrecht twee Collegy-kercken. Ende voort van sijner doot.

OMtrent dese tijt / dewijle Grave Floris regieerde / heeft de eerweerdighe Bisschop Bernulphus tot sijnder eeuwiger memorien ghefondeert ende ghestichtet binnen sijner stadt van Utrecht / twee heerlicke Collegiale Kercken. De eene ter eeren des heyligen Apostels van Sinte Pieter. Ende de andere inder eeren des heyligen Voorloopers Christi Sinte Iohannes des Doopers. Ende hy nam de helft vanden Canonicken uyt Sinte Salvatoors Monster ende Kercke / dat waren twintigh Canonicken / ende sette die tot Deventer / ende stichte daer mede een Collegiale kercke / inder eeren des heyligen Confessoors Sinte Lebuijn. Ende hy nam die Abdye ende 't Conbent dat de Bisschop Ansfrijt gesticht hadde op den heyligen Bergh buyten Amerssoort / die settede hy binnen der stadt dã Utrecht / ende fondeerde daer een schoone Abdye inde eere van Sinte Pauwels des heyligen Apostels: hy hadde oock mede verworven vanden Koomschen Keyser / de stadt van Groeningen / met allen haren toebehooren. Ende na vele goede wercken ende deughden / is dese eerweerdige Bisschop Bernulphus in vreden ghestorven / inden jare nae de geboorte ons Heylants ende Salighmakers duysent ende vier en vijftigh / als hy dat Bisdom met grooter eeren ende in rusten ende vreden hadde bereckt seven en twintigh Jaren. Ende hy werdt in S. Pieters kercke begraven / alwaer nae sijn doot (soomen in andere Boecken leest) noch eenige Miraculen te geschieden plegen.

Gravinne Gheertruyt de vij. II. Iaren gheregeert als Vooght.

Hoe dat Geertruyt de Gravinne des jongen Dierck Moeder, ende daer nae Robrecht de Vriese, Hollandt berechten, van des jongen Graefs wegen.

NAe Grave Floris doot / is sijn outste soon Dierck gheworden de vij. Graef van Hollandt / Zeelandt ende Heer van Vrieslant / int jaer M.LXII. Dan terwijl hy noch jont was / regeerde in plaetse sijn moeder de grafinne Geertruyd van Sassẽ / weduwe wijlẽ grave Floris. Eñ regeerde 2. jaren lang / seer rustelijc eñ vredelijc: Na welcke tijt (te weten int jaer 1063.) nam sy te mã / wille der Edelẽ vant lant / Robrecht de Vriese, Grave Baldewijns van Rijssels / des Graven van Vlaenderen Soone / die een vermaert vroom Ridder was / eñ een ombersaeghe man ter wapen / datmen alle Kerstenrijck door van sijne vromigheyt wist te seggen. Als gy een deels hier nae oock hooren sult.

Aenteyckeningẽ en zijn hier niet seer noodigh / aengesien hier voren gearbeyt is / om te weten wiens dochter dese Geertruyt geweest is. Doch sal alleen hier stellẽ 't geen ons Chronijc-schrijvers derby slaen. Te weten / dat An. 1063. als Baldewyn graef dã Vlaenderen / t'Oudenaerde sijn soon Rohrecht uytheliche aen dese Geertruyt, hem ten houlijt beloeft werdẽ de 5. Zeeusche Eylandẽ / Walchren, Schouwen, Zuytbeverlant, Noortbeverlant eñ Borsel. Daer toe het graefschap dã Aelst / de vier Ambochtẽ / eñ een groote somme gelts. Als Meyerus eñ ander Vlaemsche Chronijckẽ verhalẽ. By de welcken indien 't jaer dã 't houlijck te recht gestelt wort 1063. so en heeft dese Geertruyt geẽ 2. jaren lang geregeert als vooght: ten ware mẽ met de Rijmkronijc de sterfdag van graef Floris haer mã stellẽ wilde opt jaer 1061. De sterfdagh van haer is geweest (nae de ghetuygenisse van Meyerus alleen) int Jaer 1093. ende lept te Veurn in Vlaenderen begraven. Andere seggen datse te Gent sturf / eñ t'Egmont by haren eerste man begrafẽ is.

Robrecht

Robrecht de Vriese. VII. Iarē geregeert als Voochr.

Van Robrecht de Vriese, Vooght van Hollandt, Gravinne Gheertruyds tweede man.

ROBRECHT de Vriese is int jaer M.LXIII. bpde steden vā Hollant/Zeelant ende Vriesland/ Monnicken ende Voochts 's lants ghemaeckt banden jongen Jonckheer Direk van Hollants weghen/nemende de wedutwe van Grave Floris ende deses Jonckheer Dircx moeder tot eenen wijve. Daer hp bp hadde twee sonē/als Philips die jonc starf/ ende Robrecht de jonge Vries genoemt/ die met Godevaert de Bullion dat H. Lant innam/ende na den Vader een Graef vā Vlaenderen geworden is: Ende dry dochteren/als Alyt Koning Kannyts wijf van Denemerchen eñ Poolwegen/ daer sp hp wan Karel, nae Graef van Vlaenderen: de tweede dochter hiet Geertruyd, Grafinne van Alsatien: de derde Maria, een debote Nonne/ eñ nae Abdisse van Thessene in Vlaenderen. Dese Grave Robrecht de Vriese en hiet alsoo niet dat hp een gheboren Vries was / oft een Vrince der Vriesen: maer om dat hp soo kloeck / stout ende broom was als oft een Vriese hadde geweest/van herten/van monde ende van lichaem. Die doot sijn kloechept eñ verstant dede sijnen Vader Baldewijn Graef van Vlaenderē/tegens Keyser Henrick de 4. in eenen grooten strijt triumpheren. Ende hp regeerde des jonghen Graef Dircx landen in grooten rusten eñ vreden 7. jaren langh. Ende binnen desen tijt dat hp noch Vooght was/ is hp met veele Vrincen ende Vorsten gereyst int Eylant van Rhodes ende van Cypers/ bedrijfende daer vele vrome feyten van wapenen op de Heydenen eñ ongelouvige Saracenen. Van daer door begheerte der Vrincen ende Vorsten/ is hp metten Hertogh van Ferraer/ metten Hertogh van Vuynswijck/ metten Graef van Gulick/ metten Graef van Loon/ eñ met meer andere vromde Heeren/ eñ veel volc van wapenen gereyst int heylige Lant/ daer hp ooc tegens de Heydenen wonderlijcke eñ groote septē van wapenen dede: ende elck ontsach sijne dromigheydt ende kloeckheyt. Eñ als alle dese vromme Heeren vele strijden eñ victorien op de Heydenen haddē gehadt/ keerden sp wederom tot haren landē: Eñ dese Robbrecht quam wederom in Hollant/begaeft zijnde vā den Vrincen met veel schoone kostelijcke giften ende clepnodpen: Eñ bysonder begaefde hem sijn broeder Baudewijn Graef vā Vlaenderē mettet graefschap vā Aelst/Oudenaerdē/Walcherē/eñ met allē webehoorē. Int jaer M.Lxv. heeft Willē vā Gelre de 21. bisschop vā Utrecht (na dat hp indē jare M.lxiiii. aen Keyser Henrick de vierde met loosheyt eñ quaet aengebē verwordē hadde dat Graefschap van Hollant eñ Zeelant) sijnē neve Govert mettē Bult/Hertoge van Lotpnen/Brabant eñ Ardenne ontbodē/ eñ vergaderden te samen een groot swaer volck van wapenen/eñ zijn gheromē ontrent Leydē. Robrecht Vooght van Hollant dit vernemende/dede vergaderen alle 't volc van wapenē dat hp krijgē mochte/eñ ginck dese twee Vrincen te gemoet/eñ daer wert seer gevochtē aē beyde zijden. Maer int eynde kregent de Hollanders te quaet/ende daer werter met allen veel verslagē. Doch Robrecht ontquamt/ende nam sijn wijf met haer kinderen/ ende toogh in Vlaenderē te Ghent/ende bleef daer een wijl tijts.

Den tegheninghen.

1. Dese Grave Robrecht de Vriese en hiet also niet dat hp een geborē Vries was/ (&c.) D'oorsake des bynaēs de Vriese, woort by andere elders gesocht. Sommige seggen dat hp de Vriesen is gesegt/om dat hp dē vriese gunstiger was/ eñ genegender tot dat volc/ als de Hollāders geern sagē eñ lief was. Sommige willē/dat dese bynaem haer oorspronc neemt vande verwonnē Vriese: so worden Scipio om dat hp de Africaners verwonnē hadde/eñ onder sijn gesoorsaemheyt gebracht / Africanus gesegt/so wordē Metellos, Creticus gebynaemt/eñ ander Romeynen meer. Maer dat Robrecht de Vriesen sonde verwonnē hebben/en schrijven geen oude Chronijckschrijvers. Ten waer salse hp int jaer M.xlv. sijn vader Baldewijn graef vā Vlaenderē op de Vriesche tocht gevolgt is/ ende hem daer int strijden tegen de Vriesen soo vromelijck gedragen heeft/ dat hp de Vriese gheseght werde. Van dese Vriesche tocht schrijft Meyerus aldus: Anno M.xlv. Balduinus Comes Flandrię expeditionem duxit in Frisiam, fusisq; hostibus victorem exercitū reduxit sine damno in Flandriā. De selve schrijft opt jaer 1070. van dese Robrecht: Cum Frisijs bellum gessit, Citerioris Frisos simul Kermerlandos & Alkemarios domuit: waerom hp misschtē de Vriese genaemt is. Maer ick achte/ dat hp de Vriese gesegt is / dermits een Vlamingh zijnde/ in Vrieslant ghebyrlickt was/ ende daer als Vooght regeerde: In Vrieslant segge ick/ want de naē van Hollant doe noch niet in swant en was: ende Graef Diederick de 2e. van dien name ende sevenste wettelijcke graef van Hollant is d'eerste ghesweest die sich Graef van Hollant liet noemen/ Siet hier van Fol. 268. int lest vande aenteyckeninghe. Dat de name van Hollandt niet bekendt is geweest voor ses hondert jaren/ ende dat wijlen Hollant/'t Stichtt van Utrecht/eñ ook een deel vā Gelrelant / onder den naem van Vriesslandt begrepen is geweest / kan ick upt oude geloofweerdighe Schrijvers bewesren. Sigebertus Gemblacensis, opt jaer M. ix. noemt Tiel een stadt in Vriesslandt. Utrecht is by de selve opt volghende jaer M.x. ooch in Vriesslant. Desgelijcx is Trajectum Frisię Urbs by Wippo in vita Chunradi Salici, opt jaer M. 39. Item by Otho Frisingensis lib. vj. cap. xxxj. ende by Hermannus Contractis. By Lambert. Schafnaburgensis opt jaer M. xlviij. woxt Vlaerdingen ende Rijnsburgh onder Vriesslandt gerekent. Welcke Schrijvers alle in die tijden ghelceft hebben. Doch hier

Digitized by Google

van ghewoegh. Dient noch tot bevestinge van 't gene ick seggen will: Doch Wilhelmus Malmesburiensis, Enghelsche Historyn-schrijver, ontrent 't Jaer M. C. xx. aldus is schrijvende in sijn derde Boeck: Balduinus (te weten Graef van Vlaenderen) duos filios habuit: Robertũ, qui patre superstite Comitissam Frisiæ uxorem nactus Frisionis nomen accepit: Bulduinum qui post patrẽ aliquot annis Flandriæ præfuit, &c. De Rijm-Chronijck spreeckt aldus van Robrecht de Vriese:

Ende want sijne voorsate Plorens
Gegoet was op der Vriesen rhens
Eer hem Holland ane quam/
Hiermen doe (als ick vernam)
Grave van Vriesland bi roenamen/
Ende voort weert Robrecht al te samen/
Gheheeten Robrecht de Vriese mede
Dae sijn voorsate: dus wilde de zede/ &c.

2. Dede sijnen Vader Baldewijn teghen Keyser Henrick triumpheren/] Misschien int Jaer M. xlv. daer hier boven af gheschroken is.
3. Regeerde in grooten rusten ende vreden seven Jaren) de Rijm-Chronijck seydt: Acht Jaren vervolchde hy Hollant. 't Welck waerachtiger is.
4. Binnen die tijdt dat hy noch Voocht was/is hy gerepst int Eylant bã Rodes eñ van Cypren/ ende oock int Heylige Landt/ &c.) Dat hy hier geweest zy/en loochen ick niet. Maer niet als hy Voocht van Hollant was. Siet de Vlaemsche Chronijck-schrijvers opt Jaer M. Lxxxv. ende volgende.
5. Sijn Broeder Baudewijn begaefde hem met het Graefschap van Aelst/ &c. Dese landen eñ goederen heeft hy niet ghekregen van Baldewijn sijn broeder/ maer van sijn Vader/ die oock Baudewijn genaemt/ ende van Rijssele ghebynaemt was. Siet voorzen de Aentepckeningen op Gravinne Geertruyd.
6. Cooch in Vlaenderen te Gent/ ende bleef daer een wijl tijts/ int jaer M. Lxxj. Was oock Graef van Vlaenderen. Van sijn oorlogen eñ vromme daden leest de Vlaemsche Chronijck-schrijvers. Hy is gestorvẽ int jaer M. xcj. op de vierde Idus Octobris. Sommige seggen dat hy tot Winedale ghestorven is: andere seggen te Kassel. Daer hy tot S. Pieters begraven leydt. Siet hier van de Vlaemsche Chronijck-schrijvers/ ende de Hollantsche Rijm-Chronijck.

Van Bisschop Willem van Utrecht, ende hoe hy van den Keyser verwerf tot behoef der kercken van Utrecht, dat Graefschap van Hollandt, ende van sijne Oorloghen.

Willem des Vooghden soon van Gelre/ ende Heere van Vont/ gheheeten Wykingus, werde nae Bisschop Bernulf vanden Capittelaers ghekoren tot eenen Bisschop/ ende als hy gekoren was/ werdt hy inghelevdt/ ghewijt ende ghezalvet/ die 21. Bisschop van Utrecht/ eñ was een grootmoedigh ende vroom strijtbaer man: dese Bisschop impetreerde ende verwerf aẽ Keyser Henric de derde/ dat Graefschap van Hollant ende Zeelandt/ allegerende dat sy wijlen eer sijne voorvaders was ghegeven/ der kercken van Utrecht te behoorzen/ ende dat sy hem ende sijne voor-vaders met kracht ende ghewelt onthouden worden/ vanden Graven van Hollant. Waerom dat hem de Keyser hier af gaf een Bulle/ luydende in vorme als volght:

In den name des heyligen ende onverscheyden Dryvoudicheyts. Henric by der goedertierenheyt Gods Koning. Kenlijck zy allen kierstenmenschen/ die nu ter tijdt zijn/ ende hier naemaels wesen sullen. Hoe dat wy die goeden ende giften/ die met onrecht der heyliger kercken van Utrecht benomen zijn/ van Grave Dirck van Hollandt ende sijne kinderen/ by tijden Heer Adelbolts Bisschop van Utrecht/ voor den welcken Keyser Henrick ende onse oude vader Keyser Koenraer, eñ onse vader Henrick saligher ghedachten/ seer ghelaboreert ende ghearbeyt hebben/ veele strijden ende voorloghen ghehoert hebben. Ende wy ende onse ghetrouwe daer seer in gearbeyt hebben/ doende daerom te verstaen/ hoe dat wy die selve goeden ende giften/ om remedie ende boete onser zielen/ ende ons saligher vaders Henrick, ende alle onser voorvaderen ende voorsaten/ door bede/ begheerte ende rade onser Princen ende Heeren. Anno Aertsbisschop van Keulen/ Sigefryt Aertsbisschop van Ments/ Everaerdt Aertsbisschop van Trier/ Aelbrecht Bisschop van Bremen/ Burghaert Bisschop van Halverstadt/ Fredericus, Govert ende Gheerit, Hertoghen ende andere onser ghetrouwen. Ende om des trouwen dienst willen bisschop Willems voorsept ghegheven ende weder ghegeven hebben/ ende met onser Koninclicker auctoriteyt ende macht confirmeren. In Crimpen vier Mansen/ opt ende des bloets Abtaes totter Merwen/ van daen tot Menkenesdreght de helft van alle dat lant/ met sijne ambochten. Item van die Kiede byder Merwen tot Slidrecht. Item in die Merwede by Dordrecht/ van daen in Dubie/ van daen in Dubelhaer/ van daen in Wael/ vã daen weder in die Merwen tot in Dordrecht/ metter nieuwer Capellen gemaeckt in Dordrecht aender Oostzijde/ tot Godeliems Hoefstadt d'welck is by Werckenemunde. In Holtrete seven Mansen. In Valckenburch sesthien viertelen. Die kercke in Vlaerdinghen metter Cappellen. Noch alle dat Graefschap in Hollandt/ met sijne Gherechten ende Ambochten daer toe hoorende. Noch daer en boven dat beneficie ende gifte dat Grave Miroth vanden Bisschop Adelbolt plach te houden vander stede af gheheeten Zigisdreght/ tot in Ribes Muthem/ van daen opwaerts vande West-zijde des Rijns tot Bodegraven/ na Miroth/ Godeso, na Godeso, Dirck Baven soon/ den welcken Grave Dirck verdreven hadde/ ende met kracht S. Martijn ontnomen hyeft/ ghebieden daerom dat gheene Graef oft pemandt upt des Graven naem/ hem vermete macht te hebben by der Vsele ende Lecke/ in die plaetsen totten 2. Kloosteren behoorende/ maer dat sy alleen den 2. Kloosteren toehooren ende haer eyghen zijn/ als daer begrepen werdt inde Emunitepten ende vryheden des eersten Keysers Otto diese aller eerst S. Martijn heeft gegeven/ ende andere onse voorsaten. Ende op dat dese onse auctoriteyt ende gifte/ vast ende van stade blijven mach/ hebben wy daer van dese geschreve Letteren met onser handt selber onderteyckent/ ende met onsen zegele doen starcken. Ghegheven op de seste Nonas van May/ int Jaer ons Heeren dupsent en vier-en-tsestich/ gedaen tot Werede.

Nota, Hier machmen mercken onrechtelicke gierichept eens onedelen Bisschops/ die by onrechten aenbrengen eñ narratie/ aenden Keyser Henrick verholchde/ om eens edelen Vorsten lant van Hollandt/ daer een soon een recht oor gebleven was/ daer 't lant met vollẽ rechte aen quam/ eñ met gheenerhande saken verbeurt en hadde. Hadde de Bisschop goet ende Edel geweest/ hy en hadts nemmermeer ghedacht/ ende hadde hem metten sijnen laten ghenoeghen/ want hy doch meer hadde dan betamelick was nae Gods recht/ aldus soo willen de geestelicke Kercken van Utrecht seggen/ dat eenen Bisschop van Utrecht recht hebben soude tot Oost-vriesland/ om dat Bisschop Koenraet verkreech van Keyser Henrick de vierde/ dat Graefschap van Oost-vriesland/ overmits dat de Marckgrave Egbert van Sassen die den Grave van Hollant upt Vriesland verdreven hadde/ ende hadde 't lant met gewelt aen hem gebrocht/ ende den Grave van Hollant krachtelick benomen als oft hy 't teghen den Rijcke misbruyckt had. Nu mach een yeghelick wel dencken/ oft de Marckgrave sijn Heerlickheyde ende lande tegen den heyligen Rijcke verbeurt hadde/ wat macht hadde de Keyser daerom den Grave vã Hollant/ sijn vaderlicke Graefschap sonder verbeurnisse te neme/ ende eenen Geestelicken Prelaet te gheven/ die recht noch reden daer toe en hadde/ sullen die vrienden van weerden wesen die de Bisschoppen daer af hebben/ so en mach de heylichept

des

des rechts niet meer voortganck hebben. Het is wel te proeven / hadden de onrechtveerdige Bisschoppen den Edelen Keyseren rechte narratie gedaen / sy en soudens niet gepetreert noch verwonnen hebben.

Godevaert de ix. Grave. IIII. Jaren als Tyran van Hollandt gheregeert.

ALs Robrecht de Vriese int Jaer 1071. met sijn echte gemalie de Grauinne Geertruyd ende kinderen uyt den Landen verdreven was / hebbe Bisschop Willem van Utrecht Hertoghe Govert met den Bult hulden in alle steden van Hollandt / ende ontfingh het Graefschap van Hollandt vanden Bisschop te Leen. Alle die hem teghen waren verjaechde de Hertogh of verstoethse / ende wacht alle 't Landt onder sijn Heerschappije. De Bisschop hebbe alle de frontieren ende palen vanden lande vast besetten / ende neerstelijck bewaren tegen den jonghen Jonckheer Dirck van Holland: ende hebbe maken een groot sterc Casteel tot Vselmonde / daer op setende veele wonne lupden van wapenen. De Hertogh stichte ende sondeerde tusschen de Wozpen van Rijswijck ende Ouder-schie een Stadt die hy Delft noemde / ende niet veer buyten de stadt een Casteel / daer hy op woonde. Hiende nu dat hem de fortune ende avontuer mede ginghe / nam op de West-vriesen tot sijn onderdanichepdt te brenghen / ende heeft een groot machtich heyr vergadert / ende is ghecomen in Vrieslant / robende / brandende ende slaende alle 't landt door / ende is met eenen grooten swaren roof van ghevangens / van beesten / ende ander dingen gecomen binnen Alckmaer. Dit vernemende de Oost-vriesen / quamen met grooter macht / en belegheden Alckmaer alomme negen weken lanck. Hertogh Govert siende dat hy tegen dit weerde volck van grooter macht die stede niet houden mocht / schreef aen Bisschop Willem dat hy hem ontset hebe / en met veel ghewapent volck te hulpe quam: ende daer weert eenen bloedighen strijd gedocht ten: maer int ende verloren de Vriesen / en daer worter ontrent 8000. verslagen / ende veel gevangen. Ende aldus werdt Hertogh Govert Heer van West-Vriesland ende Oost-vriesland / by hulpe des Bisschops van Utrecht. Ontrent hier naer (als int jaer 1075.) woude Hertogh Govert wesende tot Antwerpen / ende sittende op een heymelicheyt / van eene van Jonckheer Dircx van Hollandts knechten genoemt Gijsbrecht, den onder op met een gabel in sijn lijf ghesteken. Aldus gequetst sijnde / dede hy hem van stonden aen voeren tot inder stede van Maestricht / daer hy op de 5. Kalende van Meert int jaer 1075. voornoemt / is gestorben. Int selve Jaer op de 5. Kalende van Mepe starf oock mede Bisschop Willem vã Utrecht: als hy dat Bisdom met grooter voorlogen hadde bereckt 21. jaer langh: eñ wert t' Utrecht inde Domkercke met grooter eeren by sijn voorsaten begraben.

Aenteyckeninghen.

1. Stichte de stadt van Delft) Al hoewel de Rijm-Chronijck / eñ ander oude Schrijvers hier af gheen gewach en maken / so dese it dit nochtans van geen onwaerachtichept beschuldigē: Terwijl het een out gevoelen is / eñ ick 't selve vinde in een oude Chronijc in Francijn geschrevē / eñ genaemt / Florarium Temporum. Daer aldus staet: Hic Godefridus (ut in quādam Chronici legitur) primus ędificavit oppidum de Delft, &c. Quod oppidum postmodum Wilhelmus Rex Germaniæ & Comes Hollandiæ melioravit & ampliavit, conferens ipsis prima ipsorum Privilegia & Plebiscicita.
2. Is gecomen in Vrieslant / &c.) Inde Rijm-Chronijck voert dit aldus verhaelt.

Holland was hi vier Jaer here.
Hi schade den Vriesen vele sere.
Int Jaer Gods M. LXX. ende tver
So vede hi den Oost-Vriesen wer /
Ende sloech hem of menighen man.
Grooten roof hi hem af wan /
Ende verbarnde Dorp en Steden
Met herde grooter magentheden.

3. Wesende tot Antwerpē eñ sittende op een heymelichept / &c.) Hier in en komē in al niet alle Schrijvers over een: de Rijm-Chronijck en verschilt niet / behalvē dat hy inde plaets vã Maestricht Utrecht stelt: want inde Latijnsche Chronijc / gecomē wijlen uyt d' Abdije van Egmont / voert de plaets daer hy sich liet voeren Trajectum genaemt / Dat soo wel Utrecht aenden Rijn als Maestricht kan verduydet werden. Andere (onder welck oock is Florarium Temporum) schrijven dat hy tot Werdunum of Virdunum geboert is / ende alhaer by sijn vader begraben. Wat hier of is / mach de tijt leeren: voder elders noch in een hoeck een verholen boeck schuylt / dat ons soude konnen onderrechten. Voorders komē al de Historie-schrijvers hier in over een / ende ghetuygen ghesamentlijck dat hy t' Antwerpen sijn ghedoech doende / by nacht de doot-wonde ghekregen heeft / doch inde verraders naē en sijnse niet al eens. De oude Latijnsche Chronijck / Io. Beka, de Rijm-Chronijck ende andere haer volghende / noemē hem Gijsbrecht of Gijselbert. Sigebertus Gemblacensis, of veel eer eē onbekende Monic / die by sijn Chronijck t' een ende d' ander geschreven heeft / noemt hem Richarius. Gelijc als men inde gedructe exemplarē huydensdaegs leest: maer die met de hant geschrevē zijn / daer in bintmen uytdruckelick Sicarius, dat is te seggen een Moorder / sonder naem daer by te stellen: als oock Lambertus Schafnaburgensis niet en doet / die den Moordenaer seydt ghetweest te zijn niet een knecht vanden jonge Graef Dierck, of / so andere seggē / een diender vã Robrecht de Vries: Maer een van Hertogh Godefrids eygē garde. Siet den voornoemden Auteur / en voecht daer by met de aenghevoerde Schrijvers / de Chronijck van Bartolt Vrie-

Digitized by Google

ſter van Conſtants. De welcke ſeyde / dat de moorder een Boeck was. Ende alſoo is deſe opgheworpen Graef van Hollandt / nae dat ſijn heerſchappije met ghewelt den tijdt van vier Jaren hadde geduert / t'Antwerpen / daer hy Marckgraef was / omgheſlacht / ende de onrechtveerdigheyt is gheſtraft. Was anders een kloecmoedigh Prins / behalve dat hy de Weduwe eñ Weeſe wilde verdrucken / ende de jonghe Graef van Hollandt uyt ſijn Rijck ſchoten: waer over hy (als ſommige willen) gelooft is.

Tot den Leſer.

LEerwy hoorder gaen / moet de Leſer hier vermaent zijn / ten eynde het hem niet bzeemt en gheve / nochte en derncke dat wy ons vergrepen hebben int ghetal der Graven / als wy Diederick de vijfde van dien name den ſevenſten Grave noemen / daer wy nochtans alreede vnde tijtels boven de Graven de ſevenſte / achſte ende negenſte Graef ghenaemt hebben. 't Welck ick niet ſonde gedaen hebben (ghelijck oock met en doet de oude Kijmer / ende de groote Hollandtſche Chronijck-ſchrijver) ten ware ick geſien hadde datmen gemeenlijck Wyn Ghoertruyt, Robbrecht de Vrieſe, ende Godevaert meuen Bult (niet tegenſtaende hy met gewelt / ende ſy beyde als Voogheden van des jonghen Graef Diercks wegben gheregheert hebben) onder de Graven tekenden / ende haer conterfeytſels ende beelden onder de andere oder al geſchildert werden. Geijck als gheticken ſtaet int Carmeliten Kloofter te Haerlem / als de Stadt vanden Spaenjaerts beleghen was) daer de konſtrijcke Meeſter Willem Thybant, Burger ende Glaſen-ſchrijver van Haerlem / de oude Graven (van d'eerſte Diederick tot Wyn Iacoba toe) int pant aende muer bande kercke op ſijn out-bzeemts gheſchildert zijnde / ghebonden heeft / ende getrouwelijck afgetyckent. Van welcke tyckeninghe zijn oock die tot Leyden op de voorſte Boeken. Deſe tyckeninghe heeft oorck verkleynt int koper gheſneden ende uytgegeven de vermaerde Schilder ende Plaet-ſnijder Henricus Goltzius. Deſe heeft mede Philippus Gall. ghevolght / ghedruckt t'Antwerpen int Jaer ons Heeren M. D. LXXXIIII. met de Verſen oft Carmina van I. Michiel Voſmetus, ende tot Leyden int Jaer M. D. LXXXIIII. mede de Beſchrijvinghe van Hadrianus Barlandus, &c. inde Druckerije van Chriſtoffel Plantijn, die aldaer op die tijdt eerſt opgherícht was: ende deſe Hiſtorie vande Graven van Hollandt / was het eerſte Boeck dat die vermaerde Drucker in Hollandt druckte.

De Linie der Paulen.

Anno M. Lxxiij.

GREGORIUS de ſevende / was de C. eñ lxvij. Paus / uyt Lombardijen / eñ ſat xij. jaren / 1. maent ende 4. dagen. Hy was een Man van goeden leven / ende leet veele perſecutien voor de rechtveerdigheyt. Hy was ſeer hart ende ſtreng tegen den ghenen die metter ſonde der Simonie beſmet waren: want hy verwan by mirakel eenen Biſſchop van Simonie / die niet ſegghen en mochte & Spiritui ſancto, maer Gloria Patri & Filio, dat ſeyde hy volkomelijk / maer dat ander en mochte hy niet ſeggen / ende maeckte hier op een ſtatuyt: maer de Keyſer vergaerde hier teghen een Concilij van 24. Biſſchoppen diet met hem hielden / ende waerenden Paus hier in tegen / ende ſetten hem af / alſoo veel als in hen was / ende koren eenen anderen / die ſy Clements noemden. Deſe Paus / als hy op eenen heyligben Kerſnacht inder Miſſen ſtondt / ende hadde de ablutie ghenomen / quam Cincius des Rechters ſoon / ende nam hem ghevanghen / ende leyde hem in eenen ſtercken Toorn / maer de Romeynen quamen terſtondt / ende verloſten hem / ende verdreven Cincium uyter ſtadt. Deſe Cincius quam in Duytſlandt totten Keyſer Henrick den vierden / ende klaeghde hem over den Romeyten / ende binnen deſen tijden hadde die Paus een Concilium van hondert ende twintigh Biſſchoppen / ende dede den Keyſer met alle ſijn adherenten inden Ban / ende abſolveerde allen Vorſten / Heeren ende ſteden van haren Eedt die ſy hem hadden gedaen / eñ gaf hen macht eenen anderen Roomſchen Koningh te kieſen / 't welck ſy oock deden / als hier voozen geſchreven ſtaet. Daer nae quam de Keyſer te Roomen met ſijnen valſchen Paus / ende belegde den Paus met ſijne Cardinalen op 't Caſteel Enghelenburgh / maer doe de Hertoghe van Calabzen ende van Poelgen den Paus te hulpe quamen / ſoo ruymde de Keyſer / ende de Paus toogh met den Hertoghe tot de Stede van Salernen / daer hy ſtarf / den welcken God na ſijner doot met veele miraculen (ſoomen ſeyt) verciert heeft.

Victor de iij. was de C. lxvij. Paus / ende ſat een Jaer / vier Maende ende ſeven daghen. Hy was een vroom beſchermer ſijner Voorſate / teghen den valſchen Paus ende den Keyſer / waerom dat de Keyſer groote indignatie op hem kreech / ende dede hem benijn menghen in zijn Kelck daer hy Maſſe mede dede / daer hy af ſtarf: Hy was van God begabet menen Geeſt der Prophetien / ende ſach dat God inder Weeſtijne timmerde een Kloofter vander Carthuſers voyden / ende als hy gheſtoxven was / werdt hy tot S. Jans te Latranen begraven / dat Pauſdom waerde vijf Maenden.

Urbanus de tweede / was de hondert ende negen-entſeſtichſte Paus / ende ſat twaelf Jaer vier maenden. Hy was een man van grooter Leeringhe ende heyligheydt. Hy dede vergaderen een Concilium tot Claremont / in welcken hy veele goede puncten inſette / ende confirmeerde den ban / die ſijn voorſaet tegen den Keyſer ende ſijnen opgeheven Paus gegeven hadde. Hier nae hielt hy noch een Concilium te Tours in Vranckrijck / daer hy een ſchoone eñ heerlicke ſpatie dede / voor den gheeſtlicken ende wereltlicken Princen ende Heeren van Kerſtenrijck / die daer vergadert waren / ende verwerkte dat volck alſo met ſijne bekaerlijcke woorden / die hy verteide / vande groote ſchoffierlicheden die de Turcken ende ongheloovighe Heydenen God ende ſijne lieve Moeder ende der heyligher Kercken deden / datter opter ſelver tijt boven dry hondert duyſent menſchen hen teeckenden met dat heylighe Kruys / ende namen de Kruyſ vaert aen / roepende alle ghelijck: Godt wilt / Godt wilt. Welcke woorden de Paus hoorende / ſeyde: Ghy vrome ende kloecke mannen van wapenen / deſe woorden moeten u ſchilt weſen tegen alle aenbechtinghe der Heydenen. Dit ghedaen ſijnde / quam hy weder in Italien te Roomen / om de Heeren ende Princen van Italien mede daer toe te verwecken / maer hy wert ſeer verbolcht van ſijne vyanden / ende lach twee Jaer lanck in een Edelmans huys verborghen. Daer nae als zijn weder-partije geſtoxven was / is hy mede hoxts daer nae aflijvich ghewoxden / ende werdt in S. Pieters kerck begraven.

☞ Inden Jare ons Heeren duyſent ende ſes-entachtentich / began de oxde vanden Carthuſers / door een groot mirakel datter gheſchiede van eenen hoogben geleerden Meeſter ende Doctoor inder ſtadt van Parijs / die upten rechtveerdighen oordeele Godts / hem ſelve ſeyde verdoemt te weſen / uyt welcken woorden een groot gheleert Doctoor inder Godtheyt / ghenaemt Meeſter Bruyn / geboren van Ceulen / de werelt ghelaten heeft / ende is ghekomen inder Woeſtijnen die Carthuſia heet / met noch ſeven andere gheleerde mannen / ende begonnen aldaer een Kloofter / ende noemden dat Carthuſia. Deſe oxde heeft Urbanus de tweede / Alexander de derde ende vierde / met meer andere Pauſen geconfirmeert / ende met veel Privilegien ghecappxobeert ende geconfirmeert / want deſe oxde alleen is hondende / de opperſte dignitept ende weerdicheydt / niet nae der outheyt des tijts / maer na der ſtrengicheyt des levens.

Ontrent deſe tijdt / als int Jaer M. ende xcviij. began de heylighe oxde van Ciſtercien / van eenen Abt van Molineu / gheheeten Robertus, die dat eerſte Kloofter ſondeerde int Boſch van Ciſtercien, ghelegen int Hertoghdom van Bourgoenjen / daer Sinte Bernaert / met noch dertich Jonghelinghen / inden Jare duyſent / hondert ende twaelf / dat habijt aenghenomen heeft / ende ſondeerde binnen ſijnen leven hondert ende t'ſeſtich Kloſteren / waerom dattet oock S. Bernaerts oxde geheeten is / eñ heeft wel dry en dertich hondert Abdyen onder hem. Daer veele heylighe Mannen in gheweeſt zijn / die de regule ſeer ſcharpelijck onderhouden hebben / ende onderhonden de regule van S. Benedictus, met meer ander Conſtitutien ende exemtien daer toe gheven.

Wan-

Wanneer de stadt van Ierusalem vanden kersten ofte Christenen ghewonnen wert.

Dierck de thiende Grave. XV. Iaren geregeert.

IN den jare ons Heeren M. ende xcvj. so versamenden upten Westen/als uyt Vranckrijc/ Vlaenderen/ Noormandyen/ Engelant/ Pictardyen/ Duytslant/ Vrieslant/ Brabant ende andere meer landen veel groote Heeren ende Voysten/ Geestelijcke ende Weerlic/ daer de oberste af waren/de Bisschop van Puys als Legaet vanden Paus. Govert Hertoghe van Bulioen/ende van Lotringhen/ Eustaes ende Baldewijn zijn broeders/ Robrecht, Grave van Vlaenderen/Radolph Grabe van Metz/Hugo de groote des Koning Philips broeder van Vrancrijc Stevē Graef van Bloys/ Raymont Graef van S. Gielis/Boemont Hertoge van Puelgen/Robrecht Hertoge van Noormandyē/ Willems soon van Noormandyen/die nu Koning van Engelant ghewoorden was/met uytermaten veel volcx uyt alle Natien eñ landen van Kerstenrijc tot dry hondert duysent toe/ ende zijn gepasseert door Hongerlant ende 't Woud van Bulgarien tot Constantinopolen toe/ daer sy aver boeren int Landt van Bithinien/daer sy eenen strijt hadden/daer vele Heydenen verslagen worde. Ende de groote steden als Nicea eñ Laodicia worden ghewonnen. Daer na togen sy door de stadt van Antiochien/die sy mede wonne/ daer sy by openbaringe die een siecht Lantman ghedaen was van S. Andries, vonde in S. Pieters kerc de Lancie of spere daer ons liefs Heeren zijde mede doorsteken was/ ende met dese Spere gingen sy hare vyanden te ghemaet/daer sy groote victorie af hadden/ ende worde verlost vanden grooten swarē/dieren tijt eñ honger die sy lange tijt geleden hadde. Doen togen sy voort met grooter macht na de heylige stadt van Ierusalem die sy al om belepde/eñ wonne die met rechtender hant/opten dag vander Apostelē schepdinge/ int jaer ons Heerē M. ende xcix. daer sy eenen grooten swaren strijt hadden/daer also vele Turckē eñ Heydenen verslegen worden/datmen totten enckelen int bloet stont. Als nu de stadt gewonnen was/ ende gecrepticht / doe bereyden hen de Vorstē eñ Heerē met al dat volck/te versoecken dat heylige graf ons Heerē daer sy so vele om gedaen ende geleden hadden/eñ versochten dat met so grooter voetmoedighept eñ innicheyt/dat sy meer schenen te kruppen dan te gaen. Dat gedaen zijnde/ordineerden sy eenen Patriarch/ eñ doe hielden sy raedt om een Coninck te maken/eñ de stadt mettet lant daer outrent inden gheloove te onderhouden/eñ kozen daer eendrachtelicken Hertoghe Govert van Bulioen en van Lotringen/die uyt grooter ootmoedicheyt/ niet met eener gulden Kroone ghekroont woude wesen / maer met eene doornen Kroone. Ende als de andere Vorsten hen bereyt hadden om weder tuys te trecken/ quam de Koning der Saracenen met hondert duysent peerdē/ende veertich duysent man te voet / tot Ascolonien om den kerstenen te bestrijden/ den welcken dat heyr ons Heeren te moet quam met 5000. peerden/eñ 15000. voetgangers/eñ God street voor hen/ende de Saracenen worden vluchtich/ ende daer bleven hondert duysent Heydenen verslaghen/ende twee M. inder poorten van Ascolonien verstoort/ dit geschiet wesede bleef de Koning Godevaert alsdaer ende regeerde een Jaer ende starf/ende de ander Heerē togen al meest weder te huys waert. Van dese Kruysvaert is een boeck geschreven / geheeten de destructie van Ierusalem, daermen alle de Historie int langh bestleydelicken vinden ende lesen mach.

Van Bisschop Koenraet, de twee-en-twintichste Bisschop van Vtrecht.

KOenraet geboren uyt Swaben / een Edel broom Man/wert by toe-doen des Keysers Henrick de vierde / geboren tot eenen Bisschop van Vtrecht/ ende plag te wesen des Keysers Beleyder ende Raertogen. Ende als hy geboren was/wert hy gesalvet ende gheconfirmeert de xvij. Bisschop van Vtrecht.

Van Grave Dierck de vijfde van dien name, ende thiende Grave van Hollant, Zeelant, &c.

NAe dat Hertog Govert met den Vult inden jare M. LXXV. t'Antwerpen omgebracht was/ heeft Graef Diederick de vijfde van dien name / Graef Floris soon/ met hulpe sijns Broogts/ eñ ander sijne vriendē meer/ hem starck gemaeckt/om weder te verkrijgen sijn baerlijcke erve/ dat Graefschap van Hollant / Zeelant eñ Vrieslant/daer hy dus lang met sijn moeder Geertruyt de Grafvinne/ ende sijn stief vader Robrecht de Vriese uyt verdreven hadde geweest. Tot dien eynde een groot machtich heyr vergadert hebbende met sijn stief vader Robrecht de Vriese, is hy int jaer M.lxxvj getrocken door 't slot van Vselmonde / om den Bisschop van Vtrecht Coenraet, een gheboren Edelman uyt Swaben (die in Bisschops Willems, ordinancy overleden/ plaets gekomen was) te beleggen. De Bisschop dit seerlick vernemende / ontboot ontset en bystant. Eñ daer is uyt 't Sticht ende anderwaerts veel volcx vergadert/ eñ zijn haré Heere te hulpe gekomē. Des Graven eñ Bisschops heyrē by malkanderē komende/ zijn stoutelijck d'een tegens den anderen ingetreden: de Hollanders metten Vlamingen weerdē hen seer vromelijck/ eñ diergelijcke de Stichtse. Maer in d'eynde kregent de Stichtse te quaet/ende bestonden te wijcken / nae datter veele volcx aen beyde zijden/ ende groote Heeren verslagen eñ doodgebleven waren/ende by sonder van des Bisschops zijde: daer de voornaemste af waren Gerlach Grave van Zutphē/ Wernbolt eñ Gijsbert Ridderen/ Lambrecht Vroost tot Vevēter/Volmaer Vriester tot S. Bonifaes: door welc verlies alle dat Stichtsche heyr verstroyt worde / eñ liepen sonder oordeue te schepe / daer sy meest alle verdroncken.

Digitized by Google

dzoncken. Daer na wierpen de Hollanders 't boozkasteel ter neder met mangenen ende bossen: waerom dat Bisschop Coenraet upt grooter benautheydt hem op gaf in Graef Diedericx handen/ ende gaf goetwilichlijck weder ouer de Graefschappen van Hollant/ met alle sijnen toebehoozen / die hy ende sijne voorsaten den Graue ontweldicht/ende met ondeuchdelijcke aen bzengen vanden Keyser Henrick den vierden verkregen hadden. Ende daer na is de Bisschop metten sijnen/die ghevangben waren/ ontslaghen / ende bzy sonder eenigh rantsoen oft schattinghe naer Utrecht ghesonden. In dit beleggben van 't slot Yselmonde / bleef daer doot van Graef Diercx weghen / heer Evert van Binckhorst. met vele uytgeleesen knechten ende wapentuers/ende heer Ian van Arckel, wert ter doot toe ghequest / ende wert te schepe als een doode t'huys waert ghevoert/ ende sterf daer na int Jaer van 77. opden 7. Nonas van Januario / ende werdt tot Archel in sijns Vaders graf gelept. Ende Jonckheer Diederick is in Hollant getogen / daer hy met grooter eeren eñ triumphen ontfangen wert/eñ gehult als Erf-heer eñ Graef van Hollant eñ Zeelant: maer niet vã Vziesland. Wãt de Vziesen en wilden geen huldingẽ doen/noch eedt staven/maer sy wouden sitten Keyserbry. So dat Graef Diederic met een groot machtig heyr inde winter / als heel Vziesland met yse hart was bevroren oft steẽ hadde geweest/is ghetoghen in Vziesland/daer de Vziesen den Graef ende den Hollanders stoutelijck te gemoet quamen opten yse/ met groote menighte eñ gekrijt. Maer dat en baette hen niet: want den Hollanders hadden hẽ sa vromelijck / dat sy de Vziesen achterdaerts dzeven/ bangende van haer eñ doorslaende bobẽ de vier dupsẽt. Na welcke nederlaghe de Vziesen seer bedzoeft waren/ eñ vergaderden van nieus een groot heyr / om anderwerf tegens de Hollanders te strijden. Die Graef sijn volck vermanende tot vromighept ging den Vziesen te gemoet. Eñ daer wert weder seer vreeselic om die overhant gevochten. Maer int eynde dzongẽ de Hollanders so grouwelijc op de Vziesen/datse achterwaerts weken ende daer blevender verslagen boven de ses dupsent. So dat al d'ander Vziesen seer verbaert werden/ meenende datter den lesten dag van Vziesland ware/ende d'uytterste bederfenisse. Want de Graef en spaerde niemant/ man noch wijf/ende namen de kinderen al gevanghen die beneden de twaelf jaren waren/ d'ander sloeghen sy al doot/ sonder eenige ghenade/verwoestende ende verbzandende alle daer sy by quamen. Want des Graven voornemen ende meyninge was/'t ghheele lant in den gront te bederven/ende te niet te doen. Daer na vergaderde hy al zijn volck / ende belepde met grooter heyrkracht de stede van Staveren/ ende lagh daer voor dzy weken lang/schietende ende worpende met bossen ende mangenen op de stede/ende bestormdese tot veel plaetsẽ met menigerhande instrumenten. Ende als de poorters sagen datse des Graven mogbenthept niet wederstaen en mochten / hebben sy gheboden hen den Graef op te geben / behoudens lijf ende goet. Ende het wert gedadingt/ende sy moesten den Grave geven voor haer rebellichept dertien hondert goude Fransche kroonen. Maer bupten deser soenen bleven alle de vzeemde gastẽ eñ knechten / die tot sijner inkomste alle werden ghevangen en onthooft. Dit dus geschiet wesende / is hy ghewozden Heer van Vziesland/ ende is ghehult in alle steden ende plecken. Na dese groote victozie is Graef Diederick weder in Hollant gekomen / ende wert met grooter eeren ende byerlicke triumphe ontfangen. Eñ nam kozts daer naer te wijbe Witilhildes, Hertoghe Frederickx dochter van Sassen/ daer hy by wan Floris die na hem Grave wert / ende een dochter ghenaemt Machtilt, Hertoginne van Ozliẽs. Indẽ jare M. xcij. wert dese Edele Graef Diederic siecк/ ende sterf op de 9. Kalende van September: als sijn moeder Geertruyt de Gravinne / na haer mans Graef Floris doot twee jaren/ende Robrecht de Vriese sijn stiefvader acht jaren/ende Bisschop Willem van Utrecht/ met Hertogh Govert met den Bult vijf jaren/ende hy selfs vijfthien jaren (dat zijn dertigh jaren 't samen van sijns vaders doot af) de landen met swaer Oozlogẽ eñ groote onruesten geregeert hadde. Eñ wert met grooter erẽ eñ betamelicher uytvaert tot Egmont int Klooster begraben.

Ende Withildis sijn hupsvzou starf op de 15. Kalẽde van September/ende wert by harẽ man t'Egmont begraben. Onder dese Graef Diederic was een Abt tot Egmont gheheeten Steven. Dese voorsiende de gierichept en begeerlickheydt der smaelre Heeren / die met landt ende erve gemeene lagen ende paelden aende landen ende goeden des Kloosters van Egmont / ende daer upt de selve landen in voortganck des tijdts ende by onachtsaemheydt der Monicken voor haer eyghen goeden mochten aenbeerden / heeft ootmoedelijck den Graef gebeden / dat hy wilde met sijn bezeghelde vzieben verhalen/ ende op nieus bevestighen alle de gaben/ giften en geschenchen vanden landẽ eñ goeden die hy eñ sijne Voorsaten Graven van Hollandt dat Klooster van Egmont gheghéven ende after ghelaten hadden. Graef Diederick aenmerckende de goedertieren ende voorsichtighe bede des Abts / was hem hier in te wille/ ende heeft den Klooster van Egmont een bezeghelde vzief verleent/ghegheven tot Vlaerdinghen int jaer M. LXXXIII. op de 7. kalende Augusti.

Aenteyckeninghen.

1. Dese Tocht vande jonghe Graef Diederick op den Bisschop van Utrecht/en slaet niemant van de oude Schzijbers voor by. So dat ick niet en twijfel/ oft 't is also geschiet. Doch boven de veltslagh t'Yselmonde/getuygt de Kijm-Chronijc/ dat dese jonge Graef oock te water met sijn vpant ghevochten heeft / ende te schepe op de Merulve den slagh ghewonnen heeft het stercke Slodt 't Yselmonde (dat by de Bisschop Willem van Gelre begonnen / ende na by Bisschop Koenraet van Swaben voltrocken was) verbzandende ende tot de gront toe slechtende/int Jaer M. Lxxvj.
2. Graef Gerlagh (een vande voornaemste die in dese oozlog van des Bisschops zijde verslegen zijn) wozt oock by andere ghenoemt / maer niet met de tijtel van Zutphé. D'oude Latijnsche Cronijc upt d'Abdye van Egmondt / Ioannes Beka, de Kijm-Chronijck/ende andere geschzeven Chronijcken noemen onder de dooden een Graef Gerlagh. By andere wozt hy Gerlogh genoemt/ ende geseght Graef van Gelre ende van Zutphen. Als oock mede upt dzuckelick staet int Boeck genaemt Florarium Temporum. Maer dat in die tijt gheen Graef van Gelre also genaemt is geweest/ maer alleen van Zutphen/ is kennelijck gheweygh. Doch laet ons hooren wat van desen Gerlacus de Gheldersche Chronijckenschzijben: Inden jare M.lxxv. soo was een Graef van Zutphen/eñ hiet Gerlacus, ende was gekomen in Bisschop Coenraeds hulpe van Utrecht teghen Graef Dierck den sone des Gzaefs van Hollandt by 't Casteel van Yselmonde/ daer wozt dese Graef Gerlacus Graef van Zutphẽ verslegen in een strijt/ ende hy wozt tot Zutphen gevoert / ende wozt daer begraben. Hy en liet geen kinderen achter: maer hy liet een bzoeder achter/ die hiet Wichmannus, ende hy wozt Graef van Zutphen. Ende dese Graef Wichmannus die had een eenighe dochter / ende die hiet Sophia. Ende Graef Otho Vooght van Gelre(die upt der Edele hoogh-ghebozen Nassausche stamme was: ende nu Vooght van Gelre was ghewozden / door dien hy wijlen getrout hadde Adelhildis de eenige nagelaten dochter van Wichardus de derde alsó genaemt Vooght van Gelre / de welcke nu overleden was) dochte/ soo hy mocht de dochter van Zutphen tot een wijbe krijghen / soo quam Gelre ende Zutphen aen een. Want sijn soon Gerard, die hy by sijn eerste vzou Adelhildis verwekt hadde / noch te jongh was om aen dese dochter van Zutphen te houwelijcken. Aldus nam Graef Otho self jonckvzou Sophia, Graef Wichmans eenige dochter

Digitized by Google

ter van Zutphen. Ende by dese Gravinne van Zutphen teelde Graef Otho van Gelre een Soon / ende die hiet Gerlacus. Daer na starf Graef Wichmannus van Zutphen / ende en liet niet dan dese eenighe dochter achter. Ende Graef Otho van Gelre wort de alduss oock Graef van Zutphen van sijns wijfs weghen. Daer na soo starf Sophia Gravinne van Zutphen / ende dat Graefschap van Zutphen quam op Gerlagh haren soon / die sy by Graef Otho van Gelre hadde / ende noch seer jont was. Ende Graef Otho van Gelre bleef Graeff van Zutphen van sijns soons weghen. Daer na so starf dese jonghe Graef Gerlagh van Zutphen / en Graef Otho van Gelre behielt doe het Graefschap van Zutphen tot sijns soons Graefs Gerarts van Gelre behoef / al en was hy niet van Zutphen Graef Gerrardts van Gelre halve broeder was / soo meende hy dat hy de naeste was: ende behielt het Graefschap van Zutphen tegen al den genen die haer daer rechts aen bermaten. Ende aldus worde hy na sijns Baders doot int Jaer elf hondert ende seven Graef van Gelre ende Graef van Zutphen. Ende dese voorsz twee Lantschappen zijn aen een gheheeht van die tijt af tot op den dagh van hupden. Dese Graeff Otho van Gelre verwerf int Jaer M. Lxxix. aen den Keyser van Roomen Henrick de derde (by andere de vierde gesegt) van die name / als dat de Keyser maeckte vander Vooghdije / van Gelre ende vander heerlickheyt van Vont een Graefschap / ende hiete voortaen 't Graefschap van Gelre / tot 't jaer M. CCC. xvix. op welcks jaer de Keyser Lodewijck van Beyeren de vierde alsoo ghenaemt een Hertoghdom daer af maeckte. De Vooghdije ende eerste Vooght van Gelre Wichardus ghenaemt / wort ghesepdt sijn beginsel te nemen opt jaer M. CCC. Lxxxviij. oft daer ontrent. Dese Wichardus was een Soon van de Heere van Vont / ende fondeerde de stede van Gelre / daer dat Landt sijn naem van heeft. Welcke name komt / soo sommige schrijven van een grouwelijc Beest / dat Gelre, Gelre, Gelre plach te roepen / ende vande Heere van Vonts kinderen gedoodet werde. Gelijck als breeder inde Geldersche Chronijcken te lesen is. Daer upt ick dit meestendeel getrocken heb / om dies wille / dat dese Graef Gerard van Gelre ende Zutphen te wijve gehadt heeft Hadewy een uptnemende schoone jonckvrouwe (als de Chronijck ghetuycht) de dochter van Graef Floris de Vette gesegt / de tweede van dien name / ende achtste Graef van Hollant: die een soon was van Graef Diederick voorschreven / ende te wijve hadde wou Pieternelle van Hassen / des Keysers Lotharius Suster / als ghy na sult hooren.

3. Dese Graefs Diedericks Jupsvrouwe hier by de Chronijck-Schrijver / ende by Ioannes Beka Withilbildis genaemt wort inde Rijm-Chronijc Othil, ende inde oude Latijnsche Chronijck upt de Abdye van Egmont Othilhildis genaemt. Ende dat meen ick dat haer rechte naem is / spruytende van eenen mans naem Otho. Dat dese Othilhildis oft Othilt Hertogh Fredericx dochter van Hassen is / en staet my niet voor dat ick elders ghelesen hebben. Ioannes Beka noemt haer Vader niet / dan sept alleen dat Wickildis was des moghenden Hertoghs Dochter van Hassen. De oude Latijnsche Chronijc inde Abdye van Egmont / verswijght teenemael van wat huyse datse was. Doch sept de oude Hassensche Chronijck te Mentz ghedruckt ende andere Schrijvers vander Hassensche af-komsten ende geschiedenissen. Ick vinde by Gregorius Fabricius Originum Saxonicarum lib. iii. dus dienigh vermaen: Ludolphus Brunonis ii. unicus filius Princeps & suâ filiorum virtute celeberrimus, frater uterinus Henrici iii. Imperatoris Uxor ejus Hilda Balduini ii. Flādreę Comitis filia: ex qua procreavit Brunorum Marchione Saxonis; Hermannum Saxoniæ Palatinum: Othonem Ducem Saxonię ad Visurgim: Egbertum Marchionem Misniæ & Turingię Filiam quoq; habuisse legitur Diterico nuptiam: sed necipsius nomen, nec mariti stirpis expressam usquam inveni. Dese Hertogh Ludolfs dochter / wiens naem hy seydt nerghens ghevonden heeft / is misschien dese Othilt oft Othildis geweest / die onse Graef Diederick tot een wijve ghehadt heeft. Sekerlijck dat sy een man ghehadt heeft die Diederick ghenaemt was / wordt hier uptdrucke-lijck ghesept / ende de tijden komment lijden.

4. Dat voorder hier volght van t' Vriesche voxlogh / en heb ick by geen oude Schrijvers gevonden. Dan alleen in een geschreven Chronijckken ontrent 150. jaren out: dat Ian Gerbrantsz. Carmelijt te Haerlem schijnt te volghen: den welcken wederom hier in volgen onse Chronijck-schrijver / Heda Berlandus Snoyus, ende andere. So dat dese vertellinge (ter wijlen die nerghens in oude Schrijften ghevonden voxt) my van ondegelijckheyt te recht verdacht is / ende vreese dat verstert sal wesen. Al hoe wel Ubbo Emmius dit Voxlogh in sijn Vriesche Historie oock vertelt / doch niet soo breet als onse Schrijvers doe / die haer dickwils vertasten: dat oock geleerder lieden als sy zijn / doen kommen / als voor andere verlept zijnde. Want voorwaer 't getal der dooden ('t welck by anderen is) maeckt de Historie al te ongeloovig. Gerbrandus eñ Snoyus seggen / datter eerst gebleve zijn veertigh duysent / ende na tsestigh duysent menschen. Daer de Chronijc met Barlandus heeft eerst vier duysent eñ na ses duysent. Ick kan niet bedencken waer al dat swijdigh volck her ghekomen is. Misschien als d'een doorgeslagen was / isser een ander in sijn plaets terstont weder verresen. Ghelijck alsmen leest van 't veelhooftigh beest Hydra: dat t'elcken een hooft afgeslagen zijnde / terstont weder-om een ander kreegh. Oft misschien na de meyninghe der Philosophen vande Pythagorische leere / hebbende zielen van de gene die verslaghen werden / haer terstont in ander lichamen verschept. Soude onse Snoyus met Gerbrandus van dit ghevoelen wel hebben geweest? Bylo! wat Ketters hebben dat geweest. De Joden selfs souden sulcx niet ghelooven / veel min ick. Die oock in geenderley wijse toestaen kan ende gelooven tgene deselfde Snoyus schrijft / als dat de bult-rugde Godevaert Hertogh van Lotringen / selve teghenvoordigh was / als Graef Diederick het sterckte slot Vselmonde hadde belegen / ende de slagh te water van (daer wy voren inde aentepckeninghen af ghesproken hebben) Al hoe wel tselfde de hoogh-geleerde Iunius aenraeckt / inde beschrijvinghe vande stadt Delft. Niet teghenstaende soo verwoxpe ick dit verhael / als ontwarachtigh ende strijdende tegen alle oude Schrijvers / die beschrijdelijck ghetuyghen / dat voor die tijt den Hertogh tot Antwerpen omgebracht was. Soo dat ick niet en twijfel / of de voorsz Iunius is van de snoode voorganger Snoyus verlept. Twelck blijckt upt 't ghene hier voren van my aengetepckent is.

5. Aengaende de doot van Graef Diederick de vijfde. Die wort hier gesept overleden te zijn int Jaer M. xcij. als sijn Vader doot hadde ghewees xxx. Jaren. Daer hy af geregeert soude hebben xv. jaren / d'ander xv. jaren als hy onder vooghdye was / ende na uptlandigh in ballinghschap ghepasseert zijnde. De oude Latijnsche Chronijck upt de Abdye van Egmont / int Jaer M. xcj. Desgheliicks de Rijmcronijck / sept dat hy sterf int Jaer M. xcj. oock int derthiste Jaer van sijns baders doot af. Wiens sterfdagh deselve Schrijver met de Chronijck van Egmont stelt opt jaer M. Lxj. ende niet M. Lij. als gemeenlijck ghedaen wort. Daer wort ghesept / dat Bisschop Willem een jaer in Hollant geregeert heeft. Wanneer? Voor oste na de doot vanden bult-rugden Godevaert van Lotthringen? daer is geen beschept af. Doch na de doot van hy qualijck

ghere-

Digitized by Google

geregeert hebben: Want naer de getuyghenisse aller oude Schrijvers: is in een Jaer Bisschop Willem met Hertogh Godevaert overleden. Daerom meen ick dat sijn naevolger Bisschop Koenraer een Jaer ghergeheert heeft. Dat machmen afnemen uyt de Rijm-Chronijck/die aldus luyt:

Dese Dirck starf daer naer
Alsmen schreef ons Heeren jaer/
Duysent t'negentich end' een/
Van hem draecht Holland ween
Sijn Vader was doot dertich jaer
Eer dat hy starf harde naer.
Maer twee jaer was sijn Moeder Voocht
Des Lands/als de jeste toocht
Ende acht jaer had sijn Vader
Holland in die hand allegader/
En vier jaer daer nae Godevaert
De Vulrighe gheheeten waert
Die Hertoge. Doe jegen recht
Een jaer de Bisschop van Vtrecht.

Hier wordt de Bisschop by sijn naem niet ghenoemt. Soo dat ick mits andere gewichtige redenen meen/ dat is de Bisschop Koenraet geweest.

6. Dese Graef Diederick is d'eerste gheweest/die sich liet noemen ende schrijven GRAEF VAN HOLLANT: daer sijn voorsaten alleen maer GRAVEN hieten: sonder de plaets oft Graeffelickheydt daer by te voeghen. Diergelijck ghebruyck was by den Adel van dien tijden: die in onderteyckeninghen alleé maer haer namen eñ geen bynamen gewoent waren te schrijven. Ghelijckerwijs als dat blijckt uyt verscheyden oude Handvesten. Van deses Graefs tijtel/ siet de brief vanden Abt Steven inden jare M. CCCCtij. vande vernieuwinghe ende bevestinghe der giften ende goeden den Kloosster van Egmont gegeven: welcke brief begint:

In nomine sancte & individuæ Trinitatis.

Ego Theodoricus Dei gratia Hollandensium Comes, &c.

Een Copye van eenen Brief vander vernieuwinghe ende confirmatie der giften eñ goeden des Kloosters van Egmont.

OMer desen Grave Dirck de vijfde van dien name/ ende de sevende Grave van Hollant/was een Abt van Egmont/geheeté Steven. Dese voorsiende de gierichept ende begeerlichept der smaelre Heeren/ die met lant ende erfve gemeene lagen/ende paelden aen die landen ende goeden des Kloosters van Egmont/eñ daer uyt de selve landen tot haren possessie ende eygendomme/in voorganck des tijts/ende by negligentie eñ onachtsaemheydt der Monicken dese landen ende goeden mochten usurperen/ ende voor haer eyghen goeden aenveerden. Heeft daerom ootmoedelicken dese Grave Dirck ghebeden/ dat hy wilde met sijne besegelde brieven/reciteren/ verhalen eñ confirmeren alle de gaven/ possessien/donatien ende giften van landen ende goedē die hy ende zijn voorsaten/ Graven van Hollant/ dat Kloosster van Egmont assigneert/ ghegeven ende after gelaten hadden tot desen daghe toe. Om dat pmmers door dusdanighe cautie ende seeckerheden die goeden van Egmont die verbijstert/ alieneert noch verbrent en souden worden, Grave Dierck aenmerckende die goedertieren ende voorsichtighe supplicatie des Abts voorsept/ was hem hier in te wille/ ende dede daer af maken eenen besegheiden brief/ in deser manieren ende forme.

IN den Name des heyligen ende onverscheyden dryvoudichepts. Ic Dirck by der gracien Gods Grave der Hollanderē/nemende voor my/vat der menschelicker kranchept gevallen onseker zijn/ waer uyt ic genepghet ben rechtveerdighe beden ghehoor te gheven/ op dat ick in dat strenghe voordeel weerdigh mach wesen barmhertighept dan Godt te verkrijghen. Soo ist dat wy allen menschen kundigh maken: Als dat heere Steven Abt van Egmont/ tot onser kennisse ghebracht heeft/ eenighe autentijcke schriften ende brieven vanden goeden/donatien ende possessien/die der kercke ende Godshuyse van Egmont/ onse voor-vaders die Godvruchtighe Graven van Hollant/ uyt haer eygen erven ende goeden/ die sy vanden Coninghen erfelick ontfangen hadden/ de kercke voorsept getimmert/ doteert/ begavet ende ghe-eert hebben. (Te weten/ dat Dirck Walgheers broeder/ de eerste Grave van Hollandt/ met sijne gheechte vrouwe Gena, inden eersten een houten kercke tot Egmont getimmert heeft/ daer hy Monnen in dede setten/ ende offerde Godt totter plaetsen behoef voornoemt: In Fronloe negen Mansen: In Alcmere twee Mansen: In Kallinge de helft van sijne possessie. Dierck die anderde Graef Dircks soon voorsepdt/ heeft met sijne eerweerdighe Vrouwe Hildegaert de kerk voorsept/ vernieuwet ende van steen gemaeckt/ met grooter kosten/ ende brochte daer Monicken in/ settende de Nonnen tot Heemenbroeck by Haerlem/daerse by langhept van tijden gestorven ende verginghen. Ende gaf totten Godshuyse voorsepdt: In Schagen ses Mansen: In Haraghen elf Mansen ende een quartier: In Wijmmen een Manse met een halve/ende van daer af voort tot in Aren/ alt ackerlant ende boulant/ die kercke van heyligher Lo Alcmere alle de Tollen: In Hoesden twee Mansen ende een halve: In Lymben seven Mansen ende een halve: In Sontcan twee Mansen: In Wachom 3. Mansen: In Oyebolla twee Manse: In Chose een Manse: In Obingen een Manse. In Heemstede een Manse: In Felson ses Mansen/ ende d'offerhande vant Outaer in der kercken op S. Aechten dagh/ van de een moen totter ander noenen/ by der vloet Bamestra een Manse. Tusschen de beke Schulinghleke/ ende Hursiede vier Mansen met de vissicherye: In Rozenholta de kercke metten thienden: In Sarenen de kercke metten thienden: In Noorga de kercke metten tienden. Hildegaert sijn eerbaer huysvrouwe met goeder zeden verciert/ gaf God ende S. Aelbrecht een Outaer-tafel van gout eñ kostelicke gesteenten gemaeckt/een Evangeli-boeck met gout ende preciose peerlen ende gesteenten verciert/ Historiam Tripertitam, een boeck in Medecijnen. Egbert Dircks soon voornoemt/ ende Aertsbisschop van Trier/heeft oock geeert de plaets voorsz/ ende offerde aldaer God ende S. Aelbrecht een gulden Kroon/ een kostelicke Casuyfel/een schoone Stool/een Gozdel met gout doorsteken/een Bubile/ een Missael/ een Capittelaer/dat oude ende nieuwe Testament/ met veel andere boecken/ een silveren schrijn met veel kostelicke reliquien der heyligher. Arnulphus oft Aernout Graef Dircks soon/ met sijn eerweerdige Vrouwe Luytgaert offerde totter plaetsen van Egmont/ In Chosa twee Mansen. In Castrichom 2. Mansen met een quartier: In Velsen 3. Mansen ende een ancker: In Sassen een halve Manse met een quartier. Int dorp Leythen een Manse ende een sestendeel: Int dorp Bergam gelegen aent West-eynde vanden Rijn/ vyf Mansen. De kercke van Vlaerdingen metter thiende vanden lande/ ligghende tusschen de wateringhen Mathlinghe ende Churlede/ die oock Heoga heet. Dirck de derde van dien naems Arnouts soon/ met sijn vrouwe Othilda offerde S. Aelbrecht, in Rodenburgh vier Mansen/ die elck Jaerlicx gelden vijf pont. In Rodenburger broecke/'t lant van 16. oncen tsjaers: In Swieten een stuckelants van 13. oncen tsjaers: In Waldmanne Venne een stucke lants van 16. oncen Jaerlicx: Int's Graven Prinsarsa 't lant van 16. oncen tsjaers. Sijfrijt oft Sicco Heer van Kreedenroede/ Dircks broeder voorsept/ gaf S. Aelbrecht tot remede sijner zielen/ 't landtgoet de geest genoemt Noorthoze/ metten Alderinger-lant/ Hildewandes lant/ Swirdengelant/ vijf vierendeelen lant Hosemade: In Acker sloe 12. pont/ In Babes 2. pont. Floris de derde Dircx soon/ met sijn Vrouwe Geertruyt, offerde totten Kloosster van Egmont voornoemt/ in Escum Delft 5. pont/ ende een once: In Boschuysen een Manse van 40. oncen tsjaers

tsjaers. Op Delft 1. Mansen: aen die ander sijde van Delft 9. Mansen. Desen Florijs soon was ick Dirck de vijfde van dien name/dien heere Steven de Abt oetmoedelijc bat/dat ick door de liefde Gods/ende tot eer vã S. Aelbrecht, wilde renoveren/ vernieuwē eñ confirmeren met mijn schrijften eñ zegele autentijc alle de giften/ posseſſien/ gaben/ donatien/ hoorende totter kerc eñ klooster van Egmont. Wiens bede eñ begeerte ick lieflic ont fangen hebbe/ende consent daer toe gegeven ende upt grooter caritatē geconfirmeert/als dat de kerck voornoemt alle dese voorschreven goeden behouden ende beſitten sal. Eñ dat niemant hem vermetē sal vanden landē van Wijmnenswet af/ tot inder Arē toe/wantet al de kerck van Egmont toebehoort. Ende dat daer niemant pet af nemē sal/ onrechtelic noch eenige pleyt daer op hebben sal/ sonder des Abts consent eñ toelatē. Ende dat alle die ondersatē des Godshuys voornoemt in onser Graefschappe/sonder Tollen sullē weſen/eñ dat hen niemant belasten en sal/ maer sullen staen eñ blijven onder des Abts macht eñ jurisdictie/ende onder 't gerecht van sijnen rechtē Advocaet/in wiens dienſt dat hy oock is. Dier gelijcken mach den Abt oft sijne wetachtighe Advocaet doen/metten ghenen die op S. Aelbrechts lant ſitten/ende hy geballe niet betalen en wilden/treden in haer huysen eñ nemē daer so vele upt/als sy schuldig zijn/sonder eenige Richters tegenseggen ofte weder roepen. Eñ waer daer pemant van onse ondersaten/ oft van buyten dien onsen desen tydom eñ libertept des Godshuys voornoēt/ in breē wilde/dat wy niet en vermoedē pmmermeer te geschiē/ op dien moet vallen Gods toorne/ eñ alle sijner heyligen/ maer moet met Iudas Gods verrader/metten Duyvel eñ zijn Engel int strenge oordeel geloont worden. Eñ om dit stantachtelic te onderhouden/ soo hebben wy dese kaerte doē beschrijvē ende met onse zegel gestarct. Hier hebben als tuygē wy/ over ende aē gewoest/heer Stevē Abt/ Folcrijt eñ Ancelm Prieſterē/ Athelbert, Harman, Poppē soon, eñ Engelbert leecken, Scataloth, Truſing, Adelwijn Casteleyn, wy gebroeders/Garbrant, Ysbrant, Gruytwater, Dodo vã Rijswijc/Thiedaert, Thiebalt, Tiergaert, Blanckaert eñ meer andere. Opten selven dag hebbe ic Dierc voorsept gecommitteert ende gewaelt/tegens S. Aelbrecht 9. Mansen in Maesland/ van Schipleden af toe in de Maes/ende in Westerbeyzan 3. Mansē vander Maes ende in Woonausland/ gebende hier voor alle Jaers eē tijns van acht pont in Alcmeer. Voort door supplicatie mijner uptverkorē vrouwe Othilde, hebbe ic gegevē heer Stevē Abt/ eñ sijne successoors in Alcmaer/ dat amborcht gerecht datmē heet dat dagelicx gerecht. Dit is openbaerlijc geschiet in Vlaerdingen voor alle de gemeente/ int Jaer ons Heeren M. Lxxxiij. Int 28. Jaer der Keyser Henricks de vierde. Int vijf. Jaer des Bisschops van Vtrecht/ Heeren Coenraet. ende int 26. Jaer inder officie des Abts/ heere Stevens, op de sevende kalende in Oogst/ Salichlijc inde name des Heeren/ Amen.

Hoe dat Bisschop Coenraet dede ſonderen ende maken een Collegie inder eeren van onser liever Vrouwen, ende hoe hy vermoort wert.

DEse eerweerdige Bisschop Coenraet tot sijner salichlicker eeuwiger memorien ende geheugnisse/ was in meeninghe te ſonderen eñ stichten aen de West-zijde vander ſtadt van Vtrecht/ een Collegie kercke/daer hy eē gront also sijtdaech vant/ dat hy dat ſondament van sommige pilaernen niet wel vast ſonderen eñ setten mochte/overmits die welle landē water. Des was inder Metzelaers geselschap een Prieſe geheeten Pleberus, ende die vermat hem op zijn lijf de kerc te ſonderen/ende de pilaren vast te setten/maer hy epschte hier af een al ten groote ſomme van pennincgē. Waer om dat de Bisschop gaf des Prieſē soon/schoone koſtelicke presenten eñ milde gaben/ so dat hy vernam vanden vader de heymelicke konſte/ende hy volcommerde de voorsepde kercke/in eere van onser liever Vrouwen. Waerom dat de Prieſe begreep eenē grocten haet ende nijt op dē Bisschop/ende overlepde/ende pepsde hoe hy hem van lijf ter doot brengen mochte. Ende daer na in den Jare ons Heeren 1099. als de Bisschop Misse hadde ghedaen/ ende was in zijn hof gegaen leſende voort sijne getijden/ quam de voorsepde Prieſe ſiende den Bisschop alleen/ende merckende dat hy ſtede ende ſtonde hadde/ ende door des wants raet eñ ingeven/toogh hy zijn meſſe/ende ſtac den eersamē Bisschop doot op de achtſte kalenden van Mey. Ende hy wert met grooter droefheden begraven in de ſelve kercke van onser Vrouwen/die hy ghesticht had/ ende de Prieſe quam ongeschaet ende onghelet upter ſtadt. Maer de Keyser Henrick de vierde kreegh hier na desen Prieſe ghevanghen/ ende bede hem rechten als hy hadde verdient. Dese eerweerdighe Bisschop Coenraet berechte dat sticht met grooter eeren/ruſtelic ende wedelijck vierentwintich Jaer langh.

Van Heere Burchaert de drieentwintichſte Bisschop van Vtrecht.

BVrchaert een eerweerdigh devoot Prieſter/ wert gekoren vanden Capittelaers tot eenen Bisschop van Vtrecht/ hy was eē glorieus ende een lief hebber des vredes/milt ende goedertieren. Eñ als hy gekoren was/wert hy gesacreert/ ende geconfirmeert de 23. Bisschop van Vtrecht ende regeerde dat alle sijne dagen in grooten ruſten ende vreden.

Vanden Edelen die doe ter tijt in Hollant waren.

BY Grave Dierck tijden voorsept/ waerender veele vroome Ridderen in Hollant/als Aelbrecht, Floris eñ Pieter Jonckheeren/Grave Dirck broederen/ die namaels worden Canonicken tot Vtdic als voorsept is. Fol. 259. ende 260.

Willem heere van Wedencoede.
Heere Gerrit van Teplingen.
Heere Baldewijn van Heuſden.
Heere Foppe van Arckel.
Heere Dode van Lederdam.
De heere vander Lecke.
De heere van Altena.
De Heere van Putten.
Heere Evert van Binckhorſt.
Heere Ian Perſijn.

Heere Alewijn Caſteleyne/ dat is Burggrave van Leyden/ want de Burgh-graven van Leyden plegen Caſteleynen te heeten.

Dodo van Rijswijck ende Ysbrant Gruytwater Schilt-knechten.

De Linie der Pausen.

Anno M. ende C.

PAſchalis de tweede/was de C. eñ lxx. Paus/een Italiaen/eñ sat 18. jaer ende ses maenden/ seven dagen. Hy arbeyde seer neerstelijck voor de heylige kerck/ tegē Keysers eñ Koningen hem settede/hy verwan eñ verdreef Gilbertum, Arnulphum, Theodoricum ende Albertum, die tegē hem Pausen gekoren waren/ende storben alle quader doot. De Keyser merckende dat hem de hant Gods teghen was/gaf sijn macht over van Bisschoppen ende Abtē te kiesen in des Paus handen/ maer doen hy vanden Paus geconfirmeert eñ gekroont was/doe vinc hy dē Paus met alle zijn Cardinalen/eñ soude de Paus weder upt komen/hy moest de Bisschoppē eñ Abten confirmeren/die de Keyser geset hadde: ende inder manieren worde hy weder vereenigt/ eñ kroonde den Keyser feestelicke noch eens. Eñ als de Keyser weder in Saſſen gekomen was/ bergaerde de Paus een Concilie te Latranen/ende reboceerde ende wederriep alle 't gene dat hy den Keyser gegeven eñ gegont hadde/ want hy dat met bedwanck doen moeste. Na desen twist wijde de Paus 15. kercken binnen Roomen/ende als hy gestorben was/ wert hy te Roomen begraven in S. Salvatoors

Digitized by Google

vatoors kercke/ dienmen heet Constantiana.

Gelasius die tweede/ was de C. ende lxxj. Paus uyt Campanien/ ende sat een Jaer vijf dagen. Hy wert eendrachtelicken gekozen banden Cardinalen. Maer want Cinthius een machtigh Romeyn/ liever eenē anderen hadde gehadt/ so verdolgden hy desen ende heeft hem onder de voeten ghewozpen/ met voeten ghetreden ende gheslaghen/ ende ten lesten in banden gewozpen/ maer die Ghemeynten van Roomen verlosten hem kozts daer uyt/ ende is banden goetwilligen gekroont gewozden. Maer uyt vreesen van Keyser Henrick de vijfde/ dis hem oock verdolghde/ voogh hy in Vrancrijck ende quam int Klooster van Kluniaeck in Bourgoengien/ daer hy sterf ende wert aldaer in die kercke begraben.

Calixtus de tweede/ was de C. ende lxij. Paus een Bourgoensen/ ende was des Graven van Bourgoensen broeder/ eñ sat vijf Jaer/ tien maenden ende elf dagen. Hy wert banden Cardinalen die tot Cluniaeck waren/ Paus gheko̅zen/ maer hy en woude dat niet aennemen/ mo̅z dat de Cardinalen van Italien daer in consenteerden/ als sy deden ende kozen hem mede/ ende doen quam hy te Roomen met grooten staet/ ende wert daer met grooter feesten ende eeren ontfanghen. Van daen voogh hy tot Beneventen/ daer alle Princen ende Heeren van Italien swoeren den Paus altijt mo̅z te staen/ als sy des versocht wozden. Van daen voogh hy weder te Roomen/ eñ sende Legaten aenden Keyser Henrick de vijfde/ om te confirmeren den vrede tusschen hen beyde̅ gemaeckt wesende/ d'welck also geschiede/ hier en binnen heeft de Paus een stadt in Italien belegē/ die hy wan/ ende nam gevangen Burdijn een Spaenjaert/ den welcken de Keyser daer te vozen Paus gemaeckt hadde/ eñ sette hem aersselingh op eenen Mupl/ metten staert in zijn hant voz een toom/ ende brochten also te Roomen/ ende sloot hem in een Klooster daer hy starf.

Ten lesten/ als hy voz God eñ den menschen eerlijc eñ deughdelijck gewandelt hadde/ is hy gestozven/ ende tot S. Jans te Latranen begraben.

De Linie der Keyseren.

Anno M. ende viij.

HEnric de vijfde/ des voorwemden Keyser Henricx soon/ als hy ontrent negen Jaer Roomsche Koning had geweest/ eñ zijn vader dié hy gevangen hadde inder gevanckenissen gestozven was/ aenveerde hy dat Rijc eñ regeerde xx. Jaer. De Keyser na veel dachvaerdē die gehoudē wozden/ op veel plaetsen van eener tweedracht tusschen den Pausen eñ dē Keyseren/ als dat de Keyseren hen vermaten te setten Bisschoppen/ Abten/ eñ andere Prelaten/ soo vereenighde hy hem ten lesten metten Paus: dese Keyser na/ eñ zijn Vader voz/ namen voz hen/ dat sy sulcken recht langhe tijt ober dry C. Jaren/ als van Kaerl de grooten tijt af tot noch toe gehadt haddē/ ende dat hadden toegelaten ende verhenght ober de dryenveertich Pausē. De Paus sprack wederom/ dat waer ontamelick eñ onbehoozlick/ want ten behoozt den leecken eñ wereltlichē luyden niet toe/ dat sy geven/ verleenen eñ confirmerē sullē geestlicke Beneficien/ Prelaturē eñ Dignitepten. Ende de Paus en mochte dat niet ober gheven sonder een generael Concilie/ dese twist wert ter neder gheleyt tusschen den Paus Paschalis ende dese Keyser Henrick de vijfde. Als dat die leecken ende weerlicken mogen eenen presenteren/ ende de geestelicke sullē hem investeren ende confirmeren. Ende daer op wert te Wozms een dachvaert gehouden/ daer de Paus sende twee Cardinalē/ ende die vermaenden den Keyser seere/ dat hy God eñ synen salichept gedachte/ eñ soo verkreegh de Keyser op de giften banden Gheestelijcken Beneficien ende Prelaturen. Ende hy beloofde oock mede weder te geven/ dat hy sinte Pieter ontweldight hadde/ ende van alle dese puntē gaf hy brief eñ zegele/ eñ de Paus gaf hē weder brieve̅ ende macht geestelicke Beneficien ende Prelaturē te gevē/ eñ die te presenteren/ op datter geschieden sonder Simonie: Maer doe de Keyser te Rome quam eñ gekroont was/ en woude hy geen van dese punten houden/ eñ ving den Paus Paschalem als voozsept is/ ende soude hy weder uyter vangenissen komen/ hy moest des Keysers wille doen. Eñ tien jaren hier na quam hy weder te Roomen terwijlen de Paus te Roomen was/ ende wert doe weder gekroont van eenen Bisschop van Melans. Maer ten lesten quam hy ter herten/ eñ quam tot hem selve/ ende gaf ober alle de goeden ende reehten der heyligher kercken in handen des Paus Calixti de tweede/ ende sette hem in onderdanicheyt des stoels van Roomen/ ende ontsingh remissie van alle synre misdaet. Want na voogh dese Keyser Henric in neder Duytslant/ eñ quā tot Utrecht daer hy starf/ eñ zijn inghewant wert uytgedaen/ ende daer begraben int Choor voor 't hoogh Outaer/ by Keyser Koenraets inghewant de tweede/ eñ zijn lichaem wert gesouten ende tot Spiers begraben bynden anderen Keyseren. Met dusdanigen oberschrift op zijn graf. De soon leyt hier/ de vader/ de oude-vader/ ende de ober-oude-vader.

Vande oorden der Templieren ende Hospitaliers, hoe ende wanneer die opgekomen zijn.

OMtrent dese tijt als de stadt Jerusalem ghewonnen was banden kerstenen/ daer doch vele Turcken/ Heydenē eñ ongeloobige Saracenen omtrent die stadt/ ende int heylige lant woonachtich waren/ so quamen sy dickwils als de kerstenen gingen ende versochten de heylige steden ende plaetsen/ eñ ober vielense eñ namense gevangen/ eñ boodense hy tozken ende deden hen groote tozmenten eñ pijnen aen/ soo waren aldaer onder de kerstenen sommige eerbare/ devote/ vrome eñ kloecke mannen uyt Duytslant eñ andere landen/ die hen wapenden/ ende repsden met desen kerstē Pelgroms/ ober al de heylige steden ende plaetsen ende beschermden de kerstē/ voor dat aenbechten eñ overvallen der Heydenen. Ende dese maecten een vergaderinge/ ende kozen eenen meester/ daer sy hen onder gaven tot gehoorsaemheyt/ eñ begrepen een plaetse ende woonstede inden pooztalē des Tempels/ waer van dat sy geheeren wozden Templiers. Dese Heeren vermenichvoudigheden seer/ ende kregen groote hulp eñ bystant uyt de landen der Duytschen eñ ander kerstenen landen/ van tijtlicke goeden ende aelmissen/ ende waren den kerstenen seer vrientlic eñ bystandigh in alle haer nooden ende verdruckinghen der Heydenen/ waeromme dat de Paus Honorius de tweede/ hen een ghoestelijck habijt gaf/ als eenen witten mantel onder haer oberste kleet/ ende Eugenius de derde gaf hen daer op een root krups. Daer na gaf hen S. Bernaert een reghel daer sy na leefden/ eñ vermenighden seer in rijckdommen/ tijtlicke goeden eñ haven/ eñ timmerden eñ sondeerden in allen plaetsen van kerstenrijc vele Kloosteren. Alle de Heeren eñ Ridderen van desen Kloosteren waren weerlicke luyden/ ende bolheden haer gerijden/ met dat Paternoster, hoe dat dese Heerē van deser oorden gedestrueert ende te niete gedaen wozden/ salmen hier na vinden onder des Paus Clemens de vijfde/ eñ Grave Jan vā Henegouwen van Hollant/ Zeelant/ Et. omtrent de Jaren M.iij.C. ende vj. Inden jare ons Heeren M.eñ xx. began de Ridderlijcke oorde banden Hospitaliers der Heeren van S. Jans Baptisten. Dese hadden binnen Jerusalem omtrent dat graf ons Heeren een Hospitael oft Gastijps gemaeckt/ daer sy den armen sieckē kerstē Pelgroms minlicken om Godswillen in ontfingen/ eñ deden groote caritate tegen den armen/ ende hadden tot een habijt een swarten mantel met een wit krups op de bozst/ ende bolheden oock haer ghetijden metten Paternoster, ende waren mede alle weerlicke Heeren eñ Ridderen/ eñ zijn gehouden selver in persoone tegen de ongeloobige Turcken eñ Heydenen te strijden. Ende als de kerstenen dat heylige lant weder verlozen hadden/ quamen sy ober in desen landen van kerstenrijc eñ woonnen met kracht dat Eylant

van

van Rodus/als onder den Paus Clemens de v. geſept ſal worden: ende als de Templiers vernielt ende te niete gedaen waren/ kreghen ſy veel van den Templiers goeden/ in Duytſlant/ Vranckrijck ende in anderen Landen gelegen.

Floris de Vette, xj. Grave. xxxj. Iaren geregeert.

Van Floris die men hiet de Vette, de achtſte Grave van Hollandt: overmits dat Vrouwe Geertruyt, Robrecht de Vrieſe ende Govaert met den Bult, niet voor rechte Erfghenamen moghen gherekent worden.

FLORIS de tweede van dien name/ Graef Diedericx ſoñ/ worde na ſijns baders doot de achtſte Graef van Hollant/ Zeelant/ ende Heer van Vrieſlant/ int Jaer M. xcj. Hy was ghemeenlijt geheeten Graef Floris de Vette, eñ was een friſch/ vroom ende heerlick Vrince/ groot van ſtature/ ſeer weerdſaem/ ende upter maten milt teghen den armen/ ende was pegelijck behulpelijck ende niemanden ſchadelijck. Deſe Graef Floris hadde tot eenen wijve Hertogh Diercx dochter van Saſſen/ Petronelle ghenaemt/ ende was Keyſers Lotharius ſuſter van Roomen. Daer hy by wan Diederick, die na hem Grave woert/ Floris dienen hiet de Swarte, Vrince van Kenemerlant/ Jonckheer Symon ende Hadewye Grabin van Gelre/ een uytnemende ſchoone Jonck-vrouwe. Deſe Grave Floris was den Geeſtelijtken ſeer gunſtigh: waerom dat hy (navolgende ſyne voorvaderen) het Godshuys tot Egmont mildelijck begaeft heeft ende beſchoncken/ ten tijde van heer Adelaert Abt/ ontrent den jaren M. C. viij. ende volgende. Hier nae int jaer M. C. xviij. als Grave Floris ſijn Landen lange gheregheert hadde/ ſtonden tegen hem op de Weſtvrieſen/ ende en wouden ſijne Rechters/ Bailliuwen/ noch Schouten/ noch ſijn believen ende geboden niet meer ontfangen/ maer wouden vry ſitten ſonder Heer: waer om dat ſy vergaderde een groot heyr van volck/ ende quam in een Vorp Scrzel genoemt. Daer weſende/ waerender ſommige Edele jongelingen/ die dat landt beſien wouden/ ende namen met hen een deel volcx/ ende toghen int lant. De Vrieſen die haer verborghen hadden in haer lagen ende riet-ſudden/ vraken upt/ ende verſloegen veel van deſe Hollanders. Onder welcken by namen ſijn gheblevē Heer Symon van Antwerpē/ heer Willē van Voorhout/ heer Brandaen vā Haerlem/ heer Floris Roeſſchen, heer Geraet, Droſſaert, heer Allart van Egmont/ heer Bruyn vā Caſtricum heer Evert van Noortwijc/ eñ heer Gerit van Monſter/ allē vrome Ridderen: welcker lichamen werden gevoert eñ begraven tot Egmont int Klooſter. Hier na vergaderde Graef Floris weder een nieuwe heyrvaert van veel gewapent volck/ eñ quam daer mede in Vrieſlant/ niemant ſparende/ out noch jong/ man noch wijf/ eñ verbranden eñ verwoeſten dat lant met allen ſeer. Dit ſiende de Vrieſen/ begeerden genade/ eñ gaven over met bezeghelde Vrieven/ dat ſy nemmermeer voortaen hen wapenen ſouden teghen den Graven van Hollant (dat ſy nochtans onlanck hielden) ende Graef Floris quam weder in Hollant/ blijvende voort in vreden/ tot dat hy (ſijn tijt vervult zijnde) inden jare M. C. xxiij. ſieck werde/ ende ſtarf op de 6. nonas van Maert/ als hy ſijn Landen in groote ruſte ende vrede xxxj. jaren lang hadde geregeert. Is met grooter vroeſſenisſe ende betamelijcker uytvaert t' Egmont begraven.

☞ Ende als nu de moghende Vrince Graef Floris aſlijvich gheworden was/ ende ſijne kinderen noch jongh waren/ heeft ſijn huysvrouwe de Grabinne Petronelle dat Landt aengenomen te regeeren van hare kinderen wegen. Deſe eerbare ende deughtſame Vrouwe Petronelle, heeft totter eeren Gods, ſyner liever Moeder ende des heyligen Martelaer S. Laurents, optē gront haers Caſteels dat Rijnſburg geheeten was/ een ſchoon koſtelijck Nonne-klooſter vā S. Benedictus oorde geſticht/ eñ begaeft met vele rentē eñ goedē. Eñ als ſy dese goede werckē in haer leven hadde gedaen/ is ſy ſalighlick inden Heere ontſlapen/ int jaer M. C. xliij. opde 10: Kalende vā Junius/ ende wert met betamelicker uytvaert van haren ſoon Diederic (die nu Grave van Hollant was) int voorſeyde Klooſter begraven.

Aenteyckeninghen.

1. Graef Floris hadde tot eenen wijve/ &c.] Dat vrou Pieternelle ſijn bedde-geſelle/ des Hertogen Diedericx dochter van Saſſen was/ getuygen oock uytdruckelijck de oude Latijnſche Chronijck upt d' Abdye van Egmont/ ende de Rijn-Cronijck: Daer by voegende/ datſe van hooghe Edele afkomſte was/ eñ een broeder hadde die Lotharius hiet/ eñ nae Keyſer van Romen was. Jo. Beka noemt de vader niet/ maer alleen de broeder Lotharius. Welcke Lotharius by Cuſpinianus, Reuſnerus ende andere/ geſept wort te weſen/ een ſoon van Gebhard, Graef van Supplenburg/ ende Heer tot Arnſpurg/ gheteelt by Hadewy, Grabinne van Nozinbergh: dat een dochter was van Coenraet Marchgraef van Vranden-burg. De ſelfde Cuſpinianus ſept: Deſe Keyſer Lotharius heeft twee ſuſters ghehadt/ waer van de een Geertrudis ghenaemt/ te man ghehadt heeft Floris Graef van Hollant/ ende na ſijn doot Robert Graef van Vlaenderen/ etc. Dit ſelve ſept oock de Saſſenſche Chronijcke/ ghedruckt tot Mentz by Peeter Scheffer, als oock hier vozen Fol. 260. aengeweſen is/ de welcke aldus luydt:

Greve Robertus to Flanderen/ de ſevende van Karolus ſlechte/ de man Gertrudis/ Hertoghen Diederikes dochter in Weſterlande/ ein Greve to Arnſbarghe/ unde ſe was Greve Florentzen wedeuen to Hollande/ unde ſe was halff Suſter Hertogen Luders/ dic hyr na Keyſer wart/ etc.

Doch

Doch hier in verschillen de Sassensche Chronijcken Cuspinianus: dat d'een sept dat Gertrudes een dochter was van Gebhard Graef van Supplenburg/en d'ander een dochter van Hertogh Diederic in Westerlande. Hierenboven dwalen sy beyde in den naem/ende sy en onderscheyden niet dat Gertrudis geweest is de huysvrouwe van Graef Floris d'eerste van die name/ende Pieternelle de Suster van Lotharius de huysvrouwe van Graef Floris de tweede van die name. Hier leggen de Mosselen. Doch niet tegenstaende sy haer grootelicks verloopen/soo neem ick uyt haer woorden/dat Petronelle is geweest een halve suster van Dotharius, van een moeder maer van verscheyden vaders. De Vader van Lotharius meen ick dat geweest is Gebhard Graef van Supplenburg/de Vader van Pieternelle, Hertog Diederick van Westerlant/Eñ haer beyder moeder Hadewy Grafinne van Norinberg Die by Rensnerus aldus beschreven wort: Heduigis filia Friderici Florēbachij Boij, Burgravij Noribergensis, vidua Theodorici Comitis Westlandis. By de selve Rensnerus wort de vader van Lotharius genoemt: Gebhardus Comes Querfortensis in Supplinburgo & Arnsbergo, heres Comitatus Halderstenienſis: occubuit in prælio contra Henricum IV. Imp. Anno Christi M. lxxv. uxor Heduigis, &c. Waer uyt genoech blijct dat Pieternelle van d'eerste vedde is/een dochter van Diederic Graef van Westlant/of Hertogh/so de Sassensche Chronijcken sept/ende waer mede onse Cronijcken sept/ende waer mede onse Cronijc over een komen/seggende dat Pieternelle Hertoge Diedericx dochter van Sassen was.

2. Keyser Lotharius,] Lotharius is Keyser ghewoorden buyten alle sijn hoop ende meeninge/int Jaer M.C.xxv. als t.Wtrecht op den Rijn Keyser Henricus de vierde/of naer ander tellinghe de wijfde over leden was/op den 12. Mey. Na welckers doot als een Interregnum van ontrent 8. maenden gheweest hadde/is dese Lotharius op den 13. Septembris in des overledens plaetse (niet sonder groote moeyten ende ghevaer/verooraeckt deur Fridericus Hertogh van Suaven/en sijn Broeder Conradus Hertogh van Franckenland/die na de Kroone stonden) gekosen/zijnde de twintichste Keyser in Occidente. Heeft geregeert 13. Jaren/18. daghen. Hoedanich hy was/ende van sijn oorloghen zijn te lesen/Robertus Abbas Montis, qui Sigebertū supplevit, & Lotharij tempore vixit; Otho Frisingensis lib. 8. cap. 22. Conradus Lichtenavius Abbas Urspergensis, Dodechinus, Aventinus, Cuspinianus, ende andere meer.

3. Hadewy Grafinne van Gelre] Als getrout hebbende Graef Gerart van Gelre ende van Zutphen. Graef Othens van Nassauwen soon. Hier hier van 't geen wy voren aengheteyckent hebben/en voeght daer by de Chronijc van Gelreland. Dese Grafinne Hadewye segghen sommighe dat begraben is te Haerlem: Daer toe ter tijt (soomen Snoyis gheloof mach geben)s'Princen Hof was.

4. Al wat hier op jaer M. C. 17. vertelt wort vande oorlogen tegen de Vriesen/komt wel met het schrijven van Snoyus over een/maer niet met de waerheyt. Want al de oude Schrijvers ghetuyghen dat Graef Floris de Vette, een vreedsamig Prince geweest is/allen luyden oorbaerlijc eñ niemant schadelijc/ende van ander deughden meer/die sy verhalen: maer weten van sijn oorloghen niet. Jae dat meer is/uyt haer kannen bespeuren/dat al 't gene dat hier voor oorlogs halve Graef Floris de tweede toegeschreven wort/dat dat vijftigh jaer hier na (te weten int jaer M. C. lxxij.) ghschiet is/ten tijde van Graef Floris de derde van dien name/dese Graef Floris Neef. Dit blijckt klaerlic so uyt andere als besonder uyt de Rijn-Chronijck/die inde Beschrijvinge van Graef Floris de derde dese tocht op de Vriesen van woorde te woorde verhaelt/oock niet namen ende bynamen noemende/alle de Edele Ridderen eñ knapen die haer inde Beschrijvinghe van Graef Floris de tweede genoemt werde. Waer in onse Meesters grofflick dwalen. Doch/niet tegenstaende dat de oude Schrijver van Egmont/de Rijm-Chronijct Ioannes Beka eñ andere/geen oorloghen van Graef Floris de tweede verhalen/soo wort nochtans ghevonden dat de Hollanders int selve jaer M. C. viij. met de Keyser Henrick verbonden zijnde den Vlamingen soude opghekomen zijn. Waer dit is meer toerustinghe van oorlogh geweest/dan oorlogh selve. Siet de Vlaemsche Chronijcke van Meyerus opt voorschreven Jaer M.C.viij. Noch vinde ick/dat dese Graef Floris eenige twist tegens een Vries Edelman Galoiges van Galama heeft ghehadt int lant aldus verteit: Anno M.C.xix. hadde Graef Floris van Hollant de tweede van dien name groote twist teghens Galoiges van Galama/om het Bosch bande Kreyl/daer Graef Floris dickwils/wanneer hy 't Enchelhuysen oft Medenblick was/in ging jagen. Eñ benam de dienaers van Galama int selve jaer ooc hun wintlyonden met twee hasen eñ ander wilt-banck: (Twelck Galama swoer te wreken aen des Graven goet eñ bloet/al soudet hem sijn welvaert ende leven kosten. De Graef dit veradverteert zijnde/meende het waren niet dan vreyghy-voorden/daer een man wel sevē jarē na leefde/heeft evenwel (wanneert hem te pas quam) sijn komste eñ jacht albaer gehouden. Dit siende Galama, is met sijn vrienden eñ goetgunders daer by ghekomen/ende heeft den Grave om sijn verleden gewelt ende aenghedaene verlies met eenen voornigen moet aenghesproken/oock vernoeginge ende voldoeninghe daer van begeert/oft anderssints woude hy hem selfs daer van voldoen eñ vernoegen/met ander meer quaetsprekende woorden. (Twelck by den Grave seer qualic genomē woorde/ende heeft Galama met sijn stout spreken seer verispt. Waer op Galama seyde: Soo verre ic een vrye Vries geboren ben/sal ick uwe voor u beschermen/oft het sal mijn aen kracht oft macht ontbreken: hiel met dien toe/ende soude den Graef voorsteken hebben/maer hy ontviel ende woorde ghequetst in sijn rechter arm/ende voort van sijn Edel-lieden eñ dienaers die by hem waren beschermt/daer Galama twee van doorstack die haer heere wel eer voorghestaen ende beschermt soude hebben/maer dochten niet dat hy soude toetasten. Doch de twist is ten laetsten by des Graefs Edel-lieden opgenomen/ende sy hebben haer saken op Godefroy den Hertogh van Brabant begeven. Dat vermits die kortz daer na int selve jaer starf/en is daer niet van ghekomen. Dus verre vande twist tusschē Graef Floris eñ Galoiges van Galama. Welck verhael oft waer is/machmen te recht vragen. Ick twijfel daer seer aen. Seckerlic de Auteur vertast hem plompelijck/als hy sept dat Hertogh Godefroy van Brabant int jaer M. C. xix. overleden is. Dat soo niet en is. Want wy hebben goet beschept/dat hy ghestorven is int jaer M. C. xl. Siet de Chronijcke vande Hertogen van Brabant/eñ Iohan Baptista Gramay Historia Brabantica, cap. viij. (Twelck mijn duchten doet dat al den vras verstert is. Doch ick wil hier gheen harnas om aentrecken/oste mijn om dies wille teghens pemant t'ersetten: aengheſien na desen nimmer twist oste moepte sal ontstaen om 't Bosch bande Kreyl oste Kriel: als 't welcke nu niet in wesen is/zijnde in voorleden jaren bande Zuyderzee ingenomen. Siet de Kaerte van Hollandt/daer sult ghy tusschen Enchuysen eñ Staveren (doch naerder aen Staveren als Enchuysen) de Kriel vinden.

5. Het jaer/in welck dese Graef deur de doot uyt de werelt scheyde/is na het uytwijsen des Chronijcks M. C. xxx. als hy gheregeert hadde xxxj. jaeren.

Welc-

Digitized by Google

Welcke Jaren van regheeringhe niet wel over een en komen met het jaer daer in hy gheseyt wort gheschreven te wesen. Want hy heeft beginnen te regheren int jaer M.C.XCI. Doet daer by xxxj. jaré/so ist M.C.xxij. Op welcke jaer de Rijnkronijt de sterfdagh stelt. Ioannes Beka schrijft/dat hy maer xxx. jaren gheregeert heeft. Barlandus xxxj. jaren. Dan achtmen hy foute van sijn pen oft perwerts anders/ende dat hy heeft willen schrijven xxxj.

6. Pieternelle de Gravinne heeeft tot Rijnsburg een Nonnen-klooster gheticht.] Hier upt blijckt/ hoe grosselijck dat Snoyus doolt/dewelcke seydt/dat dit Clooster ten tijde van Graef Diederick de tweede ontrent het jaer 903. gheticht is/ende dat desselven graefs dochter Erlinde of Arlinda (by andere Gerlieva gheseydt) de eerste Abdisse is gheweest. Dat Gerlieva Graef Diedericx dochter/ Abdisse te Rijnsburgh gheweest is/ schrijft ock Lazius: Dat daerom te meer geloofs niet en meriteert. Want (alhoewel seer gheleerdt) raepten hyt al te samen dat hem voorquam/ meestendeel sonder goet oordeel te ghebruycken oft kennisse van de sake te hebben. Doch de goede Heer ist vergeven/so hy in onse Hollantsche dinghen somwijlen mis-slaet: als soo verre van ons Lant gheseten/ende te Weenen in Oostenrijck meest sijn woonplaets houdende. Maer onse Lantsman Snoyus so grosselijck te dwalen/en staet niet te lijden. Liever hoort eens wat hy seydt/sijn quade Latijnsche woorden luyden aldus: Graeff Diederic de tweede/int jaer ix.C.ende ij.de Vriesen tot Rijnsburgh verwonnen hebbende/ heeft het slot ter plaetse daer de slagh gheschiedt is/opt derde jaer daer aen volghende in een Clooster verandert/ende heeft daer Monicken in gheset van S. Benedictus oorde. Welcke hy daer nae tot Egmondt verset heeft/ brengende van Egmondt wederom de Nonnen tot Rijnsburgh/ op dat sy van den aenloop der Vriesen dies te veyliger souden mogen zijn ende bewaert/ &c. Voorwaer dit zijn onghehoorde dinghen. Maer onse Meester heeft dit van sijn selven niet. Want ick vinde byna tselve in een duytsch gheschreven Chronijcxken/ dat nochtans int jaer seer verschilt. De woorden luyden aldus: Dese strijdt van Graef Diederic de tweede met de Vriesen/ geschiede daer nu het Clooster van Rijnsburgh staet/ dat dese Graef Diederick dede maken dry jaren na dat die strijt gheschiet was. Ende die strijt gheschiede int Jaer ons Heeren ix. C. xij. Ende als dit Clooster te Rijnsburgh ghetimmert was/ soo dede Graef Diederick de Nonnen van Egmont komen tot Rijnsburg: ende tot Egmont dede hy Monicken komen woonen/ op dat sy hen bet mochten beschermen tegen de Vriesen. Dit zijn de eyghen woorden van dat Duytsch Chronijcxken. Maer t'zijn maer woorden: daer en is geen waerheyt after. Daerom sal ic van t'verschil der jaren niet spreken. Voorwaer d'Abdye tot Rijnsburgh is vele jaren daer na eerst gestight van Vrou Peternelle: die int jaer 1133. de eerste Nonnen van Rijnsburg upt Sassenlant heeft doen komen/ende doen halen upt het Clooster Stifterlingeburgh (dat is/Supplenteburgh.) Ende int selve jaer op de 7. Kalende van October/ is vanden Eerweerdigen Heer Andries van Kuyck, bisschop tot Utrecht de Kercke tot Rijnsburgh/die Vrou Pieternelle nieuwelijcx gestight hadde/gewijet inde eere vande H. Maeght Maria, die moeder Gods. De eerste Abdisse vant Clooster is gheweest een seer Edele hoogh-gheboren Vrou Cuniza, de suster van Graef Floris van Belke, en moeye van Christianus Aertsbisschop van Mentz. Ende dese eerste Abdisse is overleden int jaer 1178. komende in haer stede eé seker Bonifacia, ij. Abdisse. De derde is gheweest Sophia, Graef Diedericx de 6. vā dier name dochter/eñ Graef Floris de derde syn suster. Dese heeft vā selfs haer Abdyschap nedergelept int jaer 1186. eñ haer is gevolgt een seker Agnes (sier Fol. 115.) derde Abdisse. Alle twelc ic dus beschrijvelijck inde oude Latijnsche Chronijc upt d'Abdye vā Egmont hebbe gheleesen. Dat voorwaer ghenoegh is om den mondt te stoppen/die hier Mr. Snoyus willen voorstaen. Evenwel so moet ick hier noch tot meerder bevestinge by schrijven/tgene de selve Chronijck van Egmont sept vant overlijden van Vrou Pieternelle met Latijnsche woorden/aldus: M.C.XLIIII. Petronella Comitissa, uxor Florentij Crassi Comitis, defuncta est, & in Monasterio Rinesbergēsi, quod ipsa construxit, honorificè sepulta est.

Van den doot heere Burchaert Bisschop t'Wtrecht.

IN den Jare ons Heeren M.C. ende xij. op de xv. kalende van Junio / ruste in Gode de eersame vader in Christo/heer Burchart, Bisschop van Wtrecht/ als hy dat Bisdom met grooter eeren/rusten ende vrede hadde berecht xij. jaren lang/ eñ wert met weenender upt haert begraven in S. Martijns Domkercke/by sijne andere voorvaderen.

Hoe dat Godebalt gekorē wert de vierentwintighste Bisschop van Wtrecht.

GOdebalt geboren upt Vriesslandt/ woorde gekoren tot eenen Bisschop van Wtrecht/ ende als hy gewijt ende geconfirmeert was/wert hy geset in des Bisschops stoel/ ende gheordineert de xxiij. Bisschop van Wtrecht: hy was een goedertieren/ sachtmoedigh ende wijs Man/ende een bysonder liefhebber der gheestelijckheydt. In dit selve jaer wert die Dompvoost der Kercken van Wtrecht van syne vyanden doot gheslaghen.

Hoe dat dese Bisschop gaf den Canonicken van sinte Martijns kerck, de kerck van Medenblick metter Prostije van Westvriesslandt.

DEse eerw. Bisschop aenmerckende/ dat so wanneer des menschen hert bekommerdt is omme te voorsiē vā noodtruftigheyt des lichaems/ hē als dan niet wel gheven en kan tot contemplacien der Hemelscher dingen/waerom dat hy sijnen medebroeders ende Heeren der Kercken van Wtrecht verleent ende gheghéven heeft die Kercke van Medenblick metter Vroostije van West-vriesland/ hen daer af ghevende een bulle/spreckende aldus:

IN den Name des heyligen ende onverscheydender Vryheydt/Amen. Wy Godebalt, by der gratien Gods Bisschop der Kercken van Wtrecht/ kenne ghegeven te hebben onsen mede-broederen ende Heeren/God daghelijcks dienende inder Kercken van S. Martijn, binnen der stadt van Wtrecht/ de Kercke staende int Dorp van Medēblick/ metter offerhande/ ende die Vroostije van West vriesland/ met allen synen toebehooren/ dat sy die voortaen by hen selven sullen disponeren ende regeren/in allen schijne als sy van ons tot noch toe gheregheert is gheweest. Welcke gifte wy met onsen zegele hebben gestarckt. Ghegeven int jaer ons Heeren M.C. ende xviij. die xj. Indictie.

Wanneer dat Clooster tot Oostbroec gesticht werde. Ende hoe de broeders vander Premonstreytē Oorde tot Middelborgh quamen,

IN den jare ons Heerē M.C. ende xxj. heeft Bisschop Godebalt upt rechter devocien/ eñ tot synder eewiger memorien doē sonderen eñ stichten een clooster (in een lant daert eenlijcken was) van Monicken ende van Nonnen/ elck op hen selven/ inde eere der H. Maghet Maria, ende des heyligen Martelaers S. Laurens, ende dat hiet Oostbroec. Ende in dit selve kloosster daer leefdemen menigh jaer soo strengelijcken ende soo volcomelijcken nae S. Benedictus reghel/ datmen dit Clooster menigh jaer hiet der Oorden-Kercker. Ende daer plagh groote versaminghe te wesen/ want daer bloeyde alder strengelijckste die regel van S. Benedic-

Digitized by Google

tus Goyden. Dese Bisschop Godebalt heeft die Canonicken Regulieres / om haer quaet levens ende regiments willen verdreven en verjaecht uptten Convent van Middelburch/ende dede daer weder in comē broeders vander ordren der Premonstreyten / upt S. Michiels Kloosters van Antwerpen.

Van eenen oploop binnen de stadt van Wtrecht opten Pincxterdach.

OP desen selven tijt was binnen Wtrecht gheComen Keyser Henrick de vijfde / ende hielt aldaer de hoochtijt vandē heyligen Pinxterdach. Eñ alsd daer veel volcx vergadert was/is daer twist eñ gheschille ghevallen tusschen des Keysers ende des Bisschops dienaers/ende gebiel also groot dat sp den Bisschop metten sijnen achterwaerts dwongen te vlien in s. Martijns Kercke/ende daer werter vele ghevangen eñ doot gheslagen. Ende onder andere wert de Bisschop mede ghevangen ende voor den Keyser gebracht / ende wert in schiere hoede geset / maer niet lanck hy en vlac upter vangenissen/ende ruymde de stat. Ende alle desē twist ende oploop was geschiet door het aenleggē eens dienaers ghenoemt Geiselbrecht, die desen Bisschop seer verbolchde ende infesteerde/maer niet langhe daer na/de Keyser deden vanghen ende onthoofden.

In dit selve jaer van M.C.ende xxj. wert de groote kercke binnen der stede van Leyden ghewijet / in die eere der heyligher Apostelen S.Pieter ende S.Pauwels des sonnendaghes na onser liever vrouwen dach gheboorte.

Hoe ende wanneer de Bisschoppen van Wtrecht weder verkreghen' de Bisschoplijcke Infule ende Mytre.

OMtrendt dese tijt wert binnen der stadt van Riemen in Vranckrijc gehouden een generael Concilium/ daer alle de Bisschoppē van Walslant ende Duytslant vergadert waren/ metten Paus van Roomen/die daer door ontsich ende vreese des Keysers Hēricx gewekē was. Ende also Bisschop Godebalt van Wtrecht op die tijt seere siec̄k ende kranc van lichaem was / so dede hy met vrienden by sijnen nagheseten Bisschoppen teghen den Paus sijne ontschult / biddende ootmoedelicken den Paus hem te willen verleenen dat hy eñ sijne successoren eñ Bisschoppen van Wtrecht/ voortaen de Bisschoplicke infule ende Mytre souden moghen ghebruycken. De Paus ontfanghende minlicken des Bisschops ontschult / ende overmidts eerwaerdicheyt des heyligher kerck van Wtrecht / ende door liefde ende kennisse die sp twee onderlinge haddē gehadt/verleende hy desen Bisschop ende sijnen successoren dat sp voortaen tot eewighen daghen de Bisschoplicke infule ende mytre souden moghen gebruycken / hem daer af gevende een bulle onder sijnen seghele besegelt. De sake waerom dat de Bisschoppen van Wtrecht ghen Mytren ghebruycten / is hier voor ghesept onder de gesten van S. Bonifaes den anderden Bisschop van Wtrecht.

Vanden quaden beleyde ende regiment des Convents van Egmont.

INden Jare ons Heeren 1124. was een eerweerdich Abt tot Egmont geheeten Heere Adelaert, dese hadde doen maken eñ timmerē een schoone kercke in dat dorp van Egmont / inder eeren onser liever Vrouwen. Ende als hy ghestorben was werdt hy met grooter eeren inder selver kercken begraven/onder eenē sarcke voor dat choor. Ende also Grave Floris onlanck daer te voren mede aflijdich gheworden was/ende sijne kinderen noch jonck waren/ heeft zijn huysvrouwe Petronelle de Gravinne dat lant aenghenomen te regeren van hare kinderen weghen. Ende also de Abdye tot Egmont op die tijt vacerende/so sijnder sommige Heeren hare dienaers gheweest / die der Gravinne also insonderheyden/ als dat sp begeerde vanden broederen eñ Heerē van Egmont / dat sp Heer Anselijn harē Cappelaen ontfangen eñ nemen souden tot eenē broeder/eñ maken hē voort Abt vanden Convente/dwelcke also geschiet is/ende hebben desen Anselijn gemaect Monic ende gekoren tot harē Abt/ dewelcke een slecht simpel ende ongeleert man was/eñ dit deden sp altesamen / op dat sp des Conbents goeden souden regeren als sp deden/ ende lieten de broeders groot gebreck lijden/ ende en gavē hen niet hare noodruste/daer harer vele seer in verblijden dat sp sulcken gebreck leden. Ende om haer gierichheydt te stoppen onder ghedaente des Geestlickheyts/ insonderheyden sp de Gravinne / dat sp dat oude werck vander kercken soude laten afbreken/ wantet te nauwe ende te enge was als sp seyden. Ende daer voorde ghesedt dry procurators des Conbents/ leecke lupden die meer schienē te wesen grijpende wolven dan rechte Herders/ als Folbert Abt/ Tylgeer eñ Steven: dese regeerden des cloosters goeden/ende verbulden haer huysen met des cloosters schat eñ goeden/ ende namen des Cloosters lupden ende dwongen die te staen onder haer heerschappye/eñ verbulden haer kisten eñ schrijven van des cloosters gelt eñ schat/eñ met desen goeden eñ schatten hylicten sp haer kinder/ nevē ende nichten/ende maecktense rijc met des Cloosters geestelicke goeden/ende mits desen quaden beleyde syn des Cloosters groote goeden ghekomen te niete/maer want sp dese goeden misbruycten ende niet en voechdē die tot des Cloosters profijt ende oorbaer / daerō heeft hy voor sijne kercke gestreden / die daer spreect door dē prophect: Die u raeckt/die raect den dal mijns ooges/ want alle die dns des Cloosters goeden misbruycten/ quamen in grooter ongevallen/want sp allegader binnen tsjaers quader doot ende onbersienlijck storben/de een in zijn huys d'ander opt belt/ want daer staet gheschreven: Die den tempel Gods dissipeert ende qualijc regeert/God sal hem weder verstroyen/ dese en waren van Godt niet verkoren den tempel te destrueren ende weder te repareren ende te maken / want hy en woude niet alleen te gheschien de reparatie van timmeringhe ende vernieuwinge des werck/ maer dat de groote gebreken der broederen / der zeden/der regulen / des disciplijns/ende des Religie/souden gereformeert eñ verbetert worden.

De Linie der Paulen.

Anno M.C. ende xxv.

HOnorius de tweede/was de 172. Paus een Italiaen / ende sadt vijf jaer twee maenden. Hy was een man van cleyner geboorte/nochtans maecktse hy vele doorluchtige ende geleerde mannen tot Cardinalen wiens raet hulp ende wijsheyt/ hy in allen saken plach te gebruycken. Ten lesten starf hy ende wert tot S. Jans te Latranen begraven.

Innocentius de 2. was de 173. Paus/een Romein/ ende sat 14. jaer 7. maenden acht daghen. Een Raetsheer van Roomen hadde teghen hem eenen anderen Paus gheloren / maer Innocentius dedese al te banne ende verwantse/ende bleef Paus. Dese Paus merckende dat hy met vreden binnen Roomen niet blijven mochte / repste hy in Vranckrijck daer hy twee Concilien hielt/ende ordineerde vele goede puncten / daer hy van allen Bisschoppen ende Prelaten van Walslandt ende Duytslant/ tot een waerachtigen Paus geconfirmeert worde. Waerom dat de Coninc Lotharius van Roomen Hertoghe van Saxsen / hem weder te Roomen brochte met grooter macht/ende sette hem in zijn stoel. Daer de Paus tot danckbaerheydt hem weder salvede ende kroonde tot eenen Roomschen Keyser. Daerna starf hy eñ wert met grooter eeren tot S. Jans te Latranen begraven.

Celestinus de tweede was de 174. Paus upt Crustien ende sadt vijf maenden veertien daghen. Binnen sijnen tijt leefde hy seer rustelick ende vredelick sonder eenigen oploop of teghenspoet / want doe ter tijt groote pestilentie ende sterfte te Roomen ende over al was/

daer

daer hy ooc̄k mede af ſtarf / ende wert tot S. Ians te Latranen begraben.

Lucius de 2. was de 175. Paus / een Lombert ende ſat elf maenden ende vier daghen. Deſe was ſeer neerſtich om den kerſten menſchen ende Vincen te vermanen / dat heylighe landt te beſchermen voor den ongheloovighen. Hy ſtarf mede / ende wert tot S. Ians te Latranen begraben.

Eugenius de 3. was de 176. Paus / van Piſen / ende ſadt acht jaer / vier maenden ende twintich dagen. Hy voorde vanden Cardinalē om zijn heylich levens willen Paus gheſworen / maer dat ſonder conſent der Romeynen / waerom upt vreeſen repſde hy upt Romen in een klooſter gheheeten Farſen / daer hy als een Paus getroont voorde / daer na voorde hy vanden Romeynen met grooter eeren ontfangen. Ende als hy merckte der Romeynen bedriechlichept / is hy gheſtorven in Vranckrijck tot ſijnen Oheeſtelijcken vader ſinte Bernaert, daer hy in aller ootmoedichept metten voederen bleef woonen ende onme gingh. Ende als hy den Coninck Lodewijck mettet kruys gheteeckent hadde / op die Turcken te trecken / is hy weder te Roomen gheſtorven / ende aldaer geſtorven / ende wert begraven in S. Pieters kercke.

Anaſtaſius de vierde / was de 177. Paus / een Romeyn / ende ſadt ontrent 2. jaer. Hy was een man van grooter barmhertichept die hy bewees teghen den armen / want by ſijner tijt groote ſterfte eñ dier tijde was onder den armen al kerſtenrijck door. Hy ſtarf eñ wert tot S. Ians te Latranen begraben.

Adrianus de vierde / was de 178. Paus / upt Enghelant ende ſat vier jaer / tien maenden. Hy was een glorieus ende groot wel gheleert man / ende wert van Eugenio in voorweghen gheſent / den welcken hy totten kerſten geloofde vorchte. Hy ſalfde eñ croonde Keyſer Frederic den eerſten metter Keyſerlicker Croonen / eñ als de Romeynen teghen den Keyſer opſtonden / ſtelde hy hem met ſijn volck daer teghen / maer de Paus hadt den Keyſer ootmoedelick datter gheen bloetſtortinghe en gheſchiede. Hy nam zijn woonſtadt in de oude ſtadt van Roomen / dien hy met vele huyſen ende Caſteelen verbeterde. Ten leſten ſtarf hy ende werdt tot S. Pieters begraben.

Alexander de tijd. was de 179. Paus vander Seyne / ende ſadt eenentwintich jaer ende neghentien dagen. Hy was een ſtrengh ende hoochmoedich man om de gheeſtelicke juriſdictie te beſchermen. Inden eerſten als hy Paus gheſworen voorde / hadde hy groote twiſten teghen den Keyſer Frederick den eerſten / die vier Pauſen tenden een teghen deſen Alexander gheſworen hadde / die hy verwan ende quader doot ſtorven / hy wert ſeer ghevterckt vanden Coninck van Vranckrijck / Enghelant ende den Coninck van Sicilien / die hem weder te Roomen deden komen / ende dede den Keyſer met ſijne Pauſen ende met alle ſijne adherenten te banne. Waerom de Keyſer na Romen quam met groot volck van wapenen / verdeſtrueerde Italien upterma ten ſeer / ende belepde de ſtadt van Roomen / waerom de Paus verbaert weſende tooch een zijn Corx kleeder / eñ quam al heymelickē onbekēt tot Venegien eñ ginc int klooſter van onſer Vrouwen als een leecke broeder / eñ wert daer gemaect eē gardinier die den hof ende boomgaert regeerde. Ten leſten voert hem een Monic hennende / ende gaft den Hertoge ende Raet van Venegien te kennē / hoe dat de Paus in ondekenden habijte in dat klooſter waer. Dit vernomen hebbende / quam de Hertoge met al den Raet met groter ſolentniteyten eñ feeſten vorchten ſy den Paus in S. Marcus kerck / met kruycen eñ vanen / ende ſetten hem voor den outaer. Daer hy al den volcke de benedictie gaf / ende dancte den raet ende alle dat volck ſeere van haer goetwillichept. De Keyſer vernemende dat de Paus tot Venegien was / ſende verwaerts ſijnen ſoon Otte, met groot volc van wapenen / maer de Venetianen teghen hem tegen / ende vochten eenen ſtrijt te water / ende des Keyſers ſoon wert gevangen. Ende komende hy des Paus wert daer een ſoen ghemaeckt / tuſſchen den Paus eñ ſijnen vader. De Keyſer dit verſtoorende quam des anderen dages te Venegien / ende was bereet den Paus te onderſtouden / als dat hy die heylighe Roomſche Kercke wedergheven ſoude / alle dat hy haer benomē hadde / ende dat hy voort ſtaē ſoude tot correctien vanden Paus. Dit ghedaen ſijnde / ginghy de Paus ſtaen voor de deuren van S. Marcus ende in tegenvoordichept van alle dat volck geboot hy den Keyſer op zijn knien te vallē / om gratie te bidden / ende hy ſette ſijnen voet in des Keyſers hals / ſeggende: Daer ſtaet geſchreven: Ghy ſult wandelen op de ſlangen ende den baſeliſken / ende ſult onder treden leeuwen ende draken. Doe ſprac de Keyſer: Ic onderwerp my S. Pieter, wiens navolger ghy ſijt / maer dy niet: Maer ende S. Pieter ſprack de Paus / eñ dede hem opſtaē / eñ cuſte den Keyſer / ende daermede worden ſy goede vriēden. Ende de Paus verleende doe den Venetianen / ende begaefde ſeſe met ſeſſe coſtelicke giften / ende andere Privilegien. Waer na tooch hy te Roomen ende ſterf daer in goeden vreden.

De Linie der Keyſeren.

Anno M. C. ende xxviij

Lotharius de 2. Hertoghe van Saſſen / voorde eendrachtelicken van allen den Keurvorſten in tegenvoordichept des Legaets van Roomen / tot eenen Keyſer gecoren / ende regeerde 11. jaren. Hy was eē goet kerſten ende getrouwe byſtander der heyliger Roomſcher kercken / want doe de Paus Innocentius de 2. upt Roomen verdreven was / eñ hem onthielt ontrent de ſtadt van Tudick / quam deſe Lotharius by hem eñ verbant hem metten Paus / ende vorcht hem te Roomen / ende ſettē weder op ſijnen Pauſlickē ſtoel / waerom tot danckbaerheydt de Paus Innocentius hem weder croonde ende ſalfde met de Keyſerlicke croone. Eñ quam weder in Duytſlant / ende bedwant de Beyers ende vorchtſe vōder ſijn ſubjectie. Daer na wert hy weder te Roomen ontboden / om te bedwinghen den Romeynen dan hare rebelheydt / ende Rogerium die dat Coninckrijck van Sicilien beſat bupten des Paus conſent / twelcke hy dede / ende ſette daer eenen anderen in Sicilien by des Paus wille / ende doē quam hy weder neder / ende ſtarf inder ſtadt van Veronen. Deſe weerdige Keyſer en bedreef niet binnen alle ſijnē leven dat men met recht hadde moghen ſtraffen. Hy was een voorn beſchermer der heyliger Kercken / ende beminde ſeer alle geeſtelicke ende deuchtſamighe menſchen / ende was ſeer groot ende wel geſien by S. Bernaert den heyligen Abt / door wiens bede hy in veel ſtrijden ende oorloghen victorie hadde.

Coenradus de 3. upt Swaben / Keyſer Henricx de 5. ſuſter ſoon / wert vanden Keurvorſten inder ſtadt van Cobelens / tot eenen Roomſchen Coninc gekoren eendrachtelicken eñ regeerde dat Rijck 14. jaer / maer hy en was vanden Paus niet geconfirmeert noch gecroont. Hy was eē glorieus eñ grootmoedich Vorſte / ende ſeer beminnet van S. Bernaert den heyligen Abt / tot welcker inſtantie ende bede hy t'cruys aengenomē heeft met alle ſijn Vorſten eñ Heeren / eñ togen metten Coninc Lodewijck van Vranckrijck / metten Coninck Alphons van Spaenjen / metten Coninck Henric van Engelant ende met veel meer andere Vorſtē eñ Heeren upt ander landen eñ natien van kerſtenrijc over tmeyr int H. Landt / daer ſy groote feyten van wapenen dedē. Eñ na veel verdrets ende weder ſpoets dat ſy hadden ende leden van dē Keyſer Emanuel bā Conſtantinopolen in Grieckenland / quamen ſy weder over. Ende de Coninck is gheſtorven tot Bambergen daer hy ſtarf / in 't jaer ons Heeren M. C. ende lij.

Frederic de eerſte gheheeten Barbaroſſa, upt Swaben / Hertoge Frederickx ſoon upt Swaben eñ Coninc Coenraets Neve. Deſe Frederic wert eendrachtelicken gheſworen vanden Keurvorſten tot Vranckevoort / ende regeerde 't Rijck met grooter wyſheyt ende wijſheyt 37. jaer langh. Ende als hy over al vrede in Duytſ-

Digitized by Google

lant ghemaeckt had/ repst de hy met grooter heyr-
cracht in Italiē ende voort tot Roomē. De Paus
Adrianus die hem seer ontsach / vluchte met zijn
Cardinalen op eē ander plaets daer hy meēde be-
schermt te sijn. Doch sendē sy malcāderē Ambas-
saten eñ worde vereenicht/eñ de Keyser bewees de
Paus groote reverencie eñ eerweerdicheyt / eñ de
Paus croonde hem in S. Pieters kercke. De Ro-
meynē warē op die tijt wyant des Paus/eñ haddē
quaet vermoedē op dē Keyser / eñ hieldē de Poor-
ten van der stadt gesloté/ eñ des Keysers heyr lach
buyten der stat / eñ de Romeynen quamē uyt ende
sloegē opde Duytschen eer sy des gewaer wordē.
Maer doe de Duytschē hē in't harnas haddē/ vie-
len sy opde Romeynen/eñ daer bleve bijf hondert
burgers doot/vnder welcke dat warē 30. Senato-
rē/eñ 12. Raetsmannen/eñ daer worden vele van-
den Romeynen gevangen/maer die Paus maectē
vrede tusschē den Keyser eñ de burgers/eñ die ge-
vangen quamen uyt/ende daer na tooch de Keyser
weder in Duytslant. Nae desen Paus doot wordē
Paus Alexander de 3. die veel twisten ende twee-
dracht tegen desen Keyser hadde / eñ inden jare
M.C.eñ lb. quam de Keyser weder in Italiē met
groot volc van wapenē/dat verhoordē de Paus/
tooch heymelic in zijn Coex cleeder tot Venegien/
daer de Keyser sijnē soon Otte na sēde eñ wert ge-
vangē/ende door hem wert vrede tusschē dē Paus
eñ dē Keyser sijnen vader gemaect als voor geseyt
is. Dese Keyser berechte dat lant van Italiē ende
Lomberdyē/eñ liet sijn sonē Duytslāt regerē. Hy
verdestrueerde ende vrac de stat van Mylanen ten
gronde toe af/daer doe ter tijt de heyligh dry Co-
ningen binnē rustē. Hier na nam dese Keyser Fre-
derick dat crups aen/ ende tooch over t'Meyr met
vele Hertogen / Graven/Princen en Vorsten van
kerstenrijc/ eñ wonnen daer vele steden eñ slotē/eñ
haddē groote victorie op de Turcken eñ ongeloo-
vige Heydenē/maer dit en duerde niet lang. Want
op eē tijt dat de Keyser hem baden soude in een re-
vier om der hittē wille/eñ hem wat vercoelen sou-
de/so ginc hy te verde int water/ende de stroom onder-
ginc hem/ende verdranc aldaer / waerom dat eē groot
Rumoer eñ verstroynis int heyr quam/eñ repst dē we-
derom/elc vā daer hy gecomen was. Sijn lichaē wert
namaels ghevonden/ende met grooter eeren binnen de
stadt van Antiochien in S. Pieters kercke begraben on-
der eenen costelicken tombe. Hy was een voorluchtich
grootmoedig Prince/milt/strenge ende welsprekende/
die t'Keyserrijc seer vermeert heeft/ na Keyser Kaerls
de grooten tijden/ en hadde hy hem upt quader in-
formacien teghen de heylighe kercke niet ghe-
set.

Dierck de xij. Grave. XL. Iaren gheregeert

Van Dirc de vj. van dien name, de negen-ste Grave van Hollant.

DIEDERIC de seste van diē name/ Grave Floris outste soon/werde int jaer M.C.xxij. na sijns vaders doot de negende Grave van Hollant/ Zeelant eñ Heer van Vriesland. Hy nam tot een wijve Sophia Othē dochter vā Kyneggē/Palensgrave optē Rijn/daer hy by wā Floris die na hem Grave wert / Otto Graef van Ben-them / Baldewijn bisschop van Utrecht / Diederick Domproost/ende na oock bisschop van Utrecht/Pel-grim Burggrave/ Sophia Abdisse in Fontanelle/Ha-dewy Nonne / ende Petronelle eē schoone Jonchrouwe. Eñ hy hadde noch een bastert soon ghenoemt Ro-brecht. Dese Graef Diederick was seer genegen om te wreecken den doodt sijns over oude-vaders Grave Floris d'eerste van dien name / int jaer M. lxij. te Hemert by Heusden verslegen / vandē Grave van Kuyc/ soo dat hy groote neerstichevt dede / ende leyde allesins behendelicke lagen/ om Herman des Graven soons vā Kuyck weder van lijve ter doot te brengen. Ende hier en mocht niemant tusschen spreken / oft eenich bestant maecken. Ten lesten heeft de bisschop van Utrecht Heer Andries des Graven soon van Kuyc door stade-lijcke vervolginge de saecke in handen ghekregen/ende is alsoo dese vecte gedaynyt ontrent het jaer 1130. Hier na int jaer 1132. so begonnen de Vriesen tegen Graef Diederic op te staē/waerom dat hy de tijt waer nam/ ende repste met swaer volc van wapenē in Vriesland in den winter / doe het lant over al metten yse overbrug-get ende belept was/daer hen de Vriesen seer manlicke met pijcken/kuysen ende swijnspeten tegen quamē/eñ vochten twee strijden op eenen dagh. Maer de Hol-landers gingen ten eynde te boven/eñ de Vriesen wor-den voor vluchtigh. Der gener die verslaghen zijn/daer van en vintmen gheen ghetal beschreven. Dese Graef Diederic hadde een broeder/ genoemt Swarte Floris, seer hooghmoedigh ende stout/die by quaden raet van sommige Heeren ende steden in Hollant/syns broeders hulde ende vrientschap verloor/ eñ versette hem tegēs dese Graef Diederic, also dat hy Hollant ruymē moe-ste/ende toogh in Westvrieslandt/daer hem de Vriesen met de Kenemers by vielen tegens syn broeder / want hyse onmatelijc met schattinge belaste/eñ quamen ge-samender hāt/eñ verbrandē Alcmaer metter Kercke/ eñ togen voort eñ vvoestē alle tlant/eñ verbrandē alle de oude sloten eñ kasterlē den Grave vā Hollāt toebe-hoorende tot Haerlē toe: maer tegens de nacht togen sy wederū na Vriesland. De Grave dit vernemende/ver-saemde haest een groote menichte vā volc/ eñ overviel snellijcken den geenē die metē Vriesen tegens hem toe gelept hadden/ eñ nam van hē na syns selfs wille gysse-le ende onderpant. Eñ dese voyloge stont 1. gātsch jaer lanck. De Keyser Lotharius haer beyder oom/ dit ver-nemende vā deser tweedracht tusschē Petronelle syns susters kinderē/sende in Hollant een synre Princen om de 2. gebroederē synē nevē te vysenē. Eñ aldus is dese tweedracht ter nedergelept. Int jaer 1138. werde graef Otho

Otho van Benthem Palensgrave opden Rijn/Grave Diedericx van Hollant/sijnre wijfs broeder/de Twēten plonderende / vande Heerders van Beron bisschop t'Wtrecht wegen/gevangē/ende te Wtrecht gebrocht: alwaer hy in een eerlijcke heusche ghevangenisse geset is. Grave Diederic verhoorende/dat syn lieve swager ghevangen ende syn volck vanden Bisschop verslagen was/ versamelde hy alle sijn macht/ ende beleyde seer swaerlick de stadt van Wtrecht alomme met tenten ende pauwelionen / ende dede sijn magenen oprechten om de stadt te vermelen / verwoesten/ ende te verbranden. Ende siet / doe alsulcke grijsselicke verderffenisse des stadts den Bisschop (die geen macht en had alsulcke macht des Graven weder te staen) voor oogen quame/heeft sijn geestelicke wapenen aengedaen/ende sijn Ecclesie met het gemeen volck gebiedende een pegelick opten ban ende sijn lijf/ dat sy uyt der stadt binnen drp dagen niet gaen en souden/maer souden opter mueren staen om haer stadt te beschermen) ginck ter poorten uyt met kruycen ende vanen / denckende als een goet Herder syn leven voor syn schapen vromelijc te setten/ ende gebende hem selven met die met hem waren als in witten gekleet gewilliglick totter aenstaenste Marctelerie. Grave Diederic edel van geboorte/maer noch veel edelder van goede zeden/dit merckende/ende siende den Bisschop met syn Ornamenten ende cloet daer hy dē Grave met sijne medehulpers mede woude vermaledijen/quam tot hemselven ende versuchte swaerlick van sijne quade voornemen / werp sijn helm ende schilt van hem/ ende viel ter aerden blootshoofts/ongeschoept/ begerēde genade van sijne quaetwillicheyt/ ende dat immer de Bisschop de blixem des bans op hem niet worpen en wilde. De Bisschop aenmerckende des Graefs leetwesen nam hem lieflick op vander aerden met een kusse des vredes / ende zijn voortaen altijt vrienden gebleven. Ende Otho de Palensgrave voorde vry gelaten / een schoon heerlick jonck man/die een luttel tijts hier na jammerlick verslaghen voorde van Graef Harman van Staelwijck. Ende na sijnre doodt is Otho van Hollant sijnre suster Sophie Grafinne bā Hollant ende dese Graef Diedericx sijn anderde soon rechter besterffenissen weghen / ghevoorden Grave van Benthem : Want Floris syn outste soon verwachtende was t'Graefschap bā Hollant/ Ec. Int jaer 1138. (inde Rijmkronijc 1140) reysde dese Graef Diederick als pelgrom int heyligh lāt te Jerusalem/ ende des anderen jaers quam hy wederom door Italien/ende ginck persoonlijck tot dē Paus Innocentius de ij. heen ovegevēde in de beschermenisse des Stoels van Roomen / twee Cloosteren die sijn ouders van nieus gesticht/ende met seltere renten rijckelijc begaeft hadden/in sijn Graefschap van Hollant ghelegen/ als Egmont ende Rijnsburgh/met alle haer goeden/onder een jaerlicxsche lienpenningh. Waer voren hy van den Paus een speriael Privilegie verkregen heeft (siet inde kronijck Divis. xij. cap. xvj. Int jaer 1155. versameden de Vriesen/geseten in Overchtenlant / ende quamen met ghewelt̄igerhant in Kennemerlant/ ende verwoesten met grooter nijdighept / roovende ende brandende dat doorp van Zaenden. De Edele ende vrome Ridder mannen met andere Schilt-knechtē bā Haerlem dit vernemende / zijn niet stoute moede met de lantluyden van Oxdorp desen Vriesen te ghemoet getogen / ende daer ghevicl een swaren strijt tusschen de twee partijen / ende daer voorden vande Vriesen verslagen ontrent negen hondert man/ende de ander liepē weder naer Vriesslandt / achterlatende allen den roof ende buyt die sy ghehaelt hadden / ende die van Haerlem togen weder binnen haer stede met groote triumphe ende victorie. Na vele strijden ende deuchtsame wercken is de edele Vorst Graef Diederick van Hollandt in vrede gestorven int Jaer 1163. (siet hier noch̄elijck de Aentreckeningen) op de Nonas van Augustus / ende wert met grooter eeren begraven int Cloester tot Egmont / als hy dat Graefschap van Hollant/ Zeelandt ende Vriesland geregeert hadde xl. jaer lang.

De grafinne Sophia Graef Diedericx Weduwe leyde voort haer leven seer heylichlijck in stadigh ghebeden / ende aelmissen / Ec. Heeft tot S. Iacob in Galissien een bedevaert ghedaen / ende dryverf tot Jerusalem dat Graff ons Heeren besorcht. Daer sy oock op de derde reyse inden Heer ontslapen is / int jaer M. C. lxxvj. op de 6. Kalendas van October / ende wert begraven in t'Hospitael der Duytscher Heeren. Fol. 282.

Aentreckeninghen.

en zijn hier niet seer van noode : Want de waerheyt hier so niet gespaert en voort/ als voorhenen wel gedaen is : so dat ick haer nootlijck voor den dagh heb moeten halen: nochte hier en zijn de dwalingen van onse roekeloose Historyschrijvers so groot niet : ja dese gantsche Beschrijvinge kan ick byhaus al met der ouder Schrijvers getuygenissen (voet noot ware) bevestighen : Maer tis niet van noode. Eenighe puncten sal ick maer ter loop aenroeren / ende dan voort varen. Onder de kinderen van dese Graeff Diederic voort genoemt eē dochter Sophia Abdisse in Fontanelle. Ioan. Beka, met noch een geschrevē Chronijck/segghen alleen Sophia Abdisse, sonder de plaets daer hy te woegen: so dat ick meen dat verstaē moet worden Abdisse van Rijnsburg. Wāt wy hier voren bewesen hebbē dat sy is geweest de derde Abdisse bā Rijnsburg Fol. 115. Voorder/ dz dese graef Diederick gheern wrake doen woude aen die van Kuyck / verhaelt ooch Beka, maer niet de Rijm oft de oude Latijnsche kronijck uyt de Abdye van Egmont. Want oorlogh met de Vriesen/ int jaer 1132. van Graef Floris de Zwarte: van Graef Otho van Kinnege ende Benthem : vande belegeringe bā Wtrecht/ eñ hoe de Grave barvoets ende blootshooft de bisschop een voetval ghedaen heeft/ Ec. Van des Graven Jerusalems vaert over t'meyr : Van sijn wederkomste door Italiē: ten laetsten vant anderde oorlogh met de Vriesen bā Overchterlant An. 1155. vintmen veel in Beka, inde Rijmkronijc/ inde oude Latijnsche Chronijck uyt d'Abdye van Egmondt/ wijtluftigh beschreven/ende sommige beschrijvingē vallē daer wat klaerder ende met meerder beschept: doch nauwelijcks te pijne-waerdt om elck hier bysonder te verhalen. Inde sterfdagh van dese Grave / en zijn die voornoemde Schrijvers niet eens. Beka sept / gelijcxsomigh met de groote Chronijck/ dat hy ghestorven is int Jaer M. C. Lxij. op de Nonas Augusti. Met d'oude Latijnsche Chronijck uyt de Abdye van Egmondt / komt eendrachtelijck over een de Rijmkronijck / ende stellen Lxij. in stede van Lxij. (Twelck ick voor de waerheyt houde/ soo veel t'getal vii. belangt. Ende op datmen niet en meene dattet hy dese uytschrijvers schult toekomt dat tghetal alsso verandert is : sal ick de Rijmer laten spreken : die sept aldus :

Maer die Graue Diederick bleef/
Als men ons Heeren jaer schreef
Elff hondert vijftich end' seevne/
Ende voer ten langhen leuene/
Begrauen was hy t'Egmonde/
Daer hy nu leghet ter stonde.
Vijf en veertich jaer nae den edelen Vader
Was hy Heere des Lands algader.

In welcke woorden nochtans moetmen voor 40. dertigh lesen / oft daer uyt soude moeten volghen/ dat hy tot het Jaer M. C. Lxvij. ghecleeft hadde: Want sijn Vader Graef Floris de Vette is overleden int Jaer 1122. ende niet 1123. Doet daer by 45. Jaren / maeckt tsamen M. C. Lxxvij. Jaren. De sterfdagh dan van Graef Diederick is vervallen int jaer M. C. Lvij. (Twelck het warachtigh Jaer is : ghelijck als deselve Rijmer onwederleggelijck hier nae betoont/ in de Beschrijvinghe van Graef Floris de derde/ dese Graef Diedericx soon: Daer hy sept :

Digitized by Google

Grave Floyens ſtarff metten Keyſer Wederike
Int jaer ons Heeren ſeſtenliike
Elff honderd en tneghentich jaer/
Ende was Grave van Holland booꝛwaer
Dꝛye ende dertigh Jaer/Et.

Als Graef Floris de derde int jaer M.XC. overleden/ als hy xxxiij. jaren ghegeert hadde: ſoo moet ſijn vader Graef Diederick wtoetlijck int jaer M C LVII geſtoꝛven zijn/ welcke ſterfdagh ic liever hebbe te volgē/ dā int jaer M C LXIII. gelijck Ioā Beka ende alle andere (hefalvē de E. Heer van Booꝛtwijck Ianus Douza) ſchꝛijven.

Aenhang van Aenteyckeninghē.

Jonſtige Leſer/ met de booꝛſc. Aenteyckeningē meende ick dat booꝛ deſe repſe wolſtaen mocht/ al hoewel my geen ſtoffe en ontbꝛack tot breeder verhael: ſo was ick nochtans niet van ſinne yet meer daer by te doen. Doch ſoo't andere ſo verſtaen hadden/ als ick: mochte met eeren t'breeder verhael wel ſtaken. Doch eenighe Liefhebbers hebben my ghebeden/ dat ick hier wilde wat by doen/eñ ſommige dingen/ wijtluftigher verklaren. So hebbe ick ter liefden eñ gerief van haer/de moeyten genomē/ eñ bynaeſt alle tgheen dat booꝛ t'ſcherp bander pen quam/hier by ghevoegt. Jonſtighe Leſer/ u.l. ſal dit alles ten beſten ghelieven te duyden. Die my hier toe ghepoꝛt hebben/moghen haer niet belghen/ ſoofe op de Iuermarckt gebꝛocht woꝛden/ende eenige wijn-backen reden oft blauwe gloos opdoen. Tgeen ſy ghe-rocken hebben ſullen ſy ſelfs moetē afſpinnē. Iſſer yet dat haer miſhaeght ende teghen de boꝛſt ſtoot/ ſy werden met haer eyghen roede ghegheeſſelt.

1. Wert int jaer M. C. xxij. de negende Graef van Hollant/Et.] Ick ſegge M. C. xxij. Siet de Aenteyckeninghen op Graef Floris de vette/num. 5.
2. Int jaer M. C. xxij. als Graef Floris de Vette bā den b'leeſche doꝛ den doodt ontbonden werde/ was deſe Graef Diederick ſijn erfghenaem noch jonck van jaren/ ende onbequaem tot s'Lants ſaken/ ſo dat ſyn moeder Vꝛouw Petronella t'regiment met willē van Edelen/Ridderen ende Staten s'Landts aenghenomen heeft.
3. Graef Floris de Swarte wert hier gheſeyt ſyns bꝛoeders des Graefs van Hollants hulde ende bꝛiēt ſchap verlozen te hebben. De Rijm-kronijck ſeyt/ ſyns moeders hulde: doch ghedenckt des bꝛoeders booꝛne oock. So dat die ongeluckighe Vꝛints in haer beyder onghenade gheraeckt is. De woꝛden van de Rijmkronijck zijn deſe:

Met dulle rade/by ſire ſchulde
Verloos hy der Moeder hulde/
Die noch toe [Anno 1132. Jal Holland
Gheweldigh had in hand.
Den bꝛoeder had hy verbꝛocht mede
Met ſiere ouermoedigheden.

Den bꝛoeder hadde hy verbꝛocht/ dat is/ doꝛ ſijne wercken vertoozt.

4. Int oozloch tege de Vꝛieſen An. 1132. had Graef Dierck ſijn wijck ende loop plaetſe t'Alcmaer: alwaer tot hem beel ghebanghen vpanden/ koepen/ peerden/ kleeren/ ende andere dinghen meer/ vande verjaeghde Vꝛieſen achterghelaten/ghebꝛacht werden: als de Rijmkronijck ghetuyght.
5. T'doꝛp oſte Kerſpel van Zaenden/ dat An. 1155. vande Dꝛechter-vꝛieſen verwoeſt is/ woꝛt moghelijc de Zantpoꝛt geheeten/ niet wijt van Haerlem/ aenden wegh naer Alcmaer ghelegen. Hier af heeft my vermaent de hoog-ghelee'rde Heer Pancras van Caſtricum, Syndicus tot Gꝛoeningen/ mijn waerde vꝛundt.
6. De Dꝛechters of Vꝛieſen van Dꝛechterlant/ zijn de luyden van Enchuyſen eñ daer ontrent woonēde inde Streck/ Et. Welckers woonplaets Dꝛechterlandt ghenaemt woꝛt. Siet de Hollantſche Caerten.
7. Oꝛdoꝛp.] Alſoo ſchꝛijft Beka in ſyn Latijnſche Chꝛonijc/ende ſommige exemplaren: wāt in andere heb ick Oldoꝛp gevondē. Eñ d'oude Nederlantſche overſettinghe heeft Outdoꝛp. De Rijmkronijc Oleſdoꝛpe. D'oude Latijnſche Chꝛonijck upt d'Abdye van Egmont/Okerthoꝛpe. Andere gheſchꝛeven Chꝛonijcken/ Oleſtoꝛpe ende Olerſdoꝛpe Erdoꝛp/ als in de groote Chꝛonijck ſtaet/ Divis. xiij. Cap. xx. hebbe ick nerghent ghevonden/ ende meen dat by faute des Letter-ſetters een E booꝛ een O gheſet is.
8. Deſe graef Diederick heeft int jaer M. C. xxv. oft xxvj. (Vbbo Emmius M. C. xxix.) banden Keyſer Lotharius de Tweede/ ſijns moeders bꝛoeder/ wederom verkꝛeghen de Graefſchappen van Ooſtergou ende Weſtergou/ na datſe ontrent 40. jaren van Holladdt verbꝛeemdt ende der Kercken van Wtrecht ghegeven waren vanden Keyſer Henrick de vierde/ oft als andere tellen de Derde/ in den perſoon van Heer Coenraedt upt Swaben ghebozen xxij. Biſſchop/ int Jaer M. Lxxxvj. Siet met de groote Chꝛonijck ende andere M. Lxxxviij. Welck jaer my verdacht is upt de neghende Indictie: de welcke uptdꝛuckelijck ſtaet in de Bꝛief oft Handveſte des gedachten Keyſers inde oude Chꝛonijck Divi. x. cap. x. Alwaer dit Jaer te verbeteren is/ende te herſtellen M. Lxxxvj. in plaetſe van M. Lxxxviij. Hier aen en twijfelt niet. De indictie en kan niet lieghen. Maer tot booꝛder bewijs/ dient dat ick geſien hadde twee autentike aſſchꝛiften vande booꝛſt. giftebꝛief/ ende noch een ander van gelijcke alloye/ t'Wtrecht in den Dom berufte nde: daer in d'eene upteꝛuckelijck ſtaet: Ghegeven opde VII. Idus Februarij. Anno M. LXXXVI. Indictione ix. in villa Thuringia quæ dicitur Vehemar. In d'ādere (zijnde een Beveſting vande booꝛgaende,) Gegeben Kalendas Februarij Anno M. Lxxxix. Indictione xij. Ratiſpona.

Doch deſe Graefſchappen van Ooſtergou ende Weſtergou/zijn naderhant den Graven van Hollāt wederom benomen/ ende met vernieude Gift-bꝛieven ende handveſten vandē Keyſer Conradus de iij. den Biſſchoppē van Wtrecht toegeeygent. Als biſſchop Andries vā Kuyc, heeft die wederom verkꝛegen int jaer 1138. ende ſijn nabolger Herbert van Berou upt Vꝛieſlāt/int jaer 1145. Deſe Gifte bꝛieven eñ Handveſten zijn inde Wtrecſche Chꝛonijc van Mr. Wilhelm. Heda te leſen Haerder gedenckē alleenlijc Ioan. Beka, ende hier na Fol. 280. out d'oude Cronijck/vā Biſſchop Coenraeds doot. Op dat ick andere booꝛ by ga/die ſeer wepnigh vā deſe Donatie ende Confirmatie ſpꝛeken.

Deſe Graefſchappen van Ooſtergou ende Weſtergou woꝛden anders Ooſtbergen ende Weſtbergē genoemt in d'oude Cronijck Divi. x. cap. x. Divi. xiij. Cap. iij. xj. xviij. eñ noch elders. Reynier Snoy noemtſe Ooſtergoude ende Weſtergoude.

Welcke wijlen eer de Graven van Hollant plegen te gebꝛuychē tot de ribiere Lauwers toe. Maer Egbert Marcgrave vā Duringē/ een Sacrſchē booꝛſt/ heeft die den Graven van Hollant kꝛachtelijck ontweldight/ ende onrechtelijck beſeten. Siet de oude Chꝛonijck Divi. x. cap. x. Maer booꝛnemelijck van deſe Marcgraef Egbert, is Vbbo Emmius te ſien in ſijn Vꝛieſſche Hiſtoꝛie/int ſeſte boeck.

Maer om beter verſtant te hebben van dē Lantſchappen die dē Gravē van Hollant gewelddelic ontnomen zijn/ waer die in Vꝛieſlant gelegē zijn/ ende wat ſteden dat elc heeft: ſo is te weten/ dat in Weſtergou zijn de ſteden van Staverē/ Bolſwert/ Sneec/ Slooten/ Wouderkom ende Franeker: met dꝛy kloſteliche Abdyen: als te Staveren van S. Benedictus oꝛde/ te Floꝛecamp of oude Clooſter van der Ciſtercien oꝛde: te Lidlim van der Pꝛemonſtꝛeten oꝛde. Ende dit Weſtergouw begint vander Zuyder-zee af tot Leeuwerden. Ende van Leeuwerden begint Ooſtergouw/ ende ſtrect tot de Lauwers die

Digitized by Google

doo2 Dockum loopt / ende daer in legghen de twee
voo2sz. Steden / als Leeuwerden ende Dockum / eñ
op schoone Abdyen : als binnen Dockum vander
Premonstreptē / in Clarencamp vander Cisterciēn /
in Mariengaert ooch vander Premonstrepten. De-
se Abdijen waren in haren fleur voo2 de Nederlant-
sche Beroerten ende Troubles.

Int jaer M.C.LXV. isser tusschen Graef Floris van
Hollant / eñ Govert van Rhenen Bisschop van Ut-
recht groote werringe eñ oneenichept gerese om 't
Oostdeel bā Vriesland tot de Lauwers toe : dat Ca-
rolus Calvus wijlen eer den eersten Graef van Hol-
lant gegeven hadde / eñ welche gifte onlanx op den
Keyser Lotharius den tweede vernieuwet was. So
dat Graef Floris 't sijn in alle gerechticheyt woude
voo2 staen. Daer teghen de Bisschop van Utrecht
Govert van Rhenen voo2wende dat sijn voo2saten
de selve Landschappen van ander Keysers (te we-
ten van Henrico de Vierde ende Conrado de Vier-
de) ver woo2ven hadden: Waerom hy van sijn gerech-
ticheyt gheen assiant en wilde doen. Twelck gheen
kleyn ghewoel ende oo2loch veroo2saeckt heeft: De
Grave van Hollandt hem latende voo2staen daer te
grabbelen gemaeckt is: en wiens spiesse verste repte
te / ende die meest pluckte / die meest had. De krijsman
quam int velt. De Bisschop hem te swack voelende
om des Grafs eē hey2racht weder te staen / nam sijn
toevlucht tot den Keyser Fredericum, hem ootmoe-
delick versoeckende tot beschermer der Kercke ende
middelaer vande twist. Den Keyser hier te Lande
van boven neder gekomē zijnde / eñ geen goede upt-
komste vanden krijch siende / heeft hy een uptsprake
de sake gedaynyt ende te neder gheslept / elck de helft
vande gherechticheyt toewijsende: in voegen dat sy
ghelijckerhant 't ghenut ende 'tpro2fijt vande landen
soude deelen / ende tsamē stadthouders / Bailliuwen
ende Rechters soude stellen / &c. So sijnse vrindlijck
verdraghē. De Vrede-Artijckelen / siet Chron. Hol-
land. Divis. 13. cap. 4. Dese sijn in haer epgē tael al-
se gemaeckt sijn in Latijn by Wil. Heda te lesen. Vp
den selven heb ich een brief gheleſen / inhoudende een
Verscoeckeninghe eñ Composicie tusschen Diederic
van Are Bisschop bā Utrecht / eñ Graef Willem
bā Hollāt / &c. bā Date Anno M.CC.IIII. Daer de
Graef van Hollant den Bisschop van Utrecht be-
looft ende met eede bevestight / onder andere punten
dit nabolgende: Se nunquam prohibiturum merca-
tores quoscunque deferre salem, vel qua libet
alias merces ad terrā Episcopi, Similiter nec Epis-
copus prohibebit aliquos mercatores ire ad terrā
suā de Comitatu Frisię in Oestergoo vel Weste-
goo. Waer upt blijckt / dat op die tyt de Grafvē van
Hollant de Landschappen van Oostergoo eñ Wes-
tergoo noch besaten / ende onder haer gebiede hadde.
Een yoare men wilde seggē / dat de Graef hier maer
van sijn ghedeelte in Westergoo ende Oostergoo is
sprekende. Ende dat dese Brief een vernieuwinghe
van eede is die de nieugekozen Bisschoppen ende de
Graven malkander deden / na 't gemaeckte Accoo2t
ende ghewesen vermisse vanden Keyser voo2noemt.
Dit en is so vreemt niet. T'sal misschien sommi-
ge (gheler hebbende op 't gheen hier boven verhaelt
is) vreemder geven tgeen Vbbo Emmius ghetuycht:
Dat noch de Graven van Hollandt / noch de Bis-
schoppen van Utrecht oyt in possessie van dese
Landen ghetreden zijn : Want de Vriesen dat niet
wilde toe laten / die haer Vryheydt met de swaerde
ende bloede gekoft / voo2 pen ende inct niet van sins
waren te verliesen. Al hoe wel het de Keysers also
beliefden / ende ander Heeren ende Princen gheerne
saghen.

Maer wat duncht u Leser / soude dese Aenhangh
van Aenteyckeninghen niet haest veelder Graven
Aenteyckeningen te boven gaen / indien ich voo2ts so
wijt wilde wey den? Voo2waer so ick niet en vreese
dat ick te grof soude maken (al hoe welt hier
wel ter snee soude komen) ick soude hier noch van
der Vriesen gheneyne Vyphepdt wat aenteycke-
nen : maer mijn glas is verloopen. Belove hier
van (met Gods hulpe) in een ander werck te spre-
ken : ende de waerheydt wat naerder te ondersoe-
ken. Want onse Vriesche Chronijck-Schrijvers
stinghen ghemeenlijck al een sanck.

Hoe dat Bisschop Godebaldt aflijvigh worde, ende
Andries van Cuyck weder in zijn stede ghekoren
wert.

Andries des Graven soon van Cuyck wert Bis-
schop van Utrecht als de eerweerdighe heere
Godebaldt Bisschop bā Utrecht met sieckte be-
vangen woo2de / ginck int Clooster tot Oostvoeck
ende nam daer aen de heylighe Religie ende strenghe
oo2den van Sinte Benedictus. Ende wert aldaer aflij-
vich / int Jaer ons Heeren elf honderdt ende achten-
twintigh / als hy dat Bisdom met grooter eeren in
ruste ende vreden hadde berecht vijfthien jaer lanck /
ende wert aldaer begraven in 't Convent dat hy sel-
ver wijlen eer hadde ghefondeert ende ghesticht. Ende
als hy doot was ende begraven / vergaerden de Capit-
telaers / ende koren weder in sijn stede een eerweerdich /
wijs ende Edelman / genoemt heer Andries des Gra-
ven soon van Cuyck. Hy was een eerbaer sachtmoe-
dich / discreet ende vreedsamich man.

Hoe ende wanneer t Clooster van Marien-waert ge-
sticht wert.

Nv komen wy weder op Grave Dirck van Hol-
lant / die seer neerstich was om te wrekē den doot
sijns oude-vaders Grave Floris, verslaghen te
Kemert van den Grave van Kuyck / ende lepde hem
boven maten subtijle ende bestendelicke laghen / om
Herman des Graven soon van Kuyck weder van
lijve ter doodt te brenghen. Ende hier en mocht hem
niemandt af brenghen / noch niemandt en mocht ooch
daer tusschen spreken oft eenich bestandt maken. Ten
lesten heeft dese eerweerdighe Bisschop Andries, voo2
stadelicke verbolginge ende instancie deser vpātschap-
pen in handē gecregen / ende partyen hebben hem ghe-
submitteert ende t'onderghegeven alsulcken segghen
ende uptsprake als hy daer van doen soude / ende dat in
aldusdaniger manieren. Als dat Graef Herman van
Cuyck soude stichten een Convent vander Premon-
strepten oo2den in Marien-waert / ende soude dat vote-
ren ende versien met goede schere rentē. Ende aldus so
is dat kloosster voo2sept ghefondeert ende gesticht van-
den Grave voo2schreven in Marien-waert / ende daer
wierden Monicken ingheset van Laudunien / die daer
onder de regel vander Premonstreptē ende discipline /
die Godt daghelix souden bidden met devote ghebe-
den voo2 de siele van Grave Floris, in welcken Con-
vente de eerste Abt is ghewees Robrecht des Co-
nincx neve van Enghelant / een man van grooter hey-
lichept ende disciplinen. Tot welcker eeren ende rebe-
rentie / dese Coninck Henrick de eerste van dien name
sende iij. kostelicke gaben : als een gulden Kelck / seer
kostelijck ornament der missen / een schoon pabiment
daer dat sanctuarie inder kercken mede ghevoert is /
ende eenen kostelicken Zaphiren steene.

Vande treffelijcke reformatie des Cloosters vā Eg-
mont.

In den Jare na de ghevoo2te ons Heylants ende
Salighmakers Jesu Christi elf honderdt negen ende
twintigh / als dat heerlijcke Convent ende Clooster
van Egmont / int gheestelijcke ende int weerlijck seer
ghedissipeert / verstropt ende vergaen was / ende die
Abt Anselijn voo2sept / dat Clooster voo2taen niet wel
en mochte regeeren / ende was daer toe ghevoo2st /
dat hy als onwilligh dat Officie oft bedieninghe had-
de ghere signeert ende overghegheven / ende heeft sij-
ne Ambassaten ghesonden aen Petronelle Gravinne
van Hollandt / Grave Diercx moeder / hier voo2en ge-
noemt / om dit Convent te hulpe te komen / dattet hy
lanckhept van tijden niet gantsch ende gheheel en ver-
ginge / twelck voo2 traechept wel stonde te geschieden:

Digitized by Google

Ende ſonden eerbare notabele mannen aen heer Aernt Abt van Gent / om hem te willen ſenden eenen monic upt ſijne Convent / die bequaem ware zielen te regieren / eñ uptwendelijcke dingen te diſponeren / ende datter vergaen was weder te repareren / want daer weynigh Monicken inden Conbente van Egmont warē / overmits haer oude ende vergangē quade lebens wille. De eerweerdige Abt heeft hier op raet genomē / ende heeft hem geſonden een eerbaer man ghenoemt heer Wouter, dien hy daer toe hende bequaem ende oorbaer te weſen. Den welcken de Biſſchop Andries van Wtrecht geordineert ende gewyt heeft / op onſer lieder vrouwen avont ghebooꝛte / te weſen de 8. Abt van Egmont. Ende deſe heer Wouter ſiende ende merckende veel gebreck / en wiſt hem nergens te keeren dan alleen tot God ende dē Conffeſſoor S. Aelbrecht, door wiens gratie ende ghebeden hy alle dingen int ghoeſtelijck eñ int weerlijck / met goeder diſcretien ende voorſichtigheyt heeft ghediſponeert ende in goeder ordinancien geſet / als die Kercke ende andere dingen betuygen / die hy heeft laten maken. Ende als hy ſes jaren daer hadde ghereſideert / ende dat Convent eerlijc inſtructueren ende timmeragien gherestaureert ende verbetert / quam daer de Suffragaen of wy-biſſchop van Wtrecht / ende conſacreerde ende wijde int clooſter een outaer inder eeren der glorioſer Maget Maria, ende allē maegden / ende noch een inder eeren des eerſten Martelaers S. Steven, S. Ieron, S. Laurens, S. Vincent, ende allen H. Martelaren. Daer na heeft deſe heer wouter de Abt gekocht van Goefwijn, Ludulfs ſoon van Adzichum / een ſtucke hoplants van een roede / ghelegen in Weſtbruck / by des Gravē hoplant. Hy gaf oock mede Berwolt der kerckē van Egmonts Advocaet oft voocht / vijf ponden / ende een marck voor een ſtuck lants / liggende in Rijſwijcker broeck / betalende jaerlicx 8. pont. Op de ſelve tijt quam van Poelgeeſt een ghenoemdt Baernt, ende voorde conbers / ende offerde God ende S. Aelbrecht voor ſijne ende ſijner ouders zielē / ſijn huys ende lant daer by liggende / geldende tſjaers 11. ontē. Een Ridder ghenoemt Willem, bander familie ende huysgeſinne des Graven Diercx van Hollant (achterlatende de werelt) is tot Egmont Monick gevoorden / ende heeft God ende S. Aelbrecht geoffert ende ghegeven eewigh ende erflick dry heele vierte ende een quartier weylants / liggende in Leyderdorp. Noch een hoplanp boven Sigodesloch / als 26. menſchen op eenen dagh ploegen mogen ende een halve balginge van eenē man. Noch ſijn huys ende twee hoffſteden. Noch heeft deſe Abt verkocht eenen genoemt Thyenout, t'lant in Oudendorpe / datmen nu ter tijt Huyſdunen heet / een pont t'ſjaers betalende / ende gaf daer voor 56. pondē / daer hy noch op leyde 30. ponden / ende cocht daerom lant ghelegen de Poel / daer twater omme loopt van des Graven ſpijſ-dragher / ghenoemt Franc. ende ſijne broeders Alnoth ende Willem, ende Ymme haer moeder / totter ſelver Poel hoort dat hoplant / dat deſe Abt mede kocht / alſoo veel als 20. Luyden op eenen dagh ploeghen ſouden moghen.

Hoe dat deſe ſwarte Floris doot geſlaghen wert.

FLoris de Swarte, Grave Diercx broeder / begonde daer na een ander nieu geſchil ende gekijf / daer hy om doot geſlagē wert: Want Govert bā Arliſberg eñ Herman van Kuyck / twee vermaerde Graven eñ lieve ghebroeders / hadden een nichte Heylwijck genoemt / die Aernt van Rothem by Alyt harer beyder ſuſter hadden ghewonnen / welcke Jonefrou Harman Grave van Kuyck haer vom nam in ſijner hoeden na hare ouders doot. De dienaers van deſe Jonckvrouwe aenmerckende de vromigheyt van deſen Floris de Swarte, voorſz. wouden hem geven deſe Jonckvrouwe tot eenen gheechten wijve. Maer Govert eñ Harman haer Gomen / metten heere Andries van Kuyck / Biſſchop van Wtrecht / en wouden dat niet ghelengen / eñ weder ſtonden Floris hier in met alle ſijne hulpers. Maer die van Wtrecht upt vreeſe des Keyſers Lotharijs, eñ upt lieſde des Graven Diercx van Hollant / ontfinghen ſy Floris de ſwarte, ende gaven hem inder ſtadt eenen vryen inganck eñ uptganck nae ſijns ſelfs wille / ende deden hem ooc mede byſtant eñ hulpe tot vele tijdē. Alſo dat deſe Floris verbrāde int Sticht van Wtrecht het doorp Lermonde tot ſpijt eñ verſmadenis des Biſſchops Andries van Wtrecht. Doe dit aldus gheſchiet was / dochte Herman van Kuyck met heymelijcke laghen deſen Floris te vanghen / want hy hem openbaerlijck niet wederſtaen en mochte. Waerom dat hy hem laghen legde bupten de muren van Wtrecht / eñ verhuede aldaer ſijn volc daert heymelijck was. Des morghens vroegh inden dagheraet / quam Floris heerlijcke upter ſtadt ghereden met x. Jonghelingen balckeniers / ende viel onverhoets onder den lagen / ende inden handen ſijner wpanden. Die ſiende / ſtac hy ſijn peert met ſporen / ende gaf hem ruym den toome / keerende hem ter ſtadtwaert / maer hy ſtorte neder metten paerde tot Abſteden / ende ſijne wpanden vervolghden hem ſnellijcken / ende ſloegen hem daer doot met grooten nijde ende wreedheyt.

Hoe dat deſen doot van ſwarte Floris gewroken wert.

LOtharijs de Keyſer vernemende ſyns Neve ellendigen doot / heeft metter ſentencien ſijner Princen rechtelijck prijveert eñ berooft Harmā van Kuyc vā ſijner dignitept eñ ſijnen name benomē / die tot dier tijt over al een Graef genoemt was: Noch hiercenbouē is Graef Dirc ſijn broeder met gewapender hant gekomen inden lande van Kuyc / eñ werp om alle de ſloten / eñ verbrande alle de Dorpen / ende verwoeſte ende verbrande theele lant / ende verdreef Harman ende den Biſſchop upte lande. Maer na Keyſer Lotharijs doot / is Harman van Kuyck weder ghekomen in Graef Dircx gracie / doende hem hulde / eedt ende manſchap / ende de Biſſchop is weder gherestituert op ſijnen Biſſchoplijcken ſetel. Onder dit geſelſchap daer deſe Floris gheſlaghen wert / was mede een Ridder ghenoemt Heere Fuſcolt van Barne: deſe wert tot eener tijt ſeere vervolgt van Grave Dircx dienaers / ende is met ſijn peert over de Maze gheſwommen / niet ſonder miraekel ende gratie Gods. Waerom dat hy tot danckbaerheyt ende tot eener ſoenen ſtichte van ſijn ſtadt Barne, gelegē by Heuſden / een clooſter bander Premonſtreyten / die ghehaelt werden upten kloſter van Marienwaert.

Hoe dat Biſſchop Andries aflijvigh werde.

ONtrent deſe tijt verſette Biſſchop Andries van Wtrecht 12. Priesteren des kerckx vā Staveren / om hare verdienſtē eñ quaden regiments ende lebens wille / ende brocht daer weder in broeders upten Conbente van Ooſtbroeck van S. Benedictus oorde. Deſe Biſſchop Andries verwerf van Keyſer Coenraet de 3. de confirmatie ende vernieuwinghe der giftē ende donatien der Graefſchappē van Ooſtergoe ende Weſtergoe / teghen der giſte ende confirmatie die ſijn voorſaet Keyſer Lotharijs den Graven van Hollandt hadde ghegeven bander ſelver Graefſchappen. Ende als Biſſchop Andries dat Biſdom van Wtrecht eerlijck hadde bereckt 10. jaren lang / ſtarf hy op de 9. kalende van Julio / inden jare ons Heeren 1138. eñ werde t'Wtrecht inder Dom-kercke met grooter eeren begraven by ſijne voorſaten.

Van Heer Herbert, de xxvj. Biſſchop van Wtrecht.

HErbert van Beron, ghebozen upt Vriesland / wert na Biſſchop Andries doot ghekozen de xxvj. Biſſchop van Wtrecht / hy was een neerſtigh eñ volſtandich man inder geeſtlijcker diſcipline. Hy was te Romen gerepst om noodtlijcke ſaken / ende als hy wederom quam / want hy groot diſcoort ende tweedracht in Drenthen landt / want de Burghers van Groeninghen onderlinghe teghens malkanderen vochten ende ſtormden / ende beveſten Sinte Walberghen kercke met groote Wpckhuyſen / ghelijck als oft een Caſteel geweeſt hadde / ende ſtormden daer upt eñ daer aen met ſchutte ende met ſlingeren. Ende om deſe onruſt quā de Biſſchop ſonder merren tot Groeningen / ende

ende wan deſe miſdadige luyden vander kercke, die ſy daer toe brochte ende hem-ſweeren moeſten vanden Godshuyſe niet meer te maken een verchthuys noch oorlochhuys / ende dat ſy de ſtadt niet om mueren en ſouden. Maer deſe Biſſchop die had twee broeders die hy begheerde groot te maken (tot groote ſchade ende achterdeel des Biſdoms) ende gaf den eenen broeder ghenoemt Lijfrijt vanden Biſdom te leene te houden dat Burchgraefſchap van Groeningen, ende den anderen dat Caſteel Inſchap vander ſtede ende Burch van Coeverden / want daer te voren plaghen de Biſſchoppen oft hare Maerſchalcken de heerlicheden ſelver te berechten / dat hem niemant hinder noch moeniſſe en dede.

Hoe dat Grave Otte van Benthem Palenſgrave ghevanghen wert.

OP deſe ſelve tijdt meende Grave Otte van Benthem, Otten ſoon van Nimmegen, Palenſgrave opten Rijn, der Grafinnen van Hollant Sophiē broeder, deſe Graef Dircx ſusters man / die Twenten te verwoeſten / ende niemant en dorſt hem alſdoe van des Biſſchops wegen weder ſtaen. Ende de Biſſchop heeft vergadert een liepn menichte van Ridderen te voet ende te paerde, daer de Capiteyn ende Hooftman af was Huge Butterman, Heere van Buttersſlot, van Rotlandt ende van Spijck / ende heeft hem van des Biſſchops wegen vromelic tegen geſtreden, ende heeft ter vele van des Graven volck verſlegen / ende Grave Otte van Beyle bleef daer mede doot met veel vrome mannen ende knechten / ende Grave Otte van Benthem wert ghevanghen ende tWtrecht ghebracht, ende wert daer in een eerlijcke ende heuſſche ghevanghenisſe geſet.

Hoe deſe Grave Otte verſlagen worde van ſijne vyanden.

EEn luttel tijts hier na worde de Grave Otte van Benthem, die een ſchoon heerlick jonck man was, jammerlijck verſlagen van Grave Harman van Staelwijck. Ende na ſijner doot is Otte van Hollant ſijner ſuſter Zophie Grafinne van Hollant ende deſer Grave Dircx zijn anderde ſoon van rechter beſterfnisſen wegen gheworden Grave van Benthem, want Floris zijn outſte ſoon verwachtende was de Graefſchap van Hollant, waerom dat Otte gemaert worde Grave, na ſijn ooms doodt Grave van Benthem, na zijn ooms doot Grave Otte voorſept.

Van eenen grooten brande die tot Wtrecht was.

IN den Jare ons Heeren 1148. ontſtack de ſtadt van Wtrecht met eenen grooten brande diemen niet geleſchen en mochte, eñ verbrande bp na altemael, want daer verbrande S. Martijns kercke, S. Pieters, S. Jas ende S. Pauwels kercke / maer S. Salvatoors kercke bleef onverbrant, ende diergelijcke S. Stevens Outaer / de eerſte Capelle die vast bp S. Salvatoors kercke ſtaet, ende bp S. Willeboorts tijden gheſticht worde in de eere des H. Cruys / die verbrande mede / ende al datter in was, ſonder S. Salvatoors beede dat bleef onverbrant. Nochtans dat cruys daert aē genagelt was, verbrande altemael, eñ de nagelen mede, ende dat beelt voert bpn inden brande. Doe quam de Ecclesie met grooter deboricn metter ghemeenten, ende namen dat H. beelt / ende brochtent met grooter eeren ende waerdichepdt al ſinghende in S. Salvatoors Kercke daert noch langhe ſtondt.

Hoe Biſſchop Herbert aflijvich worde.

IN den Jare ons Heeren 1150. op de 3. Nonas van November ſtarf de eerweerdighe vader in Gode, heer herbert Biſſchop vā Wtrecht, als hy dat Biſdom deuchdelic eñ eerlic hadde berecht 12. jaer lang, met grooter eeren ende betamelicker uptvaert begraven in S. Martijns Domkercke.

Van Heere Herman van Hoorn, de ſeven-en-twintichſte Biſſchop van Wtrecht.

HErman vā Hoorn / die eerſt Prooſt was der kerckhen van S. Ieroens tot Ceulen, wert Biſſchop vā Wtrecht in deſer manieren. Als Biſſchop Herbert gheſtorven was / wert groote tweedracht inden Capittel / want de hoochſte mannen der kerchen van Wtrecht: als Dirck Grave van Hollandt / Henrick Grave van Geltre ende Dirc Grave van Cleve / hadē der Eccleſie datmen kieſen woude heer Herman van Hoorn, Prooſt van S. Ieroons tot Ceulen Biſſchop te weſen tot Wtrecht. De burghers van Wtrecht ende van Deventer metten anderen ſteden hadēn datmen kieſen woude Frederick metten hebel. Maer de vrogenthept der grooter Princen teghen meeſt ghehoors / als dat heere Herman alſo vele ſtemmen kreech als die ander. Ende Grave Dirc van Hollant brocht deſē Herman in beſit vanden Biſdom / ende maechte hem onderdanich al die hem teghen waren. Daer na twee Jaer ſende de Paus een Cardinael / die dagede beyde deſe geeorē tot Ludic. Ende daer verkreech deſe voorſeyde heer Herman by den ſelven Cardinael ende den Coninc Coenraet dat hy dat Biſdom behiel / eñ wert geconfirmeert / ende gewijt de ſebenentwintichſte Biſſchop van Wtrecht. Deſe Biſſchop Herman was ſacht van ſinnen / ende goedertieren / ſo dat in ſijne tegenwoordichept dootſlaghen gheſchieden / want hy en mocht de burgers van binnen niet bedwinghen dat ſy hem onderdanich weſen wouden. Ende onder deſen Biſſchop Herman begonde de eerſte partije binnen Wtrecht.

Van Biſſchop Harmans doot.

DEs jaers daer na alsmen ſchreef 56. ſtarf de eerweerdighe vader in Chriſto heer Harman van Hoorn Biſſchop vā Wtrecht, als hy dat Biſdom eerlic ende deuchdelic hadde berecht 6. Jaer lang, ende wert met grooter eeren ende betamelicker uptvaert begraven in S. Martijns Domkercke by ſijne voorvaderen.

Van Heer Govert van Renen de xxviij. Biſſchop van Wtrecht.

GOdefrijt van Renen wert Biſſchop van Wtrecht in deſer manieren. Na Biſſchop Hermans doodt worde de Capittelaers twiſtende onder malcāder om eenen nieuwen Biſſchop te kieſen. Dit vernemende Keyſer Frederic d'eerſte van dien name, quam neder tot Wtrecht / ende beſtelde Wijſſelic de tweedracht des Capittelaers als van eenen Biſſchop te kieſen: Alſo dat Godefrijt de Domprooſt vā Wtrecht wert gekoren eñ ghewijt de 28. Biſſchop van Wtrecht, een eerlijck man van grooten moede.

Vanden Edelen die doe ter tijdt in Hollant waren, ende van Vrou Sophien doot.

IN deſen Graefs tijden deſe nageſchreven edelen eñ ſchiltbaertighe mannen in Hollandt ende Zeelandt bloeyden: Als Floris de ſwarte, eñ Symon Jonckheeren van Hollant, des Graven Dircx broederen.

Floris Otte Grave van Benthem.

Baldewijn, Dirc eñ Pelgrim, ſtadthouder van Hollant / des Graven ſonen ende Robrecht zijn Baſtaert Soon.

Willem heer van Brederoede eñ Floris zijn ſoon.

Gerrit heer van Teylingen eñ Huge zijn ſucceſſeur heer vander Lecke.

Willem heer van Heuſden.

Ian heere van Archel.

Folpert heer van Lederdam.

Huge heer van Botterſloet broeder des heers van Archel.

Gerrit heer vā Aſperen Folperts ſoon voornoemt.

Dirck heer van Altena heer van Putten ende van Strenen.

Floris heer van Voorn. Dirck zijn broeder.

Adelwijn Burggrave van Leyden / Dierc Perſijn, Baldewijn van Haerlem, alle Baroenen.

Iacob vanden Woude / Gherrit van Poelgheeſt / Aelbert Baniaert, Gijſbert Poſkyn, Ian van Crooneburgh

Digitized by Google

burgh/Floris van Woert/Oergier van Rijswijc/ alle Ridderen.

Bertolt Spijs-dragher.

Berwolt Advocaet ofte Voocht van Egmont/ met Dodo, Allert, Dirck, Berwolt, Wermbolt sijn sonen.

Govert van Harnesberghe.

Herbern van Liethem.

Dierck van Schoten.

Ludolf van Adrichom.

Vastaert van Reynegom by Leyden.

Ysbrandt ende Berwolt de Vriese.

Hugo van Abersloot. Bruyn van Castrichum.

Hugo van Monster. Dierck van Weent.

Iohan Heerman. Helmich van Doornick.

Philips van Bloock. Willem van Doorhout.

Henrick van Heppligelo. Gerbrant van Alckmaer/alle vrome knechten.

☞ SOPHIA, Grave Diercx weduwe/leyde haer leven seer heylighlijck in stadige gebeden/aelmissen ende in strenghe abstinentien. Dese uytverchoren Vrouwe ende Gravinne van Godt bemint/ hadde een bedevaert gedaen tot S. Iacob in Galissien / ende dyrwerf tot Jerusalem dat Graf des Heeren besocht / daer sy oock inden Heere gestorven is / op den 6. kalende van October / ende wert begraven in dat Hospitael der Duytscher Heeren.

Van eenen grooten storm van Winde An. 1170.

IN dat jaer ons Heerē rij.C.ēn lxx. quam een groote storm van winde inden Herbst / so dattet zeewater quā vloepē met grooter haest aēde stadtmueren van Vtrecht / also datmen Zeevisch / die Volck hiet/vinc inder statgraftē/met zegenē. Des jaers daer na/was so vroegē somer/ ēn de vogelen legden Eyeren ēn broeden ontrent onser Vrouwen Lichtmisse / ende kriepten jongen in dese Landen.

De Linie der Paulen.

Anno M.C. ende Lxxxij.

LVcius de ij. was de 180. Paus / uyt Tuscien/ ende sat 4. jaren ende 2. maenden. Hy hadde grooten twist tegē de Romeynen/ waerom hy uyt Roomē tooch te Verone. Ende als hy aldaer een Concilie ghehouden hadde / sterf hy/ende wert inde groote Kercke begraven.

Vrbanus de ij. was de 181. Paus / van Milanen/ sat 1. jaer / 10. maenden ende 25. daghen. Hy was seer sorghvuldigh om den Vyncen van Duytslandt tot eendrachtighept te brengen/ om dat H. Lant ende de stadt Jerusalem te beschermen/ maer als hy gekomen was tot Venegien/ ende hoorde daer waerachtige tijdinge/ hoe dat Jerusalem weder vanden Heydenen ghewonnen was/bedroefde hy hem so seer/dat hy ter doodt toe siech worde/ ende liet hem brenghen tot Farare/ maer hy sterf onderweghen/ ende worde daer begraven met grooter eeren ende droefheyt.

Gregorius de vij. was de 182. Paus / van Benevēten / ende sat ontrent 2. maenden. Hy voer tot Pisen/ ende maecte daer vrede tusschen dē Pisanen ende Genuensers/ dat sy met al haer macht trecken souden om de stadt Jerusalem weder te winnen: ende hier en binnen sterf hy / ende wert albaer met droefheydt begraven.

Clemens de ij. was de 183. Paus / een Romeyn/ ende sat 3. jaren 16. dagen. By desen Paus tijden was de groote Cruysvaert op den Turcken ende Heydenen/daer sy niet veel en bedrevē. Als Clemens voorsz. ghestorven was / is hy te S. Jans te Lateranen begraven.

Dat H. Lant ende de stat Jerusalem was onder dē Christenen dominatie / ende besatē dat ontrent 88. jaren / want het wert weder ghewonnen vanden Saracenen / inden Jare rj. C. ende Lxxxvij. overmidts de sonden der menschen / so wel Gheestelijcke als weerlijcke/die seer onsuyver leefden.

Floris de xiij. Grave. XXVII. Iaren gheregeert.

Van Grave Floris de derde van dien name, ende tienste Grave van Hollant, &c. Mitsgaders van een Cruysvaert int H. Lant, het innemen der stadt Damiaten, ende hoe de Stadt van Haerlem aen dat Wapen ghecomen is.

FLORIS de derde van dien name / Graef Diedericx voorsepdt oudsten soon / worde nae synen Vader int jaer M. C. LXIII. de tiende Grave van Hollandt / Zeelandt / ende Heer van Vriesland. Dese Grave Floris sende de eerweerdige Abt vā Egmont/ genoemt Wygbolt, met eenen schoonen staet eñ geselschap van Ridderē ende Edelen in Schotlāt / om synen Vrupt Adę des Conincx Henricx dochter van Schotlant. Welcke overcomende/hy op de Maze ontfangen heeft met grooter staet eñ triumphen/ende heeftse tot synen gheechten wijve ghetrout: Waer hy by ghewonnen heeft vier Sonen: als Diederic, die na hem Grave wert/Willem Grave van Oostvriesland / ende na oock Grave van Hollant/etc. Floris Domproost tot Vtrecht / Robrecht Vresident oft Stadthouder van Kennerlant. Desgelijcx vier dochteren / als Beatris, Elizabeth, Alyt ende Margrier, Gravinne van Cleve. Dese Grave Floris met ghestadigen ghebeden genoot zijnde/is int jaer M.C.LXIII. als de Vrentenaers oft Vrenthers teghen haren Heer den Bisschop van Vtrecht opstonden / om de Burggraefschap van Groeninghen (siet d'oude Chron. Divisie xiij. Cap. 13. ende Vbbo Emmius lib. 8.) met een schoon gheselschap van Ridderen ende knechtē/den Bisschop Govert van Renē, in syn uyterste noot te hulpe gecomen/ende heeft de stadt van Groeningen alomme met veel volck belegen ende beset. Eñ dese twist duerde by na een jaer lāg/ tot dat Reynolt, Bisschop van Keulen/ door bevel des Keysers Fredericx die ter neder legde. Daer nae ter-

stont

stont inden jare M C LXV. is daer een groote twist op gestaen tusschen den selvē Bisschop ende desen Grave van Hollandt om de Heerschappije van Oost-Vriesland / Oostberghen ende West-berghen. De Bisschop benaut synde / heeft syn toevlucht tot de Keyser Frederick genomen : dewelcke t'Wtrecht gekomen synde een vriendelijck verdrach uytgesproken heeft / ende de twist is ter neder ghelecht. (Siet de groote Chronijc Divis. 13. Cap. 4.) Hier naer inde jare M. C. lxvj. als de West-Vriesen vernomen hadden dat Graef Floris met vele saken belommert was / quamē sy met swaer volck van wapenen over de beerch Ockenboort tot Alckmaer: om Kennemerlant te herooven. Ende namen verstender hant de stede van Alcmaer in / na dat sy ontrent 80. poorteren hadden versleghen : ende verbranden de gheheele stadt / uytghenomen de Kercke / die t'is ongeschent gebleven. Graef Floris om de Vriesen dit te vergelden / is int jaer M. C. lxvij. met een groot heyr van volck op een harde voyst inde winter te Sorzel ghekomen. Hier syn eenige stoute Ridderen opghestaen (dat hen nochtans de Grave ontriet) ende hebben dat Dorp van Schagen verbrandt / wenghende van daer eenen grooten roof van menigherley goeden ende huysraet. Maer de Vriesen leggende in haer lagen ende rietbossen / namense waer int wederom komen / ende sloegense by na alle doot. De voornaemste die ghebleven waren / zijn dese : Simon van Antwerpen / een uytermaten schoon jonghelinck / Willem van Voorhoudt / Boudewijn van Haerlem / Gerrit Spijsdraghet / Floris Ruysch, Albert van Egmondt / Bruyn van Castricom / Gerrit de Ionge van Monster / Evert van Noortwijck. Welcker doode lichamen van daer tot Egmondt ghevoert zijn / ende albaer met grooten rou vande edelen ende gemeente begraven. Int navolgen de jaer 1169. hebben de Vriesen op S. Hyppolitus dach / die by haer ghevviert wort / vergadert een groot heyr van volck / ende quamen anderwerf by Alckmaer / om alles te vernielen / maer de Hollanders hebbent belet ende haerder 30. doot ghesla gen / ende de rest verjaecht. Onlanckx daer na is Graef Floris met een groote heyrvaert in Vriesland ghekomen / ende heeft twee Dorpen / als Winckel ende Nieudorp verbrant / ende met ghewelditer hant dry Eylanden / als Texel / Wieringen / eñ 't Vlije onder syne subjectie ghebrocht / ende nam van hen allen dier in woondē / onder de conditie des wedes 4000. Marck silvers / ende quam met grooter victorie weder in Hollandt. Hier na / als hy dus de Vriesen hadde verwonnen / heeft hy vanden Graven Philips van Vlaenderen ghecyscht weder te hebben t'Lant van Walcheren / twelck de Graven van Vlaenderen syn voorsaten een tijt van jaren beseten ende met onrecht onder hen gebrocht hadde. Dan also de Grave Philips syn Neef Graef Floris liet weten dat hy syns Vaders erfenisse metten swaerde wilde beschermen : is Graef Floris met 10000. ghewapende mannen (waer onder oock waren dry Graven / te weten / van Cleve / van Gelre / vanden berghe) in't Graefschap van Aelst ghetoghen / ende vernielden al metten vyer ende swaerde daer hy by quam : eñ beleyde eñ bestormde de stede van Armesteyn seer strengelijck. Van dit swaer belegghe hebben die van binnen aen haren Heer den Grave van Vlaenderen om ontset ghescreven. Daer de Grave Philips met syn Broeder Matheus Grave van Boenen met swaer volck uyt Vlaenderen / Artops / Picardijen / Vermandoys / Henegouwen ende Ardenen is by ghekomen. Ende daer is op dien dach eenen swaren strijdt ghevallen : ten lesten na datter lange tijt aen beyde syde seer vromelick ghevochten was / worden de drie Graven voornoemdt met t'meeste deel van Graef Floris volck voorvluchtich. Maer Graef Floris bleef alleen vromelijck int velt / ende en wilde niet loopen / mochte hem vande byanden omcinghelt synde / ghevanghen ghegeven / eer dat hy by na ter doodt toe ghewont was. De Graef van Vlaenderen liet den ghevanghen Graef van Hollandt minnelijck ende heusselijck tracteren / ende dede met groote neerstichevdt syn wonden ghenesen. Dit hoorende de Aerts Bisschop van Coulen ende Bisschop van Luyck / syn met vele edele mannen in Vlaenderen gekomen / ende hebben een pays gemaeckt tusschē dese twee machtighe Graven van Hollandt ende van Vlaenderen. Philips Grave van Vlaenderen soude besitten ten eewighen daghen t'Lant van Waes / ende Floris Grave van Hollant soude weder ontfanghen ende ten eewigen dagen behoudē t'Lant van Walcheren / &c. Ende also is Graef Floris naer Hollandt ghekeert ende in Walcheren ontfanghen ende ghehult als Lants Heere. Int jaer M. C. lxxx. heeft syn broeder Baldewijn den Bisschop van Wtrecht hulp ende bystant ghedaen / oorloch voerende tegen Graef Geraert ende Graef Otho van Gelre / ter causen vande Veluwe / (van desen krijch tusschen de Gelderschen ende de Stichtschen siet d'oude Chronijck Divis. xiij. cap. ix.)

☞ In het selve Jaer 1180. hebben Graef Floris van Hollant ende Graef Philips van Vlaenderen / &c: opgenomen ende ingeset met malkanderen met macht te van volck int Heylich Landt te trecken ende in pelgrimagie te soecken dat H. Graf ons Heeren / ende de graven van haer beyder moeders / Vrouwen Sophie ende Sybellen. Haer syn ghevolcht veel ander Vrincen ende vroome wapenuers / omtrent negen dupsendt. (Van desen tocht ende hoe sy vanden Heydenen aenghevochten worden / ende wat vromicheden sy bedreven op d'Ongeloovighen / siet de groote Cronijck Divis. xiij. cap. x. ende xi.) Hier na indē jare M. c. lxxxiij. is met ander Christelicke Vorsten ende Heeren onder t'beleydt van den grooten Keyser Frederick oock Graef Floris van Hollant met Jonckheer Willem syn anderde Soon opden grooten Crups vaert teghen den Saracenen na 't Heylighe Lant ghetrocken. Daer sy veel vrome feyten van wapenen bedreven hebben. Als de starcke Stadt van Egypten / ghenaemt Damiaten / ghelegghen opter reviere vander Nyle / van den Keyser voorschreven belegghen was / om altijt een haven te hebben int H. Lant te komen / ende vande voorsē op beyde de zijden vande haven in 't aenkomen vander stadt pylaren ende swaere metalen raeren ende kettenen onder twater ginghen / mits welcken de haven ende de stadt onwinnelijck was / ende de burgheren des te stouter : so heeft Jonckheer Willem van Hollandt met die van Haerlem eenen nieuwen raet ghevonden / ende dede maken onder den rugghe van syn schip een stalen sage met scharpe tanden / ende verwachte den wint eñ stroom / ende quam krachtelijck gesepelt op de ketenen vander haven / ende overmits de groote persinghe van t'schip / borsten de ketenen in stucken / ende brochten alle de schepen inde haven van der stadt van Damiaten. De Keyser aenmerckende dat alsulcke onverwinnelijcke stadt door kloeckheyt ende wijsheydt Willems Graven Floris soon in genomē was / begaefde hy hem met Keyserlicke giften / ende maeckte hem Ridder / ende behoel den Vrince ende Graven van Hollant onder des Keysers baniere te rusten ende te staen. Voort gaf hy den vromen kampvechters ende poorters van Haerlem / totten vier sterren die sy in haer Schilt voerden een silveren Sweert / ende de Patriarch van Jerusalem gaf daer toe dat Crups / om dat sy haer also kloeckelijck ende vroom ghedragen hadden int Lant van Belofte / ende int innemen vander stadt van Damiaten. Daer na in den jare M. C. xc. worde de vrome Vrince Graef Floris sieck / eñ starf / eñ worde met grooter rouwe begraven tot Antiochien in S. Pieters Kercke / by des Keysers Fredericx tombe : want hy int selve jaer inden somer in een reviere verdroncken was / als de Heremijt ende Abt Ioachim in Calabrien voorsept hadde ende ghevvpopheteert. Graef Floris berechte dat Graefschap van Hollant Zeelant ende Vriesland 27. jaer lang. Ende de Grafvinne Ada syn wijf starf na hem int jaer M. CC. viij. op den 2. dach in Januario / ende worde met grooter eeren begraven tot Middelburgh in Zeelandt / inder Abdye. Ende Willem de jonge Vrince Graef Floris soon verselleret

Digitized by Google

ſellede ſem met Hertoch Frederick van Swaben/ Keyſers Fredericx ſoon/ ende was by hem int H. Lãt na ſijns vaders doot tuſſchen vijf ende ſes jaer lang/ in veel ſtrijden tegen de Heydenen een manhaftich man/ die dickmaels victorie hadde.

Aenteyckeninghen.

Floris de derde voert int jaer M. C. Lxij. de thienſte Grave van Hollandt/etc.) Hier vooren inde Aenteyckeningen op Graef Diederic de ſeſte/deſes Graefs Vader hebben wy bewesen dat dit jaer valſch is: ende dattmen moet herſchrijven M. C. Lvij. Op welck Jaer Graef Diederick de ſeſte om dit verganckelick leven het eeuwich leven ghelooft heeft. Waer uyt ſal volghen / dat Graef Floris de derde langher ghergeert heeft/als ſommighe meenen: te weten 33. jaren / als boven angheroert is. Seker lijck dat hy voor 't jaer M. C. Lxij. in regeringhe gheweest is / kanmen afnemen uyt de Rijm-Chronijck / die van Graef Floris de derde aldus ſchrijft.

Alsmen die Jaren ons Heeren las
Elf hondert eenenſeſtich doe was
Maeckten die van Drechterlandt
In ſoendinghen vasten handt
Jegen Grave Flozens/die xxx. Jaer
Gehouden hadden t'oorloge swaer:
Ende alle West-Vriesen mede
Quamen onder ſijne moghenthede.

(T'ſelve ghetuycht de oude gheſchreven Chronijck uyt de Abdije van Egmont / met deſe woorden: Anno M.C.LXI. Freſones de Drechten (alias Drechteren) cum Comite Hollandienſium Florentio pactum pacis inierunt, poſt annorum & amplius diſcordiam: & omnes Freſones ſub una pace fuerũt. Door de Drechter Vriesen zijn te verſtaen die van Enckhuysen / etc. Als boven gheſeydt is inde Aenhangh vande Aenteyckeninghen op Graef Diederick de ſeſte. Fol. 278. num. 6.

2. Heeft Adæ des Koninckx Henricks Dochter van Schotlandt ghetrout / Int jaer M. C. Lxij. als de oude Chronijck uyt de Abdye van Egmont ende de Rijm-Chronijc/mitſgaders Rogerus de Hoveden een Enghels Hiſtory-ſchrijver / ende andere ghetuygen. Maer dat (ghelijck oock doet Barlandus, Snoyus, Bockenbergh, ende andere) gheſept wort/dattet een Coninckx dochter was / en is ſo niet. Henrick was een Conincx (Davids j.) ſoon van Schotlant/ maer ſelve gheen Coninck: dat de doodt die hem te vroech wech nam / belet heeft: ſo dat ſijn broeder Mocolmus, oft ſo de naem by Buchananum eñ andere Schotſche Hiſtory-ſchrijvers geſchreven wort Malcolumbus (Io. Beka ende Barlandus ſchrijven Molgtolmus) Coninc van Schotlant gheworden is de vierde van dien name. Siet de Hiſtorie van Schotlant Ioannis Majoris lib. 3. cap xj. Hectoris Boëtij lib. 12. Georgij Buchanani lib. 7.

3. De Beecke Ochenvoort) Inde Rijm Chronijck Ottenfort/ daer de oorſake van deſen Oorloge ende t'verbernen van Alckmaer aldus beſchreven ſtaet.

Dat de Vriesen dit dus daden/
Een deel waren ſire toe verladen:
Want hare ghebure die van Scagen
Die waren met eenre lagen
Van dien van Hollant in't ſelve Jaer [1166]
Verhoont/ende berobet ſwaer/
Ende ghevaen/ende ghedoot/
Meer dan ſy beſchept geboot.

(T'ſelve ſept oock de oude gheſchreven Chronijck uyt de Abdije van Egmondt / die daer noch by voecht dat deſe hant-ſtichters van Haerlem waren / met haer bontghenooten: noemde haer Milites de Haerlem cum ſocijs: Miſſchiẽ Ridders van Haerlem. Want de Heeren van Haerlem een out ghe ſlacht is/nu al verſtoruen.

4. Int jaer M. C. Lxviij. treet Graef Floris op de Vriesen / te Stozel / etc.) Deſe Hiſtorie vande ſtoute Ridders ende overmoedighe Jongelinghen/ voort oock opt jaer M. C. Lviij. van onſe onbeſchaemde mulſtooters verteit: ende Graef Floris den tweeden toegheſchreven/ met de ſelve namen ende bynamen der Edelen. Maer datſe daer gheen plaets en heeft/ſelve ick inde Aenteyckeninghen vermaendt. Ende ghy mocht et ongewijſelijck ghelooven. Hier is de rechte plaets / daerſe oock met de oude gheſchreven Chronijck uyt d'Abdije van Egmondt de Rijm-Chronijck ſtelt. (T'verſchil der namen van de Heeren/ die daer ghebleven zijn / ſal ick ter loop/ ten verſoecke van ſommighe / hier aenteyckenen/ dat ick anders van ſinne niet en was te doen. De eerſte Heer voort inde Chronijck aldus beſchreven: Heer Simon van Antwerpen / van oude gheboorte/ ghien was ſchoonder / noch vromer in ſijn doen. Chronijcon Egmondanum M.S. eñ Ioannes Beka, Simon de Antwerpia, iuvenis incomparabilis. Die inde groote Chronijck ende by Io, Beka ghenoemt wert Baldewijn oft Baudewijn van Haerlem/voort inde Rijm-Chronijc genoemt Heer Braendaẽ van Haerlem. Chronicon Egmondanum M.S. Badramus de Haerlem, alias Brandanus: van ghelijcken ſtaet hier vooren inde beſchrijvinghe van Graeff Floris de tweede. Gerrit Spijſdraegher / voort inde Rijmkronijc ghenoemt Heer Gerrit Druſſate: hier vooren inde beſchrijvinge van Graef Floris de tweede/heer Gerrit Droſſaert, Chron. Egmond. M.S. eñ Beka, Gerardus Dapifer. Dat om te lachen is. Die Floris Ruyſch inde groote Kronijck hiet/voort inde Rijmkronijc heer Floris Roeſt genaemt: hier vooren inde beſchrijvinge van Graef Floris de tweede/heer Floris Roeſchen, Chron. Egmond. M.S. Florẽtius Roſt, Beka Ruſt. Ander geſchreve Kroniken/ Ruſt/ Roſt/ Ruest/ Roest / Roeſcher / Ruyſch ofte Ruyſch. Voort / de ghene die hier ghenoemt wert Gerrit de Jonghe van Monſter / wert by Beka ende Chron. Egmond. M.S. geſept Gerardus Iuvenis de Monſter. Daer iuvenis Jonckheer beduyt / ſo ick meen. Want de ander voorgaẽde Edelẽ waré al Ridders. Bockenberg inde Genealogie der Ed. Heeren van Egmont/noemt hem int Latijn Gerardum Iongeumà Monaſterio. Sed quam bene, ipſe viderit.

5. Winckel ende Nieudorp verbrandt.] Int 1180. nade getuygeniſſe van de oude Latijnſche kronijck uyt d'Abdye van Egmont: met welck de Rijmkronijc over ee komt. De plaetſe Nieudorp (inde Rijmkronijck Nyedorp / Chron. Egmond. M. S. Nethorp / alias Nethdorp) voort huyden daeghs Nieroy ghenoemt.

Van deſe vocht meen ick dat broeder Godefridus Monic tot S. Pantaleon te Keulen/die in die tijt geleeft heeft / te verſtaen is / daer hy ſchrijft / opt jaer 1179. Epiſcopus Traiectẽſis (Balduinus Hollãdus) & Comes Hollandiæ (Florentius tertius) contra Friſones arma moverunt, ſed ſine honore victoriæ redierunt.

6. (Teſſel/Wieringen ende't Elije onder ſijn ſubiectie gebracht.) Int jaer 1184. als de Rijmkronijck/ eñ ander oude gheſchriften ghetuyghen.

Den inwooners vier duyſent mart ſilvers afgeſchat.) Dat is 12000. pont groot / ofte 72000. gulden/ t'marck gherekent 3. pont groot / ofte 18. gulden. (Twelck niet ſonder reden ongelooflick ſchijnt: Worpetus Thaborita ende Vbbo Emmius in haer Frieſche Hiſtorien/de Rijmkronijck / Io. Beka (inde Copijen die ick geſien hebbe) eñ de oude Latijnſche Chronijck uyt de Abdye van Egmont / tſelve ghetuyghen. Daer toe oock maer alleen (Teſſel ende Wieringen noemende. De oude Overſettinghe van Beka verſchilt/ende ſept 400. marck ſilvers / dat is 1200. pont groot / of 7200. gulden. (Twelck noch ghenoech is / naer dees tijts ghelegenthept: Want onlanex te vooren deſe landen door verſcheyden hooge Vloeden ende Inundatien des Zees groote ſchade ghehadden.

Anno

Anno 1170. inden Herfst / ontrent Alderheyligben was het een al te grooten storm van winde / in woestijen dat t'zeewater vloeyde tot aen des stadts muren van Wtrecht/ ende mē ving inde stadts gracht̄e met zeghenen Zeevisch/ diemen Volck oft Wpting heet/als Beka, Heda, de Stichtsche ende Hollātsche Chronijck̄e/ende andere Schrijvers/als ooc Sebastiaen Munsterus int derde Boeck synre wereits-beschrijvinge verhalen. Van dese hooghe vloet schrijft Ian Reygersbergh van Oorlghene in sijn Zeeusche Chronijc aldus: Int jaer 1170. wast een so grooten storm ende hooge vloet / datter veel dijck̄e in Zeelāt braken/ende veel eylanden inundeerden. Twelc ghebeurde op den 23. dagh van September. Hier van getuyght oock B. Godefridus, Monic tot S. Pantaleon tot Keulen/opt Jaer 1170.

An. 1173. in de Maymaent/ na de ghetuyghenisse vande oude Kronijc van Egmont/ Beka, de Rijmkronijc/ende de groote Kronijck Divis. xiij. cap. vj. wast so een onnatuerlicke vloet eñ sterckte wint/ dat desghelijcx noyt gehoort oft ghesien is geweest: So dat alle dese Landen metten water overvloeyden: Kercken/toornen / huysen ende woonē deur dē harden storm ter aerden zijn ghevoorpen: also dat vele vrome luyden vreesden / datter een nieuwe Diluvie oft Sundvloet voorhanden was/ ende meenden dat de geheele werelt soude anderwerf verdroncken hebben. Gewisselijck / so de storm hadde aengehouden/ende so langhe gedeurt / alsse wel harde was/ de stadt van Wtrecht hadde moeten vergaen / so gheweldigh was het water. In desen storm / meent de gheleerde Mr. Hadriaen de Iong, Bataviæ Cap iij. dat die landen van Texsel/Wieringen ende daer ontrent/geheel verdroncken/ ende tot hlepne Eylandekens ghevoorden zijn / daerse te voren vast aen Hollant waren: daer nu tusschen Texsel ende Husduynen een wijt water is/t'Marsdiep genaemt. Tzedert die tijden heeft de Zuyder-zee seer toegenomen/daer menigh duysent merghen lants in verdroncken is. Ja heeft heele bosschagien wegh ghenomen: thosch Crepl/daer wy hier voren af ghesproken hebben: is nu eē volle zee: ende daer eertijts twaegē-padt plagh te wesen / varen nu groote schepen. Daer u de Hollantsche Caertē/ ende de luyd̄e die daer ontrēt woonen ende bekent zijn/goet beschept af sullen gheven. Een onbekendt Autheur van een Latijnsche Frieesche Chronijc / sept/dat int jaer 1396. de Zee-gaten tusschen t'Vlye ende Texel / door ghewelt vant persende water ende hooge vloedē/ ingebrokē zijn/ mitsgaders oock t'baste lant tot de Zuyder-zee toe/ontrent Medenblick ende Enchuysen verdroncken/eñ tot zee ghemaeckt. So dat doe / te weten An. 1396. Texsel/ Vlielant ende Wieringen Eylanden zijn gewordē/ende niet na Iunij meninge int Jaer 1173. oft int jaer 1275. als andere willen. Vant opperwater ende hooghe vloet / die int jaer 1173. geweest is / spreeckt een seer oude Caerte van de Zeeusche Eylanden ende Vlaenderē/ sulcx men bevroedet de gelegenthept van dien gheweest te zijn/ten tijde van Guye van Dampier, Graef van Vlaenderen: tgene daer upt ghetrocken is/luyt aldus: Int jaer 1173. was groot opperwater/ dat den dijck̄ deurbrack tot Damme/ datmē daer na (namelijck̄ int jaer 1180.) noemde Houtsdamme/ &c. Van den voorseyden dese naems (die ick̄ qualijck̄ gelooben kan) eñ de inbrekinghe deses dijcx/ siet tghene staet daer dese Aenteyckeningen eyndighen, upt Divis. 13. cap. 7. de Zeeusche Chronijc Cap. 24. ende de Chronijc van Vlaēderen opt jaer 1179. Mitsgaders opt jaer 1180. Annales Flandriæ Meyeri.

An. 1177. verdranck in Hollant meest alle sulcke menschen ende beesten/die hen met de vlucht niet op hooghe plaetsen en salveerden: als Emanuel de Meteren in sijn Nederlantsche Historie opt jaer 1570. schrijft / daer hy eenighe notabile groote vloeden in Nederlant aenteeckent.

An. 1177 (nade getuyghenisse vā Henderic de Hoveden, Engels Chronijc-Schrijver) is in Hollandt een grote watervloet gheweest / de Zee dijcken zijn deur gebrokē / ende daer sijn veel goederen ende mēschen verdroncken. Maer hier spreect hy misschien van Hollant dat in Engelant ghelegen is. Siet Willem Petijte, Rerum Anglicarum lib III. cap. 1.

Gemerct dese Inundatien/ ist niet wel te ghelooven / dat dese verdroncken landen so groote somme van vier duysendt marck silver hebben konnen opbrengen. Als daer de possesseurs ghenoechsaem bedoorven waren: ende dat so korteling daer na / datse qualijck̄ haer adem hebben konnen verhalen. Ten waer men den ghenen wilde volghen / die dese ghesch̄iedenisse vande veroverinḡhe van Tessel/ &c. voor de water-vloet stellen / int jaer 1170. Siet de groote Chronijck̄ Divis. 13. cap. 5. ende 6.

7. Na Tessel/ &c. ende de Vriesen tot ghehoorsaemheyt ghedwongen waren/ epschte hy vanden Graef van Vlaenderen t'Lant van Walcheren / &c. Int jaer 1178. als een geschreven Chronijck̄ sept. Maer van dese Tocht in Vlaenderen / en schrijft de Rijm-Chronijck̄ niet: nochte d'oude Latijnsche Chronijck̄ upt de Abdye van Egmondt / nochte andere oude Schriften van Hollant. Alleen vinde ick̄ sulcx in een seecker ghesch̄reven Chronijck̄ / den welcken de groote Chronijck̄ gemeenlic volcht ende van woorde te woorde uytschrijft / als de groote Kronijck̄ wederom ghevolcht wordt van Ian Reygerberg inde Zeeusche Chronijck̄. De Vlaemsche Kronijck̄-Schrijvers stellen dit oorloch op de jaren 1157. 1165. ende 1167. Tis de pijne waert/t'gheen Mentz op die Jaren wijtluftich verhaelt / hier uyt kort by te setten / wantet onse Chronijcken voorby gaen.

Int Jaer 1157. als de Graeff van Vlaenderen Diederick van Elsaten in Syrien was/ is tusschen de Vlamingen ende de Hollanders de oude twist om Walcheren ende de Zeeusche Eylanden wederom opghestaen. D'oorsake daer van wort dese gheghe-ven: Graef Floris Diedericks soon van Hollandt/ hadde vanden Keyser Frederick het tolrecht van Geer-vliet: soo dat hy de Vlaemsche Cooplupden seer lastich viel / hen meer afschatte ende alsse ghewent waren ende plegen te geven. Twelck̄ de jonge Graef van Vlaenderen / Philips Diederick̄s vā Elsaten soon / qualijck̄ konde lijden: so dat hy in sijns vaders af wesen sijn erff-landen trouwelijck̄ beschermden/ ende den Hollander te water eñ te lande voornam te bestrijden: ende heeft ghelijckelick̄ een groote vloot schepen ter Zee ghebracht/ende t'landt van Waes / dat den Hollander besat / te lande aengetast ende ingenomen: Meyerus ad annum 1157.

Int jaer 1165. trecken Philips Graef van Vlaēderen met Matheus sijn broeder Graef van Boenen / ende Godefridus Graef van Loben / met een groote vloot schepen van oorloghe teghen Graef Floris van Hollant/ die de Vlamingē te water ende te lande moepenisse aen dede. Dese tocht is den Vlamingen wel gelu[c]kt. Want de Graef van Hollant (niet tegenstaende hy so veel schepen ende volck̄ had / dattet scheen dat hy meester vande Zee was) is vanden Vlamingen beset eñ gevangen tot Brugge gebracht/ &c. Meyerus ad annum 1165.

Int jaer 1167. is Graef Floris van Hollant upt de gevanghenisse los ghelaten / ende de pays is tusschen de Hollanders ende de Vlamingen gemaeckt Maer na der hant als Graef Floris de belofte inden wint sloeg / ende t'Achoort niet na en quam/ heeft Philips Graef van Vlaenderen hem de Eylanden tusschen de Schelt ende Heydenzee ghelegen / benomen: ende daer toe noch het Landt van Waes / dat de Graven van Hollandt vande Graven van Vlaenderen te leen hielden. Siet daer dat aenghetrocken jaer / ende voecht daer noch by Auctarium Aquicinctinum ad Sigeberti Gemblacensis

censis Chronicon, dat onlanck de E. Heer Hubert. Miræus Canonick binnen Antwerpen / uytgheghe-ven heeft: daer die Aucteur opt jaer 1165. spreeckt van ontrent seven duysendt schepen die Graef Flo-ris opquamen: twelck ongelooflijck schijnt. Waerom Meyerus stelt een bloot van veel schepen. Siet (be-liebet u) mijn BATAVIAM ILLVSTRATAM, in Hollādię Zelādiæque Historiâ. pag. 162. tot 163.

Int oorlog dat de xxviij. Bisschop van Utrecht Godefridus van Rhenē voerde om de Burggraef-schap van Groeninghen / quam Graef Floris van Hollandt den Stichtschen met veel volck te hulp / int jaer 1164. Chron. Holland. Divis. xiij. cap. iij. De oude latijnsche Chronijck upt d'Abdye van Eg-mont / verschilt int jaer / ende sept dat dit oorloch ge-duyrt 5. jaren te voren: Doemt onder des Graven volck het roubve Zeeusche onbetemde volck / ende de Vlae-sche Schutten. Waer upt blijckt / dat int jaer 1159. onse Graef met de Graef van Vlaenderen versoent ende vereenight was. So dat te bedencken staet / oft al waer is dat Meyerus verjaelt. Ten waer men wilde segghen / dat dese Vlaminghen alleen upt het landt van Waes waren. Maer Meyerus sept dattet lant Waes den Graven van Hollandt int jaer 1157. benomen is van de Vlamingen. Maer ic achte datse maer een Landt-tocht daer voor ghedaen hebben / ende ghepiondert / Et.

Desgelijcx worden de Vlaemsche Schutten inde Chronijck voorsc. noch opt jaer 1169. onder s' Gra-ven van Hollandts volck ghenoemt / int oorlogh te-gen de West-Vriesen. Haerder ghedenckt hier oock de Rijmkronijck.

8. Dese Graef Floris heeft int jaer 1179. te Keulen opden Rhijn doen beroepen een seer heerlijck Toer-noysspel: daer veel Edelen / Princen / Graven / Ba-roenen ende Ridderen van alle canten / so upt Hoog-duytschlant als Nederlant gekomen zijn. Siet hier van het Toernier-boeck van den vermaerden He-raut Joannes Heroldus.

9. De Keyser maecte Jonckheer Willem van Hol-lant voor Damiaten Ridder] Siet hier van de vol-gende Aenteyckeninghen op Graef Willem, &c.

10. Graef Floris starf int jaer M. C. XC. als hy Graef van Hollant hadde geweest xxvij. jaren] Ick segge dat hy Graef gheweest is xxxij. jaren: Want hy heeft beginnen te regheeren / niet int jaer M. C. LXIII. als de Chronijck sept / maer int jaer M.C. LVII. als ick hier voren hebbe bewesen: ende het gaet vast / sonder twijffel.

11. Int jaer M. C.XC. is de Keyser Frederic in een rivier verdroncken] Dese Rivier woert dā somnige Schrijvers Cidnus ghenoemt: van sommighe Sarus / Serra / del Ferro / Seleph oft Saleph: als onder andere uytdruckelijck de Rijmkronijck schrijft. Seleph schrijven Paulus Æmilius, Iovius, Augustinus, Iustinianus, Meyerus. eñ andere Welc-ke Rivière Seleph in Klein Armenien is: want de Keyser Frederick noch in Palestinen niet en was gekomen / als hy doot bleef. Cidnus is een Rivier in Cicilien / in welcke rivière eertijts Alexander Ma-gnus verdroncken is / als Curtius, Plutarchus, Ar-rianus, ende andere oude Schrijvers getuygen. In dese Rivier Cidnus / sept Otto de sancto Blasio, dat de Keyser Frederic oock verdroncken is. Maer andere ghetuygen anders / en noemen meestendeel de Ri-vier Seleph of Serra / by de inwoonders luyden genaemt. Voorts dat de Chronijck-schrijver sept / dat de Keyser verdroncken is / seggen oock andere / die nochtans oneens zijn: Dewijl dat sommige van haer seggen / dat de Keyser inde Rivier gegaē was / als hy vermoeyt ende verhit zijnde / sich wat wilde ververschen / eñ van tsweet reynigen / so dat hy swē-mende verdroncken soude wesen: t'zy door onver-sienthept int swemmen / of door dien water te sterck ende snel was. Andere seggē / dat hy door ontruche-len sijns paerts int passeren vande Rivière ghebal-len is / ende vanden dal coyts daer na gestorven: t'zy hy te seer verschrickt is gheweest / oft op een verho-len steenrots is gevallen. Ick vinde by Schrijvers van die tijden / ja byden genen die den Keyser self ge-volght zijn / dat hy inde Rivier niet doodt en bleef: al hoewel Nicetas Choniates lib. 2. ende ādere dat schrijvē. Watter af is oft niet / tis seker dat de Key-ser op die Crupsvaert ghebleven is. Sijn doode li-chaem seggen sommige dat niet na Antiochien ghe-voert is / maer na Tyro / ende daer begraven. Twelc indient waer is / soo en leydt onse Graef niet by des Keyser Frederick tombe / als de Chronijckschrijver sept: ten waer salie de Graef oock te Tyro begraven is / dat geen Chronijcken getuygen. Maer Tageno Decken van Breslau / die den Keyser onder andere gevolght is / schrijft aldus: Wy waren seer verblijt dat wy opde Seleusche veldē gekomen waren / ende genoeghsaem alle periculē ontkomen: maer (laes) ons vreugde is haest in droefheyt verandert: want te Seleucien opden 4. (alias 10.) dagh Junij / dat eē Sonnendagh was / is teghen den avont ons Keyser seer schierlijck overleden / Et. Den 20. desselvē maets is alle theyr leger te Antiochien behouden gecomen / alwaer eerst de soon syn heer Vader den Keyser in de kerck voor S. Pieters Autaer heeft doen begra-ven. Dat ghetuygt Tagano, in een brief die hy coyts voor syn doodt (want hy tot Tripoli gheschreven is) na Duytslant hadde gesonden / daer hy in verhaelde alle tghene dat tot op die tijt opde Crupsvaert ghe-passeert was. D'oude Chronijck van Egmont sept oock / dat des Keysers verdroncken lichaem / want inghewant ontledight zijnde / wel dienelijck om des langen weghs wille gesouten is / eñ so tot Antiochiē gebracht / ende begraven indē inganck des Choors van S. Pieters kerr. Laten wy dan hier by blijven / ende gelooven dat Graef Floris van Hollandt by de Keyser Frederick te Antiochien begraven lept.

Dese Keyser Frederick daer hier af gheseyden woyt / was d'eerste van dien name / de xxij. Keyser / van geboorte een Swabe / gebynaemt Bararossa, om syns rosse baerts wille. Een ghestrenghe / groot-dadigh / stoutmoedigh / vroom / wijs / voorsichtigh ende welsprekent man. Eñ (behalven des Roomsche kerck verfolginge) so hooghverroemden gheluckige Keyser in alle syn voornemen / dat na des Grooten Karels tijden syns gelijcken in geschiedenissen nau-welijck en is gevonden. Heeft groote dinghen upt-gherecht / daer de Historien van dien tijden seer vol af zijn.

Dese Fredericus Barbarossa is de gene / den welc-ken de Paus Alexander de iij. inden necks soude ge-treden hebben: alsmen upt geeft. De Historie luydt aldus: Als int jaer 1177. de achtien-jarighe schou-ringe ende harde verfolginghe tusschē de kerr ende t'Rijck geeyndight werde / zijnde een langhe laerste de ghewenschte pays tusschen den Keyser ende den Paus getroffen: So dat / om die te bevestigē / zijn de Paus met syn Cardinalen eñ Princē / aen d'een zij-de: ende de Keyser met s' Rijcx Vorsten / van d'an-der zijde / te Venegien ghekomen: Alwaer de Paus sittende voor de deure ende t'poortael van S. Marcus kercke / de Keyser in teghenwoordicheyt van alle dat volck geboden soude hebben / ende genoodtruct op syn knien neder te vallen / om gratie ende vergiffenisse te bidden / settende met dien synen voet op des Keysers hals / ende seggende: Daer staet geschrevē inden 91. Psalm Davids: Super aspidem & basiliscum am-bulabis, & conculcabis leonē & draconem: dat is Ghy sult wandelen op de adder-slangē ende basilis-ken / ende sult met voeten treden leeuwen eñ draken. Ende als de Keyser sprack: Non tibi, sed Petro, cui successor es, pareo: Ick onderwerp my S. Pieter / wiens nabolgher ghy zijt / maer dy niet: Soo heeft de Paus andermael op des Keysers hals trappen-de / gheantwoort: Et mihi, & Petro: Dat hy sich so hem als S. Pieter moest onderwerpen.

Dit

Dit wort aldus van eenighe vertelt / daer d'outsten af zijn die ick gelesen hebbe Hermannus Scheidelius in Chronico Chronicorum, Fr. Philippus Iacobi Bergomensis in Supplimento, Sabellicus ende Nauclerus: Doch dese twee laetste seggben/ sulcks van andere gheseyt te worden: Daer sy te voren gheseydt hadden / dat dese versoeninghe soo niet toe en is ghegaen: maer dat de Keyser sijn purperen mantel weeh wozpende / den Paus de voeten / met betamelijcke eere neder knielende/ kuste: ende dat de Paus de Keyser van d'aerde op nam/ ende hem met de monde kuste: Alsoo dit ghetuyghen Romualdus Archiepiscopus Salernitanus, die daer by gheweest is/(siet Annales Cæsaris Baronij ad Annum 1177.) Blondus, eumque sequutus Æneas Sylvius, Platina, Sigonius, ende meer ander/daer onder zijn/ende self de Paus/(siet sijn brieven by Baronium op d'aenghevochen plaets/ ende by Rogerium in Annalibus Anglicanis, Anno 1177.) die als de Paus te paerde soude gaen / de Keyser de steghel-reep hielde / ende diergelijcke gedienstigheyt bewese. Maer van d'ander/des Keysers al te groote nederigheydt/ ende des Paus onbetamelijcke hoogmoedigheyt / en schrijven sy niet. Nu/belangende de schilderije/die hier af is te sien gheweest inde groote Zael van 't Pallays te Venegien / daer Franciscus Sansovinus ende andere af schrijven/ moet ghy weten/dat dese Schilderije eerst 200. jaren daer na voort gheschomen is/ als Sabellicus ghetuyght. Die hem daer op beroepen wil/ sal believen te ghedencken Horatius:

pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Ick dit aenmerckende / soude niet lichtelijck sulcks den Paus voyden nagheven/ als Peuricus in Chronico Carionis, d'Autheur vanden Boen-hoff/ende andere doen/als ooch hier voren Fol. 275. inde Annie der Pausen. Dese Keyser voorsz. maeckte te sijnen tijde eerst dat Hertoghdom van Brenen tot een Koninckrijck. Maer dit overgheslaghen.

12. Wt het ghene hier boven verhaelt is vande voorloghen van Graef Floris, blijckt hoe tastelijcken leughen dattet sy/ dat een seker Chronijck-schrijver seydt/ dat dese Graef Floris Hollant/ Zeelant ende Vriesland bezat in grooten vreden / soo dat hy nopt strijdt en hadde/noch oncust. Ay grove mis-slagh! Gy mocht dit met recht wel een schrab gheven/ ende met eeren bupl schouwen.

Vanden beghin ende oorspronck vanden Hondtsdamme in Vlaenderen.

HIer voren is een wepnigh aengheroert / hoe dese twee machtige Graven van Hollant ende Vlaenderen eenen peys gemaeckt hebben/ ende is op alsulcker conditien gheschiet/ dat sy voortaen goede ghebueren soude blijven: ende Philips, Grave van Vlaenderen / soude bezitten ten eeuwighen dagh 't lant van Waes: ende Grave Floris soude weder ontfanghen ende behouden ten eeuwighen dagh 't lant van Walchzen/ ende soude voort meer senden upt Hollant/Zeelant ende Vriesland 1000. verstandighe Dijckers / op Graef Philips kosten / om dat gat te stoppen / datter overmidts dat swaere opper-water inden Dijcke by den Dam in-ghebroken was/(siet Fol.285.) alsoo dat de stadt van Brugghe rontom in 't water stont / ende men mocht dat inbreck vanden Dijck met gheene materie van hout/ aerde oft steenē stoppen/ wantet al viel oft in een grondeloose diepte ende wale geballen hadde/ waerom dat op die tijdt de stede van Brugghe ende alle 't lant daer ontrent in groot perijckel stont. Grave Floris, als hy in Walchzen ontfanghen ende ghesyult was voor eenen Heere / quam hy weder in Hollandt/ ende sende in Vlaenderen de alderbeste werck-mannen om Dijcken te repareren ende weder te maken / alsoo alst inder scienen ende papse begrepen was. Dese komende by den Dam/vonden onder den gebroken dijck eenen hont ligghen bassen ende hupten / die ses daghen ende nachten lanc maeckte een afgrijsselijc gelupt/ ende en wisten niet wattet beduyden mocht. Ten lesten hielden de oude Dijck-meesters raet met malkander/ende sloten datmen den hupleuden hont in 't gat soude werpen: ende terstont tradt daer aen een onbertsaeght Hollander/ende greep den hont by sijnen staert/ende wierp hem in dat grondeloose gat. Dit gedaē wesende/binchten sy snellijcken groote menighte van aerde ende groene zoeden/ende worpen die daer op/ ende hebbē dat gat alsoo gheslopt ende gront ghekreghen. Ende want daer vele arbeydtsluyden waren die 't daer ontbielden met haer huysgens ende tenten/ in manier van een stedeken/ so gaf die Grave Philips, dit siende/alle den ghenen die daer blijven wilden/ al 't lant dat sy bedijcken mochten ende vander Zee inwinnen/vanden Dam tot Aerdenburgh/ ten eeuwighen dagen te bezitten/ voor hen ende hare nakomelinghen: ende gaf hen noch hierenboven vele ander vryheden ende Privilegien / waeromme datter vele Hollanders ende Zeelanders daer bleven/ ende maeckten te met in 't voorganck des tijdts een Stede/ die sy noemden vanden Hont die in 't gat ghesworpen was/Hontsdam.

Van vier stercke Casteelen die Bisschop Govert dede maecken, tot beschermenisse des Stichts van Utrecht, ende van sijner doot.

DEse eerweerdighe Vader ende Heere Godefrijt van Renen/Bisschop van Utrecht/dede tot sijner eeuwiger memorien ende lofves maken ende timmeren den heyligen S. Martijn vier sterckte Casteelen als Horst tegens die Graefschap van Gheldre / Montfoort teghen die Graefschap van Hollant/ Vollenhoef tegen de heerschappije van Vriesland / ende Woerden tegen de rebelheydt sijns eyghen stadts van Utrecht/ op dat hy upt dese vier Casteelen sijne ende des stichts vyanden soude moghen wederstaen ende bedwinghen. Noch hierenboven begaefde hy der heyligher Kercken van Utrecht / ende gaf die tot een eeuwigh Testament die Stadt van Renen / met meer andere goeden hem aen-gheerft / d'welcke de Bisschoppen van Utrecht tot den lesten rustelijck beseten hebben. Ende nae vele goede ende deughdelijcke wercken die hy den Stichte ende der kercken hadde ghedaen/is hy salichlijc inden Heere gestorven/int Jaer ons Heeren 1168. op die vj. kalende van Junio / als hy dat Bisdom vredelick ende eerlick hadde bereght 22. jaer lanck / ende wert met grooter ere ende betamelicker uytvaert begraven inde Domkercke by Bisschop Baldrijck van Cleve. Welcke twee Bisschoppen te loven ende te prijsen zijn inder eeuwicheydt om der grooter deuchden / nutticheden ende profijten die sy der H. Kercken van Utrecht hebben ghedaen ende bewesen.

Van Heer Baldewijn van Hollant, de xxix. Bisschop van Utrecht.

BAldewijn van Hollant/de 2. van die name/Proost tot S. Marien t'Utrecht / Oudenzeel / wordē eendrachtelijck vanden Capittelaren gekoren ende geconfirmeert de 29. Bisschop van Utrecht. Hy was ē sachmoedigh man/ ende seer repn van leven / dannen vermoedt dat hy maghet starf: wiens broeders waren Floris, Grave van Hollandt: Dirck, Dompropst tot Utrecht: Otte, Grave van Bentheym: door welcker Heeren hulp ende bystant/hy alle roobers/straetschenders: ende berechte dat Bisdom glorieuselijck ende eerlijck in grooten ruste ende vreden. Alle Burghers ontfingen stadt-recht van hem/ende alle dienstmannen haer officien ende leengoeden. Ende desgelijcx ontfingen alle Vassalen ende Leenmannen haer leengoeden / sonder alleen de Hertoghe van Brabant versuymede dat hy de Velue te tijde niet en versochte / die de Grave van Gheldre voort te Leene hielt van desen Hertoge/ waerom de Bisschop met kracht inde Velue toogh/ eñ verdreef daer upt Grave Gherrit met allen sijne hulperen. De Grave nam swaerlijck dat verlies van so grooten Heerlijcheyt/ versamede een groot heyr van wapenters / eñ belepde de stede van Deventer 4. dagen lanc. De Keyser Frederic de j. dit vernemende/

quam

Digitized by Google

quam neder ende benam den strijt/ende settet in vreden ende bestant lange tijt / ende gheboot dat te houden aen beyden zijden: ende binnen dier tijt dat de vrede duerde/ starf Grave Gherrit van Gelre/ ende en liet geen kinders after. Eñ de Bisschop quam anderwerf met ghewapender hant/eñ verbrande veel dorpē in dat Graefschap van Zutphen / eñ brochte eenen grootē roof van daer. Grave Dirc van Cleve/die des Bisschops suster tot eenen wijve had/versamede een groot heyr van uytgecozen wapenluers eñ Ridderschap/ende verwoeste een groot deel van 't Graefschap van Gelre: eñ Grave Floris van Hollant dede oock groote schade inden landen van Gelre / want sy alle de beesten die inder Velue waren/vreven ende brochten inde stadt van Deventer. Otte, die na Gherrit sijnen broeder wert Graef van Gelre / versagh dat oorloge van sijnen vyanden/dattet altijdt meerer ende zwarer wert / ende dat hy met sijne kracht alleene so machtige Princen niet en mocht wederstaen/ verkreegh hy upten Bisdom van Ceulē ende van Monster / uyt Brabant/ ende uyt dat lant banden Berghe ontrent drij duysent soudeniers / metten welcken hy beleyde acht C. peerden / die den Bisschop toebehoorden/inder stadt van Deventer/ drij weken lanc. De Bisschop als hy hoorde dat sijn stede ende luyden in noode waren / versamede hy een krachtigh heyr/ mits hulpe Grave Floris sijns broeders/eñ des Grave van Cleve sijns zwagers/daer hy Grave Otte van Gelre mede verdrijven woude banden belegghe voor Deventer. Maer de Keyser Frederick d'eerste quam anderen male nederwaert / ende onderbingh alsoo dat oorloge/ ende maecte onder desen Princen eenen vriendelijcken pays ende vrede / ende sette Grave Otte weder inder Heerlijckheydt vander Velue / op alsulcken recht als sijn voor-Vaders daer in gehadt hadden/ rustelijck ende vredelijck te bezitten / ter tijdt toe dat de Keyser by rade sijner Princen / daer af sententie ende oordeele gave na recht ende gheboeghe.

Hoe dat Grave Philips van Vlaenderen, ende Grave Floris vah Hollant, met meer Princen, Pelgrimagie reysden tot Ierusalem.

Inden Jare ons Heeren M.een C.ende lxxx. Philips Grave van Vlaenderen/van Aelst/Artois eñ Vermandois: ende Floris, Grave van Hollant/Zeelant ende Vriesland/ verhoorende hoe dat de mogende Soudaen, Koninck der Saracenen/ de H. stadt van Ierusalem weder in-ghewonnen hadde/ende hadde verslaghen de mogende kerstelijcke Koningen van Ierusalem / Samarien ende Syrien / broeders Zybelie, die dees Grave Philips moeder was sijne oomen: welcke Zybelie begraven leyt tot Ierusalem/ in S. Lans Hospitael/ dat is de plaetse daer Lazarus te woonen plach. So hebben dan dese twee machtighe Graven/die haer beyder moeders daer begraven lagen/ opgenomē ende ingheset met malhanderen met macht van volcke in 't heyligh landt te trechen/ende versoechen met devotien dat heyligh graf ons Heeren / ende haer moeders graven / ende nemen wraeck vanden doot der Edeler kersten Princen die sy verslaghen hadden. Dese mare over al hem verspreyende ende gecondight in vele landen/ zijnder gheweest veel andere Princen/Baroenen/ Ridderen ende Edele mannen/ ende bereyden hen met alle haer macht om met desen Princen te reysen. Dese twee Princen quamen te samen / ende vergaerden in Vlaenderen haer schepen tot Hontsdam: ende dat getal der gener die daer vergadert waren/ was den hoop ontrent neghen duysent man / alle vroome ende kloecke wapenluers: Ende van desen heyre waren de opperste Kapiteynen/Philips, Grave van Vlaenderen: Floris, Grave van Hallandt: Willem, Grave van Henegouwen: Thiebalt, Grave van Ardennen: Matheus, Grave van Boenen: ende Heere Pieter, Bisschop van Camerijc/dese twee waren Grave Philips broederen: ende zijn t'schepe gegaen/ ende quamen in korten dagen gezeylt in Spanien/daer sy hen wat retreerden ende vermaecten/met hen nemende alle dat hen tot sulcken reyse van noode wesen mochte. Ende dese Baroenen/Heeren ende Ridderē/verstaende wat haer reyse voos/hebben sy hen met henlieden verselt/ende namen de pelgrimagie mede aen / ende zeylden met hen in Griecken/ Slavonien ende in Cypren. Daer wesende/ ende vernemende dat de twee Koninghen van Slavonien ende van Cypren/ongeloovige Heydenen waren/ gheboden sy dat al dat heyr hen wapenen soude teghens dese twee Koninghen. Dit vernemende de Koninck Iuwijn van Slavonien / sant notabele Ambassaten aenden kersten Princen / begheerende met weynigh sijner Heeren onghewapent by hen te komen / ende met haer te spreken/ende 't voyr hem gheadmitteert ende toeghelaten: ende komende by den Princen/sprack hy aldus: Ghebenedijt sy Godt/die Hemel ende Aerde/ende al datter inne is / gheschapen heeft: ende ghebenedijt moet zijn de tijdt ende ure dat ghy hier ghecomen zijt/om my te ontfangen in uwen gheselschappe ende ghetal der kersten menschen/want ick uyt gantscher herten ende met basten gheloove / dat H. gheloove begheere aen te nemen ende kersten te worden. Voort ghy edele ende vrome Princen/ist dat ghy begheert te trechen in 'theyligh lant/ick sal u gheleyden inder stadt van Accon/ende sal u doen hebben een seecker ende vast saufconduyt ende gelep met al uwen Heeren ende Edelen / ende voort tot in Arabien totten bergh van Sinay / maer tot Accon soude ghy u wapenen moeten laten. De Princen dit hoorende/ danckten den Koninck seere: ende hy wert ghedoopt ende gheverstent op S. Ioris dagh / met alle sijne Princen / ende wert Ioris gheheeten. Ende daer na wert de Koninck van Cypren met alle sijne Heeren ende dat gheheele Koninckrijck kersten / ende worden alle ghedoopt.

Hoe dese kersten Princen voort reysden tot Ierusalem, ende hoe sy vanden Heydenen aenghevochten worden, ende hoe sy victorie hadden teghen den ongheloovighen Heydensche Koninghen.

Aldus zijn alle dese Heeren ende kersten Princen metten Koninck van Slavonien ghezeylt tot Accon: ende de Koninc Ingelram van Accon/metten Koninck Iuwijn, oft nu Ioris, van Slavonien / schreven aenden Soudaen van Babylonien om saufconduyt ende gheley voor dese kerstenen Princen tot 6000 man toe/om te gaē tot Ierusalem eñ totten bergh van Sinay: dwelc de Soudaen hen admiteerde ende consenteerde/behoudelijc dat sy gaen soudē als Pelgrims/ onghewapent. Komende tot Ierusalem/ontfinckse de Patriarch van Ierusalem met grooter eerē/eñ leydese tot dat H. Graf ons Heeren/ende totten anderen heyligen steden. Ende haer bevaerden met grooter devotien eñ innicheden gedaen/ ende dat weerde H. Sacrament ontfangen hebbende/worden sy gelepdt op vroubre Sybelien eñ vroubre Sophie graven haer moederen/ende reysden doe voort na den bergh van Sinay/te versoecken dat graf der H. Maghet S. Catarijnen. Dit vernemende de Koninck van Ierusalem/ ghenoemt Agyla, een Saracee / heeft geordonneert eñ geset sijnen broeders bastaert soon/ Koninck van Abilinen/ ghenoemt Nobiliter, met vijf duysent ghewapende Saracenen/ om den kersten Princen in 't wederom komen banden bergh Sinay te bestrijden ende doot te slane. De Princen dit vernemende/en quamen by der Jordanen niet/ maer namen haren wegh na der stadt van Cesarien/ daer de Revier vander Jordanen haren oorsprouck neemt/by den bergh Lybaen. Dit vernemende de Bastaert/geboot sijn heyr te trechen na den bergh Lybaē/ om te voorkomen ende den wegh te benemen/ dat sy tot Accon niet en quamen/ ende ontboot sijnē oom/ dat hy hēm meer volck dan wapenen soude senden / want de kerstenen meer volcx by hen ghekregen hadden: waerom hem ghesonden worden twaelf duysent ghewapende: maer des daghes te voren eer sy quamen/hadde dese bastaert eenen strijdt teghen den kerstenen/ ontrent een mijle van Cesarien/als sy na Accon reysen wilden. De kerstenen Princen dit siende / dat de Bastaert immers op hen komen wilde/ ende bestrijden / sonden sy eenen Herault / hem doende te verstane / dat sy hadden

saufbe-

saeveconduyt vandē Soudaen van Babylonien/ maer de Bastaert en achtens niet / ende scheurde des Soudaens segel ende brieve / doode den bode met sijn eygen hant. Dit siende de kerstē/ baden God om gratie ende victorie / ende setten hen vromelijck tegen den Saracenen te weer / hoewel sy onghewapent waren / ende behielden de overhant/ende daer wonter ontrent dry duysent vanden Saracenen verslegen / ende ontrent twee hondert vanden Edelste vanden Saracenen ghevangen. Ende Grave Philips van Vlaenderen sloech desen Bastaert selver metter handt doot / ende nam hem sijn wapen / d'welck was eenen gouden Schilt/ met eenen swarten klimmende Leeuwe / eñ behielt die voortaen/ ende liet sijne oude wapen metten acht geren van Lasuer waren / ende de Graven van Vlaenderen behouden ende voeren noch opten dach van huyden/ de voorseyde wapen metten Leeuwe. Ende de kerstenen namen der Saracenen wapenen/ende deden die aen. Ende om te bet tot haren onschulde te komen/ soo senden sy dese ghevangen tot Accon/ende dat sy de waerheydt souden seggen / ende ghetuyghenisse gheven vander violeringe des saveconduyts / ende hoe de Bastaert des Soudaens brief ende seghel met onweerdicheyt hadde ghescheurt/ende henlieden bevochten. Ende also de kerstenen niet gewapent waren / wasser veel ghequetst inden strijde / ende toghen weder binnen Cesarien. De Koning Abila van Jerusalem/ ende Koningh Nobilioen van Abpline gevroederen / vernemende dat haer volck vanden kerstenen ter neder waren ghetogen / ende veel verslaghen / toghen sy met groot volck van wapenen voor by Cesarien na Accon toe/ ontrent dry mijlen van der stadt/ ende lepden hen in bosschen ende wildernissen om de kerstenen te verjagen ende doot te slane. Opten vierden dach daer nae/ als de ghequetste kerstenen ghebeterd ende van hare wonden ghenesen waren / repsden sy van Cesarien/ ende namen haren wech na Accon/ eñ vernamen de Saracenen opten wege om hen te bestrijden. De kerstenen grepen eenen moet / om dat sy wat bet ghewapent waren vanden verslaghen Heydenen/ ende stelden hen in ordinantie / settende al hare hoope in God den Heere daer alle victorien van koemt / ende riepen altijdt met eenen grooten ghecry: Nu helpe ons Godt ende dat heyligh graf. Ende de Graven van Vlaenderen / van Hollandt ende van Boenen/ stonden voor inden strijt / ende de Graven van Ardennen ende van Henegouwen/ hadden die after-hoede van 't heyr. De Saracenen hadden ghemaeckt dry bataelgien / in den welcken de eerste stont de Koningh Nobilioen van Abplinen/ om te wreken sijns bastaert soons doot. Ende de dry Graven ginghen hem stoutelicken aen / bidden de metter herten / ende roepende metten monde: Nu helpe ons God ende dat H. Graf/ eñ streden aldus dry uren lanck met grooter wreetheyt / ende ten lesten wert de Koningh Nobilioen van sijnen kemele ghevworpen ter aerden / ende de Grave van Vlaenderen sloech hem metter handt doot. Ende met desen kreghen de kerstenen moet/ende verjaechdē dat groote heyr/ ende versloegen ontrent elf duysent Saracenen / maer de Vrinten gheboden / datmen den ghewonden Edelen Saracenen niet dooden en soude / om ghetuyghenisse te gheven voor den Soudaen / wat grooter injurie ende ghewelt hen luyden van dese Heydensche Koninghen was ghedaen / ende deser wasser ontrent ses hondert Edele Saracenen. Den strijt ghedaen wesende / namen die kerstenen eenen grooten roof van gout/ silver / cleynoden ende kostelicke wapenen / ende beroofden de Tenten ende Pauwelioenen der Heydenē / lovende eñ danckende God vander grooter victorien/ ende quamen aldus tot Accon. Ende sy gaven den Koningh Inghelram van Accon alle dese ghevanghen om sijne believen ende wille daer mede te doen / eñ hy ontfing dese Vrincen metten ghevanghen met grooter reverentien ende eeren. Ende Koningh Ioris van Slavonien nam doe dese kerstē Vrincen voort in sijner hoeden eñ bewaernissen/ ende namen oorlof aenden Koning van Accon/ ende sepden int Eylandt van Creten/ ende de Koningh begaefdese met schoone kostelijcke gaven eñ cleynoden/ ende besorchde hen goede bereyde schepen / wel toe-gemaeckt van allen des sy behoefstich waren / ende quamen ghevaren tot Lissebоen in Portugael/ daer sy van den Koningh grootelick worden festeert ende onthaelt. Ende de Koninginne ghenoemt Machtelt, dede desen Heeren groote ciere ende eere / ende zijn van daen ghereyst elck in zijn landt / ende de Grave Floris is met grooter eeren ende feesten ontfanghen in sijne Landen van Hollant/ Zeelant ende Vrieslant.

De Linie der Paulen.

Anno M. C. ende xcij.

Celestinus de derde / was de C. ende lxxxiij. Paus een Romeyn / ende sat ses Jaer ende acht Maenden. Hy wert opten Paesdach ghekroont/ ende des daeges daer nae kroonde hy den Keyser Henrick de 6. Hy dede veele schoone huysen ende palevsen maken by S. Pieters ende S. Ians kercken. Ende als hy doot was/ wert hy tot S. Pieters begraven.

Innocentius de derde / was de C. ende lxxxv. Paus uyt Campaengien/ende sat 18. jaer/ seven maenden eñ xxiij. dagen. Hy was een groot geleert ende glorieus man inder heyliger schriften. Hy dede maken eñ sonderen by S. Pieters kerck een groot schoon Hospitael oft Gasthuys / inde eere des H. Gheests / d'welck Paus Sixtus de 4. naemaels seer verbetert heeft ende vernieuwet / eñ met vele schoone gratien ende aflaten begavet. Hy gaf elcke Kercke binnen Roomen een pondt silvers / tot restauratie ende vermakinghe haerder Kelcken. Hy kroonde den Keyser Otto de vierde. Ende als hy vele goede gunsten ende wercken inder H. Kercken volbracht hadde ende gedaen/ starf hy tot Perusen ende wert daer begraven.

Item, dese Paus Innocentius de derde / hadde een Concilium tot Roomen tot S. Ians te Latranen / om dat H. Landt weder in te winnen. In dit Concilium waren derthien hondert Prelaten metten Patriarchen van Jerusalem ende Constantinopole/ Aertsbisschoppen tseventich/ Bisschoppen vier hondert ende twaelf/ Abten ende Prioren acht C. de Legaten der Keyseren van Roomen eñ van Griecken / der Koningē van Jerusalem/ Vranckrijck/ Spaenjen/ Enghelant ende van Cypers. Daer werdt veel opgedaen eñ geproponeert/ maer niet en werter ghesloten / want de Pisanen ende Genuensers in grooter twisten teghen malkander opstonden / van sommige statuten ende regulen den Geestelicken ende Leecken luyden aengaende / om haer leven in goeden state te brengen.

De Linie der Keyseren.

Anno M. C. ende xc.

Henrick de 6. Keyser Fredericx soon/ als sijn vader verdroncken ende zijn broeder gestorven was/ koren de Keurvorsten hem tot eene Roomschen Keyser / want hy dat rijck by zijn vaders tijden xxij. Jaer geregeert had/ende regeerde dat nu noch acht jaer. Hy wert te Roomen int 3. jaer sijns verkiesinghs vanden Paus Celestinus de derde/ tot eenen Roomschen Keyser gekroont/ op conditien dat hy soude komen eñ trecken int Koningrijck van Sicilien/ende winnen dat tot sijne kosten/ende ghewonnen hebbende/ soude hy dat te Leene houden vanden Paus/ende betalen den jaerlijcschen Tribuyt die daer toe staet / die zijn voorsaten der Kercken van Roomen betaelt hadden. Ende om dit te lichtelicker te geschien/ gaf hem de Paus tot eenen wijve des Koninex Willems dochter van Sicilien/ die gestorvē was/ geheeten Constantia/ ende was een gewijde Nonne / oudt wesende vijftich Jaer / ende de Paus dispenseerde met deser Nonnen eñ met desen houvelicke/ ende hy gewan aen haer een soon gheheeten Frederick, die nae hem Keyser werdt/ ende hy repsde met zijn wijf in Sicilien ende wan dat/ ende nam den Koningh Tancreet ghevanghen/ die dat gheweldelijcken beseten

Digitized by Google

Dierck de XIIII. Grave. XV. Iaren geregeert.

hadde sonder consent des Paus / ende en woudē den Paus sijnen tribuyt niet betalen / ende desen Keyser Henrick brochte hem in Duytslant ghevangen met noch dry groote Boyrstē. Daer na reysde hy weder in Sicilien / ende doe en woude hy der Kercken dat gewoonlijck gelt niet betalen / ēn sette alle de Bisschoppen ēn Prelaten van haer officien / ēn sommighe liet hy doodē / waerom de Paus hem te banne dede / daer hy oock in starf / want op een tijt als hy reet jagen ēn was seer vermoeyt / dranck hy so veel dat hy bevangē wert / ēn starf schielickē / ēn wert te Spiers begravē.

Philips Hertoge van Swavē / ēn Keyser Henricx de seste sijn broeder / dē welckē Keyser Henrick sijnen soon Frederic die noch jonc was / tot eenen Voocht ēn momber hadde gheset. Als nu Keyser Henric doot was / quamen de Keurboyrstē te Vranckenboyrt / om een Roomschē Koning te kiesen / ēn woyden twistende / alsoo dat dese twee / als Bisschop Adolf van Ceulē ēn bisschop Dirc van Trier / kozen Hertoge Otte vā Sassen / ēn de ander kozē Hertog Philips des voorsz Keyser Henricx broeder / ēn hier upt is eē groot oorloge opgestaen / tusschen dese twee machtige Princē / ende duerde wel elf jaren. Ēn de Paus Innocentius de derde / confirmeerde desen Hertoge Otte vā Sassē / waerom Koning Philips gram woyrde / ende dede veel quaets op alle der gener landē / die hem tegē waren. Ten lesten hadden sy eenen grooten swaren strijt by de stadt Ceulen / daer hy de overhant hadde / ende Hertoge Otte quā upten velde / ēn daer wert tē lesten een vrede gemaect / des soude hy Koning van Romē blijven / maer hy en wert niet gekroont / ēn regeerde aldus ontrent 9. jarē / daer na toogh hy den Rijn op tot Bambergh / ende aldaer wert hy heymelijck ende jammerlijck vermoyrt van Bertolt Paltzgrave vā Wittelnbach / ende hy wert aldaer begraven.

Anno M. CC. ende ix.

Otto de vierde / Hertoge van Sassen / wert vandē Keurboyrsten tot eenen Roomschen Koning gekozen na Koning Philips doot / ende regeerde dry jaren. Hy wert vanden Paus Innocentius de derde gekroont ēn geconfirmeert. Ēn als hy sijnen behoorlijcken eet hadde gedaen / heeft hy hem tegens den Paus ende der H. Kercken gheset in rebelheydt / ende beroofde der kercken goeden / ēn dede veel quaets. Ēn ten lesten sette hem de Paus af / ēn dede hem indē ban / ēn de Keurboyrsten kozen in sijn stede Hertoge Frederick, xx. jaren out wesende / Keyser Henrick de seste soon. Ende ten lesten quam hy tot hennisse / ende gaf dē Paus ende der Kercken hare goeden weder / die hy hen ontweldight hadde / ende hy starf kozts daer nae in grooter ellenden.

Van Dierck de sevende van dien name, de elfste Grave van Hollandt, Zeelandt, &c.

DIEDERICK de vije. van dien name / woyrde / nae dat Graef Floris de derde sijn Vader tot Antiochien gestoyrven was / de elfste Graef van Hollant / Zeelant ende heer vā Vrieslant / int jaer M.C.xc. Hy hadde tot eenen wijve Adelheyd, een dochter Diedericx des Graven van Kleve: daer hy by wan twee uptghenomen schoone dochteren / te weten Āde, vande welcke ghy na hoyren sult. Naer dat Graef Diederick sijne Landen rustelijck ende vredelijck vijf jaren lanck hadde geregeert / quam inden jare M. C.xcv. sijn broeder Joncheer Willem weder te huys in Hollant upt die heylighe Landen / dien hy lieflijck met betamelijcke eer ontfingh: maer onlanck / overmits quade tongen ende pluymstrijckers / werde groote nijt ēn vyantschap gezaept tusschen dese twee lieve broeders. Also dat Joncheer Willem Hollant ruymde / ende quam in Vrieslant onder den Dyrchten / ende verbandt hem metten Vriesen / ende quam dagelijcx op de naeste Boyrpē van Hollant rooven ende vranden / ende dede den Lant-luyden groote schade. Op de selve tijt quam Baldewijn Graef van Vlaenderen met gewapender hant in Zeelant / om Walcheren sijn Landen naest gelegen te bevechten. Also dat Graef Diederick in grooten sozgen stondt / ende seer belommert was. Doch heeft hy ende Vrou Adelheyd de Grabinne een manlijck hert aengenomen / ēn hebben een groot heyr van volc / al wat sy krijgen konden / vergadert. De Graef toogh met dat een deel in Zeelandt tegens de Vlaminghen: met dat ander deel trock de Grabinne nae Alckmaer om de Vriesen te bedwingen. Beyde ist haer wel geluckt. De Graef heeft met de Vlaminghen eenen swaren strijt gevochten / ende haer met kracht upt Zeelant gejaecht. Desgelijckē als de Grabinne vromelick den Vriesen op quam / bloden die van Winckel ende die van Nieudorp upten strijde (Men seght dat dese met steeck-penningen van Graef Diederick omghekocht waren) Soo datse de andere Vriesen inden moot lieten / die vande Kermers in een groote riet-zudde ghedreven woyrden ende omcingelt: Doch daer sy hen selvē vromelijc met Joncheer Willem vechtender hant upthielpen ēn doyr sloegen. Kozts daer nae quamen in Kermerlant (tot Haerlem dat de Hooftstadt vā Kermerlant is) Boudewijn de bisschop van Vtrecht / Diederick Dompyoost / Otto Graef vā Benthem gebroeders / ende deser beyder broeders oomen. Dese arbeyden seer (alst wel behoorde / ende sy daer toe ghehouden waren) om dese broeders te vereenigen / ende de tweedracht te neder te leggen. Als ten laetsten geschiet is / ende daer is een uytsprake gedaen / aldus: Grave Diederick soude blijven Grabe van Hollant / om dat hy d'outste waer / ende Joncheer Willem soude ontfangen van Graef Diederic sijn broeder 't Graefschap van Oost-Vriesland te leen / ende hy soude daer toe hebben upter tollen van Ghecrsvliet dry hondert pondt 's jaers. Nae desen is Joncheer Willem in Oost-Vriesland ghevaren / ende wiert daer met grooter eeren voor eenen Graef ontfanghen: alwaer hy tot eener stede dat Ter-Gooster-zee plagh te heeten / dede maecken een sterck Casteel / daer hy veel tijdts lagh.

lagh. Hier by machmen wel mercken/dat de bisschoppen van Utrecht met onrecht onderwindē dat Graefschap van Oost-vriesland: Want hadde een Bisschop recht daer toe gehadt/ dese edel Bisschop en hadde niet overghegeven. Maer dit overgeslagen. Dese Graef Willem van Oost-vriesland was alle wege int oorlogh t'achter tegen den Grave dā Luymre/ ende stoegh hem ter eenre tijt af meer dan vijf hondert man/ eñ dwanck alle 't Lant aen sijne Heerlijcheyde. Int jaer M.C.xcvi. als Bisschop Baldewijn van Utrecht salighlijcken inden Heere ontsliepen was / quamen Graef Diederick van Hollant/ ende Graef Otte van Gelre/ met gewapender hracht inde stadt van Utrecht/ende stayēdē daer niet veel goets: So dat int verkiesen onder den Canonicken ende Capitulaers groote twist eñ oneenighevdt gheresen is: ende daer zijn twee Bisschoppen gekoze: te weten/ Diederick van Hollandt den Dompzoost/ des overleden Bisschop Baldewijns broeder/eñ heer Arent van Ilenburgh, Hzoost tot Deventer. Met den Dompzoost van Utrecht (als billick is) hielden de Graef van Hollant/sampt de stadt ende 't Nederstricht: by den Hzoost van Deventer hiēf ghecontwelijck de Grave van Gelre/ende 't deel Over-stricht van Over-yssel. Eñ als Keyser Henrick dese tweedracht vernam / sende hy Grave Diederick van Hollant/sijnē Neve/staf eñ vingerlinc/ eñ sette hem tot een momboir ende beschermer des Bisdoms/ ter tijdt toe hy het Hof van Koomen gedetermineert ende aenghewesen was/ wie dat Bisdom van hem beyden behouden soude. Is also/ter wijle dat Gheestelijcke recht mocht gheexpdight worden / gaen woonē met alle sijnen gesinne opt slot ter Hozst/ eñ bergaderde wijselicken des Bisdoms renten / als hem de Keyser bevolen hadde. Maer overmidts Ottes des Graven raet van Gelre/en ontfing hy niet upten Lande van Over-Yssel. Waerom dat Grave Diederick dede versamen upt Hollandt ende Zeelant de vroomste mannen van wapenen / die hy daer wist te bekomen/ ende toogh so met grooter heyzkracht inde Velue/ende verbzande alle de Dozpen / ende nam eenen grooten roof met hem van goeden ende beestē. Dit verhoozende Grave Otto van Ghelre/ bergaerde snellijcken alle 't volck dat hy krijgen konde/ ende verbolghde de Hollanders tot Heymans bergue toe / om den roof te ontjaghen ende te benemen/ oft met hen eenen bloedighen strijt te bechten: ghelijck als daer ghebiel / met groote schade van doode ende gewonde lupden aen beyden zijden. Dan ten laetsten ontliep den Grave van Ghelre allencxken sijn volck/soo dat hy oock mede self met een snel paert achterwaert rupnde. De Grave van Hollandt sijn victozie verbolghende / heeft veel soo vande Ridderen als van 't gemeene volc op de vlucht gevangen. Als Graef Willem van Oost-vriesland dit vernam / verblijde hem seer / ende quam ter Hozst om sijn broeder den Graef van Hollant te sien in vreugden van zeghe. Ende als Grave Diederick sijn broeder sach/ quam hem inden sinne vander vrantschap die hy booz tijts gehadt hadde/ ende meende hy waer daer gekome om verraet oft dier gelijck / ende beval eenen sijnen dienaer Henrick Craen gheheeten / dat hy sijnen broeder graef Willem soude vangen / ende leggen in 's Keysers bangenissen: Als hy dede. Maer Graef Willem vrack kozts daer na upt/eñ quam al heymelijc op goede hope van beschermt te wesen tot grabe Otto van Gelre. Eñ om dat de Graef van Gelre desen Graef Willem wel kende/ alsoo hy met hem int Heylighe Landt gheweest hadde / ende vermaert was booz een wijs vroom man ter wapenen: soo gaf hy hem Adelheyd sijn dochter te wijve. Daer de vruploft-feest af gehouden is tot Staveren in Vriesland. Ende graef Willem voert daer nae hoogheliick in Vriesland ontfangen/ontsien ende geeert. Hier nae inden selven jare van M. C. xcvij. werdt gesoent de tweedracht die Grabe Diederick van Hollant/ ende Grabe Otto van Gelre onderlinge hadden/ in desen schijn: Als dat Jonckvzou Adelheyd Grabe Diederick dochter te manne soude hebben Jonckheer Henrick Grabe Otten soon. Maer dese twee en leefden niet langh daer nae / ende zijn begraven tot Keynsburgh int Klooster. Hier nae inden jare M.C.xcviii. kregen Diederick van Hollant ende Arent van Isenburgh de twee Electen van Utrecht / de sententie dissinitijde van haren pleyte / hanghende inden Hove van Koomen: so dat heer Arent van Isenburg dat Bisdom behielt/ende werdt aldaer ghewijt de 30. Bisschop van Utrecht/maer sterf omlang daer na/ ende werde te Koomen begraven. Ende na sijn doot heeft de Paus Innocentius de derde/heer Diederic vā Hollant het bisdom ghegeven / ende werdt aldaer ghewijt de 31. Bisschop van Utrecht: dan heeft den Stoel niet konnen besitten: want hy ooch kozts daer na int weder heeren gekozen is tot Padues (ick segge Pavien) eñ wert daer begraven. Soo dat nae dese twee Bisschoppen doot de 32. bisschop van Utrecht gekozen is Dierck vándet Are, Hzoost van Medzecht (alias Maestricht) een hooghgeboren man/wijs ende wel beraden. Dese als hy dat Bisdom van schulde swaerlijck belast vant / heeft in Oost-vriesland een bede versocht/om 't Bisdom te redderen. Grabe Willem van Oost-vriesland dit vernemende/ heeft niet willen ghedogen dat sijn Ondersaten eenige schattinge den Bisschop gevē souden/ ende ving den Bisschop tot Staveren/ van meeninge hem te doen op sijn huys tot Ooster-zee. Dan sommighe Monicken ende Priesen die hen Gods ontsagen/waren beducht/ eñ vreesdē dat sy om deser saken wille inden banne komē mochten/eñ namen den Bisschop met gewelt upt des Graben handen. Dit geschiet wesende/zijn te samen verbonden Grabe Diederick van Hollant ende Grabe Otto van Gelre/ Grabe Willems swagher/tegen den Bisschop van Utrecht. Die Grabe van Gelre kreegh aen hem alle 't Lant van Over-yssel/ ende verzeef aldaer des Bisschops Ampelieden ende Vzoosaten/ende besette Deventer met sijn volc. Eñ de Grabe van Hollandt verboese alle 't landt aen dees zijde der Yssele/ ende ginc liggen booz de stadt van Utrecht rontomme. Onder dese wozt de grabe van Gelre verradelijck gevangen van Hertog Henric van Brabant/doen hy totten Koomschen Koning Otto op een vast gelede reysen soude. De grabe van Hollant dit verhoozende/vrack sijn leger op booz Utrecht/ende stack alle sijne macht te samen/eñ quam daer mede booz 's Hertogenbosch / daer hy met ghewapender hant in quam op den 6. dagh September/ ende ving aldaer Willem den eersten Heer van Parwijs eñ Henrick van Luyt/des Hertogs van Brabants broederē / met sommige Ridderen ende knechten. De Hertogh van Brabandt werts gewaer/eñ versaemde haestelijc sijn volc/ eñ hadde in sijn hulpe den Aertsbisschop van Colen/den Bisschop van Ludic/ dē Hertogh van Limbozgh / eñ den grabe van Vlaenderen: Eñ is also den Grave van Hollant/die op de wege was om de gevangens te verboeren/ gebolght om hem die weder te benemen: De Graef vernemende dat hem dē Hertogh verbolgde/dede vā groot moedighevt sijn banierē ontwinden/eñ vertoefde hem te Keysden/ ende sette hem daer ter weere: maer int eynde also hem de Hertogh te sterck van volck was/ wert hy daer gevangen. Ende aldus waren 's Hertoghs gevangen beyde de Graben van Hollant ende van Gelre. De bisschop van Utrecht is des te stouter gheweest/ende heeft upt Hollandt eñ vande Velue / om dat beyde dese Landen sonder Beschermheer waren / eenen grooten roof gehaelt. Doch de Ridderschap van Hollant metter gemeynten zijn den Stichtschen naeghebolght/ende vingen een deel Ridderen ende knechte banden achterstēn/ eñ sy vranden in haer weder heeren sommighe Dozpen inden Stichte. Inde Velue hadde hy luttel tegenstant/ so dat hy die te mael verbzande/ ende wan die stede van Zutphen / ende toogh booz in Deventer/ daer hy veel schats kreegh. Niet lange hier nae werdt de pays ghemaeckt tusschen den Grabe van Hollandt ende den Hertogh van Brabandt: ende die Grabe gaf den Hertogh tot rantsoen eñ booz de schade die hy hem gedaen hadde twee dupsendt marck zilvers. Ende kozts hier nae is oock de Bisschop van Utrecht met de Grabe

van Hollant verſoent. Cñ ſy bleven voort alle de dagen haers levens goede vrienden. Nae deſen/een tijt in vrede ſittende/is int jaer M.CC.III. Graef Diederick tot Doordrecht haeſtelick ſiec geworden/ende is aldaer geſtorven/als hy 't Graefſchap van Hollant eñ Zeelant met veel Oorloghs 13. Jaer langh bereckt hadde. Het doodelichaem worde tot Egmont gheboert/ende daer in S. Stevens Capelle int Kloosſter begraven. Op ſijn doot bedde beklaechde hy dickmaels dat Graef Willem van Oost-Vrieſlandt ſijn broeder (niet teghenſtaende dat ſy noch vyanden waren) ſoo verre van hem was/dat hy hem voor ſijn verſcheyden niet en mochte ſpreken: Want hy wilde hem ſijn eenighe dochter Ade, die noch jonc ende onbeſteet was/in ſijner hoede gheven met het Graefſchap van Hollant eñ Zeelant. Maer Adelheyt Grave Diedericx wijf ſtondt ernſtelijck te ſinne haer dochter Ade upt te ſlicken buyten pemandts rade/als ſy dede/ende gaſſe int heymelicke Lodowijc den Grave van Loon/eer Grave Diederick de geeſt gaf/op dat ſo de Landen na haer goet-duncken ſouden geregeert worden. Wat onlede hier deur gheſchiet is/ſult ghy hier nae hooren.

Aenteyckeninghen.

1. Dat int beginne van deſe beſchrijvinghe op 't jaer 1195. verhaelt wort vande nijt ende vyantſchap tuſſchen Graef Diederick ende ſijn broeder Jonckheer Willem met de Utrechter-Vrieſen/&c. Item van 't Oorlogh met de Vlaminghen in Walcheren/komt de Rijm-Chronijck ende de Chronijck van Egmont met noch andere/niet ſoo oudt geſchreven/over een/ende verhalen eenſamentlijck/hoe dat de Grafinne Adelheyd teghen haer ſwager Jonckheer Willem, die doe tot den Vrieſen in Utrechter-lant ghevveken was/te velde quam/ende d'overhant verkreech door ondermiedinge/&c. Ende hoe dat Graef Diederick in Zeelandt lach teghens de Vlaminghen/&c. Van welck Oorlogh Meyerus aldus ſchrijft: Int Jaer 1195. als Baldewijn geſeght van Conſtantinopolen de 20. Graef van Vlaenderen was/heeft Graef Diederick vã Hollant/Graef Floris ſoon/de Hooplupden upt Vlaenderen overtollich belaſt op den tol tot Gheervliet. Want hy vanden Keyſer Henrick (Frederickx ſoon) verkregen hadde Octroy om van alle goeden te mogen eyſſchen den twintichſten penninck. Onder welckers dexel van tol-recht hy den Hooplupden een groote ſomme van gheldt was afſchattende: immers de Vlaminghen ſonderlinghe quelde/ende haer dickwils dubbelt dede betalen. Wt welcke onredelichept kyvagie ende groote oneenigheyt gheresen is tuſſchen de Hollanders ende de Vlaminghen. Alle het welck niet ſonder oorlogh te neder is gelept. Dus danich verhael hebt ghy inde Vlaenſche Hiſtorien. Een ſeker gheſchreven Hollandtſche Chronijck (daer een gedruckte Chronijck ter Goude int Jaer 1488. mede over een komt) ſeydt: Dat dit d'eerſte reyſe was dat de Vlaminghen alleen tegen Hollant wapenden. Ende dat daer verſlagen worde bp de xv^m. ende 200. (alias xxxviij^m.) Vlaminghen. De ſelve ſeydt datter buyten Haerlem by de xx^m. (alias iij^m.) Vrieſen verſlegen worden: Ende dat Graef Diederick ende ſijn wijf beyde op een dach victorie hadden. Voorts
2. Aengaende de verſoeninge ende dadinge van Graef Diederick eñ Jonckheer Willem, 't geen hier geſept wort/ſept oot de Rijm-Chronijck: die noch tot haer dyp oomen die om de vrede te maken/by een in Kermerlant gheſomen waren/is voeghende Vrou Ade haerer beyder moeder: eñ ſeydt dat deſe by-een-komſte tot Haerlem was.
3. Jonckheer Willem wordt van 's Graven dienaer Henrick Craen gevangen.) Na de twiſt tuſſchen de Broeders was verſoent/heeft Jonckheer Willem Henrick de Craen verwonnen/als de Rijm-Chronijck vermaent/ſeggende:

Een Here ſat den Vrieſen aue
Die geheeten was Heynric van Crane/
Die had gheweeſt den Vrieſen ſwaer:
Willem quam met den Vrieſen daer/
Ende ſlechte hem inden gront
Sine veſte in korter ſtont/
Ende drevene upten lande:
Die hy den Vrieſen hadde gedaen
Wrack hy op hem ſonder oſtaen.
Ende alle de Vrieſen nam Willem
Die hy ghedwongen had aen hem.

't Selve getuycht de oude voor-gemelde Chronijck ter Goude gedruckt: In deſen tijden (ſeydt hy) was een die Henrick de Craen hiet/eñ was upt Gelderlant: Deſe quam met groote macht in Oost-Vrieſlandt/ende ſtichte daer roof ende vyant: Daer tegen quam Heer Willem van Oost-Vrieſlandt met de Vrieſen/ende ſloech hem af wel 8000. man/eñ verdreef hem upt ſijnen lande. Hier nae (ſo de ſelve Auteur ſeydt) als Jonckheer Willem ter Hoyſt quam/dat hem notſaens ſijne moeder Vrou Ade ſeer had ontraden/als de Rijm-Chronijck oock gheteycht/van ſijnen broeder te groeten/&c. ſoo is Henrick de Craen haeſtelick met veel gewapent volck ter Hoyſt gekomen/eñ hy vinck daer Heer Willem van Oost-Vrieſlant/daert Graef Dierck van Hollandt ſijn broeder aenſach: die daer ooch niet toe en ſeyde meer dan of hyps niet gekent en hadde. Maer Heer Willem track upt de vangeniſſe/&c.
4. Dat Graef Dierck in Voochdije ſijnde vant Biſdom van Utrecht teghen Graef Otto van Gheldre by de Heymans berghe gheſtreden heeft/verhaeldt ooch de Rijm-Chronijck met d'oude Chronijc van Egmont/op 't Jaer M. C. xcvj.
5. Alſmen ſchreef 1198. inde winter/doe voer Graef Dierck met macht van volck in Utrechterlant/daer hy verbrande hupſen/voorpē/kleyn eñ groot/eñ verſloech veel Vrieſen/als de Rijmkronijck verhaelt.
6. De ſelfde Rijmkronijck vermaent/int Jaer 1202. vande onderlinge twiſt/dier was tuſſchen den Biſſchop van Utrecht Diederick vander Are, ende den Graef van Hollandt: ſoo dat de Graef in des Biſſchops lant roof ende vyant ſtichte. Doch ten laetſten iſſer vrede gemaeckt/of beſtant een jaer durende: als de Goutſche Chronijck weet te ſeggen: Die ooch ſept/dat de Graef hier vingh ende ſloech ſonder ontſermen: maer dat de Biſſchop vinck Heer Willem van Oost-Vrieſlandt/ende den Heere van Kuyck. Dit hebt ghy daer. Maer het en is ſo niet. De Auteur heeft hem bergrepen ende merckelijck vertaſt: Want inde Rijmkronijck ſtaet:

Ooch was * hem gevangen komen
Des Hertogen broeder Willem
Ende die Heer van Kuyck met hem/&c.

Dit of dier gelijck voorſchrijft heeft de Auteur naegheſchreven: maer de ſin qualick verſtaen. Want hier en wort niet geſproke vant oorlogh tuſſchē dē biſſchop ende den Graef: maer van des Grafē tocht in Vrabant/&c. Ende 't woordeken hem is niet vanden biſſchop maer vanden Graef te verſtaen. Hier is de ſchortinge/ſo dat hy ooch gemeent heeft/dat hier vā des Graven broeder Heer Willem van Oost-Vrieſlandt geſproken wort. Daer 't is Willem, de eerſte Heer van Parijs/nae 't ſegghen vande groote Chronijck/des Hertogen van Brabants broeder.
7. Van 't Brabants Oorlogh ſal voornemelick onder andere Brabandtſche Hiſtory-Schrijvers te ſien ſijn/Petrus Divæus rerum Brabanticarum lib. VII. pag. II. ſoo 't de Erfgenamen gelieven ſal deſe boecken door den druck gemeen te maken. Daer ick ende veel liefhebbers met mijn veer na verlangen. Daer ſalmen klaerlic ſien/hoe ongerijmde/jae hoe groote/dicke/lange/taſteliche logē datter zy/'t geen dat vant Oorlogh een ſeker geſchreven Hollantſche Chronijc verhaelt. Voorwaer 't dunckt my een rechte diſeases te weſē. Hebt een weynich gedult/ghy ſult wat

vreemts

vreemts hooren. Daer seydt een aerdigh Chronijck-meester: dat Graef Diederic vrant was des Hertogen van Brabandt/ ende dat hy trooch met een groot heyr van volck voor de stede van 's Hertogen-bosch/ die hy van stormender hant/ ende hy dedese aensteke eñ sterkese neven ter aerden: eñ sloegh meest al doot dat hy daer binnē vant/ ende vinc Joncheer Willem dā Brabāt des Hertogē broeder met seer veel volcx/ die hy met eenen grooten roof brocht binnen der stede van Vtrecht. Ende daer woude hyse alle doen onthoofden: Soo dat de voorseyde Hertogh van Brabandt schreef aenden Graef van Hollandt/ als dat hy sijnen Broeder quijt schoude met de ander ghevangens/ hy soude hem weder quijt schelden eñ vergeven dat hy tegen hem misdaen hadde: Ende woude hy dat niet doen/ hy sage wel toe/ de Hertogh van Brabant soude voyt in Hollant komē/ ende hadde Graef Diederick een stede gebrant ende verwoest in Brabandt/ de Hertogh van Brabant soude weder al Hollant sterken ende vernielen. Ende als Graef Diederick dat hoorde/ so dede hy alle de gevangens onthoofden/ behalven des Hertogen broeder/ die sende hy weder heels lijfs ende sonder schatten in Brabant: Ende ontboot den Hertogh/ dat hy sijn best dede: hy soude sijns waer nemen: Eñ quam hy niet in Hollant/ so soudē Graef Diederick in Brabant komen: ende soude doen als hy in Hollandt doen woude. Ende als dit de Hertogh hoorde/ soo was hy daeromme seer bekommert/ ende schreef aen den Bisschop van Vtrecht (die Oom was van Graef Diederick van Hollandt) dat hy doch trecken wilde in Hollant/ ende bestrieren sijnen Neef/ ende maecken een soen tusschen hen beyden/ op dat de Graef van Hollant niet meer schade en dede in Brabant. Ende als de Bisschop van Vtrecht tot sijn Neef Graef Diederick in Hollandt quam/ so vant hy daer een al te grooten heyr van volck berepdt om in Brabandt te trecken: maer de Bisschop vredickte den Graef alsoo wel dat hy sijn volck weder liet t'huyswaert varen. Ende de Bisschop soendet tusschen graef Diederick van Hollant ende den Hertog van Brabant: Maer eer die uytspraeck ghedaen was/ soo sterf die Graef/ &c. Wat dunckt u Leser/ en is dit niet wat vreemts? Hebt ghy oock ooyt gheleesen? Nerghens niet/ soo ick meen: ten waer inde Goutsche Chronijck/ hier voren gedacht/ eñ niet sonder oorsaer verdacht: daer hebt ghy diergelijck visevaes misschien gelesen. Welcken Aucteur dese Historie (soo 't niet eer een Fabel is) eensdeels wat naecktelijcker ende dupdelijcker verteit/ segghende: Dat dese tocht gheschiede terstondt nae dat Graef Diederick weder in Hollandt uyt de ghevangenisse vanden Hertogh van Brabant gekomē was/ &c. Sept oock dat de gevangen Brabanders binnen Voordrecht onthooft zijn/ eñ dat hy des Hertogen broeder wederom na huys sendende/ met dusdanige woorden aenspract: Keert weder haestelick tot uwen broeder/ mijn lieve vrient/ eñ segt hem: Dat ick hem al te vriendelijck bidde/ dat hy doch wat haestelijc tot my komē wil: want ick hebs te doen. Voorwaer dit is alsoo meesterlijc gelogen als 't geen dat de geschreven Chronijc-meester verhaelt. De selve gedructe Chronijc ter Goude/ noemt desen Hertog Ian dā Brabant: 't welc de verstandige Leser wel weet dat onwarachtigh is: want op die tijdt was Hertog van Brabant Henric de soon van Godevaert de 3. dā dien name/ gesegt inde wiege. Siet de Brabandtsche Chronijcken/ welcke Chronijcken alsse desen voorsz Henrick d'eersten Hertogh van Brabandt noemen/ en doen niet wel. Want sy doe ter tijt den naem van Brabant niet en gebruyckten: maer schreven haer te zijn Graven (sonwijlen Hertogen) van Leuven oft van Brussel: als veel oude Brieven/ Hantvesten ende Chronijcken dat betuygen. In de Verssoeninge ende Accoort tusschen dese Henrick ende onse Graef als ghevangen/ voyt hy niet Graef van Leuven/ maer Hertogh van Lothzinghen ghenaemt: (Tot welcke tijtel Henrick de derde int jaer M. CC. xlvij. de tijtel van Brabandt eerst heeft begonnen te voeren.

1. Is gestorven int jaer M. CC. III.] Hier in komen oock een Broeder Godefridus Monick tot S. Pantaleon te Ceulen/ de Chronijck van Egmont/ de Rijmkronijck/ Beka, Trithemius Abbas, Naucierus, Meyerus ende andere. De ver duytschte Beka ende de Chronijck van Ceulen seggben M. CC. IIII. op den derden dagh van November.

Voorder alle 't gene dat de Chronijckschrijver hier verhaelt van 't begin tot het eynde toe vande Beschrijvinge/ verhalen oock meestendeel sonder eenich verschil/ de Chronijc van Egmont/ de Rijmkronijck eñ Beka, de welcke alle drye eendrachtelijc Graef Otto van Gelre noemen/ ende seggen hem te wesen die vande Hertogh van Brabant gevangē worde: maer mijn oordeel nochtans/ ist niet gheweest graef Otto van Gelre/ maer sijn soon ende navolger Graef Gerard, de 3. van dien name/ de seste Graef van Gelre. Dit meen ick darmen soude komē waer maken uyt de oude Chronijcken eñ Chartren van Gheldelant. Elders worden oock Graef Otto van Gelre dingen toegeschreven/ die nootsakelijck sijn soon Graef Gerard toe te schrijven zijn.

Hoe die van Trenten rebelleerden tegen haren Bisschop, ende hoe hy starf.

In den Jare ons Heeren duysent/ een hondert eñ sesen-tnegentich/ als Bisschop Baldewijn dā Vtrecht de Twenten ende Drenten krachtelick ende rustelic berechte eñ besat/ eñ hem niemant onderwant moepenisse daer in te doen/ soo hadde dese Bisschop een Casteleyn tot Coeverden ghenoemt Floris, dese plach onredelijck te schatten de karren ende waghens die daer door reden/ ende Otte Grave van Benthem toebehooren/ d'welck hy den Bisschop sijnen broeder dickwils klagede/ soo dat de Bisschop ten lesten desen Casteleyn te manne dede/ maer de Casteleyn verharde inden ban/ als die daer niet om en gaf. Doe quam de Bisschop met heyr-kracht/ ende belach de veste van Coeverden/ daer hy sonder aflaten so seer aen stormde/ dat dese Floris de Casteleyn begheerde hem op te gheven met sijnen stiefsoon Folkert, ende dat Casteel den Bisschop te leveren met al sijnen toebehooren. De Bisschop nam dat Casteel in/ ende bevel dat te bewaren een Ridder uyt Hollant/ ghenoemt Heere Gijsbrecht Poskijn, die al de Drenten wijselick berechte. Maer de Bisschop om alle quaet te schouwen ende tot sijnder quader aventueren/ versette hy desen Ridder/ ende maeckte Grave Otte van Benthem sijnen broeder Casteleyn van Coeverden/ ende daer toe een Drossaert of Richter over de Drenters/ ende ontfingh dat Casteel in sijner macht/ ende quam daer op woonen met allen sijnē ghesinne: hier en binnen lach Folkert van Coeverden noch gevangen op 't Casteel ter Horst/ eñ nam te wijve een Edel Jonckfrouwe/ ende by hare vrienden hulpe worter gedadingt metten Bisschop/ dat dese jongeling een deel van sijns vaders erve soude ontfanghen/ ende des en soude hy hem nimmermeer tegen den Bisschop versetten. Maer de ydele woorden bergingben metten winde/ want alsoo haringh Folkert upter vanghenisse was/ versamede hy heymelickē vrienden ende magen/ ende brochte alle de Drenters daer toe/ dat sy hem setteden in rebelheydt tegen Grave Otte van Benthem. Ende die van Groeningen sloegen eerst haren Richter doot/ eñ bemuerden haer stede boven den eet die sy den Bisschop in voortijden gesworen hadden/ eñ de Drenters namen al des Bisschops renten in Twenten/ ende brandē dat dorp van Coeverden mettet voorburcht altemael bandē Casteele. De Bisschop die dit harde onweerdelick eñ oevel nam/ dat de Drenten hen versetten in rebelheyt/ versamede een krachtich heyr/ eñ quam in Drenten by Coeverden/ ende verkreech rechte wrake vanden ongehoorsamigen luyden. Eñ de Grave Otte van Benthem quam aende ander zijde by Steenwijck

Digitized by Google

ende Vrenten/ ende nam oock wraeck van sijner wanden rebellheyt. Maer Grave Otte van Gelre/dienen meent dat de Vrenters opten hupse starckede / quam al heymelic met sijnē rade in des Bisschops hulpe ende dadinghe daer tusschen dannen vrede maeckte/ als dat die van Groeningen souden den Bisschop gheven vier man in Gpsel/ ende de Vrenten twaelf man/eñ souden komen tot Deventer/eñ en souden van daen niet scheyden / eer dat sy den Bisschop voldaen hadden van hare misdaet eñ rebellheyt/ eñ van allen saken die inder ooxloge geschiet waren. Ende de Grave van Gelre quam tot Deventer met dese 16. gegijselde mannen / ende began metten Bisschop te dadingen / maer die Bisschop sede dese gegijselde in vangenisse leggen/ tot des graefs schande/waerom de Grave beschaemt was/ eñ tooxnde hem seer/eñ reet met eenen arren moede upter stadt/ met grooter onweerden. Eñ hier en binnen vernemende Folkert van Coeverden/dat Grave Otte van Benthem/in des Bisschops saken seer bekommert was/eñ deel te doē hadde / ende dat hy dat Casteel van Coeverden niet wel beset en had / versamede een deel wapentuers/ende quam al heymelichē/ ende wan dat Casteel met listen / ende ving de Gravinne met al haer gesinne dat daer op was. De Bisschop die hem hieromme seere bedroefde / ende dit seer qualick nam / verlossede de Gravinne van Benthem/ende ontsloech de 16. gheghijselde mannen. Ende hy versaemde weder een nien heyr/ daer hy dat meeste deel vandē Vrenten mede verbrande / ende stormde daghelicx aen 't Casteel van Coeverden. Ende als dit aldus gheschiede quam Heere Philips Aerts bisschop van Ceulen / ende Heere Koenraet Aerts bisschop van Ments tot Deventer / verduchtende dat de Grave van Gelre mettē Casteleyn van Coeverden toe vallen soude/ende maechten eenen pays/ die onlanghe duerde: Als dat Roedolf de rechte Casteleyn van Coeverden ontfangen soude/vanden Bisschop dat Kasteel van Coeverden metter Vrenten / in allen manieren als de oude Vrivilegien dat begrepen hadden/ ende voor de schade die daer gedaen was / soude hy den Bisschop geven een gereden gelde duysent marc. Ende als dese eerweerdighe Heeren dese uytspraeck hadden gedaen/ ende wech gereyst waren/ en woude de Grave van Benthem dat seggheu ende uytsprake niet onderhouden / ende vergaerde een groot heyr van sijns broeders weghen / daer hy mede strijden woude op de Heere van Coeverden eñ 't volc van Vrenten. Ende als hy sijne tenten opgeslagen hadde/ende het tegens dē avont ging/ begonnen eenige vermetule jongelingen te schermutsen/ ende te schieten tegens de Vrenten/die also seere schoten / ende wederom vanden Vrenten alsoo seere ghewont werden/ dat sy met kleyner eeren weder keerden/ende liepen so seere/ dat al des Bisschops heyr vervaert wert/ende bestonden mede te loopen/after latende haer tenten ende pauwelioenen. Maer de Bisschop als een onverbaert Vrince / riep dat vliende volck weder/ende met eenen kleynen hoop bestont hy teghens de Vrenten te verhten / maer de Vrenten die haren hoop altijt meerderde/eñ des Bisschops hoop altijt minderde/ moeste int eynde upten velde wijcken/ eñ quam nawelic metten sijnen upten Maraschen ende poelen. In desen strijde bleve dertich mannen doot/ende daer woxden ontrent hondert Ridderen/ eñ meer andere gevoxtighe schilt-knechten ghevangen. Daer nae quam de Bisschop op de Vsel/eñ vergaerde een nieuwe heyr van volc/ende de schade die hy geleden hadde/ meende hy te verhalen opten Grave van Gheire/ als op haren fautoor eñ bystander / eñ verbrande de Velue metten naesten dorpen daer hy ghelegheu / ende beroofde al dat hy vant. Daer teghen quam de Grave van Gelre metten Vrenten/ende destrueerde Homerschen/ende sommige tooznen van des Bisschops hupsen / ende bestormden de stede van Deventer elf dagen langh. Maer de Hertoge van Brabandt/die de aller eerste oorsake was van deser Ooxloghe / om dat hy versuymde zijn leen te versoecken als vander Velue / die hy vanden Bisschop te leene hielt/bekende hem selven schuldich/ende quam in des Bisschops hulpe met een deel Ridderē ende knechten/ ende arbeyden daer tusschen/ so dat hy vrede maecte ende bestant/ totter tijdt dat Keyser Henrick neder quame/ die den twist vander Velue scheyde tusschē den Bisschop ende de Grave met sijnen segele. Ende als de Keyser weder van daen vertoghen was / vraken de Vrenten den vrede die de Keyser gemaert hadde / want alle de renten die den Bisschop toebehoxden in Vrenten lant/gaven sy den Grave van Gheire / waerom de Bisschop by rade sijner Vrelaten/reyste tot Ments/eñ klaechde den Keyser dat nieuwe gheweit. De Keyser dit verhoxende / werdt seere bevoert met tooxne / ende gaf den Bisschop sijnen neve een deel vxome wapentuers tot hulpe/dat onrecht mede te wreken. Ende siet op den vijsten dach hier nae / dat was op de elfste kalende van Meye/ woxde dese Bisschop Baldewijn haestelijck siech/ ende starf salichlijck inden Heere/ int jaer ons Heeren 1196. als hy dat Bisdom met groote ooxlogen achtien jaer langh hadde bereght/ende werde van daen t'Vtrecht gevoert / eñ met betamelicker uytvaert inde Domkercke by sijnen voox-vaderen begraven.

Vanden Edelen die doe ter tijt in Hollant waren.

In den tijdt van desen Grave voox ende nae / zijn dese naebolgende Edelen in grooter estimatien en weerden gheweest in Hollandt. Als Dirck Dompxoost van Vtrecht/ende naemaels Bisschop.

Otte Grave van Benthem.

Pelgrom Stadt-houder / ende waren desen Grave Dircx oomen/ende Robrecht haer bastaert broeder.

Willem Graef van Oost-Vriesiant.

Floris Dompxoost van Vtrecht.

Robrecht Grave van Kermeriant / ende dit waren desen Grave Dircx voorsept vroederen.

Jonckheer Henrick van Gelre/ Grave Dircx outste dochter man.

Willem Heer van Vreedenroede.

Huge Heer van Teplinghen/ ende Willem sijn soon Heer vander Lecke.

Robrecht Heer van Heusden / Heer van Kalkhena/ Heer van Spiring.

Willem van Heerhupsen Ridder.

Ian van Archel/Heer van Vottersloet.

Folpert ende Floris Heeren van Asperen/ van Putten/van Strenen.

Huyge Heer van Vozen.

Iacob Burgh-grave van Leyden.

Philips van Wassenaer.

Ian Persijn.

Gijsbert heer vā Aemstel Egberts soon vā Aemstel.

Herman Heer van Woerden.

Simon van Haerlem.

Ian van Rijswijck / Aernt van Rijswijck / Henrick van Rijswijck.

Iacob vanden Woude.

Gijshert Poskijn.

Aelbert Vanpaert.

Wouter van Egmont.

Aelbert upten Hage.

Wouter van Ruben.

Gerrit van Poelgeest/alle vxome Ridderen.

Van Vrouwe Ada Grave Diercx eenighe dochter, de twaelfste Gravinne van Hollant, Zeelandt ende Vrieslandt.

ADA Grave Diedericks des sevende eenighe dochter/is int Jaer M.CC.III. nae haer baders doot gheboxden de twaelfste Gravinne van Hollandt/ Zeelandt / ende Vroulxe van Vriesiandt. Een ongheluckighe Vrincesse/ die noyt vrede en heeft ghehadt / hebbende ghetrout teghen wille ende raedt des Ridderschap ende Staten des ghemeene Landts Graef Lodowijck van Loon. Die welcke met ghestadighe Ooxlogh van

Jonck-

Digitized by Google

Ada de xv. Gravinne. I. Iaer gheregeert.

Jonckheer Willem haers Vaders broeder vervolcht werde/ende sy gevangen/is nae Tessel gevoert/eñ daer in eercliche eñ heussche verchtenisse gheset. Inde welcke sy kortelinghe gheslorven is/als sy nauwelijcks een jaer de naem alleen van Gravinne gheweert hadde/ noch heel jonck sijnde/ende niet over de 18. jaren out. 't Doode lichaem wert tot Middelburg in Zeelant gebracht/ eñ aldaer int Clooster begraven/int jaer M.CC.ende 4.

Aenteyckeninghen.

Dese Jonckvrou Ada, want sy niet langher dan een Jaer en regeerde/ noch geen kinder achter en liet/ so en tellen haer sommige Historye-Schrijvers int getal der Graven van Hollant niet/ Maer wy (sept de groote Chronijck Divis. xv. cap. 1.) achter-volgende d'oude Chronijcken/ hebben haer gheset als rechte erfgenamen eñ nabolger der Graven van Hollant/ &c. Van welcke oude Chronijcken de Auteur hier spreeckt/en weet ick niet. Dat weet ick/dat Jonckvrou Ada van outs niet onder de Graven gherekent is geweest: 't welcken klaerlijck kan afnemen uyt d'oude Clooster-boecke van Egmont/opt jaer 1213. alwaer des Paus brief aen Graef Willem van Hollandt gheschreven/ overgebracht wert/met die navolghende Opschrift/ Nobili viro Wilhelmo Comiti Hollandiæ duodecimo: den welcken graef Willem oock Heda beschrijvelijc den 12. noemt. So dat/indien Graef Willem de 12. Graef is gheweest/ die inde groote Chronijck de 13. is/ voorwaer ick meen dat Jonckvrou Ada over 't hooft gesien worde ende niet gherekent: al hoe wel die schoon inde Rijm-kronijck staet: 't welck ick meen dat niet met des Auteurs wille/ maer by goet-duncken banden Copieerder of uytgever geschiet. Immers d'oude latijnsche Chronijck van Egmont/ ende Beka en tellen haer niet. Ja Beka noemt uytdruckelijck Floris de Vierde de soon van Graef Willem, de derthiende Graef van Hollant/ &c. ende vervolgens so voort.

Dese Lodowijc graef van Loon/was (so veel ick uyt oude Chronijcken kan bespeuren) de soon van graef Gerard van Loon: die int jaer 1187. t' Krups onder ander aengenamen heeft. Siet Meyerus opt jaer 1187. Den welcken oock int jaer 1189. Henrick d'eerste/ Hertogh van Lotharingen eñ na van Brabant/ met ghewapender hant aengetast/ eñ de Stadt van Sint Truyden (dat de hooftstadt vant Graefschap bã Loon is) belegert eñ 't Slot Duras bestormt heeft: Ende dat om des burggraefschaps wille van Sint Truydē voornoemt. Siet de Historie van Brabant Ioannis Baptiste Grammaye, pag. 27. b. Dit voorsz Graefschap is van outheyts halvē nergens na het minste: Want ontrent het jaer 1025. heeft Wichardt de derde/ sevende Voocht van Gelre/ eē dochter N. des graven van Loon gehadt/ Margareta genaemt: daer hy een eenige dochter of nagelaten heeft/ te weten Adelheyd, die getrout synde met Graef Otte van Nassouwen/ Gelre aent Huys bã Nassouwē gebracht heeft: Twelck daer soo onder den naem van Graven als Hertogē lange jaren wijselijc geregeert heeft. Daer synder oock die seggē dat Henric d'eerste/ de derde graef bã Gelre/ een dochter/ Maria genaemt/ nae gelaten heeft/ die besteet was aen Graef Gerard van Loon. Dese Henrick bã Gelre starf int jaer 1162. Misschien is dit de selfde daer wy af spreken/ eñ meenen dat hy de vader is geweest bã Graef Lodowijc van Loon: Die inde Chronijckē bande Bisschoppen van Luydic Luso genaemt wert: So ick anders niet mis en sla. Dit voorschreven Graefschap van Loon/ is ten laetstē/ alser geen erfgenamen meer en waren/ aen het Bisdom van Luydick gecomen/ eñ is het selve eerst te beurt gevallen Adolf vander Marck/ den xlvj. Bisschop/ int jaer 1372. Vide Historiam Luxembergensem Ioannis Bertels Epternacensis Abbatis pag. 90. & Ioan. Placentij Trudonensis Catalogum Antistitum Leodiensium, in Adolfo à Mareka, xlvi. Antistite.

Vande groote victorie die Bisschop Dirck vã Vtrecht ende Grave Lodewijck van Loen, Ionckfrouwe Aden man hadden teghen den Hollanders, ende hoe Grave Willem van Oost-vrieslandt, den Grave van Loen uyt Hollandt verdreef.

DE Grave van Loen/ om dat hy alhier verjaecht was/ so en meende hy niet af te laten dat te wreken/ eñ socht tot sijner hulpe dē bisschop van Luydic/ den Hertoge Ian bã Limburch/ dē Grave van Vlaenderen om soudye ende groote penninghen die hy henlieden gaf/ hy hadde oock sonderlinge betrouwen op Bisschop Dirck van Utrecht/ die hy versoude om ij. M. March in sijn hulpe te wesen/ met meer voorwaerden worde hy tlant van Hollant machtich dat hijt den Bisschop op dragen soude/eñ van hem weder te Leen ontfangen/eñ om dese voorwaerde te voldoen sette de grave van Loen synē broeder dē bisschop tot eenen onderpande. Hier machmen mercken hoe menige landen eñ heerlicheden met onrecht eñ met gewelde/ dic ende menichwerf verbijstert worden van harē rechten Heeren. Grave Willem die vernam hoe hem de Grave van Loē starcte om 't lant van Hollant machtich te worde/ maecte hy rechtevoort heer Wouter van Egmont ende heer Aelbrecht Baniaert van Beroo/ Hooftmans van den Kennemers/ eñ heer Philips van Wassenaer, eñ heer Willem van Teylingen, Hooftmans banden Rijnlanders/ eñ hy voer selver in Zeelant eñ verkreech al Zeelant tot sijnen wille. Heer Philips eñ heer Willem versagen hen van als des hen noot was/ eñ dede maecken 2. starcke wijckhuysen/ of blockhuysen/ daer dat een af stont binnen de Burch tot Leydē/ eñ dat behalē sy heer Floris den Dompvoost trouwelick te bewaren/ eñ dat ander setten sy tot Swanenburch/ dat behalē sy Grave

Otte vã Benthem. Eñ heer Wouter eñ heer Aelbrecht quamen met schepen tot Aemstel/ende staken den dijck aldaer door/ ende deden al Aemsterlant onder water/ ende de Kenemers vielen in haer schupten eñ verhaasden al datse vondẽ/ eñ kregẽ daer veel goets/dat sy met hen in Kenemerlant brochten. Bisschop Dirck die dat immer wreken woude/ tooch selver met veel van synen volcke door Mydzecht in Hollandt/ ende verjaegde den Grave van Benthem van synen blockhuyse/ende brande vele dorpen/ende doen dit den Bisschop wel vergaen was/ sat hy op sijn paert/ende geboot alle sijn volck dat sy hem volgen souden/ ende geseelers met hen nemẽ uyt elcken dorpe bysonder. Daer quamen sy totter Burch te Leyden/ die de Dompzoost bewaerde/ daer de Bisschop met synẽ volcke aen stormde/ ende wan dat blockhuys sonder groot verlies/ want de ghene die daer in lagen/ruymden/eñ seydẽ/ sy en woudẽ tegẽ dẽ bisschop niet doen/ aldus en hadde de Dompzoost gheen hulpe den Burgh mede te houden tegens den Bisschop/ daer wert de bisschop gevangen ende ter hoyst ghevoert/ des anderen daegs quam de Bisschop binnen Leyden/ daer quam de Grave van Loen tot hem metter macht uyt Zuytholland/ die den Grave hulden eñ getrouwe soldye te wesen/ ende by hem bleven een groot deel vanden besten ende oudtsten uyt Noort-hollandt/ als heer Ian Persijn, heer Ian ende heer Ysbrant van Haerlem, heer Arent eñ heer Henric van Rijswijc, eñ heer Wouter vã Ruven. Dese gaven den Grave van Loen een dzy gheleyde sonder weder-seggẽ tot Haerlem te komen/ eñ als hy daer quam/ maeckten sy hem alle die dorpen onderdaen. De Kenemers als sy dit vernamen/ verepden sy hen/ ende besorghden alle des hen noot wesen mochte totten strijde/ ende quamen om der eendzachte wille die de voorsz Heeren metten Grave van Loen ghemaeckt hadden/ ende wouden tegen hen strijden. Dese Heeren die de onbeschepdenheydt des volcx wel kenden/ ontsagen hen daer tegens te velde te komen/ende deden alsso met hem spzeken/ dat sy ten lesten den strijt ondervingen met beschepdẽ wijse woorden/ want sy waren wijse mannen/ ende vereenighdẽ de Kenemers metten Grave dat sy t eens bleven/ ende hem wert overgeseyt dat sy den Grave van Loen ende den Bisschop van Vtrecht gheven souden vijf hondert ponden/ om dat sy daer te voren in Aemstelrelant geweest hadden/ende dat gheyrant/gerooft/eñ den dijck door gesteken hadden. Ende als dit seggen eñ uytspzake geseyt was/ togen sy wederom t'huys waert. Ende als dit geschiet was/en duchten de Grave van Loen noch de Bisschop voor niemande/ ende togen voort tot Egmont/ daer sy inden wege vanden S. Aechten dorp/ dat nu Beverwijck heet/ende heere Aelbrecht Baniaerts wooninge van Bredenroode, ende hebben aldus al Hollant aen hen bedwongen ende onderdaen gemaeckt dat in twee partijen stont/ soo dat geen van haer weder-partije hem eenige were vermat/ dat onlanghe duerde. Korts hier nae is de Grave van Namen in Walchzen gekomẽ/ende began met macht van 's Graven wege van Vlaenderen 't Lant aldaer te berechten/ maer om dat hy niet bedzijven en mochte/ so keerde hy de hant weder van daer. Nae desen was een die Huge van Voern hiet/ die vergiftelde alle de Eylanden in Zeelandt/ ende brochtse onder subjectie vanden Grave van Loen/ende verjaeghde Grave Willem uyt Zeelant. De gene die seer beladen was/ dat was Grave Willem, want hy heymelijck in Zeelant wesen moeste ende verholen/ soude hy sijn lijf bergen/ ende en hadde oock in Hollandt gheen seker toe tijden/ nu heeft hy raet aen hem selven genomen/ ende is in eens visschers schip gekomẽ/ want hy over al gesocht wert/ ende dede hem met de nettẽ bedecken/ ende aldus is hy met wonderlijcker avontueren uyt sijner vyanden handen ghekomẽ. De Graef vã Loen heeft nu Huge van Voerne Dzossaet gemaeckt van al Zeelant/ eñ hem veel machten daer ghegeven/ daer hy hem niet in houden en konde/ want hy bedzeef sulcken overmoet in Zeelant/ datet de Zeelanders niet langer van hem lijden wouden/ ende daerom hebben de machtighste van Zeelandt een verbont met malkander gemaert/ eñ hebben desen Huge schandelijcken uyt sijn officie ende macht gheset tegen des Graven van Loen danck ende wille/ en ontboden Grave Willem weder in Zeelant te komen. Ende als Grave Willem dese mare vernam/ was hy seer verblijt/ende liet alle geschiedenisse eñ dese tijdinghe int heymelicken weten Heere Wouter van Egmont/ Heere Aelbert Baniaert, heer Willem van Teylingen, ende heere Philips van Wassenaer, ende badt hen oetmodelijck/ dat sy op eenen bewenden dagh tot Leyden bzy men wouden by hem/ soo sterck als sy mochten. Ende gheenen onleede noch strijde aen en namen teghen den Grave van Loen/ hy en waer daer by hem selver in persoone. Nu heeft de Graef van Loen vernomen/ dat die Zeelanders hem ontgaen zijn ende tegens gevallẽ/ ende dat de Kenemers in roere waren om teghen hem te strijden. Ende heeft daerom gebeden ende te samen ghevaert/ alle die hy meende die door hem ende om sijnent wille yet doen souden/ ende is met heyrkracht binnen Leyden ghekomen/ om dat hy de Kenemers daer eerst weder-staen soude. De Kenemers haesten hen seer/ ende liepen sonder ordinantie elck voor ander tot Leyden-waerts aen/ also dat sy seere geschent werden/ ende daer wierter vele doot geslagen/ de gene die te schepe gekomen waren/ hadden daer gheerne weder by gheweest/ maer de wegh werdt hen ondergaen ende benomen/ soo dat sy hen van noode ter weere setten moesten/ ende liepen op de bzugghe die tot Katwijck over den Rijn lagh/ ende meenden daer geweert te hebben/ ende daer schoter so vele te samen/ ende die bzugge wert so seer verladen met dat ghewapent volck/ datse brack/ ende daer verdzancker met allen veel inden Rijn. Heer Philips van Wassenaer, heer Wouter van Egmont, eñ heer Aelbrecht Baniaert zijn met grooter abontueren ontkomen/ maer heer Willem van Teylinghen bleef daer ghevanghen. Als de Graef van Loen desen zeghe aldus teghen den Kenemers hadde ghehadt/ tooch hy tot Voorschoten met synen volcke/ ende dede aldaer sijn tenten opslaen/ om dat hy sijn volck by een houden woude/ want hy Grave Willem seer ontsagh/ eñ verduchte dat hy hem noch overballen mochte. Grave Willem is binnẽ desen met heyrkracht uyt Zeelant gekomen/ als hem de Hollantsche Heeren ende steden geschreven hadden/ende quam in Hollant/ ende stelde sijn heyr int hol by Rijswijck/ van daer tooch hy over/ ende stelde sijn Logijs/ ende dede sijn tenten opslaen ontrent Schalkenbosch/ om des anderdaeghs den Grave van Loen te bestrijdẽ/ ende die uyt sijns vaders erve te verdzijven. Dese tijdinghe vernam de Grave van Loen/ dat hem Graef Willem bestrijden woude/ ende sende daerom haestelijck totten Grave den Hertoge Ian van Limborgh, ende badt hem seer ernstelijck/ oft hy versoecken woude aen Grave Willem, dat hy zoene oft vzede met hem verkrijgen mochte. De Hertoge quam tot Grave Willem, ende dede sijn bootschap/ alsoo hem die Grave van Loen ghebeden hadde: maer Grave Willem en woude zoene noch vzede aengaen. Ende aldus is de Hertoghe tot den Grave van Loen ghekomen/ ende sepde hem wat hy ghesien ende gehoort hadde/ ende wat hem gheantwoort ware/ ende de Hertoge track terstont sijn tenten op/ende is uyt Hollandt getoghen/ ende en dorste Grave Willems komste niet verbeyden. Die seer verbaert ende belast was/ dat was de Grave van Loen/ ende heeft zijn tenten ende paulwelioenen laten staen/ ende haeste hem tot Vtrecht te komen als hy haestelicste mochte/ ende gaf den Bisschop de ghevangen die hy hadde uyt Hollandt/ voor sijn soudye. Ende daer waren de sulcke van 's Graven volck van Loen/ ende van des Bisschops/ die so seer geloopẽ hadden/ ende soo verbaest waren/ dat haer de vzijbeyt jaegden/ende sloegense doot sonder weyze/ de sommige schoten haer harnas uyt om der haerdichept wille/ die nochtans al vliende doot ghebleven zijn/ wanter veele geslagen worden eñ gevangen: sommige verswoorden inde Zijl bupten Leyden eñ verdroncken/ ende Graef Willem behielt alle Graefs Lodewijcx tenten eñ pauwelioe-

weldoenen/prouande ende menigherley kleynodien. Eñ in alduſdanigher manieren is den Grave Lodewijck van Loen upt Hollandt verdreven / ende en quam niet weder daer in.

De Linie der Paulen.

Anno M. CC. xvj.

HOnorius de 3. was 186. Paus een Romeyn ende ſat 10. jaer/7. maenden 13. daghen. Hy was een ſeer wel geleert man ende goet van leuen als eenen harder tot beſoyrt. Hy confirmeerde ende kroonde Koninck Frederick den tweeden van Sicilien tot eenē Roomſchē Keyſer. Maer als hy verooſde ende met ghewelt benam der kercken goeden/ſetten hy hem weder af eñ deden inden ban. Hy verwonde oock mede den Keyſer van Conſtantinopolen: Eñ den Koning Iaū van Jeruſalē die te Romen tot hem quam ontfing hy miniicken/ende begaefden met vele koſtelicktheden ende ſenden in Enghelant. Hy confirmeerde de oorden vanden Auguſtijnen Mincbroeders/ der Predicaren ende Carmeliten diemen onſe Vrouwen broeders heet: hy dede vele kercke ende kloſteren repareren ende vernieuwen. Ten leſten ſtarf hy ende wert tot S. Marien Majors begraven.

De Linie der Keyſeren.

FRederic de tweede Koning van Sicilien ende Hertoge van Swaben des voorſeyden Keyſer Henricx dē ſeſten/ſone/wert na der affſettinghen des Keyſers Otte de 4. van den Keurvorſten tot eenen Roomſchen Koningh gheſtoren/ maer Paus Innocentius de derde vertoogh een lange tijt zijn conſent daer toe te gheven/ voorat hy wiſte wel dat dat gheſlacht van Swaben der Roomſcher kercken altijt ſchadelijck hadde gheweeſt. Doe ten leſtē gaf hy ſijn conſent daer toe/ eñ hy regeerde dat Keyſerrijck dryendertigh jaer. Hy was een ſeer wel geleert man in veel ſpraken: als Latijn / Duytſch/ Griex/eñ Ionaberts Turckſe ſpraeck/hy wert vandē Paus Honorius de 3. gekroont ende gheconfirmeert tot eenen Roomſchen Keyſer / daer na hadde hy veel oorlogen tegen dry Pauſen achter een: als Innocentius, Honorius eñ Gregorius, ende wert te banne gheſlaen/eñ van dat Rijck geſet als een tiettер ende verdolgher der H. Kercken. Hy ſijner tijt began de onderwindtlicke partye inde lande van Italien / daer naderhant vele bloetſtortinge/ ſtrijden ende oorlogen om zijn geſchiet / hy hadde eenen ſoon geheeten Henrick die hy Koning van Roomen had gemaect/deſen dede hy bangen eñ verſmachten van honger in eenē toorn/ maer hy en wert niet gherekent int getal der Roomſcher Koningen/ noch dierghelijcken ſijnen anderen ſoon gheheeten Coenraet, dien hy mede Roomſche Koning hadde gemaeckt/ende hy was oock ſeer contrarie der Pauſen eñ Geeſtelickheyt / eñ wert int eynde vergeben en ſtarf onſalichlijc. Ende als deſe Keyſer Frederic in deſen laſtighen banne lange geſtaen hadde / repde hy int Koninghrijc van Sicilien ende ſtarf daer heymelic/dat niemant en wiſte of hy doot waer of niet. Ende men ſept noch in veel plaetſen dat hy niet doot en is: maer dat hy noch weder komē ſal/ende daer wert groot goet om verwedet/ alſmen hy onſen tijden gedaen heeft van Hertoghe Kaerle van Bourgoenjen die voor Nanſi geſlagen voorde/int jaer xvij. C. ende lxxij. Daer na quam een Boere man ende ginghmeten ſwarten lionſten om / die ſeyde dat hy Keyſer Frederick was / ende deſe wert gheſant alſmen hier na hooren ſal / onder Graef Floris tijden den vijfſten. Item / Antonius Biſſchop van Florens ſchrijft in ſijne Cronijcke dat deſe Keyſer Frederic hadde eenen baſtaert ſoon gheheeten Manfreet die hadde geeerne gehouden dat Koninrrijc van Sicilien ende zijn vaders ſchat/eñ want hy grouwelde dat de vader voor ſijn doot een ander Teſtament mochte maken / als hy geſont voorde/nā hy raet met des Keyſers Kamerlinck eñ beloofde hem een groote ſomme van penninghen eñ die twee voorden des eens / eñ verſmoorde deſen Keyſer Frederic in zijn bedde met een oorcuſſē/ eñ als hy doot was nam Manfreet des Keyſers ſchat/ ende't Koninrijc van Sicilien ende dede dat doode lichaem begrauē ſeer heymelic in een kercke geuoent Keyſersbergh / by der ſtadt van Panormen in Sicilien: deſe Manfreet na zijn broeder Koning Coenraets doot van Sicilien vermaet hem te weſen erfgenaem des Koninerijck van Sicilien/ waerom hy vanden Paus Alexander den vierden/te banne gedaen wert/ ende regeerde 12. jaer eñ de Paus gaf dat Koninerijc Kaerl des heyligen S. Lodewijcx broeder van Vranckrijc/die dat beſat ende ſloegh deſen Manfreet in eenen ſtrijt ter doot / ende aldus liet hy onſalichlijck mede zijn leben / als alle ſijn voorſaten hadde gheſaen die hem teghen de heylige kercke gheſet hadden.

Wanneer de Oordens der Cruyſbroederen, Predicaren, Minrebroederen, Carmeliten, Duytſchen heeren ende Premonſtreyten haer begin genomen hebben.

DE oorde vanden Kruyſbroederen wert ontrent deſe tijt weder op gheheve/ welcke oorde hier voortijts vanden heyligen man S. Cyriaeck Biſſchop ende martelaer by des grooten Keyſer Conſtantijns tijden begonnen was geweeſt/welcke Cyriaeck een Jode was geheeten Iudas, eñ wiſt Helena te ſeggen der Keyſerrinnen/ waer dat Krupce ons Heeren verborgen lagh inder aerden / daer doe vele miraculen gheſchieden alſt Crupce gevonden was / upten welcke hy delueert voorde totten heyligen kerſten geloove/ eñ inſtitueerde ende inſette deſe oorde die ſommijts is blijven ligghen / maer nu weder begonnen ende van nieus geconfirmeert ende gheapprobeert van veel Pauſen.

Item de oorde vanden Predicaren of Jacopijnen/ wert ontrent deſe tijdt mede begonnen vanden heyligen man S. Dominicus, ende voort vandē Paus Honorius geconfirmeert. Eñ heeft vele gheleerde mannen voortgebracht die veel goets in der heyliger kercken hebben gedaen/ende vele beſchreve/ als S. Thomas van Aquilan/S. Vincencius van Valencen/S. Pieter van Maſlanen/Aelberrus Magnus Biſſchop van Ratiſponen/ende meer ander.

Item de oorde vander Minrebroederen / wert ontrent deſe tijt mede begonnen / vanden heyligheu man S. Franciſcus, ende wert vanden Paus Honorius gheconfirmeert / ende daer upt zijn veel gheleerde mannen geſproten: als Lodewijck Biſſchop van Toloden/ S. Anthonis van Padue/ S. Barnardijn, S. Bonaventura, ende meer andere geleerde mannen / die veel ſchriften inder heyliger kercken gelaten hebben.

Item de oorde vanden Carmeliten oft Vrouwen broeders / oorde oock ontrent deſe tijt gheconfirmeert vanden Paus Honorius de derde. Sy hadden haren oorſpronck genomen int lant van Syrien over t'Meyr/ daer ſy in grooter weerdichept worden gheſhouden van den Soudanen van Egypten. Sy pleghen te draghen mantelen van Sijden laken / van witte ende grauwe verwe onderſneden / gheljck als Helias de Prophert plagh te draghen / die een opſetter was van deſer oorden inde bergh van Carmelo. Ende als ſy geſet worden eñ gheboden te draghen mantelen van witte verwe voorden, ſy vanden Soudaen upten lande verdreven / ende quamen hier in deſe landen van Chriſtenrijck. Dit deſe oorden zijn oock vele geleerde mannen gekomen / als Albertus Patriarch van Jeruſalem / die deſe oorde ſeere verwert ende weder opgeheven heeft / eñ met vele privilegien gedoteert eñ begavet / ende voort Angelus ende Albertus van Sicilien/ende Cirillus upt Grieckē met meer andere gheleerde mannen.

Item de oorde vanden Duytſchen Heeren began mede ontrent deſe tijt inden landen van Pruyſen / als dat heylige Lant ende ſtede van Prolomayde vanden Turcken ende Heydenen weder ghewonnen was/ ende den kerſten ontveldicht / ſoo voorden de broeders eñ Heeren van onſer liever Vrouwen verjaeght / van daer verdreven ende quamen in deſen landen. Ende op

dat ſy niet bertragen ſouden inder wapenen / baden ſy den Keyſer Frederick de tweede / hen te willen verleenen / ende gheven dat landt van Vpſſen / welcke inwoonders noch ongeloovig waren ende Afgoden aenbaden / twelc de Keyſer hen conſenteerde / ende gaf hen daer Bullen af met een gulden zegel / waert dat ſy dat lant bekrachtigen ende winnen mochten / ende totten tiersten geloobe bonden bzengen / dat ſy dat ende haer nakomelingen beſitten ſouden ten eeuwighen daghen. Ende aldus toghen die Heeren in dat lant / ende woonnen dat metten ſwaerde / ende bzochtent totten heyligben tiersten gheloobe. Daer ſy doe in ſtichten ende maeckten vele heerlicke Biſdommen ende kercken / ende hadden tot een habijt eenen witten mantel met een ſwart Kruys: haer opperſte woonſtadt is dat groot Caſteel van Marienbozg / daer die oberſte meeſter van Vpſſen ende oberſte heere vander oozden ſijn woonſtede hout. Tot deſer oozden en wert niemant aenghenomen dan alleene die uyt Duytſlant ghebozen is: deſe Heeren hebben naderhant vele oozloghen ende ſtrijden gehadt tegen den Koningh van Polen / ende bpſonder tegen den Koningh van Moſcobien / ende den ongeloobigen Kupſſchen / daer ſy dickwils af triumpheerden ende victozien hadden.

Item / de oozden vanden witten Monicken / geheeten Pzemonſtreyten / began mede ontrent deſe tijt int Biſdom van Landunen / bp eenen devoten gheeſtelijcken man geheeten Nortbertus, welcke Oozden oock ſeer verbreedt is in vele rijcke Abdijen ende Kloſteren in Kerſtenrijck.

Willem de xvj. Grave. XIX. Iaren geregeert.

Van Willem d'eerſte, de xiij. Grave van Hollant, Zeelant, ende van Vrieſlandt.

Graef Diederick de ſevende / int jaer M.cc.iij. tot Dozdrecht kranck te bedde liggende / was niet wel te vreden (als hier bozen gheſept is) dat Graef Willem van Oost-vrieſlant ſijn broeder ſo verre van hem was: want hy hadt met hem noodſakelijck te ſpreken / en wilde de ſoen maken / mits hem ſijn eenighe dochter Jonckvrouw Ade bevelende / op dat hy met ghemeenen Rade ende Baroenen 't lant ſoude regheeren / ende des te beter verſien ſoude zijn. Maer de ſchaelckheyt (als de Rijm-kronijck ſept) van ſijn wijf Vrouw Adelheyt, heeft tgheene ſy ongaerne ſagh / ende wilde datter achter bleef / belettet: en heeft haer dochter den Graef Lodewijck van Loon tot een Vruyt verſiert / op dat ſy ſo 't Landt altemael na haren ſin mocht regheeren. Deſe Graef van Loon lagh doe ter tijdt opt Kuys te Altena / verwachtende des Graven doot / ende der tijdinghe die hem vander Gravinne komen ſoude. Soo haeſt als hy vernam dat de Graef gheſtorven was / quam hy haeſtelijck tot Dozdrecht: daer gaf hem die Gravinne haer dochter Ade, ende daer worde die feeſte van Vruyloſte ghehouden: dat al te jammerlijck om ſien was / dat de rouwe ende mogbenthepdt des Edelen Grave ſoo haeſt vergheten was: ende dit alles gheſchiede voor de uytvaert / die om des Vruyloſs wille uytgheſtelt worde. Onder deſen vernam Graef Willem van Oost-Vrieſlant / dat ſijn broeder overleden was / ende quam (als reden gaf) inden rouwe totter Zijpen toe / om dat hy ghecrne op ſijns broeders uytvaert hadde geweeſt: ende verſochte om ghelepde te hebben vander Gravinne / ende die't met haer ſtelden: dwelck hem ghetweygert wert / ende hy en dozſte ſonder gelepde in Hollant niet komen: Aldus lagh hy daer tot der tijdt toe dat ſijns Broeders uytvaert gedaen was / ende keerde doe weder in Oost-Vrieſlant. Sijn Maghen ende Vrienden die hy in Hollant hadde / als Floris ſijn broeder / Bonuyoot tot Vtrecht / Graef Otto van Benthem ſijn oom / Iacob de Caſtelein van Leyden / Philips van Waſſenaer, Simon van Haerlem, Willem van Teylingē, Johan van Rijſwijc, Wouter van Egmont ende Aelbrecht Baniart van Breeroo, Ridders / oberbzoegen metter macht van Hollant / ende verbondē hen met malkanderen / ſo dat ſy vander Gravinne / noch oot vande Graef van Loon / Jonckvrou Aden man / niet bereckt en wouden weſen. Ende als dit verbant gemaeckt was / ſonden deſe boozſepde Heeren int hepmelijck een ghetrouwen bode tot Graef Willem in Oost-Vrieſlant / ende deden hem haer voornemē ende verbont aenſeggen / eñ dat hy vrijelijck ſonder angſt oft vreeſe tot Egmont bp henluyden mocht komen / ſy ſouden ſijner waer nemen. Aldus is Graef Willem, als hy bederfelijckſte mochte / geboren tot Vlieſtzee in Zeelant / om dat de moeder niet en wilde dienen om in Hollandt te komen. In Zeelant is hy vanden Zeuſchen Heeren ontfangen / ende Graef verheben. Vierendūnen zijn Wouter van Egmont eñ Aelbrecht Banyart, Ridders / getogen metten Kermers binnen der ſtede van Haerlem / daer toe Graef Lodowijck van Loon met ſijn Vruyt ende Adelheyt die weduwe van Hollant was. Dan alſoot haer de boozvoemde Ridders hier te bang maeckten / zijnſy upt vreeſe ende angſt met Gijſelbrecht heer van Aemſtel, eñ andere die met hen daer binnen waren / in der doncker nacht na Vtrecht ghevlucht. Jonckvrou Ada is met Rogier vander Meere, Otto van Voorn, eñ met meer andere Ridders eñ Knechten binnen der Burgh van Leyden geweken / om hen aldaer te onderhouden ende te verweeren tegē haer vpandē. Maer Heer Wouter van Egmont met de Kenemers / ende heer Philips van Waſſenaer mette Rijnlanders bzochten de gene die daer op waren / ſo na / dat ſijt van moots wegen opgeben moeſte / eñ den Burg ruymen. Graef Willem vernemende hoe de Graef van Loon ende de Weduwe van Hollant ghevloden waren tot Vtrecht / ende jonckvrouwe Ade tot Leyden beſet was / ſchepde hy upt Zeelant / ende quam haeſtelijc in Hollant: Daer hy doe by ſijner vrienden rade al 't landt aen hem verkreegh / ende dede ſijnen wille metter gener goeden die tegen hem geweeſt hadden. Doe zende hy Jonckvrouwe Ade ſijn Nichte met eenen ſchoonen eerlijckē ſtaet / als heyr betaemde / na Teſſel in Vrieſlant. De Graef

van

van Loon/ al was hy schoon verjaeght/ niet van sin zijnde 't Landt te verlaten/ vergaderde een groot heyr van volc/ende kreegh tot sijnen hulp den Bisschop van Ludick/ den Hertogh Jan van Limburgh, den Grave van Vlaenderen/ ende den Bisschop van Utrecht Diederick vander Are, om soudije eñ groote penninge die hy henluyden gaf. Namentlijck den Bisschop van Utrecht/ verstoude hy om twee duysent marc in sijn hulp te wesen/ ende met voorwaerde voorde hy 't Landt van Hollant meester/ dat hyt den Bisschop opdraghen soude/ende van hem weder te leen ontfangen/ &c. Graef Willem vernemende hoe dat hem de Graef van Loon sterckte/ stelden ook oorde. Ende daer zijn verscheyden schermutsingen/ belegeringen van Steden ende Wijckhuysen gheballen: Als nu heeft de Graef van Loon/ ende als dan heeft Graef Willem het velt behouden eñ de overhant gehadt: Dan was d'een/ dan was d'ander meester van Zeelant: ende ook vande voornaemste steden van Hollant: nu heeft d'een/ alsdan heeft d'ander moeten vluchten: maer ten lesten heeft de Graef van Loon moeten te Lande uyt trecken. (Siet de groote Chronijck Divis. xv. Cap. iij.) Aldus is met groote moeyte eñ naer veel strijdens Graef Willem d'eerste van dien name/ Grave Diedericx des sevenste broeder ghevoorden de derthiende Graef van Hollant/ Zeelant eñ Heer van Vrieslant/ int jaer M.cc. iiij. ende heeft na Ada sijner Nichten doot het Graefschap van Hollant te leen ontfangen vanden Keyser Frederick de tweede. Ontlanck hier na heeft Graef Willem groot volck van wapenen vergadert/ ende is daer mede voor Heer Folperts Casteel tot Asperen gekomen/ dat hy wan/ ende totten gront toe destrueerde. Grave Gherrit vander Are/ Bisschops Diedericx broeder dit vernemende/ is om sulcx te wreken met gewapender hant voor Voordrecht getogen/ ende dede dat hyer inde stadt schieten/ so dat wel het meeste deel verbrande. T'een was niet langh hier na/ Graef Willem ende de Bisschop van Utrecht wierde vereenigt/ ende daer wert een soene tusschen hen beyden ghesept: Als dat Graef Willem den Bisschop geven soude voor sijn schade die hy ghedaen hadde/ duysent ponden/ ende hy soude Hendrick Kraen weder geven sulcken goeden als hy hem benomen hadde/ om des wille dat hy den Graef in ghevanghenisse leyde hy Grave Diedericx bevelen sijnen broeder/ als voorgeschreven staet. In desen tijden is gestorven Coninck Henrick van Schotlandt/ die een oom was van dese Graef Willem, sijner moeder Ade broeder/ ende dat Koningrijc heeft een machtigh Prince uyt Schotlant te leen ontfangen van Koning Jan van Engelant. Dan also dese Graef Willem daer rechte erfghenaem af was/ is met veel volcx/ schepen/ ende groote hulp van vrienden ende maghen in Schotlant gherepst/ om sijn rechte erf te betrachtigen: ende wan daer Landen/ steden ende Sloten. De Graef van Loon hier op lettende/ ende meenende dat Graef Willem niet lichtelijt uyt Schotlandt soude scheyden/ versamede weederom op een nieu volck/ om daer mede heymelijc in Hollant te komen: Maer Graef Willem dit vernemende/ ontsloegh hem terstont alle de onlede vant Koningrijck van Schotlant/ ende is met alle neerstigheyt weder in Hollant gekomen: meerder achtende sijns vaders erve/ dat hy swaerlijck metten swaerde gewonnen hadde/ ende nu vry ende seker ende na hy was/ te besitten: dan yet gene dat verre ende onseker was/ te soecken. Soo dat de Graef van Loon/ de moghenthert des Graven van Hollandt seer ontsiende/ haestelijck te Lande uyt trot/ ende quam niet weer daer in. Eñ aldus is Graef Willem voort aen in vrede gebleven/ ende heeft sijn vyanden ander werf ridderlijck ende vromelijck uyt sijnen landen gekeert. Int Jaer M. cc. xviij. also Adelheyt van Gheltre/ Grave Otten dochter/ Graef Willems ghemale (daer hy by wan Floris, die nae hem Graef wert van Hollant/ Otto Graef van Oost-Vrieslandt/ ende na Bisschop van Utrecht/ Willem Stadthouder of Vresident van Kermerlant/ ende noch twee dochteren/ Ade Abdisse van Kepnsburg/ ende Richardis jonckvrouwe van Delft) inden Heere saligklijck ontslapen is/ ende tot Kepnsburg int Klooster begraven: So nam Graef Willem een ander wijf/ des Hertoghen Ethmonds dochter van Lancaster/ Koning Henricx den derde soon/ genaemt Maria: maer sy en hadden gheen kinderen te samē. Ende Graef Willem is ontlanct hier na gestorven/ int Jaer M. cc. xxiij. als hy het Graefschap van Hollandt hadde bereeht xix. jaren/ ende het Graefschap van Oost-vrieslant xxvj. jaren: ende wert tot Kepnsburgh int Klooster by sijn eerste huysvrouwe Adelheyda van Gelre begraven.

Aentekeninghen.

1. Jonckvrouwe Ada is met Rogier vander Meren] Aldus voort dese Ridder Rogier ghenaemt inde Chronijck. Dan ick vinde verschil in ander geschreven Chronijcken: D'oude Chronijck uyt d'Abdye noemt hem Rudgerum de Meren: een ander Merhem: noch een ander seer out de Arem. De Rijmcronijck Rogier van Marhem. Dit laetste gelt my niet qualijck.
2. Otto van Voorn] So dunct my best. Inde Chronijck staet Van Vuyren: ende inde nagedruckte van Vueren, tweit schijnt van Bueren: maer de Ridders ende Edellupden van Voorn/ zijn wel bekent. Inde oude Chronijck uyt d'Abdye van Egmont/ voordt Heer Hugo de Voren, alias Voorn, genoemt. Inde Rijmcronijck Heer Oest, oft Oost van Borne, ende na Huge van Voerne.
3. In desen tijden is gestorven Koningh Henric van Schotlant] Int jaer M.CC. xij.
4. Welcke Koningh van Schotlandt een oom was van Graef Willem, sijns moeders broeder] Siet de tweede aentekeninge op de beschrijvinghe van Graef Floris de derde/ Fol. 284.
5. Dese Graef Willem, Soon van Graef Floris de derde/ de xij. Graef van Hollant/ Zeelant/ etc. Is de gene die in sijn jonckheyt/ int Jaer 1188. sijn vader/ trecktende met vele ander Christen Vincen/ onder tbelept vanden Keyser Fredericus Barbarossa, opden grooten Kruys-vaert teghen de Saracenen na het heylich Landt/ ghevolght (al hoe wel/ na de ghetuyghenisse van een oude met de hant gheschreven Chronijck/ tegen danck van sijn vader/ die daer seer tegen was/ en willet niet hebben: nochtans in het Heylich Landt by sijn Vader gekomen zijnde/ is met hem na vele voorden ende ook tusschen spraken van den Keyser self met hem versoent) ende heeft ontrent den tijt van seven oft acht jaren/ onder de naem van Jonckheer Willem van Hollant/ vele vromē feyten aengherecht ende bedreven/ na de ghetuyghenisse der Chronijck-schrijvers. Heeft onder andere (soomen seyt) met een nieuwe vont ende sonderlingh vernuft/ met hulp vande vromē ende kloeckmoedighe Haerlemmers/ de sterckte ende gheweldige stadt Damiaten/ ghelegen op de Rivier vande Nyle in Egypten betrachtight/ ende aen des Keysers zijde ghevocht. Waer over hy Ridder ghemaeckt is/ ende de Haerlemmers hebbe vanden Keyser ende Patriarch van Jerusalem tot haer vier sterren/ die sy in haer wapen voerden/ een sweert met een Kruys ghekreghen: tot een teycken ende eeuwige memorie/ dat sy so vromelijck voor het Christen ghelooue teghen de Heydenen gevochten hadden. Dit wapen voeren sy noch huyden ten dage/ met dese woorden/ VICIT VIM VIRTUS. Ende seggen dat sy daer van daen oock gevocht hebben de twee sijne metale (ende soo men uyt gheeft) half silver klocxkens die op de groote Kerck in den toren hangen/ ende ghenoemt worden de klocxkens van Damiaten. De Chronijck-schrijver geeft duydelick ghenoegh te kennen dat de Haerlemers/ eer sy dit Wapen kreghen/ in haer Schilt voerden vier Sterren: nochtans willen sommighe dat het oude Haerlemsche Wapen was een verdorde Boom/ ghelijckment daer ter stede oock alles uytbeelt ende schildert.

Maer

Maer of de Haerlemers op dese Tocht vanden Jare 1188. ende volghende haer wapen verkregen hebben soudemen moghen twijfelen. Want in gheen gheloofwaerdighe Schrijvers en vintmen dat Damiaten op die tijt vande Christenen soude ingenomen zijn. Vele Schrijvers hebbe ick tot dien eynde geleesen: maer nergens voort de inneminghe van Damiaten aengheroert. Dat nochtans wel behoorde/ indien de stadt met sulcke kloecke behendichevdt op die tijt ware verovert geweest. Maer neen: oock de outste Chronijc van Hollant t'Egmont met de hant voor 400. jaren gheschreven / int verhalen van dese Crupsvaert/en noemt geen Damiaten. Als ooc niet en doet de Rijm-Chronijck. Beyde dese Chronijck-Schrijvers/ als oock andere uytheemsche / ghetuygen dat de stadt Accon / oft Ahers (eertijdts Ptolomais) vande Christenen ghewonnen werde/ int jaer M.C. xcj. op sinte Barnabas dag/ende dat daer veel Turcken in verslaghen worden ende omghebracht. In het selve belegh voor de Stede ghestorven zijn de Philips Grave van Vlaenderen / ende oock self Hertogh Frederick van Swaben / die naer de doot van sijn Vader den Keyser Fredericus Barbarossa Veldt-Overste in dien oorloge ghebleven was. Niewers (segge ick) wort Damiaten ghenoemt. Dan alleenlick Joan. Beka, schrijft aldus. Jonck-Heer Willem van Hollant / de Jonghste soon van Graef Floris, is by Hertogh Frederiek (van Swaben) vijf Jaren na het overlijden van sijn vader int Heylighe Lant gebleven: hebbende te Lande in verscheyden oorloghen tegen de Heydenen ende ongheloovighen dickmaels de overhandt ghehadt: Door wiens vernustigh bedrijf de Christenen ghesevdt worden de onverwinnelicke Stadt Damiaten verovert te hebben / Etc. Hy en noemt gheen seker jaer op welck sulex gheschiet soude wesen. Misschien verstaet hy het jaer M. CC. xix. daer wy na of sullen spreken. Oock sept hy / De Christenen worden ghesept/ Et. So dat hy daer gheen klaer beschept af schijnt ghehadt te hebben. Heda verhaelt dit als een seeckere Historie op't jaer M. C. xc. volgende hier in de Cronijcke: Wilhelmus filius Florentij Comitis (sept hy) anno M. C. xc. patrem cum non spernenda classe sequutus, per singularem industriam auctor fuit occupandæ Damiatæ: mortuaque matre ipsi Frederico Suavorum Duci paterno exercitui suffecto per quinquennium periculi & belli socius, magnã sibi a Kenemaris sub eo militantibus peperit gloriam. Kenemaers noemt hy / daer de Chronijck de Haerlemers uytdruckelick de eer geeft: doch tis te weten dat Haerlem de Hooft-stadt van Kenemerlant is. Io. Beka en kent noch de Haerlemers noch de Kenemers in dese Historie niet / maer is alleen Jonckheer Willem van Hollant noemende. De eerste meen ick / is die de Haerlemers noemt ende haer uytdruckelijck de eer geeft Ian Gerbrants soon van Leyden / in sijn leven Carmelijt tot Haerlem / in sijn noch ongedruckte Latijnsche Chronijck van Hollãt/ Divis. 18. cap 20. De Expeditiona Christianorũ contra Saracenos & sento opidi Harlemensis. Desen Ian Garbrants soon van Leyden volght gemeenlijck de Auteur van onse groote Chronijck: jae hy vertaelt meestendeel den Latijnschen text: van woorde te woorde. Soo dat de Duytsche Cronijck te wesen/ ende een Copie van dien niet onrechtelijck en ghesevdt mach worden. Wantse weynigh verschillen / behalven dat de Latijnsche soo verre niet gedocht en is: maer eyndiget by het leven ende doot Hertoge Willems van Beyeren / Grave van Hollant/ Et. de seste van dien name/ int jaer M. cccc. xvij. Voorts noch daer by voeghende vier Capitteln: 'Teerste / van Hertoghe Willems Bastaerts broeders/ende van den eersten Heer van Schagen. Tweede / van Hertoge Willems bastaerts sonen/ ende vande Heerlichevdt van Hoogh-woude. Het derde / vande beginsel des Heerlichevdt van Purmerevnde. Het vierde/ vande Edelen ende wel gheboren mannen/ die doe ter tijt in Hollandt waren. Welcke Capittelen oock inde Duytsche Chronijck staen Divis. xxvij. aen het eynde. Dit jaer M. CCCC. xvij. waer in dat Ian Garbrants soon sijn Chronijck toe eyndiget/ schijnt verdroosaeckt te hebben een gheleert Canonick tot Antwerpen op den doolwegh te brenghen: Want hy aldus schrijft: Ioannes Leidanus, Carmelitarum Prior seu Præfectus, vixit ad annum usque M. CCCC. xvij. Daermen nochtans/ soo elders van daen / als uyt Ioannes Trithemius kan weten/ hoe dat hy noch int Jaer 1495. leefde. Ioannes Gerbrandi de Leidis (ait eruditissimus ille Abbas Catalogo Illustrium virorum.) Ordinis Fratrum B. Mariæ S.V. de monte Carmeli Conventus supprior (in M.S. ejus Cronico Prior dicitur, postea nempe ad eam dignitatem evectus) vir valde studiosus & eruditus ingenio præstans, &c. Vivit ad huc in Castro suo Sassensteyn & varia conscribit sub Maximiliano, anno Domini M. cccc. xcv. Wanneer dat hy aflijvigh is gheworden/ende soude ic niet konnen seggen: dan soo veel ick kan bevroeden/heeft hy (mijns weetens) niet verder ghebroeht als tot het jaer M. CCCC. xvij. voorschreven. De Auteur vande Duytsche Chronijck noemt in sijn voorreden onder anderen / die hy ghebruyckt heeft ende gevolght / desen Broeder Ian van Leyden / vander Orden der Carmelijten oft onser Vrouwen Broeders tot Haerlem/ ende bekent oondelijck dat hy den voornoemden Chronijck Schrijver seer ghevolght/ ende uyt den Latijne over gheset heeft. Dese verre dit hier aldus/ met oorlof/ buyten praejudicie / vande Chronijck-Schrijvers inghelijft hebbende / sal ick voort de waerheyt onderroecken / ende sien of ick ter eeren vande Haerlemers mijn vroome Landtsluyden de Historie vande inneminge van Damiata yewers uyt den hoeck kan halen ende verdedighen. Want daer is hy wat aen / ende tis niet al ghelooghen dat men daer af schrijft: maer onse Chronijck-Schrijvers vergrijpen haer inde tijt. Als oock onlangs gedaen heeft Petrus Opmerus Amstelredamensis in Chronegraphiâ suâ ad annum M. C. Lxxxvij. Reynerus Snoyus schrijft hier met meerder aendacht/ ende voorsichtighevdt / als wel op andere plaetsen/ bestraffende onse Chronijcken / om datse seggen dat ten tijde dat Graef Floris ende Jonck-heer Willem van Hollant in Egypten op de Kruys vaert waren/ dat doe Damiata soude gewonnen ende de Heydenen ontwelditht zijn. Anales nostri (inquit) expugnatam Damiatam ferunt, ego non Damiatam, sed aliam quandam urbem maritiman ob temporum rationem intelligi maluerim. Ick ben hier in een gheboelen met Snoyus, ende segge dat niet Damiata / maer een ander stadt/ (namelijck Accon oft Ahers/ daer hier voren afghesproken is) vande Christenen op die tijt verovert is. Damiata is langhe daer na eerst gewonnen / ende Christen gheworden/ (al hoe wel een korten tijt helaes / Christen ghebleven) Te weten / in het jaer M. CC. xix. In welck Jaer de Schrijvers meest over een komen: ghetuyghende eenpamentlijck dat Damiata naer een langhduerige belegeringe van een Jaer ende seven maenden op den sevenden Novembris int Jaer voorschreven van de Christenen is inghenomen / daer in ghende meer als dertigh (sommighe seggen/ tachtich) duysent Saracenen. Hier van zijn te zien/ Godefridus Monachus S. Pantaleonis apud Coloniam Agrippinam qui eâ tempestate vixit, Matheus de Parisijs Monachus Albanensis in Historiâ maiori Anglia, Sub Henrico II. Rege, ad annes M. cc. xvj. xviij. xix. Vincentius Bellovacensis ex Historiâ captionis Damiata Specul. Histor. lib. 31. cap 75. & aliquot sequentibus. Blondus Decad. 2. lib. 7. Nauclerus generat. 41. vol. II. Ioannes heroldus Belli Sacri lib. 3. cap. 3. & sequẽtibus. Atque hi fuse, Obiter inter alios memine Henrico Stero in Annali-

nalibus Albertus Abbas Stadensis Anonymus Auctor Chronici Augustensis qui catenam flamini impositam ait fuisse 5. pedem longam Iacobus Meyerus & Aubertus Mireus ex Iperio & Cronogropho Andrensi, ad annum 1219. Euse quoque Conradus u Lichtenau, Abbas Vrsperg. in Chronico. Maer dese (mijns weetens alleen) verschicht in dese Historie eenige jaren. Want hy stelt de overwinninge van Damiatta opt jaer M.cc.xxij. Indien dit schrijven van sijn eyghen hant is/ ende de uytschrijvers oft de Kluerchen hier niet (gelijck wel gebeurt) en dolen. De gelegenthept ende beschrijvinge vande stadt Damiata/ mit sgaders de schermutselingen/ assaulten/ ende andere voorvallen saecken/ hebt ghy by die Schrijvers voorwaert. In his conflictibus & operibus (sept Conradus a Lichtenau) Colonienses & Frisones & alij de Inferioribus partibus se strennuissimos & laudabiles exhibuerunt, &c. Voegt hier by 't geheele boeck vande Friesche Historie des hooghgheleerden Ubbonis Emmio, die desen Tocht ende der Friesen lof wijtluftigh verhaelt. Dat te voren oock ghedaen heeft in sijn Friesche Chronijcki (noch ongedruckt) Vorperius Thaborita lib. 3. cap. 18. & aliquot sequentibus. Beyde in dese Historien/ volgende Olivier van Santen Scholaster te Cenlen/ende na oock Bisschop van Sabinen/ die op die tijt 't Kruys predickte/ ende op de Kruysvaert selfs ghevveest is/ alles voor sijn oogen siende/ ende beschrijvende. Dese Olivier (dewelcke oock hier in ghevolght wert van Godefridus Pantaleonis ende Matæus de Parisijs, als t'eenemael het selfde seggende dat hy te voren hadde ghesept) noemt onder 't Heyr-leger de voornaemste/ ende den welcken de overwinninge van Damiata meest toe te schrijven is/ Teutonicos & Frisones, de Duytschen ende Friesen. Duytschē/ te weten uyt het Bisdom van Colen. Colenaers noētse Conradus a Lichtenau, mitsgaders de Vriese ende andere uyt Nederlant: daer Haerlemers onder gerechent moghen werden. Maer sy worden van niemant genoemt: noch van haer practijck ende schepē met yser scherp-bijtende sagen onder aende kielen/ ende van het wapen dat sy vanden Keyser (die op die tijt was Fredericus de tweede van dien naem) ende vande Patriarch van Jerusalem (die op die tijdt was Albertus ex Vercellensi Episcopo xj. Patriarcha) gekregen soude hebben tot beloninge van hare dromighept/ en maken sy geen ghewagh. Alleenlijck (mijns weetens) spreken daer af onse Chronijckschrijvers/ sulcks misschien van haer voor-ouders gehoort hebbende. Die van Haerlem houdent voor selier. Ende ic oock. Want niemant tot noch toe haer van die eer heeft durven berooven. Al worden by de Schrijvers de Friesen den naem gegheven/ soo is te weten dat onder de Friesen de Haerlemers te tellen zijn: gevende sulcks ghenoeghsaem boven ander litteerkenen (hier te langh om te verhalen) het gemeen seg-woort te kennen:

Staet te Haerlem op het Sandt
Ghy werpt een koe wel in Vrieslant.

Dus konnen de Haerlemers/ schynlende onder de naem van Friesen/ wel de haven vande Nyle met gewelt geopent ende de Stadt meest gewonnen hebben: 't zy met hare vrome assaulten/ oft anders met haer nieuw ghepractiseerde instrumenten op masten boven een schip-brugghe ghestelt/ niet onder aende kielen/ daer de voornoemde Historp-schrijvers niet een woordelien af vermanen/ maer wel ander instrumenten van toorens met valbruggen beschrijven/ op Kogghen ghetimmert/ tot verwonderinghe vande Italianen ende andere Inghenieurs/ die de werckten sagen. Leest neerstigh de Schrijvers boven aengewesen/ ghy sult sulcx bevinden. Leest oock tot meerder bevestinghe Hadriani Iunij Bataviam cap. 17. in HARLEMO. 't Ghene hy daer verhaelt vander jonge jeughts bedrijf op nieuwe Jaersdagh/ verhaelt oock Snoyus, maer een weynigh verschillende met dese woorden: Herlemij Kalendis Ianuarij singulis annis hanc circa Damiatā victorim referunt, pueris pamam seu quid simile manu gestantibus: seu quod eo die (non sit verisimile, cū Auctores Nonis Novembris diserte captam testentur) victoriam sint adepti, seu quod tū reduces atque incolumes Zantvordi (vicus est littoralis miliario distans ab Herlem) applicuere. Junij vvorden lupden aldus: Kalendis Ianuarijs (quę an hujusce strategemaris testes fuerint, clamme est) pubes Harlemæa naviculas serratis proris infructas, imagineſq;, victoriæ argumenta, bacillis suffixas, in publicis supplicationibus circumfert.

Hier van is vveeder te lesen (doch in Latijn) int boeck van out-Batavien Petri Scriverij, te Arnhem ghedruckt/ Fol. 251.

Hoe dat Grave Willē destrueerde t Casteel tot Asperen, ende hoe de Bisschop van Vtrecht verbrande die stede van Dordrecht.

Graeve Willem heeft ontrent dese tijdt groot volck van wapenen vergadert/ ende heeft Heer Folperts Casteel tot Asperen belegē/ eñ hebet seere bestormt ende van dat ten leste/ eñ destrueerdent tot indē gront. Grave Gerrit vander Are, Bisschop Diedericx vroeder dit vernemende/ nam een deel volcx met hem/ ende toog voor de stede van Dordrecht/ ende schotē dat vper in die stede/ eñ verbrande wel dat meeste: ten was niet langhe hier na Grave Willem ende de Bisschop van Vtrecht en worde vereenight/ ende daer wert een zoene tusschen hen beyde ghesept/ als dat Grave Willem den Bisschop gheven soude voor sijn schade die hy ghedaen hadde 1000. ponden/ ende hy soude Henric de Kraen weder gheven sulcke goeden als hy hem genomen hadde/ om dewille dat hy den Grave in vangenissen leyde by Grave Diercx bevelen sijne broeder/ als voor geschreven staet. Ende mede soude alle dienstmannen des Bisschops die in Hollant/ woonden/ des Graven wese/ eñ wederom de dienstmannen des Graefs die int sticht woonden/ souden des Bisschops wesen. Noch soude Grave Willem komen met 500. Ridders wollen ende verboet voor de Domkercke t'Vtrecht/ ende bidden dē Bisschop dat hijt hem wilde vergeven/ dat hy in voortijden den selven Bisschop aengetast ende ghevanghen hadde tot Staveren inden Kloosster/ twelt hy ootmoedelijcken volbracht heeft/ allen Princen ende Vorsten tot een Exempel/ dat de meeste Edelheyt staet inder obedientie der Geestelijcker Prelaten.

Hoe Bisschop Dierck van Vtrecht aflijvigh worde.

De Bisschop Dierck van Vtrecht/ die in dese oorloge vele schats ende goets gewonnē hadde/ lossede sijn landē eñ slotē/ eñ spijsde sijne Casteelē ende Burgen/ eñ betaelde sijn schult die hy int hof van Roomen schuldig was/ eñ hy is ten lesten gestorvē tot Deventer/ eñ wert tot Vtrecht gebracht ende daer begravē inder Domkercke by sijne voor-vaders/ int Jaer ons Heeren M. CC. ende x. als hy dat Bisdom xij. Jaren langh hadde ghyeregeert met grooter eeren.

Van een dispensier oft Rentmeester des voorseyden Bisschop.

Dese Bisschop Dierck van Vtrecht/ ter wijlen dat hy noch leefde/ hadde eenen dispensier oft Rentmeester/ die alle sijn goedē tot vele plaetsen liggēde dispensierde ende berechte tot des Bisschops profijten ende oorbaer/ ende in sijne officie getrou/ neerstigh ende voorsichtigh was/ so dat hy van sijnen Heere den Bisschop seer bemint eñ liefgetal was: dese goede man genoemt Everwach, wert van sommighe des Bisschops dienaers voor sijnen heere den Bisschop upt haet ende nijt geaccuseert/ eñ beklaegdē hē seer voor dē Bisschop seggende: Mijn heer/ ghy meynt dat u Everwagh ghetrouwelijc dient/ maer ten is so niet/ wy raden u dat ghy rekeninge van hē neemt van sijn ontsangē eñ uytgeven.

Digitized by Google

geven. D'welc de Bisschop dede/eñ Everwach dede so ꝓpelic ende discretelic sijn rekeninge/ dat de Bisschop des te vreden was / eñ sette alle quade suspitie ende vermoeden upt sijner herten. De gene die hem dus hadden vermaert/vraechdē den Bisschop hoe hy sijn rekeninge had gedaen? Antwoorde hy seer wel. Neen spraken sy/ had hy gherekent in onser ꝓsentie / men soude bevonden dat hy groote schade had gedaen / ende als hem dit vanden Bisschop was gheseyt/ verdutsende van sijne vyandē bestaemt te worde/ eñ oec mede om dat hy de charte vander rekeninge verlozen hadde/ dochte hy aldus in hem selven. Ist dat ick nu in eeniger manieren in mijn rekeninge dwale/ oft dat daer twist in ghevonden wert/ so sal ick dat met mijn lichaem moeten betalen/oft inder hangenisse daerom gaen/eñ door ingheven des duvels (door wiens behendicheydt hem dit van sijne vyanden gheschiede) ginck hy alleen als desperaet wandelen bupten der poorten int veldt / aenroepende den duvel / ende sprack aldus : Heere ist dat hy my te hulpe koemt in mijner noot eñ last daer ick nu in ben/ Ick sal u hulde en Eedt doen voortaen onderdanich te wesen. De duvel die daer haest by was / sprack aldus : Ist dat ghy versaeckt God eñ sijne Moeder/ ick sal u nemen in mijnre beschermenisse/ ende ic sal u verlossen ende vryen van alle uwe vyanden. Hy dede alsoo eñ versaecte God/ doende den duvel hulde eñ eet/ende zijn rekeninge passeerde tot sijner eeren ende sijner vyanden schande ende confuys/eñ van dier tijdt voort began hy des duvels kracht ende macht te verheffen eñ te prijsen/ende God ende sijne lieve Moeder te blasphemeren / ende quam tot sulcker vertwijfelthevdt dat hy seyde / die God dienen sullen altijt arme ende onsalighe menschen blijven / maer die den duvel dienen salt wel ende voorspoedelijck in allen saken voorwaerts gaen. Ende als hy aldus 5. jaer lang in dese blasphemie hadde gheleeft / ist ghebeurt dat inden stichte van Vtrecht quam een groot Meester / gheheeten Meester Olivier scholaster van Ceulen/prekende de kruys waert teghen den ongeloovigen / wiens predicatien ende sermoonen dese Everwach so seer tegenstont ende misbaechden/dat op een tijdt desen Meester Olivier sprack in teghenwoordicheyt van alle 't volck/ swijcht ghy onsalige vat des duvels/ de duvel spreeckt door uwen monde/ nochtans en wist dese meester niet van sijnen state/ of wat menschē dat hy was: dese Everwach wist wel dat hy den duvel sijnen Heere gheene groote dienstichevdt doen en mochte / dan dat hy desen Meester doot sloege/ ende hadde een groot lang messe/ende ginck desē meester nae dry dagen lang/ of hy hem ergens konde alleene vinden om doot te slaen: Ende siet opten derden dach worde dese Everwach met schrelicke sieckten bevaen/ ende starf sonder eenige biechte ofte berouwe/ eñ werdt vanden duvel / dien hy hem gheghéven hadde/ totter plaetsen der pijnen ghevoert inde eerste plaetse (alsoo als hy selver heeft beleen teghen meester Ian Scholaster van Zancten / als hy weder vander doodt verwerkt was) daer hy was ghesendt in alsoo grooter onverdraechlicker hitten des vyers / dat hy seyde/ waert sake dat van al dat hout des Werelts een vyer gemaeckt ware/so woude ick liever daer in barnen totten eynde des Werelts toe/ dan hier een ure in ligghen/ van daer werdt hy gebrocht in alsoo kouden plaetse/ dat hy weder beghoerde int vier te wesen / van daer werdt hy ghebrocht in alsoo grooter ghevoelige duysternisse/ dat hy plach te seggen / al had ick God hondert Jaren gedient/soo en begeerde ick anders niet te loon dan weder te wesen inde houde / ende daer nae wert hy geleydt tot noch ses plaetsen daer de H. schrift af sept. Als van de duysternisse tot dat knaghen der wormen/ tot groote onverdraechlicke slagen ende pijnen/ tot beschouwinghe der grijsselicker monsteren ende dieren den duvelen/ tot confusie/ schande ende verwijte der sonden / tot schreyen ende huylen/ ende ten lesten tot knersinghe der tanden / ende komende vande eene pijne totter andere / begheerde altijdt weder totter eerster daer hy upt ghekomen was te wesen / ende daer te blijven tot den dagh des oordeels / dan een ure te wesen inde aenstaende pijne. Ende als hy aldus in deser lester pijnen was/ heeft God sijner ontfermt/ aensiende sijne goede wercken die hy in sijnen leven hadde gedaen/ende dat hy dat ghene dat hy geleden ende ghesien hadde den menschen soude vertellen/heeft hy sijnen Engel tot hem gheseonden/ende seyde : Siet aldus danighen loon ontfangen sy die den duvel dienen/ ende sprack voort. Oft u gebeuren mochte weder te keeren int leven / wilt ghy ock God voldoen voor uwe sonden. Daer hy met dieper versuchten op antwoorde / ende seyde: Heere waert moghelijck/ geene penitencie hoe groot dat sy ware ick achter laten woude. Doe sprack de Enghel het belieft Gode dat ghy weder in de wereit fult keeren tot u lichaem/maer want ghy teghen dat kruyce ghesondight hebt / daerom sult ghy inden kruyce lijden/ dit gheseyt wesende reckte hy hem op/ ligghende op de baers / ende van vreesen liepen sy alle upten huyse die daer waren/ uytghenomen twee jongens/ doe sprack hy/ en zijt niet verbaert/ick bent/ende liet terstont een brechthaer komen/ende beleet zijn sonden met grooten berouwe/ende reysede met Heere Otte vander Lippe Bisschop van Vtrecht/ daer hier na af geseyt sal worden/ op die Heydenen/hy bastede alle daghe te water ende te voot/ende liep barvoets by sijnen peerde daer sijn kleeder ende harnas op laghen battet bloet aen de steenen bleef hangen. Ende als hy van sijne ghesellen ghestraft wert/ sprack hy ick hebbe veel meerder pijnen geleden. Ende als hy al zijn goet ende gelt in Gods dienste met desen Bisschop had verteert / zijn sy weder over zee 't huysvaert gekomen / ende als de schipper vracht van hem eyschende was/ ende niet en hadde waer mede te betalen / presenteerde hy hem daer vozen te dienen / maer door bede deser Heeren wert/hy ontslagen. Ende thuys komende leefde hy met sijne eerbare huysvrouwe in grooter penitentien ende strengicheyt des levens / ende door Gods ghehenghenis wert hy namaels geslaghen metten heyligen vver / dat alle sijn Lijhaem soo swart verbrande gelijckten een kole: ende in dese pijne ligghende/wert hem gheseyt dat hy gaen soude in een kercksken/gheleghen inden lande van Arckel int Dorp van Schalumen / daer soude hy door verdienssten des H. Confessoors S. Nicolaus verlost worden/dwelck alsoo gheschiede. ende want hy noch rijck van landen ende goeden was / heeft hyt kleyne kercxken af doen vreken/ende liet weder een schoone groote kercke maecken ende bleef daer wonen/ God dienende ende S. Niclaes in grooter obstinacien ende innicheyt. Ende als hy gheslozen was / wert hy onder dat hooghe Outaer inder selver kercken begraven / die hy met groote gisten ende gaben hadde gedoteert ende versien.

Van Bisschop Otte van Gelre de xxxiij. Bisschop van Vtrecht.

EEnde als Bisschop Dierck van Vtrecht gestorven was eñ begraven/zijn binnen der stad van Vtrecht ghekomen Adolf Aertsbisschop van Ceulen/Otte Bisschop van Monster/ Gherrit Bisschop van Osenbrugghe drie ghebroeders / Willem Grave van Hollant/Otte Grave van Ghelre / om te bidden de Ecclesie voor eenen nieuwen Pastoor ende Bisschop/door welcken Heeren beden ende supplicatie/ de Heeren vanden Capittele kozen heere Otto van Ghelre / Proost van Zancten / te wesen de 33. Bisschop van Vtrecht. Hy was een jong man van xxiij. jaren / wijs van verstande/schoon van aensichte/ende was Grave Otten broeder van Gelre / ende hadde opghenomen te koomen te reysen / om dispensatie te verkrijghen vanden Paus op de Jonckheyt der Jaren / wanomen geenen Bisschop ordineren moet hy en moet dertich Jaren out wesen na den Gheestelijcken rechten/ maer wesende tot Noortshupsen int ober-stichte / wert hy met eenen Kooztsen oft Zaghe bevanghen ende starf aldaer / int Jaer ons Heeren 1213. als hy dat Bisdom in grooten vrede hadde berecht ontrent vierdalf Jaer / ende wert tot Vtrecht gheboert ende begraben met groo-

ter ee-

Digitized by Google

ter eeren/aen de Noortzijde vander Domkercke/ ende al was hy een jongh man/soo was hy seer discreet ende beschepden in recht elicke saken/ ende seer behendigh eñ kloeck in saken den ghemeenen oorber des stichts ende der kercken aenganende.

Van Bisschop Otte vander Lippe, de 34. Bisschop van Vtrecht.

OTte van Ghelre Bisschop van Vtrecht begraven wesende/ daer Grave Otte van Gelre zijn broeder/ende Grave Willē van Hollant sijn suster mā tegen woordigh waren/verbreghen met gestadiger beden ende supplicatie vanden Capittelen/ dat Otte een jonger broeder des Graefs vander Lippe wert gekoren de 34. Bisschop van Vtrecht/ende hy consent des Aertsbisschop van Ceulen/ ontfing hy des Bisschops benedictie ende confirmatie inder stadt van Franckenoort/eñ daer ontfing hy mede vanden Keyser Frederic de 2. dat waerlicke recht ende jurisdictie. Dese Bisschop Otte besette alle sijn sloten wijsselic eñ oorbaerlic/ende nam dat krupce mettē voorseydē Keyser mede aen/ ende voer ober 't Meyr op de Heyden ende onghelobigen/ hebbende in sijnen gheselschappe Everwach, daer boben afgesproken is/ ende beval Herman sijnen broeder dat sticht trouwelijck te bewaren/ tot sijner eeren ende profijten.

Van twee Ridders die in een tornoye reden, ende vander Gravinne doot van Hollandt.

IN desen tijden warē twee vermaerde Ridders/ de eene was geheeten heer Wouter Persijn, heer Ian Persijns soñ uyt Hollant/d'ander was gewoēt heer Waelwijn vā leesdael/ eñ was heer Rogiers soon vā Leesdael uyt Brabant. Het gheschiede dat dese twee lieve gesellen soudē rijden tot eenen tornoy/ doe broeghen sy over een des avonts met malkander als mē des anderen dages tornieren soude/dat sy tijdelic opstaen wouden ende horē misse/ als sy deden/ende dan sien berepden totten tornoy/ eñ als de misse upt was begannē daer noch een misse van onser lieber vrouwen/ende om dat heer Wouter onse Vrouwe seer lief hadde upt gronde sijns herten/ so woude hy nmmer haer misse hooren/ maer heer Waelwijn die der wereltlicker eeren seer gierich was/ reet inden tornoy als de eerste misse upt was/ daer hy vele arbeyts dede om den Ridderlicken lof te hebben/ eñ heer Wouter als hy de benedictie van onser vrouwē misse hadde/berepde hy hem totten tornoy/ende ten eersten dat hy inden tornoye quam/was elck Ridder moede/ eñ wouden totter herbergē rijden. Heer Waelwijn quā heer Wouter tegē/eñ nam hem vriendelijck in sijnen armen/eñ spraeck: Alrieflijste gheselle/ Godt moet u ghebenedijen die hupden des dages dat gerucht des lofues hebest gewonnē ondi vele Ridders. Heer Wouter nepgende zijn hooft tot hem ende lachede/om dat hy wel wiste dat hy in dien tornoy niet gheweest en hadde/ maer als heer Wouter dē lof sijns naēs banden Herauden hoorde roepen sonder aflaten/soo verwonderde hy hē/eñ spraet tot heer Waelwijn: Liebe gesselle/ ic en ben op desen dagh inden tornoy niet geweest/want ick hoorde (na dat ghy van my scheyde eñ ghy misse hadt gehoort) een misse van onser lieber Vrouwen ten eynde toe/ die hebet my desen lof doen geben dien ick niet verdient en hebbe/ waerom alrieflijste gheselle wy voortaen af laten willen dese wereltlijcke eere/ende aennemen een geestelick leven dat nimmermeer vergaen en sal. Eñ hebben rechte voort af-gelaten die genoeghte deser werelt/ ende zijn sonder merren te samen in een Klooster gegaē/ genoemt Heymerode/ ende leefden daer in lange tijt salichlijck. Dese Heere Wouter lagh tot eener tijdt in sijnen gebede inder kercken onder der missen/ ende leyde zijn handen inwichlijck te samen/ daer quam hem een gulden krupce tusschen zijn handen/ tot een teecken dat zijn bede van onsen lieven Heere verhoort ware. Ende dit selve Krups brochte Alijt Grave Willems wijf van Hollant met grooter weerdighept te Keynsburgh int Klooster/ende sy maecte tselve klooster daer toe so vele buttersalsmen jaerlijcx totter keucken behoefde/ ende starf daer na int jaer 1218. begraven int voorsz kloosters te Keynsburgh. Van die tijt af heeft dat geslachte der Heeren van Persijn/ aengenomen in haer wapen te dragen 9. roode stimme krupcen.

De Linie der Paulen.

Anno M. CC. ende xxvij.

GRegorius de ix. was de 187. Paus/ upt Campanien/sat 13. jaren 3. maenden. Hy was seer neerstig den Keyser te vermanē/dat hy de Crupsbaert aennemē soude die hy synē voorsaet belooft/ had waerom de keyser hem stelde opdē wege/ eñ quā tot Brunduisium/ende aldaer beynde hy hem siec te wesen/ ende toog weder in Sicilien: hierentusschē quā de lantgrave van Hessen met ontallijck veel volcx tot Brunduisien/ om int H. Lant te trecken/ die daer hoogs aflijvigh werde. De Keyser dit vernemende/ quam haestelijckē tot Brunduisien/ende nam alle des Lantgravē schat eñ cleynodien/waerom de Paus den ban die Innocentius op hem gegheven had/ beswaerde: maer de Keyser en achtes niet/eñ verwolghde de Paus eñ Cardinalen seer om 't Concilie te beletten dat de Paus gheordineert had/ende doode vele Cardinalē/ waerom de Paus syn opset laten moest/ende sterf An. 1241. van rouwe.

Floris de xvij. Grave. XII. Iaren geregeert.

Van Floris de vierde van diē name, de xiiij. Grave van Hollant, Zeelant, &c.

FLoris de vierde van dien name/ woorde na synes vaders doot Graef Willem de eerste/ int Jaer M.cc. xxiij. de veertiende Graef van Hollant/ Zeelant eñ Heer van Vrieslāt. Hy nam te wijve Machtelt, Hertoge Hēricx dochter bā Lottringen ende van Brabant/ daer hy by wan Willem sijnen

nen navolgher Graef van Hollant ende Koningh van Roomen/ Floris den Derssaet oft Stadthouder/ Alijt Grabinne van Henegouwen/ ende Margriet Grave Hermans wijf van Hennenbergh/ die tot eender dracht baerde dry hondert ende vijftigh kinderen. Dese Graef hadde ten versoecke eñ oetmoediger bede sijner broeder Otto, die int jaer M. cc. xxxiij. gheko-zen was de xxxvj. Bisschop van Utrecht/ doen leggen een sterc-ken Dijc van Amerongen tot Schoonhoven/ op sijner eygen kosten/ ende tot sijner eenwiger memorien eñ lof dede hy den Stichte van Utrecht veel goets. In den Jare M. cc. xxxiiij. isser een ghemeene Heyrbaert uyt-ghe-roepen tegen de Stedingers oft Stadinghers ontrent den Stichte des Bisdoms Bremen gelegen/ die-men ongeloovige ende ketters noemde: als die tot sulc-ke grouwelen gekomen souden zijn/ dat sy alle dat lant van Stadingen door/ niet alleen haer richten/ maer oock haer susteren ende haer moeders beslepen/ ende verdreven alle de Priesteren ende Gheestelijcke luyden uyt haer Landt: als die de bedieninghen vande Sacra-menten der heyligher Kercken versmaden/ ende God allencken ende dat heylighe Christen gheloove versaec-ten/ tot Afgoden van hout ende steen genegen/ ende die te aenbidden/ niet achtende op des Paus ende des Key-sers gheboden. Selker/ de Paus en wasser niet gesien: Want al Gregorius de ix. sijn Legaet derwaerts met veel geleerde mannen hadde gesonden/ om dit volck te bekeeren/ ende de dwalingen te weeren: zijnse in haer hooshept soo verhart geweest/ datse haer Leeraers be-schimpten ende bespotteden. Maer met veel smaethe-den hen aen te doen/ en warense niet te vreden/ sy sloe-gense oock ten laetsten doot. Waerom dat de Paus de-de tegen hen een Kruys-baert predicken/ om dit volck van Stadingen uyt te roepen. Hier na int jaer M. cc. xxxiiij. worden metten Kruyce gheteeckent Graef Floris van Hollant/ Hertogh Henrick van Brabant/ ende Graef Diederick van Kleve/ met meer ander Heeren: die tsamen na het lant vande Stadingers zijn gevaren/ ende hebben haerder wel vier duysent ver-slagen/ ende het geheele lant verwoest. Dit ghedaen zijn-de/ keerden dese Prince met groot en roode ende loffe-lijcken zege weder t'huys waert: uytgesept heer Willem van Egmont/ die bleef daer verslagen.

Des jaers daer na/ alsmen schreef M. cc. xxxv. wor-de dese Graef tot Kleermond in een Tornoy-spel/ dat vanden Graef van Cleermond beroepen was/ ver-radelijck doorsteken: uyt jalousie/ soomen sept/ vande Graef van Cleermond selve/ als hier na fol. 309. breet ghesept sal worden. Maer de Graef van Cleermond wiert op de selve plaetse oock vanden Graef van Kleef dootgheslagen/ tot wrake van sijn Neef Graef Floris. Wiens doode lichaem in Hollant ghebracht worde/ eñ tot Rijnsburg int Kloosster met grooter weenende uytvaert begraven: nae dat hy xij. jaren sijn Graef-schap berecht hadde. De Grabinne Wouwe Mach-telt, weduwe van Hollant/ leefde daer na in grooter heyligheyt/ ende dede stichten int Dorp van Loosduy-nen by den Hage/ een schoon Kloosster vander Cister-tien Ordren/ dat sy met vele goederen begaefde/ daer sy Nonnen in sette. Ende sterf daer na M. CC. lxvij. ende wert int 't selve Kloosster met grooter eeren be-graven.

Den tweeden Heninghe.

1. Machtelt, Hertogh Henricx dochter van Lottrin-ghen/ etc. de eerste van dien name/ de vierde Hertoge van Brabant/ etc. Dese sijn dochter was wedu-we/ ende hadde te man gehad den Paltzgraef. Na de ghetuyghenisse van P. Divæus, ende andere Bra-bantsche History-schrijvers.
2. Int Jaer 1234. isser een Heyrbaert uytgheroepen tegen de Stadingers.] Van dese ghemeene heyr-baert zijn benesens andere/ te lesen de Histozie van den Aertsbisschoppen van Bremen/ opt jaer 1233. ende 1234. Ubbo Emmius int begin dant 10. boeck sijns Histozie der Friesen. Daer hy int verhael van dese Tocht uytnemende is/ ende den Leser seer dien-stigh. Veel ander Schrijvers raken dese Histozie ter loop aen/ met weynigh beschept. Meyerus ghe-tuyght/ dat Graef Floris ende de Hollanders met eē Vloot van 300. schepen uytquamen. Vide ejus An-nalis Flandriæ ad annum 1234.
3. De Grabinne Wouwe Machtelt dede stichten een Kloosster tot Loosduynen.] Hier septmen dat begraven lept deselbige Grabinne Machtelt, ende des Graven van Hollant Floris des vierden dochter/ Margareta genaēt/ Grave Hermans van Hen-nenbergs wijf/ die tot eender dracht ghebaert soude hebben 365. kinderen. Daer de Histozie aldus af luydende is:

Van die Gravinne van Hennenbergh, die tot eener dracht also veel kinder ter werelt broch-te als daer dagen int Iaer zijn.

Grave Floris die xij. Grave van Hollant/ Koning Willems vader/ hadde onder andere kinderen een dochter geheeté Machtelt, die hy te mā gaf Graef Herman bā Hennenbergh. Haer broeder was Koning Willem van Roome/ Grave van Hollant. Bisschop Otte van Utrecht was haer oom van svaders wegen/ eñ Hertoge Henrick van Brabant was haer oom van smoeders wegē/ ende Alijt Grabinne van Henegouwe was haer moepe/ eñ Otte grave van Gelre eñ Henric bisschop van Ludick sijn broeder/ waren haer neven. Het gebiel tot eener tijt/ dat dese Grabinne van Hen-nenbergh, een arm brouken/ wiens man ghestorven was/ by der deuren sagh gaen bidden haer broot om Gods willen/ hebbende op elcken arm een kindeken/ dewelcke sy tot eener dracht ter werelt hadde ghe-bracht. Die Grabinne dit brouken siende/ heeftse ver-smaet ende versproken/ seggende dattet niet mogelijck en waer/ meer dan een kint van eenen man tot eener mael te mogen ontfangen. Dat brouken heeft haer be-tamelijcken verantwoort/ seggende: dattet by Gods gehengenisse wel geschien mochte/ maer de Grabinne en woude dat niet gheloouen/ ende heeft dese Brouwe schoffierlijcken toeghesproken/ ende schandelijcken van haer verdreven. Waerom dit Brouken seer ghestoort was/ ende heeft haer oogen ten Hemel ghesleghen/ God die alle dinck machtigh is biddende oetmoedelijcken dat hy de Grabinne soo veel kinderen wilde verleenen tot eener dracht/ als daer dagen int Jaer komen/ het welcke alsoo is gheschiet. De Grabinne is bevrucht ghewoorden met kinde/ van haren man de Graef van Hennenbergh/ ende swaer wesende/ is sy nedertwaert getogen in Hollant. Ende als de tijdt aen quam dat sy baren soude/ is sy also uytermaten grof ende swaer ge-worden/ dat nopt mensch desgelijck ghesien ofte ghe-hoort hadde. Ende also dese Grabinne een moepe was van Graef Floris van Hollant/ soo quam sy tot hem in Loosduynen/ ende alsmen schreef M. cc. lxxvj. op onser lieber Brouwen dagh in die Vasten/ ende was doe die goede vrydagh: soo beviel dese Grabinne/ ende baerde ccc. ende lxv. kinderen/ die alle volmaect van ledē wa-ren. Eñ bisschop Otte van Utrecht haer oom doopte alle dese kinderen in een becken/ ende die knechtkens worden geheeten Iohannes, ende die meyskens Eliza-beth. Ende so geringh als sy waren gedoopt/ storven sy alle gader met haer moeder de Grabinne/ ende worden alle ghelijck daer int Kloosster begraven/ alsmen noch huyden daegs sien mach in haer Histozie ober dat graf gemaeckt.

De Histozie ofte het ghescrijft te Loosduynen in de kerck/ in Latijn ende Duytsch/ noch op den dag van huyden te lesen/ luyt aldus/ in Duytsch.

Margreta/ Harman Grave van Hennenberghs huysvrou/ dochter des vierdē Grave Floris van Hollant en Zeelāt/ suster bā Willē dē Koning bā Romen/ ende daer na Keyser des Rijcx/ ende van Alijt grabinne van Henegou/ wiens oom was Bisschop bā Utrecht/ haer Oems Soon van haers Moeders we-gen

Digitized by Google

gen was Hertogh van Brabandt en Grave van Duringen. Dese Hoogh-ghebozen Gravinne/ondt sijnde ontrent twee-en-veertich jaer / heeft ter werelt voortgebracht op den goeden Vrijdach ontrent negen uren/ int jaer duysent twee hondert tseventich ses / dry honderd vijf-en-tsestich kinderen. Die alle te samen ghedoopt zijn in twee berkens van Oude den Wy-bisschop van Utrecht / vanden welcken de inerchtkens alle Joannes / de maechdekens alle Elisabeth ghenaemt zijn. Die al t'samen met de moeder op eenen dach ghestorven/ende hier te Loosduynen inde Kercke begraven zijn. 't Welck ghebeurt is door een arme vrouwe / die twee kinderen van ender dracht op haren armen droech / waer dan de Gravinne verwondert sijnde/spraeck: dat sulcx by eenen man niet mochte geschien / ende heeftse met schoffierlicke woorden verstooten: waer door dese arme vrouwe verstoort sijnde / haer wenschede soo veel kinderen tot eener dracht te verkrijghen als sy dagen in een jaer mochten wesen/ 't welck oock miraculeuselijck also geschiet is. Gelijck hier tot een memorie uyt den ouden soo wel ghescheben als gedruckte Chronijcken int kort ghestelt ende verhaelt is. God sy hier van geweest/geeeret/ende gepresen inder eeuwicheyt/Amen.

Dit Ghescrift/soo int Latijn als Duytsch/staet neffens twee koperе berkens tot Loosduynen inde Kercke ten toone/ende wert van vele/die om het mirakels wille de plaetse gaen besichtigen/gelesen/ende uytgetecknet. Maer dat dit voorschrevē Geschrift veer lange jaren/ vanden begimne aen/ soude gestaen hebben/en derf ick niet seggen. 't Is genoech bekent datter Tafereel sedert de Nederlandtsche Trouble ende Beeld-stormingie verruint is ende verandert. Een Vriesche Chronijck (noch ongedruckt) ghemaeckt by Broeder Pieter Religieulx tot Tabor/ die meer als hondert Jaren gheleden in fleur was/ ghetuycht dat boven het graf des wonderbaerlicke moeder/aldus in Rijm ghescreven staet.

D'onsprеeckelicke Godes kracht/
Machmen menichsins wel mercken;
Want eens een Prouken voortbracht
Twee kinder te samen inden werelt
Dat verwonderde heur Vrouw Margriet Ver-
Van Hennenberch/sy meenden reyn (togen
Dat een wijf by eens mans belept mocht dragen
kynder niet meer dan eyn.
Daer nae liet God ghescheyen
Wonder groot/want sy wan
Vierde halff hondert kynderen ende xiij. tot eenre dracht by eenre man:
De kynder Kerstede Wisschop Gij in een Ver-
sen klaer.
Daer waren hooghe ghebozen Peeten/ als Prin-
ten/Vorsten/Vrouwen/dats waer.
Der fruchten starf sy/ende was germana/
Van Menaennien Willems Koningh van Hol-
lant Grave/al sonder wane.
Dit was een wonderlick dinck/doe sy bleeff
Inden jaren duysent CC. ende LXXVI. schreeff.
Opten goeden Vrijdach/ ten negen uren:
Haer siel moet in eeuwicheyt duren.

AMEN.

Dit oude Ghelchrift (siet ghy wel) verschilt met het hyndenaechs Geschrift. De afschrijvinghe ende Copie/ die Hadrianus Iunius in sijn Batavia/ uytdruckt/ luydet oock anders/ in forme als volght.

MArgareta Hermani Comitis Hennebergiæ uxor Illustris Dñi Florentij Comitis Hollandiæ filia, cujus mater fuit Mathildis filia Henrici Ducis Brabantiæ, fratrem quoque habuit Guglielmum Alemaniæ Regem: hæc præfata Domina Margareta, anno 1276. ætatis suæ anno quadragesimo 2. ipso die Parasceves, hora nona ante meridiem, peperit infantes vivos promiscui sexus numero trecentos sexaginta quatuor: qui postquā per venerabilē Episcopum Dominum Guidionem Suffraganeum, præsentibus nonnullis Proceribus & Magnatibus, in pelvi quadam baptisma sacramentum percepissent, & masculis Ioannes fœmellis vero nomen Helisabeth impositum fuisset, ipsorum omnium simul cum matris animæ ad Deum æternaliter victura redierunt, corpora autem sub hoc saxo requiescunt.

Wat dan dese Historie is/ende wat hier dan te geloouen is/ende wat te verwerpen/sal ick (wilt God/ meerder tijt ende gelegender plaetse hebbende/als ick nu wel heb) in grooter Chronijck ontfouwen/ eñ den Leser alles ontdecken. Daer en tusschen samen weten/datter by de schrijvers groote oneenichept is/ soo inden naem van dese wonderbaerlicke moeder / als inde tijt/ende anders. De Auteur van onse Chronijt noemt onder de kinderē van Graef Floris de vierde/ Margriet (Sic etiam Snoyus, & Bockenbergius) Grave Hermans wijf van Hennenberch / die tot eener dracht baerde 365. kinderen: Daer nae Divis. 19. cap. 10. (welc Capitrel wy hier vozen dan voorde te voorde ingelijst hebben) sept hy datse Machtelt geheeten was: Baka, so int Latijn by hem selfs ghescheven/ als inde verduytsche Copie/ noemt Machtilt Grabin van Hennenberg/ daer de Chronijt onder de kinderen van graef Floris de 4. sept/Margriet grave Hermās wijf van Hennenberg. Heda, Mechtildis Comitis Hennēbergij uxor. Io. Cuspinianus in Wilhelmo Hollande Cesare, noemtse Machtelt, ende maechtse moeder van dry hondert vijftich kinderē (so sijn Copie niet door Druckers oft uytschrijvers verbalscht is.) Meyerus desghelijck noemtse oock Machtelt, ende stelt haer sterfdach op het jaer 1278. 2. jaren later / als ghemeenlick andere doen: Daer by seggende datse dolen die haer Margriet noemen/ ende dese miraculeuse baringhe tot op het Jaer 1214. brengen. Inde tijt dan/ mercke ghy wel/ is oock verschil. 't Welck meerder blijckt uyt Marcus van Vaernewijck / die ghedencke dit wonder in sijn Historie van Belgis of Spiegel der Nederlantsche ouchept int 68. Cap. van 't vierde boeck. Daer sept hy dat dit wonderlick stuck verre boven natuere gebeurt is int jaer 1244. So immer een seker Chronijck sept/die hy by brenght. De kleyne Hollantsche Chronijck (soo de selve van Vaernewijck oock aenroert) sept/ dat dit mirakel geschiet is int jaer 1266. De groote Hollandtsche Chronijck int jaer 1276. Daer mede de Brabandtsche Chronijcken over een komen. Alsulck verschil isser inde tijt/ 't welck by so niet klepen en is. Inde rest vande Historie komen de Schrijvers oock dan passen over een. De meeste seggen dat de Gravinne terstont nae haer verlossinghe gestorven is. Maer de Compilateur vande groote Belgische Chronijck Magnum illud Chronicon Belgicum prodijt nuper Francofurti ex Bibliotheca Ioannus Pistorij anno 1607. ende Heda seggben dat de Gravinne noch langhe daer nae geleest heeft/ gestorven int jaer 1277. De andere getuygen eenstemmentlijck/ dat de moeder ende de kinderen/soo haest alsse gedoopt waren/gestorven zijn/ende t'samen begraven. Dese oneenichept der Schrijvers en staet my niet wel aen/ eñ maken de Historie seer verdacht. Te meerder sal de Historie verdacht wesen / indien men met de meeste Schrijvers ende oock mettet Geschrift selber staende wil houdē/dat dit gebeurt is int jaer M.CC.lxxvj. Sy seggen ('t welck oock 't Graf-schrift getuyght) dat Bisschop Otto van Utrecht de kinderen gedoopt heeft/ ofte (soo andere willen) dat

hy sijn Suffragaen Gwye ghesonden heeft/ om 't sacrament des Doops te bedienen/ &c. Hier dolen sy grofflick/ of de Jaert vande Bisschoppen is valsch. Want op die tijdt was Bisschop van Utrecht Heer Ioan van Nassouwe/ de 39. int ghetal/ ende was 20. jaren Bisschop/ van 't jaer 1267. tot het jaer 1287. Voor H. Ioan van Nassouwe heeft den Bisschoplicken stoel beseten H. Henrick van Vianen 16. jaer lanck. H. Otto voornoemt (de 36. Bisschop) is overleden int jaer 1249. Daerom kan de persoon van H. Otte des Grafvinne Oom hier in dese Historie geen plaetse hebben. 't Welck schijnen gemerckt te hebben de ghene die dese miraculeuse baringhe stellen op het jaer 1244. Gelijck als doet de Chronijck-Schrijver hy Marcus van Varnewijck. Het jaer van 1314. het welcke Meyero nuschaecht/ sal sommighe misschien duncken so verwerpelick niet te wesen. Want doe tot Utrecht een bisschop Gwye was/ oock eens Graefs van Hollant/ &c. broeder. (Te weten Guido Avenensis xlij. Antistes, Ioannis, ejus nom. 2. Hollandiæ, &c. Comitis frater. Maer de Moeder Vrou Margriet en heeft op die tijdt niet geleeft. De ghene die dit jaer behaecht/ sullen een ander Margriet moeten soecken: Of/ soot haer best gevalt/ een ander Machtelt. Oock is te weten dat de Schrijvers niet over een en komen int getal vande kinders: eenige seggen vyf hondert vijf-en-tsestigh: namelijck so veel kinderen alsser dagen in een jaer komen: andere seggen vyf hondert en vier-en-tsestigh/ om datter even veel knechtkens eñ meyskens souden wesen: anders soude het schijnen datter een Hermaphroditus oft een Androgynus, dat is/ half mannetken half wijfken daer onder geweest ware: 't welck heeft mogen blijken/ want sy alle volmaeckt van leden waren: gelijck de Chronijck lupt. Dan jocken laet varen. Eñ weet/ dat de Rijm-Chronijcker (die ten dese tijden gheleeft heeft) hier niet een woort af en verhaelt. Ende Beka, die wat later geleeft heeft/ omtrent het jaer 1350. en roert dit groote wonder niet eens aen. Weet noch/ dat onder de Graven van Hennenbergh/ geen Graef Harman, oft yemandt anders van ander name/ in haer Genealogie ghevonden werdt/ die een dochter upt den Huyse vande Graven van Hollandt ten houwelick gehadt heeft. Veel minder werdt daer uptdrucklick Margriet oft Machtelt genoemt. Die voorwaer wel secht ende simpel gheweest is/ soose haer verwondert heeft dat een Vrou t'eener dracht twee kinderen kan voort-brengen. De Lantlupden hier sijn soo plomp niet/ sy weten wel beter/ ende de daghelicxsche onderdinghe leert haer anders/ jae 't ghebeurt wel onder haer dat de vrouwen van dry (oock van vier/ doch selden) kinderen beballen. Heeft het de Grafvinne vreemt geweest tweelingen te sien/ 't moet ons immers dan vreemt geben te hooren van 365. kinderen: Al hoewel God Almachtigh is/ ende wonderlick in sijn wercken. Noch andere redenen konde ick bybrengen om dese Historie/ ick segge niet onder den voet te stooten/ maer om te bewijsen dat het niet al gout en is datter blinckt. (Twelck wy haest hopen wijdluftiger eñ met vaste eñ bondige bewijsredenen te doen. Daer by woeghende warwert van daen dat ons dunct dat dese Historie/ of veel eer Fabule/ genomen is/ eñ eerst op de baen gekomē. Wilh. Hermanus Goudanus eñ Snoyus sijn lantsman hem volgende/ seggen tot bevestinge van dese Historie/ dat inde Bommeler-waert tusschen Maes ende Wael over Worcum t'Huys Poroyen gesticht soude wesen met so veel vensters alsser dagen int jaer komen. Dicta t'Huys Porcyen/ of Puerope/ quasi Arx Puerorum. Maer in oude brieven ende handvesten wort dit Huys niet Porcyen maer Poderoyen ghenoemt. Nu gemeenlick verkort/ Pcyen. Waerom dit een swack argument is. Dat ick wilde dat Iunius niet en verhaelde gelijc oft de waerheyt waer/ Batavia cap. xx. Dan voorden genoech van dese Historie/ of Fabele/ laet ons tot Graef Floris keeren.

4. Des Jaers daer aen 1235. woyde de Graef tot Cleermond in een Toyrnoyspel verradelick doorsteken. De Rijm-Chronijck/ Beka, ende andere seggen dat dese Graef gebleven is int Jaer 1234. (Te weten int selve Jaer als de tocht op de Stadingheers was. Daerom stelle ick sijne Regeringe 11. jaren.

5. (Tot Cleermont in een Toyrnoyspel.) Dit Toyrnoyspel was wel vanden Grave van Cleermondt beroepen/ maer op een ander plaets dan tot Cleermont. Albertus Abbas Stadensis in Chronico ad annum M. cc. xxxiiii. Florentius Comes Hollandiæ, a Stadingis domum veniens, in tornamento apud Novimagium est occisus. By Novimagium soo verstaet hy/ mijns oordeels/ Noyon in Picardijen. Noviomagus in Antonini Itenerario inter Suessenes & Ambianos est Noyon. Soo desen Abt van Staden niet en dooit/ is Graef Floris te Noyon in Toyrnoy verslagen. Maer de Rijm-Chronijck/ Beka, ende Heda ghetuyghen te Coybie. De Rijm-Chronijck sepdt/

Graef Floris bleef in een Toyrnoy
(Te Coyby/ dat was vernoy.

Dit heb ick gevolcht/ ende noeme oock de plaetse daer de nederlaech geschiedt is/ Coyby. Daer by te verstaen is Coybye in Vyanckrijck int Landtschap van Picardyen aende Rivier Somme/ niet verre van Amiens/ daer Cleermont oock niet wijt van gelegen is. Went anders in Duytslandt aende Weser is een oudt Kloosster Coybie genaemt.

Van een oorloge tusschen Bisschop Otte van Utrecht ende Grave Otte van Gelre, eñ hoe sy vereenicht worden.

OMtrent dese tijdt quam Heer Otte vander Lippe Bisschop van Utrecht weder vanden Roomschen Lande/ ende vant alle sijn landt in goeden punten eñ vreden/ maer hy quam onlanck daer na in grooten onvrede/ want Grave Otte van Gelre veele Leenmannen ende Vassalen woonende hadde int landt van Vallant/ die seer swaerlijck beschat worden van des Bisschops amptluyden ende officiers/ soo dat sy seer arm worden ende verbijstert van tijdtlijcke goeden eñ haven/ waerom dat Grave Otte des Bisschops lieden by den tolle van Lobeck dede arresteren ende becommeren/ ende maeckte een conspiratie ende verbant metten Vallanders teghen den Bisschop haren Heere. Bisschop Otte van Utrecht/ overmidts raedt ende hulpe Bisschops Dircx van Monster/ ende grave Hermans vander Lippe sijne broeders/ versamede een groot heyr van volck/ om daer mede te trecken int Graefschap van Gelre/ eñ dat te verbarnen ende te verwoesten/ eñ dat volck van Vallant met macht te bedwingen/ ende daer tegen vergaerde dat volck van Vallant met hulpe Grave Otten van Gelre by brokelo opten dijc/ ende wouden den Bisschop weder staen/ maer de Bisschop quam hen manlic tegen/ eñ daer wert seer gevochte/ so datter vele doot bleven/ eñ daer werder vele gevangē/ ende vele liepender wech/ eñ de Bisschop behielt de victorie eñ hadden zege/ eñ voort voort eñ gewan 't Casteel ter Vorst dat hy destrueerde/ eñ 't Casteel tot Bocholt verbrande hy altemael/ uytgesept den grootsten toorn/ want de Vrossaert metten Burchsaten van dese Casteelen hadden al desen twist gemaeckt/ eñ hadden 't gemeyne volck van Vallant tot ongehoorsaemheydt eñ rebelheyt eerst verwerckt tegen haren Heere den Bisschop. De Grave Otte van Gelre die seer qebel nam des bisschops segen ende victorie/ kreech in sijner hulpe dē Hertoge Walraven vā Limberch/ Grave Henric vander Leyne met ij. M. Ridderen ende knechten/ eñ dat mede den jongen Grave Floris van Hollandt sijnen Neve om assistentie in deser oorloghen te doen/ ende Grave Floris quam de Lecke opgevaren met vele schepen ende verbrande des Bisschops Huys te Geyn. Ende daer tegens Bisschop Otte van Utrecht met hulpe Bisschops Gherrits van Bermen sijn broeder/ Bisschops Dircx van Monster sijnen Neve/ ende Grave Hermans vander Lippe sijnen

nen broeder heeft vergadert duysent Ridderē eñ knechten / eñ woude daer mede dese Princē ende Vorsten bestreden hebben. Maer de Bisschop Koenraet van Vortuen Legaet der stoelen van Roomen / quam by aventueren ter plaetsen daer desen strijt geschien soude/ende nam die op in sijn handen / ende dede daer van een uytsprake tusschen dese twee partijen / als dat de Grave van Gelre soude quijt schelden eñ overgeven der kerken S. Martijns tot Vtrecht/alsulcke aenseggē eñ recht als hy hadde aende vooghdye vanden lande van Zallant/ende de Bisschop soude dat slot te Clysteren eñ tot S. Odilien berge(uytgenomen de Vroosdye ende dienstmannen eñ Vassalen) den Grave van Gelre weder geven ende te Leene van hem houden/ende de Grave van Hollandt soude hebben voor sijne dienst-mannen 800. ponden die hy daer woonende hadde / ende soude daer mede der kercken van Vtrecht vry ende quijt schelden.

Van eenē grooten oploop binnen der stadt van Groeningen, tusschē den Burchgrave eñ den Casteleyn van Coeverden, ende hoe de Bisschop van Utrecht jammerlick ende deerlick vermoort wert.

IN den jare ons Heeren 1235. geschiede binnen der stadt van Groeninghen een loop ende strijt tusschen Egbert den Burgh-grave van Groeninghen / ende Roelof den Casteleyn van Coeverden / waerom dat de Bisschop met macht van volcke quam binnen Groeningen / ende maeckte eenen pays ende vrede die te onderhouden op haer lijf ende goet: maer als de Bisschop weder wech was gherepst / quam Roelof de Casteleyn ende destrueerde des Burgh-graven huys by Hamme gelegen/ende quam binnen Groeningen/ brekende den vrede/ende jaechde den Burgh-grave tot in Vriesland/ ende hier tegen versamede de Burgh-grave veel Vriesen/ende quam daer mede voor Groeninghen/ende belepde de stadt alomme/ende schoot daer vyer inde stede/ daer sy seere af verbrande/ ende bestondese also met stadigher assouten/dat Roelof met nauwer noot daer uyt quam/eñ weeck op 't slot tot Coeverden. De Casteleyn die dese injurie ende hoorhmoet wreken woude / vergaerde snellickē een deel volcx/ ende quam voor Groeningen/ ende bestormdese met allen seer sonder aflaten/ maer de Bisschop die dit schier vernomen hadde/ vergaerde een deel uytghenomen wapentuers/ ende quam daer mede om desē Casteleyn vandē besitte van Groeningen te verdrijven / ende dat Casteel van Coeverden met kracht ter neder te werpen. De Grave van Gelre quam selver in des Bisschops hulpe met vroom wapentuers / Graef Floris van Hollandt sende heer Ian van Arkel ende Herbern van Arkel / ende Gijsbrecht heer van Aemsterlant met een deel uytgeleesen Ridderen ende knechten / Grave Dirck van Kleve ende Grave Boudewijn van Benthem dede hem mede bystant eñ hulpe / diergelijcken de Aertsbisschop van Ceulen ende de Bisschop van Monster sende hem so veele volcx als hy begeerde / ende met allen deser Heeren ende Princen hulpe vergaerde hy een schoon heyr van volc / eñ stoech sijne tenten ende pauwelioenē ter neder tot Anem/ daer de Bisschop dien dach bleef ligghen / hem verblijende met sijne Heeren: ende daer wesende / heeft hy by voordeel ende vonnisse sijner Heeren ende Princē desen Casteleyn Roelof verwoest uyt alle sijne goeden / ende dat hy die met allen rechten verbeurt had/ ende alle den genen diet met Roelof hielden / oft hem bystant deden/ dien vergaf hijt volkomelicken. Roelof de Casteleyn bedochte de groote mogenthedt des Bisschops/ brack sijn belegge op van Groeninghen / ende sette sijn tenten bynden dorpe van Coeverden / ende advijseerde te voorzen dat daer een marasschē eñ vroecklant tusschen hen beyden lach/daermen niet lichtelick over komen en mochte. Des anderen dages als de dageraet opging/ende de sonne begonst te schijnen/ de Grave van Goer S. Martijns Bannierdrager dede de trommelen slaen ende de trompetten blasen/ eñ ginghen voor met uytgekozen wapentuers/ eñ al dat heyr volchden hem na dat menichsins gewapent was met menigerley instrumenten. Eñ als de belepders der eerster Batalien des Bisschops voor waren ghegaen / ende meenden over sudden ende marasschen te gaen/ soncken sy daer in/ overmidts last ende swaerte des harnas / ende verdronchen daer in al lebendich/ die niet alleen vandē mannen der Drenthen/ maer ock mede vanden wijven jammerlijc gesmoort ende vermoort worden / ende vele die dootlijck gewont waren/ zijn met nauwer noot weerh gekomen. Roelof de Casteleyn is haestelijck opgeseten/ende heeft met een deel repsigers dat vliende heyr alle dē nacht vervolcht/ ende benaut hen alle haer provande / haer tenten ende clenodien heeft hy berooft / ende is met grooter zeghe ende met vele gevangen weder gekeert tot Coeverden/ daer de oversten af waren / Grave Gerrit van Gheire/ Gijsbrecht van Aemstel / ende Dirck Vroost tot Deventer/ des bisschops broeder/ ende bisschop Otte van Vtrecht wert bevonden in een sudde/ dien sy wreedelicken met haer swaerden ende messen zijn krupn van sijnen hoofde vilden/ende na veel smaetheden ende pijnen die sy hem aen deden/ namē sy hem ten lesten ende worpen hem in eene onreyne stede / ende versmoorden hem daer in/ opten eersten dach vander Oostmaent/ eñ starf alsoo smadelicken ende deerlicken doot/ inden jaer ons Heeren 1227. In desen strijde bleven meer dan 500. vroome mannen doot/ ende daer toe menich edel man so geslagen ende versmoort/ onder welcken dat mede bleef Heer Ian van Arkel / ende Heer Herbern van Arkel sijn neve/ ende Heer Baernt van Horstmer Ridder / die een kloeck ende ervaertsaecht vroom man was/ hart eñ starck/ vermaert boven alle Vuytschen/ ende bleef lange tijt liggen op sijnen schilt/ maer int eynde verdranck hy mede / maer hadde nochtans onder de vyanden veel vromicheden te vozen gedaen. De Bisschop wert van al den volcke geestelick ende weerlick met grooter weenen ende droefheden uyt desen orden in een zudde gehaelt/ende wert seer deerlicken tot Vtrecht gebracht eñ begraven inde Domkercken bynden anderen 2. Otten Bisschoppen / als hy dat Bisdom 13. jaer langh met grooter eeren gherecht had/ende tegen den roovers ende vyanden totter doot toe hem vromelick ende stoutelick geweert hadde. In desen selven jare hebben de Nonnen van S. Servaes t' Vtrecht haer swarte kappen ende coevelen verwandelt / aennemende grauwe habijtē tegens wille ende consent harer Priorinne / genoemt Hulinde.

Van heere Willebrant de 35. Bisschop van Utrecht.

ALs Bisschop Otte dus jammerlicken vermoort was ende begravē/ quam Grave Floris van Hollandt met meer andere Vassalen ende Principale dienstmannen der kercken tot Vtrecht / en bat voor sijnen neve heer Willebrant Bisschop van Padeborn / eñ was des Graven soon van Oldenburch / datmen hem tot eenen Bisschop van Vtrecht kiesen woude. Eñ als alle de Heeren vergadert waren om hem te beraden op des Graven supplicatie ende bede / ende siet de Grave van Gelre ende de heere vā Aemstel / die beyde ter doot toe waren ghewont / ende een hoxte uytsettinge hadden verkreghen vander vangenisse / worden ghedragen op haer beddē liggende/ ende gebracht int generael Capittel/ende baden der Ecclesie al weenende om secours eñ bystant om te komen uyt hare vangenisse/ ende alsmen dese Heeren sach dus jammerlichen ghewont / worden alle de heeren bitterlic schreyende / ende den rouwe van des Bisschops deerlichen doodt werdt weder vernicut als geen wonder en was / waeromme dat sy ghemeenlick kozen desen Heer Willebrant Bisschop van Padeborn/ als een bequam man desen onnooselen ende smadelicken doodt te wreken / te wesen de xxxv. Bisschop van Vtrecht / een man van grooter ghestadicheydt/ wijs ende hoogh ghebozen/ende alsoo dese Heer Willebrandt op die tijdt was in Italien bekommert in des Keysers saken/ so worden ghecrdineert wijse Notabele mannen/ die snellicken over berch trecken souden ende brengen hem dese nieuwe tijdinge / ende de begeerte der Ecclesie van Vtrecht / eñ hem te presenterē int hof van Roomen/ d'welck so is gheschiet: want de Paus Gregorius de 9. by rade sijner Cardinalen / soo sette hy sij-

Digitized by Google

nen lieben ende welbekenden Willebrant van Padelozn te wesen Bisschop van Utrecht / hem gevende de benedictie / ende senden eerlicken tot sijnen lande ende kercke hem bevolen.

Väde wrake die over des Bisschops doot wert gedaē.

ALs nu dese Bisschop Willebrant in sijnen Bisschops setel geintroniseert ende geset was / ging hy sitten te rechte binnen der stad van Utrecht / daer de hooge mannen der kercken van Utrecht met recht ende met bonnisse wijsdē dat de Grave van Gelre met den anderen gevangen hyr ende los wesen souden vander vangenisse des Casteleyns van Coeverden / want de selve Casteleyn als een verbannen man onverdadich ende ontwettich sijnen rechten Lantsheere dē Bisschop met eenen onweerdighen ende smadelicken doot sijn lijf had benomen. Doe versamede dese Bisschop heyde van sijns selfs macht ende mede uyt Vriesland (overmits den aflaet die de Paus daer toe gegeven hadde) een machtich groot heyr van volck / dewelcke hy tegens die van Coeverden ende den Dzenthers deelde in ses battaellien / ende daer tegens setten dese voorseyde Dzenthers ock ses battaellien / daer sy den Bisschop ock mede wederstaen wouden / ende besitten die palen ende frontieren van harē lande also vast eñ starc / datmen sonder groote schade niet wel in haer lant komen mochte / maer dese Bisschop als een onverschrocken Prince quam teghens sijne vianden van allen sijden ende sloegh daer in so vreeselicken datter met allen vele doot bleven / eñ verbrande vele dozpen / eñ verbolghde dat vliende volck al totter doncker nacht toe. Des morghens vroegh als de Sonne opgegaen was / quamen die van Coeverden metten Dzenthen / die seer ontsaghen des Bisschops mogenthept / ende gaven hen selven in des Bisschops genade / ende gaven hem gijselers / ende hy ontbantse vanden banne ende maledictien op deser conditien. Als dat Roelof de Casteleyn den Bisschop uyr ende eygen over leveren soude dat slot te Lare / ende dat slot te Coeverden met alle recht ende jurisdictie / vander Dzeute / ende soude noch betalen den Bisschop dzy dupsent marc voor alle schade die hy gedaen hadde / ende noch soude hy senden C. vroome mannen in Lijsland om te vechten metten Duytschen heerē op de Heyden / ende soude noch sonderen ende stichten een vrouwen klooster van xxb. zusters van S. Benedictus oorden tot Swartewater by Swolle. Dit ghedaen zijnde dede de Bisschop dat slot te Lare tē gronde toe af breken / ende dat slot te Coeverden besette hy met sijnen volcke ende dede dat trouwelijc bewaren / ende hy dancte alle sijne hulperen / Heeren ende Ridderen ende knechten hooghlijcken / ende begaef dese mildelijcken / ende bevalse Gode ende hy reet van daer tot Utrecht met grooter eeren tot S. Martijns Feeste.

Vande rebelheyt des volcx van Drenthen.

IN den Jaere ons Heeren 1236. dat verwaten ende verwijfelde volck van Dzenthen versameden vele wapentuers ende knechten / ende beleyden wederom de stede van Groeningen. Ende Egbert de Burggrave dede de poorten op vander stede / ende gingh manlicken uyt / sloegh vele van sijne vianden doot / ende behielt alle harc Dzovande ende wel vj. C. Paerden / ende verbrande vele Dozpen inden Dzenthen. De Bisschop die hem seer hierom verblijde / reysde in Vriesandt ende predicte daer weder des Paus aflaet ende verkreegh van daer derdenwerf een groot heyr van volck / daer hy krachtelijcken mede inden Dzenten toogh / ende verbrande dat dozp van Coeverden / eñ dat voorburch vanden Casteel altemael / daer sy veele peerden / harnasch / kleeder / provanden ende ander vele goeden roosden ende namen / ende daer en bovē sloegen sijt al doot / wijf ende kinderen / ende en spaerden niemandt oudt noch jonck / ende als den dach ten avondt quam / toech al dat Bisschops heyr over stat vroechlant om te bet beschermt te wesen / ende keerde weder tot Amen / daer sy hem metten beyouden roode seers verblijden. Des anderdaeghs als de Sonne op gingh / reysde des bisschops heyr met ontwonden banierē / met trommelen eñ andere geluyde over 't vroeclant / eñ haesten hen om 't Casteel van Coeverden te besetten / maer een ontallijck volc der Dzenten waren des nachts te vozen al heymelijck binnen der vesten des Casteels ghekomen / ende aen d'ander zijde stonden de Vriesen uytē gestichte van Monster in grooter hoomoet in der Dzenthen hulpe. De Vriesen uyten stichte van Utrecht / waren in des Bisschops hulpe van Utrecht / ende hadden des dages te vozen groote schade genomen / ende wakē seer verwonnen / ende daerom waren de Dzenthers veel te stouter / ende zijn met heyrkracht te Coeverden ghekomen / ende wouden sonder merren te strijden tegen den Bisschop / maer die Bisschop aenmerckende sijn vozvande ghemindert / toogh achterwaert in Verdenberg / ende gaf sijne soudeniers oorlof / ende dancktе sijne hulpers / ende hy besette sijn sloten / ende verbuldese met alle dat hem van noode was.

Vant beginsel ende oorsprong der stede van Gorinchem oft Gorcum.

ONtrent dese tijdt stont hy dat dozp van Arckel een kleyn Casteelken / op een plaetse gevoēt Wolfare, toebehoozēde heer Ian den ix. heere van Arckel. By welcke burgh doe woonden sommige visschers / want de rivier vander Merwen begon daer te vloeyen ende te ebben / op ende nederdalende / om dat die 2. rivieren vander Wale ende Maese daer in een vloeyen / want de Wale was ontrent die stede van Tyele benaut / ende gelept / dat sy haren ouden cours ende loop inder rivieren vander Lingen niet houden en mochte / desghelijcken was vander Maese mede gedaē / ende dese visschers om dattet een arm schamel volcxken was / wierden sy gheheeten gorrekens, waer van dat die stede Gorrekom (maer nu Gozichom) gheheeten wert: ende dese Heer Ian geboot alle de huysen van desen dozpe van Wolfare af te breken / eñ dede die met grooten onderstant ende hulpe weder setten by dat Casteelken / in maniere van eener stede / eñ vande steenen die gekomen warē vander kercke van Wolfare / werde gemaect eñ gefondeert die parochie kercke vander stede van Gozichom / ende alle de ornamenten / outaren ende beelden wozden gebrocht inder selver kercke van Gozichom / ende heer Ian dede dese stede alomme bemeuren met hooge dijcken / toornen / ende timmerde daer in een groot starc Casteel dat men hiete de Burgh of Palays van Arckel / want de Heeren van Arckel daer haer woonstadt voortaen plagen te houden. Siet hier vozen. Fol. 85.

Vanden doot des Bisschops Willebrants.

DE Bisschop Willebrant als hy dat Sticht van Utrecht manlijck ende eerlijck hadde bercht ses jaer langh starf hy te Swolle / int jaer ons Heeren 1233. eñ wert met grooter eeren gebrocht tot Utrecht / ende wert aldaer begraven in de kercke van S. Servaes klooster / want hy den eersten steen vander kercken gelept hadde.

Van Otte van Hollant de sessendertighste Bisschop van Utrecht.

OTte de derde van dien name / Grave Willems soon / eñ Grave Floris broeder van Hollant / wert eendrachtelicken door aenroepinge eñ inspiratie des heyligē Geests van al dē Capittelarē geelegeert eñ gekozen de 36. Bisschop van Utrecht / een doorluchtig ende hoog-gebozē man / van Koninclicke geslachte. Dese Otte was na den doot sijns vaders geboegt ende geordineert totter Ridderschap / ende ontfing van sijnē broeder de Graefschap van Oost-vriesland te leen eñ te regeren / maer hy begaf de heerschappije / eñ nam aen dat Bisdom dat hy seer arm ende in grooten schulden vant / beladen vanden rebellen ende onghehoorsamighe Dzenthers / ende mede dat de dijcken dickwils brakē / eñ dat lant overbloepde metten water tot grooter schade vande landen. Ende by Gods inspreckinghe verbochte

dese

dese Bisschop vele van sijne goeden/ die hem zijn vader gheerft hadde in Hollandt/ ende betaelde des Bisdoms schulde/ eñ toffede sijne Casteelē/ ende berechte dat Bisdom lange tijt als een waerlijck Hertoge ende Heere.

Breeder verklaringhe hoe dat Graef Floris in een Tornoy verradelijck doot geslagen wert.

ALsoo Grave Floris in veel Tornoyen in vreemde landen plach te wesen/ daer hy grooten lof ontfing: om sijner Ridderlicker eñ manlicker dadē/ daer hy veer af vermaert werdt/ verhoorde de Grafinne van Cleermont van des Gravē deucht eñ vromicheyt van lijve/ ende begon te denckē eñ te aviseren hoe sy desen Grave van Hollandt best mocht komen te sien/ daer sy so menige Ridderlicke deucht af hadde ghehoordt/ ende want in haer selven eenen heymelicken raedt/ als dat sy haren man vriendelicken badt tot veel tijden dat hy eenen hof tot Cleermont woude doen beroepen/ want sy vermoede wel dat Grave Floris immer metten Duytschen daer komen soude. De Grave van Cleermont om bede wille sijns wijfs/ dede hy eenen hof kondigen ende beroepen tot Cleermont. Grave Floris als hy dese mare vernam/ besate hem daer tegen ende nam den Grave van Kleve tot sijnen mede-ghesellē te wesen die daer kostelick ende wel geciert togen/ daer wert Grave Floris inden tornoy ghekozen Ridder-meester te wesen vanden Duytschen/ ende daer was een ander vroom Ridder/ die men den Heere van Neele noemde/ die werdt ghekozen een meester te wesen over den Walschen Ridders/ eñ na desen ordineerden de Heraulden dat Ridderschap aen beyden zijden. Daer versamden de Heeren opter banen om den lof te verkrijgen. Grave Floris die des speels ghewoon was/ arbeyde veel meer ende bet dan pemant anders. De Grafinne vā Cleermont die inder venster lach/ sach om ende weder de groote vromicheydt des Graven/ ende hoorde over al roepen sijnen name/ ende van grooter begeerten dat sy haren man daer sy by lach inder venster/ of hy haer desen Grave van Hollandt wijsen woude onder den Ridderschappen. De Grave van Cleermont nam dese woorden in grooter onwaerden/ ende antwoordē haer met eenen verscheerden ende fellen aensien alduys: Ick weet wel dat van wolheydt des herten de mondt spreeckt/ ende dat de Grave van Hollant dijner minne vruchtt/ eñ sich hier dijn minne/ die de twee gulden bannieren draecht metten rooden leeuwe/ dien du met barnender minnen dick wils begeert hebste lebende te sien/ maer leeft God du selfsten noch t'abont doot sien. De Grafinne hebbende haers mans fellen sin/ peysde hoe sy den Grave van Hollandt by eenen heymelicken bode mochte waerschouwen/ maer de Grafinne van Cleermont haestte hem/ hoe out hy van jaren was/ bedde zijn wapen aen/ ende versamede by hem sijne walsche Ridders/ ende bereet mettē heere van Neele Grave Floris aen allen zijden/ ende sloegen alle ghemeenlijck op hem met grooten fellen nijde. Grave Floris die van desen verrade niet en wist/ verweerde hem tegens den heelen hoop der walen so lange als hy mochte/ ende dreef een lange tijt van hem met manlicker vromicheyt bele sijner vyanden die hem aenbochten. Ten lesten quam de Grafinne van Cleermont metten sijnen eñ overvoel Grave Floris so swaerlichen dat sy sijn banniere velden/ ende sloeghen hem daer doot. De Grave van Kleve werts ghewaer dat Grave Floris sijn Neve daer neder lach/ rende hy metten Duytschē daer toe om wrake van sijnen Neve te doen/ eñ sloech rechtevoort den Grave van Cleermont opter selver banē weder doot/ ende jaechde den Heere van Neele uytē tornoy/ eñ alduys is dat voerdelic spel verandert in eenen bloedigen strijt. De Grafinne van Cleermont bedachte dat de Edel man Grave Floris onvoorsiet in zijn doot gekomen waer/ eñ dat sy een oorsake daer af was geweest/ verloor van grooten bitteren rouwe hare sinnē/ eñ woude boven banden vzen neder vallen/ eñ haer quam aen een groote siecktе diemen niet wel genesen kan/ geheeten Amorhereos, eñ leefde onlange daer nae: De Grave van Kleve ende de andere die metten Grave daer gekomen waren/ namē zijn doode lichaem/ eñ brochten dat tot Reynsburgh int klooster/ ende wert aldaer met grooter weenender uytvaert begravē. Dese Grave Floris was in sijner bloeyender tijdt lief ende seer bequaem onder allen Ridderen van Almanie/ die dat Graefschap vā Hollant in grooter eeren xij. Jaer langh berecht hadde: hy liet achter eenen soon van 6. jaren/ gheheeten Jonckheer Willem van Hollant/ gebozen te Leyden/ den welcken Bisschop Otte van Vtrecht sijn Oom Grave Floris broeder in sijner hoeden ende voochdijen nam. Dese Bisschop Otte berechte Hollant met sijnen neve eenen tijt/ so dat daer en binnen by versoecke van sonderlinge vrienden/ de Heere van Neele soende met Bisschop Otte Grave Floris broeder voorsept/ ende inder soenen was gesept dat de Heere van Neele een Klooster soude doen maken op de stede daer Grave Floris gheslegen was voor sijner zielen salichept. Als nu Bisschop Otte voocht vanden jonghen Jonckheer Willem was/ regheerde hy de Graefschappen van Hollant/ Zeelant ende Vriesiandt in grooter vreden/ ende met dese hulpe bedwanck hy de Vrenthers met die van Coeverden/ eñ brochtse onder sijne subjectie ende onderdanicheyt/ ende reedt daer in ende upt tot sijner beliefden/ ende berechte dat Landt selver dat hem niemant en doorste weder staen.

In dese tijdt leefde noch de H. vrouwe ende weduwe S. Elisabet des Koninx dochter van Hongarijen/ ende des Lantgraven Lodowijcx huysvrouwe van Hessen ende Duringē/ die in haer kamer hadde staen een Marien beelt daer sy haer ghebedt voor plach te spreken/ welck beelt sy in een testament besproken hadde: dese vrouwe Machtelt Grafinne van Hollant/ die dat voort besproken heeft inder kercken van 's Gravensande/ ende noch een beelt van onser Vrouwen staet tot Halle boven Brussel/ een tot Haerlem totten Vrouwen broeders/ die mede van S. Elisabeth gekomen zijn.

Vande Edelen die doe ter tijt in Hollant eñ Zeelant vermaert waren.

IN dese tijt waren in Hollant ende Zeelant wel 500. Ridderen/ daer dese de vermaerste af waren:

Otte Grave van Oost-vriesiant/ ende werdt nas Bisschop van Vtrecht.
Willem stedehouder van Hollandt/ dese Grave Floris broederen.
Dirck Vrossaert van Hollandt ende Heer van Vredenrode.
Alfert zijn soon ende oock Heer van Vredenrode.
Willem Heer van Teylingen ende vander Leeke.
Ian Heer van Heusden.
Ian van Veen zijn soon.
Ian Heer van Arkel.
Herbern Heer van Botterstoet/ Huygen soon.
Die Heere van Althena.
De Heere van Leerdam.
De Heere van Asperen.
De Heer van Putten ende Strenen.
Henrick Heer van Voorn.
Iacob Burchgrave van Leyden.
Dirck Heere van Wassenaer.
Gijsbert Heer van Aemstel.
Harman Heer van Woerden.
Willem ende Dirck van Teylingen broederen.
Simon van Haerlem fondateur des Kloosters vanden vrouwen-broeders te Haerlem.
Ysbrant van Haerlem. Claes Persijn.
Willem van Egmont.
Gherrit van Egmont zijn soon.
Wouter van Egmont schiltknaep.
Aernt van Egmont.
Claes van Egmondelf.
Wouter van Egmont.
Willem van Heechuysen.
Kerstant van Raephorst.
Iacob vanden Woude.
Huge van Cralingen.
Dirck vander Gou.
Reynier Bockel.

Digitized by Google

Hugo van Akersloet, alle Ridderen.
Goevelijn van Rijswijck.
Aelbrecht upten Hage / Dirck van Velsen, Pauwels van Zeighdam / Bouwen van Sibburch / Floris van Woert schiltknapen.

De Linie der Paulen.

Anno M. CC. ende xlj.

CElestinus de vierde / was de 188. Paus van Mylanen / ende sat niet langer dan 22. dagen. Hy sant aende Keyser Legaté dat hy afstaen soude dat lant van Italien niet langher te destrueren / ende dat hy de Cardinalen die hy ghevanghen hadde / ontslaen soude / maer gheen van allen en dede hy / ende hier-en-binnen starf de Paus / waerom den Keyser de Cardinalen te langher ghevangen hielt / om dat de verkiesinghe vanden Paus te langer vertrecken soude. Ende binnen desen tijden wert Italien seer verwoest eñ verderft / ende de Romeynen sochten ooc seer dat hy te Roomen komen soude ende winnen de stadt. Nae sijner doot stondt de Paus stoel ledich een jaer ende negen maenden.

Innocentius de 4. was de 189. Paus van Genuen / eñ sat 11. jaer / 3. maenden. Ende als de Keyser Frederick dat vernam / was hy des niet wel te vreden / ende spraeck: Ick hebbe mijn vriendt verwandelt in eenen vyandt / want doen hy Cardinael was / was hy des Keysers vriendt / maer nu woude hy beschermen soer kercken wyheden / ende dede veel om den Keyser tot eenichept ende kennisse te brengen. Maer als hy vernam dat de Keyser hem lagen lepde / reysde hy van Roomen tot Genuen / ende van daer in Vranckrijck tot Lyons / daer hy een Concilie vergaerde / eñ verdaechde dē Keyser daer te komen: eñ als hy niet en quam / so dede hem de Paus inden ban ende setten vant Keyserrijck / eñ absolveerde allen heeren ende steden die hem hulde eñ eet hadden gedaen / ende dit was int jaer ons Heerē 1233. Daer brachten ende ghelepden hem de Fransoysen te Roome / eñ toech voort tot Napels daer hy starf / ende wert tot S. Laurens begraven te Roomen.

Alexander de 4. was de C. xc. Paus uyt Campanien / ende sat 7. Jaer. Hy hadde veel oorloghen tegen Manfreet Keyser Fredericx bastert soon / die hem onderwant des Koninckrijcx van Sicilien / eñ dede hem in den ban / maer hy en achtes niet. Ten leste als hy gekomen was tot Viterbien om pays ende vrede te maken tusschen den Venetianen ende Genuensers / is hy daer gestorven / ende werdt tot Roomen gevoert tot S. Laurens daer hy begraven werdt / ende dat Pausdom vaceerde vyf maenden ende vyf dagen.

Koninghen van Roomen.

Anno M. CC. ende xxxiij.

ITem Keyser Frederick de 2. hadde eenen soon gheheeten Henrick, den welcken hy gemaert hadde Koning van Romē. Eñ want hy hem sette tegen sijnen vader / dede hy hem vangē eñ brengen in 't Koninckrijc van Napels / eñ liet hem daer liggen in eenen starcken toorne / eñ dede hem van honger versmachtē: ende dese Henric en wert niet gereckent int getal der Roomscher Koninghen / want hy nopt per cerlicx of deuchdelicx en dede tot des Rijcx oyboir. Doe nu Henrick doot was / sant de Keyser sijnen bastaert soon geheeten Manfreet in Duytslant / ende geboot den Keurvorsten dat sy sijnē anderen soon Coenraet kiesen souden in Henricx stede tot eenē Roomschen Koning: eñ dese Coenraet als hy tot eenen Roomschē Koning gekorē was / bewaerde eñ regeerde hy dat Rijck in Duytslant. Eñ dese Coenraet was sijnen vader seer gelijck in een veel punten / als in goedertierenhept ende eergierichept / maer in stadichept der seden ende vroetheydt ginck hem sijn vader te boven. Dese Coenraet wert na van sijnen bastaert broeder vergeven ende starf. Hy liet eenen soon achter gheheeten Coenradijn oft Coenraet, die naemaels geslagen worde van Kaerl Koning Lodewijcx broeder van Vranckrijck / den welcken Kaerl de Paus Urbanus de 4. dat Koninghrijck van Sicilien hadde gegeven ende beleent tegen desen Coenraet ende sijnen bastaert broeder Manfreet, die alle beyde van desen Koninghl Kaerl verslagen worden. Ende als dese jonghe Coenraet oft Coenradijn doot was / so bestarf dat Hertoghdom van Swaben aen dat Keyserrijck / eñ en heeft gheen Hertoge van Swaben sedert die tijt weder geweest.

Anno M. CC. xliij.

Henrick Lantgrave van Hessen ende van Duringē S. Elizabeths soon / wert gekoren tot eenen Roomschen Koning / ende geschiede aldus. De Paus Innocentius de 4. als hy sach dat hy niet en mocht weder staen de macht des Keysers Fredericx, so quam hy tot Gemē eñ voort tot Lyons in Vranckrijck / eñ hielt daer Concilium met sijnen Cardinalen / Bisschoppen eñ Prelatē / eñ daechde den Keyser daer te komen om hem voor dē Vorstē te verantwoorden / maer hy en quam niet / waer om de Paus hem afsette eñ beroofde hem vander Keyserlicker kroone / eñ mede des Koninckrijcx van Sicilien eñ Poelgen. Eñ absolveerde den Keurvorstē ende allen Heeren ende Princen vanden eede ende huldinghe die sy den Keyser hadden gedaen / eñ gaf hen macht eenē anderen Roomschen Koninghl te kiesen / eñ voor dese Paus eñ des Bisschops Coenraet van Ceulen / koren sy eenen anderen by Keyser Fredericx ende sijns soons Koninghl Coenraets tijden / den Lantgrave Henrick van Hessen eñ van Duringen. Doe desen keur geschiet was / reysde de Landt-grave met groot volck van wapenen tot Franckevoort / ende op die tijt lach Koninghl Coenraet des Keysers soon in Duytslandt / dese quam met een groot swaer heyr tegen desen Lantgrave gekoren Koninghl van Roomen / ende hadden eenen grooten swaren strijt tegen malkander / ende de Lantgrave behielt dat velt ende hadde victorie / ende daer werdt veel volcx van des Koninex Coenraets heyr geslagen / ende hy ontquam met den lijve / ende dit was inden jare ons Heeren M. CC. ende xlvj. Dese Koninghl Henrick ende leefde niet langhe hier nae / alsoo dat niet sonderlinex van hem geschreven en wert.

Anno M. CC. xlviij.

WIllem Grave van Hollandt / Zeelandt ende Heere van Vriesland / als hy dese landen ontrent 13. jaer hadde geregeert / werdt hy tot eenen Roomschen Koning gekoren / ende geschiede aldus: Als die gekorē Koning Henrick gestorven was / eñ Keyser Frederick eñ Koninghl Coenraet zijn soon noch in levenden lijve warē / so arbeyde de Paus Innocentius seere datter een ander Koning gekorē worde. Ende men vant niemant onder den Vorsten die hem des Rijcx woude aenneme / tegen Keyser Frederick ende Koning Coenraet sijnen soon / om verdriet eñ oorloges willen. Ten lesten quam Hertoghe Henrick de 2. van Brabandt / ende badt den Paus ende Keurvorsten dat sy sijner suster sone Grave Willem van Hollandt tot eenen Roomschen Koninghl kiesen wouden / alst ooc geschiede / ende worde vanden Keurvorsten eendrachtelick gekoren tot eenen Roomschen Koninghl. Ende Bisschop Coenraet van Ceulen heeft hem met groter eeren eñ triumphen binnen der stadt van Aken gesalvet eñ gekroont tot eenen Roomschen Koninghl als dat costumelijck was. Van desen Koning Willems gesten ende septen van Wapenen sult ghy vinden hier naer onder de tytelen der Graven van Hollant / ende hoe hy vanden Vriesen verslaghen worde int jaer M. CC. ende lv. als hy 8. jaer hadde geregeert.

Item / dat Roomsche Rijck nae dat Keyser Frederick vanden Paus Innocentius de vierde verbannen ende afgheset was ende gheworden / soo stontet sonder Keyser ontrent acht-en-twintich Jaren / ende daerom soo worden veel Jaren desen Keyser toegheschreven / al wast dat hy luttel Jaren regheerde rechtveerdelijck ende in ghehoorsaemheydt der heyligher kercken / hoe wel datter vier in sijn stede worden gekoren / als te weten Henrick Lantgrave van Hessen / Willem Grave van Hollant / Alfons Koning van Castilien / eñ Richaert Grave van Cornubien / maer sy waren van de Paus niet ghecōfirmeert noch gekroont / aldus en

werden

werden deſe 4. niet gherekent banden Italiaenen inder linien der Keyſeren van Roomen tot Rodolphus tſiden toe/Grave van Habſpurgh/als na geſeyt ſal worden.

Willem de xviij. Grave. XX. Iaren geregeert.

Willem de tweede van dien name, Koning van Roomen, was de xv. Grave van Hollandt, Zeelandt, &c.

ALs Graef Floris de vierde tot Cleermont (beter/ tot Cozijp) int Jaer M.CC.xxxv. (alias 34.) int Tozneyspel vermoort was/ soo is ſijn outſte ſoon/ Willem de tweede van dien name/ gheboorden de vijftiende Graef van Hollandt/ Zeelandt/ende Heer van Vrieſlandt. Dan alſoo hy maer ſes Jaren oudt was/ ſo heeft hem in ſijner hoeden ende Hooghdije genomen ſijn Oom/Grave Floris broeder/

Otto, Biſſchop van Otrecht.

Deſe regeerde als Voocht banden jongen Jonckheer Willem, de Graefſchappen van Hollant/Zeelant ende Vrieſlant in grooter vreden: Ende met deſer hulpe bedwong hy de Vrentzenaers met die vā Coeborgh/ eñ 't gantſche lant/ eñ brochte ſe onder ſijne gehoorſaēheyt/ eñ berechte dat lant ſelber dat hem niemandt en dorſte wederſtaen. Deſe Graef Willem tot ſijne jaren gekomen zijnde/ nam hy te wijve Elizabeth, des Hertogen dochter van Brunſwijck/ daer hy eenen ſoon by hadde geſeeten Floris, die nae hem Grave wert. Deſe Edele vroome jonge man/ beminde meer alle de vagen ſijns levens de blauwe ysere wapenē/ vā dat roode blinckende gout. So dat hy int jaer M.CC.xlvij. tot eenen Roomſchen Koningh gekoren wert. Dat aldus toeginck. Als de Keyſer Frederick de tweede van dien name banden Paus Innocentius de vierde verbannen was/ eñ Henrick Lant-grave van Heſſen eñ van Duringen/ die tegen hem tot eenen Roomſchen Koning int jaer M.CC.xlviij. gheſlagen worde/ nu overleden was/ ſoo arbeyde de voorgoemde Paus ſeer datter een ander Koningh gekoren woerde/ende hy ſant in Duytſlant Heer Pieter de Capucio Cardinael Vlaēn ten gulde Zeple. Maer men vant niemant onder den Vorſten van Duytſlant die hem des Rijcx wilde moeyen teghen Keyſer Frederick ende Koning Koenraet ſijn ſoon/ om verdriet ende oorloghs wille. Ten laetſten quam Hertogh Henrick de tweede van Brabant/eñ bat dē Paus eñ Keurvorſten dat ſy ſijner ſuſter ſoon Graef Willem van Hollant tot eenen Roomſchen Koning kiesen wouden: alſt oock geſchiede/ ende wordt tot Wberingen inder ſtadt des Stichts van Ceulē Willem Graef van Hollandt/ Zeelandt/ ende Heer van Vrieſlant/ als hy deſe landē ſo ſelf als onder Voochdije omtrent 14. jaren had geregeert/ſijnde een Jonckman noch onder de 20. jaren/vander Keur-Vorſten eendrachtelic gekorē tot eenē Roomſchen Koningh. Ende deſe Keur geſchiede op S. Matthiels dach/ int jaer M.CC.xlvij. Daer nā is hy Ridder gemaeckt met een halſſlach ende ander ceremonien: Want een Keyſer eer hy tot Aken de Kroone des H. Rijcx ontfanght/ Ridder behoort te weſen. Als de nieu gekorē Koning nu eenige dagen in Bijſchappe was/ eñ Hof hielt met den Keur-Vorſtē eñ ander Vrincē/ ſo heeft hy de Keyſerlicke ſtadt Akē/ die hem ongehoorſaem was/belept/ende na een langhduerige belegeringe in het volgende Jaer op den laetſten van October met practijcke ghewonnen. Ende is des anderen daeghs (ſijnde Alder Heyligen dach) bande Keur-Vorſten (andere ſeggen/van des Paus Legaten) met grooter eerē ende ſtatie geſalft ende gekroont/ int jaer M.CC. xlviij. Hier inne was de Paus (verwitticht door bericht des nieu gekoren Koninx ende ſijns Legaets Pieter tot S. Ioris tē gulde Zeple Cardinael Vlaēn) ſeer verblijt/ eñ met den Paus 't gheheele Hof eñ het H. Conſtorie. Acht dage daer na hebben de Vorſten banden Rijcke Hertog Henric vā Brabant Koning Willems moeders broeder eñ Heer Otto vā Hollant Biſſchop van Vtrecht ſijns vaders broeder geduillekeurt tot des Koninx Radē eñ hulpers: Heer Lubbrecht, de Abt vā Egmont/ is gemaeckt des Koninx Vice-Cancellier/een man van groote moede eñ verſtande. Alle welck geſchiede tot des jongen Koninx voorder. Hier nae is Koningh Willem vertrocken nae Tuydick/ met Heer Henrick van Gelre Biſſchop van Luydic: alwaer hy des Biſſchops broeder Graef Otto van Gheltre ghegunt heeft te leene te houden van 't Roomſche Rijc de ſtede eñ Burch van Nimmegē met alle ſijne toebehoorten/des heeft de Graef den Koningh daer voozen gegeven een-en-tuintigh duyſent Marck ſuyver Koninx zilvers. Daer nae als de Koningh van Heer Arent van Vſenburch Aertſ-biſſchop van Trier acht weken lanck ſeer feeſtelick onthaelt was/ is hy opgeſeten eñ gekomen voor 't Caſteel van Keyſers woerde/daer hy den Caſteleyn rebellich vant: ſo dat hy 't Caſteel alomme beſet/ ende ten laetſten uytgehongert heeft. Dit geſchiede ontrent dertienen dach. Daer van daen is hy tot Ceulen gherepſt/ ende van Ceulen tot Vtrecht/daer hy bāt Heer Otto vā Hollant dē biſſchop ſijn oom. Hier begiſte hy de burgers met privilegien. Hier nae in Hollant gekomen zijnde/dede hy inden Hage maken een Koninghlick Pallays/ de ſchoone hooge Sale ende de Capelle/ met verſcheyden wel-ghecierde Kameren/als men noch ſien mach. Ende ſoo men ſept/ ſo is deſe Sale getimmert van Vlaemſch hout: dwelck van ſulcken aert is/ dat nimmermeer en rottet noch daer en komen gheen ſpinnen noch ſpinnekoppen aen/ &c. Het Hof dat tot 's Grabefande plagh te weſen/ heeft Koningh Willem inden Hagghe oock mede doe ghevoycht. Nae deſen dede hy oock maecken het Kaſteel te Heemſkerck/tegen de Weſt-Vrieſen.

Langhe hier naer/ inden Jare twaelf hondert vijf ende vijftigh/ heeft de Grafinne van Vlaenderen genaemt Swarte Margriete van Koningh Willem het

Digitized by Google

lant van Walcheren begheert te hebben/want sy meende dattet aent Graefschap van Vlaenderen behoorde/ ende sy schreef aen hem dat hy haer gheven soude het gheen hy van recht weghen schuldich ware te gheven/ ende ontfinghe Zeelant van haer te leen. Waer op de Koning sepde: Ten ware geen recht/dat ick soude voorden knecht mijns knechts. Hier over wordt de Gravinne toornich/ ende vergaerde heymelick veel volcx ende quam tot Waterduynen op de Zee-kant/Koning Willem synde t'Antwerpen/ om dees sake willen ten dagh-waerde gherecht/ heeft aen synen broeder Floris gheschreven van dit opset/hem belastende daerom haestelick te vergaderen alle wat hy van volcx weghen te samen-brenghen mocht te Westcappel/ om 't Vlaemsche gheweldt tegen te staen/ wel hondert ende vijftich duysent ghewapende mannen sterck/ onder het beleydt van Gwye de soon van Vlaenderen/ den welcken van sijn moeder belast was in het afscheyden/ dat hy niet weder in Vlaenderen soude komen/ of hy ware meester van Walcheren: Hy sijn moeder beloovende/dat hy 't soude winnen/ ofte aldaer opter stede doodt blijven. De Vlamminghen meynden het lant sonder volck gevonden te hebben: maer Floris des Koninck broeder wachten haer in/al bedectelick: en bepden tot dat Gwye met sijn volck te Westcappel op getreden waren: ende doe het nu tijt was/ openbaerde hy hem met sijn volck in slach-oordre gestelt/ ende quam het Vlaemsche heyr tegen met stouten moede: Daer wordt seer gevochten/ ende daer gebiel een so bloedigen strijt/dat sy ten enckelen toe int vergoten bloedt der Vlamminghen/ die vanden Hollanders ende Zeeuwen daer verslagen wordē/ gingen: Ende dat was op S. Martijns dach inden Somer. In desen strijdt worde dese bvame ende onbertsaechde Prince Floris Koninck broeder/ Ridder gheslagen: als dese batailgie was/ quam de Koningh self met snellen vaert in Walcheren/ vindende de Vlamingen loopen over 't veldt hier en daer haer verstekende/ ende nae de schepen wijckende: upghenomen Graef Gwye ende andere Graven ende Heeren/ trouwelick by een blijvende/die bleven staende: Dese worden gheslaghen ende gevangen: ende Graef Gwy de wort daer gewont in synen voet/daer hy nopt af en genas. Daer worden gheslagen wel vijftich duysent man/ daer verdroncken vijftich duysent/ ende daer werter wel vijftich duysent ghevangen. Ende als dese gevangen luyden den Koningh vernamen/ gingen sy hem te gemoete/ende begeerde genade. De Koning/God hoochlickē danckende over dese zege/ namse al tsamen in genaden: en schoncse het leven en 't rantsoen: doch sy dede 't gemeen volt ontkleedē/en sendese al naect over in Vlaenderen/ daer pluckten sy groen erweten loof ende ander krupden/ en vlochtē die te samen/ en bedecten also hare schamelhedē: de Grave Gwye met Ian van Dampiere sijn broeder/met den Grave van Gijsen/en den Grave van Bromo/ met veel meer ander ghevangen Heeren/ Ridderen ende knechten/ zijn in Hollandt op 't huys te Wateringhe in bewaernisse ghebracht. Margriета de Gravinne seer verslegen synde in dit verlies van haer volck/ende misval van haer kinderen/ Heeren/ en Onderseten/ versocht tot hulp/ om te wreken ende tot verhael te komen/ Graef Karel van Angiers/ Koningh Lodewijcx broeder van Vranckrijck: Sy beloofden hem te geven alle 't landt van Henegouwe. Welck belofte hy heeft aengenomen/ ende met eenen 't lant ingenomen/ spreckende hooghmoedige en smadelicke woorden/ mocht hy de water Koningh op 't blacke veldt betrapen/ sy soude Vlaenderen wel wreecken/ ende den Hollanders sulcke een strijt leveren daermen eeuwelicken af soude weten te seggghen. Dan al dese hoovaerdighe opsetten gingen al te niet/ nae dien sijn broeder de Koningh van Vranckrijck deses krijghs hem niet moeyen en wilde/seggende/ dat hem van Koningh Willem nopt leet en was gheschiet/ ende niet van sinne was om teghens hem te vechten om eens wijfs ovēr moet willen. Niet tegenstaende/so heeft swarte Margriete den Graef van Angiers courage ende moet aen-gesproken/ ende op een nieu belooft dat Henegouwe nimmermeer komen noch erven en soude aen Ian van Avennes haren oudsten soon/ ofte op sijnen kinderen die vanden bloede van Hollandt ghekomen waren. Want Ian van Avennes hadde te wijve Vrouwe Alijt Koning Willems suster: De Gravinne sijn moeder hadde hem Henegouwe ghegheven/ maer upt nijt heeftse het hem wederom benomē/ ende aen een vremdelinck ghebracht/ om haer onderwinnelick verlies in Zeelandt soo ten deele te vergheven/ende wreken over 't geslachte van Hollandt. Des heeft vrouwe Alijt, gewoechsaem goedeloos zijnde/ende upt den lande verdreven/aen haren broeder den Koningh/die op die tijdt tot Aken (ander seggen tot Ceulen) was/ selfs in persoon mondelinck de klachte gedaen. Waerom hy nae korten raet schreef aen Graef Karel, dat hy af liete ende hem niet en onderwonne 't Landt van Henegouwe in te nemen/ want hy daer recht noch reden toe en hadde/ &c. Graef Karel ebē hart ende trots blijvende/ woude niet wijcken: ende ontboot den Koningh in groōter hoochmoet/ dat hy hem berepden mochte op 't harde veldt om te slaen/ wilde hy wat hebben/ hy moestet metten swaerde halen. Met dien heeft hy hem sterck gemaeckt eñ alle de steden van Henegouwen in handen genomē/ uptgesondert Abingen: daer ginck hy voor leggen. Met welck beleygh besich synde/ worde de Grave des Koninck brief ter handen geschickt/ van aldus danighe inhout: Waer hy een goet man ende coen/ hy quame tot Assche opter heydē/ende verbeyde sijner daer. De Grave liet den Koning wederom weten/ dat hy daer op hem passē soude/ende sijner dry daghen verbeyden. Des verwittight synde/is de Koning terstont opgeseten/eñ en ruste niet/hy en was in Brabant tot Assche opter heyden/op den gesettē dagh: na den welcken den Koning noch dry daghen vertoefde. Maer de Grave is niet verschenen/ des Koninck komste vernemende/ track hy sijn legher voor Abingen op/eñ vluchte weder nae sijn lant: onder wege hem te Valencijn sterck makende ende beslupten de. Koning Willem nu dry dagen over den gesettē dagh gewacht hebbende/ ende verstaende dat de Grave van Abingen vertrocken was/ ende binnen Valencijn gheboden was/is hy hem nae getogen/ende is te Abingen blijdelic ontfangen/ eñ quam voor Valencijn/en sloech sijn leger daer neder: Want hy was schandelic verspoken/ende konde de smachedē niet vergeten/ waer over hy hem wilde wreken. Dan de Grave/ ontsiende des Koninck gramschap eñ groote mogenthept/is de stadt achter upt getogen over de Scheld na Vranckrijck toe. Aldus komt onrechtveerdighe besittinge tot niet/ ende hoochmoet vernedert. Die van Valencijn hebben den Koningh haer poorten geopent/ eñ zijn goedertierlick in ghenade genomen. De Grabinne van Vlaenderen Margriete in desen tegenspoet seer mistroostich synde/ ende nu haer raedt ten eynde synde/ wist nauwelick wat sy soude beginnen: doch/ het ghene haer te doen stonde/ heeft het hooft inden schoot ghelepdt/ ende is den Koningh in handen ghekomen: Ende alsoo zijn de Oorloghen tusschen Vlaenderen ende Hollandt ghesoent. In desen Tractate van Vays/ wordt haer Soon Ian van Avennes op nieu ghegheven het landt van Henegouwen/ende het landt van Aelst met de vier Ambochten/ daer de Gravinne afstal ende vertichtinghe af dede met beseghelde Brieven in het Jaer twaelf hondert vier-en-vijftich. De Koningh van Valencijn scheydende/ worde hem onder weghe geboetschapt/ dat hem een soon ghebooren was/ daer hy hem seer in verblijde/ desen synen soon t'huys gekomen zijnde/ dede hy doopen ende noemen Floris nae synen Vader. Hier nae is hy/ door des Paus Innocentius bvieven ontboden zijnde/ int heymelijck met een gheselschap van 12. goede Edele mannen nae Italien over bergh ghereden/ tot hy den Paus die doe tot Genuen was. Daer wesende verkreegh hy voor den Abt van Egmont dat hy ornamenten dragen mochte/ als mijtre staf/ende dingerlinck gelijck eenen Bisschop/ met meer ander Privilegien ende Bullen. In Hoogh-Duytslant (daer hy hem nu open-

nu openbaerde) wederom ghekomen zijnde/ is hy met groote weer dighept ende eeren over al ontfangen: maer weder komende in Hollandt/ heeft hy vande rebelligheyt der Vriesen verstaen. Ende daer is tweedracht geweest tusschen den Koninghe Willem ende de stadt van Vtrecht. Welcke onlede seer ontijdelijck op quam/ want hy schickte (nu alle saken den Kercke aengaende beset/ ende alles wijselijck gheordineert zijnde) weder na Italien te reysen/ in Koninclijcker maniere/ om te Roomen de Keyserlijcke kroon ende de bevestinge van den Paus te ontfanghen. Maer (helaes) dit voornemen vande reyse na Italien/ ende de hope van aldaer de Keyserlijcke kroon t'ontfanghen/ is belet/ ende niet volbracht. De West-Friesen waren inden wege/ ende eenigh onlede van Vtrecht/ daer hy in S. Marten hoff met de Prelaten vande Kercken in blijden gheselschappe zijnde/ heymelijck van herre door een onbekende hant met een keghelsteen een groote wonde int hooft kreegh. Ewelck de Koninglijcke Majesteyt seer evel nam/ ghelijck of men hem hadde willen doot werpen. Leeft God (seyde hy) ende wy een jaer ghesonder lijfs mogen leven/ soo en sal dese smadenisse niet onghewroken blijven: ende met dese woorden schepte hy van henlupdē/ ende ontsepde rechtevoort de stadt. De Burgheren/ die om dit onghheval al te seer bedroeft waren/ verwonderden ghelepde aenden Koning/ ende sonden haer Burgemeesteren inden Hage/ of sy eenighe vrientschap mochten verkrijgen aen den toornigen Koning. Maer neen. De Koning woude de stadt slechten nessens der aerden/ ofte sy souden hem den man leveren. Terwijle die van Vtrecht doende waren met den quaetdoender te soecken/ dochte de Edele Koningh in sijn selfs sin hoe dat de West-Vriesen in sijn af wesen d'Hollanders beschadicht hadden met rooven ende ander gewelt/ waer over klachte ghedaen was/ ende de ghetrouwe onderseten seer t'ontrouwen waren: Des is het den Koningh ernste geweest/ op de West-Vriesen te trecken: Want eer hy haer tot sijn ghehoorsaemheyt ghebracht ende sijn eyghen onderseten bedwedicht had/ liet hy hem voorstaen dat het niet dienen soude/ de reyse nae Italien aen te nemen: ende ander vreemde landen te dwingen/ sijn so na by gelegen wranden ende onderseten onbedwonghen ende onbevredicht latende. Alduss is de Koningh met grooter heyrkracht in Vriesland getogen/ ende hebe maken een huys by Alcmaer dat Toornenburgh geheeten wert/ tot haren eeuwighen toorn. Daer na op S. Pauwels bekeeringe (in Januario den 25. dagh) als de wateren bevrosen waren/ hebe hy een lant-tocht over het ijs/ tot Alckmaer/ ende voort tot Vroven. Welcke tocht hem wel geluckte/ ende verwan daer sommighe die hem onghehoorsaem waren gheweest: Maer korts daer na de tweede tocht en vergingh niet als de eerste. Want also hy seer begheerigh was den Vriesen te beschadigen/ reet hy voor uyt/ ende socht een seker wegh te Hoogh woude waert/ om dat Dorp te barnen: onder-weghe dicht by het Dorp/ brack sijn peert in het ijs/ soo dat hy by na verdroncken hadde/ sijnde so verre van sijn volck ghereden/ dat hem haestelijck geen hulp en mochte komen. Het was groot jammer/ den Edelen Koning in volle rustinge te peerde strijdende/ alsoo int ijs te sien leggen: maer jammerlijcker wasst/ dat de Vriesen uyt haer riedt-bosschen springende/ toeliepen ende hem doot sloegen/ niet weetende (eylaes) dat sy den Koningh voor hadden/ maer sagghen wel aen sijn rosheel dat het een groot Heer was ende Edelman. Eenighe ballingen uyt Hollant/ die op die tijt in Vriesland woonden/ kenden des Koninghs wapen/ dat van goude was/ met den rooden Leeuw ende den swarten Arent. De Vriesen/ siende dattet qualijck gemaeckt was/ hebben des Konings lichaem al heymelijck in eens Vriesen huys tot Hooghwoude begraven. Dit geschiede opden xxviij. Januarij. Het was voorwaer een al te wonderlijcken sake/ dat niemant den Koningh en volghde te paerde noch te voet/ van alle dat groote heyr datter was. Twelck in twee battaillen ghedeelt was: De eene battaille berechte de Koningh self/ van d'ander was Hooftman Heer Willem van Brederode, die de Drenther bevacht en verwan. Den sept/ hadden die Hollanders aenghegaen/ ende hant-ghemeen ghewordē/ sy hadden op die tijdt dat heele lant gewonnen ghehadt/ maer waren alle geschoffiert/ ende toghen te huys. Daer bleven alle die voorseren van Voorrecht met hare banniere/ upt-ghesept bey hondert: ende die van Delff bleven oock meest al daer ter slagen/ na dat sy veel vande Vriesen te vooren hadde gheslagen. De Koningh Graef Willem van Hollant/ &c. bleef doot int Jaer M. cc. xlv. als hy sijn erf-landen xxj. ende dat Roomsche Kijck vij. jaren hadde bericht ende beschermt. In dese doot was Hollant/ mitsgaders alle de ghetrouwe Rijck-steden seer bedroeft ende treurigh. De stadt Vtrecht mochte haer verblijden/ want waer hy te lijve ghebleven/ het ware ghevreest ghevreest/ soude die een steen op den anderen ghebleven hebben. Dese Willem is gheboren ghevreest in de Kamer van Hollant/ dat is inde stede van Leyden/ die doe alsoo hiet/ eñ werde aldaer in S. Pieters Kercke ghelerstent ende gedoopt. Hy was schoon van lijve/ sonder baerdt/ wit van velle/ swart van hayre/ van lichaem allen behagelijck: stout van herten/ wijs van sinne/ vroom van Ridderschap/ redelijck van onderwinden/ bequaem van zeden/ milt/ rechtveerdigh/ ende alle valschept hatende.

Sijn huysvrouwe/ de Edele hooghgheboren Vorstinne Elizabeth van Brunswijck, starf int jaer M. cc. Lvj. ende wert met grooter eeren begraven tot de Premonstrepten te Middelburgh in Zeelant. In welck Kloosster oft Abdije oock naderhant gebracht is t' ghebeente des Koninghs/ in Vriesland van Graef Floris sijn soon ghevonden/ alst nu meer als seventwintigh Jaren herborgen hadde geweest/ daruyen niet en wiste waert lagh.

Byvoeghsel. Dese Koning Willem schijnt den eerste Grave ghevreest te zijn/ die in Hollandt goude Munte heeft doen slaen: ende werden dese Penninge Lammen ghenoemt/ om datter een Lam met een Krups ende een vaentjen draghende op stont: ende waren weghende 4. Engelschen ende dry minuten gout. Ende inden jare 1542. so heeft heer Floris van Schoonhoven, Abt van Middelburgh/ door last vande Koninginne Maria, Goubernante vande Nederlanden/ over de Grafstede van desen Koningh (oft Keyser) Willem, een bequamelijcke verheven Tombe doen stichten ende oprechten.

Aenteyckeninghen.

1. Graef Willem maer ses jaren out.] Dus danighe ouderdom vinde ick by alle onse Chronijck-schrijvers/ eñ het komt wel over een met de tijt sijns verkiesinge tot eenen Roomschen Koningh: twelck geschiede int jaer M. cc. xlvij. sijns ouderdoms (als alle de Schrijvers eendrachtelijck getuygen) ontrent de twintigh jaren. Doch onse Chronijck-schrijvers seggen eensamentlijck dat Graef Willem vaderloos wierde/ sijns ses-jarige ouders. Cuspinianus seydt nochtans/ Rex octenuis patrem amisit, dat Koning Willem acht jaren out was doe hy sijnen vader verloor. Maer wil die lieber voor een fout achten/ dan volgen. Snoyus sept/ nondū septennis: dit en schrijft so veel niet/ evewel meen ick dat hy geschreven heeft Nondum Sexennis. De hoppe die ick gebruyckt hebbe/ en was de korrechste nieuwers na.
2. Dam te wijve Elizabeth des Hertoghen dochter van Brunswijck.] Dese Hertoge was Otte ghenaemt/ ende was de eerste Hertoge: daer sijne voorsaten langen tijt March-Graven ghevreest waren. Hy was niet alleen van Brunswijch/ maer oock mede Hertogh van Lunenburgh/ een machtigh Vorst. Dese Bruyloftfeest ende hoogtijt van Koning Willem werde gehouden te Brunswijch opden Burg/ daer Henric, de Leeuw gesegt/ in voortijden plagh op te woonen/ int jaer 1251. op S. Paulus bekeeringe dagh. Der selbiger nacht/ als het heele Hof stille was/ ende een peder sliep/ is door onachtsaemheydt

van een dienaer wiens haers int stroo geraeckt was brant op der burg ontstaen / alsoo dat de Bruyt ende Bruydegom daer naeckt van quamen / de Bruyt/ als beter kennisse hebbende van de weghen / den Bruydegom by der hant leydende. Het wyer was de nieu gehouden op haer slaep-kamer so na gheko-men/dat Koninghs Willems kroon met ander hare ghewaet / kostelijcke juweelen ende cleynodien ver-brande. De dienaer die sijn licht qualijck bewaert hadde/ met noch twee stijders die in een kamer de kleederen maeyden / zijn omgekomen ende verbrant. Dit ongeval ende droeve ghesch[illegible]enisse op soo bij-de tijt verhaelt Albertus Abbas Stadensis, in Chro-nico ad Annum M.cc.lj. ende na hem M. Henrick Bunting in sijn Brunswijcksche Chronijc/ in Hoog-Duytsche tale int jaer 1584. tot Magdeburgh ge-druckt. Ic heb tselve hier willen verhalen / om dat ick sie dat het onse Chronijck-Schrijvers niet ghe-weten hebbende / of misschien daer niet op denckende/ voor by gaen.

3. Werde Roomsch Koningh gekoren door bede des Hertoghe Henricx van Brabant / (&c.) Dit bijden Dynterus, Divæus, ende de Brabanders int gemeen onder de welcke oock Barlandus moet gherekent werden/al hoe wel een Zeeu van geboorte / beschry-vende de Hertogen van Brabant / etc. Sy seggen/ dat de Paus Innocentius de 4. den Hertogh met brieven versochte ende hem 't Keyserrijck presen-teerde. (Twelck hy / met sijnen staet te breden sijn-de/ontseyde ende afsloegh: doch dat voor sijns susters Machtelts soon Graef Willem van Hollant / hem in sijne brieven aenden Paus grootelijcx recommen-derende. Divæus voeght daer noch by ex Brando-ne Chronographo, dat des Keysers insignia den Hertogh thuys gesonden zijn / ende dat de Hertogh die voort aen zijn Neeff den Graef van Hollant o-ver gheseonden heeft. Hy acht het oock mede voor valschen laster / dat de onse den Hertogh van Bra-bant oplegghen: namentlijck / hoe dat de Hertogh daerom den Graef soude ghepromoveert hebben/ om dat hy so strengen jongh man was/ende/so dwin-gende: Wes halven de Hertogh hem ontsagh ende woude hem immer tot een Koningh hebben/ ende het Roomsche Rijc opdwingen: weesende soo mach-tigen ende grootmoedigen Prins / om dat hy hem te nae sadt: soude van voort aen boven inden Landen moeten wesen. Dit seggen de onse. Wil nu Divæus ende ander al voor laster achten 't gheen haer Prin-cen ende landen tegen gaet / eñ mogen sy eens Prin-cen lof niet lijden/ic late haer in haer doen/ ende blij-be by 't onse. Hoe dat sy 't selve soude moghen beni-den. Ons Chronijck-schrijvers seggen sal ick met de Rijm-Chronijck bevestighen.

De Laut-grave (van Duringe) niet lange was.
Doe berieden sy hen echter das/
Wies hen waerdigh wesen dochte:
Des men aen menigen raet sochte/
Ende aenden Hertoge Henrike/
Die magende was ende rike/
Die hem bepensde ende rieter toe
Dat men kiesen soude doe
Den jongen Grave van Holland
Willem Grave Floris sone genamt/
Hy was s' Hertogen suster sone.
Verstaet hoe dat het quam dat gone:
Die Grave was jongh/ stout/ ende wyeet
Ende alle dalsheyt had hy leet/
Ende woude sijn hant houden te rechte
Tegens Heeren en knechte/
Ende jegens alle sijn onmesaten:
Dit ontsagh sere uytermaten
Die Hertoghe/ende riet dat sijn neve
Ennder Koning gekoren bleve.

Hier uyt soude men moghen afnemen / dat het Keyserrijck den Hertogh van Brabant niet en is gepresenteert: maer dat hy alleenlijck van des Rijcx Voorsten genoept is ende aengesproken geweest/ om raet te geven wie best dese plaets waerdighlijck sou-de moghen bekleeden. Dan hier en wil niet vast op staen/nochte langh twisten oft kibbelen. Mijn is ge-noegh bekent dat oock eenighe uytheemsche Schry-vers 't selve ghetuygen. Ick kan my niet onthouden een plaets ex Matthæo Parisensis hier by te schrijvē/ terwijle hy soo schoon ter materie komt. Henricus Raspe, Land-gravius Duringiæ, quem Papa propo-suerat in Imperatorē sublimate, & pro cujus pro-motione infinitam effuderat pecuniam, perijt in mortem ignominiosam præcipitatus. Post mortem cujus, in loco ejusdem, Haricus electus est Comes Gelrensis, sed mortem probosam prioris consideran-s, recusavit sic sublimari. Post hunc vero Co-mes Richardus, quia vafer & abundans numismate, & quia frater Regis Angliæ (Henrici iij.) renuit, quia ambigua sunt Martis pericula, & præcise con-tradixit. Post quem elegit Dominus Papa Wilhel-mum Hollandiæ Comitem, qui temerè consensit & jam omnibus amissis ad suam terram, & non jam suā (quia fratri suo (Florentio) eam donaverat) re-pulsus est, Unde muscipulas & promissiones Papa-les detestans, mendicare cogebatur. (Nota, gonus loquendi Auctori huic quam familiare, etiā ubi de Regis sui exactionib⁹ suis loquitur. Hic mendicare nihil aliud est quā alios, videlicet Principes potē-tiores, rogare atque opem implorare. Pos hos au-tē omnes, voluit Dominus Papa loco Frederici ij. Haconem Regē Norwegiæ inculmen Imperij su-brogare, Et ipsum in regum fecit consecratum co-ronari. Sed postquam coronatus fuit, protestat⁹ est palā, se sēper velle Ecclesiæ inimicos, sed non om-nes Papæ inimicos impugnare. Et hoc idem prote-status est idem Rex mihi ipsi Matthæo, &c. (Atten-de, Lector, auctoritatē testis oculati pariter & au-riti, omni exceptione majoris, qui Francorū Regis Ludovici ix. qui in Sanctorum postea numerum re-latus, nomine ad Haconem illum Legatimunus o-bijt, an. 1248. Ad quem annum videndus ipse Au-ctor.) Nieuwers elders/ mijns weteng/ hebt ghy soo klaer beschept van de gedesigneerde Roomsche Ko-ningen/tegen des Paus verbannen Keyser Frederic den 2. ende sijn soon Coenraed den 4. opgeworpen. Dat hy schrijft van Henrick Grave van Gelre/ dat hy mede gekoren soude zijn/ is wat nieus. Niemant/ dat ic weet/ daer eenige mentie af maeckt. Ja de Gel-dersche self en weten daer niet af. Dan ic ben 't spoor by-ster/ ende en weet niet wat dit voor een Henric bē Gelre is. Op die tijt was regeerende Graef (want Gelre tot noch toe maer een Graefschap was / ende is eerst ontrent 90. jaren daer na een Hertogdom geworden) Otte van Nassou, de derde van dien na-me/gheseght met de Peerts voet, die geregeert heeft ontrent de xlj. jaren: van het jaer 1229. tot het jaer 1271. Dese sijn jonger broeder hiete Henrick, ende was Bisschop tot Ludick / de xl. int getal. Mis-schien sal dese tot het Keyser-Rijck ghesonneert geweest zijn / als hy noch gheen Bisschop en was tot welck Geestelijck ampt hy int jaer 1247. of 48. eerst verkoren werde/ende dit geschiede maest by ar-beyde des Paus ghesant Petrus de Capocio, Car-dinael Italiaen ten gulden Zeyle: die in dese Neder-landen: op die tijde was. Dese Bisschop Henrick van Gelre was een fier ende moedigh jongman/ tot het krijghs beleyt bequamer / als tot der Kercken regeringhe. Hy was niet seer heylich van leven/ sochte ('t gheen immer een Bisschop niet betaemt/) schoone vrouwen/ ende heeft meenige eerlijcke doch-ter gheschent/ soo dat hy veel bastaerts in overspel overwaerde. Ick derf qualijck seggen hoe veel. Merlæus sept dat hyder voor sijn doot 65. ghehadt heeft. Maer Placentius sept/ over de 20. Nothos ex stupro natos supra viginti habebat. Hoe dat het schijnt datter cijfer getal in Merlæo verhaelt is/ende dat

dat de Auteur heeft willen seggen 25. Van sijn oorlogen die hy gestadigh gevoert heeft/ schrijft int kort de voorsz Placentius in Catalogo Antistitum Leodiensium: Hoe dat hy Coning Willem meesten tijdt int oorloge gevolgt is/ ende de Keyserlijcke Stadt Aken heeft helpen innemen/ghenuyght oock neffens andere met hem deselve Placentius. Dese strijtbaer man sal dan misschien ten Keyser-rijc versocht zijn/ oft sijn broeder Graef Otte van Gelre/&c. ende dan soumen moeten seggen/ dat Matthæus Parisiensis in de naem gefaelt heeft/ meenende Otte, eñ noemende Henrick. Twelck laat wesen: maer ick laat qualijt toestaen. Want hy een erbaren Monic was/ende die wel wist watter doe ter tijt onder Princen ende Heeren omgingh/ wesende op die selve tijdt in sijn beste fleur: in Coninghlijcke Hoven wel ghesien/ zijnde Ambassadeur oft Gesant upt Vranckrijck in Noorweghen ghesonden. Als blijckt upt sijn eyghen Historie/opt jaer 1248.

4. De Keurvorsten versaemden tot Woeringhen in de stad des Stichts van Ceulen/ ende kozen Willem van Hollant.] Beka: Electores convenientes apud pagũ Woringiæ, &c. alias Wœnisse, ad oram in codice quodam legi. So dat het schijnt datmẽ Nuysse moet lesen. Seker lijck dat Graef Willem van Hollant tot een Roomsch Coningh te Nups gekozen is/ ghenuyght neffens andere Albertus Abbas Stadensis in sijn Chronijcke opt jaer 1248. ende Albertus Crantzius Metropolis lib. 8. cap. 15. Met een vermaen doende/ dat aldaer onder andere Graef Iohan van Holst Ridder werde gemaeckt van den nieu gekozen Koning Graef Willem van Hollant. Deselve Crantzius schrijft daer na Cap. xvij. dat Koningh Willems Cappellaen was ende Conseilier Broeder Iohan van Diest upt Brabant/ Bisschop tot Lubic: Magnus Theologus & Prędicator Crucis solemnis ait ille.

5. Heeft Aken belept/ ende is daer ghekroont.] Van den begrime of dat de Francken ende Duytschen Rijcx-Keysers hebben geweest/ is dese kostume onbetwistelijck onderhouden/ dat gheene Koninck oft ghekozen Keyser vande Paus van Roomen en worde ghewijet ofte ghebenedijt/ voor alleer hy tot Aken waere bedestickt ende ghekroont. Ende soo wanneer hy daer eens de Kroon ontfanghen heeft/ alsdan en resteert ende en mangelt daer niet/ dan alleen de wijnighe oft benedictie vanden Paus. Ende dit geschiet om des eeren wille ende reverentie van Keyser Karel de Groote, die tot Aken rust ende begraben leyt (nu oock acht hondert Jaren overleden:) Ex Florario Temporum, M. S. Cœnobij Endoviensis Chronico. Noch hebben die van Aken de Kroon die de Keyser Karel de Groote in sijn leven ghedraghen heeft/ neffens sijn ghebeenten oft reliquien die daer oock te sien zijn.

6. Koningh Willem gaf Grave Otte van Gelre het Rijck van Nimmegen.] Int jaer 1248. gelijck als de Chronijck broeder verhaelt/ daer ghesept wert: (consentientibus Gelrorum Annalibus, & Archivis, ex queis Transactionis hujus formulam xvij. Kal. Julij contemtam fuisse, discimus) Indẽ jaer 1248. doe verwerf Otte van Ghelre aenden Koning Willem van Rome/ Grave van Hollant/ als dat hy soude besitten den Burgh te Nimmegen/ met de stadt ende met allen haren toebehooren/ in alle manieren als de Graven van Clebe van ouden tijden langhe jaren beseten hadden/ van weghen des Roomschen Rijcx. Des so leende de Grave Otte Coning Willẽ daer op xxj. duysent marck puer sijn Conincx zilver. Ende tot allen tijden/ als een Keyser of Rooms Coningh dese voorsz somme den Grave van Ghelre of sijne nakomelingen weder geeft/ so mach hy de Burgh met der Stadt ende alle sijnen toebehoren weder nae hem nemen aenden Roomschen Rijcke. Eñ dit confirmeerde Rodolphus de Roomsche Coninc/ die na Coninc Willem quam. Eñ alst een Keyser ofte Coning loffen wil/ ende dan weder versettẽ/ soo moet de Grave van Ghelre de voorkeur daer af hebben. Wus danighe vermaen voort aldaer vande Rijckstadt Nimmegen gedaen. Siet oock mede de Ceulsche oude Chronijc Fol. 186. verso. Maer 't is te weten/ dat na Coningh Willem voor Rodolphus (van Habspurgh) de Scheuringhe noch duerende/ tot eenen Roomschen Coningh ghekozen worde Richardus (de Grave van Cornewalle) de Broeder vanden Coningh van Engelant Henrick de derde/ ende beyde sonen van Coning Ian, tegen den welcken Richardus van eenighe Keurvorsten gekosen werde Alfonsus de 10. Coning van Spaengien. Maer dese Alfonsus heeft 't Rijck regiment self ter nederghelept eñ sich der moeyten ontslagen/ of also ander seggen/ is gedwongen geweest afstant te doen. Richardus is in Engelant vertrocken/ daer te doen hebbende: ende misschien willende liever na 't Rijck van herre sien/ dan na hy wesen. Dese Richardus heeft het leẽ van Nimmegen sijns voorsaets Coningh Willems Gifte/ geconfirmeert int jaer 1257. eñ niet Rodolphus van Habspurgh/ die op die tijt noch geen Keyser oft Roomsch Coningh en was/ int jaer 73. daer eerst toe verkozen. Maer dese Rodolfus heeft dese Gifte namaels oock bevestight int jaer 1273. Archiva Gelriæ. Men wil seggen/ datter oock voorwaerden ghemaeckt zijn/ dat hy alsdien de gheleende penningen ten gesetten tijt vanden Roomschen Coning oft Keyser niet en werden gelost/ dat alsdan de stadt ende de Jurisdictie van het Rijck aenden Graef van Gelre sonde verhallen ende eygen zijn. Maer ick en heb die Brieven niet ghelesen. De Chronijck-schrijver sept dat die van Ghelre den Burgh van Nimmegen/ etc. souden besitten in alle manieren als de Graven van Cleve van ouden tijden langhe Jaren beseten hadden. (Te weten/ Theodoricus Volans de tweede van dien name/ de vijfthiende Grave van Cleve/ is ontrent het jaer 1056. met het Leen van den Burgh van Nimmeghen vanden Keyser Henricus de derde oft vierde begistight: om dies wille dat hy sijne Majestept inde stadt Nimmeghen beset van Robbrecht de Vriese/ Baldewijns des Graven van Vlaenderen sone/ ontset heeft. Annales Clivie.

Verscheyden diergheliicke giften heeft Coningh Willem gegeven. Onder andere/ heeft aenden Graef van Burgundien (erat illo tẽpore Burgundiæ Comes Iohannes Chalonius) alle het recht eñ inneliomen/ hem als Roomsch Coningh competerende int Rijc van Arles (in Regno Arelatensi) ende de steden Besanson ende Losanne/ voor thiē duysent marc zilvers verset/ int jaer 1252. Refert ex Diplomate Nicolaus Viguerens in Burgundionem Chron.

Noch heeft hy aen Hugo Graef van Burgundien (F. Iohannes F.) vergunt inde stede van Salins te mogen munten eñ gelt slaen. Itẽ ad annum 1252.

7. Coningh Willem dede inden Haghe maken een Coninclijck Pallays/ &c.] Ontrent het Jaer 1249. ofte soo ander seggheu 1253. De Chronijck sept hier dat Coningh Willem het Hof van s' Gravesande in den Hage gebrocht ende getrausfereert. Maer Cornelius Aurelius in sijn Batavie/ lib 2. sept/ dat hyt van Haerlem genomen eñ inden Haghe verset heeft. Dit willen oock eenige andere staende houden. Ende tis waerschijnlijck dat tot Haerlem 't groote Hups met trappen op het Sant/ 't welck nu het Stadts Raetheys is/ eertijts der Graven woonplaets/ jae selfs deses Coninghs Hof plagh te wesen. Te vergheefs en wort de straet daer op responderende/ de Coningh-straet niet gheheeten. Ende het is een out ghebou/ met eenlijcke Graven conterseptsels ende beelden upt steen ghehouden van hozen aen de pupe of gevel verciert. Wat ghehoelen hier af d'inwoonders ende de oude luyden daer ter stede hebben/ heeft Karel van Mander, vermaert schilder eñ Vlaemsch Poeet/ in seker Dicht van Haerlems outheydt den Leser mede ghedeelt: Daer hy sept:

Deerg

Digitized by Google

Dees Stadt begon/ſoo 't ſchijnt/opt Bakenis.
Want Stadthups wis/ wilmen oock meeb' oirkonden/
Hoe dattet was der Graben Rust-huys fris/
Waer binnen lagh een Vijver ſchoon end' ls
Nu 't Sant/met sant ghebult zijnd' in voorstonden/
Te weten/als in Desten weert gebonden
Met d'oude graft de Stadt/end' soo bermeert:
Op Smeestraets hoeck stont 't Stadthuys/en t'vermonde
Blijckt waer/als dat den tijdt veel dinghs verkeert.

☞ Doch men konde niet loochenen dat tot s' Gravesande pet ſuker oock geweeſt is in voorzijden. Want daer dupdelijcke litteeckenen ghevonden worden/ als de wegh genaemt Hof-laen/ ende een seker acker Hof-landt inde wandelinghe gheseght. Ende te verghees en wort die plaets gheen s' Gravesande ghenoemt: ghelijckerwijs nu den Haghe/ s' Graven-Haghe/om het Hofs wille.

Dese Koningh Willem heeft niet alleen het Hoff inden Haghe/ het steenen huys te Heemskerck in Kermerlant/ het Slot Cooznenburgh by Alcmaer ghesticht: maer heeft de Stadt Delf oock mede nae het eerste aenleg ende beginsel (begrepen/ somen sept/ by Govert met den Buldt / die ontrent vier oft vijf jaren met ghewelt over Holland heerschte / tot het jaer 1075.) grootelijcx verbetert/ ende haer Privilegien ende keuren ghegheven: Auctor Florarij temporum, Chronographus Hollandus M. S. aliuſque Goude cuſus. Anno 1478.

Insgelijcken gaf hy de Stede van Middelburgh in Zeelant die principale Handvesten ende Privilegien die sy noch te hants hebben / ende meer ander Vryheden dan sy te voren hadden gehadt: ende begaefde haer seer rijckelijck / om haer Stede te repareren ende sterck te maken: oock niet vergheetende de Abdye aldaer van erven/thienden/ende gheleerde mannen te versien. Onder andere keuren / verkregen die van Middelburgh op dese tijt / datmen nergens in Zeelant hooghe Overschare houden mochte dan tot Middelburgh eerst. Ende wat van criminele saken viel in Wester-Schelt/ oft ten platten Lande/datmen dat in deser Stede richten soude / ende die gevangens op s' Gravensteyn brengen. Het welck Ian Reygersbergh van Kortghene inde Chronijck van Zeelant verhaelt.

8. Int Jaer M. cc. liij. de Vlamingben wel hondert ende vijftigh duysent man sterck/ &c.] Dit selve sept oock Beka ende andere: Maer soo ergens aentecheningen ende waerschouwinge van noode zijn/ voorwaer hier meen ick dat de rechte plaetse is. Dese Historie en moeten wy immers niet voor by gaen. Vlaenderen / hoop ick / sal haer niet beliehen / als of sy van haer eer beroofst worde / door dien ick rondelijck vol monts segge/ dat haer macht soo groot niet en is geweest. Hondert vijftigh duysent man sterck/ Ick ontkent. Niet dat swaerte Margriete de Gravinne dat Vlaenderen met haer hulpers (waer onder de Koningh van Vranckrijt /so sommige willen) sulcken heyrkracht ende menighte van volck niet en soude hebben komen/so uyt Vlaenderen/Picardien/ Artoys/Henegouwen als anderssints / te wege brenghen: maer dat om het landeken van Walcheren te bekrachtigen/sulcken heyrkracht ende menighte niet van noode en was. Dies te minder/ om dat de Gravinne van Vlaenderen dese Tocht in aller haest ende onversiens dede/terwijlen (soo sy waende) gheen tegenweer haer soude ontmoeten: dat Guido ende Ian van Dampiere haers Soncn anders bedoudan hebben. Maer waer hadden soude toch in soo corte tijt so veel volcx uyt Holland ende Zeeland her gekomen zijn/ machtigh C. L. dupsent man weder te staen? Tis niet waerschijnelijck. Als noch veel minder is/ datter het heele vlaensche heyr soude ghescholleert zijn/vijftigh duysent verslaghen / vijftigh duysent verdronchen/ende vijftigh duysent gevangen. Alsoo jupst te passen / dat is luck veel / vaeck wel ghebeurt: Maer met oorlof/het is ghelogben: offschoon Beka, Dynterus (Brabantsche Historp-schrijver) Cuſpinianus (doch dese sept/datter vijftigh duysent / soo in de strijt als int water om quamen/ende vijftigh duysent gevangen werden) ende andere die ghetuyghen. De Rijmkronijck sept datter soo versleghen als verdronchen / bleven meer dan vijftigh duysent man/ ende menighte gevangen. Noch dunckt my dat dit te veel is. Meyerus en Marchantius in haer Latijnsche Chronijcken van Vlaenderen (sy alleen bande Vlamingen tot mijn kennisse gekomen) gedencken dit oorlogh / daert de ander niet eens aen en raken: denckende misschien dat sulck verhael niet seer tot haer eere strecktc. (Twee Neder duytsche Vlaensche Chronijcken heb ick gesien/ maer int minste van dit oorlog daer in niet gevonden. Meyerus ende hē volgende Marchantius, seggen datter een bloedige strijt viel/ende dat de Vlamingen in grootē getale versiegen worden bande Zeeuwen ende Hollanders / daer Veltoversten ende generale Capiteynen over waren (na de getuygenisse van Meyerus en Divæus) Floris Koning Willems broeder en Loef van Cleve. Daer werden gevangen Guido en Ian van Dampiere twee gebroeders/en sonē van Swarte Margriete: daer toe twee Graven Thiebalt van Barra en Goedefroy hā Gisnen, met andere 200. ende dertigh Ridders: na de getuygenisse van Iacobus Guisianus, Historp-schrijver van Henegouwen / die nu meer als 212. Jaren is overleden. Eenige schrijven/sept Meyerus, datter van de anse (te weten Vlamingen) meer als dertigh dupsent verslagen zijn. De Zeeusche Chronijc verschilt hier niet weynigh vande Hollantsche Chronijcken/ende sept (ick en weet niet wien hy hier inne mach volgen) dat de Vlamingen / doe sy den strijdt verlozen/so onmanierlijc ende ongelijc tschepe liepē/ ende so seer haesteden/datse by dupsent verdronchen/ ende 22. dupsent verslagen worden/ende 12. dupsent gevangen. Hoet is / of niet en is: den Vlamingben is dese Tocht seer qualijck gheluckt: haer gheheele heyr worde ontdaen/ ende het krijghs volck in groote menighte verslaghen: latende ooc achter/benessens haer schoone Vloot schepen / alle oorloghs ghereetschap ende ammonitie. In somma de Fortuyn hebben sy t'eenemael teghen ghehadt. (Tis wel de meeste strijt geweest/na't vermonden der Chronijck-schrijvers / die opt daer te voren ghesien was in Zeelant oft in Vlaenderen: ende mē weet in dese Landen van gheen meerder te spreecken. Voorder nopende de smaetheyt die den ghevangen Vlamingben aenghedaen soude wesen/ &c. dat selve verhaelt oock Beka, ende andere oude Schrijvers. Maer dat sulche dupperheyt de Koningh soude hebben doen doen / en sept de Rijmkronijc niet. Want daer hy dese slagh verhaelt/geeft hy genoegh te kennen / dat de Koningh in Walcheren komende/ de Vlamingen naeckt vont loopen. Sijn woorden luyden aldus:

Aldaer bleeff ten selven male/
(Wildijs weten) by gheтale
Ouder verslegen ende verdronchen
Ende inde zoute Zee versoncken
Meer dan vijftigh dupsent man.
Hoe menighen men ghetweten dan
Hoe menigh daer ghevangen bleeff.
Ick hoopde seggen/ hermensc weeff
(Thuys met hoopen oft schapen waren:
Daer mochtemen menigh moederbaeren
Maecke sien loopen achter belde:
Hijne leeft niet diese telde.
De Koningh selve quam met desen/
Die in Brabant had ghewesen/
Tot Arnemuyde met haesten groot/
Ende stoegh sijn paert upt den boot.
Ende als hy opten lande quam/
Daer verstoord' hy en vernam
Dat die Vlamingen verwonnen waren.
Hy sachse lopen by groote scharen
Naeckt/ende te † barmeert zere: † barenwert, als
Des danckte hy Gode onsen Here. verslagen.

Verbol-

Dervolghens verhaelt hy / dat dese ontkleede Vlamingen van den Koning genade verkregē / ende schepen om in Vlaenderen over te varen: doch also naect sy waren. Desgelijcx getuygt de Hollantsche Chronijck ter Goude int jaer 1478. ghedruckt: De ghevangen (segt hy) wierden al moeder naeckt ontkleet / ende tsamen gebonden by koppelen / ende met roeden ghedreven alsmen schapen doet: Alsoo dit Koningh Willem verhoorde / so quam hy in Zeelant tot Aermuden / &c. conform met de Rijmkronijc / in desen: Want te voren segt hy oock datter vijftigh duysent verdronchen / vijftigh duysent verslagen / en vijftigh duysent ghevanghen zijn. Maer een ongheduckte Chronijck / ghescreven ten tijde van Hyon Jacoba ende Hertogh Philips van Borgondien / ontrent den jare 1439. segt dat de ghevanghen alle in Noortholland ghebroght / ende daer moeder naeckt ontkleet / en by koppelen 't samen ghebonden / alle dat land over met groote roeden ghejaeght werden / alsmen schapen doet: Ende aldus werden de Vlamingen ghedreven alle dagen / veertien dagen langh in Noortholland. Voorts komt hy met de ander Chronijc-schrijvers over een. Behalven noch / dat hy segt dat van den vijftich duysent naeckten / die voor het ghebodt des Roomschen Koninck over Zee na huys ghesonden werden / maer thien duysent levendich in Vlaenderen quamen. Ende dat Grave Gwy een jaer langh ende ses weken ghevangen bleef: Maer waer dat hy lagh ghevanghen / dat belijt hy niet te weten: Daer nochtans de Chronijck-schrijver hem naest-volgende / ter Goude gedruckt / ende andere seggen / dat hy in Hollant opt Huys te Wateringhe ghebroght is. De Rijmkronijcke ende Beka en noemen de plaetse niet daer de ghevangenen saten. Daer teghen verhaelt de Rijmkronijc een saeck daer meer aengelegen is / ende tot de Historie meer dienende: Te weten / dat van deese der Vlamingen Tochtende meeninge om Zeelant onversiens te overrompelen ende te vermeesteren / oorsaeck waren des Landts verbannen. Hun eyghen woorden sal ick hier by schrijven / tot verrijckinge ende licht vande Historie:

Wat holpe dat ickser veel off seyde?
Dit ghescriede by ghelevde
Van lieden diemen hiet
Verraders / des en twifelt niet /
Dat nopt Vlaming was so koene
Hiet hadde doyren bestaen te doene
Sonder hulpe vande lande /
Al ghedooghde Vlaenderen die scande / &c.

Maer de rechte oorsprong ende het waerom deses oorloghs tusschen Vlaenderen ende Hollant / wert van onse Chronijc-schrijvers niet volkomelijc verhaelt. Gaet heenen / laet u van de Vlaemsche Chronijck-schrijvers in dese saecke onderrichten. Maer niet de Chronijcken die van haer in Nederlantsche sprake ghescreven zijn: Dese en raken dit Oorlogh niet eens aen / dat my seer verwondert. Ende over sulcx beroepe ick my op de Latijnsche van de seer vlijtige Jacob Meyer, die gewent is goede reden te gheven / en te noemen man en paert / seggende daert op staet. Daer andere 't geen haer tegen gaet / verswijgen: of so sy een Historie sullen vertellen / van boven meer int hondert staen: voort-brenghende niet dan blinde scherm-slagē / ende seer ongerijmde dingen. Niemant vande uptheemsche Histoyr-schrijvers (daer nochtans veel deses Tochts ghedencken) en maken dese der Vlamingen nederlage op nergens na soo groot niet. Die 't breetste verhael daer van doet / is vande ghene die ick ghesien hebbe / onder andere / Albertus Stadensis, opt jaer 1253. Daer hy segt: Comitissa Flandriæ militiam navigio misit versus Hollandiā contra Wilhelmum Regē, Sed Rex victoriā potitus, plurimos ex eis occidit, & innumeros captivavit, & multam inde pecuniam conquisivit. Waerom ick my niet ghenoegh verwonderen kan wat Dousa mach verorsaeckt hebben te schrijven in een seecker Gedicht vande Historie van Koning Willē int voyr / (Elegia 5. libri. 2.) datter 300000. vander Vlamingen zijde verslagen werden. Hy behalt beter 't ghetal van 30000. als Meyerus dat verhaelt. Siet hem opde jaren 1245. 46. 48. 49. 52. 53. 54. 55. 56. Daer sal hy u van alles goet beschept ghéven. Daer sult ghy vinden de rechte oorsprouck vanden twist tusschen Hollant ende Vlaenderen / mitsgaders van andere gheschiedenissen ende oorlogen derhalven ontstaen ende hoe die ten laetsten ter nedergheleyt zijn / eñ de paps tusschen Hollant eñ Vlaenderen te Brussel besloten werde: ende de gevangens na langduerighe ghevangenisse gelost. Siet oock ten deele van dis ghescrift / de groote Vlaemsche Chronijck cap. 28. Int voyr verhaelt 't selve oock mede Divæus Rerum Brabantic. lib. x. ad Annum 1252. Maer Meyerus overtreffse al. Tot hem is dat ick myn meesten tijt inde Vlaemsche dingen ende geschiedenisse gedrage. Soot niet te lang en ware / ick soude hem hier in dit stuck verduytschen: want 't is lesens weerdigh. Het was niet alleen / om dat de Grafinne van Vlaenderen den Roomschen Koning geen manschap en wilde doen / etc. maer te voren hadde Ian van Avennes (die Adelheyt de suster van Koning Willem te wijve hadde) sijn Vrouw-moeder de Grafinne van Vlaenderen Margareta van Constantinopelen / gesegt de Swarte, moepenisse aengedaen: eñ hadde bestaen tegen haer de wapenen aen te nemen. Sy tot haer kinderen vant tweede bedde meer gheneghen zijnde / hem ende sijn broeder Baldewijn (ghedeelt by Bosschaert van Avennes) haer erf-goet 't landt van Henegouwen misgunnende / &c. Siet op de aenghewesene Jaren.

9. De Graven van Gijsen.] Wt het ghene dat hier voren geschreven staet / blijckt / dat onder de ghevangens ghetweest sy Grave Godefroy van Ghisnen. La Comtè de Guines oft Guisnes. Het graefschap Ghisnensis is gelegen int lantschap van Calais / tusschē Grevelinge ende Bonlongie. Sommige schrijven Guines, sommighe Guisnes: op de wijse als Avesnes, voor Avenes, Quesnoy voor Quenoy, Chisny voor Chiny, ende dierghelijcke. Welcke namē wel met de letter S int midden geschreven werden / maer voorden sonder die uytgesproken by de Fransoysen eñ Walen. Lebtrudis Comitis Ghisnensis, meminit Meyerus ad Annum 804. Gisnarum opidulia Danis capti, Adulfiq; primi Ghisnensium Comitis, ad Annum 928. Caleliæ terræq; Ghisnensis, quæ corporis Flandrici, ad Annum 1406. Comitatus Ghisnensis ad Annem 1465. eñ op andere jaren meer / gedenckt der stede eñ Lantschap Ghisne / de selfde Meyerus. So dat het Graefschap niet onbekent en is. Maer ick vinde my bedwelmt in des Graven naem selve. Hy voyr van Meyer ex Iacobo Guisiano in sijn ij. druck / genoemt Godefridus Ghisnensis, in d'eerste by sijn leven An. 1538. uytgheloomen / Theobaldus. Also noemen hem oock Beka, Dynterus eñ Snoyus,

10. De Grave van Bromo.] Aldus staet deses Graefs lantschaps naem inde Chronijc ongewijfelt verbalscht van upt-schrijvers oft Druckers. Want in die plaets behoort te staen Barra oft Bar. Dese Graef wert ghenoemt van Meyer ex Iacobo Guisiano in d'eerste druck Godefridus Barrensis: in de tweede / Theobaldus Barrensis. Van Beka, Walfridus de Barro (alias Bero) desgelijcx oot Dynterus eñ onse Snoyus. Ick en weet niet / welcke naē Theobaldus, oft Walfridus, of Godefridus deses graefs rechte naem is. Ick sie dat der Graven namen van Ghisnen, Ghysen, of Guisnes, eñ Barro of Bero, met den anderen gewisselt worden: ende dat daer toe noch Walfridus inde plaets van Godefridus gestelt wert. Of hy Meyer of hy d'andere de schuit is / en 'kan ick u niet seggen. Doch de faulte schijnt hy gebetert te hebben in den tweeden druck. Nu / belanghende het Graefschap van Barro: Ick en weet niet dat-

ter nu

Digitized by Google

ter nu een Graefschap is dat also heet. Een seker deel van Vranckrijc aenden Moessel/ toebehoorende den Hertogh van Lotharingen/ zijnde Vassal in desen des Koninck van Vranckrijck/plaghmen te noemen Pays de Barroys. Territorium Barrense. Dit Lantschap zijnde in voortijden een Graefschap/ is na een Hertogdom gheworden. Bar le Duc, d'Hooftstadt/woert daer also ghenoemt/ tot onderscheyt van andere twee/ Bar sur Seyne en Bar sur Aulbe. Dit Lantschap woert oock Bar, Barum, en Barium gesegt. In Vranckrijc is noch Duchè de Berry. Biturigum Ducatus, maer dit meen ick dat al een Hertoghdom was voor het jaer 1250. Soo dat ick niet en weet/ waer ick desen Graef sal thuys brengen. 'Tschijnt int Lantschap van Barrois. Ende misschien saemen voor Ghisen oft Ghisnen moeten Chisnen schrijven: Het Graefschap Chisny oft Chyny is int Hertoghdom van Lutzenburgh gelegen/ende hier van plagh de outste soon van Lutzenburgh den naem te voeren. Dit schijnt alsoo waer te wesen/ om dieswillen dat dese twee Lantschappen so na-bueren zijn/ jae dicht aen malkanderen grensen. Ja voegen dat dese twee Graven mogheliick hier beyde thuys te brengen zijn. Oock mede waren sy misschien na maeghschap/ende aen den anderen door houwelijc verbonden/op die tijt wel verstaende: Want naderhant hebben de Graven van dese plaetsen/ te samen groote ende lastighe oorlogen gheboert: waer door de stadt Chyni/ zijnde nu niet veel besonders (van Graef Arnulph van Chyni int jaer 1098. bewalt/ bemuert ende met huysen betimmert) meest tot niete is ghekomen.

Boven alle 't gene dat hier ende Numero 9. gesept is/ sal pemant (het mach schien) hem laten duncken dat de Grave van Gysen ofte Guisne tot Guise te huys te brenghen sal zijn. Twelck alhoewel nu een vermaert Hertoghdom is/ heeft niet langh een Hertoghdom gheweest. Guise is de Hooftstadt van het Lantschap Tirasche/ een out besit ende patrimonpgoet der Broeders van d'eerstgeboren Hertogh van Lotharingen.

Ende ick ('t geen my nu inden sinne schiet) hebbe den Graef van Guise, of van Ghisne lieber te verstaen/ dan van Chisnen. Want Meyerus vermaent opt jaer 1253. dat Chiniacensis Graudisque Prati Comites Henegouwen voor Engien verslagen zijn. De selfde Meyerus noemt opt jaer 1250. een Gulielmus Barrensis, van den ghesiachte/ soot schijnt/ hier voren verhaelt.

Als ick mijn gevoelen ende goetduncken van dese twee Graven aldus voorgheselt hadde/ soo ben ick naderhant gegaen tot de Beschrijvinge en Historie van Lutsenborgh/ ohlancx ghedaen by de eerweerdige H. Ian Bertels, Abt van Epternagh: Daer hebbe ick onder andere een Copije van een autentique oude Hantvest gevonden/ van Date 1270. in welc gemelt woert Theobaldus Comes Barrensis. Dit is misschien de selve/ die Meyer in sijn verbeterde tweede druck noemt. So dat dese getrouwe Historp-schrijver t'onrecht hier voren van dwalinghe beschuldicht sal wesen. Ende die gene lieber te dolen mogē gesegt werden/ die den Gijsnen met de naem van Theobaldus uytdrucken: Wiens naem dat Godefridus was/ als Meyerus ghetuyght in sijn tweede verbeterde druck. Maer of dese Godefridus Graef van Chisny oft Chyny was/ ende niet van Ghisnen/ of Guise/ soude ons klaerlijcken / si extaret Comitum Chinensium serius & vitæ Matthæi a Malmundario Abbatis Aureæ Vallis: Qui liber manu scriptus ibidem in Bibliotheca servatur. Obijt Abbas Matthæus anno M. D. Lxij.

11. Grave Karel van Angiers.] Te recht Grave van Angiers (also van d'Hooftstadt genaemt) ofte Anjou. Want dit Lantschap is eerst ontrent hondert jaren na desen tijt/ te weten/ int jaer 1350. een Hertoghdom ghewoorden.

12. Willende Lodewijck (de ix.) Koning van Vranckrijck hem des krijghs niet moeyen/ &c.] Sochtans seggen andere/ dat de Koningh voorsz de Gravinne van Vlaenderen bystandt ghedaen heeft/ sendende onder ander Princen ende Heeren sijn eygen broeder Karel de Valoys, Grave van Anjou/ met veel volcx in Vlaenderen/ om Ian van Avennes met den sijnen te bestrijden: Siet Meyerus opt jaer 1254. Divæum Rerum Brabanticarum lib. xj. Ubbo Emmium Rerum Friscarum lib. x. ende andere.

13. Wtghesondert Adinghen.] Angia Meyero, Divæo, & Latinis Scriptoribus: vulgo Engien. Adingen noemen de Duytschen de stadt.

14. Is Koningh Willem met een gesellschap van xij. Edelen/ heymelijck over 't ghebergte van Italien by den Paus te Genuen gekomen/ ontfangende van hem aldaer de Keyserlijcke Insignia.] Dit (al hoe wel Beka oock verhaelt) acht Meyerus dat onwaerachtigh is. Siet hem opt Jaer 1256. Dan schrijvende de Paus Innocentius de vierde int jaer 1251. na de doot van Keyser Frederic de tweede/ van Lyons uyt Vranckrijck/ daer hy nu ontrent de 8. jaren gewoont/ ende de Pauselijcke stoel/ uyt vreese van te Roomen gestoort te worden/ gheplant hadde/ quam hy eerst te Genuen/ ende na te Milanen/ etc. Siet Paralipomena ad Abbatem Vrspergēsem Chronica Augustensis, oft Henricus Stero, segt dat Koning Willem te Lyons in Vranckrijc ten bywesen ende tegenwoordigheyt van veel Bisschoppē van de Paus geconfirmeert ende bevestigt is/ int jaer 1251. Dese Paus Innocentius de vierde/ was van Genuen geboortigh/ ghenaemt te voren Sinibaldus de Flisea. Dese gaf int jaer 1254. op Kers-avont/ den Cardinalen roode Mutsen/ die te voren int ghebruyck niet en waren.

15. Te Hooghtwoude-waert.] Hoogh houtwoude woert dese plaets by de oude Rijmkronijck schrijver/ en een ander van de tijden Hertoge Philips van Bourgundien/ etc. genoemt: desgelijcx noemen dit Dorp Dynterus, ende de verduytschte Beka. Eselve Dorp is noch huyden ten daghe met de name van Hooghwoude in wesen. De Chronijck sept Divis. xxvij. cap. xxxiij. dattet Houtwoude plagh te hieten: ghelijck als ick hebbe ghevonden inde Latijnsche Beka. Hoe 't een Heerlijcheyt daer na ghworden is/ ontrent het jaer 1415. meughdy inde voorsz Chronijck lesen/ op d'aenghetrocken plaets. Albertus Stadensis, levende in die tijden/ ende sijn Chronijc oock eyndigende/ sept dat Koningh Willem tot Medemlick by Hollandt vande Vriesen verslaghen is/ opt Jaer 1256. noemende een plaets die vermaerder was/ dan het Dorp Hooghtwoude/ van Medemlick (ofte/ somen nu de stadt in West-vrieslandt noemt/ Medenblick) ontrent twee mijlen gelegen.

16. Wrack de Koningh int ijs/ ende is van Vriesen verslagen.] Andere segghen dat hy in sijn helmet versmoort is. Suler ghetuyghen Cuspinianus, de Zeeusche Chronijck/ ende noch ouder/ dewelcke hy volght.

17. Daer bleven die van Dordrecht/ uytghesondert dry hondert.) Andere seggen dat die van Dordrecht alle verslagen worden/ op dry na. Chron. Zelandiæ & alij antiquioris. quos habeo Auctores.

18. Die van Delf bleven oock meest aldaer verslagen.] Die van Delf ende Alckmaer (want Alckmaer andere daer by voegen) bleven daer alle op vijf na. Auctores supra laudati. De Chronijck-schrijver levende onder Hertogh Philips van Burgundien/ ghetuyght/ dat die van Delf ende Alcmaer/ al hoe wel sy maer vijf overbleven/ datse nochtans haer banniere t'huys brochten.

19. De Koningh werde heymelijck in eens Vriesen huys begraven/ etc.] Dit moet voorwaer seer haestelijck gheschiet zijn. Niet t'onrecht verwonderen haer hier over de Chronijck-schrijvers. Wisselijck tis een wonder dingh/ dat het Krijghsvolck ende de Edel-

edel-lieden haren Heere alleen soo verre lieten voor uyt rijden/ dat hy verslagen ende begraben was/ eer sy daer toe quamen. Snoyus meynt dat des Koninex doode lichaem van de moorders int Riet gheslepen is/ ende versteken. Albertus Crantzius (als ghy na sult hooren) int slijc ende modder. Maer Ubbo Emmius segt/ dat hy met weynigh volc ende lijfschutten/ die hy hem waren/ verslaghen is vande Vriesen/ ende van haer op een onbekende plaetse begraven. Sebastiaen Munsterus segt/ daemen des derden daeghs na dat hy vanden sijnen ghemist werde/ eerst geweten heeft in Hollandt/ dat hy vande Vriesen verslagen was. Henricus Stero ende Cuspinianus verhalen een klucht (want wat ist anders?) hoe dat Koninch Willem op een tijt in Vrieslant zijnde/ daer vant in een seecker stadt een hoftelijck ende konstigh Graft: Ende als hy d'inwoonderen vraegde/ wie in sulcken uytnemende graf begraven was? gaven sy tot antwoort/ dat het na een Roomsch Koninch wachtede/ ende ledigh bleef liggen/ als zijnde (so sy seyden) daer toe geschict/ ende tot geen ander eynde van haer voorouders ghebouwet: In dit graf soude de verslegen Koning/ na haer getuygenisse/ begraven zijn. Twelck indient waer is/ so en is Koning Willem op geen onbekende plaetse begraven/ want dit Graf en was immers niet onbekent. Doch 't mach schien/ dat hy heymelijck met een stil swijgen van twee of drye persoonen/ die haer in die sake bedacht hebben konnen houden/ in een bekende plaetse begraven is: dat de ghemeente daer ter stede niet af en wiste/ veel meer die van Hollant onbekent was. Maer dit verhael/ mijns oordeels/ is nader een fabel dan de waerheyt. Albertus Crantius Saxoniæ lib. 8. cap. 19. segt/ dat men in sijne tijden noch niet en wist waer dat Koninck Willem begraven was. Sijn voorden/ om datse wat weenit luyden/ sal ick hier by schrijven/ tot naerder bedencktinghe: Ad Annum 1256. Rex Wilhelmus cum vicinis Frisonibus bellum gerebat, in quos copias duxit expeditas, rusticũ & inermẽ populum facile ratus sub juga mittere. Sed eas sensit, quas non putavit, difficultates. Nã circumfusus ab hostibus, qui longis hastilibus (verjaghers oft volsen) transvolare fossata (slooten en graften) didicerant, quó equites pervenire non poterãt. Rex cum multis opprimitur: cæsumque absconduntur in limo, ut ne hodie quidem sciatur, quo sit loco tumulatus Rex Romanorum. Ita clari nonnumquam viri, obscuros exitos essequuntur.

20. Bleef doot int jaer M.cc Lv. in Januario.] By andere 1256. Beter/ soot schijnt: Want int jaer M. cc. Lv. was Koning Willem in Duytschlant/ eñ bevestighde onder andere de Privilegien vant Klooster te Bebenhuysen. Dese Hantveste werde gegheven tot Hamerstein opden 25. Maert/ des jaers M. cc. lvj. Heeft oock op tselve jaer een Rijcksdagh ende vergaderinge van 's Lants Princen ende Voorstẽ gehouden tot Worm/ ofte/ soo andere seggen/ tot Colen Martinus Crusius Rerum Suevicarum lib. 2. part. iij. cap. xj. Ubbo Emmius Rerum Frisicarum lib. x. & alij.

21. Als hy het Roomsche Rijck seven Jaren hadde bericht.] Inde tijt van Koning Willems regieringe en komen de Schrijvers niet over een. Onufrius segt ix. jaren: insgelijcx doen Chronica Augustensia, Henricus Stero, Warnerus Rolevinck in Fasciculo Temporum, ende veel andere meer/ so jongẽ als ouden. Sommige seggen vij. jaren. Andere maer 5. jaren/ eñ beginnen te tellen opt jaer 1254. als hy nu alleen regeerde nade doot van Koning Coenraet de vierde/ wiens vader Keyser Frederick de tweede te voren int jaer 1250. oock gestorven was. Al hoe wel Siffridus Presbyter Misnensis sijn sterfdagh stelt op 't jaer van 52. Maer int jaer van 50. bewilligen de meeste schrijvers. Peucerus in Chronica Carionis verhaelt/ hoe dat Koning Willem vanden Paus Innocentius de vierde/ tot Lyons ghekroont is ghevoorden eerst int vierde jaer sijner verkiesinge: want de Paus (segt hy) en woude hem niet kroonen/ oft Keyser Frederick ware eerst overleden. Soude dan na sijn seggen/ gekroont wese int jaer 51. oft 52. als zijnde een Roomschen Koning ghekoren int jaer 47. oft 48. Doch zijnde doe noch int leven Koning Coëraed, de soon van Keyser Frederic, wert hy by eenighe maer Keyser ghenoemt vant jaer 54. tot 56. ontrent de tijdt van twee Jaren. Daeromme ist dat de Zeeusche Cronijc ende andere seggẽ/ dat hy int jaer 54. tot Aken gekroont is. Den welcken ick hier inne niet kan volgen ende meene datse haer vertastẽ. Bijspelijcker/ ende met meerder verstant spreken daer van Annales Dominicanorum Colmarensiũ: Anno 1254. Rex Conradus filius Frederici imperatois obijt: Wilhelmus de Hollãdia succedit. Qui post an. 51. morte miserabili interijt, interfectus a Frisonibus. Maer wat salmen segghen van een seker plaets upt de Hystorie des Landtgraefs van Duringhen/ aldus luydende: Anno 1250. Rex Romanorũ Wilhelmus Comes Hollandiæ, electus post Henricum Lantgravium Thuringiæ, in bello a Frisonibus occiditur. Anno sequẽti Fredericum olim Imperator & depositus, adhuc fungens officio Imperij, in Apuliâ mortuus est. Bedenct ons eens tgene hier volgt genomen ex Compilatione Chronologicâ (extat apud Ioh. Pistorium. Tom. 1. fol. 743.) Anno 1248. Guilielmus Comes Hollandiæ in Regẽ electus, regnavit annis 3. & occisus est a Frisonibus. Vraeght ghy na mijn ghevoelen/ ick laet my voorstaen dat in 't getal faulte is/ tzy int Roomsch getal/ ofte int cijfer. Een van beyden moet/ mijns oordeels/ ghebolpen wesen. Te weten/ oft 1248. is in 1253. of het cijffer 3. is in 9. te veranderen.

Sommighe Schrijvers en stellen noch en tellen niet onse Graef Willem, nochte Henrick de Landtgrave van Duringen onder 't getal der Roomscher Keyseren: om dat sy niet behoorlijck ghewijet ende gekroont en waren: de stelle ende haestige doot sulcx voorkomende. Eenighe noemen haer oock Anti-Cæsares; eñ stellen na de doot van Koning Frederic ende sijn soon Keyser Coenraed een Inter Regnum van etlicke Jaren/ tot Keyser Rudolf van Habspurg/ &c. toe: welcke int Jaer 1273. Roomsch Keyser gekoren werde. Jn voegen dat oock soo de twee gekoren Roomsche Koninghen na de doot van onse Graef Willem niet gherekent en werden: Te weten/ Richardus de soon van Koning Ian Enghelant/ &c. ende Alphonsus de thiende van dien name Koning van Castilien/ Spaengien/ etc.

22. Dese VVillem is ghekoren in de Kamer van Hollant/ tot Leyden.] Mogelijck om die oorsaecke heeft de stadt van Leyden twee sleutelen tot haer Wapen: Daer mijn Heer Vincent van Castricum, af vermaent heeft.

23. Sijn Huysvrouwe Elizabeth sterf int Jaer M. cc. Lvj.) Dynterus 1260. Beka 1266. By dese Vrouwe segt de Chronijck/ dat Koning Willẽ maer eenen soon sijn erfgenaẽ ende Successeur/ met name Floris, geteelt heeft. Maer Meyerus noemt opt jaer 1256. een Machtelt des verslegen Koning Willems dochter/ ten wijve belooft aen eene vande Soonen van Graef Gwye van Vlaenderen/ in de Vredehandelinghe tot Vrussel besloten/ int Jaer 56. voorsz Cuspinianus oock mede/ vermaent van een dochter Beatris genaemt: de welcke ghetrout zijnde niet Koning Ferdinand de derde (by andere de vierde) van Castilien/ Spaengien/ &c. Was moeder van den grooten/ hooghgeleerden Koning Alfonsus de thiende van Castilien/ Spaengien/ &c/ die ooc ten Roomschen Koning gekoren was/ eñ Sapiens & Astrologus gesegt werde. Maer Koning Ferdinands huysvrouwe/ de moeder vanden wijsen Koninch voorsz was niet de dochter van Koning Willem Graef vã Hollant/ twelc Cuspinianus ende hem onder andere volgende Onufrius seggen: Mochte oock geen Hertoghs

toghs dochter van Brabant / als andere t'onrecht schrijven: Maer was Koningh Philips Broers van Swaven/ &c. die een soon was van Keyser Frederick d'eerste/ gheseght Barbarossa oft Ahenobarbus, om sijns rooden baerdts willen / dochter. Dese Roomsch Koningh Philips van Swaben/etc. worde int jaer M.cc.viij. tot Babenbergh van den Paltzgraef Otto van Wittelspag deerlijck vermoort. Eñ dese sijne dochter de Hupsvrouwe van Koning Ferdinand, wort anders Etisa (quod nomen corruptum posset videri ex Beatrice) genoemt. Beatris des selvigen Koning Philips ander dochter / worde gheseydt de Hupsvrouwe gheweest te zijn van Keyser Otte de vierde. De Hupsvrouwe van Koningh Ferdinand, wort by de Historyschrijvers van Spaengien met de name van Etsia niet/dat ick weet/ upgedruckt: daer wortse Beatrix ghenoemt / ende datse Koning Philips dochter was / geven sy ghenoegh te verstaē. Alphonsus de Carthagena, Episcopus Burgensis, de Regibus Hispaniæ cap. 83. Ferdinandi (inquit) uxor prima vocata beatrix, fuit filia Philippi Ducis Bavarię (Sueviæ debuit dicere: de Bavariâ falso illi persuasum.) qui electus in Imperatorem Românum obijt antea quam coronam assumeret, & post obitū ejus fuit Imperator Frederic 9 Frater ejus, apud quē erat hæc Beatrix Domicella; ex quâ Ferdinandus genuit Alphonsum, qui post regnavit, &c. Rodericus Sàntius de Arevalo, Histor. Hispan. Part. 3. Part. 39. Ferdinandus iij. duxit duas uxores successivé, Beatricē filiā Ducis Brabātię (schribendū Bavariæ, ut supra apud Alphonsum de Carthagena) electi in Imperatorem Alemanniæ, ex quâ genuit Alphonsum x. &c. Franciscus Tarapha de Reg. Hispan. in Ferdinando iij. Uxorē duxit Beatricem Germanorū Imperatoris, vel (ut alij quorū errorum suprà diluimus dicūt) Brabantię Ducis filiam. Iohan. Mariana de Reb. Hispan, lib. 13. cap. x. fovebatur alfonso x. præter virtutis opinionē, quod genus maternū ad Germanię Imparatores referret Beatricis filius, at que ex eâ Philippi quondā Augusti nepos. Dit dese plaetse blijckt klaerlijck dat Beatris Koninginne van Castilien/Spaengien/&c. geē sins en magh gesept worden de dochter van Koning Willem te wesen. Diet met Cuspiniano houden / stē toe. Ic meyne dat ick kan waer maken dat dese Koninginne Beatris overleden is / als Koning Willem maer omtrent ses jaren out en was / ende sijn vader Graef Floris de Vierde te Corby int Corn op doorsteken werde: Te weten int jaer 1234. Rodericus 11. menius Navarrus, Archie piscopis Toletanus, de Reb. Hispā. lib. 9. cap. 9. Æra (inquit) 1272. obijt Beatrix Regina, in opido quod dicitur, &c. Hy sept dat de Koninginne Beatris gestorven is int Jaer na de Spaensche Tellinge 1272. dat is in het Jaer na Christi gheboorte 1234. Want de Spaensche Æra oste Tellinghe begint acht en dertigh jaeren voeger/als de Dionysische Tellinge van Christi gheboorte. Dese Roderigo Ximener, Aertsbisschop van Toledo/is een ontwaerachtelijc getuyghe / die ten tijden van Koning Ferdinand gheleeft heeft/ende in grooten aenziene was / overleden in het jaer daer na 1245. Wildijs meer hebben? Siet hier noch een geloofwaerdigh Historyschrijver/die op die tijden oock leefde / Lucas Tudensis Episcopus, in Chronico Mundo, ad Æram 1255. Ferdinandus, filius Adefonsi Regis Legionensis, in Castella, ei matre Berengaria tradente Regnum, felicis regnare cœpit, &c. omnino irreprehensilis fuit, & (quantum nobis scire datum est) thorū conjugalem minimè umquam violavit Duxit namq; uxorem ex Imperiali genere Romanorum Deo devotissimam fœminam nomine Beatricem, ex quâ genuit Adefonsum, &c. Itē ad Æram 1273. Regina Domina Beatrix obijt & sepulta est burgis in Regali cœmiterio, quod bonæ memoriæ fecerat Castellæ Rex Adefonsus. Dese verschrijckt inde sterf-dagh vande Koninginne Beatris een Jaer van sijn tijt genoot Roderigo Ximener. Na het schrijven van Lucas Tudensis, is dese Beatris overleden int jaer 1235. Summa summarum/sy han Koningh Willems dochter in geender hande wijse zijn. Wilt / om sulcx te beweren/u hoeft niet breken. De Tegenstellingen zijn niet te weder leggen: Ende Cuspiniani dwalinghe is hier so groff/ datmense met de hant klaerlingh tasten kan. Van Wyoutwe Machtelt, daer Meyerus af spreeckt/en heb ick so veel beschept niet. De gene die de oude Kantbesten/ende der Brabanten Afcomsten/ hooftvelingen ende Genealogien beter bekent zijn/als mijn/ sullen ghelieven dese Wyoutwe Machtelt in behertsinghe te nemen / ende een wenigh daer op gade slaen. Ick hope my geern/ ende hoje haer goetwillich die sulcke Documenten ghemeenlijck te ghebruycken te sien. Tot mijner herwaerts en is tot noch toe niet gekomen / dat my hier af soude mogen blaer beschept doen. Van Snoyus sept dat Koningh Willem veel ontrouwelijcke ende bastaert handeren hadde. (Twelck waer hy van daen mach hebben/ en weet ick niet. Meerendeyt als hy wat nieus voortbrenght / hoje het so weenne (alhoewel dit hande bastaerden soo veel weenne niet en is) datmen met reden daer aen twijffelt: ende voorgaens als hy de waerheyt sept/steeut het vaesen. Het is seltsaerder datmen van Graef Floris leest: dat is een bezeghelt laken. Laet ons de Historie van hem aen hooren.

Doch eer wy tot Graef Floris komen/sal ick hier ex Mathæo Parisiensi Schrijver die op die tijt leefde/tot overmate/ ende bevesting mijner woorde hier voren van het oorlogh met de Vlaminghen gheschoren/by voegen/ 't gene ick meen dat ons hoort upten droom sal helpen: hoewel ick weese het wesen sal: Veel moeytens/luttel datet. Hy seydt inde Historie van Henrick de derde/ Koning in Engheland/dat in 't jaer 1254. inde quartieren van Vlaenderen ende Brabant / alsulcken bloedigen strijt gheviel / datter ontallijcke Vlaminghen ende Fransoysen / die den Vlamingen te hulp waren gekomen / soo int veldt verslagen werden/ als int soon ende soete water verdronchen: jae datter upt een stadt van Vlaenderen bleven thien duysent man: eñ nau een ontquam / die de tijdingh mochte brengen. Daer na bereeit hy de oorlogh: om diens wille sept hy / dat het selfde met groote schade van gantsche Christenrijck ware geweest: bergrootende oock 't getal der dooden / ende seggende datter meer als twintigh duysent gheblevven waren. Verhaelt voort/ dat in dese strijt gevangen werde de Graef van Bar / vierichlijck bevechtende/ende hem vromelijck verweerende over sijn een oog/ dwelck hy inde slagh te voren (want dese bete ende oorlogh/ duerde bynde hant van twy jaren / als deselve Matthæus Parisiensis getuyght) verloren hadde: Daer werde noch gevangen de Graef van Gisnes/ Comes de Gelria, Comes de Ioegni, Campanus, Simeon de Claro monte, Iacobus de Gyni, Robertus de Boseck Suescionum nobilissimus, ende ander groote Heeren meer / wiens namen hy niet al kan noemen. Vande gemeene Fransoysen wonder veel so datmen seyde dat het ghetal der verslaghene ende ghevangens wel tot hondert duysent kilom/&c. Alle 't welck hy inde Chronijck van d'Engelschen niet en soude geset hebben / ten ware / soo hy verclaert/ de overgroote bloetstortinghe so na by Engelant gevallen / hem daer toe ghepoyt hadde ende ghedreven. Videtur autem Narationem istam de promere ex literis Iohannis de Niewburgo Regis Henrici 3. Consiliarij ac in partes illas Legati. Qui super his casibus per Magnates certificatus (ipsissima Auctoris verba sunt) hæc scriptis commendabat.

Den selven Auteur verhaelt oock van des Koninx boot/ tbwelck oock Petrus Scriverius aenteyckent in Latijn in sijn out Batavia / gedruckt t'Arnhem Fol. 309.

Hier dient noch by gheboeght 'tghene Iohannes Nau-

Nauclerus eñ Huldrichus Mutius vā Koning Willems eynde eñ doot verhalen. Dese Germ. Chron. 21. eñ ÿp Chronograph. vol. 2. Generat. 42. ad Annum 1256. Op den 26. dagh Junij besloot Koning Willem tot Ceulen in een vergaderinge van 's Rijcx Vorsten / sijn reyse nae Italien / om de Keyserlijcke Kroon te halen: Des belaste hy den Vorsten / datse de aenstaende Vasten sijner t'Ausburgh soude waer nemen. Middlertijt hebben de Vriesen (een onstantastigh / lichtvaerdigh ende ongerust volck) vyantlicke invallen ghedaen in Hollandt / alles metten swaerde eñ vyere verwoestende. Daer tegens heeft Koningh Willem, sijn voorgenomen reyse uytstellende / groot gewelt van volck vergadert / eñ is daer mede op den 28. Decembris in Vrieslandt getrocken. Ende als hy met wepnigh koppen (alsdus seydt Mutius alleen / sept Nauclerus, eñ met hem oock onder andere Trithemius in Chron. Hirsaugiens. & Sponheimens. ad Annum 1256.) te paerde voor upt was gereden / om de wegen ende des vyants leger te besichtighen / eñ sijn volck den wegh te banen / is sijn paert al struyckelende in een verborgen sloot door 't ys int morasch gevallen: so dat de Koningh daer in bleef sticken / ende hoog noch hert waerts noch derwaerts. Hier is te weten / dat Vriesland vol marasschen ende broeck-poelen is. Dit siende / sprongen de Vriesen upt haer lagen ende rietbosschen / eñ liepen toe al eer hy hem hoogste redderen / ende wert onnoosel ijck verslagen: sijns ouderdoms het 27. 's Rijcx van Roomen het 7. eñ van Hollandt het 21. jaer. De Vriesen kenden hem niet / ende meynden dat het een van Koning Willems volck was. Het heyr-leger dat upt Hollant met den Koning daer gekomen / eñ een ander wegh henen gesonden was / verbeyde des Koninck weder-komste: Maer ten langen lesten / alsoo hy in twee dagen niet te voorschijn en quam / is het selve volck geschepden / eñ na huys getrocken: niet wetende waer haer Koning gebleven was. Men vermoede (gelijckt inder daet was) dat hy in handen vanden vyant ware geraect: andere seyden / dat hy hem door wanhoope oft mistroostigheyt te doetken gemaeckt hadde: andere wederom hadden ander ghevoelen van hem: een peder seyde het sijne. Ende alle warense seer bedeest / ghelijck als wel te dencken is. Van dit voorschreven 's Koninck heyr-leger quam een deel behoudens lijf t'huys / een deel op onbekende weghen verdwaelde zijnde / voorde vande Vriesen aengetast. Des derden daeghs ginc de syaet eerst dat Koning Willem van de Vriesen verslaghen was. Waerom groote verslegenthey dy hem luydē was. Ende alsmen ter plaetse quam / daer de Koning verslagen was: werde hy begraven ghevonden in een sterck mans huysken: (op de haerd-stede seggen eenige) ende opgegraven zijnde / gebracht tot Middelburgh int Klooster / &c. Dit verhalen de twee voorsz Chronijck-schrijvers van Koning Willems doot. 't Welc ic goet gevondē hebbe hier by te voegen / om dattet in onse Chronijck also niet en staet. Munsterus, den welcken ick hier vooren aengetogen hebbe / merck ick nu wel / dat de Historie van Koning Willem (by hem int Register van de Grave van Hollant / Cosmag. lib. 3.) Nauclero van woorde te woorde ontleent heeft.

(T'schijnt dat Koning Willem voor dese hervaert noch ander Tochten op de Vriesen moet ghedaen hebben: Want ick vinde onder de Hantvesten ende Privilegien vant Bisdom Munden / eene by Koning Willem vergunt eñ gegeven In Castris in depopulatione West-Frisiæ, xv. Kal. Iunij, Indict. xij. Anno Domini 1254. Int Leger ten tijde vande verwoestinge ende plonderinge van West-Friesland / op den xviij. May / &c. Dese tocht moet gheschiet sijn kortsnae dat hy upt Henegouwen quam. Daer nochtans gheen van onse Schrijvers / oft oock uytheemsche niet een woort af en vermanen. Cuspinianus schrijft dat Koning Willem met de Vriesen een langduurigh oorlogh ghevoert heeft. Niet sonder reden isset dat sommighe vermoeden / dat de Vriesen van Koningh Koenraet opgherept ende heymelijck daer toe gheroost waren. Siet Iob. Nauclerum Chronographiæ vol. 2. Generat. 42. Ad Annum 1256. Fol. 225.

Vande Vriesen heeft Koningh Willem inden beginne nae sijn verkiesinge groote dienst gehadt / ende voor haer hulpe bejaelde hy int beleegh van Aken groote eere: Waer voor hyse met groote Privilegien begaefde / vernieuwende ende bevestighende de Vrieden die sy vanden Keyser Karel den Grooten, ende ander Potentaten hadde / int jaer 1248. op den 3. December: ghevende haer oock binnen Aken een bysonder schou-plaets dicht bydē Kerck / om de Relicquien / als die den volcke getoont werden / met ghemack te sien. Twelc Vorperius Thaborita verhaelt inde Friesche kronijc / lib. 3. cap. 30. Daer hy 't Privilegie self voor oogen stelt. Dit selve voordt oock verhaelt inde Nederduytsche Chronijck van Vriesland / tot Lewaerden gedruckt: ende selve Ubbo Emmius en gaet het niet voor by. Siet daer van lib. x. Rerum Frisicarum.

Het epscht oock verhaelt ende aengewesen te worden: Hoe dat vande Ghemeene Landts-vrede over Duytschlant (daer de Chronijck Vibis. xviij. Cap. xiij. af spreeckt) die ten tijde Koning Willems besloten werde / te lesen zijn Annales Henrici Steronis & Chronica Augustensia, op de jarē 1247. ende 1255. Daer ghy der Princen ende Vorsten namē / mitsgaders die Steden ende Bont-genooten die over desen Tractate saten ende bewilligh den / beschreven sult vinden. Daer voordt oock gesept / dat dese Gemeene Lants-vrede duerde so lange als Koning Willem in leven was / maer dat nae sijn doot alle dingen wederom verkeerden / ende op haer ouden ganck / jae by nae slimmer als te vooren gingen. Siet Auctores citatos, & adhibe Trithemij Chronicon Sponheimense & Hirsaugiense ad Annum 1254. Item, Cuspinianum in Wilhelmo Cæsare.

Volght een Extract / nopende Koninck Willems doot / getrocken upt een oude Rijm-Chronijcke / beginnende vanden jare 1250. ende eyndende int jaer 1316. gemaeckt by eenen wiens name noch onbekent is / ende op die tijt leefde. De voorsz Chronijcke geschreven int Francijn / geleden ontrent 250. jaren / ende nu toebehoorende Mr. Adriaen van Meusenbroeck, Advocaet binnen Doordrecht.

Doen Kon. Willem waende wesen
t'zinen besten ende sonder vresen /
ende te Coelne oec was komen /
end al Aelmaengien had ghenomen
t'onderstane alse Koning vry /
ende niemant dorhte verre no bi
dat hi hem gederen conde /
doen quam hem boetscap opter stonde
van Hollant / om der Vriesen wille:
want sy lude noch oec stille
niet en hilden vanden Grave /
ende gingen hem oec alle ave /
ende hildene niet over Here /
om dit doen setten ten here
Koningh Willem te Hollant waerd /
om Vriesland onder sijn swaerd
te bringhene ende te dwinghene mede /
alsus ruimde hi de stede
daer hi meer weder en quam.
Op eenen winter als ict vernam
dat sere woes / quam die Koninc
en wilde wreken dese dinc
op die Vriesen / daer ic af telle /
die brachte menighen ruden ghselle
om den Koningh te wederstane /
die Hollanders trocken den Kon. aue

Digitized by Google

die met hem wachte goede liede
van Aelmaengien in sienre * mapsniede/ *leger*
die stout waeren ende oec snel/
maer sine konden te pse niet wel:
want die Koningh was so begane
dat menese ober d'ps waende bestane/
al heymelijck ende so beringen/
daer soudemense lichtelike bedwingen.
Aldus was st daer gheordineert/
maer het werd daer al anders gekeert/
want doe de Koningh ende sine gesellen
ten pse quam/daer wp af tellen/
ende daer ober waende sijn leden/
worden sp aldaer bestreden
vanden Vriesen/die wel des
* gewerrent waren/des sijt gewes/ *gewoon*
al sijnst runt ende onbeset/
si hebben dit alsoe belet
dats die Koningh hadde tozen/
want alsо wollijc als sp (die * dozen) *sotten*
den Koningh op d'ps wisen ghegaen/
quamen si toe sonder waen/
met grooten colùen ende maetsuen/
ende met harde grooten ghehuwen/
bestoedense den Koningh en sine lieden/
ende die dinge alsoe gheschieden/
dat sp den Koningh sloeghen doet
ende met hem een groet concoet/
en doen die * wijch leden was daer/ *krijgh*
namense den dooden Koningh woozwaer/
ende boerden met hem in Vriesland/
daer werd die Koningh Willem ghesant
vanden vulen Vriesen sot/
die daer mede hilden haer spot.
Doen dat geschiede schreefmen woozwaer
xijC. ende Ix. Jaer.

Dus verre de Rijm-Chronijcke vooznoemt.

Van Vrouwe Margriete, Gravinne van Vlaenderen, die men hiet swarte Griete.

In den Jare ons Heeren twaelf hondert ende vier-en-veertigh/ sterf Vrouwe Iohanne, Grabinne van Vlaenderen ende Henegouwe/sonder kinderen/ende werdt binnen Rijssel begraven int Klooster van Markette/ dat sp selber ghefondeert ende ghesticht hadde/ ende nae haer doot werdt Margriete haer suster Grabinne van Vlaenderen ende van Henegouwe. Ende als haer eerste man (ghenoemt Heer Bouchard van Avennes) ghestozben was/ daer sp bp hadde Baldewijn ende Ian van Avennes twee Sonen/ nam sp te manne den vromen Willem van Dampier/eñ bp wert van sijner huysvrouwen weghen Grave van Vlaenderen ende Henegouwe/ ende sp hadden dry Sonen te samen/Willem, Gwye Grave van Vlaenderen ende Iohan.

Wanneer ende van wien het Carmelitẽ Klooster tot Haerlem ghesticht werde.

In den jare ons Heeren twaelf hondert ende neghen-en-veertich wozde dat Conbent vanden Vrouwen broeders vanden Bergh van Carmelo/ ghefondeert ende ghesticht binnen der Stede van Haerlem/ van eenen vroomen Ridder ghenoemt Heer Symon van Haerlem, daer toe ghevende sijn eyghen huysinge ende hofstede daer hp te woonen plagh/ doterende ende ghevende dat Conbent veele schoone gaben. Dese Edele Ridder sterf daer nae int jaer ons Heeren M.CC. ende lxxx. ende werdt in 't selve Klooster begraven vooz den hooghen outaer onder eenen zarcke.

Vander Privilegien die de Koningh de Stadt van Utrecht gegevẽ heeft by sijnẽ levẽ. Mitsgaders een tractaet des gemeenẽ lants vrede over Duytslant.

De Koningh was van Ceulen tot Utrecht ghekomen/ daer hp van Heer Otte van Hollandt/ Bisschop van Utrecht sijnen Oom/ vanden Prelaten ende Burgers aldaer blijdelijcken ontfanghen werdt/ ende ghemaeckt een Stadt-burger van Utrecht/ waer upt dat hp weder confirmeerde alle die oude Prbilegien vander Stadt ende vander Ecclesie/gevende noch daer en bozen ander nieuwe Prbilegien in deser nae beschreben sozmen.

Willem bp der gratien Gods/Koning van Romen/altijt vermeerder 's Rijcx. Alle Hersten menschen des Rijcx/ die dese Prbilegien sullen sien/ gratie ende alle goedt. Hoe dat die Koninghlijcke Majestept sijne trouwe dienaers ende Onderssaten sijn milde handen uptreyckt/ ende met giften begabet/ hoe dat sp meer tot sijner diensten gheneyghet wozden. Hierom ist dat wp (aenmerckende die puere trouwe ende warachtighe liefde der Burgheren van Utrecht/ die sp tot onser Majestept altijdt ghedraghen hebben/ ende noch kenneliick draghen) willen dat sp sullen gauderen in sonderlinghe vrydommen ende Prbilegien/ ende gonnen hen allen ende eenen peghelijcken bysonder midts desen/ Dat gheen Prince/ Marckgrave/ Hertogh oft Edelman/ Gheestelijck noch Waerlijck/ macht hebben sal den burgheren der Stede van Utrecht bupten haren mueren met eenighe citatien oft daginghe te Rechte te stellen in wareliicke saecken/ bysonder dan alleen de Keyser oft Koningh des Roomschen Rijcx/ indien die Bisschop haer Heer oft eenighen Rechter van des Keysers weghen aldaer gheset/ bereedt sijn daer recht ende vonnisse af te gheben. Ghebiedende krachtelijck midsdesen/ dat niemandt teghen dese mijn gifte ende Prbilegie die van Utrecht moepelijck sp ende hinder doe/ anders soo valt hp inden toozne onser Koninghlijcker Majestept/ ende sal hier-en-boben noch verbeuren hondert Marck zilvers. Hier hebben hp/ ober ende aen gheweest/ als ghetuyghen/ die Eerweerdige mannen/ namelijck/ die Bisschop van Sambien/ Arent heer van Wesenmale, Henric, heere van Voorne, Willem Ioncheer vã Bredenrode, Claes Persijn, Dirck vander Goude, Philips van Wassenaer, Hugo van Cralingen, ende Dirck van Teylingen, Ridderen. Ghegeben binnen Utrecht/op de 14. kalende van Julio/ int Jaer ons Heeren twaelf hondert xlviij. Ende Koningh Willem volbzocht sijne belofteniſse/ die hp Meester Aelbrecht tot Ceulen beloeft hadde/eñ kochte binnen Utrecht een ruyme ende bequame plaets/ die hp gaf in rechter Aelmissen den Prelaten broeders/ om daer een Klooster te stichten/ ende gaf hem daer toe een groote somme van penninghen.

Binnẽ desen zijn bersaemt de Raetslupden eñ Rechters van Duytschlandt inder stadt van Ments op den Rijn/om te spreken van eenen gemeenen Lantvrede/eñ sonden daerom Koning Willem inden Hage eenẽ brief/ spreckende aldus: Willem die Roomsche Koning harẽ rechtẽ glozioſen Heere/ Raetslupden eñ Rechters meer dan ober 70. steden in Duytschen lant onder danighept eñ onsen eewigen dienst/ uwe hooghept doen wp weten met desen briebe/ dat wp zijn te Ments tot eener ghemeyner daghvaert/midts eens Edelmans Aelbrechts van Waldeck, die een Rechter is int Rijt/ waerom wp bidden uwer Koninghlijcker mogenthendt dat ghp die Lantvrede/die salighlijck begonnen is/ wilt confirmeren eñ stercken mettẽ briebe uwer mogenthept/ wantet kenlijck is dattet u inbrenght oozber ende salichept. Eñ ghp sult oock weten/dat wp met grooter begeerten verbeyden de salighept wss toekomst tot onsen lande. Geschreben tot Ments op den lesten dagh Junio. De Koningh als hp desen brief obergelesen hadde/ geboot hp rechtevoozt met sijnen brieben der mogenthept den Lant-

Digitized by Google

Landt-vrede vast te houden elcken man op sijn lijf/ dit dede hy by sijnen leven / maer nae sijn doot en wert hier op niet veel ghepast. Siet hier voozen Fol. 321. int lest vande aenteyckeningen.

Hoe dat die Grave van Goer tot subjectie des Bisschops gebrocht wert, eñ hoe Bisschop Otte starf.

IN dese tijden slaeghde Bisschop Otte van Utrecht metter ghemeyn Ecclesie den Roomschen Koningh ober den Grave van Goer/ dat hy hem onrecht dede ende verhoogte in sijne Landen ende luyden / waerom die Koningh bede desen Grave van Goer vooz hem citeren ende dagen te recht te komen ende verantwooz-den sijne saken / maer de Grave verachte des Koninez bede / ende en woude ombermidts ontweerdicheydt ende hartheydt niet komen / ende maeckte sijn repse swaer. Doe de Koningh dit vernam die op die tijdt binnen Utrecht was / liet hem sijne wapen ende harnasch aen doen vooz Sinte Martijns outaer/ende reet sonder merren/ ende bingh den Grabe/ ende verwoeste sijn landt/ verdrijvende sijne luyden ende landtsaten / ende is met grooter zege weder binnen der stadt Utrecht gekomē/ ende gaf den Bisschop den ghevangen Grave/ende benam hem met recht ende bonnisse de weerdicheyt sijns naems dat men hem geen Grave meer noemen en soude/ ende hier nae ist gevallen dat dese eersame Vader in Gode/ Heer Otte van Hollant/ Bisschop van Utrecht des Koninez oom/ vol goeder wercken ende daden/ aflijvich geworden is op de 2. Monas van Apzil/ int jaer ons Heeren xij.C. ende xlix. ende wert met betamelicher uytvaert inder Domkercke begraben met grooter eeren by den anderen 2. Otten, nae dien hy dat Bisdom in grooter vreden / eeren ende moghenthey dt hadde berecht xlvj. jaer langh/ dat welcke hy vant benaut/ belast ende beswaert met menigerlepe schulden / ende liet dat sijne naebloemelinghen onbelast / ende onbecommert in grooter eeren ende rijchdomme.

Van Heere Goeswijn van Aemstel, de 37. Bisschop tot Utrecht.

GOeswijn van Aemstel/ Proost van Sinte Iohans tot Utrecht / wert nae Bisschop Otte eendrachtelijck gekozen de xxxbij. Bisschop van Utrecht/ hy was een snuppel man / die niet veel besozcht en was ont der heercken saken/ waerom dat Bisdom in hozte tijden seer verstoort eñ gekrolen wert / dat wijlen eer hy Bisschop Otten tijden so seere verhooget was geweest. De mannen eñ besoggers vanden Bisdomme die des Bisdoms saecken sozber ende welbaren aenmerckten/ vergaerden een generale capittel op dat sy ghemeen sprake hebben mochten vanden ozber des Bisdoms. Ende tot desen Capittel quamen die Edele Koning Willem van Roomen/ Heer Pieter de Capitio dialen Cardinael/ Heer Caenraet van Hoesteden Aertz-bisschop van Ceulen. Ende in deser Heeren tegenwooz dicheyt stont Heer Goeswijn van Aemstel / ende resigneerde ende gaf ober in handen des Koninez/ ende des Cardinaels dat vooz segde Bisdom. Ende dese Heer Goeswijn hadde dat Bisdom bercht omtrent twee jaer.

Van Heer Henrick van Vianden, de 38. Bisschop van Utrecht.

DE Cardinael vooz vede des Aertz-bisschops van Ceulen/ gaf dat Bisdom heer Henric van Vianden/ eñ sette hem in des Bisschops setel. Ende de Koning gaf hem dat waerlicke recht met den staf ende vingerling/ dese Henrick was des Aertsbisschops Neve van Ceulen/ een hoogh gebozen man/ gestadich ende grootmoedich / eñ was Dompzoost der kercken van Ceulen/ daer dat ghemeen volck des Bisdoms seere in verblijden/ danckende eñ lovende God van Hemelrijc/ ende als hy gezdineert ende gewijt was te wesē de 38. Bisschop van Utrecht/ soo was hy altijdt sozchbuldich hoe hy der heyliger kercken saken verhoogen ende verbeteren mochte / ende pijnde seere dat waerlicke recht met grooter eeren ende deucht te berechtē/ doende ober den quaet-doenders kerht ende Justitie.

Vande groote Victorie die Bisschop Henrick hadde tegen den Heeren van Aemstel ende van Woerdē.

ALs nu Heer Goeswijn van Aemstel af gheset was vanden Bisdom/ so moeyde dit seer den Heere van Aemstel ende den Heere van Woerden/ eñ begrepē eenen grooten haet ende nijt teghen den Bisschop om haers afgesetten neve willen. Ende ober dzoegen metten Grave van Gelre/ ende verbonden hen dat gheheel Bisdom met vranden ende rooben te bederbē/ maer de Bisschop sette hem manlick ter weere / met een deel sijner dienstmannen. Ende nae vele schermutsingen zijn sy ober dzagen dat beyde partijen souden komen op een slecht velt op eenen benoemden dach om te vechten om den sege. De Heeren van Aemstel ende van Woerden versameden ober al daer sy mochtē vele vzome wapentuers / ende quamen met grooter hoomoet ter stede daermen strijden soude. Daer tegen quam de bisschop met sijnen Vassalen / Leenmannen ende burghers die hy trouwelick vermaende dat sy hen vzoom houdē souden/ ende niet en vzeesden den hoomoet deser twee Heeren. Ende als den dach quam datmen strijden soude/ ende de Bisschop met sijnen heyze trechē soude ter stede daermen strijden soude. De Aertsbisschop van Ceulen die doe ter tijdt tot Utrecht was / gaf desen Bisschop Henric eenen kostelicken rinck/ende spzack dese woozden vooz al dat ontallicke volck dat daer stondt: Lieve soon weest seker dat ghy hupden op desen dach dooz de verdiensten des H. confessoors S. Martijns. Ende dooz de kracht ende virtute des ringhs sulste bedwinghen de rebellhept alle dijnre vranden/ende sulste weder vzengen zege ende lof der victozien / ende ick met den Canonicken ende vzouwen sullen de stadt bewaren/ eñ God den Heere trouwelicken bidden vooz dijnen trouwē arbeyt. De Bisschop Henrick dit hoozende was des seere getroost inden Heere / ende ginghen der stadtwaert upt met grooten gelupde van basupnen / van trompetten / met een ontallick heyz wel gewapent ter plaetsen daermen strijden soude / ende stelde ende ozdineerde sijne battaelien seer wijslicken ende voozsichtichlicken om te vechten/ ende hier en binnē dat dit t' Utrecht geschiede/ heeft Willem de Roomsche Koningh by een snellen bode dit vernomen / hoe dat die Bisschop ende de 2. Heeren een groot swaer volck hadden vergadert om teghen malkanderen eenen bloedigen strijt te vechten/ waerom dat hy van stonden aen dede vergaderen uptgheleesen repsigers ende voetgangers / ende is haestelick nae Utrecht gerepst om desen strijt te benemen / ende eenen stadigen pays ende vzede maken. Ende siet des Koninz heyz en was nau welick aende Noozt-zijde der stadt de poozten in-gekomen/ als de Bisschop met sijnen heyz ter West-zijde de poozte was uptghegaen. De Bisschop metten Canonicken die de stadt bewaerden / ginghen om ende besagen alle de hoecken vander stadt / ende bevalen den poozters dat sy de poozten vast sluyten souden/ eñ sonder merren hen de sleutelen gaven/ niet wetende dat de Koningh met sijnen volcke binnen was/ ende binnē de muren besloten was. De Koningh die haestelick den Bisschop ende dat heyz volgen wilde / en vont nergens wege om upter stadt te komen: Eñ als de Koning dus een luttel tijts merrede eñ vertoefde/ ende niemandt de poozte snellicken op en dede / upt grooter haestichheden sijns sins/ so geboot hy de slotē vander poozten met bijlen eñ hameren op te slaen / op dat hy sonder merrē des Bisschops heyz nae volgen/ eñ den begonnē strijt beletten mochten. De Aertsbisschop van Ceulen dit vernemende/ was hy met allen seer verbaert/ eñ meende dat de Koning de stadt ingenomen ende gewonnen hadde/ eñ dat hem de poozt-wachters by versuymenisse ingelaten hadden met sijnen volcke / waerom de Aertz-bisschop mettē Canonicken ende vzouwen die de stadt bewaerden/ gingen haestelicken totten Koning/ eñ doende dat volc swijgen/ spzac de Bisschop aldus: Mijn Heer Koning uwe mogenthept wil believen te hoozen mijne hozte woozden. Het behoozt uwer Koninghlicker mogenthept toe uwe onderdanige volc in vreden te houden

Digitized by Google

recht ende juſtitie indē lande te doen/maer nu Heere iſt oorlof te ſeggē behouden uwer weden/ ſo denck ick hier tegen / dat ghy inde ſtadt ſijt ghecomen met gewapent volck/eñ hebt geboden de ſloten af te ſlaen/ eñ de poorten op te houden / op dat ghy de burghers buyten hare ſtadt ſluytē meucht/ende de ſelve ſtadt met nieuwe luyden(die ghy daer in latē wilt) met uwer machte behouden. Ende iſt dat ghy dit doen wilt boven recht/ als ick hope dat ghy niet en ſult/ ſo doet ghy mp groote ſchande die u Cancelier bin / ende ghy vermindert de groothept uwer eeren harde ſeer / waerom ick uwe goedertierenheydt ootmoedelicken bidde / ende vermane dat ghy mp deſe ſtadt weder geeft / ende den borgers gheen kracht noch moeyeniſſe en doet. Als de Biſſchop deſe woorden geſproken hadde/ antwoorde hem de Koning (daert alle dat omſtaende volck hoorde) eñ ſprac aldus: Eerſame vader ende Biſſchop/als dijne wijſheydt wel bekent is/ſoo behoorlet eenen Koningh toe dat hy over al de ſtrijdē ende oorlogen belette/ende dat hy den overdadigen wreedelicken ende ſcherpelickē correigere / ende daerom bekenne dattet ons groote ſchande ende lachter ware / datmen eenen ſtrijt bechten ſoude ontrent de palen ons landts ende onſer dominatie. Ende hierom hebben wp hy ons vergadert volck van wapenen/ ende ſijn met machte in deſer ſtadt gekomē om dē Biſſchop te verſoenen met ſijnen dienſtmannen ende onderſaten. Ende doe wp vernamen dat de Biſſchop met ſijn burgers upter ſtadt was opten velde ghetogen om te ſtrijden/doen meenden wp hem ende ſijnen volcke ſtellickē na te volgen. Ende ſo wp vertoeft hoordē/ende daer niemant en quam die ons ende den onſen de poorten op dede/ende dat midts dien onſe goede wille. Waerom wp geboden met bijlen ende hameren de poorten ende ketenen op te ſlaen/ om ſnellicken des Biſſchops heyr na te volgen/ op dat wp door onſe Koninghlicke auctoritept ende macht den opgenomen ſtrijt beletten ſouden/ ende dat de partijen met wreden vereenicht weſende / elck inden ſijnen weder trecken ſoude/ eñ ghy en ſult ock niet meynen dat wp tegen den Biſſchop Henrick in eenigher manieren eenen ſellen moet dragben / die wp anlanghe hier te boren upt goeder gonſten ende t'uwer ſupplicatien tot eenen Biſſchop begeert ende ge-eyſcht hebben. Ende daer-en-boven namē wp deſe ſtadt in onſer protectien ende beſchermenijſſe/ doen wp hem trouwe ende hulde beſworē als wp mede-borgers hander ſtad woorden/ ende op dat ghy bekennen moecht dat wp in geenē bedrechnijſſen ende looſheden dit en ſeggē / ende dat wp geenē toorn oft vyantſchap en hebben op de ſtadt ende den burgeren/ ſiet ſoo geben wp u weder de ſtadt die wp onderhoets gekregen hebbē / ende die wel behouden en beſettē mochten / ende de burgers daer buyten ſluyten/ ende wp gebieden ende willent gekondicht hebben over al de ſtadt/ dat alle onſe Ridders eñ ſoudeniers in hare logijſen ende herbergen trecken/ ende haer wapenē upt doen / ende brenghen deſen dach over met blijſchappen ende vrolickheyt/ ende binnen deſen tijdt hadde de Biſſchop eenen harden wreeden ſtrijt tegen ſijne vyanden/ dien hy vele doot ſloech ende verjaechde / ende bingh de Heeren van Aemſtel ende van Woerden / dien hy haſtliet binden/ende deedſe beſijden ſijnen Peerde lepden/eñ quam ontrent de Veſpertijt met grooter victorie ende zege inde ſtadt / ende worde vanden Koningh ende den Aertſbiſſchop met grooter blijſchappē ende eeren ontfangen / ende door des Koninex ende Biſſchops vrienderlicke ſupplicatie / heeft hy deſe twee Ridders upt den prijſoene ende bangheniſſe doen ontſlaen / ende thoonde hem ſijne edele gratie ende genade.

Vande groote Victorie die de Biſſchop hadde tegen de Gelderſche.

DEs anderen dages als de Sonne opgegaen was/ nam de Koning oorlof aenden Biſſchop ende die Heeren vander ſtadt/ende is weder in Holland gereyſt/ overmits eenighe ſaken te erpedieren den Rijcke aengaende. Ende want Grabe Otte van Gelre hier voortijts met deſen 2. Ridderen van Aemſtel ende van Woerden een aliantie ende verbondt te ſamen hadden gemaeckt tegen den Biſſchop van Vtrecht / ende hadden dit Biſdom met rooven ende branden ſeer verwoeſt ende infeſteert / waerom de Biſſchop met groot volck van wapenen wederom tooch inde Velue / ende verbrande vele dorpen / ende nam daer upt eenen grooten roof. De Ridderen ende gemeene luyden vanden ſteden ende dorpen des landts van Gelre verſameden hy een/ ende quamen met grooter menichte om den Biſſchop den roof te benemen/ ende eenen ſtrijt met hem te bechten / maer de Biſſchop als een onbevreſaecht vroom Prince/ ſette hem daer tegen/ ende ginck hen ſtoutelicken tegen met ontvonden Bannieren ende grooten geſcry/ende heeftet veel verſlagen ende ghevangen/ende is met al den roobe eñ ghevangen met grooter eeren ende zege weder inder ſtadt gekomen: Ende van deſen ghevanghenen kreech de Biſſchop alſo grooten ſchat van goet ende gelt / dat hy daer mede dede timmerē dat ſlot te Vredelant / daer hy den Heere van Aemſtel metten omgeſeten buren ende lantluydē mede dwingen mochte/ van hare gewoonlicke rebellicheyt ende aenbechtinge. Nu wille wp de geſten ende geſchiedenijſſen van Koningh Willem ende ſijne baden wat laten berusten/ om onſe Hiſtorie te volgen.

Van een viſioen dat eenen Biſſchop gheſchiede voor den ſtrijt tegen de Vlamingen, ende van een groot mirakel dat na deſen ſtrijt geſchiede.

MEn ſept/ dat eer de ſtrijt geſchiede/ daer wp boven af geſproken hebben/ al waer de Vlamingen verſlagen worden/ ſo badt de H. Biſſchop Bonifatius van Loſanen voor de Vlamingen/ ende voorde in ſijn ghebedt een ſtemme vanden Hemel/ ſeggbende aldus: Verhenget doch dat de hoobeerdighe vernedert mogen worden. Ende weet ſeker ijt dat de ſoon van Vlaenderen gevangen ſal worden/ eñ een bloedige ſtrijt ſal daer geſchien onder ſijn volck/ dwelck alſo geballē is. Nochtans ſijnde veel ghebleven die alſulcken doen niet verdient en hadden/ want ſommighe die upt 't gebot haers Princen ſtrijdē gaen met opſet niemant te beſchadigē/ is dien bitteren doot tot heyl eñ ſalicheyt/ alſmē bewijſen mach van eenen man daer mede verſlagen/ vanden welcke de heylige vrou Machtelt Grafvinne van Hollandt des Koninex Willems Moeder plach te vertellen dit nabolgende mirakel. Doe deſe ſlach geſchiet was/ quam des Koninex Willems Moeder voornoemt in Walcheren by hem/ ende ging upt met 2. broeders van der vreter oorden ende met haren geſinne/ om te soecken eñ te vergaderen die gequetſte luyden. Eñ noch tot dit heylige werck een rijcke edele vrouwe die met ſchreyenden oogen verrelde des Koninex moeder/ ſeggbende aldus: Baende onder den dooden/ riep mp tot hem een man met weenender ſtemmē/ begerende dat ick hy hem komen wilde. Ick ginck tot hem/ eñ leyde zijn hooft in mijnen ſchoot / vermanende hem dat hy ſijn hert tot God ſtuerē woude/ want hy niet lange lebē en mocht: hy ſloech zijn oogen metten handen op nae den Hemel als hy best konde/ ende ſepde aldus: Ick belijde dat ick niet by mijnen wille / maer met bedwanc mijns Prince ter deſer ſtrijt gekomen bin / om niemandt te quetſen oft te misdoen noch in lijf noch in goet/ ende ick ben hier ſeer gewont eñ ick moet ſterben/ die mp gheſlagen heeft vergebe ick dat upter herten / biddende dat mp God diergheliicke mijn ſonden wil vergheven. Ick begheerde wel ſeer hertelicken dat heyligbe waer de Sacrament / maer want ick hr metten monde niet ontfanghen en mach / ſoo hoope ick inder zielen van ſijne gratie ende kracht verbult te werden. Dit ſeggbende ſloech hy een krups voor hem/ ende gaf den geeſt. Ick neme God ende mijn ziele te tuyghe / dat hy zijn ziele nauwe upt ghegeeſt had / daer volghde upt ſijnen mont een vogelken boven maten ſchoon/ was gelijckmē onder alle de creatueren niet en vindet / vlieghende met ſoeten reucke nae den Hemel toe. Hier in machmen mercken dat S. Auguſtijns woorden waer zijn die hy beſchrijft op die Pſalm Credidi, &c. Seggbende aldus: Hy en magh niet qualijck ſterben die altijdt wel ghelooft heeft.

Van

Vanden Edelen die by des voorseyden Koning Willems tijt in fleur waren.

BY desen Koninghs tijden waren in grooter estimatien ende fleure dese naebolghende Edele mannen in Hollandt. Te weten/

Floris, Koningh Willems broeder.

Harman, Grave van Hennenbergh / die te wijve hadde Koningh Willems suster.

Heere Willem van Bredenrode, Hooftman ende Capiteyn van Koning Willems heyr ende Ridderschap.

Willem, Heere van Teylingen.

Iohan, Heere van Heusden.

Iohan, Heer van Arkel/een sterck broom man.

Volpert, Heer van Lederdam ende Haestrecht.

Herbern, Heere van Bottersloet.

Otte, eerste Heere van Heuselom ende van Asperen.

Henrick, Heere van Woerne.

Iacob, Burgh-grave van Leyden.

Gijsbrecht, Heere van Aemstel.

Harman, Heere van Woerden.

Heer Ian Persijn.

Symon van Teylingen.

Dierck van Wassenaer.

Claes van Haerlem/genoemt Persijn.

Willem, Heere van Egmont.

Aernt van Egmont.

Claes van Egmondelf/ende

Wouter stoutkint van Egmont/dry gebroederen.

Iacob vanden Woude.

Aernt van Heemsterck.

Kerstent van Raephorst.

Wermbolt upten Haghe.

Hughe van Cralinghen.

Hughe van Aersloet.

Reynert Boeckel.

Dierck vander Goude.

Dierck Alferts bastaert soon van Bredenrode / dese ende meer andere al t'samen bermaerde Ridderen.

De Linie der Paulen.

Anno M. CC. ende Lxij.

VRbanus de vierde / was de 191. Paus. Een Romeyn/ende sat dry jaren/een maent ende 4. dagen. Hy sette in die hoogh-tijdt vanden heyligben Sacramente / daer toe verleenende schoone gratien ende aflaten. Hy lepdt tot S. Laurens begraben. Nae sijn doot vacceerde dat Pausdom dry Maenden.

Inden Jare ons Heeren M. CC. ende Lxiij. openbaerde een Comeet int midden vander Maendt Julio. Dese scheen int begin vander nacht int West / ende nae weynigh daghen openbaerde sy int Oost / daer vadien strecckende totten Westen. Dese Comeet duerde tot den eynde van September / ende sy was ghelijck een duysser sterre/oft ghevende van haer een vlamme/ welcker grootheyt ende forme was gelijck een zepl in een schip/ en hoe langer hoe klarer/en die vlamme werdt kleyner en cleet/ maer sy wies inder langde/ so dat op den tienden dagh van October voor den dagheraet / dese Comeet wert ghesien int Zuyden/ende die vlamme scheen te wesen een cubitus groot / ende began allenckens te vergaen. Ende also dese Comeet in verscheyden landen veel beteyckende / maer sonderlingh doe dese Comeet eerst openbaerde / werdt de Paus Urbanus de vierde siecк / ende starf opten lesten dagh van September/ dat was opten selven nacht / dat die Comeet des jaers te voren af liet te schijnen.

Clement de vierde/was de 192. Paus/ hy was geboren uyt Provintien: hy besat den stoel dry jaer / neghen maenden/een-en-twintigh dagen. Hy was eerst een weerlijc man/hebbende wijf ende kinderen/nae sijn wijfs doodt wordt hy Bisschop van Podien / daer nae Aertsbisschop van Narbonen/ en doe wert hy Cardinael gemaert/en om sijner grooter scientie ende heyligheyts van leven/ werdt hy Paus ghekoren/ ende voorsepde ooch veel toekomende dingen: hy lepdt te Viterbien begraben. Ende alsoo die Cardinalen sijns ghelijcк van leven niet en konden vinden / overmidts hare groote tweedrachticheydt/ soo stondt den Pausselijcken Stoel ledigh twee Jaren.

Gregorius de tiende / was de hondert ende dry-en-tnegentichste Paus: hy was van Placencien / ende sat vier Jaren / twee Maenden ende thien daghen. Was eerst Dompropost tot Lutrick / ende dede veel goets inder heyliger Kercken. Hy starf te Arethijen/ende lepdt aldaer begraben.

Innocentius de vijfde/was de hondert ende vier-en-tneghentichste: uyt Bourgondien / ende een glorieus Doctor inder Godtheydt / bander Predicaren oorden. Hy sat vijf maenden/ende seven dagen/hy starf te Roomen/ende wert tot S. Jans te Lateranen begraben.

Adrianus de vijfde/was de 195. Paus/ hy was van Gennen/ende en sat maer veertigh daghen/ende hadde wonderlijcke dinghen op ghenomen te doen. Hy sterf tot Viterbien / ende lepdt aldaer begraben totten Minre-broederen. Dat Pausdom vacceerde nae sijn doodt xxviij. daghen.

Ioannes die een-en-twintighste/was de hondert ende ses-en-tnegentighste Paus. Hy was van Lissebon uyt Portegael. Hy dede sijn dienaers verstaen dat hy lange tijdt soude leven / maer onversiens werdt hy van eener mueren bevallen / van een nieuwe kamer die hy dede maecken te Viterbien/ ende werdt daer begraben in Sinte Laurents kercк / als hy acht Maenden den Stoel beseten hadde/nae sijner doodt vacceerde 't Pausdom ses Maenden.

Nicolaus de derde / was de hondert ende seven-en-tnegentichste Paus/een Romeyn/vander Vrsinen geslachte/en sat dry jare. Hy en dede nemmermeer misse/ dan met overvloedige tranen. Hy starf vander Popelspe/ en wert te Roomen in S. Pieters kercke begraben. Nae sijner doot vacceerde dat Pausdom vijf maenden.

Martinus de vierde / was de 198. Paus. Hy was een Waal / gheboren van Tours / ende sat vier jaren ende een maent. Hy starf tot Perusen / ende werdt aldaer begraben.

In sijner tijdt worde een visch inder Zee gevangen/ hebbende een Leeuwen hooft/ ende als sy hem opt lant brachten / gaf hy een verbaerlijck ghelupt / ende woorde tot Roomen ghebracht/ ende allen menschen ghetoont/ daer seer groot verdriet nae volghde.

Honorius de vierde/was de hondert ende 99. Paus. Hy was een Romeyn/en sat twee jaer/ ende eene dagh. Hy was een man van grooter vreden/starf tot Roome/ ende wert in S. Pieters kercк begraben/den Pausselijcken stoel stont nae sijner doot ledigh tien Maenden.

Nicolaus de vierde/ was de 200. Paus/ hy was een Lombert / ende sat vier Jaren ende een Maendt. Hy dede veel goets inder H. Kercken: lept tot Roomen te S. Marien majors begraven/ nae sijner doodt vacceerde dat Pausdom twee Jaren / dry Maenden ende achtien daghen.

Celestinus de vijfde/ was de 201. Paus/ een Lombert / ende een devoot heyligh man / woonende inder woestijnen: hy resigneerde dat Pausdom / als hy vijf maenden ende eenen dagh dat beseten hadde / hy werdt van sijnen naekomer in een strenghe kercкer besloten/ daer hy in starf. Ende Clemens de vijfde canoniseerde hem / ende insette sijnen dagh op den naem van S. Pieter confessoor. Van desen Paus heeft de Oorden vanden Cælestijnen haren naem.

De Linie der Keyseren.

Anno M. CC. ende Lv.

NA den doot des Edelen Koninghs Willem, Grave van Hollant/die vanden Vriesen was verslagen/ int Jaer ons Heeren M. CC.lv. op de vijf de kalende van Februarius / ende dat Keyserrijck langhe ledigh gestaen hadde. Soo sijn die Keurvorsten in twee partijen gedeelt / want eenige kozen Alfonsum Koning van Castilien / ende andere Richardum des Koninck

Digitized by Google

broeder van Engelant/Grave van Cornubië/maer geen vā beyde ē was bandē Paus geconfirmeert/ eū als Richardus gestorbē was/ resigneerde Alfonsus alle sijn recht dat hy aent Keyserrijck hadde/ in handen vanden Paus Gregorius de tiende/ hy was een wijs man/ ende een groot Astronimus, seer gheleert inden loop des Firmaments. Dese twee regneerden t'samen vijftien Jaren.

Anno M.CC.ende Lxx.

Rodolphus Graef van Habspurgh/worde vandē Keurvorstē tot eenē Keyser gekoren/na datter Rijck lange tijt ledigh hadde gestaen/ overmits die tyrannighept des Keysers Fredericx. Eñ dit was int jaer duysent twee hondert ende tseventigh/hy was een eerbaer man/ wijs ende vroom ter wapē/ die Paus Gregorius de tiende/ approbeerde sijne Electie/ omgonst die hy hadde totte heyligen lande/ hy ontsinck dat kruys ter bede vanden Paus/met Koning Lodewijck van Vranckrijc/ met meer andere Heeren ende Prinsen: maer die Koning eñ veel Baersten met hem storven onder wegen vander Pestilentien. Ende als dese Keyser Rodolphus met ouderdē ende sieckten seere was beladen/ is hy tot Erffort gestorven/ ende wert tot Spiers gevoert/ ende daer by den anderen Keyseren begraven/ int Jaer ons Heeren M. CC. ende xxj. op den xxij. dagh in Julio. Hy regneerde achtien Jaren.

Anno M. CC. ende Lxxxviij.

Adolphus Grave van Nassouwen/ worde eendrachtelijcken vanden Keurvorsten gekoren tot eenē Keyser. Maer niet gekroont noch geconfirmeert vanden Paus. Hy was een vroom man ter wapen/ maer hy en street niet veel met machten: hy hadde eenen strijt tegen Hertoghe Aelbrecht van Oostenrijck (die nae hem Keyser werdt) by Spiers ende Worms/int jaer M. CC. xcij. daer hy doodt bleef. Hy regneerde 6. jaer.

Floris de xix. Grave. XL. Iaren geregeert.

Van Floris de vijfde van dien name, de xvj. Grave van Hollant, Zeelant, eñ Heere van Vrieslant: van sijne Vooghden, ende hoe hy van Gerrit van Velsen verradelijc doorsteken wert.

NAe dat Koningh Willem aldus deerlijck vande Vriesen was verslaghen/ is hem int Graefschap van Hollandt/&c. gevolcht sijn Soon FLORIS, ende is geworden de 16. Graef/ int Jaer M. CC. LV. ofte LVI. Maer midts dien hy een kindt was/ niet veel meer als ses Maenden oudt/ heeft van sijnent weghen geregeert/als Voocht vant Lant/sijn Oom

Floris, Koningh Willems broeder/

die nu ettelijcke Jaren Voocht van Hollandt hadde geweest/ende in Zeelant Ridder was gemaeckt/als hy int jaer LIII. met den Vlaminghen den vermaerden slagh by Westkappel sloegh: waer van hier voorzen geset is. Hy gaf oock de Zeelanders beschreven Keuren ende Rechten/ die sy noch in Zeelandt onderhouden ende gebruycken. Doch also dese des jongen Graefs Voocht/ kortz daer nae in een Coorsy doodelijck ghewont worde/ende tot Antwerpen starf: so is/na dat hy tot Middelburgh inde Abdye met behamelijcker uytvaert begraven was/int jaer M.CC.LVIII. 's Lants Voocht ghworden.

Hertogh Henrick van Brabant/

de Derde van die name. Dese was des kindts oudtooms soon: ende berechte Hollant een wijl tijts. Dan alsoo eenighe van sijn Hovelingen te seer dertel waren/ ende haer vermeteliyck ende onmanierlijcken droegen/ werde hy naederhant om sijner dienaren oberdaet onwaerdichlijck verstooten/ eñ moest uyt het Landt vertrecken. Ende is daer nae int jaer M.CC.LX. in Brabandt overleden. Nae den welcken/ met wille ende beliefde vande Heeren ende Edelen van Hollant/ den jongen Graef in sijner handen ende bewaren nam

Otte, Graef van Ghelre/

uyt den huyse van Nassauwen/ de derde van dien name/de selfde daer te voren af gesproken is: ende dese was des kints ouder moepen soon/ een kloeck eñ wijs oorloghs man. Daer teghen koren de Heeren ende Edelen van Zeelant/des kints moepe/Vroun

Alijt, Gravinne van Henegouwe/

de weduwe van Ian van Avennes, suster van Koningh Willem: Dese werde gheacht de naeste te wesen. Ende aldus waren die van Hollandt ende die van Zeelandt oneenigh. Van welcke tweedracht daer nae een groote strijt gevallen is in Voerbotzee: daer aen beyde zijden veel menschen doodt bleven: maer d'Hollanders behielden het veldt/ ende Graef Otte van Ghelre bleef met macht Voocht van Hollant. Middertijt/int Jaer M. CC. LXVIII. als Graef Floris noch jonck was/ worden uyt groote vermetelheydt de Kermers/ met de West-Frieſen ende Waterlanders/ ende de Ghemeente vanden Lande te rade/ alle de Edelen ende machtigsten welgeboren Mannen uyt den Lande ende Stichte van Vtrecht te verdrijven. Ende hebben met groote vermoethept vele Sloten/ Burgen/ Casteelen ende Huysen der Edelen ter neder geworpen. De Ridderschap ende Edelen vanden Lande/ dit onwedet so veel mogelijc was ontgaende/hebben haer tegen dit rasende volc binnen de stede van Haerlem sterck gemaeckt ende gebergh. Van dit ongetemde volc 't geheele lant doorloopende/ende schendende al watse onder wegē vonde/ hebben (in Aemsterlant ghekomen zijnde) Heer Gijsbrecht van Aemstel daer toe ghebroocht/dat hy hem als Hooft-

hooftman ende Capiteyn van haer liet gebruycken: eñ gewoeghsaem gedwonge zijnde vande noot een deught te maken, trock hy met haer int stichtsch van Vtrecht: eerst het slot te Vredelant/ daer na de stadt Vtrecht self belegghende. Daer sy by de burgers inde eerste nacht/ alsse voor de stadt gecomen waren/ so veel te wege brochtē/ dat de ghemeente voor rade van haer/ rechtevoort de Edelen ende haer overste Magistraet met allen die van den Raet ende Gherechte waren/ tot 40. toe/ dwonghen uyter stadt te gaen: Ende sy kozen een nieuwe Wet/eñ maeckten Schepenen vande Oudermannen van elcke Ambachte/ die het Recht/de Justitie/ ende het welvarē der gemeene burgeren soude bewaren/ ende verzorgen. Dit gedaen zijnde/ verbondē sy haer met de Kermers. Tot desen zijn die van Amersfoort ende van Amelant oock toegevallen. Als Bisschop Ian, die oock uyt den huyse van Nassauwe was (de 39. int getal) vernam/ verbaest hy hem met den graef Otte vā Gelre/ Voocht van Hollant/eñ quamē met alle haer macht tot Zeyst/ om de verdreven Heeren wederom inde stadt te brengen/ende desen oploop der Kermers met haer aenhangers ende complicen weder te staen/ ende nae behooren te straffen. Maer siende dat den hoop des ongetemden volcx so groot was/ zijn sy te rugge gekeert nae de Belue toe/ om meer volcx vā wapenen te vergaderē: want om dit ouftuynigh gheworcht te vermeesteren/ scheen een heyrleger van noode te wesen. Cijsbrecht vā Aemstel/ haer lieder Capiteyn/ merckēde dat het hē al voorspoeds ginc/ heeft de tijt waer genomen/ ende heeft sijner vranden sloten eñ huysen indē stichte van Vtrecht te neder geworpen: als Gijsbrechts van Abcoude/ Willems van Kijfenborg/eñ Hubrechts van Vianden. Eñ na desen heeft hy de Kermers loosticken ende behendelijckē aengegaen ende geraden/ dat sy hen wilden besaen/ van desen oploop: ende/ alsoo den Oost aenstaende was/ elck t'huyswaert trock/ om voor sijn huysgesin te vergaderē't gene van noode was om by te lebē. Alsus zijn de Kermers van Gijsbrecht van Aemstel geschepden/ ende keerden by rade van hem weder in Kermerlant. Dan sy hebbē qualijc haer opgehebē moet konnē coelen: Want siet/ als sy by Haerlem quamen/ beleyden sy de stadt/eñ haer volc by een vergadert hebbende/ bestormden sy die sonder ophouden met schieten eñ steenē worpen met slingeren. Daer teghens en saten die van Haerlem/ eñ de Edelen die daer binnen gheweken waren/niet stil/maer verweerden haer stoutelijc eñ moedelijc. Heer Iohan van Persijn, die een vroom Edel Ridder was/ quam by nachte al heymelijck uyt der stede/ ende brocht eenighe wagenen vande Kermers met victualie geladen: ende reet voort in Kermerlant/ verbrandende een goet deel Dorpen sijner vranden: De welcke als sy achter rugghe den roock ende vlamme op sagen gaen/ braken haestelijck op vanden belegge/ende trocken nae den haren: achter latende haer tenten eñ pauwelioenen met al datter in was. De Haerlemers liepen toe/ ende verloegē veel haerder vranden op de vlucht: niet weynigh oock ghevangen nemende/ met grooten roof. De Bisschop van Vtrecht eñ de Vooght van Hollant/ als sy hoorden van dese nederlage der Kermers/ waren seer verblijdt/ ende een moet grijpende/ beleyden sy de stadt van Vtrecht op den 29. Augusti: Dan zijn op den 4. dagh daer nae/ tot de veroberinge niet veel hoops hebbende/ van daer ghetrocken/ ende zijn voor Amersfoort gecomen/ ende besettede de Stede/ daer de Grave van Gelre seer op gebeten was/ om eenighe vermetele ende schandelijcke woorden die die van Amersfoort ghesproken hadden op den Grave: des was hy gram/ende vermeldde de Stede seere/ tot dat sy hen op gaven. Dit alsus gheschiedt wesende/ nam de Grave oorlof genden Bisschop/ eñ reysde weder met grooter eere in sijn lāt: daer hy int jaer M.cc.Lxxi. gestorvē is. De Bisschop voorts over Yssel tot Deventer. Ontrent twee jaren nae desen oploop der Kermers/ eñ mupterije van Vtrecht quam op de 10. Septembris heer Sweer van Bosschem een ouderhaert Ridder/ met alle die ballingen die uyt der stadt verdreven waren/ al heymelijckē met leederen over de mueren inder stadt/ eñ daer gebiel eenen grooten strijt/ datter veel doot bleve aen beyde zijden: maer de Heere vā Bosschem kreegh de overhant/eñ verdreef eñ banden veel vande oproerige burgeren uyter stadt/ offerende de nieuwe opgeworpen Raet/ ende stellende d'oude Schepenen ende Burgemeesterē/ die dus lange ballingen hadde gheweest/ wederomme in haer eer ende oude plaetse. Doch kozts daer na quamen de oproerige burgeren/die de stadt ingeset waren/ heymelijc weder inde stadt/ ende maeckten eenen grooten oproer onder dat gemeene volck/met vechten ende slaen d'een teghen d'ander. Ter wijlen dat dese tweedracht binnē Vtrecht was/ is voor de stadt gecomen

Heer Claes van Cats, Ridder/

die den jongen Graef Floris van Hollant in sijn bewaringe ende Vooghdye hadde/ ende sloegh met ghewelt de poortē vander stadt op/ende ginck met gewapender hant sittē midts inder stadt te rechte/ ende dede daer uyt bannē M.eñ xl. Burgerē/ ende sy stelde alle des stadts saken in goeder Politien ende ruste. Daer na int jaer M.cc.lxxii. als Graef Floris oudt was ontrent xvj. oft xvij. jaren/ heeft hy self 's Lants regeringe by de hant beginnen te nemen/ ende heeft op den tienden Augusti een groot machtigh heyr tegens de West-vriesen doen vergaderen: want hy Koning Willems sijns heer Vaders doot wilde wreken: ende socht haer te brengen tot sijne onderdanicheyt/ende met krachte daer vā daen te halen de ghebeenten van sijn Vader voornoemt. Tot Veronen op die Gheest ghebiel een strijt daer vijf hondert Hollanders verslagē werdē: onder de welcke ettelijcke vermaerde Ridders waren. Na dit verlies togen de Hollanders achterwaerts ende namen de vlucht tot Heyligeloe open slechtē acker: daer weder een strijt gebiel/ende der Hollantscher Heeren doot werde aendē Vriesen met verlies van acht hondert man gewroken. Daer na heeft Graef Floris een sterck Casteel tot Wydenisse in West-vrieslandt doen maken/ ende is weder int jaer M.cc.lxxxii. met groote heyrkracht de Vriesen gaen bevorlogē/ ende quam int Dorp te Scellingsout/ daer hy victorie hadde/ als oock voort trecktende tot Hoogkwoude: daer hy ontrent ses hondert vande Vriesen verslocgh. In desen strijt worde ghevanghen een out Vriese/ de welcke Grave Floris wijsde 't graf daer sijn Heer Vader Koningh Willem begrave lagh. De ghebeente schoon ghewasschen/ ende daer over t'Vrecht een heerlijcke ende kostelijcke uytvaert ghehouden zijnde/ heeft hy tot Middelburgh in Zeelandt gebrocht/ eñ daer inder Abdye onder een Koninglijcke ende bequamelicke tombe doen begraven. 't Welck gheschiede inden jare Lxxxii. voorsz. Inden jare Lxxxv. daer nae/ alsser door eenen grooten storm van winde veel dijcken in Vriesland (als oock Hollandt/Zeelandt ende elders) ingebroken waren/ ende de Landen onder water lagen/ heeft Graef Floris Heer Dirck van Brederode, den Goedertieren gesegt/ een vroom/ kloec eñ wijs oorlogs man/met schepen ende schuyten/met veel volcx van wapenen gesonden in Vriesland/eñ dese Heer heeft veel Vriesen ghegijselt ende met hem ghenomen: want niemant den anderen overmits het water te hulpe konnen mochte: ende heeft also sonder slagh of strijt/ alleen maer de bequame tijt waer nemende/ Vriesland gebrocht onder de gehoorsaemheyt van Graef Floris. Ende als dese opbloet vant hooge water weder ter zeewaert ingebloept was/ heeft Graef Floris doen maken seker Casteelen/ als 't Slot tot Medenblick/ Kuningeburg/ Middelburg ende Nieuburg/ de nieuwe Burg by Vronen op der Geest/ende 't huys Nieuborn: maer dit leste worde vande Vriese te neder geworpen. Maer d'andere dede hy volmaken/ op dat hy daer mede de weder spannichept der booser Vriesen dwingen mochte/ende onder de linie te houden. Alsus hebbē de Vriesen Graef Floris als haren rechten Heer hulde gedaen/ eñ gesworen hem ende sijner nakomelingen eeuwelijck onderdanigh te wesen/ &c. Divis. 11. cap. 14. Maer en hebben niet langhe haer eede ghedachtigh geweest/ als

Digitized by Google

ghy na sulk hoozen. Doe Graef Floris de West-Vriese aldus gedwongē had/terstont daer na tooch hy ouer in Oost-Vriesland tot Staueren/ om te sien hoese daer gesint waren/ende wat pzofijt hy daer host doen. Eñ so die van Staueren wel vernomen hadden sijn mogenthepdt die hy aende West-Vriesen ghetoont hadde int stellen van Sloten ende sterckten tegen haren danck eñ spijte/ontsagen sy ooch sijn groothept/ ende gingen alle de Poozteren van Staueren terstont Graef Floris inde hant/ hem ooch met gestaefden eede ontsangende eñ kennende hooz haren Landts-Heere. Ende om datse dit upt hen selben ende onbedwonghen deden/ danckte hyse/ ende gaf hen daer hooz veel Vzyheden eñ Poozrechten. Ende hier mede schepde Graef Floris van Staueren. Dese Vzyheden werden hier na inden jare M. cc. xcii. tot Aelbzechts-berghe in Kenemerlandt besegelt. Ende als nu Graef Floris Vziesland aldus krachtelicken onder hem hadde ghebzocht/ende vzedelijck dat besat/ is Gwyde van Dampier Grave van Vlaenderen met groot volck van wapenen ouer gevaren in Zeelant/om Walcheren aen hem te bedwingen: Twelck als Graef Floris vernomen hadde/ voer daer tegen terstont upt met veel volcks ende schepen/ om den Grave van Vlaenderen met machte in scheeps-strijde te gemoeten ende af te keeren. Maer Hertogh Ian van Vzabant is haestelick in Zeelant gekomen/ ende belet te den strijt/ maeckende vaste Vzientschap aen beyder zijden/in deser manieren: Als dat Graef Floris te wijve nemen soude Beatris des Graven Gwyen dochter van Vlaenderen: ende daer mede soudē sy goede vzienden blijven/ ende sonder strijden weder ten sijnen keerē. Twelck also is geschiet/ ende Graef Floris heeft dese dochter van Vlaenderen met grooter solemnitepten eñ eeren getrout. Alsser int Jaer M. cc. lxxxvii. tusschen Iohan van Zyrick Bisschop van Vtrecht (de xl.) ende den Heeren Gijsbrecht van Aemstel ende Harman van Woerden om 't Slot Vzedelant/eñ 't Slot Montfoozt gheschil gheresen was/ soo datse tot de wapenen waren gheko men: soo heeft Graef Floris des versocht sijnde vanden Bisschop/ die de nederlaech hadde gehat/ ende scheen wel het meeste ghelijck te hebben/ dese twee Heeren van Aemstel ende Woerden ontsepdt/ eñ heeft Vzedelandt beleghert/ daer Aernout van Aemstel Heere Gijsbrechts broeder met volck van Wapenen op lach. Graef Floris hadde Heer Costijn van Reneesse met de Zeelanders ontboden: 't welck als Heer Gijsbrecht vernomen hadde/ is den Zeelanders by Loenen te gemoet gegaen/ende daer werdt seer ghevochten/ doch de Zeelanders wonnen vzomelijck den strijt. Daer bleue doot vele vzome wapenturiers ende mannen van oozloghe: onder andere bleef daer de Heere van Vzomo/ Heer Gijsbrecht van Aemstel werde ghevanghen/met veel van den sijnen. Heer Arnout van Aemstel heeft terstondt nae desen misval sijns vzoeders hem in des Graven handen op ghegheben. De Graef hebbende Vzedelant met een sterck garnisoen beset/ ende van alle noodzust versien: heeft de wapenen niet neder willen leggen/ hooz hy ooch Heer Harman van Woerden (also hy Gijsbrecht van Aemstel teghen den Bisschop bystant hadde ghedaen/ende mede onghehoozsaem was) t'onder hadde ghebzocht. Maer Harman van Woerden ontsiende de moghenthepdt des Graven van Hollandt/ is ghevlucht/ ende heeft hem in vzeemde landen onthouden. Doch alsoo hy 't Slot te Montfoozt hooz sijn vertreck starck gemaeckt/ende met volck van Wapenen beset hadde/ ende van pzovande wel versiē/ heeft de Graef daer wel een jaer lanc moeten hooz leggē/ eer hy dat host bekrachtigen: hoe gheweldichlick dat hy 't dagelicx beschoot ende bestozmde/ het was al om niet. Doch de Grave altijt bolherdende/ heeft ten lesten dit Slot verhtender hant gewonnen: Ende alle die opten Huyse waren dede hy onthoofden/uptghesept 2. Ende hy verwoeste dagelicx Heer Harmans vā Woerdē lant ende dede groote schade. Ten lesten isser een vzede ghemaeckt: Als dat Gijsbrecht vā Aemstel ende Harman van Woerden/ op de verbeurtenisse van alle harē goeden/ ende bozgen daer booz te setten/ beloofden getrouwelicken/dat sy hem booztaen tegen den Bisschop van Vtrecht/noch tegē den Graef van Hollant niet en souden versetten: Ende booz des Graven kosten/ soudē sy den Grave hulde sweeren: ende de Bisschop soude sijn sloten weder hebben. Waer van gemaect werden vaste Vzieven met der Vzincen eñ seghs-luyden segelen besegelt. Ende hier mede heeft Graef Floris upt Vozstelicker edelhept upt sijner herten gheset alle haet ende nijt/ ende alle dat hem was misdaen: Want hy heeft Gijsbrecht van Aemstel ende Harman van Woerden tot sijne hepmelicke ende secrete Raden genomen.

Int jaer M. cc. xc. heeft Graef Dirck van Kleue in 's Graven-Hage in vzolijck gesel schap sittende/ gere signeert ende vzy ouerghegeben aen sijnen Neef Graef Floris van Hollant de Heerlickhept van Heusden ende Altena/ mettet Slot eñ Stede van Woudzichem/ &c. Daer opene Vzieven af ghemaeckt worden ende besegelt. Ende aldus is de Heerlickhept van Heusden/ &c. geworden een Leen van Hollant. Ende Heer Ian van Heusden (de vij. van dien name/ ende de xvij. Heer) worde doe Vassael van Graef Floris van Hollant.

Daer nae is Graef Floris met een heerlicken staet van Heeren/ Ridderen ende Knechten ouer-gevaren in Engelant tot den Koningh Eduward van die name de Eerste/ ondersoechende of hy int besit soude mogen komen des Koninghrijcx van Schotlant/ daer hy recht meynde aen te hebbē/ want het aen hem bestozben ende gheerft was van Grave Floris, van die name de Vierde/ de thiende Graef/ sijn voozsaet ouer hondert jaren/ die getrout hadde des Koninex dochter vā Schotlant Ada genaemt: Maer wat maepte hy dede/ hy en konde int besit vant Rijck niet komen/ ouermidts sommighe Heeren in Schotlant hen daer in tegen waren. Doch sy zijn ebenwel minnelic verdzagen: ende so men wil segghen/ so en was de Graef van sin niet om in Schotlant te blijven: wanttet hem ongelegen was: Sulck dat hy daer lichtelic af schepde/ ende verkochte het Rijck by rade des Koninex van Engelant. De Grave by den Koning in Engelant aldus wesende/ wozde daer een houwelick gemaect ende besloten/ als dat Ian Grave Floris soon nemen soude tot een wijve Elisabeth des Koninghs dochter van Enghelandt/ende met desen bande des houwelicx soude de Koninghh ende de Grave te samen onschepdelick verbonden wesen/ende vziendē blijven. Maer Graef Gwye van Vlaenderen heeft dese groote vziendtschap niet wel konnen lijden/ sulck benijdende/ heeft int jaer M. cc. xcv. een groot machtich hey doen vergaderen in Catsant/ om anderwerf Walcheren/ter wijle Graef Floris nu upt den lande was/ te besprzingen ende inne te nemen. 't Welck vernemende twee onbertsaechde Ridderē/ Heer Dirc van Vzederode (de goedertieren de seght) ende Heer Ian van Reneesse/ hebbē terstont groot volck so upt Hollant/ als upt Zeelant vergadert om 't ghewelt/ dat nakende was/ te weerstaē. Hier toe is de grave self ook haestelick tot Vlissinghen upt Engelant gekomen/ latende aldaer Ian sijn Soon/ die aende dochter van Koning Eduwaerd verlooft was/ blijven. Dan also de Graef van Vlaenderen merrende was/ende niet over en quam/ is heer Ian van Reneesse van des Gravē wegen van Hollant in Vlaenderen obergetogen/ eñ heeft het stedeke vander Sluyse verwoest eñ aen vzant gesteken: Ende Heer Dirck van Brederode is met sijn gewapende hey in Catsand getogen/ ende heeft het geheel lant booz-loopen ende verbzoben: krachtelijc eñ stoutmoedelijc met Heer Ian van Reneesse/ die nu van Sluys gekomen was/ die Vlamingen die ontrent vier dupsent sterck waren/ bestrijdende die meest alle of verdzonchen/ of verslaghen/ of gevanghen werden. Dit gheschiede op S. Simon ende Iuden abont/ den xxbij. Octobzis. De Vlamingen aldus getemt zijnde/ heeft Graef Floris Zeelant aen allen kanten met garnisoen beset/ of moghelijck de Vlaminghen noch eenigen aenstoot wilden doen: is daer nae in Hollant getrocken/ daer hy een tijdt vzedelijck gheweest is/ eñ heeft op Kersdagh by hem te Hove inde Hage doen

komen

komen veertigh de rijckſte ende eerdaerſte huyſluyden die inden lande van Hollandt te vinden waren: Met deſe goede mannen hielt hy hoogh hoff/ eñ int eynde van de maeltijdt ſloegh hyſe alle veertigh Ridderen / ende gaf hem elck haer wapen/ &c. Dit dede hy om dat ſoo in Vrieſlant/ in Vlaenderē/ ende anderſwaerts int oorlogh/ als oock in eener groote ſterfte veel ſijner Ridderen/ Edel-lieden ende Schiltknapen geſtorven waren. Dit dede hy alſo na ſijn believen/ om ſijn Ridderſchap te vermeeren: Dan d'oude Ridderſchap eñ ſommighe die haer ouders altijdt Ridders namen ghevoert hadden/ namen des grooten nijt/ ende noemde deſen Graef der Kaerlen God. Vidiſ. xix. cap. xxj. Onder andere des Graefs oude Ridderen was een ghenaemt Gerrit van Velſen, daer groot verdriet af quam / als ghy ſult hooren. Door raet van ſommigher Heeren hadde Graef Floris den broeder van deſen Heer Gerrit doen onthoofden/ ende hielt Heer Gerrit ſelf by na een geheel jaer ghevanghen: maer de ſake wel ondertaſtende / bevonde hy inder waerheyt / dat Heer Gherrit ontſchuldigh was in tgene hem opghelept worde: Weshalven de Graef hem ſeer verheven heeft boven andere Heeren / om hem weder te trecken tot ſijner vrientſchappe. De Graef hadde een ſchoon Jonckvrou tot eener Boele / deſe ſochte hy Heer Gherrit te gheven tot eenen ghe-echten wijve: maer Heer Gherrit en woudeſe niet hebben/ verſoyende die onwaerdighlijck/ ende ſeggende dat hy des Graven Hoer niet en begheerde te trouwen. Daer de Graef wederom upt toornigheyt op antwoorde: Ende ghy ſult inmers mijn hoer hebben. Heer Gerrit ſloegh des toornigen Graefs woorden in den windt / ende en heeftſe niet gheacht: ende nam te wijve Heer Harmans dochter van Woerden / Heer Ghijſbrechts nichte van Aemſtel. De Grave des te toornigher zijnde / ſochte alle middelen om tot ſijnen opſette te komen/ ende te maken dat Heer Gherrit van Velſen by 's Graven Hoere ſliep. Tot dien eynde heeft hy Heer Gerrit in verre landen/ in commiſſie van ſeere nooteljcke ſaken (alſo hy van ſijn heymelijcke ende ſecrete Raet was) geſonden: ende is terwijle hy upt was/ met woynigh gheſelſchap opt huys te Kroonenburgh gereyſt/ beſoeckende de Vrou van Heer Gherrit van Velſen: ende met dien heeft hy haer verkracht. Heer Gherrit hebbende ſijns Heeren commiſſie volbrocht/ ende t'huys ghekomen zijnde/ heeft hy aen ſijner huysvrouwe/ die alle cierheydt van habijten ende cleynoden van haer gheleydt hadde/ beſchreydende ſteets haer miſval ende 't gheweld dat haer was gheſchiet/ een groote verandinghe ghenen/ ende verſtaen wat haer ſchorte. Dat ſwoer Heer Gerrit by ſijn Ridderſchap/ dat dit gheweld nemmermeer onghewroken ſoude blijven: ende van dien dage voort en quam Heer Gerrit niet weder te Hove / overleggende dagh ende nacht hoe hy deſen laſter eñ ſchoffierigheyt ſoude wreken: des hy raet ſochte aen ſijns wijfs vader heer Harman van Woerden/ die ooc niet wel vergeten mocht de grooten overdaet die aen ſijne dochter bedreven was/ ende begreep eenen grooten haet opden Lantſheer: Eñ deſe twee brochten Heer Gijſbrecht van Aemſtel, die een ſlecht out man was / daer toe / dat hy mede bewilighde ende raet gaf in de verraderije des Graven van Hollant. Tot Kamerijc / daer Gerrit van Velſen met den Biſſchop van Ducans upt des Koninghs name van Engelant / ende met den Grave van Vlaendren vergadert waren/ is beſloten/ als dannen Graef Floris levendigh vangen ſoude/ ende ſenden hem over den Koningh van Engelant/ die hem ſijn leven langh ghevangen houden ſoude/ ende men ſoude des Koninghs ſwagher Graef Jan Floris ſoon overſenden in Hollant / om de Heerſchappije te hebben. Graef Floris niet wetende van deſen opſette ende verraderije / is int jaer M. cc. xcvj. tot Vtrecht gereyſt/ om den tweedracht / weſende tuſſchen de Heerē van Zuplē/ ende Gijſbrecht van Aemſtel / eñ Harman van Woerden te verſoenen ende neder te leggen: Na goet chier ende een vroljcke maeltijdt/ die daer op de middagh ghehouden worde / heeft de Graef hem gheſtelt om een luttel te ruſten / daer Gijſbrecht van Aemſtel hē van den ſlaep ontwerckt heeft/ ende tot het verſpel ende jacht-dedrijf vermaent/ ſeghende datter eenen grooten hoop van wilde voghelen inden velde waren: alſt oock waren / maer het waren grijpvogelen. De Grave alſo hy groote genoegte hadde int jagen ende vlieghen / heeft terſtont ſijn paerden doen zadelen/ ende heeft een ſchoonen Sparwer op ſijne hant genomen / ende met wepnigh gheſelſchaps ter poorten upt-ghereden: de laghen daer de verraderen verborghen waren/ ghepaſſeert zijnde/ is daer Harman van Woerden/ met Ghijſbrecht van Aemſtel / Gerrit van Velſen/ Arent van Benſchoop/ Gerrit van Crapēhorſt/ Willem van Teplinghen / Willem van Zaenden / ende met hen veel ghewapent volck opghereſen/ ende hebben den Grave contſomme beſet: Ende Heer Gerrit van Velſen, (die ſeer op dē Grave gaende was) heeft eerſt ſijne handt aen den Grave gheſlaghen. Ende alhoewel de Grave als een onverſaeght Vorſte met upt-ghetogen Swaerde hem pooghde te verweeren / heeft ten laetſten nochtans hem inde gheweldighe handt der verraders moeten gheven / ende is dien nacht ſeer heymelijcken ghevoert op het Huys te Muden/ om hem alſoo voort levendigh in Engelandt over te ſenden. Als nu deſe verraderije verbreyt worde/ ende de ſpraeck ginghdat Graef Floris gevanghen was / iſſer groote beroērte gheweeſt alle dat Landt over. De Kerners eñ de Waterlanders met de Vrieſen/ zijn terſtont tſamen gevallen in ſchupten ende ſchepen om haren Grave ende Heere te verloſſen. De verraders dit vernemende / zijn terſtont met den Grave voor poelen ende omwegen daer daer gevlucht. Die vā Naerden zijn hen in grooter meenighte te gemoet ghekomen. Ende alſoo het paert daer de Graef opgebonden was/ te klepn ende te ſwack was om over een ſloot te ſpringen / is daer mids in ghevallen: Den welcken ſy ghearbeydt hebben om upt dat water te trecken/ maer voor vreeſe ende angſt des aenkomendē volcx/ en mochten ſy dat niet doen. Ende Heer Gerrit die een haſtigh fel man was/ ende den Grave ſeer hatede / heeft hem met ſijn eyghen hant ende ſwaert eenentwintigh doodelijcke wonden ghegheven / ende is ſnellijcken na 't Huys te Kroonenburgh ghereden. De Kerners toe loopende / vonden den Grave half levent / half doot/ ende ſijnen adem ſlauwelijck verhalende: Een deel/ toghen hem met groot miſbaer ende rouwe upt den water. Een deel/ bingen ſommighe van deſen verraders dienaers / dewelcke dadelijck in tegenwoordighevdt des ſterbende Graefs / ſmadelijcken ende met grooter pijnen ghedoodt worden. De Grave op het Huys te Mudenburgh gebracht zijnde/ gaf daer ſijnen gheeſt/ op de vijfde Kalende van Julius: Als hy de Landen ontrent 40. Jaren eerlijcken door hem ſelven eñ ſijne Vooghden berecht hadde. Sijn doode lichaem worde te ſchepe tot Alcmaer inder Kercke ghebracht/ ende ſijn inghewant worde upt-ghedaen ende daer begraven: voort ghebalſemt zijnde / bleef int Choor onbegraven ſtaen / ter tijdt toe dat Jonckheer Jan ſijn ſoon upt Enghelant quam. Daer gebeurde een vreemt dingh / van twee des Graven windt-Honden. Deſe waren by hem doe hy ghevanghen wert / ſy liepen met hem opt Huys te Muden / ſy volghden hem doennen banden Huyſe voerden tot ter plaetſe daer hy ghemoort was: dat ſaghen ſy aen / daer ginghen ſy bij hem leggen opten walle bander ſloot/ ende doenmen hem t'Alcmaer brochte/ ſprongen ſy mede inden ſchepen/ eñ doe hy inder Kercken ſtont / ginghen ſy byder baren te voeten legghen/ ende bleven geſtadelijck by het doode lichaem: ſy wouden eten noch drincken / wat moepte men daer toe dede/ men bracht hen ſoete melck: maer al vergeefs/ ende ſy ſouden daer van hongher gheſtorven hebben/ hadde menſe niet van daer genomē. Voorwaer deſer Windt-honden trouwhevdt is onghelijck grooter gheweeſt/ dan ſijnder geſint honden. Honden/

ja erger als honden waren dese valsche verraders. O groutel! De kleedinghe haers Heeren hadden sy aen den lijve noch/ ende hadden dien dagghe van synder sulcke gegeten. Ay! valsche verraders. Maer hoe het hen vergaen is/ sult ghy na hoozen/ als ick beschreben sal hebben hoedanigh dese Grave is gheweest. Hy was een glozieus ende sachtmoedigh Prince/ rijsick ende groot van staturе / kloeck ende dzoom van aenschijne/ schoon van aensichte/ wel spzekende / milt van gaben/ ende eenen regelijcken rechte doende: Wozt ock geseyt een goet Musicijn ende sanger gheweest te zijn. Was geniegen tot saghen ende vlieghen/ tot dien eynde veel houden ende Valckeniers houdende: Hy hebe maken veel schoone ende koskelicke Houe en Ridderlicke woninghen/ als 't Huys der Vogelensang ten Haerlemer-Hout / daer hy onder wildernisse veel tijens met Heeren ende Ridderen/ Vzouwen ende Joncks-Vzouwen plagh te haberen/ vliegen ende jagen/ ende Ridderlicke oeffeninghen van steken ende wzoyen te hanteren: Hy hede ock grooter ende koskelicker maken dat Hof in den Hage/ als de Capelle ende andere Cameren. Noch andere vele Sloten ende Casteelen heeft hy in sijn tijden doen maken: Daer vozen eensdeels af ghespzoken is: Ende gelijck ghy daer ghehoozt hebt/ sijn huysvzou was Beatris des Graven Gwyen dochter van Vlaenderen: daer hy veel kinderen aen wan / als Jan, Dirck, Floris, Willem, Otto, Willem, Floris, Beatris Machtelt, Elizabeth, ende Margriet. Ende alle dese kinderen sijn jonck gestozben/ende tot Kloosduynen int Kloostre begraben: uytgesept de outste Ian, die na sijnen Vader Graef wozde. Hy hadde ock twee bastaerdt sonen / als Witte den eersten Heer van Haemstede in Zeelant: ende Willem, beyde Ridderen. Nu laet ons hoozen vander wzake die om des Graben doot ghedaen wozde. Dese mooz ende ondaet weert te stont ghescheben aen veel Heeren ende Pzincen die Grave Floris magen waren/ ende sonderlingh aen Graef Ian van Avennes van Henegouwe / ende Ian sijn Soon/ dat sy haestelijck quamen/ende beleyden het Huys Crunenburgh mede/ also Gerrit van Velsen de moozdadige verrader daer op was met eenighe ander sijn complicen. Doch sijn schoon-vader Heer Herman van Woerden en was daer niet: Dese is in wenige Landen gerepst/ende heeft dallings lant sijn leven gheeyndicht in grooter armoeden ende katerdijckheyt. Desgelijck Heer Gijsbrecht van Aemstel/ die van Gerrit van Velsen bedzogen ende verleyt was: heeft ock in sijn outerdom sijn Vaderstat moeten verlaten / ende is in vzeemde Landen mede ghevlucht / alwaer hy van sijne vzienden onderhouden wozde tot dat hy starf. Ende boede deser goeden wozden haer alle bewonen / als dezelver rente ende verhalten aen de Graefschepp. Middeler tijdt als de Heere van Cuyck vernam dat Gherrit van Velsen opten huyse van Kronenburgh krachtelijck beset was/ soo was hy daer mede beladen / ende schreef aen den Grave van Kleve / die mede voor Kroonenburgh ghekomen was/ ende badt hem vziendelijck dat hy daer toe helpen wilde/ dat de ghene die opten Huyse waren haer lijf mochten behouden: Die Graeve van Cleve beloofde daer in sijn beste te doen: want sijn vermochte veel / ende hadde daer onder wint of hy Hooftman ware geweest. Dan soo de maze onder den bolcke quam hoe dat de Grave van Kleve de Moozdenaers haer lijf soude willen behouden ende dat bedanghen: is Heer Loef van Kleve sijn Broeder / die daer met hem was / ende vernam hoeseere hier in de ghemeente nam ontstelt was/ ende sach hoe qualijc sulcx gheduren worde/ tot hem haestelijck gegaen / ende hem ernstelijck vermanende/ seyde: Lieve Broeder / wildy u discreteren / dat ghy met deser saken voozt waren sout willen/ of ghijs machtig hadde? Ick segh u voorwaer / ist dat ghy 't u onderwindt dese Moordenaers te lijve te houden/ wy wozden daer om van desen bolcke in stucken ghehacht ende vernielt / ende wes wy ridders beginnen ofte voozstaen wollen dan dat wy die luyden van den Huyse helpen winnen / ende laten de steden van Hollant ende Zeelant daer mede begaen/ en daer over rechten/ so doen wy quaet / ende en verwinnen ock der schanden nimmermeer / want wy waren dan beter te huys ghebleven. De Grave van Kleve sagh wel aen den ghelate van den bolcke datter hem met begonnen en dochte / ende liet af dat hy voor hadde te doen / ende besette hem met den bolcke het Huys te bestozmen en te beklimmen/ende wonnent/ en die daer op waren wozde alle seer ghelepdt. Doe dese Luyden ende Verraders aldus vanden Huyse ghenamen ende ghebanghen wozden / quam een groot gheruchte onder den Kermers / dat de Grave van Kleve noch immer van sinne was/ Gerrit van Velse ende sijne medegheselle te lijve te houden / hierom liepen de Kermers inde wapen/ ende riepen/ waer pemant so hoene wie hy waer / die de Moozdenaren wegh voeren oft haer lijf behouden wsude / die soude de eerste wesen die daerom sterben soude. Als dit gerucht ende ghe-roep aldus onder desen bolcke was / souden sy ghestilt wozden / de Grave van Kleve moest hen de Moozdenaers leveren/ als hy dede. Daer namen sy Gerrit van Velsen/ die den Graef doot gesteken hadde / ende deden hem segghen voor al den ghemeenen bolcke / de oorsaken ende het waerom dese verraderije / ende jammerlijcke doots. Die van Vozdrecht hadden Huge van Waerlandt: De Kermers hadden Willem van Teylingen ende noch twee andere: Die van Delft hadden Willem van Zaenden: Die van Haerlem hadde Arent van Bensbooy: De Grave van Cleve hadde Gerrit van Crayenhozst met noch vier. Ende dese ghebanghenen werden al onthooft ende op raden gheset. Die van Leyden hadden Gherrit van Velsen. Desen wozde groote swaere pijnen aenghedaen boben eenigh ander/ want hy wert al lebent ende naeckt in een tonne gesloten die met scharpe Nagelen ende spijkeren vol ghesla-ghen was / ende wozde also alle de stede van Leyden door ober alle de straten gherolt. Ende na dese ende veel andere swaere pijnen / wozt hy al lebende op een rat geset/ ende onthooft. Ende alle dat hem ten negenden lede aengingh wozt ghedoot ende op raden gheset/ ende vele wozden upt den Lande verdzeben ende verjaeght. De Hollanders hebben dat huys te Kroonenburgh ter neder gheworpen ende ter aerden toe gesleght/ ende voghen voozt om het Huys te Muden te winnen ende te verwoesten / maer daer en vonden sy niemandt op/ want sy alle voozvluchtigh waren gheworden. Welt Huys bevolen wozt te bewaren Heer Dirc van Haerlem/ die daer op bleef ligghen van des Landts weghen. Ontrent dese tijt na desen maerleten die ghemeen Steden van Hollant met den Ridderen ende Schiltknapen een verbont / ende beloofden malkanderen met starcken belofenissen / die sy te samen beseghelden / dat sy van sulchen ondaet ende Moozt als aen hare rechte Lantsheer gheben waer nimmermeer soen af nemen en soudden / maer altoos wzake daer om doen / ende upt den Lande verdzijben alle de ghene die des Heeren van Aemstel/ van Woerden ende van Velsen bloetverwanten waren. Also dat hier om niemant inden Lande van Hollant en bleef die van haeren wapen waren/ ende daer bleef menigh man te Landewaert voor huysman sitten/ ende gaf schot ende bontinghe om dat hy niet lijden en dozste dat hy dien van Aemstel/ of van Woerden/ of van Velsen beston/ of daer af gekomen waer/ ende also bleef sijn Edelbom verlozen / en alle de Edelmans die in Hollant waren/ ende dese dry Verraders bestonden/ moesten haer wapen neder legghen / ende die niet meer doeren: Alsus sijn dese wapenen tot noch toe ten ewighen daghen verboden te doeren.

Aenteyckeninghe.

Maer de Chronijck vant Beka meest in dese Beschrijvinge volcht: Bevallen dat de Chronijck Scheyber wat lustigher is / ende oock eenige dingen verhaelt / die Beka gantsch niet en heeft: Ock verschilde vele ghestelde Nederlantsche Coppe van de Latijnsche Beka in dese tijt-reminghe. Ende daer voz-

voorden eenighe jaren (aenghetekent die inde Latijnsche Text niet en zijn. Dwelck ick 't sijner plaetsen vermanen sal.

Inde verschepden 's Landts Vooghden / die hier genoemt worden/ende oneenighept die om de Vooghdije was/ quamen Beka ende oock eensdeels de Rijm-Chronijcker met desen Schrijver over een. Dan de Rijm-Chronijcker gaet Hertogh Ian van Brabant voorby / ende maeckt Vrouw Alijt van Henegouwe / Vooghdesse van Hollant terstont nae de doot van haren Broeder Floris. Van de welcke hy aldus schrijft:

Als hi(Florens)geleeft hadde met eeren
Verschiet hy int Jaer ons Heeren
M. CC. vijftich ende achte.
Dese Florens van hogen geslachte
Legget in Middelburgh begraben;
Dien sijn Suster met grooter haven
Ende met eren ter aerden dede/
Dan Henegouwen was sy Grafvinne mede/
Sijns vaders kind/ende sijne moeder.
Doe sy haren lieven Broeder
Hadde begraven/nam sy in hare
Haren Neve ende al sijn landt/
Want sy de naeste was geboren/
Ende berechte/als wy horen/
't Graefschap ende dat Jonge kindt/
Daer wonder of geschiede sint.
Cume had hy der Jaren viere
Doe Florens die goedertiere
Sijn Oom die geest op gaff.
Daermen doeghden vele sept af.
Die Moepe nam kindt in handen/
Ende onderwant haer landen:
Ende proefde daerom/ ende dochte
Hoe sy 't Land berechten mochte.
Ende dede dat kind wel bewaren
Tot dat quam te sulcken Jaren
Dat het verstandenes mochte ontfaen/
Ende deden doe ter scholen gaen/
Walsch ende Duytsch leren wel/
Daer nae in korter tijt gebel
Dat dien Heeren banden Lande
Onder hen dochte te hoesen schande
Dat hen een Wijf soude dwingen/
End verhoaerden doe die dingen/
Dat sy te Hove als niet en waren/
Ende trecken te hoop met groote scharen/
Ende streden daerom onderlinge/
Ende maerkten menich groot gedinge/
Als ghy wel merckten moget:
Jeghelick wilde wesen Voghet
Banden Kinde/ende 't Landt berechten/
Dat sire dicke om mosten vechten.
Die een ander doe dreegh hede/
Ende te hem hadde eenige lede/
Die metten Graven ende metten Vrouwe
Best was van Henegouwe/
Die klaeghde dan om d'ander salke/
Des hy hebben wilde wrake/&c.

Waer uyt blijckt dat terstont na Floris haer Broeder Vrou Alijd tlandt in handen nam/ende den jonghen Graef bevooghdede: weerdende midler tijdt de inlantsche Heeren meetis over dese Vooghdije. Soo dat sommighe ten Vooghde namen den Grave van Gheire / die Vrouw Alijd verdreef. Als den Rijm-Chronijcker verholghens verhaelt / niet of weynigh verschillende vande Chronijck: Alleenlijck dat hy den Hertogh van Brabant / als ick terstont seyde / voor hy gaet: jae niet eens is noemende / ick laet staen voor Vooght soude nemen. Dat nochtans Beka doet/ende ander ende soo geschieden als gedruckte Chronijcken: Een gheschieden sept aldus: Na Floris Mainbat van Hollant quam de Hertogh van Brabant/ ende nam de Vooghdije banden kinde: maer hy wort verdreven upt Hollandt/ om dat sijn gesin dat volck van Hollant so hart waren. Ob Aulicorum suorum insolentiam, inquit Divæus.

In dese oneenichept ende tweedracht gheviel een strijt in Voerbotzee.] Aldus wort dese plaetse in de Chronijck ghenoemt. Welcke plaetse mp onbekent is / ende schijnt oock andere onbekent ghebleeven te sijn / die so verschepdelijck dese naem gheschreven hebben: Inde Rijm-Chronijck leesmen Vernouts ee: Inde Latijnsche Beka Vernotse / anders Vernotze/ende Voornezee: Inde Nederlantsche Voernoese: Also heb ick gevonden in veel Copyen. Een gheschreven Chronijck ten tijden van Hertogh Philips van Burgundien sepdt / tot Voernentzee: De Chronijck van Zeelandt / op Vooznuentzee. Mitsschien is dese strijt gheballen opt Landt van Vooznee zee: ofte / soot een scheeps strijt gheweest is / op de Vooznee-zee: ghelijck als upbruckelijck een Latijnsche Coppe van Beka heeft. Want dat dese twee partijen pelwerts inde Zeeusche eplanden hant ghemeen werden/ houde ick mijn ghewoeghsaem verselert upt de Rijm-Chronijc/daer hy sept:

Sider gebel t'eenen male
Dat de Grave van Kemerswale
Gaderde volck te sinen besten.
Den Vrouwe partije quam van Westen/
Die den Grave waren ghevee/
Ende vergaderden op Vernouts ee/
Ende vochten daer eenen wijch/
Dat dede al der Heeren prijch/ etc.

Het kan oock wesen dat dese plaets met vele andere vande zee afgespoelt is/ende verdroncken: ghelijck oot self Kamerswale is/ende geheel Zuyd-Bevelant/Nooyt-Bevelant/ etc.

Den oploop der Kemers en Kemers ghevolge/en raeckt de Rijmkronijcker niet eens aen / noch en noemt Heer Claes van Cats niet/ als Vooght/ &c. Beka volkomelijck: Maer 't jaer M.CC.lxviij. het welck de Chronijck-Schrijver hier noemt / en druckt hy soo beschepdelijck niet upt. Want verhaelt hebbende/hoe dat Bisschop Hendric van Vranden int Jaer M. CC. lxviij. op den vierden Junij overleden / ende Heer Jan van Nassouwen in sijn plaets ghestelt was / beschrijft hy daer na desen Oploop/ met dese woorden beginnende: Outrent dese tijden / &c. sonder Jaer te noemen. Trithemius ghedenckt oock deser oploop (upt Beka, soo 't waerschijnelijck is) in Chronico Hirsaugiensi opt jaer 1268. daer hy desen Oploop noemt met de naem Sotulariæ factionis. Maer de Nederlantsche Oversettinghe van Beka (verrijckt op sommighe plaetsen met hp hoeghselen ende ander/ sulcx twelck inde Latijnsche text niet en staet) sept dat dese Oploop gheschiede int Jaer 1274. Ende daer Beka schrijft: Demũ transacto biennio Suederus de Bosinchim Miles imperterritus, &c. schrijft d'Oversetter: Daer na twee jaren/ alsmen schreef 1276. quam Sweder van Bosinchem een erfberaert Ridder / &c. Voor desen oploop/als de Chronijck sept/ ende oock Beka self/worden int jaer 1268. een wonderlijck teecken inde lucht gesien van gewapende mannen / bestonden tegen malkander: dat voor een voorbode in die tijden gehouden worde van veel droefheyt. Want daerop gevolght is / dat de ghemeente haer verhief teghen die Edelen ende beste vanden Lande/ &c. Divis. 19. cap. 8.

Heer Claes van Cats vande upt der Stadt van Utrecht M. ende xl. Burgeren.] Mille & quandringentos, sept Beka in Latijn: insghelijcx de verduptste: Verdreef uyter Stadt veerthien hondert menschen. De selve oversettinge sept / dat Heer Claes van Cats met vijftich hondert man t'Utrecht quam: Daer de Latijnsche text / ende de Chronijck maer van vijf hondert en vermanen. Dat ick best geloove.

't Schijnt

T'schijnt de Schrijver hem verschreven heeft: Want waerender vijftich hondert gheweest/ hy soude vijf duysent gheschreven hebben. Want dat de sijl van schrijven is.

Int jaer 1272. heeft Graef Floris de Regheringe des Lants selfs by de hant genomen.] Dit jaer vinde ick alsoo inde Latijnsche ende Duytsche Copijen van Beka. Behalven dat in een Duytsche staet 1277. Ende in een Latijnsche is het jaer 1282. ende op dat selve jaer verhaelt dit voorlogh met de West-Vriesen Dynterus, Het oude Chronijckken ter Goude gedruckt op het jaer 1281. als oock mede doet de Chronijck van Zeelandt. Dat mijn wondert/ ende meene dat de goede luyden hen sullen verschreven hebben. Want de gheschreven Chronijck ten tijden van Hertogh Philips van Burgundien/ stelt het op 't jaer 72. Welcke Chronijck meest van hun beyde ghevolght wordt. Van sijn ouderdom en weet ick niet/ dat yemant eenich verhael doet. Dese wort hier af genomen ende alleenlick gemeynt/ mits datter by de Chronijck-Schrijvers gheseydt wordt/ dat Graef Floris ontrent een half jaer oudt was/ als sijn Vader Koninghs Willem by de Vriesen doodt bleef/ int jaer 1255. Maer ander seggben het jaer 1256. Ende het oude Chronijckken ter Goude gedruckt/ seydt dat de Graef een jaer out was doe sijn Vader verslaghen wordt: ende de selve Auteur leyt des Conincx doodt op 't jaer 1255. als meest al onse Chronijck-Schrijvers van Hollandt doen: maer d'uytheemsche meest (als wy hier voren ten deele gesien hebben) op 't jaer 1256. Nu reken selve/ diet lust/ hoe oudt dat de Graef was doe hy self begon te regeeren.

Te Veroven op die Gheest ghebiet een strijt/ etc.] Desen Tocht op de Vriesen verhaelt de Rijmkronijcker wat beschepdelicker als andere doen. Hy spreckt hier van dijcken ende dammen die de Graef by Alckmaer dede maecken om tot Oudorp over te trecken/ 't welck men in ander Chronijcken niet en vindt. Derhalven heeft het mijn goedt ghedocht de plaetse hier by te schrijven. Die luyt aldus:

Florens van Holland den edelen Grave
Woude niet laten abe
Hy wonde wreken sinen vader/
Om t'abonturen t'enen gader
Dat hi van Gode hielt te leene:
Ende gader dese een heer niet clene
Beyde t'vose ende te voet/
Al sijn rade dochte goet:
Ende quammen mede sonder sparen
Tot Alckmaer ghevaren/
Ende dede dammen ende dijken/
Ende wilde over t'Oudorp strijken/
Ende dan jegen de Vriesen vechten/
Ende hiet mannen ende knechten
Dat si droeghen hoep ende stroe:
Men dede de diners wachten doe
Met schutten ende met speren.
De Vriesen die dat wilde heren
Quamen gelopen in die waert
Men haesten groot ten damme waert/
Ende quamen lopende alsoo voort/
Dat het gerucht quam in dit poort.
Doe ginckmen wapenen al dat here/
Die voren mochte trach erst ter were/
Beyde t'vose ende te voete
Die Vriesen quamen hem te moete
Ende scon fierden dat here groot.
Si stoegen menighen man doot.
Dat here leyde hem ter vlucht/
De Vriesen volchden sonder vucht
Dan haren lijve tot Alckmaer toe/
Ende vele bi Heplichsoe.
Die Hollanders die te voren bloghen/
Keerden weder in haer oghen/
Doe si hadden die harde geest/
Daer stoeghmen die Vriesen meest/
Wel acht hondert ofte meer.
Daer wach elckerlick sijn seer.
Der Hollanders bleef vijf hondert:
Dus gevielt vaen soet wondert:
Der Vriesen bleefter mere hoop.
De Grave hads den quaetsten koop.
Dus gevielt/ als ick bediede/
Want hy verloos sijnre goeder liede
Harde vele van sinen lande.
Hi mis te heren/ als wast stande/
Weder t'huys danen hy was komen/
Ghehaelt had hy luttel vromen/ etc.
Dit geviel al over maer
Als men schreef ons Heeren jaer
Twelf hondert tseventich ende twee/
Sinte Philiberts dage/ mint noch mee.

Onder andere wort hier geseyt dat de Grave den quaetsten koop hadde/ want hy seer veel sijner Edelen ende vermaerde Ridderen verloor: als Werebolt Wten-Hage met Aelbrecht sijn Soon/ Wouter van Egmond/ Dirck van Kaepkorst met Gerrit sijn broeder/ Iacob van Wassenaer/ Barent Wten-Hage/ Gerrit van Haerlem/ ende Wouter de Vriese Baillu van Kermerlandt met Willem sijn Soon: Divis. xix. cap. ix. & Beka ad Annum M. cc. lxxxij. Voorder uyt dese plaetse blijckt oock klaerlick datmen aen het jaer 72. niet moet twijfelen: Ende dat de Chronijck seydt dat dese strijt te Vronen gheviel op den 10. Augusti/ is hier te mercken dat de Rijm-Chronijcker seyt S. Philiberts dage/ dat is den 20. Augusti. Doch dit is een kleyne saecke. De Vriesche Chronijcken komen int Jaer 72. met d'onse over een.

Hier en behoorde niet verswegen te worden/ hoe dat Graef Floris int Jaer 1277. tot s'Hertoghen-Bosche Ridder werde gheslagen. Daer de Rijm-Chronijcker aldus of ghewaeght:

Op eenen stondt wert dis Here
Te rade doe in eenen kere
Dat hy Ridders name ontfingh;
Ten Busschen geschiede dese dingh.
Met blischepen ende meteren
Als men schreef die jare ons Heren.
Twelf hondert tseventigh ende sebene/
Ontfing de Here in jongen lebene
s'Hertogen-Busschen Ridders name/
Nae derthienen dage/ alst hem betame/
t'Enen tornoy/ daer die Hertoge
Jan was/ die Prince hoge.

Het selve verhaelt de gheschreven Chronijck ten tijde van Hertogh Philips van Burgundien/ ende hem naest-volghende het oude Chronijckken ter Goude gedruckt: Die aengesien van andere Chronijcken een weynigh verschilt/ sullen sijn woorden van noode sijn dat hier by gheschreven worden: Daer nae (seyt hy) doe Floris Ridders name ontfanghen hadde/ doe regeerde hy sijn lant selver/ ende liet den Grave van Ghelre weder tot sijnen lande varen. Maer hy bevat Floris sijnre nichten Soon Zeelant te bewaren. Soo dat dese Heer Floris met de Heeren van Zeelandt ende met Heer Aelbrecht van Voorn (dese was Burgh-Graef van Zeelant/ als de Rijm-Chronijck seyt) dat lande in vreden hielt: ende doe voorde de strijt verscheut die op Vermontzee schiede om die Voochdije van Hollandt/ etc. Hier en verteit hy de Tocht op de Vriesen/ ende stelt se op het Jaer 1281. Ende hier in volgt hem de Zeeusche Chronijcker Ian Reygherssbergh van Goetzhenc/ van woorde te woorde. Maer de Rijm-Chronijcker verhaelt voor de Tocht op de Vriesen (die hy stelt op het Jaer 1272.) hoe dat Graef Floris sijn landen selfs berechte/ ende Florens sijnder Moeyen Soon/ met Aelbrecht Heer van Voorn Zeelant beval/ etc. Siet de Rijm-Chronijck fol. 31.

Daer

Daer na fol. 33. verhaelt de selfde Auteur/ hoe dat de Jonghe Grave/ na dat hy Ridder was ghewoorden/ sijn Moeye Vrou Alijd met haer kinderen uyt den Lande verdreef/ daer hy niet wel aen en debe. Sijn woorden luyden aldus:

Als die Grave hadde ontfaen
Ridders name/ doe keerd hi saen
t'Sinen lande als hy eerst mochte/
Ende leider an al sijn ghedochte
Hoe hy 't landt mocht bedwingen/
Ende sijn liede in papse dwingen/
Dit ghedoerde in een stonde/
Alsoo als ick ghemercken konde/
So verdreef hy uyt den Lande
Sire Moepen/ende bede haer schande/
Ende haer kinder altemale:
Die dat riet/en dede niet wale.

Hier na hebdy inde selfde Rijm-kronijck/ hoe dat de Grave een wijle tijts in vrede zijnde/ voorderde ende spel hantierde: Daer na also Bisschop Ian van Vassouwen sijn lant ende vranden niet konde bedwingē/ nam hy den Bisschop te ghevalle twee stercke Vloten/ Vrevelant ende Montfoyt in/ van Heer Gijsbrecht van Aemstel ende heer Harman van Woerden. Met de welcke hy oock een soene maeckte. Siet de Rijmkronijck fol. 33. Na desen verhaelt deselde/ hoe dat de Graef int jaer 1282. de Vriesen te Scellinchout ende te Hooghoutwoude verwan/ ende t'gebeente sijns Heeren vaders ontgraven deden/ &c. Maer hoe veel datter verslaghen worden/ en duyckt hy niet uyt: maer soo veel gheeft hy wel te kennen/ datter veel gebleven zijn/ ende datter eenen bitterlicke strijt ghevviel: daer oock benessens de Hollanders/ de Heeren van Zeelant self vromelijck metter hant vochten/ datmen hen groote eere spraeck: als de Rijmkronijck ghetuyght. De geschreven Chronijck ten tijde van Hertogh Philips van Burgundien/ sept: In den selden jare (te weten 1272. als de slagh op Vranen was) soo street dese Graef Floris wederē eenen grooten strijt tot Hooghoutwoude teghen de West-Vriesen/ eñ Graef Floris wan den strijt/ eñ verstoech daer al te grooten volck/ ontrent 40. duysent man. Ende daer worde een out Vriese gevangen/ die woot sijn lijf ghegeven/ om dat hy Koning Willems graf wijsen soude/ &c. Hout/ hout/ wat hoor ick: ja seker/ wordender veertigh duysent man verslagen. Belo/ tis veel. Hy geloovet die wil/ ick en gelooft niet. In het oude Chronijckken ter Goude ghevruckt/ woort ghesept/ dat tot Schellinchout ontrent 4. duysent/ ende tot Hooghoutwoude het dan xxxviij. duysent Vriesen verslaghen worden/ &c. dan voorde tot voorde de Zeeusche Chronijck hier inne oock een komende. Nu behoorde ick inmers te gheloouen/ maer ick en sal. Wat dunckt u Leser/ isset wel te gelooven? Latet vier duysent gheweest zijn: 't is veel: ja noch qualijck om te gelooven: Onse Chronijckschrijver maket hier schappelijt/ ende sept datter ontrent ses hondert Vriesen verslaghen zijn. Maer hier in is Beka sijn voorganger. Doch Beka gedenckt des slachts niet die tot Scellinchout ghevviel: alleenlijc seggende: Anno 1282. Florentius Comes ædificato quodā Castro quod dicitur Wideneș/ Frisicē sē exercitum in Houtwout audacter aggressus est, occisisq; sexētis Frisonibus inopinatā victoriā ibidem adeptus est. Een uytheemsche Chronijckschrijver sept/ dat Graef Floris Koningh Willems Soon/ sijns Vaders ghebeente inden Jare twaelf hondert vier ende tachtentigh met ghevveldt uyt Vrieslandt ghehaelt heeft/ ende datter doe bande Vriesen veerthien hondert doot bleven. Schrijvende 't selve onder den Tijtel van Annales Dominicanorum Colmarienſium ad Annum 1283.

Inden Jare M. cc. Lxxxv. door groote stoym van vvint ende ouvvedet/ de dijcken in Vrieslant door gebroken zijnde/ quamen de Vriesen/ die langhen tijt in vvyhert hadden geseten/ onder 't gebiet van grave Floris van Hollandt &c.] Dese vloedt/ vvaer door Vrieslant eerst met vvater/ eñ na met Hollants heer ingenomen is/ stelt Beka (soo Latijnsche als Duytsche) op het jaer 1287. den xiij. Decembr. Dat de vvaerheydt meerder ghelijck is: Want de Vrieden van Accoort ende Verbant zijn geschreven ende bezeghelt tot Tozenburgh/ uyt Jaer 1288. op S. Agnieten abont (dat is den xxj. Januarij) siet Divis. xix. Cap. xiij. Ende het is vvaerschijnlijck dat de Vrieden terstont ghemaeckt zijn/ na dat de Vriesen over een ghedvvaghen waren met den Graef van Hollandt. Vp een seker uytheemsche Schrijver vvort dese vvater-noot ghestelt opt Jaer seven en tachtentigh: daer hy sept datter met dese inundatie by na 80. duysent Menschen verdroncken. Anno M. cc. Lxxxvij. in Frisia submersi per inundationem aquæ penè 80000. hominum: Hæc Additiones ad Lambertem Scaffnaburgensem ab Erfordensi quodam Monachio adjecta. Hadrianus Barlandus in libello Historiarū hanc calamitosam inundationem refert ad Annum M. cc. Lxxxviij. (vide Batavie illustraiæ pag. 167. in Hollandiæ, Zelandiæque Historia.) Atque in Chronographus vernaculus Gouda eusus, quem sequitur Chronographus Zelandiæ Ioannes Reygersbergius. Maer een Latijnsche Chronijckke van Hollant/ ende sommige oude Schriften/ segghen eensamentlijck met onse Chronijck-schrijver/ dat dese vloet gheschiede den xiij. Decembris/ int jaer 1285. Vp de welcke vloet in dese neder-quartieren meest alle het Landt onder liep (nae der ouder ghetuyghenisse) ende veel menschen ende beesten verdroncken zijn/ geen kleyne schade doende inde landē self ende huysen. Vysonder op die plaetse daer nu de Zuyder-zee is: Want alle 't lant tusschen Enchuysen ende Staveren/ dat seer vruchtbaer plach te vvesen/ is doen verdroncken. Doch ick houdet met Beka ende andere. Siet de Rijmkronijck fol. 34. Het oude Chronijckken ter Goude gedruckt/ spreeckt van dit hooghwater opt jaer 88. aldus: Int Jaer ons Heeren 1288. op die sestichtende dagh van Loumaent/ doe ginghen in Hollant een groote vloet/ daer veel volcx af verdroncken. Daer na op S. Aechten dagh/ doe quam noch een so grooten vloet/ dat Oost Vrieslant (daer nu Staverē is) inbrac. Eñ doe brac hoort in Kermerlant/ Noort-Hollant ende al Zeelant/ sonder Walcheren eñ Wolsaerts-dijck: oock brack een groot deel van Vlaenderen in. Soo dat het volck drenckte sonder ghetal. Siet oock de Zeeusche Chronijck/ Let. O. 1. b.

Als Graef Floris nu Vrieslandt aldus vvedervvachtigh hadde/ heeft Gwyde van Dampier, Graef van Vlaenderen/ ghesocht Walcheren aen hem te bedvvingen: Doch de papse werde ghemaeckt by Hertogh Ian van Vrabant/ ende Graef Floris soude te vvijve nemen des Graven Gwydes dochter/ Vrou Beatris, &c.] Dat Graef Floris Beatrice des graven Gwydes dochter van Vlaenderen ten vvijve heeft ghehadt/ en loochene ick niet. Maer dat hy se eerst ghetrouvvt soude hebben na het Jaer twaelff hondert ende Lxxxvij. oft Lxxxviij. hoe vvel oock Beka mede sulcx schrijft/ vvie sou dat konnen staende houden? Voorvvaer die opden tijt eñ ouderdom sijns soons Grave Ian vvel letter/ sal bevinden/ dat Beka hier van de rechte vvegh verdoolt is/ ende andere doet dolen. Want soude het accoort van Houvvelitk eerst int Jaer Lxxxviij. ghemaeckt zijn/ soo moeste Graef Ian (genomen hy de outste soon vvas/ tvvelck niet en blijckt) noch geen thien jaren out geweest zijn als hy Elizabeth Coning Eduvaerts van Engelant dochter ten vvijve hadde/ ende ten Heerschappye van Hollant versocht vverde. Dat vvonderder/ mijns voordeels/ te veel kinderen gevvent. Daerom ist beter te geloven/ dat Graef Floris Vrou Beatrice lang voor dese tijt ten vvijve genomē heeft: terstont (na ghissing) als hy self sijn lant begon te berechten. Besiet of u

hier

hier de Rijm-Chronijck te recht kan helpen/fol. 31. Dit Houwelijck was int jaer 1256. ghemaeckt/als tot Brussel ten by wesen van Hertogh Henrick van Brabandt de Vrede tusschen Hollant ende Vlaenderen besloten werde (cujus meminit post Meyerum Divæus in Brabanticis, & Divæo Miræus in Chronico ad Annum 1250. esi 51.) Alwaer onder andere poincten bewaert is/Dat de jonge Grave Floris, oft Floris Koningh Willems broeder/sijn Oom/des Lants Voogt/Beatris des Graven Gwyē dochter van Vlaenderen soude trouwen/ en het gheheele Lant van Zeelant mede tē houwelicke hebben. Het welck also is geschiet. Want na dat Floris des lants Voochdt overleden was (voorsteken in een Cuyp als voren geseyt is) ende de jonghe Grave Floris nu tot sijn jaren gekomen was/heeft hy Vrouwe Beatrice ghetrout: Waer door hy int vreedsamigh besit vant Graefschap van Zeelant ghekomen is/ende dese Graef Floris van Hollant/wert de genoemt de Eerste Graef van Zeelant/als Meyerus getuyght: Wiens passagie hier van/ick onderwaert hier by sal schrijven: wantse aenmerckens weerdigh is/ende my dunckt dat hijt niet qualijck en heeft. Ja ick laet my voorstaen/dat de saken also gebeurt zijn/ende geloove vastelijck/dat hy (of ten minsten de gene die hy volght) het Tractaet van paysse ende Houwelijcksche voorwaerden gheseen heeft. De verstandighe Leser mach self oordeelen. Hier hebt ghy sijn eygen woorden: Auno M.cc.lvj. Pax convenit inter Margaretā Comitē ac Florentium fratrē Guilielmi Regis defuncti, eundemque Tutorem Florentij filij Guilielmi, ac Procuratorē Hollandię Liberati Guido Ioānesq; Flandrenses cum cæteris captivis grandi ære: Nam proditū est, hic Gandēses per se contulisse ad octo milia nummum. Pactum ut Florentius Tutor, aut eo deficiēte Florētius ejus pupillo duceret uxorē Beatricē, Guidonis Comitis filiam, cui dos esset Zelandia tota in fide ac clientela Comitū Flandrię Quod si casus ita ferret, ut neuter horum Beatricē duceret, tunc unus aliquis ex filiis Guidonis duceret Machtildam. Guilielmi Regis cæsi filiam, cum Zelandiâ quo dictū est modo tenendâ. Approbata per Hollandos Pax anni M. c. Lxvij. quantū attinet ad vectigalia Zelandica ac libertatē Flādrorum mercatorum, Cōfirmata apud Peronā Pax mēse Septembri anni 1246. facta per Regem Ludovicum atque Odonē Cardinalem, Crivechors & Alluetum Guidoni: Bochanū & Ostervandiā Ioanni Avennio post mortem matris per eundem Regem attributa. Interdictum Flandricis Hannoniciscq; exulibus in Hollandiā refugium, ademptum & Hollandicis invicem in Flandriam & Hannōniā. Duxit itaq; filius Guilielmi postea secundum formulam hujus fœderis Florentius Beatricem in matrimoniū, primus Comes appellatus Zelandiæ: quā cum insulis ipsius omnibus possedit. Cessit & Carolus Andegavensis, Ludovici Regis intervētu, Hānoiā, solutis illi belli superioris impendiis quæ intra quinquennium haud absque magno fremitu atque indignatione Flādria pependit. Hæc ille Annalium Flandricorum lib. 9.

Alsser int jaer M. cc. Lxxxvij. tusschen Jan van Zyrick den Bisschop van Utrecht/ ende de Heeren Gijsbrecht van Aemstel ende Harman van Woerde gheschil was.] Dese moeyte verhaelt het oude Chronijckken ter Goude gedruckt/ verstoort na graef Floris Cocht op de West-Vriesen/ ende Slagh op S. Philiberts dagh/ ende voor het Oorlogh met de selfde Vriesen te Scellinckhout/ &c. Daer hy tusschen beyden aldus begint: Daer na ghebiedt dat de Bisschop Jan van Nassouwen bisschop tot Utrecht/ sijn Lant niet en konde bedwingen/ &c. dan een sinne gantsch met de Chronijck-schrijver: Dan ghelijck ghy siet/ het Goutsch Chronijckken noemt hier Jan van Nassouwen/ daer de Chronijck-schrijver Jan van Zyrick is noemende. De Rijm-Cronijck (moet ghy weten) noemt ook Jan van Nassouwen. Ende upt haer beyden kammen niet bespeuren/ op wat tijt dese moeyte gheschiede. Dan sy gheven te bedencken/ dat het Jaer twaelf hondert Lxxxvij. het rechte Jaer niet en is. Dat mogheljck is het Jaer twaelf hondert lxxvij. Siet de Rijm-kronijck fol. 32. a ende b. Voort vermaēt hier in dese Historie het Goutsche Chronijckens/ na datter gheseyt is dat Gijsbrecht van Aemstel met sijn broeder Aernout ende Harman van Woerden (ander Chronijckschrijvers seggen/ dat Harman van Woerden voorvluchtigh was ende niet ghevanghen) in Zeelandt ghevoert zijn/ ende daer in bangheusse gheleydt/ Dat dit was de sake/ waerom dat heer Gijsbrecht van Aemstel ende heer Harman van Woerden mede over de verradenisse van Graef Floris waren. Ejus rei & Snoyus meminit. Quod NOTA.

Doe Gijsbrecht van Aemstel/etc. gevangen werde/ bleef daer doode de Heer van Vyanna.] Wat Heer van Vyanna dat dit is/ en weet ick, niet. De duytsche Beka seyt/ De heer van Vyano een vroom Ridder: de Latijnsche/Dominus de Bero Miles inclitus. Dan in sommighe Copyen vintmen Dominus de Brederode. Daer worden noch ontrent negen hondert man verslaghen/ na de gheruyghenisse vant Goutsche Chronijckken: daer andere/ mijns weetens/ het ghetal niet upt en drucken.

Daer de Chronijckschrijver seyt/dat Graef Floris al de ghene die opt huys te Montfoort beset waren/ bede onthoofden/ upt-ghenomen twee/ schrijft de Rijm-Chronijck aldus:

Ten lesten most wesen/ als ghy sult weeten/
Die binnen der burgh waren besetten
Dat si in hand mosten gaen.
De Grave en woudese niet ontsaen.
Hine mochte mede doen sinen wille/
Openbaer lude ende stille/
Het vergingh alst wesen soude/
Hi beder mede dat hy woude.

Het schijnt dat hyse alle heeft doen sterven: dan twee die uytgheseondert waren/ en voort hier niet ghesproken. Het kan niet te min wel waer zijn. Beka gheruyght het selfde.

Daer na is Graef Floris met een heerlijcken staet ende suite ghereyst naer Engelant/ om te verbolgen ende te vercrijgen het Rijk van Schotlant/ dat hem aen besloten was. Siet hier voren in de Beschrijvinghe van Graef Floris de derde/de thiende Graef van Hollant. Waer dat daer/als oock mede hier/gheseyt voort/ dat Ada des derde Floris huysvrouwe soude ghebeest hebben eens Koninghs dochter van Schotlant/is waer/indien een verwachter des rijcx een Koninjc mach genoemt werde. Naer beider Henric Coning Davids des Eersten Soon/is een regerende Vrouwe ghebeest/ maer sonder ghebeest hebben waere hy langh genoeg te lijde gebleven/ende sijn vader Koning David overleest hadde. Maer de doot heeft hem in sijn bloeyende jeught voor sijn vader te vroegh hen genomē. Ende na Koning Davids overlijden int Jaer 1153. int Rijk gebolght Henricx eenste soon Milcolumbus, noch synde sonder kam jaren. Nengaende de reys van Graef Floris de 5. na Engelant/ ende t'houwelijt dat daer gemaect werde tusschē sijn soon Jan ēn Elizabeth Koning Eduwarts (primi mi à Conquestu dicti) dochter: deser geschiedenissen gedenct oock Beka: maer de geschreven Chronijck by Hertogh Philips tijden/ ende t'oude Chronijckkē ter Goude gedruct/ vermaēt niet van Schotlant. Des te beter dese Rijm-kronijck/die niet wel genoegt dat Graef Floris voor quade raet/ so licht van Schotlant scheyde/ende dat aen een andere verhoste.

De Grave (seyt hy) van Hollant
Hadde te voren ghebeest in Ingelandt:
Want Schotlant was hem an besloten.
Die hebet die Koninghs sint verworven
Eduwaerd/ dat hy dat gaf

Enen

Eenen anderen/ die daer af/
Gaf den Grave penningen vele.
Ick wilde men hinge by der kele
Den genen die hem gaf den raedt.
Hoe doeste hy pensen sulcke daet/
Dat hy hem dat raden woude/
Dat hi een Koninghrijck soude
Verkopen/dat hem was komen an;
Mer men vindt wel sulcken man/ &c.

Dat Graef Floris aen Schotlandt recht meynde te hebben/ ginghs aldus toe: Int jaer 1291. was overleden Vrouwe Margareta de eenige erf-genaem van Schotlant; wiens afkomste dese is: David de eerste van dien name Koning van Schotlant/ soon van Koninghs Milcolumbus, de Cammoir ghe-bynaemt/ worde int jaer 1225. Koninghs naer de doot van sijn broederen Edgarus eñ Alexander: die beyde oock verbolgens Koningen van Schotlant waren. Ende dese Koning David hadde te wijve Machtilt de dochter ende eenige erf-genaem van Voldiosus Graef van Northumberlandt ende Huntington in Enghelant gheleghen: welcke goeden sy aen haer Man ende Coninc van Schotlant brochte. Eñ teelden te samen een Soon Henric: die voor de vader quam te overlijden/ achterlatende dry sonen ende dry dochters. Milcolumbus d'outste soon is sijn Groot-vader David int jaer 1254. gevolght/ ontrent 13. Jaren out zijnde: dese ruymde met de doot ende maecte sijn broeder Willem plaets int Jaer 1261. de welcke te voren Graef van Northumberlant was/ ende regeerde by de 49. jaren: is gestorven int Jaer 1214. De derde Soon David starf int Jaer 1219. was Graef van Huntington in Engelant/ende Gerrioch in Schotlandt: Maer Alexander de soon van Koning Willem voornoemt/ out zijnde ontrent 14. jaren/ worde Koning. Dese dry dochters van Henric Davidsz waren dese Ada de huysvrouwe van Graef Floris van Hollant/ de Derde van dien name/ Margareta ende Machtilt: Koninghs Alexander starf int Jaer 1249. berooft sijnde te voren van sijn huysvrou ende kinderen/ te weten: David, Alexander, Margareta: latende alleenlijc after een nichte Margareta de dochter van Olaus Hangananus Koninghs van Noorweghen/ gheteelt by sijn dochter Margareta. Welcke dochter vanden Koninghs van Noorweghen ende eenighe erfghenaem van Schotlant/ als int jaer 1291. ongehout ende sonder kinderen overleden was/ sijnder verscheyden gheweest die na de Kroone ghestaen hebben: met gheen kleyne beroerten/ soo wel in Engelant als in Schotlant: want dese Vyers meest al machtighe Princen waren: Namentlijck Florence Counte de Holland; Robert de Brus, Seigneur du Val Danaund; Ian Bailol, Seigneur de Galeweie jã de Hastinges, Seigneur de Abergevenny: Iã Comyn, Seigneur de Badenaw, Patriq; de Dumbar, Counte de la Marche, Ian de Vescy pur s'en Pere: Nichol de Seules, & Guilliaume du Ros. Aldus voordense in oude Franse Vyeven/ die daer van zijn/ genoemt/ met de welcke sy haer stellen ten vonnisse vanden Koninghs van Engelant Eduwart: die het Accoort gemaeckt heeft. Soo dat de Partijen na veel twistens ten laetsten minlic verdraghen zijn. Daer van nessens andere te sien is. Matthæus Westmonastorienſis Florilegus ad Annũ M.cc.xc. & xcj. Daer toe te voeghen is Thomas Waisingamus in Historia Anglica, & Ypodigmate Neustrię ad Annum M.cc. Lxxxix. & xc. & seqq. Dese twee Schrijvers sijn de autentijckste ende beste tot deweicke ick u wijsen kan: Die van dese saecke breeder verhael ende naerder verklaringhe begheert/ moet niet naelatich wesen/ desen te lesen. Die 't ghelieft/ mach oock eens sien wat Buchananus daer af schrijft Rerum Scoticarum lib viij. statim ab initio. Ende hier of spreken int kort Annales Hiberniæ (edit inuper ab eruditissimo & sagacissimo Guilielmo Camdeno in emendata sua & aucta Britannia) ad Annum 1292. Rex Eduwardus Angliæ iterum intravit Scotiam, & electus in Regem Scotiæ Johannes de Bailol de Galweya totum Regnũ Scotię jure hereditario acquisivit, & Domino Eduwardo Regi Anglorum apud Novum Castrũ super Tyne die S. Stephani homagium fecit, Florentio Comite de Holland, Reberto de Brus comite de Carrick, Iohanne Hastings, Iohanne Comyn, Patricio de Dumbarre, Iohanno de Vescy, Nicolao de Soules, & Guilielmo de Roos, qui omnes ealũniati sũt indictio Regno, submittentibus se judicio Domini Regis Eduwardi. Dese Iohannes de Bailol was een Fransman van gheboorte/ de welcke na dry Jaren ende een half assistant heeft moeten doen vande Croone/ ende in sijn plaetse is gekomen Robbert de Brus die (nessens andere Rijcks Vorsten) nimmermeer hadde willen consenteren inde Krooninge van Iohannes de Bailoll voornoemt: als d'Hystorien dat breeder verhalen. Tot de welcke wy den weet-gierigen Leser senden/ terwijle wy de Chronijck van Hollant/ ende niet van Schotlant voor handen hebben: Hier in laet ons voort varen.

(Terwijl Graef Floris in Enghelant was/ sochte Graef Gwyden van Vlaenderen/ Walcheren in te nemen/ &c.) Dit soude geschiet zijn/ na uyt-wijsen des Chronijcx/ int jaer 1290. of daer na. Maer Beka schijnt het voeghet te stellen: ende oock de Rijm-Chronijcker: die hier van aldus spreeckt/ onderlende dingen die de ghemeene Chronijc-Schrijver ende andere naulelijcx aen en raken:

Doe de Vriesen hadden verloren
Als ick u seide hier te voren/
Den sege/ende hise had ontfaen/
Ende ten besten was vergaen/
Also als ick te voren sepde/
Dat hi sinnen daer an leide/
Hoe hy berechte sine liede/
Dat rike ende arme gedede/
Ende hoe hi dat volbrengen mochte:
Den Heeren van Zeland doe dat dochten/
Beyde den ouden ende den jonghen/
Dat sy te seer waren bedwongen/
Ende peynsden jegens eenen raet.
Haer gepeyns also voort gaet/
Dat sy t'Heerschap wel na gemeene
Van Holland groot en kleene
Hadden gebracht in hare stricke/
Ende voeren toe behendichlijcke/
Ende soenden onder hen die beten/
Datmense vrienden mochten heten/
Die van Vorsselen ende van Kinisse:
Dit was den Grave een zwaer nisse.
Mer die ghemeente ende die steden
Hielden doe in mogentheden.
Als sy dit hadden ghedaen/
Sochten sy hulpe harde saen
An den Grave Heren Gijen
Van Vlaenderen/ hoord ick lijen:
Hine hadde niet zijn soo koene
Sulcke dinc bestaen te doene/
Hadde hem Zeland geweest tegen.
Mi wondert dat des die Heren plegen/ &c.
Die vrientschap is harde dinne.
Grave Florens/ die groote minne
Hadde geleit an sine liede/
Dat hy voor habe/ no voor miede/
Doch voor bedwangh woude laten
Dat hi den armen ende de maten
Aldus woude laten verdruven/
Pensde: men mach my verspruwen/
Laet ick die heren aldus risen
Die mi begheeren in alre wisen
Te verdrieven uyt mijnen lande/
Ende han gedogen met de schande.

Dus

Dus penſde hy / ende wrochter na/
Ende ſende recht/als ick verſtae/
In Middelburgh ſine Prouſte/
Die hem goet was ende getrouwe/
Ende die hem ſude beden alle manne/
Ende ſinen ſone den jonghen Janne/
Die poort te houden/ als wijt weeren/
Die daer binnen waren beſeten
Van die van Vlaenderen recht doe/
Ende van Zelant mede toe.
Niemant darf hem des beroemen
Dat hi te helpe woude komen
Den Grave Floryns op die tijt/
Dat meeſte deel vroegh hem nijt /
Vanden Heeren vanden lande /
Hine ontſagen met der ſchande / &c.
De Poorters ſetten hen ter were /
Als ſtadden die Vlamminghen ghere
De poorte te winnen/ ſine konden/ &c.
De Grave pijnde hem ſonden
Hoe hi die poorte mochte ontſetten.
Ende oneboot ſonder letten/
Ende bat al dat hy mochte:
So dat hi een leſten brochte
Te Zericzee een groot here
Wel geſtiert/ ende hadde ghere
Te vaeren te Walchren waert.
Recht als hi quam op die vaert.
Quam die Hertogh van Brabant
Jeghen hem al te hant/
Ende brochte hem ſulcke mare
Dat alſoo beſproken ware/
Dat hy ſoude vaeren 't ſinen Zware:
Ooch belovede hem die Here
Van Brabant Hertoge Jan /
Dy al dat mochte beloven een man /
Dat hine ghelevde ſoude aldaer.
Ende weder 't huys al ſonder vaer.
Hier by ſouden rumen t'hand
Die van Vlaenderen Walchren land.
Want men den Paps maken ſoude.
Die Grave gelobets: ende als op houde
Gaf hi orlof ſinen lieden.
Die vroevelijck van hem ſchieden.
Alſo reeht metter vaert
Voer hy wegh te Bierbliet waert/
Ende gingen doe rechte voort
Tote dat ſi quamen in die poort.
Als mijn Heer Gye dat vernam
Dat ſijn ſwager daer quam/
Dede hine ſonder merren pet
Vangen/des had hy verdriet/
Ende ſepde: Ay my/ick bin verraden:
Heer Hertoge ick en had deſer daden
Niet vermoet t'uwaerts:
Ick wild' ick waere op die vaert/ &c.
De Hertoghe was harde wee te moede/
Te maecken pijnde hij't te goede/
Ende maeckte voorwaerde al hier af.
So dat de Grave borgen gaf
Die voorwaerden wel te houden/
So dat hy bleve onbeſchouden.
Die Hertoghe warp hem inde ſorge/
Ende wart ſelve s'Graven borghe/
Datmen ſoude varen laten.
Die Grave peynſde om ſine baten
Doe hi te Lande was komen /
Ende ſepde: Al mocht mi vromen.
Heer Hertoghe ghi moet u ſelven quiten /
Al ſoudement my ewelijck verwijten/
Want ghy my ſelve brocht in ſtrick:
Daerom geloove ick/dat ick
Luttel daerom ſorgen ſal
Anders gebe mi God goet geval.
Wat hulpe gemaeckt lange woorde;
Ick en kan 't u vant ende t'oorde
Al te gader vertellen niet.
Maer het is alſoo geſchiet /
Dat Heer Volfaert bleef verdreven/
Ende ſijn broeder hem beneven.
Maer Heer Jan van Kinisſe
Maeckte ſine paps/des ſijt ghewiſſe.
Heer Floryns van Borſſelen keerd' hē niet aen
Den Neve daer hy doe ane wan/
Ende was met den Grave wale/
Wat ſoude hier of lange tale
Alle die Heeren vanden Lande
Ontſagen hen doe der ſchande;
Ende maeckten paps tegen den Grave
Die 't alle gader doe liet ave.

Hier hebt ghy hoe dat de Heeren van Zeelant (als Wolfaert vander Veer, Ian van Reniſſe, Florens vā Borſſelen, &c.) ſich verbinden teghens den Grave van Hollandt, ende hoe ſy ontbieden Grave Gwyde van Vlaenderen: die in Middelburgh s'Graven van Hollants Vrou ende ſoon belegerden. Ende hoe de Grave met veel volcx van wapenen de ſelfde ſtadt met wijf en kindt/ ſochte te ontſetten: Maer werde belet ende overreden van Hertogh Ian van Brabant te Bierbliet tot den Graef van Vlaenderen t'eener ſoeninge te komen: Alwaer hy over gheleyde mocſt s'Graefs van Vlaenderen gevangen blijven. Doch twert door den Hertogh voornoemt gedaeyngt. Ende Graef Floris, als ghy gehoort hebt/verdroegh oock met d'inlantſche Heeren. Alle twelck het oude Chronijckken ter Goude ghedruckt oock verhaelt: dat oock de Hollantſche heeren hier mede vermenght/ ſeggende alduys: Hier na ſo dochten de Heeren upt Zeelant dat ſy te ſeer bedwongen waren / ende verſoenden met de Hollantſche heeren/ende met die van Borſſel ende die van Reniſſe / ende ſochten raet aen Grave Gwye van Vlaenderen / &c. Daer de Kijm-Chronijckker hier Bierbliet is noemende / noemt de Gouwenaer den Briel/ende hem volgende Snoyus. Voorder komen ſy in deſe Hiſtorie gantſch over een/ ende verſchillen niet. Dan de naem-looſe Gouwenaer ende Snoyus voornoemt ſeggen wijders / Dat de Hertog nanaels oock riet aen Graef Floris doot/ om dat hy ſijn borge niet wilde quijten/ ende de Hertogh aenden Graef van Vlaenderen moeſte betalen. Quod NOTA.

Hier na/als de Kijm-Chronijckker ende andere getuygen/verbont hem de Graef met den Koning van Engelant door onderlinge houwelicken: Welc houwelick alhoewel dat voort ginghe/ſo en duerde nochtans het Accoort niet langhe / Als ghy hooren ſult:

Die Grave had geerne geſien /
Hadde hem dat mogen geſchien/
Dat hy met ruſten had geweſen.
Hi maket binnen deſen
Een convent ende voorwaerde
Metten Koninghe Eduwaerde
Van Ingeland van huwelicke/
Dat hare geen dat en breke /
Van s'Graven dochter van s'Koninex ſone.
Schier daer na ſtarf die gone/
Eer hy die Jonckvrou had genomen/
Echt waſt ſo verre komen
Dat ſy voorwaerde maeckte ſint/
Ende Jan van Hollant s'Graven kint
Soude nemen 's Koninex jonghſte dochter.
Dus was 't huwelijck te ſochter.
Oock hadde die Grave van Hollant
Te voren geweeſt in Ingelant/
Want Schotlant/&c. ſupra pag. 336.
Die Grave maeckte een Accoort /
Daer hi den Koninghe an ſijn boort
Waende hebben ſeker lijcke
So dat hy hem niet en beſwijcke /
Ende hi hem ſoude ſtaen in ſtaden
Waert dat hy worde verladen.
Dit maeckten ſi vaſte onder hen tween

Digitized by Google

So dat al eene vriendschap scheen.
Hier binnen wast so vergaen
Dat beyde de Koningen hebben verstaen
Van Vranckrijck ende van Ingelandt/
Dat sy oorloghe namen in handt/
Ende gaderde aen beyde zijden/
Als die ghene die wilden strijden.
Die Koningh leyden soudeniere
Van Vranckrijck/die hem diere
Kosten eer dat nam ende.
Die Koningh van Ingeland oversende
An Adulfe den Duytschen Koningh/
Oft hi hem tot deser dinghe
Helpen woude/hi soude hem geven
So vele schats/hi mochte leven
Daer op langhe met veele lieden.
Ten lesten si hem so verrieden
Dat sy beyde haren Raedt
Senden tote deser daedt
Te Dordrecht in die poort/
Alsmen wel hebet ghehoort.
Die Koningh dede haer toe seggen
Dat hi den Stapel wilde leggen
Vander Wollen te Dordrecht binnen/
Daer mocht die Grave ane winnen
Vele goets/ende sme liede.
Dit ontboot hi/ende dit gheschiede/
Alst vele lieden was wel kont.
Dit ghedurde eene stont.
Mer niet langhe/als ick verhoorde.
Want het was Jngelsche voorwoorde.
Toeloge was ghevryedet doe
Tusschen die Koningen/ick en weet niet hoe/
So dat d'Jnghelsche met hare saken
Al sonder Wachelen traken/
Ende voerden hare wolle daer.
Alst die Grave wert gewaer
Liet hi doen al haren wille/
Beyde lude ende stille.

Het ghene nuen hier leest / van dat de Stapel vande Engelsche wolle een wijle tijdt te Dordrecht is ghe-weest / soo lange de Koningh van Engelant 's Gra-ven van Hollant int oorlogh tegen Vranckrijck be-derf hadde / en weet ick niet datmen elders vindt. Daerom hebbe ick niet konnen nalaten 't selve (niet teghenstaende ick in dese Beschrijvinghe wyt wat langh val) hier aen te teyckenen.

Na desen is inde Somer Graef Floris te Bergen in Henegouwen gereyst by Robbrecht van Artoys/ dese synen Neef ontboden hadde/ende gerich was om hem te sien/ende te spreken/ als de Rijmkronijck ver-haelt. Na welckers getuygenisse/ hoorelick hier na:

De Grave van Vlaenderland
Begon te soecken echt Zeeland.
Die Grave van Holland sette daer jegen
Ende ontboot in allen wegen
Over al om vrienden ende om man.
Ende ontboot al dat hi kan/
Ende treckt op 't upterste van Zeeland
Totte Vlissingen t'handt/
Ende somwijle ten Zouten lande.
Die Vlamingen lagen tegen Catsande
Jnden Poire bi der scure/
Daer lagen si dus na gebure/
Dat hare lijf ander niet en sochte
Van Kenisse Heer Jan bevochte.
Daer hi recht voer ter Sluse/
Ende vonde daer vele huse/
Ende quam weder sonder strijt/
Doe geviel een ander tijt
Dat die Vriesen voeren over
Tote Catsandt an den oever
Ende stichte daer roof en brandt.
Die Vlaminghen stonden op 't ander landt.
Ende sagen toe/ sine konden weren.
Als die Vriesen wouden keren/
Voerden si weder an haren danck.
Daer nae wast niet langh
Die Vlaminghen haelden schepen groot/
Menighen Hulck/menighen Boot/
Ende belepden 't water gemeene.
So datter schip ne ghene
Mochte liden/ten was by hen.
Ick seg u wes ick seker ben
Dat de Vlamingen hen vermaten/
Daer si te samen stonden oft saten.
Dat si in Zeeland wouden vaeren/
Emmer met eenre scoone scaren/
Daer die were niet en ware groot:
Ende reeden doe menigen boot
Ende menighen cogge die soudenieren/
Ende voeren doe in Varland sciere/
Daer si luttel weren vonden;
Ende gingen op al dat si konden/
Si bonden husen ende Hercken mede/
Ende liepen tot so menige stede
Jnde lande hier en dare.
Als de Grave des wert gewaer/
Werdt al Zeland doe in roere/
Het riep al toe Jurre boere/
Ende al Zeland track te were:
Het ne hadde noyt volck sulcken gare
Te strijden tegen de Vlamingen.
Daer quam Doedijn van Cruningen
An d'een zide wel gescaert;
An d'ander zide quam ter vaert
Die van Vorsselen al gemeene;
Daer ne bleef man groot noch clene/
Sine treckten alle ter were.
Als die Vlamingen sagen 't here
Van alle zijden tot hem komen/
Als d'andre dat hebben vernomen
Bin den lande/gingen si lopen
t'Scepe waert bi grooten hopen.
Die Zeelanders versagen dat
Ende volghden vast op die stadt/
Ende gingen heffen en slaen:
Doe gingen lopen die waenden t'ontgaen/
Daer ontulo sulck toten dike/
Hi spranck neder inden slike/
En voer int water over 't hooft
Jck wil dat ghys mi gelooft
Dat aldaer ter stadt verdroncken
Die int zoute water soncken
Meer dan thien hondert man.
Nu mooghdi vragen dan/
Waer daer eenigh volck verslagen?
De waerheyt hoor ick gewagen/
Datter bleven twee hondert doot
Die op den velde lagen bloot;
Behalven die gene diemen vinck.
Hem geschiede dese dinck.
Datter Vlaminghen so veele bleef/
S. Symons avondt/alsmen schreef
Ons Heeren jaer twaelf hondert
Ende xcv. wien soos s'wondert/
Jnt landt daer si waren
Op getreckt met eenre scaren
Wel met drie dupsent mannen/
Die alle te scheep liepen danne/
Daer si drie hondert cume (nauwelick) quamen
Daer si voren bloon met stamen.
Als die Grave quam int land/
Quam hem boodtschap el t'hant
Dat die Vlamingen waeren bevrommen
Ende si niet geweten konnen
Wat hy metten vanghenen wille.
Hoort selde hi/ende swiget stille/
Die gheven mach die sel gheven/
Ende den armen die laet leven/
Ende sendse over moeder naeckt:

Datse in Zeelant waren gheraeckt
Sullen sy 't'huys bringhen die mare/
Dat se nimmer daer nare
Seggen moghen met eren
Dat si behouden in Zeeland weren/&c.

Dese Vlaemsche Tocht en woordt soo volkomen niet by andere beschreven: daerom wertse hier op nieu van my verhaelt. De Auteur vande Chronijcke Divis. 19. cap. 20. (prodente idem Beka, sed incerto anno) seydt/ dat Graeve Gwyde van Vlaenderen anderwerf Walcheren voorghode time te nemen/ als Graef Floris in Engelandt over-gevaren was/ om 't houweliick te stuyten/&c. Maer sulex en hammen hier niet wijs worden. De Rijm-kronijcker en vermaent oock van heer Dirc van Brederode niet: maer seyt dat de Vriesen in Catsant roof ende brant stichte/ &c. Deser Vriesen hooftman/ meyn ick/ dat heer Dirck van Brederode was. De Vlamingen waren wel dry dupsent man sterck: als de Rijmkronijcker en oock Beka getuygen. De Auteur vande Chronijck seyt/ datse ontrent vier duysendt sterck waren/ aldus gemeenlijck van 't syne daer yet toe doende. Voorts komt hy met de Rijmkronijck over een: als oock int jaer 1295. Beka en dzucht geen felder tijdt upt/ maer verhaelt dese Tocht tusschen de geschiedenissen vant jaer 87. en 88. Onseker is oock int oude Chronijckxken vander Gonde. (Twelck het verlies der Vlaminghen dry wat grooter maeckt/ als d'andere. (Te weten/ dat Heer Ian van Renisse niet dry hondert Hollanders ende Zeelanders in Catsand over toog/ ende daer inde Polre wel dry dupsendt Vlaminghen vinck ende doot sloegh: dat de Vriesen oock wel 14. hondert Vlamingen versloegen: Ende dat sy meest al/ ontrent seven-en-veertigh hondert/ verslaghen worden. Inde Chronijck van Zeelandt wert dit selve ghetal van xlvij. hondert verslegen Vlaminghen verhaelt. Ende seyt/ dat dese oorloghe toe quam/ om dat Koningh Willem die Vlaminghen soo seer ghesschoffiert hadde/ als hier voorzen gesept is/ des wouden sy haer wreken/ ende haer schade verhalen: dry Zeeusche schepen hebbende ghenomen/ ende al het volck over boort ghesworpen/ nae dat Ian Reygersbergh Auteur vande Zeeusche Chronijc getuyght. Dan aen deses manss seyzijden en twyffel ick niet sonder groote reden.

Na dese strijt die de Hollanders met de Vlamingē hadden int jaer M.CC.xcv. &c. Verhaelt de Rijmkronijcker/ hoe dat Graef Floris der Engelsche ontrouwe bevindende/ sich met den Koning van Vranckrijck verbont/ trecktende selfs in persoon tot den Koningh te Parijs. Van het welck ick niet en weet dat by yemant anders van d'onse yet gerept wert.

Siecht hoztelicken daer na
Voer die Grave/ als ick versta/
Totten Koning (van Vranckrijck) te Parijs/
Daer wert hys ghemaket wijs/
Dat hi metten Koninghe swoer:
Ick ben seker dat hi doer
Totten Koninghe/ het dede hem noot:
Nochtans bleef hire na om doot/
Als gy hier na sult verstaen/
Doe hi 't huwelick was an ghegaen
Met sinen sone in Enghelandt
Loofde hem die Koningh 't handt
Te helpen seghen alle die leven.
Ende en souden niet begheven
Welck tijt hijt hem te weten dade.
Ende die Koningh wert te rade
Eens anders doe hijt hem ontboot/
Ende gincks hem ave/ dats wonder groot/
Die Grave dochte int herte zijn/
Ende peynsde is dit nu dijn/
Morghen selt eens anders wesen/
Wonden heb ick niet in desen
Eenighe trouwe/ dus selt gheschien:
Eenen anderen/ ende mettien
Peynsde hi/ moet hebben troost/
Had ick hr noot/ daer ick berooft
Worde ende ghepolpen mede.
Dus quame toe dat hi dat dede.
Hadde hem die Koningh sijn belofte gedaen/
Hine waer nimmer hem of ghegaen.

Dit/ als wel te vermoeden is/ heeft dē Koningh van Engelant van Graef Floris doen verwendē/ so dat wel te ghelooven is/ dat de Koningh in des Graven vangenisse verwilligt heeft/ eñ vant verraet wiste.

Matthæus Westmonasterienſis Florilegus ad Annū 1296. Comes Hollandiæ (inquit) ſolato fidelitatis freno, quo Regi Angliæ præannexus fuerat, dum Regis Francorum obtemperaret conſilijs, à proprijs domeſticis occiſus eſt cujus filius & hæres Iohannes filiam Regis Angliæ Elizabetham ſibi in matrimonio copulavit. Hæc Florilegus. Quibus non inconcinnè ſubtexam iſta, quæ in Annalibus Flandricis Meyerus ad Annum 1303. (ita perperā. emendanduſque error calculi 1296.) refert in hæc verba; Florentius Comes Hollandiæ, Guilielmi Cæſaris cæſi à Friſijs filius, à familiaribus ſuis Hermanno, Gerardo, Giſberto, dū aucupio animi gratia indulget, fœdo parricidio occiditur: per cauſū, quod quibuſdā arcibus ac poſſeſſionibus iſtos ſpoliaſſet in gratiam Iohannis Epiſcopi, qui Eccleſiæ eſſe bona contendebat. Audaciores fortè facti fuere iſta latrones; quod præter propulares ſuos Eduardum Regem ſuumq; ſocerum Guidonem Principem Florentium offendiſſet. Habebat enim Beatricem filiam Guidonis in matrimonio, ex qua natus filius Iohannis duxerat uxorē Elizabethā filiam Regis Eduard: Nihilhominus tamē tanta erat Gallorum Regis largitio & corruptio, ut Anglo Flandroque relictis, cum Gallo & Joanne Comite Hannoniæ filio amitæ ſuæ (Adelheidis) fœdus feriret. Hier upt/ als oock upt andere boden verhaelde plaetsen (let oock op de woorden vande Rijm-kronijck/ hier voorzen gestelt/ ende nae fol. 344.) blijckt/ wat d'Edelen van 't Landt/ wat den hertogh van Brabandt/ wat den Graef van Vlaenderen metten Koninghe van Engelandt beweeght heeft/ tot des Graven van Hollant vangenisse haer raet ende consent te dragen. Binnen Camerijck (seyt de Chronijck) was besloten/ datmen den Graef van Hollandt levendich vangen soude/ eñ senden hem over den Koning van Engelant/ die hem sijn leven langh gevangen soude houden/ ende men soude des Koninck swager Graef Ian, Graef Floris soon/ oversenden in Hollandt/ om te hebben de heerschappije.

Tot dit onderling verbont ende heymelijc verraet was upt des Koninck name van Enghelant tot Camerijck gekomen (geljck de selve Schrijver seydt) de Bisschop van Durans. Maer 't Bisdom van Durans is my onbekent/ eñ weet niet dat dat elders in gantsch Europa/ ick laet staen in Enghelandt soude wesen. Ick en twijfel niet of ten sal wesen de bisschop van Durham. (Ehe Bisdom van Durham of Dureſme/ als de Engelsche dat noemen/ is genoech bekent/ gelegen ten Noorden aen Yorck-shire: ende dit Bisdom van Durham/ of Dureſme (alst anders heet) werdt by de Latijnsche Schrijvers ghenoemt Epiſcopatus Dunelmenſis. Misschie was dese Bisschop genaemt Antonius Becke, een voortreffelijck Man/ daer de Enghelsche Chronijcken veel loffs af spreken: ende de welcke naermaels (te weten in het Jaer M.ccc.vi.) werde Patriarch van Jerusalem. Quod ita commemorat Thomas Walſingham Hiſtor. Anglic. ad Annum M.ccc.vi. Hoc anno Antonius Beccus Dunelmenſis Epiſcopus donante Papa Clemente (V.) fit Patriarchæ Hieroſolymitanus. Hujus Epiſcopi ac Patriarchæ Hieroſolymitani meminit non ſemel honorificè Camdenus in Britannia. Dese selfde sal den ghenen gheweest zijn/

(soo

(soo ick meen) die upt den name des Koninck van Engelandt te Camerijck was/ als het verraet tegen Graef Floris opgenomen werde.

Daer is oock verschenen van des Hertoghen wegen van Brabant de Grave van Luyck. met name/ soo ick raden/ Ian, d'eerste van dien name. Want ick vinde dat ghenoemt wordt tusschen de Jaren 1290. ende 1308. Ian Heer van Luyck. Ioannes Dominus de Kuyck Divæo ad Annum 1290. Ioannes bellis Flādricis sub Guidone Comite gestis, circa Annum M.ccc.11. Flandrorum in Francos ductor exstitit. Obijt Anno 1308. Siet Meyerum. Out jaer 1290. wordt ghenoemt/ als hy ghehoort hebben/ Ian, Heer van Luyck. Onse Chronijck-schrijver noemt hem Grave. Ende also voorwaer zijn van oude tijden de Heeren van Luyck/ onder den titel van Graven in de oude Geste bekendt. In onse Chronijcken op 't jaer 1062. Graef Harman van Luyck/ die den graef van Hollandt Floris den eersten van dien name/ tot Hemert tusschen Maes en Wael verstoogh. Deses soon Herman werdt int jaer 1139. den Graefselijcken titel vande Keyser Lotharius ontnomen/ ende sijn Heven ende nakomelingen werde genoemt Baroenen/ en oock Heeren/ als boven blijckt. Hochtans vinde ick inde onderteyckeninge eens Keurbrief des jaers M. cc. Henricus Comes de Kuke, apud Cæsarem Baronium Annal. Ecclesiastic. tom. 12. ad Annum D cccc xcvi. n. Lix. ex Archivo Castelli Angeli Romæ. Maer dit weynigh om 't lijf hebbende/ ende oock buyten proposst zijnde/ laet ons heeren tot Graef Floris.

Tot Camerijck was besloten (als wy hier boven vermaenden) datmen hem lebendigh in Engelandt soude overzenden/ om daer sijn leven lang gevangen te blijven. Maer 't is (eylaes) anders gevallen: ende hy is onder de hant jammerlijck vermoort.

Dit bitter ende fel gemoet van Gerrit van Velsen de moordenaer/ wilmen seggen dat verwaersaect soude hebben/ een schandelijt overspel des Graefs met de huysvrouw van Gerrit van Velsen. Twelck indien waer is/ niet sonder rede is Gerrit van Velsen voornoemt meerder op den Grave gebeten gheweest/ als d'ander Edel-luyden waren. Dat hem hoonen gheset soudien worden/ en stont sijn Ridderlijck ghemoet niet te dragen. Hier op leggen dese aengevangen verraderije ende moort d'oude Chronijcken. Doch d'oudste die ick gesien ende gelesen hebbe/ zijn geen 2. hondert jaren oudt: geschreven ruym hondert jaren naer den tijdt op welck dese moort geschiet is. Sulck ghenuchte benessens de Chronijcken voorts het oude Liedeken/ 't welck dagelijcx van dit verraet ghesongen wordt/ ende 't welck sommige meynen dat op die tijt gemaeckt is. Hoopey geen glas? ick denck wel neen. Tschijnt naderhant gemaeckt te wesen. Doch soot op die tijt ghemaeckt is/ is den Auteur de sake luttel bewust geweest. Twelck ick den verstandigen laet voordeelen: die weten sullen dat van dit overspel in Beka, noch te inde Rijm-kronijck gheen mentie en wordt gemaeckt. Dan de Rijm-kronijcker schijnt sulcx mede te brenghen/ daer hy seydt:

Doe Graef Floris dus quam ghevaren/
Voeren tegen hem t'eener scharen
Die van Woerden ende van Aemstel/
Geraert van Velsen de moordenaer fel:
Daer quam Aernt van Benschoop/
Geraert van Craepenhorst inden hoop/
Willem van Teylinghen quam daer mede/
Ende Willem van Zaenden ter selver stede.
Daer quam menich man
Die ick ghenoemen niet en kan.
Als si dus quamen te ghemoet/
Hebet hise alre eerst gegroet;
Ende Harman van Woerden reet hem ane/
Als die hem wille hadde te bane/
Ende greep hem by den bryedel saen:
D hoochste sprongen zijn ghedaen/
Ghi en sult niet meer daer vooren dryven/
Sprack hi/ Heer meester ghi moet hier bliven
Onse ghevanghen/ ist lief of leet.
Ick segh u/ dat ick wel weet
Dat die Grave hilt overspel/
Want hi loech/ dat weet ick wel.

Hier schijnt hy/ als ick seyde/ sulcx wel mede te brengē: maer de voorden ende sin recht te verstaen/ luyden voorwaer anders: 't welc so klaer als de helder Son blijcken sal/ indien maer het laetste beerschen op een nu ongebruckt woert/ gelijck als st vanden Auteur geschreven is: met dien sal alle duysterheyt ende twyfel wegh genomē worde: Hebben de bovengenoegden Chronijck-schrijvers van dese eerschalingh anders geen beschreyt (gelijck als sy misschien en doen) voorwaer dese hare gantsche Historie is minder niet weerdigh/ mal talling/ beuseling/ heremans droomen. Ander bewijs is van nooden: Als ic metter daet verstont bewijsen/ ende watter schuylt ontdecken sal. Het voordeelen overspel moet int midden van een ghescheyden/ ende in twee verdeelt worden: aldus/ over spel. Dit is door onderstant aen een gemaeckt. Hier leyght het ons. Nu wel aen Leser/ verstaet den sin: hier voordt ghy op den rechten wegh gebracht. Hier voordt (nu het rabat aldus verstelt is) gheseyt dat Graef Floris, siende deese Edelluyden dus tot hem inryden/ noch sich 't verraet niet eens in en beerde/ oft achterdencken hadde/ ende niet min en dochte als op die tijdt gevangen te voorden: meynende dat dese sijns eyghen volcx aenval jock-wijs ende als een farsse ingestelt was/ om te lachen. Ick segghe/ seyt d'Auteur vande Rijm-kronijck/ dat ick wel weet/ dat dit de Graef voor spel hielt/ ende daerom lachte. Want over spel is so veel als voor spel. Op verschreyden plaetsen bedupt over by hem voor. Terstondt inden beginne fol. 2. daer hy verhaelt dat int jaer 596. Sinte Willeboort de Vriesen oft Neder-Sassen bekeerde/ alsoo by haer noch op die tijdt onder-ander Afgoden Mercurius aenghebeden voerde/ seydt hy:

Tot West-cappellen dat hy quam/
Daer hy aenbedende vernam
Mercuriose over eenen Godt:
Dat beide door ons Heeren ghebodt
Wyack hi/ &c.

Daer seydt hy/ dat Mercurius aenghebeden voorde voor een God. Daer nae inde beschrijvinghe van Graef Diederick d'eerste/ fol. 4.

Doemen schreef D c c e Jaer
Ende Lxiii. oberwaer.

Dat is/ voorwaer. Desghelijck gebruyckt hy over waer op meer ander plaetsen. fol. 23.

Hebben sine ober Heeren ghehult.

Dat is/ sy hebben hem voor Heer ende Graef ghehult. Maer fol. 13. daer gheseyt wort:

Maer die ghene hilt over droom/

helpt ons heel upten droom/ ende en laet ons niet langher twijfelen/ of het gene ick hier boven aengeteyckent hebbe van overspel, is de rechte sin. Even gelijck wert hier gesept/ hilt over droom, dat is/ hilt voor een droom/ als daer hilt over-spel, &c. [Siet oock het byvoeghsel hier voren Fol. 321. ende 344. upt een oude geschreven Rijmkronijck/ daer toe verschreyden malen staet over in plaetse van voor.]

Maer mijn voornemen en is niet den Graef gheheel van overspel te suyveren/ want daer kan sulck pet schuylen: alleenlijck moet ick den waer-waenders ende licht-gheloovigen/ die terstondt al gheloven dat sy lesen/ ende meenen dat al waer is datmen schrijft/ een beter voordeel ende naerder bedenckinghe inscherpen/ ghemerckt veele vertellinghe soodanighe zijn als ick u seyde: Ende de Chronijck en is immer de Bybel niet.

Digitized by Google

Misschien heeft dese plaets bande Rijm-kronijck verorsaeckt sulck gheboelen banden Graef te hebben/ende het Liedeken op de baen gebracht.

Watter af is of niet: 't heeft my altijdt wrmt gegeven dat de meeste Heeren van 't Lant om dese ondaet haer party souden ghestelt hebben teghen den Graef. Andere oorsaken hebben sy ongetwijfelt gehadt. Onder andere misschien is gheweest dese/ dat de Graef op een tijdt (int Jaer 1295.) heertigh de rijckste hupslieden Ridders maeckte: ende diergelijcke dinghen bedreef/ daer de Ridderschap niet wel in genoeghde. Ock mede sal mogelijck onder eenige gheen liefde ingheworcht hebben/dat de Grave noch jonck sijnde sijn Moeye Vrou Adelheyt met Floris haer soon/dien hy hoorts te voorzen Zeelandt bevolen hadde te berechten/Ec. upt den Lande van Hollandt ende Zeelandt verdreven hadde: T'welck de Rijm-Chronijc te kennen geeft fol. 33. ende wp hier vorm. Dit meen ick dat een oude wrock geweest is. Ock moetmen acht nemen op 't gene dat de Rijm-Chronijcker verhaelt/ daer hy spreeckt van 't Vlaemsch beleegh der stadt Middelburgh in Zeelandt: Fol. 35. ende wp Fol. 337.

De Grave Florens (seyt hy) op die tijdt
Dat meeste deel droech hem nijdt
Vanden Heeren vanden Lande/
Si en ontsaghen niet der schande/Ec.

Voorts dat heer Gijsbrecht van Aemstel eñ heer Harman van Woerden den Grave afgunstich waren ende niet wel en mochten verdraghen/ heeft sijn beschept: als ghy ten deele gehoort hebt/ende Meyerus sept te wesen: Ovbermits dat hy hun eenighe staten ende besittinge ten gevalle banden Bisschop Ian van Vtrecht ontnomen hadde: In Archivis hodieque extant, fol. 255. Beloften/ midtsgaders Opdracht van Landen ghedaen by den Heer van Aemstel aenden Grave van Hollandt ende den Bisschop van Vtrecht/ Beginnende:

Wy Willem, broeder heeren Gijsebrechts des heeren van Aemstelle/eñ Proost van S. Ians tot Vtrecht/ende wy Gijsbrecht heere tot Aemstelle/ ende wy Aernoud broeders vā Aemstelle: Maken kont/Ec. Dat wy eenē twist hadden mit onsen heere den Bisschop Ianne van Vtrecht/ eñ mit eener Edeler manne onsē heere/ Heerē Florense Grave van Hollant/waer by dat wy in vanzenisse quamē der voorgenoemder twee heerē/Ec. Vertijen Nardingerlant/Muydē ende Vuderpoort/Windelmerebroecke eñ het Kiepgerbosch/ met alle zire behoorte. Voorts dragen die van Aemstelle den Grave op alle hun goet/ ende ontfangen dat van hem weder te leen. Noch belovē sy dat de Gifte van Amstelredamme die gegeven was heerē Ianne Persijne, ende al dat daer toe behoort/ als van verboerden goede ghestade te houden/ Ec. stellende vā alles borgē upt Hollant eñ upt het Sticht. Mitsgaders beloften bande Borgen int generael ende speciael. Eñ met dese Soene werdē ter neder gelept alle beeten/eñ dingen die geschieden inden volckwige te Lounen. Dese Letteren waren gegeven in ons Heeren jare xij. C. lxxxb. in S. Simons eñ Iuden abont.

Desgelijck fol. 264. Soene van heer Harman Heere van Woerden/ met den Bisschop van Vtrecht/ ende de Grave van Hollandt. Beginnende:

Ick Herman Heere van Woerden/make kont/Ec. dat ick eenen twist hadde met mijnen heere Ianne, gekoren Bisschop van Vtrecht/ ende met eenen Edelen man mijnen Heere/ Heere Florense Grave van Hollandt/ waer by ick upte mijnen goeden ghewijset werdt/ ende upte mijne heerschap van Woerden/ eñ upten Lande/ Ec. banden twiste die gheschiet is tusschen den Grave van Hollant mijnen Heere/ eñ den heere van Aemstelle ende sijne Broeders/die mijne maghen zijn/ende ick hare helpere gheweest hebbe/ Ec. Draghet den Grave op alle sijn goet/ ende ontfanght dat weder van hem te leen/ ende belooft gheen partijschap te draghen/ Ec. Voorts mach Herman van Woerden sijne Dochter niet te manne gheven sonder des Graven wille ende rade. Voorts belooft hy dat Steenhuys dat de Grave te Woerden heeft doen maecken/ hem ghelden sal te sijnen wille/ ende dat van hem houden/ altoos te bijdene sijn ledighe huys/ op ende af te rijdene/ Ec. stellende oock Borghen upt den Bisdomme van Vtrecht/ ende upt Hollandt/ met der selver beloften/ Ec. Ghegheven in ons Heeren Jare alsmen schreef xij. C. ende lxxxvij. op den Sonnendagh van Palmen.

Van dese oorlogen ende soene hebben wy hier te voren verhaelt/ siet ock Divis. xix. cap. xvij. ende xviij. op het jaer M.cc.Lxxxvii. Dat heer Gijsbrecht vā Aemstel 't huys te Vredenlant den Bisschop moest overgeven/ Ec. daer aen en moetmen niet twijfelen/ of 't heeft haet ende nijt verorsaeckt. Desgelijcx is wel te dencken dat heer Harman van Woerden oevel ghenomen heeft/ dat hy/ ontsiende des Graven mogentheyt/ upt den Lande moeste blijven/ ende scheyden van 't huys te Montfoort/ Ec. Dat hem hier de schoen dreng/ blijckt genoegh upt de Rijmkronijck/ daer fol. 31. van 't verraet gesproken wort/ ende hoe Gerrit van Velsen op sijn zijde den Heer van Woerden treckt teghens Graef Floris, door onderlinghe inghewickelde vyantschap:

Nu hoort vande verraders sel/
Dat ick u vertellen sel/
Wat si dochten/en wat si rieden/
Alsmen selve hoorde bedieden
Geraert van Velsen den moordenaer/
Daer dyes lijde openbaer/
Hoe hi de moordt eerst bedochte/
End' hoe hyt aenden anderen brochte/
End' hoe hi begonde sire daedt.
Ten eersten male sochte hy raedt
En leghet hem te boren danne
Den Here dan Woerden Harmanne/
Die was des Graven naesten maedt:
Ende hi ghedochte al ouder daedt/
Hoe hem de Grave hadde verdreven/
Ende gaerne hadde ghenomen 't leven/
Als ick te voren heb ghesprooken/
Ende peynsde/dit wert nu ghewrooken/
Dat ghi mi dicke hebt ghedaen/
Ghi moets nu in boeten staen/Ec.

Hier wordt ons ghenoech te verstaen ghegheven/ datter een oude wrock was.

Gherrit van Velsen heeft mogheljck den Grave een quaet hert ghedraghen/ om dat de Graef in het houwelijck (soo 't schijnt) tusschen hem ende de Dochter van heer Harman van Woerden niet en wilde consenteren. Want sonder des Graven consent en mochte Heer Harman van Woerden sijne Dochteren niet ten Manne gheven/ upt beloste/ hier voren verhaeldt. Dese Graef (soo 't schijnt) wilde hem uytplicken aen sijn Boel/ misschien de dochter van heer Ian van Heusden, daer hy eenen Bastaert soon by gheteelt heeft/ met namen Witte, die d'eerste heer van Haemstede was in Zeelandt. Dat de heeren van Haemstede upt den Grave van Hollant/ende 't edele huys van Heusden ghesproten zijn/ wijst haer wapen-schilt ghenoegh upt/ daer in sy voeren den blau-gerlaubveden eñ getongden roodden Hollantschen Leeu/ met een tadeken (der Heeren van Heusden teecken) op de borst. Eñ mogelijck om dat de Graef des heeren van Heusden dochter onteert had/ is de selve te lichter tot 't voorgenomen verraet komen ghebracht worden. Want inden beginne als Gerrit van Velsen met heer Harman van Woerden eens waren/ende daer toe ock ghekomen was de heer van Kuyck/ is de vierde man heer Ian van Heusden ock mede op hun zijde ghetrocken. Daer de Rijm-Chronijcker af spreeckt/ eñ niemant anders/ mijns weetens:

Doe

Doe ſi des onder hen tween
Wel dvoeghen over een
Leiden ſi dit te vozen doe
Den Heere van Kupt/die nam daer toe
Den Heere van Heusden Heren Janne:
Deſe wozden te raden danne/&c.

Deſe verraders hebben (ſo Meyerus getuycht/eñ wel te ghelooben is) des stouter ghemeest/ om dat Graef Floris ſijn Schoon-vader Gwye Graef van Vlaenderen/ ende Eduward Koning van Engelant vertoznt hadde/ om dieswille dat hy metten Koning vã Vzancrijc Philips de Schone hem ginc verbinden/int oozlogh van Vzancrijc tegen Engelant. Van welc oozlogh (dat ter loop de Kijmkronijc aenroert) Polyd. Virgilius Angl. lib. 17. Paul. Æmilius de Reb. geſt. Franc. lib. 8. Hiſtoire de France per Bernard de Girard. livre 12. ende andere ſo Engelſche als Franſche Hiſtozy-ſchzijbers te leſen zijn. Siet ooc̃k het by-voeghſel upt een oude gheſchreven Kijm-kronijck/hier nae Fol. 344.

Gerrit van Velſen de moozdenaer werdt tot Lepden al lebend ende naect in een Tonne met wol geſlagen ſpijckeren langhs de ſtraten gerolt.] Met ghelijcke ſtraffe is eertijdts by de Africaners der Kamepnen Conſul M. Attilius Regulus gheſtraft/ als eenighe Auctueren meenen. Maer of deſe wrake om des Graven doodt aen Gerrit van Velſen ende ſijn hont-genooten/ in dit ſept aldus gedaen is/ ghelijck dat onſe Chzonijck-ſchzijver verhaeldt/ ſtaet te bedencken: aengeſien inde Kijm-kronijck ſulck bereet beſchepdt niet en werdt gevonden. Noch ooc̃k in Beca niet/ofte pemandt anders. De Kijm-kronijcker ſchijnt te ſeggẽ dat Gerrit van Velſen met Willem van Zaenden terſtont nae het innemen van het Slot Kroonenburgh/ onder de handen vande Vzieſen/ Kennemaren/ Noozthollanders ende Waterlanders/die vooz dien hupſe ghekomen waren/ t'ſamen gebleven zijn/ende omgebzacht/Fol. 45.

Geraert van Velſen eñ Willem van Zaenden
Creckten die knechten/ende taenden/
Als of ſise wouden eten/
Ende booden daer toe/ſuldi weten.

Sy verſcheurden die als met tanden/ ſept hy. Beka ſept: Gerardus de Velſen traditionem Comitis in aperto confeſſus eſt ſeriatim; atque idẽ Gerardus inter acerba ſupplicia diru totatus eſt. Dwelck aldus verduytſcht werdt: Gherrit van Velſen ſepde doe alle de verraderniſſe van beginne ten eynde openbaerlijc voor alle de luyden: Ende men bebe den ſelben Gerrit veele ſwaere pijnen aen/ ende een laetſten ſette men hem op een Rat. Rotatus is by deſe Overſetter op een Rat gheſet: Waert misschien andere nae de oprechte Latijnſche eyghentſchap ghenomen hebben/ ende ghedupdt voor gheroft. In deſe meyninghe is de Auctеur van 't oude Liedeken/ daer hy ſeydt:

Sy hebben een vat vol Spijkers ſlaen/
Daer moſt ſijn Edelbom in glijden;
Sy rolden hem daer drie dagben langh/
Drie dagben voor de noene.

De Chronijck-ſchzijver ſchijnt t'ſamen het voorſz Liedeken te volgen/ ende den Overſetter dem Beka, daer noch by voende/dat hy ſelvendigh op een rat geſet zijnde/ontdoost worde. Siet vozen Fol. 331.

Dit is genoegh vander Hovelinghen ende Heeren verraet/ opgenomen teghen haren Lantſ-Heere: tot waerſchouwinghe alhier wijdt-luſtigh verhaeldt.

CAVETE VOBIS PRINCIPES.

Tot verwonderinghe is ooc̃k verhaelt de getrouwigheydt der twee windt-honden/ die ſy haren meeſter den Grave bewesen. Voer in de Kijm-kronijck ende de Chzonijcke ter Goude ghedruckt (welck extract terſtondt ſal volghen) over een komen. Diergelijcke exempelen vander honden getrouwigheyt/ hebben by een verſamelt Iuſtus Lipſius Centur. 1. ad Belgas, Epiſt. 44. ende Philippus Camerarius I. F. Operatum ſubciſivarum Centur. 1. cap. 24. & Centur. 2. cap. 94. Voeght hier toe 't gene Flavius Blondus verhaelt/ hoe dat Marius Cæſarinus, een Edelman van Koomen ter jacht rijdende/ alſoo onderweghe ſijn peert ſtruyckelde/ ghevallen is in eenen ſeer diepen kupl. Het welcke ſijn hondt ſiende/ heeft met lupt/ſterck ende geſtadigh huplen ſoo veel te weghe gebzacht/ dat de Landt-luyden daer ontrent woonende/ toe zijn geloopen/ ende hebben den Edelman daer upt gheholpen/ die anders van hongher/ doeſt ende ongemack ſoude hebben moeten bergaen: het paert alreede geſtozven zijnde.

De Grabinne Beatris (het welck de Chronijckſchzijver vooz by gaet) is inden Haghe overleden in het Jaer M. cc. xcvi. op den goeden Vzydagh: So dat de Kijmkronijck verhaelt/Fol. 39. niet ſonder haer groote lof. Ende wozde tot Kijnſburgh in de Abdije begraven.

Extract uyt een oude Chronijcke vã Hollandt, over meer dan hondert en xiij. Iaren ter Goude gedruckt: aengaende de daden van Graef Floris de vijfde.

HIer nae ſoo dochten die heeren upt Zeelant/dat ſy ſeer bedwongen waren/eñ verſoende met die Hollantſche heerẽ/ eñ met die vã Vzeſel eñ die vã Kenisſe/eñ ſachten raet aen Grabe Gye van Vlaenderen. Eñ reedẽ hem daer toe/dat hy ſoude komẽ in Zeelant/ ſy ſoudent hẽ opdoen. Als dit Grabe Floris vernam/ſo ſende hy ſijn wijf metten jonghen Ian ſijn ſoon in Middelburg om die ſtede te bewaren. Doe quamen die Vlamingen/ende belaghen die ſtede van Middelburgh ſeer krafteliick. Doe dit Graef Floris vernam/ſoo verſamede hy upt Hollant een ſchoon heyr van volcke: ende quam daer mede voor Zierickzee/ eñ woude daer voort mede te Middelburgh/ daer quam die Hertogh van Vzabant hem te gemoet/ ende ſepde hoe dat graef Gye hem te begeerde te ſpreken. Doe ſepde Graef Floris, wat wil hy my ſpreken? hy begheert my te verderven, Dat en is niet/ ſpraeck die Hertogh: maer hy wil die paps maken tuſſchen u ende uwen heeren. Eñ aldus is graef Floris gekomen metten Hertogh tot graef Ghye daer hy lagh binnen den Vziel. Ende als graef Ghye den Hertogh ſagh komen met ſijn ſwager, Grabe Floris, ſoo bede hyſe bepde vangen.

Doe ſepde Graef Floris, O Hertoge van Vzabant/ dat en hadde ick niet geloost/ dat ghy my een verraderhaddet geweeſt: ende is dit dat ghelepe dat ghy my beloeft hebbet? ick woude wel dat ick waer daer ghy my bonbet. De Hertogh ſepde: en ben ick niet alſo wel gevangen als ghy? Dats waer ſpraeck graef Floris: maer ick belove u dat/ick ſalt gedencken. Doe die Hertoge dit ſagh/ſoo pijnde hy hem te dapugen/ſo dat graef Floris hem ſelven boſte tegen ſijnẽ ſweer om een ſomme gelts. Ende dien Hertogh den Vzabandt die wozt ſelber bozge vooz Graef Floris. Aldus quam Graef Floris weder van dauen. Maer doe den dagh vander betalinge quam/ doe en wonde Graef Floris niet geben/eñ den Hertogh dierwegen ter betalen. Hieromme ſoo riet den Hertogh mede aen Graef Floris doot. Eñ Graef Floris toogh daer nae in Zeelant. Daer quamen die Heeren ende baden ghenade/ ende kregben vziendtſchap/ behalben Heere Wolfaert, die wozdt verdreven.

Daer na wozt dat houwelijc gemaect tuſſchẽ des Koninex ſoon van Engelant/ eñ grave Floris dochter van Hollant: maer des Koninex ſoon die ſterf binnen ſijnen jaren. Eñ doe wozt weder des Koninex jonge dochter geſchenct Ian Grabe Floris ſone tot eenen wijve.

Hier nae ſoo verſamede die Grabe van Vlaenderen een gebot machtigh heyr van volcke om in Zeelandt te weſen. Daer teghen ſoo quam Grabe Floris met grooter macht/ende quam te Vliſſinghen in Zeelandt. Eñ die Vlamingẽ lagen in Caſant inden Volre/ ſo dat

Digitized by Google

Heer Ian van Renisse die toogh over met drie hondert Hollanders/ Zeelanders/ ende dinck ende sloech wel drij duysent Vlamingen/ende quam weder in Zeelandt met groter eeren.

Daer nae quamen die Vriesen die mede met Grave Floris daer waren/ende toghen over in Cassant ende stichten brant/ ende namen grooten roof/ ende verslogen wel 14. hondert Vlamingen/ ende keerden weder in Zeelandt met eeren.

Doe die Vlamingen sagen dat sy altoos aldus versocht worden/ quamen sy met groote schepen/ ende beleyden dat water/ datter niemandt lijden en mochte aen Brabant/ende sloegē opt lant. Doemen dat in Zeelant vernam/ soo wordt alle Zeelandt in roeren/ so dat nopt menschie en sagh alsoo gierigh te strijden als dat volck was: daer quam aen die een zijde Dadijn van Cruningen/ met seer veel volcx/ ende aen d'ander zijde quamen die van Borselen, ende van bozen quam Grave Floris met die Hollanders eñ die Vriesen: so dat die Vlamingen aen beyde zijden beleghen waren. Daer begonden die Vlamingen verbeert te worden/ ende waenden weder t'scheep te loopen/ maer die wegh was hem benomen/ soo dat sy al verslaghen worden/ ontrent xbij. C. Vlamingen: ende dit was int Jaer ons Heeren duysent CC. ende xcb. Opten goeden Dijnsdagh sterf Floris wijf/ ende wort begraven te Rijnsburgh int Clooster.

Hier nae gebielt/ soe dat Gerrit van Velsen mede te Hove was metten heer van Woerden eñ den heer van Aemstel, Eñ Gerrit en had geen wijf/ eñ Graef Floris had een heymelicke boel/ die hy Gerrit van Velsen gevē wonder daer Gerrit op antwoorde/ dat hy nemmermeer sijn hoer nemen en soude. Doe seyde graef Floris, Ick beloove u dat/ ghy en sult geen wijf hebben/ het en sal mijn hoer wesen: ende also gebielt. Daer swoer Gerrit van Velsen, dat hy geen cuyssen op sijn hooft setten en soude/ ten ware gevrolben. Eñ sochte raet aen Heer Herman van Woerden, eñ droegen over een dat sijt den heere van Kuyck, eñ den heere van Heusden te nemen gaven. Ende leydē eenen dach te Bergen anden zoom/ van eenen doodslach te soenen/ daer niet aen en was/ maer het was om haer verradenisse te volbrengē/ daer hem die Heer van Kuyck beloefde hulpe tanden graef van Vlaenderen/ende tanden Hertogh van Brabant.

Daer na leyden sy eenen dagh tot Camerijk/ daer sy over ee droegen hoe sy graef Floris vangē soudē. Daer toe hadden sy hulpe tanden Coninc van Engelant/ van dē grave van Vlaenderē/ende tandē Hertog vā Brabant. Ende dit wisten veel Heeren in Hollant/ maer het bleef verholen. Daer nae ghebielt dat die heere van Kuye sende graef Floris een vrijdag-brief op een Paep. Ende als graef Floris den brief las/ so wort hy lachende/ ende seyde: wat sal ic nu doen/ die heer van Kuyc wil my verdrijven? Als dat die Paep hoorde/ was hy bevaert/ want hy en wist niet wat inden brief stont. Doe seyde grave Floris, Heer en weest niet bevaert/ u en sal niet misschien. Ende hy bedē geleyden tot dat hy seker was. Daer nae toogh Graef Floris t'Utrecht om die Heeren te versoenen/ want sy onderlanck vrantwaren/ dat hy ooch/ Ec. Ende des avonts doe aten ende dronckē en die heeren eñ graef Floris tē samen. Ende doe nu die maeltijt gedaē was/ ginc grave Floris slapē. Daer togen die verraders buytender stadt/ ende heel volck te harnasch/ die sy daer al heymelijck ghesteken hadden. Doe ginc die heer van Aemstel tot graef Floris bedde/ eñ weckte hem upt sijnen slape/ ende seyde: Heere ghy slaept veel te langhe/ het is schoon weer/ ghy soudat nu uit beslot wesen. Doe stont graef Floris op/ ende seyde/ roept my eenighy van mijnen knapen. Doe sandt Heer Gijsbrecht totten Kamerlinck: seght mijn heer dat hy ons volge/ wy sullen voor rijden. Daer ginckmen zadelen alle die peerden: ende graef Floris reet met sijn 2. neven van Henegouwen ende meer heer van Ackel. Ende doe graef Floris op die wepe quam/ so sachty dē Heer van Woerden, ende heer Gijsbrecht vā Aemstel, Gerrit van Velsen, Aernout van Bonscoop, Gerrit vā Craeyenhorst, Willem van Teylingen eñ Willem vā Zanen. Dese reden tegen graef Floris, eñ dingen hem. Doe reet een van grave Floris knechten an/ ende woudet weren/ maer hy werdt so seer ghewont dat hy korts daer nae sterf. De Heer van Arkel nam die twee jonge sonen van Henegouwē/ eñ voerdense met hem te Doyrecht: eñ graef Floris voerdemen opt huys te Mudē.

Als dese mare in Hollant quam/ doe wort al dat volc in roer. Daer voeren die Kermers met die Waterlanders op dat water voor Muden: doe die op den huyse lagen dat sagen/ seyden sy tot graef Floris: doet u lijdē heen varen: want soo ons pet misschiede/ ghy souter om sterven. Doe schreef graef Floris eenen brief aen sijn volck/ dat sy t'huys soulden varen/ hy hoepte koytelijc van daen te wesen. Eñ als dat volck den brief hoorde ende verstaen hadden. Doe seyden sy/ vermaledijt moeten sy wesen/ hier hebben sy hem toe ghedwongen/ alders en sullen sy noch niet deraen.

Daer nae dochten die verraders dat sy te Muyden niet seker en waren/ om die Vriesen. Eñ wouden varen opt huys te Kronenburgh. Doe dat die van Naerden vernamē/ so leydē sy lagen in dat koyen. Eñ ontrent vijf den dagh nae dat sy hem gevangen hadde/ so voeren sy met hem heen/ ende hadden hem geset op een paert/ eñ sijn voeten onder dat paert te samen gebonden/ soo dat sy by Naerden quamen. Ende Gerrit van Velsen reet voor/ eñ vernam dat volck inden wegh/ die hy vraeghde wat sy daer sochten? Die van Naerden seyden/ dat ghy brenghit dat soecken wy: dat is onse Grave van Hollant. Die en meughdy niet krijgen/ sprac Gerrit vā Velsen: ende reet weder omme/ ende toogh sijn swaert. Doe dat graef Floris sagh/ so waende hy met dat paert te ontrijden: maer dat paert viel in een graft. Daer sloegh hem Gerrit van Velsen metten swaerde/ eñ stacken door sijn hert/ soo dat hy daer den geest op gaf/ eer die van Naerden aenquamen. Ende Gerrit van Velsen die was sijn paert ontlooyen/ dat hy 't niet krijghen en konde/ soo dat een sijn knecht hem sijn paert bede/ daer hy mede ontreet/ met al die Heeren die met hem waren: maer die knape wort gevangē/ ende al leverde op een rat gebonden. Ende dit was die eerste wrake van Graef Floris doot. Hy starf int Jaer ons Heeren duysent CC. ende xcbj. Op S. Ians abont wordt hy ghevangen/ ende op S. Peeters ende Paulus abont wordt hy verslagen. Hy regneerde thee ende veertigh Jaer.

Hoort hier een wreent dinck. Dese grave Floris waren twee Wanthoenden ghegheben van een sijn nichte/ die niet van hem en scheyden/ waer hy ginck of waer hy voerde. Ock so waren sy by hem doe hy verslagen wort/ ende bleven by hem leggē/ die een aen d'een zijde/ die ander aen d'ander zijde. Ende doe hy gebracht wort tot Alckmaer/ ende gheset wort int Choor/ daer bleven sy liggen tot sijnen boeren voor den outaer/ ende waren so kranck geworden/ want sy niet gegeten en hadden sint dat Graef Floris ghevangen wordt/ soo datmense met warm soete melck moeste voeden.

Als dit alsus geschiet was/ ende Gerrit van Velsen sijn moet gekoelt hadde aen grave Floris: so reet hy op dat huys te Kronenburgh/ ende Heer Gijsbrecht van Aemstel ende Heer Harman van Woerden toghen upt den Lande.

Als nu dese mare int landt quam/ dat Grave Floris doot was/ so wort alle dat volck in roere/ ende belagen Kronenburgh met seer groote macht van volck/ als die Vriesen/ die Kermers/ die Waterlanders/ Noort-hollandt/ Zuyt-hollandt ende al Zeelandt. Ende daer waren Capiteynen die Heere van Zuylen ende Heer Gijsbrecht van Ysselsteyn.

Daer nae sendemen an Grave Floris Magghen/ aen den Grave van Clebe/ ende senden Grave van Henegouwen/ ende an Zyvaert den Bisschop van Cenen. Doe sende die Grave van Henegouwen sijnen broeder in Hollandt met veel volcx/ ende voer daer mede voor Kronenburgh. Daer nae quam die Grave van Clebe met groter maecht in Hollandt/ ende toogh ock voor Kronenburgh: soo dat Kronenburgh wort gewonnen stormender-handt/ ende Gherrit van Vel-

sen/

sen / Aernout van Bonscoop / Costijn van Wterenesse/ ende Aeluwijn sijn broeder / Willem van Teplinghen ende Willem van Zanen: dese worden ghevanghen. De Grave van Kleve die woudese met hem voeren in sijn ghelepe / daer die Vriesen teghen waren / ende seyden/waert dat pemandt so coen waer/ waer hy Heer of Kinecht / die die ghevanghen levende voert voerde/ hy waer die eerste die daer oun sterben sonde. Doe seyde die Grave van Kleve/neemt dan die ghevangen/ ende deelse dat elck wat heeft. Daer soo worden sy ghedeelt / ende die Vriesen met die Kermers hadden Gerit van Velsen/ende Willem van Zanen/ ende noch twee ander die ick niet en kende. Die Hollanders hadden Aernout van Bonscoop ende Willem van Teplinghen. Ende die Grave van Kleve behilter twee. Die Jonckheer van Voorn hadde Gerit van Crapenhorst met hem vieren. Die van Dordrecht hadden Huge van Baerlant. Ende dese gevangen worden alle onthoost ende op raden ghekeydt / sonder Gerijt van Velsen/ die voort die swaerste doot aenghedaen diemen aen doen mach eenich mensche. Ende daer nae voort hy op een rat gelept / ende al dat hem ten negende lede aen ginck/dat voort op raden gelept. Daer nae tooch die Grave van Kleef inden Haegh / ende onderwant hem Hollandt.

Daer nae quam die Graef Jan van Henegouwen in Zupt-Hollandt / ende quam binnen Dordrecht/ daer al dat volck blijde om was / ende hoepten dat Graef Jan Hollandt wel regheren soude. Daer nae quam Grave Jan te Delft: ende doe voordt daer alsoo grooten opstal onder die ghemeent die teghen malkander vochten. Daer bleef Graef Jan seven daghen ligghen binnen Delft / ende versoende die ghemeent dat sy te vreden waren. Daer nae tooch Graef Jan inden Haegh/ende verdreef den Grave van Kleef ende regierde Hollandt tot sijns neven behoef / Grave Jan / die Grave Floris soon van Hollandt was/ ende was in Enghelandt doe sijn Vader verslaghen was.

Nu is Bisschop Willem van Utrecht bedroest / om dat hy Kronenburgh niet ontset en hadde / ende meende noch Hollandt schade te doen / ende quam met een heyr van volck/ende belach dat huys te Muyden. Ende op dat huys was Casteleyn Heer Dirck van Haerlem, daer bestormde die Bisschop dat huys soo langhe dat sy hem opgaven. Daer nae tooch die Bisschop in Vrieslandt/ ende heeftse daer toe ghebrocht dat sy Hollandt af ginghen. Ende quamen met grooter macht ende belaghen dat huys te Wydenisse met soo grooter macht / dat Boudewijn de Casteleyn dat huys op gaf/ behoudens sijn lijf en goedt: ende de Vriesen braken af neven der aerden. Daer nae toghen sy voort / ende braken dat huys te Nyewendoren dat noch niet volmaeckt en was. Daer nae belaghen sy dat huys te Meenblick/ende verbrandent al dat daer ontrent stont. Floris Heer Wouters soon van Kermerlant / die was daer Casteleyn op dat huys/ende hadde alsoo ghespijst dat hy om die Vriesen niet en gaf: maer die Bisschop sende die Vriesen twee blijen/daer sy dat huys mede bestormden. Als dit Graef Jan vernam banden Vriesen/ hoe dattet huys belegen was/ doe quam hem ooch die bootschap dat de Vlamingen in Zeelandt waren/ende hadden Middelburgh belegen.

Daer toogh Graef Jan van Henegouwen met veel volcks in Zeelandt / ende ontsettede Middelburgh/ ende verdreef die Vlaminghen upt Zeelandt: daer na toogh hy met sijn Volck ende metten Heer van Arckel/ ende met die Heer van Put/ ende quamen tot Enckhupsen/daer die Vriesen lagen: daer quamen die Hollanders/ ende streden op die Vriesen / ende verslooghen wel drie dupsent: daer voort Enckhupsen verbrant. Ende doe die van Enckhupsen den brant saghen/ doe riepen sy lupde / ende seyden: Godt sy ghelooft/ ons komt ontset. Ende ten eersten dat die Maerschalck met dat heyr aenquam / soo lepen die vanden Hupse neder met die poorters van Meenblick / ende streden op die Vriesen / ende verslooghen noch wel drij. dupsent Vriesen. Daer quam graef Jan binnen den Burg/ ende sagh hoe dattet geschapen stont/ ende dedet weder spijsen van al dat den Hupse toebehoort. Dit was in een harden Winter/ende woos soo seer/ dat Graef Jan sorghde dat die Zee hem belegghen mocht / soo dat hy nauwelijck te Lande konde komen / ende hy quam te Haerlem. Ende daer soo quam hem bootschap dat Graef Jan sijn Neve / Graef Floris Soon upt Engelandt ghekomen was in Hollandt. Daer toogh Graef Jan van Henegouwen tot Dordrecht / ende sende boden aen sijnen Neve/ dat hy quaem te Dordrecht/ hy soude hem sijn Lant op-draghen. Graef Jan van Hollant ontboot hem weder by Alout den backu / dat hy komen soude tot Rotterdam / met niet meer dan met hondert man op een goet ghelepe: daer Graef Jan op antwoorde/ dat hy sijns Neven ghelepe gheen doen en hadde / want daer en is geen beet tusschen ons beyden. Daer die van Dordrecht op antwoorden: waert dat hy totten Grave van Hollant woude / sy wouden hem gelepden met al haer macht. Daer hem die Grave op antwoorde: Het is beter dat ick den tijt ontbiede dat hy also lief tot my kome/ als ick nu tot hem soude. Ende aldus bleef die Grave van Henegouwen binnen Dordrecht/ ende van daer is hy heymelijck getogen in Henegouwen.

Doe nu Graef Jan van Hollandt vernam / dat sijn swagher die Grave van Henegouwen upten Lande was / soo quamen die Hollanders ende die Zeeusche Heeren / ende deden den jonghen Jan Grave Floris sone hulden in Hollandt ende in Zeelandt / ober een recht Landts-Heer.

Extract upt de oude Rijm-Chronijck (hier vorens vermelt Fol. 321.) aengaende de Conspiratie van Gerrit van Velsen jegens Graef Floris de vijfde.

Vanden Koningh van Ingelandt, ende vanden Grave van Vlaenderen.

In desen tiden dat verstaet/
so nam de Grave van Vlaenderen raet
anden Koningh van Ingelant/
ende voorden bepde daer een hant/
om datse wilden wederstaen
den Kon. van Vrancrike sonder waen:
te gader hebbense dit gestoort/
dat om verdriet noch om toren
niet en selen achter laten
dat den anderen magh staen te baten/
om dit sende smen stat upt
de Koningh van Ingelant ober lupt/
in Brabant/in Aelmaengen/in Hollant/
tot allen Kudderen diemen bant/
die hem dienen will om stat/
ende elken sonde oec na dat
also dicke alse hi was weerd/
na die groetheyt dat hy verteert.
Des Graven sone van Hollant/
die gebuurt weerd in Inghelant
ane Koninex dochter Edwaerd/
die om dit te mere enwaerd
waende hebben anden Grave
van Hollant/daer ick nu spreke ave/
ende sende hem penningen ende stat/
daer hem die Grave gelobede om dat
te hulpen tegen Philippise den Koninc/
dies hi sunt al ede gunt
den Koningh van Ingelant sonder waen/
ende verbant hem al heymelijc saen
metten Koninc van Vrancrike/
mer dit bernam doe haestelike
die Koninc van Ingelant/die om dat
den Grave dit ontboet ter stat/
dat hi gebaen soude sinen sone
houden/hi ne bade dat gone
dat hy hem had gelooft daer voord:
Doen dese boetscap den Grave hoord/
ontboet hi den Koninc saen/
doe dat hy wille sonder waen/
niet sinen sone/om dat verdriet
so ne sta ic d ni stade niet:
dit liet die Koninc den sone verstaen/
ende seide doe hy hadde ont saen
sine penningen/ende hem af gunghe
ende hem ontboet daer dese dinghe/
dat ic niet u bade minen wille
hem ne voet. nu steeck ostrick stille
om minen wille geerigen can
dan uwen bader/seldijs mi dat
weten engen ondanc?
Heere eest u vrient ane belanc?
so berste ic dat ic sta t'uwen wille
dan myns vaders halden wille lude ende stille/

Digitized by Google

ende dat hem en roes wat gi mi doet/
Here gi sijt dies herde vzdet/
doet dat gijt wilt in saels niet anden/
want ic ska in uwen handen.
Hier af also als wijt bernamen/
wilrmen seggen dat irst quamen
die saken toe/dat quam ter doet
die Grabe van Hollant/en in die noet/
ende dattie Woning oec heymelike
dit bede bedzuwen en wiselike/
soe datmens niet soude verstane/
dat hire hulpe toe had gedane:
Andere seggen dat om een broutwe quam/
datmen hem sijn leuen nam/
daer hi niet soude hebben te doene/
die wijf was een dan sinen baroene/
ende datten die gene die daer om lagen
leiden dan dier stont alls dagen.
Noch septmen anders in Hollant/
daer ic oec beschreben af vant/
datne Hollanders oes albaer
seggent en houdens ober waer/
ende dat sal ic u hier ontbinden/
also als sijt selue bekinden.

Hoe die verradenesse quam.

DAt maken ons die Hollanders cont/
dat op eenen Sint Jans about
die Grabe Flozens had genomen
eenen dach daer souden komen
die Here dan Zulen entie sine/
entie Here dan Aemstel in sine
waren onderlinge ni beeden/
dat wilde die Grabe papsen ende bpeden/
ende bede daer oec so dele toe
dattie papst gunt bozwaerd alsoe/
dattie Grabe gaf iij.C. pont
den Here dan Hamestel opte stont
te huipen ssiere soenen daer/
Harman dan Woerden ober waer/
ende dan Velsen Geraert
waren hier mede wel bewaerd/
daer dese dingen geschieden alsoe.
Doe dit gedaen was so ginc dat
die Grabe eten binnen Drecht/
ende doen hi geten hadde recht
gingen sijne wilden baen/
binnen Utrecht heymelijc saen/
ende leiden hem doe lagen daer/
bider Vecht lach ene. daer naer
so lagen bozd twee te lande.
Doen dit gedaen was quam te hande
die Here dan Hamestel booz hem gegaen/
ende dat hem dat hi op soude staen/
ende laet ons baren upter stade/
betten die Grabe stont op na dat/
ende haestem mede in die baerd/
ende sat op een reldende paerd/
ende reet aldus upter stede/
daer volgeden hem si achte mede
dan sinen knapen also saen/
die Here dan Hamestel sonder waen/
ende Harman dan Woerden/ ende Geraerd
dan Velsen waren in dese uptbaerd/
doe Harman dies die waerheyt bernam/
dat hi biden lagen quam/
reet hi anden Grabe dalant/
die eenen Sparward had op die hant/
ende sprac hem an al openbare/
laet gaen Grabe den Sparware:
al lachende hi antwoorde gaf/
Harman doet u hant af/
ende laet minen vogel staen.
Grabe/seit hi/ghi sijt gevaen:
Harman/seit hi/ghi donet mi spot/
houdt met mi aldus u spot?
neuic Grabe/so gebe mi God ere
gine siet Hollant nemmermere:
doen stac hi bozden bzeidel daer
sinen arm/doe quam daer naer
Geraerd dan Velsen/ende wilden slam
met enen swaerde/ende doen saen
maer dat benam hem Harman/
hi woldem meer pinen doen an/
ende woude dat colen sinen moet/
om dit benam hi hem daer die doet:
daer bozdine hene daer hi woude:
die Here dan Amestel quam also houde/
ende sprac of hps en wiste met:
Harman wat hebdi hier bespiet?
Here dat ic u lange heb geseit/
nu mogedi ende u onse leit
op hem wzeken t'onsen wille/
die Grabe sweech doe harde stille/
ende werd bedaen met rouwe groet/
hi peinsde wel hi ware doet.

Hoemen de Grave leide gevaen.

TE Woerden bozden sine bozdene/
daer sprac Harman den Grabe ane/
Here Grabe/seit hi/gedenet u pet/
wat hier bozmaels is geschiet?
bij. jaer hildi gebaen
den here dan Amestel oec sonder waen/
had di nit mijns goeds verdzeben
om dat ghp Jamme namet dleben/
Geraerds nebe dan Velsen hier bozen/
dat sal u doen dus meeste zozen/
Harman (sprac die Grabe saen)
dat is hem dede 't hoest af slaen/
dat was om dat hi ober daet dede/
hi floech enen doet binnen zede/
te Leiden boz mijns Vechters ogen/
die Vechter moest ost gedogen
die dan hem ene wonde ontsine/
had u wonder datmen dinc/
en daer ober recht alst schuldich was?
Harman dat ic u verbzeef boz das/
ghi wet wel ghi hads verdient/
ghi streect op mi ende op minen bzient/
ende woud mi quetsen entie mine/
om dat dede u die pine.
Die here dan Amestel wilde oes verslaen
mine liede ende mede baen/
doen werd hi selue gedaen nit inde/
maer en leiden in genen ellinde/
maer ic hilden hoveschelike/
ende al dit hebdse wzeedelike
jegen u allen gedetert hier bozen/
Swijcht wine willeus nemmer bozen/
Doe baden sine spannen saen
in ssier vaste sonder waen/
daer lach hi dus drie nacht alsoe:
Snachts quam hem een edel toe/
datmen blanc edel noemt
daer hi sere af onder koemt/
hier af dzeef hi pine so groet/
datmen ontspieri boz die noet.
Des anderdaeghs als si souden eten/
dotte ende broet wouldit weten/
was hem daer te bozen bracht/
Broeder Peter dus wel bedacht
was van des Graben doene/
sijn Vechter was ooc die gone:
hi quam oec des ander dages daer/
doen dat die Grabe Harman daer naer/
oft hi sine waechte most spieken/
doe werd hem sijn viechtere saen ontsteken/
ende dan hem een wech gesaget/
om dit werd te meer versaget
die Grabe/ende bleef in rouwe groet
ende in bzesen vander doet/
echt sprac hi Harman doet mi verstaen/
Magie met enigen goede ontgaen?
neen ghi/sprac Herman/
ghi moet sterven/doe vrachti an
den Grave booz ogen eenen vzief/
besiet desen zegel/dit ongheri.s
en hebdic alene niet beraden/
dese sele zijn delechtech uwer staden:
dat mestroets den grabe noch mere/
enen knape riep doe Herman sere/
gane en doe gemac den Grabe/
wasch hem sijn hoest met gerste cabe/
soutu dan sijn haer wel wziben/
so datter die lemen bast in clsben/
ende gozdene dan mettere line/
ende latene dogen disepline/
ende dese blor soude sijn opossen wesen/
dan sal hi van siere sterte genesen
daer hi af es in dole nu:
dus moeste die gene/dat seggic u/
den Grabe begaben albaer/
al waest hem te doene swaer,
In desen verdziete in dester aenmoeden/
lach Flozens die Grabe in boeden/
dan hem allen sonder scouwen
twee nachte ende meer in grooten rouwen.

Hoe die Vriesen over quamen om den Grave te bescuddene.

DIe Vriesen die dit hebben vernomen/
ende ober diwater som sijn komen
om den Grabe te losten dare/
des werd Herman sciers gewaere/
ende sprac ghi Heeren wats u raet?
mi donet dat hier gescepen staet/
blibe wi langer wi sijn verlozen
op dit hups/ic segt u te bozen:
want hier komen onse viande
beide te water ende te lande/
mi donet wesen dit beste raet
die den meester die hier staet
bozen baestelijck ter ander stede/
daer wi mogen sine lede
binden ende pinen dat verstaet/
dit docht hem allen een goet raet/
ende bondene baste metten spoet/
op een paert/dat was boze goet/
oec seidemen dat hi die vinger sins
op spieten tot sere ander pine/
op abentuere oft hire ontbonde/
dat hire genen troost ane bonde/
ende eenen grauwen roc bedensc hem an/
daer boerdense wegh den edelen man.
Als hoze banden Vriesen hoogh/
daer was een onder hebbis gehoozd
die Claes de grobbere was geheten/
ende was een knape wel vermeten/
ende dese had oec das Graben cleder/
ende daerom waest hem bele te leder:
hi sprac die Vriesen aldaer ane/
mi donet dat beste na minen verstane/
dat wi die wegen belegen saen/
dan dat wp t'hups boze bestaen/
want si selen dan Grabe ter ander stat
bozen/en daer moge wi te bat/
opten wegh den Grabe gewinnen/
dat banden huse belede wise daer binnen.
Dus baden si daer smen raet/
ende onlangs daer na/dat verstaet/
brachten si den Grabe albare/
so dat si die gene wozden gewaer:
Doen sprac een Vriese/ende was blide/
ghi Heren staen wi op met mide/
ende laet ons teken na geben/
onsen vziend ende onsen neben:
want onsen here die komt ginder:
Si baden teken meer en minder/
ende soten op met hare scare/
des werd Herman oec gewaere/
ende seide/ghi heren nu set/
ginder komt op ons een michel diet/
het sijn vzianden na minen wane/
si hebben walle ons te bestane/
wine komen den Grabe minder bzingen/
hi moet al hier boze singen.

Van des Graven Florens doet.

IN sprac/best meer dan tijt/
doet dat ghi sculdigh sijt/
Geraerd dan Velsen/ende wzeket
uwen Hade/wanner af sprekel/
emmermeer dan uwer wzake/
dan mogedi irst sijn tegemake.
Geraerd nam tswaerd met briden handen
ende waerde den Grabe boten tanden
hebben geslagen in sijn hoest/
dat is die waerheit dies ghelooft:
dan desen slage werd verbaerd
dan Holland des Graben paerd/
ende scoet doe an ene side
neder boze dien slagh tien tide:
daer nam dat swaerd te dier stede
den Grabe beide sijn handen mede.
Doe sprac die Grave/ Herman ap mi/
des en hebdic met bemoet opti/
dat kinne God diet wel weet/
datti mi souts sijn dus wzeet:
dit was d'leste woozt dat hi seide:
Si bozen op hem sonder beide/
ende sloegen daer den Grabe doet/
oes viel dat paerd in enen sloet/
ende gaben hem daer vien stonden
xxij. doozgaende wonden.
Harmans knape en Widerijc/
dan secherden was cunne sijn gelijc/
ende Geraerd dan Velsen/ende noch een/
dese drie en spaerde groot noch cleen/
den Grabe dan Hollant daer hi lach/
daerom bozense alsiclit seggen mach/
want si ander die ander bleben/
so lange datst bep haer leven
moesten laten en bliven doet/
oec entsinc ene wonde groet
Geraerd dan Velsen daer ter stede/
nochtan ontreet hi daer mede.
Die h. doodde setten opt rat/
al wast den Grabe lettel te bat;
om dit ic die Vriesen prise/
si vlieben op in broeder wise
den Grabe haren gerechten Here
ende bozdene wegh met wenen sere:
Dus es de Graben bleben doet
dat was sinen vzienden scade groet.

Aldus

Digitized by Google

Aldus doent die Hollanders verstaen/
entie Vriesen sonder waen/
ende en willen met anders seggen/
dat mer iet toe soude leggen/
dat eire af pewent quam/
dat haer Graue die doet nam/
dan dit alsoen ende dese saet/
alsoe alst hier geschreuen staet/
ende ick laet nu oerk genoegen wel /
in stryder niet tegen al wist ick het el.
Dit geschiede in ons Heeren jaer
xij. C. ende xcvj. voytwoer/
Niet lange daer na so quam int lant
sijn sone die woende in Ingelant/
maer ontlange wast hi der verbeden /
hi wordt oerk (segde men mi) vergeven/
ende liet sonder dat leven sijn.
dus laet ic van hem dat spreken mijn/
want een groote daet en plagh
daer men pet af sergen magh.
Dus verre de Rijmkronijck.

Vande victorie Bisschop Henricx van Vtrecht tegen den Grave Gerrit van Gulick.

In desen tijden is daer een groote oorlage ende twist opgestaen tusschē den Bisschop Coenraet van Ceulen/ eñ Grave Gerrit van Gulick/ de Bisschop van Vtrecht heeft haestelijck een machtich heyr van volck uyt Hollant ende uyt zijn stichte te samen vergadert/ om sijnen Oberheer den Bisschop van Ceulen te helpen eñ bystant te doen. Als nu dese machtighe Heeren by een slecht velt vergadert waren / om des anderen daghes eenen strijt te verbeyden: is de Bisschop van Vtrecht ontrent den abont met alle zijn heyr opgheborken / bepuysende hem te vlien/ende na sijne landen weder te trecke. Maer so geringe als den dagh bestont te lichten/smorgens vroeg/is de bisschop van Vtrecht getogē int lant van Gulick/stichtende roof ende brant / ende heeft vele gevangen gekregen uyt alle de dorpen die hem hier niet voor en hoeden. De wakers die de nachtwake hielden/aensiende den roock ende brant in haren lande van Gulick opgaen / hebben met grooten geroep ende ghekrp alle dat Gulicksche heyr verwaert/eñ sijn mits dien seer weerslachtigh ghewordē / afterlatende alle haer tenten ende Pauwelioenen zijn sy met grooter haestichept na huys ghetoghen. De Bisschop dit siende ende vernemende/heeft sijn volck gestelt in goeder ordinantien / ende is met blinckende ende ontwonden bannieren met blasender basunen/ dese Gulicsche zijn vanden stoutelijcken te gemoet gegaen / eñ heeftet vele van dien ghesleghen/gevangen ende met grooter virtoyen verjaeght/ende den strijt gewonnen. Eñ also is de Bisschop van Ceulen overmits grooter kloecheyt eñ vromicheyt van des Bisschops Henricx, vanden aenstaēde strijt verlost geweest. Ende de bisschop is met grooter triumphen/met veel gevangē eñ met grooten rijcdomme wederom gekeert in sijne lande.

In Jaer ons Heeren M. CC. ende lxij. was een eerbaer Priester ende Pastoor van Haerlem geheeten Heer Arent van Sassenhē/dese is gekomē op S. Agnieten dag op een plaetse geheetē Leve (eñ nu heet Lewenhorst)eñ heeft met hem gebracht 12. Nonnen van der ordē van Cistercien uyt dat Klooster van S. Mariendale by Vtrecht / om aldaer te fonderen een Conbent ende Kloosters der selver ordē. Ende na tien Jaren is dese Heere Aernt aflijvigh ghewordē / ende dry Jaer daer na heeft de Abt van Kamp dit voorseyde Kloosters van Lewenhorst incorporeert/ende onder sijne bewaernisse ghenomen/om eenwelick albaer te visiteren. (Siet oock hier voren Fol. 115.)

Vanden doot des Bisschops Henricx van Vyanden, van Vtrecht, ende van die Collegie in Steenwijck, ende vanden aenlegghen ende beginsel des nieuwen wercks ende timmeragie der Domkercken van Vtrecht.

Opten tweeden Nonas van Junio inden Jare 1267. is Bisschop Henrick van Vyanden aflijvigh gewordē / na dat hy dat stichte van Vtrecht glorieuselick met grooter eeren xviij. Jaren hadde bercht/dese eerweerdige Bisschop fondeerde ende stichte een Colegie van Canonicken / van xij. prebenden tot Steenwijck inden stichte van Vtrecht / hy leyde oock den eersten steen van dat nieuwe werck aen den Dom tot Vtrecht/int Jaer ons Heeren 1254. dat men huydensdaeghs noch siet staen/ ende aenghetimmert wert/ daer hy met grooter eeren van geestelicken ende weerlicken / met betamelicker uytvaert begraven worde by sijne voorvaders.

Vande Electie Iohans van Nassouwen, die xxxix. Bisschop van Vtrecht.

Als nu Bisschop Henrick gestorben was / hebben de Ecclesie der kercken van Vtrecht eendrachtelijcken tot eenen Bisschop gekorē Iohan van Nassouwen/een slecht simpel ende by na een waerlijt man/ ende is die xxxix. Bisschop van Vtrecht gheweest: hy vant alle sijne Sloten ende Casteelen verbult van al 't ghene dat hem van noode was/ende sijn voorsaet met grooter wijsheyt ende voorsichticheyt teghen alle sijne vyanden voor-sien ende beschermt hadde.

Inden selven Jare op de elfste kalende van Januario/ sterf Machtelt, Gravinne van Hollant / Koningh Willems moeder van Roomen. Dese edele Gravinne worde begraven int Kloosters te Loesdunen / der orde van Cistercien / dat sy selver eerst ghefondeert ende gesticht hadde.

Van die boosheyt Heere Folperts van Lederdam.

Ontrent dese tijdt was een heere tot Lederdam ende Haestrecht/gheheeten Heere Folpert, ende was een boos ende quaet mensche alle sijn leven lanck. Dese benijde seere dat welbaren sijns Neven Heere Iohans van Arkel, ende was daer seere om uyt om hem te verdrijven ofte doodt te slaen / want hy hadde den dupbel trouwe ende manschap gelooft / op dat hy hem by stonde / dat hy sijn vyanden mochte krencken ende sijnen quaden wille volbrengen. Dese Heere van Lederdam als hy sagh dat hy den heere van Arckel sijnen neve int openbaer niet krencken oft slaen mochte / heeft hy tot hem gheroepen den Koster vander kercken van Arckel/ ende heeft hem beloeft een groote somme van penningen/ dat soo wanneer die heere van Arckel opten H. Kersnacht ter kercken gekomen ware / op een betamelijcke ure soude die Koster uyt der Kercken gaen/ende slupten die deure bast toe / op dat ter niemant levende uyt komen en soude / eñ soude als dan een teycken doen met een klockenslag/ende als dan soude heere Folpert aenkomē metten sijnen / vangende oft slaende den heere van Arckel. De Koster verblijt wesende metten gelde is thuys gegaen / eñ als de Kersnacht aenquam/is die heere van Arckel van sijnen huyse ghegaen/ latende opten huyse sijn huys-vrouwe swaer wesende met kinde/ende is gekomen ter Kercken / om den dienst Gods dien nacht te hooren: de Heere van Lederdam heeft hem heymelijck met veel ghewapent volck aende Oostzijde vander Kercken neder ghestelt/ also dat geordineert ende opgeset was. De Koster door heymelijcke boden dit vernemende / heeft van buyten die deuren vander kercken bast ghesloten / die heere van Arckel van desen verraet ende opset niet wetende / also hem God dat in gaf / is heymelijck met twee dienaers uyt de kercke ghegaen om ter secreten plaetsen te gaen/de Koster hier niet af wetende. Ende als de Koster de deure dus bast hadde gesloten / datter niemant in noch uyt en mochte / heeft hy een teecken met der klocken ghedaen. Die heere van Lederdam dit hoorende/is terstont met sijn volck aengetreden/ ende hebben die kerck om belept ende dat vier daer in ghesteken / meenende alsoo den Heere van Arckel daer in te verbarnen: ende die kerck is also verbrant geweest/met allen den Priesteren ende anderen die daer in waren/ behalven een. Die heere van Arckel / als hy dit vernam door den brant dien hy sagh / ende dat ghekrp van sijne vyanden dat hy hoorde / versuchte ende bedroefde hem seere vande jammerlijcke moort sijner onderzaten/ende bleef heymelijcken verborghen in een steenen

Digitized by Google

kamere totten dage toe. Ende de heere van Lederdam verblijt wesende dan alsulcken mooꝛt ende misdaet/ hopende den Heere van Arkel mede verbrant te wesen metten anderen / is wolijcken wederom ghekeert metten sijnen na de stede van Lederdam. De Heere van Arkel als hy vernam dat de Heere van Lederdam weder wegh was gerepst / is hy metten sijnen al schreyende ende weenende inder Kercken ghegaen/ die daer al gheheel lagh verbrant/ ende heeft de verbrande doode lichamen vergadert/ ende voor den outaer des heyligen Cruys begraven inder selver Kercken. Dit ghedaen wesende heeft hy de waerheyt van desen verraet ende mooꝛt vernomen / ende heeft de Coster den verrader gevangen genomen/ ende met groote sware pijnen ende tormenten van een daen scheuren ende soo doen verbarnen. De vertwijfelde heere van Lederdam hoorende dat de Heere van Arkel mettē lijve was ontgaen/ ende meenende dat hem de Coster hadde bedrogen/maer namaels de waerheyt vernemende / heeft hy de Dupvelen vermalendijt ende geblaspemeert/ende is met grooter schaemten ende schanden upten Lande in Hoogh-dupt slant ghetoghen / ende heeft hem daer een kleyne tijt onthouden. Ende korts daer na is hy weder gekomen ende heeft den Arkelschen dijck doorghesteken / datter groote schade geschiede van water int lant van Arkel ende Vyanen. Een weynich tijts hier na ist gebeurt dat de Heere van Lederdam was binnē Haestrecht/ende als hy op eenen dagh met zijn vrienden vrolic hadde geweest/ende wel geteert enē gedroncken was/ ende na den maeltijt droncken wesende ende onder sijne vrienden staende op der straten / is hy onversienlijck uyt dat middel van henlupden ghenomen met lijf ende siel/ende inder lucht opgevoert uyt haren ooghen / datmen niet en wist waer dat hy verboer / ende na dien dagh en worde hy nopt weder ghesien / maer op die stede daer hy stondt ende afghenomen worde / bleven liggen dry droppelen versch bloeds. Ende na dien tijt worde alsoo vreselijcken gheluyt op dat huys ende Slot tot Lederdam ghehoort / ende die opten Huyse woonden/ saghen grijsselijcke ende verbaerlijcke ghedaenten van vreemde Dieren / dat daer niemant opten Huyse van anghst blijven mochte. Waerom Pelgrom des Heeren Folperts soon ende nabolger in hooftheden / een man van grooter oorloghen ende quaetheden / datmen twijfelde wie de beste van beyden wesen mochte/ dese dede dat Slot ende Casteel af vreken ende liet een ander maken / aen de West-zijde vander stede van Lederdam.

Van Iohan van Zyrick de xl. Bisschop van Vtrecht.

IJden Jare ons Heeren 1287. schreven de Heeren des Stichts van Vtrecht aen Grave Floris van Hollant / dat hy woude komen totten raet des Capittels der Kercken van Vtrecht/ want sy Johan van Nassouwen Elect van Vtrecht / maer niet gheconfirmeert vanden Bisdom settē wilden. Ende so dese Elect Iohan dat Slot van Vredelandt verset hadde om een somme van penningen aen heer Gijsbrecht van Aemstel ende 't Slot van Montfoort aen heer Harman van Woerden/ so beklaeghde hem dat ghheele Sticht van Vtrecht. Ende want nu dese Elect Iohan van Nassouwen als een weerlijck man dat sticht van Vtrecht xx. jaren hadde berecht/ende des stichts goeden ende sloten aen vele wocchenaers tot een onderpant hadde belast ende gheset/ende in grooten swaren schulden hadde ghebrocht/ so hebben de heeren des stichts van Vtrecht geestelijck ende waerlijck/ onsen heyligen vader den Paus van Roomen/den jammerlijcken staet des stichts ende kerckrijck van Vtrecht geschreven enē te kennen gegeven/ ende hebben seer ootmoedelijcken gebeden voor eenen gheseten Iohan van Zyrick. De Paus dese supplicatie aenmerckende, heeft overmits Pauselicker macht den voorsz Iohan van Nassouwen van dat Bisdom afgheset/ende heeft den voornoemdē Iohan van Zyrick voorsien met dat Bisdom van Vtrecht. Ende aldus is dese Iohan van Zyrick geordineert ende gemaeckt de veertichste Bisschop van Vtrecht.

Vanden vermaerden Edelen die doe in Hollant ende Zeelandt waren.

HIer voren is verhaelt/ hoe dat Graef Floris 40. die rijcste ende eerbaerste huysluyden die hy inden lande van Hollant bevinden konde/ die wel gegoet waren Ridders staet te houden: alle Ridders gheslagen heeft. Maer nuen mocht hier vragen oft een Hertoge ofte Grave macht heeft eenen huysman te Edelen. Daer af salmen weten / dat een Hertoghe oft Grave mach eenen man van wat state hy sy / Ridder slaen. Ende de Edelheyt der Ridderschap heeft des volkomē macht van Gods wegen ende des Keysers / dat zijn al Edele dat van haer voort koemt. Anders en heeft des niemandt macht Ridder te slaen / Edeldom te geven/ dan de Roomsche Keyser oft de Palensgrave des Rijcx van Keysers wegen / also de Keyserlijcke Rechten ende Lopen uptwijsen. Maer een ghekroont Koningh mācht doen in den sijnen: die Keyser over al. So waren dan die outste ende Edelste die haer ouders altijt Ridderen/ ende Ridders namen gevoert hadden/ dese na-ghescreven / daer de vermaerste ende principaelste af waren/ by Grave Floris tijden:

Jonckheer Ian, grave Floris soon van Hollant.
Herman Grave van Hennenburgh.
Dierck die goedertieren/ heere van Wedenrode.
Willem Heere van Teylingen.
Ian herre van Hoesden.
Ian heere van Heesbeen.
Arent heer vander Hupse/ broeders des Heeren van Hoesden.
Iohan heere van Arckel.
Hughe Butterman, heere van Bottersloot.
Iohan herre vā Hokelum/ enē Otte heer van Asperē ende Accop sijn broeder.
Pelegrijn heere van Lederdam.
Aelbrecht heer vā Voorn
Henric Burghgrave van Leyden.
Iacob van Wassenaer.
Dierck van Wassenaer.
Dierck van Teylingen.
Claes Persijn, heere van Waterlandt.
Simon van Haerlem.
Gijsbrecht heer van Aemstel/ enē Aernt sijn broeder.
Hermā heer vā Woerdē.
Ian heere vander Leckie ende Polanen.
Huge heere van Vyanen.
Gijsbrecht heer van Yselsteyn.
Wolfert heer vanden Bere.
Ian heere van Heneesse.
Witte de eerste heere van Haensteden/ grave Floris bastaert sone.
Claes heere van Putten ende Strenen.
Willem van Egmont / enē Gerrit sijn sone.
Bouwen van Naeldwijck.
Iacob van Woude.
Aernt van Heemskerck.
Gerrit van Velsen.
Gerrit van Heemskerck/ enē Henrick sijn broeder.
Dierck vander Goude.
Dierck van Raephorst enē Gerrit sijn broeder.
Huge van Cralingen.
Werenbout Wtenhaghe/ ende Aelbrecht sijn soon.
Gerrit van Harmelen.
Ian vander Doortoge.
Floris van Duven.

Alle dese waren vrome Ridderen vermaert.

De Linie der Pausen.

Anno M.CC. ende xciiij.

BOnifacius de viij. was de CC. enē ij. Paus/ hy was uyt Campanien/ hy besat de stoel viij. jaer ix maenden xviij. dagen. Hy was een uytgenomen expert Doctoor inde Rechten/ listich/ subtijl ende seer hoomoedigh / maer hy en hadde geen maet in sijne wijsheyt/ hy schreef hem selven te wesen heer van alle de werelt/ hy quam met grooter listicheyt int Pausdom/ende dacrom seynen van hem dat hy in het Pausdom quam als een Vos / hy leefde als eenen Leeuwe ende hy starf als een Hont. Hy worde van sijne vyanden die hy uyt Roomen verdreven hadde gevangen/ende wert te Roomen gebracht daer hy uyt groote verdrieten starf inden kercker/ende wert begraven in S. Pieters kercke.

Int jaer ons Heeren M. CCC. woꝛt dat eerste gulden Jaer ingeset van desen Bonifacius, die allen hersten

Digitized by Google

sten menschen verleende volkomē aflaet van allen sonden die te Room̄en quamen / ende versochten met devotien de heylighe plaetsen ende steden der heyligen Apostelen ende martelaren Gods / ende hy verleende dien aflaet tot allen C. jaer eens / ende daer ginghen binnen dat jaer in ende uyt der Stadt van Roomen alle daghe twee hondert duysent menschen / behalven die binnen der Stadt woonden.

De Linie der Keyseren.

Anno M. CC. ende xcviij.

Albertus Hertoghe van Oostenrick de eerste / des voorgenoemden Koning Rodolphus soon / doen sijn voorsaet verslagē was / wordē hy vandē Keur-vorsten eendrachtich gekoren / en̄ vanden Paus Bonifacius die achtste geconfirmeert. Hy wordē bā sijn Neve sijns broeders soon (daer sy te samen vriendelicken reden open veldt) doot gesteken / hy regeerde thien Jaer.

Jan d'eerste de XX. Grave. IV. Iaren geregeert.

Van Joncheer Jan d'eerste van dien name, de xvij. Grave van Hollandt, Zeelandt, &c. ende van sijne Vooghden.

Als Graef Floris soo heerlick / als voorschreven is / vermoort was / is sijn soon Jan ghewordē de XVII. Graef van Hollandt / Zeelandt / ende Heer van Vriesland / int jaer M. cc. xcvi. Ende want hy hem in Enghelandt was ontsiende by sijns wijfs Vader Eduward den Koningh / soo heeft

Graef Dirck van Kleve

de Vooghdije van Noort-Hollandt / en̄ daer tegen oock

Gwyé van Henegouwen

Graef Jans van Henegouwen Broeder / de Vooghdije van Zuyt-Hollant aengenomen. Weeg twee broeders van Henegouwen waré Nedē banden overledē Graef Floris, sijns moeyen Alijts huysvrouwe van Jan van Abennes kinderen. Dus sat het volck van Hollandt een wijl tijts verscheyden ende van malkander gedeelt. Voor welcke tweedracht het Landt in groot ruysval gekomen is. Want Willem van Mechelen de nieu gekoren Bisschop van Utrecht (de xlix.) sijnde de voorschreven twist / is met sijn volc getogen voor 't Huys te Muyden / 't welck seer hart belegert sijnde en̄ bestormt / gedwongen is geweest in handen des Bisschops te komen. De Bisschop een meet grijpende voor dese sijne voorspoedicheyt / is in West-Vrieslandt ghetogen / daer hy de Vriesen op sijn zijde gekregen heeft tegen de Hollanders / ende hebben 't Huys te Wijdeneesse / en̄ 't Huys te Eutingenburg / belegen / aengedacht̄ / ende verwoest: verbrandende oock eltemael het stedeken van Medenblick. Maer het Slot en hebben sy niet konnen vermeesteren. Heer Floris van Egmont ende ander die met hem op dat Huys lagen weerden hen wonelicken / ende leden d'uyterste noot / soo datse in gebreck van victualie paerden vleesch moesten eten: Tot dat Graef Jan van Henegouwen / het Regiment van sijns Neven wegen / die noch in Engelant was / aengenom̄ē hebbende / met groote macht van volck in Vriesland quam / ende het Huys ontsette. Heer Jan van Arckel ende Heer Claes van Putten verbranden de stede bā Enchuysen / ende namen eenen grooten roof van daer: ende zijn met alle haer schepē ongeschent met grooter eeren te lande gekom̄ē. Maer also de tweedracht alle daghe meer ende meer toenam / heeft de Ridderschap goet gevonden / haren rechten Lants-Heer uyt Engelant te halen: ende zijn derwaert getrocken Heer Dirck van Weeberode. Heer Floris Regael Abt tot Egmont / Heer Henric Burg-grave van Leyden / Heer Willem van Egmont / met eenige andere Edelen ende knapen / onder andere ooc met hen nemende dē Heuse Claes Kieté van Sparwou: Ende in Engelant vanden Koningh minlick ontfangen zijnde / hebben sy nae een heerlick tractement vanden selven haren eygen Graef met 's Koninx dochter Elisabeth, Jonckheer Jans wijf / verworven om in Hollant te brengē. De Voochdije bā dese Jonck-heer Jan (also hy noch jonc was) wert de vanden Koning den Heer van Weeberode bevolen: Maer also de wint contrarie was / zijn de schepen in Zeelant gearriveert: daer Heer Wolfart van Borsselē Heer vander Vere / den jongē Graef in sijn hoede en̄ voochdije bevende / ontkomē heeft. Ende hy socht hem op sijn Casteel / en̄ verbeyde de Hollantsche Heeren en̄ alle den genen die hy hatede / en̄ hem misdaeghden / en̄ by sonder den Heer van Weeberode (niet tegenstaende desen Jonc-Heer Jan vandē Koning sonderling bevolen was) wort oorloof gegeven by eenen bode: ende dat hy trecken soude tot den sijnen in Hollant. Hier na heeft Graef Jan van Henegouwen / verstaende dat sijn Neef Jonckheer Jan uyt Engelant gekomē was / 't Regiment vande Landē verlaten / en̄ is wederom na Henegouwen getogē / ende Jonckheer Jan wordē na dien tijt by de Heeren ende Edelen vanden Lande ontfangē tot den xxij. Graef van Hollant ende Zeelant. Maer hy en was ghem Heer vande Vriesen. Want hy suchte die te brenghen tot sijne onderdanicheydt. Ende tot dien eynde heeft hy int Jaer M. cc. xcvii. vergadert een groot machtigh heyr van volck / en̄ quam daer mede tot Alcmaer: daer tegen quamen de Vriesen met al haer macht / ende tot Bremen by Alckmaer op de wijde gheest wordē eenen swaren strijt ghevochten: daer bequam Hollanders / ende wel vier duysent Vriesen verslagen worden. Ende dit gheschiede op de vij. Kalende van April. Na dese groote sege nam Graef Jan sijns Vaders lichaem / dat noch t' Alckmaer op 't Choor ongegraven stondt / ende brochte dat tot Rijnsburgh int Kloosster / en̄ dede 't selve begraven by Vrou Beatris sijn wijf. De Bisschop van Utrecht verhoorende dat de West-Vriesen aldus t'onder-gegaen ende verwonnen waren / soo heeft hy de

lyp de Oost-Vriesen op ghcrupt om de Hollanders te beoorlogen: ende zijn met veel schepen eñ hulp van de Bisschop (die ooch self in persoon daer was) haestelick ober ghevaren nae de stede van Monickendam in Waterlant. Dan de Poorters van Haerlem met de Kenemers ende Waterlanders zijn dese Vriesen wonnelicken tegen ghegaen / ende sloeghen hen veel volcx af: de rest ghedrongen synde sonder ordinantie na haer schepen te loopen. De Bisschop liet syn groote schip achter/ende is ghevallen in een kleyn bootken/ daer hy met ober voer na Ober-Yssel/met groote schande ende schade: de eer ende overhant de Hollanders behoudende. Hier na is hy de Graef 't Slot van Yselsteyn/ also heer Gijsbrecht van Yselsteyn den Grave weygherich was/ende den Bisschop toegedaen/ bestormt ende ten laetsten ooch verobert: zijnde te voren Heer Gijsbrecht voornoemt gevangen. De Graef 't Slot verkregen hebbende/ heeft hy 't ghegeven Heer Wolfardt vander Vere/ mit de heerlickheyt van Woerden / met alle het ghene daer toe behoort / tot een erf-leen van hem te ontfanghen / dat hy daer upt 't Bisdom van Vtrecht aenvechten ende bederven soude. Hier na int jaer M.cc.xcix. de West-Vriesen vernamen den voorspoet die dese jonge Graef tegen den Bisschop had / eñ synre mogenthcyt ontsagen / deden aen hem verscrieken om genade/ ende wonden hem beteringe doen van 't gene sy misdaen hadden/ ende tot allen tijden tot synre beliefsten staen / &c. De Graef heeft haer ghehoor gegeven/ende sy syn met hem tot Alcmaer versoent: eñ de machtichste vanden Lande swoeren hem daer hulde onderdanicheyt: Daer ooch Vrieven van gevende/ besegelt by die van Hoogh-wouderambocht / Nieuwer voyperambocht/ Vyfhtigerambocht / eñ Geestmanambocht/ des Saterdaegs na Alder-Heyligben-dagh. Hier na heeft Graef Ian eenighe kleyne swaricheden ende moeyten gehadt / als met heer Ian van Renesse/ den welcken hy upt den Lande dede bannen / ende syn Slot van Mourmont in Schouwen neder voyren ende ter aerden slechten. Noch is tusschen de Grave eñ die van Voyrecht tweedracht gheweest om de Vierschaer/ende jurisdictie/ ten gevalle van Alaut de Baillin van Voyrecht: ende de saeck is so verre gheboren dat de Graef die van Voyrecht dede ontseggen / ende gereetschap maeckte tot den belegge. Daeventusschen so heeft Heer Wolfard vander Vere (die s'Graven Advocaet ende overste Raedt was) de gemeente willen beswaren met een nieuwe schattinghe / ende sette alle dinck na syn selfs beliefsten ende goetdunckens / waerom hy seer versmaet ende gehaet wordt / ja soo dattet hem syn leven kostte. Want alsoo om hem heel Hollant in roere was / ist ghebeurt dat op een tijt als de Graef inden Haghe was / ende met hem Heer Wolfart vander Vere / daer dagelijcx een groot rumoer eñ oploop der Heeren ende Edelen van Hollant ghesch yede. Ende hebben sy ten laetsten eenen tijt ghestelt/ ende een vergaderinghe ghemaeckt / dat sy van desen verwoede ende felle man heer Wolfart vander Vere (wiens regeringe/ als al te seer schattende ende schenrede / sy niet van sinne waren langher te verdragen) ende van syne onbeschoylijcke werchen waeckte doen wouden. Doen hy vernemende/ is des morgbens vroegh voor den dagheraet met den Graef upt den Haghe gherepst nae Schiedam/ ende is in een schip gegaen om ober de Maese te varen in Zeelant. Maer is van 'die van Delft met groote macht van volck ende menichte van booten ende visch-schuyten op de Maese achter haelt / ende tot Delft gebrocht. Den ware den Graef daer by hadde geweest doe sy gevangen worde/ de luyden souden hem doot geslagen hebben/ soo seer waren sy verbittert ende op hem gaende. Maer het worde op die tijt om des Graven wille gelaten. Ende met ghelenghde dat sy gingen op een groot steenen huys staende t'eynde de Choor-straet achter d'oude Heer op den hoet / meynende daer vry te wesen om niet geslagen te worden. Dan terstont worde daer een oploop ende rumoer voor dat huys / en zijen alle gader met inder stemmen: Gheeft ons Heer Wolfart vander Vere / ofte wy sullen den brandt int huys steken/ende verbarnen met alle die daer in zijn: door dese dreygementen ontroert zijnde ende verbaert/ hebben die daer binnen op 't huys waren heer Wolfart vander Vere (sonder harnas wesende) van boven neder ter veynster upt ghewopen / ende sy worde terstont doorhouwen ende doot ghe slaghen. Op de selfde tijt is Alaut de Baillou upt vreesen van die van Voyrecht syne vpanden ghevlucht met de synen / op het huys te Crapensteyn tot Slijdrecht / ende worde daer een wijl tijdts onderhouden: Dan na de doot van heer Wolfart vander Vere syn voorstander worde hy van de ghemeente van Voyrecht seer ghedissameert ende met leelicke ende schantlicke woorden verspoken: ende is ten lesten van henluyden opten Huyse voorschreven beset: ende eer pet lang ooch in handen ghecomen/ ende nae Voyrecht ghevoert. Ende/ siet/ soo gheringhe als hy upt den schepe was ghetreden / worde hy met twee syne broeders ende andere knapen vander ghemeente jammerlijck ghe slagen ende doot. Int jaer M.ccc.(Andere seggen 't jaer M.cc.xcix.) worde de Graef Jan tot Haerlem zijnde / seer siech/ende starf aldaer opten vj. Kalende van November/ (dat is opten xxix Octobris: andere seggen op S. Martijns dagh/ dat is/ opten ix. Novembris) als hy dat Graefschap van Hollant ende Zeelandt hadde bereeht ontrent vier jaer langh. Ende Vriesland ontrent een jaer. Hy is de eerste onder de Graven van Hollant/ &c. geweest/ die gehouwet synde sonder kinder/ eñ sonder Ridders name gestorven is/ende hy worde int Klooster tot Rijnsburgh by syn Vader ende Moeder met betamelijcker uytvaert / met helm ende schilt begraven. De Gravinne Vrouwe Elisabeth is na haer mans doot weder ober gherepst in Enghelant tot haren Vader den Koninc/ende voyt namaels te wijf gegeven den Graef van Erffoyt.

Aenteyckeninghen.

Hoe de saken hier te Lande stonden na den jammerlicken moyt van Graef Floris, ende hoe een peder plocte wat hy mochte/ ende de Graef van Cleve hem s'Lands regiment onderwan: ende hoe heer Gwyde van Henegouwen / Cresyier van Ludick/ vertrecken most: maer eer pet langh met syn broeder Graef Ian van Avennes wederom keerde / ende hoe doe die Graef van Kleve 't lant ruymen most/ &c. verhaelt de Rijm-Chronijcker fol. 46. Ende rest van dese Beschrijvinge ooch ober een komende. Desgelijcks en verschilt Beka niet. Maer dese is wat korter. Andere Chronijcken laet ick varen / ten deele het selve/ ten deele ander dingen weynigh dienende ten propooste verhalende.

Als Graef Floris soo deerlijck vermoyt ende syn Soon Jonck-heer Ian hem noch by syn wijfs Vader den Koninch van Engelant onthoudende was/ &c.] Hier voren ooch daer gesproken voyt van 'overraet dat teghen Graef Floris opghenomen worde/ voyt Jonck-heer Ian mede des Koninghs van Enghelant swager genoemt. Maer ick twijfel of dit päet voe met den houtvoelicschen bant aen een verknocht waren: datse aen malkander verkocht waren/ is hemelijck: maer op die tijt en meyn ick niet datse getrout waren. De Rijm-Chronijcker gheeft mijn reden om achter waerts te dencken. Want daer hy verhaelt hoe de Heeren des Lants den Grave aenlepden/ om te halen.

Jan den Grave upt Engelandt
Ende brengen hem selven in syn Land /

als diense niet ontberen mochten/ in sodoenighe dingende nood/ ende swarigheden alsser doe inde Lande waren/ seyt hy voyt:

Si peynsder om ende bedachten
Wiere best baren mochten:
Wt elcker poorten sy daer namen
Twe mannen/ die hem bequamen

Die

Die schepen selve daer toe kozen.
Doe namen si upt hem te kozen
Van Edelen luyden een getal.
Die in Ingelant boeren al
Om-haren Grave den jonghen Janne.
Die si met hem brochten danne.
Sijn wijf moste hi trouwen daer.
Ende beslapen al daer naer:
Doe had hy oozlof t'huys te baren
Als hi woude sonder sparen.

Dese mijn hier upt dese plaets eerst inghenomen argewaen / bevestight een Engels Histozy-Schzijver / hier bozen meer als eens van mijn aenghetoghen / Thomas Walsingam Histor. Angl. Anno Gratiæ 1298. qui est annus regni regis Edwardi a conquestu primi xxv. fuit idem Rex ad Natale Londonijs ubi post Festũ Epiphaniæ Elizabeth filia Regis Angliæ connubio jungitur Iohanni filio Comitis Hollandiæ, & hæredi. Quẽ pro hæreditate patris, nuper occisi, assequenda una cum uxore, conducente eos Humfredo de Boun, Herefordiæ ex Essexiæ Comite, remisit rex Angliæ cum honore. Wy beeldẽ ons in / dat Graef Ian heel jonck was doe hy hier te lande wederom upt Enghelandt quam / al hoe wel een wijf aen sijn zijde hebbende. Barlandus noemt hẽ een kint. Interfecto (inquit) Florentio, cũm puer adhuc abesset in Anglia filius ejus Iohannes, &c. Insgelijex oock Meyerus ad Annum 1300. &c.

Graef Dierck van Kleve heeft de Vooghdye van Noozthollant aengenomen.] Snoyus: Occiso vindicatoq; Florentio, Reinaldus Comes Gelrię Hagam introijt, ac se pro Tutore gessit, se illi Hallandia Septentrionalis. Het geen hier Snoyns sept / dat Graef Reynolt van Kleve Voocht van Noozt-hollandt was / en weet ick niet dat pemandt anders benessens hem sepdt. Den selfden Graef van Gheltre noemt hy inde voozgaende Histozie / int belegh van 't Huys te Kronenburgh / daer Gerrit van Velsen de moozdenaer / ende noch eenighe vande verraders op waren / &c. In welcke Histozie Graef Dirck van Kleve / met sijn bzoeder Loef van Kleve inde Kijm-Chzonijck / ende by alle andere gheloofwaerdighe Schzijbers bekent zijn. Ende oock de waerheyt is: als ick meyn / dat ick met Bzieven ende Munimenten van die tijden kan bewijsen.

Inden beginne als Graef Ian upt Engelant eerst gekomen was / vermocht heer Wolfart vander Veer by den Graef upter maten veel: Soo dat de Graef naulwelick pet en dede / of was Heeren Wolfart wille ende beliefien. Maer naederhant en dede de Graef niet / ten was by goedt-duncken sijnen Neven Ians van Avennes Grave van Henegouwen: Gheljck als des Graven bzieven selfs uptwijsen. Eene van die sal ick upt picken / ende daer upt een stuck hier by schzijven / om het selfde met des Graven eyghen woozden te doen blijcken / ende oock om dat het ter Histozie van dese tijden te passe komt:

Wy Ian Grave van Hollandt / van Zeelant / ende heer van Vrieslant. Make kont allen luyden met kennisse der waerheyde / Dat wy by auctozitept ende toedoene eens hooges mans ons lieben Neven Ians van Avennes / Grave van Henegou (by wiens auctozitept wy alle dinck doen) hebben gegeven ende gebẽ Witten onsen lieven bzoeder bzielicke alle dat goet dat onse Heere onsen Vader (daer God de siele aff hebben moete aene komen was van Jans doot van Haemstede of andersint / &c. Gegheben des Dijnsdaeghs na S. Victors dagh / int jaer ons Heeren M. CC. xcix. te Dozdzecht.

Als Graef Ian van Henegouwen vernomẽ hadde van 't harde belegh des Huys tot Medenblick / daer de Vziesen met des Bisschop volck van Vtrecht vooz laghen / ende hy reetschap maeckte om te ontsetten: is hem ter selver tijt mede gheboodschap / dat heer Wolfardt vander Vere met hulpe Gwydoos des Graven van Vlaenderen / de stadt Middelburgh in Zeelant hadde belegert / ende stonde een langh beleg upt / den Somer ende Herbst geduyzende / sonder hoop van ontset: maer werde ten laetsten ontset dooz Graef Ian voornoemt. Daer van de Kijm-Chzonijck te sien is. Ick en weet niet hoet bykomt dat dit belegh gantschelijck by onse Chzonijck-Schzijver oberghesiagen wozt: daert so dupdelijc in oude boecken aengetepckent staet. De Auteur van 't Goutsche Chzonijckken is in dit stuck blijtiger gheweest: Als Graef Ian van Henegouwen (sept hy) vernam dat het Huys te Medenblick belegen was: doe quaem hem oock de boodschap dat de Vlamingen in Zeelant waren / ende hadden Middelburgh belegen. Daer toogh Graef Ian met veel volck ende ontsettende Middelburgh / ende verdzeef de Vlamingen upt Zeelant. Daer na toogh hy met sijn Volck ende met den Heer van Arckel / ende met den Heere van Put / ende quamen tot Enckhuysen daer de Vziesen laghen. Daer quamen de Hollanders ende streden op de Vziesen / ende versloegender wel dzy duysent. Doen wozt Enckhuysen verbzant. Ende doe die vanden Huyse (ita legendum est doe die van Enckhuysen) den bzant sagen / doe riepen si luyde / ende seyden: God sy gelooft / ons komt ontset. Hactenus Chronicon Goudanum. Maer beschept van beyts hebt ghy inde Kijm-Chzonijck / beginnende fol. 47. Daer oock gesept wozt dat Heer Wolfart vander Vere mede aende moozt ende ondaet tegens Graef Floris begaen / schuldigh was: als oock Heer Ian van Kinesse met Heer Daenkijn van Oozschot / die Gerrit van Velsen in sijn belijdenisse versweegh / ende niet oprecht en biechte.

Na dit ontset soo van Middelburgh als Medenblick / als de nieumare quam / dat Jan van Hollandt upt Enghelandt te Dozdzecht ghekomen was / is Graef Ian van Henegouwen sonder sijn Neve mondelingh te spreken / heymelijck na Henegouwen vertrocken / dat daer niemandt dan alleen de Heeren van Arckel die hyt te kennen hadde ghegheven / ende hem getrouwe waren / of en wisten. D'een mensch / sept het spzeeckwoozt / is den andere een God / ende somwijle / is oock d'een mensch den andere een dupvel. Dit was voozwaer hier den Grave van Henegouwen heer Wolfart vander Vere: Dese hadde alles op sijn dupm / hy rockende dẽ Grave vã Hollant op / ende diende hem schoon vooz oogh en / ende speelde sijn personagie wonderlijck wel: hadde hy den Henewier met hupt ende hayze komen op eten / soudet gedaen hebben / de Wolfs aert ende hart wasser wel: maer het gebzack hem aen de macht. Men dede nae sijn vertreck groote moeyten om hem te vanghen: ende hem na te ryden ende soecken / kosten meer als vijf duysent pont: Als de Kijm-Chzonijck ghetuyght. Wiens woozden het de pijne waert sal wesen te hoozen:

De Graef voer heymelijck sire straten /
Hine wout niemant te weten laten
Van die van Arckle / die hem getrouwe
Waren: diene sonder rouwe
Veden luyden 't sinen lande;
Des had hi eer eyde geen schande.
Hi moste varen heymelijcke.
Het koste te wachten seerlicke.
Meer dan vijf duysent pont /
Cotter wijlen ende cotter stont
Datmen ter waerheyt had verstaen
Dat hy hen allen was ontgaen.
Men wachten bi water ende bi lande /
Beyde by oozden ende by sande /
In menigen lande / in menige steden:
Dat hi niet mochte zijn leden
Hine moste emmer zijn gevaen /
Al quamt dat hi is ontgaen.
Ick waen dat God selve dede.
Hier bi hebben onhoveschede
Die Vlaminge dicke van hem gesegt.

Ick

Ick waene die Vlamingh van recht pleget
Dat hy gaerne lachter spreket
Dien hi haet ende hem soo wreket.

Maer Graef Ian van Henegouwen heeft ghespeelt soo voor so na: ende heeft hem hier ouer na der hant wel gewroken: soot waer is dat Meyerus verhaelt/ die hem de doot van heer Wolfart vander Vere te laste legt. (Twelck misschien de Vlamminghen hem valscheliick opdichten: ghelijck als sy Graef Ian van Henegouwen na gheven ende betrecken inde doot van Jonck-heer Ian van Hollant. Waer van siet hier na volghende.

In den stryt die Graef Ian van Hollant hadde te Vronen by Alcmaer / werder verslaghen vier duysent Vriesen.] Het Goutse Chronijckken segt/ dat ter deerslagen worden drye duysent/ behalven die daer verdroncken. (T selve getuyght de Rijm-Chronijck fol. 50. noemende Vronen een Dorp / gheen Stadt/ als ander doen. Quod notandum.

Wt het gheen dat de Rijm-Chronijck voorder verhaelt / schijnt dat Graef Ian eerst sonder wijf in Hollant ouer gecomen was uyt Enghelandt. Siet selve toe/ ende oordeelt / hier is de plaets by de hant:

Daer na droeghmen ouer een
Dat den Rade mogelijck scheen
Dat sijn wijf by hem ware:
Dus gheheelt/men voer om hare/
Ende brochtse int Land met eeren/&c. fol. 51.

Heer Wolfart vander Vere voorde vande ghemeente tot Delf doot-gheslegen.] int jaer M. CC. xcix. op S. Pieters dagh / den eersten Augusti. Rijm-Cronijck fol. 59.

Int selfde jaer / na de getuygenisse vande Rijm-Chronijck/ is oock Ian van Hollant de jonge Graef vanden vleysch ontbonden/ op S. Martijns abont: Hebbende tot sijn oversten Raet ende Voocht gheluoren/ en uyt Henegouwen wederom ontboden Graef Ian van Henegouwen: alsoo hy self te jonge was om sijn Land na betamen te berechten. Ende de Brief van Vooghdije voor vier jaren hebbe de Graef van Henegouwen bezegelen. Siet daer fol. 61. ende fol. 62. Graef Ian van Hollant/ als daer de selve Auteur ghetuyght/ starf aen't menisoen / verstaende by dat woort/ het roode buyck-vleel/ anders root melisoen gesegt / ende simpelijck het root. Op het selve jaer stelt oock deses Graefs sterf dagh Beka, ende hem volghende Trithemius in Chronico Hirsaugiensi het Goutsche Chronijckken / ende Snoyus. De geschreven Chronijck ten tijden van Hertogh Philips van Burgundien/ het jaer M. ccc. als mede de Zeeusche Chronijck doet. Matthæus Westmonasterienſis Florilogus ad Annum M. cc. xcix. Hoc anno Iohannes Comes Hollandiæ gener Regis Angliæ (Edwardi primi) hausto veneno per suos familiares (pro nefas) & sibi dato occubuit; cujus relicta (Elizabetha) negatâ sibi dote suâ, ad thalamum remeavit paternum. Let op het geen dese Auteur aen den dagh brenght: Te weten dat Graef Ian van Hollant van sijn eygen vrienden ende magen vergheven soude zijn. 'T schijnt dat Meyerus hier Graef Ian van Henegouwen verdacht maeckt/ als door wiens heymelicke schickinge ende raet dit vergift gheghe-ven soude wesen. Wat dunckt u / wil hy dit niet seggen? Hannonius, fretus fœdere Gallorum, summittit occultè percussores, & Volfardum occidendum curat: profectusque mox in Hollandiam Tutelam Ioannis arripit; illoque tandem, ut frequens fama est (eccę. quid libido regnandi) per venenum sublato, Principatum invadit, tamquam proximus hæres. Erat quippè matre natus Adelide Florentij amita. Maer Meyero, al hoewel hier in misschie volgende een Schrijver van die tijden / sullen sommighe achten datmen gheen gheloof en behoort te gheven: door dien de Schrijver voorts een Vlamingh mach gheweest zijn / oft vyandt des Graefs van Henegouwen: om dies willen dat hy het met den Koninghvan Vranckrijck hildt/ende de Vlamingh met Engelant: tusschen welcke twee Koningrijcken oorlogh was ende oneenighepdt / &c. De Auteur vande Rijm-Chronijck strijt hier seer teghen/ ende weert dit opghedichte vergift gegeven vanden hals des ontschuldigen Prince / seggende dat Jonckheer Ian van siecte (dan melisoen) ende niet van vergift gheslorven is/ fol. 62.

De Grave (van Henegouwen) bede ter aerden
Sinen Neve Jan met grooter weerden
Te Kempsburg in s' Vaders graf.
Die anders dan wel segget hier af/
Hi mist doet haerde sere/
Dat weet God die overste Here/
Dat die sticken dus toe quamen/
Den mogen sy hem wel schamen
Die so gaet ne spreken quaet:
Ontbooren sijs dat waer mijne raet /
Ende weiken hen dat niemer tonge niet.
Als God wonde ist geschiet.

Hier meyn ick dat hy de Vlamingen raecte. Want dese's lasterlijcken tongh heeft hy oock te voren bestraft fol 50. Welcke plaets wy aengetreckent hebben hier naer. Maer wat heeft al het teghen-spreken gholpen? De suspitije is by eenighe eben wel ghebleven. Datter vergift soude ghebruyckt zijn/ willen oock segghen Analus Dominicanorum Colmarienſium: Anno M. ccc. Comes de Hollandiâ, vir juvenis & fortis, habēs in matrimonio sibi conjunctam juvēculam & fœcundam, ad mensam pariter federunt hilares, & jocūdi. Hitoxico perierunt pariter innocentes. Maer dat dese Auteur segt datse beyde/ so wel de Grafinne als de Graef/ vergeven zijn ende gebleven/ en is soo niet. Want sijn bedgenoot Jonckvou Elizabeth Koning Eduwarts van Engelant dochter/ heeft haer mā overleeft/ en weder over gereyst zijnde in Engelant tot haer vader/ voorde sy te wijve ghegheven den Graef van Hereford/ als dat de Chronijck-Schrijver te recht heeft aengheteyckent. Ende dese Graef van Hereford was ghenaemt Humfrid de Boun / de achtste van dien name/ ende was oock Graef van Esser/ &c. in groo-ten aensien by den Koningh/ als in werck ende schijn was/ ter wijle de Koningh sijn Dochter (de naghelaten Weduwe van Graef Ian van Hollandt / &c.) hem ten wijve gaf. Dese selfste hooghe Man was Conestable van Engelant. Siet benessens andere Thom. Walsingham Histor. Angl. ad Ann. 1298. & 1308. Item eundem in Ypodigm. Neust. ad Ann. 1297. & 1307. Maer voor al is te sien Camdenus in Brittaniâ editionis postremæ in Hereford-shire fol. 473. daer gesept woort dat dese jonckvrou Elizabeth den Grave van Hereford en Esser vooreş veel kinderen gebaert heeft: soo dattse te recht vruchtbaer (fœconda) hier voren juxta Annales Colmar. gesegt voordt. Maer Graef Ian van Hollandt en heeft by haer gheen kinderen gheteelt. Ende hier mede nam de oude Stam van Hollandt een eynde. Dus verre komen de Aentreckeninghen vanden seer gheleerden P. Scriverius.

Van Bisschop Willem van Mechelen, de xlj. Bisschop van Utrecht.

In den Jare ons Heeren M. CC. xcvj. voorde Heere Ian van Zyrick Bisschop van Utrecht / overmidts Pauselicker macht geset van Utrecht/ en voorde ghemaect ende geset bisschop te wesen te Cullie in Vranckrijck / als hy ix. Jaer dat Bisdom van Utrecht hadde bereeft/ ende daer voorde weder gheset ende geordineert te wesen de xlj. Bisschop van Utrecht Heer Willem van Mechelen die langhe te Roomen hadde ghestaen/ ende van des Paus wegen een Vresident int recht gheseten hadde / ende komende tot Utrecht is hy alhaer seer feestelick ende met grooter eeren ontfanghen.

Hoe

Hoe dat Joncker Jan aen hem nam dat regiment van Hollant.

DE Grave Jan van Henegouwe/ wesende tot Haerlem/ als hy verhoorde dat Jonckheer Jan zijn neve upt Engelant over was gekomē/ heeft hy hē so seer gehaest als hy mochte/ eñ is gekomen tot Oorderecht/ ende hy sende notabele heerē eñ mannen tot jonckheer Jan sijnen neve dat hy quame tot Oorderecht/ hy woude hem de heerlichept ende dat regiment van Hollant weder resigneren eñ overgeven/ dē welcken Jonckheer Jan wederom ontboot by Alaert den Watlin van Oorderecht/ seggende/ komt tot my met C. man op een wyp ghelepds tot Rotterdam/ daer Graef Jan weder op antwoorde seggende: Daer en is gheen vrantschap tusschen ons beyden/ alsus en behoebe it hē sijn ghelepde niet: Doen spraken de heeren eñ overste van Oorderecht ende sepdē: Doochluchtige Prince eñ heere/ believet u tē repsen tot Rotterdam by uwē neve den Grave van Hollant wy willen u gelepden eñ met u repsen met al ons macht: daer de Grave op antwoorde: Het is beter dat ick hier blijve ende verwachte den tijt dat hy hier komt tot my/ ende dit gesept wesē de bleef de Grave van Henegouwe noch een wijl tijts binnen Oorderecht ende ten lestē is hy van daer gereyst/ eñ is weder getogen in Henegouwe/ ende na dien tijt namen eñ ontfingen de heeren ende edelen vanden Lande Jonckheer Jan, die een jonghman was/ totten xxij. Grave van Hollant ende Zeelant.

Vande victorie die Grave Jan hadde tegē de Vriesen, ende vander begravinge sijns Vaders Lichaem.

IN t Jaer ons Heeren 1297. heeft Grave Jan van Hollandt vergadert een groot machtigh heyr van volc om de Vriesen weder te brengē tot sijner subjectie eñ onderdanichept/ eñ is gekomē tot Alcmaer/ daer tegen quamen de Vriesen met alle haer macht om eenen grooten swaren strijt te verstyden/ dese twee hebben haer battaelie geordineert/ ende zijn met blinckende eñ ontwonden Banniceren met gelupt van Verstynen tot malkanderen ingetreden/ dat gekrijs ende gelupt was groot ende der doodē worden veel/ want de Hollanders ende Zeelanders hadde haer gedeelt in twee battaellien eñ bevochten den Vriesen tot twee eynden ende verslogen wonderlichen vier duysent Vriesen/ ende de andere worden voorvluchtigh eñ verborgē hen in riethoffschen eñ andere onbekende plaetsen/ vanden Hollanders bleven doot heer Jan de I. heere van Arckel/ een vroom stout Ridder/ ende Jan vander Voortoge een kloet wapenteuer/ met noch 2. andere die te prijsen sijn tot eewigen dagen dat sy haer lijf so vromelichen voor haren heere ende Lant gelaten hebben/ dese strijt geschiede op den 6. dachende van April/ op de wijde plaetse geheeten Veronē by Alcmaer/ ende de Grave toogh binnen Alcmaer met grooter triumphen eñ sege/ eñ nam van daer sijns vaders lichaem dat noch onbegraven stont/ ende brochte dat tot Keynsburg int Kloosster/ ende dede dat begraven by sijne huysvrouwe Beatris met weenende ooghen/ als betaemde.

Hoe dat Slot van Yfselsteyn gewonnen worde.

DE Grave Jan van Hollant aenmerckende dat de Bisschop van Utrecht nu ij. strijden teghen hem hadde verwecht/ eñ dat hy noch in overvlucht was om derdemael volc te vergaderē/ heeft hy ontbodē heer Ghijsbrecht van Yselsteyn dat hy hem op wilde doen sijn slot van Yselsteyn om sijne mannen van wapenen vanden Hollanders daer op te mogen leggen/ ende den Bisschop daer upt resistentie te doē/ eñ 't lant van Hollant te beschermen/ Gijsbrecht van Yselsteyn heeft dit den Grave gewepghert/ want hy des Bisschops man was/ ende een Richter ende Vresident gesel was in des Bisschops Lant/ waerom de Grave voornich was eñ dede desen Ghijsbrecht van sijnen vranden verlagen eñ vangen/ ende belagh dat slot van Yselsteyn met veel volcx/ eñ lietet seer bestormen eñ aenvechten met menigen assaute eñ schroncrepse/ Joncfrou Barraert Gijsbrecht van Yselsteyns wijf/ heeft haer vromelic gehaldē meren gene die in by haer hadde/ eñ beschiedē dat huys kloeckelijc bol tra een jaer langh/ eñ ten lesten heeft hen den noot daer toe gedwongen om dat sy gheen victallie meer en had/ dat sy dat huys op gaf behouden dat sy metter helft die open huysse waren daer 't lot op vallen sou de haer lijf souden behouden/ eñ vande andere helft soude hy sijnen wille met doen/ die hy alle dede onthoofden. De Graef alsus dat slot verkregen hebbende/ heeft hyt gegeven heere Wolfart vander Vere/ met de heerlichept van Woerden/ met al sijne Jurisdictie ende Vrivilegien tot een Erfleen van hem te ontfangen/ op dat hy upt dien dat Bisdom van Utrecht aenvechten eñ verwoesten soude. Hier na int jaer M. CC. xcix. als de Westvriesen vernamen den voorspoet die dese jonge Graef tegen den Bisschop had/ ende met sijne mogentheyt eñ gracie Gods zijn lant eñ zijn luyden beschudde/ begonnen sy oot achterwaerts te denckē dat sy qualic gedaen hadde/ eñ dedē aen hem versoecken ons genade/ eñ wonde hem beteringe doen tot sijnē wille/ want hy hen lieber genade dede/ indien sijt begeerden dan veel te strijden/ so hoogh hy tot Alcmaer eñ dede de machtighste vanden lande by hem komen ende swoeren hē hulde ende onderdanichept/ daer sy hem sulche brieven af gaven als hier na geschreven staet:

Wy Raet/ Schepenē/ eñ alle de gemeente van west-Vriesland/ maken kont allen luyden dat van grooter misdaet die wy misdaen hebben/ tegens eenen hoogen Prince/ ende eenen mogenden onsen rechten Heere Jan Grave van Hollant/ Zeelant/ eñ heere van Vriesland/ so vanden wyge eñ krijge die wy tegen hem vochten te Vronen/ eñ van dat wy sijn huys braken/ eñ vā andere misdaden die wy tegens hem misdaen hebben/ in wat manieren datter was open en dagh dat dese lettere gegeven was gekomen zijn/ ende compromiteren met onsē Heere voorsept/ by onsen wyen wille eñ met gemeenen rade/ in eenen hoogen Prince/ heere Jan van Avennes Graven van Henegouwe/ alsō dat hy mach ordineren sijnen wille/ eñ taxeren die emendē eñ beteringen van der voorschreven misdaet/ eñ op ons setten correctie eñ emende in penningen/ in goeden dienſten/ in onderdanichept/ ende in allen anderen manieren na sijnē wille/ eñ wy Vriesen voornoēt beloven voor ons eñ voor onse nakomelingen/ op alle goet dat wy hebbē eñ hier na winnen sullen/ dat wy des voorschreven Lands van Avennus seggen vast eñ gestade houden sullē/ sonder weder seggen met meer woorden. Eñ des te oorkonde hebben die van Hooghtwouder ambacht/ nieuwerdorper ambacht/ Oorechtiger ambacht/ eñ geestman ambacht/ desen brief besegelt metten segele daer sy haer ghemeyn saken mede plegen te bezegelen: Ghegeven inden Jare ons Heeren voorschreven des saterdaghes na alderheyligen dagh.

Hoe dat heer Jan van Renes uyten lande ghebannen worde.

HIer na isset ghebeurt dat Grave Jan vān Hollandt sonderlinge saken had te tracteren met sijnen neve Hertoge Jan van Brabant/ eñ Grave Jan quā tot Reymerswael/ ende Hertoge Jan quam tot Bergen aē den soom/ als nu heere Jan vā Renes (die eē kloet/ wijs eñ voorsichtig man was/ wederom quam eñ sijne boodschap hadde gedaen van des Gravē wegē aen dē Hertoge vā Brabant/ ende hy zijn antwoorde vander commissien den Grave opdoen soude/ soo worde de Grave ghewaerschout dat hy wel voor hem saghe/ want het was gesloten by den Hertoge eñ heer Jan van Renes/ dat/ waert sake dat hy in Brabant quame dat men hem levendigh vangē soude/ ende dat heer Jan al te hans een conspiratie ende verraet metten Brabanders hadde gemaeckt om hem te leveren/ waerom Grave Jan is getogen opt slot van Lodijc/ eñ heeft aldaer by hem vergadert een deel volcx upt Hollant teghen heere Jan van Renesse/ heere Jan vernemende dat hy alsus tegheu den Grave was vermaeckt ende belogē/ is getogen op zijn slot tot Mourmont/ eñ heeft dat voorsien met victaillie ende

ende volc van wapenē. Daer na is Grave Ian getogen ter Vere/ende heeft doen verdaghvaerden dē heere Ian van Renesse/dat hy komen soude ter Vere/ ende hem verantwoorden/maer om dat heere Ian ghēen vry vast ghelepde vanden Grave krijgen mochte/ ende oorst hy niet komen / ende Heere Ian voort verwonnen ende gebannen uyt die Graefschap van Hollant ende Zeelant/ ende de Grave heeft dat Slot van Mourmont belegen ende aengestormt / ende ten lesten ghewonnen/ ende hebet totter aerden toe doen neder werpen ende ghesleght.

Vanden tweedracht die was tusschē Grave Ian ende die van Dordrecht.

DAer na ist gebeurt dat Alant de Bailliu van Oorydrecht woude sitten met de Schepenen van Oorydrecht in stille waerheyt van sommige saken ende misdaden die tot Oorydrecht waren geschiet. Daer de Schepenen van Oorydrecht op antwoordē/ als dat der stede rechtē ēn vrijlegien dat niet en vermochten dan geenē saken groot oft kleyn daer ober te staen dan metten Schout van Oorydrecht. Nochtans behoudelicken onse oude rechtē ēn vrijlegien/sullē wy dese reyse niet in sittē/niet om te oordeelen ēn rechten/maer om te onderscoecken: dese stille waerheyt begonnen wesende/quā Grave Ian selber tot Oorydrecht met heer Wolfaert vander Vere/ēn begeerden in schrift te hebbē der poorters namen die misdaen hadden / daer de poorters vander stede op antwoorde / alle die binnen der stede yet misdoen / dat salmender binnen rechten na inhout hare vryheyt ende vrijlegien/waerō dat de Grave toornich woorde ēn repsde dan daer in sGraven-Hage: die van Oorydrecht met deser sakē beladē wesende/ senden eenighe notabele mannen uyt haer stede by den Grave ende presenteerdē hen altijt tot synen beliefte te staen/ēn van deser saken/reden/ ēn antwoort te geven/ de Grave heeft hem eenen dagh ēn plaetse geleyt binnē de stede van Delft. Ende daer vergadert wesende/de heere Wolfaert vander Vere des Graven Advocaet ēn voorspraet heeft aldaer voor allē menschen begeert alle 'tgene dat voorgeroert ēn beschreven is. Doe seyden de Schepenen totten Grave / als dattet geconcludeert ēn gesloten was metten Bailliu van Oorydrecht/ dat de saken die gevallen ende geschiet waren binnen der stede dannen die rechten soude niettē Schepenē ēn Schout van Oorydrecht/ende niet by andere Rechteren/ daer de Bailliu op antwoorde dattet gelogē ware/ ende woude daer oot yemant tegen seggen/hy woude met hem daer om eenen kamp aengaen ēn rechten. Doe stont daer eē Schepen van Delft ēn seyde / ten behoorte niet dannen de Rechten/vryheden ēn Privilegien vander stede sētē sal om eenen kamp te rechten / want dan en waren sy niet tswaerts ende van gerner trachten. Daer die heere vander Vere op antwoorde ende seyde: Gy heeren van Delft/ēn wilt u niet onderwinden van mijns Heeren des Graven saecken / want hy weet wat hy doen of laten wil/ende alsō bleef dese sake staen ēn elck wooght weder t'huys waert. Ende weynigh tijts daer na bede Grave Ian die de stede van Oorydrecht ontseggen/ ende hy beval heere Witte van Haemstede synen bastaert broeder dat Casteel te Putte om daer uyt te oorloghen ende heer Claes van Cats is van des Graven wegē geset Capiteyn te wesē tot Alblasserdam. Alant de Bailliu is gekomen met groot volck van wapenen in Oorydrecht/ende heeft daer een groot swaer blochuys opten dijck opgheslagen / dat daer niemant voor by reysen en mochte/die van Oorydrecht hebben hier tegen ghekozen uyt haer poorters vier kloecke vroome Capiteynen die alle last handen staende oorloge woeren souden / ende schreven minlicke brieven aen alle de stedē van Hollant ende Zeelant/dat sy hen niet seer haesten en wouden teghen hen te oorloghen / want wat die van Oorydrecht nu ghebeurt was/mochte hier namaels henluyden mede geschien.

Verbant tusschen den Grave van Henegouwen ende Hollant/ jegens de moordenaren van Graef Floris de vijfde. Int Jaer M. CC. xcvj. By ghevoeght door W. V. G.

WY Ianne van Avennes Grave van Henegouwen/ende wy Ian Grave van Hollandt/van Zeelant / ēn Heere van Vriesland: ende wy Schepenen / Raetsmannen ende alle die ghemeene Poirte van Oorydrecht/ van Middelburg/van Ziericzee/van Leyden/van Delft/van Haerlem/van Alkemere/ende van S. Geertruydenberghe/ maken kund allen den geenen die desen Brief sullen sien oft hooren lesen / Dat wy omme die jammerlijcke doot ende moord die geschiede an eenen hooghen Prince ons Ians van Avennes lieve neve / ende ons Ians grave van Hollandt voornoemt lieve heere ende vader/ende onser Poorteren voorsz lieve heere Heeren Florenche, wijlen Grave van Hollandt/van Zeelandt ende heere van Vriesland/ daer Godt die Ziele af hebben moet / hebben belooft ende belooven te samen wel voorpeynst ende by onsen voorsz Rade voor ons ende voor onse Nakomelinghe met ghegheven trouwe/ende met gesworen eede ten Heyligen : dat wy noch onse nakomelinge van desen daghe voird / met quaden verraders ende moordenaers van hoers selfs Heeren / Alse met Ianne den Heere van Kuyck, met Ianne den Heere van Hoesdene , met Ghijzebrecht dienen ghiet Heere van Aemstelle, met Harmanne dienen ghiet Heere van Woirden , met Gerarde van Velsen , ende met den genen die waren an paerde ende an velde/daer onsen Neve Vader ende Heere voorsept vermoordt werdt / ende hare nakomelinghe die van haren lichame sien joff komen sullen/ manshoofde ende haer oire ten sevenden lede toe , nimmermeer soene noch vrede noch bestandt en sullen maecken, noch helpen maecken , ende wy Ian ende Ian Graven ende Poirteren voornoemde / belooven ende sweeren te samen voor ons ende onse Nakomelinghe die voorghenoemde verraders ende moirdenaers ende haer nakomelinghe manshoofde / die van hare lichame komen sien joff komen sullen/ te sevende lede toe/ ende haer oir/uyt den lande te houdene/ende te helpen houden eenwelijcke/datter Grafschip van Hollandt toebehoird / ende wy nimmermeer vrienschap met hem en sullen winnen noch houden/noch hebben/ noch dat wise en sullen huysen noch hoeven / ende dat wijse sullen schade an lyve ende an goede/waer dat wijse schaden mogen/in wat stede joff in wat manieren dat es. Voird so gelove wy Ian ende Ian Graven/ende wy Poirteren voorseyd/te samen voor ons ende voor onse nakomelinge inder manieren die voorsz es/ dat wy met al onser macht daer toe helpen sullen ende starcken/ dat wy Ian van Avennes Grave van Henegouwe/ ende wy Ian Grave van Hollant/ende wy Poirters voorgenoemde / joff onse nakomelinghe rechte wrake gewinnen vander Moord die geschiede an onsen lieben Vader ende Heer voornoemt / beyde an die gene die genoemt sien ende an die andere die bedragen sien joff bedragen sullen worden / an ons liefs Neven Vader ende ons liefs Heeren doot voorsept/ an rade joff an dade/joff in wat manieren dat es / eest met hennessen eest met proeven joff in wat andre maniere dat es. Voird so gelooven wy te samen voor ons ende voor onse Nakomelinge/waer dat sake dat yemandt eenighe wrake ghedaen heeft / joff hier na doen sal / omme ons liefs Neven/ Vaders ende Heeren doot voornoemdt/joff die gene die schoudigh waren/joff sien sy ghenoemt / joff sien sy onghenoemd/an rade joff an dade van siere doot joff van siere bangheneste / dat wy hen alghemeene dat sullen helpen dragen ende des met hen blijven. Voird verbinden wy ons ende onse Nakomelinge inder manieren die voorgheschreven es/ waer dat sake dat jegens dese moordenaers ende verraders voorszeenigh pays joff eenighe soene joff bestant waer gemaeckt joff hier naer gemaeckt worde / in wat maniere dat ware / joff van wien dat waer/ dat wy den pays/noch die soene/noch dat / bestant niet houden en souden / ende daer toe niet helpen en sullen/

dannen-

vatmense houde/ende alle dese saken voorsepd ende elcker by hare hebben wy Ian van Avennes Grave van Henegouwen/ende wy Ian Grave van Hollandt/ van Zeelandt/ ende heer van Vrieslandt/ ende wy Poirters voirgenoemde/te samen beloeft ende gheswozen te houden/ ende te doene in alre manieren die voorsz es/ ende omme dat wy alle saken die voorsz sien / ende elcke by hare te samen wel ende getrouwelijck willen doen ende houden alse wy belooft ende geswozen hebben : soo hebben wy Ian van Avennes, Grave van Henegouwen/ ende Ian Grave van Holland/ van Zeeland/ ende Heere van Vriesland : ende wy Poorteren voor-ghenoemde/ dese letteren bezeghelt met onser alre zegele/ in oirkonde ende kennisse allen den genen diese sien oft hoozen. Ghegheven inden jare ons Heeren duysent twee hondert tnegentigh ende negene/des saterdaeghs voor elf duysent maeghden daghe.

Extract uyt de oude Chronijcke gedruckt ter Goude, van Graef Ians doot.

DOe Grave Ian van Hollandt in desen last was/ eñ dat hy dat lant niet in vreden en konde houden/ so schreef hy vriendelijc aen Graef Ian van Henegouwen/dat hy doch in Hollant woude komen/eñ helpen hem dat lant regeren. Daer quam die Graef van Henegouwe binnen Dozdrecht/daer hy eerlijc ontfangen wozt. Ende daer quam Graef Ian van Hollant/eñ vroegh den Grave van Henegouwen/ Hollant eñ Zeelant op/vier jaren lanch. Eñ hy wozt ober-Kuwaert des lants in allen steden gehult. Ende Graef Ian van Hollandt die wederriep alle saken die gheschiedt waren vander tijt dat zijn vader ghevangen wozdt/ende dede sijn Zeghel aen stucken slaen. Ende gaf den Grave van Henegouwen die voochdije van Hollant ende ooch van Zeelandt altemael in die handt / met goeden bezeghelden Brieven. Ende de Grave van Henegouwen besette Hollandt / ende toogh weder in Henegouwen: Ende Grave Ian van Hollandt die lagh te Haerlem seer siech van Meysoen / ende sterf op Sinte Martijns avont inden Winter / int jaer ons Heeren duysent twee hondert ende negen-en-meghentigh / ende sterf sonder kinder/ende sonder Ridders naem. Ende hadde gheregneert dry Jaer ende een half: ende leydt begraven te Kepnsburgh int Klooster. Doe ginck die wapen van Hollandt te niet / ende quamen aen die Grave van Henegouwen.

Hoe Gijsbrecht van Aemstel weder uyt Hollant verdreven worde.

NA des Graven Ians doodt quam Gijsbrecht van Aemstel / ende begreep weder dat stedeken van Aemsteredam/ende began dat met houten bruggen/besten ende toornen te stercken ende vast te maken. Die van Haerlem metten Waterlanders dit vernemende/zijn met alle haer macht uytgetogen/ ende hebben den voorsz Gijsbrecht upten lande ghejaeght ende verdreven/ende staken vper int stedeke/ ende verbranden alle die bruggben ende houten toornen tot asschen toe : ende slechten ende braken voort af.

Van eenen Reuse geheeten Claes van Kieten.

ONtrent dese tijdt was een man gheheeten Claes van Kieten, ghebozen van kleyne ouders / in een dozp geheeten Spaernwoude by Haerlem/ wiens statuere oft lichaem by andere menschen niet en was te gelijcken : want onder sijn uytgerecte arm soo ginck wel die langste man door die int lant was. Ende onder een schoe van sijnen voete soo wozden wel vier voeten onder bedeckt / die schoolkinderen gaende oft komende vander scholen saghen hem wel aen van achteren/ maer van voozen en dozsten sy hem niet aensien / ende nochtans soo was dese Claes een sachtmoedigh ende goedertieren man / ende en was niet fel noch quaet/ maer waert sake gheweest dat hy soo stout/ kloeck ende vroom wareghesweest van herte ende van moede / als hy groot ende sterck was van lichaem / hy soude alleene die vpanden met sijnen ghesichte ende teghenwoordigheydt hebben verjaeght.

De Linie der Paulen.

Anno M. CCC. ende ij.

BEnedictus de xj. was de 203. Paus : hy was upt Lomberdijen / ende sat acht maenden ende xvij. dagen. Hy was vander Predikier oorden/ende sterf te Perusen / ende werdt aldaer in sijn Convent begraven : de stoel bleef ledigh staen elf Maenden.

Clemens de vijfde was de 204. Paus / hy was uyt Gascoignen/ ende besat den stoel vijf. jaer/ x. maenden ende xv. daghen. Hy quam seer avontuerlijck aen het Pausdom / door assistentie des Koninex Philips van Vranckrijck / hy woode in Gascoignen gheboert ende daer begraven. Ende dat Pausdom bateerde twee Jaren drie maenden ende xvij. daghen.

Die vermaerde oorden vanden Templiers wozde onder desen Paus Clemens gedestrueert. Ende de heeren van dier oorden wozden alle-gader op eenen dach int Koningrijck van Vrancrijck gevangen. De oberste meester vander oorden / wozde met noch een te Parijs gebrant : die sake waerom/en wozt so klaer niet gevonden/dan dat de Koningh Philips van Vranckrijck upt haet/nijt ende gierighept/door ingeven van sommighe sijner officieren qualijck geinformeert was. Dese oorden hadde gestaen C. ende lxxxiij. jaren/ende was rijck eñ seer vermenight eñ begaeft met vele schoone privilegien des stoels van Roomen / ende als sy dus onbersienlijcken waren gedestrueert / werden al haer goeden gegeven den Heeren van S. Ians oorden van Rodes.

Inden jare ons Heeren xiij. C. ende vijf. began die vperlijcke ende heylige oorden van S. Ians Heeren van Rodes onder desen Paus Clemens, dat Eylant Rodes met noch vijf ander Eylanden daer ontrent ligghende/ hebben sy upt der Turcken handen ghewonnen daer sy vier Jaer langh om vochten.

De Linie der Keyseren.

Anno M. CCC. ende viij.

HEnrick die vijf. Grave van Lutzenborgh / wozde vanden Kleurborsten tot Francfoozt Keyser gekozen int jaer M. CCC. ende vijf. Hy werdt van den Paus Clemens de vijfde te Roomen Keyser ghekroont/ende also men sept/ wert hy van een Jacoppijn metten H. Sacrament bergheven / maer die broeders vander oorden seggen contrarie/ Ec. Sijn lichaem wert te Pisen in onser Vrouwen kerck begraven: hy regeerde vijf jaren ende acht maenden / ende dat Keyserrijck stont ledigh nae sijner doodt ontrent een Jaer om den twist der Kleurborsten.

GRAVEN VAN HOLLANT

uyt den Huyse van

HENEGOVWEN.

Van Grave Ian van Henegouwen, de xviij. Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt.

DOe Joncheer Ian sonder oir te laten aldus ghestozben was / quam dat Graefschap van Hollandt aen Grave Ian van Henegouwe / sijner ouder Moeyen soon / die Grave Ians soon van Avennes was/ gewonnen by Alijt Koningh Willems suster/ ende werdt die xviij. Grave van Hollandt/Zeelandt en de Heere van Vriesland : ende voerden den rooden leeuwe van Hollandt ghequarteleert teghen den swarten leeuwe van Vlaenderen. Dese Grave Ian hadde 4. broeders/als Botzaert Bisschop van Metz / Ian Bisschop van Camerijc/Gwye Canonic van Camerijc/en Floris Heyns van Mozianen / dese Grave Ian gaf Gwye

Digitized by Google

Ian de XXI. Grave. IV. Iaren gheregeert

sijnen broeder int beginsel van sijner heerlickhede / de heerschappije van Aemsterlant eñ van Woerdē/ mettē hoogen eñ leegen gerechte/met hoogwaerden dat hy die vanden Graefschap van Hollant in rechten leen houdē soude / uytgenomen 't Keyserbosch in Aemsterlant eñ de manschap aldaer hielt de Grave aen hem. Eñ dese voorsz heerschappie soude hy houden ende gebruycken met alle haren toebehoorē tot dat hy storve/oft dat hem een Bisdom gegevē worde/oft so goet als een Bisdom/ ende dan souden dese goeden weder aen de graeflicheyt komen / ende des nam Grave Ian brieven van sijnen broeder/ dat hy sijn wederseggē daer aen hebben soude/ op dat hy de graeflichede van Hollant niet en onterfde: dese Gwye gaf der stede van Aemstelredam veel vrijheden van keuren ende rechten daermen de stede mede regeerde / ende hy wert namaels Bisschop bā Utrecht gekoren/ ende als hy doot was quamen dese 2. heerlicheden weder aende graeflicheyt van Hollandt / als ghy nae hooren sult. Dese Grave Ian hadde te wijve Philippe des Graven dochter van Lutzenburgh / daer hy aen wan Ian sonder ghenade Grave van Oosterbant die te Cortrijck inden strijt bleef verslaghen : Willem die na hem Grave worde/Iohan heere van Beaumont in Henegouwen / vander Goude ende Schoonhoven in Hollant/ ende Grave van Soissons in Vranckrijck van sijns wijfs weghen / heer Henrick Canonick van Camerijc/Margriet Grevinne van Artois Adelheyt Grevinne van Cleermont / Marie Hertoginne van Bourbon/ende Machtelt Vrouwe van Leyele.

Hoe heere Ian van Renesse uyt den Lande verdreven worde, ende vanden aenslach die hy maecte metten Koningh van Roomen teghen Grave Ian van Hollant ende van Henegouwe.

IN den jaer ons Heerē M.CCC. eñ een/heeft Grave Ian van Henegouwe eñ Hollant groot volck vergadert van wapenen/ende is gevaren in Zeelant tegen heer Ian bā Renesse/eñ heeft hē uyt Zeelant krachtelick verdreven ende verjaget / heer Ian aldus verdreven wesende/is gekomen tot Koning Aelbrecht van Roomen/ versoeckende aen hem hulp ende bystant. Seggende dat de Graefschap van Hollant eñ Zeelant gekomen ware aen den Roomsche rijcke/ om dat Joncheer Ian gestorvē was sonder kinderē achter te latē. De Koning is heymelic neder gekomē na Hollant/eñ heeft vrieden gesondē eñ doē gaen door de landen/luydende aldus: Kenlic sy allē menschen dat Albrecht de overwonne Koning van Roomen de heerlicheden van Hollant eñ Zeelant incorporeren ende aen doen wil den Roomschen Rijcke/ dwelcke wijlen eer Koningh Kaerle de Caluwe eñ Keyser van Romen tot een leen gegeven heeft Dirc dē eerstē Grave. Also is dā int selve jaer dese Koning Aelbrecht neder gekomē tot Nemmagē/om onder sijne dominatie te brengen de Graefschap van Hollant eñ Zeelant/met hē brengēde de Aertsbisschoppē vā Mentz/ van Trier eñ vā Ceulē met veel heerē/Baroenē eñ Princē uyt Duytslant. Daer en tegē is gekomē Grave Ian vā Henegouwe/ Hollant/ Zeelant eñ heere vā Vrieslant met een groot machtich heyr van volc/ eñ heeft sijn tenen neder geslagē tot Bouswaerde optē oever bander Maien / besoeckende de riviere waer hy best over soude mogē komen met sijn heyr om den Koningh te bevechten/ maer de Koning siende bandē tozen de veelheyt der bannieren eñ de starcheyt der vechtender eñ gewapender mannē der Hollanderē/meende dat heer Ian hem bespot ende verraden had / eñ bedacht wesende tooch hy achterwaert tot Cranenburch / eñ woude des anderē dages wederom repsen in Oosterrijck. De Bisschop van Ceulē om des Koninck eer te bewarē/ heeft neerstelic gearbeyt om eē vrede eñ payx te maken/ ende heeft ten lestē een payx gemaect/ als dat Grave Ian soude den Koning eenen eet doen/eñ soude de Graefschap van Hollandt eñ Zeelant van hem te leene houden. Eñ dit gedaen sijnde/zijn alle de Heeren eñ Vorstē elck weder in zijn lant gereyst.

Van eenen anderē aenslach die heer Ian van Renesse op nam teghen die Grave.

DE Zeelanders die met Heer Ian van Renesse ghekomen waren om den Koning te helpen/ quamen te late / eñ lieten haer schepen liggen by Heusden/ eñ vloden te voet na Vlaenderen/ beroovende stadelick die naeste dorpen ende landen in Zeelant/ maer Grave Ian is hen haestelicken naegevolcht/eñ heeft haer schepen verbrandt/ ende heeft heer Ian van Renesse uyt alle sijne landen gebannen/eñ zijn goeden hem benomen/eñ heeft die gedeelt onder sijne heeren ende edelen die hem trouwelicken hadden ghedient. Heer Ian van Renesse heeft zijn vrome wapenmaers ghesterckt / vermanende dat sy hem stoutelicken wilden helpen te bevechten dat Graefschap van Hollant. Eñ is gekomen tot Bergen aenden zoom/die Heer van Berghen is hem vrouwelicken metten sijnen tegen ghegaen in een strijt/ ende daer worden ghesleghen van Heer Ians volck van Renesse/ ende is ghevlogen upten strijt / ende quam op dat huys te Vorpen / om hem daer te berghen ende te onthouden. Grave Ian die op die tijdt tot Dordrecht was ende dit verhoorende / heeft Ian sijnen oudsten Soon Grave van Oosterbant / met veel volcx van wapenen ghesonden tegen Heer Jan van Renesse. Als Heer Ian van Renesse dat vernam / soo sprack hy tot sijnen knechten : Dese Ian Grave van Oosterbant is een vroet ende fel man sonder ghenaden / als de Duyvel/ ende ist saecke dat hy dat Casteel ende ons overwindt/ soo sal hy ons allegader doodt slaen/ ghelijck als hy dede alle die hy vant opt slot te Waersdorp in Zeelandt/ doen hy dat won / aldus ist beter dat wy alle-gader vliedende den doodt ontgaen / dan wy hier blijven den doodt verwachtende. Ende sy zijn van daer gereyst ende quamen in Vlaenderen/ ende van die tijt voort so vorde dese Grave Ian van Oosterbant ghehecten van allen men-

menschen Ian sonder genaden/ want hy in alle sijne daden seer fel/ wreet ende ongenadich was. Heere Ian van Renes wesende in Vlaenderen / heeft een verbant ghemaeckt metten Vlamingen / ende heeft met hem genomen een deel volcx van wapenen / eñ is aengekomē ter Goes om dat stedeken mettet slot te bekrachten ende in te nemen / die van Reepmerswale dit vernemende zijn hem te gemoete gevarē met alle haer macht/ ende daer gebiet eenen strijt datter mede eenige hondert Vlamingen bleven ghesleghen/ ende de ander namen de vlucht/ ende heer Ian is nauwelick metten lijve ontgaen.

Hoe dat Bisschop Willem van Utrecht geslegen worde vanden Hollanders.

In dit selfde Jaer soo worde Bisschop Willem van Utrecht ghevanghen binnen der stadt van Utrecht van heer Sweer van Montfoort / heere Hubert van Vianen / heer Ian van Linschoten ende heer Iacob van Lichtenburch Burghemeesteren / ende sat ontrent een jaer langh gevangen int huys van Lichtenburch inde Stadt van Utrecht/ten lesten is dese Bisschop Willem upter vangenisse gekomen door hulp van eenige doorluchten / maer worde nochtans upt de stadt ghehouden als verbannen man / ende is gereyst over-Yssel tot sijn getrouwe vrienden / vandē welcken hy minlicken wort ontfangen/ eñ hebben hem als eenen geestelicken vader eerweerdelicken ge-eert ende getracteert. Na weynigh tijts is hy gereyst na Roomen/om den Paus van Roomen te resigneren ende weder over te geven dat voorsz Bisdoom van Utrecht / op dat hy voortaen in vreden soude mogen leven / maer de Paus en woude dat Bisdom niet aen hem nemen/ eñ ontboot den Bisschop vā Munster / dat hy sijnen mede-broeder desen Bisschop Willem van Utrecht sijne behulpelicke hant doen sonde / en tegen alle de rebellen die dat Bisdom begeerden te breuchen ende aen te vechten/bystant doen. Als dese Bisschop Willem wederom heeren soude tot sijnen lande opten 5. dach van Augusto/heeft hy gesien inde stadt van Anagnen een wonderlick voorteecken / dat welcke voorsticeerde ende een teecken was sijns aenstaende doods/ hy sach dat de Sonne stondt met 2. hornen ghelijck een halve Mane / vanden welcken dat blinckende roode bloedige schijnselen oft stralen ginghen als lichte vaden/ ende als hy weder was ghekomen heeft hy terstont upt 't over sicht vergadert veel gewapents volcks om te besoecken oft hy in eenige manieren in zijn stadt soude mogen komen. Dus hebben eenighe edelen upt Hollant als heer Henric Burchgrave van Lepen/ heer Dirck van Wassenaer / heer Philips van Montfoort/ heer Simon vā Ventsen/ heer Floris van Duvenē/ heer Iacob vanden Woude met vele vrome wapentuers hatedē den bisschop voor andere vrantschap/ende beminden heer Iacob van Lichtenburch / dese voorsz namen haer wapenen voor begheerte die van Utrecht/ ende by consent ende wille des Graven van Hollant zijn sy gekomen op een slecht velt geheeten de Hoogewoort/ met ontwonden bannieren ende basuynen om den Bisschop vander stadt te verdrijven / ende heer Iacob vande aenstaende periculen te verlossen. Daer-en-tegen heeft de Bisschop sijn volck in goeder ordinantien gheset/ want hy wel de helft meer volcx hadde / ende is met grooter moedicheydt met ontwonden bannieren sijne vyanden vromelijck te gemoet gegaen/alsoo dat hy inden eersten aenganck somnige lant-luyden die van beyden 't heyr stonden heeft verjaecht/ ende stondt den Hollanderen vromelicken tegen. Daer-en-tusschen is heer Sweer van Montfoort met een onbermoept heyr van volck aenghekomen / ende heeft den Hollanders weder moet gegeven/ ende is hen geweest een groote hulp/ende daer begon eenen bloedighen strijt/sy sloeghen malkanderen upter maten seer ende wreedelicken om de victorie ende overhant te houden/de Bisschop sat op een snel eñ licht peert / ende door-reet dat Hollantsche heyr eenmael ende anderwerf / den welcken alle dat volck ontsaghen te slaen als haren geestelicken vader ende heere / maer de Bisschop die noch eens derdemael sijn vyanden doorrijden woude/ is vanden paerde inder aerden geslegen/ ende worde aldaer van sijne ongehoorsame kinderen ende onderseten doot geslegen op S. Martijns dach inden somer / int Jaer ons Heeren M. CCC. ende een/ daer bleven doodt veele vrome wapentuers ende verschters/maer aldermeest van des Bisschops weghen/ende des Bisschops doode lichaem worde ghehaeldt vanden heeren der Hospitaliers van S. Ians oorden/ende worde geset in S. Catrinen kercke / ende worde naemaels begraven met bequamelicker upt-vaert in die Cathedrael Kercke vanden Domme/ dese Bisschop Willem en besat dat Bisdom niet langer dan vijf jaer/ die alle de dagen groote persecutien ende verbolginge geleden heeft/ als voorschreven staet.

Van Bisschop Gwye de xlij. Bisschop van Utrecht.

Als Bisschop Willem dus deerlicken was verslagen / is Grave Ian van Henegouwe ende van Hollant haestelijck gekomen tot Utrecht / bidde die heeren vanden Capittel voor Gwydo sijnen broeder/ Tresorier van Ludick. Eenige vanden heeren vanden Capittel kozen desen Gwye, andere die kozē heer Roelof van Walder den Domproost / ende alsoo haest als dese Gwye dat regiment ende dominatie vanden Bisschop aengenomen hadde / is heer Roelof de domproost getogen over-Yssel. Ende dese Bisschop Gwye vbermidts hulp ende bystant sijner broederen voorsept/heeft hy alle sijne vyanden t'onder ghebracht/ ende zijn Bisdom met rusten ende vreden beseten ende ghecregheert.

Van een teecken inder lucht, ende hoe Graef Ian in Henegouwe reyste.

Daer nae is Grave Ian ghevoghen in Henegouwe/ ende heeft sijnen outsten soon Ian sonder ghenaden Grave van Oosterbant / bevolen dat Regiment van Zeelant/ende Willem sijnen anderen soon heeft hy bevolen te regieren dat landt van Hollandt / op dat hy voort te gerustelicker sonder rumoer soude moghen leven. In desen tijde openbaerde in Hollant een wonderlijck teecken/dat welcke een sonderlinge voorseggingh was van eener toekomende vroesenisse ende verdriet. Eñ een man sittende te paerde heeft hem ghecopenbaert inder lucht/ vermanende alle dat volck dat sy haer wapenen nemen sonden ende loopen opten oever vander Zee/om de vyanden te keeren ende te weder staen/ so is dan alle dat volck ter Zeevaert gheloopen om haer vyanden te bevechten/ ende sy sagen de Zee met ontellicke schepen vervult / maer de schepen sijn in eenen oogenblick al te samen verswenen ende vergaen / ende dier gelijcken de man metten peerde is hen upten oogen gevaren/ welcke visioen doen ter tijdt een heylich man heeft beduyt ende bewijst/seggende: geljcker wijs als de Zee vervult is geweest van schepen/ende zijn gheringe vergaen/ alsoo sullen die Vlamingen komen met ontallick groot volc van wapenen/ende sullen Hollant/ Zeelant/ Vriesland ende Utrecht winnen ende onder hen brengen / maer haestelicken ende schielicken als een roock voor den windt sullen sy weder worden verjaghet ende verdreven/alsmen hooren sal.

Vanden strijt in Cortrijck tusschen de Francoysen ende den Vlaminghen.

Des selben jaers heeft Philips de schoone / Koning van Vranckrijck/ doen vergaderen een upter maten groot ende machtich heyr van alle sijne heeren ende edelen/ende heeft die ghesonden in Vlanderen om te conqueseren dat lant/ ende bevol hen dat sy dat lant/ steden/ burgen ende dorpen souden vernielen eñ destrueren/ ende sonder genade dat volc vangen eñ slaen ende al geheel verwoesten/ so zijn dan vele vrome heerē ende Capiteynen upden Koningh ghekomen om aenghenomen te worden ende soudre verdienen/ onder de welcke oock ghekomen is heer Hughe Butterman van Arkel Ridder upt Hollandt / een man van grooter statueren/ vroom ende starck / ghelijck oft een Reuse waer geweest/ende heeft hem den Koningh ghepresenteert met

Digitized by Google

een schoon gesclschap vā vromc wapentuers/ hem vermetende metten sijnen te staen int voorste vandē strijt/ ende also hy vanden Koning epsschende was een groote somme van pemingen voor zijn soudye/ soo vorst hy vanden Fransoysen veracht ende versmaet/ ende tooch over in Vlaenderen/ ende presenteerde dien als hy den Koningh hadde gedaen/ de heeren sagen hem aen ende verwonderden hem seere van sijne stouthepdt ende vromichept die hy hem vermat/ende sp namen hem aen op die conditien dat hy voor inden strijt soude staen/ ende dat voorverhten hebben ende diergheliicken. Heer Ian van Renes een kloeck ende behendich man van oorloghen/stelde hem mede metten Vlaminghen teghen den Fransoysen te vechten/ ende als den dach was gekomē dat dese strijt soude geschien/vorde heer Huge Butterman bevolen dat hy hem stellen soude ende vereet maken om dat voorvechten te hebben/ als hy dit hoorde en antvoorde hy niet/maer verwoedende in hem selvē als een grimmende leeu/keerde hem om/ ende began uytermaten seer sijn vater te maecken/ dit vorde den heeren ende andere Capitepnen gesept/ende vraechden hem oft hy nu verbaert was datmen strijen soude/ voorwaer neen ick spzac hy dat ick daerom mijn vater hebbe gemaeckt/ want ick heb verstaen dat de alre edelste bannier van Kerstenrijck metten meesten edelen ende heerē van Vranckrijck in grooter mogenthept tegen my komen/ ende dus ist van noode my daer toe te gheven met alre neerstichept ende vromichepdt de bannier onder de voet te trecken ende verwinnen/of mijn lijf daer voor te laten/ dit hoorende waren de heeren verblijt/ ende hebben terstont met voorsienichept haer battaellien in goeder ordinantie gheset. De principaelste ende opperste Capitepnē vant Fransche heyr/ warē Robrecht Grave van Artoys, ende Iacob Grave van S. Poul der Koninginnen oom/ als dan dese heeren vernamen dat de Vlaminghen hen bestonden te genaken/ hebben sy mede alle haer heyr gheordineert en gestelt in dry battaillien/ inde eerste battaillie was de Koningh van Majorcke metten Grave van Artoys. Dese Koningh was vanden ongeloobigen uyt sijn Koninghrijcken verdreven/ ende was ghekomen totten Koningh van Vranckrijck om hulp endē bystant/ d'welck de Koningh hem hadde belooft/ waert sake dat hy victorie vanden Vlaminghen gekrijgen mochte/ in die anderde battaillie was Iohan sonder ghenaden Grave van Oosterbant met ses M. uytgheleesen mannen van wapenen/ ende dese Ian was Grave Ians outste soon van Henegouwe/ van Hollant ende Zeelandt/ inde derde battaillie geset Iacob Grave van S. Poul. Ende inden jare ons Heeren rijC. ende twee/ opten xj. dach van Augusto zijn dese 2. machtige heyren aen een ghekomen om eenen bloedighen strijt te vechten/heere Huge Butterman die int voorste vanden strijt was geset/ heeft hem soo vromelicken inden aenganck metten sijnen gehadt/ dat hy overmidts grooten arbept ende vele periculen de battaillien heeft doorvroken/ ende heeft de bannier van Vranckrijck met grooter vromichept ter neder getogen ende verkreghen/ende heeftse met grooter triumphen ende blijschappen den heeren van Vlaenderen ghepresenteert/ de victorie ende avontuere is den Vlaminghen mede geballen/ende den Fransoysen seer deerlijcken teghen gheweest/want daer vorden geslegen veel duysenden edele Heeren/ Princen/ ende andere vromme Wapentuers/ vanden heeren ende edele waren de opperste de Koningh van Majorcke/ Govert Grave van Vierson des Hertogen Soon van Vrabandt/ de Bisschop van Beauvois, de Prince van Albemarche des bisschops broeder/ Robrecht Grave van Artoys/ Rodolf Grave van Nygele Koninckstabel van Vranckrijck/ Iacob Grave van S. Poul der Koninginnen oom/ Iohan sonder genaden Grave van Oosterbant/ Grave Ians outste soon van Henegouwe ende van Hollant/ Lodewijck Grave van Cleermont/ de Prins van Campaenjen/ de Grave van Vaern met zijn dry broeders/ de Grave van Nelen/ de Grave van Crye/ de Grave van Bolonoys met Govert sijnen broeder/ de Grave van Boissons/ de Grave vander March/ de Grave van Dammertijn/ de Grave van Momeliaert/ de Grave van Fozeest/ de Grave van Marle/ de Grave van Hu/ de Heer van Oesemael/ de Heer van Alengy/de Castelepn van Rijssele. Ende als heer Huge Butterman dese groote victorie op de Fransoysen heeft gehadt/is hy in Vlaenderen gebleven/ende is daer nae korts gestorven/ ende vorde in een schoone tombe tot Arel begraven/ ende alle sijne heerlicheden zijn gekomen op heer Iohan van Arkel zijnen Neve.

Van een wonderlick dingh dat nae desen strijde gheschiede.

HJer nae ses Jaren als desen strijt was gheschiet/ sijnder gekomen eenighe luyden die hem seyden te wesen de Heeren ende Princē diemen vermoche in desen strijde van Coztrijck verslegen te wesen. Die eene seyde dat hy was Grave Govert van Vierson/ de andere seyde hem te wesen de Grave van Hu/ de derde de heer van Craynem/ende so voort meer andere/ ende dese voorseyde brochten also vele vooꝛden ende redenen by/datmen in vele plaetsen gheloofde dattet alsoo was/ ende die seyde hem te wesen Govert Grave van Vierson/ vorde vander Grabinne eñ van alle den anderen voor een Grave van Vierson ontfangen. Ende dede van stonden aen alle de Schepenen eñ Officieren in den Graefschappe van Vierson ende in andere plaetsen sijner heerlicheden af setten/ ende andere daer in setteden diet hem beliefden. Ende dede ooc af nemen de schilt ende vapen des selven Graefs van Vierson die over zijn graf hingh te Vrussel totten Minrebroeders/ seggende dat hy noch levede/ ende de Grabinne des selven Graef Goverts Vuysvrouwe/ nam hem tot eenen heer ende man/ ende sliep daer by langhe tijdt/ ende en wist anders niet ten was haren ghetrouden man de Grave van Vierson/maer naemaels ist openbaer ghevorden als dat dese de heeren ende mannen niet en waren die sy seyden te wesen/ zijn alle-gader ghevanghen gevorden/ ende zijn om der eerbaerhepdts willen deser voorseyder edele vrouwen in eewigher ghevanghenisse gehouden totter doot toe.

Vande avontuere die de Vlaminghen hadden teghen haer vyanden in vele plaetsen.

DAer na inden jaer ons Heeren M.CCC. ende 3. soo zijn Grave Ian van Namen ende Gwye zijn broeder ghetoghen met een groot machtich heyr van volck/dat sy weder hadden vergadert met heere Ian vā Renesse in vele plaetsen des Graefschap van Vlaenderen eñ daer ontrent/beroobende/vangende ende staende alle die metten Francoysen toe geballen ende houdende waren/ ende de avontuere was seer met hen/ ende hebben oock ten lesten mede toeghetast ende beschadicht de Hollanders ende Zeelanders/ de welcke terstondt haer volck deden vergaderen/ ende maecksten roofschepen toe wel versien/ ende in vrake Heer Ians sonder ghenaden Grave van Oosterbant/ die sy mede geslegen hadden/hebben sy de Vlamingen berooft/gebrant ende geslegen/ te vater ende te lande met grooter vreetheydt/ daer sy konden ende mochten/ ende nae Ians doot sonder genaden/ is Willem de ander soon gevorden Grave van Oosterbant/ want de oudtste soon des Graven van Henegouwe/ vordt altijdt geheeten Grave van Oosterbant.

Vande oorlogen tusschen Vlaenderen ende Hollant.

Inden jaer ons Heeren M.CCC. 4. heeft Gwye des Graven Soon van Vlaenderen uyt grooter victorien eñ voztunen hem verheffende/ ende uyt in geven heer Ians van Renesse vergadert een groot machtich heyr/eñ is togen eñ gaen liggen in Cazant/verwachtende de windt om over in Walcheren te trecken ende met krachten in te winnen. Ende Willem Grave van Oosterbant dit vernemende/ heeft terstondt veel volcx vergadert uyt Hollant/ Zeelant ende Vriesland/ ende is onversien ende met eenen goedē winde gekomen in Cazant/ ende heeft daer eenen grooten strijt gevochten teghen

gen den Vlamingheu/ ende daer weerter met allen beele geſlegen eñ ghedzenckt / eñ is weder met grooter eeren ende victozien gekomē in Zeelant/ Gwye heeft wederom vergadert veel Vlamingen eñ volck van wapenen/ ende is anderwerf gekomen in Zeelant om dat lant te beſchadigen. Den welcken de jonge Graef Willem anderwerf hem heeft te gemoet gegaen/ende wozde obermits hepmelicke verraderije / eens ter Vere eñ eens tot Arenuiden op eenen dach verwonnē/ ende is haeſtelicken upten ſtrijde gebloot/ende is gekomen tot Zyriczee om ander verſch volck van wapenen te vergaderen/ den welcken Gwye met de Vlamingen zijn ghevolcht/ ende komende voor Middelburch heeft hy de ſtede gewonnen / ende heeft daer na de ſtede van Zyriczee beleghen ſes weken lanck/ende ſcharpelick met ſchieten eñ worpen van ſteenen aenghevochten ende beſtormt / ten leſte heeft Grave Willem hepmelickē een bande poozten opgedaen/ ende is wonelicken teghen de Vlamingen upt ghegaen ende heeſter eenen grooten ſtrijt ghehadt/ want daer bleben boven de xb. hondert Vlamingen gebangen/ geſlegen ende verdzenct/ ende daer wozt een beſtant ghemaeckt een Maendt langh/ behoudelick datmen Zyriczee niet baſter maken en ſoude noch beboltwerchen dant nu en was/ dit gedaen ſijnde is Grave Willem gherogen in Hollandt/ om ander meer volck ende bpſtant. Dat beſtant upteghegaen weſende / ſijn die van Zyriczee met alle haer macht getogen tegen de Vlamingen die binnen Middelburch laghen/ende hebben die ſtede weder met kracht ghewonnen ende veel Vlamingheu verſlaghen / ende ſijn met grooter eeren ende triumphen weder tot haer ſtede ghekomen / ende ontboden Grave Willem deſe blijde nieuwe tijdinghe/ de welcke weder ghekeert is nae Zyriczee / ende heeft veel Vlamingheu ghedlegen die daer ontrent met Heer Ian van Reneſſe verbozghen lagen/ ende verjaechdenſe upt Zeelandt. In deſen ſtrijde wozde Grave Willem van Oosterbant Ridder gheſlagen/ende met hem noch 48. onder welcke Witte d'eerſte Heer van Haemſtede/ Grave Floris ſoon een af was.

Vanden ſtrijt die in Duyvelant gheſchiede.

HEere Willem Grave van Oesterbant heeft die ſtede van Ziericzee ſeer baſt gemaeckt ende beboltwerckt / daer in ſettende een ſterck garniſoen van wapentuers/ende is getogen in Hollant/ende heeft met hulpe van ſijnen oom Biſſchop Gwye van Utrecht een groot heyr van volck vergadert upt Hollant ende Vrieſlant/ eñ upt dat ſticht van Utrecht/ op dat hy in grooter mogentheyt eñ kracht de Vlamingen die in Duyvelant lagen / verdzijben mochte. Ende als dat groote heyr des biſſchops van Utrecht ende Grave Willems Duyvelant genaecken/ zijn eenige jonge Ridderen ende knechten upt vermeteltheyt upt de ſchepen opt landt geſpzongen/ ende maecken een ſchuytgaert tegen den ballingen upt Zeelandt. Ende de Hollanders met des Biſſchops volck ſijn op den dijck ghekommen / ende hebben haer tenten daer op geſlegen om dat de duyſtere nacht aenſtaende was / de Vriesen die niet en ſliepen/ zijn upgetogen ende hebben ſommige tenten ende huyſen vanden ingeſeten van Duyvelant gebrant ende beroost/ ende zijn met eenen grooten roof weder gekomē in dat heyr. Die van Duyvelant dit gewaer wozdende/ hebben ſy haer wapen genomen/ ende zijn voor beheldende toewegghen deſe Vriesen naeghevolcht / ende ſijn met grooten geruchte ende met verbaerlicke ſlagen op dat ſlapende heyr geballen/ ende onſachtelickē dat gewert/ want de onverſienlicken angſt ende vreeſſelicke gelupt der vranden / heeft dat Hollantſche heer eer vernomen ende gewaer gewozden met roepen eñ ſlagen/ dan metten oogen te ſien / de Hollanders ende ſtichters met de Vriesen ende andere vrome wapentuers aldus vreeſſelick upt haren ſlape ontwecht weſende / hebben ſy haer wapenen aen ghedaen/ ende zijn haren vranden ſtoutelicken te moete gegaen om te weberſtaen / ende upt haren tenten te keeren/ maer dat en mocht hen niet baten/ want obermits de duyſterheydt des donckeren nachts/ ſo en mochte de eene den anderen niet kennen / want de eene vriendt ende maech ſloech den anderen ter doot / o beklaechlijcke duyſterheyt/ want door u wozde de Edele vromicheyt ende de vrome edelheyt t'onder ghedaen/ die door dat ſchijnen des blinckende Sonnes behouden waer geweeſt/ in deſen ſtrijt bleben jammerlicken verſlagē heer Willem van Horn Dompoost vā Utrecht/ Claes Perſijn, Dirck van Haerlem, Dirck van Zulen en Zweer van Beverwaert, alle vrome Ridderen ende ſchilt-knechten / met veele burgheren ende onderſaten des ſtichts ende der Hollanders/ upteghelepdt der gener die daer heel waren ende int water verdzoncken / de Biſſchop Gwye van Utrecht wozde ghevanghen met een groote menichte van Ridderen ende andere wapentuers/ende wozden in Vlaenderen geſonden ende in ſekere hoeden geſet / Heer Willem Grave van Oosterbant is terſtondt in een ſchip ghegaen/ ende is gebaren nae Zyriczee/ ende is met grooter noot nauwelick ontgaen. Deſe ſtrijt geſchiede ontrent midvaſten/ int jaer M. CCC. ende vierc.

Van het anderde belegghe der ſtede van Zyriczee, ende Dordrecht, ende andere ſtrijden.

DIt aldus gheſchiet weſende is Gwye van Vlaenderen ſeer verblijt gheweeſt vanden zeghe die de Vlamingen vanden Zeelanders hadden gehadt/ ende heeft terſtont zijn volck van wapenen vergadert/ ende is krachtelicken weder gaen ligghen voor Ziericzee Saterdages voor Palmen / tot des Woensdaghes nae Paeſſchen / ende ſtende dat hy niet en verderde/ heeft hy dat beleggha opgeheven / ende is gebaren om de Maſe / ende heeft met Heer Ian van Reneſſe heel Noort-hollandt in ghevoomen ende onder ſijne dominatie gebzocht tot Haerlem toe / ende nam eenige poozteren van Leyden ende Delft / brochtſe ter Goude/ ende hy ſette heer Claes van Cats Caſtelein tot Schoonhoven: hier-en-boven quam Hertogh Ian van Vrabant ende wan de ſtede van S. Geerten-berghe met heel Zupt-hollandt ſonder Dordrecht alleen / ende belepde Dordrecht x. dagen lang/ ende beſtormde de ſtede ſeer met menigen aſſaut ende vierigen ghekſchutte/ ende verbranden alſoo een groot deel vander ſtede. De poozters ſtelden hen vromelicken ter weer/ beſchermende de ſtede vanden vranden / ende zijn upteghegaen met Heer Claes van Putten ende Heren/ eñ hebben den Hertoge met alle zijn volck upt Zupt-hollandt verdzeben ende verjaecht. Eñ ſijnſe naegevolcht/ vangende eñ ſlaende/ ende vele doode verbarnende/ tot des Hertogen boſſche toe. Ende in verſmaethept des Hertogen/ ſchoten ſy dat vyer inde ſtede / ende verbranden een groot ſtuck vander ſtede / ende namen eenen grooten roof met hem/ eñ ſijn weder met grooter eeren ende triumphen gheko men tot S. Geerten-berge, ende verdzeve alle de Vrabanderen upter ſtede / ende quamen weder tot Dordzecht. Dit geſchiet weſende/ hebben ſy een nieuwe vergaderinge van volck ghemaeckt/ ende zijn getogen met Heer Claes van Putten, ende hebbē eenen grooten ſtrijt gehadt tot Vſelmonde teghen Gwye van Vlaenderen/ daer wel ij. M. Vlamingheu bleven verſlaghen/ ende Gwye is nauwelick met den lijve ontgaen.

Vanden tweedracht binnen Utrecht.

ALs nu biſſchop Gwye van Utrecht in Vlaenderen ghevangen lach / doen waren binnen Utrecht twee partijen die lange tijt vrantſchap ende tweedracht hadden gehadt. Maer verhoozende dat haren Biſſchop gevangen was/ maecten ſy vrede met malkanderen/ eñ beloofden met eede malkanderen getrou te weſen / ende de ſtadt te bewarē ende te onderhouden in goeden ſtate ende vrede / totter tijt dat haren Biſſchop vander vangenuſſe ontſlaghen ware / maer dat geloove wozde niet langhe ghehouden vander ender partijen / want Heer Gerrit Bruken Ridder / wozde voor zijn eyghen beure gheſlaghen/ ende doe gingen de doodſlagers voozt ende bingen heer Iacob van Lichtenburgh / ende heer Willem van Koodenburgh zijn broeder Ridderen / eñ heer Willems ſoon / eñ heer Warner Ridder / eñ ſeventſe gevangen in Vreeſenburgh / ende kozts daer na hebben ſy genomen heer Iacob van Lichtenburgh eñ heer Wer-

ner Ridder / ende wachtense inder middernacht op S. Catrinen plaets ende sloeghense doodt/ ende nidts desen is daer veel quaets opgestaen ende naegevolcht van doodslaghen ende andere misvallen die daer nae inder stadt geschieden. Gwye Dampiere dit vernemende/ is van stonden aen getogen met ghewapender hant/ ende is gecomen binnen der Stadt van Vtrecht / ende heeft aldaer Schout ende Schepené geset/ die upt sijnen name de stadt regheren souden / ende heeft seer neerstelicken gearbeyt aende Ecclesie eñ Capittel van Vtrecht/ dat nen bisschop Gwye assetten wilde/ die ghevanghen was / ende dat sy kiesen wonden tot haren Bisschop/ Heer Willem van Gulick / dat welcke hy by aventueren soude verkreghen hebben / en hadde Heere Witte de bastaert van Haemstede wijlen Grave Floris soon van Hollandt / van Ziericzee op de Zee tot Santvoort niet ghecomen.

Hoe de Vlamingen uyt Hollandt verdreven worden.

ALs heere Witte van Haemstede met luttel wapentuers binnen de stede van Haerlem was ghecomen / heeft hy sijnen banmier metten rooden Leeuwe ontwonden/ terstondt zijn hy hem gecomen alle dat volck upt Kermerlant / upt Waterlant / ende veel upt Oost ende West-Vrieslandt/ lovende God dat sy eenen Hooftman hadden vanden rechten bloede / van Hollandt gecomen wesende / ende als heere Witte sach dat sy alle waren bereydt met hem te gaen / is hy uptgegaen met ontwonden blinckende banmieren / met een vreesselick gelupt van basuynen. Ende als sy quamen by Hillegom / is hen daer te moete ghecomen / met een groote menichte van Vlaminghen / de Vresident van Vlaenderen/ ende daer gheviel eenen grooten strijt overmits de vreesselicke slaghen / ende dat groote gecrij dat daer was vanden genen die geslagen worden / ende als de Vlamingen dus verslagen waren/ quamen de Vriesen ende togen hen upt alle haer kleeder/ ende wapense op een hoop/ en al spottede sy de/ dese hoop der Vlamingen sal voort aen een seker teyken wesen/ of sy hier omrent by aventueren quamen / ende dese wech wordt op huyden noch desen dach ghenoemt oudt mannepat. Dit gerucht is terstont over al Hollandt openbaer geworden/ en alsmen dit tot Delft hadde vernomen/ was daer een vroom welboren man gheheeten Ockenberg. eñ nam de banmier inde hant/ en riep Hollant/ Hollant/ eñ 't volck is te samen int Harnas geloopen/ eñ verdreven alle de Vlamingē upt haer stede/ eñ sloegender met allen vele doot. Die van Delft togen tot Leyden/ ende repsden voort gelijck na der Goude/ eñ overvielen daer de Vlamingē/ bangende ende slaende/ ende namen haer poorters weder die daer gevangen lagē/ hier entusschen is Heer Witte van Haemstede met alle zijn heyr / met ontwonden banmieren ende blasende hoornen gecomen te Leyden/ eñ hebben met grooter wreetheydt vele van den Vlamingen daer geslagen ende verjaecht/ ende liepen met grooter haesten nae Delft/ meynende daer vry te wesen / maer heer Witte heeftse snelleken vervolcht/ vangende eñ slaende alle dat hy krijgē konde/ eñ komēde tot Delft/ worter vijf hondert vanden Vlaminghen geslaghen in een straete / die noch tot huyden opten dach heet de Vlamingstraet/ eñ sommige liepen na de vesten eñ graften om over te swemmen/ maer sy verdronckten alle. Aldus heeft heer Witte van Haemstede met grooter eeren weder gewonnē heel Noort-hollant / daer upt verjagende de Vlamingen / ende behielt van hen eenen grooten roof/ op desen tijdt ginghy heer Claes van Cats Ridder de Casteleyn vanden huyse van Schoonhoven/ was van Gwyens wegen in die stede binnen om te besien watmen daer dedt. De poorters liepen terstont te samen eñ vingen hem/ eñ senden terstont aen heer Witte dat hy wilde komen tot Schoonhoven / eñ hy quam terstondt met veel volcx van wapenen/ ende beleyde dat huys al om ende rechte daer voor een groote blije/ daer hy die vanden huyse seere mede quelde dat sy hen ten lesten op gheven moesten/ ende aldus heeft heere Witte dat huys in gekregen/ ende de Vlamingen met grooter vrachte daer upt verdreven.

Hoe dat Ziericzee derdemael worde beleghen.

ALs Gwye Dampier upt Vlaenderen / dese quade mare verhoorde / vande groote victorie heer Wittens van Haemsteden/ is hy met grooter confusien haestelicken upt Vtrecht ghetogen / ende heeft met een groot swaer machtich heyr van volc de stadt van Ziericzee derdemael belegen / eñ heeftse dagelicx doen aenvechten ende bestormen met magenen / met blien/ met beren/ met catten/ ende met menigherley andere instrumenten / daer hy de stede stadelicken mede aenvocht eñ bestormde/ aende Noortzijde vander stede hadde hy doē oprechtē twee groote blijen die upter maten groote steenen inde stede worpen / ende aende Zuytzijde hadde hy een uptnemende groote blije doen rechten om de stede mede te quetsen eñ te vernielen. Die van binnen en waren niet min versien van sterckte vroome mannen van wapenen/ eñ andere instrumenten ter oorlogen dienende / want sy hadden doen rechten binnen haer stede dry upter maten groote blijen / daer sy hare vyanden seere mede quetsten/ ende haer stede mede beschermdē/ het is geschiet dat op een dach de vyanden eenen grootē swaren steen binnen de stede worpen / doe sprack daer een ambachts man die vander konsten was om steenen te worpen. Haelt my hier den steenen bode ick sal hem weder senden sijnen Heere dien ons gesonden heeft/ ende sy brochten hem den selven steen/ eñ hy werp hem op eene groote blije die voor de stede stont eñ brack hem in stucken/ eñ des meesters hant die daer by stont/ worde vanden steen ghebroken ende seer ghequetst. Daer nae dede Gwye Dampier brenghen vele stroo/ riet eñ rijsen/ ende liet de haven stoppen / ende verwachte den tijdt dat hy daer over soude mogen gaen eñ beklimmen de mueren vander stede/ ende den tijt ghekomen wesende/ heeft hy alle zijn volck geboden dat sy opten middach-stont/ de stede souden beklimmen / eñ de Vlamingen zijn aengekomen/ brengende met hen stroo/ hop eñ rijsen/ eñ hebben daer de besten ende graben mede ghevult / ende zijn eendrachtelicken met grooter macht aende stede gevallen/ in meyninge die te winnen ende geringe te overvallen/ maer haer hope wert haest te niet gedaen/ want de poorters namen haer wapenen ende liepen haestelicken aende mueren ende besten / ende klommen op de toornen/ ende setteden haer vroome jongelingen ende kloecke mannen aende mueren om de stede te beschermen/ ende weerden hen vromelicken: de vrouwen brochten den mannen die aende mueren stonden haer ghescutten eñ steenen met grooten hoopen/ op dat sy te krachtelicker eñ langher souden inde strijden volherden/ de poorters schoten so vreesselicken upter stede tot haer vyanden in/ dat sy niet alleen vanden mueren verdreven worden/ maer ontellicken veel worden sy by grooten hoopen geschoten ende gheslegen/ ende wanneer daer vyandt inde stede was vande vperighe pijlen die sy daer in schoten/ liepen de vrouwen ende maechdē ende blusten dat vper ende brant/ dit geschiet wesende/ heeft Gwye Dampier doen rechten een groot instrument voor de stede / ghenoemt een catte/ ende stondt aende Noort-zijde vander stede / upten welcken die van binnen seer benaut ende bevochten worden vanden Vlamingen/ dese Catte was hooch/ ende men mocht daer af sien al datmen inde stede dede/ daer naer hebben de Vlaminghen de stede aengestormt eenen gantschen heelen dach lange/ met schieten ende werpen / daer en tegen hebben hen de poorters also vromelicken gehadt met schieten/ met werpen van blijen ende steenen/ dat sy de Vlamingen van hen weerden also kloeckelicken datter op eenen dach boven M. ende vijf. C. Vlamingen voor de stede bleven geslagen ende verdruckt/ ende als de Vlamingen aldus vromelicken vanden poorters waren verdrevē ende de vlucht hadden ghenomen/ zijn de poorters uptgheloopen inde besten ende graben/ ende haelde daer upt alle dat stroo/ riet ende rijsen/ daer sy de graben mede gevult hadden/ ende maechten die weder schoon / ende gaven dat haer beesten / ende onderhielden se daer mede alle den tijt dat dat belegge duerde. Op dese tijdt was daer een smit inder stede / die hem vernat alsulc geschut te maken daer

men

men de Catte mede ſoude doen barnen/ die de Vlamingen opgherecht hadden/ dwelc alſo is geſchiet/ want die poorters ſchoten dat vper op de Catte / ende ſy beſtont te barnen/ ende als de Vlamingen dat ſagen/ liepen ſy om dat vper vpt te doen / maer de poorters ſchoten ſo dicht eñ vreeſſelicken op de Vlamingē/ dat ſy daer niet by en dorſten komen/ eñ deſe brant ſloech ſo hooge inde lucht/ datmen die lichtelickē ſach tot Schiedam ende Vlaerdingen / waer vpt dat ſommige vermoeden die van deſen brande niet en wiſten / die ſtede van Zierickzee en ware gewonnen ende aen brande geſteken.

Vande groote victorie teghen de Vlaminghen.

HIer en tuſſchē heeft de jonge heer Willem Grave van Oosterbant/ een groot volc van wapenen vpt Hollant eñ Vrieſlant vergadert om te ontſetten de ſtede van Zierickzee/ ende heeft geſchrevē aen Philips de ſchoone Koningh van Vrancrijck/ dat hy hem wilde bystant doen tegen de Vlamingen / eñ de Koning heeft doen bereyden tot Calis een groote Vlote ſchepen ende vijf galeyen/ de welcke hy over ſende metten Admirael vander Zee/ ghenoemt Reynier Grimald, van Genua in Italien / met gulden banieren ende trompers / met groot volc van wapenen: ſo iſt dan gebeurt in dit Jaer van M. CCC. ende iiij. op S. Laurens dach / dat deſe ſchepen vpt Vrancrijck/ ende Heere Willems ſchepen Grave van Oosterbant te ſamen zijn gekomen / dat ſy de Vlamingen vanden belegghe van Zierickzee verdrijven ſouden/ ende de ſtede ontſetten/ de Vlamingen hebben hen daer tegen geſet/ eñ hebben een groot ſchip doen bereyden/ ende dat toegemaeckt/ ende gebult met ſpeck/ olij/ ſalpieter ende ſwavel / ende hebben dit ſchip aengeſteken/ ende lieten dat drijven voor winde/ ende waghen metten getije op 't Hollantſche heyr / op dat overmidts deſen onder winlicken brande/ die ander ſchepen ſouden ontſteken worden / ende dat heyr mochte worden verſtropt/ maer de wint is omghegaen/ ende dat barnende ſchip is weder gekeert metten getije ende bloede vander zee / ende is komen drijven onder der Vlamingen ſchepen. Ende die dit ſchip beſtierden / ſijn jammerlicken vanden brande al levendich verbrant ende verdroncke. De Franſoyſen ende Hollanders dit ſiende / hebben eenen moet gekregen te ſtrijen / ende begonden met blinckende banieren/ eñ met blaſende baſuynen dat Vlaemſche heyr aen te vechten/ daer tegen hebben hen de Vlamingen met ſchieten / met ſlingeren ende met werpen/ een heelen dach ende nacht vromelicken tegen haer vyanden beſchermt ende verweert / in deſen ſtrijden was dat breken der glavien / dat ghelupt der ſwerden / dat klincken der helmen/ dat werpen der ſteenen/ dat barſtē der armboyſten/ ende dat vreeſſelicken ghelupt eñ gerep der vechtender mannen ende der vromen wapenvuers ſo groot / datmen dat verveerlicken gehupt hoorde over drij mijlen weechs/ eñ ten leſten worden de Vlamingen alſo vermoeyt/ dat ſy wijckende worden ende namen de vlucht / dien de Hollanders ſtoutelicken naevolchden/ vanghende ende ſlaende / ende wierpenſe met grooten hoopen inde zee / ende verdroncken/ ende Gwye Dampier worde int eynde vanden ſtrijt gevangen/ ende worde by dē Admirael van Vrancrijck levendich in Vrancrijck geſonden/ ende worde aldaer met Gwye Dampier Grave van Vlaenderen/ ende met zijn andere broeders gevangen gehouden / in deſen ſtrijt bleven doot vanden Vlaminghen die verſlaghen ende verdroncken werden thien dupſent man/ ende daer worter vele gevangen die de Grave van Oosterbant met veel groote ſchepen / eñ met 90. koſtelicke Vavelioenen ende Tenten met hem nam / ende als die Grave van Oosterbant deſe groote victorie van ſijne vyanden hadde verkregen / is hy binnen Zierickzee gekomen/ ende daer worde hem gheſeydt datter noch wel drij dupſent Vlamingen in die dupnen lagen / die poorters die in deſen ſtrijde niet ghevveeſt en hadden/ zijn met alle haer macht uptghevogen nae deſe Vlaminghen om die te bevechten / maer ſy ſtaken de handen op ende en begeerden niet te ſtrijden/ ende worden gevangen ghenomen ende tot Zierickzee ghebracht/ ende met deſe woorden alle de Hollanders ghelooft die in Vlaenderen dus lange gevangen hadden gelegen/ ende tot een eeuvvige memorie ſo vvert noch lange tijdt daer nae des anderen daeghs naer S. Lauris dach een vierlicke ende devote Proceſſie gedragen metten H. Sacramente om de ſtede van Zierickzee / God lovende ende danckende vande beſchermınghe ende victorie die ſy hadden gehadt tegen haer vyanden.

Van dat groote teecken dat inder locht openbaerde deſe tijdt.

OP deſer ſelver tijdt / dach ende ure als deſe groote ſvvare ſtrijt gevallen ſoude / tuſſchen den Vlamingen ende den Hollanders / ſoo openbaerde by Egmont een groot ſchoon blinckende kruys / dat upter maten groot vvas/ de ghedaente hebbende van Purpur coleur/ welck teecken een voorſeggha vvas van toekommender victorien/ die de Hollanders verkrijgen ſouden tegen haer vyanden.

Hoe Heer Ian van Reneſſe verdranck.

DOe de Hollanders vvederomme vvaren ghekeert vanden ſtrijt upt Zeelandt / hebben ſy hen gehaest om Heere Ian van Reneſſe te verdrijvē upter ſtadt van Vtrecht. Ende zijn daer gekomen ende begonnen de ſtadt aen te vechten / eñ met ſchieten ende ſtormen te bevechten / verbernende ſommighe huyſen ende Meulens bupten der ſtadt / ende meendē heere Ian ſoude upt ghekomen hebben om dit te vvveercken/ maer Heere Ian vvas bedvcht verraden te vvorden / ende is heymelicken metten ſijnen upter ſtadt ghegaen om de Lecke over te varen / ende is door vreeſe ſijner vyanden in een kleyn ſchipken gegaen / ende alſo ſy met ſvvaer harnas verladen vvaren/ ende harer veel int ſchipken vvaren/ ſoo zijn ſy alle inde gront ghegaen ende verdroncken/ de welcke van haer vrienden ende bekenden met ſegenen vvorden gebiſſchet ende begraven.

[Met deſen Heer Ian van Renes verdroncken mede Heer Ian vander Leede, Heer Arent van Aemſtel/ heer Weſſel van Everdingen / ende heer Arent van Buyrē/ alle Ridderen / ende vvas den 12. Octobor 1304. voor Boeſecom by Culenburg: eñ van hem komen alle die van Reneſſe tot Vtrecht ende in Vrabant vvoonende.]

Hoe dat Biſſchop Gwye uyter gevanckeniſſen vvorde ghelaten, ende hoe die Princen uyt Vlaenderen in Vranckrijck vvorden verloſt.

DE Hertoghe van Burgonjen heeft eenen vaſten pays ende vrede gemaeckt/ tuſſchen den Koningh Philips van Vrancrijck eñ den gevangen Princen ende Heeren upt Vlaenderen / in vvelcken payſe geſeydt vvorde dat Biſſchop Gwyde vā Vtrecht ontſlegē ſoude vveſen vander gevanckeniſſe/ ende ſoude vry vveder komen in ſijn Biſdom van Vtrecht/ dvvelcke alſoo is ghe-ſchiet/ ſo is dan Gwyde Dampier grave van Vlaenderen met zijn 3. ſonen/ ende met ſijne andere Princen eñ Edelen vander gevanckeniſſe des Koninex ontſleghen ghevveeſt / ende Grave Gwye van Vlaenderen is met Robrecht van Bethunen Grave van Nijvers / met Willem van Dvvel ende Gwye Dampier zijn ſonen/ eñ met xlvij. Edele mannen ende Heeren met grooter blijſchappen ende eeren ontfanghen / maer de Grave van Vlaenderen is van dage te dage ſiecker ende kranckor gevvorden/ ende ſtarf int Jaer derthien hondert eñ vijf/ opten tvvee-en-thintichſten dach van Meerte/ ende hy vvorde ter Bluys begraven by zijn moeder.

Hoe dat Heere Pelegrijn Heere van Lederdam verdranck.

IN dit ſelve Jaer vvas een Heer van Lederdam ghe-heeten Pelgrim, ende vvas Heer Folperts ſoon van Lederdam daer hier voor af is geſeyt/ deſe Pelgrim van Lederdam vvas een uptnemende quaet hoofs Cyran/ hy had den Duyvel trou eñ ſeker heydt beloofd dat hy in geluckheyt ende voorſpoet leven ſoude alſo lange hy met geen peerden over eenighe Revier oft loopende

Digitized by Google

water en woere. Ende so wanneer dit geschiede/dat hy als dan sterven soude ende eewelijck verdoemt wesen. Dese heere meende de Duyvel te bedriegen / ende beval synne knechten dat sy nimmermeer tot gheener tijdt met peerden over eenige wateren varen soudē. Ende aldus leefde hy nae synen appetijt / zijn leven leydende in wellustichept / ende besmettende met boose eñ quade dieptige wercken. Hy en versmade niet alleen de H. kercke/ maer hy beroofde dese oock daer hy konde ende mochte/ eñ als hy in desen boosē leven hem lange door de barmhertichepdt Gods gheoeffent hadde/ende hem niet met allen en beterde ende oudt van Jaren gheworden was. So ist gevallē des dages na onser liever Vrouwen Hemelvaers dach int selve Jaer voorsept / dat hy getogen is met veel gewapents volck die met hem tot aller boosheyt waren genepcht / int stichtt van Utrecht/ bernende de huysen ende dorpen/ de schamele arme landt-luyden beroovende ende banghende/ende veele quaets doende/ ende als hy met deser victorien weder nae huys met vreuchden soude trecken/so syn hem de vranden na gevolcht om haer gevangen te verlossen / ende de schade die hem was gedaen te wreken / dit siende is hy snellichen getogen nae Vorschoten/ ende is aldaer in een schip gegaen om over de Lecke te varen. Eñ als sy een weynich vanden oever vander Lecke int water waren gevaren. So is daer komen springen ende loopen een verveerlijck swart peert/ nepende alsoo vreesselicken dat sy met allen seer verveert worden/het is haestelic al grimmende met grooter wreethept in dat schip gesprongen/ ende heeft dat schip also swaer verladen datter ghelijck een steen neder gesoncken is inder Lecken / met alle synn gesellschap / ende zijn alle gader verdroncken. Ende de heerlicheden van Lederdam ende Haesticht is gekomē op Heer Ian de xj. heer van Arkel/ende na den doot des Heeren van Lederdam / soo is dat oude verhallen Casteel van Lederdam daer hier voren af gheseyt is / soo grouwelicken ende vreesselicken allen menschen gheworden/ overmits de gremminge ende verveerlick gelupt der menigerley stemmen/ende der Helscher vlammen ende stancke/ dat niemandt om de vreeselicke tepckenen ende wonderlicke dingen die daer gheschieden by oft nae ende dorste komen/ oft hy worde vol nae ontsinnich ende rasende / oft onmachtich synes leden / dat hy nauwelick van daen gheraken en konde/ende dit aldus langhe durende/ synder gheweest twee gesellen die upt vermetelhept op eenen middach-stont gegaen zijn op 't Casteel/ om te onderscken wat dit wesen mochte / eñ komende in dit verhallē Casteel/hebben sy al die plaetsen omgegaen ende doorsocht / ende sijn ten lesten gekomen in een ouden verhallen open kelder / ende die eene als hy een weynich tijts daer in hadde gheweest / is hy verbaert wesende/ weder upt gekomen/ ende als de ander hem volgen wilde/ is vast gehouden geweest/staende oft hy met ketenen ghebonden ware/ende als hy dus stont / riep hy vreesselicken van grooter vreesen ende verveernissen/maer zijn mede-gesel ende dorst hem niet naken/maer meer afterwaerts tredende/ trooste hy hē/ ende beloofde hem dat hy den Priester van Lederdam halen soude / metten heyligher Sacrament om hem te helpe te komen ende te verlossen. Daer-en-tusschen dat hy ginck om den Priester / die ander die daer vast stont ghebonden hoorde menigherley verveerlicke stemmen ende vreeselicke blasinge/ blasphemerende ende vermaledijdende God soo seer / dat hy vol na dol ende ontsinnich ghevorden was. De Priester gekomen wesende met veel synner onderseten / die hem seer verwonderden/ hoorde een stemme al schimpende eñ lachende spreken/ en hadde de Schepper aller dinghen u niet beschermt/ ick soude u gelycken dat stof der Sonnen gewrevē hebben / ende met vreesselicken slaghen ende verveerlicken gheerij liet hy hem gaen / ende upkomende is hy volna upt synen sinnē geweest. Maer als hy een luttel tot hem selven gekomen was/ heeft hy den Priester ende alle die daer waren/ gesept openbaerlick wat hy ghehoort ende gesien hadde/lovende ende danckende God dat hy hem beschermt hadde/ende na dien tijt was hy alle tijt sieck/ overmidts der grooter vreesen die hy daer ontfanghen had / dit miraikel ende wonder over alle de landen verspept wesende / ende dorste niemant in langhe tijden dit verhallen Casteelken genaken/ ter tijt toe dat heere Ian van Arkel door raet ende ingeven van devote heyligher mannen/ dit Casteel met Processien van synnen Onderseten ootmoedelick gaende ende Gode biddende / met heylich water dese plaetse liet dickwils besprengen/ende dede dat heylige Sacrament daerom dragen van devote heylige Priesteren. Ende de Priester dede een Sermoon door al dat volck/biddende alle gader den barmhertigen heere dat hy dese plaetse wilde repnighen/ende allen kersten menschen wilde beschermē voortaen voor alsulcken verveernissen / d'welck also is geschiet/ want elck die wilde mochte voortaen op de plaetse komen sonder verveernisse ende vreese / veel meer andere wonderlicke dingen worden daer ghesien ende ghehoort/die om die kortheyt after gelaten worden.

Vanden doot Grave Ians van Henegouwe, van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, ende vanden Edelen die doe waren.

Grave Ian van Henegouwen ende van Hollant/ als hy hoorde vande groote victorie ende triumphe/ die heere Willem Grave van Oosterbant op de Vlamingen hadde gehadt/ is hy seer verblijt gheweest/ ende is korts daer na gestorven int Jaer M. CCC. vijden xij. September / ende worde met grooter eeren tot Valenchijn in Henegouwe begraven: Hy regeerde dat Graefschap van Hollant / Zeelant ende Vrieslant bijf Jaer lanck / ende Philippe zijn wijf de Gravinne starf daer nae/ende wert by haren man begraven. In desen tijden waren dese vrome heerē / Ridderen ende Schiltknechten inden lande van Hollandt / daer de opperste ende vernaemste af waren Gwyde heer van Aemstel ende van Voerdē/eñ namaels Bisschop van Utrecht/ broeder des voorseyden Graef Ians van Henegouwe ende van Hollandt.

Johan sonder genaden Grave van Oosterbant.
Willem nae hem Grave van Oosterbant.
Johan heere van Beaumont Grave van Soissons/
alle drie broeders ende sonen Grave Ians van Henegouwe ende Hollandt.
Dierck de goedertieren heere van Vreedenrode.
Willem ende Dirck zijn broederen.
Dirck heere van Teylingen.
Iohan heere van Heusden.
Iohan heere van Arkel.
Huge Butterman heer van Botersloot.
Aelbrecht heer van Voorne.
Claes heer van Putten ende van Strien.
Iohan heer vander Lecke ende Polanen.
Iohan heer van Hukelom.
Otte heere van Asperen ende Accop.
Gijsbrecht heere van Vselstein.
Henrick Burchgraef van Leyden.
Dirck heere van Wassenaer.
Henrick heere van Vianen.
Claes Perzijn.
Dirck van Haerlem.
Witte d'eerste heere van Haemstede in Zeelant.
Claes van Cats.
Pelgrom heere van Lederdam ende Haestrecht.
Willem van Egmont/Schiltknapen.
Ian heere van Elst hant.
Iohan heer van Vronghelen.
Dirck van Leyenburch. Iacob van Woude.
Gerrit van Heemstierck. Gerrit van Raephorst.
Gerrit van Poelgeest heer van Hoemade.
Simon van Benthem. Wolwijn van Zaffem.
Adam van Schotlant.
Baldewijn van Haeldbrijck.
Floris van Duven.
Floris van Tol. Alle gader vrome Ridderen.
Willem van Haerlem.
Wouter van Assendelf.

Ian

Ian van Zijl. Claes van Adrichom.
Wouter upten wijck. Dese alle te samen waren schiltknapen/ met veel meer andere Heeren ende schiltknapé die uptgelesen ende vroom ter wapenen waren/ heere Claes Persijn vorsz verkoste doen ter tijt den klooster van Mariengaert in Vriesland een groot stucke lants ende eplant geheeten Marché/ ende hier na als Grave Willem van Hollant der Keyserinnen broeder van Roomen by Staveren in Vriesland versleghen was/ soo dede de Keyserinne alle der Vriesen goeden die sy in Hollant hadden/ voeslaen/ ende verkoste dit eplant van Marken vele verschepden Kooplupden. Ende als Hertogh Kaerle van Burgonjen Grave van Hollandt ghevvorden was / quam die Abt des vorsz. kloosters met die Vrieden vander hoopinghe Heer Claes Persijn, ende begeerde dat eplandt weder te hebben/ maer hy en konde niet verkrijgen.

Van die opsettē ende aenslagen die Heere Iacob van Lichtenburgh maecte tegen die van Vtrecht.

OVtrent dēser selver tijdt vorsz Heere Iacob van Lichtenburgh / heere Jacobs soon van Lichtenburgh/ die verslagen was/ als vorsz is/ gebannen upter stadt van Vtrecht / waerom heere Iacob met cenighe sijne vrienden ende medehulperen van Vranen op S. Martijns dagh inden Winter/ eenige burgers upt der stadt van Vtrecht/ die om vrovande getoghen waren / snellijcken verbolghde / van Amerssoort tot Jnsaes toe/ in meeninge die te vangen ende doot te slaen/ maer die burghers weerden hen vromelijcken dat sy onghescadight upt sijnen handen weder in de Stadt quamen / ende des Jaers daer aen al de burghers ter merckten souden trecken op haer komenschap / heeft hyse wederom verlaeght om te bevechten / maer die burgers stelden hen ter were / ende hebben hem verwonnen by de vrugghe te Jnsaes/ ende quamen ongeschent ende met grooter eeren weder binnen Vtrecht.

Van den gheslachte ende voor-ouders van Grave Jan de tweede. By-gevoeght door W. V. G.

HEt gheslacht der eerster ouder Graven die Hollandt t'sedert het Jaer M. ccc. xiij. gheregheert hadden/ tot den Jare M. ccc, verstorven zijnde / mits de doot (sonder kinders) Grave Jans den eersten/ so zijn de Landen by erfenis gekomen op Jan van Avennes, Grave van Henegouwen/ die een susters sone was van Koningh Willem van Roomen/ ende daerom de naeste was/ also Grave Floris de v. en Grave Jan sijnen sone geen susters en hadden: sijn ober-grootvader was Iacob, Baenderheer van Avennes van Landrecyes. Leuse, Condè ende ander in Henegouwen: den Edelsten/ vermaersten/ rijcksten ende kloecksten Ridder van dien Lande/ die op sijn kosten met acht schepen/ met d'ander Chrysten Vrincen/ tegen den ongeloovigen int heyligh lant repste: ende liet naer vier sonen / vanden welcken den jonghsten was ghenoemt Heer Bouchard van Avennes, schoon van leden/ geleert ende wel ter tael / ende seer bemint van Philips van Elsaten, Grave van Vlaenderen/ die sijn Neve was/ ende hem opghevoet hadde: Daer na / om dat sijn ouder Broeders de Leengoederen besaten/ willende hy rijck worden van Ghoestelijcke vroven/ is hy naer Orleans gereyst/ ende int openbaer Doctoor inde Rechten gevvorden/ ende heymelijck onder-Vpaken: maer daer na ander sinnen krijgende/ vertrock naer Engelant/ daer hem de Koningh Richard Ridder maeckte/ ende weder in Vlaenderen komende/ is soo verre gekomen inde goede gracie ende gunste van Boudewijn den vij. dier namen/ Grave van Vlaenderen / dat hy willende naer Constantinopolen reysen / hy desen Heer Bouchard een vande Vooghden stelde/ neffens Grave Philips sijn broeder over Vlaenderen / ende sijn twee dochters toe-komende Grafinnen van Vlaenderen/ ende zijnde Grave Philips vorsz vande Vlamingen afgedanckt / bleef heer Bouchard by den Vlamingen in grooter weerde/ vermits sijne kloeckheyt ende beleyt houdende een grooten staet van Dienaers/ als Gouverneur vanden Lande/ so dat Grave Boudewijn Keyser van Constantinopelen ghevverden / ghesturven zijnde/ ende sijn outste dochter Ioanna Grafinne van Vlaenderen gehult ende gehielickt zijnde / desen Bouchard met haer ende harer Moeders consent/ ten houwelijck kreegh de jongste dochter Margriete genoemt (die de Zeelanders de swarte Griet van Vlaenderen noemden) dit geschiede int Jaer M. cc. xij. sy maer xv. Jaren out zijnde/ ende baerde hem binnen s'jaers tweelingen/ genoemt Ian ende Boudewijn van Avennes, maer alsoo onlangs daer na int openbaer quam/ dat hy onder-Vpaken was/ viel hy heel inde ongenade van Ioanne de Grafinne/ soo dat hy naer 't seggen vande Chronijcke van Henegouwen / van rou ende spijt soude ghestorven zijn: maer de Vlamingen segghen / dat hy by forme van Justitie ghevrocht is / maer ick hebbe in een noch onghedruckt Boeck gelesen/ dat hy naer Roomen ghereyst zijnde / om te bekomen dispensatie sijn wijf te moghen behouden/ onderweghen door bedrijf van sijn quaetwilligher doodtgheslagen is geweest: Hy was behalven de verbolginge ende ongenade vande Grafinne van Vlaenderen/ sijn wijfs suster/ oock inden ban gedaen / ēn geercommuniceert by den Paus Innocent den iij. int Concilium van Lateranen / welcken Ban alle weerc inde kerssen vanden Lande van Henegouwen ende Vlaenderen afgelesen werde : inhoudende onder ander dese vvoorden: Ter tijt toe dat Bouchard de Edele Jonckvrouwe Margriete des Doorluchtighsten Keysers van Constantinopelen dochter/ sijn Nichte/ die hy bedrieghlijck heeft misleyt/ ende so ende soo/ oft hoe dat het zy/ ten houwelijck genomen heeft/ de selve sijne Suster Ioanne weder toeschickt oft restituere / ende dat hy sijn oorde van onder-Vpaken (die hy God vertoornende verlaten heeft) ootmoedelijck weder aenneme. Paulus Æmilius, Fransche Historij-schrijver ende Pieter ondergeest Vlaemsche Chronijck-schrijver/ dolen/ ende hebben onrecht/ anders hier van schrijvende / als oft dese Margriete van Vlaenderen upten houwelijck by desen heere Bouchaerd gheslapen soude hebben/ ende dat haer twee voorvvoemde sonen Bastaerden waren/ dan is geensins waerschijnlijck/ dat dese Margriet van soo hoogen afkomst een Keysers dochter/ s' Grafinnen van Vlaenderen eenighe suster/ die haer altijts by haer hadde/ ende die naermaels naer Bouchards doot eenen anderen man ghetrout hebbende/ daer na xxxvj. jaren Weduwe/ eerlijck geleeft heeft / soo leelijck haer soude verloopen/ niet Heer Bouchard vorsz. Oock soo en soude Koningh Willem. Grave van Hollant/ sijn suster Jouffrou Alijt van Hollant aen Ian, van Avennes, Grave van Oesterbant Bouchards ende Margrieten vorsz sone ten houwelijck niet gegeven hebben/ waer hy maer een bastaerd geweest: mochte S. Lodewijck Koning van Vranerijck/ zijnde Arbijter ende Rechter gekozen over den twist tusschen de voorkinderen ende naerkinderen van Margrieten, ende soude int Jaer M. cc. xlvj. den Lande van Henegouwen aen Jan van Avennes vorsz niet toeghevvesen hebben / waer hy Bastaert ghevveest: Mede de vvoorden van 's Paus Ban vermelden van Houwelijck : Mede den vorsz Koningh Lodewijck, doen in sijn presentie vande rechtveerdighevt van dit houwelijck ghesproken werde/ heeft ghecommitteert den Bisschop van Chalons, ende den Abt vant Heyligh Graft binnen Camerijc / dewelcke An. M. cc. xlvj. hier op vergaderende ende beradende/ ende alles overlept hebben den 19. November Heer Bouchard nu al langh doot zijnde/ verklaert ende uptgesproken/ dat sijn ende Margrieten vorsz kinderen wettigh waren/ ten aensien sy gebozen waren in Houwelijck openbaerlijck gecelebreert/ ende daermen de feeste af hadde ghehouden: welcke sententie den Paus voor goet gehouden heeft/ ende den Bisschop van Camerijck verkondigt heeft:

Digitized by Google

Ende d'oorſaecke vande ongenade vande Grafinne Ioanna van Vlaenderen / was gekomen door dien dat heer Bouchard ſijn oorde van Subdyaken verſwijghende / ſo Edelen Princeſſe met dit Houweliick bedroghen hadde. Deſe Margriete na haer ſuſters Iannen doot/werde An.M.cc.xliij. Grafinne van Vlaenderen ende Henegouwen/ende hadde na heer Bouſſaërd haer tweede man upt Bourgoengen/ daer ſy dry ſonen by hadde/ vanden welcken Willem voor ſijn Moeder ſterf An.1251.Gwy den tweeden wert na haer Grave van Vlaenderen:ende is die ghene die den Grave van Hollandt ſware Oorloghen aen dede/om de Eylanden van Zeelant/ die hy met ſijn voorouders pretendeerde aen Vlaenderen te behooren: hy ſterf M.ccc. iij. out 80. Jaren. De voorſz Margriet hadde by heer Bouſſard twee ſonen tot eener dracht/ ghebooren An.1213. den jonghſten Boudewijn van Avennes was heere van Beaumont in Henegouwen/ende van Dupnkercken/ende ſterf An. 1289. out 76.jaren. Hy hadde te wijve Felicitas van Coucy,ſ'heeren dochter van Vernijn in Picardie/ die ſterf An.1307.ende hadde daer by eenen ſone ende een dochter Beatrix van Avennes, die te man hadde Henric, Grave van Luxenburg/ ende ſy ſterbende An.1320.liet naer Henrick van Luxenburg/Keyſer van Roomen / den vij. dier namen: De ſone van Boudewijn voorſz was Ian van Avennes,die voor ſijnen Vader An. 1383. ſterf/ hebbende ghewonnen by ſijnen wijve Agnes van Valenche, 's broeders dochter van Koningh Henrick den ij. van Engelant/twee ſonen/Ian ende Boudewijn van Avennes, d'een naer den anderen Heeren van Beaumont/ ende beyde ſonder kinderen geſtorven/den eenen An.1297. den anderen 1299.

Ian van Avennes der Grafinnen Margrieten outſte ſone / troude M. cc.xlj. binnen Doordrecht met grooter feeſte Alijt Koningh Willems Grave van Hollants ſuſter: ende hadde voorts alle daghen ſijns levens een ghe-ſtadighe onminne met ſijn Out Moeder / de welcke haer na-kinders bant tweede bedde lieber hadde: ende hadde ſy gekonnen/ſy ſoude deſen Ian van Avennes onterft hebben / te meer alſoo de pretentie van Vlaenderen op de Zeeuſche Eylanden ghedurende/ deſe Ian van Avennes Margrieten ſone/was gaen houwen in Hollandt/ daer de Vlaminghen Oorlogh op hadden: maer door tuſſchen ſpraken van S.Lodewijck Koningh van Vranckrijck/werden deſen twiſt eenſdeels maer niet geheel ter neder gelept/ende werde by den Koningh uptgheſproken An.1246. dat naer der Grafinne Margrieten doot / Vlaenderen beſitten ſoude haren outſten ſone upt het 2. houweliick: ende Henegouwen ſoude hebben deſen Ian van Avennes, haer outſte ſone vant eerſte houweliick/ ende ſoude geduerende ſijns moeders leven/hebben het Graefſchap van Oeſterbant / dat van outs toe te hooren plagh ſ' Graven van Henegouwen outſten Sone/ende daer de hooftſtadt van is Bouchayn by Valenchijn. Om deſe uptſpraeck was Ian van Avennes ſeer t'ondreden / ſeggende dat hem Vlaenderen na ſijn Moeders doot toebehoorden moeſte: ende alſoo daer een ſeer fel Oorlogh weder oprees / tuſſchen Hollandt ende Zeelandt/ſoo hiel deſe Ian de partije van Hollandt tegen ſijn Moeder/die daerom hem ſeer haettede: in welcken oorloghe Gwye ende Ian van Vlaenderen ſijn halve broeders gevangen werde: daer na ſijnde Koningh Willem ſijn ſchoonvroeder in Vrieſlant verſleghen / is deſen Ian van Avennes Grave van Oeſterbant van ſulcken hulper berooft zijnde / van onghenuchten hoofts daer aen gheſtorven An 1257. out zijnde ontrent 44. jaren / levende noch ſijn Moeder de Grafinne Margriet, die eerſte ſterf An.1279.out by de 80. jaren. Hy verliet d'oude wapenen van Avennes/ te weten/ſes benden van gout ende keel/ ende nam aen te voeren het wapen van Vlaenderen/ dat hy pretendeerde hem toe te komen / te weten / een ſabelen Leeuw / klimmende op gout: den welcken ſijnen Sone Ian, Grave van Henegouwen ghewerden/ door ſijns voorſz grootmoeders doot / na dat hy Grave van Hollant wert/ na de doot ſijns Neven Grave Ian den eerſten / quartierde met de wapenen van Hollandt / het welck ſijn Nakomelingen ghevolght hebben. De voorſz Alijt van Hollant ſijn weduwe/ſterf An.1283. ende ſijn beyde begraven in S. Pauls kercke te Valencijn/ende hadden te ſamen ſes ſonen/1. Ian Grave van Henegouwen gewerden An.1279. ende van Hollant 1300. 2. Boudewijn van Avennes, die Jongman ſterf. 3. Floris van Avennes die ghenoemt wert Prince van Morcen. 4. Willem van Avennes Biſſchop van Kamerijck ghekoren An.1292.ende ghewijdt op de reyſe van Jeruſalem An.1296. 5. Bouchard van Avennes, Biſſchop van Metz in Lorreynen/ende 6. Gwy van Avennes, heere van Aemſtel / tot dat hy Biſſchop van Utrecht werde ghekoren An.1301. ende ſterf ſchielijck opt huys ter Goy An.1317. den outſten ſone Ian van Avennes Grave van Oeſterbant voorſz ende daer na Grave van Henegouwen ende Hollant / hadde te wijve Philippa van Luxenburgh ſuſter van Iſabeau die te man hadde Gwy, Grave van Vlaenderen / deſen Grave Ians halven Oom/ ende hadde onder ander eenen Broeder Henrick Grave van Luxenburgh / hier voren vermelt/ die Beatrix van Avennes,deſen Grave Ians Ooms ſone / getrout hadde/ als voren verhaelt is / ſterf deſe Grave Ian 1305. ghelijck deſe Chronijcke vermelt/ende hadden gewonnen 5. ſonen ende 5. dochters. 1. Ian Grave van Oeſterbant/genoemt ſonder genaden,die An.1302. voor ſijnen Vader inden ſtrijt by Koortrijck vanden Vlaminghen verſlagen bleef. 2. Willem naer ſijns Vaders doot Grave van Hollant ende Henegouwen / genoemt den goeden Grave. 3. Heer Ian van Henegouwen/ vanden welcken den Franſchen Hiſtory-ſchrijver veel ende menigmael vermelt / hem noemende Meſſire Iean d'Haynout: ende was Heere van Beaumont in Henegouwen/ vander Goude ende Schoonhoven in Hollant / ende der Tholen in Zeelant/ ende een vermaert Ridder ter wapenen. Van hem ſal hier na breeder geſproken worden. 4. Henrick van Henegouwen/ Domheer te Camerijck. 5. Ende Walraven Prince van Moreа. De 5. dochters waren 1. Margriete hadde te man Robbert de tweede Grave van Arthois / die mede by Coortrijck verſlaghen werde. 2. Alijt hadde ghetrout den Grave van Cleermont in Vranckrijck. 3. Maria troude Lodewijck den eerſten Hertoghe van Bourbon. 4. Machtild troude Ian van Vlaenderen, heer van Dylle. 5. Ienne de leſte was een Abdiſſe.

Willem den goeden Grave/ſijnen Vader An. M. ccc. v. volgende inde Graefſchappen voornoemt / ghe-regeert hebbende xxxij. jaren/ſterf An. M. ccc. xxxvij. liet naer by ſijnen wijve Iſabelle van Valois, ſuſter van Philips Koningh van Vranckrijck eenen ſone Willem (want Jan den outſten/ Grave van Oeſterbant/was voor ſijnen Vader Jongman geſtorven) ende 4. dochters/als 1. Margriete, die An.1324. troude Lodewijck Hertoge van Beyeren/Keyſer van Roomen.2. Philippa die An.1327. troude Eduward de derde Koningh van Engelant haren Neve/ende ſterf An.1369. ghe-regeert hebbende met haer man in grooter voorſpoet ende weelden 41. Jaren: ende van dit Houweliick zijn ghekomen alle de Koninghen upt den hupſe van Lankaſter ende Jorck. 3. Ioanne van Henegouwen hadde te man Gerard Grave van Gulick/ende van daer by Willem, eerſten Hertoge van Gulick/Walraven Eertsbiſſchop van Coln: ende een dochter/ die eerſt troude den Graven van Kent in Engelant/ende daer na nam ſy upt liefden heer Euſtaes van Anbericourt Ridder upt Henegouwen An.1359. 4. Iſabella van Henegouwen/die goede Grave Willems jonghſte dochter/werde An. 1334. ten Houweliick beloeft aen Ian den outſten ſone Hertoge Ians van Brabant: maer die te voren ſterbende / ondertroude ſy Henrick den anderen ſone / maer die ſterf mede voor den Vader: ende den Grave beloefde met deſe ſijn Dochter ten Houweliick veertigh dupſent ponden gereet gelt/ende daerenboven vier dupſent pont s'jaers aen renten.

De goede Grave Willem gheſtorven zijnde / ſucceſſeerde hem ſijnen ſone Willem den vierden dier namen/ An.1337. ende deſen 8. jaren daer na vande Ooſt-vriesen inden ſlagh by Staveren An. 1345. verſlagen zijnde

ſonder

Digitized by Google

ſonder wettige kinders naer te laten/ſoo quamen de Graefſchappen van Hollant / Zeelant ende Henegouwen. op de Keyſerinne Margriet ſijn outſte Suſter: ende die genootſaeckt zijnde Hollant ende Zeelant op te draghen ende over te gheven haren ſone Hertoge Willem van Beyeren / vertrock ſy naer Henegouwen An. 1251. ende daer mede eyndighde in Hollant de regeeringh der Graven uyt den huyſe van Avennes gheſpruyten: hebbende Hollant beſeten Lj. Jaren/ te weten vant Jaer M.ccc. af/tot M.ccc. Lj. ende quam doe op den gheſlachte der Hertoghen van Beyeren in Hoogh-Duytſchlant.

Een kort ende warachtigh verhael vande Vlaemſche ende Hollantſche Oorlogen/om 't beſit vande Eylanden van Zeelant: getrocken uyt de beſchrijvinghe van Vlaenderen / ghemaeckt int Latijn by Jacob Marchant Edelman uyt Vlaenderen/ende gedruckt t'Antwerpen 1596.

DE vijf Eylanden van Zeelant/Walcheren/Schouwen/Zuytbevelant/Noortbevelant ende Borſſelen/ de welcke de Keyſer Henrick de tweede int Jaer M.vij. ghegheven hadde aen Boudewijn Grave van Vlaenderen/ende welcke Gifte Keyſer Henrick de iij. aen Boudewijn den derden ſijnen ſone int Jaer M.lvij. beveſtight hadde/zijn d'oorſaſie geweeſt van een langduerig ende ſwaer Oorlog tuſſchē Vlaenderen ende Hollant: alſo de Hollanders ſeyden dat Keyſer Lodewijck de tweede / de Eylanden wel t'ſeventigh jaren te voren gegeven hadde aen den Grave van Hollant / welcken twiſt ſeer vermeerdert heeft Graef Floris den ij. van Hollant/hebbende bekomen vanden Keyſer Vrederick den eerſten den Tol van Geerſvliet/ waer door hy door ſijn Collenaren den Kooplupden van Vlaenderen daer voor by varende / ſeer moepelijck was: over ſulcx den krijgh aengaende/wert Grave Floris in eenen ſtrijt ſwaerlijck ghewont / zijnde van Philips van Elſaten int jaer M.c.Lxv. ghevangen gebracht inde Prooſdije van S. Donaes te Brugge/ende ghenesen zijnde/wert hy los gelaten / mits deſe voorwaerden / dat de Vomeynen ende inkomen van deſe Eylanden den Graven van Hollant ende Vlaenderen half ende half toekomen ſoude/geen van beyde en ſoude daer eenige ſtercte moghen maken/ dat de Vlaemſche kooplupden door geheel Hollant Tol-vry ſouden zijn / ende niet ghearreſteert oft belet ſouden konnen werden/onder pretert van ſchulden / by ſoo verre ſy by eede verklaerden dattet ghēen deughdelijcke ſchult en was/ ende by ſo verre Grave Floris hier tegen dede / ende deſen peys quam te breken/ſo ſoude hy de Eylanden van Zeelant met het lant van Waes ende de 4. Ambachten / die hy vanden Grave van Vlaenderen te Leen hiel / voor altijts quijt zijn: maer alſoo daer na Graef Floris voornoemt den peys brack/ſoo heeft Philips Grave van Vlaenderen/d'eylanden voorſz weder ingenomen/ ende het Lant van Waes gheconfiſqueert: dan Willem de tweede/ Grave van Hollant/Koning van Roomen gekoren zijnde/ is den Vlaminghen een hart vrant geweeſt / met hem hebbende Ian van Avennes, der Grafvinnen van Vlaenderen ſone/ ſijn moeder rebel zijnde/ende den welcken hy ſijn ſuſter ten houtwelijck hadde ghegheven: ſoo dat in deſen Oorloghe de Vlaminghen te ontſtercken zijnde / by West-kappel in Walcheren vande Hollanders verſchalckt werden / in ſeer grooten ghetale/int jaer M.cc.liij. verſlagen ende mede gevangen werden Gwy ende Ian der Grafvinnen voorſz ſonen/met de Graven van Baer ende Guenes.met noch ij. C. ende xxx. Ridders / ende noch al de Vlaemſche Schepen verſtropt ende genomen: waer op Koningh Willem de ſtede van Valenchijn belegert ende ingekomen heeft/ende tegen de Grafvinne van Vlaenderen ſo hart was / dat hy noch door haer bidden oft beloften/noch door tuſſchen-ſpreken van S. Lodewijck, Koning van Vranckrijck/die in perſoone hierom te Gent was gekomen/eenighſints beweeght en konde worden/om tot eenighe redelijcke Artijculen van een peyſe te verſtaen: maer Koningh Willem in Vrieſlant An. 1257. verſlagen zijnde/ende dat heer Ian vā Avennes uyt vreeſſept hierom geſtorven was/ſoo heeft de Grafvinne Margriet gehandelt met Floris Koningh Willems broeder/ ende Kouwaert over Hollant/ſo dat daer peys gemaeckt worde/op conditien dat de voorſz ghevanghens / betalende groot rancoen/los ſouden gaen/het Privilegie der Vlamingen van in Hollant tol-vry te zijn / ſoude onderhouden ende beveſticht werden/den jongen Grave Floris van Hollant / Koningh Willems ſone / ſoude tot eenen wijve nemen Beatrix, des voorſz Gwyen gevanghens dochter: ende ſoude daer mede behielijcken de Eylanden van Zeelant/ende alſo gemaeckt ende genoemt werden den eerſten Grave van Zeelant / mits dat te leen houdende van den Grave van Vlaenderen.

Maer Grave Ian, Grave Floris ſone/int Jaer M.ccc. gheſtorven zijnde / ende Ian van Avennes Grave van Henegouwen/hem in Hollant geſuccedeert zijnde/is d'oorloghe weder opgherefen/alſo Gwy Grave van Vlaenderen ſepde ende ſuſtineerde/dat Zeelant aen hem verhallen was / alſo Ian Grave van Hollant / ſonder kinderen gheſtorven was/ende dat de natuer vant Leen dat mede brachte / wanneer een Vaſſal ſonder oir ſterf / dat alsdan het goet weder aenden Opperheer komen moet. Over ſulcks heeft Gwy, heere van Kijſbourgh/s' Graven van Vlaenderen ſone (van ſijnen Vader met het recht op Zeelandt begiftight zijnde) met ghewapender hant Walcheren inghenomen/ende heeft de Hollanders ſijn vranden by Dubelant ſtrijdende/overwonnen/ met hulpe van die van Borſſelen/ende heer Ian van Renesſe, heer Gwy van Avennes, Biſſchop van Vtrecht: ende een moedigh man s' Graven van Hollants ſone/wert daer gevangen/ ende de Ridderen ende heeren van Hoorn/ van Perſijn/van Haerlem/van Zuylen ende van Beverwaerde werden daer verſlagen. Daer na wonnen de Vlaminghen Vtrecht / Delft / Leyden: ſendende eenighe principaelſte Borghers als Oſtagiers naer Ghent. Den jongen Grave Willem Grave Ians ſone / wert op eenen dagh tweemael inden ſtrijt vande Vlaminghen overwonnen: maer alſo de Vlamingen An. 1304. Zierickzee belegerde / daer heer Witte van Haemſtede binnen was/ende dat beſchermde/ende de Hollanders gekomen waren om te ontſetten/is daer ſeer ghevveldighlijck gevochten te water / de Vlaminghen den Hollanders eerſt in ende teghen varende: Deſen waterſtrijt duerde wel vrijf. uren: de partijen ſomwijlen een wepnigh pauſerende. Inden eerſten aenval ſoo ſcheen dat de Vlaminghen de Forture mede hadden: alſoo ſy hier vande grootſte Schepen vande Hollanderen overwonnen ende ghenomen hadden: Maer de nacht overkomende / ende den ſtrijt overmidts leegh water ophoudende/ ſoo waren ſmorgens de Hollantſche Schepen met pſere ketens gebonden/alle by den anderen: maer de Vlaemſche Schepen zijnde maer met dicke hoorden ghebonden/die ſnachts bedrieghlijck afgeſneden waren / waren vanden anderen ghedreven/ende werden ſo lichtelijck gewonnen. Hier hadden de Vlamingen een groote nederlaghe: ſo dat Gwy van Vlaenderen/der Vlamingen Hooftman/ ghevangen wert / ende gelevert in handen van Reynier Grimaldes, Generael van vrij. Galeyen van Genua/die de Koningh van Vranckrijck den Grave van Hollant te hulpe hadde gheſonden: ende wert Gwy voorſz naer Vranckrijck ghevanghen gheſonden / daer hy ſat ter tijt toe dat de peys ghemaeckt zijnde/ deſe Gwy van Vlaenderen los ghelaten wert teghens Gwy van Avennes. Biſſchop van Vtrecht. Voorts de Vlaminghen die int Tegher voor Zierickzee ghebleven waren/ verſtaende de gevangenis van haer Capiteyn Gwy, ende de nederlaegh van haer volck/ende verlaten zijnde van de Zeelanders/die haer int beleegh voorſz te hulpe ghekomen waren / zijn alle inder Hollanders handen ghevallen ende ghevanghen/ tot vijf duyſent toe. Gwy van Vlaenderen bedreef hier vijf fauten: d'eerſte was / dat

hy't

hy't Beſtant dat de Hollanders geerne verlenght wilden hebben/ niet toelaten wilde: niet teghenſtaende dat ſijn Vader den Grave van Vlaenderen noch in Oorloghe was metten Koninghe van Vranckrijck. De tweede was dat hy int beleegh voor Zierickzee niet bleef liggen/ maer op broch/ om de Hollanders te gaen te ſcheep bevechten. De derde faute/ dat hy alſt tijt was/ende ſijn volck int vechten de nederlaegh kreegh/ niet wijcken en wilde/maer obſtinatelijck vechtende bleef. Wijders dit oorloghe op Zeelandt heeft Grabe Robert van Vlaenderen verholpen/ met hulpe Hertoghe Ians van Brabant/ dan werde ſomwijlen tuſſchen tijden beſtant ghemaeckt: tot dat ten leſten door den Grave van Namen s' Graven van Vlaenderen broeder/ een vaſten peys ghemaeckt werde An. 1310. op deſe voorwaerden/dat Willem Grave van Henegouwen ende Hollant/ de Eylanden van Zeelant beſitten ſoude met ſijn nakomelingen/ maer ſouden die te leen houden ende verheffen vanden Grave van Vlaenderen. Noch ſoude hy aen Gwy heer van Rijſburg voorſz s' Graven van Vlaenderen broeder/ſoo veel inkomen ende renten s' jaers bewijſen als deſe Eylanden upthrochten. Voorts ſoude hy den Grave van Vlaenderen overgeven alle ſijn recht opden lande van Waes: ende den ballinghen van Zeelant / die de Vlaemſche partije ghehouden hadden / ſoude weder in haer eere ende goet komen / ende hier vorzen ſoude den Grave van Hollant voorghe ſtellen. Ende hier na is Grabe Willem met een eerlijck geſelſchap zijner Ridderen/ int Legher by den Grabe Robert van Vlaenderen ghekomen / ende heeft als een Vaſſal eede van ghetrouwigheyt gedaen/leggende op ſijn een knye / beſweerende voorts den peys ende alle vrientſchap: welcken peys (na 't ſchrijven vande Vlaminghen) hy na vijf Jaren/ door bedrijf ende aenporen des Koninck van Vranckrijck/ gebroken heeft/ende heeft Vlaenderen te water ende te lande ſeer gequelt / tot dat de peys tuſſchen Vlaenderen ende Vranckrijck ghemaeckt werde. Ten leſten heeft Graef Willem voorſz ſoo veel te weghe gebracht/dat door tuſſchen-ſpreken van Karel de Schoone, Koninghe van Vranckrijc/Grabe Lodewijck van Vlaenderen/Roberts voornoemts ſone/ hem de hulde ende manſchap van Zeelant heeft quijt gheſchouwen / ontrent het jaer M. ccc. xxiij. ende hier teghens gaf den Grabe van Hollandt aen die van Vlaenderen over al ſijn recht op de Landen van Waes/ende de vier Ambachten / Oſſeerts berghen / ende voort op alle de goederen ende heerlicheden die die van Avennes in Vlaenderen plegen te hebben. Ende alduſs nam deſe langhduerige Oorloge tuſſchen Vlaenderen ende Hollant een eynde/ende de Graven van Hollant zijn int beſit gebleven vande Eylanden van Zeelant.

De Linie der Pauſen.

Anno M. CCC. ende xvj.

IOhannes de xxij. was de 205. Paus/ hy was een Wael/van Ilepnen geſlachte/ ſijn vader was eē ſchoenlapper/ als Antonius ſchrijft. Hy was een man van Ilepnē perſoone/maer van grooter wetenſchappē. Deſe Paus dede veel voor die heylige kercke/ende als hy 90. jaren out was ſterf te Avignē/ als hy dat Pausdom hadde beſeten 19. jaren eñ vier maenden/ hy liet alſo grooten ſchat van gout eñ zilver achter/als pemant van ſijn voorſaten hadde ghedaen. Deſen Ioannes de xxij. heeft upt de boecken ſijner voorvaders vergadert ende gebonden / dat doe in S. Benedictus oorden al hadden geweeſt vierentwintigh Pauſen / Cardinalē C. eñ lxxxiij. Aertsbiſſchoppen xiij. C. ende lxiij. Biſſchoppen / dry duyſent 5. hondert ende ij. Abten/xv. duyſent ende lxx. Heyligen ghecanoniſeert vijf duyſent v. C. ende Lv.

Itē/ de xxj. twiſt of ſciſma inder Roomſcher kercken/was tuſſchen deſen Iohannem de Paus/eñ eenen geheeten Petrum de Corbario, vander Minrebroeders oorden. Die ſaecke des twiſtes was de tyrannighept des Keyſers Lodewijcx, dewelcke begheerde te breken de eendrachtighept der kercken / om dat hem die Paus inden Ban ghedaen hadde/ &c.

De Linie der Keyſeren.

Anno M. CCC. ende xv.

LOdovicus Hertoge van Beyeren / worde Keyſer gekoren van een deel der Keurvorſtē/ int jaer xiij. C. ende xv. eñ dat ander deel koren Hertoge Vrederic van Ooſtenrijck/ waerom datter grooten twiſt tuſſchen hen beyden was acht Jaer lang. Hy hadden eenen ſtrijt te ſamen daer Hertoge Vrederic gevangē wert. Hy wert te Roomen ghekroont / maer niet van den Paus oft Legaet: deſe Lodewijc wert namaels inden ban gedaen vandē Paus Iohannes de xxij. daer hy in ſtarf/ als hy xxij. jaren hadde ghereghneert: hadde te wijve Grabe Willems dochter van Hollandt die derde / daer hy by wan deſe kinderen / als Lodewijck ende Lodewijt, Otte, Steven, Willem, ende Aelbrecht Graven van Henegouwe / Hollandt / Zeelandt ende Heeren van Vrieſlant. Deſe Keyſer Lodewijck werde begraven van een Hertoginne van Ooſtenrijck/ ende ſterf (als voorſz is in des Paus Ban) in den Jare derthien hondert ende xlvij. ende leyt tot Mammichen in Beyeren begraven.

Willem de xxij. Grave. XXXIII. Iaren geregeert.

Van die goede Grave Willem van Henegouwe, de xix. Grave van Hollandt, Zeelant ende Heere van Vrieſlant.

WIllem de derde van dien naem/ weſende Grabe bā Ooſterbāt/ wierde na Graef Ian ſijns vaders doot de xix. Graef van Hollant/Zeelant/ende Heer van Vrieſlant/eñ oot Graef van Henegouwe/ int Jaer M. ccc. v. Hy worde om ſijne deughdelijcke ende recht-

Digitized by Google

rechtveerdighe wercken ghenoemt / die goede Graef Willem. Hy was van alle Princen ende Lantsheeren in grooter eeren gehouden / ende wierde van allen ghe-heeten te wesen een Meester der Ridderen ende een Heer der Princen: hy had te wijf Grave Kaerls dochter van Valoys, Koning Philips soon van Vranckrijck/ geheeten Iohanna: haer broeders waren Philips Koning van Vranckrijc/ende Kaerle Graef van Allenson. Dese goede Graef Willem wan by Johanne sijn huysvrou / Ian die jong starf / Willem Graef van Oosterbant sijn nakomer ende Lodewijck die oock jong starf/ Margriet Keyserinne van Romen/ Keyser Lodewijcx wijf van Beyeren / Iohanna Grevinne van Gulick/ Philippe Koninginne van Engelant/ eñ joncfrou Elizabeth. Dese goede graef Willem hede int eerst sijner dominatien een hoostelijck Hof beroepen binnen Haerlem/daer waren vergadert xx. Graven/ hondert Baroenen ende wel duysent Ridderen/ met ontallijcke vele Vrouwen ende Joncfrouwen/ Edele schilt-knechten ende gheboortighe mannen: dit Hof duerde een heele weke langh / ende werde met uytermaten groote cierheyt ende hoostelijcheyt gehouden/met steken / tornierē/ hoberen/ dansen/ ende met andere Ridderlijcke oefeninghen. Daer na woorde dese goede Graef Willem van den Keurvorsten gekoren te wesen een Vicarius ende Stadthouder des Roomschen Rijcks / ende woorde in sijnen dagen vanden Edelen ende Princē vanden lande hooghlijcken gheeert ende in grooter weerden geacht/ want hy met grooter vromighepdt twee uytermaten stercke Casteelen wan / ghelegen int stichtvan Ceulen/ als Vuyl ende Volmestein. Dese goede Graef Willē willende vermeeren den dienst Gods / fondeerde ende stichte een Collegie in die stede van Middelburgh in Zeelant / int seste jaer dat hy hadde ghere-gheert/ende begaefde dat rijckelijcken tot sijnder eeuwigher memorien ende gheheughnissen.

Van Heer Jan van Henegouwen/ s' Graven van Hollants broeder / ende sijn nakomelingen. Vpghevoeght door W.V.G.

DE goede Grave Willem hadde een jonghen Broeder / ghenoemt Heer Ian, die voor sijn ghedeelte ende Erfenisse hadde de heerlijckheden ende stedekens van Beaumont in Henegouwen / der Goude ende Schoonhoven in Hollant/ende ter Tholen in Zeelant. Hy dede in dese sijn eerste steden de Sloten seer vermeerderen ende verbeteren/ ende te Schoonhoven fondeerde hy ende doteerde een Carmeliten ofte Vrouwen broeders Klooster. Hy was in sijnen tijt seer vermaert/gedurende de Fransche ende Engelsche oorlogen. Van hem wert dickmael vermelt int eerste ende tweede boeck vande Chronijcken van Ian Froissard(die ontrent den jare 1400. sterf) ende noemt hem ghemeenlijck Messire Iean d'Haynaut, ten lesten sterf hy An. 1356. out ontrent 47. jaren: ende hadde te wijve Maria, Erfdochter van Hugo Grave van Soissons in Picardie ende heere van Chimay in Henegouwen / ende wan by haer een Erfdochter / Ioanna van Henegouwen/ Gravinne van Soissons, Vrouwe van Beaumont/Chimay / der Goude/ Schoonhoven ende ter Tholen/ ende van Guise in Picardie / daer sy haer onthielt An. 1339. ende te man hadde Lodewijck van Chastillon, Grave van Blois, ende hadden te samen dry sonen/die d'een na den anderen gheweest zijn Graven van Blois, ende Soissons, heeren van Chimay/van Guise/ Avennes / Beaumont / der Goude/ Schoonhoven/ter Tholen/Etc. den outsten Grave Lodewijck van Blois, sterf onghehielickt An. 1372. begraven te Blois. Den tweeden Grave Ian van Blois / hadde te wijve Isabelle outste dochter van Hertogh Reynout van Gelder / naer weens doot wilde hy Hertoghe wesen / ende woerde daer oorloghe om/ tot sijner grooter schade: maer hy sterf sonder kinders/opt slot te Schoonhoven/in Junio 1381. als Froissard getuyght / ende wert ghebeert te Valenchijn: hy hadde twee bastard sonen / vanden welcken den outsten heer Ian van sijnen vader verkreegh de heerlijckheyt van Treslong in Henegouwen / ende hier af komen alle die van Treslong tot heden toe: Grave Gwy van Blois, Lodewijcx jongste sone/verkoft het Graefschap van Blois ende Soissons aen Lodewijck Hertoghe van Orliens An. 1391. hy hadde te wijve Maria van Vlaenderen s' Graven dochter van Namen/ dewelcke hem ghetrouwelijck ghesellschap hiel met daghelijcx te hoberen ende dapper goede chier te maken / soo dat hy soo vet worde dat hy qualijck voort konde gaen. Hy sterf sonder kinders den 22. December. An. 1397. begraven te Valenchijn: nalatende veel schulden/hoe wel hy so rijcken Rijcx was gheweest / ende sijn heerlijckheden te samen wel xxx.v.m. Vranckrijcksche Kroonen in spetie jaerlijcx uytbrachten. Hy hadde by sijnen voornoemden wijve een sone ghehadt Lodewijck van Blois, genoemt Grave van Duvois ende heer van Beaumont: dan hy sterf voor sijnen Vader/out maer 15. Jaren/ende was gheout met Maria Hertoghe Ians dochter van Berry. Ende naer de doot van Grave Gwy voornoemt An. 1397. soo verbielen de stedekens ende heerlijckheden vander Goude/Schoonhoven ende ter Tholen aende Domeynen der Graven van Hollandt / naer dese ontrent 93. jaren daer af waren gheweest/te weten/t'zedert het Jaer 1305.

Hoe die Heeren van Sint Jans oorde eerst te Haerlem quamen.

IN t Jaer ons Heeren M.CCC. ende xij. op S. Marien Magdalenen avondt / doe quamen alder eerst binnen Haerlem die Heeren vanden Hospitaliers S. Ians Baptisten, in haer huys tot Haerlem / welck huys ende Klooster aller eerst heer Iacob van Denemerckē Bisschop van Zuden/eñ Gwye Bisschop van Vtrecht ende Comendeur des huys van S. Catrinen t'Vtrecht ontfanghen ende aenghenomen hadde van Meester Gerrit van Cetroode Canonic tot S. Marien t'Vtrecht/ ende heeft dat gefondeert ende gewijt inder eeren Gods Almachtigh / sijn lieve moeder Marien ende S. Ian Baptisten, die Heeren van den Templiers die buyten Haerlem inde Bosschagie woonden / zijn ghegaen met alle haer goeden totten voorsz huyse van S. Ians door raet ende toedoen des Edelen mans Willem van Egmont. Daer na inden Jare M. CCC. xvj. heeft die selve heere Iacob van Zuden een Hoomclijckse Sale binnen Haerlem getimmert ende gemaeckt: des jaers daer na heeft dese voorseyde Bisschop Iacob doen maken in dat selve huys een verciere kercke met eenen omganck/ende woorde des jaers daer na volmaert. In welcke kercke God de Heere met sijn lieve Moeder/ ende sijn voorlooper S. Ian Babtist seer geeert worden/ ende heere Dirck van Bredenroede die goedertieren begaefde dese kercke met eenen schoonen gulden kelcke van sijnen goude.

Hoe die Bisschop Gwye in Vrancrijc tot dat Concilie toogh, ende hoe 't Casteel van Vollenhoe van den Vriesen aenghevochten worde.

INden jare ons Heeren M. CCC. ende xj. soo was bisschop Gwye in meeninge te doen maken in Staling-werf een Casteel/om die rebellige Vriesen daer mede te dwingen/ende socht eenen vasten gront om dit Casteel welke te fonderen. Ende want die Bisschop op die tijdt ontboden woorde van den Paus Clemens de 5. om te komen opt Concilium dat men te Vienne in Vranckrijc hielt/ waerom de Bisschop dat Casteel op die tijt ongemaeckt liet staen. Die Paus Clemens de 5. heeft desen Bisschop met alder eerwaerdighepdt minlijck ontfangen/ende woude hem door begeerte des

Coninex

Koninghs Philips van Vranckrijck versien hebben ende gegeven den rouden Hoet/ ende woude hem Cardinael maken / maer de Bisschop dancte den Paus up ter maten seer / ende weygerde alsulcken grooten dignitepten ende Prelateurschap aen te neme / eñ woude liever blijven alle sijn leven langh een ootmoedigh Bisschop van Vtrecht. De Koninck Philips van Vranckrijck aenmerckende de groote ootmoedigheydt des eerweerdigen Bisschops/ heeft hem ghegeven upt sijner jaerlicx Koninghlijcker Kamer 500. ponden Parazijs/ op dat hy voortaen metten bant der eenbeiger vrientschappen aen hem verbonden ware: dat Concilium ghedaen wesende tis Bisschop Gwye van Vtrecht/ metten Koning ghetogen te Pontesse/ op dat die Koninck alder den twist ende dat oorloge soeñe ende vereenigen soude tusschen den Grave van Hollandt ende den Grave van Vlaenderen. Als dit aldus geschiede / isser een rumoer int lant van Vriesland gekomē/ als dat bisschop Gwye van Vtrecht aflijvigh ghewoorden was/ waerom die Vriesen van Stelling-werf vergaderden alle 't volck dat in haer lant geseten was/ ende quamē ende belepdē krachtelijck tslot te Vollenhoe / ende met schieten ende slinghren bestormden sy dagheliicks dat Casteel met grooten assaulten ende aenbechtingen / om dat de Bisschop hem onderwonden hadde een Casteel te timmeren in haer lant / om henlupden daer mede te dwingen van haer ongehoorsaemheyt. De Voorghsaten die wel bewaert waren van al dat hen van noode was / weerstonden vromelijcken der Vriesen aenstormen die sy met schieten van den bogen ende metten worpen van den steenen krachtelijcken upt dat voorburghte verdreven: waerom de Vriesen deden maken een groot werck van dry stadien hoogh / dat sy wel besetten met kloecke wapentuers / op dat sy upt de oberste stadien worpen mochten met beghelsteenen / upt dat middelste met scharpen geschutten/ende banden onderste met groote scherpe bijlen ende haeren. Dit groote werck was bupten bekleet met assen bupden / om te verdragē den brant des hyers/ ende ben eden wast omberuynt ende besingelt met hoyden ende rijsen / voor des Kamps ende andere Instrumenten aenstooten. [Een Kam was een Instrument van Oorloge / zijnde eenen swaren maestboom / van voozen beslaghen met twee yserē hoorns/ krom gelijck Kamshoorns/ende so by hondert oft meer mannen opgheheben zijnde / liepen die met een ghedruys ende groot ghewelt op der steden poorten ende mueren / om die so om te worpen: alsse het geschut met hen buspoeder noch niet ghebruyckt en werde / oft bekent en was.] Die Vriesen deden dit vreeselijck werck aent Casteel harde mannelijcken op vijf voeten na/ eñ arbeyden met alle haer macht/ om den hoogsten toorne ter neder te vellen/ende den Schutters van der mueren te verdrijven / op dat sy alsoo sonder schade komen mochten in des Casteels starcten ende wijcken bupsen. Harman die Prooost der kercken van Vedenter/ vernemende sijns broeders noot ende last daer hy in was/ is haestelijck gereyst in Vranckrijc/ ende bootschapte den Bisschop Gwye den vreeslijcken angst dā sijne Voorghsaten / die op Vollenhoede banden Vriesen swaerlijck beseten waren. Ende sonder merren nam die Bisschop oorlof aen den Koning van Vranckrijc/ende quam in Hollant/ende geboot heyrwaert/ende vergaderde veel schepen / ende hy voer oher in Vriesland / Die Voorghsaten siende hauden opperste toorne/ sagben komen veel schepen met een groot heyr van volck van wapenen/ verstonden dat die Bisschop quam upt Hollant / om henlupden ende dat slot te ontsetten: waerom die Voorgsaten deden bullen ende toemake een tonneken met blas ende stoppelen/ met speck/ olie/ pee/ salpeter ende swavel/ dat sy al vaste bonden met yserē banden ende haken. Dit tonneken ontstaen wesende met een onlesschelijck vyer / hebben sy kloeckelijcken gewoorpen banden toorne op die stadie van twerck dat vaste by haer stont. Ende die wint bestont te wacheren / ende waeyde lichtelijcken / ende spreyde dat vyer sende balcken ende posten vande opperste stadie / ende quam soo voort nederwaert / dattet al verbrande datter was/ende noch bijstigh Vriesen daer toe / datmens niet gelesschen en konde. Die ander Vriesen die de hitte des barnende vyers niet langher verdraghen mochten/ vielen haestelijcken banden barnende werche/ ende braken armen ende beenen/ende zijn also naubeltic met grooten anghst den bitteren doot ontgaen. Harman de Casteleyn die niet traegh en was / bede die poorten op doen/ met blasenden hoornen ende vreesselijcken geluyde/ met kloecke ende vromē wapentuers / is hy die Vriesen nagebolght/ende heefter schoffierlijcken inden belde al loopende bijf hondert verslegen/ ende is weder opt Casteel met grooten zege ende love gekeert. Ende dit geschiet wesende / quam dat Hollantsche heyr aen/ ende versaemde hen met des Bisschops heyr/ heer Floris Dounyoost der kercken van Vtrecht / en heer Ian van Arkel Ridder / des Bisschops opperste Raden/ ende heer Dierck die goedertieren van Bredenrode/ ende heer Claes van Putten, Baroenen eñ Raden des Graefs van Hollant / als haer Tenten ende Pauwelioenen opgerecht waren / hielden sy alle dage heymelijcken Raet / hoe sy teghen den Vriesen eenen seheren strijt souden mogen verkijen. Ende daer voor overghedragen ende gesloten/ende by eenen Herault gesonden/ dat elck hem reet soude maken om in Vriesland te trecken / ende die naeste Voorpen te berooven ende te branden/ maer de hope van deser repse woorde te niet / wantinder nacht dat na quam also grooten tempeest inder luchte van winde/ende daer viel soo grooten water / eñ dat weder stormde so grouwelijck / dat alle de Tenten ende Pauwelioenen scheurden ende braken/ nu hier nu daer/ so dat die moedige kempen eñ wapentuers / seer vermoeyt worden vant ongetempert weder. Des anderen daeghs als de sonne was opgegaen / eñ ten halven daghe toe was ghekomen / saghen die heeren wel datmen die wegen ende lant niet gebruycken en mochte te gaen / om dat groote waters wille datter ghevallen was/ ende dat sy in Vriesland niet komen en mochten/ om den toekomenden Winter/ hebben sy geboden datmen terstont die Tenten sonde opbreken / ende te schepe gaen/ende weder 't huys te varen. Ende als dat heyr te schepe was gegaen/ende haer anckeren op-ghetogen hadden/ ende waren banden veher een weynigh gevaren / soo quam dat gemeen volck van Vriesland/ ende begeerden pays en vrede / ende beloofden groote beteringhe te doen / stellende daer voor borghen inder ghyselinghe/ maer die ghegbyselt waren lietmen gaen/ van welcke onverstende gheluck sy seer blijde waren/ ende zijn haestelijcken weder na Vriesland gekeert/ ende danckten God / houdende groote feeste met vrolijckheyt.

Van de vereeninghe gedaen tusschen den Bisschop Gwye van Vtrecht, ende Grave Reynout van Gelre vander Velue.

INden jare ons Heeren M. CCC. ende twaelf / doe waren binnen der Stede van Aernhem vergadert Bisschop Gwye van Vtrecht / eñ Grave Reynout van Ghelre/ ter cause bander Veluwe / daer grooten twist ende oorloghen om waren ghedweest. Ende dese Heeren worden vereenight / ende daer wert upt-ghesproken/ als dat die Grave voortaen dat Lant bander Veluwe met ander goeden / die hy banden Hertoghe van Brabant te Leen te houden plagh / die sonder middel te Leene houden soude bander Kercken van Vtrecht/ want die Hertoge van Brabant hadde versuymt / binnen een behoorlijcken tijdt dit Leen te versoecken ende sijnen eedt daer af te doen / den Bisschop van Vtrecht voorsz. Dese Bisschop Gwye van Vtrecht besweert wesende met menigerley schulden / is hy ghetoghen in Vranckrijck/ om sijnen kost te sparen ter tijt toe dat sijne schulden betaelt souden wesen. Ende hoe wel hy aldus lange upten Lande was / soo en was nochtans niemant soo koen / die door ontsigh ende vreese des Bisschops in sijn stricht dorste komen / om eenigh ghewelt ende overlast den ondersaten te doen oft pet te nemen.

Int

Int Jaer ons Heeren duysent dry hondert ende vijfthien/ des sonnedages voor onser liever Vrouwen dagh gheboorte/ worde de eerste kermisse ofte kerckwijnge gehouden van S. Pancraes kerck/ inde stede van Leyden gheheeten op dat Hooghelant.

Hoe de goede Graef Willem den Koning van Vrancrijck te hulpe quam.

INden jare ons Heerē duysent dry hondert ende vijfthien/ quam Koning Lodewijc van Vrancrijc met grooter heyrkracht in Vlaenderen/ eñ sette sijn Tenten opten oever vander Leye. Die goede Grave Willē dit vernemende/ heeft heyrvaert geboden eñ is te schepe gegaen/ ende quam den Koning te hulpe/ ende dede zijn Pauwelioenen setten op die Schelt: Maer overmits dat groote ende ongetemperde weer van reghen ende winde/ moeste de Koningh dat lant ruymen/ ende liet de Vlamingen ongemoeyt blijven/ ende reysde weder in Vranckrijck. De goede Grave Willem sekerlijc wetende/ dat die Koningh weder in Vranckrijck was ghereyst/ is met sijn volck ghetoghen over de Schelt/ ende verbrande alle de naeste dorpen in Vlaenderen/ ende is weder ongheschent t'schepe gegaen/ ende quam weder in Hollant.

Van dese oorloge seyt ooc de oude Rijm-Cronijck/ opt Francijn geschreven over 250. jaren (hier voren Fol. 321. ende 344. vermelt) hoe Grave Willem den Koning met grooter macht te hulpe quam/ ende aender Schelde groote schade dede/ segghende terstont daer na aldus:

Hoe hi voor Antwerpen leet te Rupelmonde waerd.

NU es die Grave vort komen/
met stouten lieden ende met vromen/
ende met menigen scepe mede/
alle die Scelde op werd gerede/
te vaernc t'Antwerpen saen:
Doemen sine komst had verstaen/
quamense daer in hare were/
niet om dat si wilden 't here
wederstaen/ ofte yet deren:
Maer om datse wilden weren
datmen hem genen scade dade/
Nochtan wasser bi ghemeinen rade
meer dan M. inghelaten/
daer der stadt wel na onbaten
meer af souden hebben gekomen/
en hadment met liste niet benomen:
Doch verginct scadelix daer/
die hier te tellen es vorwaer/
dus toegh die Grave wel begrepen
daer vore met xj. C. scepen.
En nieman en soude dies geloven/
Die maste diemen sagh daer boven/
het sceen oft al die werelt daer
in die scepen vergadert waer.
Men sach daer blicken menige baniere/
elck here na sine maniere/
in konst u niet al vertellen
al wildicker mi selven om quellen/
vreugt vander * poyen die si dreven/
het sceen dat si een blide leven
ende sonder anxt te stride voeren:
trommel Ick horde daer menich * tambuse roeren/
ende blasen met pipen oec alsoe/
ende met reechornen daer toe/
ende trompeten hordic vele/
instrumenten ende alrehande menistrele
diemen ghevisseren konde/
hordic daer optie stonde.
Dus ledic Antwerpen saen/
daer wasser vele opgegaen
ute haren scepe in die stat
die daer bleven oec na dat/
liggende dien nacht alsoe:
Dien sprakic vele toe/
ende vraeghde na haer stucken met/
hoe dat hare waer beset/
ende waer sy toe waenden keren?
Des berechten mi die heren
na haer beste dat sy konden/
In aldien dat si vermonden/
ende ick an hem hebbe gehoort/
so dochte mi wesen haer accort
herde wel in redene geset:
ende oec so seidense mi met/
dat si node dit ane gaen
souden/ en had die Grave gedaen/
die hen bad/ ende an dede lecgen/
ende sine wildens hem niet ontsecgen:
Aldus vernamic an hen die saken/
die ick hier in dietsce maken.
Des ander dages herde vroe
volghden desen knape doe
den Grave na al die Scelt/
daer hi lagh met siere gewelt.
met enen here scone vermogen/
Selve was hi doe getogen
opt lant in Brabant ter selver stonden/
bi na jegen Repelmonden/
daer resti hem weet vorwaer/
tote des ander dages daer naer/
eer hi enige dinc bestont/
die ick maken mochte kont.

Hoe die Grave van Hollant weder keerde te Holland waert.

Burght DOe die Grave had vorwaer
Borchie gebernt/ ende daer naer
wille hadde op Repelmonde
te stormene in der selver stonde/
quam hem boetschap saen daer nare/
dat siere liede verslagen ware/
die hem spise bringen souden/
ende oec die menige seggen wouden
dat si hem scat brochten na:
ende dattie van Caloe alsict versta/
Dese hadden bewacht alsoe/
ende gingen hem daeromme toe/
ende sloegense ende namene mede
al dat si daer brachten gerede/
Som ontgingen gene knapen.
die scepen sinctense datmen betrapen
niet en soude waer si ware.
Doe de Grave quam de mare/
ende hijt also heeft vernomen/
So es hem mede die boetschap komen/
dattie Koningh es af ghekeert/
Doe wert de Grave seer beseert/
ende lieten des niemant weten/
Hi dede there aldore heten
datmen gereide metter vaerd/
hi wilde vaste te Caloewaerd/
ende daer op wreken sonder waen/
dat si mi scade hebben gedaen:
Om dit gereiden vaste there/
ende volgeden alle horen Here
dapperlike met vollen zeile/
Si hadden den wint met te heile/
so dat si snellike quamen.
Doe die van Antwerpen dit vernamen/
gincmen daer te werve staen/
ende op haer torre mede saen/
Op aventuren wat si menen/
si ne wisten noch niet vanden genen
dattie Koning gekeert was achter/
Maer sy wisten som dien lachter
die den genen was gedaen:
Doe seidense daer som sonder waen/
salt die Grave * vart wreken nu
sinen scade van gistren/ seggick u:

Dit

Dit was t'Antwerpen dat woꝛd/
doe hi quame lidende bider poꝛd/
met menigen ſcepe dat verſtaet/
ende menige baniere daer upt gaet/
Tambuſen blaſen/trompen ſere/
hoꝛdemen haer in allen kere/
Dus voer hi tote Caloe woꝛd/
alſo alſickt nu heb gehoꝛd/
arrueerdenſe daer ant land/
ende dede daer vaſte an ſteken hꝛant/
ende verbernt daer inden gront/
ende die ſi daer vonden oock terſtont
ſloegenſe doet optie ſtede:
Men ſagh deſen hꝛant gerede
tote Antwerpen alſo op ſlaen/
ende die ſcepen daer woꝛe ſtaen
tote ſander dages dat verſtaet:
ende ſi waenden wel/ alſe deſe daet
gedaen ware/dat heer weder
kieren ſoude opwaerd weder/
tote dat tie Grave met ſinen lieden
ſander dages van ginder ſcieden/
ende den diet wt hadden doen ſteken/
ende alſo thupſwaerd ſtreken/
wat dat here gerienen magh.
Doe quam die boetſchap optien dagh
dattie Koningh gheloen ware.
Doen wiſtmen al openbare
dattie Grave ſonderlinge
meer keerde om deſe dinge
dan om dien ſchade die hi gewan:
Dus bleef dat oꝛloge doen voꝛtan
Dus verre de Kijmkroniicke.

Van eenen grooten dieren tijt ende ſterfte.

DAer na inden Jare ons Heeren duyſent dyꝛ hondert ende ſeſthien/ doen openbaerde een groot Comeet die ſeer verbeerlicke ſtont met lange radien/ dat wel een teycken was der jammerlicker aenſtaende plaghe/ want daer volgede na een groote ſwaren ende laſtigen dieren tijt/ende een groote peſtilencie. Deſe diere tijt was alſo groot/ dat de arme luyden aten de huyle ſtinckende doode krengen der beeſten al rau/ ende dat gras opter aerden ongekoockt als beeſten. Deſe diere tijt ende ſterfte was alſo groot eñ ſwaer/ daer de arme luyden ende bꝛootbidders ſonder getal doot bleven liggen inde boſſchen eñ wildernisſen eñ opten velden ende wegen/ ende woꝛden daer begraven ſonder eenige uptvaert ofte begancniſſe/daer en bovē ſo woꝛden de kleyne kinderkens gevonden liggende ſuygende aen haer moeders doode boꝛſten/eñ hadden die afgeknaegt ende gheveten/ waerom deſe jammerlicke plaghe weynigh ſcheelde van Ieremias weenen/ ſonder alleen dat die vꝛouwen haer kinderen niet en dooden/ ende dat bleys niet en koockten ende aten.

Van een Mirakel dat doe binnen Leyden gheſchiede aen broot. Ende noch een ander tot Gorcum,

DAer was op deſe tijt een vꝛouwe binnen Leyden die grooten honger leet ende quam tot haer opgen ſuſter begeerende bꝛoot van haer te hebben. Haer ſuſter ſeyde/ dat ſy alſoo veel als een bꝛoot niet in haer huys en hadde. Daer de ander op ſeyde/mijn alderlieffſte ſuſter icki weet ſcherlijcken dat ghy bꝛoot in u huys hebt/ maer ſy ſloot haer barmhertighe handen ende ſeyde/ is daer eenigh bꝛoot in mijn huys God ghebe dattet ſteenen woꝛde/ dat welcke doꝛ de verſyenghenisſen Gods alſoo is geſchict/ want alle dat bꝛoot dat ſy in haer huys hadde/ woꝛde verwandelt in harde ſteenen/bande welcke noch een pleegh te legghen binnen Leyden in S. Pieters kercki/ in een kaſtken aen die Noꝛt-zijde vander kercken.

OP de ſelve tijdt was een man binnen Gozichom woonachtig/ gheheeten Geroncus, eñ was ſeer rijc eñ vreeſlig. Deſe man was een kooꝛnkooper/ende plagh den luydē tarwe/rogge/gerſt/eñ alle ander wept om haer gelt te verkoopen/ ende als de dieren tijt aenſtaende was/ ſoo ſloot deſen man ſijn ſolderen vol liggende met alderhande kooꝛn toe/ hopende overmits dē dierē tijt veel ſchats ende goets van ſijne poꝛzters daer af te krijgen/ende hy en gaf ooc der armē woꝛ de dooren niet om Gods willen/ inder ſelver ſtede was oock op die tijt een Weduwe die ſeer devoot tot Gode ende milde tegen den armen was/hebbende groote medelijden metten armen luyden. Deſe goede Weduwe gaf dē armen eñ behoeſtigen menſchen upt blijder herten eñ met vꝛolijcken aenſichte haer kooꝛn van haren ſolder/ lutter denckende op den dagh die toekomende was. Op eenen tijdt als deſe vꝛouwe met haer huyſgheſin oder maeltijt ſat quam daer een arm vꝛouken met veel kinderkens weenēde eñ klagēde voꝛ de deure met ſchreyende oogen dat ſy met haer kinderen van des daghes te voꝛen van twaelf uren tot dier tijt toe/ gheen bꝛoot gegheten en hadden/ de vꝛouwe hadde groote medelijden met dat arm wijfken ende haer kinderkens/ eñ de deſe in komen ende gaf hen te eten alſo veel ſy mochtē: ende bedal haer jonckwijf dat ſy dat vꝛouken halen ſoude een ſchepel kooꝛns van de ſolder/ op dat ſy met haer kinderkens van hongher niet en verſmachten. Opt welcke dat jonckwijf al murmererende eñ quaetſpreken de ſeyde: vꝛouwe wy en hebben niet meer dan 3. Schepel kooꝛns in al onſe huys/ ende dat verteert eñ opgeeten hebbende/waer van ſullen wy dan leven/doe ſeyde de vꝛouwe. Gaet inden name ons Heeren/ ende doet als ick u bevolen hebbe God de Heere ſalt verſien/ dat jonckwijf is met grooter onweerdicheyt van haer ghegaen/ende klam op de ſolder eñ als ſy de deure vanden ſolder op dede/ ſoo ſach ſy den ſolder vervult met veel ſchoon kooꝛns/ ja ſo vol/ dat dat kooꝛn overvloedelicken quam haer tegen/ende dwancki dat jonckwijf afterwaerts te gaen/ dat jonckwijf upt grooter blijſchappen began luyde te roepen/ dat ſy alle gader boven op de ſolder komen ſouden/ eñ ſien de groote teeckenē eñ miraculen die God daer hadde gedaen. Als de uptverkooꝛen vꝛiendinne Godts de goede Vꝛouwe dit hooꝛde ende ſag/loofde en danckte ſy God van Hemelrijcke van ſijne milde ende overvloedighe gaven/ ende ſy dede uptroepen bꝛ eenen bode/doꝛ alle de ſtraten vander ſtede/ dat alle de armeluyden ende die behoeftig waren/komen ſouden tot haren huyſe/ ende ſy woude eenen peghelijcken mede deelen van dat goet dat haer God hadde verleent/ na dat elckis van doen ende van noode ware. Als dit dus verhondigt was/ ſo was daer groote blijſchap inder ſtede/daer na heeft de Godlijcke barmhertighept belieft/eñ heeft hem des menſcheliche natuere ontfermt/ende heeft dat kozē over al overvloedelic laten waſſen/ende daer is ſo veel kozens indē lande geliomen datmen een Scepel Nogge koſte om vijf grooten/ datmen daer te voꝛen koſte om vijf ſchellingen/de vꝛecke gierighe man voꝛſeyt als ſijn Solders mede opghedaen hadde om te verkoopen/ heeft hy eenen vꝛeeſſelijcken ſtanck vernomen te weſen in dat kozen/alſoo datment niet verkoopen en mochte/ noch eten ende gebꝛupcken vanden menſchē/ende van grooter noot heeft hy dat kooꝛn laten vꝛenghen bꝛ nachte int loopende water met grooter confuſien ende ſchandē: ende aldus heeft deſe onſalige vꝛecke menſche noch Gods loon noch tijtlijcke loon van zijn kozen gehadt. Deſe diere tijt duerde bꝛ na twee Jaren.

Hoe dat Caſteel van Goey gewonnen wert, ende van des Biſſchops doot.

IN den jare M.CCC. ende xvij. als Biſſchop Gwye lange in Vꝛanckrijck hadde geweeſt/ is hy weder in ſijn lant eñ Biſdom gekomen/ eñ oꝛdineerde eñ ſtelde dat in goeder politien eñ vꝛeden/kaſtyende die quaetdadige met ſware cozrection/ in deſen tijden was een Jonghelingh gheheeten Ghijſbrecht van Goep/ ende hadde in ſijnen jonge Jaren geſtaen onder de Hooghdpe Iohans die ſeſte Heer van Culenburgh/ ende Claes van Cats. Die Biſſchop begheerde van deſen twee Hooghden rekeninge ende bewijſinge te hebben upt des jon-

jonghen lants name van alle dat ghene dat sy ontfangen ende opgebeurt hadden / ende woude oock mede de Hoochdye ghere signeert hebben. Dese twee Jan ende Claes en achten des Bisschops woorden niet / ende en woude gheen reecheninghe doen noch oock de Hoochdije oder geven / waerom de Bisschop upt Hollant ende upt synen stichte dede vergaderen een schoon heyr van volck / ende belepde alomme 't huys te Goepe / en schoot so vreeselicken aende mueren en toornen dat de burchsaten seer daer af worden benauwet. Ende als sy de grootmoedicheydt des Bisschops ontsaghen / ende dat sy met so krachtigen heyr van volck om beseten en belegen waren / gaven sy hen ten lesten op in des Bisschops handen behoudē haer lijf ende goet / ende beloofden den Bisschop vande versmadenisse ende schande te voldoē. De Bisschop heeft dat Slot bevolen Aernt Yselsteyn, ende Willem Grave Floris bastaert soon van Hollant dat sy trouwelicken souden bewaren. Daer inder selver nacht is Bisschop Gwye bevangen gheworden met eenen grooter haestelicker stecken / ende in tegenwoordicheydt synder dienaers heeft hy synen geest op gheghegeven op den xxviij. Junij. Sommighe meenden dat hy vergheven was / en van stonden aen quamen de twee verdreven burchsaten met een deel ghesellschap door bekenden toepaden inder doncker nacht / ende bekommen alsoo dat huys / ende alle des Bisschops volck dat daer op was ende noch op haer bedden lagen ende sliepen. / Dreven sy met dreyghelicke woorden vanden huyse. Dat doode lichaem des eerwaerdigen vaders wert binnen Utrecht ghebrocht / ende met eerlicker uytvaert inder Domkercke begraven. Dese eerwaerdige vader Bisschop Gwye berechte dat Bisdom met grooter eeren sestien Jaer langh. Hy dede den heyligen S. Martijn timmeren tot synder eewiger eeren ende geheuchnissen drie Casteelen / als Goer / Dulenburch en Stoutenburch. Hy betaelde int Hof van Roomen veerthien hondert ponden / die zijn voorsaet Bisschop Willem daer schuldich gebleven was. Hy liet dat Bisdom sonder schult synen naekomer / dat welck hy in synen leven tegen alle synre ongeseten vyanden machtelicken ende wedelicken hadde ghere gheert. Dese Bisschop Gwye was een schoon man van aensichte / groom van statuere / wel sprekende van woorden / kloeck van verstande ende rade / ende met menigerhande deuchden van Gode versien. Des jaers daer nae op S. Martijns dach in die Somer worde een peghelijck arm mensche ghegheven eenen goeden silveren penninck / voor de memorie ende ziele des voorseyden Bisschops Gwye van Utrecht.

Vande heerlicheden van Aemstel ende Woerde.

NAe den doot van Bisschop Gwye heeft de goede Grave Willem van Henegouwe ende van Hollandt / die heerlickheden van Aemstel ende van Woerden / weder gebrocht aen Hollandt / settende daer in Bailliuwen ende Schouten van synent wegen diese berechten soude / seggghende datse den Bisschop synen oom toegeschickt ende gegeven waren voor zijn vaders patrimonie ende erve / nae dat sy aen dat Graefschap van Hollandt ghekomen waren / want also Gijsbrecht van Aemstel / ende Herman van Woerden dat seggghen ende uytsprake / ende die soene wijlen Grave Floris van Hollandt niet onderhouden en hadden / soo waren mits dien die twee heerlicheden voorseyt aen Hollandt ghekomen.

Van Frederick van Zirick, die tweede van die name, ende was de xliij. Bisschop van Utrecht.

FRederick van Zyrick de tweede van dien name / Proost van S. Pieters tot Utrecht / worde ghekoren nae Bisschop Gwyen doodt de xliij. Bisschop van Utrecht / hy worde te Roomen geconsacreert ende ghewijt. Dese Bisschop Frederick was seere beladen met synes selfs schulden / ende al dat hy dat Bisdom seer rijck / is hy nochtans hoochelijck seer verarmt ghevoorden / dat hy van synre vrienden ende vyanden luttel ontsien ende geacht worden.

Hoe het Kasteel van Lienden bekracht worde.

HEt geschiede inden Jare ons Heeren duysent dry hondert ende achtien / dat die borchsaten bi Lienden inde Betuwe / dickwils quamen ende beschadichden ende schatteden den Ingheseten van dat Bisdom / ende hadden een groot deel des Casteels van Dullenburch afghebrandt ende ter neder ghesworpen / ende quamen oock by wijlen ghevaren over den Rijn / ende beroofden ende namen des Bisschops wagenen ende karren / geladē met proviande ende anders / ende om deser moepenissen ende schaden dede de Bisschop bidden ende versoecken aen Grave Reynout van Ghelre dat hy hem hier in van rechts ende trouwens weghen te bate komen wilde / maer dese Grave worde korts daer nae van Reynout de swarte synen soon gevangen ende opt Casteel van Montfoort lange tijt gehouden / ende mits deser vangenisse moeste de Bisschop die hulpe ende bystant des Graven ontberen. Waerom de Bisschop getogen is in Hollant / ende heeft versocht ende vermaent des trouwes ende gheloofs des Edelen Grave Willems, en heeft van hem verworven ende gekregen hulp ende betamelic bystant / ende de goede grave dede van stonden aen vergaderen een uytgheleesen heyr ende volck van wapenen / den welcken hy gegeven heeft tot eenen Hooftman ende Capitein den vromen Heere Ian van Archel / ende Heere Ian is ghetogen met dit Hollantsche heyr / ende heeft dat Casteel van Lienden ende dat stedekin van Bommel met synen ombeseten dorpen al heel verbrant / ende heeft die onghehoorsame vyanden also krachtelick onder synre subjectie gebrocht / dat sy niet alleen den Bisschop van synre schaden ende hare misdaet en voldeden / maer sy moesten oock dat Kasteel van Dullenburch tot haer self kosten weder doen timmeren.

Van S. Martijns toorn t'Utrecht, en 't Slot tot Geertenberge, wanneer die gemaeckt worden.

INden jaer ons Heeren M. CCC. ende xx. op der heyliger martelaré dach S. Ian ende S. Pauwels te midsomer / wert den eersten steen gelept van S. Martijns toorn tot Utrecht / ende daer nae inden Jaer van tweeen-tachtentich voort hy volmaert / en dat kruys metten weerhaen daer op gheset onder Bisschop Floris tijden de vijftichste bisschop van Utrecht. Item des jaers daer na worde oock de eerste steen gelept van dat Slot tot S. Geertruyden berghe / der ghener te spijt diet niet lijden en mochten. In dat selfde Jaer starf oock sonder kinder heere Henrick de twaelffde heere van Brederode / ende de heerlickheydt quam op Dierck synen broeder die te wijve hadde Beatris Heeren Walraven Dochter van Valckenburch die ghekomen was van een jongher broeder van Limburch / hy wan aen dese vrouwe Reynout Grave van Gennep / ende heere van Brederode synen navolger Dirck ende Willem Ridderen / ende Joncheer Walraven, ende Catrijn vrouwe van Polanen.

Hoe de Rijndijck in brack, ende van Bisschop Frederick doot.

INden jare ons Heeren M. CCC. ende xxij. te midsomer braken de Rijndijcken in / ende dat water verhief hem uptermaten hooch inde Bailliuschap van Rijnlant / also dat inden Bisdom van Utrecht ende inden lande van Hollant / dat koren op den velde berginc ende verdwijnden / en de velden ende weyen lagen verdronken vanden grooten oploop der waterē / waerom de goede Graef Willem der Eccleste Kloosters / steden / ende Edelen bidden dede / ende verbinden met zegel en brieven / dat sy de dijcken voortaen also sterck ende vast maken soudē / dat de ingeseten vanden lande ende Bailliuschap van Rijnlant voort vanden inbreken der dijcken beschermt ende beschut souden wesen. In dit selve Jaer opten derthienden Calende van Augusto / worde Bisschop Frederic bevaen ende seer gequelt vande Artijcke / ende starf opt huys ter Horst als hy dat Bisdom

Digitized by Google

vijf Jaer lanck hadde bereckt. Ende zijn lichaem wert ghebrocht tot Vtrecht ende aldaer met betamelicker uytvaert inder Domkercke begraven.

Van Iacob van Outshoren, die vier-en-veertichste Bisschop van Utrecht.

BIsschop Frederick begraven wesende / is die goede Grave Willem weder ghekomen tot Vtrecht / ende heeft den Capittel der Ecclesien gebeden / voor Bisschop Iacob van Zuden Commandeur van Sinte Catrijnen, der Heeren van S. Ians voorden / dat sy hem tot eenen Bisschop kiesen ende nemen wilden. Maer dat Cappittel is in tween ghedeelt gheweest / want dat meeste deel der Capittelaers kozen Iacob van Outshozen Dompzoost van Vtrecht / ende dat minre deel kozen desen Heere Iacob Bisschop van Zuden / van welcke tweedracht een groot rumoer binnen der stadt opghestaen is / ende die goede Grave worde overmidts des haestelicken samen-loopen des onghestuerde ghemeen volck een luttel benauwet / van welcke oploop de Grave seer ontsteken worde tot toornicheydt / ende dede des voorseyden Dompzoost ende nieuwe Elect zijn uythof ende wooninghe tot Doorn aen hzande steecken / ende verwoeste al dat daer in was. Die Bisschop van Zuden aenmerckende dat hem alle de Pzelaten teghen waren / ende dat hy met gheenen rechten den nieuwen Elect verwinnen mochte / afgaende ende wijckende sijne Electie is hy des berooft gheweest / ende Iacob van Outs-hozen kreech die confirmatie van Bisschop Henrick van Vernenburch Aertz-bisschop van Ceulen / ende worde ghewijt de xliij. Bisschop van Vtrecht. Dit aldus gheschiedt wesende / Bisschop Iacob van Zuyden seer begheerlijck staende nae dat Bisdom van Vtrecht / ende siende dat de geconfirmeerde Iacob van Outs-hozen met eener onghemeselijcker sieckten bevaen was / heeft doen bestellen (als sommighe willen segghen) dat die eerste vacantie des stoels ende Bisdoms van Vtrecht / tot des Paus Kamere ghehouden soude worden / hoopende noch door promotie ende hulpe van sommighe weerlijcke Heeren dat Bisdom te verkrijghen. Dese Bisschop Iacob van Vtrecht / was een man van eerlijcken leven ende een beminner der Gheestelicker Religien / is in 't selve Jaer aflijvich ghewozden op den twaelfsten Kalende van Octtober / ende worde inder Domkercke eerlijck begraven.

Van Iohan van Diest de vijf-en-veertichste Bisschop van Utrecht.

NAe den doot Bisschops Iacobs van Outs-hozen / zijn de Capittelaers weder vergadert / ende kozen eendrachtelicken met gheneenen wille ende consente Iohan van Bronchozst Pzoost van 't oude Monster / tot eenen Bisschop van Vtrecht / de welcke terstondt dat Bisdom bestondt te regeren ende des stichts saken te onderwinden. De hooge Vassalen ende Leenmannen der kercken van Vtrecht / als de Hertoghe van Brabandt / de Grave van Hollandt / Reynout de swarte Regent des Lants van Gelre / hebben notabele Ambassaten ghesonden te Roomen / den Paus oetmoedelijcken biddende voor Heer Iohan van Diest / Pzoost van Camericken / dat hy hem wilde versien met dat open Bisdom van Vtrecht. De Paus Iohan de twee-en-twintichste / door begheerten der voorseyder Pzincen / heeft den voorseyden Iohan van Diest versien met dat open Bisdom van Vtrecht / ende hy worde int Hof van Roomen ghewijt / ende haeste hem doe neder te komen / ende heeft vergadert een schoon gheselschap van Heeren ende knechten / ende is sedelijcken inde Stadt ghekomen met een schoon Ridderschap / ende is nae ouder zeden gheset in die Bisschoplicken stoel / ende is geconsacreert de vijf-en-veertichste Bisschop van Vtrecht / ende Iohan van Bronchozst / die dat Bisdom een luttel tijdts hadde geregeert is weder afghezet.

Van een wijf uyt Zeelant die een Reusinne was.

INt jaer M. CCC. enn xxiij. regeerde Kaerl de schoone Koningh van Vzancrijck / Philips die schoone sijn soon / die een oom was des Gravinne van Hollandt. Dese Koningh Kaerle nam te wijve Keyser Henrics dochter de sevende van Roomen. De Koningh dede bidden ende vergaderen vele Pzincen ende Heeren uyt Vzancrijck ende daer ontrent om te komen tot Parijs ende festiveren en de eeren de bzuploste ende krooninge der Koninginne sijns toekomende huysvzouwe / welcke Feeste die goede Graef Willem met veele Edele Baroenen ende Ridderen uyt Hollandt ende Henegouwe / met sijner huysvzouwe Iohanna op de Pinckster-dach ghefestiveert ende ge-eert heeft. Ende dese feeste worde ghehouden ende verciert met veele triumphen ende blijschappen / met Musicken ende Kethozijcke / met Snaerspelen ende met menigerley ander spelen vander avontuere / welcke al te samen luttel oft niet worden geacht ende gereken / by alleene die tegenwoordicheydt eender vzouwen. Allen spelen / alle jocken ende boertighe batamenten worden versmaet van allen / op dat sy aenschouwen ende sien mochte de vzouwe dien de Zeelanders over gesonden hadden / ende met Grave Willem daer ghekomen was / want sy was soo groot van lichaem ende soo wonderlicke groot aen te sien / dat mannen van middelbaer statuere ende grootheden / by haer als kinderen te houden waren. Sy was so starck dat sy in elcke handt een vol vat Hamburgher biers swaers dzoech / als oft sy leech waren gheweest / men seyde warachtelijck dat een balck die acht mannen niet dzagen en mochten / dzoech sy alleen daermen hebben woude / maer 't meest was te verwonderen dat haer vader ende moeder alsoo kleyne persoonen waren / ende sy soo groot ende starck was.

Hoe Graef Willem van Henegouwen ende Hollant, te Roomen reysde om te wesen in Koning Lodewijcx Krooninghe.

INt Jaer ons Heeren M. CCC. enn xxbij. doen repsde Hertoge Lodewijck van Beyeren gekozen Koningh van Roomen over dat ghebercht / om te ontfanghen de Keyserlicke Kroone vanden Paus. Ende begeerde seer hertelijcken op Grave Willem van Henegouwe ende van Hollandt sijnen swoer / wiens dochter de Koningh te wijve hadde / dat hy hem wilde ghesellschap houden ende sijn Krooninghe te eeren met sijner tegenwoordicheydt / ende schreef hem eenen brief inhoudende aldus:

LOdewijc byder gratien Gods / Koning van Roomen / altijdt vermeerder des Rijcx / den doorluchtigen Vorst enn Pzince / Willem Grave vā Henegouwe ende van Hollant onse gratie ende alle goet. Want overmits der milde gaven Gods vele steden ende Kasteelen verde ende nae ons / hulde ende trouwe hebben ghesworen / die onse voorsaten Keyser Henrick saliger ghedachteniſſe in voortijden onderdanich waren / alsoo dat onse Keyserlicke Kroone te ontfanghen / ons niemandt hinder noch moeyeniſſe doen en mach / waer by wy vermanen uwe swoerschap ende trouwe / dien ghy ons ende den Keyserrijck schuldich zijt / daer wy u een overlit af bekennen / dat ghy sonder merren met een schoon gesel-schap van Ridderen ende Heeren koemt in Lomberdijen / om met ons te ontfangen de hooghepdt des Keyserlicken seghes die ons niet en staet te verkrijghen buyten u: Ghegheven / Etc.

Grave Willem desen brief ontfanghen hebbende / heeft in sijnen ghesel-schap ghenomen die Grave van Gheldre / die Grave van Cleve / die Grave van Gulick / ende den Grave van den Berghe / met eenighe hondert uytgheleſen Ridderen / ende haeste hem dat ghebercht over te passeren ende den Keyser bystandt te doen teghen die partije van Gwelphe die hem des behinderen wouden. Ende dit aldus opghenomen hebbende / was hy van sinne ende rade dat hy eerst inden Roomsch Hove trecken wilde om aldaer den Koningh

koningh Lodewijck metten Paus te verſoenen / eer hy met hem met Ridderlicker gheſelſchap in Italien repſde. De Paus heeft dit haeſtelijcken vernomen/ ende dede terſtondt alle die Brugghen ober de Roen/ optreken / op dat die Grave daer niet lichtelijcken o-ber komen en ſoude / ende gheboot hem op de pene der eeuwigher malediccien ofte verdoemeniſſen / dat hy weder nae ſynen Lande repſde / ende dat hy met den Koningh in Italien niet en quame. Ende de Grave is aldus van ſynen opgheworpen repſe ende opſet ghekeert / ende heeft een weynigh tijdts ghebleven bpden Koningh te Parijs / ende heeft hem daer ſeer ſterckelijcken verbonden ende aliancie ghemaeckt metten Koningh teghen die Blaminghen / die hen van nieuwes weder teghen den Koningh opſtelden ende verſetten.

Hoe de Koninginne van Engelant met den jongen Koningh Eduard haren Sone in Hollandt te Dordrecht quamen/ om naer Enghelandt te repſen/ ende dat te oberweldigen op haren man. Ghetrocken uyt de Hiſtorie beſchreven door I. Froiſſard, het achtſte/ negenſte/ tienſte/ veertienſte ende vijftienſte Capittel van ſijn eerſte Boeck.

Bygheboeght door W. V. G.

IN deſen tijde regneerde in Enghelandt Koningh Eduard de tweede dier namen / ende hadde te wijve Iſabelle, ſuſter van Koningh Karel de vierde van Vranckrijck/ maer ſy waren d'een tegen d'ander in onminne/ende de Koningh haer man liet hem leelijck miſleyden van een groot Heer in ſijn Rijck ghenoemt Hugo Spencer, ſo dat de Koninginne onder 't ghetert van peys te gaen maken met den Koning haren broeder/ na Vranckrijck vertrack/ metten Grave van Kent haer ſchoonbroeder/ ende onlanck daer aen volgde haer haren outſten ſone / wanne den Koningh hulde ende manſchap te doen vant Hertoghdoom van Guienne: ende te Parijs zijnde/ en wilde ſy geenſins weder in Engelant by den Koningh haren man keeren/ behoudende mede by haer den jongen Eduard haer ſoon: niet tegenſtaende het bidden ende dreygementen vanden Koning/ dat ſy weder by hem ſoude keeren: ende daer was ſuſpitie dat ſy heymelijck hoereerde met heer Rogier van Mortemeer, een Engels Milord, die met haer gereyſt was/ d'ander Milors die in Engelant waren/ ende den Koning Eduard met ſynen Hugo Spencer ſeer haeteden/ ontboden de Koninginne/ ſo ſy maer met 1000. man ghewapent konde oben komen/ dat ſy haer helpen ſouden den Koningh haer man affetten/ ende den jongen Eduard Koningh maken: den Koningh Karel haer broeder beloefde haer bystant / maer om niet in oorloge te komen met Engelant/ veranderde van ſin: ſo dat ſy Vranckrijck met haer broeder verlatende / naer Henegouwen by den goeden Grave Willem van Hollant/ is gereyſt met haer ſone/ met den Grave van Kent haers mans broeder ende ander veel geſelſchap/ ende wert te Valencijn vriendelijck ontfaelt ende wel ghetracteert/ want de Gravinne van Hollandt Grave Willems wijf was haer Oomes dochter. Hier heeft ſy ſoo veel te weghe ghebracht / dat Grave Willem haer alle hulpe toeſeyde / ende dede uyt ſijn Landen een groot heyrbaert beſchrijven: de Henegouwers vergaderden te Halle / vande welcke de hoofden waren heer Henrick van Antoing, heer Michiel van Ligne, de heere van Gommignies, heer Perceval van Semeries, heer Robert van Bailleul, heer Sanſe van Boſſuyt, de heere Vertaing van Potelles, van Vileers, van Sarts, van Boiſiers: van Ambricourt, ende ander; de Brabanders vergaderden te Breda: de Hoochduytſchen te S. Geertruydenberghe / ende de Hollanders te Dordrecht / alwaer ten leſten het gantſche heyr is ghekomen/ ende is de Koninginne met haer Sone / metten Grave van Kent/ met heer Rogier van Mortemer, ende d'ander Ridderſchap en wapentuers te Dordrecht t'ſcheye ghegaen in September / int Jaer derthien hondert ende ſeſſentwintigh / onder 't beleyt van heer Jan van Henegouwen / heere van der Goude ende Schoonhoven in Hollandt / Grave Willems broeder: ende waren ſterck / ghelijck den Enghelſchen Hiſtory-ſchrijver Thomas Walſingam verhaeldt / twee duyſent ſeven hondert ende ſeven-en-vijftigh ghewapende mannen / ende arriveerden ende ſtranden in Enghelandt inde Haven van Herwijck / teghen haer meyninghe / ende dit door groot tempeeſt ende onweder: nochtans was dit gheluck: want waren ſy de Haven inghekomen die ſy voordacht hadden ende meenden / ſy ſouden apparentelijcken alle verſlaghen ofte ghevanghen zijn ghebleeft: want alle die macht des Koninck van Enghelandt haer komſte met ghewapender-handt albaer verwachte. Dan te Londen opgaende inde Provintie van Suffolck/ kreghen ſy terſtont toeloop ende aenhangh van Ridderen ende gemeente/ van alle de naby-gheleghen Provintien in Engelandt. Koningh Eduwaerd dit int ſeecker verſtaende / ende ſiende dat die van Londen hen niet helpen en wilden / is naer Walis ghevlucht / ende de Koninginne werde te Londen inghehaeldt met haren Sone. De Koningh voerdt daer nae ghevanghen / ende werde ghenoodſaeckt de Kroone ſynen Sone over te gheven / die daer nae te Weſtminſter met grooter glorie ghekroont werdt / ende ghenoemt Eduwaerd de derde / oudt zijnde ontrent achtien Jaren / ende was ooch de ghene die naermaels Vranckrijck met Oorloghe ſoo ſwaerlijck ghequelt heeft / pretenderende onrechtelijck dat de Kroone hem toequam / ende niet Philips van Valois, der Grafinnen van Hollanders broeder / ende die een Oomes ſone was van Koningh Karel de derde voornoemt / die ſonder kinderen ſterf: ende deſen Koningh Eduwaerd den derden moeders broeder was. Ende aldus wierdt de voorſeyde Koninginne van Enghelandt met haren ſone door hulpe des goeden Grave Willems weder in Engelandt gheholpen: ghelijck breeder is te leſen inde Chronijcke van Enghelandt / in Franſoys gheſchreven / ende te Parijs ghedruckt int Jaer 1614.

Hoe de Koningh Eduwaerd van Enghelandt des Graven van Hollandt tweede dochter troude.

DEſe Koningh Eduward de derde / ghedurende dat hy te Valencijn was / ghelijck als voorſeydt is / ſoo verliefde hy op des goede Grave Willems tweede dochter Jouffrouwe Philippa, ende beloefde haer trouwe/ ſoo dat de Grave haer te ghewilligher lijcker hem bystant dede/ ende zijnde ghekroont ende Ridder ghemaeckt in teghenwoordicheyt der Hollantſche ende Henegouſche Ridders. Daer na ſo reyſden deſe Ridders met den Koningh ten Oorloghe tegen den Koningh van Schotlandt/ ende onder wegen (nae 't ſchrijven van Froiſſard voorſeydt) ghebiel een querelle ofte twiſt tuſſchen den Engelſchen Artſiers ende de voorſeyde Ridders die met 's Graven van Hollandts broeder ghekomen waren / ſoo dat ſy verſtende worden/ ende wel drye hondert Enghelſchen doodt bleven/ ende waren uyt het Biſdom van Lincolne. Den Oorloge op Schotlant bevredicht zijnde / ſoo zijn de Hollandtſche ende Henegouſche wapentuers / een peder weder naer huys ghereyſt.

Digitized by Google

Int naervolghende Jaer soo heeft Koningh Eduard by rade sijns moeders ghesonden aenden goeden Grave Willem in Ambassade eenen Bisschop met 2. Baenderheeren ende 2. Ridderen / om ten houwelijck te eysschen 's Graven tweede dochter Philippen, die hem vergunt weert / so dat de Koningh by procuratie die ghetrout heeft / naer voorgaende dispensatie / alsoo sy malkanderen inden derden grade bestonden: ende werde door haer Oom heer Ian van Henegouwen voornoemt in Enghelandt gevoert / ende Koningin van Enghelant gekroont / int jaer 1328. ende leefde so met haer man in grooter glorien 41. jaren: want sy sterf int jaer 1369. ende den Koningh acht jaren daer na. Haer outste suster was Margrier, die An. 1324. Keyser Lodewijck van Beyeren trouwde / ende An. 1345. (na dat haer broeder Grave Willem de vierde verslagen was) Gravinne van Hollant werde. Koningh Eduards liefde op Philippen verkoelde naemaels al veel / want hy verliefde op de Gravinne Salisbery, welcke ter eeren het schijnt dat hy de vermaerde oorde der Ridderen vande blaeuwe Kousschant ofte Iarretier ingheselt heeft inden Jare 1350.

Vanden strijt die de Koningh van Vranckrijck ende Grave Willem van Henegouwe ende van Hollant, tegen die Vlamingen hadden.

INden jare ons Heeren duysent dry hondert en achten-twintich / heeft die Koningh Philips van Vranckrijc vergadert een groot machtich volck van wapenen / ende quam in dat Graefschap van Vlaenderen / en in zijn hulpe quam mede dese goede Grave Willem vã Henegouwe ende van Hollandt / ende de de zijn Centen setten by Cassselberghe / op dat hy nae sijner ouder ghewoonte tusschen den Koning ende de Vlamingen eenigen vrede ende pays maken moehte. Die Vlamingen haesteden hen seer vanden berghe neder te komen / ende meende den Koning haestelick ende onversiens in syne Cente doot te slaen / dwelck Grave Willem vernemende / dede zijn Trompetten slaen / zijn Vannieren ontwinden / ende quam dat verwoede volck met eenen onversaetschden moede tegen. Eñ dese twee bataellien aen een gekomen wesende / hebben sy elck seer vromelicken ghestreden / om de overhandt ende den prijs des strijts te houden / maer ten lesten worden de Vlamingen alsoo seer vermoeyt / dat sy dat veit begaben ende verlozen den strijt. De Grave sittende op een snel peert / eñ doorsiende met grooter vromicheyt de bataellien / worde van sijnen Peerde ghesleghen ter Aerden / ende was in grooten perijckel sijns lijfs / ende worde starchelicken beschermt ende met grooten arbeyt weder op zijn peert geholpen / overmidts bystant des Graven van Oostervant sijnen soon / Heer Dirck van Wedenrode / Heer Ian van Arkel / Heer Philips Burgh-grave van Leyden / heer van Wassenaer / heer Ian van Egmont Wouters soon van Egmont / heer Arent van Cruninghen / heer Jan van Polanen ende vander Leeke / heer Ian van Haemstede ende heer Willem van Duyvenvoorde Ridderen. In desen strijde bleven verslaghen ontrent ses duysent Vlamminghen / ende ghescheide opten xxiij. dan Augusto.

Hoe Heer Willem Grave van Oostervant Grave Willems soon tooch in Pruyssen op die ongheloovighe Ruyssen.

IN desen strijde worde Willem Grave Willems soon Ridder geslagen / eñ hadde hem vromelick ende wijsselic / ende toonde hem als een stout onverbaert Ridder / waer van zijn vader de goede Grave sende hem met eenen bequamelicken staet totten Heeren van Pruyssenlant daer hy metten overste Meester van Pruyssenlant vander Duytscher oorden een wijl tijts op de Heydens ende ongheloovighe Ruyssen / met grooten love ende prijs hoocliclicken strijdende was. De Heyden hadden schier vernomen desen nieuwen jonghen Hollantschen Ridder / want hy niet af en liet te wederstaen met grooter cracht haer vermetele opsetten / dat sy henluyden met grooter bloetlijcheyt ende vromicheyt dickwils soo lastich ende moeyelick was / in schade van roouen ende branden / dat sy nemmermeer van hem onbeschadicht en bleven / ende ontsagen hem seer in sijner tegenwoordicheyt te komen als hy liden belde was.

Van Eduwaert de derde Koning van Engelant ende van Philips van Valoys Koning van Vranckrijck.

IN Jaer ons heeren duysent dry hondert ende achten-twintich / starf Eduwaert de anderde Koningh van Engelant / als hy twintich Jaer hadde geregeert / ende werdt tot Globernie begraben. Hy hadde te wijve Ysabella Koningh Philips dochter die Schoone van Vranckrijck / ende was de schoone Koningh Kaerls suster van Vranckrijck. Ende sy hadde by haren man Eduwaert eenen soon ook gheheeten Eduwaert van dien name die derde / ende die had te wijve Philips des goedē Grave Willems van Henegouwe ende van Hollants dochter / daer sy by kreech seven sonen ende een dochter. De eerste Soon was Eduwaert Prince van Waels / ende vader van Koningh Richaert die nae Eduwaert sijnen oude vader Koningh van Engelandt was. Die tweede was Willem van Herstjerbel ende starf jonck. Die derde was Ian van Ghent / die eerste te wijve hadde Blanche Hertroghe Henricx eenighe Dochter van Lancaster / ende met deser Dochter kreegh hy dat Hertoghdom van Lancaster / eñ kreegh daer by Henrick van Derby / die naer Koningh Richaert Koningh van Enghelandt ghekozen ende ghemaeckt worde / ende zijn Dochteren waren Philippe Koningynne van Noortegael de Gravinne van Peynvoerch. Ende als Hertoghe Ian van Lancasters eerste wijf ghestorven was / nam hy zijn anderde wijf gheheeten Constancie Koningh Pieters Dochter van Castillien / daer sy een Dochter by kreegh gheheeten Katrine van Castillien. Die vijfde Soon was gheheeten Edmont Hertoghe van Jorck / dese hadde twee Sonen als Edmont Hertoghe van Jorck ende starf sonder kinder / ende die ander Soon gheheeten Richaert Grave van Cancebrie / worde ook Hertoghe van Jorck / ende hadde een Soon gheheeten Edewaert die vierde Hertoghe van Jorck / ende nae Koningh van Enghelandt / ende een Dochter gheheeten Margriet die te man hadde Hertoge Kaerl van Bourgoenjen. Die seste Soon was Willem van Windeschoor ende starf sonder kinder. Die sevenste Soon van Koningh Eduwaert hiet Thomas Hertogh van Cloucester / die eenighe Dochter hiet Alienora, ende hadde te man Reynout den eersten Hertoghe van Gelre / daer sy by wan Reynout ende Eduwaert Hertoghen van Ghelre / ende in dit selve Jaer van acht-en-twintich / starf mede Kaerl die schoone Koningh van Vranckrijck / broeder van Ysabelle Koningynne van Enghelandt / den derden Koningh Eduwaerds moeder / ende van Ysabele weghen vermeten hen de Enghelschen te wesen warachtige Successozen ende Erfgenamen der Kroonen van Vranckrijck / waerom hier van noode is te beschrijven de afkomste der Koningen van Vranckrijck / ende dat opt kortste als Robertus Ganguinus beschrijft.

So is dan te weten / dat Koning Philips de Schoone, van Vranckrijck hadde vier Sonen ende dry dochteren / als te weten / Robrecht die starf jonck / de tweede gheheeten Lodewijck, Hutijn was Koningh nae sijnen vader ontrent een Jaer / ende liet eenen sone achter gheheeten Ian, maer die starf jonck eer hy ghekroont was: ende de Dochter gheheeten Iohanne hadde te man Koningh Philips van Navarre / ende alsoo daer met dan een dochter van Koningh Lodewijck en bleef / soo quam de Kroon op Philips de langhe sijnen Broeder / ende hy was vijf jaren Koning / ende liet een dochter achter / die te man hadde den Grave van Artops / eñ de Kroon quam op Karel de schoone sijn broeder / ende hy besat de Kroone seven jaren lanck: ende hadde te

de te wijve Iohanne van Bourgoensen / die een dochter baerde na sijne moot geheeten Blanche, d'eerste dochter van Koningh Philips de schoon/ gheheeten Margriet, hadde te man Serrant des Koninx soon van Castilië/ de tweede dochter gheheeten Ysabelle hadde te man de anderde Koningh Eduwaert van Enghelandt den derden Eduwaerts vader als voorsteyden staet/ die derde dochter Cathrine starf jonck. Ende alsoo van dese drij gheproedere Koningen/die een after den anderen gheen levende sonen en bleven / soo was daer groote tweedracht tusschen den Fransopsen ende den Engelschen/ also Koning Eduwaert hem dermat te wesen de naeste levende mans persoon / dat hy daerom de Kroon van Vranckrijck besitten soude/want sijn moeder Ysabelle was Koningh Philips die schoon dochter/ eñ die schoone Koning Kaerls suster / maer de Kroon en mocht op gheen dochter komen / want had sy op een dochter moghen komen/ so soude sy met recht gekomen hebben op Koning Lodewijcx Hutijns dochter soon/de Koningh van Navarren die hem nochtans niet en onderwant vander Kroonen van Vranckrijck / want de Fransopsen een Wet ende Recht hebben / die ghegheven ende ingheset is gheweest eerst van Koningh Pharamont van Vranckrijck/ende onderhouden is ghehouden gheweest tot desen daghe toe / als dat gheen vrouwe persoon deel noch erf hebben / of houden sal aender Kroonen van Vranckrijck/maer sal altijt komen ende erven opten outsten mans persoon gekomen vander linien eñ swaert zijde der Koningen van Vranckrijck/ dat welcke oock een oude costume ende gewoonte is geweest eñ ghehouden onder den Fransopsen / upt desen ende meer andere redenen so hebben de Ghenooten / Vrincen ende Heeren vanden Parlamente van Vranckrijck gekozen eñ genomen tot enen Koningh van Vranckrijck/ Philips van Valops/ ende was Grave Kaerls dā Valops/ soon/broeder van Koning Philips de schoone. Ende alsus waren Koning Kaerl de schoone ende dese Philips Grave van Valops twee broeders kinder/ende was op dese tijdt de oudste ende naeste levende mans persoon vander Kroonen van Vranckrijc. Eñ van desen tweedracht quamen namaels vele oorlogen ende bloetstortingen/daer dat Koningrijck van Vranckrijck seer mede ghequetst ende ghedestrueert worde. Dese Koningh Philips van Valops hadde een suster geheetē Iohanna, ende hadde te man den goeden Graef Willem van Henegouwe ende van Hollandt / door welcke toe doen dat oorloge tusschen dese twee machtige Koningen gesoent ende vereenicht worde/als dat de Koningh van Vranckrijck soude den Koningh Eduwaert van Engelant weder over geven dat landt van Aquitanien/ ende hy ontsinckt vander Kroonen van Vranckrijck te Leen/ende hebbe den Koningh eenen eedt daer af / maer dese pays en stondt niet langhe.

Van een groote haestighe wint.

Ontrent dese tijdt als op S. Simon ende Iudas der Apostelen dach ontrent Vesper tijdt / quam ende stondt op alsoo grooten ende schielicken windt tot veel plaetsen inder werelt/ datter veel kercken/kloosteren/ sloten / huysen ende andere timmeragien ter neder vielen ende waeyden. Ende dat loot daer de huysen ende kercken mede ghedeckt waren/ waeyde seer verde vander kercken.

Hoe dat de goede Graef Willem Oost-vrieslant weder kreegh.

Op dese selve tijt soo nam Graef Willem op dat hy de ongehoorsamige Oost-vriesen weder wenghen woude tot sijner onderdanicheydt. Ende dede bereyden veel schepen van oorloghen / de welcke hy sende op de Zee / ende namen een grooten roof upten dorpen Nieumarden ende Oudemarden in Ghoesterlant buytrent Staveren / ende wat Vriesen die sy opt water vonden wierpen sy over boort eñ verdrenckten ense. Ten leste waren daer eenige eerweerdige Abten ende andere Prelabele Prooters van Staverē / die desen strijt eñ tweedracht op namen / ende daer voort eenē dach gheset om te spreken van pays ende vrede binnen de stede van Haerlem/ daer so veel in gedaen ende gesproken worde/ dat daer een vrientelicke pays eñ soene worde gemaect tusschen beyden in deser manieren. Als dat alle de Vriesen die beyder Kerieren des Tauwers woonen / souden ghehouden wesen binnen twee Jaren haer Leenen te ontfanghen vanden Grave voorsept sijne Baillauwen/ Schouten ende dienaers souden sy sonder eenige weder seggen ontfangen/ eñ souden sijnen Kentmeesteren zijn Tributen ende behoorlichen Chijnse geven. Ende dese pays aldus gemaeckt wesende/ woonden die Vriesen eenen ouden brief ende Register den Grave Willem, bewijsende met hoedanigher feeste ende solemnitept een Graef van Hollant gehouden was in Oost-vriesland te komen / ende aldaer van hoogher en noortlicke saken Recht ende Justitie eenen pegelicken te doen.

Van die rebelheyt des Casteleyns in Hagensteyn teghen den Bisschop.

Des Jaers daer aen van xxxij. was een Casteleyn opt huys te Hagensteyn gheheeten Henrick, desen quam al by wijlen gebaren over de Lecke/ beroovende ende schattende de Ondersaten des Bisschops van Utrecht. Iohan die Bisschop hadt herteliken den goeden Grave Willem dat hy hem bystaen wilde/ ende helpen hem dit groote gewelt eñ onrecht keeren / want hy seer daer in was gestoort/ ende en mochtes alleē niet wreken. Ende die Grave sende Willem Kuser Bailliu van Kijnland / met een deel volcx upt Waterland ende Aemstelrelant / daer hem de Bisschop aen versaemde met sijne Kidderen / Jonckheren/ Burgeren ende ander sijne ondersaten vanden dorpen / eñ voeren weder over de Lecke/ende verbranden alle de huysen ende woonuingen haer vpanden / eñ namen weder wraeck van hen. Ende zijn weder met grooter eeren ende love ongheschent eick tot sijnen lande gereyst.

Byvoegsel. [Froissard verhaelt/ dat An. 1332. d'eertsbisschop van Ceulē/ de Bisschop van Lupc/ de Grave van Gelre/de Marcgrave van Gulick/ oorloghden op den Hertoge van Brabant/ door bedrijf vande Koning van Vranckrijck: maer dat den goeden Grave Willem door sijn beleyt eñ wijsheyt een bestant maecte tusschen dese partijen / sendende tot dien eynde in Vranckrijck de Gravinne sijn wijf/ende sijnen Broeder voorsz.]

Vander oorloghe tusschen heer Willem van Duvenvoorde ende dat Sticht.

In den Jare van 33. was een Schout geheeten Gijsbrecht op die Nieuaert / die welck dat Schout Amdocht alhaer bediende / upt heer Willems naem van Duvenvoorde/dese voorseyde Schout worde doot ghesiaghen/waer van een groot rumoer ende onvreede ende veel quaets daerom inden Stichte gheschiede. Ende in wraeckie van desen quam Heer Willem van Duvenvoorde om de smaetheyt te wreken/ ende verbrande dat dorp te Gepn. De Gemeente der Stadt van Utrecht toghen wederom ende verbranden dat Dorp van Nieuaert / daer nae heeft heer Willem een groot heyr volcx vergadert/ upt de Graefschappen van Hollandt / Gelre ende Kleve/ ende is ghekomen in grooter moghenheydt tot Kenen/ ende aldaer zijn heyr in ordinantie gestelt hebbende/is hy getogen over Hepmansherch/ ende heeft een deel van dat dorp vander Horst verbrandt/ Willem van Boerstael Casteleyn vander Horst heeft hem vromelick met schieten ende werpen beschermt tegen sijne vpandē/ ende behinderde seer dat sy niet voorder en quamen. Heer Willem van Duvenvoorde die gheen instrumenten en hadde / daer hy dat Casteel mede mocht bestormen ende winnen/is ghetogen te Cupl/ daer hem de Zeelanders ende de Vriesen met groot volck verbeydende waren/daer waren oock ghekomen vele Brabanders ende Vlamminghen. Iohan van Diest Bisschop van Utrecht is hier teghen ghekomen met zijn Stichtse heyr / met edele Kidderen ende knechten/ eñ upt sijne stadt van Utrecht/ met ontvroonden Banieren

ren ende blasende Trompetten/ ende woude desen heer Willem upt synen lande ende stichte van Utrecht met krachte verdrijven / of eenen bloedigen strijt met hem vechten. Als dese dingen aldus geschieden / is Grave Willem haestelijcken upt Henegouwen gekomen tot Dordrecht/ende geboot heer Willem op de verbeurnisse van synre hulde ende gratie / dat hy sonder merren al dat heyr ongeschent weder soude brengen / eñ dat hy in geener manieren tegen den Bisschop hem vermate te strijden. Ende van stonden aen upt ghebodt des goeden Grave werden alle die tenten opgebrochen ende te schepe ghebrocht/ ende elck toogh weder inden synen.

Van eenen grooten vloet in dese landen.

IN t Jaer van xxxiij. op S. Clemens dagh in Nouẽber/was een groote stozm van winde / donder ende blixem/ende dat Zeewater verhief hem also hooghe datter boven alle dijcken gingh staen / alsoo datter vele lupden ende beesten jammerlijcken verdroncken / in Vlaenderen/in Hollant/ Zeelant ende Vriesland / ende hysonder die by de kant bander Zee woonden.

Hoe de heerlijckheyt van Heusden verkocht werde.

IN t selve jaer van xxxiij. starf Heer Ian de xx. heer van Heusden sonder kindere n: dese heer Ian dooz ingevẽ heerẽ Ians van Elshaut, eñ des heerẽ van Cranendonc/hadde de Heerlijckhept/ stede eñ slot van Heusden verkocht Hertoge Ian van Lotteringen/ van Brabant ende van Limbozgh. Maer heere Ian van Dzongelen syn Oom/was hier seer tegen/maer hy en mochtes niet keeren noch houden / teghen alsulcken machtigen Prince. Ende als dese heere Ian van Heusden gestozben was/ quam tot Brussel de Graef van Saffenburgh/die te wijve hadde des boozsz heere Ians eenige suster/ ende begeerde vanden boozsz Hertoghe Ian te Leen te ontfangen de heerlijckept van Heusden/metter stede ende dat Slot: eñ als hy niet verkrijgẽ mochte/is hy met grooter onweerdighept van dane gereyst/ overdenckende dannen die stede / slot ende heerlijckede van Heusden te Leene houdende was van den Graefschappe van Hollant: ende hy is ghetoghen by Grave Willem van Hollant / ende verkochte hem die Stede/ Slot ende Heerlijckheyt van Heusden/met allen synen toebehoozen / om een sekere somme van penninghen: waer upt naderhant een groote tweedzachtighedt opghestaen is tusschen Brabant ende Hollant.

Vande Iustitie des goeden Graefs van Hollant, over den Bailliu van Zuyt-hollant.

DAer na inden jare dupsent dzy hondert ende xxxvj. so was een Lantman int Dozp Henrijc-pdelambacht in Zuytpollandt/ dewelcke een uptermaten schoone Koe hadde/vanden welcken hy /syn wijf/ syn kinderen ende alle syn hupsgesin dagelijcx de kost ende woetsel hadden/dooz de obervloedighedt des Melcks. De Bailliu van Zuytpollandt hadde geerne dese Koe vanden Hupsman gekocht/ende siende dat hy by koope daer niet aen en kost gheraken / heeft die behendelijck teghen des hupsmans wille upt de weyde doen halen/ ende een ander Koe van gelicken hayze inde selve plaetse doen stellen. De lantman hier ober seer ontstelt zijnde / is met raet synre vrienden snelljcken ghetogen tot Graef Willem, die op die tijt tot Valencijn in Henegouwe kranck te bedde lagh/ende heeft hem geklaeght dat groote gewelt ende krachte twelc hem vandẽ Bailliu geschiet was. De Grave dit hoozende / hadde medelijden mettẽ armen Lantman/ende schreef van stonden aen eenen brief aendẽ Schout van Dozdrecht / dat hy alle saken achter geset / terstont by hem komen soude / met hem brengende den Bailliu van Zuytpollant synen Neve. De Schout desen Brief ontfangen hebbende/eñ gelesen/ vraegde den Bailliu synen Neve / of hy ooch yet tegen des Graven eer ghedaen ende bedreven hadde? Daer de Bailliu op antwoozde: anders niet / dan dat ick eenen Landtman een Koe ontnomen hebbe tegen synen wille / maer ick hebbe hem een ander in die stede weder ghegheben: aldus zijn sy sonder achterdencken te samen naer Henegouwen te Hove getogen: ende de Schout is eerst totten Grave ghegaen/ om te aenhoozen wat die sake waer daer hy om ontboden was: de Grave heeft hem vriendelijck ontfangen / ende vraeghde waer de Bailliu syn Neve waer? de Schout seyde / mijn heer hy is hier beneden int hof: doe seyde de Grave: laet hem hier boven komen: ende gekomen wesende / vraegde de Grave / of hy waer des Bailliu van Zuytpollant? De Bailliu antwoozde eñ seyde: Soo lange als mijns Heeren genade dat belieft: doe seyde de Grave/ hoe staet het al in Hollandt? De Bailliu antwoozde: Genadige Heer / alle dingen zijn in goeden rust ende vreede. Doe seyde de Grave: Zijn alle dingen in goeden rusten ende vreede / waerom ghy die eē Bailliu ende Kerchter zijt/hebt gewelt eñ krachte gedaen eenen Lantman mijnen Ondersaet / hem benemende tegen synen wille een schoone Koe upt synen lande eñ weyde? Eñ de Grave liet den Lantman voor hem komen/ende vraeghde den Bailliu of hy hem wel kende / ende wat van dese Koe gheschiet ware? Doe seyde de Bailliu / mijn Heere ick hebbe hem een andere Koe in die stede gegeven. Doe seyde de Grave/ende ofte die Koe so goet niet en ware / meendy dan den Landtman daer mede voldaen te hebbē? neen also niet / maer ick neme die sake van u beyden aen my / ende ick sal die richten:'t welc hen beyden den Bailliu ende Lantman wel behaeghde. Doe gaf die goede Grave een sententie over hen beyden aldus: als dat de Schout van Dozdrecht/also geringe als hy te hupse quame / dat hy den Lantman gheven ende betalen soude sonder vertreck upt den besten ende ghereetsten goeden den Bailliu toebehoozende/ de somme van hondert Gouden Kroonen van goeder munte ende gewichte/ende dat hy oock den Lantman niet meer moepelic en ware van deser sake. Ende met deser uptspraake waren beyde de partijen wel te vreden. Doe seyde de Grave totten Bailliu/ nu hebt ghy den Lantman voldaen / ende zijt daer mede vereenicht/maer noch niet met my: eñ seyde totten Schout/ gaet henen/ ende baert t'hupswaert/ ende doet als ick u bevolen hebbe / maer de Bailliu moet hier by my blijven / ende moet my mede voldoen. Die Grave dede een Biechtvader komen / dat de Bailliu hem biechten mochte: ende die Grave toogh selver dat sweert upter stheyde / ende gaft den Beul inde handt om Justitie te doen: dit gedaen zijnde/spraet de Grave tot de Schout: Neemt nu met u den Bailliu uwen neve/ ende begraeft hem/ ende wacht u sulcx septs / op dat u diergheljcken niet en gheschie. Ende de Schout repste t'hupswaerts met synen dooden Neve: ende voldede den Landtman vande hondert gouden Kroonen/ als hem die goede Grave bevolen hadde te doen.

Byvoegsel [Dese Justitie schijnt al te streng ende te hart te zijn / ende de goede Grave Willem scheen syn goethept doe vergheten te hebben. Daer is een oude Schilderije van dese Historie op 't Raedthups te Valencijn.

Froissard schrijft dat An. 1337. dat Koning Eduard van Engelant sant een Ambassade aendē goede Grave Willem synen schoon sone/ om te weten hoe hy hem reguleren wilde inden oorloghe op Vranckrijck / Grave Willem, hoewel hy des Koninck van Vranckrijck suster te wijve hadde/ nochtans om dat desen Koning 't houwelijc van 's Graven dochter metten sone 's Hertogen van Brabant hadde omgestooten/heeft hy syn behoutsone geradē hem te verbindē tegen Vranckrijc/ aliancie makende metten bischop van Ceulen/den Hertoge van Brabant ende die van Gelre/ende de Marckgrave van Gulick: ende onlanck daer na sterf hy ende is ten Minderbroederen te Valencijn begraven: op d'uptvaert soo dede den Bisschop van Camerijck de Hoogh-misse. Eñ in 't selve jaer arriveerden te Dordrecht d'Ambassadeurs van Engelant om na haren Koning te keeren: ende waren 10. Baenderheeren ende 40. Ridders/ende moesten dien wegh ober Dordrecht nemen/ overmidts de Vlamingen/haer vranden/die in Cadsant lagen.]

Hoe

Hoe die goede Grave Willem aflijvigh geworden is, ende vande goede onderwijsinghe die hy sijnen sone leerde.

IN den jare ons Heeren M. ccc. xxxvi i. openbaerde hem een groote Comete/ende in 't selfde Jaer wordt die goede graef Willem met grooter sieckte beswaert/ ende dede tot hem komen die Grave van Oosterbant sijnen sone/den welcken hy onderweys ende leerde God van Hemelrijcke boven al te beminnen ende te vreesen/ ende dat hy inmers Recht eñ Justitie dede / eñ dat hy sijne landen ende onderseten in rusten eñ vreden houde soude/ende dat hy die niet schatten noch met eenige nieuwer opsetten beswaren soude/ ende dat hy die geestelijcke personen niet overvallen noch moepelijck wesen soude / eñ andere vele goede leeringe ende onderwijsinghe: ende die goede Grave werde van daghe tot daghe siecker/ende gaf God den Heere sijnen geest/ op den vij. Junio / nae dat hy sijne landen van Henegouwe / Hollant/Zeelant ende Vrieslant rustelijck ende vromelijck hadde geregeert 33. jaren. Hy was een Prince seer victorieus int strijden/seer ghevresen in steden ende vromieren/ende vriendlijck/ minlijc/ ende ontsanckelijc in allen heeren Hoven eñ geselschappen. Ende worde seer eerlijcken ende feestelijcken begraven in die stede van Valencijn in Henegouwe. Ende Iohanna sijn huysvrouwe de Grabinne / heeft nae haer mans doot de wereldt ende al datter in was/ om Gods willen achter gelaten/ ende is ghegaen in een Klooster vander Cisterciën ordren/geheeten Fontanille, ende is gheworden een Nonne/ ende heeft God van Hemelrijcke aldaer met den anderen Religiose Vrouwen ende Nonnen neerstelijck ende vervighlijcken gedient. Ende is aldaer gestorven ende begraven / int Jaer dusent drye hondert ende twee-entwintigh.

Byvoeghsel W. V. G. DEse goede Willem hadde in Hollandt sijnen Thesorier generael / heer Wilhem bastaerd van Duvoorde, Ridder/heere van Oosterhout/seer kloeck/maer eygen sinnigh: eñ hadde getrout Vrou Heylwich, heeren Sweers dochter van Vyanen, die hy eertijts gedient hadde: dē eerstē nacht dat hy haer beslapē soude/suchte sy swaerlijc: eñ hy haer vragēde waerom? antwoorde sy/dattet haer swaer viel hy haers vaders dienaer te moeten gaen slapen. Wel seyde hy/dat en sal u niet geschieden. Eñ haer latende/eñ heeftse nopt willen bekennen: hoewel haer de voorsz woorden namaels leet waren. Hy wert seer rijc/eñ wert oversulcx versocht van wegen den Koning Eduard van Engelant/als die op Vrancrijc oorlogen wilde/hem te willē leenen 100. dusent ponden. Hy heeftet jēC. dusent geleit / mits octroy eñ privilegie vanden Koning van Engelant/dat hy in Engelant alderley Koopmanschap soude mogen intvoerē/eñ doen verkoopen/ sonder tol oft eenige ander onkosten daer voren te betalen/ende dat so lange hem de voorsz somme geits weder gegeven worde: hier mede werdt hy noch rijcker / soo dat hy Vreda ende Geertruydenbergh kochte / waer ontrent hy een Cathusers Klooster fondeerde/als mede het rijcke Clarissen Convent te Vrussel: alwaer hy begraven wilde zijn.

Een Hantvelt/beroerende de vryheyt vanden Edeldom van Hollandt.

WY Willem Grave van Henegouwe / Hollandt / Zeelandt/ Heer van Vrieslandt/ doen kondt / &c. hoe ons wel-voren luyden een twist hadden jegens die ghemeynt/ &c. waer af wy heur eenen dagh leyden inden Hage/daer wy toe ontboden hadden/ende daer oick waren Edele luyden/onse liebe ende getrouwe Mannē/heer Gerrit heer van Voorne, Burgh-grave van Zeelandt/heer Ghye van Vlaenderen/ heer van Putten eñ Sterpen/ heer Ian heer van Arckel / heere Peter heer vander Leck/ heer Gijsbrecht van Ysselstein/ heer Sweder van Abcoude / heer Ian van Cruninghen / heer Dierck Burgh-grave van Leyden / heere Symon van Wenthem / heere Daniel ende heer Claes vander Merwede, heer Ian vander Dussen/heer Herbaern van Kieten/ heer Dierc van Oesthoorn / heere Dierck Bokel, heer Willem van Naeldwijck / heer Dierck van Suptwijck / heer Arent van Grunevelde/ heer Ian van Steenhoorden/heer Ian vander Zijl/Ridderen/ ende anderen Ridderen ende Knapen/ welcke die onse Mannen zijn / &c. ende voort ghesamentlijck die Schepenen vande steden van Hollandt ende Zeelandt/ &c. Ende inde daghvaert ghesloten by die Leenmannen/ dat die ghene die niet bewijsen en konden / datse Edel waren van Afkomsten/ moesten stot [dat is schattinghe] geven met die gemeynten. Ende hebben dat bezegelt met onsen zegel/ ende gebeden onsen lieben ende ghetrouwen mannen / Heer Dierck heer van Vreederode/ Willem van Naerlem/ Dierck sijn broeder/ Willem van Egmont / Claes sijnen broeder / Gheraerd van Eemskercke/Knapen: dat sy dese Letteren gemeen ons bezegelen. Ende is geschiet inden Jare M. ccc. ende vijf/des Woensdaeghs voor S. Laurents dagh.

Vande Edelen die ontrent dese tijdt in Hollant waren.

OP dese tijt waren in Hollant vele edele ende schildtvoortige mannen / daer die voornaemste af waren

Willem Grave van Oosterbant/ des goeden grave Willems soon / Iohan van Beaumont / Grave van Soissons, des goeden Grave Willems broeder.
Henrick ende Dierck heeren van Vredenrode.
Symon ende Dierck heeren van Teylinghen.
Iohan heer van Heusden.
Iohan heer van Vronghelen sijn Oom.
Iohan heer van Arckel. Dierck heer van Valckenburgh / broeder der huysvrou des heeren van Vredenrode/die tot eenen wijve hadde de vrou van Voorne.
Claes heer van Putten ende Sterpen.
Philips burggrave van Leyden/heer vā Wassenaer.
Iohan heer vander Leche ende van Polanen.
Iohan heer van Heukelum/Otte heer van Asperen.
Iohan heer vā Egmont Wouters sone vā Egmont.
Gijsbrecht heere van Ysselstein.
Henrick heer van Vyanen.
Iohan Persijn, heere van Waterlant.
Gwye heer van Haemsteden. Aernt heer van Cruningen. Willem heer van Naeldwijck.
Floris van Spijck. Iacob vanden Woude.
Floris vander Merwen.
Dierck ende Harman van Swieten.
Gerrit van Heemskerck. Gerrit van Kaephorst.
Gerrit van Poelgeest. Floris van Tol.
Oorgier van Spanien. Willem van Vongen.
Willem van Duvenvoorde.
Willem Kuser Bailliu van Rijnlandt.
Dierck van Vassenhem.
Daniel ende Dirck van Wateneesse/gebroeders.
Mattheus ende Iacob vander Burgh.
Willem van Oudtshoorne.
Adam van Schotlandt. Claes Oom.
Floris van Arkel/alle voornoemt Ridderen.
Dierck van Assendelft.
Frederick van Sebenter.
Iacob van Vateneesse. Gerrit van Scoten.
Floris van Voerhorst / alle Schildt-knechten / met meer andere.

De Linie der Vausen.

Anno xiijC. ende xxxv.

BEnedictus de xij. was de 206. Paus. Hy was van Tolosen / ende sat seven jaren / vijf maenden / ende xvij. daghen. Hy was een Monick vander Bernarditen ordren. Hy was een glorieus Doctoor inder Godtheydt/ende seer straf in Beneficiën te gheven. Hy liet eenen grooten schat achter / niet sijn vrienden ende magen: maer der H. Kercken / seggende dat die Paus anders geen vrienden hadde.

Anno xiijC. ende xlij.

Clemens de seste / was de twee hondert ende seventiende Paus. Hy was van Teniobicen / ende sat tien Jaren/seven maenden/28. dagen. Hy heeft dat gulden Jaer/ dat Bonifacius tot elcke hondert jaren ingeset hadde/ verandert ende geset vã vijftigh tot vijftigh Jaren. Hy en liet nopt pertant onghetroost van hem gaen. Ende sterf tot Avinioenen/ ende wert aldaer begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno M. CCC. ende xlvij.

KArolus de vierde / Koninghs Ians van Behmen/ die inden strijt te Cressi vanden Engelschen verslagen wo2de. Dese wo2de vanden Keurvo2sten eendrachtelijcken ghekosen. Hy was een kloeck/ listigh ende wijs man/ ende seer gheleert in menigerley spraken: hy sat in hoogen saken die dat Keyserrijck of dat Koninckrijc aengingen/ selver in persoone te recht/ende dede eenen yegelijcken recht ende Justitie/ met sulcker tale ende sprake/ als die gene deden die recht voo2 hem pleeghden: hy wert opt bevele des Paus Clemens de seste tot eenen Roomschen Koning gekosen/ om te wederstaen de rebellyen des Keysers Lodewijcx, eñ wert te Romen metter Keyserlijcker Kroonen gekroont. Hy was veel meer seggh vuldigh om dat Koninckrijck van Behmen in grooter eeren ende gloiren te ertolleren ende te verheffen/ dan dat Keyserrijck.

Item hy maeckte vele statuten ende wetten. Eñ hy sonder heeft hy een seer behaechlijc Recht/ Statuyten Wet gemaeckt voo2 alle geestelijcke luyden ende haer goeden / die men gemeenlijcken heet Carolina, maer (God betert) sy wo2t seer misbruyckt/ Et. Eñ als dese Keyser een out man gewo2dē was/ verwarf hy aenden Keurvo2sten/ dat sy synen outsten sone ghebeeten Wentzelaus, tot eenen Roomschen Koning kosen/ als hy vijftien jaren out was: ende dit was int jaer duysent drye hondert ende een-en-tseventigh. Ende beloofde eenen yegelijckē van dē Keurvo2stē te geven hondert duysent guldē. Eñ dit geschiet wesende / ende hy niet en wist waer mede te betalen/ heeft hy den Keurvo2sten tot eenen onderpant geset sommige steden ende sloten des Keyserrijcx/ende daer-en-boven verleende hy hen groote swaere Tollen opten Rijnstroom / waerom dat Paus Pius de tweede schrijft / vermits dese oversettinghe ende onderpandinge des Rijcx-steden dat Keyserrijck zinder die tijt nopt weder te boven eñ te verhalen komen en mochte: want wie tot eenen Roomschen Koninghgekosen werdt/ die moet sweeren dat hy den Keurvo2sten by haer Pantschappe ende verleeninge laten sal/ ende die niet wederroepen/ende hier nae sterf dese Keyser Karolus, int jaer ons Heeren M. CCC. ende lxxix.

Willem de xxiij. Grave. VIII. Iaren geregeert.

Van Grave Willem, des goeden Grave Willems soon, ende was de xx. Grave van Hollant, Zeelant, ende Heere van Vriesslant.

NAe de doot van Grave Willem de Goede/ is sijn outste sone Willem de vierde vã dien name/ Grave van Oosterbant eñ Henegouwe gewo2den die xx. Grave van Hollant/ Zeelant ende Heer van Vriesslant/ inden jare M. ccc. xxxvii. ende is met grooter eeren ende feesten in allen Landen / Steden ende Do2pen ontfangen eñ gehult gheweest/ met behoo2lijcken eede als dat betaemt. Dese Grave Willem hadde tot eener huysvro2wue by synes vaders tijden / Iohanna d'outste dochter vanden Hertoghe Ian van Lotteringe / Brabant ende Lutzenbo2gh / de derde van dien name: maer sy en hadden gheen kinders te samen. Dese Grave Willem was een seer wroom strijtbaer ende oo2loghs man / ende seer ter wapenen gheneycht / ende heeft int eerste van synder dominatie ende Heerlijckheyt synen Ridderlijcken naem seer verbo2cet ende bekent gemaeckt.

Vanden strijt die Grave Willem hadde tegē de Heydenen int Koninghrijck van Granaten.

GRave Willem verho2de dat de Koning dā Spaengien veele oo2loghen ende strijden hadde teghen de Heydenen eñ ongeloobigen des Koninckrijcx van Granaten / heeft hy int Jaer ons Heeren M. CCC. ende xxxviij. veele schepen doen bereyden ende toemaken met uytgheleesen Ridderen ende vro2me mannen van Oo2loghen / ende is als een onverbaerdt Prince gherepst nae dat Koninghrijck van Spaengien / ende heeft hem terstondt verseldt ende vereenight met den Koninghvan Spaengien / ende zijn te samen gherepst int Koninghrijck van Granaten / ende belepden alom die Stadt van Assyrien / ende bevochten die stadelijcken met menigerhande assaulte ende sto2minghe / ende die Edele ende ingheseten Heydenen weerden hen een kozte tijdt seer wonderlijcken / ende keerden die kersten met gheschut ende werpinghe van steenen vande mueren ende to2nen vander stadt/ maer dat en mochte hen niet veel baten / want die Grave bevacht stadelijcken de stadt / ende hy wanse ten lesten sto2menderhant. Ende die hen niet geven en wilde onder die kersten Wet/ ende dat kersten gheloove aennemen / sloegh hy al doodt man ende wijf / ende en spaerde niemandt/ ende hy pilgeerde ende beroofde die stadt/ende verbranden dese/ende toogh doe voo2t in dat landt/ ende verwoeste de ende verbrande dat / ende nam met hem eenen grooten roobe. Ende de Koningh van Spaengien danckte hem seer / ende begaefde hem met veele groote koostelijcke giften ende gaven / ende hy nam oo2lof aenden Koningh / ende repste in dat heylighe Landt te Ierusalem / ende versochte dat heylighe Graf ons Heeren / ende toogh weder tot synen Landen / met grooter eeren ende blijschappen.

Van

Van die oorloghe tusschen den Koningh van Vranckrijck ende Engelandt.

EDuwaert die derde van dien name Koningh van Engelant voor raet ende ingeven des Graven Robrechts van Artoys / die doe ter tijt uyt Vranckrijc verdreven was / heeft doen bereyden en toe maken vele schepen van oorlogen met veel gheweapents volcx / om te conquesteren en te verkrijgen dat Koningrijck van Vranckrijck / dwelcke hy hem vermat te wesen / als die naeste Oom ende Erfgenaem wylen Koonen als hier voorgeschreven staet. Ho is dan inden Jaren ons Heeren duysent drij hondert ende negenendertigh Koningh Eduwaert overgheleghen te schepe / ende heeft hem ter neder gestelt ontrent Antwerpen / ende heeft overmits groote swaere beloften van penninghen / alle de meeste heeren ende Princen van Duytslant tot hem gekregé / ende zijn by hem gekomen met groot swaer volck van wapenen. Inden eersten Lodewijc van Beyeren Keyser van Roomen / want sy elcks een suster van Grave Willem van Henegouwe en van Hollant te wijve hadden / Ian Hertoge van Lotringen / van Brabant / ende van Limburg / Willem Grave van Henegouwe / van Hollant ende Zeelant / Reynout Grave van Gelre / en van Zutphen / Willem Grave van Gulick / Ian heer van Beaumont / Grave van Soissons Dirck Grave van Kleve / de Grave van den Berghe / de Grave van der Marc. Ende noch veel meer Princen ende Baroenen / Heeren en Ridderé uyt Duytschen landen. De Keyser Lodewijck vermaende alle de steden sijns Keyserrijcx met brieven ende boden om in sijne hulpe te komen. Ende sende eenen brief aen de stede van Haerlem inhoudende aldus:

Lodewijck by der gratien Gods Keyser van Roomen / altijt vermeerder des Rijcx. Den wijsen en voorsienige Burgemeesteren / Schepenen ende Raden der stede van Haerlem dese genade en alle göet. Wy hebbé met ons brieven doen vermanen den voorluchtighen Vorst / Willem Grave van Henegouwe ende van Hollant / dat hy tot onser versoecken / en begeerté hem daer toe geven wil / ende bereyden met een beguame menichte van volck van wapenen om met ons te trecken ende te recupereren ende weder te brenghen onse Keyserlicke Recht teghen Philips van Valoys / die hem selven selfsijst ende noemet te wesen Koningh van Vranckrijc / waeromme wy uwer trouwicheydt die ghy ons ende den Keyserrijck schuldigh sijt / uyt goeder affectien ende begheerten requireren ende vermanen dat ghy u bereyt maecht / met een beguaem geselschap van ghewapende / dat wy u met uwé heere ende Grave moghen schouwen ende sien in onsen dienste / ende willen uwer weder gedachtigh wesen ende voor oogen hebben alle die dagen ons levens: Ghegheven tot Vranckevoort / Etc.

Ende de Koningh Eduwaert is met alle dese Princen / Vorsten ende Heeren met grooter heyracht in Vranckrijck ghetoghen / ende heeft vele plaetsen ende dorpé verdoost, verwoest ende verbrant / de Graef Willem van Henegouwe en van Hollant / heeft tot lachter des Koninck van Vranckrijck sijnen oom / de stede van Doornick elf weken lang belegen / de stede van Kamerijcken bevocht hy mede / en de stede van Amiens heeft hy meeste deel af verbrant. Cñ vele andere steden / sloten ende dorpen xx. mijlé lanc heeft hy verdestrueert en meest al verbrant. De Koning Philips van Vranckrijck heeft hier tegen vergadert een groot machtig en ontallic heyr ende volc van wapenen. Inden welcken waren 4. Koningen / te weté / hy selver als Koning van Vranckrijck / de Koning van Naverre / de Koning van Schotlant ende Koningh Jan van Bemen / die Hertoghe van Lutsenburgh Keyser Henricx soon de bij. van Romé / de Aertsbisschop van Riemé / de Bisschop van Ludic / de Bisschop van Mets / de Bisschop van Beaveys / de Abt van Cozly / de Abt van Lyssel. Item ses Hertogen / als Burgonjen / Bertanien / Bourbon / Normandien / Lozeynen ende Philips Hertoghe van Orlien Koninc Philips soon voorsept. Item noch waren daer by den Koning xx. Graven. Ende onder alle dese groote Heeren Princen en Vorsten waren xij. M. Ridderen / ende acht / uytgelesen en vroom ter wapen. De Koning heeft sijn heyr en tenten op doen slaen in eé vaste plaetse / om besloten en om met bevochlanden en poelé ontrét ij. mijlen weegs van des Koninex heyr den Engelant. Ende daer lagen dese twee machtige Koningen teghen malkander sonder yet sonderlings te bedrijvé. Ten lesten heeft de Koningh van Bemen / wiens dochter de Koningh van Vranckrijck tot eenen wijve hadde / ende de Hertoghe van Brabant / met de Gravinne van Henegouwe ende van Hollandt / een soen ende pays ghemaeckt. Ende elck is weder metten sijnen thuys waert ghereyst / sonder yet meer te bedrijven dat schrijvens waert is.

Vanden doot Bisschop Iohan van Diest van Vtrecht, ende van dat Collegie van Amersvoort.

IOhan van Diest Bisschop van Utrecht is dese werelt overleden / int jaer M. CCC. ende xl. op de Kalende van Junio / ende is met betamelicher uytvaert begraven in S. Martijns kercke in den Domme by sijne voorvaders / na dat hy dat Bisdom kranckelic ende slappelijck hadde bereckt achtthien Jaer lang / hy hadde dat Casteel te Vredenlandt met sijnen omgheleghen dorpen ende toebehooren te onderpande gheset / om een somme van Penninghen aen Grave Willem van Hollant / ende dat slot te Vollenhoe met dat geheele Overysellant hadde hy verset aenden Grave van Gelre / en hy hadde ghevordineert ende gheset ses Vooghden inden Bisdom / die dat Bisdom van Utrecht qualicken ende met krancken voorspoeden ende oorbaer regeerden. Niet veel goeder ende profijtelicher dingen / en heeft dese Bisschop Iohan binnen sijnen daghen ghedaen die weerdigh zijn om te beschrijven / anders dan hy stichtede ende fondeerde dat Collegie tot Amersvoort / ende dat hy met hulpe ende bystant der kercken van Utrecht / kochte aen den Stichte dat Kasteel van Diepenheim.

Van Heer Nicolaes de Caputijs die xlvj. Bisschop van Vtrecht.

ENde als Bisschop Iohan begraven was / eenighe vanden Capittelaers ten versoecke Grave Willem van Hollant / kozen Iohan van Arkel Canonick der kercken van Utrecht / andere die kozen voor inghegeven Grave Reynouts de swarte van Gelre / Iohan van Vronchorst Provost tot S. Salvatoors tot Utrecht. De Paus Benedictus de xij. die versette dese twee Electen die gekozen waren / ende gaf dat Bisdom eenen Edelen Romeyn Auditoor der saken int Hof van Romen / gheheeten Nicolaes de Caputijs, ende is aldaer gewijt ende geordineert de xlvj. Bisschop van Utrecht / ende als hy vernam dat sijne Officiael van gheenen hooghen saecken recht doen mochte dan alleen de Bisschop selver / ende hy selver tot Utrecht niet residieren en woude / heeft hy in dat selve Jaer openbaerlijck in de Consistorie te Romen dat Bisdom gherenuncieert ende overgheghéven / ende een luttel tijdts hier na is dese Nicolaus ghekoorden ende ghemaeckt Cardinael / ende heeft ghefondeert ende ghestichtt inder stadt van Perusen in Italien / een Collegie van Studenten in sulcdaniger formen ende manieren / als dat de Bisschop ofte dat Collegie der Domkercken tot Utrecht sullen moghen senden ende setten twee scholieren ghe-leert in Gramatica / eerlic ende vrijselic van leven / manieren ende seden / om aldaer te studeren inde selve Collegie tot kosten ende expensen vander Collegie voorsept.

Van Iohan van Arkel de sevenenveertichste Bisschop van Vtrecht.

DJe Paus Clemens de sevende / als hy gheko-zen was te wesen Paus van Romen / versag hy ende gaf eenen Edelen man van geboorten geheeté Iohan van Arkel dat Bisdom van Utrecht / dat op die tijt vacerde ende open stont / en woorde aldaer geconsacreert ende gewijt van heer Ganzelijn, Cardinael ende

Digitized by Google

Bisschop van Albanen/ te wesen de sebenenbeertichste bisschop van Vtrecht/ dit gheschiede int Jaer duysent drye hondert ende tweeenbeertich. Iohan van Arkel heere Iohans soon van Arkel de twaelfste/ als hy gheordineert was vanden Paus bisschop van Vtrecht/ heeft hem ghehaest neder te komen/ ende is met eenen bequamelicken staet van Ridderen ende knechten/ opten achtsten dagh van Meye int Jaer van dryenbeertigen ghekomen binnen der stadt van Vtrecht/ ende is na ouder gewoonten met grooter eere ende feesten gheset in des Bisschops stoel/ dese Heeren Iohans broeders waren: Otte Heere van Arkel/Aernt Heere van Zoelen/ Abessaet ende Boordeloos/Robrecht van Arkel/ Aernt heere van Asperen/ Herbern heere van Slinghelant. Dese Heere Ian van Arkel Bisschop van Vtrecht/ een jonge man in sijne jeughdelicke tijt bloeyende/ heeft dat gheheele Bisdom met diverse ende menigherleye beschommernissen ende schulden beswaert ende beladen wesende gevonden/ met dat gantsche Oversticht/ uytgesept alleen de stede van Campen ende de Sloten ende huysen des Nederstichts versét bevonden aen menigerhande personē/ ende in dat eerste Jaer sijns Bisdoms heeft hy 't Casteel van Stoutenburgh twelcke heere Aernt van Yselsteyn had onder zijn dominacie/ voor de somme van vier M. acht hondert ponden geloft ende weder aen hem gekregen/ende niet alleen dat/ maer oock dat slot ter Horst dat Heer Hubrecht Schenc van Culenburgh onder hem hadde/ heeft de Bisschop mede geloft/daer voor betalende ix. M. ponden/ ende brocht tet weder aen dat stichť.

Int jaer ons Heeren M. CCC. ende xlij. was een groote aertbevinghe in Hollant opten tweeden dagh van Januario: na den welcken een groote plaghe hier in dese landen quam alsmen na hoorensal.

Van dat groote ende feestelijc Hof dat Grave Willem in den Haghe hielt, ende van sijn anderde reyse in Pruyssenlant.

DE Grave Willem wesende inden Haghe heeft aldaer gehouden een Horstelic ende Princelijc Hof/ met steken ende toernieren/ ende andere Ridderlit oefeninge acht dagen lanc/ betoonende alle Princen ende Heeren die daer ghekomen waren sijne excellentie mogenthept ende rijcdomme. Ende dese feeste geeyndet wesende/ is daer gerondicht een ander hof van steken ende tornopen in die stede van Beaboys in Normandien/ totten welcken Grave Willem is gereyst met een schoon gerit van peerden voor ende achter hem rijdende/ met grooten state ende triumphe/ende daer zijnde en hebben niet alleen sijn vrienden maer oock sijn vianden/ ende voort alle Princen ende Horstē die daer vergadert waren/getuyght ende gesept openbaerlijc/datter geen vromer ende stouter Ridder en was in der werelt dan dese Grave Willem. Daer na heeft hem Grave Willem berept andermael/ met een schoon Ridderschap van Peerden/te trecken in Pruyssen/ om te vechten den lasteren Gods opten ongeloovigen/ende om sijnen name ende lof te verweeren. Die nieuwe tijdinghe van desen toekomenden Grave/ ende sijner Princen ende Heeren int landt van Littouwen/ en is niet alleen verheyt ende ghehoort upt seggheliche woorden/ maer oock vernomen met experientien ende Ridderlijcke vromicheden: Want hy doorreet dat lant/ roovende ende vianden/ slaende ende banghende/ ende daer en was niemandt van hem verborgen/ sy en vloden al wegh van sijne toornicheyt/ ende bedreef veel quaets inden lande/ende brochte alle haer steden/ sloten ende dorpen onder sijne dominatie/ ende nam eenen grooten swaren roof met hem.

Hoe Heer Ian van Arkel Bisschop van Vtrecht uyt sijnen lande reyste in vreemde landen, om sijne kosten te sparē, ende vande wederkomste Grave Willems van Hollandt uyt Pruyssen.

IOhan van Arckel Bisschop van Vtrecht beswaert ende beschommert wesende met menigerhande schulden ende kosten/is hy int Jaer ons Heeren M. CCC. ende xlv. gereyst in vreemde landen om sijnen kost te sparē/ ende aldaer eenen tijt langh te blijven om sijn renten te vergaderen/ ende dat hy met die sijne schulden ende beschommerden goeden soude mogen lossen/ ende heeft sijnen broeder Robbrecht van Arckel Heere van Asperen zijn Bisdom ende onderseten bevolen trouwelick te bewaren.

In dat selve Jaer is Grave Willem van Hollandt met vier hondert peerden voor de derde reyse weder upt Pruyssen ghekomen om in sijn eygen lant te reysen ende komende tot Ceulen opten Rijn/ heeft hy daer feestelijck Hof ghehouden van Horsten/ Heeren ende Princen: de keur horsten des heyligen Rijcx wouden hem verheffen ende maken Keyser van Roomen/ niet tegenstaende dat Lodewijck van Beyeren Keyser van Roomen sijner suster man noch levede/ want de voorseyde Keyser Lodewijck te banne was gedaen vanden Paus/ om dat hy dat H. kerstен gheloobe nae sijner machte niet en beschermde vande aenbechtinghe der ongeloobigen/want hy daer toe gedeputeert ende verkozen is van God/ om dat H. kerstен volc te beschermen: maer de Grave bekende hem onweerdigh van alsulcke dignitepten ende eeren/ heeft dat presenteren der Heeren gerefuseert ende hem des onweerdigh ghekent/ende is tot sijnen lande gereyst.

Van de strijden tusschen die van Vtrecht ende den Hollanders.

IN dat Jaer ons Heeren M. CCC. ende xlv. heeft Grave Willem van Hollandt vergadert een schoon superlijc heyr volck van wapenen/ om Oost-vrieslandt te brengen onder sijne subjectie ende dominatie. Ende als alle dinck was berept dat tot deser heyrvaert van noode was/heeft hy eerst om eenigerhande pdele voorden de stad van Vtrecht ontsept: ende daer is een dagh beschreven dat beyde partijen komen souden met heyrkracht op een schoon groen velt/om te vechten eenen strijt/ ende om te verkrijgē den zege ende lof der victorien. Die van Vtrecht zijn seer stoutelijcken met blinckende bannieren totter plaetsen daermen strijden soude ghekomen: Daer tegen is Grave Willem met luydende trompetten upt sijne tenten hem te gemoete gegaen om te vechten om de overhant/ ende daer gebiel eenē groote strijt/ so datter veel aen beyde sijden gequetst ende doot bleve/ maer ten lesten werden de Stichtse verwonnen ende ter neder getogen: ende beklagende vanden grooten mishalle sijn sy weder vergadert opten Marendijck tusschen Vtrecht ende Montfoort/ ende bestonden noch een bitteren strijt te vechten tegen den Hollanders. Dese twee partijen dus vromelicken ende neerstelicken tegen malkanderen strijdende om de prijs ende overhant te houden/ so sijn nochtans/ obermits gehengeniſſe Gods die van Vtrecht weder verwonnen/ ende die Grave heeft dat velt/ eer/ ende victorie vanden twee strijden gehadt ende behouden.

Hoe dat Grave Willē de stadt van Vtrecht beleyde.

IN dat selve Jaer heeft Grave Willem opghenomen de stadt van Vtrecht aen te vechten/ ende heeft de kracht sijns Ridderschaps vergadert/ ende veel soudeniers ende knechten aenghenomen/ ende is ghekomen met anderhalf hondert duysent man/ vromme Ridderen ende knechte/ende heeft de stadt van Vtrecht rontom beleghen/sijn Tenten ende Paulvelioenen daer op ghesleghen/ ende heeft doen op-rechten derthien groote Magnelen/ daer hy de Stadt mede woude destrueren ende vernielen: Hy hadde in zijn heyr tot sijner hulpen een Hertogh/ derthien Graven/ tweenbijftigh Baenre-heeren/ twee duysent acht hondert Ridderen: Daer waren oock mede vele Edele ende Leenmannen des Bisschops van Vtrechts ende inden stichte woonende/ die voor begeerten Grave Willems de stadt van Vtrecht mede hadden ontsept/ ende haer vianden waren/ ende waré mede in des Graven hulp inden belegge/ daer de principaelsten dese of waren: als

heer

heer Sweer van Abbroude ende Ghijsbrecht zijn soon/ heere Aernt van Ysselstein/ Iohan Burghgrave van Montfoort/ heere Henric van Diane/ heer Gijsbrecht van Starckenburgh/ heere Aernst van Wulven/ heere Frederic upten Hamme. Grave Willem quam en belepde de stadt op S. Odulphus dagh/ ende bevochts ende bestormde die ses weken langh sonder opshouden met menigerlep instrumenten/ daer tegen weerden hen die van buinen seer wonelick/ staende en weerden die van buyten met geschutten/ die steenen haren poorten ende mueren quatsteden. Vele die onbehoedelijcken na byder mueren quamen/ ende oock van 't gheschutte doot gheschoten worden. Soo ist op een tijdt gheheurt dat de Grave Willem inder nacht aen de stadt-westen quam om te onderspeuren de diepten vander graften/ eer dat hy sulcke wel-bemuerde Stadt onderwinden wouden te bestormen/ ende hy wert met eenen pijle bander mueren in sijnen anklauwe gheschoten. De Grave wert terstont also gewont in sijnen tente gedragen/ ende wonde in korten tijdt weder ghesont ghemaeckt. Heer Robrecht van Arckel heeft den Bisschop sijnē broeder (die in vreemde landen lag) een bode gesonden/ en hem doen weten/ hoe swaerlijcken sijne stadt van Utrecht banden Grave van Hollant beleghen was. Die Bisschop dit vernemende is terstont neder gekomen/ ende heeft niets hulpe heere Ians Grave van Hoissons in Vranckrijk/ Grave Willems oom voorsept/ eenen vrede ende vasten pays tusschen den Grave en sijne Stadt van Utrecht gemaeckt in deser manieren: Als dat vijf hondert Burghers souden upter stad komen/ met blooten voeten ende hoofden/ voor des Graven tente/ ende souden den Grave te voete vallen/ hem biddende ootmoedelijck om genade/ ende souden noch also dicke alst den Grave beliefde/ ende hy dies aender stadt versochte/ hem te dienste komen binnen der Masen met vijf hondert gewapender mannen op haer eygen Stadts kosten: en daer wert oot uptgesproken/ datmen een deel vander mueren twintigh roeden lang ter neder leggen sonde/ ende noch soude de Grave inder stadt hebben een straet/ daer hy in ende uptgaen soude tot sijnen beliefte/ ende voert noch hadde des dages der Hollanders straet: Ende daer worde een bestant gemaeckt tot S. Martijns dag toe inder winter tusschen den Grave ende de stadt/ ende binnen dien tijt souden de bisschop ende de Grave van Hoissons de conditie vanden paysse int openbaer voreder declareren ende uptspreken/ dat welcke also niet en geschiede/ want Grave Willem op de Oost-vriesen toogh/ daer hy verslaghen bleef alsmen na hooren sal. Grave Willem toogh weder vander stadt van Utrecht op S. Marien Magdalenen avont/ waeromme men alle Jaer op dien dagh een eerlijcke ende statelijcke processie om de stadt droegh/ met Kruycen ende Vanen/ metten reliquien ende heyligdommen des dages naer S. Marien Magdalenen dagh/ God lovende ende danckende met grooter devotien ende innicheyt/ dat hy de stadt voor alle plagen ende aenbechten hadde bewaert/ ende voort meer van alle toe-komende plaghen/ tribulatien ende teghenspoeden bewaren ende beschermen wil.

Hoe Grave Willem in Oostvrieslant by Staveren met vele Ridderen ende Edelen verslaghen wierde.

DIt aldus gedaen zijnde/ heeft Grave Willem weder op een nieu vergadert een versch heyr van vrome wapenvuers/ om Oost vriesland met heyrkracht weder in te winnen. Maer och leyder! dat heyr des vromen Prince is sonder ordinancie ende reghel over dat water gevaren in dat onbekende land/ waer af alle dat heyr een groote ende ongeluckige quade abonture aengekomen is. Iohan van Henegouwen Grave Willems oom is met sijn schepen ende met sijne vrome Ridderen ende wapenvuers gekomen aen de Suytsijde van S. Odolphus Klooster/ ende sloegh aldaer sijn tenten op een schoon weert Velt/ ghenoemt de Suytbenne/ by den oever vander Zee: Ende terstont liepen een deel der Hollanderen sonder merren/ ende en verbeyden niet dat groote heyr dat nae quam/ ende ginghen stoutelijcken aen ende bevochten de Vriesen: Ende dezelve een deel binnen Staveren/ ende een deel binnen S. Odolphus Klooster/ also dat sy met ghewapenderhant de vryheyt des Kloosters/ als de Kercke ende dat kerchof/ aenvochten ende bestormden. Ende hier is te mercken/ dat de Hollanders geen tegenspoet noch wederstant en hadden/ voor dat sy upt vermetelheydt bevochten de heyligste plaetsen des Kloosters. Die meer upt Goddelijcker/ moghentheydt/ dan met menschelicker krachten weder upt dat voorsepde Kloosters achterwaerts ghesiaghen worden/ den welcken de Vriesen te mets verbolghden ende doorsloeghen. De Grave Willem die van desen onghevalle niet met allen en wiste/ quam met zijn schepen aent land gheharen aen de Noortzijde des voorsepden Kloosters/ ende trat daer op Land als een onverveert vroom Prince/ met alle zijn Heeren ende volck van wapenen omtrent vijf hondert starc wesende/ ende dede van stonden aen dat eerste voyr daer sy by quamen aen vrande sticken/ en ginc voort in dat land stoutelicken tegen sijne vianden in/ ende sloech als doen ter doot met zijn eygen hant een kloec vroom Capitepn der Vriesen/ die hem nochtans vromelichen totter doot toe weerde. De Vriesen dit siende/ omsingselden den kleynen hoop der Hollanderen met een ontallic heyr van gewapende/ ende sloegen den Grave met alle sijn Heeren ende Ridderen ter doot/ dat sijts niet en kenden/ ende namen des onbekenden dooden Graven lichaem/ en sloegen hem dat hooft af/ om dat sy haren Capitepn doot gheslagen hadde. Desen bloedigen strijt geschiede op den sesten Kalende van October/ op de selve plaetse daer de Graven van Hollandt hier voormael te Rechte plaghen te sitten/ als sy Oost-Vriesland onder haer subjectie ende heerschappije hadde/ ende hy regeerde dat Graefschap van Hollant ende Zeelant acht jaer langh. Ende dit selfde hadde Grave Reynout van Gelre metten Swarten hoofde voorsept/ hoe dat dese Grave Willem vanden Vriesen verslaghen soude worden/ als hy hem upter wonten des Keerstendoms ende des H. Doopsels hief.

Daerenboven so bleven daer veel meer die verdroncten/ dan die metten swerde verslegen worden/ want sy sonder ordinancie te schepe liepen om te ontgaen de weerheyt ende slagen der Vriesen. In desen strijde bleven metten Grave verslaghen ontrent iij. C. vrome Ridders ende wapenvuers/ daer de principaelste ende opperste af waren/ de Heere van Hoorn/ heere van Ligne in Henegouwen/ ghenoemt Heer Michiel, de heere van Walcourt/ de heere van Mamp/ de heere van Antoing/ de Heere van Haemstede upt Zeelandt/ de heere vander Merwede/ ende dit waren al te samen Baenre-heeren: Gherrit metten Baerde/ Willem van Naeldwijck/ Simon ende Dirc van Teylingen/ Gwye van Asperen/ Iohan Reyner, ende Willem van Montfoorde/ Dirck van Santhorst/ Herman van Swieten/ Floris vander Merwen/ Oorgier van Spaensen/ Gerrit, Ever, Alfert van Bergenhorst Claes Oom. Willem van Dongen/ Dierck van Walcourt/ Gerrit van Flozenbijl/ [Wolfard van Borssele, heer vander Vere/ heer Floris van Borssele sijnē neve/ Arent heer van Cruningen ende Claes heer van Kepmerswael in Zeelandt/] ende dit waren al te samen vrome uptgelesen Ridders/ met noch veel meer jonheeren ende edele mannen. Opten thienste dagh na dat desen strijt was geschiet/ soo repsde over in Vriesland Heere Martijn Commandeur van S. Ians Heeren te Haerlem/ ende hebant by seecken litteren des doodden Graven Willems lichaem/ liggende onder de andere dooden/ en dede dat vrengen met noch acht doode Ridders lichamen/ in een Kloosier by Bolswaert, gheheeten Flozenkamp of dat oude Kloosier. Iohanna de Gravinne/ des dooden Grave Willems hysvrou we/ is weder gerepst in Brabant tot Hertogh Ian van Brabandt haren vader/ dewelcke daer na ghegheven worde tot eenen man Hertoghe Wenzelijn van Lutsenburgh/ Coningh Ians anderde soon van Bemen.

By-

Digitized by Google

Byvoegsel W. V. G. NAermaels ontrent het Jaer 1546. soo werdē de gebeenten van dese verslagen Hollanders dooz last vande Goubernantē deser Nederlanden/ de Koningynne Maria van Hungarijen/ eerlijck ter aerden ghedaen/ ende hadden onbegraven gheleghen ontrent 200. jaren gheleden.

Ten tijde van desen Grave ende sijn voorsaten en mochtmen in Hollant gheen Hop gebruycken om bier mede te brouwen/ oft die en moeste ghekocht zijn van den Grave of sijn Rentmeesters: Maer die van Delft hebben doen eerst van hem verkregen/ dat sy Hop hoopen souden moghen daert hen goet dochte/ mits betalende den Grave voor een erkentenis eenen schellingh Hollants/ voor elcke thien vatē biers die binnen Delft gebrouwen souden worden. Dit heeft dese stadt groot profijt ende voordeel gedaen: so dat haer Bier het vermaerste wert boven alle ander Steden.

De Fransche History-schrijver Froissard schrijft/ als dat Grave Willem in den Oorloge tusschē Vranckrijck ende Engelant sich stille eñ neutrael hielt/ also den Koning van Vranckrijck sijn Oom was/ te weten/ sijns moeders broeder: ende den Koning van Engelant hadde des Graven suster getrout: maer Heer Ian van Henegouwen/ heer van Schoonhoven ende der Goude/ oom van Grave Willem, diende den Koning van Engelant in persoon jeghen Vranckrijck. Ende sept noch Froissard, dat heer Ian voorsz int bestormen van een Abdije/ ghenoemt Honnecourt in Picardie/ verloos een van sijn Ridders/ uyt Hollant geboren/ ende voerde in sijnen Schilt een fasce van root/ met dry gespen van lasuer. Daer na soo wert Grave Willem anders beraden/ ende quam te hulpe den Koning van Vranckrijck sijnen Oom: ende ghedurende hy int Legher was by de Fransoysen/ quam by gheval een Haes daer doorgeloopen/ 't welck een groot gheklrijs veroorsaeckte onder de soldaten/ so dat den Grave van Hollant met sijn volck meenden dat de Enghelsche bevochten worden/ des hy haestelijck rijp. Ridders maeckte uyt sijn Edelen/ ende meende de Fransoysen te hulpe te komen: eñ uyt dese oorsake worden dese rijp. tsedert altijt genoemt de Ridders vanden Hase, ende dit was An. 1339. Int jaer daer aen so wert den Grave weder Engelsch ghesint/ om dat de Fransoysen in Henegouwen brant ende roof gesticht hadden/ ende dede daer over den Koninghsijnen oom ontseggben/ daer toe sendende den Abt van S. Crespijn: De Koningh antwoorde/ dat den Grave sijnen Neve een overdadighen sot was: daer na stichte den Grave oock brant in Picardie/ ende vertrock daer na naer Enghelandt/ stellende tot Stadthouder over Hollant/ sijne Oom heer Ian van Beemout, eñ weder gekomen zijnde/ vertrock hy naer Duytslant by den Keyser sijnen schoonbroeder.

Int jaer 1340. werde Doornick seer swaerlijck belegert vande Engelschen/ zijnde den Koningh van Engelant daer self int leger met Hertoghe Ian van Brabant ende Grave Willē van Hollant/ eñ sept Froissard datter seer veel Hollanders ende Zeelanders int legher voor Doornick den Grave te hulpe gekomen waren/ maer de stadt wert niet ghewonnen/ ende wert een bestant gemaeckt van 2. jaren/ na dat het beleg elf maenden geduert hadde. Daer na verhaelt Froissard het ongeluckigh Oorlogh tegen de Vriesen/ ende sept dat den Grave met alle het krijghs-volck van Voorbrecht af voer na Vriesland/ &c. Dus verre het bygheschiet.

Vande wrake die de Bisschop Iohan dede opten genē die hem, ende sijne stadt van Vtrecht, teghen gheweest hadden inder oorloghen.

DE Bisschop Ian van Vtrecht/ nademael dat dat bestant op S. Martijns dagh uytgegaen was/ dede verbannen uyt sijnen stichte alle de heeren ende Edele mannen die den Grave assistentie ende bystant hadden gedaen/ als hy de stadt van Vtrecht hadde belegert: waerom dat alle de voorsz heeren zijn gekomen/ eñ elck bysonder/ ende hebben genade gebedē van haerder rebellichept/ eñ deden dē Bisschop groote beteringe van haren misdaet/ uytgesept Heere Sweer van Abhoude/ heer Arent van Ysselsteyn/ ende heer Aernt van Wlven. Waerom de Bisschop is gekomē met eē groote menichte der Burgeren der stadt van Vtrecht/ ende heeft op S. Cecilien dagh seer krachtelijckē belegē dat Casteel te Wlven/ dat welcke hy met ghewelt heeft ghewonnen eñ gevangen genomen alle die daer op waren/ ende de Bisschop dede dat slot destruerē ende ter neder werpen. Daer na toogh de Bisschop met heyracht int lant van Ysselsteyn/ ende heeft dat tot veel stedē verbrant ende verdorst. Dat gedae zynde toogh hy voor Abhoude/ twelt hem opgegeven worde. Ende de Bisschop heeft voort dan alle andere sijne adversanten eñ rebellen/ wraeck ende beterschap ghenomen.

Hoe dat groote dorp van Emenesse verbrant worde, ende hoe de Duytsche Heeren haer woonstadt namen binnen Vtrecht.

OP dese selve tijt reysde Bisschop Ian van Vtrecht met groot volck van wapenen/ met outtwonden bannieren int dorp van Emenesse/ ende stack daer 't vyer in/ eñ verbrandet/ eñ sloecher met allē veel voort die hē ter weer settedē/ eñ nam met hem eenen grooten roof ende vele gevangen/ ende dit daerom/ want sy onder den Bisschop altijt gheseten hadden/ ende hoorden aent Sticht/ ende hadden in dese oorloge mede gerebelleert: eñ waren den Bisschop eñ dat Stichte afgegaen/ eñ hadden hen den Grave van Hollant toelaten schrijven/ latende haer oude naem datment niet meer heeten en soude Emenesse maer Oostbollant/ eñ bleven nochtans noch Hollanders twee jaren tijts langh/ ter tijdt toe datse de Bisschop gheheerlick ende al onder zijn subjectie ende onderdanighept brochte.

Dese heer Ian van Arkel Bisschop van Vtrecht hadde een groote schoone plaetse ontrent S. Marien t' Vtrecht binnen der stadt daer sijnen peertstalle op te staen plagh/ welcke plaetse by consent der Ecclesie ende Capittels vanden Dom/ om de liefde Gods/ ende tot vermeerderinghe des Godlijcken dienst gaf hy den Commandeur ende Broeders ofte Heeren der Duytscher oordē/ dat sy aldaer een Convent ende heerlick woder timmeren souden/ want haer Conventhuysen ende hoven te boven/ (als Grave Willem van Hollant voor Vtrecht lagh) verdestrueert ende afgebroken was/ eñ de Bisschop dede den Heeren daer toe grooten ondersteunt ende behulpelijckhept.

Dese Grave Willem van Henegouwe/ Hollant ende Zeelant/ liet achter een bastaert soon/ gheheeten Heer Daneel vanden Poel Ridder/ die hy gewonnen hadde by een schoon Jonckbrouwe/ gheheeten Alijt vander Merwen/ woonende tot S. Geertrudenbergh, [ende bleef namaels doot inden strijt tegen de Luyckenaers An. 1408. naerlatende kinders.]

Van Vrou Margriete, Keyserinne van Roome, Keyser Lodewijcx wijf: Gravinne van Hollant, Zeelant ende vrouwe van Vrieslandt, was de eenentwintighste.

LOdewijck Hertoge van Beyeren/ Keyser van Roomen/ verhoorende dat sijne swager Grave Willem van Hollant ende Vriesland vanden Vriesen verslagen was/ so heeft hy hem gestelt in Keyserlicker ornamentē/ ende is te recht gesēten/ eñ heeft vonnisse eñ oordeel van sijne Princen eñ Heeren versocht/ dewelcke allegader sepden ende determineerdē/ als dat de Heerlichede eñ Graefschappe vā Hollant/ Zeelant eñ Vriesland/ geheel ende al bacerde besloten eñ gekomen waer aen dē Roomschen Rijcke want Grave Willem van Henegouwe/ van Hollandt/ Zeelant eñ Vriesland gestorben waer sonder eenige kinderen achter te laten. Dewelcke heerlicheden de Keyser Lodewijck, overmits sijne Keyserlicker Majesteyt ende milthept op die tijt gaf Vrouwe Margriete sijne geestelijcke huysvrouwe/ des voorseyden Grave Willems suster. Dit gedaen zijnde/ als int jaer ons Heeren duysent dry hondert eñ xlvij. heeft de Keyserinne haer bereyt met een schoon gesel schap van Heeren/ Ridderen/ Vrouwen

Margriete de 24. Gravinne. VI. Iaren ghereghеert.

woen ende Jonckfrouwen/ende is neder gekomen in dese Landen van Hollant/ende is aldaer ontfangen eñ gehult geweest de eenentwintichste Vrouwe eñ Gravinne van Hollant/Zeelant/ ende Vrouwe van Vriesland/ ende heeft den Landen eñ steden haren eet gedaen. Weder om van haren Vassalen/Leenmannen/ steden ende dorpen eenen behoorlicken eet genomen / ende heeft de hantvesten eñ privilegien vanden Landen eñ stedē seer verheet ende vermeerdert dan sy te voren hadden/ende heeft noch daerenboven een bestant gemaeckt metten Bisschop ende stichte van Utrecht/ ingaende S. Margrieten dage/int jaer van xlvj. ende soude duerē.2. jaer langh tot dannen soude schrijven xlvij. Dese vrome Margriete Keyserinne van Roomen/ Gravinne van Henegouwe/van Hollant/Zeelant eñ Vriesland / heeft doen confiscueren ende toeslaen alle de goeden/landē eñ renten der Vriesen/geestelicke eñ waerlicke/die in Hollant eñ Zeelant gelegen waren / om dat sy in Vriesland haren broeder eñ gerechten Heere hadde verslegen / die selve goedē verkoopende bele eñ dlheersche persoonen: onder andere goeden worden ock verkocht dat Lant ende dorp van Marken/ dwelck op die tijt toebehoorde dat Convent eñ Clooster van Mariengaert, der oorden vanden Premonstreren/ ghelegen in Oostvriesland/ dat welcke de Abt ende broeders in voorleden tydē gekocht hadden van heer Claes Persijn, heere van Waterland.

Een Hantvest vant Stapelrecht der stede van Dordrecht, gegeven by de Keyserinne Margriet. Byghevoeght door W. V. G.

Ick Margriete, Gravinne van Henegouwen/ van Hollandt van Zeelandt / ende Vrouwe van Vriesland/ maken kondt allen lupden / dat wy om menigen trouwen dienst/ die onse guede ludē van onse stede van Dordrecht onsē voorvaders ende ons tot menigen stonden gedaē hebben/ende ons ende onse nakomelingen noch doen sullen/ende ooc om guede jonste die wy tot henlupden hebben: Soo zijn wy wel beraden ende voorsien / dat wy onsen gueden luden van onser Poorte van Dordrecht gegeven hebben ende geven voor ons ende voor onsen nakomelingen/Graven van Hollant/onsen gueden luden / gemeenlijck van onser stede van Dordrecht voorsz die nu sijn ende namaels wesen sullen eeuwelijck gedurende. Inden eersten / dat alle guet dat vanden Rijn/die Maese/die Wael/die Yssel/die Lecke/ende die Merwede komen sal/ende opwaert varen van wanen dattet koemt ofte wien dattet toebehoert / binnen onser stede van Dordrecht voorsz komen sal/ende rechten stapel aldaer houden / als Rozen ende Sout/ende dat salmen aldaer verkoepē ende vermielen op eenen anderen bodem/sonder arch ende list/ende alle ander guet desgelijcx dat den stapel toebehoort / uytgesept onsen gueden lupden van onse stede van Middelborgh / ende van onse stede van Zierickzee / die sullen met hare wolder last opwaerts varen/ter hoogster marct / mit Sout/ datse te Colē oft ter Delue/ende weder nederwaerts/ met Rozen oft mit anderen guede/ daer sy willen; Ende desgelijcx soo sullen doen onse guede luden van onse stede van Dordrecht. Voort salmen weten waert sake dat yemant wil synen guede verby onser stede van Dordrecht buere / ende stapelrecht aldaer niet en hielde als voorsz is: Soe consenteren wy ende geoerloeben onsen guede lupden van onse stede van Dordrecht: Soe wes sy daer mede doen sullen / dat sullen wy hem volstaen vast ende gestade houden gelijck oft wijt selve gedaen hadden: want wy willen dat allen dese voerschreven pointen onsen gueden luden van onser stede van Dordrecht/ die nu sijn oft namaels wesen/ van ons ende onsen nakomelingen vast ende gestade gehouden werden: So hebbē wy hem desen Brief open beseghelt mit onsen zegel. Voort soe hebben hier over gheweest onse trouwe Ridderen/heer Jan van Polanen/heer vander Lecke/heer Dierc van Brederoede / heere bā Vosholle heer Arent van Kruyningē/heer Harbaern van Kiede/ heer van Heyndrecht/heer Ian van Vrongelen / heere van Meetwen Ridderē / ende Ian heere van Haemstede knape. Voort salmen weten om die meere seekerheyt ende vestenisse/soe hebben wy gebeden Lodewijc van Romen/Marcgrave te Brandenburgh/ Palensgrave vanden Rijn/Hertoge van Beperen/ onsē liebē outsten Erfsoon/ dat hy alle de voorsz poincten ende voorwaerden onser gueden luden van onser stede van Dordrecht vast ende gestade geloobe te houden / voor hem ende voor sijn nakomelingen/ eñ dat hy desen brief mit ons bezegelen wille onser lieber Vrouwen ende Moeder voorsz so hebben wy geloeft ende geloben voor ons ende voor onse nakomelingen/ onsen lieben getrouwen vrienden van onser stede van Dordrecht / allen pointen ende voorwaerden voorsz vast eñ gestade te houden/ ende henlupden hulpelijck daer in te wesen / tegens eenen pegelijcken die henluden daer in te hinderen / letten oft verontrechten wilden. Voort soe hebben mit onser lieve Vrouwen ende Moeder der Gravinnen voorsept/ desen tegenwoordigen Brief open bezeghelt met onsen zegele. Gegevē te Dordrecht/op S. Geertruyden dagh die doe was op den xvij. dagh van Meert/ int jaer ons Heeren M. CCC. ende vijftigh.

Van die commissie ende overghevinghe der Landen dat die Keyserinne gaf haren outsten Soon Hertogh Willem.

Margriet de Keyserinne van Roomen / Gravinne van Henegouwe / van Hollandt / Zeelandt ende Vriesland/hadden by Keyser Lodewijc harē mā gekregē Willem, diemē hiet de dulle Grave Aelbrecht Hertoge in Beperen eñ Grave van Hollant. Ende Lodewijc Coning van Cracouwē/eñ Willē eñ Aelbrecht voorz

voorsept/worden geheeten Hertogen in Beyeren / niet dat sy Beyeren besaten. Maer want sy vanden stamme en bloede der Hertogen van Beyeren gekome en geboren waren. Want Keyser Lodewijck haer vader was de anderde soon Hertoge Lodewijcx van Beyeren en Palensgrave. De Hertogh-dommen van Oosterrijck ende van Beyeren houden dat in/en vermogen dat alle die van haren stamme ende bloede ghebozen worden/ Hertoge worden gheheeten.

Willem de outste ende eerste gheboren soon der Keyserinne / was Grave van Osterbant / ende Aelbrecht syn broeder was heere van Rubingen.

De Keyserinne voor haer nemende / dat sy weder in Beyeren by haren man trecken woude / heeft met goeder deliberatien ende rade Willem haren outsten soone Palatijn ende Grave van Oosterbant/ overgegeven en bevolen de Graefschappen van Hollant/ Zeelant ende heerlicheyt van Vriesland te regheren / op dusdanigher voorwaerden als hier na volght: Als dat Hertoge Willem geven en betalé soude synder moeder der Keyserinne/tot sekere tijden ende termijnen/alle jaers de somme van tien dupsent oude Vranckrijcsche schilde/ oft xxviij. dupsent ponden Hollandts. Ende waert saecke dat hy tot den selven daghen ende tijden niet en betaelde/ dat hy als dan gehouden soude wesen wy weder over te resigneren ende te gheven synder moeder tot haren wille ende versoecke de voorsz. Graefschappen ende Landen. Ende van deser overdrachte ende voorwaerden worden ghemaeckt ende ghegheven sekere beseghelde brieven aen beyden syden/ ende worden besworen te onderhouden in presentie van vele groote machtighe Heeren/ Princen ende Vassalen / maer Hertoghe Willem en onderhielde dese voorwaerden niet / alst hier na breeder blijcken sal.

De Hantvest waer by de Keyserinne haren sone Hertogh Willem overgeeft Hollant/ Zeelandt/ &c. Copie. Van woorde te woorde byghevoeght door W. V. G.

MArgriete by der genaden Gods/ Keyserinne van Roomen / Gravinne van Henegouwen / van Hollandt/ van Zeelant/ende Vrouwe van Vriesland/maken kondt allen luyden / dat wy aenghesien hebben / dat onsen Landen/Graefschappen ende Heerlickheden/ van Hollant / van Zeelant ende van Vriesland/ seer beswaert ende verladen zijn mit Oorloghe/mit schoude ende mit alrehande saken / Soe dat sy wel behoefden een Lantsheere/die daghelicks by hem waire/ diese mit kracht ende mitten swaerde beschermde/ ende diese te rechte sterede ende hielde/ ende oeck om sonderlinge liefte die wy hebben tot Hertoghe Willem van Beyeren/Palensgrave opten Rijn/onsen lieven Soene/dien wy by raide ende by willen ons lieffs heeren des Keyseren/(daer Godt die ziele af hebben moet) onsen gherechten erfnaem maken / na onser doot van allen onsen Graefschappen van Henegouwen/van Hollandt van Zeelandt ende van onser Heerlicheden van Vriesland/ mit allen heuren toebehoeren / ende om ruste ende om oirbaer onser gemeenre landen voorsz / en oock om dat wijne gaerne wel ghegnet ende gevordert sagen / om dat hy te beteren ende te eerlicker huwelijck doen mochte/ende dat lant te bat berechten: Dat wy voor ons en voor onse nakomelingen mit gueder voorsienichede ende by onse gemeene rade ende mit onsen vryen wille Hertoghe Willem van Beyeren Palensgrave opten Rijn/onsen lieven sone voorsz. opghedragen hebben ende opdragen/ende tot synre behoef quijtgescouden hebben ende quijtscheiden ende hem gegeven hebben/ende geven mit desen tegenwoordigen brieve/onse graefschappen van Hollant/ Zeelant / ende onse heerlicheyt van Vriesland/geheel ende al Oost-Vriesland/mit allen haren toebehoeren/hoogen ende leege heerschappije/manschippen/gerecht/lande luyden ende steden/ poorten/ dorpen/huysen/horgen/ vesten verval / bestreften/ boeten/leen ende eygen/renten/erfven/ pacht/thienden/lanthure/molen ende tollen/ visscherijen / beeren / bosch/ moer/ wilt/ wilderniße/ heerniße/ moerdijck/ upter lande/ bedijckt ende onbedijckt / te lande ende te water / besocht ende onbesocht/ verkreghen ende onverkregen / ende hoe sy gelegen zijn of gheheeten / hem ende synre nakomelinghen bijlijcken te behouden/ te bruycken / ende besitten/ tot ewelijcken daghen/alsoe elst onse voor-ouders wylen eer Graven (aldaer God de Ziele af hebben moet) ende wy te houden plaghen ende hem ende ons toebehoerden ende toebehoert / ende houden ende alsoe wijt van onsen lieven heeren ende Keyser (daer Godt de ziele af hebben moet) ontfinghen / ende als hyt ons verlijdde ende verleende : maer onse graefschap van Henegouwen mit allen dat daer toebehoert/ willen wy behouden alsoe langhe als wy leven : ende naer onser doot sal onse graefschap van Henegouwen voorsz mit allen haren toebehoeren komen op onsen lieven Soen Hertoge Willem voorsz. Ende bidden allen den gheenen dan Hollant/van Zeelant/ende den Vriesland/ edel ende onedel/ Ridderen ende Knapen/ Schepenen / Poorteren / Dorpen / ende ghemeenlijcke allen luyden landen voornoemden Landen/ende allen den gene die daer toebehoeren / dat sy Hertoghe Willem onsen lieven Sone voorsz hulden/ sweeren ende Manschap doen / ende huer guet ende haer Leen van hem ontfaen / ende hem in allen saken sterckien/ghehulpigh/ ghehoerich/vordelijck ende onderdanigh zijn / alse guede truwe luyden hoeren ghecrechten heeren schuldigh zijn te doene. Ende want wy willen dat Hertogh Willem voorsz synre Nakomelingen van ons ende van onsen nakomelingen alle dese voornoemde voorwaerden ende gifften vaste ende gestade gehouden worden/ende blijven tot ewelijcke daghen / soe hebben wy desen brief open bezeghelt/met onsen grooten Keyserlijcken seghele ende mit onsen anderen Zeghel/dien wy ghemeenlijcken plagen te gebruycken in Hollant/in Zeelant ende in Vriesland / ende gheven oder alle recht-brieven ende privilegien van geestelijcken rechten ende van weerlijcken/ voor ons ende onse nakomelingen/ die onsen lieven sone Hertoghe Willem voorsz oft synen Nakomelingen jegen dese voorsz voorwaerde ende gifften te doen komen mochten : ende alle dingen sonder argelist ende om die meere sekerheden soe hebben wy gheboden / ende bidden als Mannen ende Vreden de Graefschappen / der heerlickhede ende den Landen voornoemt / heeren Iannen van Henegouwen heere van Beaumont onsen lieven Oem/heer Ian heere van Arkel onsen neve heer Willem van Duvenvorde heere van Oesterhout onsen getrouwen Kamerling, heer Wolfart van Borsselle heere vander Veer/ onsen neve, heer Arent van Vselsteyn onsen Swagher, heer Ian Persijn, heer van Waterlandt / heer Ian van Egmonde heer Ian van Polanen/heer vander Leck/heere Dierck van Bredenrode, heer Gherrit van Hemstercke / heer Ian van de Wateringhen/heer Philips van Polanen/heere Claes ende heer Florens van Borssel / heer Claes Kervick van Cuyner swael/heer Ian, heer Raes ende heer Arent van Kruninghen / heer Gherrit vander Maelstede heer Harbaren van Ryede/heer Iacob vanden Binckhorst/heer Gerrit van Haemstede/heer Ian die Moelenaer/ heer Aert van Duvenvoorde ende heer Willem van outshoorn / Ridderen / ende Dierck van Wassenaer borgh-grave van Leyden/Ian van Haemstede onsen neve ende Daniel vander Merwede / knapen / den steden van Dordrecht/van Middelburgh/ van Tierickzee/van sente Geerdenberghe/van Leyden/van Delf/ van Haerlem/van Alcmaer / van Aemsterdamme ende van Oudewater / dat sy desen voirsz opdracht gift ende voorwaerde mit ons bezegelen willen/ende wy Ian van Henegouwen heere van Beaumont / ende wy ander Ridderen ende Knapen/ende Steden voorsz om beder willen onser lieven vrouwen der Keyserinnen voorsz. Ende in kennisse der waerheyt hebben wy desen brief open bezeghelt mit onsen Zeghelen / ende al waer dat saecke datter een oft twee oft meer aen ghebrake die desen brief niet bezeghelt en hadden Hertoghe Willem voorsz noch synre nakome-

Digitized by Google

homelinghen jeghen dese voorsz giften niet deren / maer sullen vast ende ghestade ghehouden worden ende blijven/ghelijcke oft spt alle bezeghelt hadden. Ghegheven te Monike in Beyren / op den vijfsten dagh vander Maent diemen heet Ianuarius, int jaer ons Heeren M. CCC. achtenveertigh. In oirkonde desen Brieve bezeghelt mit onsen Zeghelen. Ghegheven t'sente Geerdenberghe/op onser Vrouwen dagh annunciate, int jaer voorschreven.

Hoe heer Ian van Arkel losse de dat lant van over Yssel, ende hoe hy kochte de heerlijcheyt van Lage, ende vander ommueringe van Renen. Mitsgaders vanden brant te Haerlem.

HEere Ian van Arckel / Bisschop van Utrecht/ heeft doen versoecken aen sijne Steden ende Ondersaten om hulpe ende bystant/om te mogen losse n dat Lant van Over-yssel/dat welcke sijnē voorsaet (heer Ian van Diest Bisschop van Utrecht) verset hadde aenden Hertoge van Gelre / 't welcke een peghelijck gaerne ende willighlijck dede eñ volbrochte/want de Bisschop verkreegh dat lant van Overyssel weder aen hem/ om de somme van Ix. dupsent goude Geldersche Rijders. Ende dese penningen ontfingen Hertogh Reynout van Gelre/eñ Eduwaert sijnen broeder. Ende want de Bisschop dese voorsz somme niet al tot eenen mael en mochte verballen ende betalen / soo sette hy den Hertogh van Gelre weder in de hant tot eenen onderpant dat slot ter Horst ende Stoutenburgh / ter tijt toe dat hy ghelheel ende al ware betaelt. In 't selve jaer van xlviij. loste Bisschop Ian van Arckel de heerlijckheyt metten slote te Laghe / van heere Aelbrecht Ridder ende sijnen wijve/ eñ met allen sijn toebehoorē/ voor v. C. ponden. Ende want die Bisschop tot seker dagen ende termijnen niet en betaelde / zijn daer af ghecomen vele kosten ende schaden.

Item in 't selve Jaer began Ian van Arckel te bemuieren die stede van Renen/ eñ volbrocht dat eerlijckē in lanckheyt van tijden/alsmen hupdendaegs noch sien mach. Ende op S. Cicilien abont heeft de Bisschop van Utrecht door hulpe van sijnen broeder heer Robbrecht van Arckel/ heere Hubrecht van Culenburgh/ heer Iacob van Niebelt / binnen de stadt van Utrecht/ verwonnen al vechtende de Gunterlinghen / ende verdreffe/ende verbrandese upt sijne stadt van Utrecht ontrent dry hondert personen.

Int selve Jaer op S. Odolfs dagh was een groote lasighe brant binnen Haerlem / waer van dat de gheheele stede verbrande / ende daer en was niet gheblehen/ten was gheraeckt vanden brande.

Vande ses Vooghden des Stichts van Utrecht.

ALs Heer Robbrecht van Arckel doot was ghesaghen tot Ludick / die dat sticht van Utrecht als vooght langh hadde bereclt/ soo bleef Ian van Arckel sijn broeder noch beladē met groote schuldē/so heeft hy ract gehouden/ende geeligeert eñ verkozen ses edele mannen/dien hy boven al betroude ende seer beminde/ op dat sy sesse dat Bisdom souden regeeren / ende soude te met sijn schulden betalen / ende settede henlupden overste Capiteynen ende vooghden/ alle der steden / slaten ende heerlijckheden des stichts van Utrecht. Ende dese sesse waren: Heer Sweer uter Loe, Canonnick in den Dom / heere Ian heere van Culenburgh / heere Henrick heere van Vyanen / Jan van Woudenburgh/ Ghijsbrecht van Sterckenbozg Ridderen. Ende Bisschop Ian is ghetoghen in Vranckrijck/ in de stadt van Tours / met kleyn gheselschap/ daermen hem niet en kende / om aldaer soberlijck te leven / ter tijdt toe dat dat bestandt tusschen het Sticht ende Hollant uptgaen soude: Daer en tusschen dat de Bisschop upt was / soo vooght heer Sweer uyter Loe voorsept / met gewapender handt op des H. Sacramentis dagh / ende verkreegh die Kercke in Eembrugghe/ ende daer af maken een Slodt / ende een schoon wereltlijck huys om te oorloghen.

Vanden oorlogen ende strijden, tusschen dat Sticht ende Hollandt,

INt jaer ons Heeren M. CCC. ende xlviij. ontrent S. Ians dagh te midsomer / soo docht Bisschop Iohan van Arckel/ dat dat bestant S. Margrieten dag daer aen volgende/tusschen dat sticht van Utrecht ende den Hollanders uptgaē soude/ ende is weder te lande gekomen/ende heeft bevonden dat sijn schulden meer waren vermeert dan vermindert / by quade regimente sijner ses vooghden voorsept. Als dan dat bestant op S. Margrieten dagh uptgegaen was: op den achtsten dag daer na is de Bisschop van Utrecht met een groot deel sijner burgeren der stadt van Utrecht/ende van sijne ondersaten/met ontbonden bannieren / ghetoghen op een groot groen velt/ geheeten Lapers / ligghende by dat Dorp van Emenesse. Daer teghen zijn ghekomen die Hollanders/ende gingen hen vromelijcken tegen / met alle haer macht/ ende daer quamt tot eenē strijde/maer de Hollanders verlozen den strijt / ende heer Melis van Minden Ridder wert daer ghevanghen met vele vrome wapentuers: Ende de Bisschop schattede den ghevangen een groote somme van penningen af / eñ mede bleven daer versleghen vele banden dorp-luyden van Emenesse / ende van noortsweghen moesten sy doen laten varen haren nieuwen naem/ als Oosthollant/ ende worden ghedwonghen weder aen te nemen haren ouden naem Emenesse : ende sy stelden hen doe weder in onderdanighepdt van haren Bisschop / ende bleven hem voortaen ghetrouwe.

In 't selve jaer tusschen onser Liever vrouwē dagh ten Hemelvaert ende haerder geboorte / heeft Hertoge Willem van Beyeren, Vooght van Hollant / Zeelandt eñ Vrieslant/vergadert een groot machtigh heyr volck van wapenē/ ende is met heyrkracht gekomen int lant van Yselstein/op den nieuwē dam / eñ bleef daer liggen ontrent 8. daghen langh/ende verbrande dat dorp van Jutfaes / ons dat hy die van Utrecht verwecken soude upt te komen ende teghen hem te vechten / maer de Bisschop en was in gheender meninghe dat te doen/ ende is ghetogen met vier dupsent ghewapender mannen int lant van Woerden ende Aemsterlant/ende verbrande die naeste Dorpen / ende nam eenen grooten roof met hem. Heer Gijsbrecht van Aemstel Ridder/ heeft op die selve tijdt desen Bisschop Ian van Utrecht ontsept/ende verbrande een groot deel des Casteels van Ghoor. Dit geschiet wesende / zijn gekomen Hertogh Ian van Brabant/Grave Ian van Cleve / eñ Ian heere van Beaumont/der Keyserinnen oom / ende hebben wijsselijck desen twist tusschen dat Sticht ende Hollant opghenomen / ende maeckten een bestant S. Martijns dagh/daer na volghende inden Winter.

Vanden oorloge tusschen den Bisschop ende dē heere van Bronchorst, ende de Geldersche, ende vande rekeninghe der onkosten des oorloghs.

DE Bisschop Johan van Utrecht / staende dit bestant/is getogen Overijssel met heyrkracht om te wederstaen de rebelligheydt van heer Gijsbrecht van Bronchorst, eñ te wrecken alle die schade eñ smadenisse die hy hem hadde gedaen. De Bisschop heeft alle sijne heerlijckheyt verwoest/verbrandt/ende nam eenen grooten roof upt dat dorp van Berkeloe/ ende verbrāde vele hupsen aldaer. Dit gedaen zijnde/ hebben Hertoge Reynout van Gelre ende Eduwaert sijn broeder Bisschop Iohan mede ontsepdt / door versoecke des Hertoge Willems van Beyeren/Vooghts van Hollant/ eñ heer Gijsbrecht van Vronckhorst: de Bisschop van Utrecht / niet teghenstaende dat hy beladen ende beswaert was met groote sware schulden / heeft hy in sijner hulpe gekregen heer Sweer van Horst / ende den heere van Cuyre/ende heeft hem daer toe gestelt om sijne vyanden vromelijcken te wederstaen / ende heeft

Frede-

Digitized by Google

Frederick vander Eze, een ſtout Ridder bevolen dat lant van Zallant/Twenten/ende de heerlijckheyt van Diepenhum/ om hem te verweren teghen den Aſſauten ende der Gelderſchen/ende heere Ghijſbrecht van Bronckhorſt: maer des jaers daer na/ door middelen ende vriendelijcke compoſitie/ zijn deſe Heeren vereenight geweeſt/ende hebben hen een wijle tijts van oorloghe onthouden: deſe vrede gemaeckt weſende/ heeft Heere Sweer van Voorſt den Biſſchop ter rekeninghe gedocht/ ende hy in dit oorlogen tegen dat ſlot te Ceppel uptghelept hadde/ de ſomme van 5. duyſent oude ſchilden/ende heer Frederick vander Eze vocht dē biſſchop te rekeninge/ ende hy int oorloghe tegen de Gelderſche uptghelept ende gekoſt hadde/ de ſomme van xiij. M. ende CC. oude Schilden: de Biſſchop was ſeere begaen van deſer rekeningen/ ende liet heer Frederick vander Eze, op die tijt blijven in ſijn ſloten ende dienſten des lants van Over-ijſel. Int ſelve Jaer ſoo ontſeyden den Biſſchop van Vtrecht/ heer Ian van Gemen, heer Ian van Nahuyſen, de heere van Steenvoerden/Ghijſbrecht Sobbe, Ridderē: deſe vergaderden een groot deel volcx van wapenen/ van uptgheleſen Ridderen ende knechtē/ende verwoeſteden ſeere dat ſticht van Vtrecht. Ten leſten is dit oorloghe ghedoent geweeſt/na dattet hy na een jaer langh hadde ghedaen. Eñ doe rekende de Heere Frederick den Biſſchop weder verlept te hebben in dit Oorloghe/ de ſomme van xiij. M. oude ſchilden/ende alſoo de Biſſchop hem niet voldoen en mochte van de twee voorſz ſommen van penningen/daerom aligeerde ende ſepde die voorſz Heere Frederick vander Eze, dat hy dat geheele Lant van Over-ijſſel houden woude voor de eerſte ende laetſte ſomme van penningen.

Hoe dat Hertoge Willem weder over gaf ſijne moeder de Keyſerinne, de Graefſchap van Hollandt, Zeelant ende Vrieſlant.

ALs Lodowijck van Beperen/ Keyſer van Roomen/aflijvigh ghevorden was/ is Margriete de Keyſerinne ſijn huyſvrouwe upt Beperē neder gekomen in Henegouwen: eñ alſo Hertoge Willem haer ſoon Palatijn ende Graef van Oosterbant/ Voocht van Hollant/Zeelandt ende Vrieſlandt/ ſijner moeder noch niet ghegeven en hadde noch betaelt vanden regimente des lants van Hollant/als voorſept is: ſoo is ſy met een eerlijcke familie ende ſtaet gekomen in Hollant/ eñ quam in die ſtede van Dordrecht/ ende ſende boden tot Hertoghe Willem haren ſone/ dat hy by haer quame/ Hertoghe Willem heeft hem bereydt met vele Heeren/ Ridderen ende Edelen/ eñ is ghekomen tot Dordrecht by ſijner moeder de Keyſerinne/ende hy gaf ende reſignеerde daer over ſijn moeder/ vry ende al voor allen Heeren ende Vaſſalen/de adminiſtratie ende heerlijcheden der Landen van Hollant/ Zeelant ende Vrieſlant. Dit gedaen zijnde/ reyſde Hertoge Willem Grave van Oosterbant in Henegouwen/ ende de Keyſerinne beſtont als doe de Landen van Hollandt/ Zeelandt ende Vrieſlant/ ſeer ſlappelijck ende kranckelijck in haer ſelfs perſoon te regeeren.

Hoe de Biſſchop van Vtrecht die ſtede van Oudewater wan, ende vanden ſtrijt voor Schoonhoven.

INt ſelve Jaer van xlix. naer onſer Liever vrouwen boodſchap dag/ heeft die Biſſchop van Vtrecht vergadert upt ſijne ſtadt van Vtrecht/ ende upt andere ſteden ende plaetſen ſijns Biſooms/ eenen grooten hoop volcx van wapenē/ende is met heyrkracht gekomen in Hollant/ende belepde de ſtede van Oudewater/ ende wan die ſtede met krachte/eñ verbrandeſe'tmeeſte deel/ eñ kreeg daer veel gevangenen/ eñ nam grooten roof met hem: Nochtans bleven daer doot Ian van Rijſenburg/ twee broeders van Lichtenbrugh/ Jacob van Driel/Ian van Driel/Evert van Driel/ met veel burgeren ende vrome ſchiltknechten. Die Hollanders dit vernemende ende dat qualic verdragen mochte/dat die ſtadt Oudewater aldus gewonnen ende verdeſtrueert was/vergaderden alle de Ridderſchap/eñ ſtaken te ſamen upt alle ſteden ende dorpē een groote menichte vā gewapende mannen/ eñ warē in meninge wederom te trecken int ſticht van Vtrecht/ ofte eenen ſtrijt metten Biſſchop te vechten/ waerom de Biſſchop heeft vergadert alle ſijn volc upter ſtat eñ upten Biſdom/ eñ is met heyrkracht gekomen by Schoonhoven: de Hollanders ende die van Schoonhoven zijn hē met blincken bennieren ſtoutelijck te gemoete gegaen/ daer lange om d'oberhant geſtreden voorde/ maer int leſte worden de Hollanders verwonnen/ ende de Biſſchop met ſijn volc behielt dat velt ende hadde victorie. Daer werde gevangen Gijſbrecht van Langeraet/ Herper van Lieſvelt/ Coenraet van Oosterwijc/ Ridderen/ eñ veel meer andere ſchiltknechten ende wapentuers/ den welcken de Biſſchop een groote ſomme van Penninghen affchatte: daer na ontrent S. Bartholomeus is daer by tuſſchen-ſpreken van ſommige heeren een beſtant gemaeckt/tuſſchen den twee parthijen/ duerende tot S. Martijns dagh/ int jaer van duyſent drye hondert ende vijftigh.

Van de Rekeninghe ende der grooter ſchulden des Biſſchops van Vtrecht.

ALs nu dat beſtant tuſſchen die van Vtrecht ende den Hollanders geordineert ende ghemaeckt was: Heer Sweer upter Loe/ vicarius des Biſſchops/ heer Ian van Culenburg/heer Henric van Vyanē/heer Ian van Woudenburgh/ heer Gijſbrecht van Sterckenburgh ende heer Iacob van Lichtenburg Ridderē: als Vooghden ende bewaerders des Biſdoms/zijn gekomen tot heer Ian van Arckel Biſſchop van Vtrecht/ ſeggende: Genadige Heere/wy en konnen noch en mogen niet langer draghen uwe ſchulden ende daer voor ſtaen: daerom verkiest een van twee/ gheeft ons weder onſe uptgelepde penninghen/ oft ſet ende gheeft ons in handen te pande dat gheheele lant ende heerlijckheyt aen deſe zijde der Yſelen. De Biſſchop ſeer beladen weſende metter ſaecken/ en wiſt niet wat te antvoorden: ende hy en beſat int heele Biſdom niet dat in ſijner macht was/ dan alleen dat ſlot te Vollenhoe met ſijnen toebehoorē/want heer Frederic vander Eze hadde tot eenen onderpande voor ſijn onredelijcke Rekeninge/dat geheele lant van Overijſſel: doe ſepden noch deſe ſes vooghden voorſept: belieft het mijn heere ons te geven tot eenen onderpande dat Lant aen deſer zijden Yſelen/ mettet Caſteel van Vollenhoe met ſijnen toebehoorē/ende noch dertigh jaren langh uwen ſegel ofte der Kercken van Vtrechts ſegel/ wy ſullen daermede te vreden weſen/ ende wy ſullen mijn heere ghegeven jaerlijcx de ſomme van twee duyſent ponden. Dit ſoude de Biſſchop alle wel hebben ghedaen/ en hadden ſy dat Slot van Vollenhoe niet begeert. Daer-en-boven ſoo woude dat meeſte deel des Capittels/ deſe begeerten ende ſaken niet admitteren eñ toelaten: de Biſſchop merckende ende oberleggende dat hy tot gheenen eynde van ſijn ſchulden komen en mochte/ eñ dat hem niemant niet meer leenen noch borgen en woude/ ende dat deſe ſes (daer hy wylen eer zijn betrouwen gheheel ende gantſch op hadde geſet) Heeren nepnden te vorden van zijn Biſdom/ heeft hyſe gheabſolveert ende verlaten van haer officie der vooghdyen alſoo veel als in hem was. Ende heeft ſijnen zeghel bevolen Heere Gerrit van Veen/Canonick inden Dom/ ende maecte hem ſijnen Vicarius/ ende de Biſſchop van grooter ſchaemten is hy opgheſtaen alleen met ſeſſe Paerden/ ende is gereden te Roomen/ latende dat Biſdom dat gheval der abontueren.

Vanden Belegghe van Yſelſteyn.

BInnen deſen tyden dat Biſſchop Ian te Roomen was/is dat beſtant tuſſchen dat ſticht van Vtrecht ende heer Aernt van Yſelſteyn uptghegaen/ waer omme de Maerſchalck vanden Sticht is uptghegaen met die van Vtrecht met heyrkracht des maendaeghs naer beloken Paeſſchen/ ende hebben haer Tenten op ghe-ſle-

Digitized by Google

ghesteghen ende belepde de stede van Delsteyn / ende sy aenwoechten ende besomden die stede vijf weken lanck / met vele ende menigerley instrumenten van oorlogen. Ten laetsten gaven sy hen op met Heer Arent haren Heere / op dusdanighen voorwaerden ende condition: dat sy hem eenen eedt doen souden / ende beloofden dat sy voortaen dat Bisdom hou ende trou wesen souden / 't welck sy onlanghe hielden.

Hoe dat die partijen van Hoecx ende Cabbeljaus alder-eerst in Hollandt quamen.

In Jaer duysendt CCC. ende vijftigh / doe stonden op in Hollandt twee partijen / daer den Lande van Hollant doe ter tijt ende menigh jaer daer nae / groot ongheval / verdriet ende jammer af quam / tot destructie ende verderfinghe des gheheelen Landes. De luyden vander eender partije die namen haren naem van eenen Zee-visschе / gheheeten eenen Cabbeljau, daer in te verstaen was / dat alsoo desen visschе een verstinder is van andere visschen des Sees / alsoo souden de luyden vân deser partije ende zijde verstinden eñ verdrucken die andere hare tegenstanders: eñ dese hieten Cabbeljaus. De luyden van d'andere partije hieten hen Hoecken, nemende haren naem van eenen hoeck, oft haeck / want de hoeck den visschе te vanghen plegher. Vander Cabbeljauscher partije waren die oversте / heere Ian van Arckel / des Bisschops van Utrechts bader / heer Ian van Egmont / heer Gherrit van Eemsbercke / met meer andere Edele heeren ende knechten: met de steden van Dordrecht / Haerlem / Delft / Gorcum ende andere. Vander Hoecx partije waren de oversте heeren / Dierck van Weerdenrode / heere Philips Burchgrave van Leyden / ende heere van Wassenaer / heer Ian vander Leecke ende Polanen / heere Iacob van Wassenhoyst / met meer andere heeren / Ridderen ende Schiltknechten / ende de stadt van Leyden eñ andere. O verdoemelijck fenijn! gezaept ende gesayept vanden duyvel onder den inwoonders des lants van Hollandt. Nu vloeyen de speedé hen die partijen / door de welcke dat ghemeen goet al heel ghedestrueert ende te niete voortgemaeckt / alle rechtveerdighept werdt onder de voeten ghetoorpen ende vertreden: want by deser partijen by lanckheyt van tijden quamen in Hollant / toorne / twijnghe / haet ende nijt / bystandschap / leugentalen / valscheyt / blasphemie / doodslagen / verraderije / bystichtinghe / tyrannigheden / tweedracht / verdruckinghe der onnooselen / verwoestinghe der steden ende dorpen / achterklappinghe / quade aendrenginghe / onrechtveerdigheden / verpachtinghe der diensten die onbequaem waren / der maeghden ende vrouwen verkrachtinghe / der Sacramenten / der H. Kercken versmadinghe / der kercken ende der heyliger plaetsen violeringe / ende ten eynde verdoobtinge ende destructie des gheheelen Provincie ende lants vã Hollants: want als onse Heere segt / ende S. Lucas beschrijft in sijn elfste Capitel: Alle Rijcken in hem selven gedeelt / sullen vergaen / ende dat een huys sal vallen opt ander: ende Salustius beschrijft int boeck vanden strijt die de Romeynen hadden teghen Iugurtham, aldus: Alle dinghen wassen midts eendrachtigheyt / ende midts tweedracht so vergaen groote dinghen. Ende Tullius segt int boeck der vrientschappen: O wat huys staet daer soo vast / wat Stadt soo wel ghefondeert / die niet met haet ende nijt / ende midts tweedracht moghen vergaen? alsmen siet ende mercken mach inde destructie des Stadts van Troyen / van Thoomen / van Bononien / Genuen ende meer andere: waerom zijn sy ghedestrueert ende vergaen / dan alleen door tweedracht ende partije / daer ons God af verlossen wil / Ee.

Hoe dat Hertoge Willem Grave van Oostervant wederom quam in Hollandt, ende vande wreetheydt der partijen.

Dese twee partijen wierden van daghe te daghe meerder in Hollandt / ende dat landt worde wreedelijck verdestrueert / vernielt / verwoest ende verbrant: want de eene roofde ende brande opten anderen / mallanderen vreesselijc slaende ende hangende / ende bedreven alsulcke leelijcke ende wreede feyten op mallanderen / dat diergheliicke nopt in Hollandt te voren was ghesien noch ghehoort. De Cabbeljaus senden boden ende brieven in Henegouwen / aen Hertogh Willem van Beyeren / Grave van Oostervant / de oudtste sone der Keyserinnen Gravinne van Hollant (den welcken hem te Bouchain ontsielt) begeerende ende versoeckende dat hy tot in Hollandt quame / ende name dat regiment der Landen van Hollandt aen / want het was alsso gesloten / dat sy voortaen in geener manieren langer vander Keyserinne sijner moeder ghereegheert en woude wesen. Ende hoewel hy dat weygherde / nochtans en lieten sy niet af / sy en insoomeerden ende onderwesen hem alsoo / dat hy heymelijck ghekomen is tot Gorcum.

Als nu die van Delft dat vernamen / voghen sy uyt met al haer macht / ende brochten hem tot Delft / ende ordineerden hem te wesen haer Capiteyn ende Hooftman: ende hy ginck dickwijls uyt met die van Delft / eñ verbrande vele Dorpen / huysen ende sloten die de Hoecx toe behoorden: ende ten lesten hebben de steden van Hollandt / metten Kermers ende West-vriesen / desen Hertoghe Willem ontfanghen voor haren Prince ende Grave van Hollant / hem doende eenen eedt / hout ende trou te wesen / teghen wille / consent ende danck der Keyserinne sijner moeder. Als dat die heeren vander Hoecx partije sagen / versaghen sy haer huysen / Sloten ende Casteelen met volck van wapenen / met victalie ende met alles dat hen van noode was: ende vertelden der Keyserinne / ende klaechden haer wat grooter kracht ende ghewelt dat henluyden was gheschiet van den partijen der Cabbeljaus. De heeren vander Cabbeljauscher partije met de Steden van Hollandt / zijn verstondt met den vertreckе vanden anderen by een gekomen / ende belegheden des Hoecx Casteelen / Sloten ende huysen / ende die sy voornen staken sy aen brande / ende verbrosdense / ende hier waster wel sevenтien binnen een Jaer.

Copie vant verbont / gemaeckt by Hertoge Willem van Beyeren / met den sijnen vander Cabbeljauscher partije / jeghens die vande Hoecxsche / int Jaer M. ccc. Lx. Den originalen Brief int Francijn / rust onder d'erfghenamen van wijlen Joncheer Floris Tserclaes / Bailliu van Schoonhoven.

By-ghevoeght door W. V. G.

WILLEM, Hertoge van Beyeren / Grave van Hollandt / van Zeelandt / ende Heere van Vrieslandt / maken kond allen Luyden: Want onse lieve ende ghetrouwe Ian heere van Arckel / Ian heere van Egmonde / Ian heere van Waterlandt / Gheeraet van Eemsbercke / Ian vander Wateringhe / Ian die Moelnaer / Gheeraet van Egmonde / Ian van Bloemensteyn / Willem vander Wateringhen / Ridderen: Ian van Arckel / Ian vã Culenborch / Ian vander Doozdeloos / Henrick van Eemsbercke Henricx sone / ende Daneel van Tollopse / Knapen. Ende onse lieve ende ghetrouwe Steden / alse Dordrecht / Delf / Leyden / Haerlem / Amstelredam / Alckmaer / Medenblick / Oudewater / Hinte Gheerdenberghe / Schedamme / Roeterdamme / ons wel ende ghetrouwelicke / mit heuren Maghen / Vrienden en hulpen by ghestaen hebben en daghelicx bystaen / om onsen Grave ende Heere in onsen Graefschepen van Hollandt / van Zeelandt / ende heerlijckheydt van Vrieslandt te helpen houden / ende onsen vyanden te helpen heeren ende wederstaen / die ons dier Graefschepe ende heerlijckheydt voorschreven verdrijven willen. Ende desgheliicken ons

en onse vriende voorsz mit alre ondaet pine ons lijfs ende goeds te bederven ende te verrooven. Alze Heer Willem van Duvenvoerde / heer Ian van Pollanen ende sijn broeders / heer Dierck van Wzederode / heer Arent van Duvenvoorde / heer Iacob ende Herbaren vander Winckhorst / heer Herbaren van Kiede / heer Florens vander Bouchorst/heer Gheeraet van Heemsteden / heer Ian van Merenstepne Aelberts sone / heer Willem van Outshoerne / heer Dirck van Kaephorst ende heer Gheeraet van Poelgheest / Kidderen. Heer Matthijs vander Worgh Priester / Ian van Noertick/ Ian vander Made/Reynaert Dever heeren Gheeritsz, Gheerit die Ever Ians soon / Florens van Kaephorst/ Kerstant, Wouter, ende anders heure Broeders van Kaephorst / Gheraeds kinders / Aernt van Groenevelt / Dierck van Groenevelt/ Ian vander Worch/ Ian Symonsz vander Worch knapen. Ende alle heure ghesinde ende mede-hulpen die desen onsen vpanden voersz gheholpen ende ghesturet hebben / jeghens ons ende onse mede-hulpen voernoemt / Soe nemen wp op ons alle saken die onse lieve ende ghetrouwe hulpen ende vrienden/ ende alle heure mage/ vriende ende hulpen ghedaen hebben iof doen sullen / in welcker wijs dat gheschiet is iof geschien sal/om onsen vpanden ende heuren hulpen voersept te deren. Ende geloven se daer of t'ontheffen ende hem te volstane. Ende geloven onsen lieven ende ghetrouwen vrienden ende hulpen voersz voer ons en voer onse naekomelinghe / dat wp dese voernoemde lude onse vpande en heuren hulpen alsoe voersz is / ende heure kinder / upt onsen Graefscepen ende landen voersz houden sullen/ende nemmermeer mit ons te laeten zoenen / noch in onsen lande te laten komen / noch op alsulcke goede alse heur plagen te wesen / eer sise jeghens ons verbuerden / ten soude wesen vp volkomen goet-duncken ende rade onser liever ende ghetrouwer Kidderen / knapen ende Steden voernoemt. Voort gheloven wp onsen lieven ende ghetrouwen hulpen ende vrienden voorsept / dat wp trouwelick ende wel vp hen bliven sullen / als een goet heer bi sinen lieven ende ghetrouwen Kidderen / knapen ende Steden billick bliven sal. Ende wi en sullen onser Graefscepe ende heerlickheydt voirschreven/ noch der oplominghe van Henegouwe nemmermeer vertpen / ofgaen/ quijtschelden/ verkoopen/ versetten/ beleenen / verpachten / noch heel noch deel dair of upt onsen handen brenghen / ten zp vp rade ende goet duncken onser Kidderen / knapen ende Steden voornoemt. Voort bekennen wp / waert dat onser ghebraecke sonder wittachtighe gheboorte van ons te laeten / des Godt verbieden moete / dat Hertoghe Aelbrecht onse broeder van recht oir ende Landtsheer is van onser Graefschepe ende heerlickheydt voorsept. Ende en waere sijnre dan niet/dat Godt verbiede/ Soo is recht oir ende Lantsheere der Graefscepe ende heerlickhede onse Broeder / die daer naest hem oudste ware newaert in alre manieren. Alse onse lieve Vrouwe ende Moeder de Keyserinne van Roomen / vp handt onses liefs heeren ende Vader des Keysers van Roomen/ des zicle Godt ghenadich zp : Ende vp handt Hertoghe Lodewijcx onse ouder Broeders / ons an desen Graefscepe ende heerlickhede voersept / ghegoet hebben : Ende te komen op onsen Broederen / in sulcker manieren alse voersept is. Ende hieromme bidden wi ende ghebieden met uptterlijcke begheerte ende wille / ende ook om dat recht is onsen lieben Kidderen / knapen / Steden ende anders / allen onsen ghemeenen Landen / Luden / Edel ende Onedel / Poorten ende Dorpen / ghenoempt ende onghenoempt/ want wp willen of onser ghebrake / alse voirsept is/ dat sp rustelijck ende sonder disoert heuren rechten Landtsheere Hertoghe Aelbrecht onser broeder / iof onsen oudtsten Broeder naest ons nederwaerdt / die dan waere / waert dat Hertoghe Aelbert nae ons niet en levede alse voorsept is / iof dat sijne ghebrake nae ons sonder wittelicke gheboerte / in manieren dat Hertoghe Aelbert voersept / iof onse oudtste broeder naest hem voersept / ware Hertoghe Aelbrecht niet binnen onsen Landen ende Steden voorsept quaeme sonder heercraft ende sonder iement mit hem te bringhen van onsen vpanden voersept / noch die van hare partije waeren. Ende hi onsen goeden luden ghemeenlijck Kidderen ende knapen / Steden ende ghemeenten / swoere ende zeghelde al heure Kecht ende handtvesten te houden/ ende de Graefscepen ende heerlickhede heel ende alinghe hem nemmermeer of te gane / noch te vertijen / noch onse vpande voersept nemmermeer inden Lande te laeten komen / nae allen den manieren die voorsept zijn. Ende om dat wp willen dat onse lieve ende ghetrouwe Kidderen / knapen ende Steden voorsept / in alle pointen wale bewaert zijn ende eendrachtich bliben / ende onser broederen / ende gheen noch en gheenen anderen heeren en ontfanghen / dan onser broederen een / inder manieren alse voersept is / Soe hebben wp hen ghebeden / gheheeten ende gheboden / bidden / heeten ende ghebieden / dat sp hem des verbinden eendrachtich te bliven. Ende niement anders te doene dan voersept is. In oirkonde des Briefs open bezeghelt mit onsen Zeghel.

Ghegheven Sondachs diemen hiet beloken Pinxten / dat is opden drp ende twintichsten dach in Meye/ int jaer ons Heeren duysent drie hondert een ende vijftich.

Onder staet ghescbreven

Jussu Comitis per consensum prænominatorum Dominorum & Militarum.

Ende is onderteeckent

J. Hay Heermay.

Noch staet onder ghescbreven

S. Excapli.

Ende is bezegelt met eenen groenē uptbangenden Zeghel/ in groenen walle/ in enckelen staerte. Eñ is hier also van woorde te woorde bygbevoeght.

Vanden strijt tusschen der Keyserinnen ende haren Sone.

DJe Keyserinne als sp dit verhoorde / soo was sp upter maten seer gram op haren Sone / ende die Heeren ende Steden van Hollandt / ende sp schreef hem hoe hp soo koen ende vermetel was / dat hp hem onderwant hare heerlickheydt aen te nemen? hp schreef haer wederom : datse syne waer / want sp hadse hem ghegheven / het welcke hp niet bewijsen en mochte / met tupghen noch met Brieven. Ende als sp sagh dat hp hem dies niet af-staen en woude/ heeft sp vergadert eenen uptgheleesen hoop volcx van wapenen / omme te strijden teghens haren epghenen Sone. Ende de Keyserinne heeft terstondt om hulpe ende bystandt ghesonden aen haer suster de Koninginne van Engheland / de welcke haer ghesonden heeft een schoon heyr van volck/ uptghesocht ende gheleert in strijden ende Oorloghen / soo dat sp seer groote macht van volck van alle weghen bp een vergadert heeft. Als nu elck syn volck hadde berepdt om te strijden / is de Keyserinne met eenen grooten hoop van schepen / wel toeghemaeckt om te vechten / met blinckende bannieren ende trompetten / ende ghekomen in Walcheren/bp der stede vander Vere. Hertoghe Willem heeft daer-en-teghen vergadert upt Hollandt veel volcx / ende is t'schepe ghegaen / ende is ghekomen in Zeelandt / om teghen syn epghen moeder te vechten ende te strijden. Dese twee aen malkanderen komende/werdt daer seer dapperlijck ghevochten/soo dat aen beyden

Digitized by Google

beyden zijden bleven veel dooden / ende daer verdrancker met allen veel: ende int eynde van die Keyserinne den strijt / ende hadde victorie van hare vyanden / ende Hertoghe Willem ontquamt / ende vluchte in Hollant. Ende dit gheschiede int jaer duysent dry hondert ende een-en-vijftigh.

Vanden strijt op der Masen tusschen de Moeder ende 't kindt.

Hertoge Willem als hy in Hollant gekomen was / heeft hy seere gearbeyt om weder volck van wapenen te vergaderen / ende heeft weder hulp ende bystant gekregen van versch volck: ende heeft syn moeder plaets ende dagh gelepdt ende beteyckent om weder te syden malkanderen te vechten op de Mase / tusschen den Vriele ende 's Gravensande: de Hertoge heeft vergadert een groot machtigh heyr van volck uyt Hollandt / Kermerlant ende West-Vrieslandt / met veel Heeren / Ridderen en Schilt-knechten / als heer Iohan van Arkel / Vrouwe Machtelt van Voorne / weduwe vanden heere van Valckenborgh / heer Ian van Culenborgh / heer Ian van Egmont / heer Gherrit van Heemskerck / heer Gherrit van Haerlaer / met veel andere heeren ende vrome knechten uyt den Lande van Kleve / van Gelre ende uyt Hooghduytslant. Ende met alle desen hoop is hy t'schepe ghegaen met ontwonden bannieren ende wimpelen / met trompetten ende basuynen / ende is ghevaren ten voorseyden plaetse / om met grooter krachte te wederstaen syne vyanden / ende die t'onder te brenghen. De Keyserinne heeft in harer hulpe gekregen vele wapenluers uyt Engelandt / Henegouwe / uyt Zeelandt ende uyt Walcheren / met veele groote Heeren / Baroenen / Ridderen ende knechten / en quam als een onverveerde Princesse / niet twijffelende aen der victorie te hebben tegen haren soon: ende daer is eenen grooten / bitteren / swaren strijt begonnen / dat ghecry klam opten Hemel / ende sy vielen stoutelijckē aen malkanderen / vromelijck verstrende om de victorie eñ overhant: daer worde gheschoyt een vreesselijck gelupt inder lucht / en vanden roepen en gecry / dat horsten der Armbosten / 't ghclanck der swerden / 't vechten der Lancien / dat gryssclijck werpen der steenen / dat scheuren der schilden; want het was een dagh des toornighepts ende des vraecx / want daer vele vrome wapenluers aen beyden zijden gewont ende gheslegen werden / vele van hen die gewont ende ghequetst waren / zegende hen metten tepelen des heyligen Kruys / sprongen int water / ende verdroncken. Ten lesten worde der Keyserinne heyr so seer vermoeyt / ende ginghen t'onder / 't welck siende de Keyserinne / is haestelijc getogen achterwaerts uyt den strijde / ende voer in Engelant / tot haer suster de Koninginne. De overste Capiteyn der Keyserinne / een Engelsch / worde daer ghesleghen / metten goeden heere Costijn van Kenesse / Floris van Haemstede / met veel meer ander heeren ende knechten. Ende daer worden ghevangen vander Keyserinnen zijde / heer Dirck van Vredenrode / met vele Ridderen / knechten / ende andere die ontallick waren. Dese slagh ende bloetstortinghe was soo groot / dat de Mase dry daghen lanck daer nae ebbede ende bloeyede / root wesende vanden bloede dat ter ghestort was. Dese bloedighe strijt ghschiede op S. Martijns dagh te mid-somer / int jaer M.ccc.Li. Ten lesten wert daer een verdragh van pays ende vrede gemaeckt tusschen de Keyserinne ende haren soon: Als dat de Keyserinne soude besitten haer leven langh dat Graefschap van Henegouwe / eñ Hertoge Willem haer soon / soude rustelijck hebben ende houden dat Graefschap van Hollant / Zeelant ende Vrieslant. Ende de Keyserinne leefde hier na noch vijf Jaren langh / ende sterf in Henegouwe / ende lept te Valencijn begraven.

[Van desen bloedigen strijt gelooftmen dat de stadt van DORDRECHT haer Wapen heeft ghekregen, te weten root ende wit / overmidts dat het bloedt aen beyde zijden der Masen bloeyde / ende inden middē de stroom des waters: ende ooch datter vele van Dordrecht in desen bloedigen strijt waren.]

W.V.G. Vyt-voeghsel / upt de Chronijcke beschreven by Mr. Aelbert van Straesborgh (den welcken leefde An. 1378.) beroerende de Keyserinne Margriete, Gravinne van Hollandt / den Keyser Lodewijck van Beyeren hare man / ende Hertoghe Willem haer sone / ende is laetst herdruckt te Francfort int jaer 1585.

Inden jare 1346. is Kaerle van Luxenburg / Marcgrave van Morabien / sone Ians Koninck van Beemen / tot een Roomsch Koningh gekozen / tegen den Keyser Lodewijck van Beyeren / die vanden Paus vā Romen inden ban gedaen was: So was dan van meeninghe desen nieuwen ghekozen Koningh naer Aken te reysen / om met hulpe van die van Ceulen ghekroont te worden: maer die van Aken wilden dit beletten. De Keyserinne Margriet als doē in Hollant zijnde / schreef aenden Keyser Lodewijck, dat sy met hulpe van haer Onderlaten Karel van Luxenburgh de inkomste tot Aken wel soude beletten: want also 's jaers daer te voren Grave Willem van Hollant vande Vriesen verslagen was (want de Koninginne van Enghelandt ende de Gravinne van Gulick waren jonghers) soo hadden Grave Willems voorsz Onderlaten dese Keyserinne met een van haer Sonen tot eenen Heere ghenomen / waer over sy inden Winter (inden jare 1345.) upt Duytslant door Lottringen ende Vranckrijck reysende / in Henegouwen eerst aenquam ende daer ontfangen wordt. Doch vermidts die voorwaerde / dat sy vande Vomeynen oft 's Landts inkomen geen genut en soude hebben / ofte haer overleden Broeders Grave Willems schulden souden te voldoen ten vollen betaelt zijn. Sy kreegh mede onderstant ende hulpe vanden Koningh Philips van Vranckrijck haren Oom / niet upt liefde die hy den Keyser haer man was dragende / maer upt vreese de welcke hy hadde / ende sorghende dat den Koningh Eduward van Enghelandt / van synes wijfs weghen dese Landen van Henegouwen ende Hollandt wel inne nemen soude.

Den Keyser Lodewijck daer-en-tusschen in Beyeren zijnde / ende bekommert over de langhduerighe absentie sijnder Keyserinne / hadde haer eenighe gesanten gesonden / ende alsoo de Hollanders begeerden tot eenen Heere te hebben des Keysers oudste sone / heeft hy derwaerts gesonden Hertoge Willem synen sone / met den Grave van Catzenelleboge / achter den welcken Hertoghe Willem reedt op een Kupn / gheljck een Lackay / om dat hy onderwegen niet en soude gevat werden van syn vyanden / naer welcken de Keyserinne inde Maent van November int Jaer 1346. upt Hollandt vertreckende / ende aldaer latende haren Sone Willem, is met grooter blijschappen ende vreughden vanden Keyser haer man ontfangen / binnen Franckfoort / ende zijn te samen nae Munchen (het welck de hooft-stadt van Beyeren is) gereyst.

Maer desen Keyser zijnde 's jaers daer aen / te weten int Jaer derthien hondert seven ende veertigh / inde Maent van October / ter Jacht gereden / in een Bosch by de Stadt Munchen voorsept / is hy met een Popelsche bevanghen zijnde / van syn Peert geballen / ende gaf alsoo synen gheest: hebbende Keyser gheweest den tijdt van dry en dertigh Jaren. Ende naer des Keysers doot soo is Margriete syn weduwe voornoemt / met haer mans voor-sonen vriendelijck overkomen / ende heeft de selve in haer saken grootelijcx bystant gedaen. Hier naer soo ginck de mare ende tijdinghe dat door beleydt vanden Hertoge Wencelijn van Brabant / den Roomschen Koning Karel voornoemt / de Landen van Hollant ende Zeelant / die Hertoge Willem nu besit / ghegeven heeft de sonen vanden Koningh van Enghelandt ende van Gulick / daer de Keyserinne Margriete Moeye af was.

Daer nae int jaer 1352. in Februarij / is ghehandelt tusschen den Marcgrave Lodewijc van Brandenburg (des Keysers Lodewijcx voorsaten upt het eerste houwelijck) eñ syn halve broeders / te weten / Lodewijck den

Digitized by Google

Jongen oft dē Keyser/ Otto, Willem eñ Aelbert der Keysers vier sonen/ als dat Lodewijck den Keyser Marckgrave van Brandenburg zijn soude/maer Aelbert soude een deel daer in hebben/ende Lodewijck den Guden soude hoogh-Beyeren besitten / palende aen Tyrol: Willem soude behouden Hollant/Zeelant/met Henegouwen / alsoo die Landen niet gheschepden en wouden zijn / midts dat haerluyder moeder de Keyserinne / haer leven langh veel duysenden Guldens daer uyt soude ontfanghen.

Daer na so komt Lodewijc den Keyser/Marckgrave vā Brandenburg/ hy sijn moeder in Hollant om haer te helpen tegen sijnen broeder Willem, den welckē die van Hollant door moeders begeeren/tot eenen heer genomē hadde: maer sy wilde 't lant weder hebben (staende sy/somen sept/naer een heymelijck ongelijt houwelijt) maer die van Hollant hieldent met Willem: eñ so stonden daer op twistē ende oorloghen tusschen henluyden. Ende de Keyserinne schreef harē sone Willem, so sy hem gekrijgē konde/ dat sy hem in vier stuckē houwen soude: daer op hy weder antwoorde/so hy haer kreegh/ hy soude haer handelen als sijn Moeder zijnde : ende in een Meer ghevochten zijnde / bleven daer van smoeders zijde meer dan twee hondert man ende veel Engelschen. Dus verre Mr. Aelbert van Straesborgh.

☞ Het schijnt dat desen twist tusschen de Keyserinne eñ harē sone / om de regeering vande Landē/ de eerste oorsaet is geweest vande partijē oft factien Hoecx ende Cabbeljaus genoemt/zijnde de Hoecxsche gesint tot de wettige regeeringe vande moeder/ eñ de Cabbeljausche een afkeer van haer hebbende/ mits haer strafheyt:eñ naderhant is de partijschap eñ misvertrouwen onder den Edeldom ende ingeseten van Hollant so gewassē/ dat het vandē vader op den sone voorts erwende/ontrent 140. jarē heeft geduert. De Hoecxsche haddē wel de rechtveerdighste sake/ maer sy waren veeltijts de swackste / eñ worden vande Cabbeljausche verdruckt / de welcke het hielden met den Prince oft Gouverneur vanden Lande/ ende de Hoecxsche waren toegedaen d'auctoritept ende 't recht vande Staten / bestaende van outs inde Ridderschap/Edelen ende Steden.

Froissard int 149. Capit. van sijn eerste Boec/verhaelt/dat int jaer 1348. was een Capitepn uyt Hollant/eñ was geweest pagie vandē heere van Archel/ eñ werde genoemt Cocquet, dese diende de Engelschen indē oorloge in Bertaignen/ende wert aldaer Capitepn gemaeckt/ende wert seer vermaert inden oorloge/ so dat hy groote schatten van gelt vande rantsoenen vergaderde/ende hieldt ende reedt met 30. peerden die hem toebehoorden. Die vanden Krijghs-raet des Koninck van Vranckrijck deden presenteren / wilde hy den Koningh dienen/ hy soude hem Ridder maken ende rijckelijcken hielijcken : maer en wilde daer niet nae hooren. Het gheschiede daer nae/ dat hy berijdende ende bevroevende een versch Peert / dat hart in den mont was/ende gebocht hadde om 300. Kroonen/ het peert naer den toom niet willende hooren / met desen Ruyter wegh liep / ende komende door een Graft ende die overspringhende/ viel met hem achter over/ ende brack alsoo den hals.

Dus verre het Wtvoeghsel.

De Linie der Paulen.

Anno M. CCC. ende Lij.

INnocentius de seste/ was die twee hondert ende sevenste Paus / hy was van Lemonicen / ende sat thien Jaren : hy was een seer gheleert man inden Rechten / hy en gaf geen beneficien dan geleerde eñ devote mannen/hy geboot allen Bisschoppē/ Prelaten / dat sy haer beneficien selver bedienen souden op den banne : hy sterf tot Avinion/ ende werdt aldaer begraven int Carthuser Kloosster buyten der Stadt / dat hy selver gheslicht hadde.

GRAVEN VAN HOLLANT

uyt den Huyse van

BEYEREN.

Willem de xxv. Grave. XXVI. Iaren geregeert.

Van Hertoge Willem van Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollandt, Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt.

NAdat se den strijt opter Maesen ghehadt/ende de Keyserinne eñ haer soon vereenight waren/is Hertoge Willem van Beyerē/Paltzgrave op dē Rijn/Graef vā Oosterbant/eñ Henegouwe/ghewoorden de xxij. Grave van Hollant/Zeelant/ende heere van Vriesland/int jaer M. ccc. Li. Hy hadde te wijve Machtelt, Hertoge Henrick dochter van Lancaster uyt Enghelandt: sy was Gravinne van Lyncester/ maer en hadden geen erfgenamen oft kinderen te samen.

In desen tijdt/op der Apostelen schepdinghen dagh/ was een groote brandt tot Haerlem / daer by nae half die stede af verbrande.

Een uytlegginge eñ verklaringe vande voor-ouders ende broeders van Hertoge Willem eñ Aelbert van Beyeren/Graven van Hollandt.

Byghevoeght door W. V. G.

DE Hertogen van Beyeren in Hooghduytslant eñ de Palsgraven Keurvorsten op den Rijn / zijn gekomen in manlijcker Linien (als d'oude Schrijvers getuygen) van Karel de Groote/Keyser van Roomen/

Digitized by Google

nen ende Koninghe van Vranckrijck/ ende hebben dese twee Lant-schappen beseten tzedert ontrent het Jaer 1180. Van dese is gheweest Lodewijck, Paltz-grave opten Rijn/ Keurvorst vant Roomsche Rijck/ ende Hertoghe van Beyeren/ die sterf An. 1294. out 65. Jaren/ naerlatende by Machtild des Graven dochter van Habsburgh 2. sonen Rudolf ende Lodewijck, den outsten werdt Paltz-grave op den Rhijn ende Keurvorst. Ende van hem zijn in wettiger-manlicher Linie ghekomen alle de Palsgraven opten Rhijn tot heden toe: den anderen sone Lodewijck wert Hertoge van Beyeren nae den Vader/ ende is An. 1314. Keyser gekroont teghen wille van Rudolff den Palsgrave sijnen broeder ende banden Bisschop van Ceulē/ die beyde Eertshertoge Frederick van Oostenrijck Keyser gekozen hadden/ waer upt swaer Oozlogh opstondt/ waer in Frederick ghevangen werdt. Dese Keyser Lodewijck 33. Jaren met grooter onrusten ghregeert hebbende/ is subijte (vant peert vallende/ ter jacht zijnde) van een popelsije gestorven An. 1347. oudt 63. Jaren: hy hadde eerst ghetrout Beatrix, dochter van Henrick Hertoghe van Glogou in die Sylesien: sy overleedt An. 1323. ende wan daer by twee sonen/ als Lodewijck genoemt den Ouden, die is ghewest Marckgraef ende Keurvorst van Brandenburgh/ ghestelt An. 1319. maer heeft dit Marckgraefschap An. 1349. overghegheven sijnen halven broeder Lodewijc den Romeyn, zijnde hy nu door sijns Vaders doodt Hertoghe van Beyeren ghewerden/ ende Grave van Tyrol van sijns wijfs wegheu/ ende hy sterf An. 1361. ende van hem is geen oir ghebleven: den anderen sone Hertoge Steven worde nae sijns broeders doot Hertoghe van Beyeren/ eñ sterf An. 1392. ende hadde te wijve Elizabeth Koning Lodewijcx dochter van Vngarijen/ ende hier van zijn ghekomen alle de Hertoghen van Beyeren tot den dagh van heden toe. Keyser Lodewijck trouwde ontrent den jare 1324. sijn anderde wijf/ te weten Margriete outste dochter vande goede Grave Willem van Holland/ suster van grave Willem de vierde/ ende wan daer by vier sonen/ als Lodewijck, Otto, Willem ende Aelbert, ende een Dochter Anna, die Guyter Grave van Swartsenburgh te man hadde (den welcken van sommighe Keurvorsten teghen sijn schoon-vader Keyser ghekozen is ghewest) 1. Lodewijck den outsten sone (sy dolen die Willem den derde den outsten sone stellen) wert genoemt den Romeyn, om dat hy te Roomen was ghebozen An. 1328. worde door overgifte sijnes oudsers broeders (Lodewijck voornoemt) Keurvorst ende Marckgrave van Brandenburg An. 1349. Sijn moeder noemt hem in een handvest/ ghegheven die van Dordrecht An. 1350. haren outsten Erfsone/ die hy in den oorloghe jegens haer derde sone Hertoghe Willem te hulpe was ghekomen in Hollandt: hy sterf An. 1369. oudt 40. jaren/ ende hadde eerst te wijve Inghelburgh, Hertoghe Aelberts dochter van Mechelenburgh/ ende daer nae Anna, Hertoghe Frederick dochter van Oostenrijck/ die sterf sonder oir: maer hy hadde by d'eerste Vrouwen dochter genoemt Ingelburgh, die te man hadde Frederick Burggrave van Norenborgh. 2. Otto de tweede sone vande Keyserinne Margriet, is mede ghewest Marckgrave van Brandenborgh/ door transpoort sijns Broeders Lodewijcx den Romeyn/ dan hy heeft dit Marckgraefschap ende Keurvorstendom verkoft An. 1375. aen sijn schoonvader den Keyser Karel de vierde/ voor 20000. Vngersche Ducaten/ nae welcken tijdt hy in Beyeren is vertrocken op een Kasteel/ altoos hy in wellustighyt eñ ongeregeltheyt noch 5. jaren gheleest hebbende/ is An. 1379. sonder kinders ghestorven: hy hadde eerst ghetrout Margareta Hertoghe Aelberts dochter van Oostenrijck/ daer nae Anna van Luxenborgh/ dochter vanden Keyser Karel de vierde voorsz. Willem eñ Aelbert de derde eñ vierde sonen vande Keyserinne Margriet zijn ghewest Graven van Hollant/ Zeelant ende Henegouwen/ als in dese Chronijcke upgheleydt sal worden. Om wat oorsaken dese Willem de derde sone deselve Landen verkregen heeft/ ende sijn twee ouder-Broeders daer buyten gebleven/ en vermelden de Historyschrijvers niet. Dus verre het Bywoegsel.

Hoe Bisschop Ian van Arckel uyt Vranckrijck weder quam tot Vtrecht, eñ hoe hy met die ses Vooghden concordeerde. Mirsgaders oock wanneer de nieu Kercke binnen Delft getimmert is.

ALs nu heer Ian van Arckel Bisschop van Vtrecht lange tijdt te Roomen hadde gheleeghen/ ende de ses Vooghden voorseydt merckende dat hy niet weder en quam/ hebben sy een conspiratie ende sterck verbont ghemaeckt metten Kercken van Vtrecht/ op dat sy hem mitsdien souden wederroepen van Roomen te komen tot sijnen Bisschoplijcken stoel. Ende alsoo sy begeerden gheschiedet: want de Bisschop siende de brieven sijner Kercken/ is upt Roomen ghetoghen/ ende is ghekomen tot Vtrecht op S. Gillis dagh/ int Jaer M. CCC. Lj. Ende als hy weder ghekomen was/ is hy nochtans beswaert ghewest met uptermaten groote schulden/ ende hy en mocht daer niet lichtelijck upt komen/ want hy van alle sijn vrienden ghelaten was/ ende bysonder dat hy hulp noch bystandt en hadde aen heer Ian van Arckel sijn Vader/ noch aen heere Otto van Arckel sijn broeder: waerom upt grooter noot heeft hy hem vromelijck gheset teghen dese ses Vooghden/ betrouwen hebbende in Godt ende in sijnen Patroon S. Martijn. Ende heeft terstont tsiegheregen 't Kasteel van Woerstyn/ ende heeft hem gheset te vechten ende te oorloghen teghen dese ses Vooghden. Ende des Jaers daer aen inde vasten/ heeft hem heer Otte van Ysselstyn ghedaen dat slot te Weverwaerde/ ligghende tusschen Vtrecht ende Wijck te Duersteden. Ende daer onthielt hem die Bisschop/ ende began aldaer selver in persoon sijn Bisdom te berechten/ ende van hoogen saken des Bisdoms hem te onderwindē ende recht te doen. Ende hy bevacht dese ses Vooghden aen allen zijden vromelijck ende stoutelijck. Ende in 't selve jaer die kerck ende stadt van Vtrecht/ die desen tweedracht niet langher ghehengen en wouden/ hebben eenen vrede ghemaeckt tusschen heere Ian van Arckel haren Bisschop ende den ses Vooghden/ in deser manieren Als dat sy souden ontfanghen van haren ouden uptgheleyden penninghen een seker somme gheldts/ ende dies souden sy den Bisschop overgeven vry ende al sijn Landen te besitten ende selver te ghebruycken. Het welcke sy alle deden/ uptgheseydt heer Sweer uptret Loe/ die en woude dat Kasteel tot Eembrugghe niet overgheven.

't Selve jaer dan Lj. is binnen Delft/ door een teecken van een kercke datmen wel xxx. jaren lanck inde locht sagh hanghen/ boven die plaetse daer nu die kerck staet/ een houten kercke ghetimmert/ ende dat beelde van onser lieven Vrouwen de Maghet Maria, worde daer in gheset.

Hoe de sloten Woudenburch ende Ruweel gedestrueert worden, ende vande rebelheyt des heerē van Culenburch ende van Vianen.

IN t Jaer ons Heeren M. CCC. ende lij. doen hochte heere Gijsbrecht van Abcoude ende Wijck bā heere Ian van Woudenburch dat slot eñ Kasteel te Woudenburch. Dese heere Ian van Woudenburch Ridder hadde eenen soon/ kloeck eñ vroom/ die overmits raedt ende hulps heere Ians van Culenburch sijns neefs/ gekomen is met een deel stoute Wapentuers/ inder dupster nacht/ ende beklam 't slot te Woudenburch/ teghen wille eñ consente sijns Vaders/ ende en woude niet toelaten de loop die daer was geschiet: waerom dat heere Gijsbrecht van Abcoude ende heer Ian van Woudenburch zijn ghekomen totten Bisschop/ hem te kennen gevende ende klagende dat groote gewelt van desē jongen voorsepdt. De Bisschop heeft van stonden aen dit slot van Woudenburch alomme beleghen xxij. weken lanc/ 't welcke hy dit wijls met magnelen ende ander instrumenten so krachtelijcken bede aenbechtē/ dat hy dat

Digitized by Google

met weynder eñ stormender hant gewonnen heeft op den eersten dach vander vasten des Jaers daer aen: eñ alle die hy daer op vant nam hy gevangē/ ende sy moesten hen koopen met groot gelt ende goet/ ende dat slot van Woudenburch dede hy ter aerden toe neder werpē ende slechtē. Daer en tusschen dat de Bisschop lach int belegge voor Woudenburch/ soo bedacht eñ bestormde de Maerschalck van Utrecht dat huys ende slot te Ruweel/ om dat de borchsaten dickwils af quamen vanden huysen/ ende beschadichden de dorpen eñ luyden vandē Bisdom. Ende als hy daer een wijl tijts voor hadde geleghen/ wan hyt met krachte/ ende brachtet onder de subjectie vanden Bisschop: Eñ dry Jaer daer na kochte Wouter van Minden vanden Bisschop dat selve huys. Op de selve tijt als de Bisschop noch voor Woudenburch lach/ so ontseyden den Bisschop heere Ian vā Culenburch ende heere Ghijsbrecht van Vianen Ridderen/ ende toghen in dat Sticht/ roobende ende brandende de dorpen ende landhuysen/ ende aenbochten des Bisschops landt uyt haer Casteelen/ als Culenburch/ Vianen/ Ghoreel ende Marckenburch.

Hoe de sloten ende Casteelen van Montfoort, Marckenburch, Holensteyn, ende Ghoreel aengevochten ende gewonnen worden.

HEere Ian Bisschop van Utrecht/ die hem hoomelick sette tegen sijne vyanden/ om de beschermnisse sijner kercken/ heeft int Jaer ons Heerē M.ccc. ende lij. vergadert vele hoome stoute wapentuers/ eñ is op S. Pancraes dach getogen voor de stede ende 't slot te Montfoort/ met hem brenghende een groot uytermaten swaer instrument/ om daer mede heer Sweer Burch-grave van Montfoort aen te vechten/ ende sijn stede eñ slot te bestormen/ om dat hy daer te hoyen met den heere van Culenburch eñ metten heere van Vianen tegen hem hadde gerebelleert. De Bisschop heeft sijn beleg daer voor gemaeckt/ ende was seer sorchvoudich ende neerstich met dat instrument de stede eñ dat slot te destrueren ende te vernielen. De Burch-grave aenmerckende de grootmoedichept ende volstandichept des Bisschops inden belegge/ heeft vrede ende ghenade begeert/ eñ heeft eenen vriendelicken pays ende dachinge metten Bisschop gemaeckt: Eñ hy moeste den Bisschop ghyeven een groote somme van penningen soude hy hem nemen in genade/ ende hy moeste den Bisschop eenen eet doen/ dat hy hem ende den Bisdom hou ende trou wesen soude: en hier van werden gemaect vaste eñ goede besegelde vrieven. Ende de bisschop verkreghen hebbende sijnen wille/ ende victorie/ is met grooter eeren ende triumphen weder ghetoghen in sijn stadt. In dat selve Jaer/ alsoo 't een seer heete somer was/ is de Bisschop ghetoghen uyt de Stadt op des H. Sacraments dach/ met een groot volck van wapenen te paerde uyt Utrecht ende Amerssoort/ ende heeft dat slot te Marckenburch beleghert/ ende lach daer voor neghen weken langhe/ dat bestormende ende aenbechtende met magneten/ ende ander diversche instrumenten/ ende heeftet ten laetsten stormender hant ghewonnen/ ende nam alle die borchsaten gevangen/ ende lieter een deel onthoofden/ ende verwoeste dat Casteel/ ende brachtet af totten gronde toe. Ende in dat selve Jaer inden herst/ heeft de Bisschop ghesonden sijnen Maerschalck met uytgheleesen wapentuers/ uyt die Stadt van Utrecht/ om te bekrachtighen ende te winnen dat Slot te Holensteyn/ maer de borchsaten gaven hen op in des Bisschops handen/ behouden haer lijf ende goet: Ende de Bisschop dede dat slot slechten ende neder werpen totter aerden toe/ om dattet een sterckte burcht was: Die roobers ende de borchsaten plaghen daer uyt te rijden/ ende deden den Stichte van Utrecht veele schaden/ hay rooben ende branden. Int jaer daer na heeft de bisschop wederomme toegemaect ende vergadert eenen grooten deel burgheren/ ende is met heyrkracht ghetoghen ende belepde dat Casteel te Ghoreel/ ende als hy dat met kracht ghewonnen hadde/ liet hyt af breken ende slechten totter aerden. Daer nae als de Bisschop lagh voor dat huys te Ryebelt/ doe werde de soen ende paeys ghemaeckt/ ende daer werdt ghesloten/ uytghesproken ende toeghelaten/ dat heer Ghijsbrecht van Vyanen/ met hulpe des Stadts van Utrecht/ op de selve plaetse dat huys ende slot te Ghoreel weder op timmeren ende maecken soude. Twelck alsoo gheschiede.

Hoe de Bisschop weder kreegh dat slot te Eembrugghe, Vredelant, ende dat lant van Over-yssel.

IN dat jaer ons Heeren M. ccc. ende liij. ontseyde Bisschop Ian van Arckel heer Sweer uptter Loe, om de Burght ende het Slot te Eembrugghe/ maer de Stadt van Utrecht ende Monfoort maeckten eenen pays tusschen beyden partijen/ op sulcker conditien: Als dat heer Sweer dat Slot vanden Bisschop te leen ontfanghen soude/ ende voort en soude hy daer gheen Casteleyn op moghen setten dan een Burgher van Utrecht/ op dat den stichte van Utrecht gheenen molestatie ende schade daer uyt en soude gheschieden. Ende de Bisschop kreegh ooc aen hem dat Casteel van Vredelant/ 't welck noch was onder de heerlijckheydt der Keyserinnen/ Grabinne van Henegouwen/ ende loste dat/ ende gaf daer voor seven duysent ponden/ 't welck heer Ian van Diest Bisschop van Utrecht/ verset ende t'onderpande ghegheven hadde/ den goeden Grave Willem van Henegouwen/ ende van Hollandt/ wiens dochter dese Margriete de Keyserinne was/ welcke somme ontfingh heer Floris vander Bochorst/ Ridder ende Rentmeester der voorseyder Keyserinne. In 't selve Jaer quamen oock een ende dadingden metten Bisschop heer Sweer van Doerst/ ende heer Frederic vander Eze/ van haren ouma telijcken eysche ende reeckeninghe der grooter sommen van penninghen/ als hier voren gheschreven staet/ daer voor sy dat gheheele lant van Over-yssel te onderpande hadden/ ende sy ontfingen vanden Bisschop een bequame ende heusische somme van penninghen. Doe losseede de Bisschop dat lant van Over-yssel aen hem/ want hy dat daer te voren eens hadde gheloft vanden Hertogh van Gheire/ voor tsestigh duysent goude Geldersche Ridders/ van goeder munten ende gewichte.

Vanden oorloghe tusschen den Bisschop van Utrecht ende Herman van Meervelt, ende vande voorspoedigheden des Bisschops.

EEn hooftman gheheeten Herman van Meerdelt/ ontseyde in dat selve jaer heere Ian dā Arckel Bisschop van Utrecht/ met 't gheheele sticht/ ende is gecomē int lant van Over-yssel met veel gewapent volcx/ eñ verwoeste dat met roobe eñ brandē/ met hem nemende vele gevangen ende eenē grooten roof. De Bisschop die dese oberdaet wreken wilde/ heeft terstondt vergadert een uytgheleesen hoop volcx/ van sijn selfs dienaers ende andere/ ende is gereden met twee duysent paerden int Bisdom van Munster/ ende heeft verdestrueert eñ verwoest sijn water-tochten/ molens ende bruggen/ ende sijn dorpen aen brande ghesteken/ ende heeft eenen grooten rycken roof weder van daer ghebracht. Ten laetsten wierter een vrede ende pays gemaeckt tusschen hen beyden. Omtrent dese selve tijt heeft Bisschop Ian van Utrecht vergadert een grooten hoop wapentuers/ ende is gereden om te bedwingen de rebelheydt van die van Yselham/ want sy ongehoorsaem zijnde sijne ghebaden/ hen verhonden hadden metten Vriesen/ ende heeftse mede met grooter kracht ghebracht onder sijne heerlijcheyt/ ende moesten hem loben met eede ende bezegelde vrieven/ dat sy hem voortaen ende sijne nakomelingen onderdanigh eñ subject wesen souden. Dese Bisschop Ian is dan voortgegaen als een glorieus Prince/ eñ is seer victorieus ende voorspoedich gheworden/ betalende de schuldē sijner kercken/ ende loffende alle die goeden/ steden/ sloten/ landen eñ al datter in verset was/ van hem oft van sijne ondersaten/ ende brochte die weder totten eygendom sijner kercken/ daer sy van rechts wegen behoorden te wesen. Hy bedwanck hoomelijcken

Digitized by Google

hen de aenbechtinge der roobers / ende dier Heeren / eñ wan ende destrueerde veel van haer sloten/ ende werpse ter neder/ ende sommighe die groote beterschap beloefden nam hy in genaden. De verbaelden kerchen dede hy repareeren ende vermaken/ eñ dedese versien met schoone kostelicke boecken ende ornamenten/ met kelchen ende anders des hem van noode was. Inde hooft-kercke van Utrecht / als inden Dom / liet hy maken op zijn eygen kosten/ upt sijne propere eygen goeden een uytermaten kostelijcke mijter / met eenen silveren ende vergulden stave / daer men eenen Bisschop van Utrecht altijdt eerst in sijne introbisatie ende inleydinghe mede kroonen en tlieden sonde: want hy was een Man van grooter eeren ende fame.

Vande oorlogen ende strijden die Hertoghe Willem hadde tegen dat Sticht van Utrecht.

HErtoge Willem van Beyeren / Palsgrave opten Rijn/ Grave van Holland / Zeelant en Vriesland/ heeft voor quade informatie ende ingevinghe van sommighe Heeren Iohan van Arckel Bisschop van Utrecht ontsept/ende dit was ontrent S. Martijns dach inden Winter/ inden Jaer ons Heeren M. ccc. ende vb. ende noch daer enboven vele Heeren ende Edelen inden Stichte ende daer ontrent den Stichte geseten/ ontseptden den Bisschop mede voor begheerte des Hertoghen vorseydt. Als heer Aernt van Yselsteyn/ heer Ian van Culenburch / heer Ghijsbrecht van Vianen / Ian van Culenburch / Ians soon van Woudenburch / Ian van Haerlaer / Ian van Langheraeck / Ghijsbrecht van Amstenrode/ Ian van Bloemestein/ Zoudijn upté Rijn/ Ruybrecht van Schonauwen/ Sweer van Nesse/ Gerrit van Vliet: Ende noch de Heere van Kleyde ende de Heere van Vucht in beyden landen gheseten / voor gonst des Hertoghen ontseyden sy mede den Bisschop: Die voorsche komende int Bisdom met ontrent xl. paerden wel gewapent/ namen haren weech na Oudewater: Eñ alsoo sy den wech niet wel en kenden / zijn sy verdwaelt geweest / ende quamen onder haer pparden by de stede van Montfoort / want die van Montfoort waren op die tijdt groote vrienden ende getrouwe mede-bechters des Bisschops. Ende als de Poorters van Montfoort vernamen dat dese heeren daer waren / ende nochtans heer Sweer van Montfoort haren heere op dien tijdt binnen Utrecht was / zijn sy met alle haer macht upt gegaen om tegen hen te vechten: Ende sy zijn handsgemeen geworden met malkanderen/ ende sy verwonnense/ ende namen den heere van Kleyd ende den heere van Vucht met alle haer soudenieren gevangen. Also heeft dan Hertogh Willem een groot machtich heyr vergadert/ eñ is met alle zijn heeren/ Vrinen/ ende veel volcx van wapenen / met ontwonden hammeren / wimpelen/ ende kleurende baniaenen/ stoutelicken gekomen in het Sticht dā Utrecht / op dat hy dat met gewapenderhant verwoesten ende destruerē sonde / ende komende by dat dorp Noten/ gelegen by Wijck te Duerstede/ heeft een groote deel des landts alsdaer aen brande ghesteken/ die dorpen verwoest/ eñ heeft eenen grooten roof van daer met hem genomen. Ende de Hertoghe bleef daer leggen acht dagen lang / verhopende den Bisschop dat hy upt komen sonde om met hem te strijden. De Bisschop dit aennerchende / dien dit seere noopde dat zijn Lant alsus verdorven worde / heeft ghedocht dat hy den Hertoge ende die met hem gekomen waren / dat vergelden sonde: Ende hy heeft vergadert een deel soudeniers eñ wapentners/ ende is gekomen tot Utrecht/ ende hadde die van Utrecht daer toe gheerne ghehocht dat sy met grooter macht met hem upghegaen hadden om te bevechten de Hollanders die tot Noten lagen. Maer heer Aernt van Yselsteyn / heer Ian van Culenburch / ende heer Gijsbrecht van Vianen hadden sodanigen vasten conspiratie ende verbant met haer vrienden inder stadt van Utrecht gemaeckt/ dat hy den Burgeren in geener manieren upter stadt vrenghen en mochte om te strijden tegen den Hertoghe ende sijne hulperen. Ende die van Emenesse stelden hen in anderwerf in rebelheydt tegen haren Bisschop/ ende sy vielen met den Hertoge toe/ ende deden hen toeschrijven der Graefschappe van Hollandt. Ende ter wijlen dat Hertoghe Willem dese acht dagen lach tot Noten met alle zijn heyr/ so is heere Ian van Egmont metten Hollanders ghekomen op S. Catharinen dach tot Bonscoten. Die van Bonscoten dit siende maecten hen terstont int harnasch ende quamen den Hollanders vromelijck tegen te strijden: Ende daer worde seere hertelicken gevochten/ soo dat die van Bonscoten verlozen inden eersten aengancke tseventich bloeckemannen/ eñ de andere dit siende worden vluchtich/ ende liepen met grooter haestichept naer Bonscoten toe om dat te bewaren. Dit ghedaen sijnde is Hertoghe Willem met alle zijn heyr weder gheheert in Hollandt.

Philips van Leyden / int boeck De cura reipublicæ & sorte principantis, seght aldus: Het maecht prijselick den voorseyden Vorst / dat hy om het favoor dat hy hadde tot de heylighe kercke / gheboot verbrant te werden sijnen Secretarium in d'oorloghe teghens die van Utrecht / om dat de selve Secretaris de vryheydt van een kercke by Noten/ gesept werdt gebioleert ende onweerdelick gehandelt te hebben / het waerde heylighe Sacrament. Den welcken recomandeert dopinie van alien weerde menschen / want hy favorabel ende barmhertich was / bysonder de eere der vrouwen ende harer suyverheyt een neerstich conservatoor/ waeromme hy behoorde ghepresen te wesen bande vroeden/ ende goede menschen voor hem te bidden: Godt voor zijn barmhertichepdt wil hem dit waerdelicken compenseren / want waerdich loon en ontfaeck nopt den ghenen die wettelijck dienden. Dit is den Hertoghe Willem, den welcken het boeck De cura reipublicæ & regimine principantis, werdt gevonden: Den welcken ick/ so veel als mijn krancklicheyt vermach/ make groot upt sijné gesten/ op dat hy sterbende niet en sterve/ maer dat hy voor mijn schrijven sterbende leve / op dat hy doot weserde/ ghelve den genen die dit lesen 't selfde verwechsel des goetheyts ende openbare deuchts / dat die lebende is gestet den genen diet sien. Dit is hy die my eerst geroepen heeft tot gemeenen arbeyt / wiens broot ick lange tijt hebbe gegeten: Niet ommme en lupt het niet qualijck dat ick sijn lof offere naer de wortel des waerheyts/ want men sal des ontfanghen welbaets gedachtich wesen / ende wy gelevnē 't sout dat wy int Hof gegeten hebben. 1. Esdre 4. Dese mogende Prince plach te hebben voor een ghewoonte / op wat plaetse dat hy was siende eenen Vries / dede hy dien roepen tot hem/ ende dit gehoort hebbende schreef snellicke op de emendatien bande injurie die hem gedaen was / eñ leefde op dien tijt in goeden vrede/ ende was rijck: Dit siende dat volck/ danckten God den Heer. Ende also ick verstaen hebbe / segdt de selve Philips van Leyden / in het voorseyde tractaet / Casu agricolarum notabili finali verb. per premissa, vanden genen diet weten / als hem ghewaecht worde van sijnen Edelen/ wat hem vorede dat verworpen volcke upt zijn eyghen will tot hem te roepen/ ende alsoo snelle expeditie te doen? Wijs ende expert wesende/ antwoorde hy: dit volck ist sonderlingste schat mijner heerschappie/ verkreghen met den bloedigsten arbeyt mijner voor-vaderen / hebbende daer over alleen dominie ende heerschappie / ende en benghe niet dat sy van pemanden verdruckt werdē/ oft dat pemant alsdaer hebbe voytie met my.

Het is te weten/ dat desen hoogh-gheborenen Vorst/ inhererende de voetstappen sijns Oems / sijner Moeders vroeder/ Willem Grave van Holland / Zeelandt/ ende heer van Vriesandt de twintichste / gheweest is een sonderlinghe lief-hebber ende promotoor van alle gheleerde Mannen / ghemerckt dat de nutschap des gheheele wijsheydt gheleghen is in letteren / ende dat de Boecken volmaecktelijck leeren ghemeenten regeren / Oorloghen ende heyren disponeren / slijen ende andere Instrumenten van Oorloghen rechten / Vöghen repareren / Vöghhuysen maken / ten laetsten/ des vredens vruchtbaerheydt/ des Justicijl cierheydt/ ende

Digitized by Google

der Wetten reverentie/ ende der hp-gheleghen Landen vrientschappen onderhoudinghe. Ende overmits dat gunst betaemt gherecompenseert te worden met gunst: Hieromme heeft de moeder ende schole der Wetten / de vermogende Universitept van Orliens gheapprobeert ende gesonden desen hoogh-geboren Vorst/een tractaet vande anghste ende sorchvuldicheyt die tot het gemeen behoort gedaen te werdē / ende vant deel des geens dier principerende is/gemaect banden hoochgeleerden ende uyt Ridderlicken stamme gheboren / Doctoor inden gheestelicken stamme tot Parijs ghepromobeert / een banden fondateuren des Capittels van S. Pancraes kerck binnen Leyden/ ende fondateur van twee Canonicx proeben inde selve Kercke / ende meer andere beneficien ende edel proeben / Meester Philips van Leyden voorseydt. Inden welcken vruchtbaerlijck met veel redenen vertoont werdt / dat den Koninghen ende Vorsten betaemt alsoo 't ghemeen welbarens oorbaer/ sorghe ende last te dragen / ende ondersaten welvaren te ondersoecken/ dat het Rijck integrite ongecorrumpeert/ ende eens-gelicx staet tot allen tijden ongequetst blijve: Ende dat ghen rescript / mandaet/ gratie/ gunste / waerdicheyt / privilegie / teghen een goet macht prejudicerē: Dattet gebreck der Kercken/de wetenschap vande Leghes hebben / ende vande rechten der voorvaderen is gheweest / ende is oorsake van veel quaets: Rechters ende vierders van Justitie/ Oversten/ Bailliuwen/ Schouten/ Schepenen/ Heemraden ende allen anderen die oordelende zijn onder eenen Prince / ist dat sy wettelic disponerē/abstinerende hen van dat in rechten verboden is / soo suppoosteren sy dien Prince in veel dinghen/ ende procureren den ondersaten glorie: gheen staten nach conditien van menschen en duntmen / den welcken in desen tractact niet ghenoech voorsien ende geraden en is. De Ridderlicke strenghept restaureert die ombeschermde leden des gemeents / doet te niet rebelheyt / ende wrijft te samen met kracht van wapenen den oploop der boeven ende moordenaers. In desen tractaet werdt ghepresen de echtelicke superheydt / op dat de menschen latende de sotte ombelsinghe hen haesten tot hyliken / door den welcken dat schijnt 't menscheliche geslachte seer konstelick verkregen te werden onsterffelicheydt / welcke superheydt is machtich te presenteren onse zielen Gode totten Paradijse. Als de houwers der Acker ghebruycken heur behoorlicke wyheyt: De Ridderen dickwils aennemen de wapenen des ghemeents defensijfs: Der vroumen violeerders gherecorrigeert wesende suspireren / ende de steden met blinckende ordinantien schrijven: De exerceerders van Justitie vliende worden genoot: des Princen verstant schijnt als de dageraet: Religie oft devotie meerdert/ ende de wyheyt des gemeenen goets ongequetst werdt gheconserveert: Daer is eerlickheydt/ eere ende cierheydt/ ghewin/ vrede/ eendrachticheydt des ghemeenen volcx. Ende die daer is wel levende in desen teghenwoordighen over-gangh / haest tot de glorie des ghenes die het ghemeen welvaren warachtelicken is ghuberne'rende.

Hier mede ghenoech op dit pas van desen tractate/ want mijn eloquentie veel te kleyn is int uytspreecken van sijnen love ende utilitepten/ende hoe noodtlic dat het is Princen ende haren dienarē/ende den genen diet gemeen welvaren regeren ende beminnen/ende soude also doende overtreden de schreve van dese voor-ghenomen Historie. Dit voorseyde tractaet / lange tijdt in puluer ende stof vergeten/ heeft Jan Steversoon Boechpreenter tot Leyden / in het Jaer duysendt vijf hondert ende sesthien / op den veerthienden Septembris int licht gebrocht/ ende wort hy hem ende synen Librieren te koope gevonden.

Hoe dat de Bisschop Wesop ende Muyden wan.

DAer nae int Jaer ons Heeren duysendt dryehondert en sessendvijftich/ naer S. Pauwels dach bekeering/ heere Jan vā Arckel Bisschop van Vtrecht/ seer swaerlijck nemende dat grote ongheluck ende injurie / hinder ende schade die hem in synē Landen banden Hollanders was gedaen / heeft hem toeghestelt om dat te wreken / ende heeft veele soudeniers / ende alle de macht synes Ridderschaps ende Ondersaten te samen vergadert/ metten welcken hy krachtelicken beset ende beleghert heeft de stede van Wesop / ende dat huys te Muyden. Ende als hy sonder aflaten die stede ende poorteren met schieten ende assaulte / met slingeren ende stormen hadde gemolesteert ende ghequelt / ende een groot deel der muren ter neder geworpen: op den vierden dach als hy daer voor quam / heeft hy de stede ende dat huys met rechtenderhant gewonnen ende aengesteken ende verbrandt: De poorters vielen inde grachten/ ende swommē over de best / ende namen also de vlucht. Ende die knechten ende Soudeniers verkreghen daer eenen grooten swaren roof van goet / ende namen veele ghevangen met hen. Dit ghescheyt wesende repsde de Bisschop weder tot synen lande.

Hoe de heeren van Sleyd ende Dycle uyter vanghenisse quamen.

HEere Arent van Ysselstein heeft int selve Jaer inde Vasten een vasten pays ende vrede ghemaeckt tusschen Hertoghe Willem van Beyeren / Grave van Hollant/ ende heer Sweer Burchgrave vā Montfoort synen Neve doen ter tijdt des Bisschops Maerschalck. Ende als de Burchgrave vereenicht was metten Hertoghe / terstont so rebelleerde hy voor gonst van Hertoge Willem tegen den Bisschop synen heere. Ende heeft de Heeren van Sleyd ende van Dycle onbonden ende vry gelaten vander vanghenissen/met haren heerlich Schiltknechten / ende hy sendese vry ende los totten Hertoghe. Dat welcke de Bisschop seer oevel ende qualicken van hem nam / allegerende ende seghghenē / dat de ghevanghen hem toeqvoorden / ende dat alder-meest / want heere Sweer zijn Maerschalck was/ ende en hadde hem tot noch toe gheene reeckeninghe ghedaen.

Vanden strijt die geschiede tusschen den Hollanders ende die van Amersvoert by Zoest.

INden selven Jaer opten 14. dach van Maert / heeft Heere Ghijsbrecht van Aencroede die een vroom strijtbaer man was/ met veele ghewapende uyt Hollant/ Ridderen ende Schiltknechte/ ende met veel vrome wapenters / uyt bevel Hertoghe Willems uytter Graefschap van Hollandt vergadert/ende is gecomen binnen Naerden. Ende zijn heyr aldaer in ordinantie gheset hebbende/is hy met al zijn heyre upgherest/ende in wake der stede van Wesop ende Muyden / heeft hy dat Dorp van Zoest verbrant ende gepilgeert. Daer teghen is gecomen Otte van Laer/ op die tijt des Bisschops Maerschalck / ende is ghetoghen met die van Amersfoort in Emelant / op dat hy eenen strijt soude vechten tegen heere Ghijsbrecht van Aencroede ende den Hollanderen. Ende als sy te samen in eenen strijt vergadert waren / worde heere Ghijsbrecht seer ghequest ende ghewondt totter doodt / ende upten strijde ghebracht. Die van Amersfoort begonnen altemet upten strijde te wijcken ende toghen te rugghe / ende heere Otte die Maerschalck worde daer ghesaghen met xxxbj. poorters van Amersfoort / ende die Hollanders behielden dat veldt ende hadden victorie. De Hollanders namen Heeren Ghijsbrecht op haer pieckten / die vol nae doodt was / ende liepen snellicken met hem ende verchten hem. Ende als sy door weyden ende broecken ende andere omweghen de vlucht ghenomen hadden / soo quam de Bisschop met een versch heyr te peert ende te voet om de synē te hulpe te komen. Ende als hy hoorde dat sy door omweghen de vlucht hadden ghenomen / is hy ter zijden upt ghereden / om henluyden te bevechten / maer hy quam te laet / ende reedt droeflijcken wederom binnen Vtrecht / ende die Hollanders quamen blijdelijcken wederom binnen Naerden.

Hoe

Hoe dat ſlot te Nyevelt ghewonnen ende verbrant wert.

DAer na opden 22. Mey / Hertoge Willem die ſeer verblijt ende gemoet was bander victoꝛie / is met grooter heyꝛtracht getogē int ſticht van Vtrecht / ende ſette ſijn tenten eñ paulioenen op een plaetſe geheeten de Hogewoert / eñ heeftet al verwoeſt ende vernielt dat daer ontrent was. Ende hy heeft geſondē heer Ian van Egmont met vele ghewapent volck / om te beleggen heere Stevens Caſteel van Nyevelt. Ende als hy ſijn belegge voꝛ dat Slot van Nyevelt hadde ghemaect / ſo rechte hy daer voꝛ 4. magnelē / daer hy dat ſlot ſeer mede aenvocht / eñ de mueren vꝛac. Heer Steven van Nievelt Ridder / die hem van als wel voꝛſien hadde / was ſeer neerſtich om hem vꝛomelijcken te beſchermen / maer ten bate hem niet vele / want de Heere van Egmont bleef daer liggen 7. weken langh / ende hadde doen maken een ſterck werc van grooter hooghten / daer hy dat ſlot ſeer mede dēſtruerde: ende ten leſten gaf hem Heere Steven op / met alle die daer op waren / ende gingen in genaden des Hertogen Willems De Hollanders als ſy dit ſlot hadden gewonnen / ſtaken ſy dat vver daer in / ende vꝛaken af ter aerden / ſonder conſent ende wille van Hertoge Willem.

Vanden pays ende vrede tuſſchen de Hollanders ende die van Vtrecht.

DEſe dingen aldus gheſchiet zijnde / voꝛ middele ende tuſſchenſpꝛeke eeniger heeren / is daer weder eenen volkomen vaſten pays gemaeckt / tuſſchen Hertoge Willem van Beyeren / Grave van Hollant / eñ heere Ian van Arkel Biſſchop van Vtrecht / in deſer manieren. Als dat elck trecken ſoude in haer eygen landen / waer upt die van Emeneſſe weder ghekomen zijn ter obedientien van haren Biſſchop. Voꝛt ſoo woꝛde gheſept ende geconſenteert heeren Ghijſbrecht van Vianen ſijne Slot ende huys te Gozeel weder op te mogen doen maken / met hulp eñ bꝛſtant der ſtadt van Vtrecht. Noch ſo woꝛde gheſept dat alle de gevanghen aen beyde zijdē ſoudē vꝛy ende quijt zijn / ende vꝛſonder die ſeven Gunterlinghen die upter Stadt van Vtrecht gebannen waren / ſouden vꝛy weder komen inder ſtad / als Heere Henrick vanden Rijn / Vꝛoꝛſt van S. Ians t'Vtrecht / heer Pelgrom ſijn vꝛoeder / Ian van Woerdē / Gijſbrecht Gunter vanden Hogenlande / met meer andere. Ende aldus ſoo bleef heer Ian van Arkel Biſſchop van Vtrecht / daer na 2. jaren ſonder oozloghe / ende leefde met vꝛede. In tſelve Jaer quamen alle de gebannen Gunterlingen weder in des Biſſchops ghenade weder inde ſtadt / elck in tſijne / als Gherrit Bole ende Dierc Bole gebꝛoeders / Ian Witte Roclofſzoon. Pieter Kannemaker, dewelcke int beleggḥe des Slots van Ghozeel heere Ghijſbrecht van Vianen te hulpe quamen met vier duyſent ponden.

Vanden doot der Keyſerinnen, ende Grave Ians van Soiſſons heere vander Goude.

INt voꝛſepde Jaer werde aſtijdigh de doꝛluchtige Voꝛſtinne Vꝛouwe Margriete, Keyſerinne van Roomen / Grafinne van Henegouwen / des goeden Grave Willems dochter / moeder Hertoghe Willem van Beyeren / Palenſgrave opten Rijn / Grave van Hollant / Zeelant / ende heere van Vꝛieſlant / eñ ſy woꝛde met herameliycher uytvaert begraven tot Valenchijn in Henegouwen / nae dat ſy het Graefſchap van Henegouwen nae haers vꝛoeders doodt gheregheert hadde tien Jaer / ende de Graefſchappen van Hollant / Zeelant ende Vꝛieſlant ontrent vijf Jaren. Ende doe quam dat Graefſchap van Henegouwē ende van Hollant weder aen eenen heer als Hertoghe Willem van Beyeren haren Sone.

Ende in dat ſelve Jaer ſtarf mede Ian van Henegouwen / Grave van Soiſſons; heere vander Goude ende Schoonhoven / des goeden Graven Willems vꝛoeder van Henegouwen / ende van Hollant / ende der voꝛſepde Keyſerinnen Oom / ende naer hem woꝛde Grave ſijn Dochters Sone Lodewijck Grave van Blois.

Hoe Hertoge Willem ſijner ſinnen byſter werde.

INt Jaer ons Heeren duyſent vꝛy hondert ende acht en vijftig / op S. Ioris dagh / doe hadde Eduwaert de derde van dier name / Koning vā Engelant / eē groot ende feeſtelick Hof beroepen / ende gaf alle ſijn Vꝛincen / Heeren ende Barōnen banden Lande een koſtelijcke maeltijdt: Tot welcken Hove Hertogh Willem van Beyeren Palſgrave opden Rijn / Grave van Henegouwen / van Hollant / Zeelant eñ Vꝛieſlant mede geroepen ende ontboden was / ende werde met grooter eeren eñ triumphen banden Koning ende de Koninginne ſijne Moeye ontfangen. Welcke feeſt volepnt weſende / is hy weder gerepſt in Hollant / ende werde koꝛts daer na ſijner ſinnen bijſter / ende is raſende gewoꝛden. Ende alſo hy alle ſijne dagen een ſtreng Heer eñ Graef hadde gheweeſt / ſoo ſloegh hy met ſijn eygen hant ter doot eenen vꝛomen Edelen Ridder / gheheeten heer Gherrit van Wateringen. Ende Hertoge Willem woꝛde gheſet in vaſte ſekere hoeden ende bewaerniſſen / ende ſat daer in ontrent xix. jaren / tot dat hy ſterf / als hy de Graefſchappen hadde geregheert ontrent ſeven jaren. Ende vier Jaren hier na ſterf Vꝛouwe Machtelt ſijn huyſvꝛouwe / de Grafinne An. 1381. ende lept tot Keyſburgh int Klooſter begraven.

Byvoeghſel. [Deſe Hertoge Willem heeft int Jaer 1353. beveſticht de hantveſte / dewelcke de Keyſerinne ſijn Moeder An. 1346. die han Aemſteldamme hadde verleent / inhoudende dat Aemſteldam noch Aemſtellant tot geenen dage vande domeynen ende Lande van Hollant verꝛvemt oft gheſcheyden ſoude moghen woꝛden.

Ghedueren de ſijn upt-ſinnicheyt / ſat hy eenighe Jaren opt hof inden Hage / ende werde van daer ghevoert te Kenopt / een ſtedeken ende Caſteel in Henegouwen / daer d'oude Graven van Henegouwen haer beeltijdts plegen te onthouden.]

Volght een Handt-veſte hoe Hertoghe Willem van Beyeren ober komen is met vꝛou Iohanna hertoginne van Vꝛabant / ſijner Moeyen weduwe wijlen Grave Willems de vierde.

Vpghevoeght doꝛ W.V.G.

WIllem Hertoghe van Beyeren / Grave van Hollant / van Zeelant / ende heer van Vꝛieſlant / maken kont allen luden: dat wy ober een gedꝛagē zijn mit onſer lieber Moeyen / Vꝛouwe Iohanne van Vꝛabant / Grafinne van Henegouwen ende van Hollandt / van allen afterſtalle / van have / dutwarie ende van ſcout die ſy ons epſſchende mach zijn tot deſen daghe toe: daer ſy onſe luden van Voꝛdꝛecht ende van anders onſen lande voꝛ gevanghen hadde. Inden eerſten ſullen alle die gevangen upt ende vꝛy gelebert zijn woꝛden / ten Berge opten Zoem / van heuren koſt mitten onkoſt / alſo weſelicke / dat ſijs hem beloben mogen mit reden: ende wy / ende zy / ende heur vꝛiende / noch niemant die hem aengaet / en ſullen nemmermeer vvake doen noch doen doen / aptie gene dieſe dinghen / oft op heur vꝛiende / oft op anders pemant. Voꝛt ſoo ſalmen Coman gevene van Aemſtelredamme / die de Haeght geſlegen was by lonende ghelden twee hondert oude ſchilden / ende dat gheit al teffens te betalen / van Alreheyligben daghe naeſtkomende ober een jaer: ende dat ſullen onſe ſteden van Hollant betalen / ende onſer lieber moeyen of ſlaen van hare dutwarie / banden eerſten ghelde dat men haer op die tijt ſchuldigh ſal zijn: ende die ſoene te deelen vy den gerechte van Aemſtelredamme / ende mē ſal ſijnen afnemen weder doen geben dat ober hem gevonden wert doe hy geſlegen wert. Voꝛt ſal onſe lieve Moeye voꝛnoemt geben dien gebangen eñ den genen die van heuren wegen haer guet genomen is / vijf hondert oude ſchilden: ende obermits dien vijf hondert oude ſcilden / ſal onſe lieve Moeye ende anders alle heuren

Digitized by Google

vriende scadeloes ende quijte wesen alre scaden die van haren weghen ghedaen is / ende die sullen die stede van Voorzecht betalen van Alre hepligen misse die komen sal over een jaer / elcken na siere groote van sijnen verliese te deelen: ende die vijf hondert schilden sullen die van Voorzecht of slaē onser moepen voornoemt vandē gelde daermen heur dan schuldigh sal wesen. Voort soe hebben wy by onsen gemeenen steden jegens onser lieder moepen doen reknen ende vynden / dat wy haer schuldig zijn vanden jare xlix. ende daer te vorē by heeren Mathijse ende by sijnen tijde / tot Alre hepligē misse int Jaer voorsz ses dupsent dry hondert acht ende twintich schilden / ende een vorzendeel van eenen schilt. Item zijn wy heur schuldigh van afterstal van Alre hepligen misse int jaer van vijftigen by Diederics tijde van Groenen-velde / ende by Hepnen Roden tijden / ende Henricks Pieters van Leyden / ses dupsent / ses hondert drie ende vijftig schilden eñ een vierendeel van een schilt. Voort zijn wy onsen lieben Moepen schuldigh / die wy haer toe ghesegheit hebben / weder te doen gheven vanden koop vanden Juweelen die sy vergonden hadde / dry dupsent dry hondert dry ende tachtigh schilden / dair sy onsen open vrieve af hadde / die sy ons vorghelevert heeft: dit komt in somma dat wy onser lieder Moepen schuldigh zijn / xvj. m. vij. c. lxiij. ende eenen halven schilt / vor gueder rekeninge / oude schilden met Aernen guet van goude ende swaer van gewichte / of payement daer jeghens sijn waerde / die onsen steden hier na ghescreven voor ons ghelooft hebben te betalen ende te volboen / ende daer wy onse steden of quijtē sullen: van welcker sommen vanden gelde voorsz onse steden betaelt hebben mit gereeden gelde iij. m. vij. c. lxiij. ende eenen halven schilt. Aldus blijven wy onser lieder Moepen voorsz xij. m. schilden. Des sullen onse steden haer betalen van Alre hepligher misse naistkomende over een Jair iij. m. schilden: des salmen dā offslaen tgelt vanden doetslage en die vijf hondert schilden vanden gevangenen scade voorsz ende daer na telken Alrehepligher misse ij. m. schilden / totter tijt toe dat die voornoemde xij. m. schilden te vullē betaelt zijn. Voort so hebben wy over een gedragen mit onser lieder Moepen voorsz dat wy hair alle jair sullen doen betalen haer duwarie / als haer open Vrieven houden / die sy heeft van onsen lieben heere onser ouder-vadere (daer God die ziele af hebben moet) in payment / den ouder schilt guet van goude ende van gewichte / voor xvj. penning groote gereknet / ende den groeten voor xvj. penninghen swarten voornoysen gereknet. Ende want wy met guerder jonsten eñ upterlijcken begeeren willen / dat onser lieder Moepen voorsz vul ende al sonder argelist / alsoe lange als sy leeft voldaen voorde van allen poincten voorsz. Hoe hebben wy ende onse ghemeene steden van Hollant / als Voorzecht / Delft / Leyden / Haerlem / Aemstelredamme / Alckmaer / Medenblick / Sente Gheertruydenberge / Schpedamme / Rotter damme ende Oudewater / gelooft eñ gelobt mit gueden trouwen / alle scout te betalen / ende alle voorwaerde voorsz te vulboene. In oirkonden desen vrieve / ende bezegelt mit onsen zegele / ende mit allen onsen steden Zegelen. Geschreven te Berghen opten Zoem / des Saterdaeghs na sinte Gillis dagh / int Jaer ons Heeren M. CCC. een ende vijftigh.

Hoe de Bisschop van Vtrecht die stede van Hardenberg beleyde, ende van dē Edelen eñ Schiltboortige mannen die in dese tijt in Hollant waren.

In selve jaer dede heer Jan van Arkel / Bisschop van Vtrecht omgraven ende vermuerē met tooznen ende blockhupsen / dat stedeken van Hardenberg / gelegen int Overstricht. Ende hy liet afbreken ende te niet doen eenen grooten bergh die ontrent dit stedeken lagh / eñ alsmen sept / so plagh op desen bergh hier voortijdts een schoon Koninghlijck Paleys te staen / t'welcke de Heydenen ende ongheloovighen gedestrueert ende vermelt hadden.

Ontrent dese tijt waren inden lande van Hollandt ende in Zeelant vele vrome Edele ende Schiltboortighe mannen / als Iohan Grave van Soissons.

Dirc heere van Vzebenroede / ende Reynout, Dirck, Willem Ridderen / ende Joncheer Walraven des voorsepden heeren Dircx vier sonen.

Otte heere van Arkel.

Arent heere van Avesaet / Holen ende Voordeloos.

Robbrecht heere van Asperen.

Hebern heere van Slinghelant / des voorsz Otten broeder. Machtelt Vrouwe van Voorne.

Ghijsbrecht heere van Abcoude / van Wijck te Duersteden / van Gaesbeeck / van Putten eñ Strijen / ende sijn sonen waren

Willem heer van Abcoude / van Wijc te Duerstedē: Sweer heer van Gaesbeer / van Puttē ende Strijen.

Iohan heere vander Leck ende Polanen / namaels heere van Asperen. Dirck Burg-grave van Leyden / heere van Wassenaer.

Iohan Persijn, heere van Waterlandt.

Iohan heere van Egmont.

Arent heere van Egmondt ende Ysselstein.

Jonckheer Ian van Egmont.

Gerrit die te wijve hadde Vrouwe Willemijne van Wateringen. Willem heere van Hoetermeer / ende dese vier voorsz waren des heeren van Egmonts sonen.

Arent heere van Ysselstein.

Gijsbrecht heere van Vpanen.

Hugeman heeren van Sevenberghen.

Wolfard van Borsselen / heer vander Vere.

Floris heere van Haemstede.

Costijn die goede heer van Keneste.

Iohan heer van Kruyningen.

Willem heer van Naeldwijc / Maerschalc van Hollant. Gerrit van Heemskerck.

Gerrit van Voelgeest. Ian sijn broeder.

Iohan heere van Vrongelen / met sijn broeders.

Herbaern van Riede / heere van Pepndrecht.

Iacob vanden Vinckhorst.

Iacob vanden Woude ende van Warmont.

Gerrit van Wateringen. Gerrit van Vliet.

Gerrit van Heemstede.

Ian van Bloemestein / Bailliu van Kermerlant.

Dirck van Nassenen. Willem van Outshoorn.

Dirck van Naephorst. Floris van Voerkhorst.

Isbrant van Alkemade. Gijsbrecht van Langeraet.

Ian van Langeraeck. Melis van Minden.

Coenraet van Oosterwijck. Herpert van Lieshelt.

Huybrecht van Schoonhoven.

Daniel van Matenesse. Matthæus vander Burgh.

Ian van Merestein. Tielman den Moelenaer.

Gerrit Wis. Dierck van Groenebelt / ontfangher generael van Hollant.

Floris van Adrichum / alle vrome Ridderen.

Herpert van Foreest. Wouter van Minden.

Jan van Zijl. Coenraet Huser.

Frederick van Hebenter. Floris van Tolle.

Dirck van Assendelf. Gooswijn de Rode.

Iacob van Valenes. Isbrant Nagel.

Gerrit van Schoten: alle Schilt-knechten. Ende noch veel meer Ridderen ende wel-ghebooztighe mannen / die ick niet al in geschrifte bevonden en hebbe.

De Linie der Paulen.

Anno. M. CCC. ende lxiij.

VRbanus de vijfde / de 208. Paus / was van Lemonicen / eñ sat 8. Jaren eñ 4. maenden / hy was Abt van S. Victors tot Massilien / van S. Benedictus oordē / Doctoor inde geestelijcke Rechten / ende werde voor een heylich man ghehouden. Hy starf tot Massilien / ende wert aldaer begraven.

Anno M. CCC. ende lxxj.

Gregorius de elfste / was de 209. Paus / hy was dā Lemonicen / eñ sat 8. jaren 5. maenden. By desen Gregorius tijden quam dat Hof / te weten de Paus met sijne

Digitized by Google

ſijne Cardinal en weder tot Romen / dat lxx. Jaer van Room en hadde geweeſt/ende in Vranckrijc tot Avion hadde gelegen / tot grooter diſtructie en derderfenuſſe der ſtadt van Roomen/eñ dit was int jaer M.ccc. ende lxxvj. int vijfde jaer ſijns Pauſdoms. Daer na ſterf hy te Roomen / ende wert tot onſer Vrouwen op den nieuwen Wegh begraven: Ende naer ſijnen doot quam ſeer groote tribulacien ende verdriet inder Roomſcher Kercken.

Anno M.ccc.ende lxxix.

Urbanus de ſeſte was de 210. Paus / hy was van Napels/ende ſat elf jaer eñ acht maendē. Hy wert vanden Cardinalen binnen Romen Paus gekoꝛē/ meer upt ontſich der Romeynen/ dan upt haer ſelfs bꝛyen wille. Hy was een man die altijt zijn onrecht wꝛeken woude/want hy meer daer op upt was datmen hem weeſde dan men lief hadde/ende was ſeer onruſtelic van herten: ende want hy den Cardinalen ſtraffte vā haer lichtveerdicheyt/ daerom werden ſy toꝛnich/ ende repſden van Romen tot inde ſtadt Fundoꝛum/ ſeggende dat deſe Urbanus geen rechtveerdig Paus en waer. Ende een deel der Cardinalen kozen in dat ſelve Jaer eenen anderen Paus tegen Urbanum, eñ was geheetē Clemens de ſevenſte. Eñ daer ſtont eenen grooten twiſt op inder H. Kercken / geduerende xxxix. jaren lanc. Deſe twiſt was veel arger eñ ſubtijlder dan eenich andere daer booꝛ af geſchꝛeven is/ tot dat Martinus de vijfſte eendꝛachtelijck ghekoꝛen woꝛde. Deſe Urbanus ſtarf te Romen/ ende lept tot ſinte Pieters begraven.

Clemens de 7. ſat xb. jaer. Als hy veel weder ſtaens hadde geledē / voog hy tot Avion in Vranckrijc daer de Pauſen plegen te woonen/ende hiel daer zijn hof/ ende wert vanden Franſoꝛſen booꝛ een waracht ighy Paus gehouden.

Anno M.ccc. ende lxxxix.

Bonifacius de negenſte was de 211. Paus/ hy was van Napels eñ ſat xvj. jaren/ hy woꝛde Paus gekoꝛen als Urbanus te Roomen geſtoꝛben was/ hy was maer xxxiij. Jaer out doen hy gekoꝛen werde/ende hoe wel hy ſo jong was/ ſoo en mochtmen van hem nochtans niet oneerlicx ſeggen / want hy zijn jonckheyt verwandelde in eenē verſtandelickē ouderdom/ ende hadde hem kuyſchlick ende eerlick alle de dagen ſijns lebens. By ſijnen tijt werde dat Jubilee of dat groote gulden jaer/ als inden jare M.cccc. gehoudē/ ende was op die tijt ſelber te Roomen/ daer hy ſtarf/ ende wert tot S. Pieters begraven.

Anno M.ccc.ende xciiij.

Benedictus de dertienſte wert Paus gekoꝛen upt Avion/ in des Paus Clemens de vij. ſtede. Hy leefde voꝛer Concilium van Conſtans/ eñ ſat 22. jaer eñ hy en woude doe oꝛc niet gehoꝛſaem weſen / maer bleef altijt verhart: hy was een groot ghoꝛieus geleert man ende waer hy niet met ſulcker ambitie ende hoogheydicheyt beſmet ghe weeſt. Ten leſten als hy ſoude verdē int rijc van Aragonie/ geboot hy zijn Cardinale/ dat ſy terſtont na zijn doot in ſijn ſtede eenen anderen Paus ſouden kieſen/ als ſy deden/ ende kozen aldaer eenen die geheeten woꝛde Clemens de achtſte / ende verhieven hem als een afgod / maer ſy en boꝛderden niet.

De Linie der Keyſeren.

Anno M.ccc. ende lxxix.

WEntzelaus Koning vā Beme/ des booꝛſeyden Keyſer Kaerls ſoon/ als zijn vaꝛer geſtoꝛvē was/ wert hy tot Alien gekroont/ maer hy en woꝛde vande Paus niet geconfirmeꝛt noch gekroont. Hy regeerde dat Keyſerrijc met ſijnen vader 8. jaer lanc/ eñ met ſijns vaders doot xxij. jaer/ maer hy was den vader ſeer ongelijc / ende socht meer den goeden wijn dan des Rijcks ſaken / ende was ſeer onkuyſch van leven: Alſoo dat hy te ſeere veracht woꝛde: Daerom dat hy vanden Keuꝛvoꝛſten afgeſet woꝛde/ende daer wert een ander in ſijn ſtede ghekoꝛen / te weten Robrecht van Beyeren: Ende alle des Rijcx Steden ghinghen hem af/ ſonder alleene die van Keurenburgh / die welcke haer Ambaſſaten tot hem ſondē/ biddende ende begeerende geabſolveert te weſen vanden eede / ende oft van noode ware / ſo preſenteerden ſy hem te geven xx. M. gulden. Den welcken hy gehoꝛt hebbende / heeft hyſe geabſolveert van den eede / behoudelijcken dat ſy hem ſouden ſenden vier wagens rijnſchen wijn/ ghewaſſen op Furſtenbergh by Bacharach: want dat zijn de beſte rijnſche wijnen. Ten laetſten ſterf deſe Wentzelaus tot Pꝛagen / ende wert in des Koninghs Capelle by den anderen Koningen begraven.

Aelbrecht de xxvj. Grave. XXVII. Iaren gheregeert.

Van Hertoghe Aelbrecht van Beyeren,

Palenſgraves opten Rijn, Grave van Henegouwen, van Hollant, Zeelandt ende Heer van Vrieſlant, de dryentwintichſte Grave.

TEn tijde dat Hertoghe Willem ſijner ſinnen dus bijſter ghewoꝛden / ende in ſekere hoeden gheſet was / ſoo verhief hem weder van nieuws onder den twee partijen van Hoeꝛn en Cabbeljaus een groote tweedꝛacht / want de Cabbeljauſche begeerden tot Hoogh t om Hollant/ Zeelant/ &c. te regeeren / Vꝛouwe Machtelt van Lancaſter, Hertoghe Willems huyſvꝛouwe. Ende alſoo deſe booꝛſz Hertoginne geen kinderen en hadde by haren man: daerom die edelen vander Hoeꝛn partije / ghebꝛupckende beter redene/ altgeeꝛden ende kozen tot eenen Hooghſt der booꝛſz landen Aelbrecht Hertoghe in Beyeren / Palenſgrave opten Rijn/ heere van Rubinghen / bꝛoeder des booꝛſz Hertoghe Willems de dolle Grave / van eenen Vader ende moeder/ als naeſte erfgenaem: ende de heeren ende ſteden van Henegouwen / bleven mede by deſer verkieſinge. Ende ſy ſonden upt notabele Legaten eñ Commiſſariſen totten booꝛſz Aelbert Hertoghe in Beyeren

Digitized by Google

ren: biddende ende begeerende/ dat hy upt de name sijnes broeders aennemen wilde die Wooghdije der landen van Henegouwen/ Hollant/ Zeelant en Vriesland/ Eñ als hy haer brieven hadde gelesen/ ende haer woorden ende commissie verstaen/ bedroefde hy hem dander sieckeit ende misvalle sijns broeders. Ende hy heeft hem berept/ ende is neder gecomẽ met een schoon gesel schap van Baroenen/ Ridderen ende knechten in Hollandt tot Aemsteldam. Ende die heeren van beyden partijen zijn aldaer by hem gecomẽ/ ende ontfingen hem voor eenen rechten Wooghde ende Mombaer der landen van Henegouwen/ Hollant/ Zeelant ende Vriesland inden Jare ons Heeren M.ccc. Lviij. Ende daer wert determineert ende gedadinght/ dat Hertoge Aelbrecht upt reychen ende betalen soude Vrouwe Machteit de Hertoginne/ des dullen Grave hupsvrouwe/ haer leven lang ghedurende/ ende niet langher/ die somme van xij. duysent Vranckrijckschen schilden. Ende mits deser compositie ende dadinge worden beyde de partyen vereenicht/ ende bleven een weynich tijdts in vreden/ maer niet seer lange.

Van die eerste huysvrouwe Hertoge Aelbrechts, ende sijne kinderen.

DEse Hertoghe Aelbrecht in Beyeren/ Palatijn op ten Rijn/ Ec. Wooght van Henegouwen/ van Hollant/ Zeelant ende Vriesland/ Keyser Lodewijcx soon/ ende Vrouwe Margriete der Keyserinnen/ Gravinne van Henegouwen/ Hollant/ Zeelant/ Ec. hadde sijne Ridderlicke oorden ontfangen int Koninckrijc van Granaten/ daer hy vromelijck dechstende was tegẽ den Heydenē eñ Moꝛe/ voor de beschermenisse des heyligẽ Kierstẽ geloofs. Hy hadde eerst te wijve Margriet des doorluchtigen Hertoghen dochter van Vrigẽ upt Polen/ daer hy aen wan dry sonen ende vier dochterē. Die eerste was geheeten Willem Grave van Oesterbant/ ende worde geborẽ int jaer M.ccc. eñ lxv. des saterdages voor Palmensondagh. De tweede soon gheheeten Aelbrecht, Heer van Nubingen/ starf jongh. De derde soon geheeten Ian, ende was gekoren te wesen bisschop van Ludic/ dese was geboren int jaer M.ccc. eñ lxviij. sijne ghevaders waren/ heere Ian van Arkel Bisschop van Ludic/ heere Ian van Hillegõ regael Abt van Egmont/ de vrouwe vander Leckie/ van Putten eñ strijen. De eerste dochter was geheeten Cathrijn, die eerst te man hadde Hertoge Eduwaert van Geire Grave van Zutphen/ eñ als die gestorvẽ was/ nam sy te man/ alsoo sy noch maecht ende weduwe was/ Hertoge Willē van Gulic eñ van Geire/ Grave van Zutphen/ maer sy en kreegh geen kinder. De ander dochter Iohanna nam tot eenen man/ int Jaer 1370. Wenzelijn Koningh Kaerls soon van Bemen Keyser van Roomen/ die daer naer doch gheꝛozen worde te wesen Koning van Roomen/ maer sy en hadden gheen kinderen te samen. Die derde dochter Margriet hadde te man Hertoghe Ian van Burgoenjen/ Philips de Lehardy soon/ daer hadde sy by eenen Soon dien ghenaemt was Philips Hertoghe van Bourgoenjen/ ende wert voorts naemaels Hertoge van Lotrijc/ van Brabant/ van Limburg/ Grave van Vlaenderen/ van Artois/ van Bourgochjen/ van Hollant/ Zeelant/ en Vriesland/ eñ Margriet Dalphinne van Vranckrijck/ na Gravinne van Rismont, Cathrijn, Maria Hertoghe Adelfs wijf van Lileve/ d'eerste Iolant Gravinne van Poytiers/ Anna Grãvinne van Beꝛvoꝛt/ ende Agnies Hertoginne van Bourbon. De 4. dochter van Hertoge Aelbrecht, Iohanna hadde te man Hertoghe Aelbrecht van Oostenrijc/ daer sy eenen soon by hadde gheheeten Aelbrecht, ende dese soon Aelbrecht hadde te wijf Koningh Segemonts eenige dochter van Vngerie/ van Bemen/ Dalmatien/ Croatien/ Stirien/ Vulgarien/ Walachyrien/ eñ Comanē/ eñ was mede Keyser van Roomen/ ende na Keyser Segemonts doot/ so nam dese Hertoge Aelbrecht alle dese Koninckrijcken te erve van sijner Hupsvrouwen wegen/ ende worde oock na gekoren tot eenen Roomschen Koningh/ maer hy sterf korts daer na/ eñ sijn Koninginne baerde na sijne doot eenen soon geheeten Lansloot, die tot sijnen xxij. Jaren sonder kinder starf. Ende dese Aelbrecht had eenen neef/ sijns vaders broeders soon/ geheeten Frederic Hertoge van Oostenrijc/ ende worde na gekozen tot een Roomschen Keyser/ geheetē Frederic de derde van dien name/ ende hadde te wijf des Koninex dochter van Portegael/ daer hy aen wan Maximiliaē Hertoge van Oostenrijc/ na Roomsche Keyser/ die te wijve hadde Maria Hertoge Kaerls eenige dochter van Bourgoenjē/ daer hy by wan Philips Aertshertoge van Oostenrijc/ Hertoge van Bourgoenjen/ Ec. ende namaels Koning van Castilien/ van Leons/ van Granaten van sijnder hupsvrouwe wegen/ Vrouwe Iohanna, dochter van Koningh Fernant van Arragon/ eñ sijner hupsvrouwe Koninginne van Spaenjen: Daer hy by wan Kaerle Aertshertoge van Oostenrijc/ Ec. ende noch een soon geheeten Fernant, eñ vier dochteren/ als Alienora, Iohanna, Maria ende Elizabeth, &c. Van dat anderde wijf Hertoge Aelbrechts sal nagheschreven werden.

Hoe des Heeren soon van Bredenroede lagen geleyt worden om te slaen.

ONtrent Wamis/ int Jaer duysent dry hondert eñ 58. absolveerde ende wedersepde Hertoge Aelbrecht Ian vā Bloemestrepn de Bailliuschap van Kermerlant/ ende sette weder in de plaetse van hem/ Reynout des Heeren van Vrederode outsten sone. Dat welcke de Hoeꝛe partije seer qualickē ende oevel namē/ eñ leyden hem lagen in de duyne ontrent Castrichom/ daer hy soude komen rijden. Eñ als de jonge Reynout die van desen lagen niet en wiste/ gereden quam met sijnen peerden ontrent Castrichom/ so sprongen sy op uyt haren lagen om hem ter doot te slaen. Ende hy stac zijn Heert met spozen/ ende reet snellijcken metten sijnen tot Castrichom opt Kierthof/ maer sy volgdē hem so haestelicken dat sy die mannen vanden achtersten doot toeghen. Ende als die van Castrichom dit saghen/ creyen sy haer wapenen/ ende quamen haren nieuwen Bailliu te baten/ ende de ander reden weeh/ eñ liete doē den Bailliu met vreden. Dit aldus gheschiet synde/ vellen een deel van desen doetslagers op heeren Wouters hups van Heemskeꝛck/ ende een deel quamen tot Delft die daer ontfangen ende onthouden woꝛdē/ om de gemeijcke conspiratie ende verbant dat sy te samen hadden gemaeckt.

Hoe dat huys tot Heemskerck gewonnen worde.

EEnde als Hertoghe Aelbrecht dit hoorde/ was hy seer gestoort/ ende pergaderde van stonden aen veel vrome Wapenmaers ende Stijdknechten/ ende es ghetoghen op sinte Martijns Mont inden Winter daer den/ int Bailliuschap van Kermerlant/ ende heeft heeren Wouters hups van Heemskeꝛck allomme sterckelijck belegheꝛt/ om dat hy de voorseyde quaetdadighe daer op ontfouden hadde: Ende hy stelden daer eenen vromen Capiteyn ende Stedehouder van dat heyr/ dē heere van Polanen/ die na worde heer van Asperen/ eñ hy toogh in Zeelant om sonderlicke saken die hy daer te expedieren hadde. Eñ Heer Wouter van Heemskeꝛck Ridder/ die van als/ dat hy opt hups beloefde/ voorsien was/ heeft hem vromelijcken verweren te weder staen den voorseyden Heer van Polanē/ ende beschermde zijn hups/ lijf ende goet kloeckelijcken. Daer Heer Dirck van Polanen bleef daer voor leggen elf weken lang/ eñ stormde dagelijchs sonder ophouden aen dat hups/ met menigerhande Instrumenten/ dat heere Wouter niet alleen zijn Hups op gaf in des Hertogen handen/ maer hy moest oock selver in persoone trecken/ met die daer op het Hups waren/ ende geben hem in des Hertoghen gevangenisse/ ende seggen te baldoen van alle sijne misdaden/ daer af sententie verwachtende. Eñ daer na geleden sommige Jaren/ worde hy weghen den Hertoghe versoent/ ende hy kreegh zijn hups tot Heemskeꝛck weder. Ende als hy sterf en liet hy geen kinder achter/ eñ dat Hups van Heemskeꝛck quam aen de Graefschept:

Digitized by Google

heyt nochtans bleven daer eenige van sijne geslachten die dat huys behouden hebben / ende beseten / ende den eygendom van die Duynen met den Conijnen daerom leggende.

Hoe die van Delft verdestrueerden de sloten van Polanen ende Binckhorst, ende vanden gewelde dat sy inden Hage bedreven.

IN t Jaer duysent dry C. ende lix die van Delft / die goetgonners ende vrienden waren der gener die op het huys van Heemskerck waren belegen / siende dat dit belegghe haer medeplichters seer benaude / hebben sy hen gesettet in rebelheyt tegen Hertoghe Aelbrecht van Beyeren haren rechten Vooght / die sy gheloeft en gesworen hadden goet ende trou te wesen. Ende sy hebben ghesonden om Capiteynen ende vrome knechten / dat sy souden komen tot Delft / ende dat sy hen wilden helpen dragen den last vanden oorloge. Ende daer zijn ghekomen vier vrome ende Edele Mannen / als Ghijsbrecht van Nyenroede / Ian Heer van Kerbene bastaert van Arkel / Ridderen / Henric van Woerden / ende Gerrit Wis Schiltknechten / dese quamen binnen Delft / met haer soudeniers / ende deden die steden eenen eedt goet ende trou te wesen. Doen deden die van Delft vergaderen haer poorteren ende soudeniers / ende togē met de Capiteynen met veel gewapents volcx / ende belepden dat Slot te Polanen ende te Binchorst / ende wonnen die ende verstrueerdense / ende stieten dat vier daer in / ende verbrandense tot indē gronde af. Eñ togē doe voort met grooter kracht in s Graven hage: Hertoge Aelbrecht noch in Zeelant wesende / ende sloegē des Graven ghevanghenisse op / ende braken stocken ende banden vanden ghevanghenen ende prisanniers / ende brachten die met grooter blijschappe weder binnen die stede van Delft.

Hoe de stede van Delft beleyt worde van Hertogh Aelbrecht.

DE Hertoge dese nieuwe maren verhoorende / is met allen seer toornich gheweest ende moepde seer desen hoogmoet van die van Delft / eñ is haestelicken gekomen upt Zeelant inden Haghe / in meeninghe wesende te wrcken dese injurie ende rebelheydt die hem was geschiet. Ende heeft van stonden aen by hem doen komen alle sijne Baroenen / Ridderen / Heeren / Vassalen / Schiltknechten / eñ de stedē van Hollant / Zeelant / eñ Vriesland met alle heuren poorterē / eñ met sijne soudeniers eñ knechten / heeft hy de stede van Delft swaerlichē al om belegert / eñ quam daer voor des manendages na half Vasten / ende lagh daer voor tien weken eñ twee dagen. Oock mede so quamen daer den Prince ten dienste vele vrome soudeniers eñ wapenmers upt allen Natien om haer soudye / alsoo dat daer een groot swaer machtigh volck vergadert was. De Hertoghe bede die Stede aenstormen tot vele plaetsen / met boghen / met slingeren / ende met menigerley instrumenten / daer hy vele lieden mede quetste binnen der stede. Ende Heere Ghijsbrecht van Nyenroede / heere Ian van Kerbene Ridderen / Henric van Woerden ende Gerrit Wis, met haren poorteren eñ soudeniers / beschermden die ombelegen stede vromelicken lange tijt / ende verdreven die wpanden van haer mueren met schieten ende woorpē / so datte by wijlen vele dooden bleven aen beyden syden. Maer dat en bate henlieden niet vele: Want de Hertoge volherdende inden belegghe / dede opzechten vier groote magnelen eñ andere vreesselicke instrumenten / daer hy die van binnē uptermaten seer mede verbaerde eñ bedwanc / ende vele schade mede binnen der stede dede / waerom uytschen Paesschen eñ Pinxster de poorters siende dat de Hertoge persevereerde ende stadelijcken leggen bleef / kregen verdriet / eñ woorden mistroostich overmits den langē belegge / woorden te rade pays metten Hertoge te maken / dan langer beleghen te wesen / eñ dan noch pays te makē met schande ende schade De vier Capiteynen dit vernemende / vergaderden de opperste vanden stede inde oude Kercke eñ spraken aldus: Eerbare wijse mannen wilt ons hooren / ende doē na onsen raet / ende en wilt niet haesten om u stede op te geven. Wy raden u indient u goet dunckt / dat wy eerst upt gaen met allen macht / ende vechten eenen staenden strijt teghen onse vyanden / ende sien of wy die met kracht vanden belegge soude mogen slaen / ende ist dat wy die overhant houden / goet ist / ende ist niet / soo komen wy altijdt vroegh ghenoegh metten Hertoghe te dadinghen. Waer sy op antwoorden: Wy en hebben geen sekerheydt vander aventueren der victorien vanden strijde ende daerom hebben wy liever vrede te maken sonder strijt / dan of wy verwonnen worden souden in handen moeten gaen. Daer de vier Capiteynen op seyden: Ons Heeren God gheve u wijsen raet. Maer siet hier eerst dese openbaer brieven die ghy ons hebt ghegheven / dewelcken inhouden: Wanneer ghy wilt buyten ons consent vrede maken / dat wy alsdan acht dagen te voren upter stede sullen mogen trecken om ons te beschermen ende te versien. Daer de poorters niet tegens en seyden / maer begheerden vrede metten Hertoge te hebben. So zijn de vj. Ridderen / heere Gijsbrecht ende heere Ian met haer soudeniers upter stede al heymelicken ghetoghen. Ende by middele ende tusschenspraken heere Walraven van Borne / Ridder / gaven hem die van Delft op in des Hertogen handen / behouden haer lijf en goet op dese conditie. Als dat die van Delft souden den Hertoge ootmoedelijck om vergiffenissen bidden / ende sy souden voor haer misdaet den Hertoghe gheven de somme van veertich duysent oude schilden / ende daer toe souden sy haer mueren vander stede moeten op breken ende neder leggen. Ende in deser compositie ende dadinghe en waren de vreemde gasten ende knechten niet begrepen / maer bleven buyten der soenen. Ende Hertoge Aelbrecht worde binnen Delft met grooter triumphen ontfangen / ende dede terstont alle de mueren / poorten ende toornen opbreken / ende ter aerden toe slechten. Ende Henrick van Woerden een vanden Capiteynen / die op den Kerckatoorne gevloden was / wordе met behendicheyt vanden toorn gekregen / ende hy wert onthooft. Ende die ander als Heere Gijsbrecht ende heere Ian, met haren knechten / ende soudeniers / namen de vlucht / ende quamen op dat starcke huys te Heusden / daer sy een geheel Jaer langh belegert worden / maer by middelen heeren Otte van Arkel worden gedadingt / ende quamen in des Hertoghen genade op deser conditien: Dat sy den Hertoge dat slot weder over gheven souden / ende souden noch binnen twee Jaren gehouden wesen te trecken tot Jerusalem / ende versoecken aldaer dat heylighe graf ons Heeren: Ende mits deser dadinge worde alle twist ende geschille van strijde ter neder gheleyt: ende dese twee Ridders toghen niet alleen ten H. Lande / maer oock mede ten berge van Syon, totter heyligher maget S. Katarinen.

Hoe dat Bisschop Ian van Vtrecht eenen strijt hadde teghen zijne vyanden ende onderssaten, ende van eenen grooten winde.

IN t Jaer ons Heeren M. ccc. ende lxj. soo heeft Heere Ian van Arckel / Bisschop van Vtrecht een groot heyr van volc vergadert / eñ is getogen tegen die van Stellingwerf / Steenwijckerwoud ende Ommelant / om dat sy tegen hem menige tijt hadden gherebelleert. Ende daer teghen quamen dese voorseyde rebelle ondersaten ten strijde / ende vochten vromelichē om de zege ende overhant te houden / maer int eynde worden sy vluchtig ende daer bleeffer met allen veel doot. De bisschop heeftse sterckelic verbolgt / ende vele voorter ghehangen / ende dede alle haer borpē ende huysen verbarnen / ende nam eenen grooten roof met hem. Eñ sy gabē hē ten lesten onder des Bisschops subjectie eñ heerlicheyt / ende gaven den Bisschop voor hare misdaet thien M. oude schilden. Maer als de Bisschop wegh was / so staken hen die van Stellingwerf weder tegen haren Bisschop / waerom de Bisschop omtrent onser vrouwē Lichtmisse met groot volc van wapenen weder tegen hen getogē is / ende daer wesende / heeft hy haer vortressen

Digitized by Google

en ende Wolwercken verdestrueert ende door-reden/ ende gaf oorlof den knechten te rooven/te vangen/ende staken dat dorp aen brande/ met hem nemende vele gevangenen/ende beesten/gelt ende goet dat ontellic was/ waerom alle de rebellen daer ontrent geseten/ hoorende de victorie des Bisschops/gingen in genaden / ende begeerden metten Bisschop niet dan vrede ende pays.

In dat selve jaer/ontrent S. Marcellus dagh / is eenen grooten swaren storm van winde opghestaen/ende dat Zeewater ging so hooge dattet geenen menschе en ghedochte soodanighen storm opt te wesen / overmits welcke kracht van Winde vele Kerck-tooznen / kercken/molens ende huysen ter neder gevallen zijn. Ende vele dijcken ontrent de Zee / overmits de sterckе ende hooge vloeden der wateren / zijn gescheurt ende gebraken geworden/ alsoo datter vele beesten ende menschen sonder getal verdroncken.

Vanden oorloghe ende twist tusschen Hertoge Aelbrecht, ende den Hertoge van Gelre, ende hoe sy vereenight worde.

HErtoghe Eduwaert van Gelre als hy synen broeder Hertoge Reynout in der bangenisse hadde geset, so verdreef hy alle de gene upte lande van Gelre die met synen broeder hem tegen hadden gheweest/ verwoestende eñ vernielende haer Casteelen. Welcke haer toevlucht namen in Hollant tot Hertogh Aelbrecht van Beyeren / Grave van Hollant / eñ hy onthielse by hem: Waerom dat de Hertoge Eduwaert van Gelre toornich was / eñ ontseyde Hertogh Aelbrecht, eñ leyde hem dag eñ velt op Heymans berge met hem te strijden. Doen dede Hertogh Aelbrecht vergaderen een schoon uytgelesen Ridderschap van vrome wapentuers eñ schiltknechten / eñ is met blinckende bannieren/met trompetten eñ basunen getogē op Heymans berge/verwachtende aldaer den Hertoghe van Gelre/ die belooft hadde daer te komen. Ende als de Hollanders sagen dat hy niet en quam / toghen sy met al haer macht int lant van Ghelre / ende staken veel dorpen aen brande / ende namen eenen grooten roof met hen/ ende trocken weder met Hertogh Aelbrecht haren heere/ende met grooter rijckdom/ende veel gevangens in Hollandt / met grooter victorien ende triumphen. Daer na worde een vrede tusschen hen beyden ghemaeckt/als dat Hertoge Eduwaert van Gelre / te wijve hebben soude Katharina Hertoge Aelbrechts dochter/als sy tot haren jaren gekomen soude wesen / ende dit was int jaer duysent drye hondert eñ tweeentsestich.

Hoe dat Casteel van Voerst ghedestrueert worde.

DAer na int selve jaer heeft heer Sweer van Voerst ontseyt heere Ian van Arkel bisschop bā Vtrecht/ ende dede upt zijn Casteel van Reppel vele gewelden van rooven ende brānden inden lande van Overysel. Waerom dat heere Ian van Arkel Bisschop van Vtrecht/met hulpe heere Otte sijns broeders / Heere van Arkel/ende andere sijner vrienden/heeft vergadert een schoone menichte Ridderschap ende vrome wapentuers te peerde ende te voet / ende is met grooter heyrkracht ontrent S. Iacob getogen en de heeft krachtelicken belegen dat slot te Voerst. Ende terstont dede hy daer voor op-rechten drie groote Instrumenten/ daer hy den borghsaten seer mede quelde ende molesteerde/ ende noch met bussen/ armborsten ende slingeren heeft hy dagheliicks dat huys seere hart bestormt ende benaut. Ende de Bisschop hadde seer tot synder hulpe den Hertoghe Eduwaert van Ghelre. Dat Casteel bā Voerst was d'alderstercste eñ onwinlicste Casteel / dat in alle den heele sticht staende was / want het hadde dubbelde grachten / ende de mueren waren hoogh lxxx. voet/ende dick xij. voet / ende daer enboven hadde noch eenen vierhanten muer ofte voorbaelgie. Ende als de bisschop dit voorgeburghte hadde gewonnen stormenderhandt / soo dede hy daer terstont voor op rechten magnelen ende andere instrumenten / daer hy dat slot mede meende te bekrachtighen / ende heeft met dese instrumenten die groote swaere tooznen ghedestrueert ende ter neder geworpen/ van welcke nederballen de groote Zale / ende andere timmeraetgien gedestrueert/gebroken ende ter neder ghevallen zijn ghebweest. Ende die opten burghe laghen/ hebben hen met schieten ende met worpen vijfthien weken langh wanmelijck gheweert/want sy van alles te voren wel voorsien ende beschermt waren / ende sy achten seer kleyn die destrueringe der tooznen ende mueren/ende oprechteden terstont weder ander instrumenten ende sterckeden/dat sy des Bisschops groote instrumenten krachtelijck op haer Casteel toghen ende haelden/ ende bestormden die van buyten dickwils met schieten ende werpen. Maer tot laetsten als de borghsaten sagen dat de Bisschop volherde int belegghe / ende dat zijn heyr ende macht alle daghe grooter worde / ende dat sy seer vermoeyt worden met waken ende stormen/ hebben sy den Bisschop dat slot opgegeven/ behoudende haer lijf/ als hy vijfthien weken daer voor hadde gheleghen. Ende de Bisschop dede dat slot ter aerden afbreken eñ verwoesten/ende hy is met grooter eeren/sege ende victorie weder totten synen gereyst. Ende des jaers daer aen/ korts na S. Agnieten dagh/ sterf heere Sweer van Voerst / achterlatende synen outsten soon ende andere kinderen dese vyantschap eñ oorloge vande Bisschop: Maer sijne sone werde anders informeert ende onderwesen/ende quamē tot Renē by den Bisschop des sondaeghs voor S. Olofs dagh/ ende daer worden sy met vrientschap vereenight.

Int selve jaer alsmen voor dat slot van Voerst lag/ so worde ghebozen heere Ian de leste heere van Arkel/ eenige soon heeren Ots van Arkel.

Van die oorloghe des Heeren van Arkel teghen die van Dordrecht, ende hoe die Casteelen Eversteyn Gaspaern ende Hagensteyn getimmert ende ghemaeckt worden.

IN t Jaer ons Heeren M. CCC. eñ xvij. doe worde Hertoge Aelbrecht van Beyeren met grooter eeren eñ triumphen ontfangen van heere Otte van Arkel binnen der stede van Gorcum/ende hy onthaelde den Hertoge seer feestelic/ ende dede een groote maeltijt bereyden/daer vele heeren ende Ridderen/ Vrouwen ende Jonckvrouwen geroepen ende ghenoot waren omme den Hertoge te festiveren ende goede ciere te doen: ende mits desen quam heere Otte seer grootelijck in des Hertoghen gratie / ende was seer vanden Hertoghe ghemint ende gheacht/ende hadde veel gehoors. Ende met deser vrientschappen worden de partijen in Hollandt seer ter neder ghelept / want heere Otte was een vreetsaem ende een wijs voorsichtigh man/ van grooten beschevde / ende die sijne Ondersaten seer beminde ende beschermde in haren privilegien ende vryheden. Ende in dien tijden was een Tolnaer gheseten in Wetkenshoeck by Dordrecht/ die den Ondersaten van desen Heeren Otte met dagelicksche exactien ende ongewoonlicke schattingen seer belaste eñ beswaerde: heer Otte dit vernemende was des niet wel te vreden / ende vermaende desen Tolnaer twee of driemael met vrieden / dat hy af liete sijne ondersaten alsoo te beschatten. De Tolnaer achte klein de vermaningen eñ vrieden van alsulcken machtigen Heere/ ende besweerde sa veel te meer des Heeren van Arkels ondersaten inden tollen boven haer privilegien ende vryheden: Waerom heere Otte sant een deel van sijne dienaers / ende sloegē den voorseydē Tolnaer doot. Eñ heer Otte quam met sijne Ridderschap ende knechten inden Haghe tot Hertogh Aelbrecht, begeerende remisse van sijne misdaet. De Hertoge nam den heere van Arkel op vander aerden/ende vergaf hem de misdaet: ende gaf hem noch daerenboven veel schoone eñ meerder privilegien dan hy te voren hadde/ ende hy reysde met grooter eerē weder na Gorichom. Daer na op een ander tijt als die van Dordrecht dwingen wouden de Arkelsche/ boven haer vryheden die sy vanden Hertoghe hadden / dat sy tot Dordrecht souden moeten verstapelen/ soo behal[illegible]

Digitized by Google

heere Otte haren heere / dat sy dat in geener manieren toe en lieten/ want het ware in prejudicie eñ achterdeel van hare vryheden. So ist gebeurt dat een Schipper geheeten Boninc, is komen zeylen upt Zeelant met een groot geladen schip nae Goyrichom toe: die van Doydrecht quamen upt ende deden dat schip besetté. Eñ als sy dit dymael hadden gedaé / was heere Otte seer verstoort op die van Doydrecht / maer hy simuleerde ende veynsde hem een wijle tijts / soo dat die van Doydrecht quamen den Rijn neder gevaren met veel schepen geladen met wijnen. Ende als sy quamen by Goyrichom/ meenende voorts neder te varen tot Doydrecht/ so quã heere Otte van Arkel/ende dede die wijnen opslaen/eñ beelde eñ gaf die synne onderseten / Ridderen Heeren eñ Edelen tot een praeck / van dat synne Onderseten van die van Doydrecht was geschiet. Ende doe voortaé lieten die van Doydrecht by grootè bedwange de Arkelse met vreden varen eñ leerè / na inhout haerder privilegien eñ vryheden. Dese vrome heere Otte van Arkel liet van nieuws op maken upt den gronde/ in syn heerlichept van Arkel/by t'eynde vander Lecke een schoon heerlic Casteel geheetè Everstein. Eñ hy dede de stede van Gaspaerne ende 't slot te Hagenstein met hoogen muren ende tooznen / ende met diepe graften om beter sten ende starck maken.

Van Heere Ian van Vernenburgh die xlviij. Bisschop van Vtrecht.

DAer na int jaer M.CCC.eñ lxiij. so heeft Urbanus de Paus/ de vijfde/ genomé heere Engbrecht vander Mart/ Bisschop van Ludick/ ende settede hem te wesen Bisschop van Ceulen: Eñ hy nam heere Ian van Arkel / Bisschop van Vtrecht ende sette hem weder Bisschop tot Ludick/ als hy dat Bisdom strengelijt met grooten oorlogè 20. jaer lang hadde bereeht/ ende hy nam weder heere Ian des Graben Soon van Vernenburg/die Bisschop van Munster was / eñ sette hem tot Vtrecht. Ende heere Ian van Vernenburgh is gekomen tot Vtrecht opten 8. dagh van September/ ende is met grooter eeren ende solemniteptè geset ende gemaert de xlviij. Bisschop vã Vtrecht. Dese eerweerdige Bisschop vant alle synne steden/sloten ende Casteelen verbuit van alle dingen die hen van noode warè/ de welcke synne voorsaet met grooter neerstichepdt ende voorsichtichept overvloedelic hadde doen voorsien tegè alle synne omgheleghen vyanden ende rebellen.

Wanneer onser liever Vrouwen Kercke binnen Leyden eerst gewijt worde, eñ van eenen onkuyschen man die onthooft worde.

IN het jaer ons Heeren M. CCC. ende lxv. des eersten sondaeghs na onser Vrouwen Hemelvaerts dagh/ wert de eerste Kermisse van onser liever Vrouwen kercke binnen Leyden ghehouden.

Ontrent dese tijt was een rijck poorter binnen Goyrichom gheheeten Henrick Kannemaker, die seer onkuyesch eñ luxuricus van leven was: Dese ging al heymelic daer hy schoone Maegden ende jonge Weduwen sach ende spraet daer also mede/haer gevende synne trouwe op conditien ende voorwaerdè/ datse binné een jaer dese heymelijcke trouwe niet openbaren en souden/ende onder alduse daniger heymelicker trouwe ende gedaente vanden heyligben houwelijcken Staet / soo besliep hy vele Maegden ende jonge weduwen. Ende den tijt ommegekomen wesende / warender vele ghevoorden met kinde/eñ dat met dien zijn boeverije eñ schalckheyt openbaer worde. Eñ als hy van eenige van dese vrouwen voor den geestelijcken Rechten was gedaeght/ soo hielt hy daer synnen spot mede/ende en wiste van geenen trouwe te seggé. Eñ als heere Otte van Arkel dit vernam/woude hy hem doen vangen / ende swoer by synne Ridderschap/ hy soudè doé onthoofden/ ende als hy dit vernam/ vloot hy opt Kerckhof. Maer also dese schalc de Sacramenten der heyligher Kercken veracht ende bespot hadde/ende hem seer onwijsselijc daer tegen had gedragen/ so worde hy overmits grooten hongher ende versmachtinge vant Kerckhof gedwongen te komen/eñ hy deden onthoofden/ een ander tot een exempel eñ lecre de Sacramenten der Kercken te onderhouden.

Hoe Hertoge Aelbrecht in Vranckrijck reysde totten Koning, ende hoe Amersfoort belegen worde.

DEs jaers daer aen so heeft Hertoge Aelbrecht van Beyeren/ Palatijn optè Rijn/ Voogt op der graefschappen van Henegouwen/ Hollant / Zeelant eñ Vriesland/ vergadert eene uytgelesen hoop synner Baere-heeren/ Ridderen/ Edele en Schiltknechten/ende is met een schoon geselschap gereden te Parijs/ totté Koning Kaerle van Vranckrijck diemen hiete de Wijse. De Koning heeften ontfangen met grooter eeren/ende behielt hem een wijl tijts by hem met grooter triumphen ende solemnitepten hem festiverende. Ende als hy syn bootschap hadde volbracht / reysde hy met grooter eeren weder tijups/ende quam in Henegouwen. In dit selve Jaer so rebelleerden die van Amersfoort teghens Heere Ian van Vernenburg/ harè Heer ende Bisschop/ so dat sy niet alleen den Bisschop weygerden te betalen syne tollen chijnsen vanden grute ende andere chijnsen ende Bisschoppelijcke renten / maer waren oock syne openbare vyanden ende rebellè/ ende en wilden hem niet kennen voor haren Heere. De Bisschop dede vergaderen vele vrome wapentuers ende knechten / op dat hy mits deser hulpe die van Amersfoort weder soude brègen tot synre obedientie ende onderdanichept: Ende is gekomen op S. Margrieten dagh/ende belepde de stede van Amersfoort/ende sloeg daer syne tenten ende pauwelioenen/ende heefter vele van henluyden gehanghen genomen als sy tegen hem upt quamen te strijden. Eñ als hy acht dagen daer voor hadde gelegen / zijn sy by middele van tusschen spreken rustelick t'samen vereenicht/ op sulcker voorwaerdè/ dat die van Amersfoort voort aenden Bisschop haren Heere souden hout ende trou wesen/ende dat sy hem ende syne nakomelinghen geven ende betalen souden als sy synne voorsaten hadden gedaen. Ende de Bisschop vracb op vanden belegghe/ ende toogh binnen Vtrecht.

Wanneer de Collegie van S. Pancraes tot Leyden worde gefondeert, ende van wie.

OMtrent dese tijt int selve Jaer van lxvj. worde gefondeert ende gesticht dat Collegie eñ Canosie in S. Pancraes Prochie hierecke binnen Leyden / daer een groot hulper in was een eersaem eñ gheleert Doctoor/ geheeten meester Philips van Leyden: Ende daer voorby geinstitueert ende geset totter eeren Gods / synner lieber moeder / ende des heyligben Martelaers S. Pancraes xxiij. Canonicken / van vele diversche persoonen gefondeert/ gedoteert ende begaeft / daer dese de principaelste af zijn: Heere Gijsbrecht vã Walenburg/ Pastoor van Leyerdorp / ende d'eerste Proost van dese Collegie / meester Philips van Leyden Doctoor voorsept / heere Volphert vanden Woude / heer Claes van Bleyswijck / heere Hughe vander hant / heer Philips Gerritsz, Heer Rutgher vanden Poel/ heer Gherrit Jacobsz, heer Willem heerman/ heer Pieter Huesch/ heer Huge Curept van Schoyel/ heer Ian Willemsz, heer Vranck Syvertsz; heer Ian Choet, heer Dierck Robbrechtsz, heer Vranc Gerritsz, Priesteren: Willem van Naeldwijck/ Maerschalck van Hollandt/ Jan Arents, Willem Willemsz, Mechiel Gerritsz, Dirc Tierstoot, ende Kathrijn Gerrits dochter vereelijcke persoonen.

Hoe de heere van Adingen worde onthooft in Henegouwe, ende vander fondacie des Collegie inden Hage opt Hof inder Capelle.

DEs jaers daer na van 47. was groote oorloge in Henegouwen/ende de salie was dese: Hertoge Aelbrecht voor quadè aenbrengè eñ ingeven van eenige valsche tongè/ hadden des jaers te voren doé bringè een Baenreheer geheeten den Heere van Adinghen in Henegouwen / eñ hadde hé doen reetsten mettè sweerde tot Kenopt in Henegouwen/ want hem was aengebracht

gehrocht/dat de heere van Adingen hadde in sijn stede ende slot van Adingen seker instrumenten van ladderen ende andere gereetschappen om steden ende slote in Henegouwen mede te winnen ende beklimmen. Eñ als de heere van Adingen onthooft was/ is daer een groot rumoer eñ opstal inden lande opgheresen/ want de heere van Adinghen/ der achter ses broone broeders/ alle Ridderen/ die dat lant van Henegouwen met rooven eñ met branden seer verwoesten/ waerom dat Hertoge Aelbrecht heeft doen vergaderen vele volcx van sijne Ridderschap eñ Edelen/ eñ is met grooter heyrkracht gekomē in Henegouwē/eñ belepde die stede van Mōngen. In desen belegge maechte hy vele Ridderen/ daer upt desen landen van Hollant af waren/ Dirck vander Lecke ende Barthelmeeus van Raephorst. Ende ten lesten worde dit oorloge opghenomen by middele Grave Lodewijcx van Vlaenderē/ eñ daer worde een vrede gemaeckt/ ende de Hertoge nam dese ses broeders in genaden/ ende sy vergaven den Hertoghe den doot van haren broeder. Eñ des jaers daer aen/ als int jaer van ixvij. dede Hertoghe Aelbrecht funderen ende stichten tot sijner eeuwiger memorien/ die Canonie eñ Collegie inden Hage.

Hoe heere Ian van Vernenburg Bisschop van Vtrecht gevangen worde, ende van die groote pestilentie die doe was.

OP der Apostelen abcont S. Simon ende Iude, int jaer van ixvij. als heere Ian van Vernenburgh met sijn familie ende huysge sen hem houdede wast inde stede van Goer/ inde Oversticht/ ende die waechters van der stede gheen scherpe wake en hielden/ so zijn inder nacht ghecomen met gewapender hant des Bisschops openbaer vianden/ als Ian van Swoldis/ Symon van Swoldis/ Engbert van Zal/ Otte bā Hennemade/ Henric van Horn borgh/ Harman van Ewichel met meer andere/ eñ quamen ober de muren inde stede/ ende vingen daer Bisschop onversienlijcken met dertich van sijne knechten/ eñ Henrick van Cruijnenburch worde daer geslagē met noch dry ander. Ende niet lange daer na worde de Bisschop gheuocht by middele van sijne vriendē/ ende quam upter vanghenissen voor de somme van sestien duysent ouder schilde/ voor welcke somme penningen heere Iacob Soudenbalch/ Abt tot Oesthoet/ Gijsbrecht heere van Vianen/ Sweer van Vianē ende Steven van Arckel/ Ridderen/ borghe gheworden sijn/ voor welcke bezchochte ende somme van penningen de Bisschop wederom bevaste eñ in handē gaf desen voorseyden personen alle de sloten/ dienste eñ hoppe de vanden nederstichte van Vtrecht/ ende daer enboven dat slot van Vollenhoe met sijnen toebehoorē/ ter tijdt toe dat de somme vanden penninghen betaelt ware.

In dit selve jaer was een groote pestilentie/ want daer storven binnen der stadt van Vtrecht ontrent elf duysent menschen.

Vanden Houwelijcke Hertoghe Philips van Bourgoengien Lehardi.

INt jaer ons Heeren M. CCC. eñ lxix. stirf sonder lijfserfenisse salichlijck de voorseyde achter te laet Odo Hertoge van Bourgoengien/ die te wijve getrout hadde Margriet Grave Lodewijcx eenige dochter van Vlaenderē. Eñ also hy sonder kinderen gestorven was/ soo devolueerde ende quam dat Hertoghdom van Bourgoengien aen de kroone van Vrancrijc. Eñ Coninc Kaerle van Vrancrijc/ geheeten de Wijse, dede terstont dese vrouwe Margriete Hertoginne van Bourgoengien/ trouwen sijnen jongsten broeder Philips Lehardi, ende gaf hem daer mede te houwelijc dat Hertogdom van Bourgoengien/ ende aldus hadde dese vrouwe Margriet twee Hertogē van Bourgoengien te manne. Dese Hertoghe Philips Lehardy wan by sijnen wijve dry sonen ende dry dochteren: De eerste was geheeten Ian, ende worde geboren int jaer M. ccc. eñ lxx. inde stede van Dygon/ in Bourgoengien/ aldus hiete hy Ian van Dygon/ ende hadde te wijve Aelbrechts dochter van Beyerē/ Grave bā Henegouwen/ Hollant/ Zeelant ende Vriesland. De ander soon hiete Anthonis, ende worde na vrouwe Iohanna doot Hertoginne van Brabant/ sijner moeders Moeye/ Hertoge van Brabant/ Lotheringē eñ Limburgh/ ende hadde te wijve Grave Walravens dochter van Zimpol: De derde soon geheeten Philips, was Grave van Ysbers/ eñ hadde te wijve Glaude des Graven dochter van Deu. De eerste dochter hadde te man Hertogh Lupolt van Oosterrijck. De tweede hadde te man Hertoge Willem van Beyeren/ Grave van Henegouwen/ Hollant/ Zeelant eñ Vriesland: De derde dochter hadde te man Amedens Grave van Savoyē/ eñ worde na gemaeckt Hertogh van Savoyen/ dese begaf de wereit eñ leyde een eenboudich leben in abstinencie/ eñ worde namaels int Concilie van Basel gekoren tot eenen Paus van Roomen eñ was geheeten Felix de vijfde/ dwelck hy na resigneerde/ ende bleef Cardinael ende Legaet.

Hoe Hertoge Aelbrecht kreegh thuys te Vredelant.

INt Jaer ons Heerē M. CCC. ende lxx. ses hant Hertoge Aelbrecht onder sijne andere registeren de oude ende principale brieve/ mits welcke de goede Graef Willem van Henegouwen ende Hollant/ sijn oude-vader dat Casteel van Vredelant met sijnen toebehoorē beleent ende in onderpant hadde/ voor de somme van 3200. ponden/ die heere Ian van Diest/ Bisschop van Vtrecht/ daer op ontfangē hadde/ waerom dat Hertog Aelbrecht begeerde te hebben de heerlijcheyt eñ t slot te Vredelant/ of sijne somme van penningen. Op welcke eyschte de Raet des stichts van Vtrecht antwoorde ende sepde: Als dat heer Ian van Arkel Bisschop van Vtrecht/ dat slot te Vredelant/ met sijnen toebehoorē gekoft ende gelijt hadde/ ende hadde daer voor betaelt vrouwe Margriete, Imperatrice van Roomen/ des goeden Grave Willems dochter sijner Moeder/ de somme van vij. M. ponden/ alsmen hier voor beschreven vint/ int Jaer M. CCC. ende lxx. Maer Hertoge Aelbrecht alegeerde contrarie/ seggende dat de principale brieven bander beleninghe onder hem laghen/ alsus woude hy dat huys hebben oft de somme van penningen: Van welcker twist hier na grooten rumoer ende tweedracht opgheresen is tusschen dat stichte eñ Hollant. Maer Hertoghe Eduwaert van Gheldre/ die Hertogh Aelbrechts dochter was verselert ende trouwe soude/ die nam dese saken op/ ende dede daer af een uytspraeck: Als dat de Bisschop bā Vtrecht/ oft die drie state vanden lande/ gheven ende betalen souden Hertogh Aelbrecht tot sekere dagē eñ termijnen de voorseyde somme van penningen/ oft dat slot van Vredelant met sijnen toebehoorē soude blijven ende komen tot eewigen daghen/ aende Graeflijcheyt van Hollant.

Van Heer Aernt van Hoorn, die xlix. Bisschop van Vtrecht.

OP S. Ians dagh gheboortenisse te mid-somer/ int Jaer ons Heeren M. ccc. eñ lxxj. doe worde salichlijch heere Ian van Vernenburgh/ Bisschop van Vtrecht/ als hy dat Bisdom met grooter eere bereeht hadde vij. jaer/ ende worde met behaemelicker uytvaert begraven inde Domkercke. Eñ so hy herstelicken sterf/ meenhemen dat hy vergeben was. Eñ als hy begraven was/ vergaderden de Capittelaers omme te kiesen eñ nen anderen Bisschop in sijne stede: Dat eene deel van den Capittelaers koren Sweer uyter Loo, Proost inde Dom t' Vtrecht/ een ongeleert eñ onberedijc man/ waeromme dat dat meeste deel banden Capittelaers desen niet kiesen en wouden/ eñ refuceerde hem/ eñ nochtans dat Capittel van Deventer hebben hem mede gekoren. Eñ als dese tydinghe quam te Roomen/ eñ Urbanus Paus de vijfde dat verhoorde/ als datter dissentie ende tweedracht was onder den Capittelaers/ ende dat de kercke van Vtrecht stont ende vacerde sonder Herder eñ Bisschop/ so heeft hy een doorluchtigen eñ notabelen Klerc eñ Edelen man/ heere Arent des heerē soon van Leeuw geordineert ende geset te wesen Bisschop van Vtrecht/

die

die doen ter tijt te Rome was / eñ woꝛde daer tot eenen Biſſchop gewijt. Eñ doe quam hy neder / ende woꝛde op S. Michiels dach daer na in des Biſſchops ſtoel geſet/ ende wert gemaeckt de 49. Biſſchop van Vtrecht. Deſe Heere Aernt van Hoozn/ Biſſchop van Vtrecht/ bloeyende in zijn jonghe jeucht / heeft dat Biſdom beſwaert ende belaſt bevonden met menigerley ſchulden/ mits die 16. dupſent oude ſchilden die gegeven woꝛden woꝛ de ghebanghenniſſe ſijns Voozſaets / Heeren Ians Biſſchop van Vtrecht: waerom dat met gemeené raet geoꝛdineert woꝛde/ dat Heere Aernt de Biſſchop ſoude dat Biſdom byp ontfangen/ende ſoude ſydineren ſekere ende bequame bozghen omme de voozſeyde ſomme metten anderen ſchulden te betalen. Dat welcke alſo is geſchiet/ want de Biſſchop nam tot eené bozge Zweer Heer van Gaesbeeck / die jonger ſoon van Heere Gijſbrecht van Abcoude: ende hy ſette den voozſz Sweer ſijnen Neef/ by conſent eñ wille der Staten des Lants van Vtrecht / tot eenen Rechter ende bewaꝛer des Kaſteels van Vzedelant/ ende der doꝛpen daer onder geleghen/ met ſulcker conditien ende voozwaerden/ dat hy dat ſlot te Vzedelande tot geenen tijden vanden Stichte en ſoude vervreemden/ noch dat hy den Stichte daer upt ſoude doen ofte laten doen ende geſchien/ oft eenige hinder / laſt oft ſchade. Ende dit woꝛde wel bevzieſt ende bezegelt van beyden zijde/ d'welck nochtans qualick gehouden woꝛde.

Hoe dat huys Gildenburch getimmert worde.

In dat jaer ons Heeren M. CCC. ende 73. doe dede de ſtadt van Vtrecht ſchieten ende graven eene vaert/ dieмen hiet de Nieuvaert/tot grooter Wade toe/ eñ oꝛdineerde by t'eynde vander Lecke twee groote houten ſluyſen/int doꝛp van Nieuvaert/ende lieten daer by timmeren opten oever vander Lecke in Wterdijck eenen grooten ſteenen toꝛen/ met veele engienen/ met andere ſterckten ende bolwercken wel bewaert/in manieren van een Kaſteel / op dat de twee ſluyſen van haer vyanden niet verdeſtrueert noch verwoeſt en ſouden woꝛden/ ende deſen toozn oft Kaſteel deden ſy heeten Gildenburch/ wanter de Gilden tot haren koſten hadden doen timmeren. Ende Heere Gijſbrecht van Vyanen die dat ſwaerlijck nam/dochte in hem ſelven oft die van Vtrecht hier nae tot eenighen tijden ſijne vyanden woꝛden / dat ſy heymelicken met ghewapender handt mochten komen booz de ſluyſen / ende verwoeſten ſijn heerlickheden. Ende hy beriet hem kloeckelick/ ende is gecreyſt tot Hertoge Aelbrecht, Graef van Hollant/ eñ gaf hem te kennen / ende inſoꝛmeerde / dat 't Kaſteel van Gildenburch ware ghetimmert in vrejuditie ende achterdeel des Graefſchaps van Hollandt/ aengheſien dat ſy dat gheſet hadden inden ban ende ambacht van Vzeeſwijck/ dat welcke geen ſtichts/ noch dē Biſſchop toe en behoozde / maer het was der Graeflicheydt van Hollande: Daer en boven meenden die van Doꝛdzecht mede dat deſe ſluyſen waren achterdeel van haꝛer ſtede geſet / ende adhereerden ende vielen metten Heere van Vyanen toe / op nemende dat ſy te ſamen ſouden treckken ende verdeſtrueren / deſe ſluyſen/ als hier nae ghe-ſchiede/ ende geſeyt ſal woꝛden.

Int ſelve jaer tooch Willem van Naeldwijck/Maerſchalck van Hollant/upt bevel Hertog Aelbrechts, met veel ſchepen ende gewapents volcx in Oost-vrieſlant/ ende quam op S. Laurens dach aen 't Eylant geheeten Schellinck / ende verbranden dat / ende nam met hem eenen grooten roof/ende veele ghebanghen/ende quam weder ongeſchent in Hollandt.

Vanden Oorloghe tuſſchen die van Utrecht ende Hollandt.

Oktrent Dertiendach int Jaer M. ccc. ende 74. doen wast een groote vloet ende opwater/ komende van boven upten ghebeerchten ende rivieren/ 't welcke in vele landen/ veel ſteden ende doꝛpen deſtrueerde/ ende te niete bꝛocht: Ende dat Eylandt in Hollandt/ geheeten Rijder-waert/ vrack in by Doꝛdzecht/ ende die dijcken vander Lecke/overmidts grooten laſt vanden wateren / vraecken mede in / ende dat water vloeyde ober al Hollant. Op de ſelve tijt voeren de Raden van Vtrecht upter Stadt met ſchepen ober landt/ wanttet al onder was/ende quamen inden Hage om te voldoen Hertoge Aelbrecht die ſomme van penningen van 't huys te Vzedelandt/ als voozſpzoken ende determineert was. In welcker betalinge de Hertoge ſeer began te diſtoꝛderen ende te twiſté tegen die van Vtrecht om der munten willen vanden penninge die hem quamen. Ende de Raden vander Stadt toghen met toozniger moede weder t'Vtrecht / vertellende haren burgeren dat ſy geſien ende gehoozt hadden/ waerom de 3. Staten vanden lande concludeerden ende ſloten eendrachtelicken met malkanderen/ dat ſy alſo veel geldts alſmen nu van hem meer epſſchende was vanden Hollanders/ met kracht weder ſouden krijgen ende verhalen. Ende zijn toegegaen / ende maeckten hen reede int harnaſch/ eñ togen upter ſtadt / inder baſten des ſelven jaers/ ende gingen leggen booz de ſtede van Woerden/ ende meenden dat te bedwingē/ dat ſy hen ſouden moeten opgeven. Ende als ſy dat niet krijgen en vrochten/ verbranden ſy de voozſtede eñ eenige bolwercken ende ſtarcten/ ende namē ſommige ſchamele lupden gevangen die daer ontrent woonden. Ende van daer togen ſy booz 't huys te Kroonenburch/ ende alſo de burchſaten niet verſien en waren van eenige dingen / gaven ſy hen op: ende ſy wierpent ter neder ende vraken af. Ende togen doe voozt met heyꝛkracht booz de ſtede van Weſop/ Mayden/ Otermeer ende Looſdzeck/ daer ſy boꝛgen kregen/ende ſchatteden die/ende kregen een groote ſomme van penninghen. Ende als ſy aldus repſoen booz by 't huys te Vzedelant / ſoo ontſeyde Heer Sweer van Gaesbeec die bā Vtrecht/ende hadde daer op doen komen eenige Hollanders/ die met buſſen ende boghen met alle vreeſlijck op die van Vtrecht / die daer verby paſſeerden/ ſchoten/ niet aenmerckende die vrieden die hy wepnich tijdts daer te voozen den Biſſchop hadde gegeven/als booz geſeyt. Ende diergelijcke ſeyten bedzeven de ſtichtſe in Bodegrave / ter Ameyde / Lexmonde ende tot Jaerſvelt.

Hoe Gildenburgh belegen worde.

Des daeghs nae Mey-dach/int ſelve Jaer/ Hertoghe Aelbrecht verhoozende die groote hoonoet ende ſchade die de ſtichtſe in ſijne landen hadden gedaen / nam ſeer qualicken / ende vergaderde veel volcx van wapenen/ende tooch de Lecke op. Hy hadde by hem vergadert groot machtich volck / ende had by hem Grave Ian van Bolops / Grave Adolf van Kleve/ met meeſt de Vaenre-heeren / Ridderen ende Edelen der Landen van Henegouwen/ Hollandt/ Zeelant/ Gheltre ende van Kleve. Ende komende voozt huys te Gildenburch/ belegerde hy 't met heyꝛkracht/ ende ſijn heyꝛ ende leger geoꝛdineert weſende/ dede hy opzechten een groot ſwaer ende hoogh Inſtrument booz Gildenburch/ aende Oostzijde/ endt een kleyn aende Weſtzijde. Die opter burcht waren te voozen van als oberbloedich wel verſien van dat hen van noode was/ ende ſchoten met eenen buſſen / op dat kleyne werck alſe krachtelicken daer op gerecht ſtondt / dattet henlieden niet meer hinderen en mochte. Ende acht dagen daer nae ſoo zijn Heere Gijſbrecht van Vyanen/ Heer Henrick vander Ameyde/ Gijſbrecht van Nienroede Ridderen / met veel Ridderen ende Schiltknechten al ſeer nae ghekomen dat Kaſteel van Gildenburgh / omme een ſchermutſinghe te maken metten boꝛchſaten booz dat huys. De Capiteynen dit ſiende als Pieter Dool ende Aernt Preeus, deden die Poozten op / ende ſy gingen in een groote menichte vanden huyſe wel gewapent/ ende beſpzonghen de Hollanders booꝛſepdt/ ende ſchermutſten ſeer langhe daer teghen / ende ſy namen ten leſten ghebanghen Heere Gijſbrecht van Nienroede / Willem van Naeldwijck / Maerſchalck van Hollandt/ Willem van Geervliet/ ende een Edel Ridderman upt Henegouwen/ met noch acht-en-twintich Soudeniers. Doen dede de Hertoghe noch opzechten twee groote Magnelen / vanden welcken hy den eenen dede ſetten opten oever vande Lecke by Vyanen / ende

Digitized by Google

d'ander beneden den dijck vander stede van Vyanen/ daer hy 't Kasteel Gildenburch seere mede quetste ende destrueerde: Ende als hy dat voor-gheburcht vanden Kasteele seer hadde ghebroken / soo worde Heere Gijsbrecht genesen vanden slagen eñ wonden die hy hadde ontfangen/ende heeft eenen vasten pays ende vrede tusschen beyden gemaeckt: als dat de Borchgsaten souden den Hertoge geven ende leveren Gildenburch/ behouden haer lijf / d'welcke also geschiede opten eerstē dach van Junio/ ende sy souden onghelet trecken op goeder geloofven binnen der Stadt/eñ namen met hen 9. vooden die sy opten huyse gekregen hadden/ ende begroevē dien Utrecht opten Kerckhove. Des anderen dages als de sonne was opgegaen/ soo heeft de Hertoge dat huys in sijne handen ghekregen/ ende hy gaf dat te bewaren op goeder ende vaster trouwen ende sekerheydt / Heere Gijsbrecht van Vyanen: Ende doen toech de Hertoge wederom met grooter eeren ende victorien na Hollant toe. Daer na int selve jaer op S. Timotheus ende Simphorianus nacht / die van Utrecht seer swaerlijck nemende/ dat sy Gildenburch dus ovvergegeven hadden/ sijn gekomen inder doncker nacht al stillekens met eenen grooten ghewapenden hoope volcx aen 't Kasteel Gildenburch / ende bestormden dat met bussen ende vogen eenen geheelen dach ende nacht / ende sy schoten ten lesten dat vyer daer in op d'eene zijde/ d'welc sy niet uyt doen en mochten/ende worden midtsdien gedwongen dat Kasteel over te geven in des bisschops handen ende der stadt van Utrecht: Want opten huyse en waren niet meer dan vrie en twintich gewapende mannē/ ende noch twee die int stormen doot ghebleven waren. Daer na veerthien dagen quam de Hertoghe weder al heymelicken de Lecke opgevaren / op nemende dat hy 't Kasteel Gildenburch soude bestormen/ende te gronde doen af werpen. Dit vernemende die van Utrecht/ zijn van stonden aen gevaren met veel schepen geladen met victaelgie/ende vrochten de Borchsaten/ ende versagen hen dan als dat hen van noode was: Eñ sy lieten daer op vele vroome wapentuers/ als Otte van Schonouwe/ Willem van Leets/ ende Goefwijn van Vaudericke. Ende als sy alle dingh wijsselicken hadden beschicht/ togen sy weder inder stadt van Utrecht. Ende als sy vertoghen waren / quam de Hertoghe die Lecke over gevaren met zijn heyr/ende siende dat hy niet vele voorspoets voor Gildenburch soude bedrijven om de voorsichticheyts willen die hen was gedaen/ is hy met al zijn heyr getogē voor 't slot van Wuelbenhorst/ ende als hy dat met kracht hadde ghevvonnen/is hy ghetogen voor 't slot te Holensteyn/ de Borchsaten ontsiende des Hertoghen mogentheydt / gaven hen op behouden haer lijf/eñ doen toech hy voort / voor 't huys te Heermalen/d'welck hy verbarnde. Ten lesten worde daer eenen pays ende vrede gemaeckt / tusschen dat Sticht ende den Hertoghe in deser manieren: Als dat die van Utrecht souden den Hertoghe geven voor sijne schaden ende voor haer misdaet/ iij. M. oude schilden: Eñ aengaende de heerlickheyt van Vreeswijck worde gheseyt ende uytghesproken / waert sake dat de Bisschop ende noch 7. notabele mannen sweeren woudē/ dat de heerlickheyt van Vreeswijck toe behoorde S. Maertijn ende der kercken van Utrecht / dat voortaen Hertoghe Aelbrecht ende sijne nakomelinghen hem des niet en souden onderwinden. Ende als de Bisschop metten seven persoonen daer bereyt stonden om te sweerē/doen was die Hertoghe te vreden ende en woude den Eedt niet hebben / ende hy gaf den Bisschop ende der Ecclesie goede gesegelde vrieven vande heerlickheyt van Vreeswijck / ende resigneerdet ende gaft den Bisschop over/ ende mits desen souden alle twisten ende geschillen tusschen hen beyden neder gelept wesen.

Hoe dat Kasteel te Puttensteyn gedestrueert worde.

OP Sinte Vitus ende Modestus dach/int Jaer M. CCC. ende 75. heeft heer Aernt van Hoorn / Bisschop van Utrecht/met die steden van Over-ysel/ met heyr-kracht belept dat Slot van Puttensteyn/om dat Herbarn van Puttensteyn / die van Campen ende andere luyden gheseten int Oversticht / groote injurie van rooven ende vangen hadden gedaen. De Bisschop hadde doen opzechten een groote magnee / daer hy die vromen ende mueren van 't Kasteele seere mede quetste ende destrueerde. Daer en tusschen soo hebben hem de vrienden ende maghen vanden voorseyden Herbern te samen ghesteken/ende vergaderden veele volcx om den Bisschop vanden belegge te slaen / ofte eenen strijt met hen te vechten. Dat welcke die van Utrecht vernemende voor vrienden ende boden des Bisschops/ senden hem terstont tot sijnen hulpe CC. schutten / ende CC. andere gewapende. De ander dit vernemende en quamen sy niet dat huys te ontsetten / waerom Herbern die seer opten huyse bevvont vvorde / presenteerde ende bood dat huys op te gheven in des Bisschops handen/ 't welcke also geschiede op S. Pieters dach den eersten vanden Oest. Die Bisschop dat slot ingekregen hebbende / dede dat ter aerden neder werpen/ ende slechten totten gronde toe/ ende Herbern sende hy ghevanghen binnen Campen / want hy hadde gelooft te onderhouden/voor hem ende sijnen vrienden des Bisschops seggen ende uytsprake.

In dat selve Jaer verbrande de stede van Schoonhoven / met dat Klooster van onser lieven Vrouwen Broeders.

Hoe die Grave van Gennip quam voor Wagheningen, ende van sijnen sonen ende geslachten.

IN dat Jaer ons Heeren M. ccc. ende 81. omtrent Meydach / quam Grave Reynout van Gennip / Heere Dircx soon van Vredenroede/ met veel ghewapents volcx ghereden in die Velue by Wagheningen/daer hy vingh Heere Henrick van Hoornoet Ridder / ende den Jonckheer van Borchlo/ met meer andere Edele ende vrome Schiltknechten. Ende des Jaers daer aen als Heere Dirck van Vredenroede zijn Vader ghestorven was / soo is dese Grave Reynout zijn outste soon ghevvorden Heere van Vredenroede: Dese Grave Reynout van Gennip/ende Heere van Vredenroede vvan aen sijne huysvrouwe des Graven van Gennip eenighe dochter vier sonen/als Dirck, Ian, Walraven ende Willem: Dirck die heeft de vverelt gelaten/ende vvorde een Carthuyser te Diest / daer hy devoteliick in leefde alle de daghen sijns levens. Ian die ander soon is den Vader naegebolcht inder Heerlickheyt / ende hadde te vvijve Iohanna des Heeren dochter van Abcoude / ende van Wijck te Duersteden / maer sy en hadden gheen kinders t'samen/dese begaf oock de vverelt/ ende ginck in dat Carthuysers Klooster by Utrecht / int Jaer M. cccc. ende ij. maer hy en volherde daer niet in. In desen quam de derde soon Walraven, die by sijnen vvijve Iohanna, Heeren Henricx eenighe dochter van Vyanen/ hadde Reynout Heere van Vredenroede/Vyanen ende Amepde/ Burchgrave van Utrecht/ ende Heere Gijsbrecht, Dompvoost inden Dom tot Utrecht/ ende nae Elect van Utrecht dat hy Bisschop David over gaf/ ende een dochter / Vrouwe van Waerdenburch/ Amerooyen ende Vroeckhuysen. De vierde soon Joncheer Willem en hadde by sijnen vvijve geen kinders. Heere Reynout van Vredenroede hadde te vvijve eens Heeren dochter upt Henegouwen / daer hy aen vvan Heere Walraven van Vredenroede / Vyanen ende Amepde: Dese Heere Walraven hadde eerst te vvijve des Heeren dochter vander Vere: daer nae nam hy te vvijve des Graven dochter van Nieuvaer / upten Stichte van Coelen.

Hoe dat Hertoghe Willem van Beyeren diemen hiet de dolle Grave, aflijvich vvorde, ende hoe Hertoghe Aelbrecht gehult worde.

DAer na int jaer M. ccc. ende 77. so sterf te Kenoyt in Henegouwen / Hertoghe Willem in Beyeren/ Keyser Lodewijcx soon van Romen/Grave van Henegouwen/Hollant/ Zeelant ende Vrieslant/ vviens lichaem gheboert vvorde te Valencijn in Henegouwen/ ende vvorden daer met grooter eerlicheyt begraven/ eñ hy en liet geē kinders achter. Eñ die begravē wesende/ sy namen die Baroenen/ Ridderen ende Edelen vandē

landen

Digitized by Google

landen van Henegouwen/ Hollant/ Zeelant ende Vriesland/ Hertoge Aelbrecht in Beyeren/ Palensgrave opten Rijn/ des voorseyden Hertoghe Willems broeder tot eenen rechten Heere vanden Lande: Ende worde nu weder van nieuwes genomen ende gemaeckt de 23. Grave van Hollandt/ Zeelandt ende Vriesland/ ende Grave van Henegouwen/ ende hy worde gheiuelt in allen steden/ ende dede sijnen Eedt/ ende nam weder vã sijnen Vassalen ende Leen-mannen trouwe ende Eedt alst ghewoonlick is. Dese Hertoge Aelbrecht willende vermeeren den dienst Gods/ gaf onser lieber Vrouwen broeders tot Haerlem een schoon wonderlic glas/ d'welck gheset worde int Oost-ende van 't Choor boven 't hooge Outaer/ ende hy hadde upten selben Convente genomen eenen Notabelen ende geleerden man/ Doctoor inder heyliger Schriften/ tot eenen Biechtvader/ gheheeten broeder Willem van t'Grabensande/ door wiens instantie ende ingheven die voornoemde Voorluchtighe Vrinse/ om dat loon des eewigen Salichedts/ gheoffert heeft onse lieve Vrouwe een Casuffel van een root gulden stuck/ ende die pseren deure voor den Sacristije, ende een Graduael vanden gheselen Jare/ ende meer andere gaben die hy den voorseyde Convente gaf.

Hoe de Bisschop dat Kasteel Loenresloot bevecht, ende van een wonderlijc kint dat binnen Utrecht gheboren worde.

In Jaer M. ccc. ende lxxbij. doe quam Heere Aernt van Hoorn/ Bisschop van Utrecht/ met Heer Willem van Abcoude/ Heere Sweer van Gaesbeeck zijn broeder/ ende heere Gijsbrecht van Vranen/ met meer andere Ridderen/ Edelen ende Schilt-knechten/ ende belegde dat slot te Loenresloot/ om dat Heere Splinter van Loenresloot Ridder uyt sijn Kasteel voorseydt/ die van Utrecht groote schade ende hinder daghelicx dede. Ende de Bisschop hadde daer voor gebracht veele diversche Instrumenten ende gereetschappe/ om dat slot mede te winnen ende te bekrachtighen/ maer het worde gedadingt/ als dat heere Splinter dat huys ende slot soude setten in des Bisschops handen/ ende voort soude hy staen tot declaratie/ ende segghen der ecclesie van Utrecht/ ende des Ridderschaps des Stichts van Utrecht.

In dit selve Jaer ontrent S. Martijns dach te midsomer worde inder Stadt van Utrecht ghebozen een kint/ eñ was een knechtken/ dat perfecte ende beschepden woorden spraeck alst 40. dagen out was/ ende seyde tot eender tijdt: Doet op die deure/ mijnen Vader is hier/ ende meer andere woorden/ maer anders en seyde niet dat den bueren kenlick was/ of hy abonturen. die Ouders en woudens niet openbaren/ daer die Ouders seere af verwonderden: Tot eender tijdt baden sy eenen Vriester dat hy heymelicken komen woude ende besweren dit kint. Ende als hy misse hadde ghedaen/ hielt hy zijn ornamenten aen/ ende tooch daer over een langhe kupcke/ datmens niet mercken en soude/ ende quam ende besweer dat kint met veele conjuratien ende besweeringhen: Maer dat kindt en antwoorde niet. Ende ten lesten keerde dat kint zijn hooft omme/ ende sach den Vriester met eenen grijsselicken ghesichte aen/ daer de Vriester seere af verbeerde/ ende als hy sach dat hy niet en vorderde met besweeringe/ ende debote gheheben te spreken/ ginck hy weder sijnen ganck. Dit vertelde de Vriester vele luyden hoe hy gevaren hadde. Dit kint leefde 13. Jaren langh/ maer oft langer leefde en weet ick niet/ by abonturen so was dit een voorbode van een quaet abonturen hier nae volgende.

Hoe Heere Aernt van Hoorne Bisschop van Utrecht geset worde tot Ludick, ende van Floris van Wevelichoven.

NAe dat Heere Ian van Arckel/ als een moghende Bisschop/ dat Stichte ende de kercke van Ludick strengelick hadde bercht 14. Jaer langh/ is hy gestorven inden Heere/ opten eersten dach van Julio int Jaer ons Heeren M. ccc. ende 78. die in sijne stichte dat hy van wijlé eer hadde geregeert/ worde gebracht/ ende werdt met betamelicker uytvaert begraben tot Utrecht inden Dom. Ende als doe lagen de Ecclesie der kercken van Ludick/ Heere Aernt van Hoorn/ Bisschop van Utrecht/ ende deden groote supplicatien ende baden aenden Paus Urbanus de sesste/ soo dat sy verkreghen de confirmatie van hem/ nae dat hy dat Stichte van Utrecht ontrent 7. Jaer eerlick hadde bercht. Ende de Paus versette desen Heere Aernt van Hoorn/ Bisschop tot Utrecht/ te wesen Bisschop van Ludick/ ende hy sette Heere Floris van Wevelichoven Bisschop van Munster/ te wesen bisschop vã Utrecht. Maer Bisschop Aernt die gheerne dat Bisdom van Utrecht mede hadde gehoude in commendis/ en woude hy dat Bisdom van Utrecht niet resigneren/ of men moeste hem ten minsten assigneren/ ende gheven een Jaer renten tot sijner behoef/ ende aldus midts hulpe Heere Willems van Abcoude/ Heere Gijsbrecht van Vranen/ ende meer andere Ridderen ende Edelen van den Stichte/ so hielt hy desen Heere Floris van Wevelichoven/ die zijn Bisdom goedertierlick ende simpelick hadde overgegeven/ ende gelaté/ by na een gantsch Jaer/ krachtelijck uyt sijnen Stichte ende Bisdom verdreven. Ten lesten des Jaers daer aen/ by hulpe ende bystant des Heeren van Arckel/ ende des Heere van Vselsteyn ende meer andere/ worde dese Heere Floris van Wevelichoven op Sinte Willeboorts dach/ als een goet Harder ende Pastoor van sijne Ondersaten/ in sijn Stadt van Utrecht/ met grooter eeren ende feesten gelept ende gheset in sijnen Bisschoplicken Catedraelsetel/ met grooter solemnitepten/ ende worde nae ouder manieren geintroniseert ende geordineert die bysticste Bisschop van Utrecht.

Dese Heere Floris regeerde langen tijdt dat Stichte t'Utrecht wijslijck ende strenghelick/ hy was een oudt gedaecht man van veel Jaren/ eerbaer/ ende inde heylige Schriften seer wel geleert/ ende wijs in rade/ ende deboot inden dienste Gods. Men seydt dat dese Bisschop Floris leefde seer heylichlijck/ ende plach alle dage te lesen een vigelie van ix. lessen voor die zielen sijnder ondersaten die hem bevolen waren. Ende als hem worde gevraecht waerom dat hy hem selven so moeyelijck was met soo veel daghelicx te lesen? antwoorde hy/ ende seyde: Ist niet van noode dat een goet Harder dien veel schapen bevolen zijn/ dat hy sorchvuldich is voor zijn schapen? is die nu sorchvuldich voor zijn schapen/ duncht u dan ongelijck te wesen dat ick neerstich ende sorchvuldich ben om mijne schapen ende ondersaten hulp ende troost te geven/ met innige gebeden ende oratien die mijn bevolen zijn.

Hoe de Kasteelen, Eerden, Azoelen, ende Lage worden ghedestrueert, ende hoe dat Klooster Eemsteyn worde ghefondeert.

IN dat jaer ons Heeren M. ccc. ende 80. was een Edelman geheeten Evert van Esse/ dese hadde doen timmeren een upter maten sterck Kasteel van steen ende hout int lant van Over-psel/ d'welck Eerden was genoemt/ daer hy den Over-pselschen seer mede quelde/ ende groote schade upt dede/ eñ by sonder dele upt Zalland: Ende daer en boven hadde hy met ghewelt onder sijne subjectie ende onderdanichept ghebracht/ een deel vanden Bosschagie/ ende sommighe Ampten eñ Dorpen des Stichts van Utrecht/ kleyn achtende ende versmaende/ niet alleene des Bisschops mogenthepdt ende macht/ maer ooch alle der ghener die hem toekomen mochten/ ende dat om de sterckhepdt ende onverwinlickhept sijns Kasteels van Eerden. Waerom de Bisschop van Utrecht/ met Jonckheer Ian van Arkel/ out wesende 16. jaren/ Heer Aernt van Egmont ende Vselsteyn/ met meer andere vroome Ridderen/ Edelen ende Schiltknechten/ ende met een groote vergaderinge van gewapende knechten ende soudeniers/ is gereyst int lant van Over-psel/ ende heeft met grooter macht belegert dat Kasteel van Eerden/ hebbende met hem

Digitized by Google

groote swaere bussen ende Instrumenten om dat huys mede te bestormen. Ende als nu de Bisschop dit Kasteel wijf weken lanck hadde doen beschieten / met dese groote bussen ende magnelen / ende hadde met allen seere gequetst ende ghebroken / so versochten de Borgh-saten aenden Bisschop om henluyden in ghenaden te nemen / ende wouden hem dat huys met allen sijnen toebehooren / upp op ende over gheven. De Bisschop consenteerde / ende liet dat Slot tot allen kanten aen-steke / ende verbrande ende destrueerde dat totten gronde toe: Dat houtwerck dat aen 't Kasteel was / brande een heele Maendt langh eer dattet verbrandt worde. Evert van Esse die in sijn Kasteel niet en was doet ge-wonnen worde vanden Bisschop / is daer nae by mid-dele van eenige Heeren gekomen tot ghenade / ende hy verssoende hem metten Bisschop.

In 't selve Jaer beleyde de Bisschop dat Slot te Azoeten / maer sy gaven hem op eert de Bisschop be-storm̃de. Daer nae belegerde hy dat Kasteel te Lage / maer de Borgh-saten ontsiende des Bisschops mogent-heyt / gaven hem op in des Bisschop handen: Ende de Bisschop dede dese Sloten ende Kasteelen dat over in steecken / ende verbrandese / ende destrueerdese totten gronde toe. Desen Bisschop verdreef oock upt sijnen Stichte / door 't ontsich sijns naems / alle quade Wij-helers ende Toobenersen.

In 't selve Jaer worde ghefondeert dat Kloost..e te Eemsteyn vanden Reguliers Ordren / gheleghen ontrent een mijle van Oudtrecht. Ende in 't selve Jaer op S. Benedictus dagh translacy / worden de Guinter-linghen upter Stadt van Utrecht verdreven / wel tot 90. toe / behalven die wijven ende kinderen.

Inden selven Jare quam Joncheer Reynout, des Heeren jonghste broeder van Vpanen / die verkreghen hadde vanden Paus Clemens de sevende by provisie dat Bisdom van Utrecht / ende hy meende met hulpe van sijnen vrienden ende magen / die hy inden Stichte hadde / den Bisschop Floris upten Bisdom te verja-ghen ende verdrijven: Waerom de Heere van Vpanen dede den Bisschop benemen sijne tienden / ende alle dat hem ghenoeghde / ende dedese boeren in Goyland / ende woude sijnen broeder met krachte int Bisdom bren-gen / ende hy behalp hem metten Paus Clemens de se-vende / dat geene Princen / Heeren oft Nacion van Ker-stenheyt en deden / dan alleen de Koninghe van Vranck-rijck. Daer nae als de Bisschop quam upt Over-yssel / op eenen ghesetten dagh tot Iusaes inder Kercken / ende daer worde de Bisschop metten Heere van Vpa-nen / ende met Jonckheer Reynout sijnen broeder te samen / by toedoen des Raets van Utrecht / vereenight ende versoent: Ende sy beloofden daer dat sy voortaen teghen den Paus Urbanus de seste / noch teghens den Bisschop Floris hen niet setten noch rebelleren en sou-den / maer soudden altijdts goede ghetrouwe Stichts Mannen blijven.

Hoe Hertoge Aelbrecht troude sijn ander de wijf.

In 't Jaer M.ccc. ende lxxxvj. ontrent Vastel-avont / verscheyde van deser werelt / de doorluchtige Vrou-we Margriete van Brijge, Hertoge Aelbrechts ge-echte huysvrouwe: Ende sy worde met betamelijcker eeren ende kosten begraven inde Capelle opt Hof inden Haghe / ende leydt in een kostelijcke Tombe / aende Noortzijde van dat hooge Outaer. Ende na haer doot bleef Hertoge Aelbrecht vijf Jaer langh ongehylickt / ende hadde een Boele gheheeten Jonckfrou Alijt van Voelgeest / daer nae af geseydt sal worden / nae welckes doot Hertoghe Aelbrecht tot sijnen anderden gheechte wijve nam Margriet, des Graven Adolfs dochter van Kleve / maer sy en hadden gheen kinderen te samen. Dese Vrouwe Margriet van Kleve stichte ende fon-deerde een Kloosster vander Predicaers Ordre in 's Graven-Hage / ende daer worde sy begraven / aende Noort-zijde des hoogen Outaers / onder een kostelijcke ende gecierde Tombe.

Vanden twist Heere Gijsbrechts van Abcoude, tegen den Bisschop.

Inden selven Jare vermat hem Heere Ghijsbrecht van Abcoude / dat alle hooghe gherechten van sijne Heerlickheden ende Dorpen inden Stichte sijne waren / ende dat de Bisschop daer gheen seggheu in en hadde / waerom dat de Bisschop hem ontboot te komẽ binnen Utrecht / daer hy also onderwesen worr / dat hy bekende dat alle hooghe gerechten van sijne heerlick-heden inden Stichte gelegen / den Bisschop toebehoor-den / ende den klocke-slagh / sijne panders te rijden / sijne daghe-brieven daer te gaen / ende noch veel meer andere poincten die Heere Gijsbrecht beleet des Bis-schops te wesen. Hier over waren veele goede kidde-ren / Edele ghebooztighe mannen / ende d'Ecclesie van-den Dom / ende veele eerbare Borgers. Dit geschiede inde Oogst-maendt / op des Bisschops winter-huys binnen Utrecht.

Hoe de stede ende 't slot te Montfoorde beleghen werdt.

Daer nae inden Jare M.ccc. ende 87. des dages na S. Gregorius dagh / toogh Bisschop Floris van Utrecht / ende beleyde met grooter heyr-kracht de stede van Montfoorde / want de Burggrave Henrick van Montfoorde onderwant hem des Bisschops hoo-ge gerechten binnen den lande / steden ende Dorpen der heerlichept van Montfoorde / ende hy benam der Ec-clesien tienden ende goeden / en der burgeren erve / goe-den ende landen / eñ andere vele onredelijcke saken die hy hem inden stichte onderwant / aengaende den bisschop ende der stadt van Utrecht. Ende de Bisschop hadde daer voor doen oprechten een groote blijde die steenen wierp van 1300. ponden swaers / ende noch 16. groo-te steen-bussen / daer de minste af wierp steenen wegen-de 200. pondt swaers / behalven alle de andere kleyne steen-bussen ende kloeberen / daer sy dagelijcx die stede mede beschoten ende bestormde / ende deden den Poor-ters van binnen veele verdriets ende molestatie / ende hadden noch gemaeckt instrumenten van tienden / met aerde gevult / diemen tuymelaers hiet / die sy stelden op de kanten vander stede graften / daer sy hen achter stel-den / datmense upt die stede niet beschieten en mocht / eñ hadden noch doen maken twee groote houten wer-cken / maer daer en bedreven sy niet mede. De Burgh-grave metten sijnen schoten met allen wreeselijcken woeder upter stede / met groote bussen / met kleyne ghe-schutten / van kloeberen ende armborsten / daer sy veele luyden mede quetsten / die onbehoet int herp ginghen: Ende de bisschop lagh daer voor ontrent sestien weken / ende hadde die stede ende dat huys seer ghequetst ende ghebroken / mettet worpen vanden steenen. Ende bin-nen deser tijdt quam Bisschop Aernt van Ludick / die der Burggravinne van Montfoorden oom was / ende n..n dese sake ende twist op / determinerende die saecke . . aldusdanigher manieren: Alsoo die Bur..grave van Montfoorde noch sijne Voor-vaders / noyt gheen hoo-ghe ghereght gheheydt noch gebruyckt en hadden / noch voortaen hebben noch ghebruycken en sullen: Daer de Bisschop van Utrecht / die nu is / of naemaels we-sen sal / die sal gebruycken alle hooghe gerechten inden Kerspelban / ende Ambochten des lants ende heerlick-heyts van Montfoort / ende tot allen wegen ende plec-ken daer die Burgh-grave ghereght heeft / binnen den Stichte van Utrecht te gaen sijne klocke-slagh / sijne panders te rijden / sijne dagh-brieven te se..den / van maeghgelde te rechten / ende voort alle saken te berech-ten / die der hooghrr Heerlick' ypt toebehoorden. Ende die Burggrave ende sijne lu..den ende Onder-saten sul-len voortaen goede ghetrouwe Stichtsluyden blijven tot eeuwighen dagen. Ende de Stede ende de Burgh van Montfoorde sullen altijdt den Bisschop open we-sen / hen mede te behelpen als hy des van doen heeft / ende noch veel meer andere poincten die daer upt ghe-sproken ende gesept worden: Alsoo die dadinghs-brief dat breeder inhoudt ende begrijpt / bezeghelt met des Bisschops zegel / eñ des Abts van S. Truyen, ende den Burgh-grave van Montfoorde / met noch thien Edele Mannen zeghelen sijner vrienden / ende maghen / ende

swa-

swagers. Daer nae in 't selve Jaer sloech Bomel Iansſoon eenen man ter doodt / geheeten Aernt die Schermer. binnen der stede van Montfoorde/ doe quam des Bisschops Maerschalck / ende haelde desen handdadighen doodslagher upt Montfoorde / ende brochten tot Utrecht / ende setten hem ter Justitie / soo dat hy onthooft worde.

Vanden Oorloghe tusschen de Arckelsche, ende die van Vyanen. Ende grooten brant te Gorcum.

Inden jare daer na/ M.CCC.88. stont een felle oorloghe op tusschen Joncheer Ian van Arkel / Heeren Ots sone aen d'een zijde/ende heere Henricx bã Vyanen, erfgenaem des heerlickheyts vander Ameyden aen d'ander zijde. Dese twee partijen deden malkanderen veele verdriets/ met rooven/ branden/ banghen/ ende doodslaen/ elcx d'eene des anders Onderseten sonder ghenade. Heere Otte van Arkel hadde vergadert veele kloecke vrome mannen ende Soudeniers / daer hy dat Kasteel ter Ameyde sterck mede beleyde / ende verbrande 't dorp ter Ameyde te pulver. De Borghsaten weerden ende hielden hen dromelijck een lange tijt. Doe quam ten lesten Hertoghe Willem, Grave van Oesterbant/Hertoge Aelbrechts soon/int beleegh/ende maeckte een bestant tusschen/twee jaren langh durende/ op deser conditien ende voorwaerden: Als dat de Heere van Vyanen soude overgeven Heere Ot van Arkel dat Slot ter Ameyde/ met alle sijne toebehoorен eñ Rechten / behoudelijck dat die Heere van Arkel soude leenen den Heere vander Ameyde / de somme van 16. duysent Rijns-gulden: ende waert saecke dat hy hem dese penninghen weder gave binnen twee Jaren / soo soude die Heere vander Ameyde sijn slot met alle sijne heerlickheden ende jurisdictien weder hebben/ 't welck also is gheschiet. Ende als dit bestant van twee Jaren was uytgegaen / toghen de Poorters van Gorrichom upt/int Landt van Vyanen/met veel gewapent volcx/ verbrandende ende verwoestende al dat sy vonden. De Heere van Vyanen is hen met alle sijn macht te ghemoet gegaen in Lakerbelt/met bannieren/ trompetten ende basuynen / ende dat meeste deel vanden Poorters van Gorrichom worden ghesleghen / d'ander namen de vlucht/ende daer worter also veele ghehangen/ dat die Heere vander Ameyde hem also veel gheldts ende goets afschatte/dat hy daer mede loste sijn verssette Kasteel ende heerlickheyt vander Ameyde. Ende dit oorloge worde naemaels opgenomen ende gesoent.

't Selve jaer op Kruys-nacht verheffinge/doe verbrande hy nae van haer selfs over de stede van Gorrichom. Ende 's jaers daer aen/ doe sette Hertoghe Aelbrecht in sijnen name ende stede

Joncheer Ian van Arckel.

te wesen sijnen Stedehouder van Hollandt / Zeelandt ende Vriesland. [Ontrent dese tijdt dede Hertogh Aelbert stichten ende doteren het Cathuseren Klooster by Aemstelam.]

Van Hertoge Ian van Beyeren, Elect tot Ludick.

In t Jaer ons Heeren M.ccc.lxxxix. opten vijf. dagh Maert / ontrent middernacht/ starf heer Aernt van Hoorn / Bisschop te Ludick in sijn palays tot Ludick/ende sijn lichaem wert gevoert te Hoorn/ ende begraven in sijn ouders graf. Doe kozen de Heeren vanden Capittel Dirc vander Marc. Ende als hy dese electie niet ontfanghen en wilde / doe werdt by consent des Paus Urbanus de seste / Hertoge Ian van Beyeren genomen vander kercken van Camerijcken/ ende werdt gekozen tot eenen Bisschop van Ludick/oudt wesende 16. jaren: sijn vader was Hertoge Aelbert in Beyerē/ Grave van Henegouwen/Hollant/Zeelant/Ec. Ende des jaers daer aen/ den tienden in Julio/ quamen binnen Ludick rijden / de Elect Heer Ian van Beyeren, met sijnen Vader Hertoge Aelbrecht voorsz/ ende met sijnen broeder Hertoghe Willem, Grave van Oesterbant/ ende met meer andere Princen ende Edelen/ met duysendt Peerden / ende hy worde seer heerlijcken van dat Capittel ende Burgeren van Ludick ontfanghen/ gelijck als dat gewoonlijcken is.

Hoe Ionckfrou Alijt van Poelgeest doot ghesleghen worde. Cathuser Kloosster tot Utrecht begint.

Daer nae inden jare M.ccc.eñ 92. op S. Mauricius nacht/ doe worde inden Hage doot geslagen jonckfrou Alijt van Poelgheest / Hertoghe Aelbrechts Boel / ende Ian van Poelgheest dochter Schiltknape. Ende doe Willem Kuser, des Hertoghen Hofmeester/ haer beschermen wilde / worde hy op haer lijf doot geslegen/ banden selven die dese moort deden: [dit gheschiede op de straet opt buyten-hof byde gevangēpoorte/ daer noch een blau steenken leyt.] Ende die dit sept deden/ ruymden terstondt dat landt ende liepen wegh. Ende van desen doodslagh quam noch nae eenen grooten oploop ende rumoer inden lande/ alsmen hoorē sal.

In 't selve jaer woyt den eersten steen gelept vanden Cathuser Kloosster buyten Utrecht/ aende Noort-zijde vander stadt: ende dit door toedoen heeren Sweer van Abcoude, Heere van Gaesbeeck / Putten eñ Strijen/ welck Kloosster hy fondeerde / doteerde / ende begaefde met behoorlijcke rentē/ by raet heeren Tielman Grauwert, eerste Prioor des selven Convents.

Hoe 't slot ter Horst weder aenden Bisschop quam.

In 't selve jaer quamen twee gesellen al vast by Reenen/ende dwongen eenen borger van Reenen/geheeten Borre van Pluynderen, seeckerheydt te doen/ tot heuren vermane te komen daert haer beliefde: ende als dit binnen Reenen openbaer worde / soude men die gesellen gevangen hebben / maer sy weken op 't huys ter Horst/dat de heere van Vyanen onder hadde/ voor een somme van penninghen / ende Maes Mulaert was op die tijt Castelein vanden huyse. De Bisschop dit vernemende/quam voor dat huys op S. Odulphus avont/ ende eyschede dese twee ghesellen / die dit sept hadden bedreven/ maer die Castelein en woudese hem niet geven. De Bisschop bleef daer voor leggen/ende woude dat huys bestormen / ende woude die twee gesellen met krachte daer af winnen/ want daer en waren niet meer dan 4. mannen ende 4. vrouwen opten huyse / waerom dat sy dinghden metten Bisschop / alsoo dat Maes Mulaert soude hebben sijn geldt dat hy daer op staende hadde / ende die twee gesellen gingen in des Bisschops gevangenisse/ten lant-rechte/ maer sy braken upt ende liepen wegh/ ende aldus quam de Bisschop op 't huys ter Horst/op S. Ians dagh te midsomer.

Vanden Edelen gheboortighen mannen die doe ter tijdt in Hollandt waren.

Ontrent dese tijt bloeyden ende waren in Hollandt dese vermaerde Heeren / Ridderen / Edelen ende schiltknechten / behalven des Hertogen kinderen:

Ghije Grave van Blois, Heer vander Goude ende Schoonhoven.

Reynout, Grave van Gennip / ende heer van Vredenroede/ Ian, Walraven ende Willem sijn sonen.

Otte Heer van Arkel / ende Ian Stedehouder van Hollandt sijnen sone.

Zweer van Abcoude/ Heer van Gaesbeeck/ Putten ende Strenen/ Heeren Willems broeder/ Heer van Abcoude ende Wijck te Duersteden.

Dirck van Polanen/ Heer van Asperen.

Ian Heer vander Lecke ende Polanen.

Philips van Polanen. Gheerit van Polanen.

Dirck Burggrave van Leyden / Heere van Wassenaer/ende Philips sijnen sone.

Aernt, Heere van Egmont ende Yselstein.

Wolfaert van Borsele/ Heere vander Vere.

Henric heer van Vianen. De heer bã Sebenbergē.

Claes van Borselen. Floris van Borselen/ heer van Zulen ende van S. Martensdijck: de Heere Vranck van Borselens vader was Grave van Oesterbant.

Costijn ende Raes van Haemstede in Zeelant.

Digitized by Google

Ian heer van Cruningen. Ian van Kenesse.
Henrick Heere vander Ameyde.
Daniel vander Merwen.
Willem Heer van Haeldwijck / Maerschalck van Hollandt/ende Henrick sijn soon.
Dirck vander Lecke. Ian van Hodenpijl.
Aernt van Lepenborgh.
Gheerit Boel van Heemsterck.
Aelbrecht van Wateringhen.
Ian vanden Woude, d'eerste Heere van Warmont.
Iacob vanden Woude sijn soon.
Dirck van Poelgheest/Heer Gheerit van Poelgeest Ridder/ende heere Iacobs van Poelgeest/ Regael Abt van Egmonts Vader.
Ian van Poelgeest/ende Geerit sijn soon.
Ian, heere van Heemstede by Haerlem.
Gheerit van Vliet/ende Ian sijn Soon.
Philips van Dorp. Bartelmeus van Raephorst.
Ian van Langeraeck. Gijsbert van Langeraeck.
Floris van Alkemade. Ian van Kroonenburgh.
Gerrit van Liesvelt. Gerrit van Woert.
Willem van Geervliet. Daniel van Mateneſſe.
Frederic van Seventer. Dirck de Beets/alle Ridderen/ uytgesept Joncheer Willem van Bredenroede/ ende Ian Poelgeest/Jonckfrou Alijts Vader.
Ian van Egmont/heer van Soetermeer.
Claes van Waterlant. Symon vander Burgh.
Ian van Zijl. Koenraet Kuyser.
Willē Kuyser sijn soon/die op jonckfrou Alijt doot-geslegen worde/hofmeester van Hertoge Aelbrecht.
Aelbrecht van Merestein. Floris van Merestein.
Dirck van Swieten. Floris van Tol.
Symon van Zanen/alle vrome Schiltknapen/ende meer andere die hier niet en staen geschreben.

Van eenen grooten bedrieghер.

Byvoeghsel.

INt Jaer ons Heeren M. CCC. ende xtij. soo was eenen grooten Bedrieghер / ghenoemt Iacob van Gulick, een Minderbroeder Monick: dese komende tot Utrecht / gaf sich uyt voor een Ghoestelijck Prelaet / hebbende daer toe met hem ghenomen eenighe gheconterfepte Brieven / soo dat hy vanden Bisschop van Utrecht Vicarius ende Wy-bisschop ghemaeckt werdt / ende bediende soo desen staet wel thien Jaren: maer daer nae uytghekomen zijnde dat hy een werelt-lijck man was/ende onghewijt/werde hy ghevanghen gheset / ende veroordeelt in een ketel met heet siedende water ghelwozpen te werden / 't welck alsoo gheschiede: maer hy werdt door 's Bisschops last haestelijck daer uytgherruckt / ende noch lebend' zijnde / onthalst: ende alle die van hem ghewijdt waren / moesten herwijdt worden: maer sommighe schepdden daer upt/ ende namen een wijf: ende alle den Bedrieghers handelinghen werden te niet ghedaen. Dit verhaelt den Utrechtschen Historp-schrijver Heda, en den Vlaemschen Schrijver Meyerus,

Hoe dat Heere Floris Bisschop van Utrecht aflijvigh worde.

INden Jare ons Heeren M. CCC. ende xciij. op den vierden dagh van Aprilis / ende was doen die goede Vrydagh: terwijlen datmen dat heylige Ambacht inder Kerchen dede / ontrent neghen uren / doen schepde van deser werelt / ende ruste inden Heere / Heer Floris van Wevelichoven / Bisschop van Utrecht / in de Stede van Hardenbergh / gheleghen int landt van Over-yssel / als hy dat Bisdom van Utrecht met grooter eeren derthien jaren langh / ende vijf maenden hadde berecht. Welcke Bisdom hy verladen vant met veele schulden / ende was met allen seer verarmt/ maer hy heeftet sijnen nakomelinghen ghelaten overvloedigh van Rijckdomme. Ende als dese eerweerdighe Bisschop in sijn bedde siecк lagh / quamen tot hem sijne Vrienden ende Maghen van sijnen bloede/ ende begheerden vanden Bisschop versien te worden met tijtelijcke goeden ende gaven: Den welcken die goedertieren Vader antwoorde/ ende seyde: Mijn alderliefste kinderen ende vrienden / het gheene dat ghy overmidts u dienſten van my hebt verdient / dat heb ick u deughdelijck ende wel gheloont ende betaelt/ ende dat ick u behouden mijne conscientie ghedocht hebbe te gheven/dat hebbe ick u te voren ghegheven. Ende by dese terstondt by hem komen sijne Officieren ende Dienaers / ende beweeg hen den schadt daer sy sijne schulden mede souden betalen. Ende seyden voort/dat alsulcke goeden als hy meer hadde / die waren hem aenghekomen van Sinte Martijns goeden/ ende daerom nam hy voor hem / dat hy de selfde goeden Sinte Martijn ende sijnen Successoor ende naebolgher laten wilde. Dit ghesepdt wesende / dede hy sijne vrienden ende Maghen vanden huyse gaen / ende bebal sijnen Casteleyn / dat hy die niet en liet weder opten huyse komen/op dat sy hem niet meer bidden en soudē: want hy en woude sijn Bisdom niet beswaren om sijnder vrienden ende maghen wille. Daer nae sende hy tot Henrick van Sueren/Casteleyn op 't huys te Vollenhoof/ende aen Evert van Esse/Casteleyn vander Horst ende tot andere Casteleynen/Officieren ende dienaers/ dat sy haer Sloten ende huysen des Stichts wel bewaren souden tot behoef des toekomenden Bisschops. Dese eerbare Heere heeft veele goede dinghen ghedaen inden Stichte ende Lande van Utrecht / want inde stede van Hardenburgh dede hy een schoon Kasteel maken/ met eenen grooten steenen toren/ met een Koninghlijcke Sale ende slaep-kamer / met een stallagie van twee hondert Paerden: hy dede oock reparceren ende vermaken alle de sloten ende huysen inden Oversticht ende Nedersticht/als Vollenhoof/ Horst/ Stoutenborgh / Vredelandt ende Eembrugghe / die met allen seer verfallen waren / want sy in menighen Jaren niet versien waren. Hy liet alle sijne sloten des stichts sijnen nakomelingen wy ende onbekommert/ wel bewaert met provande / ende van alles dat daer op behoeflijck was / ende 't ghemeen sticht liet hy in goeden vrede. Sijn lichaem wiert ghevoert van Hardenberghe tot inder Stadt van Utrecht / ende wierde alhaer begraven inde Cathedraal hooft-kercke/voor dat hooghe Outaer / met grooter weenen ende suchten sijner vrienden.

Van Heere Frederick van Blanckenhem, die 51. Bisschop van Utrecht.

HEere Floris van Wevelichoven / Bisschop van Utrecht begraven wesende/op den 18. dagh daer nae / quamen binnen der Stadt van Utrecht die groote moghende Princen / Hertoghe Aelbrecht van Beyeren/Grave van Henegouwen/van Hollant/Zeelant ende Vrieslant/ Hertoge Willem van Gulick ende van Gheldre / Grave van Zutphen/die Hertoghe Aelbrechts dochter te wijve hadde. De Capittelaers vergadert wesende / soo badt Hertoghe Aelbrecht voor Heer Rogier van Bronchorst/ Thesaurier der kercke van Ceulen/ Hertoghe Willem badt dat sy wilden kiesen Heer Frederick van Blanckenhem/ Bisschop van Straesborgh sijnen Neve. De Capittelaers aenhoorende de supplicatien der beyden Princen / baden hen dat sy wilden accorderen / ende refereren hen tot eenen bequamen persoon om te kiesen / sy wilden gheerne haer supplicatien ende begheerten volbrenghen. De Princen en wouden dat niet doen: maer elck begheerde te hebben tot eenen Postulaet ende Bisschop daer sy voor baden: upten welcken een groote tweedracht onder den Capittelaers ghekomen is / want dat meestedeel tot Lb. toe / koren eendrachtelijcken tot begeerten Hertoghen Willems, Heere Frederick van Blanckenhem / Bisschop tot Straetsburgh / ende dat minste deel tot seven en twintigh/ koren tot begeerten Hertoghe Aelbrechts, Rogier van Bronchorst voorseydt. Ende terstondt soo sende elck van dien heuren Ambassaten ende Boden / in het Hof van Romen/ om te hebben

Digitized by Google

den die confirmatie. Maer Bonifacius de ix. Paus van Roomen / gaf Heere Frederick van Blanckenhem die confirmatie/om dat hy de meeste stemmen had. Dese Heere Frederick was een wijs ende geleert man / ende hy quam met een betamelicken ende schoonen staet tot Utrecht / ende woonde aldaer nae ouder manieren gedineert ende gewijt die 51. Bisschop van Utrecht. Hy vant alle de sloten sijns Stichts vol ende wel versien van als des hem van noode was / die zijn voorsaet teghen sijne ombeleghen vranden wijslijck wel beschermt ghelaten hadde. Hy regeerde sijn Sticht ende landen langhe tijdt rustelijck ende vredelijck sonder eenighe oorloghe oft krijgh. Alle die burgers ontfingen van hem haer Stadt-rechten/ende sijne Vasallen ende Leen-mannen haer Leen-goeden. Dese eerwaerdige bisschop was een grootmoedigh man / wijs/ eñ stout/ seer discreet/ende beschepden in rechtelicke saken/gheit ende goet versmaende/ ende in alle saken den gemeenen oorbaer ende profijte vanden landen aengaende / was hy seer voorsichtich.

Vanden twist tusschen Hertoge Aelbrecht, eñ Grave Willem van Oestervant sijnen soon.

TEr wijlen dat dese dingen vander Electien van eenen Bisschop te kiesen/ tot Utrecht geschieden/ so is onversienlicken inden lande van Hollant opgestaen een groote tweedracht ende twist / want Koenraet Kuyser die verbolchde seer starcklijck met sijne vrienden aen Hertoge Aelbrecht, omme recht ende justitie te geschien tegē den genen die sijnen soon Willem Kuyser doot geslagen haddē/seggende dat hy bedriechlick eñ sonder actie of schulde hy nachte/ wesende inden dienst sijns Heeren/ende op des Heeren Hof ende plaetse / met Jonckfrou Alijt van Voelgeest vermoort ende geslagen ware: Inden welcken moort ende dootslach hy accuseerde ende beschuldichde/ als handadige ende raetgebers/Philips Burgh-grave van Leyden/Dirck Heer van Asperen/met zijn soon/twee jonger broeders vander Leck/ Henrick Burghgrave van Montfoort/ Ian Heere van Heemstede/ Ian van Vliet/ Philips van Wolanen / ende den Heere van Duyvenvoorde / Heere Ian van Woude/heere vā Warmont/ met meer machtighe ende Edele Heeren / tot 54. toe / waeromme dat Hertoghe Aelbrecht te rechte ginck sitten in sijn Palays/ende gaf een sentencie/by assistentie ende bannisse sijner mannen van Raide/ alsō dese voorgenoemde personen geciteert ende gedaecht waren/ ende niet en compareerden noch te recht en quamen / dat sy des feyts schuldich souden wesen / ende dat sy daer aen verbeurt hadden lijf ende goedt / ende dedese al te samen bannen upten lande van Hollandt. Hertoghe Willem, Grave van Oestervant / outste soon des Hertogen Aelbrechts voorseydt/ die seer lief hadde dese voornoemde Edele Mannen/versochte aen sijnen Vader dat hy dese Edele mannen des feyts ende moordts ontschuldich woude houden. Maer de Hertoghe en wouts niet hooren in gheender manieren / waerom de Grave van Oestervant voornich voorde / ende schepde met eenen erren moede van sijnen Vader: ende als hy vernam dat zijn Vader hem mede lagen dede leggben / repsde hy upten Haghe / ende toech metten voornoemden Edelen op 't huys te Outhena in Zuyt-hollandt / welck Kasteel Hertoge Aelbrecht wijlen eer verkregen hadde vandē Heere van Hoorn / ende hadt ghegeven sijnen outsten soon Willem, den Grave van Oestervant. De gene die nu beden Hertoghe ghebleven waren/ saepden alle haet ende nijt/ende deden alle quaet dat sy mochten tusschen den vader ende dat kindt / daer de principaelste af waren/Jonckheer Ian van Arkel/Heer Ots soon/Stedehouder ende Tresorier van Hollant.

Hoe Outhena, dat is Althena by Worrichum, belegē worde, ende sommige Kasteelen gedestrueert.

HErtoge Aelbrecht die in meeninge was sijnē soon metten anderen gebannen Edelen upt sijne Landen ende Heerlickheden te verdrijven / dede van stonden aen vergaderen upt Hollandt / Zeelandt ende Vrieslandt een groot machtich volck van Edelen ende ende andere gemeen luyden der steden ende dorpen / eñ sende Koenraet Kuyser met desen hoope / om te verwoesten die Kasteelen ende Sloten der gebannen Heeren. Koenraet Kuyser macht hebbende/is met al dit volck getogen/ ende destrueerde inden eersten dat huys te Rodenpijl/Duyvenvoorde/ Santhorst/ Heemstede/ Warmont/ ende Paddenpoel/ den Burgh-grave van Leyden toebehoorende / buyten Leyden / datmen nu hiet dat Klooster te Nonnenpoel. Hertoge Aelbrecht is die Meerwe opghetogen met heyrkracht van volck/ ende quam des dages na S. Pieter ende Pouwels dach tot Goyrichum/int jaer M. ccc. xciij. daer hy van heer Ot van Arkel vriendelick ende eerlick voorde ontfangen/des anderen daeges is hy getogē na Woudrichem/ ende van daen tot Outhena / dat welcke hy allom met sijn volck krachtelicken belepde. Hertoge Willem, Grave van Oestervant/ hadde dat slot bevolen/ eer dat zijn vader daer voren quam/sijne ghetrouwe vrienden om dat te beschermen / hadde daer op ghelaten alle instrumenten ende gereetschappen van oorloge/ende alle des hem van noode soude mogen wesen/ende was getogen binnen 's Hertogen-bosche. De voorsaten die opten huyse waren setten hen vromelick ter weere tegen den Hertoghe/ende de Hertoge hadde dat slot aen allen zijden met Bussen ende andere groote instrumenten / die mueren ende toornen met dagheliexsche assaulten ende stormen seere mede doen quetsen ende vernielen. Ende als dit aldus geschiede in Zuythollant/quam Hertoge Ian van Beyeren / Elect van Luydick / des Hertoghen Aelbrechts soon met sijnen raedt/ ende metten raet des lants van Henegouwen / ende maeckten een dadinghe tusschen sijnen vader ende sijnen broeder / metten Heeren die belegen waren / als dat die gene die opten huyse waren/souden hem opgheven/behouden lijf ende goet/ ende souden dat slot leveren in des Hertoghen handen: ende dat gedaen wesende/ worden die heeren gelept ende gebracht met scheerpt tot 's Hertogen-bosche / by den Grave van Oestervant / diese daer verbeyde/ ende dit was op S. Margrieten dach. De Hertoge dit slot in hebbende/dede dat destrueren/uytgesept die twee groote toornen/ende Hertoghe Willem, Grave van Oestervant/ gaf die toornichept een stede/ ende is ghetogen in Vranckrijck by Koning Kaerle de seste van dier naem. Des jaers daer aen M. ccc. ende xciij. doen dede heer Aernt van Egmont ende Vselstein / timmeren ende sonderen dat Klooster buyten Vselstein / vander Barnerditen Ordre / ende begaefde dat met schoone renten.

Vanden reyse des Bisschops van Utrecht, tegē heere Ian van Raesvelt, Ridder, ende hoe hy die Graefschap van Trenten, ende Stede ende 't Slot van Koeverden weder aen hem kreech.

IN dat jaer ons heeren M. ccc. eñ 94. als de grootmoedige heer Frederic van Blanckenhem / bisschop vā Utrecht/ upt warachtige tijdinghe hoorde de groote schade ende laster die Heer Ian van Raesvelt / Ridder/ Heer Bitters soon/ ingeseten des stichts van Munster/ sijne luyden ende ondersaten aen dede inden stichte ende sijne landen van Utrecht geseten / was hy des seer ghestoort/ ende is ghetoghen met sijne schutten ende ander wapentuer tegen den voorseyden heere Ian, ende sijnen vader heer Bitter van Raesvelt/woonende inden stichte van Munster / oder de Vechiere vande Lippe / ende verbrande dat dorp te Oestdorp/ heer Bitter toebehoorende/ ende al dat hy wiste dat hem toebehoorde/ gaf hy den schutten ende knechten te vooren ende te rooven/ roobende ende pilgerende onuytsprekelick veel beesten/ ende alle andere tijtlicke ende rijckelicke goeden / ende toech weder met grooter eeren in sijne landen.

Des jaers daer aen van xcv. dese bisschop Frederic overdenckende hoe dat zijn Bisdom soude mogen verbeteren ende verbeteren in tijtlicke goeden eñ voorspoedicheden / heeft hy vernomen upt schere warachtighe oude beseghelde brieven/ als dat die Graefschap van 't lant van Trenten/metter stede ende slot te Koeverden/ toe plach te hooren S. Martijn: Ende dat die ouders

ende voorsaten der gheender die 't selve nu besaten / de voorseyde Heerlicheden in voorleden tijden voor een seker somme van penningen/ op alduszdanigher conditien eñ voorwaerden hadden beleent: Als dat de Bisschop van Vtrecht altijt tot sijnen beliefsten/ende tot allen tijden ende stonden / dese voorseyde Heerlijckheden soude mogen lossen met alsulcken somme van penningen als daer op stonden / ende de Bisschop dede sijne penninge presenteren daert voor verset was/ maer die Casteleyn en woudese niet ontfanghen / maer hy wilde op 't slot blijven/ende behielter voor hem: waerom dat die Bisschop dede vergaderen dele uytgelesen vrome mannen van wapenen/van Ridderen/knechten ende schiltknapen/ende is gekomen met heer Willem van Abcoude/ heer te Wijck/te Duersteden/heer Ian van Bzedenroede sijn swagher / heer Henrick van Vyanen / heer Ian van Reneesse van Reynouwen/met grooter heyrkracht int lant van Trenten/ende stelde zijn belegghe met ontwonden bannieren voor de stede ende 't slot van Koeberden: d'welc siende heer Gijsbrecht van Bzonchorst heer van Burchel / ende Gijsbrecht van Bzonchorst outste soon des heerē van Batenburch/ende noch meer andere vrienden ende magen des Casteleyns van Koeberden/deden den bisschop ontseggen/meenende dat hy upt vreese des ontsegghens banden belegghe opbreken soude / hebbende speciael ende groot bertrouwen opten Hertoge Willem van Gulic ende van Gelre / maer dit en vorderde henlupden niet/want van dien tijt/de Bisschop dragende ende hebbende goedē moet/dat hy noch victorie banden belegghe krijgen soude / dede hy 't slot ende de stede strengelicker ende harder belegghen/ ende benaudense alsoo dat sy hen boden op te gheven in des Bisschops handen ende genaden / ende dese twist vorde gedadinght als dat de Jonckheeren van Koeberden souden hebben ende ontfanghen banden Bisschop van Vtrecht alsulcke penningē/ als haer ouders ende voorvaders daer op beleent ende staende hadden / ende de Bisschop soude weder hebben dat Graefschap van Trenten/metter stede ende 't slot te Koeberden.

Vande Schoffieringe die den Grave van Oestervant worde gedaē aen des Konings tafel van Vrancrijc, ende hoe hy met sijnen Vader worde vereenicht.

OPten dertiendach int jaer M. CCC. ende xcb. ist gebeurt/dat de Voorluchtige Hertoge Willem dā Beyeren/ Grave van Oesterbant/ sittende aē des Coninex tafel van Vrancrijc/ met andere Princē/ heeren ende Edelen/is geromen des Coning Herault/ende sneet des Hertoghen Willems tafellaken voor hem leggende aen stucken/seggende: het en betaemt niet dat eenich Prince of heere sitten sal aen des Koninex tafel die schilde noch wapen heeft / ende als Hertoghe Willem seyde dat hy Schilt ende wapen hadde / seyde een oudt Herault daer op/mijn Heer ghy en hebt niet/want wijlen Grave Willem van Hollant u Outoom niet alleen verslagen is banden Vriesen/ maer leyt noch begraben ongevvoken in sijnder vyanden lant als in Vriesland. Ende van dien dach voort began Hertoghe Willem te dencken/ hoe eñ in wat manieren hy alsulcken confuys ende schande van hem mochte doen eñ verdrijven. Hertoge Willem tooch met grooter confusie ende schaemte upt Vrancrijck/ende quam in Henegouwen/ende om dat hy noch vreesde te komen in sijns vaders presentie/ heeft hy heymelicke vrieden geschreven/ ende gesonden aen sijnen Vader / betreckenende ende bewijssende de groote schaemte ende blamatie die hem in Vrancrijc aen des Koninex tafel ware gedaen ende geschiet / versoeckende ende biddende sijnen Vader ootmoedelicken/ dat hy alsulcken schande ende laster van hem ende sijne gheslachte wilde laten wech doen. Als Hertoghe Albrecht dit verhoorde/sprack hy/dese blamatie ende oneere sal mijn kinderen voortaen niet meer verweten worden/ want ick wil selver trecken in Vriesland/ ende wil recupereren ende weder halen mijnen Oom Grave Willem met sijnen wapen/ ende ick wil vrake doen over zijn doodt/ en my God spaert dit naest-komende jaer. Ende voorts daer nae door minlicke tusschen-spraken/ is daer een vriendelicken pays ende vrede gemaect tusschen den vader ende 't kint. Eñ Hertoge Albrecht heeft sijnen soon met alle die gebannen Heeren in genaden genomen/ende quam inden Hage/ ende worde met grooter eeren ende feeste van sijnen vader ontfangen.

Van die strijden die in Oost-vrieslant gevielen, ende van die overvoeringhe Grave Willems van Henegouwen, Hollandt, &c.

DEs Jaers daer na van xcvj. heeft de Voorluchtige Prince Hertoge Aelbrecht opgenomen met alle sijne macht Oost-vrieslandt te bevechten / ende heeft vergadert upt alle sijne landen eñ Provintien/upt Vrancrijck/upt Engelant een groot eñ ontellijck heyr van Graven/Baroenen/Ridderen/ Heeren ende schiltknechten / vanden welcken de principaelste Capitepnē ende hooftlupden waren Hertoge Willem, Grave van Oesterbant/Hertoge Ian Elect van Ludick/ Hertoghe Aelbrecht heere van Rubinghen/des voorseyden Hertoge Aelbrechts derp sonen / onder die Fransche heeren waren Capitepnen/als dese navolgende: de Grave van Simpol/de Grave van Namen/heer Kaerl Admirael des Koninex van Vrancrijck/ met veele Edelen ende Baroenen. Vander Engelscher Natie was hooftman die Grave van Schallien. Der Hoorhuptscher Capitepnen eñ hooftmannen waren de Grave van Holms/ met meer andere Graven/Baroenen ende heeren. Vt sijnen eygen landen hadde Hertoghe Aelbrecht vergadert den Grave van Bolops/Ian heer van Arkel/ heer Otten soon die horts gestorvē was/Ian heer van Bzedenroede/ Philips Burg-grave van Leyden/ende heer van Wassenaer/ de heer van Asperen/ de heer van Bevenbergen/de heer van Vrongelen/de heer van Hoekelom/ de heer van Lepenburch / de heer van Waerdenburch/met andere ontellicke Princen/Baroenen/Ridderen/heeren ende schiltknapen/ van allen landen quamen de Edele ende vrome mannen/ende ontellicke soudenieren om die wapen te hantierē/ ende de groote menichte des volcx te schouwen. Inden Hage ende in andere steden ende dorpen lagen die heeren ende Ridderē/ exerterende ende gebruyckende de wapenen met steken ende tornopen/die een tegen den ander. Daer nae des sonnen-dages nae onser lieber vrouwen Hemelvaerts dach/quam hertoge Aelbrecht met alle sijne macht tot Enchuysē/ om van daer over te varē in Oostvriesland/ daer lagen inder Zee bereyt vij. M. groote schepen ende 400. kleyne schepen/daer alle 't heyr mede over gevoert wert in Vriesland / in dese heervaert worden veele Ridderen van Hertoge Aelbrecht gemaect/ als Floris van Alckemade/ende Gerrit vander Woort: in desen heervaert had Hertoge Aelbrecht C. ende lxxx. M. gheva pender mannen/eñ hy is aengekomen met al dit volc in Oost-vriesland inde Kuypure/die Vriesen van stellingwerf namen dit qualick/ende vergaerden een ontellicke menichte upt allen dorpen ende plaetsen daer omtrent/ eñ gingen met grooter vromicheydt den Hertoge te gemoet/om eenen strijt met hem te bechten/ ende dit was op S. Ians onthoofdingen dach / daer tegen quam Hertoge Aelbrecht met ontwonden bannieren / met trompetten ende basupnen/ende de Engelschen ende Henegouwers schoten met allen seer op de Vriesen / maer dat en duerde niet lange/ want sy malkanderen aengingen met lancien / glavien ende swaerden / ende het quam daer tot eenen grooten bitteren strijde/maer de Vriesen namen te lesten de vlucht / eñ keerden den rugge/liepen snellicken upten strijde in poelgen ende marasschen/ eñ verswoorden / andere dwalende in ontvoegen van grooten vermoeyheydt bleven sy doodt. Die andere vorden vervolcht / ende in grooter menichten gevangen eñ geslegen/ende dier wasser wel op dien dach xij. C. Op de selve tijt door bevel Hertoge Aelbrechts, soo voer Pieter Beets heer Dircx soon van Beets Ridder / met die van Amsterdam/Westvriesen/ Kermers eñ waterlanders / die Kevier vander Laurwerts op / om daer de Vriesen mede van nieuwes een strijt te leveren. De Vriesen dit verhoorende / syn in alsoo grooter menichte opten Dijck vergadert / der Hollanderen tocomste verwach-

Digitized by Google

verwachtende/dat niemant uyten schepe treden dorste ende den dijc opklimmen/waerom dat sy in haer schepen bleven/ benemende den Vriesen haren ingang eñ uytgang ter Zeevaert. Daer en tusschen is Hertoghe Aelbrecht met allen zijn heyr gesepilt na Staveren/ eñ van daer tot S. Odulphus Klooster/ door Gheesterlant by Staveren/om hem daer te beraden / eñ raet te nemen hoe hy inserte soude om Vriesland te bevechten ende in te crijgen. De Vriesen beklagende dat quade aventuer dat sy hadden gehad/hebbē weder van nieuws vergadert vromme wapentuers/op dat sy weder eenen slag wouden slaen tegen den Hollanderen/.de Hertoge aensiende datter weder een strijt aenstaende was/ heeft zijn volc doen stellē in ordinantien/ eñ isser tegēs gegaen met ontwonden Bannieren / met basuynen eñ trompetten vreesselic luydende/ende daer is weder een bitteren strijt gheballen / maer int eynde keerden die Vriesen den rugge eñ namē de vlucht/eñ worden verwonnen nu ten anderen male/ ende de Hertoge behielt met grooter eeren dat velt/ eñ hadde den prijs vander victorien. Eñ de Hertoge loofde ende dancte God vander victorien/ende bleef aldaer op dat selve velt leggen by S. Odulphus Klooster/ende dede daer sijne tentē eñ pauwelioenen opslaen / ende verwachte daer x. dagen lang alle dat hem opkomen mochte/maer daer en guā niemant: want sy alle vreesden ende ontsagen den mogenden Prince Hertoge Aelbrecht, eñ sijnē soon Hertoge Willem, Grave van Oesterbant. Het is geschiet dat binnen dese thien dagen de Engelschen in een vergadert zijnde/wouden gaen besien dat lant/ niet tegenstaende datter de Hertoge hen ontriet/ ende zijn ghevogen ontrent twee mijlen verde int lant/ ende begonnen vele dorpen eñ huysen te verbannen/ ende namen eenē grootē roof/eñ meenden doe weder met cerē na 't heyr te trecken/eñ siet de Vriesen zijn oversiens upt haren lagen opgebroken eñ besingeldē de Engelschen alomme/eñ bespronghense aen allē sijdē met grooter krachten/met huysen/pieken/eñ andere instrumenten: de Engelsche stelden hen wijselijck in ordinantie/ eñ wederstonden de Vriesen met schuten ende Slingeren vromelicken. Ende als der Vriesen hoop meerder eñ grooter worde/laregent de Engelschen te quaet / ende drongē achterwaert te wijckē op een fortresse eñ stercke plaetsen eñ verweerden hen heerlijc tegen de Vriesen/eñ verdreven ende hielden de Vriesen van hen met schutten ende slingeren/ eñ bliebē nochtans die Engelsche aldus belegen dien dagh ende nacht. De Hertoge die dit gerucht haest hadde vernomen / bad den steden van Hollant dat sy wilden gaen ende ontsettē die Engelsen die in lasten ende nooden waren/de welcke antwoorden ende sepdē: So waer dat onse Prins eñ Heere ons voor gaet / daer sullen wy hem sonder twijfel na volgen. Dit hoorende badt hy de stede van Delft dat sy desen last vande ontsettinghe der Enghelschen aennemen wilden. Daer die van Delft antwoorden ende sepdē: Genadige heere hoe wel wy tot anderē tijden van u zijn gedestrueert / niet te min so willen wy nochtans gaerne door uwe liefde ende begeerten ons daer toe voeghen om de Enghelschen te ontsetten / of doot daer by te blijven/maer wy biddē dat uwe grootheyt desen trouwen dienst niet vergeten en wille / alst wederom tijt geven sal. Die van Delft stelden hen op weghe/ met haren ontwonden Banniere/ende zijn met grooter macht ghekomen ter plaetsen voorsepdt. De Engelschen siende dat hen succours eñ ontset quā/ begonnen sy die Vriesen vromelijck te bevechten aen die eene zijde/ende die van Delft quamen totten Vriesen stoutelijck in treden aen die ander zijde: Ende worden aldus bevochten tot allen kanten/ eñ 't velt worde verbult met doode lichamen / daer bleven meer dan vier hondert Vriesen verslagen / ende die ander liepen weegh/want die angst ende vreese quam op hen gevallen/sorgende dat dat gantsche heyr tegen hen quam te strijde. Doen togen de Engelschen ende die van Delft int lant / ende staken alle de Dorpen ende huysen aen brande/ende verwoesteden dat met allen seer met vooben ende slaen / ende de Hertoge verhoorende van dese victorie/nam hyt seer wel van die van Delft/ de vrant ende vroock vanden hyere waren tepeckenen van victorie. De Hertoghe dede maken een groot sterc Blockhuys binnen Staveren / ende dede dat versien met provande/ende met andere instrumenten van oorloge/ die hen van noode waren/ende sette daer vromie kloecke mannen van wapenen op/om dat te bewaren: Ende hy sende een groot deel van sijn heyr tot diverssche plaetsen in Vriesland/ende bedwangh daer mede alsoo de Vriesen / dat sy ghenade begheerden/belovende den Hertoge te nemen tot haren eygen warachtigen heere. Ende als de Vriesen alle dese pointcten ende belofte met zegel ende vrieven / ende met eede hadden ghevesticht ende geswooren. Doe sende de Hertoge eenen notabelen Ridder / met meer ander heeren ende Edelen totten Kloosster Flozencamp / gheheeten Oude-kloosster/ dewelcke Grave Willem beden opgraven wijlen eer Graye van Henegouwen/ van Hollandt / Zeelant ende Vriesland / des voorsepden Hertoge Aelbrechts Oom/ende vrochten hem met sijnen schilt ende wapē tot Hertogh Aelbrecht. Dit aldus geschiet wesende/ is Hertogh Aelbrecht weder gerepst in Hollant / met grooter eeren ende love / met hem vrenghende sijns Oems ghebeenten / 't welck hy dede boeren in Henegouwen / ende worde met betamelijcker upthaert begraven tot Valenchijn/by sijne voorvaderen.

Hoe heer Ot van Arkel aflijvich werde, ende van Ian sijn soon.

In dit selve Jaer sterf heer Otte van Arkel/ Heere van Vierlepont (een stedeken in Vermandois in Vrancrijc) eñ der landen van Vechelen: Eñ worde met grooter eeren begraven in de stede van Gorichom/in sijn ouders graf/ eñ hem volgde in sijn heerlijcheden sijn eenige soon/geheeten Jonckheer Ian, die te wijve hadde des eersten Hertogen Willems dochter van Gulic / wiens broeders waren Hertoghe Willem ende Hertoge Reynout van Gelre/ daer hy niet dan eē eenige soon aen wan/geheeten Jonckheer Willem, die in Gorichom verslagen worde int Jaer M. cccc. eñ xvij. ende starf sonder kinder/als voorgesept is. Dese Jonckheer Ian van Arkel was een opgheblasen/hoovaerdig ende ongenadigh mensche/ niet hebbende van sijne vaderlijcke deughden/want hy sijn eygen moeder des Graven dochter van Baer dede afslupten vanden huyse van Arkel/ende upt alle sijne Heerlijcheden verdrijven. Ende als sy vele verbolginge van haren soon hadde geleden/moest sy van noodts wegen trecken in haer eygen vaders lant. Ende als sy int Kasteel van Vierlepont niet komen en mochte / was sy des seer qualicken te vreden/eñ verkleede haer als een melaetsche vrouwe/eñ dede lagen leggen ontrent dat Casteel ende quam also onbekent op dat slot/eñ op de vrugge wesende/dede sy een tepcken/ ende begreep manlijcken dat slot van Vierlepont/ende behiel dat met alle sijne Heerlijckheden/daer sy ten lesten aflijvigh worde.

Hoe 't Casteel te Rijnensteyn ghedestrueert worde.

Ontrent dese tijt was een bastert van Arkel / gheheeten Ian, eñ was heeren Ians van Arkel Bisschop van Utrecht bastaert soon: Dese heere Ian de bastaert bā Arkel/ Ridder/heeft op sijn huys te Rijnensteyn vergadert vele Soudeniers eñ knechten / als Brabanders/Gelresse eñ Luyckenaers / eñ dede ontseggen heer Henrick van Vianen eñ vander Ameyde. Eñ quam desen vergaderden hoop gewapender hant int lant van Vianen / eñ nam daer upt eenen grooten roof/ende vrochtse op sijn huys te Rijnensteyn. Daer tegens heeft heer Henrick van Vianen eenen snellen bode gheseint aen de stadt van Utrecht / ende kreegh van stonden aen in sijnder hulpen by na die gheheele stadt ende burgers van Utrecht: Eñ quamen met alle haer macht teghen desen heer Ian de Bastaert / ende sloegen so krachtelijcken op hem ende sijne hulperen/ dat sy se afterwaert dreven tot op sijn huys/ eñ sy vervolghden

volchden hen so sterckelijc / dat sy hem eñ alle de sijne opté huyse beleyden/eñ daer op besloot. Bisschop Frederic van Blanckenhem hoorende dat sijne vyanden dus besloten ende belegen waren/is hy seer verblijt geweest: Ende quam haestelijck uyt dat Oberstichte/ daer hy doe was / als hem dese tijding quam / eñ vergaderde alle sijne heeren ende vrienden / ende al dat hy krijgen mochte/ ende quam mede leggen voor 't huys te Rijnensteyn/ ende dede daer sijn Banier ontwinden voor dat Casteel / ende sende terstont boden aen heer Willem heer van Abcoude/heer Henrick Burggrave van Montfoort/heer Ian van Renesse van Rijnouwé/ heer Sweer van Vianen/heer Steven van Nievelt ende Zulen/ende noch veel meer Edelen/ Ridderen ende knechten dat sijne vrienden waren / dat sy komen souden by hem voor Rijnensteyn/ende doen assistentie ende bystant / 't welck sy allegader terstont deden. De Borgsaten siende de grootmoedigheyt des Bisschops ende de macht der gener die hem te hulpe waren ghekomen/hebben sy hen geboden op te geven in des Bisschops handen: eñ daer wert inde tractate uytgesproken eñ gesept: als dat alle de Borgsaten souden gaen in des Bisschops vangentisse/ende 't Casteel soude staé tot 's Bisschops seggé/twelc also geschiet is/want daer worden CCC. gevangen gesonden tot Utrecht/onder dewelcke waren Gijsbert van Bronchorst/des heeren soon van Batenburg/Goddaert van Elderen ende Ian van Rijnenstein / Ridder/met meer ander Ridderen/ heeren ende edele schiltknapen / ende 't slot te Rijnenstein worde te gronde toe afgebroken ende geslecht/eñ de gevangen moesté hen losse tegen den Bisschop/met een groote somme van penninghen diese hem gaven/ ende moesten noch loben ende sweeren hen nimmermeer tegen dat sticht noch teghen den Bisschop te setten/daer sy goede bezeghelde Brieven af gaven.

Hoe dat slot te Loevesteyn ghewonnen wert, ende hoe de Grave van Kleve eenighe ghevanghens kreegh, daer hy groot goet afschatte.

IN't jaer M. CCC. xcvij. hadde Hertogh Aelbrecht een Tresaurier van Hollant/ geheeten heer Bruystē van Heerdewijnen/Ridder uyt Gelderlant: vanden welcken hy begeerde te hebben rekeninge vanden ontfang ende uytgeven/ tot welcken heer Bruysten hē selven niet wel bereyt en hadde / waerom die Hertoghe hem dede besetten inde stede van Amsteldam/eñ daer te blijven ter tijt toe dat hy sijne rekeninghe hadde ghedaen/maer hy en bleef daer niet langhe: want doen hy sijn oprn sack/ende tijt/ reysde hy schielicken van daē/ ende toogh opt huys te Loevesteyn by Gorchem/ want hy dat slot eenige jaren voor 's Hertogen behoef / onder sijn gebiet hadde gehadt. Ende hy dede dat Slot versien van vele proviandē ende ander gereetschap/tot de beschermenisse des huys/ daer op setteude ontrent 90. wyfe mannen met 4. Capiteynen/eñ hy toogh inden lande van Gelre. Dit verhoorde Hertoge Aelbrecht dede vergaderen een groot volc van wapenen / eñ sende Hertoge Willem sijné soon den Grave van Oesterbant/met alle 't volck voor 't slot te Loevesteyn. Eñ de Grave van Oesterbant quam daer voor des donderdaegs na half vasten/ ende belepdet tot allen zijdē. Alle dinc bereyt wesende om te stormen/heeft hy dat slot so vreeselijcken aengestormt met groote sware steenen van den bussen daer op te werpen/ dat hy dat voorgeburgt seer daer mede quetste ende brac/ ende dat ten lesten die groote toorn des voorburghs neder viel / met hem ter neder trechende een groot stuck vander mueren / dat men lichtelijck sien mochte waermen int Voorburgh dede. Ten lesten schoten die van Voorhrecht eenen grooten swaren steen uyt eender bussen / ende viel int voorburgh op een huys / stadde met hoy / in welcke huys hy den voere saten Otte van Driel, met noch 4. ander gewonde knechten/ ende dat huys viel neder op dese knechten/ ende verbrande met huys met hoy ende al datter in was. Ende terwijlen dese brant geduerde/ so liepen de Hollanders aen / ende wonnen dat Voorburg. Eñ als de gene dat sagen die int voorburgh waren dat sy so overvallen worden/ liepen sy met haesten op 't slot om dat te beschermen / maer de Hollanders schoten so verbaerlijcken ende stadelicken met kloppers ende met armbosten op dat slot / dat sy nauwelijc een venster op doen mochten. Ende als dit stormen eenē dagh ende nacht hadde geduert/presenteerdē sy hen op te geven in genadē vanden Hertoge: Eñ sy gaven hen gevangen in 's Graven handen van Oesterbant / opten goeden vrydach snachts. De Grave van Oesterbant bevat sijn trouwe vrienden dat huys/ eñ hy reysde metten gevangen in sijnē vader/ met grooter prijse eñ triumphe/ ende worde blijdelijck ontfangen opden Paeschavont / onder welcke dat waren drie sonen van den voorsz heere Bruysten. In tselve jaer op S. Petronellen dagh/hadde Graef Adolf van Kleve een strijt/ daer hy in dingh ondersiens Willem den eersten Hertoghe vanden Berghe/eñ Reynout Hertoge Willems broeder van Gulick ende van Gelre / met vele Edelen/Prinsen ende Heeren/ den welcken hy groot gheit ende goet af schatte / want van Hertoghe Willem soo kreegh hy Keysers waert / met alle sijnen toebehooren/ende van des Hertoghen broeder kreegh hy Emmerick met sijnen toebehoren.

Hoe de Oost-Vriesen rebelleerden, ende hoe sy bedwongen worden.

DJe Oost-vriesen hebben weder gebroken de vrede ende bestant/datter gemaert was tusschē Hertoge Aelbrecht eñ dē Vriesē/ eñ setten hen weder in rebellyept/verdrijven uyt Staverē eñ andere plecken alle die Hollanders: ende dit was int jaer M. ccc. ende xcvij. waerom dat de Hertoge dede weder vergaderen een groot machtig volc van wapenē/ ende is daer mede getogen tot Hoorn eñ Enchuysen/ endewonden van daē over varē in Oostvrieslant/eñ sy was in meeninge daer te blijven/maer hy sant de Grave van Oesterbant zijn soon met al dit volc in Vrieslant/ eñ sette onder hen te wesē Capiteynen heer Ian van Arckel / heer Ian van Wedenrode/heer Arent van Egmont eñ Yselsteyn/met meer andere Baroenen/Ridderē eñ Edelen sijnder landen. De Grave van Oesterbant komende in Vrieslant by Lemmers/toogh voor Oesterlant/eñ komende by Hindeloopē/ quam hē te moete een groot heyr van Vriesen om tegen hem te strijden. Die Grave liet sijn bannieren ontwinden/ eñ dede sijne Trompetten opsteken/ende ging den Vriesen vromelic te gemoete: De Hollanders aenkomende eñ sterckelijc opde Vriesen dringende/worden daer inden eersten aengange drye hondert Vriesen verslegen/ eñ die ander keerdē terstont den rugge ende liepen wegh. Doe staken die Hollanders de naeste dorpē eñ lanthuysen aen brande eñ verwoesten met allē seer dat lant/ eñ sy sloegē haer tenten eñ pauwelioenen voor de stede van Staveren/ eñ belepden die alom met al haer macht/dat daer niemant in noch uyt en mochte/te lande noch te water/eñ als sy dus strengelic waren belegen/ende dagelicx met grooten assaulten ende stormen vreeselic aengebochtē worden/gaven sy hen ten lesten in des Graven genadē ende sy gaven hem in ostagie/ ende stelde te onderpande die machtichste ende rijcste vander stede. Dit alles geschiet wesende/zijn allen de Vriesen vanden stede eñ dorpē overmits vreese sijns naems/ seer vermaert geworden/eñ quamen tot Staverē/biddende genade/eñ beloefde den Grave beteringe te doen van hare rebellyept. Die Grave beriet hem met sijne Baroenen ende Edelen/ ende daer worde een vrede ende pays geordineert tusschen beyden partijen / in deser forme eñ manieren: Als dat de Vriesen souden Hertoge Aelbrecht ontfangen voor haren rechten warachtigen Heer/ofte Hertoge Willem sijnen soon/inden naem van hem/ eñ dat elck huys ende hoef-stede/ souden gehouden wesen te betalen ten eewigē dagē Hertoge Aelbrecht eñ sijne nakomelingē/Graven van Hollant/ Zeelant eñ heerē van Vrieslant/de somme van ij. stuyvers 's jaers/tot eenen tribuyt ende kennisse dat de Grave van Hollant

hare

haer eyf-heer waer/ende dit worde aldus beworen eñ met brieven vast gemaect/ende als dit so was geschiet so sette hy den Vriesen Bailliuwen/ Schouten en Riegeerders/die upt synen name dat lant soude regeeren/ recht ende justicie doen. Ende de Grave quam weder over met grooter eeren ende triumphen/ ende worde blijdelijck van synen vader ontfanghen.

In dit selve jaer starf sonder kinders after te laten Gwye Grave van Bolops/ heer vander Goude ende van Schoonhoven/ na wiens aflijvicheyt de heerlicheden vander Goude ende Schoonhoven weder gecomen zijn aen de Graeflicheyt van Hollant: ende hy liet eenen bastaert soon after/ geheeten heer Ian van Bolops Ridder/ende was heere van Treslongē in Henegouwen/ dese had by synen wijve vj. sonen/ als heer Arent van Treslongen Ridder/ Ian van Bolops Canonic tot S. Salvatoors t'Utrecht/Gwye van Bolops/ heer Lodewijck van Treslongen Ridder/ Gerrit van Treslongen/ende Ian van Treslongen.

Hoe die Vriesen andermael rebelleerden, ende weder tot onderdanicheyt worden ghebrocht.

DEs jaers daer aen van xcix. bestonden de Vriesen weder te rebelleren/ ende en wouden dat tractaet van den paysse niet onderhouden/maer verdreven de Officiers die daer waren geordineert/ ende setteden hen weder tegen Hertoge Aelbrecht ende den Grave van Oesterbant synē sone. Ende hebben seer gearbeyt om die stede van Staberen weder te hebben/eñ maecten met allen start dat dorp van Molgenhupsen/ dat nu Molcweer hiet/daer op staende een start bolwerc/ ende besetten dat met vrome wapentuers teghen die van Staberen/die volstandigh int geloobe ende tractaet vanden paysse tegen haré heer Hertoge Aelbrecht blijven wouden/ andere vanden Oost-vriesen hadden met macht ombelegē die stedē van Dockem/op dat sy den Hollanderen daer upt souden moghen verdrijven. Als dit rumoer van deser rebellicheyt der Vriese Hertoge Aelbrecht vernam heeft hy van stonden aen doen vergaderen een groot machtigh heyr van volc upt Henegouwē/Hollant Zeelant ende Engelant/ ende heeft al dit volc gesonden met Hertoge Willem Grave van Oesterbant/ende heer Ian van Beyerē/ Elect van Utrecht/ synē sonen/ heer Ian van Arkel/ heer Arent van Egmont ende Yselstein/heer Philips Burggrave van Leyden/ heer van Wassenaer/ Jonckheer Walraven van Brederoede/ heer Floris van Alkemade/ heer Gerrit Boel van Heemsterc/met meer andere Heeren Ridderen ende Schiltknechtē. Alle dese voorgenoemde Princen ende heeren synē ontrent Meydagh int jaer M.ccc.xcix. tot Amsterdā te schepe gegaē/ende zijn gecomen in Oost-vrieslant tot Staberen/ ende gingen binnen Staberen met trompetten ende met grooten gelupde/ende bleven daer in leggen ontrent vj. weken lang. Ende als dit die Vriesen hadden verhoort/ worden sy met grooter anghst ende vreese bevangen/ ende quamen ootmoedelijcken totten Grave van Oesterbant begerende genade/doende weder den Grave indē name van synē vader cenē eet/ belovēde eñ sweerende/ hem voortaē getrouwe eñ subjecte dienaers eñ onderzaten te blijven. Daer na zijn dese voorseyde Princen ende heeren ghepasseert over een water gheheeten opt Wat/ende voeren also van Staberē met schepen ende schupten/ ende quamen tot Besbierim/ ende voeren noch van dien avont tot Bolsweerden/ daer sy hen dien nacht neder sloegen/etende ende drinckende ende rustē hen daer. In die selve nacht isser een twist op-gestaen tusschē heere Floris van Alkemade Ridder/ ende heer Gerrit Boel van Heemstercke Ridder/ende heer Floris stack den voorseyden heer Gerrit een wonde in syn voorhooft in presentie van alle die heeren/ niet te min om te verhoeden alle quaet datter upt komen mochte/ worden dese ij. inder selver nacht vereenigt/ door tusschen spreken ende middele der heeren voorsz want op dese tijt was daer een edel Vriese geheeten heer Gerrit Kamming Ridder/dese hadde de Vrince al heymelijck geopenbaert/ dat de Vriesen souden komen inden selven nacht/ende beleggen die Hollanders ende voudēse doot slaen/ dat welck also is geschiet/ want een ure voor den dage quamen de Vriesen met grooter macht/ met vreesselicken gelupde/ ende sloegen met allen seer op de Hollanders. Daer tegen quam Hertoge Willem ende Hertoge Ian syn broeder/met al haer macht/ ende stelden haer volc in goeder ordinantien/ ende quamen die Vriesen te gemoet/met onvertsaeghden moede: eñ de sonne nauwelijcks opgegaen wesende zijn sy teghen malkanderen stoutelijcken ingetreden/ende daer worde met allen seer ghevochten/ daer bleven uptermaten veel Vriesen doot ende geslegen/ ende d'ander zijn voor broeken/ ende poelen ende andere onwegen wegh geloopen: die Grave van Oesterbant is terstont opgeholen/ ende quam van dien daghe met alle syn heyr tot Dockingen/ende voorsagh de stede met victaelgie ende nieuwe vrome Wapentuers/ voor alle aenvechtinge der Vriesen die daer ontrent gelegen waren: daer na twee dagen/is die Grave getogē met al zijn macht tot Luyne/ende lag daer bijf weken lang/verwachtēde alle dat hem vanden rebellen Vriesē op komen mochte. Ende daer en tusschen zijn vele vanden Vriesen gekomen begeerende genade/ ende zijn overmits middele van paysse/hem weder sweerende houw ende trouw te wesen/ versoent ende vereenight geworden. Ende vele Voppen die hem niet onderdanigh wesen en wouden/ dede hy dat vper instecken ende verbarnen/ ende nam eenen grooten roof van hen/ met vele gevangen: Daer en boven zijn ghekomen die van Groeninghen/ geevende hen ende alle haer goet tot onderdanighedt des Graven van Oesterbant/ indē name syns vaders Hertoge Aelbrecht, ende sy hulden ende namen hem tot eenen rechten waerachtigen heere/ dat sy nochtans niet lange en hielden/want dewijle dat die Grave daer noch in Vriesland was/hebben sy hen vereenight ende verbonden/met meer andere Vriesen/ ende lepden lagen hoe sy den Grave met al syn heyr mochten ter neder trecken ende dootslaen: want sy zijn ghekomen op een tijt by een vergadert wesende/ ende quamen met grooter macht op een water/ dat tusschen hē ende dat Hollantsche heyr ligghende was/ ende bestonden dat water te vollen ende te dammen/ met hoy/stroo ende aerde/om daer over te gaen/ maer terstont waren de Hollanders daer by aen d'ander zijde/ met die Engelschen/behinderende ende benemende die wegh/ dat sy niet over komen en mochten. Ende daer gviel een groote schermutsinge: doen was daer een vroom kloec Engelsman/ genoēt Panthetus, die metter Engelschen ende Hollanders vreesselijcken tegen die Vriesen ingevallen is/ ende daer voort sere ghevochten: maer de Vriesen namen terstont de vlucht ende liepen wegh/ uptgesept thien die daer ghesleghen worden. Daer na heeft die Grave van Oesterbandt gheordineert heer Floris van Alkemade Ridder/te wesen Capiteyn ende Hooftman in Vrieslant/ ende hy sette heere Gerrit van Egmont Ridder/ heere van Wateringhen des heere van Egmonts broeder/ te wesen Castelein inde stede van Staberen/ ende quam doe weder over met grooten zege ende love.

In dit selve jaer doe repste heere Ian van Brederoede Ridder in Vierlant/ in S. Patricius Vegevper/ daer hy de xl. dagen vander Vasten in was/ ende quā wederom op S. Olofs dagh. Dese dede maken ende sonderen in de Santpoorte een Capelle/ die hy dede wijen ende consacreren inder eeren Gods ende S. Patricius, hy hadde een suyster broudwe geheeten Iohanna, ende was heere Willems dochter van Abcoude/ die welcke door informatie ende ingeven van haren man/ die Jaren daer na de werelt gelaten heeft/ende ginghinder Vrouwen Klooster tot Wijc te Duerstede. Ende heer Ian voorsept begaf mede die Werelt: ende worde een Conbaers totten Carthupsers buyten Utrecht/ ende de Heerlijckheyt quam op Jonckheer Walraven synen broeder.

Hoe de Vriesen derdemael rebelleerden.

Daer

Daer na int Jaer M. cccc. de Oost-vriesen ſiende/ dat de Grave van Oesterbant / met alle zijn heyr weder upt Vrieſlant was getogen/eñ dat hy voor beveel ſijns vaders gerepst was in henegouwe/ſettē ſy nu weder op noch verdenmael rebelleren / boven heurē eet/zegel eñ vrief. Eñ ſo de ſtede van Staveren noch onder de protectie ende onderdanigheyt was/van heer Floris ende heere Gerrit Kidderen/die daer binnen lagen met veel Hollanderen ende knechten/hebbē ſy vergadert alle haer macht upt Vrieſlant/eñ quamē ſtoutelickē voor de ſtede eñ beleydenſe met grooter macht. Hertoge Aelbrecht die verwonderde ſeere van deſe ingebozen rebelheyt der Vriesen / heeft doen vergaderen upt alle ſijne landen/uptgeſochte ende kloecke vroome Kidderen ende knechten/ met veel volcx van wapenē/ eñ heeft heer Arent van Egmont eñ van Yſelſteyn/eñ Joncheer Walraven van Breedenroede geſonden in Vrieſlant/om de ſtede van Staveren te ontſetten: Eñ als ſy overgekomen waren/terſtont ſo verſtropten hē de Vriesen vanden belegge gelijc de rooc inder lucht/ eñ liepen elcx ſijns weechs. Dit geſchiet ſijnde/zijn de Hollanders weder geheert met grooter eeren eñ zege in Hollant/uptgeſeyt Joncheer Walraven, die woude daer noch metten ſijnen een wijl tijts blijven. Daerna iſt gebeurt inden ſomer des ſelven Jaers/ dat de Hollanders die binnen Staveren lagen / op eender nacht upt gegaen zijn / ende beſtormde dat Bolwerck buyten Staveren/ſtaende int dorp van Molkenhuys oft Molckweer/maer ſy en bedreven niet / want Joncheer Walraven worde daer met allen ſeer gheguetſt/ ende worde vanden Vriesen gevangen/ maer niet lange daer nae alſoo hy niet ſeere bewaert en worde vanden Vriesen/is hen met kloecheden ontgaen/ eñ quam upter ghevanghenisſen.

In dat ſelve Jaer duyſent ende vier hondert / ſtarf Catarina Hertoginne van Gelre ende ock van Gulick/ Hertoghe Aelbrechts dochter ſonder kinderen/ dat een goede eñ ſeere devote Vroulwe was/ daer Hertoghe Willem haer man upter maten ſeere droevigh onme was.

Hoe dat Biſſchop Frederick van Blanckenhem, die van Groeninghen brochte onder ſijne ſubjectie ende onderdanicheyt.

Alſo heere Frederic van Blanckenhem / biſſchop van Vtrecht upt ſeeckere oude brieven verſtaen hadde/hoe dat de ſtede vā Groeningē van rechts weghen toebehoorde ſijnen Stichte ende S. Martijns kercke/ſoo docht hy ende nam op hoe dat hy die ſtede weder ſoude mogen brengen onder ſijne onderdanicheyt: waerom dat hy gheſonden heeft notabele Ambaſſaden ende boden/onderſoeckende / oft ſy hem ſouden willen ſubmetteren ende onderdanigh weſen / hy wilde hen een goet genadigh Heere weſen. Daer worde een daghvaert gehouden / maer daer en worde niet geſloten/dwelcke weſen mochte tot voordeel ende profijt vanden Biſſchop: De Biſſchop dit aenmerckende/dede van ſijne lupden van oorloghe begrijpen een ſtarcke fortreſſe ende plaetſe/ontrent een mijle weges van Groeningē/ ende dede dat ombegraben ende vaſt maken/met bolwercken ende toornen/dat hy daer upt de ſtede van Groeninghen benemen ſoude haer uptgangh ende ingangh totten lande van Hollandt ende Gelre/ maer als hy ſagh dat hy daer niet veel mede en profiteerde / ende dattet hem lieden niet en hinderde/ heeft hy doen vergaderen upt alle ſijn Stichт ende andere landen vele vroome wapenuers ende ſoudeniers/ ende heeft de ſtede van Groeningen belept met grooter macht ende heyrkracht/ende dit was int jaer M. cccc. ende een/ontrent S. Iacobs dagh. Die Biſſchop dede die ſtede aenſtormen tot vele ſteden met groote buſſen ende andere inſtrumenten van oorloge / ende quetſteſe met allen ſeere aen mueren ende toornen/ alſoo dat die van binnen ſeere daer af benaut waren. Die Burgeren van binnen ſtelden hen vromelicken eñ ſtoutelickē daer tegen/ beſchermende haer mueren eñ poortē van den aſſaulte eñ aenvechtinge van die van buyten/ daer bleef meenigh vroom man binnen eñ buyten der ſtede/ vanden ſchieten eñ werpen der ſtenen ende der pijlen/ De Vriesen vernemende de benauthеyt der ſtede van Groeningen/ waren ſeer ſorghvuldigh die alle daghe ſeer ſtarc te maken/eñ met victaelie ende ſoudeniers te verſien. De Biſſchop na dat hy daer ij. weken voor hadde gelegē/eñ aen mercte dat hy de ſtede die ontwinlic was alſo niet krijgen en mochte / ovdermits dat die Vriesen alle dage daer upt ende in quamen/eñ ſpijſdēſe eñ voorſagenſe mettet gene dat hē van noode was/ is hy ten leſten vanden belegge opghebroken. Niet temin hy benaude nochtans de Voorteren van Groeningen ſo ſeer / dat ſy nerghens baren noch heeren en mochten/dat ſy hen ten leſten gaven onder ſubjectie eñ onderdanicheyt. Ende ſy hulden hem voor eenen heer/ ende deden hem eenen eet / ende aldus worde hy Heere van Groenninghen.

In dit ſelve Jaer worden vranden die van Hamburgh teghen den Hollanders / ende ſy en mochten tot geenen compoſitie van payſe komen / dan by groote ſomme van penninghen.

Van dat oorloge tuſſchen Hertoge Aelbrecht, ende den Heere van Arkel

In Jaer ons Heeren M. cccc. eñ j. doe begeerde ende verſochte Hertoge Aelbrecht van Beyerē rekeninge te hebbē van heer Ian van Arkel/die x. Jaer lanc Rentmeeſter ende Treſorier hadde geweeſt der landen van Hollandt: Heere Jan die een grootmoedigh man was/en woude geen rekeninge doē/ waerom dat Hertoge Aelbrecht committeerde ende bevel de ſake den Grave van Oeſterbant ſijnen ſone / dewelcke terſtont alle de goeden eñ Heerlicheden des heeren van Arkels in Hollant gheleghen/als Haeſtrecht / Vliſt/Stolckwijck/met meer andere Vorpen dede confiſceren ende toeſlaen/eñ banden den voorſeyden heere Ian van Arkel upten lande van Hollant. Dit vroende ſeer den heere van Arckel/eñ dede terſtont ontſeggē met opē brieven/den Hertoge Aelbrecht van Beyeren/eñ deſe ontſeg brieven ontfing Hertoge Aelbrecht, weſende op die tijt opt huys te Nieburgh by Alckmaer. Ende terſtont daer na quam de heere van Arckel onverſiens ballen voor de ſtede van Oudewater/ met een deel gewapēts volcx/maer hy en bedreef niet/wantet terſtont banden Voorters vernomen worde wat zijn op ſet was / ende verſtoort weſende toogh hy voor thuys te Gijſenburg ende van dat eñ beroofdet/ daer toogh hy voor Werckendam/daer hy 't vyer in ſchoot ende verbrande/ende reyſde ſo voort/ende quam tot Alblaſſerdam/ daer hy een deel armer lupden Huyſen af-brande. Dit gedaen zijnde ſende hy mede ſijn ontſegbrieven Hertoge Willem van Beyeren / Grave van Oeſterbant Hertoghe Aelbrechts ſoon: Ende die bode preſenteerde deſe ontſegbrieven den voorſeyden Grave van Oeſterbant in preſente teghenwoordigheyt Hertoge Philips Lehardie Hertoge van Bourgoenien/op die tijt weſende opt ſlot te Kienout in Henegouwen. Die grave van Oeſterbant ontfingh deſen bode vriendelicken / ende dede hem des middages goede ciere/hem toonende een blijde aenſicht/ende begaefde hem met milde gaven/ ende ſant hem wederom tot ſijnen heere/ ende ſeyde: Gaet ende ſeght uwen Heere: Siet het is in uwer macht geweeſt ons te ontſeggen/ ende het ſal oock in onſer macht weſen of wy u weder in genaden ſullen willen ontfanghen oft niet: ende korts hier na quam die Grave van Oeſterbant upt Henegouwen / by Hertoge Aelbrecht ſijnen Vader.

Van dat oorloge der Hollanderen, ende de Arkelſchen.

In Jaer ons Heeren M. cccc. eñ ij. verſaemde heere Ian van Arkel een deel gewapent volcx / ende paſſeerde over de Lecke / eñ quam in Crimpenwaert/ roovende eñ vrandende/eñ nam met hē eenen grooten ſwaren roof van beeſten ende andere goeden/eñ woude

daer

daer mede binnē Gorinchom trecken. Die van Dordrecht ende van Schoonhoven dit vernemende/ zijn met alle haer dorpen uytgetogen ende quamen in die Niepoort/ende vergaerden daer te samen/ eñ wouden den Arkelschen den roof met macht benemen/of eenen strijt met hē vechtē/eñ gnamē met blinckende bannieren met trompettē den Arkelschē te gemoet. Als sy nu by malkanderē quamē/ geviel daer een scherpe schermutsinge ende harde strijt/daer bleven inden aengang doot 23. Dorp-lupden: Eñ daer worde gevangen heer Gerit van Lieswelt Ridder/ Wouter Symonsz. Adriaen Wittensz, Geerit Mobbour, Huyghe Beeldesnijder/Poorteren van Dordrecht / Burchaert ende Ian Robbrechtsz. Poorteren van Schoonhoven/ eñ seven Lantliedē van Leckerkeert/ ende bijf vā Scherpelāt. Opten vij. dagh daer na togen die van Rotterdamme eñ Schiedamme upt/met vele gewapende eñ gnamen int lant van Arkel/ ende verspreyden hen over al ghelijcken spruchamen / verbernende / verwoestende ende vernielende alle dat gene datter was blijven staen/ ende zijn met grooten lobe ende zege weder ghekeert in Hollant / met hen hebbende vele beesten ende andere rijcdommen/die sy daer hadden bevoost.

In dat selve Jaer dede de Grave van Oesterbant vergaderen die van Haerlem metten Kenners/ die vā Leyden mettē Rijnlanders/ die van Amstelredamme mettē Waterlanders eñ Goylanders/ende heeftse gesonden metten vromen Ridder/heer Henric van Wassenaer Burggrave van Leyden/ int Lant van Arkel/ dat sy met heyrkracht de opgeblasen hoobaerdigheyt heere Ians van Arckel castyen ende temmen soude/ ende dat sy verwoesten ende verdestrueren soudē alle dat gene/ alsoo wel menschen als beesten / dat inder Heerlicheyt ende onder de dominatie vanden heere van Arkel geseten ware : Ende aldus debasterende ende destruerende alle dat gene dat sy bupten steden oft sloten staende vonden / zijn sy met ontwonden Bannieren/ ende met grooter heyrkracht ghekomen voor de stede van Hagenstepn: sy aenstormden ende bevochten de Poorters met menigerleye assaulte/met schieten ende werpen van pijlen/ loon / kloppen ende andere instrumenten / ende sy verbranden de voorstede met een molen / ende keerden weder met diverssche goeden van beesten ende anders/ende quamen door 't lant van Vianen weder in Hollant ongeschadight. De heere van Arkel siende dat alle sijne Heerlickheyt ende lant van Arkel so deerlijcken was ghedestrueert ende vernielt/ begreep hy wraeck daer over te doen/ende is gekomen met een deel gewapender mannen voor Niepoort/ dat hy met vechtenderhant ghewonnen heeft / ende verbrandet tot inder gronde.

Hoe Hertoghe Aelbrecht die stede van Gorinchum beleyde.

ALs Hertoge Willem van Beyeren / Grave van Oesterbant/dickwils int lant van Arkel gesonden hadde sijne mannen van wapenen ende oorloghe/ ende hadden dat heel seer gedestrueert ende verbrant/ ten lesten heeft Hertoge Aelbrecht, des Graven voorseyden vader / opghenomen die stede van Gorinchum met heyrkracht te beleggē/ om dē heere vā Arkel daer upt te verdrijven/ende te doen trecken in vreemde landen: waer omme int jaer M. ccc. ende ij. heeft Hertoghe Aelbrecht alle zijn macht doen vergaderen upt Benegouwen/Hollant/ Zeelant ende Vriesland / vele gewapent volck ende soudeniers/upt Engelant/en andere Natien / dattet ontellijck was /. ende in grooter menichte. De Hertoge Adolf van Kleve ende vander Maert/ontseyde den Heere van Arkel mede door Hertoge Aelbrechts wille/ende diergelijcken dede oock mede de bisschop van Utrecht / ende de stadt van Utrecht die den heere van Arckel mede ontseyden.

Die heere van Arkel siende dattet al tegen hem opstont in strijde/ kreegh hy in sijner hulpen/ den Grave van Vernenburch/Ian Grave van Valem/heere van Steynhoorden/de Joncheer van Liepda/de Joncheer van Hoemoet/Grave Henricx broeder van Catsenelleboge/ Heere Vreric van Bergen ende van Vele Ridder / den Heere van Kriechenbeeck / Heere Lucas van Boetselaer Ridder/den Heere van Kanst met zijn broeders/heere Willem van Ysendoorn Ridder/heere Aernt van Zeelen / Ridder / met sijne broeders / Heere Aernt van Schoonouwen Ridder / Heere Dirck van Lienden/Ridder/Heere Henrick van Vapryck Ridder/heer Henrick van Nyenstepn Ridder/ een Bastaert van Arkel/den Heer van Zoelē ende Aversaet/ Heere Adam Millinck Ridder / Otte van Vuelen, met meer Ridderschaps des Lants van Gulick ende van Gelre.

Hertoge Aelbrecht die niet af en liet van zijn opset/ is met alle sijne Edelen/ Ridderen eñ Schiltknechten/ met een groot machtich heyr van volck gekomen/ met blinckende Bannieren eñ met Trompetten / int Lant van Arkel/eñ heeft met grooter heyrkracht seer scharpelicken belegen de stede van Gorichom/op S. Pieters ende Pauwels dach/ de heere van Arkel daer binnē wesende met al den Edelen ende Ridderen voorgenoemt. De Hertoge hadde die stede ende 't slot alomme belept met een belegge in deser manieren. Inden eersten hadde de Hertoge met den Grave sijnen sone haer heyr geordineert / opten dijck tusschen dat Dorp van Arckel/ ende de stede vā Gorichom aende Noortzijde vander stede. Hertoge Adolf van Kleve/met Jonckheer Walraven van Bzedenroede/ met vele steden van Hollant/ ende met vele Engelschen hadden haer tenten opgeslaghen aende Oost-zijde vande stede ende dat slot. Die van Utrecht met haer burgheren ende ghewapenden/ hadden haer neder ghestelt aende Noort-zijde van dat slot/in een plaetse geheeten den Twyschilt. Die Henewiers metten Zupt-hollanders/ hadden haer plaetsen ghenomen aende Zupt-zijde vande stede ende dat slot. Die Zeelanders metten Vriesen met meer andere ghewapende vromē Mannen / hadden begrepen de West-zijde in veele diversche plaetsen.

Dat heyr aldus gheordineert wesende / elck op zijn plaetse/ doen werden toegestelt de groote busschen ende andere Instrumenten teghen dat slot / dat welcke dagheliex soo seer worde aengheschoten met groote ende kleyne bussen ende andere Instrumenten/ dat mitsdien de groote Toorn gheheel ende al worde ghedestrueert ende ghevrocken / de Poorters worden oock opter straten gaende / met pijlen ende knipbussen seer ghequetst/ ende veele hupsen worden vanden grooten bussen ter neder gheschoten. De Poorters metten Edelen daer binnen wesende/ weerden hen vromelicken/ende waren seer neerstich de vpanden met schieten ende werpen van hare mueren / poorten ende bolwercken te verdrijven. Op een tijdt ist gheschiedt dat die Jonckheer van Liepda/ die Jonckheer van Hoemoet met meer andere Edelen ende Soudeniers / de Poorten vander stede heymelicken deden opdoen / ende quamen onversiens ende schielicken in dat Legher daer de Zeelanders met den Vriesen laghen / ende begonden met grooter moedicheyt op hen te slaen om de overhant te houden/ maer die Zeelanders kreghent te quaet / daer worde die Joncheer van Liepda Ridder gheslagen. In deser schermutsinghe worden ghevanghen vanden Zeelanders / Floris van Borselen / Floris van Abeel / Claes Kervinck van Kepmerswael / Heer van Lodijck Ridderen / Boudewijn ende Floris van Borselen ghebroeders / Willem van Leynts / Philips van Eringhen/ Ian de bastaert van Borselen/met noch xx. ghewapenden/maer heer Willem van Kepmerswael Ridder/ die starf kortts daer na van sijne quetsinge/ende worde binnen Gorichom begraven. Op een ander tijdt daer nae zijn weder eenige Edele ende Soudeniers heymelijck upt Gorichem ghekomen int Legher des Hertoghen van Kleefs/ ende daer ghviel weder een swaere schermutsinge en slach / datter vele dooden aen beyden zijden bleven/ende daer worden ghevanghen ende binnen Gorichom ghebroght/ Jonckheer Walraven van Bzedenroede/Heere Gielis Schenck Ridder/ Steven van Berenbroeck / Iacob Schicker, Pieter Potter, Huyge Post, met meer andere Edelen eñ Soudeniers.

Dit

Dit aldus geschiet wesende / weynigh tijdts daer na quamen upter stede Willem van Ysendoorn / Arent bā Schoonnouwen Ridders/ Ian Hoper, Thomas Westedale, Ian Croecxtonge, David Carmerdijn ende Tomas Herfoert, met meer andere Edelen eñ Poorters vander stede/eñ quamen op de plaetse daer de Henewiers lagē/daer gebiel een dappere schermutsinge: maer sy worden vromelijcken weder staen/ende confuselijcken weder in die stede gejaecht/ende sloegense van achteren tot aende poorten vander Stede: ende dit was op S. Ians ontfoofdinge dagh. Duerende dit belegghe/ zende de Grave van Oesterbant een deel vromme gewapende mannē inde heerlijchept van Schoonreboert/eñ dede dat destrueren ende verwoesten tot laster ende schande des Heeren van Arckel/ twelck sy al te malen verbranden/ende dingen dele vanden luyden die daer woonden. Als dit belegge gedueert hadde ontrent xij. weken/ quam daer Hertoghe Ian van Beyeren/Elect tot Ludick/Hertoge Aelbrechts soon/ met heer Arent van Leyenborgh/ met heer Hacke van Outshoesden Ridders: met meer andere Edelen/Ridderen eñ Schiltknapen/ ende maecten daer eenē pays in deser manieren: als dat Hertoge Aelbrecht met sijn sone/de Grave van Oesterbant/ soude komen binnen der stede/ende de heere van Arckel soude eenen voetval doen/ende bidden den heere om genade/ ende datmen des Hertogen Bannier upt dat slot soude steken eenen heelen dagh langh/ tot een tepchen ter victorien. Dat ghedaen zijnde / quamen die binnen der Stede/ ende alle dat ghefeele heyr brack op/ende vertoogh.

Byvoeghsel. [Dese Hertoghe Aelbrecht vergunde die van Delft/om den voorsz dienst aen hem gedaen/ dat sy souden moghen een baert oft haven delven/van Overschie af tot inde Maese/tot gherief van hare schepen naer Zeelant met Bier varende: ende dit worde het beginsel ende oorsprouck van de vliete die men nu Delfshaven noemt.]

Van een wilde Zee-vrouwe, de welcke ghevanghen wert.

Ontrent dese tijt wast een groote ende verbaerlijcke stozm van winde / vanden welcken vele huysen ter neder waepden/ ende den menschen groote schaden dede/eñ braken ooc ten selben tijden vele dijcken in/datter grooten last van water inden lande quā. In desen stozme ende oploopinghe vanden Zee-water/is komen drijven ende swemmen een wilt eñ ongetammet wijf inde Zupderzee/ tusschen Campen ende Edam: ende aldus swemmende in Purmerpe/ is sy gekomen door een gebroken gad bandē dijcke in Purmermeer/ende dreef aldus langhe tijt op 't water/ slapende ende wakende/van dat een eynde totten anderē/ ende sy socht haer aes ende kost inde grondt vant water: sy was heel naeckt van lichaem/ sonder kleederen aen te hebben/ maer sy was behangen met menigherley waterachtige materie/ als moschsliber ende ander slijm al ruych bewassen: ende aldus bleef sy daer swēmende menigen tijt om ende weder/niet wetende waer sy henen soude/ want sy en wist niet weder upt te komen/daer sy ingekomen was/ want die gaten vanden dijck weder toegestopt ende ghemaeckt waren vanden Purmerpe/ daer sy ingekomen was. De vrouwen ende maegden die met schupten van Edam eñ andersints quamen/ende woeren over die Purmerpe meicken de koepen/ saghen dickwils dit wijf drijven ende swemmen int water/daer sy seer af verschrickten ende verbaert waren/ende verwonderde seere bā dat wijf/ ende als sy se dus dickwils sagen/worden spt gewoon/ ende quamen al te met naerder om te sien/ dat sy ten lesten 't samen spraken/ende vergaerden by een/eñ namen eenen moet/ ende togen dese vrouwe met kracht ende gewelt uptet water in haer schupte/ eñ brochtense binnen Edam opder straten: niemant en konde haer sprake verstaen/ noch sy en verstont de onse niet/ ende als sy schoon ghemaeckt was/ ende ghereynight van dē slijme ende ruychte daer sy mede bewassen was/ deden sy haer kleederen aen/ eñ sy began onse spijse t'eten maer nochtans was sy altijdt neerstigh ende daer op upt om weder int water te wesen/ maer sy worde te seer nau bewaert. Dit gerucht ober al komende/ quā daer veel volcks om dit wijf te sien upt vele vreemde landen: dit vernemende die van Haerlem/deden groot versoeck aen de stede van Edam/ om dit wijfs te hebben/om der nieuwicheyts wille/ 't welck sy toelieten/ ende gavense henluyden: ende daer wesende/ leerde sy spinnen/eñ leefde vele jaren/ende sterf ten lesten/ ende worde opt Kerckhof begraven/ om dieswille dat sy dickwils dat H. Cruyce eer ende reverentie dede. Eñ dit is gheapprobeert ende ghecertificeert van eenighe oude notabele ende waerachtighe mannen/ die seghen dat sy dese vrouwe binnen Haerlem in haer tijdt hebben gesien/waerom dattet in dese Chronijcke voor een nieuwicheyt is gheset.

Byvoeghsel. [Naer 't voorgaende tempeest eñ hooghe vloedt/ zijn de gaten tusschen de Eylanden van Texsel ende Wieringen seer wijt ghewerden/ ende het lant rondtsom by Medenblick en Enckhuysen afghespoelt/'t welt ontrent den jare M cccc. oorsaecke heeft gegeven/dat die van Amsteldam eñ Enckhuysen met groote koop-waerders op de Noortsche Zee hebben begonst te varen.]

Hoe dat Hertoge Aelbrecht aflijvigh worde. Ende van eenighe op-roeren ontrent die tijt.

In Jaer ons Heeren M cccc ende IIII. doe sterf inden Haghe/ die doorluchtige Vorst ende Prince/ Hertoge Aelbrecht in Beyeren/Palensgrave opten Rijn/Grave van Henegouwen/ van Hollant/Zeelant eñ heer van Vriesiant/ op S. Pauwels dagh in de winter/out 74. jaren/na dat hy sijne Landen hadde geregeert xlvj. jaren/te weten xix. jaren als Ruwaert ende Voocht van sijns broeders wegen/ ende xxvij. jaren als Grave ende heer: Wiens lichaē met grooter eeren ende betamelijcker upt-baerdt begraven worde/ by Vrouwe Margriet sijn eerste wijf/ indē Hage opt Hof inder Capellen/ aende Noortzijde des hoogē outaers/ onder een kostelijcke ende schoone tombe. Dese Hertoghe Aelbrecht liet twee bastaerts sonen achter/ behalven sijne echte kinderen/ als Ariaen de Bastaert/ die in Papendrecht teghen ober Dordrecht worde versleghen/ende heer Willem de Bastaert/Ridder/ d'eerste heere van Schagen.

In desen tijden worde binnē Amsteldam doot geslagen heer Willem Bruynsz. Priester/eñ binnē Haerlem Dirc Symonsz. daer groote twist binnen der stedē af opgestaen is/ende vele eerbare mannen om geslagē ende vermoort worden: want binnen Haerlem/ na dat Symon van Sanen was geslegen/ worde daer een oploop binnen der stede/ de Poorters tegen malkanderen/ende 300. upter stede verjaeght ende gebannen. In 't selve Jaer worde dat Huys te Heemstede buyten Haerlem weder ghedestruert ende ter neder ghesworpen.

'T gene hier na volght/tot de Linie der Pausen/ is een wijder verklaringhe vande ghesten des voorsz Hertoge Aelberts.

By-ghevoeght door W. V. G.

In den Jare M ccc Lxxxv. soo heeft Hertoghe Aelbert van Beyeren twee sijn kinderen uptgherichticht/ als Hertoge Willē Grave van Oesterbant sijn sone troude een dochter van Philips Hertoghe van Bourgoengien/Grave van Vlaenderen: ende dese Hertoge Philips outste sone/ghenoemt Ian, Grave van Charloos ende Nevers/ troude des voornoemden Hertoge Aelberts dochter/ ende werde de Bruyloftfeeste met grooter statie ghehouden binnen Kamerijck/ alsdaer present was (behalven de voorsz twee Hertoghen) mede den Koningh Karel den sesten van Vranckrijt: beyde de Bruyts hieten Margriet, alsmede beyde haer luyder moeders: ende haer baders de Hertogen gavē

met

met haer ten houwelijck elck hondert duysent Francken/dat is gulden van xxj. stuyv. 't stuck.

Dese houwelijcken werden belept ende doorghedreven byde Hertoginne Ienne van Brabant (die eertijts Grave Willem de iij. die te Staveren doot bleef/ te man gehadt hadde) ende dit om te beletten/ dat Hertoghe Aelberts sone de dochter vanden Hertoghe van Lancaster in Enghelant niet trouwen en soude/ den welcken daerom een Ambassade zont upt Enghelant een Hertoge Aelbert, die den selven tot anthwoort gaf dat den Hertoghe van Lancaster sich met de houwelijcken van sijn kinders niet hadde te bemoeyen.

Onlanck naer dese Bruyloften so vergaederde Hertoghe Willem voorsz vele soudenieren upt Henegouwen ende Hollant/ om te hulpe te komen den Grave van Vlaenderen sijn schoonvader voorsz die eē swaer oorloghe hadde jeghen die van Gent/ ende de Hollanders quamen aen met haer schepen te Kampvijck ende stichten grooten brant inde vier Ambachten int landt van Waes/ maer by die van Ghent bejeghent zijnde/ werden de Hollanders meest alle verslaghen/onder andere een van haer Capiteynen Ghijsbert Gruter van Utrecht/ met sijnen sone.

Enige korte Extracten / Hollant aengaende: genomen upt de Chronijcke van Froissard, int Fransoys over 200. jaren ghescheven.

KOning Eduard vā Engelant pooghde An. 1369. op sijner zijde tegen Vranckrijck te trecken / Hertoge Aelbert Grave van Hollant: maer hy ontrayden zijnde door den Heere vander Goude eñ Schoonhoven/ de heere van Werchijn, van Ligne eñ van Barbancon bleef met sijn ondersaten neutrael sitten.

Inden Jare 1378. ghedurende de alderschandelickste scheuring der H. Kercke/ende datter twee Pausen waren/den eenen te Rooman woonende / genoemt Vrbaen den vj. ende den anderen te Avignon/genoemt Clement de vij. (die de valsche Paus was) ende dat de Princen eñ steden van Hooghduytslant met den Koning van Engelant/ den Hertoghe van Bartaigne eñ den Grave Lodewijck van Vlaenderen/hielden de partije van Paus Vrbaen, ende ter contrarie den Koninghe van Vranckrijck/de Koninginne van Napels/ den Koninghe van Castilien/den Hertoghe van Milanen eñ den Grave van Savoyen/ het hielden met den Tegen-paus Clement, so bleven den Keyser Karel de iij. met het Bisdom van Utrecht ende Hertoghe Aelbert ende Hollant neutrael/ende en hielden van gheen van beyden den Pausen.

Int jaer 1379. de rebelle Gentenaers Oudenaerde belegerende/ghedurende dat Grave Lodewijck te Dendermonde was/ meenden sy hem aldaer heymelijck te verrasschen eñ Dendermonde te oberrompelen: maer werden door heer Dierck van Bredenrode eñ andere Hollanders ende Henegouwers/ die aldaer den Grave te hulpe gekomen waren/ kloeckelijck wederstaen ende verjaeght.

In 't selve Jaer quam Hertoge Aelbert te Brussel/ alwaer den Hertoghe Wenselijn van Brabant een kostelijck Tournoy oft steechspel hadde beroepen.

Int jaer 1381. sterf op 't slot te Schoonhovē opde Leecke Ian Grave van Blois, heere van Schoonhovē/ der Goude ende ter Tholen/zijnde in oorloghe jeghen den Hertoge van Gulick/ om 't Hertogdom van Gelder/ waer van dese Grave Ian d'erfdochter ghetrout hadde. Hy sterf sonder kinders/in Iunius, ende hem succedeerde sijnen broeder Grave Gwy.

In 't selve jaer/hoe scherpelijck dat Hertoghe Aelbert sijn ondersaten in Hollant eñ Zeelant hadde verboden/aen die van Ghent (haren Grave rebel) geen toevoeringh van provande te doen / so lieten nochtans niet af de Hollanders al heymelijck den Ghentenaers haer wortzuyst te senden in haren grooten noot / om proffijts wille.

Int jaer 1382. was de groote veltslagh te Rosebeke/ alwaer veel Vlamingen doot bleven: hier waren veel Ridders eñ Edelen upt Hollant. Die rijcke poorters van Brugge dese nederlage verstaende/ werden so met angst en vreese bevanghen/ dat sy met alle haer beste Juweelen naer Hollant ende Zeelant repsden: de Koningh van Vranckrijck was selfs in persoon tegen de rebelle Vlamingen.

Int jaer 1383. dede de Zee-roovers van Normandye groote schade den lande van Hollant eñ Zeelant: hier op gebeurde dat wel xxx. Fransche Ridders ende Knapen/ varende upt Schotlandt naer der Sluys in Vlaenderen/ door tempeest van winde inde haven vāt den Vriele gesmeten werden/ daer sy terstont aenghetast ende haer goederen gheroost werden/ tot wrake vande geleden schade vande Noormannē upt Vranckrijck. Dan door kloeckheyt ende beleyt van een Edelman vanden Grave van Blois, heer vander Goude/ die doen aldaer was/ zijn sy los gelaten/ ende haer bagagie voor 't meerdeel wedergheghéven. Den voorsz Edelman huerde terstont een schip / onderichtende de Fransoysen het perijckel daer sy in staken/ langher daer blijvende/ ende gheynsden haer nae Oostrecht te willen zeylen: maer 't zeyl zijnde/ dwoonghen sy de schippers het Schip te wenden/ende nader Tholen te repsen/ ende quamen alsoo door Brabant ter Sluys daer sy Garnisoen hielden.

Int jaer 1386. werde van wegē den Koning Karel van Vranckrijck een seer groote Vlote ende armade schepē ter Sluys toegerust/ om Engelant te bekrachtigen/eñ werden Commissarissen gesonden na Middelburg/Zierickzee/ Oostrecht/ Schoonhoven/Leyden/Haerlem/Delf/dē Vriel ende anders/ om groote schepen te koopen of te huyren/ met scheepsvolck beset. De Hollanders ende Zeenwen seyden/niet te willen dienen/sy en waren eerst betaelt: des sy wel bedacht waren/eñ kregen gelt. Maer dese repse ging niet voort: ende dese Armade was groot 1280. schepē upt diversche Zeesteden vergadert: maer die van Zierickzee wouden niet een schip laten volgen/ dat haer naemaels goet dede.

Int jaer 1387. gheschiede een groote waterstrijdt by Calis/tusschen de Engelsche schepen/ende die van Vlaenderen eñ Zeelant/komende met wijnen geladen van Rosel: d'Engelschen wonnen den strijt/ende verbranden Armuyen in Zeelant/ende kregen wel negen duysent vaten wijns: ende die die van Zierickzee toebehoorden/die gabense haer weder/ om redenen hier voren verhaelt: de rest voerden sy nae Londen/ende voeren met een deel te verkoopen naer Zierickzee ende Oostrecht.

Int selve jaer werde upt Engelant verdreven Koningh Richards opperste ende getrouste dienaer/ ende werde genoemt den Hertoge van Ackesussoort/ met den Eertsbisschop van Jorck/ende quamē (als Froissard schrijft) haer onthouden binnen Oostrecht/ hebbende al te voren/gedurende haer welvaren ende hoogen staet/goede provisie van ghelt overgemaeckt door wissel/dat haer nu wel te passe quam. Maer Hertoge Aelbert dit verstaende/heeft haer (om te behagen des Koning van Engelants twee oomen/ van Lencaster ende Jorck) upt Hollant heeten vertrecken/ hoe wel de Koningh voor den voorsz Hertoghe van Ackesussoort minnelijcken aen Hertoge Aelbert gheschreven hadde/ soo zijn sy van Oostrecht naer Utrecht vertrocken/ende ware daer welckom: dan werden daer naer ontboden vanden Koningh in Vranckrijck/ ende van daer moesten sy vertrecken na Leuven/ int jaer 1389. alwaer sy beyde sturven.

Int jaer 1390. repsde Hertoge Willem Grave van Oesterbant naer Engelant/ tegen welbehaghen sijns vaders Hertoghe Aelbert, die hem dat hadde ontraden: den Koningh met hem blijde zijnde/ offerde hem te nemen inde oorlye der Ridders van de Iartiere oft lazuyre coussebant/ twelck hy aenbaerde/ waer over hy grootelijcx viel inde indignatie des Koninghs van Vranckrijck/ soo dat hy daerom te Parijs ontboden

wert

wert ende komen moeste.

Froissard schrijft mede / dat in dese tijt den Hertoge van Milanen alle Jaers aen den grooten Turc ouersond tot een schenck/ eenighe stucken fijne Lynde-laken oft Doeck/van Rhiemen in Champaenge / van Kamerijck ofte van Hollandt: waer uyt blijckt / dat het Hollantsch doeck al ouer / de 220. jaren bermaert is geweest.

Vande Vriessche Oorloghen.

uyt I. Froissard.

GHeduerende het bestant tusschen Vrancrijck ende Engelant/int jaer 1396. werde een groote heyrvaert op-gheheven teghen den grooten Turck / door 't bidden des Koninex van Hungarijen. Tot dese reyse werde Grave Willē van Oosterbant mede versocht/eñ quam om oorloff te hebbē by synē vader Hertoge Aelbert, inden Hage/ die hem geē consent en wilde gheven / ende verbode mede allen sijn Ridders uyt Hollant eñ Zeelandt naer Vngerijen te reysen: maer in plaetse van dien wert voorgheseldt / weder Oostvriesland te bekrachtigen: also de Vriesen na haer gewoonte den Grave van Hollant niet en wilden laennen: ende wert gesloten datmen dese oorloghe aengaen souden/ende werdē ghesanten gesondē naer Engelant/ om Archiers op te lichten/ende te versoecken dē Grave van Erby/ sone vande Hertoge vā Lancaster / een hooftman te willen zijn: die int eerst seer begeerigh daer toe was/maer also doen mede in Engelant quam Hertoge Willem van Gelder / heeft hy den Hertoghe van Lancaster seer ontraden synen sone naer Vriesland te varen/ seggheñde dit een seer perculeuse reyse te zijn/ende dat veel Gravē van Hollant daer doot gebleven waren/ dattet een sterck landt was / ende een vreemt volck / die niemandt en ontsien / of eere en wil aen doen: ende sept Froissard dat den Gelders-man dit ontrade uyt nijdigheydt / hoewel hy des Graven van Oosterbant suster te wijve hadde: doch quamen niet te min veel Engelsche Ridders ende Archiers / om de Vriesen te bevechten. Tot desen oorloghe rade seer heer Willem van Kroonenborg / Ridder uyt Hollant/ die op de Vriesen seer gebeten was/ende haer veel leets aen dede. Hertogh Aelbert vertroc hier op naer Henegouwen/eñ dede vergaderen binnen Bergen de dyp Staten des Lants / versoeckende bystant van volck eñ van geldt/het wert hem gheaccordeert/ende kreegh datelijc xxxm. ponden/ende sondt daer na den heeren van Ligne eñ van Ieumont na Parijs / te versoecken aenden Koningh te moghen volck van wapenen oplichten eñ naer Vrieslandt voeren: het wert hem gheconsenteert/door middel vanden Hertoge van Bourgoengne des Koninex oom: hoe wel ander heeren van den rade daer seer tegen waren/ seggende/ wat maken dese Henegouwers hier; latense naer Engelant loopen: en heeft niet die Grave van Oosterbant onlanex de Engelsche oorde vande Iarter aengenomen? De Capiteynen vande Fransoysen waren Walraven van Luxenburgh/Grave van S. Pauls, ende Karel Baender heere van Aelbert, dese twee leyden met haer nae Hollant 500. Lancien uyt Picardyen/ eñ quamen tot Enchuysen / daer de gantsche heyrvaert vergaderen soude. Hertoge Aelbert hadde te Bergen doen vergaderē de Ridderschap van Henegouwen/ als onder ander de heerē van Vertaing, van Werchijn, van Ligne, van Gommignyes (die Maerschalck was) van Haureech, van Laleyn, van Hourdaing, van Quesnoy, vā Fleron, van Bossuyt, van Ieumont, vā Forteynes, vā Sart, van Trasignies, van Barlaymont, vā Monrigny (genoemt Raes van Haemstede/ uyt Zeelant) vā Mastaing, van Vileers, vā Oustienne, vā Roisijn, vā Andregnyes, ende veel meer andere. Dese beloefden aen Hertoge Aelbert, dat sy met haer Houdenieren voor uyt-gaende Augustus in Westvriesland zijn souden/eñ namen haer wegh door Antwerpen / daer sy t' scheep ginghen. Van dese reyse ende vertreck der Ridderen ende Edelen/ waren de Jouffrouwen in Henegouwen (sept Froissard) seer qualijck te vreden: want sy vreese hadden/ dat d'een haer man/ d'ander haer sone / sommige haer broeders/ ende mede eenige haer minnaers oft vyers verliesen souden: ende baden haer dat sy thuys souden blijven/ende ghedachtigh zijn de nederlage/die de Hollanders ende Henegouwers / gheleden 50. jaren/by Staveren hadde / doe Grave Willem de tijj. daer verslaghen bleef: maer het was te vergeefs. De Hertoginne Ienne van Brabant/ die aendē voorsz Grave Willem gehout was geweest / ende nu seer out gheworden was/ dede een verbodt uytgaen/ dat gheen van haer onderseten in desen Oorloghe trecken soude. Dewijle nu de Ridderschap van Henegouwen haer toerusten/ vertrock Hertogh Aelbert met sijn sone Grave Willem van Oesterbant nae Zeelant / daer sy de Zeelanders mede gaende maecten/ als onder ander den Heere vander Vere / heer Floris van Borsselen heer vā S. Martensdijc, heer Glaes van Borsselen/ heer van Vrijgdam/ Floris vanden Abeele/ heer Philips vā Cortgeen/ de heere van Sevenberghen/ende meer ander Schiltknapen / wel ghewapent ende ten Oorloghe toegerust.

Daer na reysde Hertogh Aelbert in Hollant / versoeckende mede aende Ridderschap/Edelen ende Steden van Hollant / dat sy haer in de wapenen begeven wilden: waer toe sy seer ghewilligh waren (schrijft Froissard) noemende onder andere de heere van Arckel: ende dat de Hollanders de Vriesen seer haetteden / om de roouerijen die sy op zee malkanderen aen dedē: ende sept mede/ datter uyt Hollandt tot dese heyrvaert wel xxx. dupsent bootsgesellen op de been waren / ende onder dien (soomen seyde) wel xijc. alleen uyt Haerlem: maer dit niet waerschijnelijck / als mede niet en is tghene dat dese Chronijcke hier voren sept / datter tot dese heyrvaert wel Clxxxm. ghewapende mannen quamen/met vij m. groote ende vijc. kleyne schepen: Voorwaer na de menichte van volck die doe Hollant/ Zeelandt / Vtrecht ende Henegouwen bewoonde / is meer te gelooven / datter gheen vijfstigh dupsent ghevveest en zijn/ende vij. hondert schepen.

Voorders schrijft Froissard, dat de Jouffrouwen in Hollant ende Zeelant mede seer t'onvreden waren dat haer mans/broeders/sonen ende vyers naer desen oorloghe togen/ ende deden groote klachten over heer Willem van Croonenborg/ als den principaelste aenstouwer (sijn vader was een B. sone van Grave Willem die An. 1346. voor Staveren verslaghen werde) eñ over heer Daniel vander Merwede/ die mede groote vvaeck woude doen op de Vriesen / alsoo zijn vader daer mede doot bleef/ oock heer Daniel genoemt: ende sept Froissard, dat inden voorsz strijt voor Staveren van heer Daniels gheslacht wel xxxij. wapen-rocken doot bleven/hebbende de Vriesen niet eenen willen op rancoen stellen.

Wijders / de eerste die tot dese heyrvaerdt ghereedt quamen/waren Engelschen: daer na die van Henegouwen / de welcke van Antwerpen waren afgevaert/ onder 't beleyt der heeren van Ieumont eñ van Gommignyes, ende daer na de Hollanders met de Zeevē. Ten lesten de Fransoysen/na de welcke men xj. dagen moeste wachten/ ghedurende welcken tijdt / stont op een groot mysverstant tusschen de Engelschen ende de Hollanders / ende en hadde t byden Grave vā Oesterbant niet bevredight gheworden / dese soude d'ander vernielt hebben. De Vriesen hierentusschen dese heyrvaert benemende / maecten haer ghereet te vederstaen / de resolutie int ghemoet nemende immers de Hollanders te bevechten / al souden sy alle daer doot blijven / dat sy liever wilden FRIE FRIESEN sterven/als onder 't ghebiet van een Prince leven: mede dat sy gheen van haer vyanden tot rantsoen wilden nemen/maer hoe groot hy ware/al doot snijten.

Daer was onder den varen een seer vermaert Ridder/genoemt Ieuvo Iuvingo, van Bolswaert/eē kloec ende erbaren Capiteyn/die langhe in Prupssen / Vngarijen/ Rhodus eñ Cyprus gedient hadde: dese rade de Vrie-

Digitized by Google

de Vriesen / dat sy haer steden ende sterckten wel besetten souden eñ bewaren/ende de vyanden laten in 't lant komen / dat sy seer veel quaets niet en souden konnen gedoen met x.oft xij. Voorts te vyanden/dat des lants ghelegenthept wol sloten ende moeren haer soude haest doen verrecken : maer desen goeden raedt en werde bande Vriesen niet gevolght/sy wouden immers vechten / haer selven opstinatelijck ingheschaept hebbende/ dat sy victorie vechten souden / ghelijck sy inden Jare 1345. ghedaen hadden : ende hier op begonsten sy haer te wapenen / maer den meesten deel (naer Froissards schryven) waren slechtelijck ghewapent / ende hadden Buffels lere huilders aen/eñ namen met haer de krupen ende banen uyt de kercken. Hertoghe Aelbert van Beyeren zeylde met alle syn volck na de Ruyendert/een Zee-haven tusschen Sloten ende Steenwijck / veghen over Enckhuysen / ende anckerden aldaer Sondagh op S. Bartelmeeus dagh / in 't Jaer 1396. De Vriesen waren naer 't schryven van Froissard, wel xxx^m. sterck vergadert : maer is niet waerschijnelijck/ende beter te gelooven datter ghеen x^m. geweest en zijn. Sy pooghden met alle weerbiedingh de Hollanders van 't lant te houden/ ende t'scheep te doen blijven. Hier ghеschiede wat oubolligҳs : Een sotte Vriesinne loopende voor uyt / ghekleet in 't blaeu / quam de Schepen tot een hoogh-schеut na by / ende haer om-heerende/ lichte sy haer pack/ ende liet de Hollanders haer hinderste bijcken/roepende : hout daer/dats uwen willekom : Sy kreegh daer op so veel schеuten in 't lijf/ datse niet meer loopen konde: ende zijnde ghevat/werde sy(sept Froissard) in meer als hondert duysent stucken ghеscheurt. Daer na geschiede een groot ghevecht tusschen de Hollanders / Zeelanders / Henegouwers / Enghelschen/ Francoysen ende de Vriesen / om den Dijck ende den opgangh van 't lant te winnen. Ten lesten moesten de Vriesen wijcken/ende haer vyanden met ghemack laten stranden/ende haer Tenten ende Paukelioenen op 't lant setten/daer sy over doende waren 's Maendaegs daer aen/ ende ghеschieden doe eenige schermutsingen. De Vriesen hadden wel beschanst in forme van hooge Dijcken daer sy achter schuylden / ende Dijnsdaeghs den 26. Augusti werden sy dapper bestormt / maer weerden haer kloeckelijck / ende deden haer vyanden van boven neer rollen/ doch werden daer wepnigh gequest/ om dat de Hollanders ende haer hulpers te wel ghewapent waren / naer een langh stormen om dese Dijcken te winnen. Ten lesten die Heeren van Ligne/ van Jeumont ende van Werchyn/met hare Henegouwers/soeckende eenighe om wegen van derre/ zijn van hеzijden/ eerst de Vriesen ghewaer werden/ binnen dese sterckte oft aerde wallen in-ghеloopen/ende bevochten de Vriesen sterckelijck : maer van sy verbaest zijnde/is haer Bataille haest ghеscheurt ghеweest/te meer alsoo sy qualijck ghewapent waren / ende veel onerbaren volck hadden / haer op 's lants stercke ghеleghenthept betrouwende. Hier op zijn de Hollanders/de Zeelanders/ende de ander/over den Dijck ghеkommen / ende bestonden de Vriesen hant voor hant te bevechten / die haer seer dapperlijck ende onverstaeghdelijcken weerden : maer voor 't ghetal over komen zijnde / zijn sy ghеwercken / ende hebben haer Begrabinghen ende Schansen verlaten : Ende na 't schryven vanden seer ghеleerden Ubbo Emmius, (in syne Chronijcke van Vriesland/in 't Latyn An. 1616. te Leyden gedruckt) so zijn de Vriesen op den 29. Augusti met alle macht/ verdeelt in drp deelen / op 't Legher vande Hollanders ghevallen/ op 't blacke belt / by 't Dorp van Schoterzijl / daer seer vinnigh eenighe uren langh ghevochten werde: De Vriesen vechtende met opstinaethept voor haer Vryheydt / ende Hertoghe Aelbert metten synen schaemden haer/ dat sy voor dit volck/slechter ghewapent / ende veel minder in 't ghetal / vlieden ende wijcken souden. Ten lesten de Vriesen veel volcks verlozen hebbende/namen de vlucht/ hebbende haer alsoo in het vechten ghedragen / dat de Hollanders met haer hulpers niet gheraden en vonden haer te vervolghen. Froissard (die op die tijdt leefde) schryft / dat sy daer meest alle verslaghen bleven / ende datse wel dertigh duysent sterck waren : maer Ubbo Emmius vermelt maer van ses hondert Vriesen die verslaghen werden. Doch sept Froissard, datse bande Hollanders / ende principalijck van Heer Willem van Kroonenburgh/ ende syn twee Sonen / Heer Ian ende Heer Henrick van Kroonenburgh/ (die voor desen Delt-slagh met veel ander Heeren / van Hertoghe Aelbrecht Ridders ghеslaghen waren) vervolght werden/ ende dat alle de Vriesen dienen ghevatten konde / al doot ghеslaghen werden/ sonder een tot rantsoen te nemen / ja al waren sy in handen bande Henegouwers / Francoysen oft Enghelschen/de Hollanders ontveldighden die haer/ ende smeetense doot / uyteghenomen alleen vyftigh / die ghevanghen naer den Haghe ghevoert werden / daer sy langhe tijdt saten. Ende het Legher der Hollanderen eenighe daghen daer noch wat blijvende / ireghen te met sommighe ghevanghen/maer wepnighe : want de Vriesen liever haer lieten doot slaen/dan ghevangen ghеven : Ende men konde haer qualijck ghenaecken/ overmidts de Sloten die daer seer vele in 't lant zijn/ ende dat het seer begonst te reghenen. Ende naer vyf weken / sept Froissard, ende dat eenighe Dorpen verbrant waren/is Hertogh Aelbert met syn Legher weder na Hollandt ghekeert/ hebbende wepnigh ghevordert/ende niet ghewonnen / maer een groote menighte van Vriesen haer leven strijdende benomen : Soo dat den Autheur van dese oude Chronijcke van Hollandt qualijcken onderrecht is ghеweest / schryvende dat Hertoghe Aelbert de Steden oft plaetsen in Vrieslant opnam / ende dat de Vriesen hem beloofden voor haren Heere te nemen : want dit eerst des Jaers daer aen ghеschiede.

Dus Verre vande Vriesse Oorloghe.

Guy van Chastillon sterft, ende laet veel schulden achter. Scheeps-vergaderingh te Dordrecht. Reynout van Breederoede ontkomt syner Vyanden laghen. Poorten ende mueren van Delft worden omgheworpen. Oproer te Delft ende Haerlem.

In 't Jaer 1397. sterf op 't slot te Avennes in Henegouwen Guy van Chastillon / Grave van Blois in Vranckrijc/ ende Heere vander Goude eñ Schoonhoven in Hollant/ende ter Tholen in Zeelant: (wiens Moeders Vader een jongher Broeder was ghеweest vanden goeden Grave Willem van Hollant) hy sterf sonder kinders / ende syn Heerlijckheden voorsz. met veel ander in Henegouwen / quamen aende Graeffelijckheyt Vonnepnen. Hy was seer rijck / maer hadde soo dapper goede cheer alle daghen ghemaeckt / dat hy veel loopende schulden naer liet / soo dat syn weduwe / een dochter van den Grave van Naemen / syn testament verwerpende / de sleutelen op syn graf lepde / ende syn meubelen liet verkoopen / ende hielt haer aen haer Douwarp.

Voor t'lest soo verhaelt Froissard , dat inden Jare 1399. den Printen ende Edelen van Enghelandt ontboden hebbende uyt Vranckrijck den Grave van Erby/sone van den Hertoghe van Lanckaster / om hem Coninck in Enghelant te maken jeghen den Coninck Richard, die den anderen ghevaemen hadden / so sept Froissard , dat syn vrienden met hem beraet slaeghden eer sy repsden / datter twee weghen waren / om uyt Parijs naer Londen te repsen : te weten/ een door Henegouwen/ ende van daer naer Hollandt / daer men te schepe moeste gaen ter Zeewaerts / oft door Bertanien : ten lesten werde om de kortheydt wille ghenomen den wegh door Bertanjen / ende quamen aen te Dordrecht in Hollant / daer sy hare vergaderinghe hielden/ siet ooch hier voren Fol. 76.

Wt dit schryven van Froissard soude blijcken / als dat Dordrecht in dien tijden (nu geleden over de twee hondert jaren) de bequaemste ende vermaerste stadt ende haven was van Hollandt / Zeelandt ende Brabant.

Digitized by Google

In 't Chronijckxken van Hollandt / ter Goude ghedruckt over 120. jaren/staet/dat Hertoge Aelbert van Beyeren meerder affectie droegh die vander Houtsche partije als den Cabbeljauschen / ende maeckte Heer Reynout van Brederoede sijnen Cancelier / 't welck den Cabbeljauschen so moeyde/ dat sy hem laghen leyden by Castrichum om doot te slaen/maer de Boeren quamen hem te hulpe/ende het werde belet.

Het selve Chronijckxken sept mede/dat die van Vtrecht seer yverigh waren / om de poorten ende mueren vande ghewonnen Stede van Delft te helpen omwerpen An. 1359. ende datse namen die weteren vande poorten van Delft/ende voerdense te Vtrecht/ en hongense aen haer poorten/ dat over haer selfs Zeghel ende brief was / ende dochten niet wat hen gheschiedt was / doen haer Stede twee járen te voren ontrent de helft verbrande. Den Grave van Blois, Heer vander Goude/ was ghegeven een deel vande Oost-poort-zijde van Delft/maer hy liet het staen ongheschent. Ende 's jaers daer aen woude Hertogh Aelbert een slot maken aen 't Noort-eynde van Delft/ teghen dat Kampbelt / maer die van Delft en woudens niet ghedoogen.

In 't Jaer 1364. stonden te Delft de partyen van Houtx ende Cabbeljaus teghen malkanderen op / soo dat sy vechtende werden/ende ontrent xxxvj. man doot bleven.

In 't Jaer 1377. was een groot opstal te Haerlem/ soo dat Mr. Symon van Zanen in sijn huys ghejaeght wert van sijn vyandē/die hem naer liepen/ende meynden hem doot te slaen/maer het miste hen/ende 't huys was ghemaeckt met groote schot-deuren/die Mr. Symon liet neder vallen: ende alle die in 't huys waren/ die vielen doot / dewelcke hy ter vensteren dede uptwerpen op de straet/ende waren xiij. in 't ghetal.

De Linie der Pausen.

Anno M. CCCC. ende iiij.

INnocentius de vij. was de 212. Paus: hy zat ontrent ij. jaren: Hy was een oudt onderscht man van vele scientien. De Cardinalen hadden onder malkanderen een verbondt ghemaeckt eer sy ter keuren ginghen/ soo wie van hem tot eenen Paus ghekozen worde/ die soude/als hy des werde versocht/ sijn Pausdom overgheven / om de H. Kercke tot eendrachtighevdt te brenghen: maer hy starf te Roomen/ ende wert tot S. Pieters begraven.

Anno M. CCCC. endevj.

Gregorius de xij. was de 213. Paus: hy was een Venetiaen/ende zat ontrent ij. jaren. Hy was een man van groter deughden / ende hadde mede belooft dat Pausdom over te gheven / als hy des worde versocht/ alsoo hy na dede in 't Concilium van Pisen. Hy starf te Recanaten/ende wert aldaer begraven.

In 't jaer ons Heeren M. cccc. ende vij. wert te Pisen een Concilium ghehouden/om te maken eendrachtighevdt inder Kercken/maer leyder! d'een twist ende quaet quam op d'ander: want twee Pausen / als dese Gregorius de xij. ende Benedictus de xiij. werden afgheset/ende daer werde weder een ander gekozen/ende was een Minderbroeder/een groot subtijl Doctoor inder Godtheyt/ende wert ghenoemt Alexander de v. Hy zat een jaer met d'ander twee Pausen die afgheset waren: ende aldus waren in desen tijden drye Pausen.

Anno M. CCCC. ende ix.

Alexander de v. was de 214. Paus: Hy was uyt Creten / ende zat ontrent een jaer / zijnde een glorieus ende subtijl Doctoor inder Godtheyt/ende vermaende voor sijn doot sijne Cardinalen seer met soete woorden/ om te arbeyden tot eendrachtighevdt der Kercken. Hy sterf te Bononien / ende leydt ooch aldaer ten Minrebroeders begraven.

Anno M. CCCC. ende x.

Ioannes de xxiij. was de 215. Paus: Hy was van Napels/eñ zat vier jaren eñ thien maenden / ende was een groot gheleert man inde Kercken. Hy dede seer vele om de eendrachtighevdt der Roomscher Kercken: want in 't Concilium van Constans/ in Swaben / boodt hy sijn Pausdom over te gheven / 't welck hy daer na wel door bedwanck heeft moeten doen: maer hy worde wederom Cardinael gemaeckt / ende starf te Florens/ ende worde aldaer met grooter eeren begraven.

In 't jaer M. cccc. ende xiij. was dat groote Concilium te Constans/ allwaer de Leeringhe van Iohan. Wiclef in Enghelant/met sijn twee discipulen Iohannes Hus ende Ieronymus van Prage, in 't Koninckrijc van Bemen/verdoemt/ ende sy beyde verbrant werdē. Men leset. dat in dit Concilium op een tijdt vergadert waren (behalven den Paus ende Keyser Segemont) xxx. M. ende ix. C. ende xl. persoonen/ als Italianen/ Francoysen/Duytschen/Spaengiaerts ende Engelschen/ende ghedurde vier jaren langh.

Anno M. CCCC. ende xv.

Martinus de vijfste/was de 216. Paus: hy was een Romeyn/ende zat xij. jaren ende vyf maenden/ende de ander Pausen / als Iohannes, Benedictus ende Gregorius, werden afgheset. Hoyts voor sijn doot dede hy vergaderē dat Concilium te Basel/ ende starf in 't jaer ons Heeren M. cccc. ende xxxj. ende wert tot S. Ians te Latranen begraven / ende dat Pausdom stont ledigh xij. daghen.

De Linie der Keyseren.

Anno M. CCCC.

RObrecht, Palsgrave opten Rhijn/ ende Hertoghe van Beyeren/ worde vande Keur voysten tot eenen Roomschen Koninck ghekozen / als Wentzelaus voorsz. overmidts sijne onachtsaenheydt ende quaden leven/ghedestineert ende vanden Rijcke afgheset was. Dese Robrecht worde tot Ceulen inden Dom tot eenen Roomschen Koninck vanden Bisschop Frederic van Ceulen metter yseren Kroonen ghekroont: want die van Aken hem niet toelaten en wilden / om dat sy Wentzelaum ontfanghen / ende eenen eedt ghedaen hadden/dat hen namaels qualijck bequam: nochtans hulden sy hem daer na in 't jaer M. cccc. ende ses. Hy was een rechtveerdigh ende goet Heersten man: Want Salomon sept in Prov. in 't xx. Cap. Dat barmhertigh ende waerachtighevdt bewaren den Koninck. Hy wert ghеconfirmeert van Paus Bonifacio de ix. Hy hadde een groote Oorloghe teghen den Bisschop Ian van Ments in Duytslant: ende als sy te samen eenen strijt souden vechten/starf hy tot Opperheym/ende wert tot Heydelbergh begraven. Hy regeerde dat Rijck thien jaer lanck.

Anno M. CCCC. ende x.

Segemont, Kaerls de vierde/ende Keyser van Roomen/Koninc van Bemen soon/was eerst Koninc van Hongarien ende Bemen / wert in dit jaer van thienen vanden Keur voysten eendrachtelijcken gekozen tot eenen Roomschen Koninc. Hy was een goet ende Christelijck Vorst/deboot ende goet van leven. Hy heeft de Roomsche Kercke / die in groot lijden/ druck ende tribulatie door hare tegenspreckers ghekomen was / ende byna mistroostigh was gheworden/te hulp ghekomen met sijn wonderlijcke kloecke wijsheydt ende neerstighevdt: hy en spaerde noch lijf noch goet/om de selve tot eendrachtighevdt te brenghen. Hy reysde selver in persoone in Vranckrijck/ in Spaengien/ in Enghelandt/ ende van d'een Stede totter anderen/om te maken een Concilium / 't welck oock te Constans ghehouden wert/ om ter neder te leggen dat groote schisma ende tweedrachtighevdt der Kercken/die xxxix. jaren langh gheduert hadde. Hy streedt meghen strijden teghen de Turcken/daer hy altijt victorie af hadde.

Daerom is hy boven veel Keyseren ende Koningen ghepreesen/ende niet minder gheacht dan Carolus Magnus, Theodosius, Constantinus ende Otto, het zy in macht/deughtsaenheydt ende goedertierenheydt. Hy wert te Roomen vanden Paus Eugenius de iij. ghekroont met grooter solemniteyten. Hy hadde als Koninck van Hongarijen ende Bemen gheregeert xxiij. jaren/ ende dat Keyser-Rijck xxvij. jaren. Ten leesten

starf

ſtarf hy in 't Jaer M. cccc. ende xxxvij. ende wert tot Veradinen begraben.

Willem de xxvij. Grave. XIII. Iaren gheregeert.

Van Hertoghe Willem van Beyeren, de ſeste van dien name, was de xxiiij. Grave van Hollant, Zeelant, ende Heere van Vrieſlant.

WILLEM, Hertoge in Beyeren/Paltz-Graef aenden Rhijn/Graef van Henegou/ Hertogh Aelbrechts oudſte ſoon/ is ober alle deſe Rijcken verklaert ende ontfangen voor een recht Erfghenaem ende ſucceſſeur ſijns Vaders/ende is in 't jaer M.cccc. iiij. ghevvorden de xxiij. Graef van Hollant/Zeelant/ ende Heere van Vrieſlant. Alle de Steden ſijner Landen/ ontfinghen van hem hare Rechten ende Privilegien/ ende de Edelen ende Vaſallen haer Leen-goederen/ende de Officiers hare Dienſten/ ende vvorde ghehult ende ontfanghen in allen Landen ende Steden/ alſt ghevvoonlijck is. Hy hadde eerſt te vvijve Maria, Koninck Caerls de vij. Dochter van Vranckrijck/die deſen jongen Hertoge Ridder maeckte voor den Dam in Vlaenderen: maer ſy ſtarf jonck/ ſonder kinders. Daer na nam hy te vvijve Hertoghe Philips le Hardy Dochter van Bourgoenſen/ Grave van Vlaenderen/ Arthoys/&c. daer hy een eenige Dochter aen vvan/ geheeten Iacoba, deſe vvert ghevvonnen in 't jaer M.cccc.j. ontrent S. Iacobs dagh. Deſe Hertoghe Willem vvas altijt ſeer genepght tot de vvapenen/ ende vvas in ſijnen tijt een glorieus ende omſiende Prince/groot ende lang van ſtature/ ende gheheel ſchoon van lichaem/ vvijs ende kloeck in ſtrijden ende Oorloghen/ ende ſeer victorieus/ rechtveerdigh in Juſtitie te doen/. ſeer milt ende goedertieren teghens den Armen.

By-voeghſel. [Deſe Hertoghe Willem heeft in 't jaer M. CCC. ende xc. zijnde maer Grave van Oeſterbant/ aenghenomen in ſijnen Standaert oft Baniere voor een Deviſe te voeren een Egghe: hier mede willende te kennen gheven/ dat ghelijck een Egghe omvvorpt ende effent de heuvelkens oft verheven hoopkens ende kluyten aerde op eenen Acker: ſoo behoort oock een goet ende vvijs Prince in ſijn Landen/ voor goede vvetten ende ordinantien/ upt te roeyen ende te niet te doen de verheven ende oproerighe menſchen/ die haer ſelven al quaet doende/ boven andere ſoecken te verheffen ende uptmuyten.]

Vanden doodt Hertoghe Philips le Hardy van Bourgongien. De Luyckenaers verdrijven haren Elect uyter ſtadt van Luyck.

IN 't ſelve jaer van M.cccc. ende iij. vvorde mede aflijvigh Philips le Hardy, Hertoge van Bourgongien/ Grave van Vlaenderen/van Artoys/ &c. Deſe Hertoghe Philips hadde in ſijn leven ghemaeckt ende gheordineert vvy Sonen/vvat elck na ſijnen doot hebben en bezitten ſoude. Ian van Dygion, ſijn oudſte Soon/ hadde hy ghemaeckt het Hertoghdom van Bourgongien/het Graefſchap van Vlaenderen/ Artoys/ Bourgongien/ ende de Heerlickheyt van Salijns ende Malijns. Anthonius, ſijnen anderen Soon/hadde hy gemaeckt/na vvouwe Iohanna ſijner Moeyen doot/ dat Hertoghdom van Lottringen/ Vrabant/Limborgh/ ende dat Marckgraefſchap des H. Rijcx/als Antvverpen met ſijnen toebehooren. Philips, ſijnen derden Sone/ hadde hy gegheven de Graefſchappen van Nyvers, Rethers ende Retheloes, met meer ander Heerlickheden. Deſe Hertoghe Philips ſterf te Halle in Vrabant/ op den xvj. dagh van April/ ende vverde met grooter eere ende koſtelijcker uptvaert ghebvocht ende begraben bupten Dygion in Bourgongien/ in een Cathuſers Klooſter/ dat hy ſelver hadde gefondeert: ende 's jaers daer na ſterf vvouwe Margriet ſijn vvijf/ Graef Lodewijck van Vlaenderen eenighe Dochter/ende vvorde begraben te Rijſſel/by haren Vader.

In 't ſelve jaer verdreven die van Ludic Heere Ian van Beyeren/ haren Elect/ upter ſtadt van Luyck/met alle de gene die 't met hem hielden/om dat hy ſo langhe dat Visdom van Ludick als een Wereltlijck man hadde gheregeert/ ende dat hy ghcen Prieſter vverden en vvilde/ daer veel verdriets en leets/ oock veel quaets van ſtrijden ende oorloghen na om ghekomen zijn/ ende dat Sticht van Ludick ſeer om bedorven ende ghedeſtrueert vvorde/ vele luyden ghevanghen ende gheſlaghen/dat ſeer te beklaghen vvas.

Hoe de Stede Gaeſpaern (eertijdts ontrent Vyanen ghelegen) met de Sloten Hagenſteyn ende Everſteyn, ghevvonnen ende ghedeſtrueert werden.

IN 't Jaer ons Heeren M.cccc. ende vijf/ vergaderde Heer Willem van Yſendorn, upten name des Heere van Archel/ een deel vrome mannen van vvapenen/ met den vvelcken hy gegaen is inde gedaente ende maniere als Kooplupden/in ſommige Koopſchepen/ende zijn gekomē Koopmans vvijſe/ op den Paſten-avont/ voor de ſtede van Vorchum: ende bepnſende hen oorloof te vvillen bidden vanden Collenaer/ begreep hy met ſijne ſoudenieren de poorte vander Stede/ende ſloegen Henriek Hoert den Collenaer doot. Die Stede aldus ghekreghen hebbende/ dede Heer Willem die terſtont pilgeren ende berooven/ ende ſtac daer dat vver in ende verbrandeſe/ .nde quam weder tot Gorichom met veel ghevangens/ als met Gherrit vander Heyde ende Ian vander Heyde/oock Claes de Burggrave/ Ian upten Camp/ met noch neghen-ende-twintigh rijcke mannen. Hertoghe Willem dit verhoorende/ dat de Heere van Archel alſulcken pays/ als Hertoghe Ian van Beyeren/ Elect tot Ludick/ ſijnen Broeder/ tuſſchen hem ende den Heere van Archel hadde genaect/ ſoo ſchentlijcken ende hooſlijcken hadde ghevioleert ende ghebroken/ is hy met allen ſeer toornigh ende gram ghevveeſt/ waeromme dat hy in meninghe was

Digitized by Google

den Heere van Archel te beberchten / ende heeft weder van nieus een verbont gemaeckt met den Bisschop eñ de Stadt van Wtrecht : Ende heeft na Paesschen/ in 't selve jaer/doen vergaderen een groot heyr van volck uyt Henegouwē/Hollant/Zeelant/Vriesland/ ende uyt dat Sticht van Wtrecht. Dit volck vergadert wesende/ is hy met grooter macht gaen leggen voor de Stede van Gaspaern / ende de Sloten van Haghenstein ende Eversteyn: Dese twee Sloten laghen ontrent een vierendeel mijle weeghs van malkanderen : maer 't Slot te Eversteyn is nu gheheel afghespoelt vande Lecke. De Heere van Archel hadde hier teghen binnen de Stede van Gaspaerne/ ende op 't Huys te Haghenstein/gesonden vyfthien mannen van wapenē/ Ian vander Hoeve, Allert Pufflit, Lucas van Bootselaer, Willem van Lienden, eñ Jonckheer Ian van Archel/Heere van Soelen, ende Ian, de bastaert des Heeren soon van Archel / met meer stoute ende kloecke wapētuers ende soudeniers. Ende op 't Slot te Eversteyn hadde hy gesondē dē Heere van Voorhuysen/ de Heere van Hoogstraten / Heer Willem Ranst, ende Heer Henrick van Pyensteyn/ Ridder / des Heeren bastaert broeder van Archel / met meer ander vyfthien mannen van wapenē. Hertoge Willem hadde doen opslaen dry groote blockhuysen / 't eene hadde hy doen setten opwaerts boven Eversteyn op de Lecke/ende hadde de Lecke doen toepalen/ dat die vanden Huyse geen victalie noch andere dingen toekomen mochten: de ander twee bolwercken hadde hy doen slaen voor de stede van Gaspaern ende 't slot van Haghenstein : ende liet eenen diepen graft graven van 't eene Blockhuys totten anderen / dat die vander Stede ende dat Slot niet lichtelijc uyt komen mochten. Ende als dese twee Bolwercken volmaeckt waren / sette hy daer op wijse ende kloecke Oorloghsmannen/met veel soudeniers/ ende dede se wel voorsien met provande ende anders / dat hen van noode was/ ende hy repsde weder in Hollandt. Daer na ontrent S. Iacob, zijn de Bisschop van Wtrecht ende Hertoghe Willem over-een ghekomen/ ende besloten dat sy souden vergaderen groote macht van volck/ ende wouden dese Stede van Gaspaern / ende de Slotē Hagenstein ende Eversteyn met macht van volck belegghen ende bestormen. De Hertoge is gekomen/eñ beleyde krachtelijck met een groot heyr de Stede van Gaspaerne eñ dat slot te Hagenstein/dat daer vast aen lagh/ ende dede daer voor oprechten dry groote instrumenten ende bussen/daer hy die vander Stede eñ vanden Huyse seer mede quelde ende benaude. De Bisschop van Wtrecht quam mede met groot volck van wapenen uyt syn Sticht van Wtrecht / ende beleyde dat Slot te Eversteyn seer krachtelijc/'t welck sy dagelijcx aenstormden met schieten ende werpen van groote steenen. De Hertoghe hadde die Stede ende dat Slot doen omcingelen ende maken met heyninghe ende glintinge van rijs eñ ander dingen/oft eenen tuyn hadde geweest / also dicht ende vast in malkanderen gevlochten/ datter naulijc een hont oft katte door mocht. Ende alsoo 't eē harde winter was / ende de graften ende wateren bevrosen waren/ ende hy wel wiste datter niet veel victalie inder stadt en waer/ soo dede hy reetschap maken van ladderen ende andere instrumenten/om die Stede te beklimmē/ende dit was ontrent S. Lucien dagh/inden Advent. Ende alsoo de Kapiteyn vander Stede / Jonckheer Ian van Archel/ Heere van Soelen / des Heeren van Archels Neef/ met een pijle doot geschoten was/ daerom gaven hen die poorters ende Borghsaten op in des Hertogen genaden/op S. Thomas Apostel avont. De Hertoge dede die Stede ende 't Slot tot allen hoecken aensteken / ende verbrandet inde gront / ende hy bleef daer so langhe ligghen/ tot dat alle die huysen ter aerden toe af-ghebroken ende gheslecht waren. Als dat die van Eversteyn verhoorden/ die also hart beleghert waren/ ende gheen victalie meer en hadden / dat sy Paerdevleesch ende Katten van honger aten / gaven hen mede in gevangenissen des Bisschops te gaen / ende dit was op S. Thomas dagh: ende de Bisschop dede dat Slot tot der aerden toe af-werpen ende slechten/ 't welck nu altemael inde Lecke leyt af-ghebroken. De Hertoghe is van daer getogen daeghs na Alder-kinderen dagh/ ende quam met vele ghevanghens ende eenen grooten roof in 's Graven-Haghe / daer hy met grooter eeren ende triumphen blijdelijck werde ontfangen. Daer na voorde een Bestant gemaeckt/by tusschen-spraken van Edele Mannen/ tusschen den Hertoghe ende den Bisschop aen de eene zijde / ende Jonckheer Willem van Archel aen d'ander zijde / ende hier buyten bleef die Heere van Archel : ende dit Bestant soude soo langhe dueren tot Pinxster-dagh toe.

Dese navolgende persoonen waren onder andere inden voorsz. Oorloghe voor Haghestein ende Eversteyn/bejaluen noch veel Ridders uyt Henegouwen. Byghevoeght door W.V.G.

Wt Hollant.

De Burggrave van Leyden.
De Heere van Vyanen.
De Heere van Heenvliedt.
Heer Willem van Wassenaer.
Ian van Vyanen, Heer van Noordeloos.
Heer Ian van Heemstede/Ridder.
Heer Lubbert van Ysselsteyn.
Gheerit van Sevenbergen.
Heer Ian van Vaellem.
Heer Herbaern van Ysselsteyn.
Heer Henrick van Naeldwijck.
Heer Arent ende Ghijsbrecht van Duvoorde.
Heer Dierck vander Lecke.
Heer Philips van Spanghen.
Heer Ian van Heenvliet/ Heere Hughens soon.
Heer Evert van Duvoorde.
Heer Floris van Alkemade.
Heer Frederick van Sevender.
Gheerit van Poelgheest.
Heer Ian, de B. van Blois.
Ian, des Heeren sone van Heenvliet.
Heer Wouter van Aemstel-van-Mijnden.
Heer Ian, B. van Hollant.
Heer Gheerit van Heemstercke.
Heer Baertout van Assendelft.
Heer Hendrick van Kroonenburg.
Heer Willem, B. Hertoge Aelberts.
Heer Gillis van Cralinghen.
Heer Wouter van Wateresse.
Heer Ian van Abbenbroeck.
Heer Reynier Dever.
Heer Ian van Vronghelen.
Heer Ian vanden Woude.
Heer Daniel vanden Poel / bastaert Grave Willems de iij.
Heer Ian van Ysselsteyn.
Heer Otte vander Merwede.
Heer Dirck van Beets.
Heer Iacob van Rijsoort / by Doerdrecht.
Heer Evert, B. Hertoghe Willems van Beyeren.
Heer Henrick vander Lecke.
Heer Philips, B. van Culenborgh/ Baillieu van Zuyt-Hollant.
Heer Ghijsbrecht van Diepenborg.
Heer Bartholomeeus vā Kaeshoest.
Heer Gheerit van Vliet.
Heer Gheerit van Egmont.
Heer Dirck van Brakel.
Heer Dirck van Swieten.
Heer Philips van Dorp.
Gheerit van Zyl.
Maurijn vander Does.
Gheerit van Beunenhoeck.
Ian van Hodenpijl.
Dirck van Santhorst.
Ian ende Dirck van Cralinghen.
Ian van Vliet/Heeren Geerits soon.
Kerstand vanden Berghe.
Wolfard vander Dwy.
Ian Heermā, Ian vander Bouchorst.
Willem Egghert.
Willem vander Bouckhorst.
Alferd van Polanen.
Adriaen van Kaephorst.
Philips Nachtegael.
Floris van Col.
Ian vander Burgh.
Henrick vander Does.
Willem vander Goude.
Willem vander Coulster.
Willem van Polanen.
Ian vanden Woude.
Dirck van Oudshoorn.
Ysbrand van Alkemade.
Willem van Alkemade.
Arent van Alkemade.
Coen van Oosterwijck.
Costen vander Does.
Ians oudste sone van Foreest.

Boudijn

Digitized by Google

Boudijn van Sweten.
Willem de Wiese Heymensz.
Ian vander Werve Huybertsz. uptē grootē waert van Zupt-Hollant.
Ian van Alphen.
Ghijsbrecht vander Aer.
Ian vander Mijde.
Henrick vander Laen.
Ian vander Boxburgh.
Dirck Sayt vander Lee.
Ian van Steenboxden.
Claes Wtenbxouck.
Ghijsbrecht vander Haghe.
Symon vander Does.
Willem van Noirde.
Willem van Leeuwen.
Willem vanden Houde.
Gheerit Wtenhaghe.
Ian vander Laē. Hugo van Kuphē.
Willem Wtenhaghe.

Wt Zeelant.

De Heere van Haemstede.
De Heere van Kommerswael.
Heer Ian vā Reneſſe van Moermōt.
Heer Ian van Haemstede.
Aelbert, Heer vā Armenuydē/Ridd
Heer Wolferd vander Maelstede.
Heer Sweer van Haenstede.
Heer Philips van Boxssele.
Heer Arent van Cruningē / Ridder.
Heer Lodewijck vander Maelstede.
Heer Collard, des Heeren Sone van Kommerswael.
Ian van Boxsselen.
Heer Govert van Stapel.
Heer Gillis van Schenghen.
Heer Ian vander Maelstede.
Iacob van Stapel.
Heer Bouwen van Beerswxp.
Heer Willem vanden Oestende.
Heer Lieven van Cats.
Dirck, B. van Boxsselen.

Wten Lande van Wtrecht.

Den Jonckheer van Gaesbeeck.
Den Burggrave van Montfoxt.
Sweer van Montfoxde.
Heer Dierck van Zuylen.
Heer Willem Taets.
Heer Dirck Taets van Oudaen/ Heeren Willems soon.
Ernest Taets Willemsz. voxsz.
Heer Willem vander Gheer / Heer van Heuckelen.
Heer Herman van Lochxst/ Domdelaen t' Wtrecht.
Heer Ian van Lochxst.
Heer Otte van Renroede.
Heer Ian van Reneſſe-van-Baern.
Heer Ian van Baer.
Heer Ian vā Renes/ Heer vā Wulvē.
Heer Ian van Wxkenburgh.
Willem de Ridder vā Groenestein.
Iacob van Clarenburgh.
Heer Iacob van Luchtenburgh.
Bernt Proeys. Ian van Landsaroē.
Wouter Grauwert.
Heer Stevē vā Zuylē-van-Nivelt.
Heer Dirck van Strechenburgh.
Dirc Taets, B. Heeren Willems van Amerongen.

Hoe dat Heer Ian van Bredenrode ghevanghen worde.

DAer na in 't jaer M.cccc. ende xij. 's daeghs na S. Urbaen, sterf Heer Willem van Abcoude ende van Wijck te Duersteden/ gheen kinders achterlatende / dan alleene Jonckxrou Iohanna, een besloten Nonne / ende gheprofessijt in 't Kloosster te Wijck te Duersteden/ Hupsxrouwe Ians van Bxedenroede/ gheprofessijde Conbaers totte Cathusers buptē Wtrecht. Dese Heer Willem woxde begraben in 't Kloosster te Wijck woxsepdt.

Doe quam Jonckheer Iacob van Gaesbeet/ Heeren Sweers soon vā Gaesbeet/ des voxsz. Heere Willems bxoeder/ ende aenveerde de Heerlijckheden van Abcoude ende Wijck. Dat siende Heer Ian van Bxedenroede/ de Conbaers voxsz. voox ingheven van eenighe quade Raetslupden/ is upt dat Kloosster ghegaen/ ende alsmen seyde/ kreegh hp oxlof vanden stoel van Roomen/ dat hp sijn Hupsxrou weder upten Kloosster soude moghen nemen/ ende soude also met haer aennemen de Heerlijckheden van Abcoude ende Wijc. Ende also hem in deser saken veel wederstant ghedaen woxde / soo is dese Heer Ian voxsz. in't jaer M.cccc. ende thien/ opten ix. April/ met veel gewapent volck gekomē inde stede van Wijc/ eñ daer biel een groote schermutsinghe/ daer veel poxters doot bleven/ eñ heeft sijn Hupsxrou upt dat Kloosster genomen/ ende xxchtse in sijn Herberge. Dit vernemende Heer Frederic van Blanckenhem/ Bisschop van Wtrecht / heeft terstont vergadert alle de soudeniers die hp ghekrijgen konde/ ende is getogen vander Noxst/ daer hp doe lagh/ ende quam met ghewapender hant binnen Wijck / ende hp nam Heeren Ians Hupsxrou/ ende beslootse weder in't Kloosster/ eñ nam Heere Ian van Bxedenroede ghevanghen / ende gaf hem Jonckheer Iacob van Gaesbeeck/ dien ghevangen sette op 't Huys te Wijck. Ende aldus woert dese Jonckheer Iacob van Gaesbeet Hxr-Heer van Abcoude eñ van Wijc. Daer na in 't jaer M.cccc. ende elf/ den thienden Januarius/ sterf dese voxsz. Jonckfrou Iohanna in 't Kloosster van Wijck/ eñ lept aldaer begraben. Na haer doot woerde Heer Ian van Bxedenroede upter gevanckenissen ghelaten / maer en ginck niet weder in sijn Kloosster / dan hp wert namaels inden grooten strijdt bp Assincourt verslaghen. Siet Fol. 431.

Vanden Oorloghe tusschen den Hollanders, teghen de Arckelsche ende de Ghelderſche.

ALso dat Oxloge tusschen Hertoge Willem eñ den Heere van Arckel noch niet ghepayst en was / die rijcke ende treffelijcke mannen inden lande van Arckel begonnen vast daghelijcx armer te woxden/ om dat haer landen ongeboubvet ende sonder bxuchten bleven liggen/ waeromme dat sp teghen haren Heere van Arckel begonnen te murmureren eñ op te staen: want de ghemeen spraake ginck onder henluyden/ dat Hertoghe Willem bp sijn Ridderschap hadde geswoxen / dat hp hem metten Heere van Arckel nemmermeer verſoenen en soude. Jonckheer Willem sijn soon dit siende eñ aenmerckende/ was des seere gestoxt/ dat sijn Vader hem so vermeteliicken sette teghen sulcken machtigen mogenden Prince: Hp vermaende dickmael sijnen Vader met grooter infoxmatien / dat hp doch vrede maken wilde/ ende hem verſoenen metten machtighen Princen sijne adversanten/ als met Hertoghe Willem, metten Hollanders / met de Bisschop ende dat Stichte van Wtrecht/ ende den Heere van Vranen. Ende doe dese Jonckheer Willem sagh / dat hp bp sijnen Vader niet en voxderde / ende hem niet vermochten en mochte / is hp met erren moede van sijnen Vader gherepst: ende van die tijde voxt was Jonckheer Willem neerstigh eñ soxghvuldigh / om de rijcke ende machtighste vander Stede van Goxrichom tot sijner vrientschappen ende trouspdt te trecken/ als Heere Ian Gherritsſoon, Prooft tot Goxrichom / Coenraet, Ian, Aernt ende Gherrit, vier gebxoeders van Haerlaer/ Ambrosius Wouters soon / ende Ian van Vonck / ghekomen van een bastaert van Arckel. Ende als dese hen selven met den Jonckheer van Arckel hadden verbonden/ besloten sp te samen / dat sp vrede maken wilden metten Hertoghe / ende laten den Heere van Arckel daer buptē. Soo ist ghebeurt dat de Heere van Arckel ghereden is tot Hertoghe Reynoot van Ghulick ende van Gheire / sijns wijfs bxoeder / dat die Jonckheer van Arckel gekomē is binnen Goxrichom/ ende heeft voox raet der voorschxeben persoonen afgheset alle den Raet vander Stadt/ die van sijns Vaders weghen vrienden/ oxdinerende ende settende eenen anderen Vroſſaert ende anderen Raet / ende desgelijcken dede hp inde stede van Leerdam ende opt Slot aldaer. De Heere van Arckel die hier af niet en wiste / als hp weder ghereden quam upten lande van Gheire / ende meende binnen te rijen/ so sloten sp de poxten toe/ ende en woudent hem niet inlaten / ende kommende voox dat slodt / deden sp soo mede / ende en woudens niet in hebben: Waeromme de Heere van Arckel seer toornigh woxde/ ende reet wederom nāde stede van Leerdam / daer hem desgelijcx mede ghedaen woxde. De Heere van Arckel dit merckende/ versuchte/ ende reet van stondē aen/ sonder eenen oft dxinchen / wederom na Vlaut van Gheire toe. Een luttel tijts daer na / sende de Heer van Arckel al heymelijcken eenighe secrete mannen van sijnen rade tot sijnen sone Jonckheer Willem, die hem also onderwoesen / dat sp quam tot 's Hertogen hoffe/ ende

Digitized by Google

begeerde genade van sijnen Vader/ende maecten pays de Vader ende dat kint/sonder raet ende eenich by-wesen der gheenre daer hy hem mede verbonden hadde/ als de machtighste ende rijckste vander Stede. Waeromme als dese acht voorsz. dit verhoorden / waren sy des qualijcken te vreden/ende waren seere gestoort opten Jonckheer van Arckel/ dat hy buyten haren raedt ende consent pays met sijnen Vader hadde gemaeckt. Eñ korts daer na/ als de Joncheer van Arckel quam gereden voor Gorichom voor de poorte/ terstont waren daer dese acht voorsz. met haren adherenten ende fautoors/ende en wouden hem niet in hebben/ seggende dat hy een tractaet van papse hadde gemaeckt buyten haren wille ende consent / boven die belofenisse die hy henluyden hadde ghedaen/als dat hy gheenen pays met sijnen Vader maken soude/ sy en souden daer mede in begrepen wesen. Doen reedt de Jonckheer van Arckel met den sijnen wederomme/ ende quam tot sijnen Oom Hertoge Reynout van Gulic eñ van Ghelre. Na den vertrecken des Joncheers van Arckel/ sonden dese acht persoonen notabele Commissarisen ende boden aenden Doorluchtigen Prince Hertoge Willem in Beyeren/Grave van Henegouwen eñ van Hollant/ versoeckende ende begeerende pays te hebbe met hem/ ende wouden hem ontfangē voor eenen Heere: op sulcke conditien/dat hy henluyden beschermen wilde tegen den Heere van Arckel / ende den Joncheer sijnen sone. De Hertoghe/die om deser tijdinghe seer verblijt was/ dat hy so sonder strijdt of oorloge sijnen adversant ende vyant den Heere van Arckel t'onder doen ende verdrijven mochte/ is hy ontrent Pinxster gekomen in 't stedeken van Worichom / ende worde op 't Huys te Arckel ghehult ende aengenomen met grooter feesten voor eene Heere van Arckel/belovende ende zweerende te onderhouden de oude ende nieuwe Privilegie ende Hantvesten: daer na quam hy tot Gorichom inde Stede eñ op dat Slot/eñ worde daer diergelijcken mede gedae: Des anderē daeghs reet hy tot Lederdam/daer hy inde Stede op 't Slot mede gehult ende ontfangen voor de als een Heer van Lederdam: Eñ de Hertoge maecte in dese huldinge dese naer-beschreven persoonē Ridderen/als Coenraet, Ian, Aernt ende Gherrit, vier gebroeders van Haerlaer / Ambrosius Wouters soon die Verwer/ ende Ian van Donck. Die Heere van Asperen verhoorende dat de Hertoge tot Gorichom was/ quam hy hem te ghemoete rijden ontrent Lederdam met grooter reverentien ende eeren : ende siende dese voorseyde persoonen met gulden hals-banden Ridderen gheslagen/verwonderende/seyde hy: Ghedughtige Heere/wacht u wel van dese Ridderen/want dat ghene dat sy haren eyghen Heere hebben ghedaen/ dat mochten sy t'alsont ofte morghen u ook doen. Dit ghesepdt wesende / lachte de Hertoghe / ende nam met een den Heer van Asperen onder den arme / ende trocken haestelijcken tot in haer Herberghe/ ende daer na so repsde Hertoghe Willem van Beyeren weder in Hollant.

De Heere van Arckel/metten Joncheer sijnen sone/ poogsden ende arbeyden seer neerstelijcken / hoe sy in eenigher manieren souden moghen recupereren ende wederom krijghen haer Vaderlijcke Erve/dat Landt van Arckel. De Hertoghe dit vernemende/sende Heere Philips van Dorp/Ridder/ met vijf hondert gewapende mannen binnen Gorichom/ omme de Stede te bewaren. De Joncheer van Arckel heeft by hem vergadert/ by vrienden hulpe/ upt Ghelderlant eenighe vrome mannen van wapenen / dat sijne Vrienden waren/ ende is inder nacht al hennelijcken ghekomen/ op des H. Kruys avont/inden Herfste/aen der Stede mueren van Gorichom / by den Toorn gheheeten Roberts Toorn/ ende beklommen de Stede/ende quamen over die muere met ladderen/tot inde Stede. Die wachters vernemende/ dat de Jonckheer over de mueren klam/ liepen haestelijcken voech/eñ verborghden hen om niet geslagen te worden/ ende de Jonckheer dede de poorte aen die oost-zijde vande Stede open slaen/ende liet dat ander volck mede inne komen met haren baniere: / met grooten ghetier ende roepen. Die poorters die 't met hem hielden/zijn terstont by hem ghevallen/niemandt met nuysdoende/dan alleen Henric van Straten/ die inden eersten aengantck doorgeslagen worde: Des anderen daghes worde Dirck die Koch onthooft/ende was Heere Ambrosius naeste maghe. Ende als die wederparty vanden Joncheer van Arckel alle ontkomen/eñ over de muere upter Stede gekommē waren/terstont toogh de Joncheer met alle sijne macht voor dat Slot te Arckel: de Borghsaten verweerde hen vromelijcken met Bussen/ Cloebers eñ Armborsten / ende weerden de Arkelsche vanden Burgh met grooter macht ende kracht. Als Hertoghe Willem dit verhoorde/ dede hy terstont vergaderen een schoon heyr volcx upt Hollant eñ Zeelant / ende quam voor Gorichom/ om sijn belegge daer voor te maken / ende hy verdreef den Joncheer van Arckel / van dat belegge voor het Slot te Arckel/dat hy weder toogh binnē Gorichom. De Hertoge/ die voor hem genomen hadde de Stede van Gorichom krachtelijcken te beleggen/sende terstont aen alle sijne Edelen/Ridderen eñ Leenmannen des Landts van Hollant/Zeelant/ eñ mede aen die Stadt ende dat Sticht van Utrecht/dat sy hy hem souden komē voor Gorichum. Die Hertoge Reynout van Gulick ende van Ghelre/des Jonckheeren Oom/ dit vernemende/ was des seer verblijt/ ende dede Hertoghe Willem van stonden aen met open vrieden ontseghghen/ende vergaderde een groot machtigh heyr van volck van wapenen upten Lande van Gulic ende Ghelre / ende quam daer mede niet verde van Gorichem/ ende hadde met hem vele victalie ende provande : Die Poorters van Gorichom trocke upt met grooter macht/eñ haelden de victalie/ende vrochtense binnen Gorichom. Hertoghe Willem verhoorende die toekomst des Hertoghen van Gelre/ vrac op met sijn heyr vanden belegge/ ende sloegh sijn tenten neder vyder Capellē in Dalem/opte dijc/by dat heyr des Hertogen van Gelre/ provocerende ende beroepende den Gelderssen om te strijdē: maer de strijt worde achter-gelaten om de aenstaende nacht/ ende die Gelderssen togen inder nacht weder te rugge na Ghelderlant toe. Dat welcke Hertoge Willem vernemende/ keerde hy wederomme voor de Stede in sijn beleggh/ ende hy voorsagh ende besorghde dat Slot te Arckel/ende andere Fortressē/ met victalie ende anders dat hen van noode was / ende hy toogh wederom in Hollant. Een tijdt hier naer soo quamen die Heere van Arckel/met Joncheer Willem sijnen sone/eñ resignerden ende gaven over Hertoge Reynout van Gulick eñ van Ghelre/ vry/ heel/en alle alsulcke aenseggen als sy hadden aen de Stede van Gorichom/op conditien eñ voorwaerdē/dat hy de Stede van Gorichom tot geenen tijden en soude laten vervremdē vanden Hertoghinne van Ghelre : Want de Jonckheer van Arckel was alleen een eenigh eñ waerachtigh erfgenaem der Landen van Gulic/Ghelre ende Zutphen: want Hertoge Reynout en hadde gheen kinder/ende hy was een broeder van des Joncheren Moeder van Arckel: ende aldus worde Hertoge Reynout van Gulic eñ Ghelre/ ghehult ende ontfangen voor eenen rechten Heere van Gorichom: Waeromme dat een groot Oorloghe opgestaen is tusschen Hollant ende Gelreland/ende beden malkanderen groote onverwinnelijcke schaden / met rooven/ met vranden/ met vanghen/ met slaen daer sy konden ende mochten / want de Hollanders quamen dickmaels in 't Land van Ghelre / roovende ende vrandede tot Vralcl/te Veets/ in Tielrewaert ende Bommelrewaert/ende andere plaetsen eñ Dorpē/ stichtende roof ende vrandt/ende beden veel schaden. Daer teghens quamen op eenen tijt Ghelderssen tot Heechuysen/daer sy roof ende vrandt stichteden: Die Casteleyn van Heusden/ Heere Ian van Kroonenburgh / dit vernemende / vergaderde terstont by hem alle de Hollanders ende poorters van Heusden die hy krijgē mochte/ ende quam met grooten gelupde van Trompettē/ met roepen ende gekrijt tegen dese Gelderssen. Dat Gheldersse heyr was wel thien mannen teghen een/ grooter

ende

ende meerder dan de Hollanders: maer wantet eē seer duyster ende nevelachtigh weder was / ende dat d'een heyr des anders macht niet bekennen en mochte / soo werden de Gheldersche so seer geslegen ende verbaert vanden grooten geschreye der Hollanderen / dat sy den rugghe wenden / ende liepen al dat sy mochten wederomme: want sy meenden ende sorghden dat heel Hollant op hen quam gedrongen. De Castelein verbolghdese seer haestelijck / ende nam meer Gheldersche ghevangen/dan hy selver volck uyt hadde gebracht. Wonderlijck ende avontuerlijck was dese vlucht der Gheldersche / want daer wasser vele die de Mase over varē ende zwemmen wouden/ die verdroncken. Nu/ hoort een avontuer dat lachens waert is: In dese nederlaghe ende weert-looninge waren seven Gheldersche by een/ die alsoo verbaest waren in 't loopen/dat sy niet en wisten waer henen sy hen keeren souden / ende quamen in 't Dorp van Heerlupsen/dat sy verbrant hadden/ ende verberghdē hen in een Verckens-hot. Als nu de nacht aen quam / ende het doncker began te worden / quam die Sogh / ende stiet met haren muple aen die deure om daer in te wesen. De Gheldersche die in 't Verckens-hot laghen/ waren seer verbaert / ende meenden datter haer vyanden waren diese verbolghden / riepen met luyder stemmen: Wy gheven ons/wy geven ons: ende en slaet ons niet doot / maer neemt ons ghevanghen. De Landtluyden dit gherucht hoorende/quamen seer snellijcken den Sogh haer hooftman te hulpe/ende namense ghevanghen.

Des saers daer na/inde Vasten/ dede Hertoge Willem maken een groot sterck Blockhuys: ende als dat berept was/sende hy sijn volck van wapenen uyt met grooter macht / ende dedet opslaē te Valem/over Lovenstein/aen d'ander zy vande Wale: ende dit was op Witten Donderdagh. Des morghens vroegh/eer dat Blockhuys opgherecht/ende wel berept ende beschermt was / quam Hertogh Reynout van Gheire met veel ghewapent volck/om daer mede een Fortresse eñ Bolwerck op te slaen ende te maken: maer siende dat de Hollanders daer een op-ghestaghen hadden/ began hy met slanghen ende serpentinen/ ende met andere groote Bussen op dat Bolwerck te schieten / om dat te destrueren ende te breken / ende de Hollanders te verjagen/maer 'ten baette niet/de Hollanders schoten vreeselijck wederom/ende weerden hen vromelijcken/ ende volmaeckten dat Bolwerck alsoo sy 't begonnen hadden. Dese dinghen dus staende/is in Hollandt ghecomen Hertoghe Ian van Beyeren / Elect tot Ludick/ Hertoghe Willems Broeder / ende ordineerde ende maeckte een vast bestant/ tusschen sijnen Broeder ende den Hertoghe van Gheire / dry Jaren langh ghedurende/tot datmen schreef M. CCCC. ende elf.

Hoe Hertoghe Lodewijck van Orliens binnen Parijs verslaghen wert.

In 't Jaer ons Heeren M. CCCC. ende seven / op Sincte Clemens avont / worde Hertoghe Lodewijc van Orliens deerlijck doot-ghesaghen binnen Parijs / ende was Koninghs Kaerls Broeder de sevenste van Vranckrijck: ende dit/alsmen seyt/door verseeck ende doe-doen Hertoghe Ians van Bourgongien / die nochtans twee Broeders kinder waren: Ende dese Hertoghe Ian hadde te Wijve Hertoghe Willems Suster van Beyeren/Grave van Hollant: ende Hertoghe Willem hadde weder te Wijve Hertoghe Ians Suster van Bourgongien.

Van desen doorslagh zijn namaels opgestaen groote zware Oorlogen tusschen Vranckrijck ende den Hertoghe van Bourgongien / daer dat Koninckrijck seer om bedorven worde/alsmen elders breeder sal geschreven vinden.

Vanden grooten strijdt te Ludick, tusschen Hertoghe Willem van Beyeren, ende Hertoghe Ian van Bourgongien sijn Swagher, ende tusschen die van Ludick.

Als die van Ludick Hertoghe Ian van Beyeren haren Elect ende Bisschop verdreve hadden/ ende hem upter Stadt hielden/ koren sy tot eenen Momber ende Voocht des Landts van Ludick Heere Henrick van Parwijs, ende koren noch daerenboven eenen anderen Bisschop Heere Dirck, des voorsz. Heere van Parwijs Soon / ende verdreven alle de Canonicken/ Pastoren ende Priesteren upter Stadt / die hem niet obedieren noch ontfanghen wilden voor eenen Bisschop. Die Elect Hertoghe Ian lagh op dese tijt binnen Maestricht / waerom de Luikenaers ghecomen zijn met haren Momber/ende belepden die Stede/om den Elect te verdrijven of te vanghen. Dit vernemende Hertoghe Willem van Beyeren / sijn Broeder / is met haesten ghetogen tot Hertoge Ian van Bourgongien/ sijn Swagher / om hem te verkrijghen in sijner hulpe teghen de Luikenaers. Dese twee machtighe Princen vergaderden upt allen heuren Landen / upt Vlaenderen/Artoys/Henegouwen/Hollant/Zeelant eñ Vriesslandt/ vele Ridderen/ Edelen/ Vassallen ende Schiltknechten / ende upt vele vreemde Landen ontellijcke veel Soudeniers/om te trecken in 't Lant van Ludic/ ende den Elect te ontsetten. Menighfuldighe veel ontsegh-brieven zijnder ghesonden den Heere van Parwijs ende sijnen Sone/met dat Sticht van Ludic / als van Hertoghe Willem van Beyeren/van Hertoge Ian van Bourgongien/ van Hertoghe Anthonio van Brabant sijn Broeder / vanden Grave van Namen / ende van meer ander Princen ende Baroenē. Als nu dese Princen ende Heeren alle haer macht van volck hadde vergadert / zijn sy ghetoghen met heyrkracht in 't Sticht van Ludic/ verwoesten ende vernielden dat Lant met roove/met brande/ vanghen ende slaen daer sy konden ende mochten/ ende zijn voort getogen na Maestricht/ om den Elect te verlossen / ende de Luikenaers daer af te slaen. Dit wonde den Heere van Ludic niet wel ghelooven / maer ten lesten als sy de waerheyt vernamen/ worden sy wat voor 't hooft ghesleghen / ende berieden hen wat sy doen wilden / besluytende dat sy opbreken souden/ ghelijck sy deden / als sy sesthien weken langh daer voor hadden ghelegen / ende toghen weder met die van Hoey binnen Ludick. Ende binnen der Stadt ghecomen wesende/ worde terstont van dien dage gepubliceert ende upt-ghevoepen / dat een yeghelijck wie hy ware / Ridder ende Schiltknecht / Leecken ende klercken/burgers/knechten/edel ende onedel/niemant uytgenomen / op de verbeurtenisse van lijf ende goet/ hen berept souden maken int harnasch om des anderen daeghs den vyanden strijdt te leveren / ende was opden xxiij. September/wesende Sondagh: doen zijn de Heeren van Parwijs / met sijnen soon den nieuwen Elect / met de gheheele burgerschap / geestelijck ende wereltlijck upter stadt ghegaen teghen haer vyanden/ met grooten gheluyde van Trompetten ende Basuynen/ ontrent een dorp gheheeten int walsch Othey, in duytsche Eich. Ende als sy nakende waren die Combe/so verschenen hen die blinckende banniere der mogender Princen / die dien nacht gelogeert waren gheweest int veldt by de Rivière Iecora, voor hen nemende te trecken na Maestricht/want sy en wisten niet dattet beleg opghebroken was.

Als die Princen haer vyanden voor hen sagen staē/ vergaderden sy al haer volck by een / ende ordineerden dry battaillen: Inden eersten was Hertoghe Willem, inden tweeden Hertoge Ian, ende in de derde de Grave van Namen / die hem al tijt hielt van bezijden dat groote heyr. De Luikenaers stelden al haer volck in eenen hoop ende bataille. Als nu dese twee battaillen malkanderen bestonden te ghenaken / ende die Heere van Parwijs sagh dat Hertoge Willem selver in persoon inden velde was int voorste vanden strijdt / verslaghen wesende van moede/spraeh hy tot de ghene die by hem stonden: Siet ginder staet een gouden bergh/ moghen wy die achterwaerts dringen / ende upt den velde slaen/ de armste van ons allen die sal met goude ghekleet worden. Maer neen wy: want hemel ende aerde soude veel eer vergaen / dan dat volck upt den velde wijcken soude. Daer de Heeren van Ludick

op sepden met grammē moede: Ja Heer/ zijdy nu verbaert/ nu ghy ons te helde ghelyrocht hebt/ ende plachtt ons te troosten: begindy nu te sorgen ende te twijffelen? Neen ick/ spyat de Heere van Parwijs, ic sal voor gaen/ ende die mijn vrienden zijn volgen my: want wy moeten victorie verkrijghen / oft wy sullen allegader doot blijven. Ende als sy vast aen malkanderē quamen/ begonnen sy vreeslijcken tegen malkanderen te schieten: maer dit en duerde niet langh/ want sy terstont teghen malkanderē in traden met pijcken/ hellebaerden/ kuypsen/ hameren/ bijlen ende met zwaerden: daer gedijdet tot eenen bitteren strijdt. De Lukenaers hadden hen seer vromelijck inden eersten aenganghe / ende deden groote moort in 't heyr. Dit siende Grave Dirck van Namen/ die daer ontrent hielt/ quam met synre batalie vande zijden aen-rijden in 't Ludickische heyr / daer hy dat heyr mede schende ende van een dede scheyden: daer gheviel weder eenen grooten bitteren strijdt / ende de Lukenaers dwongen malkanderen so vreesselijc in een/ datter ontelijcke veel smoorden ende doot dronghen: want sy worden van vozen/ van achteren ende van bezijden tot allen kanten aenghevochten/ ende sijn Soon de nieuwe Elect / met ontrent veertigh duysent Lukenaers. Daer werter oock vele ghebanghen/ die oorsake waren van desen Oorloge/ ende dat haren ouden Elect upter Stadt verdreven waer / die allegader metten zwaerde ghereecht worden / ende de Gheestelijcke inde Mase verdronchen. Van Hertoghe Willems weghen van Beyeren/ bleef daer doot een oudt Ridder/ ghheeten Daniel vanden Poel, ende was Grave Willems Bastaert soon van Hollant/ der Keyserinnen Broeder/ die vande Vriesen verslaghen bleef.

Van een jammerlijcke moort aen eenen Priester ende sijn Huysghesin, binnen Gheervliet.

ONtrent dese tijdt woonde inde Stede van Gheervliet een eerbaer Priester / ghheeten Heer Iohan Moer, Canonick aldaer/ ende Pastoor der Kercken van Avesaet inden Lande van Ghelre / ende was eē eerbaer ende deughtsaem Man/ Godtvreesende/ ende milde teghen den armen : ende hy was seer rijck ende overvloedigh in ghelde ende tijdelijcke have/ van huysraet/ gout ende zilver: Hem diende voor Jongwijf een eerbaer Weduwe/ ghheeten Gheertruyt, ende hadde te Man ghehadt Pieter van Malsem, des voorsz. Heeren Ians Neve / ende hadde hy haer in 't selve Huys woonende een Soon/ die sy hadde by den voorsz. Pieter van Malsem, oudt wesende elf jaer. Dese Heer Ian Moer hadde voor een gewoonte des Somerdaeghs / als de dienst Godts inder Kercken gedaen was/ dat hy ginck spaceren aen 't Tol-huys / siende de Schepen af ende aen varen : Soo is ghebeurt op eenen tijdt alsinen de Jaer-ghetijde houdende was inder Kercken vanden Edelen Heeren Claes, Heere van Putte ende Strijen/ fondateur des selven Collegie / dat dit kint Ians van Malsem voorsz. soude inder Vigilien intoneren de Antiffen: Omnis spiritus laudet Dominum. Dat is: Al wat adem heeft love den Heere: soo began dit kint seer bitterlijc te schreyen. Heer Ian Moer, die daer by stont/ vraeghde hem waeromme hy schreyde? maer hy en mochter gheen beschept af krijgen. Ende als hy aldus schreyende bleef/ soo ghebiedt hem Heere Ian Moer, dat hy oorlof soude bidden vanden Schoolmeester om t'huys te gaen / meenende dat hy eenighe pijn inden buyck mochte hebben: 't welck het kint dede/ ende ginc t'huys. Nu waren inder selver Stede voorseydt drij jonghelingen/ toebehoorende de rijckste ende beste vander Stede ende des Landts van Putten / ende waren des voorsz. Heere Ians daghelijckschse commensalen ende gasten. Ooch soo was daer noch een Priester ende Vicarius der selver Kercken / die de machtighste vander Stede ende Schepenen toebehoorde / ghheeten Heer Pieter, ende was een dagelijcx commensael Heeren Ians Moer, ende ooch sijn Capellaen / ende hadde de sleutelē van sijn deure/ om inne ende uyt te gaen alst hem beliefde. Dese vier/ door des Duyvels ingheven/ sloten eenen valschen ende verdoemelijcken raedt / als dat sy inden eersten behendelijcken souden vermoorden dat jongwijf/ daer na dat kint/ ende ten lesten Heer Ian Moer, om te verkrijghen sijn ghelt/ sijn schat ende clepnodien/ ende dachten dat niemandt eenigh achterdencken op henluyden hebben soude / oft die hen alsulcken moort souden doorren aensegghen om haer ghesiachts wille / overmidts sy waren vanden besten ende rijcsten vander Stede. Als nu de Vesper ende Vigilie upt waren / ende dat sy saghen dat Heer Ian Moer ginck spacieren aen het water/ als hy plagh te doen/ soo quamen sy daer in 't huys : de Priester ginck voren/ ende dede die deure open/ ende groeteden dat Jongwijf met blijden aenghesichte: dat kint zat by den vyere/ ende keerde de spit metten ghebraden. Dat Jongwijf mepnende dat sy vermoeyt waren van kaetsen/ seyde sy : Willekom moet ghy wesen/ ghy doet wel dat ghy komt ende houdt mijn Heere ghesellschap met eten/ want hy nu niemant hebben en sal dan u: dus zit neder / icki sal u eens te drincken tappen. Doe spraken sy met blyschappen: Daeromme zijn wy ghekomen / om t'abont met ghenoechten by hem te eten. Als sy nu de kamme nam om te gaen tappen / ende was gekomen op de trappen om neder waerts te gaen / soo tradt een van hen vieren/ die een kleyn hamerken onder sijn mantel hadde/ ende gaf eenen slagh achter in haer hooft / dat sy ter aerden neder viel/ ende die ander liepen ooch toe/ ende stoeghense voort doot. Als nu het kint dit gherucht hoorde/ ende verstont dat sijn Moeder doot was/ vreesende mede geslaghen te worden/ stont haestelijck op/ ende liep in des Priesters schoot/ ende greep hem om den hals als een ghetrouwe vrient / biddende dat hy hem doch beschermen wilde/ dat sy hem niet en mis deden. De Priester worde een luttel bevende / bevoert wesende mids de tranen des kints : met eenen quam Willem Kuys de Barbier aenlooyen/ ende sneet dat kint sijn keel af met sijn scheermes/ ende nam dat lichaem/ ende wierpet beneden inde kelder by sijne Moeder. De Moeder / die noch niet doot en was / maer lagh ende ziel-dooghde/ siende haer kint doot wesende/ nam sy 't in haer rechter arm/ ende kuster als sy best mochte : 't welck siende de moordenaers / traden sy aen / ende sneden haer de kele mede af/ op dat sy den doot niet ontgaen en soude. Als nu dese twee doot waren/ namen sy des jongwijfs sleutelen/ ende deden alle de sloten op / ende namen alle dat silverwerck/ clepnodien/ ghelt ende schat dat sy vonden. Op dese selber tijt woonde binnen Geervliet een jongman/ ende was een Snyer/ ghheeten Ian Paeu, geboren van Culenborgh / ende was een eerbaer jongman: dese was ooch veel tijdts Heeren Ian Moers commensael ende noodgast/ om dat hy sijn Lantsman was. Als nu Heer Ian te huys gaen soude ontrent seven uren/ niet wetende vande moort die daer t'sijnen huyse was geschiet/ so ginck hy voorby desen Ian Paeuwen huys/ ende begheerde dat hy tsavonts met hem wilde komen eten. De Snyer dede onschult / om dat hy seer veel te doen hadde teghens de Hooghtijdt van S. Ians dagh/ ende hy danckte Heeren Ian seer/ ende begheerde thuys te blijven: ten lesten voor groote moeyte beloofde hy te komen/ ghevende hem sijn broodt-mes te pande. Als Heer Ian die poort hadde open gedaen/ ende soude gaen inde deure van sijn huys/ stonden dese vier/ te weten/ de Priester metten drij Kercken / bereydt met hameren ende messen om hem te slaen : De deure vander zalen hadde binnen een portael / ende sluytende de deure toe na hem/ als hy in was/ ende dat hy door dat portael inde zale gaen soude/ soo sloegh een van hen allen met eenen looden hamer achter in sijn hooft/ soo krachtelijcken / dat hem die ooghen uyten hoofde op sijn wangen vielen/ en viel ter aerden: terstont/ alsoo hy een sterck man was/ soo vielen sy daer op/ ende staken hem de kele af/ ende namen dat lichaem/ ende wierpent mede inde kelder by de andere twee. De klocke seven ghesiaghen wesende/ soo quam Ian Paeuw de Snyer / als hy belooft hadde/ om met Heer Ian te eten : ende kloppende twee oft drij-mael / ende daer niemant en was die hem in liet / ginck hy wederom thuys waert. Dese heere Ian

Moers

Moers huys was allomme met eenen grafte omme-graben datmē alleē doōr de poōrte daer in komē moeste/eñ daer naest ouer die gráft woonde een ander Canonick ghenoemt heere Pieter Benger, die op die tijt was met sijn jongwijf gereyst tot Vtrecht / ende hadde een van desen dry leken die dit sept deden / die sleutelen van zijn huys ghegheven / om aldaer snachts te gaen slapen/ende dat huys te bewaren. Dese moordenaers spolieerden ende beroofden dat huys van heer Ian van Moer van alle dat hen diende / ende brochten ouer een planckie die sy ouer die grafte gelept hadden/ ter naester plaetsen / in heeren Pieters huys voorsept. Doe namen sy stroo eñ lepden dat in de groote schoorsteen in die saele/ ende lepden daer heere Ians doode lichaem op/ ende daer lepden sy weder stroo op eñ lepden daer dat jongwijfs lichaem op / ende doe weder stroo ende daer des kints doode lichaem op / ende bedeckten aldus dese lichamen met stroo/op dat als sy thuys aen staken met brande / ende dat stroo begonde te barnen/ dat die lichamen mede verbarnen souden/ om datmen niet sien en soude dat sy vermoordt waren. Als die klocke tien gheslaghen was inder nacht / staken sy dat stroo aen / daer na dat huys tot vier plaetsen / op dat-tet met die lichamen verbarnen soude. Die walers bander stede vernemende den roock ende brant/sloeghen die klocke / ende riepen met luyder stemmen om den brant te lesschen. Die poorters liepen met gheweldt de poorte ende de deure op / ende met grooten perijckel haers lijfs quamen sy int huys : Ende hoewel alle dat stroo verbarnt was / nochtans so bleven de doode lichamen op malkanderen ongebrandet/daer elck af verschrickte diese sach ende verwonderden hen seere. Doe quam geloopen de Priester die dese moort mede gedaē hadde/schreyde ende weenende/wringende zijn handē/ ende beklaechde seer met groot verdriet den doot sijns lieven heers ende vrient : Eñ siende sijnen heer liggende in die schoorsteen / nam hy hem beyder handt dat hy hem uythalen woude / als medelijden hebbende met hem/ ende hier stont zijn oom hy die een Schepen van der Stede van Geerbliet doen ter tijt was. Ende als hy dus lange sijns heeren hant in zijn hant hadde ghehadt / en mocht hy gheensins sijne handt weder naer hem krijgē bander doode hant/ ende alle de dry lichamen bestonden ter neusen uyt te bloeden / ende als hy aldus langhe hadde staen treclen om zijn hant weder na hem te krijghen / ende hy dat niet doen en mochte/ woorde hy seer root int aensicht ende nam sijn mes ende sneet des dooden Priesters hant af al heymelicken onder sijnen huycke. Zijn Oom dit siende / spraeck hy secretelicken tot hem ende seyde: Neef wat tepchē is dat? Oomwaer seyde de Priester / Oom ick en weets niet : Ende die Priester ginck al droevigh ende treurende wech / want zijn conscientie bestont hem te woeghen/ ende kommende in sijns moeders huys / began hy sijn handen te wasschen/ ende als hyse droogen soude bleef daer litteeckenen van bloede inde dwale / ghelijcken als een handt ende vingheren. Doe seyde de moeder: Kint hebdy u ghequetst? Waerom waechdyt spraeck die Priester. Sy seyde / Ick hebbe ghesien dat ghy u handen wiescht / ende nochtans is die dwale bebloet/ dus sorch ick oft ghy u ghequetst mocht hebben / seyde die moeder : Maer hy beyrnde hem ende ginck wech. Ende alsoo dese moort allen menschen openbaer was/ ende datter niemāt en was die suspicie hadde of quaet vermoeden op eenighe van dese vier / want sy alder-meest ghearbeydt hadden om dat wyer te lesschen / soo murmureerden nochtans de poorters onder malkander / dat dese moordenaers noch binnen der stede waren / oft in die heerlickheydt van Putten / ende datter goet ware datmen boden sende op allen havenen ende eynden / dat niemandt te schepe dat Lant van Putten uyt baren soude / want dat lant van Putten lept rontsomme int water. Dese moordenaers / by hulpe van vrienden / kreghen die commissie / ende de eene reet in Spijckenesse / de ander int Dorp van Putte/ de derde int Dorp van heer Symonshaven / verbiedende allen Schipperen / dat sy geene vremde luyden uyten lande souden voeren/om die moorts wille dier geschiet was. Des anderen daghes worden de Lichamen in kisten ghelept/ende opten Kerckhove gheset / ende daer worde gherondicht/ dat alle Poorters souden komen ende tasten die dooden/ by aventueren dat de handdadighen ghekomen hadden/dat dan die doode lichamen souden beginnen te bloeden : Die dry moordenaers reden alle dat lant door / ende aldus en tasten sy die dooden niet/ ende hier en tusschē berepde hem de verwijfelde Priester ende moordenaer om de hoochmisse te doen. Ende als alle dat volck onbevanghen de lichamen hadden gecoert ende sy niet en bloeden / brochten sy de lichamen met grooter droeffenissen inde Kercke om die uytvaert te doen. Als nu die moordenaer die Priester / uyt grooter presumptie die misse began te doen / om datmen gheen quade suspitie op hem hebben soude / ende dat Choor began te singhen Kyrie leyson, so worden al schrickelicken uyt Gods verhenghenisse alle die kaersen opt hooch Outaer ende op het lijck staende uytghedaen/ maer men sach niet van wien/ daer alle dat volck seer af verwonderden ende verschrickten/seggende onder malkanderen / dat die rechtschuldige moordenaer waer inde Kercke / of int lant van Putten. Ende als sy wederomme ontstelen waren / ende doemen dat Offertorium sang/worden sy gelijc te voren weder onversiens uytghedaen : De luyden verwonderden noch veel meer dan sy te voren deden / ende worden weder ontstelen. Die Priester de moordenaer staende aent Outaer verwonderende/ ende niet wetende wat hy aengaen soude / ende om datmen die moort pmmers op hem niet houden en soude/ so ginc hy voort ongebiecht ende procedeerde in die misse. Eñ als dese Priester de moordenaer de Hostie op beuren soude/ so worden derdenmael alle de kaersen wederomme uytghedaen onversienlijc/ende mē mochtse niet lichtelicken weder ontstelen. Die Priester ende moordenaer kennende hem-selven schuldich voor God/ ende dat hy indē van was/ ontsach hy hem de Hostie te consacreren / eñ en consacreerdese niet/nochtans hielt hy die maniere/ende volbrocht de misse : Den dienst volcpnt wesende / worden de dry lichamen met grooter droeffenissen begraven. Als die maeltijt was ghedaen / so vertelden des Priesters oom of stief vader ende sijn moeder desen Priester ende moordenaer tgene dat sy dien nacht daer te voren in haren visioen hadden ghesien/ ende en mochten van die tijt voortaen desen Priester met goeden ooghen niet wel aensien. Des nachts [illegible] so quamen dese vier onbekende moordenaren [illegible] / ende deelden ghelijckelijck met vreden den schat ende clenodien. Dit aldus gheschiet wesende / ende alst rumoer wat verkoelt was van desen voorschreven moort/ende dat sy voortaen sonder sorch waren / soo ordineerden sy een van hen allen die veel Schaepsvellen eñ Lamsvellen koopen soude/ onder dewelcken dat sy den huyfraet ende die kleederen van heere Ian Moer verbergen souden/ omme die uyten lande te voeren/ende in vremde Landen te verkoopē / ende dese dry leelen eñ moordenaers pacten dese vellen/huysraet ende kleeder te samen/ende voeren daer mede die Wale op/ eñ quamen ontrent Vrouwen-Lichtmisse tot Nimmaghen in 't Lant van Gheldre. Soo is het ghesschiet daer naer dat die Schout van Gheerbliedt nyter kercke quam om thuys te gaen / door Gods verhenghenisse quam hem een wijf opter straten te moet / half dol ofte rasende/ roepende en seggēde: mijn lieve heer Schout en bangt my doch niet / want sonder twijfel en heb ick Heer Ian Moer noch sijn jongwijf met haer kint niet vermoort/ maer die't gedaen hebben/zijn met Heer Ians huysraet na Nimmagē te schepe gevaren: dus waerdy nu daer/ oft mogghen/ ghy soutse daer vinden metten huysraet. De Schout/die een wijs Man was/ strafte dat Wijf/ dat sy zwijgen soude/ende soodanighe dingen niet naer seggē/ want hy beyrnde hem voor de gene die met hem gingen/ende die't voorden: maer nichtemin secretelick nam hy dry Schepens bander stede/eñ eenen bode/ eñ

zijn voorwinde ghevaren / dat sy op sinte Blasius dach quamen tot Nimmagē/ bedeckt ende verkleet wesende ghelijck Schippers / op dat men se niet kennen en soude/ende sy deeden hen aen tween / de Schout met een Schepen bleef opde rivier vander Wale/ende de ander dry ginghen in die stede / ondersoeckende oft sy die erghens conden bevinden. Ende niet langhe en leetet dese dry moordenaers quamen upt dat schip ende woudē in die stede gaē / ende die Schout kendense seer wel/ eñ als sy in die stede waren gegaen / ginghen die Schout ende die Schepen gelijcken Schipluyden in dat schip/ oversiende alle ding/ ende saghen daer eenighe speciale huysraet van heeren Ian Moer, dat sy uptermaten wel kenden. De Schippers waerschuwden dese twee wat sy socht̄en. Doen spraeck de Schout: Ick hebbe gehoort dat alle dit goet sal verkocht worden / ende alsoot kout winter dach is soecken wy eenen langhen ghevoerden tabbert. Doe lieten hen de schippers dry goede gevoerde bonte tabberts sien/ ende als sy die saghen bekenden sy se dat se heere Ian Moer toebehoort hadden. Doen seyde de Schout: Van Waer hrengdy dit goet? Die Schippers seyden: Van Gheerbliet / want dese dry mannen diet hier gebracht hebben / hadden eenen rijcken Neve/een Priester / die gestorven is/ daer sy erfgenamen af zijn/ende want het hen niet en betaemt die te draghen / daerom willen sy die verkoopen. Dese twee gingen al treurende weech/ende komende by den anderen dry/ vertelden sy wat sy gesien ende gehoort hadde. Heymelicken raet onder hen houdende / concludeerden sy/ dat sy inden avont eerlick int habijt wesende / gaen wouden totten Rechter vander Stede/ende dat hy dese dry moordenaers by zijn dienaers woude doen hangen / ende die dan over leveren sonder Justicie daer over te doen / ter plaetsen daer sulcken moort gheschiet ware: dwelcke sy niet lichtelicken verkreghen. Ende sy namen dese dry metter stede Rechters dienaers gevangen/ende voerdense te Gheerbliet. Ende onderweghen so vertelden sy ende beledē / hoe sy heere Ian Moer met zijn jongwijf ende haer kint hadden vermoort / accuserende ende beschuldighende seere den Priester heere Pieter, hoe hy henluyden daer toe insormeert ende gebracht hadde om sulcken moort te doen. Ende als sy quamen int lant van Putten / reet de Schout haestelicken voor tot Gheerbliet/ ende begeerde vanden Heken ende Capittel dat sy Justicie soudē doen over sulcken Priester ende moordenaer: Dewelcke terstont gevangen worde/ende in die ghevangenisse gheset tot behoef heere Fredericx van Blanckenhem bisschop van Wtrecht. Ende als dese dry moordenaers inder selden vangenisse quamen/ ende den Priester daer saghen sitten/ bermaledijden ende verbloecten sy hem / bermoedende dat hy dese moort geopenbaert hadde. Een van desen vernemende dat hy des anderen daechs gerechtveerdicht soude worden / sneet hy hem selven de kele af/ den welcken nochtans de Schout met twee paerden liet slepen onder de galge / ende dede hem raephaken dat lijf op een rat/ende dat hooft op een stake/ ende die ander twee worden oock diergelijcken al levende op een rat gset ende also gedoot. Ende den Priester senden sy t'Wtrecht / die daer ontwpet worde / openbaerlick bekennende zijn schult / ende worde tot Oostvoeck ghevoert ende daer onthooft/ ende wert onder dat sant begraven. Dese Priester hadde groot berou van sijne misdaet/ende badt God devotelijcken om genade/ende bysonder dat hy de zielen van heere Ian Moer ende vā sijnen Jongwijf ontfermen wilde.

Hoe die doodslach vandē Hertoge van Orliens worde gesoent. Arent van Egmont sterf Ende van wiē het Cloester te Warmont is gesticht.

In jaer ons Heeren duysent vier hondert ende negen/ als Hertoge Willem victorie hadde gehadt van die van Ludich / ende Hertoge Ian van Beyeren die Elect rustelijck sijn Bisdom besadt / soo is Hertoghe Willem met een eerlicke staet van Heeren ende Ridderen gereyst totten Coninck van Vrancrijck. Ende door hulpe Hertoge Ians van Barri/ des Conincx voorsept ende Hertoge Ians van Bourgoengens Oom / hebben sy met grooter wijs heyt ende kloeckheyt dat oorloghe dat tusschen den Coninck ende den Hertoge langhe tijt gheduert ende gheslaen hadde / ter cause banden doodslach Hertoghe Lodewijcx van Orliens des Conincx broeder/ verbanghen ende opgenomen/ ende ordineerden ende maeckten eenen goeden basten vrede tusschen den Coninck ende den Hertoghe ende haren Landen/ van welcken vrede dat geheele Conincrijc van Vrancrijcke een onuytsprekelicken lof ende eer hem daer af seyden: Maer God beterd/ dese vrede en worde niet langhe gehouden tusschen dese twee machtige Princen/ waerom datter weder groote oorloghen inden landen gevallen zijn. Daer worden dickwils bestanden geordineert/ maer niet gehouden/ so van deen soo van dander partije/ende aldus sijnder groote oorloghen ende strijden geschiet in Vrancrijc / in Bourgoenē/ Vlaenderē/ Artops ende andere landen die langhe jaren duerden/ dat grootelijck te beklaghen was.

In dit selve jaer starf heer Aernt van Egmont ende van Yselsteyn/ende worde tot Yselsteyn begraven: ende Ian zijn outste soon worde heere van Egmont/ ende die hadde te wijf heere Ians dochter van Arckel. Ende Willem zijn jongste soon worde heere van Yselsteyn/ ende dese starf sonder kinder/ende de Heerlickheyt quā op heere Willem, heere Ians jongste soon als voorgheschreven staet.

Ende also daer vyantschap was tusschen Hertoghe Willem van Beyeren ende heere Ian van Arckel/ wiens dochter heer Ian van Egmondt heere Arents soon te wijve hadde / aldus was daer oock een groote twist tusschen den Hertoghe / ende heere Iohan van Egmondt ende heere Willem van Yselsteyn zijn broeder / dat sy niet al te wel en stonden in des Hertoghen hulde.

Ontrent dese tijdt soo fondeerde heere Ian van den Woude/ heer van Warmont/ een Clooster vander Cistercien oorde in sijne Heerlickheyt van Warmont/ op een oude verballen hofstede/ geheeten oude Teplingen/ daer de heeren van Teplinghen plegen te woonen/ende stont op de plaetse daer nu t'houtsupg staet: welcke hofstede van oude Teplingen gecomē was aen de Graeflicheyt van Hollant / also de heere van Teplinghen een jonghen broeder was vande Heer van Vredenroede/ ende sy beyde Sonen waren Grave Aernouts de derde Grave van Hollant / aldus so gaf Hertoge Aelbrecht ende Hertogh Willem zijn soon dese hofstede van oude Teplinghen desen heere Ian van Woude / Ridder/ om een Clooster daer op te fonderen/ dwelcke hy ghedaen heeft met grooten kosten / ende begaefdet met betamelicke renten. Dese heere Ian van Woude starf int jaer M.cccc. ende xvij. ende leydt int selve Clooster begraven voor dat hooghe Outaer. Hy fondeerde ende stichte mede inden selven ambocht een Clooster vander derden oorden van S. Franciscus voor arme edele jonckfrouwen / daer sijner huysvrouwe twee susteren de eerste af waren / ende waren des heeren dochteren van Cruninghen.

Hoe dat bestant tusschē Hertoge Willem ende Hertoghe Reynout uytginck.

Ontrendt dese tijt int selve jaer is dat bestant uytgegaen tusschen Hertoge Willem van Beyeren/ en Hertoge Reynout van Gelre/ waeromme dat Hertoge Willem geordineert heeft eenige schepen van oorloge opde Zuyderzee tegens de Gelderssen / op dat sy bā Harderwijck en vander Elburch in de Zee niet komen en soude. Eñ noch hadde Hertoge Willem tot sijner vrientschappen ghetoghen de stede van Amersfoort/ die met vele schoone privilegien begaevende / uyt welcke stede hy dickwils reet met gewapender hant in die Velue/ roovende eñ verbrondende vele Dorpen eñ huysen / eñ met hem nemende een groot̄en roof eñ vele gevangen/ eñ quam met eeren weder in de stede. Daer tegē is weder gecomen den Jonchheer van Arckel/ Ruit-

meester

meeſter gheordineert ouer de landen van Gulick ende Gelre/met vele ghewapent volck/ door bevel des Hertoge van Gelre/ende begreep dat Caſteel te Hoeſlaē/ ende de Gelreſche hadden daer doen opſlaen een groot bolwerck tegen den oploop van die van Amerſſoort/ ende beſetten dat met groote kloecke mannen van wapenen/om de beſchermenuſſe des ſlots van Hoeſlaken: So iſt ghebeurt op eenen tijt/ dat heer Hubrecht van Culenborgh/heer Ian van Dianen ende heer Arent vā Lepenburch/ Ridderen ende Capiteynen des Hollantſchen heyrs/ liggende binnen Amerſſoort/vergaderdt hebben eenen ſchoonen hoop volcx van wapenen/ ende zijn ghetogen upt Amerſſoort/ om te verſoecken haer vianden van Hoeſlaken/ende die te verdrijven. Twelc vernemende die opten hupſe ende indē bolwerche waren/ zijn terſtont van daer gerumt eñ weghgeloopen. De Hollanders aenkomende/ vindende dat hups ende bolwerck ledigh / verwoeſten ſy dat ende braken af. Dit ghedaen zijnde/togen ſy na Nyekerck/daer ſy dat hyer in ſtaken ende verbranden veel hupſen/ eñ namen eenen grooten roof / ende quamen weder ongheſchent binnen Amerſſoort.

Hoe Hertoge Reynout van Gelre over gaf Hertoge Willem van Beyeren de ſtede van Gorrichom ende die Heerlijckheydt van Arckel, Margriet van Cleve hertogh Aelberts tweede wijf, ſterft.

IN ſaer ons Heeren M.cccc. ende xij. worde eē paps ende vrede gemaeckt tuſſchen deſe twee machtighe Princen/in deſer formē ende manieren: als dat Hertoghe Reynout van Gelre ſoude overgeven Hertoghe Willem van Beyeren de Stede van Gorrichom met allen ſijnen toebehoren/ ende Hertoghe Reynout ſoude Jonckheer Willem van Arckel ſijnen Neve daer toe brenghen / om over te gheven Hertoghe Willem de ſelve Stede metter Heerlijckheyt van Arckel. Ende noch worde daer upt gheſproken / dat Hertoghe Reynout ontfanghen ſoude van Hertoghe Willem , voor die ſchaden ende koſten die hy inde Stede van Gorrichom hadde ghedaen / de ſomme van honderdt duyſent Vranckrijckſche Croonen. Ende Hertoghe Reynout die gaf Jonckheer Willem ſijnen Neve weder de Heerlijckheyt van Bozn ende 'tſlot te Open/met ſeven Dorpen daer omme ligghende/ende noch vijf duyſent Rijnſche gulden jaerlijcx upt de tollen van Lobic. Dit aldus geſloten weſende binnen Wijck te Duerſteden/ ſoo reſigneerde ende gaf over Jonckheer Willem van Arckel/ ende ſijne nakomelinghen / Hertoghe Willem voorſz. de Stede van Gorrichom / metter Heerlijckheyt ende Lande van Arckel: ende met deſer upt-ſprake ſouden die twee mogende Princen verſoent ende vereenight weſen : Ende bupten deſer ſoenen bleef de Heere van Arckel/die daer niet in begrepen was : ende van dier tijdt worde de Stede van Gorrichom mettet Landt van Arckel inlijvigh / ende een lidt der Graeflijckheydt van Hollant/ ende dit gheſchiede ontrent S. Iacobs dagh.

Ontrent deſe tijt worde aflijvigh Vrouwe Margriet van Cleve/ Hertoghe Aelbrechts anderde Wijf/ ende lepdt begraben inden Haghe totten Iacobijnen in't Klooſter/dat hy ſelver hadde gheſticht.

Vande vriendelijcke converſatie ende gheſelſchap dat deſe twee Princen te ſamen hadden.

DE paps ende vrede ghemaeckt weſende tuſſchen Hertoghe Willem van Beyeren ende Hertoghe Reynout van Ghelre / inden Jare M. cccc. ende xij. quam op eener tijt in Hollant Hertoghe Reynout van Ghelre / met veel Edele Baroenen / Heeren ende Ridderen/ den welcken Hertoghe Willem met grooter vrientſchappen ende eeren ontfingh/ende behielden een wijl tijdts by hem in grooter ghenoeghten ende blijſchappen.

In deſen ſelven tijden quam tot Hertoghe Willem een heymelijck trou Vrient/ende was een Dienaer des Hertogen van Ghelre / ende gaf hem te kennen in goeder trouwen / dattet hem van noode waer voor hem te ſien/ende hem te wachten voor ſijne heymelijcke vianden/in ſijnen Landen van Hollandt woonende: Ende datter eenighe gheſeten waren inden Lande van Hollant / die niet alleen begheerden hem ſchade te doen in ſijne goederen/ maer oock in ſijn eyghen perſoon. Dit hoorende / wort die Hertoghe ſeer beroert in ſijn ghedachten: want overdenckende/en konde hy memandt vinden / die hem ſulcke ſchade ſoude beſtaen te doen. Als Hertoghe Reynout weder ghekeert was in ſijnen Lande/ſoo is Hertoghe Willem opgheſeten op een tijt met ſijne Edele Baroenen/Heeren ende Ridderen/ om te verſoecken Hertoge Reynout van Ghelre. Dit verhoorende Hertoghe Reynout, is hy hem te ghemoet ghereden op de Velue/ ende ontfingh hem met grooter eeren ende vrientſchappen/ende deſe twee Princen waren by malkander in grooter blijſchappen ende ghenoechten ſeven daghen lanck. Op eenen tijdt als ſy wel vrolijck waren gedroncken vanden Wijn/ſpraeck Hertoghe Reynout tot Hertoghe Willem: Mijn lieve Neve / 't is u ſeer nut ende oorbaer/ dat wy te ſamen van onſen voorleden Oorloghen vereenight zijn. Waerom lieve Neve/ſpraeck Hertoghe Willem? Voorwaer/ſepde Hertoghe Reynout, waert ſake dat wy nu niet vereenight en waren / ghy ſoudt als nu mijn ghevanghen weſen. Dat en kan ick niet wel ghelooven/ ſepde Hertoghe Willem. Voorwaer Neve/ſepde Hertoghe Reynout, 't ſoude alſo gheſchiet weſen : ende en latet u niet vreemt houden / want daer zijn eenighe groote luyden in u Heerlijckheyt gheſeten/die daer ſeer toeghedolpen ſouden hebben. Dit ghepept weſende/ keerde Hertoghe Willem ſijn hooft om/ende waren voort vrolijck. Als nu Hertoghe Willem wederomme in Hollant ghecomen was/beſtont hy dagelijcx meer ende meer te overdencken eñ te verwonderen/ wie de ghene weſen mochte onder hem ghepeten / die ſoodanighen hoofen werck opnemen ende opſetten ſoude/teghen ſijn eyghen Heere ende Prince vanden Lande : Ende want hy dochte ende mercte/dat de Heere van Egmont hem in ſijnen eyghenen perſoon / noch met ſijne Leen-goeden / inde voorleden Oorloghe niet ghedient en hadde: ende oock mede/ dat hy ghecn vrant des Hertoghen van Ghelre worden en woude / ende dat hy in vijf jaren daer te voren by den Hertoghe niet ghetweeſt en hadde dan op ghelepe / 't welcke ander Heeren ende Ridderen van Hollant niet en deden / waeromme dat die Hertoghe kreegh groote ſuſpitie ende quaet vermoeden op Heere Ian van Egmont / ende op Heere Willem van Yſelſteyn ſijnen Broeder / niettemin die Hertoghe hielt dit in ſijn hert verborghen/ ende woude dit expireren ende onderſoecken met andere tepchenen / ende en wilde ſoo haeſtelijcken niet procederen teghen deſe twee voorſz. Heeren / op datmen niet ſegghen en ſoude/ dat hy henluyden injurie ende ongheliick wilde doen.

Van eenen tweedracht ende oploop binnen der Stede van Wtrecht.

ONtrent deſe tijt in 't ſelve jaer iſſer eē groote tweedracht opgeſtaen binnen der Stadt van Wtrecht: want de ſauteurs ende goetgunners des Heeren van Arckels/die binnen Wtrecht woonden / ende ſeere qualijck namen / dat die van Wtrecht verbonden waren met Hertoghe Willem, in deſe Oorloghen teghens Heeren Ian van Arckel/hebbē ſy op Sinte Benedictus dagh/ inde Somer/ die Burgers beroert ende toeghe-ſtooct/dat ſy des daeghs daer aen/ als de oude eñ nieuwe Raet der Stadt van Wtrecht op 't Stadthuys by een vergadert waren / de goetgunners des Hertoghen upten Raedt met groot ghewelt ende rumoer worpen/ verbanden upter Stadt/ende eenighe bingen. 't Welck eenighe van des Hertoghen vrienden vernemende/ zijn heymelijcken upter Stadt ghegaen/ontrent twee uren voor den tijt dat die banden Rade vergaderen ſouden/ begheerende lieber by te weſen / dan dat onſtuere raſende volck verdruckt te worden. Als nu de Raedtſluyden waren vergadert / ſoo wiert daer een onverſienlijcke oploop der Burgheren/ ende riepen voor dat Raetjhuys/ende ſepden: Wy willen tot onſen wille ende

beſchey-

Digitized by Google

belieben ordineren ende setten den Raet ende Regenten vander stadt / ende wil daer yemant tegen seggen/die willen wy wederstaen met alle onse macht. Ende daer was oock te verstaen gegeven onder den burgeren/dat de fautoors des Hertochs hadden de stat van Wtrecht verkocht den voorsz. Hertoge/eñ dat sy daer af ontfangen souden een groote somme van penningē/dat nochtans valsch eñ gelogen was. Eñ aldus worde den raet gedwongen te admitteren ende toe te laten dat begeerē des ontstuerich ende oploopende volcx. Ende van desen was de Capitepn ende Hooftman heere Harman van Lockhorst/Deken inden Dom. Aldus so worden daer upter stadt gebannen heere Iacob van Lichtenburch/ Proost van S.Pieters , Iohan van Lichtenburch van Lanskroon / Iohan van Clarenburch Burghemeesteren / Wouter Grauwert Ouderman / Baernt Preus Schout vander stadt / ende sommighe ander worden vanden selven dage inder vangenissen gheset: Daer na worde altemet de vrienden van desen ballinghen upt dat regiment gheset / op dat de ballinghen geen machtighe hulpers ende bystanders inder stadt hebben souden. Ende dese ballinghen gingen na Amersfoort/daer sy ingelaten ende ontfanghen worden. Daer na sonden sy vrieven totten ouden ende nieuwen Raet / begeerende recht ende Justicie vander injurie die hem was gheschiet / ende sy offereerden ende presenteerden hem berept te staen te recht voor haren heere ende Bisschop van Wtrecht / waer datmen wilde / uptgheseydt tot Wtrecht / ende na dat segghen ende oordeel des Bisschops ende sijne Edelen woudē sy hen purgeren ende repn maken van allen excessen ende quade saken die men hen op soude mogen seggen. Ende als sy dyrmael dusdanigen vrieven die van Wtrecht hadden gheschreven ende gheen antwoordt wederomme en kreghen/ want haer vrieven niet geopenbaert en worden / hebbē sy alle het gene datter geschiet was gheschreven haren heere ende Bisschop heer Frederick van Blanckenhem/begheerende ende versoechende recht ende justicie van haer wederpartye. Daer na ist gheburt als die Bisschop tot Wtrecht int Capittel was ghekomen/ toonde hy alle die gheestelicke ende wereltlicke heeren die daer waren vergaderdt / dese vrieven/ ende worden daer overluyt ghelesen dat sijt alle hoorden. Als heere Harman van Lockhorst die Domdeken / ende Ian vanden Spieghel met hare adherenten / dese vrieven hadden horen lesen / sprack de Domdeken totten Bisschop ende seyde : Mijn heere / ten is nu geen tijt te tracteren van alsulcken sake. Dit gheseyde wesende is een pegelijck wederomme thuys gegaen. Siende de ballinghen dat sy niet en vorderden / ende dat de Bisschop haer heere henluydē niet helpen en mochte/ hebben sy haren toevlucht ghenomen totten doorluchtighen Prince Hertoghe Willem van Beyeren / Grave van Hollant/hen ootmoedelickē biddende/dat hy hem ghewaerdigen wilde henlupden ende haren goeden te nemen onder sijne protectie ende beschermenisse / allegerende dat die van Wtrecht hen opseyden dat sy hem die stadt souden verkoft hebben/ dat doch niet waer en was. Ende also dese ontsiende Prince wel wiste dat dit valsch ende gelogen was/ daerom nam hyse onder sijne protectie/ende onderwant hem hare saken. Ende bā die tijt voort bleven dese ballingen onder de bescherme nisse vanden Hertoge / ende benaude ende dwanck die van Wtrecht so/dat sy niet veplich komen en mochten in Hollandt / sy en worden over al beset. Ende als de Domdekē heere Harman van Lochorst ende Ian vanden Spiegel den Bisschop/int Capittel aldus gheantwoort hadden als boven gheseyt is/ ende dat sy saghen dat der ballingen sake al gheheel bleef leggen / waren sy dies seer verblijdt / meenende dat sy voortaen vry ende selver wesen souden/begonnen sy van daghe te daghe meer ende meer die vrienden vanden ballinghen te beswaren met grooter schatten ende tribulatie. Als sy dus twee Jaer lang voort hadden ghegaen ende geregheert / begostet den burgheren te verdrieten hare groote violentie ende gewelde / ende aldermeest/ want die burghers en mochten niet vry ende veplich varen in Hollant/ende leden groote schaede in haer coopmanschappe : Soo is het gheburt des Vrydaechs voor Pinxter / als die oude ende nieuwe Raet op het Stadthuys waren vergadert/ ende dat haer raet was ghesloten / ende Ian vanden Spieghel met zijn knecht van dat Raedthuys quam ghegaen op die plaets omme thuys te gaen eten / ende een vanden Stadtdienaers gaende beneven Ians dienaer/ stiet hy met grooter onwaerdicheyt der Stadtdienaer van hem: 't welc die Stadtdienaer seer oevel ende qualicken nam / gaf hy dit sijnen vrienden te kennen / eñ begeerde hulp eñ bystant van henlupden. Terstondt quamen sy tot Ian vandē Spiegel met grooter onwaerdicheyt ende toornicheydt/ eer dat hy was gaen sitten eten / ende seyden: Waeromme doet u dienaer sulckē injurie den Stadtdienaer / het is te bele dat ghy ende de uwe daghelicx den burgeren doet ende bewijst / wy en willen niet langher lijden dese ghewelden ende krachten die ghy doet. Ende siet terstondt worde daer een oploop teghen Ian vanden Spieghel. Ende als hy sach den perickel ende last die op hem nakende was/ trat hy in het huys daer hy eten soude/ ende die deuren worden terstont toeghesloten: Ende als sy de deuren oploopē wouden/ sprang hy achter te Venster upt ende liep weech. Dwelcke vernemende die Domdeken / heere Harman van Lockhorst / ginck upt sijnen Hupse om zijn vrienden by een te vergaderen / die burgers dat hoorende ginghen na hem toe/ ende quamen hem te ghemoete by den Reguliers / in welcke Clooster de Domdeken terstont liep/ ende berchte zijn lijf. Ende opten selven dach worden upter stadt verdreven heer Harman van Lockhorst de Domdeken met Iacob zijn broeder/ Ian vandē Spiegel/met Freric zijn broeder / Ysbrant vander Aa/ Ian vander Masschē / met noch meer andere. Doen sonden die van Wtrecht haer Ambassaten inden Haghe tot Hertoge Willem , ende maechten pays ende vrede met hem. Die pays nu alreede ghemaeckt wesende / terstont daer aen togen die Ballingen die vanden Domdeken dus lange upter Stadt ghehouden waren/ ghelijck als heere Iacob van Lichtenburch Proost van sinte Pieters, Ian van Lichtenburch van Lanskroon/ Ian van Clarenburch/Wouter Graeuwert, eñ Barent Preus , ende haer andere vrienden. Een luttel tijdts hier na quam Hertogh Willem t'Wtrecht / met eenen schoonen staet van Heeren / Edelen / ende bleef aldaer leggen eenen tijt langhe in grooten blijschappen ende genoechten met sijne vrienden conversēerende.

Hoe die Vriesen weder rebelleerden tegen Hertoghe Willem.

In Jaer ons Heeren M.ccc. ende xtiij. doe bestonden de Vriesen weder op te staē tegen Hertoge Willem haren heere/ ende vergaderden al heymelic een deel volcx / ende quamen inder nacht voor Staveren/ ende also die wachters niet al-te scherpe wacht en hielden/beklommen sy de stede/ ende vinghen vele vanden Hollanders die sy rantsoeneerden ende schatteden tot haren wille. Ende die stede van Staveré hadde ontrēt xtij. Jaer geweest ende gestaen onder de dominatie vā den Grave vā Hollant. Dit vernde Hertoge Willem seere / ende nam op dat hy die Vriesen also te niete maken soude/ende klein/dat sy geene macht meer hebben souden hem te wederstaen / maer want hy op die tijdt met anders nootelicke saken belommert was/ soo bertoefde hy dat tot op een ander tijt.

Hoe heere Ian van Arkel ghevanghen worde.

Op S. Cathrijnen dach daer naer gnam heere Ian van Arkel rijden met weynich gesins/ende hadde ghewees te Vueren / een Slodt tusschen Vussel ende Leuven / totter upt-baert Hertoge Anthonis van Vrabant / komende op die kant van Vrabant by Arpenvrugge/was hy daer verjaecht ende gevangen van den heere van Heenenberge/ Dirc vander Merwen/eñ Philips vander Leck/den welcken sy aentoghen eenen witten huyck vander habite der Duytscher oorden/ op datmen hem niet kennen en soude/ eñ vrachten hem in

Hol-

Digitized by Google

Hollant. Hertoge Willem op die tijt daer wesede/ ende dit verhoorende/ was uptermaten seere verblijt/ ende quam korts daer na in s Graven-hage/ende de heere vā Arkel woorde hem gepresenteert ende sant hem gevangen op het slot ter Goude/ ende dan daer woorde hy gevangen gheset in een karcker tot Sevenberghen/ daer hy x. Jaer langhe in was. Die van Buypssel hoorende dat haer burgher/ die heere van Arckel in haer Heerlichept was ghevangen/ deden sy vergaderen de ander stedē van Brabant om assistencie ende hulpe te hebbē/ te verlossen den heere van Arkel: Maer Hertoghe Ian van Brabandt haer heere/ en wilde om haren wille/ noch om den heere van Arkels wille/ gheen oorloghe teghen Hertoghe Willem daeromme aennemen. Die heere van Arckel aldus in des Graven dangheniſſe wesende/ heeft dyrmael voor den Raedt openbaerlijck geprotesteert ende beleden/ende gesept alle die maniere ende ordinantie/hoemen hem gevangen soude hebben/ ende overgelevert Hertoge Reynout bā Gelre/ betepkende ende noemde die dit gedaen soude hebbē. Hertoge Willem dit hoorende/ heeft dit met wijsheyt belept ende verborghen ghehouden om saken wille hem daer toe porrende.

Hoe de Keyser Segemont neder quam om dat oorloghe ende discoorde te versoenen tusschen den Coninghen van Vrancrijck ende Enghelant.

DEs Jaers daer aen ontrent Paesschen/ is in dese Nederlanden gekomen de Keyser van Romen Segemont van Luxēburch/ Coninc van Vngarien/ &c. op dat hy de twee machtighe Coninghen van Vrancrijc ende Engelant soude versoenē/ tot dien eynde datter eendrachtighept komē mochte in der Kerstē: om welcke saken wille die Keyser vriendelicke brieven schreef ende notabele boden sandt tot den doorluchtigen Prince Hertoge Willem van Beyerē/ Grave van Henegouwen/ van Hollandt/ Zeelandt/ ende Vriesland/ begeerende dat hy hem behulpelickheyt in deser saken doen wilde. Die Hertoghe was terstondt bereydt/ ende is den Keyser te ghemoet ghegaen in die stede van Doordrecht/ ende alle dinck bereydt wesende/ ende tot deser vaert dienende/ sijn sy tsamen aldaer te schepe gegaen op den negensten dach van Meye/ ende zijn gekomen in Engelant. Hertoge Willem was daer hy den Coninck ontrent xl. daghen met grooter kosten ende eerlickheydt/ want hy hadde in sijner familie xiij. Baroenen ende Ridderen/ die alle daghe met nieuwe gulden lakenen gekleet woorden/ ende met groote uptnemende kostelicke gouden ketenen ende andere spannen verciert waren. Ende het quam so verre datmen wel een goede maniere om pays te maken ghevonden soude hebben/ maer overmits des dupvels booss heydt so en konden tot gheenen effecte ende tot eenen goeden eynde komen/ want alle de ghemeene luyden ende onderseten bander Croonen van Engelant meenden bedrogen te worden door de vreemde heeren van buyten/ ende en wouden niet dat alsulcken tractaet/ als daer onder den heeren gesloten was/ voortgang hebben soude: Waeromme datter een groot rumoer ende tweedracht onder den volcke opgestaen is/ also dat die heeren ende Prinsen in grooten laste ende benaeuthept waren. Waeromme dat de Hertoghe gegaen is totten Coninck van Enghelandt/ende seyde hem Aldus: Isset sake dat gly voortaen so vermetelt sijt ende koen/ dat gly oorloge voert tegen den Coninck van Vrancrijt/ gly sult mijnen Standaert ende Banniere sien staen tegens u. Dit gesept wesende/ ginck de Hertoge te schepe/ ende door ingeven van eenige viel hy op sijne knie̅/ ende aenriep onse lieve Vrouwe/ belovēde haer te verspoecken inde Polre byder Veer/ daer sy groote miraculen dede/ ende beloofden gheen vleesch te eten/ voor dat sy onse lieve Vrouwe in de Polre hadden versocht/ ende so gheringe sy die Bedevaert hadden belooft/ terstont binnen twee uren kreghen sy eenen wint/ eñ quamen binnen vier-en-twintigh uren upt Enghelant in Zeelant/ende ginghen van stonden aen ende volbrachten die Bedevaert. Ende de Keyser is wederomme gereyst in Duytslant/ in 't Concilium van Constans/ eñ daer woorde dat Graefschap van Cleve ghemaeckt een Hertoghdom/ ende Adolf, Grave Adolfs sone/ woorde ghemaeckt die eerste Hertoghe van Cleve.

Hoe Hertoghe Willem onder hem kreegh die Stede ende 't Slot van Yselsteyn.

IN dit selve Jaer quamt onder den gemeenen man/ wie die Heere ghevveest soude hebben/ die Hertoghe Willem ghevangen ende overgelevert soude hebben den Hertoghe Reynout van Ghelre/ inde tijden als sy vvanden waren/ 't en ware sake dat sy vereenight waren ghevveest. Als die vrienden ende maghen des Heeren van Egmont dese diffamatie ende beschuldinghe hoorden/ quamen sy tot hem/ ende beghoerden dat hy hem om sijner eeren wille van deser diffamatie wilde ontschuldigen/ want het ware een sake die hem aen sijn eere/ lijf ende goet ginge. Die Heere Ian van Egmont seyde weder: Als datmen hem groote injurie ende ongelijck deede/ datmen hem aldus danighe sake op leyde/ want hy des ontschuldigh ware: nichtemin ick sal altijt berept wesen ende staen om mijnder eeren wil/ om my te excuseren van deser diffamatie ende belastinge/ voor mijnen geduchtigen Heere Hertoge Willem, also verre ick verkrijgen mach een goet vast seker ghelep te komen ende te gaen in deser saken. Ende als Hertoghe Willem weder ghekomen was upt Enghelant/ zijn de vrienden ende Heeren vanden Heere van Egmont gegaen totten Hertoge/ ende begeerden dat hy den Heere van Egmont geven wilde een goet seker vast gelepde/ te gaen ende te komen voor hem ende sijnen Raedt/ om hem te verantwoorden ende te purgeren van alsulcker quader fame ende gerucht̄e alsmen hem op-seyde. Dat welcke die Hertoge dede/ ende liet hem doen eenē rechtelijcken weet/ ende dede hem citeren voor hem ende sijnen Raede/ om hem te excuseren ende verweeren van saken diemen hem obiceren ende op-seggen soude moghen. Ende als die Heere van Egmont eenmael/ tweemael ende dermael was geciteert ende verdaeght/ eñ niet en quam om hem te excuserē ende te verantwoorden/ heeft die Raedt over hem een sententie ghegeven: Alsoo hy upt contumatie verdacht wesende/ niet en hadde gecompareert/ ende mits dien verwonnen ware/ dat hy verbeurt hadde lijf ende goet: Waerom terstont sijn goeden over al worden geconfisqueert ende toegeslagen/ ende hy woorde ghebannen upt alle Hertogh Willems landē. Heere Ian van Egmont dit vernemende/ is terstont getogen binnen Yselsteyn/ by Heere Willem van Yselsteyn sijnē broeder/ met veel soudenieren eñ knechtē. Een weynigh tijt hier na/ heeft Hertoge Willem gesonden eenige gedeputeerde van sijnē Raede/ om te verkrijgen onder sijne jurisdictie die Stede eñ 't Slot van Yselsteyn: ende also hem dat ghevveygert woorde/ so dede die Hertoghe van stonden aen vergaderen een groot machtigh heyr van volck/ ontrent S. Maria Magdalenen dagh/ ende sende die een helft voor de Stede van Yselsteyn/ ende met de ander trac hy na Schoonhovē/ om van daer voort te trecken/ eñ te beleggen dat Slot eñ de Stede van Yselsteyn. Dit vernemende Joncheer Iacob van Gaesbeet/ Joncheer Hubrecht van Culemburgh/ Heere Ian van Brunen/ die naeste vriendē ende magen des Heerē van Egmont/ bestondē te sorgē voor de distructie eñ verderffenisse des Heerē van Egmont/ waeromme sy henluyden geconstitueert eñ gestelt hebben middelaers tusschen den Hertoghe ende den Heere van Egmont/ ende daer woorde eē tractaet eñ uptsprake gedaen: als dat de Heere van Egmont/ metten Heere van Yselsteyn sijnen broeder/ treelien souden upt die stede van Yselsteyn/ met alle haer goeden/ eñ en souden binnen die Graefschappen van Hollant ende Zeelant niet komen/ dan voor beliefte/ wille eñ consent vanden Hertoge: eñ souden den Hertoge resigneren eñ overgeven de Stede eñ het Slot te Yselsteyn/ op condition eñ voorwaerden: Als dat die Heere van Yselsteyn soude ontfangen eñ opbeuren/ voor hem eñ sijne nakomelingē/ eeuwigh eñ erflijc/ van Hertoge Willem, eñ van sijne nakomelingen/ 's jaerlijcx de somme van twee duy-

sent

sent oude schildē/ende heer Willem van Yselsteyn soude ontfanghen Jaerlicx die somme van ses honderdt Vranckrijcsche Croonen/ende die vrouwe Yolent van Egmont haer beyder moeder soude ontfanghen haer leven lanck ghedurende / alle Jaers acht honderdt Vranckrijcsche Croonen / ende hier af werden gemaect ende gegeven goede bezeghelde vrieven van beyde partijē. Ende Hertoge Willem quam in die stede/ eñ worde aldaer ghehult voor een rechte Lantsheere / alsmen ghewoonlijc is te doen.

Vanden grooten Veltslach by Assincourt.

INden jare M.cccc.xv. op S. Crispijns dach / was de groote ende vermaerden Veltslach by Assincourt in Picardie/daer de Engelsche een groote victorye hadden/ ende veel groote heeren upt Vranckrijck verslagen werden oft ghevangen/onder ander bleven daer doodt Anthonis Hertoghe van Brabandt broeder der Gravinne van Hollant/ ende heere Ian van Beeckenroede/ die eertijts Cathuser-Monick was by Utrecht.

Van een compromis ende belofteniſſe die Hertoge Willem nam, van alle sijne Edelen ende Steden van Henegouwen, van Hollant, ende van Zeelant, &c.

HErtoge Willem aenmerckende dat hy over de lij. Jaren out was / ende dat hy geen kinderen meer en hadde dan een eenige dochter/gheheeten Iacoba, die als doe getrout hadde de derde sone van Coninc Kaerle de seste van Vranckrijc / ende doe ter tijt de outste sone/ende was Dolphijn van Vranckrijck. Aldus so dede Hertoge Willem een dachvaert beroepen van alle heeren / Baroenen / Ridderen ende Edelen der stede groot ende kleyn / metten Bailliuwen ende Officieren der landen van Henegouwen/ Hollant ende Oost vrieslant. Ende als sy alle tsamē waren vergadert/ heeft hy begeert van henlieden te hebben een belofteniſſe / dat/ waert sake dattet gebeurde dat hy aflijdich worde sonder manlicke persoon van eenen soon achter te laten/ dat sy als dan geenen anderen heere aennemen of kiesen en wilden voor haren heere / dan zijn eenige dochter Vrouwe Iacoba, ende dat sy die hulden ende ontfangen woudē voor hare eygen eñ warachtige Vrouwe ende Gravinne der landen voorseydt / ende dat sy haer wilden stijven / stercken ende assistencie doen/ tegen alle de ghene die haer daer in souden mogen letten of wederstaen: Dat welcke alle de Edelen / Ridderen ende knechten / ende alle de gemeene steden geerne ende goetwillichlijcken over gaven / ende hier van werden ghemaeckt goede beseghelde vrieven/bezeghelt metten Edelen ende steden zeghel der landen voorseydt / Anno M. cccc. ende xvij.

Byvoeghsel. [Het eerste Houwelijck van Vrouwe Iacoba wert gheaccordeert by haer Moeder inde stadt van Compiegne/int Jaer 1406. synde sy maer ses jaren out/ eñ werde daer na ghevoert te Quenoyt in Henegouwen / daer hem Hertoghe Willem van Beyeren den meesten tijt onthielt.]

Hoe die Dolphijn van Vranckrijck, Vrouwe Iacobs man starf.

IN selve Jaer quam in Hollandt by Hertoge Willem van Beyeren/ Iohan Hertoghe van Tours des Coninex Kaerls soon van Vranckrijc de seste/Vrouwe Iacobs man/ dese hadde eenen broeder geheetē Karel, ende was Dolphijn, ende was hoztelinge gestorvē/ daer naer worde Dolphijn de Grave Karel van Poytiers/ende dese leefde ooch niet lange: Waeromme dat desc Hertoge Ian van Tours des Coninex derde soon gewordē is Dolphijn van Vranckrijc. Ende Hertoge Willem dede vergaderen eenen schoonen staet van sijne Ridderen ende heeren/ ende is met sijnen swager dē Dolphijn gereden in Henegouwē/ also hy vanden Coninc sijnen vader ontboden was te komen / op dat hy van daer soude rijdē na Parijs/ ende aldaer verwachten den genen die vandē Coninc ende der Coninginnē geordineert waren om hem te ontfangen / hier en binnen is hy hem gekomē een van sijne secrete vriendē die hy wel betroude/ ende heeft hem gepresenteert eē schoō blinckende ende suyverlick pansser / dat seer sterckelic was gefenijnicht. Die Dolphijn dit pansser siende/behaechdet hem uptermatē wel/ ende sonder eenich afterdenchen tooch hy dat aen/ ende terstont worde hy vant fenijn krachtelicken voorsteken/ ende dat pansser weder upt doēde/worde hy met eender grooter sieckten bevaen: Daer wierden vele Meesters ende Doctoren geroepen/ maer weynich baet ende profijt dedē sy/ want dat fenijn so uptermaten sterc was dat zijt niet en mochten verdrijven/waerom dat hy hem dede berechten metten Sacramenten der H. Kercken / ende starf inde stadt van Compiegnē/den vierden dach in Aprille/ als hy Vrouwe Iacob twee jarē te wijve hadde gehadt / out wesende xx. jaer / ende Vrouwe Iacoba xvij. Jaer/ende sy en lieten gheen kinders achter/ ende zijn lichaem worde ghevoert tot Parijs ende daer begraven / ende doe worde Dolphijn zijn broeder Hertoghe Lodewijc van Aquitanien / die ooch korts starf/ende na hem worde doen Dolphijn de vijfde soon/geheeten Kaerl, ende dese worde naer sijnen Vader Coninc van Vranckrijc genoemt de sevende.

Hoe dat de Hertoghe Willem van Beyeren aflijvich worde.

OP dese selve tijt lach Hertoge Willem van Beyeren noch in Henegouwen/eñ sijn been dat bestont alle dage quader ende arger te worden/ende wert swellende / ende dat bysonder op die plaetse daer hem wijlen eer een hont hadde gebetē. Ende als hy gevoelde dat hy alle daghe krancker worde / dede hy by hem komen eenen Chirurgijn ende meester/ daer hy groote vertrouwen op hadde/ ende hy liet dat been snijdē/ den meester seggende ende hopende dat te doen / sonder eenige perijckel des Lichaems/ ende van diē dage voort worde die Hertoge van dage te dage alle tijt krancker/ dat hy bevoelde dat hy soude moetē sterven: Waeromme dat hy sijne bichte dede ende ontfinck die Sacramenten der heyligher kercken / ende opten lesten dach van Mey/ int jaer M. cccc. ende xvij. gaf hy God den Heere zijn ziele op / na dat hy die Graefschappen van Henegouwen/Hollandt/ Zeelandt ende Vriesland xvij. Jaren lang met grooter eeren ende ontsich hadde ghe regeert/achterlatende een eenighe dochter/vrouwe Iacoba, weduwe des Hertoghen van Tours / die welcke Hertoge Willem begeerde datmense tot eenen man geven soude Hertoghe Ian van Brabant. Ende zijn Lichaem worde met grooter triumphen ende feeste met weenender Wtwaert begraven / tot Valenchijn in Henegouwen.

Dese Hertoghe Willem was alle zijn daghen een straf man tegen sijne vyanden/ende teghen sijne vrienden een uptnemende goedertieren Vrijns eñ heere. Eñ zijn hupsvrouwe Margriet, Hertoghe Philips le Hardijs Dochter / leefde menich Jaer daer naer/eñ worde tot Quenoydt begraven / in Henegouwen/ tot den Jacobijnen.

Van Hertoge Villems bastaerts broeders, ende vanden eersten heer van Schaghen.

DEse Edele Hertoge Willem hadde vele Bastaert broeders van Hertoge Aelbrecht sijnen vader gekomen wesende/als Joncheer Adriaen, eñ Willē de eerste Heere van Schagen. Dese heere Willem was eens geweest tot S. Catrijnen in Alexandrien/eñ tweemael ten heyligher lande tot Jerusalem/daer hy Ridder geslagen worde: Ende was geordineert ende geset te wesen Casteleyn opten huyse van Medenblic. Daer na als Hertoge Philips van Bourgoenien ghewonnen was Grave van Hollant/heeft hy desen Heere Willem om sijner deughden eñ eeren wille/ gegont ende gegevē eē Heerlijcheyt in West-Vriesland/met dry Dorpē/als Schagē/Berninghorn eñ Harinchuysen: eñ komende in sijn Heerlijcheyt van Schagē/ dede hy daer makē eē schoon Huys, daer hy met sijn Hupsvrouwe woonende

bleef/

bleef/ende aldus was dese heere Willem d'eerste heere van Schaghen/hy dede oock bedijcken by de Zijpe/by S. Martijns dorp een groote stucke lants dat hy dede heeten dat Nielant/hy hadde te wijve Alijt Ians dochter van Hodenpijl/Ridder/daer hy by kreech behalven de dochterē/ dry sonē/ als heere Aelbrecht van Schagen/Ridder/ Ian van Schaghen / Schout van Haerlem/ende Willem van Schagen / hy was alle sijne daghen een goet vroom Ridder / ende dede vele loflicke wercken. Hy starf int jaer ons Heeren M. ccc. ende lxxiij. ende de Heerlickheydt quam op heere Aelbrecht van Schaghen sijnen outsten sone / die te wijve hadde Adriaen Ghijsbrechts dochter van Nieuroen ende dā Velsen/ daer hy by wan een eenighe dochter gheheeten Iooft , die eerst te man hadde Wouter van Egmondt heere van Soetermeer/ende na nam sy heer Iooft van Borsselen.

Van Hertoghe Willems Bastaert sonen, ende vande heerlicheyt van Hoochtwoude.

DEse Hertoghe Willem van Beyeren liet mede after Bastaert kinderen / als Lodewijck, Evert de eerste heere van Hoochtwoude / Ridderen/ ende woude Bearris van Vliet : Dese heere Evert was de eerste heere van Hoochtwoude in Westvriesland/hy dede maken een schoon slups ghelijck een Casteel binnen sijne heerlickheyt van Hoochtwoude/ ende hy hadde te Wijve Floris dochter van Kijfhoeck / daer hy by wan Anthonis van Hoochtwoude : dit dorp plach te heeten Houtwoude. Dese Anthonis van Hoochtwoude hadde te wijve Zophie Ians dochter van Poelgheest/ daer hy by wan vijf sonen ende een dochter / als heere Bouwen van Hoochtwoude Ridder/ Willem, Gerrit, Cornelis eñ Evert, die een Monick tot Egmont was/ eñ de dochter gheheeten Iutte, was een Nonne te Poel buyten Leyden : Dese heere Bouwen vercost de Heerlickheydt by sijnen levende lijve heere Ian Grave van Egmont/also hy geen kinders en hadde. De Bastaert dochter van Hertoge Willem hadde eerst te man heer Philips van Dorp Ridder/ daer en had sy geen kinder by / daer na nam sy te man Ian van Woerden / heere van Vliet Ridder/ daer sy by wan Gerrit vandē Vliet schiltknape.

Vanden beginsel der Heerlijckheydt van Purmereynde.

BY desen Hertoghe Willems tijden was een vermaerdt man uyt waterlandt gheboren / gheheeten Willem Eggert, een rijck man vā gelde ende goede/ende hadde ten tijde dat Hertoge Willem bluchtigh was voor sijnen vader / hem vele gelts ende schats ghedaen/waeromme hy namaels groot was ende wel ghesien by Hertoghe Willem, want Hertoghe Willem hadde hem ghemaect overste Tresorier vanden lande van Hollant. [Hy woonde t'Amstelam inde bekende hupsinge den Bijl ghenoemt, tegen de Waege over/ ende was den principaelsten stichter ende fondateur van onser lieve Vrouwen kercke aldaer : sijnde ghelijck eensdeels naert patroon vande hooft-kercke te Anniens in Vrancrijc. Men meent dat hy een vanden voorouderen is gheweest van Paus Adriaen de seste van Utrecht. Immers sy voerden ghelijcke Wapenen / te weten dry weerhaecken.] dese Willem Eggert was alleen een Schiltbootich man ende gheen Ridder : op dat hy hier naemaels inder luyden memorie ende ghedenckenissen wesen soude / dede hy in een vergaderen alle die lantluyden die wijt ende verde saten int lant van Purmerlant / by twater gheheeten die Weer/ende dede daer timmeren een starck Casteel ende een kleyn stedeken/dat welcke hy dede heeten Purmer-eynde/ welcke stede ende slot mettet lant van Purmerlandt / metten dorpen Neck ende Hulpedam hy naemaels verkreech van Hertoghe Willem van Beyeren : Ende aldus was dese Willem Egghert de eerste Fondatoor ende stichter / eñ heere van Purmereynde sonder Ridders Name. Ende als hy verhoorde den doot sijns liefs heeren des Hertoghen van Beyerē was hy uptermaten seere bedroest / ende en leefde maer vj. dagē daer na/ ende starf op zijn Casteel dat hy getimmert hadde/ hy liet eenen soon achter gheheeten Ian Eggert, Alijt heeren Gerrits wijf van Zijl/Ianne Reynouts wijf van Brakel. Dese Ian Eggert overmerckende dat heeren hulde ende pays ghein erbe en is / heeft hy na den doot sijns vaders zijn patrimonium ende vaderlijck erf vercocht/ vele ende diverse personen/maer de heerlickheyt van Purmureynde metten dorpē Neer ende Hilpedam/met Purmerlant/vercost hy heere Gerrit van Zijl Ridder/ sijnen swagher/ ende is met desen gelde ende goeden getogen in Vlaenderen inde Stadt van Ghent / ende bleef daer woonen met alle sijne Nakomelinghen. Hy fondeerde tot Oudenaerden een Clooster vander Regulieren oorde/ ende noch een Clooster binnen Ghent/van Jonefrouwen ende Nonnen/ geheeten Bethleem/ vander selver oorden/ende als heere Gerrit van Zijl dese Heerlickheyt van Purmureynde een wijl tijts hadde besiten / vercocht hy die weder heer Ian Burchgrave van Montfoorde/ ende was naderhant besitter af die Grave Ian van Egmont.

Vanden Edelen ende welgheboren mannen die doe ter tijt in Hollant waren.

OMtrent dese tijt waren in Hollandt vele Edelen/ Ridderen/ende Schiltbootige mannen daer dese nabolgende de principaelste af waren Jonckheer Willem van Arkel.

Jonckheer Walraven van Brederoede / die oock was Grave van Gennip / met sijnen broeder Joncheer Willem van Brederoede / Joncheer van Gaesbeec/Abcoude/Wijck/Putten ende Strenen.

Philips Burchgrave van Leyden / heere van Wassenaer met heere Ia ende heere Henric zijn sonen Ridderen.

Heere Ian van Egmondt met heere Willem Ysselsteyn zijn broeder. Philips vander Leck.

Wolfaert van Borsselen heer vander Vere.

Henrick heere van Vianen ende Ameyde.

Die heere van Sevenbergen.

Floris van Borselen / heere van Zulen ende van S. Martijns Dijck/ heere Vrancx bader Grave van Oesterbant.

Iacob van Borselē/heere van Brigdam ende Duyvelant.

Costijn van Haemstede/ende Raes van Haemstede.

Ian heere van Cruningen. Jan van Kenesse.

Huybrecht heere van Cuylenburch.

Daniel heere vander Merwede.

Ian van Langheraeck. Dirck heer van Heukelon.

Ian Burchgrave van Montfoort.

Aernt van Leyenburch.

Henrick heer van Naeldwijck/ met sijn sonen Willem ende Aelbrecht Schiltknapen.

Dirck vander Leche. Ian van Hodenpijl.

Willem Hertoge Aelbrechts Bastaert soon/ d'eerste heere van Hoochtwoude / met heere Lodewijck Ridder sijnen broeder.

Jan van Treslongen / Grave Ghijen bastaert soon van Bolops/ Ian van Vianen.

Ghijsbrecht van Vianen heere van Noordcloos.

Ian van Woude heere van Warmondt ende Alkemade. Iacob vander Woude sijn soon.

Heer Daniel vanden Poel. Heere Ghijsbrecht vander Poel. Heere Dirck van Poel. Heere Iacob vander Poel Ridders. Claeuwaerdt van Poel/ Castelein tot S. Geertenberge. Dirck van Poelgeest.

Heere Gerrit van Poelgeest Ridder/ sijn Neve Berthelmeus van Raephorst.

Ian van Heemstede heere van Benthuysen.

Ian van Vliet. Philips van Dorp.

Ian, Henrick ende Gijsbrecht van Crommenburch/ broeders ende Ridders. Floris van Alkemade.

Gerrit van Zijl. Gillis van Cralinghen.

Gerrit van Lieshelt. Floris van Abeel.

Gher-

Digitized by Google

Gherrit, Coenraet, Ian ende Aernt gebroeders van Parlaer Ridders.
Freric van Zevender.
Barthout van Assendelf.
Dirck vander Beets: Alle dese voorseyt / ongeseydt wenich waren Ridderen.
Ian van Egmont heer van Zoetermeer.
Ian van Egmont heere van Wateringhen.
Aelbrecht van Merenstein.
Huyghe van Altenade. Herbert van Foreest.
Dirck van Assendelf. Symon vander Burch.
Floris van Adrichom. Gherrit upten Haghe.
Gherrit Potter. Bouwen van Swieten.
Floris van Tol. Herbert vanden Bosch.
Willem Egghert, d'eerste heer van Purmerende.
Floris van Lijf hoeck.
Ian vander Mije. Aernt Spiering.
Claes van Waterlant. Willem Naghel.
Alle dese waren Schiltknapen ende gheboortighe mannen.

De Linie der Pausen.

Anno M. CCCC. ende xxj.

EUgenius de vierde was de ij. hondert ende seventienste Paus/hy was van Venegien / ende sat xvj. jaer / ende was eendrachtelijc gekoren/ ende sonder eenich twijfel voor Paus gehouden / maer hy wert corts daer na upt Roomen verdreven / ende quam tot Florens. Daer na int jaer van M.cccc. ende xxxviij. began dat Concilium te Basel daer hy verdacht waerdt worde / maer hy en compareerde noch en quam daer niet / waerom dat hy van t'Pausdom gheset worde / ende kozen eenen anderen/ als Amedeum Hertoghe van Savoyen/ die gheheeten wert Felix de vijfste/ maer Eugenius en waechde hier niet na / waerom datter weder twist op stont inder Kerckien / ende deurde tot Eugenius doot toe. Hy starf tot Romen / ende werdt tot S. Pieters begraven met grooter eeren ende triumphen.

Anno M. CCCC. xxxviij.

Felicx de vijfste was eerst een wereltlijck man ende de eerste Hertoge van Savoye/ hy hadde de werelt begeven/ende leefde met een deel van zijn Heeren/die oock out van Jaren waren / een geestelic ende eenlijc leven: Ende om des willē wert hy bant Concilium te Basel Paus gekorē/ende sat ix. Jaer/nochtans en hadde hy niet veel lupden van Natien die hem gehoorsaem waren: ende als Eugenius de Paus doot was/quam dese Felix ende resigneerde willichlijck dat Pausdom sijnē nae-comer Nicolao de vijfste/om datter eendrachtich heyt weder inder heyliger Kercke komē mochte/ ende hy wert doe Cardinael van Sabijnē/ende Legaet gemaeckt in Vranckrijck. Daer na sterf hy salichlicken inden Heere.

De Linie der Keyseren.

Anno M. CCCC. xxxviij.

AElbrecht Hertoge van Oostenrijc/des voornoemdē Keysr Segemonts dochters man / wert tot eenen Roomschē Coninck gekoren omtrent half vastē / inder stadt van Franckefoort eendrachtelicken vā den Keurvorsten / hem was aenghestorven van sijns wijfs wegen/dat Coninckrijc van Hongarien/van Bemen/van Dalmatien/van Croatien/ van Sarene/eñ dat Hertochdom van Meynhern / ende meer andere landen / ende nu de keur der Keyserlicker kroonen/ eñ alle dit kreech hy sonder slach of stoot/dat niet veel meer gesien en is: Maer leyder! so schielicken als hy verheven worde / so haestelicken verginck hy weder / want daer hy op die Turcken gherepst was om te strijden/ wert hy haestelicken siec/ende starf als hy hp na twee jaer Coninck van Roomen hadde gheweest / zijn lichaem wert in der stadt Alba begraven. Hy was een glorieus Kerstен Prince / met vele losliche deuchden verciert: zijn hupsf vrouwe bleef swaer met kinde / ende baerde na sijnder doodt eenen soon gheheeten Ladislaus, die tot sijne xxviij. jaren sonder kinders aflijvich worde.

Eenighe Extracten upt de Fransche Chronijcke / gemaeckt by Engeraud van Monsterlet, Edelman van Camerick / beginnende met den Jare 1400. tot 1467. doe desen Monsterlet noch leefde/ beroerende Hertoghe Willem van Beyeren/ Grave van Hollant.

Bygheboeght door W.V.G.

IN t Jaer 1406. repsde Hertoghe Willem nae Parijs bpden Coninck Carel, ende hadde met hem een schoon gheselschap synер Vassalen upt syn Landen/Et. ende wert blijdelijck ontfanghen.

Int Jaer 1408. in September / quam hy upt Henegouwen nae Cleant van Luyck / te helpen synen broeder Ian, Bisschop van Luyck / die de Luyckenaers rebel waren / ende hadde by hem omtrent xij^c. Ruyteren / twee duysendt voetvolck wel gheklee / ende wel vijf hondert wagen oft karren gheladen met provande ende wapentuych: ende hem hielen gheselschap den Grave van Conbersan / upt den gheslachte van Luxenborgh / met den Grave van Namen upt den huyse van Vlaenderē/met veel van syn Ridderē ende schiltknapen upt Henegouwen/ Hollant, Zeelant ende Oosterbant / als upt Henegouwen den heere van Hamerer / de heere van Ligne / de heere van Jeumont / de heer van Escanssines / die den Standaert van Hertoghe Willem droegh. De Luyckenaers verlozen den strijdt / ende werden van des Hertoghen voorsz. zijde verslaghen meer dan hondert Edelluyden/so Ridders als Knapen / meest Henegouwers: ende naer dat de stadt Luyck in ghenaden opghenomen was / keerde Hertoghe Willem weder naer Henegouwen.

Inde maent van November daer aen/ is Hertoghe Willem gherepst na Parijs / vergheselschapt met syn Ridderen in groot en ghetale / maer sonder volck van wapenen / ende repsde van daer door begheerte van den Hertoghe van Bourgoegne sijn schoon-broeder nae Tours (daer den Coninck was) om te spreken ende te beslupten den peys tusschen den voorsz. Hertoghe/ende den jonghen Hertoghe van Orleans / wiens vader door last van den Hertoghe van Bourgoegne vermoort was 8 jaers daer te voren. Hertoghe Willem wert heerlick ontfaelt/want de Coning ende Coninginne sijn na maeghschap ware/ ende oock so was syn dochter aē des Conincx tweede sone verlooft: ende Hertoghe Willem met des Conincx Commissarisen weder te Parijs gheloomen zijnde/ worde de peys een naesten by gemaeckt / ende gesept/dat partyen in Februario int jaer 1409. inde stede van Chartres bergaderen souden om te beslupten / ende dan soude Hertoge Willem hebben tot syn lijf-garde op des Conincx kosten vier hondert Lancien oft mannen van wapenen/ ende daer mede Hertoge Willem naer Henegouwen.

Daer na repsde Hertoge Willem na Rijssel by Hertoghe Ian voorsz. sijn schoonbroeder/daer mede gekomen was Hertoghe Anthonis van Brabandt / Hertoghe Ians broeder/ die teghen Hertoghe Willem in oorloge treden wilde / ende nu al begonst hadde/ende hadden de Brabanders het slot ende stede van Heusden al verovert. D'oorsake van desen twist was dat Hertoge Aelbert van Beyeren/ hertoge Willems vader eertijts gheleent hadde van de Hertoginne van Brabant Ioanne des Hertoghen van Brabants oude Moeye/ ende daer hy erfgenaem af was/de somme vā hondert ende vijftigh duysendt gouden gulden/ doen Hertoghe Aelbert oorlogh voerde teghen den heere van Arckel/ welcke somme gelts dese Hertoghe Anthonis als erfghenaem synder voornoemder oude Moeye / sepde hem toe komen / also die niet wedergheghe heven was. Dan Hertoghe Ian van Bourgoegne hebbende van doen de hulpen van dese twee Hertogen Anthonis ende Willem, soo veel te weghe ghebracht / datse te Rijssel verec-

Digitized by Google

vereenight werden ende verarrogeert zijn/ midts dat Hertoghe Willem aenden Hertoge van Brabant betalen moest op seckere termijnen de somme van lxx. duysent gulden van gout voor alle pretensen. Daer nae is Hertoghe Willem weder in Henegouwen gerepst/ ende heeft door last ende consent des Koninx van Vrancrijc vergadert 400. Lanciers/ hebbende elck na 't gebruyck van dien tijden eenen Arrsier by haer/ ende werden gelept door de Graven van Conversan/ ende is int begin vande Vasten met Hertoge Ian van Bourge. nae Parijs gereden/ en van daer na Chartres/ daer de Koning noch was met de Koninginne/ ende veel groote heeren van Vranckrijck/ die alle inde hooftkercke vergaderden/ alwaer den peys int bywesen van Hertoge Willem tusschen hertoge Ian ende den jongen Hertoge van Orleans/ daer alle tegenwoordigh zijnde/ ghesloten werdt ende besworen op 't heylige Evangely-boeck. Hertoge Willem is ten selven dage in Meert 1409. met Hertoge Ian nae Parijs gereden/ alwaer sy eenige dagen bleven/ tot dat de Koningh daer mede quam op sondagh ten half Vasten/ die de twee heeren bupten Parijs te ghemoet reen.

In tselve jaer repsde de Gravinne van Hollant/ Hertoge Willems wijf nae Brussel/ op de Bruploft-feeste van Hertoghe Anthonis van Brabandt/ die de Hertoginne van Luxenburgh trouwen soude/ alwaer veel Hertoghen ende Graven teghenwoordigh waren/ ende was op den xvj. Julij.

In October daer aen repsde Hertoghe Willem weder nae Parijs/ daer toe versocht zijnde vanden Hertoge van Bourgoegne/ en wert feestelijc vanden Koning onthaelt den 18. dier maent/ en logeerde int huys van d'heer Montigny, hofmeester vanden Koning/ welcke Montigny daeghs te voren onthooft en bupten Parijs opgehangen was. Daer nae repsde hy nae de stede van Melupn/ daer de Koningin haer onthiel/ ende hy maerte daer soo veel dat sy den Hertoghe van Bourgoegne weder in haer goede gratie nam. Hertoge Willem repsde weder na Parijs/ daer hy bleef tot Kersmisse toe.

Int jaer 1414. also de Koning Karel van Vrancrijc voz loge hadde jegens Hertoghe Ian van Bourgoegne/ ende dat Atrecht vande Fransoysen hart belegen was/ is de Gravinne van Hollandt met Hertogh Anthonis van Brabandt haer broeder by den Koningh int leger gekomen/ ende hebben so veel te weghe gebracht dat de peys gemaeckt werde.

Int jaer voorsz wert Sigismond Hertoge van Luxenburg tot Aken Roomsch Keyser ghekroont/ alwaer onder ander presenten waren d'Ambassadeur van Hertoghe Willem, metten Joncheer van Arckel/ ende den Baenderheer van Sebenberghen.

Int jaer 1416. quam de selve Keyser in Hollandt te Dordrecht/ ende was gelogeert inde huysingh genoemt Brandenburgh/ byde Wijnkoopers cappel/ ghekomen zijnde om naer Engelant te vare: ende also hem aengesept werde dat het tijdt was t'scheep te komen/ ende dat het getp niet wachten wilde. Seyde hy: wat is dat voor een Heerl/ die na den Keyser niet wachten en wil! ende vertrocken zijnde naer Engelant/ is hem Hertoge Willem ghevolght/ wel met 600. man. D'oorsake van dese repse naer Londen was om met den Koningh van Engelant te handelen om peys te maken met Vranckrijck/ om dat het Concilium of Synodus te Constans vergadert/ te beteren voortganck hebben soude.

Daer nae sont Hertoge Willem een Ambassade aenden Hertoge Jan van Bourgoegne/ versoeckende dat hy soude willen komen byden Dolphijn van Vranckrijc/ schoonsone van Hertoge Willem/ 't welc Hertoge Jan doe weygerde/ seggende sommige repsen gesonden te hebben aen Hertoge Willem sijn schoonbroeder in Hollant zijnde/ en versoeckende dat hy den Dolphijn herwaerts in Henegouwen brengen wilde/ maer dat Hertoge Willem dat niet en hadde willen doen: maer also daer na den Dolphijn selfs een brief schreef met sijn eygen hant aenden Hertoge van Bourgoegne/ begeerende dat hy te Valencijn by hem quame: so is den Hertoge derwaerts gerepst den xij. Novemb. ende reden hem te gemoet Hertoge Willem metten Dolphijn sijnen schoonsone/ ende sanderen daeghs in bywesen vande Grabinne van Hollant/ Hertoge Willems wijf/ en van Grave Phillips bã Charlois Hertoge Jans sone/ ende den Grave van Conversan/ en veel andere groote heere en Ridderlijpde/ hebben sy diverssche dingen belooten/ aengaende den Oorloge van Vranckrijc en Engelant/ als mede nopende den persoon vanden Dolphijn diemẽ na Vranckrijc gelepden sonde: en (sept Monsterlet) dat Hertoge Willem verklaerde dat nopende den Oorloge bã Engelant op Vranckrijc sijn voorsaten Graven van Hollant en Henegouwen/ haer desen Oorloge niet bemoept en hadden/ ende dat hem aengaende hy van sinne was mede so te doen/ verstende dat anders sijn landen daer schade door souden lijden/ en so scheyden sy van den anderen. Op den xij. Novemb. daer aen/ so lepde Hertoge Willem den Dolphijn te Kenout opt Kasteel alwaer onlanex daer aen quamẽ Ambassadeurs vanden Coning bã Vranckrijck/ versoeckende dat den Dolphijn na Parijs by sijnen vader wilde komen/ also den voorgaenden Dolphijn sijn ouder broeder genoemt Lodewijc overledẽ was: maer hy bleef daer noch tot Kersmis/ ende doe vertrock Hertoge Willem met den Dolphijn naer S. Quintijn/ daer sy de Koninginne van Vranckrijck verwachten tot naer bpx Koningen dagh int Jaer M. CCCC. xxij. ende om dat de Koninginne daer niet komen wilde/ vertrock Hertoge Willem met den Dolphijn na de stede van Compiegne/ alwaer mede onlanghs daer aen quam de Grabinne van Hollant met veel gevolgh/ met Vrouwe Jacoba haer eenige dochter/ die den Dolphijn getrout hadde: en daer na quam de Koninginne van Parijs met grooter staet inde stede van Henlijs niet verre van Compiegne/ hebbende met haer den Hertoge van Tozaine haer tweede sone/ ende den Hertoge van Bertaegne haer schoonsone/ ende den Rade des Koninx: en naer eenige sendinge bã Henlijs op Compiegne gins ende weder/ is ten lesten de Grabinne van Hollant met Vrou Jacoba de Dolphijna te Henlijs by de Koninginne haer schoonmoeder gherepst: maer den Dolphijn met Hertoge Willem bleve te Compiegne: alwaer sijn wijf de Grabinne met haer dochter weder gekomen zijnde/ vertrock de Koninginne weder na Parijs/ alwaer onlangs daer aẽ quam Hertoghe Willem met hem hebbende de Raden vanden Dolphijn/ en de Ambassadeurs vande Hertoge bã Bourgoegne/ dẽ welken doe met den Koningh en sijnen Rade in bpantschap en oorloge waren: en nae veel beraedingen die Hertoge Willem hadde met des Koninx Raet/ nopende den persoon vande Dolphijn/ om den selven te Parijs aen sijnẽ Vader den Koning ober te leveren: heeft ten laetsten in bollen Rade des Koninx verklaert/ dat ten zy by den Koningh oft sijnen Rade anders geen oorlogh gestelt en werde om het Lant in peys te brengen (also d'oorloge opde Hertoge van Bourgoegne sijn schoonbroeder verklaert was) dat by Hertoge Willem/ den Hertoghe van Bourgoegne tsamen met den Dolphijn soude doen verbinden/ ofte by soude den Dolphijn weder in Henegouwen doen: welc verstaẽ zijnde by die die doe Koning Karel goubernerde/ is belooten dat Hertoge Willem gearresteert en verseckert soude werden/ ter tijt toe dat den Dolphijn sijnen Vader den Koning gelevert soude hebben: maer dit een upten Rade/ die Hertoge Willems bzient was/ hepmelijck verwittight zijnde/ is by sanderen daegs/ den lesten Meert vertrocken/ hem gedenkende en uptgebende dat hy in pelgrimagie wilde gaen na Sint Mooz ten Grave dupte Parijs/ en tsavonts weder inde stadt komen: maer reedt haestelijck met sijn bpen naer Compiegne/ en quam daer op den selvẽ dage/ daer de Dolphijn sijn schoonsone was/ dien hy seer siec bant te bedde liggen/ van welcke siecke hy van dien selven abont sterf/ op Palmensondagh/ van een Apostupme by sijn ooze/ die van binnen gebozsten was/ en hem dede sticken/ en werdt in een looden kiste gedaen/ en aldaer begraven in presentie van Hertoge Willem de Grabinne sijn wijf en Vrou Jacoba de Dolphine/ ende werden voor sijn ziel veel Aelmoessen uptgedeelt. Hertoge Willem is daer nae met grooter droefheyt weder in Henegouwen gekeert/ seer misnoeghigh om 't verlies sijns dochters man/ den welcken hadde hy mogen int leven blijven/ soude Koninck van Vranckrijck/ en Grave van Hollant/ etc. geweest hebben. Hy was out xix. Jaren: daer was doen grootelijcx de sprake dat hy vergeven was/ upt haet dat hy met den Hertoge bã Bourgoegne gealliert was/ ghelijck den voorgaendẽ Dolphijn Lodewijc sijn broeder mede was geweest/ en dat dit quaet soude zijn gedaen/ voor die bande partije van Orleans/ om dat den jongsten sone Karel Dolphijn en namaels Koning soude werden (gelijck hy dede) en hadde getrout een dochter vanden Hertoge van Albion/ die de partije van Orleans hielt: dit vermelden de Chronijcken van Vranckrijck. Hertoge Willem en den Hertoghe van Bourgoengien vergaderden daer na te samen te Bowap/ houdende veel hepmelijcke raden op 't gene hem besegent was te Parijs: en van daer vertrocken zijnde naer Boussain in Oosterbant/ is hy aldaer/ van sijn quaet veen siecker werdende/ ende vermits de doot van sijn schoon-soon de siecte verergerende/ gestorven den lesten Mey.

Int Jaer 1415. heeft de heer van Gaesbeeck/ als heer van Putten/ uptgegeven te bedijcken/ het lant van Westerijck/ datmen nu 't Zuytlandt noemt/ by Geerbliet/ ende werdt bedijckt by Godevaert van Suydoort (die hy sijnen Neve noemt) ende meer andere.

Digitized by Google

Vrouwe Iacoba de xxix. XIX. Iaren geregeert.

Van Vrouwe Iacoba, de xxv. Gravinne, van Henegouwen, Hollant, Zeelant, &c. alſo Hertoghe Ian van Beyeren haer Oom geen wertelijcke Grave en was.

IACOBA, Hertoge Willems eenige erf-dochter/ als haer vader afſlijvigh gheworden ende begraven was/ ſoo was ſy by haer Moeder Vrouwe Margriet, Hertoghe Ians dochter van Bourgongien/ ende waren met allen ſeere bedroeft banden doodt haers liefs heeren man ende vader. Ende als de uytvaert met grooter droefheyt was gedaen/ worde ſy met grooter ſtaet eñ feeſte gehult inde lande van Henegouwen/in allen ſteden ende plaetſen/inden Jare M. cccc. xvii. Sy en was maer ſeſtien Jaren oudt als ſy haer Heerlijckheden ende vaderlijcke erve aen nam: God betert/ſy en mochteſe niet met ruſte ende vrede gebruyken/ want dat peſtilentiael bergift van Hoecx eñ Cabbeljaus begonſt weder in Hollant op te ſtaen. Die vande Hoecxſche partije waren/ hielden met Vrouwe Iacoba hare rechte Lantſvrouwe/ ende de Cabbeljauſche partije waren haer altijdt contrarie: waeromme dat ſy alle de daghen haers levens in grooter tribulatien ende verdriet over brochte ende regheerde/ als ghy nae hooren ſult.

Hoe de ſtede van Yſelſteyn ghewonnen, verbrandt ende gedeſtrueert worde.

ALs Hertoghe Willem afſlijvigh ghewordẽ was/ doe wierden ſy alle verblijdt die van hem verdruckt ende verdreven waren/ waerom dat Heere Willem van Egmont/ van Yſſelſteyn/ ende Heer Ian van Egmont ſijn broeder/ overlepden hoe ſy beſt ſouden recuperen ende weder krijghen haer vaderlijcke erf/ daer ſy upt verdreven waren by tijden Hertoghe Willems van Beyeren. Aldus heeft dan Heere Willem van Yſelſteyn heymelijck vergadert een deel gewapent volck/ ende is op des H. Sacraments nacht al ſchielijcken voor Yſelſteyn gekomen/ eñ alſo hy eenige heymelijcke vrienden hadde in dier ſtede/ kreech hy een poorte op/ ende trat terſtondt met al ſijn volck inde ſtede/eñ kreech die onder ſijn bedwanck dat hem niemant weder ſtont/maer dat ſlot en kreech hy doen niet: want die Caſtelein wierdet ghewaer/ ende bewaerdet ſeer ſcharpelijcken. Vrouwe Iacoba met haer moeder in Henegouwen noch weſende/ zijn terſtont eenighe Heeren gheweeſt diet met haer hielden/ eñ arbeyden alſo vele aen de ſtadt ende burghers van Vtrecht ende Amerſfoort/dat ſy met alle haer macht gewapent quamen om een belegge te maken voor de ſtede van Yſelſteyn. Ende van deſen heyre eñ belegge waren Capiteynen eñ Hooftluyden/ Walraven heere van Vreedenroede/ heere Ian Burggrave bã Montfoort. Ende eer dit belegge voor Yſelſteyn geſchiede/ ſoo waren deſe twee ghebroeders op dat Slot al gekomen/eñ hadden dat gewonnen. Die van Vtrecht deden daer groote bolwercken/ tenten eñ Pauwelioenen voor die ſtede opſlaen/ende en woudẽ oock niet van daer trecken/ want ſy wiſten wel dat haer Ballingen vander ſtadt met heer Harman van Lochorſt ende Ian vanden Spieghel daer mede binnen ghecomen waren/ ende vier dagen daer na quamen alle die ſteden van Hollant (behalven weynige) met haer bannieren ende poorters/ om die Stede weder in te krijghen. Ende heer Ian van Beyeren, Elect van Lubick/vrouwe Iacobs oom/ quam daer mede met veel ghewapent volck upt Goyland/ ende daer worde een ſcherp ende nau belegghe voor die ſtede ghemaeckt. Dit ſiende die twee ghebroeders van Egmont/ beſtonden te duchten/ ende veertien dagen na dat dit belegge hadde geduert/ door middel ende tuſſchen-ſpreken heeren Ians van Henſberge/ worde daer een tractaet van papſe ghemaeckt: als dat die twee broeders heere Ian eñ heere Willem ſouden trecken upt de ſtede van Yſelſteyn/ met alle de Ballingen eñ vreemde gaſten/met alle haer goedẽ/ eñ ſouden die ſtede ende het ſlot ſetten in handen van Vrouwe Iacoba, ende al de inwoonders van derthien jaren oudt ende daer boven/ ſetten hen mede ter ghehoorſaemheydt van Vrouwe Iacoba. Dit aldus gheſchiedt weſende/ quam alle dat bupten-heyr inde Stede/ ende korts daer nae quam Vrouwe Iacoba upt Henegouwen in Hollandt/ ende ſiende deſe victorie upt haer name gheſchiedt weſende/ danckte ſy ſeer haer vrienden die dit werck hadden ghedaen. Doe quamen die van Vtrecht/ ende begheerden datmen hen wilde doen die ſtede ende 't ſlot van Yſelſteyn om haren wille daer mede te doen/ het welcke eylacx ſeer onwijſſelijck worde gheconſenteert. Doe quamen die van Vtrecht met alle haer macht opten xxix. Junius/ ende beſtonden de mueren/ poorten ende toornen vander ſtede af te breecken/ ende dat ſlot verdeſtrueerden ſy ende ſlechtent neffens der aerden: dit miſhaghede veele banden Heeren ende Edelen banden lande van Hollant/ want Yſelſteyn was de ſleutel ende naghel van Hollandt/ die der ſtadt van Vtrecht te nae lagh/ ende binnen deſen Jare worde hen noch meerder macht ghegheven/dat ſy ſouden de heele ſtede verbranden/ uptgeſept de Kercke ende het Kloofter. Deſe deſtructie der ſtede van Yſelſteyn gheſchiede/doe Volpert van Amerongen/ende Dirck van Houdaen Burghermeeſters waren der ſtadt van Vtrecht/ ende die ſtede van Yſelſteyn bleef aldus legghen ghedeſtrueert ſonder mueren/ tot dat Hertoghe Kaerl van Bourgongien Grave van Hollandt was/ want heere Frederick van Yſelſteyn/ ende daer na Grave van Bueren wert/ verkreech van Hertoghe Kaerle die Stede weder op te timmeren ende dat ſlot te ſtercken.

Hoe dat vrouwe Iacoba verſekert werdt tot eenen man Hertoge Ian van Brabant.

IN dit ſelve Jaer van xvii. worde Vrouwe Iacoba in allen ſteden van Hollandt/Zeelant ende Vrieſlant gehult

Hertoge Ian van Beyeren. IIII. Iaer ingeregeert.

ghehult ende ontfanghen met grooter triumphen voor eenen rechten ende erfvrouwe der landen voorsept/ghelijck sy in Henegouwen ontfangen was/ende om t'achter-volgen de begheerte wijlen Hertoghe Willems van Beyeren / als datmen sijn dochter hyliehen ende besteden soude aen Hertoghe Ian van Brabandt, niet teghenstaende dat sy malhanderen ten tweeden grade bestonden/want sy beyde broeders ende susters kinderen waren / want Hertoge Willem hadde te wijve Vrou Margriete, Hertoghe Anthonis suster van Brabandt/ dese Hertoge Ians vader. Ende als Hertoghe Ian van Brabandt vernomen hadde dat Hertoghe Willem aflijvigh ghevorden was/toogh hy met schoonen staet in Ghent by Hertoghe Ian van Bourgongien sijnen Oom / ende spraeck daer vanden houwelijcke tusschen hem ende Vrouwe Iacoba sijnder Nichten / soo wierdt daer een dachvaert gheordineert te wesen tot Bierbliet / daer Hertoghe Ian van Brabandt quam / met Grave Philips van Charloys sijnen Neve/Hertoge Ians soon van Bourgongien / met vele andere Baenroetsen ende Edelen: Op d'ander zijde was daer Vrouwe Iacoba van Beyeren / weduwe des Dolphijns van Vyennen/ Gravinne van Henegouwen/Hollandt/Zeelandt ende Vriesslandt/met Vrouwe Margriet haer moeder/ Hertoghe Ians suster van Bourgongien / ende Moeye van Hertoge Ian van Brabant/ eñ heere Ian van Beyeren/ Elect van Luddick / Vrouwe Iacobs Oom / met meer ander Baenre-heren / Ridderen ende Edelen vanden Landen: ende daer wordt besloten datmen soude volhenghen den uptersten wille Hertoghe Willems van Beyeren / ende dat tractaet vanden huwelijcke wierdt daer gemaeckt/tusschen Hertoge Ian ende Vrouwe Iacoba. ende sy verseherden malhanderen voort te baren/ alsoo verde de heylighe kercke dat toelaten wilde / ende by verlof dat verkrijghen mochten. Ende des anderen daeghs / als opten eersten dagh vã Oogstmaent/wesende sondagh / soo swoeren sy beyde metten houwelijcke voort te varen op conditien voorsept / ende daer werden brieven af gemaeckt met groote peynen. Eñ onder andere puncten ende articulē wert daer gesept ende gesloten/dat heer Ian van Beyeren die Elect behouden soude/ alle 't gene dat wijlen Hertoge Aelbert sijn vader/ende Hertoge Willem sijn broeder hem gegeven hadden/ende dat van Vrou Iacoba sijn Nichte hem toegesept was/eñ mitsdien gaf de Elect sijn consent in dit houwelijc/ ende hier mede scheyde de dachvaert minnelijc/ ende daer worden notabele Ambassaten eñ Orateurs uytgesonden int Concilie vã Constans/om te verkrijgen dispensatie vanden huwelijcke / want Hertoge Ian eñ Vrouwe Iacoba waren suster eñ broeder kinders / ende oock de Dolphijn haer eerste man/ eñ Hertoghe Ian van Brabant bestonden malhanderen inden derden graet/ maer sy en konden gheen dispensatie verkrijghen vanden Concilie/want Keyser Segemont van Roomen / ende Hertoghe Ian van Beyerē belettē dat met aller macht daer sy konden. Ende heer Ian van Beyeren wert alsoo ghesint/ dat hy int voorsz Jaer van seventien / inde maent vã September upt de stadt van Luddick toogh / ende en quam daer nae nopt weder in/ ende quam in Hollant tot Dordrecht / ende hy sant notabele Ambassaten in den Concilie van Constans/ eñ resigneerde aldaer by sijnen Procurateur dat Bisdom van Luddick / dat hy seven-en-twintich jaren lanck hadde berecht/eñ sette dat in handen vanden Paus van Roomen/ eñ hy dede aldaer groote instantie ende arbeydt om te beletten de dispensatie van Hertoghe Ian ende sijner Nichten/ eñ dit voorde Hertoge Ian van Brabant heymelijckē te weten gedaen van eenige vrienden die hy hadde.

Vanden strijt die binnen Gorrichom was.

HErtoghe Ian van Beyeren binnen Dordrecht zijnde / schreef Brieven aen den steden van Hollant/dat sy hem voor een Voocht ende Momber ontfangen wilden/want sijn Nichte Vrouwe Iacoba een weduwe was/eñ om dat dat Concilie niet dispenseren noch toelaten en wilde dat huwelijck voorsept/ ende des en woude hy sijnder Nichte Vrouwe Iacoba niet hinderen / maer vorderen in al dat hy vermochte (als hy sepde) maer contrarie was waer. Ende daer werdt een dagh-vaert ghehouden tot Schoonhoven daer dit op-ghedaen werdt / maer het werde hem ghewepghert van sijnen Nichte / by rade haer der Prp landen / ende sy presenteerde haren Oom alle 't ghene dat inden tractaet vanden huwelijcke hem toeghesept was. Waerom dat Hertoghe Ian voornigh worde/ende repste wederom tot Dordrecht / ontrent S. Victors dagh/ ende maeckte vrientschap met sommige Heeren: ende hieldt aldaer eenen heymelijcken raedt metten ghenen die vander Cabbeljauscher partijen waren / ende dese dagh-vaert gheeynt wesende / werde hy van die van Dordrecht ghehuldt ende ontfanghen voor eenen rechten Voocht ende Momber des lants van Hollant/ ende dede terstondt ontseggen Vrouwe Iacoba sijnder Nichte / ten waer dat sy haer stelde onder de Hooghdije van hem. Doe maechten aliancie ende verbont met hem Joncheer Willem van Arkel/ heere Ian van Egmont / ende heere Willem sijn broeder / ende sy beloofden hem te doen hulp ende bystant/ met allen harē fauvoors ende adherenten / met lijf eñ goet daer sy konden ende mochten: eñ hy beloofde henlupden weder te setten ende te doen hebben alle haer heerlijcheden / goeden ende erven daer sy upt verdreven waren. Daer nae ontrent S. Lijsberten is heer Ian van Egmont ghecomen met een deel soudeniers by hulpe eenige poorteren/ende quam heymelijck binnen Gorrichom / ende kreegh die in tot behoef Jonckheer Willems van Arkel sijnen Neve. Dat siende alle de fauvoors ende goet-gonners ende vrienden van Vrouwe Iacoba, ende dat sy hem niet wederstaen en mochten / bloden snellijcken opt Slot dat Hertoghe Willem Vrouwe Iacobs vader daer hadde doen maecken. Ende voorts daer nae quam

Digitized by Google

Joncheer Willem met veel Baroenen/ Heeren/ Ridderen ende knechten/ met veel gewapent volck / eñ worde weder geset in sijne heerlickheydt des lants van Arkel: Maer dat Casteel bleef onder de subjectie der Hertoginne / want de Borchsaten dat vromelicken hielden tegen die van binnen. Dit verhoorende Hertoghe Ian van Beyerē/quam korts daer na tot Gorrichom/ ende een luttel tijdts daer gheweest hebbende in heymelicken rade / quam hy weder tot Dordrecht. De Doorluchtighe Hertogin/ Vrouwe Iacoba, dese quade nieuwaren vernemende / dede vergaderen van stonden aen vele vrome wapentuers / ende quam seer ghestoort wesende in Hollant/ eñ vergaderde alle haer vrienden met die van Vtrecht eñ Amerssoort/eñ maechte haer sterck om te wreken dat haer misdaen ware: Ende is gekomē met haer moeder met vele schepen groot ende kleyn de Merwen op varende met ontwonden bannieren door Gorrichom: Ende de Capitein eñ Hooftman van desen heyre was Joncheer Walraven van Brederoede/ ende die doe ter tijdt geordineert was van Vrouwe Iacoba, te wesen Stedehouder der landen van Hollandt/ Zeelant ende Vriesland. Ende als sy daer gekomen waren/worde Vrouwe Margriet met haer dochter Vrouwe Iacoba op dat Slot ghelaten / ende dat ander heyr braken een gat inder mueren by dat Slot daer sy alle door ginghen / om de stede te verkrijghen. Dit siende Joncheer Willem , stelde hem in ordinantie om eenen strijt met hem te vechten/ want hy hadde wel vier dupsent vrome vechtende mannen. Daer teghen stelden hen dat heyr des Hertoginnen in ordinantie om in die stede te gaen / ende den Joncheer van Arkel te bevechten. Ende hier-en-tusschen so worde Joncheer Walraven van Brederoede Ridder geordineert/ eñ Joncheer Willem van Arkel worde oock aen d'ander zijde Ridder gemaert. Ende die Joncheer van Arkel hadde eenen diepen gracht laten graben tusschen hem eñ dat slot/datmen niet lichtelick by hen komen mochte/maer der Hertoginne volck quamen van dat Slot met ontwonden bannieren/ met grooten gherrijs/ ende gingen stoutelickē met die van Vtrecht ende van Amerssoort over de gracht ter stedewaert in. Die Joncheer van Arkel stondt met sijnen hoop teghens dat hups in een strate met ontwonden bannieren / ende saghen dat heyr over de gracht komen / eñ der Hertoginnen volck trat stoutelicken aen tot by henlupden. Als de Joncheer van Arkel dat sach / trat hy oock vromelick hen tegen/ ende daer quamt tot eenen grooten strijde / daer werdt uptermaten seere gevochten / ende seer ghedzongen/ten lesten waren sommighe van des Joncheeren volck die achterwaert begonnen te wijcken / eñ veel lieper wech/ eñ der Borstinnen Vrienden wonnen den strijt. Ende daer bleef aende Arkelsche zijde doot ghesiagen Joncheer Willem van Arkel / die daer te voozen Ridder geslaghen was / ende sijne Heerlickheden die quamen op des Heeren kinderen van Egmont / want de Vrouwe van Egmont was een eenighe suster van Jonckheer Willem, ende Hertoghe Reynout van Gelre was hare beyder Oom / die oock sonder kinder starf: behalven Joncheer Willem bleven daer noch geslagen/de Joncheer van Petersom / Henrick de Bastert van Arkel/ de Graef van Opburghen/ Joncheer Allert van Bueren / Splinter die Bastert van Nienroede / Otte van Gelcom/Otte van Gemen/Willem van Appeldoorn/ met noch wel M.man edel ende onedel. Eñ daer worden ghevangen de Grave van Vernenburch/ die Grave van Hulburghen / heere Henrick van Boemoet/ die heere van Mijlendonc/ de heere van Vyoen/de boocht van Waldorp / de Joncheer van Batenburch / heere Dirc van Lienden/heer Willem van Ysendoorn/ heere Aernt van Ordinghen / heere Raes zijn broeder/ heere Dirc van Hemmen/ die Joncheer van Oorslot/ Aernt van Egmont / Otte van Bueren Ridder/ Ian van Heeren / Iohan van Open / Aernt van Craenhem/ heere Aernt van Harlaer Ridder. Die van Vtrecht hadden ghevanghen heere Ian van Egmont / met meer andere Edele ende Onedele tot M. toe. Ende in desen strijde bleef mede verslaghen vander Borstinnen zijde / Joncheer Walraven van Brederoede door versupmenisse sijns selfs dienaers met wepnich andere / daer sy veele aen verloos / ende seere coutwich om was. Dese bloedighe strijt gheschiede opten eersten dach van December. Desen strijt ghedaen wesende / worde Joncheer Walraven met grooter droefheydt ghebracht tot Vianen/ ende leydt daer begraben inde Parocht kercke / in dat Choor/ voor dat hooghe Outaer/ achter latende 2. sonen/ als Reynout heere van Brederoede / van Vianen ende Amerde/ eñ Gijsbrecht Dombeken der kerckē van Vtrecht / ende na Elect der voorschreben kercke / ende Vrouwe Iohanna haer beyder moeder / heer Henricx dochter van Vianen eñ Amerde/starf 's jaers daer aen/ eñ want haer sonen noch jonge kinderen waren/ so namse onder sijne Vooght dije Joncheer Willem van Brederoede haer Oom. Ende Jonckheer Willem die daer jammerlicken verslaghen ende versmoort lach in sijn eyghen bloet/ worde met grooter droefheydt begraben tot Gorrichom inder kercke onder eenen costelicken tombe. Dit gedaen zijnde/besette de Borstinne de stede met haer volck van wapenen tot bewaernisse vander stede ende dat slot/ ende danckende die van Vtrecht ende van Amerssoort/tooch sy met haren ghevangen in des Graven-hage / ende dede sommige onthoofden naer schrijven van Monsterlet.

Hoe Hertoghe Ian van Brabandt troude Vrouwe Iacoba Hertoginne.

IN den jare M.cccc.ende xxij.als dat schisma ende tweedracht inder heyliger kercken ontrent 40.jaer hadde geduert/ so is ten lesten door Gods barmhertigheydt inder kercken eendrachtichept gekomen/ende dat Concilie met de ghedeputeerde vanden vijf natien van Kerstenrijck met de Cardinalen / kozen tot een Paus van Romen Odo vander Colonnen een edel Romeyn/ ende dit was op S. Martijns abondt in die winter / waerom dat hy geheeten worde Martijnus de vijfte van dier namen/ende dit was noch int Jaer van xxij. Ende opten xxij. dach November/ daer nae heeft de selve Paus gedispenseert op dat huwelick van Hertoge Ian ende Vrouwe Iacoba, niet tegenstaende de voorseyde maeghschap ende swagerschap / eñ die bulle worde heymelicken onder ghesonden vanden Ambassadeuren Hertoghe Ians, dat welcke vernemende de vrienden van Hertoghe Ian van Beyeren klaechden dat de Keyser/ die des qualickē te vreden was/ eñ informeerden den Paus/ als dat vele schanden/partijschap ende oorloghe overmidts desen huwelicke komen soude mogen/so dat de Paus tot sijnder neerstiger instantie wederriep dese dispensatie/ dan welcke revocatie ende wederroepinge Hertoge Ian van Beyeren copie gekregen heeft / die hy in eenen besloten brieve Hertoghe Ian van Brabandt gesonden heeft om dat huwelick te beletten. Ende Hertoge Ian van Brabandt sant de bulle vander dispensatie by Grave Engbert van Nassouwen/ heer vander Lecke ende Breda/ eñ by heere Henric van Bergen aen zoom/ aende Hertoginne Vrouwe Iacoba , doe ter tijdt wesende in Hollant inden Hage/ ende dit was opten xxij. dach in Januario/int Jaer M.cccc.ende xxij. Eñ opten achsten dach van Maert daer naer quam Hertoghe Ian met grooter state van Graben/ Baenroetsen/ Ridderen ende Edelen in Hollandt in des Graven-haghe by Vrouwe Iacoba, ende daer ginghen sy te rade : daer was die Bisschop van Doornick met andere Ambassadeurs Hertoghe Ians van Bourgoengien / ende die Raedtslupden Hertoghe Ians van Brabandt / ende der Hertoginne Vrouwe Iacoba, ende die Ghedeputeerde vanden Steden van Brabant/Henegouwen/ Hollant ende Zeelandt/ ende daer visiteerden sy die bulle vander dispensatie / ende oock die copie vander revocatie/ daer af sy gheen bulle noch vidimus autentijck ghesien en hadden. Ende alle puncten ende artijculen overghelesen ende gheweghen/ werdt daer ghesloten datmen metten houwelicke voort varen soude nae forme der heyliger kercken.

Ende opten vierden dach van Aprille soo troude de Heer

Digitized by Google

Heeren van der Capelle in 's Graven-haghe Hertoghe Ian van Brabandt/ Lotteringen ende Limburgh/ ende Vrouwe Iacoba Hertoginne in Beyeren/ Grafvinne van Henegouwen/ van Hollandt/ Zeelandt ende Vrieslandt/ in presentie ende teghenwoordigheydt der ouder Vrouwen van Beyeren haer moeder/ heere Philips Burgh-grave van Leyden/ heere van Wassenaer/ heer Henrick vander Leche/ ende seer veele Edele Vrouwen ende Jonchfrouwen/ als de Vrouwe van Sinte Martens dijck/ de Vrouwe vander Ameyde ende de Vrouwe vander Steenkerche: Ende Hertoghe Ian van Brabant oudt wesende sestien jaren/ besliep doe sijne Vrouwe/ de Hertoginne out wesende seventien Jaren/ eñ met desen houwelijcke waren de Landen van Brabant ende Hollant seer gheslijft/ gesterckt ende verblijt: Eñ een lange wijle hier nae so kreegh Hertoge Ian brieven vanden Paus Martijn voorsepdt/ die hem ontboot met notabele mannen/ ende oock met besloten brieven/ hoe dat hy alleen upt vreese vanden Keyser de dispensatie wederroepen hadde ende anders niet/ ende dat Hertoge Ian ende Vrouwe Iacoba sonder schrupel van conscientie te samen blijven mochte inden houwelijcke by hem gedaen/ het welcke ooc tuyghden ende certificeerden met hare brieven de Cardinael van Ostien/ ende de Patriarch van Constantinopel: soo is dan Hertogh Ian van Brabant als wettigh Man ende Momber van sijner Vrouwen ontfanghen gheweest inde steden van Henegouwen/ van Hollant/ van Zeelant eñ van Vrieslandt/ met grooter solemniteyt/ uptgesept te Dordrecht ende inden Vriele: desgelijcx wert daer nae sijn vrouwe als Hertoginne van Brabant ontfangen met processien ende grooter eeren inden Lande van Brabant.

Byvoegsel. [Dit houwelijck tusschen Vrouwe Iacoba ende den Hertoge van Brabant, worde aengegaen voor raedt ende wille van haer moeder Vrouwe Margriet van Bourgoegne, die Moeye was vanden Hertoge van Brabandt, maer 't geschiede gelijck den ouden Kronijckschrijver Monsterlet getuyght/ tegens Vrouwe Iacoba gemoet/ also sy wel sagh (hoe jongh datse was) dat hy van teere ende tenghere complexie was/ ende by sijn selven weynigh belept hadde/ om haer persoon ende haer landen met de sijne wel te regheeren/ zijnde sy een frissche ende lijvige Princesse/ ende kloeck van gemoet/ sy oudt xvij. jaren/ ende hy maer xvj. jaren. De selve Monsterlet verhaelt/ dat onlanx daer aen desen Hertoge ende Hertoginne Iacoba vertrocken nae Berghen in Henegouwen: ende zijnde hy ter jachte gereden/ soo zijn gekomen seker onbekende personen ten huyse van heer Everard Vrou Iacoba B. broeder/ ende heer van Boechhoude/ ende hebben aldaer doot geslagen Willem le Begge, sieck te bedde liggende/ ende was Hertoghe Ians van Brabant principaelste Gouverneur/ daer hy seer veel af hiel: ende dit gheschiede in bywesen van heer Willem van Sart Bailliu van Henegouwen/ aenden welcken dese dootslaghers sepden/ dat hy hem niet voeren en soude. Dit gedaen zijnde/ zijn sy sonder commer upt Berghen gheloopen: den Hertoghe vander Jacht komende/ was hierom seer ghestoort ende ontroert/ maer wert wat ter neder ghestelt door Vrou Iacoba sijn wijf/ ende was doen de spraake dat desen dootslagh met haer consent geschiet was.]

Hoe Hertoghe Ian van Beyeren vyant worde tegen Hertoge Ian van Brabant, ende hoe de stadt Dordrecht belegert worde, An. 1418.

HErtoghe Ian van Beyeren, als hy xxbij. Jaren Graef van Ludick geweest hadde/ als voorsept is/ ende so menigh duysent menschē om sijnent wille haer bloet gestort hadden ende geslagen waren/ eñ hadde dat Bisdom overgegeven in handen vanden Paus/ ende heeft noch daer-en-boven by dispensatie vanden Paus/ ghetrout Vrouwe Lijsbette, Hertoginne van Luxenburgh/ wedutwe wijlen Hertoghe Anthonis van Brabandt/ niet teghenstaende dat hy was Subdiaken/ dat is Epistolaer/ ende haer gevader was/ want hy den soge upter Vonten gheheven hadde/ die sy by Hertoghe Anthonis hadde/ die ghestorven was. Ende dese Hertoghe Ian van Beyeren heeft noch verworven aenden Keyser Segemondt van Roomen/ die sijnder Vrouwen recht Oom was/ met grooter subtijlheydt/ dat hy hem ghegheven heeft die Grafschappen ende Landen van Henegouwen/ Hollandt/ Zeelandt ende Vrieslant/ als opt Keyserrijck verstorven/ om dat Hertoghe Willem van Beyeren Vrouwe Iacoba vader/ sijn broeder/ sonder mans oire gestorven was/ ende dit verhondighde de Keyser Hertoghe Ian van Brabandt, met sijnen brieven te Constans gheghéven/ int Jaer ons Heeren M.CCCC. ende xbij. opten xxix. dagh in Maert/ hem scherpelijck bevelende/ dat hy hem den voorsz Landen niet meer en onderwonde. Ende Hertoghe Ian van Beyeren dede groote instantie/ ende solliciteerde seer neerstelijck aende steden vanden voorsepden Landen/ om voor een Heer ende Grave ghehult ende ontfanghen te worden/ ende sijne Rechte ende haren man/ voocht ende Momber Hertoghe Ian daer te houden. Op 't welcke eerst de steden van Hollandt ende Zeelandt ter antwoort gaven: Dat sy Vrouwe Iacoba als Grafvinne der voorsepde Landen ghehult hadden/ als haer gheboren rechte Lantsvrouwe/ als dochter ende rechte oir van Hertoghe Willem van Beyeren/ Grave van Hollant ende Zeelant/ ende dat Hertoghe Ian van Beyeren haer Oom/ sijn Rechte Vrouwe Iacoba voor een Grafvinne der Landen hadde gheleendt/ sijn Leen van haer ontfanghen/ ende so en wouden sy haer niet afgaen. Voorts sepden sy/ dat die Landen drymael op Dochteren verstorven waren/ by den welcken het blijckte/ ende oock Keyserlijcke brieven die sy sepden daer af te hebben/ dat die selve Landen ontwerstersselijcke leenen waren/ daerom biddende dat hy af laten wilde. Ende 't Landt van Henegouwen heeft Hertoghe Ian van Beyeren sijne antwoorde in ghescrifte ghesonden/ onder andere puncten hen schrijvende noch klaerder beschepdt van den voorsepden dry Landen/ maer sonderlinghe van Henegouwen schreven sy/ dat men dat vanden Keyser niet en houdt te leene/ al ist int Keyserrijck ghelegen/ ende dattet ooc dickwils op Dochteren verstorven is gheweest. Dit niet teghenstaende heeft hem Hertoghe Ian van Beyeren voortaen doen heeten ende schrijven Grave van Henegouwen/ van Hollandt/ van Zeelant ende heer van Vrieslant: ende hy worde tot Dordrecht ende inden Vriele voor een heer ghehult ende ontfanghen/ niet teghenstaende den eedt ende belofteniſſe die sy Hertoghe Willem met bezeghelde brieven metten anderen Steden van Hollant gegeven ende bezegelt hadden. Ende Hertoge Ian is openbaer vyandt geworden der landen van Hollant ende Zeelant: Ende hy vergaderde tot Dordrecht ende inden Vriele veele soudeniers ende oorloghs-knechten/ ende andere Ballingen/ daer hy den landen vele schade eñ hinders mede dede. Ende daer wert vandē staten van Brabant overdraghē/ datmen der Vrouwen eñ landen assistentie ende bystant soude doen met lijf ende met goede: Eñ also ont deser saken wille groote tweedracht opghestaen is tusschen die vanden Vriele ende 's Gravesande/ so ist gheburt omtrent heylighe Sacraments dagh/ int Jaer ons Heeren M. cccc. ende xbij. dat die vanden Vriele upt toghen met Schepen ende baertsen over de Maze/ ende quamen tot 's Gravesande/ ende verbranden dat ten gronde. Die van Dordrecht toghen ooc dickwils upt met volck van wapenen in Hollandt/ ende beroofden die naeste dorpen met sommige forteressen ende sloten diese verbranden ende destrueerden/ met grooten roobe wederom keerende/ ende voeren ooc over de Rivieren/ ende op dat water vander Mazen met roepschepen ende baertsē berobende/ vangende ende slaende alle die sy upt Zeelandt krijgen konden/ ende brochtense binnen Dordrecht: waerom dat Hertoghe Ian van Brabandt met alle sijne macht ende volck van wapenen ghekomen is tot S. Geertruydenbergh/ op S. Ians dagh te mid-somer/ ende daer wesende/ ontseyde hy Hertoghe Ian van Beyeren sijn wijfs Oom/ wesende

Digitized by Google

binnen Dordrecht. Ende weder des anderen daeghs dede Hertoghe Ian van Beyeren ontseghghen Hertoghe Ian van Brabant. Ende voorts daer nae quam Hertoge Ian van Brabandt met alle sijne Baroenen/ Ridderen/ Edelen/ steden ende dorpen van Brabant/ ende belepde die Stede van Dordrecht aende Westzijde ende Zuptzijde. Ende Vrouwe Iacoba quam metten Hollanders/ met haren Edelen/ Ridderen ende knechten/ ende sloegh haer Tenten neder aende Noort-zijde vander Stede in Papendrecht opten dijck. De Brabanders die haer legher hadden ghenomen inde groote Waert/ maeckten aldaer een upter maten sterck bolwerck in een dorp gheheeten de Mijle/ dat sp mitsdien haer hepr beschermen souden vanden aenstoot ende schermutsinghe van die van Dordrecht/ ende dat sp die van Dordrecht daer mede dwinghen souden. Ende als dit bolwerck bp nae was gemaeckt/ togen die van Dordrecht upter stede/ ende bestonden te schermutsen teghen den Brabanders/ ende hadden vele gewapent volck gelept in hepmelijcke lagen. Ende als de Brabanders saghen dat sp bestonden te naecken/ ginghen sp hen te gemoet: die van Dordrecht namen terstont de vlucht/ ende liepen voor: de Brabanders dat siende/ liepen met alle haer macht nae hen/ ende als sp die laghe waren ghepasseert/ keerden die van Dordrecht hen om/ ende daer worden die Brabanders van vozen ende van achteren aengevochten/ ende sloegen daer vele doot/ ende namen vele ghevangen/ ende namen oock mede alle haer schepen met veele kostelijckheden die sp binnen Dordrecht brochten: daer worde ghevangen heer Arent van Leyenburgh Ridder/ die upter Hollanderen hepr den Brabanders te hulpe ghekomen was. Dit geschiet wesende/ so destrueerden de Brabanders dat Bolwerck ende stalent aen brande/ ende togen metten Hertoghe weder in Brabandt/ als sp ses weken daer gheleghen hadden. De Hollanders die in Papendrecht haer Tenten op gheslaghen hadden/ deden oock een groot bolwerck op slaen opten Dijck/ ende als sp sagē dat die Brabanders wegh ghetogen waren/ besetten sp 't bolwerck met een deel volcr van wapenen/ met een Capitepn gheheeten Adriaen, de bastaerd van Hollandt/ Hertoghe Aelberts soon/ ende toghen doe mede t'hupswaert: 't welck siende die van Dordrecht/ togen terstondt upt/ ende omcingelden dat Bolwerck rondtomme met grooter macht/ ende bevochten dat met grooter vromighepdt/ dat sijt ten lesten stormender hant wonnen/ ende sloegen Arien de bastaert met alle die daer op waren doodt/ ende stalent doen aen brande/ ende toghen weder binnen Dordrecht met grooten roobe ende eenige ghevangen: Dit ghieschiede op S. Laurens dagh/ ende aldus worde dit belegghe gestoort ende opgebroken.

Extract, beroerende de belegeringhe van Dordrecht int Iaer 1418. getrocken uyt de noch onghedruckte Chronijcke van Brabandt: Int Latijn beschreven door meester Edmont van Dynter (die doen ter tijdt Secretaris oft Klerck was van Hertoge Ian van Brabant) het 162. Capittel van sijn seste Boeck.

Byghevoeght door W. V. G.

HErtoge Ian van Brabandt hebbende upt sijne Baenderheeren/ ende Edelen ende de steden/ vergadert een grooten hepr-legher/ ende eerst gesonden sijn ontsegh-brief aen Hertoge Ian van Beyeren, is met veel wapen-ghetupgh vander stede van Gheertruydenbergh naer Dordrecht getogen: Heer Ian van Wesemale Erfmaerschalc van Brabandt leyde den vooztocht vant Legher (alsoo die in dzpen ghedeelt was naer ouder ghewoonte) met die van Brussel: Grave Enghelbert van Nassouw/ heere van Breda ende vander Lecke/ als Baroen van Grimberghen/ hadde den hindertocht/ ende int midden reedt Hertoghe Ian van Brabandt met veel Heeren ende die van Leuven/ daer nae die van Antwerpen ende van 's Hertoghen-bosch: ende nu komende voor Dordrecht/ soo wierden die van Brussel de dichtste bp de poorten vander Stadt gheleghert/ ende komende op den Dijck/ waren sp van mepninghe aldaer een sterck Bollewerck te maecken van houdt ende aerde/ waer toe sp daer eenighe ghereetschap vonden: ende de Heere van Culenborgh Thesorier Generael over Hollandt/ die mede het Legher volghde/ hadde haer verseeckert dat daer wel soo veel houts bp de werckē soude zijn om de Riviere vander Merwede daer mede toe te bolwercken ende t'over gaen: maer dit failgeerde/ ende heer Willem vanden Berghe Thesorier Generael van Brabandt/ wepgherde gelt te schieten om palen te koopen/ om 't voorschreven werck te volbrenghen: seggende dat de Heer van Culenburgh als Thesorier Generael van Hollandt 't selve beloeft hadde te doen/ waerom dat Heer Henrick van Berghen ende van Grimberghen/ om d'eere vanden Hertoghe ende vanden Lande van Brabandt te bewaren/ dede hp met sijn eyghen gheldt palen koopen te Rotterdam/ ende dedese int Legher brenghen/ om de Riviere vander Merwede toe te hepnen. 't welck ghedaen zijnde/ ende het bolwerck daer voorzen zijnde volmaeckt/ ende van alle noodsaeckelijckheden wel voorsien/ ende was soo groot/ dat hondert Mannen noodigh waren om dat te bewaren: maer hoe men sochte/ daer werden maer dertigh Soudenieren ghevonden die daer in wouden ende den last aenveerden om dit Bolwerck te bewaren/ hoewel datmen haer beloofde/ dat indien sp vande vpanden beleghert ende aenghevochten wierden/ dat den Hertoghe haer den te hulpe komen soude: maer d'onwilligheyden/ dat den wegh upt Brabandt naer dat bolwerck te seer enghe was/ ende ten anderen/ soo den Dijck door-ghestelen worde/ dat alsdan upt Brabandt gheen hulpe en soude konnen komen.

Voorts ghebuerende dese belegheringhe/ deden de Jonghe lupden upt Dordrecht bp naer alle daghen eenighe upt-ballen/ schermutserende ende vechtende met den Brabanders/ ende werden dan van d'een zijde ende dan van d'ander zijde veel ghevanghen ende ghequetst.

Ende alsoo nu den Hertoghe van Brabandt ontrent ses weken voor dese Stede hadde gheleghen/ ende men gheen volck ghenoegh en konde vinden die de bewaernis vant bolwerck wilden aennemen/ hoewel het met Vpvande ende wapen-rustingh ghenoegh was versien/ soo werdt ten lesten besloten datmen dit bolwerck aen brandt sticken soude/ 't welck alsoo ghieschiede/ ende het Legher is opghebroken. Die van Dordrecht siende den roock ende de vlam opgaen/ zijn in grooten ghetale te water ende te lande uptghevallen/ ende hebben het Legher van achteren ende van beszijden seer aenghevochten: maer die van Antwerpen hielden haer vromelijck/ ende hebben die van Dordrecht soo weerstaen/ datse niet sonder schade ende schande moesten te rugghe wijcken: maer 't is waer dat die van Dordrecht namen alle de Schepen vanden Hertoghe/ waer in dat eenighe Sieckten ende ghequetste laghen/ ende inde welcke eenighe vande Ridderschap vertreckende/ haer Wapenen ende Wapen-rocken hadden ghelept/ dan werden alle ghenomen ende de lupden ghevanghen/ onder andere heer Ian vander Roest, des Hertoghen van Brabants Cappelaen ende Aelmoessenier/ sieck zijnde: dan Hertoghe Ian van Beyeren die binnen de Stadt Dordrecht was/ liet desen weder bp naer Brabandt gaen/ ende sant oock mede wederomme des Hertoghen van Brabants groote Zeghel/ de welcke ghevonden werde bp een vande Edellupden oft hupsghenooten vanden Jonckheer van Gaesbeeck/ Putten ende Strpen/ die des

Hertog-

Digitized by Google

Hertogen van Brabants zegel-bewaerder was / ende hier in toonde Hertoghe Ian van Beyeren sijn Edel herte: maer d'andere ghevanghens ende goederen die behieldt hy / ende de voorschreven Wapen-rocken namen die van Dordrecht / ende hinghense op inde herbergen / inder manieren als of sy die bechtender-handt te water ofte te lande ghekregen hadden / 't welcker veele onbetamelijck ende schandeleus dochte te zijn. Het Legher inder manieren voorseydt opgheworpen zijnde/is Hertoghe Ian van Brabandt op Sint Laurents avondt seer laet binnen Gheertruydenbergh ghekomen/ende een yeder is t'hupswaert ghereyst/ ende Hertoghe Ian hebbende aldaer ghewoest twee daghen ende drye nachten/ is hy met sijnen staet ende eenighe vanden Edelen gereyst int Legher der Hollanders dat over de Merwede teghens over Dordrecht in Papendrecht lagh/ ende bleef daer ter tijdt toe dat sy haer Bolwerck hadde volmaeckt / ende met proviande ende anders wel voorsien / ende Adriaen den bastaerd van Hollant werde daer Capiteyn opgheset. Ende nae dat den Hertoghe van Brabant ende het Leger der Hollanders was vertrocken/soo zijn ghekomen Hertoghe Ian van Beyeren met de Poorters van Dordrecht/ ende hebben het Bolwerck soo sterck aenbevochten / dat sijt ten lesten wonnen/ende hebbent aen brandt ghesteken/ ende den voorschreven Bastaerd van Hollandt (die Schouth was van Dordrecht) hebben sy met alle die sy daer vonden/ sonder genade doot geslagen.

Een ander Historyn-schrijver/die int jaer 1475. noch leefde/ verhaeldt in sijn Nederlandtsche Chronijcke int Latijn beschreven / dat ghedurende dit Beleegh / die van Dordrecht eenighe Schepen vol van alderlepe Waren ende victualie lieten drijven / sonder datter yemandt op was / inder voeghen ghelijck of die schepen door tempeest afgedreven ende haer teghen danck dinthaven waren: De Brabanders dit siende / ende meenende dattet dupt was/ trachten de Schepen te nemen: maer die van Dordrecht hadden dese Schepen onder aenden bupck met dicke hoorden vast ghemaeckt/ende als de Brabanders daer in waren/ soo trocken die van Dordrecht snellijcken met menichte van volc dese schepen naer de Stadt toe/ met de touwen onder 't water: ende soo werden de Brabanders ghelijck Visschen met aes ghevangen.

Dit beleegh hanght te Dordrecht inde Raedt-kamer bant Stadthups in een oudt Tafereel afgemaelt.

Hoe Hertoge Ian van Beyeren de stede van Rotterdamme wan.

HErtoghe Ian van Beyeren leggende binnen Dordrecht/ was seer verblijt vander victorie die hy op de Brabanders en Hollanders verkregen hadde/ en siende dat hem de fortune mede was/ adviseerde seer scherpelijck hoe hy de Stede van Rotterdamme met kloeckheyt ende subtijlheydt soude moghen gekrijgen/ so heeft hy eenige gesonden al heymelijck gewapent nae Rotterdamme / ende midts hulpe van sommighe fauteurs ende vrienden die sy daer binnen hadden/ quame sy daer binnen / ende werden die stede machtigh op S. Victors dagh. Hertoge Ian die nu seer gestijft ende gesterckt was met de stede van Rotterdamme / was seer verblijt / ende quamen met veel ghewapent volck binnen Rotterdamme/ ende worde daer mede ghehult als een rechte heer vanden lande: ende hy bleef daer langhe tijdt legghen/tracterende met sijne vrienden daghelijcx/ houdende secreten raede/ hoe hy best soude moghen krijgen die steden Delft ende der Goude. Dit vernemende Vrauwe Iacoba de Hertoginne/ was seer gestoort ende bedroeft / ende dede vergaderen vele oorloghs-knechten ende soudenieren / ende leyde die binnen der Goude/ Delft ende Schiedam/ om die steden te bewaren. De Hertoghe en ruste dagh noch nacht den Hollanders te benauwen / ende te bedwinghen dat sy ter zeewaert upt noch in en mochten.

Vanden pays die daer gemaeckt worde tusschen Vrou Iacoba ende Hertogh Ian van Beyeren haren oom, binnen Worrichum, An. 1419.

ALsoo overmits desen grooten oorloghe veele Casteelen ende plaetsen verdestrueert/ verbrandt ende verwoest worde/ ende de twist eñ oorloge alle dage meerder ende grooter worde inden lande van Hollant/ soo worde daer een daghvaert gheordineert binnen de Stede van Worrichom / tot welcken als een principael middelaer Hertoghe Ian van Bourgoengien ghesonden heeft sijnen eenighen sone Grave Philips van Charloys, ontrent S. Andries dag/met heer Lodewijc van Luxenburgh Grave van Conversant / Brienne ende Adingé sijnen broeder. Ende also daer een vast bestant ghemaeckt was / so quamen ter selver daghvaert Hertoghe Ian van Brabandt/met Vrouwe Iacoba sijn hupsvrouwe / ende Vrouwe Margriet haer moeder: Ende Hertoge Ian van Beyeren sende daer sijn Commissarisen ende Ambassaten / ende een groot Baroen upt Beyeren / ende heer Gerrit Boel van Heemskerck Ridder/ met meer andere Ridderen ende Heeren/ ende daer werdt een tractaet van papse ghemaeckt in deser manieren als volght:

Als dat Hertoghe Ian van Beyeren soude behouden de stede van Dordrecht / met alle sijne Rechten ende Jurisdictien/de stede van Goorichom metten lande eñ heerlijckheden van Arckel / Leerdam ende Schoonrewoert / de stede vanden Briele metter lant van Voorne / de Stede van Rotterdam / de heerlijckheydt van Woerden eeuwigh ende erflijck durende / des soude hy alle dese Landen ende Steden te Leene ontfanghen ende houden van Hertoghe Ian van Brabant ende sijnder Vrouwen de Hertoginne / ende noch soude hy ontfanghen binnen den termijne van twee Jaren hondert dupsendt Enghelsche Nobelen / ende hy soude wesen Stedehouder vanden laude van Hollandt/ Zeelandt ende Vriesland / dry Jaren langhe / ende soude alle officien/ prefectueren/ Baillijuschappen/ Schoutambochten ende Schependommen der Steden / inden voorseyden Landen ordineren ende setten / de een helft upt den name van hem / ende d'ander helft upt den name van sijnder Richten / nae sijne believen ende goetduncken: dese dry Jaren lanck/ ende niet langher. Ende alle dese Articulen worden beschreven ende beseghelt / ende met eede ghesworen te onderhouden op den neghentienden dagh van Zelle/ int Jaer dupsendt CCCC. ende neghentien / van allen heeren die daer teghenwoordigh waren / ende Hertoghe Ian van Beyeren was daer selver in persoone mede ghekomen. Dit ghedaen wesende / namen de Heeren minnelicken aen malkanderen oorlof / ende elck toogh t'hupswaerdts t'sijnen Lande/ende worden hier mede vereenighd ende versoent.

Die van Vtrecht ende van Amersfoort worden doe mede versoent / als datmen haer burgheren binnen die palen ende heerlijckheden van Hollandt ende Zeelandt niet hinderlijck noch schadelijck en souden wesen aen haer Lijf noch in haer goeden: maer hier en waren die Heere van Egmont noch sijn Broeder Willem van Yselstein niet inne ghevoert / de welcke noch vpanden bleven der Stadt van Vtrecht ende Amersfoort.

Lijste vande Heeren ende Edelen upt Hollant / Zeelant ende Henegouwen die opt voorsz Tractaet te Wourichom mede tegenwoordigh waren. Bp voeght door W. V. G.

De Grave van Hennenbergh.
De Grave van Beym.
De Lantgrave van Luchtenburg.
De Burggrave van Leyden.
De Burggrave van Montfoort.
d'Heer van Egmont.
De heer van Vpanen.
Heer Daniel heer ter Merwede.
d'Heer van Naeldwijck.
d'Heer van Haemstede.
Heer Huyghe van Heenvliet.
Heer Florens van Borsselle.
heer Dirck van Wassenaer.
heer Henrick vander Lecke.
heer Ian van Vpanen.

Digitized by Google

heer Collard van Vorsselle.
heer Arent van Duvoorde.
heer Ian van Heemstede.
heer Collard van Kommerswael.
heer Ian van Vronghelen.
heer Herbaern van Vselstein.
heer Ian van Heenvliet.
heer Arent van Moermont.
heer Wouter van Mynden.
heer Gheerit van Heemskercke.
heer Lodewijck vander Maelstede.
heer Floris van Altemade.
heer Dirck van Poelgheest.
heer Ian van Kenesse.
Allard van Arnemuyden.
Gillis van Cralinghen.
Ian van Heenvliet.
Claes van Vorsselen.
Adriaen van Cruningen.
Wolfard vander Maelstede.
Pieter van Schenghen.
Philips van Spanghen.
Dirck van Egmont.
Ian van Abbenbrouck.
Willem van Egmont.
Gheerit van Egmont.
Ian van Heemstede.
Baertout van Assendelft.
Floris vanden Abeele.
Wouter van Mateneſſe.
Herbern van Vaerkiel.
Ian van Haemstede.
Daniel vanden Poel.
Vrederick van Zevender.
Govert van Stapel.
Gheerit van Vliet.
Olivier vander Maelstede.
Ian van Vorsselle.
Floris vander Maelstede.
Ian van Stapel.
Gillis van Schenghen.
Jan van Rosendael.
Dirck de Boel.
Willem van Vyvmmelen.
Arent van Gieſſen.
Bouwen van Vaersdorp.
Dirck vander Leeke.
Ian van Croonenburgh.
Ian van Haemstede/ heer vā Montigny.
Ian van Kenesse.
Willem van Haemstede.
Ot van Ypenroede.
Philips van Vorsselle.
Aelbert van Egmont.
Gheerit van Cemstiercke in Zuytholandt voerde Heemskercken gequartiert met Liesvelt.
Ian B. van Blois.
Ian van Maelstede.
Giseken van Diepenburgh.
Ian van Rijsoort.
Ian van Alphen.

☞ De nabolgende waren meest Walen.

De Seneschalck van Henegouwen/ vanden geslachte van Werchijn.
De heer van Ligne.
D'heer vander Hameyde.
heer Anſenu van Trasignies.
D'heer van Kenoyt.
heer Dirck van Walcourt.
Ian heer van Floyon.
Drouaert van Haurech.
Christoffel van Vertaing.
Ian van Pottelles.
Ian van Colonne.
Ian van Honcourt.
Ian van Hourdayn.
Guy van Moncheaux.
Ian van Andrignyes.
Iacob van Sart.
Ian van Maſtaing.
Ian vander Folye.
Fierebras van Vertaing.
Arent vander Hamayde.
Daniel Vilain.
Geerit van Maldegē uyt Vlaendt.
Ian van Diest upt Vrabant.
Ian van Cockegam.
Ian van Heynsberck.
Pelgrim van Letten.
Lambert van Tempel.
Everaerd van Wisschel.
Herman van Reke.
Everaerd Sabelbrogher.
heer Jan van Petersheym.

Vanden Oorloghen tusschen dat Sticht ende Hollandt.

OMtrent den eynde des Jaers van M. cccc. ende xix. zijnder weder groote oorlogen opgestaen tusschen dat stichт van Vtrecht ende 't lant van Hollandt / hoewel die van Vtrecht ende Amersfoort vrede ghemaeckt hadden metten Hollanders / nochtans en mochten sy niet veyligh reysen door Hollandt met haer goet ende hoмenschappe/ want de knechten des heeren van Egmont/ nae den tractate datter ghemaeckt was/ namen die goeden upten schepen die upt Vrabant ende Vlaenderen quamen ontrent Crimpen / daer de Leeke begindt / ende deden de schepen sincken/ ende namen de luyden ghevanghen. Die van Vtrecht sonden brieven aen heer Jan Hertoghe van Beyeren / binnen der stede Voordrecht/ begheerende van desen ghewelde Justitie ende recht te gheschien / maer daer en quam niet af : desgheliјcx ghеschiede die van Amersfoort op de Zuyder-zee / ende worden tot allen plecken meer beschattet dan men plach te doen: Daer-en-boven hadde Hertogh Ian een verbandē ghemaeckt met Hertoghe Reynout van Gheldre/ teghen die van Vtrecht ende Amersfoort/ op alsulcker conditien : waert saecke dat hy Amersfoort konde krijgen / dat hy dat behouden soude onder sijne subjectie / ende oft ghebiel dat de Burghgrave van Montfoort die van Vtrecht beschermen wilde / ende dātmen Montfoort bekrachten mochte/ soo soude die stede blijven ende komen onder de dominatie Hertoghe Ians van Beyeren. Siende dan die van Vtrecht ende Amersfoort dat haer saecken gheenen voortganck en hadden/ende dat sy gheen beschеydt van Hertoghe Ian ghekrijghen konden / reysden sy tot Hertoghe Ian van Vrabant/ ende Vrouwe Iacoba, te kennen ghevende dat groote ongheliјck dat hen ghеschiede/ maer de Hertoghe achtent luttel : ende Vrouwe Iacoba soude henluyden gheerne gheholpen hebben / maer sy en hadde gheen macht/ waerom dat sy t'huyswaerts reysden/ ende begheerden hulpe ende bystant van haren heere Bisschop Frederick van Vtrecht ende vanden Over-pselsche steden : ende als dese sagen ende vernamen dat die van Vtrecht ende Amersfoort alle daghe meer leets ende overlast werde ghedaen vanden Hollanders / hadden liever daerom een oorloghe aen te nemen/ dan alsulcken ghewelt ende ongheliјck te lijden : soo hebben sy dan met malkander ghemaeckt een verbant / de Bisschop van Vtrecht ende sijne Stadt ende andere steden sijns stichts / heer Willem van Vredenroede/ Philips Burgh-grave van Leyden/ metter stede van Leyden/ Ian Burgh-grave van Montfoorde/ Ian van Haemstede ende Venthuysen / ende alle andere die vanden Cabbeljaus upt Hollant verdreven waren/ teghen heer Ian van Egmondt / heer Gherrit Boel van Heemskerck/ Hertoghe Ians Raden/ende teghen al hare aenhangers ober al Hollant : ende 's jaers daer aen ontsеyde heer Frederick van Blanckenheym Bisschop van Vtrecht met sijn Stichт van Vtrecht / Hertoghe Ian van Beyeren/ Voocht van Hollandt/ met allen synen hulperen : ende van dien tijdt voort was daer een groot oorloghe in Hollandt / duerende ontrent twee jaren : ende binnen dese tijt werden int lant van Voerden ghedestrueert veele Casteelen / als Zuylen / Vonthorst ende Nesse. Op dese tijt togen eens die van Campen upt met grooter macht / ende quamen int lant van Marcken/ by Monickedam/ eñ verbranden dat voyr/ ende als de Hollanders metten Waterlanders dat sagen/ terstont quamē sy upt met veel schepen ende schuyten met gewapender hant/ende dwongē die van Campen metten Ober-pselsche weder te keeren / ende daer werden vele ghevangen / geslagen ende ober boort ghеworpen die verdroncken. Die van Vtrecht togen mede upt/ ende verbranden de ghereparеerde ende ghemaeckte huysen van Vselstein : ende quamen oock op een tijdt buyten Amstelredam / ende dingen veele poorters vander Stede die daer ginghen wandelen / ende brochtense binnen Vtrecht.

Hoe de stadt van Leyden belegē worde, ende vande destructie der sloten ende huysen ontrent Leydē.

IN den jare ons Heeren M. cccc. xx. bestont dit oorloge tusschen dat stichт ende Hollant alle daghe quader te worden/ want Jonckheer Iacob van Abcoude/ heer van Gaesbeeck / Wijck / Putten ende Strijen / dede ontseggen heer Fredrick Bisschop van Vtrecht metter stadt van Vtrecht eñ vā Amersfoort/ ende wepnich tijdts daer nae om de schaden die hem waren ghedaen/ verbrande hy weder int stichт de dorpen Amerongen/

Voorne

Woorne ende Zeyst / Die Bisschop van Vtrecht metter stadt hebben ghesonden binnen die stede van Leyden cccc. vrome gewapende mannen met vele victaelghe ende strijtbaer instrumenten / om bystant te doen heer Philips Burghgrave van Leyden / ende die stede van Leyden teghen alle haer vianden. Als de Stede van Leyden dus versien was met provande eñ knechten: Terstont daer na ontseyden Jonckheer Willem van Vvedenroede/ die Burghgrave van Leyden / heer Ian van Heemstede Ridder / met de stede van Leyden en meer andere Edelen / Hertoghe Ian van Beyeren/ den heere van Egmont/Gerrit van Heemsterck / met allen haren adherenten ende Vrienden. Dese ontseggynge ghedaen synde / toghen die van Leyden upt metten voorschreven heeren / met grooter macht tot haer naeste Vrandē/eñ destrueerde hare Sloten / als Zuyt/ Raephorst/ende quamen mede in s Gravenhage / maer daer stichte sy geen vrant / om dat daer was des Graven wooninghe van Hollandt / aldus lieten sy dat om eerbaerheydt van haren Prince. Die Bisschop van Vtrecht verhoorende dat Hertoghe Ian van Beyeren met groot volck van wapenen gekomen was ter Goude/ sende hy zijn soudeniers upt met die van Vtrecht teghen den Hertoghe. Ende als sy aldus ontrent de stede vander Goude laghen / ende bedorven al datter ontrent stont / quamen die van Leyden mede upt in haer hulpe / ende verdestrueerden dat slot te Rijnenburgh/ende deden groote schade opten Rijn/ vangende haer wederpartie eñ vranden / vrandende haer hupsen eñ hoven/ende doende onverwinlicke schade: ende als die van Vtrecht saghen dat sy desen Hertoghe Ian upter stede vander Goude niet krijghen en mochten / om tegen hem te strijden/togen sy wederom met alle heurē roof ende gevangē binnen Vtrecht. Dit aldus geschiet wesende was Hertoghe Ian seer gestoort/ende dede van stonden aen vergaderen upt de steden ende dorpen van Hollant een groot heyr van Volck/ eñ quam met al dat heyr ende belepde dat slot te Woelgeest/ gelegen int dorp van Coudekerc/ende dit was korts na Paesschen/ende als sy dit met groote bussen dickwils aengestormt hadden / ende met schieten eñ met werpen van steenen seer mede geschent ende gequetst hadden/ ten lesten wonnen zijt ende destrueerdent / eñ Hertoge Ian dede alle de gevangen die opt slot gelegen hadden/onthoofden / doen togen sy voort eñ belepden dat slot ter Does: maer die Borghsaten gaven hen op in des Hertogen handen eñ lieten hem daer op komen/eñ aldus bleef dat slot ongeschent: daer na belepdē sy tslot te Waert in Leyerdorp/ staende int scheyden vanden oudē eñ nieuwen Rijn/dat voelcke sy mede wonnen/eñ sloegen veel vanden Burgsaten doot die hen niet gevangen en wouden geven / eñ vraken dat slot ter aerden toe af: Dat slot Zyl bestormden sy mede by Leyden gelegen / ende wonnen dat met stormenderhant daer vele vrooden bleven / doe staecken sijt aen vrande eñ destrueerdent. Alle dese sloten aldus gewonnen wesende / doe quam de Hertoghe met groter heyrkracht ende belepde de stede van Leyden alom/ eñ hy dede daer by hē komen al de Edelen Ridderē eñ vrome Schiltknechten des lants van Hollant eñ Zeelant/met alle de steden eñ Dorpen der voorseyder landen/eñ dit belegge began inde Meye / eñ hy hadde een groot Blockhuys doen slaen voor de Hooghewoertse poort / daer sy seer vreeslic upt schoten met groote bussen/serpentijnen / stangen eñ ander instrumenten in die stede/ eñ omcingelden alle de stede verbrandende eñ destrueerende by den Rijne / beneden den Malaetsen alle dat sy vonden/ ende daer wert oock een groot bolwerck opgeslagen om den Poorteren haren uptgang te benemen/eñ de stede bleef aldus gesloté datter niemant upt quam/eñ die voor Leyden lagen/ liepen gins eñ weder over al/eñ destrueerden thuys te Warmont ende Paddenpoel dat den Burghgrave van Leyden toebehoorde/daer na tkloosster te Nonnenpoel stont: Eñ terwijle dit belegghe duerde / worden daer vele schoone sloten/ ende hupsen ontrent Leyden staende/van beyde partijen gedestrueert/ verbrant ende ter neder geworpē. Die van Leyden metten Edelen eñ Ridderen / met die van Vtrecht beschermden de stede vromelicken / ende quamen dickwils upt ende dede groote schade int heyr/ vele vangende ende slaende/ eñ hadden tegen die van buyten vele schermutsinghe dat spse dickwils afterwaerts dreven van die stede / ende die van binnen waren oock niet al sonder schade / want sy oock vele ghequetsten ende vrooden hadde vanden schieten vanden bussen. De Bisschop van Vtrecht vernemende dat zijn vrienden binnen der stede van Leyden dus starcheliick waren belegen / arbeyde seer om die assistentie ende bystant tē doen met volck van wapenen ende victailghe / ende als hy by na bereyt was om dit te volbrengen / ende Hertoge Ian dit vernam die omtrent ix. weken voor de stede gelegen had/ dede hy versoecken aenden Burghgrave ende die ander heeren die met hē binnē lagē/om vrede te maken/ende by middele ende tusschen-spreke van sommighe heeren / worde daer paeys ende vrede ghemaeckt: in deser manieren: als dat alle die vreemde gasten ende knechten / ende bysonder die van Vtrecht/ ongeschent gaen souden upt die stede / eñ souden thuyswaert trecken/ ende sy souden den Hertoge ontfangen/ sonder pemant te beschadighen of te misdoen: ende die burghgrave metten poorters ontfinghen ende hulden Hertoghe Ian voor eenen Rutvaert van Hollandt. Die van Vtrecht meenende dat sy onbeschadicht ende veplich komen souden binnen der stadt/heeft hem heer Ian van Egmont met sijne adherenten/gestelt in hepmelicke plaetsen/ende hadde hen lagē gelept tusschen Woerden ende Vtrecht / eñ daer komende is hy met alle synen volck opgebroken/ende sloegh van achteren op die van Vtrecht / die sonder ordinantie ginghen/alsoo vreeselicken datse alle vluchtigh worden / ende vervolghdese seer scharpelicken ende strengelicken tot aen die poortē vander stadt/ende dede groote wraeck over tgene dat sy nu vj. mael zijn stede van Vselsteyn verbrant ende verdestrueert hadden. Die Hertoghe binnen Leyden wesende / en hiel den vrede niet dier ghemaeckt was/ende dwang den burghgrave daer toe/over te geven 't burgraefschap van Leyden / ende hy en behielt binnen der stede niet meer voor hem eñ synen nakomelingē dan den burg metter tollen/ende die grupt/want de burggrave plagh binnen der stede te hebben groote heerschappie/ want hy had te setten een Schout/ iij. Burgemeesters ende vij. Schepenen/eñ Henric des burggraven outste soon/die de partije van Hertoge Ian sustineerde/ eñ den Hertoghe mede bystant hadde gedaen int belegge voor Leyden teghen zijn vader / gaf dit selver voorsz mede over/ als die vrienden die daer af gemaeckt worden uptwijsē / dat mede voor hem ende voor alle synen nakomelingen: ende van dien tijt voort so cesseerde ende ging te niete dat Burchgraefschap van Leyden metter heerschappije / dat groote machtighe Princen ende heeren in Hollant altijt plagen te wesen/ende langhe jaren geweest hadden van dat Leyden eerst begrepen worde. Ende als dese heer Philips van zijn burchgraefschap berooft was / worde hy ten lesten verdreven van heere Henrick synen oudtsten soon voorsz upt synen heerlickheyt van Wassenaer/ ende Jonckheer Iacob vā Abcoude hielt hem lange gevangē upten naem van heer Henric synen soon tot Schoonhoven/ ende Hertoge Ian die gaf desen heer Henrick de heerlickheyt van Wassenaer met synen toebehoorē. Dese heer Philips burchgrave hadde 2. sonen/als heer Henrick voorsz/ eñ heer Ian van Wassenaer heer van Voorburch: Dese heer Henrick hadde 2. sonen / als heer Ian van Wassenaer ende Joncheer Philips van Wassenaer/ heer Philips joncste soon/van heer Philips van Wassenaer heer van Voorburch/die van voort Joncheer Ian van Wassenaer/eñ die starf sonder kinders / heer Ians ander soon was geheeten heer Dirc, ende was Provst t'S. Ians t'Vtrecht/ eñ Pastoor van Haerlem. Ende dese heer Philips van Wassenaer die so seer geeert ende verhevē was geweest by Hertoge Willem van Beyerē eñ by Vrouwe Iacoba zijn dochter/worde nu weder also seer veracht/ ende soo arm dat hy by nae tot niet was gekomen/ende starf int

Digitized by Google

jaer ons Heeren M.cccc. ende xxxviij. eñ lept tot Wijc te Duerſteden begraben int Nonnen Klooſter.

Van vele oorlogen eñ ſtrijden die op die tijt gevielē tuſſchen de Gelderſſē ende dat Sticht van Vtrecht.

TEr wijlen dat Hertoge Jan van Beperen lag voor de ſtede van Lepdē/ende de Biſſchop hem bereyde om die van Leyden bystant te doen met victaelgen ende volck van wapenen/doen deden ontſeggen den Biſſchop van Vtrecht met der ſtadt van Vtrecht ende van Amerſſoort: Inden eerſten Hertoge Reynout van Gelre/Hertoge Adolf vanden Berge/heer Dirck van Meurs/Biſſchop van Ceulen/ende Grave Frederick van Meurs zijn broeder/ Otte Biſſchop van Trier/ die Biſſchop van Munſter/ende heere Huybrecht van Cuplenburgh. Ende ſo geringe deſe ontſeggynghe was ghedaen/ terſtont daer na quamen de Ghelreſſen met machte voor Amerſſoort/om te rooven de beeſten die ontrent de ſtede gingen: Dit vernemende die van binnen/bereyden hen upt te gaen int gemoet eñ dat te keeren met ſlagen/dan ſy ſulcken gewelt ſouden willen lijden/ ende ſy liepen upter ſtede ſonder eenige ordinantie te houden ende onwijſlick/eñ quamen onverhoets onder die lagen die de Gelreſſen hadden gelept/ ende daer gebiel een ſcharpe ſchermutſinghe/ daer worden vele Poorteren geſlagen/gevangen ende in Gelderlant ghebracht. Als dit Hertoge Reynout van Gelre verhoorde/ heeft hy van ſtonden aen vergadert veel volcx van wapenen upt Overlant bydē Rijn/upt Haſſen eñ andere landen/eñ bereyde hē metten Biſſchop van Munſter om die ſtede van Amerſſoort te belegge/ maer dat vernemende de Biſſchop van Vtrecht/ ſende 400. gewapende vroome manne met victalie/ met buſſen eñ andere gereetſchap ten oorloge dienende/binnē der ſtede van Amerſſoort/om die te defenderen eñ bewaren. Daer na een wepnigh tijts is gekomen de Hertoge van Gelre/ met een groot heyr van volc/ ende heeft ſijn belegge gemaeckt voor de ſtede/ alſo na als een Armboſt mocht ſchieten/dat ſiende die van binnē der ſtede/ſchoten vreeſſelicken met buſſē/met kloveners/met armboſtē upter Stede int heyr/ daer ſy groot ſchade ende moort mede deden. Als nu den avont was ghekomen ging de Vtroy vanden Convent van S. Andries, bupten der ſtede leggende/daer de Hertoge was binnē gelogiert/ eñ quam binnen der ſtede/ ende maeckte een beſtant tuſſchen den Hertoge ende die ſtede/ duerende totter ſonnen opgang des tocomenden dages/eñ als die dach beſtont te lichten des ſmorgens vroegh/braken de Gelreſſen op ende reyſden weder om na 't lant van Gelre/doē ſy vernamē dat de ſtede met knechten ende victalie voorſiē eñ beſet was. Daer na ſende de Hertoge ſommige bandē gevāgen poorters binnen haer ſtede van Amerſſoort/om hē te ſeggen/ waert ſake dat ſy hen wilde ſchepden vander ſtadt van Vtrecht/ ende dat ſy aliancie eñ een verbant maken wouden metten Hertoge van Gelre/dat alsdan alle de gevangē ſouden vry ende quijt zijn vander vangeniſſe ſonder eenigh rantſoen oft ſchattinge te geven/ eñ ſouden noch daerenboven vry eñ veyligh varen/ om haer koopmanſchap te doen inden landē van Hollant/ Zeelant/ Vrieſlant ende int lant van Gelre/ eñ dit dede de Hertoge al te ſamen om die van Amerſſoort tot hem te trecken/ eñ ſommige vanden Poorteren waren daer ſeer toegenepght ende ſommige niet. De Biſſchop van Vtrecht by eenen ſnellen bode dit verhoorende/ ſat terſtont op ende quam met vijf hondert paerden haeſtelic rijden des nachts te elf uren binnē Amerſſoort/ eñ vant daer noch binnen die ghevanghen/ die hy van ſtonden aen dede uptgaen/om dat ſy geen tweedracht inder ſtede maken ſouden. Des ſmorgens vroegh openbaerden hen die Ghelderſſe voor die ſtede in grooter menichte/ ende waren daer gekomen om metten gevangē de ſtede te verkrijgen/maer als ſy vernamen dat die Biſſchop met vijf hondert paerden daer binnen was gekomen/ keerden ſy weder na de Veluwe: Dit ghyeſchiet weſende/ beſette de Biſſchop die ſtede met een ſterck garniſoen van knechten/ ende reyſde weder na Vtrecht: Eñ van dien tijt voort togen die van Vtrecht ende van Amerſſoort upt in die Veluwe/roovende ende brandende vele landen naeſten voorpen met grooter moedigheyt. Tot eender tijt togen ſy gelijck upt met grooter macht wel gewapent/ eñ verbrandē Bernevelt ende Nieherkop een ander tijt toghen ſy weder upt ende barnden dat voorp ter Schuyr/Putten ende Voerthuyſen. Daer na reyſden ſy weder gelijck upt int Voorp Ermel/ dat ſy geheel verbranden ende die huyſen ter neder worpē/ eñ togen voort voor een ſlootken gheheeten Erler/ dat ſy wonnen ende bingen daer op ſevē mannen: Daerenboven quamen ſy op een ander tijt eñ verbrandē dat voorp ter Ede/ hoe wel Hertoge Reynout van Gelre doe ter tijt te Roſendael lagh met 400. paerden. Dit aldus geſchiet weſende/ is de Biſſchop van Vtrecht ſelver opgeſeten met die van Vtrecht ende Amerſſoort/ eñ reet upt Renen in de Velue/eñ verbrande dat voorp van Wedichem/ende 't voorp Roſendael/maer niet dat Slot/ eñ dat voorp van Velpe by Arnhem/ meenende alſoo die van Arnhem upt te locken om met hen eenen ſtrijt te vechten/ende hy dede vele ſchaden int lant van Gelre/ met rooven ende branden/ eñ bracht eenē grooten roof van allerley goet ende gevangen met hem/ ende als de Biſſchop weder was geheert/ ſoo quam heer Jan van Egmont upten name vanden Hertoghe van Gelre/ met Jonckher Iacob van Abcoude/ met heer Huybrecht van Cuplenburgh/ende verbranden dat Voorp Houten/Loeric/Amerongen/ende by na alle de voorpen van 't Nederſticht/ ende verbranden vele ſchueren ende berghen met hoorn/ ende namen eenen grooten roof met hen van beeſten ende ghevangen. Op een ander tijt daer na togen die van Vtrecht upt met grooter macht eñ quamen inde duyſtere nacht voor de ſtede van Wageningen/ hebbende met hē een vechtende houtē inſtrument/ſtaende op rader/geheeten een Beer: Eñ als ſy de ſloten vanden draeyboomen ſtillekens hadden afgedaen/ die voor de ſtede ſtont/ quamen ſy geloopen met grooter kracht eñ macht met dit Inſtrument/wel met 500. mannen/ eñ ſtieten daer mede op de deurē vander poorten dat ſy beefden/als de Wakter dat hoorde/ die al vaſt lagh ende ſliep/ eñ met dat ſtooten wacker worde/ riep hy: Wie is daer? Doen ſeyden ſy: Wy willen in de ſtede weſen/eñ met dien ſtieten ſy noch eens al dat ſy mochten. Doen ſeyde de poortier: klopt ſachtelicken/ want daer iſſer een om die ſleutelen gegaen/ eñ doe lieten ſy den derdemael alſo krachtelicken op de deuren/ dat ſy op ſprongen aen ſtuckē/eñ terſtont ſtakē ſy haer trompetten op/eñ gingen in die ſtede met grooten geroep eñ gecrijs/ende bingen heer Henric van Hoemoet Ridder/met noch acht C. man/ ende die ander vielē aver die mueren ende quamen alſo wegh. Ende als ſy de ſtede aldus machtigh waren/ pilgeerden ende beroofden ſy de ſtadt/eñ ſtaken 't vier daer in/ ende verbrandenſe/ ende ſy togen weder met alle haren roof ende gevangen binnen Vtrecht.

Hoe die ſtede van Geertenberge verbrant worde.

NV willen wy weder keeren op die ſeyten ende geſten van oorlogen die in deſen ſelven tijdē geſchieden in Hollant. Indē ſelven jare van xx. als Hertoghe Jan van Beperen de ſtede van Leyden aen hem hadde gekregen/ ſo lagh heer Dirck vander Merwen/ Bailliu van Zuytholland/ als Caſtelein opt huys van S. Geertēberge/ eñ hy wiſt wel dat die van Voordecht ſeer neerſtich waren om die ſtede onder haer ſubjectie ende heerſchappije te hebbē/eñ daerom had hy dē poorteren vander ſtede te voren gheſeyt: tot wat tijden dat ghy die van Voordecht in u ſtede laet komen/ ſo ſegghe ic u voorwaer/dat ic 't vyer in u ſtede ſchieten ſal. Deſe heer Dirc was een moedigh ſtrijtbaer man/eñ was bā als verſien ten oorlogē dienende/van victalie/ van wapenē eñ van als datmen op eē huys behoeftig is/want hy hadde op het Slot wel anderhalf hondert vroome knechten/ metten welcken hy begheerde ende in meninghe was dat Slot metter ſtede te defenderen/ beſchermen ende bewarē tot behoef van vrouwe Iacoba.

Die

Die van Dordrecht sendē upt haer Soudeniers ende knechten tot S. Geertenberghe / ende eyschten die stede op te doen / tot behoef Hertoghe Ians van Beyeren. De Poorters versmaden ende verachten die woorden banden Casteleyn/ eñ lieten de knechtē van Dordrecht binnen komen: D'welcke siende de Casteleyn heere Dirc, stelde hem ter weer op het slot/ende als de knechten met die van Dordrecht binnen ghekomen waren/ belepden sy dat Slot rontom seer starckelicken / ende schoten sonder ophouden opt slot / ende deden menighe assault ende spronckreyse om dat slot te winnen. Heer Dirck die Casteleyn/die een kloeck/vroom/ wijs / voorloghsman was / die was seer ghestoort van desen inlaten der knechten / waerom dat hy overvloedelijcken tot allen plecken ende steden dat vyer inde stede schoot/ also dat die gheele stede met de kercke al te samen verbrande op S. Lambrechts avont. Die stede dus jammerlicken verbrandt wesende / bleven nochtans die knechten in de stede legghen inden verbranden hupsen metten Poorters/ die seer desperaet waren / ende belagen dat hups scharpelijcker dan sy te voren hadden ghedaen. De steden van Hollant dit vernemende/quamen binnen xiij. daghen daer mede legghen om te wreken dat daer gheschiet was vanden brande/waerom dat sy met groote bussen/korrouwē/slanghen eñ andere stucken met allen seer op dat slot schoten/ eñ hadden meest alle de toornen ter neder gheworpen met de groote steenen die sy schoten: maer heer Dirck de Casteleyn metten sijnen weerden hen vromelijcken teghen die van buyten/wel xxvj. weken langh / ten lesten worde daer een tractaet van paysе ghemaeckt / als dat heer Dirck vander Merwen die Casteleyn / soude overgheven dat slodt Hertoghe Ian van Beyeren / ende hy soude van den slote gaen met sijne ghesellen / behouden haer lijff ende goet.

Hoe vrouwe Iacoba scheyde van Hertoghe Ian van Brabant haren man.

In dit selve Jaer quam Hertoghe Ian van Brabant gevaren van Antwerpen in Zeelant tot S. Martēs dijck/tot versoecke Hertoge Ians van Beyeren/ ende vergaerden opt slot van heeren Floris van Borsselen/ by middele des heeren van Asschе / maer vrouwe Iacoba en wist hier niet af/eñ daer wesende / constitueerde ende sette Hertoge Ian van Brabant desen Hertoghe Ian van Beyeren / te wesen Rutwaert der landen van Hollant/Zeelant ende Vriesiant/noch seven jarē lang/ voort gaf hy hem die Stede van Antwerpen mettet Marcgraefschap / sonder weten vande Staten van Brabant: Hertoghe Ian van Brabant wederom tot Antwerpen komende / dede hy versetten by rade heer Evert Tserclaes, Hof-meester des voorsz Hertoghs/ ende gaf oorlof alle die Vrouwen ende Jouckfrouwen van Vrouwe Iacoba, ende versette haren staet altesamen/ ende hy dede weder by haer setten de vrouwe van Wesenmael/ die vrouwe van Asschе/ met meer andere: Dat welcke vrouwe Iacoba seer misshaghede / ende klaeghde dat die vrouwe van Beyeren haer moeder. Wie dit hoorende/was seer gestoort/ende reet van stonden aen nae Brussel/ende ginghsoo verstoort op Coudenbergh tot Hertoge Ian ende sijnen Rade/ende woude henlupden anders informeren om desen nieuwen staet te breken ende te niete doen / ende als sy dat niet doen mochte / scheyden sy met grooten toorne van den Raet/ende reet in haer herberghe inden spiegele / ende vrouwe Iacoba volghde haer al schreyende met eenen knecht langhes de straten tot haer moeders herberghe / daer de lunden seer af verwonderden ende met haer te lijden hadden / des anderen daghes reden die moeder ende de dochter te samen in Henegouwen tot Kenopt/ ende daer bleven sy. Hier mede soo waren de Staten van Brabant seer t'onvreden / ende maeckten t'samen een verbont.

Hoe dat heere Philips, Grave van Simpol, Ruwaert gemaeckt worde van Brabant, ende wat hy al dede voor Vrouwe Iacoba.

DJt aldus gheschiet wesende hebben de Baroenen/ Edelen ende steden van Brabant een daghvaert gheyouden eñ beroepen inde stede van Leuven / eñ concludeerden daer dat sy heer Evert Tserclaes, eñ den heere van Asschе corrigerē wouden/ maer sy en mochtens niet doen/want Hertoge Jan daer seer tegen was/ gemerckt datter sijne opperste Raden raet was/eñ dat hyse uptermaten lief hadde / waerom dat de dry staten vanden lande van Brabant terstont gesonden hebben tot Parijs / een bode aen Grave Philips van Simpol Hertoge Jans broeder / begeerende ende biddende dat hy wilde komen in Brabant / om sijn vaderlijc lant te regeren / aenghesien dat de Hertoghe sijne broeder seer genepght was te hooren achterklappers ende pluymstrijckers/ende die tusschen sijnen broeder ende sijne Edele vanden lande niet dan alle quaet spraken ende deden. Ende hoe wel dat die Grave dat niet gheerne en dede/nochtans door begheerte des Conincks so toogh hy in Brabant / ende als hy sijne broeder tot Bruyssel hadde gevisiteert/reysde hy tot Leuven / ende ghehoort hebbende de oorsaecke vander diskoorde aen beyden zijden / heeft hy met zijn kloeckheyt vrouwe Iacoba ende haer Moeder weder van Kenopt upt Henegouwen doen komen tot Leuven/ende by consent alle der Edelen ende steden voorde daer een generael daghvaert gelept te Vilvoorden/den xxix. van September / ende als de Grave van Simpol met vrouwe Iacoba ende haer moeder / metten drie Staten vanden landen van Brabant daer vergadert waren / verbeydende de koemste van Hertoghe Ian van Brabant / soo en quam hy niet maer hy schreef eenen brief / hem excuserende dat hy sieck ware ende niet komen en mochte / aldus vertoefden sy noch een wijl tijdts hem verwachtende / ende hadden verstaen dat hy van de eene stede tot d'andere reysde dat hy niet komen en wilde daer de daghvaert ghehouden worde/ende die Baenreheeren ende die Edelen metten Steden / by raede der Ambassaten des Koninck ende des Hertoghen van Bourgoenjen over quamen ende concludeerden dat sy den voorsz Grave Philips van Simpol kozen/ende maecten Rutwaert vā Brabandt/ende dit was opten eersten dagh van October. Daer na geheurdet: also Hertoghe Ian van Brabant/door informatie eñ haet heere Willems van Berghen op soom sijne secrete Raetsman / ghestelt hadde Hertoge Ian van Beyeren noch seven Jaer langhe te wesen Rutwaert ende Voocht der Landē van Hollant/ Zeelant ende Vriesiant/eñ dat hy hadde verset dē staet van Vrouwe Iacoba, hierom zijn ghekomen die bastaerden van Hollant/ende sloegē den voorsz heer Willem van Bergen doot in 's Hertogen kamer van Brabant. Hierentusschen hadde Hertoge Ian van Brabant verstaē dat sijn broeder Grave Philips verandert hadde alle de officieren der stede van Brussel/ende hadde weder ander daer ingeset na sijne beliefsten. Soo is dan de Hertoge voor Brussel gekomen metten Grave van Meurs metten heer van Heynsberg/eñ met Joncheer Ian van Heynsberg/ende heer Ian van Bueren/Vroost van Aken/Cresorier van Brabant / met wel ccc. paerden behalven zijn huysgesin. De Hertoge voor de poorte staende/hieltmen raet opten stadthups/eñ daer wert gesloten datmen den Hertoghe in laten soude met zijn huysgesin/met 120. paerden eñ niet meer/ ende de selve Schepenen gingen totter Leubenscher poortē daer de Hertoge voor stont verbeydende / eñ dedese ontslupten/ ende als des Hertogē volc bestont in te komē/so quamt al in gedrongen eñ de Hertoge quam lest: ende die Rutwaert ging tot hem op Coudenbergh/ ende sprack hen toe / des ander dages ginghde Hertoge opt stadthups ende dede den Raet op doē dat hy daer gekomen ware/ om vrede te hebben met sijnē broeder de Rutwaert/ ende metten Baenreheeren en zijn Lant. Ende de Rutwaert was gereden tot Leuven by den Baenreheeren / doen had de Hertoge sorgh dat zijn broeder met de Baenreheeren met macht te Brussel komen mochten/ende hy ontboot by hem de Schepenen/hen vraghende / oft so gheviel dat sijn broeder so quam/ of sy hem in laten soudē

Digitized by Google

den: De schepenen seyden / dat sy bereyt waere de sleutelen vander stede te brengen in sijn handen. Doe was de Hertoge te weten: maer de ghemeente was qualijck te weden dat de vreemde gasten achter straten ghingen met haer messen inde hant / ende spraken moedige woorden/ sittende int wijnhuys/ dat sy rijck worden souden eer sy uyt Brabant souden scheyden: So dat de gemeente inder nacht opstont/ ende vergaderden op die Marckt wel gewapent/ want sommighe luyden informeert waren / dat dit heere van Heynsberghe metten anderen een opset gemaeckt hadden/ als sy inder nacht een kloc[k]en hoorden luyden op Coudenbergh totten Regulieren/ dat sy den neder ghekomen souden hebben op de Marckt / ende souden also de stadt machtigh geworden hebben / oock bevant men dat die vreemde gasten by nachte in haer herbergen lagen op haer bedden wel gewapent/ maer dit excuseerden sy namaels / als sy verstonden dat de gemeente opgestaen was int harnas/ soo deden sy oock haer harnas aen/ want sy niet en wisten wat hen nakende was. Doe ontboden die van Brussel den Ruwaert/ eñ hy quam snellicken van Leuven met de Baenreheeren ende Edelen / eñ mettē gedeputeerden van Leuven/ eñ van Antwerpen / seer dancksende de Poorters dat sy hen so eerbaerlick hadden gehadt int bewaren vander stede. Doe ginghy de Ruwaert des anderen daghes metten Baenroerschap Coudenbergh in sijns broeders sale/ ende hy dede bangē 't meestedeel van des Hertogen dienaers/ eñ den anderen gaf men oorlof: hoors daer na worden der vreemder heeren hierstē ontslaghen die te Brussel ghekomen waren/ maer de Edelen ende Heeren / dier wel hondert eñ vijftigh waren / moesten daer blijven. Ende die Ruwaert dede nemē alle de paerden eñ dat harnasch dat die heere van Heynsbergh metten anderen daer gebracht hadden/ eñ gaf sijne vrienden diet hē believe. Eñ als dese Heeren dus binnen Brussel ghevangen laghen/ schreef de Keyser Segemont brieven aenden Staten vanden lande van Brabant/ biddende eñ bevelende opten Keyserlicken ban/ dat sijse ontslaen souden vander vanghenisse/ of dat sy hen gaven een half jaer dagh: Oock schreven die Heeren hoorsten aenden Ruwaert ende Staten van den lande/ ende sonden notabele bodē dat selve biddende Daer die Ruwaert altijdt op antwoorde / dat hy den voorschreven ghevanghenen ghepresenteert hadde het recht vandē lande/ op dat zijt begeerden. Ende dit bleef aldus staende / dat sy niet ontslaghen mochten worden tot dat sy soo lief spraken Gheeraet vanden Zijpe / die bijden Ruwaert doen eñ laten was/ dat hy hem anders informeerde dat sy gratie verworven / eñ worden ontslagen vander vanghenissen / op condition dat sy weder in die vanghenissen komen souden op alder heyligher dagh maestricht: ende eñ so vrientlē sy hem Brussel: maer de Proost van Aken ende sommige andere en wouden die beloften niet doen / waerom sy ghevanghen bleven. Ende die Grave van Meurs worde ghesoel ontslagen met alle zijn gesellschap/ by middele van eenen oberede die hy dede den Hertoghe / den Ruwaert ende den drie Staten vanden lande. Eñ daer na quamen sy alle weder in/ sonder de heer van Heynsberghe/ maer namaels hebben hen de heere van Heynsberge ende zijn Sonen/ daer de Bisschop van Lubick een af was / ghesubmitteert tot seggen van Notabele persoonen / desghelijcken de Ruwaert metter twee wereltlicke Staten / soo dat sy by middele van eener uytspraken ontslaghen worden. Ja desen heeft die Ruwaert de Grave van Simpol zijn Ruwaertschap weder oder gegeven Hertoghe Ian sijnen broeder/ als die doe by den drij Staten weder gestelt ende ontfangen werde totten regimente vandē lande: Ende sy consenteerdē hem een bede van hondert eñ tachtigh duysent Vranckrijcksche Kroonen tot termijnen te betalen / om eendeels sijnen staet mede te houden: Des beloefde de Hertoghe datmen alle voorleden kosten daer af betalen soude/ so dat de Grave zijn broeder daer af hadde eenentwintich duysent Kroonen. Eñ al eer de Grave van Simpol upten lande reet/ so worden onthooft heer Evert Tserclaes Ridder / Gheldolf van Coudenberghe / ende Willem van Pipenpoy/ met noch veerthien vande notabelste van Brupssel die van dit verraet ende opset wistē/ ende daer worden geset ses hondert Kroonen op des Heeren van Asschen lijve die hem binge of doot sloege/ want hy de principaelste was die desen tweedracht tusschen den Hertoge ende vrouwe Jacoba zijn huysvrouwe hadde gemaeckt. Ende dit gedaen zijnde / reysde vrouwe Jacoba met haer moeder weder na Henegouwen.

Hoe heer Floris van Alkemade Ridder vanden Vriesen gesleghen worde, ende hoe sy die Hollanders verdreven.

NV willen wy weder keeren op die gesten eñ septen van wapenen die inden lande van Vriesland zijn gevallen in desen tijden. Als inden jare M. cccc. ende xxj. was een Capitepn in Oostvriesiant geheeten Focke, dese heeft vergadert een groote menichte van Vriesen/ metten welcken hy krachtelicken belegen heeft de sautoors ende goetgonniers der Hollanderen binnen dat stedeken van Sloten. Hertoge Ian van Beperē verhoorende dē last ende benauthept sijner vrienden/ heeft hy doen vergaderen vele ontallijcke schepē/ eñ sende die over met volck van wapenen om sijne vrienden te ontsetten. Die Vriesen siende die veelheydt der schepen/ meenden dat heel Hollant ende Zeelant tegē hen gekomen hadde / hoewel datter nochtans boven thien man in elck schip niet en waren: De Capitepn Focke met zijn Vriesen waren voor 't hooft gesleghē eñ brakē haestelicken op banden belegge/ ende liepen wegh elck sijns weghes/ ende aldus worden de Hollanders verlost ende ontset vanden belegghe. In dat selve Jaer was daer ooc een vroom Hollantsche Capitepn / gheheeten heere Floris van Alkemade Ridder/ ende lag op een slootken geheeten Lemmer: Dese heer Floris worde jammerlijck van binnen verraden ende vanden Vriesen op dat slootken doodghesleghen/ ende de Vriesen jaeghden alle de Hollanders wegh die daer waren. Op die selve tijt hadden sommighe van die Houdeniers Hertoghe Ians van Beperen een fortresse oft een Bolwerck op geslagen in een dorp geheeten Mackom in Oostvriesland/ ende beroofden daer upt de naeste gelegen dorpen tusschen Mackom ende de stede Wouderchom gelegen. Nu was daer een Capitepn gheheeten Zicko Ziaerda in dit dorp Mackom/ ende hieltet met dese Hollanders die opt bolwerck lagen/ ende dede hen groote bystant eñ hulpe tegen die andere Vriesen. Soo gebeurdet op eenen tijdt dat hy om noodlijcke saken repsen moeste tot Groeningen / so was een Capitepn tot Witmersen int dorp geheeten Tzaerd Acilame, ende was des anders wederpartije: Soo heeft dese Tzaerd upten name van Zicke brieven geschreven/ eñ met desen Zickens zegel bezeghelt/ die hy van eenen ouden bezegelde brieve hadde genomē/ die hy by hem hadde/ ende senden desē brief tot Mackom daer de Hollanders Zickens medegheselen lagen/ daer Zicke niet af en wiste/ inhoudende aldus: Mijn geminde vrienden/ ghy sult weten dat alle de Vriesen dat lants van Oestergoe eñ Westergoe tegen u komen gewapent/ ende ick en weet niet hoe ghy u tegen hen luyden sult moghen beschermen / want een is in mijnder macht niet u hulp ofte bystant te doen/ daerom zijt vorzichtich eñ neerstich hoe ghy best voech komen meughe. Als die Hollanders desen brief sagen wel bezegelt/ ende die gelesen hadden / waren zy seer bedruckt / eñ vreesdē dat de Vriesen hē overvallen mochten/ eñ namen by nachte alle haer goet / eñ vroegen dat in haer schepen/ eñ staken dat vier in dat bolwerck / ende verbranden dat met het dorp van Mackom / ende tegen weder in Hollant. [Van desen oorloghe heeft seer breet geschreven den gheleerden Ubbo Emmius van Groeningen int xix. boeck sijner Vriescher Historie / Anno 1616. tot Leyden ghedruckt.]

Hoe 't geheele lant van Zuythollant vanden storme inbrack An. 1421. met d'oorsake daer van in een hantveste bygevoeght.

Ende

IN't Jaer ons Heeren M. CCCC. ende xxj. op sinte Lijsbetten nacht / doe was't een also grooten vreesselijcken stozm van winde / datmen diesgheliick noyt ghesien noch ghehoozt en hadde: want het water ende de vloet ging so hooge/ende de stozm was so groot dat ter geen dijcken tegen staen en mochten / sp en braken in: gheliick in Hollant / Zeelant/ Vriesland Vlaenderen / ende bysonder den dijck tusschen Gheertruydenbergh ende Vozdrecht / daer een schoon vruchtbaer Weyland binnen lagh / daer wel twee-en-tseventigh Vrochy-Kercken in stonden / ende sommige Ridders Hof-steden / daer woonden oock eenighe Edelen die al ontgoet ende verarmt werden/ende moesten van armoede upten lande ruymen ende gaen dienen: veel gincken vzoot bidden dat rijcke treffelijcke Mannen plegen te wesen / want dat lant bleef vooyt rijende ongedijckt/ende Kercken/Sloten/ huysen/ ende menighe Ridders Hofstede verginghen metten water / daer toe veel duysent menschen die daer verdzoncken. Desghelijcken is oock dooz-ghebzoken den dijck te Petten in Noozthollandt / daer seer veel schade gheschiede/ende jammers gesien werde / aen ontallijcke veel menschen ende beesten die aldaer verdzoncken waren: want als de dijck van Petten daer de Kercke aen stont / begonst te vzeken /te scheuren ende van een te vallen/is ten eynde de Kercke ter neder ghestozt / daer wel vier hondert menschen in ghebloden waren / dewelcke eylacen alle t'samen zijn gebleven/want de stozm was te groot.

Copije van een Hantveſt, gegeven die van Wieldrecht, eertijts een Dorp tusschen Sevenbergen ende Strijen.

Byghevoeght door W.V.G.

WILLEM, Hertoghe in Beyeren / &c. doen kondt allen luyden: want wy verstaen hebben dat een Zijl ende Watergangh ghelegen is inden ambochte van Wieldzecht in die Achtehoven / diemen tot veel tijden toe plagh te houden (alsoo dat het water synen loop niet hebben en mochte) daer by wy ende veel onser goeden luyden grootelijcx by beschadight werdē/ ende niemant by beholpen noch gevozdert en was. Soo IST dat wy dacrom ende overmits beden wille ons lieven getrouwen des Heeren van Sevenberghen / die een Ambochtsheer aldaer is/ghegeven ende gheconsenteert hebben/ geben ende consenteren mits desen Vzieven/onsen goeden luyden van Wieldzecht inden Achtehoven voozsz gheseten / datse ten eeuwighen daghe de voozsz Zijl op houden sullen / eñ dat water synen gang daer deur sullen laten hebben / tot allen tijden als hen des ghenuecht ende oirbaer dunckt/sonder onsen Dijcgrave oft Heemraet/ als die nu zijn oft namaels wesen sullen/oft pemanden van onsen weghen hem des te bewinden in eenigher wijs: ende want wy vooz ons ende vooz onsen Erben onsen goeden Luyden voozsz ende heuren nakomelinghen dat vaste ende gestaden houden willen hebben tot eeuwigen daghen / Soo hebben wy in kennisse hier of desen Vzief bezeghelt / &c. Gheghegheven inden Haghe/den xx. dagh in Febzuario / int Jaer M.CCCC. ende xiij.

Daer wert grootelijcx vermoeyt / dat hier dooz den inbzeeck banden Grooten Waert is veroozsaecht / alsoo dooz de Zijl hier in vermelt / het water des nachts int Lant is geloopen / alsoo de Hupslupden sozgheloos waren daer na te sien/ zijnde het opsicht hier van Dijcgrave ende Heemraden benomen.

Dit Lant achter Vozdzecht werde ghenoemt den Grooten waert/ ende was seer leeg ende moerachtigh/ waerom dattet niet weder bevozst en konde werden/ te meer alsoo de inlantsche Oozloghen in Hollandt niet al bevzedight en waren / hoe wel Hertoge Philips van Bougoenge eenighe handvesten gaf / belovende syn neerstighept te doen om het lant weder te bevozsen.

Van desen inbzeuck siemen noch eenighe oude tafereelen oft schilderyen/met dit Jaer-tal.

WIeLDzeCht MaCh WaterS beCLagen.

Van Hertoge Aernt van Ghelre, Heer Ians soon van Egmont.

IN't Jaer alsmen schzeef dryentwintigh / soo bleef schielijcken doot inder Veluwe Hertoghe Reynout van Gulic/eñ van Gelre/Grave van Zutphe/ sonder eenige kinderen achter te laten /ende wozde begraven tot Monichuysen bander Cathuysers oozden by Aernem/ende na synen doot guamen die Heerlijcheden ende Landen aen de kinderen van Vzouwe Maria van Arkel/heer Ians wijf van Egmont/ want sy was Hertoghe Reynouts susters dochter. Dese Reynout van Ghelre hadde te wijve des Graven dochter van Artoys/ maer sy en hadden geen kinders te samen / ende hy hadde haer gemaect tot haer dutwarie ende lijftocht dat Hertoghdom van Gulick haer leven langh gheduerende: ende dese vzouwe Maria nam daer na te manne Adolf Hertoge Willems soon vanden Berge/ ende sy sterf daer na int jaer van sessentwintigh. Daer na op de Octave van S. Peeter ende S. Paulus Apostelen wozde Aernt, heer Ians van Egmont ende Vzouwe Maria heer Ians dochter van Arkel die noch inder wanghenissen sat/outste soon/ als een warachtigh Erfgenaem Hertoghe Reynouts van Ghelre ban allen steden ende van allen Baroenen / Heeren ende Ridderen ontanghen ende ghehult als een Hertoghe van Ghelre ende Grave van Zutphen / hem doende haren eedt als dat ghewoonlijck is. Daer na op S. Maria Magdalenen dagh wozde hem te wijve ghegheven ende ondertrout Katharina des eersten Hertoghe Adolfs dochter van Cleve/out wesende vij. jaren. Ende alsoo dese Hertoghe Aernt niet meer dan veerthien jaren out en was als hy Hertoge wozde / so onderwan ende regheerde heer Ian van Egmont / syn vader dat landt van Ghelre ende Zutphen als Ruwaert ende Vooght van synen sone/ ende doe sy tot haren jaren ghekomen waren/ trouden ende besliepen sy malkanderen ende kreghen veel kinderen/als Adolf die na hem Hertoghe wozde / Willem die jonck starf / Maria Koninginne van Schotlandt/ Margriete Hertoginne van Beyerē/ ende Jouffrouwe Kathrijn die ongheliickt bleef.

Vandē doot heere Fredericx van Blanckenhem Bisschop van Vtrecht.

OP S. Dionijs dagh int tselde Jaer / als heer Frederick van Blanckenhem/ bisschop van Vtrecht/ een man van veel jaren/die 't Bisdom glozieuselic in grooter ruysten ende vzeden dertigh Jaren ende een halve hadde berecht / is hy op syn slot tot Vollenhoof aflijvigh gewozden/ die dat Sticht ende de Kercke van Vtrecht tot synder eeuwigher memozien vele goets hadde ghedaen. Ende als hy ghestozven was / wozde hy van synre Edelen ende familie met grooter triumphen ende feeste op eenen waghen ghevoert tot booz de poozten bander stadt / daer hy van allen den geesteliicken staet ende wereltliicke heeren ende Burgheren met krupcen ende vanen/ met love ende sange gebzocht wozde inde Domkercke / ende wozde aldaer begraven aende Zuytzijde bant Choor / onder eenen kostelijcken tombe/met synre wapenen van synder af-komste heerlijck gheciert.

Vander electien Heeren Rodolfs van Diephout tot eenen Bisschop van Vtrecht.

ALs de uptvaert vanden voozsz Bisschop Frederick met grooter eeren was volbracht / soo deden vele diversche Vzinicen ende heeren groote instantie ende verbolginghe om diversche persche persoonen/ eñ elck booz de synre te bidden ende te vzomoveren: want heer Dirck van Meurs Aertsbisschop van Ceulen/ badt booz Joncheer Roelof van Meurs synen broeder: heere Ian van Heynsbergh Bisschop van Ludick/ dede instantie booz heer Ian van Buren / Vzoost van Aken / des heeren soon van Bueren: heer Otto Bisschop van Munster / postuleerde booz Joncheer Aelbrecht bander Hoep synen neve: Hertoge Adolf vanden Berge badt booz Joncheer Gerrit van Cleve: eñ Hertoghe

toge Adolf van Cleve quam haestelicken selver in persoon / met hem vrengende heeren Rodolf des Graven soon van Diephout/ Vrooft van Oſenbrugghe eñ Canonic inden Dom te Coulen / om metten anderen Vasallen ende mannen der kercken van Vtrecht te bidden vooz den vooꝛſeyden Rodolf. Ende doe elck ſijne bede hadde gedaen / ſo nam de Eccleſie haer beraet / ende de Eccleſie/de Ridderſchap/ende de hooft- ſteden verrieden hen elck by henſelven/om dat beſt te vroeden eñ te doen tot des Stichts behoef: ende daer vooꝛden heymelicken eerbaer perſoonen uytgeſent om na ſijn ghelant te vernemen in allen landen eñ plaetſen daermen wiſt dat hy meeſt vertiert ende meeſt regiment gehadt hadde / ende vernamen ſo van ſijner vromicheyt ende wijſheyt / als dat die Ridderſchap van Overyſſel/ende die ſes Overyſelſche ſteden/als Groeningen/Campen/ Swol/Deventer / Haſſelt ende Amerſfoozt / met de ſtadt van Vtrecht ende de Edelen des Stichts/ als van Lichtenbergh eñ andere over een dꝛoegen/ eñ baden der Eccleſie dat ſy kieſen wouden den Jonckheer Roedolf van Diephout / want ſy gheenen beteren noch nutteren en wiſten tot des Stichts behoef/ na dat de Landen gelegen waren. Ende den dagh vander keur wert gheſeyt des daegs vooꝛ S. Martijns avont/ ende die vijf Godshuyſen ginghen te Capittel ende gaven haer ſtemmen: Eenige kozen Joncheer Walraven van Meurs/ eenige heer Sweer van Culenburgh den Doonvrooſt eñ meer ander/ maer Jonckheer Rodolf hadde verre de meeſte ſtemmen/aldus hadde hy den keur vooꝛ allen: eñ men riep daer indē Dom vooꝛ tChoꝛ van d'Orſael af/ dat Joncheer Roelof van Diephout gekozen was tot eenen Biſſchop van Vtrecht: Ende hy was metten Hertoge van Cleve op die tijt inde ſtadt. Eñ hy werde gehaelt vanden Vrelaten/gheinſtalleert/ ende in des Biſſchops ſtoel geſet/ende men ſanc Te Deum laudamus, ende men dede al datmen plagh te doen/ als daer eenen nieuwen Biſſchop gheꝛozen is. Des anderen daeghs vergaderde dat Capittel/ende daer vooꝛden geꝛdineert notabele perſoonen ende Ambaſſaten / geeſtelic eñ wereltlic/die haeſtelic geſonden vooꝛden te koomen aendē Paus / om hem te kennen te geven die eendꝛachtelijcke Electie van haren nieuwen Biſſchop / dat hy wilde ghewaerdighen die te confirmeren in zijn Biſdom. Paus Martijn de vijffte / heeft deſe Electie ſcharpelijcken geexamineert ende ondertaſt / ende heeft bevonden dat ſy gekozen hadden eenen ongeleerden ende wereltlicken man/waꝛrom dat hy de Electie niet en woude toelaten/ende en woude hem niet confirmeren: ende hy dede doe der Eccleſie vermanen dat ſy eenen kozen na de regulen ende ſettingen der heyliger ſchziften ende rechte/ wiens leven eñ wijſheyt allen menſchen mocht vꝛofiteren ende baten. Maer upt contumatie verſmaden ſy des Paus vermaninge/ ende en wouden anders geenen kieſen dan dien ſy gekozen hadden. De Ridderſchap ende mannen der Kercken van Vtrecht ende oock de Overyſſelſche ſteden met den Neder ſticht ſiende dat de Paus haer begheerte niet en woude toelaten/ hebben ſy eenen daghvaert gelept te houden in de ſtede van Deventer/ daer ſy allegader metten Hertoghe van Kleve vergadert weſende/heymelicke ſecrete raden gehouden hebben / wat hen beſt in deſer noodtlicks saecke goet dochte te doen / tot des Stichts vꝛofijt ende vooꝛbaer: Ende hebben na lange heymelijcken raet onderlinge gehouden eendꝛachtelicken met geſamender hant een verbant met malkanderen ghemaeckt ende geſworen/alſoo ſy heeren Rodolf van Diephout niet hebben en mochten tot eenen Biſſchop/dat ſy hem dan hebben ende houden wouden tot eenen Poſtulaet / Vooght ende Mombaer / ende hebben hem terſtont gheſet in allen poſſeſſien ende renten/ſteden ende ſloten / ende de gherechticheyden der Kercken goeden: ende doen dede hy ſlaen ende munten goude penninghen diemen hiete Poſtulaets gulden.

Hoe dat heer Sweer van Culenburgh gheordineert worde die lij. Biſſchop van Vtrecht, ende hoe hy weder verdreven wert.

DE Paus aenmerckende dat de Electie van eenen Biſſchop te kiesen vooꝛ contumatie der Eccleſie aen hem gheꝛomen was / ende verſtaende dat de Kercke van Vtrecht een Edele ende Religieuſe Kercke was/ende dat vele Religioſe eñ geleerde mannen hier vooꝛtijts daer hadden gheſeten ende ghergeert / heeft hy dat Biſdom ghegheven eenen Religioſen geleerden ende Edelen man den Biſſchop van Spiers. Maer de Biſſchop van Spiers vernemende dat heere Rodolf de Poſtulaet alle de renten/ ſteden ende ſlaten des lants van Overyſſel onder ſijne macht ende juriſdictie hadde / en woude hy ſijn Biſdom van Spiers niet ovegheven ende komen tot Vtrecht op abontuer: Ende hy ontboot heer Sweer van Culenburgh den Doonvrooſt van Vtrecht / ende dede een permutatie van de Dompvrooſtie ende andere beneficien / om de vrovisie vanden Biſdom van Vtrecht / ende hy vramoveerde hem aenden Paus dat hy verkreegh brieven vander vrovisie vant Biſdom: Tegen welcke vrovisie die Poſtulaet heer Rodolf van ſtonden aē dese appelleꝛe totten ſtoel van Romen. Heere Sweer nu verkreghen hebbende de vrovisie was neerſtich metten gelde te lꝛuggen vanden Paus de confirmatie vanden brieven vander vrovisie/die hy verwerf/eñ neder komende dede hy die leſen tot Vtrecht. Die ſteden van Overyſſel metten Ridderſchap ende Edelen waren geſloten te blijven eñ te adhereren de appellatie van haren gheꝛozen Poſtulaet / ende wouden hem hulpe ende byſtant doen totten ende vant recht tegen heer Sweer vooꝛſeyt (uytgeſeyt Wouter van Coeverden) ter tijt toe de Poſtulaet totten uyterſten recht daer upt gewonnen vooꝛde. Daer na wennich dagen kreegh heer Sweer in zijn hulpe eñ byſtant ſijner vrienden eñ magen/dat ſlot te Vooſt/ende kozts daer na vooꝛde hy tot Kenen eñ Amerſfoozt ingelaten. Dit geſchiet weſende/ is hy des dijnrdaeghs inder octaven van onſer lieber Vrauwen Hemelvaerts dagh/ Int Jaer M. cccc. eñ xxb. met een ſchoon geſelſchap van Ridderen ende Edelen gekomen inder ſtadt van Vtrecht / daer hy na ouder gewoonten met groter ſolemnitoyten gheꝛdineert ende gheſet is te weſen de tweeenvijfticſte Biſſchop van Vtrecht. Deſe heer Sweer was heeren Gherrits ſoon de neghenſte heer van Culenburgh / ſijn moeder was heer Ians dochter de eerſte van Egmont/ zijn broeders waren heer Huybrecht eñ heere Ian Heeren van Culenburgh/ heer Ian van Culenburgh Deken S. Ians tVtrecht / Joncheer Pieter eñ Gerrit van Culenburgh. Hy beſat eñ verechte dat Biſdom ſeven jaer/ maer hy en was niet dan x. maenden gewelbigh heer vanden landen.

Vande groote gewelden, fortreſſen ende oorloghen die geſchieden inden ſticht ende ſtadt van Vtrecht by ſijnen tijden.

ENde als heer Sweer van Culenburgh in zijn Biſſchoplicken ſtoel was geſet/ doen beſwoꝛ ende bezegelde hy des lants brief: ende der Eccleſie der ſtadt ende al dat Sticht in haren ouden vrivilegien / hantveſten/ oude gewoonten / bꝛyheden ende haren rechten houden te laten na ouder gewoonten/daer terſtont goede bezegelde brieven af wozden gemaeckt ende gegheven. Opten ſelven dagh was inder ſtadt een rumoer/eñ oploop/ſoo dat die Burgemeeſter Baernt Preus in zijn bedde doodgheſlaghen wozde/ ende ſochten meer van den gerechte ende andere om te ſlaē/ eñ bedꝛeven groten hoonoet. Dit dus deerlijcken gheſchiet weſende/ heer Sweer de Biſſchop begheerende gracie te doen aen den ghenen die dit ſept ende oberdaet hadden ghedaen/ om ſijne nieuwe inleydinghe / nam op hem alle die miſdaden die op dien dagh inder ſtadt waren gheſchiet/dat onwijſſelijc geſvroken ende gedaen was van alſulcken eerbaren Man ende Biſſchop / want daer vele ſoꝛtſen/gewelden ende jammers op dien dagh geſchieden. De Biſſchop dede hanen heer Rodolf van Diephout met dat gantſche Over-ſtichte/ eñ diet met hem

Digitized by Google

hem hielden / want hy dat geheele Oversticht van Oberyssel in hadde: maer sy en waechden daer niet na/ want sy procedeerden altijdt op haer appellatie. De vrienden ende magen der gener die ghestaghen waren/ ende upter stadt verdreven / waren rycke machtighe mannen / seer qualijcken nemende die verdrietelijcke moort ende doodslagen haerer vrienden / maecksten een staet verbant met sommige Vasallen ende Leenmannen des Stichts/ ende met heer Rodolf den Postulaet tegen heer Sweer den Bisschop. Soo ist ghebeurt op den Pinxter avont / int Jaer M. cccc. xxvj. dat Heere Jan van Renes van Renouwen / een kloeck vroom Ridder ende een balling vander stadt / gekomen is met veerthien peerden binnen Vtrecht / ende reet stoutelijcken op die Plaetse/ ende nam die in met de gene die op hem wachten / als de heer van Bueren met meer andere van sijne vrienden die by hem quamen. De ghene die hem upter stadt ghehouden hadden kreghen des stadts bannier/ ende begrepen Rodenburger brugghe/ ende geboden den Burghers dat sy by hen quamen onder de banniere vander stadt. Als heer Jan dat vernam / track hy metten sijnen vromelijcken aen om tegen hen te vechten om d'overhant. Ende als sy heer Jan so stoutelijck sagen aenkomen/ lieten sy de bannier vallen/ende gingen loopen. Heere Jan nam de bannier ende rechte die op/ eñ ging weder na de plaetse / ende wierde de Stadt machtigh na sijnen wille / ende vele vielender over de mueren: andere deden eedt / dat sy niemandt en souden misdoen / ende men lietse upter stadt gaen.

Doe nu heer Sweer de Bisschop dit vernam / en quam hy nopt weder inde stadt van Vtrecht. Daer na deden die van Vtrecht een ghenerael groot Capittel leggen/om groote beklachten ende puncten die men opten Bisschop te seggen hadde / ende hy wert inghedaeght te Capittel te komen / na den rechte ende ghewoonten der kercken van Vtrecht / als men eenen Bisschop pleget te vervolgen om hem te verantwoorden. De Bisschop schreef vrieden aenden Capittel/ excuserende dat hy niet komen en dorste om vreese synes lijfs/ ende hy begheerde ghelep met de ghene die hy met hem vrengen mochte / hy woude komen ende verantwoorden hem. Doe wert hem een vry vast ghelepde afgelupt metter stadt-klock / met hondert paerden / ende die hy mede brochte voor sijn familie ende huysghesin. Ende de Bisschop en quam noch niet ter ander maninghen / ende daer wert op ghyprocedeert/ ende ter derden citacie ende vermaninghe en quam hy oock niet / ende ter vierder over recht. Doe wert hy geverdaecht/ geeyscht ende gecroepen een-werf / anderwerf/ derde-werf ende vierde-werf/ na uytwijsinghe haers rechts ende privilegien / ende haers lants brief die de Bisschop bezegelt ende ghesworen hadde te houden. Ende doe ginghen de vry Staten / als hy aldus overhoorigh was den generalen Capittele / ende deden alle rechten / ghyestelijck ende wereltlijck die hem toe behoorden/neder-legghen: ende dat niemant voor hem te recht staen soude / eer hy quame ende bede dat hy schuldigh ware te doen. Dit vertoornde den Bisschop seer / ende hy socht den heere van Egmont ende des Stichts vyanden in Amerssoort met vele Ghelderschen in te krijghen. Doe saghen die van Vtrecht wel datter meer gelden moest / ende vereenighden hen met dat Oversticht / ende met heer Rodolf die eerst postuleert wert / eñ adhereerde sijne appelatie ende beloofde dien ten eynde toe totter lester sentencie toe upt te helpen dragen/eñ namen hem tot eenen momber / vooght ende beschermer: Ende hy quam tot Vtrecht int Jaer ons Heeren M. cccc. ende xxvj. ende woode in des Bisschops hof gheset als een Vooght des Stichts van Vtrecht. De Gelderssen hadden twee blockhupsen opgeslagen binnen Amerssoort om de stede te bewaren: maer int selve Jaer ontrent allerheplighen dagh / soo quam heer Rodolf de Postulaet / metter Stadt van Vtrecht / binnen Amerssoort met hulpe vanden burgeren/ ende wan die blockhupsen met storrmenderhant daer die Gheldersen op waren: Ende daer werdt op gevangen Joncheer Pieter van Culenburgh/ des Bisschops broeder Jan van Arcopen / Goosvijn van Vanderick/ Dirck van Wijc/ met meer andere goede mannen tot twee hondert toe: Daer na zijn sommighe van den Canonicken diet met den Bisschop Sweer hielde/ upter stadt van Vtrecht ghetoghen / ende quamen by den Bisschop/ende de Postulaet metten Cappittelaers deden terstont andere setten in heure beneficien. Ende Bisschop Sweer woode in allen steden van Hollandt gehouden als een warachtigh Bisschop van Vtrecht: ende om dat hy verdreven was/so schepden sy hen vander obidientie des stoels van Vtrecht / ende bleven by heer Sweer van Culenburghe: Waer van dat groote twist ende tweedracht gheballen is tusschen Hollandt ende dat Sticht. De Bisschop Sweer hebbende ende gebruyckende jurisdictie in den landen van Hollandt/ Zeelandt ende Vriesland/ ende Gelderland / heeft mits Pauslijcker macht gheexcommuniceert ende ghebannen heer Rodolf van Diephout den Postulaet/met allen sijnen mede-hulpers in allen Kercken der voorsz Landen. Nu wil ick die gesten ende daden van dese twee gekozen Bisschoppen laten ligghen/ ende wil weder achtervolghen de gheschiedenissen die in desen tijden binnen Hollant ghebeurden van Vrouwe Iacoba ende haren Oom.

Vant derde Houwelick dat Vrou Iacoba dede.

HIer voren heb ick gheschreven hoe dat Vrouwe Iacoba van sommighe Raetslupden gheinformeert was/dat alsulcken houwelijck als tusschen haer ende Hertogh Jan van Brabant gheschiet waer/ niet wettelijck wesen mochte / ende dat de Bullen van der dispensatien ghepasseert / niet warachtigh maer valsch waren / waerom dat sy opten sevensten dagh van Maert int Jaer M.cccc. ende xxiij. ghetoghen is upt Henegouwen in Enghelandt / ende daer zijnde/ heeft sy te Roomen doen citeren Hertoghe Jan van Brabant: Seggende/ dat tusschen haer ende hem geen wettigh houwelijck en ware: Soo dat de Paus Martijn voorsept / die saecke committeerde twee Cardinalen / die den Hertoghe deden dagh beschepden teghen haer. Soo dat Hertoghe Jan by rade des Lants van Brabant ende Henegouwen seltere procurateurs int Hof van Roomen gheselt heeft / om sijn saecken te verantwoorden. Als Vrouwe Iacoba dat sagh / en verbeyde sy niet het vonnis der Kercken / maer is haestelijck versellet metten Hertogh van Cloucester Koningh Henricx broeder van Enghelant / op conditie waert saecke ende so verre datter huwelijck voorsept niet wettelijck ware/ende dat datse op alsulcken huwelijck als sy van nieuwes weder deden dispensatie van den stoel van Roomen mochten verkrijghen / want sy malkanderen bestonden inde leste grade / upt de geboorte van Phillippe Koninginne van Engelandt/ des goeden Grave Willems dochter van Henegouwen/ ende Margriet der Kepserrinnen suster / Moeder van Hertoghe Aelbrecht haer oude vader. Ende van desen huwelijck zijn den Landen namaels vele schaden ghekomen/d'welck de Koningh van Enghelandt ende Hertoghe Philips van Bourgongien gheerne belet hadden / ende sonden aen Hertoghe Jan van Brabant haer Ambassaten / versoeckende aen Hertoghe Jan, dat hy hem wilde submitteren aen den voorsepden Koningh ende Hertoghe/om die sake int hof van Roomen hanghende / by rade van notabele Kercken ende gheleerden upt te voeren / by consente vanden Paus Martijn voorschreven. In het welcke de Hertoghe sijn consent ghedragen heeft soo verre hy vermochte / behoudelijck dat Vrouwe Iacoba ock soo dede. Maer vrouwe Iacoba noch de Hertoghe van Cloucester en wonden dat niet doen. Ende Hertoghe Jan zandt sijnen Heraut in Enghelandt / om van alle saecken te vernemen / welcken Heraut de Hertoghe van Cloucester dede ghevanckelijck nemen/ ende ter coerden trecken / maer ten laetsten ontquam hyt / midts de hulpe des Cardinaels van Enghelandt / daer hy

mede

Digitized by Google

mede ten Heyligen lande hadde gheweest. Korts hier na quamen seekere nieumaren/ hoe dat de Hertoge van Clouceſter gekomē weſende met vrou Iacoba upt Engelant tot Calis/repſde met grooter macht dagh ende nacht om tlant van Henegouwen in te nemen/ en hadde zijn volck ghedeelt in drie bataelgien/ ſoo dat in die voorhoede ontrent waren dupſent paerden/ eñ tuſſchē/ beyden was die Hertoghe ende Vrou Iacoba met vijfthien hondert paerden/ſoo datter waren vijf M. paerden: Ende vrouwe Margriet haer moeder/ dede bidden eñ ſchrijven den Edelen eñ haren vrienden al Henegouwen deur/dat ſy met haer rijden woudē om haer dochter te ontfangen. Eñ in deſer manieren is deſe Hertoge van Clouceſter met Vrouwe Iacoba int lant van Henegouwen gekomē/ ſonderlinge by faboor ende gonſte des heeren van Havrè, die nochtans van Hertoghe Ians wegen van Brabant Capitein daer gheordineert was/die den Hertoghe met ſommige Edelen contrarie dielen/ maer de meeſte ende machtichſte van Henegouwen bleven Hertoge Ian getrouwe eñ onderdanigh/ſoo ſy ſchuldigh waren te doen. Hertoge Jan ſant minlicke brieven aen Hertoge Philips van Bourgoenjen eñ aen Hertoge Jan van Beyeren ſijn nevē om aſſiſtentie ende bystant/dwelc ſy beloofden te doen/want Hertoge Philips ſende den heere van Crop/ den heere Lilleadam, heer Andries van Velli/ met veel vrome kloecke ſtrijthaer mannen.

Byvoeghſel. [Vrou Iacoba repſde in Engelant met de meeninge van aldaer vanden Koningh bystant van wapenen te verſoecken tegen haer vianden/ ende daer zijnde hadde ſy op een tijdt propooſten met den Hertoge van Clouceſter van haer man/ beklaghende dat hy niet bequaem was kinderen te krijgen/ waer op den Hertoghe de vryheydt nam haer ſijnen dienſt te preſenteren/ende haer te trouwen/ dat ſy op hope van bystant ende van kinders te winnen/conſenteerde/gelijc ſchrijft Æneas Silvius, in ſijn Hiſtorie van ſijnen tijde: want hy doen leefde/ ende namaels Paus worde Pius de 2. gheheeten: Ende Thomas Walſingam Enghelſman/ ſchrijft in ſijn Latijnſche Chronijcke/ dat Vrou Jacoba in Enghelant zijnde/ op de Vont hief om gheherſtent te werden/ den ſone van Koningh Henrick den v. den welcken na ſijn Vader Koning worde/genoemt Henrick de ſeſte.]

In dat ſelvighe Jaer/ woorde heer Ian van Vliet/ in ſGravenhaghe onthooft ende gevierendeelt/ want eenighe vanden Cabbeliauſcher partijen hem aenſeyden/ dat hy Hertoghe Ian van Beyeren vergheven hadde/ ende alſoo hem ſelver dochte in eender ſieckten/ daer hy nochtans af was/geneſen/ende de ſtuckē woorden ghehanghen upter poorten bande vier hooftſteden van Hollant.

Hoe Hertoge Ian van Beyeren aflijvigh worde, ende hoe Hertoge Ian van Brabant in Hollant, Zeelant, ende Vrieſlant ghehult worde.

ALs Hertoge Jan van Beyeren die brieven van Hertoge Ian van Brabant ontfangen hadde/ verſoeckende aſſiſtentie eñ hulpe te hebben tegen den Hertoge van Clouceſter/dede hy hem weder weten/ indien hy geſont waer/hy ſoude den xxiij. dagh na het ſenden des briefs by hem weſen met veel volck van wapenen. Ende als nu Hertoge Ian van Beyerē eē groot machtigh heyr van volck hadde vergadert/ wert hy ſchielicken ſieck opten xij. dagh als hy repſen ſoude/ende ſterf opten heyligen dertien-dagh ſmorghens in den dagheraet inden Hage/ende wert begraven int Klooſter totte Iacobijnen aende Zuytzijde van Choor/ als hy die Landen ſes Jaer als Voocht ende Mombaer hadde gheregeert/int Jaer M. cccc. ende xxiij. [Hy maeckte ſijn Erfghenaem by ſijn Teſtament Hertoghe Philips van Bourgoenjen/ ſijns ſuſters ſone/ voor by gaende Vrouwe Iacoba ſijns broeders eenighe dochter/ upt wangunſte.]

Byvoeghſel. [Ubbo Emmius Vrieſſche Chronijcſchrijver/ vermelt dat ſommige ſeggen/ dat Hertoghe Ian van Beyeren vergeven is met ſenijn/ door thedrijf van Vrou Margriet van Bourgoenge Vrouw Jacoba moeder/ te weten/ de weduwe van ſijnen broeder Hertoge Willem, om te wreken het ongelijck dat Hertoghe Ian haer eenighe dochter aen dede ſijn Richte: Is dit waer/ſoo was dit wel een quade Griete. te meer alſoo Pontus Heuterus vermelt/ int leven by hem beſchreven van Hertoghe Philips van Bourgoenge/dat inden jare 1433. gedoot ende gevierendeelt worde eenen Gillis van Potrelles upt Henegouwen/ die over wonnen was dat hy op de jacht Hertoghe Philips hadde voorghenomen te doorſchieten/ ende dat door raet vande voorſz Vrou Margriet van Bourgoenge/ by dewelcke dien Gillis dienaer hadde gheweeſt. Deſe Vrouw Margriet van Bourgoengie/ Hertoge Philips moeye/ was op haren Neve ſeer t'onvreden/ om dat hy haer belet hadde Hertoginne van Brabant te werden/ alſoo ſy den overleden Hertoghe een graet nader was: mede om dat hy haer dochters houwelijck al belettm wilde/ om dat hy haer erfgenaem weſen ſoude in Hollant ende Zeelant. By ende haer dochter hadden wel 't meeſte recht/ maer Hertoghe Philips die was haer veel te ſterck.]

Als nu Hertoge Jan geſtorven was/ ſo vergaderden alle ſijn fautoors ende goede vrienden diet met hem hadden ghehouden/ ende concludeerden eendrachtelicken/ dat ſy Hertoghe Ian van Brabant ontboden/ ende deden hem hulden in allen ſteden ende dorpen van Hollandt/Zeelandt/ende Vrieſlandt/als haren rechten Grave ende Vooght van hare ghebooren Lants-vrouwe Iacoba, niet tegenſtaende dat ſy van hem geſcheyden was/ ende hadde den Hertoghe van Clouceſter ghetrouwet. Ende als Hertoghe Jan over allen ſteden ghehult ende ontfanghen was/ met grooter eeren ende triumphen als een wettighe Vooght ende Mombaer van Vrouwe Iacoba heuren Lants-vrouwe/heeft hy daer inden landen conſtitueert ende geſet eenen Stedehouder Jonckheer Iacob van Abcoude heere van Gaesbeeck/ van Abcoude/ van Wijck te Duerſteden/ van Putten ende Strenen/ ende Erf-Maerſchalck van Henegouwen: Ende hy toog wederom na Brabant.

Hoe Schoonhoven gewonnen wert, ende Aelbrecht Beyling levende ghedolven is.

VRouwe Iacoba in Henegouwen weſende/ heeft vernamen hoe dat Hertoge Ian van Brabant ghehult ende ontfangē ware inden lande van Hollant/ Zeelant ende Vrieſlant/ was ſy ſeer qualijcken te vreden/ dat ſy alſoo van haer vaderlijcke erve verſteken ende verreemt ſoude weſen/ waerom ſy addrijs ende raet ghehadt heeft met hare ſecrete vrienden/hoe ſy in eeniger manieren eenighe ſloten oft ſteden in Hollant in ſoude krijgen/waerom ſy geſonden heeft Floris van Ryſhoeck/ met meer gewapent volck/ dat hy die ſtede van Schoonhoven ſoude vrenghen onder ſijn ghehoorſaemheyt: T'welck alſo geſchiet is/ by hulpe van ſommighe Poorters/ die Vrou Iacoba toegedaen waren/ maer het Slot en kreegh hy nu niet. Daeromme heeft hy dat van ſtonden aen met ſijn heyr ende metten Poorteren krachtelijck alomme belept/ alſoo wel buyten de ſtede als van binnen/ſes weken lang/ ende kreegh terſtont dat voorburgh vanden Caſteele ende ſommige bolwercken/ ende deſe verkregen hebbende/ beſtormde hy dat ſlot met meenighe aſſaulten ende inſtrumenten. Opten huyſe waren Capitepnē Willem vander Couſter ende Aelbrecht beyling, met noch vijftich wapenruers/die hen ſelven begeerden te beſchermen/ deſe weerſtondenſe/alſo lange dat ſy van noodſwegen by ghebreke van victualie/ behouden haer lijf/ dat opgaven/ uptghelept Aelbert Beyling, die ghehouden wert tot Vrou Iacobs wille/ ende hem worde uptſettinghe ghegheven een maent langh/ ende ſijn lijf op dien tijt verſekert/ dat hy ſoude moghen gaen beſoecken ſijn vrienden/ eerſt doende eenen eedt wederom inne te komen. Ende als hy een Maent geleden weſende wederomme quam/

Digitized by Google

quam / woꝛde hy inder nacht al levende op een Molewerf begraven oft gedolven.

Hoe de stede van Schoonhoven beleghen worde, ende vande schermutsinghen die daer voor gevielen inden belegghe.

DEs Jaers daer aen van xxb. heeft Jonckheer Iacob van Gaesbeeck / stedehouder van Hollant / doen bannen upten lande van Hollant / alle de weder-partije des Hertoghen van Brabandt / ende heeft inde Vasten daer nae int selve Jaer vergadert veel oꝛloghs volck / ende heeft de stede van Schoonhoven alomme belept / met de ghemeene poorters der steden van Hollant / Zeelant ende Vriesland / uptghesepdt de steden vander Goude / Oudewater / Vliet ende Zierickzee / die hen des oꝛloges niet onderwinden wouden. Soo hebben sy dan de stede van Schoonhoven tot allen plaetsen belepdt / ende die stede bleef ghesloten xxiij. weken lanck / ende die van buyten schoten met groote bussen ende ander instrumenten / seer dapper op die stede. De poorteren hadden binnen der stede vijf Ridderen ende twintich Jonckheeren / alle vrome oꝛloghsmannen die de stede bewaerden / ende quamen dickwils uyt int heyr / ende hadden vele schermutsingen / ende deden menighe sproncksepse int heyr / met hen nemende eenen grooten roof ende ghevangens / ende keerden weder inde stede. Daer nae ghebeurdet dat sommighe uytgelesen vrome mannen van wapenen by nachte upter stede ginghen / ende quamen voor de stede van Rotterdam / ende namen daer veel schepen met goet gheladen / ende voerden die de Lecke op tot Schoonhoven. Die van Rotterdam dit vernemende / vergaderden terstont alle de vroomste Poorteren vander stede / ende volghden hen naer met grooten ghelupde van trompetten / ende metter stede bannier / om hen den roof met kracht te benemen / oft voor alsulcken schande eenen bloedighen strijt met hen te vechten. Soo ist dan voor die stede tot eenen strijde gekomen / ende daer geschiede eenen grooten slagh / maer ten lesten keerden die van Rotterdam den rugge / ende daer werter veel geslagen. Die van Schoonhoven de victorie verkregen hebbende / werden de Poorteren van Rotterdam ende meer andere metter stadts bannier ghevanghen ghebroght binnen Schoonhoven / met grooter triumphen ende blijschappen. Ende als de Edelen ende steden van Hollandt xxiij. weken lanck voor de Stede hadden gheleghen / ende saghen dat sy niet veel en bedreven / ende dat sy die stede alsoo niet machtigh en mochten worden / sonden sy notabele Ambassaten aenden Hertoghe van Kleve / ende aenden Grave van Meurs / dat sy komen souden / ende maecken een bestant van ses weken lanck ghedurende / op dat eick dan te lichteliicker te hupys mochte trecken: 't welck alsoo is gheschiet. Ende dat belegghe is opghebroken ontrent S. Ians onthoofdinghe.

Hoe Vrou Iacoba te Ghent gevangen werde gehouden, ende hoe sy uyter gevangenissen quam.

TErwijlen datmen voor Schoonhoven lagh / worde een Bulle ghepubliceert inden ghestichten van Derecht / Ludick / Camerijck / ende voorts in Hollant / Zeelant / Vriesland / ende in Henegouwen / als dat Paus Martijn de seste / dat houdelijck hadde geschepde datter gheschiet was tusschen Hertoghe Ian van Brabendt ende Vrou Iacoba: 't welck nochtans de Paus niet ghedaen en hadde. Waeromme dat hy den Hertoghe sende een bulle by heer Evert van Eyndoven / doende sijn onschuldt dat hy van die bulle niet en wist / maer hy soude hem in korter tijt doen hebben expeditie vander salien. Soo bereyde hem Hertoghe Ian inden Mey met grooter macht te trecken voor de stede van Berghen in Henegouwen / daer Vrouwe Iacoba inne was / ende hy stelde notabele mannen die het landt van Brabant in sijner absentie souden regeeren ende bewaren / ende hy is gereyst tot Nivele / daer hy verbeyde sijn volck van wapenen / ende hy sende sijn Capiteynen om de stede van Berghen te beryden / ende volghde met dat groote heyr binnen twee daghen. Ende daer wierdt op de stede seer vreeselijck gheschoten met Bussen ende ander Instrumenten / maer die van binnen weerden hen vromelijck / ende daer vielen veel schermutsinghen voor de stede / want sy dickwils uyt quamen ende deden groote schade int heyr.

Binnen desen tijden vanden belegghe heeft Hertogh Philips van Bourgongien soo veele gearbeyt / dat Hertoghe Ian van Brabandt gekomen is binnen Duwap / latende sijn heyr voor Berghen ligghen / wel bewaert. Ende Vrouwe Iacoba sant daer mede eenige van haer vrienden / ende daer wert by rijpen rade ghesloten: als dat Vrouwe Iacoba soo lange haer houden ende woonen soude in 's Hertogen lant van Bourgongien in een vanden steden / ter tijdt toe dattet vonnis ende sententie vanden houdelijcke tusschen haer ende Hertoghe Ian gheeyndight soude wesen / of totter tijdt toe datter eenigh van hen beyden afslijvigh ghevoerden soude zijn. Noch was daer ghesepdt / dat Hertoghe Ian van Brabandt wederomme gheset soude zijn inde possessie des Graefschaps van Henegouwen / alsoo een Lantsheer toebehoorde / ende als de possessie daer af ghenomen ware / soo soude Hertoghe Ian stellen eenen notabelen Gouverneur die den Hertoghe aengenaem soude zijn / duerende totten eynde vanden Proceste / als voorsz is. Ende datmen inden lande doen soude een generael abolicie van alle misdaden crimineel ende civile / ende van allen confiscatien: maer om te doen civile correctie op de misdadighe in Henegouwen / soude Hertoghe Ian hier wijse notabele mannen stellen / daer af de Hertoghe van Bourgongien de twee noemen soude. Ende men soude Vrouwe Iacoba assigneren een betamelijcke somme van penningen upten Landen van Henegouwen / Hollant / Zeelant ende Vriesland / om haer staet mede te houden. Ende Hertoge Philips soude zijn Voocht ende Mombaer der Landen van Hollant / Zeelandt ende Vriesland / als een recht Successor ende erfghenaem van Vrouwe Iacoba. Ende Vrouwe Iacoba en was op die tijdt niet toeghepast van haer vaderlicke erve. Als nu dit tractaet tot Duwap ghesloten ende gepubliceert was / reyste Hertoghe Ian tot Valencijn / daer hy met grooter eeren ende reverentie ontfanghen woorde. Des derden daeghs daer nae quam hy weder voor Berghen in dat heyr / daer bleef hy tot dat Vrou Iacoba upt Berghen quam in handen vanden gedeputeerden des Hertoghen van Bourgongien: ende als sy quam int heyr van Brabandt / begheerde sy te spreken met Grave Enghelbrecht van Nassouwen ende heere Henrick vander Lecke / de welcke sy badt met weenende oogen / dat sy aenden Hertoge van Brabandt so veel doen wouden / dat sy mocht blijven in eenighe stede of slot van Brabandt daert hem believen soude / sonder te komen inde handen des Hertoghen van Bourgongien: maer ten mocht haer niet gebeuren. Ende alsoo wert sy korts daer nae te Gent gebroght / voor den Prince van Oraengien upt den hupse van Chalon, om aldaer te blijven / ende haren staet te houden nae inhouden des tractaets. Ende Hertoghe Ian dede alle de goeden ende Duwarien van Vrouwe Margriet Vrou Iacobs moeder / tot sijner tafelen arresteren / want sy teghen den Hertoghe noch rebel bleef. Als nu Vrou Iacoba aldus te Ghendt ghehouden werde in schiere hoede / met luttel familie / nae dier maenden soo warender eenighe Edelen in Hollandt / die Vrouwe Iacobs weder-partije waren / dese vieden ende brochten den Hertoge daer toe / dat hy Vrouwe Iacoba ghenomen soude hebben / ende doense setten tot Rijssel int Casteel / om aldaer haer leven lanck te blijven. Als Vrou Iacoba dit heymelijck hadde vernomen / heeft sy eenen snellen bode ghesonden in Hollandt / tot haer secrete vrienden / onder ander heer Dierck vander Merwede / ende dede henlupden dit weten: Dewelcke raedt ghehouden hebben hoe syt best beginnen ende aenleggen souden / dat sy haren Vrouwe ende Grabinne upten handen van Hertoghe Philips souden verlossen. Soo waren daer twee

Schiltvoortige mannen / als Aernt Spierinck ende Arent van Aelburgh, die hen selven stelden in groot perijckel om harer Vrouwen wille: Dese twee quamen te Gent / ende stelden haer paerden op een seker plaetse al berept/ende gingen tot Vrouwe Iacoba, met hen nemende mannen kleederen / die sy al heymelijcken ende behendelijck haer aen deden trecken/op dat sy alsoo onbekendt met hen wegh rijden soude. Als sy dese kleederen aen hadde ghedaen/ ginck sy alleen met desen twee/ onbekent vanden ghenen diese te bewaren hadden/ende sy ginghen ter plaetsen daer de peerden al berepdt stonden / ende reden alle dien nacht / tot sy opten derden dagh quamen tot Woerichjom / ende van Woerichjom al heymelijck tot Vpanen: den welcken heer Jan van Vpanen met grooter blijschappen heeft ontfanghen/ ende hy dedese verkleeden met synen huysvrouwen kleederen / ende terstondt is sy metten selben heer Ian ghevaren te Schepe naer Schoonhoven / noch beleghert zijnde/ ende daer komende / was daer groote blijschap inder Stede van haerder komste: des anderen daeghs repsde sy naer der Goude/daer sy oock ontfangen woerde als een Gravinne van Hollandt / van daer voogh sy voorts tot Oudewater / daer sy obermidts hulpe heere Ians Burgh-grave van Montfoordt ende Ians van Vpanen voorsz ingheleydt ende ontfanghen woerde als een Vrouwe ende Gravinne van Hollant. Doe quamen die van Vtrecht met dat Nederstichť / ende maecten aliancie ende bestant metter Hertoginne / eñ maecten een verbont met malkanderen. Ende van die tijdt voort stondt weder een groot oorloghe op inden Landen van Hollandt.

Vanden eersten strijt die int dorp van Alphen geviel tusschen de Hertoginne vrouwe Iacoba ende hare adversante, ende hoe heer Ian van Arckel uyter gevangenisse verlost werde.

DE steden van Hollant met haren aenhangers seer oevel nemende/ dat Vrouwe Iacoba aldus inden lande van Hollant was verheven / eñ dat d'avontuer haer dus mede ginc/ hebben van stonden aen haer ontsept met de stede vander Goude/eñ alle de ghene die haer helpen mochte. Eñ hebben uyt haren steden ende dorpen vergadert alle haer macht/ ende gingen alle gelijck nae der Goude / om te beschutten dat sy niet verder in Hollandt en quamen. Ende wepnich tijdts daer te voren was Hertoghe Philips van Bourgongien als Voocht ende Mombaer gesult in Hollant/ Zeelant/eñ Vriesland/gelijck Hertoghe Ian van Brabant ontfanghen was in Henegouwen / daer nochtans haer rechte gheboren Landtsvrouwe inden lande was / ende met eenen eede gesworen hadden / ende dat bezegelt/ anders ghenen heere noch Vrouwe te kennen noch te nemen nae Hertoghe Willems doot/dan sijn eenighe erf-dochter/&c. Ende als die voorsz steden met heur volck van wapenen haer Bamiere hadden ontwonden / ende gecomen waren inden dorpe van Alphen: soo quamen hen daer te ghemoet die vander Goude met grooter macht van volc/ende 't quam tot eenen grooten strijde/ daer elck sijn kloeckheydt toonde om de overhandt te houden / maer ten lesten soo keerden de steden den rugge/ende liepen na Leyden toe. Die vander Goude kregen de victorie/ende namen vele gevangen/ende kregen oock mede de bannière van Leydē/Haerlem ende Amstelredam / ende quamen met grooter zeghe ende eeren weder binnen der Goude. Desen strijt ghschiede des daeghs naer der elf duysent Maeghden dach/ int Jaer van xxv.

In dat selve Jaer werdt heer Ian van Arckel ghelost ende gheruocht uyter vangenissen/ daer hy thien jaren in gheweest hadde/ by toedoen des Jonckheeren van Wesenmael ende Willem van Gent: hy was oude vader van Hertoghe Aernt van Gelre/ van synen moeder weghen. Ende als hy verlost was / woerde hy ontfangen in sijne vaderlijcke Erven ende Landen/als een recht erfghenaem inde stede van Lederdam ende opt slot aldaer / ende inde heerlijckheydt van Schoonrevoert/ ende in allen heuren toebehooren/ maer inde stede van Goerichjom noch int landt van Arckel en quam hy niet. Dry jaren daer nae sterf dese heer Ian van Arckel / ende woerde begraven inde stede van Lederdam/ ende Hertoge Aernt van Gelre woerde in die selve stede ende in allen anderen landen ghesult ende ontfanghen als een rechte Erfgenaem: ende voorts daer nae gaf dese Hertoghe Aernt door begheerte van heer Ian van Egmont sijn vader / de heerlickheden voorsz Willem van Egmont sijnen jongsten broeder/ende die wierdt over al gesult ende ontfangen.

Vanden strijt die te Brouwers-haven gheviel teghen den Enghelschen. Met een extract oft Byvoeghsel uyt de Chronijcke van Bourgoengien daer van.

INden Jare ons Heeren M. cccc. ende xxbj. als de Hertoghe van Cloucester vernomen hadde / dat Vrouwe Iacoba in Hollant was gekomen/eñ dat sy sommighe steden in hadde / sant hy den heere van Filwater met veele Enghelschen by Vrou Iacoba te trecken in Holland / ende is ghekomen te schepe in Zeelant tot Vrouwershaven. D'welcke Hertoghe Philips van Bourgongien vernemende / heeft terstondt als Ruwaert der Landen / geboden allen Ridderen / heeren Vasallen ende andere ghemeene luyden datmen hem volghen soude om den Engelschen te wederstaen: Ja is hy met groot volck / soo sijns selfs ende soo Hollanders den Enghelschen te moete ghetoghen. Doe sant de heer van Filwater een heraut ghebeeten Cloucester / vraghende den Hertoghe van Bourgongien / oft hem beliefde met hem daer te strijden / hy woude hem daer toe verleenen plaetse ende beldt? Daer op Hertoghe Philips antwoorde sant met sijnen heraut / ghebeeten Bourgongien: Dat hem niet en betaemde te offereren plaetse ende beldt om te strijden/ maer dat hy selver wel machtigh waer om plaetse te setten om te strijden alst hem beliefde. [Hertoghe Philips maeckte voor 't aengaen van dien strijt eenighe Ridders / onder andere heer Vranck van Borssele / heer Henrick van Borssele / heer vander Veer / heer Ian van Egmont/ heer Ian van Halewijn/heer Ian van Vlaenderen/ heere van Vyaet.] Op dese tijdt quamen oock te samen de heer van Haemstede / Ian van Renes / Jan van Boenpijl ende Andries van Walmis Ridderen/ende vergaderden een groote menichte van volck van wapenen/ende quamen den Engelschen te hulpe. Ende als de Enghelschen ende dese heeren by een waren gheкomen / sprack de heere van Filwater totten heere van Haemstede: In desen aenstaenden strijt en mach ick in mijnen eyghen persoone niet wesen om te strijden teghen den Hertoghe van Bourgongien onse weederpartije / want ick hem beloeft ende gesworen hebbe tot anderen tijden / dat ick tot gheenen tijden meer teghen hem strijden oft vechten soude / aldus en soudt my niet betamen teghen hem te strijden / op dat ick niet mepneedigh en woerde bevonden. Als nu de heere van Haemstede dat hoorde / Sepde hy: Ist alsoo ghy seght / soo houdt uwen eedt: maer doet ons u heyr volck dat met u hier gekomen is/ende wy sullen u gheleyden tot in u schip / om weder in Enghelandt te trecken/ende wy sullen u volck brenghen tot Vrou Iacoba ter Goude: d'welck hem alsoo goet docht / ende hy debe alsoo. Doe stelden hen dese heeren met den Enghelschen in goeder ordinantie/ ende ginghen den Hertoghe van Bourgongien te ghemoete. De voorhoede vanden Hertoghe dat siende / sprongen uyt haer schepen opt landt / ende met ontwonden bannieren ginghen sy den Enghelschen teghen / ende begonnen inden eersten met gheschutte aen te gaen / daer dat gheschut alsoo dicht inder lucht vloogh oft haghel hadde gheweest. [Die van Zierickzee ende der Veer waren met Hertoghe Philips, met die van Borssele / teghen die van Haemstede ende Cats.] De heere van Haemstede werde met een Strale in sijn been geschoten/ ende desgelijcken heere Vranck van Borsselen Ridder / maer Iacob van Borsselen die bleef daer doodt.

Als

Als nu des Engelschen metten Zeelanders hen dus wonderlicken ende de ander by na verwonnen hadden: doe trat Hertoghe Philips met die van Woerdrecht ende van Delft/ende met de achterhoede sijns heyrs upten schepen opt lant/ende quam sijne vrienden te hulp/ende hy sloegh daer eenige nieuwe Ridderen/ende quam doe seer haestelicken mede inden strijt/ende sloech verwonderlicken op dat vermoeyde heyr: Ende de Hertoghe als een vroom man/ worde seer verlast inden strijdt/ende dede wonder van wapenen/ voorslaende haer bataeljen/hem selven aventurende: maer heer Ian van Villain een vroom Ridder upt Vlaenderen/quam hem te ontset/ende maechte plaetse/ende daer bleef anders niemant doot van sijnen Edelen dan heer Andries van Belly een vroom Ridder. Ten lesten de Engelschen vermoeyt wesende vanden strijde/verloozen den moet/ende Hertoge Philips wan den strijdt/ende daer bleven doodt upt Zeelandt heer Ian van Renes, heer Ian van Hoedenpijl/heer Costijn van Haemstede/heer Raes van Haemstede ende heer Andries van Walmis Ridderen. Eñ de heere van Haemstede worde daer gevangen met CC. Engelschen/ende daer bleve wel dry duysent Engelschen verslaghen/de welcke(nae ghetuyghenisse der Engelscher herauten) uytgheschocht waren voor den bloeme vanden volcke van wapenen ende archiers die in Engelant waren/ende hadden in Vranckrijck lange ghedient. Dese strijt gheschiede by de stede van Vrouwerschaven op S. Ponciaens dagh.

Byvoeghsel op 't voorgaende.

Inde Chronijcke van Bourgongien/ ghedruckt te Dole An. 1592. voerdt vermelt/dat desen oorloghe tusschen den Hertoge van Clouceſter/ ende Hertoghe Philips bã Bourgongien ende Vrou Iacoba der Gravinnen/upt een oorsake is gheweest/ dat Hertoghe Philips op d'Engelschen seer ghestoort werde/ al hoewel hy met haer in een seer sterc verbont was/ ende dat sy t'samen op Vranckrijck groote oorloghe hadden/ om te wreken den doodt van Hertoghe Ian van Bourgongie sijnen vader/ so dat/ ten ware meerder passie van wraeke hem ghehouden hadde/hy vande Engelschen soude geschayden hebben/ om te wreken het ongheluck dat de Hertoghe van Clouceſter/ Regent van Engelant/ hem ende Hertoge Ian van Brabant dede/by hem houdende Vrou Iacoba, haren voorseyden man noch levende. Voorts dat het met dese ongheregelde liefde van Vrou Iacoba afgheloopen is/ gheluck met de onklupsche begheerlickheden van Ioanna van Anjou, Koninginne van Napels/ die mede op dese tijdt den eenen man op den anderen troude/ende occasie gaf dat Napels ten lesten quam onder 't gebiet ende heerschappie bã Alfonsus Koningh van Arragon/ die sy 't niet en gunde/ oft dat wenighy dochte: dat mede alsoo Vrou Iacoba met dit haestigh hielicken/ende te verlaten haren man Hertogh Ian van Brabandt/ die Hertoge Philips ooms sone was/ den selven een occasie heeft ghegeven/ om hem met haer ende haer landen te bemoeyen/ te meer alsoo sy niet gheerne ghesien soude hebben/dat Vrou Iacoba eenen anderen man ghetrout soude hebben/ verhopende hy wijlen noch Grave van Hollandt te worden/ alsoo daer wenighy hoope was dat Vrou Iacoba kinders krijghen soude by Hertoghe Ian, ende dat hy Hertoghe Philips haer naeste erfgenaem was.

Voorts seydt de selve Chronijcke/ dat de Brabanders tegen de overkomste vanden Hertoghe van Clouceſter met Vrouwe Iacoba, met een Legher van vier duysendt man in Brabandt gheballen zijn/ onder 't beleydt van Philips van Bourgoegne/ Grave van Sint Pauls/ Hertoghe Ian van Brabandts broeder/ ende onder heer Ian van Lurenburgh/ ende den Prince van Oranengien upt den huyse van Chalon ende anders/ende verover de sommighe Steedekens/ daer sy alle d'Engelschen die sy daer vonden/ sonder ghenade doot sloegen/ tegen danck van hare oversten: maer den Hertoghe van Clouceſter overkomende/liepen dese Brabanders weder naer Brabandt.

De voorseyde Chronijcke van Bourgoegnen seydt/ dat inden strijt voor Vrouwerschaven mede doot bleven van des Hertoghen zijde heer Andries van Salijns, heer Willē van Bauffremont, Ridders upt Bourgoengien: noch heer Philips van Montmorency, heer Willem van Laleyn, heer Robert van Brunel, heer Adriaen Vilain, heer Dierck van Bossuyt, heer Dierck van Gerbode, ende heer Willem van Averon, Ridders upt Walslandt.

Inde selve Chronijcke staet mede/ dat Vrou Iacoba hadde doen voor-stellen de Wijcken van Kermerlant ende van Schielant/ om de Landen onder water te setten: ende dat Hertoghe Philips in Hollandt om te oorloghen sondt den Prince van Oraengien met xij C. Bourgoensche Ruyters ende soldaten/ ende dat binnen Hoorn voor den Hertoghe laghen als Capiteynen/heer Ian van Vileers ende den bastaerd vanden Grave van S. Pauls. Noch dat het stedeken van Sevenberghen ghewonnen zijnde/den Hertoghe daer verlost den heere van Himbercourt/ upt den huyse bã Brimeux in Walslant/ende den heere van Sintlegeer/die aldaer gevanghen lagen.

Den Hertoghe van Clouceſter/ broeder van Henrick de vijfde/Koningh van Enghelandt/ende Regent oft Stadthouder van 't Landt/ van weghen den jonghen Koningh Henrick de seste/ maer een Jaer oudt zijnde/ schreef sijn selven Grave van Hollandt/ Zeelandt/&c. ende was van meninghe dit Oorloghe tegen den Hertoghe upt te voeren/ ten ware hy belet ware gheweest van Ian Hertoghe van Betfort sijnen broeder die Vranckrijck regeerde/ ende eyghes in Engelant overghebaren was/ om den Hertoghe van Clouceſter van desen Hollantschen Oorloghe afstandt te doen doen/ voor redey ghehende dat met desen Oorloghe Hertoghe Philips van Bourgoengien beweeght soude worden/ hen den Engelschen generael wandt te verklaren/ ende de selve verlatende den Fransoysen toe te vallen/ op de welcke d'Engelsche doen een hart ende sel oorloghe voerden/ hebbende wel het meeste deel van Vranckrijck inghenamen/ soo dat den Hertoghe van Betfort dit Oorloghe op Hollandt dede ophouden/ het welcke anderssints seer swaerlijck aenghegaen soude hebben.

Dus verre het Byvoeghsel.

Hoe de Hertoge van Clouceſter verscheyde, by sententie des Paus, van Vrouwe Iacoba.

OPten xxviij. dagh van Januario in 't selve Jaer/ hebben de Cardinalen van Rome ende Venegien/ als Rechters vander saken des houwelijcx tusschē Hertoghe Jan van Brabandt ende Vrouw Iacoba, by goetduncken ende advijse vanden anderen Cardinalen/ by eenen uytspraken ghewesen: Dat Vrou Iacoba onbehoorlijcken gheschayden was van Hertoghe Ians gheselschappe haren ghetrouden man. Ende hoewel dat sy midts desen den Hertoghe weder gherestitueert soude zijn/ soo ordineerden sy nochtans om redelijcke saken hen daer toe vorrende/ dat sy totten uytersten vonnisse van het principael der saken bewaert ende gehouden soude worden/ op haren eyghen hoste/ by Hertoghe Amedeus van Savoyen/ die Hertoghe Ian van Brabandt ende ooch haer van maeghschappe ten derden lede bestont/ ende van swagerschap ten tweeden lede. Ende als de Hertoghe van Clouceſter dese sententie vernam/ soo keerde hy hem van Vrou Iacoba, ende begaffe/ ende heeft een ander wijf ghetrout in Enghelandt [genoemt Jouffrouwe Leonora van Combatre, zijnde maer een simpel Jouffrouwe/ die hy al te voozen hadde onderhouden/ ende vande welcke de sprake ginghy/ dat sy met ander mans ooch al hemlijs hadde ghehadt/ gelijck inde Fransche Chronijcke staet verhaelt/ ende was een Staet-Joffer ghewest van Vrou Iacoba, die sy upt Enghelandt gheboolght hadde naer Henegouwen.]

Hertoghe Jan van Brabant dit voorsz vonnisse voorrende/ was hy dies wel te vreden in sijn ghemoet ende con-

conscientien / maer Vrou Iacoba was qualijck te vreden/ ende sy en woude in des Hertogē handen van Bavopen niet komen/ende sy hadde veel lieber in des Hertogen handen van Brabandt geweest/maer hy en woudese niet hebben / seggende dat hy het vonnis onderhouden woude : Ende aldus is sy tot Schoonhoven ende ter Goude in Hollant gebleven. Nochtans so behielt Hertoghe Philips alle het geheele Regiment ende administratie vanden gantschen Landen van Hollandt / Zeelandt ende Vrieslandt teghens haer ende teghens recht.

Hoe de stede van Sevenbergen belegen worde, ende de heere van Sevenberghen verdreven.

HErtoghe Philips siende dat de fortune hem mede ginch / nam voor hem dat sy alle sijn adversanten over al Hollant tot sijner onderdanigheyt brengen soude. Ende also de heer van Sevenbergen op die tijdt van Vrouwe Iacobs partije was / ende met haer hielt/ soo heeft hy Sevenbergen belegert xiij. weken lanck/ met veel volcx van wapenen te water ende te lande / en dit was inden winter / een weynich tijts nae den strijt van Vrouwerschaven. Daer nae by middele van des heeren van Sevenberghens vrienden / worde daer een bestant gemaeckt tusschen hen beyden. Binnen den tijdt van desen bestande sende die Hertoghe Jonckheer Iacob van Gaesbeeck / Regent ende Stedehouder van Hollandt/ des heeren van Sevenbergens Neve/ totten selven heer van Sevenberghen presenterende : Waert dat hy stille woude sitten / neutraal / ende hem des oorloghes niet onderwinden / hy wilde hem gheven een groote somme van penningen/ ende de Hertoghe soude vanden belegghe opbreken : Behoudelijck / waert sake dattet ghebiel dat de Hertoghe eenen openen strijt tegen der Hertoginne Vrou Iacoba vechten wilde / dat hy alsdan assistentie ende bystant soude mogē doen den ghenen diet hem beliefde. Maer wanneer hem presenteerde oft niet / hy versmaedt al te samen / ende en wilde nerghens nae hooren / want hy woude ten uyterste toe blijven by sijne Landtsvrouwe : waerom als dat bestant upt was gegaen / soo dede de Hertoghe die stede vaster ende nauwer beleggen dan te vorē / dat daer niemant in noch upt en mocht. Ende also de heer van Sevenberghen sijne Onderseten vander stede seer moeplijck ende lastelijck was in schattinge / eñ sy aenmerckten 't gene dat haren heere ghepresenteert was/ soo hebben sy die stede tegens sijnen wille ende dancke opgegeven in des Hertogen handen: ende de heere van Sevenbergen ginch vanden huyse met sijne soudenieren ende gasten / op wat conditien dat laet ick staen / maer hy beklaghede hem seer datmen sijne voorwaerden niet en hielt/ende moeste dolen/ende sterf in armoede. Ende de Hertoge quam in die stede ende opt slot / ende hy worde daer minlijcken ontfangen. Byvoeghsel. [ende verloste daer upt de gevangenis de heere van Moyencourt ende Herlyes upt Walsland : maer de pest quam in sijn leger / soo dat onder ander daer sterf de heer van Humbercourt upt den huyse van Brimeux.

Dese heer van Sevenberghen hiet heer Gerit van Stryen, ende werde met heer Ian vanden Oostende, ridder upt Zeelant ghevangen genomen ende gevoert opt Casteel te Rijssel in Vlaenderen/ daer sy tsamen saten thien jaren/ tot na de doot van Vrou Iacoba, doe sy los ghelaten worden / hebbende eerst moeten eedt doen dat sy Hertoghe Philips van Bourgongien noch den lande van Hollandt nemmermeer schade doen souden/ ende de heer van Sevenbergen sterf onlanghs daer aen in armoede te Keyserswaert op den Rijn]

Hoe die stede van Haerlem beleghert werde.

OPden vierden dagh van Aprille in 't selve Jaer van 36. vergaderde Vrou Iacoba een groot heyr van volck upter stadt van Vtrecht / vander Goude / Schoonhoven ende Oudewater / ende is met schepen gevaren tot Heemstede by Haerlem/ ende van daer opten selven daghe quam al dat heyr voor Haerlem/ ende belepden die stede / ende daer quam mede Jonckheer Willem van Vredenroede metten Kermers / ende die van Alckmaer / ende belepden oock die Stede met Vrouwe Iacoba. Die van Haerlem/ die dit over langhe tijdt wel te voren wisten / hadden hy hen doen komen Jonckheer Iacob van Gaesbeeck Stedehouder/ ende heer Roelant van Wtkercke met vele vroome wapentuers / om die stede te bewaren. Die van Haerlem hadden af doen houden alle dat bosschagie ende boomgaerden die ontrent haer stede stonden / op dat sy daer upt gheen schade en souden lijden van die van buyten : die stede bleef ghesloten / ende de poorters metten anderen vreemden soudeniers berepden hen om die van buyten vromelijcken te wederstaen. Die van buyten verbranden alle de huysen ende de meulens die buyten der stede stonden / ende de Kermers branden alle de voorstede buyten de Krupsporte ende Sint Jans poorte. Daer-en-boven soo en ruste dat heyr niet te schieten nacht ende dagh met bussen ende vver-pijlen inde stede om die te winnen / maer de poorters ende andere weerden hen vromelijck / ende beerden haer vyanden vanden mueren ende toornen met bussen ende boghen/ende met menigherley Instrumenten/ andere stonden stadelijck op de mueren / berepdt met water om den brandt te lesschen/die daer ghevriet vant inschieten vanden vverighen pijlen.

Byvoeghsel eñ extract uyt de Chronijcke der stede van Hoorn, aldaer gedruckt An. 1604.

GHeduerende desen Oorloghe / soo saten die vande stede van Hoorn stille / sonder haer aen d'een oft d'ander zijde te vertoonen/achter nae stelde sy haer oock met grooten yver teghens Vrou Iacoba, haer Landsvrouwe/ende dat upt dusdanigen ghevval : 't Gebeurde dat eens rijcken Burghers sone / ghenoemt Ian Lambertsz Kruyf, zijnde om eenighe saken ter Goude ghecomen / de Grafinne Iacoba aldaer sagh : ende ten aensien vande moepten daer sy in was / upt medooghenthevdt / ten vvesen van sommighe andere/ seyde : Het ware schade met so Edelen schoonen vrouwe te handelen ende slepen als met een ghemeyn vrouwe. Dese woorden upt goeder meyninghe gheseyde/ werden verkeert aengevvacht / ende noch veel verkeerder ghenomen. Den Jonghman wert gevangen/ende terstont sonder langh vertoeven / vanden hals vervreedeelt. De Vader Lambert Kruyf de tijdingh hebbende ghekreghen/ reysde haestelijcken deerwaerts/ badt ende beloofde al voor sijnen sone wat hem was doenlijck/ maer ten mochte niet helpen : want (oft hem wel diets ghemaeckt was datmen sijn soon maer opt schavot soude vrengen / ende den scherp-rechter gereet vvare / soude Vrou Iacoba met een vvenck den selven heeten ophouden) so wert nochtans den Jonghman sonder ghenade onthooft. Dit dede den Vader hertelijcken wee / ende seyde dat Iacoba nopt Vrouwe vanden Lande soude werden / ende reysde daer op metter yl naer huys / ende gaf sijn mede-burghers te kennen de groote vreethevdt aen sijnen sone gepleeght. De heeren van Hoorn daer op te rade gaende / besloten eendrachtelijck sulcken Landsvrouwe niet te lijden. Ende also de stadt noch open was / ende daerom tegen gheen gheweldt en-ware te houden/ vonden goet de selve metten eersten te bevestighen om haer inden noot jeghen haer vyanden te beschermen. Dit werdt dadelijck int werck gestelt/ te meer also Lambert Kruyf de penningen daer toe noodich / eens deels leende / de welcke hy de Hertoginne Iacoba voor haer soons lehē hadde toegeschickt : ende dus werdt Hoorn int Jaer 1426. eerst met steenen besten omcingelt. 't Selve jaer op goeden Vvydagh/ vvert binnen Alckmaer van x. oft xij. oprechte burgers doodtgeslagen den Schout der selver Stede/ genoemt Henrick van Thorenburgh.

Vande tweede strijt die tot Alphen gheviel.

ALs Hertoghe Philips van Bourgongien vernam dat de stede van Haerlem dus sterckelijc was belegen/ eñ dagelijcx aengevochtē vvert/ so heeft hy een groot heyr van volck vergadert upt Vlaenderen / upt Vic-

Picardijen daer hy Capiteyn af maeckte den heere van Wtkerchen/ende den heere van Lichtenvelde/met meer andere Heeren ende Ridderen / de welcke hy sende in Hollandt: ende komende tot Leyden / berepden sy hen des anderen daghes Vrouwe Iacobs heyr te bevechten / ende sy hadden eenen man voe ghemaeckt in metaerschen habijte / den welcken sy eenen brief mede ghegheven hadden/ghebacken in een schoon wit broot/ om die te brengen binnen der stede van Haerlem. Ende als hy ghecomen was tot Heemstede int heyr / biddende sijn broot om Gods willen/ wordt hy aengegrepen ende examineert/ ende den brief int broot gebacken vonden sy mede/en lupde aldus: Ghy vrome vrienden en poorters van Haerlem / weet dat wy tot Leyden gecomen zijn/ ende op morgen willen wy met allen onsen macht trecken tot Alphen en stoppé die Gouts-stupse/op dat de Hertoginne / met haren heyre geenen wech mochte door-gancken en hebben weder te keeren binnen der stede vander Goude/ ende dat gedaen synde/ willen wy u te hulpe komen. Als die Hertoginne desen brief hadde hooren lesen/bede sy den brenger aen eenen boom hangen. Ende als die sonne onder was gegaen/waken sy op van haren belegge voor Haerlem/ende geboot dat heyr te schepe te gaen/ ende roepdē alle den nachte/ende quamen des morgens vroech inden dageraet / ende begrepen dat voor te Alphen: en̄ als sy dat heyr sagen aen komen/ so ordineerden sy haer battaelgie/ ende setteden hen in ordinantie open dijck / Ende Vrouwe Iacoba was selver in persoone inden strijt. Die heer van Wtkerchen die dit schielicken heeft vernomen/ vermaende zijn volck dat sy hen vromelijc weerden/ ende daer gebiet eenen langhen bitteren strijt. Ten lesten als die Heer van Wtkerchen sach dat zijn volck met grooten hoopen gheslagen worde/ bloot hy upten strijde: ende daer bleven van Hertoghe Philips weghen ghestaghen wel vijf hondert man/ met alle de Walen/ ende tachentich poorters upter stede van Leyden / met Otte van Kemmerswael Baillu van Kijnlandt / ende dat heyr worde verbolche tot aende poorten der stede van Leydē/ maer weynich bleven der vander Hertoginne weghen. In desen strijde worden Ridder gheslaghen Ian van Wassenaer heere van Voorburch / Burgh-grave Philips jonghste soon van Leyden/ heer Henrick van Kroonenburch / heer Evert van Hoochtwoude Hertoghe Willems bastaerts soon van Beveren / heer Ian van Langeraet heer van Aspveren/heer Dirck vander Merwen/ heer Gerrit van Voelgeest heere bā Homade/ende heer Aernt van Gent upt Gelderlant. Dese bloedige strijt ghescheide op Mey-abont inden dageraet / int jaer ons Heeren M. cccc. ende xxbj.

Vandē strijt die voor de stede van Hoorn geschiede.

DIt voorsept aldus ghescheidt wesende/ namen die Heeren vander Hertoginne wegen tot eenē Capiteyn en̄ Hooftman Willem Nagel, en̄ togen upt ende destruerden dat Slot tot Heemskerc/ om dat die van Haerlem daer te vorē verwoest ende vernielt hadden die Sloten van Vredenroede/Heemstede en̄ Ascendelft. In dese selfde tijdt van oorloge worden oock ter neder ghevvorpen dat huys te Hilleghersberghe / Crayinghen ende Spangen in Schielant. Daer na quamen de Heeren in Waterlant / en̄ wonnen die steden van Waterlant / als Monickendam / Purmerende ende Edam / ende togen voort en̄ wonnen Medenblick ende Enckhuysen/ende van daer repsden sy nae Hoorn. Dit vernemende de poorters van Hoorn quamen hen tegen den strijde / ende die Schout bā Hoorn worde daer doot gheslaghen met vele goede rijcke mannen: dit siende de ander/ liepen haestelijcken weder om inde stede/ en̄ daer worter vele ghevangen / onder die welcke dat vier van de beste ende eerbaersten vander stede waren. Willem Nagel quam aen die steve metter heyr / met hen vrenghende die vier ghevangens / ende hy riep totten poorteren van binnen: Ten sy sake dat ghy my die poorten open doet / oft anders ick sal dese vier poorters voor u stede doen onthoofden: Ende dit sprack hy/ hoopende die poorten open te krijghen eer sy haer poorters souden laten rechten. Waer van een groot rumoer inder stadt is geweest/ ende nochtans en wouden sy die poorten niet open doen/verbiedende hulp als hen Hertoghe Philips hadde belooft. Soo heeft dan die Hertoge gesonde den heere van Lilleadam met een groot heyr/ als sijnen oversten Stimeester ende Capiteyn binnen de stede van Hoorn. Ende als hy in die stede gecomen was/ liet hy de poorte aende Noort-zijde vander Stadt op doen/ende is met sijne soudeniers ende knechten teghen Willem Nagel ende sijn heyr uytgegaen om eenen strijt te vechten: ende daer ghevviel eenen grooten strijt/want die van Aemstelredam / die mede in die stede waren/ trocken upt met de poorters van Hoorn tegen dese Heermers met grooter vromicheydt: Ende daer bleef doot Willem Nagel met veel vandē Heermers/ ende veel die kloeck waren die ontquament / ende sy vervolchdense tottet voor Wognom/ ende daer werter vele geslagen. Inden selven strijt ontfingh die heere van Lilleadam twee quetsueren ende vvonden/ daer hy langhe tijdt aen lach te meesteren binnen Hoorn: Daer nae als hy wat began te beteren quam de Hertoge tot Hoorn: daer hy eerlicken worde ontfanghen / ende ten lesten ontfingen hem mede de steden van Waterlant en̄ West-vriesland.

Hoe Hertoge Ian van Brabant, Vrouwe Iacobs man, aflijvich worde. Oock van een oproer te Delft.

IN̄ jaer ons heeren dupsent vier hondert ende seventen-twintich opten Witten donderdach / worde aflijvich Hertoghe Ian van Brabant/van Lotthringhen ende van Limburch/Vrouwe Iacobs geechte man/ als hy Brabant ende sijne andere landen hadde ghеregeert twaelf Jaer langh: Zijn lichaem wert met grooter eeren begraven tot Vueren / by sijnen vader Hertoghe Anthonis, ende also hy sonder kinderen was gestorven/ volghde hem int Hertoghdom grave Philips dā Simpol sijnen broeder. Aldus werdt Vrou Iacoba binnen 's Jaers haer twee mans quijt.

Byvoegsel. [Dese Hertoge Ian van Brabant was een Prince teer van complexie / swack van lichaem/ kleen van verstant/ende daer geen belept by en was/soo dat Vrouwe Iacoba gantsch teghen haren danck met hem gehout was / ende dit houwelijck was aengegaen door beleydt ende raedt van haer moeder/ wedulwe van Hertoge Willem, om dat also Brabant en̄ Hollant onder eenen heer souden komen: maer daer nae kreegh dese Vrou Iacobs moeder mede ommme jeghens haer schoon-sone/soo dat sy onlanghs voor sijn doot hem int Soegneboſch by Vrussel/ daer hy was ter jacht/ lagen dede legghen om hem te banghen: dan desen Hertoghe willende repsen op een dagh-vaert te Vier / is onderweghen subitelijck sieck geworden/ Saterdaeghs voor Palmen-sondagh / ende keerde weder in Vrussel/ ende sterf op Witten-donderdagh daer aen 17. April / oudt maer 24. jaren. Ende sterbende las hy den Psalm Miserere mei Deus. Hy en hadde sijn wijf in vier of vijf Jaren niet beslapen.]

Int selve jaer worde binnē der stede van Delft doot geslagen / opten eersten donderdach inder Vasten/ Ian van Egmont heer van Hoetermeer/ende was Schout van Delft/met noch vijf andere/ende dit deden eenighe lantlupden upt Maeslandt: ende saterdaechs daer nae werden xij. mannen van desen dootslaghers onthoost/ ende haer hoofden worden opter poorten geset.

Van eenen strijt die by Wieringen geschiede.

ALs nu Hertoghe Ian van Brabandt aflijvich ghevvorden was/ int selve Jaer so vergaderden die gene diet met Vrou Iacoba hieldē een groot heyr van volck/ende meenden altemets Hollant in te vvinnen/ en̄ dat te vrenghen onder de heerschappije van Vrou Iacoba, als wettighe Grafvinne. Van dese vergaderinge was hooftman Jonckheer Willem van Breedenroede oom van Jonckheer Reynout van Breedenroede. Dit vvouden sy bestaen te doen int upterste vanden lande/ en̄ dan so voort gaen al Hollant door. Aldus hebben sy

Digitized by Google

schepen doen berepden om te seplen in Wieringen ende Texel. Ende als dit vernamen die steden bā Haerlem/ Amstelredam/Hoorn/Enckhuysen ende andere steden/ hebben sy vele schepē ende gewapents volcx vergadert/ ende togen haestelicken haer vyanden tegen in die Zee. Joncheer Willem siende de schepen sijner vyanden bā verre/ is hy met zijn volck opt lant getreden int eylant van Wieringen/ ende brocht dat een wepnich tijts ghedurende onder de macht vander Hertoginne. Ende als hy daer bleef leggen vertoevende/ so zijn sijne vyanden aen dat eylant komen gezeylt om hem daer in te bestuyten/oft hem tot eenen strijde te verwecken: ende die Joncheer gheboot dat sy hen alle souden berepden om t'schepe te strijden/ ende haer spijse berept wesende gingen sy t'schepe. In die selve ure wast een ebbe/ende dat water was seer geballen/ also dat de groote schepen der voorsz steden niet vloten en mochten/daerom hadde die Joncheer den meesten hoop van schepen daermen upt beclyten mochte/ maer nochtans ende quamen sy niet alle gader by een ten strijde/ maer bleven leggben van verren om te sien die voorschepen hoe sy hen hebben souden inden strijde/ op dat sy daer upt te kloecker ende koender souden worden te strijden/oft te bet upten strijde te komen ende te vlien. So zijn dan dese schepen aen een gherocpt/ende daer began eenen bitteren strijt/ende daer voyt vreeselicken ghevochten/ maer meest bleven sy doot of verdroncken van des Joncheeren weghen/dat welcke siende die inde schepen vander after-hoede waren / worden verbaert ende begonnen te vlien / maer sy en mochten so niet wech komen/want die ander waren hen te kloeck met roepen int verbolghen/ ende sloeghen vreesselicken op hen datter vele gheslagen worden/ende veele bupten boorde ghewozpen die verdroncken / ende daer werdender veele ghevanghen: ende Jonckheer Willem voorde daer mede ghevanghen met meer andere / dien sy brochten tot Enckhuysen / daer alle d'andere schepen doen mede quamen van die steden. Ende die steden daer vergadert wesende/ hielden sy raet watmen metten ghevangenen soude doen/ende concludeerden als dat sy lxxx. vanden gevangenen deden onthoofden. Ende Jonckheer Willem van Brederoede overmidts zijn Edele gheboorte voorde vyt ghelaten / hoewel dat sommighe gheerne gesien hadden/datmen hem mede onthoofst souden hebben. Ende van die tijdt voyt en voordemen in langhen daghen ende jaren van gheene rumoeren / oploopen ende strijden van binnen tslandts.

Hoe Hertoghe Philips van Bourgoenjen ende Vrouwe Iacoba vereenicht worden.

OPten vierden dach van Meye int jaer M. cccc. en xxvij. so zijn by middele eñ tusschen-spreken van eenige wijse eñ notabele persoonen / by een vergadert ende vereenicht ghevvorden/Hertoghe Philips van Bourgoenjen / ende Vrouwe Iacoba Hertoginne van Beyeren: Ende daer voyt also gedadingt ende uytgesproken/als dat die Hertoginne dede haren neve Hertoge Philips hulden inden landen van Henegouwē / Hollandt/Zeelandt ende Vriesland voor eenen rechten Ruwaert ende Oir der landen voorsept. Ende die Hertoge sette doen een Stedehouder ende Regent der landē van Hollant/Zeelant eñ Vriesland/heer Vranck van Borsselen/Ridder/heer Floris soon van Borsselē: Dese heer Vranck was Heer van Borsselen/Zulen/ende van sinte Maertensdijck. Byvoeghsel. [Naer dit accoort is Vrouwe Iacoba ghereyst nae der Goes in Zuydt-bevelant/ dat haer gelaten was / ende heeft aldaer op een tijdt metten Kruysboghe de Papegaey af gheschoten/ ende werdt Coninginne / waer over sy vande inwoonderen seer beschoncken werde.

De Chronijcke van Bourgoegnen eñ Vlaenderen verhalen / dat Vrou Iacoba, al eer sy dit accoort moeste aengaen / dat Hertoghe Philips in persoone met een groot legher vande Sluys in Vlaenderen afghebaren was/eñ hadde Vrou Iacoba belegert ende besloten binnen der Goude/ ende sy dat siende/ ende geen uytvlucht wetende / noch gheen bystant of ontset verwachtende/ haer tot accoort upt noot heeft laten ghesegghen / ende zijnde noch maer xxbij. jaren oudt/ haer erflanden aen Hertoghe Philips heeft moeten resigneren: den welcken hier in sijn groote ambitie ende begeerlickheyt ghenoch openbaert heeft / oberwelighende de landen van Hollant ende Zeelant / daer de wettige Princesse in 't leben was/ende die hy niet te gebieden en hadde.]

Int selve Jaer gaf de Hertoghe van Bourgoengien een swaere sententie tegen die stede van Alcmaer eñ den Kermers / om haer rebelheyt ende vermetelheyt die sy ghedaen hadden metten Jonckheer van Brederoede/ als voor geschreven is.

Vanden oorloge datter opstont tusschē den Hertoge van Bourgoenjen ende 't Sticht van Utrecht, ende hoe Amerssoort belegen worde.

OVtrent dese tijdt is daer een groot oorloghe opgestaen tusschen Hertoghe Philips van Bourgoengien/ Ruwaert van Hollandt ende Zeelandt/ende 't sticht van Vtrecht: ende dat om dat die van Vtrecht tegen 't gebodt ons H. Vader den Paus van Roomen/ heer Zweer van Culenburch Bisschop van Vtrecht/ upt zijn eyghen stadt van Vtrecht verdreven hielden/ ende bysonder want sijn fautoors ende hulpers hadden geweest der Hertoginne Vrou Iacoba in strijden ende oorloghen voorleden / dat welcke oorloghe seer langhe stont/ende deden malkanderen menige schade met rooven ende vranden / ende hadden veele schermutsinghen teghen een / daer veele volcx om gheslaghen / ghevanghen ende verbrant worden. Die Hertoghe is selver in persoone ghekomen / met hem brenghende den Heer van Lilleadan / Capitein ende Ritmeester / ende heer Leonel van Vorenonville/met vele Piccarden ende andere Natien van volck / upt alle sijne landen een groote menichte/ende is ghekomen int dorp van Emenesse/ van daer is hy gereyst voor die stadt van Amerssoort/ ende heeft die beleghen met grooter mogenthept: Die Hollanders quamen met haer Schepen tot Spakenburch / ende daer gingen sy op lant ende kregen dat stedeken van Bunscoten/ eñ togen doe voort met alle haer victaelge ende gereetschap van oorloge / ende haestēden hen om den Hertoghe te hulpe te komen. Soo heeft die Hertoge de stede willen bestormen / ende quam met sijne Piccarden ende soudeniers over de grachten / ende klommen met ladderen tot aen die muerē/ ende begonnen seer fellicken de stede te bestormen aen allen zijden met menigerley instrumenten van oorlogen. Die burgers van binnen weerden hen vromelicken/ende waren seer neerstich om die vyanden vande mueren te keeren ende te wederstaen. Ende alsoo inder stede veele vrouwerijen zijn / hadden die vrouwen vander Stadt vele heet gheseden waters met mout ghemenghet te samen gekoockt / ende brochten dat die mannen staende op die mueren / dat welcke sy soo heet goten op die gene die de stadt bestormden / ende verbrandense met allen seer / en liepen met grooten gerrij ende mishaer achterwaerts vander mueren. Dit gheschiet wesende wrack die Hertoge zijn belegge op / ende die stede bleef van hem ongewonnen. Ende die Hertoge verdestrueerde heere Herperts huys vanden Bosschē/ende boerde hem ghevangen met hem. Daer na tooch die Hertoge int dorp van Emenesse met al zijn heyr / ende hy dede maecken een seer groot Schip / oft een blockhuys hadde gheweest/ datmen die hatte hiet/ eñ dat schip voorde gebrocht van Amsterdam daert gemaeckt was/ende dede dat leggen int gat vander riviere vander Eme/die bā Amerssoort loopt tot inder Zuyder-zee. Eñ met desen instrumente vander Hatte dwanck ende benaude die Hertoge seer dat sticht van Vtrecht / want hy daer mede benam dat inkomē ende uptrepsen vander Zuyderzee. Daer naer quamen die van Vtrecht met grooter menichte / ende sloeghen een seer groot blockhuys opten kant vander riviere der Eme / upt het welcke sy vreeselicken schoten met bussen ende andere instrumenten op het aensicht

ſicht vander Laetten/ dat is opt voorſeyde vant ſchip een bolwerck/ende verdeſtrueerde dat ſeere. Op deſe tijt waſt een houden harden winter/ſoo dat de Zuyder-zee al bevroſen was/ ende alſt weer begonſt te dopen/ ende het ys wordt rhende/ ſoo werde die Hatte met krachte vanden yſe geweldelijck omgekeert/ ende dat achterſte keerde hem na dat blockhuys toe/ende doe meenden die van Vtrecht/ datmen die Hatte hondt keeren waermen wilde/ende ſo braken ſy op/en toghen wederom in der ſtadt/ maer de Hollanders die op de hatte waren/ weeſden ſeer/ ſorghende dat ſy alle verdrincken ſouden/ overmidts den grooten yſgangh. Dit oorloghe aldus ſtaende/ zijn die van Vtrecht met groter macht ghetoghen voor Vunſchoten/ om dat ſy des Hertoghen volck ingelaten hadden/ ende hadden tegen de ſtadt gerebelleert/ het welcke ſy wonnen/ ende wierpen alle de poorten/ mueren ende woonen ter neder/ ende braken ten gronde toe af. Ten leſten werdt daer eenen vaſten paps ende vrede ghemaeckt/ tuſſchen dat Sticht ende den Hertoghe.

Hoe dat Hertoghe Philips dat Graefſchap van Namen kochte.

IN't jaer ons Heeren M. cccc. xxix. kochte Hertogh Philips van Bourgoengien van Graef Dirck van Namen/dat Graefſchap van Namen/by hulpe ende toedoen der ſtede van Gent/ voor een ſeekere ſomme vã penningen/die ſy daer voor betaelden en verleyden. Eñ Grave Dirck dede den Hertoge hulden in allen ſteden ende plecken des Graefſchaps binnẽ ſynen leven/ ende niet langhe daer nae Grave Dirck ſterf ſonder eenighe kinderen achter te laten. Als hy nu Grave van Namen gewonden was/ ſette hy een Stedehouder ende Caſtelepn opt ſlot te Namen/ den edelen Baroen/ heere Ian van Croy Ridder/ die dat upt ſynen naem ſoude regeeren. Doe die van Ludick dat verhoorden/ gaven ſy den Hertoge te kennen/hoe datter ſommige voorpen waren/ het ſticht van Ludick toebehoorende/ die de Graven van Namen lange tijdt beſeten hadden/ begeerende die weder te hebben. Twelck Hertoghe Philips in geener manieren doen en wilde/ om dat hy dit Graefſchap vanden Grave Dirc voorſz hyp hadde gekocht/ alſo hy dat beſeten hadde: waerom datter een groot oorloghe ontſtont/tuſſchen het ſtirht ende den Hertoge. Ende dewijl dat Hertoge Philips metten Engelſchen in Vranckrijck voorloghde teghen de Franſoyſen/ ſoo quamen die van Ludick met ghewapender handt int Graefſchap van Namen/ doende groote ſchade met rooven ende branden. De Hertoghe dit vernemende/ ſant den heere van Croy met grooter macht van volck in het landt van Ludick/ende dede daer weder groote ſchade met rooven ende branden/ nemende vele gevangen/ende Hertoge Philips van Brabant heeft ten laerſten een deſtant ghemaeckt/ende binnen dien tijde eenen vaſten vrede tuſſchen hen beyden.

Hoe Hertoge Philips van Brabandt aflijvigh worde, ende hoe Hertoge Philips van Bourgoengien Hertoghe van Brabandt werdt.

OPten vierden dagh vande Oogſtmaent/ int Jaer M. cccc. xxx. ſterf tot Leuven opten Burgh/ Hertoge Philips van Brabant/ Lotthringen ende Limburgh/ ende Grave van Sinpol/ als hy die landen dry Jaren hadde ghereghcert. Ende als hy gheſtorven was/ quamen die dry Staten vanden landen van Brabandt, ende overdraeghen datmen het doode lichaem ſoude begraven laten ſoude/ tottet lant eenen nieuwen heer hadde/ ten waer dat de Prinsen ende Heeren van ſynen naeſten bloede daer op anders ordonneerden/ alſoo hy ſonder wijf ende kinderen gheſtorven was. Op deſe tijdt hadde Hertoge Philips van Bourgoengien metten Engelſchen beleghen/ een ſtadt van Campaengien in Vranckrijck/ ende vernemende den doodt van ſynen Neve/ſoo q uam hy neder. Ende hoets hier naer als het doode Lichaem van Hertoghe Philips voorſeydt/ noch onbegraven ſtondt tot Leuden op die burch/ ſoo waren daer notabelick vergadert die dry Staten vanden lande/ ende der landen van over de Maſe. Ende daer quam by henluyden Vrou Margriete van Bourgoenjen/ dochter wijlen Hertoghe Philips van Bourgoenjen/ ende wedutwe wijlen Hertoge Willems van Beperen/ Grave van Henegouwen/ van Hollandt/ &c. ſuſter Hertoghe Ians van Bourgoengien/ ende Hertoghe Anthonis van Brabandt Vader van Hertoghe Philips van Brabandt nu gheſtorven/ ende ſy gaf te kennen datter Hertoghdom van Lotthringhen/ Brabandt ende Limburgh van rechts weghen op haer ware beſtorven/ want ſy was de naeſte erfghenaem in levenden lyve/ want ſy was Hertoghe Anthonis ſuſter/ ende deſen Hertoghe Philips moeye/ niet teghenſtaende dat ſy een Vrou-perſoon was/ want dat Hertoghdom tot anderen tijden op Vrouperſoonen beſtorven was: Aldus badt ſy den Staten vanden Lande/ dat ſy haer nemen ende ontfangen wilden voor een Hertoginne van Lotthringen/ Brabandt ende Limburgh/ ſy woude hem weſen een goede ghenadighe Vrouwe. Op de ander zijde quamen notabelijck van Hertoghe Philips weghen van Bourgoengien/de Biſſchoppen van Doornick/ Amiens ende Vtrecht/ met veel groote Heeren/ geeſtelijcke ende waerlijck/ ſegghende dat de Landen van Brabandt/ Lotthringhen ende Limburgh van rechts weghen ghekomen waren op Hertoghe Philips van Bourgoengien haren heere: Want Vrou Iohanna, die Hertoginne ende Erfvrouwe was van Brabandt/ ſo waren de landen by haer doodt verſtorven op Hertoghe Ian van Bourgoenjen/ Vrou Margrieten ſoon van Vlaenderen/ Vrou Iohannen ſuſter voorſeydt/ deſen Hertoghe Philips vader: Maer Hertoghe Ian van Bourgoengien/ by conſent ende beliefde des Koninex van Vranckrijck ende Hertoghen Philips ſyns vaders/ ende Vrouwe Iohanna ſyner Moeyen/ hadde de voorſchreven Landen ſynen broeder Anthonis overgheghéven/ met conditien ende voorwaerden/ Dat oft hy ende ſyne erven tot eeniger tijdt aflijvigh worde/ ſonder wetachtighe manlijcke ghevoorte achter te laten/ dat alſdan de voorſchreven landen weder komen ende erven ſoudẽ op het naeſte bloet Hertoghe Ians van Bourgoengien/ oft op ſyne erven/ van welcke ordinantie ende reſignatie goede ende beſegelde brieven gemaect werden/by conſent des Koninex/Hertogen Ians, ende Vrouwe Iohanna, daer af ſy toonde vidimus autentijck/upten principael brieven: ende want Hertoge Anthonis, ende beyde ſyn ſonen aflijvigh geworden warẽ/ ſonder eenige wetachtighe ghevoorte achter te laten/ſoo allegeerden ende ſeyden ſy/dat Hertoge Philips haer heere de naeſte was ende baden den Staten dat ſy hem nemen wouden tot eenen Hertoghe van Brabandt/ hy woude henluyden weſen een goede ghenadige heer. Op welcke artijculen de Ambaſſaten van Vrou Margriete repliceerden/ ſegghende dat alle de voorſz voorwaerden wel eer ghemaeckt tuſſchen Hertoghe Ian ende Hertoghe Anthonis hare broeders/ haer niet hinderen en mochten/ want die makinghe ende ordinantie niet geconfirmeert noch toeghelaten en was vanden Keyſer/ als van een Overheer/ daermen die Landen af te leene hieldt. Daer de Ambaſſaten vanden Hertoghe weder op antwoorden/ende ſeyden: Oftmen ſegghen woude/dat de voorſz voorwaerden ende ſchepdinghe van ghenender waerden en waren/ſoo moeſte dan daer upt volgen/dat Hertoge Anthonis ende beyde ſyn ſonen/ dat Lant met ontrecht beſeten hadden/en datter beyde doot van Vrouwe Iohanna, verſtorven ware op Hertoghe Ian van Bourgoenjen/als op d'outſte ſoon/ en daer na op Hertoghe Philips ſynen ſone. Oft nu die voorſz voorwaerden ende makinghe kracht hadden oft niet/ſo ſeyden ſy/ende beſloten met redenen/ dat die Landen op haren heere beſtorven waren. Deſe ende meer andere redenen van beyden zijden doe aenghehoorde ende wel ghewoghen/ ſoo hebben de dry Staten der voorſz landen eendrachtelijck overdraghen ende ghesloten/ dat

Digitized by Google

wede openbaerlijck dese doorluchtige Vrouwe Iacoba tot eenen geechten wijve / in de stede van S. Martijns dijck / maer sy en kregen geen kinderen t'samen. Weynigh tijts hier na / inde maent van April zijn Hertoghe Philips van Bourgongien ende Vrouwe Iacoba sijn Nichte / te samen gerepst inden Landen van Henegouwen / Hollant / Zeelant ende Vriesland / ende heeft hem meer upt bedwang ende vreese dan upt vrywilligheyt / deselve overgegeven / ende doen hulden van allen Heeren / Steden ende Poorteren der voorseyder Landen / als een warachtigh heere ende erfgenaem. Dit gedaen zijnde / heeft de Hertoge de Grave van Oesterbant ontsaghen ende gegeven de Oorden vanden gulden Vliese.

Ende inden Jare daer na / alsmen schreef M. cccc. ende sessendertigh / op S. Dionijs avont / is dese doorluchtighe Princesse Vrouwe Iacoba aflijvigh gheworden opt slot te Teylinghen / als sy de Graefschappen van Henegouwen / Hollandt / Zeelant ende Vrieslandt / bereedt ende geregeert hadde in grooter tribulatien en verdriet negenthien Jaren lang: Ende wert met grooter ceren ende triumphen inden Hage begraven / op het Hof in een schoone tombe / by Hertoge Aelbrecht haer Oude Vader.

De Linie der Paulen.

M. cccc. ende xlvij.

NIcolaus de vijffte was een Genevoyser / en sat acht Jaren: hy was een milt en liberael man / en seer geleert inder H. Schriften / ende dede vele kostelicke boecken schrijven / want de Boecdruckerije so seer noch niet int licht en was. Hy hielt int jaer 1450. dat gulden Jaer van Jubileen / daer dickwils op eenen dagh gingen en quamen boven de xl. M. menschen. Als hy nu hoorde dat de stadt van Constantinopelen vanden Turcken gewonnen was / sterf hy van grooter droefenissen / ende wert met grooter eeren in S. Pieters kercke begraven.

Anno M. cccc. lv.

Calixtus de derde was upt Spaengien / ende sat vier jaren ende ij. maenden. Hy dede den Turcken groote schade. Hy sterf / achterlatende C. ende xv. M. ducaten / tot behoef vanden Kersten Vrincen: ende wert in S. Pieters kercke begraven.

Anno M. cccc. lix.

Pius de ij. was upt Italiē / vander Zeyne / ende sat 6. jaren / hy was een upnemende Poeet ende Rethorijn / ende als hy gekomen was tot Ancosen / om een kruysbaert te doen op de Turcken / sterf hy aldaer / ende wert tot Roomen gheboert ende begraven in S. Pieters kercke / voor S. Andries Altaer.

Anno M. cccc. lxiiij.

Paulus de ij. was een Venetiaen / en sat 6. jaren 10. maenden. Het gulden Jaer dat eerst alle C. Jaren / daer na alle L. jaren plagh gehouden te worden / heeft hy ghestelt op alle xxv. jaren. Hy sterf seer subytelijck op een nacht vander popelrien / alsso hy upt een vrolijck ghesel schap gekomen was / ende wert in S. Pieters kercke begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno M. cccc. xl.

FRederick van dier namen de derde / Hertog Aernst Soon van Oosterrijck / die een broeder was van Koning Aelbrecht vā Roome / &c. Als hy out was xxij. Jaren / wert hy eendrachtelijck gekosen vanden Keurvorsten tot eenen Roomschen Koning te Francfort / int jaer 1440. Als hy noch jonck was / repste hy na Jerusalem / ende versocht dat H. Graf ons Heeren. Als hy die Kroone tot Aken ontfangen hadde / bleef hy noch wel xij. jaren eer hy tot Roomen quam om de Keyserlijcke kroone t'ontfanghen / vmt de tweedrachtigheyt der Kercken. Int jaer 1452. den 18. Meert / wert hy binnen Romen getrout met Leonora, Koning Ians dochter van Portugael / out xvj. jaren / ende beyde

ghewijt van Paus Nicolao de vijffte / tot Keyser ende Keyserinne van Roomen / ende maecte op die tijt over de CCC. Ridderen. Hy maechte synen soon Hertoghe Maximiliaen, by consent der Kenrvorsten / tot eenen Roomsch Koningh / om de Turcken te wederstaen: hy sterf int jaer 1494. opden xix. Augusti / tot Lints in Oostenrijck / ende wert tot Weenen begraven. Als dese Keyser Frederick dat Keyserrijck geregeert hadde 54. jaren / ende nu al 80. jaren out geworden was / kreeg hy dat vyer in sijn een been / en alst hem afgheset was / wert hy alle dage krancker aen dat selve been / soo datment hem noch eens afsnijen soude: soo vraeghde de Keyser / of hy dat eerste stuck van den been niet sien en mochte / ende twert hem getoont. Doe seyde hy: Siet / wat onderschept is tusschen een moghende Keyser ende eenen armen boerman oft heerl: 't is beter te wesen een ghesont Boer dan een kranck Keyser.

Wanneer ende van wiē de loflijcke konste van Boecdrucken eerst gevonden is binnen Haerlem.

WEl te recht wert de Stadt van Haerlem de inventie van Boeck-druckerije toe-ghescheven / twelck by vele teekenen en getuygenissen volkomelijck wort bewesen / te weten / dat ontrent den Jare Christi 1440. nu ontrent 180. jaren geleden / tot Haerlem een degelijck Man woonde / ghenaemt Laurens de Koster, dewelcke dickmael gaende wandelen oft spaceren int Haerlemer Bosch / ende fantaserende / sneet af eenige Schorssen van Buecken-boomen / op welcke Schorssen hy sneedt de Figueren van Letteren verkeert / om recht te mogen op pampier drucken / welcke letteren hy dan sette ende bergaerde tot een woort / so voorts tot een peers / ende druckte daer mede eenigh getal van beer steens upt gewoeghten / sijn vrienden ende nakomelingen daer mede denckende te vereeren: dan dit exempel slaep druckende / begonden voorder daer op te letten / ende bedachte eenen middel om dichē vasthoudende swarten Inct te maken. Een lesten aenspannende met sijnen schoon-sone / Thomas Pietersz die 4. sonen na-ghelaten heeft / die meest al tot Haerlem het Borgemeesters ampt bedient hebben / heeft dese Letteren soo veel ghesneden / ende die by een gheset / vergadert ende gesloten / dat hy daer mede eenige dingen ghedruckt heeft / ende oock eenen Duytschen Boeck / den Spieghel onser salicheydt geintituleert / die wy selve ghesien hebben / ende noch te sien is by Jacob Cool. Erfgenaem van Abraham Ortélius, dien langhe beseten heeft. Sy en hadden doen de wete niet van een bladt op beyde sijden te drucken / maer op een zijde / ende plackten de bladeren aen malkanderen / alsso desen voorsz Boeck is: Naemaels hebben sy die ghesneden letteren van Buecken-schorssen in Loot afghegoten / ende daer na van Tin / om harder te wesen / waer van noch de gereetschap ende instrumenten in onsen tijden tot Haerlem / inde Hupsinghe vanden voorsz Laurens de Koster, zijn te sien gewerst / ghelegen op de marckt. Alsoo nu dese vont den vinders begonde profijtelijck te wesen / so hebben sy begonnē groot huys ende dienaers te houden / om secretelijck profijt van dese inventie te genieten / onder welcken sy eenen dienaer hadden / Ian Faustus, die ontrouwelijck / als hy de Konste gesien en het setten ende maken vande letteren geleert hadde / die selve letterē ende principale gereetschap / op eenē Kerstnacht als sijn meester ende thuysgesin inde kercke was / opgepacht heeft / en is daer mede dieslijcken wegh gegaen na Amsterdam / ende van daer op Ceulen / ende so tot Ments / ende aldaer nedergeslagen / alwaer men met de selve Letteren van Laurens de Koster, Anno 1442. gedruckt heeft voor d'eerste een Boeckken Doctrinale Alexandri Galli ghenoemt / dat doen voor een Grammatica seer gebruyckt wert / met Petri Hispani Tractaetkens / ende sints hebben sy voorder haer aldaer in die Konste geoeffent / ende is seer verbetert door eenen Iohan Tuthenbergh, van Ridderlijcke stamme / ende is also voorder verbeyt. Anno 1468. heeft Conradus een Duytsch de Konste tot Roomen ghebroght: Ende

eenen

eenen Niclaes Ienſon heeft die in Vranckrijck ſeer verbetert ende verciert. Tot ghetuygeniſſe der waerheyt/ſchrijft Hadrianus Iunius, in ſijn Boeck Batavia, dat ſijnen Schoolmeeſter Nicolaus Gallis, een oudt Man/hem vertelde/ dat hy meermael ſelver geſproken hadde met eenen Cornelis Boeckverkooper/ wel 80. jaren out/die ſelve mede dienaer ende werckgeſelle/ int ſelfde huys van Laurens de Koſter voorſz gheweeſt was/ ende met deſen Dief in een Kamer ende Bedde ſliep/ ten tijden als deſen Iohan Fauſtus deſe Letteren ende gherecitſchap hun ontvroegh.

GRAVEN VAN HOLLANT.

uyt den Huyſe van

BOVRGONGIEN.

Philips de xxx Grave. XXXI. Iaren gheregeert.

Vanden moghenden Hertoghe Philips van Bourgoengien, Hertoghe Ians ſoon des Onvertſaeghden, de xxvj. Grave van Hollandt, Zeelant ende heer van Vrieſlant.

PHILIPS de eerſte van dien name/Hertoge Ians ſoon van Bourgongien/ is ghevvorden/ overmits vvye overghevvinghe Vrouvve Iacobs van Beyeren/&c. ende ghemaeckt de xxvj. Grave van Hollandt/ Zeelandt ende heere van Vrieſlant: Want hy was een waerachtigh Erfghenaem/ ende de naeſte banden bloede alſoo wel van Vaders als moeders weghen/ want Hertoghe Ian van Bourgongien Hertoge Philips vader/eñ Vrouvve Margriete van Beyeren Vrouvve Iacobs moeder/ waren ſuſter ende vroeder/ende deſgelijcx Hertoge Willem van Beyeren/Vrouvve Iacobs vader/ ende Vrouvve Margriete Hertoghe Philips moeder waren oock ſuſter eñ vroeder: aldus ſoo was hy die naeſte Erfgenaem van vader ende moeder/ die Vrouvve Iacoba doe ter tijt levende hadde: ende deſe reſignatie ende huldinge geſchiede inden Jare ons Heeren M. cccc. xxxvj. Hertoghe Philips was in ſijnen dagen ſeer excellent/ geeert ende ontſien/ ende een ſeer machtigh heer ende Vrince van vijftien Lantſchappen/ Hertoghe van Bourgoenjen van Lottringen/ van Vrabant ende van Limburgh/ Grave van Vlaenderen/van Artois/ van Bourgoenjen/Palatijn van Henegouwen/van Hollant/van Zeelant ende van Namen/Heere van Vrieſlant/ van Salins/ende van Mechelen/ Marckgrave des Heylighen Rijcx. Hier na verkreegh hy noch by koope dat Hertoghdom van Lutſenburgh/ende andere meer Graefſchappen ende Heerlicheden/ als hier na int verklaren ſijnder geſten vreeder geſchreven ſal vvorde/ hy was gebozen int Jaer ons Heeren M. ccc. ende xcv. op Sint Pieter ende Pauvvels dagh Apoſtelen. Als deſe voorluchtige Vrince inden lande van Hollant/Zeelant ende Vrieſlant voor eenen waerachtigen heere ende Grave minlicken ontfangen ende gehult was/ heeft hy heer Huyge van Lannoy heere van Zanctes inden voorſz landen geſet tot eenen ſtedehouder ende Gouverneur. De kercke van dat heylige graf ons Heeren binnen Jeruſalem/opten bergh van Calvarien/ die hy na vergaen ende verfallen was/ dede hy koſtelicke repareren ende vermaken/ verſach ende procureerde den Minnevroeders ende bewaerders des H. Grafs alle Jaers daer ſy af leven mochten. Inder Domkercken van Ceulen hadde hy doen hangen eenen ſijnen gouden Lampe voor die lichamen vandē H. drie Koningen/ende daer toe geaſſigneert ende beweſen ſekere renten/om die eeuvvichlicken te houden barnen. Tot Wilſenack inden Lande van Saſſen daermen 't heylige bloet verſoeckt/ hadde hy gheſondeert eñ geſticht alle dage te doen een ſingende miſſe met ſijne ornamenten eñ kelck/ eñ met ſekere renten. Buytē die ſtede van Vruſſel dede hy ſonderē eñ maken een ſchoon Klooſter vander Cathuſer Ordē/dat doterende eñ begavēde met ſchoone koſtelicke rentē/ eñ andere cierheden. Dewijle dat ſijn Vader leefde/ nā hy te vvijve jontfrouvve Michiele Koning Kaerls dochter de ſeſte vā Vrancrijc/maer ſy ſtarf ſeer kortſ daer naer ſonder kinders/in het jaer ons Heeren M. cccc. ende xxij. ende wert met grooter eeren begraven binnen Gent/ in ſinte Vaven Klooſter. Daer naer nam hy vrouvve Glaude des Graven dochter van Heu/eñ dit by diſpenſatie des ſtoels vā Romē/ want ſy daer te voren te manne gehadt hadde Grave Philips van Nevers ſijnen Oom ſijns Vaders vroeder/ſy was een uptermatē ſchoone Vrouvve/maer ſy ſtarf kortſ daer naer ſonder kinders. Ten leſten als indē jare ons Heeren M. cccc. eñ xxx. nam hy tot eenen vvijve Ysabele, oft Elizabeth des mogendē Koninckx Ians dochter van Vooztegael/ dewelcke een moepe was vā Vrouvve Alienora, die tē manne hadde Keyſer Frederic de derde: deſe Ysabele quam te ſchepe in Vlaenderen ter Sluyſe ontrent die hooghtijt van Kerſmiſſe/ daer ſy met grooter eeren eñ triumphen ontfanghen wert: ende by deſe Vrou Ysabele kreegh hy drie ſonen/vanden welcke die eerſte ghebozen wert tot Vruſſel in Vrabandt/int jaer ons Heeren M. cccc. ende xxxj. ende wert met grooter feeſten gekerſtent in S. Iacobs kercke op Coudenbergh/eñ wert ghheeteē Anthonis, maer deſe en leefde niet lange hy en ſtarf/ ende wert tot S. Goedele begraven.

Daer na als inden Jare ons Heeren M. cccc. ende dvvendertigh opten veertienſten dagh in Aprille/ daerde ſy vvederom eenen ſoon ende wert ghenoemt Iooſt, die ſtarf jonck/ ende wert tot Ghent begraven. Des Jaers daer aen van vierendertigh/ op S. Martijns avont inden Winter/ baerde ſy binnen der ſtadt van Digioen in Bourgondien weder eenen ſoon/ende wert ghenoemt Kaerl Martijn, om dat hy op Sinte Martijns avont ghebozen was. Hier machmen mercken

een

sp den voorsz Hertoghe Philips van Bourgoengien voor haren Prince schuldich waren t'ontfangen: twelcke verstaende Vrou Margriete, repsde sp wederom tot Kenopt in Henegouwen. Eenige willen seggen/dat Grave Kaerle van Nyvers/ Grave Philips soon/hem recht vermat in Brabandt te hebben/ want men seyde dat Hertoghe Philips den ouden, by consent van Vrou Iohanna, gedineert ende gemaeckt hadde: waert saecke dat Hertogh Anthonis ofte sijn kinderen aflijvigh wierden/ sonder wettighe mannelijcke gheboorte achter te laten/ dat alsdan het Landt van Brabandt komen ende erven soude op Grave Philips van Nyvers/ Hertoghe Ians ende Hertoghe Anthonis broeder/ oft op sijne kinderen/ ende dit daeromme/ want hy minst van sijnen vader Hertoghe Philips ghegoet was/ maer gheen klaer beschepdt en hebbe ick hier af bevonden. Aldus soo tracteerden de dry Staten vanden Landen wijsselijcken metten Ambassadeurs vanden Hertoghe van Bourgongien vanden Rechten/ Vryheden/ Privilegien ende Hantvesten/ die de Hertoghe bevestigen ende verleenē soude/ ende in sijner inkomste confirmeren/ 't welck sp den voorsz Hertoghe (te Mechelen doe zijnde) intimeerden: Ende alsmen met hem daer af overkomen was/ nae uytwijsinghe der brieven daer op gemaeckt ende ghegeven/ soo settemen den dagh dat de Hertoge sijn inkomst te Leuven doen soude/ 't welck geschiede int Jaer M. cccc. ende xxx. des donderdaegs op den vijfden October. Ende des saterdaegs daer nae werdt dat doode lichaem wijlen Hertoghe Philips sijnen Neve te Dueren ghebracht/ daer hy dat eerlijck dede begraven/ by Hertogh Anthonis sijnen vader/ ende by sijn moeder/ ende Hertogh Ian sijn broeder/ ende dat Graefschap van Kimpol besterf op Lodewijck van Lutzenburgh/ Heere Pietersz van Lutzenburgh/ Grave van Conversant ende Heere van Adinghen in Henegouwen.

Hoe Heer Zweer van Culenburch, Bisschop van Utrecht afgeset worde, ende heer Roelof vā Diephout weder daer in geconfirmeert wiert.

OMtrent S. Lambrecht, int Jaer ons Heeren M. cccc. ende xxx. als daer groot ondersoeck was ghedaen/ door bevel des Paus Eugenius de vierde/ vā de querelen des Stichts teghen haren Bisschop heer Zweer, by den notabelen gheestelijcken heer Ian Bisschop van Macon: Soo heeft de selve Eugenius upt Pauslijcker macht afgeset den voorsz heer Zweer van sijnen Bisdomme/ ende gaf hem eenen Bisschoplijcken tijtel/ als Bisschop van Cesarien: ende de selve Paus voorsagh ende gaf dat Bisdom heer Roelof van Diephout/ den Postulaet/ ende gaf hem daer af die confirmatie. Ende die verkregen hebbende/ werdt hy met grooter feesten opt Slot te Vollenhoof ghewijdt de 53. Bisschop van Utrecht/ als van den Bisschop van Osenbrugghe/ van Minden/ ende noch twee Suffraganen. Dese heer Roelof des Graven soon van Diephout/ hoewel hy by nae een waerlijck ende ongeleert man was/ nochtans was hy een lief hebber ende beschermer van alle gheestelijcke persoonen: daer-en-boven soo dede hy verbeteren ende vernieuwen dat Bisschoplijcke Hof ende Pallays binnen Utrecht/ ende andere sloten ende Casteelen des stichts die vervallen ende vergaen waren/ dede hy reparceren eñ vermaken: De kercken vercierde hy met hoostelijcke glasen/ ende was in sijner tijdt een glorieus ende ootmoedich Prelaet/ ende een vreedsaem man met alle Princen ende sijn naeghebueren/ ende worde een rijck ontsiende heer/ reformerende alle saken tot eenen deughdelijcken loflijcken stact ende eynde.

Van Heere Walraven van Meurs, Postulaet van Utrecht.

ALs Bisschop Zweer voor den Paus Eugenius upt sijn Bisdom gewonnen was/ overmits groote beklachten ende overtredinge des Stichts privilegien, die hy bezegelt ende ghesworen hadde/ soo en hielt Bisschop Zweer vanden Paus Eugenius niet/ eñ behielp hem mettet Concilium dat te Basel was/ ende appelleerde daer van sijne affettinghe/ maer niet lange/ hy en starf daer vanden Bupck-ebel/ ende werdt aldaer begraven/ int Jaer M. cccc. ende xxxij. als hy dat Bisdom hadde bereeht 11. Jaren/ ende niet meer dan thien maenden als een gheweldigh heer. Doe vergaderden heer Pieter Passert, ende met hem noch xij. Canonicken/ die tot noch toe upter stadt ghebannen ende verdreven waren ghewest/ ende koren inde stede van heer Zweer eenen Edelen man/ Jonckheer Walraven van Meurs/ tot eenen Bisschop van Utrecht: Ende de Paus Felix de vijfde/ die int Concilium van Basel Paus ghekoren was teghen den Paus Eugenius, gaf desen heere Walraven de confirmatie vande Bisdomme. Dese heer Walraven hadde twee broeders/ als heer Dierck van Meurs Bisschop van Ceulen/ ende Frederick Grave van Meurs: Ende als hy metten Bisschoplijcken dignitept was versien/ soo quam hy in Hollandt/ ende sette sijnen Bisschops stoel inder Stede van Oudrecht [ende woonde int hooghe huys/ zijnde het eerste aende slincker zijde/ als men achter 't groot Choor upt de groote Kercke komt.] Ende de Landen van Hollandt/ Zeelant/ Vriesland ende Gelderlant hielden hare gheestelijcke jurisdictie ende rechten van hem/ ende obidieerden hem/ waer van dat groote tweedracht onder de Gheestelickheydt opgheresen is/ maer nochtans en mocht hy niet komen in besittinghe van eenighe steden oft sloten: want Bisschop Roelof dede die neerstelijck ende wel bewaren: ende door desen heer Walraven keerden hen de Hollanders/ Zeelanders ende Gheldersche af vander ghehoorsaemheydt van Bisschop Roelof [tot den Jare 1441.]

Van 't vierde houwelijck van Vrou Jacoba, Gravinne van Hollandt, &c.

DOe nu vier jaren ruste ende vrede hadde ghewest tusschen Vrouwe Iacoba ende Hertoghe Philips van Bourgongien haren Neve/ op conditien dat sp voortaen geenen man nemen noch trouwen en soude bupten sijnen consent ende wille/ eñ midtsdesen soude sp weder gestelt worden in haer heerlijcheden ende vaderlijcke erve/ maer dies soude de Hertoghe wesen ende blijven haer leven langh Momber/ Voocht ende Ruwaert der Landen voorsepdt. Soo ist gevallen int eynde des Jaers als men schreef duysendt CCCC. ende xxxij. dat vrouwe Margriete haer moeder/ heur heeft gesonden by eenige edele ende notabele persoonē/ seltsame cleynodien ende schoone paerden tot een gifte ende present/ doende haer middtsdien minnelijcken groeten. Maer Vrouwe Iacoba, die nu niet en hadde eenighe ghelden/ giften oft gaven/ waer mede sp haer eere hadde mogen bewaren/ om dese Ridderen ende edele mannen te schencken/ om dat sp/ overmidts den langen oorloghe/ alles heurs goets/ gheldts ende schats quijt was gheworden/ heeft sp secretelijck gesonden totten Burggrave Iohan van Montfoort/ die daer te voren Stadthouder des lants van Hollandt upt heuren naem hadde ghewest/ ende (alsmen seyde) groote schadt ende goedt by hem hadde/ dat hy haer wilde leenen een seltsame tax van penninghen/ op dat sp niet beschaemt en blijve voor haers moeders Ambassaten/ heeren ende Ridderen/ want sp niet en hadde henluyden te schencken. De Burggrave dede grootelijcx sijn onschult/ seggende/ dat hy sijn goedt/ schadt ende gheldt in haren dienste wesende/ uytghegeven ende quijt ghewonnen was. Als sp dit hoorde/ was sp seer droevigh ende qualijck te vreden/ eñ sant hare boden tot eenen anderen/ daer sp oock ghebeyghert worde als van den eersten. Doe werdt sp seer bitterlijck schreyende/ ende ginck in haer kamer beklaghende de ongetrouwicheydt van hare vrienden/ ende hare confuselijcke schande. Dit aenmerckende Willem de Bye, Schilt-knaep/ ende haren getrouwen meester-panethier/ ende medelijden met haer hebbende/ sprack tot haer: Ghelieve me Vrouwe/ dat ick gae tot Heere Franck van Borsselen, Stadthouder van Hollandt/

Digitized by Google

Hollandt / ende dat ick hem te kennen ghebe mijner Vrouwen gebreck: Ick hope dat ick goede antwoorde sal verkrijgen van't ghene ick begheeren sal. Doen sprack sp met droevigher stemme: Hy is van onse wederpartije/ ende wy en hebben noch hem noch de sijne nopt goet ghedaen: aldus sorgh ick dat hy ons gheen bystant en sal willen doen / ende dan te meerder schande hebben. Doe seyde Willem: Ick salt nochtans besoecken door menigherley middelen / indien me Vrouwe believt. Ick sorghe / sprack sp/dat ghy niet verwerven en sult: Nietemin so gaet ende geest hem die sake te kennen/ick sal wederomme danckbaer wesen alst tijt ende stonde geben sal/ ende ick sal hem deughdelijc ende eerlijck wederom voldoen. Ende als Willem sijn boodschap proper ende manierlijck hadde ghedaen aenden selven heere Franck, sprack hy: segghet mijner Vrouwen/dat nu niet alleen tot desen stonden / maer tot allen tijden alst haer believt / is alle mijn goet tot haren goeden wille / ende tot harer begerten mach sp dat ghebruycken. Vrouwe Iacoba dit hoorende / was des seer verblijt/ ende danckte God ende den goeden heere: ende van dien tijt voortaen hadde sp desen heeren Franc in grooter weerden/ende beminden seer/om dat sp hem in haren noot een getrou vrient bevonden hadde. Ende opt hoorste ghesept/ hy sprack also met haer dat sp malkanderen trouden secretelijck ende heymelijck in haer kamer/ dat niet veel luyden en wisten.

By-voeghsel, aengaende het vierde Houwelijck vande Gravinne Iacoba, met heer Franck van Borsselen, ghetrocken uyt de Chronijcke der Hertoghen van Savoyen, beschreven door heer Lambert vander Burgh, onlangs Deken der Canonicken van S. Mariæ t'Utrecht. Door W. V. G.

HEer Vranck van Borssele hebbende upt Willem Bye verstaen/den noot ende het begeeren van Vrou Iacoba, Seyde hem: Neemt / ende hout daer dat kistjen / daer is veel geits inne / lievert het aen mijnder Vrouwen / ende laet heur daer soo veel upt nemen als haer believt/dat ick tselve haer bidde: ende soo sp also doet / seght dat ick dat voor een weldaet aen my ghedaen houden sal: ende hebbende heer Vranck naderhandt noch meermael liberalijck de noot van dese Princesse te bate ghekomen met goede sommen van penningen/ so heeft sp tot hem groote gheneghenthept ghekreghen. Ende daer na / alsoo hy eens by haer quam / seyde sp/ datse in haer leven sijn weldaden nemmermeer en soude konnen vergelden. Heer Vranck wert door dese woorden seer beroert in zijn herte / te meer alsoo Vrou Iacoba haer propoost sloot met dese woorden: Ende dewijle dan, O Heer Vranck! mijn gelegentheyt niet en is, ende my de middelen ontbreken uwe weldaden te vergelden, so offere ick my selven aen u gantsch en gheheelijck oppe. Heer Vranck hebbende haer daer naer te S. Maertensdijck seer heerlijck onthaelt / ghetracteert ende ghelogheert/heeft bestaen haer van houwelijck aen te spreken / daer sp ghecerne toe verstaende/ hebben malkanderen ghetrout. Hertoghe Philips dit hoorende/wert seer t'onvreden: alsoo sp belooft hadde (doch niet ghewillighlijck) niet te hershouwen sonder sijn consent: te meer alsoo sp maer een van Ridders afkomst ghetrout hadde: ende nederkomende in Hollant upt Vranckrijck / heeft heer Vranck ontboden ende sich ghebepnsende als of het om pet anders was/ heeft hem doen vanghen ende haestelijck opt slot te Rupelmonde boven Antwerpen voeren / ende aldaer gevangen houden/ gebende den Casteleyn schriftelijcken last/ dat hy heer Vranck soude doen onthoofden: maer den Casteleyn door de bloedtschepdt der woorden van heer Vranck bewoeght zijnde/ sreft des Hertoghen last upt ghestelt te volbrenghen: dan den Hertoghe onlanghs naer sijn ghegheven last daer heron af hebbende/ ende verstaende dat heer Vranck noch leefde / is blijde ghewoorden/ende heeft den Casteleyn ghepresen/ dat hy soo haestigh niet en was ghebweest. Vrou Iacoba seer beladen ende bekommert zijnde voor haren man/ heeft om hem weder te krijghen / haer selven daer toe laten beweghen (siende dat het anders niet konde zijn) aen Hertoghe Philips alle haer Landen over te gheven/ behoudende maer eenighe heerlijckheden tot haer onderhout/ende met voorwaerden / soo sp by heer Vranck kinderen kreghe / dat de selve van Hollandt/ Zeelandt ende Henegouwen weder als Graven souden besitten.

Daer werdt van haer beyden verteldt / dat doen de Gravinne Iacoba d'eerstemael te S. Maertensdijck van Heer Vranck onthaelt / ende met een kostelijcke Maeltijdt oft dancket getracteert soude werden / dat hy de mueren vande Sale / in plaets van Tapijten rontsomme met groene Willighe-tacken hadde doen behanghen/ daer over beyde de zyden van elcken Tack de letter D. veel werden geschreven stondt: Sy vraegde hem wat dat beduyde? Hy ten lesten antwoorde: dat hy niet hebbende derven sijne goede ghenegenthept tot haer met upterlijcke woorden uytspreken / niet en konde laten die met dese teecheuen te kennen gheven. Ende seyde doen jegens haer/

Dijnen Willigen Dienaer.

Sy daer in ghenuchte scheppende / heeft heer Vranck seer lief ghekregen/ende hebben beyde niet gherust ghebweest / voor al eer sp in Echten-staet zijn ghekomen/ daer sp omtrent drp Jaren t'samen in gheleeft hebben sonder kinders te krijghen.

Dus verre het By-voeghsel.

Hoe heer Franc van Borselen gevangen worde, ende hoe om sijne verlossinge Vrou Iacoba resigneerde ende overgaf Hertoge Philips harē neve alle haer landen ende Heerlijckheden.

DEs Jaers daer na / als dese gheloftenissen van dese heymelijcke trouwe openbaer woorde / ende hem verspreyde over geheel Hollant / ende Hertoge Philips die op die tijt lagh in Vlaenrijc / gantsch bekommert wesende metten oorloghe / heeft dese mare ende tijdinge mede vernomen / ende heeft alle sijn dinge by sijne Capiteynen geordineert ende geschickt/ende is met eenen betamelijcken staet in den landen van Hollant gekomen / hem bepnsende van gheenen dinghen te weten: Nochtans was hy seer toornigh ende gestoort/ beduchtende uitdesen upten heerlijckheden der landen van Henegouwen/Hollant / Zeelant eñ Vrieslant verdreven te worden / ende is ghekomen in s'Gravenhaghe inde Maent van Julio.

Ende nae vele handelinghe heeft de Hertoghe doen vangen in presentie ende tegenwoordighept der Hertoginne desen heer Franc van Borsselen, ende dede hem te schepe brengen door Delf ende Rotterdam/eñ liet hem al vast gevanghen leggben opt huys te Rupelmonde in Vlaenderen. Vrouwe Iacoba dit verhoorende is den Hertoge nagevolght/ op dat sp haren man weder krijghen mochte: Dwelcke de Hertoge niet doen en wouden / ten ware saecke dat sp hem resigneerde ende overgave die Heerlijckheden voorsept.

Ten lesten by middele ende compositie des Graven Fredericx van Meurs, heeft sp haren man weder upt der vanghenissen ghekregen/ op sulcker conditien: Als dat sp soude resigneren ende overgheē Hertoge Philips haren Neve by ende al die Graefschappen van Henegouwen/Hollant/Zeelant eñ Vrieslant / ende sp soude desen Heer Franck trouwen tot eenen gerechten Man/ met sulcker conditien: Waert sake dat sp kinderen te samen kregen/die souden alsdan succederen eñ volghen inde heerlijckheden voorsz. Ende des soude die Hertoge heer Franck ghegheven ende verleenen de Graefschap van Oosterbant/ende der Hertoginne de heerlijcheden ende Landen van Voorn: metter stede vanden Vriele / ende de heerlijckheden van Zupt-bevelant mettet landt van ter Cholen / ende voorts alle de tollen des Lants van Hollant eñ Zeelant. Ende met deser compositie voorde heere Franck van Borselen eñ van Suylen, ende van S. Martensdijck/Grave van Oosterbant / ende trou-

Digitized by Google

een sonderlinghe misterie/ 't welck schijnt te wesen een prophetie/ ende wert oock geapprobeert ende gestercktban ghelooflijcke mannen/ die daer by/ aen ende over waren/ als dese Vrouwe Ysabele van haren Vader schepte om in dese Landen te komen/ende men houdet voor warachtigh/ende was dit: Als Koningh Ian van Vranckrijck/ sijn dochter Ysabele sende met een heerlijck ghesellschap van heeren ende Jouffrouwen in desen Lande/ om te trouwen den mogenden Vorst Hertoghe Philips van Bourgongien/ spraeck hy haer op dese manieren toe: Mijn alderliefste dochter/ ghy sult weten/ dat ghy van uwen man sult ontfangen ende baren drie sonen/ ende die ghy selver met uwe borsten voeden/ die sullen leven/ ende die ghy niet en sooget sullen sterven/ende alsoo ist geballen: Want d'eerste twee en sooghde sy selver niet/ ende storven: maer den derden Kaerl Marthijn is te lijde ghebleven/ de welcke als hy ghebooren wordt/ opter Vonten Ridder gheslaghen wert. Ende Hertoge Philips sijn vader/ maeckte hem Grave van Charlois/ende heere van Berthuynen/ van Carstrebijn ende Arckel. Behalvé dese getroude kinders/ hadde Hertoge Philips noch sommighe Bastaert kinderen/ die hy hoochlijcken begaefde ende rijck maecte. Als heere David, Bisschop van Terowaen/ ende naederhant Bisschop van Vtrecht/ Cornelis, heere. Anthonis Grave van Steenberghen/ heere Baldewijn Ridder/ Philips Admirael vander Zee/ ende Jonckheer Ian, Jouffrou Anna, Adriaens huysvrouwe van Borsselen/ heere van Bygdam/ ende sy nam naer te man heer Adolf van Kleve/ heere van Kadesteyn/ by dispensatie des Stoels van Roomen/ want het sijnes Ooms bastaert dochter was.

Van eenen grooten storm ende Watervloet, 't welck seer dieren tijt veroorsaeckte.

INden Jare van xxxiij. was alsoo groote storm van winde/ dat veel Dijcken in Hollant/ Zeelant/ Vriesland ende inde Veluwe in Vranken/ ende daer quam soo grooten water inden lande/ daer by alle dat ghesaepde Vroen te niete ginghen/ ende daer quam een groote diere tijdt onder de arme Luyden/ want men kocht een schepel tarwe om een Enghelsche Nobel/ ende voort alle ander Vroen daer nae: dese tijdt duerde by nae een gantsch jaer langh/ alsoo datter groot gebreck was van Vroen onder den armen. Des Jaers daer nae quam een groote Pestilentie/ende by sonder in Hollant/ Zeelant/ Brabant/ int landt van Gheire/ ende voort den Rijn opwaerts in Duytslandt/ dattet volck starf by grooten hoopen in allen steden ende dorpen.

Byvoeghsel. Vant belegh van Hertogh Philips voor Calis in Vranckrijck/ An. 1436.

INt leste van September int Jaer M. cccc. xxxvj. werde den Vaps gemaeckt tusschen Koning Kaerle de vij. van Vranckrijck ende Hertoge Philips van Bourgongien/ na dat de oorloghe tusschen haer beyden ontrent xxvj. jaren hadde gheduert/ te weten vant jaer af 1419. doe den Koningh des Hertoghen Vader Hertogh Ian van Bourgongien hadde laten doodslaen/ ofte pijnders toeghelaten hadde dat het gheschiede in sijn by wesen. D'Engelsschen die met Hertoghe Philips Vranckrijck dus lange hadden aenghevochten/ ende verre het meestendeel hadden verovert/ en wouden tot desen peys niet verstaen/ maer bleven daer buyten: ende waren soo qualijck te weden/ dat sy sommighe Hollanders/ Zeelanders/ Vlamingen/ ende andere Hertoghe Philips ondersaten/ die in Enghelandt waren om haer Koopmanschappen/ upt verwoethepdt doodslaegen/ende soudender meer geslagen hebben/ ten ware den Koningh Henrick de vj. dat openbaerlijck hadde doen verbieden/ ende dede alle de Nederlanders datelijck upt Enghelandt vertrecken/ ende schreef lasterlijcke brieven aen eenighe steden/ onder andere aen die van Zierickzee den 14. Decemb. 1435. haer verwerkende tot rebellij/ teghen Hertogh Philips, ende beloofde haer hulpe: maer die van Zierickzee sonden de brieven naer den Hertogh/ die om dese ende andere practijcken van den Koningh van Enghelandt/ der Enghelschen want wert/ ende heeft met groote heyrkracht 's jaers daer aen belegghert de stede van Calis/ die de Engelschen nu 't zedert het jaer 1346. bewonden ende sterckelijck bewaerden. De Vlaminghen quamen tot dit Beleg wel xxx^m. sterck/ ende legerden haer aende lantzijde: daer na quamen de Steden van Hollant ende Zeelant/ende quamen te water met haer schepen voor de Haven van Calis/ ende deden eenighe schepen met sant sincken/ om soo den ingangh vande haven den Enghelschen te beletten: maer de hooghe Zeevloet komende/ spoelden de santschepen weg/ ende de Hollandtsche Schepen wesende van d'Engelsche omtingelt te worden/ weken weder na Hollant. Ende alsoo die van Calis haer seer vromelijc weerden/ ende dickwijls uytvallende/ die van Gent ende Vlaminghen groote afbreuck hadden ghedaen met doodslaen ende banghen/ soo begonnen sy te murpen/ roepende/ dat sy van des Hertoghen Raetsheeren verraden ende vande Hollanders verlaten waren/ ende op-trekende liepen sy weder t'huyswaert/ soo dat Hertoghe Philips vant belegh in grooter spijt ende ongenuchte moest opbreke/ met de Hollanders die te lande gekomen waren. Die van Haerlem verloren ende liete daer een groote busse oft stuck geschut ghenoemt Hoppen-bier/ ende die van Leyden oock een die de Swarte-Griet genoemt werde/ ende waren verbaerlijcke groote stucken/ na dien tijt te spreken.

Vanden Edelen Schiltboortighe mannen die in dese tijt waren in den landen van Hollant, Zeelant ende Vrieslandt.

OMtrent dese tijdt dat Hertoghe Philips heere van desen Landen geworden was/ waren inden lande vā Hollant/ Zeelant ende Vrieslant vele vermaerde vrome heeren ende Schiltboortighe mannen/ daer dese de principaelste af waren:

Heere Huyghe van Lannoy, heere van Sanctus/ Stadthouder van Hollandt/ Zeelant ende Vrieslant.

Vranck van Borsselen, Grave van Oostervant/ die te wijve hadde ghehadt Vrouwe Iacoba, Hertoginne van Beveren/ Gravinne van Henegouwen/ Hollant/ Zeelant ende Vrieslant.

Reynout van Bredenroede, van Vranen ende van der Amepde/ heere Gijsbrecht van Bredenroede sijn broeder/ Dompvoost ende na Elect van Vtrecht.

Jonckheer Willem van Bredenroede haren Oom.

Iacob van Gaesbeeck, Abcroude/ Wijck te Duerstede/ Putten ende Strijen.

Iohan heere van Egmont ende Willem heere van Asselstein/ gebroeders.

Hendrick, heere van Wassenaer/ Iohan van Wassenaer/ heere van Voorburgh/ gebroeders.

Hendrick van Borsselen/ heer vander Veer.

Jonckheer Aernt, heere van Sebenberghen/ die heere van Haemstede in Zeelant.

Ian heere van Kruytinghen.

Henrick Burggrave van Montfoort.

Joncheer Adriaen van Borsselen/ heere van Bygdam heer Jacob van Borsselen/ gebroeders.

Jonckheer Willem, heere van Haeldwijc ende van Wateringen: Aelbrecht van Haeldwijck/ broeders.

Philips, heere van Horstgeen.

Rutger, heere van Boetzelaer ende van Asperen.

Dierck. heere van Heuchelon.

Lodewijck van Treslongen.

Willem, Hertoghe Aelbrechts bastaert sone/ ende desen Hertoghe Philips bastaert oom/ den welcken hy tot eenen vryen leen gaf in West vrieslant dry dorpen/ als Schaghen/ Warningen ende Haring-huysen/ ende dit was d'eerste heere van Schagen.

Evert Hertoghe Willems bastaert soon/ de eerste heere van Hoochtwoude.

Lodewijck, die bastaert sijn broeder.

Ian

Ian van Vianen/ heere van Voorbes.
Dirck vander Merwen.
Gherrit van Voelgeest / heere van Hoochmade/ Casteleyn van Schoonhoven.
Gherrit van Voelgeest sijn Neef.
Gillis van Cralingen. Gerrit van Zijl.
Baertout van Assendelf/meest alle Ridderen.
Ian vander Lecq.
Willem van Egmont heere van Hoetermeer.
Gerrit heere van Heemstede ende Bentshupsen.
Ian van Hodenpijl. Willem van Langheraeck.
Iacob vander Woude / heere van Warmont ende van Alkemade. Adriaen van Raephorst.
Gerrit van Vliet. Wouter van Matenes.
Herpert van Foreest.
Ghijsbrecht van Swieten/ Ridder.
Ian van Swieten/ Schout van Leyden.
Gerrit Wtenhaghe. Frederick van Seventer.
Floris van Alkemade. Dirck van Assendelf.
Otte van Merestein. Floris van Kijshoeck. Alle wrome Schiltknechten: dese ende meer andere hebben haer wromelijck gheset in strijden ende oorloghen voor haren Prins ende sijne Landen / ende sommige verslaghen/als na gheseyt sal worden.

Van een groot oorloghe ende Waterstrijden die de Hollanders ende Zeelanders hadden teghen den Oosterlingen. Mitsgaders van eenen brant binnen der Goude.

Inden Jare ons Heeren M. cccc. xxxbijj. stont een groot fel Oorloghe tusschen den Hollanders ende Zeelanders aen d'eene zijde / ende de Oostersche steden/als Lubet/Hamburgh/ Lunenburgh / Wisineer/ Rostwijck ende Zonde/ de oorsaecke van desen oorloge was dese: Daer was een tweedracht in voorleden jaren gheweest tusschen den Hollanders ende de steden voorseyt / ende met dese steden waren toegheballen de Venetianen/ Spaensaerts/ ende die van Prupssen / de Hollanders upt rechter eenboudichepdt/ boeren te water Oost-waert ende West-waert / doende haer Koopmanschap / ende dus varende worden sp vanden Oosterlingen berooft / geslagen ende sonder compassie gevangen ende in karcheren ghelept/ende deden den Hollanders groote ende onverwinlijcke schade / waer af dat een groote tweedracht tusschen hen beyden op-gheresen is. De Hertoghe beteyghende eenen sonderlinghen dagh om van peys te spreken. De Oosterlingen zenden ten voorsz dagh waert twee notabele mannen/ als heere Henrick Rapesilver, Ridder gheboren van Danswijck/ende heere Henrick voorraer, Ridder geboren van Lubeck: de Hollanders senden oock haer Ambassaten / onder dewelcke dat eene was ghenoemt Evert Iacobsz. Burgemeester van Amsterdam / ende hadde met hem ghebracht in schriften alle die schaden die de Oosterlingen binnen desen tijde hadden gedaen/ dewelcke ghestimeert ende ghetaxeert wert boven de 50. duysent gouden gulden. Ende als daer vele dingen ende woorden getracteert ende ghehandelt worden/ spraken ten lesten de Hollanders / ende seyden: Siet ghy Heeren / daer en sal niet meer af worden / ende wy en willen anders niet doen / dan dieft een van beyden/ gheeft ons weder onse schade van u luyden ons ghedaen / oft gaet een openbaer oorloghe aen teghen ons/ ende dat doende sullen wy onse schade wel verhalen. Op dese woorden namen de Oosterlinghen haer deliberatie / ende ontseyden de Hollanders te vper ende te swaert: ende met desen antwoorde teghen sp elck weder totten haren / seghghende wat daer ghedaen ware. De Hollanders by consent ende beliefve vanden Hertoghe/ deden maken in Zeelandt/ ende in de steden van Hollandt / als Dordrecht / Haerlem / Amstelredam/ Hoorn / Enchuysen/ Goude / Rotterdam ende andere steden van Hollandt / Zeelant ende Vriesland/ vele oorlogh-schepen/ende verseghen hen van veel wrome Soudeniers/ knechten ende bootsghesellen/ met kloecke Capiteynen ende mannen van oorloghen. Dese aldus vergadert wesende/ togen sp ter Zeewaert in grooten ghetale / wel versien van alles watmen ten oorloghe behoefde. Ende daer tegen quamen de Oosterlingen seer wromelijck/wel toeghemaeckt met Schepen ben oorlogen ende geschutten / maer ten baette henluyden niet/ hoe kloeck/hoe stout / hoe vroom ende sterck sp waren/ de Hollanders benamen hen twintigh groote Schepen/ ende daer toe dry Crapers komende upt Pruyse/ geladen met sout ende andere dinghen / ende onder dese Schepen was oock een Kraeck gheladen met allerley goet/toebehoorende den Venetianen / daer sp upterma-ten veel goets ende schats in vonden / dat sp al te samen roofden ende deelden onder malkanderen / ende dese Kraecke wert in Zeelant gevoert ende verbrant. Op dese tijdt deden de Hollanders den Oosterlinghen ongelijchen meer schaden ban pilgeren ende rooven / dan hen te voren vanden Oosterlinghen ghedaen was/ ende dit selfde hadde dese Hendrick Rapesilver Ridder van Danswijck den Oosterlingen te voren ghepropheteert/ seghghende: De Leeuwe slaept nu: maer siet dat ghy hem niet en weckt: ende wecht ghy hem / siet hoe ghy hem weder stillet. De Hollanders ende Zeelanders waren so kloet/ende in so grooter menichte opter Zee/ datmen in langhe tijden anders ghheen schepen opter Zee en bernam dan dese/ende in een teycken van desen hinghen sp besseren aen haer maersen / dat sp die Zee gevaeghlt ende schoon gemaeckt hadden vanden anderen schepen haerder vpanden. Ende so wat gevangens de Oosterlingen hadden vanden Hollanders ende Zeelanders / die tracteerden sp seer onmenschelijck / ende beslotense in donckere karcheren / pijnende met mentgerley tormenten / met honger ende dorst sonder eenige barmhertighepdt: maer de Hollanders leefden met hare gevangens seer sachtelijcken ende genadelijcken/ ende tracteerdense seer goedertierlijck. Dit oorloghe duerde ontrent dry jaren langh: Soo ist gebeurt op S. Iacobs dagh Apostel / dat dry groote Oosterssche schepen van oorloghe quamen ghesepelt ontrent Noorwegen/vanden welcken een kloeck vroom oorloghs Capiteyn was / geheeten Pieter Brant. De Hollanders meenende dattet van hare schepen hadden gheweest/ ende zepden naerder: daer by komende / vraeghden sp den Patroon wien sp waren. Sp seyden / upt Oostlant/ende Pieter Brant is onse Hooftman. Doe seyden de Hollanders: morgen sullen wy u strijt leveren / ende aen boorde legghen. Des anderen daeghs als de sonne opghegaen was / quamen de Hollanders met ses schepen ghezeplt / maer niet soo groot als de dry Oosterssche schepen/ende waren sterc ontrent vier hondert ende vijftich mannen: als nu de Oosterlingen dese ses schepen sagen/hielden sp haer spot daer mede / verachtense/ende riepen: komt hier naerder / eñ wy sullen alle u ses schepen setten in een van onse schepen. De Hollanders quamen ende klampten vromelijck aen boort ende bestonden teghen malkanderen hanst-ghemeen te worden/ende de Hollanders hadden hen daer alsoo/ dat sp die drie schepen machtigh worden/ ende kregen daer een groot swaer goet ende rijckdomme/ ende namen dē hooftman Pieter Brant met veel andere ghevanghen/ daer wasser met allen veel verslagen ende verdroncke/ ende sp brochten dese schepen metten gevangen in Hollant tot Hoorn / ende sp deelden den roove ende de ghevanghenen onder malkanderen/ende Pieter Brant die Capiteyn quam eenen goeden man te lote / die hem goedertierlijck tracteerde. Een wijle tijdts daer na verkreegh dese Capiteyn voorsz oorlof van sijnen heere die hem ghevangen hadde/ ende repsde op seker schepe in Oostlant/ende spraeck openbaer aldus tot sijnen mede-lantsmannen den Oosterlingen: Wy onsalighe tyranniseren seer teghen den Hollanderen / aendoende dien vele tormenten ende pijnen / ende laten die dā honger ende dorste sterven in duysteren karcheren / maer sp als Edele ende barmhertige Christen menschen/ bewijsen ons groote vrientschap: want met dus vele gheits ende kleederen hebben sp my laten gaen op mijn seker schepe/ende tot sulcke dage weder in te komen: ende

alsoo

also dese Pieter Brant een eerbaer en notabel man/ ende seer geacht was onder den Oosterlinghen/ soo gheloofden sy het te vet/ ende doen sijne woorden/ hielden sy op van meer te oorloghen. Ende inden Jare ons Heeren M.cccc.ende xij.op S. Dionijs dach was een dachvaert gehouden tot Coppenhaven / ende daer worde een bestant gemaeckt xij. Jaren duerende / tusschen den Hollanders ende de ses Oosterssche steden voorsz ende inder selver dachvaert wert oock een pays ghemaeckt tusschen die van Duytssen / den Koninghe van Denemarcken/ende den Hollanderen.

Item inden jare M. cccc.ende xxxviij. doen dit oorloge een stack/ wasser een groote brant binnen die stede vander Goude des daghes na S. Bartelmeus dagh van tsavonts te vij.uren tot des morgens te vij. uren/ soo dat't meestedeel vander stede verbrande : ende alsoot op die tijdt een vloeyende water was inder Yssel/ so salveerden ende berghden de luyden vele schats ende goets inde schepen die inder haven lagen.

Hertoge Philips brengt onder hem dat Hertogdom van Lutzenburgh. Ende hoe heere Roelof van Diephout, Bisschop van Vtrecht onder sijne obidientie kreegh die jurisdictie, int Geestelic, vant lant van Hollandt ende Zeelant, ende van eenen grooten oploop, binnen die stede van Amstelredam: Ende hoe Vrouwe Ysabele Hertoginne van Bourgoengen in Hollant quam.

Inden Jare ons Heeren M.cccc.ende xl. schepde van dese werelt Vrouwe Elizabeth, Hertoghinne van Lutsenburgh/ die eerst tot eenen man gheha dt hadde Hertoghe Anthonis van Brabant / Hertoghe Philips Soon van Bourgoengen/ende na sijnder doot nam sy te man Hertoghe Ian van Beyeren / Hertoge Aelbrechts soon. Ende also sy sonder bijlaende gheboorte gestorven was/ so hadde Hertoge Willem van Hassen behendelicken ende behendighlicken dat Hertoghdom ingenomen en betrachtight. Hertoge Philips die hem vermat van rechts wegen dit voorsept Hertoghdom toe te behooren/ vergaerde uytermaten veel gewapent volck / ende heeft dat Hertoghdom met grooten strijt weder ghekregen / 't welck hy voortaen heeft met rusten en vreden beseten / ende sette daer in heer Cornelis Ridder/ sijnen bastaert sone tot eenen Regent.

Int selve Jaer heeft heer Roelof van Diephout Bisschop van Vtrecht / door wille ende ghebodt des moghenden Prince Hertoghe Philips van Bourgoengen weder onder sijne gheestelijcke jurisdictie ende obedientie ghekreghen de steden ende dorpen des Lants van Hollant/Zeelant ende Vriesland/ want sedert den tijdt dat heere Sweer van Cuylenburgh Bisschop van Vtrecht vanden Paus Eugenius ende dat Concilium van Basel ghedestitueert ende berooft was / ende hy upter Stadt van Vtrecht verdreven / dwelcke gheschiede int Jaer ons Heeren M.cccc. ende xxvj.so hadden hen die Hollanders afghetoghen vander obedientie des stoels van Vtrecht tot desen daghe toe. Ende als heere Sweer te Basel ghestorven was / adhereerden sy die Electie van Heere Walraven van Meurs/ die sommighe verdreven Canonicken hen tot eenen Bisschop van Vtrecht ghekoren hadden. Maer die groot-moedighe Prince / die desen tweedracht ende schaedighe niet langher gheleughen en wilde onder sijne onderssaten/ghebood op schere groote pennen : alsoo inden Cijnsdom van Vtrecht en ware niet meer dan eene Harder / woude hy oot datter ware een Schaepsvoye.

Ontrent desen tijdt als inden Jare ons Heeren M. cccc. ende xliij. is een groot rumoer ende oploop geresen inde steden des Lants van Hollandt / overmits de twee partijen vanden Hoecx ende Cabbeljaus / die tegen malkanderen op stonden/ ende dat in dese manieren. Also gelijc voor gesept is/ hadde Hertoghe Philips onder sijne subjectie ende onderdanighheyt xxij. Lantschappen/ende want hy in elc van dien selver in persoone niet wesen en mochte om recht ende Justitie te doene: Waeromme dat hy in sommighe van dien heeft geconstitueert ende geset Presidenten / Regenten/of Stedehouderen / die den onderssaten upt sijnen name recht doen souden/ende heeft inden lande van Hollant/ Zeelant ende Westvrieslant gheset als Stedehouder heere Huyghe van Sanctus om metten heere vanden Rade die vanden Prince daer toe geordineert en gestelt waren den volcke inden Landen recht te doen. Ende als dese heere van Sanctus van sijn officie berooft was/ heeft de Prince in sijn stede ghekoren ende gheset heere Willem van Lalayn/Ridder upt Henegouwen/ wiens dochter heere Reynout van Bredenroede/ heere van Viane ende Amepde/genoemt Yolent, tot eenen wijfve genomen hadde : So bestonden dan dese twee partijen seer vreesselijcken tegen malkanderen op te staen binnen Amstelredam/Haerlem/ en bysonder binnen Leyden/ want de Rectoren ende Regeerders vander steden hadden den Prince soo grooten somme van penningen beloeft te gheven/ dat sy die niet wel betalen mochten sonder groote schatting he vander Poorterijen der steden: ende de Regenten vander steden waren doe ter tijt al meest vander Hoecx partije/ nochtans hadden de andere van den obersten der Cabbeljaus partije in dese bede ende somme van penningen mede gheconsenteert. Ende om den Prince te voldoen van sijne bede ende beloefde somme van penningen/so worden de ercijsen seer verhoocht/ ende de poorterije seer beswaert / ende verbonden hen met den Obersten vander andere partye: waer upt dat een grooten twist ende tweedracht tusschen dese twee partijen opstont. So is dan op den eersten Augusti een grooten oploop geschiet binnen de stede van Amstelredam/ want de Hoecx verdreven alle de Cabbeljaus ende die daer aenbleefden / upt hare stede/ ende quamen binnen Haerlem/ende hadden daer heure toevlucht als tot heuren vrienden. Ende de Regheenten vander stede deden terstont soudenieren ende inrechten binnen der stede komen om die te beschermen / onder welcke dat mede was Joncheer Ghijsbrecht des Heeren soon van Bredenroede ende heere Reynouts broeder/ende bleef daer binnen so lange dit oorloge duerde. Ende by wijlen quam dese heere Reynout met vele soudeniers binnen Amstelredam/ om die stede in goeden puncten t'onderhouden / ende dese tweedracht stont langhe tijt : Ende de Regenten vander stede verbanneden ende verdreven oock upt der selver stede alle de fautoren ende poorters die metten Cabbeljaus te vielen. Hertoge Philips op die tijt binnen Brussel liggende/ende als hy dese mare suelijcken vernomen hadde van desen grooten ende hatelijcken tweedracht / sante daer terstont met een eerlijck ghesel schap sijne huysvrouwe Ysabele Hertoginne / om met wijsheyt desen tweedracht neder te leggen / ende weder eenen nieuwen pays maken / ende komende ter Goude / wert sy daer eerlijcken ontfangen/ ende van daer toogh sy in 's Gravenhage/ende bleef daer een wijl tijts liggen. Binnen desen tijden quamen meest alle de heeren ende Ridderschappen vanden Landen by haer / om met raet ende daet haer bystant te doen: als heer Vranck van Borssele Grave van Oesterbant/ Reynout heere van Bredenroede/ Ian heer van Egmont / Henrick heere van Wassenaer/ Willem heere van Ysselstein Baroenen/ Willem heere van Paeldwijck/Gerrit van Poelgheest Ridderen/Adriaen van Raephorst / Gerrit van Zijl/ Iacob vanden Woude / Willem van Alkemade / met meer andere heeren ende Schiltknapen upt Hollant.

Van eenē oploop die doe ter tijt binnē Haerlem geschiede, ende hoe die Prince eenen anderen Stedehouder settede.

Ende als die Princesse aldus inden Hage lagh ende tracteerde dagelijcx metten heeren en Ridderschap vandē lande om dese bede en tweedracht te doē cesseren/so is op die selve tijt eenen grootē oploop geschiet vanden poorters van Haerlem tegen de Regenten der stede/ter cause vander selver sake / als vander exactien/ groote

Digitized by Google

groote schattingen ende belastingen der poorteren. Op een tijdt als op eenen morgenstont quam een deel van den poorters tot Claes van Adrichom ende Huge Abbout Burgemeesteren/ eñ hadden vele scharpe woorden tegen malkanderen vanden beswaringen eñ opsettinge vanden erfsen. Dese voorseyde Burghemeesteren/die seer hooghmoedigh waren/ spraken dese poorteren seer scharpelijckē eñ wreedelijcken toe/alsoo datter een groot rumoer inder kercken worde/ mits dat haer woorden hart ende fel waren/ alsoo dat Claes van Adrichom metten synen upter kercken ging tot synen huyse staende opten hoeck van S. Ians strate/ ende desghelijcken syn jonghen broeder ghenoemt Symon van Adrichom/ende was vander andere partije/eñ greep alle die wapenē van oorlogen/als swaerden/pieckē eñ kupsen/ ende trat int vleyshuys/ende spyat totten vleyshouders: hebdy nu moet ende mans herten so volght my/ ende ginghen met dien over 't sant met alle synen gheselschappen tot synen huyse/staende in die Koninck strate/ ende siet/ die vleyshouwers ende alle die van syner secten ende partijen waren/volgden hem/ende de andere sloegen de groote klocke / om de poorters by een te vergaderen: Ende desghelijcken vergaderden de Hoecks partije in eenige huysen/ om hen selven te beschermen teghen den Cabbeljaus ende den poorters. Doe quamen de Poorters metten ghenen die vander Cabbeljaus partije waren ende belepdē Claes van Adrichom in zijn eygen huys/ ende dede meenighe listicheydt om hem upter stede te verdrijven/ ende daer was een groot rumoer ende oorloghse onder de Poorterije/ want die binnen den huyse waren schoten met alle seer ter stede-waert in met bussen ende boghen/ ende daer werter vele ghequetst ende doot-gheschoten. De Hertoginne dit vernemende/ sende terstont eenen Ridder van heure dienaers/ met heere Gherrit van Zijl Ridder/ende geboot den poorters van des Heeren weghen dat sy terstont haer wapenen neder leyghen souden/ dwelcke sy van stonden aen deden. Ende die Hertoginne stelden haer opten wege metten Heere van Borsselen Grave van Oesterbant diet metten Cabbeljaus hielt/ende den Stedehouder heere Willem van Lalepn diet metten Hoecx hielt/om tot Haerlem te trecken/ eñ alle twist ende onlede neder leggen/eñ dese twee Heeren repsten voor/eer dat de Princesse quam. Eñ als sy gekomen waren tot Hillegom, vernam heere Willem bā Lalepn alsulcke tydinge dat hy wederom repsde inden Hage/want die van Haerlem souden hem doot ghesla-gen hebben: maer de Grave van Oesterbant met synē adhereenten reet voort binnen Haerlem/ eñ overlepde ende adviseerde hoe hy synē vrienden van syner partije best helpen soude moghen: ende wepnigh tijts hier na/als op Sinte Willeboorts abont/ quam de Hertoginnē met een eerlicke staet binnen Haerlem/ eñ int inkomē geschiede haer ende hare familie groote lasterin-gen eñ schanden: Want also heere Willem van Lalepn Stedehouder een hooft eñ opperste was vander Hoecx partije/ eñ door wien de Cabbeljaus ondertreden worden/ soo meenden de poorters dat hy metter Hertoginnen mede inder stadt gekomen ware/ eñ sochten onerlicken eñ schandelicken onder der Hertoginnen kleederen ende heure Jousseren oft hy daer ghesweest hadde/ ende souden hem sonder twijfel doot geslaghen hebben/ waerom de Princesse in grooten vreese eñ angste was. Ende als sy sagen dat hy daer niet en was / soo ontfingen sy de Hertoginne met grooter eeren / eñ baden oot-moedelicken genade van heure misdaet eñ oneeren die sy tegen haer bedreven eñ misdaen hadden: Ende des anderen daeghs/als op S. Willeboorts dagh/ worden alle de Hoecx partije ende die daer aen kleefden/ upter stede verdreven/ dewelcke de Princesse nauwelijcks beschutten mochte dat sy niet geslagen en worden: ende alle die vander Cabbeljauscher partije upter stede van Haerlem hadden ghesweest/ quamen weder binnen der stede: Ende sy beval den poorteren van Amsterdam/eñ die vander Hoecx partije waren/ ende den genen die upt Haerlem verdreven waren/ dat sy tot de stede wel sien souden/ende die bewaren. Eñ de Hertoginne vā alle saken wel gheinformeert wesende/ repsde wederom naer Brussel totten Hertoge haer man/ ende gaf hem te kēnen alle 't gene dat haer weder waren was. Ende als de Prince dit van synen wijve hadde verstaen/ dede hy terstont geven een mandament/ ende dede verdaghvaerden op de pepne van lijf eñ goet/ dat alle die overste vanden Ridderschappen ende vanden steden sonder vertrec by hem tot Brussel komen souden metten heere van Lalepn de Stedehouder: dwelck also is gheschiet. Ende als sy alle vergadert warē/eñ de Prince bepde die partijen elc bysonder eñ int lange gehoort ende die saken met goeden beschepde wel verstaen hadde/ destitueerde ende assette hy den voorseyden heere van Lalepn van synē officie des Stedehouderschaps/ eñ gaf dat eenen notabelen man ghebooren upt Vlaenderen/ghenoemt Goos-wijn de Wilde, ende op dat hy niet boeren en soude den name van synen voorsate/soo wert hy geheeten de Pre-sident van Hollant/ Zeelant eñ Vrieslant. Eñ hoe wel dese heer Willem van Lalepn dat Stedehouderschap qualicken hadde geregeert eñ misbruyckt / nochtans so regeerden ende bestierde dat dele schentlicker ende par-tijelicker dese Meester Gooswijn de Wilde, President/ als ghy na hooren sult.

Van eenen oploop ende rumoer dat binnen der stede van Leyden was tusschen den twee partijen.

OMtrent Paesschen int Jaer ons Heeren duysent vier hondert vijfenveertigh quam dese Meester Gooswijn de Wilde als President der lande van Hollant/Zeelant eñ West-vrieslant in des Graven-hage daer hy eerlicken vanden Raet eñ Ridderschap ont-fangen worde. Ende niet lange daer na begonden de partijen binnen Leyden tegen malkander op te staen/ want Floris van Boschuysen Schout van Leyden stont op in grooter tweedracht teghen Baldewijn van Swieten/ter cause van een Graf/ leggende in S. Pie-ters Kercke/ dwelck elck vermat hem te wesen/ ende de twee hadden vele adherenten elc in synē salle: Ende daer-en-boven soo hadde dese Floris van Boschuysen een plepte/ ter cause van synē officie / staende teghen Simon Vrericx, want dese Symon hadde verkreghen dat Schoutambocht van Leyden/ ende komende binnen Leyden / dede hy synē commissie condighen die hem Hertoghe Philips ghegheven hadde. Floris van Boschuysen Schout van Leyden appelleerde teghen synē Commissie/ ende sette eenen Onderschout in synē stede/ ende repsde na Brussel om te achtervolghen synē appellacie: Ende Symon Vrericx begheerende oock synē Commissie te defenderen/ liet hem vanden Pre-sident int voorseyde officie van den Schout-ambocht in Leyden/ ende overmits auctoriteyt des Presidents ende upt krachte synē commissie sette hy oock eenen Onderschout/ ende alsus waren binnen der stede twee Schouten ende twee Onderschouten. Daer na ghe-vielt dat eenen ghenoemt Ian Daniels soon quam ghe-gaen voor hy den huyse van Beukel Heerman, sittende op de stoepe oft banckie voor zijn deure / welcke Ian Daniels soo te wijve hadde Baerte Floris suster van Boschuysen/ ende int voor hy gaen ontginghen een wint van achteren/ dwelcke Beuckel seer qualijck nam/ ende spraeck met grooter toornicheyt: Doet ghy dat,tot spijt ende schande van my/ ic belove u dat/ ic salt u ver-gelden. Doe spraeck Ian Daniels soon: Doet al dat ghy meught/ende met dien woorden schepden sy: Eñ van dien dage voort bestonden sy elck meer ende meer tegen malkanderen op te staen / alsoo datter groote twee-dracht ende disvoort tusschen beyden partijē inder stede waren. Soo ist ghevallen op onser lieve Vrouwen abont bisitatie / dats opten eersten dagh van Julio/ dat om deser saken willen eenen grooten oploop ende rumoer gheschiede tusschen beyden partijen / ende grepen elck heure wapenen/ ende liepen int harnasch om tegen malkanderen te strijden: Ende van stonden aen souden de Cabbeljaus inden Haghe aen den President ende Heeren vanden Raede om bystant. Terstont soo

bede de Pzesident vergaderen bele mannen van wapenen / upten Haghe ende van Delft ende quam haestelicken met bele waghenen ghevaren/ende met paerden / met veel Heeren ende Edelen vander Cabbeliauscher partije / ende met grooter menichte van poozters van Delft ende upten Haghe binnen der Stede van Leyden om houre partije bystant te doen. Ende binnen Leyden komende / namen sy terstont der stede bannier / ende vergaerden met allen heuren adherenten op die blaeuwe steen/ende heer Ian van Wassenaer voegh de banniere/ ende daer quamt al by dat van die partije ende poozese was. Die andere vander Hoecks partije vergaerden op de Nieuwe-straet by de Hooghelantsche Kercke / ende waren oock eenen grooten hoop / dese traden voozt om over den Rijn te gaen na die Hoozn-brugghe/ om soo voozt te gaen aen de Vreedestraet na de Blaeuwe Steen / om teghen den anderen eenen slagh te slaen. Eñ als sy op die Hooznbruggh-ghe stonden/quam tot henluyden Gerrit Potter, ende was ghesonden vander Cabbeljauscher partijen / ende spzac met henluyden om paps ende eendzachtighepdt te maken/ ende dede de Hoecrse daer staen op die bruggh-ghe / ende als hy antwoozde hadde ontfanghen/ginghy hy snellicken weder totten Cabbeljaus / maer eenen anderen wegh dan hy ghekomen was: ende ter wijlen dat hy synen wegh ginghy / quamen die Cabbeljaus ghedzonghen dooz die kleyne Hoozn-bruggh-ghe naer de bruggh-ghe toe / om de Hoecks te bevechten / die daer stonden niet om te vechten / maer om vzede ende paps te maken / obermidts die woozden die Gherrit Potter hen voorghesprooken hadde: Ende dzonghen soo voeselijchen op de Hoecrse / dat sy te rugghe moesten tot aen S. Pancraes kerck ende kerckhove / ende daer mosten met allen veel ghequetst ende ghevanghen/ende deser ghevanghens waren wel. C. ende xx. ende woozden alle inden Hagh-ghe ghevoert / vanden welcken woozden dese dzie ontlooft / als Ian Daniels Soon hier vozen vermelt/ Ian van Haesbroec ende Meynaert Aert soon/ ende men sonder noch meer ghevecht hebben en hadde het die Grave van Oesterbant niet belet ende wederstaen / ende die andere moesten hen koopen ende lossen met veel ghelts.

Hoe dat dese twee partijen van Hoecx en Cabbeljaus vereenight worden.

ALs dit aldus deerlijchen was gheschiet / ende de Hertoghe dit vernomen hadde / nam hy op in Hollant te komen om dese twee partijen te vereenigen/ ende in ruste ende vzeden te setten: Ende quam in Hollant metten Grave Ian van Nassouwen / Heere van Vreeda / ende met meer andere Heeren ende Ridderen in groote ghetale / ende daer quam oock mede met hem heere Ian van Hensbergh Bisschop van Ludick / om te verbzinghen remissie vander misdaedt des Pzinchelijchen Majesteyts / van dat gheene dat de Hoecrse teghen haren Pzince misdaen mochten hebben / dooz gunste Joncx-heer Ghijsbrechts van Vreedenroede Dompzoost van Vtrecht synen Neve / dooz wiens instantie ende begheerte die Bisschop alhaer mede Pzince mede ghekomen was. Ende als de Pzince in Hollandt quam / sende hy Grave Ian van Nassouwen voor tot Haerlem om sijne toe-komst te intimeren/ ende den Poozteren doen weten. Ende als hy tot Haerlem quam / dede hy sijne commissie als hem bevolen was/ende dese Grave Ian van Nassouwen was ghekoosen tot Sint Ians Heeren : daer na quam die Pzince/ende hadde zijn logijs tot Baertout van Assendelf synder kerck-voozn. Dit verhoozende heere Gijsbrecht van Vredenroede de Dompzoost / quam tot Haerlem / ende was mede gelogeert inden hupse daer de Pzince lagh/ ende by wesen vanden Bisschop van Ludick synen Neve ende den Grave van Nassouwen/ maechte hy paps ende vzede metten Heroge / daer sijn vrienden seer om gestoozt waren. Daer na op S. Lijsberten dagh quam de Pzince binnen Amstelredam/ ende bzocht daer in alle de ghebannen ende verdzevene poozters vander stede/ende hy versette dat ghevecht/ eñ sette van elcke partije twee Burghemeesters / als Iacob Braesman, Bartelmeus Does, Pouwels Aelbrechtsz ende Grebber Dircksz ende daer toe noch seven Schepenen / die alle dienen souden tot onser lieber Vzouwen lichtmisse/wanneer dan / na ouder gewoonten 't Ghevechte te setten plagh binnen der selber stede van Amstelredam. Als Hertoghe Philips aldus van die een stede tot den anderen ghevepst / wijslick alle dinghen in goeden state ende polycie ghecozdineert ende gheset / goeden paps ende vzede tusschen den twee partijen ghemaeckt hadde / is hy weder na Vzabant ghevepst.

Hoe die Presidẽt van Hollant meester Gooswijn de Wilde onthoost worde, ende een andere in zijn stede geordineert is, ende van een groot tempeest inde lucht opten Palmsondagh.

DAer nae inden Jare van sessenveertigh / soo heeft meester Gooswijn de Wilde, Pzesident van Hollant eenen grooten nijt begrepen opten Castelein van Medenblick / ghenoemt N. Banyaert, ende leyde hem op dat hy eenen man vermoozt soude hebben: Banyaert de Castelein beschuldighde desen Pzesident weder met een leelijche sake teghen der natueren. Van welcke tweedracht een groot rumoer in Hollandt opghestaen is: Ende elck van dese twee hadden adherenten die hen by stonden ende excuseerden. Om welcher saecken willen Hertoghe Philips eenen notabelen ende Edelen Ambassaet ghewoenat heere Ian van Lannoy/ uyt Vlaenderen / ghesonden heeft/ den welcken hy ghaf vollomen auctozitept ende commissie om neerstighe inquisitie te doen op die voozseyden personen. Heere Ian voozsept komende in Hollant / ende aenhoozende die beschuldinghen vanden partijen / vernam eñ verstont wel dat hem van noode was kloecheljck ende behendelijck in desen saechen te pzocederen / ende heeft meester Gooswijn den Pzesident ende Banyaert den Casteleyn ghebanghen ghevoert opt Slot te Heusden/ om daer neerstigh onderzoeck te moghen doen: ende aenhoozende die accusatien vanden partijen ende van elck bysonder / beschuldighden sy elck de eenen den anderen met alle die redenen ende bewijsinghen die sy hy brenghen konden / vanden voozseyden leelijchen saken. Ende de Casteleyn is bevonden ghevveest een man doot ghestaghen te hebben / maer niet in manieren van moozt : Ende examinerende den voozseyden Pzesident / en konden sy niet de uyt-komst van hem vinden oft op hem binden / maer niet te min hielden sy hem norhtans seer suspect ende schuldigh / obermidts die merckelijcke bewijsingen ende documenten tegen hem gedaen wesende. Ende als dese sake aldus een Jaer eñ een half gestaen hadde / dede hy den Pzesident brengen van t'slot te Heusden opt huys te Lovenstein/ende weert daer in bangenissen gehouden. Ende daer wesende/ alsoemen gemeenlijcke seyde / quamen de Inquisiteurs ende ondersoeckers weder tot hẽ/eñ stelde hem op zijn lijden voeten onder den blaeuwen Hemel / eñ coomende hem een groot barmende over aen d'eene zijde/ ende een root ghesprept laken op d'ander zijde / ende spzaken tot hem: Siet meester Gooswijn, en wilt ons niet langher houden twijffelende / ghy siet u doot voor u oogben/ want wy weten certeyn dat ghy schuldigh zijt ende moet daerom sterven/ ende alsoo ghy een eerbaer persoon altijt ghevveest zijt/ soo willen wy u ghenade doen dat ghy meught kiesen eenen doot dient u belieft: want ist sake dat ghy u schulde bekijdet / men sal u onthoofden/ende doet ghy des niet/ men sal u branden / want wy sonder alle twijffelinghe seeckerlijck kennen ende weten u schuldigh te zijn. De Pzesident dit hoozende/ verschzicte ende vzeesde zijn herte seer/ eñ versuchtende spzack hy: O laten wy onsalige mensch/ ic hebbe grouwelijck gesondight/ende beliende zijn schult/ seggbende: dus ende aldus hebbe ick ghedaen ende gheleeft. Dit gedaen/ ende sijn bierijne gesproken hebbende/ wert hy onthoost opter selber stede/ ende de Casteleyn van Me-

den-

denblick werde wp laten gaen / blijvende Casteleyn. Ende nae meester Gooswijns doodt werdt dese Heere Ian van Lannoy gheset van Hertoghe Philips te wesen Stedehouder van Hollandt / Zeelandt / ende van Vrieslandt.

Int Jaer van xlvj. vooꝛsepdt/ was een seer grooten penninghest van winde/ van reghen/ van hagel ende sneeu in desen landen van Hollant/Zeelant/ Vrieslant/ Brabandt / Vlaenderen ende in anderen landen / die groote schaden dede in kercken / huysen/ sloten/ boomen ende wuchten. De grooten Cooꝛn vander kercken tot Zutphen viel neder / ende daer bleven x. luyden onder doot. Vele schaden gheschieden obermidts den inbreken van den dijcken / daer groot volck ende veel beesten af verdroncken opten Palmsondach/ ende was doen ter tijdt op den x. dach vanden Apꝛille.

Vande rebelheyt der Waterlanderen tegẽ den Prince, overmits die bede die hem geconsenteert was, ende hoe sy daeromme gestraft worden.

HIer na inden Jare duysendt vier hondert ende seventhiendeertich hebben hen de voꝛsen vanden Waterlanders geset eñ rebelleert tegens den heerẽ van den Rade in Hollant/de salue waerom/was dese. Obermidts sonderlinge saken was den Prince geconsenteert een bede vanden gemeenen Landen / nu waren eenighe vanden notabelsten ghedeputeert die dese penninghen ordineren ende taxeren souden na de grootheyt eñ rijcheyt vanden landen/ende voꝛden als doe de Waterlanders hooger getaxeert ende gheset inder contributie van der bede dan sy te voꝛen pleghen te geven. Dit vernemende de Waterlanders / en wouden gheensins consenteren / allegerende haer armoede ende groote schade die sy obermidts de groote wateren banden inbreken der dijcken gheleden hadden. Dit en mochte hen al niet helpen / ende voꝛden met mandamenten daer toe ghedwonghen om dese penninghen te geven/ maer de Waterlanders waren alsoo met een ghesloten dat sy niet meer gheven en wouden dan sy te gheven en plachten. De Stedehouder ende Heeren vanden Rade sloten eendꝛachtelijc datmense met kracht ende by macht te van volcke daer toe dwinghen/ende datmen haer rebellije alsoo castijen soude/ dat andere daer aen exempel nemen mochten: Waeromme heer Ian van Lannoy Stedehouder van desen landen dede over al Hollandt een ghemeene heyꝛvaert ghebieden / ende vergaerde vele gewapent volcx uyt allen steden ende voꝛpen / ende toghe met grooter macht/ ende bingen vele goede mannen vanden rijcksten ende notabelsten/ eñ byschten die in den Haghe gevangen/ ende mosten daer te gijsel leggen/ totter tijdt toe dat de penningen van haren contributie ende ommeslach vander bede betaelt waren/ende als sy een wijl tijts daer gelegen hadden bestontet henluyden ende hare vrienden te verdrieten / eñ versochten aenden Heeren vanden Rade om heur gevangens weder upter gijsele te hebben/ eñ presenteerden te geven alle datmen hen eysschende was / ende gavẽ noch boven haer portie vander bede alsoo grooten somme van penningen / dat men noch een schoone kamere byden Raetkamere daer mede dede timmeren: ende mosten noch de gevangens inden name van allen de Waterlanders / gaen in linnen kleederen inder generale processie voꝛ de Kruces/ die doe inden Hage geschiede: Eñ alsoo my inder waerheydt gheseyt voꝛde van eenen ghengemt Simon Iansoon dattet een tijdt vander processie seer regende/ maer op den ghevangenen die in linnen kleederen ginghen en viel nopt regen noch water.

Hoe dat Heere Rodolf van Diephout Bisschop van Utrecht, heymelicken inde Stadt van Utrecht quam, ende hoe dat Ionckheer Iacob van Gaesbeeck gevangen worde.

IInden Jare ons Heeren duysendt vier hondert ende achtenveertich vreech Bisschop Rodolf van Diepshout onminne met de stadt van Utrecht / eñ hoe dattet langer stont / hoe dattet arger weꝛt tusschen den genen die de stadt regeerden. Ende als hy aldus hy na een geheel Jaer upter stadt ghehouden was: Soo is hy in den Jare van neghen-en-veertich op S. Blasius nacht/ metten Joncheeren Henrick van Montfoꝛt / Zweer vã Culenburch / ende met veel meer ander goede mannen/ eñ met die van Amerssoꝛt gekomen vooꝛ de stadt van Utrecht / ende tusschen de Witten-vꝛouwen poꝛt ende den plompen toꝛne was hem heymelick van binnen een gat ghegraven onder een boghe vander stadtmuer / en daer waren veel schouwen bupten den cingel al reede gheset/ die sy inde grafte schoten / ende daer quamen sy mede ober de graft / ende cropen doe allencken eenen vooꝛ dat gat/ende quamen inde stadt/ eñ sloegen doe de Witte-vꝛouwen poꝛt op. Eñ daer quamen de Bisschop / metten Jonckheer van Montfoꝛt ende Culenburch ende met die van Amerssoꝛt in / eñ als sy al haer volck inder stadt hadden/gingen sy stoutelicken vooꝛ den Roepe ter Plaetswaert / ende riepen de chijns af/de wepde vp. Ende als die van binnẽ vernamen dat de Bisschop binnen der Stadt was / deden die klocke slaen en roecheloos mallanderen op wercken/eñ liepen int harnasch op de plaetse: ende sy hoꝛden dat de Bisschop inder stadt was ende ter Plaetswaert quam/ginghen sy hem teghen seer stoutelick op de Gansmerckt/ ende inde Schouten-stege vergaerden sy / ende die van binnen gingen an als Leeuwen/ ende sloegen so vreeselicken / dat syse wel vier of vijf roeden achterwaerts dvongen/ende de Bisschop gequetst wesende in sijn been sloeghens onder de voet met de Jonckheer van Montfoꝛt mede. Doe quamen die van Amerssoꝛt vooꝛ de Munte-vꝛoeders-straet met een nieuwe gherucht/ ende doen kreghent die van binnen te quaet / ende haer volc ontliep hen van achter af/ende elck quam wech als hy best mochte / ende des Bisschops volck kreech die plaetse in. Ende daer voꝛden doen gequetst dat sy daer af stoꝛven/Ian van Lichtenberch Vꝛoeys soon Burgemeester/ Rotaert Proeys eñ Henric vander Masssche/ ende daer weꝛt ghevangen Joncheer Iacob van Gaesbeeck / van Abcoude / van Wijck te Deursteden / van Putten ende Herpen / Joncheer Aernt van Sevenbergen/Frederick van Kenesse/Iacob Proeys, Huybrecht van Pallaes/Aernt van Amerongen/Iacob van Amerongen/ Wolphert van Amerongen/ Ian van Amerongen/ Ian Wouman, Dirck Wouman, Ian van Cpele/Dirck Aernts soon ende Henrick Iacobs soon. De Jonckheer van Sevenberghen quam vp met zijn oeverde / maer Frederick van Kenesse van Wulven heer Ians soon met meer ander mosten den Bisschop ghiven tien duysent Rijnsche guldens/ ende boven dit weꝛt dat huys te Kennouwen noch omghevoꝛpen/ ende Iacob Proeys ende Huybrecht van Pallaes voꝛden gevangen ghevoert opt Huys ter Hoꝛst / maer die vraen upter vangenis/ende Aernt van Amerongen ende Henrick Iacobs soon voꝛde beyde op de Plaetse den hals af gehouden / ende de ander ghevangenen voꝛden swaerlick geschat ende upter stadt verdreven: Eñ oock voꝛden upter stadt verdreven heer Ian Proeys Domheken van Utrecht / ende heere Baernt Proeys zijn broeder / Ian van Lichtenbergh/Braem van Lichtenbergh/Philips van Groenevelt / Adriaen van Lantsbroon / Aelbrecht Proeys, Frederic vander Masssche/ Henrick van Malsen / Gerrit Foeck, Roelof van Elsweert/Dirck van Stekel / ende noch meer ander goeder mannen voꝛden al ghebannen / ende heur wijven ende kinderen voꝛden meest al mede gheschat ende verdreven / ende sommige haer goet benomen. Daer na is heer Ian van Lannoy Stedehouder van Hollandt ghekomen binnen der stede van Utrecht / ende heeft vooꝛ minlijcke dadinghe ende compositie Joncheer Iacob van Gaesbeeck upter ghevanghenis ghesloft in deser manieren: Als dat hy willighlijcken resigneren ende overgheven souden Sinte Martijn ofte den Bisschoppen van Utrecht die Stede van Wijck te Duersteden / metter slot aldaer / ende met allen sijnen toebehoꝛen / ende daer-en-boven die Heerlickheyt Slot ende doꝛpe van Abcoude / ende soude tweelf

Digitized by Google

dupsent guldens toe hebben: Des soude hy dese steden/ sloten/ dorpen eñ Heerlicheden zijn leven lang gebruycken/ ende nae sijner doodt komen aender Kercken van Utrecht. Na tien jaren [te weten 1458.] is hy gestorvē/ ende de goeden quamen aen dat Bisdom/ ende want hy sonder kinderen starf/ so qnamen de heerlickheden van Putten ende Stryen aende Graeflichept van Hollant/ Hertoghe Philips gaf die sijnen sone den Grave Kaerle van Charlops/ ende de Grave dede een stucke lants in bedijcken/ met een nieu dorpe/ datmen noemde 't landt van Charlops/ teghen de stede van Rotterdamme over aen d'ander zijde/ An. 1460. ende de Hertoghe gaf hem mede Goeplant. De andere goeden toebehoorende den Jonckheer Iacob van Gaesbeeck/ namen sijne erven na sijnen doot.

Van eenen grooten oorloge dat Bisschop Rodolf van Utrecht hadde tegen dat sticht van Munster: Ende vanden tweedracht die daer gheviel tusschen hem ende de Ecclesie van Utrecht.

DAer nae inden Jare M.cccc. Lj. is een groot oorloge opgestaen tusschen Joncheer Walraven van Meurs/ eñ heere Ederick des Graven soon vander Hoep/ om dat Bisdom van Munster/ want de stadt van Munster metten meestendeel vanden sticht/ ende een deel vanden Capittel wouden hebben heer Ederick vander Hoep voorsz/ ende daer viel mede toe Hertoge Ian vā Kleve/ Grave Ian vander Hoep ende meer ander/ ende dat meeste deel vanden Capittel kozen heeren Walraven des Graven soon van Meurs/ ende daer vielen mede toe Bisschop Dirck van Ceulen zijn broeder/ Bisschop Roelof van Utrecht/ Hertoghe Aernt van Gelre/ eñ Grave Frederic van Meurs heer Walravens broeder/ want heer Walraven hadde de confirmatie vanden Paus. Ende in desen tijden wasser een Cardinael ende Legaet in desen Nederlanden gheko-men/ gheheeten Nicolaus de Cusa, om te reformeren sommighe gebreken vanden geestelicken staet/ ende alle nonnen te beslupten/ ende dese voorseyde Cardinael ge-dicte tot Ceulen/ tot Utrecht/ ende tot veel ander ste-den selve. Dit voorseyde oorloghe van Munster dus staende/ was tyden voornoemden Cardinael een tract-taet gemaeckt tusschen Bisschop Rodolf van Utrecht eñ heeren Walraven van Meurs den Elect van Mun-ster met mitmelijckheyt ende vrientschappe: Alsoo de Munstersche gheen vande Meursche tot heuren Bis-schop hebben en woudē/ ende waert sake datmense be-trachtighen mocht/ soo soude heer Walraven sijne elec-tie ende Bisdom van Munster over resigneren heer Koenraet van Diephout/ Bisschop Rodolfs broeders soon de Dompropost van Oesenbrugge ende Prooost van Deventer was/ ende dies soude heere Walraven van Meurs Jaerlicx uyt dat Bisdom van Munster heb-ben een seckere somme van penninghen/ ende noch den tienden penningh vander geestelijckheyt vanden Cris-dom van Utrecht/ maer dat soude Bisschop Rodolf mede deylen/ ende hier mede soude alle gheschille ende tweedracht van oudts ende van nieus tusschen Bis-schop Rodolf van Diephout ende Bisschop Walraven van Meurs te niete wesen. Ende dit verkreech de voorseyde Cardinael de Cusa aenden Paus/ dat hy bullen gaf op heere Walraven van Meurs. Ende heere Rodolf van Diephout Bisschop van Utrecht nam dit oorloghe van Munster soo starck aen/ dattet hem soo grooten goedt koste/ dat hy alsoo alle zijn schat quijt werdt/ ende worde een arm Heer. Ende alsmen den voorseyde Prelaet hebben woude vande gheeste-lijckheydt/ de vijf Collegien van Utrecht met alle de geestelijckheydt appelleerden daer op/ maer ten mocht hen niet baten/ ende het scheen men woudet hen ne-men. De Ecclesie cesseerde vanden dienst Gods/ son-der de Iacobinen, die songhen alleen dat hen naemaels op brack/ ende aldus werdet tusschen Bisschop Rodolf ende der Ecclesien seer quaet: Ende de Ecclesie las ten lesten de maledictie over den genen diese persequeerden/ maer sy en noemden niemandt. Ende de Ecclesie ver-nam datmen allenskens sommighe banghen ende ha-len soude/ ende dwinghen de Prelaet te gheven. Die vijf Collegien ende de vier Prochy-kercken besloten met een/ groot ende kleyn/ oudt ende jonck/ dat sy van-der Stadt ofte van niemandt ghebanghen en wouden wesen/ oft heuren minsten Dienaer ghebanghen en wouden hebben/ sy wouden daer alle gheljck voor blij-ven/ ende deden alle nachten in haer Collegie waken/ ende dat elck zijn klocke slaen soude als hy noot had-de. Bisschop Rodolf die was een wijs ende hoovaer-dich Heer/ die en behaechde dit niet/ ende reedt uyter stadt opt Slot ter Horst. Ende den Raet vander stadt ende die de stadt regheerden/ die ginghen te raede/ ende wouden de Ecclesie daer toe brenghen ende dwinghen dat sy heur waken ende vergaderinghen af stellen sou-den/ ende wouden corrigeren alle de wereldtlicke Am-bachts-luyden die der Ecclesie holpen waerden. Die Ecclesie vanden vijf Collegien eñ vier Prochy-kercke/ out ende jonc/ vergaderden hy een inde Domkercke/ eñ dit vernemende togen sy haer harnasch aen/ om te weer-ren oft doot te blijven/ danmense also overvallen soude/ ende dit geschiede inden Jare ons Heeren dupsent vier hondert ende vijf-en-vijftich op S. Pauwels dach be-keeringhe inden winter. Ende als dit de burgers van Utrecht vernamen/ so liepen sy al gemeen ende tsamen hyder Ecclesie inden Dom/ ende sepden/ sy wouden hy-der Ecclesie leven ende sterven/ want sy waren de ghene daer sy alle haer broodt aen wonnen/ ende sy en wouden den hoochmoet vanden ghenen die de stadt regheerden niet langher lijden. Ende de ghemeente vanden burg-hers wies soo groot/ dat sy ginghen opter plaetse ende voor het Stadthuys daer den Raedt op was/ ende de Raedt most alsulcke dinghen vander Ecclesie af stellen als sy voor namen. Maer de Jonckheer van Mont-foorde dadingde daer tusschen dat de Raet quam inden Dom int Capittel-huys hyder Ecclesie/ ende voor die gemeente/ ende alle dat de gemeente doen hebben wou-de/ dat moest den Raet consenteren. Ende die Prelaten metten Burgemeesteren die ginghen staen op d'Orsael inden Dom/ ende daer riepmen af hoe dat alle dingh wesen soude. Ende van daen moeste den Raedt gaen metten Prelaten opt Stadthuys/ ende daer mostmen metten klocke alle dingh af luyden/ ende daer laghen de Prelaten in heur kleederen hyden Burgemeesters ende Raedt voor dat Stadthuys/ ende daer riepmen af van allen dingen diemen begheerde voor den burghers/ die daer voor stonden/ ende daer mostmen der stadt groote zegel aen stucken slaen/ ende vele dingen die de burgers hebben wouden moesten geschien. Ende de ghemeente maechte een ordinantie/ dat in allen straten een gemeen vergaderinge was/ daer maechten sy een becken-slach/ eñ alsmen een becken sloech/ so sloechmen in allen stra-ten een becken/ ende dan liep elck int harnasch daer hy geordineert was/ ende daer waren dan op een korte tijt vier of vijf dupsendt mannen oft meer by een/ dat een vreesselic dinck was/ ende sy setten ende kozen den Raet vander stadt op een ander manier/ ende setten die na der burgers sinne. De Ecclesie ontboot heere Gijsbrecht van Bredenroede den Dompropost van Utrecht/ die op dien selven tijdt inden Haghe was/ ende de Dompropost quam binnen der Stadt van Utrecht.

Vanden oorloge tegen de Gentenaers, ende hoe de Hollanderen Hertoghe Philips haren Grave te hulpe quamen.

IN dat selve Jaer van 1453. hadde Hertoghe Philips een swaer oorloghe moeten aengaen teghen die van Gent in Vlaenderen sijn onderseten/ d'oorsake was/ dat den Hertoghe een schattinghe over 't Zout hadde gheseldt/ om daer mede te verheelen de schade die hy gheleden hadde inde voorgaende oorloghen: mede soo was den Hertoghe op die van Ghendt seer t'onbreden/ om dat sy met die van Brugghe want belegh voor Ca-lis in Vranckrijck opgebroken waren/ teghen des Her-toghen danck ende wille/ gheljck 't selve hier voren breeder verhaelt is. Ende also dit oorloge den Hertoghe

seer

seer veel volcx ende ghelts koste/ ende dat die van Gent altemets victorie vochten / hoest Hertoghe Philips als Grave van Hollandt om hulpe gesonden aenden Hollanderen. Doen bereyde hem de heere van Lannoy de Stedehouder van Hollandt / Iohan heer van Wassenaer / Joncheer Philips van Wassenaer sijn broeder / Rutgeer van Boetselaer / heer van Asperen / Langheraeck ende van Heemstede / Walraven van Haesten / Ian heer van Heemstede Bailliou van Kermerlant / met meer andere vrome Ridderē / Edelen ende Schiltknapen. Doen badt de Stedehouder heere Reynout van Brederoede heer van Vianen / dat hy met hem op sijns selfs kosten met duysent soudeniers in Vlaenderen trecken woude / hy beloefde hem alsoo gheringhe als hy met sijnen soudeniers in Vlaenderen was / dat hy dan daer leggen soude op de Princen kosten / 't welcke hy dede / maer hy en kreech niet van sijnen soudye alle den tijdt dat hy daer lach. De heere van Brederoede met heere Ghijsbrecht sijnen Broeder Dompvroost tot Utrecht / toghen met haer duysendt soudeniers en metten anderen Edelen ende gewapenden upt Hollant / ende quamen int landt van Waes / verwoesten ende verbranden alle datter was blijven staen / ende wonnen met stormender handt dat stedeken van Hulst. Dit vernemende die van Ghendt / toghen upt met alle hare macht om dese Hollanderen upt haren landen te verdrijven : af te vanghen ende te slaen / ende vochten met hun veele coorden ende zeelen / om den Hollanderen aen boomen te hanghen. Ende als dese 2. bataelgien aen malkanderen quamen / werdt daer met allen seer ghevochten / ende als die van Ghendt dat afgrijselick gherry vanden Hollanderen roepende Hollandt / Hollant hoorden / mepnden sy dat geheel Hollant tegen hen gekomen hadde / ende voorde met desen roepen also weerslachtich ende bevreest dat sy achterwaerts keerden / en liepen met alle haer macht weder na de stadt vā Gent. De Hollanderen vervolchdense ende sloegender vele int loopen / en vingender vele / met eenen Captepn die sy hingen aen eenen molen / aende zeelen ende coordē daer sy den Hollanderen mepnden aen gehangen te hebben tot spijt ende lachter die van Gent. In desen strijde voorden vele upt de Edelen upt Hollant Ridderē geslagen / als Ian heer van Wassenaer / Rutgeer van Boetselaer / Lodewijck van Bolops / met meer anderen. De Hertoghe Philips verblijde hem seer van deser victorie / ende dancte met grooter eeren den Hollanderen metten voorss Edelen. Hier na dede de Hertoge vergaderen een groot volck van wapenen / ende tooch daer mede voor het Casteel van Poleen / daer die van Ghendt vyf hondert gewapenden opgelept hadde / ende als hy daer vyf dagen voor gelegen hadde / wan hy dat Casteel ende liet alle de Borchsaten aen boomen hanghen / ende in desen belegge bleef doot geschoten heer Iacob van Laleyng. Daer nae belepde hy dat Casteel van Standelbeke dat wan hy mede / en dede alle de burchsaten mede hangen. Van daer tooch hy voor 't Slot te Gaveren / de Castelepn ghinck heymelick vanden slot / en quam haestelijc te Gent / ende geboot datse hem alle volgen souden die beneden tsestich jaren ende boven xx. waren / want hy wist een maniere te vinden om den Hertoge te vangen / ende midtsdien soude dat oorloghe ghedaen wesen. Die van Ghent ghelooefden ende volchden hem in een seer grooten ghetale boven xx. ende beneden lx. Jaren wesende. De Hertoghe dit vernemende / ordineerde zijn heyr in vier batalien / ende quam hen onversiens overvallen eer sijt ghewaer voorden / ende daer bleven omtrent ses duysent man vande Gentenaers verslaghen / ende hoewel de Hertoghe die victorie hadde / was hy in groot perijckelen van sijnen lijve gheset / en hadden hem de heeren van Gruythuysen / van Moerkercke / ende heer Ian Swabe niet ghetrouwelijck bygheslaen : Dese strijt ghebiel op eenen Maendach den xxij. dach inder maent van Julio voor slot te Gaveren. Ende op den xxbj. dach der selver Maent senden die van Ghent notabele wijse mannen / geestelijck ende waerlijc aenden Prince ende Grave van Vlaenderen haren heere / ende begheerden ootmoedelijcken quijtscheldinge van harer rebellyeden ende quade misdaden / en wouden staen tot des Princen seggen : ende de Hertoge namse in ghenaden. Ende daer wert eenen vasten peys gemaect op den xij. dach der selver Maendt van Julio int Jaer ons Heeren M. cccc. ende lij. Dit oorloge stont ende duerde ontrent vijf Jaer lanck.

Vande rebellicheydt der poorteren van Gorrichom, ende hoe sy daerom gecastijt worden.

Inden Jare van liij. Grave Iacob van Voorn heere van Woudrichom ende van Althena / merckende dat de ingesetenen van Gorrichom onderlinghe twist en krijf hadden / begheerde van die van Gorrichom te hebben de visscherije vander Merwen / allegherende dat sy hem van rechts wegen toe behoorde. Die van Gorrichom seyden weder / datse hen in voorleden tijden van sijnen ouders ende voorsaten gegont en gegeven ware / waerom datse de Grave dede cyteren met een mandament voor den Raet van Hollant in 's Graven-hage : Ende also sy niet en compareerde ende 't recht versmaden / worden sy verwonnen / ende de Grave verwerf aenden Raet / datter eenighe vande Heeren vanden Rade ghedeputeert worden om die van Gorrichom te verbieden de Visscherije vander Merwen : Die van Gorrichom dit vernemende / toghen den ghedeputeerden te moete / ende verveerdense alsoo / dat sy wederom togen na Woudrichom / ende vertelden den Grave wat hen ghemoet ware / ende kommende inden Haghe vertelden se den Raedt hoe sy met die van Gorrichom ghevaren hadden. Ende raedt nemende met malkanderen quam de Heere van Lannoy Stedehouder van Hollandt / subtijlicken inde stede van Gorrichom op onser liever Vrouwen abont inden Advent / mettē Joncheer van Gaesbeeck / met heere Ghijsbrecht van Brederoede Dompvroost van Utrecht / Gielis van Wijck Castelepn van Heusden / Ian ende Claes bastaerts sonen heeren Dircx vander Merwen / Simon Aernts soon / Bailliu van Schiedam / ende dingē vele vanden voorsters / ende daer voorter vyf van desen gevangens schandelicken onthoofst / die nochtans deser saken ontschuldich waren / ende die ander voorden gebannen / ende vele moesten hen selven met groote somme van penninghen weder quijten ende lossen.

Hoe dat Heere Rodolf van Diephout Bisschop van Utrecht aflijvich worde.

Opten vierden dach van Meert int Jaer ons Heeren M. cccc. ende lv. schepde van deser wereldt de eerweerdighe Vader in Gode Heere Rodolf van Diephout Bisschop van Utrecht opt slot tot Vollenhoof / als hy dat Bisdom met grooter eeren berecht hadde ontrent xxij. Jaren / ende werdt met grooter weerdicheyt ghebrocht tot Utrecht / ende aldaer met betamelicker uytvaert begraven aende zuyt-zijde inde Domkercke by sijne Voor-vaderen.

Hoe dat Heere Ghijsbrecht van Bredenroede Domproost van Utrecht gekoren werdt eendrachtelicken de liij. Bisschop tot Utrecht.

Als Bisschop Rodolf van Utrecht gestorven ende begraven was / sant die mogende Prince Hertoge Philips van Bourgoenjen Grave Ian van Nassouwen met eenen kostelicken state tot Utrecht / begheerende vander Eccleste van Utrecht / dat sy heeren David Bisschop van Terowaen sijnen naeuerlicken soon kiesen wouden tot eenen Bisschop van Utrecht : Hertoghe Aernt van Ghelre quam selver in persoone / ende badt voor Hertoge Steven in Beyeren / Canonick inden Domkercke tot Ceulen. Den dach vander Electien ende keuren werdt gelept / en de Cappittelaers van vijf Godshuysen / aengheroepen hebbende de gratie des heyligen Geests / kozen eendrachtelicken met gemeenen stemmen heere Gijsbrecht van Brederoede Dompvroost van Utrecht / die een wijs ende verstandich man was / uytghenomen twee vanden Canonicken / als heer

Digitized by Google

Gerrit vander Maſſche ende heere Ian van Witenhorſt/ hozen heeren Steven van Beperen boozſept/ ende als ſp hoozden dat alle de ander ſtemmen gingen opten Dompzoost/ weder-riepen ſp haer ſtemmen ende gaven die mede heere Gijſbrecht den Dompzoost/ ende dit geſchiede des Maenendaechs nae Paeſchdach/ ende was den ſeventien dach in Apzille: ende aldus ſoo was dan deſe heere Gijſbrecht van Bzedenroede eendzachtelijck gheкozen de vier-en-vijftichſte Biſſchop van Vtrecht/eñ regeerde dat als een waerlijc heer een Jaer ende vier maenden. Eñ des ſelven ſomers upt gemeenē Rade der Regenten ende der Dekenen vanden Gilden eñ der Oberſten vander ſtadt/ wert hp met grooter feeſten ende eeren gheбzocht inder ſtadt/ ende gheſet in des Biſſchops Hof/ om daer te reſideren ende woonen als eenen Heer ende Biſſchop van Vtrecht. In deſen tijden regneerden ſeer binnen der Stadt van Vtrecht de Gilden ende dat gheneene volck/daer luttel gheloo-ven ende betrouwen op te ſetten is: maer hp bzochtet met wijſheden ende goetheden daer toe dattet den burgheren ghlieſde/ als dat die Heere van Bzedenroede zijn bzoeder / Jonckheer Iacob van Gaesbeeck de Dompzoost Ian van Renesſe ende meer ander goede mannen die upter ſtadt verdzeven waren/ alle weder in quamen: ende hp dedeſe alle hp hem komen/ ende oock alle die de Stadt te regheeren hadden/ ende badtſe van beyden zyden ten eten/ ende als hp een langhe relatie hadde ghedaen / badt hp hen allen dat ſp weſen wouden eendzachtich/ hp woude hen weſen een goedt heer ende Harder/ ende ſp beloefden hem alſoo te doen: Ende daer was groote blijſchap van alſulcken eendzachtichepdt ende vzientſchap. Maer de ghene die de ſtadt gheregeert hadden/ ſiende dat die wederomme in gekomen waren/ verheven wozden/ beſtonden te duchten/ende gingen alternet upter ſtadt/ende pijnden hen te komen tot Amerſſoozt: want die ingekomen ballingen hen te ſtarck eñ machtich waren/ ende oock wiſten ſp wel dattet die van Amerſſoozt niet goedt en hadden opten Elect van Vtrecht heer Gijſbrecht boozſepdt. De Elert van Vtrecht heere Ghijſbrecht van Bzedenroede ſende terſtondt nae ſijne Electie aenden Paus Calixtus de derde ſijne notabele Ambaſſatē/ wijſe ende verſtandighe mannen/ heeren ende meeſters/ als Willem Paeds, Alfert van Montfoozt/ Evert van Zoudenbalch: Harman van Rijn/ Dirck upter Weer/ eñ Ludolf van Hoozn/om de confirmatie/ende dede zijn penningen pzeſenteren die daer van oudts toe ſtaen/ te weten/vier M. ducaten/ ende deſe penningen werden geſet op de wiſſelbancke/ op dat daer immers gheen gebzeck in vallen en ſoude: de Paus ontfinck die penninghen/ maer hp en gaf wchtans de confirmatie niet/ als nae ghepepdt ſal wozden. De Elect ſende mede zijn Ozatoren ende Ambaſſaten aen Kepſer Frederick de derde/ om dat regale ende waerlicke ſweert des Biſdoms van Vtrecht/ende de Kepſer ſendet hem.

Hoe ende in wat manier deſe Electie Heeren Gijſbrecht van Bredenroede beletet worde.

ALs deſe mare van deſer electie in Hollandt quam/ waren die ſommighe daer mede niet wel te bzeden/ eñ bpſonder die/die vander Cabbeljauſcher partije waren adviſeerden ende dochten/ hoe ende in wat manieren dat ſp eenen raedt ſouden verſieren/ om deſe electie van heeren Ghijſbrechts van Bzedenroede te beletten. Ende ozdineerden eenighe vanden heuren/ die notabelſten die ſp ſepnden te Bzuſſel tot Hertoghe Philips van Bourgoenjen/ ende ſpzaecken aldus ofte dier ghelijcken: Hooghe vermoghende Pzince ende Hozſt/ alſoo wp booz uwe wijſheydt ende kloeckheydt tot deſen daghen in ruſten ende vzeden zijn ghereghеert gheweeſt/ daer wp God de Heere ende uwe Hooghheydt ſeer af bedancken/ bidden ende begeeren ootmoedelijcken uwer Ghenaden om ons hozteliick te willen hoozen. Soo ſal dan uwe Hozſteliicke Ghenade weten / iſt ſaecke dat de Electie van Heeren Ghijſbrechts van Bzedenroede boozgangh ende vaſtichept heeft/ ende booz uwer wijſheydt ende boozſienichept niet belet noch ghehindert en werdt/ het is te duchten dat ghp uwe Graefliickheydt van Hollandt verlieſen ſult/ want heere Reynout van Bzeedenroede ſijnen bzoeder ſal grooten inſtantie doen om te verkrijghen ende hebben de landen van Hollandt/ allegerende hem ghebozen ende ghekomen te weſen vanden oudſten Graven van Hollandt/ ende heeft hem tot dien epnde alreede verſien van vele vzienden in Hollant/ende die van Vtrecht met de Ooſt-vzieſen ſtaen mede tot ſijnen gheboden/ ende aldus bp deſen middele ende aſſiſtentie van deſen boozſepden mochte hp lichteliick komen tot ſijnen boozne-men ende opſette als wp gheſepdt hebben: Waeromme alder-gheduchtichſte moghende Hozſt ende Pzince wp uwer Hozſteliicher ghenade bidden / te willen bzieten de boozſepde Electie van heere Ghijſbrecht van Bzedenroede/ op datter gheen oozloghe noch bloedtſtoztinghe in deſe uwe Graefliickheydt van Hollandt en gheſchiede/ wp belooben u in allen hulpe ende bpſtandt te doen wes wp vermoghen. De Doozluchtighe Pzince deſe woozden hoozende/ gaf terſtondt audientie/ ende mepnde al waer te weſen dat ſp hem aen bzochten/ dat nochtans ſoo niet en was/ maer balſcheliick gheloghen ende verſiert/ want deſe heere Reynout van Bzedenroede was een ſeer ſachtmoedigh ende vzeedſamigh man / die ſulcx nopt en dochte te doen/ want hp ſijnen heere ende Pzince den Hertoghe upter maten ſeer getrouwe was/ als hp inden oozloghe van Ghent met lijf ende goedt wel bewеſen hadde/ als boozgheſchzeben ſtaet. De Hertoghe van Bourgoenien aldus veradverteert ende gheinfozmeert weſende/ ſepnde terſtondt den Biſſchop tot Atrecht te Koomen aenden Paus Calixtus de derde/om te verkrijgen een pzoviſie op den Biſdom van Vtrecht booz heeren David van Bourgoenjen/ Biſſchop van Cerubaen ſijnen natuerlicken ſoon: eñ de Koning Alfons van Aragonien badt oock neerſtelicken booz den ſelven heere David. De Ambaſſaten vander Hertoghe allegeerden ende gaven int Hof van Koomen te kennen de groote onbequaemheydt des Elects van Vtrecht/ ſeggheнde hem te weſen een bloetgierich man ende irrigulaer/om dat hp mede gheweeſt hadde inden ſtrijt van Ghendt booz Gaveren/ daer hp nochtans metten Hertoghe inden velde was. Waeromme dat de Paus Calixtus deſe ſake vertoocht/ ende hieldt den Ambaſſaten daer liggen/ verwachtende ende verhoopende van dage te dage antwoozt ende expeditie van hare ſaken te verkrijghen/ ende hier-en-tuſſchen ſant de Paus heeren David van Bourgoenjen/ Hertogh Philips naetuerlicken ſoon de pzovиſie op dat Biſdom van Vtrecht. Deſe ſes Ozatozen ende Ambaſſaten des Elects boozſept/ovеrmidts deſen dilap/kregen quade ſuſpitie/ende gingen alle ghelijck totten Paus/eñ meeſter Ludolf van Hoozn ſpzack openbaer/ ende met goeden manieren eñ verſtandelijck totten Paus ſeggende: Heyligh Vader wp hebben tot noch toe groot betrouwen gheнadt op uwe trooſtelicke woozden met uwe ſelfs monde teghen ons gheſpzoken/ upt welcken wp klaerlic verſtonden dat uwe Heylicheydt heere David Biſſchop van Cerubaen niet boozſien hadde metter pzovиſie des Kerck van Vtrecht/ noch oock niet en mepnde der ſelver Kercken te boozſien dan met vzeden ende ſonder ſchanden/ op welcke trooſtelicke woozden wp hier dus langhe ghebleven zijn/ hoopende uwe woozden bp effecte der confirmatien vollzocht te wozden/ maer de ghemepne fame gaet dat ghp ſonder twijffel Heere David pzovиſie vanden Biſdom van Vtrecht gheſonden hebt/ ende wp hebben des ſelkere bzieven ende gheruyghenиſſen/ ende al dat generael Hof van Koome ſeggheнt alſoo te weſen/ waeromme wp van dies weghen aen uwen woozden moeten twijffelen: ende iſt alſoo/ bidden wp ootmoedelick ons dat te willen openbaren/ ende en houdt ons niet langher twijfelende. Ende als Meeſter Lodolf deſe reden wilde continueren ende boozt ſpzeken/ ſoo benam de Paus ſijne woozden/ ende ſpzack openbaer-

baerlic eñ met goeden berade ende beschepde/ in presentie van veel Cardinalen / Aertsbisschoppen/ Bisschoppen/ Prothonotarien/ Advocaten/ ende der Ambassate des Hertoghen van Bourgoenjen / ende meer andere geestelicke Prelaten daer sijt alle aenhoorde / ende seyde aldus : Hoort/ ick belije dese woorden teghen u gesproken te hebben / ende ick en salse niet veranderen / maer my verwondert seere dat ghy meer ghelooft der ghemeyner luyden spraake dan de mijne : Ick hebbe u altijt geseyt / ende noch segge / dat ick de kercke van Utrecht nimmermeer versien en sal / dan by vrede ende sonder schande : Ende dat ghy seght dat ick u ghesepdt hebbe/ dat segh ick u noch/ dat ick u wel getrooste in korten dagen thuyswaert senden sal / ende gelooft mijn woorden. Ende hier van begeerden sy te weten eenen determinaten ende seckeren tijt wanneer hy dit soude willen doen/ eñ seyden voort : Heylige vader wy hebben in mandaet wederom te keeren / alsoo verre als ghy heere David provisie hebt ghesonden / als wouden wy weder keeren / ten waer dat ghy die weder-riept. Doe seyde de Paus : En trecht niet van hier/ maer blijft hier/ want ick sal u korts expeditie doen / ende blijdelijck wel ghetrooste thuyswaert senden / ick en sal mijn woorden niet verhalen. Doen vonden sy den Paus by vrieven van de groote ootmoedighe ende begheerlijcke supplicatie des Capittels van Utrecht/ der Gilden/ ende Burgheren/ende des stichts van Utrecht met den steden/ begeerende dat haer Electie effecte ende voortganck mochte hebben : de welcke de Paus dede sijn Cardinalen gheven. Ende van allen desen voorseyden woorden ende redenen deden desen Commissarisen maken een instrument/ daer dese materie uytgenomen is/ welcke instrument te lange soude vallen hier te verhalen.

Hoe dat Hertoghe Philips van Bourgoenjen in Hollant quam, eñ van dat tractaet tusschen den Elect ende heere David.

DEse Ambassaten eñ Oratoren van beyden partijen inden Hove van Hoomen liggende/ eñ elc een goet ant woort verwachtende/ so is de mogende Prince Hertoghe Philips van Bourgoensen Grave van Hollandt/ Zeelandt, met sijnen soon Kaerl van Charlois/ ende met meer andere groote Vorsten / Heeren eñ Edelen van sijnen Hove ghekomen in des Graven-hage op aller Heyligher avont / om heere David Bisschop van Terwaen sijnen natuerlicke soon met macht int Bisdom van Utrecht te brengen. Dese Heeren inden Hage vergadert wesende / hielt de Prince een kostelick ende excellent Hof ende feeste vanden heeren des Oorders vanden gulden Vliese/ dier xxvij. int ghetale waren/ ende de Hertoghe als een Heken ende Opperste van desen was de xxvij. ende behalven dese waren daer noch vergadert vele Graven/ Baroenen/ Ridderen/ heeren ende Edele schiltknapen sonder getal.

Dese feeste ende triumphe vanden gulden Vliese werdt ghehouden inde groote kercke/ die allomme met kostelicken gulden laken (gevoorduert ende gewrocht vander Historien van Iason, hoe hy dat gulden Vlies int eylandt van Colcos ghewan) behanghen was/ met meer andere vreemde ende wonderlijcke Historien/ die ghenouchlijck waren om aen te sien : daer was groot ghelupt van Trompetten / van snaerspel / van Musijcken ende andere melodijen : De Heeren / Ridderen ende Edelen staken ende torneerden dagheliex met grooter ghenouchten ende vrolijcklheyt. So ghebeurdet op eenen tijdt als Heere Reynout van Brederoede van Utrecht trecken soude om inden Hagghe te komen / dat eenighe van sijne vranden hem tot twee plaetsen lagen hadden ghelept om hem ter doot te slaen / maer overmidts andere saecken die hem onversiens te voren quamen/ so en is hy op dien dach niet gereyst / waerom dat haer opset oft voornemen te niete ginghe/ hoewel hy nochtans hier af niet en wiste. Daer na op een ander tijt als hy onversienlick inden Hage gekomen was om metten Hertoghe te spreken van sijnen broeder heere Ghijsbrecht den Elect / soo hadden zijn vranden bijf hondert mannen verborghen ghelept tot dry plaetsen om hem te slaen / waeromme dat hy met vele volcks ende gesel schaps schielicken upt den Hagghe reyde nae huys toe / ende quam weder tot Utrecht. Die van Utrecht siende ende verstaende dat de Hertoghe sijnen Bastaert soon/ heer David, met forsen ende met machte int Bisdom van Utrecht soude willē brenghen/ namen sy een salve voor hen ende allegeerden/ dat de selve heere David onbequaem ware int Bisdom van Utrecht te komen / want sy hadden een privilegie/ dat gheene Bastaerden en mochten eenighe beneficien oft prelaturen hebben inder kercken van Utrecht/ hoe veel te meer betaemdet dan een Bisschop te wesen een ghetrouden soon van wittachtighen bedde. Tegen welcke allegacye ende saecke Hertoghe Philips verkreech dispensatie vanden Paus van alsulcke Bastaerdijen / ende dede heere David wittachtich maecken : Van welcker dispensatie die van Utrecht noch niet te vreden en waren / ende deden vergaderen veele soudeniers ende knechten / ende versaghen hen wel van victaelgie ende anders des hen van noode was/ ende deden die poorten / muren ende tooren reparceren ende starck maken/ ende sloeghen op groote blockhuysen ende forstressen voor de poorten / ende versaghen hen van bussen / boghen / cloeveren ende andere instrumenten om hen te beschermen. In desen tijden als die Ghemeente ende die Deechenen vanden Ghilden des Stadts van Utrecht dat regiment hadden/ sloech dat seer veel lichts volcks toe / ende sy hielden alle weke marghen-spraeck / soo oock somwijlen twee oft drie daghen aen een : Ende die minste die niet en hadden / ende dat licht volck was / die wouden meest wils ende seggens hebben / ende goede wijse rijcke mannen en dorster niet spreecken / ende sy begonnen ten lesten veel goede rijcke mannen te banghen / ende haer goeden te willen nemen / ende waren in vreesen dat mense den hals af houwen soude / ende vraken besloten Buyterhuysen op / ende wouden weten wat goet dat sy hadden/ eñ hoe sy daer aen quamen / eñ begonnen voor te nemen dat sy van gheestelicks ende waerlick weten wouden hoe sy aen haer goet gekomen warē / ende souden ten lesten inder lieden kisten ghekomen hebben. Op eenen tijdt int Jaer van sessentwijstighen op Sint Marcus dach hadde de Ghemeynte haer becken ghesiagen/ ende waren inde Hoep vergadert om veel wonders te bedrijven op de Rijckheydt vander Stadt : Heere Gijsbrecht van Brederoede de Elect hadde dit vernomen/ ende ontboot den heere van Brederoede sijnen broeder/ met die van Vianen by hem/ eñ den Jonckheer van Montfoorde / ende hy hadde veel goede Ridderen eñ knechten by hem upten Stichte eñ upten lande van Gelre / ende oock upt Brabant eñ meer andere landen/ eñ veel goeder Stalbroeders/ ende sy maeckten hen seer wel toe/ ende tepckenden hen alle met strop/ ende gingen stoutelic met heer Gijsbrecht den Elect voor de schouten-stege / ende waren gemoet vromelijck te verkrijgen eñ te slaen om de overhant te hebben van dier wilder ghemeenten. Maer als sy den Elect met sijnen hoop sagen aenkomen so stoutelicken/ staken sy haer handen op ende begeerden vrede/ eñ wouden doe alle by hem blijven/ eñ daer moesten sy haer wapen neder legghen ende gaen alle aen een zijde staen/ die by hem blijven wouden/ ende sy gingen alle by hem: eñ alle de wijsheyt ende rijckheyt vander stadt vielen al vast by den Elect / ende de Elect sette al hare margensprake af/ ende wie dat meer margen-becken sloege/ dat ware op sijnen hals : Eñ hy sette weder den Raedt vander staet als sy van outs plach te wesen/ ende de goede burghers die ghevangen waren vander Gemeenten lietmen quijt/ ende aldus quam dat gemeene spul ende den oploop af. Binnen middels dan desen tijden / so arbeyde ende repste dickwils Hertoghe Ian van Kleve om eenen soen te maken tusschen Hertoghe Philips van Bourgoenjen sijnen Oom/ ende heere Gijsbrecht van Brederoede den Elect/ maer hy en mochtes daer geensins toe brengen : Ende daer-en-boven quam noch heere Ian van Hensberch Bisschop tot

Digitized by Google

Ludick/ ende beloefde den Elect sijnē neve/ dat hy hem pays ende vrede aenden Prince verwerven soude/ ende indien hy sulcx niet gedoen en konde/ so beloefde hy den Elect ten dienst ende te hulpe komen met dupsent paerden/ teghen den Hertoghe van Bourgongien op sijns selfs koste. Ende als de Bisschop seer ernstelijcke instantie dede aenden Prince sijnen Heere/ wiens Raedt hy was/ om vrede te maken/ ende de Prince int heymelijck vernomen hadde/ dat hy den Elect assistentie soude willen doen tegen hem/ soo dwanck de Hertoge/ als men seyde/ den Bisschop daer toe/ dat hy sijn Bisdom van Ludick resigneren ende overgheven moeste/ by consent vanden Paus/ ende de Prince gaf dat by confirmatie vanden Paus heer Lodewijc Hertoge Kaerls sone van Bourbon/ ende die wert ghemaeckt eñ geconfirmeert te wesen Bisschop van Ludick/ daer die van Ludick niet al te wel mede te vreden en waren/ ende en ontsinghen hem niet seer gheerne/ hadden sijt maer moghen keeren.

Hoe heer David in kreegh sommige steden ende sloten gelegen int sticht van Utrecht.

INden Jare ons Heeren M. cccc. ende lvj. als nu de Hertoghe verkregen hadde vanden Paus de provisie vanden Bisdom van Utrecht op heer David sijnen naetuerlijcken sone/ soo zijn sommighe upter stede van Amerssoort ende van Renen/ met eenighe die upt der Stadt van Utrecht gheweken waren/ ghekomen inden Haghe/ ende maechten alsulcken conspiratie ende verbandt metten Hertoghe ende sijnen soon heere David/ dat de selve voor beloven sijns heeren Vader den Hertoghe/ sende heer Adriaen van Borsselen heere van Vlyghdam (die te wijve hadde Anna Hertoghe Philips voorsz naetuerlijcke dochter) met desen poorters om de voorseyde twee steden in te nemen/ 't welck alsoo gheschiet is. De Casteleyn vander Horst dit vernemende/ ontboodt den heere van Vlyghdam/ woude hy hem weder doen hebben de seven dupsendt rijnsche guldens/ die hy op 't slot ter Horst beleendt hadde/ hy woude hem dat slot openen tot behoef heeren Davids van Bourgongien: Ende hy ghekreegh sijn penningen/ ende de heere van Vlyghdam nam de possessie van den hupse tot behoef heeren Davids. Daer nae quam heere David metten heere van Wassenaer/ ende met veel volcx van wapenen tot Gorichom/ daer hy eerlijck ende feestelijck ontfanghen werde van alle den ingheseetenen vander stede/ van daer repsde hy tot Tpel/ ende van Tpel quam hy tot Renen/ daer hy eerlijcken ende triumphelijcken inghehaelt/ ontfanghen ende ghehuldt werdt/ alsmen eenen Bisschop ende heere van Utrecht plach te doen/ ende diergelijcken deden die van Amerssoort mede.

Hoe heere David van Bourgoengien gheintroniseert ende ingeleyt wert int Bisdom tot Utrecht, ende was de vijf-en-vijftighste Bisschop.

HErtoghe Philips van Bourgongien inden Haghe liggende/ dede over al Hollant ghemeen heyrvaert gebieden om sijnen soon heere David met machte inder possessie vanden Bisdom te brengen/ ende is ghekomen binnen Leyde op S. Marien Magdalenen dagh ende bleef aldaer ligghen acht daghen lanck/ met alle sijne heeren ende Edelen. Ende binnen desen tijden is hy hem ghekomen op goeden vasten gelepde/ de heere van Vredenroede des Elects broeder/ ende sende voor hem den Burgh-grave van Montfoort met xxv. paerden/ ende des anderen daeghs quam de heere van Vredenroede met hondert paerden. Des daeghs daer na quam de heere van Vredenroede/ metten Hertoge van Kleve/ metten Burgh-grave van Montfoorde/ metten Domdeken ende Iacob Proeys sijn broeder/ ende spraken metten Prince/ maer sy en konden niet accorderen/ waerom dat de heere van Vredenroede wederom nae Utrecht repsde tot sijnen broeder den Elect/ ende de Hertoghe tooch nae Woerden/ ende van daer tot Vselsteyn. Daer wesende/ quamen by hem Grave Kaerl van Nyvers/ Grave Ian van Stampus, Hertoghe Philips ooms sonen/ Anthonis sijn bastaert soon/ met veel ghewapent volck upt Vlaenderen/ Artops/ Henegouwen/ ende Vrabandt. Noch waren daer by den Prince/ Kaerl Grave van Charlops sijnen sone/ Hertoghe Ian van Kleve/ Iacob Hertoghe Kaerls soon van Bourbon/ Adolf van Kleve heere van Ravesteyn/ des Hertoghen van Kleven broeder/ Grave Ian van Marle/ Grave Pieter van Vrianen sijn broeder des Graven van Simpols sonen/ upt den hupse van Luxenburgh/ Wolfert Grave van Bochain/ heer Henricx soon vander Vere/ heere Ian van Crop/ heere Ian van Creki/ heere Ian van Lannoy/ Stadthouder van Hollandt/ heere Willem van Egmont/ heere Ian van Wassenaer/ met meer andere Baroenen/ Ridderen/ heeren ende vrome Schiltknapen. De Hertoghe van Kleve began wederomme seer neerstigh te tracteren om eenen vrede te maecken/ ende repsde tot Utrecht/ ende presenteerde upten name van Hertogh Philips van Bourgongien/ heere Gijsbrecht den Elect veel schoone dinghen ende compromissen/ indien hy resigneren woude sijne electie vanden Bisdom. De Elect overlepde die saecke/ ende merckte dat hy alsulcken machtighen Prince niet wederstaen en mochte/ ende dat heere David alreede de steden van Amerssoort ende Renen/ mettet hups ter Horst in hadde/ ende dat hem een schoone dadinghe gebeuren mochte/ began te lupsteren/ ende name ter herten dat hem aenghevoden wert. Ende op dat alle dingen vast ende ghestade wesen soude/ sende de Elect sijnen Raedt tot den Hertoghe van Bourgongien/ als den heere van Vredenroede sijnen Broeder/ den Jonckheere van Montfoorde/ heere Ian van Renesse van Wulven/ heer Ian Proeys Domdecken/ ende Iacob Proeys sijn broeder/ ende alle dinck werdt wel voorspraken/ ende tot Vselsteyn wordet ghesloten in alduscanigher manieren: Als dat heere Ghijsbrecht van Vredenroede de Elect sijne Electie ende dat Bisdom overgheven soude heer David, Bisschop van Ter olwaen/ die de provisie van den Paus hadde/ ende heer Ghijsbrecht van Vredenroede die soude blijven Dompvoost/ ende Provost van Oude-monster tot Utrecht/ ende hy soude wesen Provost tot S. Donaes te Vrugghe/ ende hy soude hebben alle Jaer/ alsoo langhe als hy leefde/ upten Bisdom van Utrecht vier dupsent ende twee hondert rijnsche guldens/ ende hy soude noch hebben voor sijne kosten die hy ghedaen hadde/ ende voor sijne uptghelepde penninghen vijftigh dupsent goude leeuwen/ ende voor alle dit voorseyde werdt de Hertoghe van Kleve borghe. Ende op alduscanigher conditien/ voorwaerden ende op grooter gheloove quam de groot-moghende Vorst Hertoghe Philips van Bourgongien/ met sijnen soon den Bisschop David, inder Stadt van Utrecht/ met alle sijn volck daer hy mede voor de Stadt ghekomen soude hebben/ ende quamen met grooter kostelijcheyt ende cierheyt inde Stadt/ daer de Hertoghe ende de Bisschop met grooter eeren ende reverentien ontfanghen werden: Ende heere Ghijsbrecht van Vredenroede ontsingh den Bisschop selve/ ende resigneerde hem over de possessie ende alle dingh alsoo 't voorspraken was. Ende hy heeft heere David met alle de Ecclesie ende gheestelickheydt selver inghelepdt in S. Martijns Domkercke/ ende heeft hem ghesettet in des Bisschops stoel/ dat seer minnelijck was om te sien: ende daer swoer ende beloefde de Bisschop te onderhouden des Stadts privilegien ende vryheden als dat recht ende ghewoonlijck is/ ende werdt ghehuldt ende ontfanghen als een heer ende Bisschop van Utrecht.

Ende als Hertoghe Philips van Bourgongien aldus inder Stadt van Utrecht was/ met soo grooter macht van Volcke/ dat hy der Stadt wel machtigh was/ soo heeft hy volkomelijcken/ als een ghelooftigh ende warachtigh Edel Vorst/ sijn gheloof wel ghehouden/ ende en heeft de Stadt nerghens in verkort noch misdaen.

Hoe

Hoe de Hertoge de stede van Deventer beleyde, ende hoe dattet ghedadingt wert.

DOe nu Hertoghe Philips van Bourgongien acht daghen binnen Vtrecht ghelegen hadde/ soo beual hy den heere van Wedenroede Burgh-grave van Vtrecht ende heer Gijsbert den Dompzoost sijnē broeder de Stadt te bewaren ende te regeeren/ en hy repste met alle sijn volck voor Deventer/ sijne sone Grave Kaerl van Charlops repste weder nae Brabandt/ende heere David Bisschop van Vtrecht toogh op 't huys ter Horst. Ende alsoo die van Deventer den Bisschop David voor heuren heere niet ontfanghen en wilden/ so heeft de Hertoge de stede alomme beleghen/ende debe by hem komen veel volcx van wapenen upt Hollandt ende Zeelandt/ende deelde zijn heyr in dry scharen ende bataelgien: den eenen beleyde hy selber/ ende sloegh sijn tenten ende pauwelioenen op in een plaetse gheheeten de Wilpe: De Hollanders ende Zeelanders hadden haren leger ende tenten opgheslagen aende Zuyt-zijde vander stede/ op een Eylandt vander Yssele/ gheheeten Deuwoort: Ende Bisschop David die beleyder was vander derde battaelgien ende schare/ dede sijne tenten opslaen aende West-zijde vander stede. Ontrent der selver stede van Deventer stondt ghetimmert een groot steenen huys/ daer de wakers ende herders van de beesten des nachts hare beesten in wachten ende hoeden: Dit huys hadden die van Deventer om doen begraben ende bebolwercken met eenen hooghen ende grooten walle/ ende hadden dat seer sterck ende vast ghemaeckt/ende wel voorsien met volck van wapenen/ met gheschut ende andere instrumenten van oorloghen/ ende van allen des hen van noode was. Die op den selven huyse waren/ arbeyden seer met gheschut ende andersins dat heyr vander Stadt te weeren/ ende de Stadt te beschermen/ende daer af te slaen/ maer het en mochte henluyden al niet baten/ want de voorseyde Bisschop met sijne bataelgien schoten ende wierpen soo vreeselijcken op 't huys met groote steenen ende blosten/ dat de muren aen allen kanten bestonden te scheuren/ te breecken ende te vallen: Waeromme de Borghysaten dat huys niet langher teghen houden en dorsten/ ende sy staken dat vyer daer inne ende lieten branden/ op datter die van binnen gheen hinder af lijden en souden/ ende sy quamen ongeschent binnen Deventer. De Hertoge metten Hollanders ende Zeelanders bestormden ende schoten met groote bussen ende andere instrumenten sonder ophouden op de Stadt van Deventer/ ende quetsten die van binnen met allen seer/ destruerende seer de poorten/ muren ende toornen/ ende alsoot alle dien tijdt dagheliker groot onghetempert weer was van reghen ende winde/ soo en voorderde de Prince niet vele/ waeromme dat de Hertoghe van Kleve eenen soen ende dadinghe tusschen sijnen Oom den Hertoghe ende der stadt van Deventer maeckte op deser conditien: Als dat de stadt van Deventer metten anderen Overysselschen steden/ den Bisschop David souden ontfanghen ende hulden/ alsoo dat ghewoonlijck was. Ende de Overysselsche steden ontfinghen ende hulden Bisschop David voor haren heere en Bisschop/ ende dat gedaen wesende/ trock de Hertoghe van Bourgongien weder nae Brabandt. Dit belegghe duerde ontrent acht weken langh/ ende was int Jaer M. CCCC. Lvj. De Hollanders braken heur belegghe mede op/ ende voeren de Yssele neder/ ende om dat sy seer verschreyden ende ongeorordineert repsten/ worden sy een deel tusschen Arnhem ende Doesburgh van sommige hoefschappen ende heeren ghevanghen/ die haer hovē op de Velue ende ontrent Deventer hadden: ende dese ghevanghenen worden seere gheschat/ ende moesten groote sommen van penninghen gheven/ souden sy upter ghevanghenissen komen/ waeromme datter naemaels eenen grooten twist ende tweedracht tusschen den Hollanders ende die van Deventer opgheresen is/ de welcke soo lichtelijck niet geeyndight en is/ als hy wel begonde.

Van twee regenspoeden die van Dordrecht int Iaer 1456. ende 1457. overghekomen.

Ghegheuoeght door W. V. G.

DE Regheerders ende Ingheseetenen der stede van Dordrecht/ met die van Zuyt-Hollandt waren op dese tijdt ende eenigen tijdt te voren in onghenade ende orbeden met den Hertoghe Philips, om dat sy sijn Tollen/ gherechtigheden ende domeynen haer selven toegheeyghent hadden/ ende gheusurpeert/ immers ghelijck die van 's Hertoghen Rade hen dat onderrecht hadden/ ende alsoo hy nu met grooten staet ende heyracht in Hollandt was ghecomen/ om sijnen B. Sone heer David met ghewelt oft onminne t'Vtrecht tot Bisschop in te voeren/ soo vonden die van Dordrecht goet haer met den Hertoghe in aller voughen te vereenighen ende behoorlijcke beteruisse doen/ ende souden sy daer toe komen/ soo moesten sy den Hertoge in handen van sijnen Rentemeester Generael van Hollandt Niclaes de Vriese, betalen xx^m. goude penningen dienen Klinckaerts noemde/ ende ten tijde van Hertoghe Philips eerst ghenumt worden/ te weten de helft ghereedt over een Maent/ ende d'ander helft een Jaer daer aen/ elcken Philips Klinckaert dede doen dertich grooten Vlaems (ende sijn lest An. 1619. gheevalueert lxxxvj. grooten Vlaemsch/ oft ij. guld. ij. stuy.) noch so moesten die van Dordrecht den Hertoghe dienen op haer kosten in sijnen oorloghe jeghen die van Vtrecht hier voren vermeldt/ ende voorts op meer ander conditien begrepen inden pardoen oft remissy-brief ghegheven inden Haghe den 23. Junij An. 1456.

Maer siet des Jaers daer aen also nu d'ander pape/ te weten de leste x^m. Philips Klinckaerts betaelt was/ of te betalen stondt/ soo is die van Dordrecht een ander swaerder onghelucx overgecomen/ te weten den 28. Junij 1457. doen een groot deel der stede met de Groote kerck ende voorn verbrande/ te weten/ alle de huysen vande Vuylpoort af tot aen 't Sacraments Gasthuys toe/ dat mede verbrande/ met de achterstraten/ maer op de haven-kant en stonden doe soo veel huysen niet/ ghelijck daer naemaels gheset zijn. Van desen brant vermelt Monsterlet, inde Fransche Chronijcke van sijnen tijdt/ schrijvende datter ij^m. huysen verbranden: maer is waer datter maer ontrent 600. huysen verbranden. De huysen zijn naemaels schoonder ende in meerder ghetal weder opghetimmert/ alle van steen/ alsoo de meesten deel te voren van hout waren.

Dry Jaren daer nae/ te weten int jaer 1460. repste Hertoghe Philips met groote staet naer Vranckrijck op de Kroninge van Koningh Lodewijck den xj^e. te Rhiemen/ ende van daer te Parijs/ alwaer Ridders gheslaghen worden heer Adriaen van Borsselen/ heer van Brighdam upt Zeelandt/ ende heer Philips van Wassenaer/ heer van Voorburgh/ upt Hollant.

Hoe dat Lodewijck den Dalphijn van Vrancrijck tot Hertoghe Philips van Bourgongien in Brabandt quam.

OP desen tijdt als Hertoghe Philips voor de stadt van Deventer lagh/ soo is daer eenen grooten twist ende geschille opgheresen/ tusschen Koningh Kaerle van Vranckrijck/ ende Lodewijck den Dalphijn sijnen soon. De voorseyde Dalphijn leyde vast over/ werwaerts dat hy henen trecken woude/ ofte totten Koningh van Enghelandt/ of tot Hertoghe Philips van Bourgongien sijn Neven/ ende is ghecomen met weynigh ghesins ende familie by den Hertoghe van Bourgongien. De Hertoghe voorseydt dit vernemende/ bracht terstondt van sijn belegghe op/ ende haeste hem seere/ trechende naer Brabandt/ ende ontfinck den selven Dalphijn met grooter eeren ende reverentien/ ende behielt hem by hem ontrent vijf Jaren langh/ tot dat sijn Vader de Koningh ghestorven was/ tot sijns selfs kosten/ ghelijck de Prince hem gheordineert hadde/ ende tracteerde hem met grooter eeren en feesten/ ende beminde hem ghelijcken oft sijn eyghen

Digitized by Google

soon ende broeder ware gheweest / ende hadde hem een beguamen staet van sijner familie gheset ende gheordineert als een toekomenden Koninghy betaemde. Koninghy Kaerl dit vernemende/ nam dat swaerlijck ende seer oevel van sijnen sone ende vanden Hertoghe van Bourgongien / ende was daeromme seer ghestoort/ ende was in meyninghe Hertogh Kaerl van Aquitanien / ende namaels Hertoge van Berry sijnen jonghsten sone/Koninghy naer hem te maken.

Hoe de heeren vanden gerechte van Haerlem excijsen hebben wouden vande geestelijckheydt, ende hoe de Burgemeester ende Schepen van Haerlem doot geslagen worden.

Inden Jare M.CCCC. ende lvij. de Regenten ende Heeren vanden Gherechte van Haerlem besweerden seer de Gheestelijcke luyden vander Stede / epsschende ende willende excijsen hebben van henlieden/ ghelijck van hare poorters. Ende daer worde een proces van rechte teghen henluyden ghemaeckt voor den Bisschop van Utrecht oft sijnen Fiscael. Ende overmidts die Gheestelijcke luyden/ Priesteren ende Clercken / door desen proceſſe noch niet gheven en wouden/ soo werde gheordineert vander Stede weghen van Haerlem / Claes van Yperen Burghemeester / ende Gherrit van Noortwijck Schepē/ ende Willem Paeds Secretarius der voorseyde Stede / dat sy souden trecken tot Amersfoort byden Bisschop / om te impetreren een Mandament vanden Bisschop tegens de gheestelijckheydt/om midtsdien hen te dwinghen de exciysen te gheven. Ende sittende op een waghen/ komende by Utrecht op de Bilt / om nae Amersfoort te reysen / siet soo quam daer ghereden Walraven de bastaert des heeren van Bredenroede / met sijnen reysighers/ ende sloeghen daer doodt / datter de heere van Bredenroede niet af en wiste / bepde den Burghemeester ende den Schepen voorseydt. Dese twee voornoemde hadden wijlen eer / metten Schouth van Haerlem Aelbrecht van Raephorst / hen wat onmanierlijck ende schoffierlijck tegen desen Walraven gehadt int doorp van Santvoort om saecken wille daer hem sijn heer Vader om gesonden hadde / waerom hy op henlupden gram ende verstoort was / ende hadde de Schout daer mede geweest/ hy soude hem mede gheslaghen hebben. Om welcker feyten wille de heere van Bredenroede seer broedrich was/ ende en woude Walraven den bastaert sijnen sone in langhen tijden niet sien. Dese tijdinghe binnen Haerlem komende / was daer groote droefheydt / ende beklaeghden seere dese twee persoonen : ende upt deser oorsaecke / lieten de andere vander Stede haer voornemen af / ende lieten alle de Gheestelijckheydt blijven in haer oude ghewoonten / vrede ende stilheydt. Dit gheschiede den thienden dagh in Aprille int voorseyde Jaer : ende thien Jaren hier nae worde desen doodslagh ghesoent.

Van dat oorloghe datter opstondt tusschen die van Utrecht ende Amersfoort.

Op desen tijdt onthieldt hem Bisschop David opt slot eer Horst / ende daer waren veele ghebanghen Burgeren upt Utrecht binnen Amersfoort/waerom datter een grooten twist ende tweedracht opgestaen is tusschen de stadt van Utrecht ende de stede van Amersfoort. Op eenen tijdt gingen die van Utrecht upt voor Amersfoort / bedrijvende daer veel moetwils/ schietende dat vyer inde stadt / dat by nae de nieu stadt daer af verbrande. De Bisschop dit vernemende/ quam haestelijck binnen Amersfoort / ende doe toghen die van Utrecht wederomme / ende het bleef vast een rijende oorloghe tusschen die van Utrecht ende Amersfoort : De oberste Capitepnen van Utrecht / waren de heere van Bredenroede / heer Gijsbrecht van Bredenroede sijn broeder de Dompraoost / Joncheer Henrick van Montfoort / met meer andere Edelen ende Schiltknapen / ende van desen tweedracht gheschiede daghelijcx veel schade van rooven ende pilgeren : Daer worden veele tractaten ende dagh-vaerden gehouden om vrede te maecken/maer daer en quam niet af/want de Bisschop woude dat die ballinghen weder in komen souden / ende dat en wouden de Regenten vander stede in gheender manieren toelaten. Des Jaers daer aen ginghen die van Utrecht upter Stadt met een groot volck van wapenen / ende sloegen een groot sterc Blockhuys op de Eme / ende setten daer op eenen Capitepn ghenoemt Willem van Wye, met een deel vrome kloecke soudeniers. Dit ghedaen zijnde/quam heer Anthonis de bastaerd van Bourgongien / Bisschop Davids broeder / met 1000. paerden int Sticht van Utrecht/ om den Bisschop sijn broeder bystandt te doen / ende dede terstont de stadt met open brieven ontsegghen/ende quam met alle sijn volck op de Bilt / ende verbranden daer sommighe huysen. Die vander Stadt dit siende/ toghen met alle haer macht upt/ maer de bastaerd repsde met alle sijn volck binnen Amersfoort / ende voorts daer nae werdt den pays gemaeckt / maer de ballingen moesten upter Stadt blijven. Daer nae int Jaer M. CCCC.lix. sterf Jonckheer Iacob van Gaesbeeck/ en Bisschop David nam de possessie ende 't besit vander stede van Wijck te Duersteden / ende quam opt Slot/ doende dat seer verbeteren / vertimmeren / ende seer sterck maken / ende bleef daer voortaen dat meeste deel sijns levens woonende [ghelijck mede daer naemaels altijdt meest gewoont hebben alle de naevolgende Bisschoppen van Utrecht.]

Te Heemstede buyten Haerlem, een Klooster van S. Bernaerds oordre ghesticht.

Item int Jaer ons Heeren duysendt vier hondert ende lvij. werde gefondeert ende ghesticht dat Klooster te Heemstede bupten Haerlem / van S. Bernaerts Oordre / vanden eerbaren mannen Meester Huyghe van Assendelft / ende Meester Ian Claesſoon, beyde Priesteren.

Hoe dat Kaerle Grave van Charloys, ghehult ende ontfanghen werdt inde halve heerlijckheydt van Asperen.

Int Jaer M.cccc.ende lvj. wert Kaerle Grave van Charloys / heere van Bethupnen / Archel / Putten ende Stryen / ende van Goplant / ghehult ende ontfanghen inden persoone heere Adriaen van Borsselen/ heere van Brighdam / als een heere inde helft vander heerlijckheydt/stede ende slot van Asperen : Ende door eenen doodslagh die geschiede / so quam ende behoorde de rechte helft vander heerlijckheydt voorsz opten Grave Kaerle van Charloys / als heere van Archel/ want de heerlijckheydt van Asperen upten huyse van Archel ghesproten was: de saecke waerom was dese: De stede metter heerlijckheydt van Asperen behoorde op die tijdt toe d'eene helft heer Rutgeer van Boetselaer/heere van Langerack/ende d'ander helft behoorde Jonckheer Aernt Pieck van Beesde / ende elck hadde sijn slot ende Casteel staende inder stede van Asperen/so is ten lesten een groote tweedracht tusschen hen beyden opgheresen / ter cause van sommighe renten : Nu hadde dese heer Rutgeer sijn slot staende aende Noortzijde vander stede / welcke hy te leene hielt van Jonckheer Aernt Pieck voorsz. Dese Jonckheer Aernt hadde sijn Casteel aende Zupdt-zijde vander selver stede. Ende als sy te samen dese goederen vredelijck lange tijt ghemeen hadden ghebruyckt / ten lesten versmade dese heer Rutgeer den Jonckheer Aernt Pieck, ende benam hem door sijnen Rentmeester de profijten vanden Moolenmaet / van tienden ende andere seeckere renten/ ende nam meer dan hem van goets ende rechts weghen toe behoorde. Joncheer Aernt nam dit qualijcken/ ende dede dit dickwils vermanen ende te kennen gheven by sijnen Rentmeester den voorsz heer Rutgeer, wat kracht ende ghewelt hem van sijnen Rentemeester gheschiede/ maer heer Rutgeer en achtes niet. Jonckheer Aernt klaeghde dese ghewelden sijnen Vrienden ende Ma-

ghen/

maghen: begeerende dat sy den voorseyden heere Rutgeer informeren wilden/ op te houden van alsulcken krachtighe beroovinghe zijnder goeden ende renten: Ende also heere Rutgeer dit al noch niet en achte/ ende niet op en hielt van sijne voornemen/ soo quam een zijnder neve/ghenoemt Willem van Buren/ende woude aen heere Rutgeer wreken dat hy sijnen neve sulcken ghewelt ghedaen hadde/ want Jonckheer Aernt ende dese Willem waren twee susters kinderen/van een dochter van Accop. Soo quam op eenen morgenstont dese Willem van Buren met sommighe ghewapende voor 't Casteel van Asperen/ daer heere Rutgeer op was/ om dat subtijlicken in te nemen/ ende dese heere Rutgeer te vanghen of te slaen/ ende quam over de brugghe int voorburgh vanden slote tot voor die groote poorte vant slot/ende wouden die met krachte op doē ende daer op te komen. Heere Rutgeer quam geloopen ongewapent met sijn dienaers/ende bewaerde die poorte als sy best mochten. Als Willem sagh dat hy daer niet op komen en mochte/ schoot hy met eender knipbusse dese heer Rutgeer doot/ ende liep met alle sijn adherenten ende knechten op Jonckheere Aernts Slot sijnen Neve/ staende aen dander zijde. Ende hoe wel dese Jonckheere Aernt Pieck hier niet af en wiste/ noch daer toe consent ghegheven hadde/ ende was des seer qualicken te vreden dat die dootslagh gheschiet was/ maer want hy dese dootslaghers op sijnen huyse ontfangen ende onthouden hadde/ so worden alle sijne goederen ghe confisheert ende by sententie rechtelick benomen/ eñ worden den Grave van Charlops toegewesen als aen haren Over-heere/ als heere van Arckel/ daer sy afgekomen waren. Als dese dootslagh openbaer worde/ quam terstont de heere van Wedenroede met den Domproost sijnen broeder/ met cc. schutters upter stadt van Utrecht/ metten Procureur generael van Hollant/ eñ beleyden t slot daer Jonckheer Aernt Pieck op lagh/ende want de Borgsaten onderlinge twistende worden/ende Willem van Buren merckende dat hy hē daer niet veyligh onthouden en mochte/ soo dede hy op eenen tijdt op een middagh de Poorten open/ ende meende haestelijck te loopen vanden huyse tottet Clooster vanden Kruyce-broederen/ om daer vry te wesen/ maer eer hy int Klooster konde gheraken/ wert hy van die van Utrecht gevangen/ ende de Procureur generael brocht hem gevangen inden Hage/ eñ wert daer onthooft ende totten Jacopijnen int Klooster begraven/ende alle sijne medegesellen diemen krijgen mochte worden op radē geset. Hier na overmits een houtvelijc worden Jonckheere Aernt Piet, eñ die kinderē des heeren van Boetselaer versoent eñ vereenight/ zijn sonen waren joncheer Wessel, eñ heer Gijsbrecht, die eē Monnick tot Egmont was/ ende noch een heere vander Duytscher orden t Utrecht.

Hoe de Grave van Charloys gehult ende ontfangen wert voor eenen Heere van Heukelom.

DEs Jaers daer aen als M. cccc. ende lxij. wert de Prince Kaerle Grave van Charlops in zijnder eygender persoonen gehult eñ ontfangē in de heerlichept van Heuckelom/ ende dit was op S. Ians Baptisten dagh onthoofdinge/ ende gheschiede opten huyse eñ Sale van Heukelom/ de salue waerom dat die Heeren van Heukelom/ Lonen ende Vogelenwerf de Heerlichept van Heuckelom verlozen ende quijt gheworden zijn/ is dese: Joncheer Ian van Heukelom/ Lonen ende Vogelenwerf/ die vanden stamme ende linie der doorluchtigen heeren van Arkel neder ghedaelt was/ ende hy was die seste komende van heere Ian van Arckel/ die ten wijve hadde Vrouwe Baerthe des Graven dochter van Archom/ dese Jonckheer Ian als qualijck beraden wesende/ eñ oock mede want hy des macht hadde/ plagh te slaen munt en kleyne penningen/ gheliicken sijne voorvaderen te doene plaghen/ met sijnen name ende wapen/ ende een lesen sloegh hy de selve munte/ ende die valsch/ onder den name van Hertoghe Philips van Bourgoenjen/ ende als hy des goetlic ende dickwils vermaent worde om sulcke dinghen niet te doen/ ende daerom niet af en wilde/ wert hy ten lesten vanden Raet van Hollandt daer af verwonnen/ ende dit en soude hem al noch niet ghehindert hebben/ want hy daer nae quam tot Gorichom/ by Kaerle Grave vrientlijck ontfanghen ende minnelijck ghetracteert. Maer dese Jonckheer Ian van Heukelom/ hadde een eenige soon/ ghenoemt jonckheer Otte van Heukelom/ ende was heer Gerrits susters soon van Culenburgh/ dese Jonckheer Otte quam met gewapenderhant/ met sommighe van Kuylenburgh/ in die stede van Heukelom eñ ving sijnen vader Joncheer Ian, ende hy brocht hem gevangen tot Culenburg/ ende hy nam die possessie vander stede ende slote van Heukelom/ eñ men seyde gemeenlijcken dat dese Joncheer Otte, die Heerlichept van Heuckelom over ghegheven hadde heere Gerrit van Culenburgh sijnen oom/ om een deel perrelen van landen ende renten/ ende also die heerlichept van Heukelom een Hollandts Leen is/ ende men dat vander Graeflijckheyt van Hollant te leene hout/ soo houtmen dat slot vanden heere van Arckel te leen/ ende alsoo dese Jonckheer Otte mits hulpe ende bystant sijnes Oomes heer Gerrit van Culenburgh sommige soudeniers ende gewapende gheordineert ende gheset hadde in die stede ende opt slot van Heukelom/ die welcke daer upt dagelicx schadighden den ingheseten van Hollandt ende des lants van Arkel/ ende deden daer upt veel quaets op die ommegeseten Dorpen/ ende maeckten van dat huys een roofkuyl der dieben/ ende also hy mede sijnen Vader schandelijcken ghevanghen ghenomen hadde/ beroovende hem van sijne heerlijcke goeden/ buyten consent ende wille sijns oversten leenheers/ waeromme dat door bevele des Grave van Charlops ghekomen is de Drossaert van Arkel des nachts opten Aschen woensdagh/ met sommighe Poorters van Gorichom ende quam met Schepen ghevaren voor die stadt van Heukelom/ ende quam daer binnen/ ende vinghen Jonckheer Everwijn, des heeren broeder van Culenburgh/ met Zweer den bastaert van Culenburg sijnen broeder/ met meer andere die sy ghevanghen brochten binnen Gorichom/ ende setten die op haer schierheydt ende geloobe in die herberghe vander stede. Daer na wert een tractaet gemaeckt: Als dat Jonckheer Gerrit van Culenburgh ende Joncheer Otte van Heukelom resigneerden ende gaven over/ tot behoef des Graven van Charlops heere van Arckel/ die Stede/ Slot ende Heerlichept van Heuckelom/ eñ quam weder aen sijnen oversten Heere als aen den heere van Arckel/ daer wijlen eer af gekomen was/ ende mits deser compositie worden de Vader ende Soone beyde beroost van hare heerlijcke goeden/ ende de Grave van Charlops wert gehult ende ontfanghen voor een recht heere van Heukelom. Maer hy heeft namaels alle dese goederen aen Jonckheer Otte weder ghegheven/ ende worden noch beseten by sijn nakomelingen.

Vanden discoorde ende tweedracht tusschen Hertoge Aernt van Gelre, ende Adolf synen soon, ende hoe hy sijn vader ving.

INden Jare M. cccc. lxij. is groote discoorde ende twist opgheresen inden lande van Gheire/ tusschen Hertoge Aernt van Gelre/ ende sijnen eenighen soon Adolf, daer die van Nimmeghen een groote oorsaecke af gheweest zijn/ want die van Nimmeghen seer swaerlijck nemende die Justitie ghedaen by den Hertoghe den ingheseten van Dyelt/ ende hem daeromme hatende/ ende merckende dat Adolf zijn soon een jongh kloeck ende wroom jongelingh gheworden was/ aenhaelden sy seere Katrijne van Cleve/ Hertoghinne van Gelre/ met haren soon Adolf, ende onder andere vrientlicke woorden die sy met malkanderen hadden/ gaven sy te kennen datse in meeninghe waren hem Hertoghe van Gelre te maken/ ende sijnen Vader haren Heere in bewaringhe setten/ ende om dit te volbrenghen/ soo namen tot haren hulpe die steden van Zutphen ende Venlo/ maer die van Roermonde en mochten sy daer

Digitized by Google

toe niet brengen soo langh de Hertoge leefde. Ende als dit van Venlo den ingheseten van Remonde om deser saken wille dagelijcks moeyelijck waren / doende henluyden schade / soo ontboot hen die Hertoghe van deser hinderen af te staen / ende niet meer moeyelijck te wesen op een groote peyne. Die van Venlo des Hertoghen gheboden versmaende / met die van Nimmeghen/ende de Hertoghinne informeerden den jonghen Adolf, ende began te conspireren teghen synen Vader/ allegherende dat hy onbequaem ware sulcken Hertoghdom te regeren/dat hy meer faveur dede die van Remonde dan die van Venlo / met meer andere ondeughdelijcke puncten den jonghen Jonckheer Adolf van Gheire aldus gheinformeert wesende door quade ende duybelsche ingeven / is met vele volcx van wapenen gekomen binnen der stede van Venlo / ende reet in het landt van Remonde / roobende ende brandende tot voor de stede. Hertoghe Aernt dit vernemende was seer toornigh / ende dede terstont vergaderen een deel ghewapent volcks / ende quam daer mede voor de stede van Venlo / ende belegde die / synen soon daer binnen wesende. Jonckheer Adolf van Gheire wert hem bedenckende dat hy synen Vader vertoornt hadde/ende dat hy hem niet wederstaen en mochte / dede secretelijck versoecken ende bidden heere Willem synen Oom heere van Egmont / dat hy door synre liefden hem pays ende vryede verwerven wilde aen synen Vader/ want hy hende qualijck ghedaen te hebben door quade informacie. Ende heere Willem van Egmont arbeyde alsoo aen synen broeder den Hertoghe / dat hy zijn belegge voor Venlo op brack / ende daer wert een tractaet van payse ghemaeckt: Als dat Hertogh Aernt soude overgeven Adolf synen soon / de stede van Nimmegen/met alle haren toebehooren / behalven die hooge Heerlicheyt/om synen staet daer op te voeren / ende met desen soude Jonckheer Adolf te vreden wesen ende hem laten ghenoegen/ alsoo langhe als syn Vader leefde / ende en soude synen Vader niet meer moeyelijck wesen noch vertoornen / de welcke hy synen Vader danckelijck beloofde te doen. Dit ghedaen wesende repsde de Vader na de stede vanden Grave / ende bleef daer/ende zijn soon Joncheer Adolf repsde naer Nimmeghen / ende alle het Lant was seer verblijt van deser vereeninghe ende payse tusschen hen beyden ghemaeckt. Een corte wijle hier naer ghevielt dat twee gebroeders ende dienaers met des Hertogen kleedinge gingen upter stede vander Grave / naer de Stede van Aernhem/ dewelcke Jonckheer Adolf met krachte van een ghewijt kerckhof nam / daer sy op gheloopen waren/ ende dedese binnen Nimmegen openbaerlijt beyde haer hooft af houwē/ waerom dat hy weder in groote ongenade synes heeren vaders quam/ ende vernemende dat zijn Vader daerom op hem seer verstoort was/ reet hy met sommighe synen Hovelinghen ende Dienaers tot Brussel / tot Hertoghe Philips van Bourgoengien synen out Oom van synes Moeders weghen/ ende bleef aldaer een wijle tijdts: Daer naer wert hy te sinne ende voer met vele edele eñ eerlijcke notable mannen/pelgrimagie tot Jerusalem int heyligh lant/ende daer ontfing hy de Ridderlijcke oorde / ende wederom kommende ontfingh hem Hertoge Philips minlicken/ ende maeckte hem medebroeder des Ridderlicken ordens vanden gulden Vliese/ende gaf hem eenen gulden halsbant des selven ordens om synen halse. Hertoghe Philips die hem noch meer verheffen ende eeren woude gaf hem tot eener huysvrouwen Katherijne Hertoghe Kaerls van Bourbons / ende Vrouwe Agniese synes susters beyder dochter/daer Grave Kaerle van Charlops/Hertoghe Philips soon/ oock een dochter af hadde / ende by dese Vrouwe Katherijne wan heer Adolf van Gelre/ een soon genoemt Kaerle, ende een dochter ghenoemt Philippe, die namaels te man hadde den Hertoghe van Lotthringen/ende namaels nonne sterf. Ende dese feeste vander bruyloft wert gehouden binnen Brussel op Coudenbergh / int Jaer M. vier hondert en vyfentsestich. Ende in dat selve Jaer repsde hy int lant van Gelre / ende verwerf pays aen synen Vader/ ende vereenichde oock zijn moeder de Hertoginne tegen synen Vader haren man / die oock by middelen tijden haren man ende heere met schandelijcke woorden seere vertoornt hadde / maer eplacen dese pays gheschiede al op bedroghe ende loosheyt: Want dese heere Adolf door stadighe instantie ende informatie synes moeders eñ andere hare adherenten / teghen alle rechten ende wetten/ ende tegen syn eyghen eer / was in meeninghe te vangen synen Vader/ omme dat Lant selber te regheren/ waerom in't Jaer M. vier hondert ende vyfentsestigh als tusschen der Hertoginne ende haren soon met hare adherenten alle dinghen wel voorspoken waren/ quam met wepnigh gheslins voor het slot ten Grave/ ende begheerde daer op te wesen. Hertoghe Arent verhoorende syn huysvrouwe daer te wesen ontfingse minnelijcken: Wepnigh tijts naer Derthienendagh quam heere Adolf met luttel familie binnen de Grave / ende voert van synen Vader lieffelijcken ontfanghen / opten vierden dagh na Derthienendagh waren sy met allen vrolijcken onder malkanderen / ende bysonder heere Adolf met Jonckheer Frederick van Egmont / heere Willems soon van Egmont ende van Vselsteyn / ende schaecksten te samen tot dat het aen de midder-nacht quam: Dus spelende quam een vanden dienaers secretelijck tot heere Adolf ende bootschapte hem den toecomst dier van Nimmeghen met haren adherenten/ doen stont hy op ende bepnsde hem een dans te maken metten Jonckvrouwen / ende woude eenighsints hebben dat Joncheer Frederick mede danssen soude/maer hy weygerdet hem / ende ginghin zijn slaep-kamer te bedde/ende desgelijcke dede Hertoge Aernt mede. Hierenbinnen quamen de ghedeputeerden wel ghewapent ende getuyght voor de Hertoginne ende haren soon opgelaten wesende op dat slot/ende sloegen met allen seer aen des Hertogen kamer dat hy opstaen soude ende komen tot hen uyt: Lieve kinders sprack de Hertogh/ick en mach nu niet danssen / laet my nu te vreden ick salt op een ander tijt verbeteren / ende met desen braken sy gheweldelijck de deure vander kamere op / ende stonden daer met uytghetogen messen / seggende: Geeft u ghevangen. De Hertoge dit siende / vraeghde terstont na synen soon/ende was seer sorghvoudig voor hem/want hy meynde dattet vreemde vranden geweest waren/om hem ende synen soon te vangen. Doen quam heere Adolf ende sepde: Geminde Vader geeft u nu gevangen/ wantet moet nu aldus wesen. Doen sprack de Hertoge met schrevende oogen / aensiende deerlijcken synen soon seggende: O mijn soon wat doet ghy my/ende met dien namen sy hem als een dief ende moordenaer / ende half ghekleet wesende / brochten sy hem over de grachten/ daer die van Nimmegen hem verwachten / ende setten hem op een paert / die moeder ende die soon volghden hem / ende hy begheerde hertelijck aen synen soon dat hy hem tot Nimmeghen niet en brochte/ maer anders waer daert hem beliefde/ ende brochten hem opt slot te Lobeck/ende daer na op het huys te Buren/daer hy ses Jaer gevangen lagh: Dit nu aldus geschiet wesende/ dede hem heer Adolf tot Nimmegen/Zutphen/ Venlo ende Aernhem hulden/ende ontfinghen hem als haren heere ende Hertoghe/ ende daer na in allen steden / uytgesept tot Remonde die altijt neutraal saten: Op dese tijt nam hy ook gevangen Joncheer Frederick synen Neef / waerom hy twistende wert teghen heer Willem van Egmont synen oom/ende daer na kreegh hy groote ontminne van Hertoghe Ian van Cleve synen Oom/ als ghy na hooren sult.

Hoe dat Heere Ian van Koesteyn onthooft wert.

IN desen tijden was de Grave Kaerl van Charlops voortgaende in outheden/ en wijsheden / ende in vele deughdicke gaven eñ gratie voor God eñ allen menschen/want hy nu out was xxx. Jaren / ende hadde by synen gheechten wijve ghenoemt Isabel des Hertoghen Dochter van Bourbon (wes moeder ghesteerven

Agniet

Digitized by Google

Agniet was Hertoghe Ians dochter van Bourgoenjen/ Hertoghe Philips ſuſter) een dochter genoemt Maria, dus was zijn wijf ſijnder moeyen dochter: Ende dit houwelijck gheſchiede dooz diſpenſatie des ſtoels van Roomen/ nochtans ontſagh hem de Grave des ydlicx/hoe wel hy zijn huyſvzouwe uptermaten ſeer beminde: hy gingh oock vooꝛt in wijſheden/ gheleert in de vzye conſten in Aſtronomien/ ende Muſijcke/ manierlic ende bequaem int ſpreken/ eñ alle man verwonderde van ſijner wijſheyt ende manierlickheyt: hy was oock begaeft van vele deughtlicke gaven/ want hy dickwils plagh te vaſten/ opten witten donderdagh plagh hy twaelf arme menſchen voeten te waſſchen/ende gaf hen milde aelmiſſen: hy beminde ſeer de reynheyt des lichaems/ende hielt bovē al ſijnen echtelicken ſtaet. De dooꝛluchtighe Pzince Hertoghe Philips aenmerckende dat ſijn eenighe Soon met duſdanighe krachten der deughden verciert was/ verblijden hem uptermaten ſeer/ dat hem God ſulcken erfghenaem verleent hadde/ende ſijn landen achterlaten ſoude. Ontrent deſe tijt/ als inden Jare M. cccc. lxij. iſſer een groote diſcooꝛde ende tweedzacht opghereſen int hof van Bourgoemien/want heere Ian van Croy hadde een dienaer dat een arm gheſelle was/genoemt Jan van Koeſteyn/ deſe hadde hy pzomobeert dat hy Hertoghe Philips kamer regeerde/ veechde ende ſchoon maechte/ ende als hy dit officie van des Pzincen kamere een tijt lanc eerlijc ende ootmoedelijck hadde gheregeert/dat hy niet alleen van den Pzince maer oock van allen anderen heeren ende Ridderen ſeer bemint was/ ende de Pzince had hem alſoo geſint ende begracijt/ dat hy hem Ridder maechte/ ende ooc ſijnen ſecretenen ſtaet/ alſo dat de Pzince niet vooꝛ en nam noch en dede bupten conſent ende raedt des Heeren van Croy ende deſen heere Ian van Koeſteyn: Waeromme dat hy alle andere Baroenen/ Ridderen ende Edelen verachte/ ende liet hem duncken dat niemant ſijns gheliick en was: ende alſo deſe heere Ian van Lannoy Stedehouder van Hollandt heymelicken benijden Grave Kaerle van Charloys/ omme dat die ſelve Grave Kaerle verkregen hadde van ſijnen vader den Hertoghe dat lant van Arkel/ dat wepnigh tijts daer te vozen de Hertoge deſen heere Ian van Lannoy gegheven hadde/ daer-en-boven hadde die Pzince gegheven heer Ian van Croy de Graefſchap van Namen/ende hadde dat ruſtelick ende vzedelick lange Jaren beſeten/dwelck Grave Kaerle ſeer miſhaegde/ dat hy aldus onterft ſoude wozden/ ende want de Grave van Charloys deſe gifte als een eenighe Erfghenaem niet conſenteren en wilde/ waeromme dat deſe twee vooꝛſz Heerē Croy ende Lannoy dē Grave van Charloys tegen ſijnen Vader alſo vermaechten/ dat hy hem in ſijne teghenwooꝛdicheyt ſien noch hooꝛen wilde. Die Grave van Charloys dit vernemende/ nam dat patientelijck maer ſwaerlijck/ende niet willende ſijnen vader vertooꝛnen/ is bedzuchtelijck upt ſijns Vaders aenſchijn getogen/ ende vooꝛt in des Gravenhage/ hopende mits ſijnder ſachtmoedicheyt ende goetwilligheyt ſijns Vaders toozne te ſachten. Dit vernemende de oberſte vanden landen van Vzabant/ van Vlaenderen ende Hollant quamen by hem/ ende vertrooſten hem/ adminiſtrerende van alle des hem van noode was. Die van Crop/ ende Lannoy dit vernemende/ waren des qualijck te vzeden/ ende abiſeerden eenen anderen quaden raet hoe ſy hem heymelijck ter doodt ſouden mogen bzengen/ eñ namen tot haren hulpe ende raetſman heere Jan van Koeſteyn/ de welcke een ſpeciael vzient was des heere van Crop/ deſe Ian Koeſteyn maechte op met ſchoone wooꝛden ende beloften van groote ſomme van penningen/ eenen jongen man upt Bourgoenjen ghenoemt Ian van Bye/ den welcken hy ſende in Saboyen tot een Toovenerſſe/ die hy beloofde te gheven groote giften ende gaven/ dat ſy met hare tooverie oꝛdineren ende maecken ſoude een beelde van waſſe/ gedoopt weſende van eenen valſchen Pziefter/dwelcke ſy noemen dede Kaerle, welc kunt of beelde ſy met duyvelſchen tooverien had gheoꝛdineert/ dat alſo dicke ende menichmael men dat beelde pzickelde eñ dooꝛſtack met pziemen ende meſſen/alle dat ſelve ſoude ghevoelen de Grave van Charloys in ſijnen lichame te gheſchiene/ende dat hy dooꝛ ſulcken pijne ende weedom ten leſten ſoude ſterven/ ende waert ſake dat Heere Ian van Koeſteyn deſe vooꝛſzede dinghen van deſe tooveresſe niet gekrijghen en mochte/ſoo hadde hy hy den ſelven Bode Ian van Bije beſtelt dat hy hem beſoꝛgen wilde dat alderſterckſte ende krachtichſte fenijn dat hy krijghen konde/ om den Grave van Charlops daer mede te vergheven/ ende om dat hy dit heymelic ende getrouwelick ſoude volbzengen/ gaf hy hem ten eerſten vooꝛ zijn dienſtichept C. pont groot/ ende beloofde hem noch te geven vooꝛ ſijne beanghſtheden ende moeyeniſſen/als hy deſe vooꝛſz dinghen met hem bzochte C. goude Leeuwen/ ende hem doen pzomoveren tot grooter ſtaten. Deſe Ian van Bye dooꝛ deſe giften/ nam deſen aen te doen/ ende volbzochte met grooter neerſtichept/ ende de duyvelſche oude tooverneſſe dooꝛ groote gaven volbzocht ſy heere Ians wille ende opſet/ ende als Jan van Bye upt Saboyen tot Bzuſſel ghekomen was/ wert hy blijdelijck van heere Ian van Koeſteyn ontfanghen/ ende pzeſenteerde hem deſe vermaledijde ende duyvelſche dingen/ende onthielt hem ſecretelijck een wijl tijdts by hem. Ende om dat niemant quaet vermoeden op hem hebben ſoude van den Graef van Charlops/ als yet quaets teghen hem oft van hem te ſpreken/ ende ſpzack alſo metten Hertoge/dat hy paps ende vzede kreeg/ ende met ſijnen vader vereenight wozde/ ende dat hy een goet ende ſeer bemint Pzince was/ ende met duſdanige wooꝛden ſagte hy des Hertoghen toozneghen moet/alſoo dat hy ten leſten weder te Hove quam tot ſijnen Vader/ ende deſer ende diergelijc ſchoone bedzieghlijcke wooꝛden ſpzac heere Ian van Koeſteyn totten Hertoghe/ op dat hy te ſeerlicken ende lichtelicker den Grave van Charlops ſoude vergeven ende dooden. Als nu deſe Jan van Bye een wijl tijts te Bzuſſel gheleghen hadde/ ende ſijne beloofde penningen niet ghegheven en wozde: beſtont hy op een tijdt in eender ſecrete plaetſe met heer Ian van Koeſteyn te kijven/ hem verwijtende vanden opſette ende aenſlaghe die hy teghen den Grave van Charlops opgenomen hadde/ ende ten waer ſake dat hy hem voldede/ hy ſoude alle deſe dingen openbaren ende te kennen geven den vooꝛſz Grave van Charlops. Heer Ian dit hooꝛende was uptermaten toozneigh/ ende dzepghde deſen Ian van Bye te ſlaen/eñ jaeghde hem upten huyſe. Alle deſe twiſtende wooꝛden als Godt wilde/ hooꝛde een edel joncheer ghenoemt Pieter van Hagenbozgh die ſeere verwonderde eñ verſchzickte dan aldusdanigen aenſlage/ende gingh totten Grave van Charlops/ ende gaf hem te kennen/wat hy van deſen tweenen ghehooꝛt hadde. Die goede Grave Kaerl van Charlops dit hooꝛende/ was ſeere beducht ende verſuchten ſeere/ ende op eenen bequamen tijt gingh hy met deſen Jonckheer Pieter ende klaechde met weenenden oogen alle deſe vooꝛſzede wooꝛden ſijnen Vader. De Hertoge dit hooꝛende verwonderde ſeer/ ende upt bevel ſijnes Heeren Vaders lietſe de Grave beyde banghen by dē heer van Auxy/ eñ dedeſe opt huys van Keplemonde ſcherpelick bewaren. Ende als ſy alle deſe ſaken int lange verklaert ende beleden hadde/ wozdē ſy daer bepde onthooft/ende aldus heeft God dat onnooſele bloet des Edelen Graefs van Charlops beſchermt ende behouden. Eñ van deſen tijt vooꝛt hielt de Grave Kaerle van Charlops ſuſpect/ende hadde quaet vermoeden op den Grave Ian van Stampus/ heere Ian van Crop/ ende op heere Ian van Lannoy/den Stedehouder van Hollandt met hare adherenten/ want de Grave van Stampus was des Pzincen oberſten Raet/ ende hielt hem ſeer familiaer met Heere Ian van Koeſteyn die onthooft was.

Vanden grooten twiſt ende diſcoorde die ghereſen was tuſſchen Hertoge Philips ende ſijnen ſone den Grave van Charloys.

Als

Digitized by Google

ALs nu Grave Kaerle van Charlops Heere Ian van Roesteyn hadde doen onthoofden/nam hy alle sijne hostelijcke kleynodien/schat ende gelde tot sijn eyghen pryfijt: dit vernemende de Grave van Stampus/ende heere Ian van Croy opperste Raetsheerē van den Hertoghe/ namen dat seer oevel ende qualijcken/ want sy heere Ian voorz seer beminden / ende sy excuseerden hen selven dagh ende nacht van deser opsette eñ hoofheden / ghedaen by heer Ian, ende dat meer was/ sy beschuldigden den Grave van Charlops alsoo teghen sijnen Heere Vader / dat hy hem sien noch hoozen en woude/ende ghehoodt ock upt grooter toornighept datmen hem vast legghen soude. De Grave dit int secreet ende sekerlijck verstaende/ gaf de toornighept een stede/ doende als de wijse / ende repsde upt sijns baders oogen/ende quam in sijne Landen ende stede van Gorrichem/ hoe wel de Hertoghe vele lagen in diversche plaetsen hadden doen leggen / om hem te banghen/ ende dewijle hy niet en konde / nam hy voor hem te vangen de Raden van Kaerle sijnen soon / twelck hem ock wel kenlijck was / waerom dat hy altijt bewaert ginghmet vele familie ende dienaers: hy hadde ooc allē Edelen/ heeren ende knechten verboden geene conversatie te hebben met sijnen sone / op de verbeurtenisse van lijf ende goet/ waeromme sy hen ontsagē openbaer met hem te conderseren/ upt ghesepdt heer Adriaen van Borsselen / heere van Bigdam / ende Mr. Anthonis Michielsz van Eversdijck / Raet van Hollandt / woonende inden Haghe: dese Heere Adriaen hadde te wijve Anna Hertoge Philips B. dochter/ende grave Kaerle van Charlops suster / waerom dat hy by den Grave stadelijcken bleef / hopende altijdt int eynde als de Vader ende kint versoent souden wesen/ dat hy ooc wel lichtelijck tot papse gheraken soude. Hertoge Philips vernemende dan meester Anthonis, Raet van Hollant/ die een out man was/ende sijns soons opperste Raedt/ zant sommighe dienaers inden Haghe/ die hem gevangen brengen soude tot Bussel / ende daer hebben doen rechten/ ende als sy meester Anthonis ghevangen hadden / terstont deden sy dat heymelijck weten den Grave van Charlops / dat hy sijne dienaers senden soude ter plaetse daer hy soude passeren / ende dat sy hem dien met machte benamen/ twelck also geschiede / want dese komende met haren gevanghen / quamen des Graven Dienaers wel de helft sterckker ontrent Doordrecht/ eñ namen hem met kracht / eñ brochten hem tot Gorrichom/ende de ander togē weder na Bussel/ waerom dat de Prince seer verstoort was / ende lepde noch veel scherper lagen om sijnen sone te vangen / maer hy was altijt so bewaert met sijne archiers ende dienaers / dat sy hem niet lichtelijck banghen en mochten / maer de Hertoghe dede confiskieren alle sijne goeden heerlijck ende eygelijck / dat hy niet en behielt daer hy sijnen staet ophouden mochte ende leven / ende daer en boven benam hem de Koningh Lodewijck van Vranckrijck alle 't ghene dat hy hem ghegheven hadde / doe sy vereenight waren / waeromme dat veele Edelinghen ende sommighe vande Hollandtsche Steden hem al heymelijck bystandt deden / ende bysonder heere Vranck van Borsselen Grave van Goesterbant / leende hem veele gheldt. Dit aldus staende/quam Vrouwe Ysabele ende volchde haren man tot Gorrichom / ende daer bleef sy ter tijdt toe dat haer man ende sijnen Vader de Hertoghe vereenight waren.

Hoe de Hertoge met sijnen soon vereenight wierde.

ALs nu dese twist tusschen de vader ende 't kint ontrent twee jaren gestaen hadde/ ende niemandt hoe groot hy ware/ de soene maken en mochte. Waeromme de Edelen vanden Landen ende alle de steden ghemeenlijck arbeyden om eenen pays te maken / aenmerckende de groote schaden die hen daer af aenstaen mochte / waeromme de Hertoghe in hem selven overdenckende de gheneghentheden sijner Landen tot sijnen sone/ ende overleggende de perikelen die den landē daer af ghebeuren mochten / liet de sake wat wesen/ ende began wat sachtelijcker daer mede voort te gaen. Ende binnen desen tijden was de bastaerdt heere Anthonis te hove gekomen / ende merckende dien staet des Hofs sijns Vaders / arbeydde seer neerstigh by sijnen Vader/ alsoo dat hy verkreegh dat sijnen broeder den Grave van Charlops weder gheghegheven worde alle sijne heerlijcke eygelijcke goeden ende domeynen / maer de Hertoghe en wilde hem noch niet sien voor ooghen / nochtans by raet sijner heeren ende Raden der Steghenten van Gent ende Brugge quam hy stoutelijcken binnen Brussel met vijc. Archiers van Ghent / ende vjc. van Brugghe / uptgenomen andere heymelijcke vrienden/ die hem bystant deden/ eñ dagh ende nacht bewaerden/ ende ginghdageliex over de straten als een eenige soon eñ toekomende erfghenaem des Hertoghs sijns Vaders/ tot spijt alle der ghener die hem dus lange teghen sijnen Vader vermaeckt ende te bryant gehouden hadden: ende als hy binnen Brussel ghekomen was / sant hy terstont sekere treffelijcke personen / begheerende ootmoedelijck dat hy ghewerdighen wilde te hoozen sijnen eenighen Soon/ die berept was met reden te excuseren van al datmen hem oplegghen soude moghen/ want hy hem nopt vertoornen wilde / ende oft hy hem vertoornt mochte hebbe/ de sake waer in begheerde hy hertelijcken te weten/ende waert dat hy schuldigh ghevonden worde / hy woude hem ootmoedelijcken setten tot correctie sijns heeren ende Vaders/ ende genade daer van begheeren. De Hertoghe en woude ghеensints dese notabele mannen hoozen / maer geboot terstont dat sijne soon upt Brussel trecken soude / oft hy wilde hem met kracht daer upt verdrijven. De goede Grave van Charlops dit hoorende / was broedigh/ ende soude terstont upt Brussel gerepst hebben/ willende sijnen Vader onderdanigh wesen / maer de Raedt van Gent ende van Brussel hielden hem met machte/ ende bleef aldus binnen Brussel/ beset ende bewaert met vele archiers ende dienaers/ende niemant van sijne adversanten en dorsten upten Hove komen / beducht wesende gheslaghen te worden/ nochtans brochten sy den Prince daer toe / dat hy met groote macht van Volck upt sijnen palapse ginghom sijnen Soon te slaen / te vangen/ of te verdrijven upter Stede/ maer voor groot bidden ende begeeren van sommige eerbare ende edele Jonckfrouwen [quarum amore fero semper erat captus] keerde hy wederomme tot sijnen palapse. Binnen desen tijden is heere Anthonis de bastaert secretelijck gekomen by sijnen broeder de Grave van Charlops/ende begeerde neerstelijck te weten de oorsake des twists tusschen sijnen Vader ende hem / eñ vertelde sijnen broeder alle de verraderijen des Koninghs van Vranckrijck / ende sijns baders Raden die hem voeder-baren waren: want en hadde God hem niet bewaert/ hy soude sonder twijffel onderweghen doot ghebleven hebben/ende met desen woorden sy beyde bedenckende/ ende vernamen dat groote bedrogh ende verraderije des Koninex ende haers baders Raden/ende dier Hof regheerden. Soo gheburdet op een tijdt / dat de bastaerd Heere Anthonis, al heymelijck by sijnen vader quam/ende sprack aldus: Ick bidde u mijn Heere mijn Vader / dat ick een woort tegen u spreken mach/ ende sepde aldus: Waeromme mijn liebe Vader/ ghelooft dy dus seere der vermaledijde plupmstrijckers ende oorblasers woorden? seggende: Kaerle u soon begeert u doot: Voorwaer mijn heer Vader ten is alsoo niet / want ick hem anders bevonden hebbe: ende onder andere woorden die sy te samen hadden / soo arbeyde de bastaerd soo neerstelijcken / dat de Prince te vreden was dat sijn sone by hem quame / ende gaf reden van dat hy op hem te seggen hadde. Doe sprack de Hertoge/ende sepde: Laet mijn soon kommen: ende de Bastaert viel plat opter aerden / ende danckte sijnen Vader: de Prince nam hem op/ende kusten hem / ende van dier tijdt voort quamen te voorschijn alle de secrete verraderijen ende aenslagē des Koninex van Vranckrijck / ende sommighe der Raden des Hertoghen. De Prince dit hoorende / verwonderde seer / ende was seer gram/

gram opten genen die dese aenslagen ghemaeckt hadden. Dese paps tusschen den Vader ende 't kint was gemaeckt int Jaer M. cccc. lxv. opten goeden Vrydagh: opten H. Paesdagh wert her ghecondight der edelder Vrouwen de Gravinne van Charlops tot Gorichom inden Choor onder de hoogh-misse/ waer van sy upternaren seer verblijt was. Desen paps gemaeckt wesende/ vluchten van selfs upt des Princen hove alle die d'oorsake van desen twist gheweest hadden/ende vloden alle in Vranckrijck by den Koningh/ tweick den Prince een quaet vermoeden maeckte.

Hoe dat sommige Heeren uyt des Princen Hove vluchten, ende hoe hy eenen anderen Stedehouder van Hollant ende Zeelant maeckte. Mitsgaders vande rebelligheyt der Luyckenaers.

DE Grave Ian van Stampus ende heer Jan van Crop/ des Hertoghen oberste Raden/ siende dat Grave Kaerle van Charlops vereenigt was met synen Vader/die sy dus lange twistende gehoudē hadden/ruymden al heymelijck met allen haren adherenten upt des Princen hof/ ende toghen in Vranckrijck by den Koningh Lodewijck, diese vrientlijchen ontfing/ende als de Prince dit hoorde gheloofde hy te beter de woorden synder Sonen. Een tijdt hier na gheburdet dat de Grave van Charlops door 't lant van Vlaenderen repste/ende dede justitie doen in sommige steden over eenighe vanden Oversten ende Weghenten vander stede omme hare misdruckinghe ende quade septen die sy misdaen hadden/ naer desen quam hy in Hollant/ende repste van Haerlem tot Leyden om in den Hage te trecken/ terstont ruymde Heere Ian van Lannoy de Stedehouder dat lant/ ende en doorste den Grave niet verwachten/ eñ vloot mede in Vranckrijck/ want hy hem selven schuldigh liende/ende de Koning ontfing hem mede gheljcken den anderen/ in syn stede wert Stedehouder van Hollant/ Zeelant eñ Vriesland ghemaeckt heer Lodewijck van Gruythuysen upt Vlaenderen. Eñ Hertoghe Philips dede banne alle de voorschreven voorvluchtighe Heeren upt alle synē Landen/ende ordineerde synen Soon Grave Kaerle van Charlops een Prins ende Overste vanden oorloge/ende desen macht verkregē hebbende/ eñ gebruyckende/had hem als een Leeuwe/ stout eñ vroom/ ende in allen strijden de eerste/ ende leerde de vranden upt syns vaders landen/ende trach ooch in synder vranden landen.

Byvoeghsel. Onlanck hier na/ Hertogh Philips van Bourgongien veel ongelucken hebbende geleden ende ondanckbaerheden vanden schalcken ende nimmermeer gerusten Koningh Lodewijck van Vranckrijck/ heeft in syn oude daghen d'oorloge tegen deselve moeten aennemen/ ende sont in Vranckrijck te oorloghen synen sone Karel int Jaer 1465. eñ doe werde gevochten den vermaerden veltslagh van Montleherry die inde Historie of Memorien van heer Philips van Comenes int breet uptghelept wert/ ende over sulcx onnoodigh hier te verhalen/ hoe wel daer eenighe Hollantsche Edelen in desen Oorloghe waren/ als onder ander des Heeren sone van Schagen/ die daer Ridder gheslagen werde/met meer ander: ende gheduerende den selven/ soo rebelleerden de Luyckenaers teghen haren Bisschop heer Lodewijck van Bourbon/ der Gravinnen van Chaerloos broeder/ ende deden daeren-boven des Hertoghen van Bourgongien Landen als Vrabant/ Luxenborgh/ Limborgh ende Namen groote schaden aen/ met rooven ende vranden. Hertoghe Philips die nu bynde 70. Jaren out was/ ende onbequaem ende onlustigh ter wapenen; zijnde synen sone Grave Kaerl in Vranckrijck ten oorloghe met de principaelste heeren ende kloecksste soudenieren vanden Landen moest om de Luyckeniers te wederstaen teghens haer senden de Heeren die int Lant ghebleven waren/ onder 't beleydt van Hertoghe Ian van Kleve ende Grave Ian van Nassau/ heere van Breda ende Polanen/ den heer van Gruythuysen/ Stadthouder van Hollant/ Heer Ian van Wassenaer/ heer Henrick van Naeldwijck ende meer andere/ maer den Grave van Charlops in Vranckrijck victorie hebbende ghevochten/ ende weder komende/ heeft dese rebelle ende hooghmoedighe Luyckenaers gedwonghen des Hertoghen van Bourgongien ghenade te begheeren/ ende daer wert eenen peys ghemaeckt die niet langhe en duerde/ ghelijck alles int breedt wert verhaelt inde memorien van P. van Comeneus voorseydt: upt de Fransche tale overgheset inde Nederlantsche/ ende in Hollandt ghedruckt.

Hoe de Gravinne van Charloys aflijvigh worde.

BInnen desen tijden dat dese dingen ende oorloghen in Vranckrijcke getracteert ende ghehandelt worden/ soo en hadde de Gravinne van Charlops in langen tijden geen tijdinge noch bootschappe van haren man Grave Kaerle van Charlops vernomen noch gehadt/daer sy seere in t'onvreden was/ verduchtende oft hy in Vranckrijck geslagen ware/ waerom sy op die tijt tot Gorichem wesende/ van rouwe te bedde viel/ ende wert bevangen met eender grooter sieckten/ daer werden ontboden upt vele plecke experte eñ doorsichte meesters/om haer te cureren eñ te helpen/ maer sy en mochten niet/ doen wert haer geraden te trecken na Ghent tot haer lieve eenighe dochter/ om haer recreacie ende solacie dair mede te hebben/ ende komende tot Antwerpen/ wert sy soo metter sieckten bevaen/ dat sy haer liet brengen in sinte Michiels Klooster/ende daer ontfingh sy met grooter berouwen harer sonden de Sacramenten der Heyligher Kercken/ ende scheyde van deser werelt op S. Cosmas ende Damiaens advont/ int Jaer M. cccc. lxv. ende wert inder selver Abdien begraven/ rustende onder eenen kostelijcken Tombe: Sy was een devote ende heylighe Vrouwe/ doende vele aelmissen/ sy plagh dickwils met een dienstjonckvrou te gaen totter armer luyden huysse/ende gaf hen milde almissen/ aldus soo wert sy ghecompareert ghelijck te wesen der heyliger Vrouwe Elisabeth.

Hoe de Gelderssen quamen ende branden die stede van Yselsteyn.

IN t Jaer M. cccc. sessentsestich als heere Adolf van Ghelre synen Vader een Jaer langh ghevanghen hadde ghehouden/ wert hy seer twistende teghen synen Oom Hertoghe Ian van Kleve van syns Moeders weghen/ ende teghen Heere Willem van Egmont synen Oom van syns Vaders weghen/ doende confiscreren ende toeslaen tot synder tafele alle des Heeren van Egmont syns Ooms goeden/ leggende inden Lande van Gelre/ daerenboven woude hy weder hebben met forsen alle de goeden die Hertoghe Aernt syn Vader verset hadde/ als de stede van Wachtendonck/ 't landt vander Dieffelen eñ Rijcxwalt/ daerenboven allegeerde hy noch dat zijn Vader de Hertoghe niet al betaelt en was van alsulcke houwelijcksche voorwaerden als hem ghelooft waren/ ende woude dit al te samen weder hebben. Hertoghe Ian van Kleve aenmerckende de grootmoedighept heere Adolfs van Ghelre/ heeft hem verbonden ende aliantie gemaeckt met heere Willem van Egmont ende Yselsteyn/ Jonckheer Gerrit van Cuylenburgh/ ende met den heere van Bocholen/ tegen den voorseggen/ meenende hem te dwinghen dat hy synen Vader upte ghevanghenissen ontslaen soude/ doende malkanderen groote schade met rooven/ vranden/pilgheren ende banghen/verwoestende de Landen met allen seer. Jonckheer Frederick van Egmont op dese tijdt Grave van Bueren alsoo voren ghesept is/ gevanghen wesende met Hertoghe Aernt van Ghelre/ ontquam met grooter kloeckheden/ stellende hem met synen Vader/ broeder ende ander heeren vromelijck ter weer teghen heere Adolf van Ghelre haren Neve/ waeromme heere Adolf ghesonden heeft heere Otte van Bueren/met veel ghewapent volck inder Graefschepdt van Hollandt om te verbarnen ende te destrueren de stede van Yselsteyn/ dwelck sy gedaen hebben/

ven/pilgerende ende beroovende die stede van al dat sy met hen nemen mochten. Als dese Geldersche weder-omme keerden na Gelderlant/soo quamen van die ontrent xlv. inde stede van Oostrichom / meenende daer gesalveert ende vry te wesen. Eñ also die stede den Grave van Charlois toebehoorde / worden sy allegader gevangen genomen/ wepnigh tijts hier na zijnder xix. upter gevanckenisse gebroken/ende liepen totten Minnebroederen inde kercke/ende d'andere bleven int heylige Geesthups/ hopende daer vry te wesen / den welcken nochtans de Stedehouder met ghewelt vanden gewijden plaetse genomen heeft / ende voerdese in den Haghe omme daer ter Justitie te setten: Vele Vrouwen zijn ghekomen upten lande van Gelder / die haer mans/haer sonen ende haer broeders daer gevanghen lagen/biddende ende belovende met schreyende oogen groote sommen van penningen om haer verlossinghe/ want daer vele edele ende rijcke mannen mede waren/ ende bysonder van Nimmegen/upten welcken die Raet van Hollandt tot genade ende barmhertichept bevoert worden/ende hieldense noch een tijt langh gevanghen/ Maer Hertoghe Philips van Bourgongien verhoorende van hare quade septen/als dat sy 't lant van Hollant geschent ende beschadight hadden bupten eenighe oorlogen / ende sonder ontseggen gaf een sententie dat mense allegader onthoofden soude/ ende als straetschēders op raden setten: van desen werter twintigh gherecht des daeghs na S. Ians dagh voorde Lattijnsche poort / ende des donderdaeghs naer Pinxter de ander xxv. ende worden alle op raden geset/uptgenomen vier die om groote penninghen ghekocht / ende opt Kerckhof begraben werden.

Vande Ridderen ende Schilt-knapen die in Hollant ende Zeelant waren, ten tijde van Hertoge Philips van Bourgongien, &c.

Byghevoeght door W.V.G.

Heer Reynout van Brederode / van Vranen / ter Ameyde/Ec. Ridder des gulden Vlies.
heer Ghijsbrecht van Brederoede / Domproost van Utrecht/ende gekoren Bisschop alnaer/maer moest afstant doen om de quaethept der Cabbeljauscher partije ende de kracht van Hertoghe Philips.
heer Willem van Brederoede/ heere ter Merwede.
heer Jan van Egmont.
heer Willē vā Egmont, heer vā Yselstein sijn broeder.
Hertoghe Arent van Gelder/heer Ians sone voorsz.
heer Willem, heere van Egmont / Yselstein / Leerdam/Hertoge Arents broeder.
heer Iacob van Abkoude / van Wijck / van Putten/ van Strijen ende Gaesbeeck.
heer Henrick van Wassenaer / Voorschoten / Valckenborgh/Catwijck/Burggrave van Leyden.
heer Ian van Wassenaer/heer van Voorborgh.
Dierck van Wassenaer / Proost van S. Jans Stift tot Utrecht/ vry gebroeders.
heer Iacob van Wassenaer / heer Henricx sone voorsz
heer Philips van Wassenaer / heer van Voorburgh/ naer sijn voorseyden vader.
heer Ian vander Lecke.
Willem van Polanen/heere van 's Heerenbergh.
heer Adriaen vander Lecke / alle vry upt den stupse van Polanen.
Ian van Arckel/heere van Heukelum.
Otto van Arckel/heere van Heukelum sijnen sone.
heer Henrick van Brosselen/heere ter Veer ende Vlissinghen / Ridder vant gulden Vlies / Admirael ter Zee ende Houtbester van Hollant.
heer Vranck van Borssele / heere van Zuplen / Sint Maertensoijck / Emelis / Grave van Oesterbant/ eertijts Stadthouder van Hollant.
heer Iacob van Borssele/heere van Vrijdam.
heer Adriaen van Borssele / heere van Vrijdam / nae sijnen Vader/ende van Dubelant.
heer Ian Burggrave van Montfoort / heere van Purmerepnde. heer Henrick van Montfoort / heere van Purmerepnde/naer de Vader.
heer Lodewijc van Montfoort / heere vā Haserswou.
heer Willem, eerste heere van Schaghen / Hertoghe Aelbert van Beyeren sone.
heer Aelbert van Schagen/sijnen sone.
heer Adriaen van Krupningen in Zeelant.
heer Aernt van Krupningen sijn broeder.
Adriaen van Kommerswael/heere van Lodijck.
heer Baertout van Assendelft. Dierck heere van Assendelft ende Cralinghen sijnen broeder.
heer Gerrit van Assendelft Diercx sone.
heer Willem van Naeldwijck. Aelbrecht van Naeldwijck sijn broeder/heer van Berghambacht.
Gerrit van Woerden/heer van Vliet.
heere Henrick van Alkemade / Lant-comandeur tot Utrecht. Floris van Alkemade / heer Florisz heere van Enghelen ende Vliemen.
Adriaen heere van Raephorst / Arlander-heen ende Outshoorn.
heer Lodewijck van Treslong/heer van Cabbau/heer Ians sone/B. vanden Grave van Blois / heere van der Goude. heer Gherrit van Poelgeest / heere van Noomade ende Roudekercke.
heer Iacob van Poelgeest Abt vā Egmont sijn broeder
heer Geerit van Poelgeest haer luyder neve / ende heer Geerit van Poelgeest Ians mede Abt vā Egmont.
heer Aelbert van Egmont van Merestein.
Adriaen heere van Mathenes / met Hubert ende Ian van Mathenes sijn broeders.
heer Rutger vanden Boetzelaer / heere van Langheraeck ende Asperen.
Iacob heere vanden Woude ende Warmont.
Ian van Groenebelt/heeren Ians.
heer Aernt van Duboorde/ eñ Ian van Dub. sijn sone.
heer Jan van Heemstede/heer Gerritsz
heer Gerrit van Eemskercke.
Henric heere van Liesvelt/ Bailliu van Zuytholland.
heer Gheerit van Strijen / heere van Sebenberghen/ die met heer Ian vanden Oestende upt Zeelandt/ van Hertoghe Philips ghevanghen werden.
heer Ian van Heenvliet ende Cappelle.
Willem van Heenvliet ende van Cattendijcke sijnen Neve/heere van Stavenis.
heer Gerrit van Abbenbrouck.
heer Willem van Besoyen/heer van Hernenoort.
heer Enghelbert van Spanghen met heer Philips van Spanghen sijnen Sone.
Bouwen, heere van Swietē ende Loendersloot / Rentmeester Generael van Hollandt / met heer Dierck van Swieten / heere van Lepenburgh / heer Ghijsbert van Swieten / ende Ian van Swieten / heer van Oyrneer sijn vry Sonen.
Amelis van Aemstel / heere van Mijnden / Kuttweel Engelen ende Vliemen.
heere Herpert van Yselstein/heere vanden Bosch/met Ghijsbert ende Vranck van Yselstein sijn broeders: ende Aernt van Yselstein / Maerschalck vant Nederstichte van Utrecht/haren Neve.
heere Aernt van Ghent / heere van Ghijssenburgh/ Wijngaerden ende Hardinxvelt.
heer Dierck vander Merwede / heere van Gethen/ Meetwen eñ Vaerdwijc / Bailliu van Zuytholland.
heer Robert van Vzongelen/die heeren Diercx voorsz eerstgeboren heer Vzou Odilia te wijve hadde.
heer Adriaen van Herlaer/heere van Naplaercke.
heer Wouter van Vliemen.
heer Lodewijck van Praet / heer ter Merwede ende Noorhercherlant by Dordrecht / met heer Vranck van Praet/heere ter Merwede/sijn sone.
heer Geerit van Zijl/heere van Purmerepnde.
heer Ian vander Bouckhorst/heer van Noortwijck.
heer Vranck vander Bouckhorst.
Adriaen, Pieter, Ian ende Dierck vander Bouckhorst.
heer Ian van Hodenpijl / met Jan heere van Haerstede sijnen sone.

heer

heer Gillis van Kralingen/ met Floris van Cralingen van Rodenrijs sijn sone.
Daniel van Kralinghen.
Willem van Boschuysen Casteleyn te Woerden / met Willem ende Floris van Boschuysen sijn sonen/ende heer Ian van Boschuysen Floris sone voorsz.
heer Costijn van Haemstede / heer Raes van Haemstede ende heer Aernt van Haemstede van Mourmont 3. gebroeders/ ende Aernt van Haemstede van Moermont heeren Aernts sone voorsz met Floris van Haemstede sijn broeder: noch heer Floris van Haemstede/heere van Montigny ende Hautes.
Heer Willem de Vriese vanden Oostende / met heer Ian ende Pieter van den Oostende / ghebroeders/ heeren Willems sonen.
Henrick van Wisselerchen Rente-meester generael van Zeelant Bewesterscheit. Anthonis van Wisselerchen Bailliu van Middelburgh. Niclaes, Aelbert ende Henrick van Wisselerchen / gebroeders/ ende sonen heeren Ians van Wisselerchē in Zeelant.
Adriaen van Domburgh in Zeelant.
Heer Ian van Botlandt/ met Floris, Willem ende heer Aernt van Botlant/sijn bys sonen.
Heer Ian van Schengen/met Wolfaerd, Cornelis, Iacob, heer Ioos ende Arent van Schenghen sijn sonē/ in Zeelant.
Heer Floris vandē Abeele/met Reynier, ende heer Anthonis vanden Abeele sijn sonen / ende Henrick van den Abeele heer Floris broeder / ende Iacob vanden Abeele sijn sone/in Zeelant.
Willem van Egmont/heer van Hoetermeer.
Iacob van Bakenesse met heer Adriaen sijn sone.
Willem van Haestrecht met Pauls van Haestrecht sijn sone/heere van Tilburgh Loen ende Vlmen.
Heer Floris van Vaellem.
Heer Baertout van Assendelft / heere van Veenhuysen.
Floris van Aldzichum heeren Florisz met Symon van Aldzichum sijnen sone.
Ysbrant van Schoten/met Ian ende Jacob van Schoten sijn sonen/ ende heer Geerit ende heer Pieter van Schoten beyde Lant-commandeurs te Haerlem.
Willem vander Does Maurijnsz met Dirck vander Does Bailliu van Suytholland/ ende Foye vander Does sijn broeders: noch Maurijn vander Does Diercsz ende Henric vander Does huerluyder neve heer Willem van Foreest Bailliu van Putte te Geerlliet/ met Ian en Coenraet van Foreest gebroeders.
Pieter van Roden.
Ian van Heemstede Bailliu van Vermerlant.
Willem Cuser.
Corstiaen van Alphen met Ian ende Daniel vā Alphē.
Ian van Duyp alias upter Lier/ met Gijsbrecht, Symon, Philips ende Henrick van Duyp ghebroeders.
Gheerit van Berckenroede Iansz.
Douwe van Rietwijck met Gerbrand sijnen broeder ende Ian van Rietwijck Gerbrantsz.
Floris van Vuysen Schout te Dordrecht.
Bruysten de Jode heere van Hardinxveit.
Floris van Ruysbouch heer Florisz.
Dierck van Teplinghen Florisz.
Frederick van Tol Florisz met Pieter van Tol sijn sone.
Ghijsbrecht ende Ian van Noortwijck.
Arent Spiering.
Philips van Rommerswael.
Geerit ende Ian Wtenhage.
Claes van Ruyven Claesz met Willem van Ruyven sijnen broeder.
Kerstant van Alkemade.
Hugo van Alkemade/alias vanden Woude/ met Floris, Symon ende Ian vanden Woude sijn broeders.
Laurents van Cats in Zeelant.
Cornelis van Almyn ende heer Jansz.
Anthonis Michielsz van Eversdijck.
Schoblant van Swindrecht.
Ysbrandt vande Coulster met Willem vande Coulster sijn sone/Casteleyn van Schoonhoven.
Godschalck Oem heere van Wijngaerden / Rentmeester Generael van Hollant.
Floris Croesing met Iacob Croesing / eerste Rekenmeester inden Haghe.
Willem vanden Steenhuysen.
Adriaen van Eemslaerche / met Tielman sijnen sone te Dordrecht.
Bouwen van Abbenbrouck.
Iacob Coppier opt huys te Thol.
Hendrick ende Allart van Rijswijck.
Geerit van Wena.
Geerit Heerman-van-Oestgeest.
Bartholomeus vander Does / heere van Heer Jansdam by Dordrecht.
Gijsbrecht van Loon met Aernt van Loon sijn sone.
Ian, Gooswijn ende Diercx vanden Poel.
Iacob vander Duyn/ Adam sijnen sone.
Ysbrant vander Laen. Arent van Hollant.
Steven Wisse Pietersz. Ian van Outheusden.
Ian Ruychrock vanden Werve/met heer Willem, Ian, Philips, Claes, Vranck ende heer Iacob Ruychrock vanden Werve/sijn sonen.
Symon Beukelaer Godschalcksz.
Hendrick vander Burgh Daemsz met Daem sijnen sone te Wou by Delft.
Noyde van Amerongen / met Meeus ende Tielman van Amerongen sijn sonen.
Gillis van Rattingen Tielmansz.
Floris vander Tempel/ Schout te Dordrecht.
Snellaerd Duyc ende Willem Duyck te Dordrecht.

Hoe dat sommige Edelen by den Grave van Charloys quamen, ende vergaderden binnen s'Gravenhaghe.

DEn Oorloghe van Lutck gheeyndight zijnde int Jaer 1466. soo ontsagen den Grave van Charloys alle Princen ende heeren ontrent die Landen geseten / ende hielden hem als een broom onverseaghd Prince in grooter eeren / ende om sijn groote victorie worde sijn faem seer verbreet in verren landen / ende sijn macht ontsien in allen rijcken ende landen. Eñ upt Brabant in Decembri gekomen wesende in Hollandt is hy daer met grooter triumphen ontfangen: soo zijn dan aldaer by hem gekomen vele groote heeren / niet alleen upt desen landen / maer oock upt andere natien eñ prouintien/om met hem te tracteren van vele saken den Landen profijtelijck wesende/ van den welcken dese die voorneemste waren: Heer Ian van Baden/ Aertsbisschop van Trier / heer Joris van Baden Bisschop van Metz sijnen broeder/heer David van Bourgongien sijnen halfaert broeder/Bisschop van Vtrecht/ heere Ioost de Wy-bisschop van Vtrecht van der Minrebroederen orde / heer Ian van Vonre Regael Abt van S. Mattijs tot Trier / heere Gherrit van Voelgeest Regael Abt van S. Aelbrecht tot Egmont/ Hunfrijt Hertoghe van Exceistre upt Enghelant (doe verdreven wesende) Iohan Grave van Marle / Pieter Graef van Vianen/eñ de Grave van Roussi bey ghebroeders Grave Lodewijcx sonen van Zimpel / upt den huyse van Luxenburg/Willem van Gulick Graef van Blanckenhem/Iacob Graef van Hoorn heere van Althena/de Graef van Vanderschept / de Graef van Zyrick Proost van Trier/ Eoghelbrecht Graef Ians soon Nassouwen/ heere van Breda / des Princen soon van Oraengien / Lodewijck heere van Graythuysen Stedehouder van Hollandt / Reynout heer van Brederoede/Vianen/ Arnepde ende Burggrave t'Vtrecht met sijnen broeder heere Ghijsbrecht Domproost van Vtrecht/ Iohan heere van Wassenaer / Joncheer Frederick van Vselsteyn des heeren Soon van Egmont/ Henrick van Boxsselen heer vander Vere / Ian Heere van Bergen aen soom / Philips heere van Grimbergen sijn broeder / Adriaen van Boxsselen heere van Vlgidam ende Duyvelant: nae desen quamen noch de Ambas-

Digitized by Google

Ambassaten edele ende notabele heeren des doorluchtighen Hertogh Francoys van Bertanien/ den welcken de Schutters van Gorichom te ghemoete quamen tot Woudrichom/ en ghelepdense tot Gorrichom opten hepligen Kerstdag. Daer na hulden ende ontfinghen die van Lederdam ende Schoonrewoert/ Grave Kaerle van Charlops tot haren heere ende Prince/ dit gheschiede op de Burght tot Gorrichom. Als nu heere Kaerle Grave van Charlops het lant van Hollant gevisiteert ende doorgherepst hadde/ is hy ontrent Vastenavont wederom ghetoghen in Brabant. Soo quam tot Brussel de doorluchtighe Prins ende Vorst Hertoge Frederick van Beyeren/ Palensgrave opten Rijn/ met synen Cancelier den Bisschop van Spiers/ met meer andere groote Heeren ende Princen/ met grooter staet/ om te visiteren synen Neve Hertoghe Philips van Bourgoenjen/ die hem oock met grooter eeren gracieuselijck ontfanghen heeft. Daer na repste hy tot Ghent om te visiteren syn Suster/ die daer in een besloten Klooster was/ levende in grooter Abstinentie/sonder pannemeer vleys te eten/ van daen repste hy van d'een stede totter andere/al Vlaenderen door met grooter feesten/ ende quam tot Antwerpen/ ende van dane weder in Beyeren.

Van eenen grooten ende feestelicken daghvaert van vele Princen ende Vorsten, gehouden ter Sluys in Vlaenderen.

INden Jare M.cccc. en lxvij. inde maent van May/ dede de Hooghgeboren Vorst Hertoghe Philips van Bourgoengien een daghvaert beroepen in de Stede vander Sluys in Vlaenderen/ van alle synen Princen/ Baenrsheeren/ Ridderen/ende Edelē van syne landen ende provincien/totten welcken dat quamē heer Kaerle Grave van Charlops syn soon/ Johan Hertoge van Cleve Grave vander Marcke syn Neve/ heere Adolf van Kleve heere van Ravenstein zijn broeder/ Adolf des Hertoge Aernts soon van Gelre/ heere Anthonis de Bastaert van Bourgoenjen/ met meer andere Edelen als hier voor beschreven staen/ inden welcken daghvaert vele saken tracteert ende ghehandelt worden/aengaende den oorbaer ende welvaren alle deser Landen. En bysonder wert daer tracteert en neerstelicken ghesproken tusschen den Hertoghe van Kleve ende heere Adolf van Ghelre/ om eenen soen ende tractaet te maken vanden twist ende oorloge die sy tsamen hadde/ ter cause dat hy synen vader Hertoghe Aernt van Ghelre ghevanghen hielt/ maer alsvaren arbeyt was te verspeers/ want door 's duyvels ingheven was dese heere Adolf alsoo ghesint/dat hy synen vader gevangen houden wonde alsoo langhe als hy leefde/ oft ter tijdt dat hy hem dat lant van Gelre resigneerde ende overgave: ende als heere Adolf verstaen dat hy van desen gestraft sonde worden/ dede hy syne paerden sadelen/ ende reet heymelijck wegh met grooter schanden na 't landt van Gelre toe.

Hoe Heere Anthonis de Bastaert ghesonden wert als Ambassadeur tot Koning Eduwaert de iij. van Engelant, te verloncken ende tracteren vanden houwelijck tusschen den Grave van Charloys ende Vrou Margriet des Koninex suster.

OP deser tijt regneerde in Engelant Koningh Eduaerd de iij. van dien name/ die dat Koninghrijck met groote strijt ende oorloge hem onderdaen gemaeckt hadde. Dese Koning Eduwaert had een suster ghenaemt Margriet, die uytermaten schoon van lichaem ende manierlijck van zeden was/ datmen in allen landē dair haer wist te spreken. Hertoge Philips onder hē hebbende vele Landen ende Provincien/ verhoorende van deser Jonckvrouwen/ wichten hem goet ende nuttelijk te wesen om synen Soon den Grave van Charloys te houden aen dese schoone Jonckfrouwe/ daer de Grave ooch seer begeerigh na was: soo zijn dan de Ambassaten uyt allen den Heeren ghesocht/ ende by sonder de vroome ende wijse heere Anthonis de Bastert/ dewelcke ghecordineert ende gheschickt wert om desen verstoncke te volbrengen/want hy een voorsichtigh man was/ in allen saken voorspoedelijck voortgaende/ soo heeft hy hem door bevel van synen vader ende broeder daer toe berept/ met hem nemende 400. Edelen ende welgeboren mannen/de klaerste ende broomste Camphechters/ gheoefent in allen steecksspelen/ toernoyen ende andere Ridderlijcke septen van wapenen/ die hy onder alle Edelen ende heeren des volcx van wapene wist te krijgen/ende nam met hem vele schat/gout/silver/ gelt en kleynodien. Als de schepen berept waren/ende wel versien van harnas ende artelrije/ ende voort van al dies hē van noode was/ nam hy oorlof aen synen vader ende broeder/ende voer met eenen gelucksigen winde in Engelant/zeylende inde haven met groot gelupt van basuynen ende trompetten. De Koning quam hem te moet/ ende ontfing hem met grooter eeren en feeste. Als heere Anthonis syne commissie den Koningh hadde verhaelt/was hy seer blijde/ ende seyde dat hy synen wille ende syns heeren vaders en broeders met aller affectie en neerstichept geerne volbrengen wilde. De Koningh behielden een wijl tijts by hem in grooter ghenoechten/ doende by hem komen vele vanden Edelsten/ kloeckste ende broomste Ridderen/ Heeren en Baronē uyt Engelant/ ende sette die tegen de 400. Bourgonjoens/ om hem te oeffenen in genuchelijcke steecksspelē/ hamspen/toernieren/ en in allen Ridderlijcken ende Princelijcken oeffeningen/ doende hem de meeste eere binnen eenen Prince doen mochte. De Koning hadde oock doē komen ter selver feeste vele vanden Edelsten Vrouwen ende Joncfrouwen des Koninckrijcx/ die desen Edelen Bourgonjoens oock seer feesteerden ende eerden/ daer werden ghehouden veel kostelijcke banckietten en dansspelen/ men gebruyckte noch en hoorde daer niet dan alle genoeghte/wellustichept ende eerbaerheyt. De Koning siende de mogenthept heere Anthonis, ende de edelheyt ende deughden der edelen heeren en Joncheers die met hem gekomen waren/ beloefde hem te willen te zijn tot eenen benoemden tijdt/ synen heere vader ende synen broeder/ende dede daer tegenwoordig komen die schoone Jonckfrouwe Margriet, die haer consent gaf tot desen houwelijcke/ ontfanghende vanden voors heere Anthonis alsulcke kostelijcke kleynodiē als haer ghepresenteert worden uyten name des hoogh-geboren ende machtigen Vorst Hertoge Philips van Bourgongien/ ende heer Kaerle Grave van Charloys. De Koningh begaefde desen heere Anthonis met kostelijcke kleynodien/giften ende gaven/ende bernemende van synes vaders boot/nam oorlof aenden Koning ende allen den heeren ende Edelen/ ende zijn vader t'schepe gegaen/ende in dese Landen overghekomen.

Hoe dat die Vorstelijcke Prince Hertoghe Philips van Bourgongien, Grave van Hollant, &c. starf.

ALs nu de mooghende Prince Hertoghe Philips out van jaren geworden was/ wesende te Brugge/ is seer kranck ghevvorden/ ende heere Kaerle syn soon Grave van Charloys/ lagh op die tijdt binnen Gent. De Princen ende Heeren die by hem waren/ altijt hoopende dat hy ghenesen soude/ en deden dit synen sone niet al te ghetinghe weten: maer op den derden dagh/als de meesters sagen ende merckten dat hy altijt krancker werde/ ende geen hope en hadde tot synen leven/sonden terstont eenen snellen bode tot heere Kaerle Grave van Charloys synen sone/ dat hy van stonden aen quame te Brugghe/ wonde hy synen vader bekentdigh sien/ ende binnen desen tijden worden hem ghegheven de Sacramenten der hepligher Kercken/ ende als doen began hy int uyterste syns levens te komen. De Grave van Charloys vernemende die groote kranckheyt syns vaders/ sat terstont op ende reet na Brugge/ ende vant synen Vader noch levende synen adem trecknde/ ende by hem komende schreyde hy bitterlijcken/ ende met gebouwen handen vermaende hy hem te denchen op dat bittere lijden ons Heeren ende Salighmakers Christi Jesu. Ende hy

gaf

gaf God sijnen geest op/ inden jare M. cccc. ende lxvij. op den xv. dagh van Junio / oudt wesende lxxij. jaren/ als hy de Graefschappen van Henegouwen/Hollandt/ Zeelandt/ ghere geert hadde/na Vrou Iacobs doot/ontrent 31. jaren: ende hadde de partijen overmidts sijne groote wijsheydt/ seere t'onder ghehouden. Hy was een seer doorluchtigh Prince / seer wijt vermaert ende ontsien/groot van stature ende lichaem/kloeck ende sterck van krachten / schoon van aensichte / grootmoedigh van herten/ milt van aelmissen/ wijs ende voorsichtigh van rade / in sijne rechten ende oordeelen seer discreet/ bemimende de ghoestelijckheyt/ende ghenegen tot den dienst Gods/ verciert met menigherley deughden: Hy ginck te boven alle sijne voor-vaderen ende ouders in rijcdomme / glorien / eeren ende moghentheden/ dat sijns gelijck onder den Vorsten ende Princen der Christenen niet en wordt ghevonden. Hy plagh hy hem te voeden ende op te houden vele eñ diversche wilde Beesten. Hy hadde oock onder sijn familie eenen Reuse van groter ghedaente des lichaems / dien hy met hem brochte in Hollandt/ als hy heere David sijnen soon int Bisdom van Vtrecht sette: Hy hadde oock sommighe Heydenen ende Turcken/ die hy brochte totten heyligen Christen geloove. Als dese hoogh-geboren Vorst ghestorven was in presentie sijns soons / nam de selve heere Kaerl dat zegel sijns vaders ende dede dat aē stucken slaen / ende bevalsijne dienaers ende meesters dat met dat lichaem soude balsemen / 't welck also geschiet is/doende terstondt sijne paerden zadelen/ ende reet van dien nacht met wepnigh familie ende dienaers tot Rijssel / daer in eenen sterckken toren grooten schat ende rijcdom verborghen lagh / behalven dat in andere landen noch was / ende druckte zijn eygen zeghel op de sloten banden toren/ende dede die bewaren met kloecke mannen. Dit gedaen zijnde/keerde hy weder tot Brugghe/ ende hielt met grooter solemniteyten de uytvaert sijns vaders in S. Donaes kercke/ ende geboot in allen Landen ende steden 't selve te doen inde kercken: sijn ingewanden worden begraven inder selver kercken voor 't hooghe Outaer / sijn hert werdt ghesonden / verciert wesende met gout ende zilver / by den Bisschop van Atrecht / met grooten staet/ als hy begheert hadde / ende werdt begraven tot Jerusalem by ons Heeren graf/ dat Convent ende de Broeders begavende met groote giften / want hy die plaetse in sijn leven seer beminde. Ende heere Kaerle Grave van Charloys, dede dat lichaem setten onbegraven beneven dat hooghe Outaer/ om dat te doen begraven tot behoorlijcke tijden. Ende Vrouwe Ysabele de Hertoginne sijn huysvrouwe/ sterf daer nae int Jaer ons Heeren M. cccc. ende lxxj. opten xvij. dagh van December in Arrpen by de stede van S. Outhmaers in Artoys / ende werdt begraven in Artoys / int Klooster van Gosnay vander Carthuysers orden. Haer lichaem met dat lichaem van Hertoghe Philips haren man/ werden naemaels beyde vervoert ende begraven totten Carthuysers buyten Digion int Hertoghdom van Bourgongien met groote eeren onder eenen kostelijcken ghetoghen metalen Combe.

By-voeghsel tot aen de Linie der Pausen/door W. V. G.

Hoe Gherrit Eenssen Borgemeester tot Enckhuysen, Ridder ghestaghen werde.

TEn tijden van desen Hertoghe Philips voorseydt/ woonde tot Enckhuysen Gheerit Eenssen Burgemeester / die den Hertoghe plach te verenghen oft te beschicken gheroockte Hammen ende Haringhen/ die de Hertoghe ghaerne at / ende alsoo hy een Man boos onder den sinen van grooten aensien / soo maeckte hem de Hertoghe Ridder / 't welck d'ander Edelinghen oebel namen / ende niet ghaerne en saghen/ komende nu desen nieuwen Ridder Heer Gheerit eens te Ghendt om den Hertoghe te volghen die nae Brugghe soude rijden / soo hebben sy sijn Zadel op 't Peert d'achterste voor ghelepdt/ 't welck desen Hollandtschen Ruyter niet merckende / is hy van 't schocken aen sijn hinderste soo ghestelt ghebleven/ dat hy dese dagheu langh te bedde ligghen moeste.

Van Hertoghe Philips van Bourgongien, ende hoe de landen van Vlaenderē met Artoys, Brabant met Limborgh, Hollant met Westvrieslant, eñ Zeelant, Henegouwen eñ Namen, ende voorts Luxenburgh, Gelderlandt met Zutphen onder 't gebiet vande Hertogen van Bourgongien ende daer nae der Eertſ-hertogen van Oostenrijck gekomen zijn.

INden Jare ons Heeren 1306. sterf Otto de vierde dier name Grave van Bourgongien (daer Dole de hooftstadt van is) eñ heere van Salijns / mede daer in ghelegen: hy hadde te wijve Machtilt Gravinne van Artois / erfdochter van Robert de 2. Grave van Artois/ die int jaer 1302. inden strijt by Koortrijck van de Vlamingen verslagen werdt/ ende was een sone van Robert die int Jaer 1235. van Sinte Lodewijck van Vranckrijck ghemaeckt was den eersten Grave van Artois: want daer te voren was dit lant een deel van Vlaenderen. Den voorsz Grave Otto ende Gravinne Machtild (overleden int Jaer 1329.) lieten naer Ioanna Erf-grafinne van Bourgongien ende van Artois/die te man hadde Philips ghenoemt den Langhen, Koningh van Vranckrijck haren Neve: hy sterf inden jare 1321. ende sy int jaer 1330. nalatende onder ander twee dochters Ioanne eñ Margriete van Vranckrijck/ d'oudtste werdt Gravinne van Bourgongien ende Artois / ende hadde te man Otto den sesten dier name/ Hertoghe van Bourgongien (wiens voor-ouders mede upt een jonghers sone van een Koningh van Vranckrijck ghesproten waren) sy sterf int Jaer 1347. hy des Jaers daer aen / ende hadden te samen ghehadt eenen sone Philips, die dry jaren voor sijns vaders doodt onder sijn peert doodt viel ende verstoorde / nalatende by sijnen wijve Ienne Erfdochter van Willem Grave van Auvergne ende Bouloigne / oock maer eenen sone Philips, ghewerden naer sijns groot-vaders ende groot-moeders doodt Hertoghe van Bourgongien/ (daer Dyon de hooft-stadt van is) ende Grave van Bourgongien ende van Artois / die inden Jare dertien hondert een-en-tsestigh sterf / sonder kinders achter te laten / ende hem volghde inde twee voorschreven Landen / te weten Bourgongien ende Artois/ sijn Vaders Moeye/ghenoemt Margriete van Vranckrijck/hier voren ghenoemt/Koningh Philips dochter/ ende sy hadde te man Lodewijck Grave van Vlaenderen/ die inden Jare dertien hondert ende sessendeertigh inden strijdt by Cressy vande Engelschen verslaghen werdt / ende sy leefde noch langhe daer nae/ ende sterf inden Jare dertien hondert twee-en-tachtentigh/ oudt een-en-tachtentigh Jaren / naer latende eenen sone Lodewijck, ghenoemt van Male / van een Casteel by Ghendt / ende naer sijns ouders ghewerden Grave van Vlaenderen / Bourgongien ende Artois/ ende heere van Salijns ende van Mechelen: hy hadde te wijve Margriet jonghers dochter van Ian de derde dier namen / Hertoghe van Brabandt ende Limborgh / te weten de jonghers Suster van Ioanne Hertoginne van Brabandt ende Limborgh / die eerst te man hadde Grave Willem van Hollandt ende Henegouwen / die An. 1346. by Staveren vande Vriesen verslagen werdt sonder kinders/ende daer nae hadde sy Wenselijn Hertoge van Luxenburg/die An. 1383. sonder kinders sterf/ende de voorsz Hertoginne Ioanne vā

Digitized by Google

Brabandt/ eertijdts Grafinne van Hollandt/ oudt geworden byde 80. Jaren/is eerst int Jaer 1406. sonder kinders ghestorven: haer voorsz suster Margriet Grafinne van Vlaenderen/ sterf langh te voren/ te weten An. 1379. ende haer man Graef Lodewijck van Male/ sterf int Jaer 1384. nalatende maer een erfdochter/ mede gelijck haer Moeder Margriete geheeten/ ende Grafinne van Vlaenderen/ van Bourgongien/ van Artois/ Vrouwe van Salijns ende Mechelen/ die int jaer 1369. troude Philips genoemt den Stoute/ Hertoge van Bourgongien/ jonghste broeder van Kaerl de 5. Koning van Vranerijck/ van Lodewijck Hertoge van Anjou/ Koningh van Napels/ en van Jan Hertoge van Berry/ alle sonen Jans Koningh van Vranckrijck/ aen den welcken Jan het Hertoghdom van Bourgongien by voode vanden jongen Hertoghe Philips hier voren vermeldt/ int jaer 1361. by erffenis als naeste mansoir bestorven was/ ende Koningh Jan heeft het selve ghegheven sijnen jonghsten sone Philips voorsz/ ende wert met consent sijns broeders Koningh Kaerl de 5. in Bourgongien gheluit int jaer 1366. ende heeft nae 7. jaren vrpagie ende versoeck/ ten lesten gekregen ende getrout int jaer 1369. Margareta, eenige dochter vā Lodewijc van Male/ Grave van Vlaenderen voornoemt/ den welcken met sijnen wijve ende moeder doe noch leefde/ de voorsz Hertoghe Philips van Bourgongien vān sijns wijfs weghen/ naemaels ghevorden zijnde ooch Grave van Vlaenderen/ van Bourgongien ende Artois/ was in sijnen tijt een seer glorieus/ machtigh ende vermaert Prince/ende 70. jaren oudt gevorden zijnde/ is hy te Hal in Henegouwen int jaer 1404. ghestorven/ ende Margriet sijn weduwe voorsz sterf 's jaers daer aen int jaer 1405. naelatende 3. sonen ende 4. dochters/ als 1. Maria, die te man hadde Aem den bīj. Hertoghe van Savoyen/ die daer nae Paus van Roomen werdt/ ghenoemt Felix den 5. 2. Catarina hadde te man Lupold Hertoghe in Oostenrijck sonder kinders. 3. Margriete van Bourgongien die int jaer 1388. binnen Camerijck troude Hertoghe Willem van Beyeren/ naer Hertoghe Aelbert sijnen vader Grave van Hollandt/ Zeelant eñ Henegouwen geworden (waer af de desolate Grafinne Iacoba quam) int jaer 1436. sonder kinders overleden voor haer moeder/ de welcke in wat Jaer sy sterf/ ick niet en hebbe konnen ghevinden/ dan dat sy noch leefde int jaer 1446. te weten 58. jaren nae datse houden/ soo dat sy immers eer sy sterf ontrent de 80. jaren oudt is ghevveest/ bygherekent de jaren die sy nae het jaer 1446. noch heeft konnen leven/ ende de jaren die sy oudt was eer sy hylickten: sy hadde voor haer douwarp de Steden ende sloten van Schoonhoven in Hollandt ende Kienopt in Henegouwen/ daer sy woonde/ ende soo ick meen/ gestorven is. 4. De jonghste dochter van Hertoghe Philips de Stoute/ ghenoemt Bonne oft Goedelijn, werde ten houwelijck toegesept aen Jan Hertoghe Lodewijcx sone van Bourbon/ maer sy sterf ongheschout. De 3. sonen van Hertoghe Philips zijn ghevveest Jan, Anthonis ende Philips, die ghevveest is Grave van Rhetel ende Nevers/ en wert int jaer 1415. vande Enghelschen inden strijt by Assincourt verslaghen/ hadde te vrijve Goedelijn van Artois/ des Graven dochter van Eu, en hadde daer by 2. sonen Kaerles van Bourgongien Grave van Nevers/ die An. 1464. sonder kinders sterf/ ende Jan, naer sijnen broeder Grave van Estampes/ Nevers/ Rhetel ende Eu/ die een Ooms sone was van Hertoghe Kaerl van Bourgongien/ Grave van Hollandt/ ende sterf sonder mansoir/ de leste van desen hupse van Bourgongien int jaer 1491. out 76. jaren: sijn weduwe Fransoise van Albret sterf daer nae int jaer 1523. hy liet naer twee dochters Isabella van Bourgongien/ die troude Hertoghe Jan van Kleve/ ende d'ander Charlotte van Bourgongien Grafinne van Nevers/ ghestorven int Jaer 1500. troude Jan van Aelbret, heere van Orval. Anthonis van Bourgongie de tweede sone van Hertoghe Philips, werde int Jaer 1406. Hertoghe van Brabandt ende Limborgh/ by besterffenisse vande Hertoginne Ioanne, sijns groot-moeders suster/ hier voren vermeldt/ hy bleef mede doodt inden strijt by Assincourt in 't jaer 1415. hy hadde eerst ghetrout Ioanna van Luxenborgh Grafinne van Sintpouls in Artois/ ende daer nae Isabelle Hertoginne van Luxenborgh/ broeders dochter vanden Keyser Sigismond, die welcke daer nae te man nam Hertoghe Jan van Beyeren/ die met gheweldt Grave van Hollandt pooghde te zijn: maer dese sterf sonder oir/ ende Hertoghe Anthonis van Brabandt hadde by d'eerste Vrou twee sonen/ als Jan van Bourgongien/ Hertoghe van Brabandt/ ende van weghen sijner Vrouwen Hertoginne Iacoba ghevverden Grave van Hollandt ende Zeelandt/ ende fondateur der Academie tot Leuven/ ende ghestorven sonder kinders int Jaer 1426. naelatende sijn erfghenaem Philips vā Bourgongien/ Grave van Sintpouls ende Hertoghe van Brabandt sijnen broeder/ die nae 4. jaren mede sonder kinders sterf op 't slot van Leuven int Jaer 1430. ende hem succedeerde sijns ooms Jans sone/ te weten Hertoghe Philips van Bourgongien/ maer hadde Recht soo wel d'overhandt konnen hebben als Macht/ soo soude Margriete van Bourgongien Vrou Jacoben moeder/ Hertoginne van Brabandt ghevveest hebben/ want sy was des leste overledens Hertoghen Vaders Suster/ ende d'oudste op straet/ maer haer Neve Hertoghe Philips was haer te sterck/ den welcken niet te vreden zijnde dat hy sijnes Richten Vrouwe Iacoba Landen/ te weten Hollandt/ Zeelandt ende Henegouwen in haer leven vermeestert hadde/ heeft mede willen sijner Moeyen/ dat is haers Moeders gherechtighepdt op Brabandt benemen.

Voorts/ Hertoghe Jan, Hertoghe Philips den Stouten sone/ werdt inden Jare 1404. nae sijn Vader Hertoghe van Bourgongien/ ende 's Jaers daer aen sijn Moeder sterbende/ werdt hy Grave van Vlaenderen van Artois ende van Bourgongien/ ende heere van Salijns ende Mechelen: desen gheduerende de kranckmoedigheyt van Kaerl de seste Koning van Vranckrijc/ sijns Ooms sone/ woude met gheweldt het Gouvernement van 't Rijck hebben boven Hertoghe Lodewijck van Orliens des Koninx broeder/ waer upt groote Oorloghen ende bloedtstortinghen quamen/ te meer/ alsoo desen Hertoghe Jan van Bourgongien den voorsepden Hertoghe van Orliens int Jaer 1407. binnen Parijs schandelijck dede doodtslaen/ des aenstonts op de straet: ende twaelf Jaren daer nae/ te weten inden Jare 1419. soo wert desen Hertoge te Montereau/ een kleyn Stedeken/ mede verradelijck ende schandelijck doodtgheslaghen/ oudt 48. jaren/ by ghelenghenis ende int bywesen van Lodewijck den Dolphijn Koningh Kaerls voorsz sone/ ende naemaels mede Koningh. Hy hadde te Camerijck ghetroudt Margriete van Beyeren/ dochter van Aelbert Grave vā Hollant ende Zeelandt (ende suster van Hertoghe Willem, die op de selve tijdt desen Hertoghe Jans suster mede aldaer troude) ende heeft naer-ghelaten eenen sone Hertoghe Philips (met toenaem den Goeden) Grave van Hollant/ ende ses dochters: Als 1. Margriet, die te man hadde Lodewijck Dolphijn van Vranckrijck/ Sone van Koningh Kaerl de seste/ ende daer nae Hertoghe Arthus van Bretaigne/ sy sterf sonder kinders int Jaer 1441. 2. Catharina van Bourgongien/ die ondertrout was met Hertoghe Lodewijck van Anjou/ maer hy haer verlatende/ sterf sy van ongenucht te Ghent/ oudt zijnde xxxij. Jaren. 3. Aulijne die te man hadde Gwy van Blois/ ghenoemt van Bretaigne/ Grave van Pontieure/ sterf mede sonder kinderen. 4. Maria van Bourgongien hadde te man Adolf Grave vander Marck/ eerste Hertoghe van Kleve/ den welcken by haer wan Jan Hertoghe van Kleve/ Adolf van Kleve/ heer van Ravesteyn (vader van Philips heere van Ravesteyn) Catharina van Kleve gehout met Aernt van Egmont Hertoghe van Gheldet/ Maria van Kleve gehout met Kaerl Hertoge vā Orleans (Lodewijcx sone voorsz) en wan daer by Koninh Lodewijc van Vranckrijck de xij.

5. Anne

Digitized by Google

5. Anne van Bourgongien troude Ian Hertoghe van Bedtsordt / broeder van Koningh Henrick van Engelandt de 5. maer sterf mede sonder kinders An. 1432.
6. Agnes de jonghste suster van Hertoghe Philips van Bourgongien / hadde te manne Hertoghe Karel van Bourbon / ende hadde daer by Iohan ende Pieter Hertoghen van Bourbon / Lodewijck Bisschop van Luydick inden strijt doot-ghesla ghen / Ienne van Bourbon Princesse van Oraengien : Catharina van Bourbon / die ghehout was met Adolf van Egmont / sone van Hertoghe Aernt van Gheldet ende van Catharina van Kleve voorsepdt / ende Isabelle van Bourgongien / die de tweede huysvrouwe was van Hertoghe Karel van Bourgongien / haer Oomssone.

Philips den sone van Hertoghe Ian van Bourgongien Grave van Vlaenderē van Artois / &c. van Bourgongien / heer van Salijns ende Mechelen. Int jaer 1429. werdt hy Grave van Namen ghehuit / ghestorven zijnde Grave Dierck van Namen den lesten / van den welcken Hertoghe Philips dat landt ghekocht hadde. Int Jaer 1430. wert hy mede Hertoge van Brabandt ende Limburgh / vermidts de doodt sijns ooms sone / Hertoghe Philips te Leuven ghestorven / ghelijck hier voozen vermeldt is / hoewel dat haer lupder beyder moepe Margriete van Bourgongien / weduwe Hertoghe Willems van Beyeren Grave van Hollandt de maeste ende oudste op straet was / ende int Jaer 1436. gestorven zijnde Vrou Iacoba, so werdt Hertoghe Philips van Bourgongien Grave van Hollandt / van Zeelant ende Henegouwen (hoewel hy int leven van Vrouwe Iacoba eenighe Jaren te voozen / dese Landen verovert hadde / midts hulpe der Edelen ende steden vande Cabbeljausscher partije / de welcke volghende haer ghewoonte) haer wettighe Princesse verlatende / Hertoghe Philips int Landt ghebracht hadden. Voorts int Jaer 1451. ghestorven zijnde / Elizabeth Hertoginne van Luxenburgh / eerst weduwe van Hertoghe Antonis van Brabant / ende daer na Hertoge Ian van Beyeren / met Hertoghe Philips mede Hertoghe van Luxenborgh / alsoo hy dit landt van haer in haer leven ghekocht had. Dese Hertoghe Philips om te wreken sijns vaders doodt / heeft sich verbonden met den Koningh van Engelandt / ende heeft Vranckrijck een swaer oorloghe aenghedaen / tot den Jare van 1436. doe hy peys maeckte met Koningh Karel de sevende tot Utrecht / ende hielp daer nae d'Enghelschen upt Vranckrijck jaghen / ende leefden daer nae in grooter heerlijckheydt ende in weelden in vreden / upgheseydt den oorloghe die hy teghen die van Ghent ende Brugghe hadde / als mede int Landt van Luxenburgh / ende int lest sijns levens teghen die van Luydick. Hy onthieldt sich meest te Brugghe / te Rijssel ende te Brussel : van sijn leven ende daden hebben meest beschreven de Fransche Historye-schrijver Engeraud van Monsterler ende Olivier de la Marche, ende int Latijn Pont de Heuyter van Delft.

De oude Graven van Hollandt woonden meest alle int landt / te weten te Grafesande / ende daer na inden Haghe / maer Hertoghe Philips Grave van Hollandt geworden zijnde / eñ besittende meer ander Provintien hier voozen vermelt / heeft dit landt doen regeeren door sijn Stadthouders / ghelijck mede alle sijn naevolgers / instellende int Jaer 1428. tot voorderingh van Justitie eenen Raedt van seker e persoonen / die ordinaris in den Haghe souden woonen : ende tot regheeringhe van sijn domeynen ende inkomen / stelde hy inde Kaecken-kamer met seker ghetal van Reken-meesters ende Auditeuren / ghelijck te Rijssel is de Reken-kamer voor Vlaenderen / Artois / Henegouwen ende Namen / ende te Brussel voor Brabandt / Limborgh ende Luxenburgh.

Hertoghe Philips hebbende Hollandt / Zeelandt / &c. neffens sijn andere Landen wel ende goedertierlijck ghereghеert ouderent 32. Jaren / is hy te Brugghe ghestorven int Jaer 1467. in Julius / oudt lxiij. jaren / ende naer latende eenen sone Karel, nae 's Vaders doot ghe worden Hertoghe van Bourgongien / van Brabandt / van Luxenborgh ende van Limborgh / Grave van Vlaenderen / van Bourgongien / van Hollant / van Henegouwen / van Artois / van Zeelandt ende van Namen / heere van Salijns ende Mechelen : hy werde / ghedurende sijns Vaders leven / ghenoemt de Grave van Charlops / welck een landt is ander het Hertoghdom van Bourgongien / ende pleech van ouden tijden toe te hooren den oudtsten sone vande Hertoghen.

Wijders hoe de landen ende steden van Gheldertandt met Zutphen / Vriesland / Vtrecht / Doesrick ende Camerijck onder den huyse van Bourgoegne ende van Oostenrijck / neffens de boven-geschreven Hertoghdommen ende Graefschappen zijn ghekomen / sal hier nae t'sijner plaetse gesept worden.

Vanden Oorloghe van Luyck.

Aengaende Hertogh Kaerle, Hertoge Philips sone.

HErtoghe Kaerle hadde int eerste Jaer sijner regheeringhe een swaer / hostelijck ende bloedigh oorlogh tegen den Ingesetenen vanden lande ende stede van Luyck / soo dat de selve Stadt / behalven de Kercken / gheheel vernielt ende verbrandt werde : in welcken oorloghe hem dienden ende te hulpe quamen upt Hollandt &c. Grave Enghelbert van Nassau / heere van Polanen ende ter Lecke / heer Lodewijck van Gruythuysen / Stadthouder van Hollandt ende Zeelandt / heer Henrick van Borssele heer ter Vere / Wolfaerd van Borssele / Grave van Bochane sijnen sone / Adriaen heere van Crupninghen / Adriaen van Borssele heere van Vrigdam / Sweer van Montfoort / Aernt van Swieten / Aelbert ende Willem heeren Willems sonen van Schaghen / Floris van Borssele B. sone des Graven van Oosterbant / Willem ende Ian Ruychrock / ende meer andere Ridderen ende Schilt-knapen / heer Ian van Crupninghen met heer Sweer van Montfoort / heer Willem Ruychrock ende heer Ian Ruychrock werden van Hertoghe Kaerl Ridders gemaeckt.

De Historie van desen Ludickschen Oorloge werdt seer wijtloopich verhaelt / inde Memorien van heer Philips van Comenæus, int Nederduytsch overghelet ende ghedruckt / alwaer mede int breedt verhaelt worden de oorloghen op Koningh Lodewijck van Vranckrijck : inde welcke Hertoghe Kaerl sijn krijghs-gestrenghepdt ende sijn moghenthepdt wel ghetoont heeft / ghelijck den Koningh sijn ongerustthepdt ende subtijlheyt / daer in hy Hertoghe Kaerl te boven ginghe. Dus verre het Bevoeghsel.

De Linie der Paulen.

Anno M. cccc. ende lxxj.

SIXTUS de vierde was upt Liguriē / ende sat xiij. Jaren. Hy was vande Oorden der Minderbroederen / ende seer gheleert inde H. Schrift. Dese heeft de Stadt van Roomen seer verbetert met timmeragien ende andersins / ende bysonder dat Hospitael ofte Gasthuys Sanct Spiritus, oft vande H. Gheest / begavende dat met veele hostelijcke giften / ende wel over de twee hondert duysent Kroonen inkomens Jaerlijcx / maer de Paulen nae hem hebben dat vermindert / soo dattet nu maer 170000. Kroonen inkomende heeft. Ende hoewel hy van seer goeden leven was / hadde hy nochtans veele kinders. Nae sijn doot werdt hy met grooter upt-vaert in S. Pieters kercke begraven.

De Linie der Keyseren.

Anno M. cccc. xciij.

Digitized by Google

MAximiliaen des Keysers Fredericx de derde eenige soon/ als hy met synen vader dat Keyserrijck 7. jaren geregeert hadde als Roomsche Koning/ gekozen inden jare 1486. so heeft hy nu dat rijck alleene aengenomen te regneren inden jare 1493. en heeft hem bereet op des Rijcx kosten met grooter macht ende triumphe tot Roomen te trecken/ door begeerte des Paus Iulius de 2. om gekroont te worden metter Keyserlijcker Kroonen/ so wert hy van Koning Lodewijc de xij. die Milanen in hadde/ ende vanden Venetianen die tsamen een verbant gemaeckt hadden/ so krachtelijck wederstaen/ dat hy dat niet volbrenghen en mochte/ sonder groote bloetstortinghe. Ende alsoo hy syn beste ghedaen hadde om tot Roomen te komen/ consenteerde hem de Paus Iulius, dat hy hem schrijven mochte gekozen Keyser van Romen. Dese hoogh-gebozenen ende doorluchtige Vorst Maximiliaen, heeft vele oorloghen ghehadt in Hongarijen/ Bemen/ Italien/ Lombardijen/ Vranckerijcke/ teghen de Zwitsers/ ende in hooghduytslandt: wat hy hier in Hollandt bedreven heeft/ salmen eendeels hier nae beschreven vinden/ vanden tijt dat hy Vrou Maria Hertoge Karels van Bourgongien eenige dochter te wijve nam/ inden jare 1477. ende nae haer doodt nam hy te wijve Blanche Maria, Hertoghe Galiaes dochter van Melanen int Jaer 1494. ende die starf sonder kinderen.

Kaerle de xxxj. Grave. IX. Iaren geregeert.

Van Kaerle Hertoghe Philips eenighen soon, Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, de xxvij.

DE doorluchtighe ende moghende Vorst Hertoghe Philips begraven wesende/ is Kaerle synen eenighen Sone gheruckt ende ontfanghen by erflijcker successien Hertoge van Bourgongien/ van Brabant/ vñ Limburgh/ van Lutzenburgh/ Grave van Bourgongien/ van Artoys/ van Vlaenderen/ van Henegouwen/ van Hollandt/ van Zeelandt/ van Namen/ heere van Vrieslandt/ van Mechelen ende van Salijns/ Marckgrave des heyligen Rijcx/ ende alsoo hy grooten schat van gout ende zilver van synen vader gheerft hadde/ so kocht hy int eerste Jaer syner dominatien dat Graefschap van Faretten/ gelegen inden lande van Elzaten/ by der Stadt Basel/ op den Rhijn/ van Hertoge Zegemont van Oostenrijck: ende alsoo dit seer verre van synen landen gheleghen was/ en konde hy dat niet wel beschermen teghen andere Princen ende Heeren synre vpanden/ die dat dickwils aenbochten/ waerom dat hyt Hertoghe Kaerle verkochte/ wantet aen synre Landen gheleghen was. Hem was eerst tot eenen wijve verseeckert Catharina Koningh Kaerls dochter van Vranckrijck/ maer sy sterf jonck. Daer nae nam hy te wijve Hertoghe Kaerls dochter van Bourbon/ genoemt Elizabeth, daer hy by hadde een eenighe dochter gheheeten Maria: Als dese Elizabeth ghestorven was/ nam hy syn derde wijf/ ghenoemt Margriet, Hertoge Ritzaerts dochter van Jorcke/ Koning Eduwaerts de vierde suster van Engelant/ als hier nae gesept sal worden.

Hy dede by synre vaders tijden bedijcken een stuck landts/ neffens Rotterdam over/ dat hy dede noemen 't lant van Charloys: Hy hadde beginnen te maken een seer wonderlijcke structuere oft sterckte aen 't Kasteel van Gorrichom/ maer ten worde niet volbracht. Hy vermeerde seer de Tijtelen synre heerschappijen. Hy was een kloeck/ stout ende vroom man ter wapenen/ schoon ende bequaem van sprake/ klaer ende subtijl van verstande/ een goet rechtweerdich Rechter/ wijs ende voorsichtigh in rade/ bermaert ende doorluchtigh in menigerlep gratien/ seer ontsien boven alle ander Christen Princen ende Heeren.

Hoe dat Hertoge Kaerle van Bourgongien troude ende te wijve nam Margriet des Koningh Eduwaerts suster de vierde van Engelandt.

INden Jare ons Heeren M. cccc. ende lxbij. als Hertoghe Kaerle weder-ghecomen was in synen Landen/ met grooter triumphen ende victorien die hy op der Stede ende 't landt van Ludick verkregen hadde/ ende rustende in syn Pallays/ heeft hy voor hem ghenomen te trouwen tot synen gheechten wijve Margriete Hertoge Ritzaerts dochter van Jorcke/ ende Koning Eduwaerts de vierde suster van Enghelandt/ die wijlen eer by synre heeren vaders tijden heere Anthonis de bastert syn broeder ondertrout ende besprooken hadde. Ende heeft dese Bruyloft gheset te houden inde Stede van Brugghe/ daer hy een seer groot ende heerlijck Pallays ende huys dede timmeren/ ende dede dat verrieren met kostelijcken gulden Lakenen ende tappisserijen van vreemde Historien/ ghewrocht van goude ende zilver/ ende met dierbare kostelijcke gheesteenten. Ende heeft een kostelijck Hof doen beroepen door alle synre Landen/ van alle den Princen/ Baroenen/ Heeren eñ Ridderen/ ende heeft aldaer ghehouden met grooter solennitepten ende triumphen de Feeste vander Orden vanden gulden Vliese/ om die te vernieuwen/ wanter sommighe heeren vander selver Orden ghestorven waren. Soo zijn dan daer mede ghetoghen uyt desen Landen van Hollant ende Zeelandt/ behalven de Baroenen/ Heeren ende Ridderen uyt anderen landen/ heere David van Bourgongien Bisschop van Utrecht syn Bastaerdt broeder/ heere Ghijsbrecht van Vredenroede Domproost van Utrecht/ met andere heeren ende Edelen des selvighen Stichts/ heere Lodewijck van Gruythuysen Stede-houder van Hollandt/ van Zeelandt ende van Vrieslandt/ heere Reynout van Vredenroede/ heere Henderick vander Baroenen/ ende dese dry metten heere ende Grave van Oesterbant/ waren alleene uyt desen landen vander Orden des gulden Vliese.

Nu hadde de Koningh Eduwaerdt van Enghelandt

lant ooc̄k groote ghereetschap ghemaeckt / ende vergadert groote Prince̅n / Baroenen ende Ridderen om sijne suster Margriete, die een schoone Princesse was/ over te senden Hertoghe Kaerle van Bourgoengien/ is met een groote menichte van Hertoghen / Graven/ Princen / Heeren / Vrouwen ende Jouffrouwen te Schepe ghegaen / ende zijn ghecomen ter Sluys in Vlaenderen / ende van daen ten Damme / daer sy van den Hertoghe ende alle sijnen Heeren met grooter eeren ende vreuchden ontfanghen werdt / ende brochtse voort binnen Brugghe / ende daer werdt de bruyloft ghehouden met soo grooter kostelijckheydt / feeste / eere / glorie ende solemnitepten / dattet onmoghelijck waer te beschrijven / als toyrieren / steken / kamberijten ende andere Ridderlijcke oeffeninghen / ende elck om kostelijckste. De Hertoghe toonde mimmelijck sijne liberalitept / begavende de Princen / Heeren/ Vrouwen ende Jouffrouwen / ende bysonder den Heraulden upt Enghelandt met kostelijcke cleynooden ende cierlijckheden : Ende alle de Heeren ende Princen gaven ghetuyghenisse/ ende seyden/ dat gheen Keyser / Koninch ofte Prince in Chrijstenrijck en ware te ghelijcken Hertoghe Kaerle, in eere / glorie ende mogentheydt.

Hoe dat Hertoge Kaerle gehult eñ ontfangen werdt inden landen van Hollant, Zeelant ende Vrieslant. Een Vrouwen broeders Klooster wordt ghesticht by Alckmaer.

ALs dese feeste vander Bruyloft volendt was/ heeft hem de Hertoghe berepdt om te trecken in den landen van Hollandt/Zeelandt/ende heeft met hem genomen heere David Bisschop van Vtrecht sijnen broeder / ende Heere Lodewijck van Gruythuysen Stedehouder van Hollandt met meer ander Princen/ Heeren ende Borsten / ende is met grooter staet ende eer ghecomen in des Graven-haghe op Sinte Marien Magdaleenen avondt/ende werdt aldaer/ende voort in allen anderen steden ende plecken van Hollandt ende Vrieslandt ghehuldt ende ontfanghen met grooter eeren / feesten ende blijschappen / voor eenen Grave van Hollandt ende heere van Vrieslandt/ende voort in Zeelant dierghelijcken/ ende alle steden ende poorteren ontfinghen van hem haer rechten ende poorterschap / ende alle leen-mannen ende vassallen haer leenen ende goeden/ ende alle steden / dorpen ende landen / Heeren ende Regenten der landen.

Item int Jaer van M. cccc. lxix. inde Vasten / hebben onser Vrouwen broeders een plaetse begrepen in Oudorp by Alcmaer/ tusschen Nyenburch ende Middelburch / ende hebben dat bewoont / door giften Hertoghe Kaerls van Bourgongien/ Aelbrecht van Kaepkerst / Schout van Haerlem ende des Rentmeesters van Noort-hollant.

Hoe dat Hertoge Kaerl in desen landen van Hollant ende Zeelant quam, ende selver ter audientien sat.

ALs de Hertoghe alle saken in goeden puncten ghestelt hadde in Brabandt ende Vlaenderen/ selber in persoone ter audientie sittende / is hy ghetoghen in Zeelant tot Middelburgh/ eñ tot andere steden in Zeelandt / ende heeft daer mede te recht gheseten als Grave van Zeelandt / doende een pegelijcken recht ende justitie alst betaemde. Van daer is hy gheto̅gen nae Hollant/ ende is met grooter feesten gecomen in s Gravenhage omtrent S. Laurens, ende hadde met hem hondert Ridderen/ende sijnen oversten Raedt/ met meer andere Princen/Heeren/Ridderen ende knechte/ daer de voornemste af waren / heer Lodewijck van Bourbon Bisschop van Luydick/ heer Gwye Bisschop van Doznick/ de Bisschop van Poelgen / de Bisschop van Saluyen des Hertoghen biechtvader / de Prins van Trape sonden upt Grieckenland/ Iohan Hertoghe van Kleve/ de Hertoghe van Sommerseth upt Engelandt / de Heere van Kadenstepn / heere Anthonis de bastert/ Henrick heere van Perwijs/ heere Ian van Berghen aen Zoom/ Philips heere van Grimbergen sijn broeder/ ende meer anderen Princen/Baroenen ende heeren. Eñ inden Hage wesende/ sat hy daer selver in persoone ter audientie inde groote Sale dry mael ter weken / ende dede eenen pegelijckē recht ende justitie/rijcke ende arme/ want hy een goet Justicier was. Ende binnen desen sijden quamen inden Haghe by den Hertoghe groote Ambassaten Orators upt verren landen / ende ooc̄k machtighe Princen: als des Paus Paulus suster soon / ende met hem des Hertoghen soon van Mantua upt Lombardijen/dien hy op de groote Sale Ridder maeckte. Noch quam daer Hertoghe Segemont van Oostenrijck Keyser Fredericx neve van Roomen / de Palsgrave opten Rhijn/ de Marchgraef van Ferraer / ende noch andere Legaten van Venegien / van Ceulen / ende van andere steden. Op desen tijdt werdt inde Prochy-kercke vanden Haghe een vermaert Doctoor inder Godheyt van onser Vrouwen broeders Orden/ghenoemt heer Goswijn, ghecho̅ydt van dry Bisschoppen / als Doornick/ Salubren ende Poelgen tot eenen Bisschop van Theropolen : ende heer David van Bourgongien Bisschop van Vtrecht / nam desen voorsz heer Goswijn tot sijnen Suffragaen ende Wij-bisschop des Crisdoms van Vtrecht.

Hoe dat Hertoge Kaerle sijnē Heraut sant met brieven aenden heere Adolf van Gelre, aenden Sticht van Utrecht, ende aenden Oost-vriesen.

DE Hertoghe in desen lande wesende/ heeft sijnen Heraut met seeckere brieven van commissien gesonden aen diversche heeren ende regenten der landen. Inden eersten aen heer Adolf den jonghen heere van Ghelre/die sijnen eyghen vader in ghevangenisse hielt/ dat hy aenghesien 's briefs alle onschult achter gheset/ hy hem komen wilde / in meeninghe dat hy hem daer toe brenghen soude omme sijnen vader Hertoghe Aernt upter ghevanghenissen te doen ontslaen. Maer heer Adolf dede sijn onschult met brieven teghen den Hertoghe sijnen Neve / dat hy wijlen eer een tractaet metten Edelen ende steden van Ghelrelant ghemaeckt hadde/ dat hy bupten de palen des selven lants / bupten beliefve ende wille der voorsz Edelen ende Steden niet trecken en soude. Die van Vtrecht dede hy te weten twee artijckelen : Eerst seyde hy hem recht ende aensegghen te hebben aende hoecklanden ende venen/ liggende tusschen Goylant ende der stadt van Vtrecht / ende dat sy heel ende al eenen Grave van Hollandt toebehoorden/ ende woude dat bewijsen met oude bezeghelde brieven die hy by hem hadde / waerom dat hy niet alleen en eyschte dat voorsz landt / maer ooc̄k mede alle de profijten die daer af ghecomen waren / den tijdt dat sy dat onrechtelijck beseten hadden. Ten anderen / dat alle de goeden ende heerlijckheden die wijlen eer Jonckheer Iacob van Gaesbeeck toebehoort hadden / aen hem gecomen waren/ om dat de selve Jonckheer Iacob sonder kinderen ghestorven ware : Niet tegenstaende dat wijlen eer heere Rodolf van Diepholdt Bisschop van Vtrecht dese voorsz goeden Jonckheer Iacob inder gevanghenisse afgedwongen ende gheschattet hadde / als voorsz is. Oft hy begheerde datmen dese goeden ende heerlijckheden woude laten volgen heere Anthonis sijnen bastaert broeder / om dat de selve heere Anthonis dese voorsz goeden verkreghen hadde vanden voornoemden Jonckheer Iacob van Gaesbeeck. Doe nu dese saecken voor den Edelen ende Staten vanden landen gheestelijck ende wereldtlijck opghedaen ende verklaert waren / was dat gheheele Sticht ontroert ende met grooter vreesen beladen : Waeromme dat heere David Bisschop tot Vtrecht met der Ecclesie van Vtrecht inden Haghe ghetoghen zijn / ende heeft seer veel raedts ende spraecks ghehadt met sijnen broeder den Hertoghe van deser materien. Dit nu ghedaen zijnde / is hy wedercomme gherepst om antwoordt te gheven van het ghene dat hy ghehoordt hadde. Ende korteling daer nae ontrent Sinte Mattheus dagh/ heeft de Hertoghe binnen Vtrecht ghesonden Hee-

re Lodewijck van Gruythuysen/ Stedehouder van Hollandt/ ende een van synen dienaers Heere Pieter Leestmaker, om antwoordt te ontfanghen vanden artijculen voorsz die van Utrecht proponeert/ soo heeft dan de Kercke ende 't Collegie vanden Domme tot Utrecht/ op S. Matheus dach een Capittel doen leggen inden Capittelhuyse/ tot welcken Capitel gheroepen worden te komen heer David van Bourgoeni-en Bisschop van Utrecht/ heer Ghijsbrecht van Bredenroede Domproost/ voort alle de Collegien/ Sinte Katrijnen Heeren/ van Sint Ians orden van Rodes/ de Heeren vander Duytscher Oorden/ ende den bastaert des Jonckheers van Gaesbeeck/ metten Edelen ende Staten vanden Lande/ ende de Burghemeesters ende Regheuten vander Stadt ende Steden des stichts van Utrecht. Dese vergadert wesende/ hebben scharpen raedt ghehadt op de voorseyde saecken ende artijculen/ ende ordineerden vier notabele mannen/ ende senden die inden Haghe totten Hertoghe. De welcke daer wesende/ deden haer rapport/ seggende: Hoe dat de Kercke van Utrecht hadde goede ende vaste beseghelde brieven van heur Voorsaten hen ghegheven vande voorseyde heerlijckheden/ waeromme dat sy met ootmoedighe supplicatie baden/ dat hy van syn voor-ghenomen meninghe af staen woude/ ende laten hen de goeden rustelijck ghebruycken/ als synne Vader ende andere Voorsaten dat ghedaen hadden. Aengaende den Vriesen/ soo was op dese tijdt in Hollandt een vermaert starck man/ ghebooren van Enckhuysen/genoemt Gerrit Ensem, die vanden Prince seer bemindt ende gheert was/ desen eerbaren man gaf de Prince commissie/ ende sandt hem met bequamelijcken staet in Oost-vrieslandt/ om die te brenghen tot synder obedientie/ gemerckt dat Amelant ende Schelingh onder tribuyt vanden Grave van Hollandt stonden/ want die vander Schellinghen jaerlicx betaelden den Grave van Hollandt xxiij. gouden Wilhelmus schilden/ ende Amelant xxx. nae dien dat Hertoge Willem van Beyeren de voorsz Eylanden onder synne subjectie gebracht hadde. Ende dese eerbare man is gereyst met synen commissie/ ende heeftet ghepresenteert den Edelen ende graefschappen ende besten vanden landen eñ voort den Oversten ende Regenten vander steden/ eñ sy ontfingē hem met grooter eeren/ eñ gaven hem goeden antwoort op synne commissie/ eñ senden hem begift met eeren weder totten Hertoghe. De Vriesen hielden raedt opte artijculen die de Hertoghe van hen-eyschende was/ ende ordineerden dry vande rijckste Abten uyt Vrieslandt om byden Hertoghe te trecken/ als den Abt van Lidlim vander Premonstrepten orde/ den Abt van Staveren van S. Benedictus Orde/ ende den Abt van Flozencamp vander Cistercien Orde/ ende gaven henlupden commissie ende bootschap te doen van wegen des gemeenen volcx van Oost-vrieslant: Ende zijn met een deel Hoefschappen Edele ende Rijcke mannen overgetogen/ende quamen in des Graven-haghe/daer wesende op S. Michiels dagh/saghen sy den Prince komen over de groote Hale/ dien sy groeten/ vallende op haer knien/ eñ hy betuyes hen vrientschap met reverentie. Nae den eten dede hy dese geestelicke Prelaten metten Edelen by hem komen/ sittende op synne Princelicke zetel/ eñ gaf henlupden eenen brief dien sy voor alle den gemeenen volcke van Vrieslant souden doen lesen/ ende sette hen eenen bequamen tijdt om rapport daer op te brenghen tot synder Ghenaden Hove.

Van sommige gesten ende geschiedenisse[n], ghevallen tusschen Bisschop David van Utrecht, eñ den heere van Bredenroede.

ALso hier voor gheschreven is dat heer Gijsbrecht van Bredenroede Domproost der Kercken van Utrecht/ gheboren was eendrachtelick tot eenen Bisschop van Utrecht/ welcke electie hy weder over gaf heere David Hertoghe Philips naetuerlicken soon. Korts daer nae is eenen twist opghestaen tusschen den Bisschop David van Utrecht aende eene zijde met synne vrienden ende adherenten/ ende der stadt van Utrecht/ metten Domproost heere Gijsbrecht voorsz/ den heere van Bredenroede synen broeder/ heere Henric Burghgrave van Montfoort met haren vrienden aen d'ander zijde. Ten selven tijde heeft heer Ian van Lannoy Stedehouder van Hollant/ Zeelant eñ Vrieslant desen twist opgenomen/als inden jare M. cccc. ende lxj. ende heeft eenen vasten vrede ghemaeckt tusschen den voorsz partijen/ op condition/ dat de vallinghen souden blijven upter Stadt van Utrecht/ ende dat voort alle compacten als wijlen eer ghemaeckt waren tusschen Bisschop Rodolf van Utrecht ende Hertoghe Philips van Bourgoenjen souden blijven ende de Stadt houden in haren krachte: Ende was nu mede uytgesproken ende gesept/dat meester Gerrit van Rijn/meester Ian Brant, heere Willem Bochorst ende Evert Preys souden upter stadt ghebannen blijven/ ter tijdt toe dattet der stadt/ den Domproost/ den heere van Bredenroede ende den Burgh-grave van Montfoorde ghelijckelicken ghelieffde. Tot eener tijdt is de Bisschop van Utrecht ghekomen totten heere van Bredenroede/ begheerende dat hy hem wat behulpelijck wesen wilde/ dattet gemeene lant hem toelaten wilden een schattinghe van eenen braspenninck op die marghen voor 't stichtt/ ende indien dattet van noode ware/ om den rebellen ghemeenten die hier teghens souden willen segghen te weder staen/ dat hy met hem upt de Stede van Vianen brengen woude vier C. gewapende mannen binnen der stadt. Alle dit voorseyde volbrocht de heere van Bredenroede/soo dat de Bisschop synen wille kreegh. Eenige jaren daer nae begeerde de Bisschop opten voorsz Edelen ende heeren vander stadt/dat meester Ian Brant weder binnen komen mochte/ dwelc de heere van Bredenroede aenden anderen Edelen ende overssten vander stadt mede verwerf/dat hy binnen der stadt quam. Op een tijt hier na als meester Reynier gewoonden was des Bisschops Raedt/ is hy totten Heere van Bredenroede ende den Domproost gesonden/seggende aldus: Mijn Heeren/myn Heer de Bisschop vā Utrecht heeft u seer commendeert van uwer goetwillicheydt ende dienstichept synder Genaden bewesen/ ende is dies wel te vredē. Aldus waert sake dat hy volkomelicken eñ hertelicken staen mochte op uwe wijsheyt eñ mogenthepdt/hy soude des te sekerder eñ te vrijer wesen. Daer sy op seyden: Alle dat wy vermogen met raet ende daet/staen wy bereyt/ende presenterē ons tot synner Genaden: maer soude hy ons int eynde verjaghen als hy sommige gedaen heeft/so waert beter dat wy thuys bleven/waine hebbe der Heeren vrient is en heeft der gemeenten gratie niet/ eñ mitsdesen heeft hyse gebracht voorden bisschop/eñ daer worden de selve woorden vanden Bisschop verhaelde. Doe spraken die twee ghebroeders weder: Genadighe heer/ hebt betrouwen op ons/ als wy op u doen: maer als wy alle uwe belieften hadden volbracht/ soudt ghy dan upt quader informatie onser vyanden ons van uwer Ghenaden verjagen/ ende brengen ons onse vyanden opten halse/ dan souden wy ons selven beschermen. Doen spraek de Bisschop: Dat sy verre van my dat ick sulcken dinck doen soude: Aldus doedy als ghy my belooft/ ick sal u houden als mijn eygen broeders/ ende daer was groote liefde eñ vrientschap tusschen hen allen. Daer na inden Jare M. cccc. ende negenentseventich/ voor onser Vrouwen Lichtmisse/ heeft de Bisschop hy hem doen komen den heere van Bredenroede ende den Domproost synen broeder/ ende heeft raet met henlupden genomē/ hoe dat hy best tot synnen wille ende beliefften soude moghen ordineren ende setten de Regheuten vander stadt. Ende dese twee gebroeders hebbent daer toe ghebracht/ dat de Bisschop dat selve Jaer de Wetthouders nae synnen beliefte gheset heeft/ dat nopt daer te voren gheschiet en was. Dry daghen daer nae heeft die Bisschop dese nieuwe Regheuten by hem in synne Raedt-kamer laten komen/ in presentie deser twee Broeders ende Meester Reynier synnen Raedt/ ende seyde: Siet ick bevele u dat ghy toesicht hebt op dat welvaren vander Stadt ende der Burgheren/ ende

ende of daer eenighe twijfelinghe ghebiet in mijner absentien / soo suldy gaen tot desen twee ghebroeders ende heeren om hulp ende raet / ende alle dat sy u bevelen dat suldy doen eñ anders niet / 't welc sy al tsamen also volbrochten ende deden. Wepnuchtijts daer na ist gebeurt dat heer Ian van Wassenaer door de Stadt ghereden quam/ ende begheerde door de stadt te passeren / om tot Wijck by den Bisschop te rijden/soo waeghden hem de wachters van waer hy quam / ende waer hy woude: daer hy al schimpende op antwoorde : Ick kome uyt Vranckrijc / ende begeere tot Wijck by den Bisschop te rijden. De Dompvoost dat hoorende/ontboot hem dat hy bupten om rijden soude/dat alsoo geschiede: Waerom de Bisschop seer gram was / ende ontboot de Regenten vander Stadt/dat sy den Raet van Utrecht seggen souden/dat hem sulcke dingen mishaechden/eñ dat sy sulcx niet meer en deden / ende den Dompvoost ende sijnen broeder en ontboot hy niet. Na vijf dagen quam de heere van Bzedenroede binnen Utrecht / eñ bernam dit rumoer/ende toogh van stondē aen bpden Bisschop ende sepde: genadige heere/ick heb verstaē dat ghy verstoort zijt op de Regenten vander stadt / dat sy den heere van Wassenaer bupten ghehouden hebben / daer my dunckt dat ghy gheen reden toe en hebt: want onlancx geleden/ hebt ghy den selben Regenten bevolen dat sy in twijffelachtighe saken in uwer absentien komen souden tot my/ofte tot mijnē broeder / ende alle dat wy hen bevalen upt uwen name/dat soudy van waerden houden/ waeromme dat ghy ons eerst ghewaerschout sout hebben/ ende hadden wy anders gedaen/ so hadt ghy u met reden moghen stozen / want soude ick oft mijn broeder pet beginnē te doen dat u misshagede/ ende ghy ons daer niet af en sout willen abberteren / soo waert beter dat wy uwer saken niet en onderwonden / ende so en verkregen wy ook niet uwe indignatie/als wy nu grootelijcx hebben. Daer de Bisschop op antwoorde : Om best wille hebbe ick den regenten vander Stadt mijn meyninge van deser saken te kennen gegeven/ want ick niet gheerne gehadt en soude hebben datter eenige klachten aenden Hertoghe mijnen broeder gekomen hadden/als dat sijne Edele Vasallen sonder reden bupten mijne stadt van Utrecht gesloten souden worden. Ghy seght seer wel / spzack de heere van Bzedenroede / maer ghy soudet ons te bozen gesept hebben / ende hadder dan pet anders onder-tusschen gekomen/wy soudent u wel bepeckent ende gesept hebben. Ende met desen schepden sy vziendelijcken van malkanderen.

Hoe dat een heymelijcke conspiratie ende verraderie opgestelt wert teghen heere Reynout van Bredenroede.

IN den Jare M. CCCC. ende lxx. began ende stont op de verbolginghe ende heymelijcke conspiratie teghen den Edelen Baroen heere Reynout van Bzedenroede Ridder / ende God de Heere heeft hem dit aenghesonden ende laten gheschien / allen Edelen tot een exempel der lijtsaemheydt/ als hy de heylighe Vzophete Iob liet ghelchien / om te lichtighen van sijnen sonden ghevzijt te worden. Dese goede ende Edele Baroen heeft veele gheleden / maer God de Heere heeften van als verlost : Want doen hy oudt was ontrent lx. Jaren/sijnder eenighe nijdighe menschen gheweest inden stichte van Utrecht ende in Hollandt / Edele ende Onedele / die hen starckelijck gheset hebben om een conspiratie te maecken teghen den voorsz Baroen / ende waren daer op upt om sijnen naem ende geslachte te verdzijven / niet om eenighe wettelicke saecken / maer alleen upt duybelscher ende vermaledijde partijen die sy int herte begraben hadden. Dese menschen merckende dat de Heere van Bzedenroede in rusten ende vzeden lebende was / ende by den Bisschop van Utrecht ende onder den Burgheren ende Heeren vander Stadt / gheacht was / en konden dat niet wel met ghelijcken moede dzaghen : Waeromme dat sy secretelijck ende bedziechlijck ginghen tot Hertoghe Kaerle van Bourgongien / ende Bisschop David van Utrecht sijnen broeder / ende diffameerden ende beloghen desen Edelen Baroen. De Bisschop David gheloovende seer deser lupden woorden / was seere ghenepght om desen heere te quellen / want hy meende datter hem groote profijten af komen souden/ nochtans hielt hy dit bedeckt/ ende en gaf dit niemandt te kennen / want hy kende den heere van Bzedenroede te wesen een kloeck ende voorsichtigh man / ende dat hy veele vzienden binnen Utrecht ende bupten inden Stichte hadde.

Hoe de Heere van Bredenroede gevangen wert.

DAer nae ist gebeurt inden Jare van lxx. voorsz/ op S. Vitus ende Modestus dagh / dat heer Reynout van Bzedenroede ghesonden werdt vander stadts weghen van Utrecht/ om te tracteren metten Bisschop van sommighe saecken hem belast vanden Oversten ende Reghenten vander Stadt: ende hy is opgheseten nemende met hem sijn vijf bastaert sonen / als Walraven Vzosaet van Haghenstein / Reynout Bailliu in Vosthol / Henrick, Ian ende Ian, ende Gheerit van Rijn / ende repsde met desen nae Wijck te Duersteden/ niet wetende van die valsche verraderije die teghen hem opghenomen was : Ende om datter gheen twist oft ghescille tusschen hen beyden was / soo tracte hy sonder wapen ende sonder groote familie ende hupsghesinne : Ende komende inder stede van Wijck/ghemoete hem een ghenoemt Phillepot , ende was des Bisschops oversте dienaer / ende riep desen tot hem/ seggende ende begheerende / dat hy sijnen Heere den Bisschop segghen wilde / dat hy daer ghekomen ware om sonderlinghe saecken te tracteren vander Stadt weghen van Utrecht. Maer de Bisschop ontboodt hem weder / dat hy nae den eten by hem komen soude : Ende in een teecken van vziendtschap sant hy den heere van Bzedenroede in sijne herberghe spijs ende wijn overbloedelijck / ende hy danckte den Bisschop seere van sijner milthepdt. Nae den eten sant dese heere van Bzedenroede Herman van Wy een van des Bisschops dienaers / die met hem ghegheten hadde / om te vernemen wanneert mijn heere den Bisschop believen soude met hem te spzeken / ende men sette hem tijdt tot nae der Vesperen / ende binnen desen tijden maecktemen alle gherectschap / ende alle dinghen worden berepdt/ hoe datmen desen goeden Heere verradelijck banghen soude. Ende als alle dinghen berept waren/quam dese Harman van Wy , ende dede den heere van Bzedenroede weten dat hy boven quame / soo stondt daer een aende trappen ende verwachte hem / ende deden boven komen met sijn sonen ende met Gherrit van Rijn, ende d'ander moesten beneden 't Slot blijven staen. Een luttel daer pauserende werdt daer een deure open ghedaen van eender kamere/ende hem werdt ghesepdt/ Heere treet hier in by onsen Heere : ende ingaende en sagh hy niemant. Daer lange tijt alleen staende/quam eenen ghepeeten Alphons, ende sepde dat hy bupten voorlobe vanden Bisschop van daer niet en ginghe. Dit mishaghede hem seere dat hy daer dus alleene stondt onder desen vier mannen/ ende bestondt te twijfelen oft hy verraden mochte wesen / ende sepde ten lesten : Wat beduyt dit? waer is mijn heere? heeft hy pet op my te segghen/laet my daer by komen/ ick wil my verantwoorden. Doe spzack Alphons : Alst tijdt is suldy hem sien ende spzeken: Eñ over een halve ure quam hy weder / ende nam des Heeren van Bzederoedens swaert van sijner zijden / ende sepde/ het moet dus zijn / volght my nae/ ende lepde hem op een kamer/ daer hy de eerste nacht logeerde/ ende des anderen daechs lepden sy hem op een kamer van eenen stercken toorne. De heere van Bzedenroede verwonderde hem seere / hoe / ende waeromme hem dusdanighe dinghen weder-boeren ende aenghedaen worden / ghemerckt dat hy niet met woorden oft wercken misdaen hadde / ende badt God den Heere dat hy hem verduldichepdt wilde verleenen : believende datmen door vele tribulatien ende verdziet moet komen int Rijcke der Hemelen. Een luttel tijdts

Digitized by Google

hier nae quam een van des Bisschops dienaers seggende tot des heeren bastaerts sonen/ dat sy vanden huyse in haer herberge gaen souden/ maer sy en wouden nerghens gaen/ sy en wilden haren vader met hen hebben/ ende woorden seer gram opten ghenen die hen vanden huyse hieten gaen. Ten lesten werden de schuttē vander stede op 't huys ontboden/ ende doe mosten sy met bedwanck vanden huyse gaen/ende werden gelept in haer herberghen/ ende hen werdt bevolen daer niet upt te gaen dan by consent vanden Bisschop.

Hoe dat heere Ghijsbrecht van Bredenroede Domprooft van Utrecht vanden Bisschop David ghevangen wert, ende de Heere van Bredenroede gepijnicht,

OP desen selven dach dat dit gheschiede sat de Bisschop op ende reedt binnen dien daghe inder stadt van Utrecht/ eñ binnē komende dede hy de groote klocke luyden ende de burgerē vergaderen/ ende trat al heymelick gewapent met weynich volcx op de Plaets. Heer Gijsbrecht de Dompvoost dit vernemende dat hy binnen der stadt was/ trat terstont by hem/ hebbende ontrent by hem 400. man/om den Bisschop bystant te doen oft noot ware/ weynich wetende dat zijn broeder ghevanghen was: op de Plaets komende groete hy den Bisschop vriendtlicken/ ende vraechde waerom dese vergaderinghe geschiede/ ende of oock alle saken in vreden waren: doe leyde de Bisschop zijn handt op des Dompvoosts schouder/ seggende: om u ist ghedaen dat ghy my u ghevanghen gheven sult ghelijcken ick uwen broeder ghevangen hebbe. De Dompvoost dit hoorende werdt verbaert/ ende ontsette in zijn aensichte: Dit siende Ioris zijn bastaert soon/ hebbende in zijn handen een looden hamer/ hief op ende woude dē Bisschop geslaghen hebben/ want hy sach datter wel drymael meer volcx met hem was dan metten Bisschop. De Dompvoost dit merckende beschutte des Bisschops lijf/ ende weerde alleman van hem dat hy niet geslegen en wert/ hoopende den Bisschop met lieflijcke woorden te onderwijsen dat hy synen broeder vander vangenisse ontslaen soude/ende ginck metten Bisschop tot in sijn Hof/ ende daer komende dede den Bisschop vanghen/binden eñ vast setten/ ende bleef daer dien nacht. Van dien selven dage worden alle des heeren van Bredenroede ende des Dompvoosts knechten upt der Stadt ghebannen/ Des anderen daeghs ontrent de middagh/ werdt de Dompvoost op een waghen gheset voor des Bisschops hof/ende liet hem daer so een wijl tijts alleen sitten/ om meer beschaemt te worden/ ende sat mettē aensichte na den Dom/ ende van grooter schaemten liepen de tranē langx sijn wangen/ ende bebal hem met grooter innigheydt synen patroon S. Martijn. Ende de Bisschop reet metten Dompvoost nae Wijck/ ende setten in eenen anderen toorne ghevanghen: doe liet de Bisschop die vijf ghevanghen bastaert broeders boven komen/ ende dede de vier oudtste setten in eenen duysteren Karcker/ ende den jonghsten Jan liet hy vry gaen/ want die Priester worden soude/ende als sy daer dry daghen in gheseten hadden/ liet hy die dry als Reynout, Henrick ende den outsten Ian mede vry gaen/maer Walraven dede hy vast setten in boeyen ende banden. Ende op dat des heeren vrienden van Bredenroede meer gekrenckt souden worden/ende hy te meer ghesterckt/ quam de Bisschop t'Utrecht/ende dede binnen der stadt komen alle de ballingen die dus lange upter stadt verdreven hadden gheweest/ende t'Amersfoort gelegen/ ende dede voort inder Stadt komen alle die hy wist haer vyanden te wesen. De eerbare Vrouwe Yolente, heere Reynouts wijf van Bredenroede/ repste met al haer sonen ende dochteren tot Vianen om haer daer t'onthoudē: Ende inder selver stede quamen om die te bewaren Walraven van Ameropen/ ende Walraven van Haesten upt Ghelderlandt. De vyanden des heeren van Bredenroede ende sijns broeders den Dompvoost/ deden de fame ende 't gherucht door alle landen gaen/ dattet valsche verraders waren/ ende en haddese de Bisschop niet ghevanghen ghenomen/ hy soude binnen dry daghen upt sijnen Bisdom verdreven hebben gheweest. De vrienden der voorsz heeren bedroefden hen seer dat sy dusdanige leelijcke fame van hem hoorden/want dat huys van Bredenroede altijdt eerbaer van fame ende name/ hou ende trou haren heere is gheweest. De Bisschop siende dat dit der Heeren vyanden behaeghlijck was/ nam op te vangen Ian van Ameronge den Schout van Utrecht/ ende op S. Peeters ende Pauwels dagh/ als de Bisschop t'Sinte Pieters den dienst ghehoordt hadde/ ginck hy in sijn pallays/ ende de Schout met hem. Doe groeten de Schout den Bisschop/ ende al schimpende seyde de Bisschop totten Schout: Heere Schout zijt willecom vanden jonghen heere van Ghelre/ want de Bisschop den jongen Adolf van Ghelre hatede/ om dat hy synen vader ghevangen hielt/ ende oock mede om dat de heere van Ghelre eenen dienaer ghehanghen hadde die den Bisschop veele cleynodien ontstolen hadde/ de welcke den Bisschop gheerne weder ghehadt hadde/ maer de heere van Ghelre en woude sē niet over gheven/ wantet gheslolen goedt ware: ende Ian van Ameronghen de Schout dede grooteljcx sijn onschult van 't ghene dat de bisschop hem oplepde/ maer ten mocht hem niet baten/ hy deden ghevanghen voeren tot Wijck/ ende desgheljcx soude de Bisschop oock gheerne ghevanghen hebben heere Ian Burgh-grave van Montfoort/ ende Iacob van Nievelt/ en meer andere edele ende burgers vander Stadt/ die hy wist der voorseyde heeren vrienden ende magen te wesen/sy hielden hen aen d'een zijde/ ende en quamen niet te voorschijn/ hoewel hy hen dickwils laghen leyde. De vyanden der voorsz Heeren toghen alle de landen ende stichten door/ ondersoeckende subtijlicken/ ende deden groote listen om te vernemen der voorsz heeren staet ende leven/ eñ te binden waer by sy die ter doot brenghen mochten/ sy en vonden noch en vernamen niet dan alle ghetrouwighedt/ waerom dattet in des Bisschops raedt ghesloten werdt dannen Walraven den Bastaert pijnighen soude/ om pet van hem te vernemen van sijn Vader ende sijn Oom/ ende vraeghden hem in menigerley manieren met veele listige woorden. Doe sprack Walraven: Segt my eenich punct oft artijckel daer ghy my oft mijnen vader/ oste oom in schuldigh kent. Doe seyden sy/ en waerdy ende dijn vader ende dijn oom gheen misdadighe/ ons heere de Bisschop en soude u niet ghevanghen setten/ alduys suldy ons openbaren de secrete raden ende verraderijen dijns baders ende dijns ooms/ of wy sullen dy met pijnen ende tormenten een quade doodt doen sterven: met desen stelden sy hem toe om te pijnighen/ ende vraeghden hem inden eersten vanden doodslagh die hy gedaen hadde aenden Commissarien van Haerlem op de Bilt by Utrecht/ hoewel dattet ghesoent was/ of hy dat by consent sijns baders dede oft niet? daer hy synen bader grooteljcx in onschuldighde/ dat hy daer niet af en wiste. Ten anderen vraeghden sy hem of hy niet en wist vander verraderije sijns baders ende sijns ooms/ die sy opgheseldt hadden metten jonghen heere Adolf van Gheldre/ teghen Hertoghe Kaerle van Bourgongien/ende synen broeder den Bisschop/ om desen tvreem te verdrijven upt haren Landen/ ende namen haer occasie ende aensegghen van deser saken/want de jonge heere Adolf van Ghelre den voorsz Heeren beminde ende lief hadde. Ten derden vraeghden sy hem/ oft sijn bader ende sijn oom raedt/ hulp/ oft eenighe assistentie ghedaen hadden/dat die Ghelressen Yselstepn ghebrant hadden/ ende dat daerom/ want de Ghelressen ontrent dier Vaer hier te voren door dat landt van Vianen/ maer niet door eenighe steden oft bestinghen ghecomen waren/ende hadden Yselstepn verbrant. Ten vierden vraeghden sy hem/ oft hy niet en wiste dat sijn bader ende sijn oom in meyninge waren dat gherecht ende den Raedt vander Stadt van Utrecht te versetten/ inden tijden dat een Monick van S. Pauwels t'Utrecht int Doxp van Ameyde sijn eerste Misse dede/ ende meer andere onbeschepteljcke saecken die te lanck waren te schrijven/die sy met smeecken/dreyghementen ende met grooter

grooter pijnen van hem weten wouden / ende pijnden hem aldus eens oft twee oft dry werf daghes / wel tot xl. oft l. repsen toe / maer hy als een volstandigh ende vroom man / en woude hem noch sijnen vader / noch zijn oom niet belasten noch beschuldighen / daer sy onschuldigh af waren / ende ten lesten deden sy hem so vele aen / dat hy confessie doen moste van het ghene dat sy hem te voren ghelesdt hadden / ende wouden dat met zijn eyghen hant ghescreven hebben / maer daer en mochte sy hem niet toe brengen / ende in deser selver manieren / ende op deselve artijculen pijnichden sy mede Ian van Ameronghen den Schout van Vtrecht / soo langhe dat hy belijdinghe dede vanden voorsz artijculen / ende dese artijculen senden sy in ghescrifte tot Hertoge Kaerle van Bourgongien. Ende als de Prince dese schriften sach eñ las / was hy met allen gram op den voorseyden Heeren / ende woude der edele Vrouwe Yolent niet meer sien noch hooren / want dese Yolent des Heeren huysvrouwe van Bredenroede / met Vrouwe Ysabele van Bourgongien des Princen moeder met meer andere Edele Heeren eñ Vrouwen der voorseyden Heeren maghen baden stadelicken den Prince datmen dese Heeren soude laten komen voor sijnen hooghen ende secreten Raet ende Heeren vanden Gulden Ordene / want de Heere van Bredenroede een Ridder broeder was der Orden vanden gulden Vliese / ende dat hy daer gevoordeelt soude worden / ende dit selde baden hem alle de Heeren vanden Orden / leggende op haer knyen voor den Prince / maer hy en woudese niet verhooren. Als nu dese Walraven de bastaert dus deerlicken ende onmenschelick gepijnicht was / ende wel wiste dat met pijnen sijn leven noch geeynt soude worden / ende aen niemant gheenen troost en hadde / heeft sijne hope ende troost ghesteel gheset in de troosterse alder bedroefder eñ verlatender menschen / ende heeft sijnen bedevaert ghelooft tot onser liever Vrouwen tot Tienhoven / dat sy hem hulp doen wilde / om upt deser strenghen Karcker ende ghevanghenisse te komen / ende na dien male heeft hy groote lichtnisse ghevonden / in sijne ghepijnichde leden / ende is met grooter subtijlheyt ende kloecheyt upt een vensster vander vangenissen gevallen ende also voor de verdiende der glorioser Maget Marie den bitteren doot ontgaen eñ wegh gekomen / eñ heeft met grooter innicheyt ende devotien zijn bedevaert ghedaen tot onser liever Vrouwen van Tienhoven / ende dede sijn offerhant / gevende de Kerck een stucke lants / geldende Jaerlicks ses Rinsche gulden / ende dede daer een tafereel hanghen daer in gemaelt stont: hoe ende in wat maniere hy verloost was / als hy daer neghen weken ende vier daghen in geseten hadde. Na desen dat Walraven upter vangenisse gekomen was / so wert in des Bisschops Raet gesloten dat sy Heere Reynout van Bredenroede met grooten pijnen aen gaen souden om vant eene Artijckel oft 't ander belijdinghe te doen / waer upt sy een saeck nemen souden hem ter doot te brenghen: so zijn op Sinte Pieters avont ghekomen Philipert, Alfons, Ian Dauci, ende Thijman, Maerschalck by den Heere van Bredenroede inder vangenissen / hebbende in zijn hant eenen brief geschreven / ende braeghden hem upten name vanden Bisschop of hy alsulcke vier puncten ende Artijculen als hy hen daer voor lasen / met andere logentalen die Walraven sijn soon ende Ian van Ameronghen beleden hadden / ende daerom metten swaerde (als sy seyden) gherecht waren / vanden selven belijdinghe doen wilde / want d'ander daer op ghestoruen waren alsoo te wesen. De goede heere van Bredenroede bedocht hem wel ende wijslijck / overleggende ende peysende: Ist dat ick dese articulen belijde / soo weet ick seckerlijck dat ick daerom sterven moet / ende belyde ickse niet / soo sullen my honderd dooden met pijnen aenghedaen worden: nochtans wil ick my God ende sijnder liever Moeder bevelen ende segghen de waerheyt / ende sprack mits desen den vier Mannen toe / ende seyde: De Articulen die ghy my hier te voren leght daer en weet ick groot nochte kleyn af / ende dat ghy seght dat Walraven ende Ian die ghe-leden hebben / ende my aenseggen willen laetse komen ick salse beantwoorden / ende en sullen sulcke saken voor my niet doorden lijden / ende als sy anders geē beschreyt noch antwoort krygghen en mochten / deden sy hem so seere pijnigen ende so swaere tormenten aen doen / dat sy hem voor doot vanden pijnbancke namen / ende leyden by den Heere dat hy weder bequam / ende een luttel bekomen wesende / ginghen sy hem weder aen met scherpen voorden om belijdinghe te doen / oft sy wouden hem weder doen pijnighen / doe sprack die goede Heere met sachten voorden / ende seyde: het is in uwer macht / ende ghy meught mijn siele upten lichame pijnighen / maer ghy en sult nimmermeer anders aen my bevinden dan ick u inder waerheyt ghesept hebbe / sy pijnden hem alsoo dat sy hem weder voor doot vanden pijnbancke namen / ende leyden hem op sijn Bedde voor doot. Dit dus een wijl tijdts blijven staende / heeft Hertoge Kaerle scharpen Raet gehouden op dat gene dat sijn broeder de Bisschop hem geschreven hadde vanden heer van Bredenroede. De Heeren ende Princen vanden Rade berieden het wijslick / ende verstonden dat alle dese Artijculen de heere van Bredenroede beleden hadde upt grooter pijnen ende tormenten / ende begheerden dat de heere van Bredenroede gebracht soude werden voor den Heeren vanden Rade / so wat saecken hy daer selver in persoone belijende ware / daer nae soumen hem rechtē. Dit behaechde den Prince / ende daer worden ghesonden heere Ian van Bergen / ende Meester Ian van Halewijn / om den heer van Bredenroede ende Ian van Amerongen te halen / ende quamen tot Wijck te Duerstede / ontrent S. Pauwels dach bekeeringhe / int jaer M. cccc. lxxj. ende gaven den Bisschop te kennen haer commissie vanden Hertoge sijnen broeder. De Bisschop dit verstaende woude datmen weder pijnigen soude in presentie van desen Heeren / om te meerder ende sekerder ghetuygenisse te hebben vanden voorsz artijculen / waerom dat sy hem weder deden ontkleeden / ende op de pijnbancke sitten / ende braeghden hem in menigherley manieren listelijck / ende deden hem eenen grooten swaren eedt sweeren om de waerheydt te seggen van al 't ghene dat sy hem braghen souden / ende deden eenen Notarius ende ghetuyghen daer by komen / die alle woorden ende reden beschreef / ende dit duerde 2. dagen langh / ende ten lesten als sy saghen des heeren volstandichept / ende anders niet aen hem bevonden dan voorsept is / lieten sy hem ongepijnicht / ende ten lesten als alle dingen berept waren / saten sy op ende repsden nae Berghen aen zoom / ende also sy lange getoeft hadden was de Hertoge gherepst met een groot heyr van Volck in Vranckrijck voor Amiens / ende upt bevele des Princen worden dese ij. gevangen ghebracht tot Kortrijck / ende als de Prince wederom ghekomen was / worden sy ghevoert opt huys te Kieplemonde / daer sy bina een jaer lanck ghevanghen laghen.

Hoe dat de Heere van Bredenroede uyter vangenisse, met Jan van Ameronghen gelaten worde.

HEer nae als heere Reynout van Bredenroede de saken ende artijchelen die hem aenghesept worden missahede / heeft hem de Prince van sijnder ghevangheniſſen doen ontslaen ende dede hem te recht setten in presentie sijner grooter Heeren vanden Rade / ende des Ordens vanden gulden Vliese / ende sijne vpanden / worden gedaecht na Costume vanden Hove om int openbaer gehoort worden / ende recht te doen / maer daer en compareerde noch en quam niemant / waeromme inden Jare M. cccc. lxxij. opten tiij. dagh van Meye heeft de Hertoghe des Heeren van Bredenroede onschulden accepteert / ende heeft hem te recht gheset inden raet sijnder Heeren vander Orden vanden Gulden Vliese. De heere van Bredenroede is gekomen met grooter staet ende gesel schap van Edelen / Baroenen / Ridderen ende Heeren inden recht-sale / hebbende by hem heer Egbert Grave van Nassouwe Heere van Breda / den Heere van Crichy / heere Symon van Lal-

Digitized by Google

lepn sijnen soon / tot elf Baroenen oft Baroens sonen/ ende sijn Advocaet heeft hem met wonderlijcke welspreckenthept van allen puncten ende artijculen bij gedadinght/ De Hertoge heeft hem absolbeert van allen rechten/ judicerende hem onschuldigh te wesen van allen saken dienen hem opgelept hadde. Ende de Heere van Bzedenroede metten anderen heere sijne bzienden ende mägen / daneten den Pzince met grooter eerweerdicheden. Daer na is hy gheckomen ende ontfanghen met grooter blijschappen ende bzeughden / van sijne Ondersaten in alle sijne Heerlijckheden / ende is daer salichlijck gheston ben inden Heere / int Jaer M. cccc. lxxij. opten xxj. dagh van October / ende wert met grooter eeren begraben inder kercke tot Dianen. Daer na twee Jaren wert Ian van Ameronghen bzp upter banghenissen gelaten / want hy mede onschuldich ghebonden wert booz den Pzince / ende quam tot Utrecht ende wert weder Schout bander Stadt van Utrecht/ ende soude heer Gijsbrecht van Bzedenroede upt des Bisschops bangenisse komen / hy moest den Bisschop gheloben ende sweeren nimmermeer in den sticht van Utrecht te komen/ daer-en-boben moest hy hem obergeben de Dompzoostie van Utrecht / ende als hy dit gedaen hadde wert hy upter bangenisse gedaen/ int jaer M. cccc. ende 74. ontrent onser lieber Bzouwen Hemelbaerts dagh / als hy vier Jaren inder banghenisse gheseten hadde / ende is upten stichte van Utrecht ghetoghen tot inder Stede van Bzeda/ daer hy des Jaers daer aen ghestozben is / ende wert begraben int Kloosster totten Carthupsers bupten Gheertrupdenbergh.

Van eenen oploop ende rumoer die de ingheseten der stede van Purmereynde hadden tegen haren Heere.

INden Jare M.cccc. lxx. was een banden Poozteren gedaecht bander stede van Purmureynde booz den Vierschare banden Schout / ende alsoo hy den eersten rechtdagh beracht oft versuymt hadde / quam hy ende compareerde ten anderen dage / ende dede sijn onschult dat hy ten eersten daghe sieck gheweest hadde/ dwelck heer Ian Burghgrave van Montfoozde haren heere/ die daer teghenwoozdigh was / van hem eenen eedt epsschede also te wesen / den eedt ghedaen wesende/ beweers de Burgh-grave ter contrarie dat hy op dien dagh int Velt geweest hadde/ doende zijn werck / ende deden bangen om te voldoen van den quaden eet / ende andere saken die hy op hem te seggen hadde. Doen wouden hem sijne Bzienden ende magen berbozghen om weder te recht te bzengen / maer ten mocht hen niet gebeuren. Doen toghen sy inden Haghe ende berwozben banden Raet van Hollant datmen hem booz Schepenen te recht setten soude/ na inhout haer pzibilegien/ dwelck gedaen zijnde / wesen de Schepenen hem bzp te wesen / waeromme dat hem de Burgh-grave weder bangen dede / maer obermits den grooten bzange ende oploop des bolcx/ en mochten sijt niet doen/ ende jaeghden den Burgh-grave met alle sijne Dienaers int Schouten huys. De Burgh-grave sant om hulp tot Montfoozde/ ende daer quamen bijstich kloecke Mannen op het Slot hem te hulp. De poozters dit bernemende/ kregen oock groote hulp ende bpstant van wapenen ende volck upten Dozpen daer ontrent. Ende kozts daer na quam de Burghgrave banden slote met alle sijn macht / daer tegen quamen die van Purmureynde / ende schoten met allen seer opten Bozghsaten/ ende bzongense weder aerseling optē slote/ dit klaeghde de Burggrave den raet van Hollant / ende stonden om dit excesse lange Jaren in rechten / ende alst henlupden wel bzp M. guldens gekost hadde wozden sy ghe absolbeert/ ende hen wert bevolē dat sy booztaen haren heere gehoozsaem wesen souden / op dat hen niet arghers en geschiede.

Hoe datter een grooten tweedracht opgestaē is tusschen Hertoghe Kaerle van Bourgoengien, ende den Grave van Wervick.

INden selben Jare als Koning Eduwaert de vierde regeerde in Engelant/ eñ Richaert Nevel Graef van Wervick/ die vele machtige Heeren ende Pzincen tot Bzienden ende magē had/ aenmercte dat hy niet veel ghesien was in den Koninghs Hove / soo maeckte dese Grave Richaert een conspiratie met Hertoghe Ian van Clarence des Koninct bzoeder / ende gaf hem te wijve sijns wijfs dochter. Koningh Eduwaert aenmerckende dat hy der heeren ende des Volcks gratie niet en hadde / gaf Hertoge Kaerl zijn swagher sijnen noot te kennen / begherende raet ende hulpe van hem. De Hertoghe schreef hem wederom dat hy hem soude bewijsen Koningh van Enghelant te wesen / doende recht ober den ghenen die hem rebelle waren. De Koningh dit berstaende/ repsde van stede te stede/ ende van d'een plaets ter anderen / doende Justitie banden rebellen / ende dede vele banden Edelen ende besten van den Landen onthoofden / die hy wist hem meest contrarie ende rebel te wesen. De Grave van Wervick ende die Hertoghe van Clarence des Koninghs bzoeder dit siende / begonnen teghen den Koningh openbaerlijck op te staen. De Koningh dit siende / heeft zijn neerstichept ghedaen om met alder macht sijnen bzoeder ende den Grave boozsz te banghen / maer sy zijn met Schepen ontkomen ende upten Lande ghetoghen. Als de Graef gheckomen was booz de Stede van Calis / hopende met dien hem te beschermen teghen den Koningh soo en mocht hy daer niet in / ende is met grooter schande weder tot sijne Schepen ghegaen/ ende sijn Wijfs dochter des Hertogen van Clarencen wijf / wert haestelijck bevanghen / ende baerde inden Schepe een bzucht. De Graef siende dat hy van allen berlaten was/ is gevaren in Bzanckrijck/ ende de Koningh Lodewijck heeften onthouden een wijl tijts/ ende gaf hem te rooben opter Zee / opten Lande van Hollant ende Zeelant/ ende andere landen banden Hertoge van Bourgoenjen / ende heeft ontrent Paesschen genomen xxx. schepen banden Hollanders/ die om haer Koopmanschap boeren Oost ende West/ maer Koninc Eduwaert sant terstont den Grave van Schallepe des Koninginnen bzoeder / ende verkreegh met groote bloetstoztinghe de Schepen / ende gaffse den Hollanders weder in Bzanckrijcke. Ende hier-en-binnen dede Hertoghe Kaerle vele Schepen van oozlogen toemaken om den Grave van Wervick te wederstaen/ ende vergaerde alle dese Schepen tot Aremupden / daer hy Capiteynen ende Hoofdlupden af maeckte/ heer Henrick bander Were/ Dirck van Poelgeest/ ende Ian van Boschupsen/ ende heere Franck van Bozsselen Grave van Oesterbant sant hem mede te hulpe sijnen Bastaert soon heere Floris met vele bzome oozloghsmannen / die gheleert waren te water te strijden. Daer na ontrent Pincrster als de Grave den Hollanders benomen hadde twintigh Schepen gheladen met alderlep goet / terstont heeft hem de heere van der Were berbolght met sessendertigh Schepen / ende met bijf. M. man/ ende jaeghde den Grave inde monde bander Zepne in Bzanckrijck / ende daer ghebiel een harde schermutsinghe / soo dat die heere bander Were wederom kreegh tien schepen/ ende de andere berbzande hy / ende na deser victozie seylde de heere bander Were in Enghelandt/ om den Koningh bpstant te doen. Soo ghebeurdet dat Heere Floris de Bastaert op het lant trat om recreatie te maken inde stede van Hamton metten burgheren / ende dese ingheseten van Hamton waren des Graben bzienden van Wervick / maer dat en wist hy niet / ende bernemende dat hy banden ghesel schappe was die opter Zee laghen / liepen sy te samen int harnasch/ roepende Wervick/ Wervick ende wouden teghen hem slaen. Heere Floris siende dat sy op hem quamen om teghen hem te slaen / begreep een stuck bander Stede/ ende setten hen bzomelick ter were/ roepende Bourgoenjen / Bourgoensen / ende daer wert met allen seer ghevochten / ende hoe wel sy vier man

man teghen een hadden / nochtans en mochten sy hem niet verwinnen / wanter vele vanden poorzteren verslaghen werden/ die Hoopluyden dier doe waren van andere natien / siende dattet heere Floris int ende te quaet soude gekregen hebben / gingen tusschen beyden/ ende deden de poorzters afstaen/ende gelepden hem met sijne gequetste luyden tot in haer schepen. Koningh Eduwaert dit vernemende/quam met macht van volck/ eñ wan met kracht de stede van Kamen/eñ daer worden vele van sijn vyanden verslagen ende verjaeght/eñ de Koningh besette die stede met sijne soudeniers/ ende sant den heere vander Vere te hulpe elf schepen / wel toegemaeckt/om de vyanden te weder staen/ eñ met desen verjaeghden sy alle de ander vander Zee / dat de Hoopschepen ende vysschers vry varen mochten/eñ bewaerden de vaten vanden Lande alsoo / dat de Grave van Werbick oft niemant opter zee komen dorste / om den Hoopman ende haringman te beschadigen.

Byvoegsel. [Aengaende den Koning Eduaerd van Enghelant / hy repsde met ontrent iij^{c}. mannen (die hem upt sijn rijck ghevolght waren) naer Vlaenderen/ ende quam te Arien in Artops (daer haer de oude Hertoginne Hertogen Kaerls moeder onthielt) den Hertoghe quam daer hy hem / ende repsden soo te samen te Brugge/ ende van daen door de Sluys na Aernemuyden/ alwaer af varende met vele schepen ende Mannen van wapenen die hem Hertoghe Kaerl te hulpe hadde ghegheven / heeft hy Enghelant met ghewelt weder inghenomen / ende den Grave van Warwijck in den strijt verslaghen/ghelijck H. Philips Comenæus dit int breet verhaelt.]

Vande derde twist eñ tweedracht tusschē de Koninc Lodewijck van Vranckrijc ende Hertoge Kaerle, ende hoe dat Koning Eduwaert uyt Engelant verdreven wert, ende in Hollant t'Alcmaer aenquam.

ALs dese dinghen gheschiet waren / heeft Hertoghe Kaerle doen vergaderen een machtigh heyr van volck/om desen Graef van Werbick te weder staē/ ende heeft hem scherpe lagen ghelept omme te vangen. Dit vernemende Koningh Lodewijck van Vranckrijc/ sant ses notabele Ambassaten tot Hertoge Kaerle, ende dede hem seggen aldus: Het is my te voorschijn ghekomen/ dat dijne moghenthept vergadert heeft een groote menichte van wapenluers/ dus senden wy tot uwer Hooghept onse Ambassaten / omme te vernemen werwaerts dat ghy uwe van Wapenen soudt willen senden/op dat ick aldaer mede komen mochte u te helpen/ ghelijck ick tegen de Luyckenaers ghedaen hebbe. Doe seyde de Hertoghe : Het verwondert my dat de Koningh mijn neve my hulpe doen wil teghen mijne vyanden/want hy mijnen openbaer vyant by hem onthout eñ optreckt/ als den Graef van Werbick. Doe seyden de Ambassaten : Ghenadighe heere / laet u dat niet verwonderen / want ghy hem des te vozen gedaen hebt / als onthoudende niet alleen des Koninckx vyant van Vranckrijt/maer oock dijn eygen swager des Koninghs van Engelant/ als den Hertoge van Sommerseth / die upt Engelant verbannen is. Doe seyde de Hertoghe: Ick kenne dat gedaen te hebben/ niet wetende dat hy des Koninc vyant was van Vranckrijck. ende oft ickt al gheweten hadde / soo en heb ick hem by my niet onthouden in sulcken schijn als mijn Heer de Koning desen mijnen vyant by hem hout / doende mijne ondersaten groote schade van rooben ende vangen/ eñ heeft sijn toevlucht altijt in Vranckrijc. Als de Ambassaten vanden Koningh aldus met reden verwonnen waren vanden Hertoghe / ende daer op niet en wisten te antwoorden/ vraeghden sy den Hertoghe wat sy den Koningh ter antwoort by engen souden/ als vande vergaderinge des volcx van wapenen / wat hy daer mede voor hadde ? Seght den Koningh mijnen neve/wil hy mijnen vyant upt sijnen Lande verdrijven / ende sijn Landt verbieden / dat doende sal ick hem mijnen sinne schrijven: ende en wil hy des niet doen/ so sal hy gewaer werden mijn opset ende mepninghe. Ende als sy weder by den Koningh geseert waer/ ende haer rapport gedaen hadden / ende de machtichste vander Kroone dit vernemende/ als Hertoge Kaerle van Berry des Koninc broeder / Hertoghe Jan van Calabren sijn Oom/ Hertoge Fransoys van Bertangien / Grave Lodewijc van Kimpol met meer andere quamē by den Koning/ ende seyden: Ghenadighe heere/ uwe Hooghept wil weder oorloghen opten Hertoge van Bourgongien / om eenen voorvluchtigen man upt Engelant / maer weet seherlijck dat wy in gheender manieren u bystant doen willen / waerom wy aen u begeeren dat ghy hem upt uwen Lande doet vertrecken / oft dat hy den Hertoge van Bourgongien voldoe van sijne schaden die sy hem ende sijnen ondersaten aengedaen heeft. De Koning dit hoorende / en was deser niet wel te vreden / ende hielt daer op heymelijcken raet/ende sant de Hertoghen van Berry ende Bertangien aen den Hertoghe van Bourgongien / omme te ratificeren den peys gemaeckt wijlen eer tusschen hen beyden. Hier en binnen heeft de Koningh gheleent den Grave van Werbick een groote somme van penningen/ende heeft hem voorsien van vele soudeniers om Engelant in te nemen / ende heeft behendelijck doen ondersoecken den staet ende gelegenthepdt des heeren vander Vere / om hem niet te beletten/ende is met eenen gelucksigen winde/ den heere van der Vere niet werende / al heymelijck ghekomen inde haven van Voormuyden / ontrent S. Mattheus dagh. Koningh Eduwaert dit vernemende/heeft terstont seer veel volcks van wapenen vergadert / om den Grave van Werbick te weder staen / maer ten baette niet/ want hy verraden was vanden genen die by hem waren / als heere Thomas Nevel, des Graven broeder/ dese ginch den Koninck af/ende quam sijnen broeder te hulpe. Koning Eduwaert siende dat hy verraden was/ toogh metten Hertoghe van Cloucester Ritzaert sijnen broeder / ende metten Grave van Schallien der Koninginnen broeder / met 300. man te schepe/ende quamen teghen haren danck int Eylant van Texel [ende van daen met haer Schip inde haven van Alckmaer/ (die doe in een ander ghestalte was) in de Maent October] ende als de heere van Grupeshuysen Stedehouder dit vernam/nam hy met hem meester Jan Halewijn, ende Meester Jan vander Eeck/ heeren van den Rade van Hollant/ende togē by den Koning/eñ brochten hem tot Egmont int Clooster / om de Reliquien te visiteren van S. Aelbrecht, ende andere die upt Enghelant geboren waren/ende so voort door Haerlē/ Voortwijc ende Leyden/ende quamen also inden Hage / ende wert over al met grooter eeren ontfangen. Dit vernemende den Hertoge van Bourgongien / beswaghdet hem seer wel/ende gheboot den Rentmeester Generael van Noortholland/den Koningh upt te reyden ende te besorghen dat hem van noode waer. De heere vander Vere vernemende dat de Koningh upt Engelant verdreven was/quam weder over in Zeelant/ inde Stede vander Vere. De Grave van Werbick siende dat de fortune met hem was/ nam den gevanghen Koningh Henrick den vj. upter ghevanckenisse / ende bede hem regneren als Koning van Enghelant/ende sant den Koning van Vranckrijck weder by een Ridder/ eñ met vele gewapende/ sijne geleende penningen / begeerende wederomme te hebben sijne huysvrouwe eñ sijn dochter/ ende Hertoge Jan van Clarens Koninc Eduaerts broeder/ die hy voor de somme van penningen aldaer tot eenen onderpande gelaten hadde. Als dese Ridder opter Zee quam en in Vranckrijck te Zeylen/wert hy ghevangen vanden Oosterlingshen die der Engelscher vyanden waren/ende leverden hem met alle de sijne / met eenighe brieven houdende aenden Koning/den Hertoge van Bourgongien/ upt welcke Brieven ende voorby des Ridders Hertoghe Kaerle vernam alle des Koninc conspiratie ende voornemen.

Hoe dat de Oost-vriesen niet staen en wouden onder de Heerschappije Hertoge Kaerls, als Graef van Hollant, ende vanden oploop binnen Hoorn.

Hier

HIer voren heb ick gheschreven / hoe dat de Oostvriesen haer Ambassaten / den Abt van / met meer andere Hoevelingen inden Hage bryden Hertoge geweest hadden / ende hen seckere Mandamenten ende brieven mede gegeven waren / om die te doen condighen alle Oost-vrieslandt voor begrijpende des Hertoghen meeninghe ende begheerte / waer op sy hen beraden souden om antwoordt daer op te gheven. Ende alsoo de Prince op dese tijdt seere occupeert was met ander saken / heeft hy den Heeren vanden Rade van Hollandt commissie ghegeven / om te tracteren metten Oostvriesen / van de boete van hare langhe rebellyedt: So zijn dan binnen der stede van Enchuysen in Westvriesland ghecomen heere Philips van Wassenaer heere van Voorburgh / heer Willem van Alkemade Ridderen / ende meester Ian Halewijn, heeren vanden Rade van Hollandt / om antwoordt te ontfanghen van den Oost-vriesen / ende op te doen de meeninghe des Hertoghs / ende syn oock daer gecomen de vry Abten voorsz met meer andere vanden Hoefschappe ende Reghenten vander steden van Oost-Vriesland / ende bestonden te tracteren vander materie / ende alsoo de saecke dupster ende swaer was / begeerden de Vriesen deliberatie ende raedt op te houden eenen tijdt lanck / ende deden vergaderen alle de machtichste ende rijckste vanden lande van Oost-Vriesland / onder hen was een Capiteyn ende Overste vander Stede van Dockem / dese was hen alle contrarie / want hy hem tot subjectie vander Prince setten woude / waeromme de andere hem laghen leyden om te slaen / maer hy ontgingh hen heymelijck met synen broeder / ende meer andere vanden Vriesen / ende quam by den Prince / ende die Prince ontfingh hem minlijcken / ende dede versien daer hy metten synen af leven mochte / ende hielt vele Raets met hem om Oost-vriesland te bekrachtigen ende in te winnen. Binnen middelen tijden zijn dese voorseyde vry Commissarisen upten Haghe ghecomen binnen Hoorn / om op den ingheseten van Hoorn excijsen te stellen / by raet ende hulp der Reghenten van der stede / daer de Schutters ende Gilde-meesters hen teghen setten wouden. Dit vernemende de Reghenten van der Stede / ginghen al heymelijck totten meesten van den Gilden ende tot sommighe vanden Schutters / ende onderwesen hen / dat de commissarisen om andere saken ghecomen waren / ende niet om der excijsen / aldus bleef elck op syn plaetse daer hy te doen hadde. Des anderen daeghs als dese heeren opter Stedehuys vergadert waren om de excijsen te ordineren / soo quam dat gherucht onder de volders / Webers / ende Visschers ende liepen met groter verwoetheydt aen den rooden steen / voor der Stedehuys / ende maeckten alle de stede in roere / ende dreyghden de Commissarisen / ende sloeghent al in stucken datter was / scheurende ende vernielende synre boecken ende Registeren / ende ter wijlen dat dit aldus gheschiede worden al heymelijcken der Voorsteren namen beschreven vanden Raedt die desen oploop maeckten / ende de Commissarisen zijn met grooten perijculen upter Stede ghecomen. Daer na een wijl tijts heeft den Raet gheseonden den Procureur generael Willem de bastaert van Swieten tot Hoorn / om gevanghen te brenghen de ghene die desen op-loop ghemaeckt hadden / ende is ghecomen met schepen ontrent Hoorn / daer de Visschers van Hoorn met haer schepen laghen ende Vischten / ende vinckier vele van dien / ende vele ontginghen hem / ende brachtse inden Haghe / daer na quam hy weder binnen der stede van Hoorn / ende mits hulpe ende bystant vanden Schout ende Schepenen vinghdy vele vanden Volders ende Webers / schuldighe ende onschuldighe / ende brochtse mede inden Haghe / waerom datter vele upter stede liepen in andere steden ende plaetsen om hen te bergheu / ende van allen desen gevanghen werter ses inden Hage onthooft / ende twee by Nieburgh by Alcmaer / ende de andere mosten hen koopen om groote somme van penningen / ende de excijsen worden ingheset inder stede van Hoorn opten voorseren / ende worden seer indiscreet en swaerlijck vanden voorseren geexscheet ende ghenomen dan in eenighe andere stede van Hollandt / ende bleef alsoo tot den doot des Hertoghen. Daer na quamen de Oost-Vriesen weder tot Enchuysen totten Commissarisen van den Rade van Hollandt / ende brochten een smael ende eyntlijck antwoordt / dat sy den last die hen Hertoghe Kaerle oplevde / gheensins ghedraghen en mochten / ende waren ghesloten in de vryheydt te blijven / daer sy dus lange in gheleest hadden / ende met desen antwoordt scheyden sy van malkanderen / ende de Hovelingen ende overste van Vriesland te huys komende / hielden nauwen ende scharpen raet wat hē nu doch te het voorsichtelicxste ende het beste te wesen / dienende dē weldaren vanden Lande / want sy wisten wel dat Offe van Dockingen met synre hulperen niet ruysten en souden / maer souden den Hertoge inforneren / ende raden om Vriesland met macht in te nemen / ende sloten alsoo dat sy sijn huys tot Dochem ter neder worpen ende destrueerden. De Prince dit vernemende / vernyde hem een wijl tijdts / maer hy dochtet hen te verghelden alst tijt soude geben.

Hoe dat Heere Franck van Borsselen Grave van Oestervant starf.

OP S. Lijsbetten dagh int Jaer M. cccc. lxx. scheyde van deser werelt heer Franck van Voorsselen Grave van Oestervant / die te wijve hadde gehadt de edele Princesse Vrouwe Iacoba van Beyeren / Gravinne van Hollant / Zeelant ende Vriesland / ende veel synre goeden quamen in des Princen Camere / want hy sonder kinderen gestorven was / maer hy liet eenen bastaert soon achter genoemt heere Floris, die hy seer begift hadde met seker andere goeden van synre ouders hem aengheckommen ende geerft / hy kochte ock mede dat stedeken van Kortgeen met synen toebehoorsen / ende gaft synen soon: Daer na trouwde dese Heere Floris heere Ians dochter van Wassenaer tot eenen wijve / ende na des Graven doot van Oestervant / gaf Hertoghe Kaerle heer Anthonis synen broeder dat officie van't Houtvesterschap in Hollant. Ende dese heere Franck Grave van Oestervant wert begraven inde kercke van S. Martijns dijck in Zeelant. Hy hadde doen stichten ende sonderen bupten Delft een Carthuyser Kloosster van elf Cellen / daer hyer vier af doteert ende rijckelijck begaeft hadde.

Hoe dat Hertoge Aernt van Gelre uyten vangenissen verlost wert, ende synen sone heere Adolf wederom ghevanghen wert van Hertoge Kaerle van Bourgoengien.

INden Jare M. cccc. ende lxx. sant de Paus Paulus de tweede / seer minlijcke brieven aen den jonghen heere Adolf van Gelre / vermanende upt vaderlijcke lieffden dat hy synen Vader upter vanghenissen ontslaen wilde / oft hy woude met gheestelijcke rechten tegen hem voortgaen / als teghen eenen rebellen ende onghehoorsamighen Soon des stoels van Roomen: maer dese jonghe heere Adolf als een doof Serpent ende opstinaet ende verhart in synder boosheden / en dede na synre gheestelijcken vermaninghen niet / soo vernam op die tijdt mede Hertoghe Kaerl dat dese jonghe heere Adolf niet en onderhielt den pays tot Gent ghemaeckt / ende dat hy alle de goeden synre Ooms heere Willems van Egmont hadde doen arresteren ende toeslaē / ende dat hy oock mede synen Oom Hertoghe Ian van Cleve vele moepenissen dede / ende synen onderseten / van welcke vermetelheden de Hertoghe seere verwonderde / ende sant tot diermael notabele Ambassaten aen hem / vermanende den pays te houden ende dat hy synen oomen ongemoept liete van eenighe injurie aen te doen / ende als hy in geender manieren aflatē en wilde / dede hem de Hertoghe daghen met eenen Voorstelijcken ghesworen Heraut te komen tot Hesdyn in Artoys in synder eygender persoonen of synre ghedeputeerde / hebbende volle macht te responderen op de saken ende artijculen die hem ghelept sullen worden.

den. Heere Adolf van Gelre is opgheſeten ende met eenen betamelijcken ende bequamen ſtaet van Baroenen/ Ridderen ende knechten ghereden tot Heſdijn in Artops/ bp Hertoghe Kaerle ſijnen neve. De Hertoge ſijne hoemſte vernemende/ heeft hem teghen gheſonden heere Lodewijck van Savoyen/ met meer andere heeren ende Ridderen/ ende ontfinghen hem ſeere feeſtelijcken ende eerlijcken/ende de Hertoghe ontfingh hem met grooter vrientſchappen ende eeren/ ende vergadert weſende hadden ſp onderlinghe vele ſecrete ende heymelijcke ſpraken. Op deſe tijt was in des Prince hof van Bourgoengien een Legaet vanden ſtoele van Roomen/ ghenoemt heere Lucas van Tholeten die ſeere ghearbeydt hadde aen den Prince om Hertoghe Aernt van Gelre upter vanghenijſſe te hebben/ de Paus Paulus de tweede hadde twee ofte drp mael gheſchreven aen den Prince/dat hp met ſijne moghenthepdt ende kloeckhepdt den Jonghen heer van Gelre daer toe brenghen ſoude/ dat hp ſijnen Vader vander ghevanghenijſſe ontſloegh. Soo gebeurdet dat de Hertoghe merten Jonghen Heere van Gelre/ ende met veel andere Edelen te ſamen vergadert waren/ datter mentie ghemaeckt worde/ alſoo te voren ingheſet was/ vander vanghenijſſen des Hertoghen van Gelre/ende upt deſen woorden nam de Hertoghe op een materie van ſpreken/ ſeghghende totte heere van Gelre: Siet mijn lieve Neef/ick bid dat ghp om mijnent wille/ende deſe Edele Mannen uwe Vrienden ende maghen uwen Vader ontſlaen wilt vander vanghenijſſen/ want inder waerhept het en betaemt u niet/ dat ghp ſulcken eerbaren Prins/ende bpſonder uwen Vader/ ghevangen houden ſult/gelijcken oft eenen rabaut ende trauwant ware/ende iſt dat ghp hem om mijnent wille ende deſer Edelen uwe Vrienden ende maghen laet gaen/ ick ſegh u voorwaer wat ghp weder begheert het ſal u gheſchieden. Doen ſepde de jonghe heere van Gelre: Mijn heere en mijn lieve neve/ dat en mach ick niet doen/ want ick my verbonden hebbe met mijnen eede tegen den Edelen ende ſteden des Lants/ dat ick hem buyten haer conſent ende wille niet en ſal laten gaen/ ende alſus oft ickt al conſenteerde ende ſp niet/ſo waert noch al te bergeefs: Neef ſprack de Hertoge/ tis my alleene ghenoech u conſent/ laet my ſelfrijden aen de ſteden/ ick ſal wel conſent van hen te verkrijgen/ behouden/als dat ghp te ſamen ſult regeren dat Hertoghdom van Gelre ſonder oorloghe ende twiſte/ende als ſp allegader groote neerſtichept ende inſtantie deden/ ſoo en mocht hpt den Hertoghe ende den anderen Edelen niet weygeren/ende gaf ſijn conſent. Ende de Hertoge verwerf voort aen hem dat hp ſchrijven woude aen den Caſteleyn van Bueren/ daer Hertoghe Aernt ghevangen ſat/dat hp aengeſien des Briefs den Hertoge ſijnen Vader vander vanghenijſſe ontſlaen ſoude/ ende dat hp hem leveren ſoude inde handen heere Henricx van Warwijs. Ende des daghes voor Kerſavont wert hp gelevert heer Philips van Waſſenaer tot Bueren/ ende die leverde hem voort tot Tpel in des heeren handen van Warwijs/als hp ontrent ſes Jaer langh gevangen geſeten hadde/ ende komende tot ſ Hertoghenboſſche wert hp daer feeſtelijck vanden Poorteren met vele toorſen inde Stede gebrocht/ ende van daer quam hp tot Heſdijn tot Hertoghe Kaerl, die hem met grooter eeren ende vrientſchappen/ ende voort alle den Prince/ heeren ende Ridderen eerlijck ende vriendelijck ontfinghen/ uptgheſept ſijnen ſoon dien nauwelijc aenſien noch toeſprecken en woude. Ende als de Jonghe heere Adolf om dit leelijcke feyts wille van alle man ſchentlijcken verſproken worde ende beſchaemt/toornde dit hem ſeere/ ende was op den Hertoge gram/ dat overmits ſijne kloeckhept ende behendighepdt zijn Vader Hertoghe Aernt upter ghevangenijſſen ghekomen was/ ende merckende dat de Poorteren vander ſtede om ſijnent wille bewaert ende geſloten worden/ ſprack hp al heymelijck tot ſijne Ridderſchap. Ick ſorghe dat ick ben ghereeckt daer ick langhe ſal moeten blijven/ende woude wel dat ghp alle waert int Landt van Ghelre/ ende aldus ſijn ſp een deels weder thuys ghereden/maer hp bleef daer met weynigh familie/ ende korts daer na heeft hp hem toeghemaeckt als een bedelaer/ende is ſecretelijc al dwalende gekomen tot inde Stede van Namen/ ende terſtont werden hem tot vele epnden ende plaerſe na geſonden om te ſoecken/ende des morgens vroegh als hp de Maſe over ſchepen ſoude/ om ſnellijcken int Lant van Ghelre te trecken/ ſoo quamen des Caſtelepn van Namē vrieden vanden Prince om neerſtelijck te onderſoecken ende te vernemen van den jongen heere van Gelre/ ende ginghen terſtont alle de herberghen vander Stadt door ſien/ maer hp en vants niet/ende komende des ſmorgens op de Maſe/ was hp verſpiet ende gekennet/ ende nam hem met hem opt ſlot tot Namen/ende van daer deden de Hertoghe brenghen opt ſlot tot Koertrijcke/ ende daer bleef hp tot des Hertoghen doot toe ghevanghen ſitten. Ende Hertoge Kaerle als een milt ende eerlijck Prince ſchenckte Hertoghe Aernt van Ghelre vele ſchoone koſtelijcke gouden ende ſilveren Vaten/ ende hp leende hem een groote ſomme van penningen/ daer hp hem mede verſien ſoude van familie/ ende ſoudeniers om te verkrijghen ſijne heerlichept ende lande van Ghelre. Daer en boven ſant de Hertoghe van Bourgoengien notabele Ambaſſaten met vrieden/ begheerende ende biddende allen Edelen ende ſtede des Lants van Ghelre dat ſp om Godswillen ende de ſijne haren eygen ende warachtighen Heere ende Hertoghe van Ghelre/ dus langhe onrechtelijck ghevanghen gheweeſt/ ontfanghen ende kennen wilden Hertoghe van Ghelre te weſen: Maer ſijne vpanden bleven al eben hart in haer booſheydt. Waerom dat inden Jare M.cccc.lxxj.naer Paeſſchen/ Hertoge Aernt oorlof nam aenden Hertoge van Bourgoenglen/danckte hem ſeer/ ende repſde int landt van Gelre/ende quam tot inde ſtede vande Grabe/ die hem als eē Hertoge eñ heere met grooter eeren ende vrientſchappen ontfingen/ maer heere Ian van Donck Ridder/ende Claes van Haeften/ Caſtelepnen van den Caſteele vanden Grave met haren adherenten/ wederſtonden den Hertoghe krachtelijcken/ met buſſen ende vierighe ſtralen ſchietende inde ſtede/ dan bedreven ſeer luttel/om dat ſp van des Hertogen volck ende Poorters vander ſtede weder ſtaen worden. Ten leſten dede de Hertoghe beſtormen den grooten toorne/ ſtaende een luttel vanden ſlote/ daer vele Ghelderſche ſoudenieren op waren/ die den Poorters vele ſchaden met ſchieten ende werpen van ſteenen deden/ eñ opden xxviij. Junij wert die toren met ſtormender hant ghewonnen/ ende daer werter vier af ghereeckt metten Swaerde/ ende op raden gelept/tot ontſigh vanden anderen Borghſaten: Dit ſiende gaven ſp dat Caſteel op/ behoudens haer lijf. Ende korts hier na wert de Hertoge ontfangē inde ſteden van Riemonde ende van Gelder: maer d'andere ſteden/door inghevinghe der ſtede van Nimmagen/ en wouden hem in gheender manieren ontfanghen/waeromme dat ſp koren inde ſtede des Jonghen heere van Ghelders/ een anderen Vooght ende Nombaer des Lants/ als Grave Vincent van Meurs/ ende quam int Lant van Gelder/ ende regneerde upten name des jonghen Heere Adolfs van Gelder/ ende alſus ſo was daer int Lant lange ſtrijt oorlogen ende tweedracht.

Hoe dat ſommige Zeerovers inden Haghe gherecht ende op raden geſet werden.

ONtrent Paeſſchen/ int Jaer van lxxj. quamen een deel Zeeroovers ghezeylt de Maſe in/ tuſſchen de ſtede vanden Briele ende 's Grabeſande/ ende ginghen binnen der Stede vanden Briel/ in ſchijne oft kooplupden hadden gheweeſt/ ende kochten daer alle dat ſp in haer ſchip behoeven mochten/ ten leſten worden ſp verſpiet ende bekent dattet allegader Zee-rooverſ waren: ende de Schout metten Rade van der ſtede deden ſe alle ghelijck vanghen ende vaſt ſetten: de andere die int ſchip ghebleven waren/ dit vernemende/ toghe haer ancheren op/ ende ſeylden de nacht langhs den

den oever ende quamen des smorgheus inden daghe raet voor Scheveninghen. De Schout vanden Vorpe vernemende datter Zeeroovers waren/ riep alle de Visschers te samen ende vielense aen voor/ ende namense ghevanghen/ ende sant eenen snellen bode inden Haghe aen den Raet: Ende heere Philips van Wassenaer Ridder op die tijt Bailliu vanden Haghe quam aldaer/ ende vorchtse alle gheliick ghevanghen inden Haghe. Ende als sy geexamineert waren/ bevantmen dat het al Zeeroovers waren/ waerom dat sy onthooft worden/ ende op raden gheset tusschen Scheveninghen ende Eyckenduynen/ op de hoogheste duynen die daer laghen/ op datmense over alle de Zeestrange sien soude/ende den Raet van Hollandt sonden Willem de Bastaerdt van Swieten Procureur Ghenerael in den Vriel met veel volcx/ ende vochten alle de andere Zeeroovers inden Haghe/ ende worden mede ghevecht ende op raden gheset by den anderen op hooghe Duynen/ ende deser wasser ontrent vijftich alle meest upt Oost-landt geboren.

Van vele strijden die oock op desen tijt op de Zee ghevielen, tusschen den Fransoysen ende Bourgongoens.

ONtrent dese tijdt dat het oorloghe duerde tusschen den Koningh Lodewijck van Vranckrijck ende den Hertoghe/ hadde de Koning doen maken vele schepen van oorloghen/ onder de welcke een was ghenoemt die Colonne, wantet dat grootste oorloghs Schip was datmen opt ghesien hadde ende waren al te samen wel versien van bussen ende andere Instrumenten/ met veel volcx van wapenen/ ende seylden alle die Zeecusten langhes in grooter menichten/ ende was inden tijden dat de Hollanders ende Zeelanders ten haring voeren. Ende hebben op een tijt gevangen gecommen xbij. Hollantsche Schepen die berept waren ten haringh te varen/ ende namen de stiermannen alleen ghevanghen/ ende senden die andere metten Bupsen weder te Lande/ epsschende voor elcken ghevanghen stierman C. Franckrijcksse Kroonen van goude/ sendende dese ghevanghen binnen Diepen ter tijt toe dat sy van haer vrienden gheloft worden: De oorloghschepen quamen op een tijdt gheseylen ontrent de Hollantsche kusten/ tusschen Noortwijck ende Catwijck/ daer sy eenighe arme visschers vinghen ende voerdense ter Zeewaert in. De ghemeen haring-bupsen upt Hollant ende Zeelandt/ die noch niet berept en waren ten haringh te varen/ dit vernemende en quamen niet gheerne opter Zee/ waerom dat een groot rumoer in den Lande van Hollandt ende Zeelant opgestaen is/ so hebben dan de Hollanders oock vele Schepen van oorloghen toeghemaeckt/ om dese Zeeroovers ende Fransoysen vander Zee te verdrijven/ ordineerende eenen Capiteyn gheheeten heere Pouwels van Borssele heeren Henricx vander Vere bastert soon/ ende berepden hen/ende haer schepen versiende van alle des hen noot was/ ende namen haren cours na deser Colonne toe/ die lagh op dese tijt onder de kusten van Schotlandt/ den welcken de Hollanders na seylden ende quamen in Schotlant/ ende als de Capiteyn vander Colonne oversagh die veelheydt der Hollantscher schepen/ togen sy haer seylen op/ ende seyldin weder na Vranckrijck/ ende vorts daer na werter weder een bestant gemaeckt duerende totten xb. dagh van Aprille naest-komende int Jaer van lxxiij.

Van eenen oploop die binnen der stede van Zierickzee was.

INden Jare van lxxij. ontrent S. Bartelmeus dagh quamen binnen der stede van Zierickzee heere Iacob Ians soon van Middelburg/ Priester ende Vorbisoor van 't lant van Walchzen/ ende Rentemeester heeren Adolf van Kabenstein/ ende Michiel van Cattendijck/ Bailliu van Zierickzee ende van 't lant van Schouwen/ in meeninghe den ingheseten vander stede te beswaren boven de oude ghewoonten/ met nieuwe opsetten van Excijsen/ ende hilden raet metten Regenten vander stede op dat Raethuys. De gemeenten ende ingeseten dit vernemende/ maeckten eenen oploop ende rumoer tegen dese twee voorsz ende quamen gheloopen met piecken ende bupsen/ ende sloeghen dese twee/ als den Vorbisoor ende Bailliu ter doot/ ende worpen haer lichamen te venster upt inden dyck. Die Schout dit siende metten Schepenen/ waren seere beducht om mede gheslaghen te worden/ werp sijnen rechtsraede van hem en begheerde ghenade/ ende diergelijcke vele vanden oversten vander stadt maeckten vrede metten Ghemeenten/ die Voorsters namen die roede op/ ende ordineerden upten Gilden de outste ende beguaemste om de stede te regeeren/ ende alle dinghen in goeden state te reformeren/ ordinerende oock mede Iacob Pietersz, Vertoen Schout vander stede/ die over vier Jaren te voren van Hertoge Kaerle Schout aldaer gheordineert was gheweest/ om recht onder stede te doen/ om dat hy vanden volcke seer bemint was. Ende als de Hertoghe weder upt Vranckrijck gheromen was/ ende dit vernomen hadde/ hoe wel die beswaringhe vanden excijsen op die stede ende ingheseten by hem niet gheordineert was/ soo was hy nochtans seer gram/ende condemneerde die stede metten vryere ende swaerde destrueert te worden/ ende sant daer 2. van sijne Princen ende Heeren/ als den Heere van Kabenstein ende Heere Anthonis de Bastaerdt: Heere Anthonis bleef binnen Middelburgh leghen/ ende de Heere van Kabenstein toogh binnen Zierickzee/ ende hy gaf den Voorsters vele schoone woorden/ ende doe quam de Bastert mede daer met Heer Henrick vander Vere met veel gheselschaps ende familie in grooter moghenthept/ ende deden neerstelijck ondersoecken die manier ende ordinantie vander oploope/ ende den voorsteren wert gheboden op de verbeurnissen vanden Live dat niemant upt sijnen huyse gaen soude/ ende aldus worden sy al heymelijck ghevanghen ende onthooft die de principaelste van desen oploope gheweest hadden/ ende daer lieper noch wel boven de CC. upter Stede die beducht waren dat hen ock also geschien soude: de voorsz twee heerē beloefden den Voorsters vander stede dat sy byden Hertoge arbeyden souden om vrede/ op dat haer stede niet gedestrueert en soude worden: die Hertoghe heeft hem bereyt te trecken na Zierickzee. Dit vernemende die vander stede ginghen hem teghen alle Geestlijcke Mannen Priesters ende Kinderen/ ende voorts alle de ingheseten vander stede/ Mannen ende Vrouwen begeerende ghenade van hare misdaet ende hy nam se in sijnder genaden/ op condition dat sy sijne Dienaers en soudenaers in haer stede onthouden souden/ ende daer en tusschen soude hy die sententie des doots daer sy in condemneert waren/ sachten in een andere boldoeninge/ ende dit gheschiet wesende quam in Hollandt heer Reynoudt van Vredenroede die inder vanghenisse ghelegen had/ ende visiteerde die steden van Hollandt/ als Delft/ Haghe/ Leyden/ Haerlem/ Amsterdam/ Goude en Vtrecht/ ende quam weder binnen Zierickzee. Doe gaf hy sijne sententie vander misdaedt/ ende nam alleene die beure vander voorsten/ ende nam met hem in Vlaenderen sommige vanden rijcksten ende besten vander stede tot eenen onderpant/ ter tijdt toe dat sy hem beraemelijcken volbaen hadden vander misdaet voorseydt. Ende liet daer noch leyghen een Capiteyn genoemt Baernt van Kamste upt Swaben met een garnisoen van veel ghewapende.

Hoe dat Hertoghe Aernt van Gelre aflijvigh worde, ende hoe hy dat lant verkocht hadde den Hertoge van Bourgongien.

INt Jaer M. cccc. lxxij. op S. Matthijs avont Apostel/ starf binnen der stede vanden Grave Hertoghe Aernt van Ghelre/ als hy wat bet dan twee Jaren upter vanghenissen sijns soons gheweest hadde/ ende wert begraven inder selver stede. Hertoghe Aernt ovvermits ghebreckelijckheydt/ ende dat hem de steden vanden

banden Lande van Ghelre voor haren heere niet weder ontfanghen wouden/ende hem versmaden/ so verkoft hy Hertoghe Kaerle van Bourgongien dat Hertoghdoom van Gelre/ ende dat Graefschap van Zutphen op onser lieber Vrouwen absent ghehoorenisse/ int Jaer M.cccc.lxrij. in teghenwoordighevdt Hertoge Ians van Cleve/ende heere Willem van Egmont sijnen broeder/ om die Somme van xrij. M. Gouden Rijnsche gulden eens/ende om sekere rente x. jaer lang ghedurende/ende als Hertoghe Kaerl vernam dat hy doot was/ began te halen na dat Hertoghdoom Grave Vincent van Meurs die tot desen daghen toe als Momber ende Voocht dat Landt gheregheert hadde/ benemende des Hertoghen meninghe/ begaf 't lant van Ghelre/ ende voogh binnen de stadt van Ceulen/ ende en dorst in zijn eygen landt van Meurse niet blijven/ want hy des Hertoghen mogheuthevdt ontsagh. De Baroenen/ heeren/ Ridderen ende alle de ghemeene steden des Landts dede groote versoecken aen Hertoghe Kaerl, om te hebben heere Adolf tot een Hertoge banden lande/ maer alle haer bidden en mocht niet baten/ want hy moeste penitentie doen voor dat hy sijnen vader ses Jaer langh gevangen ghehouden hadde/ boven recht ende reden/ want de Paus van Roomen ende dit Keyser hem bevolen hadden desen jongen heere Adolf ghevanghen te houden int Casteel van Cortrijck/ nochtans wert hem betamelijcke dienstichevt van Edelen welgheboren mannen ghedaen/ upt desen rees een groot rumoer int landt van Gelre.

Vanden oorloghe die Hertoghe Kaerle hadde tegen den Gelressen.

HErtoghe Kaerle sant na de doot Hertoghe Aernts van Gelre sijne brieven in alle steden van Ghelre/ betekenende dat hy ware een waerachtigh Hertoge van Gelder/ om dat Hertoge Aernt hem dat Lant goetwillig verkoft hadde/ waerom dat hy begeerde vā de selve steden ontfangen te worden/ als Hertoghe van Gelre/ of dat sy den genen hulden ēn ontfangen souden die hy daer in sijne stede ende name senden soude/ ende en deden sy dat niet/ soo woude hy dat met heyrkracht komen bedwingen. De Gelressen dit hoorende/ meenden dat hy ghecraest hadde/ want eer waert mogheliick den Hemel te vallen ende d'aerde te versincken/ dan hyt Lant van Ghelre winnen soude/ ende sittende in de tavernen riepen al schimpende/ laet hy komen met sijne Picaerden ende metten Hollanderen/ wy sullense te deghen expedieren/ want sy waren te samen ghesloten/ dat sy hen liever int velt hadden doot te vechten/ dan hen te geven onder des Hertogen onderdanichevt. Waerom dat de Hertoghe ghevoyret heeft inde Weyenaent Anno 1473. vertrechende van Valenchijn/ ende quam tot Maestricht/ ende bergaerde daer een grooten hoop van Volck van wapenen/ daer wesende/ ontboot hy hem te komen die van Remonde/ die banden lande van Kuyck ende van Kessel/ dese beloofden hem met vrientschappen te ontfanghen/ gesien de koppen aenteyck banden vrieden des hoofs/ ende als die ander steden bleven in hare opinie/ ende hem niet ontfanghen en wouden/ deelde hy zijn heyr in vele bataelgien/ ende aldermeest int Graefschap van Meurs/ om te dwinghen tot sijnder obedientie: van welcken bataelgien de principale Capiteynen waren/ Hertoghe Ian van Cleve/ heere Anthonis die bastaert/ heere Adolf van Kabenstein/ heere Henrick van Partwijs/ heere Willem van Egmont met dyre sonen/ als heere Ian van Egmont/ heere Frederic van Yfselstein/ ende Joncker Willem, ende heere Gherrit van Cuylenburgh/ ende hier na als des woons daeghs na Pinxster/ gaven hen vele steden op in des Hertogen handen ende ghenaden/ als Born, Zitter, Zuchteren ende Echt, dese steden besat de Grave van Meurs/ want se zijn vader wijlen eer beleent hadde van Hertoghe Reynout van Gelre/ maer als dit oorloghe gesoent was/ soo ontfingh des Graven Soon van Meurs dat Graefschap van Meurs van Hertoge Kaerle te leen/ ende noch hadden des Hertoghen volck belegen dat starcke slot van Bruckom/ toebehoorende den Grave van Meurs/ maer de Borghsaten gaven hen op in 's Graven ghenade. Daer na besaten sy dat Casteel van Montfoort/ ende als sy daer een wijl tijdts voor gelegen hadden/ ende met groote bussen ende serpentijnen seer ghequetst hadden/ begeerden de Burghsaten bestant een korte wijle/ verieden hen/ ende gavent m ede op/ behouden haer lijf ende goet in des Hertoghen handen/ ende op dit Casteel waren lxxx. vrome mannen/ vanden welcken xl. den Prince haer voorvede deden/ ende d'ander lietmen veyligh passeren voor dat heyr daer sy wouden/ dit gheschiede op de Octave van Pinxster/ ende hierenbinnen wert heere Willem van Egmont in des Princen Stede ende name tot Remonde gehult/ ende des dinsdaeghes daer na quam de Hertoghe selver in persoon/ ende wert met groter eeren van den Poorters inneghehaelt/ ende hulden hem voor eenen Hertoghe van Ghelre/ ende desgelijcken deden die banden Lande van Kuyck/ ende Kessel.

Hoe dat die stede van Venlo belegert ende gewonnen wert.

DEs anderen daghes porrede hem de Hertoghe met al zijn heyr/ ende quam de Maese neder/ en belegde met groter heyrkracht de stede van Wenlo/ dit was een vaste stede en starc/ leggende op de Maese/ wel beset met luyden van wapenen/ hebbende vele kloecke eñ vrome poorters eñ waren van alles wel versien des hen van noode inden belegge wesen mochte/ ende hadden de poorten/ mueren ende toornen wel beset ende bewaert met bolwercken ende wtckijcken/ ende als dat heyr hen geordineert hadden/ bestonden sy met groote bussen ende hoofstucken/ ende met andere instrumentē so vreesselijck inde stede te schieten ende te werpen/ dat daer vele binnen gequetst ende doot-geschoten worden. De poorters ende de soudenieren stelden hen vromelijc ter weer/ ende beerden de vyanden met groter macht vande mueren/ maer de Prince en ruste niet dagh noch nacht met swaren assaulte ende bestormen de stede aen te vechten/ waerom dat de poorters seer beangst worde want sy dickwils gehoort ende vernomen hadden hoe dat ander starcke ende mogende steden tegen hen niet gehouden en hadden/ waeromme dat sy te raden worde ende gaven hen op in des Hertogen handen/ behouden haer lijf ende goet/ ende alle dat volck quam binnen der stede ende des manendaghes na des H. Sacraments dagh/ quam de Hertoge in persoon/ binnen gaende inder kercken ende dede aldaer zijn gebet. Als hy wederomme upter kercken quam/ bede hy een ghebot gaen/ dat alle de poorters ende ingeseten banden Stede komē mosten op de verbeurnisse van lijf ende goet voor dat Stedehuys/ ende daerenbinnen reet hy selver langes de mueren/ beschouwende de stad ende hoe sy bewaert was met wallen/ bussen/ ende strijtbaer instrumenten/ ende 't verwonderde hem dat sy sulcken vaste stede ende wel versien/ so gheringe opghegheven hadden. De Hertoge quam weder ter plaetsen daer de poorters al weesende hem verbeyden/ want sy niet en wisten wat hy noch doen wilde/ om dat hy soo vele steden ende sloten verwoest hadde/ ende merckende dat de poorters seere bevreest waren/ en spraeck hy hen niet scharpelijcken/ maer sachtelijcken toe/ ende als hy een langhe relacie voor henluyden gedaen hadde/ gaf hy hen weder haer lijf ende goet met allen besittinghen/ uytgheseydt twee die hem veel spijts ghedaen hadden/ die hy inde selve Stede onthoofden dede. Ende alle de soudeniers die hy bevant te wesen upt sijnen Landen ende Provincien/ dede hy te samen binden ende in die Maese verdrincken/ ende alsoo de Poorters den Hertoghe teghen hen bevonden minnelijcke ende goedertieren te wesen/ soo hebben sy hem goetwilighlijcke ghehult ende ontfanghen voor eenen heere ende Hertoghe van Gelre.

Hoe

Digitized by Google

Hoe dat die stede van Goch gekreghen wert.

ALs de Hertoge binnen der Stede van Venlo gekomen was/ so lag op deser tijt een Capiteyn binnen der stede van Venlo/ ghenaemt Matthijs van Kessel/ dese viel over de mueren/ ende quam geloopen binnen der Stede van Goch. Op die tijdt lagen binnen Goch CC. gewapende van Nyemagen/ ende CC. van Zutphen/ met een groom kloeck Capiteyn ghenoemt heere Reyer van Broechuysen/ ende als sy allegader hoorden van dese Capiteyn Matthijs van Kessel die victorie banden Hertoghe/ waren seer bedacht/ hoewel sy groome kloecke mannen ter wapenen waren. Binnen desen tijden datmen voor Venlo lagh quam Hertoghe Ian van Cleve/ met grooter macht voor Goch/ ende bestormde die stede tot veel enden/ ende alsoo die ingeseten van Goch hen dromelijck weerden/ ende keerden den Cleefsen bupten haer stede/ soo stont de Hertoge af/ ende reet weder na Cleef toe. Als dese Mathijs van Kessel binnen Goch quam/ eñ verbootschapte dat de Hertoge binnen Venlo gekomen was/ so ginghen de soudeniers ende alle de vreemde knechten toe tegen den nacht inden abont/ eñ berepden alle de bussen met haer kameren ende steenen aen de besten/ eñ maecten alle gereetschap om den Hertoge te wederstaen/ eñ gingē eten eñ slapen ende bevalen de poorters de nacht wake/ ende des morghens als sy weder quamen/ vonden sy alle de kameren ende kloten vanden bussen wegh gedragē wesende/ ende verstropt. Dit gerucht door de stede gaende/ toghen terstont de Burghemeesters vander stede na de stadt van Cleve/ totten Hertoge bā Cleve. Heere Reyer van Broechuysē metten anderē dit vernemende/ meenden verraden te wesen/ ruymden snellicken de stede eñ gingen na Nyemagen/ latende de stede van Goch sonder hoede/ beducht wesende dat hē des Hertoghen heyr overvallen mochte. Hier en binnen dat de Oversten van Cleve vpden Hertoge waren/ eñ sy hen riet dat sy den Hertoghe van Bourgoenjen in laten eñ ontfangen souden/ so quam heer Anthonis de bastert Graef van Steenbergen gereden met x.M. ghewapende/ begerende de stede opgedaen te worden tot behoef des Hertogs van Bourgoenjen/ eñ als hem niemant en antwoorde sant hy eenen Herault binnen der stede/ begheerende dat de Regenten eñ raden vander stede op geloove by hem upt komen souden/ belovende alle ding tot eenen goedē eynde te brengen/ ende so alle d'overste vander stede absent ende niet inder stadt en waren/ so ging de Secretarius met een vanden outsten vander stede totten Graef van Steenbergen/ ende wepnig spraer gehadt hebbende senden sy terstont eenen bode totten Oversten/ ende. komende maecten sy een tractaet mettē Grave eñ brochten hem inder stede: Ende des dages daer aen quam de Hertoge selber in persoone/ ende wert minlic ontfangē/ ende gesuit voor eenē Hertoge van Gelre/ eñ van daer toogh hy binnen Cleef tot sinen neve den Hertoge van Cleve. Hier na quamen vele vanden Oversten vanden stedē des lants van Gelre/ eñ gabē hen op in des Hertoghen handen/ op conditien waert sake dat hy die van Nyemaghen verwanne/ soo souden sy alsdan mede verwonnen wesen/ ende doen gelijcken die van Nyemagen deden/ eñ en dede hy des niet so souden sy van dien ongebonden wesen/ want sy alle gader groot vertrouwen hadden/ op die van Nyemagen/ om dattet een starcke stede was/ eñ dat sy wel beset ende versien was van vele kloecke eñ vrome knechten/ eñ de Hertoge admitteerde haer begeerten. De steden van desen waren Stralen/ Nustadt/ Gelre/ Grave/ Wachtendonc/ Tyel/ Bommel/ Arkelens/ Vueren eñ Lent/ eñ de ander steden als Nyemagen/ Zutphen/ Aernhem/ Doesburg/ met harē adherenten/ steden eñ sloten bleven in haren oudē staet/ verbindende hen met malkanderē tegē dē Hertoge/ eñ onder allen anderen steden was de Stede van Niemagen die overste ende principaelste vander rebellyen ende conspiratie tegen den Hertoge/ waerom datse de Hertoge aldereerst bestormen wonde.

Hoe dat Hertoge Kaerle beleyde eñ bestormde de stede van Nyemagen, ende hoese opgegeven wert.

DJe van Nyemaghen waren de principaelste ende oversten geweest van desen oorloge/ want sy den ouden Hertoghe haren Heere versmaet/ verdreven ende helpen vangen hadden/ ende hadden den jonghen Heere Adolf daer toe verwerckt om teghen sijnen Vader te rebellieren/ ende hem ghevanghen te houden/ waerom dat sy nu mede de eerste ende overste waren teghen den Hertoghe te rebelleren: soo hebben sy een Mandament ende ghebot laten gaen dat alle de Vrouwen/ Maeghden/ Nonnen/ susteren/ ouden/ jonghe kinderen eñ sieckē luyden/ die upter stede gaen wilden/ met alle haer goeden ende huysraet haren wyen wille hadden/ op dat sy die daer in bleven niet hinderlijck wesen souden/ so zijnder dan vele upter stede gegaen/ so namen sy den jongen heer Kaerle van Gheldre Hertoge Adolfs soon die gevangen lagh/ out wesende acht Jaren/ eñ deden hem maken harnasch na sijnen lijve/ met eenen stalen boge in sijn hant/ eñ setten op een klepn paerdeken/ eñ deden so rijden door de stede/ ende aen de mueren/ om den poorters ende knechten eenen moet te geven om de stede te beschermen tegen dat groote heyr. Nu soo was de stede van Nyemaghen een starcke vaste Stadt met hooghe dicke mueren ende toornen/ met Wijckhuysen wel beset/ ende met vreede diepe graben ombegraven/ datmer niet lichtelijck aen kommen en mochte/ ende hadden binnen der stede wel 400. vrome knechten ende soudeniers/ daer Capiteyn ende Hooftman af was heere Reyer van Broechuysen Ridder/ heeren Reynouts suster soon van Bredenroede. De Hertoghe heeft hem berept om de stede te beleggen/ hebbende op die tijdt by hem een Legaet des stoels van Roomen/ ende des Keysers Ambassaet/ eñ quam met grooter kracht ende mogenthept des dages na onser Vrouwen dagh visitacie voor de stede/ ende belepde die rontom. De Hertoghe Ian van Kleve hadde sijne tenten eñ pauwelioenen opgeslagen over de Revniere der Wale/ neffens die stede over/ int Dorp van Lent. Ende als sy saghen dat groote ende ontallicke heyr komen ghereden/ ontrent ende om haer stede/ verwonderden sy seer vande groote menichte/ wel ghetuyghde ende ghewapende Mannen/ als sy alle haer legers eñ part geordineert ende gestelt hadden/ behal de Hertoge datmen de stede aenstormen ende beberchten soude/ so wert dan de stede aengestormt met so vreesselijcken gelupde van bussen ende anderen instrumentē dach ende nacht/ dattet alle verbaert wert dat inder stede was/ de mueren/ poorten/ eñ toornen worden af eñ ter neder geschotē/ so dat sy hen nauwelick binnen der stede bergen mochten/ ooc hadden sy de groote nieuwe poorte alsoo seer gequerst met schieten eñ worpen van steenen/ dat sy daer binnen niet onthouden en dorsten/ eñ liepen alle op de mueren om den wanden af te weeren/ ende de jonge mannen weerden hen dromelijc tegen haer wanden van bupten: In des Hertogen heyr waren 500. Engelsche archiers uptgelesen vrome mannen/ die hen de Koning ten dienste gesonden hadde/ dese ware krachtelick ghekomen op de mueren ende toorne vander stede/ ende stormden ende vochten so vreesselijcken/ dat de poorters teghen haren wille de mueren begheven moesten/ ende hadden hen de Bourgongoens nagevolght als sy beloeft hadden/ sy souden sonder twijfel de stede met machte gewonnen hebben: Die van binnen weerden hen soo dromelijck met schieten/ worpen ende slaen/ datter vele van desen Engelschen doot bleven/ ende worden krachtelijck vande mueren ende poorten gedreven/ eñ staken der Engelscher wimpelen ter poorten ende toornen upt/ die sy int bestormen daer gelatē hadden/ ende de fame was int heyr datter ix.M. vrome knechten ende soudeniers inder stede waren/ maer dat en was niet/ wanter boven ccc. niet en was. Ende als de Hertoghe ontrent vier weken voor de stede gelegen hadde/ ende merckten dat sy tegen des Hertogen mogenthept niet doē en mochten/ voeren sy over de Wale totten Hertoghe van Cleve/ ende baden hem dat hy henlupden eenen vasten pays met sijnen

Digitized by Google

nen Hede den Hertoghe verwerven woude / sp wouden hen geerne opgeven in sijner genaden handen/ende hulden ende ontfanghen hem (behouden haer privilegien / wyheden ende hant-vesten) tot eenen Hertoghe van Ghelre. Ende Hertoghe Ian van Cleve tooch by den Hertoghe / ende verwerf hen eenen vasten vrede / op conditien als dat de burgheren souden upt comen bloots hoofts ende barvoets voor des Hertoghen tente ende bidden hem om genade/ ende soude hem geven een sekere tarst ende somme van penninghen voor sijne kosten die hy inden belegge ghedaen hadde : daer en boven souden ooch komen alle de vremde knechten voor des Hertoghen tente / ende vallen op hare knien / ende bidden om gracie / ende souden alle haer wapenen voor den Prince neder leyghen / ende alle de vremde knechten upt andere Landen ende provincien lietmen veplich upten landen gaen / hebbende inde handt een wit stockken. Op S. Iacobs avont quam de Hertoghe inde stede / ende wert met grooter blijschap banden poorters ontfangē ende gehult voor eenen heere ende Hertoge van Ghelre. Dit gedaen sijnde worden hem ghepresenteert de twee jonghe kinderen Hertogen Adolfs van Ghelre die gevangen sat/ als Joncheer Kaerl ende Joncfrouwe Philippe, wiens moeder was des Hertoghen dochter van Bourbon / aldus waren deser twee kinderen moeder / ende vrouwe Ysabelle Hertoge Kaerle van Bourgoenien huysvrouwe twee gesusteren / ende de Hertoge custese en santse eerlickē te Gent tot sijne huysvrouwe om op te voeden ende te bewaren. En als de Hertoge gehult was gebeur det dat ter een wijf sat opter straten en verlochte den vremdē lupden victaelgie / so wasser een Wael die haer na haren eysche niet betalen en woude / ende ontsieltet haer met foytsen/en ginc wech : De Hertoge dit vernemende/ deden terstont hangen en hangen aē een galge binnen der stede ghemaeckt/tot eenen ontsich van anderen truwanten. Ende mits deser huldinghe ginghen hem alle dander Steden in handen / als voorsz. is / die hen op conditien opgegeven hadden / ende in handen ghegaen waren.

Hoe dat Hertoge Kaerle de andere steden des lants van Ghelre onder sijne subjectie ende onderdanicheyt kreech.

NAdesen vertooch de Hertoge met alle sijne heyr/ ende quam ontrent dat huys te Lodick / daer de Rijn ende Wale van malkanderen ghedeylt worden / ende quam opten berch van Elthen int clooster/ daer hy sijne tenten ende paulwelionen neder sloech : en daer leggende / quamen by hem de gedeputeerde upten steden van Zutphen ende van Arnhem / met meer andere steden des Lants van Ghelre. Daer wert gesloten in des Princen Rade / dat sy den Hertoge custelic ende vredelic ontfangē souden voor haren heer ende Hertoge/ behouden alle haer privilegien/vryheden ende hātvesten/met meer andere conditien. Ende opten derden dach van Oegst wert de Hertoge met grooter eeren tot Zutphen in gehaelt/ ende hulden hem voor eenen Hertoge van Ghelre ende Graef van Zutphen. In Zutphē woesende/quamen de ghedeputeerden banden Overeyselschen steden / als Campen/Swollesende Devenster/ ende vereenichden hen metten Hertoge/want hy op desse steden vertoornt was/ om dat sy hen metten Gelresen verbonden hadden. Op deser selver tijt brocht hy ooch tot sijnder onderdanicheydt heere Oswalt van Oldenburch/ wiens Heerlicheyt gelegen was tusschen Zutphen ende Emmerick. Ende de Hertoge dede vergaderen alle der ingheseetene Poorters van Zutphen harnas ende strijtbaer instrumenten/ende alle haer artelrie op eene plactse/ ende gaf dat sijne soudenieren die hy daer liet/om de stede te bewarē/ende van daer tooch hy in de Stede van Aernhem/ende wert daer mede als Hertoghe van Ghelre ghehult : doen quamen alle de andere steden des lants van Ghelre/als Harderwijck/ Grol / Deutechon / Hatten / Elburch / Doesburch/ ende hulden hem mede als eenen heere. Ende aldus wert hy Hertoghe van Ghelre ende Grave van Zutphen. Ende sette in allen stedē ende sloten vroome cloecke Capiteynen / om de landen onder sijne onderdanicheydt te houden / settende een groote schattinghe over dat lant / om den Capiteynen ende knechten te onderhouden ende te betalen / ende sette binnen der stede van Aernhem sijne Maerlianer/ daer hy in ordineerde ende sette sijnen Raedt ende Regenten / die eenen yeghelijcken recht souden doen upt sijnen name / ende van dese heeren banden Rade maechte hy sijnen Stedehouder ende Presidente van dat geheele lant van Gelre/ heere Willem van Egmondt heer van Visselsteyn / ende onder hem ordineerde hy heere Adolf vander Marck Doctoor inden Rechten/ ende Ridder/ des Hertoghen Neef van Cleef. Ende Hertoghe Kaerle quam weder binnen Nymeeghen op onser Vrouwen Hemelvaerts avondt / ende als hy alle dinghen ende saken in goeden puncten ende state ghevordineert hadde / repsdese hy van daer na Maestricht.

Vander institutie ende eerste insettinghe des Parlaments tot Mechelen.

ALs nu de Hertoge van dese sijne eerste weder tot sijnen landen ghekomen was / heeft hy inghesedt under Stede van Mechelen een consistorie des Parlements / inschijne als in Vranckrijck binnen Parijs ghehouden wert / inden welcken alle saecken van sijne landen ghētoghen souden worden / om een diffinitive sententie aldaer te geven / ende van daer tot ghenen meer s'Heeren Hof of Parlement te appellieren. Ende in desen Parlemente waren ghevordineert dit tweeendertich persoonen / discrete / wijse ende gheleerde mannen / ende worden ghenoeten De Heeren banden Parlamente / banden welcken dat waren acht ghecestichste persoonen/als Bisschoppen/Abten/ende andere Prelaten / als de Bisschop van Doornic/de Bisschop van Atrecht ende de Bisschop van Besanson / voort waren daer twaelf Edelen ende Ridderen/als Heere Willem Hugonet, Doctoor ende Ridder de Cancellier/ heere Pieter Carondilet Ridder / Presidente des Parlements/de Provost van Rijssel des Hertoghen Natsoon van Savoyen / de Grave van Megen heere van Humbercourt/&c. ende noch twaelf experte ende excellēte Doctoren inden Rechten : als meester Ian de Leeuwe/ &c. met noch elf andere. Ende alle dese heeren banden Parlemente waren ghekleet met roode / swarte ofte blauwen mantelen / na ghelegenthēden des tijts van den Jare / als in des Conincx Parlement van Vranckrijck ghebruychelijck was : Ende dese voorschreven Heeren wierden ghegheven upt des Princen Camer groote gagien / ende quamen altijt met overdeckten Paerden ofte Muylen te Hove rijden met grooten familie ende ghesinde. Ende soo wie dat een pleyt inden Parlement aenlegghen wilde/ die moeste gheven tsestigh gouden Croonen. Voort hadde de Prince gheset eenen Advocaet voor den armen / dien hy ooch versien hadde met groote gagien/ende dese was ghenoemt Des Princen Advocaet / om dat hy den genen die dese tsestigh Croonen niet te gheven en hadden / om Godswillen dienen ende haer Recht bewaren soude / op dat hen ooch recht van heure saecken mochten gheschien. Voort soo stelde hem de Prince selver / met alle sijne Landen / Provintien ende Heeren / onder den Heeren banden Parlemente: bevelende by eenen grooten swaren eede / dat sy niet lichtelijck Sententie diffinitive gheven en souden / maer dat sy de saecken examineren ende neerstelijck ondersoecken souden / eer sy dat vonnisse gaven : Ende dat sy ooch by haren eede rechtveerdigh Vonnisse gheven sonden / ende dat niet te laten om lief nochte leet / om gisten ofte gaven / ofte upt vreesen/ofte men soude hem doen sterven eenen sinadelijcken doot / als ghehanghen te worden in heure habijten banden Parlemente. Noch hadde de Prince doen bestellen twee Kameren by den Parlemente / de eene voor den principalen Kenmeesterē/ d'ander voor den Meesteren banden Finantien. Doen werde mede

de Reken-camer upt den Hage te Mechelen ghevoert. Dit Parlement wert begonnen inden Jare ons Heeren M. cccc. ende lxxiij. ontrendt Paeſſchen/ ende en duerde niet langher dan des Pinceñ leven lanck.

Van een ſchermutſinghe die de Franſoyſen hadden teghen den Hollantſchen ſchepen opter Zee.

INden Jare M. cccc. ende lxxv. ontrent Paeſſchen/ als dat beſtant tuſſchen den Coninck ende den Hertoghe upt ghegaen was/ ſo zijn vergadert ghe weeſt eenighe Zeeroovers/ende hebben hen tſamen verbonden te varen opter avonturen met dry Carvelen/ende namen al gevangen dat ſy vonden / ende zijn ten leſten gekomen onder de kuſten van Zeelant/ ontrent de ſtede van Goeree / ende vonden daer eenige arme luyden viſſchende / namenſe ghevangen/ ende ſonden eenighe van deſen te ſchepe/ende d'ander behielden ſy om thuyſwaert te trecken/ende gelt te halen om haer gevanges te loſſen / daer alle dat landt ſeer af in roere was. Dat derde ſchip van deſe dry zeylde vooruts / ende quam tot voor Scheveninghen ende Katwijck in Hollant / ende deden daer deſgelijcx / maer het meeſte deel was van Scheveninghen. Die van Scheveninghen ende Katwijck vergaderden alle tgelt dat ſy mochten / ende der Kercken gelde / ende quamen metdeſen gelde wederom aen deſe ſchepen / ende loſten daer mede alle haer ghevanghenen. Ten leſten die van Scheveninghen ſiende dat dat ſchip daer bleef ligghen / ende ſy tghetal van de roovers ooc wel wiſten / worden te rade dat ſy dat ſchip metten roovers bevechten woudē / ende ontnemen hun weder dat ghelt / ende daer en lach maer een Schip/ want de ander twee waren ghezeylt na de ſtede vā Amſtelredam/om te ſiē of ſy daer eenige ſchepen opt water hadden mogen krijghen/ ende van daer toghen ſy na d'eylant van Texel. So ſijn dan die van Scheveninge al heymelijck (gewapent weſende) ghegaen na een pincke / om aenden ſchepe te varen : maer een van henlupden kiam boven in de maerſſe / ende ſagh dat d'andere onder int ſchip ghewapent laghen/ wantſe hen niet wel bedeckt en hadden/ende dat ſiende togen ſy haer zeylen opwaerts inden toppe / ende zeylden wegh na d'ander ſchepen/ende deſe quamen ledigh wederom. Nu was den tijt aenſtaende dat die vā Goeree haer ghevanghens loſſen ſouden / ſo hadden ſy een deel kloecke mannen onder in tſchip gheſtelt / wel ghewapendt / ende boven en waſſer maer dry oft viere in haer viſch-kleederen ende kapproenen / die ſtonden vaſt ende ſloeghen haer handen om hare ſchouderen/ recht oft ſy houde ghehadt hadden / ende waren nochtans mede wel ghewapendt onder haer kleederen. De roovers ſiende datſe hen nae quamen / ende niet en wiſten wat ſy wouden / toghen haer zeylen op om wech te zeylen oft van noode waer ghe weeſt : ten leſten aen ſekere tecknen bekenden ſy datſe quamen om haer gevanghens te loſſen : ende een van hen die inde maerſſe ghekommen was / ſach van verre oft ſy gheen harnaſch aen en hadden / ende als hy anders niemant en ſagh dan deſe voorſz. bede hy dat zeyl neder ſtrijcken/ ende was des morghens vroech inden dagheraet opten Mey avont. Doe riepen de Viſſchers totten Capitein vanden ſchepe : Believet u met een boote te komen tot ons / ofte willen wy by u komen ? Ende hy lietſe komen tot aen ſijn ſchip : Doe kommen dry van hen int ſchip mettet gelt / eñ twee hielden dat ſchip aen boort met veteren. Nu ſo was die Capitein alleen boven opt ſchip met 5. oft 6. van ſijne geſellen / ende d'ander laghen noch onder in tſchip en ſliepen. Doe ſetten ſy t'gelt by den maſtbanck neder / ende begeerden haer gevanghens te ſien / ende met dien maeckten die twee een tecken metten voeten ende ſprongen op wel ghewapent / ende dander namen eenen hamer ende ſpijkeren ende ſloeghen de deuren vanden ſchepe toe / dat d'ander Roovers niet op komē mochten / ende de Capitein hadde een zilveren ſluytken aen ſijnen hals hāgende / ende dat meenende te blaſen / werdet hem met kracht benomen / ende ſy namen den Capitein ende d'ander ſes gevanghen / ende wierpenſe in haer ſchip/ ende voerden die met haer ſchip / ende met dat Roofſchip/ met alle d'ander zeeroverꝭ ghevangen tot Goeree / ende vonden daer inne xlix. zeeroverꝭ / dien ſy alle ghevangen ſetten/ende benamen hen alle haer ſchat eñ goet dat int ſchip was. Eñ als ſy lange gevāgen geſetē hadden/ſchatten ende rantſoeneerden ſy de rijcke/ ende dander benamen ſy ſlechts haer goet/ ende lietenſe varen. Ende alſoot nu een openbaer oorloge weder was tuſſchen den Coninck ende den Hertoge / ende die van Amſtelredam Weſtwaert noch niet gevarē en hadde/ ende hadden vanden Hertoghe verkregen conſent / dat ſy oorlochs ſchepen ende op haer eygen ghelepde varen mochten/ hebben ſy toeghemaeckt vier groote ſchepen van oorloghe / ende hadden noch wel vyftigh groote ſchepen/ende op elck ſchip ſetten ſy xxv. man wel gewapent / met buſſen ende alderhande artelrie tot ſulcken ſchepen dienende / ende ſtelden hen op weghe om weſtwaert te varen/ ende alſo ſy hen vaſt by een hielden/ en dorſten hen de Franſoyſen niet beſtoken. Maer int wederom keeren/ als ſy haer koopmanſchap hadden ghedaen/ quamen ſy wederom gezeylt metten ſchepen van Hoorn ende Enchuyſen ontrent lxx. geladen met zout/ ende als ſy quamen ontrent Clauſdupnen / vernamen ſy daer de groote Columne vande Franſche ſchepen/ ende alſo ſy hen ſeer betroudē op de veelheyt ende ſtoutheyt harer ſchepen / ende tvolck datſe in hadden / verachten ſy de Franſoyſen/ ende voeren onbehoorlijck eñ dwaeſlijc d'een hier ende d'ander daer : Waerom dat de Columne metten anderen ſchepen onder de Hollantſche ſchepen gekomen zijn/ ende zijn die machtigh gheworden/ſchietende met groote buſſen/ſlangen ende andere inſtrumenten / ende wierpen veel verꝭ inde Schepen / dat ſy die ten leſten machtigh werden/ende bingenſe al tſamen / upt geſept wepnighe die aent lant quamē ende te voet t'huyſwaert liepen/ verbootſchappende den anderen hoe dattet gevaren was / daer menigh Coopman ende Schipper om verdorven was.

Vander exactien ende ſchattinghen die gheeyſcht werden ende gheven moeſten alle de geeſtelijcke perſoonen der Landen ende provintien onder dē Hertoghe gheleghen.

INden Jare M. cccc. lxxiij. inde maent van Julio/ Hertoghe Kaerle weſende binnen Mechelen / ende hem bereyde om te belegghen de Stede van Nuys/ heeft hy bevonden dat ſijne ſchat ende rijckdom ſeer ghemindert was/ ende niet ſuffiſant genoegh tot ſulcken repſe ende oorloghe / waeromme dat ſcherpen raet ghehouden wert om gelt ende goet te verkrijghen upt alle ſijne landen : ende heeft macht ghegheven den meeſters vander Financien/ te exactioneren alle Geeſtelijcke perſoonen ende ghceſtelijcke goeden ende Landen / twelcke noch hy / ſijn voor-vaderen Hertoghen van Bourgongien/ noch Graven van Hollandt/ nopt ghepeyzeendeerdt noch vermeten hadden. So zijn dan van deſer exactien te executeren gemaeckt ſchere bzieven ende mandamenten / die ghegheven worden den meeſters vander Camere vander Financien / ende de koppen daer upt wierden ghedraghen ende ghepubliceerdt by den ghezworen Deurwaerders voor aller ſijner Ghenaden landen. Soo is dan een vanden Deurwaerders ghekomen mettet voorſz. mandament / ende heeft bevolen dat alle ghceſtelicke Clooſteren / Abten / Abdiſſen / Prooſten / Deckenen / Capittelen / Prioren/ Priorinſſen / Kercken / Cappellen/ Gaſthuyſen / Godshuyſen / ende andere gerechtighe perſoonen / van wat ſtate ende condicien ſy waren / in ſchriften ſouden ſetten ende ſtellen alle heur goeden eñ poſſeſſien vanden Landen / Leenen / Heerlijckheden/ Tienden/ Renten ende Pachten/ die ſy deſelen ende gebruyckt hadden vanden tijdt van tſeſtigh Jaren herwaerts / omme daer upt te maken een exactie na den valeur ende waerde der voorſz. goederen ende Renten. Dit mandamēt wert gepubliceert ende gecondicht in deſen landen van Hollant/ Zeelant ende Vrieſlant/ int voorſz. Jaer van lxxiij. inde maent van September.

Als

Digitized by Google

Als dit mandament in desen landen gecondicht was/ so synder veel vanden gheestlijcken persoonen ende van geestlicke plaetsen / als Kercmeesters/ Gasthuysmeesters by bevele van dit mandament inden Haghe gevogen/ brengende in gheschrifte die goeden/renten en possessien die sy op die tijt gebruyckende waren in hãden vanden Commissarisen daer toe gheconmitteert/ andere bleven thuys ende woudens niet doen / ende uyt dese registeren van desen oberghegheven cedullen worden schattingen ghemaeckt. So is dan in den Jare M. cccc. ende lxxv. opten vijfden dach van Februario eene ghenerale dachvaert ghehouden tot Leyden van allen geestlijcken persoonen/inden Convente van S. Ieronimus Clooster der Regulieren buyten Leyden/ende daer vergaerden alle de religieusen mannen ende vrouwen der Canonicken Reguleren vanden Capittelen van Windesim ende vã Zyon / ende de Oversten vander derden Orde van sint Franciscus, alle de Capittelen der waerlijcken Canonicken van Hollant/ metten Provisoren / Deckenen / Custeyen/ Vicecureyten/ ende voort alle andere waerlijcke Priesteren/ ende beneficeerde ende sloten daer eendrachtelijck met een accoorde / die exactie ende schattinghe niet te gheven noch te consenteren: ende ordineerden daer vier Commissarisen/ om te resisteren uyten name des gemeenen Gheestelijckheydts ende Gheestelijcke persoonen / als Heer Pieter Buys, Doctoor inden Geestelijcken Rechten/ Canonick Regulier in Eemsteyn / by Oordrecht: Heer Ioost, Vader ende Confessoor vanden Convente S. Agnier, binnen Delf: Heere Lambrecht, Vicecureyt der Stede van Haerlem: Heer Iacob, Confessoor vanden Vagijnen tot Haerlem / beyde Licentiaten inde Godlijcke schriften.

Hoe dat de Gheestelijcke persoonen appelleerden teghen dese schattinghen.

OMtrent 't beginsel vanden jare M. cccc. ende lxxv. zijn de Commissarisen van deser Collectien der penninghen ghekomen in Hollant inden Haghe/ houdende scherpen ende subtijlen raedt/ hoese best dese schattinghen vanden Gheestelijcken persoonen krijghen souden: want alle die ghemeene Gheestelijckhept hadden gheantwoort negatijf / ende waren ghesloten een penningh niet te gheven: aldus tracteerden sy/ om te vinden eene andere manier om te compelleren dese Schattinghen te gheven. Soo is eene van dese Commissarisen ghekomen tot Leyden / des Saterdaeghs voor den tweeden Sondagh inde Vasten/ ende bestont eenighe Religieusen ende Gheestelijcke persoonen ghewelt aen te doene / maer die sake wert op die tijt vertoghen: ende de selve quam tot Delft om dierghelijcken te doen. De Gheestelijckheydt van Delflandt hielden raedt hier op/ende appelleerden aen 't Parlement van Mechelen/ alsoo verre dat ghevoorloft ware henlupden daer te mogen appelleren ende compareren. De Commissarius van deser exactien accepteerde die appellatie / ende is wederom ghetoghen tot Mechelen / tot Meester Anthonis Hanneron, Proost Sinte Donaes tot Brugghe / synen Heere / dewelcke een principael ende oberste Kapiteyn ende aenhever was van desen voornemen. Ende de Coppe des voorsz. appellatie/ heeft de Gheestelijckhept ghesonden eenen excellenten ende experten Doctoor / ghenoemt Meester Raymont tot Leuven / den welcken alle de Gheestelijckheydt der Landen van Brabant/ Hollant/ Zeelant ende Namè/ eendrachtelijck begheert ende ghenomen hadden tot heuren Advocaet / daer af makende een Instrument by Notarius ende Ghetuyghen.

Hoe dat Meester Anthonis Hanneron, Deken S. Donaes tot Brugge, in Hollant quam, om dese exactien te ontfanghen.

DOen nu dese Commissarisen van desen exactien aenmerkten de volstandighedt der Gheestelijcker persoonen/ heur zinnen ghescherpt hebbende/ hebben den Brabanders loosliick ende subtijlijck ghevorcht tot betalinghe der voorsz. exactien by namtisatien. Daer na zijn de Zeelanders ooch gheinduceert ende ghevorcht voor 't meeste deel tot betalinghe der voorsz. schattinghe. Meester Anthonis Hanneron merckende / dat de Hollanders in 't resisteren de staut vastighste waren / is selver in persoon in Hollant ghekomen/ende began uptermaten vreeslijcken te procederen teghen de Gheestelijckheydt / om te verkrijghen de exactien : maer in 't procederen en vorderde hy niet/ want sy eendrachtelijck met malkanderen verbonden waren. Dit siende/heeft hy de Gheestelijckheydt doen daghvaerden te komen inden Haghe / ende dede daer een kostelijcke heerlijcke relatie/om henlupden te inducren tot consenteringhe vander schattinghe. Ende na rijpe deliberatien daer op ghehadt / antwoorden de Gheestelijcke persoonen / dat sy van gheenen rechts weghen schuldigh waren eenighe penninghen te gheven / ende gaven hem de selve consultatie ende defensie in ghescrifften / allegerende ontallijcke Capittelen inden Geestelijcken ende Waerlijcken Rechten beschreven. Ende als sy saghen / dat sy niet smeeckende ende vreyghende voorden de Gheestelijcke persoonen niet krenghen en mochten tot consente vander schattingh/ hebben sy sommighe vande Gheestelijcken ghedaeght te komen inde Stede van Woerden/in 't jaer M. cccc. ende lxxv. ontrent des H. Kruys dagh / inden Herfst. Die Gheestlijckheydt verduchtende/aldaer komende/ ghevangen te worden op dat sterckie Slot / en quamen daer niet / maer sonden haer antwoort in ghescrifte. Doen reysde Meester Anthonis Hanneron tot Wijck/ by Bisschop David van Utrecht/om met synen hulpe te komen tot der schattinghen voorsept te ontfanghen/ ende dedese citeren te komen tot Wijck / 't welck sy deden/ aenhoorende die petitien der Heeren vanden Rade des Bisschops / ende die relatie der Commissarisen. Ten lesten stont daer een op in 't midden / ghenoemt Heer Artus van Bourbon / des Paus Protonotarius/ Pastoor vander Stede vander Goude / die metten voorsz. Meester Anthonis Hanneron uyt des Hertoghen Hof mede met hem ghekomen was: ende siende die groote volstandighept vande Gheestelijckhept/ seyde aldus : Ghy Heeren/en wilt gheen quaet hert of suspitie hebben op Meester Anthonis, want hy noch veel min doet dan hem is bevolen: want ick verducht/ ist saecke dat ghy hem niet en obedieert ende achtervolcht voldoende na synne commissie / dat hier in desen landen van Hollant executeurs komen sullen / die geen onderschept sullen hebben tusschen de Kercke ende den Stalle/ die Kelck ende den Potte/ den Pateen ende den Schuttel / want desgelijcx eplacen in Vlaenderen gheschiet is. Ende onder meer andere woorden sprac noch meester Anthonis Hanneron voorsz. dat noch appellacp/ noch recht/ noch namtissactie/ noch Paus/ noch Keyser henlupden helpen souden moghen / maer het waer ghevoorloft oft ongheoorloft / sy souden moeten gheven twee oft drie Jaren renten / al souden sy haer goeden roerende ende onroerende / kelcken / ende ornamenten verkoopen/ sy soudent gheven. De gene die daer ghecommitteert waren vanden gheestlijcken/ antwoorden dat sy geen commissie en hadden vanden anderen gheestelijcken persoonen om te consenteren inden exactien : waerom dat sy ghedaecht worden te komen tot Schoonhoven in de Maent van October. Maer tot deser plecken en quamen sy ooch niet / ende senden daer heur antwoordt met brieven / puer negatijf / dat sy plat uyt niet gheven en wouden / waerom dat de Commissarisen weder na Mechelen reysden/ ende merckende dat sy niet en vorderden / vonden sy eenen anderen raet. De gheestelijckheydt van Hollandt hadden op dese exactie gheappelleerdt totten Parlamente van Mechelen oft int Hof van Roomen / ende alsoo sy dese appellatie niet achtervolcht en hadden/ deden syse weder dagen tot Mechelen/ ende meendense met dien te trecken int Parlament : maer sy en quamen daer niet / ende sonden haer antwoort in ghescrifte/ te lanck om hier te verhalen.

Hoe dat Meester Ian de Leeuwe een Heere vanden

Digitized by Google

Parlement in Hollant quam, ende t'ghene dat hy bedreef.

DE Heeren vanden Parlemente wepnich achtende op deſen brieve die hen gheſonden was vande geeſtelijcheyt / begrijpende vele ſchoone leeringen uyter heyligher ſchrifturen ende gheeſtelijcke rechten / allegerende datſe gheen Keyſer / Coninck / noch waerlijcke Heeren compelleren ende dwinghen mochten tot eenige contributie ende ſchattinge: Hebben raedt met malkanderen genomen / ende concludeerden / dat meeſter Ian de Leeuwe Heere vanden Parlamente trecken ſouden in Hollandt / ende quam in Hollandt in de Maent van November met ſijne dienaers van deſer commiſſien. Ende als doen worden vele vande gheeſtelijckheydt ghewaerſchouwet dat ſy vertrecken ſouden of men ſoudeſe hangen als ſy deden / daer de principael af waren die Prior van Warmondt / die Prior van Leyderdorp / de Prior van Lopſen / heer Thomas upten Camp / heere Claes Tou, heer Walch, Paters ende Confeſſoren binnen Delft: Nochtans worde daer heymelijck dry Clercken Notarij ghevanghen / als Frans Pieterſz. Thomas Dircxſoon vã Medenblick, ende Ian Martijnsſoon, ende worden inden Hage ghebracht. Daer nae op Sinte Willeboorts dach worden zes Religieuſen perſoonen ghedaecht van Meeſter Ian de Leeuwe te compareren in het Parlament tot Mechelen / oft eeweliick upten lande gebannen te weſen. Hierenboven ſeyde meeſter Ian voorſz. upt groter moedichept ende ſtoutichept / dat alle de gheeſtelijcke perſoonen die hier antwoordt gheſonden hadden aenden Heeren vanden Parlamente verbeurt hadden lijf ende goet / om dat ſy inden Hove van Roomẽ hadden gheappelleert / verſmaende dat Parlament / ende oock mede want ſy int beginſel van haren brief groete gheſet hadden / want hy ſeyde dat die Ondersaten haer Oversten niet groeten en ſullen / ende alſoo ſy dat ghedaen hadden / waren ſy rebel geworden. Maer wat ſoude de gheeſtelijckheydt hier op antwoorden / wantſe niet ghehoordt en waren. Als nu Meeſter Ian de Leeuwe ſagh dat deſe ſes gheciteerde niet en compareerden / is hy ghekomen tot Delff int S. Aechten Suſter-huys / begheerende te hebben een inventarijs van allen des Cloosters goederen / roerende ende onroerende / om hem daer na te hebben inder ſchattinghe. De Mater weyghert hem / ende dede dat op cloechept datmen haer kracht ende ghewelt aendoen ſoude / om upt dien te nemen een occaſie op te houden vanden dienſt Gods. Daer na is een ghebot ghegaen by mandamente vanden Hove / dwelck Dammas Cijſman Borgemeeſter tot Delff dede publiceren / dat des anderen daechs daer na niemant upde verbeurenis bã lijve ende goet genaẽ ſoude dat Convent van ſ. Aechten, op 400. roeden. Doe quam meeſter Ian weder eñ begeerde te hebben dat inventarijs van des Cloosters goeden / daer de Mater op antwoorde: Dat ſy bereet was dat te doen / met protestatien datmen dat met gewelde van haer hebben woude: dwelck hy in ſulcken ſchijne niet hebben en woude / ende gaf haer tijt te beraden wat ſy doen woude. Daer na quam hy metten Procureur generael eñ met des Schout ende Balious dienaers van Delff / mettẽ Burgemeeſter voorſz. met Iacob van Bleyſwijck / Cornelis bã Andel / ende Storm Gerritſz. ende nam met gewelt des Maters ſleutelen van hare zijde / ende voort de regiſteren vanden goeden des Conbents / ende gaffe den Burghemeeſter / dieſe voort weder gaf de Mater / ende als doen gaf ſy oock mede dat inventarijs met protestatien / dat ſy dat door groote moleſtacien diemen haer boven rechte aen dede / geben moeſte: ende dit wert altesamen in geſchrifte gheſet. Ende op dat hy allen anderen Conbenten ende geeſtelijcke perſoonen een vreeſe aendoen ſoude / dede hy citeren tot Mechelen broeder Iooſt Prior van Zyon / heer Adriaen van Raelduyck Vicecureyt van d'oude kercke te Delf / heer Iã Reyerſz. Memorie-meeſter der ſelver Kercken / meeſter Iacob Burchaertſz. ende heere Rutgert. Dit geſchiet weſende / nam hy heymelijcke met hem de dry Notarie Clercken gevangen / eñ brochtſe te Mechelen / ende dedeſe daer vaſt ſetten. Eñ als doen begheerden de geeſteliche perſoonen te hebben delay / dwelck hen geconſenteert wert / ende darenbinnen worden ſe alſo van den Biſſchop David van Utrecht onderweſen / dat ſy de appellacie tot Roomen achter lieten: ende aldus bleef deſe ſake noch ſtaen tot inde Paſten toe.

Van tgene dat Ian van Boſchuyſen met de geeſtlijcheyt van Hollant tracteerde.

IN deſen ſelven Jare van xxxbj. in de tweede weke vander paſten / is inden Haghe ghekomen Ian van Boſchuyſen geboren van Leyden / eñ was des Hertoghen Camerlinck / ende die alderweeſte ende ſtoutſte van allen anderen dier geweeſt waren / ende was geſonden vanden meeſters vander Financien om te executeren de ſchattinge vander geeſtelichept: Ende heeft ſijne bode gheſonden aende geeſtlicke perſoonẽ / ende dedeſe verdachvaerden voor hem te komen inden Hage / ende daer vergadert weſende in preſentie van meeſter Ian van Halewijn Preſident / eñ Adriaẽ Drabbe Procureur generael / met meer andere heeren vanden rade van Hollant / ſprack de voorſz. Ian van Boſchuyſen aldus: Datẽ hen de geeſteliche perſoonen bã Hollant wel beraden wat ſy willen doen in de ſake die hen in langẽ tijden te voren gelept is geweeſt / want als nu heb ick auctoritept / moet ende wille te vangen de geeſtelichept van Hollandt / ten zy dat ſy willichlijcken gheven de exactie: En wilt niet dencken dat yemandt van u allen met eenighe rechten hem ſal moghen defenderen teghen den Hertoghe / daer en is gheen moghentheydt noch wijs heydt teghen hem / want ick en ſal my niet vreeſen ende ontſien / overmits zijn auctoritept ende macht om u aen te doen dat nopt gheſien ende gheboort is / ende deſe Ian van Boſchuyſen ſette ſijnen mont ende woorden ſeer vreeſlicken ende afgrijſelijcken teghen den gheeſtelijcken perſoonen / ende vermadt hem van die wreetheden ende ſchoffierlijcheden die hy tot anderen tijden in vele plaetſen teghen de gheeſtlicke perſoonen hadde ghedaen / ende ſeyde openbaer: Niet min en ſal ick den meeſten van u allen mede doen. Dit gheſeydt weſende repſde eick wederomme thuys om goeden raedt te vinden. Hier na inde vierde weke vander Paſten / is inden Haghe ghekommen met grooter ſtate oft de Prince vanden lande gheweeſt ware / meeſter Willem Hughonet, Doctoor in beyden rechtẽ ende Ridder / Cancelier des Hertoghen van Bourgoengien / met Grave Ian van Cimey / met noch meer ander Princen ende Edelen om ſonderlinghe noortlicke ſaken te expedieren die ſy te doene hadden / ende alſ doen wert weder een dachvaert ghehouden vande geeſtlijckheydt / ende in deſe vergaderinghe conſenteerden de Religieuſen ende gheeſtelijcke perſoonen van Delfſlant ende Hage-ambocht de ſchattinghe te geven / ende betaelden daer en boven der dry ghevanghen Clercken Notarien tot Mechelen haer koſten / ende worden als doen verloſt upter ghevanghenniſſen. Ende na deſen ſinder vele ghewreeſt die de ſchattinghen mede conſenteerden tot andere plecken / ende die te betalen tot twee termijnen: de eerſte was ſint Ians dach in midſomer / ende de andere te Kerſmis daer aen volgende: Nochtans warender vele dieſe noch niet gheven en wouden / als hy Leyden / Haerlem / Amſtelredam / ende in Weſtvrieſlant.

Noch van tgene dat Ian van Boſchuyſẽ metten Religieuſen van Hollant handelde.

ALs nu den eerſten termijn S. Ianſmiſſe van der exactie der geeſtelicker perſoonen ommegekomen was / is Ian van Boſchuyſen metten ontfanghers van der penningẽ des ſchattings weder in Hollant gekomen om die te ontfangen: Ende alſo de penningen noch niet wel reede en warẽ / ſo verdroech hẽ die tijt wel tot S. Laurens toe / ende doen waren daer ſommighe die betaelden / ende ſommige waren noch alſo gheſint dat ſy niet geben en wouden. So is hy dan ghekomen int convent van den Regulieren buyten Leyden ghenoempt

noemt Lopsen/ ende heeft aldaer de beesten upt de weyde ende upten conbente genomen/ ende daer toe andere goedē/ende heeftse openbaerlick verkost / ende dat gelt geapplicēert totter schattinghe. Desghelijcx bedreef hy totten Regulieren te Leyderdorp/ waer daer quam hy / ende stoegh de poorten banden conbente op / ende nemende met hem upten Cloosser dat hem beliefde/ spraeck met grooter hooghmoet totten Priesteren ende Broeders / seggende: Ick sal altijt bolbrenghen met grooter neerstighept dat bebelen mijnes ghenadighs Heeren van Bourgongien / ende bysonder in deser saken/ ende spraeck alsus voort veel sonderlinge woorden die niet al en dienen geschreben / die weesselijcken inder goeder lieden hert n luydende waren. Ten lesten de ander Cloosteren binnen Leyden verhoorende tgene dat hier gheschiet was / beduchtende dat hen desghelijcx mochte ghebeuren / maeckten een compact metten ontfanghers banden schattinghe / soo zynder dan twee termijnen gheordineert te betalen dese schattinghe / de eerste was S. Michiels dagh / ende d'ander te Kerssemisse: ende bele banden Cloosteren in Hollant/mannen ende vrouwen / composeerden al heymelijck metten ontfanghers / tot dien twee termijnen te betalen als de eerste deden. Als nu de tweede termijn aenstaende was / so quamen de ontfangers in Hollant te Kersmisse/ende als doen en waren de sommige haer penninghen niet wel reede/ so dat Derthienen dach int verbeyden gecomen was: wepnigh daghen hier na is een groot rumoer int lant gecomen / als dat Hertoghe Kaerl verslaghen was. Ende op dese tijt souden de ingesetenen banden steden eñ Dorpen van Hollant/Zeelant ende Vrieslandt haer schattinghen mede betalen/ ende also daer een twist opgheresen was tusschen den ontfanghers ende betaelders / ter cause banden munten/ende dese tijdinghe int landt seer verbreet wert / so behielden sy mede haer penninghen/ende daerenboben waren daer eenighe ingheseten banden Steden ende Dorpen / die den ontfanghers daer toe met ghewelt dwonghen/dat sy hen hare penningen ende gelden van de schattinghen weberom gheben moesten / ende waren seer bedreest van haren lijbe.

Een cort verhael, van t'leven, daden ende doot van Hertoghe Karel van Bourgongien, ghetrocken uyt het Boecxken geintituleert Beschrijvinghe van *OVT BATAVIEN*, ghemaeckt door den geleerden *P. Scriverius.*

HEertogh Karel, de Eerste van dien name / is na sijns baders Hertogh Philips doot ghewozden in het Jaer M.CCCC. Lxvij. Hertogh van Bourgongien / van Lotrijcke / van Brabandt / van Lutzenburgh / van Limburgh / Graef van Bourgongien / van Vlaenderen/van Henegouwe / van Artops ende Namen / Heere van Salines ende Mecheien/ ende met een oot de xxvij. Grave van Hollandt / Zeelant ende Heer van Vrieslandt / daer voor dat hy ober al opt alderheerlijckste ontfanghen is / oudt zynde ontrent xxxij. Jaren: want hy int jaer M.CCCC. ende xxxiij. op S. Marthijns abondt inden Winter/ tot Digion gheborē werde / ende ghenaemt is Karel Martijn, ende als hy gedoopt werde / wert hy opter Vonten Ridder gheslaghen. Ende Hertoghe Philips sijn Vader maeckte hem Grave van Charlops/ ende heer van Bethupnen / van Castribellijn / van Arckel / &c. Hy dede ooch by sijnes Vaders tijden bedijcken een groot stuck lants neffens Rotterdam ober / dat hy dede noemen t'Landt van Charlops. Hem was tot sijn eerste huysvrou verseckert Catharina de dochter van Karel den Sevensten/ Coninck van Vranerijt / maer sy sterf jonck sonder kinderen: ende hy heeft voor sijn tweede huysvrouw ghetrout Elizabeth, een dochter van Hertoch Karel van Bourbon/ daer hy een eenighe dochter af verkreech / Maria genaemt: ende noch voor sijn derde huysvrou nam hy Margareta, een dochter van Hertogh Ritzaert van Yorck / suster van Coninc Eduwaerd den vierden/ Coninck van Engelant/ daer hy ooch geen kinderen af en verkreegh. Dese Hertoghe hadde eenen Swagher Lodewijc van Bourbon/ die gheozen was Bisschop van Luyck/ maer die van Luyck niet passende op den pays by wijlen Hertogh Philips gemaeckt / hebben teghen den Hertogh gherebelleert/ ende deden hem alle leet dat sy mochten: ende sy verdreben haren Prins eñ Bisschop / die ghedwonghen wert na sijnen Swagher te vluchten/ ontrent het jaer M. CCCC. Lxvij. Hertogh Karel dit seer qualijck nemende / is met groote heyrcracht int landt van Luyck ende t'Graefschap van Loon ghevallen / de selve verbrandende ende verwoestende / ende na veel bloedighe Strijden ende vernielinghe van Steden/ daer hy de Vueren / wallen / vooznen ende bolwercken (ooch lupsen) ter aerden toe dede slechten ende af breken / heeft hy de Luyckenaers / ende t'ganesche Chrisdom van Luyck/ende t'Graefschap van Loon/ &c. ten lesten ghetemt ende t'onderghebracht / ende door tusschen-spreken van eenighe Vorsten ende Heeren eenen Pays met haer ghemaeckt int Jaer M. CCCC. lxix. Wat moetwil ende schandelijcke wercken dese Luyckenaers al bedreben / ende hoe sy tot verschepden reysen rebelleerden / is hier om cortheyts wille uytghelaten. Diet lust / mach de groote Chronijck (voor desen ghedruct) inde hant nemen/ inde xxx. Divisie voorgaens / voort van dit muytmakent volck wijtluftigh gheschroben. Int Jaer M. CCCC. lxvij. binnen den tijt dat de Luyckenaers rebelleerden / is daer een twist opghestaen boben alle Tractaten van pays tusschen Coninck Lodewijck den Elfden van Vranckrijck/ ende Hertogh Karel, ende quamen tsamen te velde / elck wel met bondert dupsendt man / ontrent Piconen: dan sy wierden vereenight/ ende de Coninck (dat te verwonderen was) quam op goeden gheloobe / alleen met twee bonderdt peerden/ met den Hertogh binnen Vrussel in grooter vrientschappen. Int jaer M. CCCC. lxx. stondt daer een groote twist op tusschen Hertogh Karel met Ritzert den Graef van Warwijck/ ende dese Graef nam veel schepen banden Hollanders ende Zeelanders opter Zee/ende brochtse in Engelant: Waer de Coninck Eduwaert van Engelant verkreegh die schepen weder/ ende zantse den Hollanders t'huys. Waerom de Graef van Warwijck met verraedt den Coninck upt synen Coninckrijck verdreben heeft. Ende Coninck Eduwaert quam in tselve jaer met dry bonderdt man gheseplt int Eylandt van Tessel / ende van daer quam hy in s'Gravenhaghe / ende werdt daer eerlijck ontfanghen / ende repsde voort in Brabandt tot sijnen Swagher den Hertogh. Int jaer daer aen volghende ontrent Paesschen / repsde Coninck Eduwaerdt weder ober in Engelant/ met veel schepen ende volck van wapenen / ende voorde weder met cracht Coninck van Engelant/ na dat hy op Paesch-abont in eenen strijt den Grave van Warwijck met sijn Broeder ende veel groote Heeren / soo Gheestelijcke als wereldtlijcke/ verslaghen hadde.

Dese Hertoge Karel hadde ooch groote oorloghen tegen de Gelderschen / ende na veel harde belegeringē van veel haerder Steden / conquesteerde hy ten lesten met groote kosten ende moepten het Hertoghdom van Gheltre met het Graefschap van Zutphen: ende hy worde in alle Steden ghehuit ende ontfanghen voor eenen rechten Heer ende Hertogh der voorsz. Landen/ int Jaer M. CCCC. lxxij. ende hy ontfinck die banden Keyser Frederick den derden tot Leen. Want int Jaer M.CCCC. lxxij. hadde Hertogh Arent van Gheltre / &c. het Hertoghdom van Gelre met alle synē toebehoorten aen Hertoghe Karel van Bourgongien verkocht / daer groote oorloghe ende strijt ontquam. In tselve Jaer van lxxij. als de Geldersche vermeestert waren/ was binnen der Stadt van Trier beroepen een groote Dagbaerdt/ daer onder anderen verschenen Keyser Frederick de Derde/ende Hertoch Karel van Bourgongien / die den Keyser aldaer in

Digitized by Google

groote pompeus hepdt ende magnificentie van maeltijden ende anderssins verre overtreffe. Daer een peder veel wist van te spreken.

De Hertoge belegert Nuys, ende wat Heeren, Ridderen, Vasallen ende Dienstmannen hem aldaer te dienste quamen.

HErtoghe Kaerl belegherde ten lesten de stadt van Nuys / den Bisschop van Keulen toebehoorende: die van Kaulen bestonden dickmael de selve stat te ontsetten/ende also sy merckten dat sy niet machtigh en waren / hebben sy den Keyser Frederick den Derden / daer toe verwillight dat hy tselve soude aennemen te doen/ende is met eenen geweldigen Leger te velde ghekomen/om met Hertogh Kaerl te slaen.

De Hertoghe vernemende dat de Keyser met alle den Rijnschen ende Overlantschen heeren eñ Rijcstedē neder quam / zandt hy synne boden met brieven in alle sijn landen van Brabandt / Gelre/ Vlaenderen/ Henegouwen / Hollant eñ Zeelant/ gebiedende ende bevelende dat alle Edelen ende weighebozen mannen / Leenmannen eñ Mans-mannen / aenghesien des Briefs/ sonder ontschult te doē / hem te dienste voor Nuys komen souden: Twelck also gheschiet is. In den eersten heeft hem berept Grave Wolfert van Grootebelt heere vander Vere / met allen den Edelen / Leenmannen ende Vassallen uyt Zeelandt/ ende zijn ghecomen voor Nuys. Desgelijcx quamen uyt Hollandt / heer Jan van Wassenaer / heere Henrick van Naeldwijck Maerschalck van Hollandt / met vele Edelen/Leenmannen ende Mans-mannen. Alle de steden groot eñ clein van Hollant ende Zeelant schickten haer volck van wapenen daer mede: als Oorderecht met twee Capiteynen/ als Rutger van Naer eñ Cornelis Thomasz. Die van Haerlem met haren Capitepn Willem van Shagen: Die van Delft met haren Capitepn Iohan van der Bouckhorst: Die van Leyden met dry Capiteynen/ als Gijsbrecht van Naephorst / Dierck van Poelgeest eñ Floris van Alkemade: Die van Amsterdam met eē Capitepn/als Henrick Arckermā: Ende voort de ander steden elck met sijn poorteren ende soudenieren wel toegemaeckt / elck met sijn wimpelen vander Stede. Dese eñ uyt andere landen eñ prouincien quamen voor Nuys met diverssche kleedinghe elck van sijne Stede over t'harnas. Dit siende de Nuysers / riepen al spottende: De winter comt / want de Bonte-kraepen komen int lant. Over dese Hollanders ende Zeelanders sette de Prince een overste Capitepn genoemt Ian van Boschuysen, ende geboot hen dat sy eenen stoym op de stede doen souden / daer sy toeberept waren/ eñ gingen allencxkens met haren Capitepn ontrent die Stede. Dit siende die van Nuys / quamen uyt met cloeberen eñ armbozsten/ ende becingelden desen hoop/meenende die ter neder te trecken/ ende weder eenen anderē wegh inder stede te komen als sy pleghen te doen: maer dit miste hen / want alle de weghen ende passagien daer sy over gaen moesten na der stede / waren ghedestrueerdt eñ opgegraben / datmense niet gebruycken en mochte/ waer dat dese twee partacigen aen malcanderen quamen / ende daer wert seer gevochten. Die achter inder partaelge waren / hoorende dat gheerp van den haren die voor stonden/ haesten hen om die te ontsetten / ende siende datter veel ghequetst ende ter doodt ghesla ghen waren/ keerden sy om/ende elck lieps sijns weegs. De nieuwe ende versche wapenteurs nu eerst ghekomen/ verbolghense / ende sloeghense van achteren datmer gheen ghetal af en weet / ende harer veel en konden nauwelijck weder inder stede komen.

Doe nu dese twee machtighe Legers (te weten des Keysers eñ Hertogen voorsz.) by een zijn gekomen/ eñ haer ten strijde berept hadden / so is den Legaet des Paus tusschen beyden ghekomen / die niet af en liedt/ tot dat den paps tusschen beyde partijen is ghemaeckt ghesweest. Dit ghesciede int Jaer 1475.

Vanden strijt voor Nancy daer Hertogh Carel verslaghen wert. Mitsgaders den lof van syne deuchden, wijsheydt, goede Iustitie, ende int cort syne cloeckmoedigheyt ter wapenen.

DEse Hertogh hadde noch veel twistē ende oorloge te water ende te lande teghen den Coninck van Vranckrijck / die gheen eynde en namen: so dat ten lesten Hertogh Reynout van Lotzeynen met eenen grooten hoop Switsers ende ontallijcke Fransoysen te velde ghekomen zijnde / Hertogh Kaerl twee groote veldslaghen verloren heeft / ende Reynoudt voorschreven is met alle macht ghekomen voor de stadt van Nancy / die hy oock in gheleghen heeft. Hertogh Kaerl die dit seer verdroot / heeft alle macht by een ghevoecht die hem mogelick is gheweest / ende heeft de stadt Nancy wederom beleghert/ende so de Lotzeynoysen ende de Switsers quamen om de Stadt te ontsetten / is Hertogh Karel ghedwonghen ghevveest teghens haer te strijden / ende na datter aen beyde zijden seer dapperlijck was gevochten / heeft Reynoudt van Lotzeynen de overhant ghekregen/ende Hertogh Karel is metten meesten deel van sijn volc int velt verslegen / ende den derden dagh is hy eerst onder de doodē ghevonden: ende is int jaer 1477. in S. Nicklaes kercke by Nancy begraven/nae dat hy de Landē van Hollant/Zeelant ende Vrieslant/ meer als neghen jaren onder sijn ghebiedt hadde ghehadt.

Als Hertogh Karel voor Nancy verslaghen werdt/ was hy noch gheen xliij. Jaren out: Want hy is geboren int Jaer M. cccc. xxxiij. op S. Martijns schuddeboorsz abont/dat is opden 10. dagh van November/ ende hy bleef int veldt opden 5. Januarij des Jaers M. cccc. lxxvij. Soo dat hy doe essen gheleeft hadde xlij. jaren / een maent ende xvj. daghen. In desen korten tijt heeft hy hem inde wapenen so dapper ende wel ghehadt/dat hy de naem van Karel de Strijtbare ende Stoute verkregheu heeft/sijn Heer Vader verre in ondertsaegthepdt te boven gaende. Sijnen name sal onghetwijffelt soo lang leven alsser inde werelt Memorien ende Boecken sullen wesen: Want niemandt sal desen ghestrengen Helt verswijghen: ende een peghelijck sal soecken uyt lof van so uytnemenden Prince sijnen naem onsterffelijck te maken. Wy oock mede/ hadde de ghelegenthept gheweest/ als wel ons voorbodighe wille / souden wijtluftigh desen Vromen Karel beschreven hebben. Doch des niet teghenstaende / so en konnen wy niet laten eenighe sijner lof weerdighe dingen hier achter aen te raken: Ende ghelijcker wijs dese Hertogh altijdt van natuere tot pet groots ende besonders aen te rechten genegen was / als hebbende sijns Heer Vaders eñ sijns Moeders Vrouwe Isabellaes (dewelcke so manhaftigh ende so sonderlinge begaeft is ghevveest / datmen segt / dat haren man Hertoghe Philips niet sonder haer raedt ende goetduncken en dede: ende dewelcke oock in gheen minder aensien ende authoriteyt by haer Onderseten was / dan haer Man voornoemt) aert: soo ben ick onderling ghenegheu soo grootdadighen Vorst te prijsen ende te loven: Die in Iustitie met Lycurgus, Bias van Prieenen/eñ andere oude Rechters ende Wetgevers: in Oorloghe te velde met Hannibal, int spoedigh repsvoorderen met Iulius Cesar oft Alexander met recht mach vergheleken worden. By sijns Vaders leven gaf hy heerlijcke ghetuyghenisse sijner Rechtveerdighepdt / ende sijner hoeder vromighepdt / voerende alleen den naem van Grave van Charlops / met eenighe tijtelen van Heerlickheden.

Int Landt van Vlaenderen dede hy Iustitie doen in sommighe Steden/over eenighe van den Oversten ende Regenten vander Steden/ om hare misbruycken ende quade septen die sy bedreven hadden: Ende dit was int Jaer M. CCCC. xxiij. Ontrendt die selve tijdt bestondt Coninck Lodewijck van Vranckrijck de Elfste / eenen oevelen moedt te nemen door quade informatie op sijnen broeder den Hertogh van Berry/ Hertoghe Philips van Bourgongien / ende teghen meer ander vanden Edelste ende besten vander Croonen. Hertoghe Philips maeckte doe synen Soon den

Grave

Grave van Charlops / Ec. een Prins en Oberste van de Oorloghe: ende desen macht verkreghen hebbende ende gebruyckende/had hem als een Leeuwe/sterck eñ broom/ende in allen strijden de eerste: eñ Kerde de vranden uyt sijns Vaders Landen/ ende track oock in sijner vpanden landen / doende veele schade van rooven ende vranden. Hy hadde int Jaer M.cccc.lxv. sdaeghs na der Apostelen-schepdinghe dagh / eenen grooten strijt teghen den Coninck van Vrancrijck tot Montleherp (een Dorp boven Parijs ghelegen) daer hy het velt behiel/ende sijn grootmoedighe cloeckheyt wel gebleken is / alsmen inder Historien leest: In desen strijt worde hy tweemael ghevangen / maer hy sloegh daer door / ende ontquamt / by sijn kele een clepne doch soorghelijcke wondt ontfangen hebbende. Van dese Oorloge/ende de soene van dien/siet onder anderen Chron. Holland. Divis. xxix. Cap. xlij. ende xliij. De onbescheyden muytinerende Luyckenaers heeft hy oock bespronghen/eñ sy hebben moeten beproeven wat voor een Karel dit was: ende by sijn toedoen worde de Vrede gemaeckt tusschen Hertogh Philips sijn Vader ende de Luyckenaers / int Jaer M. cccc. lxvj. int beginsel des maents Januarij / als d'oorloghe nu vier Jaren gheduert hadde / ende de Luyckenaers veel quaets in de Hertochdommen van Vrabandt / van Limburgh/ int Graefschap van Namen ende ander des Hertoghs Landen gedaen hadden: Haren Bisschop Lodewijck van Bourbon/noch den Hertogh niet kennende. Maer de Grave van Charlops vracht het ontstuymich volck daer toe / dat sy haren Bisschop eñ Prins hulde swoeren/Ec. ende de Hertogh ende de Grave sijn Soon soude wesen ende blijven des Stichts van Ludic Voocht ende Momber. Corteling daer na / als de Luyckenaers op nieus rebelleerden / soo heeft de Grave van Charlops de sterckte stadt van Dinandt stormenderhant haer afghenomen: daer met allen veel vande rebellen doot gheslagen werden / ende inder Mase verdronckten. Ende de Grave dede alle die mueren/ poorten ende tooznen vander stadt in den gronde afbreken/ dat den eenen steen opden anderen niet en bleef: doende oock de vrant steken in Kercken / Cloosteren / ende daer verbranden oock alle die daer in gevlucht waren. Ende aldus worde die schoone ende machtighe stadt t'eenemael vernielt/ verwoest / ende onwoonbaer ghemaert. Ende na desen dat de Grave Dinant so crachtelijck ghewonnen hadde / ende so deerlijck hadde doen verwoesten / zijn de Luyckenaers vermoyt / ende hebben aen den Grave ootmoedigh om ghenade ghebeden / die hy hen oock goedertierlijck gegeven heeft/ ende is met haer anderwerf verdragen / ende in vrede gheweest / tot datse niet lang daer na / als hy nu Hertogh was gewoorden / wederom rebelleerden. Dinandt aldus uptgheroepdt wesende / ontsagen ende vreesden alle Prinsen ende Heeren ontrendt die Landen ghesseten / desen Grave van Charlops uptermaten seer. Eñ om sijne groote zeghe ende victorie voorsepdt / worde sijn faem seer verbreydt in verre Landen. Coninck Eduwaerd den Vierden van die name Coninc vā Engelant/ heeftmen voor bodigh gevonden om den Grave vā Charlops sijne suster de schoone Margriete ten houwelijck te verseckeren / int Jaer M.cccc.ende lxvij. Van by dese sijne derde ende leste huysvrou (dewelcke hy int Jaer M. cccc. lxviij. te Vrugghe troude) en verkreegh hy gheen kinderen / hebbende een eenighe dochter alleenlijck by Vron Isabella van Portugael. Int Jaer sevenentsestigh voorschreven / als de toesegginghe van het houwelijck ende de onder-trou in Enghelant ghesschiede/ is de Vorstelicke Goedertieren Philips van Bourgongien des Graven van Charlops Vader/ghestorven/ende hy worde Hertoch ende Prins van alle sijne Rijcken.

Aldus worde dese Voorluchtighe / hooghgheboren machtighe Vorst hoe langer hoe meer seer wijdt vermaert ende ontsien: regerende met groote Wijsheydt ende Kerchtveerdigheyt: een Weynigh strenghet als sijne goedertieren Vader Zalig. Ghed. Teghen de ongheregheltheydt ende ontbonden vermetelheydt een grimmende Leeuwe: doch beschreyden / ende by den goeden gheeert / ende byden quaden ghevreest: Yeder een recht ende justitie doende na de ghelegentheydt der saken ende groete vant mis daedt. Hy was ghewoon self in persoon ter audientie te sitten / ende vonnis te wijsen. Dit heeft hy ghedaen inden Landen van Vrabant / Vlaenderen/ Zeelant/ Ec. ende (so d'oude Chronijcken ghetuyght) int Jaer M. cccc. lxix. in Hollandt zijnde / sadt hy in s' Gravenhaghe op de groote Zael drymael ter weken / doende een peder recht ende justicie / rijck ende arm/ende en sagh niemandt aen / want hy een Kechtveerdigh Justicier was. Daer van dit navolghende voorvaer een ghedenckweerdigh exempel is.

Sententie gegeven by Hertoghe Karel, over eenen Stathouder in Zeelandt, van weghen eener schandelijcker daedt.

TEn tijden als Hertogh Kaerle uyt de Landē van Hollant ende Zeelandt was / ist ghebeurt dat sijn Stadthouder van Zeelant / een man van edelen huyse/ ende die seer geacht ende bemint was bydē Hertogh / sich schandelijck verliep / ende verliefde op een ander mans Vrou / die uptermaten schoon was ende behalligh van zeden: maer wat moepte dat hy dede hoe hy smeechte ende hoe hy mose-janckte / t'was al te vergheefs / d'eerbare stantvastighe Vrouw en was niet te beweghen. Wat raedt? dewijl hy daer op seer versodt was / heeft hy upt desperatie een afgrijselijck schelmstuck aengherecht: Hy nam haer man gevangen / hem beschuldighende van verraderije: Wepnende hier door tot sijn wille te komen: want als de Vrou haer Man sochte upt de ghevanckenisse te hebben/ lepde de Stadthouder haer het oude versochte Minne-spel te vozen: segghende / doedt my mijnen wille/ ick sal d'uwe doen/ende u Man ontslaen: soo ghyt niet en doet / so sal u Man sterven / Ec. In dese reden was de Vrou seer voor t'hooft geslagen / root van schaemte/ ende bleeck van vreese voor haer lieven man: door bedeesthepdt in twijffel (soot scheen) watse doen soude. Dit merckende de Stadthouder / die met haer in de kamer alleen was / wierp haer opt bedt / ende verkrachtese daer. De Vrou ginck al schreyende ten huyse upt/ meer beschaemt int sept / dan des overspels schuldigh. Maer de Stadthouder nu sijn wil volbracht/ ende de Vrou dus schandlijck onteert hebbende / liet hem voorstaen dat sijn baen klaer was / so hy de man dede ombrenghen: Alst ghescheide: hy maeckte beschuldighers upt/ende liet hem ter doot bewijsen / ende verwesen zijnde / hepmelijck in de gevangenisse rechten / ende hy dede het Lichaem in een doot-kist leggen om te begraven. Hierentusschen is de Vrou na haren Man komen verepsschen/ eñ heeft gevraecht waer hy was / om hem upt de ghevangenisse te komen verlossen: Daer sy nu toe gerechtigh scheen te wesen/ also de Stadthouder sijn wille (al hoewel met des vrous onwille) van haer hadde. De Stadthouder heeft met een blijde ghelaedt goetlijck teghen haer ghesprooken: Wel aen / ghy sult u Man hebben: gaet binnen / daer sult ghy hem vinden / neemt hem me. De Vrou (eplaes!) int minste niet denckende oft bevroedende sulcke Barbarische ende Turckische weerthepdt (want wat ist anders?) is innegegaen/ende heeft haren man doot inde kiste ghevonden. Waer over sy (als wel te denckē is) groot mis baer maecte / ende oock in onmacht viel: maer tot haer selven komende / is sy niet minder bedroeft als verstoort zijnde / ten huysen uptghegaen/ ende heeft met grammen moede totten Stadthouder gesept: Tis waer / Schelm! ghy hebt my mijnen Man ghegheven / ick salt vergelden / dat beloof ick u. Ende met dien gaf sy dese groote ondaedt haer vrienden ende maghen te kennen. Dese hebben haer ghecraden tot den Hertoghe te trecken / ende hem de klachte te doen: Ghelijck alst ghescheide. De Hertogh desse klachte seer ongeern vande sijnen hoorende / ende

Digitized by Google

weemt opsiende / kost het qualijck gheloouen : Soo dat hy de Vrouw te Hove ghebode te blijven / ende in een ander Kamer te vertrecken / op dat de Stadthouder / die hy ghevalle ende om ander sijne saecken oock te Hove was ghekomen / daer op mocht verhoort werden. De Hertoch bede hem haestelijck ontbieden/ende vraechde hem in des Vrouwen teghenwoordichept / of hy haer niet en kende : hier verschoot de Stadthouder terstont sijn verwe / ende oock op de voorvere klachte ghevraecht sijnde / gaf hy misselijcke antwoorde / wanckelbaer in alle sijne reden / ende stamerende: ten deele schult bekennende/ten deele loochenende / dan in alles seer perplex ende bedeest : So dat den Hertogh wel sach dat het gheen klaer schaep en was. Des hy hem te harder aenghinck / ende met de pijn-banck dreyghde : Daer ontsonck hem alle sijn moet in sijn schoene / eñ bede voor de Hertogh eē voetval / belydende alles waerachtigh te wesen / dat de Vrou tot sijnder beswaernisse daer hadde ghesepdt: begheerende met dien seer oodtmoedelijck ghenaede ende geen recht / also hy sijn behoudenisse ende betrouwen alleen op den Hertoghe/ sijn gunstigen ende genadighen Heer / was stellende. Den welcken op dat hy soude mogen winnen / ende ghenade verwerven/ sepde dat hy de Weduwe ende ont-eerde Vrouwe ter eeren wilde vrengen / ende haer tot eenen gē-echten Wijve trouwen. Daer de Vrou int eerst niet toe ghesint en was / ende en wilde den snooden dief van haer Mans leven ende haer eer tot gheen man hebben : dan int lest door tusschen spreken ende ghestadighe aenporringhe van des Hertoghs Raets-Heeren ende Hovelinghen (daer onder eenighe onghetwijfelt des Stadthouders vrienden waren) voorde sy so wijde gebrocht/ dat sy haer liet ghesegghen : terwijl haer de conditien so schoon voorgedragen werden: ende de Hertoch oock self sulcx scheen te begheeren. De houwelixsche Voorwaerden worden datelijck beschreven by een Notaris: ende de Hertoch gheboot dat sy malcanderen hier op de hant souden gheven : ende spraeck tot den Stadthouder : Ghy Bruydegom sult hier moeten toesegghen ende beloven / dat inghevalle soo ghy eerst komt te overlijden sonder kinderen / dat dan dese uwe Vrou erfghenaem sal wesen van alle uwe goederen / roerende ende onroerende / gheen uytghesondert. Daer de Stadthouder in te vreden was / ende beloofde sulcx ghewillichlijck : daer van werden met kennisse van ghetuygen by de Notarius Vrieden ghemaeckt. Dit aldus ghedaen sijnde / keerde de Hertogh hem tot de Vrouw / ende sepde: Seght my/ zijt ghy nu voldaen ? Ja antwoorde de Vrou / Daer de Hertogh weder op sepde / maer ick en ben niet voldaen. Ende mits dien heeft hy den Stadthouder / hupten weten vande Vrou / naer Zeelandt doen voeren / ende gheboden dannen hem inde ghevanghenisse / ter selver plaetse daer hy de Man hadde doen omvrenghen / oock rechten/ende in een doot kist legghen soude/ doe is de Vrou nergent af wetende/derwaert ghesonden / daer sy haer anderen Man in ghelijcken ghestaltenisse ghevonden heeft / als den eersten. Het welck haer wel onversiens over quam / dan ick achte niet dat dese rouwe soo groot was / als de voorighe wel is gheweest. Even wel is sy korts daer naer siecк te bedde ghevallen / ende gherstorven : Met haer tweede houwelijck dit ghewonnen hebbende / dat haer kinderen van haren eersten Man door dese vreemde erfenisse rijck ghevvorden zijn. Soo dat so droevighe Tragedie noch een blijde uytkomste ghelyadt heeft : Ende Hertogh Karel voorde over de Justitie ghedanckt ende gelooft. Ende hierom salde Doorluchtighe Vorst noch over Dupsendt Jaren ghedacht ende gheeert werden. Meer ander Rechts-vorderinge ende hanthavinghe van Justitie leestmen van hem. Wt velen hebbe ick dit Exempel om sijn seltsaemheyts willen hier ten voorschijn ghebrocht / dewijle het self de (mijns wetens) in geenighe Duytsche Chronijcken ghevonden werdt. Dese Hertogh heeft inder Stede van Mechelen de hooghste Recht-stocle ghesedt / dwelckmen 't Parlement noemt : in schijne als in Vranckrijck binnen Parijs het Parlemendt is. Tot desen Parlemente heeft hy ghevordineert xxxi. (Sic populare Chronicon : xxx Barlandus) Heeren/die scharpelijck belast werden ende by eede afgevordert de saken wel rijpelijc te overleggen / ende de waerheydt neersteljck te onderscoecken eer sy dat vonnisse spraken. Hier tot dit Consistorie worden alle de saecken van sijne Landen in recht betrocken / ende daer over sententie diffinitive ghegheven : Waer op voorder aen gheen ander Heeren Appel en viel. Dese Raedtsheeren moesten op overdechte paerden ofte Mulen te Hove rijden / ende waren ghekleedt met een roodt / swart / ofte blaeuw habijt/ na ghelegentheyt des tijts vanden jare / ghelijck als in des Coninck Parlemendt van Vranckrijck kostumelijck was. Ende de Hertogh heeft haer tot beloninghe ende beramelicke staet mildelijck ghegageert / ende met groote wedden versien. Dit nieuw Vorgoensche Parlemendt worde begonnen int Jaer M. CCCC. Lxxiij. ontrent Paesschen / ende en duyrde niet langher dan des Princen leven lanck. Dat was tot het jaer Lxxvj. ofte Lxxvij.

Van Hertoch Karels doot.

IN de tijdt des Hertoghs doodt bemercke ick dat de Historyn-Schrijvers verschelen / twelck te verwonderen is / in een saeck die soo versch is. De meeste schrijven dat dese bloedighe slagh voor Nancy / daer Hertogh Karel in versleghen worde/ int Jaer Lxxvij. op Dertienen avont/dat is den vijf den dach van Januarius / gheschiede. In den dach komen ock de andere over een / maer sy verschelen int Jaer / stellende eensamentlijck Hertogh Karels nederlaeg op het Jaer lxxvj. Sabellicus, Cominæus, Gaguinus, atque alij. Eñ by Morat daer een der Slachte ghevviel/staet noch een Capelleken / oft veel eer een Cornikel-huys / ter sijden met tralien om de backenelen / doots-hoofden/ ende schinckels te sien. Voor aen / boven de deur / staet dit Gheschrift :

D. O. M.
Caroli inclyti & fortissimi Ducis Burgundiæ exercitus, Murathum obsidens, ab Helvetiis cæsus, hoc sui monumentum reliquit, anno M.cccc.Lxxvi.

Dit hebdy by Morat / een Stede ontrent ses vren gaens van Bern ghelegen : by dewelcke plaets de tweede bloedighe strijdt gheschiede tusschen Hertoch Karel ende de Switsers met haer Bondt-ghenoten : Van des Hertoghs syde bleven versleghen seventien dupsent Man : gelijck als de meeste Schrijvers daer van ghetuyghen. Sommighe segghen achtien dupsent. Ende Bilibaldus Pirckheimerus Belli Helvetici lib. i. kilmt noch veel hooger / ende sepdt datter dertich dupsendt ghebleven zijn aen des Hertoghs syde/ende maer twee hondert van de Geconfedereerden. Maer hy voecht daer by / dat sulcx der Gheconfederreerden segghen is/ want hy op een tijt der dooden beenen siende / liet hem voorstaen datter veel meer verslagen moesten zijn. Inden dach en komt hy oock niet d'anderen over een : hy sept dat dese Slagh ghevviel op d'Elfdupsendt Maechden dach / dat is den xxj. Octobris : daer de andere seggghen den xvj. Junij. Maer upt dit Gheschrift by Morat en blijckt niet dat Hertoch Carel int Jaer M.CCCC.Lxxvj. overleden is: Maer ter contrarie kan daer upt het Jaer Lxxvij. bewesen worden. Want dit en is de leste Slach niet geweest daer in hy bleef : maer de leste op een na. De leste ghevviel op den v. Januarij daer aen volghende/ voor Nancy. Also dat/indiennen reliendt na de Roomschen stijl (die haer Jaer aenbanghen met den eersten Januarij/ghelijck als wy ende de Duytschen nu noch doen) bleef Hertogh Karel doodt inden Jare 1477. Maer indiennen reliendt na den ouden Vlaemschen stijl (die t'nieu jaer te Paesschen beginnen) mach sijn sterfdagh opt Jaer 1471. ghestelt werden / ghelijck als doet

als doet de groote Vlaemsche Chronijcke / ende veel Fransche Schrijvers : Want de Francoysen oock het Jaer beginnen op Marie Boodtschap / den 25. Martij. Desghelijcx schrijven eenighe / dat d'Orde des Gulden Vlies ingheset is in 't Jaer 1429. op den 5. Januarij: eenighe in 't Jaer 1430. beyde niet met al in waerheydt/maer alleen in manier van tellen verschillende. Hout dan eenmael voor seker/dat Hertogh Kaerl doot bleef na de ghemeyne rekeninghe/in 't Jaer M. CCCC. LXXVII. op den 5. Januarij/derthienen avont ghesept. De gheloofweerdighe Historp-schrijvers ghetuygen eensamentlijck/ dat Hertogh Kaerl van een Italiaensch Graef in die Slagh verraden worde: dese Name was Nicolao Campobasso, die hortelingh te voren in synen dienst was gheweest/ende hem nu verradelijcken afghegaen/ ende aen des vyants zijde over-gheloopen was. Siet de Historie van Comineus, Gaguinus, Nauclerus, Meyerus, Heuterus, ende andere.

Dese nauwe onderseckinghe over den sterfdagh van Hertogh Karel, gheschiedt om dies wille / dat ick vreesde dat de Schrijvers van onsen tijden daer in souden moghen falen / als alreede ghedaen is/ &c.

Crantzius Vandaliæ lib. 13. cap. 13. seydt / dat de Hertogh merckende dese groote teghenspoet ende nederlage banden synen/ sich pooghde metter vlucht te salveren : dan alsoo hy een stoot met syn peert vreynde over te springhen/is hy daer midden in ghevallen / ende banden Vyandt / niet wetende wien sy voor hadden/verslaghen: Dry daghen daer na vont men hem moeder-naeckt in een plas waters behorsen ligghen / 't aensicht door de houde soo dick ende hol ghezwollen zijnde / dat hy nauwelijcx te kennen was. Siet de voornoemde Schrijvers/ ende voeght daer toe den selven Cantz. Saxoniæ lib. xij. cap. xv.

Als de tijdinghe van syn doot quam in synne Landen / soo waren vele menschen droevigh / ende sommighe blijde / ende dat daerom midts synne Oorlooghen ende schattinghen die hy vande Landen nam: Maer sy hadden met meerder redenen moghen bidden om syn langh leven : want het ginghy veel qualijcker in synne Landen na syn doodt / dan het in syn leven ghedaen hadde : Ende daerom hebbe ick alsoo dickwils na die tijdt hooren segghen ende wenschen/ Dat Godt gheven woude dat hy noch levede. Want na syn doot stonden de Ghemeenten vander Steden op teghen de Wethouders ende Regierders vanden Landen / sonderlinghe in Brabant ende Vlaenderen/ hen oplegghende corruptien ende andere excessen. Ende in dese Landen van Hollandt bestonden de Partijen (Hoecx ende Cabbeljaus) seer tegen malkanderen op te staen/d'eene teghen den anderen / ende elck toonde syn macht daer hy konde ende mochte : Want daer gheen ontsich / noch vreese / Justitie noch Recht inde Landen en was / ghelijck als tot synen plaetse ghesept sal worden.

Vele ghecke Tuyden seyden noch menighe Jaren daer na dat hy noch leefde. Sommighe seyden dat sy hem ghesien hadden/ ende sy wedden ende deden groote Koopmanschappen op syn leven ende weder-komen : Maer eylaes! hy was doodt/ende en quam niet weder (Principis amantissimæ gentes, cædis nuntio fidem primum non habuêre, quòd ut fortissimum Ducem sic invictum crediderant, Hæc Barlandus.)

Die vreeder verhael ende beschrijdt begheert te lesen/ vande strijden/ daden/ beraedtslaginghen ende belegheringhen van Steden/ als Rups/ Luyck/ Nancy/ ende voorts alle Oorlogen van Hertogh Kaerl teghen den Koninghen van Vranckrijck/Engelant/ den Hertoghe van Lotthringhen / den Switsers / ende teghen die van Keulen ende Rups/ sal 't selve vinden inde memorien ende Chronijcke van Heer Philips van Commines / uyt 't Francoys in Nederduytsch overgheset/ ende in Hollant ghedruckt.

Van Vrouwe Maria, Hertoghe Kaerls eenighe Erf-dochter van Bourgongien, de xxviij. Gravinne van Hollant ende Zeelant, ende Vrouwe van Vrieslant.

MARIA, die schoone ende edele Maghet/ Hertoghe Kaerls enige Erf-dochter/was binnen der Stede van Gent in Vlaenderē/ als haer Heer Vader de Hertoge verslagen was/ oudt wesende ontrent xx. jaren : Sy was ghebooren in 't jaer M.cccc.Lvij. den vijfden dagh in Febvuario/twee uren na middagh/ te Bvussel. Als sy verhoort hadde/ dat heur Heer Vader dus jammerlijcken verslagen was/hadde sy in 't herte groote droefenissen ende verdriet : desghelijcx hadde de Hertoginne Vrouwe Margriete syn Huysvrouwe. De Heeren banden Parlamente tot Mechelen vernemende oock dese droeve mare banden doot des Princes/waren seer ontroert / ende en wisten wat beginnen / waerom dat het Parlement te niet quam. De ingheseten van Mechelen hielden scherpe hoede ende waecht te opten Heeren banden Parlemente/dat sy nauwelijck sonder gevanckenisse ontkomen en mochten. Heer Willem Hugonet, des Princen Canceliier/is met grooter listighevdt upter Stede gekomē/ achterlatende syn wijf ende kinderen/ende alle syn goeden ende cleynodien/ende quam tot Ghent by de Princesse Vrouwe Mariæ : Ende by haer quamen ooch andere Princen ende Heeren / om te tracteren banden Regimente der Landen / als Heere Lodewijck van Bourbon / Bisschop van Luydick/ haer Oom van haer Moeders weghen : Heere David van Bourgongien/Bisschop van Vtrecht/haer Oom van haers Vaders weghen: Iohan, Hertoghe van Cleve/Grave vander Marck: Adolf van Cleve/Heer van Ravestein/ghebroeders/haer Neven : Wolfert, Grave van Grootebelt/Heere vander Vere : Lodewijck,

Digitized by Google

Grave van Winteſtepn Heere van Gruythuyſen. Stadthouder van Hollandt/Zeelandt ende Vrieſlant. Heere Walraven van Brederoede / met ſijner moeder Vrouwe Yolent, ende meer andere Princen / heeren ende Edelen/om de landen in vrede ende eendracht te houden. Soo is dan Vrouwe Marie ghehult int eerſte inder ſtede van Ghendt voor een Gravinne van Vlaenderen. Ende alſo heere Adolf van Gheire ontrent ſeven Jaren inder bangheniſſen geſeten hadde/ wert hy van daer verloſt/ ende van Coningh gecocht tot Ghent in de preſentie van Vrouwe Marie, ende als hy aldaer ghecomen was / ende gratie ſijner bangeniſſe verkreghen hadde / beloofde hy zijn lijf te ſetten voor heur ende heure Landen / te wreken den doodt heurs Vaders/ende wert op ſulcker conditien in genaden ghenomen / dat hy buyten conſendt ende wille des Princeſſe upten Landen niet trecken en ſoude. Ende Hertoghe Iohan van Cleve Grave vander Marck/ wert gemaeckt der Princeſſe Voocht ende Mombaer ende aller heure Landen. Die Jughefetene eñ Gilden der ſtede van Ghent hebben den voorſz. heere Adolf van Gheire ghenomen tot eenen Mede-poorter ende maeckten hem Capitepn ende Overſte vander Stede ende der Gemeenten: Ende alſmen Juſticie banden lijve dede van eenighe quade miſdaden / ſoo reet deſe heere Adolf met veel ghewapents volck ter plecke daermen Juſticie dede. Als de Gelreſſen deſe nieumare hadde vernomen / waren ſy met allen ſeer verblijt/ende verdreven upter Stede van Aernhem alle de Officieren ende Dienaren die de Hertoghe van Bourgoenjē daer geordineert hadde om recht ende Juſticie in den landen te doen.

Op deſer ſelver tijt haddde hē upter bangeniſſe geloſt der Switſeren heer Reyer van Broechuyſen Ridder/eñ quam int lant vā Gelre / eñ van daer quam hy in Vlaenderen tot Gent / om te ſpreken metten heere Adolf van Gelre/ eñ vertelde properlic alle de geſchiedeniſſen eñ aenſlagen des vreeſlicken ſtrijts/ daer Hertoge Kaerle ingebleven was / eñ quam dickwils byden heere Adolf, dien hy te kennen gaf de commiſſie ende bootſchappe daer hem de Gelreſſe tot hem om geſonden hadden / eñ andere vele Gelreſſe heeren eñ Jonckheeren quamen by hem tot Gent die hen uptermaten ſeer verblijden van ſijner verloſſinghe.

Hoe dat ſommige vanden grooten officieren eñ dienaren des overleden Hertochs binnen der ſtadt van Ghent ghevanghen worden.

VRouwe Marie na den doot haers Vaders / heeft met goeder deliberatie ende rijpen rade ghеſonden ſommige Mannen ende Ambaſſaten aen den Coninc Lodewijck van Vrancrijck/om van hem te leene te ontfanghen de Graefſchappe van Vlaenderen / als heere Wolfert vander Veere / Heere Lodewijck van Gruythuyſen/ ende heere Willem Hugonet den Cancellier des overleden Hertochs: Deſe vrp opte repſe weſende / heeft hem mede verſellet mits deſen te trecken de Grave van Meghen heere van Rumbercourt/ ende zijn gekommen by den Coninck/ om Vlaenderen inden name van hare Vrouwen als Gravinne van hem te ontfanghen tot eenen eerſleen. Soo heeft dan die Coninck van Vrancrijck een langhe relacie ghedaen / in teghenwoordicheyt van deſen Ambaſſaten/ van ſijnen ſone den Dolphijn zijnde ghenoemt Kaerle, out weſende ontrent ſeven Jaren / ende onder ander woorden ſprack hy aldus: Hoort ghy heeren Ambaſſaten / ick verleene u dit leen vander Graefſchappe van Vlaenderen / eñ bevele u daer mede over te dragen twee dinghen. Dat eerſte dat ghy ſeght mijner lieve Nichten Vrouwe Marie, dat ſy my neme tot haren Voocht ende Mombaer van al hare landen: ten anderen / dat ſy ſal nemen tot eenen gheechten man mijnen eenighē ſoon den Dolphijn/ende deſen laſt eñ commiſſie namen die Ambaſſaten aen te doen ende over te dragen de Princeſſe: Ende de Coninck nam aen d'een zijde heere Willem Hugonet den Cancellier/ende hadde met hem vele ſecrete raden buyten dandere. Ende deſe Ambaſſaten wederomme komende tot Ghent/ gaven ſy de Princeſſe te kennen des Coninc bevel/ daer hy henluyden mede hadde belaſt / eñ als een verſtandele Vrouwe en woude ſy terſtont daer geen antwoort op gheven / maer nam haer beraet. Soo heeft dan de Cancellier ſtadelijck ende neerſtelijck dagheliex ghearbeydt met grooter inſtancien ghеſolliciteert aen de Princeſſe om des Coninx wille ende begeeren te achter volgen. De Coninc hadde oock die van Gent belooft te gheven vele privilegien / dat ſy en deſen twee puncten wouden conſenteren. Ten leſten is den dagh ghenaket dat de Koninck eñ de Cancellier by een ſouden vergaderen / ende was tuſſchen hen beyden overdragen dat de Princeſſe upt ſouden rijden jaghen/ ende als dan ſouden des Koninx repſighers daer ontrent weſen/ ende ſoudenſe met hen in Vrancrijck voeren. Soo is dan de Cancellier in des Princeſſen Camere ghekomen/ende began ſeer ſubtijlijck ende kloeckelijck met haer te ſpreken van deſer materien / eñ als hy ſijne reden hadde geeynt/ginck hy van daer/ende ontrent de Veſpertijt quam tot haer heere Adolf van Cleve heere van Ravenſtepn/ende ſiende dat haer aenſicht eē luttel verſtoort ſtont / begeerde hy hertelijck van haer te weten de ſake harer droeffeniſſen/dwelck ſy minlijc dede/ klaghende met weenende ooghen hoe moepelijck dat haer was de Cancellier met ſijnen adherenten/ om des Koninx wille te achtervolghen. De heere van Ravenſtepn trooſteſe ſoetelick als hy beſt konde / eñ ginck van ſtonden aen / ende gaf deſe ſake te kennen de Ghekenen banden Gilden / ende concluderende kortelijck ginghen ſy met grooter macht des ſelven avonts te elf uren ten huyſe banden Cancellier. Doen klopte de overſte Deken daer alle d'ander onder ſtonden ende begheerden in te weſen / ende dede den Cancellier weten dat hy daer ware: De Cancellier quam ter venſteren. Doe ſeyde de Deken/ dat de Princeſſe ſonderlinghe ſaken overkomen waren/ſy moeſt hem dien avont ſpreken/dwelck hy geerne vertoeft hadde tot des morghens/maer ſy maeckten de ſaecke ſo groot ende ſwaer dat hy upten huyſe quam/ende terſtont namē ſy hem gevangen/ende gingen gelijc tot des Vrothonotarius huys banden Vaus/een geeſtlijc man/ eñ klopten daer mede/ ende deſe hoorende de ſtemme des Cancelliers/ die ſy dedē ſpreken/quā mede upten huyſe eñ namen hem oock gevangē/ ende worden in beſten banden eñ voepen gelept op des Gravē ſteē/ elc beſonder. Dit vernemende Grave Gye van Megē heere van Rumbercourt/ruymde van dien nacht upter ſtadt/ende verherchde hem totten Carthuyſeren: Die van Ghendt dit hoorende / ordineerden vele knechten eñ wachters op allen weghen en ſtraten / belovende henluyden een groote ſomme van penninghen / die hem ghevanghen brochte/eñ hy voert gecregen/ende byden anderen geſet tot dibeerſche plaetſen / daer ſy malkanderen ſien noch hoorен en mochten. Op deſe tijt ruymde mede t'landt meeſter Ian le Gros, een heere banden Parlament / eñ quam tot Berghen in Henegouwen/eñ wert daer gevangen geſet: Deſe hadde groote ſwaren ſchat van gouden eñ ſilveren baten ende coſtelijcke clepnooden / want hy onder den Prince dienende ſeer rijc ende machtich van gelt eñ ſchat ghewoorden was / ende alle dit goedt wert der Princeſſe ghegheven. De Brabanders dinghen oock op die tijt meeſter Anthonis Hannecon meeſter vander Financiē/ eñ ſettē hem gevanghen opt ſlot te Vilvoorden by Bruſſel / deſe was een Prieſter eñ Prooſt tot S. Donaes te Brugghe Deſe voorſz. eñ meer andere woordē ſuſpect gehouden ſchuldich weſende des doots eñ quader avonturen banden Hertoghe Kaerle, want het waren de alderghеleertſte mannen die in het Lant waren / eñ daerom hadſe die Hertoge genomen tot ſijnē Rade/ eñ inden Parlement geſet om recht ende juſticie te doen / maer eplacen ſy miſbruyckten haer wetenſchap met allen ſeere / want ſy als ghеleerde Mannen ſouden den Prince alle voorloghen ontraden hebben / maer ſy verwreckten hem

daer

daer toe / om dat sp mits sijner absentie t'lant na haren believen souden regeren/ waeromme dat de Prince een arm heere wert/ende sp worden alle so rijck ende machtich van goeden / dat sp rycker ende machtigher waren van gelt/schat/ cleynodien/ende andere possessien van goeden / dan eenich Hertoghe oft Grave. Op dese tijt was ooch een Ridder binnen Gent ghenoemt heere Ian Mel, dese hadde de ghemeenten in voorleden tijden seer geschat ende veel goets vergadert / dese aenmerckende des gemeenen volcx raserie ende verwoethept bloot heymelijck uyt de stadt / maer sp wert namaels gevangen ende binnen Gent gebrocht / ende op des Graven steen ghelept.

Hoe dat sommige vanden officieren van Hertoghe Kaerle ter Iusticie geset worden ende gerecht.

DE ingheseetenen / van Ghent ginghen dagheliex noch int harnasch / ende wouden datmen dese gevanghen Heeren ter justicie setten soude omme een saecke des doots aen hen te vinden. So hebben sp inden eersten heeren Willem Hugonet Ridder ende Doctoor in beyden rechten so vele tormenten ende pynen aenghedaen / dat hy sp confessie belpde bzieven ontfangen te hebben van Hertoge Kaerle van Bourgongien / die seer deerlicken ende claghelicken luyden/ in den tijden dat hy in grooten perijckel en noode was leggende voor de Stede van Namen / schrijvende om hulp van volck / gheit ende victaelgie / welcke bzieven hy verborghen hadde ghehouden / ian dat sijne begeeren ende t'inhouden vanden bzieven niet volbzocht soude worden / ende in dergheliycken manieren voorde ander ghevanghens mede gepijnicht / daer sp wonderlijcke dinghen ende heymelijcke saken af vernamen : Waeromme datter ghesloten wert datmense ter justicie setten soude / ende rechtense metten swaerde / uptghesepdt die gheestelijcke persoonen / als den Protonotarius die sp ghevanghen setten in eenen dupsteren pytsoen om sijn leven daer te eynden / ende des ghelijcken den Deken van S. Donaes te Brugghe/ maer desen quam namaels upt : Soo is een hooch schavot ghemaeckt opten witten-donderdach des avonts te vier uren / daer stonden de ghemeenten van Ghent en wouden justicie ghedaen hebben over dese bzye: So wert eerst voort ghebracht de Cancellier/ ende sijne sentencie wert gelesen voor al den volcke/ ende gaf hem seer devoteliek ende willichlick tot sterven ende wert onthoost / ende zijn lichaem wert begraven tot onser Vrouwen Broeders inder Kercken. Naer hem wert ghevecht Heere Ian Mel Ridder/ ende wert totten Augustijnen begraven. Doen werdt voortghebrocht Grave Ghye van Meghen / heere van Humbercourt/ dese was so seer ghepijnicht datmen hem in eenen zetel dzaghen moest / ende wert so al sittende onthoost/ ende voert van sijne Hups vrouwe ende Vrienden met grooter eeren van toortsen op eenen wagen geset ende gevoert by de stat van Atrecht / ende wert in zijn Heerlicheyt begraven. Dese heere van Gye van Humbercourt was een heere vander ooxden des gulden Vlies/ een wijs goedertieren man in sijnē dagen geweest. Dit werck van deser Justicie bedzeven de ghemeente van Ghent als dolle ende rasende luyden/ teghen wille ende consente vander Princesse / van al den Heeren / ende ooch van den Rade vander stadt : Niet teghenstaende dat sp presenteerden te rechte te staen / ende hen te verantwoorden van het ghene datmen hen opseyde / maer ten mochte hen al niet baten / dat verwoede volck wonderse doot hebben.

Vanden staet des Lants van Hollant, ende van eene sonderlinge privilegie ende hantveste die het lant van Hollant verwerf vander Princesse.

ALs de jammerlicke mare in desen Landen van Hollant / Zeelandt ende Vriesiandt van des Hertoghen doot ghecomen was/ vergaerden de groote Steden van Hollandt inder stede van Haerlem opten xxviij. Januarij/ende hielden eenen scharpen raet/ ende concludeerden dat sp op de punctaten ende artijculen daer ghepzoponeerdt weder tot Leyden vergaderen souden / ende quamen opten vierden dach van Februarij tot Leyden / daer sp veel puncten ende artijculen sloten tot pzofijt ende oirbaer des Lants van Hollandt. Daerna opten elfsten dach vander selver maent werdt een ghenerale dachvaerdt ghehouden in des Graven Haghe van allen Edelen / grooten ende kleynen steden der Landen van Hollandt / Zeelandt/ ende Vriesiandt : Hierenbinnen was die Grave van Wincestrien Heere van Gruythupsen Stedehouder van Hollandt / Zeelandt ende Vriesiandt / boven int Hof ghetoghen / ende hadde vander Princesse vercreghen continuatie sijns officijs van dat Stedehouderschap / ende der Raden des Hofs van Hollandt : Ende de Edelen ende steden van Hollandt/ Zeelandt ende Vriesiandt vergadert wesende / wert voor hen openbaerlijck ghelesen de commissie der officieren voorsept byder Princesse gegeven : Daer de Edelen eñ steden haer beraedt op namen / ende concludeerden endzaetelic dat sp der Princessē commissie ende begeerten in gheender manieren en wouden achtervolghen/ want de Stedehouder met meester Ian Halewijn den Presidendt ende meer andere vanden Rade ende officieren al meest Vlaminghen waren : Ende namen voor hen de groote tribulacien die hem vanden Vlamynghen in voorleden tijden in grooter hoochmoedicheden ghetoont waren / waerom dat sp upt cloecheden / op dattet den anderen verdzieten soude / haren raet te langer hielden ende vertogen. Ten lesten senden sp meester Ian van Halewijn eñ Gerrit van Assendelft totten Hollanderen om antwoort te comē seggē : Doe seyden de Hollanders : wy zijn in meerder getale/ lactse tot ons comē/ eñ comende spzaken de Hollanders eñ gaven te antwoort/ seggende : wilt uwe macht eñ auctozitept op ons te domineren eñ te regeren op houden ter tijt toe dat wy weder van Ghent ghekomen zijn: Want op die tijt een generale dachvaert ghevordineert was te houden van allen landen ende provincien inder stede van Gent / ende waren de Hollanders ghesloten dat sp privilegien ende hantvesten van der Princesse verwerven wouden. Ende daerenboven so verbonden hen te samen de ij. partijen Hoeck eñ Cabbeljaus/ ende beloofden met malhanderē ruste eñ vrede te houden / eñ geen van beyden en souden arbeyden van geenen sijden om regiment vander stedē te hebben/ maer lacē dit en wert niet ghehouden alsmen na hooren sal. Als nu die Vlaemsche Heeren antwoort van de Hollanders ontfanghen hadden / waren sp des niet wel te vreden/ende toghen met grooter schaemten na Vlaenderen. Ende als den dach vander ghenerale dachvaert inder vasten naekende was/ togen die gedeputeerde/Edelen ende steden der landen van Hollant / Zeelant ende Vriesiandt mede ter dachvaert / ende hielden haer vergaderinghe ende raedt int Convendt vanden Augustineren : Soo hebben sp voort eerste / ghesloten / ende belendt voor Baenroetsen der landen te sijne van Hollant/den heere van Vzedenroede / den heere van Egmont / den Heere van Wassenaer / den Heere van Sebenbergen / den Heere van Yselstein / maer den Burchgrave Ian van Montfoorde en hebben sp niet willen kennen voor een Baenroetse van Hollandt/ hoewel hy aen Heere Henricx dochter van Naeltwijck ghetrouwt was/ende vele goeden ende heerlijckheden in Hollandt besittende was/waerom Heere Ian gram was/ ende scheyde van henluyden. Soo hadden ende besaten ooch op die tijt Grave Engbert van Nassouwen / Grave Iacob van Hoorn / Grave Lodowijck van Wincestrien / Heere van Gruythupsen / vele heerlijckheden ende goeden inden lande van Hollandt / ende nochtans en wouden spse tot hare secreten Rade niet toelaten / ende desgheliycken en wouden sp Jonckheer Walraven van Vzedenroede in haren raedt niet hebben / want hy noch te jonck was. Als sp toeghelaten hadden te komen tot haren secreten raet/ hebben sp seere ghearbeyt ende gesolliciteert om te verkrijghen ende te verwerven van der Princesse seekere privilegien ende hantvesten / tot

des

des Lants profijt ende welvaren: Ende hebben verkreghen een nieuwe privilegie ende Handveste opten veertienden dagh van Maerte / inden Jare M. cccc. ende lxxxij. in teghenwoordicheydt Heere Lodowijck van Bourbon/Bisschop van Ludick / der Princessen Oome/heere Adolf van Cleve heere van Kabenstein/ Stadthouder generael alle der Landen/ heere Lodowijck van Gruythuysen Grave van Wincestre/ meester Ian de la Bouverie, meester vander Reken-kamere President/ ende meester Ian van Halewijn eñ meer andere daer vergadert wesende. Ende in desen privilegie waren begrepen tsestich articulen die ick om der kortheyts willen overgae/upt gheseyt sommige. Vanden welcken dat vierde artijckel is / dat niemant eenige diensten bedienen sal/ dan die vanden Landen geboren sullen wesen ende niet van vreemden Landen/ ende sal niemant niet meer dan twee officien moghen bedienen. Dat vijfste artijckel is / datmen stellen sal inden Landen van Hollant/Zeelant ende Vrieslandt/ eenen Stedehouder ende acht Raetslupden / vanden welcken de twee Edelen sullen zijn / ende de andere ses notabele Clercken/te weten/ die ses upt Hollandt ende twee upt Zeelandt gheboren / met behoorlicken wedden/ende noch twee vanden selven landen sonder wedden. Dat sessendvijftichste artijckel begrijpt/ dat in dien eenich vanden voorseyden puncten ende artijculen in eenighen steden der voorseyden Landen in ghebroken worden / dat des niet teghenstaende dit selve privilegie in alle synen artijculen ende puncten in allen den anderen steden ende Dorpen der voorseyden landen onverbroken gehouden sal worden. Ende indien de Princesse vrouwe Marie oft heur naecomelinghen deser privilegien gaven/ soo sullen die als dan van gener waerden wesen. Voor welcke privilegie de heer van Gruythuysen Stedehouder van Hollandt met meer andere officieren haer officien laeten moesten/ welcke heere Ian van Gruythuysen deuchtlijck ende rustelijck dat lant gheregeert hadde. De Hollanders tot Gent haren raet gheeynt wesende / begeerden met grooter instantien te hebben tot eenen Stedehouder vanden landen heere Willem van Egmont: Maer de Heere van Gruythuysen siende dat hy vanden Hollanders versmaedt was / ende gheenen upt landighen Heere tot eener Stedehouder hebben en wouden / dede hy groote instancien voor Heere Wolfert vander Vere / ende impetreerde dat vander Princesse / want sy groote speciale vrienden te samen waren / want de heer van Gruythuysen hadde des heeren vander Vere suster tot eenen wijve. Soo is dan heere Wolfert vander Vere Grave van Grootebelt ghecomen in Hollant in s' Gravenhaghe / int jaer ons Heeren duysendt vierhondert ende sevenentseventich ontrent Paesschen / thoonende synre commissie / ende is ontfanghen voor een Stadthouder der Landen van Hollandt / Zeelant/ ende Vrieslant / ende was een seer wijs ende deuchtlic goedertieren heere synre persoons: Alsoo dat de partyen aen beyden syden seer begonnen op te staen / ende hy en dede gheen Justicie / so dat die Steden teghen malkanderen seer bestonden te twisten/ ende elc toonde synre macht/ eñ dat hoe langer hoe quader / want de Stedehouder een seer vreetsaem Man was/ ende was seer rijck van schat eñ goeden / eñ was de Overste van allen den Heeren van Borsselen / want zijn Vader hadde hem ghelaten dat Graefschap van Grootebelt/ het welcke hy ghekoft hadde legghende in Champanien / ende is tvierde Graefschap van twaelven inden voorseyden Lande. Noch soo hadde hem Coninck Iacob van Schotlant te houwelijck ghegheven met synre suster ghelheeten Maria dat Graefschap van Bouchan in Schotlant / maer dese starf met alle haer kinderen. Daer na nam hy te wijve Graven Philips dochter van Mompensier / die een jonghe vroeder was des Hertochs van Bourbon. Ende op dese tijt worden mede gheordineert nieuwe Raetslupden / daer de principaelste af waren / Iohan de Jonghe Heere van Egmondt / Gherrit van Assendelft / Hugho van Swieten / Dirck van Swieten / Philips Ruychrock ende Tielman Oom van Wijngaerden / met noch andere meer.

Hoe dat een twist opgherefen is na des Hertoghen doot van Bourgongiē tusschen Bisschop David van Wtrecht ende syne stadt van Wtrecht.

HIer voor is gheseydt hoe dat de Hollantsche heeren ende steden refuseerden ende in harē Raet niet toe laten en wouden heer Ian Burchgrave van Montfoorde / ende is met eenen arren moede getogen van Ghent / ende quam binnen der Stadt van Wtrecht / tracterende aldaer eenighe heymelicke ende secrete raden/metten Obersten ende Regeerders vander Stadt. Also ist gebeurt inden selven Jare van sevenentseventich naer Paesschen / dat die van Wtrecht ghesonden hebben haren ghedeputeerden vander stadts weghen totten heere David van Bourgoengien / haren heere ende Bisschop / ende begheerden te willen volbrenghen alsulcke puncten ende artijculen als sy in gheschriften hadden / ende hen belast ende bevolen was die synre ghenaden te verkondighen: Onder de welcke artijckelen dese was: Als dat de Regenten/ als Burghemeesteren/ Schepenen ende Raden vander stadt ghesedt souden worden na ouder ghewoonten/ dewelcke costumen de Bisschop oder langhe Jaren ghebroken hadde. Een anderen / dat hy upt synen Rade wilde setten meester Ludolf van Campen/ ende meester Dirck upter Weer synen Vicarius / ende meer ander Vlaminghen ende Officieren / die sy niet ghehenghen en wouden voort meer in de stadt te komen. De Bisschop aen hoorende hare begeerten / en woude geen van alle toelaten / waerom dat die vander stadt van Wtrecht namen tot eenen Capiteyn ende Hooftman / heere Ian van Montfoorde / ende versetten alle de officieren des Bisschops int waerlic recht/ ende ordineerden weder ander Officieren na ouder gewoonten vander Stadt / upt welcken een groote twist opgherefen is / tusschen den Bisschop David ende der stadt van Wtrecht. Ende de Bisschop en quam niet weder binnen Wtrecht / maer bleef met synen Raden ende heeren op het slot ende binnē der stede van Wijck te Duersteden / ende sochten alle daghe occasie om een oploop te maken tusschen den Regenten vander stadt ende den burgheren. Op eener tijt hebben sy metter Stadt-klocke ghebannen eenen gheestelicken Clerck upter stadt / om dat hy rumoer hadde ghemaeckt onder den Gheestelicken lupden ende den Burgheren/ waerom dat de Bisschop de burgheren vander stadt inden banne dede / ende also sy niet op en hielden / vanden dienst Gods te doene/ worden sy ghecondicht irregulaer te wesen / also dat dese sake in plepte quam int hof van Roomen. De Paus Sixtus die vierde aenmerckende dat de saecke seere swaer was / ende datmense niet wel en mochte examineren / overmits vele redenen van beyden partyen voort ghestelt dan by Prelaten daer ontrent gheseten / so heeft hy dese saecke gecommitteert te examineren ende determineren tzyen gheestelijcken Prelaten / ende elcx bysonder van dien/ als den Bisschop van Cesarien / heere Henrick van Swartsenburch Bisschop van Munster / ende heere Claes van Adrichom Regael Abt van Egmondt. Ende also de Bisschop van Cesarien binnen der stadt van Wtrecht woonachtich was / en woude hy den last niet aennemen / om datmen ghern quaedt vermoeden op hem hebben en soude / dat hy der Stadts partye draghende ware. Ende de Bisschop van Munster was op die tijt seere belommert metten oorloghe des Landts van Ghelre / dat hy ooch dese saecke niet declareren en mochte. Soo werdt dan heere Claes van Adrichom Abt van Eghmondt versocht / ende quam tot Wtrecht / ende dede scherpelijck examineren ende dese sake ondersaken / ende als hy alle dinck wijsselijck ende voorsichtich hadde volbracht / sant hy die ghexamineerde saecke weder boven int Hof van Roomen / om daer een finale sententie vander voorseyde sake ghegheven ende pronuncieert te wer-

den

den. Ende de Abt absolveerde die van Utrecht opde cautelen upt des Paus macht van den banne/ ende desen twist stont hier na noch langhe Jaren.

Vanden staet ende manieren van de Steden van der Goude ende van Leyden.

ALso voorgheseyt is / de steden van Hollant eenen dagh-vaerdt beroepen hebbende binnen der stede van Haerlem ende van Leyden / in den welcken sy over een droegen ende sloten / dat sy voort meer van geen van beyden partijen eenighe Officien ende diensten hoopen oft verpachten souden/ noch en souden geen van allen buyten den anderen instancie daeromme doen oft laten gheschien/maer souden voort meer blijven ende wesen eens vaders kindt / met malkanderen verbonden in eenigheyt ende payse / op dat het landt van Hollant met geene schattingen en soude beswaert worden / alst wel eer gedaen was. Ende also de generale daghvaert tot Gent aenstaende was / ende op die tijt alle de Regenten ende Oversten vander Steden meest waren vander Cabbeliauscher partijen/ so worden dan van der selver partijen totter generale daghvaert gedeputeert ende gheschonden/ meer goetgunners (boven de belofteniſſe ende verbanden) d'een partye dan den anderen/ so ist gebeurt dat heere Ian van Cats Ridder / een overste vander Cabbeliauscher partye/ verkreghen hadde dat Casteleynschap vant Slot van der Goude / waer op de ingheseetenen van der Steden seer murmureerden op die vander Cabbeliauscher partye/seggende: Nu sien wy wel dat ghy niet en achtet opde belofteniſſen ende verbanden die wy tsamen gemaert hebben/ghy zijt te hants van meerder macht int regimẽt vã der stede/ ende hebt tot uwer hulpe dese Casteleyn verworven om ons te verdrucken : soo datter dagheliex een groot rumoer onder den gemeynen volcke was ende opstont. Ten lesten begeerden de ingeseten van der Stede reseninghe te hebben van den Regenten van der stede vander Cabbeliauscher partijen vander steden goeden / ende den tijt dat sy gere-geert hadden : twelck sy weygerden ende niet doen en wouden/ ende also de ander vast stadelijck verbolghdẽ om de reseninge/soo verstaken hen upter stede altemet de Regenten ende Overſten in grooten ghetale / ende aldus behielden die vander Hoex partye de stede/ende verkreghen van der Yzincesse dat regimendt vander Stadt. Dit vernemende heere Ian van Montfoorde/ quam binnen der Goude/ende maeckte seer groote alliantie ende verbande van vrientschap metten ghenen die nu het regimendt vander stede hadden : ende verworven op dat pas mede / dat heere Engbert Graye van Nassouwen heere van Breda/ wesen soude Castelepn vant Slot van der Goude. Die van Leyden willende verhoeden dat alsulcken oploop ende rumoer binnen haer stede niet en gheviele / hebben gheliick te rade ghegaen/ ende sloten eendrachtelijcken dat sy van beyden partyen gheliick int recht ende ander offitien bedient soude werden / ende ordineerden twee Burgemeesteré ende vier Schepenen vander Hoecscher partyen/ende twee Burgemeesteren ende oock vier Schepenen vander Cabbeljauscher partyen / ende so voorts in alle ander cleyne officien ende diensten vander Stede. Maer eylaeen dese eenigheyt en deurde niet langhe binnen der stede.

Hoe die vander stede vã Dordrecht eñ van Schoonhoven hen haddẽ na den doot van Hertogh Kaerl van Bourgongien.

ALs nu de gedeputeerde der stede van Dordrecht vander generale dachvaert tot Gent gehouden/ wederghekeert waren: So ist ghebeurt datter een beroerte geresen is onder den poorters eñ ingeseetenen vander stede van Dordrecht / teghen den ouden ende nieuwen Regenten ende Overſten vander stat/ vergadert wesende opde Raetkamer vanden stadthuyse/ eñ desen oploop was also wel teghen de Hoex als Cabbeljaus partye onderschepden / omme de Wetten ende oude costuymen te onderhouden. De Regenten seyden totter ghemeenten : Wy sullen voortaen onderhouden ende doen houden de oude Privilegien / vryheden ende hantvesten vander stede/na ouder gewoonten ende costuymen. Daer en zijn wy niet mede te vreden/ antwoorden de poorteren/ maer wy willen alle de exchsen ende schattinghen geheel ende al af hebbẽ/ daer wy dus langhe mede zijn beswaert geweest : ende boven dit wouden sy noch reseninge hebben van allen voorleden exchsen ende schattingen/ende vander steden goeden die sy ontfanghen hadden. Ende als sy dat beloesden te doen / wonden de Wetens vanden Gilden henlupden in hoede ende vastighedt hebben / ter tijdt toe dat sy haer reseninghe ghedaen hadden/ om dat sy niet ontkomen en souden. So werter dan vele gevanghen vander Hoecxscher ende Cabbeljauscher partije/ ende als sy reseninghe bestonden te doen / werden vele vander Cabbeljauscher partye bevonden der stede goeden ghenoten / ende een groote somme van penninghen onder ghesleghen te hebben : ende als dese belooft hadden ende gesworen de stede te voldoen / binnen den tijt van twee oft drye jaren / worden sy vander ghevanghenisse ontslagen. Ende binnen korten tijden daer na dat sy ontslaghen waren / togen sy heymelijcken upter stadt/ende gingen woonen in anderen plaetsen/ende en wouden de belofteniſſe die sy ghesworen hadden niet onderhouden / noch die Stede betalen. Ende aldus behielden de Hoecx partye dat regimendt binnen der Stede van Dordrecht.

Binnen den leven van Hertoghe Kaerl hadde heer Ian van Wassenaer verworven dat Casteleynschap der stede van Schoonhoven/ hoe wel heer Gerrit van Poelgeest Ridder/de oude Casteleyn / syn penninghen noch staende hadde opt voorsz. Casteleynschap / ende niet ontfangen en hadde. Ende want dat sestiende Artijckel inder nieuwer privilegien inneheit / Dat alle de ghene die receſſen staende hadden op Officien / dat deselve oude Officieren haer officien wedercomme aenvaerden ende bedienen souden: ende aldus quam heere Gherrit van Poelgeest wederomme in syn officie van het Casteleynschap van Schoonhoven. Ende binnen dien tijden dat de voorsz. heer Ian van Wassenaer Casteleyn van Schoonhoven was gheweest / hadden de Cabbeljaus de stede geregeert / waerom datmen oock reseninge vander stede goeden hebben woude / twelck sy niet wel doen en konde / ende togen al heymelijc upt der stede. Corts daer na ontsing heer Gerrit vã Poelgeest syne uytghelepde penningen vanden Casteleynschap van Jan Gerritsz. vã Assendelf/ende hy gaf hem dat Casteleynschap over in synen handen. Ende dese voorsz. uytgheweſene van Schoonhoven arbeyden dagheliex seer met grooter instancien aenden Stedehouder van Hollant/ den heere vander Vere/dat sy tot heuren wille hadden mogen wederomme keeren binnen Schoonhoven/ op haer oude officien ende dienstẽ. Maer de heere vander Vere de Stedehouder / zijnde een seer vredsaem ende goedertieren man / en haeste hem niet al te seer om sulcke saechen te volbrenghen/ waeromme dat de Cabbeljausche eenen seer nijdighen moet ende haet op hem grepẽ/seggende : Dese man en wil gheen recht noch Justitie inden lande doen. De heere van Montfoor verhoorende dat de partijen aldus in Hollandt teghen malkanderen begonnen op te staen / so is hy seer goetgunstigh gheweest die vander Hoecx partye / ende quam tot Dordrecht eñ Schoonhoven / ende hadde vele heymelicke spraken met henlupden / gebende raedt ende daet alsdaer hy konde ende mochte.

Van een beroerte ende muytinatie binnen der Stede van Hoorn.

ALsoo hier voren verhaelt is / dat de Heeren van den Rade in Hollandt by tijden Hertoghe Kaerls een exactie oft extijse hadden doen opstellen opten ingeseten ende poorteré der stede van Hoorn/eñ waren sommighe vanden poorteren daerom metten swaerde gereedt/ende eenighe ghebannen door raet ende hulpe van

vanden Regenten ende overste vander stede. Als nu die tijdinge binnen Hoorn ghekomen was van des Princen doot / waren seer beducht ende verbaert die de stede regeerden / ende de exrijsen hadden doen opstellen : upt welcker weesen Martijn Velaer, Schout van Hoorn / tghetal sijner dienaren heeft vermeerdt / ende quam op onser Vrouwen lichtmisse met veertich dienaren gaende ter kercken / ghekleet wesende met eener kledinghe van verschepden verwe / twelck de poorters niet wel en namen / ende murmureerden seer daer tegen. Des anderen daeghs als de Schout voorsz. met alle sijne knechten gaende opter straten naer het Stadthuys daer de Regenten ende Oversten vander Stede vergaderdt waren / quamen hem te ghemoedt de gantsche ghemeente / ende en wouden niet ghedooghen dat hy met sulcken getal van dienaren gaen soude. Doe begeerde de Schout dat sy syn onschult van desen hoozen wilden in teghenwoordighevdt van de Burgemeesteren ende Schepenen vander stede. Daer komende / riepen sy alleghelijck : Wy willen dat de exrijsen vander stede al tsamen af zijn / ofte sy sullen daer al om sterven die hier opten huyse zijn. De heeren vanden gherechte willende dat verwoede volck voldoen / deden hen segghen dat alle de exrijsen vander stede af wesen souden / uytgheseydt alleene soude blijven staen op elck vat Biers een Enghelsche stoter. Maer neen / sy woudense gantschelijck af hebben / ende wouden de Brieven daer af ghegeven ghescheurt ende gheraasseert hebben. Doe nam Dirck Ianſz. Banyaerdt die brieven / ende scheurde die zeghelen daer af in presentie van hen allen. De Schout ende Regenten vander stede merckende dat sy de minste van macht waren inder Stede / beyns den hen nu voor dese tijt / maer sy dochtent in lanckheden van tijden heuluyden noch te vergelden. Als nu den tijt vander generale dach-vaert aenstaende was tot Ghent / daer alle de steden groot ende clein der Landen vergaderen souden / so werdt de Schout Martijn Velaer met sommighe van syne consorten gedeputeert vander stede weghen tot desen daghvaert te trecken. Daer nu ghekomen wesende impetreerden sy continuatie ende belooninghe vanden Schout-ambochte van desen Velaer voorsz. welcke tijdinghe sy zonden met ghesloten brieven aenden anderen van hare partyen / dat sy wel ghemoedt ende vroljck wesen souden. Ende als dese brieven ende tijdinghen op den Witten donderdagh binnen Hoorn ghekomen waren / des anderen daeghs ist ghewoonlijck datmen aldaer dat gherechte van der voorsz. stede sette by lotinghe / ende als doen ghevielt dat niemandt van des Schouten sautsers van sijner partye int gherechte ghenomen wert. Eilde dese nieuwe Regenten binghen den Clerck vander stede / die dese brieven ghebroeht hadde / ende benamē hem met kracht die brieven / ende bingen noch wel tsien of vij. van heure partyen / ende dat vanden principaelsten. Terstondt toghen dese nieuwe Regenten by de Princesse / ende verwoorden dat dese Martijn Velaers officie hem verdraghen wert / ende dat dese nieuwe Regenten tot sekeren jaren eenen Schout binnen haer stede van Hoorn souden moghen setten / ende souden der Princesse daer Jaerlijcx af betalen een sekere somme van penninghen : ende mitsdien woorden sy geconfirmeert in heur officien / ende ordineerden alsdoen tot eenen Schout Dirck Ianſz. Banyaerdt voorsz. Ende de ghevangenen woorden quijt ghelaten / ende die upter stede ghevloopen waren quamen wederomme in / op conditien dat sy voortaen nae gheen officie vander stede staen en souden : ende soo wie van hen allen teghen dese compromissie dede / die soude ghehouden wesen elcx voor sijn hoofdt te betalen Lxxb. pondt groot / van welcke het derdedeel gaen soude totter Princessen profijten / ende d'ander derdedeel totter kercken fabrike / ende dat derde totter voorsz. steden oorber. Ende hier van werden ghemaeckt goede vaste bezegelde brieven / met haer selfs zeghelen bezegelt / ende tot meerder vastighevdt baden sy de steden van Enchuysen / Medenblick / Edam ende Monnikendam / dat sy de brieven mede over hem bezeghelen wilden / twelck also gheschiet is.

Hoe het houwelijck tusschen Hertoge Maximiliaen van Oostenrijck ende Vrouw Maria van Bourgongien ghesloten wert.

DOe nu de Princesse Vrouwe Maria Hertoghe Kaerls van Bourgongien eenighe Erf-dochter / ghebozen van sijn tweede huysvrouwe Ysabelle van Bourbon / in allen heurs vaders Landen en provincien ontfangen en gheent was voor een Vrouwe en Princesse vanden Landen / heeftmen seer neerstelijck getracteert onder den Edelen ende stedē vanden Landen / om dese Princesse te besteden aen eenen Edelen vromen Prince / waer by dat die Landen in goeder policien / justitien ende wetten onderhouden mochten worden : ende daerenboven van allen aenloopen ende oorlogen beschermt ende in goeden rusten ende vreden bewaert ende gehoudē mochten werden / so zijnder vele groote Princen ende Vorsten geweest die dese Princesse geerne ten houwelijcke ghenomen hadden / onder dewelcke datter dese twee principale waren / als Frederic de derde / Keyser van Roomen / inden name van sijnen sone Kaerle Dolphijn van Vrancrijck / die niet meer dan seven Jaren out en was : Ende zonden dese twee Princen ende heeren dickwils tot haer heure Ambassaten : soo heeft sy dan ten lesten haer consent ende wille gegevē tot Hertogh Maximiliaen vā Oostenrijc / dudt wesende ontrent xxiij. Jaren. Dit selve hadde Hertogh Kaerl haer vader zaliger ghedachten metten Keyser Frederick ghesloten int Jaer 1476. op S. Cathrijnen dagh int beleegh voor Nuys / en de brievē daer van gemaeckt en bezegelt / werden der Princessen gepresenteert ende ghelesen by heere Ioris Bisschop van Metz. So wert dan een groote ghenerale daghvaert gelept ende gehouden inder stede van Leuven / daer alle de Edelen / steden vanden Landē ende Provincien der Princessen vergaderden / ende daer wert eendrachtelijc ghesloten / dat de Princesse Vrouwe Marie soude nemen ende trouwē tot haren geechten man ende Voocht den Edelen hooghgebozen Vorst ende Prince

Hertoge Maximiliaen van Oostenrijck /

des Keysers Fredericx de derde sijn sone : Ende hier van woordē vaste brieven gemaeckt ende bezegelt / ende woorden den selven Hertoghe over ghesonden.

Vande oorloghen ende strijden die Coninc Lodewijck had tegens der Princessen landen, ende hoe heer Adolf van Gelre verslaghen wert. Ende hoe Hertoghe Ian van Clarence syn leven eynde.

CConinck Lodewijck van Vranckrijck verhoorende dat het houwelijck des Hertogen Maximiliaen van Oostenrijck en der Princesse Vrouwe Marie ghesloten was / ende datmen hem ende sijnen soon den Dolphijn versmaedt hadde / was hy seer gram / ende greep eenen grooten haedt op de Princesse / heure landen ende provincien / dien hy schuldigh ware gheweest voor te staen voor alle krachten ende ghewelden / want t hy de voorsz. Princesse upter Fonten ghehoben hadde. Ende heeft veel volcx van wapenen vergaderdt / ende is gekomen met heyrcracht / ende heeft de stadt vā Atrecht belept / ende menichmael bestormt ende aengewochten. Ten lesten wert daer een tractaet tusschen den Coninck ende de Stadt gemaeckt / op conditiē dat de Coninck binnen der stadt komen soude / eñ sy soudē hem die selve op doen / behoudens haer lijf / goet / ende privilegien : ende op dese voorwaerden quam hy inder stadt / ende dede terstont alle de Regenten ende Overstē vander Stadt vangē / boven den tractate ende belofteniſſe / ende deder veel onthoofden / ende benam hen alle haer goet : ende alle die goet Bourgonjons ende der Princessen vrienden waren / verdreef hy upter stadt / ende lieter oock vele dooden / ende sette van sijn volck weder inder stadt een sterck garnisoen / want de Coninck nam voor hem dat by der doot Hertoghe Kaerle van Bourgongien t'bestant upt was / twelck hy met hem negen Jaren langh ducrende / ghemaeckt hadde / ende

ende nám voort in vele kleyne Steden ende Kasteelen op de reviere vander Zomme gelegē/in Vercomandops/Artops/die Hertoge Kaerle zedert den strijt van Montleherp behouden hadde/ ende daer toe meer ander Steden in Henegouwen ende Picardyen: Ja hy kreegh dat Hertoghdom van Bourgongien/'t welc hy meende dat der Kroonen aengestorven was/ ende dattet op gheen Vrouwe besterven mochte: Ooc kreegh hy de Graefschappen van Bourgongien / Artops ende Bolonops. Om dan die palen ende frontieren van Henegouwen wel te bewaren/so werden upt Brabant gesonden binnen der Stede van Abennis als Kapiteynen/Heere Henric van Parwijs/ Heere Ian van Roetselaer/ende Jonckheer Iasper van Culenburgh/Heere van Hooghstraten/met groot volck van wapenen: So is dan de Koninck voort ghetogen voor die Stede van Abennes voorsept/ende bede daer menigh groot swaer assault voren/ ende die van binnen met desen Kapiteynen weerden hen vromelijck / maer ten lesten hebbense de Francoysen ghewonnen/ende deden daer eene groote moort vanden luyden doot te slane in 't eerste inneckomen vander Stede / ende sy staken 't vyer daer in/ ende verbranden de Stede / ende de Koninck sant dese voorsz. Kapiteynen ghevanghen binnen Parijs / ende worden daer zwaerlijck gerantsoent/ende quamen upter vanghenisse. Noch wan de Koninck de Stede van Kenopt / met meer andere Stedekens ende Kasteelē in Henegouwen: maer de groote Steden/als Valencijn ende Bergen/ ende meer andere stercke Stedē/ en wan hy niet. Daer naer heeft de Koninck met subtijlheydt gekregen de Stadt van Dooznic / eñ lepde inde Stadt een sterck Garnisoen/ met veel Fransche Kapiteynen/ als den Heer van Mop / ende andere / die veel schaden deden inde Landen van Vlaenderen/Artops ende Henegouwen/ vanghende rijcke luyden/ verwoestende de platte Landen ende Dorpen: soo stelden hen de Vlamingen op/ want sy meest vanden Francoysen gequelt worden/ende vergaderden ontrent twaelf duysent uptgelesen wapenuers/van Vancroetsen/ Heeren/ Edelē/ ende vele upten Steden / ende namen Heere Adolf van Ghelre tot eenen Kapiteyn/die tot Coztrijcke ghevanghen gelegen hadde: ende hy nam den last aen/hopende also weder te krijgen dat Lant van Ghelre. Ende dese Vlamingen met heuren Kapiteyn / togen met grooter macht/ ende hy bestierdese wijslijck/ende quamen voor Dooznick/daer sy roofden ende vranden al den dagh.

Ten lesten / ontrent S. Marien Magdalenen dagh/ so sloeghen de Francoysen upt Dooznick/komende op de Vlaminghen: dat siende Heere Adolf van Ghelre/ nam sijn glabie/ ende sloegh met sijner dry upt seer onwijslijcken op de Francoysen / die oock alsoo vele daer teghen quamen/om haer gladien te breken/maer Heere Adolf wert daer van eenen Francoys ter aerden gevelt/ende wert verslaghen/ dat jammer was/ want hy so verre upt sijne Bataelgie gereden was/datmen hem tot gheenen ontsette te tijdts komen mochte: Ende de Francoysen voerden dat doode lichaem vanden voorsepden Heere Adolf van Ghelre tot Dooznick / op een paert hangende met sijnē gelen kranse ende hayze seer heerlijck / ende wert begraben inde groote Kercke / na dien dat hy ontrent een half jaer upter vangenisse hadde ghewoest: ende sijn twee kinderen / als Kaerle ende Jonckvrouwe Philippe, bleven noch in 't Hof van Bourgongien / onthouden by der Vrincesse Vrouwe Marie, want hare beyder Moeder waren twee gesusteren/ende Dochterē des Hertoghs van Bourbon. Doe verlozen de Vlamingen harē moet/ maer niettemin de gemeenten ende poorters vander Steden van Vlaenderen/Brabant ende Hollant/bleven seer sel ende weert op de Heeren/Wetthouders ende Regentē/also voor gesept is/ende sy stelden voorts wonderlijcke dingē: ende in sommige en hadden sy geen ongelijck/want dese Regenten hadden quaet regiment ende quade reketinghe gedragen: Nochtans isset seer quaet/dat een gheme ente beroert wert / want se geen dinck met wijs sept konnen regeren / soo datter veel jammers ende partyschap af komt ende op staet / als het hier in desen Landen van Hollant/eplaten! gheschiet is. Dit gheschiet wesende/ waren in Vlaenderen noch meer andere Kapiteynen/ als Heer Philips van Bueren / Heer Anthonis de bastaert soon/ die namaels te Wijve nam des Heerē vander Vere oudste Dochter: dese ende meer andere Kapiteynen beschermden manlijcken de Frontieren vanden Landen/ ende oock de plaetsen ende Vorteressen die hen bevolen waren. De Koninck van Vranckrijck en was noch niet te vreden mettet ongheluck ende gewelt dat hy desen Landē vander Vrincessen aen dede: maer want hy wel wiste / dat Koninck Eduwaert de vierde van Enghelant seer gonstigh was de Vrincesse Vrouwe Maria van Bourgongiē/ heeft hy met grooten giften ende beloften ghecorrumpeert Hertoghe Ian van Clarence / ende heeft hem daer toe ghevrocht/ ende beloft de dat hy hem Koninck van Engelant maken soude / indien dat hy synen Broeder Koninck Eduwaert met senijne vergheven mochte: 't welck de Hertoghe beloofde te doen. Ende dit opset is den Koninck te voren ghekomen / ende heeft den Hertoghe synen Broedē met allen synen complicen doen vanghen: Ende hebbende certificatie van desen opsette / dedese al te samen ter doot verordeelen. Ende also de Hertoghe synen Broeder den Koninck met senijnden Wijn vergeven soude hebben/ om dat de pijne den misdaet gelijck wesen sonde/ wert hy in een pijp Malbesepe versmoort ende verdroncken/ende alle de ander worden met swaren pijnen ghedoot.

Hoe dat de Hollanders victorie hadden opter Zee teghen haer vyanden, daer sy groot goet af ghekreghen.

Ende als de Koninck der Vrincessen Landen dus krachtelijckē bevechtende was te lande/is hy noch niet te vreden geweest/hy en heeft den Vlamingen/ Hollanders ende Zeelanders mede willen bevechtē op 't water/ende de Landen groote schadē aen doen/ ende heeft vele Oorloghs-schepen op de Zee gehouden/ die den Hollanders ende Zeelanders vele schaden dedē: so hebben dan de Hollanders haer Schepen oock toeghemaeckt/in als vijfendertigh Schepen/ende versaghen hen wel van vrome mannen die heur 't scheeps verstonden / eñ dan als dat hen van noode wesen mochte/ om den vranden te wederstaen. So ist gebeurt ontrent Sinte Marien Magdalenen dagh/datter ontrent thien Hollantsche Schepen te samē zeplende waren / daer de principale af waren van Leyden/Haerlem eñ Amstelredam: eñ siet/ontrent der Sonnē ondergant sagen sy komen zeplen een groot verbaerlijc Schip / wel versiē ende toeghemaeckt teghen allen quaden voztuynen van vranden/ eñ was een Krake toebehoorende den Genevopsen. De Hollanders verbolghden dit Schip/begeerende te weten van waer sy quamē/ ende waer sy wouden. De Patroon vanden Schepe en woudese geē antwoort geben/eñ versmadese. Doen volghden sy so verre te stercker/ willende weten wie hy ware / of dat hy sijn zepl neder lepde. Voor wien/ spraeck hy/ soude ick mijn zepl strijcken? Doen spraken sy: voor onse ghenadighe Vrincesse Vrouwe Marie, Hertoginne van Bourgongiē / upt wiens authorizept eñ name wy hier gheset zijn. So stonden by den Patroon sommige Oosterlinghen Kooplieden/ eñ dit hoorende/ seydē sy totten Patroon: Gheeft henluyden antwoort op 't ghene dat sy vragen/ oft sy sullen ons wreedelijck bevechten: want de Hollantsche Leeuwe is los geworden/ ende dese als Leeuwen sullen ons besvringen. Maer de Patroon en woudes niet doen/eñ seyde upt grooter hooghmoedighept/ verachtende de Hollanders: Ghy kleyne arme scheeptens/wildy my dwingen/so versiet u van meer hulps/ want ick uwen kleynen hoop niet en ontsie: Ick en kenne gheen Hertoginne Marie, noch ick wil mijn zepl voor haer niet strijcken. De Hollanders dit hoorende/ verbolghdē dese Krake alle den heelen nacht/ ende des morgens vroegh berepden sy hen gelijc aen beyden zijden om eenen strijt te bechten. De Hollanders schoten soo vreeslijcken op de ghene die in de maersse waren/

dat

dat sp daer upt tuymelden gelijck de jonge kraepen banden boomen / eñ vielen doe allegelijc met grooter vromighepdt aen dat groote schip/eñ daer wert met allen seer ghevochten / dat sp ten lesten hen soo vromelijck eñ stoutelijc daer in hadden/ dat sp binnen eener uren de krake machtigh worden eñ wonnense: eñ terstont namen spse alle gevangē die daer binnen waren/ ende quamen allegelijck met desen krake in Zeelant aen 't lant: eñ als de Patroon inde Herberge gebroeht was / spack hp tot allen den genen die 't beliefde te hooren: Ick hebbe met mijnder vromighept t'onder ghedaen eñ verwonnen dat groote schip ghenoemt de Calomme des Koninck van Vrancrijck/ende meer andere groote eñ kleyne Schepen vebochten/maer deser strijdtbaer vromer mannen en hebbe ick nopts gheljck bevonden: my verwondert seer hoe sp ons verwonnen hebben/het schenen bet te wesen helsche Duyvelen dan menschen: ic vermoede dat de helle gebroken is/eñ datter dit volck upt gekomen is/want sp gheen weerhept noch tooznighept ontsien oft vreesen in 't aengaen. Van deser victorie waren de Hollanders seer gemoet eñ uptermaten rijc gewoorden/ ende zeylden weder ter zeewaerts inne / eñ verwonnen noch in 't selve jaer wel achthien schepen van haren vpandē/ eñ hielden de zee vepligh van allen Roovers / ende quamen voor Diepen/ verwachtende dat de Fransche Oorlogh-schepen upt gekomen souden hebbē: eñ als sp niet upt en quamen / togen de Hollanders in 't lant / ende namen met hen eenen grooten roof van beesten ende schapen/ende ander goeden.

Ende terwijlen dat dese strijt opter zee geschiede/ wert die van Haerlem ghesonden upt Spaengien over zee een jonghe levende Leeuwe / ende die van Campē twee Leeuwen: maer de Leeuwe tot Haerlem starf binnen vier jaren daer na.

Hoe dat Hertoghe Maximiliaen van Oostenrijck quam in desen Nederlanden tot Bruyssel in Brabant.

INden selvē jare van lxxvij. ontrent S. Ianssmisse, heeft Keyser Frederic van Roomē synen eenigē sone Hertoge Maximiliaen van Oostenrijc met grooter feesten in desen Nederlanden ghesonden / ende quam tot Ceulen / daer hp ontrent een maent langh bleef liggen/ ende bereyde hem in Vrabant/ ende voort in Vlaenderen tot Ghent te repsen / daer synre Vrouwe de Prinsesse Vrouwe Maria hem verwachtende was: ende sp hadde ouck notabele Ambassaten ende Edelen tot Ceulen hem te ghemoet gesonden: op S. Pieters avont advincula is hp upt Ceulen gherepst / hebbende in sijn ghesel-schap den Aertsbisschop van Ments/ den Aertsbisschop van Trier / ende den Bisschop van Mets/ Hertoghe Aelbrecht van Sassen/ Marckgrave Christoffel van Badē/ Grave Aelbrecht vā Tshoorle/ met meer andere Graven/ Vanroersen/ Ridderen eñ Edelen in grooten ghetale/ ende quam binnen der stede van Vrussel / daer hp met grooter triumphen / kostelijckheden ende feestelijc in-gehaelt wert/ van allen den Ghilden ende Ambachtē vander Stede/ elck gekleedet wesende met sonderlinghe kleedinge / met vele toysen: Inden eersten quamen alle de Ghilden in heure kleedinghe / als voorsz. is: daer aen de Gheestelijcke personen in heure Religie: daer aen de Burghemeesteren/ Schepenen ende Raden vander Stede: Daer aen quam ghereden Iohan, Hertoge Ians soon van Cleve/ in sijnen harnasch/ hebbende daer over eenen kostelijcken duerbaren mantel van goude/ zilver ende ghesteenten: Daer aen quam in eenen Roos daer geseten Hertoghe Ian van Cleve / Grave vander Marcke / een oudt man/ met derd'half hondert paerden: Daer aen quam ghereden eenen langhen grooten wimpel van zwarte zijden/ daer een schoone Vrouwe in ghevorduert stont/ hebbende in heur hant een hertken met een rolle / daer in gheschreven stont des Hertoghs advijs: Houdt maet in allen dingen: ende daer aen quam ghereden in blinckende harnasch die schoone eñ vrome Hertoge Maximiliaen van Oostenrijck/ ende beneven hem die Aertsbisschop met 150. peerden: daer aen de Aertsbisschop van Ments/ de Bisschop van Mets/ de Hertoghe van Sassen / met dese na-beschreven Heeren ende Vorsten: als de Hertoghe van Gulick ende vanden Berghe met dry hondert peerden: de Marckgrave van Baden met sijn twee sonen Adolf ende Philips: de Grave van Anholt: de Grave van Nassouwen ende Wetzbaden: de Grave van Helfenstein: de Grave van Hollach: de Grave van Montfoort: de Grave van Westerburgh: de Heere van Pocheym: Heer Adolf van Vappseren: Heere Balthazar van Wolckenstein. Alle dese Heeren zaten in blinckende harnasch met ontwonden wimpelen/ eñ alle de straten waren behangen met schoone tapijten eñ andere kostelijcke lakenen: ende alsoot een regenachtigh ende windigh weder was/ verdorven daer veel dinghen/ ende wierden ouck daerom vele Triumphen ende kosteljcke Vatamenten achter-ghelaten: ende de Hertoge hadde sijn logis in des Bisschops Hof van Camerijck/ende bleef daer also eenighe daghen.

Maximiliaen de 33. XII. Iaren als Vooght.

Hoe dat Hertoge Maximiliaen troude ende besliep tot Ghent de Princesse Vrouwe Maria, Hertoginne van Bourgongien, &c. Gravinne van Hollandt, Zeelant, &c.

OP den 18. dagh van Augustus quam de Hertoghe van Oostenrijck binnen Ghent/ in deser manieren: Eerst quamen binnen der Stede de gedeputeerde die hem te gemoet gesonden waren: daer aen des Hertoghen knechten/ twee ende twee te samen/ alle in swarten ghekleet/ wel getwyght met kloevers/ spietsen ende boghen. Daer na quamen de Regenten ende Oversten vander Stede / alle in witten ghekleet / ontrent vijf hondert. Daer na quamē de Prinsen/ Heeren eñ Edelen vanden Hove des Prinsesse/ als Grave Ian van Chimay/ Grave Lodewijck van Wintestre/ Heer van

van Gruythuysen / Meester Ian de la Bouverye Pzesident met twee hondert peerden : Daer aen de Pzincen/ Heeren ende Edelen vanden Hertoge alle in swarten gekleet oder haer harnasch / met kostelicke helmen/ andere met vercierde hoeden of mutsen/ andere met gestricte ende gebozduerde mouwen ende hosen / ontrent te samen negen hondert. Alle de straten waren behangen met roode/ witte ende swarte lakenen / met menigerley spelen ende batamenten. Daer aen quam de Hertoge in vollen harnasch kostelicken verciert / ende reedt tot des Pzothonotarius logijs / ende daer stonden de Heeren ende oversten vanden Rade van Gent met veel toozsen ende barnende washeersen. Des avonts hadde Pzouwe Margriete Hertoghe Kaerls weduwe een kostelijck avontmael berepdt / ende daer quam de Hertoghe met sijne Heeren eten / ende hoveren in grooter blijschappen. Des mozgens ontrent ses uren ginck de Hertoge metten Aertsbisschop van Tryer / mettē Bisschop van Mets/ ende metten Marcgrave van Baden inder Hertoginnen Hof tot inder Capellen : Een luttel tijts daer na quam Pzouwe Margriete de oude Hertoginne van Bourgoensen tot hem inder Cappellen: ende nam hem aen d'een zijde/ hem gebende te kennē/ 't welc sp in commissie hadde hem te seggen: dat gedaen zijnde quam hy weder inder Cappellen. Doe quam de Grave van Chimay/ ende de Grave van Wincestre/ leydende de Pzincesse Pzou Maria tot aenden eerstē graet vander Cappellen / ende was gekleet met eenen kostelijcken gulden stucke van witte laken van damas / ende daer ober eenen langen mantele vandē selben doecke/ gebroedert met armijnen / ende was ombegozdet met eenen kostelicken gozdele van goude ende pzecieuse gesteenten / met eenen gulden buydele daer aen hangende / ende hadde om haren halse eenen kostelijcken halsbant met menighen kostelijcken steen verciert/ ende stont metten hayze ontslegen blinckende als gout/ eñ daer op een berepsel in manieren van eender kroonen met kostelicken steenen ende dierbaer peerlen ghecieret / die als sterren stonden ende blinckten : De Pzouwe van Rabenstepn Hertoge Philips bastert dochter dzoech de slepe vanden mantele / eñ was ghekleet met een root gulden stuck / ende beneven haer ginck Jonckpzouwe Philippe heere Adolfs dochter van Gelre. Doen tradt Hertoge Maximiliaen upter Cappellen/ ende ginck staen op de oberste graet / eñ Pzouwe Marie ende Pzouwe Margriete Hertoginne stonden beneven malkanderen / hebbende d'een den anderen byder handt. Doen quam heer Lucas Bisschop van Sibinicien Legaet des Paus van Roomen in sijn Pontificale / ende upt machte des stoels van Roomen/ dispenseerde hy met desen tween vander Maechschappe / daer sy malkanderen in bestonden / als vander zijde van Pozrugael / want pzouwe Ysabele Hertoghe Kaerls moeder van Bourgoensen/ was een moepe van Pzouwe Alienora der Kepserinnen Hertoghs Maximiliaens moeder. Dat ghedaen sijnde sepde de Legaet vele segeningen op desen tween/ ende ten eynde van dien nam de Legaet des Hertoghen handt : de Hertoghe in sijner hant hebbende eenen kostelijcken rinck ende stack die aender Pzincessen boozste vinger/ seggende : Met desen Ringhe ghebe ick u mijne trouwe. Ende ten anderen stack hy die aende middelste vingher/ segghende : ende ick beloobe u mijn trouwe te onderhouden. Ende doen stack hy die aende hart-vingher / segghende : ende ick beloobe u te onderhouden alle 't ghene dat tusschen mijnen vader ende uwen vader/ ende onsen landen ende pzobintien ghetracteert ende ghesloten is/ ende mitsdien gaf hy haer een groot stuck gouts / 't welck sy in haren buydel stack / ende doen gingen sy inder Cappellen om misse te hoozen. Ontrent dzye boeten aenden altaer waren twee zetelen berepdt met root gulden laken bekleet/ ende daer op 2. groene guldē kussens metter wapen van Bourgoensen / daer saten sy / de Hertoghe aen de rechter zijde / ende de Pzincesse aende slincker / ende booz den Hertoghe sat Jonckheer Kaerle van Ghelre in swarten ghekleet / hebbende in sijner handt een washeerse/ ende booz de Hertoginne sat Jonckfrouwe Philippe van Ghelre zijn suster / oock met swarte ghekleet met een washeerse inde handt : Ende heere Lucas de Legaet sanc de Misse/ ende als dat Offertoz gesongen was ginck de Hertoge ten outare kussende de Pathene/ daer nae de Hertoginne desgheliex : Dat Pater noster ghesonghen wesende knielden sy beyde booz dat Outaer/ ende de Legaet las ober hen vele zegeningen: ende als dat Agnus Dei ghesonghen was / ende men pays gheben soude/ doe gaf de Legaet den Hertoge een kusse aen zijn wange/ ende de Hertoghe kuste booz de Hertoginne aen haer wanghe. De Misse volepnt wesende/ was daer heplich bzoot berept / 't welck de Cappellaen vanden Legaet nam / ende gaft met een luttel wijns den Hertoghe ende der Hertoginne/ ende doe stonden sy op en gingen upter Cappellen/ de Bisschop van Tryer ende de Bisschop van Mets leyden de Bzupt upter Cappellen. Eñ op desen dach was binnen der stede van Ghendt groote blijschap onder allen den Pzincen/ Heeren eñ Edelen vanden Hertoge ende der Hertoginnen. Dese Hertoge Maximiliaen wan by sijnder hupspzouwe de Hertoginne eenen soon genoemt Philips, die nae sijner moeder heer der landen wozde / ende een dochter gheheeten Margriet, ende noch eenen soon ghenoemt Franciscus die jonck starf.

Hoe dat de Hertoghe Maximiliaen ontfanghen ende ghehult wert in allen steden ende landen der Hertoginne.

DEsen Maximiliaen was Aertsz-hertoghe van Oostenrijck/ Hertoghe van Carinthen/ van Stirpen/ ende Grave van Tpzole des doozluchtigen Kepser Fredericx de derde eenighen soon / ende was een Jonghelinck van achtien Jaren/ schoon ende bequaem met veele deuchdelijcke gratien begavet / als hy troude ende tot eener hupspzouwe nam Pzouw Maria Hertoghe Kaerls eenighe dochter / Hertoginne van Bourgoengien/ van Lotthzingen/ van Bzabant/ van Limburch/ van Lutsenburch ende van Ghelre / Gravinne van Bourgoengien / van Artops / van Vlaenderen / van Henegouwen/ van Hollandt / van Zeelandt / van Namen ende van Zutphen/ Pzouwe van Vrieslandt/ van Mechelen/ van Salins/ ende Marckgravinne des hepligen Rijcx/ ende aldus werdt hy heere van dese Landen upten name sijner hupspzouwen / behalven de landen ende pzobintien van sijn selfs weghen. Dese Hertoghe Maximiliaen was ghebozen int Jaer dupsent cccc. ende lix. zijn moeder was Koningh Jans dochter van Pozrugael/ ende was van Hertoghe Philips van Bourgoenien upter Fonten gheheben by meester Anthonis Hanneron, die op die tijdt vanden boozsnoemden Hertoghe Philips als Ambassaet ghesonden was totten Kepser. Waerom dat de Hertoghe dese boozsz meester Anthonis Hanneton Pzoost van S. Donaes tot Bzugge upter gebanckenisse van Vilboozden verloste/ ende nam hem in genaden. Desgheljcken wert oock de Prothonotarius van Clugni upter ghebangheniſſen tot Ghendt verlost / maer dese terstondt als hy upter ghebangheniſſen was/ reedt ober beyden Koningh van Bzanckrijck met heere Philips van Crebeceur Heere van Cozdes/ ende meer andere daer de Koningh seer mede ghestarckt was. Soo heeft dan Hertoghe Maximiliaen sijne gratie ende miltheden ghetoont allen den steden sijner Landen ende pzobintien/ ghebende/ verleenende ende confirmerende alle de pzibilegien/ bzijheden ende hantvesten die pzouwe Marie sijn hupspzouwe booz sijner koemste den steden/ hare landē ende pzobintien hadde verleent eñ gegeven. Ende heeft den eedt van sijnen Leenmannen ende Vassallen ghenomen/ hen wederom belobende ghetrouwicheyt als van ouder custumen dat behoozt : ende is gerepst in allen den landen eñ pzobintien/ quam oock hier in desen landen van Hollandt/ Zeelandt ende Vrieslandt nae Paesschen int jaer dupsent vier hondert acht-en-tseventigh/ ende wert gehuldt ende ontfanghen als een Man ende Voocht der Pzincessen booz eenen Grave van Hollandt/ Zeelandt ende Vrieslandt.

Digitized by Google

Vande rebellicheydt des Heeren van Schagen, ende hoe hy gevangen wert, ende sterf.

INden Jare M.cccc. ende lxxbij. so werdt met vollen gerichte verwonnen heer Aelbrecht de anderde heer van Schagen/ van rebelheyt teghen synen Heere den Grave van Hollant/ ende vander ghewelden die hy gedaen hadde tegen synne broeders Ian ende Willem, ende meer andere goede treflicke mannen tot veele plaetsen in Hollant gheseten/ ende wert gecondemneert ende gewesen met rechte eenen peghelijck te voldoen. Maer heer Aelbrecht van Schagen Ridder en achte hier niet op/ ende bleef op zijn huys tot Schagen liggen/ ende en woude niemandt niet geven noch voldoen/ waerom dat de steden van Hollandt groot ende kleyn concludeerden ende te samen sloten/ dat sy hem op zijn huys beleyghen wouden. Soo zijn dan ghecomen de Heere vander Vere/ de Stadthouder van Hollandt/ Zeelandt ende van Vrieslandt/ Heere Philips van Wassenaer heere van Voorburch/ heere Ian van Cruyningen heere van Pamelen/ met meer andere Heeren/ Ridderen/ ende Edelen van Hollandt/ hebbende met hen veele kloecke mannen upt Haerlem/ Leyden/ Delf/ Amstelredam en Alckmaer. Dese al tsamen bergadert wesende tot Egmont ende Schoozl op S. Barbaren dach/ togen sy voozt voor dat huys tot Schaghen. Heere Aelbrecht van Schaghen siende dit groote volck voor zijn huys/ ende geene macht hebbende die te wederstaen/ ginck hy vanden huyse/ ende gaf hem in ghenaden ende handen des Stadthouders/ en werdt gevangen gebzocht inden Haghe/ ende in vaster hoede ende gevangeniissen geset/ ende daer in te blijven/ ter tijdt toe dat de crediteuren ende schuldenaers betaelt souden wesen. Ten lesten werdt hy gevangen gebzocht op 't slot tot Medenblick/ ende daer starf hy int Jaer M.cccc. ende lxxx. ontrent S. Barthelmeus dach/ ende hy werdt tot Schagen begraven/ ende liet niet dan een eenighe dochter achter/ genoemt Iosine die te man hadde Wouter van Egmont heer van Boetermeer/ daer nae nam sy te man Iooft, heer Adriaen bastert soon van Borselen Heere van Brighdam/ die te wijve hadde Vrouwe Anne Hertoghe Philips Bastert dochter van Bourgoengien.

Hoe Hertbghe Maximiliaen Ridder gheslagen wert, ende vanden oorloghe die hy aen nam teghen de Françoysen, ende hoe de Princerse ghewan eenen soon.

ALs de hoogh-gebozen Vrince Maximiliaen in alle steden der lande van Hollant/ Zeelant ende Vriesland met grooter triumphen ende feesten booz een Graef ende Heere vanden landen/ als Man eñ Voocht synes huys vrouwen ontfangen ende ghehult was/ is hy weder gekeert in Vlaenderen inde stadt van Brugghe. Daer wesende/ heeft hy opten eersten dach van Mey doen bergaderen alle de Vrincen/ Graven/ Baenroetsen/ Ridderen ende Edele synes landen/ ende heeft met hen ghetracteert om te wederstaen den Koninch van Vranckrijck/ die dagelijcks synne Landen ende Steden veel schaden ende moeyenisse dede. Ende alsoo dese Edele Vrince noch gheen Ridder en was/ soo heeftmen alle dinck bereedt ghemaeckt om hem Ridder te maecken eer dat hy op de Fransoysen oozloghen woude. Ende als nu alle dinghen berepdt waren met grooter kostelijckheydt ende cierheyt/ quam heere Adolf van Kleve Heere van Ravenstein/ ende creeerde den Hertoghe Ridder/ hem eenen slaghe in synen halse met een kostelijck swaert ghebende/ in teghenwoordicheydt alle der Vrincen ende Heeren der landen. Ende als hy Ridder ghemaeckt was/ hief hy weder op de Oyden vanden Gulden Vliese/ die de boozluchtighe Vrince Hertoge Kaerle te dragen plach/ ende hinckse om synen hals: Ende hieldt doen openbaer hof ende feeste des selven Oydens/ vernieuwende de voozsepde Oyde: ende werdt aenghenomen inder selver Oyde de Heere vander Vere/ Stadthouder van Hollant/ Zeelant ende Vriesland/ ende heer Willem van Egmont wijlen Hertoghe Aernts broeder van Gheldre. Dese feesten ende triumphen vanden Oyden ghedurende/ hieltmen een bolijck Hof met steken/ toznoperen ende andere Ridderlijcke oeffeninghen in grooter bolijckheydt ende blijschappen. Dese feeste bolepnt wesende/ heeft de Vrince groot volck van wapenen doen bergaderen/ ende heeft hen berepdt om de Fransoysen upt synen landen te verdrijven. De Franssen die in Henegouwen veele steden ende sloten inne ghekregen hadden en tot noch toe besaten/ dit vernemende/ rupmden terstont de plaetsen/ ende en oozstens daer niet onthouden/ ende de Vrince quam in Henegouwen/ ende kreech alle dat landt weder onder synne onderdanicheydt. Ende kreech oock meer ander steden ende plecken in handen Fransoysen/ ende hadden vele schermutsingen ende manghelinghen teghen malkanderen/ daer hy dickwils victozie af hadde.

In desen selben jare van lxxbij. opten tweeentwintichsten dagh der Maendt van Junio/ wert inder stadt van Brugge gebozē de edele Vrince ende eerste sone des Hertoghs Maximiliaen ende Vrouwe Marie, eñ werdt na synne over oude-bader ghenoemt Philips, vanden welcken alle de landen seer verblijdt waren/ lovende ende danckende God van Hemelrijck met processien ende vierlijcke feesten/ ende in alle steden ende plaetsen wozden groote vperen gemaeckt/ ende vele blijschappen getoont.

Hoe dat dat landt van Gelre weder af viel vander obedientie des huys van Bourgongien, ende hoe des Heeren van Egmonts twee Sonen gevanghen worden.

HIer booren is ghesepdt dat Hertoghe Kaerle van Bourgoengien 't landt van Gelre gekocht hadde ende betaelt tegen Hertoge Aernt van Gelre/ ende dat metten swaerde ghewonnen/ ende hadse tot synder obedientie gebzocht/ ende hadden hem gehult booz eenen Hertoge van Gelre/ ende Grave van Zutphen: Soo waren sy nu nae der doodt des boozs Hertoghe Kaerls van anderen opinien ghewozden/ ende keerden hen vander obedientie des huys van Bourgoengien/ ende bleben in desen rebellicheden staen tot dat Hertoghe Maximiliaen ghetrouwet hadde vrouwe Maria: Ende van desen rebelle waren de principaelste/ de stede van Nimmagen ende van Zutphen/ met haren adherentē: Ende alsoo heere Adolf van Gheldre booz de stede van Doornick doodt ghebleven was/ ende synne kinderen noch ghehouden wozden int Hof van Bourgoengien/ soo hebben sy hy hen doen komen Jonck-frouwe Katherijna van Gheldre heere Adolfs suster/ om dat sy metten steden dat lant soude helpen regheeren. Nu soo hadde Heere Willem van Egmont die binnen Aernhem lach bestelt dat Heere Ian van Cats soude wesen Castelepn vander Stede van Lederdam/ om den Ghelderschen in dat epnde vanden Lande te wederstaen/ ende dese Heer Willem van Egmont met Hertoghe Ian van Kleve arbepden seer dat de Gheldressen komen mochten onder de subjectie van Hertogh Maximiliaen.

Daer nae ist ghebeurt opten xxij. dach van Aprille/ int Jaer van lxxbij. dat heer Frederick van Vselstepn ende Joncheer Willem van Egmont des Heeren sonen bā Egmont/ met een deel harer familie ende dienaers/ quamen ontrent Nimmagen diese bingen/ ende brochtense ghevangen binnen Nimmagen/ ende bleven daer in sitten ontrent drie Jaren lanck/ ende wozden binnen dien tijden dickwils groote tozmenten aen gedaen/ ende hadden een van hare dienaers ghenoemt Adriaen Hack doen onthoofden ende quartieren. Op dese tijdt hadden de Gheldressen by hen int landt van Gelre doen komen Hertoghe Frederick van Bzupnswijck/ ende wouden hem te wijve gegeven hebben Jonck-frouwe Kathrijne van Gelre/ maer sy en woude hem niet/ ende maecten hem Voocht eñ Momber des lants bā Gelre ende Zutphen. Ende hy quam met grooten geruchte van trompetten eñ trommelen/ met groot volc binnen Nimma-

Digitized by Google

Nimmagen/ende nam den last aen/ ende stelde hem dat landt te beschermen voor alle vpanden / ende ginck leggen voor de stede van Aernhem/om heer Willem van Egmont daer upt te verdrijven / maer hy en mochtes niet volbrenghen / ende vack hoztelijck op vanden belegghe. Daer nae bestonden de Gelresſen op te rijsen teghen die vanden Bosch met haren quartier / de welcken den Ghelderssen weder-stonden / want sy toghen over int lant van Gelre met grooter macht/ ende deden daer veele schaden / roovende ende vrandende / ende belaghen de stede vanden Grave / ende hadden een groot swaer biochups op doen slaen / datse hen benamen datter geen victaelge noch provande binnen komen mochte / soo datse de stede metten slote op gaven. Hertoghe Frederick van Vrupnswijck dede oock vele schaden int lant van Vrabant ende Kleve/vrandende ende roovende vele dorpen/eñ nam groote sware vrantschattinghen ende verdingen vanden dorpen eñ ondersaten int quartier vanden Bossche/ende inden lande van Kleve/want sy der Gelresſen vpanden mede waren. Eñ als de Vinte Maximiliaen weder upt Henegouwen gekomē was/ heeft hy vele Capitepnen ende knechten geordineert te trecke int lant van Gelre/ ende hy quam selver tot Kemonde/ende wert daer ingelaten/ ontfangen eñ gehult/ ende in allen anderen plecken daer ontrent/dat ghedaen sijnde repsde hy weder in Vlaenderen tot Ghendt op nootlijcke sake te erpedieren/ ende hierenbinnen werdt Hertogh Frederick van Vrupnswijck sieck / ende repsde wederom in sijne Landen / ende doen namen die Ghelderschen tot haren Voocht ende Momber heere Henrick van Swartsenburch Bisschop van Munster/ende hy quam int landt van Ghelre/ende nam den last aen.

Vanden aenslaghe die heer Ian van Egmont maeckte om de stede van Hoorn in te nemen.

Inden Jare M. cccc. ende lxxix. de oude Schout van Hoorn Martijn Velaer aenmerckende dat hy upter stede van Hoorn verdreven moeste blijven / ende berooft van sijne officie / heeft met grooter instantie begeert aen andere sijne vrienden die noch inder stede waren / dat sy hen mede absenteren ende upter stede gaen wouden / doende de sprake gaen / datse by grooten bedwanghe hadden moeten overgeven alsulcke vrieven als sy wylen eer verworven hadden om 't regiment vander stede te hebben / ende souden als dan een andere maniere vinden om den Keghenten vander Stede te veranderen/d'welck alsoo gheschiedt is / ende zijn altemets upt de stede ghegaen / trecktende veele van den rijckſten dat sy oock upter stede ginghen / hoopende dat de andere poorters daer binnen blijvende verarmen souden/ om datter ghеen neeringe ende ware/ ende datmense int eynde weder in ontvieden soude / ende als dan en souden sy niet willen inkomen / ten ware dat men hen de vrieven van't regiment vander stede weder overgave/ende alle dese upghewekene poorters namen haer woonstadt/ende ontvielden hen binnen Amstelredam / verkiesende ende versellende hen metten ghenen die vander Cabbeljauscher partije waren/ende die binnen der stede van Hoorn ghevleven waren / worden Hoecx ghenoemt / hoewel nochtans dese twee namen vander partijen nopt binnen der stede ghenoemt waren ghewеest. Ten lesten Martijn Velaer siende dattet den ingeseten van Hoorn allen voorwaerts ginck / ende dat hy ghеen weghen en sach weder inder stede te komen/ by rade sijnder mede ghesellen / heeft hy zijn recht dat hy hadde op dat Schout-ambocht geresigneert ende overgegeven den jongen heer Ian van Egmont/ende beloefde hem met alle sijnen fautoren ende gesellen weder te vrenghen inder stede van Hoorn / ende doen henlieden setten in haer oude officien ende dienſten / ende want hy dat niet openbaerlijck doen en mochte / heeft hy dat toeghelepdt secreteliick ende heymelijck te doen. Soo zijn dan opten xj. dach van Febvuario sommighe ruptеren ende knechten gekomen door de veste/ bedeckt wesende in schepen/ ende sommighe van Haerlem ende Amsterdam berepden hen mede te schepe te gaen / ende andere van Egmont liepen inde Beverwijck/ende gingen aldaer t'schepe / om de stede van Hoorn onversienlick te overvallen/ ter ghener behoef die upter stede verdreven waren / ende als sy allegader als voorsz is / bereet waren om te volbrenghen dat sy op genomen hadden / stonter op een grooten wint ende tempeest opten water / datse niet bedrijven en mochten / ende hier-en-binnen vernamen die van Hoorn alle haer aenslaghen/ waerom dat sy de Klocke deden slaen / ende liepen ter mueren om haer stede te bewaren ende te beschermen/ met bussen / vogen ende andere instrumenten / ende de ander dit vernemende keerden allegader wedercomme/ ende sommighe van desen van Yselstеyn ende van Culenburch komende tot Vtrecht / worden vanden Heere van Montfoorde gevangen genomen / die op de tijt dat regiment vander stadt hadde. Dit vernemende die van Hoorn / senden derwaerts een Vurghemeester/ om alle dinck t'ondersoecken / ende komende by den heere van Montfoorde / vernamen alle de saecken ende ordinantie vanden aenslaghen/waerom dat de steden van Medenblick/Enckhupsen/Edam/ ende de dorpen als Bovenkerspel/ Grootebroeck/ Luttebroeck/ Wognom/Berchout/Swaech/Blocker met meer andere/ beloefden die van Hoorn by te staen. Daer nae acht dagen bestonden sy dit selve weder te doen op eender nacht/ende quamen met schepen al vast aende stede/ ende wouden de stede beklommen hebben/ maer vernemende dat de poorters int harnasch waren op de mueren / keerden sy weder den wech die sy gekomen waren/ende lieten daer blijven veele vande ladderen daer sy de stede mede beklommen souden hebben / de welcke sy inder stede haelden / ende hinghen die aende roode steen midden inder stede / ende alle Jaer hier nae op Sint Appollonien dach deden sy een schoone processie dragen/ wanttet op dien dach was dat sy van haren vpanden niet overvallen en waren.

Vanden oorloghe datter opstont tusschen 't landt van Ghelre ende van Hollandt.

Hier nae inden vasten / waren eenige visschers upt Amstelredamme/ligghende op de Zuyder-zee/die schade deden sommige visschers vander stede van Harderwijck/ende als sy dat nu tweemael gedaen hadden/ tasten de visschers van Harderwijck weder toe/ eñ deden hen dier gelijcken/waerom de visschers klachtich quamen aende overste van Amstelredam / datmen hen schade gedaen hadde. Niet seer langh hier na quam een groot schip van Harderwijck met veel goets ghеladen/ligghende voor de stede van Enckhupsen. Die van Amstelredam dit vernemende / berepden terstondteen deel lichts ghеselschaps die tot alle boosheydt geneycht zijn / ende namen haer baerdsen ende andere schepen/ ende roepden snellicken tot Enchupsen/ende namen dat schip met ghewelt upter haven/ende vrochten tot Amstelredam. Dit siende de poorteren van Enckhupsen vielen terstondt oock in haer baerdsen ende roep-schupten / willende vebzijen ende beschermen de havene van hare stede/ende achter-volchden de ander/ doese saghen dat sy snellic vervolcht worde/ namen sy kleyne schupt-kens ende roepden alle haer best aende stede van Edam. De Enckhupsers roepdense nae alle haer macht / roepende dattet Zeeroovers waren: Alsoo dat de Edammers ende Enckhupsers met malkanderen toe vielen/ ende sloeghen inden hoop datter veele doodt bleef / arm ende beenen sloegē sy hen af/ ende worpender vele overboordt die verdroncken / ende namender oock veel ghevangen die sy tot Enckhupsen vrochten: ende doe stonter een groote oorloge op tusschen 't lant van Hollandt ende Gelrelandt/om de sake voorsz/ want de Ghelresse den Hollanderen veel schaden deden upten stede van Harderwijck ende vander Elburch/ ende bysonder den Kooplieden/varende inde marcten tot Deventer. Ontrent dese tijdt kreghen de Gelresse met kloeckheden de stede van Lederdam / ende heere Ian van Cats Ridder / siende de Ghelresse inde stede van Lederdam/ werdt vervaert ende liep met alle den Hollanders

Digitized by Google

vanden slote/ende lietent ledich staen/ende de Gelressen nament in sonder slach of stoot/ ende upt dese stede ende slot van Lederdam deden de Gelressen met haren Capiteyn/ghenoemt Claes van Haeften groote schade int landt van Hollant/van rooven ende branden/ende nam groote verdinghen vanden brantschattinghen/ende dat oorloghe stondt ontrent twee Jaer/ ende was den Gelressen ende den Hollanders seere schadelijck ende hinderlijck: ende want(eylaen)dat lant van Hollant ombermidts den twee partijen ende twisten ende tweedracht bestont ghedeelt te werden / dat d'eene partije was goet Gelres ende d'ander niet/om 't welcke de Gelresse van den Hollanders niet verwonnen noch t'onderbracht en mochten worden / want God spreeckt inden Heylighen Evangelie / alle rijcken ende landen in hem selven gedeylt ende van een verscheyden / sullen verwoest worden.

Hoe dat de Prince anderwerf tooch op de Franschen voor de stadt van Teruwaen, ende vanden strijt tot Blangijs.

ONtrent den eynde vanden somer int Jaer duysent cccc. ende lxxviij. tooch Hertoghe Maximiliaen met vele Edelen / eñ metter gemeenten vandē lande van Brabant ende Vlaenderen / int lant van Artops met een groot heyr om eenige steden ende Casteelen van den landen weder te winnen/ die de Fransoysen in hielden/ ende sy lagen lange tijdt tot Pontevendy by Lens/ eñ Koning Lodewijck van Vranckrijck lach niet verre van daer voor Lens/eñ met vele practijcken ende belosten dede hy dat heyr vertrecken / ende scheyden sonder pet te doen/ ende daer wert een bestant ghemaeckt/ ende elck tooch weder in sijnē leger. Daer na ginckt al wonderlijck in desen lande/ ombermits den slooden regimente ober al/want de Vyncelicke domeynē van Brabant/ Vlaenderen ende Hollandt/werden seere becommert eñ belast dattet noch te beklagen is/ende ontrent desen tijdt began den dueren tijt/die lange Jaren duerde. Ende als dat bestant voorsz tusschen den Koningh ende den Hertoge uptgegaen was inden Jare M.cccc.ende lxxix. inden Maent Augusto ordineerde de Hertoge den Grave van Romont / Capiteyn van Artops / de welcke met anderen Edelen kreghen subtijlick de stadt van Camerick metten Casteele / ende oock Bohain / ende Graef Pieter van Brianen die Grave van Simpol geworden was / naer sijn vader Lodewijck die onthooft was te Parijs / ende hadde des Graven suster van Romont te wijve/ werdt geordineert Capiteyn van Vlaenderen/ al hadde hy seer de Artijcke/want hy een wijs wroom man was. Doen bereyde hem de Hertoghe met sijne Capiteynen ende Edelen/te weten den Grave van Romont/ den Grave van Simpol / den Grave van Nassouwen / heere Philips van Kleve des Heeren Soon van Kabensteyn / die noch jonck was / de heere van Fiennes / de Heere van Beveren / de Heere van Waleyn/ ende met groot gheselschap van Vlaminghen te voete met piecken/ ende tooch om te belegghen de Stadt van Terowaen. Dit vernemende de Franssche Capiteynen / ende bysonder Heere Philips van Crebeceur Heere van Cordes / vergaerden alle haer macht die sy konden/ende hadden wel xviij. C. glavien/ende xiij. M. archiers / ende quamen af upt Picardien om den Hertoghe te bevechten / soo liet de Hertoghe dat parck bewaren met Heere Philips van Kleve met ontrent vij. C. paerden/ ende de victailliers ende andere bleven int parck in grooten ghetale / ende hy tooch den Fransoysen te ghemoet / ende de Grave van Romont stelde den Hertoghe te voet te staen onder de piecken / ende daer voort werdt ghestelt de avantgaerde. Doen quamen de Fransoysen den Berch af ontrent twee uren nae middaghe / ende sloeghen seer fellijck op die avantgaerde / ende de Graven van Romont ende van Nassouwen hielden de Vlaminghen staende met haer piecken / ende daer teghen stonden die Franse archiers int velt wel xij. M. starck / ende dat garnisoen van Terewaen quam oock uptgheslagen op de achterhoede ende opt parck/ roovende die jalweelen/ ende doot slaende die sy daer vonden / ende jaechdense tot aende poorten van Arpen: D'welck vernemende de Franse archiers/ waren gierich om den roof/ stelden hen upter ordinantien/ende liepen ten parckwarck om te rooven. Dit siende de Hertoghe met sijne Capiteynen / Edelen/ ende den Vlaminghen sloegen op de archiers soo vreeslijcken/ datter boven vijf M. gheslaghen worden/ daer oock vele Edelen aen beyden zijden te voete ende te paerde verslaghen worden ende ghevanghen / maer de Hertoghe hadde victorie ende behielt dat velt / dese strijt geschiede opten 7. dagh van Oogst/op eenen saterdach/ int Jaer van lxxix. ende de Hertoge trat in Arien / ende de Grave van Romont ginck doe met eenighe Duytschen ende Vlaminghen/ bestormen dat starcke Kasteel van Malannoy/dat hy wan/ ende de Capiteyn gheheeten Cadet een Edelman upt Gascongien/dede hy brengen voor den Hertoge op hope van genade / maer want hy seere strange geweest hadde in seyden van oorloghen voor den Koningh/ so deden de Hertoge hangen met L. van sijne knechten/ ende also hy een Edelman was/ soo liet hy hem begraven op 't ghewijde tot Arpen. De Koning dit vernemende/ die sijnen Capiteyn seer waert ende lief hadde / was seer gram / ende want de gheene die desen Cadet gevangen hadden/ hem belooft hadden dat hy niet sterven en soude / soo dede de Koningh daer over al ten swaren wrake / want upten ghetale vanden gevangen Bourgonsse inden slach van Terewaen/dede hy nemen vijftich mannen / niet vanden minsten / ende dedese alle hanghen by sijnen Vyvooost in Artops ende in Vlaenderen/ vij. werden ghehangen ter plecke daer de Franse Capiteynen ghehangen hadden / x. voor de poorten vā Duway/ noch x. by Rijssel/ x. by S. Omers x. by Atrecht / ende op dat des Koninck Vyvooost dit doende/ wel bewaert soude zijn/ so sant de Koningh met hem vij. M. peerden ende ses M. Franse Archiers/ de welcke weder keerende / beroofden veele starcke plaetsen / ende deden groote schade int landt. Op dese selve tijdt tooch de Vyince van Oraengien upt den hupse van Chalon in Bourgoengien/ met grooter heyrkracht van des Hertogen wegen int Hertoghdom van Bourgoenjen om den Koningh te resisteren / want hy dat Landt innemen woude / ende komende int landt van Bourgongien/ hadde hy veele schermutsinghen ende mangelinghen teghen des Koninck dienaers / ende hy brochte veele plecken ter obedientie des Hertoghs van Bourgoenjen/ maer niet langhe en bleef dat Hertoghdom onder den Hertoghe/ want de Koningh wetende dat sy tot hem ghenepcht waren / ende niet goet Bourgongoens/ heeftse binnen twee Jaren tot sijnder onderdanichepdt gebracht. De Hertoge tooch vanden belegghe van Terewaen / ende ginck legghen voor de stede van Doornick/ende belepde die soo krachtich dat sy nerghens upt en mochte/ waerom dat sy hen ten lesten op gaben/ende de Hertoghe namse in ghenaden / op conditte / indien sy weder teghen hem rebelleerden ende opstonden / dat sy alsdan souden verliesen alle de renten ende pachten die sy legghende hadden inden lande van Vlaenderen/ ende voor den doodt des Edelen Heeren Adolfs van Ghelre souden sy fonderen een Capelle met seecken misse tot een eewige memorie / eñ meer andere puncten die sy beloofden. Ende als de Koningh Lodewijck aensach de groote victorien die de Hertoge van Bourgoenjen hadde / ende als hy seckerlijck vernomen hadde dat hem een jonghe soon gebooren ware van sijnder Hertoginne/ sant hy notabele Ambassaten met schoone giften ende gaven totten Hertoghe Maximiliaen, ende daer wert weder een bestant gemaeckt tusschen hen beyden ende hare landen.

Hoe dat de partijen in Hollandt weder op begonnen te staen die langhe Iaren gherust hadden.

INden Jare M. cccc. ende lxxix. inde Vasten/ dede de Heere vander Vere Stadthouder van Hollandt een generale dachvaert leggē inde stede van Rotterdam/ om dat daer vergaderen souden de Edelen / ende steden van

van dien contreye daer ontrent gelegen: soo is hy daer ghecomen met luttel gheselschaps/ ende waren op weghe meer andere daer te komen. Dit merckende Ian van Kemmerswael Baeliu vander stede/ verduchtende dat de Hoecx de stede in nemen ende betrachtighen mochten in deser dachvaert/ versamede de schutters ende poorters vander stede/ ende deden de sprake gaen dat de dachvaert daer ghelepdt was/ om dat de Hoecx de stede in nemen souden/ ende souden alsdan haer wille metter stede doen/ ende keerden dat de gedeputeerde van Dordrecht ende vander Goude die doe Hoecx waren/ ende meer andere die inden weghen waren/ niet binnen en quamen/ ende quamen daer de Stadthouder over tafel sat/ ende deden daer opstaen/ ende moeste de stede ruymen/ de welcke seer vervreemde van desen schielijcken oploope/ tooch upter stede nae den Haghe. Een luttel tijdt hier nae inde Paesch-heyligha daghen quam binnen der stede van Haerlem om recreatie te maecken/ Jonckheer Adriaen van Crupninghen/ende Henderick de Bastaert van Bzedenroede/ met meer andere Edelen/ ende als sy twee oft dry daghen daer binnen vrolijck gheweest hadden met sommige eerbare mannen vander stede in gheneoghten/ ende des avonts slapen ghegaen waren in haer herberghen/ siet inder middernacht quamen daer in der herberghen een groot ghetal van jonge vermetelen ghesellen upter stede met grooten gheruchten/ ende sochten dese Edele mannen om doot te slaen/ ende vondense naect in haer bedden/ eñ dede haer beste om die te slaē/ maer sy worden van hare waerden ende waerdinnen beschermt ende beschutter/ ende moesten opstaen ende upter stede gaen: ende van desen ghewelden en worde over dese jonghe lieden gheen justicie ghedaen. Niet langhe daer na quam binnen Haerlem den jonghen Heere Ian van Egmont/ ende in sijnder presentie worden upter stede ghebannen vele Poorters die opten Regenten ende oversten vander stede van dese saecke ghesproken hadden/ ende oock meer andere goede eerbare Mannen worde mede gebannen/ die met desen voorseyden edelen mannen in goeder ghenoechten gheteert ende ghedroncken hadden. Op deser selver tijt kregen de Overste vander stedē van Dordrecht/ Goude ende Schoonhoven met loosheden de stede van Oudewater/ ende want dese steden vele communicatien ende vrientschappen hadden metten heere van Montfoorde/ ende metter Stadt van Vtrecht/ en mochten de Cabbeljaus dat niet wel lijden/ eñ waren daerom seere toornich/ ende also de Stadthouder die uytgheweken ende verdreven poorters upten voorsz stede geen bystandichept en bede/ dat sy weder inde steden hadden ghekomen/ soo bestonden sy te tracteren ende raet te houden hoe sy hem best dat officie van dat Stadthouderschap afhandich maken mochtē/ ende sochten menige occasie ende listichept om hem te accuseren/ als tot sulcken officie onbequaem. Soo ist ghebeurt ontrent Sint Ianssmisse te midsomer/ ende de Stadthouder inden Haghe niet en was/ dat sommighe van sijne familie ende dienaers die daer ghebleven waren/ in een taveerne saten ende droncken metten dienaers des heeren van Wassenaer/ ende Heeren Philips van Wassenaer/ met meer andere dienaers van den Edelen/ ende nae veel dzinckens als sy dronckē geworden waren/ bestonden sy te krijven ende te schelden onder malkanderē/ ende want des Stadthouders dienaers in minder getale waren/ ende d'ander henlupden te machtich/ simuleer dē sy hen ende ginghen upter herbergen/ ende ontrent den avont quamen sy weder in meerder ghetale/ wel ghewapent/ makende groot gerucht voor de herberghe/ werpende met steenen inde glasen/ meenende dat de andere upt komen soudē. Ende op een ander tijt als dese dienaers vanden Stadthouder in een ander taberne saten ende dronckē/ quamen de ander ooc dier gelijcken werpen met steenen inde glasen. So ist daer nae gebeurt dat de Valckeniers des stadthouders upten velde quamen met haer Valcken op de hant/ ende komende op de plaetse/ worden sy besprongen eñ aenbevochten vanden anderē: Dit siende de Valckeniers liepen haestelijc opt Hof/ ende schoten met allen seer met haerckbussen eñ cloeveren totten anderen in. Doen vergaerden sy alle die vander Cabbeljauscher partijen waré/ Edelen ende Onedelen/ met sommige upter stede van Leyden/ Delf/ Haerlem ende Amstelredam/ ende maecten een belegge voor dat Hof/ ende schoten weer met allen seer/ met groote bussē ende liepne upt de huysen/ staende opten Biverberch tot in des Graven Hof/ ende schoté sommige door/ ende daer werter veele ghequetst/ maer werden ontset door die van Dordrecht/ die een heyrvaert derwaerts maecktē. Maer ten lesten quam heer Pieter Lanckhals inden Haghe/ ende maeckte die dadinghe daer tusschen/ ende gaven hen op/ eñ de dienaers gingen vanden Hof/ ende de ander quamé daer op/ ende namen des Stadthouders henrsten vander stallen ende meer ander goeden/ ende sloeghen de sloten vanden kisten ende kofferen op/ na hen nemende de cleynoodien ende andere juweelen/ ende sloegen veel goets aen stucken/ ende deden hen groote schaden/ ende ten lesten voorden hem sijne peerden weder ghegeven/ ende de dienaers ginghen vanden Hove. In desen schermutsingh ende violentie waren de oversten heere Ian van Egmont/ heer Ian van Wassenaer Baenroetsen/ Heere Philips van Wassenaer/ heer Floris van Coetgeen/ heer Claes van Kepmerswael/ heer Lodewijck van Schenghen/ heer Ian van Cats Ridderen/ Lievijn van Cats/ Willem van Kepmerswale met meer Edelen ende Schiltbooztige mannen upt Hollant ende Zeelant/ alle vander Cabbeljauscher partijen.

Hoe dat die vander Hoecxscher Partije uyt de Stede van Leyden verdreven worden vanden Cabbeliaus.

INden Jare M.cccc. ende lxxix. hadden die vanden beyden partijen te samen noch dat regiment vander stede van Leyden/ ende als dese partije weder bestondt te wassen in allen steden van Hollandt alst voorseydt is/ soo vergaderden alle de machtichste ende overste vander stede van beyde partijen/ ende nae veel woorden ende redenen die daer voort-ghebracht worden/ hebben sy met ghemeyne deliberatien consent ghelooft ende ghesworen met malkanderen in eenichepdt ende ghetrouwighepdt te leven/ ende de stede ghelijck te regheeren/ ende niemandt om lief noch leyt/ noch om gheender partijen upt te jaghen ofte te bannen/ maer eplacen/ dit geloof ende eedt en duerde niet lange/ want de Edelen ende anderen steden vander Cabbeljauscher partije aenmerckende dat sy de stede van Leyden/ ombermits der heeren ende poorters eendrachtichepdt/ tot haren wille niet krijghen en mochten/ hebben sy met sommige vander Cabbeljauscher partijen binnen Leyden/ om de Hoecx upter stede te jaghen/ verdrijven ende bannen/ niet tegenstaende den eedt/ beloftenisse ende getrouwichept die sy malkanderen beloeft ende gesworen hadden te onderhouden/ want sy versierden eñ sprepden onder dat gemeyne volc in allen steden ende plecken/ en hadmen de Hoecx upt Leyden niet verdreven eñ uytgejaecht/ sy souden alle de Cabbeliaus de hele afgestelen hebben/ want sy daer toe messen hadden doen maken. Op dese tijt waren vander Hoecx partijen Burgemeesteren van Leyden/ Gerrit van Poelgeest ende Willem van Zijl/ eñ waren om sekere saké vander stede te exprdieren ende beschicken uytgesonden. So ist gebeurt des dages na onser Vrouwen dach visitatie/ ende was een saterdach/ den derden dach in Julio/ dat binnen Leyden quamen met hele wagenen ende peerden smorgens te ses uren heer Ian van Egmont/ heer Ian van Wassenaer/ Willem van Schaghen/ Ian van Kietvelt/ Iacob van Cats/ Ian Schoten, Pieter van Ruben/ Claes van Ruben/ Tielman Oom, met meer andere vande Cabbeliauscher partije/ ende veele vanden poorterije upten Hage/ van Delf/ ende van Haerlem/ die daer aen kleefden/ eñ als dese inde stede gekomen waren/ terstont vielen by hen de Oversten vander selver partije binnen Leyden/ als Adriaen van Zweeten Schout van Ley-

Digitized by Google

den/ Ghijsbrecht van Raephorst/ Huyghe van Sweeten/ Floris van Alkemade/ Willem van Boschhuysen/ Iacob van Boschhuysen/ Claes Ianſz van Noorde/ met meer ander bande partije/ ende liepen met kloevers ende met bogen ende met andere instrumenten door de stede/ ten huysen vanden Hoecx/ bedrijvende groote gewelden/ eñ verdreven eñ verjaecht den op den selvé dach vele eerbare rijcke mannen upter stede/ als heer Claes van Zijl Pastoor van S. Pancraes opt hooghelant een out eerlijck man/ heer Zeger Stoop Prieſter/ Ian van Raeldwijc/ heer Henricx broeder Cresorier van Leyden op die tijdt/ Pieter van Berendrecht/ Ian van Berendrecht/ Matheus van Berendrecht/ Willem vander Graft/ Pieter Bouwensz. Meester Ghijsbrecht Harst, Dirck, Wouter, Ian van Tetroe/ Iacob van Alkemade/ Philips Nachtegael, Willem van Leeuwen/ Claes van Leeuwē/ Dirick Ianſz, Floris Heermalen, Henrick Willemsz, Willem Willemsz gebroeders/ eñ andere Geestelicke ende waerlicke/ vanden besten ende notabelsten rijcke mannen tot C. toe/ behalven noch meer andere van gemeyne poorteren: ende Gerrit van Poelgeest/ Willem van Zijl/ ende Iacob vanden Woude heere van Warmont/ dese bleven oock upter stede verdreven/ ende aller deser voorsz Huysvrouwen worden verboden op de peyne van eewich upter stede ghebannen te wesen/ dat sy by haer mannen niet trecken en moesten noch nae volghen/ ende spreyden ende saeyden die verdrijvers den verdreven persoonen een leelijcke dissamie ende gerucht achter harē rugge/ en hadmense upter stede niet verdreven/ sy souden den anderen de kele af ghesteken hebben/ wanter vele onder den verdreven waren eerbare tresselijcke mannen/ die noyt en wisten van partije te seggen/ &c. Ende wesnich tijdts hier nae synder nochtans sommighe weder binnen gekomen/ ende worden gedwongen nergens te gaen noch te staen/ noch met yemant communicatie ende spraecke te hebben/ nochtans soo bleef dat meeste deel upter stede verdreven/ ende van haren goeden ghehouden/ vande welcke sommighe met recht bestonden te procederen/ ende deden groote neerstichevdt int verbolghen inden hoogen Hove des Hertoghs tegen den ghenen diese boven recht/ reden ende ghesworen eede ende belofteniſſe upter stede verjaecht ende verdreven hadden/ ende ander diet recht niet verbolghen en mochten/ vielen in desperatien ende mistroostichevdt/ ende begonnen die van Leyden veel schadens ende verdrietz aen te doen tot diverschen plaetsen aen lijf ende goeden.

Hoe de Heere vander Veere Stadthouder met grobt volck van wapenen inden Haghe quam.

DE Heere vander Vere de Stadthouder vernemende dat zijn dienaers vanden Hove van Hollandt verdreven waren/ ende dat hem groote schade gedaen was aen sijn goeden die hy op 't Hof staende hadde van clepnodien/ juweelē ende andere dingen die hem berooft ende benomen waren/ eñ dat sy dat voorsz Hof met geweldiger hant gewonnen hadden ende ingenomen: Soo dede hy terstont vergaderen veel volcx van wapenen om daer mede inden Haghe te trecken/ ende zijn goeden die daer noch ghebleven waren van daer te halen/ ende die tot anderen steden te brenghen/ ende hadde op die tijdt vergadert wel ontrent seven M. man uyt Zuyt-hollandt/ uyt dat Sticht van Utrecht/ ende uyt de Steden van Dordrecht/ Goude/ Schoonhoven/ daer de principaelste af waren heer Ian Burchgrave van Montfoorde/ heere Reyer van Broechuysen/ heer Ian van Jaersvelt Ridderen/ Ian van Raeldwijck/ Gherrit van Poelgheest/ Ian van Vliet/ Walraven ende Henrick basterden van Brederoede/ Ioris des Domproosts bastaert soon van Brederoede/ Ian van Heemsteden/ Ian van Dongen/ Otte van Botlant/ Willem vander Goude Schiltknape/ met meer andere/ ende quamen de Maese neder tot Vlaerdinghen/ ende soo voort tot 's Gravensande ende Raeldwijck/ ende deden daer komen alle de landtluyden daer ontrent geseten/ met haer wagenen ende peerden om dit volck te voeren. Die van Delf dit vernemende/ sonden twee notabele mannen ende poorteren van haren stede/ als Gerrit van Nievelt/ ende Cornelis van Dorp totten Stadthouder/ ende maeckten vrede met hem/ ende lieten alle dit volck binnen ende buyten haer stede passeren boven belofteniſſen ende bezegeltheden die sy met anderen Edelen ende steden gemaect hadden. Ontrent den avont is dese tijdinghe inden Haghe ghekomen. De Heerē van Egmont ende Wassenaer ober maeltijt sittende/ ende vernemende dat sy so na den Hage waren/ stonden sy alle roeckeloos op/ ende ruymden den Hage/ als Heere Philips van Wassenaer/ Heere Floris van Cortgeen/ heer Claes van Kepmerswale/ heer Lodewijck van Schenghen/ heer Ian van Cats Ridderen/ ende Lievijn van Cats/ dese togen binnen Delff: heere Ian van Egmont/ ende heere Ian van Wassenaer baenreheeren togen binnen Leyden/ ende ruymden alle den Haghe die vander Cabbeliauscher partije waren/ ende en dorstent daer niet onthouden. Des anderen daechs daer nae en was opter Apostelen schepdingen dach nae middaghe/ quam de Stadthouder met alle dit volck inden Hage/ ende hy ginck logeren op dat Hof/ de heere van Montfoorde nam zijn logijs int huys van Egmont/ ende stack daer zijn wimpel upt/ heer Reyer van Broechuysen ginck int huys vanden Grave van Oosterwant/ 't welck heer Reynolt van Brederoede toe te behoorden plach/ staende inde Spuystraet/ ende behoort nu toe de heere van Mathenes. Binnen desen tijden dat de Stadthouder inden Haghe lach/ sonder eenige vermetele ende quaetwilligh̄e gedweest vander Hoecx partije/ ende quamen met groote hoopē voor der Cabbeliauscher huysingen eñ wooningen/ als heer Willem Ruychrocx Ridder/ Vranck Ruychrocx, Meester Ian Wandel, Tielman Oom, Willem de bastert vā Sweeten/ ende voor meer andere huysen/ ende sloegen alle de glasen upt/ ende voort alle 't ghene datter inde huysen was/ ende deden groote schade/ ende leesden niet al te eerlick. De Stadthouder heeft alle zijn goet van clepnodien/ juwelen eñ anders dat hy daer noch vant/ doen te samen packen/ ende dede dat brengen by sijne getrouwe dienaers tot ander sekere plaetsen. Een wijl tijdts daer nae liet de Stadthouder zijn volck wederom keeren/ ende hy is ghetoghen binnen de stede van Rotterdamme/ ende heeft daer zijn Hof van rechten geset ende ghecordineert/ op dat hy daer te vrijer ende te rustelicker soude moghen blijven sitten: maer wesnich vande Raedtslieden zijn by hem daer ghekomen/ want 't meeste deel was vander Cabbeliauscher partije. Als nu dit die ghewekten Heeren vander Cabbeliauscher partije vernamen/ dat de Stadthouder met alle zijn volck weder upten Haghe was ghetoghen/ quamen sy alle gader weder inden Haghe/ ende toghen oock inde huysinghen ende wooninghen vanden Hoecx partije/ slaende de glasen upt/ ende voort alle dat sy vonden aen stucken/ ende deden nae als hen voor ghedaen was. Ende als de Stadthouder dus een wijl tijdts binnen Rotterdamme gheleghen hadde/ hebbende tot sijnen wille meest alle de steden van Hollandt/ behalven Leyden/ Haerlem ende Amsterdamme/ eñ dat hy sach dat hy de partijen niet en mochte doen cesserē ende ter neder leggen/ heeft hy de stede bevolen te bewaren Ioris de bastert van Brederoede/ met die van Dordrecht ende vander Goude/ ende is ghevaren met alle zijn huysgesin ende goeden in zijn stede vander Vere in Walcheren/ want hy was een goedertieren ende sachtmoedigh man van herten/ die gheen onghewoechten verdraghen mochte.

Hoe dat de Hertoge Maximiliaen in Hollant quam, ende hoe dat stedeken van Asperen met een grooten oploope ende seditie van binnen gheplaecht werdt.

INden Jare M. cccc. lxxx. en hielden de steden van Leydē/ Haerlem ende Amstelredam niet op/ eñ verbolchdē seer aenden Prince om eenen anderē Stadt-

houder

houder te hebben / daer alle andere steden van Hollandt hen teghen setten ende verbolchden ter contrarie: Soo heeft dan de Prince hem daer toe gevoecht / ende is gekomen in Hollant ontrent onser Vrouwen Lichtmisse/ ende quam inde stede van Gorrichom/ om desen tween partijen te vereenigen ende in vreden stellen/ eñ om den Gelresschen te bedwingen/die dageliex in Hollandt quamen/doende veel schade van roven ende vranden. De Prince binnen Gorrichom wesende / sant een bode tot Joncker Otte van Heuchelom / dat hy binnen synder stede van Heuchelom ontfangen woude zijn Capitein met synen knechten om de stede te bewaren teghens den Gelresschen/ het welcke also gheschiet is. Nu so lepdt de stede van Asperen op de frontieren ende palen banden lande van Hollandt/ ende is een gedeelde Heerlickheyt/ want dat eene deel vander stede met dat huys strecktende na Hollandt toe / behoorde Wessel van Boetselaer/ heere Rutgers soon van Boetselaer/heer van Asperen/ van Langeraeck / ende dese favoureerde seere den Hollanders / dat ander deel vander stede oock met een slot behoorde Gijsbrecht Pieck, Aernt Piecken soon/ende dese favoureerde den Gelresschen/wantter den Gelresschen naest gheleghen was. Des Jaers hier te voren als de Gelresschen eerst begonnen op te staen teghens den Hollanders/ schreef de Prince aen Wessel van Boetselaer/ dat hy hem syn huys ende stede openen wilde/ omme den Gheldresschen daer upt te weder staen nae inhoudt synder leen-vrieden/ wantmen dat een deel vander Stede metter slot vander Graeflickheydt van Hollandt te leene hout/ende indien dat hy dat niet en dede/ soo woudet de Prince aen hem wreken datter een ander exempel aen nemen soude. Doe schreef Wessel den Prince wederom dat hy bereyt ware tot allen tijden ende uren wanneert den Prince beliefde selver in persoone te komen / of dat gemeene steden van Hollandt quamen zijn huys stondt open: met welcker antwoorde de Prince niet wel te vreden was/ maer woude dat hy ontsinghe ende synne stede opende den ghenen diet hem beliefde daer te senden/ oft anders so woude hy de geheele Heerlickheyt van Asperen gheven den Maerschalck van Bourgoenjen/ want hier te voren hadde Gijsbert Pieck met recht ende met vonnisse synne helfte vander voorschreven Heerlickheyt verlooren/ende was hem by sententie af gheweesen/ niet te min door hulp ende bystandt synder vrienden ende maghen/ hadde hy dat wederom verkreghen banden Prince in allen schijn ende maniere alst syn Vader te ghebruycken plach / maer hy moeste daer voor betalen duysendt guldens / ende de somme en was noch op dese tijdt niet al betaelt. Als nu de Prince gekomen was tot des Hertoghen-bosschc om te komen tot Gorrichom/ soo sant Gijsbrecht Pieck synne Schout tot Wessel, eñ dede hem vragen: indien de Prince quame voor de stede van Asperen / oft dat hy schreve om de stede open gedaen te worden/wat zijn goetduncken daer van ware? Doen ontboot hem Wessel weder dat hy synen Heere den Prince de Stede openen wilde/ als hy schuldich ware van doen/naer inhoudt synder leen-vrieden. Ende als de Prince tot Gorrichom gekomē was/ ontboot hy hem aldaer by hem te komen / of synne ghedeputeerde te senden van synen wegen. Doen sant Wessel synne ghedeputeerde by den Prince / om te tracteren of de Prince soude te vreden willen wesen met een seekere somme van penningen/ende datter geene knechten binnen der stede en quamen/ eñ dat hy ende Gijsbrecht Piec mochten blijven in haer oude possessie ende besittinge/ sonder de ghemeente te beswaren metten vreemden knechten. Doen gaf de Prince Gijsbert Pieck een vast gelepde om tot Gorrichom te komen/ ende te besien wat hy verwerven mochte / ende als hy eenen notabelen ghedeputeerden daer ghesonden hadde / hadde de Prince alle den last van desen bevolen den Heere van Chantrep upt Bourgoengien / Heere Rembolt ende Lambert Millinck, dese toghen met ontrent duysendt knechten upt Gorrichom / ende quamen voor Asperen. De Prince hadde oock den poorteren van Asperen bevolen op de verbeurteniſſe van alle hare Privilegien dat sy synne soudenieren ende knechten in nemē souden / ende dese Capitepnen met hare knechten stonden voor de poorten banden Stede ontrent vier ofte vijf uren lanck/ ende daer werdt vast ghetracteert tusschen henlieden ende den poorteren / ende mettē twee Heeren vander stede datmense met vrientschappen inne nemen soude / ende alle haer saken eñ voornemen quamen tot eenen goeden ende/ ende werden ruselijck ende vredelijck geconcordeert / ende onder alle andere artijckelen/ soo werdt mede ghesloten: dat Ghijsbrecht Pieck soude besitten / ende hebben die halve Heerlickheydt van Asperen/ ende de Heerlickheyt van Beest ende van Zulichom voor de somme van xb. hondert gulden / maer sy discorderden daer in dat sy soo veele knechten op 't huys legghen wouden banden Bourgonssen / als hy van zijn selfs weghen daer op legghende hadde / ende dit en woude Ghijsbert Pieck niet toe laten / ende liep met eenen toornighen moede wech / ende liet de klocke kleppen om de poorters int harnasch by een te vergaderen/ ende terstont liepen thien ofte twaelf knechten van Claes van Haesten van Ghijsberts huys af om Wessel doot te slaen/ ende verbolchden hem so snellicke dat hy nauwelijcken zijn huys ghekrijghen konde. Dit aenmerckende de poorters / vielen terstondt aen Gijsberts partije/ ende schoten met allen seer op den Bourgonssen knechten/roepende eñ krijtende: laet ons desen Hollanderen weder staen eñ haren hulperen / want ons komen twee duysent Gheldersschen te baten/het welcke nochtans alsoo niet en was. Als Wessel dat sach ende hoorde / liet hy dat Bourgonsse heyr passeren / ende ontsingse op synen huys/ ende de Gelresschen metten poorteren schoten seer op henlupden / om te beletten dat sy op 't huys niet komen en souden / maer ten baten hen niet / want de Capitepnen met hare knechten ginghen vromelijck banden huyse inde stadt / ende daer ghebiel een scharpe schermutsinghe tusschen hen beyden / ende sloeghent al doodt dat hen ghemoete / ende vielen alle ghelijck op Ghijsberts Piecken huys/ende bestormden dat. De poorters liepen om hen te salveren ende te beschutten int Kloosster banden Kruys-broederen / ende bleven daer dry ofte vier dagen lanck / ende lieten haer kinderen/ wijven ende al haer goet inder knechten handen / ende de knechten bysonder van den Heere van Chantray/ pilgeerden de stede/ schoffierde over de vijftich eerbare maechden ende vrouwen. Gijsbert Pieck siende dat hy 't niet langher houden en mochte / bevynsde hem te trecken in Gheldrelant om hulp ende bystant/ ende liet alle zijn knechten op 't huys / in groote perijculen ende vreesen / want hy en quam niet weder / ende de Bourgonssen bestormden dat huys soo vreeselijcken dat sijt ten lesten machtich worden/ende sloegent al doot dat sy daer op vonden / ende twee van desen worpen sy ter vensteren upt / ende ontsinghen die op haer spietsen ende glavien. Ten lesten werdt den poorteren ghegonnet dat sy upten Kloosster souden moghen gaen onbeschadicht / ende de Prior vanden Convente voorde borch voor C. Rinsche gulden / ende gaffer hen xxb. reede. Een luttel tijdts hier nae quam Gijsbert Pieck met een deel Gheldressen / ende verbrande dat dorp van Langeraeck tot spijt van Wessel, want Vrouwe Elburch Wessels moeder/ behoorde dit dorp van Langeraeck toe.

Hoe datter eenen nieuwe Stadthouder by den Prince werdt geset met nieuwe Raedtsluyden in Hollandt.

DE Prince hem dus onthoudende binnen der stede van Gorrichom / quamen dagheliex tot hem heer Adolf van Kleve heer van Ravenstein / met heer Philips zijn sone / Grave Iacob van Hoorn heer van Altena / heer Willem van Egmont / met heer Ian van Egmont synen sone/met meer andere Edelē ende Ridderen vander Cabbeljauscher partije: Ten laetsten quam oock mede aldaer die Heere vander Vere / de Stadthouder van Hollant/ Zeelant ende Vriesland/eñ voor grooten verbolginghe die dese Heeren voorseydt

metten ſteden van Hollandt daerom beden/wert hy geabſolveert/ende de Prince verdroegh hem ſijn Stadthouderſchap/ende daer worden vele laghen ende ſtricken geleyt om hem te ſlaen: 't welck vernemende/is hy heymelijck van Goſrichom gereyſt nae Dordrecht/ in welcke Stadt de Houcrſche partije doe de overhandt hadde/t zedert het Jaer 1477. Als nu de Prince de ſaecken vande Ghelderſchen hadde in goeden puncten gheordineert/ is mede nae Dordrecht ghevaren met vele Schepen/ende met hem voeren alle de ballinghen van Dordrecht vander Cabbeljauſcher partije/ om mede metten Prince inder Stadt te komen/ maer de Regenten ende Overſten vander ſtede beden den Prince ſulcke informatie dat ſy niet in en quamen/ ende daer weſende/ vergaderden by hem de Prince van Oraengien/ heer Engbert Grave van Naſſouwen/ heer Wolfert vander Vere/ heer Ian van Montfoort/ Walraven de Baſtaert van Bredenroede/ met meer ander Edelen vander Hoecrſcher partijen. De ſaken ende dinghen daer ghetracteert weſende/is hy gereyſt nae de ſtede van Rotterdam/ eñ met hem vele van Dordrecht ende vander Goude/ in ſchijn of ſy hem geleyden wouden/ende quamen mede binnen der Stede/daer als doe eñ groote beroerte opſtondt tuſſchen alle deſe voorſz Heeren van beyden partijen met haren aenhangers en mede-huſperen/ maer 't werdt terſtondt ſonder bloetſtortinghe ter neder gheleydt: Doe quam Ioris de Baſtaert van Bredenroede Capiteyn vander ſtede/ ende preſenteerde den Prince de ſleutelen/ ende de Prince bevalſe hem weder/makende hem Capiteyn ende overſte der voorſz ſtede. Dit gedaen zijnde/repſte de Prince in 's Grabenhaghe met alle ſijn dienaers/ ende daer weſende/ informeerden de Cabbeljauſche den Prince alſoo/ dat hy Ioris de Baſtaerdt voorſz de ſleutelen benam vander ſtede van Rotterdam/ ende bevalſe weder heer Philips de baſtaert van Brabandt/ Hertoghe Philips ſoon van Brabandt/ ende die werdt Capiteyn ende Overſte ghemaeckt tegen die vander Goude/ende van Dordrecht. Onder deſen wert ſterckelijck getracteert aenden Prince om een ander Stadthouder te hebben/ende daer werdt alſoo vele in gedaen ende ghetracteert/ dat dat landt van Hollandt hem overgaf aenden Prince/ contrarie haer leſte privilegie/ midts hebbende bieden (non prejuditie) dat is te ſeggen/ onderminderd hare leſter verkreghen privilegie van allen in dit ſtuck/ende dat om vrede in dit landt te moghen hebben/ ende conſenteerden dat de Prince een bequamen neutralen heere ſoude moghen ſetten/ tot eenen Stadthouder/ niet van deſen/ op dat niemandt en ſoude moghen/ hy is van deſer oft dier partijen/ ſoo dat int leſte hy veel advijſen ende raet daer op ghehouden weſende/ de Prince Maximiliaen gheſet heeft tot eenen Stadthouder vā Hollant/Zeelant ende Vrieſlant/ heer Iooſt van Lalleyngh Ridder/heer van Montegyes, een heer vander Gyden des gulden Vlies/ ende was heere Simonſzoon van Lalleyng/ heere Willems broeder van Lalleyng/ wijlen eer Stedehouder der voorſz Landen. Op deſe ſelve tijdt worden ock gheordineert ende gheſet Raetſlupden te weſen van Hollandt met wedden heer Aernt van Zevenbergen/ heer Ian van Cruningen heere van Pamelen/Gherrit van Aſſendelf/meeſter Iacob Ruyſch Deken vander Capellen op 't Hof/ meeſter Philips Ruychrock, meeſter Jacob van Almonde/ meeſter Willem van Berendrecht/ meeſter Cornelis de Jonghe Penſionaris van Dordrecht: ander Raetſlupden ſonder wedden warē/ Ian van Voortwijck/meeſter Henrick vander Mye/ meeſter Jan van Schoonhoven/ meeſter Claes Roeloffoon, meeſter Dierck Perſijn Deken van Naeldwijck/Anthonis van Abeel. Daer nae op den Octave vanden heyligen Sacraments dagh/ quam de Prince binnen Leyden/ende brocht met hem daer in veele vanden ghebannen poorteren/ende uytghedreven vander Hoecr partije/ maer daer bleven noch veele buyten der ſtede/ die hy overmits ſtercken wederſtant ende rebellighedt van d'ander partije niet inbrenghen en mochte: ende deſe die aldus met kracht upter ſtede ghehouden werden/ ſetten hen in een plecpte in des Princen hof teghen de Regenten ende Overſten van Leyden/ die hen daer tegen oppoſeerden/ ende vertroghen die ſake noch ontrent een half Jaer eer 't Proces ten eynde quam.

Hoe dat de ſtede van Wagheninghen in Ghelderlant ghewonnen werdt.

In 't ſelve Jaer van tachtentigh als de Prince Maximiliaen langhe tijdt inden Haghe ſieck gheleghen hadde/ ende een luttel ghebetert was/ſoo heeft hy by rade ſijner Heeren een deel ghewapent volck gheſonden voor de ſtede van Wagheninghe in Gheldelandt/ want de Ghelderſche midts deſen den Rhijn gheſloten hielden/ darter in deſen landē niet neder komen mocht: ſoo zijn dan die Capiteynen als Ian Hertoghe Ianſz van Kleve/ ende heer Ian van Egmont met een groote hoop volcx over den Rijn ghetogen/ ende belaghen een ſterckte fortreſſe ende ſlootken tot Rabeſway neſſens de ſtede van Wijck te Duerſteden over gheleghen/ dat ſy in korten uren wonnen/ ende ſtaken al de kiele af die daer op waren/ ende toghen voort tot alle Dorpen die ſy alle aen brande ſtaken tot voor Wagheninghen/ 't welcke ſy alomme beleyden/ ende deden menighe ſtorminghe aende ſtede met groote buſſen ende ander inſtrumenten. Die van binnen ſetten hen wanmelijck ter weere/ betrouwende op de ſterckheydt van hare ſtede/ eñ hoepten ſeer dat de Biſſchop van Munſter Voocht van Ghelre hen ſoude komen ontſetten/ ten leſten hadden ſy victaellie gheberch/ ende de Biſſchop en quam niet/ want hy weder in ſijn ſticht gheroepen was/ aldus ſoo gaven ſy hen op in des Princen handen/ behoudende haer lijf ende goet/ ende ſy quamē daer in/ ende alſdoen werdt de ſtroom weder gheopent. Niet langhe daer nae begrepen eenighe Ghelderſche knechten de ſtede van Venlo/ ende deden de ſteden van Wageninghen/ Nymaghen/ Zutphen ende andere teghen den Prince weder rebelleren.

Van 't groote perijckel daer de Prince in ſtont binnē de ſtede van Lutzenburgh: ende vander Juſtitie des heeren van Lalleyns die hy in Hollant dede.

Op S. Odolfs abondt repſte de Prince van Delft naer der ſtede vanden Briel/ want hy ſijnen tijdt lang geſteten hadde te vergeefs om dien twee partijen in Hollandt te vereenighen/ ende is ghekomen in Brabant/ ende voort in Vlaenderen/ ende daer weſende vergaerde hy groot volc van wapenen/ ende is daer mede gereyſt tegen den Franſoyſen/ die dagelijcx 't lant van Lutſenburch infeſteerden ende verwoeſten: weſende binnen de Stede van Lutſenburch/ waſſer een verraet opgheſtelt ende gheordineert teghen hem/ maer ten quam tot gheender effecten/ ende werdt niet volbrocht/ want daer ſtondt een ſchermutſinghe onder ſijne ſoudenieren ende knechten/ ende die ſouden hem den Franſen over-ghelevert hebben/ welck perijckel de Prince vernemende/ repſte haeſtelijck nae Vlaenderen/ ende liet ſijn Capiteynen metten knechten legge opde frontieren ende palen vanden lande/ om de Franſoyſen te weder ſtaen/ want ſy dagheljcx groote ſchade deden in ſijn Landen. Ontrent S. Marien Magdalenen dagh began de heere van Lalleyng ſijne officie van 't Stadthouderſchap te exerceren/ recht ende Juſtitie te doen met de nieuwe Raedtſlupden: ſoo is hy dan ghereyſt door 't landt van Hollant/ in meeninge te vereenigen de twee partijen/ ende is ghekomen binnen Hoorn/ met heer Claes van Adrichom Abt van Egmont/ ontrent S. Bartelmeeus dagh/ende brocht daer binnen alle die upter ſtede verdreven waren vander Cabbeljauſche/ uytgeſept Martijn Velaer, den ouden Schout/ eñ alle deſe ingekomen ballingē vielē op haer linien/ ſweerende ten heyligen in tegenvoordigheyt van al dat volc dat ſy nu noch tot geenen dagen nae eenige officie of regiment ſtaen en ſouden: Deſgelijcx dede hy mede binnen der Goude: maer binnen de ſteden van Dordrecht ende Leyden en mocht hyts niet doen. Dit ghedaen

zijnde

zijnde repsde hy weder na ſGravenhaghe / ende kortz daer na hoft hy de Heerlichepdt van Lalleyn van heere Ian van Lalleyn / broeder van Vrouwe Yolente, vrouwe van Bredenroede. In dit ſelde Jaer ontrent S. Cathrijnen dagh werden alle die vander Cabbeliauſcher partije waren upt de ſtede van Amerſfoort verdreven.

Hoe dat de ballinghen van Leyden van der Hoecks partije de Stede van Leyden beklommen ende wonnen.

IN t jaer M.cccc. eñ lxxxj. als de ballingen van Leyden vander Hoecx partije lange tijt int hooghe Hof benden Prince verbolght hadden / om weder in de ſtede te weſen / eñ thof apponteert eñ ſententie daer af gegevē hadde dat ſy weder inde ſtede ende in haer goeden geſet eñ geweſen waren / nochtans worden ſy met macht daer upt gehouden / obermits ſommighe van den oversten ende machtichſten vander ſtede: waerom dat ſy eendrachtelichen ſloten eñ met malkanderē verbonden / dat ſy met macht inde ſtede of met kloecktheyt komen ſoudē. Eñ zijn op S. Anthonis dach / als al 'vlant eñ het water ſeer hart bevroſen was / vergadert geweeſt binnen der ſtadt van Vtrecht / ende kregen tot haren hulpe eñ Capiteyn heer Reyer van Brocchuſe Ridder / Henrick van Nevelt / met meer andere upter ſtadt van Vtrecht / ſoo zijn dan deſe twee Capiteynen metten ballinghen van Leyden / niet ſtarcker weſende dan C. eñ xxxb. mannen / ontrent dē abont upter Stadt van Vtrecht gereyſt met ſleden / hebbende ladderen eñ andere inſtrumenten om de ſtede te beklimmen / ende quamen des morghens te ſes uren op S. Sebaſtiaens dagh voor de Stede / ende hadde dien nacht door ſeer geſneewet / ende ſetten hare Ladderen aen de mueren tuſſchen de Kleynſburger poorte ende dē Maerntoorn / eñ klommen ſo over ſonder eenich rumoer / oft datter yemant af wiſt / want alle de wakers vander veſten waren gegaen / ende als ſy allegader binnē waren / ſendē ſy terſtont heymelijc aen haer vrienden om hulp ende bystant / ende komende by de roode ſteē / begonnen ſy te roepen / Bzeroe / Bzeroe / Vtrecht / Vtrecht / Montfoort / Montfoort / ende dus roepēde eñ krijtēde / ſloegē ſy haer trompetten op / ende quamen ſonder eenighe weder ſtant tot opten blauwen ſteen / by dat Stedehuys. Dit verbaerlijcke gerucht ende gekrijs hoorende die vander Cabbeljaus partije waren / worden ſeer verſleghen van moede / meenende datter over M. mannen inder ſtede gekomen waren / waerom dat elck verbaert was / ende verborgen hen in heymelijcke ende ſecrete plaetſen. De gene die opten blauwen ſteen ſtonden liepen op dat Stadthuys / eñ verdrevē alle de wakers banden huyſe / ende namen der ſtede bannier ende brochten die ontwonden opten blaeuwen ſteen / ende daer vergaderde alle dat vander Hoecrſcher partije was / ende ſtreecken voort na Huyghe van Sweetens huys / een vanden opperſten ende meeſten vander ſtede / ſtaende opten hoeck van onſer Vrouwen ſteghe / eñ daer vergadert weſende quam Adriaen van Sweeten de Schout van Leyden / met ontrent dertich mannen / ende daer ghebiel een korte ſchermutſinghe / datter vier Mannen doot bleven / maer ſy begaven terſtont die weer / ende ginghen loopen. Ontrent te negen uren vanden dage gebeurde een merckelijc onghevал / Want Willem vander Graft ende Willem van Leeuwen beyde vander Hoecks partije twee Rijcke Mannen / laghen op deſe tijdt op dat Stadthuys van der Kaerkamer inde vepnſteren / eñ daer worden twee eerbare mannen ghevanghen ghebrocht vander ander partije / als Adriaen vander Meye eñ Coomen Gooſſen, beyde doē ter tijt Schepenē ende ſtaende voor dat Stadthuys / daer ontellijc volc mede ſtont vander gemeenten jonc ende out: So iſt gebeurt dat de heele verdiepinghe van de Kact-kamer opgheboort is vander aerden / eñ ſtorte in een oogenblic weder neder ter aerdē / obermits dat onder deſe kamer een groote verdiepinghe was / daer buſſen / buſkrupt ende alle ander inſtrumenten van oorloghen in ſtonden / ende 't vper is onverſiens in dit buſkrupt ghekomen ende ſloegh dat huys ter neder / dat deſe dier eerbare rijcke mannen / met ontrent xxxij. groot ende klepn onder dat Huys doot bleven / ende daer werter veel banden vyande ende banden ſteen ende het hout datter ſijden upt ſchoot / ghequetſt ende ter doot toe ghewont. Als deſe Ballinghen met haren adherenten geen weder ſtant meer en kregen / ſo liepen ſy alle de ſtede om tot greetlijcke ende andere heymelijcke plaetſen / ende binghen ontrendt L. vanden oversten ende rijckſten vander ſtede vander Cabbelliauſcher partije / daer deſe na-volghende de principael af waren / heere Philips van Waſſenaer Ridder / doe ter tijdt Capiteyn van Leyden / Ian van Voelgeeſt / Adriaen van Voelgeeſt zijn ſoon / Floris vā Alkemade / Ian van Lockhorſt / Ian van Sweeten / Adriaen van Sweeten ſijn ſoon Schout van Leyden / Huyghe van Sweeten / Adriaen van Broeckhorſt / Claes Ian Claes ſoon / Gherrit van Rijſwijck / Bruyning van Boſchuyſe / Floris Heerman, Ian van Sonnebelt / Cornelis van Sonnevelt / Dirc van Outhorſt / Claes Maſt, Simon Paets, Kerſtāt Nanningx ſoō / Floris Pieterſz, Ian Arentſz. Gerrit Bols eñ meer andere / ende worden al te ſamen in verſcheyden huyſen geſet / eñ hadden haer gemac eñ begeerte van eten ende drincken / ende werden wel getracteert / want ſe totter veſter luyden huyſen laghen vander ſtede / maer werden ſeer nauwe ende kloeckelijck bewaert / uytgheſept weynighe die in banden ende hoepen gheſtelt worden. Deſe twiſt binnen Leyden aldus ſtaende / waren de Oversten van deſer partijen binnen / heer Reyer van Broeckhuyſen Ridder / Iohan ende Adriaen vā Naeldwijck / broeders des Heeren Henricx van Naeldwijck / Henrick van Nevelt ende Steven ſijn broeder / Gherrit van Voelgeeſt de voornaemſte van den ſtamme van Voelgeeſt / Willem ende Ian van Zijl / Floris van Alkemade / Iacob vanden Woude Heere van Warmandt / ende en was niet langhe binnen Leyden / maer hy repſde met wijf / kinderen ende huysgeſin tot Schoonhoven / ende onthielt hem daer tot dat de Prince in dē lande quam ende alle ding in ruſtē ende vrede hadde geſet. So worden dan tot bewaerniſſe vander ſtede Capiteynen gheordineert / Adriaen van Naeldwijck / Iacob van Alkemade / Floris Heermalen / Henrick Willemſz eñ Willem Willemſz ſijn broeder. Opten negenden dach hier na quam heer Ian van Montfoorde binnen der Stede van Leyden met ontrent 40. mannen / commiſſie hebbende vanden Prince / of hy deſe twee partijen in eenige manieren ſouden mogen vereenigen ende in vreden. Alſmen nu began te tracteren van deſer ſake / ende was opten xix. dagh des ſelven maents / ſo werter een onverſienige oploop onder den poorteren / alſt dickwils in ſulcken ſake gebalt / maer de heere van Montfoort bede die met kloeckmoedighept ter neder leggen. Nu ſoo waren binnen der ſtede xviij. Bonnen / ende in elcke Bonne worden gheordineert twee overſte mannen / ende alſo de Burgemeeſteren ende Schepenē van der ſtede gevangen waren / ſo koren deſe xxxbj. Bonmeeſters upter Kijckdom vander ſtede / ſes eerbare rijcke mannen / dewelcke dat regiment vander ſtede bevolen werdt / ende die obedieren ſouden in ſchijne als Burgemeeſters / ende daer worden Capiteynen van oorlogen geordineert alſt van doen mochte weſen / ende alle de poorteren vander ſtede out weſende boven xx. ende beneden lx. Jaren / worden geteelt / ende daer werter gebonden (ſoomen ſept) tot ſes M. weerachtighe mannen / upt dewelcke gemaeckt werden 500. ſchutters / ende elcke Schutter wiert een knecht gheghe-ven / dit waren duyſent kloecke mannen / wel getuyghe ende gheharnaſt.

Hoe dat de ſtede van Leyden benauwet wert, ende van een ſchermutſinghe tuſſchen die van Leyden ende den Marckgrave van Antwerpen.

ALs de ander ſteden van Hollandt / als Haerlem / Delf ende Amſtelredam vernamē dat die vander

Digitized by Google

Hoecx partije die sp binnen twee jaren verjaeght ende verdreven hadden upter stede van Leyden / de voorsz stede ingenomen hadden/ende dat alle de oversten van der stede ende vander Cabbeljaus partije ghevanghen waren / soo sonden sp terstont notabele Mannen tot Hertoge Maximiliaen, ende gaven hem te kennen hoe dat een Gelders Capiteyn/ ghenoemt heer Reyer van Brosthuysen/ met veel Gelressen/ Stichtse ende ghebannen poorteren de stede van Leyden krachtelic ende verr adelijc ingenomen hadden/ende dat de voorsz Capiteyn met sijn adherenten in meeninghe waren voort alle andere steden van Hollant oock in te nemen / ende waer te beduchten dat de Gelressen hem 't heele Lant van Hollandt ontweldighen souden / ten ware dat hy snellijck ende krachtelijck een remedie daer toe dede eñ te hulpe quame/ende de vpanden resisteerde. De Prince dit hoorende/wert gram/eñ beval heer Ioost van Lalseyn/Stadthouder van Hollandt/ die doe ter tijdt by hem was / dat hy van stonden aen trecken soude met macht van volck/om den Heere van Brosthuysen te resisteren ende upter stede van Leyden te verdrijven met allé sijnen medehulperen/ende sant hem van stonden aen na heer Ian van Ranst, Marcgrave van Antwerpen/met veel soudenieren ende knechten. Ende de steden van Hollant deden terstont by hem komen heer Philips de Bastert van Brabant met alle sijne knechten / ende leyden die binnen Rotterdam / beducht wesende voor die van Dordrecht eñ vander Goude / datse die ingenomen mochten hebben. Als de ingekomen van Leyden vernamen dat de Stadthouder in den Haghe ghekomen was / senden sp haer ghedeputeerde tot hem/begeerende ende biddende datmense in rechte hoorden wilde tegen den genen die sp ghevanghen hadden/ ende begeerden noch te hebben eñ besitten dat regiment vander stede / ende datmen de andere die ghevanghen saten assetten wilde. De Stadthouder van der ander partije geinformeert wesende/ gaf hen antwoorde/seggende: dat sp voor 't aldereerst den heere van Broesthuysen / Hendrick van Rebelt / metten Gelressen/Stichtsen ende gebannen Hoecx upter stede souden laten passeren / ende leveren hem die gevangen in sijner handen/ dit doende woude hyse hooren: twelc sp niet doen en wouden / ende sonden van stonden aen haer ghedeputeerden tot den Prince om 't regiment vander stede/ende destitutie vanden anderen. Eñ binnen desen tijden berepde hem de Stadthouder met alle sijne macht de stede van Leyden te belegghen / maer de ingeseten eñ poorteren van Delf/ Haerlem eñ Amstelredam waren onwilligh/ ende en wouden upt hare steden niet / so dattet vertoogh totten derden dagh van Maerte / want hierenbinnen quamen veel knechten int lant/ende worden vanden steden aengenomen. De Regenten ende Overste van Haerlem/ als sp het innemen van Leyden hadden vernomen/ontboden terstont by hen opt Stadthuys alle de rijckste ende machtigste vander stede / begeerende van hen eenen eedt ghedaen te worden / dat sp gheen rumoer ofte commocie inder stede teghen henlupden maken en souden / maer dat sp die stede wilden houden in goede ruste / vrede ende eendrachtigheyt: so beloeft ende sweert ons weder/ sprack de rijckdomme vander stede/ dat ghy buyten ons consent geen Capiteynen noch soudenieren ende knechten innemen en sult/ende wy sullen doen dat ghy begheert/ ende aldus swoeren ende beloofden sp malkanderen te doen ende te onderhouden dat elck begeerde. Onlanck hier na quamen binnen Rotterdam ende in den Haghe vele soudenieren ende knechten van des Hertogen wegen/ende doe wert geordineert dat heer Ian van Ranst Marckgrave van Antwerpen/ trecken souden binnen Haerlem/met vier of vijf hondert knechten/eñ binnen Haerlem komende omtrent S. Matthijs dagh/werter eé groote commocie teghen den Regenten vander stede/ dat sp tegen haren eedt ende belofteniſſe dit lieten gheschien/waerom dat sp te rade gingen ende gabense weder oorlof / want sp voor een oploop beducht waren/ ende eer dat die knechten tot Hillegom waré gekomé/ so lieten sp die wederom komen inder stede/ want daer en binnen hadden sp versiert ende voorgesteken/dat die van Bakenesse alle den Regenten ende Oversten van der steden met andere vander Cabbeljaus partije doot slaen wouden / ende aldus quamen sp weder binnen. Ontrent dese tijdt quam Ghijsbrecht van Raephorst/ Iacob vanden Woudé swager/ ende begreep dat hups te Warmont/andere 't hups te Alkemade eñ het hups te Endegeest inden Ambocht van Oestgheest / daer sp die van Leyden mede dwinghen wouden. Die van Leyden togen upt eñ pilgeerden eñ beroofden 't hups ter Does eñ 't hups te Sweeten/eñ op 't hups te Zijl leyden sp haer knechten om de stede te bewaren / daer na lieten die van Leyden een blockhups opslaen aende upterste meulen buyten de Haeghpoorte / ende een aen de Kepnsburger-poorte/ende braken de bruggen daer ontrent op / om niet lichtelijck aen die stede beloopen te worden/ende sonderlinc een uytnemende sterck blockhups/ dat sp deden slaen op de Meulen-werf / neffens Heymans brugge over/ daer sp die van Haerlem ende Amsterdam mede bedwonghen/ dat sp niet ter Goude waren en mochten. Soo ist gebeurt datter een groote commotie eñ tweedracht opgestaen is in dé lande van Hollant/wie dat dese soudenieren ende knechtē betalen souden. De Oberste Regenten vander stede diese ontboden hadden / wouden hebben datse de ghemeenten vanden steden betalen souden / want sp upt bevel des Princen daer ghekomen waren om de Landen te beschermen/daer de gemeynten op antwoorden: Laetse dan betalen diese geroepen ende doen komen hebbé/ want als ons Prince komt/so sullen wy voor 't welbaren van desen Landen doen alle dat ons mogelijck is/ eñ waer hy voor-gaet daer sullen wy hem volgen. Op dese tijt lagh de Marckgraef van Antwerpen heer Ian van Ranst. binnen den Dorpe van Alphen van Princen lants wegen/met een deel knechten / dese wert in meninghe te trecken om te betrachtigen dat Blockhups staende op de Molenwerf / neffens Heymans-brugghe over. Die van Leyden dit vernemende/ende oock mede dat opt Blockhups groot ghebreck was van victaelghe / maechten hen reede ontrent S. Gheertruyden dagh/ende namen 400. knechten ende dupsté Poorters wel getuyght / om dat Blockhups te spysen ende den Marcgrave te gemoet te gaen/ vanden welcken Capiteynen waren heer Reyer van Brosthuysen/Henrick van Rebelt/ Dirck Potter upten Hage. Ende als sp quamen tot Rijnenburgh by Coudekerke/ende de Marckgrave vernam dat die van Leyden uytgekomen waren/ heeft sijn opset laten vallen/ ende is haestelijck ghetogen van Alphen / passerende door Bussoop ende Haerswoude / daer sp vande gemeenten ende boerē een wijl tijts geschut worden/ overmits een blockhups dat sp daer op geslagen hadden/beducht wesende voor brant ende pilgeringe van der voorseyde knechten/maer int eynde lieten sy se passeren door haer dorp op goeden geloobe/ende alle de Dorp-lupdé van Haerswoude stonden opten kerckhove/ende daer voor by rijende wasser een vanden achtersten knechten die een vanden boeren een spiesse ontnemen woude/ daer de ander tegen was / waer by datter een kleyn schermutsinge gebiel / datse vier boeren opt kerckhoff doot schoten. Ende als die van Leyden gekomen waren op ten Meenenwegh om den Marcgrave t'onderschepen/vonden sp alle de bruggen opgheworpen/ doe liep Dirck Potter metten knechten de Hoogebeense baert op/ ende beliepen den Marckgrave binnen Benchuysen/eñ schoten seer vreeselijc op malkander/ende stende dat groote heyr aenkomen/ vochten sp hen selben daer door. De Marckgrave was in groot perijckel/want hy was onder de voet geslagen / eñ sijn stede wert hem benomen / maer met grooter kloeckheyt ontquam hy met sijnen knechten door heymelijcke wegen ende toepaden binnen Delf/eñ d'ander quamen weder binnen Leyden onbeschadight/ uytgheseyt eenen die wert hen ontrent 't hups te Sweeten afgeschoten. Daer na zijn de Stadthouder ende Marcgrave met veel volcx van

wapenen

wapenen gekomen voor de stede van Leyden / t'saterdaeghs snachts te middasten/eñ vonnen stormenderhant dat Blockhuys bupten de Raeghpoorte aen den uptersten meulen/eñ verbranden vijf meulens ende een deel hupsen daer bupten staende / waerom dat groote beroerte inde stede was/ovemmits den brant / beduchtende de stede te verliesen / twelck doen al kampelijck stont: ende van desen tijt voort worden die van Leyden seer benauwet / dat sy nerghens upter stede komen en dorsten sy en worden gevanghen.

In dit Jaer van Lxxxj. opten vijfsten Maert/ginc men droogh voets over de Rivière ghenoemt de Wiel/ tusschen Geervliet ende Henvliet / ende binnen vijf daghen daer na als dat water weder ghewassen was/ ginckmen daer weder over de selve Rivier opten Yse datter soo seer ghevrosen was.

Hoe dat heer Ian van Egmont heere Willems soon, de stede van Dordrecht met subtijlheden wan ende bekrachtichde.

DEsen tweedracht aldus continuerende ende elc sijne macht toonende/so hebben die van Leyden seer neerstelic gesolliciteert eñ verbolght aendē Prince om remissie te verkrijgen van 't ghene dat sy misdaen mochten hebben doort inmenen bander stede/ eñ om te verkrijgen tregiment bander stede / ende deden groote beloften / beloosden groote somme van penninghen te geven/ende hier toe waren hem seer behulpelijc de steden van Dordrecht / vander Goude eñ van Schoonhoven/eñ onderwonden hen des vele. De Prince willende dat lant in rusten ende vreden settē/nam op selver in persoone in Hollant te komen / ende quam ontrent middasten in de stede van Breda / den welcken heere Engbert Grave van Nassauwen feestlijc eñ gracieuselijck ontfing ende tractteerden eerlijc:so quamen daer weder by hem die van Leyden eñ van Dordrecht om der voorsz saken willen / eñ worden genoegh te vreden gestelt / ende verkregen haren wille redelijck. Op desē tijdt lagh binnen der stede van Gorrichom als Castelepn heere Ian de jonghe heere van Egmont teghen den aenloop der Gelressen / ende onthielt by hem de ballinghen van Dordrecht vander Cabbeljaus partije/soo worden den voorsz heere Ian van Egmont aen ghebrocht dat Adriaen Ianſz Schout van Dordrecht eenighe schandelijcke woorden ghesproken hadde opten heere van Egmont. Doe ontboot hem de Heere van Egmont/ dat hy sijne Stede wel bewaren soude/ want hy was in meeninghe tot Dordrecht te komen by schoonen daghe ende niet by nachte/ende doen hem reden gheven van 't ghene dat hy van hem ghesproken hadde/dwelcke hy niet en achte/ende liet de Stede qualijcken bewaert. Soo is heere Ian van Egmont metten ballinghen van Dordrecht t'schepe ghegaen opten sesten dagh van Aprille/ ende is des smorghens te seven uren gekomen voor de stede / ende de Schout was op dien tijdt aen de waterpoort / ende vraeghde dē eene schipper genoemt Ian Theunſz. wat hy brochte/hy sprack: Heer Schout allerley goet/ dat ick haest lossen sal. Ende de Schout inde stede ghegaen wesende/ginghen sy alle ghelijck upter schepen wel getuyght ende geharnast ter stadt waert in. De Overste bander stede dit vernemende/vielē terstont int harnas eñ quamē den anderē tegen/ eñ daer gebiel een schārpe schermutsinge tusschen beydē partije/ eñ int vechten sloegh heer Ian van Egmont met hulp sijnder vrienden die by hem quamen / den Onderschout doot ende Gielis Ariaensz Burgemeester / de andere dit siende namen de vlucht en weken achterwaerts. Doe sant heer Ian van Egmont terstont een bode aen Heere Philips de bastert Capiteyn van Rotterdamme/ dat hy hem senden wilde dry of 400. knechten / van welcken tijdinge de bastert seer verwonderde dan sulcken vromen daet/ ende sant hem by na alle de knechten die hy hadde/van welcker toecomste heer Ian van Egmont seer verblijt was eñ gestarct/ende mits deser hulpe ving hy ontrent cc. poorters bander Heer partije / onder dewelcke dat oock ghevanghen wert Adriaen Ianſz de Schout van Dordrecht. Dese dingen dus geschiet wesende/verhieven hen seer de Cabbeljaus eñ grepen eenē moet/maer de Heer waren met allen seer verslegen eñ desperaet/ ende de Gelressen begonnen ooc als doen wat te besatē/ eñ deden so veel quaets niet als sy te voren wel ghedaen hadden / want de stede van Lederdam wert overgegheven in handen van Jonckheer Iasper van Culenburgh voor alsulcke schade als hy hadde met sijne gevangenisse in Vrancrijc/ende dit voor consent eñ believen vanden Prince/maer niet lange daer na resigneerden eñ over gaf dese Joncheer Iasper van Culenburg/ de stede van Lederdam den heere van Egmont.

By-voeghsel, nopende het innemen van Dordrecht. Door W. V. G.

HEer Jan van Egmont (diemen doen upt blepnachtinghe Manck Ian noemde) heeft secretelijck doen berepden twee langhe Maes-schepen/geladē met Rijs/ daer onder in laghen ontrent 150. Enghelschen/daer Capitepn af was Sir Thomas Auritz, ende voorts eenige andere knechten / ende hy selver met Jonckheer Anthonis B. sone van wijlen Philips Hertoghe van Brabant/Jonckheer Michiel, heeren Ians jongher broeder van Bergen op Zoon/Otto van Egmont/naermaels heere van Kienenburg/ ende met hen veel ballingen van Dordrecht vander Cabbeljauscher partije / die tzedert het Jaer 1477. upter stede ghebleken waren/onder andere Saris van Slingelant Sariſz ende sijn tsavonts laet den 5. Aprill 1481. t'schepe ghegaen/ ende quamen smorgens aent Groote hooft aen/ ghelijck ofsse inde oude Haven hadden willen varen. Den eenen Schipper Iab Matthijssen was te Dordrecht wel bekent: den Schout Adriaen Ianſz daer doen zijnde / vraeghden hem wat hy geladen hadde? Hy sepde Rijs ende allerley goet dat ick haest sal lossen: ende deselve binnen zijnde ghegaen / wert de losse ghegheven/die was Vierjarigh Rijs, Rijst op in Gods Naem: ende daer mede de verborgene opstaende / sijn snellijcken wel gewapent de stadt ingeloopen / hebbende elck een witten Keus doeck om de armen/ ende quamen al voor t'Stadthuys/dat doen op de Tollebrugge stont / al eer sy wederstant vonden: De Schout met sijnen Onder-schout / den Burgemeester Gillis Adriaensz ende de Borgers hen haestelijck wapenende/ sijn haer vranden tegen gegaen / om die weder upt te drijven/ so dat het aldaer op een vechten quam: de Burghemeester Gielis hadde upt haestigheyt in plaets van een helmet / eenen koperen pot op sijn hooft gheset/ ende komende geloopen tegen heer Ian van Egmont/ sepde hem: Manck Ian wat maeckt ghy in mijn stadt? ende wert daer op hen verslagen / des de Burghers de moet verlozen gaven / ende liepen om hen te salveren: ende de vranden werden de stadt meester. De Schout Adriaen Ianſz ende Dierck Govertſz van Beemont out Burghemeester/met wel 200. Burghers/ werden gevangen. Den voorsz Schout ende Burghemeester werden inden Haghe geboert / ende aldaer doot bedrijft van haer quaetwilligen upt partijschap onthalst / Saris van Slingelant wert doe vereert met het Schoutambacht/Jacob Damasz van Mimmebeeck / die mede balling was geweest / ende sich te Heusden onthouden hadde/wert Burgemeester: ende in plaets vande negē Schepenen/ als Symon Gout, Claes Vastartsz Dierc van Beemont, Lambert Gheeritsz. Cornelis Henrici Cornelisz, Willē van Neck, Meester Willem vander Schoor, Cornelis Adriaensz, ende jonge Adriaen van Oversteghe heeren Iacobsz werden by den Koningh Maximiliaen, zijnde doe binnen Dordrecht / ander 9. ghekozen ende ghereet den 28. April: hoe wel den tijdt niet om en was/ende eerst den 29. September behoorde gheschiet te zijn/volgende de nieuwe hantvest / ghegheven int jaer 1477. te vozen. De nieuwe 9. Schepenen waren dese/ die te vozen upt de Stadt hadden moeten wijcke/Baertout Leunisz, Willem Samekoop

Iacobsz

Iacobſz. Geerit Corneliſz Cornelis Buys, Tielman Oom heeren Godſchalcxſz Adriaē Pallaes Ianſz Ioos van Muylwijc Gerritſz Ian Oem Diercxſz. namaels Schout/ende Otto van Slingelant heerē Otten ſone/ des nieuwen Stheuts Saris boozſz Ooms ſone.

De Cabbeljauſche plegen te draghen grauwe Bonnetten/ de Hoerrſche roode / ende als d'een de overhandt hadde / ſneden ſy haer wederpartije de Leer upt/oft de krupn vanden hoet of bonnet.

Hoe dat de Hertoge Maximiliaē derdewerf in Hollant quam, ende vande Iuſtitien die daer doen geſchieden.

OPten viij. dagh van Apzil repſde de Pzince upt de ſtede van S. Geertenberghe / ende quam des abonts tot Rotterdam / met veel edele mannen/ heer Pieter Carondillet ſijn Cancellier/ de Grave vā Wirtzenburgh/de Grave van Naſſouwen/ de Gravē van Polen twee ghebzoeders / Grave van 's Hoerle/ heer Baltazar van Wolckenſteyn/met meer ander heeren ende Ridderen/ ende daer komende / quamen hem te moet heer Iooſt van Lalleyng Stadthouder van Hollant/heer Aernt van Zevenbergen/heer Anthonis de Baſtert van Brabant/heer Ian vā Kanſt/met meer andere Ridderen ende Edelen. Op die ſelve tijt quam daer mede de gedeputeerde van der ſtede van Leydē/ om te verwerven vanden Pzince quijtſcheldinge van hare miſdaet / ende door ſtercke informatie der ſteden van Delf/Haerlem ende Amſtelredam/en mochten ſy anders geen antwoozt krijgen vanden Pzince / dan ſy te bozen ontfanghen hadden / als boozſz is. Van daer repſde de Pzince des Donderdaeghs booz Palmendagh/ende quam ter Goude / daer hem ontfingh heer Willem van Egmont/heer Ian van Waſſenaer / ende heer Ian van Cats/ende van daer toogh hy nae Oudewater. Als heer Reyer van Broechhuyſen met ſijne adherenten dit vernamen/die een kloet ſcherpſinnigh man van oozloge was/aenmerckende dat de ſtede van Dozdzecht/aldus ingenomen was/ dewelcke een ſleutel van Hollant was/ende dat de Pzince ſelver int lant was / merckte wel dat hy daer niet langhe dueren en mochte / ende heeft hem daer toe gheſtelt met grooter kloeckheyt ende ſubtijlheyt van daer te komen. Cozt elijck hier na quam de mare dat heere Reyer' ruymen woude / als hy dede / want hy ginghy inder nacht upt Leyden/met alle de knechten/ende metten genen die met hem ingekomen waren / na de ſtede van Woerden toe/ achter hem vellende ende ter neder ſlaende alle bomen/ over dwers ſtaende aen den hoogen Rijndijc / om dat men hem niet lichtelijck achterbolgen en ſoude / ende ginghy ſoo hepmelijck verby Woerden/na de ſtede van Montfoozde. De Heeren vanden Rade des Pzincen dit vernemende / ende dat de Heere van Montfoozde niet binnen der Stede en was / inſozmeerden ſy den Pzince dat hy ſelver in perſoone quam booz de ſtede van Montfoozde om die ſtede in te nemen / ende den Heere van Broeckhuyſen te bangen met ſijne medegheſellen. Soo is dan de Pzince met ontrent ſes hondert knechten gekomen booz de ſtede van Montfoozt/ ende eyſchede die poozten opgedaen te wozden/ ende dē heer van Broeckhuyſen daer upt te hebben / tweleke hem altemael geweygert wert/ ende begonnen ſeer upt der ſtede te ſchieten/met buſſen ende kloebers/want de Pzince doe in groot perijckel ſtont / dat ſijn edel perſoon by na met eender ſerpentijne kloote geraeckt hadde ghe weeſt / waerom dat ſy vele bozpen int Lant van Montfoozde verbranden ende veel ſchaden daer deden ontrent de ſtede van huyſen ende wooninghen te barnē. Daer na opten Palmenſondagh repſde de Pzince van daer/ende quam tot Schoonhoven/daer hy eerlic ontfangen wert vanden Caſteleyn Gerrit van Aſſendelf/ ende vanden poozteren. Doe dede heer Iooſt van Lalleyng de Stadthouder by hem komen van Vyanen/ Jonckheer Walraven van Bredenroede ſijnen Neve/ eñ preſenteerdē den Hertoge Maximiliaen dien minlijck ontfing/ende tracteerden gracelijck. Des maendaeghs quam de Pzince weder ter Goude / daer doe een generale daghvaert gehouden werdt vanden Hollantſchen ſteden/ des dijnſdaeghs toogh de Pzince van der Goude / ende quam te ſchepe tot Lepderdozp toe/ daer hy opt laat trat/ ende ging te voete in goeder ordinantie nae de ſtede van Leyden / daer die van Leyden meeſt vanden Rijckdomme hen teghens quamen aen der Poozteren int ſwarte ghekleet / ende vielen op haer knyen/biddende om gratie/ preſenterende hem de ſleutelen vander ſtede. De Pzince meer ghenepght tot barmhertighepdt dan tot Juſtitie/ dedeſe opſtaen ende namſe in genaden/ ende moeſte hem booz hare beteringhe geven L. M. gulden/ende xviij. mannen om ſijnen wille daer mede te doen / die hy naemaels al in gratien nam. De Pzince binnen Leyden weſende/Dirck Potter met meer andere die opt huys te Zijl gegaen waren/waren vande Marckgrave van Antwerpen daer af ghehaelt / vanden welcken datter vier af ghercht wozden opten Witten donderdagh/ ende op Raden geſet/eñ Dirc Potter ende Pieter Arienſz met noch een/ werden gerecht opten Paeſchavont/ende Dierck ende Pieters hoofden werden gheſet op de Hooghwoertſe poozt/ende haer lichamen wozden opt Kerchof begraven / maer de derde wert mede op een rat gheſet. Dit gedaen zijnde/repſde de Pzince na den eten in den Hage/ende daer weſende heeft hy doen bannen upt alle ſijne landen ende heerlijcheden/heer Ian Burggrave van Montfoozde / heere Reyer van Brzoechhuyſen Ridderen/Henrick van Nievelt met meer andere/ ende dede confiſkeren ende alle haer goeden toeſlaen die ſy in ſijnen landen liggende hadden/ eñ de Pzince gaf Balthazar heer van Wolckenſteyn ſijnen Neve de heerlijckheyt van Purmerende met ſijnen toebehoozen / dat hy namaels verkoft heer Ian den eerſten Grave van Egmont. De ghebanghen vanden Hoecx partije van Leyden/wozden allegader inden Hage gebzocht / daer Floris Heermalen een eerlijck rijck man een af was/ ende Ian van Rietvelt Pzocureur ghenerael bzocht de ghebangen Hoecx van Dozdzecht ook in den Haghe/ onder welcken dat ook was de Schout van Dozdzecht:eñ deſelijcx de gebangen vander Goude / ende van Schoonhoue/maer Kerſtant Hermanſz Schout vander Goude eñ Govert Kloy, met meer andere van der Goude / ende van dier partijen waren te bozen al eer de Pzince binnen der ſtede quam / upter ſtede ghewiſen tot Vtrecht. Ende kozts hier na quam Pzou Margriete Pzinceſſe / Hertoghe Kaerls weduwe van Bourgongien in ſGrabenhage / ende badt booz allen deſen ghebanghen/waeromme dat op die tijt niemant inden Hage van deſen ghebanghens gherecht wozden. Des dzdaeghs nae Paeſſchen repſde de Pzince nae Dozdzecht / daer weſende quamen hy hem heer Frederick van Yſſelſteyn/ende joncheer Willem van Egmont / die nu eerſt upter ghebanckeniſſe van Kopenagen gekomen waren/ daer ſy ontrent dzp jaren in ghelegen hadden/ende van daer repſde de Pzince na Cozrichom/ende boozt na Brabant. Kozts hier na gebiel binnen Dozdzecht onder den knechten een ſchermutſinge tuſſchen den Engelſchen ende Zwitſen/waerom dat heer Ian van Egmont xv. vanden gebangen inden Haghe ſandt / op datſe hem niet ontgaen en ſouden. Daer na opten viij. Auguſti werdt de Schout van Dozdzecht ende Dierck van Beemont / eertijts Burgemeeſter/een eerbaer out man/ inden Hage gerecht/ ende alle de ander ghebanghens vander Hoecx partije werden upt allen des Heeren landen gebannen.

Hoe dat Hertoge Maximiliaē Hof hielt vandē gulden Vlieſe ofte Toyſon, ende hoe ſijn outſte ſoon Philips Ridder geſlagen wert.

ALſoo de jonge Kaerle heer Adolfs ſoon van Gelre/int hof van Bourgongien bewaert was / ende de Hertoge van Cleve veel plaetſē vandē Gelreſſe inne hielt / ſo oozlogden de Gelreſſen ſeer opten Cleefſchen ende Brabanders/ eñ beſonder ſoo deden die van s' Hertoghen boſſche groote ſchade inden Lande van Gelre/

Digitized by Google

Gelre/eñ stichtē roof ende brant ontrent Bommel eñ Bueren. Ten lesten deden die vanden Bossche die starcke blockhupsen slaen voor de stede vanden Grave daer sy seer af benaut waren / dat sy tot Niemagen niet komen en mochten/eñ so sy geen victaelge en kregen/gaven sy hen ten lesten op in des Princen handen/ ende wert doe ter tijt incorporeert met Brabant/alsoot een out leen van Brabant is : soo bleven nachtans de Ghelressen seer hart/ ende verweemden hen al gheheel vanden hupse van Bourgoengien / ende en wouden des Princen Officieren niet meer ontfanghen : Waerom dat de Prince opghenomen heeft den Gelressen te bedechten / ende al eer hy dit bestaen wilde / soo heeft hy gheordineert die vermaerde feeste vander Orden vanden gulden Vlies / dwelck hy ordineerde in de stede van des Hertoghenbossche / ten welcken feeste dat vele Ridderen / Heeren ende andere Edelen quamen/ maer vander Orden en compareerden niet meer dan ses Princen / als de Grave van Remont des Hertoghen soon van Savoyen / des Koninginnen broeder van Vranckrijck / Heere Adolf van Cleve Heere van Kabensteyn / heere Engbert Grave van Nassouwen/ heere Ioost van Laleyn Stadthouder van Hollandt/ heer Ian van Lannoy/ende heer Willem de oude Heer van Egmont: Daer nae quam daer mede Vrouwe Maria Hertoginne van Oostenrijcke/van Bourgoengien/&c. met haren eenigen soon Philips, out wesende drie jaer/ende wort daer by bevele des Princen vanden heere van Kabensteyn Ridder ghemaeckt inde groote kercke opten hoogen altaer/ ende dit geschiet wesende/ wert hy mede aengenomen inden orden vanden guldē Vliese: ende op de selve tijt worden de Graef Martijn van Polen/eñ heere Ian van Waleyn des Heeren soon van Bergen aen soom mede inder selver orden ontfangen. De Prince hadde zijn logijs int Kloosster vanden Iacobijnen. De feeste vander Orden geduerende/was daer groote triumphe eñ blijschap van tornieren ende andere Ridderlijcke septen ende oeffeninghen van wapenen. Op dese tijt quam de Koningh Lodewijck van Vranckrijck met grooter macht om Vlaenderen te bedechten ende in te winnen / maer daer wert weder gesproken van bestande/dwelck also geschiede/eñ daer wert een bestant gemaect een jaer lang duerēde / maer want de Koopmanschap genen loop en hadde / eñ het grooten dieren tijt van hoorn was / so mishaghede dat den Vlamingen seer.

Hoe dat de Prince onder hem brochte dat lant van Gelre.

ALs nu dese feeste vander Orden vanden gulden Vliese gheeyndet was / ende dat bestant tusschen den Koning eñ den Prince gemaect ende gesloten/ heeft hem de Prince bereyt om te trecken op de Ghelressen / ende die te brenghen onder sijne onderdanicheyt. Dit vernemende die van Nyemagen / Tiele ende Bommel / met meer andere steden/zijn ghekomen tot des Hertogenbossche/ ende hebben hen wijselijck beraden ende laten informeren/ ende hebben pays eñ vrede metten Prince gemaert/ende beloofden hem te hulden ende te ontfangen voor een Hertoge van Gelre/dwelck alsoo gheschiet is / want de Prince is ghekomen met grooter macht van volcke binnen de Stede van Nyemagen/sy ontfingen hem met groote triumphen voor eenen warachtighen Hertoge van Gelre / doende hem hulde ende eede / ende desghelijcken deden doe voort de andere steden van Gelreland. Doē trac hy tot Remonde om te bedwingen de ongehoorsaemheyt eñ rebellicheyt der stede van Venlo / maer sy bereyden hen om den Prince te wederstaen met alle haer macht. Eñ als sy seer banden Prince benaut werden / begheerden sy ten lesten sijne ghenade / ende gaven hen op behouden haer lijf eñ goet/ende de Prince quam binnen der stede ende wert aldaer gehult ende ontfangen / ende voort in de ander steden desghelijcx voor een Heer ende Hertoge van Ghelre/van sijnder Vrouwen weghen de Hertoginne.

Hoe dat een groot oorloge opgestaen is tusschē heer David van Bourgongien Bisschop, ende sijne stadt van Vtrecht. Mitsgaders vande doot van Hertogh Ian van Cleve.

TEr wijlen dat dese dingen in den lande van Gelre gheschieden/soo heeft heer David van Bourgongien Bisschop van Vtrecht een aenslagh genomē met sommighe van sijn vrienden binnen Vtrecht / als dat de selve een beroerte in der stadt maken souden op eenen seheren dagh/ende woude ooch selber in persoon opten voorsz dagh binnen Vtrecht komen met synder macht om sijn vrienden te helpen/ende sijn vpanden te vangen ende upter stadt te verdrijven. So ist dan gheballen opten vj. Augusti/ datter een groot oploop van gewapent volck opghestaen is inder stadt tegen Heer Ian Burggrave van Montfoort/eñ sijn vrienden/ende alle de heele ghemeenten vanden burgeren quamen op hem gedrongen/ maer als hy eñ de sijne der stadt bannier ontwonden hadde/so liepen alle de burgeren meest ter Plaetsen/ende vpden genen die de bannier hadden/ ende dese die met listigheden de bannier hadden verkregen/waren alle des Burggraven vrienden. Daer gheviel een kleyne schermutsinge onder den burgeren/ soo datter ontrent 5. oft 6. man geslagē werden / ende vele ghevanghen/ van den welcken de heer van Montfoort alle de heymelijcke aenslagen ende voornemē des Bisschops vernam. Als de Bisschop David dit verhoorde/was hy seer ghestoort / om dat sijn aenslagh tot synen wille niet vergaen en was. Een weynigh tijdts hier na / is heer Frederick van Yselsteyn upt bevelen des Bisschops gekomen voor de stadt van Vtrecht/ stichtende roof ende brant/eñ dede veel quaets/nemende vele gevangen / ende dede de stadt van Vtrecht ontseggen/ende voorts na desen werter een openbaer orloghe tusschen den Bisschop eñ sijne stadt van Vtrecht. Ontrent 14. dagen hier na/ als de Prince alle dinghen ende saken des lants van Gelre in goeden punctē ende ordinantie had gestelt / so is hy gekomen tot Wijck te Duersteden vpden Bisschop/ ende hadden daer tsamē veel heymelijcke sprake eñ secrete raden vanden staet des lants van Hollant: ende van daer trac hy tot Brussel/want sijn Vrouwe de Hertoginne in arbeyt gingh/ eñ baerde een sone/die wert genoemt Franciscus, nae den Hertoge van Bartangien/dien upter Vonten gheheven hadde/maer hy sterf jongh inder wieghe.

In dit selve Jaer van lxxxj. in September / sterf de vrome Hertoghe Ian van Cleve/ Grave vander March/ die sijne landen rustelijc ende vredelijck hadde geregeert ontrent 37. jaren: hy hadde te wijve Ysabele Grave Ians dochter van Stampus eñ Nevers/ ende hadde daer by 5. sonen eñ 1. dochter / als Ian die na hē Hertoge wert/Adolf, Engelbert, Dirck eñ Philips, eñ sijn wijf de Hertoghinne sterf daer na int Jaer van lxxxij. sijn outste soon Ian is gheworden Hertoghe van Cleve/ Grave vander March/&c. hy kreegh van den Hertoghe Maximiliaen de halve stede van Aernhem tot eenen onderpande van een groote somme van penningen/die sijn Vader Hertoge Ian van Kleve geleent hadde den Hertoge Maximiliaen, inden oorloghe des lants van Gelre / eñ de ander helft vander voorsz stede kreegh Hertoghe Willem van Egmont onder sijn heerschappije / maer weynigh tijt hier nae verdreven de Cleefsche den voorsz heer Willem upter stede van Aernhem/ende vorchten die stede onder haer subjectie. In 't selve Jaer conquesteerde de Hertoghe voorsept by na de heele Velue metter stede van Wageninghen/ ende vorchtse onder sijn heerschappije / verdrijvende daer upt alle de vrienden des Princen Maximiliaens, ende des heeren van Egmont.

Hoe datter een groot oorloge geresen is tusschē den Hollanders ende de stadt van Vtrecht.

ALs de Prince een wijl tijts tot Brussel hadde gheweest ende de Princesse sijn vrouwe genesen was/ is hy weder inden lande van Hollant gekomen/eñ quam opten elfsten dagh van September in s' Gra-

ven

venhage: Ende daer wert een generael daghvaert gehouden van allen den steden van Hollant/ alwaer ghetracteert wert vanden toekomenden oorloge tegen de stadt van Vtrecht. Ende als de Prince sagh dat sp ubtermaten genepght waren totten oorloge / gaf hp daer toe sijn consent/ want sp vermaten hen binnen eender maent de stadt van Vtrecht metten gheheelen Nederstichte tot haren wille te verkrijghen / waeromme dat de Prince van stonden aen de stadt met allen haren hulperen deden ontseggen. Die van Vtrecht dit vernemende/versagé hen van vele soudenieren eñ knechten/ende van allen des hen van noode waer/ ende togē upter Stadt met grooter macht voor 't hups te Nienroede/dat sp wonnen ende destrueerdē: desgelijcx wonnen sp mede 't hups ten Hamme dat sp oock verwoesten/ende dat hieromme/want haer vpanden dese slotē besaten ende inne haddē. De heere van Pfelstepn hadde dat hups te Eembrugghe ghespijst ende versien van knechten ende alderhande artelrije / ende dit wonnē sp mede/eñ destrueerdent op S. Lambrechts dagh. Daer na opten xij. September quamen de ingeseten vander stede van Montfoort met sommighe knechten / ende stichten roof ende vpant int lant van Pfelstepn/ eñ als sp metten roof weder-keeren wouden na Montfoort/ so wert hen de wegh ondergaen van sommige repsigers ende voetknechten van Pfelstepn/ eñ daer gheviel sulck een schermutsinge / soo datter ontrent xxb. Man gevangen werden/eñ d'ander werden geslagē/oft ontliepen/ende sp benamen hen met kracht den roode weder. Op dese tijt hadde de heere van Montfoort groote audientie inder stadt van Vtrecht/ende dede een ubtermaten sterck blockhups slaen op de nieuwe Vaert/ eñ sette daer op kloecke vrome knechten/ende voorsag dat met veel victaille ende anders dat hen van noode was. Dit vernemende de heer van Pfelstepn / vergaderde haestelijck een deel Soudeniers te paerde ende te voet/ende quam voor dat blockhups/meenende hen dat af te loopen ende te winnen/ maer sp weerden hen vromelijcken/ eñ schoten seer op de Pselstepnsche/ eñ sagen dat sp daer op niet winnen en mochten / staken sp dat vper in sommige hupsen vant dorp/eñ verbranden dat/eñ aldus wert dit oorloge van dage te dage arger eñ quader/eñ deden malkanderen groote schade/maer int Sticht worde de meeste schade ghedaen met sommige dorpen te vranden. Int eynde van September track de Prince weder na Vabant / daer een groote generale daghvaert beroepen was vanden machtichsten ende edelsten sijner landen / om sonderlinge noodlijcke saken den gemeenen landen aengaende.

Item in dit jaer was een groote strijt tusschen Koning Eduwaert van Engelant/ende Koninc Iacob vā Schotlant/ende daer waren eenige gesonden upt desē landen de Engelschen te hulpe / ende de Koningh van Vrancrijc hadde oock veel krijghsvolck gesonden over de zee dē Koninc van Schotlant/ daer wert veel volcx verslagen van beyden zijden/ maer meest vanden Engelschen/want de Schotten de victorie hadden.

Hoe dat die van Amerssoort ter neder getogen werden van des Bisschops van Vtrechts Capiteynen.

INde maent van September heeft de Bisschop van Vtrecht doen vergaderen veel volcx van wapenen te peerde eñ te voet/daer Capitepnē af warē de heer van Pfelstepn/Jonckheer Willem van Egmont sijn broeder/heer Evert van Wilpen / heer Ian van Cats/ eñ Petijt Salisaert Ridderen/met meer andere Ridderen eñ Edelen: dese Petijt Salizaert was een vermaert Ridder/ende vande Koning van Vrancrijck upt sijne goeden eñ heerlijckheden verdreven/ende hadde onder hem vele kloecke mannen upt Gascoengen. Dese Capitepnen sijn gekomen opten xxij. Septemb. ontrent de stede van Amerssoort/ende hadden hen gestelt in 2. battaelgen / de eene was gheordineert om alle de Beesten upten velde te nemen ende wech te drijven/ ende de ander hadden hen gestelt in hepmelijcke laghen. Die van Amerssoort siende dat haer Beesten upten velde gerooft ende wegh gedrevē werden liepen int harnas/ eñ sonder ordinantie eñ regel quamen sp upter Stede gheloopen om dit te keeren/ende den anderen den roof weder te benemen/eñ als sp die lage waren gepasseert resen d'ander op ende quamē van achteren/ eñ die ander keerden hen omme/eñ besingelden die van Amerssoort alomme/eñ bestonden die aen te vechten van voren ende van achteren. Die van Amerssoort siende dat sp dus van allen zijden aengevochten werden/ende dat hen de vpanden altijt naerder quamen / en wisten niet of sp vlien oft blijven staen wouden / ten lesten werden sp verbaert/eñ elc sach om een goet heen-komen/ ende d'een liep hier ende d'ander daer: ende in dit vlien werter ontrent 100. vanden Voorderen doot gheslaghen/ ende 200. ghevanghen / die alle te Wijck totten Bisschop gesonden werden.

Hoe dat de Hollanders ter neder ghetogen werden van die van Vtrecht, op de nieuwe Vaert voor het Blockhuys.

HIer na inde maent van October hebben alle de Hollantsche steden vergadert veel volcks van wapenen upt haer poorterije by lotinge/om den Bisschop bystant te doen teghen sijne vpanden die van Vtrecht/ende ooc alle de kleyne steden eñ dorpen hebben sp daer toe gedwongen / dat sp luyden van Wapenen uptmaeckten/ende hadden geerne den Zeelanders ooc daer toe gebracht/ allegerende dattet een lantschap was / maer sp hebben hen des niet willen onderwinden noch moeyen/ want sp mercten dat alleen den oorspronck van desen oorloghe de twee Partijen teghen malkanderen was. So zijn dan eerst uptgherept die van Leyden/ende quamen tot Woerdē/ die van Haerlem ende Amstelredam/ maer de waterstedē ende dorpen van West-vrieslant quamen met schepen ligghen inde Eme / om die van Vtrecht ende Amerssoort te dwingen/ dat sp geen ingangh noch uptgang te water hebben souden. Die van Rotterdam ende Heusden togen na der Goude/ ende de heer vā Valeyn die Stadthouder/was op dese tijt binnen der Goude / eñ siende dat hy sterck van volck van wapenen was/ attenteerde hy te doen dat hy langhe tijdt van sinne was gheweest / want hy versette de Officiere vander stede die vander voerx parthijen daer noch dienden / ende sette weder in haer stede de ghene die hy tot anderen tijden ingebracht hadde/eñ doen sweerē dat sp nemmermeer weder na dat regiment vander stede staen souden. Als nu die van Voordrecht/ van Delft ende vanden Haghe daer oock gekomen waren/repsden sp doe alle gelijc na Pfelstepn. De principael Capitepnen van desen herē waren de Stadthouder voorsept / Graef Aelbrecht van Hoerle/eñ de Marckgrave van Antwerpen. De Bisschop was oock in meeninge met sijnen volcke by den Hollanderen te komen/ die op dese tijdt wel 8000. sterck waren/eñ zijn allegelijc getogē na Jutfaes/daer sp een kleyn slootken ter neder worpen / ende quamen voort op de Vaert om dat blockhups te winnen / daer zijnde quamen daer veel bussen eñ andere instrumenten van oorloge/die gesonden waren upt Vbabant van den Prince. Die opt blockhups lagen dit siende/deden die van Vtrecht een tepcken met groote yseren te maken om hen te hulpe te komen ende tontsetten. Die van Vtrecht verstaende by desen dat haer vrienden opten blockhupse in noot waren/versaemden alle haer macht van knechten ende burgeren diese mochten: daer oversте Capitepnen af waren/ heer Ian Burgh-grave van Montfoorde / heer Sweer van Montfoorde sijn Oom Ridderen / Jonckheer Vincent van Swanenburgh/ Joncheer Willem van Wachtendonck/ eñ Dirck van Zuplen/eñ zijn seer behendelijck upter stede ghegaen opten 13. October smorgens/ ende hadden haer volck geordineert in dry battaillē/eñ als sp ander weghe waren/ heeft de heere van Montfoort inden velde Vincent van Swanenburgh Ridder ghemaeckt / ende die maeckte voort Willem van Wachtendonc Ridder/ eñ heer Sweer van Montfoort maeckte Dirc van Zuplē Rid-

Digitized by Google

Ridder. Dit gedaen wesende/gingen sy seer stoutelijck ende wel gemoet na den Hollanders toe / niet twijfelende vander victorien. De Hollanders siende dit heyr aenkomen vermoeden dattet de Bisschop met sijn volck gheweest had / want hy gheseydt hadde te komen met grooter macht henlupden te hulpe: De Stadthouder met d'ander Capiteynen vernemende dattet die van Vtrecht waren/stelden terstont dat volck in ordinantien/ende de knechten maecte een aengang om die van Vtrecht te doen wijcken/ende weken weder aerselingh opten hoop / ende d'ander die dit niet en verstonden/ meenden dat sy weken / als de moet verlozen hebbende/eñ worden bluchtende/eñ riepen / al verlozen/ ende wierden aldus loopende / ende wierpen haer harnas/ geweer ende ander tuygh van hen/datse niemant keerē en mocht / ende die van Vtrecht verbolghdense van smorghens ten x. uren tot inder duysterer nacht / dat sy van noots weghen inde Stadt weder keeren moesten. Die vanden blockhuyse dit siende / schoten seere opten Hollanderen/ daer bleven al de bussen / instrumenten ende artelrijen/daer bleven gevangen de wimpelē van Dordrecht/Delft/Rotterdam ende Heusdē/ sommige liepen alle dat sy mochten na Schoonhoven / Oudewater/Yselstein eñ na Woerden/ niemant en sagh na den anderen om. De Stadthouder quam seer verbaest tot binnen Schoonhoven/de Marckgraef / de Grave van s'Heerle ende heer Ian van Cats rupmden oock met groote schanden tvelt. In desen strijt bleve gheslagen int verbolgen ontrent ix. man / onder welcke dat bleef Franck Ruychrock eñ Rutger vander Hayr van Dordrecht / daer verdranckter oock vele inde Lecke/ die hen daer bergen wouden: door welcke victorie die van Vtrecht seer blijde waren / ende quamen binnen de stadt / met hen hebbende wel over de 100. ghevangens/daer de Overste af waren / Floris Heerman die korts daer na van een quetsuere sterf / Willem van Boschuysē Bailliu vā Rijnlant/Foeye vander Does Gerrit van Rijswijck/ Cornelis Cruesing Houtwester van Hollant / Herpert van Foreest / Ian van Dorp/ Gerrit van Abbenbroeck/ Gerrit Cornelisz Capitepn van Dordrecht/Pieter Schaert van Dordrecht wimpelmager/Willem Florisz Bailliu vā Delflant/ Gerrit vander Del van Rotterdā/jonge Huybert, Iacob Stel, Ian Arentsz. ende twee Capiteynen van Heusdē: ende 't waer te beduchten gheweest / datter meest alle den hoop gebleven soude hebben/en hadde gedaē Lamber Melling Capitepn van Yselstein/die met een deel repsigers upt quam/ende hielt de vpanden met kracht staende/schermutserende / daer hy de Hollanders mede berghde/datse meest alle ontquamen/ ende aldus is elck weder inden sijnen getogen/ alle dese ghevangens worden swaerlijck gerantsoneert: Die van Vtrecht maechten haer stadt sterck/ende versagen hen van alle dat hen noodigh waren/eñ lieten noch een sterc blockhuys maken op de Vaert by het ander/daer sy 't landt van Hollant seer schadelijck mede waren. De Stadthouder ende d'ander Capiteynen schaemden hen des seer/dat sy dus schandelijck upten velde verjaeght waren van desen belegge/ waerom dat sy dagelijcks vele secrete raden hielden/om haer eer ende schade die sy geleden hadden te verhalen / ende namen voor hen vele aenslagen/ ende maechten den ghemeenen volcke vele dingen wijs/om weder groote schattingen te krijgen/ eñ weder een repse int Sticht te maken / want alle dat groot gelt upten steden ende vanden dorpen geschattet was/was sdaeghs te vozen eer dese schoffierlijckheydt geschiede/int heyr gebzocht/ daeranen den soudenieren eñ Capiteynen mede betaelt soude hebben / eñ was nu in desen loop al verstropt ende gerooft/waeromme dat de schamele ingesetenen vanden steden jammerlijc geschat werden/de arme luyden moestent geven/ende leden daer toe grooten honger: de Dorpen gaven oock soo groote schattinghen dattet niet om seggen en was/ sy moestent gheven/hadden syt of niet / sy verkochten bedden ende huysraet voor de helft min dant weerdigh was/eñ 't werde al arm eñ hijster dat inden stedē ende Dorpen gheseten was: maer het alderquaetste was dattet een grooten dieren tijt was van hoorn / datter (och laten) vele van honger storven met hare kinders/ om der grooter schattingen wille/ eñ niemant en hadde medelijden mette schamele arme menschen. De Stadthouder ende de Marckgrabe repsde als nu te Schoonhoven/alsdan ter Goude ende op ander plaetsen / om ander nieuwe aenslaghen van Oorloghen te maken.

Hoe die van Vtrecht de stede van Naerden met subtijlheden wonnen ende pilgeerden.

DJe van Vtrecht seer wel gemoet ende ghesterckt zijnde van deser Victorien / tracteerden dagelijcx hoe sy best eenige steden oft sloten in Hollandt in krijgen mochten/ ende hebben raet ghehouden met die van Amerssoort/om de stede van Naerden in te krijgē met eenige subtijlheden/ende hebben sommige vanden kloecsten ende stoutsten vanden haren uptgemaert / de welcke hen vermaten dat te doen/ ende zijn gekomē in der nacht ontrent die stede/ende verborgen hen tot vele heymelijcke plaetsen / des morghens als de sonne opghegaen was/stonden den dese knechten ix. oft thien voor de poorte gekleet in vrouwen klederen / hebbende manden aenden arm / als of sy ter marckt wilden gaen/ende doen haer komenschap/ eñ verwachten het opgaen vander poorten. Als nu Iacob Ianſz de Burghemeester de deure vander poorten opghedaen had/ gingen dese innewaerts/eñ bestonden terstont te schermutsen tegen die van binnen / dit siende ende hoorende die verborghen laghen / stonden terstont op upt haren lagen/liepen ter stadtwaert ende wonnē die stede/daer gheviel een dappere schermutsinge tusschen den poorteren eñ den knechten/ soo datter ontrent 40. poorters verslagen worden/sommige opt kerckhof ende andere inde kercke/ende d'ander verberghden hen daer sy best mochten. Terstont sonden dese knechten boden upt tot die van Vtrecht eñ Amerssoort/ dat sy komen soudē eñ besetten die stede met haer volck / maer dese boden werden onderwegen gheslaghen/ soo datse daer af gheen tijdinghe en kregen/ niet wetende hoe't vergaen was. De knechten die hier niet af en wisten dat de boden geslaghen waren/meenden dattet die van Vtrecht eñ Amerssoort verachten / oft niet waerts en dochte te wesen/hebben vergadert alle de landtluyden daer ontrent geseten/eñ ander die wagens eñ peerden hadden/ ende dwongen die met alle den roof die sy daer namen van huysraet ende anders om binnen Vtrecht te brenghen/ doe pilgeerden eñ berooften sy de stede van allen huysraet/koorn / beesten eñ alle dat sy daer binnen vonden/ ende debent tot Vtrecht brenghen/ende wouden de Stede aenghesteken hebben / en hadden sy den knechten niet belooft ghehadt een groote somme van penningen te geven tot seckere termijnen/ ende lieten de Stede onghebrant / nemende met hen tot onderpant ende borgh 140. persoonen.

Hoe dat dese Capiteynen wonnen dat stercke Dorp van Emenesse.

DE Stadthouder ende de gemeen steden van Hollant vernemende hoe de stede van Naerden gepilgeert / geplondert eñ berooft was van allen dingen/waren qualijcken te vreden/ende overlepden hoe sy best dit sept ende Schoffierighept wreken mochten/ waeromme dat de Stadthouder metten Marckgrabe ende Zalizaert vergadert hebben een groote menichte te paerde ende te voet/ eñ zijn getogen binnen Naerdē/ ende togen voort int Sticht/roovende ende brandende vele schoone Dorpen/ Hofsteden eñ wooninghen/ende namen grooten roove met hen / ende also het winter was/so werden groote garnisoenen gelept binnen Yselstein/ Oudewater/ ende Woerden / binnen Wesp worden hondert knechten gelept/ende Zalizaert ginck leggen binnen Naerden/ende brandē tot voor de poorten van Vtrecht/bupten de Tollesteghe / ende daer en bleef niet staende daer sy eenighsins aenkomen mochten/

Digitized by Google

ten/ uptgesept een stercke plaetse ghenoemt Emenesse/ wetende dat daer binnen veel goets/ schats ende beesten gevlucht waren/om sijn sterckheyts wille/ ende dit Dorp Emenesse was een mijle lang/ ende en had niet dan een inganck ende een uptgang op beyden eynden/ ende hadden hen oock wel versien van wrome knechten van Vtrecht ende Amersfoort/ ooc van bussen ende andere instrumenten ende artelrie/ ende was ghelegen in een moerigh ende venigh lant/ dat al verdolven Lant was/vol putten ende graven: Dit niet tegenstaende/de Stadthouder met Zalizaert ende d'ander Capitepnē/ sloten met mallanderen dit Dorp van Emenesse met macht t'overballen/oft daer voor doot te blijven/ ende quamen op een tijdt ende bestormdent met gheheelder macht tot verscheyden plaetse gheliick/ soo dat sijt inteste met geweldigerhant machtigh worden eñ wonnen/ende sloegent al ter doot dat sp daer vonden/ ende plonderden ende beroofden dat Dorp van alle dat sp daer vonden/ ende staken der ten laetsten dat vper in/ ende verbrandent.

Hoe die van Vtrecht Ioncheer Engebert van Clevè ontfinghen ende hielden tot een Momber ende Vooght des Stichts, ende van een groote victorie die de Hollanders hadden op die van Vtrecht, op S. Stevens dagh.

ALs dit oorloge tusschen dat Stichr ende Hollandt dagelijcx quader wert/ so hebben die van Vtrecht gesonden aen Hertoge Ian van Cleve/biddende tot een Vooght ende Mombaer te hebben synen Broeder Jonckheer Engelbrecht teghen Bisschop David van Vtrecht/ende heeft sijn consent daer toe ghegeven: So is dan dese Jonckheer Engelbrecht binnen der Stad van Vtrecht gecomen opten H. Kersavont/ met heer Reyer van Broechuysen/ heer Dirck vander Horst/ heer Wynandt van Aernhem/ ende Heer Govert van Scharpenzeel Ridderen/ ende die van Vtrecht ende Amersfoort hebben hem ontfangen met grooter eeren ende feesten/ende beden hem logeren in des Bisschops Hof by der Domkercke/ende bijf welkē daer na hebbē sp hem gehult ende ontfangen voor eenē Momber eñ Vooght des Stichts van Vtrecht/ doende hem een behoorlijcken eet. De Capitepnen van deser victorien voorsz verblijt wesende/ vernemende dat Jonckheer Enghebert van Kleve binnen der stadt van Vtrecht gecomen was/ hebben sp terstont alle haer macht te samen gebracht/ende zijn op S. Stevens dagh gecomē int Dorp van Westbroeck/ghelegen inde Venen/ ende staken dat vper daer inne/ om die van Vtrecht te provoceren tot eenen strijt/ ende uyt haer stadt te komen. Die van Vtrecht dit verhoorende eñ siende van haer poorter. ende toornen/maecktē een klocklenslagh/ ende liepen met haer Banier/ d'oude schutters met haren schutters wimpel upter stadt na desen Dorpe/ sonder eenighe ordene/hopende weder victorie te hebben/ als sp onlangs te voren op de nieuwe Vaert hadden ghehadt/maer ten quam so niet alst ghewees was/ want Petijt Zalizaert hadde hem in hepmelijcke lagen ghelept/ende siende dat die van Vtrecht sonder eenige ordinantie verby hen gepasseert waren/ ende dat sp alrede hantgemeen metten anderen Capitepnen ghewor den waren/is hy snellijck upt sijne laghen opghestaen/ ende bestontse van achteren te bevechten/ende vernienwede den strijt weder/ daer ghebiel een scharpe mangelinghe ende scharmutsinge/ want sp worden van voren ende achteren seer fellijcken aengevochten/ ende scheyde hen van een/d'eene hier ende d'ander daer loopende over dat velt/ wantet Lant ende het Water al even hart bevroren was/ ende worden vervolght tot aen de poorten vander stede/ daer bleven verslaghen over de 500. burgers vander stadt/ twelck een groote commocie ende rumoer inder stadt maeckte/ want eenighe meenden/ hadden sp soo voort na der stadt gheloopen/ datse hen metten wijckende burgeren de stadt afgheloopen souden hebben/ maer de knechten (alst wel dickwils gebeurt) hadden soo veel met hangen eñ plonderen te doen dat sp sulcx niet en achten/ende alle tijt haer profijt soecken. In desen strijde worden verslaghen Baernt van Everding Burgemeester vander stadt/ ende Steven van Sulen/ met meer ander eerbare rijcke ende treffelijcke burgers/ende heer Vincent van Swanenburgh met meer andere quamen ongheschent inder Stadt/ende daer werder ontrent C. ghehangen/ende worden tot Amstelredam gebracht/ende swaerlijc geransoneert endt geschat/ eñ de Stadthouder gaf die van Amstelredam de banner eñ schutters Wimpel van Vtrecht/ende wert gehangen inde oude Kercke. Daer na inde Vasten wert een dachvaert gehouden tot Schoonhoven om te tracteren van papse tusschen Hollant ende dat sticht/ maer eplacen daer en quam niet af/ eñ doe began Joncheer Egbert Momber vanden Stichte van Vtrecht een nieuwe munte te slaen/diemen noemde Egbertus wasspenningen.

Hoe dat de doorluchtighe Vorstinne vrouwe Maria de Princesse aflijvigh worde.

INden Jare M. cccc. lxxxij. inde Vasten heeft de edele Princesse ende Hertoginne een recreatie willē nemē/rijende op een Teldener int velt om te jagen/ eñ sp grooten ongeballe ende quader fortupnen is sp van den paerde gestort/ dat sp daer af een absteunie inden lijve kreech/ dat sp in grooter sieckten zñ qualen geballen is/ende is korts daer na van deser werelt geschey den op den xxvij. dagh van Meerte/ van wiens doot Hertoghe Maximiliaen seere bedroest was/ want sp mallanderen in haren leven gantschelijck ende hertelijc bemint ende lief gehadt hadden/eñ wert met grooter uptnemende rouben ende droefheden begrabē met behoorlijcker uptvaert tot Brugge in Sinte Donaes Kercke in onser Vrouwen Choor/ naer dat sp met mallanderen in echtlicken state geleeft haddē iij. jaer en een half/eñ sp de Graeflichept vā Hollant/Zeelant/ Vrieslant eñ haer andere Landen hadde geregeert vijf jaren/elf weken eñ iij. dagen/ achterlatende een Soon geheeten Philips, die geboren wert int Jaer M. cccc. lxxxij. ende naer Koning van Castilien wert/als noch gesept sal worden/ende een dochter genoemt Margriet die geboren wert int Jaer M. vier hondert ende tachtentich/ die eerst verseiert was by tractate van papse/ Koningh Kaerle van Vranckrijck de achtste van dier namen/ maer dit houwelijck wert te niete ghedaen/ naer nam sp te man Koning Fernants ende Elizabeth Koninginne van Spaenjen eenighe Soon ghenoemt ooc Fernant, daer sp een Soon by had/ maer sp storven beyde binnen s'Jaers. Naer desen nam sp te man Phillibert de achtste Hertoghe van Savoyen/ maer sp en hadden geē kinders te samen/ende hy starf ooc binnen seven jaren daer na/ als M. cccc. ende iij. noch hadde Vrouwe Maria een soon/ghenoemt Franciscus, int Jaer M. cccc. lxxxj. ende starf korts daer na in de wieghe.

Int selve Jaer van twee-en-tachtentich/ begonnen die van Amstelredam een Muere te leggē ende te maken omme de Stede/ die tot noch toe onbemuert hadde geweest/ eñ en hadden niet dan Poorten ende Toornen gehadt met een walle ende diepe grachten/ welcke mueren sp in korten jarē volbracht ende opgetimmert hebben.

Hoe dat heer Vincent van Swanenburg Ridder met subtijlheyt kreegh de stede van Vianen.

DIt oorloge tusschen dat sticht eñ lant van Hollant geduerende/ heeft hē seer neutrael tusschen beydē gehoudē eñ niet gemoeyet Joncheer Walraven bā Brederoede die doe noch jong was/eñ hadde inder steden van Vianen geordineert een Casteleyn/ als Ioris des Domproosteē bastaert soon van Vtrecht/ die seer neerstich ende scherpelijck zijn Officie bewaerde. So was op dese tijt inder stede van Vianen een man geheeten Gijsbert Baes, die alle weegh grooten twist eñ partije gemaeckt hadde tusschen heer Reyer van Broechuysen eñ Vrouwe Yolente des Joncheeren

Digitized by Google

heere moeder van Zwedenroede / ende dese Gijsbert sabeurde seer die van Utrecht tegen den Hollanders. Dit vernemende heer Iooft van Lallein Stadthouder / begeerde hertelicken op sijnen neve den Jonckheer van Zwedenroede dat hy desen Gijsbert een wijl tijts upter stede van Vianen hanneu houde / en dit schreef de Jonckheer sijnen Casteleyn Ioris de Bastaert / ende dese hoorde den voers. Gijsbert Baes, die terstont de stede ruymde ende quam tot Utrecht / ende opnam als doende stede hant Vianen te winnen / ende onder die van Utrecht te brengen / ende heeft genomen heer Vincent van Schoonenburgh met een deel burgeren ende knechten / ende quamen inder nacht voor de Culenburghsche poorte / ende klommen daer over de mueren / en quame met grooten geruchte inder stede / ende liepen dan stonden na dat slot / ende quamen int Voorburcht. Ioris de Bastert dit vernemende / liep snellicken op een starcken toorn geheeten Kimpol / ende mende hem en tslot daer upt te beschermen / maer sy benauden hem so seere met schieten ende met roer en brant / dat hy dat slot opgaf / na dien hetter een groot deel banden Voorsz. staen doot geschoten ende verslagē ware / en aldus quam heer Vincent dat slot meester stede / ende hy ving daer binnen vele banden Burgeren van Utrecht die upter stad verbannen en verdreven waren / en sanse binnen Utrecht gevangen / en sy pilgeerden ende plonderden tslot en de stede / ende namen al datter was. De stad van Utrecht maes desen heer Vincent van Schoonenburgh schuldigh een groote somme dats penningē van sijne soudye / ende aldus nam hy voor hem upt de stede van Vianen niet te trecken / noch de heure te geven hy en ware eerst voldaen ende betaelt / en bleef inde stede van Vianen liggen langer dan vier maenden. Waeromme dat de Hollanders staet van Vianen ende banden Ameyde seer destrueerden ende verwoesten / en lepden menige lagen om de stede wederomme inne te nemen: Ten lesten wertet gheedadinght / ende de Jonck-heere van Zwedenroe moest hen gheven ses M. rinsche guldens / ende daer mede ruymde hy de stadt / ende de Jonckheer van Zwedenroede quam weder inder possessie ende besitten van sijn slote ende stede / ende bleef daer voort aen selver regeré / in persoone.

Hoe dat die van Utrecht eenen aenslagh ghemaeckt hadden ómme de stede van Dordrecht inne te nemen, ende van eenen nieuwen Casteleyn opt slot ter Goude.

INt eynde van Aprill int selve Jaer van lxxxij. hebben de heerē en Capiteynen vanden stichte metten Overste vander stadt van Utrecht raet ghehouden metten hallingen van Hollant / hoe ende in wat manierē sy best de stede van Voordrecht souden mogen met subteliheden ende kloecklheden betrachtighen / so hebben sy hen voorsien van schepen groot en kleyn / daer sy volc van wapenen in setten / daer Capiteynen af waren / heere Willem van Wechtendonc ende Adriaen van Maeldwijc / ende waren wel vijf. C. starc ende wel gewapent / en zijn de Lecke neder gevaren / ende quamen op eenen saterdagh voor Voordrecht / en so dat getijs gegaen was en mochten sy inde stede niet komen / en voeren de Maese op tot voorby Blaerdinghen. Dit hadde de Hollanders haest vernomen / en soudense bevochten hebben en hadden te ghen den nacht niet ghegaen / nochtans waeren sy alle den nacht ende ware in roere / ende vele van desen schepen voeren na Zeelant / ende de andere keerden weder / ende grepen eenen moet ende traden opten Pseldijck / ende ginghen na der Goude toe / ende daer stont een Blockhuys opten Dijck dwelck sy aen brande staken ende ginghen ver by dat sy maer een man verloozen / ende sy wozden van die vander Goude achtervolght maer sy en deden hen niet / ende ghenakende Oudewater quamen hen te ghemoet de knechten ende een deel Voozters vander Stede / ende dese hadden een scharpe manghelinghe te samen / ende sloeghen d'een den anderen vast volck af / maer die van Oudewater hadden 't meeste verlies van haren Voozteren / dier veel geslagen wozden / ende van daer quamen sy tot booz de stede van Yselsteyn / daerse ock een schermutsinghe tegen hadden / ende quamen dus met grooter aventueren weder binnen Utrecht. Ontrent dese tijdt sonden de steden van Hollandt boden aen den Prince Maximiliaen om in dese landen te komen / op dat door sijne presentie ende beleen dat gemeyne volck te beter tot schattingen gebracht mochten werden / ende komende inde Mey-maent inden Hage / wert daer een generale dachvaert ghehouden van alle den Edelen ende steden des lants van Hollant ende Vrieslant / en daer wert onder andere saken gesloten / dat Grave Engbert van Nassouwen sijn officie vant Casteleynschap beuder Goude overgeven soude in des Prince handen voor een somme van penningen / die hy daer voor sonde willen epschen / dat also gheschiet is / ende alsdoen sette de Prince tot eenen Casteleyn heer Ian van Cats / Ridder / dien sy over vijf jaren gereformeert hadden / ende niet hebben en wouden.

Hoe de stede van Hoorn tweemael gewonnen wert, ende hoe deerlicken dat sy gedestrueert ende gepilgeert wert.

ALso hier voor ghescheven is dat heer Looft van Lallein Stadthouder van Hollant / de verdreven hallinghen vander Cabbelsaus partije weder inde stede van Hoorn toeghelaten hadde te komen op condition / ende dat confirmeren ende sterckende met haren eede / dat sy tot geenen daghen staen noch doen staen en souden / om te hebben ende gebruycken dat regiment vander stede / soo heeft nochtans den voorsz. Stadthouder believt door informatie vanden sommighen / ende heeft alle sijn neerstighen daer toe ghedaen die hy mochte / absolverende en verdraghende den voorseyden hallinghen / ende verdreven haren eedt / ende heeftse weder inde Stede gebracht / ende dat regiment doen hebben / want sy te voren onder gedaente van bysentschap de over sie vander stadt die 't regiment hadden / ende by des Princen bryeven ende commissien daer inne gheset waren / by hem heeft doen komen / soo twee voor dry in den Saghe / ende heeftse daer gevangen gehouden / ende settede weder Martijn Velaer in sijn voorseyde officie van Schout / ende verhiet aldus de Cabbelaus / verdrijvende daer upt die vander Hoeck partije waren: Ende als sy aldus weder in haer oude officien en ampten ghestelt waren / hebben sy seer hele vanden voorsteren upter stede verdreven / die sy onwillich ende rebel ghevonden hebben te gheven erfijsen ende schattinghen totten voorloghe vande ghemeene Landen / so werden dan seer vele vanden voorsteren van Hoorn upter stede ghebannen ende verdreven / om dat sy onwillich ende rebel waren dese groote schattinghen te gheven. Dese hallinghen vergaderden te samen in Oost-vrieslandt / ende hadden raedt te samen / hoe sy best weder in de stede op haer possessien ende besittinge komen mochten / daer sy dus onschuldelijcken ende sonder redenen upt verdreven waren / ende besloten eendrachtelijck te senden tot Utrecht om somminghe Capiteynen ende Hooftmannen ende eenighe knechten / het welcke also ghescheede / ende zijn by malkanderen vergadert in Oost-vrieslandt / Adriaen van Maeldwijck / heer Henricx broeder van Maeldwijck Ridder / Ian van Waddachten / ende twee Vriesen Schernewyde ende Homme Leewensz, met ontrent veertigh mannen / ende zijn ghekomen met schepen inde stede van Hoorn niet subtijlheydt ende kloeckheyt op S. Margrieten dagh / ende was een saterdagh smorgens te vier uren / ende namen aldus de stede in sonder stoot ofte slagh / soo nochtans die van Hoorn op dat pas seer sterck waechten / ende daer en bleven boven dry man inden ingangh niet verslaghen / ende dinghen die banden ghereehte ende Wetthouders vander stede / ende alle dat van naem en saem was vander Cabbelians partije / ende de Schout Martijn Velaer met meer andere quamen upter stede. Dit aldus staende / hebben sy een bestant ende aliantie ghemaeckt metter Voozderent daer ontrent / en gebodense

binnen Hoorn te komen / ende dat sy voort aen sonder schattingen sitten souden. Binnen desen tijden dat dit geschiede hadde die Stadthouder alle die Capiteynen met hare knechten by een doē vergadert/ eñ was met grooter macht getogen voor die sloten ende Casteelen dā Harmelen ende Haer/die sy wan / ende nam alle de Borghsaten gedongen die sy daer op vant/ende by dit huys ter Haer / stont een groote steenen kamer die de Burghsaten lange tijt teghen hielden/ maer een lesten wonnen sy dit stormenderhant/ ende sloeghē al voor die daer op waren. Doe sy hier na vernam sy dat de ballingen met sommige Capiteynen de stede van Hoorn ingheworven hadden/ waerom dat sy ter stont een deel knechten met sommighe Capiteynen der waerts sant/ sy soude snelijcken volgen maer al eer sy quam/ was daer ghekomen de jonge heer Ian van Egmont / ende Martijn Veldaer hadde den verdrevē Schout met hondert knechten gesonden om die stede te bestormen ende te winnen / twelcke sy vromelijcken dede op d'een zijde vander stede geheeten de Karen/maer inden derden aengangh bleef sy daer verslagen met vele vanden sijnen / ende keerden weder achterwaerts. Daer na op den xx. der selver Maent van Julio/ quam heer Ioost van Lalleyn de Stadthouder/ de Grave van Hoochstraten/ heere Ian van Egmont / Petijt Zalizaert met alle haer macht van knechtē/ ende bestonden de stede van Hoorn te bestormen ende te bevechten opten dijck voor de Nieuwendaerschepoorte / ende inden eersten aengangh voorden sy van die van binnen vromelijck ende stoutelijcken wederstaen / ende alsoo de poorters hen neutraal hielden tusschen beyden deser partijen/ soo ginghen sy beyde vanden besten ende mueren / hoopende mitsdien gesalveert ende ontzondē te worden vander doot / inden die van binnen de stede wonnen/ ende lieten de Capiteynen met weynigh harer adherenten alleen staen / om die vanden te keeren ende de stede te beschermen/ maer int eynde werden Adriaen van Haeldwijck / ende Ian van Middachten / met vele vanden haren verslaghen/ ende de twee Nieusche Capiteynen werden ghevangen ghehouden tot Egmont op de Hof/ ende kochten hen lange daer nae om dupsendt gulden. Ende op dit pas is veel jammers binnen Hoorn gheschiedt/ want also die stadt metten swaerde ghewonnen werdt/ ghescheide daer een deerlijcke moordt inde hitte vant inwonen / want de Kuypers ende knechten en spaerden niemant/ geestlijck noch weerlijck/oudt noch jonck/ man noch wijf/ plonderden / pilgeerden ende beroofden de Kloosteren ende Kercken / sy namen de kostelijcke Ornamenten / clenodien / juweelen / boecken / cleeden / ja de Relicken uyt des Priesters handen daer sy stonden aen 't Outaer : noch namen sy met ghewelt twee Priesteren uyt een Kloosters/als heer Frederick ende heere Claes, ende setten sy opten throon vanden Kerckheere / ende stietense van boven neder ter aerden / daer d'eene heer Frederick terstondt af sterf: als sy sagen dat heer Claes noch roerde/ staken sy hem met messen door sijn hals/ twelck hem noch niet en deerde / maer sy beyndse hem doodt te wesen/ ende wert in een huys gebroght / ende ghenas binnen 's jaers : voort liepen sy inde Kercken en staken de magnen de hele af opten Outaer / ende opt H. Graf voor den H. Sacramente/in haer ghebeden ligghende/ sonder enighe vreese oft aensien der heyligher plaetsen / waeromme datter al uyt de stede liep / man ende wijf / jonck ende oudt / door vreese van dese grouwelijcke ende onmenschelijcke moetwilligheden die sy wonden aenden schamelen poorteren. Ende als dese hitte over was / gingh en sy toe ende beraden alle de beesten vander stede t'samen/ende plonderden/ pilgeerden ende beroofden de stede van allen dat sy daer binnen vonden / want sy daer seer veele goedts vonden / ghemerckt datter een rijcke / welvarende ende lijfmeeringhe stede was / ende over bloedelijck van allen kupseraen / clenodien ende juweelen / ende sloeghen al t'samen ende voorpent inde schepen / ende voerdent al Hollandt door / tot allen steden ende plecken/ende gaven goedē koop/ want sy daer lichtelijck aen gelonnen waren. Eñ alduss varende met de ghecoosde goeden / quamen veel Schepen binnen Haerlem die vol goeds waren / ende der hoftens ook veele: ende daer wesende hadden sy een conspiratie ende rumorije onder malkanderen gemaeckt/ om een commocie ende oploop onder den poorteren te maken / dat sy hierdoor mocht de stadt van Haerlem ook hebben moghen berooven ende spolieren: Nu gebeurde op S. Marien Magdalenen dagh/ dat eenige knechten bestonden spitigh ende qualijck te spreken totten poorteren van Haerlem/ seggende: Alsus salmen ook met u leven. De Ingheboornen vander Stede dit hoorende / liepen terstont int harnasch / ende bestondē deser knechten met allen tpoden te bevechten ende te slaen / so datter vele in de Spaerne sprongen ende verdronckē/ ende die sy niet ghenoeghen sy doodde/ende in dese mangelinghe ende schermutsinge liep een vanden knechten ende sloegh de Klocke/ ende meenden mitsdien alle de knechten by een te vergaderen / maer alsdoe een groote hoop vander Stede vergadert waren/ ober mits dien dat de poorters by een quamen ende op de Kuypers alle gelijc vielen/datter ontrent 50. ghesla ghen ende verdroncken wordē / maer de oberste vander stede schoten ende beten daer tusschen/ende bingen vele vanden knechten/op dat sy mitsdien gesalveert ende beschermt souden wesen vanden verwoedheden eñ oploop der poorteren/ anders souden daer meer geslagen hebben geweest : eñ de overste vander stede sonden terstont eenen bode totte stadthouder die op dē tijde sat ende at opt huys te Bredenroede by sijner suster Vrouwe Yolent des Jonckheers van Bredenroede moeder / ende dit hoorende stont terstont op vander tafelen ende quam binnen Haerlem/eñ bede sa vele met gheboechlijcke eñ goeden onderwijsende woorden/dat de ghevangen knechten ontslagen worden/ ende men liet se met allen haren gecoosden goedē passeren ende upter stede haren / ende dit voorsz werck ende commocie koste de stede van Haerlem noch xij. M. gulden/ daer sy seer onmoeselijc in quamen/ ende sy den opene halse gedwongen wert / ende ook hier namaels seer op wat vanden voorschreven knechten binnen der stede dē Schiedamme/als na gesept sal werden. Hier na wert heer Philips van Wassenaer heere van Voorburch Capitein gemaeckt binnen der stede van Hoorn omme de Stede te bewaren.

Hoe dat de Hertoghe Maximiliaen als Voocht ende Mombaer ghehult werdt in desen Landen van Hollant ende Zeelant, ende van sommige particuliere schermutsinghen die de Fransoysen deden opten landen van Vlaenderen, Henegouwen ende Hollandt.

DE Edele Vrouwe Maria van Bourgongien alduss afsijdigh gheworden zijnde als voorschreven staet/ soo ophielde hem Hertoghe Maximiliaen by Rade van enighen als Praecht ende Moenaer sijner voorsz kinderen om 't lant te regeren ende te beschermen tegen den Fransoysen / 't welck vele andere niet en behagede/ want die van Gent/ Brugghe ende Ypren ordineerden sekere Commissarisen om 't lande van Vlaenderen te regheren met Hertoghe Maximiliaen, tot datter voorder provisie op gedaen ware/ ende daer werdt een generale dagh vaert ghehouden tot Ghendt/ende sloten dat men den Hertoghe niet ontfangen soude voor een heere vanden Lande / dan tot een seekere termijn ende onder sijnen eedt/ ende sy en wouden anders geenen Capiteyn hebben dan by hen beyden gheordineert/ende dat daer omme: Want de sommighe die den Hertoghe regheerden/deden met hem dat sy wouden/ want hy jonck was ende sachtmoedigh/ ende groote schattinge die de Landen gaven / en quamen tot gheener goeder reliefinghe/ maer hy dattet ghemeene volck seer verarmt en bijster was/ende daer en wert ook geen Justitie int landt gedaen / waerom datter groote sooysen ende ghewelden ghescheden. Wt welcker voorsz ordinantie de Ypnaer seer beroert zijnde/ toogh te Brugghe/ ende van daer tot Yperen/ maer hy en wert niet als heer ontfanghen/ noch de Wetten en Regenten en worden van sijner we-

ghen

Digitized by Google

sen niet geset/ende heer Robrecht van Valewijn Baillin van Bzugghe werdt van die van Ghent ghebannen vijftigh Jaren / ende meer andere Edelen werden van hare officien ende diensten ghestelt / soo dat de Edelen omtrent dese tijt seer vernedert werden. Ende alsoo de heer van Cozdes upt de stadt van Terewane / ende upt anderen soztressen sijn volck debe loopen in Vlaenderen/ doende groote schade van rooben ende bzanden/ so werden hier tegen geschickt heer Kaerle van Savoyen / de heere van Beveren / ende de heer van Merwes/ ende die van Ghendt sonden daer ock veel volcx van wapenen te paerde ende te voet. Daer werden ock vele schepen van oozlogen geozdineert ende uptgestelt opter zee/ teghen den Fransozsen/ die den Vlaminghen/ Hollanders ende Zeelanders groote schade dede/ dat ovenmidts dien de schade voozt soo seer niet en gheschiede. Terwijlen dat dese dinghen aldus in Vlaenderen gehandelt ende getractreert wozden / was Hertoge Maximiliaen in Hollant ghetogen / ende wert in allen steden ende plecken van Hollant ende Zeelant ontfangen als een recht Vooght ende Mombaer der Landen / upten name sijnen sone Hertoge Philips, die doe ter tijt maer vier jaren out was / doe sijn moeder Vzou Maria afsijdigh gewozden was/ ende dit bp consent der Heeren ende steden vander Cabbeljaus partije / die doe het regiment ober al Hollant hadden.

Hoe dat de Stichtsche ende Kleefsche Yselsteyn beleyden, ende hoe de Hollanders de twee Blockhuysen op de nieuwe Vaert wonnen.

IN dit selve Jaer van twee ende tachtentigh inde Oegst-maendt / heeft de Hertoghe van Kleve vergadert upt diversche Landen / ontrent thien duysent ghewapende Mannen te Paerde ende te Voet / ende heeftse ghesonden binnen Vtrecht / om den Hollanderen te wederstaen : Soo zijn dese Cleefsche met die van Vtrecht in grooter menichte te samen vergadert / ende toghen upter Stadt opten lesten dagh des selven Maents / ende gingen ligghen tusschen Vtrecht ende Ysselsteyn / vermetende met dese groote menichte gheheel Hollandt te destrueren ende onder haer heerschappije te bzengen. Als nu dese mare in 't lant quam dat de Cleefsche ende Stichtsche Yselsteyn beleghen hadden/ werdt daer groote gereetschap ghemaeckt om derwaerts te trecken / waeromme dat de steden van Hollandt alle de Capiteynen met haren knechten/ ende voozt de ingeseten ende poozteren te samen vergaderden binnen der Goude ontrent vij. M. sterche mannen/ vanden welcken Capiteynen waren heer Ioost van Lalleyn de Stadthouder / heer Ian de jonge heer van Egmont/ heer Frederick van Yselsteyn sijn bzoeder/ ende Petijt Zalizaert die Capiteyn was vanden Gascongers ende Walen/ ende de Grave van s Hoozle was Capiteyn vanden Hoogduptschen / soo zijn dan de Cleefsche voozt-ghetogen/ ende quamen int begin van September vooz Yselsteyn/ en de sloeghen daer haer legher ontrent die stede / soo lagh daer bupten der stede een Klooster vander Cistercien ozden dat sp begrepen/ ende deden den bzoeders groot ghewelt aen/ ende maeckten haer logijs int Klooster/ ende dede groote schade aende Stede met schieten ende werpen upt dat Kloosters/ maer die van binnen weerden hen vromelijcken / ende heerden de bpanden met schieten van bussen ende andere instrumenten bande voozsz stede. Als sp nu ontrent acht dagen vooz die stede gelegen hadden / begonnen de Hollanders met haren Capiteynen ende volc van wapenen vast te ghenaken om die stede te ontsetten. De Kleefsche dit vernemende / werden twistende onder malkanderen / ende bzaken gheljck op met grooten haesten/ende toghen weder nae Vtrecht/ achter latende vele van haer artelrije/ die die van Yselsteyn inne haelden/ ende voozt toghen sp in dat Kloosters/ ende bzaken ten gronde af ende verbzandent / ende de bzoeders begrepen weder een plaetse in die stede / daer sp hen ter neder stoeghen / ende timmerden daer een Convent bp volatinge des heeren van Yselsteyn. Doe nu de mare int Hollandtsche heyr ghekomen was dat de Kleefsche ende de Stichtsche dus snellijcken upt haren legher gheruymt waren / ende hen selven dus sterck inden belde bindende / en hebben sp niet willen keeren / maer zijn voozt nae Vtrecht ghetoghen int Dozp van Zutphaes / ende maeckten haer legher vooz een slotgen ghenoemt Vzonensteyn dat sp wonnen / ende noch daer bp een ander sterche steenen Kamer / die sp ock wonnen / ende bzaken se ter aerden toe af : Daer nae zijn sp met alle haer macht getogen vooz de blockhuysen op de nieuwe Vaert / daer sp des Jaers daer te vooren afgeslagen ende verjaeght waren gheweest / daer wesende / quam de Bisschop daer nieuwe vooz legghen met grooter macht / ende schoten dagheljcx / ende bestozmden die twee Blockhuysen met swaere stozmen. Die opt kleyne Blockhuys lagen / werden also sterck bestozmt / dat sp dat Blockhuys aen bzande staken/ ende liepen met alle haer victaelgie ende artelrije op 't groote Blockhuys/ dat also gemaeckt was datmen van dat eene int ander gaen mochte. Doe schoten de Hollanders soo vreeslijcken op dat groote Blockhuys/ dattet al verbaert was dieder op waren/ maer was soo sterck ghemaeckt / datmer niet veel op winnen en mocht : ten lesten namen sp een groote Busse genoemt Zutphen, die sp stelden opt Blockhuys / ende schoten dzp oft viermael opt Blockhuys / ende maeckten alsulcken ghebaert daer inne/ datter niemandt van 't stof binnen gedueren en mocht / so dat sp seven dooden binnen hadden : De Capiteyn Ian van Alfen siende dat hem gheen ontset van Vtrecht en quam/ als hem beloeft was/ ende datter so grooten volck vooz het blockhuys lagh / heeft begeert sp ralse te houden/ en heeft dat Blockhuys opgegeven/ behouden lijf ende goet / ende ginck met ontrent vijftigh gesellen inde gevangenisse / daer hp binnen een Jaer weder upt quam / ende die Blockhuysen werden ghesleeht neffens der aerden/ ende de stupse op de Vaert werdt in stucken ghesiaghen/ ende verbzanden de kolck metten palen ten water af / ende sonchense met ponten ende schepen inden gront/ ende dammede de Vaert datmer tot dzp of vier steden met waghenen ende peerden ober rijden mocht/ ende dit was op S. Michiels avont/ daer nae zijn sp elck weder inden heuren getogen/ want het winterlijck began te wozden/ ende laet int jaer was/ datmen niet wel te velde leggen en mocht/ om des houden ongetempert weders wille : ende tegen al de voozsz schaden dieder geschieden ontrent de stadt van Vtrecht en hebben sp gheen weer geboden noch gedaen om haer bpanden te krenchen.

Hoe dat de Ioncheer Engelbert vā Kleve Mombaer des stichts van Utrecht bekrachtighde de stede van Renen. Ende van sommige ongelückighe tijden die alsdoe waren.

IN den Jare M. cccc. lxxxij. op den xiij. Februario/ heeft Joncheer Engelbert van Kleve Mombaer ende Vooght des Stichts van Vtrecht / al heymelijcken gesonden sommighe van sijne soudenieren om met subtijlheyt de stadt van Renen in te krijghen/ soo zijn sp dan ghecomen in dupsteren nacht op de grachten van der stede / ende bevindende dat die selve niet al te diep en waren/ bestonden sp ober te swemmen/ ende quamen aende mueren/ ende beklommen die stede/ ende quamen daer inne met grooten gerzp ende geruchte / doot slaende alle de wakers ende andere die sp ter wapen vonden/ ende als sp die Stede machtigh waren / lieten sp alle de vzeende soudenieren des Bisschops wedelijck upter stede gaen / ende behielden ende regeerde de stede selver/ tot behoef ende upten name des Joncheeren van Kleve vooznoemt. Ontrent dese tijdt waren vele ontijdighe jaren d'een nae d'ander/ van donder/ blixem/ waterbloeden/ tempeest van stozm ende wint/ datmē nauwelijcx en bekende den somer vooz den winter / soo dat het koozn / Wijngaerden ende andere Vruchten niet en quamen tot goeder rijpheydt/ welcke voozseyde plaghe ende tribulatien God Almachtigh liet gheschieden

ommne offer ſonden wille / ende om ons ooghen te openen om hem te kennen ende 't leven te beteren. Ende de Munte clam op van daghe te daghe / ende werdt ſeer lichte / dat een gouden gulden dede lx. ſtuyvers / ende een vierijſer vijf ſtuyvers.

Hoe dat Vrou Margriet geſonden ende ontfanghen wert in Vranckrijck, ende hoe dat Koningh Lodewijck aflijvigh worde.

ALs dat houwelijck tuſſchen Kaerle Dalphijn van Vranckrijck / en Margriet Hertoge Maximiliaens dochter / mitſgaders den vrede tuſſchen den voorſz Dalphijns vader / Koningh Lodewijck ende Hertoge Maximiliaen ende ſijne Landen gheſloten was : Soo heeftmen omtrent Paeſſchen groote ghereetſchap ghemaeckt om Jonckvrouwe Margriet den Koning over te geven / tot behoef van ſijnen ſone den Dalphijn / ende om haer te ontfangen / wert vanden Koningh gedeputeert de voorſz Grave van Beaujeu met ſijn Vrouwen / die met grooter ſtaet neder quamen in Artois ende ontfingen de ſelve Jonckvrou inde Mey. Ende in 't begin van Junio / ſoo wertſe met grooter blijſchappen te Parijs ontfangen / en daer nae te Amboyſe / daer de Koningh doe was / daer groote feeſte van haer ghehouden werdt / ende deſe pays wert gepubliceert in deſen lande van Hollant / Zeelant ende Vrieſlant / ende in anderen landen ende ſteden met grooter blijſchappen vanden gemeynen volcke / midtſdien dat de Koopmanſchap loop hebben ſoude / want uyt Vranckrijck veel meer ghelts / tarwe / wijn ende andere goeden in deſen lande quamen / dan uyt ander provintien. Ende al was deſen tractate van pays ende houwelijc om beters wille gemaeckt na langen oorlogen ende vieren tijden dier doe was / nochtans waren eenige heren Hertoge Maximiliaen, hem alſo informerende dat hijt al in ontwaerden nam / ende hielt / ſeggende : Dat hy tot deſen tractate te maken / nopt te rechte conſent toe en gaf / ende alſoo werden veele vanden ghedeputeerden voorſz ſuſpect inden ooghen vanden Hove / dies hem meeſt onderwonden hadden / ende waren oock eenige van onſen Capiteynen die ſtudeerden ende daer op wachten / om eenighe ſoutreſſen / ſteden ofte ſtercke plaetſen in te nemen in Artois oft in Vaccardyen / ende alſoo den pays te breken. Nae deſen pays van Vranckrijck werdt de voorſz Koningh Lodewijck al te meer kranckder / ende ſochte alle remedie om ſijn leven te verlenghen / ghen ghelt noch goet daerom ſparende / maer tegen de doodt en is ghen boete noch remedie. Ende als hy dus ſieck werdt / dede hy brengen van Kienen tot Tours de Amgulle metten heyligben olie upten Hemel gevonden (ſoo men ghelooft) ende van Parijs dat H. Kruys / ende de Roede van Aaron / om die te ſien ende te eeren / ende hy ſterf op den xxx. Auguſti int Jaer van dry-en-tachtentigh / ende hy woude begraven zijn inde kercke tot onſer lieber Vrouwen te Clery boven Orliens / daer hy ſijn ſepulture hadde doen maecken / daer hy plach te gaen ende te leggben / voorbende oft ſijn lichaem wel paſſen ſoude / eende ende drinckende oock daer in. Aldus ſterf die wonderlijcke ontſiende ende mogende Koning Lodewijck de elfſte van dier name / die oorſake is geweeſt dan ſoo veler menſchen doodt / die den Edelen ende den gemeenen volcke ſo verdructe ende verachte boven alle ſijn Voor-baderen : hy maeckte veele arme luyden / ende verquiſte dat gout ende zilver als ſijch der aerden / rijck maeckende veele luyden die des onwaerdigh waren. Deſe mogende ende ſubtijle Koningh Lodewijck was ſoo gheluckigh / dat hem nauwe geen dinck onmoghelijck en was te doen in beyden ſtaten / geeſtlijck ende waerlijck / ende dat hy niet en konde gedoen met kracht dat dede hy met liſten ende practijcken / ghen gelt noch goet ſparende om ſijn vyanden te krencken / ſoo dat alle Prelaten ende Princen ſijn liſtigheyt eñ ſubtijlheyt ontſagen / want lichtelijck geloofde hy klappers ende aenbrenghers / ende al ſijne vyanden broecht hy te niet met ſijner liſtigheyt eñ kloeckheyt. Aldus wert de Dalphijn ſijn ſoon Kaerle de achtſte van dier namen / out weſende xiij. jaren / Koningh van Vranckrijck / die ſeer ongelijck was ſijnen Vader in zeden / meer gelijckende ſijner moeder oft Koningh Kaerl de ſeventſte ſijn Oudevader / want hy was ſachtz ende goedertieren van naturen : Eñ alſo heer Olivier Koning Lodewijcx barbier upt Vlaenderen / dien hy Ridder gemaeckt hadde / ende ſeer rijck / ende Daniel ſijn gheſelle vele groote luyden / heeren ende Princen misdaen hadden / door des Koning Lodewijcx bevele / ſoo werden ſy beyde ghehangen tot Parijs / ten verſoecke ende grootē verholge des Hertogen Lodewijcx van Orliens / die te wijve hadde Vrouwe Iohanne Koningh Lodewijcx oudſte dochter van Vranckrijck / eñ hy was des qualijt te breden dat Vrou Anne van Beaujeu de jongſte dochter met haren manden Grave van Beaujeu / den jongen Koningh haren broeder te bewaren hadde / want hy woude des nader zijn als van ſijner huyſvrouwen weghen / midts welcke ende andere ſaken hem daer toe porrende / ſoo toogh hy by den Hertoge van Bertangen / ende began met hem te oorloghen tegen den Koningh / metten welcken voorſz twee Hertoghen hen oock verbonden ende aliantie ghemaeckt hadden beſt groote Princen ende heeren tegen den Koning ende ſijn Regeerders / ende Hertoge Maximiliaen was oock in haer aliantie.

Hoe dat Koningh Eduwaert van Engelandt aflijvigh werdt, ende hoe de Grave van Richemondt Koninck werdt.

NV valt te ſchrijven van Koningh Eduwaert van Engelant de 4. van dier name / ende van Koning Henric de 7. ooc Koning van Engelant / die beyde een oorſake gheweeſt zijn des doots van vele duyſent menſchen / want ſy beyde met kracht ende by ſeyten van wapenen / de kroone van Engelandt verkregen hebben / door welcke vele Edele / Princen / heeren ende vroome mannen van wapenen verſlaghen ende verdreven zijn / dat noch ten huydigen daghe te beklagen is. Ao is dan in dit jaer van Lxxxij. in Meerte haeſtelijcken aflijvigh ghevvorden Eduwaert van Iorcke, Koningh van Engelandt / achter latende twee ſonen / als Eduwaerdt eñ Richaert, ende een dochter : deſe Koning Eduwaert hadde een broeder ghenoemt Hertoghe Richaert van Clouceſter / ende was een wreet ſel man / ende arbeyde ſeer om deſe twee ſonen in ſijner bewaernijſſe te krijghen / maer alſoo ſy te Londen op vyandom waren / ſo en mocht hy daer niet aenkomen / maer ten leſten by practijcken ende ſubtijle liſtē / ende met groote beloften / heeft hyſe tot ſijnen wille ghekregen / ende ſy werden ghevelt in handen vanden Grave van Bockinghen : Nu woudē eenighe ſeggben datſe de Hertoghe van Clouceſter haer Oom voorſz dede verſmachten / om ſelver Koningh te zijn / andere willen ſeggben dat de Grave van Bockinghen deſe kinderen ter doot brochte / hoopende ſelver Koning te werden / eñ dat daerom / want hy hadde in een Prognoſticatie gheleſen van eenen toecomenden Koningh Henrick van Engbelandt / die ſeer groot ende machtigh weſen ſoude / eñ dit meende hy ſelver te zijn / want hy Henrick hiete : Eenighe ſeggben dat deſe Grave Henrick van Bockinghen alleen een kindt ter doot brochte / ende dat ander dat hy vander Vonten gheven hadde / ſpaerde hy / ende lietet heymelijck upten lande boeren / ende dit kint was ghebeeten Richaert, eñ nae dattet in Portugael gheweeſt hadde / ſoo wast ghekomen in Vranckrijck by Koningh Lodewijck de elfſte / ende van daer quam hy heymelijck in Vraband by Vrou Margriete ſijn Moeye / Koningh Eduwaerts ſuſter voornoemt / Hertoghe Kaerls van Bourgoungien weduwe / ende deſe jonghe Richaert was ghemeenlijck gheheeten de witte Roose. De Hertoge van Clouceſter nademale dat deſe twee kinderen aldus heymelijck verſteken ende weech geholpen waren / maeckte hem ſelven Koningh van Engbelandt / ende liet den voorſz Grave Henrick van Bockingen doodē als een verraeder / ende ſijn herte werdt hem upten lijve gheſneden ende te kuſſen ghegeven / ende alſo deſe violentie vanden Koningh die ſeer bloedtgierigh was veele luyden miſbaghede /

ſoo

soo kreech hy vele vyanden. Op dese tijdt was upt Engelant vluchtich Grave Henrick van Richemont/hem houdende in Vranckrijck/ want hy des Koninex Neve was/ soo was de Koningh van Vranckrijck voorseydt also gesint ende van sijnen Rade also geinformeert/hebbende oock verstant van eenighe heeren in Engelandt/ die hem heymelijck beloofden bystandt te doen / dat hy den Grave van Richemont voornoemt sijnen Neve opstelde ende versach van vele Oorloghs-mannen ende van ghelde / om den voornoemden Koningh Richaert van Enghelandt te verdrijven ende te verslaen : Als dan de Grave van Richemont al bereydt was / is hy met grooter macht van vele Fransoysen over inne Enghelant ghetogen. Dit vernemende Koningh Richaert vergaerde alle 't Volck van wapenen dat hy gekrijgen konde / ende quamen dese twee malkanderen te Velde/daer seer vreeselijck gevochten werdt / so dat int eynde de Grave dat Velt behielt ende de overhant had/ ende Koningh Richaert wert daer ghesaghen met veel volcx/ende aldus wies zijn macht in Enghelandt/ende hy wert tot Lonnen ghekroont als Koningh van Engelandt by conquesten Henrick de sevenste ghenoemt/ ende om dat hy met beteren rechte Koning zijn mocht/ ende de Kroone besitten/ so troude hy ende nam te wijve Koningh Eduwaerts dochter de 4. voornoemt/ ende dat kint vanden Hertoge van Clarence die Koning Eduwaerts broeder was / hielt hy oock langhe tijdt ghevanghen / omme te verhoeden dat hy hem niet verdrijven en soude/oock mede verkreghen de Engelsche vanden Paus Innocentius den achtsten dat Koning Henrick ende zijn wettich oor nae hem komende gheconfirmeert worden / te wesen Koninghen van Enghelandt. Als Henrick dan Koningh ghewonden was / soo hadden de Enghelschen nijt opten Fransoysen die met hem ghekomen waren ende verdrevense upten Lande/ jae dat dien haet veroudert is / want de Enghelschen hen altijt verheffen boven allen natien / ende aldermeest haten sy de Francoysen/ de saecke daerom soude te langhe vallen te schrijven / ende en dient oock niet tot ouser materien. Om dan verstandt te hebben van desen Koningh Henrick de sevensten / om te weten sijne geslachte/ende van wien hy gekomen is/so ist waer dat Vrouwe Kathrijna die Koningh Kaerls de seste van Vranerijck dochter was/ende Koning Henricx de seste van Enghelandt moeder was/ die van Koningh Eduwaert de 4. verslaghen was/ ende heylich ghereeckent wordt / metten Prince van Waels sijnen soon in eenen strijde / dese Vrouwe Katherijna was oock Moeder van Grave Eduwaerdt van Kitsmont/ die sy nae Koningh Henricx doot van Enghelandt de vijfste hadde by eenen Ridder upt Enghelandt / daer sy op verliefde ende naer te man nam / ende Koningh Henrick de achtste aenbaerde sijnen jongeren halven broeder/ ende dede hem hebben de Dochter vanden Grave van Richemont / daer hy aen wan desen Grave Henrick van Richemont Koningh van Enghelandt. Dese Koningh Henrick noch in Vranckerijcke sijnde eer hy Koningh werdt / dede veele beloften Koningh Lodewijck van Vranckerijcke / van veele artijckelen die Koningh Lodewijck van hem begheerde te ghescheine. Maer als hy Koningh was en dorste hy dat den Enghelschen niet openbaren om niet verdreven te worden / ende omme te believen moeste hy veele doen ende laten.

Hoe dat de Stadt van Utrecht tweemael ghewonnen werdt, ende hoe Bisschop David van Utrecht ghevangen werdt.

NV wil ick weder keeren op d'oorloghe datter was tusschen den lande van Hollandt ende dat Sticht van Utrecht/ daer ontrent dese tijt voor ende naer Paesschen inden Jare duysendt vier hondert vyf-entachtentich / vele dachvaerden om ghehouden worden/ totten Regulieren buyten Amstelredam / oftmen by eenighe manieren ende middelen dat oorloge ter neder hadde leggben mogen/daer op die tijdt veel om gedaen werdt/ende seere in gearbeyt aen beyden zijden : So is int leste een mannier ghevonden om tot eenen payse te kommen / ende staende op goeder maten / is de heere van Montfoort op goeder baster gheloobe ende gheleyde ghetoghen tot Wijck te Duersteden by heer David Bisschop van Utrecht / met sommighe ghedeputeerde vander stadt van Utrecht/ende de Bisschop ontfingse allegader met grooter eeren eñ vrientschappen/ ende de heer van Montfoorde viel den Bisschop te voete/ende hy vergaf hem alle misdaden: So begeerde dan de Bisschop datmen alle de ghebannen ende verdreven burgeren wederomme inder stadt soude laten komen/ om de welcke saecke de heere van Montfoorde wederomme tot Utrecht reysde / ende dede vergaderen alle den Raet ende Oudermans vander stadt/omme advijs hier op te nemen wat sy hier inne souden willen doen/ ende dit was den eenentwintichsten in Aprille: So vergaerden eenighe vanden burgheren die goet Bisschops waren / daer de Oberste af was Jan van Buytendijck voor der Raetkameren opter Stadthuys/ende besloten die daer in vergadert waren daer binnen / dat sy niet uyt en mochten / ende liepen terstondt eenighe voor de stadt roepende : Soo wie pays ende vrede hebben wil met heere David Bisschop van Utrecht / die komme terstont op de Plaets / ende siet terstont compareerden ende quam daer by na de gheheele stadt / want niemant en dorste hem absenteren / ende de heer van Montfoort met die vanden Rade worden uytgelaten/ende quamen oock beneden staen op de Plaets: Ende op dese tijt was Joncheer Enghebrecht Mombaer des stichts binnen der stede van Amersfoort. Als nu dese burgheren alle vergadert waren / namen de Vrienden des Bisschops dat regiment vander stadt aen / ende senden van stonden aen eenighe notabele ghedeputeerden totten Bisschop dat hy kommen soude ende accepteren sijne stadt dner hy langhe tijdt uyt verdreven hadde gheweest/ ende alle desen aenslach ende dit opset was te voren opgheseldt ende ghemaeckt gheweest heymelijck tusschen des Bisschops Vrienden ende hem / op conditien datmen den Hollanders niet inder stadt en soude laten kommen/ende datmen oock niemant dooden en soude/ d'welck de Bisschop by sijne Priesterschap gheworen hadde te onderhouden. De Bisschop dit vernemende / sadt haestelijcken op ende reedt van dier nacht binnen der stadt van Utrecht ende gaf hen allen vrede / die vrede hebben wouden/ ende als hy binnen ghekommen was / nam hy terstondt gevangen Heer Jan van Montfoorde voornoemt / Heere Dirck van Zuylen Ridder/ met sijnen outsten soon die doen Schepen was/ Gerrit van Soudenbalch Burghemeester/ Adriaen van Rijn Burghemeester / Jan van Nyevelt / Jan Woudman, met Willem zijn soon / Henrick van Laghe / Adriaen Sloyer ende Baernt van Groenevelt. Als die van Reenen verhoorden dat de Bisschop binnen der stadt van Utrecht ghekommen was / ende de stadt weder machtich was/hebben sy een compositie met hem gemaeckt/ ghevende hem een somme van penninghen dat hy sijne soudenieren upter stede soude doen vertrecken / d'welcke soo geschiede / want sy voortaen neutrael staen wonden tusschen beyden / tot dat de twist ter neder gheleydt ware : Soo heeft dan de Bisschop upten name vanden heere van Montfoorde gesonden heere Jan van Reneese Ridder/ende Gherrit van Rijn/ binnen der stede van Montfoorde / omme die te bewaren tegen allen den genen diese soude willen bekrachtigen/ dwelc sy doe trouwelijck deden. De Hollanders vernemende dat die bisschop sijne vyanden dus gracelijcken ende goedertierlicken in ghenaden ghenomen hadde / waren sy des seere opten Bisschop ghestoort / ende deden van stonden aen vergaderen alle de knechten die tot allen plecken ende steden de winter inden Lande van Hollandt gelegen hadden/ ende quamen met grooter macht omme te beleggen de stede van Montfoorde / ende die te destrueren ende te verwoesten. De Bisschop van Utrecht dit vernemende/ quam selver in per soone totten. Oversten

Digitized by Google

ende machtichſten van Hollant binnen de ſtede van Yſelſteyn / ende onderweeſs henluyden met ſachten ende minneliicken woorden dat ſy te vreden wouden weſen/ ende hem niet te ſeer laſtich en waren in ſijne ſaken/ ende ſepde onder andere woorden: Dat hy nopt de Stadt van Vtrecht ſoo machtich geweeſt was tot dier tijt toe als hy was / ende is met deſen weder binnen Vtrecht gecrepſt met een deel vanden Hollanderen / maer niet in ſo grooten getale/ op dat de burgers daer inne niet gheſtoort en ſouden worden / ende dat hy niet mepneedich worden en ſoude / maer zijn nochtans altemet ende alleynſkens binnen der Stadt gekommen/ dat ſy wel bijf hondert ſtarck waren / ende hadden S. Kathrijnen poorte begrepen ende die ſterck ghemaeckt. Als die van Vtrecht dit ſaghen / waren ſy niet wel te vreden / ende oock mede ſoo ginck een gemeene fame door de Stadt/ datmen alle de gevangens leveren ſoude inder Hollanderen handen / ende datmen de ſtede ende het ſlot van Montfoorde/ deſtrueren ende ter aerden toe ſlechten ſoude / ende hadden om deſer ende dierghelijcken ſaken groote indignatien opten Hollanderen/ waeromme dat ſy haeſtelijcken boden ghevonden hebben tot Amerſfoort aen Henrick van Nyevelt ende Gijſbrecht Baes, dat ſy van ſtonden aen met een deel ghewapende komen ſouden inder nachte / men ſoudeſe waer nemen ende op hen wachten. Joncheer Engbrecht ende Henrick van Nyevelt dit vernemende / vergaerden terſtont alle haer vrienden ende fautoren / ende quamen met alle haer macht voor de Stadt: Deſe Henrick van Nyevelt was een kloeck ſtout vroom man / ende was Iacobs ſoon van Nyevelt / ende zijn moeder was des Burchgraven dochter van Montfoorde / oude-vader van deſen heere Ian van Montfoorde/ die nu in des Biſſchops vangeniſſe was/ ende hadde noch dry kloecke broeders/ als heere Steven van Nievelt Ridder/ ende Gerrit van Nievelt/ die gevangen ſat tot Wijck te Duerſtede/ ende Ian van Nievelt die binnen Vtrecht ghevanghen was/ welcke Henrick van Nievelt ſeer begheerlick was ende dorſte nae des Biſſchops doodt. Als nu Henrick van Nievelt ende Gijſbert Baes haer volck by een hadden vergadert / quamen ſy ontrent de ſtadt / daer komende beval Henrick van Nievelt hen allen dat niemant hant aenden Biſſchop ſlaen en ſoude / als ſy binnen der ſtadt quamen / want hy ſelver ſijnen hooſen wille daer mede doen wilde / ende komende aende mueren by de Waert ſwommen ſy over de grachten / ende klommen voort over de mueren ende quamen inde ſtadt / ende ginghen van ſtonden aen ende ſpraken haer vrienden toe/ om eenen ſtrijt teghen den Biſſchop ende ſijnen vrienden te verbeen / ende dit was op ons Heeren Hemelvaert dach des ſmorgens vroech inder dageraet. Des Biſſchops Capiteynen/ als Iacob van Cats ende Adriaen zijn broeder met haren knechten ende vrienden dit vernemende/ gingen terſtont haer wpanden te gemoet/ ende ſchoten met alle ſeer met cloeders / haeckbuſſen ende armborſten / dat ſijſe een groot ſtuck achterwaerts deden wijcken. Henrick van Nievelt dit vernemende/ ginck metten ſijnen een ander ſtrate op/ ende quam den anderen van beſijden aen / daert doen ſeer op een ſlaen ende ſchieten ginck/ ſo dat Henric van Nievelt met eender haeckbuſſen door 't lijf geſchoten wert/ ende dus ſeer ghewont weſende / ſprack ſijnen vrienden goeden moet toe / dat ſy vry aen treden ſouden de Stadt ware hen/ ende met deſen ſtarf hy: ende de ander traden vromelijcken aen ende hadden victorie van hare wpanden/ daer veel volcx verſlaghen ende ghevangen wert/ onder al bleef daer verſlaghen Adriaen van Cats met veel vanden knechten. Iohan van Amerongen Schout van Vtrecht dit ſiende / liep met vele van ſijne vrienden ende ſloeghen de Tollesteech poort op met grooter macht / ende quamen alſoo upter ſtadt. Terwijlen dat deſe ſchermutſinghe inder ſtadt was / ende de Biſſchop twijfelende was wie victorie hebben ſoude/ dede hy by hem komen den ghevanghen Heere van Montfoorde / ende maeckten met malkanderen een compact ende aliancie / ſo wiens partije te boven ginck ende overwinninghe hadde / ſoude de eene des anderen lijf beſchermen. De ghene die nu ingekomen waren met die van Amerſfoort / liepen als verwoede luyden/ ende wouden den Biſſchop doodt ſlaen / maer de Heer van Montfoorde beſchermden als hy beſt mochte/ dat hem niet en miſſchiede ende wert gevangen / als ſy xvij. daghen de ſtadt beſeten ende ingehadt hadde/ ende met hem wert oock gevangen Jacob van Cats Schout vander Goude/ heere Ian van Cats Ridder/ ende Adriaen van Cats zijn broeders / noch vinghen ſy Herbert van Foreeſt Schout van Altmaer/ Claes Kerre Capiteyn van Schoonhovē/ Gijſbert Pieterſz Baeliu ende Burghemeeſter van Schoonhoven / Meeſter Huyghe Schepen van Schoonhoven / Meeſter Dirck upter Weer des Biſſchops Vicarius / met allen des Biſſchops conſiſtorie/ ſoo worden dan alleene vanden Hollanders ghevanghen / behalven die upt Stricht waren/ C. xxv. mannen/ ende die te voozen by den Biſſchop gevanghen ſaten/ worden nu los gelaten. De Hollanders leggende ontrent de ſtede van Montfoorde / dit vernemende braken terſtondt op / ende elck repſde t'huyſwaert. Jonckheer Engbert van Kleve deſe victorie verkregen hebbende/ quam met alle ſijne vrienden van Amerſfoort tot Vtrecht/ ende van ſtonden aen dedemen wagenen ende paerden reede maken tot dry C. toe/ ende ſetten den Biſſchop daer op eñ voerden binnen Amerſfoort/ daer hy lange tijdt onder heer Reyer van Broechuyſen ghevangen ſat. Die van Vtrecht togen tot voor de ſtede van Wijck te Duerſteden / ende begheerden upten name des Biſſchops de ſtede gheopent te hebben / maer want heere Frederick van Yſelſteyn in des biſſchops name daer in gekomē was/ ende die bewaerde/ ſoo moeſten ſy ſonder pet bedreven te hebben wederomme keeren.

Hoe dat de Stadt van Utrecht beleghen werdt, ende hoe de Biſſchop verloſt wert.

ALs de Biſſchop aldus tot Amerſſoort ghevangen lach/ terſtondt beſetten de Steden van Hollandt de ſloten eñ Caſteelen van Abcoude / Vredelant/ ende Kroonenburch / met veel ſoudenieren ende knechten/ eñ heere Dirck van Swieten hadde zijn huys te Loenerſloot oock met knechten beſet: De ſteden van Hollandt ſenden oock terſtont notabele ghedeputeerden totten Hertoghe Maximiliaen, begeerende dat hy in Hollant komen wilde/ ende verloſſe heere David Biſſchop van Vtrecht upter benghenisſen/ ende bedwinghen den Stichtſen van haren rebelheden / d'welck hy beloofde te doen / ende ſant groot volc van wapenen voor hemen/ ende ſette in ſijn ſtede heere Philips van Kabenſteyn/ oversinerende hem te weſen Stadthouder van Brabant / ende hy quam op Sinte Bonifaes dach inde ſtede van Goorichom / ende van daer tooch hy met alle zijn heyr op ſlot van Beverwaert / tuſſchen Vtrecht ende Wijck/ ende opten xviij. dach van Junio quam hy met xvj. M. man tot Outwijck int klooſter buyten de ſtadt op de Wilt / ende belepde met grooter moghentheydt de ſtadt van Vtrecht/ ende van deſen heyre waren de overſte Capiteynen naeſt den Hertoge/ Grave Martijn van Volkeym / Aelbrecht Grave van Goerle / heer Looſt van Lallepng Stadthouder van Hollandt / Heere Ian van Egmont/ heer Frederick van Yſelſteyn zijn broeder / Lantſloot van Barlemont / Petijt Salizaert, de heere van Merwē/ heere Balthaſar van Wolckenſteyn/ heere Floris van Coetgeen Ridderen. Als alle dit volck in haer leghers te paſſe gheordineert ende geſtelt waren / bede de Prince opzechten groote buſſen/ cartouwen/ morteren ende Slanghen / ende andere Inſtrumenten ten oorloghe dienende/ daer hy de mueren / poorten ende toornen vander Stadt ſeer mede quetſte ende ter neder ſchoot. Daer nae opten Octave vander Apoſtelen S. Pieter ende Pouwels dach/ ſo quamen upter Stadt op goeder gheloove ende vaſtichepdt Joncheer Engelbrecht vā Kleve / Voocht des ſtichts/ de Joncheer van Swartſenburch ende vander Lippe/ heer Ian van Montfoorde/ met meer andere vanden nota-

Digitized by Google

notabelsten ende oversten vander stadt / eñ quamen tot Hertoge Maximiliaen, ende hadden veel scharpe woorden teghen mallaanderen/ ende alsoo de nacht genaekende was / reden sy wederom ter Stadtwaert in / dese weeck ghepasseert wesende / quamen sy weder op vasten gelepde Jonckheer Enghelbrecht, ende heere Ian van Montfoorde/ Gherrit Zoudenbalch Burgemeester / met meer ander vanden Notabelsten Burgheren/ ende alsmen vast tracterende was tusschen hen beyden/ ende de Heeren van Vtrecht / een notabel artijckel inden tractate begrepen ende toegelaten hadde / so hadde de Heere van Montfoorde al heymelijck verstandt ghenomen van eenen Edelman / datmense int wederkeeren allegader vangen ende opnemen soude/waerom dat de heere van Montfoort beducht wesende hem wijselijc ende kloeckelijck beriet/ ende spraeck totten Hertoghe: Genadige Heere dat punct en hebben wy in onser Commissien niet / maer nietemin beliefset mijn Heere ick sal inder Stadt rijden ende verwerven dat selve vanden burgeren. Doen spraeck de Hertoghe/ ghelooft my aen mijn handt dat ghy van stonden aen weder komen sult / ende dese ander sullen daerentusschen by my blijven/dwelck hy dede. Als dit de Hollanders vernamen / sonden sy een deel ruysghers nae hem om hem te vanghen of te slaen / ende als hy dat gewaer wert stack hy zijn paert met sporen / ende remede al dat hy mocht na der stadt toe/ ende de ander hem na also snellickē als sy mochten: ten lesten spranck hy vant paert ende liep over de graben / door de boomgaerden ende andere heymelicke wegē / ende quam so gesalveert inder stadt/ Zijn vpanden siende dat hy aldus ontgaē was/ bestonden des sonnendages daer aen de stadt te bestormen/als sy te voren geordineert ende ingesettet hadden / de heer van Montfoorde dit hoorende eñ vernemende datmen de stadt bestormde / haeste hem eñ quam mede ter plecken daermen stormde/ eñ ordineerde daer dry Ridders/ als Ian van Pyebelt / Henricx broeder die daer doodt geslagen was/eñ twee Edele mannen int Hoochduytsland/ ende also dit bestormen gedaen wert buytē consent vanden Hertoghe/so liet hy sommige vanden Capiteynen diet gedaen hadden aen boomen hanghen. De burgheren van Vtrecht metten knechten weerden hen seer vromelicken van binnen/ ende keerden de vpanden van haren mueren ende voorne / eñ riepen met schimpelicke woorden: Ghy Hollantse verraders/ghy moest al nader de Stadt komen sout ghyse winnen. In desen bestormen wert de Grave van Hoorne des Princen Neve soo seer ghewont dat hy korts daer nae starf/daer de Prince seer rouwich om was/ende zijn lichaem wert in Brabandt geboert: Daer na wert Jonckheer Egbert van Kleve boven gelepde eñ seerhept gevangen gesonden opt slot ter Goude / eñ Gerrit Zoudenbalch Burghemeester opt slot tot Schoonhoven / daer hy korts starf. Nu hadden die van Vtrecht de Voorstadt ghenoemt de Waert/ met eenen hooghen dicke walle/ ende met graben / met vele instrumenten ende artelrien beholwerct ende beschermt/ soo hebben sy ten lesten gesloten dat sy de Waert met ghemeenen macht bestormen wilden/als sy deden/ maer sy en bedroeven niet/ om dat de burgheren hen so kloeckelijcken ende vromelijcken weder stonden ende af keerden/ ende als sy dus met grooter macht de vpanden afghekeert hadden / ende de ander nu derdemael wederom begonnen te stormen/ soo staken die van Vtrecht een deel huysen aen vyande/ in meninghe met desen vyande ende den roocke de vpanden van hen te keeren / want de windt opten vpanden stondt / maer soo gheringe als de vyant ende roocke opginghen / keerde de windt ter stadtwaert / ende was den Burgheren seer schadelijck ende hinderlijck. Dit siende de Hollanders bestonden tot allen plaetsen de Waert aen te stormen / ende stonden den knechten vromelijc by/ ende hadden hem also datse de Waert machtich worden/ ende wonnense opten negen-en-twintichsten dach van Julio: Daer bleef doodt int bestormen de Schout vande Waert / met veel kloecke Burgheren ende knechten daermen geen getal af en weet / ende d'ander liepen inder stadt over de slooten ende graben ende omweghen / dat sy haer lijf alsoo salveerden/ende den vyandt worde altijdt meerder ende grooter die de Hollanders gheerne ghelesschet hadden / maer sy en mochten niet / soo dat vol nae de gheheele Waert verbrande / d'welcke twee daghen lanck duerde: Ten lesten ordineerden ende opstelden sy haer instrumenten ende artelrien inde Waert / om op dien ende de stadt te bestormen. De Stadtsouder heere Iooft was een man van ooghloge / ende seer neerstich ende voorsaerende/ende het gebeurde opten vierden dach van Oegst dat hy een groote busse stellen soude op eenen molenwerf/ ende alsoo hy hem bupten der scherme hielt / werdt van twee Schutters gelijc schietende met kruipbussen/ ende het geraeckte hem also dat hy des anderen dages vander quetsuere starf / ende zijn lichaem werdt in Vlaenderen ghevoert. Dit belegge voor de stadt aldus ghedurende / en waren alle dinghen binnen der stadt van Vtrecht so overvloedich niet/ wantmen in sulcke grooten stede vol volcx veel behoeven moet / soo dat int leste groot gebreck van victaelgie ende van ander dingen in der stede was / ende dat sijt niet wel langher houden en mochten / want sy selden oft nemmermeer rust en hadden / ende waren stadelijck int harnasch wakende/ ende hen aen de mueren ende opten voorzen ende voorzen houdende. Ten lesten zijn sy by den Prince ghekomen omme te tracteren ende van papse te spreken / de Aertsbisschop van Salsburch / Heere Willem van Arenburch / ende Heere Vincent van Swanenburch / met meer andere / ende arbeyden alsoo naer vele twistighe woorden die sy inden tractate hadden / datter een manieren ghevonden werdt / waeromme dat een zoen ende pays begrepen werdt/ maer dit bleef heymelijck onder 't secreet vanden Heeren / datter de ghemeene man niet af en wist / ende wert gecondicht opten lesten dach van Oestmaendt / ende sy moesten een groot stuck vanden Mueren neder legghen / ende de grachten over-brugghen / daer de Prince met zijn volck over rijden ende gaen souden inde stadt / ende allé de vreemde knechten ende soudenieren mosten upter stadt gaen / ende aldus quam de Prince met grooter eeren ende triumphen inder stadt opten sesten dach van September / ende nam de burgeren behouden haer lijf ende goet in ghenaden/ ende desghelijcken den heer van Montfoorde / die op die tijt seere gequelt was vander Zage / ende beden met vele knechten ende lupden van wapenen ghelepden tot in zijn stede van Montfoorde. Die van Amersfoort dit verhoorende senden oock haer notabele ghedeputeerde aenden Prince / ende maechten pays ende vrede metten Prince ende Bisschop David, dien sy met grooter macht van wapenen senden ende gelepden tot inder Stadt van Vtrecht / daer de Prince seer blijde omme was/ende de Bisschop dat hy soo ontgaen was. Doen ordineerde ende sette de Prince omme de stadt te bewaren als overste Capitepn den heere van Vselstepn met M. knechten/ende die ten koste ende laste des lants van Hollandt / want sy in meninghe waren de stadt voort aen onder hen te houden/ende datse tegen den Bisschop ende den Hollanderen niet meer rebelleren en souden/ so hebben sy S. Katrijnen poorte die seer starck is eñ aen de Hollantsche zijde gelegen is/ doen omgraben/ beholwercken van binnen der stadt / datmer niet lichtelijck aenkommen en mochte / ende besetten die met lupden van wapenen. Daer naer / omtrent Sinte Victors dach repsde de Prince wederomme naer Brabandt/ want de Bisschop van Camerick metten Prince van Oraengien / ende de heer van Crop waren te Vtrecht by hem ghekommen / verbootschappende dat de Koninghe Lodewijck van Vranckrijck aflijvich ghevoren was / waeromme dat hy snellijcken wederomme naer Brabandt repsde / ende Joncheer Engbert van Kleve werdt van synre vangenisse ontslaghen/ ende repsde t'huyswaert by synen broeder den Hertoghe/ ende de Bisschop repsde naer Wijck te Duersteden. Als nu de Burgheren ende Ingesetene des stadts van Vtrecht / hoopten ende meende in goeden rusten ende

Digitized by Google

vreden te leven / ende dat sy hy ende sonder eenighe perijckel waren / acht daghen daer nae werden boven de xxx. burgheren / edele ende onedele banden besten ende rijckſten bander stadt gevangen eñ tot Wijck te Duersteden ghesonden / daer heere Steven van Nyebelt ende Gerrit van Nyebelt mede onder waren / ende en worden oock niet ontslagen noch quijt gelaten dan by groote schattinghen van groote sommen van penninghen / ende verwoesten daer-en-boven veele schoone huysen ende wooninghen binnen der stadt / desen ghevangens ende haren vrienden toebehoorende. Dit oorloghe koste dat lant van Hollandt groot gelt / jae veel hondert duysenden / meenende oock eeuwigh Heeren bander Stadt te blijven / ende onder haer subjecte te houden / maer sy en waren daer niet langhe Heeren af / als hier naer ghesept sal worden.

Hoe de jonghe Prince Hertoghe Philips van Bourgoengien int lant van Vlaenderen gehult wert.

ALsoo voorghesept is dat Jonckfrouwe Margriete Hertoghen Maximiliaens dochter by tractate van paysse ende by consente der Landen overghehvocht was in Vranckerijcke by den Koninghy tot behoef sijns soons den Dalphijn / ende waren malkanderē met rijper deliberatien verselvert / ende souden ooc dat houwelick goet ende van waerden wesen als voorgesept is / so beval de Koninghy den Ambassaten ende gedeputeerden der landen / dat sy den jongen Hertoge Philips ontfangen ende huldē souden tot haren rechten Hertoge ende Grave vanden Landē hem van sijnder moeder Vrouwe Maria aen bestorven ende geerst wesende / maer niet lange hier na de Koninghy wert afslijvigh sy Sinte Bartelmeus dach Apostel. Op dese tijdt lach de Prince Maximiliaen tot Antwerpen / ende bereyde hem om te trecken eñ te beleggen de stadt van Vtrecht / soo sonden de Vlamingen als Gent / Vrugge ende Yperen / metten anderen Steden ende Edelen vanden Lande eenige gedeputeerden totten Prince / begeerende ende versoeckende aen hem dat hy wilde komen in Vlaenderen / te gehoorzen de bevelen des Koninck van Vranckrijck / ende daer af te tracteren tot des Lants oorboor ende welvaren. Maer de Prince willende achter volgen dat hy den Hollanders belooft eñ toegesept hadde / tooch van Antwerpen / ende belevde de stadt van Vtrecht als voorsept is / ende alsoo dat belegghe ende dit oorloghe lange duerde / so hebben de Vlamingen genomē den jongen Prince Hertoge Philips, ende hebben hem ghehult ende ontfangen inde steden van Ghent / Vrugghe / Yperen / ende voort in allen anderen steden ende plecken des Lants / voor eenen Grave ende Heer van Vlaenderen / out wesende vijf Jaren ende twee Maenden / ende hem worden ghestelt ende gheordineert vier Voochden / als de Grave van Romont Koninghy Kaerls van Vrancrijck oom van sijner moeders weghen / heer Adolf van Kleef heere van Ravenstein / heer Wolfert bander Vere Grave van Grootevelt / heere Philips van Beveren / heer Anthonis de basterts soon.

Int beginsel van desen Jare van lxxxiij. werdt heere Balthazar van Wolckenstein / Hertoghen Maximiliaens neve jammerlijck vermoordt ende doot-ghesaghen / van een sijner Dienaers upt Hoochduytslandt / onme twistende ende scheldende voorden die sy te samen hadden / ende geschiede binnen s'Hertogenbosche / ende liet twee broeders achter / als Joncheere Virus van Wolkenstein / ende Meester Ioris Doctoor inden Rechten.

Hoe de stede van Amersfoort beklommen ende gewonnen wert.

INt Jaer ons Heeren M. cccc. lxxxiij. waren sommighe ballingen (die over dry Jaren upter stede van Amersfoort verjaecht ende verdreven waren) binnen der stadt van Vtrecht / ende maecktē al heymelicken een conspiratie ende verbant metten knechten eñ soudenieren van Vtrecht / om met kloeckheden te overvallen ende in te nemen de stede van Amersfoort / ende zijn gekomen met Jonckheer Ian van Wassenaer heere Philips soon / ende met een edel Hoofman genoemt Quintijn, met een deel knechten voor Amersfoort op Sinte Vincenten dach / ende alsoo de graften bander stede al hart bevroren waren / ginghen sy daer over / ende beklommen met ladderen over de mueren tot 400. man toe / ende namen alsoo de stede inne sonder yemandt te misdoen / maer sy vinghen een Edelman ghenoemt Gherrit van Voorn / die met heere Reyer van Brorchhuysen de stede van Leyden hadde helpen beklimmen / eñ wert binnen Leyden gevoert ende daer onthooft op den vij. dach van Zelle / de ander Overste ende machtichste bander stede liepen upter stede nae 't landt van Kleve oste van Gelre / ende salveerden haer lijf / soo dat ter luttel doden bleven.

Alsoo heer Iooft van Lallevn Stadthouder voor de stadt van Vtrecht jammerlick doot-geschoten was / so versochten de steden van Hollandt aenden Prince om eenen anderen Stadthouder te hebben / ghevozen inden Lande van Hollant ende Zeelant / nae teneur van hare laetster verkreghen Privilegien / soo dat de Prince ten versoecke vanden steden ghestelt heeft heere Ian van Egmont / te wesen Stadthouder van Hollandt / Zeelant ende Vriesland / ende hier na opten tweeden dach van Aprille werdt hy ghehult ende ontfangen voor eenen heere van Purmerende met sijnen toebehoren / welcke heerlickheydt hy ghekoft hadde van heere Balthasar van Wolckenstein / dient vanden Hertoghe verkreghen hadde / ende de Hertoge by confiscatien benomen hadde den heer Ian Burchgrave van Montfoorde. Daer nae inden Maendt van Mepe heeft heer Ian van Egmont Stadthouder van Hollandt / getrouwet tot eenen gheechten wyve Vrouwe Magdaleene des Graven dochter vāñ Waerdenburch upt Hooghduytslandt / daer groote feest ende triumphe ghehouden wert in 's Graven-haghe opt Hof.

In dit selve Jaer heeft Heere David van Bourgoengien ingheset feestelijck te vreren over al sijne Sticht van Vtrecht de hoochtijdt bander presentatien der glorieuser Maget Marien inden Tempel / de welcke Hoochtijt datmen vieren ende houden sal op den xxj. dach van November.

Van eenen Olifant.

In dit Jaer van lxxxiij. was in Hollant ghebrocht een levende Olifant, ende wert gebrocht van d'een stede in d'andere / daer de ghene dien hadden groot gheit mede conquesteerden / ende als hy van Amsterdam gevoert werdt te schepe om nae Vtrecht te reysen / ende sy hem voor Muyden opschepen souden / verdranck hy / mids dattet sijnen Meester selver versuymde / daer hy seer droevich om was.

Van sommighe Dijckagien, gheschiet aen het Eylant van Overflackee. Door W. V. G.

ANNA van Bourgongien B. dochter Hertoghe Philips, Vrouwe van Kabestein / nam An. 1477. in Erfpacht eñ erfleen van Maria Hertoginne van Bourgongien / Gravin van Hollandt / de Gorffinghen ghenoemt Geltges-plaet / Galenthe ende den Bommel / met den voorderen aenwas / des Jaers te samen voor 394. ponden te xl. grooten Vlaemsch / dan sy verkocht int Jaer 1481. het derde deel aen heer Pieter Lanckhals Hoofmeester / ende Ian Oudaert Raedt van den Hertoghe Maximiliaen. de welcke daer naer een ghedeelte daer upt verkochten aen Mr. Iacob Croesinck Rekenmeester inden Haghe int Jaer 1483. ende het rest van 't ghedeelte vanden voorseyden Lanckhals komt nu toe Jouffrou Henrica van Culenborgh weduwe van Joncheer Philips de la Torre.

Ende int Jaer 1483. is hy den heere van Kabestein uytgheghéven te bedijcken het oude landt van Geltges-plaet / Et. voorschreven / aen heer Iacob van Borssele Ridder / Gherrit van Rodenbroeck / Cornelis

Digitized by Google

nelis Gilliſz ende andere/ ende is groot over de twaelf hondert gemeten ofte ſes hondert mergen/ende werde genoemt S.Adolfs lant/ende nu Oeltges plate/allwaer de Kerckie gheſondeert wert int Jaer 1527. volepnt int jaer 1553.

Int Jaer 1515.heeft Philips van Cleef heere van Ravesteyn ende Oeltges plate/ uptghegeven te bedijcken aen Cornelis Ian Gilliſz Willem Bouwenſz ende Iacob Wittenſz met haer conſoorten/ den Polder van den Thille/ anneex het voorſz landt/ ende is groot vc. ende L. gemeeten Lants.

Int jaer 1521.heeft den voorſz heer van Ravesteyn uptgegeven te bedijcken aen Adolf Herdinck Rentemeester generael van Zeelant bewesterſchelt/ met ſijn medestanders/ den Polder vande Galenthe/ ende werde eerſt bedijckt An.1524. om dat d'arbeyders alle inden nieuwen voorloge op Vzanckrijck geloopen waren: ende is groot wepnigh min dan xiij. C. ghemeten oft vij. C.mergen.

Int Jaer 1525. werde bedijckt den Voorpolder aende Plaet voorſept/by Willem Symonſz, Witte Iacobſz van Zierickzee ende andere/ ende was groot 600. gemeten/ende is den ſelven Polder na lang-jarige afweeck gantſchelijck gheinundeert den 12. Januarij 1613.ende werden int jaer daer na bedijt outrent 350. ghemeten/by Jonckheer Karel de Mathenes Bailliu van Putte/ Willem Gans Rentemeester van Voorn/ Ian Wielant, Ian Anthoniſz Burghemeester van Zierickzee/Steven Snouck, Cornelis vander Lidt Schout ende Dijckgraef vande Plaet/ende andere.

Int Jaer 1526. heeft den voorſz heer van Ravesteyn uptgegeven te bedijcken aen A.Herdinck voorſz. ende Victor vander Zickele Bailliu van Vliſſingen/ den Polder den Bommel genoemt/ende is groot over de xvij C. gemeten oft vij.C.L.mergen/ ende bloepde in An.1531.ende wert beverſt s'jaers daer aen.

[Int Jaer 1527. wert mede bedijct door heer Andries van Vzonchorſt/ den polder genoemt de Stadt/ dewelcke het Goys ghehocht hadde vant Reguliers kloosster den Rugge buyten den Vziel.]

Int Jaer 1594.heeft Catharina van Oyenbrugge Vzouwe van Duras ende Vzigdam/ van wegen haer ſone Jonckheer Anthonis van Bourgongien/ heer van Vzigdam/ uptghegheven te bedijcken den Wepolder/ voor ende aen Oeltges-plaet liggende/ groot wepnigh min dan 300.gemeten.

Int Jaer 1600.is bedijckt den Polder genoemt de grooten Block by Oeltgens-plaet/ ende is groot dupſent ghemeten/ opten gront vande Plaet/ ende werde uptgegeven bynde voorſepde Vzouwe van Duras ende van Vzigdam/heer Geerit van Poelgeeſt/Jonckheer Philips de la Torre, Jonckh. Philips van Marotelle als eygenaers inde gorſſen: de mede-dijckers waren/ d'Heere van Mateneſſe/ heer Ian van Oldenbarnevelt Ridder/den Vzeſident heer Pieter van Honojoſſa, den Rekenmeester Ph.Doublet, den Rentmeester generael van Zuytholland W.van Beveren, Jonckheer Geerit vander Aa, den Raetsheer S.van Veen, de Penſionaris Berc tot Dordrecht/ Thomas de Wit, Adriaen Duyc, Andrieſz van Thienen/ Gillis Cool, Ian vander Velden/den Rentemeester W.Hanneman, Govert Braſſer, den Ontfanger N'Genits, ende meer andere.

d'Ambachtsheerlijckheydt van Oelgheſplaet heeft Ian van Croy Grave van Solre An.1612. verkocht aen Franſoys van Aerſſen heere van Sommelsdijck/ ende Ambaſſadeur gheweeſt der vereenighde Landen in Vzanckrijck/ ende dit voor de ſomme van ontrent 60.dupſent goude Kroonen.

Item den Abt van S.Michiels kloosster binne Antwerpen/ met de Vziory vande Carthuyſeren int Biſdom van Gromoel/ den Vziory vande Salvators binnen Antwerpen/ Ian Ruychrock-vander Werve/ Pieter Spernagel ende Pieter Manne Iacobſz heere van Middelhernisse/hebben upt kracht van koop by heur voorvaders verkreghen van Iacob heere van Gaesbeke/ Arcoude/Putte ende Stryn/ uptghegeven den eerſten dagh Maert An.1460.te bedijcken tot een hoyenlant/ de Goyſſinge genaemt de Middelhernisse/ ligghende onder Putte/ waer van het Dorp alsdoen ghenaemt is S.Michiels in Putte, de aennemers waren Mr. Ian Pot, Mr. Pieter vander Voort, Iacob van Santvoort, Iacob Oelertſz vander Welle/ Willem Ruychrock, Eeuwout Ianſz, Pieter Iacobſz Andries Pieterſz, ende andere.

Met de voorſz goyſſinghe van Middelhernisse/ is ock alsdoen bedijckt Sommelsdijck ende Duyvenwaert/zijnde tſamen onder een dijckagie beſloten.

Int Jaer 1480.wert by den Eertshertoghe Maximiliaen uptghegheven te bedijcken Melissant gheleghen by Dierckant.

Het heele Eylandt van Over Flackee is groot ontrent xxx m.ghemeten oft xb m.mergen: ende Dierckant is de outſte Dijckagie/ gheleden wel 200. jaren.

Dus verre het By-voeghſel.

Van een groote twist die gereſen is tuſſchen Hertoge Maximiliaen tegen den ſtedē van Gent, Brugge, ende het lant van Vlaenderen.

HIer voor heb ick gheſchreven hoe de Vlamingen upten bevele des Koninc Lodewijcx van Vzanckrijc/ als een Leenheere den jongē Hertoge Philips in allen ſteden van Vlaenderen ontfangen ende gehult hadden voor eenen Vzince ende Grave van Vlaenderen/ende hadden hem tot des Landts voorvoor gheordineert vier Voogheden. Hertoghe Maximiliaen van Utrecht in Vzabant komende/ ende dit verhoorende/was ſeere gheſtoort/ dat hy mits deſen ſijnen ſoon ende Vlaenderen derve moeſt/eñ hielt hier op dickwils ſcherpen raet met ſijne ſecrete Raden/ hoe hy Vlaenderen wederom tot ſijner obedientien bzenghen ſoude/ eñ om dit te volbzengen/ ſo waren hē ſeer inducerende de Grave van Naſſouwen eñ de heere van Gaesbeer/ met alle de gebaunen poorters van Gent ende Vzugghe: Deſen twiſt ghebiel ock mede obermits de lange marcten van Antwerpen ende van Bergen/die tegē het ghemeene goet vanden Lande ſo langh alle Jaren uptgheſtelt worden/ ende ock in vzeſuditie der marct van Vzugghe. So worden de dzy leden van Vlaenderen ten verſoecke van die van Vzugge alſoo beraden/ dat ſy een ſterck Blockhuys deden opſlaen op Klopperſdijck/op de Schelt by Antwerpen/ twelck ſy verſagen met vzome mannen van wapenen/ met buſſen eñ andere Inſtrumenten/ eñ voort wat hen van noode weſen mochte/ om te beletten dat de ſchepen niet ter marct komen/noch wederom keeren mochten/ eñ beroofden die by wijlen/ doende den Koopman groote ſchade/maer die van Antwerpen deden daer teghen maken galeyſchepen ende baertſen/daer ſy haer ſtroomen mede vzijden/eñ den Koopman beſchutten/ ende hadden dickwils dappere ſchermutſinghen/ malkanderen ſlaende/hangende ende doende veel quaets. Dit aldus ſtaende/ heeft de Hertoghe inde Vaſten vergadert al hermelijck veel volcx/ om met liſten de ſtede van Vzugge in te nemen/ maer die van Vzugghe dit vernemende/ hielden hem met ſubtijlheden weder upt der ſtede/ende bingen vele vanden poorteren die ſy ſuſpect hielden van deſen opſette/ vanden welcken ſpr acht deden onthoofden eñ vierendeelen als verraders ende mitſdeſen is den twiſt tuſſchen den Vzince ende lant van Vlaenderen altijt grooter ende meerder geworden. De hooghtijt van Vaeſſchen overleden weſende/ is upt Vzanckrijck nedergekomen de Edele eñ vzome heere Anthonis de baſtert Grave van Steenberghen/Hertoghe Philips baſtaert ſoon/ Vooght op die tijt des jonghen Koningh Kaerls van Vzanckrijc/ geſonden vanden voorſz Koning ende ſijnen Rade/om deſen twiſt ter neder te legghen tuſſchen den Vzince Maximiliaen ende lant van Vlaenderen/maer laeck/ het was te vergeefs ghearbeyt/ want elck in ſijne ſeer opinieus bleef/ waer upt den Lande groote ſchade ende hinder toegekomen is. Daer na heeft de Hertoge

Digitized by Google

met ſubtijlheden ghekreghen de ſtede van Denremonde/ende beſette die met ſijnen volcke/ in welc innemen vander ſtede verſlaghen bleef de Jonghe Grave van Hoorne/genoemt Aelbrecht, des Hertogen neve/ daer hy ſeer droevich om was/ eñ dielen voorts dagelijcx vele ſchermutſingen ende mangelingen tuſſchen beyde partijen/ doende malkandere groote ſchaden met ſlaen ende vangen/ ende den armen Lantlieden verdrijvende. Soo is oock heere Jan van Ranſt Marcgrave van Antwerpen/ op eener tijdt met vele knechten ghetrocken int Lant van Waes/ ſtichtende roof eñ brant/ eñ nam vele vanden armen Lantlieden gevanghen/ ende verbrande vele Dorpen ende ſchoone huyſē/ ende nam met hem veel beeſten/ ende anders dat ſy daer vonden/ eñ quamen wederom ongeſchent binnen Antwerpen. Doe ſtelden ende ordineerden de Vlamingen Capiteynen ende Hooftmannen/ als den Grave van Romont des Koninex Oom van Vrancrijck/heere Philips van Creveceur heere van Cricki/ heere Philips van Beveren/ heer Anthonis de baſtert ſoon met meer andere edele ende vrome mannen/ ende quamē int lant van Brabant/ſtichtende roof eñ brant/ ende verdeſtrueerden by de ſtede van Bruſſel een ſterck ſlot ende de gheheele heerlijckheyt van Gaesbeeck/ ende quamen tot voor de Poorten van Bruſſel/ daer ſy een ſchermutſinge hadde tegen de knechten die daer binnen laghen/ dien ſy vele volcx afſloegen. De Hertoghe hadde geerne de ingheſetene van Bruſſel upter Stede ghebracht ende gelept om deſe Vlaminghen te beſtrijden/maer ſy en wouden upter ſtede niet: doe nu de Vlamingen vele huyſen ende Wooninghen ontrent die Stede ghebrant ende verwoeſt hadden/ toghen ſy met zeghe weder in Vlaenderen.

In dit Jaer van Lxxxiij, ontrent S. Lucas quam de Abt van Marienwaerde by Cuylenburgh vander Premonſtrepten orde/ ende begreep met ſijne Heeren ende broederen binnen Haerlem/dat Klooſter daer S. Anthonis Heeren in te woonen pleghen/welcke Klooſter de Regulieren des Capittels van Zyon ontrent vijf Jaer beſeten hadden/ ende deſe Regulieris wijlen eer broeders vander derder Orde S. Franciſcus gheweeſt hadden/ende hadden dit Klooſter van S. Anthonis ontrent tſeventigh Jaren gheleden gheſondeert ende geſticht.

Hoe dat deſen twiſt ghecontinueert wert, ende daer na gheſoent ende vereenight wert.

DEſen twiſt ende oorloge dus hanghende tuſſchen den Prince ende lant van Vlaenderen/ heeft heere Philips van Cleve heere van Ravenſtein/ vergadert uptē name des Hertogē Maximiliaens een deel knechten te paerde ende te voet/ ende heeft heymelijcke laghen ghelept ontrent de ſtede van Oudenaerde/ om die met liſten in te crijghen tot behoef des Princen: Deſe knechten daer dus heymelijcken beſtelt weſende/ is hy met weynigh dienaers ghekomen voor de ſtede/ in maniere van Valckeniers/ ſoeckende haer Valeken inde ſteden die hen ontvlogen waren: de andere die inder laghen ghelept waren/ ſiende dat ſy inder Stede waren gekomen/ ſpronghen ende volghden henlieden ſnellijcken na/ eñ namē alſo die ſtede inne/ eñ de Prince dedeſe met ſijnen volcke beſetten. Hier na opden xx. dagh van Zelle/ hadden de Vlamingen ende Brabanders een ſchermutſinghe te ſamen inden Dorpe van Wilſick/ op de Schelt/ daer de Brabanders ontrent 400. man verloren/ ende meeſt vanden ondersaten des Graven van Naſſouwen. Op deſe tijt was binnen der ſtede vanden Boſſche een vroom man ter wapenen/ genoemt Martijn de Swart, ende was een Schoenmaker/ deſe hadde de Prince om ſijner vroomheyt wille Ridder gemaeckt: deſe heer Martijn de Swart als een Capitein ende hooftman vanden Prince/ is met ſijne knechten ende ſoudenieren ghetogen in Vlaenderen/ eñ kreegh met liſten dat ſtedeken van Dinoden/ verſlaē de ende verdrijvende dat garniſoen vanden Franſoyſe die daer inne waren/ende beroofden dat ſtedeken. Die van Ghent dit vernemende/ ſonden terſtont haer ſoudenieren in grooter menichten/ ende begrepen dat ſtedeken/ ende hebben dat metten poorteren eñ ingeſeten wel vaſt bebolwerckt ende beſet. Dit geſchiet weſende hebben die van Antwerpen vergadert metten Marcgrave alle de knechten dieſe krijgen mochten/ende togē met grooter macht voor dat blockhuys dat de Vlamingen opgeſlagen hadden op Kloppersdijck by Baſtingen opde Schelt/ende beſtormden dat dagelijcx met ſchieten ende werpen/ ende omgravende hebben ſijt ten leſten ghewonnen/ende brakent ten gronde toe af/ ende vingen alle de Vlamingen ende knechten die ſy daer op vonden/ ende int beſtormen waſſer ooc vele verſlagen/ onder de welcke dat mede bleef Baldewijn d'outſte ſone heeren Anthonis van Hoochtvroude. Daer na heeft de Grave van Steenberghen heere Anthonis de baſtert tractaet gemaeckt van payſe/ tuſſchen den Hertoge ende de ſtede van Brugge/ ende de Hertoge quam in der ſtede metten Grave van Naſſouwen/ ende met het meeſte deel van ſijne knechten ende ſoudenieren opten xxj. dagh van Junio/ende daer binnē weſende heeft hy vele vande rebelle poorteren doen hangen ende rechten metten ſwaerde/ ſettende de Regenten ende Wethouders vander ſtede na ſijns ſelfs ſinne/ ende den Grave van Wincester heere van Gruythuyſen ſant hy ghevanghen tot Mechelen/ die hy namaels in ghenade nam/ende lieten hyr gaen daert hem beliefde. Die van Ghent vernemende dat ſy met den Hertoghe vereenight waren/ende paps hadden gemaeckt/ zijn ooc ter ghenaden ghekomen door minlijcke compoſitie des Graven van Steenberghen heere Anthonis, want hy om dieſwille in Vlaenderen gekomen was. Na verchien daghen als de Hertoghe met grooten ſtaet ende volck van wapenen reckende was na de Stede van Gent/ is hem te ghemoete ghereden de voorſz Grave van Steenberghen/ metten Overſten ende machtighſten van Gent/ hyenghende met hem/ ſittende op een paert/ de jonge Edele Hertoge Philips van Bourgongien/ den welcken de Hertoge Maximiliaen ſiende/ upter maten blijde was/ want hy hem in lange niet gheſien en hadde/ende komende binnen Ghent/ nam hy de ingeſeten in ghenaden. Ende ſiet ontrent den avont quamen ſommige rebelle ende licht/volck/ eñ inciteerden den poorteren ende anderen/ hen ſtellende in rebelligheyt tegen den Prince/ ſoo dat hy in groot perijckel ſijns lijfs was/ maer des Princen volck liep terſtont int harnas/ ende weder ſtonden deſe rebellen/ dat ſyſe achterwaerts dreven ende verwonnen/ vanden welckē datter vele gevangen ende onthooft wert/ doe caſſeerde de Hertoge alle de privilegien/ hantveſten eñ vryheden die die van Gent hadden/ ende dedeſe te niete/ eñ nam ſijnen ſoon den jonghen Hertoghe Philips, ende deden hyenghen tot Mechelen/ totter ouder Vrouwen van Bourgongien/ Hertoge Kaerls wedutwe. Op deſe tijdt verſoende ende vereenighde hem metten Hertoge/ heer Adolf van Cleve heer van Ravenſtein/ de Grave van Romont/ de heer vander Veer/ ende heere Philips van Beveren. Ende korts daer na nam deſe heere vān Beveren tot eenen geechten wijve heere Wolferts outſte dochter vander Vere/ daer groote feeſte af ghehouden wert.

Van een groot tempeeſt: ende hoe de Keyſer Frederick neder quam in deſen duytſchen Landen, ende hoe Hertoghe Maximiliaen tot een Roomſchen Koningh ghekoren wert.

INden Jare M. cccc. lxxxv. op Jaersdagh/ ſnachts ende des daeghs daer aen/ eñ ſoo voort duerende tot onſer vrouwen lichtmiſſe toe/ waeydet alſo grooten ſtorm ende wint/ dat mitſdien groot water inden lande quam/ dat groote ſchade ende hinder dede aen het hoorn ende vruchten opten velde/ ende was de winde weſt ende zuytweſt/ ende daer vergingen vele Schepen opt water.

Inden ſelven Jare ontrent S. Lucien dagh quam Keyſer Frederick de derde te Keulen/ eñ bleef daer ontrent

trent acht daghen. Korts daer na toogh de Keyser tot Aken/ende daer wesende quam hy hem sijn soon Hertoge Maximiliaen, dien hy in lange tijden niet ghesien en hadde/ende daer en binnē beleende de Keyser tot Aken Hertoge Willem van Gulick ende vanden Berge metten voornoemden twee Landen / daer hem Hertoghe Maximiliaen seer behulpelijck in was. Daer na int Jaer van lxxxbj. opten Dertien-abont quam de Keyser met sijnen soon/ die wel xiij. C. paerden alleen hadde/te samen binnen Keulen / ende bleben daer tot op S. Aechten dagh/ eñ binnen dier tijt quam Hertoghe Ian van Kleve seer kostelijt te Ceulen met 400. paerden/om sijne Landen te leen t'ontfangen vanden Keyser / ende hy wert beleent metten lande van Cleve ende vander Marck/ &c. Ende op den selven dagh vyack de Keyser op met sijnen sone ende al de Vorsten ende heeren/eñ togen den Rijn op tot Francfoort / om eenen Roomschen Koninck te kiesen. Ende opten xbj. dagh van Februario int jaer van Lxxxbj. wert Hertoghe Maximiliaen van Oostenrijck eendrachtelijck vanden Keurvorsten / die daer mede vergadert waren/gekoren tot eenen Roomschen Koninc / ende des donderdaeghs na Paesschen quamen de Keyser met sijnen soon den nieuwen Roomschen Koningh met al den Heeren weder te Ceulen / daer sy eerlijcken ontfangen werden/ ende waren op die tijt wel ontrent bijf duysent paerden binnen der stadt/ende van daer togen sy algelijt tot Aken/ende wert daer opten ix. Aprijl gekroont in onser Vrouwen kercke tot eenen roomschen Koning: ende dit geschiet wesende sloegh hy daer ende maeckte wel CC. Ridders / daer de meeste af waren Hertoge Philips van Beyeren Paltsgrave opten Rijn/ Hertoge Aernt van Sassen beyde Keurvorsten / Hertoghe Willem van Gulick/ Hertoge Iasper van Beyeren/Landtgrave Willem van Hessen / Marckgrave Aelbrecht van Baden/eñ heer Willem van Egmont/ met meer anderen. Dese feeste vander Crooninghe volepnt wesende / soo zijn de heeren eick wederomme inden sijnen ghetogen/ende de Roomsche Koning quam in Brabant. Korts hier na in Julio/ quam de Keyser Frederick in Brabant / Vlaenderen ende in Hollant/ende wert in allen steden eerlijc ende feestelijc ontfanghen/ende met hem eñ metten Roomschen Koninck quamen vele Switsen ende Lantsknechten binnen Brussel / ende daer gebiel een groote commocie/ dat al de ghemeente int harnas liep / beduchtende by seker tepckenen datse die stede innemen wilden / maer het wert met wijsheden besticht datter soo grooten quaet niet en gheschiede als het wel gheschapen was. De Keyser ende Koning trocken doe van daer tsamen in Hooghduytslant/ maer de Koningh quam daer na weberom met grooter macht / sonderlinge met Switsen / ende toogh in Piccardijen om eenige steden ende sostreffen vanden Fransopsen in te nemen / maer de heere van Cordes verblinde de Switsen met een groote somme van penningen/ soo dat de fame ginck datse den Coninck verkost hadden/ ende hy deder veel hangen/ende keerde beschaemt wederom. Int Jaer van Lxxxbij. in Mey / wert de stede van S. Omers by nacht den Fransopsen overghegheven by eenighe van den meesten die de wake hielden / maer onlanckx hier na is sy weder Bourgonjons geworden / want sy met subtijlheden eenighe Capiteynen ontboden die daer ontrent in garnisoen laghen / daer de voornaemste af was de heer van Zavopse eñ van Merwen / met meer andere/ ende deden hen heymelijck de poorten op ende quamen by consent ende wille vanden Poorteren in der stede / want sy te vozen seer benaut ende bedwongen waren dat sy des Vyncen landen niet ghebruycken en mochten.

Van eenen anderen twist ende discoorde die daer opgheslaen is tusschen den Roomschen Koningh ende het Lant van Vlaenderen.

OVlancx na dat de roomsche Koningh weder upt Hooghduytslant in Vlaenderen eñ Brabant ghekomen was/ hebbē die van Gent ende Brugge weder gerebelleert tegen den Koninc / waerom dat eenighe van sijnen Rade ende Heeren by ontwijsen rade geordineert hebben ontrent 2000. knechten te peerde ende te voet / om hem te bewaren ende berept te zijn alst van doen ware : dese knechten ende soudenieren deden den Landen groote schade/ roobende/ brandende eñ slaende de lupden/ upttreerende de Vorpen/ ende tracterende als vpanden/ violerende maeghden eñ vrouwen / ende dit waren al meest Bourgonschen ende Henuwieren: Soo was dan dat lant seer belast d'een jaer opt ander met dese knechten ende met groote schattingen: eñ also die van Brugge ende van Gent den roomschē Koninc niet obedieren en wouden naer dē sin van sijnē Rade/ daer heere Pieter Lanckhals Ridder / sijn Tresaurier ende Schout van Brugge een de meeste af was. Soo quam hy te Brugghe met sijnen Edelen ende Rade int Jaer van acht en tachtentich in Februario / ende de groote gaerde bleef daer bupten leggen/ende dewijle hy seer veel Kupters/ Pickenaers by hem hadde / so versocht hy eenighe dinghen ende puncten aen den Wethouders vander stede die sy niet consenteren en wouden/ ende by rade ende toedoen van heer Pieter Lanchals boorst soo is de Koning metten sijnen ter marckt waert ghestreken int harnas metten selven vrienden die hy binnen der stede hadde. De Gilden dit vernemende/en wisten niet hoe sy dit verstaē souden / meenden verraden te wesen / ende zijn terstont by een vergadert / wel gewapent om den Koninck metten sijnen te wederstaen/eñ sommige die dit spel voorsagen ende niet en belaeghde / rieden den Koningh dat hy weder om op sijn hof gaen soude/als hy dede : ende by dusdanigher manieren is de Koninck in seltere vaste hoede eñ bewaernisse gestelt / eñ sommige heeren eñ Edelen die hy by hem hadde voorden gevangē/ ende de Koninc wert langhe tijt op Cranenburgh bewaert ende scherpelijck gehoet / dat hy gheen vrienden senden noch ontfanghen en mochte / ende hadde alleen een dienaer by hem sijnen Kock. Heer Pieter Lanckhals dit siende heeft hem selven wegh gestelen ende heymelic verborgen / overmits dat hy dit volck wel kende / woude hy hem upten wege houden. De Gilden die sterckelijck op hem gaende waren / hebben groote neerstighepdt gedaen om hem te vinden/ settende groote penninghen op sijn lijf / die hem te voorschijn brocht / ende dede tot vele diverschе heymelijcke piecken soecken binnen der Stede/eñ binnen desen tijde deden sy sommige vanden lijve justiceren. Ende daer wert ghepubliceert wie dat hem verborgen hadde ende niet te voorschijn en brocht te/men souden aent lijf rechten / ende dit stont soo langhe tijt: Ten lesten isser weder gecondigt/soo wie dat hem verborgen ghehadt hadde tot dier tijt toe / ende noch te voorschijn brochte/ het soude vergeven wesen/ maer hielden sy hem achter dien dage/ men soude hem met alle sijn hupsgesin voor sijner deure hanghen/ ende aldus upt vreesen dien verborghen hadde / brochten te voorschijn/ ende wert ghevangen ende op een schavot gelept/ende daer gepijnight voor al de Gilden/eñ daer metten sweerde gherecht inde maent van Maert. De Koningh aldus binnen Brugghe leggende tegen sijnen wille ende danck als ghevanghen / hebben hen eenighe steden opgheslelt om dit te wreken / als Aelst / Hulst/ Denremonde/ Oudenaerde eñ meer andere die daghelijcx ontrent Gent ende Brugghe roof ende brant gesticht ende veel quaets gedaen hebben. Dese mare van der gevangenissen des roomschen Koninex / wert terstont verbootschapt sijnen Vader den Keyser / die als doen van stonden aen dede beschrijven ende condighen klaghens-gewijs/allen Koningen/Vorsten/Hertogen ende Graven/geestelijc ende waerlijc / allen Rijck-steden/die alle onder den H. Roomschen Rijcke gheseten waren/dat sy allegader sonder eenige onschult te doen/ komen wouden op eenen benoemden dagh/om gelijck ende met kracht te trecken in Vlaenderen/eñ sijnē soon den Roomschen Koninck upter gevangenissen te losse/ twelck also geschiede. De Vorsten eñ Heeren quamen eens-

Digitized by Google

eensdeels selfs in persoone ontrent Mey/ ende anderen sonden haer Capiteynen/ de Rijcksteden sonden daer oock haer volck van wapenen/ soo datter groot volck by een vergaderde om den Keyser te dienste te staen. Hierenbinnen wert oock groote neerstichepdt ghedaen aenden Paus Innocentius de achtste om den Koninck te moghen verlossen: dewelcke Paus by synen Bullen committeerde den eerwaerdighen heer Herman van Hessen Aertsbisschop van Ceulen / om by censuren vanden banne te doen vermanen de Wethouderē van Gent/Brugge/ende Yperen/dat sy den Koninck ende alle synne Dienaers en familie souden laten gaen los ende vry binnen sekere termijnen van dagen. De Bisschop van Keulen sat self in persoone te rechte opten zale/ eñ exequeerde des Paus brieven / pronuncierende den Vlamingen inden banne te wesen/indien sy binnen sulcken termijnen van dagen den Koninck upter vangenissen niet en lieten gaen/twelck nochtans alsoo geschiede / ende setten hem vry op synne voeten te gaen daert hem beliefde. Ende daerenbinnen hieltmen sprake metten Roomschen Koninck om pays met hem te maken/ende daer waren ontboden de vry Staten van den Lande/ om by goeder manieren den Koninck te verlossen/twelck de heeren van des Koninck / ende den heeren van synne soons hofve te Mechelen zynde / ende haren adherenten in Hollant eñ Henegouwen/eñ oock dē Bisschop van Luydic niet en genoeghde eñ te passe was/want sy den Keyser verwachteden met een groot volck van wapen/om die van Brugge ende andere te kastijen. So togen tot Brugge nochtans eenighe van den vry staten van Brabant: ende insgelijcx de gedeputeerden upt Zeelant. Komende te Brugge by den vry Staten van Vlaenderen/hebbende tot eenen leytsman heer Adolf van Cleve/ heer van Ravenstepn. Daer wert so verre gesproken metten Koningh/ dat hy van Vlaenderen een somme van veel duysenden hebben soude/ ende dat hy synne hant want lant van Vlaenderen houden soude / eñ hem des niet meer onderwinden/eñ totten regimente werden sekere notabele heeren ghevordineert/tot dat de jonge Hertoge ende Grave Philips out ghenoegh ware. Maer de Staten van Brabant metten steden van Hollant ende Zeelandt wouden den Roomschen Koninck noch voor een Vooght houden/ met veel meer ander puncten die oorboorlijc ende profijtelijck waren den landen ende steden voorsz ende oock den Hertoge eñ Grave Philips. Eñ by desen conditien wert de Koninck upt gelaten / maer synne dienaers bleven voor dat onderhouden vanden pays ghevanghen Doe quam de Koning upt/ ende vergaf dat hem misdaen was/ende dede eenen bequamen eñ sekeren eet tot onderhouden vanden payse/ insgelijcx de vry Staten voorsz. Ende het was voorwaerde dat heere Philips vā Cleve des heeren soon van Ravenstepn in ostagie ghevangen blyven soude voor het onderhouden van den payse/ ende also verre als den pays niet onderhoudē en worde/so wert hy ende de andere quijt gescholden van haren eedt den Koninc gedaen. Eñ so komende de gedeputeerde van Leuven ende Brussel / gaven der ghemeenten den pays te kennen/die daer by blijven wouden/ende dit was dē oorspronc van dat quade felle oorloghe binnen des Princen Landen/ d'een stede teghen d'ander. Ende binnen desen tijden so gaf ende pronuncerde de Bisschop van Ceulen als Rechter in des Paus stede/ de steden van Ghent/Brugghe/ Yperen/ met haren adherenten in des Paus banne te wesen/ als niet uytgelaten hebbende den Koninc ende allen synnen adherenten / binnen behoorlijcken tijden ende terminen inder bullen verklaert. Ende upt desen seyden vele slechte luyden/ dat alle de ghene die namaels den Koninck Maximiliaen weder-stonden / in des Paus ban waren / hoewel dat den ban niet en sloegh dan op der gevanckenisse vanden Koningh. Oock wouden de Vlamingen seggen datse verhaestet waren / ende datse binnen dien tyden geordineert hadden eñ gesloten den Koningh upt te laten / twelck oock namaels vanden Paus by synne Bullen verklaert wert / by hulpe eñ ten verscoecke vanden Koninck van Vranckrijck / daer de Vlaminghen doen ter tijt haren toevlucht toe hadden als haren Over-heere: Want de Grave van Vlaenderen behoort dat Graefschap te leene te ontfanghen vanden Koninghy van Vranckrijck.

Hoe dat de Keyser neder quam, ende verwoeste soo seere dat Landt van Vlaenderen, ende wat daer gheschiede.

BInnen desen tijden quam de Keyser neder / met vele Overlantsche Vorsten/Hertoghen / Graven/ Vry-heeren en Ridderen/geestlijck ende waerlijck metten Rijcksteden / ende andere den Roomsche Rijcke onderdaen met groot volc van wapenen/ om zijn soon den roomschen Koning te verlossen/ ende de injurie hē gedaen/te wreken. De Roomsche Koningh quam tot synen vader te Mechelen/ danckende hem eñ dē Princen eñ Vorsten van Duytslant / vanden arbeyde die sy om synent wille gedaen hadden / biddende den Keyser synen vader op synne knyen dat hy te vreden soude zijn van die van Brugge/ overmits den eet dien hy gedaen hadde. Maer de Keyser en woudes niet doen/want eenighe Pzelaten seyden/ dat hy den eet niet schuldigh en ware te onderhouden. Aldus soo versochten die van Gent aen heer Philips van Cleve des heeren soon van Ravenstepn/dat hy haer Capiteyn soude zijn/so inden pays te Brugge ghesloten was / dwelck hy dede / ende kreegh by practijcken tCasteel ter Sluys inne/ende hy maeckte hem start te water eñ te lande. Ende de Grave van Vendom die de Grafinne van Simpol ghetrout hadde/hielt hem te Brugge met meer ander Capitepnē upt Vranckrijc ende quamen den Vlamingen te helpen. De Keyser ende de Rijnsche Overlantsche heerē zijn ghekomen met grooter heyrkracht/ ende togen ontrent Gent ende Brugghe/ daer sy gerooft ende gebrant hebben vele Dorpen / Huysen ende Wooninghen/soo datter eplacen / niet en bleef staen / ende door reden dat Lant van het een eynde totten anderen/ ende hadden tot diverschen tijden vele schermutsinghen tegen den Vlaminghen ende den anderen Capitepnen/ ende sloegen malkanderen groot volck af/ sonder eenighe staende strijden te hebben / sonder oock mede eenighe plaetsen oft fortressen te winnen. Op een tijdt quamen sy voor den Damme/meenende den Vlaminghen dat af te loopen / maer het faelgeerde hen / want sy daer verjaeght worden/ eñ verloozen daer een groot hoop volcx / onder de welcke dat een broeder van Brandenburgh verslaghen wert / ende rupmden met grooter schanden. Daer na opten heyligen Sacraments dagh waren vele vanden Overlantsche knechten met sommige heeren inde stede van Ghent ghekomen/ meenende dat sy de stede al ghewonnen hadden/ ende als die van Gent dochten dat syer genoeg in hadden/lieten sy de schotdeuren vander Poorten vallen/eñ deden haer slupsen open/ soo datter niemant ontquam hy en wert verslaghen oft verdroncken. De Keyser metten Rijnschen Heeren aldus met dit groote volck inden Lande leggende / en worter anders niet bedreven dan dat de platte Landen daer ontrent bedorven / verwoest ende vernielt worden / ende als sy saghen / dat sy Ghent / Brugghe ende Yperen niet bedwingen en konden / ende dat opten armen Lantman niet meer te halen en was/ende ooc datter inden Herfst was/ ende winterlijck began te worden: So isset heyr opgebroken/ ende de Keyser metten Rijnschen Heeren ende Rijcksteden zijn wederom in Hooghduytslandt ghetoghen / sonder yet merckelijcx bedreven te hebben / dat schrijvens weert is / ende hebben de Steden Aelst / Hulst / Denremonde / Oudenaerde ende andere met volck van wapenen beset / ende lieten eenighe Capitepnen inden lande / als Hertoge Aelbrecht van Sassen/ die langhen tijdt oorloghe voerde metten heeren ende steden diet metten Roomschen Koningh hielden/teghen den anderen die den pays te Brugge ghemaeckt onderhouden wouden / die tot haren Capiteyn ende Hooftman hadden heere Philips van Cleve

des

des heeren van Kabenstеyns soon / die upt kracht van dien paysе tot hem ock toogh / de stede van Bzussel/ Leuben / Thienen / ende meer andere kleyne Steden/ maer die van s'Hertoghenbossche stonden neutraal/ ende eenighe Fransche Capiteynen quamen ock in Bzabant/te Bzuyssel/te Thienen/te Diebele / ende deden ock groote schaden in Bzabant / in Henegouwen ende Namen: Ende in desen Oozloghe ghеschieden aen beyden zyden vele schaden van rooven / bzanden dootslaen ende groote exactien/ schattingen ende rantsoenen in Vlaenderen / Bzabant / Henegouwen ende Namen/ende het was een schadelijcke oozloghe / sonder eenighe ordinantie / want de Kuyters ende knechten aen beyden syden hadden een compackt ende overdracht met malkanderen ghemaeckt van rantsoen te gheven/ als een pontgroot-vlaems / ende peghelijck die woude mochte alsoo veel Huysen ende Kercken aen bzande steken als hy woude / soo werden in diversen plecken in Vlaenderen/Bzabant ende Namen vele schoone Dozpen ende kercken afgebzant/ by kleynder oozsaken / de knechten die te Bzuyssel laghen verbzanden Vilbooz den: Ende Aerschot in Bzabandt wert vanden Hertoge van Kassen ghewonnen/ ende metter kercken verbzant/ desghelijcken de stede van Thienen/ daer groot goet in ghevlucht was/ wert ock van hem gewonnen/ berooft / gеplondert ende na gebzantschat/ ende doen begonste seer swaerlijc de Pestilentie binnen Bzussel te regneren. Op dese tijt hielmen syzaet metten Hertoge van Kassen/ende tracteerde sterckelijc om pays te maken/ende tē lesten die van Leuben / Bzussel ende andere kleyne steden maeckten pays met hem in des Koomschen Koninck name / ghelovende ende betalende groote somme van penninghen / meer dan sy wel vermochten/ dit ghеschiede inde oogstmaent / int Jaer Lxxxix. ende daer wert de sterste hoe langher hoe meerder / datter veel duysenden stozben binnen Bzussel.

Hoe dat Joncheere Frans van Bredenroede in Hollant quam, ende bekrachtichde de stede van Rotterdamme, eñ hoe heer Ian Burggrave van Montfoorde met listé in nam dat stercke slot tot Woerden, ende hoe de Roomsche Koningh in Hollant quam.

DIt oozloge dus hangende tusschen Hertoge Aelbrecht van Kassen inden name des Koomschen Koninck/ eñ tusschen den Vlamingen / so hebben hen de Vlamingē starc opter Zee gemaect/ eñ namen te bate eñ te hulpe alle die sy gekrighen mochten / als sommige ballingē upt Hollant eñ anders waer sy quamen/ so dat sy 't lant van Hollant veel schaden deden/ eñ sonderlinghe den Voozteren van Leyden die sy groot goet benamen van Delfft ende Wolle / komende van Calis: Ende op dese tijt is een jonger broeder van Bzedenroede genoemt Joncheer Frans van Bzedenroede met eenige ballingen upt Hollant mede in Vlaenderen gheroghen/ende is ock een Capiteyn ende Hooftman ghemaeckt van Vlaenderen/ om het selde te beschermen ende bystant te doen/ ende Hollandt te oozloghen. Desen Jonckheer Frans heeft een deel knechten ende ballinghen te samen vergadert / ende is 't schepe ghegaen / ende is op S. Lijsbetten avont int jaer Lxxxix. ghekomen booz Delfshaven / ende deden een landtgange booz dat Dozp vander haven/ende zyn met gesamenderhant boozighegaen na de stadt van Rotterdam/ ende hebben de stadt sonder stoot ofte slagh / oft sonder eenighe weer te bieden ingekomen / daer op die tijdt seer swaren goet van allerlep komanschap bezoosen lagh/ ende zyn de stadt machtich gewozden / eñ hebbense langhe tijt teghen dat heele Lant gehouden/ ende veel quaets op de platte Landen gedaen: Eñ ontrent xiij. dagē daer na zyn sy van Rotterdam te schepe gegaen met een menichte van Volck/ ende quamen booz Schoonhoven in meeninge dat in te nemen / ende hebbent met macht bestozmt ende aengebochten/ maer de ingheseten hadden hen vzomelijck / ende sloeghense vande muren / dat sy daer veel dooden lieten / ende veel werter ghequetst / ende zyn ten lesten met schanden weder gheheert / achterlatende veel van haer schepen/ovemits dat de bloet gedaen was. Daer na bij. daghen ginghen een deel vanden knechten upt Rotterdam/ ende verbzandende Delfshaven met sommighe buysen ende schepen die booz inde haven lagen. Hier na tusschen S. Stevens eñ S. Ians dagh inde H. Kersdagē/ soo wert dat starck slot te Woerden bekloммen van heere Jan Burghgrave van Montfoozt / ende van heer Sweer van Montfoozde sijn Oom / met meer andere/ die met subtijlheden hen ober de gracht zbzugden / eñ zijn so opt huys gekomen / want heer Aernt de bastert van Ysselstеyn Ridder/ doē ter tijt Castelеyn van tslot vant lant van Hollants wegen / en hadden gheen volc van wapenen opten huyse / eñ ytelt alsо datter maer een man opt slot en waerte / die tallen uren maer eens om en ginc. Eñ dit heeft de heer van Montfoozde verromen aldus te wesen / ende heeft wake daer op doen houden / alsо dat hy dit sterche slot maehtigh ghewozden is / dat wel by schulde van het lant van Hollandt was (ghemerckt datter soo grooten belangh aen lept/ ende een sleutel vanden lande is) datmer niet bet toe en sagh: want daer groote gagien toe staen om 't selde slot met volck ende anders te onderhouden: Ende soomen sеyde/ dat deselbe heer Arent Ridder ende Castelеyn / de myzosijten van die selber ontfanghen ende tot sijnder oozboor op-ghestelen ende ghebruyckt heeft. Ende heere Arent wert opt slot langhe ghebanghen ghehouden/ want hy op zijn bedde by zijn wijf lagh en sliep/ doen sijt bekloммen ende waren in sijn Kamer eer hyt wiste. Ende aldus is de heere van Montfoozde binnen Woerden ghekomen / upt welcke plaetse sy veel quaets ghedaen hebben op de Dozpen ende platte Landen daer ontrent: Ende daer geschieden veel roobinghen/ bzanden ende bzantschattinghen/ ende ander dinghen / alsmen in sulcken seyden van oozlogen plach te ghebruycken van schepen ende schupten die na der Goude en Utrecht woerē te berooven ende te beschadigen. Ende alle de Dozpen gelegghen tusschen Leyden/ Haerlem ende Amstelredam moesten allegader meest bzantschattinghe geben / daer hy seer grooten swaren goet af kreegh. Dese tijdinge inde steden van Hollant komende / was daer een groote commocie eñ beroerte / want de knechten van Rotterdam ende die van Woerden groote schaeden deden inden Landen van Hollant / want de knechten niet gheerne stille en liggben alsoo langhe alsser wat te halen ende te rooben is/ waeromme dat de steden van Hollant groote garnisoenen ghelepe hebben in haer steden ende die sterck gemaeckt/ eñ hielden scharpe wake / eñ sagen neerstelijck toe / verduchtende alle tijdt meerder verlies van eenighe steden oft Sloten / ovemits dat de knechten van Rotterdam ende Woerden ock seer veerstigh waren om eenighe meer ander sloten ende steden in te nemen. Kozts hier na omtrent Derthiendagh in den Jare negen en tachtentich is de Koomschen Koningh in Hollant gekommen/ende tot allen steden ghetogen/ verklarende ende beklagende sijn achterwesen / schande eñ verdziet vant lant van Vlaenderen ende sommige steden in Bzabant/ende heeft aenden steden begeert dat sy haer steden wel behaten woudē / eñ hem wijselijck houdē tot sijner ende sijns soons behoef/ eñ dat sy pinnerys wachten wouden booz bzemde knechten ende soudenieren inne te nemen / daer alle de steden willigh ende berept toe waren. Ende op dese tijt quam de Koomschen Koningh binnen Haerlem/ daer voz quamen alle de andere steden van Hollant/ hen beklaghende booz den Koningh vande Stede van Haerlem / die tot noch toe alle dit oozloge stille gesеten hadden / ende noch in meeninge waren van doen / dat de ander contrarie meenden datter alsoo niet en behoozde. Maer die van Haerlem hebben hen deughtlijck geexcuseert/ verklarende/ alsо alst een neeringh-loose stede is / ende noch grootelijx ten achteren waren vant oozloge van Utrecht/ ende ock mede metten haren rustelijck binnen der

nen der ſtede tot noch toe geſeten hadde/ meenden ende verklaerden men ſoude haer armoede aenſien/ eñ gaue dit den Koning ſelber in perſoone met goeder manierē te kennen. De Koning heeft met deſe goede eñ deuchtlicke onderwijſen metter ſtede van Haerlem op dit pas te vreden gheweeſt/ ende hebben een afkoop gemaeckt van een ſomme van penninghen/ met welcker ſomme ſy ſtille gheſeten hebben/ daer ſy een acte af kregen met den Koninck hande geteckent: Maer hebben hen altijts ghepreſenteert nae uytwijſingen haer privilegien/ tot wat tijden de Prince ſelver in perſoon te velde toghe/ dat ſy als dan met haer Bannier ende met haer poorterie mede te velde komen wouden/ nae behooren ende ouder gewoonten/ ende den Grave vanden lande te dienen als het betaemde.

Hoe dat de Roomſche Koning heyrvaert dede bieden over al Hollant, te beleggē de ſtede van Rotterdam, ende hoe de knechten ligghende binnen Schiedam een ſchermutſinge hadde tegen die van Haerlem, ende van 't verraet dat ſy opghenomen hadden met den knechten van Rotterdam.

OP den achtienſten dagh van Januario int Jaer vanden negenentachtentich/ was de Roomſche Koninghinne gekomen binnen Lepden/ daer op dat pas een groote Regenboge openbaerde inder lucht/ ſtaende verheert met beyden den eynden tegen den Hemel/ ende het ronde teghen der aerden/ daer alle de Heeren ende menich menſche af verwonderden. Eñ acht dagē daer na ſant de Koninghinne ſijnen Heraut van wapenen/ ende dede kondighen een heyrvaert in allen ſteden van Hollant tegen Rotterdamme/ ende dat hen elck inden ſijnē reede ſoude maken om met haer banieren ende poorterien haren Prince te dienen/ die op die tijt binnē Delft lach/ verwachtende aldaer de ander ſteden van Hollandt. Hier nae int eerſte van Februario quam ooch binnen Rotterdam/ Ioris de Baſtert van Bedenroede des Domproofſten ſoon van Vtrecht: Deſen Ioris als een vanden oberſten Capiteynen van Rotterdam/ met een ander Capiteyn ghenoemt Lepeltack, met een deel vanden knechten zijn over de Maſe getogen/ daer ſy roof ende brandt ſtichten/ pilgerende ende beroobende de Landtlieden. Ende op deſer tijt lach binnen Schiedamme eenen Capiteyn ghenoemt Wijtenhorſt, met een deel knechten van des lants wegen van Hollandt. Deſe knechten dit vernemende/ ende merckende aenden brant die ſy ſagē/ togen hen na ende quamen aen malkanderen/ ende ſloegen d'een den anderen veel volcx af/ ende int eynde hielden die van Schiedam de victorie/ ende namen alle d'andere ghevanghen ende brochtenſe binnen Schiedamme. Ende corts naer deſen quamen de poorteren vanden ſteden van Hollandt/ als Lepden/ Haerlem/ Amſterdam ende Delft met haer bannieren in Schiedamme/ eñ die van Dordrecht met die vander Goude laghen opt water om de Stroomen te bewaren. Deſe Bannieren aldus binnen Schiedamme ligghende eick op ſijn logijs/ ſoo lagen ooch op de ſelve tijt vele knechten ende Rupters binnen der ſtadt die dagelicx uptliepen/ ende hadde vele ſchermutſinghen teghen die van Rotterdamme/ ende ſloeghen malkanderen vaſt volck af/ ſoo d'een ſo d'ander te boven gaende. Deſe Rupters hateden ſeer den Hollanders/ eñ ſpraken ſe qualijck ende ſpijtich toe/ als rangen/ honden ende lanck-wambapſen daer af te maken/ eñ quetſten ende ſloegen ſommige ter doot/ ſo dat ter de Hollantſe ſteden misſaghen in kreghen/ overmits dat de Poorterie ende Rupterie niet wel over een en mogen/ eñ te gader dienen: Ende hadden geern geſien datmer wat toe geſien/ ende anders gheordineert hadde/ maer dien het bevolen was te doen ſloeghent voor Rupter voer/ ende lietent daer mede henen gaen/ ende anders en quammer niet af. Soo iſſet ghebeurt op S. Valentijns dach/ dat de ſelve knechten ende Rupters eenen wonderlijcken aenſlach ende verraet binnen Schiedamme opgheſtelt ende opgeheben hadden/ want ſy heymelicke ſpraken met die van Rotterdamme gehouden hadden/ eñ een overdracht om henluyden die ſelve ſtede te leveren/ met alle de Hollanders die daer in waren: Ende zijn gekomen ontrent acht uren inden avont na de maeltijdt ten huyſe daer die van Haerlem gelogeert waren/ die ſy eerſt bevochten eñ maecten een wonderlijc gevaert van roepen eñ krijten/ ende ſchoten met kloveniers inde huyſen/ ſoo datter vele ghequetſt werden binnen den huyſe eer ſy ter weer konden komen/ want ſy boven op de kameren eñ ſolders waren/ ende ſchoten ſo van onderen op dat hen niemant poorren en dorſte om af te komen: Want de huyſen beneden al vol Rupters waren die niet af en lieten van ſchieten/ ende rieven al gewonnen/ al gewonnen. Dit ghevaert ende ſchermutſinghe aldus geduerende ende de ander poorters van Haerlem die by der Bannier van Haerlem niet ghelogheert en waren/ maer daer ontrent/ hebben hen al te met verſaemt/ komende by een om deſe knechten te wederſtaen/ ende haer mede poorteren te ontſetten/ ende maecten een gekrijt roepende: Hollant/ Hollant: alſoo dat ſy een moct grepen/ ende ſchoten met haeckbuſſen ende kloveniers ſoo vreeſelijck op de rupterknechten/ ende ſy wonden wijckende/ ende vreveníe uyter huyſe/ ſoo dat d'ander vant boven af quamen/ ende ſtonden malhanderen manlijcken by/ ende de knechten weerden hen ooc vromelicken aen d'ander ſyde/ en vreveníe dickmael over rugge. Ten leſte quam heer Willem van Boſchuyſe Ridder Bailliu van Kijnland met die van Lepde ende den Kijnlanders/ ende ontſette die van Haerlem/ ſoo dat de rupters de vlucht namen/ eñ ſtaken buſcruyt inde Sloten van der Stede die van laſte opberſten/ eñ liepen ter poorten uyt na Rotterdam/ maer daer wert er vele inde ſtede gequetſt ende doot geſchoten/ ende ſeer vele ghevangen/ maer de ſteden hadden luttel dooden ende vele gequetſten: Eñ aldus hadden ſy de victorie opten knechten/ twelck een vreeſelijck dinck waer geweeſt hadden de knechten te boven gegaen/ daer God wel hoochlijck af te dancken was. Eñ de jj. Capiteynen als Ioris de baſtert ende Lepeltac die binnen Schiedam gevangē lagen/ quamen met deſer commercie uyter ſtede eñ liepen ter poorten uyt in een ſchip dat een Capiteyn toebehoorde geheeten Berteit Buſſchen, die daer van het lants wegen lagh eñ de ſtroom bewaerden/ daer deſelve Ioris ende Lepeltac uyt gehaelt worde/ ende anderwerf binnen Schiedam ghevanghen ghebracht. Ende vele vanden rupter-knechten die ſy ghevanghen hadden worden metten ſwaerde ghericht die van dit verraet ende opſet wiſten ende openbaerlijck leden ende bekenden/ ende veel vanden rupteren die ſeer ghequetſt waren ſtorven inde gaſthuyſen/ ende die van Haerlem hadden als doen vijf dooden/ daer de Bannier dragher een af was/ ende ſtorven alle met haer volle Sacrament/ ende d'ander ſteden hadden in als bovē ſes dooden niet. Ende op deſe tijdt was de Capiteyn Wijtenhorſt binnen Dordrecht bydē Roomſchen Koninc/ eñ deſe mare verhoorende/ maerte hem wech/ maert wert achtervolgt ende gevanghen/ ende met Ioris de baſtert ende Lepeltack binnen Delft ghebracht. Ende ſonder twijfel ſoo was dit een groote victorie/ want de rupteren na dat opſet dat ſy gemaeckt hadden/ begonnen ſy dat gebecht ende ſchermutſinghe een ure te vroegh/ want die van Rotterdam op weghe waren om nae Schiedam te gaen/ meynende als voorſept is daer in te komen.

Hoe de knechten van Rotterdam die van Delft ter neder togē in een ſchermutſinghe, ende hoe ſy de ſtede van S. Geertenberghe kreghen.

OPten vij. Maerte hebben de knechten van Rotterdam dat dorp van Overſchye in ghenomen/ want daer lach bā tſelfde geſelſchap die te Schiedam gelegen hadden/ als Gelreſſe/ Cleeſſe/ ende ander diet henluyden met wille opgaven: eñ de ſelve rupters liepen terſtont in de Ketel/ ende vranden daer vele huyſen ende wooninghen/ daer die van Delft groote ſchade af hadden. Die van Schiedam verhoorden dat ſy Over-

Oberschpe quijt waren ende hen af geloopen was/zijn terstont met alle haer knechten eñ poorterē derwaerts getogen/meenende hemlupden dat weder af te loopen/ maer sp en bedzeben niet. Die van Delft vernemende dat Oberschpe ingenomen was/meer quaets bedinckende oin dat sp hen so ita by quamen/ende ock stende den brant ende 't verlies van dien/so is de Schout van Delft Arent vander Meer/ ter poorten upt ghegaen met veel vanden poorteren sonder eenighe ordinantie te houden/ want sp meenden die van Schiedam te entsetten ende te hulp te komen tot Oberschpe/ maer sp quamen te laet: die knechten dit stende hebbense wel by laten komen/ende zijn hen tegen gegaen/so dat d'ander wijckende worden/so datter 50. verdronckten ende gheslaghen worden/ende dit geschiede in Polrevaert/ende ontrent wel C.eñ l. goeder poorteren gevangen/ende de Schout quam in schijne van een lantman wech/maer Lodewijck vander Meer/ een van sijnen sonen werter verslaghen. Die knechten dese victorie hebbende quamen terstont voor de stede van Delft/ ende wanden aen die sijde alle de hupsen ter Poorten toe/ ende zijn ongheschent weder na Rotterdam gheckeert: Ende deden voort meer veel quaets in Delfland ende Maesland van plonderen ende rooven/ende namen groote brantschattinghen vanden dorpen daer ontrent/ende die van des Grabenhage met Hageambocht mosten ock ten lesten brantschattinghen geben ende saten lange tijt in verdinge. Eñ die gevangen van Delft hebben hen ten lesten moeten koopen eñ losse by groote rantsoenen eñ sommen van penningen. Eñ daer wert op dit passe starck getracteert tusschen de steden van Hollant/ eñ tusschen Rotterdam ende Montfoorde/maer daer en quam niet af: Ende op dese tijt quam heere Ian van Egmont Stadthouder van Hollant/ binnē der stede vander Goude/ende nam daer 5. mannen vanden kerthobe ende dedese outhoofden/ daer de knechte lange tijt om indē banne was/ so dat vele poorteren upter stede liepen van vreesen haers lijfs/ maer sp worden weder in geboden te komen: Ende op dese tijt en stont niet wel binnen der Goude. Ontrent thien dagen hier na quamen de knechten van Woerden ende sloegen de Goutse sluptse aen stucken/ so datter in lange tijt gheen schepen deur en voeren. Daer na int leste van Maert is heere Ian Naeltwijck Ridder met een deel knechten upt Rotterdam gebarē/ende quam voor de stede van S. Geertenberge/ende namen de stede in/ want se de poorters niet seer upt en keerden/ eñ hebbent behouwertit eñ start gemaect in meeninge hen daer te onthouden. Die van Voordzecht eñ Schiedam dit vernemende/ maectē hē start om dese knechtē daer weder upt te slaen/maer en bedzeben niet: eñ inde heylige weke togē de knechten van S. Geertenberge int lant van Breda om te rooven. De Voorstaert van Breda vergaerde terstont menten dorpen/ eñ maechten een blocke geslag ende gingen desen knechten tegēn daer sp een scharpe schermutsinge tegen hadden/so datter sommige gheslagen worden/eñ vele gevanghen/ die hp meest metten swaerde bede rechten. Ten lesten worden dese knechten by compositie met een groote somme van penningen upter stede van S. Geertenberge gheloft/ ende dese penningen gaven die van Breda/ met haer vrinne geseten/want sp verduchtende waren de boemse vanden Hertoge van Sassen/ die een groote vergaderinge van volcke maeckte/ ende groot ghereetschap om S. Geertenberghe te belegghen/ ende souden mits dien seer groote benauwthept ende andere groote schade int Lant van Breda hier door verkregen hebben/ alsus vonden sp dese manier dat sp de knechten upter steden kregen.

Hoe dat heer Jan van Egmont Stadhouder van Hollandt die Stede van Hoorn in nam, mitsgaders ock hoe dat die van Rotterdamme een schermutsinghe hadden teghen die vande Steden van Voordrecht, vander Goude, ende van Schoonhoven.

DJe van Hoorn als de oberste Regenten verduchtede dat die sommige vander stede eenige vreemde gasten in late mochtē/ om dat Noorderlant in roere eñ rebellich te maken/ hebben al hepmelijcken ontbodē heer Ian van Egmont Stadhouder van Hollant hier in te voorsien: Ende is opten goeden Vrydagh/ alsmen de Passie ons Heeren vyerende was/ sonder eenigh gerucht inde stede gekomen. Die sommighe vanden poorteren dit vernemende/ liepen upter stede om quaet verduchtende/ ende worden weder in geboden op haer goeden ende possessien te komen/ so dat hen geen arch noch quaet geschiet en is: ende hp besette de stede met sommige ruptersē ende inghehuren van desen landen.

Op dese selve tijt soo lieten die van Delft de Capitepn Wijrenborst upter ghevanghenis/behoudelijc dat hp goet ende ghetrouwe den lande van Hollant blijven soude.

Op H. Cruys avont hier na inde Mey/ quamen vier schepen geseplen voor de Wijc opter zee/ eñ maecten een langhe int dorp/ want sp een schip achtervolght hadden/eñ 't selve dorp moste hen geben dry C. rijnsche guldens van brantschattinghe ofte sp woudent gebrant hebben/eñ van daer togen sp int dorp te Petten ende branden daer des Schouten hups/ eñ namen met hen al dat sp krijgen eñ plonderē mochten/ eñ dit was altesamen een bergaert volc sonder eenigh Capitepn of Hooftman van namen/ende op haer selfs gheley/op winselende verlies.

Opten vierden dagh van Meye hadden de knechten van Rotterdam een schermutsinghe voor de stede van Schiedamme tegen den knechten die daer inne lagen eñ sloegen malkanderē vele volcx af. Ende voorts daer na togen die van Rotterdam binnen dē dorpe van Abenhoet/eñ pilgeerdent/ eñ dedē veel schaden daer ontrent van roobē eñ brandē. Eñ op dese tijt was eē bestant gecondicht tusschen dē steden van Hollant eñ den heer van Montfoorde/duerende tot S. Iacobs dage toe behoudelijck dat niemandt des anders aerde roeren en soude/ maer ten duerde niet langhe. Hier na opten vierden dagh van Junio toghen die van Rotterdam upt met macht te schepe de Lecke op/ nemende met hen vele poorters/ die sommighe meenden dat sp om victaelgie trecken souden/ d'ander seyden dat sp een blockhups opslaen souden op de Lecke. Die van Voordzecht/vander Goude/van Schoonhoven/ ende van Schiedam dit vernemende/ zijn hen snellijcken gheholght met veel schepen ende quamen aen malkanderen/daer seer ghevochten wert ende schermutst/ maer int eynde bestelden de vier steden de overhant/daer werter ontrent vier half C. gevangen/ ende vele geslagen ende noch meer verdronckten/eñ veele die op 't lant komen konden liepen wech/ ende die gevangens worden tot Voordzecht binnen ghebzocht: Ende die van Rotterdam verloren op die tijdt xiij. backen of schepen/drie hupsen/2. carbelen/ ende een baertse vol volcx voorter inde gront ghesepkt. Ende op dese tijt was de Stadthouder met veel schepen uptghetogen voor dat blockhups dat die van Rotterdam opgeslagen hadden opten hoofden voor de stede/ maer sijn opset en vergingh niet wel/ want hp verloor een carbeel vol volcx/ sonder pet anders te doen. Dit oorloghe van Rotterdam dus hanghende/ is heer Reyer van Brorchupsen Ridder mede binnen Rotterdam gekomen/ ende wert ock gemaeckt een vanden obersten Capitepnen. Dese heere Reyer is op een tijdt upt ghetoghen met een deel knechten/ ende quamen voor de Stede vander Goude ende branden daer vele hupsen bupten de poorte staende/ ende hadde de wint op de Steden ghestaen als sp niet en dede/ twaer gheschapen ghebeest groote schade te gestchien inder stadt/ ende quamen tot voor aen die baelgien vander poorten/ ende dedē veel quaet/ ende toghen ten lesten weberom sonder pet anders bedzeben te hebben.

Hoe dat die Heere van Montfoorde eenen aenslagh ghe-

Digitized by Google

ghemaeckt hadde om de ſtede van Leyden in te nemen.

DE Heere van Montfoorde binnen Woerden ende opt ſlot van Woerden hem onthoudende/ is heere Ian van Naeldwijc Ridder by hem gekomē/ hebben eenen aenſlagh gemaeckt om de ſtede van Leyden in te nemen/ eñ hebben hen ſtarc gemaeckt van uytgeleſen eñ vromē luechtē tot M. toe/ eñ zijn gekomē opten xiij. dagh in Junio tuſſchen den Saterdagh ende Sonnendagh des middernachts / voor Leyden/ ende ſwommen de graften ende beſten deur/ eñ quamē met ladderen aen de mueren / meenende de ſtede in te nemen eñ te beklimmen / eñ riepen Bzederoede / Montfoort/ Bzoerhuyſen / ende dit en was niet verde van de Sijlpoorte daer ſy dit beſtonden. De Poorteren van Leyden dit vernemende/ liepen terſtont op de veſtē/ eñ aen de muerē/ poortē eñ tooznen/ eñ keerden die vpanden vromelijck vande mueren / eñ ſtonden malhanderē trouwelicken by/ niet aenſtende eenige partije/ gonſt oft vrienden/ eñ ſloegenſe weder vande mueren / eñ als ſy met buſſen eñ kloebeniers begonnē te ſchieten keerden ſy acrſcling latende daer ſommige dooden. Ende int wederkeeren quamen ſy voor dat Huys te Poelgeeſt binnen Coudekercke / eñ heere Gerrit van Poelgheeſt Ridder gaft hen met willen op / daer hy nochtans alle dage ſoudpe ontſingh vande ſtede van Leyden/ tot bewaerniſſe vant ſelve huys ende wel betaelt was/ eñ hem boſſen/ boſkruyt/ artelrije ende ander inſtrumenten ende gereetſchap datmen op een huys behoevende is/ eñ ten oorloge dienende/ gelevert ende gegeven hadden. Ende van dit opſet van voor Leyden te komen / waren ſommighe poorteren binnen der ſtede wel wetende / ende gaven op die tijt den Stadthouder van Hollant heere Ian van Egmont die binnen Leyden was te kennen / ende toonden de brieven die hen geſchreven waren/ ende waerſchouwedeſe dat ſy wel toeſaghen dat hen de ſtede niet afgheloopen en worde/ maer ſy en achtender niet op / ende hielden voor ſpot: Daer nochtans om de ſelve ſaecke wille (een die de brieven ontfangen hadde ende getoont) metten ſwaerde gherecht worde inde Haghe/ ghenoemt Willem Iacob Evertſz de Bzouwer/ van Warmont geboren/ een eerlijck out man van lxx. jaren / God vergeeſt den ghenen diet daer toe brochten. De knechten opt ſlot te Poelgeeſt leggende ende dat begrepē hebbende/ hebben dat ſlot bevolwerrt ende ſeer ſtarc gemaert/ eñ deden al tquaet dat ſy mochten ontrent de ſtede van Leyden/ roobende/ pilgerende / ende den landlupden eñ andere upt Leyden beſchadende daer ſy konden en mochten. Zo heeft ten leſten de Stadthouder met de ſtadt van Leyden vele knechten vergadert met ſommige poorteren upter ſtadt / ende hebben dat ſlot te Poelgeeſt allomme krachtelijck beleghen ende ſtelden daer voor groote hooftſtucken / kortouwen ende ander inſtrumenten/ ende ſchoten ſeer op dat ſlot eñ tooznē/ eñ byſonder op eenen grooten ronden Toorne dat daer niemant op dueren en mochte/ ende ten leſten gaven ſy dat huys op/ ende die van Leyden deden dat afbreken ter aerden toe.

Hoe dat die Stalmeeſter des Roomſchen Koninghs die van Rotterdam ter neder toogh, ende hoe dat Ionckheer Frans mits een dadinghe de ſtadt van Rotterdamme ruymde.

HIer na int ſelve Jaer van lxxxix. op den ſeventhienden dagh in Junio is heere Ian van Naeltwijc/ Henric van Witts / met meer ander Capiteynē eñ met alle de knechten die ſy te ſamen ſtelen eñ bzengen mochten/ upt Rotterdam getogen om de victaelgie te halen/ want de victaelgie binnen der ſtadt ſeer began te minderen: eñ hadde wel bovē de lxxx. ſchupten met hoozn/ wijn eñ ander dingen geladen/ de welcke ſy in meeninge waren voor de benen eñ hepmelijckſte wegen binnen der ſtadt te bzengen/ obermits datter veel ſchepen voor Rotterdam laghen dat ſpt te water niet avontueren en dorſten. De ſtalmeeſter des roomſchen Koninex als Capitepn van des lants wegen van Hollant dit verhoorende/ eñ op deſe tijt met groot volck int Velt lagh/ ende wel vier oft vijf dagen daer op gewacht hadde: wanter hem te kennen ghegheven was/ dat ſy om victaelgie upt trecken ſouden/ want ſy groot ghebreck leden: Zoo heeft hy ſijn volck in ozdinantie geſet/ ende is hem te moete ghegaen ontrent het Dozp van Moozt/ ende heeft ſe ſcharpelijck aengebochten/ eñ d'ander ſtelden hen ooch vromelijcken ter weer/ maer int eynde weñē die van Rotterdamme/ ende daer wert ter boven CCC. gheſlaghen / behalven die inde benen verdzonchen/ ende ſeer vele werter ghevanghen/ onder de welcke dat ooch ghevanghen werden heere Ian van Naeldwijc Ridder/ ende Henrick van Witts / ende benamen hen alle deſe ſchupten met victaelgie/ ende daer bleef een banden Capiteynen verſlaghen ghenoemt Cornelis van Treſlong. Ende kozts daer na koft hem ſelven Heere Ian van Naeldwijck teghen den Stalmeeſter/ om een ſommne van penninge ende quam wederom binnen Woerden by den Heer van Montfoorde. Op deſe ſelven nacht hebben de rupters leggheñde inde Kerck van Oberſchye / die ſy ſeer ſterck bevolwerckt ende vaſt ghemaeckt hadden / het ſelve aen brande geſteken/ ende ruymden Oberſchye/ eñ ginghen wederom binnen Rotterdam. Opten twee-en-twintichſten dagh van Junio begonſtmen ſtarckelijcken te tracteren tuſſchen den Stalmeeſter ende Jonckheer Frans van Bzedenroede / ende daer wert een tractaet gemaeckt / ende wert openbaerlijck ghecondicht van der Stadthuys / wie metten voorſchreven Jonckheer Frans upter Stadt gaen woude / die mochte vry ende onbeſchadight upt gaen/ ende wie blijven woude/ die mochte blijven. Aldus is Jonckheer Frans met ſijne knechten ende ander Capiteynen upt Rotterdam ghegaen/ ende de Stalmeeſter quam daer inne met een deel van ſijne knechten/ ende bleef daer een wijl tijts legghen tot bewaerniſſe vander ſtadt. Kozteliick hier na worden twee Capiteynen van Jonckheer Frans binnen Delft ghevecht metten ſwaerde/ d'eene ghenoemt Lepeltack ende de ander Rooftaſch met meer andere: Ende acht daghen daer na wert Ioris de baſtaert gerecht al daer met meer andere/ ende zijn hooft wert tot Schoonhoven geſonden ende op de Poorte geſet.

Hoe die van Woerden 't blochuys by Woerde van de Hollanders opgeſlaghen, wonnen, ende dat Dorp Bodegraven verbrandē, ende hoe de Hertoge van Saſſen eerſt in Hollant quam.

OMtrent hier na heeft de Stadthouder van Hollant heer Ian van Egmont alle de knechten leggende in garniſoene tot allē plecke/ by eē bergaert eñ is met al den hoop getogē voor de ſtede eñ tſlot van Woerden/ ende heeft al vaſt by de ſtad aen de rijn-zijde een groot ſwaer blochuys op gheſlagen/ ende heeft dat wel beſet ende voorſie met kloecke knechten/ eñ anders wat hen van noode was/ welcken tot diverſen tijden vele ſchermutſingen ende mangelinghen tegen die van Woerden gehad hebben/ ende ſloegen malhanderē veel volcx af. Ende obermits dattet in deſe tijdt een natten Herſt was / zijn vele van deſe knechten gaen leggheñ binnen 't dozp van Bodegraven dat ſy omgraben lieten/ in meeninge hen daer een wijl te onthouden / ende te beletten dat die van Woerden op die ſijde geen ſchade meer doen en ſouden. Maer kozteliick hier na in het eerſt van Octobzi zijn een groot deel knechten upt Woerden gegaen ende quamē by ſchoonen dage binnē Bodegraben/ daer nochtans veel knechten in laghen/ die hen luttel ter weer ſetten / maer namen de vlucht ende verbranden een groot ſtuck banden Dozpe / ende quamen weder ongeſchent binnen Woerden. Opten achtſten dagh daer na zijn de ſelſde knechten door hepmelijcke weghen door de Veenen ghegaen / ende quamen voor Naerden/ ende quamen al hepmelic met ladderen aende mueren om die te beklimmen: De ingeſetenen ende poorters worden dit gewaer/ ende quamen

men snellijcken gheloopen nae de mueren / ende opten poorten ende tooznen/ eñ schoten op dese knechten ende heerdense vromelijck vande mueren / afterlatende veele dooden ende ghebangen/ ende ruymden weder afterwaerts met grooter schanden. Ende desgelijcx quamen sy inde Maendt van October voor de stede van Oudewater/daer sy oock met kracht vande mueren gekeert worden/ ende niet bedreven en hebben. Korts hier nae in November is Hertoghe Aelbert van Sassen in desen lande van Hollant gekomen tot Leyden/ende tooch van daer binnen der Goude / om te tracteren tusschen Hollant ende den Heere van Montfoorde/maer daer en wert niet bedreven oft ghetracteert om tot eenen papse te komen / ende quam weder binnen Leyden daer een dachvaert van allen den steden van Hollant gehouden werdt : Maer de Hertoghe is haestelijcken weder nae Brabant gereyst om nootsaken den ghemeenen landen aengaende. Ende ontrent dese tijdt branden die van Woerden dat dorp Stolck/ ende toghen door de beenen tot in het Dorp van Nyerkerck / ende pilgheerden dat mede/die nochtans in verdinge saten/ ende brantschattinge gegeven hadden tot deser tijdt toe.

Hoe den pays ghemaeckt wert tusschen den Roomschen Koningh ende den Vlamingen, ende vander affettinge vander munten.

ALsoo dat oorloge vast hangende bleef tusschen den Roomschen Koning ende 't lant van Vlaenderen/ tot groote schade / hinder / ende verderffenisse des lants : So hebben hem int eynde dese twee partijen gesubmitteert ende hem overgegeven in seggen ende uytsprake des Koninck van Vranckrijck ende synen Rade/ als toekomende Bruydegom des Roomsch Koninck dochter Margriete. Ende de Koningh heeft met rijper deliberatien van Rade syn uytsprake ende seggē daer af gedaen binnē der stadt van Tours/ seer favorabel voor den Roomschen Koningh / ende tot grooten laste ende beswaernissen des landts van Vlaenderen. Ende heer Philips van Kleve en was in desen pays niet begrepen/ blijvende opt Kasteel ter Sluys : Maer namaels wert tet gedadingt : Ende desen pays wert gekondicht in allen landen / steden ende plecken / daer groote blijschap om inden lande was. Ende want op dese tijt de munte byden voorseyden quaden Jaren van oorloghen allenskens soo gekommen was/ dat een gouden gulden dede lxiij. stuyvers/ een Leeuwe vijf rinsguldens / een Henricus Nobel ix. rinsguldens / een salupt vier rinsguldens ende een halve / een rijder een stuyver meer / een Davids gulden lvij. stuyvers / een hoorntges gulden rrrij. stuyvers/ een Arnoldus gulden xxx. stuyvers/ een Philips schilde 54. stuyvers / ende alle gout voort nae advenant/ een silveren reael xiij. stuyvers/ een grisfoen vj. stuyvers ende een halve / een vierijser vijf stuyvers/ een merlijn vijf stuyvers / ende een oortken/ een bommelaer drie stuyvers/ een Philips stuyver dry stuyvers ende een oortken/ een Carolis stuyver dry stuyvers/ een Henricus stoter vj. stuyvers een halve / een blaeulep dry stuyvers / een Iohannes braspenningh ses stuyvers ende een halve / een Fransche blanck ij. stuyvers / een Utrechtsche jagher vij. stuyvers ende een halve / een Groeninger penningh ij. stuyver/ een woerhep ij. stuyver / ende voort alle ander silver gheldt nae advenant : Overmits welcke hooge rijsinge alle dingen seer kostelick waren/ datse niemant genaē en mocht/ want men kost een vat butters om xxbij. rinsguldens / ende daer na alle dinghen van Victaelgie / Hoorn/ Vleys/ Visch ende Suyvel / ende voort alle dat de menschen behoeven/ende van noode is te hebben/ also dat de renteniers/ gheestelijck ende waerlijck/ bijster werden/ende de ambochts man en kreech niet van zijn arbeyts loon/ want men alle dingen nae advenant vanden ghelde gaf ende koopen most / te weten dat tweede-deel meer dant van outs ee gelden plach/ende daer boven. Also dat groote benautsheyt inden lande was/ende 't volck van malkanderen niet geraken en konden / d'welck hoe langer hoe quader began te worden : Soo wert byden Heeren van den Hove ende Raden vanden Prince daer op raet ghehouden/om af te setten. Ende al wast so dattet vele goede wijse luyden goet docht / datmen de munte ten twee malen af setten soude / om 't volck niet te seere te quetsen ende schadelijck wesen / so en wouden eenighe geestlijcke Prelaten dat niet gehengen / sonderlinghe de Abt van Sinte Bertijns, die groote audiencp int Hof vanden Prince hadde / maer 't werdt tot eenen male afgeset int alrenederste/te weten/ den Henricus Nobel L. stu. den Vlaemse Nobel 48. stuy. den rijder 26. stuy. den Leeuwen 30. stuy. de schuytges 24. stuyvers/ de kroonen metter sonnen 33. stuy. d'ander een halve stuyver min/ den salupt 25. stuyver/ den Ducaet 25. stuy. den Nobel mette roose 56. stuy. de Engel nae advenant/ den Hongersen gul. 26. stuy. den goudē Keurvorsten gulden 17. stuy. den Andries gulden 18. stuyvers. Ende insgelijcx 't silver gelt daer na/ te weten den silveren reael 4. stuy. ende een halve/ den grisfoen 2. stuy. 3. vierijsers vijf stu. een Merchijn 2. Vyns / een dobbelde bommelaer 2. stuyvers/ den Philippus ende Carolus 7. duyts/ de Marien ende 's Koninck Philippus grootkens/ de 3. voor een oortkens/ duytgens ende penningē de dry voor een : Dese affettinghe vanden ghelde soo seer neder/ dede den landen grooter schaden dan de oorlogen dier gheweest hadden/ als vele wijse lieden wouden seggen/ ende daerom en duerde dat niet lange/ wanttet 2. mael af ginck/ dattet niet gehoudē en wert/ ende geschiede int jaer M. cccc. lxxxix. voor de Hoochtijt van Kersmisse. Ende de Abt van S. Bertijns starf haestelijck tot Mechelen nae desen affetten : het is dickwils bevonden/ dat den raedt van geestelicke lieden ende Prelaten / ende sonderlinghe die religieuse Monnicken zijn/ in materien ende dingen die haren staet niet en betamen/ quaden spoet eñ voortganck heeft / want God en heeftse tot sulcken niet beroepen. Ende want dat inhouden vanden mandamente begrepen hadden / datmen alle lijfkosten ende andere dingen na den settinge vanden gelde / de tweede deel afsetten ende geben soude/ dat also niet gedaen en werdt/ maer gaven meest veel dingen hooger ende dierder dan sy te voren by lichten gelde gedaen hadden/ soo dat hen 't volck nae der nieuwe settinghe niet wel regulieren en konden : Ende oock overmits der nieuwer munten die gevordineert was der selver penningē / so wasser groote benautheydt inden steden ende opte lande/ ende meest alle de goede munten ende penningen upten lande ghevoert ende gebocht worden/ want dat gheldt boven de komenschap was / waerom alle komenschappe stille stonden/ende luttel te winnen was : Eñ oock overmits dat lant van Vlaenderen dese settinghe niet achtervolgen noch houden en wouden/ om der grooter afterstallicheydt van onkosten ende andere schulden die sy noch te betalen hadden / waerom dat een groote commocie eñ beroerte opgestaen is binnen der stadt van Brugghe onder de gemeente. So was de Grave van Nassouwen gecommitteert om dat te beslechten / ende hy dede daer scharpe Justitie / ende die van Brugghe worden van hem seer swaerlijck geschat/ende te meer om dat sy den Roomschen Koningh gevangen hadden gehouden/ soo dat de stadt seer verarmt wert.

Hoe dat de Hertoghe van Zassen de stadt van Montfoort beleyde, ende hoe dattet gedadingt wert.

DEse tijdt vol tribulatien ende verdrietz noch vast hangende/ de heere vā Montfoort die niet en ruste heeft veel quaets te water eñ te lande gedaē / eñ de koopman ende anders veel lieden beschadicht/ gevangē eñ grootelick geschattet : So dat ten lesten de Hollantsche steden ontboden hebben den Hertoge van Sassen/ die in Hollant gekomē is/ hebbende groote gereetschap gemaeckt van allen dingē ter oorloge dienende / eñ zijn te velde getogen tusschen Woerden eñ Montfoort : Eñ int leste vanden Mepe int Jaer vant xc. sijn de Hertoge van Sassen de Stadthouder van Hollandt / met meer ander Heeren/ Ridderen ende knechten/ eñ met grooter macht van volck gheljck ghetoghen voor de stadt van Montfoorde/ eñ hebben die krachtelijck beleghen/ ende

Digitized by Google

haer leger gemaeckt/ende hebben haer buſſen/eñ ander instrumenten terſtont opgerecht ende te werck geſtelt/ ende hebben met allen krachtelijck op de ſtede gheſchoten/ſoo dat ſy poorten/ toornen/mueren ter neder ſchoten/ende geheel weerloos maeckten. Eñ int eerſte van Julio beſtormden de Henewiers de ſtede / ende hen en werdt geen groote byſtant vanden Duytſchen gedaen/ ſo dat ſy wtmeijt weder af geſlagen worden ende niet en bedreven. Daer na int leſte van Julio hebben ſy weder groote gereetſchap ghemaeckt/ ende beſtormden de ſtede anderwerf/ maer de brugge die ſy over de graften gemaert hadden begaf hen / ende ginck op de gront ſitten/ſo dat mits dien haer opſet te niete ginc/ eñ worden weder af geſlagen/eñ hadden vele dooden ende gequetſt volc : Eñ in dit beſtormen wert de leſte broeder vanden Grave van t'ſ Hoozle doot geſchoten/ende tot Antwerpen ghebrocht by zijn ander broeders / want ſy allegader inden velde gebleven waren. Ende die van Montfoozde quamen al by wijlen upt int heyr/ eñ ſloegē ende bingen hen veel volcx af/ende hadden veel ſchermutſinge tegen een. Dit belegghe dus geduerende / hebben ſy malkanderen veel volcx doot geſchoten ende gebangen/ ende die van buyten ſochten veel liſten ende ſubtijlheden om de ſtede in te nemen. Ten leſten zijn de Grave van Naſſouwen ende de Grave van Chimay in Hollandt ghekomen/ende hebben ſo hertelijcken ende met goeder manieren alſo metten Hertoghe gheſproken/ om deſen ſchade/hinder/verderflijckheydt/ onbloſten ende groote bloetſtortinghe te beletten/als dat ſy eenen baſten pays geſaemt ende geſloten hebben tuſſchen den Hertoge van Saſſen mettet landt van Hollandt aen d'een zijde / tuſſchen den heer van Montfoozt aen d'ander zijde / ende dit geſchiede inde Maent van Auguſtus. Ende de Heere van Montfoozde heeft dat ſlot van Woerden opgegeven in handen vanden Hertoghe van Saſſen/ende is dat ſlot gheruymt met al zijn huyſgheſin / met hem nemende dat hy opten huyſe hadde ghebrocht : Ende de partijen aen beyde zijden zijn vereenicht/ maer hoe/ oft in wat manieren is den gemeenen man onkondich geweeſt / ende is alleen onder 't ſecreet vanden Heere ghebleven. Ende de heer van Montfoozde heeft den Hertoge van Saſſen als Stadthouder generael inden naem des Roomſchen Koninck ende ſynen ſoon gheloeft ende gheſwoozen/hout ende trou te weſen/ende upt ſynen ſtede geen oozloge woeren noch doen woeren opten lande van Hollant/als inder ſoenen breeder begrepen ſtaet. Ende de Hertoge heeft eenen anderen Caſtelein op 't huys te Woerden geſet/ende alle de knechten die binnen Woerden ende Montfoozt gelegen hadden/werdt gelt gegeven/ ende gingen terſtondt elck daert hen beliefde/ ende met deſer ſoenen werden alle ſtroomen ende paſſagien weder op ghedaen / ſoo datmen over al weder veplich ende vry repſen mochte.

Hoe dat de Stadthouder van Hollant Heere Ian van Egmont een ſlach hadde teghen die vander Sluys, ende hoe Joncheer Frans van Bredenroede ghevangen wert ende meer andere.

Hier voor heb ick geſchreven van Joncheer Frans van Bredenroede/ de welcke in Rotterdam gelegē hadde / eñ is korts nae den traktate dat hy metten Stalmeeſter des Roomſchen Koninck gemaect hadde/ upt Rotterdam ghetogen/eñ is ter Sluys in Vlaenderen ghekomen by heere Philips van Kleve Jonckheer van Ravenſteyn/ daer groot volck aenghewaſſen ende by gekomen is van Vallingen upt Hollandt ende ander meer geſelſchap: Eñ heer Ian van Naeldwijck/die hem teghen den Stalmeeſter ghekoſt hadde/is oock binnen der Sluys ghekomen met meer andere / die daghelicx veel ſchade te water deden / ſchepen namen / ende veel volcx bingen / ende ſtichten in ſommige plecken brant/ eñ deden veel groote violentien ende leelicke ſepten inde Godshuyſen ende Gheeſtelijcke plaetſen. Ter wijlen dan datmen voor de Stadt van Montfoozde lach / ſoo zijn heer Ian van Naeldwijck Ridder/Joncheer Frans van Bredenroede / met meer andere Capiteynen ende veel volcx van wapenen / tot achtien Hoofden toe / tot Sluys te ſchepe gegaen/ ende quamen geſeylen in Zeelant/ſtichtende roof ende brant/ende deden veel quaets: Ende zijn ten leſten ghekomen voor de ſtadt van Voordrecht/ ende hyanden een deel huyſen in Swindrecht eñ eene Wint-molen by Voordrecht / en deden ſeer veel ſchaden / ende togen weder te rugghe naer Zeelandt/in meeninge de ſtadt van Goeree in te nemen. De Stadthouder die dit verbootſchapt werdt / legghende metten Hollanders voor Montfoozt / is terſtont met meer andere Edelen upt dat heyre al heymelicken gerepſt / ende is tot Voordrecht gekomen/ ende dede ſommige Edelen in Zeelant ende voort te Bergen aen Zoom weten/ dat ſy hen gereet in wapenen houden ſouden / hy woude dit volc vander Sluys komen bevechten : Ende heeft van ſtonden aen veel ſchepen doen bereyden ende wel bermannen/ ende ſtoffere ende doen verſien/ende zijn naer dit volck toe geſeylt/ ende hebben malkander gevondē/ ende zijn terſtont malkanderen aen boort gevallē / ende daer wert ſeer gevochten eñ geſtreden/ſoo dat ten leſten Jonckheer Frans wijckende wert met meer ander/ ende hebben haer ſchepen aent landt gheſeylt / ende zijn te lande geſwommen. De Stadthouder dit ſiende is hem nae ghevolcht/ ende de ander ſtelden hen ter weer/ ende daer gheviel weder een grooten ſlach / inden welcken Joncheer Frans ſeer ghequetſt werdt ende ghebangen/ ende weder ſchepe gebracht ende binnē Voordrecht geboert / eñ ſtarf korts daer na vande quetſinge/op Putcx toorn bijt groote hooft / ende werdt totten Auguſtijnen begraven inder Kercken. Heer Ian van Naeldwijck ſiende dat ſy de nederlaghe hebben ſouden / ſtelde hem met meer ander opt loopen/ende liepen na de ſtadt van Ziericzee toe. In deſen ſtrijde bleven ſo geſlagen ende verdroncken boven drie hondert mannen. Ende aldus zijn ſy met grooter triumphen ende victorie weder binnen Voordrecht ghekomen/ brenghende met hen wel hondert mannen ghebangen/ over de welcke mede waren Hendrick Willemſz ende Willem Willemſz gebroeders gebannen poorters upt Leyden/ ende die de ſtadt met heer Reyer van Broechuyſen mede bekomen hadden/eñ Willem wert binnen Leyden gebracht daer hy gebangen wert gelept. Onder deſe gebangens waren mede twee baſtaert ſonen vanden Domproofſt van Utrecht heer Ghijſbrecht van Bredenroede / ende een baſtert van Hodenpijl / ende daer werter veel van deſen gheſelſchappe binnen Voordrecht metten ſwoerde gerecht. Deſe ſlach geſchiede op vrijdach des dages na S. Marien Magdaleenen dach/eñ heer Ian van Naeldwijck is weder binnen der Sluys ghekomen. Henrick Willemſz voorſeydt was gebangen vanden knechten/ ende hadde hem ſelven gekocht om 300. gulden/behoudelijck dat ſy hem heymelick houden ſouden/ ende hem leveren binnen der ſtede van Breda / ende daer ſouden ſy haer penningen ontfanghen : Maer door ſommighe manieren die hy ghebruckte is hy bekent ghewoorden/ ende gebangen gelevert in handen vanden Burgemeeſteren van Leyden / die de knechten voldeden vanden ranſoene daer hy hem omme gekoft hadde / ende wert mede binnen Leyden ghebangen ghelept / ende hebben veel dingen geleden/ende ſommige bedragen ende excuſeert/ende zijn ten leſten beyde gerecht gewoorden metten ſwaerde / ende de lichamen worden op een Rat gheſet/ ende de hoofden opter poorten.

Hoe dat die van Brugge weder rebelleerden ter cauſe vander munten, ende hoe ſy weder vereenicht ende ter obedientien gebrocht worden.

Ontrent deſe tijdt hebben de Ingheſetenen van Brugghe weder gherebelleert / ende dat ter cauſe vander munten/ dat de penninghen ſoo ſeer leeghe waren gheſet : overmidts dat de ſelve settinghe onghereguleert was / ende niet eendrachtelijck by den Staten vanden landen gheconſenteert ende gheſchiet was/ want alle papmenten in Vranckrijck/ Spaenien / Engelant/ Voorregale/ ende voort meer in anderen landen

hoogher

hooger gingen / ende meer deden dan sy in desen landen deden: Also dat sy verduchtende waren haer koopmanschap/neringe en welvaren te verliesen / want sy exempel namen aen andere landen die geheel sonder neringe saten. Ende so die vander Sluys ooc weder vele schaden opter Zee deden van schepen die sy namen ende beschadichden / ende de Hertoghe van Sassen hadde veel volcx inden Damme leggen/ die veel quaets in Vlaenderen deden/ maer Gent/ Ypren ende meer ander steden in Vlaenderen saten tot deser beroerten stille / ende hadden 't gelt selver geset na hare goet duncken/ te weten den gouden gulden op dertich stuyvers/een vierpser op vijf grooten/ ende voort alle paymenten daer nae/ te weten alle penningen dat derdendeel hooger dan de anderen landen/ als Brabandt/ Henegouwen/ Hollandt/ Zeelant ende Vrieslandt/daermen de nieuwe settinghe op dit passe scharpelijck onderhielt: Alsoo dat by deser manieren een groote murmuratie / ende tweedracht/ ende qualijck waren in allen ons Heeren landen was/ als dat den koopman / den ambochtsman / ende elck in den sijnen daer een schadelijck verlies by hadden / als dat elck klaechde/ alst inder waerheydt geen ongheljck en was / want nopt mensche scharper benauder tijt beleeft en hadde dant op dese tijdt was/want aen gheenen Ambochten wat te winnen en was/ende daer en ginck geen gelt om/maer 't alder beste datter op was datmen alle lijftochten ende ander dinghen redeljcken wel ghenaken mochte. Ende men bevant inder waerheydt dat d'ander beste koopmanschap int gheit gheleghen was/ want de Natien van andere lande die T'antwerpē ofte Bergen ter marcte quamen/sochten gelt eñ geen ander waer of goet/ want sy hadde lieber terstont dat derdendeel den eenen penninck te winnen / dan sy alsoo aen alle waer ende goet den derden penninck terstondt verliesen souden. Ende by deser manieren wertet gelt by grooten hoopen ende menichten upten lande geboert/ want elck neerstich was om waer ende goet ter marct te brengen sonder yet sonderlinghs weder te koopen/ ende niet dan groote somme van penningen weder t'huys te voeren/ overmits dat hen de meeste profijten daer inne gelegen warē. Ten lesten by middele des Graven van Nassouwen / zijn die van Brugge ter obedientien ende in handen des Hertoghs van Sassen ghegaen / ende zijn met hem versoent / ende hebben 't gheldt binnen haer stede doen setten gheljck alst in anderen landen ons Heeren gset was / ende die van Gent ende meer anderen hebben dier gelijckie gedaen. Maer die vander Sluys hebben hen rebel gheshouden teghen allen anderen landen / want sy daghelicx veel quaets bedreven hebben/ den Koopman ende Schipman beschadicht / ghevanghen/ ende t'sijne benomen hebben/ soo dat niidts desen groote benauthept ende tribulatie inden Landen was/ ende gheen goeden van Zuyden komen en mochten/ noch Zuytwaert waren en dorsten dan met grooter vreesen/ het welcke in veel dinghen een grooten opslach ende dierte maeckte/ ende bysonder in tarwe / rogghe ende ander koorn.

Hoe de heer van Yselsteyn een aenslach maeckte om de stadt van Utrecht in te nemē, ende van een oploop dat de Kenemers maecten binnen Alcmaer, ende hoe die vander Sluys in Vrieslant quamen.

HIer voor heb ick geschreven hoe dat inder soenen tusschen Hertoge Maximiliaen ende der stadt van Utrecht uptgheseyt waren ende gheseydt was/dat S. Catrijnen poorte soude blijven staen in handen vanden Hollanders/ ende daer in en uptgaen tot haren beliefte/ eñ hadden opter selver poorten den Heer van Yselsteyn geset als Capiteyn van 't ghemeen landts weghen/ met dupsent knechten/om die te bewaren/ datse hen in geen rebellichepdt weder setten en souden teghen het landt van Hollandt/ ende de Heere van Yselsteyn hadde upt sijnen name daer op gheset een ander Capiteyn / die de poorte van sijnder weghen ende slants van Hollant bewaren soude / maer alsoo die van Utrecht dit niet wel lijden noch sien en mochten / hebben sy hem de poorte met stormenderhant afgheloopen inden Jare van negenentachtentich/eñ de Capiteyn heeftse in haren handen gelevert. De Heer van Yselsteyn heeft dit seer oevel eñ qualijck genomen/ ende adviseerde hoe hy die van Utrecht weder verkloecken mocht / ende de poorte weder te nemen / ende is gekomen opten Paeschavont int Jaer van xcj. des smorghens te dij. uren met zijn soon Joncheer Floris, in schijne ende maniere oft lantvolck hadde gheweest die ter marct quamen / ende de Tollesteechpoort al inghenomen ende machtich gheworden/ maer sy deden den anderen die noch bupten waren dat teecken die sy gheordineert hadden te broech/ soo dat de burgeren dat merckende/ saghen wel datter een verraet opgestelt was om die stadt in te nemen/ ende liepen terstont int harnas ende dreven se te rugge weder ter poorten upt/ ende daer werter negen af ghebangen/die vanden selven daghe ghequartiert worden ende ter poorten ende toornen uptgehangen. Ende een vanden Capiteynen wert noch een wijl tijts gevangen gehoudē / om vā dit opset ende t'verraet t'verstant te hebben/ ende openbaerde vele heymelicke saken eñ puncten/ende wert namaels mede gevierdeelt/ende ter poorten uptgehangen: van welcke Justicie naemaels groote wrake ghedaen werdt. Op de octave van Paesschen hier nae is heere Jan van Egmont Stadthouder van Hollant/des voorschreven Heere van Yselsteyns broeder / ghekomen in Noort-hollant met een menichte van knechten om den Kenemers ende Waterlanders in Noort-hollant ghesseten/te dwinghen rupter-ghelden ende schattinghen te gheven. De arme lant-luyden hadden tot dier tijdt toe swaere schattinghen ende ongelden ghegeven/ dat sy seer verarmt waren / ende langher niet machtich en waren meer te gheven / overmidts dat de schattinghe langhe gheduert hadde / ende dattet een groote diere tijdt was int koorn/ende oock mede om der leger settinge vander munte/so was 't geldt seer upten landen: So dat nits desen een groote beroerte opghestaen is in Hollandt/ ende meenden sy waren goedeloos / ende soudemen hen noch willen dwinghen omme langer schattinge te gheven/sy hadden hen lieber doodt te vechten/ dan van armoede te sterven: Ende in deser oploope eñ commocie worden hen 2. mannen vanden rupters af gheslaghen/ om dat sy geen schattinge geven en wouden. De lantluyden dit siende / maeckten een groote vergaderinghe vanden dorpen daer ontrent/ende quamen met grooter menichten binnen der Stadt van Alckmaer / als heel ontsint / desperaet ende mistroostich / ende liepen terstont ten huyse van Claes Korf, genoemt Boschuysen/ generael Rentemeester van Noort-hollandt / ende hebben al in stucken gheslagen dat binnen den huyse was/ sonder yet heel te laten / ende was een avontuer dat hy vanden huyse was/ anders souden sy hem doot gheslaghen hebben / niet te min sy sloeghen een van zijn dienaers doodt/ alsoo dat upt desen gheschapen was meer quaets te komen. Waerom dat de oversten vander stede van Haerlem eenighe ghedeputeerde ghesonden hebben/ende alsoo metten lant-luyden ghesproken ende hen soo geinformeert/ dat sy te vreden ghestelt zijn geweest. Ende de Stadthouder had een ghevangen lantman met hem inden Hage genomen/ ende die wert hen terstondt weder ghesonden. Ende op dese tijdt was een dachvaert gheordineert inden Haghe van alle den steden om harent willen / ende dat sy voort haer armoede te kennen geven souden / ende de stadt van Haerlem beloofde hen in als by te staen ende te helpen / alst oock gheschiede / ende dit bleef dus een langhe wijle staende. Oock worde op dese tijdt een generale dachvaert gehouden van allen den steden ende dorpen in Kenemerlant inde Stadt van Hoorn/daer sy eendrachtelijck sloten dat sy om den lesten man te verliesen gheen rupterghelt noch Schattinghen meer gheven en wouden/ want sy dat van armoede niet langher machtich en waren.

Hier nae xij. daghen in Junio quamen een deel schepen van oorloge van 't gesel schap vander Sluys / ende meenden al heymelijck tot Santvoort een lantganghe

Digitized by Google

te doen/maer sy werden gewaerschouwet/soo dat sy tot Wijck op Zee aen quamen inde morgenstont eerment wiste/ ende die lagen noch alle meest op haer bedden en sliepen/ dweic-men met eender kleynder hoede wel beleet mochte hebben/ ende bestonden de Zee-luyden te bedechten. De sommighe stelden hen ter weere/ ende de sommighe liepen wech/ soo datse aen beyden zyden vele dooden ende gequetste luyden hadden/ende staken sommighe huysen aen brande/ meenende dat heele dorp te verbranden/ ende sloeghender oock sommighe op den kerck-hove/ ende plonderden voort en pilgeerden dat dorp/ende namen al dat sy krijgen en dragen mochten/ ende liepen daer mede t'schepe/ ende zijn van daer gheseplt in Maers-diep daer sy langhe laghen ende deden groote schade die sy op Huysduynen haelden/ ende beroosden oock veele Schepen die van Oosten quamen: Ende van desen gheselschappe was Capiteyn Heere Jan van Naeltwijck/ende kreghen met subtijlheydt dat Eylandt van Thesse: ende van Wieringhen tot haren behoeve/ soo dat sy daer op 't Landt gaen ende komen mochten alst hem beliefde/ met een sekere ghetal van volck/ want sy hen te verstaen gaven dat sy ghekomen waren om goet te doen/ende peys te maken in Hollant. Ende overmidts groote benauthepdt vande dueren tijdt/ so geloofden de schamele luyden soo veel te lichtelijcker/ende vielen hen by/ende dese schepen laghen langhe tijdt seylende langhes de Zee-kusten/ waerom dat veele dorpen scharpe waecke hielden/ want sy dickwils daer af gevreest waren om op 't landt te slaen. Op dese tijdt laghen de Kenemers binnen Hoorn die sy inneghenomen hadden/ tot bewaernisse van hen selven/ want sy verduchtende waren/ in dien hen de stede afgheloopen worde/ datter grooteliick tot haren hinder gheweest soude hebben/ om henluyden te bedwinghen van eenige rupter-gelden ende schattingen langer te geven. Ende na dat de stede van Hoorn so jammerlijc gedestrueert was/ als voor gheschreven is/ soo deden de Hollantsche Steden tot bewaernisse vander stadt/ ende om Noortholland mede te dwingen/ een starc blockhuys binnen Hoorn maken/ ende setten daer knechten op tot des gemeenen lants koste van Hollant. Ende de Kenemers dus leggende binnen Hoorn/ stoten eendrachtelijcken dat sy dit blockhuys af hebben wouden/ want sy altijts midts desen een quader verduchtende waren. Ende hierom deden sy groote neerstichepdt/ want sijt met kracht niet krijghen en mochten/ maer sy verbolchden ende deden verbolgen aenden Heeren vanden Rade inden Haghe datter hen ten lesten gheconsenteert wert/ dat sijt af breken souden: Ende met deser admissie wierdet af gebroken ter aerden toe. Daer nae was binnen Alckmaer een oploop/ ende was al t'samen een vergaert volck van schamele ghesellen/ die niet en hadden te verliesen/ ende waren in grooter menichten vergadert/ ende ginghen inder luyden huysen sitten/ ende men moeste hen te eten ende drincken geven: Dit volck wert alle daghen meerder/ want sy seer verarmt waren ende niet en wonnen/ende sy worden met goeder onderwijsinghe te vreden gheset/ dat sy alle meest upter stede togen. Eñ daer na is de Stadthouder van Hollant met een deel gebeden volck uyt Zuyt-hollant ontrent Alckmaer gekomen/ om daer binnen te komen/ eenige rebellen te corrigeren die desen oploop hadden ghemaeckt/ want sommighe hen heymelijck ontboden hadden om correctie te doen: De poorters van Alckmaer dit vernemende/ waren terstont int harnas/ ende lepden hem heymelijcken laghen buyten der stadt/ soo dat sy sijner wel machtich hadden gheweest om te slaen met al zijn volck/ maer hy werdt gheadviseert/ ende tooch weder te rugghe.

Hoe dat de Vlaminghen rebelleerden, ende sommighe plecken in namen ende weder verlooren, ende hoe Kaerl van Gelre uyt Vrancrijck quam int lant van Gelre. Auguſtijner Monicken te Haerlem.

Op dese tijdt waren die van Gent wederom in roere ende maeckten aliantie met die vander Sluyse/ ende hebben int eerste van Julio met subtijlheydt in gheskreghen Hulst/ daer nochtans knechten in lagen tot defensie vander Stadt/ als dattet seer qualijcken op dese tydt in Vlaenderen ginch/ ende veel vande rijckdomme weken upt Ghent/ ende veel die des Roomsch Koninckx partije sustineerden worden ghebannen ende verjaecht. Ende die vander Sluys deden dagelicx veele schaden opter Zee van Buysen ende ander Schepen die sy namen/ als datmen in Brabandt/ in Zeelandt/ noch Zuytwaert niet te water beplich waren/ noch geene goeden van Zuytwaert noch Noortwaert brenghen en mocht: 't welck een grooten dieren tijt in Hollant maeckte/ want daer geen hoorn en quam dan van Oosten/ dwelck geen afslagh en maeckte/ ende 't suyvel began oock soo seer op te slaen/ soo dat de gemeene man genoech te doen hadde om broot te koopen/ ende daer en was niet te winnen noch daer en ging geen gelt om/ ende daer was seer quade betalinge/ so dattet volck heel byster wert/ ende groot armoede onder den gheneenen man was.

In October den xx. dach werdt de Orde vanden Auguſtijnen eerst binnen Haerlem begrepē/ ende voorden met grooter eeren ende feesten bande gheestelijcken luyden/ ende vanden Heeren bander stede ingelepdt in Sinte Iacobs Kercke om daer een Kloosster te beginnen/ ende een goet leven vander Observancien ende naer regule te leven: Ende dit werdt begonnen metten broeders upten Kloosster van Dordrecht/ die in allen schijne quamen/ om een goedt leven te houden/ maer lacen ten hadde gheen voort-ganghe/ want elck nam met hem wech dat hy krijghen konde/ ende liepender mede henen: waerom de baders ende faudatoors van den selven Kloosster hen hier in versagen/ende schickten heymelicke boden upt int landt van Sassen/ overmits dat sy gheboordt hadden dat daer broeders van goeden leven woonachtich waren. Ende 't quam so verre dat de Vicarius vanden lande van Sassen dat Kloosster onder sijne protectie nam/ ende sandt van stonden aen seven Priesters ende twee Leecke-broeders binnen Haerlem/ om een goedt leven inden selven Kloosster te beginnen/ ende worden met grooter solemniteyten bander gheestelijckheydt ende vanden notabelsten poorteren van Haerlem binnen der Stadt int Kloosster ghelepdt op ons Heeren Hemelvaerts avont/ int Jaer van xcij.

Als die van Ghendt Hulst aldus besaten/ ende veel quaets daer upt deden/ worter hen met kloeckheden weder afgheloopen van des Graven van Nassouwen volck/ daer Petijt Zalizaert Capiteyn af was. Ende op dese tijdt waren die vander Sluys met meer ander voor de stede van Denremonde/ want hen gheschreven was datment hen leveren soude/ d'welck op kloeckheden geschiede/ende daer werter vele versleghen ende gevangen/ daer Wittenhorst een af was vanden oversten Capiteynen/ ende hadde op dit pas mede binnen der Sluys gelegen/ende dede al 't quaet dat hy mocht op 't gemeene lant/ daer hy nochtans te voren lange tijdt des Roomschen Koninex Capiteyn hadde geweest in Hollant. Ende ontrent dese tijt began dat gheldt weder te rijsen/ want een Gouden Gulden dede xxiij. stuyvers. Daer nae int Jaer van xcij. in Januario/ namen die van Gent Dirmuyden in: Ende heere Ian van Naeltwijck was weder binnen der Sluys ghekomen met grooter kloeckheyt ende subtijlheydt/ in schijne van een dienaer by een Heere bander Duytscher ordre/ Pastoor vander Liere in Westlandt/ daer nochtans scharpe waeke ende advijs opgehouden werdt te lande ende te water dat hy immers niet ontgaen en soude/ ende dede weder opter Zee met die van Sluys al 't quaet dat sy doen mochten. Ende onlange hier na maeckte de Capiteynen van West-vlaenderen een groote vergaderinge van volck/ ende togen met machte voor Dirmuyden/ ende die van binnen siende dat sy swaerlick belegen waren/ sonder eenich ontset verwachtende/ overmits dattet verde int lant was/ gaven sy de Stadt op behouden lijf ende goet.

Int

Int selve Jaer van xcij. is Kaerle van Egmont van Gelre int lant van Gelre gekomen/ die lange tijdt gevangen hadde geweest in Vranckrijc/ ende na synes vaders doot Hertoghe Adolfs, nopt inden lande hadde geweest. Ende dit geschiede by toedoen van eenige vrienden/die hy int landt van Gelre hadde/die hem om een somme van penninghen kosten ende upt Vranckrijck haelden/daer de principale af was Grabe Vincent van Meurs met synen hulperen / die zijn eyghen soon daer voor te pande setten in ostagie/ende daer in starf. Ende werdt met macht van volck vanden Fransoysen ende anderen door 't lant van Lupdick int lant van Gelre gebracht/ ende werdt in allen steden en plecken ghehult ende ontfangen voor een Lantsheer ende Hertoghe van Gelre ende Grave van Zutphen.

Hoe dat de Kenemers, diemen doe noemde t'kasenbroots volck, met grooter macht voor Haerlem quamen, ende hoe sy ingelaten worden, daer veel leets af quam.

Inden Jaer twee-en-tneghentich den derden dach in Meye/ des heylich Kruys-dach/ des avondts ontrent acht uren/ zijn die van Alckmaer met sommige upt Noortholland voor de stadt van Haerlem gekomen met een groote menichte / want sy terstondt nae dat de Stadthouder ontrent Alckmaer gheweest hadde / weder van nieuwes een vergaderinghe van volck maecten / verduchtende datse noch overvallen souden worden / ende begheerden binnen de Stadt te wesen. De Overste ende Kieghsten vander Stadt / metten rijcksomme ende vroetschappe sloten eendrachtelijck dat mense om alle best willen niet in laten en soude / om de Stadt in geene rebellichepdt noch in meerder last te brenghen / ende dit werdt dus openlijck vander stadthuys ghekondicht. Ende de Heeren hielden spraeck met hen upten der stede / ende en woudense niet in laten. Maer terstondt als de Heeren binnen waren ende de poorten ghesloten hadden/ soo zijn eenighe gekomen van binnen/ ende sloeghen de Krupspoorte met macht op/ende lieten in komen alle die in komen wouden. Eñ dese Kenemers of kasenbroots volck hebben terstondt groot aenval ghekregen van die van binnen/ wantmen altijdt veel luyden vindt die tot een qualick baren ende destructie van eender goeder stadt wel berept ende ghenepcht zijn / ende quamen gedrongen na de marckt toe/ daer een grooten hoop vanden besten eñ Oversten vander stadt vergadert stonden/ende zijn sommige van desen upt vreesen / niet wetende waer te vlien/ opt Stadthuys geloopen/eñ sloten dat vast na hen toe. De ander dit siende liepen na dat Stadthuys toe / ende sloegen de deuren met bijlen eñ hameren aen stucken / ende schotē met cloppenters/eñ worpen soo vreeslicken met steenen dat niemant een hooft upt steken en dorst/eñ deden veel weers om op dat Stadthuys te wesen. De ander ontrent dr. daer op wesende dit mercktende / eñ siende datse geen weer by hen en hadden/ ende dat hen niemant te ontset ende hulpe en quam / hebben sy begheert spraeke met hen te houden/ende hen op gelepe ende geloobe/behouden tlijfs dat huys te openē: daer sy in consenteerdē ende beloofden hen niet te misdoen: Ende in deser manieren ende op goeder geloobe deden sy dat Stadthuys open / daer sy terstont met grooter menichtē op liepen/ ende vreesden veel poorters doot te slaen/ ende sloeghen met grooter nödichept eñ verwoetheydt ter doot Claes van Kuyven Schout van Haerlem/ ende een Schepen vander stadt genoemt Pieter Thomasz ende synē broeder Andries Thomasz, ende was savonts tusschen acht ende negen uren. Ende des nachts hebben de sommighe (meest binnen der stadt woonachtich) veel onstuers ende woestichepdts bedreven / ende liepen inder goeder luyden huysen/ ende maecten seer leelijcken/ slaende in stucken alle dat sy binnen den huyse vonden van beden/stoelen ende bancken / ende hebbent oock upten huysen ghenomen ende t'huyswaert ghebracht al dat hen diende/ der luyden brieven gescheurt/ ende de zegelen af ghetoghen/ende groote schaden gedaen: Ende desghelijck op het Stadthuys/ daer sy al de sloten op sloeghen / oock de Tresoriers kamer ende der Weesvinderen kiste/ daer sy veel schaden van brieven / quitanti-en/ registeren ende in anderen dingen deden / dat sy met allen recht ende reden/indien yemant van hupten hadde gedaen ende bedreven/ gheheert soude hebben: Alsoo dat niemande van namen binnen synes selfs huyse blijven en dorste om der grooter onstuerigheyts ende verwoetheyts willen / eñ hebben hen verborgen gehadt tot des anderen daghes dat de furie over was. Ende des anderen daeges worden vier Capiteynen gemaeckt / die elck xxx. mannen onder hen hadden/om voort meer alle quaet ende oploop te beschuten / alsoo datter gheconclicht werdt: wie dat verborghen was dat hy te voorschijn komen soude/ datmense gelepen soude. Oock werter gheconclicht/ wie dat eenighe goeden genomen/ gerooft ende gheplondert hadde / dat hy die te voorschijn soude brengen/op de verbeurnis van zijn lijf / ende daer werdt een galghe op 't Sant gheset om de quaden ende rebellen te castijen.

Hoe dat dit volck metter bannieren van Haerlem eñ van Alckmaer voor de stede van Leyden quamen, eñ hoe schoffierlicken sy weder van daer ruymdē, ende hoe sy vele schermutsingen hadden tegen de knechten des Hertoghen van Sassen inde Beverwijck ende tot Heemskercke.

Dit aldus binnen Haerlem gheschiet wesende / soo zijn alle daghe binnen der stede groot volck upt Noort-hollande gekomen ende toegevallen/ende maecten groote ghereetschap om voort te trecken/ende hebben de beste ende verbaerste mannen vander stede daer toe ghedwonghen om met hem voor Leyden te trecken Dese tijdinghe was haest inden Haghe gekomen: waeromme dat de Stadthouder metten Heeren vanden Hade terstondt een deel knechten ende met andere Edelen binnen Leyden gekomen zijn/ om dit verwoede volck te keeren/ ende dede terstont een bolwerck opslaen upten de Kepnsburgher-poorte / daer sy aen komen souden / ende stelden haer bossen ende instrumenten op de toornen/poorten ende mueren. Soo zijn dan dit volck metten bannier van Haerlem ende van Alckmaer / boven dry M. starck wesende / opten vijfdach van Meye upt Haerlem ghetoghen / ontrent vijf uren inden avondt / ende quamen tot Noortwijck int dorp daer sy des selven nachts bleven. Ende des anderen daghes ontrent middaghe / quamen sy voor Leyden / ende vielen terstondt ghelijck aent blockhuys ende woonent rechtenderhandt. Ende ginghen voort tot aende Kepnsburgherpoort inde huysen / ende hielden wel ij. oft ij. uren schuynghevaert / ende schooten vreeselijcken in ende upt de stede / soo datter by wijlen doodt ende veel ghequetst worden: Waeromme dat sy in korter stondt alle de boomen ter neder sloeghen ende begonnen een bolwerck te maecken om hen te beschermen voor dat schieten. Ende ter wijlen dat sy hier over doende waren/ de landtman dit siende/ overmidts datter gheen volck van oorloghe en is / begonnen van verwaernisse te wijcken / ende liepen sonder ophouden van daer/ elck van daer sy gekomen waren: Ende de Bannierdragers mercktende dattet volck vluchtich werdt/ toghen oock after rugghe om behwaernissen vanden bannieren / soo dat ten lesten alle het volck wijckende werdt vander Stede / de een loopende vanden anderen sonder ordinantie / daer nochtans gheen volck upter stede en quam om te verstyten / dat een schandelijck dinc was dat sy gheen stede en hielden / ende dat sy in soo grooter menichten waren / ende zijn aldus vruppende binnen Haerlem gekomen. De Stadthouder metten anderen dit siende/ deden snellijcken de poorten op ende liepen met al den knechten hem nae / slaende ende vanghende in allen weghen / ende van dat slot te Teylinghen quamen ses of seven paerden af gereden die inder nacht veel volcx vinghen / wantet een lichte manenschijn was/ ende oock bleven aen beyden zijden vele doo-

Digitized by Google

den ende gequetst / maer niet soo veel als dat geselschap wel groot was / waerom dattet menich mensch verwonderde dat sy so van een schepdé. Als dit volc aldus geschepden was/soo bleven noch sommige vanden Kenemers binnen Haerlem/ende sonderlinge die van Alcmaer/ want sy upter stede niet en wouden / verduchtende dat sy niet weder binnen komen en souden. Ende binnen desen tijden heeft de Hertoge van Sassen groot volck van wapenen inden landen van Hollandt gesonden/ende quamen te Noortwijc/ daer sy veel onstuerichepts bedreven/ ende quamen voort te Santvoort daer sy de kerck int dorp beroofden/ende namen veel beesten ende gevangen ontrent Haerlem tot Tetroede toe/ ende zijn aldus voort-ghegaen metten roof nae dat groote Dorp vande Beverwijck/omme dat in te nemen: Eñ die van Beverwijck stelden hen ter weer seer vromelicken/meenende dat volck ende knechten upt te keeren eñ te rugghe te drijven/maer de knechten vielen ende stonden malkanderen so vromelické bp/ende dat sy in grooter ghetalen waren / dat sijt daer teghen niet houden en mochten / ende wonnen hen dat dorp met kracht ende stormender hant af/ende sloeghen inde hetten vele vanden inghesetten doot/ ende maecktent seer schandelick/ want sy plonderden ende pilgeerden dat dorp/nemende al datter was/ende alle dat manvolck datter te lijve gebleven was/ende niet ontkomen/ worden gevangen/eñ swaerlic gerantsoeneert eñ geschat/ daer dat dorp grooteliclé by verarmt eñ bedorven wert: Eñ dese knechten hebben hen daer bevolwerct eñ starc gemaect om daer te blijven. Dit werck dus hangende heeft hem de stede van Haerlem in grooten laste bevonden te wesen / aengesien dat sy vanden opsette niet en waren / ende seer gheerne tusschen beyden stille gheseten hadden/hadden de sommige gedaen die de poorten opsloegen / ende den Oversten vander stede daer toe dwonghen om dese rebellichept aen te nemen. Soo ist so verde gekomen dat men binnen der stede ontboden heeft vreemde knechten te komen/alst geschiede/eñ quamen in grooter menichten om dese knechten inde Beverwijck te wederstaen. Ende korts hier na is de Hertoge van Sassen selver in Hollandt gekomen/inden Haghe: Die stede van Haerlem schickten haer gedeputeerden aen hem/ om ghelepde te moghen hebben ende met hem te spreken/ d'welck alsó geschiede/ende quamen inden Hage/ ende tracteerden alsoo dat hy de stede in gracien nam / behoudelijck soo woude hy inde Stede wesen om den goeden te beschermen / ende den quaden ende rebellen te corrigeren. Aldus soo werdet geordineert dat hy binnen Haerlem komen soude/ met ghemoede ende vrientschappe / daer de Kenemers met die van Alckmaer / ende meer ander binnen Haerlem niet wel te vreden inne en waren / ovvermidts dat sy meer quaets verduchtende. Als de knechten binnen Beverwijck hen wel starck gemaeckt hadden / zijn sy des anderen daghes met al haer macht ghetogen nae den dorpe van Heemstercke / daer sy verhoordt hadden datter veele Kenemers vergadert waren om henlupden upt Noort-hollandt te keeren. Die Kenemers siende dese knechten aen komen stelden haer in ordinantie ende verwachtense/eñ daer ghebiel weder eenen strijt/ soo datter wel boven de ses C. mannen geslaghen worden aen beyden zijden / maer meest vanden Kenemers eñ van Alckmaer/wantter vele goede rijcke mannen van Alcmaer ende upt Kenemerlant verslagé worden. Daer nae opten xb. May quamen de knechten upten Beverwijck doort dorp van Velsen eñ plonderden dat / ende voort tot Schoten ende tot voor de poortē van Haerlem / ende staken dat vyer inde huysen ende namen mede al dat sy dragen mochten/eñ roofden koepen/paerden eñ schapen/drevense wech/verhoftense ende gaven goeden koop. Die van Haerlem dit merckende/waren seer begaen om dat de knechten aldus begonnen te barnen/ eñ eenige goede mannen tracteerden seer neerstelick vander stede van Haerlems wegen / als dattet geordineert was om alle best willen/ ende om die stede van Haerlem te bet te ontlasten / dat alle vreemde gasten te weten die upt Kenemerlant binnen Haerlem laghen metten anderen rupteren knechten / upt de stede gaen mosten/eñ dit wert aldus metten klocke af gelupt ende gecondicht/ daer de Kenemers niet wel in te vredē en waren dat sy aldus de stede rupmen moesten. Ock warender veel knechten upten lande van Gelre eñ van Kleve gekomen die ontrent de stede lagē/eñ geerne binnen geweest hadden om soudye te winnen / maer alsoot in state van tracteren was om ten paysse te komen / soo en werden sy niet ingelaten. Des anderen dages quam de Hertoge van Sassen / ende wert van al de geestelijcheyt ende vanden vier biddende Oordē / met processien met grooter eeren in gehaelt/ ende de poorters quamen al in swarten gekleet volgende de processie / ende vielen hem te voet/presenterende de sleutelen vander stede. Eñ alle de gene die binnen der stede waren/ ende de poorten aldus opgeslegen / andere veel onstuerichepts bedreven hadden/ende den goeden luyden 't haer ontnomen ende beroost hadden/liepen al te samen upter stede eer datter de Hertoge quam. Ende terstont werdt een galge ende een schavot opt Sant ghemaeckt om correctie te doen/ ende veel poorters waren op dit pas upter stede gegaen om der tweedracht willen die binnen der stede was/ duchtende geslagen te worden/ende worden al te samen weder in gheboden te komen op de verbeurnissen van haer goeden/die veel weder in quamen. Maer de principale die de poorten opgeslagen / ende de onstuerichept des nachts als sy de poorten opsloeghen bedreven hadden/liepen alle werch/want henlupden/ende alle de gene die inde stede niet blijven en wouden van vreese haer lijf te verliesen/gelepde gegeven was bynt upt de stadt te gaē eer de Hertoge binnen quam. Ende dit sept vande poorte op te slaen heeft die van Haerlem in grooten lasten gebracht/want sy den Hertoge van stonden aen gheven moesten tot boete voor haren misdaet ende rebellheden xxvij. M. Andries guldens / alsoo dat de poorters haer silveren schalen/koppen/lepelen/ende andere cleynoode ende juweelen opter Stadthuys brochten / overmidts dat sy so veel gelts niet en hadden te geven/daer elck op geset was/dwelc deerlic was om te sien/ aengesien dattet een neeringloose stede was / ende de poorters niet en wonnen. Ende de Rentenaer kreech quade betalinge/eñ so veel te quader om dattet ontrent Haerlem al af ghebrandt was/ ende alle de beesten tusschen Haerlem ende Alcmaer gerooft waren/ende 't volck meest doot geslaghen ende ghevangen waren/ dien hen selven swaerlick koopen moesten / daer sy luttel teghen hadden / wantet hen al benomen was dat sy werch dragen mochten.

Hoe dat de Kenemers ende die van Alckmaer in genaden ghenomen worden by groote sommen van penningen.

DE Hertoge binnen Haerlem noch wesende/hebben de Kenemers ootmoedelicken aen hem doen versoecken om pays met hem te maken/ende datmen henlupden in genaden nemen woude/so ist ten lesten soo verde gebracht dat hy alle gelegenthept aengesien heeft/ ende heeftse in genade genomen / ende quamen ontrent C. barboets ende bloots hoofts / elck met een witte roede inde hant/ende vielen hem te voet/ begeerende genade van haren misdaet/dat alsoo gheschiede/ maer moesten hem gheven noch bijf M. gulden / ende seven C. voor haer rebellichept die sy ghepleecht hadden / ende hier mede wast altemalen vergheven / ende des en soudemen hen niet meer schade doen: oock mosten sy hem gheven ende consenteren vijfftich mannen die tot zijnen wille staen souden. Op dese tijdt moesten die van Haerlem haer bannier/ privilegien ende hantvesten voor den Hertoghe brengen/die hy nae hem genomen heeft/ allegherende dat sy die verbeurt hadden / ende niet meer ghebruycken en mochten: Ock worden op dese tijdt veele dachvaerden binnen Haerlem ghehouden vanden anderen Steden van Hollandt / ende de steden hebben de goede stede van Haerlem niet voorghestaen in haer ongheval / maer meer hinderlijck geweest dan behulpelijck/alst dickwils ghebeurt/ daer de eene om des anderen qualick haren lacht ende hem daer in verblijt/

ende

ende int lest vande Meymaent heeft de Hertoghe een groot blockhuys doen maken binnē der stede van Haerlem tot bewaernisse vander selver stede / daer hy de stede mede dwinghen mocht indien sy voort meer rebelleerden/ende dit wert gemaeckt inder schutters hoven/ daer de selve hoven ende ander boomgaerden mede bedorven worden. Op dese selver tijdt verkreghen die van Alckmaer ooc gratie ende haren pays metten Hertoghe / ende moesten geven voor hare misdaet vijf M. gulden ende ses C. dwelck henlupden oock lastich was te ghe ven / want sy vele goede rijcke poorters verlozen hadden/ ende groote schade vanden knechten binnē der stede gehadt/ maer nietemin sy waren de principale die dit spel eerst begonnen / ende die de stede van Haerlem metten Kenemers in desen laste brochten. Opten lesten Meye heeft de Hertoghe eenen Schout binnen der stede geset: Ende daer toe Burgemeesters/ schepenen/ Tresoriers ende andere Officieren die haren eedt opten selven dach deden/ ende dese veranderinghe geschiede ouermidts dat sy de stede van Haerlem haer privilegien ende handvesten benomen hadde / ende opten eersten Junio brochten die van Alckmaer haer banier binnen Haerlem / die sy den Hertoghe van Sassen geven moesten / om dat sy daer mede voor Leyden gheweest hadden/allegerende dat sy die misdruckt hadden/ eñ voort meer niet schuldich en waren eenighe bannier te voeren: Ende op dese tijt wert al by wylen justicie gedaen binnen Haerlem / vanden ghenen die de poorte opgeslegen hadden/ende die vant ontset wisten/ende oock vanden genen die des snachts groote onrustichepdt binnen der lupden hupsen bedreven hadden.

Hoe dat de Hertoghe van Sassen binnēn Zierickzee quam met subtijlheden, ende ter obedientien brocht. Midtsgaders van eenen grooten brant te Middelborch.

HIer nae opten achtsten Junio is de Hertoghe van Sassen upt Haerlem gheroghen / ende des selven nachts soo zijn alle de bussen groot ende klepn die der stede toebehoorden werck ghevoert / want terstondt als de Hertoge binnen Haerlem quam / worden alle de bussen die omme de stede inde poorten/toornen ende aen de mueren laghen/van haer plaetse genomen ende voor dat Stadthuys gebracht / die daer na int blockhuys gevoert worden/ ende van daer upter stede: oock moesten de poorteren alle haer harnas ende geweer geheel ende al opter Stadthuys brenghen / eer de Hertoghe inder stede quam / ende doe de Hertoge weder upter stadt getogen was / doen haelde elck zijn wapenen weder/ ende de Hertoghe is met al zijn volck upt Haerlem ende upt Noortholland ende Kenemerlant getogen nae Zeelant/ ende heeft met subtijlheden ende properheydt Zierickzee inghekregen/ daer hy met al zijn volck binnen gheroghen is / ouermidts sy binnen deser tijdt dat dit oorloghe tusschen die vander Sluys ende ons Heeren landen staende was/ qualijcken hen ghehadt hadden/ ende hebben daghelijcx ter Sluys inne ende uptgevaren tot haren beliefē/ daer binnen brengende ende halende dat hen beliefde / ende meer andere dinghen bedreven dan hen wel van rechts weghen betaemde te doen/ alsoo dat sy die vander Sluys seer behulpelijck waren / d'welck tot grooten hinder ende achterdeel was vanden ghemeenen landen/ende daer terstont een starck blockhuys doen staen/om de stede mede te bedwinghen: oock hebben sy hem moeten gheven tot boete/ om haren pays te hebben xxx. M. gulden / ende sommighe poorteren tot synen wille. Ontrent dese tijdt quam de Hertoghe van Sassen met alle zijn macht voor de stede van Ghendt/ want soomen seyde meende hy daer met subtijlheydt in te komen / maer dat opset ginck te niete / want die van Ghent worden dit ghewaer / ende hebben terstont haer stupsen opgeset/ ende lieten 't lant bevloepen dat sy rupmen mocsten / want sy alle bereeft waren om te verdrincken: Ende die van Gent deden op dese tijdt justitie vandē genen die van dit opset wisten/ende principalick over Koppen Hoi/die meest desen tijdt haer opperste hooft ende Capiteyn geweest had / met meer ander/ ende aldus zijn sy van daer voor der Sluys getogen/eñ beleyden te water eñ te lande. Eñ terstont begant hoorn merckelick af te slaen / wantter veel hoorns van Zupden quam/ ende oock aldermeest om dattet so schoonen weder eñ tijt was / want somen seyde dat van een jaers dage voort verbolgende van maent tot maent/ nopt alsulcken droochte ende schoonen tijdt beleeft was / want April/ Meye/ Junius/ Julius/ de welcke de principael maenden zijn vant geheele Jaer/ elck schoonder/heeter ende drooger was dan d'ander / als datter binnen desen tijt nauwe vijf of ses mael regende/ende oude lupdē seyden dat sy nopt droogher noch schoonder somer beleeft en hadden/ende hoe wel dattet luttel regende/ het doude alle nacht so starckelijck ende so diep/ recht oft grooten reghen neder ghevallen ware. Korts hier nae int leste van Julio/ zijn die van Ghent in handen vanden Hertoghe van Sassen gegaen/ ende deden hem een voetval binnen Hulst/ende moesten hem een groote somme van penninghen gheven voor hare rebellicheden. Als nu de Hertoge de stede ende sloten vander Sluys dus starckelijcken belegen hadde/ so gheschieden daer dele schermutsingen te water ende te lande/eñ die vander Sluys quamen dickwils upt / doende groote schade int heyr/ ende de Hertoghe hadde seer groote bussen gestelt / ende schoot seer op dat klepne huys / ende oock inde Stede/ datter veel volcx aen beyden zijden doodt bleef : Oock hadden die opt groote Casteel lagen veel goeder busse/ ende desgelijcx binnen der stede/ende schoten seer krachtelijcken op malkanderen / ende schoten veel volcx van binnen ende van buyten doodt / sonder pet anders te bedrijven dat schrijvens waert is. Ten lesten heeftmen seer neerstelijck ghetracteert aen beyden zijden/als datter een goeden vasten pays ghemaeckt is tusschen den Hertoghe van Sassen ende Heere Philips van Kleve jonge Heere van Kabenstepn/ ende dit was inden Jare van xcij. inde maendt van October/ op conditien: Als dat de vreemde knechten binnen der Sluys ende op het groote ende klepne Casteel terstont vertrecken souden/ ende openen hem de Stede eñ dat klepne Casteel/ maer als vant groote Casteel dat soude hy bewaren met zijn selfs familie ende hupsgesinne / ende dat tot behoef van Hertoghe Philips van Bourgoenien/also langhe als de selve heere Philips jonghe Heere van Kabenstepn in levende lijve ware.

Inde maent van October was een deerlicke brandt binnen der stede van Middelburch in Zeelandt / want de Abdije der oorden vanden Premonstreyten al meeste verbrande / als de Kercke / de Keventer / dat Pant ende dat Capittelhups/de keucken met alderlep goedē/ ende de librarp met schoone boecken/ vele kostelicke juweelen/clepnooden ende cierheden van Outaren eñ andere ornamenten. Ende daer verbrande mede een kloosster vanden Bogaerts broederen / dat eerst nieulijcx gemaert was ende een schoone kercke begonnen hadden/ die al heel verbrande sonder pet ofte luttel te houden/ eñ daer toe veel hupsen: Ende den oorspronck van desen brande en wistmen niet wel van waer hy quam.

Oock mede was op dese tijdt den schoonsten Herfst die opt man beleeft hadde / want de beesten noch inden velde gingen tot S. Andries toe.

Hoe dat de vijf Hoofdsteden op stonden te belasten de stede van Haerlem, ter cause van contributie vanden oorloghe.

HIer voor int Jaer van lxxxviij. heb ick gheschreven hoe dat de Roomsche Koningh neder in Hollant gekomē was / trecksende van d'eene stede totten anderen/eñ quam oock binnen Haerlem/ daer oock de steden van Hollandt quamen die de stede van Haerlem grooteliick beklaechden / ende swaerlijck beschuldichden / om dat sy totten oorloghe stille saten. Maer die van Haerlem spraecken soo metten Koningh / dat hyse in gratie nam met een somme van penninghen/ daer sy een acte af namen met des Koninghs eyghen handt onderteyckent. Twelcke de Steden van Hol-

Digitized by Google

lant seer qualicken namē/ obermits dat sy hem om des oorloghs willen in swaren lasten ende onkosten vondē/ so dat sy dagelicx groote neerstichept deden/eñ meenden hoewel dat sy acte vanden Koning hadden/dat sy daer omme niet stille en souden sitten / maer wouden dat sy mede contribueren ende geven souden gelijcken andere steden/eñ gaven dit den Hertoge van Sassen met groter beklachten te kennen/ d'welck dus bleef hanghende ter tijt toe dat de Vriesen aldus binnen Haerlem quamen/als voorgheschreven staet/ maer de steden hadden de selve sake int hooghe Hof ghebracht / als dattet langhe in een pleyt stont / ende deden de stede van Haerlem veele groote molestatien. Hier nae doe de poorten van Haerlem opghesleghen waren / ende de Hertoghe van Sassen binnen der stede ghekomen was als voorschreven staet / soo zijn alle de vijf steden van Hollandt / als Leyden/ Delf/ Voorschecht/ Amstelredam ende Goude terstont tot Haerlem by den Hertoge gekomen tot achterwesen vander voorschreven Stede / als meenende midtsdien de stede te overvallen / maer en konden tot haren meeninghe alsoo niet komen / soo datter op dat passe niet af en quam / aldus is dese sake noch een wijl tijdts blijven hanghende/ maer de steden en hebben niet afgelaten/als dattet soo verre ghekomen is dat eenighe notabele eerbare mannen dese saecke in handen ghenomen hebben / ende een alinge submissie ghemaeckt op groote peynen tusschen den vijf Steden voornoemt aen d'een zijde/ ende der stede van Haerlem aen d'ander zijde/ ende hebben een seggen daer van gedaen: als dat Haerlem henlupden x. M. gulden gheven soude / te betalen binnen vijf Jaren / maer soo het scheen soo en beloefdens hen de vijf Steden niet seer nae de groote somme van vijfentsevēntich duysendt gulden die sy der steden van Haerlem epsschende waren. Ende dit werdt gheschreven / overmidts dat de eene stede dickwils om des anderen qualijck waren verblijt / nochtans die den anderen jaecht en rust selver niet / want het blijcke/ hoewel Haerlem grootelijck belast / ende vele schattingen ende ongelden geven moeste/vander steden en worden niet vergeten / want de schattinghe ende exactie die de Hertoge van Sassen op dese tijde int Lant van Hollant epsschede/ ende oot nam/ en was nopt desgelijcken gesien noch gehoort/ende Noortholland ende Stenemerlant / die een wijl tijts sonder schattinghe gheseten hadden/ die gaven ende moesten geven alle datmen hen geven hiete / overmidts datse de principale vanden oploope ende rebellichept waren/ aldus is van noode datmen sulcke gheschiedenissen in memorie settet ende beschrijvet / op dat sy avontueren hen eenighe steden ofte landen daer aen spiegelen ende exempel nemen mogen/ hen voor sulcken tweedracht te wachten / ende goede nabueren te blijven / want als d'eene stede van d'ander schepdt/ dat plach al qualijck te varen/ alst op dit passe dede / want inder waerheydt / nopt Grave van Hollandt gheweest is die alsoo veel schats ende goeds upten Lande schattende ende haelde / als de Hertoghe van Sassen doen properlijck op dese tijdt upten lande ghekreech.

Hoe dat de groote gaerde int landt van Gelre quam, ende daer na ontrent de stadt van Utrecht. Mitsgaders van een grooten brant te Haerlem.

HIer na int Jaer van xcrij. int leste van Januario ist ghebeurt dat de Capitepn Wijtenhorst met een groote menichte van knechten/gekomē is voor de stede van Amersfoort/ om die heymelijcken te betrachtigen ende in te nemen/maer 't fallieerde hem/ want die van binnen worderis ghewaer / ende zijn weder achter rugge getogen / ende lieten een deel vande laddderen inde vesten ende graben legghen. Daer na int eerste van Februario is de groote gaerde vanden Hertoge van Sassen in het lant van Ghelre ghetogen/ ende deden groote schade int Kloosster van Marienwaert / want sy 't beroosden/ ende benamen hen vele dingen/ eñ branden op die tijdt int landt van Gelre vele schoone dorpen / ende int leste vander selver Maent zijn dese knechten ghekomen voor Vrecht / ende besetten de poorten vander Stadt/ datter niemant in noch upt komen en mochte/ ende deden vele groote schaden van rooven ende branden / ende den schamelen luyden haer beesten te nemen. Opten vij. dach daer nae werter een bestant gemaeckt als datmen spraecke hielde / ende de principale van dit ghesellschap / ende diese daer hadde doen komen / was de heere van Vselsteyn / ende was daeromme der stadt wandt om datse hem Sinte Kathrijnen poorte af handich ghemaeckt hadden / ende oock mede om der justicie die sy van zijn volck opten Paesch-avont inden jare van xcj. ghedaen hadden als voorsz staet. De Stadt van Vrecht met haren naebueren verduchtende hier upt meer quaets te komen/want dese knechten hen niet en ontsaghen gheen quaet oft archeydt te bedrijven aen gheestelijck oft aen waerlijck / ende deden veel schaden van rooven / van branden/ vanden luyden te vanghen/ so worter so herteliicken in gesproken ende getracteert/ dat den Heer van Vselsteyn een somme van penninghen toegesept worden voor zijn achterwesen: ende de quartieren vanden lichamen die buyten aende poorten ende mueren hinghen/ ende de hoofden die opter poorten stonden / die worden af genomen ende opten kerckhof begraven / ende hier mede waren de partijen vereenicht/ ende de knechten toghen terstont vande Stadt van Vrecht.

Op dese tijdt den xx. dach in Julio was een groote lastighen brant binnen Haerlem / ende het waeyde seer/ so datter grooten weer ende kracht gedaen wert datter niet meer schaede en gheschieden / nochtans branden wel vijf. of ix. goeder huysen / ende was swoorghens in den dagheraet.

Op dese tijt bedde een gouden gulden seven-en-twintich stuyvers / ende een vierijser bier grooten ende een halve/ende alle andere Gouden ende Silveren penningen daer nae.

Hoe datter een groote twist opgheslaen is in Oostvrieslant, tusschen de stede van Groeninghen ende die ander steden. Mitsgaders een nieuw evaluacie in die tijdt.

OMtrent dese tijdt stondt een groote tweedracht op in Oost-vrieslant/ tusschen de stede van Groeninghen aen d'een zijde/ ende Sneeck met andere steden aen d'ander zijde/ want die van Groeningen wouden alle d'andere steden dwingen te staen tot haren gheboden/ ende dat sy tot geenen anderen plecken noch steden met haer goedt / supvel ende anders ter marct trecken en souden / dan binnen Groeninghen/ daer die van Sneeck ende sommige andere niet in consenteren ende wouden/ende met haer goeden trecken ende verkoopen daert hen beliefde / alsoo dat upt desen een ghetal van M. knechten vande groote gaerde ghekomen zijn in Hollandt/ die tot Sparendamme t'schepe ghegaen zijn om na Vriesland te trecken/ ende dit was in Augusto int jaer van xcij. maer hoewel de spraake ginck van Vriesland/ so schenet nae alle manieren dat sy een ander opset hadden/maer waer/hoe/ oft wat/ was den ghemeynen man onkondich / of waer dat sy landen souden/en konden hem inder waerheyt niet vernemen / ende vier dagen hier na so zijn sy tot Sparendam weder aen genomen/ want hen de wint contrarie was / als dat haer opset te niete ginc/ eñ togen weder van daer sy gekomen warē/ maer nae dat sy werck waren ginck de gemeyne spraake dat sy de stede van Campen souden inghenomen hebben indien hen de avontuere mede ghekweest ware. Een wijl tijts nae desen is een groote menichte van desen knechten ende ander vergaert volck int landt van Gelre gekomen/ eñ bedreven daer veel quaets van rooven/van branden/van vangen/eñ schatteden den armē lantman seer / soo dattet landt bedorven werdt/ ende de Ghelresse knechten/deden desghelijcken aen d'ander zijde/ ende namen groote brandtschattinghen ende verdinghen/ende dit selve oorloghe van 't landt van Gelre wert alle dage arger ende quader / eñ duerde seer lang/ want

Digitized by Google

want sommige sostressen eñ sloten ingenomen worden van wegen Hertoge Philips van Oostenrijck/ daer sy veel quaets upt deden int lánt van Gelre.

Int Jaer van xcij. wert een ander evaluacie van den gelde geset/wannet seer begon te rijsen/ als eē goudē gulden op xxbij. stuyvers/een Andries guldē xxbij stuyvers/een viersser vier grooten ende een halve een Philippus eñ Karolus stuyver ij. grooten eñ een halve/ eñ voort alle paymenten van goude ende silver daer na eñ voort en soudemen geen gouden penningen ontfangen noch uptgeven dan by gewichte/ eñ des en souden gheen hagenmineen meer haren ganck hebben/ maer voorden gehouden billoen.

Hoe dat de stede van Haerlem de pleyte wonnē ter cause vander contributie teghen den vijf Steden van Hollant.

Ick hebbe hier voor gheschreven hoe dat de vijf steden van Hollant beklaegden de stede van Haerlem: aengaende den oorloge eñ contributie vander schattinge/ende hen epsschende waren de somme van lxxv. M. gulden/ende dat de Roomsche Koning hē daer af ghevrijt hadde om een somme van penninghen/ mits eender acte daer af gepasseert met sijn selfs hant onderteeckent/ inde welcke de vijf steden op die tijdt niet wel te vreden en waren/ ende boven desen hadden die vijf steden eñ die van Haerlem submitteert/aling ende tot seghen van Notabele mannen/ die daer een uptspraake af deden vanden welcken de vijf steden niet te vreden waren/ maer hebben wederom gheliick een proces in het hooghe Hof teghen de stede van Haerlem aengenomen/ ende seer groote sollicitacien/ ende costen ghedaen ommē Haerlem noch te overvallen in dese somme van vijfentseventich duysent guldens/ het welcke aldus in het Hof een wijle tijdes bleef hangende/ ende hebben haer alderuptersste macht ende best ghedaen om Haerlem te verderven/ maer door eenighe notabele discrete mannen/ compassie hebbende metter goeder stede van Haerlem/ende vanden oorspronck ende beginsel der materien wisten/ hebbent soo verre ghebracht/ als dat de diffinitive Sententie gepronunciert wert/ tot voordeel van Haerlem/ want de stede quijt gewesen wert/ende gheabsolveert van der contributie ende schattinghe die gheballen waren ter causen van den Oorloghen van Rotterdamme/ Woerden ende Montfoorde: ende inder waerheyt waert saecke gheweest dat de sententie der stede van Haerlem tegen hadde gegaen/ het hadde een bedorven stede gheweest/ ende men souder groote elende/ armoede ende catijvicheyt binnen der Stede gesien ende gehoort hebben/ want de rechte rijckdomme upter Stede gherumpt soude hebben/ ende dese uptspraecke vander sententie geschiede int Jaer M. cccc. ende xcviij. int eerste van October: Maer behoudelijck soo moest de stede van Haerlem dat seghen/ ende uptspraecke vande xx. M. gulden achterbolghen op dzie termijnen/ als die Arbiters daer af ghepronunciert hadden twelck also geschiede/ ende mits desen was daer groote blijschap te Haerlem/ ovvermits de blijde mare die hen quam van der sententie die sy gewonnen hadden/ ende men heeft een eerwaerdige Processie gedragen met alle de geestelijcke geoorde mannen/ Gode danckende ende lovende vander triumphe des Vleyts/ ende daer wert met grooter devocien een Misse ghesongen vanden heyligen Gheest op Sinte Victors dagh. Ende alsoo Hollant op dese tijdt seere belast ende belommert was/ ovvermits de langhe ende groote oorlogen die sy gehoert hadden op Utrecht/Rotterdam/Woerdē ende Montfoorde/ wantmen groote schattinghen ende exactien in allen steden maeckte vanden honderdsten penninghe te geven ende huysghelt/ ende oock mede vanden excijsen dienen verhooghde/eñ veel nieuwe excijsen ende nieuwicheden diemen opbrochte/ ende al tot belastinge vander armer gemeenten/ ende de steden van Hollant en deden op dese tijt geen betalinghe van lijf-renten noch los-renten/ als datmen in gheenen steden van Hollandt bry waren en mochten/want sy malkanderen veel molestacien deden van arresten ende belommerē/ ende hielden d'een den anderen waer sy mochten/ ende oock mede waren deselve steden groote Renten schuldigh in Vlaenderen/Brabant ende Zeelant/so dat niemant int openbaer erghens in eenighe steden trecken ost komen en dorsten dan in bype marckten.

De Heeren Ridders ende Edelen die in Hollant, Zeelant eñ tVtrecht leefde, geduerende de regeringe van Hertoge Karel van Bourgoengien, vrou Maria sijn dochter, eñ den Eertshertoghe Maximiliaen, t'zedert het Iaer 1477. tot 1500. Byghevoeght door W.V.G.

In Hollant.

c

Heer Reynout van Brederoede/ van Vianen/ ter Amepde/ Ridder vande oorde des Gulden Vlies/met Jonckheer Walraven sijnen sone.

Heer Ghijsbrecht van Brederoede Dompropst ende ghekoren Bisschop van Utrecht/ Heer Reynouts broeder.

Heer Arent van Egmont/Hertoge van Gelder.

Heer Willem van Egmont/van Yselsteyn/van Leerdam/Haestrecht ende Baer sijnen broeder/ met heer Ian eerste Grave van Egmont.

Heer Vrederick van Egmont/ eerste Grave van Buren ende Leerdam/ende heere van Yselsteyn/ ende Willem heer van Bormeer/ heer Willems soonsepde by sonen.

Heer Ian van Wassenaer/ van Duvvorgh/ Duvvschoten/Valckenburgh/Catwijc/&c. met heer Philips van Wassenaer/ Proost van West-Vriesland sijnen broeder.

Otto van Arkel/ heere van Heusden van Ameirop ende Weerdenburgh.

Heer Aelbert van Schagen heer Willems met Wouter van Egmont/ heere van Beusschopsen ende heere van Schagen na sijn voorsz schoonbroeder. Eñ heer Ian van Schagen Schout van Haerlem/ heer Aelberts broeder/ eñ heer Ian van Schagen/ heer Ians sone voornoemt/ ende Heer Willem van Schagen/ heer Aelberts jongste broeder.

Wessel vanden Boetselaer/ heere van Asperen ende Langeraeck met Jonckh. Rutger sijnen sone.

Geerit van Poelgeest/heere van Koomade ende Coudebercke heerē Geeritsz met heer Geerit van Poelgeest sijnen sone/ende Ian van Poelgeest haerluyder Neve/ opt huys te Teplinghen in Warmont met heer Adriaen van Poelgeest sijnen sone.

Ian heere van Duvvoorde Arentsz met Arent heer van Duvvoorde ende Ogier sijn sonen/ met heer Dierck van Duvvoorde haren Neve.

Heer Geerit van Assendelft/ van Cralingen/Besopen ende Reymenoort/ met Ian van Assendelft/ Rentmeester generael van Noortholland/sijnen broeder.

Heer Henrick van Naeldwijck/ van Capelle ende ter Watering/met Ian ende Adriaē van Naeldwijt sijn broeders: noch Adriaen van Naeldwijck Aelbertsz met heer Ian van Naeldwijt sone/ heere van Bergambocht/die uptlandigh sterf.

Heere Gheerit van Vliet heer Jansz met Ian heere van Vliet sijnen sone.

Heer Arent van Strijen/heere van Sevenbergen/met Heer Henrick ende heer Gheerit van Sevenbergen sijn broeder.

Heer Philips van Spangen Engelbertsz met heer Adriaen ende Gheerit van Spanghen/sijn Neven.

Heer Willem bā Alkemade heer Florisz met Ysbrant van Alkemade sijnen broeder: ende Hugo bā Alkemade (genoemt vanden Woude) Iansz met Floris, Symon ende Ian vanden Woude sijn broeders/ende Floris vanden Woude Hughensz ende Ian vanden

Digitized by Google

Woude Ians sone voornoemt.
Aelbert heere van Raephorst Adriaensz met Steven ende Bartelmeus van Raephorst sijn broeders/ ende Gijsbert van Raephorst Aelbertsz voornoemt.
Heer Ian van Treslong Bailliu eñ Casteleyn vander Goude ende Raet indē Hage/met heer Raes, Ioris, Willē, Adriaē eñ Cornelis vā Treslong sijn broeds
Heer Otto van Egmont heer van Kennenbergh.
David van Egmont/heere van Benthusen Woutersz
Aelbert van Egmont van Merestein by de Beverwijck.
Wouter heere van Matheneesse Adriaensz met Ghijsbert ende Geerit van Matheneesse sijn broeders/ eñ Adriaen heere van Marenes Woutersz voorsz sone/ heer Philips van Matheneesse Iansz haerlieder neve/ende namaels Monick te Warmont.
Iacob de leste van sijn stamme/ heere vanden Woude ende Warmont/ met Ian van Rossum heere van Zolen sijnen schoonsone.
Heer Roeland le Febvre heere van Liesvelt/ Heemstede/ Arlanderveen ende Zijlhof upt Vlaenderen ghebozen. Heer Ian van Noortwijck.
Heer Arent van Swieten heere van Leyenburg ende van Loendersloot/Bailliu van Rijnlandt/ heeren Diercxsz met Hugo van Swietē heerē Gijsbertsz. sijn ooms sone/ met Willem eñ Pieter van Swietē Hugens broeders voorsz. Noch heer Adriaen van Swieten heere van Opmeer/ Schout van Leyden/ met Ian van Swieten/ heer van Opmeer sijnen sone/ ende Meester Dierck van Swieten Raet ende Procureur generael van Hollant Willemsz.
Anthonis van Aemstel/heere van Mijnden/ Engelen/ Vliemen/Loenen/Loendersloot eñ Kroonenburg/ met Herbaern, Hubert, Wouter heer van Ruweel/ ende Christoffel van Mijnden sijn ghebroeders Amelis sonen.
Gijsbert van Ysselsteyn heere vanden Bosch in Goplant met Arent van Ysselsteyn sijn broeder.
Heer Vranc van Praet/ heere ter Merwede eñ Moerkercken in Zuytthollandt heeren Lodewijcxsz met heer Daniel heer ter Merwede Bailliu van Zuythollant. Karel heer van Moerkercken/ heer Lodewijck heer van Carnis/ ende Franc van Praet van Moerkercken/ heere van Barendrecht/ heeren Vrancx voorsz 4. sonen.
Floris Oem, heere van Wijngaerde eñ Ysselmont eñ Bailliu van Zuythollant Godschalcksz met Tielman Oem van Wijngaerde/ ende jonghe Ian van Wijngaerde mede Bailliu van Kermerlandt vier ghebroeders.
Heer Gheerit van Abbenbroeck Bailliu van Putten.
Gelmer ende Barent van Groenevelt ghebroeders.
Adriaen vander Bouckhorst/ Frans ende Pieter van der Bouckhorst.
Ian vander Bouckhorst met Floris sijnen sone.
Ian van Hodenpijl/ heere van Haemstede met Dierck sijnen broeder.
Aelbert van Assendelft/ heere van Veenhuysen met heer Hugo sijnen Oom.
Arent van Hodenpijl Arentsz met Ioris sijnen sone.
Floris van Cralinghen heeren Geeritsz heer van Rodenrijs met Gillis sijnen sone.
Pieter heere vā Rodē oft Roon/met Pieter sijnē sone.
Floris heere van Ruysshoec eñ Hieronymus ambacht.
Walraven B. van Weederoede Drost van Hagestein/ met Ioos ende Ian sijn broeders.
Ioris B. van Weederoede/ Capitein van Rotterdam/ met Walraven ende Anthonis sijn broeders op Rijnestijn.
Lucas van Teylinghen Rekenmeester in den Haghe.
Maurijn van Thol Pietersz.
Heer Arent B. van Ysselsteyn/ Casteleyn van Woerden/sone heeren Willemsz van Egmont/ heere van Ysselsteyn.
Heer Adriaen van Vakenesse Iacobsz te Haerlem.
Pauls van Haestrecht/ heere van Tilburgh/ Duynen/Loon ende Goozle Willems sone.
Otto van Asperen heere van Vueren.
heer Roeland van Vaellem heere van Vongen.
Robert heere van Drongelē/ met heer Ian van Drongelen/ Lantcomandeur vanden Duytschen heeren t'Vtrecht.
Claes van Ruyven Willemsz die te Haerlem vande rasende ghemeente doorghesteken werde/ ende liet naer Willem ende Huybert van Ruyven.
Symon van Adrichum Florisz met Claes ende Willem van Adrichum sijn broeders.
Ian van Schoten Ysbrantsz met Iacob sijnē broeder/ ende heer Claes van Schoten/ Commandeur van S. Ians heeren te Haerlem.
Henrick ende Ian van Alkemade.
Heer Ian vander Does/ ghekozen Abt van Egmont.
Willem vander Does Diercsz met Iacob ende Adriaen vander Does/sijn broeders.
Heer Herpert van Foreest heeren Willemsz met Cornelis ende Andries van Foreest gebroeders/ heeren Herperts Neven.
Ian van Almonde Cornelisz met Cornelis sijnen broeder/ende heer Philips van Almmonde/ Deken der Kercke van Geervliet.
Gheleyn van Eversdijck Anthonisz met Jan, Adriaen ende Anthonis sijn broeders.
Jacob Croesinck/ eerste Rekenmeester inden Haghe/ met Floris Croesinck sijnen broeder/ Rentmeester generael van Noortthollant eñ heer Cornelis Croesinc/heere van Benthuysen eñ Soetermeer/ Houtbewster van Hollant Iacobs sone voornoemt.
heer Ioos Albout ende Aelbert Albout sijnen broeder tot Hoorn in Westvriesland.
Ian van Harchies/ heere van Liesvelt/dat hy verkofte aenden heere van Heemstede: hy was upt Henegouwen.
Daniel van Alphen Corstiaensz met Ian van Alphen sijnen sone/Capitein op de Vaert by Vtrecht.
Heer Willem van Alphen.
Tielman van Eemskercke Adriaensz te Dordrecht.
Heer Guy van Rijsenoort/heere van Sebender.
Frederick van Sebender heeren Fredericxsz met Ian van Sebender/ eñ Frederic Bailliu van Schoonhoven sijn sonen/ende Ian van Sebender haer neve.
Bouwen van Abbenbrouck.
Ian van Dorp alias upter Lier Iansz met heer Cornelis van Benthuysen/ ende Dierck van Dorp sijn broeders.
Iacob Coppier opt huys te Thol/ met Iacob Coppier heer van Calslaghe/ sijnen sone.
Geerit van Rijswijck.
Mr. Dierck van Rijswijc/Rekenmeester inden Hage.
Gheerit van Berckenroede met Gheerit sijnen sone.
Dierck van Zijl.
Heer Iacob van Wena/ heer van Gijssenburgh/ met heer Ian van Wena/sijnen Sone/ende Gheerit van Wena haren Neve.
Arent van Loen Gijsbrechtsz Schepē te Dordrecht.
Arent Heerman te Leyden/ met Iacob, Gheerit ende Cornelis Heerman,
Heer Ian van Herlaer/ heere van Muylkercken in Zuytthollant.
Heere Coenraet van Oosterwijck by Gorchum.
Gheerit van Sonnevelt te Leyden.
Bartelmeus vander Does met Philips sijnen Sone Ambachtsheerē van Heer Jansdam by Dordrecht.
Claes ende Floris vander Dussen in Zuytthollant.
Arent de Jode/ heere van Hardichsvelt/ Capitein inden Oorloghe tegen den Gheldersche.
Wouter van Beerkesteyn.
Iacob vanden Poel.
Ysbrand vande Coulster Thesorier van Dordrecht Willemsz met Gerbrandt van de Coulster sijnen broeder.
Adam vander Duyn Ambachtsheer vande Sprange.
Ysbrandt ende Willem Wtenhage.

Pieter

Digitized by Google

Pieter Wisse Steyensz met Henric Wis sijn broeder/ Fondateur vant Minder-broeders Klooster tot Haerlem. Claes van Spaerwoude.

Arent van Kolland.

Thomas Beukelaer Symonsz Thesorier eñ Schout van Dordrecht/Casteleyn vanden Berch/ende daer na Raet inden Hage.

Arent Beukelaer Ambachtsheer van Herpt.

Ian ende Wouter van Outheusden.

Wichman van Swijndrecht Bailliu van Zuytholland.

Godschalck van Brakel / Sone van Godschalck die Schout van Dordrecht was.

Adam oft Aem vander Burgh Henricksz int Wout bp Delft.

Heer Ian van Vianen Piersz te Dordrecht.

Noyde vã Amerongẽ Meeusz met Meeus eñ Noyde van Amerongen Tielmans sonen / sijn Neven tot Dordrecht.

Gillis van Katingen Tielmansz Burgemeesters tot Dordrecht.

Floris vander Tympel Schout van Dordrecht.

Willem van Boschuysen Willemsz eñ heere Ian van Boschuysen / met Willem ende Bruning van Boschuysen Floris sonen ende Willems voorsz Neven.

Gijsbert van Brenckhorst alias van Harric te Delft.

Willem Symonsz vã Valckestein Bailliu van Voorn met Gillis sijnen sone / Capitein te Dordrecht/ tegen Jonckheer Frans van Brederode.

Claes B. vander Merwede / heere van Baerdwijck/ met Ian ende Daniel sijn B. broeders/ Ec.

In Zeelant.

HEer Vranck van Borssele / Grave van Oestervant/heere van Zupien / Emelisse / S. Maertensdijck/Cortgene/Hooghstraten/Ec.

Heere Wolfard van Borssele/heere vander Vere/Vlissingen/Westkappel/Brouwershaven / Dubelandt ende Kiederkercke / ende Grave van Grandprè in Vranckrijck/ de leste van sijn geslacht.

Heer Adriaen van Borssele/heere vã Brigdam/Zuburgh/Boutelande/Coudekercke.

Heer Adriaen van Krupningen eñ van Heenvliet/ een vande nakomelingen van Dadijn heere van Krupningen/die An. 1280. leefde. Dese Adriaen hadde te wijve Vrouwe Margriete Vilain upt Vlaenderen/ ende wan heer Ian van Krupningẽ/ van Heenvliet/ Ackop/Haserswoude/Ec. ende hadde te wijve Vrou Agnes heere Ians dochter van Moutfoorde / ende wan daer bp heer Ioos van Krupningen/van Heenvliet/Haserswoude/Ec. die eerst te wijve nam Vrou Magdaleen van Bourgongiẽ/suster van Adolf heere van Beveren/der Vere ende Vlissingen / daer na Catharina heeren Jans dochter van Wassenaer / eñ hadde daer bp Ioos van Cruningẽ / die in Kaysers dienst inden oorloghe tegen de Protestanten bp Bremen doot bleef An. 1547. ongehout/eñ heer Ian van Krupningen/d'ander sone van Beveren eñ Haserswoude ende Heenvliet / die te wijve hadde Vrouwe Iacoba van Bourgongiẽ/suster van heer Maximiliaen Marcgrave vander Vere eñ Vlissingen ende An. 1559. sterbende liet naer een sone eñ 2. dochters te weten Vrou Anna van Krupninghen / die trouwde heer Pauls van Noyelles in Artois eñ vrou Loijse van Krupninghen/ die te man hadde heer Ioris van Montmorency, heere van Croysilles, Gouverneur van Brugge: de sone van heer Ian van Crupningen was heer Maximiliaen van Krupningen van Heenvliet/Haemstede eñ Haserswoude / dat hp verkoste een Jonch. Claes van Mathenesse / hp sterf sonder wettige mansoir te Heenvliet den 15. Janu. 1612. de leste van sijn geslacht: hp hadde te wijve Vrou Eva van Inhausen / des heeren dochter van Knyphausen in Vriesland/die sterf te Rijswijc An. 1615. nalatende Jouff. Maria Sabina, Jouff. Loijse, Jof. Anne Catharine eñ Jouff. Charlotte van Crumingen. ☞ Heer Adriaen van Krupningen hier vorẽ eerst ghenoemt / hadde een broeder heer Arent van Krupningen/ die te wijve hadde eerst Vrou Diercxken van Kralingen/ ende daer na Vrou Diercxken van Kiede in Zuytholland. Van dese sijn nakomelingen is de leste mansoir / gheweest heer Arent van Krupningen/heere van Voorhout/gestorven sonder kinders An. 1561. sijn weduwe Vrou Iacoba van Spangen/sterf t'Antwerpen An. 1594.

Heer Claes van Kommerswael/ heer van Lodijc met Willem van Kommerswael/ heere van Nieustrpen sijnen broeder/ende Ian van Kommerswael Bailliu ende Dijckgrave van Schieland haré oom met Iacob, heer Gheerit ende Willem van Kommerswael sijn sonen.

Arent van Haemstede van Moermont/ heerẽ Arentsz met Witte van Haemstede sijnẽ sone/ eñ Floris van Haemste / heeren Arents anderde sone/ met heere Raes, Ioos ende Ian van Haemstede sijn sonen.

Heer Ioos van Schengen / met Wolfaerd, Cornelis, Iacob eñ Arent van Schengẽ/ eñ Iacob van Schẽgen Cornelisz eñ heere Lodewijck, Adriaen, Pieter ende Gillis van Schengen/sonen van Arent voorsz.

Frederick van Reneese van Renou ende Hellenbergh/ heer Ian van Reneese van Wulven met jonghe Ian van Reneese van Wpningen dzp gebroeders. Noch Frederick van Reneese heer van Zepst / Everingen ende Ellewertsdijck in Zuytbelandt/ Geerit van Reneese / heere vander Aa / Ian van Reneese van Baer op Rijneste yn/ ende heer Ian van Reneese van Moermont/ vier ghebroeders/ ende der voornoemders dzp Ooms sonen.

Heer Sweer van Heenvliet van Cattendijcke / heere van Stavenis / met heer Ian van Heenvliet / heere van Stavenis naer sijn broeder / ende was de leste mansoir van dit geslacht/ An. 1500. gestorven.

Heer Willem de Vriese vanden Oostende / heer Willemsz (met Willem eñ heer Ian sijne sonen) heer Ian vanden Oostende (met heer Ian sijnen sone) ende Pieter vanden Oostende (met Gillis sijnen sone) dzp gebroeders.

Heer Ian van Botlant Florisz met Floris eñ Willem sijn sonen / ghewonnen bp Vrouwe Geertruyt van Brakel Godschalcx dochter van Dordrecht / ende heer Arent van Botlant sijn jongste sone/die hp had bp Vrouwe Meyne van Haemstede.

Heer Pieter van Tupl/ heere van Serooskercke (een vande nakomelinghen heeren Gijsberts van Tupl upt de Betue in Gheiderlant / levende An. 1290.) hp had te wijve Vrou Cornelia heeren Hugẽ dochter van Bergen bp Alcmaer / eñ wan een sone eñ 2. Dochters/als Jouff. Catharina, die te man hadde Symon vanden Werve t'Antwerpen / eñ Vrou Agnes ghehout met heer Ian de Vriese vanden Oostende. Den sone Iacob heere van Serooskercke Bailliu van Middelburgh/had eerst te wijve Joff. Iaquelijn vanden Eynde / dochter van Augustijn Woutmeester van Brabant/daer na Jouff. Adriana van Wisselercke/ daer hp bp had Jouff. Hadewy, die te man hadde Michiel van Halmale t'Antwerpen/eñ Jouff. Anna d'outste/ghehout met Ioos vanden Weerde. De voorsz Iacob van Serooskercke had bp sijn eerste wijf 2. sonen eñ 1. dochter Jouff. Magdaleen, gehout met Cornelis van dẽ Abeele van Oesterstein: de sonen waren / heer Iacob van Serooskercken die ongehout doot bleef int beleegh voor Meets in Lotharingen An. 1553. ende heer Hieronymus van Serooskercken Rentmeester generael van Zeelant beoosterscheit/ burghgrave van Zeelant/hp sterf An. 1571. hebbende gewonnen bp Vrouwe Leonora Micaut heeren Ians dr. de navolghende kinders: heer Philibert den outsten/ Iacob van Serooskercken sterf sonder vit / had te wijve Jouff. Petronelle Dernedo, Ian van Serooskercke sterf An. 1615. had eerst te wijve Jouff. Loijse Zegers van Wassenhove heeren Guileyns dochter/ daer na Jouff. N. Trick te Gent/Jouff. Geertruyt van

van Seroosskercke trouwde Joos vander Werve/heere van Gijssenoudekercke by Oudzecht/ Bailliu van Voorn. Jouff. Levine van Seroosskercke had te man Adolf van Bozssele. Jouff. Clara van Seroosskercke trouwde eerst Guileyn de Goete/heer van Notax by Gent: daer na Ian van Brimeur / heere van Poederloo ende Jouf. Maria van Seroosskercke/heere Hieronimi jongste dochter / hadde te man Bruninck van Wijngaerden mede Rentmeester generael van Zeelant bewoosterschelt. Hy sterf An. 1605. sy 1603. Heer Philibert vã Seroosskercke heer Hieronimi sone voorsz. was Rentmeester generael van Zeelant bewesterschelt/ ende daer na An. 1572. voor den Koning Gouverneur van Bergen op Zoom/hy sterf t'Antwerpen An. 1579. had eerst ghetrout Jouf. Maria van Hooghelande/ die sterf An. 1561. daer na Vrouwe Catharina Sandalijn, heere Hieronimi dochter / sy sterf An. 1616. te Delft/ende hadden te samen gehad 4 sonen 1. dochter Jouff. Charlotte, die te man heeft gehadt Abel van Cats Bailliu vander Vere: de sonen zijn gheweest 1. Hieronimus heere van Seroosskercke ende Popgesbergh/ die sterf 1605. had te wijve Jouff. Henrica van Wijngaerdē heere Geerits dr. daer na Joff. Maria van Cats/dochter van Willē vã Cats heere van Cappelle / aen de welcke Vrou Catharine Sandalijn voorsz herhylicht was: hy wan by de eerste Philibert heer van Seroosskercke ende Popgesbergh by Middelburgh / noch onghehouwt. 2. Henrick van Seroosskercke/ heere van Stabemisse/die te wijve heeft Jouffr. Iaquelijne van Wijngaerden heeren Geerits dochter voorsz ende hebben kinders. 3. Reynout van Seroosskercke Capitein bleef doot in Oostende An. 1604. onghehelicht. 4. Philibert van Seroosskercke Bailliu vander Tholen/heeft te wijve Jouff. Anne van Heer Jansdam te Oudzecht/ ende hebben kinders.

Heer Anthonis vanden Abeele Raedt inden Hagghe/ heere Florisz met Ioos, Henric eñ Floris sijn sonē. Noch Iacob vanden Abeele/ sone van Henrick, die een broeder was van heer Floris voornoemt.

Anthonis van Wisselkercke heere Ians sone/ende heere van Coubeerde/ Rentemeester ghenerael van Zeelandt bewesterschelt (met Gillis eñ Frans sijn sonē) Niclaes van Wisselkercken Bailliu van Middelburgh/daer nae Raet inden Hage (met Maerten sijnen sone) Hugo van Wisselkercke/Brando van Wisselkercken / Aelbert van Wisselkercken Rentmeester generael van Bewesterschelt (Ian sijne sone) Henrick van Wisselkercken Rentmeester als voorzen nae sijn broeders (met heer Cornelis Deken te Middelburgh/ Claes, Thomas eñ Gillis van Wisselkercken sijn sonen.) ende Mr. Ian van Wisselkercken/ dese 7. voorsz waren gebroeders/ende hadden een suster die te man hadde Beernt van Groenevelt.

1. Heer Ian van Cats/ heere van Spmonsskercke ende Zoubburgh. 2. Iacob van Cats Raet inden Hage/ met heer Ian van Cats Castelein vander Goude/ heer Iacob Cats Bailliu van Zierickzee / Lieven van Cats ende Adriaen van Cats die onghehout tot Vtrecht verslagē wert An. 1483. Iacobs 4. sonen. 3. Heer Lieven van Cats (met Anthonis sijnen sone) 4. Wolfaerd vã Cats (met Anthonis ende Laurents sijn sonen) 5. eñ heer Cornelis van Cats Deken der kercke van Zierickzee: de vijf voorsz waren gebroeders eñ sonen van Laurents van Cats / dienen den Rijcken noemde/ om de menichte van Landerijen die sy besat.

Pancraes heere van Domburgh in Walchren / Adriaen ende Iacob van Domburgh.

1. Heer Willem Kuypchrock vander Werf (met heer Ian sijnen sone) 2. heer Ian Kuypchrock Bailliu van der Goes (met Ian eñ David sijn sonen) 3. Meester Philips Kuypchrock Raet inden Hage. 4. Mr. Claes Kuypchrock. 5. heer Vranck Kuypchrock (met Mr. Philips sijnen sone) 6. heer Iacob Kuypchrock (met Adriaen sijnē sone: dese 6. gebroeders waren alle sonen van Mr. Ian Kuypchrock vanden Werve / Raet eñ Procureur generael vanden Hove van Hollant/ An. 1448. ende leefde noch An. 1472.

Lieven vander Welle/ ghenoemt van Cats / Bailliu van Zierickzee / met Claes Castelein ter Goude/ ende Ian vander Welle-ende-van Cats sijn sonen.

Heer Pauls B. van Bozssele Bailliu vander Vere/ met Wolfaerd van Bozssele van Speeuwesteyn byden Briele/sijn broeder B. sonen van heer Henrick vander Vere ende van Vlissinghen.

Ioos vander Hooghe/ ende sommige andere.

Int Sticht van Vtrecht.

HEer Henrick Burgh-grave van Montfoorde/ heer van Purmereynde ende Linschoten / met heer Sweer ende Gijsbert van Montfoorde sijn broeders: heer Ian van Montfoorde/heere van Vaserwoude ende Achop met heer Willem vã Montfoorde Proost van S. Salvatoors Munster t'Vtrecht ende Henrick van Montfoorde dry ghebroeders/ende der voornoemder Oems sonen.

Heer Dierck van Zuylen/heere ter Haer ende Sevender/met Wernaerd sijn broeder / eñ heer Dierc met Steven van Zuylen heer Dierex sonen voorsz.

Iacob heere van Nievelt / met heer Steven van Nievelt/heer Gheerit van Hoevelaken/ Henrick, heer Ian, Sweer eñ Otte van Nievelt sijn sonē. Frederic van Nievelt (met Willem heere van Berghambacht sijnen sone) Amelis van Nievelt/ Anthonis vã Nievelt (met heer Gheerit van Nievelt sijnen sone) ende Bartelmeus van Nievelt 4. gebroeders eñ der voornoemder Neven.

Ian heere van Lochorst ende Bijdzecht / met Geerit, Willem, Bartelmeus ende Herman van Lochorst gebroeders/sonen van Iacob Schout van Vtrecht: noch heer Geerit van Lochorst Ians sone voorsz namaels Schout van Leyden.

Heer Ghijsbert van Nyenroede met Ian van Nyenroede sijn broeder/eñ Ian heere van Nyenroede Ians sone: noch Ian van Nyenroede met Gijsbert sijnen broeder heeren Gijsberts voorsz Neven.

Gijsbert van Hardenbrouck met Gijsbert sijnen sone/ ende Ernst van Hardenbrouck haer Neve.

Ernst heere vã Drakenburgh (met Frederic ende heer Ian sijn sonen) ende Frederick van Drakenborg sijnen Broeder.

Heer Ghijsbert van Rijsenburgh / met Sweder sijnen sone.

Heer Vrederick Wtenham/met Adriaen, Ian Geerit, Wouter Frederick Wtenham sijn sonen.

Heer Everaerd Zoudenbalch / Proost der kercke S. Serbaes te Maestricht/met Geerard Zoudenbalch Burgemeester t'Vtrecht sijn broeder / tot Schoonhoven ghevanckelijck overleden.

Louff vander Haer met Ian sijn sone/ ende Daem van der Haer sijnen Neve.

Gijsbert heere van Sterckenburgh met Wouter van Vsendoorn sijn schoonsone ende Leenwolgher.

Arent van Wulven met Ian sijnen broeder.

Geerit vanden Rijn Schout van Vtrecht 1474.

Vrederick vanden Rijn.

Ian van Jutphaes Schout tot Vtrecht. Floris van Jutphaes van Wijvesteyn.

Baernt Wtenēng Amelisz eñ Melis Wtenēng sijnen sone/ Drossaerd van Wijck te Duerstede.

Alferd vander Horst / sone van Alferd Maerschalck vant Nederstift van Vtrecht.

Lodewijck van Leesdael / bader van heere Ian van Leesdael/heere van Tielen/Eethen/Meeuwen.

Hugo van Loenersloot van Maersen.

Ioan van Landtsaroon Roetaertsz. Met Ernst van Landtsaroon van Lichtenburgh Braemsz sijn neve.

Baernt Grauwert met Roelof Grauwert van Weerdesteyn sijn broeder. Gheerit Grauwert met Heer Dierck

Digitized by Google

Die ick Heken van Oudemunster ſijn broeder.
Ernſt-Taets-van Amerongen Ianſz met Henrick ſijnen Neve. Lodewijck van Swolmis.
Willem van Dooznick.
Aelbert van Ruchtenbrouck.
Cornelis van Parijs van Zuptoozt Gheeritſz met Ian ſijnen ſone.
Ian van Amerongen Schout van Vtrecht 1468.
Willem van Snellenbergh Schout t'Vtrecht. 1469.
Iacob van Over de Vecht en Ian van Over de Vecht Schout tot Vtrecht int Jaer 1473.
Ian van Kieneſſe Schout tot Vtrecht 1477.
Bernt Preys Schout tot Vtrecht/ 1484.
Henrick de Ridder van Sandenburgh.
Ghijſbert de Ridder van Lunenburgh. Willem de Ridder van Grunesteyn ſijn broeder.
Heer Ian Preys Domheken tot Vtrecht.
Lubbert de Wael Vader van Willem de Wael van Vronesteyn Schout van Vtrecht.
Dierck de Wael Stevenſz van deſen kommen die van Moerſberghen.
Godſchalck van Wijnſſen Willemſz met Godſchalc ſijnen ſone. Peter Vyenck van Wijnſſen.
Florents van Vallaes Hubertſz met Adriaē ſijn ſone.
Hugo Spruyt van Crieckenbeeck Bruninghſz met Bruning ſijnen ſone.
Sweer de Vooght van Rijnevelt/ met Frederic eñ Henderick ſijn broeders Iacobs ſonen.
Gijſbert van Hinderſteyn met Willem ende Ian ſijn broeder.
Dierck van Oeſtrum met Alfert ſijnen broeder.
Gijſbert van Kaephorſt.
Dierck Rupſth van Pijlswaert/ met Peeter, Ian, Iacob, Aernt ende Lubbert Rupſch.
Arent Mulaerd. Gijſbrecht vander Aa.
Ian de Koningh Govertſz, vader van Govert de Koningh Schout van Vtrecht.
Pieter, Anthonis, Claes ende Aelbert Pot.
Iacob Voyre van Amerongen/ die int jaer 1492. van Dirck van Amerongen doodgeſlagen worde/ na latende Dierck Voz van Amerongen.
Ian van Wijck met Reynout ende Willem ſijn broeders/ ſonen van Ian B. heeren Willemſz vā Abkoude ende van Wijck.
Anthonis van Vybergen met Iacob ſijnē broeder/ ſonen van Ian mede B. ſone heerē Willems vooꝛſz
Ernſt van Merthem alias Abkoude/ ſone van Ian mede een Baſtaert heeren Willems vooꝛſz.
Sweer van Gaesbeeck B. ſone van heer Iacob van Abcoude/ Wijck/ Gaesbeeck/ Putte ende Strijen.
Arent Botter vā Snellēberg/ Peter van Hamerſvelt/ ende noch ſommighe andere meer.

De Linie der Paulen.

Anno M.cccc. ende lxxxiiij.

INnocentius de 8. was van Genuen/ ende ſat 7. jaren ende elf maenden. Hy was ſeer milt teghen den armen: eñ dede timmerē dat ſchoon Caſteel buyten Roomen genoemt Belvydere, ende was eē ſtuys van ſolacē eñ genuchtē/ van binnē ſeer koſtelijck geſchildert/ eñ hadde gekoſt wel oder de xiv.m. Ducaté. Na vele goede wercken ſterf hy/ ende wert in S. Pieters kercke begraven.

Anno M.cccc.xcij.

Alexander de ſeſte was upt Spaenjen/ eñ ſat elf jaren eñ acht dagen. Tot deſen Paus quā tot Roomen de Patriarch upt Indien ghenoemt Joſeph, ende dede een relatie vooꝛ den Paus ende ſijn Cardinalen/ vertellende de mogentheden des opperſten Koninck van Indien genoemt Paep-Ian, ende hoe dat haer geloof met dat vander Roomſcher kercken ſeer ober een komt: ende dit was int Jubel-jaer. Deſe Paus Alexander ſterf ſeer ſubijt/ want men ſept dat hy verghéven wert/ ende wert in S. Pieters kercke begraven. Van hem wozden eenighe ſeer ſchandelijcke dinghen gheſchreven. Dat Pausdom ſtont ledigh 1. maent 5. dagē.

Anno xv. C. ende iij.

Pius de derde was vander Zeyne/ ende en ſat maer xxvij. daghen. Hy was een man van grooter heyligheyt/ ende is in S. Pierers kercke begraven.

Iulius de tweede was upt Ligurien/ dat is upten lande van Genuen/ hy ſat 10. jaren/ ende was ſeer geleert in geeſtelijcke ende wereltlijcke ſaken. Hy woerde groote Oozloghen metten Koningh van Vranckrijck/ daer van men ſept/ dat hy de ſleutel van S. Pieter inden Tyber werp/ ende wilde hem met S. Paulus ſweert beſchelpen. Na vele oozloghen ende triumphelijcke wercken ſterf hy/ ende wert in S. Pieters kercke begraven.

Anno xv. C. ende xiij.

Leo de x. van Florencen gheboꝛen/ vanden rijcken gheſlachte van Medicus, ſterf int jaer 1521. Hy ſijnen tijden heeft de Pauſcheliicke ſtoel een groote afbreuck gelijcken dooꝛ de leeringhe van D. Martinus Luther.

GRAVEN VAN HOLLANT

uyt den Huyſe van

OOSTENRYCK.

Philips de xxxiiij. Grave. XII. Iaren geregeert.

PHilips de tweede van dien name/ Hertoge Maximiliaens van Oostenrijck ende Vrouwe Marien van Bourgoengien eenighe ſoon/ eñ was maer vier jaren out doe ſijn moeder ſtarf int jaer M.cccc. lxxxij. waerom dat hy conſente ende wille vanden landen de doorluchtige Prince eñ hooggeboꝛen Vorſt Maximiliaen Aertshertog van Oostenrijck/ de landen als Vooght van ſijns Soons weghen in grooter commocien/ obermits de tweedracht ende partijen der ſteden/ heeft ghereegeert/ tot datmen ſchreef M.cccc. ende xciiij. in welcke vooꝛſz jaren

jaren dese Philips ghewozden is Hertoghe van Bourgoenjen/van Lottringen/ van Brabant/ van Stier/ van Carinten/van Limburgh/ van Lutsenburg ende van Gelre/ Graef van Vlaenderen/ van Habsburgh van Vhiert/van Kiburg/van Bourgongien/ van Artops/ van Henegouwen/van Namen/ van Zutphen/ Marcgraef des H. Rijcx eñ Burgan/ Lantgraef van Elsaten/ Heere van Salins/ ende Mechelen/ ende nu de xxix. Grave van Hollant/ Zeelant ende Heere van Vriesland. Als de Roomsche Koninck Maximiliaen zijn Vader langhe tijdt absent gheweest hadde van desen landen/soo quam hy neder met sijnder Jupsrouwen des Hertoghen dochter van Melanen/ eerst in den Lande van Brabandt met een groote state van Vorsten/Princen/Prelatē ende Edelen/ eñ heere Philips sijn soon met Vrou Margriete sijn suster repsden haren Vader int ghemoete tot inder stede van Maestricht/van daer quamen sy met allen dē state te Leuven. Als sy nu tot Leuden gekomen waren/ soo wert daer groote gereeschap gemaeckt te ontfanghen/ende wert aldaer ghehult van allen den steden van't Hertoghdoms wegen van Brabánt/ out sijnde xvj. Jaren/ tot Antwerpen vant Marckgraefschaps weghen des H. Rijcx/tot s. Geertenberge wert hy gehult ende ontfangen den xij. December van 't Graefschaps wegen van Hollant/ tot Reymerswale vant 't gheheele lants wegen van Zeelant/ ende alle de steden van elcx lants wegen quamen ter plecken voornoemt ter huldinghe vanden Prince/ in allen schijne of hy in persoone in elcke stede selver hadde geweest/ende hoztelijck hier na is hy in Henegouwen ghehult geweest/ende daer na in Vlaenderen.

Hoe dat by uytsprake vanden 4. Keurvorstē de Hertoghe van Gelre des lants afgewesen wert, ende hoe de Roomsche Koninck teghen hen te Velde quam.

OMtrent S. Victors dagh quam Kaerl van Gelre wederom upt Lottringhen (alsoo den Hertoghe van Lozeynen sijn suster Philippe te wijve hadde) also hy daer geweken was om dē Roomschē Koninck wille die seer starck int lant van Gelre lagh/ eñ quam nu by den Koningh obermits groote bede vander Koninginne/ in Brabant eñ sy verwarf hen genade vanden Koningh dat hy hem daer onthouden mochte/ eñ hem wert toegesept vanden Koning/ waert sake dat hy bewijsen konde/ dat hy een recht gebozen Hertoghe van Gelre ware hy so ude des ghenieten: Ende de uytspraeck daer van wert ghestelt in handen vanden vier Keurvorsten vanden Rijne. Doe nn den dagh quam/ die tot Maestricht ghehouden wert/ wert daer uytgheroepen aldus/ dat hy dat Lant met recht niet behouden en mochte/als oock sijn voorvaderen ghedaen hadden/ want nae dien dat de stam van Ghelre met Hertogh Reynout begraben ware met helm ende met schilde/inden jare M.cccc.xxij. ende sijn Oude-vader Aernout, ende zijn vader Adolf dat lant van Gelre vā den Keyser te Leene niet ontfanghen hadden/ maer hadden dat veracht/ ende hadden over de L. jaren der Keyserlijcker Majestept rebel gheweest/ daerom wert daer uytgesprooken/ dat de voornoemde Heere Kaerl soude voortaen ghenoemt werden/ Heere Kaerle van Egmont ende niet van Ghelre: Ende hoe wel dese uytspraeck aldus ghescheet was/ soo bleef hy nochtans int lant/ ende wert genoemt Hertoghe van Gelre/ ende de steden vanden lande van Ghelre verbonden hen doe meer te samen/om by haren Heere te blijven/ ende waren daer meer toe inclineert dan sy te voren geweest hadden/ om den knechten ende Kupteren upten lande te houden ende te verdrijven die van sConincx weghen daer in laghen. Int selve Jaer toogh de Roomsche Koningh met grooter macht van volc int lant van Gelre te voet eñ te peerde/ eñ belepde de stede van Remunde/in meeninge die met krachte te winnen maer het wert ghedadinght/ van daer toogh hy voor Nymegen/ ende belepde de Stede met grooter heyrkrachte/ ende bestormdese met bussen eñ ander instrumenten/ maer die van binnen weerden hen vromelijcken/ want sy te voren wel voorsien waren van vele knechten ende soudenieren te peerde ende te voet/ ende deden al by wijlen groote schade in des Konings heyr/ want hy dele dooden liet int bestormen vander stede/ ende ten lesten is de Koningh achter rugge gheteghen/ ende liet daer vele van zijn bussen/ want sy die niet wel tot haren wille weder krijghen en mochten: ende korts hier na is de Koningh weder boven inden lande ghetoghen tot eender grooter daghvaert/ die tot Worms ghehouden wert/ daer alle de Vorsten ende Prinsen van Duytslant/ ende groote Ambassaten van vele Koninghen van Chzistenrijck vergadert waren.

Op dese selde tijdt was tot Egmont opt Zee eenen Visch aen lande gekomen/ die wel acht vademen lang was.

Ende als de Koning in Hooghduytslant weder gerepst was/ soo bleef daer veel vergaderts volcks in den lande van Ghelre/ ende waren vander grooter gaerde vanden Hertoghe van Sassen/ ende deden veel quaets van rooven ende vranden inden lande/ ende namen een plaetse in gheheeten Nierkercken/ het welcke sy seer starck maecksten/daer sy langhe tijdt in laghen/ volgende opt lant van Ghelre. De Hertoghe van Gelre die op dese tijt int lant was/ heeft groot volc van wapenen vergadert ende heeft Nierkercken belegen/ende schoten het vper daer in alsoo datter meestedeel verbrande/ende de victaelge die sy hadde verbrande mede/ ende de Gelressen bestormdense krachtelijcken tot dzymael toe/ also dat de knechten die daer binnen laghen/ wel saghen dat sijt niet houden en mochten/ aldus gaven sijt op behouden lijf en goet/ ende de Gelressē vraken af ende slechtent ter aerden toe.

Hoe dat Ritsaert diemē gemeynlic noemt de witte Roose, Koninc Eduwaertsz de vierde van Enghelant over reysde in Enghelant, om de Kroone te conquesteren.

IN den jare M.cccc. ende xcb. des maendaegs na der Octaven van Paesschen des abonts laet/ is binnen der stede van Haerlē gekomē Ritsaert des Koninck Eduwaerts soon van Enghelant/soomen meende/ die men gemeynlijck noemt de witte Roose/ daer hy een wijl tijts lagh ghelogheert totten heeren van sint Ians oorde/om te verwachten zijn volck/ende ander gereetschap ten oorloghe dienende/ daer hy mede over in Engelant repsen woude/om zijn vaderlijcke erve ende kroone te conquesteren/ die hem van rechts weghen toebehoorde/ de welcke Ritsaert een jonck kint was van ses Jaren/ende heymelijck in Verlant gheleghen hadde/ ende mē wiste int Koninckrijcke niet dan dat hy doot ware/want Ritsaert Koningh Eduwaerts broeder wert Koningh van Enghelandt na sijnen broeder Eduwaerts doot/ ende dese was Gom van desen jongen/ende wert in eenen strijde verslagen doen de Grave Henrick van Ritsmont de Kroone van Enghelant wan/inden Jare M. cccc.lxxxij. ende als dese jonghe Ritsaert lange tijt in Verlant/ daer na in Vranckrijck by den Koningh onthouden was/ wert hy daer bekent/ ende hem werden van Mechelen heymelijcke brieven van credentien ghesonden/ als dat hy hemselven upt Vranckrijck ghesteken heeft/ ende is tot Mechelen ghekomen by sijnder moeyen/ Vrou Margriet Koninck Eduwaerts suster/Hertoge Kaerls van Bourgoenjens wedutwe/ die hem langhe tijt onthouden heeft int Hof van Hertoge Philips/ende hem groote hulp ende bystant gedaen heeft/ om de Kroone van Enghelant weder te verkrijgen. Hier na acht daghen in Julio/ is dese Ritsaert de witte Roose, des smorgens met al sijn gesellschap van Haerlem getoghen na Egmont int Kloosster/ ende so voort na 't Eylant van Texsel/ maer tmeeste volck was al bupten omme ghepassceert langs de zee-stranghe/ ende laghen daer een wijl tijts om haer schepen te bereyden/ ende ander dinghen te verwachten die hen van noode waren tot deser reyse/ ende opten eersten dagh van Julio zijn sy met

ſy met eenen gheluckigen winde gheſeylt na Berlant/ want hy in Engelant niet komen en dorſte/ daer hy hē lange tijt onthielt/ ende is dan daer int Koninckrijc van Schotlant getogē/ daer hy te wijve nam des Graven dochter vā Wanglas/ eñ ouermits hulpe van dien vergadert heeft een groot machtich volck van wapenen/ daer hy mede over in Engelant toogh/ om met macht te de kroone te conqueſteren/ maer Koninc Henrick door groote ſubtijlheyt heeft hem gelep ghegheven dat hy binnen Lonnen gekomen is/ eñ wert daer een wijl tijts in eerlicken ſtate onthouden/ maer door eenighe ſmadelicheyt die hem bewesen wert/ is hy al heymelicken upt des Koninckx Hof gheſtreken/ maer hy wert neerſtelijck achtervolght/ alſo dat hy hem ghekreghen heeft/ ende worden vele ſchoffierichēden aengedaen/ eñ wert ghevangen in ſeker hoeden gheſet/ dit gheſchiede hier na int jaer van xcbij. eñ als hy hem een wijle gevanghen hadde ghehadt/ heeft hy hem openbaerlijck ter juſticien doen ſetten binnen Lonnen/ daer hy int openbaer gerecht wert metten ſwaerde/ ende was int Jaer xcix. Men meent dat het een bedrieger was.

Van eenen grooten onweder daer groote ſchade af quam. Mitſgaders eenen aenſlagh op Montfoorde.

In den jare M.cccc.xcv. den xiij. dagh in Julio des avonts/ ende voort alle den nacht door/ doen was ſē laſtich ſwaer onweder van donder/ blixem/ haghel ende regen/ want ontrent Woerden eñ Bodegravē geſchiede een onverwinlijcke ſchade/ van Haver/ Gherſte/ Hennip ende ander Vruchtē/ vanden Boomen/ dat deſgelijx nopt gheſien en was/ want daer vielen ontrent Bodegraven Haghelſteenen alſoo groot als een hinnen-ey/ ende de meeſte ſchade hadden ſy inden hennep/ want die opt ſchoonſte ſtont/ ende de boomē ſtonden of ſy verbrant hadden geweeſt/ waer by dat de lieden daer ontrent groote ſchade hadden.

Ontrent deſe tijt was een opſet gemaect om de ſtede van Montfoort in te nemen/ want daer waren eenige voor het ſlot van Montfoorde gekommen/ ende hadden een ſchouwe inde grachten ghevvorcht/ 't Slot te beklimmen/ maer die van binnen worden het gheware/ ſo dattet opſet te niete ginch/ ende daer en quam niet meer af/ maer hoe ofte wat/ ofte wie ſy waren dat bleef verborgen/ datmer gheen recht beſchevdt af en wiſte.

Hoe dat oorloge in Ooſtvrieſlant eerſt began.

Ontrent den Herſſt in deſe jare bā xcv. ſo geſchiede groot overlaſt ende verdruckinge van ſommige Hoofſchappen in Ooſtvrieſlant over dat gemeyn volck/ waerom dat ſy vielen aen de ſtede van Groeningen/ begeerende hulp/ byſtant ende beſchermt te weſen/ om welcker ende meer ander ſaken de ſtede van Groeningen ſonden notabele gedeputeerde aen den Roomſchen Koning/ klagende eñ te kennen gevende ſynder Ko. Maj. bandē overlaſt voorſz eñ begerende leeninge vanden voorſz lande/ dat ſo geſchiede/ eñ des ſchenckten ſy den Koninc acht M. gulden. Doē dat gewaer werdē ſommige ſteden ende Hoofſchappen/ als Sloten/ Franicker/ Sneec/ &c. dat verdroot hen/ eñ en wouden in geenderley wijſe ſtaen onder die van Groeningen/ eñ zijn met een betamelicken ſtaet eñ gedeputeerden getogen in Brabant/ tot Hertoghe Philips om hem aen te nemen voor een Heere/ ende datſe onder ſijne beſchermenijſſe mochten ſtaen/ maer hy en woude des niet doen/ want ſy hier voormaels ſijne Voorvaderen geen geloove gehouden en hadden/ ende en ſouden oock hem gheen houden/ alduſ toghen ſy wederom ſonder yet bedrieven te hebben/ ende deſe twee partijen lieten vele knechten eñ ruptersſ inden lande komen/ ende oorloogden tegen malkanderen lange tijt/ eñ liepen malkanderen vele ſloten eñ ſtedē af/ eñ ſtichten roof eñ brant/ eñ namen groote brantſchattingē eñ deden groote ſchade int lant/ ſloeghen malkanderen veel volcx af/ ende als deſe knechten eerſt int lant quamen/ ende de landē ſeer beſchadighden/ ſo vergaerdē de Vrieſen/ diemē noemt de Sevenwolden/ eñ quamen te velde tegē deſe knechten/ ende was indē winter datter over al hert bevroſen was/ eñ de Vrieſen beſtonden opt ys te gaen/ om datſe de vyanden ſo begeerlijc waren/ eñ dat ijs brac eñ daer verdronckē wel acht C. Vrieſen. Eñ daer na inden jare van xcbj. quamen binnen Hollant xv. C. knechten/ eñ deſe hadde ſommige hoofſchappen doen komen die upē haren verdreven waren/ om deſe knechtē te ſenden tegen die van Groeningē/ ende deſe knechtē gingē tot Sparendam t'ſchepe/ daer hē alle gereetſchap berept was/ maer ſy lieten hen ſetten aenden Arkeiſchen dijck/ of daer ontrent/ ende ſprongen daer allegelijc opt lant/ ende daer was veel volcx opt lant vandē lantliedē die deſe ſchepe ſagen aenkomen/ wantet inden morgē ſtont was/ eñ ſtelden hē ter weer/ in meeninge dit volc vanden lande te keeren/ maer de knechten quamen ſoo krachtelickē aen dat d'ander wijckende wordē/ eñ daer worden ſommige geſlagen/ eñ veel liepender wech/ eñ de Rupteren ſtaken terſtont dat vper inde huyſen ende roofden vele beeſten/ ende namen ooc ſommige gevangen/ ende gingen dus door dat lant tot int Sticht van Vtrecht/ ende quamē tot Woerdē/ daer ſy harē roof eñ gevangen brochten/ eñ lagen daer een wijl tijts langh. De Gelreſſe dit vernemende/ togē terſtont met groot volc van wapenen in Goyland ontrent Naerdē/ daer ſy vele ſchoone dorpen eñ wooningen in brande ſtakē/ eñ namen weder een grooten roof eñ gevangen ende quamen ongeſchent int lant van Gelre. Op deſe tijt waren die van Bolſwert/ eñ Leeuwaerden met veel poorters ende rupteren van Groeningen uptgetogē om Franicker in te nemen/ want ſy alleene met die van Sneeck hen hielden tegen al Vrieſlant/ eñ die van Groeningē waren 't geheele lant machtich/ ende hadden dat onder hen ſonder deſe twee alleen/ die noch ſtille ſaten. Die van Franicker ſtelden hen ter weer/ ende daer gebiel eē harde ſcharmutſinghe/ dat ſy int eynde de overhant hadden/ ende daer bleven veel goede mannen eñ poorteren van Leeuwaerden eñ Bolſwert doot. De hoofſchappen die deſe knechten ontboden hadden/ eñ noch in Hollandt laghen/ vernemende dat de Rupteren int lant van Gelre ghetoghen waren/ meenende dat ſy in Vrieſlant ghetogen ſouden hebben/ ſoo zijn ſy wederomme gherepſt by deſe knechten/ want ſy hadden den ſchippers betaelt/ ende hadden hen victaelgie mede gegheven binnen ſcheeps-boort/ ende ſprongen alſo metten rupteren/ als dat ſy met deſen hoofſchappen wederomme gherepſt ſijn naer Muyden/ want hen worden Schepen van Haerlem nagheſonden/ als dat ſy tot Muyden t'ſchepe gegaē zijn/ ende zijn aldus ſonder ſtoot of ſlagh opt lant gekommen/ ende terſtont na Bolſwert getoghen/ dwelck ſy beſtormden ende bechtenderhant wonnen/ daer ſy luttel op vermoet hadden/ datmenſe ſo haeſtelijcken overvallen ſoude. Daer na int leſte van December int Jaer M.cccc.xcbj. zijn deſe knechten die in Ooſtvrieſlant ghetoghen waren/ wederomme over in Hollandt gheſtommen/ want de ſelve hoofſchappen dieſe daer ghebrocht hadden waren tot haer meeninge gekommen/ want ſy weder in haer poſſeſſien ende goeden ghekomen waren daer ſy lange upt verdreven waren geweeſt/ eñ de principaele ſake eñ 't beginne vā deſer tweedracht eñ oorloge hadden die van Groeningen begonnen/ want ſy wouden alle de ſteden ende Dorpen van Vrieſlant dwinghen te ſtaen onder hare gehoorſaemheyt eñ geboden/ eñ ſy en wouden niet gehengen datmen eenige koopmanſchappe van beeſten/ boter/ kaſe/ ſpec ende andere goedē verkofte int groſſe/ ſy en moeſten daer eerſt ter marct geweeſt hebben/ ende hadden alſo verde gebrocht dat ſy hem meeſt alle gehoorſaem weſen moſten/ uptgheſepte die van Franicker/ dieſe manlijc eñ krachtich weerſtonden/ eñ vele ſchermutſingen eñ mangelingen daerom hadden/ maer hieldent alletijt wromelijcken tegen/ ter tijt toe dat de hoofſchappen deſe knechten int lant brochten/ om weder in haer poſſeſſien te komen daer ſy upt verdreven waren/ alſo dat die van Groeningen

dit niet

dit niet wel keeren en mochten / want sy van niemant bystant en kregen/eñ d'ander steden hen allegader tegē vielen/ oot bondē sy hen selvē in groote onkostē/ want sy vele knechten ende soudenieren binnen der stede gehouden hadden tot defensie van hen selven/ twelck hen groot goet koste.

Hoe dat Hertoghe Philips hylicte aen des Konings ende der Koninginne van Spaengiē ende van Arragon tweede dochter, ende de Prince van Spangien haer beyder eenige soon aē vrou Margriete des Roomschen Koninex dochter Hertoghe Philips suster.

IN dit Jaer van xcv. in November / is Vrouwe Margriete van Oostenrijck uptgegeven ende gehylict aen Ferdinant des Koninex en der Koninginne van Spaenjē ende van Arragons eenige soon/ende is vanden Ambassaten van Spaenjen te Mechelen beslapen/daer grooten staet / triumphen ende feesten bedreven worden / van steken / tornieren ende andere oeffeningen/ende korts daer na in Januario int Jaer xcvj. wert oock ghetracteert vanden selven Ambassaten upt Spaengien tusschen Hertoge Philips, ende Vrou Iohanne des voorsz Koninghs Ferdinants, ende Vrou Ysabelle Koninginne van Spaengien ende Arragon tweede dochter / ende wert ghesloten in sulcker manieren / datmen de Dochter herwaerts over senden soude. Ende int selve jaer inde maent van September is de voorsz. Vrouwe Iohanne upt Spaengien in Zeelant aengekomen / meer dan met C. groote schepen ende met xij. C. mannen / met een eerweerdich Bisschop die tot Antwerpen overleet / ende met meer andere groote machtige Heeren eñ Edelen / met grooter staet / kostelichept ende tierlichept om te achtervolgen tselve houwelijck alst voorsprooken was / ende is deselve Vrouwe Iohanne tot Antwerpen ghekomen: Waeromme dat mits desen snelle boden haestelijcken uptghesonden zijn om Hertoge Philips, die doe ter tijdt noch in Hooghduytslandt was by synen Vader. Aldus heeft Hertoghe Philips oorlof ghenomen aen synen Vader/ende is van stondē aen in Brabant gekomen/ tot Liere / daer hy syne Brupt ontboden heeft / de welcke hy daer met gheenen oft luttel triumphen/state ende kostelijckheyt simpelijt getrout ende beslapen heeft in October / ende heeft aen haer gewonnen twee sonen ende vier dochteren: De outste soon genoemt Kaerl, wert gebozen int jaer xv. C. tusschen S.Pieter ende S.Mattijs dagh/eñ was een schricklel jaer / eñ hem was tot eenen wijve verseket Vrou Claude Koninck Lodewijcx dochter de twaelfste van Vranckrijck/d'welc te niete gedaen wert/ ende sy nam te man den Grave van Valops / ende van Eugolemme/die naer Koningh Lodewijcx doot Koningh van Vranckrijck werdt / daer naer was hem te wijve verseket/ Vrouwe Maria Koningh Henricx dochter van Engelant de sevenste/ d'welck oock ghecasseert werdt/ ende sy nam te manne Koning Lodewijc van Vranckrijck de twaelfste voornoemt / de ander soon was ghenoemt Fernant, ende was in Spaengien ghebozen int Jaer xv C. ende dry/ de outste dochter ghenoemt Alienora was ghebozen int Jaer M.cccc. ende xcviij: De ander dochter was genoemt Iohanna, eñ wert gebozen int Jaer xv C. ende een/ende hadde te man den Koning van Denemarcken: De derde dochter was geheeten Maria, ende wert gebozen int Jaer xv C. ende ses/ende hadde te man den Koning van Hongarien: De vierde dochter genoemt Ysabele ofte Elisabeth, werdt geboren nae haer vaders doodt in Spaenjen/ int jaer xv C. ende seven/ende wert genoemt nae Vrouwe Elisabeth Koninginne vā Spaenien/Vrouwe Iohanna moeder. Ende vā Liere is hy met zijn suster Vrouwe Margriet tot Bergen aen Zoom getogen / daer hem de Spaensche Heerē eñ Ambassaten verwachtende waren / ende heeftse den Heerē overgelevert om te achtervolgen dat houwelick tusschen den Vrince van Spaenjen eñ synder suster / de welcke daer vanden Heeren ende Edelen upt Spaenjen met grooter eeren ende triumphen ontfangen wert. Daer na int leste van Januario int Jaer van xcvij. is Vrouwe Margriete die lange in Zeelant tot Middelburgh gheleghen hadde / tot Arremuyden tschepe ghegaen/ om dat sy eenen genoechlijcken wint hadden in Spaenjen te varē/ende zijn met veel groote eñ schoone schepen tzepl gegaen/wel toegemaeckt ende starchelic vermant met vele Edele mannen ende Vrouwen upt desen Landen/die met haer gerepst zijn / alst wel betamelijck was tot sulcken repse / ende als sy door de hoofden gekomen waren / is hen de wint contrary gevallē/eñ moesten in Engelant gaen ligghen in de Haven tot Hampton/daer sy ontrent dry weken lagen om eenen goeden wint te wachten: Eñ dit wert dē Koninc van Engelant verbootschapt/ ende heeft daer de edele eñ machtigste Heerē van synen Hove gesondē/ ende dede haer groote schenckerijen / reverencie ende eerweerdichept van des Koninex wegen. Ende korts daer na kreghen sy eenen bequamen wint/ ende zijn in Spaengien ghekomen/ daer sy met grooter blijschappen eñ state ontfangen wert/ ende heeft den Vrince bā Spaenjē aldaer getrout eñ beslapen met grooter feesten eñ triumphen/eñ gewan aen haer eenen soon / die seer jong starf/eñ korts daer na binnen den selven jare starf oock de Vrince van Spaenjen/ daer upterматen groote dreoefenisse ende uptwendingen rouwe om bedreven wert / ende Vrouwe Margriete bleef noch een langhe wijle daer na in Spaenjen / ende quam int beginsel vanden Jare van xv. C. weder over upt Spaēgien in Vlaenderen by haren broeder / die doe ter tijdt tot Geut was.

Hoe dat de Leckedijck in brack, ende hoe dat Bisschop David van Vtrecht aflijvigh worde.

DEn xxiij. Januario int Jaer van xcvj. is weder een nieuwe Valuacie gheschiet / een Andries guldē wert geset op 28. stuybers / een goudē gulden xxvij. stuybers/ende ander gout na advenant / de Philips ende Carolus stuyber op twee grootē ende een halve/een vierijser vier grooten eñ een halve/ eñ ander silver gelt daer na/ende alle andere gouden eñ silveren penningen van hage munten waren verbodē/ende geacht voor billoen / ende dit soude dueren totten sestiensten dagh in Apzille/ ende dan soude een gouden guldē weder doen xxij. stuybers een vierpser twee stuybers ende ander gelt na advenant: Eñ op dese settinge was de munte gheordineert om nieuwe goude ende silvere penningen te munten/ ende wat goude penninghen na dier tijt haer gewichte niet en hadden/ende te licht waren en souden geenen ganck hebben / maer men souse in de wissel brenghen/ want na die tijdt soudemen alle goude penningen na den gewichten moeten geven eñ ontfanghen / welcke ordinantie niet lange onderhouden en worde / ende alle haeghmunten ginghen / ende 't ghelt rees weder alst plagh te doen. Opten Aschelenwoonsdagh int selve Jaer wert de Leckedijcke banden Yse voorghesteken / wantet daer te vozen seer hart gevrose hadde / als dat mitsdiē ontrent Vtrecht/ Woerden ende de dorpen daer ontrent leggende / veel ende groot water inden lande quam/ende groote schade dede / wantet niet dan een Zee over al was te sien/ maer den dijck wert korts daer na weder ghemaeckt. Ende op S. Geertruyden dag daer na begant sterckelijck te wapen upten Noort-oosten/dat Velserdijck ontrent Haerlem in brack / ende datter groot water int lant quam / ende groote schepe voor Amsterdamme bedozven/daer groote schade geschiede/eñ al dat water dat upt de Lecke ontrent Vtrecht ende Woerden was/ quam met eenen Zuyt-oosten wint in Rijnlant/ so dat alle de Venē ende dorpen in Rijnlant onder water lagen / maer dit en duerde niet langhe dat water cesseerde ende minderde seer.

Int selve jaer op S.Ioris dagh sterf de eerweerdige vader in Gode heer David van Bourgoengien Bisschop Vptrecht/die dat Bisdom in grooter vredē eñ eendrachticheyt hadde geregeert xl. Jaren lang/ eñ hy starf

ſtarf opt ſlot tot Wijck te Duerſteden / ende werdt met grooter eeren ende eerweerdicheyt begraven inder ſelver Stede inde Vrochy-kercke / midden inden Choor voor dat hooghe altaer.

Van Frederick Marckgrave van Baden, die lvj. Biſſchop van Utrecht.

FRedericus Marrgrave van Baden des Marcgraven Aelbrechts van Baden / eñ des Keyſer Frederick van Roomen de derde ſuſters ſoon / als heer David van Bourgoengien biſſchop van Utrecht overleden was / wert eendrachtelicken van allen den Capittelaren ghekoren tot eenen Biſſchop van Utrecht / ende quam op S. Lambrechts dach op eenen ſonnendach te dry uren nae middaghe binnen der ſtadt van Utrecht / met veel grooter Heeren eñ Edelen / met eenen ſtate bã bijſ C. paerden / eñ veel voetvolcx / ende wert met grooter eeren ende feeſten ontfangen van al den geeſtelicken Prelaten ende Heeren vander Ridder ſchappe eñ Edelen vanden ſtichte / ende vanden burgeren ende overſten des ſtadts van Utrecht ende anderen ſteden voor eenen Heere ende Biſſchop / ende wert geſet met grooter blijſchappen ende triumphen in des Biſſchops zetel / ende conſacreert ende gewijt de lvj. Biſſchop van Utrecht / ende ſant te Roomen aenden Paus Alexander den ſeſten / om de confirmatie / ende aen ſijnen ooms ſoon den Roomſchen Koningh Maximiliaen, om dat regael d'welck hem met eeren gheſonden werdt: ende regeerde dat Biſdom xx. Jaren.

Op dit pas was 't gelt weder na der leſter ordinantie gheſet / ende alle hagemunten verboden / dwelckmen op deſe tijt ſtarcklick achtervolchde eñ onderhoudē wert / want de gouden ende ſilveren penningen vander nieuwer munten in grooten getale inden lande quamen / eñ alle hagemunten diemen doe upt gaf / moſtmen gheven nae advenant vander ſettinghe / als een Davids gulden xxv. ſtuyvers / een Hoorns gulden xiij. halve ſtuyver / een Utrechtſche jagher dry grooten / een Groeningher ſtuyver een woechey acht duyten / waerom datſe met hoopen int Sticht ende Vrieſlandt ghevoert worden / wantret gelt daer hooger ginck.

Hoe dat Hertoge Philips in Vlaenderen quam, ende daer na in Hollant, eñ in allen ſteden gehuldwert. ende hoe de ſtede van Lederdamme tweemael gewonnen worde.

INden Jare M. cccc. xcvij. in Maert / is de moghende Vorſt Philips Aertſ-hertoghe van Ooſtenrijck / Hertoghe van Bourgoengien / &c. met grooten ſtate eñ koſtlijckheden gekomen binnen der ſtede van Gent / daer hy met grooter ſolemnitepten ontfanghen werdt / eñ veel wonderlijcke ende koſtelijcke triumphen ende feeſten ghedaen en gehouden tot ſijnder inkoemſt / ende deſghelijcx tot Brugghe / tot Yperen ende in allen anderen ſteden ende plecken des Graefſchaps van Vlaenderen. Daer na in Junio is Hertoge Philips met grooter ſtaet van Heeren ende Princen ghekomen in Hollandt / tot Dordrecht / daer hy ſeer eerlijcken ontfangen wert ende gehult na ouder coſtuimen / ende van daer tot Rotterdam / tot Delft / inden Haghe / tot Haerlem / tot Amſterdam / tot Leyden / ter Goude / ende ſo weder na Dordrecht eñ na Brabant toe / ende in allen Steden wert hy met grooter feeſten ende blijſchappen ontfangen / ende daer worden vele koſtelijcke batamenten ende ſtomme figueren ghetoont / dat te langh ware te ſchrijven / de pomperien ende koſtlijckheden van tooyſen ende yperen / ende andere triumphen die in allen ſteden geſchieden.

Een wepnich tijts te voren eer de Prince in Hollant quam / was de Heere van Yſelſteyn met groot volck van knechten ghetogen int lant van Gelre in Vielrewaert / eñ branden daer dry of vier dorpen. Dit ſiende de Gelreſſe ende ſonder die van Niemagē / togen upt om dit te wreken / ende d'ander hadden vele lagen ghelept / ende quamen aen malkanderen / eñ ſloegen d'een den anderē met allen ſeer / ſoo datter vele dooden aen beyden zijden bleven / maer meeſt van die van Niemaghen / ende daer werter oock vele gevangen. Daer na inden Herfſt kregen de Gelreſſen met kloeckheden de ſtede ende het ſlot van Lederdam / ende deden daer veel quaets upt inden dorpen daer ontrent gelegen van rooven ende branden eñ van groote brantſchattinghen ende verdingen te nemen: de Hertoghe van Saſſen dit vernemende / is met grooter macht ghekomen tot Gorichom / ende heeft de ſteden van Heukelom ende Aſperen met ſtercke garniſoenen beſet / ende dede een ſterc blockhuys ſlaen ontrent Lederdam / dat ſy nergens upt noch in en mochte / ende hebbent voor benauthept opgegeven in des Hertoghen handen / behouden lijf ende goet / eñ zijnder uptghegaen. Onlancx na deſen zijn de Gelreſſe getogen inde Meyerij vanden Boſch / roovende ende brandende dry of vier ſchoone dorpen / eñ namen eenen grooten roof ende vele ghevanghen met hen: Ende overmidts deſe rebellheyt vanden Gelderſſen / ende dat ſy hen gantſchelijc afkeerden vander obedientie des huys van Bourgongien / ende groote ſchade daghelijcx deden in des Princen landen / ſo worden alle haer goeden eñ poſſeſſien / ende renten gheconfiſceert ende toegeſlegen / die ſy in allen deſen landen op die tijdt hadden. De Hertoghe van Saſſen hadde op deſe tijdt een Brugge doen maken van blotte dryvende op de Rivière vander Maſen / wel ſterckelick gheanckert / daer wel ix. oft x. man neffens malkanderen over rijden mochtē int lant van Gelder / ende deden dageljcx groote ſchade met rooven ende branden. In November daer nae / heeft de Hertoghe van Saſſen de ſtede van Batenburgh beklommen ende ingenomen in de morghenſtont / met gheweldiger handt: de poorters namen terſtont haren toevlucht op 't ſlot dat ſeer ſterck was / ende hielden dat met vromicheyt een wijl tijts tegen die ſtede / ende ſchoten ſeer teghen malkanderen / datter aen beyden zijden veele doodt bleven / maer de knechten ſchoten ſoo dapper ſtadeljcken op 't ſlot ende daer inne / dat ſy tooznen ende mueren ter neder velden / ende waren in meyninghe om dat Slot te beſtormen / maer die van binnen gaven hen op / behoudens haer lijf / ende de Hertoge dede dat ſlot repareren ende ſterck makē / ende ſette daer een Capitepn op met vele knechten / die dagheljcx vele ſchade deden int landt van Gelder. Ende daer na in December wert een beſtant ghemaeckt tuſſchen deſe Landen ende 't landt van Gelre / van Kerſmiſſe tot S. Janſmiſſe duerende / dat elck mochte varen ende keeren totten anderen / ende koopmanſchappe doen / daert hen beliefde.

Hoe de Spaenſche Pocken eerſt in deſe Landen quamen, diemen noemt S. Iobs ſieckte.

IN dit Jaer van 1497. regneerde een wonderlijcke plaghe door alle de Landen / daer van nopt menſche te voozen gehoort en hadde / ende was ghekomen upt het Franſchie Legher voor Napels / daer ſoo grooten onkuyſchept bedreven werdt / datmen meynt dat God haer deſe plaghe om dieſwille toegeſonden heeft. Deſe ſieckte werdt gemeynlijck genoemt S. Iobs plaghe oft ſieckte / oft de Napelſche oft Spaenſche Pocken / oft de Franſoyſen: van welcke de luyden ſeer ſiecx waren / want ſy kregenſe eerſt aen haer ſchamelheden ende int aenſicht / ende voorts over al haer leden in grooter menichten puyſten / knobbelen ende roven. De ſommighe waren ſoo misnaeckt als of ſy Melaeſch hadden gheweeſt / datmenſe nauweljcx kennen en mochte / daer ſy met groote pijne / lange af te bedde lagen: de ſommighe krompen haer leden te ſamen / dat ſy hen niet roeren / noch eten noch drincken en mochten. Door deſe onbekende ſieckte waren de Meeſters ſeer veracht / niet wetende wat remedie ſy daer toe ghebruycken ſouden: maer daer quamen Spaenjaerts ende ander vremde meeſters / die holpen de luyden / datter ſoo vele niet en ſtorven / doch met onuytſprekeljcke pijne / want ſper wel 8. oft 10. oft 12. jaren aen gingen / eer ſy ghenaſen. Deſe ſieckte gelooftmen dat eerſt upt de Eylanden van Guinea met eenighe ghevangen Slaven ghekomen is / maer en is aldaer ſo ſchadeljck niet als in deſe landen.

Digitized by Google

Hoe dat Heere Frederick van Baden Biſſchop tot Utrecht te neder toogh de groote gaerde ontrent Deventer: Ende van een ſchoone Somer.

IN deſen Jare is de groote gaerde / ontrent iij. M. ſtarc weſende/gekomen ontrent de ſtadt van Deventer int Oversticht / dooz verſoecken des Joncheeren van Witſch ende van Voſſen / ende deden veel quaets int Oversticht van rooben ende bzandē/den armen lupden te vangen ende ſlaen/want de Joncheer vā Witſch vooꝛſz een actie maechte van ſekere reſten ende achterweſen van lange Jaren op die van Debenter. Die van Debenter lieten dit haren heer den Biſſchop weten/die van ſtonden aen opgeſeten is/ ende quam tot Deventer ende ſchzeef aenden Hertoge van Gelre/ ende aen andere ſijne vzienden/ Heeren eñ mannen / dat ſy hem hulpe doen wilden tot defentie ſijnder Stadt van Deventer ende des lants van Overyſſel/ ende heeft terſtont groot volck vergadert te paerde ende te voet / ende is deſen knechten vander gaerden te ghemoete gegaen/met den Hertoge van Gelre daer in perſoone weſende / ende bevochten deſe knechten vzomelijcken / ende hadde veele dooden aen beyde zijden: Maer alſoo de Biſſchop veele repſigers hadde die dat heyz ende oꝛdene dooꝛ-vzaken/ ſijnſe vluchtich ghewoꝛden/ende de Biſſchop hadde de victoꝛie / ende verbolchden deſe knechten ſtarckelijck/ vangende ende ſlaende: Aen deſe ſijde des Rijns werter veel ghevangen / maer als de Biſſchop van Ceulen neder quam / moſtmen die gevangens in alle ſijne landen upt laten ende vzy gheven/ ende die van Deventer hadden meer dan C. van deſe knechten ghevanghen/ die ſy ſamen lieten ter juſticie ſetten / ende woꝛden alle gader ontſoſt ende op raden geſet ontrent de Stadt / daer ſy den Lantluyden meeſt ſchade gedaen hadden.

Deſe ſomer vant Jaer van xcviij. was de ſchoonſte vzoochſte ſomer die opt veel gheweeſt is / wantet van dien ſomer luttel of weynich reghende: nochtans ſoo waſt nae gheleeghenthepdt vander vzoochte/ redelijcken goeden tijdt.

Hoe dat de Roomſche Koningh neder quam om het lant van Ghelre te winnen,ende hoe dattet ghedadinght werdt.

NA dattet beſtant tuſſchen den Aertſ-Hertoge Philips eñ het lant van Gelre upt was / is de Roomſche Koningh van boben dooꝛ de Cyſſel tot Alen gekomen/ eñ hadde vy hem den rijckē Hertoge Ioriaen van Beyeren/ met groot volc te paerde ende te voet/ eñ lach lange tijt tot Antwerpen/vergaderende veel volcx/ ende is metten vooꝛſz Hertoghe van Beyeren/den Hertoge van Saſſen/den Hertoge van Guylich/ ende metten Hertoghe van Vleve met groot ſwaer volck ghetoghen int landt van Gelre/om Kaerl van Egmont daer upt te verdzijven / ende dat landt onder ſijn ende ſijns ſoons ſubjectie te vzengen/ende belaghen een ſeer ſtarck Caſteel/gelegen int Dozp van Echte/ ende beſtozmden dat dieꝛwils/eñ leden veel ſchaden daer vooꝛ/ende wonnent ten leſten met ſtozmender hant/ eñ die daer binnen waren/ togen vy nacht daer upt/eñ ſy gingē daer ſelber in leggen. Inder ſelber tijdt wonnen ſy noch een Vleyn ſtedeken genoemt Nieuweſtadt / ende beſaten deſe twee plecken/ daer na togen ſy vooꝛ de ſtadt van Stalē/ ende belagen die met grooter kracht/ende ſchoten op de ſtadt met groote Hooftſtucken ende andere inſtrumenten/eñ belaſten de ſtede ſeer/ ende laghen daer vooꝛ ontrent dzy weken / maer ten leſten ſoo gaven ſy hen op behouden lijf ende goedt. Ende terwijlen dat de Hertoghe van Saſſen ende oock mede de Hertoghe van Guylich vooꝛ Stralen laghen / toghen de Gelreſſen upt met grooter macht te paerde ende te voet / eñ quamen int Lant van Heuſberch/ ende int lant van Meurſe / van welckē landen de Hertoge van Guylick een Vooght ende beſchermer was/ende ſtichten daer roof ende bzandt/ ende namen veel gevangen met hen/ daer in langhe tijden noyt roof oft bzant vergeyſcht en was.

Hier nae togen de Gelreſſen dooꝛ Echte/ende binnen Echte lagen CC. paerden/van des Roomſchē Koninꝛs wegen / met een Capitepn upt Henegouwen / ende de Ghelreſſen wonnen dat met kracht / ende de Capitepn wert ghevangen/ende veel banden Walen woꝛden verſlagen/ende namen de paerden ende plonderden/ eñ namen al dat ſy met hen dzagen mochten/terſtont daer na quamen de Guylickers ende verbzanden dat Dozp gantſelick af. Op deſe tijt wonnen de vooꝛſz Heeren die de Koningh daer gelaten hadde/dat ſtedeken van Erckelens/ende want Kaerle van Egmont daer de Hertoghe van Bourbon oom af was / metten Koningh van Vzanckrijck verbonden was / ſoo ſant hy hem te hulp 500. glavien koſtelijck toe gemaeckt/daer af de principael Capitepnen waren de baſtert van Bourbon / ende heere Robbrecht van Arenburch / ende quamen dooꝛ 't lant van Lupdick tot Remonde. Dit verhoꝛende die vooꝛſeyde Hertoghen van Beyeren/ Saſſen/ Vleve ende Guylick ſcheyden van daer / maer daer wert ghetracteert dat de Hertoge van Gelre ende van Guylick blijven ſouden int ſeggen vanden Koning van Vzanckrijck / ende in perſoone vy den Koningh compareren/ alſoo ſy deden.

Hoe datter een oorloge opgeſtaen is tuſſchē dē Hertoge van Kleve ende den Biſſchop van Utrecht.

OMancx hier nae iſſer een oozloghe opgeſtaen tuſſchen den Hertoge van Vleve / ende den Biſſchop van Vtrecht/maer ten duerde niet langhe/de oozſpzanck waeromme was deſe: vooꝛleden tijden doen de Hertoghe van Ooſtenrijck Maximiliaen int Jaer van vzy-en-tachtentigh de ſtadt van Vtrecht beleghen hadde / doen hadden die van Vtrecht mettet Nederſticht Jonckheer Engelbrecht van Vleve / des Hertoghen vzoeder van Vleve gekozen tot eenen Vooght ende Womber des ſtichts / als dat midts deſen de Hertoghe van Vleve der ſtadt van Vtrecht vyſtant ende hulpe deden met een groote ſomme van penninghen/ ende vy en konde aen ſijne penningen niet wel gheraken/ende dede die van Vtrecht dickwils vermanen met boden ende ſchzyften om ſijne penninghen te hebben / naer inhoudt der vzieven die de Stadt van Vtrecht hem daer af gheghéven hadden/maer daer en quam niet af. Als nu de Hertoghe van Vleve ſach dat hem de tijdt dienде / ende raet om knechten wiſte/heeft hy al die knechten vander grooter gaerden die daer by hem waren/ weder in ſoudye ghenomen/ ende ſant die int ſticht van Vtrecht om eenige ſtede ofte foztreſſen te bekrachtighen ende inne te krijghen / omme dooꝛ dien die van Vtrecht te bedwinghen/tot betalingen. Soo zijn deſe knechten gekomen opten achtſten dach in Julio / int Jaer van xciv. vooꝛ Kenen/ende vielen al gelijck vooꝛ de ſtadt/ende hebbenſe met grooter macht beſtozmt / maer ſy woꝛden tweemael vzomelijcken vanden ingheſetene af gekeert ende gheſlagen / datter vaſt dooden ende gequetſten waren/ maer de knechten die ſeer gierich ende begheerlick waren om de ſtadt te winnen/ende lieten niet af/ ende hebben de ſtadt ten derdenmael beſtozmt / ende ſijnder met kracht ende gewelt in gekomen / ende ſloeghen al doot dat ſy werenderhant vonden ende kregen/ende hebbender veel gevangen ende groot goet af geſchat. De ſtadt van Kenen gewonnen hebbende / deden ſy die wel neerſtelicken bewaren / ende ſijn vooꝛt met alle haer macht ghetoghen vooꝛ de ſtadt van Vtrecht / ende belepden de pooꝛten tot allen epnden/datter niemant in noch upt en mochte/ende hebben veel quaets vooꝛ de ſtadt ende daer ontrent gedaen/veel Dozpē ende wooningen verbzant/ geroofſt/ pilgeert ende de beeſten genomen/ ende anders wat ſy krijgen konden ontrent de ſtadt/ ende waren ooc veel beeſten in Hollant gevlucht die ſy daer upt haelden ende verkoftenſe en gaven goeden koop / ende namen groote vzantſchattingen eñ verdingen vanden dozpen/ byſonder vanden Vlooſteren ontrent de Stadt / daer ſy groot ſwaer goet af kregheu./ hebben de Waert vooꝛ de ſtadt ooc gebzant ende meeſtendeel geſchent: ende lagen alduys een wijl tijts vooꝛ de ſtadt/ af en aen repſende/ eñ

toghen

toghen ten lesten weder binnen de Stadt Kenen. De Bisschop van Vtrecht die wel wiste by seckere schriften ende boden/dat de Hertoge van Kleve hem de knechten wegesonden hadde/ daer hem dese groote schade in synen stichte af ghedaen was/ heeft weder veel volcx van wapenen vergadert/ende heeft daer en boven also met dese gaerde en knechten binnen Kenen leggende/getracteert ende gesproken/ dat sy den Hertoge van Kleve afgegaen zijn/ ende hy heefse in synē dienst weder gekregen/ en heefse wederom gesonden int landt van Kleve/ om wraake te doen van 't verlies/hinder ende schade die hem binnen Kenen ende in synen gestichte gedaen waren/ ende zijn metten geheelen hoop int lant van Kleve gheteghen/roobende/brandende/ vangende ende groote verderflijcke schade doende: namen ock sommige plecken ende forteressen in/ daer sy groote schade upt deden inden lande. Daer onlancx hier nae is dit oorloghe in handen genomen/ende 't wert gedadingt.

Hoe de Oostvriesen weder rebelleerden ter cause vā der groote schattingē, tegen dē Hertoge van Saxen, ende hoe sy 't Blockhuys te Sloten wonnen eñ verdestrueerden. Mirsgaders van eenen brant tot Monikendam, ende grooten visch te Santvoort.

NAedemale dat de Hertoghe van Saxen in Oost-Vriesland gehult ende ontfangen was voor eenen Heere/so is hy korteliick daer nae weder int landt van Saxen gereyst/maer hy liet daer blijvē synen soon Hertoghe Henrick, als Goubernenr eñ Capitepn/om de steden eñ sloten te bewaren/ tegen de rebellighept der Vriesen. Onlancx hier nae/ ontrent May/ int Jaer xvcL. maechten de Vriesen weder een opstal/eñ werden weder rebellerende ter cause vander grooter schattingen die daer inden landen ghenomen werden/ende was soo groot/ dat nopt desgelijcx in Vriesland ghesciet en hadde gheweest: ende dese commocie ende oploop ghesciede aldererst binnen der Stede van Bolswaert/ daer op die tijdt Capitepnen ende knechten ingekomen waren/ om die schattinghen t'ontfangen/ waer upt die van Bolswert int harnasch liepen/eñ bestonden krachtelijck op desen knechten te slaen/ soo datter veel inde hetten doot-geslagen werden/ ende veel liepender upter stadt die ontkomen konden. Dese mare int lant komende/ veerdt dat heele landt rebel/ ende vergaerden alle de lantluyden daer ontrent gheseten/ wel ontrent xx. M. man/ ende waren heel ontsint datmense dus schatten woude/ende zijn met gantscher macht gestreken na het blockhuys tot Sloten/ 't welck de Hertoge van Saxen daer ende tot Leeuwaerden hadde doen opslaen/tot desensie van hen selven eñ den lande van Vriesland/ verduchtende altijt dat sy rebelleren eñ tegen hem opstaen souden/ ende meende met dese blockhuysen dat heele lant te dwinghen. Aldus toghen sy eerst voor Sloten om dat in te krijghen/wantet naest de Zee lagh/ om aldaer lichtelijck te hebenen/ ende kregen met kloeckheyt ende subtijlheyt gevangen een bande Capitepnen/ met sommige knechten/ ende daer werter ock een deel geslagen ende veel geguerst/ so datter boven xiij. opt blockhuys niet ghebleven waren: ende als sy de groote menighte vanden Vriesen sagen/ die tegen hen daer voor 't blockhuys lagen/ende sy so weynigh waren/gaven sy hen op behouden lijf en goedt/ ende dat tot haren lijve behoorde/ende gingen ongeschent vant Blockhuys/eñ de Vriesen zijn daer ingetogen/ hebbent afgebroken ende gedestrueert neffens der aerden. Dit gheschiedt wesende/ toghen sy voort voor de stadt van Franicken/ daer een sterck Slot binnen lagh/ daer Hertoge Henrick op die tijt op lagh met veel knechten/eñ hebben 't slot soo vast belepdt/ datter niemandt in noch upt en mochte/ maer inde stadt hadde hy veel knechten ligghen/die al by wijlen uytquamen/ende hadden veel schermutsingen tegen de Vriesen/ doende groote schade int heyr/ soo datter aen beyde zijden vele doot bleven: ende dit groot volck banden Vriesen hebben alsus 't schoonste bande Somer in 't velt gelegen sonder pets te bedrijven.

Op den 10. dagh in Julio/ was een grooten brandt binnen Monickendam/ want de heele Stadt verbrande van haer selfs vyer/ datter niet meer dan ontrent Lxxx. huysen met de kercke bleven staen/ daer veel koren ende ander goeden in verbranden. Siet noch van een ander hier na Fol. 573.

In 't selve jaer van 1499. den 14. in Julio daer na/ quam tot Santvoort eenen Visch aen/ die wel xviij. voeten lanck was.

Hoe de Hertoge van Saxen met veel volcx in Vriesland quam ende ontsette synen soon, ende van een strijt die aldaer geviel, ende hoe de stadt vā Groeningen beleyt wert, ende de Hertoghe van Saxen aflijvigh werde.

OMlancx na desen is de Hertoge neder gekomē met grooter macht van volck/ trecklende door Westphalen eñ 't stichte van Munster/ eñ quam in oost-Vriesland/om synen soon Hertoghe Henrick t'ontsetten. Ende de heere van Vsselsteyn met meer andere zijn upt Hollant te water gekomen in Vriesland/ stichtende roof ende brant/ende deden groote schade. Ende als de Vriesen saghen/ die in soo groote menighte by een vergadert waren/ dat de Hertoge van Saxen dus machtigh inden lande quam/ zijn sy ghewecken ende van een ghescheyden/ sonder eenighe weer te bieden/ dat seer wonderlijck was: naedemael sy soo sterck by een vergadert waren/ ende desen aenslagh so eendrachtelijcken met grooter voorsienighept begonnen hadden/ om den Hertoghe met synen volcke upten lande te slaen. Doe nu dit groote heyr vande Vriesen dus schoffierlijcken van een verstroyden/ ende de Hertoghe dit sach/ sloegh hy wonderlijcken op hen in/ ende daer wert seere ghevochten/ soo datter int verbolghen inde hette veel geslagen worden/ maer midts dat sy op de wijckende bee waren/ soo zijnse meest wegh gheloopen in allen plecken ende hoecken/hier eñ daer/ soo dat de bloetstortinghe soo veel niet en gheviel als sy wel gedaen mochte hebben/ haddense hy een ghebleven/want daer werden in als verslaghen xvcL. Vriesen/ ende mits deser victorien is de Hertoge van Saxen dat Lant weder machtigh geworden.

Op dese tijt/ als de Vriesen desen aenslagh in Vrieslandt maechten/hebben sy alle gheestelijcke Kloosteren van mannen ende vrouwen/ die daer veel inden lande waren/daer toe ghebrocht/ sommighe met fortsen ende sommige met smeecken/ als dat sy haer kelcken/ kostelijcke ornamenten/clepnooden eñ ander juweelen/henluyden in haren handen leverden/ welcke kelcken ende ander kostelijckheden de Vriesen ende oberste banden aenslagen in ostagie ende te pande gaven voor sommige groote ende klepne Bussen/ende ander instrumenten van oorlogen/die hen die van Groeningen geleent ende gelevert hadden/ daer sy mede voor Franicken laghen/ ende dese kelcken ende juweelen souden die van Groeninghen te pande houden/ ter tijdt datmen hen die bussen ende instrumenten weder leverde/'twelcken de Hertoghe van Saxen seer qualijcken nam/ ende upt hreesen van dien zijn alle religieusen ende gheestelijcke luyden van desen kloosteren uytgeweken/eñ lieten de kloosteren ledigh staen/ doch sommighe vanden mannenkloosteren hebben hen verboordert onme dese knechten int aenkommen upten Kloosteren te keeren/ waer door dat de voorgheschreven Kloosteren seer groote schade gheleden hebben: Desgelijcken ock gheheel Vriesland/van dooden/ghebangen/rooven ende branden/ want sy daer niet ghelaten en hebben/ van beesten noch van eenighen goeden dat sy in eenigher manieren upten lande wegh krijghen mochten/ sy en nament al ende verbochtent. Als nu de heeren van dese commotie over was/ ende de Hertoghe wat bestelt was/is hy met al synen macht voor Groeninghen gheroghen/ende heeft de Stadt alomme krachtelijcken beleghen/ ende heeft seer dapper op ende inde Stadt geschoten/ met groote hoofstucken ende mortieren. Die van Groeninghen hadden veel kloecke knechten in/ die somtijden upter Stadt ginghen/ ende deden groote schade int

Digitized by Google

heyr/ende lach aldus voor de stadt tot int lest van Oostmaent/ ende 't regende dese maent meest alle daghe/ soo datter seer quaet int velt te leggen was / ende anders en werdt sonderlinck binnen desen tijdt daer niet bedreven van binnen noch van buyten. Soo ist op een tijdt gheburt/ alsoo de Hertoghe een seer scharp en neerstich oorloghsman was/ ende sorchvuldich was om de Stadt te winnen/ dat hy stondt by een groote busse achter een scherm / ende daer wert een busse uyt de stede geschoten na den Hertoge/ ende hy wert also daer af gequetst binnen den lijve dat hy seer kranck wert/ ende hier-en-tusschen is de Bisschop van Utrecht by den Hertoge voor Groeningen gekomen/ ende was gelogeert int kloosster van groot Aeuwerden/ ende reedt daghelijcx tot Groeningen in ende uyt om tusschen beyden te tracteren ende pays te maken/ eñ terwijlen dat dit geschiede is de Hertoge heel kranck geworden/ eñ starck op met al sijn volck vanden belegge/ ende hy is ghetogen binnen den Damme/ ende is daer kortelick gestorven / ende sijn lichaem wert gevoert int lant van Sassen / ende daer begraven.

Veel slechte luyden hebben veel fantasien ende murmúratien ghehadt van desen Hertoge van Sassen/ van den welcken vele vreemde septen van wapenen beschreven sijn/ ende om te weten wat man hy gheweest is/ eñ hy in desen onsen landen gekomen is/ so salmen weten: Als na de doot des Aerts-hertoge Segemont van Oostenrijc de Landen by besterffenissen als rechte oir ende naeste van hem blijvende aen sijnen neve den Roomsen Koningh Maximiliaen bestorven waren/ also dat mitsdien de Koning boven inden landen trecken moeste/ om 't selve Aertshertoghdom in sijner hoeden ende bewarenissen te nemen/ ende in sulcker manieren is Hertoge Philips in allen dien landen ende steden ghehult eñ ontfanghen als een Heer ende Prince van allen den landen die sijn voor-vaders beheert ende beseten hadden. Eñ also de selve Aertshertoge Philips noch jonck was / dat binnen sijnen landē ende sommige steden noch al bijster ende in grooter onrusticheden stont / so heeft de Roomsche Koningh om best willen/ eñ om 't lant in rusten eñ vreden te houden / desen Hertoghe voorsz binnen desen landen doen komen/ eñ heeft hem gemaect een generael Stadthouder ende Gouverneur van sijn soon Hertoge Philips, en hoe wel men hem den Hertoghe van Sassen noemde / nochtans en was hy de rechte Hertoghe van Sassen niet/ maer hy was een jonger broeder van Hertoge Aernt van Sassen den Keurvorst/ so datmen hem by namen noemde Aelbrecht Hertoge in Sassen/ ende hy was een bedaecht kloec subtijl eñ voorsichtich man als men wel gehoort heeft/ eñ desen Hertoge van Sassen resteerden veel penninghen van seker dienstheden / die hy inden name van Hertoghe Philips ende sijn landen gedaen hadde / also dat hem mitsdien ende by gebreken der selver penningen/ sommige sortressen/ Casteelen eñ Sloten in ostagie ende tot eenen onderpande geset waren om sijn eyghen penningen te bet verseckert te wesen/ welcke sloten hy lange tijt te bewaren had/ ende die met zijn Capitepnen ende volck van wapenen beset / als dat starcke slot te Vilvoorden by Brussel in Brabandt/ dat kleyne kasteel te Slups in Vlaenderē/ maer desen twee besat hy onlanghste / voort besat hy dat sterck slot tot Woerden/ ende 't Casteel tot Lovestein in Hollant/ ende 't blockhuys tot Haerlem/ ende 't slot tot Medenblic in Vriesland/ ende 't blockhuys tot Zierickzee in Zeelant/ maer het wert immers met wijsheden ende kloeckheden van sommige sijn vrienden die hy betroude / so verde gebrocht/ dat hy alle dese steden/ Casteelen ende blockhuysen overgaf in alsulcker manieren ende by middelen/ dat hy in recompensatie van dien hebben / houden ende besitten soude geheel Oost-vrieslandt/ totter Lauwers toe/ om sijn resten ende achterstallige pensten daer aen te verhalen: ende in deser voegen ende manieren is hy aen ende in 't lant van Vrieslant gekomen als voor geschreven staet. Eñ na den tijt dat hy dat lant weder in ghebreghen hadde/ so dede hy een groot en swaer blockhuys slaen ende maecken tot Harlingen opter zee/ daer hy af ende aen mocht/ om dat lant mede te dwingen/ eñ na den doot Hertogen Aelberts, heeft zijn soon Hertogh Henrick van Sassen/ al de steden/ sloten/ blockhuysen eñ sortressen met vrome Capitepnen ende knechten doen besetten / voor den oploop ende aenslagen der Vriesen/ want haer ingebozen rebelheydt/ ontrouwicheydt/ ende ongestadicheyt van geloove groot was.

Hoe sommighe Duynen in Hollant wegh ghedaen zijnde, goedt Wey-landt ghevonden is. Mitsgaders vande geboorte des Keysers Karel de Vijfde. By-ghevoeght door W. V. G.

Alsoo Hollandt in veel plaetsen voor Turf-graven ende steken / als mede voor af-spoelen der binnen-Meeren/ ende voor inbreeck van water-vloedē/ als oock voor 't stuyven vant zant uyt de Zee gesmeten/ nu tzedert meer dan 100. Jaren herwaerts seer vermindert was van Weergentalen / so is ontrent dese tijdt een nieuwe bondt ghevonden/ om weder ander bruchtbaer Landt te maken: onder ander is geweest een oudt Hovelinck / volghende het Hof vanden Hertoghe Philips van Oostenrijck/ desen willende in sijn oude daghen leven sonder ghebreck ende in rusten / is overcomen met de Gasthuys-meesters van Haerlem / dat hy de middel wist om het Gasthuys 's jaers duysent gulden rijcker te maken/ mits dat sy tot danckbaerheyt hast sonden staen/ hem sijn leven langh te versorghen een eerlick onderhoudt: ende trecktende te Hove / heeft hy voor 't Gasthuys voorsz verkregen tot een geschenck / alle de Duynen / liggende tusschen het Haerlemsche Bosch eñ 't Gerechte: ende weder komende/ heeft dit de Gasthuys-meesters aengedient / ende vertoont dat nu maer noodigh was / alle het sant wegh te voeren / en 't selve die van Aemsteldam te verkoopen voor ballast / ende aldus wierden daer seer goede Weyden ghemaeckt. T'selve is naederhandt met groot profijt in Kijnlandt mede ghedaen. Noch een Huysman te Hoetervvoude by Leyden / wegh doende by gheval d'asse die langhe jaren verspreyt op sijn Lant ghelegen hadde / ende daer gheen vrucht van en quam/ heeft gesien/ dat d'asse wegh zijnde/ het een schoon groen weyde werde: ende voorts nemende d'asse/ ende die met modder mengelende / eñ soo over zandige ende schrale landen spreydende/ heeft daer goet lant af gemaeckt/ 't welck de ghebueren met goedt profijt naer-ghevolght hebben. By desen vondt is noch dit ghekomen/ dat in desen tijden eerst de Slooten / daermen modder oft moeren uyt haelde om Turf te maken / weder met stroo ende rijs-bossen ghevult heeft/ ende daer Asse op ghevvorpen/ oberblijvende van verbrande Turven uyt de selve slooten ghehaelt/ de selve asse menghelende met Meisch van beesten: ende aldus met dese mengeling ende mangeling ende veranderingh vande Elementen / is dese schade die Hollandt geleden hadde/ eensdeels vergoedt.

Vande gheboorte Keysers Caroli.

Inden Jare van 1500. in Februario op S. Matthijs dagh/ werdt binnen Gent gebozen de Prince Karel, namaels Keyser: den 7. Meert werdt hy ter Vonten gedaen ende Kersten gemaeckt/ eñ hadde vier Peters/ als Margriet van Enghelandt/ vvedvvve van Hertoghe Karel van Bourgongien / Margriet van Oostenrijck sijn Moeye / vvedvvve vanden Prince van Spaengien sijn Oom / met Kaerl van Croy Prince van Chimay, ende Jan heere van Bergen op Zoom: hem vverde geschoncken sevenderhande presenten / als 1. het Hertogdom van Luxenburgh gaf hem sijnen vader/ 2. een silvere ende kostelijcke ghemaeckten Helm gaf de Prince van Chimay/ 3. de heere van Berghen gaf een vergult sveert/ 4. Margriet van Engelant gaf een gouden kop verciert met kostelijcke ghesteenten / 5. sijn Moeye de Princesse van Spaengien gaf een goude Schael vol Peerlen / 6. de stede van Ghent gaf een silvere Schip/ cierlijck ghemaeckt/ 7. de Abten ende ghestelijcke van Vlaenderen gaven een kostelijck inghebonden Evangely-boeck.

Hoe

Hoe Koningh Henrick van Engelant ende Hertoghe Philips te ſamen quamen buyten Calis. Ende van een verraet binnen Dordrecht.

In 't ſelve Jaer van xvC. ontrent Pincxſter/ is Koning Henrick van Engelant de vij. met ſijne Koninginne met veel heeren/ Princen ende Edelen van mannen ende vrouwen over Zee gekomen tot Calis: Eñ op die tijt was de Aertshertoghe Philips van Oostenrijck tot S. Omaers/ daer hy noch nopt gheweest en hadde/ ende werdt daer op dat paſſe ſeer feeſtelijck ontfanghen ende gheſhult/ alſo datter een dagh geraemt werdt tuſſchen den Koning ende den Hertoge om by malkanderen te komen/ 't welck alſoo geſchiede buyten Calis/ op een pleche ghenoemt tot S. Pieters/ met weynigh volcx/ want de ſtadt van Calis werdt vaſt toegheſloten datter niemant upt en mocht/ ende het meeſte volck dat ſy bepde hadden/ moeſte een groot ſtuck weeghs van daer blijven/ alſoo dat ſy niet by hen en hadden/ dan elck van ſommige haer meeſte heeren ende Edelingen/ ende hier was de Koninginne by met haer Vrouwen ende Jonckfrouwen/ ende waren een lange tijt by een banckieterende/ hoverende/ danſende ende veel ſolaes bedrijvende. Ende de Koningh ende de Hertoghe hadden onderlinge vele raets ende woorden int ſecreet/ ende daer nae zijn ſy minnelijck van een gheſchepden/ oorlof nemende aen malkanderen/ ende elck is weder gherevst van daer ſy gekomen waren.

T ſelve jaer inden Herfſt/ waren ſommighe poorteren binnen der ſtede van Oorderecht ghevangen/ de oorſake waeromme was/ dat ſy een mupterye onderlinghe hadden ghemaeckt/ ende eenen aenſlagh die langhe gheſtaen hadde/ om de Stadt van binnen te verraden/ ende dit werdt int heymelijck vernomen/ alſoo datter vijf ter Juſtitien gheſet werden/ ende werden metten ſwaerde gherecht.

Hoe dat Aertshertogh Philips van Oostenrijck, met grooter triumphen in Spaengien reyſde te lande door Vranckrijck.

Alſo de jonge Fernant eenige ſone vanden Koning eñ Koninginne van Spaengien eñ Arragon aflijvigh gheworden was/ eñ deſgelijck ſijn outſte ſuſter Maria, die te man hadde Koning Emanuel van Poortugael/ ende mits Vrou Iohanne ons Princen wettige geſellinne dat outſte ende naeſte oir was van allen dien landen/ ſo wert de Prince met ſijner Vrouwen alſo geſint eñ beraden/ ende ſonderling by rade vanden Aertsbiſſchop vā Bpſanſon/ die 't heele geloove by hem hadde dat hy repſen woude in Spaengien/ ende hy bereydde hem ſeer hoſtelijck om te repſen door Vranckrijck/ want de Koning Lodewijck eñ de Hertoge van Bourbon begheerden hem te ſien ende te feeſteren: ſoo repſde hy met ſijnder Vrouwe/ ende met ontallijcke veel gheſelſchap/ edel ende onedel/ Princen/ Heeren/ Vrouwen ende Jonckvrouwen/ met onuytſprekelijcken ſtaet eñ hoſtelijckheden/ ende repſende door Vranckrijck/ werdt hy in allen ſteden weerdelijck ende feeſtelijck met grooter blijſchappē ontfangen/ ende met vele hoſtelijcke gaven begift/ als oft de Koningh ſelver gheweeſt hadde/ wantet de Koningh alſoo bevolen hadde: oock zijnde in Vranckrijck/ mocht hy tot allen plaetſen de ghevangens verloſſen ende vry ſpreken. Boven al wert hy hoſtelijck ontfanghen tot Parijs/ te Orliens/ te Tours/ te Blois eñ tot Vordeus: de Koning eñ Koninginne waren hem verwachtende tot Blois/ met veel Hertoghen/ Graven/ Edelen/ oock met Cardinalen ende Biſſchoppen/ ende daer bleef hy ſes dagen lang/ by daghe ende by nachte ſeer feeſtelijck getracteert: de banckietten waren upter maten hoſtelijck/ datmen nopt deſgelijcken geſien en hadde/ ende de Koningh betaelde al ſijne koſten met ſijnen gheſinde/ die uytnemende groot waren. Dit geſchiet zijnde/ deden hy hem gelepde/ ende ſchepden van een met grooter minnen/ ende quamē ten eynde in Spaengien bpden Koning ende Koninginne/ in allen plecken ſeer feeſtelijck gewelkomt zijnde: ende al eer de Prince upt Vranckrijck ſchepde/ iſſer eenen twiſt opgheſtaen tuſſchen den Biſſchop van Bpſanſon die de Prince gheheel op zijn handt hadde/ aen d'een zijde/ ende de Biſſchop van Camerijck met ſijnen broeder heer Henrick heer van Berghen aen zoom/ eerſte Camerlinck vanden Prince/ met haren adherenten aende ander zijde/ doch hoet quam de heere van Bergen wert upten hove verdreven/ ende van ſijn officie berooft/ eñ quam te huys met ſijnen broeder den Biſſchop eñ meer ander/ eñ 't regiment vanden hove wert verandert met nieuwe Heeren ende Officieren/ die jonck van Jaren waren/ dat ſeer miſprefen wert. Kortz daer na ſterf in Spaengien de Biſſchop van Bpſanſon vooreydt/ deſgheliex de Biſſchop van Camerijck/ na dat hy t'huys gekomen was in Brabant. Als nu de Prince lange tijt in Spaengien geweeſt was/ nam hy oorlof aenden Koning ende Koninginne/ ende quam door Vranckrijc weder bpden Koning/ ende alſo den Koning vā Vranckrijc ende van Spaengien te ſamen geaccordeert waren van den Koningrijcke van Napels/ dat doe beſat Koningh Frederick, des overledē Fernants oom/ ende was ſone vanden Koning Fernant des grooten Koning Alphons baſtaert ſoon/ ende Koning Fernant vā Spaengien eñ Arragon hadde deſen Koning Frederick verdreven eñ 't landt ghedeelt/ ſo ghevielder eenen grooten twiſt tuſſchen den Franſoyſen ende Spaengiaerts/ ende de Koningh van Spaengien hadde den Aertſ-hertoghe Philips ſijnen ſwager commiſſie ende laſt gegeven om alle deſen twiſt bpden Koningh van Vranckrijck ter neder te leggen/ maer daer en binnen hadden de Spaenjaerts eenen ſtrijt tegen de Franſoyſen/ ende daer waſſer veel verſlagen/ ende bpſonder was daer gebleven de Hertoghe van Nemours met veele Edelen/ midts welcken Hertoge Philips ſeer beſchaemt was/ maer de Koning ontſinck ſijn onſchult/ ende de Spaengiaerts wonnen allencxkens in 't heele Koningrijck van Napels. Ende dewijle dat de Aertſ-hertoghe Philips aldus bpden Koningh ende Koninginne in Vranckrijck lagh/ werdt hy beſtaen met eender heeter zaghe oft coorſe/ ſoodatmen ſeer beduchte voor ſijn doot/ maer de Koningh dede alle neerſtigheden die hy konde met ſijne meeſters eñ Doctoren in Medicijnen/ deſgheliex oock de Hertoghe van Bourbon/ ſo dat hy ten leſten genas/ ende heeft daer na oorlof genomen aenden Koningh ende ſijnder Koninginne/ ſijnen oom/ ende aen allen den heeren ende Princen/ ende repſde in Hooghduytſlandt by ſijnen Vader den Roomſchen Koning/ ende wert vanden Oberlandſchen ende Rijnſchen heeren ende Vorſten vriendelick ontfangen ende geſeſteert/ ende alſmen ſepde/ ſo beloefde hy daer ſijnen vader/ te oorloghen opten Hertoghe van Gelder/ om dat lant weder te krijghen/ van daer quam hy in ſijne landen/ ende quam tot Merhelen opten xj. dagh van November/ int jaer van xvC. ende 2. ende wert met grooter blijſchappen ende vrolijckheydt ontfangen: ende daer werden vele feeſten ende triumphen bedreven om ſijner blijder komſten wille/ want hy langer dan twee jaren upten lande gheweeſt hadde/ maer ſijn wijf de Hertoginne en quam doe niet met hem/ maer bleef in Spaengien/ ende beviel van eenen jongen ſoon/ die genoemt wert Fernant, daer de Spaengiaerts ſeer groote feeſten af hielden.

Van een groot op-water, ende ander geſchiedeniſſe, als van twee Walviſſchen in Hollant gheſtrant, van S. Baven toorn te Haerlem, mitsgaders van eenen kouden na-winter.

Op S. Gallus dagh 1502. waſt een groot tempeeſt ende ſtorm upten Noortweſten/ dat groote ſchade dede aen vele dijcken in Hollandt/ als tot Medenblick/ tot Muydē/ tot Amſtelredam ende Sparendam/ ende meer andere dijcken in deſe ende andere landen/ dat vele koſten om weder te repareren ende te maken/ waer door groot water inden lande quam/ om datmen ſoo gheringhe niet weder dijcken en mocht/ ſoo bleeft de geheele winter lanck rijen/ ende ſonderlinghe als de wint aent Noorden was/ dat het niet anders en ſcheen te weſen dan een volle Zee.

Opten xxiij. dagh Julij quam tot Sandvoort een visch aen Lande/ die wel vijftigh voeten lanck was/ ende op den lesten December quammer weder een aen tusschen Sandvoort en die Heyde/ lanck wesende vijf-en-twintich voeten.

In dit Jaer van xvC. ij. werdt begonnen de steenen toorne te maken op S. Baven-kercke binnen Haerlem: ende inden jare van xvC. ende xv. werdt de selve toorne weder afgebroken/ want de kercke den last niet dragen en mochte/ mitsdien welcken veel verlozen kosten ghedaen worden.

Int jaer xvC. ende ij. wast een houden nae-winter/ wantet bestondt te vriesen int leste van Februario/ ende 't viel veel sneeus/ ende int begin̄sel van Maert sneeudet ende vroost noch harder/ soo datmen met sledden noch liep tusschen Haerlem ende Amstelredam aver 't ys/ en dit ghedurde vijf weken/ ende oude lieden seyden datse sulcke houde ontrent die tijt noyt beleeft en hadden.

Hoe dat de stede van Harderwijck in Gelrelant verbrande, Mitsgaders van eenen brant te Gorcum eñ te Belle, ende van een groote Klock te Haerlem.

OPten lesten Julio doe was tot Harderwijck een seer grooten brandt/ de welcke began des middaechs/ ende inden tijt van drij uren verbranden de heele stede/ datter niet boven de vijf of ses huysen en bleven staen/ de welcke nochtans een harde Stede was/ ende de huysen wel gedeckt met pannen ende hart dac/ ende overmits dat den brant so haestelijck toeginck/ soo en wist dat volck hen nergens bet te bergen dan in kelders ende fauten/ die nochtans al versmoorden: oock lieten sy haer kinders met grooter menichte inde Parochy-kercke loopen om hen daer te berghen/ ende daer liep vele volcx by die al tsamen verbranden: De straten die niet seer wijt en waren/ waren seer heet vanden brant datter niemant op gaen en mocht/ ende daer viel ooch veel volcx doot onder de gebeelen ende mueren van de huysen: de klocken inden toorn verbranden/ maer de toorn bleef staen/ ende daer verbrande vele goets/ overmits de hoytheyt van tijde/ want niemant tijt en hadde om eenigh goet te vluchtē/ ende mede waren daer groote goeden ghevlucht vande dorpen ende vander Velue/ die verbranden: en inder stede was een schoon Minnebroeders klooster vander Gaudenten/ met een schoon Susters kloosters/ die al tsamen verbranden/ datter niet en bleef staen: Maer het alder-beklaeghlijckste waren de arme Christen menschen/ die jonck ende oudt soo jammerlijck versmoort ende verbrandt laghen/ wel tot vijfthien-hondert toe/ God ontferme de zielen. Ende die nae den brant binnen der Stede quamen/ seyden dat noyt menschē deerlijcker destructie ghesien en hadde/ noch sien en mochte/ want men door de straten niet gaen en konde/ overmits de Gebeelen ende mueren die daer ter neder ghesmoort laghen/ waer onder dat een seer groote menighte van volck versmoort ende verbrant lagh.

In deser selver tijdt verbranden tot Gorichom boven de twee honderdt huysen: ende oock te Belle in West-Vlaenderen verbranden doe wel vijf honderdt huysen.

Opten xxvj. December werdt tot Haerlem ghegoten een groote vier-klocke/ ende werdt ghenoemt Roelant de groote, ende weert inden toorn gehangen boven op der kercke/ maer werdt naemaels afgheworpen/ om der grooter swaerten wille: ende dese klocke was elf duysendt ponds swaer of wenigh min/ ende was ghegoten nae der formen ende grootte als de vier-klocke binnen Ghent.

Van een wonderlijc visioen dat binnen der stede van der Goude in een Klooster gebeurde, ende hoe de oude Princesse Margriet aflijvigh werde. De hooghe Heemraden van Utrecht ghevangen worden, ende binnen Deventer 2. kinders aen een geborē.

IN 't selve Jaer ghebeurde een seer wonderlick dinck binnen der stede vander Goude/ ende gheschiede in een Klooster genoemt tot S. Maria Magdalenen, want de Duvel quam binnen den selvē Convente/ ende verschiep hem dickwils by schoonen daghe onder de susteren: Alsuu quam hy als een schoon jongelinck/ eñ taste by wijlen der susteren borsten/ greepse inden arm/ ende bedeef veel wonderlijcke manieren: somwijlen quam hy als een beeste/ ende dede den susteren vele tribulatie ende verbarenisse/ so dat sommige al bijster van sinnen worden/ ende dit duerde menighen tijdt/ soo dat sy seer groote penitentie deden/ en gaven milde aelmissen/ ende om dese goede wercken/ is de Duvel int eynde verdreven ende quam niet weder.

In desen tijde schepde van deser Were:dt de Edele/ deuchtlicke Vrou Margriete, wedutwe wijlen Hertoghe Kaerls van Bourgoengien/ ende wert begraven int Convent totten Minre-broeders tot Mechelen/ die seer beklaecht werdt vanden armen/ ende Religieusen persoonen/ dien sy als een goedertieren Moeder bystont ende te hulpe quam/ ende hadde menigh Kloosterman doen refozmeren/ ende de beneficien ende collacien van yzobenen die sy te presenteren hadde/ als int landt van Outshoozne/ ten Vziele/ tot Denremonde/ tot Oudenaerden ende elders/ die en gaffe niet onnutte ende onbequame persoonen/ als ander collateurs upt gonsten of beden doen/ maer sy versach daer mede geleerde mannen van eerbaren leven/ sonderlinge arme Vriesters ende Kercken die in Theologie/ dat is inde H. Schriften studeren/ ende als sy yemant presenteerde ofte collatie gaf van Vzochy-kercken/ die moesten selver in persoone residerē.

Ontrent dese tijdt in Oogstmaent waren de hooghe Heemraets van Utrecht ghetoghen om de Leckdijck te schouwen/ sy waren vijf rijcke eerbare mannen/ ende waren verspiet vande Gheldersche diese ghevanghen namen/ ende voerdense int lant van Gelder op 't huys te Battem/ ende dit was om datse een van des Hertoghen Dienaers van Gheldet ghereckt hadden met den swaerde.

Int jaer xvC. ende lij. int eerste van Maerts/ was een Steenhouwers vzouwe binnen Deventer/ die 2. kinderen baerde/ beyde Meysiens/ ende waren vande hoyst af neder waerts aen malkanderen gewassen/ ende hadden een middel ende een buyck/ maer twee hinnen/ twee hoofden/ vier armen ende vier beenen.

Hoe Hertoge Ioris vā Sassen in Vrieslant gehult was, ende vanden oorloge op de Gheldersen, ende wat schermutsingen daer vielen. Mitsgaders noch andere gheschiedenissen van groote Oorloghs-ghereetschap op Gheldetlandt, ende van een Loterije opgericht binnen Leyden.

OPtrent dese tijt quam Hertoge Ioriaen van Sassen/ des Hertoghen Aelbrechts van Sassen outste soon/ met vele knechten in Oostvrieslant/ eñ wert in allen steden ende plecken gehult ende ontfangen voor eenē Heere/ als outste ende naeste erfgenaem des voorseyden Hertoghs/ ende ontrent Pinxsteren quam sijn Maerschalck met 200. paerden ende wagenen/ met instrumenten van oorloghe/ ende passeerde door Hollant naer Vriesland toe.

Inde maendt Mey is onse Princesse Vrou Iohanne upt Spaengien over Zee in dese landen gekomen/ ende werdt met grooter eerweerdicheyt tot Vzugghe inghehaelt/ daer de Vrince haer man doe was.

In dese Somer was seer veel ghereetschaps ghemaeckt ten oorloghe dienende/ ende veel Instrumenten ende ander dinghen/ daermen seer af verwondert was/ want niemandt inder waerheydt vernemen en konde waert vallen soude/ alsoo bedeckt was dit onder tsecreet vanden heeren ende Edelen. De Vrince Philips was op dese tijdt in Hollandt ghekomen/ maer en toefde daer niet langhe/ ende repste wederomme nae Vzabandt tot Vzussel/ daer op die tijdt veel Edelen ende Heeren upt Henegouwen/ upt Vzabandt/ upt Vlaenderen vergadert waren/ al berepdt ende eyghentlijcken toeghestelt te Paerde/ ende veel volcx te voet/ ende

waren

waren den Prince op eenen benoemden tijdt verwachtende: Ende alſo de Prince ſijnen vader beloofte had/ dat hem weſende in Hooghduytſlant / 't lant van Gheire te conqueſteren als ick voor geſeydt hebbe/ ſo is de Prince met alle deſen geſelſchappe en volck van wapenen getogen 's Hertogenboſſche/ daer ſy een wijl tijts lagē om haren aenſlach te ordineren om int landt van Gheire te trecken/ eñ alſoot winter began te werden / en woudē ſy de Prince ſelver int velt niet hebbē / ende dy ordineerde ſekere Capiteynen/ om met deſe vergaderinghe daer te repſen/ eñ de Prince ſant eenen Heraut upt/aenden Hertoge van Gelre / ende dede hem alle ſijne landē ſommeren ende ontſeggen/ ende dede openbaer kondigē in alle ſijne landen/openbaer oorloge tuſſchen hem ende 't lant van Gheire : oock werter gepubliceert datmen inden lande van Over-yſel / noch inden lande van Gheldergheen victaelgie / noch wapenen ofte Oorloghs inſtrumenten ſenden en ſoude : ende daer werden veel Schepen gheordineert op de Zuyder-zee te ligghen / van Amſterdam/ Edam/ Monickendam/ Enchuyſen ende Hoorn / met eenen Capitepn / om te beletten datter gheen Schepen met victaelgie oft wapenen derwaerts varen ſouden. Voortelijck hier nae zijn de Capiteynen die de Prince gheordineert had (als de heere van Bergy upt Bourgongien / heer Cornelis van Bergen heer van Zevenbergen/ende heer Floris van Yſſelſtepn opgeſeten/ met veel volcx te voet ende te paerde / met hem nemende buſſen / tenten / paulwelioenen / ende alle inſtrumenten ten oorloge dienende/ende hielden hen voor 't huys te Hemerden / 't welck ſy wonnen : doe toghen ſy voor 't huys te Middele / daer de baſtert van Gheire op lagh / ende nae veel ſtormen gaf hy 't huys op / ende werdt gebangen in Brabant geſonden/oock wonnen ſy t'huys te Texele/ ende liepen dagelijcx voor 't lant/ roovende/ vranden ende doende veel ſchade / maer overmits den houden tijt ende lange nachten/ zijn ſy opghevroken/eñ togen weder nae 's Hertogenboſch/makende daer haer Winter-legher/ nochtans waſt op dat pas de ſchoonſte Herſt die opt beleeſt was / wantter luttel regende/ende de koepen eñ ander beeſten gingen tot Herſmiſſe/ende daer na in veel plaetſen int velt/ 't welck den landt-lieden groot profijt inbrochte/om dat 't hoy qualijck ghewaſſen was. De Ghelderſſen en ruſten oock niet / ende deden groote ſchade met rooven ende vranden/in deſe Landen.

Ontrent S. Bartelmeeus dagh heeft de Stadt Leyden een koſtelijcke loterije opgeſtelt/ daer het hooghſte lot af was 40. marck zilvers / weghende Troys ghewicht / ende waren ſes zilvere kannen / die te lote vielen een burgher van Montfoorde / die nochtans niet meer dan dry Loten inghevrocht en hadde/eick van ſes ſtuyvers.

Hoe de Ghelderſſen een nederlaghe hadden op den Yſeldijck, ende noch een ander ontrent Heulden, ende hoe ſy op 't huys te Poroyen quamen.

IN eerſte van November int Jaer xvC. tiij. quamen de Ghelderſſen voor 't landt van Vranen/ ende wouden inde Voorſchen Waert weſen/om te rooven ende te vranden. Op die tijdt was opten dijck begonnen een ſterck block-huys te maecken tot defenſie van dien/ ende en was noch niet al volmaeckt/ende daer en laghen op die tijdt boven xj. oft xij. knechten niet op/ met een Capitepn van Voorſecht/ genoemt Ian Bloxem, ende en hadde oock opt blockhuys boven thien oft twaelf ſchoten kruyts niet / maer hier en wiſten de Ghelderſchen niet af: ende alſoo 't een abontuer was/ ſoo waſt op deſe tijt twee oft dry dagen lanck een groote ſtorm van reghen ende wint : De Ghelderſſen vielen voor dit blockhuys / in meeninghe dat te winnen/ ende hadden dry wagens hoy geſtelt aen 't blockhuys/ ende ſtaken dat aen / meynende de knechten vanden blockhuyſe te verdrijven metten roock / maer de andere weerden hen ſeer vromelijcken. Heer Floris van Egmont, heere van Yſſelſtepn / die lagh op deſe tijdt te Woerchum/ende om des ongetemperdens weders wille en mocht hy niet over komen : doe nu dat tempeeſt een weynigh ceſſeerde / quam hy over het water met een deel volcx te peerde ende te voet. De Ghelderſſen dit vernemende / ſtelden al haer beſt op een loopen : ende alſoot ſeer geregent was/ende de dijck ſlijckigh/toghen ſy haer Schoenen van hare voeten om vaſter te loopen/ ſoo datmen op den dijck vont ſtaende over de duyſendt paer ſchoenen / want ſy moeſten 't ſelve paſſagie upt dieſe ingekomen waren.

Voorts hier nae maeckten de Ghelderſſen wederom eenen aenſlagh / ende quamen met ponten ende ſchepen over de Maeſe / ontrent vijf hondert ſterck / int landt van Heuſden / omme te rooven ende te vranden. Op deſe tijdt lagh heer Floris van Yſſelſtepn tot 's Hertogenboſſche : ende alſoo als alle dat landt in roere was/ ſlaende de klocken/ende alle 't volck inde wapenen liep/ ſo iſſer in voorter tijdt een groote menighte vergadert te peerde ende te voet met den heer van Yſſelſtepn / ende ander Edelen ende Capiteynen uptgetogen teghen deſe Ghelderſſen / ende ſloegen daer ſoo vreeſlijck op/datter veel geſlagen werden/ende wel 100. gevangen/ ende al vlyckende eñ vechtende verdrancken vele/ende quamen met nauwer noot wegh / ende ſtrecken na 't huys te Voroyen/ eñ en hadde hen dat niet open geſtaen/ 't ware te duchten gheweeſt datter al den hoop Gelderſſen gebleven ſoude hebben / want ſy werden ſoo ſterckelijck achtervolght / dat ſy hare Ponten ende Schepen niet wel wegh krijgen en mochten.

Van eenen ſtrijt die geviel opten Zuyder-zee, tuſſchē den Gelderſſen ende den Hollanders.

DE Ghelderſſen aldus in roere weſende/ ſonder pet te bedrijven te Lande / en wiſten wat te beginnen/ wantet hen al contrarie ginck watſe voornamen / ende mede wantet een de ſachtſte winter was tot Herſmiſſe die opt man beleeft hadde / van ſchoon weder ſonder vriesen / ſoo en konden ſy te lande niet ghedoen : want wat aenſlaghen ſy opſtelden/ ſy hadden tot alle plecken de abontuere teghen : waerom dat ſy beraden zijn / ende hebben een aenſlagh gemaeckt binnen de ſtadt van Harderwijck/ liggende op den kant vander Zuyder-zee/ omme in Waterlant te varen/ ende eenige ſteden daer in te krijgen / te rooven/ te vranden ende het Landt te ſchatten/ ſoo zijn ſy t'ſchepe ghegaen met veel tochebers/ zeynſchepen/ rijnſchepen ende hoggeſchepē/ tot boven de ſeven hondert man ſterck / voorters van Harderwijck / ende ander knechten veel bergaert volc/ ende namen haren cours na Monickendam/ om ſmorghens daer voor te vallen / te beſtormen ende inne te nemen. De Gelderſſen opt water zijnde/ quam een kraper ghezeylt met Oſſen / met Hamborger bier ende anders gheladen/ den welcken ſy namen/ maer ſy en warender niet langhe heer af. De Waterlanders dit ſiende / bekenden aende Schepen ende zeylen dat de vranden opt water waren/ ſloegen in allen ſteden ende Voorpen haer klocken / ende liepen alle inde wapen te ſchepe ende te lande : ende alſo op deſe tijt ſchepen van oorlogen opter Zee laghen / daer Capitepn af was Pieter van Leeuwerden met ſijn broeder / ſoo vielen de Waterlanders by deſe Oorlogh-ſchepen / ende quamen de Gelderſſen aen voort / ende daer beſtont een groote ſtrijdt tuſſchen hen allen / ſoo datter veel verdroncken ende verſlaghen werden/ende ontrent C. ende xl. ghevanghen : ende den kraper die ſy hen ghenomen hadden / benamen ſy hen weder. De Ghelderſſen ſiende dat hen de Hollanders dus vromelijcken aen voorde vielē/ beſtonden allepuncten te vlyckē/ende ſaghen om een goet heen-komen/ ende en hadde hen de windt niet gheboeghlijck ghebalen / by abontueren al den hoop ſouder wel ghebleven hebben / upt oorſaecken dat de Waterlanders in ſoo grooter menichten uptquamen / ende den Ghelderſſen achter-volghden.

Hoe de Ghelderſſen aenſlaghen maeckten omme het ſtedeken Weſop te winnen, ende de Stadt van Utrecht.

Digitized by Google

Ontrent dese tijdt sandt de Hoomsche Koningh een Duytsch Edel-man de Grave van Anholdt/ met xvC. man te paerde ende te voet int Landt van Gelre/ende heeft zijn legher genomen ende ghemaeckt voor de Stadt van Bommel/ in een Reguliers Kloosster/het welck sy al vast ende starck bebollewerckt hebben/ ende dede daer uyt groote schade int Landt van Gelre/ van rooven/ branden/ ende namen seer groote brantschattinghen in Tielrewaert ende Bommellerwaert/ende daer ontrent/ende hebben dat groote Dorp van Dziel uytgeslagen/berooft/gebrant/ende meer ander plecken. Ende op dese tijt lach binnen Naerden als Capitepn van het Landt van Goplant/ Jonckheer Robbrecht van Arentberch/ende dede oock veel schade int lant van Gelre/ van rooven ende branden opte Velue ende anders. Int Jaer duysendt vijf hondert ende vijf in het beginsel/ waren de Gelressen ghekomen tot Hilfersom in Goplant/ ende staken 't vyer int Dorp/ maer alsoo sy al haer goeden ghevlucht hadden/ende de mans wech geloopen waren/so en bedreven sy niet van bangen ende roobe dat pet weert was. Op dese tijt lach de Hertoge van Gelre buyten de stadt van Vtrecht op de Vilt/ ende had ontrent ij. M. knechten by hem/ soo waren eenige burgers binnen der stadt die goet Gelres waren/eñ hadden al heymelick metten Hertoge spraeck ghehouden om de stadt van Vtrecht met verraet ende subtijlheyt te bekrachtighen/ ende hadden een aenslach gemaeckt ende begrepen/ als datse sommige schauwen hadden doen maken met loose bomen/ onder ende boven waren sy ghevolt met turf/ ende souden aldus dese schauwen metten turf binnē de stadt te marct gebracht hebben/ende alst tijt geweest had/souden sy uytgetreden hebben met de ghene die hier af wisten/ ende souden de poorten van binnen opgeslagen hebben/om den Hertoge in te laten: maer 't verraet quam uyt/ dat de reyse te niere ginc/ ende de burgers die van desen opsette wisten ruymden de stadt. Dese winter int jaer xvC. vijf/was seer sacht sonder eenighe Vorst/maer ontrent S. Paulus dach begant te vriesen so seer/ datmen met sledden over 't ys liep waermen wesen woude/ waerom datmen in Hollant in grooter vreesen was voor de Gelressen/ende men hielt in alle steden scherpe wake/ ende desgelijck in dorpen/ als sy eenige quade tijdinghe hadden vande branden/ vierden sy malkander toe/ ende sloegen de klocken om malkanderen te waerschouwen. So ist gebeurt opten 4. dach van Febr. ende was doen Vasten-abont datter tijdinge in allen plecken van Noortholland ende in Rijnlant quam/ dat de Gelressen opte been waren om een spronckreyse te doen/ ende hadden groot volck van wapenen by hem/ terstondt werden boden over al uytgesonden om de waerheyt te vernemen/ waer datse henen ghetrocken waren/want elck sorchde dattet hem toekomen soude/ ende bysonder die van Leyden die in grooter vreesen waren/ eñ alsomen over al snellick met steden loopē mocht over 't ys/so vernamen inder waerheyt datse getogen waren nae Wesop/ om die met subtijlheyt in te nemen/ende 't hadde hen gemist/ ende lagē voor een kleyn slootken genoemt Vtermeer/ ghelegen buyten Wesop/ende alsmen dit vernomen had/ maecktemen groote vergaderinge in Hollandt ende in Waterlant om dese Gelresse te bevechten. De Gelressen dit vernemende ruymden terstont dat velt/ wantmense tot alle kanten/ overmidts den yse bevechten mochte/ ende dat sy oock geen M. starck en waren/ende staken 't thouhuys vant slootken in brande/ ende toghen weder nae 't sticht toe/ ende des anderen dages begonnet te dopen/ dat sy te vrijer in Hollandt saten/ ende anders en bedreven sy niet vele.

Hoe dat de Koninginne van Spangien aflijvigh wert. Ende Hertoge Philips gekroont wert Koning van Castilien, Lyons, &c. ende hoe sommige steden in Gelderlant gewonnen ende opgegeven worden.

Als de edele ende vrome Koninginne Elisabeth oft Isabel gestorven was/so verstorven de Koningrijcken van Castilien/van Granaten op Vrou Iohanne haer dochter/ onse Hertoginne/ want haer broeder Fernant ende haer outste suster Maria Koninginne vā Noortegael/ waren haestelijck ghestorven sonder oyr: Soo is dan Hertoge Philips van sijnder vrouwen wegen gekroont ghetweest Koningh van Castilien/ Lyons ende Granaten/ welcke statie eñ triumphe geschiede te Vrussel in Vrabant/ daer hem de kroone gesondē was. Hier nae zijn eenige Capitepnen opgeseten met een deel knechten/eñ zijn met macht getogen voort huys te Norcopen/ want also ick te voren int jaer van 4. geschreven hebbe/dat de Gelressen daer op geblucht waren/ ende hadden sterc bewalt eñ bebolwerrt/eñ deden den kooplieden die de Mase eñ Wale op eñ neder voeren/ groote schade te bangen eñ haer goeden te nemen/ ende hebben dese Capitepnen ontrent den huyse 2. oft 3. blockhuysen doen slaen om 't huys daer mede te dwingen/nochtans quamen de Gelresse dickwils af/ ende namen groote verdingen ende brantschatten vande omgeseten dorpen tot lxxij. toe/ tot Dordrecht aender poorten/ ende sy deden een grooten dicken swaren walle slaen om dat huys/ ende dit werdt hen ghelenght ende toeghelaten/ d'welck nochtans de steden van Hollandt gheerne gheweert ende beschut hadde/ maer sy en hadden inden raed van Hollandt gheen audientie/ waerom dat die op het huys laghen deden datse wouden/ want hen niemandt tegen en stont: ende nademael dat heer Engbert Grave van Nassouwen gestorven was/ die altijdt wijslijck ontriet te voorloghen opten Hertoghe van Gelre/ soo meynde Hertoghe Philips Koningh van Castilien by rade van sommighe heeren/ al eer hy in Spaenjen repsen woude Gelrelant weder te krijgen/ ende is int selve Jaer in April met groote gheselschap van volck/ veel artelrie ende instrumenten voor hem nemende/ ghetogen te belde ende schoten seer opte stadt van Bommel/ soo dat sy seer benaut waren/ ende als sy een wijl tijdts voor Bommel gelegen hadden/ sloegen sy noch 2. blockhuysen ontrent de Stadt/ datter niemandt upt noch in en mocht/ende besettense met kloecke knechten/ende de Koning van Castilien is opgebroken met al 't heyr/ eñ zijn al gelijck getogen voor de stadt van Aernhem/ende hebben die alomme belegen/ ende schoten seer vreeslijck op de stadt/ende zijn midts dese benauthept ghegaen in handen vanden Koningh van Castilien/ ende dit was int leste vander maent Junio: ende en had de Bisschop van Vtrecht niet herteliick voor de stadt ghebeden/ sy soudense tot dyrmael bestormt hebben/ ende elcke bestorminghe met vijf M. man: maer de Poorters vander stadt moesten dese knechten geben vij. M. gulden/ om dat sy 't stormen op hielde/ want sy anders al bereydt waren ende ghereetschap daer toe gemaeckt hadden/ als de stede van Aernhem in handen gegaen was/ soo gaben hen die van Harderwijck mede op/ om dat sy onder die van Aernhem gheseten zijn/ ende dit was int eerste van Julio. Daer nae kreech hy lichtelijcken de andere steden/ als Hattem/ Elburch/ Voesburch/ Deutecom/ Grol/ Tiel/ Bommel/ Tochem ende meer andere/ ende daer waren oock veel Heeren ende Jonheeren vanden Gelressen ghevorden Bourgonjoens/ als de Jonckheer van Vronckhorst/ van Wisch/ van 's Heerenberge/ heer Otte Schenck een vroom Capitepn/ die hem te Wachtendonck hielt/ ende was den Gelressen seer lastich/ende meer ander/ende 't was also gestelt/ had hy voort getogen sy soude 't heele landt geconquesteert hebben: ende als sy al heymelijck de stadt van Hattem inghenomen hadde eerment wiste/ liep de bastert van Gelre/ die Casteleyn van 't huys was/ op 't huys ende schoot seer vreeslijck inde stadt met groote bussen eñ anders/ eñ oock mede schoten sy het yser daer in/ so dat een groot deel vander stadt brande/maer 't werdt schielic gelesschet/eñ hebben van stonden aen die binnen gekomen waren/ eenen hoogen walle doen schietē voor dat huys/ soo dat sy niet veel quaets inde stadt doen en mochten/dan van boven uptter tinnen: eñ onlanck hier nae gaben hen de knechten eñ borchsaten op in des Koninck handen van Castilien/ in deser sormen/ want de knechten beduchtende waren nauwer beleghen te worden/

den/ende en waren gheen bystant of ontsettinghe verwachtende/ende oock mede gebraeck henlieden wel iij. maenden soudye/ waerom datse eendrachtelijck sloten 't huys op te geven / behoudelijck datmen hen de iij. maenden bander soudije/betalen soude/ ende gaven dit Joncheer Ian de bastert van Gelre te kennen / die hier niet wel in te vreden en was/ eñ hadde de knechten met schoone woorden gheerne ghestilt / maer de knechten hieldē spraer mettē Capiteyn bander stede / als dat hē haer soudye toegesept wert/ende op deser condicien gaven sy 't huys op/ende de bastert wert gevangen genomen/ met een diemen de witte Roose noemde / ende was des Graven soon van Suffolt/ die Koninc Eduwaerts broeder was / ende de Hertoghe van Gheldre hadde den Jonghen Grave van Suffolt langhe tijdt opt voorsz huys gevanghen gehouden / want hy was met sijn broeder upt Engelant gheweken / in dien tijden doen de Koningh Henrick van Engelant justicie dede over Ritsaert, Koninc Eduwaerts soō als voorsz is / ende over den soon vanden Hertoge van Clarense/ dewelcke beyde binnen Lonnen metten swaerde ghedoot worden.

Hoe datten pays gemaeckt wert tusschen den Bourgonsen ende Gelressen.

ALs de stadt van Aernhem ende meer ander steden in handen des Koninc van Castilien hen gheghegeven hadden/soo bleef de Koninck noch bupten der stadt liggen/opt slot te Roosendale: so warē op die tijt int heyr ghekomen de Bisschop van Utrecht / ende de heer van Montfoorde/dese ende meer andere tracteerden naerstelic tusschen den Koning ende den Hertoge vā Gelre/ ende twert so verre gebracht dat de Hertoge met seekere persoonen ghekomen is in presentie des Coninc/ende viel hem te voetē/eñ de Koninc nam hē terstont minlijck op vander aerden / ende gingen te samen opt slot te Roosendale/ daer sy langhe tijdt by een warē/eñ also de Koninck eñ sommige sijner Raetslieden begeerlijc waren te repsen in Spaensen / soo wert daer gesept dat elck behouden soude dat hy gewonnen hadde/ende de Hertoghe van Gelre soude op des Koninc kost met hem in Spaengien trecken / maer nae dat de Hertoge int hof geweest hadde / soo wert hy also gesint niet mede te repsen/ hē excuserende. Eñ om dese repse in Spaengiē te doē/ so behoefdemen veel gelts eñ goets/al hadde hy veel beden ende schattingen gheheadt / hy moest noch al meer hebben / soo dede hy de Staten van de Landen vergaderen / ende hem voorde geconsenteert te verkoopen van sijnen domeynen ende heerlijcheden/ het welc hem dwaselijc toegelaten voorde van den landen van Brabant / Henegouwen / Hollandt ende Zeelandt / maer de Vlaminghen waren veel wijser/ende en wouden gantschelick niet toelaten/ ende hadden alsoo veel danck ende eere / als de andere landen.

Int selve Jaer wert dat bosch ende wilderniſſe van Reēstede al heel verkoft metten gront / by consente der Raetslieden van Hollant.

Hoe dat de Koning van Castilien in Spaengien reysde, ende hoe sy overmits storm ende wint in Engelant quamen.

NV valt te schrijven vande tweede repse Hertoghe Philips dat hy in Spaengien repsde i/ de welcke ordineerde en maecte heer Wille van Crop/heere van Ciberg eñ van Aerschot sijn generael Stadthouder ende Gouverneur sijnder landen/ ende beval sijner suster Vrou Margriete, Kaerle zijn soon / met sijn susteren / ende als de Koninck van Vranckrijck dit vernam dat hy door Vranckrijck niet trecken en woude / maer te water / soo sant hy sommighe Ambassaten tot Hertoghe Philips, als heer Philips van Cleve Grave van Nievers / ende den Bisschop van Parijs/ versoeckende iuden eersten aen Hertoghe Philips, dat alsulcken houwelijck als ghesloten was tusschen heer Kaerl sijn soon/ ende vrou Glaude des Koninc dochter/ beyde jonghe kinders / te niete ghedaen soude worden/ mitsdien dat eenige Princen in Vranckrijc eñ oock banden parlamente des niet te vredē en ware/ sy wouden dat de Grave van Valoye eñ Engolesme erfghenaem bander kroonē van Vranckrijc / hebbē eñ tot een wijve nemen soude de vrouwe Glaude: Ten anderen versochten sy dat den Koning sijn jurisdictie hē volgē soude in Civil in Vlaenderen eñ in Artops / eñ in Artops de appellacie int criminele / alsoo dat van outs plagh te wesen/twelck den Koningh al gheconsenteert wert. Dese daghvaert volcpnt ende alle dinck bereyt sijnde/is Hertoge Philips Koningh van Castilien met sijnder Vrouwe Iohanne ende veel Edelen / al meest jonck volck in Zeelant ghetogen int jaer M. cccc. vj. ende sijn des anderen daegs na derthiendag in Januarij. 1506. tot Armuyden tschepe ghegaen't savonts te vij. uren/ende des nachts te ij. uren worden de seplē op getogen/eñ voeren/van lande met een groote menichte van schepen/eñ onlanck daer na is een groote tempeest eñ storm opgeresen van winde/snee eñ mist/dat sy lange in grooten perijckel van alle haer lijden op Gods gewout gheseylt hebben / niet wetende waer sy waren/ van ure te ure dē doot verwachtende/ wantet int coutste vanden winter was / dattet menich mensche verwonderde/ dat hy hem selven so avontuerde in sulcken tijt t'schepe te gaen / maer God heeft gracie ghegeven datse in een haven tot Weymuyen in quamen ende lept inde West-contrepe van Engelant/ende al bander schepen warē van een versteken/d'een hier bander daer/ sonder dat yemant vanden anderen wiste/ende eenighe waren oock verdronchen. Als de Koning Henric van Enghelant de vij. dit verhoorde / heeft hy een schoon gesel schap van Edelen geordineert eñ gesanden om dē Prince en der Princesse te ontfanghen/ eñ heeftse seere feestelic met grooter triumphen ingehaelt/ betoysende groote eere ende reverencie / schenckende ooc groote eñ kostelijcke giften ende gaven/ende betalende al sijn kosten/ ende reet dagheliker met hem spelen om 't lant te sien: ende dede hem hebben solaes ende vrolijckheydt met heeren ende vrouwen ende al wat hy begeerde / eñ de Koningh versochse seer neerstelijck op hem / dat hy hem overleveren woude den Grave van Suffolt upt Engelant/ die hy ghekreghen hadde opt huys te Hattem/ als voorsz is / ende was op die tijdt binnen der stede van Namen/ ende men seyde dat hy stont na de Kroone van Engelant/ eñ deselve Grave had noch eenen broeder die ooc bluchtich was upt Engelant/ aldus dan consenteerde Hertoghe Philips datmen den Grave van Suffolt halen soude upt de stede van Namen/sonder te misdoen aenden lijve/eñ hy wert te Namen gehaelt/eñ den Engelschen gelevert/eñ in gevangenis gelept/dat veel menschen misshagede: Eñ de Koninc van Castillen is in Engelant gheblevē totte xxiij. Maerte/eñ nam oorlof aenden Koning van Engelant eñ sijnder Koninginne/eñ aen al den Heeren/eñ is weder na sijn schip gereyst om eenen goedē wint te wachten in Spaengien te zeplen / ende op S. Marcus avont gingen sy weder 't sepl / ende zijn met eenen gheluckigen winde in Spaengien ghekomen / inde haven van der Kronghen / ende toghen doe voort tot Compostellen in Galissien / ende versochten den heyligher Apostel S. Iacob, danckende ende lovende God dat sy upt sulcken uytnemende groote perijckel verlost ende ghekomen waren/ ende is voorghereyst in Spaengien/eñ wert daer van vele wel ontfanghen.

Van eenige schermutsingē tusschen den Bourgonsen eñ Gelressen, eñ hoe dat een Comeet openbaerde, ende ander teeckenen voor den doot des Koninc Philips van Castilien, ende hoe hy starf.

DE Koning van Castilien upt dese landen getrocken wesende/ hebben de Gelressen terstont weder gerebelleert/ makende actie van oorlogen op dese Landen / ende hebben hen verhoordert sommige plecken/steden ende sloten weder in te nemen / boven den tractaet van papse gemaeckt opt slot van Roosendale/

(als voorsz is) als de steden van Grol / Wageninghen ende ander plecken / daer sy veel schaden upt ghedaen hebben / van rooven / branden pilgeren ende banghen opten Hollanders ende Brabanders. De heere van Chivers Stadthouder generael van alle den landen / heeft groot volck van wapenen vergadert / ende is met alle den hoop van Wageningen getoghen / ende belepde de stede seer vast / ende alsoo binnen de stadt veel vrome knechten lagen / quamē sy dickwils upt / schermutsē eñ sloegen malkanderen veel volcx af / eñ als de Bourgonsen sagen datse niet veel en bedreven / eñ op de stede niet winnen en mochten / togen sy wederom / eñ braken op banden belegge. Daer na in Oostmaent is de heere van Yselstein getogen met veel volcx te Kawes was / gelegen over de Lecke int lant van Gelre / tussen Wijc te Duerstedē ende Culenburg / daer de Gelderssen een starck Blockhuys hadden doen oplaen / daer sy veel guaets upt deden / van rooven ende branden inden landen van Hollant / ende hebben dit blockhuys bestormt / vreesselijck daer op schietende / dat sy hen int eynde van noots wegen opgeben moesten / ende sy bonden daer veel ghebanghen op upt desen landen / ende sy braken terstondt dat Blockhuys af / ende slechtent nessens der aerden.

Inde Maendt van Augusto openbaerde een Comeet inder lucht / die sijnen opgane nam int noortoost / eñ ginck so om tot int noortwest / daer hy sijnen ondergane hadde / hebbende sijnen staert na 't Weste / eñ daer ginck een groote vierighe blamme van haer / die lanck ende vreet was / ende ginck meest opwaerts / ende duerde ontrent xviij. daghen.

Een kint schreyt in 's moeders lichaem.

Inde selve maendt ontrent midooften was in Hollandt / tusschen de Dorpen Beverwijck ende de Wijck opt Zee / een arm wijfken woonende / ende was opt upterste van kinde te baren / ende als den tijdt naekende was dat sy baren soude / de Vrucht die sy draghende was / heeft ontrent xiij. daghen langhe binnen sijnder moeder lichaem noch sijnde besloten / deerlicken ende jammerlijcken gelupt gegeven dan schreyen ende weenen / om 't welcke te hooren veel eerbare mannen ende vrouwen gekomen zijn / ende hebben dat ghecertificeert ende ghesepdt voor veel geleerde mannen / die daer seer supverlijck op ghescreven hebben / want nopt desghelijcx ghehoordt of gheschiet en was / prognosticerende groote tribulatie / commotie ende destructie der landen van Hollant / overmidts den beklagelijcken doot vanden mogenden ende jongen Prince Philips.

Hoe dat de doorluchtige Prince Philips Aertshertoghe van Oostenrijck, nieuwe ghekroont Koningh van Castilien, Leons ende Granaten, haestelijcken aflijvich worde.

DE Aertshertoge met sijnder Princesse in Spaengien zijnde / heeft hy over al gereyst daer hy wesen moste / ende heeft die plecken gevisiteert ende ontfanghen nae der ghewoonten ende costuymen vanden Landen / ende al wast dat Koning Fernant van Arragon sijn swagher hem Jaerlijcx presenteerde te geven de somme van vijf C. M. gouden ducaten / dat hy hier blijvē soude / ende niet in Spaenjen komen / so hadde de Aertshertoge nochtans alsulcken raet van jonge ende schadelicke Raedtslupden / dat hy met deser presentatien niet te vreden wesen woude / maer wilde selver in persoon in Spaengien wesen / ende daer sijnde zijn eenighe geschillen ende twisten opgheresen tusschen den Koningh van Arragon sijnen Swoer / ende hem / ter cause vander possessie ende regemente vande Landen / soo werdt tusschen hen beyden een tractaet van papse ghemaeckt / sonderlinghe wat elck hebben ende behouden soude / soo werdt de Aertshertoghe Philips toegheboeckt ende ghesclickt te wesen Koningh van Castilien / Leons ende Granaten / maer niet lange (eplacen) en leefde hy daer nae / en hy starf haestelijck inder outheyt van xxviij. Jaren / op eenen vrijdach / opten xxvj. dach van September / int Jaer van xvC. ende ses / inde stadt van Bourges in Castilien / ende begeerde datmen sijn herte voeren eñ begraven wilde tot Jerusalem int H. Landt / daer des ouden Hertoge Philips sijns overoude-baders herte mede begraven leydt / 't welck alsoo volbrocht werdt / ende sijn ingewant werdt gevoert tot Vrugghe in Vlaenderen / ende is int graf van sijnder moeder vrou Maria van Bourgoengien ghelepdt / hy werdt met grooter vroeffenissen ende weenender uytvaert begraven in een Carthuysers Klooster / genoemt Amerssloer / ligghende op eenen hooghen berch bupten Burghs / doe bleef sijn wijf de Koninginne bevrucht met eender dochter / daer sy moeder af worde. Als dese uptnemende vroede mare in dese landen quam / was daer onsprekelijcke groote vroesheyt / ende 't was al in roere datter was / want de Landen ende steden seer onrustich waren / midts den oorloge vande Ghelressen / maer hadde hy den raedt van sijne landen ende der meeste Edelen ende Heeren ghevolcht / hy soudet anders begonnen ende volepnt hebben / want hy grooten schat / goedt / clepnodien ende juweelen met hem genomen hadde / hy had alle sijne domeynen ende inkomende goeden belast ende becommert / ende dit meest door informatie van sijn wijf / ende dattet aldermeeste is / heeft sijn wijf alle de juweelen / clepnooden / tapsefferien groot ende klepn / de gouden ende silveren baten / zijn kostelijcke cappelle van zijn gouden ende silveren beelden / ende de famose Lelie ende Diamant metten naghel ons Heeren / ende 't Belaes van Vlaenderen / somma niet uptgesondert klepn noch groot / al te samen doen packen ende ghenomen / so dat tot gheenen plecken niet ghebleven en is / sy en hebet met haer in Spaengien ghevoert / daer alle de Landen op dat pas niet wel in te vreden en waren / hadden sijt ter goeder wijs konnen keeren / ende als sommighe segghen wouden / waren dese clepnooden ende juweelen gheestimeert voor xx. C. M. gulden / ende niet langhe nae des Koninex van Castilien doot / so zijn alle de Edelen ende hupsgesinnen wederom upt Spaengien in dese landen ghekomen / want sy niet seer by den Spaengiaerts bemindt en waren / soo dat by nae alle de kostelijcke juweelen ende clepnooden die de Hertoghe met hem ghevoert hadde / ende van sijnen ouders hem ghelaten waren / ghevrooft ende verlozen soude hebben ghevveest / en had ghedaen de Edele vrome jonghe heere Grave Ian van Nassouwen ende van Breda / die met grooter provisie ende neerstighepdt dat meest weder vracht in desen Landen.

Hoe datter weder een oorloghe opgheresen is tusschen Hertoghe Kaerle van Gelre ende dese Landen, ende hoe dat die van Namen de Francoysen ter neder getogen hebben ende Bodegraven verbrandt werdt.

INden Jare xvC. ende vij. zijn gesondē seshere Fransoysen vande Hertoginne van Bourbon / somē sepde in Gelrelant / met grooter macht te Kermonde / ende zijn van daer gereyst in Brabant / met de Hertog van Gelre te Tuernout / doende aldaer groote schaden met rooven ende brantschatten / nemende veel vrouwen gebanghen diese mede voerden / ende hielden tot dat haer rantsoen betaelt was / ende hebben niet langhe daer nae in September de stadt van Diest bevochten / meenende die te gerugghē met stormender hant / tvelc hem miste / want die van Diest van als wel versien waren / eñ van haren heere den Grave van Nassouwen te wel bewaert / waerom sy dā daer togē eñ verwoesten dagē / eñ belepdē daer na Thienē / 't welc sy vromen stormender hant / ende verlozen daer een edel Graef. Als sy nu dese stadt van Thienen de kercken / kloosteren ghespolieert hadden / doodende ende banghende veel lieden op S. Michiels dach int jaer voorsz / eñ voerden die tot Kermonde eñ elders / daer sy lange gebangen lagen / ruymden sy de stede / eñ een pegelit is weder geheert dā daer hy gekomen was. De Fransoysen repsende doorz lant van Ludick / zijn ghekomen int lant van Ardenne om na Vrancrijck te repsen met haren roof / ende vernachtende

Digitized by Google

tende tot S. Huybrecht, meenende aldaer hyp en sonder sorghe te zijn/ maecten goet chier ende gingen slapen/want sy moede gereyst waren/ 't welc verhoorende eenighe vrome Namuroosen / kool-graevers ende houthouders/tot ses hondert toe/zijn ghekomen inder nacht met haren Capiteyn Iohan Dispontijn, en hebben der Francoysen wake inghenomen/ ende d'andere die hen noch wolijck maecten ende sliepen/ verslagen/ verjaegt ende gevangen/datse veel Edelen vingé. Indien de verslagen Heeren gerantsoent geweest waren/ haer rantsoen soude meer hebben bedraghen dan die schade die sy den Brabanderen ghedaen hadden / van welcke victorie de Namuroosen voorschreven behalven den onsterffelijcken naem haerer vromichepdt verkreghen hebben eenen grooten roof van paerden/harnas/gout/silver/fluweel/syde/koppen/schalé ende veel ander kostelijckhepdt.

In dit selve Jaer op S. Augustijns abont verbranden de Geresse 't dorp van Bodegraven geleghen in Hollant.

Vanden pays van Camerick, ende van dat belegghe voort huys te Poroyen.

IN dit selve Jaer heeft Heere Ian van Egmont tot kosten vanden Hollanders ende den Bossemaers belegen dat starcke eñ welbesorghde huys te Porope/ daer Capiteyn ende bewaerder af was Sneeuwint, Maerschalc des lants van Gelre / ende was gelegé op de Maes/die den Cooplupdé geé klepn vpant en was/ welck huys de heer van Gelre ontsettede des sonnendaeghs na de hooghtijt van onser lieder Vrouwen geboorte: Ende onder andere saké wert int selve jaer getracteert te Camerick byden Ambassaten vandé Kepser Maximiliaen, ende vanden Koninghe van Vranckrijck/ende oot den Konint van Arragon een pays tusschen dese landen ende den Hertoge van Gelre ghesloten/dien niet lange en duerdé/ want Jonckheer Floris van Pselstepn/ by consent der Raden van mijnen Genabigen heere eenige lieden ontrent Bommel geseten/ gevangen ende gheschat hadde/ seggende dat sy Bourgoens waren / ende de heere van Gelre seyde dat sy Gelders waren/twelt hem de heer van Gelre seer aetoogh / concluderende daerom 't bestant van Camerick by de Bourgonsen gebraken te wesen / ende lepde lagen den koopliedé upt dese landen/ die te Francoort repsende waren/die hy by Ceulen vinck/ ende dedese te Gelder voeren/ die hy daer wreedelijck tracteerde. Eñ korts hier na int Jaer xv C. ende acht / ist huys te Poropen weder inde Meynaent beleghen gheweest van de Grave van Anholt / diet ten lesten naer vele kosten ende moepten tot synen wille in ghenaden ghenomen heeft / sonder xij. die hy daer hingh/ Sneeuwint doot slande/welcke Porope hy dede slechten ende af brekē/ so wel het huys als de walle. In desen tijden heeft de heere van Gelre belegen Harderwijc/ dat Bourgoens was / maer hy en bedreef niet: Dan daer is de vrome Vorst van Anholt mede getogen int leger voor Wesop dat de Gelderssen met het huys te Muyden in hadden/ in welcke belegghe ghekomen is/ ende was ghesonden vanden Koninghe van Vranckrijck / de Grave van Carpp/upt Lomberdpen / die hy tractaet den Kepser Maximiliaen die gesuit was als Momber ende voocht deser landen/weder leverde Wesop ende Muyden / na dat de Gelderssen van dat blockhuys te Amsterdam verdreven waren op S. Ians dagh geboorte An. hoorsept/ende heer Floris vande Geldersen te Muyerburg hercke geschoten/ ende veel Walen verslaghen waren/ daer de heere van Embry een Capiteyn af was.

Van vele vloeden ende van een groote sterfte.

IN t jaer xv C. ende acht/op S. Gallus abont / wasser een groote vloet in Hollant/Zeelant/Vriesiant ende Vlaenderen/waer door de Dijcken tot veel steden/ by de Stede van Medenblick/ by Werverschoef / tusschen Medenblick ende Enchuysen door braken te Schaerdam/by de stede van Hoorn/te Schaghen / tot Sparendam/tusschen Muyden ende Amsterdam: in de stede van Enchuysen was het water soo hooge dat men met schupten vol beesten gheladen varen mochte door de kerck. Int jaer van negben nabolghende wasser weder een groote vloet / dat de nieuwen ghemaeckten dijck te Schaerdam weder in brach / alsoo datter negen kloecke mannen verdroncken. Ende daer na op Sinte Cosmas abont wasser noch een groote vloet in Hollant ende ander Landé/ met schade van volc ende beesten die daer verdroncken vant soute water / dat twee winteren upt ende inne liep/ verdrijvende de leege landeren van hare haertsteden/doodende veel beesten/ende dede veel Oestboomen uptgaen. Behalven dese was onder den Menschen een groote sterfte / bysonder in dry steden van Hollant/als Haerlem/Leyden/Monickendam. In dit selve Jaer was de moghende Keyser Maximiliaen voor de Stadt van Padume / daer de vrome heer Ian van Wassenaer opten eersten dagh vant beleg door syn wange gheschoten wert/ende vrou Margriete Moepe vanden Jonghen Hertoghe Karel nam 't regiment vande Landen by toedoen vanden Keyser/die met d'oorloge voor Padume gheoccupeert was.

Van dat Lubicse oorloge ende hoe Oldenzeel ingenomen ende wederomme gewonnē wert, met het belegge voor Yselsteyn, eñ meer ander geschiedeniſſe der Jaren 1510. ende 1511.

ANno xv C. ende x. was oorloge tusschen den Koninc van Denemarcken ende de stede van Lubic/ Wismar/ Rostock/ &c. so hebben die van Lubic spiesen gesonden in Hollant/ Zeelant eñ Vriesiant / waer mede sy den schipperen der selver Landen verboden in Denemarcken niet te komen/twelc geweest soude hebben tot groot achterdeel der selver Landen / ende hen geensins en stont te doen/waerom hebben de Lubicsschen met haren adherenten sonder te diffideren bij. groote schepen ghenomen voor Grijpeswol / iij. vaē Hoorn/ij. van Enchuysen/ij. upt Waterlant / waerom de steden van Amsterdam/Hoorn/Enchuysē / Edam/ Monickendam vier Oorloch-schepen sonden totten Koninch voornoemt/o m daer mede haer schepen geveplight te worden. Als nu de Hollantsche vloot reede was/zijn de Lubicsen met haer adherenten daer onder gekomen / ende hebbense verjaeght so Hollanders/ Vriesen en Kampers/maer hadden de Denen willigh gheweest sy souden met de iij. Hollantse Oorloghsschepen den Lubicksen groote schade gedaen hebben/ maer de Denen en wilden niet / so zijn sy des anderen daghes daer na met Coopvaerders weder t'huys waert gheseylt. Int nabolghende Jaer van xv C. elf zijn de Lubicsen metter Hollanderen gheroosde schepen/nae datter een bestant gemaeckt was/in Vlaenderen ende Zeelant gekomen/welcke schepen de Hollanderen metten water-rechte aenspraken/ ende wonnense weder.

Int jaer xv C. ende xj. heeftet mede believt den Heere van Gelre synre vrienden ende nagebueren / de oversticktse willen belasten / meenende inne te nemen de stadt van Campen met knechten die upt Denemerckē gekomen waren/ende van hen aengenomen die te Gheelmuyden lagen/ ontrent 2. M. vanden welcken de Overste gereyst zijn by den heere van Gelre / om artelrie ende ander instrumenten van oorloghen / ende zijn ghekomen te Ens / ende worden aldaer van een Camperman verspiet / die te Campen verbootschapte dat hy schepen vol spiesen ende ander instrumenten ghesien hadde / waerom de Campers uptghereyst zijn ende vingen den oversten van dié met xl. ander knechten. De Heere van Gelre heeft dit seer qualijck ghenomen / ende repsde met dat volck ende meer andere sommige repsigers voor Deventer / om die te verrasschen en haer goet te benemen/ dwelc hy niet en mocht volbrengen om der burgeren kloeckhept/ende ses hondert studenten die dat beletten: Dan daer repsde die

Heere

heere van Gelre ende van Diepmum/Goer eñ Oldē-zeel/ dwelck Biſſchop Frederick van Baden metten Overſtichte niet en ſtont te lijden/ waeromme dat de biſſchop voorſz Diepmum ende Goer vanden Gelreſſen/weder ſtormenderhant ingenomen heeft/ende dede daer na veel ſchaden int Graefſchap van Zutphē met roovē eñ brandē/ deſgelijckē inde Velue/ ende van ooc daer na opten Mey-dagh ſtormenderhant Verwold/ dwelc toebehoorde de heere van Gelre/ eñ is van daer gerepſt voor Oldenſeel/ hebbende den heere van Yſelſteyn tot Ritmeeſter/ dat hem op ghegheven wert/ na dat hy daer veel dooden hadde gehadt ende van oock daer na 't huys te Reppel/ dat hy verbrande/ ende zijn van daer ghetogen door 't Graefſchap van Zutphen tot Deventer over de brugghe/ende wonnen Nieuwe-kerc/ende branden de geheele Velue datter gebleven was. Na deſen is een tractaet gemaeckt ontrent Martini int jaer voorſept.xv.C.ende xj.

Int ſelve Jaer ſeyden dat die van Utrecht die hare heere noch den Overijſelſchen int beleg voor Oldenzeel geen bystant en deden tegen dē heere van Gelre/&c. dat ſy ſubtijlijcken overlepden eenige manieren/ want ſijt met kracht niet doen en mochten/ met den welcken ſy liſtelijck met ſchouwen vol volcx ende met turf overgedect/Yſelſteyn ſouden betrachtighen/ dat nochtans gheen effect en ſorteerde/ welcke injurien heer Floris aen hem ende ſijne ſtede verſocht/ ſeer ter herten nemende/ende is getogen met ſommige knechten voor Utrecht/ ſtichtende brant op S. Ponciaens dagh. Die van Utrecht waren noch in meeninge Yſelſteyn te beleggen/ maeckten op de Vaert een blockhuys. Hoyts hier na wert Bommel weder Gelders. In deſen tijden deſtrueerdē die van Utrecht Nieuroe/ ende bingen Willem Turck. In dit jaer togen die van Utrecht upt met den Heere van Gelre op dē Paeſchavont om Yſelſteyn te beleggen/ ende zijn van daer van den Heer van Yſelſteyn met ſijnen hulperen die Heeren vander Oorden ende andere verjaeght/ nae dat ſijt ontrent drie maenden belegen hadden/ende ſijn ghewecken binnen Montfoorde/tſanderdaeghs toogh de heere van Gelder mettē ſijnē/de ſommige binnē Utrecht/ eñ d'ander in de voorſteden na dat die van Utrecht hē weder gecolligeert hadden/lepden ſy te Jutphaes xbij. C.knechten/ van deſen xbij. C. is de Heere van Gelre met vier vaentgens knechten gerepſt ende betrachten tleege huys te Beeſt/ ende verſloegen Cornelis Pieck met ſijne geſellen/eñ zijn van daer getogē in haer leger tot Jutphaes. De heere van Yſelſteyn is gekomē met de Heere van Waſſenaer met C C. paerden ende ſes C. voetknechten/ende hebben die van Jutphaes veel gevangen/geſlagen ende verdroncken tot Utrecht aen de poorten/ van deſen oorloge is gemaeckt ende geſloten een pays/ ende voor dat tractaet leverde Philips van Zenneren den Heere van Gelre t'huys te Hattem.

Byvoegſel. [Int jaer xv.C.ende xij.verbrande binnen Doordrecht der Auguſtijner Monicken klooſter/ met de kercke/van haer eygen dyer/ ende wiert hoyts daer aen weder opgebout. Het oude werck hadde gheſtaen tzedert ontrent den Jare 1325.]

Hoe dat die Gelreſſen wonnen t'blockhuys te Tuyl, ende verſloegen veel Boſſenaers, ende hoe heere Floris van Yſſelſteyn wan den Roodētoorn, Peerſic, ende hoe de Heere van Waſſenaer gevanghen wert int Iaer van dertienen.

Int Jaer van twaelve toghen Gelderſen upt Woerichom overt ijs te Herdicxbelt/ ontrent S. Ponciaen, eñ verſloegē veel volcx/eñ verbranden veel doorpen. Opt Lichtmis avont wonnen de Ghelderſſen daer de Grave van Herberen overſte af was/'t blockhuys te Tuyl inden morgenſtont. Op den ſelven dagh zijn die van ſHertogenboſſe gekomen/ brandende ende roobende in de Bommelſche Waert/ daer teghen is gekomen de voorſeyde Grave van Herbere/ met Michiel van Voemeren/eñ ſloegē eñ bingender ſeer veel/ vande Boſſenaers/ die willende haer leet wreken zijn getogen voor Bommel/ daer ſy niet veel en bedreven. Hier na repſde heere Floris int lant van Ghelre met een hoop knechten ende wepnich rupteren/eñ wonnen gewelderlic den Rooden-toorn/ ende deſtrueerden die/ ende ſloegent al doot datter op was/deſgelijcken deden ſy Peerſic ende daer na voor Hoemen/ dat hy in genaden nam ende deſtrueerdet. Binnen x. dagen daer na ſo wert Tiel weder Gelders/ eñ Bodegraven verbrant. Int eynde van dit Jaer quamen de Ghelderſſen voor Amſterdam met elf C. man/ eñ branden de ſchepen eñ deden groote ſchade/trecken de de eene helft op de Bilt/ d'ander helft bleef int Klooſter ten Carthuyſerē buyten Utrecht. De Heere van Waſſenaer dit verhoorende/verſaemde ſeliere Hooftluyden/ als Caſper van Olm/Hans Bec, jonghe Ian van Delft ende Ian vander Eer/hebbende tſamen vier hondert knechten/ ende verdreef de Gelderſſen upt dat Carthuyſer Clooſter voorſz opten heyligben Kerſavont inden avont-ſtont/ ende bleef daer ſelver inde Kerſnacht. Deſe verjaechde Gelderſſen verſaemden hem met de ander helft die op de Bilt lagen/ende andere hulperen/eñ quamen opten heyligen Kerſdag ſmorgens/eñ bingen den Heere van Waſſenaer met veel vanden ſijnen. In dit ſelve Jaer viel S. Pieters tooghe tot Leyden om/ hebbende inde hoochte eenendertichſte halve roede/ende viel af negen roeden/opten vijfſten dagh in maerte/Anno als bovē. Daer na int Jaer van dertienen ſtichten de Gelderſchen brandt voor Schoonhoven/ Ian van Delft dit ſiende/ heeft hē hier tegen ter weer gheſet/ al was hy in minder getale dan ſy/ ſo wert hy van dien verſlaghen. In dit jaer warender oock verſchepden opinien onder de ſteden eñ Edelen des lants van Hollant/ofmen met den Gelderſſen van pays oft beſtant tracteren ſoude of niet/ten laetſten is by mijn ghenadighe Vrou Margriet Dochtaerſe van Sabopen/macht hebbende van den Keyſer eñ Koninc Kaerle, eñ Doctoor Willem vā Langen/ gheliicke macht hebbende vanden Heer van Gelre/een beſtant gemaect van vier Jaren/ ingaende na die publicatie van dien op ſint Louweris dagh/Anno voorſept/ ende uptgaende Laurenci int Jaer xbij. met punten ende artículen int beſtant verklaert. Ter-wijl datmen over dit beſtant tracterende was liepen de Ghelderſſeu op S. Iacobs dagh de Doortſche Waert upt tot Alblas eñ Alblasſerdam/ende bingē veel mannen/ende nanen eenen grooten roof.

Vanden Brant tot Monickendam, ende watervloet in Hollant.

Int jaer xvC.xv. verbranden Monickendam vol na geheel van haer ſelfs dyer/ des Donderdaeghs na Pinxter/ſonder de Kercke met dat Vrouwen Kloo-ſter ende huyſen daer ontrent.

Int ſelve Jaer op S. Ieronimus dagh is in Hollant een groote vloet/geweeſt/die veel ſchaden dede/ byſonder te Sparendam/ daer veel huyſen af bloepden/ende verdrencte een vrouwe inde krame met haer kint. Te Enchuyſen ſpoelden veel huyſen af/ met de bolwerc-ken. Te Hoorn by de weſterpoort liep een groot Gat inden dijck.

Hoe dat Heer Floris van Yſelſteyn wert van wegen de Prince van Spaengien, gehult voor een erfheer van Vrieſlant te Leeuwaerden.

Int Jaer xvC. ende xv. in Junio wert heere Floris van Yſelſteyn tot Leewaerden gehult van weghen de Prince van Spaengien voor een erfheer/ eñ men wierp gouden añ ſilveren gelt onder tvolck/in gedenc-teniſſe dat de rebelligbe Vriesen des eedts ghedencken ſouden/ deſghelijck geſchiede oock te Franicken/ ende de Regbenten van weghen de Voyſt van Waſſen reſig-neerden de blockhuyſen/ende gaven dat lant in handen de Heer van Yſelſteyn/ als Stadthouder des Prins. Des jaers daer aen/Anno xbj. den xiij. dagh in Mey voer diē Heer van Yſelſteyn van Enchuyſen met veel hope eñ andere ſchepen/beſet met twee duyſent knech-ten/voor Woerum op de ree/ ende van aldaer met ge-welt de Schoutſchebarck/de Hullick/ ende ander oor-logh

logh schepen / de gehangen werden tot Enchuysen gevoert ende daer gehangen/want men hielt se voor Zeeroovers/ende hyande dat hy niet met hem mocht voeren. Lubbert Turck wert ontden 27. May geschict van wegen den heer van Wesstein als overste hooftman der Koninck. Majest. van Spaengie/met 1000. knechten tot Bolswaert / om daer de rebelle Vriesen te verschrijven/dat sy souden komen/ende doen den Koninck een behoorlijcken eedt / ende betalen de verschenen domynuen die sy den Koning schuldigh waren / waer op die van Bolswert antwoorden dat sy lustig wouden komen:ende dersamede in dry dagen de Wout-vriesen niet meer andere/ende 2000. knechten/daer de Grave van Swartsenburg overste af was/ende quamen also voor Bolswaert / also dat Lubbert Turck weerck nae Harlingen/ende de Grave met de Vriesen toghen voor dat blauwe huysken dat heer Ottinge hoorde/ daer de Bourgonschen op waren/ende wouwen dat/ trecktende metter daet voor Leeuwerden / dat sy belepden / ende sweghen oock een Leger op tot Mouniekehap.

Kaerle de xxxv. Grave. XLIII. Iaren geregeert.

KAERLE, diemen den vijfde hiet van dien name / int aensien van 't Roomsch Keyserdom: den derde int aensien haut Hertogdom van Brabant/&c. ende de tweede int aensien van 't Graefschap van Hollant ende Zeelant/ was ouste Sone van Koning Philips van Kastilien/ Hertoge van Oostenrijck/ ende Vrouwe Iohanna van Spaengien: dese is voor alle sijne Landen / ende in Hollant / gehult voor een Erfheer / int Jaer ons Heeren M. cccccc. xv. wesende Prince van Castilien/ van Leon/van Granade/van Arragon/van Navarre van beyde Sicilien / van Jerusalem / van Valence/ van Majorke/van Sardeyne/van Corsica/&c. Aertshertoghe van Oostenrijck / Hertoghe van Bourgongien/van Lutzenburgh / van Brabant / van Stiene/van Crayn/van Carnole / van Limburgh / van Lutzenburgh ende van Gelre: Grave van Vlaenderen/ van Habsburgh/ van Tyrol/ van Artoys / van Bourgongien ende van Henegouwen/Lantgrave van Elzaten/ Prince van Swave / Marchgrave van Burgau ende des heyligen Rijcx/van Hollandt / van Zeelandt/ van Phirt/van Kyburgh/ van Namen ende van Zutphe: Heere van Vriesland / van Salins ende van Mechelé. Terwijlen dat dese moghende Prince inden Haghe was om in Hollant ghehult te werden / quamen onder andere Ambassaten de Grave van Benderaume/ de Bisschop van Parijs / met grooten staet / van wegen den Koning van Vranckrijck / ende sloten een hylic tusschen de Prince van Castilie ende des Koninex Lodewijcx jonghe dochter. Op die selve tijt was inden Haghe de Aertsbisschop van Dyonten met vele Edele mannen ende grooten staet gesonden vanden Koninc van Denemarcken/ voor wegen/ Sweden / Wenden ende Gotlant/met schoone kostelijcke schepē/ om met grooter staet te halen de tweede Suster des Koninex van Castilien tot een Wijf den Koninch van Denemarcken voorsept.

In desen tijden is seer gearbeyt om verpondinge der landen ende steden/ die verkreghen wert.

Op den xv. Junij An. xv. C. xvj. besvoor de Ko. Ma. zijn onderdanen van Leydē/nemende behoorlijcken eed vanden selfden. Nu in dese sijne Erf Nederlanden ghehult ende aenghenomen zijnde/ heeft hy in de Jare voorsz ghehouden de Feeste vanden Gulden Vlies tot Brussel/den 26. Octob. die met groote triumphe gheeyndicht is.

Op de selve tijt/so heeft de Ko. Majest. door zijn Doorstelijcke genade Princelijcke auctoriteyt / liberaliteyt ende gracie/geaboleert ende te niete gedaen by monde van sijnen hoog-geleerden Vresident vā Hollant heer Niclaes Everhardi van Grijpskercke/alsulcken proces als ongedecideert hing tusschē den Procureur generael van wegen myn genadige heer ter eener sijden/eñ den ingesetenen van Leyden ter andere/geresen ter cause van een commocie datter geschiet was opten ommeganck dagh/int Jaer M. vijf houdert ende dertien.

Noch vā dat Vriesche oorloge, ende hoe de Gelderschē Vriesen groote schaden deden te Medenblick, Alckmaer, Asperen ende in veel dorpen in Hollant.

IN de maent van August. starf opde hoeve Grave Ian van Egmont/die ontrent Lxxx. jaren out was/na dat hy dat Stadhouderschap van Hollant ontrent xxxij. Jaren met grooter eeren gheregeert hadde/Anno xv. C. xlj.

Op onser liever Vrouwen Hemelvaerts avont/ int selve jaer / quamen tot Harlingen in Vriesland meer dan C. schepen/ daer in was heer Floris van Wesstein als Stadhouder in Vriesland / de Graef van Nassouwē/de Marcgrave van Brandenburg Graef Felix met 2. M. knechten/ heer Philips van Wassenaer/de heer van Walen/de heer van Hoytgeen / de Joncker van Hevenbergen/de heer van Pletteren/de heer van Castel ende veel meer ander Heeren ende Edelē uyt Spaengien/met meer dan M. Spaenjaerts. Daer waren ooc veel Walen eñ repsige paerden. Twelcke de Vriesen hoorende die voor Leeuwerden lagen/waken op/ende togen al tsamen in Bolswert ende Sneec. De Heeren togen metten hoop voor Bolswert/maer en mochtent hen niet af gewinnē so dat syt lieten staen/ende verbranden 't Lant rontom Bolswaert ende Sneeck al af / datten Swarten hoop hadden gelaten. Lubbert Turck van Dockum/ende van den Ghelderschē knechten dry baentjens / ende vinckier vele. De heer van Wesstein dede Dockum besetten/ende maeckte een blockhuys.

De Gelderschen wonnen Nieuwoort teghens over Schoonhoven op sint Ians dagh decollatio / sonder te ontseg-

Digitized by Google

onseggen/ waer teghen hem de Grave van Hassouwen met de Hollanders stare hebben gemaect/ eñ weder in gekreghen binnen xiij. dagen met xvij. gevangen/vanden welcken worden x. gehangen/ eñ bij. onthooft inden Haghe: want de heere van Ghelre niet bekent en woude staen/dat Nieupoort van sijnent wegen was in ghenomen.

Op S. Matheus dach quam de selve Heere van Yselstepn met de ander heeré/eñ met heur knechté t'scheep voor Geesterlant aen Clist/ende als sy soo na quamen datment mocht grondé/ tradé de Heeré met de knechten int water tot de middel/ makende heur slachoorde. De Vriesen lagen ontrent bijf hondert opt lant/ ende hadden haer schoenen eñ neerchosen upt gedaen/eñ vielé tot de Bourgonsen aen/recht oft spse int water hadden willen slaen eer sy al by een waren/maer so geringe als de Bourgonsen heur spiesen soncken/ ende begeerden mettè Vriesen te slaé/so gavé sy de vlucht. De Heeren Yselstepn/Graef Felix, Wassenaer/ Walepn Sevenbergen/Pieterè en Castel stondé alle int voorste glit. Van daer upt het water toghen de Heeren met de knechten in Staberé. Korts daer na schieder een tocht voor sloten/daer niet en wert bedreven. De Wolden noch Geesterlant en wouden niet verdingen noch den Koning sweerè/ waeromme Geesterlant al af gebrant wert. Int begin van October quam in Worcum Ianken Douman eñ lange Pier, met twee baentkens knechten eñ veel Vriesen/schrijvende aen die van Hindelopen ende Molkpueren eñ ander dorpen/ dat sy souden komen by heur verdinck/ want sy hen onder de Bourgonsen gegeven hadden/ oft sy woudense branden. De heere van Yselstepn met Graef Felicx togen na Worrichom aen de eene sijde/ de Heere van Koxgeen quam met eenen groote hoop knechté van Haerlingen aen de ander sijde: De Vriesen dit siende/ vlodden na heur schepen so seer/ datter een diept vol volcks soncke/ende daer verdroncken veel menschen/ende daer worden der boven lxx. gevangen ende geslagen. Ontrent alder Heyligen vooght de Heer van Yselstepn met Graef Felicx naer de Lemmer/daer Michiel Creurs Hooftman lach met een baentkè knechté/doende groote schade op die met haer sepnschepen: soo geringe als sy de Bourgonsen sagen komen/togen sy binnen Sloten. De Heere van Yselstepn sloegh daer een legher op om die van Sloten te benauwen. Op S. Stevens dagh Anno xvij. wast so grooten stormm ende vloet dat gheen Vriese sulcx beleeft en hadden / dat de heeré eñ knechten alle saten tot opten derden dagh op hop-mijten eñ balché. Corts daer na was noch een vloet. In Januario waren de knechten tot Bolswert ten achteren aen de Heer van Gelre/ ende men woudense niet betalen so dat de knechten van Bolswaert met de Heer van Yselstepn handelden eñ overquamé/ dat de Heer van Yselstepn de knechten betaelde / eñ sy gaven hem Bolswert op/eñ togender upt. De Heere van Yselstepn toog ontrent S. Agniet met de Grabe van Emdé met stormladderen ende bruggen tot Cabor int Regulierz Cloosster voor Sneec. De knechten van Staberen eñ Hindelopen quamen inder Vlist: Casper van Wim sloegh mede een leger voor Sneec aen de Woutsijde met vier baentkens knechten. De Heeren begheerden van de knechten eñ gewelbige stormm/ eñ gaven Sneec te vper eñ swaerde/ dat de knechten niet af en sloegen alst mogelick waer om doen/eñ 't wert besien/ maer twas opt ps ende seer gevrosen. Die van Sneec hadden seer geyst datmé geen raet en konde vindé daer over te brugge/eñ elc tooch weder in sijn leger: De heere van Yselstepn toogh na Leeuwerdé met de Graef van Emden. Den x. Februario Anno xvij. toogh Graef Felix met Casper van Wim/Bartel van Twol / Pieter van Lutsenburg/ eñ noch eé Hooftman over de syder zee met heur knechté van Vollenhoef/ totter Elburg ende so na Spekerch/ slaende daer heur leger / want sy seer moede waren. Tsanderdaegs togen sy voor thoochpoos Hulkenstepn om de oorlochschepen te vranden die daer lagen/dat also geschiede / eñ tgelucte dattet blockhuys gewonnen wert / eñ Werner Spiegel met de knechten worden gevangen. Inden tooch wordé gheset een tonne krupts oft meer/eñ dat wordé aengesteken/ ende dé tooch die seer start was / berste tot veel steden van onder tot boven. De drp Hooftlieden van mijn Heer van Yselstepn als Casper, Pieter ende Bartel schepde hen bant vierde baentjen dat weder in Vriesland repsde/ ende quamen in Hollant om hen betalinge te borderé/ want sy manende waren bijf maendé solts/eñ worden tot Stoic betaelt ontrent der Goude: Van daer zijn sy getogen aen gene sijde vander Goude/ ende daer namé oorloff vande knechten Casper van Wim / Recalf Bartel van Twol/Nijc van Os/want sy inde Bourgonse landen niet gaerden en wouden: by desé knechten bleef Pieter van Lutsenburgh/eñ maecte tot hem 2. Hooftlieden/ als Aelbert vanden Bosch eñ Hans Franck, eñ repsden int lant van Montfoort/eñ van daer int sticht van Utrecht/ daer sy van xvij. C. starcker worden dan drp M. en half/ Ende want nu den hoop van de knechten dagelicx meerder wordé/ so wast noot dat sy meer hooftlieden hadden/eñ maecter noch drp die nochtans niet present eñ waren/als Recalf, Dacsteyn ende Balthasar van Utrecht/trecklende upt het stichtende 't lant van Vianen/eñ scheepten by Cuplenburch over / ende van daer over de Maese/ende toghen na de lange straet inde Meperie vanden Bossche tot voor Oosterwijck/ daer sy gemeynlick hielden/ende de Keyser begeerde upten hoop xij. C. knechten/tweick sy wepgerden/ende wouden by een blijven./ ende repsden van daer int lant van Ludick/ende presenteerden haren dienst aenden Bisschop. De Bisschop die haerder niet en behoefden/ dede hen grooten af breuck: ende sant sekere ghedeputeerde tot de knechten datse upt sijn lant souden / oft hy woude hem daer anders in versien/ende de knechté beloofden binnen drp dagen upt de landen te repsen eñ quamen van daer inde landé van Hoorn eñ Kessel: inden welckè trecklende eñ gaerdende dé hoop tot bij. M starck is geworden. Terwijlen dat dese knechten gaerdende hier en daer repsde / schickten sy aen veel eñ verschepden heeré/presenterende haré dienst/ eñ bysonder aen den Keyser Maximiliaen, Koning Kaerl van Arragon/ende den Koninc van Engelant. Terwijlen dat dese knechté lagé int lant van Kessel sijn gekomé Ambassaté vandé heeré van Gelre/ eñ presenteerdé/indiéé henlieden beliefde hé te dienè/ hy woude hé gebé spiesse/ krupt en geschut/ drp roobertje/ eñ een Hoorns guldé elc op de hant/eñ woerense in een lant daer sy al rijck souden wordé/eñ datmense met de brantschattinge betalen soude. Waer op de knechten antwoorden Ia, met voorwaerden/dat de voorsz Ambassaten aenden heere van Gelre verwerven soudé / den lantsaté eñ dé genen die tegens hem misdaen hadden/die daer veel waren/ abolicie van haer misdadé/eñ daer beschept af brengé. Binnen vier dagen daer na / zijn de selve Ambassaten by de knechten voorsz gekomen int lant van Kupck by Santbeet/eñ brochté abolicie van al haer misdadé/eñ namé de knechten aé/eñ beschepdense voor Devenier. By desen hoop waré sommige knechten die niet Gelders en woudé worde eñ togen met hé xij. C. daer van met haer Hooftlieden/als Recalf Dacsteyn eñ Pieter van Lutsenburg/tot na de Meperie vandé Bosch / eñ schictè Recalf Ambassaet aen die vandé Bosch/eñ gaf hen te kennen/ dat dé grootè hoop was gevordé Gelders/eñ dattet geloofsit was datter op de Bourgonsé soude gedyen/begeerde daer om van wegé der knechté datse henliedé dienst soudé toeseggen. Waer op de Heeren vanden Bossche antwoorden/ dat de knechten hen pijné soudé van daer te trecken / oft sy wouden hé vier heeren vander Oorden repsich tuygh toe sende/die van daer soudé verjagen eñ slaé. So geringe als de knechten dat antwoort hoorden / werden sy al tsamen mede Gelders/uptgesept sommige ontrent C. die niet Gelders en wouden werden. De drp Hooftlieden voorsz als Recalf, Dacsteyn eñ Pieter onthieldé hen binné dé Bosch. Korts daer na schicte de Grabe van Hassouwé aen Recalf bodé dat hy sonder vertrec in alle plecken

ken om knechten soude schrijven/ ende beschepden die op Alphen by Leyden/ende want de knechten van Alphen geen beschept en kregen/togen sy inden Oostsche waert/eñ worden te Abcou beschepden/eñ werden gemonstert twee vaentjens voor ende twee na/ upt welcke vier vaentjens 900. knechten gemonstert werden/ die Tingnagel aen nam/ ende repsder mede in Denemarcken. Van dese vier vaentjens werter een gheschickt te Wtdam/d'ander te Monnikendam/ het derde te Edam/het vierde te Hoorn.

Int Jaer 1517. den 25. Junij/ tsavonts naer tien uren/hebben de Geldersche met de Oost-vriesen Alcmaer overvallen/ghewonnen ende acht daghen langh gheplondert: daer na vertreckende/ verbranden sy Ritsevoor/de Wintmeulen ende Nieupoort.

Ontrent het eynde van Junius/ is de Kon. Maje. van Castilien Koninc Kaerle, te Middelburg in Walcheren gekomen/om metten eersten wint na Spaengien te zeylen/ ende is daer blijven liggen by ghebreck van winde tot den 12. Augusti 1517.

Hierenbinnen zijn dese Geldersche knechten ghetogen tot voor Deventer/ende aldaer is by hen gekomen de heer van Gelder/ ende heeft hen elcx eenen Hoorns gulden gegeven/ende heeft se voorts gesonden in Vriesland/om Dockum te beleggen/ dat sy na veel arbeyts wonné/repsende van daer tot inde Lemmer/ ende zijn also voort gekomen in Hollant by Medenblic/ welcke stede sy stormenderhant wonnen/ niet teghenstaende dat sy een vaentjen van Graef Felix knechten in hadden/pilgeerdent ende stalent aen vrant. Ende zijn van daer gerepst tot Alcmaer/ roovende/ vrandende/ende pilgerende/als voorzen gesept is/ datse so vele kostelijcheyts van gout/zilver/ cleynodyen/zijde eñ laken hadden/ dat Tin ende bedden by haer geen ware en was/ ende dat sy den roof nergens en wisten te vrengen. So zijn sy upt Alcmaer ghetogen/ende vranden het Voorp te Egmont met het Slot. De Heeren vanden Rade van Hollant dit verhoorende/deden uytbieden de Leenmannen/ende voort den vierden man upt alle steden/ eñ alle de Lantlieden/om te komen des sanderdaeghs daer na binnen Haerlem/ by den Heere van Pselsteyn ofte sijne gedeputeerden/ om sulcx te doen als hen bevolen soude werden. De Leen-mannen metten burgeren van alle steden ende Lantlieden zijn tot Haerlem ghekomen/om met de knechten (die ontrent vijfthien hondert sterc waren/ daer hooftlieden af waren Lubbert eñ Willem Turc, Pieter van Aldenboreck/Casper van Wlm/Dacsteyn eñ Pieter van Lutzenburgh) met het repsigh getuygh/ de vpanden te slaen/ of ten minsten meerder schade te verhoeden. De Gheldersche zijn (na dat sy in Alcmaer acht dagen hadden gelegen) met haren roof ende ghevanghen ghetogen nade Beverwijck dat sy vranden/ ende voort tot Spaerendam dat sy mede aen vrant staken/ende repsden so voort nae 't blockhuys dat ontrent het Hert stont/ twelc sy wonnen/ende passeerden so voort door de Venen/ vranden de ende veel schaden doende tot int stichtvan Vtrecht/ ende togen van daer/ ende scheepten by Cuylenvorgh over de Lecke/ eñ schicten ontrent 150. knechten om Nieupoort af te vranden eñ Tangeraet. Ende d'ander vromen Asperen by Gorcum stormenderhant/na dat sy d'zymael daer af geslagen warē/ ende ontrent 1500. knechten verlozen hadden/ met hulp van Dirck van Haesten. Die van Bommel quamen/ende bestormde die stede aen d'ander zijde/ ende knockten eene groote moort/ende doodē veel mannen ende vrouwen/ so wel geestelijc als waerlijck. Van dese Gheldersche knechten waren overste Veldt-hooftlieden/ Goltsteyn ende Selhalch, ende Hooftlieden Aelbert vanden Bosch/ Wilkē, Vries Hans van Calmis/ Hans van Vzupssel/ Balthazar van Tricht/Snoerwang met noch meer andere.

De Grave van Nassouwen Stadhouder van Hollant/met de heeren van Pselsteyn ende Wassenaer/ eñ meer ander Heeren ende knechten zijn ghetogen voor Asperen/ende maecktē aldaer een Legher. Ende de Provoost Recalf, heefter acht Gheldersche knechten gehangen ende onthalst/die daer gekomen waren om 't legher te verspien. De sprake ginch door het landt/ dat de Heere van Gheldet hem dese Oorloghe niet en creunde/maer wat daer af zy/bevele ick God.

Ontrent den vijfden Augusti daer aen volghende/ zijn dese voorsz knechten upt Asperen gescheyden/ na dat sijt met sommige Gheldersche lantlieden/ burgheren ende knechten beset hadden/want sijt van jonghers daer niet langher onthouden en mochten/ ghemerckt dat de Bourgonsche Kupteren ende knechten beletten dat hen geen victaelgie komen en mochte/ende zijn getogen door 't stichtvan Vtrecht/ ontrent Amersfoort inde Venen. De Bourgonschen dit vernemende/ zijn hem na ghetogen/ soo wel met het repsigh tuygh als met de knechten/ om ten alder eersten dat het passen souden/met henlieden te slaen.

De Heere van Fletteren/ met de steden van Amstelredam/ Hoorn ende ander Waterlandtsche steden/ verduchtende datter eenighe schepen souden moghen komen upt Vriesland ofte van elders/ om daer mede dese knechten met schepen upt den Lande te voeren/ hebben op S. Louweris avont doen publiceren Vrije roverije/ende sijn metter macht opt water ghetogen/ ende hebben veel schepen te Bonscoten verbrandt/ende zijn voort na Vriesland ghetogen.

Daer nae werden de Gheldersche-Vriesen so vervolght vanden Bourgonschen/ vanden Cleefschen eñ Gulickschen/ so dat tusschen de steden van Berc ende Venlo/ende op ander plaetsen/ den meesten hoop verslaghen bleef.

Hoe de Gelderſche ſeer geplaegt werden door roof ende vrant, ende hoe de Hertoge van Gelder belegert werde binnen Arnhem, ende van't beſtant dat daer uyt rijſt.

DE vrije roverije/ ende t'verbolgh vande Bourgonsche dat sy deden aende Gheldersche/ en heeft niet min quaets in Gelderlant gedaē/als de Gheldersche in Vriesland hadden komen te wege vrengen: Want de Gheldersche zijn also benaudt ghevoorden door dat selve/dat oock de stadt van Arnhem/daer op die selve tijt de Hertoghe van Gelder persoonlijck binnen was/ vanden Bourgonschen seer strenghe belegert werde/so dat sy dat volc niet lange en souden hebben konnen teghen houden/ ten ware gheweest dat de Koning van Vranckrijck met haer onderlinge een bestant te wegsse ghevrocht hadde/ welck bestandt soude dueren den tijdt van ses maenden. Van welcken Bestande de principaelste stucken waren: Dat de Bourgonsche terstont en sonder vertrech souden vande belegerlinge optrecken: Ten anderen dat oock aen dander sijde de Hertoghe van Gheldet sonde assistant doen van Vriesland/ende dat sy (duerende het bestant) de in-woonders van Vriesslandt soude induceren tot de ghehoorsaemheydt ende onderdanigheydt vande Ko. Majest. van Spaenjen/ Grave van Hollant/ &c. Desse onderhandelinghe is in Augusto toeghegaen/ ende voorde dit bestant over al den xxj. van September in Vriesslandt ghepubliceert/ int jaer M. D. xvij. onder welck bestant alle oorloge te water ende te lande moeste ophouden. De articulen waren in vijf principale stucken vervatet/ die wy hier na stellen sullen. Dan eerst sal de leser weten/ dat in dese Vredehandelingh beyde de partijen/te weten/ de Hertoghe van Gheldet ende Karel den nieuwen Koninch van Spaengien/ Grave van Hollandt &c. hare sake hadden ghestelt in handen ende uytsprake vande Co. Maj. van Vranckrijck/ de welcke tot dien eynde sijne Legaten in Vraband ghesonden hadde/ om 't gheschil dat tusschen hen beyden was (Vriesslandt aengaende) te vereenighen. Soo zijn dan beyde partijen tot Vtrecht opden xxvij. dagh September 1517. verschreven ende ooc vergadert: alwaer na langhe handelinghe de sake soo verre gekommen is:

1. Als dat de Hertoge van Gelder soude afstaen/en opdragen in handen van den Hertoge van Bourgongien/Grave van Hollant/ &c. voortaen ende ten eewigen dagen/alle actie ende gerechtichept/die hy heeft/of soude mogen pretenderen/op ende aen Vriesland / met alles wat daer aen kleeft / soo wel te water als te lande/uytgesondert de stadt van Groeninghen : tweliche beyde de partijen voor het eerste artijckel des contract aenghenomen hebben.

2. Voorder soude de Hertoge van Ghelder binnen ses maenden na date des verdraghs oft eer / soo het doenlijck ware/ doen vertrecken uyt Vriesland alle sijne Ruyters en knechten/ en over al door geheel Vriesland den borgher quijt houden / ende ontslaen vanden Eedt hem ghedaen.

3. Soude oock de voorsz Hertoghe overleveren den nieuwen Koning van Spaengien/ of sijne gecommitteerden/allen beschept ende brieven/de welcke nu onder sijne handen waren berustende / ofte die hy oock naemaels soude moghen bekomen.

4. Aengaende de munitie van oorloge/dat de voorsz Hertoge van Gelder / deselve 't sijnen believen en sonder yemandts teghenspreken souden moghen uyt den voorsz lande doeren/waert hem ghevallen soude.

5. Voor dit affschept vandē lande/ende opdracht der actien en gerechticheden / soude de nieuwe Ko. Maj. van Spaengien betalen ende geven dē voorsz Hertoge de somme van hondert dupsent kroonen eens / de xxv. M. gereet/ende voorts alle jaren xv. M. soo langhe de heele somme betaelt soude wesen. Ende tot verseke-ringhe van desen soude de Kon. Maj. van Spaengien den Hertoge van Gelder tot borge ende in handen stellen de steden van Amstelredam/Voordrecht/ Gorcum ende 's Hertoghenbosch : welcke steden by faute van betalinghe souden tselve betalen.

Van den innebreuck des Bestants.

DIt accoort ende bestant door onderhandelinghe vanden Koninc van Vrancrijt gedaen/heeft geen effect kommen sorterē/ want de Hertoge van Gelres/door ingeven oft quaden raet van sijne Raetsliedē/ Bevelhebbers / ende eenige Vriessche heerschappen/ korts na date des verdrachs / dat selve geheelijt heeft ingebroken/ ghelijck dat genoeghsaem gebleken heeft in de uytschrijvinge van desen bestande / aen de Gheldersche Bevelslieden: want sy en hebben de boden niet na behooren getracteert/ want de Capiteyn tot Slote Reemstick liet den bode by nachte in eenen sack stellen/ende also verdrincken. Aerkeleus binnen Sneeck dede den bode vangen/ ende soude oock met hem alsoo omgesprongen hebben/en hadde sijn bader te Sneeck niet ghewoont / daer door dat desen van de borgheers verbeden werde. Golrsteyn binnen Dockum dede den bode by bedwanghe de brieven vant accoort(welcke 30. bladeren groot waren)geheel int lijf op-eten: dit deden dese also/ om dat hen het tractaet niet en gheviel. Daerom als nu de Bourgonsche dit vernomen hadden/hebben sy den Raetsdagh (upt den welcken d'uytschrijft gheschiede) verlaten / ende is elck weder sijns weeghs ghetrocken.

Van sekere Inductie, welcke Arckeleus der Gelderschē Stadthouder doet aē de Vriesen, te willen bestandigh blijven aenden Hertoge van Gelder.

SOo nu de voorsz Gheldersche gheheel dat bestandt ende Contracht verwierpen / hebben deselve haer ter beste gedaen/om de Vriesē van nieus te belevē/tot de ghehoorsaemheyt des Hertoghen van Ghelder. Daerom heeft Arkeleus, der Gelderschen Stadthouder by den Vriesen opden xx. November inden Jare 1517. eenen ghemeynen Landsdagh tot Sneeck beschreven/op den welcken hy eenen brief voor las / van den Vorst van Gelder sijnen heere / aenden lande van Vriesland geschreven: daer mēde de Hertoge verklaerde dat hy Vriesland/oft de inwoonders van dien/ nopt van meyninghe en was ghesweest te verlaten / oft oock noch niet en wilde verlaten : maer wilde lijf ende goet tot haerder beschermīnge wagen. Oock dat alles wat banden Bourgoensschen (dien aengaende) ghescropt was/niet anders dan leugentale en was/ om also met quaetlistighe practijcken / sijne goetwillige onderdanen hem affvallich te maken/ sulcx soude hem oock tot alder-rijt laten onderbinden/ soo sy hem anders wilden getrouwe blijven. Daer op de inwoonders antwoorden/dat sy sulcx wilden doen totten laetsten adem toe. Hier inne heeft de voorsz Stadthouder een goet behagen gehadt dat hijt so verre ghebroght hadde / want het van sijnder sijde seer twijfelachtigh stont / overmits dat seer haestelijck het volc hen totten Bourgonschen geboeghyt hebben soude.

Van een Zee-monster dwelck ghevanghen wert tot Charloys by Rotterdam.

OPten laetsten Decembris heeft een Visscher tot Charloos een wonderlijt Zee-monster ghevanghen : 't Hooft was gelijck eenen Hont/ het Lichaem hadde de ghestalte van eenen Cabbeljaeu/ende den steert gelijck als een Rochē.

Van het verlengen des sesse maentschen bestants, eñ hoe dat niet gehouden en wort.

DEwijle nu Arckeleus de Stadthouder alsoo besich was om de Vriesen te induceren / tot de ghehoorsaemheyt des Hertogē van Gelder/ so sijn de ses maenden van het bestant(daer van wy bo ben ghesproken hebben)seer na verloopē. Daerom is in April anno xv. C. xvij. tot Utrecht opten Landsdag(die daer ghehouden werde / om de Gouvernante Vrou Margriete ende den Hertoghe van Gelder) eenen nieuwen ingangh des verbonts gemaeckt/ door een geheel jaer: dwelcke den onderdanen aen weder sijden seer scherpelijck is bevolen te onderhouden. Maer des niet tegenstaende/hebben de Gheldersche teghen de gene die het met de Bourgonschen hielden / met alder weetheyt voort gevaren / vrantschattende / roovende ende moordende wat sy konden / soo dat de Vriesche heerschappen/die hen onder de Ghelderschе niet en wilden begeven/ hebben hen moeten in dese stedē / Leeuwaerden/Franiker/oft Harlingen onthouden / welcke goederen vanden Ghelderschen geconfisqueert / ende verbeurt ghehouden werden.

Groote Pier dede oock sijne neerstichept / eñ en raesde niet min ter Zee / als d'ander te Lande / want hy maeckte het al vrijs / ende roofdet alle watter by de zee quam/van Oosten / Westen / Suyden oft Noorden/ Hamborgers/Oosterlinghen / wat Natien het wesen mochten/ maer principalijck was hy om der Hollanders bederf upt/want alle de Hollanders die hy kreech dede hy sonder ghenade over het boort werpen/ende al was het sake dat hy niet dan Seynschepen ende Barssen en hadde/soo was hy nochtans soo outsen op het water/dat hy oock de Boeyers/ Hulcken / Craveelen ende sodanige groote schepen aen boort klampte. Eñ overmits de Gelderschе/Dockum/ Sneeck / Staveren/Bolswaert/Sloten/ ende also den geheelen streeck daer ontrent inne hadden/soo hadden de Bourgonschе wercx ghenoegh om Leeuwaerderdeel.

Eñ hoe wel dat de Bourgonschе van desen gewelde dagelicx klaeghden aenden Gouverneur/so en werden hen nochtans niet toegelaten yet daer tegens te doen: op dat aen sijne sijde niet en soude schijnen/yet teghens het gemaeckte contract te ghestthieden/soo datse tot alle haer klaghen gheen andere remedie en kreghen dan patiencie.

Opden achtsten Mey deses Jaers/heeft den grooten Pier ghenomen vier schepen met rogghe geladen/ ende brachtse inden Lunder aen/ alwaer de Schepen voor rantsoen hebben moeten gheven ix. C. goutguldens/in handen vanden Ghelderschen Stadthouder/ ende dat noch ten aensien datse Oosterlinghen waren/ want voor den Hollanders en was hy Groote Pier gheen ghenade.

Vande

Vande klachte die de Vrieſen doen, over den inbreuck des beſtants, ende hoe dat Arkeleus van den ſtadthouderſchappe komt, ende Marten van Roſſem in zijn plaetſe geſtelt wort.

ALs nu de Gelderſche/gelijck voorſept is/ den beſtande geen geloove noch trouwe en hielde/ maer evenwel de Bourgoenſche ſeer quelden/ te water ende te lande/ſo hebben de Bourgoenſche over Vrieſlant/ende van harent wegē naer Utrecht op den voornoemden Lantſdag geſonden/ Doctoor Kempa Martua, eñ Tyaert Bourmannya Ridders ende Raedē van ſijne Koninghlijcke Majeſt. welcke onder andere vertoogen ſouden op den voorſz Lantſdagh de rebellye eñ moet wille der Gelderſchen/ hoe dat ſy noch trouwe noch geloove en hielden/ dattet daerom de wijſe Heerē inder Landdage bergadert/ ſouden ghelieven oyden te ſtellen/dat de Ghelderſche geloove hielden/ of anders daer in te verſien na behooren.

Hierentuſſchen is Arckeleus weder na Gelderlant tot ſijnen Heeren gereyſt/ eñ na dien hy daer eenen tijt geweeſt hadde/ende dant Stadthouders-ampt verloff gekregē hadde/is hy weder met Marten van Roſſem/ heere van Voeroyen/ die in zijn plaetſe Stadthouder geſtelt werde banden Hertoge van Gelder/ na Vrieſlant getrocken. Alwaer hy gekomen ſijnde/ tot Sneec ontboden heeft alle de Staten/die onder den Hertoghe van Gelder ſaten. Ende heeft op den xj. dagh van Auguſti/onder andere deſe nabolgende dingen voorghedraghen.

Eerſtelijck: dattet ſijne V.G. van Gelder qualijck nam/ende hem niet en ſtonden te lijden/ dat de Bourgoenſche het Bilte (dwelc ſy nu in haer gewelt hadden genomen) beſaten.

Item datmen de accijſen van Wijnen/Bieren ende dierghelijcke ſoude aſſetten/ ghelijck die alreede inde Bourgoenſche Steden afgeſet waren. Ende dat daeromme/ovemits voor dien middel/ die waren die accijns gaven by den Ghelderſchen/alſoo tot den Bourgoenſchen ſteden gevoert werden/ alles tot prejudictie ende achter deel van ſijne V. G. ende de gemeyne ſtedē onder ſijnen ghebiede.

Ende dat d'accijſen afgeſchaft zijnde/raet ſoude gevonden worden/om het Krijghsvolck ende andere des lants ſwarichēden te onderhouden ende te verſorghen. Op welcke artikelē/ na lange eñ rijpe deliberatie gereſolveert is/datmen de accijſen ſoude afſtellen/eñ is den Hertoge voor onderhout ſijns ſtaets/ eenen jaerlijckſchen penninghp by gevoeght.

Vanden grooten ſlagh by Hoorn, tuſſchen groote Pier ende de Hollanders.

OP den 14. dagh Auguſti anno 1518. heeft groote Pier eenen grooten ſlach gehad tegens de Hollanders/ontrent Hoorn: int eerſte ſchenen de Hollanders de victorie te hebbē/ want ſy namē hē een van ſijne alderbeſte Sepnſchepen af/ eñ wierpen de Capitepn over boort/int aenſie van groote Pier, d'welc hen niet wel en verginghp: want om dat groote Pier deſen Capitepn lief hadde/ heeft hy terſtont beloeft/ dat hy den doot dies Capitepns wreken ſoude/oft zijn boeten en ſouden hem in Vrieſlant niet verenghen/ vermaende daerom terſtont zijn volc tot eenen goeden moet ende kloecheyt/ende is alſo de Hollanders weder aengevallen/ ende als hem zijn volc na zijn vermaen dapperlijc naer volghden/ hebben ſy xj. Hollantſche ſchepen genomen/op de welcke ontrent 500. Mannen waren/ die hebben ſy metter verſcher daet over thoort gheworpen/ ſonder eenen alleen die een Gheldersman was.

Ontrent S. Lambrecht int ſelve jaer/ quam daer vā Ooſtē een vloote Schepen/ de welcke groote Pier ontmoette/eñ in zijn gewelt kreeg/ſo dat van hen eē groot rantſoen ghegeven worde/dan onder deſe vloote waren dry Hollanders/ die en mochten met gheen rantſoen ontſtaen: Want groote Pier achten het beſte rantſoen van den Hollanders te weſen hare doot/ daerom hyſe al over boort wierp/ ende behiel de Schepen ende haer goet voor zijn eygen.

Hoe groote Pier Hoorn inneemt, ende van ſeeckere twiſt tuſſchen de Cancelier ende eenige Edele in Vrieſlandt.

OPden xxviij. Septembris/ weſende S. Michiels abont/trock groote Pier met thien Rijn-ſchepen/ ende 15. Sepn-ſchepen/ daer hy ontrent 1200. Mannen op hadde/ nae Hoorn/ hy gaf upte/ ende bede die ſpzake gaen/dat hy nae Harderwijck bynen Hertoge van Gelder wilde trecken/ende als hy des morgens voor de Stadt van Hoorn quam/ heeft hy die in alder ſtillichept beklommen/ende by faulte van goede wacht ingenomen/ ende als hy daer eenen goeden buyt genomen ende gheladen hadde/ is hy ſtracx weder t'ſcheep gegaen/ende nae Vrieſlant geſeert. Int weder-keeren is hem een Schip van Enckhuyſen ontmoet/dat welcke hy ſelfs in nam/ ende wierp den Schipper met den knecht (die Hollanders waren) over 't boort.

Vanden doot 's Koninck Philips van Spaenjen, ende het overtrecken van Karolus derwaerts.

PHilippus, Hertoge van Ooſtenrijt/ die getrout hadde Iohanna, de dochter van Ferdinandus, Koninghp van Arragon/ ende Iſabella van Caſtilien/ ſterf in Spaenjen/ Anno 1506. ende onder zijn kinderen die hy nae liet was Karolus die outſte. Nae zijn doot was byden Oversten in Spaengien menigerley beradinghe om de bedieninghe ende beſtirninghe des Rijcx/ alſoo 't Rijck wettelijck nae de rechten eñ ſucceſſie des Kroons van Spaengien/ quam op de Koninginne Iohanna, diemen onbequaem achte tot de regeeringhe/ovemits datſe in haer ſinnen gheſlaghen was/ ende ſoo mede de Hertoge Karel om zijn jonckheyt/ ſoo wert in veelderley wijſe de ſake overgewoegen inde bergaderden raedt/ 's daechs te voren eer Philippus deſer werelt overlede: ſommige meenden/men ſoude Ferdinandus, Koninghp van Arragon (de Vader van Iohanna, groot-vader van Karel) upt Napels wederom roepen (derwaerts hy verdreven was om zijn onmatelijcke regeringe) ende hem de regeringhe des Rijcx over zijn Dochter ende Neve bevelen. D'anderen dochter onbequaemlijck datmen ſodanigen/ die om zijn wreetheyt verdreven was/ 't Rijck ſoude bevelen/ maer dat Karel, zijn Moeder Iohanna, ſtatende den name eens Koninginne/ 't Rijcke van haren weghen ſoude regieren. Eyntelijck werdt verdraghen/datmen voor eerſt Franciſcum Ximenes, Cardinael van Spaengien de regeringhe des Rijcx ſoude bevelen. De welcke hem ſelven terſtont nae den doodt Philippi int Hof des Koninex ginghp ſetten om het Rijck te regeren. Middler-tijdt heeft Karolus bylieven vanden Paus Leo de thienſte/ ende zijn Grootvader Maximiliaen de Roomſche Keyſer/ begeerende datmen hem int Rijck beveſtigen ſoude/ aende Stadthouder des Koninghrijcks ende den Raedt in Spaengien geſonden: Soo is doen Karolus met bewillinghe vanden meeſten Heeren van Spaengien tot Madril ende andere ſteden van Spaengien/ by 't leve ſijns moeders Koning uytgeroepen. Doch hebbender ſommige daer tegen geſtelt/ende ruſtedē haer ten Oorlogh toe. Voor deſen oyroer werde Karolus nae Spaengien upt de Nederlanden ontboden/ om daer te komen ende de Kroone van Spaengien te ontfangen: Soo werdt in dees Landen by abdijs vanden Raden ende Edelen gheordineert/ datter ſommighe by Karolus gheſtelt ſoude werden/ om den ſtaet deſer landen te verſorghen voor zijn vertreck nae Spaengien/ mede overmits hy noch ſeer jonck was/ ende werdt hem tot zijn momber geſtelt Maximiliaen zijn groot-vader Roomſch Keyſer. Maer om dat de Keyſer veel absent was/ ſoo ſtelde hy ſijne dochter wouwe Margriete Karolus moeye/ ſijnde een weduwe van Savoyen/ tot een Goubernante in zijn plaetſe/ ende den Heere van Chieure tot een bewaerder over den Prince/ tot dat hy in dees landen gheſult ware/ ende die gheſworen ſoude hebben.

Digitized by Google

Ende alsmen also alle dinge/ belangende den stant ende regeringe deser Landen gheordonneert hadde/ soo is de Koningh Karel met den Heeren ende staet deser Landen/ ende Princen vander Orden des gulden Vlies/ ende anderen meer nae Walcheren ghetrocken/ ende ontrent het eynde van Junius/ Anno 1517. tot Middelburgh ghecomen/ om met den eersten windt naer Spaengien te reysen/ ende is daer bijden legghen/ by ghebreke van winde/ tot den xij. Augustij. Doen kregen sy goeden wint/ ende quamen seer haest over/ ende vervielen aende kuste van Spaengien in Asturien. Ende als die Inwoonders soo grooten Armade saghen/ vreesende dat het Francoysen oft ander vyanden waren/ soo bestelden se haer wijven ende kinderen int ghebercht/ ende quamen ghewapent aen't strant. Karolus verblijde als hy sulcx sach/ ende liet roepen Spaengien/ Spaengien/ ende ontwoonde zijn wendels ende wapens. Doen wierpense haer wapenen wech/ ende vielen op haer knyen/ ende ontfinghen hem seer blijdelijck. Ende als sy nu alsoo in Spaengien waren ghearriveert/ soo trocken sy voort te lande/ van d'een Stadt tot de andere/ daer de Prince tot allen steden seer eerlicken ontfangen wert/ ende met grooter vreughden ende triumphen wert hy alomme willecom gheheeten. Ende de Heeren vanden steden ende landen die tusschē wegen laghen/ verselschapen zijn Edelheydt alle te samen/ tot dat sy met den Prince quamen tot inde Stadt van Valedolit/ daer hy doen binnen quam met grooten state/ daer hy seer eerlicken ingehaelt wert met grooter triumphe vanden Heeren vanden landen/ ende Rijcken die hem daer verbeyden/ die hier naer in zijn kroonemente eensdeels beschreven zijn. Ende binnen dese Stadt van Valedolip is ghecomen/ Don Ferdinando, hebbende dat gulden Vlies/ oft Toyson dor, om zijnen hals. De Koningh hadde seer schoonen staet by hem inde intocomste van deser Stadt. Daer was de Conestable van Castilie/ de Hertoghe van Dalbe/ de Marcgrave van Villane/ de Grave van Bonebente/ de Hertoghe Darcques, ende een groote menichte van Bisschoppen ende andere Prelaten ende Heeren. Ende daer waren wel ses duysent/ so peerde/ so mupten/ ende een groot getal van gouden tabbaerden: want de gouden stucken zijn daer seer gemeyn. Kaerle de Koningh was seer gewoechlick om sien/ die seer kostelick gekleet was met eenen gulden stuck verciert met veel kostelicke gesteenten/ ende hy hadde om zijn bonette een kostelicke broghe/ een Juweel boven maten kostelick: Ende also rijckelick verciert/ sat hy op een spaensch Peert/ hem seer lustich vertoonende/ soo dat alle de groote Princen ende Heeren met dat gemeyn volck van hem seer verblijt waren. Ende inde intocomste vanden Koningh: reden voor hem veel Edelmannen ende Heeren: ende daer naer de Heeren vander Orden eñ de groote Heeren ende Meesteren vanden Koninghrijcken. Ende doen quam de Koningh ghereden onder een tabernakele/ ende de Grave van Pese droech dat swaert: ende recht voor den Koning reden de Ambassaten vanden Paus/ vanden Keyser/ vanden Koningh van Enghelandt: Ende recht achter de tabernakele soo quam vrouwe Leonora, ende des Koninex broeder Ferdinando, ende de Eertz-bisschop van Sarragossen/ daer nae de Vrouwen/ de Cancellier ende al de Heeren vanden Rade van Castilien/ ende noch veel meer andere.

Item/ de broeder van Koningh Kaerle quam daer naer uyt Spaengien met veel schepen/ ende arriveerde in Walcheren/ en track doen eerst int lant van Vlaenderen/ inde Stadt van Gent/ daer hy eerlichen ontfanghen werdt. Dit geschiede ontrent S. Jansmisse/ int Jaer duysent vijf hondert achtien.

Hoe de Knechten, gheheeten den swarten hoop, uyt Vrieslandt gheslagen ende van een verstroyt werden.

NV sal ick weder keeren totter materien van onsen Landen.

Inden Jare ons Heeren M. D. xviij. in April/ soo wasser een groote menichte van knechten/ die den swarten hoop hieten/ die uyt Vrieslandt ghecomen waren/ ende niet veel deuchden en deden/ maer waer sy quamen/ deden grooten laste ende overdaedt den Landt-lieden/ ende teyrden de boeren al uyt/ ende meer dan sy ghelijghen konden. Sy en hadden gheenen dienst/ ende laghen langhe int Oppersticht/ ontrent Delbenter. Daer naer quamen sy int Landt van Gelre/ op avonture oft sy te werche hadden ghekreghen: Maer den Heere van Ghelder dedese vertrecken uyt zijnen Lande/ ende ghelepden voor by Nimmeghen/ ende quamen soo int Landt van Kleve/ daer sy wel thien of twaelf daghen bleven legghen/ doende den armen Landt-man groote schade/ ende atent al op dat de Landt-lieden hadden. Dit vernemende de Hertoghe van Kleve/ schreef vrieden aenden Hertoghe van Gheldre/ ende dede hem vraghen/ oft hy de knechten in sijn Landt ghesonden hadde/ oft dat hyse in zijnen name onderhielt? Daer op de Hertoghe van Gheldre wederomme schreef/ excuserende dat hy hem der knechten niet aen en track/ ende dat de Hertoghe van Kleve met den knechten dede dat hy wilde ende konde. De knechten bleven daer vast ligghen/ niemandt ontsiende/ hen verlatende op haer eyghen kracht/ schreven schimpelicken aenden Hertoghe van Kleve/ den Hertoghe van Gulick/ den Bisschop van Ceulen/ dat sy wel souden koocken/ sy souden met henlieden komen eten. Maer de Hertoghe van Gulick die was oock inde weere/ ende hy ghebiedt zijn volck ende zijne Leen-lieden/ ende zijn ander Ondersaten/ dat sy alle ghereet souden zijn/ om hem te volghen alst van noode ware op zijn vyanden. Ende vergaderde eenen grooten hoop volcx te Peerde ende te Voete/ ende den Bisschop van Ceulen quam hem te hulpe met acht hondert Peerden. Ende de selve Hertoghe schreef aenden Grave van Nassou/ die hem te hulpe quam met acht hondert Peerden/ alsoomen seyde/ soo datter wel vergadert waren wel drie duysendt Paerden ende veel duysenden te Voete. Dit vernemende de knechten datter soo grooten volck op de been was/ om met henlieden te slaen/ so en waren de Capiteynen met den knechten niet wel te vreden/ sorghende voor al dat Hofvolck: want de knechten en hadden gheen volck te Peerde/ soo en wisten sy gheenen beteren raedt/ dan sy sochten oorlooft aenden Grave van Nassou/ ende spraken met hem/ biddende om gratie dat sy door het Landt mochten passeren/ sy souden al haer weyre/ bussen ende boghen ende ander stocken af leggen/ ende gaen bloodt uyt den Lande. Dit werdt vanden Heere den knechten gheconsenteert/ op de voorspraken voorwaerden/ maer God de Heere versach dat anders/ want sy en waren niet vergadert om eenich goedt oft deucht te doene: Want daer waren vergadert meer dan twaelf hondert knechten/ ende sy meenden soo met den hoop door te komen/ ende dooren uyt waren vier knechten ghegaen/ die hen sloeghen met bijf ofte ses boeren/ om dat de boeren wilden hebben der knechten stocken. Dit siende de repsigeren vanden Grave van Nassou/ ende de Henuwieren ende Walen staken haer Peerden met spoyen/ ende sloegen inden hoop die naer quam. Dit siende dat gheneene volck ende de Boeren/ die seer begheerlick waren omme de knechten te slane/ ende de boeren hadden oock veel half slanghen ende veldt-gheschuts/ daer sy vreeslick mede onder de knechten schoten/ ende sloeghen soo tot hen in/ ende sy schoffierden haren hoop/ soo dat sy versloeghen van desen knechten ontrent twaelf hondert. Ende als dit den hoop vernam/ die noch inden Legher was/ werden sy seer verbaert/ ende namen de vlucht/ ende elck sach om een goedt wech-komen. Ende alsoo op die tijdt de sprake ginck/ soo hadden dit de Walen gedaen/ eer datter dat ander Hof-volck ofte Peerde-volck af wiste.

Aldus wierdt desen swarten hoop verstroyt/ verjaeght/ van malkanderen ghescheyden/ ende veele van hen ghevanghen/ die naer verdiensten zijn gheloont.

Ende

Ende korts daer nae werden der knechten veel gehangen/byſonder diemen konde gekrijgen/vanden ghenen die tot Asperen (in Hollandt) hadden helpen volbrengen de groote moort: want dat onmoosele bloedt roept wrake vander aerden tot inden Hemel/over die Moordenaers ende dootslagers.

Want Heer Frederick van Baden/ Bisschop van Utrecht sieck was/ ende sijnder leden onmachtich/ soo dat hy sijn lant niet en konste regieren/ noch zijn onderſaten vanden vyanden beschermen/ so wert hy beraden zijn Bisdom te resigneren: So wert inden raet van onſen Vyince gesloten/ende oock int Hof van Romen/om vrede te onderhouden/ dat Heer Philips, Baster van Bourgondijen/ ende Admirael vander Zee/ Bisschop soude zijn: alsoo dat geschiede. Want int Jaer 1516. quam hy binnen Utrecht/ met grooten state/ daer hy eerlijcken ontfanghen werdt vanden gheestelicken ende waerlicken state/ende wert daer Bisschop ghemaeckt/ ende hy wert seer liefstallich onder sijnen volcke: want hy dat lant in goeden vreden hielt.

Hoe de Keyser Maximiliaen aflijvich worde.

DOe nu de Vyince Karolus sijn Landen beſworen hadde/ ende zijn Groot-vader Maximiliaen die Keyser van Romberschap ontslaghen was/ soo nam hy oorlof aen zijn soon Karolus de jonge Vyincen ende de Heeren vande Nederlanden/ ende is ghereyst naer Duytschlandt. Ende nae dat hy alle sijn dinghen ten besten gheordineert ende uytgherecht hadde/ soo quam hy inde stadt van Veilz daer hy sieck wert/ ende de sieckte daghelicx toe nam/ alsoo dat de Medicijnmeesters krancken troost gaven. Dus maeckte hy daer zijn Testament/ ende onder anderen bevalhy/ datmen zijn lichaem niet soude balsemen/ maer datmen soude binden een eycken kiste/ daer in men hem begraven soude/ in welcke kiste datmen alle dingh binden soude dat tot den dooden lichame soude behooren/ eenen groven swillich oft doeck daer in men zijn Lichaem benaepen soude/ ende datmen sijn oozen/ ooghen ende mont met ongheleſten kalck soude vullen/ende dan sijn Lichaem leggben inde eycken kiste/ ende ter aerden doen ende begraven. Dese kiste hadde hy wel drie Jaren met hem ghevoert/ waer dat hy reyste/ ende was gesloten in een yseren kiste/ daer Maximiliaen alleen de sleutel af hadde/ ende moeste altijdt de kiste op sijn slaep-kamer brenghen/waer hy oock quam/so dat elck meende datter eenige kostelicke Juweelen in waren. Ende als hy also dagelicx krancker wert/soo ontfingh hy dat Sacrament/ ende stelde sijn hert onder dē standert des Gheloofs/ met betrouwen der Heyligher ende voldoende passien/ende bitterstē doot Jesu Christi/ bevelende sijn Ziel inde handen des Hemelschen Vaders/ende gaf sijn geest/ende wert inde kiste gelept/ ende ghebracht tot Nieustadt/ ende begraven by zijn moeder Leonora,, ende starf Anno 1519. den xij. Januarij/ als hy 33. Jaren Roomsch Keyser hadde gheweest/ende was out 59. Jaren.

Vander verkiesinge van Karolus tot het Keyserrijck.

NAe den doot Maximiliani heeft de Bisschop ende Keurvorst van Mentz/ nae ghewoonte des Rijcx de Keurvorsten t'samen gheroepē tot Francfoort/ een Stadt gelegen aende Riviere de Meyn: daer alle de Keurvorsten t'samen quamen/ uytghenomen Lodewijck, Koningh van Bemen/ die sant sijn Legaet Ladislaum van Steenenberch. Daer vermaende haer de Bisschop int eerstē tot eendracht inde stemminge ende verkiesinge/ betoonende wat ongeval door de oneenicheyt der Vorsten/ eertijdts Duytslant ober ghekomen is/ende dat nu meer als oyt te voozen haer oneenicheyt schadelick soude zijn/ovbermits de vreese vanden Turcschen krijgh/ ende andere/ die Duytslandt gheerne in tweedracht sagen. Nae het Keyserrijck stonden twee voornaemste Vyincen/ Karolus van Oostenrijck/ende Franciscus, Koningh van Vranckrijck: De Legaten van Karolus quamē tot Mentz/ vijf mijlē van Francfoort/ eñ de Fransoysen bleven tot Covelentz/ dees beyde hebben/ na ouden gebruyck/ haer Heeren by den Keurvorstē gerecommandeert/ elck oyt hoochste. De Fransoysen verſochten oock aenden Edt-genoten/ Vorsten/ datse haer Heer aenden Keurvorsten souden willen recommanderen: maer de selbighe antwoordden dat de keur most vry zijn. De Paus Leo schreef oock inde gunst vā Franciscus, ende noemde Karolum een vremdelingh die niet tot der Kroone mocht toegelaten werden/ als die een Koning van Napels was/ welcke Koninghen van ons den Pausen gheswozen hebben/ datse nemmermeer na 't Keyserrijck souden staen. Alsmen nu vander saken begonste te raetslaen/ soo heeft de Bisschop van Mentz (naer dat hy te voozen met Frederic, Hertog van Sassen int besonder gesproken hadde) drie vraech-stucken voor-gestelt: Oftmen Franciscum oft Carolum, oft eenigē Vorst in Duytslant soude verkiesen. Aengaende Franciscum seyde hy/ dat beletten ons onse gesetten eñ eedt/ die verbieden datmē sulcke weerdicheydt des Rijcx onder de vremden niet brenghen en mach/ende al waer schoon sulcx niet/ so stonde te besorgen dat hy sijn Koninghrijck ende Landtschap soude soecken te verbeyden/ende Karolum die hy toch te voren hatede/ hestiger bekrijgen/ daer door soude komen geschien/ dat in Duytslandt groote beroerten ende inlantsche oorloge mochten ontstaen/ alsoo Oostenrijck Karolus webehoorde/ende soo hy dat quam bestrijden/ so mochtmē de weldaet des Keysers Maximiliani also niet vergeten/ dat wy dat souden moghen aensien/ ende 't selbige also te voren geven: want so 't selbige Lantschap onder gedruckt waren/ so wilbet aende Duytschē oock treffen. Datmen daer ober niet te seer moeste gelooven sijn groote beloftē/ want d'eergierichept brengt wel groote luyden van 't ghene dat recht is/ ende dat in Vranckrijck wel eer veel groote Vorsten geweest zijn: maer de Koning heeft meest alle de leenen tot hem getrocken. Datmen nu daer en boven spreeckt van zijn dapper gemoet/ dat dient veel eer eene Monarchia/ die alleene regheert: Maer wy hebben een Aristocratiam, dats een regeringe daer veel goede Heerē regeren. Dat hy nu dese zijn macht aen Karolus landen soude willen ghebruycken/ souden wy hem dan hier in helpen moeten? Voor desen alleen voordeele ick dat hy gheensins te kiesen sy. Aengaende Karolus, mochte uwer sommige bewegen/ dat Hispanien verre van onse landen gelegen is/ dat daer ober door zijn af-wesen/ door den Turck oft inlantschen oproer lichtelick eenighe schade mocht ontstaen. Dese bewegen my niet alleen dese dinghen: maer t'overdencken/ dat so wanneer de Keyser op ons door eenighe saken mocht vertoornen/ dat hy dan met zijn spaengiaerts ons mocht komen/ daer door ons bryphept in grootē perijckel mocht geraecken/ dan stonde noch te besorgen datse ons het Keyserdom niet lichlick weder souden te handen stellen/ sose Melanen door haer kracht weder mochten innemē. Daerom dunckt my schier beter dat wy een van onsen volcke kiesen/ die daer toe geschickt sy/ gelijck wel eer ons ouders gedaen hebben/ doch was doen een veel beter ende vreedsamer wereld/ also datmen nu obermits den Turck ende ander oproeren die inder religie saken schijnen op te rijsen/ wel eenen machtigen Vyince behoeft/ ende achte daerom dat Karolus den anderen Duytschen door te setten is: eñ zijnder eenige incommoditepten die ons affschricken/ so moeten wy daer tegen achten/ dat hy een geboren Duytsch is/ eñ veel landen in Duytslant heeft/ dat hy daerom niet sal ghedooghen dat Duytslant eenighe schade overkome: alsmen daer beneffens overweecht zijn aert/ dat hy den dienst Gods lief heeft/ tucht ende eerbaerheyt bemint/ eñ de tyrannie haet/ ende een goet verstant heeft/ soo sullen hem dees deuchden altijt zijnder officie bermanen/ dat hy sorge sal dragen door 't gemeen profijt/ naebolghende de voetstappen van zijn Grootvader Maximiliaen ende sijn Vader Philippus, dat hy oock den raedt sijnes Groot-baders ghebruycken sal/ ende is hy schoon van gheen groot ouderdom/ so sal sijn aen-gebozen beleeft gemoet tottet vader-lant toenemen/ oock de noodsakelickheden selve sullen hem bermanen dickwils tot ons te komen.

Digitized by Google

Als nu de Bisschop van Ments alsoo uytgesproken hadde/ began de Bisschop van Trier aen te banghen. Ende als hy te voren ghesproken hadde van een voorseggynghe/ die vermelde dat Maximiliaen de laetste Roomsche Keyser soude zijn/ so spraeck hy: Het wil nu schier daer toe komen/ dewijle dat die van Ments/ die doch anders veel dingen wijslick gesepdt heeft/ ghheel daer toe raet/ datmen 't Rijck eenen uytlandischen toestelle/ ende verwonderde hem selven seer daer over/ dat hy den Spaengiaert bove den Fransops verkoos/ seggende: Dat den staet der Duytschen hem wee dede: maer wanneermen onse voor-ouderen nabolghden/ so behoesden wy geen vreemde hulpe/ maer wat doen wy nu anders als wy den vreemden beroepen/ dan dat wy ons een dienstbaerhept opten hals laden. Doch wil ick in dusdanigen geval mede seggē 't gene die van Ments sept/ dattet fondament onses gheset zy/ datmen gheen uytlandische kiese/ die sijn wooninge niet in Duytslant en heeft/ op dat de eere des Rijcx niet alleenx kens totten uytheemschen getogen werde: Is dat de meninge ende verstant/ soo mach alsoo wepnigh een Spaengiaert als een Fransops gekoren werden. Want heeft Karolus eenige landen onder den Rijcke gelegē/ 't selve moet mede by Francisco gelden/ die Milanen eñ 't Koningkrijck van Arles in Provencien heeft: Daerom moetmen van dees twee overleggen wie ons de nutste zy. Voorwaer doen Duytslant ende Vranckrijc in ouden tijden eens waren/ doe was ons rijck seer bloepende/ also de Fransopsen ons seer weghedane naebueren zijn van onsen oorspronck ende ghesiachte/ ende hebben schier met ons eenderley gesetten ende gebruyck: Soo zijn de Italianen mede onse nabueren: so daer dan eenigh oproer int Rijck opstaet/ oft den Turck eenighen inbreuc doet/ soudet ons dan niet seer aengenaem zijn/ dat wy van nae by soo geweldigen Keyser hadden/ met beyder sterckte toegerust? Men sept wel dat de Spaengiaerts goede krijghslupden zijn: Wat hebben sy doch loswaerdighs opt in Italien uytgherecht sonder der Duytscher hulpe? Daer en boven also sy seer verre van ons zijn/ so hebben wy ter rechter tijdt geen hulpe van haer te verwachten. De Fransopsen hebben wy in alles als ons mede-genoten/ ende in allen arbeydt ons mede-ghesellen: maer de Spaengiaerts/ soo daer yet goets uytgerecht werdt/ sullen alleen haer selven de eere toeschrijven/ ende oock inde Lantschappen tot Voochden gestelt werden/ dan sullen wy te spade onse dienstbaerhept beklagen. De Fransops heeft Milanen in/ so hy dan Keyser wert/ so heeftmen dieshalven geen oorloge te verwachten: Wy sullen hem mede wel ten besten raden/ dat hy Nederlant in vrede late/ soo verde sy hem niet en porren. Wat sal dan soo machtigen Prince/ die met Vranckrijck ende Milanen met ons bevestight is/ grooter dingen konnen uytrechten/ om den Turck uyt Hungarijen te keeren/ Italien te vryen/ ende Duytslant in rust ende vrede te houden: maer wanneer wy Karolum hem voorstellen/ help Godt/ wat souden wy onrusts ende moeyten in Italien aenrichten! Hy sal Milanen willen wederom hebben/ ende daeromme groote oorlogen voeren/ midler-tijdt sal de Turck sijn macht in Hungarijen brengen: wie sal hem dan tegenstaen/ ende eenen voegerusten hoop tegen hem brengen? Dit zijn voorwaer dingen van grooten naebedencken/ ende wie weet dan noch hoe de oorlogē in Italien eyndigen willen/ want so de Fransops d'overhant krijcht/ soo sal hy ongetwijfelt nae Napels trachten: so macht oock gheschieden dat de Paus/ die den Fransops meest gunstigh is/ onse verkiesinghe niet wilde bevestighen/ wie kan dan niet verstaen wat beroerten daer upt ontstaen mochten? Maer soo Karolus de victorie krijght/ soo en derven wy niet dencken dat wy Italien weder krijghen/ de Spaengiaerts sullen dat altijdt voor haer eyghen behouden/ ende dat niet alleen/ maer oock ons Keyserdom om Napels beter te bevestighen/ daer van een yeder wel weet hoe sy aende besittinghe ghekomen zijn. Nu aengaende beyde Koningen/ men sept dat Karolus een stil ende manierlijck verstant heeft/ maer dewijle hy noch so jonck is/ wat kunnen van soodanigen deughden/ die in sodanigen oppersten Prince ghesocht werden/ geoordeelen; Onse sake ende tijdt eyscht eenen Voorst ende Hooman die in krijghshandel neerstigh/ geschickt ende geluckich zy. Jn 't selvige/ wie wil Francisco daer in den prijs benemen? Van Karolo hebben wy noch niet sekers/ dan dat sijn aert ons soo wel wat beloeft. Franciscus heeft noch onlancx het sterckste volck den Switsers/ die van Iulius Cæsars tijden af tot noch toe schier onwinnelijck waren/ inder oorloghe overwonnen/ daeromme en salmen gheen jonghen sulcken vromen Hooman voor setten. Die van Ments sepdt wel wijsselijck hoe schadelijck dattet zy/ dat Karolus langhe upt den Lande soude blijven/ doch dat wy daer over te vreden souden zijn: Maer ick houde dat voor een groot perikel/ dat/ wanneer een tempeest verheft/ dat de schipper noch stiermā niet tscheep en zijn: want dewijle hy niet teghen voorsichtich en is/ hoe kan hy dan yet sekers van onse sake verstaen: men sal in sijn raedt geen Duytschen/ maer spaengiaerden nemen/ ende sijn Placaten tot ons obersenden tot ongelegender tijt/ ende wanneer hy eens over ons vercooznen mocht/ ende met vremt krijghsvolck in Duytslant komt/ hoe wilt dan metten Rijcke staen? Daeromme soo 't nu moet zijn/ datmen onse Keyserlijcke Kroone eenen uytlandischen Koningh opsetten soude/ soo is mijn meninghe datmē den Fransops voor den Spaengiaert verkiese. Maer nae dien het gesette ons verbiet den Fransops te kiesen/ om dat hy vremt ende bupten ons is/ 't selvighe moet niet min kracht tegen den Spaengiaert hebben/ ende en behoeven door een subtijl overlegginge Karolus voor geen Duytsch te achten. Maer laet ons ergens sien nae eenen upten getale der Voorsten/ die geen wooninghe dan in Duytslant heeft/ ende van oorspronck/ wesen ende manieren een Duytsch is. Die van Ments sept wel seer wijslijck/ dat een swacke Keyser in dees anghstelijcke tijden wepnigh nut zy: maer als wy eené bequamen gesticksten verkiesen/ soo heeft Duytslandt wel soo veel machts dat het den last dragen mach. De elfste Keyser voor Maximiliaen Rodolphus, en hadde geen groote macht/ maer een groot mans dapperhept/ ende heeft het geswackte Rijck/ dat doen door seer veel oorlogen gantsch afgenomen was/ alsoo wederom opgerecht ende bevestight/ dat de omliggende Koningen voor hem vreesen moesten. Jn hoe grooter achtinghe hebben de uytlandische Koningen/ ende de machtighste Koningh Lodewijck van Vranckrijck/ Maximilianum ghehouden/ anders nerghens door als om sijn dapperhept. Den Duytschen naem die altijt in achtinghe ende aensien geweest is/ en is noch niet uytghebluft. Daer zijn wy vermaerde geslachten in Duytslandt/ de Beyersche/ Sassensche ende Vranckendurghsche/ daer onder veel dappere mannen zijn/ ist dat wy uyt dien pemant tot dit ampt verkiesen/ eñ onse macht daer by doen/ also wy schuldigh zijn/ so derven wy geen uytlandische vreesen/ ende soo wy daer in eens ghesint zijn/ so salt wel met onser saken staen. Daeromme sullen wy den vremden laten varen/ ende eenen onder ons kiesen/ want wy hebben banden manlijcken daden der onser veel getuygen/ daer van ick alleen eenen wil verhalen: Matthias Koningh upt Hungarijen/ een seer dapper man/ o Frederick, op een tijt uwen Vader ten oorlogh ontsept/ want als hy sagh dat u Vader een wel toegerust heyr tegen hem vracht/ doe wert terstont sijn toornigheydt ghestilt/ ende stondt af vande wapenen. Alsoo mepne ick oock/ dat een Keyser upten onsen gekoren/ soude te huys ende bupten zijn authoritept ghenoeghsaem konnen bewijsen.

Doen spraeck ten derden/ Hertogh Frederick van Sassen, na dat hy bewesen hadde door 't ghesette uytgeslotē/ ende dat Karolus een Duytsch was/ eñ dat hy in Duytslant een wooninge had/ het ware't genneen wel vaert hoogh noodigh een machtigh Heere te hebben/ so wiste hy niemanden die Karolo gelijck waer: daeromme docht hem goet datmen hem tot een Keyser aen nam/ doch met sekere conditien ende articulen/ op dat Duytslant

stant zijn dryheydt mocht behouden/ om de perijckelen daer voorzen van verhaelt is te vermijden. Als nu dat selvige alle anderen Ceur-vorsten mede behaechde/soo spraeck die van Trier: Ick sie reede het ongelueck ende de veranderinge Duytslant obert hooft hangen/ maer dewijle dattet u also behaecht soo wil ick my van u niet afscheyden. Dit alles geschiede den 28. Junij. Doch alsoot nu doncker nacht was/so scheydense vanden anderen/ende quamen opten naesten dach by een/en handelden vande conditien diemen Karolo soude voorhouden/ ende waren sommige dagen daer mede doende/ende alsmen daer in verdraghen is/ soo heeftmen de articulen tot de Legaten van Karolus tot Ments gheseonden. 's Daechs te voozen wast Rijck Hertogh Frederick van Hassen aengheboden/ maer hy heeftet met een groot gemiset gheweygert/ ende gelijck als verhaelt is met zijn stemme Karolum gekozen. Doen heeft den Bisschop van Ments den Edeldom ende alle het volck t'samen gheroepen/ ende heeft binnen S. Bartholomeus Kerckе Karolum inde plaetse van Maximiliaen Roomsch Koningh uytgeroepen/ ende men heeft daer nae de Legaten/ die nu op een mijle weechs nae by gekomen waren/inde Stadt geroepen/ende met haer een gemeene beradinghe genomen/ hoemen ter tijdt toe dat Karolum in Duytslant quam/ ten ghemenen profijt ter wijlen regeren soude. De Ceurvorsten hebben aenden Keyser gheschreven/ ende een Legaet gheseonden/ daer Frederick de Palts-grave een Oberste af was/ inhoudende dat hy 't aengheboden Keyserdom soude willen aennemen/ende sonder vertoevinge in Duytslandt komen/ende quam de Paltsgrave int eynde van November in Spaengien.

Hoe Karolus uyt Spaenjen in Nederlant quam, ende van sijn krooninghe tot Aecken.

HIer na heeft Koning Kaerle zijn dingen beschict/ ende heeft doen vergaderen veel schepen om hem te gelepen/ ende heeft soo oorlof genomen aen zijn Heeren ende steden/ende is te schepe gegaen/ende quam gearriveert aen Engelant/ daer hy seer eerlicken ende met grooter triumphe ontfangé wert vanden Koning van Engelandt/ ende vander Koninginne zijn moeye/ ende vander Hertoginne van Suffot des Koninex suster/die hem eens verseliert was/ die hem seer minlijck ontfing/ daer de Prince sommige dagen met zijn Heeren eerlicken getracteert worden. Ende is daer nae weder t'schepe gegaen/ ende is met goeden voorspoedigen winde/ korts overgekomen in Zeelant/ daer hy blijdelijck ontfangen wert van zijn volck/en van daer quam hy in Brabant. Dit verhoorende de Ceurvorsten dat de Prince gekomen was uyt Spaengien in Brabant/ so sonden sy Ambassaten aen hem/ dat sijne Ko. Maj. hem daer toe schicken wilde/ om de Kroone te ontfangen vanden Roomschen Rijcke. Aldus is hy opgheseten/ ende met grooter eeren ende state ghekomen tot Ceulen in October int Jaer 1520. daer hem de Ceurvorsten verheyden/ ende van zijn Heeren ende state/ in zijn inkoemste ende krooninge.

Inden eersten so quamen gereden inde stadt/de Heeren vander ordenen hier nae genoemt: De Grave van Nassau/ de Heere van Cherve/ Heere Floris van Yselstein/ de Heere van Wassenaer/ Grave Felicx een Duytsheer/de Grave Portien, de Grave van Hoogstraten/ Heere van Montigny/ die Grave van Espinoy/ heer Symon vander Vorst Almaen/ die heere van Fienes/ de Heer van Rone Hofmeester vanden Keyser/ de Prince van Oranjen/ de Prince van Simay/ de Heer van Lickerck/ de Heer van Simpy/ de Heere van Egmont/ Jonckheere Everaert van Arenborch/ Jonckheere Robbrecht van Arenberch broeders/ de Heere van Sevenberghen/ de Grave van Hoorn/ de Heere van Berghen/ de Hertoghe Dalbe met sijnen Sone.

Hier nae volgen de seven Ceurvorsten: d'Ambassaten vanden Koning van Bohemen/ den Bisschop van Ments met seven hondert Paerden/ de Bisschop van Triere ses hondert Paerden/ de Bisschop van Ceulen met ses hondere Paerden/de Hertoghe van Sassen/ de Marckgrave van Brandenburch/ de Paltsgrave hadde ses hondert Paerden.

Hier nae volgen ander edel Heeren/ die den gheboren Keyser bystant ende eer bewesen/ ende haerlieder leen daer ontfangen hebbé/ komende den Keyser te gemoete met groote menichte van paerden: De Hertoge van Gulick/de Ambassaten vanden Rijcke/ de Hertoge vā Sassen/de Marckgrave van Baden/Hertog Henrick van Brunswijck/ Hertogh Erich van Brunswijck gebroeders beyde met vj. C. Peerden/de Bisschop van Ludick/ de Hertoghe van Lunenborch/ Vader vande Hertoginne van Gheldet/ de Grave van Emden ende zijn jonghe sone/de jonghe Hertoghe van Kleve altoos beyden Keyser int Hof/de Grave van Sinte Pol.

Ambassaten aenden Keyser gekomen om haerlieder leenen te ontfangen/waren dese/vanden Koningh van Bemen/ vanden Koningh van Polen met veel gouden ketenen aen sijnen hals/ ende zijn Paert seer kostelijck met goude behanghen/ vande Heeren van Rodes/ van Hungarien/ van Denemercken/ van Savoyen/ van Enghelandt.

De voornoemde Keyser komende voor Aken/ quamen hem teghen de voornoemde Ceur-vorsten/ wel met vyf hondert Paerden/ ghebardeert int volle harnas/ met gouden ende silveren laken bekleet/ ende waren opt veldt wel seven uren lanck/ eer sy quamen inde Stadt alleen in ordinantie gestelt/ gekrinckelt ende geschickt nae de wijse der Oorlogheu seer kostelijck verciert. Daer sloeghen trompetten/ bommen ende ander instrumenten/ soo groot gelupt ende ghenoechte bedryvende dat onschrijvelijck ware. De Ceur-vorsten daelden van haer Paerden voor den Keyser/ knielende ter aerden. De Keyser gaf henlieden zijn handt/die sy elck kusten/ sy stonden langhe te rade/ tot dat sy met hem weer reden. Eñ Vrou Margriete was inden hoop seer wel gheabilueert. Van ter sijden quamen hem te gemoete/ ij. M. Voet-knechten wel ghewapent/den berch neder al in ordinantie ende battaelgie-wijs/ 41. dicke/ lossende al haer roers t'samen/ hen schickende subijt hondert een dicke/ ende komende inde stadt/ gingen sy voor den Keyser ende Heeren seven dicke/ trecksende also door de stadt op het lant. Item daer waren gebardeerde Paerden/soo Spaengiaerts/ Duytschen/ Archiers/ mitsgaders des Keysers volck wel 15. dupsent. Item/ de Keyser komende by de Poorte vander Stadt/ quamen hem te ghemoete de Heeren van onser Vrouwe kercke/ Canonicken eñ Cappellanē/ ende die vier Oordenen die hem leyden tot inde kercke. Als hy inde kercke was heeft hy ghevallen op sijn knien voor onser Vrouwen/ onder een groote pseren kroone/ verciert met veele silvere imagien/ ende heeft daer gheleghen kruyswijs plat ter aerden/ tot dat Te Deum laudamus gesongen was. Ende daer na is hy gegaen metten Ceurvorsten tot inde Sanctuarie, daer hy dede den behoorlijcken Eedt volghende de electie. Als hy daer een ure gheweest hadde metten voorsz Ceur-vorsten/ hebben sy hem wederom gheleyt op 't Stadthuys/ hy hadde eenen gulden laken Paltrock aen/ verciert met kostelijcke gheseerte/ een witte silveren Bonette/ met een witte plumagie/ int wit harnas. Dit gheburde int Jaer M. D. ende xx. in Octobri des Maendaeghs.

Des Saterdaeghs daer naer/ op Sinte Severijns dach is de Keyser ter voorseyder kercken ghegaen/ aldaer hy ghelust heeft het kruys ons Heeren. Ende de Bisschop van Ceulen ende ander Ceurvorsten hebben hem gheleydt inde Sanctuarie, daer sy hem af ghedaen hebben zijn habiten/ ende ghegheven de Kercke/ ende hebben hem ghekleet als een Diaken/ ende is soo uytgekomen met Diaken ende Subdiaken/ ende soo gheleyt tot voor ons Vrouwe/ ende hebben hem gheset in eenen Keyserlijcken stoel kruyswijs. De Bisschop van Ceulen heeft terstondt de Misse begonnen/ de Diakenen waren de Bisschop van Ments/ ende de Bisschop van Trier/ ende sy saten op een banc/te weten de

Digitized by Google

Bisschop van Mentz aende rechte zijde/de Bisschop van Trier aende slincke zijde vanden Keyser/daer nae d'ander Keurvorsten/de Hertoghe van Saxsen hiel het gulden swoert voor den Keyser. Nae de Epistole hebben sy den Keyser gekroont met eender kroonen op het hooft/met eenen scepter inde slincke hendt. Daer nae heeft de Keyser metten Keyserlicken swaerde geslagen IX. Ridders. (Tersont was daer 't gebot gegaen dat elck nieuwe Ridder tooghen soude van wat hoomste oft schilde hy geboren ware/op de verbeurte van sijn Ridderschap. Daer d'Evangelie hebben sy den Keyser gelept op den Orael/daer hy gedaen heeft sijnen Eedt/de Keyserlicke rechten te onderhouden/daer nae hebbense hem weder gelept in sijnen Keyserlicken stoel/en hem daer gheylicht ende gesalft voor aen zijn voorst/en beyde de palmen van zijn handen/dat gedaen zijnde/soo is hy ghelept voor den outaer/daer hy viel op zijn knien/ende heeft vanden Bisschop/die Misse dede/ontfangen het H. Sacrament/ende nae zijn gedaen devocie is hy weder gelept in zijn stoel/tot dat de Misse gedaen was/dit ghedaen zijnde/hebbense hem met een Diaken ende Subdiaken gelept ter Sanctuarie, de welcke Diakenē hielden op sijne slippen/ende quamen van daer met grooten state tot op 't Stadthuys ter maeltijt/daer de spijse voor den Keyser aengedient zijnde/ter bensker uyt ghevoorpen worde/met veel gheluts voor den armen/de maeltijt gedaen zijnde/hebben hem de Heeren gelept in sijn logijs/daer hy mettē Keurvorsten ende ander Heeren bleef vijf dagē lang met onuytspreekelicke genoechten ende triumphen. Daer na heeft hy veel Heeren van herwaerts-over wederomme naer huys ghesonden/omme de frontieren te bewaren. Daer naer is de Keyser vertrocken van Aken naer Ceulen/daer hy inghehaelt wordt met vijfduysendt Doet-knechten int harnasch/met veel Ruyters ende den Keurvorsten.

Item den 24. October quam de Keyser tot Maestricht/ende quamen hem tegen xl. M. voetknechten int harnasch wel gheaccoutreert alle van eener leveye/de Heeren vander stadt waren van gelijcken coleuren ende levye als den Keyser/hem leydende inder Stadt met grooter eeren ende triumphe/hem presenteren een loopende fonteyne met wijn. Daer wert hem mede groote eere aengedaen/Processie ghedragen/daer de Keyser selver mede te voet ginck. Men maeckte groote vyeren van smede-kolen opter strate ende Marct/ende de Heeren vander Stadt leyden den Keyser op 't slot te Hoy/'t welck sy hem presenteerden.

Hoe Marten van Rossem uyt Vrieslandt van't Gouvernement scheyde, ende Christoffel Graef van Meurs in zijn plaets quam.

ALs Marten van Rossem, heere van Poeroyen/het Gouvernement in Vrieslant een tijt lanck bedient hadde/heeft hy bemerckt dat de Gelderse Edelsliedē ende Regenten haer eyghen profijt socchten/ende niet 't voordeel vanden onderseten oft 'gemeyn beste: Soo is hy om dat hem 't selve niet wel en beviel/van Sneeck nae Ghelderlant getrocken/verklarende voor zijn Vorstelijcke ghenade dat hy niet langer begeerde in Vrieslant te Gouverneren. Daerom heeft den Hertoge Anno 19. derwaerts tot eenen nieuwen Gouverneur gesonden Christoffel Grave van Meurs. Middelertijt was de verlenghden tijdt des Bestants van een Jaer by nae om/ende is 't selve weder vernieut noch twee Jaer/dan de Gelderssen lieten weder niet af van rapten ende rooven te lande ende ter zee. De arme Bourgoensche werden altijdt ghedwonghen de poincten des contracts nae te komen/soo dat sy niet anders in haer noot hadden dan goede lange patientie.

Hoe de Ghelderssen Nieupoort by Schoonhoven innamen.

OMtrent desen tijt der huldinge des Keysers Karoli, zijn de Gelresse so ongerust geweest/en en achten niet meer op 't bestant/dā datse Nieupoort by Schoonhoven innamen/dat beroofden ende verbranden/waer door ock de Bourgonse tot ongepatientichept verwecht zijn/ende hebbense nae ghejaecht/waregender ock sommige gevangen/daer ock eenige Edellupden onder waren/ende van grootē aensien/dan sy hebbense alle gelijck verraders des Lants op raders gesetter.

Hoe den grooten Pier uyt den krijgh schiet, ende te Sneeck woonde. Ende van eenen Walvisch.

ALs grooten Pier vermerckte/dat de Beheis-hebbers ende de Overheyt der Gelressen/niet en socchten dan haer eygen bate/is hy daer door bewoecht uyt den krijgh te scheyden/ende hem der moeyte te ontslaen/seggende/dat sijne ende hare meyningen veel verscheelden/daerom hy in alder stillichept ginck tot Sneeck wonen/alwaer hy naer luttel tijdts rusten/opten 28. Octobris/Anno 1520. overleden is.

Ende hoewel hem grooten Pier nu uyten krijgh geschepden zijnde/geheel stille hielt/soo en lieten nochtans de Gheldersche niet af alle quaet den Bourgonschen te doen wat sy konden/daeromme dat de Bourgoensche ghenoodzaeckt werden/sekere Remonstrantie aenden Keyser te presenteren: Daer inne dat sy vertoochden/dat de Gelderssche het contract des Vredes niet en hielden/verfochten daeromme dat sijne Majestept ghelieffde/sijn volck eenmael vanden overlast der Gelderssche te verlossen/op welcke Remonstrantie sy lieden voor antwoort kregen/datse patientie moesten nemen tot nae den Wormschen Rijcxdach/die voor handen was. Als dan soude sijne Majestept de saken van Vrieslant by der hant nemen/ende uyt voeren sonder voorder delay ofte vertreck.

Int selve Jaer opten 20. Aprijl isser tot Sandvoort in Hollandt eenen grooten onghehoorden Visch aen stranghe ghekomen/de welcke veel van sijnder groote weghen heeft doen verwonderen/want hy over de seventich voeten lanck was.

Vanden Wormschen Rijcxdach, ende wat tot voordeel der Bourgoensche aldaer verricht is.

WY hebben hier te voren verhaelt/dat de Bourgoensche hare klachte gedaen hebben aende Majestept van Spaengien/van ghelvelt d'welck hen geschiede vanden Gelderschen/teghens het beslupt des bestants gemaeckt door onderhandelinge vanden Koninghy van Vranckrijck. Daer op sijne Majestept van Spaengien belooft hadde naer de weder-komste vanden Rijcxdach te Worms/daer inne te versiene naer behooren. Daeromme hebben de Bourgoensche niet goet geacht de gelegentheyt te laten voorby gaen/maer hebben van harent wegen gecommitteert ende gesonden op den gesetten Rijcx-dagh (de welcke in Januario 1521. gehoudē worde) d'eersame D. Kempo Martua, ende Sybrant Roerda, om van haren 't wegen aldaer te versoecken datse doch eenmael van het ghevelt der Gelderschen mochten verlost werden. Op welcken versoecke de voorsz Gedeputeerde (als sy in December weder komen zijnde) geheel goede antwoorde gebracht hebben. Eerstelick dese: Sijne Majestept hem excuserende/dat hy tot noch toe 't voorsz versoet niet en hadde konnen te wege brengen/gemerckt door het middel vanden Gheldersche krijgh ghepractiseert was geweest/hem niet alleene Vrieslandt af te nemen/maer ock allen zijn landt/so wel in Spaengien als in Italien. Ende als nu dit gebetert was ende versien/soude sijne Majestept de saecke van Vrieslandt geheel by der handt nemen/ende alsulcken voorder stellen/datter een pegelijck een seer goet behagen aen hebben soude/datse daerom goedes moets ende hem getrouwe Onderdanen souden blijven.

Van des Bisschops hoop, hoe die inde Kuynder ende Lemmer ghekomen zijn.

DE bisschop van Utrecht Philips van Bourgoengien heeft ontrent dese tijt in Hollant ende anderssins eenen grooten hoop knechtē aengenomen/en heef-

Digitized by Google

heester tot een Overste over gestelt heer Willem Roggendorf: Dese trocken metten voorsz Heer Willem over de Zuyder-zee/ende quamen inden Kuynder aen/ ende als sy daer eenen tijt lanck gheleghen hadden/ trocken sy voorder nae de Lemmer: alwaer de Grave van Meurs Stadthouder der Geldersche Vriesc/ dat volc onder synen gebiede hadde doen vergaderen/ op aventure of Roggendorf daer pewers hadde willen aenkomen/ datse dat souden beletten/ doch het is al verloozen moeyte geweest: Want Roggendorf is met zijn volck evenwel aengekomen/ jae heeft de Geldersche Vriesen selfs verjaecht/ de Lemmer ende een deel der Zee tegen 't Oosten/ brandtschattende ende compositie met hem makende. Als nu Roggendorff dit volck in Vrieslant hadde aenghebracht/ ende Niclaes Wildercorff daer over gheseldt was/ is hy weder nae Hollandt/ende soo voort naer het Hof van Bourgondijen gheresyt. Dit volck (sonen vermoede) om de Geldersche Vriesen te vermoeyen/ende alsoo te beter onder 't gebiet der Bourgonsche te krijgen/ en hebben niet stille gheweest/ ende roosden alles wat sy konden.

Men konde lichtelick mercken dattet niet anders en was dan gemaechte dingen/ om het volck te vermoeyen/ ende alsoo onder het Hof van Bourgondijen te beter te brengen/ want int laetste van December op S. Stevens dach trock des Bisschops hoop voor by Leeuwaerden/ d'welcke seer lichtelijck soude te beletten geweest hebben/ maer men liet se met vrede sonder moeyte door trecken. Sy sloeghen haer Legher tot Arum/ doende groot quaet met brantschatten ende rooven tot voor Sneeck ende Bolswaert/ al waer sy bleven liggen ontrent elf weken/ daer nae trocken sy nae Groeningherlant.

Hoe de Grave van Meurs Worcum beset heeft, ende van een groote benautheyt int landt.

DE Grave vā Meurs vreesende dat des bisschops hoop soude te Worcum aenvallen/ ende dat sterck maecken/ heeft hy met alderhaest een deel Seynschepen toegherust met volck/ ende is selfs daer mede derwaerts getrocken/ ende als hy hem so vande sorghe bevrijt hadde/ is hy weder naer Sneeck gekeert. Dit geschiede alles int begin van Januario 1522.

Hennaderadeel ende Barderadeel worden van des Bisschops hoop door gewelt daer toe gedwacht/ dat sy den Koninghe van Spaengien/ Hertoghe van Bourgondijen/ Grave van Hollandt/ &c. den jaerlickschen taux van penninge diese den Vorst van Sassen plachten te gheven/betaelden/ daer toe dat sy hem oock Eedt deden/ aengesien dat sy den Hertoghe van Gelder oock synen Jaerlickschen chijns ende taux moesten gheven/ ende dit bleef also duerende/ tot dat de Gheldersche uyt den lande trocken/ soo dat de Vrysluyden hier door seer uytgeput worden/ghelijck gemeynlick geschiet daer de Oorloge oprijst.

De ghene die haer so onder de Bourgonsche niet en wilden geven/ hebben hare meubelen ende graen moeten inden Gheldersche Vriesen steden vluchten/ oft anders worden dat alles gerooft/ jae selfs moesten sy des nachts inde steden vlieden/ oft haer inde kercken oft elders verborgen houden.

Ende hier door ontstont seer groote benautheyt opt landt/ want wanneer de Vrysluyden tot haren behoeve eenighe eteliche waren oft granen wilden uyt de steden voeren of brenghen/ so worden henlien sulcx verboden/ onder dexel/ datmen wilde verhoeden dat selve den Bourgonschen toe te voeren: soo dat sy niet een broot uyt de Geldersche steden en konden krijgen: Daer beneven worde wel scherpelick op lijf-straffe verboden vanden Bourgonschen yet te koopen/ oft oock den selven yet te verkoopen/ soo dat de lieden by nae van honger sterben moesten/ hoewel sy oock by ghelde waren/ die hen niet by d'een oft d'ander partije inde steden onthouden en wilden.

De Landtlieden hebben haren heer oock wel weten waer te nemen/ want als de Burgers uyt eenighe steden quamen om yet te koopen/ oft om eenighe andere hare affairen int landt uyt te richten/ soo worden sy als honden by nae doot geslagen/ soo dat de steden niet min als het platte landt benaut en worden. Ende als hem pemandt moeyde sulcx den Grave van Meurs/ oft dien sulcx te beteren toestonde/ wilde remonstreren/ soo worde hy terstondt gheweyert datmen hem naer Gelderlant voeren soude/ patientie te hebben was hen dan den besten troost.

Als nu des Bisschops hoop van Arum op den sesen-twintichsten Januarij op trocken over het ys nae Marien-Garde/ende soo voort nae den Kuynder/ om aldaer vanden Rogghendorff haer achterstel te ontfanghen/ende soose hem daer niet en vonden/ hebben sy beyde de eynden vanden Kuynder aen brandt gheseken/ soo datter niet over en bleef dan het middel vander plaetse welcke middeldeel de Gheldersche opten derden Februarij daer nae af branden/ sonder het slot ende de kercke.

Van nieuwe gevonden oorsaken om de Oorloge weder te vernieuwen.

DOe nu des Bisschops hoop so doende was/ soo is daer upt byden Gelderschē nieuwe oorsake genamen om den krijgh te verlanghen/ ende weder tegens de Bourgoensche te rasen/ want hoewel de Geldersche altijt met branden ende rooven haren col ghespeelt hadden/ soo gaven sy nochtans voorsz/ dattet bestant eerst vanden Bourgoensche inne gebroken ware/ ende daeromme so vergaderden hen de Geldersche Vriesen wederom/ maeckende hare loop-plaetse tot Suyrhuysen in Achtkarspelen/ dan sy en hebben daer niet veel bedreven/ want Georgien Schenck, Stadthouder der Bourgoensche/ heeftse van daer ghelicht/ het meeste deel verslagen/ende eenige gevangen: Ende in dese scharmutsinge is Schenck selfs door synen arm geschoten.

Eñ al was sulcke dat Schenck geschoten was/ so heeft hem het herte niet minder gheweest tot voorderinghe synder salue/ want hy schickte eenighe van synne knechten over het ys nae Worcum/ de welcke op den twee-entwintichsten Februario aldaer vijf Seyn-schepen in brande staken.

De Gheldersche deden oock haer beste/ want Iohan Goltsteyn, Drossaert ende Bevelhebber binnen Doctum/ dede een uytschrijvinge aen Albe Sincma Grietman van Farwerderdeel/ dat hy soude ter plaetsen daer gewoon was publicatie te gheschieden/ onder synen bedrijve verbieden/ datmen aenden Bourgonschen niet en soude doen eenighe betalinge van schulden hoedanich die oock waren/ van rente of anderssins/ op pene van 't selve dobbel moeten betalen/ ende noch daer toe arbitrale correctie: maer dat sy de selve schulden oft renten souden aenbrenghen/ aende Rechters ende Regeerders haerder residentie/ sonder eenighe dissimulatie ofte verswijginghe. Alles op pene van ghestraft te worden ander ten exempel.

Hoe de Grave van Meurs Steenwijck belegherde, ende van een groote benautheydt door den grooten Vorst.

DE Grave van Meurs dede alle neerstichevdt om te mogen het landt synen Heere den Hertoghe van Gelder te behouden/ belegerde daerom op den 27. Martij de stadt van Steenwijck/ op de welcke hy op den laetsten deser Maent eenen vreesselijcken stozm dede/ dan het was te vergheefs/ want sy hem van binnen seer manlick weder stonden/ so dat inden stozm een van syn voornaemste Capiteynen bleef/ genaemt Michiel van Pomeren.

Daerom als hy vermerckte aende kloeckheydt van die vander Stadt/ dat hy niet anders dan verlozen arbeydt en dede/ is hy weder sonder yet daer uytgericht te hebben/ opgebroken.

Obermits dattet op dese tijt een groote langhduerige ende strenge wozst geweest hadde/ so dattet noch wel 14. daghen nae S. Pieters dach seer hart ende strenghe

Digitized by Google

voorst was: Doen bestondt inde steden soo wel als ten platten Landen een groote benautheydt ende dierte te ontrijsen.

Hoe dat Georgien Schenck door het bevel van sijne Majesteyt trock naer Gheelmuyden omme dat te belegghen.

OMtrent dese tijt waren tot Enckhuysen sekere 15. hondert knechten geleght van sijne Keyserl. Maj. daer over Georgien Schenck commissie kreech/ om metten selven te trecken inde Landen van Overyssel/ende Geelmuyden te ontsetten.

Als hy dan dese commissie op den 7. May gekregen hadde/ heeft hy metten Raden der Keys. Maje. oyder gestelt voor sijn vertreck/op dat sy niet onversiens van de Geldersche en souden overvallen worden in sijn afweesen: so worde dan voor goet aengesien/datmen soude opnemen vijf C. knechten tot des lants kosten/ ende werde over de knechten gheset dt Tyaert Bourmanije, ende ginck daer mede liggen te Clarencamp tegens die van Doetinum.

Als nu de Stadthouder Schenck nae het bevel van sijne Maj. nae Over-yssel ghetrocken was/ om Geelmuyden ende Hasselt te ontsetten/so zijn de Geldersche Vriesen met eenige schepen nae Texel gevaren/en hebben dat gheschut schat voor thien duysent Philippus guldens/ende om dat sy die int korte souden betalen/ hebben sy Gijsselaers daer voor mede ghenomen. Desgelijcken hebben sy oock met Wyertinghen ghedaen/ de welcke in seer korter tijdt moesten vier-dalf duysendt guldens opbrenghen/ende zijn daer naer wederom nae Vriesslandt gheraren.

Hoe de Hertoghe van Gelder Geelmuyden ontset, ende hoe Schenck weder in Vrieslandt komt om dat landt over een te brengen.

ALs Georgien Schenck Gheelmuyden vast belegert hadde/ is de Hertoghe van Gelder gekomen/ ende heeft Schenck opgheslaghen/ Gheelmuyden met gewelt ontset/ende heeft onder veel ander ghevangen genomen van Schencx volck/dat de Stadthouder Schenck selfs ontkomen konde/voor Hassel/ en voorts alsoo op Enckhuysen.

Naer dat de Hertoghe van Gelder Geelmuyden alsoo ontset hadde/ heeft sijne Majesteyt den voornoemden Schenck met eenighe andere Vriesche Heerschappen bevel gegeven/naer Vriesland te trecken/ om de zee inne te nemen/ ende het lant voort over een te brenghen onder sijne ghehoorsaemheyt in een goet accoort. De Heerschappē waren Iancke Douvema, Ionb Iousma, Iancke Oenema, ende Sicko Galama, welcke den Hertoge van Gelder afgegaen ende sijne Majesteyt gesworen hadden/ daer inne stelde sijne Majesteyt hen/ om met haren advijse de vereenighe des lants aen te leggen. Soo zijn dan dese Heerschappen metten voorsz Schenc int begunsel van Junio te Staveren aengekomen/ende hebben terstondt naer 't luyden haers bevels de stadt begonst te fortificeren/makende een blockhuys op 't Noort-west-eynde vande stadt. Sijne Majesteyt hadde tot beter redres des lants hen gheghéven ontrent M. knechten/ tot de welcke tot ontlastinghe des lants inde besoldinghe des Keys. Maj. nam de vijf C. Mannen/ daer Tyaert Bourmania bevel over hadde van des lants wegen.

Van sekeren Landtsdach ghehouden, om eenighe stroyinghe vanden Gelderschen, dat Schenck alles wat hy dede, buyten commissie van sijne Majesteyt soude doen.

HIer souden wy wel verhalen/ hoe de Geldersche tot Claren-Camp/ ende tot Marien-Garde int klooster quamen/ dan dewijle ons voornemen niet en is alles int lange te verhalen wat ontrent desen tijt is geschiet/maer alleen de gedenckwaerdichste stucken/ daerom soo willen wy komen tot den Lantsdach die binnen Harlingen gehouden is opten 22. Julij. De Gheldersche met haren aenhanck hadden op dese tijdt een seker spraake ghestropt over het gheheele landt/ dat Georgien Schenck met sijne Heerschappen/ daer van wy hier voren verhaelt hebben/ alles wat hy presteerde te doene in het vereenighen/ ende rectouder des lants tot sijne Majesteyts dienste oft gehoorsaemheyt/ sonder commissie ghedaen hadde/ ende noch dagheliex dede: Vermaenden daeromme de Ondersaten wel voe te sien/ datse niet bedrogen en worden. Om dese oorsake wille is den Stadthouder Schenck ghenoodtruckt geweest/ opten voorsz twee-en-twintichsten Julij op den Lantsdach te verschijnen/ op den welcke hy sijne commissie ende bevel d'welck hy van sijne Majesteyt voor hem ende sijne by-gehoechde Heerschappen hadde getoocht/ met oock meer andere dinghen hier te langhe te verhalen.

Van sekere beschuldinge tegen den Schenck eñ den Raet van Vrieslant, door Iancke Douwema ghedaen, ende d'excuse tegheñs het selve, ende hoe Iancke op 't slot te Vilvoorden starf.

IAncke Douwema hadde seker beschuldinge over de Stadthouder Schenck ende den raet van Vriesland gedaen/ daer hy seer kleyne eere ende danck aen behaelt heeft: Want soo haest als de Stadthouder sulex vernomen heeft/ is met Doctor Kempo Martua nae 't Hof gereyst/ende heeft hem daer also geexcuseert ende ontschuldicht/ dat de Gouvernante Vrouwe Margriete, ende 't geheele Hof goet contentement ende ghenoegen daer aen gehadt heeft.

Men seyde dat het voornemen van Iancke was/den Stadthouder door dien middel van sijn Officie te deposteren ofte ontsetten/ daerom hy den Hove also suspect gewoorden is/dat hy te Mechelen sijnde/gevangen is/ende opt slot tot Vilvoorden is geleght/ daer hy An. 1530. sijne natuerlicke doot (somen seyde) ghestorven is. Ende den Stadthouder Schenck worde met groter eeren in zijn Officie gecontinueert.

Hoe de Stadthouder met de Heeren van Wassenare ende Casteren, te Worcum den Toren ende het Blockhuys innamen.

DEwijle nu de stadthouder Schenck om de klachte over hem ghedaen te Hove was/is daer tydinghe uyt Vriesland gekomē/dat de Grave van Meurs te Worcum een sterck Blockhuys liet maken/ende dat hy oock de kercke dede fortificeren metten Toren. Daerom sant Vrouwe Margriete den voorsz Stadthouder weder derwaerts met Heer Ian van Wassenare met ix. C. mannen/ ende den Heere van Casteren oock met een deel volcks van Oostroghe/ omme het voornemen des voorsz bande Grave van Meurs te beletten. De welcke/ als sy daer ontrent ghearriveert waren/ niet langhe stille geweest zijn/ want se den Toren terstondt belegheit hebben. De knechten die opten Toren laghen/hebbende de kercke straex af-gebrant/dan het en heeft hen al niet moghen baten/ want de voorsz Heeren evenwel opten xiij. Junij Anno M. D. xxiij. den Toren inne ghekregen hebben/ ende sloeghent alle t'samen doodt watter op was/ sonder neghen/de welcke sy ghevanghen namen/ ende daer naer buyten Worcum deden hangen.

Dit dus wel gheluckt synde/ begonsten sy oock terstont het Blockhuys te belegghen/ ende beschoten dat seer sterck vanden Toren/ so dat die van het Blockhuys haer niet en wisten waer bergē/ daeromme sy dat oock moesten opgheven/ d'welck sy oock deden/ behoudens lijf ende goet.

Als nu de voornoemde Heeren alsoo/ volgende hare commissie/ het voornemen des Graven van Meurs belet hadden/ ende beyde den Toren ende het Blockhuys nae haren wille hadden/ deden sy den Toren totten gronde afwerpen/ niet teghenstaende dattet een seer schoon bequaem baken was voor de Schepen de welcke uptter Noorder-zee quamen/ overmidts sijne hooghte.

Van

Digitized by Google

Van eenen gemeynen Lantsdagh die gehoudē wert op den xxiiij. Iunij, ende wat daer tot voordeel deser sake ghedaen is, ende wat neerstigheyt van den Bourgonschen geschiede, om dat lant te recouvereren.

ALs nu dese Heeren alsoo haer debvoir gedaen hadden/is opten 24. Junij eenen ghemeynen Lantsdag gehouden gheworde/opten welcken onder andere dinghen geordineert ende gesloten worde/datmen op de kosten banden lande soude aennemē xv. knechten/welcke betalinge op 't lant soude ghebonden worden/eñ dat in deser manieren: De xxv penen der quotisatie of des ommeslaghs soude den proprietaris/ eygenaer oft gront-heere gheldē/ende het ander vierde deel den besitter oft huerman.

Welcke ordinantie sp lieden daer na te Hove hebben doen vertogen door den heere van Wassenaer/ heer Goslijck Iongama, ende Doctor Kempo Martua, versoeckende ende begeerende van de Gouvernante Vrouwe Margriete, datse amptshalven van synder Majesteyts wegen oock wilde te wege brengen so veel volcx als sp van lants-wegen gedaen hadden tot onderstant vant lant/ op datse also een mael van dē overlast ende moepte der Geldersche ontslaghen mochten worden/ welck vertoogh te Hove seer aengenaem is gheweest/ ende hebben oock haer versoeck/ obermits de redelijcheyt van dien/verkregen.

Daer worde seer groote neerstichept vanden Bourgoenschen gedaen/aen allen plaetsen/om de Gheldersche te benauwen/ende also een eynde van den ongeluckigen ende bloedorstigen krijgh te hebben/so dat door dese groote neerstigheyt/ die van Bolswaert eñ Mackom geordsaert zijn geweest te schrijven aen den Hertoge van Gheldet/ omme ontset te doen/ oft anders en souden sijt niet mogen houden. De Hertoghe van Gheldet heeft hen belooft/ dat hp dat soude doen ontrent Sint Jacob/ waert dat sijt soo langhe mochten houden.

Het waer jammerlijck eens t'overleggen hoe deerlijck dat de Lant-luyden op dese tijt zijn ghequelt geweest/ want de stadthouder met de voorsz Heeren liepen 't geheele Lant af/ dwingende het volck eedt sijne Majesteyt te doene. Desgelijcks oock de Grave van Meurs liet verbieden hp den brande/ende sijne ongheneade sulcx niet te doene/ inder manieren dat de Arme lieden niet en wisten/ waer dat sp hen souden moghen wenden.

Dit en geschiede niet alleen in Westvrieslant/ maer ooc in Groeningerlant. Die van Groeningē zijn wel tot verschepden repsen uptgevallen met 800. of 900. manne/ dreygende de Bourgoensche op te slaen/maer (gelijcmen gemeynlijc sept/ dat gedreygde luyden lange lebē) de Bourgoensche en zijn daer van niet beschadight ghewoorden/ want offe schoon tot inde Wolden tot verschepden repsen quamen/ so hebben sp selfs met schanden moeten wijcken/ om datse de Bourgoensche ende haer gewelt vreesden. De voorsz Heeren hebben haer leger geslagen te Voorthoorne/ende hebbē alsdaer 't geheele platte lant West van Groeninghen ligghende/ met vranghen des brandts de Keys. Majest. doen sweeren ende huldē/ende boven dien tot straffe haerer rebellye betalen vijf. M. gouguldens.

Dit exempel heeft sulcken vreese opt platte landt gedorsaeckt/ dat de ander van selfs hebben gepresenteert te doen/gelijck de ander gedaen hadden/huldende ende eedt doende sijne Majesteyt.

Vant innemen van Dockum, ende conditien daer besproken, ende hoe de Stadthouder geschoten zijnde, nae Leeuwaerden treckt.

ALs nu dese Heeren hen also tot Voorthoren gelegheert hadden/meynde Goltsteyn Capitepn ende Drossaert tot Dockum/ dat hp nu eenen langhen tijt soude vry zijn van sorge: sant daercomme sijn volck na sijn gewoonte/inde zee om te roovē. Maer de heerē dat seer haest vernomen hebbende/ zijn terstont met geheeler macht voor Dockum gevallen/ ontbiedende oock tot hem Tyaert Bourmannya, die tot Marienga erde met Hupslupden lagh/ sonder vertrec hp haer lieden te komen. Ende hebben alsoo terstont de stadt rontomme seer vast belegert/ heden oock terstont eenen dam voor het diep maken/soo datter geen schepen upt noch in en konden.

Die van Groeningen siende haere nabueren in sulcken benautheydt/ hebben dierwils ghepoest deselve te ontsetten: ja Marten van Rossem heere van Vorpen heeft hem ooc selfs daer toe laten vinden/datmen hadde mogen die van Dockum ontsetten/ dan het was al verlozen moepte ende arbept/ want de Bourgoensche hebbent evenwel opden 28. Augusti Anno 1523. in haer ghewelt ghekregen/ met behoorlijcke conditien eñ appointement/te weten: Datmen soude geven hp gelep/soo wel de soldaten als de borgers/ die daer niet en begeerden te blijven. Item/ dat alle victualie ende ammonitie moeste binnen der stad blijven/ende ongesient ghelevert worden in handen vande Bourgonsche voorsz Heeren. Item/ dat de borgheys dient believen te blijven/sulcx soude toegelaten worden/ sonder te mogen geven eenigh rantsoen: alleenlijck doende sijne Majesteyt behoorlijcken eedt. Met dese conditien is Goldtsteyn upt Dockum ghescheyden/ ende wert ghecondoyeert tot binnen de palen van Groeningerlant.

Binnen Groeningen gekomen zijnde/ wert hp van den Gelderschen gebangen/om dat hp sijn volc hadde laten inde Zee trecken/als voor ghesept is: want hp soute van volck alleene/hadde hp moeten de stadt opgeven ende verlaten.

De stadthouder Taurenburgh worde in dit beleegh door sijn schouderblat geschoten/daerom/na dat hp de stadt ingenomen hadde/ende tot Bischpliet oock eenen tijt langh gewacht hadde/oft de Gelderschen yet noch hadden willen aenstellen/ is hp metten heer van Wassenaer na Leeuwerden ghetogen/ alwaer hp so langhe bleef tot dat hp genesen was.

Hoe Bolswaert vanden Bourgoenschen ingenomen wert.

DEwijle dese Heeren noch voor Dockum lagen/ hebben eenige goetwillighe borgers upt der stede van Bolswaert/ geschreven aen haer Heerschap Goslijck Iongama, dewelcke banden jare 1414. upt der stadt ghevlucht was/om dat hpt mettē Bourgonschen hielde: Dat hp doch by den Stadthouder eñ den anderen Heeren soude maecken/ datter een deel volcx quamen in Oldeklooster/sp verhoopten door de hulpe vande goetwillige de Stadt aen de Bourgoensche te brengen. De heeren dit gehoort ende gesien hebbende/ dese tidinge van heer Goslijck gedaen/ en hebben niet goet geacht dese occasie te versupnen/ maer zijn met eenen grooten hoop volcx binnen Oldeklooster ghetogen/ epschten de stadt op van wegen sijne Majesteyt. Dit geschiede opden 26. Augusti anno als voor/ ende men beloofde den inwoonders perdoen/ datse souden ghebruycken alsulcken privilegien als die van Leeuwerden op die tijt waren ghebruyckende/ oock dat de ghene dien het niet en soude ghelieven te blijven/ hp souden ghelaten worden/ onbeschadight te moghen vertrecken.

Hier over is wel eenigen twist ende oneenighept geweest/door der vreemdelingen Sepn-schippers/ dan tis ten lesten so verre gekomen/dat de Bourgoensche opten sesten Septembris binnen Bolswaert ghelaten zijn: de borgers hebben willighlijck ende sonder vertreck sijne Majesteyt eedt gedaen.

Vanden Lantsdagh ghehouden om Sloten ende de Lemmer te belegeren, ende vant beleg der selver plaetsen.

OPden 25. September worde een Lantsdagh gehouden/doe nu de Stadthouder ghenesen was:

Digitized by Google

Daer heeft men onder andere geraemt ende besloten/ hoemen doch de Lemmer ende Sloten soude moghen weder onder sijne Majest. gehoorsaemheyt brenghen: welck beslupt sy eendrachtelijc gemaeckt hebben: ende zijn also met grooter macht dā sy voor Dockum waren/ na Sloten ghetrocken/ want boven de knechten die sy voor Dockum hadden/ hebben sy noch den derden man uyt Westergou mede ghehadt.

De Grave van Meurs mercte dat de Bourgoensche Sloten wilden beleggen/ende datse nergens af en scheyden/ voor dat sy meester waren/ is soetelijck nae Steenwijck ghetrocken/ ende voorende dat de Bourgoensche Sloten inne hadden/ is hy oock van daer getrocken/ onder 't decxel van te willen na Gelderlandt by den Hertoghe/ omme ontset vanden lande te brenghen.

So is dan Sloten seer strangh vanden Bourgoenschen belept/ende men heefter soo dapperlijck op ghe-schoten/ datmen sept/'t selve tot Arnhem ende Zutphē in Ghelderlant/ende tot Aemsteldam in Hollant ghehoort te hebben. Inden eersten wert de Wintmolen afghe-schoten/ daer door groot gebreck van meel inde stadt quam. Die van binnen en hebben oock niet geslapen/ maer waren seer mannelijc in de weere/ so dat sy op eenen nacht beyde den Heere van Wassenare eñ den Stadthouder geschoten hebben/ Wassenare door den arme/ende Cautenburgh door de zijde/ dan dese Heeren bleven evenwel beyde inden Leger.

Als nu die van Sloten saghen/ datter gheen ontset voor handen was/ende sy nu geen kruyt meer en hadden/ om datse so sterck geschoten hadden/ hebben sijt moeten opten 2. Novemb. opgeven: Mits conditie/ dat het haer soude gheoorloft werden vry ende vranck te trecken daer 't hen soude gelieven/'t welck hen oock gheconsenteert is/ sonder alleen tot Steenwijck ofte inde Lemmer te trecken. Item/ dat de borghers soude gheconsenteert worden een maent om haer beraet te nemen/ofte sijlse blijven wilden/ ende sijne Majestept eet te doen/ofte niet ende vertrecken/ behoudende oock alsoo lijf ende goet.

Hoe de Lemmer ende Steenwijck aende Bourgonsche zijn ghekomen.

DE Lemmer was op de selve tijdt oock belegert/ ende als sy sagen datter geen ontset voorhanden was/hebben sijt mede opgegeven op S. Martens avont/met sulcke conditien als die van Sloten. Doe hebben de Bourgoensche heeren terstont thoorsz hups geraseert ende uytgeroept. Huybert de Cancelier ende Weyert van Bolswert hopman vande Seynschepen/ souden na Steenwijc ghereyst hebben/dan alsmen dat vernam hebben hen de Bourgoensche nagejaegt ende gevangen/ ende obermits sy tegens het tractaet misdaen hadden/is Hopman Weyert opten 24. Novemben tot Leeuwerden onthooft/ende om dat de Cancelier een Priester was/ is hy Vrouwe Margriete toegheseonden/die hem tot een eeuwige gevanckenisse op 't huys te Kepelmonde heeft doen leggen/ende somen sept/is hy daer ghestorven.

Als nu dit also vande Bourgoensche Heeren bestelt was/hebben sy hen terstont metter macht na Steenwijck gemaeckt/ 't welck sy sonder eenige tegenstandt ghekreghen hebben/ gemerckt de Grave van Meurs daer upt ghetrocken was/ doe hy verstaen hadde dat Sloten over was/ ende de knechten der Gelderschen waren opden xij. Novembris daer uytgeloopen/ om datse de Bourgoensche niet en wilden ofte en dorsten verwachten.

Dit also met goeden gemacke inghenomen zijnde/ dede Schenck de Stadthouder/ met advijs der voorghedachter heeren een Block-huys binnen Steenwijck maken.

Vanden Lantsdagh gehouden binnen Sneeck, om te voorsien tegen 't gewelt der Gelderschen, datse souden moghen doen door Groeningen; mitsgaders vanden doot heere Iohans van Wassenaer.

ALs nu also tot Steenwijc het Blockhuys gemaert was/so hebtmen noch eenen Lantsdag gehouden ende aldaer by raet ende gemeyn advijs geraemt/ ende 't lant versien tegens 't gewelt dat de Geldersche souden mogē doen/ op het lant voor Groeningerlant/ 't welc gedaen zijnde/heeftmen den heere van Wassenare ende Schenck beschoncken met iij. M. Carolus guldens/ voor den ghetrouwen dienst die sy den lande gedaen hadden/dan ten heeft dē heere Iohan vā Wassenare niet veel vromen helpen/want hy opten 4. December binnen Leeuwerden ghestorven is/ van de wonde die hy voor Sloten ghekreghen hadde. Daer was in Vriesland om sijnen doot grooten rouwe/ onder 't volck: hy wert met grooter eeren ende veel staets niet sonder veel klagen/na Hollant ghevoert/ ende in den Hage int Predicaren-Klooster by sijne Voor-vaders begraven.

Hier en soude nu niet meer van dese oorloge te verhalen wesen/ want door de neerstigheydt der voorsz heerē was nu 't geheele lant in vrede/ende onder de gehoorsaemheyt van sijne Majestept ghebracht/ soo dat van Geertes-brugge tot Staveren toe 't geheele lant den Bourgoenschen ghesworen hadden/ ja oock selfs dat nu de knechten der Bourgoensche geheel afghedanckt waren: dan obermits de Gelderse noch niet gherust en waren/ sullen wy noch op sijner tijdt verhalen/ hoe sy eenen aenslagh ghemaeckt hebben om Stellingwerf te rooven.

Van een grooten ende schrickelijcken storm: ende hoe de Gelderschen in Hollant vallen, ende daer rooven ende branden.

IN Martio 1523. wasser eenen seer schrickelijcken storm ende groot ongewerr van donder eñ blixem so datter hagel-steenen vielen die so groot waren als een hinnen eye/ van verscheyden coleuren. Van desen storm brack den Leck-dijck door/ soo datter veel beesten ende oock menschen verdroncken/ende gheschiede seer groote schade/ want men en konde het water soo haest niet quijt worden int Nedersticht noch oock in Hollant.

Int selve jaer den 16. September quamen de Geldersche met eenen hoop volcx in Hollandt/ tot voor Leyden aende leege zijde/ met brant ende roof groote schade doende/ inder manieren dat sy alle de Dorpen daer ontrent ligghende/ ja selfs 's Gravenhaghe beroofden/ so nauwe als sy konden. Van daer vielen sy voort inden Dordrechtschen-weert/ daer sy niet min en deden met branden ende roovē: eñ dit en is hen niet qualijcken vergaen/ niet tegenstaende datse maer eenen kleynen hoop volcx en hadden.

Hoe Koning Christiaē van Denemarcken upt sijn Rijck verdreven zijnde/ in Hollandt quam. Byghebocght door W. V. G.

ONtrent dese tijdt isser een groote veranderinghe geschiet in Denemercken/ want aldaer regheerde Koning Christiaē de 2. eñ hebbende eenige jaren/niet als een Koningh/ maer een quaet tyran/ sijn Ondersaten seer ghequelt/met wreetheydt ende tyrannye/wert hy daerom seer gehaet/so dat sijn oom Frederijck met hulpe van die van Lubeeck/ hem de oorloghe begonsten aen te doen: ober sulcx hy met grooter vreese bevangen zijnde/ende hebbende ix. jaren geregeert/ is hy in dit Jaer 1523. upt den Lande ghevlucht/met de Koninginne sijn wijf Keyser Kaerls suster/met sijn sone Ian ende twee dochters/eñ quam gevaren t'Aemsteldam/ daer hem bejegende eenen Bisschop upt Denemercken/ die van desen Koningh upt sijn Bisdom tyrannighlijck verjaeght was: den Bisschop was seer verwondert/ den Koningh aldaer in sulcken soveren staet te sien. De Koningh quam van daen te Dordrecht/ ende reyse van daen na Brabant/ eñ so voorts by den Keyser sijn schoonbroeder/ ende de Konin-

Coninginne vertrock naer Ghent/ alwaer sy naer ontrent twee Jaren sterf An. 1525. ende de Denen hebben Frederick voorsz/in plaets vã Christiaen Koning ghekroont: den welcken seer heeft aenghehouwen aen den Keyser/ende de Prinsen ende Steden vant Roomsche Rijck/om met gewelt weder in sijn Rijck gebracht te moghen worden: maer de Keyser seer met de Fransche Oorloge beladen zijnde/ kreegh hy weynigh troosten. Ten lesten An. 1525. werdē in Hollant ende Zeelandt 30. Oorlogh-schepen toegherust/ende met allerhande Aventuriers ende Boosghesellen gemant/ende voeren so metten Koningh naer Denemerckē: maer eer sy daer quamen/ werden de Schepen voor 't groot tempeest verstroyt: ende de Denen hebben hem met loosheyt soo bevaet/ dat hy sich in haren handen over gaf/ ende met haer voer naer Denemerckē: maer te lande ghekomen zijnde/ wert hy buyten sijn meninge vast ghehouden in een heusssche ghevanckenisse/ daer hy in bleef ontrent 34. jaren/tot dat hy sterf An. 1589. out 77. jaren: sijn soon Ian sterf Jonghman/volgende den Keyser sijnen Oom An. 1532. d'een dochter Dorothea hadde te man Frederick Paltsgrave ende Keurvorst/maer sy sterf sonder oir An. 1580. d'ander dochter Christijn hadde eerst te man Fransoys Hertoge vã Millanen/ sonder oir/ ende daer nae Fransoys Hertoge van Lotthzinghen/ende hadde daer ãnders by. Ende eer dese Princessen van Denemerckē hielijeten/ werden sy opgevoet ende onderhouden te Brussel/ by haer Moeye de Goubernante Vrou Maria, Koninginne/ wedutwe van Hungarijen.

Van Bisschop Philips doot, ende hoe de Gheldersche inde Meyerije vanden Bossche quamen.

OP den seventsten dagh des Jaers 1524. sterf Bisschop Philips vã Bourgongien/ Bisschop tot Vtrecht/na dat hy 8. jaren gregeert hadde: ende werdt in sijn plaetse ghekoren Hertoghe Henrick van Beyeren/sone des Paltz-graven byden Rhijn.

In 't selve Jaer quamen de Geldersche inde Meyerije vanden Bossche/ ende brachtense met haer rooven ende branden onder de Contributie vanden Hertoghe van Ghelder.

Die van 's Hertogenbosch en hebben ooch niet gheslapen/ maer zijn seer haests daer na inden Bommelschen weert gevallen/ ende dwongen also dat volck met rooven ende branden onder de Keyserlijcke Majestept/ Grave van Hollant/ Zeelant/ Et. ende plaeghden den Bommelschen weert soo seere als de Gheldersche de Meyerije honden.

Na dat de Gelderschе inde Meyerije vanden Bosch den meester maeckte/ ende die vanden Bosch also haer rebensie sochten/ isser een bestant gemaeckt tusschen de Keyserl. Majest. ende den Hertoghe van Ghelder/ op conditie dat de belooste penninghen van Contributie aenden volcke vanden Hertoghe van Ghelder souden betaelt worden tot Aernhem/ ende ooch weder 't ghene den Bourgonschen belooft was/ soude betaelt worden inden Haghe aenden Rentmeester/ alsdaer tot dien eynde gheordineert.

Hoe dat Keyser Karel Leonora de dochter vã Portugael troude.

IN 't Jaer 1525. wert gemaeckt ende geconfirmeert het houwelijc tusschen des Koninex suster vã Portugale/eñ Kaerle den Keyser/welcke Koningh van Portugael was des oudē Koninex sone van Portugael/ die daer ghetrout hadde de oudste suster vanden Keyser/genoemt Leonora. Ende als de oude Koningh doot was/so wert de selve Koningh in sijns vaders stede/ die daer ooch hadde ghetrout des Keysers jonghste suster Katherina. Ende als dit houwelijch dus vander Keys. Maje. eñ van des Koninex suster gemaect was/ soo wert daer groote ghereetschap gemaeckt van Heeren/ ende hebben de Koninginne over ghebracht/ ende sy quamen in Sibilien/ daer sy hooghlijck ontfanghen was. Ende alle de Heeren quamen ende kusten haer hant/ gelijck daer de costume is. Ende also quam de Princesse opden 24. Meert in de stadt van Sibilien/ die seer rijckelijc gheleet was/met witten Atlas/ berciert met Peerlen ende hoostelicke Gesteenten/soo dat et niet te weerderen en was: sy wert ooch seer eerlijcken ende triumphantelijc ontfangen vanden Bisschop van Toleten/ ende vanden anderē Heeren ende groote meesters des Rijcx/ ende van al den Edelē van Castilien/die alle quamen ende kusten haer hant/ ende hieten haer seer feestelijcken willekome.

Doe wert de Keys. Maj. de tijdinge gedaen/ dat sijn Bruyt van Portugael overghekomen was in Sibilien/daer toe hy hem mede bereyde/ eñ quam met seer grooten state aldaer opden elfsten dagh Aprijl/ eñ zijn aldaer voor den Cardinael van Toleden/ int byweesen van veel meer Bisschoppen ende Heeren/met grooten state ghetrouwet inde Koninglijcke Sale.

Hoe de Groeningers haer tot dat Bourgoensche regiment begheven.

NV willen wy int korte verhalē/ hoe de Groeningers/ die noch Gheldersch waren/hen tot het huys van Bourgoen dien begeven hebben.

De Hertoghe van Gelder hadde Marten van Rossum, ende eenen grooten hoop knechten in Rijder-lant gesonden/welcke Arnminghen begonsten te beschansse. Daer teghens heeft hem de Graeve van Embden ghestelt met een grooten hoop Boeren/ dan ghelijckt gemeynlijck gheschiet/ de Boeren en waren niet te bedwinghen/ende wilden also te ontijde tegens Marten dem Rossem slaē/niet tegenstaende dat de Graeve haer sulex ontraden heeft/daerom zijnse ooc geslagen worden. Hier voor kregen de Gheldersche eenen grooten moet/ende beden met rooven ende brandeschatten seer groot quaet in Embderlant. Daer na toghen de Gelderschе wel met vier duysent man voor de Griet/ ende als sy met schoonspreken de Drossaert ongeset hadden/na dat sy ontrent dry weken daer voor gheleghen hadden/ heeft hyt hen sonder eenighe noot opgheheben/eñ de Drossaert is daer over 't selve sept te Embden gebangen voorden: hy en soude dat niet ontkomen hebben/ hadde hy niet soo veel goede vrienden int spel ghehadt.

Als nu des Hertoghe van Gelders saken alsoo stont/ heeft hy om hulpe eñ assistentie aen die van Groeningen geschreven/ om des te beter beschermt te mogen worden: Maer die van Groeningen oft hare nabuerē en hebben sulex niet willen consenteren/ dat sulex van harent wegen soude geschieden/ voor reden ghevende/ dat de Graef van Embden haer een alte goedē nabuer was/voe dat hy sulex niet verdient en hadde: hy soute van dese hulpe der Groeningers/ moesten de Gelderschе vrede met den Oostvriesen maken/ ende wert int tractaet des vreeds besloten/ dat de Graeve Witmodt/ ende den Hertoge van Ghelder/ de Griet moesten aen wederzijden overleverē/ende is also dē vrede gemaect. Dit en heeft den Hertoge van Ghelder niet haest vergeten/ dat hem de Groeningers hulpe ontsept hadden maer socht altijt gelegentheyt hem sulex te vergelden: daerommе als hy eenen tijt lang hem gheduyst hadde een goet ghemoet te draghen/ heeft hy ten laetsten dat moeten openbaren/ want hy schickte int Jaer 1526. ontrent twee dagen voor Mey/ eenen lamme mensche met namen Meynaert van Ham, met eenen grooten hoop knechten inden Dam/ dewelcke de huysluyden verschreven hebben om den Dam te sterckē eñ vast te maken. Dese knechten hadde de Hertoge van Gelder upt 't lant te Holsteyn ontboden/op dat het niet sijn bedrijf/maer des Hertogē van Holsteyns voorstel soude schijnen te wesen. De Groeningers hebben van haren t'wegē hy brant ende ongenade/doen gebieden den huysluyden/ dat hem niemant en soude verhoorderen eenige sterckten te helpen maken.

Opden ij. Mey/heeft Meynaert van Ham doen de voorstad van Groeningen afbranden/ want de Groeningers des nachts daer voor niet gewacht en hadde.

In

In desen nacht geschiede een groote moort/ende werden veel arme lieden gemaeckt/ daer verbranden oock wel dertigh Seyn schepen/onder heel ende halve/ den brandt is oock over den wal inde stadt geraeckt/ daer oock wel vijf huysen af branden. Des daeghs daer na werden oock de voorstadt buyten de Ebbinge poort/ ende van ghelijcken buyten de Botteringhe poort afghebrandt.

Waerschouwinge aendē Hertoge van Gelder, overmits sy niet kondē accorderē. Overdracht des lāts van Groeningen aenden huyse van Bourgondien.

ALs nu Meynaert alsoo zijn beste dede met rooven ende branden/ende de Groeningers niet en wisten hoe sijt met desen hoop hadden./ hebben sy aenden Vorst van Gelder geschreven/datter brandē in sijnder Genaden lant ghevallen waren/ die seer groot quaet int lant deden met moorden ende branden/ begeerden daeromme van sijne Ghenade te weten: oft dit voor zijn voorweten en wille gheschiede/ ghelijck sommige openlijck dorsten seggen/twelck sy hem niet toe en betrouden. Op dit schrijvens en hebben sy de beste antwoorde niet ghekreghen. Daerom wert daer een dach tot Essen gelecht/daer die van Groeningen/ende oock die Vorst van Ghelder sijne ghedeputeerde hadden/ om haer different te vereenighen / dan het en is niet toe ghegaen: Want de Vorst van Gheldre wilde een Blockhuys binnen Groeninghen hebben/'t welck sy gheensins en wilden consenteren.

De sake so staende datse niet en konden accorderen heeft den Kaet der stede/ met den ghemeynen Lants-Raet van Groeninghen/hare sake aende Koninginne Vrouwe Marie des Keysers Karolus suster gheschreven/vertoogende wat groot onrecht en gewelt dat hen geschiet/hen presenterende onder de gehoorsaemheydt van sijne Majestept te begheven/ soo het haer beliefde van weghen sijne Majestept / haer defensie voor alsulcken Jaerlijcxschen penningen/als sy den Hertoghe van Ghelder ghevoonlijck waren te gheven/ aen te nemen. Dat heeft Vrouwe Maria also aen genomen/ met groote eerbiedinge ende danckbaerheydt/ haer lieden belovende in korter tijt ontset te doen. Alsoo zijn de ghedeputeerde/ met eeren verlaten zijnde/ weder tot Groeninghen ghekomen/ alwaer sy overmits de goede tijdinghe met grooter blijschap ontfanghen zijn gheweest.

Dese occasie ende geleghentheyt en heeft de Koninginne niet goet geacht te versuymen/ maer veel meer waer te nemen/ daeromme sy seer haestelijck knechten op genomen heeft/ende die naer Vrieslant ghesonden/ Georgien Schenck by expresse commissie bevelende die saecke te beneerstighen: bevelet den selven Schenc, den behoorlijcken eet van die van Groeningen te ontfangen/ende voorts van weghen sijne Majestept oock te doene.

Schenck heeft naer het inhout sijnder commissien hem neerstelijck gequeten/ ende is met de knechten na Groeningen gekomen/ waer hy op den sevensten van Junij in sinte Walburchs Kercke/ van weghen sijne Majestept voorsz is ghehult ghevorden.

De huldinge geschiet sijnde/ heeft den Stadthouder Schenck sulcke neerstichept gedaen/ dat hem den Vorssaert op Delfzijl het huys opgegeven heeft/ daer door hy den Dam seer benauden: dē Hertoge vā Holst sant oock 2000. knechten om den Dam te ontsetten. Dan Schenc heeft zijn leger met een deel huysluyden beset/ ende is also hen tegen getrocken in Westerlinger lant/ende heeftse den 28. July ghslagē/daer vorde ghevanghen Jonckheer Georgien van Munster/ Vorssaert van Wedden/ ende anderen Edelluyden: Den Vorssaert wert na Leeuwaerden/ ende de andere na Groeninghen gheschickt.

Hoe den Dam overghegheven ende gheslecht wert, oock Coevoerden, Wedden, Kynckhorst, ende Diepnam.

DE Gelderſche die inden Dam lagen/ ſiende dat Delfzijl hen begeven hadde/ ende het ontſet dat voor hen quam geſlagen was/ hebben begonſt te parlamenteren/ begeerende datſe vredelijcken ſouden moghen wegh trecken/ het welcke hen niet ghevveyghert en is/behoudens datſe hare Capiteynen Meynaert van Ham, ende Bernaert Hac-voort in handen vanden Stadthouder ſouden leveren/ hoe wel ſy hen niet geerne daer toe en verſtonden/ ſoo heeft nochtans hen den noot daer toe ghedwonghen/ ende hebben op den vijfden Septembris deſelve ghelevert/ ſchepende alſo met een wit ſtockxken ſonder ghevveer uyt den Dam: Daer nae heeft de ſtadthouder den Dam vederom doen ſlechten.

Als nu dit geſchiet was/ ende die van Wedden oock beleghert waren/ hebben ſy oock behoudende lijf ende goet/ hen in handen vande Bourgoenſche ghegheven/ ende dat om datſe vel ſaghen datter gheen ontſet voor handen en was. Die van Coevoorden/ Kynckhorſt/ ende Diepnum hebben dit exempel naer ghevolghe/ ende hebbent opghegheven/ naer datſe ontrent twee maenden belegert geweeſt waren: ontrent den negenentvvintichſten Novembris.

Van het eynde des Gelderſchen Krijghs.

DE Vorſt van Gelder ſiende datter hem alles tegen vvilde/ en dat oock Groeningerlant/met Vrēt en Twent/in des Keyſers macht was/ heeft hē de moeyte beſtaen te verdrieten/ want hy vel ſaghy hoe hy dē krijg langer voerde/ hoe hy meer verloos: dachte daerom metten huyſe van Bourgongien eenen erfvrede te maken/ het welcke alles na behooren geſchiet zijnde/ is den ſelven erf vrede opten xxij. Decembris 1526. tot Groeninghen van het ſtadthuys ghepubliceert gheweeſt/ met ſeer groote blijſchap ende triumphe/ want ſy des krijghs nu moede genoegh waren/ ſo datter een groote begheerte ruſte over al in deſe landen gehouden is worden/ inder manieren dat de ſtadthouder/ Heere Maximiliaen van Egmont (die inde plaetſe vanden Edelen Georgien Schenck heer van Tautenburgh/ die opten 2. Januarij ſterf/ duyſent vijf hondert veertigh quam) gheen moeyte met deſen krijgh gehadt en heeft.

Wanneer des Keyſers eerſten ſone Philippus geboren wert, ende hoe de Hertoge van Gelder quam binnen Vtrecht, ende hoe hy oorloghde tegen dē Biſſchop van Vtrecht, ende hoe de Bourgoenſche den Biſchop te hulpe quamen, ende hoe dat ſtichr van Vtrecht gekomen is onder de dominatie ende ghebiedt der Keyſerlicke Majeſteyt.

OPten xxj. der maent Mey int Jaer 1527. wert gheboren den edelen Prince van Spaenien Philippus, ſone des grootmachtigē Keyſers Caroli des vijfden/in Spaengien tot Validolijt.

Int jaer ons Heerē 1526. was een groote commotie binnen der ſtadt van Vtrecht/ ontrent Aſcentionis avont/ſo dat de Ghemeente ende Ambachten waren int Harnas/ ende quamen ſo ter ſtraten met haren wapenen/als buſſen/ſtocken ende ſtaven/eñ ſy vvilden reheningen hebben/ waerom dat ſommige upter ſtadt waren gedaen/eñ dē burgeren verbodē indē Kloosterē geen ambachten te doen vander ſtadt/waer by dat der burgeren neeringhe mochte vermindert ende verlorē worden/ want de ſtadt van Vtrecht hadde beloeft te betalen een groote ſomme van penninghen ten twee terminen/dvvelck der gemeenten te ſvvaer viel/ eñ begheerden dat ſy malkanderen ſouden helpen betalen die binnen Vtrecht waren/ſo wel de Ridderſchap ende Geeſtelijckheyt/elck na 't ſijne. Ende ſy vvilden dat de Gheeſtelijcke oock ſouden gehouden zijn te gheven in acciſen ende ſchattingen elck na goeder ordinantie: ſo ſtont deſen twiſt ontrent een jaer/ tot int Jaer 1527. Maer de Biſſchop nam in handen om deſen twiſt te middelen/ ende hy verleende der Ghemeenten groote privilegien met brieven ende zegele/ meeſt al vvat ſy begheer-

Digitized by Google

begeerden. Maer de gheestelijckheyt en wilde (om dit te middelen ende te oversomen) niet geven / soo dat de gemeenten weder vergaderden/ende maecten eenē opsloop inder stad opde geestelijcheyt/ door sōmige quaet willige die daer raet toe gaven: so dat de Bisschop weder dede casseren / alle die brieven van privilegien die hy hen verleent hadde/ ende hy vertrot uyter stadt tot Wijck/daer hy meestendeel woonde. Ende als hy weder tot Utrecht quam / wilden sommighe quaetwilligen hem niet in laten komen/ende daer wasser veel die den Hertoge van Gelder ontboden / dat hy soude willen komen beschermen ende bewaren haer stadt van Utrecht / sy souden hem de poorten openen ende ontfanghen voor een beschermheer. Ende terstont is hy binnen Utrecht gecomē met sijn ruyters ende knechten/ende hy liet daer den Graven van Meurs voor sijnen Stadthouder met veel 100. knechten / soo dat al wat metten Bisschop hielt / ende van des Bisschops partije was/wert uyter stadt verdreven/ende veel van haren goeden beroost/ende die neuter saten/ eñ hē met geenen dingen en moeyden bleven in haer huysen sitten/so wel van d'een zijde als van d'andere. Dit siende de Bisschop/soecht een sterc blockhuys op de vaert ende maecte daer een belegge met veel knechten / eñ hy lepde oock knechten opt swarte Water / ende opt huys te Abcoude/ende benaude de stadt seer/ eñ hy benam alle de wegē/ende besloot so alle de passagien daer henliedē victaelgie mochte komen/so dat de gheme ente was in grooten druckte ende lijden. Van binnen waren sy verdruckt ende verheert vanden Gelressen: Van buyten was hen benomen de victalie / so datter groot gebreck was van spijse ende dranck/dat sy den Hertoge te kennen gaven/ soo dat hy inden May quam met veel ruyters ende knechten/ eñ spijsden die een luttel/ maer het quam der gemeenten luttel te baten. Als de Ghelressen dus binnen Utrecht laghen / soo en begheerden sy niet stil te wesen: ende de Hertoghe nam in met subtijlicheydt de Stadt van Amersfoort die hy sterckelijck besette met knechten / die de Hertoghe meenende te houden voor hem eyghen. Ende de knechten van Utrecht deden den Hollanders groote molestatie ende ghewelt.

So vergaderden op een tijt de knechten by een met sommige burgeren/eñ namē met hen veel schupten eñ quamen so in Hollant ontrent dē Hage/eñ de een helft vanden knechten bewaerdē de schuptē/eñ dander helft trock inden Haghe / komende daer in met Bourgoensche kruyceu/ so dat die vanden Haghe gheen quaet en dachten / maer meenden dat sy quamen om de plaetse te bewaren ende te besetten. Maer als sy quamen int midden vanden Hage / doen sloegen sy de trommelen ende riepen/Gelre/ Gelre. Dit hoorende die van binnen / waren seer verbaert ende elck sagh om een goet henenkomen/want sy en wisten van geen byanden. De knechten gingen doen spolieren ende rooben eñ gekregen daer groot goet / dat sy al in de schupten brachten/ ende sy bingen al die sy vonden. Daer na rantsoenden sy de plaetse met brantschat voor veel M. guldenen/ ende keerden doen metten roof weder binnen Utrecht. Oock hadde de Hertoghe van Gelre inghenomen de stadt van Kenen/ daer hy een sterckte in dede maken/ dat oock des Bisschops was/ ende een slot daer by genaemt ter Horst / ende hy besette de plaetsen met sijnen knechten / meynden die te houden voor zijn eyghen. Ende de selve Hertoge van Gelre / dede groote schade den steden van Overijssel / met sijn sterckheden ende blockhuysen / die hy sloegh int oversticht ontrent de steden van Deventer/Swol ende Kampen/die hy seer molesteerde met schieten/rooben ende branden/ so dat de Steden voorsz met des Bisschops wille / hebben hulpe gesocht aen de Keys. Maje. op conditien/dat de Bisschop heeft overgheghéven dat gheheele sticht der Keyserlijcke Majestept. Ende de Keyserlijcke Maje. heeft den Bisschop daer uyt ghegheven een pensioen zijn leven lang. Soo is int Sticht gekomen de Stadhouder van Vriesland Georgien Schenck van Tautenborgh met ruyteren ende knechten / ende heeft belegert de stadt van Hasselt/ ende daer is oock gekomen de Grave van Emden / ende hebben de stadt so benaut met schieten ende stormen / datter nauwelijck een heel huys binnen der stadt en was. Als die van binnen eenen tijt weder staen hadden ende groote weere gedaen/ siende dat henlieden vanden Hertoghe geen hulp noch ontset en quam/so gaven sijt op/ behouden lijf eñ goet. Ende de Hertoge hadde hē ontset beloeft/des quam hy voor Hasselt ende liet hem sien/maer als hy hoorde dat de stadt opgegeven was/ soo trock hy weder na huys. Hier na zijn de Grave van Buren ende heere Georgien Schenck als opperste Veltheeren / voor Hattem gheballen/ ende hebben na veel schieten ende stormen de stadt ende dat sterckte slot ingenomen/dat hem opgegeven wert behoudē lijf ende goet/ende de Bourgoensche vermanden al de plaetsen die sy in hadden. Als dit de knechten van Altena hoorden / datter sterckte slot van Hattem ingenomen was / soo vloden de knechten daer uyt ende verbranden dat huys/ ende die van Deventer hebben voort heel afgheworpen. Als die van Harderwijc dit hoorden / quamen sy int heyr van onsen volc/ende gaven hen in handen / op datmen de stadt niet beschieten en soude. Binnen desen middele heeft de Hertoghe van Gelre knechten daer binnen gesonden. Dit hoorende de opper Capiteynen/ datter knechten inde stadt van Harderwijck waren/ ende dat sy haer tractaet waren af ghegaen/zijn sy terstont voor de stadt geballen/ ende die hen binnē die siēde/dat sy belegert waren ende beschoten/so gaven sy de stadt op behouden lijf ende goet/ ende de ruyters moesten daer laten al haer peerden. Oock wert ingenomen de stadt van Kenen/daer de Gelderschen warē uytgevloden/ende der stadt en is niet misdaen/eñ so wonnen sy veel plecken/sterckheden/ sloten eñ steden tot 21. toe/ als de sterckte te Roeborgh / de knechten daer op synde al verslaghen bleven / dat Huys te Hulckenstein / dat blockhuys op swarte Water by Hasselt / dat slodt van Amerongen tusschen Utrecht ende den Rijn/dat slot ten Ham by Utrecht/ dat slot te Doerne / toebehoorende den Domproost / dat slot inde Betuwe / dat Slot van Welpe / toebehoorende Ian van Kenesse. De steden van Hasselt / van Kenen / van Hattem / der Elborgh / Harderwijck dat Jachthuys mijns Heeren van Gelre / de Morgensterre oft kijck inden pot voor Deventer/Levendael / dat huys gewonnen ende verbrant / dat huys ter Eem by Amersfoort / Norcopen/ ghewonnen/ gebrant ende heeft afgeworpen / waer af Marten van Rossem heer was. Daer na lagh onse armeye inde Betuwe sommige daghen/ ende vielen daer na voor Tiel / daer de Hertoge in sant 700. knechten/ welcke stadt seer bestormt wert ende oock beloopen maer die van binnen weerden hen vromelijck / soo dat ons volck daer gheen profijt en deden / ende sy trocken ten langen lesten af/ door den grooten reghen ende onweder. [In dit beleg voor Tiel bleef doot geschoten Heer Ysbrandt vander Coulster / Casteleyn op Loubestepn.]

Inden selben tijden waren ij. baentjens knechten van des bisschops volc uytgetrocken int lant van Gelre inde Betuwe om eenen roof te halen/eñ daer na quamen henlieden de Gelressche knechtē onversiens over vallen/ daer sy tegen malkanderen seer schermutsten: ende de Gelderschen vloden te rugghe / ende de ander verbolghdense tot datse aen den grooten hoop quamen die daer verborgen lagh / ende so werden sy verwonnen/ende gaven hen gevanghen/ende leyden af al haer weere. Doe seyde haer Hopman: Lieve knechten/gedenckt van Roeborghe: daer hadden sy alle de knechten der Ghelderschen / die daer op waren/ verworght ende doorsteken. Doen dit haer Hopman vermaent hadde/ vielen de Ghelderschen metten gheheelen hoop op de ghevanghen knechten ende sloegen die al doot.

Int jaer anno 1528. quamen uyt Spaenjen sommighe Hoofden in Septembri/ende brachten met hen twee

twee duysent Spaenjaerts / die langhe tijt op de Zee versteken hadden geweest / ontrent 6. maenden langh door contrarie windt ende grooten stozm/ende sy waren ghesonden om hulp ende bystant te doen den ghenen die daer Oozloghden op 't landt van Ghelder.

In tselve jaer van 28. maecten de Gelderschen een vergaderinge tot Kemunde/soo van knechten/ burgeren uyt Kemunde ende Venlo / met ooc een deel huysslieden van sommige Dozpen daer by gelegen / tot vijf vaentjens toe / soomen seyde / daer Hopman af was/ Jonckheer Henric van Wisschc/ende zijn so getogen op Pincxterdagh inde Meyerije vanden Bosch / om dat land te verheeren ende te brantschatten. In desen middelen tijden was Jonckheer Dierck van Batenbozgh Stadthouder van den Grave van Bueren ten Bosschc/die dit heymelijc vernomē heeft/ ende is met ruyters ende knechten derwaerts getogen / ende heeft alle de huysslieden op de been gehad/ende heeft so indē Gelderschen hoop ghesiaghen / die meest doot bleben ende ghevangen zijn / soo datter niet veel weder t' huys en quamen/dat jammer was / want diet ontliepen/werden verbolght tot aender Maasen / daer van henlieden veel verdzoncken. Ende de onse namen al dat de Gelderschen met hen hadden gebzacht / te weten veertigh haeckbussen/veel leeren / veel houten hozden om over de grachten te loopen/ veel menc-pfers / duym-pfers ende veel koozden om de schamele huysslupdē daer mede binden ende gevangen te leyden : ooc hadden sy met hen gebzacht veel victalie / meynende daer wat te vertoeven. Als dese tijdinge binnē Kemunde quam/ wasser grooten dzuck bedzeven vanden Vzouwen die haer mans/ende vanden kinderen die haer baders verlozen hadden.

Inden selben tijt dat ons volc dooz Tiel opgheb zaken was/ so quam heer Georgien Schenck int Gzaefschap van Zutphen inde Oogstmaent / daer hy eenen grooten roof haelde / daer sommige Gelderssen doot bleven die dat wildē keerē ende beletten. Eñ de knechten die binnen Tiel waren / hadden tot Hattem belept geweest/ende beloeft by eede / dat sy binnen een maent tegen de Keys. Maj. niet doen en souden: deselve knechten quamen doe by Megem / daer sy een Blockhuys maecten in Megem/ende gelepdē sommige wijn-wagens/ ende de Gelderschen maeckten haren aenslagh te komen tot Os eñ Nieulant: maer die vandē Bosch sonden derwaerts terstont 100. peerden/ende de Ruyters vanden Grave quamen ooc by. Dit vernemende de Gelderssen/verlieten Megem / ende trocken met den gevangenen ende roof na huys.

Hoe des Bisschops volck de stadt van Vtrecht innenamen.

BInnen desen tijden / als ons volck dus onledigh was metten oozloghen int land van Gelre / so vergaerden sommige burgerē by een binnen Vtrecht/ om dat de ghemeente soo seer verdzuckt was van den Gelderssen/ende van haren Capitepn / dē Gzave van Meurs/die al uyt was om gelt by een ter vergaderen/ ende de burgheren maeckten daer een aenslagh hoe sy best de stad souden leveren in handen vandē Bisschop. Ende sommige van dien burgerē quamen tot Amersfoozt / ende gaven den Bisschop te kennen haren aenslagh/des hy verwondert was / ende hy gaf hen mede te repsen Jonckher Willem Turck met sijnen knechtē/ ende de Hooftlieden vander Vaert tot vier vaentjens toe/sy bleven liggen op 't swart water om tijdinghe te hebben. Als die van de Weert dit vernomen hadden/ maechten hen sommighe ooc gereet daer toe.

Op deselve tijdt waren de Ghelderschen om eenen buyt getrocken van Vtrecht naer Goylant/ende haelden eenen seer grootē roof/ ende int wederkomen naer Vtrecht / zijn sy des Bisschops volc int ghemoet ghekomen/die de knechten gevangen namen/ende namen hen den roof. Aldus bleef des Bisschops volck al stille tot des anderen mozgens. Doe ginghy upter poozten een vzouwe met eenen hozf aen harē arm / by des Bisschops volc/ende seyde: De knechten zijn nu vander wake ghegaen/ende zijn meest al slapen / als de klocke te S. Jacobs kercke slaet / komt dan stoutelicken in/ men sal op u wachten / want daer goede ghereetschap gemaeckt is om u in te helpen. Soo gebeurdet op onser Vzouwen visitatie avont Anno 28. dat des Bisschops volck aende poozte quam / daer de Poozter de poozte wijt open gedaen hadde / soo dat sommighe van des Bisschops volc inde stadt quamen. Dit werde de wachter gewaer die opter poozten lagh/ ende liet de schot-poozte vallen / daer waren terstont vier ofte vijf mannen upten Weert met groote bijlen daer toe te bozen geozdineert/ ende sy hebben sommige balcken vande schot-poozte in stucken gehouwē/ daer des Bisschop volc terstont dooz quam/ met sommige ruyters te peerde. Ende so quamen sy binnen der stadt sonder wederstoot/al de straten langx tot by den Minderbzoederen/ daer hen sommighe knechten vergaderden ende meendense te rugge te dzijven/maer 't was al om niet/ want des Bisschops volc viel henlieden te machtigh/ ende sy sloegen vanden Gelderschen doot 42. ende namen ontrent 350. ghevangen. Ooc waren daer ghevangen de Grave Meurs/ende sommige van s Hertogen Raet/als Doctooz Wijnant, ende sommige andere die al inden tractate van den peys quijt ghelaten werden. Ende de knechten die op de poozten lagen / liepen wegh/ ende sommige burgeren liepē mede upter stad/ diet metten Gelderschen gehouden haddē. De ballingen die van des Bisschops wegen upter stadt waren/ quamen weder metten Bisschop binnen. Ende eer dat tractaet vanden papse ghetracteert was / soo werden daer xij. degelijcke manne gejusticeert/ ende twee Canonicken int water gewozpē/ eñ de Bisschop komende daer binnen der Stadt / soude by abontueren noch meer ter justitien ghebzacht hebben / maer de discreten Gzave van Hoogstraten / die opten selben abont met grooter haest binnē quam van Vianē dooz grooten stozm ende regen/die belette dat. Ende de knechten vanden Bisschop spolieerden alle de huysen der burgeren diet mettē Gelderschen gehouden hadden/ ende sloegen de vensteren ende glasen ontwee/ eñ groevē de vloeren ende deelen om/om dat gegraben ghelt te soecken/dat sy veel vonden. Ende de knechten namen der partijen goet so geheel / dat wijf ende kinderen niet en behielden / eñ sy deden groote foztse eñ overdaet in de huysen. Niet tegenstaende van dien/ wert de stadt van Vtrecht ende schamel ghemeente pzoperlijck verlost vanden grooten last ende benauthept/want hadden de Gelderschen daer in gebleven/ het hadde te besozghen gheweest dooz een belegghe / dat der stadt tot meerder schade soude hebben gheweest / ende tot destructie van hare schoone huysen/ ende meerder verlies van goederen.

Als de stadt van Vtrecht gekomen was in handen vander Keys. Maj. so was daer vanden Hove ghestelt een out Heere / om justitie te doen over de quaetwillige/ende de partijschap eñ muyterije te verdzijven upt der stadt van Vtrecht. Ende om dit beter te volbzengen/so wert gemaeckt aen S. Katarijnen poozte een sterck Blockhuys oft Casteel/genoemt Vzedenburg/ dooz ozdinantie vanden Hove van Bourgondien/ om de bozghers te beter t'onderhouden in goede Policien ende eendzachtigheyt. Ende als de armeye van onsen volcke opghetrocken was van Tiele / soo werde tot Gozichom een daghvaert ghecozdineert van weghen den Hertoge van Gelre eñ den Bisschop van Vtrecht. Daer ooc waren van weghen der Keys. Maje. Gzave Floris van Bueren/ Grave Anthonis van Hoogstraten/de Bisschop van Palerme/ende de Audiēcier/ genoemt Hanneton: ende van wegen des Hertogen van Gelre/waren meester Henrick Kiespenning, Roelant Kerckelant eñ Veressē, eñ zijn daer geaccozdeert in maniere van goeden peyse/ waer in veel punctē besloten zijn/die hier te lang waren te beschzijven. Ende de Grave van Meurs ende Doctooz Wijnant, die gevangen waren/werden quijt gelaten/ ende de ballingē

van

van Vtrecht ende Zwol werden elc haren tijt gestelt/ dat sy weder in haer steden souden mogen komen / elc int sijn/soo hyt soude binden. Om desen peys te bevestigen / waren daer van stade des Hertogen van Gelre/Ian van Rossum, heere bandē Bzoechuyse/meester Henrick Kiespenning, Doctor Erckelens / Veressen Scholaster van Zutphen / ende sy zijn metten Grave van Hooghstraten/heer Georgien Schenck ghetogen te Mechelen/daer den Raet van Bzou Margriet ende banden Hertoge van Gheire vergaderden in S. Pieters kercke/ende hebben daer getrouwelijck haren eed gedaen van haers Heeren wegen/ende hebben daer op ontfangen dat H. Sacrament/eñ zijn doē upter kercken gegaen tot in haer herberge/ daer sonnighe heeren banden Hove by henlieden quamen goet tiere maken. Ende Bzou Margriete heeft de Commissarisen seer eerlijcken beschoncken / elck met eenen zilveren kop/met een groot ghetal Carolus guldens daer in/ ende zijn oot byy upter Herbergen gelost/ende zijn doē bziendelijck van malkanderen gescheyden. Daer nae quamen sy t' Antwerpen/ daer hen de Stadt oock byy hielt van allen haren kosten aldaer gedaen/ende zijn soo by haren Heere gekomen met goeder tijdinge. Doe zant de Hertoge van Gelder Marten van Rossem heere van Vozopen totten Koning van Bzanerijck / ende gaf hem te kennen dat tractaet dat hy metten Keyser ghemaeckt hadde/ daer de Koningh wel mede te vreden was.

Hoe heer Henrick van Beyeren sijn Bisdom van Vtrecht overgeeft, ende van Iuriaen van Egmont de lx. Bisschop van Vtrecht.

INt jaer 1528. resigneerde eñ gaf over heer Henric van Beyeren het Bisdom van Utrecht / ontrent den midsomer / ende dat in handen banden Paus Clemens de vij. van dien name / dewelcke daer mede begiftighde eenen ouden man heer Willem van Enckevoozt upt Bzabant/dewelcke Cardinael ende oock Bisschop in Spaengiē was/ dese heeft de possessie aēgenomen/dooz eenen dien hy daer toe machtigh ghemaeckt heeft / ende is gheweest de 59. Bisschop tot Vtrecht / ende hy bleef te Koomen woonen. Bisschop Henrick heeft het Bisdom met grooter moepte ende verdziet vijf jaren gheregeert / obermits de bedzoefde oozloghe: daer na is hy tot een Bisschop te Wozms in Duytschlant gekozen.

[De voozs Bisschop Willē van Enckevoozt Cardinael is na 4. jaren te Koomen overleden / int Jaer 1533. ende hadde te Vtrecht gheozdineert in sijn absentie sijnen Vicarius/ghenoemt heere Iacob Wten-Eng, van Edelen huyse van by Vtrecht. Ende doe wert de 60. Bisschop van Vtrecht d'eerweerdighe heere Ioriaen van Egmont Abt van S. Amands (tusschen Valencijn ende Dooznick) eertijts geweest heere van Hoochstwoude/ ende was heeren Ians des eersten Grave van Egmonts sone.]

Van een ongeweerte van Winde, eñ hoe de Princesse Margriet des Keysers moeye sterf, mitsgaders vā Willem van Enckevoort Bisschop tot Vtrecht.

INt jaer 1530. op den vijfdē November / smozgens ten 8. uren/is seer haestelijck een grooten stozm opgeresen upten Nooztwesten / also dat het water seer hooge bloeyde / den Dijck by Dirmupden in Hollant brack inne / ende daer verderf upternaten seer veel goedts inde kelders/ ende daer bleven oock sommighe Rijn-schepen binnen den Lande / daer vele volcks in verdzanck. Oock verdzanck veel volcks tot Schevelinge byden Hage/ende oock t'Ysselmont/maer boven al gheschiede in Zeelandt groot jammer ende schade/ want daer veel Dozpen in liepen/ende een groot stuck van Cozgeen / ende daer verdzonck seer veel volcks.

In tselve Jaer opden 27. Novembzis sterf binnen Mechelen de Edel Pzincesse Margriete des Keysers Moeye/die in sijn af wesē Regente bande Nederlandē geweest hadde/als sy out was 51. jaren/ haer lichaem wert te Bzugge ghebzacht / ende wert begraven by het lichaem van Bzou Maria, heur moeder / in onser lieber Vzouwen kercke.

Int selve jaer werde heer Willem van Enckevoozt (die gheboren was upt dese Nederlanden upter Kempen/maer nochtans van jonck te Koomen ghewoont hebbende / aldaer by Cardinael was onder den tijtel van S. Ian ende S. Paulus, ende was oock Bisschop vā (Cozrosen) banden Keyser ghegeven dat Bisdom van Vtrecht. Ende want hy den Keyser altijt ghetrouwe geweest hadde / is hy dooz den Keyser tot deser dignitept ghekomen / maer hy en quam selve tot Vtrecht niet / maer liet dat Bisdom regheeren dooz sijnen Vicaris/heer Iacob Wten-Enge, ende hy en hadde geen recht in dat voozs Bisdom / dan in Gheestelijcke saken / want dat wereltlijcke recht bewaert werde van den Keyser als Grave van Hollant/by transpozt.

Van een Steert-sterre, ende van eenen grooten Visch te Wijck op Zee.

INt Jaer 1531. is geopenbaert gheweest inder locht een Comete met eenen steert / welcke Comete opging upte Zuytwoeste/ eñ den steert stont int Noozt-ooste/welcken steert seer klaer eñ schoon blincke/ende deese Comete gingh op des abonts ontrent ten thien uren/ende men sagh die totten twaelf uren toe/ende sy gingh tot nae den Noozden. Dese Comete began te schijnen opden achtsten Augusti/ ende geduerde veerthien daghen na malkanderen/ende doe en saghmense niet weder.

In de selve tijt dat dese Comete haer openbaerde/ so is te Wijck op Zee eenen grooten Walvisch aengekomen/ langh wesende vijfentseventigh voeten / maer was doot eer hy te lande aenghewozpen werde / ende lagh met eenen openen monde/ dewelcke wijt was xij. voeten/ende den steert was breet xvj. voeten: ende derwaerts toogh veel volcks van Haerlem/ van Amstelredam ende van vele dibeersche plaetsen/ omme desen Visch te sien.

Vande Herdoopers, ende wie d'eerste uyt-setter daer af geweest is inden jare duysent vijfhondert ende een en dertigh.

ALso als in Hoogh-duytslandt opghestaen was de vergaderinge bandē Weder-doopers oft Herdoopers / van welcker opinie een uytsetter ghekweest was een Doctoz genaemt Balthasar Hiemar: soo is deselve oock in dese Nederlandē in Hollant opgeresen/ also dat sommige mannen ende vzouwen by malkanderen vergaderden op hepmelijcke plaetsen/ ende kozē eenen upt den hoop dien sy Bisschop maecksten / ende de Bisschop dede een sermoen dooz hen allen / eñ dan lieten sy hen her-doopen in den Name Iesu Christi. Dese vergaderinge werde also groot / ende besonder binnen Amstelredam/dat den Raet banden Hage dat vernamen (want de fame binnen dese Nederlanden seer sterck daer af ging)waerom dat de Pzocureur ghenerael binnen Amstelredam gekomen is/ eñ heeft seer grooten ondersoeck daer af gedaen / also dat hy negen mannen by nachte banden, bedde ghehaelt heeft / diemen seyde dat herdoopt waren/soo naermaels bevonden wert/ende hy heeft dese negen inde Hage gebzocht/ daer sy ontrent xiij. dagen gevangen lagen. Ende binnen dien middelen tijt wert eenen bode gheschickt aen den Keyser/die tot Bzussel was/ om te weten wat sy met haer doen souden. Waer af de Keyser de sententie gaf/als datmense soude onthoofden / ende de hoofden opsteken met eenen staecke. Aldus is daer na de sententie des Keysers volbzocht / want op den vijfden dagh van December anno 1531. so zijn de negē mannen inden Hage onthooft/ende de lichamen werdē begraven totten Pzedicaren opt Kerck-hof: Maer de hoofden hebben sy geslegen in een haring-tonne / ende sy hebben die gesonden naer Amstelredam/ende werdē gheboert inden Woolwijck/ ende daer werden sy geset op staken. Hier na zijn diversche andere mannen ende

Vzou-

Digitized by Google

Vrouwen die mede herdoopt waren/gerumpt/ende hen verstieken.

Hoe de Keyser wederom opwaerts toogh, Anno M. D. xxxij.

In dit Jaer 1532. naer dat de Keyser een Jaer lang hier in Neder-duytschlant geweest hadde/soo heeft hy hem berept om wederomme in Hooghduytslant te trecken/ omme te tracteren metten Keurvorsten wederom vande saecke der Luthersianen/ende oock mede vanden grooten Turcke/ die groote ghereetschap maeckte/ om wederom eenen sprongh in Christenrijck te doen. Ende hy liet sijnen Rijcxdagh verrondighen/ te houden inde stadt van Regensburgh. Ende als den tijdt quam dat hy nu soude reysen/ soo quam de Paltzgrave met veertigh peerden te Brussel om den Keyser te halen. Maer eer dat hy noch vertoogh/ committeerde hy op den vijfden Octobris zijn suster Vrouwe Maria, Gouverneerster van dese Landen. Ende aldus is hy ghetoghen van Brussel/op den seventhienden dagh Januarij. 1533. ende is gerepst naer Ceulen.

Vande daghvaert die te Hamburgh beroepen was, anno 1532. om den Hollanders, ende die van Lubeeck.

Doen nu de Hollanders/ hy wille vanden Keyser den Koning van Denemarcken schepen gedaen hadde/ daer hy mede overgevaren was in Noorwegen: Soo hebben die van Lubeeck met heur adherenten/dat seer qualicken vanden Hollanders ghenomen/ waeromme dat sy veel schepen van oorloghen toeghemaeckt hebben/ ende sy hebben die inde Zee ende in die Zondt ghehouden: ende sy en wouden niet ghedooghen datter een Schip door de Zondt soude varen. Waerom dat groote armoede was in desen Landen/ onder den Bootghesellen ende ander arbeyders/ die haer metter Zee-neeringhe behielpen. Ende oock soo wiert het Koorzen seer dier/ alsoo datmen op dien tijdt het last rogghe kocht inde Maent van Junius om ses-en-veertigh Gout-guldens. Ende men soude het noch dierder ghekocht hebben/ten ware dat die van Bremen/ dewelcke veel Terwe ende Roggghe tot Aemsteldam brochten/ ende al den somer af ende aen. Ende want de Hollanders haer klachten hier af seer hertelijck deden te Brussel voor Vrou Maria ende raedt des Keysers: Soo hebben sy hieben gesonden tot Lubeeck/ende begheert een dachvaert met haer te houden/ aengaende de saecken tusschen haer ende het landt van Hollant. Ende het is soo verre ghekomen/ dat daer eenen tijt gheordineert is/ om de daghvaert te houden/ als op den tweeden dagh Mey/binnen der stadt van Hamburgh: Ende de stadt van Lubeeck heeft heur hieben van Sandeconduyt gesonden tot Amsteldam/ ende hebben die tot Aemsteldam ende al de gene die tot der daghvaert komen souden/een vast gelepde gegheven/ om ginds ende weder te reysen/sonder pet te misdoene. Aldus is daer getogen de Burgemeester van Aemsteldam/genaemt Heyman Iacobsz. met een uyt den 36. Raden/ ghenoemt Cornelis Benning, ende vier dienaren. Ende van des Keysers wegen/ ende Raetsheer vanden Hove/genaemt M. Ioos Ameyon vander Burgh. Ende als dese Heeren tot Hamburgh quamen/ meynende die daghvaert te houden/ soo en zijn die van Lubeeck daer niet gekomen/maer hebben daer ghesonden hare ghedeputeerde/ende dancksten die Heeren/ dat sy daer ghekomen waren/haer latende weten/ dat sy de daghvaert niet en mochten houden/ sonder hy wesen van Hertogh Frederick van Holsteyn/die nu Koning van Denemerckten was/ oft sijnen ghedeputeerden/ ende dat hy aen haer ghescreven hadde/ dat hy begheerde dat sy de daghvaert souden houden tot Koppen-haven op S. Jans dagh midsomer/ende dat hy daer selve woude komen in sijnen persone/ om met den Keyser/ende met den Hollanders te tracteren/om een middel te vinden om peys ende vrede te maken. Ende aldus baden sy den gedeputeerden/dat sy dat int best woudē nemen/ende doē also als heur Koning op haer begeerde. Ende hoe wel de gedeputeerde deser sydē daer mede niet wel te vreden en waren/ so hebben sy nochtans (want het niet anders wesen en mocht) daer in gheconsenteert/ datmen de Daghvaert also langhe vertrecken soude/ende dat sy op dien benoemden tijdt te Koppenhaven komen souden om daer de Daghvaert te houden/ende daer mede zijn de gedeputeerde wederom gekomen/ende hebben 't selve int Hof te kennen ghegheven hoe sy gevaren hadden.

Item/ want niet langhe daer na dat de Ghedeputeerde wederom gekomen waren/zijn sommige schepen van Oorloge vande Lubeecksche gekomen onder de kust van Zeelant/ ende hebben genomen een groot schip met grof Zout geladen/komende van Lissebone welc schip van Edam was/ maer behoorde tot Amstelredam 't huys. Soo hebet Hof (ten verzoecke van die van Amstelredam) doen arresteren tot Antwerpen/ tot Bergen ende in Zeelant/ ende tot Amstelredam/ alle de goeden die te Lubeeck oft te Hamborgh 't huys behoorden.

Vanden peys tusschen de voorseyde Hollantsche ende Oosterse Steden.

Opten x. dagh van Junio/ zijn van Amstelredam twee Raetsheeren upten hoogen Hove/ te weten/ M. Ioos Ameson vander Burgt/eñ M. Geeraert van Campen, ende met hen toogh ooc de voorsz Cornelis Benninc, als een upten Rade van Amstelredam/ om te reysen na Coppen-haven/daer de dagvaert geordineert was als vooren. Ende niet langhe na dat sy vertogen waren/ werden tot Amstelredam aengenomen (by de Heeren vanden Hage van 's Keysers wegen) t'sestigh groote schepen van de aldergrootste ende beste van Amstelredam/oft die upt Waterlant voerē/ ende werden oock een deel Capitepnen aenghenomen. Dese schepen werden terstont reede gemaeckt alsoo sy ter oorlogen varen souden/ so verre als de Daghvaert niet voorspoedigh en eynde. Maer als alle dese Heeren tot Coppen-haven quamen/ werden sy vanden Koning Frederic ende van sijn soon Jonckher Christiaen wel ende rechtelijcken ontfangen.

Ende als de Daghvaert gehouden werde (hoewel die van Lubeeck veel groote klachten deden over den Hollanders/ ende hadden veel articulen begrepen/ daer sy den Hollanders in meynden te benauwen ende te beswaren) so hebet God alsoo gevoeght/ dat de Koning ende alle de Oosterse steden/ die daer ter daghvaert gekomen waren/ die van Lubeet teghen vielen: Seggende/dat sy ongelijck hadden/ende dat sy niet teghen den Keyser noch tegen sijn Landen oorloghen en wouden. Also dat sy daer tegen den wille vanden Lubeeckschen eenen basten peys gemaeckt ende gesloten hebben/ tusschen den Koninghe Frederick van Denemercken ende sijn sone/ ende alle de Oosterse steden aen d'een zijde. Ende die van Lubeet moesten mede in den peys consenteren/ ende met de andere Oosterse steden den Brief vanden peys onderteeckenen/ ende heuren Zeghel aensteken. Ende dese peys werde ghemaeckt op alsulcke conditie/ dat sy den Koning Christiern geen bystant doen en soudē/ ende dat upt Hollant geen schepen in Noorwegen zeylen en souden: op dat Christern de schepen in Noorwegen komende/niet ophouden en soude/ende dat hy daer door soude gesterckt worden. Aldus so werden de schepen ende goeden weder ontslagen/ die allomme hier bekommert waren/ ende die tot Lubeet ende tot Hamborg 't huys hoordē: Ende de Zondt wert weder geopent/ alsoo dat de schepen daer weder mochten door varen. Als dese tijdinghe van desen peyse quam tot Amstelredam ende tot ander plaetsen/ soo was hier groote blijschap onder de schamel lieden/bootsgesellē ende onder alle de gemeynte/ want sy nu weder haer broodt mochten winnen/ ende de arme gemeynte weder neeringe krijgen. Ende

dat

dat meer was / dat hoogen daermen te vogen gheſocht hadde ſeſſenveertigh gout guldens/ dat hochtmen terſtont om elwee en twintigh goutguldens/ende de Terwe diemen hacht vijfftigh guldens/ hadde men nu om dertigh guldens.

Hoe de Koningh Chriſtern gevangen werde.

KOrts na dat de Dagvaert te Coppen-haven gehouden was/ende dat den pays als voorſz is/gheſloten was/ heeft Koning Chriſtern ſijn Ambaſſaten aende Koning Frederic, Koning van Denemarcken/geſonde om met hem oor te tractere vande pepſe. De Koning Frederic heeft hem vaſt gelepde gegeven/ dat hy tot hem ſoude komē/ende hy ſoude hem geerne hoogen/eñ beſien of ſy eenigh middel van pepſe mochten met malkanderen vinden. Aldus ſoo is de Koning Chriſtern opt goet gelepde totte Koning Frederic getogē/maer ſo ſaen als hy by hem quam/ heeft hy hem gevangen / ende gheſonden int lant te Holſt/ende heeft hem daer doen leggen in een nauwe gevangenis/ ende liet hem ſeer nau bewaren. Maer al de knechten die hem ghedient hadden/ die kreghen ghelepde ende paſpoorte/om by door dat Lant te trecken.

Van een Comete oft ſteert-ſterre, ende van groote ſtorm ende onweder.

IN dit Jaer van 1532. verſcheen weder een Comeet met eenen langen ſteerte / ſtaende int Weſten / ende begonſt te ſchijnē ſmorgens te half vieren/duerende tot dat den dagh op ginghe: ende began haer te openbarent int beginſel van October / ende duerde tot den leſten der ſelver maent. Deſe Comete en gaf alſulcken grooten ſchijnſſel niet / als die int voorleden jaer/ maer waterachtigh ende dupſter.

In 't ſelve Jaer op Alder-heyligher dagh na middagh/is opgheresen eenen grooten ſtorm van winde/ upt den Noortweſten/vier dagen langh ghedurende/ waer af groote ſchade geſchiede/ende ſonder in Zeelant/want de ſtadt van Hoorgeen liep by nae gheheel wegh/ende 't Dorp van Cats in Noortbeverlant/ ſoo datter veel menſchen/beeſten / huyſen ende ander dinghen verdroncken.

Een ander Comete, ende brant tot Antwerpen, ook nieu oorloge tuſſchen Hollant ende Lubeeck.

DEs jaers daer aen 1533. in Julio / ſcheen weder een Comete/ſtaende int Noordē/eñ metē ſteerte na 't ſuyden. Deſen ſteert was ſeer lang eñ breet/ ende gaf van heur blammich ſchijnſel/ende ſy ging op des avonts ten negen uren/ende ſcheen tot ſmorghens dat den dagh opging. Deſe Comete began te ſchijnen op den eerſten dagh van Julio / ende men ſagh die tot den 30. der ſelver maent/ende daer na niet meer.

Den vij. October daer na/ſnachts ten een uyre verbrande 't Antwerpen onſer lieber Vrouwen kercke.

In deſen Jare gheſchiede ook de Oorloghe van nieus (want de Koningh Frederick van Denemarcken inde maent van Meerte geſtorven was) tuſſchen den Hollanders ende die van Lubeeck / die nu weder haer hooft opſtaken / waer in de Keyſer den Hollanders bystant bede.

Hoe de Her-doopers van deſe Landen na Munſter voeren te ſchepe, daer ſy ontboden waren, 1534.

ALſo de Herdoopers binnen Munſter warē/ſorghden ſy ſeere dat den Biſſchop van Munſter met macht van volcke de Stad ſoude beleggē (alſt oock namaels ghebeurde.) Ende alſo ſy wel wiſten hoe dat het in Hollant ſonderlinge ſtont / want van Aemſteldam/ Haerlem ende daer ontrent / ſepdemen daer af verbeerlijcke bele / wanter een groote ſame in deſe tijt af ginghe/ 't welck oock warachtigh was/ want ſy grooten aenhangh kregen/ deur groote oploopen dier voe dagelijcx om geſchieden / eñ ſo veel boden over eñ weder liepen. So hebben ſy de hoofden van deſe vergaderingen oft ſecten ontboden / dat ſy haer volck ende gemeente der vergaderingen wouden onderwijſen/ dat ſy in Hollandt niet bevelijck en mochten blijven/ noch heur dinghen onderhouden / ende dat heur van Godt geopenbaert was/ dat ſy al t'ſamen ſouden te Munſter trecken/ op datſe haer daer ruſtelijck met malkanderen mochten onderhouden. Dit deden die van Munſter/ op dat ſy binnen heure Stede te ſtercker ſouden moghen weſen/ om den biſſchop te weder ſtaen/ alſt daer toe komen ſoude / hoewel ſy dit niet lieten blijcken. Aldus hebben deſe Oberſte van deſe voorſz compagnien bieden gheſonden tot alle Steden ende Dorpen / daer ſy wiſten dat van heuren gheſelſchap woonden (want ſy die al int geſchrifte hadden) ende ſy ontboden heur/ dat ſy al t'ſamen by malkanderen op eenen dagh vergaderen ſouden / om alle gheljck upt Hollandt te trecken naer Munſter.

Dit is den teneur vande Brieven die ſy ſonden.

Alle gheloovige verbont-ghenooten in Chriſto / genade ende vrede zy u van God onſen Vader / door ſynen Sone Jeſum Chriſtum/Amen.

LIeve Broeder en ende Suſteren/blijſchap eñ vrede is den kinderen Godts voor handē/ want heur verloſſinge is voor de deure. Lieve vrienden/ ghy ſult weten als een voort dat ons van God gedaen is: Als dat hem een pegelijck op maken ſal om te trecken naer dat nieuwe Jeruſalem/een Stadt der Heyligen/ want God die wil de wereldt ſtraffen / een pegelijck ſie toe/ dat hy door onachtſaemheydt niet int oordeel en kome/ want Jan Beuckelſen Vrophect tot Munſter / met alle mede-hulperen in Chriſto / hebben ons gheſchreven datter niemant onder den vraeck deſer werelt vry blijven en mach/ ofte hy wort verſlonden / het ſy lichamelijcke doot/ ofte met een Gheeſtelijcke doot. Daerom niemant en verſuyme vrede te trecken / op dat hy God niet en temete / want daer is eenen oproer op handen over de gantſche wereldt: Want/ſeydt de Vrophect Ieremias in ſijn 51. Capittel: Vliedt upt Babylon / op dat een pegelijck ſijn ziele behoude / op dat u herte niet verſaeght en worde van dat gheroep datter inde landen gheſchoordt ſal worden. Ick en ſeggha u niet meer: Maer ick ghebiede u inden Name des Heeren/ dat ghy ſonder vertreck ghehoorſaem zijt / ende neemt den tijdt waer. Een pegelijck ſie toe/ende gedencke Loths wijf/ ende en ſie niet omme na eenigen dingen dat hier opter aerden is/ het zy man/ wijf/ oft kindt/ op dat ghy niet bedrogen en worde. Niemant en ſie omme naer eenigh ongheloovich wijf of man / noch en neemſe niet mede/ noch ongeloovige kinderē die ongehoorſaem zijn / ende niet onder de vroede en ſtaen / want die inde ghemeente Godts niet en dienen / daer is goets ghenoegh voor den heyligher/ daeromme ſo en neemt niet meer met u dan gelt ende wat lijnwaets / ende koſt om op den wegh te eten: Eñ wie een mes heeft/ oft een ſpieſſe/ oft een buſſe/ die neemſe voor hem / ende dieſe niet en heeft die koope/ want de Heere ſal ons door ſijn machtige hant/ door ſijne knechten Moyſes ende Aaron verloſſen. Daerom zijt voorſichtigh/ ende leght alle ſaken kloeckelijckē toe voor den boosen. Ende paſt alle t'ſamen een half mijle buyten Haſſelt te weſen / ontrent Berch-klooſter / den 24. dagh van Meerte ontrent den middaghe. Weeſt voorſichtich in alle dingen: ghy ſult voor den beſchreven dagh daer niet weſen / noch oock niet laten: men ſal achter dien tijt nae niemant wachten. Niemant en verſuyme te komen: Blijfter yemandt achter/ ick wil ſijn bloedt ontſchuldigh weſen/ Emanuel.

Aldus zijn ſy haeſtelijcken opten 21. dagh Meerte 1534. voor Monickendam boven de dertigh Schepen aengekomen / die van alle ſteden ende dorpen quamen/ daer deſe brieven ghebreeft hadden/ oft die 't malkanderen int heymelijck te kennen gegeven hadden / 't welck een pegelijck aldaer verwonderde/ want niemandt van dat opſet gehoort en hadde (ſoo heymelijck was dat te werck ghegaen) als ſy de Schepen ghehuert hadden. Ende alle deſe ſchepen zijn deſſelven daeghs t'zeple gegaen/ende zijn gezepit na 't Swarte water/ aende zup-

Digitized by Google

der zee: Ende want sy niet en moesten voor de 24. dach van Meerte komen op de plaetse daer sy beschreven waren/als voorzen: Soo hebben sy onder wegen eenen dach stille gheleghen aen heuren anckers: Ende binnen dien tijdt so zijn de steden van Over-yssel gewaerschouwet van heure komste. Ende de steden ende dorpen daer omtrent/met den Drossaert van Vollenhoe/ende van Gelmuyden/zijn met grooter macht ghetogen nae dat Swarte-water/om dese Schepen te schutten. Ende als dan de schepen int Swarte water quamen/ende mepnden met vreden daer aent lant te gaen: Soo vonden sy daer partije/als op haer koemste gepast hebbende. Ende de Drossaert met de Capiteyn vande steden zijn inde schepen getreden/ende hebben sommighe vande principaelste ghevangen genomen/ende hebben die tot derschepden plaetsen ende steden gebracht: ende sy hebben korts daer nae sommighe met den sweerde gericht: en de so sy die schepen door-schoten/so vonden sy daer in een tonne met buskrupt/ende seer veel raembussen/ende veel duysendt spiessen/ende seer veel hellebaerden/ende slachsweerden/met vier trommelē/ende vier vaentjens/ende in elck vaentjen stonden vijf krupten. Ende sy vonden daer oock grooten schat van gelde/d'welck haer met al desen voorsz goeden benomen is: Ende den schippers worden bevolen/dat sy daer souden blijven ligghen/ende dat niemanden vanden Herdoopers aen landt en soude gaen.

In dit selvige Jaer 1534. op den 27. dach van Julio/soo is te Wynschel verbrandt gheweest een Priester van Amstelredam/genoemt Meester Ysebrant Scholma dat hy lange te Vilvoorden gevangen gelegen hadde/om de leeringhe der Zwinglianen: Ende al waest so dat hy groot verou hadde van sijnder opinien ende leeringen/ende sprack sijn biechte/ende zijn dingen openbaerlicken weder-riep/soo en mocht hem 't selve niet baten/overmidts dat hy tweemael daer te voren ghebanghen geweest hadde/ende 't selve t'elcke repse oock weder-roepen/ende was wederom ten derden daer in gheballen. Dese Meester Ysebrant hadde al sijn leven een goet/devoot/geestelick man geweest/ende menigh schoon sermoon tot Amstelredam (soomen seyde) gedaen/want hy seer geleert was/ende plach alle daghe sijn ghetijden te lesen/op sijn kamer liggghende/ende selden nae den dry uren op sijn bedde te rusten. Ende hy was seer kleyne in hem selven/minnelijck van monde/maer want hy seer goedtheertigh was/soo liet hy hem van vrouwen hier toe brenghen (die sulcx waren daer hy groote conversatie mede hadde) hoe wel nochtans dat hy reyn van leven was/ende met gheen vrouwen oneerlick te doen en hadde (soomen seyde) Oock dat hy oudt was 70. Jaren/als hy verbrandt wordt.

Van Paus Clements doodt.

In dit Jaer 1534. soo is ghestorven die Paus Clemens de sevende/op den 23. Augusti/naer dat hy elf Jaren Paus geweest hadde.

In October int selve Jaer wert Paulus Farnesius Paus gekoren/die eerst Alexander hiet.

Vande wonderlicke Ketterie, oproer, muyterie onder malkanderen, ende treffelijcke gedachteniſſe van Munster, daer voore hier ende daer oock weynigh af geroert is.

In 't Jaer 1535. op den 25. Junius/soo heeft den Bisschop van Munster/die Stadt van Munster ingenomen/naer dat hy vijfthien Maenden daer voor gheleghen hadde. Maer dewijle upt de Stadt Munster veel twist ende oproer in dese Landen gekomen is/die alleene voorspronck upt die Stadt ghenomen hebben: Soo sal ick hier kortelick verhalen de maniere hoe de voor-ghenoemde Herdoopers de Stadt van Munster eerst inghekreghen ende machtigh ghevorden zijn/ende wat regiment inde Stadt was/terwijlen die beleghen was/midtsgaders eenighe diverschegheschiedenissen/die seer wonderlijck vergaen zijn/ende wel weerdich ende van noode daer af te schrijven.

Soo is te weten/dat inden Jare 1533. hier voore gheroert/op den sesten dach van December/d'welck is op S. Nicolaes dach/dese secte ende vergaderinge vanden Herdooperen eerst binnen Munster begonnen ende opgestaen is/en de gene die hier af waren/gingen heymelick inde huysen der Borgheren/ende leerden heur/dat sy hen moesten laten herdoopen inden naem Christi/oft sy en mochten niet saligh worden/ende als sy herdoopt waren/mosten sy alle heur goet gemeen maken/ende den eenen mocht niet rijcker zijn dan den anderen. Dit stont aldus tot Vasten-avont toe/ende haer getal dat worde alle daghen grooter ende meerder. Daer nae vergaderden een deel vande gemeente op een plaetse die genoemt was Overwater/ende de Herdoopers vergaderden op de merckt ende namen die in/maeckende een groot ghekrijt/roepende Vader/Vader/&c. Maer op den derden dagh zijn sy met vrientschap van malkanderen gescheyden/overmits dat sommige wijse mannen daer tusschen gingen/die beyde de partijen te vreden setten.

Als dese partijen dan van malkanderen gescheyden waren/so hebben die Herdoopers int heymelijcke brieven ghesonden te Roetvelt/ende te Wesel/ende te Warendorp/ende Oxenbrug/ende hebben daer laten weten/dat sy te Munster een Prophect hadden/die daer van God ghesonden was/ende die haer dat rechte woordt Gods predickte/ende wouden sy binnen Munster komen/sy souden daer alle dinghen overvloedigh hebben/ende heur en soude geen goet gebreken/ende sy souden achter laten hare wyven ende kinderen/ende alle hare goederen/ende komen van stonden aen binnen Munster: upt vermaningen van desen brieven/soo is een groote menichte van volck binnen Munster ghekomen/die haer al hebben laten herdoopen. Als sy dan merckten dat sy veel volcx hadden/ende dat sy de stadt machtigh waren/so hebben sy op den eersten Pynxdagh inde Vasten/int Jaer 1534. een grooten opstal ende rumoer gemaeckt in die Stadt van Munster. Ende sy riepen alle ghelijck met luyder stemmen: Vliet van hier henen ghy Godloosen/oste wy sullen u alle te samen doot slaen/ende die hem niet en wilt laten doopen/sullen wy qualijck tracteren. Aldus so dreven sy alle de Canonijcken ende Priesteren/ende al de ghene die niet en wouden herdoopt wesen/upt de Stadt/alsoo wel de arme als de rijcke. De principaelste van desen oploop waren Ian Mathijssen van Haerlem/ende Ian Beuckelssen van Leyden/de welcke heur upgaven voor Prophecten/ende hare mede-hulpers waren Iacob van Campen/ende Ian van Gele.

Als desen oploop aldus gheschiet was/so was daer noch een man inde Stadt gebleven/die Huybert ghenoemt was/ende was een smit/dese seyde tot eenighe borgeren (verwachtende den Prophect Ian Mathijssen, seggende) Siet doch desen man aen/sal desen man prophecteren? hy is seker als een schijtende Prophect. Dit vernam dese Prophect Ian Mathijssen, ende hy liet alle de ghemeente vergaderen op dat Domhof/ende doen quamen daer de Burghemeesteren/ende brochten met haer desen Huybert: Doen sprack de Prophect Ian Mathijssen tot der gemeenten: Siet/liebe broeders/dese man heeft Gods Prophetē veracht/ende daerom soo moet hy sterven: want daer staet geschreven: Dat ghevecht Gods/dat moet kleven aen dat huys Gods/ende daerom soo en macht anders niet wesen/dan hy moet sterven. Daer naer nam Ian Matthijssen de Prophect een Raembusse/ende schoot hem so door zijn lijf/alsoo dat hy stierf. Ende doen wert daer upt ghevoepen/soo wie dat een woordt sprack/dat den Prophect oft haer ordonnantie te naer ginck/die soudemen terstont doot slaen.

Daer naer soo worde geboden/dat een yeghelijck al zijn ghelt dat hy hadde/soude te voorschijne brenghen/op de verbeurte van zijnen lijve. Ende daer naer soo ginck de Diacon in allen huysen besonder/ende beschreef alle dat goedt dat in elck huys bevonden wor-

de:

de: Ende hy vergaderde alle dat geit ende alle dat gout ende silver hy malkanderen/ eñ alle de gouden Kiemen ende gozdelen verbranden sy/also datmen die niet meer gebruycken en mochte: Ende voorts den Huysraet die toebehoorde den genen die uytter Stadt ghejaecht waren/ die worden ghebrocht in des Diakens huys / ende dat worde omghedeelt onder den armen / nae dat haer van noode was / ende die quade huysen hadden / die werden geset in schoone huysen.

't Is te weten/dat terstont/ naer dat dese Stadt van Munster aldus inne ghenomen was/dat sy doen kozen twee Burghermeesters / die hadden onder haer xxij. Raedtsmannen / die eene van desen Burghermeesters was ghenaemt Barent Knipperdollinck, ende de andere Gherrit Knippenbroeck, dese Raetsmannen ordineerde ende beschickten dagelicx alle dinge/ aengaende der Politien ende der sterckmaeckinge vander Stadt/ want ovvermits dat sy wisten / dat sy vanden Bisschop van Munster souden beleghen worden/ soo geboden sy der ghemeenten / dat sy moesten graven ende maecken wallen om de Stadt. Ende daer was geordineert aen elcke poorte een huys/ daermen die spijse brochte tweemael 's daeghs : Den eenen dach versch vleesch/ den anderen dach gheroockt vleesch ende speck / ende den derden harinck/boter ende kaese.

Ende alle dage so dedemen voor elcke poorte een sermoen van een ure lanck/ende dan so ginck een yegelijck op zijn werck om te graven eñ te delven/ ende niemant en mocht vande gracht gaen / dan des derden daechs eens / des achter noens soo mochten sy t'huys gaen tot wijf ende kinderen: Maer des nachts so moesten sy weder komen/ende de vrouwen ende kinderen worde binnen heure huysen gevoet van dat ghemeyne goet. Ian Mattijssen Hollander voorsz / een Backer van Haerlē/ was de opperste boven de Burgemeesteren/ende boven den Rade / ovvermidts dat hy stoutelijck sprack onder 't decrel van Prophéteren. Ende hy liet voor alle Poorten opslaen sekere rechten/ende ordinantien/daer sy na souden leven / om te beter haer vleesch te bedwinghen/ ende die moesten sy onderhouden op de verbeurte van haren lijve. Ende Ian Beuckelsen Kleermaker van Leyden / die was in alle dinghen zijn mede-hulper. Dese Ian Beuckelsen woonde met Barent Knipperdollinck, ende Ian Mattijs woonde in een Nonnen Klooster/ dat genoemt was S. Cicilien, ende hy hadde by hem een schoon jonge vrouwe van Haerlem / die hy daer te voren inde Vasten van Haerlem gebracht hadde: ende de selve vrouwe die worde na Ian Mathijssens doot Koninginne van Ian Beuckelsen.

Hoe de Bisschop van Munster de Stadt van Munster beleyde.

DE Canonicken/Priesteren/ende rijcke Borgeren/ die uyt heur goedt ende Stadt van Munster verdreven waren/als voorzen/ zijn ghetoghen aenden Bisschop van Munster/ ende hebben heuren noot ghelaecht. De bisschop heeft terstont van alle wegen veel knechten vergadert / ende hy is met een groote macht van volcke voor Munster ghetrocken/eñ heeft de stadt krachtelijck belegen/ ende daer veel grof geschuts voor gestelt/eñ seer sterckelick op de Stadt geschoten. Maer want de mueren seer dick waren/ende van binnen ook wel bebolwerckt / soo en heeft hy niet veel op de Stadt mogen bedrijven/also dattet seer lange geduerde. Binnen Munster lagen ontrent ij. C. knechten / ende met dese knechten tooch Ian Matthijssen dickwils uyt de stadt inden leger vandē Gelderschen/ ende hy seyde dat God hem dat bevolen hadde. Ende nae dat hy dit dickmaels gedaen had/ eñ dat hy veel vanden Gelderschen knechtē verslagen hadde: So is hy op eenē tijt met 30. knechten uyt de Stadt gegaen/ende hy sloech inden leger vanden overlantschen knechten/maer de Overlanders weerdē hen/also dat Ian Matthijssen de Prophéet daer doot bleef / met een deel van synen knechten. Die Burgemeester hoorende dat Ian Matthijs doodt was/ soo hebben sy seer droevich ghe weest/ ende hebben synē doot seer beklaecht. Maer Ian Beuckelsen vertroostē haer/seggende: Dat hy wel wiste uyt den Gheest der Propheten/dat Ian Matthijs also soude blijven. Doen voorde Ian Beuckelsen ontfanghen voor de opperste Prophéet in Ian Mattijssens plaetse. Doen hielt Ian Beuckelsen vrientschap metten knechten ende metten principaelsten vander Stadt / ende hy seyde tot haer dat hy den Burgers noch den knechten niet en woude stellen in perijcle van gheslagen te worden / eer dat hy bevel daer af hadde vanden Heere: ende als hy bevel hadde vanden Heere/ dat hy dan selve voor soude gaen. Alsus soo en quamen de knechten niet meer uyt / ghelijck sy pleghen / maer sy schoten seer sterckelijck uyt de Stadt / ende uyt de toren vander kercken: Alsoo dat sy veel volcx inden Leger dooden.

Ontrent Pinxsteren/soo liep de Prophéet al nacht rontom de stadt inder nacht / eñ riep met luyder stemmen: De Koninghy van Sion komt. Ende daer naeso geliet hy hem dry dagē recht oft hy stom geweest hadde/ende hy en woude niet spreken/maer schreef in eenen brief dat God synen mont gesloten hadde. Nae dry dagen so seyde hy/ dat hem God vertoont hadde/ wie dat soude wesen de xij. oude in Israel: Ende hy noemde doen xij. mannen die hy begeerde groot te maken/ ende dese xij. mannen souden dat sweert voeren/ende sy souden Rechters wesen over Israel / ende dese xij. Rechters bewaerden ook haer officie seer wel / want wie dat heur niet en woude onderdanigh wesen / die lieten sy metten sweerde richten: ende dese xij. rechters die regheerden 8. of 9. weken/ ende Ian Beuckelsen was haer dienaer/ende hy stont alle tijt voor haer/ eñ sprack uyt dat gene dat sy oordeelden.

Naer dat nu de Bisschop van Munster langhe voor Munster gelegen hadde / ende dat hy sach dat hy op de stadt niet en bedreef/ ende dat hy die met gewelt niet en mochte winnen: soo heeft hy ghedacht dat hy de stadt woude uyt honghcren / waerom dat hy int eerste heeft doen opslaen rontomme de stadt eenen dijck oft bolwerck/ also dat niemant inde stadt en mocht kommen met victaelje/ende daer nae alst began te winteren: soo liet hy seven blockhuysē opslaen/ daer al die stadt mede belegen was/ eñ op elck blockhuys so lepde hy vijf honderd mannen: Eñ hy liet veel ruyters te peerde rijden/ nacht ende dach rontom de stadt / die al de victaelje opnamen die nae de Stadt geboert worde. Binnen desen tijdt dat dit buyten de stadt geschiede / so ist gebeurt dat een krijghsknecht binnen Munster quam om soudije te winnen/ende hy worde ghelogeert in Barent Knipperdollincx huys/daer ook de Prophete Ian Beuckelsen woonachtich was: Ende de Lantsknecht die sach des nachts dat Ian Beuckelsen op stont van sijn bedde / eñ ginck slapen by dat jonghwijf vanden huyse. Ende als Ian Beuckelsen merckte / dat de lantsknecht dat gesien hadde: Soo schenckte hy hem eenen grooten drinckpenninck/ dat hy swijgen soude/ ende hy seyde dat hem dat wel geoorloft was te doen. Ende korts daer nae so liet hy alle de Ghemeente by een vergaderen / ende hy waeyde den Predicanten daer openbaerlijcken voor de Gemeente / oft een man niet meer dan een ghecchte vrouwe en mochte hebben. Ende want hy daer te vooren metten Predicanten gesprokē ende geklapt hadde/ so consenteerden sy hem terstont dat hy dry vrouwen te samen mochte hebben. Ende so een burger seyde dat hy woude bewijsen metter H. Schrifture en/ dat een Man maer een vrouwe en mochte hebben in houwelijcke/ dien liet de Prophéet Ian Beuckelsē zijn hooft af slaen. Als dit sommige ander mannen merckten/dachten sy/ ende seyden tegen malkanderen / dat sy bedrogen waren/ ende niet dan ketterije en was/ dat dese Propheten ende Predicanten uytleyden / preeckten ende leerden. So spraken sy int heymelick met malkanderen/ dat sy de Poorten wouden opslaen / ende laten den Bisschop inde Stadt kommen. Maer dit worde den Prophéet van eenen verrader te kennen gegeven / ende terstont so liet hy alle de mannen banghen die van dat opset ghe weest hadden/ ende liet die met verscheyden tormenten ter doot brengen/ want de sommighe liet hy doorschie-

Digitized by Google

ten / ende de sommige liet hy met een sweert in stucken houden/ende de sommige onthalsen. Ende in deser manieren worden daer 51. ter doot gebracht: Ende dese justicie dede Knipperdollinck met zijn eygen handen/ binnen twee dagen. Als nu de ander borgers sagen dat sy verheert ende vermant waren/ende dat sijt selve niet keeren en mochten/so gingen sy met geboochden hoofde/recht oft sy versuft geweest hadden. Ende daer nae so liep een pegelijck nae de schoonste vrouwe persoonen ende maechden / also dattet ghene oft naubelijck eerlijcke maechden binnen der voorschreven Stadt en waren die boven heure heerthien Jaren out waren.

Hoe dat Ian Beuckelsen, de Propheet in Munster aldaer Koningh worde.

OMtrent S. Iacobs dach in Julio/Anno voorseydt/ Soo gaf Jan Beuckelsen den twaelf Ouderen te kennen/ dat de Vader hem bevolen hadde / dat hy soude Koning van Syon wesen. Ende hoewel dat hy 't niet geerne en woude aenveerden/so hy seyde/maer dat hy veel liever hadde een schaepherder te wesen/so moeste hy nochtans dat aen tasten om dat het hem vanden Vader bevolen was. Ende hy beval doen den xij. Ouderen/dat sy heur regiment souden neder leggen/eñ dat sy hem voor eenen Koningh ontfangen souden. Daer die xij. Ouden seyden dat sy hem voor geenen Koningh ontfangen en mochten/oft dat moeste der geheelder gemeente te wille wesen / ende sy moesten al t'samen daer in consenteren. Niet lange daer nae/so stont op een ander prophecet/ die genoemt was Ian Dusentschuer van Warendorp / ende was een Goutsmit: Desen Prophecet beval den xij. Ouden/dat sy de ghemeente souden doen vergaderen op de plaetse: Ende als de gemeente hy malkanderen vergadert was: So heeft de prophecet openbaerlijckē voor alle dat volck geseyt/ dat hem van den Vader bevolen was / dat hy den xij. Ouden soude setten van haer officie: Ende dat hy oock den Bisschop met zijn Predicanten soude verlaten / ende hy sette xij. ander Predicanten dat simpel mannen waren in hen plaetse / slecht ende recht nae den text / ende dat sy dan souden verklaren/ nae dat den Geest der wijsheyt heur dat soude leeren. Daer nae so riep hy Ian Beuckelsen tot hem / ende hy gaf hem in zijn handt een sweert/ dat aen beyde zijden sneet/ ende hy seyde dat hem God verkoren hadde/om te wesē een Koning over al de werelt/ ende hy beval der gheneenten / dat sy hem als een Koningh souden onderdanich wesen. Ende beval hem/ dat hy soude regeren in alsulcker manieren / als hy dat God almachtich soude overgheven/ die nae hem soude komen regneren inde werelt. Ende al de gemeente ontfinck hem voor een Koningh/ghelijck als de Prophecet uyt den mont Gods(soot scheen)bevolen hadde: Doen ginck de Koning op dat Domhof met zijn Predicanten/ ende verkoos tot zijn orateur Barent Rotman, eñ hy verkoos hier Raden / als Gherrit Boeckbinder hy Swol geboren/ende Barent Crechtinck beyde verloopen Prieseren / Henrick Reck, ende Gerrit Reninck, beyde Burgers van Munster/ ende Tilbeeck die oude Burgemeester wert geboren tot zijn Hofmeester / ende Gerrit Knippenbroeck tot een Credentiermeester/die bewaerde dat gelt eñ silver: voorts maeckte hy twaelf trabanten die by hem souden gaen langhs der straten.

Hoe die Koningh in Munster zijn Predicanten uyt sende.

HIer nae als de Koningh op eenen tijt sat op sijnen Koninghlijcken stoel / ende was toegemaeckt als eenen Koningh toebehoort/soo seyde de Prophecet Ian Dusentschuer tot hem: Heere Koning/de Schrifture moet verbult wesen / ghy sult weten / dat God u ghebiedt / dat ghy een abontmael sult houden op den Domhof/ want God wilt zijn Predicanten uyt senden inde vier hoecken des werelts/die hy daer toe verkoren heeft. Aldus soo heeft de Koningh dat abontmael beroepen ende doen verkondigen / ende in dat abontmael so waren teghenwoordich met vrouwen ende kinderen boven 5000. menschen: Ende als sy aende taeffel saten/ soo werdt daer gerecht geroockt vleesch ende huytspot/ ende vier gheschoncken/ ende als de taeffel opgenomen was / soo ginck de gemeente tot den Koningh/ daer hy sat in sijnen stoel in eenen sluweelen paltrock. Ende de Koningh gaf een peghelijck een stuck broots / ende hy vermaende de woorden des abontmaels die Christus spraek tot sijnen Discipulen. Doen ginck de Koningh met de ghemeente op een ander plaetse/ daer twee van des Koninck Raden wijn schenckten uyt waren / ende vermaenden eenen pegelijcken seggende: gelijck als de wijn uyt veel besien gemaeckt wort/ ende dat brood uyt veel korenkens gebacken / soo sult ghy al te samen met malkanderen in liefde vereenicht wesen.

Daer nae so heeft de Prophecet uytgelesen uyt eenen hoop sessentwintich personen/ende hy beval heur als van Gods wegen/ dat sy souden uytgaen om te predicken dat Evangelium voor alle menschen: Ende die dat niet doen en wouden/ die soumen terstondt metten sweerde rechten. Aldus soo zijn de Predicanten (waer af den meestendeel waren verloopen Monicken ende Prieseren) vanden selven abondt uytter stadt gegaen tot vier poortē uyt/ verselschapt wesende met des Koninck trabanten: Ende de Prophecet Ian Dusentschuer was selve mede een van dese Predicanten. Ende hy quam inde stadt van Zoest/ ende so saen als hy daer quam ende daer bekent worde/so worde hy gevangen/eñ hy worde onthalst / met noch vijf van zijn ghesellen. De ander Predicanten togen de een nae Koetsvelt / de ander nae Osenbrug/eñ de ander nae Warendorp/ende ander tot verschepde plaetsen. Daer waer dat dese Predicanten quamen/ werden sy alle t'samen gevangen / ende de sommighe werden metten sweerde terstondt gherecht/ ende de sommige werden gesondē totten Bisschop van Munster / de welcke de selve oock alle metten sweerde liet rechten / uytghenomen een die Henrick ghenoemt was/ de welcke de Bisschop om sommighe saecken liet vry gaen. Ende als hy vry was / soo quam hy weder binnen Munster / ende hy seyde dat hem God miraculeus verlost hadde / eñ dat hy hem geopenbaert hadde/ ende bevolen / dat hy te Munster soude verkondighen/ dat de Steden van Amstelredam / ende van Debenter ende van Wesele/heur van God ghegeven waren. Als de Koning dat hoorde/ so maeckte hy Henrick een van zijn huysgesin/eñ hy gaf hem eenen rinck ende een kleet van zijn leverege / daer hy alle zijn huysgesin mede gekleet hadde tot vijf personen toe/ welcke leverege was half groen ende half asschen verruwe/ met eenen witten hoet op haer hooft/ eñ eenen goudē rinck aen haer vingeren. 't Welck de Orateur des Koninck beduyde / de doot des bleeschs eñ der sonden/ende de groene verwe/ beteeckende den nieuwen mensche die uyt God geboren wordt / die eenen soeten reuckie voordt voor den oogheñ Gods/ gelijck als welrieckende kruyden/ d'welck beteeckent den witten hoet: Ende den rinck beteeckent de liefde/ die een peghelijck mensche den anderen schuldich is te bewijsen / ende de liefde behoordt eeuwich te dueren/gelijck als den rinck is sonder eynde.

Als nu de Koning hoorde dat hem de stadt van Amstelredam van God gegeben was: So sant hy daer eenen Predicant/ die genoemt was Iacob van Campen/ eñ hy maeckte hem Bisschop van die stadt/ende hy gaf hem tot eenen mede geselle eenen die genoemt was Ian Matthijssens, desen was van Middelburch/ op dat desse twee de stadt van Amstelredam souden trecken tot haerder leeringhen ende prophecien: Daer sy menich mensche toe brochten/ want sy meer dan een half Jaer haer daer onthielden/ende binnen 't half Jaer deden sy haer beste / om de Stadt inne te krijghen door oploop onder de Ghemeynte te maken: D'welck dat sy eerst begonnen met mannen die naeckt liepen langhst der straten inder nacht/roepende/wee/ so hier voor van gelijck gheseyt is/ om dat d'ander dat siende/ souden vergaderen ende die Stadt overweldigen.

Na dat nu Ian Beuckelsen een geweldich Koningh was/soo nam hy noch meer wijven/ ende alder eerst so nam hy tot een Koninginne de Weduwe vanden Prophecet

Digitized by Google

pheet Ian Matthijssens, want hy seyde/ dat sy van God tot een Koninginne verkoren was / voorts soo nam hy noch 10. jonghe maeghden die van Munster gheboren waren / tot de dry die hy eerst ghenomen hadde/ eer hy Koninghk worde/ende alsus hadde hy veertien wijven: maer de Koninginne was de principaelste / ende ginck als een Koninginne voorsoort / met een goude kroone op haer hooft / met gulden halsbanden ende met gouden kleederen. Maer de andere Vrouwen die ginghen in een simpel habijt / ghelijck als sy te voren plachten te doen/ eer dat sy by den Koninghk quamen. Ende alle dese Vrouwen aten aen dese Koninginnen Tafel ende in haer Hof / want des Koninghs Hof was verscheyden van der Koninginnen Hof. Ende de Koninginne hadde haere tyranten oock alle tijdt by haer synde.

De Predikanten/die te voren van Ian van Duysentschuer van haer officie geset waren/ende niet en mochten preken/die heeft de Koninghk weder opgehaelt/ende in haer eerste Officie gheset/ende dat/ om dat sy souden prijsen de veelheydt der vrouwen / waer onder dat de sommige oock namen ses oft seven Vrouwen / ende de sommighe vier of vijf / naer dat hen dat luste. Onder ander dan alsoo de vrouwen te ghebruycken/ was daer een vrouwe binnen Munster / die van Amstelredam daer gheboren was/genoemt Aechtjen Liftinck, ende hadde t'Amstelredam eenen getrouden man woonen/ rijck ende weerdigh/ende alsoo dese vrouwe langh binnen Munster geweest hadde/al van 't beginsel af dat de Stadt eerst ingenomen was / ende en hadde daer noch gheenen man ghehadt / overmidts dese seyden dat sy onbeschaemt waer was / soo heeft de Koninghk heur bevolen/dat sy eenen man soude nemen/ende heur worde eenen Vries tot eenen man gheschoven / die Peeter Symonsz genoemt was. Ontrent Kersabent worde Ian van Geele ghesonden vanden Koninghk met dry ander mannen/ daer af de twee Vriesen waren/ ende de derde was een Saxenaer / om te trachten in Hollandt met veel ghelts / want daer was tijdinghe te Munster gheboren/ dat in Hollant endern Vriesland veel volcx vergadert was van heur verbont-genooten/ om na Munster te trecken/ ende de stadt t'ontsetten. Ende de Koninghk sant Ian van Geele daer/dat hy Capteyn van dat volck wesen soude/ want hy een bequaem ende beseckt krijghsman was / ende hy betaal hem dat hy het volck soude verhoudighen / hoe dat den Prophect Henderick van God belooft was / dat de Steden van Amstelredam/ Deventer ende Wesel heur volghen souden / ende dat hy heur als een gherechten Moysis brengen soude binnen Munster: maer hoe dat Ian van Gheele daer nae voer / ende wat hy daer nae tot Amstelredam ende int Hof bedeed/ sal ick hier nae breeder verhalen.

Ontrent dese tijt soo began de victalie binnen Munster seer te minderen / want van buyten gheen victalie in en quam / waerom dat de poorte voor de ghemeente alle dage oock verminderd worde/ ende sy en aten maer eens 's daeghs. Ende alsoo den honger onder de ghemeente began te komen / so waren daer twee ghesellen van des Koninex huysgesin / die sijn Leverepe ende sijnen rinck broeghen: dese hebben den Koninghk willen ontloopen/ om dat sy gheen honger lijden en wouden. Maer als de Koninghk dat vernam / soo heeft hy heur doen verfolgen ende vanghen/ ende als sy ghevanghen waren/ so heeft heur de Koninghk met sijn eyghen handen selve 't hooft af geslagen. Ende niet langhe daer nae / heeft de Koninghk oock met sijn eygen handen een van sijne huysvrouwen den hals af gehouwen / dat een dochter van Munster was/ ende daer en dorste niemandt tegen seggen/ overmidts dat de Koninghk ende sijn Raden seyden / dat hy dat oordeel vande vrouwen voor God wouden verantwoorden. Dese vrouwe moest aldus sterven (soomen seyde) om dat sy twist tusschen de ander vrouwen ghemaeckt hadde binnen den Hove/ ende om dat sy haer niet en wouden laten ghenoegen als de ander vrouwen: maer men seyde dat was / om dat sy af hallen ende bluchten wouden.

Daer dat nu Ian van Gheel uyt Munster ghegaen was met veel ghelts / daer hy knechten om soude aen nemen / om Munster te ontsetten/ ende dat hy niet weder en quam / soo ginck de Prophect Henderick oock uyt der Stadt met veel ghelts / rechts oft hy selver knechten soude aen nemen / daer hy de Stadt mede soude ontsetten: ende als de Prophect Hendrick quam by dat Blockhuys daer de Bisschop van Munster op was/ soo schepde hy van sijn geselle/ die ghenoemt was Ian van Nottelen, ende hy ginck op dat Blockhuys by den Bisschop/ende hy bleef daer by hem. Ende Ian van Nottelen toogh te Deventer / ende daer nae soo quam hy weder binnen Munster / ende hy vertelde daer wat hem ghebeurdt was vanden Prophect Henderick, waer uyt dat die van Munster verstonden/ dat sy vanden Prophect Hendrick bedroghen waren. Als desen Prophect Hendrick by den Bisschop hem alsoo ontsiedt / soo schreef hy eenen brief aen die van Munster/ daer hy openlijcken in seyde/ Dat den Koninghk Ian Beuckelsen een valsche Prophect was / ende dat hy haer bedroogh / ende dat hy selve mede een valsch Prophect geweest hadde/ende haer oock hadde bedroghen. Ende als de ghemeenten dit hoorden/ende dat sy sagen dat alle Prophetien leughenen waren/ende haer Stadt niet ontset en worde / maer in grooter armoede ende cattijdigheyt leefden: Soo begonsten sy te murmureren. Ende als de Koning dat vernam/ so seyde hy tot de gemeente / dat sy haer daer aen niet stooten en souden/ dat een valsch Prophect geschieden hadde / ende dat sy haren troost niet en sonden setten op menschen-hulpe: maer dat sy alleen souden setten op God almachtigh/ want die soude heur verlossen/ ghelijck hy verlost hadde die van Sant [illegible]ten ende Betulien/ende oock Jerusalem / in die tijt dat die steden van haere vyanden benaut waren: want gelijck dese Prophecten / Predicanten ende oversten meesters/ wonderlijcke dingen opghehouden hadden / hoe dat alle de werelt door het swoert/ vyer-wer ende roock-werck gerepuigt ende verandert soude worden/ende den Antichrist sijn grouwelijcke heerschappije ghroopenbaert / ende benomen: want dus lange (seyden sy) hadde Esaus tijt geweest/ daer in de Ghereehtigheydt moeste lijden. Maer ghelijck alst geweest was eenen tijt des kruyces ende gedanckenisse van Babylonien/alsoo wast nu den tijdt der verlossinghe. Met dese vermaninghe ende sterckinghe leefden de ghemeente deur des Koninex woorden verweest/ ende bleven in grooter cattijdigheydt by heuren vyandt ende voornemen.

Ende winter sant de Landt-grave van Hessen sijnen Predicant / ghenoemt Brictius, tot den Koninghk ende totter Gemeenten/ende hy gaf haer te kennen door sijn brieven / dat hy was een Voorstaender van 't Evangelium / ende dat hy heur begeerde te helpen/ indien haer dingen oprecht en goet waren. Ende hy begeerde daer omme dat sy haer saken int licht souden brengen / ende laten die doorsien/ende oordeelen van geleerde mannen die naer den Gheest waren. Maer de Koninghk en gaf der Ghemeente daer op gheen antwoorde. Ende als de gemeente sach/dat de Koninghk den bode niet en antwoorde/noch gehoor en gaf/ soo waren sy seer qualijck daer in te vreden: maer de Koninghk seyde tot de Ghemeente / dat de meninghe vanden Landt-grave niet recht uyt en was/ ende dat hy den bode gesonden hadde om dat hy haer met schoone woorden soude bedriegen/ ende dat hy also de Stadt van Munster soude moghen inne krijghen.

Grave Wygerich van Oberstein / des Rijcx oversten hooftman / voor Munster ligghende met den Bisschop / hielt oock somtijden spraeke metten Koninghk/ om de stadt den Bisschop ende 't Stoomsche Rijck op te geven/maer 't weert vanden Koninghk altemael hooghmoedelijck afghesleghen / want hy hoopte dagheliicx hulpe van sijnen aenhanck in dese Nederlanden te hebben / metten welcken hy heymelijcken verstandt ghemaeckt hadde/daer Ian van Gheele ende de andere om uyt waren.

Digitized by Google

De Koningh quam ghemeynlijck daer nae alle dagen op de plaetse / gekleet wesende met eenen fluweelen paltrock/ ende hadde een goudē ketene om synen hals/ die onder zijn armen deur ginck/ daer die Wereldt aen hinck/ ende hadde een kroone vā goude op zijn hooft/ ende eenen gouden Scepter in zijn hant: Ende hy ginc op de plaetse sitten/ op eenen hoogen stoel/ ende besijden hem soo stonden twee jongers die met blau kleederen gekleet waren / ende die Wereldt stont gheboxduert op haer mouwen. Ende den jonghen die aende rechter zijde banden Koningh stont/ hadde dat Evanghelium in zijn hant/ ende die aen zijn luchter oft slincker handt stondt hadde een swoert in zijn handt / d'welck Barent Rorman de Oxateur exponeerde ende seyde/ dat Evangelium bedupde den tijt van genade/ ende die heur noch bekeeren wouden ende nemen dat Evanghelium aen/ die soude ghenade geschieden / ende die dat niet doen en wouden / dat die selbighe souden metten swoerde verdolcht worden.

Eñ ontrent een maent daer nae/ so worde dat swoert ter rechter zijden gheset/ ende dat Evangelium aen der slincker zijde. 't Welck bedupde dattet Evangelium der ghenaden langhe ghenoech gepeeckt was/ ende de ghene die dat tot noch toe niet en hadden willen aennemen/ die souden sonder genade metten swoerde gestraft worden.

Ontrent Paesschen/ Anno M. D. xxxv. so en hadde de Gemeynte geen broot om te eten/ soo dat sy moesten leven by warmoes/ wortelen/ wijngaert-bladeren/ rapen/ erten/ krupt/ boonen/ &c. daer sy de wallen/ hoven/ ende mueren binnen der stadt mede besaepden/ jae hebben in sulcker miserien gheweest / dat sy haer beesten aten/ so dat het seer klagelijck ende deerlijck is om hooren / ghelijck als ick hier naer verklaren sal / maer sal eerst gaen beschrijven / hoe dattet voorts vergaen is met Ian van Gheel / die nu in Hollandt tot Amstelredam verbeerde.

Vanden verrader Ian van Gheel.

ALs Ian van Geel uyt Munster gheschepden was/ als voren gesept is/ hebbende vanden Koningh ses duysendt guldenen/ daer hy knechten mede aen nemen soude/ eñ daer mede Munster ontsetten/ eñ meende ooch een vergaderinge van volck in Hollant ende in Vriesland te vinden/ daer hy Capiteyn af soude wesen: So is hy inde Vasten in Hollant gekomen. Maer daer komende/ so en heeft hy nergens gheene vergaderinghe gevonden. Maer ter wijlen dat hy in Hollant was/ soo maeckten sommige ketteren een vergaderinge in Vriesland/ ende namen daer een Klooster inne/ op hoope dat haren hoop dagelick soude vermeerderē. Maer eer dat sy van yemant ontset mochten worden / of eer haer getal vermeerderde / werden sy van Heer Ioris Schenck belegen/ ende al doot geslagen ende gesjangen. Ian van Geel ginck ontrent desen tijdt onbekent tot Amstelredam langx der stratē/ inden schijne van een Koopman/ ende hy lach ter herberghen by die plaetse tot Willem Cornelissens, inden grootē Wijngaert/ ende hadde synen name verandert. Ende al te mets verselschapte hy int heymelijck metten genen die herdoopt waren / ofte van zijn secte waren/ daer der vele binne Amstelredam af waren/ ende besonder so wasser eenē weert/ die Henrick Goetbelet genoemt was/ d'welck een stert vroom man was/ ende hadde lange inden krijgh geloopen/ eñ was mede int heymelijck hier af. Met desen hadde Ian van Geel groote conversatie ende ghemeynschap van houden. Maer want Ian van Geel alle tijt beducht was ende sorchde dat hy soude bekent worden ende verspiet: So heeft hy door raet van sommige van zijn heymelicke vrienden / als eenen M. Pieter van Montfoort van Haerlem/ op gheset/ dat hy woude treden tot Vrou Maria, ende verwerven remissie van zijn misdaet / op dat hy dan wederom komende / sonder sorge mocht t'Amstelredam langx der straten gaen. Aldus so is hy int Hof getogen/ ende met behulp als voren/ heeft hy remissie van 't Hof gekregē/ op alsulcke conditie/ dat hy beloofde de stadt van Munster te leverē in des Keysers handen. Ende als hy aldus remis ontfangen hadde/ soo is hy wederom t'Amstelredam gekomen/ ende ginc doen ter herberghen ligghen in Spaengien/ ende beleet doen opentlick hoe dat synen naem was. Ende hy ginc doen sonder sorge langx der straten waer dat hy woude/ ende niemandt en dacht eenich quaet of verraedt op hem/ overmidts de beloftenisse die hy 't Hof ghedaen hadde/ als voren. Als dan Ian van Geel sach datmen gheen quaet op hem en dachte / soo nam hy voor hem dat hy Amstelredam verraden woude / ende brenghen die onder den Koningh van Spon / hoopende indien dat hy dat mochte doen/ so soude hy wel alsoo veel volcx binnen de stadt gekrijgen/ dat hy Munster daer mede wel soude ontsetten. Ende om dit ten eynde te brengen/ so heeft hy int heymelijck met Henrick Goetbelet gesproken/ die hy zijn Verradyagher maeckte: voort soo spraeck hy met veel Herdoopers/ de welcke ditmaels eenen gheheymen raet met malkanderen hielden ten huyse van eenen Pieter Gael inde Pijlstege: Ende Ian van Geel beloofde den ketters upten mondt Gods/ ende by der openbaringe die God almachtich den Vrophect Henrick ghedaen hadde te Munster / dat sy souden victorie hebben/ ende hy beloofde haer dat hy 't beschicken soude/ dat sy alsulcken aenval banden burgheren krijghen souden / dat sy sonder bloetstortinge de stadt souden geweldich worden. Ende met sijne schoone woorden heeft hy de ketters so gewillich gemaeckt/ dat sy hem swoerē in dese sake by te staene/ al soudet al haer lijf kosten. Eñ doen gaf Ian van Geel eenen yegelicken eenen goeden gulden op de hant / die hem dat belooft hadden. Ende aldus soo heeft hy dit werck begonnen te doen opten tiensten dach van Mey. Maer het en geluckte niet alsoo alst Ian van Geel gepast hadde: Welcke gheschiedenis hier te lanck is te verhalen. Ende als hy sach datten slach met hem verlozen was / so ginck hy openbaer liken staen opten Trans banden Weesraemer / op dat hy met een raembusse mochte doorschoten worden / want hy sorchde indien dat hy ghevangen hadde ghewordē/ dat hy met een swaer tormente ter doot ghebracht soude worden/ ende dat om zijn verraderije. Ende als hy hem selven aldus bloot gaf/ so wert hy van een burgher (die hem niet en kende) met een raembusse doorschoten/ alsoo dat hy doot opten trans bleef liggen.

Ende als hy doot was/ so worde ghevanghen Iacob van Campen / die hem voor eenen Bisschop van Amstelredam uytghegheven hadde. Iohan van Gheele hadde beschreven den Benseniers/ dat sy souden passen op den thiensten dach van Meye / tot Amstelredam te wesen / want hy hoopte op dien dach / door der hulpen Gods inne te nemen / maer de Benseniers quamen te late. Ende als sy (by drye hondert sterck wesende) ter nieuwer Sluys quamen/ eñ hoorden hoe dattet t'Amsterdam vergaen was/ soo schepden sy van malkanderen/ ende een peghelijck liep synes weechs. Desgheliex hadde hy ooch beschreven sommige ketterijen die mede van zijn verbont waren/ ende woonden op verschepden plaetsen / ende dese zijn met twee Rijnschepen voor den boom ghekomen opten xx. dach van Meye des morgens als desen slach geschiet was. Ende sy vernamen dat Ian van Gheele de nederlaghe ghehadt hadde / soo zijn sy haestelicken wederom ghevaren. Ende sy seylden nae Enghelandt toe / want sy hier int Lant niet blijven en dorsten.

Als nu de tijdinghe te Munster quam / dat Ian van Geele doot was (hoewel de Koningh ende synen Raet noch victaelgie ghenoech hadden voor een half Jaer:) Ende onder de gemeente (somen seyde) was alsulcken gebreck ende grooten noot van honger/ soo dat alle het krupt/ bladeren/ Koolen/ Rapen/ Erten eñ Boonen op ginck: Ja dat de honden/ de katten/ peerden eñ beesten werden ghegheten/ soo datter maer twee lebende peerden inder stadt ghebonden en werden / ten tijde van het innemen der stadt/ so dat sy aten upt hongers noot/ gestorben menschen-vleesch: Jae ten lesten soden sy ouden schoen-leder/ ende bellen/ ende stiete die tot potspijse/ende

Digitized by Google

ſt/ ende daer in alderley materie vermenghet/ dat was haer broot. Ende noch ſoo beroutte hy haer tot ſulcke lijfſaemheydt/ met vertrooſtinghe/ God proeſdenſe hoe ſy by hem ſtantvastich ſouden zijn: De Vader ſoude hen gewiſſelijck in korter tijt verloſſen. Dat namenſe int goede aen/ ende en geloofde niet haer eyghen beterſenijſſe.

Ende dat nu noch meer is/ſo was deſe voorſchreven Stadt inden honger ſoo verveert/ dat wanneer ſy niet meer by te ſetten en hadden/ hebben ſoo hartneckich gebleven/(ſo de fame ginck/ende oock noch langhe daer naer ghedaen heeft/ hoewel deſe Cronijcke dat niet ſeeckerlijchen en atteſteert) dat ſy gekommen zijn op boomen/ ende hebben verwacht ſecours van God/ dat hy haer met Manna ſoude behulpich zijn/ ſommighe zijn by conſente des Koninex upter Stadt ghegaen/ ſo eens outrent thien duyſent/ ofte twaelf duyſent perſoonen/ onder vrouwen ende onder kinderen/ ende gaven haer inde ghenade vanden Biſſchop/ ende ſommige vanden mannen werden doot ghe ſlagen/ende de vrouwen ende kinderen lieten ſy paſſeren/ naer dat ſy outrent 14. dagen vanden knechten/ tuſſchen de ſtadt en blockhuyſen geboet geweeſt hadden. Ende daer nae gaf de Koninghy ende ſynen raedt oorloff allen den ghenen die ten eynde Gods hulpe niet en doorſten verwachten: Maer ſeyde nochtans dat alle de gene die upt de Stadt togen/ende niet bofferdich en bleven/ die ſouden van God verlaten weſen/ende wie upt trock/nam hy al datſe hadden/ ende te voren wel beſocht zijnde/moeſten hen voor hem vertoonen/ eñ ſprack dan: Nu baert henen totten ketters: waerom datter veele inde Stadt ghebleven zijn die liever van honghyer wouden ſterven als voorzen/dan ſy daer upt wilden gaen.

Hoe Munſter ghewonnen worde.

WAnt nu Munſter in deſen grooten noot was van den honger/ ende dat ſyt niet langher en mochten houden/ ſo was een Kerckheer knecht inde Stadt die genoemt was Hans vande Langeſtraet. Deſe had een wijl tijts te voren gedient onder den Biſſchop/ende een Bevelchsman geweeſt onder den knechten: Maer hadde hem in een ſonderlinge ſake ontgaen/ ſoo dat hy niet langer onder den knechten en doorſte blijve/ waeromme ſy getogen was binnen Munſter om dienſt te hebben. Ende want hy ſeer wyoom was/ werdt daer aengenomen/ende oock Bevelchsman ende Waechtmeeſter ghemaeckt. Als deſe Hans binnen Munſter lach/ende ſach dat de gemeente grooten honghyer leet/ ſoo docht hy wel dat daer niet langhe dueren en mocht/ waerom dat hy alle de gelegenthepdt vander ſtadt aengemerckt heeft/ eñ heeft over ſien de ghelteltenis vande mueren/ ende de wijde ende diepte vande beſten/ ende gemerckt waer de ſtadt kranckſte was. Ende als hy dit altemael wel aengemerckt hadde/ is hy op eenen nacht over de mueren gevallen/ ende is int heyr vanden Biſſchop gekomen/ daer hy terſtont gebangen wert. Ende als hy gebangen was badt hy dat ſy hem wouden brengen voor den biſſchop/ want hy daer een boodſchap aen hadde/ d'welck ſy deden. Eñ als hy vpden Biſſchop quam/ viel hy hem te voete ende bat ſynre lijfs genade. Ende daer naer verhaelde hy hem hoe hy binnen Munſter geweeſt hadde/ ende hy hadde alle de ghelegenthepdt voorſept/ overgemerckt ende gemeten. Eñ hy beloofde de Biſſchop op lijf conditie ende een ſomme ghelts/ indien hy hem een haenjen knechten woude mede doen met een heel leederen/ hy ſoude hem de ſtadt leveren. De biſſchop heeft hem gelooft (overmits hy kennijſſe aen hem hadde) eñ heeft hem gedaen vier hondert knechten. Ende met deſen knechten/ ſoo is deſen Hans inder nacht over de beſten gekomen/ ende heeft voorts de ſtadt bekommen/ daer de mueren alderleeghſte waren/ ende oock alderminſt bewaert/ende zijn alſo inde Stadt gekomen.

Als de gemeente vernam dat de vyanden inde ſtadt waren/ſo liepen ſy op de merct/ ende ſy maeckten daer eenen wagenburch daer ſy eenen langhen tijt tegen die knechten ſchutgebeert hielden. Maer als de Biſſchop vernam dat zijn volck inde ſtadt was/ ſont hy terſtont noch een deel knechten naer de ſtadt om den eerſten te helpen. De knechten gewaer wordende dat haer hulpe quam/ſoo hebben ſy terſtont een poorte open geſlagen/ ende hebben haer volck ingelaten. De Koninghy op zijn bedde liggende ende hoorende dat rumoer/ is haeſtelick op geſtaen/ ende heeft hem ghewapent/ ende hy is met een deel borgers nae den Domhof gegaen om tegen de vyanden te ſtaen/ maer hy wordt vanden knechte verwonnen ende gebangen. Ende daer nae ſoo kommen de knechten oock den wagenburch/ ende ſy hebben alle de burgers doot ghe ſlaghen/ die ſy metten hitten vonden: Des anderen daechs quam de Biſſchop binnen Munſter met vijftien hondert peerden. Ende doen worden alle de huyſen doorſocht beel tot thien dagen toe. Ende daer werden ſeer veel Burgheren ghevonden/ die haer in ſchoorſteenen/ privaten/ ende heymelijcke plaetſen hadden verborghen. Ende ſy wroken meeſt alle met den ſweerde gerichte ende gedoot/ alleen ſommige/ ende niet alle vrouwen ſparende. Maer daer bielen inder nacht ſommighe Burgeren over de Mueren diet alſoo ontquamen. Daer deſe tien dagen vanumen in des Koninex Paleys/ noch wel tot twee Maenden voor twee hondert ſtoute mannen(die de Koning in zijn Hof hadde) geplondert/ daer al het volck van honghyer ſtierf ende verderf: Dat hier alle dingen genoegh hebben: Jaet't Ghelijck Ananias met Petro dede. Het was een ſeer groote verſchrickelickheyt de ſtadt aen te ſiene/ ſo vdel ende vol van doode ende voorſtelle menſchen/ de huyſen upt-ghe ſtoxven van honghyer/ ende niet begraven. Als de Biſſchop nu de Stadt in hadde/ docht hy (ſeydemen) de knechten upt/ voor eenen ſekeren penninck/ ende behielt alle den roof. Andere ſeyden om datter twiſt ommme was/ ende accoordeerden/ dat hy ſoude zijn half den Biſſchop ende half den knechten. Niet te min en accoordeert't ſelve niet vele/ maer vermeldt deſe Chronijcke ſeeckerlick dat elck vanden knechten quam/ende hadden vanden buytmeeſters achtien Emders guldens/ voor buyt. Daer naer ſtadt de Biſſchop den Koninghy Ian Beuckelſen ghevanghen op zijn ſlot/ in een ſtedeken d'welck was outrent vier mijle weechs van Munſter/ ende de knechten vonden hem aen des Peerts ſteert/ ende moeſt ſoo ſeer loopen als 't Peert voor liep/ ende lach op dat ſlot lange gebangen. Ende Barent Knipperdollinck ende ſa menighe andere vanden Rade des Koninex/ worden oock ghebangen/ ende worden op noch een ander Slot ghebracht dat bey mijlen vande Stadt van Munſter ſtont.

Alhus dan als de Biſſchop den Koninghy eerſt ſach/ ſprack hy tot hem/ ſeggende: Ey ghy booswicht/ hoe hebdy my ende mijn volck verdorven: waer op de Koninghy Ian Beuckelſen hoochmoedich antwoorde/ tegen den Biſſchop: Paep wy en hebben u niet bedorven/ maer u een beſte Stadt gelevert die voor alle ghewelt is. Maer (ſeyde de Koninghy) hebben wy u verdorven/ wy willen u wederomme rijck maecken/ ſoo verre als ghy ons volghen wilt. De Biſſchop moeſte voor dat ongheluck lachen/ ende vraechde hem in wat manieren? Doen ſeyde hem de Koninghy/ dat de Biſſchop hem ſoude doen ſetten in eenen yſeren kooy met Leer bekleet/ ende alſoo den Koninghy laten in allen Landen omme voeren/ ende niemanden laten ſien/ hy en gabe haer voorzen eenen witten penninck/ ſoo ſoude hy meer verkrijghen dan hy te voren verooroloocht hadde.

Dit was des Koninex van Syon tytel.

IOhan, de gherechte Koninghy inden nieuwen Tempel ende dienaer des alderhoochſten Gods/ out weſende ſeſſentwintigh Jaren/ dat eerſte Jaer ſijns Rijcx/ op den anderen dach vande eerſte Maendt naer de menſchwoordinghe onſes Heeren Jeſu Chriſti/ des Soons Gods/ Anno duyſendt vijf hondert ende vijf-en dertich.

Als deſen Koninghy plach langſt der ſtraten te rijden/ hadde hy aen een ſilveré ſtuck/ d'welck op de wou-

Digitized by Google

woen doorsneden was / ende den silveren tabbaert was ghevoedert met roode carmesijde / ende de sneden met goudraet te samen ghebonden. Ende de Kroone die hy op het hooft hadde / was ghemaeckt van Ducaten gout / ende met kostelijcke Ghesteenten verciert. Ende hy hadde een keene om sijnen hals die oock met kostelijcke Gesteenten verciert was / ende daer aen hinck een gouden Wereldt / doorsteken met twee Sweerden / de eene gouden ende de ander silveren / ende midden op den appel stondt een gouden Kruys / waer op dat ghescheyden stondt alduys : Koningh der gherechticheydt over al de Wereldt.

Altijdt alst nieuwe Maen was / verliep de Koningh een kostelijck waerschap / ende dan sat hy op eenen stoel die behanghen was met sluweelen Laken / ende op dien stoel lach een sluweelen kussen / ende daer hy sijn voeten op sette / was bastaert sluweel / ende hadde een sluweelen bonette op sijn hooft / met een keene om sijnen hals / ende was voort kostelijck gekleet. Ende sijn Koninginne was oock seer kostelick toegemaeckt ende verciert. Ende als de maeltijdt gedaen was / spraeck de Koningh: Laet ons nu den Heere loven / ende dan nam hy sijn Koninginne by der handt ende began met haer te dansen : Ende hy geboot alle de andere die daer vergadert waren / dat sy mede dansen souden / ende men speelde daer op Clavicordien / op Luyten / op Heteltron / melen ende op andere instrumenten / dit dansen gedurde wel dry uren lanck. De leste reyse dat hy dese feeste hielt / so was de victalie voor den geneenen man al op / alsoo datter geen broot voor der gemeynte te krijgen en was / doen liet de Koning uytroepen / so wie dat komen woude / ende hem helpen sijn feeste houden / hy soude hen geven sout ende broot. Doen waren daer vele die seer blijde waren / dat sy noch eens broot eten soude. De kercken waren al ghedestrueert / ende de torren af ghebroken / behalven S. Lamberts toren / daer sy op waeckten. De Koningh hadde oock binnen sijn Hof geordineert allen ambachten / te weten / schoenmakers / snijders / smeden / en diergelijcke. En so wie dat broot / boter / vleesch / kese / kleederen / of ander dingen behoefde / dien werde dat besorcht. De Koning hadde sijn boeckers wijs gemaeckt / dat nae Paesschen niemant hemen soude wederstaen / maer dat hy dan vruchtelijck soude uyt trecken / en dadelijk hem al de werelt soude onderdanich maken. Maer hoe valsch dat de Prophetien waren / ende hoe deerlijcken de bedroghen sijn op 't pys gheleyt ende bedrogen geweest / dat sijn sy daer na al te wel gewaer geworden / als voorsen genoegh gebleken is.

Hoewel de Wederdoopers oorsaeck genoegh gegeven worden van haer vermeten ende stout voornemen af te staen / door het misluckten van haer aenslage / ende noch meer door het oeffenen der Justitie over haer misdaden / soo en sijnse nochtans niet beweecht ghworden / want inden selven Jare van xvC. xxxv. quamen wederom ontrent dertich mannen vander selver secte binnen den Dorp van Hasaertswoude by Leyden / ende maecten aldaer met haren bedeckten aenjanck een groote beroerte / ende sloeghen doot Jonckheer Pieter vander Bouchorst, Schout vande Beverwijck. De inwoonders des Dorps hadden aen ander plaetsen een exempel ghenomen / ende vergaderden hen met alle neerstichheydt / ende maeckten hen teghen de voorsz weder-doopers op / ende hebbense overvallen / kregen het meesten deel gevangen / de welcke daer nae verbrant / verdroncken ende ghehanghen worden. Dit gebeurde int laetste des voorschreven Jaers / opten laetsten dach van Decembris.

Hoe de Wederdoopers in Hollandt tot Leyden de stede meynden in te nemen, ende hoe sy Oulde klooster in namen.

Dewijle de weder-doopers alsoo / gelijck voorseydt is / binnen Munster doende waren / ende het scheen dat haer sake eenen goeden voortganck soude hebben / overmidts sy den volcke van oorloghe dat de bisschop daer voor bracht / groot wederstant gedaen hadden : so hebben sy gedocht sulcx oock in Hollandt te beginnen / ende hebben op S. Pauwels avont een vergaderinge gemaeckt van ontrent 30. of 40. mannen / goede hoope hebbende datse meer toevals / hulpe ende bystant souden verkrijghen / ende meynden de Stadt Leyden inne te krijgen met listicheyt ende heymelijcke practijcken / ende alsdan te overweldighen ende te bemannen. Maer God voorsiende het boose voornemen / heeft haren raetslach te niet gemaeckt / so dat sy meest alle te samen gevangen ende by Justitie gecondemneert zijnde / ontghelacht zijn met sweert ende vyere / beyde mans ende vrouwen.

Dit exempel en heeft hen noch niet konnen beweghen tot afstant haers boosen voornemens / maer zijn inden selven voort-gevaren : Want ontrent Paesschen opten 30. Marty 1535. hebben sy weder haren aert ghetoont in Oost-vriesland / alwaer een Klooster gheleghen is / gheheeten Oldeklooster / daer op den voorghenulden tijdt wel dry hondert mans met wijf ende kinderen / des nachts als die Monnicken de Metten uyt hadden / ingheballen zijn / meynende dat teghen alle ghewelt in te houden / want (soomen seyde) sy waren misbruyckt / ende hen was wijs ghemaeckt datter ghescheen hem soude om heeren / ende haren wanden / die hen aent nede bederven wilden / selfs ontzenghen / het welck dese arme luyden seerlijck verwachten : sy debben groote neerstichheydt om die Monnicken ende de Abt van haer ghevoelen te brenghen / dat als sy ghewaer worden / dat dese aen hare saecke ghreen behaghen en hadden / hebben sy se opten derden dach / nae dat sy daer inne ghecommen waren / upt het Klooster laten vertrecken.

Opten selven dagh als den Abt met sijne Monicken daer upt gegaen waren / quam heer Georgien Schenc (nae dat hy met alder haest Oostergou en Westergou / met de 7. Woulden op de been ghemaeckt hadde) voor het voorsz Klooster / ende besette dat soo nauwe datter niemant upt ofte in en konde / ende dede een deel groot geschuys upt Leeuwaerden brengen / dan overmidts dat de wallen ende muren seer sterck waren / so en heeft hy daer mede niet veel konnen uytrechten / totter tijt toe dat hy van eenen Monick (die lange tijdt de Koninghlijcke Majestept voor busschieter te Schepe ghedient hadde) vermaent is ghworden / dat hy het Ghesschut soude stellen aende Noort-zijde vande kercke / daer dat muer werck alder kranckst was / het welck hy terstont dede doen nae des Monicx vermaen / doen stelde hem den Monick te schieten / ende hadde seer haest een wresse ghemaeckt soo groot / datter die heel slach-orden voor konde gaen : doen zijn dese arme luyden ghewaer ghworden datse van haren Bisschop bedrogen waren / die leerden dat haer de Bussen noch sweerden niet en souden schaden / maer haer om heeren / ende haer wanden selfs schaden / want het Klooster is stormender-handt ingenomen opten 8. dach April / 1535. Doen werden der 25. op de West-zijde van 't Klooster gehangen / ende 15. ontlooft / de reste wert meest al int Capittelhuys vermoort / ende voort hier ende daer int Klooster : Die vrouwen werden naer Leeuwaerden ghevoert / ende (soomen seyght) aldaer verdroncken.

Vanden Doopers de welcke naeckt achter straten liepen, binnen de Stadt van Amstelredam.

In desen jare van 1535. woonden eenen inde Houtstrate tot Amstelredam / gheheeten Ian Sybert, als desen man verre van huys was / opten 3. dach Februarij : soo zijn in sijn huys vergadert 7. mans / ende vijf vrouwen vander secte der Weder-doopers / onder welcken eenen was genoemt Theodorus Sattor: welcken (door eenen vremden geest gedreven zijnde) hem eenen tijdt lanck plat tegen der aerden neder ghworpen heeft voor haer allen / en ten lesten als upt eenen droom ontspronghen / heeft hy met grooter ghebeynsthept sijn gebedt gedaen: Ende sepde daer na / dat hy God in sijne Heerlickheyt gesien hadde / oock inden Hemel / en inder Hellen alles hadde voor sien / ende datten grooten dach

des

des Heeren oordeel teghenwoordigh was: Daer na seggende dat de waerheyt bloot was/ en datmen alles wat vanaerde gemaeckt was moeste afleggen/ om te bewijsen datmen een zijnt Gods ware: Vermanende daerommme die aenhangende wijve ende mannen/ hem sulcx na te doen ende hem te volgen/ tgheick sy oock terstont gedaen hebben: Ende zijn alsoo met groote onbeschaemtheyt upten hupse gesprongen/ so wel vrouwen als mans/ roepende ende schreeuwende: Wee/ wee/ de wrake Gods/ de wrake Gods. De Borgheers niet wetende watter te doen was/ hebben haer terstont in de waren gemaeckt/ niet wetende ofter eenighe heymelijcke wanden in de stadt waren/ of watter gaens was: ende hebben dese onbeschaemde menschen ghebanghen/ sy worden op de pijnbanck gheleyt/ ende gehandelt alsmen ghemeynlijcken met alsulcken volck pleegh te doene.

Eyndelijcken so zijn mans ende vrouwen alle beyde door sententie van Justitie (naer behoren) ghestraft. De onbeschaemtheyt van dese lieden is soo groot geweest/ dat alsse ghebanghen wierden/ ende haer kleederen om ghehanghen wierden/ en hebben sy die niet willen ontane lijden/ seggende dat de waerheyt naeckt behoorde te wesen.

De maniere hoe Munster beklommen ende ingenomen wert.

IN den eersten als Hans vande Langestraet voor geroert/ de 400. knechten met een deel leederen/ om de stadt te bestormen/ gelevert waré: int beklimmen/ so klommer eerst 30. over de mueren/ dewelcke de eerste schaerwake voorstaké/ daer na so klommer noch 100. over/ eñ die gingen in d'eerste waerckhuys/ ende sloegent al doot dat sy vonden. Daer nà so klommen al de ander knechten over dē muer/ tot 400. toe in als/ ende sy gingen door de binnenste poorte/ die sy open vonden staen/ ende sy sloegen al de wakers doot die daer lagen en sliepen. Ende daer na zijn sy nae de merckt ghegaen/ ende hebben tegen de Borgheren ende Koningh geslagen/ ende hebben die victorie gekregen inder manieren als hier voren gesept is. Ende als de Koningh gevangen was/ soo werde hem eenen yseren ringh om sijn lijf ende om sijnen hals ghesloten met eenen yseren ketten/ ende hy wert gebracht in een huys by dē Dom/ daer hy seer naeu bewaert wiert. Terwijle das hy daer alsoo ghevangen sat/ quam daer een lantsknecht in huys/ ende sloegh hem onder sijn kinne-backen/ seghende: Du boose Schelm/ wie heeft u soo stout ghemaeckt/ dat ghy u voor een Koningh dorst upt gheven? Waer op hy antwoorde: Ick en hebbe my selven gheen Koningh gemaeckt/ maer ick ben daer toe verkoren/ ende ick houde my voor een Koning. Ende van daer uptten hupse wert hy ghevoert naer 't Slot als voren.

Munster wierdt ghewonnen opten xxv. dagh van Junio/ 1535. ende Ian Beukelsen was oudt als hy ghevangen wert xxvj. jaren.

Eenighe gheschiedenissen, die inden selven Iaere van 1535. gheschiet zijn.

IN den selven Jare wert upt ghehoudelijckt Dorothea, de outste Dochter van Koningh Christern van Denemarcken aen Frederico den Paltzgrave op den Rijn. Ende de Bruyloft werde seer feestelickē ghehouden opt Hof te Brussel/ met seer grooten triumphe.

Voorts hier na binnen den selven Jare/ sterf Franciscus Forcia, de Hertoge van Milanen/ die des Koninex van Denemarcken jonghste Dochter hadde te wijve. Ende dat Hertoghdom besterf op den Keyser/ ende heer Antonius de Leua werde doen vanden Keyser gheordineert sijn Stadthouder van Milanen te wesen/ ende hy wierde aldaer in des Keysers name ghehult.

Den 5. Augusti wert de sone vanden Marckgrave van Berghen gedoopt in S. Goelen te Brussel in den hooghen Choor/ ende wert genoemt Ludovicus: De Grave Henrick van Nassouwen/ eñ den Grave van Reus/ ende de Koningime Vrou Maria, hieven hem/ ende daer waren wel 200. voorsten.

In desen Jare is oock de reformatie binnen Gheneven gekomen/ door neerstigheydt der vromer mannen Iohannes Fatellij ende Petri Viretí.

Den 9. Augusti ware Vrou Leonora Koninginne van Vranckrijck ende Vroum Maria Douagiere van Ungarien/ Bohemen/ Goubernante/ beyde ghesusteren/ by een huruen Kamerijck/ ende by hen was oock Vrou Dorothea van Denemarcken haerder Suster dochter/ die in menighe jaren malhanderen niet ghesien en hadden.

Den 9. septembris/ trock Vrou Dorothea van Denemarcken upt Brussel na Duytslandt totten Paltzgrave/ ende was ghevoert by den Marckgrave van Berghen/ met eenen schoonen staet.

Hoe de Bisschop van Munster justicie dede over Ian Beukelssen, die Koning van Syon te Munster was, met noch twee andere. 1536.

NAer dat Ian Beukelsen, die hem Koningh van Israel ghemaeckt hadde/ als voren verhaelt is/ langhe op dat Slot binne de stadt Telicht gevanghen gheleghen hadde: Soo is hy met twintigh peerden ghehaelt upt dat stedeken/ op den neghenthiensten dagh van Januario/ Anno 1536. voorschreē/ ende is wederom gebracht te Munster/ ende met hem zijnen Stadthouder Barent Knipperdollinck, eñ sijne Cantelliet Barent Craftich, die hy tot twee Hertoghen gemaeckt hadde. Ende als dese drye binnen Munster quamen/ werden sy ghelept in verscheyden ghevangenissen.

Opten selven dagh quam binnen Munster/ de Bisschop van Munster voorschreven/ met drye hondert peerden en metten Raet van Keulen ende van Gulic. Opten eenentwintichsten dagh van Januario daer naer/ so werde tot Ian Beukelsen ghesonden des Bisschops Cappellaen/ om te besien of hy hem soude connen brengen van sijn voornemen. Ende den meesten hoys ende roep gingh/ dat hy sulcx met hem handelde ende communicatie hadde/ dat hy bekende ghedwaelt te hebben/ ende berou daer af gehadt: Maer de andere twee/ als Knipperdollinck ende Craftich bleven verhart in haer voornemen ende ketterie/ sonder eenighsins daer af te scheyden.

Den twee en twintighsten dagh van Januario soo bleven alle de poorten te Munster gesloté: ende de Koningh Ian Beukelsen werde ten acht uren upt de ghevanckenisse gehaelt/ ende wert gebracht op de plaetse voor den Raethuyse/ aldaer wert hy ontkleet en naect ghemaeckt tot sijnen gordel oft midden toe. Ende wert ghelept op een schavot/ daer eenen staeck int middel gherecht was/ daer hy oock aen ghebonden wert. By 't schavot stonden ontrent 2. hondert voetknechten/ ende veel Borgers vander stadt. Doe nu Ian Beuckelsen alsoo aenden staeck ghebonden was/ quamen by hem twee Beulen/ de eene van Appelboorn/ ende den anderen van Munster. Ende de Beul van Appelboorn nam eerst een gloyende tanghe/ ende greep daer mede sijn slincker zijde/ ende de Beul van Munster greep terstont daer na oock met een gloyende Tanghe in sijn rechter zijde eenen grepe. Ende aldus wert hy over al sijn lichaem met gloyende tangen van een ghescheurt ende sijn vleesch afghetoghen. Daer nae soo stack een vanden Beulen een mes in sijn borst/ soo dat hy sterf/ naer dat sy ontrent een ure langh hem metten voorschreven tanghen ghetormenteert hadde. Ende alsoo men (als voorschreven is) sijn vleesch af toogh/ soo en spraeck noch en schreyde hy niet in de eerste drye grepen: Maer daer na soo riep hy alle tijt tot God/ seggende: Vader ontfermt u mijner/ ende weest mijns genadich/ ende vergeeft my mijn sonden. Eñ als hy voelde dat sijn leven gedaen was/ riep hy: Vader in uwen handen bevele ick mijnen geest/ en alsoo sterf hy. Daer

naer so namen sy dat doode lichaem/ende wierpen dat van tschavot/ende hondent op een sledde/ende sleptent dat voor S. Lamberts tozen: Ende daer waren dry pseren Kevien berept/ende inde een Kevie hebbé sy dat lichaem gebonden/ met een pseren heté om synen hals eñ met pseren banden om syn armen. Ende dat Lantvolck moesten die Kevie optrecken tot het hooghste banden Tozen/ ende daer werde de Kevie aen eenen haeck ghehanghen.

Desgheliicks als de voorschreven Ian Beuckelsen gestozben was/werden oock ter doot gebracht de ander twee/de eene na den anderen/ alsoo dat de eene niet en wiste wat doot synen medegeselle gestozben was. Eñ noch en woude geen van hen beyden hem in syn torment beleeren/ maer bleven als wozen verhart/ roepende alletijt: Vader/Vader/ende anders en spraké sy niet. Ende als sy doot waren/so werden sy ooch op een sledde gesleypt totté voorsz tozen. Ende Barent Knipperdollinc wert gehangé aende stinckerhant des Koninc?/eñ Barent Crafrich aen de rechterhant/ ende sy hinghen beyde ontrent een mans lengde beneden den Koningh.

Brant tot Delft in Hollant.

In den Jare 1536. opden derden Mey/ des heyligh Kruysdagh/ten twee uren na middagh/ is te Delft in Hollant haestelijck eenen grooten brant op ghegaen/alsu dat binnen eenen korten tijt by na de gheheele Stadt verbrande. Somma daer verbranden twee duysent/dry hondert ende negen huysé/ beyde de Prochie-kerchen/ende veel schoone Kloosters/ soo datter maer ontrent dry hondert huysen bleven staen: Het Convent vande Minder-broeders/vande Clarissen/ van S. Anna, eñ het Convent van S. Ursula, eñ S. Ioris Gasthuys/ mits dat meest al waren rieten eñ stropen daken/en koestment geensints ghebluschen:oock so en hadder in lange niet gheregent/ soo dat de huysen seer droogh waren/ende te haestelijcker voort gingh/ ende dat seer sterck waepde: so datter jammerlijcken schade geschiede inde huysen/ alderhande Waren/ zilverwerck ende juweelen/ ende principalijcken verbrandé daer veel volcx/sonderlinge kraem-vrouwen/ sieche/ oude menschen ende jonghe kinderen.

Inde maent van Junio hier na/ maecktemen seer groote gereetschap op Vranckrijck te trecken/ende alder Apostelen dagh quamen te Vrussel in ontrent M. acht C. peerden/ wel toegerust/ daer den Grave van Nassouwe Capiteyn af was/ met den Prince van Oraengien synen sone.

Opten xvij. Augusti/ quam tydinge aende Koninginne/ hoe die Keyser twee steden in Provencen ghewonnen hadde.

Hoe dat Groeninghen quam onder den Keyser.

De Hertoge van Holst (die doen Koning van Denemercken was) ende in twist van oorlogen tegen Groeningen ende Graef Christoffel broeder van den Grave van Oldenburgh was/ lagh binnen Coppenhaven/die hy inhielt tot behoef vandé Paltzgrave Fredericus, noch vande oorloghe van Lubeeck/ daer peys mede gemaeckt was (hoe wel hy die doen niet en woude ruymé) heeft verhoort dat daer schepen toe gemaeckt werden in Zeelandt/ die met den Paltzgrave souden over-varen/ om hem van Coppenhaven te verdrijven/ waeromme dat hy (door raedt van sommighe) ghesonden heeft twee Capiteynen/ als Meynaert upt den Ham ende Hackevoert, met dry duysent knechten/ om eenighe Steden in Vriesslandt/ oft daer ontrent/in te nemen/ om dat Hollant ende Vriesslandt also veel daer mede te doene souden hebben/ dat sy aent Hof souden versoecken oft sollicitteren/ om de knechten int Lant te houden/ ende om heur Lant te beschermen. Ende dat alsoo de Paltzgrave behinderd soude worden/ dat hy gheen knechten en soude konnen ghelrijghen/ die hem in synre repsen souden willen dienen.

Aldus so syn dese Capiteynen ghekomen in Groeningenlant/ende hebben ingenomen den Dam/ ende hebben terstont dat stedeken seer vast ende sterck ghemaeckt. Ende alsoo sy dat stedeken seer baste ghemaeckt hadden/so togen sy dickwils upt/ ende quamé voor Groeninghen/ ende sy benaeude seer haer stadt/ ende verdorven alle dat landt dat daer ontrent lagh. Als dan die van Groeninghen sagen/ dat de knechten haer alsulcken last aendeden: Ende want sy int Jaer te voren den hastaert sone banden Hertoge van Gheldert upt haer stadt gejaeght hadden/ die van des Hertogen wegh̄en die stadt beloerde: Ondermits datmen woude seggh̄en dat hy herdoopt was/ ende dat hy arbeyde om de Wederdoopers inde stadt te hoengen: soo meynden sy dat dese knechten den Dam ingh̄enomen hadden van des Hertogen wegen van Gelder/ waerom dat sy alsoo met malkanderen te rade ghetvorden zijn/dat sy souden trecken te Vrussel tot Vrou Maria, ende geben haer onder den Keyser. Aldus so hebben sy hare gedeputeerde aen Vrou Marie ghesonden. Ende sy hebben haer gepresenteert de stad van Groeningen te geben onder de gehoorsaemheyt vandé Keyser/ op alsulcke conditie/ dat de Keyser haer soude voorstaen/ ende soude haer vryen van alle hare vyanden. Dwelck Vrou Maria van des Keysers wegen geaccepteert heeft. Ende terstont heeft sy veel volcx van wapenen doen vergaderen/ ende herst die gesonden na Vriesland. Eñ sy heeft Heer Ioris Schenc Stadthouder van Vriesland/ generael Capiteyn van dit volck gemaeckt. Ende sy heeft hem bevolen/ dat hy Groeningen soude ontsetten. Aldus so heeft hy dry baentjens knechten binnen Groeningé gesonden/ om Groeningen te bewaren. Eñ korts daer naer so is hy selve te Groeningen getogen met eenen grooten staet/ ende hy is daer seer eerlic ontfangen. Ende des anderen daeghs/naer dat hy daer in gekomen was/ voorde hy daer van des Keysers wegen gesyult voor eenen Erf-heer van Groeningen: ende liet gout ende silver werpen op de straten tot een eeuwighe verheuginghe. Dit geschiede op den achtsten dagh van Junio/ ende was des donderdaeghs nae Sinxen.

Hoe dat die van Dordrecht twee schepen van Oorloge vanden Fransoys overvielen.

In de maent van Augusto 1536. so waren twee schepen van oorlogen vanden Fransoysen gekomen ontrent de kantē van Hollant/ eñ sy voerē op de strange lantz/ eñ sy maecten somtijts eenen lant-gang met heur booten/ eñ quamen aen de dorpen/die aent strange lagen/ende meenden de arme Lantlieden van haer bedde te halen inde Dorpen. Maer dewijle de lantlieden inde dorpen een scherpe woake hielden/so en konden sy niet bedrijven. Dese twee oorloghschepen lagen aldus eenen langē tijt onder Hollant/ eñ verschoten al om veel plaetsen. Als dan die van Dordrecht dat vernamen/so waré daer sommige mannē die met malkanderen spraken/ eñ sy setten op dat sy dese schepen met subtijlheyt eñ looselic souden verrasschen. Aldus so zijn sy (vijftigh mannen sterc wesende) in eene sterckte Heude getreden/eñ sy sepsden de Wase upt/ om de schepen van oorlogen te soecken: Eñ sy hadde sackē met stroo gevult/ ende die gelept in haer ganghboort/ recht oft dat wolsacken met wolle geweest hadden/ eñ daer en bleef niemant bovē opt schip/dan den schipper eñ zijné knecht/eñ het ander volc was binnen. Eñ die stonden al gereet met haer gheweyr/ om op te springen wanneer dat de schipper heur een teycken soude doen. Eñ die tafelen vanden denne stonden alsoo wanckel/ datse lichtelijcken mochten vallen alsmen die roerde. Als sy dan quamen by de schepen van oorloghen/ soo bepsde hem den schipper/ recht oft hy voor heur verraert geweest hadde/ ende hy hielt wat verde af van de schepen. Ende als de Francoysen dat schip sagen/ riepen sy den schipper toe dat hy strijcken soude/eñ dat hy aen heur boort komen soude. Doe quam die schipper wat naerder met dat schip/ende badt heur/ dat sy

hy

hem wouden laten varen/want hy een arm man was ende anders niet in al de werelt en hadde/ ende dat hy sijn broot soude moeten bidden/ indien dat sy hem dat schip benamen. Doe riepen de Fransoysen te meer/ komt hier aen boort/ oft wy sullen u schip doorschieten/ende laten u verdrincken. Daer mede dat de schipper aen boort liepe. Ende dat schip haer aen boort liggende/klommen sommighe vanden Fransoysen over/ ende meynden de wolle aen te tasten. Met dien dede de schipper een teecken/soo dat de knechten sprongen upt de derme/ een yeghelijck een bloot gheweere in sijn hant hebbende/ ende sy vielen op de Fransoysen/ die daer niet op versien en waren/ en sloegen alle de Fransoysen doot die in dat schip waren. De ander Fransoysen die in d'ander schip waré/dat siende/ vloden na 't Lant: ende die van Doordrecht namen beyde de schepen/ende voorhten die na Doordrecht. Dese nieu-mare liep alle 't lant door/ tot verwonderinghe van sulcken subtijlicheyt ende stouten daet.

Van een verraet inde stadt van Amersfoort, door den Hertoghe van Gelder.

DE Hertoge van Gelder was seer qualijck te vreden/dat hy aldus de stadt Groeningen quijt ghevoorden was/ende dat de Stadt onder de Keyser gecomen was/ als voren: Waerom dat hy overleyde/ hoe hy weder eenige ander Steden soude mogen inne krijgen. So heeft hy int heymelijc laten ondersoecken/ oft hy sommige vrienden konde vinden binnen de stad van Amersfoort/ die op sijn handen souden wachten/ ende de poorten van binnen open slaen/ wanneer hy met macht van volck daer voor soude komen? In der nacht/ so heeft hy dat laten versoecken aen sommighe stede-wakers/ upt Gelderlant gheboren/ die menighe jaren binnen Amersfoort gewoont hadden. Dese wakers hebben aengenomen dit verraet te volbrenghen/ overmits dat de Hertoghe eenen yeghelijcken belooft de te ghelen hondert guldens. Dese kreghen tot haer hulpe sommighe andere poorteren/ die oock upt Gelderlant geboren waren/ soo datse achtthien Mannen sterck waren. Ende sy hebben den Hertoghe eenen dagh beteeckent te komen/ als opten derthienden van September des morgens vroegh.

De Hertoge is opten gheseiten tijt ghekomen/ met twee duysent knechten/ op een mijle weeghs na by Amersfoort. Maer (gelijck alst God wilde) soo wasser een vroubre binnen Amersfoort/ die dit opset int heymelijck hoorde maken/ de welcke dat den Burghemeesteren int heymelijck te kennen gaf. Oock mede soo wierden sy ghewaerschouwt van eenen man die te peerde quam rijden voor de poorte/ende waerschouden de stadt/ende seyde/ dat de Hertoge van Ghelder opde beene was met veel volcx van wapenen/ende dat hy niet verre van de stadt en was. Als de Burghemeesteren daer af gewaerschout waren/soo hebben sy alle de Gemeente laten opwecken/ ende sy namen een deel vande gemeente met haer/ ende gingé na de poorte daer de Hertoge soude voor komen. Ende als sy by die poorte quamen/ vonden sy daer de mannen staen/ die op de komste vanden Hertoge wachten. Als dese manne sagen dat de Burgemeesteren daer quamen met alsoo veel volcx/ so dachten sy wel dat haer verraet uptghekomen was/ waeromme dat sy wegh liepen/ ende vielen over de mueren/ behalven viere/ die ghevanghen werde. Ende de mannen die over de mueren ghevallen waren/ quamen totten Hertoghe/ ende seyden hem hoe dat sy ghevaren hadden/ende dat haer verraet uptgekomen was. Als de Hertoge dat hoorde/so is hy terstont opgebroken met sijn volck/ ende is wederom in Gelderlant ghetoghen/ latende de stadt ongemoeyt. Ende niet langhe daer na/ soo quam de Grave van Hoogstraten binnen Amersfoort/ ende doen werden de ghevanghenen ghexamineert/ ende nae dat sy haer verraderije bekent hadden/ wierden sy ghevierendeelt/ ende haer hoofden op de Poorten gheset.

Erasmus van Rotterdam sterft.

INt Jaer 1536. is de hoogh-welsprekende ende seer geleerde man D. Erasmus Rotterodamus te Basel gestorven/ eñ aldaer met grooter eeren begravē/ na dat hy ontrent 70. jaren out was. Sijne groote gheleerthept kanmē speuren upt sijne boecken/ die hy met menighte heeft nagelaten. De neerstighept die desen Man gedaen heeft/ om de Latijnsche ende Grieksche tale weder te verrechten/ en soudemen niet connen verhalen. Wort by den sommighen ghenoemt Den roem der Hollanderen.

Van den peys ghemaeckt tusschen de Keys. Majest. eñ de Hertoghe van Gelder, Karel van Egmont.

OPten tweeden dagh van December/ soo is een dagh vaert gehouden inde stadt vanden Grave/ tusschen de Gedeputeerde vander Keys. Majest. ende de Ghedeputeerde vanden Hertoghe van Ghelder/ aengaende der oorloge die tusschen hen beyden op geresen was/ ter cause vande stadt van Groeninghen ende sijn omlanden. Eñ de Gedeputeerde van 's Keysers wegen waren/ Heer Floris, Grave van Bueren/ eñ Heer Glaude van Bouton, Heer van Corbaron, eñ Heere Philips Nigri. Cancelier vande Oorden des gulden Vlies/ende Lodewijc van Schore, Doctoor in beyde de Rechten/ beyde Raetslieden vanden secreten Raede. Van des Hertoghen weghen waren de Ghedeputeerde/ Heer Christoffel, Grave van Meurs ende van Sarwaerden/ende Ian van Vireste, Secretarius des Hertogs/ende Ioos van Swieten Amptman van Thiel. Ende na dat dese Ghedeputeerde een langhe handelinge met malkanderen gehadt hadden/ so hebben sy int eynde/ als opten thienden December eenen vasten soen ende peys gesloten/ ende gemaect tusschen sijne Majest. ende sijne Landen/ende den Hertoge van Gelder/ende sijne Landen/eñ dat op de articulen ende manieren hier na verklaert.

HIer na volgen de Artikulen die inden voorseydē peys begrepen zijn:

Ten eersten/dat de Hertoge van Gelder af gaen ende wederroepen soude alle tractaten/beloften ende toe seggen/ ende eeden die hy den Koning van Vranckrijc oft den Hertoge van Holst/oft eenige Heeren/ Geestelijcke oft Weerlijcke tot dien dage toe mochte gedaen hebben/dat wesen mocht tot achterdeel vanden Keyser/oft sijn Landen/oft sijne onderseten: Eñ bysonder alsulcke opdracht ende overghevinge als de Hertoghe mach gedaen hebben/van dat Hertoghdom van Gelder/ende van dat Graefschap van Zutphē tot achterdeel van sijne voorsz Majestept. Ende dat hy binnen ses maenden met sijn vrienden dē Koning van Vranckrijc ende den Hertoge van Holst dat soude laten weten: Ende indien dat bevonden woorde dat de Baeure-Heeren/oft de Steden van 't lant van Ghelre/ oft van't Graefschap van Zutphen/ eenighe beloften/ verbont oft aliancie gedaen hadde met eenige Heeren/ tot achterdeel der Keyserl. Majestept/dat sy dat oock souden afgaen/ende te niete maken binnen den tijdt van ses maenden voorsz Desgelijcks so soude sijne Majestept (als Hertoge van Brabant) oock afgaen ende te niete maken alle beloften/verbondē eñ aliancien die hy met eenige Princen oft met eenighe Landen oft Steden gedaen mochte hebben tot dien daghe toe/ tot achterdeel vanden voorsz Hertoge van Gelder/ oft van sijnen Landen oft onderseten voorsept.

Ten anderen/dat sijne Majestept binnen een Jaer den Hertoge geven soude de confirmatie oft beleeninge van het Hertoghdom van Gelder/ende het Graefschap van Zutphen/met alle heure Privilegien/ ghelijck als sijn voor-vaders dat belendt ghehadt heeft is/ om te ghebruycken voor hem ende voor sijne geechte kinderen: so wel dochteren als sonen. Ende indien dat de Hertoghe aflijvigh werde/ sonder kinderen ofte sijns kinds kinderen tot eenighen tijden aflijvigh voorde

woorde sonder wettighe ghehoorte achter te laten / dat dan de Keyser (als Hertoghe van Brabant / oft sijne erfgenamen ende nakomelingen/ Hertogen ende Hertoginnen van Brabant) dat Lant van Gelder/eñ van Zutphen behouden soude/met alsulcke recht / ende tijtele/eñ actie als hy dat nu ter tijt herft. Ende hier mede soo heeft sijne Keyserlijcke Majest. quijt ghelaten alle de versuymenisse / die tot dien daghe toe geschiet was / int versoecken van die beleeninghe van dat Hertoghdom van Ghelre / ende van dat Graefschap van Zutphen.

Ten derden / dat de Hertoge versaken soude / voor hem eñ voor sijne nakomelingen/ al dat recht ende toe seggen/dat hy hadde oft hebben mochte aen de Stadt ende Lande van Groeningen/om zijn omlanden/ als den Dam ende Delfsijl/ Wedde/ Weste/ Woldigherlant/Coeboerden/Vinchoorst/Diepenthem/ende vande Dyenten met al heur toebehooren. Ende voort alle de Steden Sloten ende Casteelen/die de Keyserl. Majestept doen ter tijdt besittende was ofte pemandt van sijnent weghen.

Ten vierden/dat de Hertoge hem niet langer schrijven oft noemen en soude Heere van Groeningen / oft van Coeboerden/oft van de Dyente. Ende die Keyser en soude ook voortaen hem niet langher schrijven oft noemen Hertoge van Ghelder / oft Grave van Zutphen/alsoo langhe als de Hertoghe oft sijnen wettighe kinderen souden leven. Eñ want daer sommige plecken waren die de Hertoge behoort te besitten zijn leven lanck/uyt krachte van sommige tractaten ghemaeckt hier voormaels/als int jaer van 1524. optē xix. dagh van Decemb.metten Bisschop van Utrecht / de Hertoge soude daer voor ontfangen in gereede penningen 35000.Karolus guldens eens/binnē ses maendē tijts ende daer en boven soude hy noch hebben alle jaere sijn levē lant gheuerende 25000.Karolus guldēs. Welcke rente soude ingaen/eñ beginnen opten dagh als de publicatie van desen Tractate gedaen soude worden / eñ de betalinge soude gheschieden binnen die Stadt van Antwerpen/oft vanden Bossche.

Ten 5. dat de onderseten van beyde sijden souden vredelijcken met malkanderen conberseren/ ende heure hanteringhe hebben onder die oude tollen.

Ten sesten / dat die van Utrecht voortaen souden ontfangen die administratie van heure goeden/gelijck als sy die gebruyckt hadden voor dat beginsel van die Oorloghen van Utrecht in het Jaer van 1527. Niet tegenstaende eenige confiscatien/bannissen/ of eenighe confirmatien / oft winnighen. Ende aengaende die renten/tienden/heerlijcheden/eñ ander goeden liggende in het lant van Gelder / toe behoorende den Prelaten / oft Godtshuysen / Ridders ofte Borgheers van Utrecht / daer sy Hertoge af mainteneerde rechtelijck uyt gewonnen te hebben/de somme van xvj. M. gouden guldenen / die welcke sy seyde ghelooft te hebben/ ende noch ten achteren te wesen aen de Staten vanden Landen van Utrecht: Ende want oock de Kuyperen die int Jaer van sevenentwintigh ende achentwintig geweest hadde inden dienst vande Staten van Utrecht/ eñ noch ten achter waren van haer soudie: Eñ want oock sommige ingesetenen van dat Landt van Gelder seggen wilden/ dat sy sommighe goeden pansghewijs ontfangen hadden/daer sy groote somme van penningen op geleent hadden/ welcke penningen sy ghelevert hadden in handen van Heer Marcus van Wese / ende van Meester Antonis van Venroe / als gecommitteerde vande voorseyde Staten. Soo was daer af gesloten dat die van Utrecht den Hertoghe souden geven twintich duysent Karolus guldenen tot twee termijnen/ die een helft binnen drye maenden naer de publicatie ende de ander helft binnen drye maenden daer naer: Eñ dat sy binnen deselve termijnen/den Kuyperen die in heurē dienst geweest hadden / souden betalen de somme van vier duysent Karolus guldens / eñ indien dat de Kuyperen met de vier duysent Karolus guldens niet te vreden en waren / dat heur geschil ghestelt soude worden aen iiij. mannen van eeren/ die heur opden krijgh verstaen/daer die Staten van Utrecht twee af kiesen souden/ ende die Grave van Meurs ende die Maerschalc Marten van Rossē/eñ Ioos van Sluyeten ander twee kiesen. Welcke vier mannen sy souden gheven volle macht om dat geschil te beslichten ende te termineren Ende beyde de partijen souden beloven dat seggen van de vier mannen te onderhouden / op de pene van thien duysent Karolus guldenen te verbeuren/dies so souden de Kuyperen schuldigh wesen te betalen al het gene dat sy binnen Utrecht schuldigh waren / in die tijdt als Utrecht van s' Keysers volck ingenomen wert. Ende aengaende de beleende eñ versette goedē gedaē by heer Marcus van Wese/ende by M. Anthonis van Venroe/ Soo was ghesloten dat alle de gene die eenige obligatien oft verbonden vande voors heeren ontfanghen hadden op eenighe goeden/ dat die ontfanghen souden voor heur penningen / die sy op de goeden ghegheven hadden Jaerlijcx loscenten/ den penning sestien / uytgenomen de ghene die eenighe brieven oft obligation hadden op de goeden van Heere Thomas van Vleurlerche/die op sijn goeden weder komen soude / sonder yet daer af te geven.

Ten xij. aengaende de Weyden van die van Deventer/ende ander ingesetenen van Overyssel/ liggende aende Rivier vande Yssel/ daer questie eñ geschil om gheweest hadde tusschen den Hertoge van Gelder ende desen Landē/sint het tractaet van Gorichem: die van Deventer ende ander ingesetenen van Overyssel soudē de weyden besittē eñ gebruycken / in alsulcker manieren/als sy die van outs plagen te gebruycken / sonder eenigh letsel of hinder daercomme vanden Hertoghe te lijdene. Niet tegenstaende eenighe sentencien oft bannissen bynen Kerchtere van Zutphen daer teghen ghewesen. Ende also als de Keyser als heer van Overyssel seyde ende mainteneerde/dat de voors weyden waren onder de jurisdictie ende heerschappije vandē lande dā Overyssel/eñ dat hē als Heer van Overyssel/ de heerlijckheyt daer af toebehoorde. Ende dat de Hertoghe contrarie seyde/eñ meende dat de voors weyden waren onder de jurisdictie eñ heerschappe van dat lant van Ghelre/ende dat Graefschap van Zutphen: Soo was daer af gesloten/ dat selbe ghesch il soude ghestelt worden in dat uytspreken van sommige Prince / die niet suspect en waren en die geen sijde en draghen: Ende wat de Prince daer af seggen souden/ dat het vast eñ onverbreckelijck ten eeuwighen daghen sonder onderhouden worden. Ende aengaende de stroom ende Revière vande Yssel/eñ van die heerlichept eñ jurisdictie van dien/ Soo soude de Keyser/als heere van dat landt van Overyssel/ende oock de Hertoge van Gelre blijven in alsulcke recht/hooghept/heerlichept/ ende gebruytinghe/als de Heere van Overyssel ende die Hertoghe van Gelder van ouden tijden / die ghewoon waren te ghebruycken/sonder yet ter veranderen.

Ten xiij. dat die van Swol heur oude passagie hebben ende houden souden / sonder dat de Hertoghe heur daercomme eenigh letsel doen soude.

Ten negensten / dat alle de ghevangen die binnen de leste Oorloge ghevangen waren aen beyde de sijden/ souden dry ende quijt ghelaten worden sonder eenigh rantsoen te geven / alleen betalende redelijc haer kostgelt/ ten ware dat sy voor date vanden selven Tractate haer rantsoen oft af koop met eenighe Capiteynen/ Kuyperen oft knechten gemaeckt hadden.

Ten thiensten / datmen van doen voortaen gheen brieven van marcke ofte van contremarcke ofte van repressallen gheven en soude / maer dat met rechte moeten versoecken.

Ten xj. dat de goeden die de onderseten vanden eenen Prince hadden/liggende in de Landen ofte heerlicheden vanden anderen Prince/voortaen niet swaerder belast en souden worden met eenige beden / settingen/schattingen/ met tollen oft met ander lasten / dan die goeden vanden eygen onderseten vanden Prince/ daer onder gheleghen zijn.

Ten

Ten twaelfsten / dat de Landen ende de ondersaten van beyde de Vyncen gebruycken souden van al sulcke privilegien/rechten ende vryheden als sy hier voormaels gebruyckt hadden.

Ten dertiensten/so warē in desen Tractate begrepē vande sijde des Keysers/ als sijn geallegeerde de Bisschop van Ceulen/de Bisschop van Ludick / de Bisschop van Munster / de Grave van Oldenburgh / de Grave vā Obereemde/ de Grave van Teeckelborgh/ ende de Vroutve van Bueren ende haer Landen/Steden/Heerlickheden/ende ondersaten. Ende vande sijde des Hertoghs soo waren begrepen de voornoemde Heere van Teeckelborgh/ende van Linden / Joncker Balthazar Heere tot Esels/ende Witmondt, ende heur landen ende ondersaten.

Ten veerthienden / oft eenige twist oft ghescheyl geviele upt oorsake van een quaet verstant / van eenighe articulen in dit Tractaet begrepen / dat daer deur dit Tractaet niet en soude gebroken worden/maer blijven in sijne heele kracht ende weerden. Maer de Vyncē aē beyde sijden / souden binnen een maent tijts na dat die een Vyncē vanden anderen daer toe versocht souden worden/heur Gedeputeerde senden binnē de stadt van den Grave / oft vanden Bosschc/ oft Gorichom met volder macht om den selven twist of ghescheyl te accorderen. Ende indien beyde de Ghedeputeerde dat niet mogelijcken en ware te doene/ soo souden die Vyncen binnen twee maenden daer naer/dat stellen int seggen van eenige goede Heeren / die niet partije en zijn / die elck van hem daer toe nemen souden / ende de Vyncen souden hen op groote penen verbinden die uytspraecke te onderhouden.

Ten vijfthienden / dat den Hertoghe van Ghelder binnen ses weken naer de publicatie van dit Tractaet by sijne opene brieven onder zijn hanteeckē eñ grooten zegel op zijn eere ende Vyncelijc geloove dit Tractaet soude ratificeren/ ende ooc besweerē op dat heylige Evangelium ende op dat hout des Cruys / in teghenwoordighept des heyligen Sacraments/ int by wesen van die Gedeputeerde des Keysers/eñ in presentie van eenē Notaris ende getuygen. Die welcke solennelickē soude sweeren eñ belovē op de pene vande geestelijcke censure/het Tractaet te onderhouden ende alle zijn artijculen/ende nemmermeer daer teghen te doene by hē selven / of te doen doene by yemanden anders in eenigher manieren. Ende voorts so soude die Hertoge binnen de selve tijt van ses weken tselve Tractaet ende alle de artículen daer inne begrepen laten beseghelen met opene brieven van 3. Baenceheeren ende van 3. Ridderen/ende vande 4. Hoofsteden van Gelderlant/ ende van 't Graefschap van Zutphen/ die by heur zegelen soude beloben 't voorschreven Tractaet in alle zijn puncten te onderhouden ende te volbrengen / ende dat sy de brieven leveren souden in handen vanden Commissarissen / die daer bevel af hebben souden. Desgelijcx soo soude aen de ander sijde de Koninginne van Vngarien ende van Bemen Regente van des Keysers wegen in sijne Nederlanden dat selve Tractaet accepteren/ratificeren/ende doen bezegelen/ onder gheluycke beloften ende verbontenis als voren/ende leveren daer brieven af / onder den zegel des Keysers dienen ghebruyckt herwaerts over / ende ooc by 3. Ridderen vander Goren/ende 3. Baroenen van Brabant/ende 4. Steden van Brabant / ende twee Steden van Hollant binnen een maent naer dat de Hertoge dat Tractaet besworen ende sijn brieven gelevert soude hebben. Ende de Keyser soude schuldig wese dat Tractaet ooc te accepteren eñ te ratificeren/eñ te beloven in Vyncelijcke woorden alle de articulen te onderhouden eñ te volbrengen/ eñ die te besweeren in sijnen eygenen persoon/wanneer dat hy daer van des Hertogen weghen toe soude versocht wesen/ende hy soude daer af gheven sijne opene brieven geteeckent met sijne Keyserlijcke hant/ende gezegelt met den grooten zegel die hy nu gebruyckt in Spaenjen / ende dese brieven souden ghelevert worden in handen van des Hertoghen Commissarissen binnen ses maenden oft ten langsten binnen acht maenden naer de publicatie.

Ten sestienden/ dat dit Tractaet ghepubliceert soude worden op de Frontieren van beyde dese Vyncen Landen/binnen acht dagen / eñ over al heur Landen binnen veerthien daghen daer naer. Welck alsoo volbracht is ghebleest. Welck tractaet ghepubliceert is ghebleest te Brussel den 22. dagh van December/ 't jaer voorschreven.

By sondere geschiedenissen der jaren, 1536. eñ 37.

INt eynde van desen Jare 1536. werdt tot Sloterdijck een Kalf ghebooren van een koe/dat neghen boeten hadde/ende hadde oock vier Eersbillen/ende twee steerten.

Int't selve Jaer en mochten onse schepen niet door de Zonde varen/noch oock in Vranckrijck / waerom dat onder de schamel ghemeente seer groote armoede werde: maer die van Hamburgh ende van Bremen hadden al de vaert/ ende die quamen dickwils met veel schepen/ende brochten Koren/Asch/Terre ende ander goeden/ alsoo dat het Koren so seere niet en rees / ende oock andere goeden / alst wel ghevaen soude hebben/ want men kocht een roggen broot van twaelf ponden niet hoogher dan dry stuyvers. Maer onse schepen voeren noch even wel / ondanck den Fransoysen / te Lissebonen ende in Andalosien sonder eenighe schade van hen te lijden.

Int Jaer van 1537. op S. Anthonis dagh/quamen upt Vriesiandt acht oft neghen vaentjens knechten/ daer Ioris Schenck Capiteyn af ghebleest hadde / die groote overdaet deden opt platte lant / om haer betalinghe/so dat die van Leuven ende Brussel haer poorten sloten. Maer de Koninginne de dese betalen.

Opten selven tijt logeerden te Brussel veerthien of vijfthien hondert knechten / omme op Vranckrijck te trecken/ende Heer Floris van Ysselsteyn werde overCapiteyn van dese Nederlanden ghemaeckt / omme van des Keysers weghen op Vranckrijck te gaen oorlogen.

Op Assensiones avont schoot de Koninginne selver metter hant / ende ooc de Cardinael van Ludic op de Vabel te Brussel naer de Papegaey / maer eenen schutter Peter vanden Cleygate genaemt/ schoot den Voghel in den name vanden Cardinael van Ludick voorsz dies hy Koningh vanden grooten gulde was/ met grooter blijschap.

Opten x. Februarij werde te Brussel Justitie ghedaen over een groot gheleert Man / ende was Doctoor in beyde Rechten / seer welsprekende / ghenoemt Doctoor Poeck, geboren van Straesborgh: hy werde op een root laken sinnen hals af ghehouwen / ende daer nae werde sijn lichaem ghequartiert / ende voor elcke poorte werde een quartier gehanghen. Hy hadde seer ghearbeyt in Hooghduytslandt om den Hertoghe van Sassen ende den Lantgrave van Hessen met meer andere Heeren / rebel te maken teghen den Koningh Ferdinandum.

Van een bestant ghemaeckt metten Hertoge van Holst.

OP den derden dagh van May/ is een bestant ghesloten binnen de stadt van Brussel / tusschen den Keyser ende sijne Landen/ende tusschen den Hertoge van Holst / die hem selven noemden Koning van Denemercken. Ende dit Bestandt werde gemaeckt/ als dat 't selve dry Jaren langh soude ghedueren/ende dat de Schepen door de Zonde soude moghen varen op heur oude Tollen. Van des Hertoghen weghen is over dit bestant ghebleest / Heer Melchior Ranson. Ende van des Keysers weghen/ de Grave van Bueren/ heer Floris van Ysselsteyn / heer Ioris Schenck, Stadthouder van Vriesiandt / ende M. Gerrit Muylaert. Ende sy tracteerden met malkanderen wel acht daghen eer sy konden accorderen. Ende als dit bestant ghesloten / ende aen beyde zijden beseghelt ende ghepubliceert was/ heeften groote blijschap ghebleest

ender

onder de Ghemeente / want het Hoozen datmen in de maent van Aprzil kreegh om xxxvj. gout gulden / dat kochtmen xiij. daghen naer Mey om xvj. gout guldens. Ende alle andere Oosterſche waren / als Waghenſchot/Peck/tarre/Aſch ende Sperren / dat ſloegh oock hp na de helft af.

Hoe dat de Hertoge van Geldre geerne met verraderije de Stadt van Enchuyſen inne-ghenomen hadde. 1536.

DE Hertoghe van Ghelder niet te vreden weſende met den paeys die hy met den Keyſer gemaeckt hadde / heeft overdacht hoe hy beſt de ſtadt van Enchuyſen met verraet ſoude mogen in krijgen: Op dat hy alſo heere vande zuyder-zee mocht weſe. Aldus heeft hy laten toe maken vijf ſchepen / ende hy is met ſeven hondert mannen gekomen tot Harderwijck daer de ſchepen reede laghen: Ende heeft de knechten laten 't ſchepe gaen tegen dē avont/ alſo heymelicken als hy mochte/eñ gelepde de knechten ſelver tot op de brugge toe daer ſy af voeren. Deſe vijf ſchepen zijn gekomen voor Enchuyſen ſmorgens ten dry uyren/ eñ de knechten hielden haer ſtille beneden inde ſchepen / op dat mē haer meninge niet vernemen en ſoude. Ende de twee ſchepen quamen al binnen de haven / want overmits dattet peys was met Ghelderlant/ ghelijck als ſy anders niet en wiſten/ſoo en hadden ſy haer boomen niet geſloten / alſoo dat de Schepen daer wel by nachte mochten inne komen: Maer (alſo alſt God voeghde) ſoo was ſt op die tijdt alſoo leegh water / dat de ſchepen daer inde haven niet vloten en mochten. Ende alſoo den dagh aen quam/ende dat ſy ſorchden dat ſy ſouden verſpiet worden / ſoo en dorſten ſy daer niet langher toeven / waeromme dat ſy wederom achterwaerdts ghetoghen zijn/na datſe daer ontrent vier uren langhe ghetoeſt hadden/op hope dat het water waſſen ſoude/ ende ſy zijn ſonder pet anders te bedrijven wederom naer Herderwijck ghetoghen. Dit gheſchiede opten xxij. dagh van Junio/ Anno voorſchreven.

Hoe de Hertoge van Geldere ſijn onſchuldt dede, ende hem verexcuſeerde van de verraderije voorſchreven.

DOe nu de ſchepen wederom tot Harderwijck gekomen waren / ſonder pet te bedrijven als vozen: Ende dat de Hertoghe ſag dat ſijn voornemen eñ ſijn opſet te niete ghegaen was / ſo heeft hy ghesorght/ dat de ſteden van Hollant over hem ſoude klagē voor Vrou Maria, als dat hy boven eenen vaſten paeys alſulcken verraet ghepleeght hadde: Waeromme dat hy terſtont eenen Brief geſonden heeft aen de ſtadt van Amſtelredam/daer hy den Burgheemeeſteren liet weten / dat ſijn Neve de oude Cardinael van Bourbon hem hadde laten weten/ dat hy hem noch eens begeerde te ſpreken voor ſijn doot / ende want hy niet en dorſte over lant tot hem komen / mits dat hy voor ſyner vranden lant ſoude reyſen / ſoo was hy van meyninghe te ſchepe tot hem te komen/ende laten hem gelepden van ſommighe ſchepen van oorloge/ tot de gaten toe diemen opvaert om in Hollant te komen. Ende daerom badt hy my dat ick ſommighe Schepen met volck van wapenen hem te gemoete ſoude ſenden / die voor hem de gaten ſouden waernemen / ende die hem oock voort ſonder perijckel ſouden ghelepden tot in mijn lant. Aldus ſo hebbe ick (tot begeerte van mijnen Neve den Cardinael) ſommige ſchepen laten toe maken/ende hebbe deſelve met een deel knechten gheſonden naer de gaten/ om den Cardinael daer waer te nemen/ende om hem ſonder zorge eñ beyligh tot my te brengen. Ende als deſe ſchepen 't zepl gegaen waren/ ende waren ghekomen voor Enchuyſen / ſo is haer de wint ende de ſtroom contrarie ghevallen/ alſoo dat ſy daer voor Enchuyſen moeſte strijcken / ende en mochten niet verder komen. Ende na dat ſy daer een wijle tijts aen haren ancker gelegen hadden/ verwachtende of de wint haer niet en ſoude voegen / ende dat de wint altijt meer eñ meer opſtont/eñ haer contrarie viel: ſoo hebben ſy haren ancker opgehaelt/ ende zijn wederom na Harderwijck gheſeylt / daer ſy afgheſeylt waren. Aldus ſoo en willet niet qualijcken nemen / dat mijne ſchepen voor Enchuyſen geweeſt hebben/want ſy hebben daer gheweeſt inder manieren voorſchreven / ende ſy zijn daer ghetoeſt tegen haer meyninghe ende tegen haren danck/ende niet upt een quade meeninge/om de ſtede eenighe ſchade te doen: want ick en hebbe niet met den Keyſer noch met ſijne Landen upt-ſtaende/ dan minne ende vrientſchap. Dus bidde ick u / dat ghy mijnen Neve den Cardinael / wilt ghelepde ghеven den tijt van veertien daghen / op dat hy vry ende ſonder zorghe tot my mach komen / ick wil u grootelijcken danck weten. De Burgheemeeſteren van Amſtelredam deſen brief leſende/hebben hen ſeer verwondert van den Hertoghe / dat hy ſo haeſt alſulcken leughenen verſiert hadde: Want ſy wiſten int ſekere dat hy ſelve in perſoone binnen Harderwijck gheweeſt hadde/ende hadde de poorten bander ſtadt twee dagen laten toeſtaen / om dat niemandt upter ſtadt en ſoude komen/ende ſouden Enchuyſen ofte de andere Waterſteden waerſchouwen voor ſijne komſten / ende dat hy de Trommel hadde laten omme-gaen/ als de knechtē ſouden 't ſchepe gaen / ende liet uytroepen: Dat alle de gene/ die den Koningh van Vranckerijck eedt gedaen hadde / dat die van ſtonden aen ſouden te ſchepe gaen/ ende doen alſo als heur Capiteynen heur bevelē ſoudē opte verbeurte van haren halſe. Dit wiſten de Burgheemeeſteren van Amſtelredam van den gheenen die binnen Harderwijck op die tijdt gheweeſt hadden doe dit ghebeurde / ende waren oock Poorters ende inwoonders van Amſtelredam. Maer evenwel en wilden ſy daer gheen mentie af maecken in de antwoorde die ſy den Hertoge wederom ſchreven: Maer ſy antwoorden alleen op dat ghelepde / dat hy op heur begheert hadde / ſeggende/Dat ſy de macht niet en hadden / omme de vranden des Keyſers ghelepde te gheven/om in des Keyſers Landen te komen / maer dat hy dat ghelepde moeſte ſoecken aen Vrouw Maria de Regente.

Hoe darter veel volck eñ gelt uyt Spaengien quam. Mitſgaders vā een tweedracht die in Gelderlant opgereſen is, tuſſchen den Hertoghe van Ghelder ende ſijne ſteden aldaer.

INden Jare van 1537. quamen in Zeelandt veel Schepen aen die uyt Spaengien quamen/ende met deſe ſchepen quam over een groot heere uyt Spaengien/ontrent met ſeven duyſent knechten/ende brochte met hem over veel gouts/ende veel gheldts/ daer men den knechten mede loonen ſoude die in des Keyſers dienſt lagen.

Al hoe wel dat int Jaer voorleden opten thienden dagh van December eenen vaſten peys geſloten ende ghemaeckt was tuſſchen de Keyſerl. Majeſt. ende ſijne Landen/metten Hertoghe van Gheire: Soo en heeft nochtans de Hertoge niet opghehouden / om te practiſeren hoe dat hy beſt eenighe ſteden in Hollant ſoude moghen met verraet in krijghen / want hy hadde dat al beginnen te doen: Eerſt te Enchuyſen / daer nae te Gorichom/ende daer na te Dordrecht. Maer dewijle hem dat over al ghemiſt hadde / ſoo heeft hy ghedacht dat hy dat landt van Gheire woude overleveren by ſijnen levenden lijve den Koningh van Vranckrijck. Ende alſoo hy dat niet doen en mochte ſonder conſent vanden ghemeynen ſteden in Ghelderlandt / ſoo heeft hy allen den ſteden ontboden inde Maent van October/dat ſy ſouden komen inde ſtadt van Aernhem te dagh-vaert / om te hooren wat hy haer daer ſoude te kennen gheven. Als dan de Ghedeputeerde vanden Steden daer vergadert waren / ſoo gaf hy haer te kennen: Hoe dat hy ſeer out was / ende dat hy haer by ſijnen leven woude verſien van eenen goeden heere / dewelcke haer mochte beſchermen voor alle den

genen

genen die hen souden mogen eenigen overlast doen/ eñ dat hy daerom den Koning van Vranckrijck sijn lant opgedragen ende toegezegelt hadde. Ende hy begeerde op haer/dat sy daer inne wilden consenteren/ende ontfangen den Koning voor haren Heere/ ende doen hem eed ende manschap van s' Koonings wegé. Als de Gedeputeerde dat hoorden/ antwoorden sy hem: Dat sy sijnen persoon eenen eedt gedaen hadden/ ende dat sy hem wouden voor een Heere houden alsoo langhe als hy soude leven/ ende dat sy anders niemant genen eed doen en wilden. Maer alsoo de Hertoge niet op en hielt dat van hen te eyfschen ende te begeerē/eñ dattet scheen dat hy hen daer toe wilde dwingen/ overmits dat hy in elcke stadt een sterck slot hadde liggende: So hebben de steden begeert/dat hy haer wilde geven 14. daghen om hen beraet daer op te nemen/ twelck hy haer gheconsenteert heeft. Als nu de daghvaert gehouden was so zijn de Ghedeputeerden vanden steden by malkanderen vergadert geweest/ om haer tsamen te beraden/ wat sy best in deser saken doen souden. Ende na dat sy alle de ghelegenthedt van haer lant aenghemerckt hadden/ als dat sy comsomme in s' Keysers Landen besloten waren/ende verre van Vranckrijc/ ende dat de Koningh haer niet en soude komen voor eenen Keyser beschermen: Soo hebben sy dan ghesloten/ dat sy haer niet en souden gheven onder den Koningh van Vranckrijck.

Als dan de Steden dit met malkanderen ghesloten hadden/ende de Hertoge nochtans in sommige steden sloten hadde/ daer hy volck op hadde liggende/ alsoo dat hy voor de sloten altijdt mocht inde steden komen. Op dat dan de steden voor de sloten niet en souden met sortse vanden Hertoge daer toe ghedwongen worden/ dat sy den Koningh van Vranckrijck voor eenen Heere ontfanghen souden/so hebben vier vande principaelste steden in Gelderlant/als Nymmegen/Zutphen/ Roermonde eñ Venlo met liste/ende de sommige met sortse de sloten(die inde steden lagen) ingenomen ende afgebroken/ alsoo dat de Hertoge inde steden niet komen en mochte tot sijnen wille. Als de Hertoghe dat vernam/ so heeft hy vergadert ontrent vier dupsent knechten/ eñ meenden de steden daer voor te verbaren/ als dat sy upt vreesen souden komen tot sijne onderdanighedt. Maer de Steden hebben hier entusschen hen voorsien van Bourgonsche ende Cleefsche knechtē/ alsoo dat elc van dese vier Steden in kreghen 300. knechten/ ende die van Nymmeghen kreghen daerenboven oock in 300. Ruyters te peerde.

Als dan de Hertoghe alsoo veel knechten hadde/ soo zant hy de sommige voor Zutphen/ ende de sommige voor Nymmeghen/op hope/dat sy die steden met list souden inne krijghen. Maer sy werden alsoo vande steden ende vande knechten ontfangen/ dat sy met schade eñ met schande wederomme daer af scheyden. Eñ als de Hertoge sagh dat hy inde steden niet en mocht bedrijven/ liet hy sijn knechten leggen op de Veluwe/ eñ liet de arme lantluyden upt-teeren vanden knechten eñ seer trabailleren/ ende sant sijn Ambassaten aen de steden/eñ liet hen vragen/ upt wat meyninge dat sy de sloten in haer steden afgebroken hadden/ ende of sy hē niet en kenden voor haren Heere? De steden antwoorden daer op/dat sy hem kenden voor haren Heere/ eñ dat sy geenen anderen Heere en begeerden te hebben/ alsoo langhe als hy soude leven. Maer dat sy de sloten ingenomen ende afgebroké hadden/ dat hadden sy gedaen/overmits dat sy sorghden/ dat hy haer voor de sloten met sortse daer toe soude willen dwingen/dat sy den Koning van Vranckrijc souden eedt doen/ eñ voor eenen heere ontfanghen/ 't welck sy niet doen wilden. Maer alsoo lange als hy leefde/ so wilden sy hem houden voor haren heere: eñ als hy doot ware/ so woudē sy voor eenen Heere ontfangen den ghenen die tot dat Lant aldermeest gerecht ware. Ende dit bleef aldus een wijle tijdts staen. Daer na soo sant de Hertoghe weder sijn boden tot de steden/ ende begeerde van haer dat sy hem souden betalen sijn domeynen/ ende dat sy souden senden haer Gedeputeerde te Arnhem/ want hy begeerde daer weder met alle sijn steden een daghvaert te houden. Doe antwoorde de steden: Dat sy hem geen domeynen geven en wilden/ eer dat hy alle sijne knechten oorlof ghegheven hadde/ ende dat sy al tsamen upt tlant van Gheldre ghetogen ende van malkanderen gheschepden waren.

Hoe de steden van Gelderlant metten Hertoge versoenden. Ende van 't bestant met Vranckrijck ende de Keyser.

NA dat de steden van Ghelderlant langhe in twist gheweest hadden met haren Hertoge/ende dat de steden dickwils tegen de knechten vanden Hertoge geslagen hadde/die op de Veluwe laghen/ eñ beden den armen lantluyden grooten last ende schade/ haer upt-teerende ende qualicken handelende: Soo is ten laetsten (door middel van sommige goede mannen in d'eynde der Maent van December) eenen paeys ghemaeckt tusschen den Hertoghe voorsz ende sijne steden/in deser manieren: Als dat de Hertoge moest beloven/dat hy de steden niet en soude dwinghen om eenigen Heere manschap oft eedt te doen alsoo langhe als hy soude leven: ende dat hy in geene steden eenighe sloten oft sterckheden maken en soude daer hy de steden mede soude mogen dwingen. Ende dat hy in gheene steden komen en soude met meerder volck dān sijn dagelijcx huysgesin. Ende dat hy tegen geene Heeren oorloge en soude aennemen/eñ geen knechten int lant van Gelre en soude laten komen/dan by consent vande gemeene steden van Gelderlant. Ende dat hy van stonden aen alle de knechten die in Gelderlant lagen/soude oorlof gheven/ ende laten hen terstont upt Gheldrelant trecken. Ende de steden van Gheldrelant souden hem jaerlijcx gheven 40000. guldens/ daer hy sijnen staet op voeren soude/ ende daer mede soude hy te vreden wesen/ sonder de Landen ende steden meer te beswaren met eenighe schattinghe.

In 't selve jaer/op den xv. der selver maent/is ghesworen de Cardinael Everhardus, Bisschop van Luydick: ende doe wert Bisschop Cornelius, de sone van den Heere van Sevenbergen/ende bede op den 26. Februarij te Luydick sijn intre als Bisschop.

Inde maent van Meerte/ des jaers 1538. soo werde dat Bestant verlenght/ tusschen den Koningh van Vranckrijck/ende dese Nederlanden/ dry maendē langhe: want in dese tijt seer gearbept wert vanden Paus Paulo, om eenen basten vrede tusschen den Keyser eñ den Koningh van Vranckrijck te maken. Dit bestant maeckte Vrou Maria metten Gouverneur oft stadthouder van Vpercardyen/ ende niet metten Koningh van Vranckrijck.

Inde maent van April is een schip van oorloghen vanden Fransopsen ghekomen inde Noort-zee/ ende heeft ghenomen thien oft twaelf schepen die in Noorwegen geweest hadden om Spetren/ende op geen bylanden gepast en hadden/ overmits 't bestant dat kortelijcken vernieut ende verlengt was: ende doe namen onse schepen daer naer oock wederomme sommighe Fransopsen.

Van een bestant van thien jaren, gemaeckt door middel des Paus, tusschen den Keyser ende den Koningh van Vranckrijck.

OVten 18. Junio/ is (door middel vanden Paus Paulus de derde) een bestant gemaeckt ende gesloten tusschen Karolo den Keyser ende Franciscus den Koninc van Vranckrijc/inde stadt Nyse: welc bestant ghedueren soude thien Jaren langh. Ende binnen dien tijdt van thien gheheele Jaren/ soo soudenmen ophouden aen beyden zijden/ van te oorloghen oft eenighe septen van wapenen te hanteren te water ende te Lande/ ende de Kooplupden souden met malkanderen handelen/recht oft het ware in tijde van paepse. Ende een yeghelijck van beyde de Heeren soude blijven

den int besit vanden Landen ende steden die sy op die tijt besaten ende beseten hadden voor de tijdt dat dese voorloghe opstont. Voorts soo wert in dit voorseyde bestant begrepen/ dattmen alle de schade die d'een den anderen hadde gedaen/ te water ofte te lande: ter wijlen dat dit bestant van dry maenden ghedueren hadde/ wederom aen beyden syden malkanderen souden opleggen. Dit wert uytgheroepen te Bruyssel den vijfden dagh vande maent Julio.

Van de doot des Hertogen van Ghelder.

OPden tweeden dagh van Julio/anno 1538. synde onser Vrouwen visitatie dagh/ is ghestorven Karolus de Hertoge van Gelre/ out wesende 71. jaren/na dat hy 't selve lant hoven 36. jaren lang seer gequelt hadde/ende tot seer grooten kost gebracht. Eñ hadde in synen tijt een oorsake geweest/ dat Vrieslant/ Vtrecht ende al dat gesticht boven ende beneden/ ende de stadt van Groeningen met alle heur ommelanden aen het Hof van Bourgoendien gecomen waren. Ende alsoo haest als de Hertoge doot was/ so is Willem de Hertoge van Kleve in Gelderlant gecomen/ ende hy is in alle steden ghehult/ ende ontfangen voor een Hertogh in Ghelderlandt. Contrarie de lest-ghesworen pepse Anno 1536.

Van sommige houwelicken, die op dien tijt ghesloten werden. Ende aenslagh op Constantinopolen.

IN dit versamen des Keysers ende des Koninck/ soo werden gesloten sommige houwelicken/ die in toekomenden tijden soudē vollyacht worden/ wanneer dat de personen souden tot haer jaren ghecomen wesen. Ten eersten souden des Keysers outsten sone/ ghenoemt Philippus (doe ter tijdt out wesende elf Jaren) tot een huysvrouwe hebben des Koninck dochter van Navarre/ die hy gewonnen hadde aen sijn echte huysvrouwe des Koninck suster van Vrancrijc: Ende daer mede soo soude sy hebben dat Koninghrijck van Navarre/ eñ dat Koningrijcke soude met Spaengien geincorporeert worden/ ende dat soude met malkanderen een lant wesen. Ten anderen/ soude de Hertoghe van Orliens de jongste sone vanden Koning van Vranckrijck hebben tot een huys-vrouwe die outste dochter vanden Keyser/ genoemt Ysabel, out wesende op dien tijt thien jaren. Ende daer mede so soude sy hebben dat Hertoghdom van Savoyen/ beneden dat gheberghte/ eñ Nisen eñ Viennen en Dolphynoys eñ Avignon/ eñ dit soude met malkanderen te samē een nieu Koningrijck gemaeckt worden. Ten derden/ so soude de Hertoge van Savoyen hebben upt dat Hertoghdom van Bourbon jaerlick dry hondert duysent Kroonen/ ende hy soude voortaen ghenoemt worden/ Hertogh van Bourbon/ ende niet Hertog van Savoyen/ eñ hy soude te leene houden vanden Keyser / dat Graefschap van Ast ende Vercel/ ende hy soude te wijve nemen de suster vanden Hertoghe van Lottringhen. Ten vierden/ so soude de Prince van Savoyen/ de sone vanden Hertoge van Savoyen/ tot eender huysvrouwe hebben den jongste dochter des Keysers/ genoemt Iohanna, out wesende op die tijt acht Jaren/ ende hy soude daer mede te leene hebben vanden Keyser dat Hertoghdom van Milanen. Ten vijfden/ soude de outste sone vanden Hertoge van Lottringhen hebben tot een huysvrouwe de jonghste dochter vanden Koningh van Denemarcken/ de weduwe vanden Hertoghe van Mylanen/ ende hy soude daer mede hebbē te leene van den Keyser dat Hertoghdom van Ghelrelant. Ten sesten/ soo soude des Paus Paulus echte neve hebben tot een huysvrou des Keysers natuerelijcke dochter/ de weduwe vanden Hertogh van Florence/ eñ hy soude dat Hertoghdom te leene houden vanden Keyser. Ende de Koning van Vranckrijck gaf over voor hem ende zijnen kinderen al dat recht/ dat hy mocht hebben aen dat Hertoghdom van Milanen/ ende aen het Koninghrijck van Napels/ ende oock aen beyde de Koninghrijcken van Cicilien.

Op den derthienden Septembris in dit selve Jaer van 38. so is gestorven Henricus de Grave van Nassouwen te Breda/ omtrent acht daghen naer dat hy Vrouwe Marie de Gouvernante seer kostelicken ende triumphelicken ghetracteert hadde.

Op den 15. Octobris quamen de Koningh ende de Koningynne van Vranckrijck/ ende oock de Koningynne ons Regente alle gelijck tot de stadt van Compignien. Ende daer waren sy vijf daghen by een/ ende gingen jagen ende vliegen/ tot by Sentlijs toe in grooter triumphen ende minlickheydt d'een den anderen festerende/ ghelijck broeders ende susters behoren.

Den 21. Octobris vertrock de Koninghinne ons Gouvernante na huys/ ende de Koningh dede heur upt-gheleyde tot op de frontieren van Henegouwe/ ende hy dede alle de kosten upt.

Ter wijlen dat dit gebeurde/ soo is (door Godts gracie) eerst den vasten paeys gemaeckt tusschen den Keyser ende Koning van Vranckrijck. Waerom dat doen de Keyser dese vepse teghen den Turcken seer grootelicken ter herte ghenomen heeft. Ende wetende dat de schepen ende 't volck van wapenen/ dat voor hem getogen was/ niet sterc genoegh en waren/ om alsulcken Keyserlijcken machtigen stadt als Constantinopolen was/ ende daer de groote Turck met alle zijne macht inne was/ te bevechten/ oft met kracht te overvallen: so heeft hy noch laten toemaken in Spaengien elf hondert schepen/ onder galeyen ende andere groote schepē/ ende hy sende upt Spaengien den Grave van Buschhuysen/ hier in dese landen/ om hier toe te maecken noch hondert groote Schepen/ te weten/ in Zeelant vijftigh Schepen/ ende tot Amstelrdam oock vijftigh schepen. Ende dese Grave toogh alderecrst in Zeelant/ ende daer besloegh hy al de schepen die daer lagē van des Keysers weghen/ ende hy nam daer aen veel schippers ende bootsghesellen/ ende liet de schepen toemaken/ ende gaf heur twee maenden soldts op de hant. Ende daer na tooch hy naer Amstelrdam met de Heere van Assendelft de Vresident indē Hage/ inde maent dā December/ ende hy liet voorts oock mede beschrijven vijftigh groote schepen die in Waterlandt ende voor Amstelredam lagen/ ende hy dwongh de schipperen dat sy hare schepen moesten toe-maken/ om den Keyser daer mede te dienen: want sy daer niet gheerne aen en quamen: Maer dewijle het int midden vande winter was ende seer sterck began te vriesen/ so en konden men de schepen niet toemakē: maer naer onser Vrouwen Lichtmisse/ als dat Ys weder upt dat water was/ so zijnder weder ander Ambassaten tot Amstelredam gecomen/ ende hebben de schepen laten toemaken/ bequaem ter Oorloghen/ ende sy hebben Bootsghesellen aenghenomen/ die sy gaven twee maenden soldts op de hant. De schepen die in Zeelant toeghemaeckt waren/ die voeren derwaerts int beginsel van Februario. Maer de schepen die voor Amstelredam toegemaeckt werden/ die en konden niet ghereet worden/ voor int eynde vande Meert. Ende de schepen zijn geseylt na Malagam/ want daer alle de schepen/ die den Keyser dienden/ by malkanderen vergaderen souden.

Vande doot Hertogh Ians van Kleve.

INt jaer 1539. sterf de oude Hertoge Ian van Kleve inde Maent van Februario. Ende doen werde Hertoge Willē zijn sone Hertoge van Cleve eñ van Gulick/ ende Grave vander Marc: Ende daer te voren was hy oock ghehult in Ghelderlandt voor een Hertogh van Ghelder/ ende voor een Grave van Zutphen.

Hoe dat de Keyser te Constantinopolen vergingh ende gelaten werde.

NAdat de Keyser Karolis alle zijn schepen by na by een hadde ende seer groote kostē gedaen/ meynende seer noytelic 't seyle te gaen/ so heeft hy vernomen dat de Lutheriaensche Vrincē eē vergaderinge by

ghe by malkanderen ghemaeckt hadden / binnen der Stadt van Francfoort/ ende hadden opgheset dat sy int vertrecken vanden Keyser veel wonders doen souden. Ock vernam hy dat de Hertoge van Lotharingen aengetast hadde 't Hertoghdom van Gheldre/ ende wouden hem dat afhendigh maken. Ock soo vernam hy voorts/ hoe de Stadt van Ghendt teghen hem began te rebelleren. Ock mede so badt hem de Koning van Vranckrijck/ dat hy niet uyt dit lant en voer/ eer hy dese landen in ruste ende vrede gheselt hadde / ende dat hy niet en pijnde om ander natien onder zijn subjectie te brenghen/ ende tijden daer-en-tusschen vreese/ om sijn Landen (die hy aen dese zijde hadde) te verliesen. Alduss uyt onderwijsinge vanden Koningh van Vranckrijck/ heeft hy ghesonden sijn Ambassaten te Constantinopelen/ aenden grooten Turck Solymannus, ende heeft bestandt met hem ghemaeckt / ende alle sijn Schepen voorlof ghegheven ende betaeldt. Ende de schepen die van Amstelredam ghesepelt waren/ en waren noch niet herder ghekomen dan onder Enghelant / ende worden ock wederomme ghehaeldt / wel betaeldt ende voorlof ghegheven. Ende doe sette de Keyser op / dat hy wilde komen hier in dese Landen / om hier in dit Landt Paeys ende Vrede te maken.

Van eenen Moortkuyl binnen Dordrecht ontdeckt, ende wat straffe de Heeren Magistraten der selver Stede daer over deden. By-ghevoeght door W. V. G.

IN't Jaer 1538. voorsepdt / op den xxb. October / is by rechtveerdigh vonnis ende sententie der Heeren vanden Gherechte der goede stede van Dordrecht/ straffe ghedaen over een Neelrgen Ians, ghebooren int Landt van Schouwen / weduwe van eenen Ian Smit, van Tilborgh in Brabandt (ende doen woonende ende ghehuyst binnen Dordrecht) ende over haer beyder dochter May ghenoemt/ ende haerlieder sone Andries, by de welcke / ende by haren voornoemden Vader / op verscheyden tijden/ soo by d'een als by d'ander/ of met hulpe ende met kennis van hen allen / vermoordt zijn ghebleest derthien menschen / te weten / acht binnen Dordrecht/ende vijf/soo in Brabandt als elders / daer sy ghewoont hadden : hebbende den vermoorden de goederen ghestoft / ende de doode Lichamen in haer huys (zijnde nu de Brouwerije daer het Anckerken uyt-hanght) onder d'aerde in den selver ghegraven/ welcke grouwelijcke misdaden door neerstigh ondersoeck den Heeren Wet-houderen der voorsz Stede/ ende by bekentenisse der voorsz Moordenaers/ ghebleecken zijnde / naer dat de lichamen vande vermoorde eenighe daghen te voren weder opghegraben/ ende soo veel alst doenlijck was / ghereputeert / ende elck in een besonder kiste ghelepdt / ende met een betamelijcke uytvaert op 't groote Kerck-hof ter aerde ghedaen waren / ter presentie vande Heeren vanden Gherechte voorsz / in 't swarte ghekleet zijnde / met den Deken ende Canonicken van Dordrecht : noch de Monicken vander Minder-broeders ende Augustijner Oordre/ ende de Dekens ende voornaemste Borghers van alle de Gilden / die alle de voorsz Lycken volghden. Het welcke alsoo gheeyndight zijnde/ is volghens der voorsepder Heeren vonnis/ het doode Krengh oft Lichaem van Ian Smit voorsz / opghenomen van 't Kerck-hof/ ende in een stercke kiste ghesmeten / ende buyten der Stadt op galg-oort op een Rat gheset / met 12. knepels daer aen (midts dat den laetsten nae zijn doot vermoort was.) Neel sijn weduwe voorsz wordt lebende op een verheben Rol-waghen gheset / ende de Bijle daer de moorden meest mede ghedaen waren/ gloeyende ghemaeckt zijnde / werde haer mede 13. Litteeckens ghegheven oft ingheperst / t'elcke repse den Rolwaghen wat voorts ghereden zijn / tot aen eenighe Bruggben oft hoecken van straten / ende daer nae van den waghen ghenomen zijnde / werdt sy aen een staeck gheset / ende aldaer soo lebende blijven staen / tot dat eerst haren sone ende daer nae haer dochter met den vyere ghedoot souden zijn / naer welcke sy totter doodt toe ghesengelt oft ghebrandt zijnde/ werdt sy buyten de Stadt op Galg-oort in een kiste ghestelt/ gelijckmen Moordenaers gewoonlijck is te doen. Gelijcke straffe werdt aengedaen (in aensien van haer moeder) Maey haer dochter : de sone Andries werdt eerst gedoot/ ende mede met derthien Litteeckenen met de gloeyende Bijle ghetreeckent / ende daer nae aen een Wip over een groot vyer ghehanghen/ ende daer in laten vallen/ ende weder uytghetoghen / tot vijf reysen toe / ende naer de vijfde hal ter doot toe met vyer ghesenghelt / ende daer nae mede op Galg-oort by de ander ghevoert ende gheset : ende is in dien tijde gheschreven / datse met groot berou ende leedtwesen van soo grouwelijcke misdaden gestorven zijn.

Dese kisten saghmen noch wel twee Jaren staen/ ende werden inde Maendt van September An. 1540. den Keyser Karel de vijfde / zijnde doen binnen Dordrecht/ van verre over 't water ghetoont/ vande plaetse af dienen aldaer den Boom noemt / daer de oude haven begindt/ hem vertellende de grouwelijcke misdaet/ ende de Justitie daer over gedaen.]

Vande doot der Keyserinne Vrou Ysabelle, Oproer binnen Gent ende Maestricht, Mirsgaders vanden doot des Grave van Bueren Floris.

ALs nu de Keyser hem ghereet ghemaeckt hadde/ om hier in dese Landen te komen / soo is op den eersten dagh van Mepe / inden jare M. DC. xxxix. sijn Huysvrouwe Vrou Ysabelle van een kindt gheschepden / daer sy af ghestorven is / waer af sijne Majestept seer bedroeft was / ende sette sijn repse wech uyt die hy voor-ghenomen hadde te doen in dese Landen/ ende hy bleef noch in Spaengien / om de Landen daer in vrede ende eendrachtighepdt te houden. Ende heeft sijn voorsz Rijcken van goede mannen versien/ die de Landen met sijnen sone Philippus souden reghieren/ende die sijn dochter souden bewaren. De uytvaert vande Keyserinne werdt inde Maendt van Junio / alsomme binnen dese Landen seer eerlijcken ghehouden/ ende ghecelebreert. Ende op die tijdt dat de Keyserinne sterf / werdt int Westen ghesien een Comete met eenen langen steert. Dese uytvaert dedemen te Brussel inder Kercken van S. Goelen den 30. Mey/ in presentie der Goubernante Maria.

Inde selve Maent van Junio/ sterf den jongen vromen Heere van Montfoort by Vtrecht.

Den xbij. Augusti in 't selve Jaer/ begonst de muyterije van die van Ghent. Ende de Heeringen op dien dagh vergadert zijnde op haerlieder huysen/ en wilden van daer niet scheyden / maer stelden hen in wapenen/ ende begeerden diverssche saken vande Hoogh-Baillu ende Wetthouders vander stadt / ende deden ock hangen diverssche die te Hove willecomme waren/ ende onder anderen eenen ghenaemt Lievijn Pijn, die sy uyt haerlieder auctoritept deden openbaerlijcken den hals af snijten. Opten 25. September was binnen Maestricht een grooten oproer onder de ghemeynte/ soo dat sy haren Schoutheere/ Burgemeester/ ende de Klerck oft Secretaris doot soegen.

Op den xxiij. October / sterf te Bueren Heer Floris, de Grave van Bueren / ende doe werdt synen sone Maximiliaen Grave van Bueren/ende Heere van Ysselstepn.

Hoe de Keyser door Vranckrijck quam in Brabant.

OPten tienden December / nae dat sijne Majestept verstaen hadde/ hoe het te Ghent stondt/ om daer inne te voorsien / ende sijn landen van herwaerts-over in ruste te houden / heeft voor hem genomen door Vranckrijck in dese sijne voorsz landen te komen / hem betrouwende inden Koningh van Vranckrijck/ dat hy hem van passagie versekeren soude/ eñ is also gekomen binnen Poictiers / verselschapt wesende metten Vol-

Digitized by Google

phijn van Vranckrijck/ende met den Hertoge van Orliens/dat beyde des Koninck van Vranckrijck kinderen waren/ daer hy van vier Graven ende van 400. Edelmannen seer eerlijck ontfanghen worde. Ende hem quamen te ghemoete vier benden van volcke / die hem willecom hieten/gekleet wesende met verscheyden verruwen. De eerste was ghekleet met ghreel ende met violet / ende in heur banieren stont met gulden letteren ghescheven: Supervenit nobis cum honore. Dat is te segghen in Duytsch: Hy is ons nu ghecomen met grooter eeren. De ander was ghekleet met wit ende swart/ende in heur baentjens stont geschreven: Vicisti famam virtutibus. Dats in Duytsche: Ghy hebt u fame verwonnen met deughden. De derde was ghekleet int swert ende met blau / ende in heur baentjens stont ghescheven: De gekroonde Maj. triumpheert. De 4. was ghekleet met grau ende swart / ende in heur baentjens stondt geschreven: Dits onsen Heys/hy sal behalijden / God laet eendrachtich blijden. Daer naer quam de Heyer met de Schepenen vander steden met swarte satijnen kleederen ghekleet / ende schoncken den Keyser eenen gouden Arent/ met een schoone Lelie/ eñ daer stont onder geschreven: God groet u Keyser/ van alle landen den edelsten fleur/ God groet u Keyser/van dat Keyserrijck Gouverneur. Daer nae soo wert hy S. Iacobs Capelle 200. stucken van arteirije gelost. Ende als de Keyser quam aende merck/waren daer gemaect veel orduynsen oft stellagien / daermen op speelde veel spelen van sinnen: ende al de marckt was met tapijtserije behangen. Ende bysonder soo was daer een stellagie/die met schoonen fijnen goude behangen was/ daer op dat stonden de Cardinalen/Legaten ende veel groote Heeren / ende was boven verciert met eenen hemel/ daer twee personagien onder stonden/die in heure handen hielden eenen gulden hoet: De een personagie hiet Majestas honoris, ende de andere/ Honor Majestatis: Ende int midden van desen hoetke stondt/Unitas: upt Unitas bloeyden twee biesen / daer upt dat bloeyde des Keysers wapen / ende des Koninghs wapen: Daer upt dat groeyden heure diuisen. Ende boven de wapenen stont geschreven aldus:

Nopt herten en waren soo vast in liefden gebonden/
Als dese twee: daer God zijn gratie in heeft gesonden.

Daer nae so quam de Keyser te Parijs/daer hem de Koning van Vranckrijck tegen quam rijden / wel met 1500. Edelen / die alle ghekleet waren met goude ende zijde stucken/eñ wel met 100. Koopliede kinderen/die ghekleet waren met sluweelen stucken / ende sy hadden een baniere met haer / daer in dat stondt Hercules Calumne/ende zijn diuise/Plus oultre. Daer werden binnen ende buyten Parijs seer veel Ghescuts afghelost. Ende als de Keyser quam by Sint Anthonis poorte/ vant hy daer vier Kooplieden staen / eenen gulden Hemel met haer handen houdende / daer de Keyser moest onder gaen/ ende al S. Anthonis strate was behanghen met de wapenen van Spaengien / ende des Keysers wapenen den Arent. Als de Keyser quam op de vierweeghsche Steden / so vont hy daer gemaeckt een Casteel van lichten houte met twee Poorten / die elck een sonderlingh abijs ofte naem hadden: De eerste poorte hiet Oorloge / ende die was gesloten: de ander poorte hiet Peys / ende stondt wijt open/ ende upt die poorte quamen veel Lelien ende Arenden upt ghesproten. Ende als de Keyser voorder quam / soo stondt daer eenen Enghel / eenen Vraeck onder sijn voeten hebbende/ende den Enghel hadde een swaert in sijn hant/ ende sneet daer mede te met alle nijt ende twist. Als nu de Keyser een wijle tijts by den Koning van Vranckrijck ghetoeft hadde / ende hadden seer wolijcken met malkanderen geweest / soo trock de Keyser voorts nae Penegouwen / ende als hy quam te Valenchijn / namen de Dolphijn ende alle de Fransche Heeren daer oorlof aenden Keyser / die hem alsoo verre ghelevdt hadden upt Parijs. Ende daer quam Vrou Maria hem te ghemoete / met allen de Heeren van haer Hoff ende sy hieten heur broeder willecoem. Ende van daer tooch de Keyser met zijn suster eñ met alle den Heeren te Brussel: Daer hy quam opten 29. Januarij/ Anno 1540. ontrent te vier uren nae middach.

Int begimsel van Februarij/int Jaer 40. soo sterf in Vriesland de wyse Capitein Heer Georgien Schenc die Stadthouder in Vriesland was: Ende doen werde Stadthouder van Vriesandt gemaeckt Maximiliaen van Bueren/Grave Floris soon.

Opten tweeden dach van April daer naer soo sterf Heere Anthonis de Grave van Hoogstraten / ende Heere van Montigny / te Ghendt / nae dat hy achtien Jaren Stadthouder van Hollant geweest hadde.

Vander rebellicheyt vander stadt van Ghent teghen den Keyser. Met noch een kluchte van eenen boer met den Keyser.

In dien tijt dat den Keyser noch in Spaengien was/ zijn die van Ghent rebel geworden tegen Vrou Maria eñ heuren raede/ alsoo dat sy haer oft haren raet niet en wouden obedieren. De Keyser heeft dit vernomen/waerom hy hem ghehaest heeft om hier in dese landen te komen. Ende als hy te Brussel was ghecomen (als voren) ende dat hy daer groote klachte hoorde over die van Gent/ soo is hy op den sesten Februarij met 4000. mannen ghetoghen nae Ghendt. Ende als hy by Ghendt quam/ gingen de Burgermeesters hem te gemoete/ende haelden hem eerlijcke inne. Ende daer gheweest hebbende ontrent ses weken / liet hy langhen diversche poorters vander stadt/ende onder andere den oppersten Deken/ die een timmerman was/ ende oorsake geweest hadde van dese rebellicheyt: nae dat heur lieder proces ghemaeckt was/ liet hy onthalsen neghen vanden principaelsten/eñ verboot dat niemant vanden borgeren eenige messen mochten by heur dragen. Ende daer nae om de stadt te houden in beter versaemtheyt/ dan die tot dien tijdt ghewest hadde/ dede maecken een groot sterc slot op de plaetse daer d'Abdye van S. Baefs stondt: Daer hy eenen Capitein op sette met veel knechten / die dat bewaren ende de Stadt daer deur bedwinghen souden / dat sy niet weder teghen hem en souden rebel worden. Voorts soo moeste de Stadt ghiven in ghereeden ghelde 50000. Guldens / behalven dat sy noch alle Jaer den Keyser ghiven moesten. Oock soo benam de Keyser die Stadt van Ghendt alle heur oude Privilegien/ die sy sedert van te voren menich hondert Jaren ghehadt ende ghebruyckt te hebben. Ende bijstich vande beste vander Stadt moesten den Keyser te voet vallen ghekleet zijnde in rouw/ ende noch bijstich in haerlieder lijnewaet / hebbende eenen bast om haren hals/biddende den Keyser sijn ghenade/ ende alsoo nam hy haer in genaden/ ende vergaf haer de misdaet. Ende voorts ander kleynicheyt/ lasten ende geschiedenissen/die wy om kortheyt wille achter laten/ want daer oock ander schrijvers (soo wy verstaen) meer af ghescheven hebben / sonderlinghe de particuliere Chronijcke vanden selven lande / die 't selvighe meer aengaende is.

Op S. Matthijs dach quã Don Ferdinando Roomsche Koning te Brussel/met kleynen state/eñ men vierde dien avont te Brussel. Ende op den selven avont/ langhe nae dat de poorten ghesloten waren / soo quam de Keys. Maj. van Ghendt te Brussel in poste/ om sijnen broeder den Roomschen Koningh willecomme te heeten / ende hy en quam maer met 3. oft 4. Peerden/ met den Grave van Bueren/eñ den Heere van Conde/ ende het worde so doncker dat sy niet en sagen te rijden: Dus kloppten sy te Berthem buyten Brussel eenē man op/ die wel ghedroncken was/ om henlieden te lichten/ ende mits dat hy vol was / ende niet en wist wat volck dat het was/so coutre hy kloeckelijcken/ daer den Keyser groote ghenuchte in hadde. Maer midden weeghs voer de hy verlast vanden water / ende sepde totē Keyser / dat hy den lanteerne wat hielde / hy moest pissen/ ende met dat hy pisste/ liet hy eenē schete/ so dat de Keyser loech/ende sepde: ghy schijt: Waer op den Boer antwoorde: 't is mijn maniere/ als ick pisse dan laeche ick ghemeen-

gemeenlijck: ende daer hadden sy alle groote vreughde in/want nopt voer en hadde meerder paeyge. Ende de Keyser vertelder des avondts synen broeder den Koning/ende synder suster de Koninginne/ voor een nieuwichepdt/ daer sy seer mede loeghen: Maer inmers den boer hadde een goet stuck gouts voor synen drinckpenninck. Ende alsus quam de Keys. Majest. te Brussel inne met vreughden/ daer de stadt van Brussel seer door verblijt was/ ende de kinderen riepen met luyder stemmen langs der straten dat sy 't hoorde: De Keyser komt/de Keyser komt.

Opten xxvj. Februario/Anno voorsz/soo trocken de Keyser/de Roomsche Koningh zijn broeder/ende de Koninginne zijn suster/alle drp te samen met schoonen state nae Ghendt.

Den xxvij. dach van Meert int Jaer voorschreven nae der noene/werden te Ghendt ghejusticeert neghen persoonen/die raet ende handel gheweest hadden tegen 't Hof ende Privilegien.

Opten drp-en-twintichsten Aprll quam de Hertoge van Savoyen te Brussel/Oom vanden Keyser/ende track nae Ghent by hem.

Opten lesten dach Aprll was 't vonnisse van Ghent uytgesproken/ende verklaert dat die van Ghent al had misdruyckt lijf ende goedt/ende alle haer Privilegien genomen als voore. Ende opten heyligen Krups-dach was den doodt al gedaen/als voore.

Den 13. Meyschepde de Roomsche Koning vanden Keyser synen broeder/ende quam van Gent na Brussel/maer sonder assitten reedt hy deure/ende ginck te Grunendael slapen.

Nae dat synre Majestept alle dinghen binnen Ghent in goeden pointen gestelt hadde/track hy nae Bruggshe/ende daer wat gherocst hebbende/track nae Zeelandt/ende van daer nae Dort/Rotterdam ende den Haghe: Dit gheschiede inde Maent van Julio.

Nae dat de Keyser inden Haghe omtrent drp weken gherocst hadde/upt causen dander sieckten van eenen quaden beene/voer hy opten thienden dach Augusti na Leyden/ende van daer nae Haerlem/daer hem een bede by al de Burgermeesters van Hollandt aldaer vergadert/gheconsenteert worde. Opten xiij. dach quam hy tot Amstelredam/daer hy eerlijck met grooter triumphen ontfanghen en inghehaeldt werdt. Eenen dinsdaechs ten 8. uren 's morgheus reet hy in een Koetsaer nae Utrecht/daer hy 4. daghen toesde/wel met 2000. Mannen van wapenen. Van daer tooch hy met mijn Heere van Bueren na Bueren/ende van daer voortaen tot Vianen/ende voort na Gorcum/ende tot 's Hertogen-bosche: Also quam hy weder te Brussel/daer hy ontboot alle de Hollantsche steden: Ende inde Maent van September ordineerde hy te wesen Stadthouder van Hollandt/Reneck Prince van Oraenjen/de jonge Grave van Nassauwen.

Hoe de Keyser Karel met sijn suster de Koninginne Maria, Gouvernante der Nederlanden in Zeelant ende Hollant quam, int Jaer 1540. Bygevoeght door W. V. G.

DE Keyser Karel hebbende die van Ghent gestraft om haer mupterije ende rebellepgt/ende de Stede met een nieu Casteel verselert/ is hy met sijn suster de Goubernante Maria, ende veel groote Heeren/ nederwaerts gereyst/ om zijn Landen van Hollant en Zeelandt te visiteren/inde welcke hy niet en was gheweest/geleden omtrent xxv. Jaren/te weten An. 1515. doen hy Grave van Hollant gehult werde/ende schepdende doen den xij. Julij An. 1540. upt Bruggshe/at sijn noenmael ter Nieuwerhaven/ende de Sondt overvarende/quam slapen te Vlissinghen in Zeelandt/den xiij. quam hy tot Middelborgh/ende bleef daer twee nachten/ende quam den xvj. Julij ter Veer op 't Slot van Zandenburgh/ wedehoorende den Heere van Beuren/Heer Adolf van Bourgongien. Den xvij. quam hy ter Goes: den xviij. Julij voer hy over/ende quam te Tiericzee: den xix. te Bromersshaven: den xx. ter Nieuwerhaert oft den Clumbert. Den xxj. Julij quam de voorsz Keyser ghevaren te Dordrecht/ende wert seer statelijck ingehaelt vande borgeren/ende bleef daer twee nachten/ ende quam den xxij. binnen Rotterdam: den xxiij. at hy sijn noenmael te Delft/ alwaer hy den Meester van 't huys daer hy logheerde/ vraeghde/ of dat huys mede af vrande inden grooten vrandt/die vier Jaren te voren An. 1536. was ghebreest: tot antwoorde kreegh: Dit huys niet/ Heer Keyser/maer 't ghene datter gestaen heeft. Den selven daghe quam de Keyser inden Haghe/alwaer hy bleef tot den x. Augusti/ende quam dien dagh slapen binnen Leyden/ende den xj. binnen Haerlem/den xij. tot Amstelredam/ende naer twee daghen/den xiiij. Augusti/ quam hy t'Utrecht/ alwaer hy bleef tot den xix. ende quam 's middaeghs ten selfden daghe sijn noen-mael eten te Vianen/ daer hem tracteerde op sijn Slot te Batestepn de Heeren van Beederoede/ende quam des avonts binnen Gorinchem. Den xx. Augusti te Heusden/ende bleef daer twee nachten/ende quam den xxij. binnen 's Hertoghen-bosch. Den xxiij. te Loen op 't Sant/ende den xxiiij. Augusti binnen S. Ghertruydenbergh. Den xxv. op 't Slot te Breda/daer hem tracteerde twee nachten de Prince van Oraengien/den xxvij. reyste hy naer Bergen op Zoom/ende voert gefeesteert vanden Marckgrave aldaer. Den xxix. quam den Keyser binnen Antwerpen/den xxx. te Mechelen/ ende den lesten der selver Maendt Augusti quam hy weder te Brussel/ende is hier voren qualijck aenghebracht/dat de Keyser te Bueren repste.

Dus verre het By-voeghsel.

De Prince van Oraengien trout de dochter van Loreynen. Mitsgaders van eenen droogen Somer, en een daghvaert gehouden binnen Rijnsborgh.

OP den lesten dagh van Augustus/ int voorschreven Jaer/ trouwde de Prince van Oraengien/ grave van Nassouwen/ de Dochter van Lotzeynen aldaer/ en brachtse te Brussel met grooter triumphen den seven-en-twintichsten dach van September.

Int selve Jaer van M. D. XL. was soo heeten somer/dat van manns ghedencken soo heeten droogen somer niet gheweest en hadde. Een landt-man heeft ghevoert upt deut ende weder deur den Rhijn/ daer een schip met 30. oft 40. voeder wijns gheladen/ghemeenlijck deur passeert: Endemen ginck dwers deur de Chepne te Parijs.

Int selve Jaer 1540. inde Maent van December/ tracte de Keyser Karolus opwaerts te Rijnsburch/ daer een groote dachvaert soude worden ghehouden van alle de Rijnsche Heeren/ om eendrachtigheydt te maecken inde Religie der Roomscher Kercken/ daer der veele afgheweecken waren: Maer sy en konden in eenen langhen tijdt niet overkomen. Waer int eynde werdet gheset int seggben van ses Doctoren/ende wat die met malkanderen sloten/ dat soude beyde de partijen consenteren ende houden/ende daer mede soo werdet de vrientschap tusschen den Keyser ende alle de Rijnsche Heeren.

In dese dachvaert soo wert ock verlenght tusschen den Keyser ende den Koningh van Denemarcken/ dat bestant tot S. Marten toe inden winter.

Vant Houwelijck des Hertogen van Loreynen. Ende van een warme winter. Mitsgaders een Dachvaert te Hamborch.

IN Jaer van 1541. so houwelijckte de wedutwe van den Hertoghe van Millanen aenden Hertoghe van Lotzeynen/ een wiens suster dat ooch ghehouwelickt was de Prince van Oraengien/ die Stadthouder was van Hollandt in desen selven Jare.

Den lesten Julij trock de jonghe Hertoghe van Lotzeynen/ met sijnder Bruydt ende Hups vrouwe

naer zijn lant van Lotzeynen.

Den Winter vanden selden Jare was alsoo warme datter noyt en woos / noch ys maeckte in het water: maer al den winter deur woeyden ghemeynlijcken eenen stercken wint.

Inde Maendt van Meye int Jaer 1542. worde te Hamburch een dachvaert gehouden / tusschen den Koninghe van Denemarcken / ende tusschen Vrou Maria ende de Nederlandē. Maer sy en konden met malkanderen niet accorderen / want de Koninghe begheerde bestant te maken x. oft xij. jaren / oft zijn leven lanck peys: Maer Vrou Maria en woude niet consenteren langher bestandt dan een Jaer: waerom dattet op een vueten ginck / ende Oorlogh worde / ende de Koninghe hielt al de Schepen op die door de Zonde quamen.

Hoe Marten van Rossem voor Antwerpen quam, ende van een nederlage des Princen van Oraengien deur Marten van Rossem.

Op den selben tijdt vergaderden oock veel knechten in Gelderlant / upt den name vanden Koning van Vranckrijck / daer de principale Capiteyn af was Marten van Rossem / Maerschalck van Gelder / Heere van Vorpen. Ende na dat dese knechten lange in Gelderlant gelegen hadden / ende waren seer sterck gheworden / so zijn sy over den Rijn gescheept / ende gekomen in Brabant / tot by der Stadt van Antwerpen / sterck wesende 1500. mannen oft daer ontrent / op Sint Iacobs abont oft dach. Den Prince van Oraengien dit hooretende / heeft vergadert een deel knechten / ende hy sant eenen bode tot Antwerpen / dat sy op sijn koemste souden passen / ende komen upt met al heur knechten / die sy veel inde stadt hadden: want hy soude aende een zijde aenkomen / ende sy aende ander zijde: Ende also souden sy de knechten bestugelen. Maer de bode wert opgenomen vanden knechten / alsoo dat hy tot Antwerpen niet en mocht komen. Ende als de knechten 't voornemen ende opset vanden Prince wisten / soo vermaeckten sy heur daentjens / ende setté daer in des Keysers wapen. Ende als de Prince met sijn volck aen quam / so zijt sy hem teghen ghekomen / ende de Prince slende des Keysers wapen / meende dat het waeren de knechten van Antwerpen / ende is alsoo onder de knechten gekomen. Ende de Geldersche knechē hebben daer boven 1000. mannen verslaghen / maer de Prince ontquamt / ende dat deur snelligheyt van sijnen Peerde / ende hy quam binnen Antwerpen. Desen slach gheschiede op Sint Iacobs dach / Anno 1542.

Van een verraet opgheslelt binnen Antwerpen.

Na dat de Prince van Oraengien de nederlage gehadt hadde / so bleven noch de knechten voor ende by Antwerpen liggen / want sy hadden sommige mannen binnen Antwerpen daer toe gelockt / dat sy de stadt souden verraden / want sy souden de stadt aen veel plaetsen in brant gesteken hebben / ende de raetzen die men inde putten beschijde om mede te putten / die souden sy in stucken bijlen / also dat de borgers geen water en souden krijgen om den brant te blusschen. Maer alle duyck is ten besten vergaen / ende Godt heeft de Stadt daer voor beschermt / want het wert gesie dat de raetzen ende ketenen in stucken gebijlt souden worden / ende die gene diet deden werden daer op gehangen / ende borgen voorts alle de gene die van dat verraet wisten: Daer al Justitie over gedaen wert.

Daer nae als de knechten vernamen dat heur verraet uptgekomen was / so zijn sy daer nae op gebroken van voor de stadt / ick brandende veele schoone huysen / voor ghebuchten ende meulens / die buyten Antwerpen stonden / ende sy togen ter zijden tusschen Liere ende Mechelen / voor de Dorpen genoemt Duffel en Waelhem nae Leuven. Ende hoe wel sy seer by Liere quamen / en hebben daer niet willen op bedrijven / want dat seer wel bewaert was van knechten / ende is oock seer sterck van heur selven: meynende de steden van Leuven wel in te krijgen / want die stadt is groot / ende daer was weynich volcx in. Als sy dan voor Leuven quamen den tweeden Augusti / roobende ende brandende / meynden die voorseyde stadt inne te nemen / ende Marten van Rossem eyschten als opper Veldt-heer des Konincx van Vranckrijck 70000. gouden Kroonen / ende dat sy den Koninghe van Vranckrijck eedt deden / ende laten hem drye dagen in de Stadt logieren met alle zijn volck / om daer upt ende inne te rijden t'sijnen wille / d'lant van Brabandt rontom te bederven / te rooben ende ten eynde te verbranden. Die geheele stadt van Leuven worde verschrickt van dese wonderlijcker ende strasser aensprake / ende de Meyer met sommige Heeren hebben raedt ghehouden / hoe ende wat sy voor antwoorde hem seggen souden. Ende ten eynde is de Meyer / met noch eenighe / buyten der Stadt totten voorsz Rossem gegaen / om met hem te tracteren: maer wat sy t'samen tracteerden weet Godt alleen: binnen deser wijlen was binnen der Stadt groote beroerte. Daer was verboden op lijf ende goedt dat niemandt uptwaerts en schote met eenige bussen. Veel rijcke borgheren bloden / borchten hen / ende vielen oock over de mueren vander stadt / ende liepen naer die Stadt van Diest / seggende dat de stadt van Leuven over was in des voorsz Rossems handen.

Dit dus gheschiende / soo hebben sommige burgers met grooter hulpe vanden klercken studenten ende vrouwen eenen moet ghegrepen / ende liepen op de mueren ende torens vander Stadt / ende siende de brandē soo bloot / schoten sy dapperlijck inden hoop / te wijle dat de Meyer noch spraetke hadde met den voorsz Marten van Rossem / dat hy moeste de vlucht nemen / want daer bleeffer veel doot vanden ghestuckte / ende al tegen den wille vanden Meyere. Ende hoe wel men segt dat de klercken ende vrouwen dese Stadt van Leuven hebben behouden: Het is wel waer de vrouwen deden grooten bystant / ende de klercken oock seer groote neerstichevdt met geweer / maer veele vanden borgeren waren met hun / ende teghen den Meyer / met andere Heeren ende burgeren / die de stadt wouden opgheven / ende de knechten laten inkomen. Aldus is Marten van Rossem nae Leuven af ghetogen na Wabere / ende toghen voorts nae dlant van Tuysenboych / ende beslozmden daer de Stadt van Vvoys / maer de burgers weerden hen so vromelijcken / dat sy heur veel volcx af sloegen. Maer daer nae / als de borgers sagen dat de knechten heur weder bereyden om te stormen / so waren sy verbaert / ende sy gaven de stadt op / behouden haer lijf ende goet.

Op dese tijdt heeftmen de stadt van Antwerpen eerst begonst te fortificeren / die anders niet te seer vast en was / soo datmen lichtelijcken daer inne hadde mogen komen / overmits dat de Koning van Vranckrijck op dien tijdt van vijf sijden des Keysers Landtschappen heeft begonst te belasyghen / het welck hem ten besten niet vergaen en is.

Den vierden dach van Augusti waren te Bruessel de Prince van Oraenjen / mijn Heer van Molenbays / mijn Heer van Hoochstraten / ende noch veel ander Heeren vanden huyse van Bourgoengien / ende saten op met veel Heeren ende volck van wapenen / met een groote macht te Voete ende te Peerde / om den voorsz Rossem nae te trecken.

Den 5. Augusti quam de Koninginne te Bruessel / met veel Heeren ende Capiteynen / ende daer worden veel schoone groote bussen van Mechelen gebracht / ende wel 12. wagenen met poeyer ende kloten.

T'sanderendaechs daer aen was te Bruessel groote beroerte onder den knechten die daer laghen / te weten tusschen den Walen ende Hollanders / ende des achternoens sloegen de Trommelen alarm / ende sy quamen alle ter marckt in slach-ordenen / om malkanderen te slane. Maer mijn Heere van Molenbays met meer andere bedenste vertrecken nae de Leuvensche poorte: Ende mijn Heere Frederick de Meluyn, die doen artillerij-meester was / dede 2. groote bussen naer voeren tot aendien Alf boom toe / eñ daer worden se gelost / maer sy schoten al willens over / ende daer worden de Hollanders

landers uyt der Stadt verdreven / daerder seer veel af doot bleven binnen ende buyten der stadt / tot int Lintjhout-bosch/ want sy hadden een quaet voornemen/ dus moesten sijt verloopen.

Hoe de Prince van Oraengien metten Bourgonschen int lant te Gulick vielen.

IN dese selve tijdt soo quam de Heere van Bossuyt/ de Prince van Oraengien/ ende Maximiliaen vã Bueren de Stadthouder van Vtestandt / met 20000. Voet-knechten/ende met 4000. Peerden/ int lant van Gulick/ overmits dat de Hertoghe van Kleve Marten van Rossem zijn volck hadde laten vergaderen/ dat tegen den Keyser gedaen was/ ende tegen zijn landen/ende in een corten tijt kregen sy alle dat lant in / eñ vrochten dat onder den Keyser / want dien hoop knechten was hen te groot om daer tegen te rechten/ ende oock so en waren daer geen knechten int Lant / want alle de knechten waren met Marten van Rossem in Vranckrijck getogen.

Maer als den Winter aen quam/ soo werden alle de Bourgoensche knechten oorlof ghegheven. Ende als dese knechten uyt dat landt togen/ soo quamen de Gulickse knechten ende namen dat lant wederom in/ eñ besetten dat landt van Gulick met heur volck/ uytghenomen de stadt van Hensberch / die de Bourgoensche in hielden / daer de Cleefsche voor quamen / en belepde de Stadt met grooter macht van volcke. Maer als dat vernam de Prince van Oraengien/ so heeft hy oock een groot hoop van volck vergadert/ ende is daer mede voor Hensberch gekomen/ eñ hy heeft de Cleefsche (die daer voor lagen) van achter bestoghelt/ ende heeftер eenen grooten hoop doot geslagen ende ghevangen. Dit geschiede 2. dagen voor S. Ian, inde Maent Junio.

Hoe dat Amersfoort in gekregen werdt vanden Gelderschen.

NAe dat de knechten van Hensberch geweken waren / so heeft Marten van Rossem de knechtē weder by een vergadert / want hy was weder gekomen uyt Vranckrijc in Gelderlant / ende hy vergaderde voort daer alle de knechten die hy konde gekrijgen/ ende oock so vergaderde hy veel boeren by een/ also dat hy onder knechten ende onder boeren een groote schare van volcke by een hadde/ende met al dit volck soo is hy getogen na Amersfoort. Als die van Amersfoort alle dit volck om haer stede saghen/ waren sy seer verbaert/ dus gaven sy de stede op in Marten van Rossems handen / sonder stoot of slach / want hy gaf heur oock veel schoone woorden/ende hy beloefde haer/ dat sy dry souden woesen / ende sonder schattinghe : Ende dat de Koninghe van Vranckrijck/ wiens heure dat hy was/ heur sonde voorstaen/ ende beschermen voor den Keyser/ eñ voor allen den ghenen die heur soude willen beschinderen ofte beschadighen : Maer hy eyschte dat de stadt hem soude ghegheven 10000. guldenen om zijn knechten mede te loonen/ende daer mede so souden sy dry woesen. Met dese voorwaerde hebben sy hem inder stadt ghelaten/ sonder moepte ofte tegen stoot. Maer so haest hy inder Stadt was/ so heeft hy zijn belofte gebroken / want hy en was doen niet te vreden dat sy hem gaven 7000. guldenen : Maer hy dwoonck den burghers dat sy alle heur ghelt moesten op brengen / ende alle heur silverwerck/ ende leveren dat al in zijn handen. Ende dat meer is/ hy benam de vrouwen heure cleynodien / ende de ringen vanden handen : ende zijn volck schoffierden vrouwen ende maechden/ende deden seer groot gewelt.

Korts daer nae soo is de Prince van Oraengien met veel volcx eñ knechten/ ende met veel Peerden gekomē tot Vtrecht / soo dat Marten van Rossem dat verhoorende/ scheyde terstondt uyt Amersfoort sonder hem te verwachten / ende nam vele vanden rijckste burgeren met hem/ ende voerde die gevangen in Gelderlant/ latende alleenlick dry paentjens knechten binnen Amersfoort liggende/ om de Stadt te bewaren. Amersfoort werde opgegeven den 9. Junio 1542.

Vande koemste des Keysers, in dese Nederlanden uyt Spaengien.

OPten xxv. dach van Meye te voren / soo was te Gennes aengekomen int Jaer van M. vC. xliij. de Keyser Karolus, na dat hy by na dry jarē lanck in Spaengien geweest hadde/ ende hy was langhe van veel menschen doot gesept geweest/ want men van hem geen tijdinghe gehoort en hadde/ als voore/ daert nochtans seer qualicken stont in dese landen / overmidts die aenrechtinge vanden Koninghe van Vranckrijck/ ende van Marten van Rossem/ ende vanden Ghelderschen/ waerom dat seer na hem verlangt wordt : ende alsmen nu hoorde dat hy leefde / ende dat hy gesont te Gennes aenghekomen was / was in dit landt groote blijschap. Maer hy toefde langhe onderweghen eer dat hy neder konde ghekomen/ ende bysonder was hy seer langhe te Spiers by den Keurvorsten / want hy tracteerde daer mede hoe datmen den Turc soude wederstaen / die met grooter macht wederom was gekomen in Vngarijen. Maer als hy metten Keurvorsten ghedaen hadde / soo is hy neder ghekomen/ ende hy quam inde Maent van Augusto te Kups / want hy te Coelen niet komen en dorste / overmidts dat het daer seer sterf vande Pestilentie. Ende als hy te Kups quam / soo hadde hy een groote schare van volcke.

Ten selven tijde/ Franciscus de Koning van Vranckrijck / die alle dit spel verorckt hadde / meynende dat de Keyser doodt was/ hoe wel dat den bij. Junij de tijdinge gekomen was dat hy quam ende over dwater was/ als voore / meynende zijn voorstel te volbrengen / is met grooter macht van volcke gekomen in Henegouwe / meynende al eer den voorsz slach voor Hensberghe geschiet ware/ met den Vorst van Coelen te versamen/ ende also alle dat landt in te nemen / (maer Godt hevet behoedt) ende heeft de stadt van Landresp ingenomen ende sterck ghemaeckt. Heeft oock seer onghenadelijck ghevaent/ ghebraeckt/ gerooft/ doodende mans/ vrouwen ende kinderen/ sonder vermherticheyt. Doen schreef Vrou Marie aenden Prince van Oraengien (die noch in Gulick was) dat hy by heur komen soude/ om den voorschreven Koninghe te wederstaen. Als de Koninghe des Princen koemste verhoorde/ is weder nae zijn lant getrocken.

Philips Prince van Spaengien trout Maria Koninex dochter van Poortegael, de Prince van Oraengien wort t'Amersfoort gehult, in 's Keysers name.

IN het selve jaer van 1543. heeft Philips de Prince van Spaengien/ korts na 't vertreck vande Keyser (achter volgende het tractaet dat sijnen Vader gemaeckt hadde) getrout Vrou Marie, dochter vanden Koning Ian van Portugael de derde van dien name / waer af de huyloft ghehouden worde te Salamanca / int Koninckrijck van Castilien / waer dat quamen veel Heeren ende Princen van Spaengien / ende sonderlinghe den Hertoge van Alba/ de welcke beroeper was van te loopen nae den rinck onder dese Princen : ende oock al Spaengien voor werden veel triumphen gedaen / ende steckspelen gehouden. Inde Maent van November dede hy sijnen intrede met zijn huysvrou te Valadolijt/ met seer grooten staet ende solemniteyt / waer dat ghereet gemaeckt waren veel schoone stellagien / statuyten ende beelden op zijn antijck / de welcke te hemmen gaven de blijschap vanden volcke/ om de gelucksige versaminge van hen beyden. Dese jonghe vrouwe was vanden Prince Philips seer bemint / niet alleen om dat zijn eerste liefde was/ maer oock om dattet een wijse ende eerlijcke Princesse was.

Opten laetsten dagh van September / soo werdt de Prince van Oraengien tot Amersfoort ghehuldt in des Keysers name / alsoo de knechten die Marten van Rossem daer in ghelepdt hadde / daer uyt liepen : nae dat hy in alle Steden van Ghelderlandt ghehuldt was / die haer al aenden Keyser ghegheven hadden. Ende aldus ist eenen vasten Paeps in Ghelderlandt ghewerst.

Digitized by Google

De Keyserl. Majest. komt te Dieft, ende ontbiedt aldaer de Staten deser Nederlanden, eyscht van haer vier hondert duysent ponden, ende hout een daghvaert te Spiers.

DEn 17. Septemb. int jaer 1543. was de Kep. Maj. inde stadt Dieft in Brabant / ende daer werden ontboden de staten van alle den Nederlanden/ Brabant/ Vlaenderen/ Henegouwen/ Hollant/ Zeelant/ &c.

Ende den 23. dagh der selver maent/ so is den vollē Raet vanden voorsz landen versaemt inde voorsz stadt Dieft/ alsdaer de Kep. Maj. heeft begeert/ dat de staten des lants van Brabant hem wilden consenteren/ de Somme van twee hondert duysent ponden elck pont tot xl. grooten Vlaems/ in 2. maenden / de eerste in September / ende dandere in October/ om mede te betalen de ruyteren ende knechten in sijnen dienst/ eñ noch gelijck twee C. M. ponden in vier nabolghende maenden / te weten in November / December / Januario/ Februario / om mede te onderhouden de garnisoenen/ so wel op de frontieren der Francoysen / als Ghelder ende Zutphen by sijne Majest. met Gods hulpe geconquesteert.

Opten tweeden January 1544. trot sijne Majest. uyt Brussel na Duytslant te Spiers / want de Rijnsche Heeren daer vergaderen souden ter daghvaert op seltsame affairen.

Ter wijlen dat de Keyser te Spiers was/ so voorde te Spiers de jonghe heere van Egmont/ gheheeten Amorael uytgegeven ten Houwelijck aen des Hertogen dochter van Beyeren ende Palatzgrave / daer groote statie mede gheboert werde / want de Keyser was selve mede op de bruyloft met veel groote Heeren/ ghestelijcke ende weerelijcke / ende hy sadt mede aen des Bruydegoms tafel.

Vanden peys tusschen de Keys. Maje. ende den Koningh van Denemarcken.

BInnen den selvē tijt dat de Keyser noch te Spiers was/ so sant den Koningh van Denemarcken sijn Ambassaten totten Keyser. Ende na langhe spraken die de Keyser met de Ambassaten hadde / sijn sy int eynde met malkanderen vereenicht / eñ hebben eenen vasten peys 't samen genoten ende gemaeckt: Van dese vereenighe is groote blijschap alomme in dese landen van Hollant ende Zeelant geweest / want de schepē en hadden in 2. jaren niet Oostwaerts mogen varen/ soo dat desen peys seer van noode was / ofte daer hadde een groote dierte wel moghen rijsen int hoogen/ maer deur desen peys sa zijn alle Schepen hy naer Oosten ghesepelt / ende veel schamele lieden mochten hier deur weder hen broot winnen.

Dese voorsz daghvaert ghedurede te Spiers seer langhe/ tot int leste van May. Ende de Heeren opten Rhijn ende de Keurvorsten maeckten een verbonde metten Keyser/ om te oorloghen teghens den Koningh van Vranckrijc met hem. Ende ter wijlen dat noch dese daghvaert gehouden wordde/ so en lagh den Prince van Oraengien met stille / maer hy toogh met veel volcks int landt van Lutsenburgh/ ende hy wan Lutsenburg met al dat Lant in/ 't welcke Marten van Rossem int jaer van xlij. laetstleden ingenomen ende onder den Koningh van Vranckrijck gebracht hadde. Men vanser veel schoone stucken / die de Koning van Vranckrijck daer gelaten hadde / meynende 't gheheele lant van Lutck in te nemen met verraderije / daerder vele af gheschoot is.

Opten tweeden Juny anno voorschreven passeerden door Brussel x. vaendsens knechten na Vranckrijck daer Heere Maximiliaen van Egmont / Grave van Bueren/ Capitein af was.

Vanden peys ghemaeckt tusschen den Koningh van Vranckrijck ende de Keyserl. Majest. naer een swaer Oorlogh.

SO nu de saken soo ghestelt was/ dat des Keysers ende des Koninck heyr te Aspernap tegen malkanderen lagen gereet om te vechten / so werdt begonnen van peys te spreken door sommige treffelijcke mannen/ om datter de groote bloetstortinghe niet geschieden en soude/ die sonder twijfel tusschen dese twee Christen Princen soude geschiet hebben/ d'welck soude gheweest hebben een seer deerlicke saken. Ende wesende tot dien eynde van beyde sijden Ambassaten gheschickt / ende daer seer neerstelijck in arbeydende eenen Predicaren broeder/ ghenoemt Marten Gusman, een seer wijs ende sonderlinge geschickt man die met treffelijcke redenen den Keyser ende den Koningh persuadeerden/ dat sy de wapenen souden neder leggen/ ende als vrienden ende gheswaghers malkanderen ontfelsen/ heeft ten lesten ghemaeckt dat den peys gesloten wert met sommighe Articulen/ waer af dese de principaelste zijn.

Ten eersten dat tusschen den Keyser eñ den Koning van Vranckrijc/ eñ haerlieder nakomers eñ erfgenamē souden wesen eenen eeuwighē vrede/ ende datten Koning van Vranckrijc soude verbonden wesen den Keyser bystant te doen tegen den Turck met ses hondert lancien eñ x. M. knechten/ of het gelt daer voorzien alst den Keyser believen soude datmen neerstichedt doen soude inde saken vander Religie/ om dat dien aengaende alle dingē souden moghen ghestilt werden. Ende voorts dat alle plaetsen ende steden ingenomen van beyde sijdē/ so wel op dese sijde vanden gheberchte als daer over / sonderlinghe sedert het bestant van Nyssen / souden wederom gegheē worden den Hertoge van Savoyen / den Marquis van Monferrat / eñ den anderen dienaren vanden Keyser/ eñ vanden Koningh/ de welcke gevolcht eñ gehouden hadden haerlieder partije t'zedert 't voorsz bestant van Nyssen/ ende de selve plaetsen afgewonnen waren. Datmen den Hertoghe van Lotzeynen soude wederomme gheven het sijne/ afwoorpende de stercken diemen gemaect hadde / uytgenomen het recht van het leen datten Keyser toebehoorde / eñ datten Koning ten eeuwigen daghe afstant doen soude vant recht dat hy op de selve plaetsen pretendeerde. Datten Koningh soude confirmeren de vernieuwinghen die by hem ghedaen werden inde voorleden tsamen-spreckingen/ eñ dat sonder die te niet te doen ofte te verminderen / dan alleene voor so veel als sy doen vernieut eñ afgebroken waren. Datmen tracteren soude het Houwelijck van Maria de oudste dochter vanden Keyser / ofte immers vande tweede dochter vanden Roomschen Koningh / metten Hertoghe van Orliens / welcke van beyde den Keyser believen soude / ende datter soude geveerdeert worden binnen den tijdt van 4. Maenden: Indien den Keyser hem zijn voorseer gave/ dat de Nederlanden souden vry ende vranck blijven nae des Keysers doot den Hertoge van Orliens: Maer indien dit houwelick niet voort en ginghe / so soude den Keyser verbonden wesen te geven den selven Hertoghe met de dochter vanden Koningh Ferdinandus sijnen broeder/ het Hertoghdom van Milanen / d'welck hem soude gelevert worden binnen een Jaer/ met condītie/ datten Koningh ende den Hertoge te vreden souden wesen / voor hem behouden soude het slot van Milanen eñ van Cremona/ tot datter kinders van hen beyden waré: Ende dat dan als voorschreven is/ den Koningh soude wederom geven den Hertoghe van Savoyen alle de plaetsē eñ steden van 't selve Hertoghdom/ eñ oock alle de ander Heeren/ met condītie/ dat de Koningh noch houdē soude de stercken van Savoyen/ tot dat den Keyser overgegeven hadde de stercken van Milanen voorsz. Daer werden oock gesloté noch ander saken van geen groot belange / die ick willens hier achter late. Desen peys wert gesloten op 't slot te Crepy/ op den 18. December vanden jare 1544. De welcke daer nae uytgheroepen sijnde met consent van beyde zijden/ seer groote blijschap brocht in Vranckrijc/ inde Nederlanden/ ende principalijck in Italien/ want men hoopte dat door dit houwelijck den paeps soude wesen ghedurich ende vast/ waer door soo veel oorloghen een eynde hadden / hoe wel dat sommighe hen lieten

dunc-

Digitized by Google

duncken/ datse ommé veel redenen wille niet gedaen ich en soude wesen.

Hoe den Peys te Brussel uytgheroepen werdt, ende vander triumphe aldaer.

DEn eersten October/ Anno 1544. voorsz/ quam de Keyserl. Majest. te Bruyssel inne/ met Vrou Maria zijn suster/ ende meren Cardinael van Lotzeynen/ den Cardinael ende Aertz-bisschop van Kiemé/ de sone van Don Ferdinandus Koningh van Hongrijen/ ende veel ander Heeren ende Edelmannen/ ende sy werde in gehaelt met veel torsen vanden Heeren ende Gulden van der Stadt/ ende men luyden de klocken van grooter blijschap in alle de kercken.

Des anderen daechs werde den Peys tot Brussel uytgheroepen/ ende geboden datmen dry avonden soude vieren ende hatementen/ daer veel schoon prijsen te winnen toeghestelt waren: Dus was sser uytter maten groote blijschap/ ende men luyde de groote klocke dry-mael des dages.

Op Sinte Lucas dach trock de Keyserl. Ma. uyt Brussel met beyde de Prince van Hungarien/ nae de stadt van Berghen in Henegouwe/ verwachtende daer de Koninginne van Vranckrijck Leonora sijner suster/ ende des ander daechs volchden hem aldaer de Koninginne Goubernante zijn suster.

Den 20. Octobris quam de Key. Maje. ende de Koninginne weder te Brussel in/ des avonds ontrent ses uren: ende Abdonago de Hertoghe van Orliens/ sone van Franciscus Koningh van Vranckrijck/ quam met hem sonder triumphe.

Op S. Severijns dach den 22. Octobris/ An. voorsz/ ontrent vijf uren des avonts woensdach zijnde/ quam de Koninginne van Vranckrijc Leonora, des Keysers outste suster/ te Bruessel in met grooter eeren ende triumphen. De Hertoghe van Orliens haer behoude-sone/ de Prince van Hungarien/ de Prince van Piedmont/ ende seer veele Heeren/ so vander Orden ende andere/ reden haer tegen.

Alle Edelen ende Officieren vanden Hove hebben haer ingehaelt: Te weten/ De Hertoghe van Orliens reet tusschen beyde de Princen van Hungarien/ seer koselic gekleet in roode sijden carmosijse satijn: De Grave van Hoochstraten/ de Grave van Bueren/ de Heere van Bossuyt/ de Hertoghe van Camerino/ de Grave van Feria/ ende noch veel ontallijcke Baender-heeren/ ende andere Edelen/ elck op 't schoonste. Het heel Capittel van S. Goelen, ende de dry biddende Orden met Processie seer reverentelijck.

Ende Vrou Leonora quam te obbrussel Poorte in/ sittende in een Rosbaer oft littiere seer schoone/ ende de heeren vander stadt voegen eenen schoonen hemel van rooder carmosijde satijn over haer voorschreven Littiere/ ende so quam sy de Hoochstrate op deur de steen-poorte/ ende voorts tot in des Keysers Hof/ daer sy vander Keyserl. Maje. ende de Koningrinne ons Goubernante/ seer minnelijcken ontfangen/ ende willecom gheheeten worde/ ende van allen anderen Heeren/ Ridders vander Orden vanden gulden Vliese/ den Presidenten/ Cancelieren/ Baender-heeren/ ende allen anderen Edelen Heeren ende Vrouwen/ ende daer was groote blijschap int Hoff.

Des Donderdaechs den 23. Octobris so is de Keyserl. Majest. met beyde de Koninginnen zijn susters/ den Hertoge van Orliens/ den Cardinael van Lotzeynen/ den Cardinael ende Aertz-bisschop van Kiemen/ beyde de Princen van Hungarijen/ den Bisschop van Langedock/ den Bisschop van Bisschayen/ ende veel meer ander Bisschoppen/ Hertogen/ Princen/ Graven Baenderheeren ende ander Edelmannen/ de Grafinne van Egmont/ d'oude ende de jonge/ de Grafinne van Rotselaer bastaerde/ moeye vander Keyserl. Majest. ende so veel ander Hertoginnen/ Princessen/ Grafinnen/ Baender-heeren ende Ridders Vrouwen/ dat het niet moghelijck en ware te schrijven/ Bourgoensche ende Fransche/ so rijckelick gekleet met gouden/ silveren ende root en carmosijsen satijne/ d'een boven d'andere/ ende beset met costelicken ende precieusen steenē/ ende de gouden kettenen/ dat nopt oste sier voeghlijck ghesien en was hoe dat de Vrouwē herreert waren. Dus is sijne voorsz Majest. ter Merct gecomen/ ende op 't Landthuys te Brussel/ dat ooch so Prinselijck ende rijckelijck toegemaeckt was/ dat sier wonder schein/ met tapitserijen behanghen ende anderssins: Ende een seer costelijck bancket gheset/ dat boven allen anderen rijckelijck ende ciercklick was/ als wel redelijck ende behoorlijck was/ nae de personen die aldaer der stucken waren/ als de meeste van Christenrijck wesende.

Des nae middaechs ontrent Vespertijdt/ so sijn der meer gecomen de Hertoge van Camerino/ de Grave van Feria/ de Grave van Hoochstraet/ ende veel ander Princen ende Waendersheeren/ tot den getale van twintigen/ seer rijckelijck ende mantelicken gewapent ende gepeert/ ende oock ter maten costelick gheklect ende gheplumeert/ ende hebben tsamen tegen tsamen gestecken teghen malkanderen aldaer de lijste om prijs ende eere. Daer was groote menichte van volcke/ om dese triumphe te sienc/ van allen Steden ende quartieren gecomen dat onbeschrijflijck ware.

Des avonts als 't voorsz spectakel gedaen was/ soo hadden de Heeren aen der stadt bereyt een seer costelijc bancket/ daer dan als ouchet was/ ende niet en gebrack van dien als men ghierichdy was van wilder ofte tamme spijsen/ ende van alderhande Wijnen/ dienen soude mogen noemen ofte begeeren. Ende dit was opt stadthuys inde groote sale/ die seer costelijck met constige tapitserijen behangen was/ ende daer hingen 18. groote krupcen van houte gemaeck/ ende op elck krups stonden vier schoone groote wassen cersen oft torsheerssen/ maeckten te samen twee-en-tseventich heerssen/ soo dat het daer also claer was oft schoon dach geweest hadde: ende daer waren de tafelen gheset om te gaen eten.

Ende daer quam de alder-victorieuste ende vriendelickste Keyserl. Majest. met Vrouwe Leonora der Koninginne van Vranckrijc/ met Vrou Maria, douagiere van Hungarijen ende van Bohemen/ Goubernante van herwaerts over/ ende met allen den anderen voorsz grooten ende machtigen Hertogen/ Princē/ Borsten/ Hertoginnen/ Princessen ende Borstinnen/ staende een pegelick nae haren staet te gaen sitten aende taeffelen ter beliefsten ende ordinantien vander voorsz Maje. Ende daer waren soo veele smaelder-Heeren ende Jonckers Vrouwen ende Joncfrouwen om den staet te aensien/ dattet onberechtelijck is/ oft niet om te schrijven.

Ende de Keyserl. Majest. heeft byde hant ghenomen Madamme de Stampes, die seer schoon ende rijckelick toegemaeckt was/ ende heeftse boven zijn rechte sijde gheset aende tafel/ ende Vrou Leonora de Koninginne van Vranckrijck zijn suster aen d'ander zijde van hem/ ende Vrou Maria naest haer/ ende voorts noch eenige andere personagghen/ als de Hertoge van Orliens/ &c.

Daer waren uyt elcker gulden ses sijn mannen/ om alle dingen gade te slaen int op ende af dienen.

De Stadt van Bruessel schonck der Koninginnen van Vranckrijck een schoon juweel/ te weten/ een silveren vergulde fontepne/ 6. voeten hooge ende seer costelijck gewrocht ende schoon vergult/ ende in sarsene nopt dier ghelijcken ghesien/ ende sy woech thegentich pont/ makende honderd ende tachtentich marck silvers/ ende met vergulden/ koste elck marck vier en twintich Carolus guldenen. Somma de voorschreven fontepne koste der voorsz Stadt/ vier dupsent dry hondert ende twintich Carolus guldenen/ het stuck tot twintich stuyvers ghereeckent. Welck voorschreven Juweel in grooter weerde ontfanghen was vander voorschreven Koninginnen van Vranckrijck: Ende de Keyserlijcke Majesteyt bedanckte den Heeren vander Stadt uptter maten seer van haerder goeder jonste/ goedtherticheyt ende liefden/ die sy t'sijner begheerten der selver sijne suster bewesen hadden/ seggghende dat sy alletijt wilde voor de voorschreven stadt zijn/ ende dattet seer groot

Digitized by Google

soude moeten weesen/ dat hy de voorschreven stadt ontseggben ofte wegghveren soude. Maer de Heeren der selver Stadt en hebben op dien tijdt/noch en verfochten aen sijne Keyserlicke Majestept niet/ dan sommighe haden dat hyse wilde. Ridders maecken/ 't welcke hy ock dede/ ende waren dese/ bander Eycke/ Diegem/ Heerclabelde/ Pippenbuys. Ende de Keyser seyde/ dat hy voor sulcken prijs wel meer sulcke banckietten soude willen hebben. Aldus soo was die voorschreven banckiet volepnt/ende de Heeren/ Burgermeesteren/ Schepenen/ Rentmeesters/ ende noch veel andere daer toe Ghedeputeert/ dienden ter tafelen/ alle int roode seer kostelijcken gekleet.

Item/tegen over des Keysers tafele was gemaeckt een hooge sale/als een hanghende kamerken/ daermen onder voor ginck sonder occuperen/ eñ daer op saten de Trompetters ende alderhande Musicienen met spel ende sanck/ welcke Trompetten eerst begonsten te spelen/ ende daer nae alle de andere elck nae zijn behoorte sonder cesseren/ende dat nochtans soetelijck ende melodieuselijck/dattet niemanden en occupeerde in haer redenen/oft in malkanderen toe te spreken.

De mommerien die daer quamen waren upter maten kostelijcken gehabiteert met gouden lakené voorsneden/ende onder root carmosije sattijn. Eñ de mommers waren de Hertoghe van Camerino/ de Grave van Feria/de Grave van Bueren/ende de Grave van Hoochstraten/ ende meer andere groote Heeren/ ende elck met een vrouwe/ allen te Peerde seer triumphant. Ende men hverde rontonnme de merct/ ende soo totten Hove seer grootelick/ ende luyde de stoxm-klocke veel pooren tot midder-nacht.

Des sonnendaechs daer nae/ den sessentwintichsten Octobris/soo reedt de Keyserlicke Majestept met allen den voorschreven staete/ Koninginnen/ Cardinalen/ Bisschoppen/ Princen/ Voysten/ Ridders vander Ooxdenen vanden gulden Vliese/ ende alle andere Baenreheeren ende Edelen inde Kercke van Sinte Goelen den dienst hooren/ die daer seer solemnelick gedaen werde/ soo dat het een verwonderinghe was om hooren den sanck/spel ende cieraten/ d'welck inde kercke ghebeurde: Ende de Hoogh-misse ghedaen zijnde/so gingen de Keyserlijcke Majestept ende Leonora zijn suster handt aen hant ten Choore upt/ de Koninginne Goubernante/me Vrouwe van Egmont/ende de andere/volchden alle d'een den anderen/ elck naer haren staet/ Heeren ende Vrouwen/soo reverentelijck datter niet mogelijck en ware om te bereerlicken/ keerende weder te Peerde nae 't Hof/daer de Trompetten sloeghen/dattet lustigh was om hooren.

Ende des avonts soo gaf de Keyserlijcke Majestept het banchet/ ende daer was seer groote triumphe van tournoyen inde groote sale/ ende alle andere ghenuchte dienen mochte dencken/ die werde daer gebxocht ende voor-ghestelt.

Op S. Symons ende Iudas dach/ den 28. Octobris/ was hy Grunendael bupten Bxupssel int staketsel seer groote triumphe/ daer was een jacht van wilde Herten/ ende andere beesten die daer opt velt ghejaecht werden/ ende daer was een turnoyspel te Peerde/ daer twee groote benden tegens malkanderen waren/ waer af d'eene al int roode waren/ ende d'andere int witte/ ende die sloegen d'een teghen d'andere seer rouwelicken als oft eenen slach in d'ooxloghe gheweest hadde/ ende daer waren ooch bussen gheschoten met menichte. Ende de Grave van Bueren want met sijnder benden den prijs teghen den Hertoghe van Camineco. Ende hier was de Keyserl. Majestept met alle de voorschreven state present/ ende soo veel volcx omme te siene dattet wonder was.

Op Alder-heyligben dach en lupdemen Sinte Goelen noch de Coubenberch de klocken niet/ omme dat Vrouwe Marie, de Goubernante/ niet wel te passe en was.

Ende op Alderzielen dach/wesende sondach/quamt Hof weder ter marckt nae der noenen/ ende daer was een triumphe te siene: Daer quamen twee partijen van volcke op zijn Moxis seer wyendelicken toeghemaert/ met wyngels opt hooft/ ende met groote schilden van leere/ende met lange dartgen inde hant/ende de peerden alle met bellen: D'een partije waren xx. peerden al int blau/lange rocken op zijn Turcx/ ende d'ander partije xx. peerden al int witte/ eñ die quamen eerst een teghen een/ doen twee/ doen viere/ ses/ acht/ thiene/ spoorslaechs rontom de marckt/ luyde roepende ende crijsschende/ende de bellen vanden peerden klinckende/ so dattet wonder van grieere maeckte/ ende alsoo liepen sp malkanderen nae/ xx. teghen xx. Ende schoten met rieten oft ander roepkens/ dattet seer plaepsant was om sien/ende alsoo reden sp weder voech. Ende dit debe maecken op sijn eyghen koste de Grave van Feria Spaensaert/ende koste hem veel (alsomen seyde) thien duysent gouden kroonen.

Opten 3. Novembris track Vrou Leonora de Koninginne metten Hertoghe van Oxliens upt Bxussel/ met alle haer Edelmannen ende Vrouwen nae Vranckrijck/ als sp xiij. daghen ende nachten met grooter blijschappen in Bxussel by haren broeder ende suster in triumphe geweest hadde.

Den tweeden Decembris track de Keyserl. Majestept naer Ghendt/ daer hy lach totten sesthiensten Januarij.

Van eenighe gedenckweerdige geschiedenissen des Iaers 1545.

OP S. Ioris dach/ den 23. Aprillis/ quam de Hertoghe van Oxliens te Bxussel inne/ met ontrent 200. Peerden/ ende nae der noenen reedt hy nae Merchelen/ende voorts naer Antwerpen byden Keyser ende Koninginnen.

Den lesten Aprilis An. 1545. voorsz/ track de Keyserl. Majest. na Worms in Duytslant/ ende den eersten Mey was de Koninginne metten Hertoghe van Oxliens te Bxussel/ ende de Hertoge vertrock des anderen daeghs nae Vranckrijck.

Den tweelfsten dach Meye/ track de Koninginne naer Gelderlant/ daer sp seer eerlijck ende triumphantelijck gefeesteert en ontfanghen was/ naer de maniere vanden lande.

Int selve Jaer wast alom seer ghevoelicht vander Pestilentie/ende sp regneerde in allen landen/maer bysonder inder stadt van Parijs in Vranckrijc/ daer stoxst so ongenadelijck/ datmen seyde datter wel seshtich M. lijcken waren. Int 't selve Jaer werde Philips den Prince van Spaengien eenen Sone gheboren die ghenoemt werdt Karolus. Inde Maendt Julio sterf de Hertoghe van Lotharingen/ die de dochter vanden Koningh van Denemercken/getrout hadde.

Opten xxvj. Augusti quam de Keyserlijcke Majestept te Bxupssel upt Duytslandt/ daer hy vanden laetsten Aprilis lest-leden henen ghetrocken was als voorsen. Opten xxvij. dach Augusti was de uptvaert ghedaen vande Princesse Elizabeth, huysvrouwe van Philips Prince van Portugael/ in S. Goelen Kercke te Bxussel/ daer de Keyserl. Maje. present was ende veel Ridders vander Ordene ende andere groote meesters. Ende daer nae voorts al-om binnen dese Nederlanden. In dit Jaer wast seer grooten somer/ ende het was sonder reghenen vanden xb. Julij totten ix. Septemb. dat d'eerde so drooge was datmen qualijck konde saepen/ ende datter veel beesten inder Kempen ende elwaerts stoxben van doxste by ghebreke vanden watere. 't Was ooch eenen seer sachten winter/ tot Kersabondt toe sonder ys te maken/ maer dxp daghen voor Kersmisse begant te Vriesen/ ende gheduerde totten eersten dach Meerte sonder ophouden/ doen begonst te dopen sonder wint oft regen/ nochtans was dat swaer ys binnen vier dagen upten watere. Den 26. Septembris was te Bxussel S. Goelen/ daer de Keys. Maj. present was/ ende daer nae voorts alomme ghedaen de uptvaert vanden voorsz Hertoghe van Oxliens/ sone des Koninex van Vranckrijck.

De

Digitized by Google

De feeste vanden gulden Vliese tot Vtrecht.

BInnen den selfden Jare / in de weerche voor Kersabont / hielde de Keyser sijn feeste vanden gulden Vliese binnē Vtrecht/in welcke Feeste op den derden Januarij twaelf Heeren Ridders vander Oyden hyde Keyſ. Majest. ghemaeckt waren/ses vande Nederlanden/onder welcke was de Grave vā Egmont/ dyp upt Duytslandt/ ende dyp upt Italien / ende daer was groote triumphe wel dyp weken langhe. Van daer trock de Keyſ. Majest. na Dimmeghen in Gelderlandt / daer hy ober al seer feestelijck ontfanghen werde/ende van daer na Maestricht / ende soo voorts nae Lozeynen.

☞ NOTA.

Van het swaer Oozloge ende Strijden

die de Keyser Kaerle heeft ghevoerdt in de Jaren 1546. ende 1547. in Hoogh Duytslant/tegen Hertoghe Hans Frederick van Saſſen/ Lantgrave Philips van Hessen/ ende sommighe Rijcksteden haer Bondtgenooten / en wert alhier niet verhaelt / alsoo het met Hollant niet gemeē en heeft/ende dat tselve seer breet is beschreven by Alonso de Ulloa Italiaens Edelman / ende int Nederduytsch overgheset ende tot Oozdrecht An. 1610. herdzuckt. Alleenlijk hier by voeghende / dat in dit Oozloghe den Keyser bolghden ende dienden upt Hollandt / Heer Lamorael van Egmont, heer Maximiliaen van Egmont, Grave van Bueren ende Leerdam / Jonckheer Hendrick van Brederoede Pagie vanden Keyser/ Heer Andries B. van Wassenaer, &c. Ende upt Zeelant Heer Ioos van Cruyninghen, Colonel / die by Bzeuen doot bleef An. 1547. Frederic van Kommerswael/etc.

Een Buspoeder-toren te Mechelen wort door Blixē ontsteken.

IN't jaer 1546. op den 7. Augusti/gheschiede binnen Mechelen een deerlijck jammer vanden buspoeder inder Kantpoorten/alsō dat door tempeest den blixem daer in is ghesiagen: die poorte is ghebosten upt grooter kracht / dat de stucken/ steenen/ balcken ende stoffe zijn gevlogen ober al de stadt / ende is dese selve poorte upten gronde wegh ghevlogen tot den fondamente toe / jae dat de modder vanden gronde vander beesten is uptgeworpen/ dat de palingen tsanderdaegs op de boomen tot Rechter spuel zijn vonden hangende ende stucken van dier poorten by na ober twee mijlen weeghs. Hier af is een groote schade/moort ende jammer inder stadt geschiet: menigh huys bedorven ende gantsch ter neder ghesiaghen: ende meenigh mensche doot ende ghequetst. Daer quam veel volcx van Leuven/ Bzussel / Liere / Antwerpen ende ander steden ende Dorpen/om dit jammer te sien.

Van den doot des Koninck Henrick van Engelant, ende Koninck Franciscus van Vranckrijck.

IN't jaer 1547. opdē 27. Januarij. sterf Henricus de Koning van Engelant/achterlatende eenen sone bā elf jaren Eduwaert genaemt/die wert Koning ghekroont opten 22. Febzuario.

Daer na opten 13. Meert/sterf Franciscus de Koning van Bzanckrijc: ende opten 31. der selver maent/ wert Koningh van Bzanckrijck Henrick sijn tweede sone/die lange Dolphijn geweest hadde.

Veelderhande gheschiedenissen onder den Princen ende Heeren te Brussel. Anno 1548.

OPden 1x. Aprilis 1548. quam de Goubernante weder te Bzussel/upt Duytslant/ ende hadde ontrent vijf maenden wegh ghebeest.

Den thienden Julij/was te Bzussel int Hof groote triumphe / door 't houwelijck vanden Hertoghe van Aerschot/die trouwde de Pzinsesse van Oranien / die wedulwe was.

Den xb. Septembris/ quam de Keyser te Leuven/ opt Slot te Hebere / upt Duytslandt/ daer hy groote victozie ghehadt hadde.

Opten xvij. der selver maent / quam Hans Frederick, de rijcke Hertoge van Saſſen/ te Bzussel in / als ghevangen/ende sat op eenen wagen tot een pegh elijck aensien/ die van dyp peerden ghetrocken wert / ende hadde by hem een baendel Kupters ende een baendel knechten/alle Spaengiaerts. Ten selven dage quam oock als ghevangen man binnen Bzussel/ Philippus Lantgrave van Hessen / sittende op een kleyn peerdeken: opten selven dagh was de Keyser te Vueren buyten Bzussel / by sijnder suster Goubernante / aldaer byelijck zijnde.

Opten xx. dito / omtrent vier uren nae noen / quam de Keyser binnen Bzussel / met sijn Suster de Koninginne / daer hem de Heeren van Bzussel te ghemoete gingen met grooter menichte vandende toortsen.

Den x. October quam te Bzussel den broeder van den Hertoghe van Holstepn met eenen schoonen state/ ende des anderdaeghs reet hy te Hove by der Keyserl. Majest. al in 't swaerte ghekleet.

In dese maent versaemden te Bzussel veel volcks van allen Landen/upt Italien/ Vzanckrijck/ Duytslant/ Engelant/ Spaengien/ Denemarcken / Schotten ende Oosterlingen.

Opten v. Decemb. quam Vzou Leonora te Bzussel upt Vzanckrijck/ want de Koningh Franciscus haer man gestorven was / ende quam met grooten state by haren broeder de Keyser/ende der Koninginnen Gouvernante haerder suster.

Den xxiij. der selver maent/ des morgens ontrent 4. uren sterf de Edele ende vroome Capiteyn der Keyſ. Majest. Maximiliaen van Egmont/ Grave van Buren/heere van Ysselstepn / int huys van Gaesbeecke/ ende was een wonderlijcke doot/ want alsoo hy ontrent vier dagen te voren siecke geworden was / gaven hem alle de Medicijnen ober / ende seyden hem dē dag ende ure van sijner doot/sulcx dat hy daer ober niet en leefde/ ende sterf al ghekleet / sittende in eenen stoel / ende spreckende tot dat de ziele upt sijn lichaem scheyde/ ende sterf als een goet Chzisten mensche/ ende wert in sijn lant begraven. De Keyser dede hem een schoon solemneliycke uytvaert doen binnen Bzussel tot sinter Goelen.

Gheschiedenissen vanden Iare 1549. mitsgaders van de koemste des Princē Philippi, sone der Keyserl. Majesteyt, in dese Landen.

OPten xxij. dagh van Januarius int Jaer 1549. was te Bzussel opt Hof een schoon Tournoysspel/ ter eeren den Houwelijcke vande suster van den Grave Lamorael van Egmont, die hielicke met heere Niclaes van Egmont, Grave van Buldenmont/ broeder vanden Hertoge van Lotthzingen.

Den 26. Janua. quam de Marcgrave van Bzandenburgh te Bzussel in met grooten state.

In Febzuario begonstmen door bevele des Keyſers ende der Koninginne te maken de Gaelderije met de helders aen des Heeren huys by Gruenendale buyten Bzussel/met grooter haest ende menigte van werclieden: ende int Hof van Bzabant alle de keuckenen/tegen de komste vanden Pzince van Spaengien/de sone vanden Keyser.

Die van Antwerpen deden oock on-upt-spreckelijcke kosten / om dese Pzince op het alderheerlijcste in te halen soo datse binnen hare Stadt hebben te wercke ghestelt 1726. Constenaren ende werclieden/ als Schilders / Beeltsnijders / Dzaepers / Timmerlieden/etc. De vijf triumphale boghen (als vanden Duytschen/ Spaengiaerts / Florentijnen / Genevoysen ende Engelschen) kosten int geheel xxvj. duysent ende acht honderet Carolus guldens.

De ghene die te peer de waren 879. De Lackeyen 416. De voetknechten 4000.

Digitized by Google

Philips de xxxvj. Grave. XLIX. Iaren geregeert.

Vande huldinghe des Koninghs Philips van Spaengien, tot eenen Grave van Hollandt, An 1549. binnen Dordrecht.

Byghevoeght door W. V. G.

PHILIPPUS, een eenig Sone van Keyser Karel de vijfde/ zijnde doot begeeren sijns heeren Vaders int jaer M cccccc. xlix. upt Spaengien/doot Italien ende Duytslant in dese Nederlanden gekomen/ ende sijn eerste inkomste binnen Brussel gedaen den eersten April/ heeft het de voorsz. Keyser gheliefft ende goet gevocht/ hem te laten hulden ende sweeren voor toekomende Hertoge/ Grave ende Heer/ voor alle dese Landen: welcke gheschiet zijnde in Brabant/ Vlaenderen ende Henegouwen. Inden Somer (de Keyser te Brussel blijvende) is de Prince Philips met sijn Moeye Maria, de Gouvernãte der Nederlanden/ van Bergen op Zoom gherevst na Rommerswael/ alwaer vergadert waren de Heeren Staten van Zeelant/ vanden welcken hy den 20. September voor een Grave van Zeelandt is ghehult geweest: ende vertrocken zijnde weder nae Berghen/ ende ghepasseert Breda ende 's Hertogenbosch/ is hy den 24. Septemb. te Heusden gheckomen/ ende komen slapen binnen Gorichem/ opt Slot alsaer: Den 25. is hy te schepe te Dordrecht ingehaelt/ alwaer met groote kosten/ door de Regeerders dier Stede/ opghericht waren veel Vertooninghen/ Schilderijen/ Poorten ende Triumphael-boghen. Hy was gheloghceert int groote huys ghenoemt Blyenburgh, tusschen de Wijnbrugghe ende de Tolleprugghe/ upt het welckemen door een deur-slaghen nieu deure ging int huys daer bezijden staende/ ghenoemt den Azijnhof. Des anderen daeghs/ hebbende inde groote Kercke Misse gehoort/ is hy den 26. Septemb. vande Heeren Staten van Hollandt/ die tot dien eynde alsaer ghekomen waren/ voor een wettigh Grave van Hollant ghehult ende ontfangen/ inde tegenwoordigheyt vande Koninghinne van Ongarije sijn Moeye/ Gouvernante der Nederlanden/ Ferdinand Hertoge van Alve/ Emanuel Hertoge van Savoyé/ naermaels Gouverneurs/ Willē Prince van Oraengien/ de Prince van Asloth/ de Marcgrave van Astorga Spaenjaert/ de Marcgrave van Pescaren/ de Marcgrave van Bergen op den Zoom/ Lamoral Grave van Egmont/ Philips Grave van Hoogn/ Karel Grave van Megen/ Don Antonio de Toledo, eñ meer andere groote Heeren/ Hovelingē ende Hupsgenooten vanden Prince Philips, ende die van sijné Rade/ als onder andere/ de President Heer Viglius van Swichem, Doctor Everard Nicolay, eñ andere. Daer werden goude ende zilvere Penninghen te grabbelen gheworpen. Dese huldinghe geschiede by de Tollebrugge/ daer de oude Wage stont/ A. 1594. afgebroken. De Hertoge van Alve was gelogeert tegen over de Wijnbrugge/ inde hupsinghen daer nu Arent van Gouthouve woont: ende hebbende de Prince Philips twee nachten te Dordrecht ghesla-pen/ is hy op de middagh/ den 27. September na Rotterdam gereyst: den 28. at hy sijn middagmael te Delft/ eñ quam tsavonts inden Hage/ eñ soo-gs daer aé rijdende door t Haechsche Bosch/ quam hy te Leyden/ daer hy mede vande Regeerders gehult wert/ ende vertrock den lesten Septemb. eñ quam binnen Haerlem/ ende wert daer mede gehult den eersten October/ ende werden mede goude eñ zilvere Penninghen ghestroyt/ als in de voorsz. Steden/ eñ gingen ten selben dage te schepe op een Galeye naer Aemsteldam/ daer hy seer rijckelijck ende cierlijck wert ingehaelt/ ende gehult den twee-dē October/ hebbende Misse gehoort in S. Niclaes kercke: naer middagh ging hy sien eenige genenglijcke spelen die te water bedreven werden: den der-den October reyste hy te landt na Utrecht/ daer hy mede twee nachten bleef/ ende gehult wert/ ende vertrok den vijfde naer Amersfoort/ ende so voorts na Herderwijck/ Elburgh/ Campen/ Zwol/ Deventer/ Zutphen/ Aernhem/ Nimmegen/ Venlo/ Roermont/ Weert/ ende so door Turnhout weder na Brus-sel/ alwaer hy saechts in reedt/ in 't leste van October. Nota, dat de Goubernante sijn Moeye de Koninginne/ altijts een andere voorste in quam/ als de Prince Philips, oft deselve voorste een upste oft twee naer hem. Hy wiert vande Heeren Staten van Hollant beschoncken ende vereert met xxxvijm. ende vc. Kroonen: ende was out doen hy gehult wert xxij. Jaren.

De Ridderschap ende Edelen die in Hollant, Zeelant ende Vtrecht leefde An. 1540. doe Keyser Karel de v. de selve Landen quam door-reysen ende besoecken: als mede int Iaer 1549. doe Koninck Philips als Grave ghehult wert binnen Dordrecht. Door W. V. G.

LAmoral de vierde Grave van Egmont/ heere van Buttmerepnde/ Hoochstwoude/ Beyerlant/ Houtbesier van Hollant/ etc.

Heer Reynout van Brederoede/ van Spaen/ ter Aruepde/ Burggrave van Utrecht/ met

Wolfaerd van Brederoede/ heere van Cloetinghen/ ende Balthazar van Brederoede/ heere van Ber-gen op Alemaer/ sijn broeders.

Maximiliaen van Egmont/ Grave van Bueren ende Leerdam/ heere van Isselstein/ S. Martensdijck/ Laersbelt/ etc. Gouverneur van Vrieslant.

Iacob, eerste Grave van Ligne in Henegouwen/ heere van Wassenaer/ etc.

Geerit van Archel/ heere van Heukelum/ Ameirope/ Weerdenburgh ende ter Merwede/ met heer Wal-raven van Archel sijnen broeder/ heere van Lepen-burgh/ ende daer na van Heukelum/ etc.

Heer Ian van Schaghen/ met Willem naemaels mede heere van Schagen/ sijnen sone.

Heer

Digitized by Google

Heer Gheerit van Assendelft ende Heemsberck / Presidẽt vanden hove van Hollandt / met sijn 2. broeders/heere Floris, heere van Goudtsiaen eñ Brantwijck/Casteleyn ende Schout vander Goude/ ende Dierck van Assendelft / heere van Besoyen / Cralinghen ende Heynen oyt.

Heer Gheerit van Poelgeest / van Hoomade eñ Coude kercke met sijn 4. broeders/Geerit, Ridder van de Duytsche heeren te Duysse/ Cornelis, Canonick te Leyden/ Dierck, Regulier te Grauesande ende Iacob van Poelgeest.

Ian van Egmont van Merestein / Casteleyn te Herlingen in Vrieslandt/ met Anthonis ende Iacob sijn broeders.

Heer Otto van Egmont / heere van Kenenburgh Adriaensz met Bartelmeus, Aelbert, Frans ende Ian van Egmont sijn Oomen.

Heer Adriaen van Mathenesse/ met Claes eñ Wouter van Mathenesse sijn broeders.

Rutger vander Boetselaer / heere van Langheraeck (met heer Otto sijn broeder Abt bã Beern by Heusden)ende Wessel vandẽ Boetselaer (naermaels heere van Asperen) Gheerit ende Frans vander Boetselaer sijn sonen/ij. gheb roeders.

Heer Arent van Duboorde(met Ian, heer Adriaen eñ Frederick sijn broeders) noch heer Iacob van Duboorde/heere van Opdam sijn ooms sone/ende heer Ian van Duboorde/heere van Warmont eñ Woude/haerlieder Oom / eñ heer Iacob van Duboorde heere van Warmont/ heer Ians Sone voornoemt. Noch Ian van Duboorde ende Dierck sijnen broeder/der voorsepder Neven.

Henrick heere van Raephorst.

Roeland heere van Heemstede ende Liesvelt/met heer Fransoys van Heemstede / heere van Arlanderveen ende Outshoorn sijnen Oom.

Heer Willem van Lockhorst op out Teylinghen by Leyden / naermaels heere van Heemstede / by gheraen koope An. 1552.

Philips, heere van Spanghen / eertijdts Bailliu van Schielant ende Schout van Rotterdam / met heer Casper van Spangen/heer Engelbert Abt van S. Bertijns te S. Omers/ ende Anthonis van Spanghen sijn broeders.

Anthonis van Aemstel van Mijndẽ/ heere van Kroonenburg ende Loenen/met Christoffel Canonic tot S. Peeters 't Vtrecht sijnen broeder/met Joos van Mijnden/heere van Loendersloot / ende Cornelis van Mijnden van Nuwveel sijn Neven.

Gijsbert heere van Zweten/met Cornelis van Zweten sijn sone.

Cornelis van Ysselstein op Weerdesteyn / met Arent sijnen sone.

Heer Ioos van Vaet van Moerbercken / Dom Canonick t'Vtrecht / met Lodewijck heer van Carnis ende Willem heer van Barendrecht (beyde by Dordrecht) sijn broeders.

Heer Abel vander Coulster Ysbrantsz ende Abel van der Coulster Florisz tot Dordrecht / sijnen Neve/ met sijn broeders/heer Jan ende heer Gerbrand van der Coulsters Priesters.

Geerit van Nedelt / heere van Heylou ende Coulster.

Heer Floris van Wijngaerden heere Iacobsz eñ heere Iacõb van Wijngaerden sijn sone. Noch Joos van Wijngaerden / heere van Ysselmunt by Dordrecht/ sijns Ooms sone. Ende Henric van Wijngaerden met Bruyninck sijnen sone.

Jan van Wijngaerden Godschalcksz op Croonesteyn by Leyden, Cornelis van Wijngaerden Willemsz ende Ian van Wijngaerden Florisz alle Neven.

Heer Gheerit van Vliet ende vander Bouchorst / met Huybert ende Gerloff sijn broeders.

Casper van Creslong heer Jansz met Lodewijck sijnen broeder Schout vande Beverwijck.

Jacob heere ter Does / met Ian vander Does / heere van Noortwijck sijnen Neve/ende Wernaerd, Iob, Christoffel, Anthonis ende Adriaen vander Does ses gheb roeders.

Ghijsbert van Schoten/met Ian ende Ghijsbert van Schoten Geeritsz sijn Neven.

Adriaen vander Bouchorst Florisz.

Adriaen van Naeldwijck Iansz.

Dominicus van Cralinghen Florisz.

Heer Arent van Groenebelt / namaels Bailliu van S. Amands by Doornick.

Frans vanden Werve / heere van Gijssenoulxercke by Dordrecht/heeren Arentsz.

Willem van Ruyven / met Claes ende Ian van Ruyven sijn twee sonen.

Lieven van Boschuysen Willemsz met Willem, Jacob, ende Casper van Boschuysen sijne Broeders noch Iacob, Dierck, Henrick, ende Gommer van Boschuysen / haer luyder Ooms sonen / ende Willem van Boschuysen Iansz met Coenraet, Willem ende Fransoys van Boschuysen Schout van Texel ende namaels Admirael van Noorthollant 3. gheb roeders Coenraet sonen.

Heer Iacob van Ysselstein / met Willem Cornelis eñ Christoffel gheb roeders / sonen van Arent B. van Egmont van Ysselstein.

Heer Andries heeren Ians van Wassenaer B. sone.

Goeyert van Haestrecht / heere van Duynen ende Gansoyen.

Gerrit Spiering, met heer Dierck Spiering, Abt van Beern by Heusden.

Roeloff van Brongelen.

Hugo van Assendelft / heere van Heenhuysen / met Baertout sijnen broeder/ Aelberts sonen.

Ian van Foreest op Oosterwijck.

Ioan van Almonde Iacobsz.

Cornelis van Duyn by Delft Iacobsz met Segher, Ian, Philips, Ioos Casteleyn ter Goude/ende Arent van Duyn Adriaensz sijns ooms sonen.

Lodewijck Tserraets Bailliu vanden Haghe.

Iacob van Wenis/heere van Ghijssenburgh.

Iacob Croesing, heere van Benthuysen ende Soetermeer. Henrick van Eemskercke.

Heer Splinter van Harsghen / heere van Oosterwijck by Gorchum.

Heer Andries van Brouckhorst / heere vande Stadt ende de Schoot/Bailliu van Woerd/ met Laurens sijnen sone/ende heer Ioos van Brouckhorst / heere van Biesbrijck / heer Andries broers broeder/ met Willem, Gijsbert ende Laurents, heer Ioos sonen.

Willem van Schevender Jansz.

Arent, heere vander Mijle/ Dubbeldam / de Polder/ Blesgensgraef/ etc.

Pieter heere van Koon/met Fransoys Bailliu bã Rotterdam/Raes heer Boudewijn Cancelier van Gelderlant/Willem ende Geerit van Koon/Bailliu van Putten ses gebroeders.

Willem Ruychrock heeren Iansz.

Iacob Stoppier heere van Calslaghen.

Arent de Jode/heere van Hardichsveit.

Wouter van Bekestein/Schout van Haerlem.

Henrick van Berckenroede Gerritsz met Dierck sijnen sone.

Claes vander Duyn/heere te Spanghe.

Gherbrand van Rietwijck Florisz met Arent sijnẽ sone. Noch Arent van Rietwijc Cornelisz t'Egmont heer Guileyn Zeghers van Wassenhoven/Raet inden Haghe.

Geerit Heerman tot Leyden Iacobsz.

Ian vander Merwede Danielsz met Daniel eñ Dierc sijn sonen tot Vianen ende Heusden.

Reynaert van Kloetwijck Iansz tot Almkercke.

Ian van Weedenoede Joosz.

Heer Vincent Cornelisz van Mierop / heere bã Cabbau / eñ Thesorier generael van des Keysers domeynen inde Nederlanden / met Iacob heere van Cabbau/ende heer Cornelis van Mierop / Domproost tot Vtrecht/sijn sonen.

Philips

Philips de Grutere/heer van Dierexlant.
Heer Arent van Nederveen.
Dirck van Alkemade Corstiaensz.
Godschalck van Oudt-heusden/ heer van Alblasserdam by Dordrecht.
Heer Zegher van Alvertingen/ heere van Hofweghen/ Rekenmeester inden Haghe.
Iohan van Dyenckwaert/ Schout te Dordrecht/ ende noch veelnigh andere. Dese waren upt Hollant.

Wt Zeelandt.

HEer Ioos van Cruyninghen ende heere Ian van Cruyninghen/ van Heenvliet/ van Haserswoude/ etc. sijnen broeder: met Ioos van Cruyningē/ heere van Doorhout sijnen Neve.
Claes van Kommerswael heere van Lodijck/ met Ioos ende Frederick sijn broeders. Noch Jacob van Kommerswael van Battenbrouck Iacobsz. Ian ende Govert van Kommerswael Willems sonē/ der voornoemder Neven.
Willem van Cats heeren Iacobsz met Anthonis ende Iacob sijn sonen/ met Adolf van Cats ende Lieven sijnen sone haerlieder Neven.
Heere Iacob van Seroosskercken (heeren Iacobsz.) met sijnen broeder heere Hieronimus van Seroosskercken/ Rente-meester Generael van Zeelandt beoosterschelt ende Burggrave van Zeelant.
Raes ende Witte van Haemstede Marinusz met Witte van Haemstede haer Oom. Ende Fransoys, Ioos ende Floris van Haemstede 3. ghebroeders/ heeren Raesen sonen/ haerlieder Neven.
Ioos van Schenghen Iacobsz ende Ioos van Schenghen Adriaensz sijnen Neve.
Costijn Kuptchrock bander Werve Ianſz. met Ioos Kuptchrock bander Werve Davidsz.
Heer Iacob van Domburgh/ besitter van 't huys ter Werve inden Haghe.
Adolff van Borsselen van Spreeuwesteyn.
Anthonis van Wisskercken/ heere van Rouwerve.
Cornelis vanden Abeele/ heere van Oesterstеyn Iooſz met heer Iacob vanden Abeele Priester sijnen sone/ de leste van dese stamme/ die sterf An. 1557.
Heer Hieronimus Sandelijn, heere van Herenthout/ Rentmeester generael van Zeelant bewesterschelt.
Lieven van Burgh (Anthoniſz tot Vierixzee) hy wan by sijnen wijve Jouff. Willemijne Erfdochter van Adrichum Anthonis van Burgh/ die troude binnē Dordrecht Jouff. Cornelia Schiltmans, eñ wā eenen sone eñ 2. dochters/ Joff. Agatha van Burgh hadde te man Jan heere bander Majle/ ende Joffr. Maria van Burgh onghehout woonende op haer huys van Adrichum in Noort-hollandt/ Cornelis van Burgh haer broeder hadde te wijve Joff. Regista Hoppers, dochter van heerē Ioachim Hopperus, heere van Daellem/ besondere Raedt des Koninex in Spaengien/ eñ sterbende An. 1618. heeft naerghelaten Anthonis van Burgh eñ Joff. Cornelia van Burgh.
Eeuwout van Hoogelande Baillu van Middelburgh heeren Lieveltsz.
Ian bander Hooge Adriaensz.
Daniel Suys heere van Grijsenoort met Ian Suys sijn broeder te Vierixzee.
Fransoys Peters van Cats heeren Ianſz. Ende noch sommighe andere.

Int Sticht van Vtrecht.

HEer Ioos Burggrave van Montfoort (met heer Hendrick van Montfoorde heere van Abbenbrouck sijnen broeder/ die An. 1555. sonder kinders sterf) heer Joos hadde te wijve Vrou Margriete, suster van Kaerle Grave van Aleyn upt Henegouwen/ ende van daer by eenen sone Ian Burghgrave van Montfoorde/ de leste van sijn geslachte/ die te wijve hadde Vrouwe Margriete Grave Geerits dochter van Manderschept/ sijn Moeyen dochter/ maer sterbende sonder kinders opt groote slot van Montfoort An. 1583. succedeerde hem sijn eenighe suster Vrouwe Philippa van Montfoort/ ge hielicht met Ian van Merode/ heere van Mo[illegible]u meez/ sy sterf An. 1593. hy 1592. ende hebben gewonnē een sone Philips van Merode (die noch Jongmā zijnde doot wert geschoten) ende 4. dochters/ als 1. Jouff. Helena van Merode/ gestorben voor haer ouders/ ende hadde te man Gabriel van Ketcourt/ heere van Lijcques in Artjois/ 2. Vrou Anna van Merode/ Burggrafinne van Montfoort/ heeft te man heer Philips van Merode/ Petershem/ Westerloo/ Vsselmont/ van Rijderkercke/ etc. ende heeft ghebroomen Ian, Philips, Henrick, Floris, Richard eñ Maximiliaen van Merode/ met Joff. Margriet ende Ienne van Merode. 3. Joff. Fransoyse vā Merode/ Vrou van Moylaumeez/ heeft ghetrout Warnaerd van Vallant/ heere van Bzedenbent in Gulicherlandt/ ende 4. Joffr. Ioanne van Merode/ Vrouwe van Abbenbrouck by den Bziel/ heeft eerst ghetrout Robert van Archētiel/ heere van Ochjin/ die sterf An. 1606. daer na Grave Alexander van Embdē/ heere van Heeswijck/ etc. Heer Ioos van Montfoort hier voren gestelt/ hadde een suster Vrou Fransoyse van Montfoorde/ die te man hadde Graef Gheeraerd van Manderschept tot Geerestеyn/ eñ hadde daer by onder ander Vrouw Margriete van Manderschept/ die troude haren Neve Ian Burggrave van Montfoort hier voren vermelt: noch Vrouwe Helena van Manderschept/ gestorben in den Hage in Septemb. 1619. zijnde 35. jare weduwe geweest van heer Reynout van Bzederoede: noch Graef Ian van Manderschept haer Broeder/ die troude Joffr. Margriete, dochter van Philips de Wilde, Grave/ ende hadde daer by onder ander Vrou Philippa Sydonia van Manderschept/ gehout geweest met Floris van Vallant/ Grave van Culenbourgh/ ende Vrou N. van Manderschept/ die eerst te man had Vlrijck van d'Haun van Falckenstеyn/ Grave vanden Bzouck in Westphalen/ alwaer hy An. 1599. van sijn vranden doot geslagen wert: daer na troude sy Graef Lodewijck van Nassou/ maer die sterf sonder kinders An. 1604. Sy 1608.
Ian van Renesse, heere van Wulp ende Walden/ heere Adriaen van Renesse, Domheken t' Vtrecht/ ende heer Geerit van Renesse, Castelein van Woerden/ by gebroeders. Noch heer Ian van Renesse, heere van Elderen/ met Gheerit van Renesse vander A, ende Adriaen sijnen sone. Noch Ian van Renesse vā Baer Ianſz. ende Ian van Renesse van Moermont, alle gader Neven.
Heer Dierck van Zuylen/ heere ter Haer/ van Sevender ende van Vzaechenbozg/ met Gijsbert van Zuylen sijnen Oom/ ende Dierck van Zuylen van Hermelen/ sone van Ghijsbrecht van Zuylen/ Castelein van Woerden/ allegader Neven.
Willem van Nievelt, heere van Berghambacht/ met Iob, Anthonis ende Adriaen sijn broeders. Noch Iacob van Nievelt, heere van Hoevelaken/ met Arent sijnen sone/ ende Frederic van Nievelt heeren Stevensz sijnen Neve.
Heer Gheerit van Lockhorst, met Willem eñ Vincent sijn sonen/ ende heer Willem van Lockhorst Scholaster van S. Marien kercke tot Vtrecht/ sijnen Neve/ ende Ian van Lockhorst.
Frederick Wtenham Fredericsz. met Wouter Wtenham, heeren Frederickſz sijnen Oom.
Ioos van Hardenbrouck, met Cornelis, Gijsbert ende Ian van Hardenbrouck sijn broeders.
Baernt vanden Bongaerd/ heere van Nyenroede.
Splinter van Nyenroede Janſz met Frans van Nyenroede van Weisen sijn broeder/ ende heer Ernst van Nyen-

Digitized by Google

Aenroode / Burgheemeester van Vtrecht Ghijsbertsz ende Neve der voorneemder. Noch Gijsbert van Aenroode tot Hillegom by Haerlem / met Cornelis sijnen Sone.

Amelis Wten Eng, met Baernt Vom Canonick tot Vtrecht / Cornelis Wten Eng Scholaster van S. Peeters aldaer. Heer Iacob Wten Eng Deken van de selve Kercke/ en Vicarius des Bisdooms voorsz ende Frederick Wten Eng sijn broeders/ ende Denijs Wten Eng haer lupder Goms sone.

Philips van Leesdael/heere van Waelwijck / Cesthen/ ende Meeuwen / met Ian van Leesdael Vrost van Montfoort sijnen broeder / ende Rogier Philips voorsz sone.

Ernst-Taets-van-Amerongen Willemsz. met Gerlagh Canonick te S. Ians tot Vtrecht / Anthonis, Vom Canonic aldaer/ende Daniel Cathuser-monick/ sijn broeders.

Ian vander Haer Loufsz. met Lambert sijnen Broeder.

Willem Voyre van Amerongen.

Adriaen van Lantsaroon/ met Roetaerd sijnen broeder/soonen van Ghijsbert van Lantsaroon / die int jaer 1514. Schout was van Vtrecht.

Heer Ian Zoudenbalgh, heer van Vrcht / met heer Evert Zoudenbalgh, Dijcgrave slants van Vtrecht sijnen broeder.

Lubbert de Wael vande Vronestein.

Frederick de Koningh van Vleuten/ met Saris sijnen broeder/ Govertsz.

Adriaen van Parijs van Zuydoyst Iansz Borgheemeester van Vtrecht.

Heer Iohan van Huchtenbroeck Burgheemeester van Vtrecht/ende Aelbert sijnen sone.

Ian van Doornick.

Baernt Grauwert.

Baernt Preys Beernsz.

Frederick de Vooght van Rijnevelt/Hendricksz.

Hendrick de Ridder / Maerschalck vant Oversticht.

Ian vanden Rhijn van Tuyphaes.

Hendrick Ruysch heere van Pijlsweert. Noch Hugo Ruysch Dircksz met Peter sijn broeder / ende Ian Ruysch Alfards haren neve.

Dierck de Wael van Moersberghen / met Ian de Wael van Moersberghen/ Bartelmeus sijns broeders sone.

Florens van Pallaes Adriaensz.

Godschalck van Wijnssen Godschalcksz.

Gijsbert Wenck van Wijnssen / met Peter sijn broeder.

Gheerit van Haephorst / heere Ians Schouts van Vtrechts sone.

Dierck van Oestrum Claesz. Schout tot Wijck te Duerstede. Noch Dierck van Oestrum Dierckszmet Claes sijnen Broeder / ende Ian van Oestrum Iansz sijnen Neve.

Ian van Wijck Diercxsz.

Willem van Merthem ofte Abcoude / ende Ian van Merthem van Elsselstein/ sijn broeder.

Ian van Weede Elias sone / die naer liet onder andere kinders Jouffr. Deliane van Weede, huysvrouwe Geerits van Oldebarnevelts, die voort ghebracht hebben heer Iohan van Oldebarnevelt, Ridder/ etc.

Iacob Pot.

Willem van Vinderstein Claesz.

Ian van Kolenbergh Woutersz.

Henderick van der Burgh.

Ioos Snoye Lambertsz. ende broeder vanden Stadthouder van Noortholland Dierck Snoye.

Arent Vetter van Snellenbergh.

Adolff vander Welle van Cats met Peter sijn broeder beyde geweest Maerschalcken van Montfoort.

Lambert Canter, Raet inden hove van Vtrecht / vader van Dierck Canter,

Dus verre het by-voeghsel.

Van een Vlote die na Spangien uyt dese landen vaert, ende weder in Zeelant komt.

In de jaer 1552. op den 26. May is uyt Vlaenderen/ Brabant/ Hollant ende Zeelant/ eengroote vlote na Spaengien gevaren/ van 77. Hulcken/ ende andere groote schepen van oorlogen / daer af Heer Adolf van Bourgoenjen / Heere van Wacken ende van Capelle/ Viceadmirael en Capitein gheweest is / ende seylden binnen 17. dagen tot Calisnalis/ van daer sy den selven somer met een ander vlote van schepen / met ontallicken goeden ende veel gelts gheladen wederom in Zeelant gheaerriveert zijn.

Van eenen hittigen strijt ter Zee tusschen den Fransoysen ende den Hollanders.

In de Jaer 1553. inde Maendt van Augustus gheviele inde Spaensche Zee eenen seer wonderlijcken ende weesselijcken strijt / tusschen de Nederlanders ende de Fransoysen / met oorloogs schepen tegen oorloghs schepen / ende oorloghs schepen tegen koopvaerder / in dese manieren: Daer heerden weder uyt Spaenjen een vlote van 22. Hollantsche Hulcken/ geladen met Koopmanschap voor dese Nederlanden/ waer af de Fransoysen gheadverteert sijnde / hebben gereet ghemaeckt 19. schepen ende ses schuyten / seer wel toegherust ende versien van goede soldaten/ ende vroome bootsghesellen / om daer mede de voorsz Hulcken te verwachten ende te beroouen. Als dese Nederlantsche vlote aen quam / soo hebben de Fransoysen niet verre van Doure in Engelant die toe gegaen/ waer tegen de Nederlanders hen stoutelijck ter weere stelden. De Fransoysen quamen aen met de meeste haest die sy mochten / want door dat sy veel strijtbaer mannen hadden / so socht sy terstont aen boort te wesen/ om te schouwen 't groot ghewelt vander wanden Artillerije. Maer de Nederlanders die wel versien waren van ghescut/ende seer dapper en geoeffent zijn in tselve te ghebruycken / hebben begost seer dapper te schieten onder de wanden. Nietteminn sy quamender haest int enge/ so dat de Fransoysen aen boort vielen/ aen malkanderen met eenige fyere instrumenten / hen bast makende xb. schepen vande Fransoysen aen xb. Schepen vande Nederlanders / om die verstenderhant te winnen. D'ander Nederlantsche schepen die hen gesuyert hadden schoten van verre. Hier gebeurde den afgrijselijcksten ende weesselijcksten strijt / als in langen tijt in Zee gebeurt was. Want al waren dit Fransoysen ongelijck stercker van volck/ so hadden de Nederlanders daer tegen veel meerder / stercker ende hooger schepen dan spliede / en wisse veel beter te spelen met de artillerye / ende veel meer ander manieren van gheweere. So dat als den strijt geduert hadden vanden negen uren des morghens totten drye uren naenoen: de Fransoysen gevoelende henlieden moede ende mat/ begeerden bestant / maer door die groote grantschap en getier van dartellerye/ende van het strijdende volck/ so en verde sy niet verstaen / waarommme dat sy voor 't beste ende uytterste remedie bestonden ontwijselijck het vier te stechen in haerlieder eyghen seylen/ meynende dat de wanden door verhaerthepdt souden van henlieden schepen / hoe wel dat de saecke anders berging dan haerlieder meninghe was / want door dat de schepen seer qualijck van malkanderen landen onthaeckt zijn / ende dattet vier door den wint begost veel voorder te gaen dan de Fransoysen ghedacht hadden / ende dat vande Seylen begonst te batten aen de schepen / so quamt soo verre / dat de meesterdeel vande schepen / soo wel vrienden als wanden onsteken werden / so datse algelijck bedroonghen waren het strijden te laten staen / om den brant te blussen. Maer ghemerckt dat alreede veel schepen so waren onsteken dat ter geen hulpe meer aen en was / so sprong volck in zee/ ende swommen aen sulcke schepen daer sy aen geraken konden/ sonder te aensien of vrienden of wanden waren/ waer dat sy in quamen/ sonder van pemandt belet te worden. D'welck seer wemelick den Fransoysen de vic-

Digitized by Google

de victorie gaf / want mits datter van henlieden veel meer in zee was/ gelijc sy oock meerder van getale waren inde schepen/so vonden sy henliedē ten lesten sterckter van getale/ gesalveert upt soo grooten brant in de verscheNederlantsche schepen. Dwelck sy merckende/hebben henlieden subtijlick meester gemaeckt/ende also na sommigh gevecht/'t volc metten schepen ghevangen genomen: soo dat het eynde van desen strijdt/ die gheduert hadde meer dan ses uren sonder ophouden/was datter ses Fransche schepen verbrant werden/ende een inden gront geschoten. Desgelijcx werdender verbrant ses Nederlantsche schepen / ende vijf ghenomen vande vranden / met vele ghevanghenen. Maer het ghetal van de dooden was differeert / der Fransoysen isser ghesleghen ende verdroncken meer dan duysent mannen / ende van de Nederlanders dry hondert.

Maerten van Rossem sterft.

OMtrent Sinxen int voorsz jaer 1555. sterf Maerten van Rossem Heere van Vozoyen / een seer groot ende vermaert krijghsman/die den Keyser lange gedient hadde.

De Keyser ontbiedt alle de Staten des Nederlants te Brussel te komen , om sijnen soon de Landen over te geven.

OMtrent sint Michiels dagh int selve Jaer heeft de Keyser sekere Placaten uytgheseonden inden Landen van herwaerts over/in alle stedē ende aē alle Staten/luydende aldus: Karolus de vijffde van dien name Roomschen Keyser / altijt vermeerder des Rijcx / als wesende geweldigh Heere ende Prince van alle dese landen van herwaerts over / Eertshertoghe van Oostenrijck/ Hertogh van Bourgoengien / van Lotharingen/van Brabant/ &c. Grave van Habspurgh/ van Vlaenderen/ Tyrol / &c. Paltzgrave van Henegou/van Hollandt/ van Zeelandt / &c. Lantgrave in Elsaten/Marckgrave des heyligen Rijcx/ etc. Heere van Vriesiant/van Salynes ende van Mechelen / etc. Heeft met rijpen verstande ende met goeder memorien / inden Jare ons Heeren 1555. omtrent het eynde der maendt van September / by sekere sijne brieven ad placit upt ghesonden/eñ doē ontbieden sekere Commissarisen met genommineerden ghetale met volder commissien zijnde belast/alle sijn landen van herwaerts over den 14. van October naestvolghende te comparereen/t'samen binnen der Stadt van Brussel in Brabant: Om aldaer binnen sijnen lande te communiceren/ om dese saken wille inde voorsz brieven hen allē gesonden zijnde begrepen/ende aldaer alsdoen te proponerē hem te consenteren ende te mogen amuniceren/etc. Eñ aldus is binnen Brussel in korten tijde seer veel volcx vergadert ende by een gekomen/ tegen den voorsz 14. October/hoe wel dat den selven dach over streken eynde ghepasseert is ghebeest / want alsulcken grooten vergaderinghen en sijn so haest noch soo sekerlijck niet by een te brenghen/ te meer dan alsoo het leelijck ende duyr weder was dannen te peerde oft te waghen / noch naeliijcx te voete / van d'een stadt in d'ander en kost geraken/ midts den water dat alomme was ghevallen/ want by menschen gedencken isse alsulcken weder van winde ende reghen nopt ghesien en was.

Byvoeghsel. Inde voorsz Maent van October zijn de Heeren Staten van Hollant ende Westvriesiant ter voorsake voorsz inden Haghe vergadert ghebeest / tot welcke vergaderingh gecommitteert waren / van wegen de Ridderschap ende d'Edelen heere Gherrit van Assendelft/heer Arent van Duvoorde/heer Jacob van Duvoorde/heere van Opdam / Ridderen / Gheerit van Poelgeest/heere van Hoonaede ende Iacob Oem, heere van Wijngaerde. Voorts van wegē Dordrecht Willem Blocquet Blasiusz Meester Willem Schooc, Pensionaris. Van wegen Haerlem Adriaen Claesz Chyrurgijn/ende Mr. Lambert Iacobsz Pensionaris. Van wegen Delft Ian Sasbout Burghemeester ende Meester Iacob vanden Eynde Pensionaris. Van wegen Leyden Gheerit Beukelsen ende Claes Reyersz. Burghemeesters / met Meester Iacob de Milde Secretaris. Van wegen Aemsteldam Gheerit Claessen Burgemeester/ende Meester Adriaen Sandelijn Pensionaris / ende van weghen der Goude Ian Dierckszoons Burghemeester. Dese hebben van weghen de Staten ende Lande van Holland/ op de voorsz ghenerale daghvaert naer Brussel ghecommitteert/ ghesonden ende ghescheickt/ met pertinente instructie/ op de over-gifte der Landen / op des Keysers sone / de personen hier na beschreven. Als van weghen de Ridderschap ende Edelen / heer Adriaen van Matheneesse, Ridder/ Otto van Assendelft, heere van Goudriaen/ Willem van Lockhorst, heere van Heemstede, / en Iacob vander Duyn. Van weghen Dordrecht Adriaen van Wyenburgh Adriaensz Schout/ Schrevel Ockersz Chyrurgijn ende Schepen/ ende Meester Cornelis van Hooghlande Pensionaris der voorsz stede. Van wegen Haerlem / Dierc van Paenderen Burgemeester/Willem Cornelisz Gael Schepen/eñ meester Quirijn Dierckszoons. Van wegen Delft Ian Dierc Herpaersz Wtenbrouck / Borghemeester / meester Quirijn Aertsz. ende meester Adriaen van Leyden, Pensionaris. Van wegen Leyden Gheerit Roelofsz Burghemeester/ meester Frans Adriaensz Schepen/ ende meester Cornelis van Veen, Pensionaris. Van wegen Aemsteldam meester Hendrick Dierckszoons ende Pieter Canter Burgemeesters / met meester Reynier Swijn Pensionaris / ende van wegen die vander Goude Symon Geeritsz Burgemeester ende Iob Fransz Schepen.]

Des dijnsdaeghs na de noen den 22. October/heeft de Keyser ontboden by hem te compareren de Heeren ende Ridders vander voorden vanden gulde Vliese: ende inder presentien van die daer waren / heeft hy den hooghgeboren Prince sijnen eenigen sone zijn uytterlijcke gheaffectioneerde liefde willen toonen / ende met sijnen goeden vrijen wille/ den grooten ende principaelsten halsbant met den gulden Vliese van sijnen Princelijcken hals genomen / ende heeft ghesproken/ seggende: Siet mijn sone / ick make u nu Hooft ende Soberain vander voordenen vanden Edelen gulden Vliese/ende wilt dat in grooter eerweerdigheden houden/gelijck als ickt mijnen heer vader ende voorsaderen in eeren 't selve gehouden hebbe/so langhe sy leefden: God de Heer verleene u voorspoet ende gheluck. Dit ghescheide met weenende oogen.

Binnen middelen tijde heeftmen alle ghereetschap ghemaeckt / die tot des Keysers saken van noode waren men heeft de groote sale ghesuyvert van alle suchten / ende de over schoone kostelijcke gouden tapijten/ twelck wel competeerde den gulden Vliese/ die 't lande den ouden Hertoghe van Bourgondien hadde doen maken voor een beschinck / want hy d'eerste was die tgulden Vlies verheven heeft/ ende opt eynde daer de Keys. Maj. sitten soude / was senen schoonen throon/ seer prachtigh / ende daer stont eenen leegen zetel met een gouden kussen/ daer een schuysel achter stont al bereyt teghen sijn koomste/tegen 't dyner.

Opten 25. Octobris wesende dyndagh na de noen/ soo zijn te Brussel opt Hof ter saemt ghekeest alle de Staten ende gedeputeerde van alle steden der Landen van herwaerts over/ met haren Commissie ende procuratien / soo sy ontboden waren te compareren als voren verhaelt/ sonder die vander stadt van Leuven ghecommitteert waren / seyde dat sy nergheris en behoorden te gaen om eenen Hertoghe van Brabant te ontfangen oft te huldeu/maer achter volghende 't gulden Privilegium, 't welck sy 500. jaren gehadt hadde/ so sy allegeerden/alle de Hertogen van Brabant moesten alder eerst te Leuven komen/ ende aldaer den eedt doen ende ontfangen voorden/welcke Privilegien/ soo sy sustineerden / behoorden onderhouden te worden/ ende gheobserveert / maer voor veel vermaens zijn sy ghecompareert by den anderen onder protestatie/

ende

ende behoudelijck haren goeden rechte.

Als nu alle de Staten / Heeren/ Prelaten/ Edelen eñ gecommitteerden vanden Landen eñ Steden als voore verhaelt/ by een versaemt waren inde voorsz groote sale/ daer de Koninginne Goubernante groote diligentie in debe elcken te beschicken na de behoorte/ ende doende uytgaen allen spaengiaerden/ Officieren/ ende ander dier niet en betaemde/ dā wat qualitept oft contrepe sp worē/ sp moestē al uyt/ daer en mocht niemant in blijven dem dier te doen hadde. Nu is de alderhoogste Catolike eñ K. M. gekomen met synen eenige sone Philippus uyt syn logiment / sittende op een seer kleyn swart muylē/ voor de wayande/ verselschapt met veel groote Heeren eñ Princē tot aende groote gaelderye/ daer af sittende werde opgedragē albeur totter kameren van de finantien/ op dat sy niet en dersde passeren dweers door so grooten menighte van volcke / soo is sy gekomen van inden hoeck van boven de poorte op de sale / metter eener hant rustende op de schouderen vanden Prince van Oraengien / ende in d'ander hant syn stockken: voor hem passeerden alle de Heerē/ Princen ende Ridders vanden gulden Vliese/ als namelijc: den Hertoge van Savoyen / mijn heere van Bossuyt/ mijn heere van Bever / de Chemiscael van Henegouwe/ de Grave van Egmont/ de heere van Molēbays/ de heere van Breedenroede / etc. de Bisschop van Atrecht ende meer andere / ende rechts voor synre Maj. ging de Koning van Engelant syn eenig sone/ eñ achter hem volghde de Koninginne Goubernant / eñ synre Majest. komende aenden grooten tert / die met 2. trappen op te gaen is/ wert sy wat gheholpen by mijn heer den Prince van Oraengien / ende synre Majest. is neder gheseten. Also haest als synre Maj. quam in de voorsz sale/ alle gheconmitteerde vanden landen ende steden/ beden synre Majest. behoorlijcke reverentie ende eere / danckende Gode dat sy synen Edelen persoon mochten aensien. De Keyser gheseten zijnde / brachtmen hem een kleyn stoelken daer sy syn voeten op stelde/ om de kraucklheyt vant sererijn. Nu is de Koning oock gaen sitten ontrent een schrede van synen Heer vader / ende de Koninginne Goubernante op d'ander zijde vanden Majestept: Ende so oock alle Staten ende gedeputeerden. Eerst die van Brabant/ ende so voorts d'ander na beschoren. Dit ghedaen zijnde / zijn sy by eenen Huysier der Maj. ende den grenier vande stade alle de landen ende steden ghercepen geweest / elck bysonder: ende eerst Brabant/ oft sy daer alle present waren/ ende of alle de onthoden gekomen waren/ hebbende haer procuratie by haer. Waer op den Pentionarisen met klaerder stemmen/ dat de Maj. en een pegelijck mocht horen ende verstaen/ met grooter reverentien antwoorden / Ja. De Majest. verstaende dat sy alle gelast waren om te consenteren/ te accorderen ende ratificeren/ 't gene daer hyse toe onthoden hadde. Doe isser voorgekomen als Orateur der K. M. Philibert de Bruxelles, een staetsheer vanden Raet van Statē eñ secreten/ hem doende behoorlijcke eere/ ende daer na vander selver Majest. weghen heeft hy gepresenteert deese navolgende propositie/ seer staey ende met goeden verstande/ so ende in sulcker voeghen dat sy alle gader wel ende beschedelijck verstonden.

Propositie van wegen ons Heeren des Keysers, gedaen den xxv. October, inde groote Sale binnen der stadt Brussel, present den Staten ende gedeputeerden der landen van herwaerts over.

MYne Heeren / Boven dien dat de Keys. Majestept/ onsen Souberyn ende alder genadighsten Heere / by synen brieven u lieden heeft doen versoecken om te compareren / by den welcken ghy hebt eenssdeels wat mogen kennisse gekrijgen vander saken/ waeromme dat ghedaen is dese tegenwoordighe versamynghe. Ende heeft my belast ende bevolen uwee lieden te verklaren ende beschedelijck te segghen/ hoe dat wel langen tijt ghetweest is / dat hy heeft ghehadt d'Administratie en last van alle dese Landen/ die hem toegekomen zijn in synder jonckheydt/ van welcken tijde hy altijt stantvastelijcken heeft gedaen syn alderbeste bermoghen na syn uyterste macht / om te besorghen alle goede ruste ende ghestiltheyt van dien. Ende heeft gedaen menighe moeylijcke ende sorgelijcke repse hier toe/ ende heeft ghelaten syn ander Landen ende Koninghrijcken/ die ooc also staen tot synen laste: ende heeft altijt volkomelijck / soo wel present als absent/ sorghe gedragen/ dagheliicks neerstelijck waekende om uwer lieden te doen regeeren eñ goubernere in goeder Justitien ende Policien / eñ herepdt uwer lieden te helpen houden in uwe rechten ende in alle dingen / als een goet Prince van Officien wegen behoort: naevolghende de vaderlijcke affectie die hy altijdt tot u lieden heeft ghedragen/ de welcke hem syn aengeboren van mijnen Heeren syn Voorsaten / die altijdt den selfden wegh gegaen/ ende hy nagevolcht heeft/ eñ begheert de onderhoudende liefde/ die hy altijt tot u/ ende ghy t'samen tot hem hebt gedragen. Hier en boven heeft synre Majest. de affectie ende liefde tot synen landen voorsz/ daer hy so veel moeytē om gehadt heeft/ ende hem dickwils bernederende/ synen goeden wille ende arbept getoont / ende hem selven gheemployeert in haren noode eñ affairen/ sonder hem selven te sparen in synen Edelen persoon / die hy soo dickwils heeft gestelt in aventueren ende perijckel seer willichtijck om hen te verlossen ende defenderen/ altijt houdende ende dragende sorge met groote wercken/ pynen ende arbeyde/ soo wel in vreede als in oorloge/ om hares goeden dienstes wille/ de welcke hy neemt voor seer wel ghedaen / als van seer goetwillige ende onderdanige subdyten/ also als hy V. L. altijdt bemindt/ ende noch wel sonde willen tot het eynde synre levens continueren 't selve te doen / indien het mogelijck ware/ dat hy 't hoofte bedharden ende onderhouden den arbept ende pijne/ die begheerte is noch seer goet ende vaste / maer den ouderdom ende de travaillacie die passeert ende gaet te boven 't gene dat den goeden wille wel wilde als boven: ende om de ander lasten die hy gehadt heeft so lange tijden/ ende den staet daer ghy hem present in siet / hy is ghereet om alsulcx niet meer te sustineren/ ende hem de ontlasten / ende eenen anderen daer in te stellen / die in syn stede dat sal mogen doen ende volvoeren.

Ende want alreede gheleden is xij. Jaren dat syn Koningrijcke van Spaengien / die alleenlijck so lange tijt hebben verlangt nae syn wederkomste/ ende nochtans tot desen tijden niet en heeft konnen believen om eenichsins te visiteren tottet eynde dattet hem is mogelijck gheweest. Om V. L. pet meer te verlinghen noch en mocht meer profijts doen/ ende oock om verminderinghe van syn ghesontheyt/ die hem grootelijx t'onder brenght/ voor soude luchten alhier/ ende vindt de lucht in Spaengien veel bequamer dan dese: ende eyndelijck wilt metter hulpe Gods desen winter passeren alsoo hy alder best mach / ende stellen onder u lieden synen sone uwen rechten Heere.

Het soude voorwaer hem te seer beswaren / dat nae het overgheven van lasten deser voorsz synen landen/ ende het onderhouden van dien/ by foute van neerstigheyt ende toesicht inde affairen door syn absentie / nae den staet van synen afscheydinghen / niet en ware met sulcker neerstigheyt ghevaecht / als komende totter welvaert van dien / soo dat sy daer door crieghen ende moesten lijden eenige schade.

Een dinck vertrouwt hem in dese swaere beschedenheydt van uwen verlangen / welcke doet tracht totter saken onlanx gespecificeert / eñ niet van synē wille en ist dat hy aldus van u lieden scheyt/ hy sal u lieden stellen in handen des Koninx onsen Heere eñ Prince hier present ende tegenwoordigh/ synē waerachtigen eñ natuerlijcken erfgename / den welcken ghy hebt ontfangen ende eedt gesworen. Ende also hy is gekomen tot ouderdom/ ende is gehoudelijckt voor de tweede repse in Engelant/ 't welck een seer goede ende weerdige alliancie ende eendrachtigheyt maeckt tot desen landen/ eñ heeft oock alreede langen tijt stantvastelijc in last ende admini-

Digitized by Google

administratie gheweest van ander Koningrijcken eñ landen: So veel te meer is hy bequamer ende nut om tonderhouden al dusdanighe daet / ende dese last met de goede hulpe ende bystande u 't samen mijn Heeren ende ander goede ende loyale onderseten / inden welcken dat mach vol-komen inde plaetse van sijne Keyserlijcke Majestept alst also ick gheseyt hebbe vander neerstiger beschrijvingen die doen van hem de middelen van sorge te verstaen / danck hebbe God der gracien die hy hem heeft gedaen/ende aen u allen / die hem tot nu toe te mogen begrijpē/ ende uyten oft eynden de inconvenienten die dickwils overkomen/aen de gene die onder den genen die administratie dragen niet en zijn gekomen tot ouderdom ende bequamen verstant om goubernement te dragen.

Ende niet alleenlic en heeft hy gevonden den voorsz Heere den Koning genoegh machtigh / maer daer en boven dat hy ock is versiert met eenen geschicten ende beschepdenen wille om dien te employeren met eender goetschertiger liefden ende affectien tot u allen ende dese sijne Nederlanden/dewelcke hy heeft teghenwoordigh metter successie der selver eñ ten kan niet anders ghewesen/dan tot voorderinge der landen ende ingheseten onderseten / de welcke sijne Keyserlijcke Majest. den voorsz Koning wilt stellen de Koningrijcken eñ landen deen na den anderen / alsoo hy wat tijts heeft begost te doen. Also op dat hy allepnsliens mach worden gelostumeert inde lasten / dewelcke sullen veel bat tot propooste komen/dan oft dē last van allen int gheheele hem opten hals viele / al eere hy pet ware ghewoonе dien last ende sorghe te dragen.

Om deser saecken wille achterbolghende deser terminatien/berouwende sijne Majest. dat/ om de voorgaende redenen hy se goet vint/ende dat ghijt van hem willichlijcken aenbeerden sult in sijnen name / den voorsz Koning onsen Heere eñ Prince eñ niet anders Hy schept vande bijschap van desen landen / eñ stelt se gheheelijcken al / onder oft inde handen des voorsz Heere den Koning/hen ghevende ende latende van nu voortaen de volle ende geheele bestettinge ende possessie van dien/ ghelijck sy hier naemaels nae zijn verschepden hem tocomen soude / ende behoort dan nu voort aen te besitten/ te regeren ende te goubernеren/ gelijck hy zijn eyghen goet behoort. Ende versoeckt aen u lieden seer lieflijck/ dat ghy u wilt te vreden houden ende willighlijc in danck nemen: ende deur desen middel hout hy u buyte/ los dry / ende voorts ongehouden vande eeden die ghy voortijden aen sijne Majest. ghedaen eñ gesworen hebt/ ende dien terstont doen aenden voorsz Heeren den Koningh / in allen saken eñ onderhoudingen der Officien versinlick om dien aen te nemen/ende voorts te houdē voor uwen Prince ende natuerlijcken Souverayn ende Heere.

Sijne Keyserl. Majest. bidt u lieden te willen nemen voort goede/ uyt liefden ende in danc/alle de goetwillichepdt ende daet die hy altijdt voor u lieden heeft gedaen/ ende en heeft niet achter gelaet dan met grooter moeyten eñ walaninge/ eñ ooc by advijse vande ghene die hem behulpelijck geweest sijn met goeden rade/ selve de Koninginne zijn suster die haer ghetrabailleert heeft met studatien / met repsen dickmaels vermoeyt door den arbeyt soo veel jaren gheimagineert om de welvaert deser landen / Gheboelende noch sterrelijcke oncuste ende ander dingen / eñ ooc de gestelteniſſe vanden tijde hem niet behulpich te wesen continuelijck/ als hy wel hadde gewilt: want in zijn devoir vint hy so goeden ende loyalen onderseten / ende hebben van haer der sijden oft van haren wegen ghedaen so wel ende ghetrouwelijck onderstant / in goeder ghehoorsaemheyt.

Ende hy bedanckt u/ dat ghylieden hem hebt bygestaen ende gheassisteert in allen sijnen grooten lasten die hy heeft gehadt / soo wel met goeden rade/als met u lieder goeden: Voor tfournieren van grooter ende notabelder hulpen aen u versocht: Ende also ghy hebt mogen verstaen / so zijn sy wel geimployeert / bestaet ende verbesicht/ boven noch vele dat hy grosselijck / eñ van sijnen anderen Koningrijcken ende Landen daer toe heeft gedaen / om de welvaert ende beschermenisse deser landen. Ende het deert eñ beswaert hem seer/dat hy na alle dese groote moeyenisse ende arbeyt/ u lieden niet en kan gehelpen ende ontlasten van deser oorlogen maer ghy weet zijn groote neerstighepdt die hy daer toe gedaen heeft om te besorghen/ als inde leste versaminge: die Koninginne heeft u lieden wel doen verklaren wat daer gepasseert is inde oeffeninge vanden paepse/ende de termen die de Fransoysen daer hebben ghehouden.

Hy hoopt wel dat Godt almachtigh / die een rechtveerdigh rechter is / sal eenighen dagh middel verleenen om te keeren ter rijckelijckhepdt / ende dat mijn Heere de Koning ons Prince sal keeren tot al dat mogelijc is/eñ om u te bewaren ende te beschermen. Aengesien alsoomen behoort te hopen op u lieden/ dat hem ock wilt helpen/so als ghy hem tot noch toe ghedaen hebt / want het al komt tot uwes selfs beschermenisse/ende om te verdrijven schaden/ ende inconvenienten te repareren / die door de oorloghen kommen. Ende noch soo bidt ende versoeckt sijne Majest. seer vriendelijck u te willen openen om assistentie ende behulp te doen in uwen eygenen noode / ende hy sal hem ghehven te middelen heusschelijck te onderhouden desen last ende Goubernementdt / ende om hem te mogen verepden tegen de vpanden die groot ende machtigh zijn/voor de welcke by faute van desen ghy sout mogen vallen in grooten achterdeele / dwelck by uwer bystants weghen sal mogen verdreven worden/ ende hy sal u lieden behulpigh zijn van sijnent wegen / in al dat eenighsindts mogelijck sal zijn / sonder pet te sparen.

Noch tot uwen voordeele en wilt niet aflaten sijne Majestept ten eynde te doen d'officie die behoort onder u lieden van hem te wesen in sijn schepden / u lieden bevelende principalijcken in dienste van Godt den Heere/ende te willen gedachtigh wesen te onderhouden zijn heyligh Christen gheloove ende Religie. Onder de reverentie ende Godlijcke onderdanighepdt onser moeder der heyliger Kercken / ende onderhouden ende doen onderhouden onverbrekelijck dat edict ende edicten van wegen sijne Majest. ghepubliceert tot dien eynde.

Dit is een punt dat hy seer expresselick wilt recommanderen eñ bevelen den voorsz Heere den Koningh/ alsoo dat hyse specialijck houden in ghedachten: Aen dwelck ghy lieden ock te meer sult ghenoemt wesen door derempelen van anderen/ eñ dat sietmen dickwils komen door eenen anderen die also den rechten wegh voorgaen: Ende doende u beste by hem/ soo sal u van hem alle goet komen/ ende sal u doen verlichten eñ beschermen van uwen vpanden.

Op dat ghy draeght alle eere ende reverentie aende Justitie / so dat sonder dit / de selve heyligh secreticheyt/gemeen profijt niet en berga / ende dat ghy 't samentlijc daer onder meught leben in goede eendrachticheyt ende toeversicht / dat de Landen voorden distinckt ende gheseparеert oft ghedeylt nummers elck nae zijn insettinghe / als een lidt nae d'ander aen dlichaem onder een hooft/elck int sijne / sulcx dat alle dese Landen moghen behulpigh ende bystandigh wesen: Wel-verstaende dat sonder dese vereeninghe den vpandeu niet en ghebe groote voorsaecke hem te travailleeren / ende soo dat ghy meught vrolijck deen by den anderen sitten en rusten: D'experientie hebet wel betoont tot nu toe / hoe wel dat sijt moghen verstaen/teghen hen die hem souden willen verongherijcken.

Ende ten fine oft eynde so bevеelt hy u 't samen deer eerweerdigher onderdanighepdt/ die ghy schuldigh sijt aen mijnen Heere den Koning / ons Souverayn Heere ende hooft/ende u alsoo lieflijck/mildelijck ende onderdanighlijck tot hem te keeren / als ghy tot noch toe hebt ghedaen tot sijne Keyserl. Majest. ende sijnen goe-

goeden wille is t'uwaerts ock alſo goet alſt mogelicken ware te begeeren : Ende ghy meucht hem gheven middel die t'uwaerts te blijven draghen / ende u lieden een goet Prince te zijn / want men kant met recht wel ſien waer toe hy geinclineert is / aen zijn voorleden daden. Totten welcken God hem verleene zijn Godlicke gratie / ende wil hem verſtercken tot vermeerderinghe ende verbeteren / ende wil u al t'ſamen houden onder zijn beſchermeniſſe / Amen.

Na dat dit volepnt was / heeft de K. Ma. gaen beginnen een verbael / als willende confirmeré 't gene voorſz is. Ende de Koningh is opgeſtaen upt ſijnen ſtoel / ende is gaen ſtaen ten half wegen nader ſijnen Heer Vader / om hem audientie te gheven / ende wel te moghen verſtaen 't gene dat hy proponeren / verbalick ſeggen ende te kennen geven wilde.

Dit is dat de Keyſer ſelve ſprack eñ ſeyde totté Staten der landen van herwaerts over te Bruſſel inde groote ſale verſaemt den 25. Octobris voorſeyt.

HOe dattet was 40. jaren dat hy ter ſelver plaetſen hy Maximiliaen ſijné beſcheen Heere was hy gemaeckt / ende geſtelt int beſitten deſer landen / binnen welcken tijden dat hy heeft gehadt ende geleé ſeer vele fortuynen ende laſten in diverſche repſen / die hem zijn aengekomen / te moeten aenveerden eñ doen : als in Spaenjen / daer hy eerſt was van noode te woné om de ſaken van Vrou Iohanna de Koninginne ſijne moeder / te aenveerden den laſt ende Gouvernement van Spanien voorſz / ende anderen Koningrijcken ende landen.

Ende hoewel in deſen tijden Maximiliaen quam bá lebenden lijve ter doodt / voorſiende den tweedracht die in Chriſtenrijck hadde mogen komen / indien 't Keyſerrijc hadde gekomen in eenige vreemde oft ſtrange hant om onderdanich te weſen / aenmerckende de ruſte ende welvaert van deſen ſijnen landen / hy heeft gheprocureert om te weſen Keyſer / totten welcken hy byder gratien Gods is gekomen ende t'ſijnder intentien.

Hy betoonde ock hoe menighe repſe hy over de Zee ghevaren heeft / ſoo wel van Spaenjen als Italien / in grooter vreeſen van ſijnen lijve / ende byſonder inde repſe van Barbarijen / Thunis ende Argillis.

Hy ſeyde ock in wat grooter perijckel hy gheweeſt hadde / komende door Vranckrijck / om te remedieren toekomende hinder ende inconvenienten die ghebeuren mochten binnen ſijnen landen van herwaerts-over / die hy altijt ghehadt heeft in ſijner goeder recommandatien : ende ſo hyſe ock altijdt heeft gevonden goede Onderſaten / ende loyale dienaren / ende baſſalen / hem biddende dat ſy van nu voortaen ock den Koning willen van gelijcken doen / onder wiens handen (aenſiende ſijnen ouden tijdt ende kranckheydt) hy ſtelde ende liet over alle deſe landen van herwaerts-over. Ende dit ſeggende / heeft hy getoont dat hy hadde ſulcken herteliicken druck / dat hem den vocht begaf / ende de tranen quamen hem inde oogen / dies hem eenighe waren behulpelijck om zijn reden te volkomen.

Hebbende wat ſijnen adem verhaelt / heeft hy ſijnen bril genomen / eñ geſien in een billetken van memorien / d'welck hy inde hant hadde / ende ſeyde dat hy niet veel geſichte noch memorie en hadde / eñ dat hy hem ſelven voortaen gevoelde ſo lanck ſo kranckter / om den arbeyt te doen die wel hoorde tot de welvaert der landen ende hen allen / d'welck hem meer moveerde om in Spaenjen te repſen / eñ en was niet alleen om zijn leven te verlengen / d'welck hy ſtelde inde handen Gods.

Eñ voor d'alderleſt heeft hy hen allen gebeden / aengaende der Religien ende Chriſten geloove / dat ſy willen doen als tot noch toe / ende inde Juſticien van ghelijcken / ende willen altijdt blijven in goeder eendrachticheydt / waer in ons wil verſtercken de Vader / de Sone / ende den H. Geeſt / Amen.

Ende dit relaes hy den perſoon der K. Ma. volepnt zijnde / 't welck ontwijfelijck menich herte der Edelen / hem lief hebbende / hadden hoozen relateren ſelf in perſoon pronunceren / ende hem ſiende van herten alſoo bedroeft eñ deſolaet / moeſten upter naturen groot medelijden hebben / van alſo hoogen ende machtigen Potentaet als hy was / upt puerder liefden die hy tot allen was draghende / ſoo beroert te zijn dat hem de tranen over d'ooghen quamen. Dit gedaen zijnde / is de Ko. Maj. ſijnen Heer vader reverentie doende / weder gaen ſitten in ſijnen Koninghlijcken ſtoel / alſoo hy te voren daer in gheſeten hadde.

Antwoordt der Staten vande Nederlanden aenden Keyſer gedaen.

DOen is daer voort gekomen een Orateur / een ſeer wel-ſprekende man van Antwerpen / ghenaemt Doctor Maes, die den laſt hadde van alle dē landen / ſteden ende Gedeputeerden / ende van weghen der ſelver eerſt hebbende den Keyſer / den Koningh ende der twee Koninginnen Maj. gedaen behoorlijcke reverentie ende eerweerdicheyt alſt behoorde / ſo heeft hy op de propoſitie van wegen der K. Ma. met ock den verbalen byde voorſz Ma. mondelinge gedaen van wegen den ſtaten ende landen als boven / begoſt de reſponce oft antwoorde te doen / ende ſeyde in dusdaniger manierē: O alderminghenſte ende goedertierenſte Heere / wy weten ende ſijn seecker dat uwe hooghe ende Catholijcke Maje. alſo veel jaren met grooter liefden rechtveerdelick ende met grooter ſorchvuldicheyt hebt ghеregeert / ende niet tegenſtaende die ſeer groote ende overtolligh laſten die binnen den ſelven tijdt uwer Majeſt. aengevallen ende overgekomē zijn / mits dele diverſche handelingen in andere landen ende Koningherijcken / als by uwe Ma. propoſitie / ende ock by uwen hooghen Catholijcken perſoon verbalicken verhaelt ende verklaert is geweeſt. Ende allen deſen niet tegenſtaende / tot welcker zijden / plaerſe / oft ock affairen / oft noode dat uwe Majeſteyt opt was / altijt deur uwe groote graffecteerde ende vaderlijcke liefde / ſoo heeft uwe Hoocheydt tot allen ſtonden het herte / ooghe / ende regart gheкeert tot ende nae deſen uwer patrimoniale landen ende onderſaten / met grooter ſorchvuldicheyt als een goet ende bemindt vader tot ſijnen lieven kinderen / ende in allen nooden komen ſuccederen ende bystaen.

Ende dit al t'ſamen aenmerckende ende overwegende / bevindende dat uwe Majeſt. wijſlijck ende wel is gefondeert in alle 't ghene dat uwe eerweerdighe hoocheydt heeft gheadviſeert aenden ſelven te begheeren / dat 't ſelve koemt upt goeder herten.

Aldus de Prelaten / Edelen ende Gedeputeerde hier preſent / al t'ſamen preſenteerde de Staten int generael alle de Landen van herwaerts-over / hoewel dat hen alles is als een doodlicke ſtrale ſteeckende int herte van droefheyt / midts den affſchept ende renuncratie / in alle de welcke ſy willichlijck begheeren te volgen.

Eerſtelijt bedanckende uwe Ma. upt goeder affectien der herten van alle der grooter eeren / libertept / proſperitept / ſecours / beſchermen ende bystant / als ſy door de preſentie van uwe seer voorſienigen regimente ontfanghen hebben / een peghelicke is berepdt met volkomen laſte met ſijner procuratien / niet wederroepende / ende gehoorſamelijck berept / ende beloben dat te onderhouden / ende conſenteren inden ſelven affſchept transpoort ende wederroepinge te doen / over oft op te dragen met alle behoorlijckheydt daer toe van rechts weghen dienende ende van noode weſende.

De tegenwoordige aennemninge in aller auctoriteyt van onſen heere den Prince Koning van Engelant / &c. hier preſent uwer Ma. eenich ſone ende erfgename / eñ hem berept te vernieuwen den eedt voortijden int Jaer 49. gedaen / eñ te doen al dat behoorlijck is / eñ in dien ſaken bā noode ende gecoſtumeert is van doene / met al der macht ende procuratie die ſy hebben : ende danckten Gode der grooter gratien dat hy uwen Ma. heeft verleent ende gelaten eenen ſulcken eenigen ſone eñ erfgenaem van ſo veel landen ende Koningrijcken / 't welc Gode almachtich hem t'ſamen ghegont heeft / dat het ſoude geſchieden by uwen Keyſerlijcken levenden lijve.

Eñ ſy ontfangen hem goetwillichlijc met goeder eñ blijder herten voor haren Prince / Lantſheer ende Regent allen deſen ſijnen Nederlanden / eñ geven allen ge-

Digitized by Google

heel ende al met lijf ende goede onder zijn Koninghlijcke protectie ende vaderlicke liefde / ende belooden in allen saken ende redelickheyt gehoorsaem ende tot synen dienste altijt bereydt te synne. Biddende Godt almachtich / dat hy hem wil verleenen een langh leven tot salicheyt ende voorspoet van synen persoone / alle synen Landen ende Koninghrijcken. Voort bidden sy Gode / dat hy met Godlicker macht uwen seer hooghen ende Catholijcken Maj. wil gesparen / ende verleenen gheluck ende voorspoet / ende in toekomende / ende altijdt houden in zijn Heyligh bewaringe / dat gonne u Godt de Vader / de Sone / ende de Heylige Geest / Amen.

Hoe de Keyser vertrack na Spaengien, ende 't Keyserrijck over gaf zijn broeder Ferdinandus.

NAe dat de Keyser de Nederlanden zijn soon Philippo overgegeven hadde / ende alle dinge wel bestelt / soo is hy met zijn 2. susters Leonora ende Maria na Zeelandt gereyst / ende socht hem selven heel ende al quijt te maken / ende te ontslaen vande weerlijcke saken renonceerde ende overgaf 't Keyserrijck Ferdinandus synen broeder / by dese naevolghende brieven van renunceringhe / de selve derwaerts sendende aen hem ende de Keurvorsten voor den Prince van Oraengien / Ioris Sigilsmont Sile Vice Cancelier / ende Wolfganck Haller Secretaris vande Keyser / met last die te leveren in haerlieder handen op den naesten Rijcxdach. Van welcke brieven dat dese de Coppe is:

Kaerle by der gratien Gods Roomschē Keyser / &c. Allen ende pegelijcke vanden Keurvorsten / Princen / so wel geestelijck als weerlijck / Prelatē / Graven / Baenre-heeren / Ridders / Edelen / Capiteynen / Luytenants Voyvoosten / Wethouders / Rechters / Borgghemeesters / Borghers / Ghemeynten ende andere Ondersaten vanden Keyserrijck / van wat state / dignitept oft conditie sy zijn / die dese teghenwoordighen brieven sullen lesen oft hooren lesen / zy vrientschap / ghenade ende alle goet. Seer eerweerdighe / venerable / doorluchtighe / onse seer beminde vrienden ende magen / desgelijcx seer edele / hoogh-geboren / heerlijcke / debote ende ghetrouwe vrienden: Siende dat wy vermaent zijn van veel ende treffelijcke redenen / eñ sonderlinghe bewaert synde vanden ouderdom / ende vande eenparighe quelinge der sterckte / vande welcke wy bykans onder ghebrocht zijn / ende geheel ghebleven sonder lichamelijcke sterckte / die ons van noode ware om te doen de noodsaeckelicke dingen. Ende hebbende over langen tijdt gedelibreert dat de Koninghrijcken van Spaengien souden gaen totten doorluchtichsten Prince Philips onse sone / Koning van Spaengien ende van Engelant / verlaten hebbende onse ghewoonlijcken stoel van onsen Hove / wy vertrocken zijn tot de schepen / met de welcke wesende alreede voorsien van alle noodsaeckelijcke dingen / om metten eersten goeden wint t'seyle te gaen / welcke reyse alleene van Godt in eenigher manieren mach belet worden. Waerom dat door sulcke absentie toebehoort den doorluchtichsten ende machtichsten Prince Ferdinandus Roomsch Koningh / eñ van Hongarijen ende Bohemen onsen beminde broeder / 't gouvernement vanden heyligen Keyserrijck / als wettelick gekozen Roomsch Koningh / ende sonder eenich tegenseggen daer in ons nakommer / welck Gouvernement hy dickwils / ooc over veel jaren gelede / in onsen afwesen / uyt onser namen neerstelick bedient heeft / dragende met een warachtige broederlicke sorchvuldicheyt desen last. Aldus dan om dat de Chrystelijcke gemeynte / ende sonderlinghe 't heylich Rijcke / wy verre van daer synde / geen schade en sonde lijden / ende dat de voorsz onsen broeder den Roomschen Koningh alle de saecken soude mogen handelen met meerder auctoritept / so willen wy ende hebben gesloten / dat hy als Roomsche Koning by hem selven absolutelick / sonder eenige onse wederroepinghe de macht hebbe alle saken te doen / te handelen eñ te bevelen alle tgene dat hem sal duncken van noode eñ bequame / totte hooghedt / profijt eñ vermeerderinge vanden Keyserrijck / in sulcker manieren / gelijck wy als Roomsch Keyser doen souden. Eñ inder waerheyt / wy en hadde geen sake sekerder voor ons genome / dan te komen voor ons voorgenomen repse optē Rijcxdach die doen ter tijt gehouden wert binnen Rijnsburch onse Key. stadt / ende de gemeyne saken met u lieden te brengen tot eenē begeerden eynde / eñ 't Gouvernement van den H. Rijcke / bevelen den voorsz Roomschen Koning onse broeder / hem bevelende inde gemeyne vergaderinghe / dat hy soude regeren in onsen name / waer dat wy souden mogen hebben te verstaen geven / eñ vermanen hem te bewijsen de beschoorlicke gehoorsaemheyt. Maer ons ongesontheyt / de welcke een pegelick bekent is / en heeft niet mogen verdragen / dat wy ons souden gestelt hebbē op so langē repse / eñ sonderling te lande: Behalven ooc dat ons gedacht heeft datmē geen kleyn acht en behoort te hebbē opten tijt / d'welck nu dees tijt pleecht bequame te wesen tot deser navigatie. Daeromme na dien dat wy in persoon niet en zijn gekomē optē Rijcxdach / na dat wel ons uyterste begeerte was / nochtans gekomen synde tot de geterminēerde / ende begheerde andere effecten ende voornemen / so hebben wy ten minstē willen laten voeren uwer lieder goetwillicheydt ende vriendelickheyt / ende alle den anderen by desē Mandamente / ende voornemen van onser meyninge / ende u lieden allen ende exprese lick bevelen by het inhouden van dese brieven vande Keyserl. Maj. macht / op de pene van onse groote gramschappe / dat ghylieden / als dickwils is ghesepdt ghebeest / ende bewijst onsen Roomschen Koningh ghetrouwicheyt ende gehoorsaemheyt / ende dat ghy lieden hem in onsen name ende Stede reverentie voort in alle zijn mandamenten / ghehoden ende werckē / sonder te weder staen in eenige saecke / maer in alle saken so onderdanich sijt / ghelijck ghy lieden ons doen sout / tegenwoordich zijnde int Rijcke / ende dat ghy anders niet en doet oft laet wijs maecken / voor alsoo veel als een pegelick van u lieden begeert niet te verwerken onse swaere gramschap. Ende dit is onse exprese ende uyterste wille. Ghegheben onder onsen zeghel binnen Zubburch in Zeelant / opten 7. September / int Jaer 1556. ende van onsen Keyserrijck het 36.

Den Keyser ghedaen hebbende dese renounceringhe / ende die gesonden den Keurvorsten eñ Princen vanden Rijcke / wesende d'armeye al ghereet / soo heeft de Keyser voorlof genomen vanden Koning Philips synen sone / gebende hem de laetste benedictie / ende inden arm nemende / ende doende 't selbe den anderen Princen ende Heeren die daer waren / so is hy t'schepe ghegaen / ende met hem de 2. Koninginnen zijn susters / varende met voor wint nae Spaenjen / daer hy sonder quade fortune aen quam. [Hem deden op Zee gelepde een armade van vijftien Spaensche Hoopbaerders / xx. Nederlantse Hulcken / ende xxj. Enghelsche Hoopbaerders / ende voeren af te Rammekens / d'welck was de laetste plaetse daer de Keyser van 't landt te schepe tradt / ende quam naer wepnich dagen aen te Laredo / een Zeehaven van Biskayen / daer hy op 't lant tredende ende nederknielende / d'aerde kuste / God danckende vande voorspoedige repse.]

Ende hem gerust hebbende sommige weken binnen Valedolijt / soo koos hy voor zijn wooninge een Kloosster van Monicken / van S. Ieronimus oorden / getimmert in een wildernisse / int landt van Estremadure / niet verre van Placencien / een onbegangen plaetse / eñ seer bequaem om te dencken op geestelijcke saken / geschepden van alle woelinge des werelts. Daer dede hy hem voeren / alwaer hy bleef de reste van synen leven / gebruyckende synen tijt in heylige deuchdelijcke werckē / hem geheel begebende tot een contemplatijf leven. Ende om dat hy te beter hem soude moghen begheven tot bedingen / ende totten dienst Gods / so wilde hy dat de Koninginnen zijn Susters souden blijven binnen Valedolijt / om datse hem gheen letsel doen en souden. Hy en wilde by hem niet meer dan 4. dienaers hebben / die hem dienen ende gade slaen souden / ende van al zijn Domeynen ende inkomsten / hadde hy alleen voor hem gehouden hondert duysent Kroonen / vande welcke dat hy ver-

hy verteerde in zijn huys de vier duysent/ ende de reste bestede hy jonghe dochters te lyclicken/ in wedouwen te helpen/ weesen te onderhouden/ ende meer ander diergheliicke wercken van bermhertigheydt/ gheliick een goet Christen ende Catholijck Prince.

Byvoeghsel. Ende hebbende aldaer also heyliglijck geleeft ontrent 2. jaren/ is dese gheweesene hoogh-vermogende Keyser Karel, Grave van Hollant/ saligh-lijck in God de Heere gestorven/ op S. Mattheus dagh den 21. Septemb. smorgens tusschen 3. ende 4. uren/ oberwonnen zijnde eerst door een derden-daeghsche/ daer na met een ghestadige Koortse/ int jaer 1558. out 58. jaren/ ende is begraven te Granaten/ by sijn Vrou Moeder Ioanna, ende sijn grootvader eñ grootmoeder Ferdinand eñ Elizabeth, eertijts Koninghen van Castilien eñ Arragon. Dry weken daer na sterf mede sijn suster de Koninginne Maria van Hongarije/ xxv. Jaren lang gheweest zijnde Goubernante vande Nederlanden: sy was van meeninghe weder herwaerts over te komen/ beweeght zijnde door den inwendigen treck die sy tot dese Landen hadde/ ende de Galeyē om haer upt Spaengien over te voerē/ stondē al gereet om met haer na Genua te varen/ zijnde sy van sinne haer repse voorts te lant te nemen: maer de doot haer overhalende/ is aldaer gebleven. De Koninginne Leonora, wedouwe vanden Koning van Vrancrijck/ Keyser Karels outste suster/ was ontrent 6. maendē (in Martio) te voren ghestorven. In tselve jaer sterf mede Maria Koninginne van Enghelant ij. huysvrouwe van den Koning Philips Grave van Hollant: so dat hy binnen 's jaers verloor sijn heer Vader de Keyser/ de voorsz Koninginne Maria sijn huysvrou/ met noch de Koninginnen Leonora ende Maria sijn Moepen/ ende dē ghevangen Christern van Denemercken sijn behout Oom.

Het vertreck des Koninghs Philips naer Spaengien, waer mede dese Chronijcke een eynde neemt. W. V. G.

OP die tijt dat de Keyser Karel sterf/ hadde den Koning sijnen sone een swaer oorloge teghens de Koning Henric van Vrancrijc/ opden welckē hy 2. veltslagen/ eenen by S. Quintijn ende een ander by Grevelingen gewonnen hadde/ dan hadde daer tegēs 2. sterckte steden Calis eñ Dietenhove verloren: twelc eensdeels int tweede deel van dese Chronijcke/ ende int voort beschreven is by wijlen Heer Allonso van Ulloa. int boeck genoemt Het leven van Keyser Karel, in onse tale An. 1610. te Oorderecht herdruckt. Voorts de Koning Philips, hebbende mettē Koning van Vrancrijck eenen seer eerlijcken ende voorderlicken peys getroffen/ door beleydt van die van sijnen Rade (van de welcke een was Mr. Philips Coebel upt den Haghe) eñ tot een Goubernante gheneraal der Nederlanden gheordineert sijn bastaerd suster/ de Hertoginne van Parma/ eñ tot een Gouverneur particulier over Hollant/ Zeelant ende Vtrecht/ den heere Prince van Oraengien: ende voorts orde ghestelt opt sept van de Justitie/ ende van sijn Domeynen eñ Finantien/ heeft hem gereet gemaeckt/ om weder naer sijn landen van Spaengien te verrepsen/ daer hy nu t' zedert het jaer 1549. upt was gheweest/ ende heeft toe dien eynde een Vlote schepen in Zeelant doen veerdigh maken/ ende daerentusschen tot Gent sijn afscheyt nemende van de Staten generael der Nederlanden/ die hy boven alle dingen het onderhouden van de Catholicke Roomsche Religie recommandeerde. De Vlote schepen ree zijnde/ is hy naer Zeelant gerepst over 't Gat van Gent/ voende hem gelepe om d'eere wille/ meest alle Nederlantsche Heeren/ met de ghedeputeerde vande Staten van elcke Provincie/ door welcker seer ernstigh ende yverigh bidden/ hy met hem nam alle de Regimenten der Spaensche soldaten/ teghen het advijs van sommige van sijnen secreten Rade: Ende is 't schepe ghegaen tot Vlissingen met alle sijn Spaengiaerden/ den 26. August. 1559. out zijnde 32. jaren: eñ het schip afsteeckende/ bleef hy een weynigh boven staen/ tot dat alle de Groote Heeren ende Ghedeputeerde vande Staten vande Landen/ te Vlissingen opt Hooft staende/ hem de leste reverentie oft eerbiedinghe met inpeupginge hadden ghedaen/ is hy voorts gevaren.

Tot onderhout van soo veel hondert menschen als in dese Vlote waren/ was een grousaem menichte van lijftocht inde schepen gedaen/ ende onder andere (ghelijck inde Kelder-kamer te Rijssel te vinden is) wel xv. duysent Cappoenen/ meest upt Vlaenderen (daer de grootste gheneenlijck zijn:) hy quam aen te Laredo in Biscaye (gheljick sijn heer Vader) onderwegen geweest zijnde xiij. oft xiiij. daghen/ ende vaeghs daer aen stont op soo afgrijsselijck tempeest ende storm van winde/ dat eenighe dagen duerde/ dat so hy doen noch op Zee gheweest hadde/ soude int uyterste perijckel van schip-breukinghe gheweest zijn: hy is 't zedert dien tijdt altijdt in Spaengien gebleven/ ende is nopt meer in dese landen wedergekomen: hoe wel dat ontrent 7. jaren naer sijn vertreck een rampsaligh ende heyloos/ inlants ende borgerlijcke oorloge inde Landen is opgereesen/ vermits de veranderinghe in Religie ende den begheerde Vrydom in Conscientien: ende is een ghenerael ghevoelen/ dat so het den Koninghe belieft hadde selver over te komen/ in plaets dat hy den harden ende straffen Hertoghe van Alve over sont/ dat de saken tot soo grooten verandering ende bloetstortinghe niet ghekomen en soude hebben. Dit inlantsche oorloghe heeft sijn beginsel ghenomen int Jaer 1566. doen de ghecomfedereerde Edelen in groot ghetal de vermaerde Requeste aen de Goubernante presenteerden om te verkrijghen moderatie/ oft versachtinghe van de strenghe Placaten op 't stuck van Religie. Ende zijnde ons ter hant ghekomen de namen van eenighe der voorsz Edelen/ hebbe (alleenlijck upt dese Landen) goet ghevonden tot een memorie/ de selve hier by te voeghen.

Dese Edelen uyt Hollant, onder andere, hadden de Requeste getreeckent, ende gepresenteert te Brussel An. 1566. in April.

overleden.

1568. Heer Hendrick van Breederoede, ende van Vyanen.
.... Floris vander Voetselaer/ heer van Langheraeck.
1604. Butger vander Voetselaer/ heer van Kernis.
1591. Daniel vander Voetselaer/ heere ter Merwede/ dry gebroeders ende sonen des Heeren van Asperen.
1567. Otto van Arckel/ heere van Heukelum.
1570. Claes Heere van Assendelf.
1588. Arent Heere van Duvoorde.
1577. Heer Iacob van Duvoorde/ heere van Warmont/ Ridder.
1580. Gijsbert van Duvoorde/ heere van Opdam.
1602. Cornelis van Assendelft/ heer van Goudriaē.
.... Geerit van Poelgeest heere van Homade/ met Otto eñ Iasper bā Poelgeest/ sijn broeders
1604. Iacob heere van Wijngaerden.
1608. Willē van Nieuelt/ heer van Verchambacht.
1584. Adriaen Heere van Zweten.
1604. Ian vander Does/ heere van Noortwijck.
.... Herpert Heere van Raephorst.
1585. Heer Otto van Egmont/ heere van Kennenburgh/ Ridder.
.... Frederick van Egmont van Merestepn.
1594. Willem van Treslong.
1600. Arent van Dorp.
.... Willem van Dorp.
1593. Dierck van Duvoorde/ &c.

Wt het Sticht van Vtrecht.

Ian van Reneſſe/ heere van Wulven.
Heer Gheerit van Reneſſe/ Casteleyn van Woerden/ Ridder.

Digitized by Google

Ian van Renesse.
Barend Wten Eng.
Christoffel van Levendael.
Cornelis van Nyenroede.
Steven van Zuylen.
Ian van Huchtenbroeck.
Adriaen de Wael-van-Vronesteyn / etc.

Voor 't leste/zijnde ons noch ter handt ghekomen de namen vande Heeren Rentemeesters generael van Zeelant/bewest ende beoosterschelt/hooft-Officieren vande Bylanden ende Graefschap voorsz als de gene die boven den ontfangh van des Graven Domeynen ende innekomen/ noch te hebben pleghen/het bewint directie ende recht-voorderinghe over Civile ende Criminele saken/hebben tot cieraet van dese Chronijcke de voorseyde Cathalogue oft namen hier goet ghedacht by te voeghen.

Cathalogue vande Rentmeesters van Zeelant bewesterschelt.

Tot Middelburgh.

1327. Heer Jan Hendricksz.
1346. H. Jan Symonsz van Bisanten.
1351. H. Jan de Schryven.
1357. H. Poppe Pietersz.
1372. H. Reyniger Wellemanse.
1382. H. Vranck van Borssele/ Ridder.
1392. H. Hugo van Heenvliet.
1408. H. Philips van Borsselen.
1432. H. Florens van Borsselen
1436. H. Henderick van Borssele/ heerter Vere.
1441. H. Jan Quevin uyt Henegouwe.
1446. H. Jan Hendricksz van Wissekerc.
1449. H. Pieter Annocque.
1453. H. Hendrick Jansz van Wissekerck.
1469. H. Guy de Baenst / uyt Vlaendren
1476. H. Anthonis Jansz van Wissekerck.
1484. H. Hendrick Jansz van Wissekerck.
1492. H. Albert Jansz van Wissekercke
1493. H. Jan van Kruyninghen
1501. H. Pieter Wtenwijngaerden
1503. M. Andries Andriesz.
1515. M. Philips van Bourgongie.
2517. H. Adolf Hardinck / werde te hode ontboden in Brabant / ende aldaer in sijnen arm doot ghelaten.
1536. H. Adriaen vanden Heetvelde/wert by Middelburgh dootgeslaghen.
1540. H. Jeronymus Sandelijn
1564. H. Philibert van Serooskercke. Dese was de laetste ghestelt by den Grave van Zeelant/ sterf 1579.

Dese zijn by de Statē van Zeelant gestelt, hebbēde aē haer behoudē de hoge jurisdictie die de voors. Rētmeesters mede haddē.

1578. H. Jacob Wijnrich
1582. H. Jacob de Ghent
1587. H. Pieter vanden Hooghe
H. Adriaen de Vroede
H. Jan Reygersbergh vander Vere

Rent-meesters van Zeelandt Beoosterschelt.

Tot Ziericzee.

1317. Heer Vrederick
1339. H. Boudewijn Jansz.
1351. H. Janne Palmier
1355. H. Jan Mouts
1356. H. Willem Hollander
1359. H. Poppe Jansz Priester
1361. H. Hughe Willemsz
1366. H. Reynier Wellemansz
1385. H. Raes van Borsselen
1386. H. Claes van Borsselen/ beoost ende bewesterschelt
1389. H. Bruysten van Herwijnen uyt Ghelderlant.
1396. H. Willem Doedijn
1399. H. Claes Kerninck van Rommerswael.
1404. H. Pieter de bastaerd van Borsselen.
1405. H. Arent van Haemstede van Moermont.
1410. H. Florens vanden Abeele
1422. H. Floris van Borssele
1435. H. Jan Rijn.
1436. De Heere van der Vere
1441. H. Laurens Speernagel
1445. H. Claes de Vriese
1452. H. Willem Bolle
1475. H. Guy de Baenst
1478. H. Pieter Huyghen.
1486. H. Pieter Wtenwijngaerde
1494. H. Jan van Kruyninghen
1501. H. Claes Arents
1504. H. Jan Pels
1508. H. Pieter vander Molen
1515. M. Philips van Bourgongien
1522. H. Hendrick vanden Werve
1536. H. Jeronymus van Serooskercke
1565. H. Bruninck van Wijngaerde. Dese was de leste ghestelt byden Grave van Zeelandt.
H. Tristan Thane
H. Willem vander Meer van Berendrecht.
H. Lieven Werckendet.

Ende hier mede eyndight d'oude Chronijcke vande Lande van Hollant met West-vrieslant/ Zeelant ende Vtrecht: oversien/ verbetert ende vermeerdert door W. V. Gouthouve.

tot DORDRECHT.

Digitized by Google

DAT TWEEDE DEEL

Ofte/

VERVOLGH VANDE

Chronijcke van Hollant/ Seelandt

ende Vtrecht/ende haer na-buere Landen gheschiedenissen. Beginnende metten Jare 1556. tot den Jare sestien hondert ende ses-en-dertich.

Met vlijt by-een vergadert uyt gheloofweerdige Schrijvers.

De sterckste Wapenen tegen een Tyran, is, datmen hem mistrout.

De uytganghen der Oorloghen zijn menigherley: want Godt straft de sonden aen weer-zijden: Maer in 't eynden worden die met de swaerste straffe ghestraft/ die ander Luyden te onrecht bekrijght hebben/ door haet/ oft door onrechtveerdighe begeerte van hooghevt/ om den vromen door haer ghewelt t'onderdrucken ende te vernielen.

CICERO.

De Historien zijn de ghetuyghenissen des ouden Tijdts, het licht der Waerheyd, der memorien leught, Tucht-vrouwen onses levens ende Boden des ouderdoms.

IN 'sGRAVEN-HAGE,

By Hillebrant van Wouw.

Int Iaer ons Heeren 1636.

Digitized by Google

Den Drucker tot den Leser.

BEminde Leser, dit tweede deel der Chronijcke van Hollandt, &c. mitsgaders der nabuer-landen gheschiedenissen, is ten deele de eyghen text die by my is gedruct inden Iare 1591. doch hier ende daer wat vermeerdert ende verbetert: maer alsoo den inhout der selver Chronijcke niet verder en strecte als tot den Iare 1591. voorsz. hebbe ick deselve by N. de Clerck (woonachtich binnen Delf) laten vermeerderen, die daer by heeft gevoeght de geschiedenissen deser Landen vant Iaer voorsz. tot in den Iare 1620. Ende nu by een Lief-hebber vermeerdert tot den Iare 1636. altsamen getrocken uyt geloofweerdighe Schrijvers, met de waerheyt over een comende, mitsgaders uyt vele gheschriften selve by hem vergadert, ende voor desen noyt gedruct: soo dat W. van Gouthoeven (hem op d'oude gheschiedenissen meest verstaende) aen dit ons tweede deel niet en heeft ghedaen, doch even wel hy van sinne is metter tijt een dierghelijcke van onsen Lande van Hollandt, te laten uytgaen, biddende onder tusschen den Vaderlandt-lievenden Leser, desen mijnen arbeydt in danck ende ten besten te willen nemen. Vaert wel.

Digitized by Google

DEN DOORLVCHTIGHEN, HOOCH-GHEBOREN VORST ENDE HEERE, MAVRITS, BYDER GRATIEN GODS PRINCE VAN ORANGIEN, GRAVE VAN NASSAVW, CATSENELBOGHE, Vianden, Dietz, Lingen, Meurs, Bueren, Leerdam, Marquis van der Vere ende Vliſſingen, Heere ende Baron van Breda, ſtadt Grave ende Lande van Kuyck, Dieſt, Grimberghe, Herſtal, Cranendonck, Warneſton, Arloy, Nozeroy, S. Vijt, Daeſburgh, Lecke, Polanen Nyervaert. S. Maertens-dijck: Erf-burggrave van Antwerpen ende Bezanſon: Gouverneur ende Capiteyn Generael van Ghelderlant, Hollant, Zeelant, Weſt-Vrieſlant, Zutphen, Wtrecht ende Overijſel, Admirael Generael; Ridder vande Edele ordre der jartier des Coninck van Groot-Britaignien.

Midtſgaders de E.E. Heeren Admiraliteyten in Hollant, &c.

Doorluchtighe Vorſt/ Edele/ Wijſe/ Voorſienighe Heeren/

Alſmen de geſchiedenissen der voorgaender tijdē leeſt/ende wel aenmerckt/ ſo bevintmen datmen van allen tijden af/int belepdē der Oorlogen/ by allen Monarchē/ Coningen/ Princen ende alghemeen regeeringe der Landen/ aldermeeſt heeft betracht/ de toeruſtinghe des Zees ofte water-krijgh: Ende die daer in de machtighſte zijn gheweeſt/ die hebben alleſins boven gelegen/ende de overhant behouden. Want die machtigh ter Zee zijn/ die comt daer deur dees nuttighept toe: Datſe lichteliick haerſelven connen beſchermen/ eñ haer vpanden beſchadigen/ dieſe inder haeſt connen beſpringen/ alſſe voordeel hebben: maer ſo haer de vpant ten ſtrijt uptepſcht/ ſoo connenſe hem lichteliick te leur ſetten/ blijvende oft wijckende in haer voordeel. Eerſteliick/ ſo vermogenſe inde verre-ghelegen landen te voeren datſe overbloedigh hebben/ende van daer wederom halen tghene ſy ghebreck hebben/ende mogen haer alſo verſien van allen noodruſt ende kozen-ſpijſe/eñ der ſelver toevoer haer vpanden beletten: Oft ymmers/ ſooſe over haer ſtroomen oft wateren haer vpanden eenigen toevoer willen geſtaden/ſo connen ſy dat van tgene doen dat haer ſelfs minſt ſchaden magh/ende niet langer dant haer gelieft/trecktende voor 't licent daer van/ ſodanighe profijten alſſe daer op ſetten/ Waer deur ſy alſoo beguamelijck haer ſelfs ſchatten vermeerderen/ende der vpanden uptputten: Vercrijghende upt deſen niet minder nut deur Oorloghe als deur Vrede: 't welck d'ervarenthept ghenoegh heeft bewesen.

Hier deur zijn die van Tyro ſeer wijt vermaert gheweeſt/ wiens Coninck/ met des Coninck Salomons ſchepen tſamen verſelt/de upterſte eynden der werelt deurgezeylt zijn/ende hebben 't Gout in grooten overvloet upt Ophyr tot Jeruſalem ghebracht.

Hier deur zijn de Griecken/ der welcker Lantſchappen de Perſen gantſch inghenomen hadden/ wederom opghecomen/ende hebben haer ſelven van haer ghewelt gevrijdt/ na datſe 't lant verlaten ende haer ter Zee begheven hadden/ ende hebben der Perſen inden Zee-ſtrijt overwonnen ende verdreven.

Hier deur hebben die van Carthago over de gantſche Middellantſche zee geheerſcht/ende der ſelver Eylanden Cecilien/ Sardinien/ ende d'ander/ja Spaengien ſelfs/ inghenomen/ende Italien geplaeght. Ende hoewelſe altemet vanden Romeynen bedwonghen werden/ ſo zijnſe nochtans altijt wederom opgecomen/ tot dat Scipio Africanus haer ſchepen verbrande/ende daer deur haer macht benam.

Hier deur zijn de Saraſenen daer na ſo gheweldigh ter zee gheweeſt/ datſe de gantſche Midlandtſche zeekuſten aen beyde zijden deſſelfs/ ja gantſch Spaengien ende Vranckrijck verwoeſt hebben.

Hier deur zijn de Denen na deſen ſo geweldigh ter zee geweeſt/ datſe der Vrieſen/ Vlamingen/ Franſoyſche ende Schotten grenſen ingenomen hebben/ Engelant overweldight ende haer Chijnſbaer gemaeckt.

Hier deur zijn de Noormannen ſo gheweldigh geweeſt/ datſe der Vrieſen/ Nederlantſche/ Franſche/ Spaenſche ende Italiaenſche grenſen inghenouwen ende verwoeſt hebben/ ende daer na haer ſelven in Vranckrijck neder gheſtelt/ aende zeecant/ter plaetſe dat hedensdaechs na haer name/ Noormandije ghenaemt is.

Hier deur zijn die van Venegien ende Genua ſeer machtich in Italien/ ende beſtaet alle haer welvaert/ behoudeniſſe ende profijt/ inde toeruſtinge ende goede toeverſicht ter zee/ ende heerſchen over Coninckrijcken ende Voorſtendommen ſeer wijdt ende breedt.

Hier deur is de macht ende rijckdom der Spaengiaerden by onſer ouders tijden eerſteliick toegecomen/ deur de vermaerde Overſten ter Zee/ die met haer Schepē de Ooſterſche ende Weſterſche Indien ingenomen ende overweldight hebben.

Hier deur vermoghen nu weder de Engelſche tegenvoordigh der voorſc. Spaengiaerts rijckdommen ende ſchatten van Indien af te coyten ende tot haer te trecken/ alſmen in weynigh jaren gheſien heeft/ datſe de weſterſche Indien tot in Mare Pacifico noch achter Indien/ diverſche grenſen deſſelfs inghenomen ende overweldight hebben/ ende zijn met grooten ſchat te huys ghecomen.

Comende nu tot deſe onſen tijden/ ende ons eyghen gheſchiedenissen/ wy en hebben niet deur ander lupden vertellinghe oft beſchrijvinghe bevonden/ onderſocht oft beproeft/ wat nut ende profijt ons de vrye zeevaert verwoven heeft/ als wy de Oorloghe/ die ons nu ſoo veel jaren/ vanden machtighſten Coninck van Europa aengebracht is (om de Religie ende vryheyt onſes lieven Vaderlandts te benemen) wederghedaen/ ende met ſodanigh avontuer als de oorloge mede brengt/ met winnen ende verlieſen/ de ſake ſoo verre gebracht hebben/ datmen door Gods ghenadighe hulpe (tot een bewijs van ſijn mogenthept/ die ſo wel deur weynighen als deur veelen/ helpen wil ende kan/ tot ſpijt van ſijn vpanden/ die haer op haer groote Macht verlaten) in dit ons Vaderlandt de conſcientie ende Religie vry gebruycken magh. Boven deſen/ dat het ſelve Landeken deurgaens ende int ghemeen/ rijcker/ machtigher ende ſtercker is/ als doen de oorloghe eerſt aenbinck: Daer ter contrarie de machtighſte Coninck van Spaengien/ niet alleen ſijne/ des Paus/ ende alle ſijnder Bontghenooten/ ende Italianer ghelt ende hulpe/ maer de Indiſche ſchatten/ in deſer Oorloghe/ ghebruyckt/ verteert/ ende uptgheput heeft/ 't welck onſe nacomers/ ende byſonder de verre van ons ghelegen landen/ meer als wy nu/ ſae wy ſelfs meer in toecomende tijden als nu/ ons verwonderen ſullen/ aenſiende de gheringhe clepnheydt des landts van Hollandt.

Een Landt/ dat ſo clein is/ datmen nerghens in 't ſelve landt yemant ſtellen ſoude moghen/ die niet in een

Digitized by Google

halven dagh daer upt trecken mach/ tot de upterste oft buptenste grensen desselfs. Van welck clepn Landeken noch wel ontrent de derdepaert niet dan binnen-zee/ meeren ende wateren zijn/ sommige soo groot dat mense niet oversien en magh/ maer seer visch-rijck.

Een Lant/ dat leeger lept alst zee-water/ ja soude geen Lant (maer water) zijn/ ten waer dattet met dijcken omcingelt ende bevestight waer/ streckende banden noozder kant vande Zee-dupnen van de groote Zee Oceanus (die Godt tot een muer ende dijck int Westen gestelt heeft) tot aenden zupder cant der selver. Dewelcke dijcken op sommighe oozden/ 't voozwerck aende water-zyde/ van een voet bzeet ende thien oft xij. voeten diep/ van wyer ghemaeckt/ wel 600. guldens kost/ behalven noch het swaere aerde-werck inwaerts aen/ dat wel viermael so bzeet is/ zijnde dese dijcken veel mijlen lang/ vande Noozder dupnen af/ booz by de steden Medenblick Enchupsen en Hoozn. Welck Wyer een maniere van gras is/ en wast inde binnen-zee/ ontrent 't eplandt van Wperinge/ onder twater/ dat de vogels Kotgansen genaemt (diemen niet weet van waerse comen/ want nopt mensch int lant haer eperē sagh noch weet waerse bzoedē/ daerom datmen sept/ datse in Schotlant aen booz men wassen) onder en int water uptplucken ende los maken/ twelck/ alst also dzijvende wert/ de inwoonders daer ontrent met schupten ende schepen visschen/ ende de dijcken daer mede maken/ dat als een vasten muer in den anderen backt/ ende vermach den slagh vande Zee wederstaen.

Een Lant/ dat alst nu met dese dijcken/ booz onwaerdeerlijcke costen ghemaect/ omcingelt en vant zeewater beschermt en gevzijt is/ vant regenwater datter in valt overdeckt wert/ en tselve niet lossen mach/ overmits datter leeger lept als de zee/ maer wert deur costelijcke en constige water meulens/ inde hooghte opgemalen/ en also inde hooghte opgebzacht zijnde/ deur diverssche slupsen (inde dijcken gemaect/ met dubbele deuren/ die ter tijt des ebbes oft laeghwaters van selfs open gaen/ ende tegent wassende zeewater wederom van selfs toeslupten) inde zee uptghewozpen. Also datmen pmmers wel seggen magh/ dat dit lant genoegh tegen de Zee te vechten ende te strijden hadde/ om van desselfs gewelt en stozmen beschermt te blijven. Ende heeft nochtans boven alle dese costen diese van binnen dzagen moeten/ van bupten so veel jaren een defensijf Oozlogh moeten voeren (tegen de meeste Conincks van Europa/ so machtigen vpant dien meest de gantsche werelt ontsict/ ende deur Gods ghenade/ ghebzupckende de middelen die God ende de natuere haer verleent heeft) tot noch toe het hare beschermt.

Een Landt/ dat van sodanighe goetaerdighe/ lieffelijcke ende slechte luyden bewoont wozt/ die obermits haer slecht eenvult/ wel eer inde omligghende landen versmaet ende veracht zijn ghewees t/ maer nu om hare dappere wel versochthept inder Zeevaert hoogh vermaert zijn.

Een Lant/ dat so volckrijck is/ dattet de vierdepaert desselfs van sijn eygen vzuchten en gewas niet soude moghen voeden/ en nochtans so vol alles noodzuft en cozen-spijse is/ dattet alle ander landen van haer overvloet mach mede deelen: wiens boter/ kaes/ haring/ etc. in gantsch Duptslant/ Oostlant/ Vzanckrijck/ Spaengien/ Italien/ ja tot in Oost ende West Indien/ Asien ende Africa ghebzacht wert.

Een Lant/ daer in geen hout wast om ter noodzuft vper van te maken/ maer daerentegen heeft God haer gezegent/ met veel Veenlant/ daer se upt diepe ghegraven slooten/ upten gront de modder met netten upt trecken/ dat meer dick omgeroert water als aerde gelijckt/ ende verspzepden dat over tlant/ tot dattet van der sonne gedzooght werde/ en maken dan tot viercante stucken/ diese Turf noemen/ met welck dit volckrijck lant over al/ in bzouwen/ backen en haer hupshoudinghe/ sich seer rijckelijck gheneeren can/ ende boven dien haer nabueren in overvloet met schepen vol mede deelen mach.

Een Lant/ daer deur de vermaerste riviere van gantsch Duptslant/ den Rijn/ in dzp armen oft stroomen verdeelt/ de Ysel/ Leck en wael/ inde zee vliet/ met de riviere de Mase die upt Vzanckrijck comt. Alle welcke rivieren tselve Lant/ deur de goede gelegenthept die de natuere geeft/ slupten en openen can/ na epsch en ghelegenthept der saken/ ghenietende deur middel van desen/ t'nut en pzoffijt van de incomste upter Zee/ ende het op ende afvaren deser stroomen/ van alderlep waren en comenschappen/ Treckende/ staende desen tijt der oozlogh/ van conbop en licente/ daer van sodanighe penningen (quę nerui belli sunt) als de goederen verdzaghen mogen/ daer in nochtans de uptlanders en ingesetenen essen dzp en onzp zijn. Derhalven can ick met stilswijgen niet voozbp gaen/ 'tgene int begin deser Oozloge/ eener upt Duptslant spzack/ seggende: dese instellinge der Licenten souden een oozsake zijn van slants ondergang en verderffenisse/ want niemant salder comen willen: Daer op een Hollander antwoozde: Ja 't is waer/ so dit Landt lagh opten Lunenburger heyde (daer niemant comt dan die daer wesen wil) so soument wel laten leggben. Maer nu/ deur de goede ghelegghenthept des Zees ende der stroomen/ so moetense hier wel comen/ spijt haer binnebacken.

Een Lant/ daer int ghetal/ so van clepne en groote schepen/ bp naest so veel alsser hupsen zijn/ sooment tegen den anderen tellen mocht.

Een Lant/ dat een kelder/ packhups/ schuere/ spijscamer en verstapelinghe is vande Westersche waren na Oosten/ ende vande Oostersche waren na Westen te voeren.

Waer in bestaet dit doch alles/ ende waer deur vermoghen sp 't ghene voozsc. is/ alles alsoo upt te voeren? Naest God/ segghe ick/ inde menighte harer schepen/ ende wel ervaren/ cloeck en versocht volck en visschers ter Zee/ Niet ghenegben tot zee-rooven/ maer eerlijck haer selven ghenerende/ ende dapper om het hare te beschermen.

Een Lant/ dat tegent aendzingende ghewelt haerder vpanden sich can behelpen/ met inlatinghe van wateren/ alsmen aen de ontsetting van Leyden heeft ghesien/ dat so nauwe beleghert was/ twelck Baldeus/ al hadde hp te vozen als Sennacherib vermeteljck gespzoken/ noch moeste bekennen/ 't selve in sijn logement schzijvende. Ja hoe dickwils hebben wp ghesien/ dat de vpants sijn macht aende zeesteden ghebzoken/ ende sijn hooft ghestooten heeft.

Want hoewel de landen van Bzabant/ Vlaenderen ende d'ander omliggende Nederlantsche Pzovintien/ in rijckdom/ neeringhe/ welvaert en vermoghen seer machtigh waren/ met stercken verbonde in een Vnie met decs water-quartieren bevestight/ so hebbense nochtans tgewelt noch macht der Spaengiaerden niet mogen wederstaen. Twelck de Spaengiaert Escovedo/ Secretaris van Don Johan van Oostenrijck/ wel te voren wist te segghen; Datmen noch eenighsins de voozsz. Pzovincien soude connen machtigh werden/ soo men daer eenighen inwendigen twist conde onder zaepen/ (als namaels deur de Malecontenten gheschiet is) Ende alsdan/ sepde hp/ sal de Pzince van Ozaengien (die doe in Bzabant was) hemselven beghéven in sijn Schip van Hollant.

Dit selvighe heeft de Heere La Nove binnen Beveren/ den Pzince van Parma te vozen ghesept/ na dat hp nu Antwerpen (de laetste vande vermogende steden van Bzabant ende Vlaenderen) onder hem gebzacht had/ dat hp doe opt hooghste van sijn eere en roem ghecomen was/ en nu wel voor heni soude sien/ dat hp die niet wederom aenden watersteden verlooz/ als daer na booz Berghen opten Zoom hem ghebeurt is.

Niet

Digitized by Google

Niet dat ick met alle deſe vertellinghe ſegghen will / dat wy deſe onſe behoudeniſſe ende welſtandt alleen hebben doo⁊ den middel vander Zee / maer doo⁊ Gods ghenadighen zeghen / die ons van ſo cleyne beginſelen end middelen den moet ghegeven heeft / dat wy deſelve niet gheringe gheacht / maer die t'onſer beſcherminghe aen ghewent ende gebruyckt hebben. Want alle middelen eñ 't voo⁊deel dat God den menſche tot ſyns ſelfs onderhout ende beſcherminge verleent / altemael te vergeefs zyn / ſoomen deſelve niet waer neme ende ghebruycke / deur goet beleyt ende raet / die de domme cracht overtreft: maer ſoomen deſelve wel ghebruyckt / ſoo cannen deur cleyne ende gheringhe middelen ende beginſelen / tot groote ſaken comen; twelckmen ons niet en behoeft deur oude / vreemde / oft van verre-ghehaelde exempelen te onderwyſen / de tijt ende erbaringhe heeftet ons genoeghſaem gheleert. Want het cleyn beleydt / middel ende o⁊dinantie / die wy int begin der Go⁊logghe ghehadt hebben (doe wy deur noot / om ons / ende onſer wyven ende kinderen lijf / goet ende bloet te beſchermen / ons ſelven ter tegenweer moeſten wapenen / ende nu doo⁊ Gods genadige zegen / ſo mede doo⁊ tgoet beleyt des Deurluchtigen Pyince van Oranjen hooghloflijcker memo⁊ien / en de erbaringe die de tijt mede gebracht heeft / tot hier toe / ende tot ſoodanigen ſtaet ghecamen zyn) doet ons in onſſelven grootelijcx verwonderen / als wy de ſaken met een goet oo⁊deel inſien / hoe dat wy beſtaen do⁊ften / ten aenſien van den wreeden Duc d'Alba / met ſyn grouwelijcke Spaengiaerts (die 't ganſche Nederlandt nieuwelijcx onder ſyn gewelt ghebracht / ende de Pyncen / Hertoghen / Graven / Edellupden ghedoot ende verdreven hadde / ende de rijckdommen des Lants ghero⁊ft) ons ſelven ten tegenwe⁊e berepden / ſonder Pyince / Hooft oft Voo⁊ganger / ons die niet en ontbrack dan alles datmen tot een goet beleydt / behoeft ende van noode heeft. Wat is dan onſen eenigen middel ende toeverlaet geweeſt / dat ons tot ſodanighen tegenwe⁊ ende wapenen aen te grijpen / ghemoedight heeft? Tſelve dat eertijts den Zwitſers / die onder 't huys van Oo⁊tenrijck ondergedruckt waren / een moet ghegeven heeft / dat is de hooghſte onderdruckinghe / doo⁊ ons eygen Pyince / die ons 'tleven noch aſemverhalinghe niet wilde gunnen / noch op eenighe requeſte van ſyne arme Onderdanen (die hem ootmoedigh baden) wilde letten / noch mede-doogen met haer hebben. Dit / ſegghe ick / heeft in ons ghebaert 't miſvertrouwen teghen ons eyghen Pyncte / de ſterckſte wapen teghen een Tyran. Want Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutem; deſen noot heeft ons ghedwonghen / deur een duile onverdachte ghequetſte lijdtſaemheyt / die men raſernije noemt / ghemengt met deſperatie / meer als deur wijſheyt ende goet beleydt (ons verlatende op God ende ons rechtveerdige ſake) de wapenen tot ons ſelfs beſcherminge aen te grijpen. Voo⁊ts heeft ons Godt / den Tijt / 't goet beleyt vanden Pyince van Oranjen (die ons middelertijt int ſchip ghecomen was) ende der E. Heeren Staten deſer Landen / dus verre gebracht / datmen den Hollantſchen Tuyn doo⁊ de wilde Swijnen / Leeuwen ende Beyren / ſoo mede doo⁊ den Voſſen / gheſloten hout. Derhalven ſegghe ick noch als wy dit met aendacht ende goede opmerckinghe wel in ende deurſien / dat wy ons grootelijcx verwonderen moeten. Twelck de Grave van Boſſu tot Hoo⁊n in ſyn gevanckeniſſe met verwonderen verteide / ſeggende: Ick en can my niet ghenoeghſaem verwonderen / dat terwijlen ick Stadthouder over Hollandt was / ende datmen die van Noo⁊t-hollant verſochte / datſe om de Zee te verlighen / dry Boots ende een Boeper / ten oo⁊logh ſouden toeruſten / ſo gavenſe requeſte over requeſte datſe de koſten niet mochten dragen: Ende nu voerenſe eens Coninck oo⁊logh ende armada / ende connent doe / ende blijven doende. Seggende noch daer by / Die den Coninck raadt dit Landt te water te beſtoken / dat is ſyn vriendt niet: want 't is een yſeren Landt. Dit ſpraack hy vant incomen upter Zee inde gaten / daer op dierijdt de Bakens / kapen ende zee-tonnen verſet waren / oft timmers ſodanige o⁊dre gemaeckt / datmenſe fluck verſetten mochten / teghen d'aencomende Spaenſche armade / onder thelepdt van Don Pedro de Malende, diemen doe verwachtende was. Doch wasſer op ſyn komſte wel gekoockt / maer de mo⁊dt ſloegh hem eer hy upt Galiſſien 't zepl ſoude gaen / in den Jare 1575.

Alſoo nu de beſchrijvinghe der gheſchiedeniſſen / ende des tijdts / grootelijcx dient tot de volvoeringhe ende belepdinghe der teghenwoo⁊digher ſaken / die in deſe Landen opt hooghſte beſtaen / ende bevo⁊deringhe des Zee-krijghs: Soo hebbe ick de gheſchiedeniſſen / onſer / ende onſer na-bueren Landen / vanden Jare 1556. doe de Coninck Philips de tweede begon te regeeren / ende co⁊ts daer aen de troublē ende verandering van Religie in deſe Nederlanden zijn ontſtaen / tot inden Jare 1620. upt diverſche ſchrijvers / ende erbaringhe nae der waerheyt / ſoo nae men die treffen magh / by een vergadert / ende deſelve uwe Excellentie, als Admirael / ende deſſelfs Viceadmirael / ende E. Heeren Gecommitteerden Raden ter Admiralitept in Hollandt / tot Amſtel⁊edam / Rotterdam ende Hoo⁊n / geerne willen toe-eyghenen / met woenſchinghe / alſoot gheen minder vromigheyt is / het ghewonnen te beſchermen / als eerſt te overwinnen: Dat Godt de Heere uwe gheluckighe regheeringhe ende belepdinghe noch gheluckigher voo⁊ſpoet ende voo⁊t-gang verleene / tot des ghemeenen Lants verloſſinge / ende bevrijdinghe van toecomende ongelucken: Tot Gods lof / pryſ ende eere / den vromen tot een vertroo⁊ſtinghe / den verdruckten tot verquickinghe / den vreemden tot een verwonderinge ende den vyanden ten trotz. Dat gunne ons God doo⁊ ſyne ghenade: dien ick uwe Excellentie, ende E. Wijſe / Voo⁊ſtenighe Heeren / in ſyn heyligh hoede bevele. Actum deſen eerſten Meerte / inden Jare ſeſtien honder ende twintigh.

Vwe Excell. ende E. E. Heeren
onderdanighe.

P. V.

Digitized by Google

REGISTER

Ofte

Inhout vant tweede Deel van de Chronicke van Hollant/ Zeelant/ met de omliggende Provintien.

Alsoo elcke zijde ofte pagina van dese Chronijcke, is gedeelt in twee rijen ofte calommen, hebben wy om deselve t'onderscheyden in dit Register, achter elck Cijffer, de eerste gheteeckent met een a, ende de tweede met een b.

Geschiedenissen, weynigh voor de Nederlantsche beroerten.

DE Coninck Philippus stelt na sijns Vaders vertreck / de hertoghe van Alba Vicerop van Napels: de Paus soeckt oorsake des krijghs teghen den Coninck. Fol. 1. a.

Den Coninck beraet sich met den Theologen van Spaengien / om de Oorloge aen te nemen teghen den Paus. 1. b.

De hertoge van Alba comt met sijn heyr ontrent Roomen. 2. a.

De Paus soeckt hulpe aen den Coninck van Vranckrijck. 2. a. b.

Coninck Henrick rust sich ten oorlogh teghen Coninck Philips. 2. b.

De Gouverneur van Milanen ende ander Italiaensche Vorsten nemen beleck aen teghen het Fransche heyr. 3. a.

Fransoysen soecken met verrasschen Duwap in te nemen: het oorlogh van haer teghen Napels eyndight. 3. a. b.

Vrant binnen Aelst / ende andere geschiedenissen. 3. b.

Een groote bede van 's Coninex wegheu op 't Lant van Vrabant. 4. a.

Jaerlijcksche Feeste vanden gulden Vliese te Vrussel gheh ouden. 4. b.

Groote ellende onder de schamele luyden tot Vrussel: mitsgaders sterfte van coude ende ongemack binnen Vrussel. 5. a.

Al den dieren koop ghedurende een heel jaer/ by een gheschrifte/ te weten/ van in de maent Augusto 1556. tot in Augusto 75. principalijck te Vrussel. 5. b.

Noch vanden dieren tijt/ ende Franschen krijgh. 6 b. 7. a.

Van 't belegh / grouwelijcken slagh / ende innemen van S Quintijn. 7. b. tot 13. b.

Vervolgh der Oorlogen Duc Valba tegē den Paus in s Coninex name / ende vant accoort des selfs. 13 b.

Vrandt tot Vilvoorden/ met meer andere gheschiedenissen 1557. 14. a. b.

Vloemvindt in Italien/ ende ander gheschiedenissen te Vrussel. 14. b. 15. a.

Cardinael Caraffa comt te Vrussel 15. b.

Calis wort ingenomen vanden hertogh van Guijse. 16 a b.

Guijnes wort vande Fransoysen ingenomen. 16. b. 17. a.

Groot banchet te Vrussel van den hertoghe van Sabopen. 17. a. b.

Vlodenhoven ingenomen van de Fransoysen. 18. a

Vuynkercken gewonnen van den Fransoysen. 18 b.

Vanden Slagh by Grevelinghen. 18. b.

Vanden Tocht in Vritangien/ 19. a. b.

Vredehandeling tot Rijsel ghehouden/ ende Keyser Karel sterft / voor Meliseen regeert ende stormwint. 19. b. 20. a.

Maria Coninginne van Engelant sterft/ haer uytvaert te Vrussel. 20. a.

Vedaert van Keyser Karel. 20. b. 21. a.

Elizabeth wert Coninginne van Enghelant: twee Coningen van Denemerken sterven. 21 b.

Tractaet van den Paepse. 21. b.

Veel groote Meesters doodt. 22. a.

Paps ghepubliceert tot Vrussel / ende den teneur desselven / aengaende de restitutien. 22. a. b.

Hertoghe van Sabopen treckt na Vyantrijck om s Coninex suster te trouwen/ 23. b.

Coninck Henrick van Vranckrijck wort in een Tournoyspel doorsteken: mitsgaders sijn uytvaert. 24. a. b.

Verandering der Religie in Engelant/ ende vyant te Ronse in Vlaenderen. 25 a.

Feeste des gulden Vlies te Gent / 25. a. b.

De Comine stelt sijn suster Margaretam van Oostenrijck Gouvernante van desse Landen / ende treckt na Spaengien/ 26 a. ende laet aldaer eenige om de Religie verbranden. 26. b.

Coninck Philips trouwt Jonckvrou Elizabeth van Valops/ outste dochter van Coninck Henrick van Vranckrijc / 26. b.

Twist in Vranckrijck / begonst om de religie ende Regeeringhe: de Prince van Conde ghevangen: de Comine Fransoys sterft: Lantjuweelen in Vrabant/ ende ander gheschiedenissen. 28. a. b.

Nieuwe schipvaert van Vrussel. 28. b.

Rijcke ende triumphante incomste der Vethorijck-Cameren binnen Antwerpen/ met ander beschrijvingen van Vepnse/ ende 't Has te Ghent. 28. a. b.

MADAM de PARMA.

Begin der Nederlantsche beroertē, vermits de spaensch Inquisitie.

Instellinghe der Spaensscher Inquisitie/ in Nederlant. 29 b.

Patientie ende goedertierenheyt der Euangelisschen. 30 b.

Vant inboeren der nieuwer Visschopen/ deplinghe der Vysdommen/ ende tegenstant teghens deselve. 30. a. b.

Vande langduerighe ende oormoedige bede aende Gouvernante de hertoginne van Parma/ om te mogen verkrijgen eenige moderatie opt stuc van d'Inquisitie/ 31.

Gentenaers vrijsen totten Coninc / om de vryheydt van haer Tollen. 31 a.

Inlantsche oorlogen in Vranckrijck. 31 b.

Grooten Rijcxdagh tot Franckfort/ daer Ferdinand Keyser gecroont wert. 32. a.

Privilegien / van opt Has van Ghent te moghen varen. 32. a. 33. b.

Grouwelijcken slagh in Vranckrijck/ tusschen den Hertoge van Guijse/ ende den Prince van Conde. 33. a b.

Beginsel der beroertē in Nederlant 34 a.

Legatie van den Grave van Egmont na Spaengien. 34. a.

Verlorrhande gheschiedenissen des jaers 65. C. dyenstestigh. 34. a. 35.

Eenen Oliphant tot Vrussel. 35. b.

Veel dierlep gheschiedenissen An. 1564. ende banden couden Winter. 36 a. b.

De Hertoghinne van Parma hout handt aē om de Inquisitie in te voeren. 37. a. b.

Forme ende instructie die Madam de Parma zent aenden Visschoppen ende gheestelijcke Oberheydt. 38. b.

Coppe banden Vriefve vande Hertoginne van Parma/ aende Officiers/ met Extract uyt den Vrief des Coninex aē haer gheschonden / om de Inquisitie in te voeren. 38. b. 39. a.

Extract uyt de laetste Vrieven ende schrijven/ welcke de Coninck van Spaengien aende Hertoginne van Parma/ Regentin ende Stadtholderin inde Nederlandē met de laetste commissie inde saken / de Religie belanghende / heeft toegheschonden. 39. b. 40. a.

Vant overgheven der Requeste der Edelen/ aende Gouvernante: mitsgaders de Requeste selve / supplicatien-wijse ghedaen. 40. a. b. 41 a.

Antwoordе opt Requeste. 41. b.

Der Neder-landtscher herren ende Adel Replycke / op de voorgheseyde Regentins antwoort: mitsgaders waer af het voorgt Geusen comt. 42. a. b.

Inquisitie wat die sy/ ende hoe d'Ambassaten in Spaengien voeren / ende voortganck der Religie door ophouden van de Inquisitie. 42. b.

Grabe van Megen ghesonden nae Antwerpen/ en can geen volck van wapenen daer binnen krijgen. De Prince van Oraengien comt om de trouble ter neder te leggen. 43. a.

Vergadering te S. Trupen ende Vussele. 43 b.

Beeldstormers tot Antwerpen. 44. a. b.

Van't wederkeeren des Prinsen van Oraengien t'Antwerpen/ om de opgherese troublen te stillen/ ende onderhandelinghe der Ghedeputeerde daer van/ 45. a. b.

Inquisitie door openbare publicatien tot Antwerpen geschorst / ende de poincten ende Artijckelen der selver. 46. b.

De Gouvernante consenteert te prediken mits dat het volck de wapenen nederlegghe. 47. a.

Placcaet vande Hertoghinne teghen dese beroerte / ende eenighe straffinghe daer nae gheholght. 47. b.

Hoe die vande ghereformeerde Religie ende heel Inghesetene bestonden te vluchten: maer werden door schoonschijnende beloften opgehouden. 48. a.

Oorblasinghe om de Comine de troublen in Nederlant haer achtrijgh te maken ende hoe Vuck Valba aent Gouvernement comt. 48 b.

Verreydselen ter Oorloghe upt Spaengien. 48 b. 49. a.

Heker vertoogh gedaen tyden heere van Vredenroede / ende het verloock des ghemeynen volcx / ende de antwoort vande Gouvernante daer op. 49. b. 50. a.

Belegeringe van 's Hertogenbosch: ende groote beroerte tot Antwerpen door den slagh tot Austruwel/ voort gestilt. 50 a. b.

De Heere van Vredenroede t'Amsterdam zijnde / voort verclaert een Rebelle des

Digitized by Google

des Lants dan ſijne Majeſteyt/ eñ hoe hy verbolght wort. Item/ hoe de predicatien t Antwerpen ophouden. 51.b.
Hoe de Grabe dan Manſfelt t Hantwerpen comt/ ende den doot des Marquis dan Berghen. Item/ vande groote verbolginghe. 51.b.52.a.

Onder de Regeeringhe van Duc Dalve.

Ducdalbe comt upt Spaengien/ende de Gouvernante vertreckt upt deſe Nederlanden. 52.a.
Ducdalf ſtelt Inquiſitie/ placaten/troubien oft bloet-raet inne/ neemt de ſleutelen tot Ghent: eñ toonende ſijn commiſſie aende generale Staten/ vangt Egmont ende Hoorn. 52.b.53.a.
Caſteel t Antwerpen ghemaeckt: Duc d'Alve doet den Coninck dan Vranckrijck aſſiſtentie. 53.b.54.a.
De Prince dan Oranengien eñ Grabe dan Hoogſtraten/ met meer andere/ werden inghedaeght/ ende de antwoordt daer teghen. 54.a.b.
De Prince dan Oranengien neemt de wapenen aen teghen de tyrannye dan Duc Dalbe: mitſgaders de nederlaghe der Geuſen tot Dalem 54.b 55.a.
Italianen die in Vranckrijck hadden gedient/ neemt Duc d'Albe wederom aã/ Graef Lodewijck valt in Vriellant/ eñ ſlaet mettẽ Grabe bã Arenburg 55.a.b.
Achtien Edelluyden met den Grabe dan Egmont ende Hoorn worden te Bruſſel onthalſt. 56.a.b.
Egmonts Brief aenden Conine 56.b.57.
Hantentie ghegeven in Spaengien tegen alle inwoonders dan Nederlant. 57.b.
Groeninghen beleghert dan Graef Lodewijck. 57.b.58.a.
Vanden ſlagh bp Jemmingen. 58.a.b.
De Prince dan Oranengien ſijn volck ghemonſtert hebbende/ comt nae Nederlandt. 58.b.59.a.
De Prince dan Oranengien treckt weder upt het Landt. 59.a.b.
Duc d'Albe zent om Zeelant beſit te maken. 59.b.60.a.
Coningrinne dan Engelant dan den Paus ghebannen. Ducdalbe laet pardon publiceren: ende een groote bloet. 60.a.b.
Ducdalbe epſcht den tienden penninck/ maeckt groote beroerte. 60.b.61.a.
Briel/ ingenomen dan Lume/ ende moort binnen Rotterdam. 61.a.b.
Vliſſingẽ comt aende Geuſen/ ende Berghen in Henegou. 61.b.62.a.
Valenchijn ingenomen ende weder verlaten. Vliſſingers krijgen tegen Middelburgh/ bellen in Vlaenderen eñ in het lant vander Goes. 62.a.b.63.a.b.
Enckhuyſen/ eñ ander Noortſollantſche ſteden voegen haer metten Prins dan Oranengien. 64.b.
Graefſchap dan Zutphen eñ Vriellant in ghenomen/ ende een deel Franſoyſen ghellaghen. 65.a.b.66.a.b.
Prince dan Oranengiẽ comt weder in Nederlant door Berghen in Henegou/ ende neemt op die repſe ſommighe Steden in 66.b.67.a.b.
Mechelen ghepilleert eñ beroofft. Prince dan Oranengien comt in Hollant. Dan t velegh ende moordt tot Zutphen ende Naerden. 68.a.b.
De ghheele belegheringe door de Stadt Haerlem/ 68.b.tot 84.a.
Haerlem wort ingenomen/ eñ de inwoonders ſchandelijck gehandelt. 84.a.b.
Alcmaer dan de Spaengiaerts belegert ende weder verlaten. 85.a.tot 94.a.b.
Rammekens aenden Prince dan Oranengien overghegheven. Geertruydenberghe hepmelijck ingenomen. Boſſu wort ghevangen. 94.b.
Leyden door de eerſte repſe belegert/ ende dan Ducdalbens vertreck. 73.a.b.

Onder de Regeeringhe van Don Lowijs.

Slagh door Berghen te water. Middelburgh overghegheven/ eñ Leyden ontſet. 95.a.b.96.a.
Graef Lodewijck met noch ander Heeren ende haer volck ſoecken over de Maze te comen t welck de Spaengiaerts beletten/ ende deſe Heeren ghellagen worden. 96.a.b.
Muyterije der Spaengiaerden binnen Antwerpen/ ende victorie der Vliſſingers. 97.a.
Van eenige aenllagen des Grootẽ Commandeurs: mitſgaders dande tweede belegeringhe der Stadt Leyden/ door Franciſcum Valdeum. 95.a.tot 114.
Bommel/ Gorcum eñ Loudeſtein vandẽ Commandeur/ ende Worcum ingenomen. 101.a.b.
Leerdam wort beleghert ende overghegeven. 103.a.
Valdeus aenllagh op Delft. Heker Vredehandelinghe eñ de ſomme des doorſlaghs der Hollanders ende Zeelanders tot deſen Vrede. 103.b.104.a.
Leyden ontſet. 115.a.b.
Muyterije over de Spaengiaerts/ die Valdeum hangen/ eñ hoe deſelve door Rebellen verclaert worden. 117.a.
Vredehandelinghe tot Breda. 117.a.b.
Bueren belegert ende inghenomen. Aenſlagh op Antwerpen. 117.b.118.a.
Prince dan Oranengien trout inden Briel. Oudewater inghenomen Schoonhoven overghegheven. 118.a.
Grooten Commandeur een aenſlagh op t lant van Schouwen gemaeckt hebbende/ comt in Zeelant. Crijgt Bommene. Herſt tot Bruſſel. Staten vergheeren middelertijdt. 118.b.119.a.
Prince dan Oranengien treckt in Walcheren. Kerkrade comt aende Spaengiaerden/ die daer na muyteneren/ daer door groote verandertinghe comt. Eenighe dan den Raedt dan Staten tot Bruſſel ghevanghen: ende den Hertoghe dan Aerſchot wort een hooft der Staten geſtelt. 119.a.b.120.a.
Placcaet/ daer in de Spaengiaerts door Rebellen verclaert werden. 120.a.b.
De Hertoghe dan Anjou verſocht zijnde de Nederlanden in ſijn beſcherming te nemen/ ruſt hem ter oorloge. Den ſlagh door Tienen eñ tot Walhen/ eñ Maeſtricht inghenomen. 121.a.b.122.a.
Aenſlagh der Staten tegen t Caſteel dan Antwerpen: mitſgaders dande Spaenſche Furie aldaer: oock dande doot des goeden Repſters Maximiliaen. 122.a.b. tot 124.b.
De generale Staten bande biſſtom Prouintien maken een generalen peys met Hollant eñ Zeelant binnen Ghent/ ende dan de belegeringhe des Caſteels aldaer: Valenchijn met het Caſteel inghenomen. 124.b.
Artijckelen bande Pacificatie tot Ghent. 125.a.b.126.a.b.
Groeningen in Oſtvriellant onder tghebiedt bande ghemeene Staten ghebracht. 127.a.b.128.a.b.
Vanden ſlagh te Jouple. Het zenden des Gouverneurs Don Johan/ ende overgheven des Caſteels t Wtrecht/ 129.a.
Meyntentie Artijckelen des Vredes/ die met Don Johan gemaeckt is/ in forme van een eeuwich Edict. 129.a.b tot 132.
Proteſtatie des Prinsen dan Oranengien ende de Staten dan Hollant tegens het voorſz. eeuwigh Edict. 132.a.b.

Onder de Regeeringhe van Don Iohan.

Don Johan gebiet den Spaengiaerts de wapenen ſtille te houden. Caſteel tot Ghent/ ende comſte dan Don Johan tot Leuden. 133.a.
Caſteel t Antwerpen ghelevert in handen bande Staten. Gevangenen dan d'een en d'ander zijde los werden ghelaten. Incomſte dan Don Johan te Bruſſel/ 133.b.134.a.
Quaet na-bedencken over de regeeringe Don Johans. 134.a.b.
Don Jan repſt ua Mechelen/ende neemt t Caſteel tot Namen. 134.b.
Caſteel dan Antwerpen banden Staten weder ingenomen/ geraſeert/ eñ Duytſche upter ſtadt ghedreven. 135.a.b.
Caſteel te Woudwe/ Steenberghen eñ ter Tolen inghenomen Alarm tot Leeuwarden/ ende het overgheven des Caſteels aldaer. 135.b.
Clachten der Heeren Staten tegen Don Johan/ hoe hy ghedenpſelgeh ſchijnt weder te willen Vrede maken met den hoofſ. Staten: daer teghens hem don Jan verantwoort. Caſteel t Antwerpen afgheworpen. 136.a.b.
's Hertoghenbosch overghegheven Prince dan Oranengien wordt in Brabant tot Gouverneur vercoren. De Hertoge van Aerſchot met meer ander te Gent ghehangen: mitſgaders dan een Cornet-ſterre. 136.b.137.a.
d'Eertshertoge Matthie comt inde Nederlanden. Don Johan wort bpant des Coninx verclaert. 137.a.b.
Nader verclaringhe over den perſoon dan Don Johan. 138.a.b.
Unie eñ Verbondt bpden Staten Generael tot Bruſſel ghemaeckt. 138.b.
Don Johan na Luxenburgh ghetrocken zijnde/ zendt aenden Repſer claghende over Duc Mathias. Goetſpronck der Vredehandelinghe tot Ceulen/ eñ krijgh gaet weder aen. 139.a.b.
Bomgne bande Staten ingenomẽ. Haer Leger door Namen gellagen. Amſterdam belegert zijnde/ entſet Don Joan Ruermonde ende Wert. 139.b.140.a.
Incomſte des Eertshertoghen Matthie tot Bruſſel. Eñ komſte vanden Baron de Selles. Den ſlagh tot Gebloux. Der Staten Leger door Namen bleeckt op. 140.b.
Gibloux/ Leuden/ Aerſchot/ Tienen/ Dieſt ende Zichem inghenomen. 141.a.
Hertoghe dan Anjou preſenteert de Staten ſijn hulpe. Amſterdam mette Staten gecontenteert. Mibel overghegheven. Rijcdagh tot Worms. 141.b.142.a.
Staten verſoecken hulpe in Engelandt. Bolgnies/ Roeux/ Binche/ Beaumont/ Walcourt eñ Mobuyghe/ gheven haer over aen Don Johan door een generael pardon. 142.a.b.
Die banden hooghen Rade in Vriellandt worden ghevanghen. Seven Vendels Walen muyteneren te Maſtricht. Die van Antwerpen willen de Pacificatie van Ghent ghesworen hebben. Comſte des boicx banden Hertoghe dan Anjou in Henegou. 142.b.143.a.
Philippeville/ Venne/ Limburg/ Valckenburgh ende Dalhem overghegheven 143.a.b.
Bergen in Henegou ingenomen. Verſekertheyt der ſtede dan Mechelen. Belegeringhe der ſtadt Campen. Innemen des Caſteels dan Haſtrecht/ eñ verlaten dan ſommighe ſteden. 143.a.b.144.
Armenant inghenomen/ eñ Aerſchot afghehaut. Mibel beleghert. Groot tot Valenchijn. Publicatie des accoorts meten Hertogh dan Anjou. 144.a.b.
Religions vrede tot Antwerpen beſloten. 145.a.b.146.a.b.147.a.b.148.
Don Johan ſterft binnen Namen bande peſte. 148.b.

Digitized by Google

Onder de Regeeringhe van den Prince van Parma.

Binche belegert / beſtormt eñ ingenomen.
Afſworpinge der Beelden tot Leeuwerden. Oprocht des Princen van Parma over de Maze. Beleg ende overgeve van Deventer. Prince van Oraengien comt tot Gent. Boſſu ſterft. 148.a.b.149.a.
Hertoge van Anjou treckt na Vranckrijck. Religions Vrede tot Ghent ghepubliceert. Vnie tot Vtrecht. Schotten in Bourgerhout ghellaghen. 149.a.b.etc.
Artops eñ Henegou vereenigen met Parma. 152 a.b 153.a.
Maſtricht belegert eñ ingenomen / 153.b.
Vredehandeling tot Ceulen/eñ quaet over de Staten daer over gevolght. 155.a.b.
Voorſtel des Princen van Oraengien aen de Generale Staten tot Delf/ 155.b. tot 158.a.b.
Grooten Raet in Vtiellant ghebannen. Belegh van Groeninghen. Vtrouwenpoorte tot Leeuwerden gefondeert. Aenſlagh op den Vtiel / mislucht. Het innemen van Meenen / eñ het Caſteel van Leeuwaerden. 159.a.
Blockhuyſen-afghevvorpen tot Staveren eñ Harlingen. Beeldſtormen te Leeuwerden. Groeninghen vvort Malcontents. Prince van Conde comt t'Antwerpen. Slagh voor Groeninghen. Mechelen ingenomen. 159.b.160.a.
Steenvvijck neemt Garniſoen in/verſterckten hare vvallen / vvorden belegert/ende den gantſchen handel daer voor eñ binnen. 160.b.tot 169.b.
Steenvvijck ontſet. 170.b.
Caſteel tot Camerijck obergegaen. Vzeda verradelijck ingenomen. Catholijcke Religie t'Antwerpen verboden. Camerijck ghebictalieert. Conde van de Franſoſen ingenomen. 170.a.b.
De Coninck van Spaengien vvordt verclaert/ vervallen te zijn van ſijnen Rechte / tvveick hy aen deſe Nederlanden gehadt heeft. 170.b.tot 174.
Manieren des Eeds in de verſweeringhe des Conincx. 174.b.
Eyndhoven/ S. Gillain / eñ Caſteel van Cambzeſis ingenomen. Boſch beleghert. Hertogh van Anjou vvort Hertoghe van Vzabant gekozen. 174.b.
S Gillain van de malcontenté vveder ingenomen / eñ Eyndhoven. Vvoornick belegert. Prince van Oraengien trect den Hertogh van Anjou teghen. 175.a.b.
Hertogh van Anjou comt tot Vliſſinghen eñ Antwerpen / ende doet eet als Hertoghe van Vzabant. 175.a.b 176.a.
Prince van Oraengien binnen Antwerpen int hooft gheſchoten. 176.a.b.177.
Oudenaerde ingenomen. 177.b.
Aelſt ingenomen. 178.b.
Vvurck d Alenzon treckt naer Vlaenderen. Liere ingenomen / ende Lochem ontſet. 178.b 179.a.
Marſchalck de Biron comt over met de macht des Hertogs. Aenſlag der Franſoſen tot Antwerpen 179.a.
Cozte verclaringhe van Vozghemeeſters/ Schepenen / ende Raedt der ſtadt van Antwerpen. Mitſgaders de Franſche Furie aldaer. 179.b.108.a.b.etc.
Slagh voor Terrera. 182.a.
Prince van Parma ſent Vzieden aen die van Antwerpen / haer verſoeckende tot afval. 182.b.
Coninck van Navarre ſtelt hem teghent heyligh Verbondt / dies de Paus hem met Conde inden Ban doet. 183 a.b. 184.a.b. 185.a.b.
Prince van Parma neemt ſommige ſteden in Vlaenderen / deſgelijck oock Steenbergen inne. 185.b.186.a.
Gent ende Vruggha van Parma belegert. Vvic Valenſon ſterft. Vergaderinghe der Staten / aengaende de ſaecken van Vranckrijck / met ander geſchiedeniſſen te Vzugghe eñ t'Antwerpen. 186.b.188.
Zutphen van Parma ingenomen / eñ weder beleghert. 188.b.189.a.
Nieuwe Vorſe t'Antwerpen verbrandt. Cornelis de Hooghe in den Haghe ghe-executeert. Spaengiaerts comen int lant van Waes. 189.a.b.
Lillo beſtormt / ende Lieſkens hoeck ingenomen. 189.b.
Prince van Oraengien binnen Delf vooꝛſchoten / de gheſchiedeniſſe daer van int langhe. 189.b.tot 192.a.
Bonniſſe over den Moordenaer des Princen. 192.a.b.
Begraeffeniſſe des Princen hooghloflicker memorien. 193 a.b.
Van des Princen gelaght / ende ſteden by hem gebout/ etc. 194.a.
Vvijder verclaringhe hoe Parma vooꝛ Lillo treckt/ende Gent inneemt. 194.a.b.
Die van Antwerpen laten een gebodt upt gaen/ ſoꝛghende belegert te vvorden. Imbiſe Vozghemeeſter te Ghent onthalſt. Dermonde ende Ghent comen weder aen Parma. 194.b.195 a.
De Staten (nae dat ſy van den Coninck van Vranckrijck alle hulpe ontſept waren) zenden aen hare Majeſteyt in Engelant om aſſiſtentie. 195 b.
Antwerpen vvort van Parma belegert / eñ ghedvvongben over te gheven/met noch ander gheſchiedeniſſen. 169.tot 208.
Nederlanſche Legaten/ghevonden aen den Coninck in Vranckrijck om aſſiſtentie/ ende vvat antvvoorde ſy kregen. 200 a.
Nimvveghen/ Doesburgh / Arnhem ende Vzuſſel / gheben hen over aenden Prince van Parma. 201.a.b.202.a.
Helſche Oyerſchepen. 202.b.
Walem/ Neckerſpoel/ Tonexken/eñ meer ander ſchanſſen ingenomen tot achterdeel van Mechelen. 207.a.
Artículen vande pepſmakinghe int overgaen van Antwerpen. 208 b.
Parma ſoekt met miniijck ende ſchoonſchijnen eenighe ſteden in Nederlandt tot hem te trecken. 211 b.212.a.
Oorſake vvaerom de Coninginne van Enghelandt deſe bedzuckte Nederlanden bpſtant doet. 212.b.213 etc.
Franſoys Vzaeck / een dapper eñ erbaren Oberſte ter zee / is met ſommige ſchepen na Spaenſch Indien ghezeylt / daer hy grooten bupt upt gebzacht heeft. 218.b.
Yſſeloozt ingbenomen / met noch eenighe gheſchiedeniſſen ontrent dit tijt. 218.b.
Ooſterſche Hanſſe ſteden ſchzijben aen de Coninginne / aengaende de vaerdt naer Spaengien. 219.a.
Grave van Manſvelt met groot kzijchsvolck comt in Bomierwaerdt: daer hy met moepte eñ groot perijckel van gheraeckt. 219.b.
Duckenburgh eñ Grimmelinchuyſen ingbenomen. 220.a.

De Regeeringhe des Graven van Leyceſter.

Grave van Leyceſter vvordt tot Goubernevr deſe Landen aenghenomen/ 220. 's Conincx volck nemen eenige plaetſen in Vtiellant in/. onder ebelept des oberſten Taxis. 221.a.
Marten Schenck ende Clupt overvallen Ruvvijck in Weſtfalen. 221.a.b.
Leyceſter comt in Hollandt. Franſoys Vzaeck neemt vele ſteden in Conincks Indien in. De ſtadt Grave van Parma beleghert eñ ghevvonnen. 222.a.b.
Muys beleghert eñ ſtormenderhandt ghevvonnen. 222.b.224 225 a.
Leyceſters miſverſtant. 224.b.
De Paus ſchenckt Parma een hoet ende Sverrdt tot vereering / int legher voor Muys. 226 b.
Rijnberck beleghert van Parma. 227.a.
Vvijfvvorgh ingenomen van Leyceſter / eñ Zutphen beleghert. 227.a.b.
Graven van Meurs comt ontrent Vzeme om de Rupterije te vergaderen. 227.b.
Jalouzije in die tijdt / tuſſchen de Nederlantſche ende Engbelſche/ om t'bedinnen der Officien. 227.b.
Leyceſter verſterckt Deventer met Garniſoen. 227.b.
Hollanders beletten die van Vzabant ende Vlaenderen de toe-voer van Cozen upt den Ooſten. 128.a.
Vvouvve aen Parma verkocht. Roervoꝛt van Schenck ingenomen. ſelve.
Ambaſſadeurs 's Conincx van Veneme̊rken in Spaengien geſonden / om eenighen middel tot Vzede metten Nederlanden te treffen. 228 a.b.
Deventer verraden. 228.b.
Schans teghen over Zutphen verraden vooꝛ Jozck/ende vvozt met Stendiep als Verrader verclaert. 229.a.
Hlups beleghert / eñ op redelicke conditien aen Parma opgbegheven. 229.b.
Ghelder verraden. 229.b.
In Vranckrijck tuſſchen den Catholijcken is het bepligh ver bont / de Ligie / vveder opgbericht. 229.b.
Oneenichept des Graven van Leyceſter metten Staten van Hollant. Mitſgaders de toeruſtinghe totter Spaenſche Vlote. 229.b 230.a.
Meppel in Weſtphalen van Staten ruvvters ingbenomen. 230.b.
Von met behendichept ingbenomen van Marten Schenck. 230.b. 231.
Beſtant tuſſchen den Biſſchop van Ceulen ende Schenck. 231.b.
Von vveder beleghert. 231.b.
Schenck treckt na Vuptlant by Hertogh Caſimiro / ende van daer opden Rijcxdagh ofte verſaminghe veler Vozſten/ om bande ſaken der ſtadt Von te handelen. 231 b.232.a.
Armade / of groote verſchzickelicke ſpaenſche Vlote / comt na Engelant ende deſe Landen. 232.a.b. 233.a.
Oproer binnen Parijs tegen den Coninck/ van vveghen thepligh Verbondt / dat de Cardinael van Bourbon met die van Guiſe opgberecht hadde. 233.b.
Berghen op Zoom van Parma beleghert/ teghen wille ſijner krijchsoverſten 234.a.
Von vvozt vveder onder ſeker conditien overghegheven. 234.a.
Leyceſter ſterft. in ſelve.
Rijcxdagh des Conincx van Vranckrijck tot Blops ghehouden / om met liſtigheyt den Hertoghe van Guyſe tot hem te krijghen. 234.a.
Parma ſoeckt met liſtigheyt Berghen op Zoom te krijghen / maer vvordt dapper bedzoogben. 234.b.
Vvachtendonc banden Grabe van Manſfelt ingbenomen. 235 a.
Guiſe vvozdt met liſtigheydt banden Coninck opden Rijcxdagh te Hobe ontboden / ende albaer omgebzacht. Vvelgheliick oock den Cardinael van Guiſe. De Coninck ſchzijft de gheoozſaecken van haerlieder doot aen de Staten ſijnes Rijcx. 235.a.b. 236.a.b.
Paus van Roomen ontſet hem ſeer over deſe tijdinghe / ende ſcheldet de Coninck heftigh. 236.b. 237.a.
Staten eñ ſteden des Rijcx antvvoorden den Coninck ſpottelijck op ſijnen Vzief aen hem geſchzeven. 237.b.238.a.
Gheertruydenbergh moetvvilligbijck aen Parma verkocht. 239.a.
Coninck van Vranckrijck is genoodſaeckt hemſelven ende ſijnen ſtaet te verſekeren: ende maeckt beſtant metten Coninck van Navarre. 239.b.
De Paus herſt inden Raet der Cardinalen / ofte Conſiſtozis / der Franſoyſen ſaecke wederom vooꝛ de handt ghenomen. 241.a.b.

Hcheep-

Scheeps-armade in Engelant onder den naem van Don Anthonio / Coninc van Portugael. 241.b 242.a.
Coninck van Nabarre comt den Coninck van Vranckrijck (beſtant gemaect zijnde) te hulpe / ende ontheilen malcanderen vyandelijck. 242.a b.
Parijs beleghert / ende veel ſteden daer omtrent ingenomen van den Coninck van Nabarre. 243.a.b.
Coninck van Vranckrijck van een Monit vermoort. 244.a.
Henricus van Nabarre / wordt een ſtemmigh Coninck van Vranckrijck uptgeroepen. 245.b.
Berck aenden Rijn / langhen tijt beleghert van Parma wert door Martē Schenc geſpijſt. 245.b.
Berck ontſet door den oberſten Schenck / die een aenſlagh op Nimmeghen voorneemt die misluckt / aldaer hy jammerlijck ommecomt. 246.a.
T'huys te Heel van ſConincx volck ingenomen. 246.a.
Henrick van Valops / de derde / Coninc van Vranckrijck / zent vrieden aende ſteden ende ſtaten ſijns Rijcx / om den ingeſetenen ſijn oprechte meninghe te kennen te gheven. 246.b.
De Coninck deplt ſijn volck in hyp deelen 246 b. 247.a.b.
Graeve van Meurs comt jammerlijc om ſijn leven / int Artellerp huys tot Aernhuys tot Arnhem. 247.b.
De Coninck van Nabarre neemt vele ſteden ende plaetſen in Vranckrijck inne. 247.b.248.a.b.249.a.b.
Berck overgegeven aen Graef Carel van Manſvelt. 249.b. 250.a.
Vzeda wordt ſubtijlijck ingenomen met een Turf ſchip / door Graef Maurits van Naſſouwen. 250 b.
Veltſlagh tuſſchen den Coninc dā Vranckrijck / ende die van Mepne. 251.a.
De Coninck van Vranckrijck neemt xiij. oft xb. ſteden in / daer toe ock de voorſteden van Parijs: ende beleghert de ſelve. 252.a b.253.
Nimmeghen belegherdt van ſijn Excell. van Naſſauwen / dat hy den xxij. October 1591. inneemt. 253 b.258 a.
Vzief der E. Heeren Staten aenden Heeren Keurvorſten. 254 a.b.255.a b.
De Staten door hooghdringenden noot / nemen de wapenen aen. 256 a.
De Staten ruſten hen. Pyins Mauritz beleghert ende wint Zutphen / Delventer / Delfziel / ontſet Knodſenburgh / beleghert ende wint Hulſt ende Nymmeghen. 256.b.tot 259.a.
Straetſchenders ſeer vermeenigfuldight. Schattinghe / ende ſtraffe daer teghen. Vpants ſoldaten bedroeven haer epghen ſteden Spaenſche Vyp-hupters ghehanghen Coophandel op Lieenten toegelaten. Keyſer tracht na Vzede. Aenſlaghen van beyde zyden. Schipvaert op Italien. 259.b. 260.a.
Pyins Maurits belegherde Steenwijck. Aenſlagh van die van Steenwijc door deſen voorghenomen op Enckhuyſen. Steenwijck onderwijnt ende ghewonnen. Pyins Maurits ghequetſt. Gotmarſſen gewonnen / ende Mons de Famars gheſchoten. Coubeden belegert / ende na dat het ontſet ghelaghen is / oberghegheven. 260.a.b. tot 262.
Muttinatie des Schipvolck t'Antwerpen Vorſt van Cleve gheſtorven. Champigny upt Nederlant ghebannen Fuentes comt in Nederlant. Parmas doot / ghedaente / ſtatua / de hiſtorie int corte Reſolutie des Coninc / om Erneſtus in Nederlant tot Gouverneur te zenden. Nederlandtſche particuliere Gouverneurs over de Provintien. Graef Carel van Manſvelts Tocht nae Vranckrijck. 262.a b. 263 a.b.

Onder de Regeeringe des Graven vā Manſvelt, Fuentes, eñ des Aertſhertogen Erneſtus van Ooſtenrijc, van 'sConincx weghen, eñ Prins Maurits eñ Graef Willem van Naſſou, van wegen de vereenigde Landen.

Regeeringhe des Graven van Manſfelt. Quartier gheſoken. Tocht van Graef Philips in Lutzenburgh. Gheertruydenbergh belegert / eñ wonderlijcke diſcipline int Legher van Manſvelt ghelagen. Schermutſingh ende overgaen der ſtadt Manſvelt van Crevecoeur gedreven. Tocht des Graven van Holms in Vlaenderen. 263.264.265.
Muptinatie der Spaenſche in Henegou. Artops / Bert / Mups / Weert eñ Venlo / jaghen haer garniſoenen upt. Courſen int Lant van Limburgh. Aenſlagh op Vuigge. Manſfelt practiſeert te voet in Teelant te comen. Hollantſche ſchepen int Vlie verdroncken. 265.266.
Erneſtus comſt inde Nederlandē. Staet van Vtrellant. Coninck beloſt die van Groeningen hulp. Graef Willem ſtarct Vellingwoerderzijl: wint Wedden ende den Pas opde Bourtange Graef Frederick wint Otmarſen. Verdugo neemt Wedde ende Auwaerderzijl / ende beſet Coeverden Louwenburghs regiment oberſtropt. Groeningers aenſlagh op Delfzijl. 266.b.267.a.
Gheunieerde nemen boick aen. Verdugo ende Graef Herman ſolicitteren voor de Groeninghers. Aenſlagen op 's Hertoghenboſch eñ Maſtricht / te vergheefs. Coeverden ontſet. Groeningen beleghert / beſtormt / ondermijnt ende ghewonnen. 267 b.268 a.
Erneſtus blijde incomſt t'Antwerpē / biet vrede aen. Legatie der Geunieerde in Denemarcken. Staten Generael zijn ghetuyghen over den Prince dā Hchotland. Italianen muptineren / eñ ſlaen eenighe Spaengiaerden: hebben beſtant met de Vereenighde Landen: reconcilieren Spaengiaerden moetwil in Cambarſus. 269 a. 270 a.
Hoep int Lant van Lupck ingenomen eñ verlozen. Italiaenſche goederen afgheſet. Overloop der wateren. Woot van Erneſtus. Ferdinand van Ooſtenrijck doot. Hertogh van Paſtrana comt in Nederlant. Houwelijcken der dochter des Prince van Oraengien / Graef van Holms ende Sabina van Egmont. 269.a.b.270.

Onder de Regeeringe des Graven van Fuentes ende dē Vorſtelijcken Cardinael Albertus, ende Prins Maurits met Graef Willem van Naſſauw.

Carel van Manſſeldt treckt teghen den Turck. Nederlanden ſoecken paſſagie int noozden na Ooſt Indien / Weſt Indien Vzaſilien eñ Africken. Engheiſche nemen Fernambuch. Vupnkercken ſterck ter Zee. Verdugo dan la Ferte verdrieven / ſterft. Gra. Fuentes tracht Spaengiaerden in Vzuſſel te vrengen Placcaet teghen de Jeſuyten. Vierte tot Antwerpen. 270 a.b.271 a.
Vrede voorgeſlagen. Ooſterſche eñ Nederlantſche ſchepen in Spaengien ontſlaghen / door middel van den Cardinael van Ooſtenrijck. Pyins van Oraengien vyp gheſtelt. Vuypt van de Pyins van Spaengien gheſtorven Pr. Maurits aenſlagh op Mondragons Leger. Wonderlijcken / avonturlijcken ſtrijdt. Doot van Graef Philips van Naſſau eñ Graef Ernſt van Holms. Graef Ernſt dā Naſſau gerantſoent. 271 a b.
Aenſlagh dā Pyins Maurits op Meurs ende dan Mondragon. op Duſſeldorp. Weert ingenomen. Coninc van Schotland verſocht hulp. Gheunieerde zenden volck in Vranckrijck. Heraugiers aenſlagh op Lier. Rupteren doot geſlaghen Doot van vele groote perſonagien Groote Schipvaert nae Italien. 272.b.273 a.
Cardinael Albert metten Prince van Oraengien in Nederlant gecomen / publiceert ordre opde wapenen ende tijtelen. Pyins van Oraengien gecongratuleert vande Gheunieerde Staten / coemt vp ſijn ſuſters. Cardinael tracht La Fere t'ontſetten beleghert eñ wint Calis ende Ardres. Toeruſtinghe der Franſoſſen / Engelſche ende Staten / om Calis t'ontſetten. 273.a.b.
Armade der Coninginne eñ Gheunieerde winnen Calis Malis / twee ſp plonderen ende verbranden / verſupmende de Indiſche Vlote te nemen. Staten zenden alderlep noordzuſt in Ooſtende / alwaer hem de Cardinael door vertoont. Courſſen vander Staten volck. Partyſchappen inde landen van Cleve / ende des Cardinaels handelinghe daer over ende met Aken. 273 b.274.a.
Cardinael belegert / beſtormt / ondermijnt ende wint Hulſt. Verbont tuſſchen de Coningen van Vranckrijck / Engelant ende Vereenighde Landen. Chriſtiaen de iij. in Denemarcken gekroont / vereert van de Gheunieerde. Coninginne van Enghelant verſoerkt ghelt van de Gheunieerde: antwoordt ende Geſanten der Staten aen de Coninghinne. 274 b.275.a b.
Spaenſche Vlote ſchipvrekinghe / ſchade ende verlies des Coninc van Spaengien. Coninck van Spaengien tracht nade ſteden Aken / Embden / etc. Coninck door intreſt uptgeteert / reſolveert ſijn ſchulden niet te betalen / accordeert met de Hofſche negotianten. James Wimes Schots Capitepn onthalſt. 275 b. 276.
Pyins Maurits victorie tot Turnhout. Amiens overballen door den Cardinael. Aenſlaghen gheniſt op Steenwijck / Vupnkercken eñ Denloo. 276.a.b.
Poolſchen Geſants hertoogh ende antwoorde van de Staten eñ Coninginne van Enghelant. Anneken banden Hoe gheboden. Hollanders baert naer Noba Sembla. Placcaet niet te baren na Lap lant. Capitepn Kereler ghebleven. Nutzel Kepſerlijck gheſants aenſprake aende Staten / ende antwoordt. Deenſchen Geſants hertoogh eñ antwoordt. 277.a.b 278.a.
Coninck tracht Vzede met Vranckrijck te maken. Infante voorgeſlagen te houwelijcken metten Cardinael. Nadencken der Nederlanden ende andere daer over Aenſlagh op Tolen door Hipeſtepn eñ Haringman. Groote conſenten van ghelt tot de oorloge in de Gheunieerde Landen. Pr. Maurits wint Alphen / Berck. Mutinatie tot Gheldet. Reulen verſoert ontrupming van Rijnberck. Camille Schans verlaten. Neurs beleghert ende overghegheven. Pyins Maurits paſſeert den Rijn / belegert eñ wint Grol / Dooz / Vredefort / Enſchede / Oldenzeel / Dotmarſen ende Lingen. 278.a.b.279.a.
Aenſlagh op Bergen ende Geertrupdenbergh. Vzieden des Cardinaels afgheworpen. Houwelijc der Dochters des Pyincen van Oraengien. Coninck verclaert 't houwelijck der Infante. Staten verbieden inlandts Kozen eñ munte op Spaengien eñ Vlaemſche havens te voeren. Stellen ordre op de wapenen ende Compagnien vol te maken. Aenſlagh

Digitized by Google

slagh op Wou ende Vlaenderen Walbisch gheſtrangt Paſcientie Schans verkocht. Vier dupſent Spaengiaerden geſonden. Coophandel op Turckyen. 279.b.280.a.
Die van Dupnkercken ende Calis nemen veel ſchepen. Veel ſchepen met granen upt Oosten in Hollant aenghecomen. Spaenſche Coopvaerders ghenomen. Muytinatie tot Ghelder gheſtildt. Wirtenberghſche Geſant inden Haghe. Opſprake reghen de Gheeſtelijcke tot Wtrecht. Pieter Pan onthalft. Coninck van Vranckrijck adviſeert over de aenghebooden Vrede. Gheſanten naer Vranckrijck Coninck verſoeckt ſchepen ende gelt Coninginnes bertoogh aende Staten. Gheſanten na Enghelandt. Peys tuſſchen Vranckrijck eñ Spaengien. 280.a.b.
Tranſport der Nederlanden aen de Infante. Procuratie der Infante aen Albertus. Coninginne van Enghelandt propoſitie aende Gheunieerde. Daniel vander Meulen behendelijck t'Antwerpen ontboden. Cardinaels vrede aenbieding/eñ afgewozpen vrieden ter contrarie. Manlijcke reſolutie der Staten. Coninginne verwurtight de Staten hare handelinge met den Cardinael. Hoolemnele Ambaſſade naer Enghelandt. 281.a.b.282.a.
Keurvorſt ſoeckt Heer ontruymt. Meurs neutraal gheſtelt. Muytinatie der Spaengiaerden. Albert wozt aenghenomen Over-heer der Nederlanden. Cardinael Andries Gouverneur. Albert ende Prins van Vlaengien ſchrijven aende Staten. 282.a.b.
Admirants inval in de neutrale Landen. Prins Maurits treckt te velde / waerſchoon Emden eñ beſet de Frontieren. Vrieden afgewozpen Hollantſche Galey genomen. Landdagh te Cleef. Vorſt van Cleve ſchreef Prins Maurits / dewelcke met de Staten antwoozt. Sijn monſtering. Admirant laet ſijn volck ſtraben. Grave banden Vroeck overballen ende vermoozt. Berck den Admirant oberghegheven. Sijn verſoec aen verſchepden ſteden. Prins Maurits ſtelt hem tot teghen-weyr. Admirant neemt Emmerick Rees eñ Deutecum. Prins Maurits verwacht den Admirant/ſterct Zutphen eñ Voesburgh. Admirants moetwil in Weſtphalen. Emerick ghedwongen by Hohenlo. Proteſtanten vergadering in Duytſchlandt. Prins Mauritz verdeeldt ſijn Legher. 282.b.283.a.b. 284.a.b.
Doodtlijcke ſieckte des Coninex dā Spaēgien/ ſijn ellende eñ acten booz ſijn doot Arreſt der Nederlandtſcher ſchepen in Spaengien. Doot van Aldegonde ende D. Leonius. 284.b.285.a.b.
Capitale ſchattinge ingewillight met den 40. penninck Placcaet tegen allen handel op Spaengien. Vrieſen verbieden vrantſchattinge te gheven. Nederlantſche Vlote nade Spaenſche Eylanden. Vaert op de Zoute Eylanden. Veel ſchepen upt Oosten gecomen. Geunieerde vermeerderen haer Cruyghsvolck. Ordinantie opde monſteringe. Tocht in Limburgh ende Lutzenburgh. 285.a.b. 286.a.
Aenſlagh op Breda eñ Nymmewegē. Predicant te Deventer vermoozt. Antwerps vepr geplondert. Repſe des Eertshertoghs na Spaengien. Admirants handel in Cleve. Vergaderinge eeniger Vorſten. Keyſers Mandaet aende Vereenighde Landen. Onſchult der ſpaenſche over harē tocht eñ moozt des Graben bandē Vroeck. Vorſt van Cleve beſchuldight: ſgelijex den Keyſer eñ Vorſten. Opinie bande Rijex Gheſanten. Admirant neemt Camerijck weder in. De Grabe van Buſquoy ghevanghen. 286.a.b. 287.a.
Staten reſolutie. Prins Maurits treckt te velde. Admirant verlaet meeſt ſijn garniſoenen. La Bourlotte treckt nae Bommel. Vooꝛn ſchanſſe beſchreven. Bourlotte comt booꝛ Bommel: windt Crebeceur eñ beſpringt Bommel. Coſten ende ghereetſchap van Prī. Mauritz Legher. 287.a.b 288.a.
Nederlantſche Vlote onder Joncker Pieter vander Woes plonderen Groot Canarien/ Gomera eñ S. Thome. Groote ſterkſte inde Vlote / die thuys coemt. Spaenſche Armade ligt ſchade bp tempeeſt Frederick Spinola brengt ſes Galepen tot Sluys. Ghevecht der ſelder Dupnckercker genomen. 288.a.b.
Admirants leger verlaet Bommel. Twiſt int ſpaens Leger: bouwen S. Andries ſchanſſe. Aenſlagh op Woꝛcum. Prins Maurits beſchanſt hem in Vbabant tegen ober Vooꝛn/eñ tot Vyerwerden: daer de Spaenſche afgeſlagen wozdē: treckt ſterck in Vbabant. Graef Willem berobert Deutecum ende Schuylenburgh. 289.a.b.
Rijex Steuden leger bergadering/ ontleenen gheſchut van Prins Maurits / die hem tracht te boegen bp hen, maer wozt verhindert. Duytſche neimen Gennep ende Rees Generale ontwil int Duytſch legher. uptval der ſpaengiaerts. Duytſche vrieken op ende verloopen. Vergaderinghe tot Erfourt. Prins Maurits krijgt ſijn volc binnen Emmerik. Staten reſolutie tot Goꝛcum/maken een nieuwe Vaert. Prins Maurits vreert ſijn Leger / eñ laet ſijn Kuyterp in Vbabant ſtraben. Admirant ſcheyt ſijn Legher onbetaelt. Clacht der Weſtphaliſche. Keyſers Geſant aende Staten. 289.b. 290.a.b.
Ouderdom/hofhoudinge eñ huldinge der Eertshertoghen. Wachtendonck bpde Staten gewonnen. Mutinatie in S. Andries ſchanſſe/Crebeceur/Vieſt/Carpen. Acht ſchepen upt Oost Indien gecomen. Reſolutie der Gheunieerde tot middelen. Groenningers ghedwonghen hare quote te betalen. Prins Henrick Raet van State ghemaect. 290 291.a.b.
Eertshertogen verſoecken ghelt. Verhael van haer gheheele macht: verſoecken vrede met Enghelant. Haer aenbiedinghe aen S. Andries ſchans. Prins Maurits wint Crebeceur. Beleghert S Andries: wozt getracht t'ontſetten. Compenſeert met Prins Maurits Keyſerlijcke Geſanten in den Haye. Emmerick den Vorſt van Cleve gelevert. Middelen tot Vruſſel van Vrede aenghebooden. 291.b.292.a.b.
Vereenighde Landen reſolveren een tocht in Vlaenderen. Vede dagh. Prins Maurits arriveerdt tot Philipinen Treckt op Oostende eñ wint de ſchans Albertus. Eertshertogh ruſt eñ monſtert ſijn volck. Wint Oudenburgh eñ Snaeskercke. Slaet Graef Ernſt. Treckt na Nieupoozt. Slaet teghen Prins Maurits ende neemt de blucht. Admirant met veel andere ghevangen. Getal der verſlagen ende gevangenen. Prins Maurits treckt weder booꝛ Nieupoozt / twelck boozſten zijnde / wert La Bourlotte geſchoté. Prins Maurits treckt upt Vlaenderen. 292.b. tot 294.
Handelinghe van Vrede. Schatting de Eertshertogen gegunt. Vrieden eñ gelt upt Spaengien. Licenten gheſtopt. Duynkerckers vreethept. Hollanders maken Galepen / eñ nemen den Admirael met meer ander ſchepen booꝛ Antwerpen. 294.b.295.
Fransops de Prodins aenſlagh op Geertrupdenbergh/ ontdeckt. Caſteel Crapoel gheplondert / ſtraben van die van Berck. Crakon overballen. Mutinatie tot Grabe. Handeling metten Admirant. Hollandtſche eñ Zeelandtſche ſchepen naer Oost Indien gevaren: beſeylen upt Vranckrijck eñ Engelant. Nederlanders in Spaengien vervolght. Die van Sluys eñ Dupnkercken nemen ſchepen. Menichte van ſchepen in deſe vereenighde landen. Aenſlagh op Vliſſingen ontdeckt. Italiaens eñ ſpaenſch kruyghsvolck comt in Nederlandt. Mutinatie onder des Eertshertoghs volck. 295.a.b.296.a.b.
Vreparatie in de Vereenighde Landen tē oorloghe. Rijnberck belegert en deſſelfs gheleghentheyt uptvallen eñ overgaen. Overijſſelſche verbieden contributie aen den vpant te gheven. Meurs gewonnen. Begin dan 't beleyh booꝛ Oostende. 296.b.297.a.b.
Oꝛder der Staten tot Oostende. Wetval. Die van Oostende legeren hen bupten. Beſchrijvinge van Zanthil / eñ vooꝛts eenige ander beſchrijvinge van de ſelve beleyheringhe. 297.b.298.a.b.
Staten reſolveren 's Hertogenboſch te belegeren/die groote tegenwepr doē / ende wert booꝛ groote coude verlaten. Aenſlagh op Sluys te Vgeeſs. Tocht des vpants na Roſendael. Maſtricht willen geen garniſoen meer inmemen. Statiſche ſtraben het Hicht van Keulen. 298.b 299.a.b.
Continuatie vant beleyh van Oostende. Conſpiratie der ghemuptneerde ontdeckt. Admirael van Zeelant aenſlagh opde Galepen. Graef Adolf van den Bergh ghellaghen. 299.b.301.a.b.
Schepen upt Engelant eñ Nederlant na Spaengien geſonden. Staten ruſten hen. Graef van Holms ſterft. Eertshertoghs teghen wepr. Macht ende ordinantie van Prins Maurits Legher. Vrantbrief der Heeren Staten. Tocht na 't lant van Lupck. Admirant wepgert ſlagh te leveren. Prins Maurits keert te rugge / belegert Grabe. Admirant comt tot ontſet te bergeſs. Grabe overghegeven/ ende Prins Maurits ghehult. 301 302.a.b.
Groote muptnatie onder des Eertshertoghs volck/die nemen Hament/Grolbendonck eñ ſtercken Hoogſtraten. In Venlo meer volcx gebracht. Handeling der gemuptneerde. Reſolutie om hen te ſtraffen. Acht Coznetten Kupteren ghellaghen. 302.a.303.a.b.
Don Frederick Spinola brengt ſes Galepen upt Spaengien na Vlaenderen/ daer dan eenige overzepit werden. Admirael van Dupnkercken gheſtrangt. Tocht van Graef Lodewijck in Lutzenburgh. Aenſlagh op Berghen. Beroerten in Emderlant. Du Bois ontſet die van Emden. Staten verandtwoozden hen. West-Indiſche Vlote in Spaengien ghecomen. Wachtendonck Caſteel ingenomen eñ weder oberghegeven. Doot der Coninginne van Enghelant. 303.b.304.a.b.
Jacob de vj van Schotland wozt Comte van Engelant afgerondight. Vereenighde Landen zenden een Legatie aen hem: ſijn antwoozt aende uptlandtſche ghemepnten. Vrede boozgeſtelt in Nederlant. Cozuet van Prins Maurits ghedagen. D. Frederic Spinola beſpringt de wachtſchepen booꝛ Sluys / eñ wozt verſlaghen. Handel vande ghemuptneerde. Aertshertogh neemt veel volcx aen. Wou ghevictalieert. Ghemuptneerde ghewaerſchout / cruyghen hulp van Prins Maurits / ende wozden tot Hooghſtraten ontſet / trecken met Prī. Maurits booꝛ 's Hertogenbos. Quartier gebroken. Malespina ende Tempel gheſchoten. Beyde Leghers vrieken op banden Boſch. 305.a.b 306.a.b.

Keyſers

Repser stichtst de Vereenighde Landen. Gemuptineerde straten. Propositie der Staten om consenten dan de oorloghscosten. Vereenigde wapenen hen tegen 't jaer 1604. Lenden Paulus van Caerden ter Zee: slaet een Armade in Oost-Indien. Repse van Spilbergé. Gemuteerden handel in Westfalen. 307. a b.
Eertshertoghen wederbaert. Toecrustinghe der Staten op Vlaender. Inmeninghe van verschepden sterckten aldaer. Velasco gellagen. Hulps belegert/gewonnen ende versterct/ met meer ander plaetsen. Graef Lodewijck doet. 308 a.b.
Tocht dã de Gemutineerde met de Staten: accorderen met den Eertshertoghe/ verlaten de Grabe ende dienen hem. Verboligh der belegering van Oostende: ende het goet accoort. 308 b. 309. a b.
Versoeck upt Enghelandt op Antwerpen te varen/ gewepgert. Vergadering der Staté aende spaensche zijde te vergeefs versocht. Rijcke Vlote upt West Indiè in Spaengien gecomen. Gerecstschap aé beyde zijden ten oorloge. Ordinarische ende extraordinare costen der Vereenigde Landen. Verschepden voorslagen van Vlede 310. a b. 311. a.
Heemskerc neemt ende brengt een Caracque in Hollant. Oostindische schepen comen in Zeelant. Toecrusting aen beyde zijden. Aenslagh op Antwerpen. Beyde Legers tot Waterdiet. Wou gewonnen. Vereenighde landen rusten schepen ter zee. Crijchsvolck ter zee upt spaengien na Nederlandt gesonden/ worden verhindert. Paulwels van Caerden comt in Hollant. 311. a b.
Legers tot Waterdiet. Busquop treckt met sijn legher na den Rijn. Meurs afgevaert. Spinola treet upt Vlaenderen na Vtellant. Wint Oldenzeel ende Lingen. Prins Maurits volght Spinola. Versuymt Lingen t'ontsetten. Versterct sijn garnisoené. Tomas Fillers exploiten. Berghen op zoom 2. mael besprongen. Spinola treet na den Rijn/ die Pz. Maurits volcht. Tracht een Conboy ende Tribuitum te slaen. Wachtendonc gewonnen. Cracou gewonnen. Beyde legers breken op. 312, a. b. 313 a b.
Grobbendonck compagnie ghellaghen. Duynkerckers Admirael genomé ende é schip gestrãt. Spinola repst na Spaengié. Bevrdering der middelen in de Vereenigde Landen. Lichtinge van krijchsvolck. Wapenen hen ter Zee. Vier schepé upt Peru bergaé. Hollantsche schepé genomen. Vereenigde zenden schepen na spaengien. Aenslagh op Bevoort. Onweder. Hohenlo sterft. 313. b. 314. a. b.
Aenslagh op Hulps/ Woude ende Hoogstraten. 314. b 315.
Spinola ruist hem ten crijghe/straben aen beyde zijden. Spinolas heyrcracht. Vereenighde Landen tegenwep. Aenslag van Busquop in de Betue te comé. Pz. Maurits beset de riviere. Spinola neemt Lochem ende tracht om in Masteyroet te comen: wint Grol ende Rijnderr. Aenslagh op Venlo. Verslagenheyt in de Gheunieerde Landen. Mutinatie onder Spinolas volck. Lochem weder ghewonnen. Grol ontset by Spinola. 315 a.b tot 317. a.
Twee spaensche schepen genomen. Admirael Haultains vaert na spaengien. Vice Admirael verwonnen/ steeckt 't vyer int buyscrupt. Consenten der Vereenighde Landen. Pzins van Spaengien trout de Pzinces van Conde. Verschepden ruptinatien. Lochem ende Deutecum neutraal gestelt. Grooten stormwint doet veel schepen bergaen. Ge. Ernst trout de doch t'er van Bzupnswijck. Erckelens gheplondert. 317. a b.
Vlote na Spaengien gesonden onder den Admirael Heemskerk/ die tast aen ende slaet de spaensche Vlote voor Sidzaltar/ alwaer hy ghescheten ende t'Amsterdam begraben wert. Oorloghscheepen te Duynkercken gebout. Hanze stedé zenden Amba ssadeurs na spaengien. Gelt bande spaensche afghedzongen. Twee schepen upt Oostindien. 317. b. 318. a. b.

Gheschiedenissen ghedurende de tijt des Bestandts.

Handelinghe van Trebes voor van der Hoyst. Antwoorde der Staten. Pater Hep comt in Hollant. Bestant voor 8. maenden. Fransche gesanten comen in Hollant. Nederlantsche gesanten in Engelant. Spinola schrijft aende Staten. Schepen vande spaensche kustè thuys ontboden. Menighte ouser schepen in Oostindien. Boemster voorgenomé te bedijcken. Verschepden courssen van crijghsvolck. Ghemuptineerde te West. Ratificatie van spaengien. Propositie van Pater Jan Hep ende Verrepcken. Twarighept over de ratificatie Graef Ernst met sijn Bzupt comen inden Haghe. 319 a. b.
Staten schepden. Ambassadeurs dã Denemarcken comen inden Hage. Van tegen de Gemuptineerde. Staten schrijven om Gedeputeerde van den bpant/ ende continuatie des stilstants: stercken Hoyst. Biddagh. Ghedeputeerde comen inden Haghe. Vreemde practyt van Spinola. Staten Gedeputeerde. Eerste sittinge. Hans Hoons een Coopman t'Antwerpen/ gehangen. Voorslagh van de Ambassaders van langhen Trebes. Antwoorde daer op. Pzins Maurits vermaent de steden. Gedeputeerde verrecken/ nemen oorlof. Spinolaes liberaelheyt. 320. a. b. 321 a.
Aenslag der spaensche opt Garnisoen van Hulps. Graef Adolf den bpant slaende/ blijft doot. Belluptinghe ende publicatie banden Trebes. Spaensche ghellagen. Ghecommitteerde inden Haghe vergaderen van wederzijden om eenige artijckelen banden Trebes te verclaren. Aggreatie des Coninck van Spaengien. 321. a b.
Peersen/ oft Musen-gesang opt Bestant. Ghecomitteerde tot de Vredehandeling aen wederzijden beschoncken. Trebes can qualijc in trepn comen. Staten Agenten Ambassadeurs genoemt. Placcaten 's Conings van Enghelant ende Staten op de bisschersse. Staten sterckten haer scommuneren. Terapl Petardier te Geneve onthalst. Schepen upt Oost-Indien ghecomen. Vele Verroobers. Onweder. Francois Vere gestorven. Pzins dan Conde blucht upt Vranckrijck. 322. a b. 323 a.b.
Eertshertoghs Placcaten nopende Religie. Schepen in Oost Indien ghesonden. Hooghen Vloet doet veel schade. Hoyst van Cleve ghestorven/ houwelijc sijnder kinderen/ ende de pretenderende Hoysten. Verdzagh tusschen den Vranderburger ende Nieuburger. Leopoldus coemt banden Repser in Gulick/ met boller macht. Aken in perijckel. Predenbent obergegeven aen Leopoldus. Hoysten klacht ober den Repser/ ende haer versoeck aen de Gheunieerde. Vueren ingheuomen. Repsers van. Hoysten nemen bolck aen. Verantt des Repsers beantwoort. Gulsen/ Hleyden/ Raickhoben ingheuomen. Leopoldus bolck ghellaghen Coninck van Vranckrijcks toerustinghe. Laet sijn Coninginne crooncn: wordt bermoort. De Coninginne Regbente verclaert ende sijn sone Lowijs de dertiende Conincx. Den moorder omgebracht. Gulick beleghert ende ghewonnen. Oost Indische schepen ghecomen. Handel der Staten met den Conincx van Marocco. Verdzagh in Oost vriesland. Tydinghen upt Oost Indien. Vele schepen teghen de Verroobers/ ende naer Oost Indien ghesonden. Vroot van verschepden groote personagien. 324. a b. 325. a.b. 326 a.b.
Corneli Haga Ambassadeur/ repst naer Constantinopelen/ van sijn aventuer/. onthael ende schenckagien. 327. a b 328. a b.
Mulhem wordt grootelijcx gepzibelegeert/ daer teghen stellen hen die van Ceulen. Jonghe Vrandenburgher lept den eersten steen aende Merckte. Spinola comt tot Vrussel. Aerdrebinghe. Coninck van Spaengiens schepen bergaen. Schepen upt Cypzen in Hollant gecomen. Groote schade in Oost Indien desgelijcx door ontweder geleden. Vrydupter ghelant ende 't bolck gehangen. 328. b. 329. a. b.
Nederlanders sorcken eenen pas na China: desgelijcx de Engelsche. Palzgraben repst door Hollandt in Engelandt. Woodt des Pzins van Wallis/ ende houwelijckdes Palzgraven. Geberht tusschen de Nederlandtsche ende spaensche schepen. Placcaet teghen de Jesupten ende Conventiculen. 329. b. 330. a. b.
Doot van Pater Jan Nepen. Coninck van Groot Vrytannien slaet Ridders. Affschept des Palzgrabé in Engelant. Pzince Mauritz wordt met de Gondè Coufedant oft Japtier bereert. Comsie des Palzgraven in Zeelandt/ Hollant/ Gheiderlandt/ ende eyndelijck tot Heydelbergh. 330 b tot 334. a.
Mulhemsche handel slaet eenen tijdt still. Jonge Hoyst van Vrandenburgh in de regeeringhe ghestelt der Landen van Cleve. Herjdt tusschen de Nederlanders ende Engheische om den Waldijdanck. Lubeckers verdeut met de Geunieerde. 334. b 335. a.
Staten verbieden haer Boodt/ volck ander te dienen/ ende maken sterckte toerustinghe. Schepen upt Guinea ghecomen. Vaert in Vlaenderen ghegraben. Casteel del Mina vande Hollanders verobert. Mulhemsche handel. Turcksche Chiaous t'Antwerpen aenghehouden. Staten beloven bereerringe die nieuwe Vaerten binden. 335. b.
Vpeenkomst der Hoysten tot Naumburgh. Nieuburgher gehoorsaemt den Repser. Verroobers t'Amsterdam gerecht. Moscovitische Gesanten inden Haghe. Nieuburgher gaet ter Misse. Crijgh inde Cleefsche Landen. Staten schepen verwijnen ende verslaen Vydupters in Barbarijen. 336. a b 337. a.
Preparatie tot den crijgh. Handel van Aken. Spinola wint Aken. Onderstept tot Groeningen begonnen. Magdenburgh soeckt confederatie met de Gheunieerde. Verschepden steden van Spinola gewonnen. Pzins Mauritz neemt Emmerick ende Rees/ ende Spinola Xanten. Vrandenburgher beset veel steden. 337 a b. 338 a b.
Verdzagh van Xanten/ ende Artijckelé daer van int coort. 339. a. b. 340 a. b.
Crijgh tusschen den Hoyst Vlrick Frederick ende de stadt Vrupnswijck. Vrief des Conincx van Groot Vrytannien aende Heeren Staten/ dewelcke Graef Henderick van Nassauw met een deel Rupters ende soldaten zenden tot behulp ende ontset van Vrupnswijck/ die onderwegben dock beseet eenighe steden int Graefschap van Rabensburgh. Legher breckt op voor Vrupnswijck. Vrede tusschen den Hertogh ende de stadt. Lochem een clepn stedeken door ongheluck

luck afgheb̃ant. Arena bp den Hertogh van Bzandenburgh ingenomen. Verschepden gheschiedenissen inde nabuer Landen. Mulhem gantsch gheraseert. 340 b. tot 342. a. b.
Stormwinden ende hooge bloeden. Vereenigtinghe der Geunieerde Landen esi de bzye Anzesteden. Voodt van Aquaviva. Lichtenvoozt ende Bozculo inghenomen. Harden Vozst. Moozdt begaen aen Jan van Welp Juweliet/ woazdt ontdeckt ende ghestraft. Repse van Spilberghen / contrem des werelts kloot. 343 a. b 344. a. b.
Hoest ende Lipstadt bpde Spaensche beset/ desgheliex Ritbergh, Emmerick esi Rees bpde Staten ghesozt isteert/ende Grol bp de spaensche. Accoozt tusschen de Gheunieerde Pzovincien esi de Anzesteden. Engelsche verlaten den Bziel/ Vlissinghen ende Rammekens. Heere van Bullon soeckt assistentie aen de Staten. Marocschen bzief. 345 a b. 346 a.
Gzaef Henderick van den Berghe tracht boick in Boxmont te bzenghen. Oploop binnen Delst. Nederlantsche ghesanten in Sweden ende Moscovien. Macht der Nederlantscher Coopluden in Indien. Turcksche Zeeroovers sterck ter Zee. Ongheverfde Lakenen upt Enghelant verboden te voeren/ esi Placcaet der Staten daer teghen. Verbodt der Staten gheen soldaten te mogen trecken in dienst van ander Pzincē. 346 a. b. tot 348.
Ambassadeurs van Sweden soecken alliantie met de Staten/ ende antwoozden daer op. Coninck van Venemarcken schzijft aende Statē / esi haer antwoozde. Crijgh tusschen Venemarcken esi Zweden/ dte de Staten sochten te middelen. Staten stellē ozdze op het loopen der soldaten. Universitept te Leyden verbzant. Quade van Zeelant verlicht. Aertsbisschop comt in Hollandt ende Enghelant / van waer dat Ascanio Spinola verloopt. Turcx Zeeroover vermeestert. 348. b. 349 a b.
Coninck van Groot-Bzitaengien dzingt op Hantische verdzagh / esi antwoozt der Staten. Graef Jan Ernst treckt met boick nae Venetien / alaer bp met vele andere sterft. Remonstranten oft Arminianen pzediken tot Amsterdam/ tweick verhindert wozt. Bzant t' Amsterdam. Waldissen ghestraft. Staten verbiedē eenige specerijē inne te bzengē. Albertus laet nieuwe Regimenten lichten. Coninck van Bzanckrijc hout aen/ om secours teghen de Pzincen. Voodt van Marquis d'Ancre esi zijn Bzouwe. Wederkomst van Spilberghen / ende standt van Indien. Hertogh van Saboyen krijght hulpe bande Vereenigde Landen. 349. b 350. a. b. tot 353. a. b.
Veroerte in sommighe plaetsen deser landen int stuck bande Religie esi Politie/ esi Gzatie des Ambassadeurs des Coninex van Groot Bzitaengien over de selve. 353. b. tot 355. a.
Waertgelders aengenomē/ esi boerckens tegens de boozs. Gzatie. Philips Pzince van Gzaengien sterft / esi Pzins Maurits krijght bp Testamente sijne goederen. Stadthups binnen Delst verbzant. 355 a. b.
Schepen esi boick nae Venetien gesondē. Boerckens ghemaect tegen d'Advocaet Johan van Oldenbarnevelt esi andere. 356 a.
Johan vā Oldenbarnevelt / hoogerbeets esi Grootius ghebanckelijck ghestelt. Magistraten in sommighe steden verstelt. 356. b.
Synodus Nationael binnen Dozdzecht gehouden. Een Bergh in Zwitserlant oberstolpt een gheheel Dozp. Sterre met eenen steert verschenen. Koningin vā Engelant esi Keyser Matthias gestozben. Synodus tot Dozdzecht gheēndight. 357. a.
Johan van Oldenbarnevelt Advocaet vā Hollant esi West-Vzieslandt onthoost/ ende waerom. 357. a. 358. a/b.
Hoogherbeets/ Grotius esi eenige Pzofessozen esi Pzedicanten gebannen. Ferdinandus Rooms Keyser gherozen. Bzant in Moscovien. Graben van Egmont / Heere van Bzeedenvoede/ Jozis Spilberghen ende Hertogh van Bzandenburgh gheslozben Joden hare lijftogheyt tot Amsterdam. Jacht upt Oost Indien ghecomen. Placcaet tegen eenige afgesette Pzedicanten ende Pzoponenten. Grochius tot Leyden ghebangen. Begraef plaetse des Pzincen van Gzaengien binnen Delst seer heerlijck opghemaeckt.
Graef Willem Stadthouder van Vzieslandt gestozben. Fol. 359. 360.
Graef Ernst wert Gouverneur van Vzieslandt. Graeff Henderick van Massou treckt nae den Paltz. Grotius komt van Loudestepn met practijck. Petrus Peckius / doet inden Hagbe sijn propositie. Verraderije ondeckt / van eenighe Geldersche Heeren. Den Trebes ende dicht. Koninck van Bohemen/ met de Koninginne komen inden Hage. Staten Generael rechten de West-Indische Compagnie op. Den Eertshertoghe tot Bzussel gestozben. Fol. 361.

Onder de Regeeringe vande Hertoginne Isabella Clara, ende Prins Maurits, beginnende 1622.

Spaensche aenslagh op Slups en Casant. Pzins Maurits met het Leger ontrent Emmerick. Gulick belegert. Eertshertogh Albertus begraben. Tocht van Pzins Henderick in klepn Bzabant. Fol. 362.
Marquis Spinola neemt Steenbergen in / beleghert Berghen op den Soom. Slach tusschen den Grave van Mansfelt ende Don Cozdua. Spaensche vallen in Vzeslandt. Fol. 363.
Pzins Maurits ontset Bergen op Soom/ verobert Steenbergen. Staten Schepen bande Spaensche bespzongen inde Straet van Gibzaltar. Pzince Maurits aenslagh op Antwerpen. Conspiratie tegens Pzins Maurits ondeckt. Fol. 364.
Executie over de conspiratetrs indē Hage. Slatius gebangen ende gedoot. Aenslach bande Eertsherroginne op Heusdē. Admirael Jaques L'hermite bertreckt met de Massousche Vlote. Fol. 165.
Tocht van Graef Henderick banden Berge inde Veluwe ober ps. West Indische Compagnie beroberen de Vape de Todos los Sandos. De Heer van Dozt geschoten. Fol. 366.
Graeff banden Berghe neemt Cleeff in. Spinola belegert Bzeda. Pzins Maurits verobert Cleeff en Monterbergh/ komt met het Leger bp ter Heyde. Aenslach opt Casteel van Antwerpen ghemist. Gouverneur van Nieumeghen neemt Goch in. Pzins Henderick trout. Pzins Maurits gheslozben. Pzins Heynderick wozt Gouverneur. Fol. 367. 368.

Onder de Regeeringe vande Hertoginne Infante van Spangien en Prins Frederick Heynderick.

Spinola wint Bzeda. Pzins Maurits begraben. Fol. 361.

EYNDE.

Den Jonghen Pzins Willem ghebozen. Pzins Heynderick wint Oldenseel. En 't Huys te Laech. Beleghert Grol. Graue banden Berghe tracht Grol te ontsetten. Wozt gheslaghen. De Heere bande Leck geschoten. Grol verobert. Fol. 369.
Jonge Pzincesse gebozen. Pieter Pietersz Heyn verobert de Spaensche Silver Vloot/ bzēgt die in Hollant. Komme van Bohemen in groot perijckel / sijn ontste soon verdzoncken. Fol. 370.
Pzins Heynderick belegert 's Hertoghenbosch. Pieter Pietersz Heyn wozt Admirael/ wozt geschoten. Fol. 371.
Graeff banden Berge wozt Generael boot den Koninck / tracht den Bosch te ontsetten/ valt inde Veluwe. West-Indische Compagnie senden een Vloot nae Bzasilien. Admirael Pieter Pietersz Heyn begraben. Fol. 370.
Graue van Cuculi wint Amersfoozt. Wesel verobert met pzactijck. Fol. 373.
Stakenbzoeck wint Eyndhoven. 's Hertogenbosch verobert van Pzins Heynderick. Treckt na Wesel / wint Rijngelenberch en Ysselbrug, Waerdenberg. Phernabucq verobert. Gouverneur van Wesel slaet en banght Graeff Jan van Massouw. Linghen bande Spaensche verlaten. Fol 374. 375.
Pzins Heynderick tocht in Vlaenderen. Spaensche Sloepen ghellaghen / bp 't Landt bander Tolen. Pzins Heynderick wint Venlo. Reurmont. Graeff Ernst gheschoten. Wint Maestricht. Duynkerckers ghellaghen dan Capitepn de Haē die doot blijft. Fol. 376. 377.
Pzince van Gzangien wint Rijnberck / en Gzop. Eertshertoginne Isabella overleden. Dte van Bzabant stellen ozdze op de regeeringe. Den Cardinael Infant banden Koninck van Spangien ghemaeckt Gouverneur van Nederlandt. vertreckt upt Spangien nae Italien. Fol. 378. 379.
Paus consenteert een schattinghe ober de Geestelijckheyt. Koninck van Spangien sent veel boick nae den Keyser. Hertogh van Ferijn ghestozben. Pzince Cardinael tot Mylanen steck. Pzins Thomaso wozt Gouverneur bp pzovisie. West-Indische Compagnie verobert Rio Grando. Graeff Heynderick banden Berge komt bp de Staten. Barbancon gebangen. Hertogh van Aerschot in Spangien gebanghen. Fol 380. 381.
Argenteau verobert bande Spaensche/ aenslach op Rijnberck gemist. Marquis Aytona belegert Maestricht / tweick de Pzins van Gzangien ontset doot het beleyh van Bzeda. Den Hertogh van Friedlandt vermoozt. De Keyserschen met hulpe banden Pzince Cardinael/ slaen het Sweetsche Leger bp Neybelingen. Fol. 382. 383.

Onder de Regeeringe vande Prins Cardinael ende Prins Frederick Henderick

De Pzince Cardinael komt in Bzabant/ West Indische Compagnie verobert Pariba. Fol. 384. 385.
Pzince Cardinael aenslagh op Philippine. Pzins Thomaso bande Francoysen geslaghen. Pzince van Gzangien met het Fransche Leger treckē in Bzabant. Fol. 386. 387.
Pzins Heynderick treckt upt Bzabant. Spaensche verobere Schenckē-Schans. Bande Staten wederom beleghert. Duynkerckers doē schade aen de Supsen. Spaenschen aenslach op Aerdenburg gemist. Fol. 388. 389.
Limburgh bande Spaensche verobert. Schencken-Schans bande Staten weder ingenomen. Fol. 390. 391.

Digitized by Google

Het tweede Deel vande Chronijcke van Hollant/Zeelant/Vrieslant ende Vtrecht: ende is een wijder verklaringe vande Nederlantsche gheschiedenissen/oorlogen/ende veranderingen inde Religie ende regeeringhe/eerst opghekomen door gewelt dich aendrijven van Philippus, de tweede van dien Name/Koningh van Spaengien/totter inboeringhe vande Spaensche Inquisitie/vanden Jare 1566. ende de Jaren daer aen volgende.

De Koning stelt na sijns vaders vertreck de Hertoge van Alba Viceroy van Napels: de Paus soeckt oorsake des krijghs tegen den Koningh.

DOe nu de Keyser van Zeelant afgevaren was nae Spanien/ soo begonste de Koningh Philips ordinantie te stellen int Gouvernement vande Nederlanden/ ende gesonden hebbende nae Napels den Marquis van Pescare/ om de possessie te nemen/ soo maeckte hy Vicerop van dien Koningrijcke den Hertoge van Alba/ende om dat de oorloge tegen de Fransoysen alle daghe strasser ende stercker wert/ so wilde hy dat den Hertoge terstont vertrecken soude nae Italien/ hem belastende dat hy wat tijts blijven soude in Milanen/ om ordinantie te stellen inde saecken van oorloge: waer hy/ als voorzen gheseydt is/ seer luttel eere behaelde.

De Paus Paulus de vierde/ ghenaemt te voorzen Jan Peeter Caraffa/ wiens ghesl achte eertijdts ghebannen hadde ghewest upt Napels vanden Keyser/ nu Paus ghewoorden zijnde nae de doodt van Julius de derde/ ende Marcellus de tweede/ die maer 22. daghen Paus en was/ heeft ghedacht hem te wreecken vanden Keyser op sijnen sone den Koningh Philips/ ende oorloghe teghen hem te voeren. Maer om daer toe te komen/ soo heeft hy veel middelen gesocht/ ende principalijck soo heeft hy op den eersten dach van September/ vanden Jare 1556. berooft Marco Antonio de Colomna van Paleano/ ende ander plaetsen die hy by Roomen hadde/ door seker slechte oorsaecken/ ende die ghegheven sijn neven/ makende Hertoghe van Paleano de Grave Jan de Montorno zijn neve/ ende ghevende den titel van Marquis de Cave/den sone vanden Grave/ ende Don Antonio Caraffa sijn neve/ gaf hy het Graefschap van Bagno/ hem ghevende den titel van Marquis van Mirabello/ wel wetende dat hier door den Koningh Philips soude oprijsen/ ende willen beschermen het recht van Marco Antonio/ ende soo de oorloghe beginnen. De Paus hem aldus onderlat hebbende teghen Marco Antonio/ so is mijn Vrouwe Janne van Arragon sijn Moeder/ die doen binnen Roome was secretelijck upt ghetrocken/ door S. Laurens poorte/ met sommighe van haren volcke/ende gerepst na Napels/ waer dat sy tsamen met haren sone haer klachte beden aenden Hertoghe van Alba/ van het ghewelt vanden Paus/ seggghende wat klepnder reden dat hy hadde om sijn landt in te nemen/ ende het selve te ghe ven sijnen neven/ beroovende daer af het huys vande Colomnesen/ die dat oock so lange Jaren beseten hadden. Den Hertoghe dat hoorende/ hebet terstont ontboden den Koningh Philips/ die daeromme seer bevoert was/ ende schreef aenden Paus/ hem biddende dat hy soude willen weder geven Marco Antonio sijn Landt/ ende dat sijn Heylicheydt de saecke wel soude willen overdencken/ want sonder twijfel waert dat hy anders dede/ soo en soude sijne Majesteyt niet konnen ghelaten te doen het ghene daer hy in ghehouden was/ sonderlinghe om te beschermen sijn Ondersaten tegen de ghene diese quellen ende overlast doen wilden. De Paus die anders niet en sochte dan den peys te hebben metten Koningh Philips/ waeromme dat hy dese saecke al willens voorts ghestelt hadde/ en achte niet veel op sijn schrijven/ maer dat meer is/ hy schreef hem wederomme een strasse antwoorde/ ende met meerder gramschap dan de Majesteyt van so grooten Koningh wel toebehoorde/ hem verweghende waert dat hy hem roerde. Dese antwoorde mishaechde seer den Koningh Philips/ te meer om dat hy sach de klepne redenen vanden Paus/ die hy hadde om teghen hem oorloge te soecken/ de welcke de Koningh in alder manieren (hadde mogelijck geweest) socht te schouwen/ om dannen niet seggen en soude dat sijn eerste oorloge ware tegen de Kercke.

Den Koningh beraedt sich met den Theologen van Spanien, om de oorloge aen te nemen teghen den Paus.

TEn laetsten ghedaen hebbende een ander protest teghen den Paus door sijnen Ambassadeur/ ende siende dat hy eben vast by sijne opinie bleef/ soo beval hy het proces van dese saecke den meestendeel vande Theologiens ende Doctoors van Spanien/ de welcke seyden/ dat hy rechtveerdich mochte de wapenen nemen teghen den Paus/ ende tegen een pegelijck om te beschermen sijn Ondersaten/ en dat hy daer aen niet en misdede/ sonderlinghe door dat hy te voorzen te verghees teghen hem geprotesteert hadde. Hebbende dese resolutie/ soo ontboodt hy terstondt den Hertoghe van Alba/ dat hy een heyr vergaderen soude ende hem haesten nae Roomen/ innemende de plaetsen ende steden/ sonder groote schaede daer te doen/ oft ooch grootelijcx te arbeyden om Roomen te winnen/ want sijn intentie was alleen den Paus te bedwinghen dat hy Marco Antonio weder geven soude sijn lant. Den Hertoghe van Alba soo haest als hy desen last hadde/ om alles wel te schicken/ heeft hy een vergadert een heyr van neghen duysendt knechten/ onder de welcke dat waren twee duysendt vijf hondert Spaengiaerts/ oude ende vroome soldaten/ ende twee duysent Ruyters onder lancien ende lichte peerden. Ende trecklende daer mede t'samen met Marco Antonio Colomna/ upt Napels/ soo is hy gekomen int landt vander kercke/ ende heeft begonnen in te nemen veel plaetsen/ altijdts met brieven protesterende teghen den Paus/ dat hy soude willen eer dat de saecke erger worde/ Marco Antonio sijn landt weder gheven. Binnen desen middelen tijt hadde den Paus Roomen doen stercken ende versien met goet garnisoen. Ende om dat den Hertoge van Alba noch de dienaers vanden Koningh Philips niet en souden de verre krijghen vande saken die binnen Romen ghescheden/ soo dede den Paus gevanghen stellen Gercilasso de la Vega Spaengiaert/ daer ghesonden om dese saken vanden Koningh Philips/ ende Jan Antonio Tasse postmeester vanden Keyser/ ende Hippolito Capilupo Agent vande Cardinael van Mantua/ nemende voor een oorsake/ dat sy sommige brieven geschreven hadden met cyferen ende weeh ghesonden/ de welcke te kennen gaven de saecken van Roomen/ ende ghesonden waren naer Napels van Tasse/ maer ghekomen in handen vanden Paus. Naer dese werden ooch ghevanghen ghestelt op 't Kasteel om hen te verseekeren vande saecken van Roomen Camille Colomna/ den Eertz-Bisschop Colomna sijn broeder/ ende Juliaen Cesarino ende meer ander daer sy suspitie op hadden/ datse hielden de partije vanden Koningh Philips. Daer naer soo maeckte hy Capiteyn Generael vander Kercke den

Digitized by Google

Hertoghe van Paleano sijn Neve/ de welcke begonste volck te sepden op de frontieren vanden Lande in Champaignie/ om die plaetsen te bewaren/ eñ maeckte generael vande Voet-knechten Julius Ossino/ maer bovenal soo was hy neerstich om Paleano sterck te maecken/ ende goet garnisoen daer in te tegghen. Op dien tijdt ontkomende Ascanio de la Corne/ de gramschap vanden Paus/ soo werdt gevangen gheselt op 't Slot van S. Angel de Cardinael van Perusse sijnen broeder/ die op den selven dach dat Ascanio ontliep/ gekomen was van Perusse te Roomen.

De Hertoghe van Alva koemt met sijn heyr ontrent Roomen.

ALdus dan soo begonste de Oorloghe met luttel Soldaten die den Paus hadde binnen Roomen/ ende den Hertoge van Alva achter-volgende d'ordonnantie hem ghegheven vanden Koningh Philips/ was vast temporiserende ontrent Roome/ ingenomen hebbende Ponte Corvo/ Prosolone/ Tivoli/ Anagni/ Ostien ende veel ander plaetsen/ loopende alle daghe sijn Ruiters tot voor de poorten van Roomen. Ende sonder twijfel hadde hy met sijn heyr daer voorzen ghekomen/ hy soude de Stadt inghenomen hebben/ want het volck was seer verbaert/ te meer om dattet sach/ datmen van het beginsel vande brugghen over den Tyber begonst schansen ende bollewercken te maecken met alder neerstichept/ waer upt dattet volck oordeelde dat de Soldaten gheenen moet en hadden om de Stadt te beschermen/ maer dat sy als de vpanden quamen alle bertrecken souden over den Tyber inde sterckte/ ende de reste verlaten: nietteruin de Hertoghe om dat hy niet en soude passeren de Commissie van sijnen Prince temporiserende vast/ den Paus altijdts den Peys presenterende/ nidts restituerende Marco Antonio Colomna sijn Lant. Maer de Paus blijvende even obstinaet/ en wilde gheenssins voorzen naer de goede partijen die hem den Hertoge voor hielt/ soo dat al te bergheefs was dat hy dede/ want de Paus socht vast door alle middelen die hem mogelijck waren/ niet alleen om hem selven te beschermen/ maer oock om te molesteren de saken vande Koningh Philips/ ende tot dien eynde soo en liet hy niet te solicitteren aende Italiaensche ende uytlandtsche Princen/ ende sandt oock naer Venegien Don Antonio Caraffa om bystant te begeeren aende Seignorie/ ende een somme gelts gheleent te hebben op de stadt van Cervia ende Rabenne. Nietteruin de Venetianen en wilden henlieden met de saecke niet moeyen/ waeromme dat de Paus op henlieden qualijcken te vreden was.

De Paus soeckt hulpe aenden Koningh van Vranckrijck.

BInnen desen middelen tijdt werdt den Paus ghe-adverteert/ hoe dat den Hertoghe Octavius synen peys hadde metten Koningh Philips/ d'welcke hem weder ghegheven hadde de Stadt van Placencien/ de reheuen van Novara ende oock de stede vanden Koninghrijcke/ ten houtvelijcke ghegeven mijn Vrouwe Margriete sijnder huysvrouwe/ die hem de Keyser sijn schoon-vader af ghenomen hadde. Voorts soo was weder ghegheven den Cardinael Farnese sijnen Broeder/ de Abdye van Montreal int Koninghrijck van Sicilien/ waer af den Keyser doen ophouden hadde de profijten door de voorleden twisten. Dese tijdinghe beroerde seer den Paus/ waeromme dat hy vreesende door eenighen opvoer int landt van Castro/ daer ghesonden heeft de Grave Antonis van Tolentinen/ een seer voorsichtich ende wijs man in peyse ende oorloghe/ met 300. knechten/ maer hy en wert binnen Castro niet ontfanghen. De saecke aldus staende in desen staet/ soo heeft den Paus ghesonden naer Vranckrijck den Cardinael Caraffa om bystande te begheeren aenden Koningh/ teghen de ghene die aldus molesteerden de Steden vander Kercke/ D'welcke hoorende de Koningh van Vranckrijck/ heeft seer gram ghe-weest op den Koningh Philips/ hoe wel dat hy te voo-ren serreteliick op hem den haet droech/ want wesende tusschen henlieden een bestandt ghemaeckt door vijf Jaren/ soo sepden de Fransoysen dattet gebroken was door den Koningh Philips dienaers/ seggghende dat den Grave van Meghen Gouverneur van Luxemborch int eerste van Junius vanden Jare duysent vijf hondert ses ende vijfstich/ nae het slupten vanden bestande/ ghesocht hadde door verraderije in te nemen de Stadt van Metz/ hoe wel dat gheloghen was/ ende alleen ghesepdt om een oorsaecke te hebben om het bestandt te breecken. Waeromme dat hy by hem ontboden heeft den Ambassadeur vanden Koningh Philips/ teghen wien dat hy te voozen groote klachten gedaen hadde/ dat de Koningh Philips de oorloghe begonst hadde teghen den Paus/ waer op de Ambassadeur hem gheantwoordt hadde/ dat het selve ghekomen was door de schult vanden Paus/ de welcke loselijck/ om teghen hem oorloghe te hebben/ ende Christenrijck gheheel in roeren te stellen/ begonst hadde de Ondersaten vanden Koningh Philips te verbolghen. Maer de Koningh Henrick gheen rebenen verstaende/ sepde totten Ambassadeur/ dat hy ontsepde den Koningh van Napels/ ghemerckt dat hy niet laten en mochte/ hy en moest den Paus beschermen/ gheliick eertijts gedaen hadden de Koningen van Vranckrijck sijn Voorsaten.

De Koningh Henrick rust sich ten oorlogh teghen den Koningh Philips.

DE Koningh Henrick heeft terstondt begonst ghereetschap te maken van Ruiters ende knechten/ om een heyr te sepnden naer Italien tot hulpe vanden Paus/ ende hadde alreede bevolen/ dat sijn penninck-meesters binnen Roomen betalen souden de twee derdendeelen vande kosten van 't garnisoen dat binnen Roomen lach. Ende de Paus maeckte met hem accoort door middel vanden Cardinael Caraffa/ dat hy hem soude leveren/ als sijn heyr quame om hem te helpen in deser oorloge oock 8000. knechten/ om te winnen het Koninghrijck van Napels/ met 600. lichte peerden/ alle betaelt de oorloghe langh duerende/ ende daer en boven alle de Artillerije ende munitien daer toe dienende ende van noode zijnde. Korts daer naer soo heeft de Koningh Capitein generael ghemaeckt van sijn heyr den Hertoghe van Guise/ dien hy naer Italien sondt tot bystandt vanden Paus met 8000. Schotsers ende 4000. Gascoens/ 800. lancien ende 1200. lichte peerden. De welcke met dit heyr derwaerts ghetrocken is int hertste vanden Winter/ maer ghekomen zijnde over het ghebercht/ soo heeft Hertoghe Hercules van Ferrarien sijne ghealliecrde/ (te wijle dat hy in Piemont met sijn volck ruste) door sijn bevel aenghenomen 200. Lancien ende 600. lichte Ruiters. Te wijle dat dit volck in Vranckrijck aldus vergadert werdt/ soo is de Cardinael Caraffa met Peeter Strassi terstont weder ghekeert by den Paus. De welcke daer ghekomen zijnde/ soo heeft Peeter Strassi met 2000. Gascoens/ die hy met hem ghebrocht hadde/ ende met het volck dat den Paus met haesten by een vergadert hadde/ hem ghestelt teghen den Hertoghe van Alva. Soo dat hy metten Hertoge van Paliano/ niet alleen belet en heeft den voortganck vande vpanden/ maer dat meer is/ in sulcker benaut-hept van victalie ende ander saken ghebrocht/ dat den Hertoghe door 't beste een bestandt maeckte dan veertich dagen/ binnen welcken tijdt hy sijn heyr af danckte/ ende keerde weder int Koninghrijcke van Napels. Maer door dat den legher vanden Paus (naer dat het bestant upt was) seer haest Ostien weder kreegh/ ende de meestendeel van 't ghene dat ingenomen hadde geweest/ soo dat het Lant doen verlost ende vry was van dien perijckel.

De Gou-

Digitized by Google

De Gouverneur van Milanen ende andere Italiaensche Vorsten nemen volck aen tegen het Fransoysche heyr.

SOo nu als voorsept is het Fransche heyr op de reyse was/eñ dat niet verre van het gebergte en was/ soo heeft de Cardinael van Trenten die Gouverneur van Milanen was aengenomen .v.m. Italiaensche knechten/ verwachtende noch sommige bendelen Duytsche knechten / ende heeft daer mede beset de sterckste plaetsen vand en Lande / sonder te willen de Fransoysen de passagie beletten / de welcke sepden dat sy quamen tot bystant vanden Paus/sonder prejuditie van het bestant. Dit heyr vande Fransoysen ghepasseert zijnde Piemont/ is gekomen int Lant van Maylanen/ niet sonder te lijden groote houde door de vorst die doen in Lombardyen was / dwelcke een oorsaecke was datse wat trager aen quamen dan de Fransoysen wel gedacht hadden. De Hertoge van Florencie / vernemende de komste van dit Fransche heyr / heeft terstont uytgeschict veel Capiteynen/ende aenghenomen eenen grooten hoop Italiaensche knechten / ende verwachte noch 4000. Duytschen / om daer mede sijn lant te bewaren. De Hertoghe van Ferrarien hadde alreede op de beenen die twee hondert lancien ende lichte peerden doorsept / om hem te voeghen by het Fransche heyr / de welcke volg hende sijnen wegh door Piemont ende door Lombar dijen / ingenomen heeft de stadt van Valence. Ende gekomen zijnde sonder wederstoot tot Placentie/so ist getrocken langhs Reggio ende Modena na Boloignien/waer dat hem wat gherust hebbende/voorts getrocken na Romanie/eñ daer stille ghebleven int landt van Arimino aende Zeekant te wijle dat de Hertoghe van Guyse te poste ghereyst was na Roomen / om te spreken ende accorderen het sept vander Oorloghe/ waer dat hy vanden Paus seer blijdelijck ontfanghen woert / ende Capiteyn generael gemaect vander Kercken inde oorloghe van Napels/hem ghevende sijn benedictie ende eenē kostelijcken Diamant/seggende dat noyt Capiteyn rechtveerdiger oorloge gevoert en hadde dan dese / ende dat hy wel verseeckert mochte houden de victorie teghen de vyanden / ende hem ende de Landen vander Kercken komen bestormen ende bekrijghen. Ende hem/ghesept hebbende veel meer ander diergelijcke woorden/ soo heeft hy hem laten gaen.

De Fransoysen soecken met verrassen Duway in te nemen, het oorlogh van haer tegen het Rijck van Napels, wert geeyndight.

MAer te wijle dat dit heyr aldus in Italien ghetrocken was / soo zijn de Fransoysen gekomen op den Verthienaboot tsnachts voor Duway/ meynende verradelijck de Stadt in te nemen / maer soo haerlieder aenslagh tot ghēen perfectie en quam/ soo zijn sy ghetrocken naer Leus in Artoys / ghelegen tusschen Rijssel ende Atrecht / welcke Stadt sy ingenomen hebbende / geplondert ende verbrant/ende zijn van daer het Landt beroovende met eenen groten roof weder ghekeert in Picardyen.

Den Hertoghe van Guise oorlof hebbende vanden Paus / is vertrocken seer wel te vreden wesende van Roomen / ende ghekomen zijnde in Arimino/ soo is hy metten legher voorts ghetrocken naer Calabyen / ende ghekomen tot Ottronto : van daer is hy ghetrocken met sijn heyr in S. Abrusso / waer dat hy ingenomen hebbende sommighe plaetsen van clepnen verlanghe / ten laetsten ghekomen is in April voor Civitelle van Ottronten / een seer sterche plaetse ende wel voorsien van volcke ende victalie / want daer was binnen ghekomen voor Capiteyn de Grave Sfortio van S. Floze / met eenen grooten hoop vrome Soldaten. Soo dat de Fransoysen naer dat sy ghedaen hadden veel ghewelts van beschieten en bestormen/ luttel ghevoordert waren/ want den Hertoge van Alva / vreesende te verliesen Civitelle / een plaetse van soo grooter importantie / ende een vande principale sleutels vanden Koninghrijcke / liet Marco Antonio inde Champaigne van Roomen/ ende quam met een groot heyr van Ruyters ende knechten nae Julia Nova aende Zeekant van Abrusso / om ontset te doen. Van d'ander zijde is op den selven tijdt de Marquis van Piscare / die binnen groot Casal was/ ghetrocken binnen Guastalla / ende dat sterck ghemaeckt / waer voor dat het volck / de welcke binnen Coyregio waren / seer ghemolesteert zijnde vanden Hertoghe van Ferrarien / moet grijpende / aen hem bystandt versocht / ende den Marquis de selve victalierende / heeftse tot beter bewaringhe noch ghelaten twee bendelen Duytsche knechten. Daer-entusschen soo heeft den Hertoghe van Guise gheconti nueert sijn belech van Civitelle / maer als hy gheware werdt den Hertoghe van Alva die met sijn heyr hem was van ter sijden molesterende / soo is hy ten eynde van twee-en-twintich daghen die hy daer voor en lach / nae sommighe schermutsinghe / met schade ende schande van daer ghetrocken / naer dat hy groote woorden hadde ghehadt teghen de Capiteynen vanden Paus / ende sonderlinghe teghen den Marquis Don Antonio Caraffa / om dat hy achterhoudende 't gelt / niet en hadde aenghenomen soo veel volcks als den Paus den Koningh belooft hadde / waerom dat hy hem seer schandelijck toe sprack daert een pegelijck hoorde / ende sepde dat door sijn schult desen aenslach van Napels niet ter perfectien en quam. In deser manieren is desen aenslach vande Fransoysen te niete gedaen geweest door de wijsheyt ende goet gouvernement vanden Hertoghe van Alva / ende door de groote neerstichevdt die het gheheel Koninghrijcke dede tot sijnder bewaringe ende beschermínge. Ter ander zijden soo trabalieerde seer den Paus het heyr dat den Hertoghe gelaten hadde ontrent Roomen / hoe wel dat den Hertoghe van Paleano sijn uyterste beste dede/ om de vyanden te weder staen.

Nae dat de Keyser als voorsepdt is van Brussel naer Ghent vertrocken is/om nae Zeelandt te reysen/ ende voort naer Spaengien/ so vertrochē des Woensdaechs daer naer beyde de ghesusters / de Koninginne van Vranckrijck / ende de Koninginne van Ungarien upt Brussel oock nae Ghent met grooten volcke.

Ende op onser liever Vrouwen Hemelvaerts dach so volgde Koningh Philippus oock tot Ghent by sijnen Heer vader met grooter familien / daer sachtmen die welke/ ende die welke daer naer soo vele (ja met dupsenden) wagenen eñ niet te min met karren ende schepen upt voeren/met goet ende schat geladen/ dat scheen al hadde die stadt in tijt van oorlogen ingenomen ende gheheel ghespolieert gheweest / dat een pegelijck verwonderde / ende niet ghedencken en konden waer dat alle dat goet/kisten/koffers ende packen gesteken hadden/diemen daer upt voerde.

Den brant binnen Aelst, ende anders.

OP den 15. Augusti / soo vrande binnen der Stadt Aelst een huysvetterije af / daer groote schade ende jammer af geschiede/want daer bleven 4. persoonen inden vyant. Ende de Grave van Feru die daer gelogeert was / moeste hoven ter vensteren upt springen/ ende liet 3. peerden 2. muylen ende veel ander goets in den vyant.

Op den seven-en-twintichsten Augusti was te Bruessel de derde bede te kennen ghegeven/hoe dat den Impost vande vier specien / te weten / op de Tervoe/ Wijn/Vleesch en Bier/ binnen het Lant van Brabant voor twee Jaren/te weten/ 1555. ende 56. waren verpacht vier hondert sessentnegentigh dupsent / ses honbert ende sessentnegentich Rinsgulden thien stupvers. Ende daer op was d'Landt van Brabandt beswaert/ midts der halver petitien vande vier hondert dupsent/ met een Jaerlijsch rente van hondert thaelf dupsendt acht hondert veertzien Rinsgulden tsjaers / die bleven

Digitized by Google

loopende ten daghe voorseydt.

Een groote bede van des Koninck wegen opt Lant van Brabandt.

ALsoo ontrent Sinte Marien Magdaleenen dach/ soo was op het Lant van Brabant eenen grooten hepsch ghedaen van weghen onsen Koninghe ende nieuwen Landts-Heere Philippus van dry milioenen gouts/makende sessendertich hondert dupsent gulden/ daer hem byde twee opperste oft eerste staten oft leden van Bruessel was ghеconsenteert van hondert en tsestich dupsent Rinsgulden.

Op den sevenden Octobris quam de Hertoghe van Savoyen Gouverneur van herwaerts over te Brussel in met synen state ende hertsiers/ al ghewapent/ ende den thienden dach quam mijn Heere van Taleyn ende van Barlaimont te Bruessel op 't stadthuys byde Natien/ haerlieder inducerен dat sy wilden consenteren inden voorseyden hepsch/ aenghesien dat onsen nieuwen Lants-Heer eerste begheerte was/ ende ingheballe dat sy alsnoch niet ghelast en waren/ dat sy souden deputeren upten neghen Natien achtien goede Mannen/ om t'samen te communiceren ende ten besten raden/ om den voorsz Hertogh Gouverneur te kennen te gheven de lasten vanden lande ende vander stadt/ ende die der ghemeynschap mocht deerde/ om swarichеydt te maken/int consenteren vanden twee thiende penninghen/ende den hondert ende vijfstichsten penningh. Ende des Maendaechs waren de achtien goede Mannen ghekosen/ ende hebben op diversche daghen metten Natien ghecommuniceert ende beraden hoe sy best den voorseyden Hertoge Gouverneur souden mogen haer redenen van haerder swarichеydt (niet alleene de hare/ maer voor haer paert vanden ghеelen Lande van Brabandt/ d'welck sy gedaen hebben by geschrifte ende maniere van supplicatie die de voorseyde achtien goede Mannen)souden dragen ende presenteren. Dus zijnse op den 22. Octobris metten Pensionaris gegaen byden Hertoghe ende Gouverneur/ ende haer voorsz supplicatie hem ghepresenteert/ dieselve seer minlicken ontfangen heeft/ ende henlieden ghelooft van ons ghenadichs Heeren des Koninghs wegen te deputeren sekere Commissarisen/ die alle ghebreken ende doliancie souden oversien ende hooren/ ende dit geweten daer op te versien alsoot behooren soude.

☞ Op Sinte Simon en Judas dach brachtmen haer een acte by den Hertoghe ghereeckent naer haer verseerk/ behalven datter niemandt en soude bry zijn. Ende voor het tweedde vande groote abuysen/ die sonderlinge de Prelaten eerst voort keerden/ Als dat sy alle haer goet/ Lant/ Beemt/ Bosch/ Wivers/ ende huysen/ die sy voortaen verhueren ende te pacht uytgeven/ altemale met sulcken beswerck ende voorwaerden/ dat de voorsz Pachters ende huerlingen altijdt sullen moeten alle commeren ende lasten draghen/ als van thiende en twintichste penningen/ Schou-gelt oft ander diergelijcke wat op haer goeden eenichsins soude mogen gestelt worden/so dat sy altijt souden blijven in ruisten sitten/ ende haer gelt/ pacht/ ende huyre heel suyver trecken: daer af heeft hy inde voorsz acte verklaert/dat hy van ons heeren wegen des Koninck alle alsulcke conventien ende contracten gemaeckt ende te maken/gheheel abolieert voor nul ende van onweerden/verbiedende alle rechteren/mannen van leene/ende allen anderen officieren/ wethouderen/ daer alsulcke conventien oft contracten voor passeren soudē niet daer over te stane/ op de pene van arbitralijck ghecorrigeert te worden/ andere ten exempele. Ende alwaert soo dat sulcx ghepassеert ware/ ja oft oock inde verbintentisse van eede/ soo en salmen daer egheen aenschou op nemen/ doen/ noch laten stant grijpen. Ende ten derden sullen sy Natien metten ghecommitteerden vanden anderen Leden/ hebbende de collectatie van 't gene desmen consenteren sal oft soude. Dese acte was onderteeckent by den Hertoge van Savoyen als Gouverneur van herwaerts over/ Emanuel Philibert/ maer de Natien en waren daer mede noch niet content/ om datter niet geroert en was vande vier speciен/ende dat de gheestelijcke niet verbonden en worden/ maer seghghende/ dat hy sijn beste doen soude.

Op alder Heyligher dach soo waren sy wederom vergadert/ ende doen werdt ghеconsenteert eenen tienden penninck te betalen byden prophetarisen/dies souden hen de rentiers te baten komen/ ende dat de Koninghe soude moghen laten quijten ende afslossen/ alle lasten cheysen ende tollen/ als waterloopen oft watergangen upt der erven gaende ende dieselijcken/ tot alsulcken prijs oft taux alst synen Majestept ghelieven oft goet duncken sal/ ende oock alle de heerlijckheden totter somme van ses hondert dupsent Rinsguldens/maer geenen uptlanders. Ende nae der noenen/zijn de Heeren met sommige vande achtien goede mannen te Hove gegaen/de voorsz opinie overdraghende oft rapporteren/ende sy waren soot scheen niet ontfanckbaer/maer wilden dat sy souden finalijck accorderen metten twee opperste staten als booze verhaeldt/ sy hebben om dese saken versaemt geweest 5 5. werven.

☞ Op S. Mertens avondt naer den noene quam Koninghe Philips te Bruessel in van Ghent/ ende den Hertoghe Gouverneur reedt hem teghen ende haelde hem in met schoonen state.

De Iaerlicksche feeste vanden gulden Vliese ghehouden.

OP Sinte Andries dach soo hieldtmen int Hof de feeste van S. Andries ende vanden gulden Vliese naer de oude ghewoonte. Daer sat de Koninghe als Hooft ende Souverein onder eenen thyroon seer rijckelijck/ daer waren neghen Heeren Ridderen vander ordene vanden gulden Vliese/ als naemelijck de Hertoghe van Savoyen Gouverneur van herwaerts over/ Monsieur Taleyn Hooft vande Finantien/ de Grave van Egmont/mijn Heere van Molenbays/ de Hertoghe van Aerschot/ mijn Heere van Glopson/ mijn Heere van Berlaymont/ de Grave van Hoorne/ ende de Prince van Oraengien/ alle tsamen met den halsbande harder oorde om den hals/daer waren oock present/ de Bisschop van Atrecht/ van Utrecht/ van Doornick ende meer andere. Een Bisschop upt Spaengien sanck de Misse/ die seer solemnelijck ghesonghen was/ ende de Koninghe ginck voor alleene ten offer/ ende daer nae alle de Ridders vander oorden al twee en twee/ doende altijdt den Koninghe ende d'een den anderen Ridderlijck reverentie/ ende den offer nu ghedaen zijnde/soo worde daer een schoon sermoen gedaen vander ordene vanden Thoysoene ofte gulden Vliese/ende de Misse ghedaen zijnde/zijn de Herouten/ ende de was draghers metten voorseyden Ridderen vander oorden voore/ ende de Koninghlijcke Majestept achter ter Cappellen upteghegaen/ Meidsgaders alle den voorseyden staet van Bisschoppen ende andere. Ende de Koninghe is met synen Heeren vander Ordene voorseydt gaen sitten ter Tafelen/ elck naer haren ouderdom eñ staet/ Daer hoordemen de Trompetten klincken/ soo dat het Hoff daveren mocht/ ende daer en was sonder twijfel oock geen gebreck van spijsen/ want daer waren getelt 75. schotelen spijse/ sonder de souchieren ende droogerijen. Ende op den selven dach was van des Koninck weghen met sijn trompetten ende Herouten een mandament opgheslaghen ende verboden een peghelijck van wat qualitept oft staet hy ware/ te draghen 't sy achter strate oft weghe eenighe pistoletten oft sinck-roeren die hem selven bieren/ die sy draghen onder haer kappen/ in haer mouwen oft anderssins. Des anderdaechs dedemen de Misse van requiem/ alleleens oft een groote feeste geweest hadde/ ende de Koninghe met synen staet als boven ginck ten offere/&c.

☞ Alle desen tijdt wast eenen upter maten druckelijcken tijdt/ het koren gout twee Rinsgulden/ jae en

vijf

vijf oft ses stuyvers alle ende dinck nae advenant.

Den tweeden Dinsdach des Saterdaechs des Maents quam die Hertoginne van Parmes des Keysers natuerlijcke dochter / met eenen fraepen jonghen sone by haer hebbende/te Bruessel. Ende de Koningh reedt haer te gemoete met schoonen state / ende hy ontfinckse seer lieflijck ende vriendelijck / ende dede haer oock groote reverentie.

Groote ellende onder de schamele luyden om des dieren tijts wille tot Bruessel ingekomen.

In desen winter ende schamelen dieren tijdt (als ghesepdt is) heeft Koningh Philippus ons Hertogh van Brabandt te Bruessel int baggijnhof doen versamen alle daghe een quantitept wel van 300. arme menschen/mans/vrouwen/ ende kinderen/ die alle daghe daer inde groote schuere souden vinden vper om haer te vermen / des avonts de portien van eten ende dincken / ende slapen onder het dack / die nidts der grooter menichte hadden hier en daer op der straten van houden ligghen sterven / ende van ghebreken vergaen / ende hoorende alomme spreken van deser grooter charitaten des Koninck voorsept / so quamender so veel arme menschen van alle kanten te Bruesselwaert/ met sulcken menichte dat onspreckelijck ware / soo dat de Ingesetenen vander Stadt / oft goede Heeren ende ander lieden van buyten nerghens vry noch onghemolesteert en waren/noch in huys/noch in kercken/ noch achter straten / de kinderen ginghen hen aende kleederen als kiessen / want van elders waren sy verdreven/ ende hier scheenen sy ghelockt ende begheert te zijn/ soo waer dat een werck ginck / daer quamender vry weder/ het was eenen grooten spytigen winter van noorste ende sneewe tot half Meerte / soo dat koolen ende rapen dwelck der armer menschen meeste secours is / was al vervroosen ende bedorven / de erten gouden vry gulden tsister te Bruessel / die boonen noch meer / dus en hadden de armen gheen secours / want het bynste broodt gou alreede eenen halven stuyver ende 12. mijten 't pondt / ende daer werdter soo veele sieck int voorsepde Baggijn-hof / datmen alle daghe daer upt nae 't Gasthuys / met sessen / met thienen/ met twaelven / jae dickwils op karren met achtienen / twintighen / op eenen dach lepde / ende droech / ende voerde/ ende alsoo haest die menschen soo verarmoet zijnde/ quamen int Gast-huys ende aten wat goets / ende begonsten wel ghetracteert te zijne / soo storvense terstondt. Daer wasser soo veele inghebracht / datmense moest legghen langhs den vloer/ so dat den Parochiaen vanden Gasthuyse meestendeel des avonds die hem ende de susterkens dochten kranck te worden/ soo ginck hy van d'een tot den anderen/ende hy moeste dickmaels schrijden over die kranche ende sieche menschen die daer laghen.

Groote sterfte vanden schamelen luyden, van koude ende ongemack binnen Bruessel.

Ende op den Tabel 't welck het Kerckhoff vanden Gasthuyse is / daer maecktemen alle daghe groote diepe putten / daermense inne taste ghelijckmen hout tast met achtien/ twintich/ met vijfentwintigh te male / 't is waer datmen niet stroots ghenoech en kost gefineren om die menschē in te binden/men bant kleyn kinderen neffens de beenen vanden grooten menschē/ Dit was een wonder boven wonder / daer sterfser op seven Maenden int Gast-huys van S. Jans op den Vol te Bruessel onder Mans / Vrouwen/ ende Kinderen derthien dupsendt / somma daer sterfser binnen tsaers meer dan achtien dupsent / van in Julio Anno 1556. tot in Julio Anno 1557. Dit is ghecertificeert by de goede Heeren die doen ter tijdt mombaers waren vanden Gast-huyse. Doen de groote koude cesseerde ende den tijt wat openden / so waren die voorsepde Armen van buyten afghedanckt van des Koninghs wegen/ gevende elcken persoon eenen Real / te weten vry stuyvers en halven Brabandts / elck daer dat sy van getale ende huysghesin waren / ende dat een peghelijck daer mede tot synen landewaerts keerde / maer dat voorde qualijck zijn/maer men bonter daer dat sy ginghen alomme koopen / d'een een hemdeken / d'ander kaussen/schoenen/ &c.

Binnen desen houwen winter de Grave van Feria Spaengiaert/ sandt des Avonds sijn boden upt/waer sy eenighe arme menschen vonden liggen op de sittens oft elders daer sy somtijts laghen ende vergingen van koude ende gebreken/die dede hy in sijn loggijs brengen/ ende teten ende te dincken geben / ende soo inde stallen oft elsaerts slapen/ dat sy immer wat bat laghen dan op der straten / immers 't was een groote ende onverdragelijcke armoede voor den schamelen huysman die het huys vol kinderen hadde. Ende noch daer en boven soo spraeck men seer vele van die alderquaerste / onverdraghelijcke/ende verbaerlijcke plaghe der oorloghen/ ende dat den Koningh van Vranckrijck het bestandt ghebroken hadde / ende op onse Landen vallen wilde/ alst bleeck dat des Maendaechs inde goe weke / te Bruessel was upgeroepen openbaer oorloge tusschen Koningh Philips van Engelant ende Koningh Henrick van Vranckrijck/ synen landen ende onse landen te Water ende te Lande / te vyere ende te sweerde / welcken roep maeckte menich bedroeft herte.

Om te weten ende te verstaen den grooten dieren tijt die int Lant, ende principalijck te Bruessel geweest heeft, so is hier een Iaer langh al den dieren koop by een geschict, te weten van inde Maendt Augusto Anno 1556. tot Augusti Anno 1557.

Des Vrydaechs voor Sints Lauwereys dach kochtmen het boter melck den pot twee blancken/ de boter vier stuyvers het pont/men vint in voorleden tijden dat de boter gout vijf stuyvers / maer ten was niet meer dan vry blancken / een dobbel leeuwken dede doen vijf stuyvers.

Op S. Jans outhoofdinghen avont verkochtmen 25. rapen vijf stuyvers.

Op alder heyligher misse was te Bruessel upgheroepen / soo wie daer in vrenghen soude hondert mudde kozens / die soude hebben vander Stadt hondert Rinsgulden / te weten van elck mudde twintich stuyvers.

Acht daghen voor Kersdach gouden 25. Peren twelf stuyvers / ende de rapen seven stuyvers / ende daer naer verkochten spse elff stuyvers het vijf-entwintich.

Te derthien Misse kochten de Spaengiaerts een Ey eenen stuyver by de gulden poorte te Bruessel. Inde tweede weecke vander vasten gout het koozn te Bruessel vrie Rinsgulden / ende in desen tijde was alle dinck verrooren / als koolen/ rapen/ ende alle pottagie/so dat d'arme Walen niet een vruppe en kosten gearrijgen/ om haer broodt te strycken / de Erten gouden vry Rinsgulden.

Den 18. Meert was van des Koninck wegen verboden dat niemant hem en soude geneeren met kozen/ ende doen sloecht af wel 9. stuyvers op het sister.

Inde weke naer half vasten quam weder eenē quaden roep/ende de salen bleven al achter.

Inde selve weke was te Bruessel achter de hooghschole een Maecht vermoort by schoonen dagh als sy upt den sermoon quam.

Den derden Mey gout kozen te Bruessel vry gulden. Twee daghen daer nae vry gulden ses stuyvers. Des anderen daechs was gheordineert dat de Kentmeesters van Bruessel kozen upt meten souden by provisien ende portien der Ingheseetenen vander Stadt van Bruessel / maer het vorp volck quam met grooter macht / ende seyden: wildy ons gheen kozen laten/ wy sullent den Ingheseetenen nemen diet hebben / ende worpen hen het gheldt daer henen / ende dus wast

verlozen wat sp gheordineert hadden / daer wierde sulcken ghetier ende ghedzangh/ datter over doodt upt ghedzaghen wierden / met dzye ende met vieren t'sessens / daer kreegh oock een vzouwe den arbeydt van kinde / somma de Dozp-lieden vielen den Inghesetenen veel te sterck.

Des Sondaeghs op den ix. Mey waren te Bzussel bziefkens ghezaept ende gheplackt / daer stondt inne: ghy Heeren / doet open u solders met uwen kozen/ oft in vijf daghen is Bzussel verlozen.

Ende des Maendaeghs warender weder andere Bziefkens ghezaept ende geplackt/daer inne gheschzeben stondt: Stadt-Kentmeesters van Bzuessel / siet op u Duymen / binnen vier daghen sult ghy u huys moeten ruymen / en wacht u dooz vijff hondert ofte meer.

Des Woensdaeghs half Mey / mat de Stadt ten twee oft dzy steden des Mozghens dooz den daghe met het Bziefken vanden hondertsten mannen van den wijcken / men sloot de poozten des avondts ten achten tot smozghens. Den lesten Sinxendagh quam te Bzussel tijdinghe dat de Vlote met Kozen eertepn was over-ghekomen / ende men ginck pzocessie / met den hepligben Sacramente / ende men lupde stozm/ Gode danckende dat hy dat Landt vertroost hadde. T'antwerpen was groote triumphe ende te Leuben/ ende derwaerts / ende ten eynde soo warent Schepen die upt Hollandt ghevaren waren naer Oostlant / om kozen te halen / ende den wint keerdese wederom / ende men meynde dattet de vlote was. Ende vzydagh / saterdagh ende maendagh den 21. Junij gout 't kozen te Bzuessel vijf kinsgulden ende vijf stupbers / jae ses gulden. Ende den 27. Junij des vzydaegs goudet hierlandts kozen te Bzuessel ses gulden en thien stupbers. Daer wert gekoeht een bzoot op de merct thien stupbers en halben / weghende ses pondt dzp quaert / elck pont twee blancken vier mijten.

Op desen tijdt was te Bzuessel de kupte pegele 42. Amen / ende oude ketels die hier voozmaels hadden ghebzouwen geweest op seben amen/ bp mans gedencken noch levende.

Op den 26. dagh Junij was binnen der Stadt van Bzuessel uptghemeten dzp hondert ende een-en-tnegbentigh mudden kozens bander Stadts wegen ende der Vettewariers/ sonder dat d'andere verkochten ende uptmaten.

Den 9. Julij seydemen dat Koningh Philippus den goeden tijdt over bzocht / op dien Vzydagh sloegh het kozen af/ soo datmen mat/ te weten: het hierlants kozen om 34. stupbers / om 32. ende om 30. stupbers tsistere / ende den rebele om 24. stupbers / ende diabap wit bzoodt dat maer anderhalf once en hadde gheweghen/werde gestelbt op twee oncen en half/ende tmiddel op 3. oncen / ende het bzupn stupbers bzoodt op een pont ende seben oncen.

Des Saterdaeghs den thienden Julp quamen te Bzuessel inne naer den noene vijf ende veertigh waghenen met Ghelde gheladen/ ende een-en-tsebentigh waghenen met kozen ende grane/maeckende t'samen hondert sesthien waghenen. Des Sondaeghs smozghens ten vier uren quamen noch veertigh waghenen Graens.

Des Vzydaeghs den 16. Julp gasmen te Bzuessel nieu kozen/binnen den Jare 1557. ghewassen zijnde/ om 22. stupbers tsistere/maer 't was noch seer weeck/ ende moest noch inde Sonne dzoogen.

Des Vzydaeghs over acht daghen daer nae/ quam te Bzuessel seer veel kozens inne dooz de nieu Schipvaert / omrent (soo ick konde ghetellen) seffentsebentigh waghens/ ende men hadde om twintigh stupbers / het wit Labaep Bzoodt woegh twee oncen en half / het bzupn 4. oncen en half / het bzupn stupbers bzoot twee pont.

Des Saterdaeghs den lesten Julij was te Bzussel tgewicht banden bzoode verdobbeleert / so dat 't pzickken bzoots alsoo swaer woegh als des daeghs te vooren het labap bzoodt gheweghen hadde / danck moet God almachtigh hebben.

Hier hebdy bp 't gheheel Jaer in besloten / ende nu wil ick gaen beginnen het Jaer van vijfthien-hondert seben ende vijftigh/van voozen/ ende den Kozen-koop uptlaten.

Noch vanden dieren tijdt, ende vanden Franschen Krijgh.

INt Jaer 1557. quam den Paeschdach op den 17. Apzil/ende waren schoon Paeschdaghen/ maer seer windigh upten Oosten / 's Donderdaeghs daer nae sepdemen te Bzussel datter meer dan 300. Schepen met kozen in Hollandt ghekomen waren / ende datter noch wel hondert achter waren / waer dooz het volck eenen moet kreegh / maer het was een uptgheben om 't volck te trooste.

Inde Mey quam tijdinghe dat in Engelandt was oozloge geroepen tegen de Fransopsen/ ende datter vele vanden Edele met Koningh Philips ghealieert waren/om hem te hulp te komen.

Ontrent dese tijdt / hebben de Fransopsen een klepn stedeken/ Lens gheheeten / inghenomen / ende hebben veel goets van beesten wegh geboert.

Op Sacraments dagh zijn de Enghelschen overghekomen ontrent Buenen / ende hebben een klepn sterckte inghenomen / daer spt alle den hals afgestecken hebben.

Des Dijssendaeghs op den twintichsten Junij/soo was te Bzuessel groot rumoer om het kozen wille/ 't welck sommighe Vette-wariers daer inghebzacht hadden / ende matent upt int Schip aende Laeckenpoozte / ende het Volck liep al derwaerts met sulcken menichte ende soo onmanierlijck / soo dat sp d'een den anderen int Water stieten/ dat groot wonder was datter niemandt en verdzonck / ende sp en konsten schier gheen Meester vanden Schepe / noch van haren goede gheworden / sp moesten dat met grooten arbeydt onder die bzugghe legghen/ tot int gat vander spuyen/ doen liepen ende altijt pzincipalijck die dozp-lieden int boeck dooz een Vette-ware / ende stelden daer groote beroerte: mijn Heere de Amptman quam ende stifte de beroerte met schoonen woozden / soo hy best mochte / ende seyde datmen des anderdaechs ten dzy uren meten soude / ende sp verstonden ten dzy steden / ende des Mozghens ten dzy uren soo matmen op 't spuye/ ende dat volck van buyten en liet niet af van roepen ende tieren/ende was S. Jangs avont/ sp wouden ende souden kozen hebben. Die van S. Guertzr natie die hadden teghen den Noen doen bzoodt backen op S. Claes merckt / ende de knapen van Boeperaers Ambacht / op diens Kamer dat de voozseyde Natie bergaren soude / quam metter Backerssen diet Bzoodt geladen hadde / ende een Spaengiaert oft Italiaen waghende om hoe veel bzoodts dat sp daer hadde/ ende sp geen achter-dincken hebbende/ heeft gheantwoozt om een gouden kroone/ende terstont heeft hy haer de kroone ghegeben/ende heeft het bzoodt aenbeert / ende haer met fozsen ghenomen ende vanden hoofde getrocken/ ende om dat sijt hem wepgherde heeft hy haer int aensicht ghesiaghen datter bloedt naer volchde. Dit gheschiede inde Peperstrate aende groote merckt / ende sp vanden Natien moesten gaen te ses oft seven steden bzoodt soecken wilden sp eten.

Op den neghensten dach Julij wesende Vzydach des Mozghens tusschen dzyen ende vier uren / quam Koningh Philips upt Enghelandt / ende bzacht veel gheldts dat upt Indien ende dooz upt Spaengien in Enghelandt ghekomen was ende anderssins als dooz verhaelt is.

Op den thiensten der voozseyder Maendt quam de tijdinghe te Bzussel/ dat de Fransopsen boven Namen meer dan vijftich waghenen met kozen ons genomen/ ende te Marienbozch geboert hadden.

Des

Digitized by Google

Des Sondaechs den eerſten dach doen reedt den Koningh Philips met ſchoonen ſtate S. Goelen den dienſt hoozen.

Den twaelfden dach ſoo wande het Conuent vande Minder-broederen te Mechelen / den dozmeer ende liberye ende leuchten al aff / maer de Kercke bleeff ſtaende.

Op alder Apoſtelen auondt reedt Emanuel Hertoge van Sabooyen Gouuerneur van herwaerts-ober te Bruſſel upt / als opper Veldt-Heer ende Lieutenant vande Koninglijcke Majeſteyt met ſyn Artſiers ende ſommighe andere Capiteynen nae Namen / ende ſoo voozt naer den legher. Ende op alder Apoſtelen dach quam de Hertoginne van Lozeynen van Ghendt te Bruſſel inne / ende des Sondaechs daer naer op't Sacraments van miraculen dach ginck de Ko. Majeſteyt metter proceſſien ſeer devoteliick ende reverentelijck achter het weerdige Heyligh Sacrament / ende de ſone vande Hertoginne van Vernues ginck achter hem ende noch meer.

Op Sint Jacobs dach woozden alle de wagens ende peerden met Tenten ghemonſtert / ende de Tenen ende Pavelioenen vanden Koningh werden gheladen inde voorande te Bruſſel.

Op den acht-en-twintichſten dach Julio ſoo track den alder-hooghſten ghebozen Keyſers ſone booz ſyn eerſte reyſe (daer in dat hem Godt de Heere der heerſcharen wille verleenen ſyn gratie tot voorſpoedicheyt ende tot welvaert deſer ſyner erflanden) upt der Stadt wel ghemoet ende met vromer couragien naer Valencijn / om aldaer gaen op te ſitten ende met ghewelbiger macht ſelver / als een recht beſchermer ſynder erflanden / te trecken op ſyner vyanden lant op Vrancrijck / met goeder hopen ſynen vyant te wederſtaen naer ſyn vermogen.

Ende op dien ſelven dach ſoo paſſeerde te Bruſſel ter Laken-poozten in ende ter Oudbruſſel-poozten upt / booz by Sinte Claes Kercke alſoo veel wagens dat onmogheliick ware om ſchrijven / want ſy waren ontelbaer / nochtrans en warender maer acht groote ſtucken / want de artillerye was al te Schepe ghevaen naer Valencijn / maer daer waren groote menichte van ſchupten / van brugghen / ende poeyer ende koghels / ende van alle manieren van goeden / dat ter Oozloghen dient / ſoo dat den treyn vande waghenen duerde van des noens te elf uren / tot des avonts naer der Sonnen eer den leſten waghen gepaſſeert was booz de poozte / ende daer paſſeerde elf baenſkens pioniers.

Ende des avonts ſoo trock de Koningh tot Engen / daer hy ſeer eerlijck ontfangen was / want het was ſyn eerſte intre / want hy daer nopt geweeſt en hadde.

Op den ſaterdagh den leſten dach van Julio ſo was het wittebroot van vijfthien mijten gheſtelt op acht mijten / te weten twee voor een / noch eens ſoo groot alſt geweeſt hadde.

Op den ſelven dach paſſeerden de ruyters van mijn Heere van Arenberghe te Bruſſel langhs de veſten ginne / eenen ſeer quaden hoop / ſy namen de arme boeren de ſchapen al levende / ende werpenſe op haer wagens ende voerdenſe met hen.

Item ten deſen tijde brack den legher vanden Hertoghe van Sabooyen op / ende maechten maniere oft ſy met der macht ſouden ghetrocken hebben voor Avois / oft voor de Stadt van Maſters / op dat de Franſoyſen de ooghe verwaerts hebben ſouden ende hen dat beletten / maer de opinie was anders ghedacht ende ghevordonneert / want ſy trocken ſtracx naer Koningh Philips legher toe / ende belepden de Stadt van Sint Quintin in Vermandoys / ſo hier naer verklaert ſal woozden. Daer vergaderde ſo veel volcx by een / datmen eenen pot ſchoon waters betaelde eenen ſtuyver Brabants.

Van het belegh ende grouwelicken ſlach, ende het inne nemen van Sinte Quintin.

NAe dat den alder-mogheuſten Keyſer Karolus de vijfde van dien name / hadde voor ſyn ſelfs goedt-duncken / ende voor het abdijs van ſynen Staten / geſet ſyn Koninghrijcken / Hertoghdommen / Graefſchappen ende Heerlijckheden in handen van ſynen eenighen ſone Philippus / Koningh van Enghelandt.

De goede Koningh zijnde eyghentlijck van naturen vreeſaem / mepnende dat de Koningh van Vrancrijck niet en ſoude hebben eenighe particuliere oorſaecke om teghen hem op te ſtaen / welcke die voorghenoemde Koningh hadde ſes Jaeren lanck continuerende verbolght teghen den Keyſer ſynen Vader: Ordineerde eerſt te ſtellen in ruſt ſyne Landen ende heerlijckheden / welcke hem de goede God verleendt ende ghegheven hadde. Hier toe conſenterende blijdere door dat gheſeydt ende ghesloten was / door het Beſtandt van Vancelle / Op hoope of de Franſche Koningh (hebbende nu reſpect ende achter-dincken / voor 't ghemeyn beſt van Apienen / hem ock verdrietende het vertreckende ende lanck duerende oorloghe / heeft vryelijck ghehouden ende waer ghenomen / dat hy ſolemnelijck dede ſweeren door ſynen Admirael den Heere van Chaſtilion.

Maer ſoo ſeer faelgheerdet datmen naulwelijcks ghefegghen en konſt oft het beſtandt toeghelaten oft beſloten was oft niet. Doen de ſelve die voor ſynen Koningh gheſproken hadde / ende den eedt op ſyns Koninck troude ghedaen hadde / upt was om door ſyn liſtich beſtier Dowap in te nemen ende af te loopen. Noch laet ick ander overtredinghen ende beneminghen / welck die Franſoyſen deden voor Vancelles ende noch ander plaetſen in Italien / de wijle dat dit alleene tupcht / den Franſchen Koningh te zijn een breecker ende infracteure door onweerdighe ende laſtighe oberdaden den eenen als den anderen / daer en boben ons onbehoorlijcken als oorſaecken achtende van het ghebroken beſtandt / hebben terſtont de Franſoyſen doen drucken ſeecker ghehouden diſcours van het inbreken des beſtants van Vancelles / om hun volck te doen verſtaen ende gelooven dat wy ſouden zijn als oorſaken ende principale infracteurs van 't beſtandt. Alſoo dat onſen alder-genadichſten Koningh Philips aem niet konnende nu langer onthoudé op eenich fondament van peys / door roben ende oorſake dat de vyanden geenſins en hielen van al dat ſy gheloeft hadden te houden / heeft hy gedelibereert ende beſloten in ſynen raet (gelijck eenen heerlijcken wijſen Prince als hy is) te verantwoorden op die ſepten ende woorden door het punct ſyns ſweerts / op dat hy ſoude mogen ſetten een eynde van alle twiſt oft oorloghe. Soo heeft hy dan terſtont ordinantie gheſtelt tot ſyn ſchatten ende finantien / gelijck die door ſyn eerſte leer-jaren wel was onderweſen / dat het gheldt ende goedt / het ſchip is vande lantzigh ende oorloghe.

Onder des en ſliep ſyn Majeſteyt niet int gheven ende toeſchicken den laſt van ſyn armeye / verſchepden Capiteynen hoogh ende neder Duytſchen / op dat ſyn Ruyters ende Voet-knechten ghereedt ſouden zijn / desgheliicx zijn tenten / paulioenen / ſyn gheſchut ende artillerye / buſpoeper / ende van alle ſijne verſinninghe / niet teghenſtaende den tijdt heel contrarie / door den ſcherpen uyterſten dieren tijdt. Op het koortſte alle bepde de Hertogen van Bruynſwijck Hertogh Erich ende Ernſt beſchickten hem pegelijck peerden geworch.

De Grave van Swartſenboorch / Mansfeldt / ende Overſteyn / met Hans Waldijc / altemael Hooghduytſchen van swart harnaſch. De Grave van Arenberghe duyſent peerden / de Grave van Hoorne de ordinantie hebben / met twee duyſendt Peerden van nieuwe benden / ende de lichte peerden / den welcken de Grave van Egmont gelepde / ende die Koninglijcke ſlachoorden / met de peerden ghekomen zijnde upt Engelandt / zijn te ſamen opgheſeten tot veerthien oft veerthien duyſendt peerden. Tholck vande ſeven hoogh Duyt-

Digitized by Google

sche Regimenten / twee Spaengiaerts van Carceres ende Nabarette met sommighe gesellschap / van Luxemborch ende Nabarra/welcke de Grave van Megen hiel / als opperste Gouverneur van Luxemborch / is opgeseten desgelijck tot dertich en vijfendertich dupsent mannen/ende vier dupsent Engelschen.

Die Heere van Glapson ghelepde tseslich groote stucken van Gheschut / ende thien kleyne / ende ontallijcke swaerte van buspoeyer / klooten / vier-potten / fupsepen / ende diversche andere enghienen van Pirotechnic ofte vier-konstige materien/in soo groote menichte ende quantiteyt / datter op de rolle waren/ meer dan seven dupsent stucken van artillerije ende geschuts op raepers / sonder noch andere menichte van waghenen kleyn ende groot / die totten particulieren behoorden.

Siet daer de toe gheruste Kupterie / welcke die goede Koningh heeft doen berepden voor sijn eerste oorloghe met kleyn rumoer ende soo grooten voorspoet/ dat gheen bespier / jae niet een knape en wist / noch en hadde gheenen expressen last/opt van sijne vergaderinghe noch van sijn stercken.

Voor al dit en heeft sijn Majestept niet ghelaten sijne particuliere nootsaecken in het Koninghrijck van Enghelandt/ ten oorsaecke om de Engelsche te beweghen tot rechtveerdighe verklaringhe vande oorloghe om bestandt te maecken met den Schotten / hem oock haestende in Oostlandt / Duptschlandt / Switsen / ende Italien ende elders / Ambassaten over te senden / Totter tijdt toe vanden Oogst dat hy keerde met neerstichepdt weder tot Bruessel. Men vondt doen den Hertoghe van Savoyen uptrechtende de saecken ende affairen van herwaerts ende dese Landen / soo gaf sijne Majestept hem terstondt den last om sijn Kupterije ende hepr te ghelepden ende te voorderen. Om welck upt te rechten ende executeren/ oorloff nemende van sijne Koninghlijcke Majestept/ is hy van Bruessel ghescheyden ontrent halff Julius / verselschapt met die van sijnen hupsghesinne alleenlijck. Alsoo sijnen wech aengaende dat hijs naemaels gheluckelijck epnde / heeft sijnen wech ghenomen naer Namen / Philippen-ville / ende int voort-gaen waste sijn hepr ghelijck een groot water in Rivieren hem vergadert / van kleyne uptspruptende waterkens / niet sonder murmellinghe dat men wijs soude maecken te willen wech nemen Roccoix ofte eenighe plaetsen landen selven Frontieren.

Om dit te betere den Fransopsen te doen gheloouen / d'ondernemninghe van Masiers / ghelijck men een weynich te voozen die spraeck ende het gherucht hadde ghesaepdt ende upt ghespreydt / want boven dat het ghemepne Volck wiste om ten effecte te kommen tot het ghene datmen voor handen hadde/ soo was oock de plaetse tot alsulcken vergaderinghe seer bequaem / om het aenkomen vanden hoogh Duptschen ende neder Duptschen / daer hy oock de selverhepdt om een Veldt-legher aldaer op te rechten/ totter tijdt toe / dat het groote gemaeckt woorde om het Bosch wille.

Soo hoorden oock sijne Hooghepdt / de toerustinghe d'welck de Heere van Bingnicourt maeckte / hebbende hy een bergadert eenen kleynen Legher/ghelijck oft men hadde willen voort-gaen door twee diversche ende beschepden zijden in Vranckrijck. Sonder toekomen vande lichte Peerden ende de nieuwe benden / de welcke voort quamen van alle kanten/ totten ghedisigneerden plaetsen soo properlijcken / dat S. Quintin soo haest ghesloten ende belepdt was / als die lichte Peerden dedenharen eersten loop / tot een sijn liste bedrieghelijcke ende loosen vondt/ vande welcke men gaf de openinghe: dese Stadt is gheleghen in het Landt van Vermandoys / naest hy ligghende de Rivière de Somme. Het volck naemelijcken ghenoemt Vermandijn / welck noch hedensdaechs benaemt niet den selven naem / de Inwoonders ende besitters rijck volck ende treffelijcke kooplieden/ soo van Wyn als van Lijnwaet / verchiert met een schoon Parochie Kercke / van Abdyen / ende sommighe Kloosters / streckende teghen het Zupden ende meest Noorden / overvloedich van Putten / Fonteynen ende schoon water / en meer dan te vol/ prossijtelijck van vette beemden / weyden / divers ende visscherijen. Een groot deel ghesterckt naer d'machtich overdeel van die Noordt-zijde / want d'ander begrijp is bewaert van die Rivière. Op dese schoone plaetse hadde sijn Hooghepdt sijn loot upt ghevoorpen/ niet sonder van als sijn Majestept te adverteren / die tot Valencijn gekomen was / daer sijnen staet houdende/ in een effect dienende / om de vergaderinghe te volbrenghen.

Ende nu de voorghenomen propositie upt gherieht is / is sijn Koninghlijcke Majestept voort ghereyst tot Camerijck / om meer te ghenaecken den Legere. Tot welcken men besich was onder des / om wel kloeckelijcken op de wacht te zijn / pioniers ende den meestendeel van het Voet-volck / verwachtende Gheschut / aenghesien de Hertoghe van Savoyen/ met de lichte Peerden / alleene ghemaeckt hadde dese bevoodinghe. Siende dan de Fransopsen alsulcken stuck ombewonden / ende d'importancie van die plaetse / die hunliedens bedwanck aldaer meer volcx in te setten / op dat sijt mochten houwen / principaljicken de Admirael Castillon (die dat bestandt ghesworen hadde met ons) en wist niet van wat hout hy soude moghen meer pijlen draepen/ reden ende cause/ om dat het viel onder sijn Gouvernement ende reghieringhe van Picardijen/ besloot dan door den mistroost daer self in persoone inne te trecken / ghelijck oock hy ten effecte dede op den derden Augusti / verselschapt alleenlijcken met dupsendt peerden / door bewijsinghe van een lyer (by die vande Stadt aen ghesteecken / tot een teecken) ende is in ghekomen ontrent middernacht inde Stadt / passerende langhs over eens waters lijff/ die doen de eerste waeckte / hoe wel dat mijn Heere Lazarus Tzendy dede wonderlijcken sijn dinghen / vermanende ende hert ghevende sijn volck totter septen. Maer de Admirael dede anders niet dan aenballen / dese waecke soo seer als hy mochte / door goep Guide ende ghelepders die hy het regiment ghegheven hadde / alsoo dat sy de Gracht vande Noor-stadt wonnen / die wy noch niet en hadden. Hoe wel aenmerckende d'andere Fransopsen/ haer vergaderinghe tot de Stadt Fere / toebehoorende den Hertoghe van Vendomme op vier mijlen naer by Sinte Quintin/ ende des Admiraels hoop niet suffisant en was weder te staen ende te verdraghen soo veel impetueuse / ende straffe / ende harde stormen die sy verwachtende waren van een so machtighen hepr als de onse / Soo adviseerden sy int voornemen / des anderdaechs te senden de Heere van Andelot / broeder vanden voor-ghenoemden Admirael/ om te hebben elff Vendelen / ende sommighe Peerden / fonderende toeneminghe / maer sijn fortune oft voorspoet en was niet ghelijck sijns Broeders/ want hoe wel hy sijn beraedt ghenomen hadde te setten onder d'een oft d'ander partijen Deydelijns / te wijlen dat het Gheschut inde weer soude zijn / schietende / soo vandt hy hem te vroech opghestaen / om onder de wacht te vallen / soo merckte hy datter Spaengiaerts waren / principaljicken vande zijde vande opperste Veldt-meester Nabarrette / daer hy de wake hielt / met seven hondert mannen / want men stiet die spoozen soo nae de Fransoysche buffen / dat sy den rugghe keerende / selfs door-draecken haerlieder slach-oorden / alsoo dat onsliedes Volck kreghen ter goeder bane. Die Spaengiaerts winnende dier Deulijns / ende sommighe Hoogh-duptschen die int leste aen quamen / vonden een andere slach-oorden/ hebbende vier hondert doot ghesla ghen ende veel ghevanghen. Alsoo dat het gantsch seker was ende sonder faulte / hadden dach of klaer weder ghekeert/

daer

daer en soude niet een met den levenden lijve af ghekomen hebben.

In desen slach oft scharmutsinghe bleef een Vroom heldt genaemt met naem Buillon/dienaer vande bende van mijn Heer Hieronymus Grozio Cousijn van de Builloys van Amilia in Spaengien / men seydt dat mijn Heer van Andalot / nam een Vendelijn van onsen volcke/ ende hy waerschde wat Volck dat die passagie bewaerde / mijn Heere seyde de schaer-waecke/ vier duysent mannen / meestendeel al Spaengiaerts/ dat hoorende die Heer van Andalot / is soo seer verbaest gheweest / soo dat hy wel ghewilt hadde daer nopt soo hy ghekomen te zijn. Maer dewijle hy nu daer was / nam hy sijn beraedt te avontueren / seghende tot sijn volck: op / op / ghesellen / ten zijn niet dan omnutte sloeven / ende terstondt begonst daer de vyesse scherpelijcken ende upter maten stranghe / dat als een ander schaer-waeck / welcke hy hadde in sijn voor-nemen alreedts ghevrocht den hoop vanden Spaengiaerts in beroerte ende gheweer / die welcke den Fransoysen ontfangende door sijn fier herte/ deden sijse achterwaerts ende te rugge deysen/ door een groote kracht / want anders hadden die Fransoysen daer alle inne gekomen.

Des anderdaechs welcke was den vijfthienden Augusti / ghevoodt ende beval mijn Heere den Hertoghe van Savoyen datmen sommighe Stucken Gheschuts soude stellen voor de Stadt van Sinte Quintin / Maer tot de tweede ballepe daermen al af schoot / was de plaetse / die de Vyanden nu verlaten ende het vyer daer in ghesteecken hadden / om de selve plaetse onnut ende te niet te maecken / maer ons Volck haeste hem daer te komen / alsoo dat het voorgaende vyer maer thien huysen vernielt en hadde doen sy daer inne quamen.

De goede hoede is seer wel ghesterckt/ende begrijpt wel vyfhans soo veel plaetsen als dat derde Vaert vander Stadt. Het was wel te verstaen dat de Koningh van Vranckrijck dede komen sijn Conestabel tot Fere / om met soortse te bevyseven / dat hy met listighe daden niet ten effecte en konste ghevrijghen/ soo sette men doen goede bewaringhe binnen de voorseyde Voor-stadt/verwachtende alle loopen ende aenstootinghen: voort op den selven tijdt dedemen passeren ende over-gaen over dese zijde vander Rivieren / den meesten hoop vande knechten die over ghene sijde waren / om te vergaren met die van mijn Heere Vignicourt.

Den achtsten ende neghensten Augusti / sette de Conestabel alle sijnen sin ende beraedt / hoe ende in wat manieren / hy soude moghen bestellen volck ende suffisant ghenoegh binnen der Stadt / ende door den selven middel aen doen eenighe notabele schade ofte nederlaghe aen onsen leghere. Op den neghensten dach (in welcken een deel vanden Raedt soude worden gheexecuteert) ordonneerde hy/ dat alle sijne Capiteynen haer souden gereet maecken teghen den negenden dach smorgens.

Tot desen raet ende voornemen en was den Rhijngrave niet gheroepen gheweest generael Capiteyn van alle hoogh Duytschen Fransoysen / een Ridder vander Orden van S. Michiel. Maer niet konnende dese conclusie ende Raedt ten effecte ghevrenghen ende voorderen / soo gaet hy henen na het logijst van den Conestabel / begheerende binnen te gaen in sijn kamer / welck hem ten eersten ghewepghert worde/ maer ten lesten aenstaende ende moepende wordt hy binnen ghelaten. Ende doende wat reverentie seyde hy totten Conestabel: het dunckt my een vreemt dinghe te zijn / mijn Heere / dat / dewijl de Koningh belieft heeft my de eere te doen / ghevende my den last van alle hoogh Duytschen / die in dat Vrominckrijck zijn / nochtans hebet uwen wille ghetweest my buyten te sluyten / uyt den raet die den achternoen is ghehouden geweest / ghy doet my ontbieden dat ick my soude ghereedt maken teghen morghen vroegh / sonder dat ick mijn volck sou komen bedieden ende onderrechten / verwaerts wy trecken sullen. Waer op hem de Conestaebel antwoorde: Mijn Heere de Rhijn-grave/ ick kenne de ghelegenthepdt ende stercte van Sinte Quintin / ende my dunckt dat het voornemen wel begonst is van des morghens / om aldaer te komen voor noen / ende setten wat volcks binnen der Stadt / ende dat wy daer naer souden wederkeren. Hier op spraeck de Rhijn-graef: dat en sal niet grootelijck ons vroflijt zijn / maer het soude beter (dunckt my) gheadviseert zijn / dat ons heyr al den nacht treckende / neerstichepdt deden voor inne te nemen het hooghe Landt / welck is op dese sijde van der Rivieren (want hy spraeck voor sijn sijde/)ende om ons daer te onthouden / ende stellen sommighe stucken gheschuts om den Spaengiaerden van kant te houden/ die inde voorstadt zijn / ende daer naer ons op die selve sterckten ende binnen onsen Legher te maken 't hooft vanden Vourgoensschen / my verseeckerende / om dat die plaetse hoogh is ende advantagieus/ voorbatigh midden door die passagie / welck wy sullen hebben dweers deur die Stadt / ende met ons Gheschut dat boven haerlieder staen sal / sullen wy haer soo veel te doen gheven / ende alsoo op haren dagh sitten / dat sy mogheliick sullen willen dat sy daer nimmermeer ghekomen en waren / met seeckerhepdt / want daer de Vyandt hem sal pijnen te passeren langhs de Rivtere om te kommen strijden teghen ons / daer sullen wy hun die passagie beletten / met middel van sommighe lichte Stucken gheschuts / die wy met ons sullen nemen. Dit was een Raet van sware importantie / welcke ons grootelijck schaden mochte/ heylsaem ende vroflijcklijck den Fransoysen.

Maer die Fransche Conestabel en paste daer niet op/ om dat hy verstaen hadde door sijn bespiers/ dat onsliedet macht noch te seer soude minderen/ door saecke van Duysent vijf-hondert Peerden die om die andere souden gaen / ende vijf duysent andere die hy meynde datse vertrocken waren / maer sijn onsen Koninck te ghemoete ghetrocken / die welcke doen (ghelijck men het gheruchte ende den saem hadden laten gaen) in onsen Legher komen soude.

Den selfsten dagh op Sint Lauwerens dagh / soo hebbe ick ghehoort hoe datmen attribueerde ende ghevende was die eere van dese fame der Hoochept vanden Hertoghe van Savoyen/ om dat hy expresselijcken hadde doen adverteren ende publiceren des daeghs te voren met Trompetten/ te weten / dat alle de Venden ende Compaignien/ te ghemoete souden gaen sijne Majestept om dat hy den Conestabel vast aen soude houden / aen sijn voorghenomen propooft/ tot dat onsen aldergenadighsten / ende hooghgheboren Heer selver teghenwoordigh int velt quame. Maer de Conestabel vandt hem bedroghen/ want sijne Majestept en was noch niet van Camerijck ghescheyden / maer was hem aldaer onthoudende/ verwachtende de Enghelschen / ende een partije van hoogh Duytschen / welck hy hebben woude tot sijn ghelepde.

Den Morghenstont ghekomen zijnde / dede de Konestabel sijn heyr trecken nae Sinte Quintin / welcke van drye Duysent Peerden waren / al meestendeel Prince / Heeren / en Edelmans vande ordinantie/ 20. vaenikens hoogh Duytschen / 19. Gaschoensche/ ende 14. andere vande Fransoysche Oude Venden/ 7. stucken van het grof Gheschut ende 6. klepne daer in doende soo grooten neerstichept / dat hy des morghens tusschen Seven ende Acht uyren quam hem thoonen op het opperste van dat Landt daer wy soo dickwils af vermaent hebben / tot vollen ghesichte van onsen Legher / eer dat yemandt wiste van sijn komste / welcke was een groote faute van onse bespiers. Als nu den Hertoghe verstaen hadde de komste vande Vyanden / soo ghinck hy terstont naer het quartier van mijn Heer van Vignicourt / den welc-

lien hy sieck te Bedde vant / mepnende dat hy wat vande Vpanden gheweeten hadde / daer naer siende hy een ghetal van Fransoysen te Peerde teghen oder de Meulen / ghebost by den Heere van Batenburgh / Edelman van sijn kamer Capitein van sijn bewaringhe van sijn Hooghepdt / dat hy gaen soude naer Hertogh Ernst van Bruynswijck ende aen den Grave van Mansvelt / die ghelogheert waren aen dander sijde vander Stadt / by het Quartier vande lichte Peerden / haer segghende dat sy sommighe verlooperts senden soude om het Landt te openen / want sijn Hooghepdt hende seer wel de plaetse / soo dede hy ooch sijn komste weesen.

Die Conestabel liet sijn Gheschudt neder gaen een weynigh hooghер dan daer hy sijn voorbeel gemaeckt hadde / onder hun vanden loop ende af gaen van sommigh Gheschut / ende heeft doen setten inde Riviere seeckere barcquen die hy mede ghebracht hadde / om de Stadt hulp ende secours aen te brenghen / dwelcke waren by nae twee hondert Mannen onder dryp Vaendels / onder haer den Heere van Andelot / die de voorgaende daghen niet binnen en hadde konnen komen / want hem ons Volck int ooge hielen om dat die Riviere tusschen beyden liep / ende het Gheschudt aenstootende aen haer Schepen ende barchagen / schade den onsen / niet teghenstaende datter vele wonderlijcken haer beste deden / principalijcken die Spaengiaerts bewaerden een passagie na welcken de Vpanden haer spoeyden / op dat syse souden moghen occuperen ende voor sine nemen / welck siende de Heere van Batenburgh / ende gedinckende dat sijn getuyghenisse lijden souden / liet sijnen wegh keerende weder den grooten padt ende quam het sijne Hooghepdt seyghen / welck hem wederomme sendende na Hertoghe Ernst ende Grave van Hoorne om haer te doen haesten / ende de Hertoghe verwachtense by het quartier vanden voorgenoemden Heere van Bingncourt. Onder des dat de Fransoysen aldus haer dinghen deden / soo berade hem de Hertoge met alle onse Capiteynen / dat het goet ware datmen die Vpanden verjaeghde. Als dan hebbende onsen leger gestelt in goeder ordonnantien ende in goeden punchte aen al het ghene dat de bewaringe ende de fustie aengaet vande selfde stercte: De macht van het Volck van Carceres maeckten haestelijck een slachoorden voor hem / ende is soo diep inghekomen soo dat hy hulpe van doene hadde / ghebiedende ooch het meerendeel vant voetvolck metten Gheschutte te passeren aen de andere sijde vande Riviere / Den Spaengiaerts / vanden Capitein Navarrette / ende de Duytschen van Lazarus Zwent / ende vanden Grave van Oberstein / ghelijck ons Volck hun ghedaen heeft door twee enghe weghen wel verre van de Stadt / op de Scheep-Bruggen / soo enghe / dat daer de Peerden niet door en konsten ghegaen / dan twee en twee neffens een / passerende al inde teghenwoordighepdt vanden Hertoghe / die sonder ophouden d'een ooghe hiel op de gelegenthept vande Vpanden / ende met het ander / oversagh hy sijn ruyterije ende krijghs heyr / ghelijck oft sy alle ten monstergegaen hadden.

Voorts nam ons volck inne den grooten Toorn / op dat sy dry souden zijn van het Schieten uyt de Stadt / ende van des Conestabels scheuten / die voor ende by / langh ende breedt Speelden / hoe wel datse niet langhe en duerden / want de Fransoysen / siende ons Volck teghens hen-lieden aen-komende / ende elck hebbende een deel ghemaeckt van dat ghene dat sy maecken wouden / soo hebben sy hun Gheschudt laten aff-gaen / ende deden haer volck voor treden den padt van daer sy gekomen waren.

De voetmechten inde voorwachte / de lichte Peerden int middel / het minste aen dependе. Denckt nu eens wat moet moesten sy hebben / aen-merckende dat het nu tijdt was ende uyre om hun op te schorssen / sonder den Vpanden te laten ontkomen: Ghesyckt op eenen tijdt gheschiede voor het Casteel van Cambresy / doe meenigh-werf mepnde ghy dat die Grave van Egmont / generael Capitein vanden lichte peerden / sendende was naer sijne Hooghept hoe hitteliicken mepnde ghy dat verheven waren de herten / ende de goede Heere van Hauricourt ende sijns ghelijcken / van hem spreecke ick des te vryer / om dat sijnen prijs ende eere nu is uyt het benijden / voorwaer anders en soude ick niet konnen gheschrijven / dan dat een peghelijck vierichlijck begheerende was om prijs ende eere. Maer om dat door alsulcke vierichept / ende onversiende haestichepdt mocht dickwils gheheuren grooten achterdeel / soo ist seer convenabel te hebben een goet oberhooft / ofte eenen goeden generael Capitein / de welcke gaede slaet te verbieden de plaetsen ende profijtelijcke deelen daer die lasten alder vryst hun schicken / jae verreckende / nemen het advijs vanden Capiteynen vanden eenen slaghoorden tot den anderen / ooch so wel van voren als van achter gelijck een dinge daer het welvaren van alle generalijcke dingen aenlept.

Aldus danigen officie ende bedieninghen / heeft de hertoghe van Savoyen seer wel ende neerstelijcken bedient ende volbracht / gelijck een pegelijck wel ghesien heeft / want boven dat de Capiteynen hem souden verschreven Edelmans / aengaende de bequaemheyt ende occasien die henliedens goet dochten / ende dat hy selve trat met sijnen voyr aen deen sijde en aen d'ander / noch had hy den wijsen ende vrancken Heer van Batenburgh / Capitein van sijn bewaringhe die sijn woordt voerde aen alle de Capiteynen.

Nu en wil niet voorby gaen sonder te seggen / dat de discretie ende wijsheyt van sulcke aenbrengers op alsulcke noodsaken ende affairen met sonderlijcke ghenuycken worden gepresen.

Want ghelijck de Capiteynen dickwils zijn van alsulcken opinie (ick en spreke maer van een alleen daer d'ander zijn van beter mepninghe) ja contrarie / ende dat de Soldaten / krijghslueden ende Mannen van wapenen ende Archiers / hebben eenen goeden moet ende herte am slaen / haren oversten Capitein contrarierende. Tis een groote wijsheyt ja vromigheyt van herten / van alsulcken oberdragher te sijn / ende te onderhouden het advijs dat contrarie is van alle den hoop / op dat een alleen niet en belet het beter werck: uit hoyrde daer en was gheen opinie / die meer belette den last / dan alleen dese / datmen onse voetknechten verbeyden soude / dewijle dat wy niemant en hadden de ghene die ons volghden / niet lijdende datmen eenighen grooten Last doen soude / met dan 't geschut te peerde / welcke scharmuytsen aen been ende dander sijde. Soo seere moetment waghen ende hanghen inde ghemeyne deliberatie ende verstenighe.

Doen track ons Volck soo naer by de Vpanden alsmen met een busse soude mogen schieten van onse voorwachte tot aen den hunnen / het achterste deel houdende in een goede ordinantie / in welcke ordinantie de Grave van Egmont trat aldaer voorst inden rechten vloghel / ende op de sijde van sijn quartier / waren dese / den Grave van Mansvelt / die welcke waren altemael swerre ruyteren / Ende na dese twee / quam de Grave van Hoorne / om die te sustineren ende te verstercken. Aldus danige oordene was vande rechte sijde / want aende slincke sijde choonde hem seer vierlijcken Hertogh Ernst van Bruynswijck. De tweede slachoorde was mijn heer van Arenberghe / ghesustineert zijnde vanden Hertogh Arriowist. Soo dat de Fransoysen niet en konsten gesien / dan vier slaghoorden voorgaen / dwelck mogelijck henlieden de oorsaecke was desghelijcx te doen / ende te doen gaen twee voor twee / twee achter hare lichte peerden int midden / ende het geschut alder voorst aen.

Nu alle de beradinghe ende die verbolginghe ghedurt hadde twee mijlen van S. Quintin / de Hertoghe van Savoyen ende alle onse Capiteynen achterstellende de komst van onse Peerden / die noch verre achter-

Digitized by Google

achter waerts waren / ende vreesende dat de Vranden het bosch winnen mochten / daer hy niet verre af en was/ soo sloten sy al te gelijck hem aen te vallen / want men sach de vranden altemael onder malkanderen/ ende de voetknechten trocken sonder eenighe ordinantie/ dwelck was een groot punct/ ende sonder dat/ den last hadde in grooten haesaert gheklommen / aengheslen dattet hem begaf in een plaetse achterdeelich / daer de vranden waren op hooger plaetsen dan ons volck/ den wint teghen ons / welck het stof aenbrocht vant draven ende stupven van hun peerden / de somme inde wooghen/ ende daer de vrant voetvolck had ende Gheschut ende wp niet / eñ terstont sloegh ons volck trompetten den slagh. Dese gheleghenthepdt ende contenancie van onsen volcke/ en bolde noch en behaeghde niet wel den Conestabel / dat het volgen soo langhe ghedduert hadde / Maer had hem int wooztrecken met sijn lichte peerden inde achter-walle ghehouden / ende liet het Gheschut wooztgaen in grooter neerstichepdt/ meenende hem te ontrecken / maer siende den lesten noot soo heeft hy sijne Trompetten doen slaen. Daer sout ghy ghesien hebben die slachoozde van onse lichte peerden hun werpende in een bande oozden vanden Franschen lichten peerden so vierichlijck/ dat syse terstont alle hadden dooz ghedoken/ maer dese vanden Conestabel verbeterde de saulten / ende viel wel strangheljck op de lichte peerden / dat hy onder henlieden groote schade dede / sonder mijn Heere de Grave van Mansvelt die den Grave van Egmont ontsette/ quam soo wel te passe/ soo dat hy hem woeghde met de snickroeren ende schutters tusschen beyden/ ende benam de plaetse den bechtende bande lichte Peerden / alsoo dat sommige hem ontleden/ om de voetknechtē aen te vallen. Somma de Grave van Mansvelt ende Egmont vernielden t'samen de slaghoozden van de Vranden/ ende brochtense in alsulcke turbulentige ende verstoozde oozden/ dat de Fransopsen den rugge ghevende/ hun aent loopen stelden/ ende smetē dweers dooz die slaghoozdene van haeren hoogh Duptsche lichte peerden/ alsó dat ons volck volghende/ de Victozie behielden/ al vernielende dat daer was. Siet daer den slagh ende strijt die geschiede aende rechte hant/ want de Hertoge Arriowist die den anderen vlogel hielt / laepde van het selve poeper daer de Grave van Egmont af hadde geladen op een slaghoozdene vanden Franschen knechten/ deur alsulcken kracht / soo dat diet ghesien hebben sepden/ dat het bergaren ende neder vallen al een was/ want de swarte Ruypters waren soo na aen-ghekomen den peerden vande Vranden / dat sy settende haer pistoletten ende snickroers op de Bozsten vande Fransopsen/ en Schoten niet eenen scheut te vergeefs/ alsoo datmen sagh een open Straete daer sy passeerden/ inde welcke vant schieten de slagh-oozden bedeckten. Alsoo dat ten lozstsen ghesepdt/ alle der Fransopsen Gheschut heel bloodt was / welcke siende den anderen Duptschen hoop / die achter dien boozsepden hoop was/ die Arriowist neder ghevelt hadde/ dat het weerstaen ghebroken was / ende d'andere Duptschen verslagen/ soo lieten sy terstont haer Spiessen sinchen/ ende hieven haer handen op in teecken van verwonnen.

Die Gaschoensche ende andere Fransopsen bendelijns/ die stelden hun alle aen het loopen / maer de victozie viel soodanigh/ datter niet eenen ontquam. Ick soude wel moghen segghen / een slappe Victozie dooz alsulcken regozeusen opset / want het ghetal vanden ghenen die hen op-gaven/ waren soo grooten menichte/ dat sommighe den Hertoghe rieden / datmen haestelijcken souden doen komen het volck van Navarrette/ om alle de ghevanghenen te doen ombzenghen/ maer sommighe meer bewecght zijnde tot barmhertighept/ bevonden dat dat advijs ofte opset niet sonder dangier hem woeghen en soude / van angste / dat de swarte Ruypters / begheerende hun ghevanghenen te salveren om het rantsoen te hebben / haer souden setten tegen den Spaengiaerts/ als sy alsulcke executie soudē bestaen/ ende dat dooz alsodanigen middel / soo souden die verwonnene haer selven ombzenghen. Aldus soo goetgunstigh is God de Heere / tot den raet van dien/ die begheeren te behouden de welvaert vanden menschen/ dan de verderssenisse van den selven.

Dese victozie verleende ons God op S. Lauwereys dagh ontrent vier upzen naer noen / niet sonder vele merckelijcke acten ende bzome septen van wapenen van vele van onse Pzincen/ Heeren/ Edelmans. De Hertogh Arriowist ende de Grave van Egmont/ hebbende behaelt eenen eeuwigen pzijs / ende de Heere Lodowijck van Bzeederoede / een stersselijcke eere/ dooz sijn doot/ want ick hebt woozwaer hoozen vertellen van gelooflijcken persoonen/ dat hy hem den rechten arm af liet houwen/ ende dat desen goeden Heer die eerste van allen was / die hem inde pzessie vant van de Fransopsen. De Grave van Mansvelt dede hem oock blijcken desgheljck / maer hy werdt in sijn lampe met een Roer ghescboten / het welcke groote schade was / dus en sout niet moghelijck zijn eenen peghelijcken besonder ende particulierlijcken te noemen/ maer boven al en machmen niet vergheten die Hoogheyt van mijn Heere van Savoyen / dewelcke boven sijn neerstichept die hy ghedaen hadde / van alle den tijdt diemen in den Legher ende stercke gheweest hadde/ soo wijs voozsichtich ghelijck als ick u ghesept hebbe / soo was hy de derde van sijn oozden soo na by den vranden / datmen hem langhen tijdt heeft handt dooz hant sien vechten / sijnen wapenrock ende d'overdeck van sijn peert ende het ghereede was soo bebloet / ghelijck als oft hy den last alleen geleden hadde / wat will ick veel seggen/ de victozie wierde verbolght meer dan twee mijlen weeghs vande plaetse daer de pzesse ghestaen hadde / soo datse de vranden dzeven inde Stadt Pere daerse upt-ghekomen waren / ende souden noch langher gedduert hebben/ en hadde ghedaen den duysteren nacht diese dede schepden / want den Grave van Egmont ende van Mansvelt / keerden weder inder nacht tot haer tenten/ so deden oock vele andere Heeren ende Edelmans / het welck hier te lanck soude vallen om te beschzijven.

In desen slagh werde ghevanghen den Conestabel van Vranckrijck / Ridder vander Oozden van S. Michiel/ welcke was alder eerst uptgekosen van sommighe Spaengiaerts vande lichte peerden / vreesende dat sy hem eenighen overlast mochten doen / ende hoozende mijn Heere van Batenbozgh hem sijn spzake spzeken/ bevalt hy hem de Stadt te bewaren / ende gaf oock te kennen wie hy was / soo dat hy int uptschopen pzesenteerden den boozsepden Heer van Batenbozgh sijnen poignaert/ den welcken hy naemaels heeft ghepzesenteert den Hertoghe van Savoyen / die hem dese bewaren dooz een groote triumphe van Victozie. Doch den Hertoghe van Montpensier vanden Koninclijcken stamme ende bloet dooz het huys ende geslachte van Bourbon / Ridder vander oozden van S. Michiel / de Hertoghe van Longueville vanden Koninclijckē stam ende bloede/ dooz thuys van Oyliens Ridder vander Oozden van S. Michiel / de Maerschalck van S. Andzies/ Schenckker van des Koninck van Vranckrijck lijf/ een van de vier Raetsheeren van de Staten/ ende vander Oozloghen / ghenerael vande Fransopsen / een Ridder vanden Oozden van Sinte Michiel / den Rhijn-grave het hooft vanden hoogh-Duptschen een Ridder vander Oozden van S. Michiel/ de Grave van Tourrance Ridder vander Oozden van Sint Michiel / de Baroen van Tourron/ Ridder vanden Oozden van Sint Michiel / de Heere van Engien / Bzoeder vanden Hertoghe van Vendomme/ Ridder vander oozden van Sint Michiel / de Grave van Villars / een bastaert sone van Savoyen overleden / de Bzoeder vanden Hertoghe van Mantua/ de Heere van Monbzon / de outste Sone vanden

Con-

Conestable / de Heere van Roche saurant / de Heere van Jamais / neve vanden salighen Maerschalck de Marche / den Heere van Taille / generael vande benden / den Heere vander Rootsen Gupon / den Heere van Lansack/den Heere' van Estree/ den Kepsenbergher / het ober-hooft van een Regiment van hoogh Duptschen / Ende meer dan twee Dupsent Edelmans al ghebanghen / onder welcke zijn wel twaelf hondert van doude ordinantie / grooten nombre ende meenichte van Soldaten ghebanghen van alderhande soorte / principalijck d'oberste baendragers ende officieren vanden benden / ende hebben alle tgheschut ghenomen/ende noch 52. vendelen/19. standaerts vanden Mannen van wapenen/ 20. gupden ende ghelepders vande Archiers ende van hun lichte peerden / waer af de victorie was des te meer miraculeuser ende wonderlijck / soo dat boven de achterdeelen een groot ghetal van Volck ghebanghen ende verslaghen werdt / ende van onser sijden en bleven niet meer dan 4. seer notabele Heeren / de welcke was den broeder van Hertogh Ernst welcke verschiet door S. Quintin van een quetsuere / de Heere Lops van Bzedenrode / de welcke schier doot was eer hy weder int Legher quam / van eenen hou van een swoert/dwelck hy kreegh open doende sijnen helm onder de wijnbrou van sijn ooghe heel dweers door de Herssenen / ende beyde de Graven van Spieghelenbergh/ende de Grave van Waldrick/die daer deerlijcken bleven / want de Koninck van Bzanckrijcke hadde swerte Kupters alsoo wel als wy.

Als nu de oorden ghebroken / ende de victorie verkreghen was / soo gingen de swarte rupters van beyde sijden malkanderen houwen en kerven voet voor voet/sonder te laten ontkomen wit oft swert / deen noch d'ander. De Grabe hun siende int midden van haer vpanden zijnde bekent / worden verraderlijcken doorschoten met Pinckroers. Op dieste bleven der 200. ghemeyn ghesellen / ende vande Fransoysen meer dan 6000. doot. Onsen Koninghy was doen ter tijdt te Camerijck / daer ontfanghende dese goede tijdinghe / is terstont in sijn Legher ghekomen/ daer hem de groote menighte vande ghebanghenen ghepresenteert worden / aen welcke Duptschen ende Fransoysen / hy eene groote bysondere gracieuse ghenade betoonde / want hy henlieden dede gheven eenen pegelijcken een gouden kroon / eñ voort ordineerde hy Commissarisen / die op de kosten van sijne Ma. hun ghelep deden tot bupten sijn frontieren/ende zijn aldus dweers door gepasseert sonder dat henlieden eenighen spijt gesept oft aengedaen worde / dan alleenlijck worde den Fransoysen verboden in ses maenden niet meer te dienen. Aengaende den hoop vande Gascoenschen ende Fransoysen die geen particulier meesters en hadden/want sy hadden moghen verteren/ ende mogelijck niet de macht en hadden om hen rantsoen op te brenghen / Dijn Majestept heeftse doen distribueren over al inde gevanghenissen van sijn landen/om weder over te laten / als de Fransoysen sijn suffisetten relaxerende ende los lieten die sy op de Galeyen hadden. Aengaende de Prinsen/Heeren ende Edelmans / soo ordineerde hy noch dagelijcx om hen te senden daer ende alsoo als sijnen Raedt dat voorderde.

Des anderen daeghs na de komst van sijne Majestept / worde het Gheschut ghestelt om de sterckten des Stadts te beschieten / ende door gunst van alsulcken beraet worde ghecontinueert daenberchtinghe om ons volck te brenghen aent uterst vande besten ende grachten / om van daer des te seeckerder aen de stormgaten te klimmen / om 't minste dangier oft perijckel vande vpanden te lijden. Men was desghelijcx neerstich op de wachte om dat de vpanden gheen middelen souden hebben binnen de Stadt volck te setten (gelijck als sy wel meynden) te doen den 22. Augusti ontrent middernacht / want de vpanden hadden ghenomen 300. Schutters van alle de benden / die hun ghebleven waren / die sy deden ghelepden ende verschappen met Fransoys Gheschudt / welck sy meynden te brenghen binnen S. Quinten. Maer de Kupters ghekomen zijnde tot by een Mijle nae by onsen Legher/ende en wilden niet naerder komen / De voet knechten die den last ghegheven was / en wouden niet laten hun beste te doen / alsoo dat sy haren wegh volghden. Het voornemen ende de intentie was te passeren eenen arme vande Kiviere na by loopende de voorstadt / maer onse scharwaecke die worden ghewaer / ende sy ginghen haer alsoo toe / datse daer bykans alle bleven ghebanghen ende ghedoodt / ende inde Kiviere verdronken / upt-ghenomen twintich oft dertich van hun / die door den dupsteren nacht beschermt ende door het kennen vanden water met sueren arbeyt over quamen / binnen der Stadt. Wit aldus ghebeurende voorderden daghelijcx onse pioniers int graben / ende brochtent soo verre / datmen bijlijck langhs der Stadt grachten mocht gaen/ welc alsoo broeg alst was gedaē so dede de Heere van Glapson door de ordinantie van sijne Majestept voortstellen dry diversche stozm stucken / die sonder ophouden aenhielen om te maecken dry gaten inde besten / ghevende door desen middel / onsen pioniers wat te meer moets / dat die Fransoysen so stout niet en waren haer op de besten te thoonen oft ons volck hadden treck te doen al dat sy wilden. Dus maeckten sy wegen onder deerde om te maken datmen ginck vande schansse voren ende sterckte totten gront vande gracht / daermen ingingh ende upt / heel verseeckert van het raken van eenigh geschut. Also datmen door dien middel een hol hoste maken onder het fondament / om eenige sortressen neder te doen vallen door de kracht vande poeper donderste opwaert / maer inder waerheydt dat werc soude te lange onderhanden geweest hebben/ende ten soude dan oock mogheliick op sommighe plaetsen tot gheender effectien ghevolght hebben / want de Gracht was diepe ende oneffen / breedt en lanck/ ende 't fondament van goeder eerden ende wel dicht ghewrocht / alsoo dat in alsulcker meninghe te volbringhen / soudemen veel tijdts hebben moeten verquisten. Door dese redenen siende sijne Majest. dat de dry gaten bequaem waren / soo ordineerde hy datmen den 26. ende 27. dagh Augusti daer op eenen stozm soude leveren. Om welcken te verseckeren / ende dat de vpanden onder dien gheen secours of ontset en souden krijghen / oft eenigen aensoot/ so wordt het gheschut vanden Legher wederom op sijn plaetse ghevoert tot behoorlijck van dien onder drye hoofden / Heeren ende Capitepnen / van welcken was Hertogh Ernst van Bzunswijck die hielt den sijde/ de Grabe van Egmont de ander / ende den Heere Marck-grabe van Berghen de derde / ende de reste van het Gheschut / welck aenden stozm hoorde/ worde pegelijck gheset in sijn slachoorden / gheliick als in alsulcken handele de maniere is / ende ghevuyckt met ordinantie ende provisie / dan een pegelijck hoop vande stormers hadde twee ontsetten / om dat oft de vpanden de pioniers te kmap bielen / om dat de onse te verberschen. Doen den den stozm den grooten hoop worde ghegheben / Lazarus Vwendi met sijn Regiment / ende die Spaengiaerts vanden Veltmeester Carreres: het tweede Gadt / dat wat leegher was / worde ghegheben aenden Heere Grabe van Meghen ende sijn Regiment / ende met hem den Meester Navarette. Ende den Stozm vande Borgght / twee Dupsent Enghelschen / tot drye Daenliens van Carondelette / ende van twee ander Daenliens vanden voorghenoemden Navarrette / de welcke gheleyde een Italiaens Capitepn: noch hadden men ghekosen upt alle onse Regimenten vanden Hoogh-Duptschen twee Vaetpen door ghebroken / komende tot vijf-thien-hondert mannen/ om hun responsancie te gheven / ende deel vande bueten diemen door de gheheele Stadt binnen ende berkrijghen soude met de ander die in haer oordenen ende plaetse bleven / wel verstaende dat dese waren

weder-

weder keerenden / om tsamen de gaten te bestoꝛmen/ maer dien dach daer ick u af-gheseydt hebbe / woꝛdemen een sijde ghewaer / die niet en was wegh ghenomen / diweers daer de Grave van Meghen ende den Navarrette souden stoꝛm leveren / welck men noch niet ghesien en hadde / soo is den stoꝛm dien dagh verlenght / doen ginck de Heere van Glason terstont derwaerts om de plaetse te sien/ ende sijn geschut te pꝛoeven ende den wegh te nemen / soo dat dooꝛ een ongeluck een van binnen de Stadt hem met een sinckroer schoot diweers dooꝛ sijnen arm / maer de Heere heeft hem bewaert/soo dat hem niet en hinderde / aengesien dat het been niet ghequetst en was / niet teghenstaende/ de sijde wert terstont wegh ghenomen: Des daeghs daer naer den seven en twintichsten dagh in der selver maent/ alle dingh ghereet zijnde / soo woꝛde het ghescheut inde booꝛgaende ooꝛden al weder gheladen/ende het schieten ghecontinueert sonder ophouden teghen die dꝛy gaten met grooter macht/soo om meer dooꝛ te breken/ende bequamer om te beklimmen / als te bꝛeechen sommighe stercken/ die welcke de Fransopsen gemaeckt hadden den booꝛgaenden nacht. Aldus heeft dit beschieten geduert banden moꝛghen / tot naer den noen / ende de stoꝛmers woꝛden dooꝛ goeden booꝛspoet met de Trompetten aengheboert / soo pꝛoperlijcken/soo dat eene het teecken ghevende van stoꝛmen/dander oock op den staenden voet sloegh/ om dat alle dꝛy de hoopen ghelijck aende gaten vallen soude/ daer dooꝛ datmen des te meer de vyanden soude verbasen / ende ons volck eenen moet te gheven om haer vromelijcken te houden. Als nu twee uren geslaghen was/ ende het teecken ghegeven dooꝛ sijne Majestept/ soo vernieudemen den slagh banden stoꝛm dooꝛ alsulcke fooꝛtse ende effecte / dat eer een half uꝛe daer naer als sy begonnen was dat het meeste gadt ghefoꝛtseert was / in welcke Admirael Chastillon was / die hem (als sommighe segghen) van boven af liet vallen ende gaf hem ghevanghen / men sach dat hem de Spaengiaerts oock inden Legher voerden: dit ghedaen zijnde een ure eer sy vande Booꝛght hen op-gaven / de Hertoghe van Savoyen wasser selver in persoone aende selve sijde vanden stoꝛm tot inde Gracht / om het volck een hert ende eene moet te gheven sonder pers achter te laten / ghelijck een oberhooft behooꝛt te doen / ende was lyckans onder derste die binnen de Stadt quamen / want hy in persoon ginck naer de groote Kercke / om het Sacrament te bewaren / ende dꝛoegh selve een tooꝛtse. Als dan het Volck in quam vanden Grave van Mansvelt ofte Meghen / ende die van Navarrette van haer sijde daer de Koningh hem hiel om den stoꝛm te sien / soo weꝛdt hy ghewaꝛe de groote neerstichepdt die de Grave ghedaen hadde / ende hem selven soo abentuerde / soo dat hy ghequetst weꝛdt in sijnen eenen voet / daer en resteerde niet dan het leste gadt daer de Enghelschen stoꝛmden/ tot welcken hadde van noode gheweest dat ons Volck die nu alreede daer binnen waren / dat sy die vyanden van achter ghesla ghen hadden/ om hun de plaetse te doen ruymen. Ende om de victoꝛie te verseckeren/sette men eenen hoop van ons volck op de mercket/ maer ten was den Hertogh niet mogheliick noch in sijn macht noch van alle die met hem waren / den knechten soo vele te ghebieden dat syse by een hoopen vergaderen / soo seer hert ende ontsteecken warense om te rooven van d'een sijde tot d'andere. Ock wast onmogheliick de vyanden van achter te schaden om dat ons volck die binnen de Booꝛght waren hun Ghescheudt ghestelt hadden om teghen te Schieten/ ende elcken Scheudt die sy Schoten ginghen over ende viel in een stercke daer sy moesten vlien / alsoo dat ons volck de onse souden verslaghen hebben. Maer op het leste de Enghelschen/ Carondelette / ende de Capitepn Juliaen / over-quamense niet sonder hun groote schade ende achterdeel / want de Capitepn Juliaen weꝛdt ghequetst in het been van een Busse/ Carondelet wegh ghevoert / ende vele vanden onsen verslagen. Alst al gesept is / de vyanden weerden hun soo vꝛomelijcken / dat sommighe seker meynden hadden sy volex genoegh gehadt / met grooter noodt ende nauwelijcks en soument hebben konnen ghewinnen/ aengesien de groote swarichept om die stercken te beklimmen / want die vanden Hertogh waren wonderlijck qualijck ghesint om te klimmen / hoe wel dat de alder grootste was / ende dandere vanden Grave van Meghen wat nedeꝛ / maer dichter met wat water inde grachten/ ende die beneden/meer ongemackelicker maer beter te onthouden. Ick late de Graften ende mijnen gemaeckt binnen de Stadt boven oft achter de stercken/ om haer daer op te onthouden/ Maer ick geloof wel tgeschal vanden aengesette trompetten/ en gaf hen niet veel tijdt ende losiers/alsoo seer was den moet verbaest in alsulcken handel / ende pꝛincipaelijcken als God die victoꝛie hun verlaet/een ander gevende. Het doodslaen / ende de mooꝛt was int beginsel seer groot/ dooꝛ den heeten grimmenden moet. Het ghetal was alsmen telde binnen der Stadt/ dupsent Landtsknechten sonder de Booꝛgers/ de welcke om dat sy vande frontieren waren / waren alle Mannen van wapenen / van ons volck niet meer dan 50. mannen bijbende booꝛ de dꝛy stoꝛm gaten. Aengaende die vꝛouwen hadde de Koninck alreets geboden / datmen haer geenen last oft kracht aen en dede/ ende datmen desgelijck gade sou slaen geen kercken te berooven / oft die oneerlijck te pillieren.

De twee Bꝛupnswijckers / de Grave van Swartsenboꝛgh/Mansvelt/Oberstepn / Hans Waldꝛick / al Dupschen met swerte Kupters / de Grave van Arenberghe / de Grave van Hoꝛne oock met roscolck / de bende ooꝛdinaris met twee nieu benden / ende de lichte Peerden die de Grave van Egmont voerde / ende het roscolck banden Koninck ende den Engelschen waren tsamen 24000. Peerden / daer waren 7. Regimenten/ de Grave van Megen was daer Gouberneur af / bedꝛagende ontrent 35000. Mannen / ende 4000. Engelschen/mijn Heere van Glopson goubernerde tsestich groote stucken ende meer andere stucken artillerije / sonder 't gebolgh van waghens ende karren die toebooꝛ deden.

Het vervolgh der oorlogen Ducq Dalba tegen den Paus inden naem des Koninck, ende van het accoort des selfs.

DE wijle dat den Koningh van Spaengien soo grooten booꝛspoet hadde teghen de Fransopsen/soo waren oock sijn Capitepnen in Italien Victoꝛieus. Want Marco Antonio Colomna/ oberste ghemaeckt zijnde vanden Hertoghe van Alva / van het heꝛ in Champaigne van Koomen/ hadde wederomme inghenomen veel Steden vanden Paus / ende vꝛomelijck ghesla ghen Julius Ursino ende den Marquis van Montbellio / de welcke met ontrent twee dupsent ende vijf hondert Switsers / ende ontrent dꝛy Dupsent vijf hondert Italiaensche knechten ghekomen waren omme Paleano te victalieren: Ende metten kooꝛtsten ghesept hy hadde verchtender hant inghenomen / gheplondert ende verbꝛandt de sterche ende tresselijcke Stadt van Segue. Soo dat den Paus siende soo grooten destructie/ ende datter noch meerder naeckende was / met grooter begheerten ontboden den Hertoghe van Gupse / de welcke hem niet faillerende in sijnen noot / ghelijck hy hem ghedaen hadde/ soo haest als hy mochte / ghekomen is nae Koomen met sijn heꝛ / ende heeft dat ghelogheert binnen Tribolí ende ander omme-ghelegghen plaetsen. Waeromme dat den Hertoghe van Alva siende het Landt van Napels bꝛy ende verlost/ booꝛ hem ghenomen heeft gheheel ende al de Ooꝛloghe te bꝛenghen ontrent Koomen. Ende is daerom pertrocken van het Landt van Napels ontrent half Oogst met eenen grooten hoop Kupters ende knechten/ende ghekomen by het heꝛ van Marco Antonio te Pont

te Pont de Sacco / waer dat sy t'samen henlieden beradende van haerlieder soercken / tydinghe kreghen van d'eerste victorie die den Koninghe van Spaengien voor S. Quintens verkregen hadde : soo dat sy sloten / deur dat den obstinaten Paus / gheen eerlijcke conditien van peys accepteren en wilde / neerstelijck ende onderssiens te trecken metten Legher na Roomen. Ende met suicken resolutie quamé sy te Colomna / een Slodt gheleghen vier Duytsche Mijlen van Roomen. Van daer sijn sy secretelijck ghetrocken by nachte tot voor de Stadt van Roomen / waer dat sy quamen voor den dagheraet. Maer vindende die gheheel inde wapenen ende over al vol lichts / soo docht henlieden dat haerlieder voornemen van onderssiens te overvallen openbaer was / principalijck om dat sy verstonden van seker ghevanghenen / die sy ghekreghen hadden / hoe dat Peeter Strossi des Avonts te voozen vertrocken was derwaerts van Tinoli met vier hondert peerden ende thien Vendelen Gascoens / waeromme dat sy voor dien tijdt niet anders van sinne en waren te doen / maer keerden wederomme naer Colomna / ende ten laetsten so sloeghen sy haer lieder leger voor Paleano. Als nu den Hertoghe van Guyse / die ontboden was van synen Koninghe / ghesloten hadde weder te keeren in Vranckrijck / soo heeft den Paus / hem vindende in so groote benauthevdt ende perijckel / op een nieu begonst te spreken vanden Vaeps / ende verdt voor middel vande Venetianen ende den Hertoghe van Florencen ten laetsten gesloten op het Slodt van Cabi / met dese conditien / sinden last latende den Hertoghe van Ferrarie. Ten eersten dat den Paus vergheven soude den Koninghe van Spaengien ende hem ontfanghen in gratie / ende dat den Koninghe soude bewijsen sijnder heyligheydt ende den Stoel van Roome de behoorlijcke reverentie ende obedientie. Voorts dat hy soude doen wedergheven alle de Steden / Sloten / ende andere plaetsen die den sijnen oft sijnen adherenten int Landt vander Kercken afgenomen waren / ende dat sy van beyde syden souden wedergheven de Vrienden oft ghealieerde alle de Steden ende plaetsen die henlieden in deser Oorloghe af-ghenomen waren / vergh evende eenen peghelijck int generael / uptgenomen dat Marco Antonio Colomna / Ascanio de la Cozna / ende de Grave van Vaigni met haerlieder Landen / niet en souden begrepen worden inden peys / den Paus reserverende / als van sijn Vassalen / daer af door particuliere persoonen te tracteren metten Koninck selve.

Den brant tot Vilvoorden.

OP S. Laurents dach na der Noenen was te Vilvoorden grooten brant / ende quam upt eené huyse daermen byer-klooten maeckte / ende daer branden twee oft drye huysen af / ende dit was het minste / maer eplacen daer bleven wel vier menschen dood / daer af dat den eersten op onser Vrouwen hemelvaerts dagh gebonden ende begraben was.

☞ Opten 21. Augusti was den Rhijn-grave te Vrussel ghevanghen ingebracht om na Vruynswijck te voeren.

☞ Den 25. Augusti zijn te Vrussel meer dan CC. Fransoysen ingheborcht van de boet-knechten die op sinte Laurencys dagh inden slagh gevangen waren / ende worden alle te samen int Horenhuys gesloten / ende het was een wonder om sien / hoe dat sy alle de armen rontomme door die tralien staken om wat te hebben / ende d'een gaf hen broot / dander bier ende gelt / &c. het waren arme gespolieerde krijghslieden. Des anderdaeghs Smorghens / wasser eyestich op de swerte Poorte gevangen ghelevdt / ende den anderen hoop was upt Vrussel gelept tot ander steden voort bestelt te zijne.

Date.

De xxbij. Augusti / dat is warachtigh /
Wordt Koninck Philips sinte Quinten machtich
Wat baet sinte Quinten dat ghy u bolcht
Sesten Septembris u Chastelet wel gebolcht.

Den 6. Septembris is Chastelet opghegeven gheweest / als ons bolck meynde te gaen stormen.

☞ Des vrydaeghs den 10. Septembris / waren te Vruessel hondert vijftigh Fransoysen ingheborcht ghevanghen / al Peerdevolck dat binnen S. Quinten gheleghen hadde / van des Admiraels volck Edel ende onedel / ende waren int Stadthuys ghesloten achter inde laken sale / ende waren ghekleedt met veel diversche kleeren / aldermeest gheborduert met devisen van schimp ende injurien.

☞ Den 11. Septembris hebben de Fransoysen die voorstadt van Han des Morghens ten 9. uren aenghesteken ende verbrant / daer sommighe Vrouwen ende kinderen in verbrant bleven / ende het slot dat seer sterck was hebben sy overghegheven inde handen van onsen Koninck / ende de Koningh van Vranckrijck hadde daer begonst twee sterche bolwercken voor te maken / eñ ons Koning Philips heeftse voort opgemaeckt / eñ heefter noch een daer toe doen maecken / ende hy heeft daer alle daghe persoonlijcken ghetweest / al oft hy selve Meester ende Werck-man ghetweest hadde / van des morghens te seven uren / tot des Avonts ten ses uren / ende heeft oock selve mede de handt aenghehouden.

Somma dat voorseyde Han sal nu seer weerbaer ende sterck wesen / ende Sinte Quinten / dat is oock met allen seer gesterct / ende die Bourgoensschen hebben noch meer huysen ende Forcressen inghenomen / ende daer zijn veel kleyn scharmutsinghen geschiet.

☞ Op S. Lucas abont den seventiensten October so quam Koning Philips upt Vranckrijck te Vruessel vander Oorlogen / daer hy twee Maenden en half gheleghen hadde / ende seer groote Victorie / voor alsoo dele als ghy hebt moghen lesen / ende onder dien voor sijn eerste repse dat hy op de Oorloghe gheplogen oft ghevoert heeft / des moet Godt ghelooft ende ghedanckt zijn inder eeuwighevdt / ende gheve dat moet zijn totten Landen welbaren ende Salighevdt / men haelde hem met Toortsen inne / ende men lupt de storme / ende de Stadt was verblijt met allen haren inwoonders.

Storm van wint te Roomen ende Florencen, met meer ander gheschiedenissen.

IN dit jaer 1557. so is te Roomen ende te Florencen ende daer ontrent alsulcken verbaerlijcken storm gheweest van winde ende van regen / so dat den Tyber so upnemende hooghe ghevloept heeft / datter veel huysen ja veel dorpen / menschen / kinderen / haer terwe ende kozen wegh gevloept is / so datter alsulcke dieren tijdt ghekomen is / datmen een stuyvers broot ghekocht heeft een gouden kroone / noch en kostmen niet gekrijgen / een sister kozens goude 24. gulden.

☞ Op sinte Lucas dagh reedt de Koningh sinter Goelen ter Kercken met schoonen state / danckende God Almachtigh van sijnder grooter gracien ende victorie die hy hem verleent hadde.

☞ Op alderheyligben Abont sterf te Vruessel boven den Zabel / die edele ende hoogh gheboren Vrouwe Grabinne van Egmont / moeder vanden vromen Heere den Grave van Egmont.

☞ Dit Jaer van 1557. was een seer vruchtbaer Jaer / men vant seer veel goets kozen ende terwe ende alderhande frupt / die Heere hadde al ghedobbeleert / ghelooft moet hy zijn.

☞ Des vrydaeghs naer Sinte Rubrechts dagh was te Vruessel met des Koninck trompetten / van sijn Majesteyts weghen geboden / dat alle Soldaten

Digitized by Google

ten ende andere / die alsnoch in des Koninck dienst waren/ van stonden aen moesten naer den leger / want daer ginck ommedat die Koninck van Vranckrijcke af quam met grooter macht/ ende wilde sinte Quinten wederomme hebben/ God gaue wat dat kosten soude/ nochtans sepdemen dat de swarte ruyters ghesweest hadden tot by Parijs/ ende en hadden genen Koningh vernomen / maer hadden verstaen dat hy sieck was/ ende sy brochten grooten buyt.

Op sinte Mertens dagh soo viel veel sneeus / maer hy en lagh niet langhe.

Des dijssendaeghs daer na den 6. Novembris sterf te Brussel een groot Prince een Ridder vanden gulden Vliese / gheheeten Don Fernandus Dongnasso/ ende was een broom krijghsman ende Capiteyn vanden Keyser Karolus ende Koningh Philips sijn Sone. Ende den 19. wert hy ten Minderbroeders begraben/ daer waren veel Heeren/ Ridderen vander oorden vanden Gulden Vliese te lijcke/ des avonts worde het lichaem int Klooster gedraghen ende worde ghebalsemt ende in loot gelept ende toe gesoudeert/ ende also in een schrijnkiste al vast gesloté/ dat niet verroert en mocht: Also gesloten zijnde/ ende met een sluweelen kleet overdeckt/ hebben zijt geset inden hooghen choor / boven de deure van een kleyn Cappelleken/ ende van daer wordet metter tijt gehaelt.

Tot deser tijdt was ons volck wederom eenen optocht doen in Vranckrijc/ ende hebben seer veel doppen ende gesuchten afgehant / het welck altijt groot jammer is.

Den 20. Novembris soo quam de Bisschop Cardinael van Trenten te Brussel met seer schoonen state/ ende hy was gelogeert int Hoff vanden Marquis van Bergen/ achter S. Goelen Kercke/ ende men telder alle dage hondert ende vijftich persoonen voor sijn tafel.

Ende des sondaeghs quam de Hertoge van Savoyen uyt der oorloghen te Brussel teghen sinte Andries dagh inde feeste vanden gulden Vliese.

Op sinte Andries dagh hielt men de feeste in des Koninck Capelle na de heerlijcke ghewoonte / de Abt oft Prelaet van sint Mertens t'sint Omaers sanct die Misse/ ende daer waren negen Heeren / Ridderen vander oorden vanden Gulden Vliese / daer was de Bisschop van Atrecht die droegh de Majestept dat Eva. ende den Peys te kussen / ende na de Misse ginck de Koninck met sijnen Heeren ende Ridders vander oorden/ voorsepdt ter tafelen sitten / elck naer sijn ouderdom vander oorden / daer hoordemen der Trompetten ghelupt / ende daer waren teenemael achtthien schotelen met spijsen gheteelt / die al groote Heeren/ Princen ende Graben droegen.

Des Vrydaeghs den vierden Novembris was te Brussel van des Koninck weghen / veel provanden op prijs gestelt/ als Vleesch/ Eyeren/ Boter/ maer daer en wert niet veel aff ghehouden. Ende des sondaeghs den vijfden Decembris so hadden die dry Staten des Lants van Brabant/ te weten/ die Prelaten/ die Edelen / ende die ghedeputeerde vande Steden van Brabant/ (die als doen te Brussel versaemt waren) op het Stadthuys ghenoot ende ter Maeltijdt gebeden alle de andere Staten van alle de Landen van herwaerts overe/ daer seer kostelijck / konstelijck/ rijckelijck/ ende triumphantelijck gekoockt was ende bereyt/ sy meynden den Hertoghe van Savoyen ter Maeltijt ghehadt te hebben/ maer hy hadde anderen last: daer quamen die Grave van Lalaing/ opperhooft vande Finantie/ de Hertoghe van Aerschot/ mijn Heere van Emmerijs Goubeneur van't Lant van Henegouwe/ ende al meer ander Tresoriers/ den President Viglius: Den waerom dat ghedaen was / is misseljck / maer het worde gebaptiseert/ de kermisse van het Landt.

De Cardinael Caraffa komt tot Brussel.

DEs woensdaeghs inde quatertemper naer der noenen quam te Brussel als Legaet van des paus Paulus den vierden van dien name/ de eerweerdighen Vader in Gode Cardinael ghenaemt Kaerle Caraffa met eenen seer grooten state / ende hy was inghehaelt metten gheheelen Capittele van S. Goelen / ende dry bidde nde oordenen / met krupcen ende Vanen / ende de Koningh Philips reedt hem selve te ghemoete tot buyten der poorten/ ende quam alsoo ter Stadt in sittende ter rechter hant tot S. Goelen voor de Kercke/ ende doen keerde de Koning wederom naer sijn logijst daer hy uytgekomen was achter den Alfboom. Item desen Cardinael was geheel Pontificialijcken ghehabitueert in schoon roodt/ met eenen cappoen ghevoedert met witte lasten / ende het principael den hoedt opt hooft met eenen seer schoonen strick / ende kostelijcke ringen aen de handen / met seer precieuse steenen versiert ende sat op eenen Mupl / want men const niet gesien soo hy behanghen was ende gepalleert alst wel te dincken is/ ende van persoone was hy redelicken groot van statueren met eenen bruynen baerde die redelijck upt stack tegen de schoon witte lasten vanden cappoe. De Bisschop van Atrecht ende de broeder vanden voorseyden Cardinael / reden achter hem / daer quamen thien oft twaelf Bisschoppen met meer ander Heeren/ ende komende teghen over S. Michiels Cappelle / daer stonden vier Priesters met rooden sluweelen tunikeelen/ ende hadden den Hemele geladen daermen het hepligh sacrament onder draecht / ende als hy daer quam / souden sy den selven Hemel boven hem gaen draghen over sijn hooft / maer den Hemel brack in stucken / ende komende voor de Kercke daer al dat schoon licht by een upre teghen sijn komste ontsteken was / is hy soetelijck afgeseten/ ende inde Kercke ghegaen daer die Sangers gereedt stonden / ende terstont vanden Deken ende Canonicken groetelijcken was willekome gheheeten met dien eerweerdighen Gods lossangh Te Deum laudamus, &c. ende hy sangh de collecte na/ ende hy gaf hen allen de benedictie / ende is wederom op-gheseten ende ghereden na thuys van Hooghstraten daer hy ghelogeert was / geconvoyeert zijnde met schoonen state/ vast by des Koninghs Hof/ daer hy met eender alleyn mocht ingaen alst hem beliefde.

Op S. Thomas dagh voor Kersmis was de voorseyde Cardinael Legaet ghenoot ten eten by den Cardinael van Trenten/ die ghelogheert was int hof vanden Marquis van Bergen achter S. Goelen/ daer hy quam verselschapt met den Hertoghe van Savoyen / ende met noch meer ander Princen ende Heeren / daer hy seer eerlijcken ghefesteert ende onthaelt was.

Op den Derthiendagh quam de Legaet Cardinael in 's Koninck Capel den dienst hooren / die seer solemneliche ghedaen worde / de Bisschop van Spalmpen sanck de Misse / de Koninckl. Majestept sat in sijn oratorie die ghestelt was ter rechter syden vanden Outaer / daermen d'Evangelie sanck/ in eenen schoonen Setel met rooden carmosijn bedeckt/ ende kussenen van gheliick onder sijnen thoon / ende de Legaet oft Cardinael sadt teghen hem over op Gouden kussens sonder Thoon / ende de Bisschoppen ende Oratoors die met hem ghekomen waren/ die saten alle pontificielijck op de selve syde daer de Legaet sat beneden / elck nae haren staedt die sy self best wisten / ende als d'Evangelye ghesonghen was/ droeghment eerst aenden Koningh / ende doen den Legaet/ ende na ooch het Peys / midts dat hy gheen Priester en was / ende alsmen sanck Pax Dominus vobiscum, soo vielen alle de Bisschoppen ende Oratoren op haer kinnen ende ontfinghen de benedictie van haren Heere den Legaet / insghelijcks voor de laetste collecte als de Bisschop de misse ghecelebreert hadde/ sang Pax vobis. Als nu de misse upt was/ ende de Bisschop sijn debuit ghedaen hadde / soo ginghden eerweerdighen Vader in Gode staen voor den Outaer / ende hem omgekeert hebbende / heeft soo hy wel koste / ghesonghen met luyder stemmen / Adiutorium

Digitized by Google

torium noſtrum in nomine Domini, ende alſo die benedijdinghe ghegheven. Ende dit ghedaen zijnde/is de Koninckl. Majeſt. ende de Legaet t'ſamen ghegaen uyt der Capellen ende tſamen ghegaen ter Tafelen. Ende naden noenen ſoo was daer op de plaetſe een ſchoon triumphant Tournoyſpel te doene / ende al van des Koninck Kamerlinghen / al ter liefden ende eere banden voorſz Legaet / die compareerden in ſes oft ſeven partijen/ſo dat daer waren 32. helmen / ende ſeer veel trommels ende des Koninghs trompetten/ ende daer was alſulcken grooten gelupt als ofter dry mael meer volck gheweeſt hadde / ende daer was oock ſeer fraey ende Ridderlijck gevochten / ende tamboerden datmenſe tot buyten de ſtadt van Bruſſel hoorde ſchieten.

Hoe Calis inghenomen wert vanden Hertogh van Guyſe.

DEn eerſten Januarij 1558. is de Hertoghe van Guyſe / Opper-Capitein vande Koninghvan Vranckrijc/gecomen met ſijn krijghsheyr voor Nounambrige/een ſterck ſlot gheleghen een mijl van Calis / dees plaetſe ſoo mede tſlot ghenaemt de Kijſbanck / ſtaende aende Mondt vande Haven van Calis/om te bewaren den ingangh vander Zee / beſchotenſe ſeer geweldigh. Niet te min ten was van gheender noodt ſulcx te doen / want de Engelſchen ghenomen zijnde op haerlieder ouverſienſte / ende ſiende dat inde Haven quamen veel Schepen vande Franſche armeye/ende ooc uyt Noormandyen ende Bolonigyen/tot hulpe van deſen aenſlagh / ſoo waren ſy gheheel ongheſtadigh/ want als die van Nounam bryghe ghevoelden het ghedonder vander artillerye / ſoo verlieten ſy ſeer ſchandelijck deſe plaetſe / ende vertrocken gheheel verbaert zijnde binnen Calis. Die vanden Kijſbanck gaven henlieden op een uyre tijdts tot wille vande vranden. Soo dat hier door de Franſoyſen kreghen de ſleutels van Calis / met veel Artillerije ende munitie: Waerom dat ſy verbolghende haerlieder victorie terſtondt quamen voor de Stadt/ waer dat Capitein was Milord Wentfart / een ſeer ſlap man/ ende van kleynder experientie met ontrent 600. oude ende ordinarie Soldaten / die daer altijdts woonachtigh waren / ende leefden op haerlieder gaggen/ beguamen om te maken goede chere ende droncken te dryncken / dan om te bewaren de frontier-ſteden. De Franſoyſen hebben van dheerſche ſijden deſe ſtadt ſeer vreeſelijck beſchoten / maer krijghende de gheen breſſe na haerlieder appetijdt / ſoo hebben ſy gaen beſchieten het oude Caſteel / gheleghen aen de ſijde vander zee: Waer op dat ſy ſtelden op den Derthiendagh tſmorghens 33. groote ſtucken artillerye/ ſoo vreeſelijck daer op ſchietende / datmen tot Sluys in Vlaenderen / ja ſoo ſommighe ſeggben willen tot Antwerpen toe / (dwelcke 33. Duytſche mijlen van daer is) 't ghedonder hoorde van tgeſchut. De Franſoyſen van deſer zijden dien gheheelen dagh het Caſteel aldus beſchietende / hebben ſulcken Gat ghemaeckt int Slot / dat de Capiteynen van ſinne waren noch dien ſelven avondt metten leeghen water tſelve te beſtormen / dwelck was wel dryre uyren inder naeſt / niet te min de Mane ſcheen ſoo ſchoon (door dattet klaer weder was /) dattet ſcheen dagh te weſen/ waerom dat den Hertoghe ſelve / met alle de principale vanden Legher / na dat ſijn Volck in oorden ſtont/ghekomen is tot aen de Breſſe met de Soldaten om henlieden moet te gheven / waer dat een luttel tijdts ghevochten werdt / maer de Engelſchen haeſtden moet verliesende/hebben tſlot verlaten / ende metter haeſten over de Brugghe int Stadt ghetrocken. Als het Caſteel aldus ghewonnen was / ſoo heeft den Hertoghe met dwaſſen banden water int Slot ghelaten een groot deel Soldaten / met beyde ſijn broeders ende veel ander Heeren / om voor tſelverſte en beſte tſanderdaeghs ſmorghens de Stadt in te nemen.

De Engelſchen wel wetende dat die vanden Caſteele om het hoogh Water gheen byſtandt krijghen en konden / hebben die ſonder rijdt te verlieſen lancx de Brugghe ſeer vreeſelijck beſtormt/maer de Franſoyſen ſeer dromelijck henlieden weerende/ hebbenſe terſtont vander Brugghen ghedreven/ doot-ſlaende veel van henlieden. Dies niet teghenſtaende / hebben d'Engelſche wederom met hulpe van twee ſtucken groot geſchuts / die ſy int gat vander brugghe geſtelt hadden / henlieden gaen bevechten. Maer ſiende dat ſy niet en vorderden / ſoo zijn ſy achterwaerts ghetrocken / ſoo moedeloos ende verbaeſt/ dat ſy terſtont Raedt ghehouden hebben om te ſpreken van appointement/waerom dat ſy tſanderdaeghs ſmorghens vroegh begheerden appointement te maken / voorhoudende te vergheefs ſeer groote conditien. Niet te min ſy hebben ten laetſten na veel diſputatien ende queſtien aenbeert deſe navolghende conditien. Ten eerſten / dat een yeghelijck vrien behouden ſoude / ſonder eenighen Perſoon leedt oft ghewelt te doen. Voorts dat de ingeſetenen met behoorlijcke paſpoorten trecken ſouden / waer dat henlieden believen ſoude / 't ſy in Engheland oft in Vranckrijck/ uytghenomen datter 50. perſoonen ſouden ghevangen blijven / ſulck als den Hertoghe noemen ſoude.

Ende aengaende de Soldaten / die ſouden ghehouden weſen weder te keeren in Engheland / daer latende alle dartillerye ende Vendels / met alle de Munitien van oorloge ende victaelgie / ſonder eenige ſake te breken/verbranden/verborgen / oft te verargheren. Deſgheljcks ſoo en ſouden ſy geen ſchade doen inde huyſſen / oft in eenighe plaetſen vander Stadt / ja niet eenen naghel uyt trecken / oft daer de ſchrabben. Aengaende haerlieder roerlijcke goeden / gelijck gout ende ſilver/gemunt oft ongemunt / koopmanſchap / huyſraet/peerden ende andere beeſten / 't ſelve ſoude al blijven tot diſcretie vanden Hertoghe / om daer af te diſponeren als hem believen ſoude: welck accoort naderhandt gheheel vollvocht werdt / met de gheheele verderffeniſſe van dien volcke. In deſer manieren hebben de Engelſchen verloren door haer lieder quaet regiment/ een vande ſchoonſte ende treffelijcſte juweelen van haerlieder Rijck/ d'welck ſy ghewonnen hadden met grooter eeren ende glorie/ten tijde vanden Koninck Edwaert de derde / na den vreeſelijcken ſtrijt van Creſci/ tegen den Koninghy Philips van Vranckrijck de ſeſte van dien namen/int jaer 1346. ende ghehouden met ſeer groote koſten ontrent 212. Jaren. Heer veel artillerye ende alderhanden munitien van oorloge wert gevonden binnen Calis/ſoo dat te rechte wel mocht gheheeten worden het artillery-huys van Engelant. Deſgelijck ſo en ſoudemen niet ghelooven den roof ende buyt die daer haelden het Franſche heyr ſoo in gelde/ende ſilverwerck / als in koopmanſchap ende ander goeden / behalven het rantſoen vande 50. perſonagien gevangen.

Hoe Guines vanden Franſoyſen ingenomen wert.

ALs Calis aldus ghewonnen was / ende datter ordinantie gheſtelt was in alle ſaken / ſoo reſteerder noch om vollkomen victorie te hebben / ende de Engheſchen gheheel ende al te verdrijven uyt twaſt landt/te winnen de ſtercke plaetſe van Guines / gheleghen dryre mijlkens van Calis: Waer op dat Capitein was Melord Grap/een ſeer vroom man / met ontrent 1400. Soldaten/onder Engheſchen/Nederlanders ende Spangiaerts / de meeſtendeel daer in geſtelt/door toedoen banden Koninck Philips/te wijle dat Calis beleghert was. De Franſoyſen deſe plaetſe beleghert hebbende / hebben die van dry ſijden beſchoten / tot dat de gaten henlieden groot ghenoegh dochten. Waer doende daer op eenen tijdt dzie vreeſeliche ſtormen op / ſoo werden ſy van die van binnen met luttel gheweldt af-gheſlaghen / niet ſonder verlies van groot Volck. Waeromme dat de Hertoghe

toghe / ſiende dat de hertoghe twijfelachtich was / verſterckt eñ wederomme vermeut heeft de ſtormen / ſtellende met groote ſtoutichept ſijnen eyghen perſoone in beſt perijckels. Ho dat/naer datter vande Engelſche zijde ſeer veel doot eñ gequetſt was / d'ander niet meer wederſtaen mogende ſo grooten gewelt/ achterwaerts wijken eñ henlieden derrocken mette Capiteyn in een ſterck hollewerck. Van waer dat ſy dien ſelven abondt ſouden aenden Hertoghe / om eenich eerſtick apointement met hem te maken/ſoo dat t'ſanderdaechs 't ſelue in deſer manieren gemaeckt wert: Als dat de ſoldaten met haerlieder wapenen ſouden uyttrecke/maer dat de bendelen/ met alle d'artillerije/ munitie van oorloghe/ ende proviande daer blijven ſoude. Dat Meloyd Graf ende alle de Capiteynen ende treflijcke perſonagien/ ſouden gevangen blijven. Dat volbrocht zijnde/ſo hebben de Franſoyſen deſe plaetſe ghemeel geraſeert. Van daer ſijn ſy voorts getrocken naer Hames een ſlot daer hy gelegen/niet ſo ſterck van mueren als van gelegenheyt/maer eer ſy daer quamen/ ſoo kregen ſy tydinghe dat de Engelſchen daer uyt ghevloden waren / ende de plaetſe verlaten hadden / 't welck de Franſoyſen lief was om hooren/te meer/ om dat ſy de plaetſe wel ghe-ſtoffeert vonden van artillerye ende munitie. Soo datmen reſent dat ſy in deſe oorloge van Calis/ behalven 't Landt ende de ghevangenen ghewonnen hebben ontrent 3. hondert metalen ſtucken/ende ſo veel van pſer/ met de munitie ende ontallijcke veel ander goeden van grooter weerden/ tot grooter eeren ende glorie vanden Hertoghe van Guyſe / Capiteyn generael van deſen aenſlach.

De Koninginne van Engelandt aenmerckende den grooten exceſſiven hoochmoedigen wille die de Franſoyſen alhaer gebruyckt hebben/ heeft ſy groote gereetſchap doen maken te water eñ te lande tegen de Franſoyſen/ ende de Hollanders ende Enckhuyſers berepden oock veel Schepen om de Zee bepl te houden / want den rechten wech van Enghelandt was hen benomen voor die Yſinee van Calis/ ſo dat die vlooten ende andere ſchepen uyt Spaignyen al verre om moeſten komen/als ſy ſonder groote macht quamen.

Na Paeſchen ſo hebben de Franſoyſen ſeer neerſtich geweeſt ende diligent om haer intentie te volbrengen/ aenghemerckt ſy al heel (ſoo hen docht) d'abantagie hadden / dat deen partije uyt den zuydooſten / ende dan van die voor Theonville ende daer ontrent waren/ende dander uyt den noordtweſten die nu in Vlaenderen waren/ſouden hebben gekomen om Brabant ende Vlaenderen bederven ende in te nemen: dan op d'een zijde hebben ſy groote courſſen gedaen voor Philippeville/ ſo dat de mare in Brabandt liep/ende dat ſy wel beden uytgeven dat ſijt in hadden/maer het en was alſo niet/ maer inmers hebben ſy met dien tocht Marienburch gebrantſchat: Voorts hier na quamen ſy voor Camerijc. Ende inden Mey hebben de garniſoenē van S. Quinten ende van Rau / ende van meer ander ingenomen een kleyn ſteedeken geheeten Nelle / ende hebbent al den hals afgheſteken/ want daer waren 4. hondert ſwarte Ruyters binnen / die van ons geweken ende daer ober ghetrocken waren / ende alle daghe veel courſſen ende guaets beden op onſe landen/dus moeſtenſe wech.

Groot bancket te Bruſſel vanden Hertoge van Savoyen.

Des ſaterdaechs op den Meydach was de Hertoghe van Savoyen/ Gouverneur van herwaerts-ober/Koning vander gulden vande Cleuveniers/ ende men hiel de maeltijdt op 't ſtadthuys te Bruſſel/ dat hy met eenen ſchoonen ſtaet is gekomen/ende hadde alle de ſtaten ende gedeputeerde der ſteden des lants van Brabandt genoot ter maeltijdt/ daer ſeer eerlicken ende proyice gereetſchap toe gemaeckt was. Komende int ſtadthuys voorſz/ſcheent ofmen in des werelts luſt of in dat eertſche paradijs gekomen hadde/ ſo melodieus was't daer verciert/de tafelen gedeckt/ ende met alderhande welrieckende krupdekens eñ ſchoone bloemkens beſtroyt/de celioyen gelept/ ende de ſerveten wel rieckende/ ende ſoo vriendelijck ende koſtelick ghebouwen/dat wonder was/d'een als eene ſchilpadde/d'ander als een echtiſſe ende als voorſchen: daer was ſeer rijckelijcken / koſtelicken ende triumphantelicken ter taefſelen gedient: daer waren voor 't ſtadthuys boven voor de poorte geſtelt twee antijckſche fonteynen / uyt d'eene ſpranck rooden Wijn / uyt d'ander witten/ daer de arme menſchen wonder mede te doen hadden met baten/d'een in eenen hoet/ ende d'ander in een bonette/ d'ander hadde een ſchotel op eenen ſtock ghenagelt / ſy vochten ende ſtieten d'een d'ander om herre. Ende om noch meer eeren ende triumphen den Hertoge te bewijſen/ſoo hebben de Rethoziinen vanden Boecke/ter beden vande Heere vande Wet/ op den ſelſdē dach haer gereet gemaeckt/ende des achter noens nae den voorſz maeltijt/zijnder acht peerden geweeſt/ende hebben den Mey inne gehaelt al int gruene ghekleet/ende hadden eenen wagen mette vliegende paerden ghepaereert/ daer op ſat de Goddinne Flora, een ſeer ſchoon jonghe Maecht / met eenen ſchoonen Mey in haer handt / die ſeer konſtich ghemaeckt was van zijde / als oft hy naturelijck gewaſſen hadde geweeſt / ende was ſeer fraey ende koſtelijck gheabituert ende uytgheſtelt nae den epſch / ende op de rechte zijde van haer ſat Zephyrus, den ſoeten Weſten wint / met een ſchoonen Blaeſbalck inde handt blaſende bloemkens / ende op d'ander zijde ſadt Aurora, Goddinne vande Dauw / met haren beſpraepde Pſatiphlorus, ghekleet al int blau / als Goddinne vande Morghenſtont / ende van boven den wagen ſoo quam de God Phœbus, met der Sonnen ſtralen/beſchijnende de bedauwde eerde/ dat voorts bloemkens mochten groyen. Ende komende op de marct/ de welcke ſtondt beſloten metten voorſz Rethoſijns vande voorſz Boecke te Peerde/ Ende de voorſz Goddinne Flora, komende voor 't Stadthuys / daer den voorſz Hertoghe ende Koningh boven lach / ende by hem komende/ heeftſe hem eerlijck ende vrincelijck reverentie ghedaen / preſent van al de Heeren vanden Hove ende Amptman/ Borgemeeſters/ Rentmeeſters ende Raedt/ende meer ander van Bruſſel/nae behoorlicke reverentie / kuſſende den voorſz Mey/ die ſchoon ende welrieckende was / den Hertoghe ghepreſenteert ende gheſchoncken/ den welcken ſijn hooghepdt in ſeer grooten weerden ſeer danckelijck ontfinck: ende in teecken van dien / ſoo heeft hy de jonghe Maecht eerlick ende vriendelick gheloont met een teecken van liefde / dat is / hy kuſteſe eens vriendelijck aen haren rooden mondt / ende bedanckte de goede mannen ſeer van haerder goetwillichepdt/ ende terſtondt ſo hadden ſy daer een wolick eſbatement ghereedt / d'welck ſijn hooghepdt ooch heeft belieft te hooren/ ende dat hy niet en verſtondt hebben hem d'andere Heeren int Walſch verklaert. Ende dat ghedaen zijnde is hy te Hove getreden/ houdende den Mey van Flora vaſt inde handt/ daer waren ſoo veel Kameren van buſſen af ghelaten / dat alle de huyſen rondtomme die Marct wolijck waren / maer daer was een vanden voorſz Boecke behoeft/ wiens Peert ſoo ſeer verbaert was dat het met hem viel / ende braeck hem ſijn been / ende oock was hy ghehoudt / ende laten die Jonghe Vrouwe moeſte de groote feeſte ten ongheluche hebben ende ghebreck lijden.

Op Aſcenſioens abont ſchoot de Hertoge van Aerſchot den vogel vander grooter Gulden vanden ouden Voet-boge / daer hy des anderen daechs genoot hadde t'ſijnder maeltijdt op t'Shertoghen-huys / gheheeten 't hoot-huys/ de Koninghlijcke Majeſteyt / den Hertoge van Savoyen/ende noch vier Heeren vander voorſene vanden gulden Vlieſe / die alle met ſchoonen ſtate quamen/ende hy betaeldet al.

Opten laerſten Sinxendach waren die voorſepde vander grooter Gulden vanden Hertoghe haren Koningh ghekleedt / treckende nae der Vueren / daer die van Leuven den wijn wonnen / ende daer was ſeer groote beroerte extra-ordinaris / ſoo datter een ſeer

Digitized by Google

groot rumoer opzees / soo datter wel vijfentwintich of dertich messen upt waren / ende quam door de groote ende onlijdelijcke vilenichept/niet vanden Schutters maer vande naloopers/ als Kleerchen ende andere van Leuven/ende riepen die van Bruessel nae ende sepden: Die ringhen ende schoon signetten die sp aende handen droeghen / hadden haer hupsvrouwen vande Spaignaerts met onderliggen ghewonnen / ende datse hun hupsvrouwen daer gesonden hadden om zuede te vraggeren / ende soo soudense bewijle mette Spaenjaerden boeleren/ende sulcke leelijcke woorden.

Didenhoven ingenomen vanden Fransoysen.

DEn sesten Junij oft daer ontrent zijn de Fransopsen gekomen voor een sterckte stadt geheeten Theonbille oft Didenhoven/ende hebbense met groote macht belegert ende besloten / so datter niemant upt noch in en mocht / ende hebbense met so groote kracht beschoten/datment (d'welck onmoghelijck schijnt) tot Brussel hoorde/ twee ofte drp dagen ende nachten duerende / ende hebbender bele ende diverssche assaulten en stormen op ghedaen seer stranghe / ende de Graef van Mansvelt lagh te Lutsenborgh / ende quam somtijdts op haer scharmutsen / ende sloech den Fransopsen veel volcx af. Ende die van binnen zijn oock wel uptgekomen/so dat sp eensdeels haer geschut vernagelt hebben/ maer laten sp van binnen moesten vast minderen/ende de Fransopsen bupten inde wijdde mochten vast vermeerderen/ ende die van binnen hadden vast hope datmen hun ontset doen sonde / maer de Fransopsen die daer voor laghen waren veel te machtich/ ten was niet moghelijck haer eenich ontset te doen / sp hebben soo veel assaulten wederstaen / dat sp van binnen over de 600. persoonen niet sterck en vonden/ende noch wasser veel die gequetst waren ende die mochten niet walken. Ende ten ende laten/ als sp al het beste ghedaen / ende als vrome ende getrouwe soldaten hadden haer lijf gheaventuert / Op den 22. dach der Maendt van Junio/ nochtans nae seer langhen storm bp fortsen ende overlast van volcke / ende bp faute ende gebreck van onderstande overgegeven/ ende zijn uptgegaen/ ende zijn gekomen nae Lutzemborch/ blijckende de liefde en tgoet herte dat sp droegen tot haren Heere/ ende hebben noch sommige hoopen Fransopsen (die sp vonden) geslagen alsoo cattijvich als sp waren/ hoe-wel mijn Heere van Gupsen haer vrijheydt hadde ghegeven / om dies wille dat sp haren Heere soo ghetrouwe waren ghebweest: Ende sp sepden/ adieu Theonbille.

Op den selfden dach Junij quam de tijdinge te Brussel dat de voorsz stadt gewonnen was / ende doen wast daer al in roeren / ende 't was al sit op sit op / ende de Spaenjaerden / die alonume met groote sommen jae veel dupsenden schuldich waren/die hadden wel willen vertrecken sonder tromper: Daer was sulcke rumoer datter wel ses oft seven doodt bleef / den Alcalder liep aenden Koningh ende dede groote klachte over de borgers / dat sp den Spaenjaerts so grooten ongelijck ende overlast deden/ ende den Amptman met sommighe Heeren reedt oock ten Hove om sijn klachten te doen/ maer den Alcalder hadde hem ende alle de borgers soo vermaeckt met beuselen / dat hp naubelijck den Koningh spreken en mochte/ maer de Koninghlicke Majest. als een wijs Heere ende Prince / heeft willen hooren den weder-partije / ende de sake verstaende hoe de Spaenjaerts also over veele t'achter waren/ ende wilden met groot gewelt den borgers haer goet ende ware afgheborcht hebbende / niet betalen / ende loopen met kudden om haer te berooven vanden lijve / ende heeft den Amptman belast dat hp 't remedieren sonde / ende doen werdt uptgeroepen dat een pegelick vertrecken sonde nae sijn logijst / ende blijben in sijnen wijck/ ende lanteernen upt hangen / ende de gulden worden ontboden te walken/ende men besloot de marct met waghens dweers inde straten/ ende daer waren gestelt een quantitept van Schutters in elck gat vande marct inde wapenen. Somma daer was seer groote murmuratie onder de borgers/maer God de Heere hebet noch altijt behoet/des moet hp lof ende danck hebben tuder eewicheyt/ Amen.

Des anderendaerts na S. Jans dach den 25. Junij so is de Hertoge van Savoyen/de Grave van Egmont ende Mansvelt van Namen ghekomen / daer sp heuen gereyst waren om de stadt van Theonbille ontset te doen/haddet mogheliick gheweest/ende sp waren upter maten seer qualicken gemoet ende seer gestoort/ want sp verstaen hadden dat der Secretarisen vanden Spanjaerts schult was/ dat de voorsz stadt van Theonbille overghegeven was/ ende dat mijn Heere van Gupse hadde gesept tot den Capitepn / dat hem deerde dat hpse (die soo vroom ende haren Heere soo ghetrou waren totten ende) soude moeten om den hals brengen/ want hp wist wel dat noch een Maendt soude zijn eer dat haer eenich onderstandt soude gedaen worden: Ende dit hadden de getrouwe Spaengiaerts gebrouwen / ofter eenighe den hoop ontliepen / is den Heere bekendt.

Op S. Pieters ende Paulwels avont was te Bruessel een groote stampepe tusschen den Enghelschen ende den Spaenjaerts/ soo dat daer vier Spaenjaerts doot bleven / nochtans soo warender wel drp Spaenjaerts tegen eenen Engelschen.

Duynkercke gewonnen vanden Fransoysen.

OP den tweeden dach Julij so wonne de Fransopsen dat stedeken Duynkercken in Vlaenderen/ ende voort hebben sp groote schade ghedaen van vranden ende rooben tot voor S. Wijnocxberch. Den derden dach pilleerden sp Hontscoten / ende den vierden dach S. Wijnocxberch voorsept/hebben sijt ghepilleert ende verbrant/ende groot goet daer upt gevoert.

Op onser lieber Vrouwen visitatien dach sijn te Brussel uptgevaren 27. wagenen wel geladen met goeden upt den Hove vanden Koningh/ als tapijt van als dat de Capelle behoefde / ende is gevoert nae Antwerpen/ ende den roep ginck in Brabandt dat de Koningh wilde nae Spaenjen repsen/ daer dient ofte landen soo aventuers ende besolaet stonden/dus wasser een groote vreese ende droefheyt int lant. Ende alsdoen quam den Capitepn oft Gouverneur vande voorsz Stadt van Theonbille/als bewaerder geweest hebbende/om hem selven te verantwoorden ende te excuseren van 't gene datmen van hem sepde / als dat hp de Stadt noch wel bewaert soude hebben / daermen hem seer grootelijck aen belogen heeft/ als hp in sijn deffentie wilde verklaren ende doen blijcken: Emmers hp gaf hem gevangen ende stelde hem ter putzen.

Des Woensdaerts daer nae / den sesten Julij / zijn te Bruessel uptgevoert 40. wagenen met Tenten ende Paulwelsoenen vanden Koningh nae Valencijn toe: ende ten selven dage was daer van des Koninghl. Majestepts weghen uptgeroepen/ dat alle leegh-gangers souden maken/dat sp binnen den tijdt van drpe dagben werck hadden / oft men soudese op rapen / banghen/ ende doen gaen pionieren / ende werdt des anderendaeghs metten trompetten uptgeblasen. Ende ten selven dage quam de Hertoge oft Prince van Parmes te Brussel in / ende doen sepdemen seer stert dat de Fransopsen besloten lagen in Vlaenderen/ soo dat sp achterwaerts oft voorwaerts en konden/sonder gheslagen te worden.

Vanden slagh by Grevelinghen, daer de Fransoysen gheslaghen wierden.

TErwijlen datmen besich was aen d'werck van Grevelinghen / soo en resteerden de Fransopsen niet van eenpartigen courssen te doen / tot voor de selve Stadt / ende op eenen Vrydagh / den eersten van Hoymant / zijn sp in West-Vlaenderen ghekomen/ passerende de Riviere die voor by Grevelinghe inde Zee vloept / met eenen hoop van 2000. Peerden/ veertich bendelen Voet-knechten/ ende ses Stucken artillerpe / trecksende nae Moerdijcke / Duynkercke/

Bergben

Bergen S. Wijnocx/ Hontscote/ ende andere plaetsen daer ontrent ghelegen/ die sy beroofden ende pilgeerden. Eñ nu verbrandt hebbende de steden van Duynkercken ende Berghen/ mitsgaders de stede van Grevelinghe/ ghesommeert ende daer op ghescheten hebbende sonder eenich ysen yet te doen/ soo zijn sy op eenen Woensdach den dertienden vander selver Maent wederom West-waert nae Calis ghetrocken/ met eenen leegen water door de selve Riviere langhs het strange/ met haerlieder ses stucken artillerije/ grooten buyt/ ende veel gevangenen die sy in Vlaenderen ghekregen hadden/ mits dat sy daer luttel oft gheen weere en vonden/ als onversiens gekomen zijnde/ maer over dwater wesende/ ende meenende gherust ende sonder vreese te zijn/ soo ist geschiet dat de Grave van Egmont/ verselschapt zijnde met de heere van Bingnicourt/ Reulx/ Moerbeke/ Monichuysse/ Fontayne/ Speteverdriet/ den Marquis van Renty/ ende veel ander Edel ende vrome Heeren/ wesende onder al 3000. peerden/ ende ontrent 30. vendelen Voet-knechten/ quamen haestelicke eñ met grooter neerstichept oock uyt Vlaenderen/ volghende de Fransoysen/ ende nemende haren weech over de voornoemde Riviere/ ende trechende noch ontrent twee mijlen West-waert/ quamen sy den Fransoysen van voren aen/ ende omringhdense van Westen ende Zuyden. Daer wert van over beyde zijden seer grouwelijcken ghevochten/ ende int eerste aenkomen soo scheent dat de Fransche Ruyters met den Schotschen peerde volcke groot feyt souden bedreven hebbe/ so dat de swarte Ruyters van deser zijden/ siende dat sy sulck ghenoet souden vinden/ zijn een deel (ter wijlen dat d'ander begonsten te scharmutsen) uyt den grooten hoop getogen/ ende een stuck weechs om rijdende/ zijn van ter zyden (als den slach toe ginck) op den Franschen hoop gevallen. De Fransoysen siende dat sy met sulcken ghewelde bespronghen waren/ schoten haerlieder voornoemde ses stucken los/ daer sy veel schaden in ons volck mede deden/ ende de voornoemde Heere van Monichuysen is met synen Volcke daer op gevallen/ ende heeft henlieden de selve ses stucken artillerye afghewonnen/ waerom dat de Fransoysen 't over int buskoeder ghesteken hebben/ ende metten selven groote menichte van haren volcke vermeldt. Ende mijn Heer de Grave van Egmondt was sijn Peert onder hem doodt geschoten/ mijn Heer van Bevere behout-sone/ Baillu van Walsch Brabandt plach te zijne/ was sijnen arm af geschoten/ ende daer bleven dyse ofte vier Edel-mannen. Mijn Heere van Coures dede groot behulp van bevel/ anders en hoest hy niet gedaen/ want hy met den sledertijn seer gequelt was/ maer gaf goedt advijs/ sittende op eenen mupl/ die oock onder hem doodt geschoten was. Somma daer bleven der voorsz Maendt voerdt Duynkerke weder ingenomen/ ende de Fransoysen daer in al omgebrocht.

Date.

XX. Iunij was Theonvile beklaecht,
Maer derthienden Iulij sijn de Fransoysen verjaecht.

Van den tocht in Britangien ende nederlage aldaer.

KOrts daer nae hebben de Engelsche een groote armade gereet ghemaeckt tegen de Fransoysen/ ende daer Overste generael op gemaeckt Milort Clinton/ Admiraël van Enghelant/ ende waren sterck ontrent hondert groote schepen met veel volcx/ alsse waerse veel thien dupsent man aen landt mochten ontwerpen. Wy desen waren noch ghevoecht twintich Nederlantsche Oorlogh-schepen/ daer Admiraël op was de Heer van Wacken. Alle dees Schepen sijn t'samen ghevallen aende kusten van Britangrijen/ inde haven van Conqueste/ ende stelden een groot deel van haer volck aen lant/ ende plonderden ende beroofden 't landt wijt ende breedt met vranden ende anders. Maer de Heere van Chersimon/ heeft terstondt by een vergadert ontrent achtof negheu dupsent Mannen van dien lande/ ende daer by ghedaen sommighe oude soldaten uyt den naest-gelegen garnisoenen/ ende is daer mede den Engelschen soo dapper aenghevallen/ datse met schande moesten vlieghen/ waer deur de Nederlanders die vromelijck standt hielden/ meest al omghekomen ende geslagen zijn. Soo dat d'ees Armade (die so veel gehoost hadde) gheen ander voordeel dede/ dan dat de Fransoysen gedreycht/ maer sy geslagen zijn ghebleest/ ende sijn also met schade ende ongheval ende sterfte te hupsgekomen.

Hier na is Koningh Philips uyt Brussel gereyst na de stadt van Atrecht/ ende daer heeft hy de Staten van allen den Landen van herwaerts over beschreven/ ende doen versamen/ ende den selven dach is daer een propositie op ghedaen/ daer in sijne Majesteyt eenen heysch dede daermen noch nae af hooren sal.

De Hertoghe van Savoyen/ de Grave van Egmont/ ende Zwartsenbergh/ ende alle d'ander Capitepnen lagen vast te velde met eenen sulcken ghewelditgen hoop/ als vande oorloghen die in 25. jaren by des Keysers tijden nopt desgelijcken hoop by een ghebleest en is/ ende sy lagen op een mijlken nae een stedeken/ eñ een vast neschen Doxlan genaemt/ ende meynden tselve te gaen belegghen om te winnen/ maer daer en quam gheen bevel/ ende de Koningh van Vranckrijck lach oock met sijne macht te velde seer sterck begraven op d'ander zijde/ ende hebben daer alsoo op malkanderen liggen gruysen eenen langen tijdt sonder eenighe groote feyten te doen/ dan dat sy altemets d'een tegen d'ander scharmutsten/ ende liepen d'een op d'anders landt voederinge ende beuyten halen/ duerende ontrent den tijdt van thien weken.

Vrede-handelinghe tot Rijssel ghehouden, ende de Keyser Kaerl sterft.

TEr selver tijdt waren te Rijssel versaemt ghecommitteerde van Koningh Philips wegen/ Anthonis Granbellus Bisschop van Atrecht/ de Hertoghe d'Alve ende de Prince van Oraignien ter eender/ ende van Koningh Henrick wegen waren de Conestabel van Vranckrijck/ Monsieur de Montmorency ende de Maerschalck van S. Andries/ ende de Hertoginne van Lotharingen was als een middelersse tusschen beyden. Ende dese voorsz scheen persoonen hadden den last van beyden den voorsz Koninghen vanden paeps tusschen hen beyden te tracteren/ d'welck ontbijffelijck een swaer stuck was/ om volkommelijck uyt te richten/ want tusschen Karolus den Keyser ende Franciscus den Koningh hunder beyden vaders seer langhe/ ende nu by hen selven gheweert hadde/ ende inden leger was verboden dat niemandt vanden paeps vermanen en mocht op gestraft te worden nae krijghs gebruyck: ende alsmen inde Steden was 't volck seer beroert/ dat alle den schoonen tijdt soo over ginck sonder pet te doen/ ende dat de Fransoysen so subtijl zijn/ dat sy souden een maniere maken van paeyse te tracteren/ om dat den schoonen ende bequamen tijt voor by gaen soude/ ende dan souden sy weder haren hoop op steken. Den eersten dach septembris dat paeps sulde zijn/ den anderen dag wast weder afgeslagen/ hepschende nu de eenen Koningh dit/ nu den anderen dat: dan quamper tijdinghe/ 't was al ghesloten/ ende binnen een oft twee dagen daer naer/ dan en waert nopt so quaet geweest/ ten soude noch graver worden/ ende met allen te seggen sien den tijdt vast beur/ ende 't volck konde seer qualijck verstaen dat de saken alsoo niet om handelen en waren.

Als Keyser Karolus de vijfde van dien name oudt was acht ende vijftich jaer/ ende 't Keyserrijck bedient hadde ses ende dertich Jaer/ is hy op S. Matthijs dach gestorven.

In desen tijde regneerde 't roode melisoen daer veel volcx af sterf/ ende oock de quade rasende koortsen over alle dlandt/ dander nauwelijcx van thien hupsen een en

was/daer en was pemant sieck oudt oft jonck.

Op den 17. dach van October isser een sulcke tempeest van winde/ van reghen/ van haghel/van donder ende van blixem geweest / dattet scheen nopt alsulcken tempeest geweest te sijne / ende dat sonderlinge ontrent Dorlan in beyde de legers/ so wel inden Fransschen als inden Bourgonschen Legher / dat alle de tenten ende Pauwelioenen om verre ende in stucken waepden oft scheurden / de Tentiers vanden Koningh deden soo groote fortse met haren lichame om de voorsz tenten te houden staende/ datter daer waren die bloet spoeghen/ ende dit duerde al twee dagen/ in sulcker voegen dat de meeste helft vande voorsz tenten ende pauwelioenen verlozen bleven. Ende korts daer naer als op S. Simon ende Judas dach / wack den gheheelen Legher vanden Koningh oppe / ende quam af wel seer cattijvigh ende armelijck.

Maria Koninginne van Enghelandt sterft, haer uytvaert wert tot Bruessel gehouden.

DEn seventienden November sterf de Catholijcksche vrouwe Vrou Maria / de Koninginne van Engelant/de welcke 't selve landt afgeweken wesende vanden Roomschen gheloove/ ende haer kercken berooft van alle beelden / wederomme heeft gherestitueert in haren eersten staet / nae de ordinantie vande Roomsche Kercke / ende daer nae ghetrout hebbende den alder-hooghsten ghebozen Prince Philips/ den sone van Keyser Karolus den vijfden van dien name / doen ter tijdt Koningh van Spaignyen vanden Jaere 1554. Ende men dede te Brussel S. Goelen d'uytvaert van des Koninghs weghen / als Koninginne van Enghelandt / ende Hertoginne van Brabandt den 15. Decembris seer rijckelick ende solemnelijck/te weten/ alle d'Ambachten ende Gulden vander Stadt stonden met schoon bernende tortsen op beyde zijden vander straten van op 't Hof al de houtmarct henen tot S. Goelen. Daer waren van ghetalle acht hondert. Daer waren alle de parochye Kercken ende Kloosteren vande voorsz Stadt / ende alle 's Koninck Cappellanen: Daer waren wel thien Bisschops-staven ende Prelaten : De Bisschop van Atrecht Anthonius Granvellus dede den dienst: Daer waren alle die vander Wet / Rentmeesters / Raedtslieden ende ander Officieren / ende Pensionarisen/ de Cancelrije / Reken-kamer ende vander Finantien/ alle het huysghesin vanden Hertoghe van Savoyen ende vanden Koningh / met den werck-lieden ende leveraers: ende den Hertogh van Savoyen droech den rouwe: Daer waren derthien Heeren Ridders vander Gorden vanden gulden Vliese / ende seer veel andere Prinsen ende groote meesters / soo upt Engelandt als andere : Daer waren 300. arme Mannekens ghecleet inden rou met goeden swarten Laken / ende die droeghen elck een Spaensche tortse al bernende / met de wapenen vander voorsz Koninginne daer aen ghehecht/ende alle de ghestelijcke personen/ so wel d'een als d'andere vander Kercken ende Kloosteren / hadden elck een wassen Keerse inde handt brandende / &c. Ende hoe rijckelijck dat inde kercke van S. Goelen was behanghen/ende de bare ghestelt/ ende voorts alle dat schoon licht / ende den schoonen melodieusen ende devoten sanck dienen daer voorde ende sach/ganck boven maten.

Op S. Lucien dach dedemen dupt vaert in S. Goelē kercke voor de Keys. Majest. die S. Mattheus dach daer te voren ghestorven was/ ende dat alleenlick van wegen der stadt van Bruessel na de besorgte. Ende ten selven dage dedement oock in alle ander steden / vrijheden/ dorpen ende bleecken / kloosters ende kercken binnen den landen van Brabandt.

Date van des Keysers uptvaert ghedaen te Bruessel.

DeCember op den XXIX. daCh / Men te BrVesseL dVYtVaert Voor ReYser CareL saCh.

D'uytvaert vanden Keyser Kaerle.

OP alder kinderen dach / ende des anderen daechs daer nae dedemen de oberschoon ontwaerdeerlicke uptvaert te Brussel in S. Goelen kercke/ voor den alder-hooghsten Catholijcken ende victorieusten Keyser Karolus de vijfde van dien name / ende dat in deser manieren.

Na dien de Koninghl. Majestept de bedroefde ende klaghelicke tijdinge upt Spaignyen vernomen hadde vanden doodtlijcken afganck sijns Vaders Karolus de vijfde/ Roomschen Keysers hoogh-loflijcke gedachtenisse/so beval hy datmen in sijn stadt van Bruessel met allen blijt ende neerstichept alle 't ghene dat tot sulcken uptvaert behoorde/berepden soude/ welcker alsoo op 't alder-kostelijckste ghedaen ende beneerstight worde/ ghelijck den staet ende pompe vanden rouwe / by haer gewoonlijck is te doen.

Ender anderen / waren van des Kon. Majestepts Hof af / tot midden inde stadt / ende van daer ter rechterhant omme/ deur de berchstrate tot aen S. Goedele der ghenoemder stadt hoost-kercke (in welcke de uptvaert ghehouden worde) op beyde sijden der straten/ daer den ghenoemden staet vanden rouwe passeerde/ twee groote houte baillien twintich voeten onghebeerlijck vanden anderen/ ober al eben breet gemaert/ daer mede de ordinantie van desen state wyt ende wanck vanden gedrange des volcx (dat doen ter tijdt in grooter menichten binnen Bruessel was) onbelet ende onbehindert bleef. Ende van buyten vast aen ende lancx de voornoemde baillien / stonden in goeder ordinantie ongheberlijck 2000. borgers ende geswoorens vanden Ambachten der ghenoemder Stadt van Bruessel / al t'samen met rou-kleederen ghekleet/ ende elck een barnende tortsse met sijne Keys. Ma. wapenen daer aen gehecht houdende.

De barnende Cappelle was seer wonderlijck ghemaert/want 't begrijp der selver was 20. voeten lancx ende 16. voeten breedt/ ghemaeckt op vier groote vierkante pileren van 20. voeten hooghe / ende was verheben in Piramidaelsche forme/ soo konstich ende van sulcker grootte / datter by nae 3000. barnende wasse keersen/ elck van een pont/ op stonden.

Als nu op den 29. Dagh der Maendt Decembris/ 1558. op welcken dach datmen de vigilien der selver uptvaert dede/ de Vorsten/ Princen/ Heere/ Edelmannen/ ende veel andere vande Kon. Majest. Hofgesinne/ met oock des verstorvenen Keys. Ma. Pensionarisen ende gagaigeerden : Ende ten anderen/ oock de ghene vande Cancelrije van Brabandt/ vande Reken-kamer ende vande stadthuyse/ hier na alle bysonder genoemt. Desgelijck oock de ghestelijckhept vanden Collegien/ Prochie-kercken/ Bidbende ordenen/ ende ander ghestelijcke personen upt den Kloosteren der selver stadt van Brussel in des Kon. Majest. Hof/ ontrent ten twee uren nae middach bergadert waren/ Soo stelde de Toyson dor, opperste Herault (welcken den last vande ordinantie ende Ceremonien desselven uptvaerts bevolen was) den rouwe in ordeninghe/ gelijck hier nae volghet.

Juden eersten begonst de Geestelickhept der selver stadt voor te gaen/ daer na des Kon. Majest. Sangers alle ghekleet inden rouwe met haer ober-cocken daer ober/ daer na syne ordinaris Cappellanen gekleet met seer kostelijcke kappen/ende soo vervolgens/ de Prelaten/ Abten ende Bisschoppē in haer ordinantie gekleet met haren statelijcken habijten / Onder de welcke waren/ de seer eerweerdige Bisschop van Ludick (welcke dede den dienst inder vigilien desselven uptvaerts/ ende celebreerde des anderen-daeghs de hoogh-misse) de Bisschop van Atrecht/ de gekozen van Camerick/ ende veel meer ander Bisschoppen / soo upt Spaignyen als upt Italien/ ende upt andere Koninghrijcken/ ende des Kon. Ma. Landen/ welcke de Geestelickhept der voorsz Stadt in des Kon. Majest. Hofcappelle verwacht hadden.

Nae

Nae alle dese Gheestelijckheydt volghden de Officieren / Secretarisen / Gheswoornen / Schepenen / Burgemeesters ende Amptman der voor-genoemder Stadt van Bruessel / met veel ander Raedts-heeren / Pensionarisen vanden steden / ende andere ghedeputeerde vanden Staten der Nederlanden / al ghecleet inden rouw.

Hier naer volghden ander Officieren / als Deurwaerders / Greffiers / Meesters ende Presidenten vande Reken-kamer van Brabant ende Luxemborgh.

De Provoost van des Koninghl. Majestepts hof met den Prossaert van Brabant.

Daer na de Cancelier van Brabant / met de Raetsheeren / Secretarisen / ende andere Officieren der Cancelrije van Brabant.

Rechts hier na volghden van binnen / aen beyde zijden der voorsz Baillieu 200. arme lieden / ghecleet inden rouwe / ende elck een barnende torsse met de Keys. Majestepts wapenen / over beyde zijden daer aen ghehecht / draghende. Nae dese volghden des Koninghl. Majest. Hellebardiers / so Hooghduytschen als Spaniaerts. Inden midden van welcke arme lieden ende Hellebaerdiers / ginghen des Koninghl. Majest. Hofghesinne / met de verstorvene Keys. Majestepts dienaren ende Edelmannen / Pensionarisen / twee ende twee / elck na sijn weerde ende qualiteyt. Daer na so volghden de schoone Ceremonien vanden voor-genoemden rouwe in nabolgende ordinantie.

De eerste waren de Peerd-berijders van des Koninck stal / ende ander Officiers der selver / als Fouriers ende haer hulpers : Daer na de hulpers vanden Officien vanden Hove. Nae dese de Hooftiers ende Deurwaerders. De Alguzilles ende Greffiers (ghenoeten Escrivanos) vanden Alcalde vanden Hove. De Fouriers vanden Hove / met des Koninghl. Majestepts Fourier. Daer nae de overste Officieren vanden Hove. Daer nae de Medicijns / Chirurgijns ende Apotekers vanden Hove. Nae dese volghden des Koninghl. Majest. lijf-medicijns / ende hulpers van sijner Majestepts kamer / met de Garderobe / ende die de juweelen bewaert / ghenoeten Gardejoyeus. Daer nae volghden des Kon. Majestepts Pagien / ghelepdt van haren Gouverneur. De dienst-knechten ende de Edelmannen / ghenoeten Coustilliers. Andere Edelmannen ghenoeten Contins. De Edelmannen vanden Hove / ende voorts de Edelmannen in des Koninghl. Majestepts host wesende / alle gelijck in grooter menichte / ende in goeder ordinantie.

Nae alle dese soo volghde de Hertoge van Francheville / President vanden Raede in Italien / aen sijn rechte zijde ginck de Grave van Chichon / Thesaurier van Arragon / ende aen sijn slincke zijde de Licentiaet Minchaca / die daer is vanden Raede des Koninghlicke Majestepts kamer. Daer nae de Regenten van Napels / Millanen / Arragon / Sicilien / ende van Catheloignen / met de Secretarisen vanden Raede des staets vanden selven landen.

Voorts de President / Raetsheeren ende Secretarisen vanden Raede des staets deser Nederlanden.

De Raetsheeren / Meesters vander Requesten / Secretarisen / Deurwaerders ende andere Officieren van den Secreten Raede. Ende so verbolgens / de Hoofden / Commissarisen / Thesaurier / Ontfanghers Generael / Griffiers ende andere Officieren vander Financien der voorsz Nederlanden / ende de Officieren vande Bureau banden huyse des Koninghl. Majest.

Ten lesten volghde de Stadthouder vanden Capiteyn der Archiers des Koninghl. Majest. ende alle Archiers in eenen hoope / welcke den pompeusighen rouwe als boven voorsz besloten.

☞ Op den 18. ende 19. Januarij 1559. bedienen de uytvaert vande alder wijste / voorsinnighste ende moedighste Vrouwe Maria / Koninginne Douwagiere van Hungarijen / Bolhemen / &c. ende Gouvernante der landen van herwaerts-over gheweest eenen langhen tijdt / Te weten / vanden Jare 1530. inde Meerte / tot S. Jansmisse int jaer 1556. Ende haer uytvaert werde ghedaen in des Koninck capelle op 't Hoff seer eerlijck ende solemnelijck als haren naem wel toebehoorde ende betaemde / soomen daer sien mocht.

Elizabeth werdt Koninginne van Enghelandt, twee Koningen van Denemercken sterven.

NAde doot van Maria Koninginne in Engelant / wiert Elizabeth / out zijnde 25. jaren / een geleerde Vrouwe inde Latijnsche / Griecxsche / Fransoysche ende Italiaensche sprake / een neerstighe beschermersse ende pverersse vande ware Gereformeerde Religie / den 17. Februarij / int jaer 1569. binnen Lonnen tot een Koninginne gekroont. Dese Elizabeth voorsz na dat sij haer lant vele jaren met wijsheydt gheregeert hadde / is overleden An. 1603. den 24. Meert ouden stijl. Ende den 25. Julij daer nae is Iacobus de 6. dies naems / als rechte successeur vande kroone / in haer plaetse Koningh van Engelant / &c. gekroont.

Omtrent den Jare 1569. voorsz schepden mede uyt dit leven Christiern Koning van Denemarcken / na dat hy langen tijt van sijn Rijc beroost / ende inder gevanckenisse geweest hadde / ende na dattet Rijck op Christiaen een soon van Frederick gekomen was. Dees heeft hem in sijn fierste seer beleefdelijck ghetroost / ende met veel schoone liefselijcke redenen aenghesproken / ende haer onderlinghe met malkanderen vereenight / ende allen twist ende ongelijck d'een den anderen vergeven / ende is hem weynigh dagen daer nae mede ghevolght ende gestorven.

Tractaet vanden Paeyse.

ENde dese Vrede uytvaerden ghedaen zijnde / met alle 't gene dat daer toe behoorde / soo zijn de voorsz ghecommitteerde / die totten pepse ghecommitteert waren ghereyst van inde Maendt Julio voorsz inde Stadt van Rijssel / wederomme versaemt gheweest in de maent van Meert tot Cambresies / ende hebben aldaer groote neerstichept ghedaen om den peps te stupten / maer mits dat de personagien so groot waren over beyde zijden / ende elck den anderen was eyfschende / so wast quaet om modereren ende tusschen te komen om den peys t'accorderen / hoe wel dat den Fransoysen den noot meest daer toe dwongh. De Hertoginne van Lotrynen deden grooten arbeydt inne / maer de Fransoysen wilden qualijck scheyden van 't gene sy met subtijlheyt en andersins vanden Koning ingenomen hadden / so dat scheen dat al omgestooten was / ende dat tot sijnen alder-quaetsten stont te worden. Maer de Hertogin van Lotrynen / als een goede ende verstandighe Vrouwe (te meer om haer soons wille) heeft den ghedeputeerden voorsz ootmoedelijck te voete ghevallen / en met weenende oogen gebeden / dat hen gelieven soude / noch eens t'samen te spreken / of God almachtigh daer noch eenighsins in werchen woude / anders begostinnen al rigoreuselijc te packen ende sacken om met grooter onminnen te scheyden. Maer 's Witterdaechs inde Palmdaghen / heeft God sijn genade laten dalen / dat den voorsz peys tusschen dese voorsz twee groote Princen wiert ghesloten met groote ende merckelijcke conditien / die ick hier nae verhalen sal / maer immers dat de voorsz Koning van Vranckrijck soude een voor al / pegheliicken 't sijne wederom gheven dat hy onder hadde / ende dat Koningh Philips soude te wijve nemen Elizabeth / des Koning Henrick van Vranckrijck outste dochter / ende de Hertoghe van Savoyen soude trouwen Margareta des voorsz Koningh Henrick suster. Ende dus isset (lof zy Gode) al ten besten vergaen / ende zijn met minnen gescheyden : Sonder God ende de voorsz Hertoginne van Lotrynen / hadden qualijck kommen gezijn. Ick en weet hoe dat God also gheroert heeft / dat de Keys. Maj. noch gheen van beyde sijn susters / desen peys beleeft en hebben noch ghesien / wiens zielen God verblijden wil / Amen.

Veel groote Meesters doot.

SOnder opmerckens machmen niet voor by gaen te gedencken/ dat in so korten tijt zijn gheschoven/ eerstelijck des Keysers moeder/ de Keyser/ beyde sijn susters/ de Koninginne van Vngarijen ende Vranckrijck/ de Koninginne van Engelant en Polen/ zijn tsamen vijf Koninginnen: Noyts daer nae zijn geschoven twee Koningen van Vranckrijck/ twee Koningen van Denemarcken/ een Koningh van Sweden/ de Paus/ ende de Hertogh van Florencen en Venetien/ zijn t'samen een Keyser/ vijf Koninghen/ vijf Koninginnen/ een Paus ende twee Hertogen.

Den Paeys gheppubliceert te Bruessel.

OP den 5. dagh April wesende Woensdagh voor der noen/ soo was voor des Ko. Hof te Bruessel inde saille gemaect een groote stellagie/ al behangen met schoon tapijten/ om den peys daer op te publiceren. Ende alle het volck binnen Bruessel edel en onedel/ waren in 't herte bevoert van grooter blijschappen/ hebbende groot verlangen nae de saligher ure dat ment hooren soude/ ende men seyde veel dat mijn Heer van Vendomme met noch ander/ daer present souden wesen/ maer ten was alsoo niet/ ende het volck quam met soo grooter menichten ter saillen ende ten Hove waerts dat onttellijck was/ ende ontrent 10. uren zijn gheckomen de Herauten met de Trompetters van Ko. Philips onsen edelen hooghgeboren Prince en Lantsheere/ eerst inder voorsz saille/ ende de voorsz Herauten zijn ghegaen op de voorsz stellinghe/ ende de trompetten hebben gheslaghen de versaminghe des volcx/ ende doen hebben de Herauten oft een van henlieden den brief ontvouwen/ ende hebben openlijck gepublijceert en uytgeroepen eenen eewigen peys tusschen onsen Koning Philips als Koning van Spaengien/ Engelant/ &c. sijnen Landen ende Koninghrijcken ter eener/ ende Henrick de Koningh van Vranckrijck ter andere. Ende den voorsz peys gepubliceert zijnde inder voegen voorsz/ so hebben de voorsz trompetten wederom geslagen met so grooter triumphen datter wonder was/ ende daer mochtmen doen hooren onder 't volck van verstande/ loven ende dancken den Almoghenden Heere van sijnder milder gratien/ daer soo meenigh mensch so langen tijt nae gehaeckt ende geroepen hadde/ ons alsdoen na sijn milde gratie verleent/ ende daer was overmaten groote blijschap.

Ende op 't Hof alsoo gedaen zijnde/ soo zijn de voorsz Herauten ende trompetters afgheckomen te peerde tot op de groote merckt/ ende de Herauten zijn op de pupe ghegaen/ ende hebben aldaer den voorsz peys anderwerf ghepubliceert/ in alder manieren als sy boven op 't Hof gedaen hadden/ daer de gemeynten/ ende sonderlinge de ander Voyp-lieden/ die daer ter marct waren/ dees blijde tijdinge t'huys dragen mochten.

Den teneur van desen Peys, aengaende der restitutien.

1. D'Eerste Koningh die Steden/ Sloten oft Vryheden ontfangen sal/ die sal den anderen stellen voor Gijselaers/ tot dat de restitutie gedaen sal zijn vanden anderen contersteden.

2. Philips Koningh van Spaengien/ sal ten houwelijck hebben d'outste dochter vanden Koningh van Vranckrijck/ ende sal daer met hebben ten houwelijck vier hondert duysent kroonen.

3. Emanuel Hertoghe van Savoyen sal trouwen vrou Margriete/ de suster vanden Koning van Vranckrijck/ ende sal met haer hebben vyf hondert duysendt kroonen/ de Koningh sal sijn broeder weder geven het Hertoghdom van Berry sijn leven lanck.

4. Alle de Plaetsen/ Steden/ Vryheden die de Koningh houdende is/ sullen weder gegeven worden aen den selven Hertoghe/ behalven dat de Koningh van Vranckrijck sal houden vijf Jaren lanck vijf Steden int Landt van Piemont/ te weten Cuerijn/ Angueri/ Chinas/ Quiers ende de nieuwe Stadt Vaste/ metten sterckheden ende Jurisdictien vanden selven/ binnen welcken tijdt de Koningh sal afgaen alle sijn rechten vanden selven Steden.

5. Desgelijcx sal de Koningh van Spaengien behouden twee plaetsen ende steden in Piemont/ te weten Perselle en Aste/ de welcke hy restitueren sal met allen Jurisdictien en Rechten/ als de Koningh van Vranckrijck 't sijne overleveren sal.

6. De Koning van Spaengien sal den Koning van Vranckrijck weder gheven S. Quintin/ Han/ Chatelet/ in alsulcker voegen ende manieren als sy zijn/ uytgenomen 't geschut ende victalie/ daer tegen sal de Koningh van Vranckrijck weder geven Oudenhoven oft Theonville/ Monmedy/ Maps ende Marienborch/ met de selve conditien als voorzen.

7. Hy sal ock weder geven den Bisschop van Luyt/ Billon/ met alle 't ghene dat hy mach vanden voorsz Heere onder hem hebben oft houwen.

8. Aengaende de Stadt van Yvois/ die sal de Koningh van Vranckrijck de mueren ende sterckten doen afworpen ende te niet doen/ in recompense van Terwaen/ ende men sal daer ock ghen sterckten meer timmeren.

9. Terwaen is den Koningh van Vranckrijck weder ghegheven/ in alder manieren ende vryheden alst te voren was gheweest/ behalven datmen ghen sterckte daer maken en sal op die eerde.

10. Het Marckgraefschap van Montferat sal heeren tot den Hertoghe van Mantua/ ende de plaetsen sullen tot hem weder gheheert worden van beyde der Koninghen weghen/ behalven dat sy het geschut ende victualie uytvoeren sullen/ ende ist dat henlieder goedt duncht/ soo sullen sy die sterckten afworpen die sy hebben doen maken.

11. De Charlopsen gheven henlieden weder onder den Koningh van Spaengien.

12. De Bailluage van Hesdijn met alle rechten ende Vryheden/ die komen weder onder den Koningh van Spaengien/ sonder den Koningh van Vranckrijck eenighe jurisdictie daer aen te hebben/ met alle fortressen ende sterckten der selver.

13. De Grave van S. Pol sal behouden by mijn Vrouwe van Theonville/ 't voorsz Graefschap van S. Pol/ behalven de rechten vande twee Koninghen/ niet teghenstaende dat Koningh Philips de heerlijckheyt daer af sal hebben.

14. De Fransopsen sullen Calis behouden den tijdt van acht Jaren/ daer nae sullent de Enghelsche weder hebben.

15. Valencien de Hertoghdomsche stadt sal overgelevert worden den Koningh van Vranckrijck.

Van desen paepse soo werde dese voorsz publicatie ghedaen van Lande te Lande/ van Steden tot Steden/ ende van Dorpen tot Dorpen/ so dat in allen landen/ Steden/ Dorpen ende Vlecke/ also wel in Vranckrijck als herwaerts over/ een onspreeckelijcke groote blijschap was/ ende men ginck schoone Processien/ den Heere lovende van sijner goedertierenheyt ende genade die hy ons allen verleendt heeft/ ende alsulcke twee machtighe Princen te bringhen tot eenen eewighen peys/ daer sy ende haer beyder Voor-vaderen also langen tijdt met grooter ende swaerder oorloghen gequelt hadden geweest. Ende dus nu wesende den meesten deel van Christenrijck verblijdt/ soo heeftmen alle de Landen voor groote triumphe ende vreughde voort-gheheert als van Vyeren/ met alle vreughden diet mogheljck was/ soo dat onmogheljck ware te seggen oft te schrijven. Seer goede ende eerlijcke Vrologen/ toutterende dien paeps/ warender ghepronuncert/ ende veel ghenuchelijcke ende sotte battementen ghespeelt/ ende alle saecken van recreatien wierden by ghebracht die mogheljck waren om doen/ alst wel redelijcken ende behoorlijcken was/ van sulcken blijde tijdinghe als dese. Ende is ten selven tijde een seer seecker mandament ghevordonneert ghesweest op de libertept vande Rethorijcke/ 't welck van onses ghenadighs Heere des

Koninck

Koninck weghen werde ghepubliceert inde Stadt van Bruessel / op den xxvij. dagh der Maent Januario/ende daer nae elders in andere steden: waer by besonder werdt verboden/dat niemandt/ van wat qualiteyt / oft van wat Natien / oft conditien hy zy / uytlanders oft Onderseten / hem voortaen te verboorderen / eenighsins te simulgeren / singhen oft spreken / in gheselschap oft int openelijck/ eenighe kamer-spelen/ Baladen/ liedekens/ komedien/ batementen/ refereynen oft andere dierghelijcke schriften / van wat materie oft in wat tale die souden moghen wesen / soo wel oude als nieuwe/daer inne ghenoemt sijn eenighe questien/propositien ofte materien / beroerende onse Religie oft Geestelijcke lieden/het sy aengaende haren persoon oft staten. Ende van spelen van sinnen/oft moralitey/oft ander dingen die gedaen ende gespeelt werden ter eeren Gods ende zijn Heyligheyt / ende tot vermakinge ende eerlijcke recreatie van volcke / dat die eerst moesten ghevisiteert zijn by den principalen persoon / Officier / oft Wet van der selver plaetsen daer tselve gespeelt sal worden/ ende dan vanden selven vorlof ende consent gekreghen hebbende: die oock sullen moeten merckten of de selve spelen ende schriften eenige dingen inhouden / die eenighsins directelijck oft indirectelijck der voorsz Religien als boven/soude moghen verstoren/ om die te verbieden: twelck hen oock verstaet stadt te grijpen voor de stomme spelen / diemen heet vertooninghen oft representatien met personagien/ indien sy yet inhouden als boven / op pene dat die contrarie eenighe vande voorsz poincten ghecontranomineert / of nadien sy vorlof gehadt hebben / yet daer in verandert of toeghevoeght sullen hebben/scherpelijck/ arbitralijck ende exemplaerlijck gestraft te worden/ bevelende allen Officieren ende Rechteren scherpe toesicht te nemen.

Op den 10. May des woensdaegs/ so zijn als Ambassaden vanden Koninck Henrick gesonden te Bruessel ingheckomen/de jonghe Hertoge van Lorreynen/ die de Koningh van Vranckrijck voortijts als voorsepdt is/wegh gevoert hadde/ ende met hem de Cardinalen van Lorreynen ende van Guisen gebroeders/met noch veel Fransche Heeren ende seer schoone state/ ende waren oock seer eerlijck ende Princelijck vanden Hove ingehaelt ende wel ontfangen. Ende sy zijn gekomen by Koninck Philips om den eedt vanden paepse voorsz te ontfanghen/diese oock seer willighlijc ende met goeder herten als een goet / wijs ende bzede-soeckende Koninck (alle wiendelijckheyt toebehoorende) ontfangen ende willekome geheeten heeft/ende zijn by die vande voorsz Stadt van Brussel oock willekom gheheeten ende beschanckt geweest/ende hebben den voorseyden paeps van weghen haren nieester de Koningh van Vranckrijck gheconfirmeert en bevestight / naer de ordinantie ende behoor van dien;ende des sondaegs daer na / so zijn de voorsz Ambassaden ghekomen aen des Koninck Capelle int Hoff by den Koningh / met seer schoonen state de Misse hooren / dewelcke seer solemnelijck ende triumphantelijc gesongen werde/ende de Kon. Majest. sat seer costelijck gehabituert onder een schoon costelijck kleet/ met den Hertoghe van Lorreynen / ende beyde de Cardinalen gebroeders saten by malkanderen manierlijck ende Pontificalijck teghen over de Kon. Majest.

In Junio daer nae sandt de Koninghlijcke Majestept den Duck d'Alve / den Prince van Gaveren/ Grave van Egmont / ende den Prince van Oraengien / met meer andere Heeren / met schoonen state in Vranckrijck / om van ghelijcken den Paeps te confirmeren / ende dat meer was / om de onder-trouwe te doen van Koningh Philips onsen Ghenadighen Koningh / ende Vrouwe Elizabeth de oudeste dochter van Koningh Henrick van Vranckrijck / de welcke Duc d'Alve representerende den eyghenen persoon vande Koninghlijcke Majest. in sijnen name / heeft ghedaen binnen der Stadt van Parijs met grooter reverentien ende solemniteyt / daer sy seer grootelijck/ vriendelijck / blijdelijck ontfanghen / ende met grooter eeren ende reverentien gefesteert waren. God den Heere is kennelijck/ hoe dat de Koningh van Vranckrijck alle de Staten ende Ghenepnten met grooten verlanghen hebben aenghesien/ende merckt ghenomen aenden persoon vanden Prince van Gaveren Grave van Egmont/ overpepsende de groote fame die sy van hem ghehoort / ende sommighe sijn daden ende septen/ inde voorleden oorloghe ghesien hadden / waer af hy God alleen den prijs toe schreef.

Den Hertoghe van Savoyen treckt nae Vranckrijck om des Koninck suster te trouwen.

OP den vijf-en-twintichsten Junij tracke de Hertoghe van Savoyen / Prince van Piemont / als Bruydegom upt Bruessel / met seer schoonen state/ soo rijckelijck ende costelijck / al hadde hy een Keyser gheweest / daer waren sommighe Heeren vander Gordene met hem / ende daer waren wel ontrent honderd ende veertigh peerden / die alle Edelmannen ende van eenen kleede waren: Te weten / Violet Fluweel doorsneden / ende gheboedert ofte verdobbeleert met Gouden Laken / ende het Violet Fluweel gheboort met gouden parssement ende Frengien/de houssen van Fluweel met toole door gheboedert ende door-toghen/ wambepsen van root cramosijn sattijn/ met seer costelijcken Gouden parssemente gheboordt/ ende veel met schoon gouden kettenen om den hals / ende is aenden avont uptghereden. Ende onder dit opsitten ende vergaderen / soo was een Capitepn Vaendraegher van sijne Majestept / die sijnen Lieutenant schuldigh was / ende den selven Luytenant als sijnen Meester te peerde gheseten was/ gehabituert als voorsz gheseyt is/ heeft hem onverhoet van onder in sijnen buyck door-steken met sijn rappier/soo dat hy vanden peerde viel/ende gaf sijnen gheest / ende daer was groote verwonderingsse onder 't volck / hoe dat den voorsz Luytenant upt den Artsters handen ontkomen mochte/ die so rouwelijck na hem hieuwen ende staken/ maer hebben hem een schaback vanden hoofde gehouwen/maer hy ontquamt int laetste / want hy wasser tegen versien ende gewapent.

De voorschreven Hertoghe repsende met dusdanigen schoonen state nae de hooge ende vermaerde stadt van Parijs / ende komende by Parijs op 't slot van den Conestable / was daer een seer costelijck banchet ghereedt ghemaeckt / ende daer is hy seer blijdelijck ende eerlijck ontfanghen gheweest / ende aldaer is hy weder opgheseten in sijn triumphe ende kleedinghe als voorsz is / ende alsdoen is mijn Heere de Prince van Gavere / Grave van Egmont / hem te ghemoete ghekomen met sijnen state upt de Stadt van Parijs/ daer hy soo eerlijck ontfanghen is gheweest / als hier voor gheschreven is / ende met malkanderen gheparlamenteert hebbende / zijn dese twee machtighe Princen van malkanderen gheschepden/ d'een komende nae Brussel by den Koningh van Spaengien/ende dander nae de stadt van Parijs tot den Koningh van Vranckrijck / verselschapt met eenen seer grooten State als voor verhaelt / ende noch veel meer dan men soude konnen segghen.

De voorschreven Hertoghe van Savoyen / Emanuel Prince van Piemont/ bracht met hem achtien seer costelijcke peerden/ om den Koning Henric sijnen toekomenden schoonbroeder te schencken / heel overdeckt met sijne silvere laken / als ick hier na wat schrijven sal. Daer waren 200. Savoyanen ende Piemontoysen/ die sijn komste verwacht hadden te Parijs/ alle in 't swarte fluweel ghekleet/ ende met seer schoon groote goude ketenen beladen om den hals / ende die quamen hem te ghemoet met seer grooter blijschappen ende verlanghen om sijnen persoon te sien. Ende 't is oock seer goedt te vermoeden / hoe dat de Edel Prince in sijn herte verheugen ende verblijden moeste/ als hy sijn eyghen ingheboren volck ende heerschappije daer te-

Digitized by Google

ghenwoordigh voor sijn ooghen sagh / daer sijn Hooghept alsoo langen tijdt af absent ende verbreemt hadde geweest. Ende aldus reet hy voort met alle den voorsz state met blijschappen nae de Koninghlijcke ende universale Stadt ende Bisdom van Parijs / daer hy met grooter eeren ende schoonen staet van gheestelick ende weerlijck inwegehaelt ende ontfangen was: Met hem quam doe de Prince van Oraengien / de Grave van Hoorne/Montengys/Bruynswijck/ Zwartsenborgh/ Mansfelt / al t'samen seer kostelijck ende triumphant/ ende daer mochtmen sien alle dat volck loopen vander eener straten ter andere / om te sien den Edelen persoon vanden Hertoghe van Savoyen. De huysen saten vol totten toppe / sy braken gaten inde gevels ende mueren vande huysen om hem te sien/ ende riepen alle met luyder stemmen/Savoye, Savoye! ende aldus reet hy langer der straten met grooter eeren nae 's Koninex pallays/ daer hem de Koninghs selfs in persoon te ghemoete de trappen af quam / ende daer hebben sy seer Princelick ende vriendelick d'een den anderen gesalueert ende ghefesteert nae de Hoofsche maniere. Ende de Koninghs den voorsz Hertoghe willecom ghheeten hebbende / is elck in sijn logijs ghegaen / met grooter vreughden ende blijschappen.

Den Duc d'Albe Vrou Elizabeth des Koninghs dochter gheondertrout hebbende / ende Emanuel de Hertoghe van Savoyen Vrou Margrietam des Koninex suster voorsz met grooter eeren ende reverentien ghetrout hadde/ alst voorsz is / soo was daer alsulcken blijschap binnen der Stadt van Parijs ghetoont / dat onmoghelijck waer om schrijven / oft te vertellen van alle ghenuchten die elck versieren mochte / die sy voort brochten eerlijck naer hun vermogen.

Hoe Koningh Henrick van Vranckrijck in een tournoyspel om quam.

DE Koninghl. Majesteyt van Vranckrijck aenmerckende sijn heminde dochter bereenicht ondertrout zijnde met den alder-hooghsten geboren ende machtighsten Prince van gheheel Christenrijck/ onsen alder-genadighsten Prince Philippus/ Koning van gheheel Spaengien/ Hertoghe van Brabandt/ van Lotharijck/ &c. Grave van Vlaenderen/van Hollandt/ &c. ter eender zijden/ende sijn eygen suster getrout hebbende alsulcken machtighen Vorst/ als de voorsz Hertoghe op d'ander zijde/is also in sijn herte verblijt ghewoorden: / dat hy alle sorghe ende melancholye van achterdencken heeft laten varen/ ende heeft gesocht te hanteren alle blijschap van Ridderlicke wercken / als van steken / breken / tournoyen / 't welck den Edeldom betaemt / ende aldus heeft hy alle sulcke spelen beroepen/ ende doen beroepen/ ende self in persoon sterckelic ende manlick verweert / hem selven in gheender manieren sparende / midts de welcke vortuyne die blindt is/ hem oock niet sparende mits hare verblinde conditie / heeft hem een ongeluck seer onversienlick aengebracht. De Hertoge Emanuel bã Savoyen/Prince van Piemont voorsz heeft met hem gebracht 18. schoon lustige peerden behanghen met schoonen zilveren lakenen / om de Koninghs sijnen schoon-broeder voor een present te presenteren ende te schincken / welck presentatie noch niet gedaen en was: niet tegenstaende de Kon. Maje. zijnde met grooter couragien ende met blijden gheeste t'eenen steeckspele / heeft verstaen van pemanden van sijnen Hove van alsulcken beschanck bande 18. peerden voorsz/ heeft van goeder herten begeert een van dien te gebruycken/'t welck hem niet en was gewegert/maer is hem terstondt ghebracht / d'welck hem seer wel behaechde/so is hy daer op geseten/ende heeft daer diversche coursen mede ghedaen / ende Ridderlick gestreken/ ende ten eynde vanden spele / te weten a la foule / sijn Majest. op d'een zijde/soo sijn courage begheerde noch eenen cours oft twee mede te doen / ende aenbeerde een lance / stuptende sijn visier / ende kiesende sijnen man/ stackt peert met spoorzen / ende reedt voor teghen eenen Fransoys/wiens lance brack/ende een splinter vander Lancien/bloock met kracht tusschen de visiere door tot int hooft vande Kon. Majesteyt/ soo dat hy upt moest/ ende was seer gequetst int hooft / soo dat daer door alle de genoechte ende triumphe ter neder ghelept ende belept was. Ende alle die van Parijs waren in roeren ende murmuratien hoe dat hy komen mochte / maer immers 't was gheluck ende een gratie van Godt den Heere dat geen Bourgoensch en was/ maer een Fransoys/de welcke also seer beschaet was/ dat hy wel hadde willen doot zijn/ende dattet niet en ware geschiet geweest/ eñ men sept dat hy daer nae noch bevoemt heeft/ dat hy dat selve sept ghedaen hadde. Ende aldus is de Koningh in sijn pallays ontdaen ende ghevisiteert by groote ende experte Meesters/ende terstont was de tydinge gebracht aenden Koninghs Philippus onsen genadigen Lants-heere/ hoe dattet gebeurt was/ ende in wat manieren/ midts den welcken sijne Majest. upter maten seer onstelt ende bedroest was / ende heeft sijnen principalen Chirurgijn-meester genoemt Doctor Visalius van Brussel derwaerts gesonden / oft hy hem eenichsins hadde moghen helpen/ maer want de wonde niet curabel en was/so wast te vergeefs.

Aldus heeft de voorsz Koninghs Henrick/ de tweede van dien name/sijn testament gemaeckt/hebbende veel schoone vermaningē ende geleerde informatien Franciscum sijnen sone gegeven/ ende is als een vromē Koninghs/gelijck sijnen name ende tijtel was/ Alder-christelickste Koninghs van Vranckrijck / ghestorven ende vant eertrijck gescheyden op den 10. dach der Maent van Julio Anno 1559. ende op den eersten dach der selver Maendt/ wesende Saterdagh/ soo was hy ghequetst/ wiens Ziele Godt genadigh zy.

Vande uytvaert des Koninex van Vranckrijck.

ENde onsen ghenadighen Heere Koninghs Philips wesende te Ghendt/ende gheadverteert zijnde van des Koninex sijns schoon-baders doodt / ende hoe dat hy sijne Majesteyt gherecommandeert hadde / ende Franciscum sijnen outsten sone hem bevolen hadde te houden in hoede / ende den selven sone onderwesen dat hy altijdt onsen Koninghs in eeren ende liefden houden soude: So heeft sijne Majesteyt terstont eenen Spaenjaert (te weten de Hertoghe van Aracos) naer Parijs gesonden om de Weduwe vanden overleden Koninghs Henrick/ ende den jongen Koninghs sijnen schoonbroeder te troosten / ende heeft groote ghereedtschap doen maken in S. Michiels kercke om de uytvaert vanden voorsz Koninghs Henrick te celebreren / naer de behoorte ende staet van eenen alsulcken machtighen Koninghs van Vranckrijck / ende daer waren de quartieren vanden Koninghs Henrick / te weten van Angoulesme/van Vranckrijck/van Savoyen ende van Brittangien/alsmen te Ghendt noch sien mach. Ende dese voorsz uytvaert was gecelebreert ende ghehouden den 26. ende 27. Julij/ Anno 1559.

Het voorschreven voorluchtigh gestichte hadde boven diversche gaellerijen/ die al behanghen waren met Fluweel ende gouden lakenen / ende op 't selve/ midtsgaders op beyde zijden vander Kercken stonden en branden ontrent 2400. wassen keersen/elcks van een pondt swaer / ende onder 't selve tusschen vier pilaren van dien stont de bare seer rijckelijck ghedeckt/daer op liggende de Koninghlijcke Kroone ende Scepter: In elcken hoeck stondt eenen Herault / die des overleden Koninex wapen hielen / ende aende pilaren stonden diversche standaerden metter Franscher wapenen/seer kostelijc ende schoon om sien/ende insgelijex vier schoone banieren / met des overleden Koninex quartieren/ te weten/van Angoulesme/van Vranckrijck/van Savoyen ende van Brittangien/ gelijck alst blijckt by den voorseyden banieren/ standaerden ende balsanen noch hedensdaechs hanghende inde voorseyde Kercke van Sint Michiels.

Veranderinge vande Religie in Enghelandt.

Nae dat

Digitized by Google

NAe dat nu Elizabeth (als verhaelt is) Koninginne van Enghelant gekroont was/so ist Parlament ende de Staten vanden lande tot Londen vergaert om te handelen inde sake vande Religie / oftmen de selvige harthouden/ oft daer in pet veranderen soude. Den meerstendeel vanden Overste ende Bisschoppen vieden datmen hyde oude Religie soude blijvē/ende als dat hart voorgehouden worde/ ende men lange getwistet hadde/so heeft de Koninginne met een Coninclijcke achtbaerheyt haer selven daer tusschen ghelept/ ende de placaten van haer suster te niet ghedaen/ende des Koninck Eduardi haers broeders weder opgherecht: Datmen den Paus voortaen niet gehoorsamen soude/ noch hem sijn chijns betalen. Wepnigh dagen daer na heeftmen over al de beelden ende afgoden upt den kercken uptgeworpē/ende de Koninginne heeft nieuwe Bisschoppen ende Kerckendienaers geordineert. Het ophouden van des Paus chijns heeft wel drye hondert duysent ducaten Jaerlijcx het inkomen der Koninginnen vermeerdert.

Int selve jaer op den 13. dach van Hoymaent heeft de Koninck van Denemercken dlant van Ditmers met gewelde onder sijn subjectie gebracht.

Int selve jaer op den 21. dach vander voorsz Maent/ soo is te Ronse in Vlaenderen groote schade vanden brande geschiedt / want daer verbranden drye kercken / ende by na alle de huysen vander stadt / tvelck groote schade ende jammer was.

Vande feest des gulden Vlies tot Gent.

TEr wijlen men dus besich was met den voorsz uytvaert/so heeftmen oock gebesoigneert ende gereetschap gemaect totter feesten vander Oordene vanden gulden Vliese/ dwelck gecelebreert wert in S. Jans kercke den 29. July/des saterdaeghs ende maendaeghs gelijck hier na volcht.

Het nieu orael/eñ den balcke met de Leeuwen / mutsgaders de wapenen vanden Topson Heeren/ eñ andere preparatien dienende ter verrieringhe vander selver kercke wert upt laste vander Koninck. Majest. gedaen/ mits dat sy voor sijn voyaghe oft repse na Spaenien de feeste vanden gulden Vliese daer begheerde te celebreren. Ende na dat alle dingen gereet waren / so heeftmen den eersten dienst begonst op eenen saterdagh na den noen/dwelc was dē 29. dagh van Hoymaent. De Kon. Majest. quam na de kercke ontrent den drie uren/na noene/nemende sijnen wegh van sijn Pallays (dwelcke thof van Fiennes was) langer de Lepe na de Hooghbrugge/van daer over S. Pharahilden plaetse/ ende s Graven brugge na de Hooghpoorte / komende tstadthuys neder aen 't Beelfroot / ende al soo recht na de kercke.

Ten eersten quam daer voor sijne Majestept van aē sijn pallays tot der selver kercken/een seer schoon processie/waer dat assisteerden ontrent 30. persoonen onder Bisschoppen ende Abten / sonder de groote menichte vanden Priesters die voor henlieden seer kostelijck gingen/met kappen van grooter weerden. De weerde vande mijters ende andere ornamenten / daer mede de Bisschoppen ende Abten verciert waren/en is niet estimeerlijck. Boven alle de Bisschoppen hadde de Bisschop van Doornick de hooghste plaetse / ende den Prelaet van S. Pieters by Ghent ginck boven d'ander Abten.

Daer dese processie quamen te peerde een groot getal van des Koninck Edelen ende groote Meesters seer rijckelijck allegader gekleet/oft alle Koningen geweest hadden/hebbende elc een groot getal van knechten vooren ende achter henlieden gaende met fluweelen leverepen/ ende van diverschе coleuren / ende van menigerley fatsoene.

Daer na soo volghden twaelf Trompetters seer melodieuselijcken spelende / ende voor henlieden reet een Trommelslager op twee ketel-trommelen slaende/al met den blooten hoofde.

Na dese quamen vier Heraulten/ooc bloots hoofts/ met Heraultcrocken van s Koninck wapen/ ende achter henlieden volghden twee Massiers / de welcke op haer schouderen voerden elck eene groote gouden colomne/ boven met Kepserlijcke kroonen / ende seer konstigh gegraveert.

Dese oock metten blooten hoofde ghepasseert zijnde / soo volghden de vier Officiers vander Oorden/ te weten/de Cancelier/ Tresorier / Greffier ende den Topson Meester / ghekleedt met roodt Carmosijne Fluweele huycken / binnen ghedobbeleert met wit satijn / hebbende op haer lieder hoofden Cappoenkens/ gemaeckt onder met worgens / ende boven open met vallende ploykens.

Daer na soo volghden sesthien Heeren vander Oorden / oock berchiert met huycken ende cappoenkens vanden selven faetsoene ende Couleuren als de voorghenoemde/ maer sy waren boven dien over de schouderen tot beneden geboort met seer breede Goude boordueren / hebbende daer boven de halsbanden vander Oorden.

Daer na quam de Kon. Maj. ghekleet zijnde als de voorsz Heeren vander Oorden/ende achter hem volchden de Grave van Swartsenborgh / de welcke een Spaensche Cappe aen hadde / over al geborduert van sijnen goude.

De Hellebaerdiers ginghen vooren op beyde de syden vander straten / ende achter quamen de Archiers in grooter getale / die welcke alle te samen langhs den voorsz wegh in dusdanigher pompe quamen tot Sint Jans kercke/voor de endeldeure/ daer aen beyde syden neffens de pilaren de schutsel van berders gemaeckt stont opt pabeersel/ al om geschildert met Bourgoensche krupcen/ende daer boven hinck seer hooge langhs der neder-kercke seer schoone ende kostelijcke tapijtserije / waer in die Historie van Gedeon seer kostelijck gefigureert was.

Tusschen dese schutsels quamen de voorsz Heeren tot inden choor/ alwaer 't gestoelte behangen was met root Carmusijn Fluweel/ ende de getijden ghesongen zijnde/ keerde de Kon. Majo. na sijn Pallays voor den selven wegh ende inder ordinantien soo voren gheseyt is.

Des anderendaegs (de welcke eenen sondagh was) voor den noene so reet de Kon. Maj. met alle de voorgenoemde Heeren/so hy den eersten dagh gedaen hadde/upteghestelaen dat de Prelaten ende andere gheestelijcke persoonen/niet mede en quamen/ ter selver kercken om Gods-dienst te hooren/ de welcke ghedaen zijnde / quam met den voorghenoemden Heeren vander Oorden eten opt stadthuys / alwaer hy een seer schoon ende kostelijck banchet hadde doen gereet maken op de collatie kamer.

Naer de maeltijt/te Vesper tijt/so heeft hem de Ko. Maje. met den anderen Heeren ghekleet inden rouwe met swaste fluweele kleederen ende cappoenkens gemaeckt opt fatsoen vanden voorgaen den kleederen/eñ sijn so wederom ter kercken ghereden inder ordinantien so voren verhaelt is / al waermen de vigilien ghesonghen heeft ter ghedenckenisse vanden overledenen Ridderen vander Oorden.

Op den derden dagh vander voorghenoemder feesten(dwelck den laetsten van Hoymaent was) zijn sy wederomme in den rouwe voor den noene ten dienste ghekomen / maer in beyde dese Reysen en reden gheen trommelaers noch trompetters mede.

Op den selven dagh na der noenen ende des anderendaegs/ den eersten dagh van Oogst na der noenen/ quamen sy wederomme ten dienste met gelijcker triumphen van Trompetten/ als sy int beginsel ghedaen hadden / ende waren dese twee laetste reysen al gekleet met lange witte Damaste kleederen inden middel gegort/hebbende opt hooft de roode cappoenkens/ die sy int beginsel ghespecificeert hebben / ende telcker reyse haer lieder halsbanden vander Oorden daer boven.

Dese Prinsen ende Heeren worden te Gent begist

met de Oorden vanden Gulden Vliese: Inden eersten / de Koninck van Vranckrijck / Raerle Eertshertoghe van Oostenrijck / twee Spaensche Hertoghen / de Hertoge van Mantua ende die van Vbin / de Prince van Salmona ende Marcus Anthonius Kolumna: Item de Marquis van Kenchy / de Grave van Ligny / de Grave van Hooghstraten / den Hertoge van Aerschot / den Capiteyn vanden Casteele te Gent / ende mijn Heere van Montigny.

De Koningh stelt sijn suster Margareta van Oostenrijc Gouvernante van desen landen, ende trect na Spaengien.

BInnen desen tijde so is te Brussel gekomen Vrou Margriet / natuerlijcke Dochter vande Keyser Raerle de vijfde van dien name / die getrout hadde den Hertoge van Parma in Italien / ten verfoecke van onsen Kon. Maj. ende is na de stadt van Gent gheteghen / alsdaer de voorsz Majestept haer broeder was / ende hadde de Staten van alle de Landen van herwaerts over alsdaer ontbonden ende doen vergaderen om alle de selve Landen wel te versien van goede ende notabele Regenten / want hy was in meyninghe na Spaignien te reysen / alst wel van noode was / om daer sijn Landen die seer groot ende veel zijn te gaen ontfangen ende hullen: ende also wast oock grootelijc van noode / dat den tijt van sijnder absentien / de selve Nederlanden moesten bewaert zijn ende beschermt. Ende aldus heeft sijn Majestept realijck ende volkomelijck ghegheven den last ende 't gouvernement / als generale Gouvernante van allen dese sijne Nederlanden sijnder suster Vrouwe Margriete van Oostenrijck / Hertoginne van Parma / Begeerende ende bevelende allen Vassalen / Edelen ende staten der Landen ende steden van herwaerts over der selver Regenten sijnder suster / te eeren / te hoorsen / ende te obedieren tsijnder absentien / als oft hy selve present ware.

Ende daer en boven heeft sijne Majestept gheordineert sekere andere particuliere Gouverneurs / als te weten / den Prince van Gavere / Grave van Egmont / over Vlaenderen ende Artoys: den Prince van Oraengien / over Hollant ende Zeelandt / ende tstichte van Vtrecht: den Grave van Megem / over Henegouwe / Camerick ende Cambresiers: mijn Heere van Barlaymont over d'Vant van Namen: den Grave van Mansdelt over Luxenburch: ende mijn Heere van Montigny / over Doornick ende Tournesis: den Grave van Hoorne / de Marquis van Berghen / ende meer ander oock over diversche ander quartieren / ende henlieden daer toe assignerende diversche schoon gagen ende pensioenen.

Ende sijne Majestept consenteerde insgelijcks den voorsepden Staten deser Nederlanden / dat alle de vreemde garnisoenen van daer souden vertrecken / henlieden ghevende bevel ende administrate vande selven haerlieder frontieren te bewaren met inlandtsche garnisoenen / aenmerckende de groote perijckelen ende groote overlasten / die deur de vreemde Garnisoenen de frontieren aen stonden te komen / dwelck de voorsz Staten der Koninckl. Majestept wel ende openlijck te kennen gave / dat sijne Majestept te vollen verstont / alsoo dat hys wel content ende te vrede werde.

Ter wijlen dat dit aldus ghschiede / soo heeft sijne Majest. alle de gereetschap laten maken die hem noottelijcken was tot sijnder repsen na Spaengien / als van schepen te victalieren met knechten eñ anderssints / ende sijne Maj. is den 9. Aug. 1559. upt Gent gereyst / ende op de Coreulepe tschepe gegaen / daer de borgers vande stadt veel diverschе figuren ende andere bequamē triumphe gestelt hebben / om sijne Maj. te complaceren / ende also is hy geboren na Zeelant / daer hy verbeyde bequamen windt / alst hem Godt de Heere believen soude te verleenen / ende op den 25. dagh der selver maent van Oogst / soo is sijne Koninckl̄ijcke Majest. hem selven bevelende inder Godtelijcker gratie ende bewaerenisse van Godt almachtich / ende met een goet hercouwen op hem te Schepe ghegaen / ende is alsoo afgheseylen met sijn gheselschap / ende met eenen redelijcken goeden winde gheseylt na sijn Koninghrijck van Spaignijen / daer hy gheaerriveert ende gheslandt is den achtsten dagh vande Maent van September naestvolghende / soo dat hy 14. daghen tusschen weghen was. Godt den Heere wil hem verleenen wijsheyt ende lanck leven tot sijnder salichepdt ende voorspoet sijner landen.

Also nu de genoemde ketterije upt Duytslant ende Engelant mede in Spaignyen verspreyt was / so heeft de Koningh Philips niet lievers willende dan de Catholijcksche Religie voorstaen / de ketters opt hooghste willen straffen / ende heefts alle sins de selvighe laten tsamen soecken ende ghevanghen ghenomen / ende inde vermaerde hoopstadt van Civilien inde maent Septembris / ten aensien dan velen doen verbranden om haer Religie. Niet langhe daer na inde Maent Octobris / heeft hy noch een meerderen hoop in sijn eyghen teghenwoordighepdt inden dale Pintias genaemt / doen verbranden / daer onder veel Ridders ende groote Heeren waren ende vermaerde mannen: daer voor gheen klepnen schrick ober de gantsche menichte quam.

Inde selvighe Maent wert Franciscus de tweede tot een Koningh van Vranckrijck ghekroont / op de gewoonlijcke wijse / doch ovbermits de uptteeringhe door de voorleden oorloghe / niet wel soo hostelijck als wel eertijts.

De Paus Paulus de vierde is mede ontrent dees tijdt ghestorven / ende Joannes Angius Mediolanese is in sijn plaetse verkosen / ende werde Pius de vierde genoemt.

Ende na dat de Kon. Majest. upt Gent ghetrocken was / so bleef de hooghepdt vander Hertoginne met allen den Rade vanden Hove te Gent noch ontrent een maent / ende quam van daer te Brussel in Brabandt / daer sy ende de hare residerende zijn.

Hoe Koning Philips vā Spaenjē met grooter triumphen ende blyschappen troude Ioncvrou Elizabeth van Valoys, de outste dochter vanden Koninck Henrick van Vranckrijck.

INt Jaer naer de gheboorte ons Heeren Jesu Christi 1560. op den 28. dagh van Loumaent / so quam Jonckvrou Elizabeth van Valoys / dochter vanden Koninck Henrick van Vranckrijck / ende bruyt des Koninck ons geduchts Heeren / te Guarda la Jura / daer de Koninckl̄ijcke Majestept oock arriveerde des Avonts ten thien uyren met klepnen gheselschappe / niet tegenstaende datmen sepde dat hy des anderendaeghs broegh komen soude. Ende den nabolghenden woonsdagh soo werdt de Feeste vanden houwelijcke tot eicken aensiene ghecelebreert inder manieren hier na volgende.

Ten eersten / des Morgens ontrent den elff uyren / sijne Majestept gheaccoutreert zijnde in een Wit wambays / ende houssens seer fraey gheborduert zijnde / oversaept met hostelijcke peerlen ende diersbaer ghesteenten / den Cabbaert was van violet Carmosijn Fluweel / gheborduert na advenant / ende soo vast hy een datmen naulijcks ghemercken en konste van wat coleuren dat het Fluweel zijn mocht / ende was ghevoepert met wit. De Koninckl. Majestept dus voortkomende / was verselschapt met de aldermeeste Edelen die in sijn Rijcke waren / die alle gaber seer rustich ende wonderlijcken in oordene waren / ende onder andere soo zijn daer teghenwoordigh gheweest Hertoge Erick van Brunswijck / ende de Hertoge de Linfantasco / met een menichte van groote Princen / Marcksgraven / Graven / &c. de welcke verbeyden int quartier vanden Koninck den Prince de la Roche Kurion / broeder vanden Hertoghe van Montpensier / die de Koninghinne daer ghehoocht hadde / den welcken quam kussen de handen vander Koninck-

ninthlijcker Majesteyt/ met den Ambassadeur van Vranckrijck Bisschop van Limoges.

Ende na dat sijne Majesteyt gesproken hadden/ soo quam hy uyt/ verselschapt ter rechter sijden vanden voorseyden Hertoge van Vuynsvlijc/ende ter slincker sijden Hertoge de Linfantasco/ ende voorts al de reste van sijnen gheselschappe. Dus passerende door een langhe gaelderije/ ginck hy de jonghe Koninginne in haer quartier te gemoete tot aen een groote sale/ daer sy verselschapt was met haren Princen ende Princesse onder een berdeck/ geaccoutreert met een Fransch pareersel/ verciert met een borduersel van groote ende costelijcke peerlen ende gesteenten/ ghestelt in sonne van eender kroonen/ ende met eenen Tabbaert van wit silveren laken/ vol Buycken Lucerne vellen/ buyten overseypt met gheluchte Peerlen ende gheesteenten/met eenen halfbant aenden hals/ ende aent eynde vanden selven een Bagghe korresponderende op de groote van dien. Ter slincker sijde van haer was de jonghe Princesse Eleonora/ suster vanden Koninck van Portugael/ende dochter van wijlen Eleonora des Keysers suster.

Wat neerder/ ende inde selve plaetse was ten halven achterwaerts de Cardinael van Bourges/ ende de voorseyde Prince de la Roche Surion.

Ende alsoo de Koningh quam onder de eerste van den trepne/ soo boughden hy hem terstont ter rechter sijden vander jonghe Koninginne sijn Vuyt/ inder selver manieren/ ende recht teghen over den voorghenoemden Cardinael.

De voorseyde Princen ende Heerē van des Koninck syde/ende eenige andere van den principaelsten/gelijck deck Prince van Salmona/ die met den Koning gecomen waren/kusten sijn handē/ maer eer sy daer toe geraecken konden/soo wert het gedrange vanden bestenders so groot/dat het scheen dat sy meer begeerdē daer upt te wesen ende plaetse te maken/ dan die van buyten in te komen/ jae sulcx dat de Hertoge Dalbe selve bedwongen worde/ van sijnder macht auctoriteyt te gebruycken/ om de Majesteyt openinghe ende wech tusschen den volcke te maken.

Als nu de Koninckl. Majest. aenquam/ soo seggen de gene die daer by ghenoegh waren/ dat de Hertoghe Dalbe tot sijnder Majesteyt seyde/ hoe dat de Jonckvrouwe die hy daer sagh (wijsende de Jonge Koninginne) was de selve/ die hy upt sijn bevel ende last in Vranckrijc getrouwet hadde/ ende dat sy terstont daer na sijne Majesteyt omhelsde. Ende doen gingē de principael Heeren wederom kussen/ eerst de handen vandē Koninc/ ende terstont daer na die handē vande Koninginne. De Heere van Lansacq/ die van wegen des Koninckx van Vranckrijc met den anderen gekomen was/ vermaende de Jonckvrouwen vander Koninginnen/ om insgelijcx de handen vande Koning te kussen/dwelcke sy oock deden.

Ende ghedurende alle dese voorghenoemde ceremonien/soo vertrack den voorsz Cardinael na een ander saele/ daermen bereyt hadde het ghene datter van noode was totter trouwinghen/ ende tot den dienst der missen.

Dese eerste aenkoemste aldus ghelecden zijnde/ soo boechde hem den Koninc te gaen met dē voorgenoemden gheselschappe/ende ginc voren alleen/eñ de Koninginne terstont daer na/ verselschapt alleen ter slincker sijden vander voorghenoemder Princessen van Portugale/diese bpder hant leyde.

Inden voorgauck vander tweeder salen/ quam de Cardinael met den mijtre opt hooft henlieden ontfangen/maer tgheen dat daer gheschiede en kondemen niet wel verstaen/ dan allen de ghene die daer de naeste ende geheel voren waren. Naderhandt soo heeftmen gheweten/ dat inden inganck vander eerster Salen de ondertrouwe geschiede/eñ de trouwinge voor den Autaer. Den staet der Jonck-vrouwen van de voorsz Princessen volghden elck respectivelicken haerlieder Meesterssen.

De Misse voorde gecelebreert bynden voorsz Cardinael/ eñ de Koninc eñ de Koninginne sy observeerdē alle de solemnitepten diemē inde Koninckrijcken van Spanien ten houwelicke ghewoon is te observeren/ als vander wiele oft floorsche opt hoost vander Koninginnen te leggen/ ende d'aensichte ten halven overdeckt vander kleeten/ daer mede dat de Bruydegom ende de Bruyt te samen ghebonden worden/ vander heersen/ &c.

De voorsz Misse ende dienst ghedaen wesende/ soo hebben sy een wepnigh tijdts haer-lieder vertreck ghenomen/ende wederomme kommende zijn t'samen ter Tafelen ghesetten om haer lieder noenmael te doen. De Koninc sat inden midden/de Koninginne te rechter/ende de Princesse Eleonora tot ander sijde. Ende de voorseyde Princesse dede het traicteement/ desgelijcx in de plaetse vande Edelmannen (daer de Koninck ter tafelen af gedient plagh te zijn) waren daer sommighe Jonge dochters gedineert/die daer af den dienst bewaerden gheljckmen ghewoon is ter Tafelen vander Princessen te doen. Ende de dochter vanden Hertoghe van Montpensier/ waer af de voorsz Prince de la Roche Surion oom is/ ende respectivelick broeder/ die dienste voor voeter.

Tegen des abonts begonstmen te dansen/ daer hem de Koning oock in persoone vant met de voorgenoemde Princessen ende Jonckvrouwen/ ende dansten oock met henlieden. De dansinge gedaen zijnde/so gingen sy ten abontmael/ende saten wederom gelijc sy des middaegs gesaten hadden/maer nochtans in een ander sale/ ende niet int openbaer/ hoe wel datter den inganck geopenbaert was/ende omtrent den thien uren (naer dat sy Godt gebanckt hadden) soo ginck een pegelijck in sijn ruste.

Des Donderdaeghs/ d'welck den anderen dagh der Bruyloften was/ omtrent den derde uyren na der noenen/ soo quam de voorseyde Prince de la Roche Surion/ verselschapt met den voorsz Bisschop van Limoges Ambassadeur van Vranckrijck/ ende met den Provoost vander Oorden van Vranckrijck/ presenterende den Koninc de Oorden vanden alder-Christelijckisten Koninck sijnen meester/ met brieven ende propoosten daer toe dienende. Ende den voorsz Ambassadeur (als substitupt oft commis vanden Cancelier der Oorden van S. Michiel/ dwelck den Cardinael van Lotrpnen is) die dede een relaes/ de welcke men in ghelijcke saken useert/ ende naer d'ontfanghen vander voorsz Oorde/ ende den Eedt ghedaen zijnde metter protestatie/ daer men die af ghebruyckt (als de eene Prince Souvereyn den anderen de Oorde gheeft) soo ordineerde de Koninck (ter begheerten vanden voorghenoemden Princen) datmer een acte af expedieren soude/ende terstont soo waren de accoutrementen ende den hals-bant vander Oorden van S. Michiel den Koninck aengedaen. Item de tabbaert/ die den Koningh upgedaen hadde/ (die welcke seer kostelijck ende seer schoon was) bleef den voorsz Provoost/ achterbolghende het instellen vander voorsz Oorden.

Na dat de Koningh dus met den accoutrementen vander Oorden van Vranckrijck ghekleet was/ soo ginck hy onser Vrouwen vesper hooren/ midts dat doen onser Vrouwen Lichtmisse abont was/ in welcke vesper ghen ghebreck van soeter ende melodieuser Musijcke en was.

Des vrydaeghs al den gheheelen dagh/ soo waren daer over al veel speelen getoont/ als met den Riede te schieten/ Ende voorts de dry spelen diemen in Spanien in sulcke groote feesten gewoon is te useren.

Alle het gheselschap (soomen meynde) soude seer korts van daer vertrecken na Madril/ eñ van daer na Toleden/ waermen noch meerder gereetschap van noechten ende triumphen makende was. De heere wil al tselve laten komē ter gemeynder welbaert van tgeheel Christenrijc/ also een pegelijc vast hoopt ende bierichlijcken begheert/ Amen.

Twist

Twist in Vrancrijc, begonst om de Religie ende regeeringhe: de Prince van Condé ghevanghen: de Koninck Fransoys sterft.

IN t selve Jaer 1560. begonst de leeringhe van Iohannes Calvinus haer te spreyen in Vranckrijck want vele van dese Leere die henlieden ten tijde van den overleden Koninck Henrick niet en hadden derren openbaren/ staken nu eerst haer oozen op/ midts dat sommighe vande principaelste Princen van den Rijcke dat mede toestonden.

Boven desen ghebiel daer een Jalousie onder de groote Heeren/ om het Regiment te hebben van den Jonghen Koninck Fransoys. Dt welcke twee pointen eenen grooten tweedracht haren oozsprouck ghenomen heeft/ want die van den huyse van Lorreynen/ te weten/de Hertoghe van Guyse/ de Cardinael van Lozreynen ende haerlieder aenhanc/ werden benijt van die vanden huyse van Bourbon/ dewelcke (obermits dat sy de naeste waren van des Koninck bloede) niet én konden ghelijden/ dat de voorsz Hertoge van Guyse ende sijn consoozen dat gheheele regiment vanden Koninck/ende vanden Koninclijcke onder haer handen hadden. Daer werden diversche ordinantien vooz ghestelt om de differentien (dier dagheliker lancr soo meer resen) op de Religie.

De Prince van Condé/ Loups van Bourbon/ ghe-accuseert wesende van heresie/ ende als fauteur van een beroerte die tot Amboise gheschiet was/ wierde ghevanghen/ ende eyndelijcken verwesen om metter doot ghestraft te wozden. Maer op den selven tijdt/ te weten/op den vijfden dagh Decembris/ int voorsz jaer 1560. soo overleedt den Jongen Koninck Fransoys binnen der stadt van Orleans/ als hy ontrent 17. maenden gheregeert hadde: ende mits sijn overlijden ende diversche andere subijte veranderinghen die daer geschieden/ soo wert de voorsz Prince van Condé ontslagen.

Anno tsestigh/ontrent Paesschen/ werde de groote Speupe tot Rijsbeke/ tot onser nieuwer Schipvaert begost/ de welcke den eersten Septembris Anno 1561. was voldaen/ende seer lustich ende weerdich om sien.

Int selve Jaer op den 26. dagh February/ lepden die van Antwerpen den eersten steen van haerlieder nieu Stadthuys.

Date.

Den eersten steē Vant stadthVYs VeL VoLCX Leghen saCh // in AntWerpen pLaYsant Vooz Meerte den tWeeden daCh.

Inde Mey was 't Lantjuweel vanden Hanthoghe inde stadt van Liere/ ende die van Bruessel trocken derwaerts/ sander daeghs na H. Kruysdagh/ ende sy hyachten het Lantjuweel.

Op den tweeden Jun / den tweeden Pinxterdagh/ soo was een onghebonden spel opghestelt inde stadt van Vilvoorden/ vande edele konste Rethozijcken/ daer alle de kameren vande konst ontboden waren/ende daer compareerden van binnen Bruessel den Boerk/ die den tweeden prijs hadden van d'inkomen/ den derden van spelen/ende den hooghsten vander factien/ met het Liedeken: de Roozenbloeme hadde den tweeden prijs vant spelen: ende die van Leudē/ te weten/de Roose/ haelden den krans deur de Prologhe/ ende hadden oock den hooghsten prijs vanden Sot: die van Mechelen/te weten de Bloemblomē/ hadden als vrienden drie hooghe prijsen/ vant inne-komen/ vant spelen/ vanden vveren ende prologe: den groependē boom van Liere/ t'Boon-bloemken van Vechers spoel/ ende de Wingaertranckie van Verchem buyten Antwerpen/ hadden den prijs vant Blaysoen. In 100. jaren en was opt sulcken genoeghte by den Rethozijnen onder malkanderen/ als daer dagh ende nacht was/ende was nopt desgelijcx binnen Vilvoorden gesien.

Den 16. Junij was te Berghen op den Zoom het Lantjuweel vanden Cleuveniers/ende mits sommighe salue van doodslaghe by die van Leuven gheburt / te weten/die de mate schoot/ dewelcke onbehoorlijck was te schieten/ soo was t'voorsz Lantjuweel met vonnisse van al de Koninghē ende ander daer toe gecommitteert die van Brussel (die daer na opt naeste stonden) aenghewesen ende ghegheven/ daer die van Leuven seer qualijcken mede te vreden waren.

In dit selve jaer in Septemb. op S. Lambrechts dagh/ soo heeftmen binnen Bruessel inde blepckerije gheheeten Tafelronde/ begonst te graven van aende Bagijnen gracht/ ten voorsz Bagijnen bijverwaerts na der stadtmueren/teghen die van buyten ter Stadtwaerts groeven/ende komende aen den voorsz bijver/ voerden d'eerde die sy upt den Baghijnhove groeven inden voorsz bijver/ ende maeckten daer eenen dijck voor/ ende d'ander werckliedē groeven van aen de vesten oft mueren vander stadt/ende voerdent oock inden bijver den anderen teghen/ soo dat sy daer twee groote dijcken dweers voor den selven bijver gemaect hebben/ sy hebben also na der Stadtmueren gegrabē/ soo datter een groot deel vande mueren ingevallen sijn ende hebben so den heelen Winter gecontinueert.

Als nu alle de voorsz prijsen te Bruessel inghebroght worden als voorsz is/ eerst de Rethorisienen te Vilvoorden/ den Hanthoghe te Liere/ de Cleuveniers te Bergen op den Zoom/ende wederom dē voorsz Hanthoge haeghspel te Liere/ soo hebben sy elck malkanderen seer eerlijck ende triumphantelijck ingehaelt/ ende daer is groote blijschap ghemaeckt van vveren ende anderssins/ soo dat de gheheele Stadt van Bruessel in vreughden was/ want nopt en was daer soo veel prijs inneghebracht op eenen jare/ als doen.

Vande nieuwe schipvaert van Bruessel, wanneer sy eerst begonnen, ende hoe zy volmaeckt is, eñ wat schepen daer eerst door quamen tot Bruessel.

IN t Jaer 1561. hebben die van Bruessel prijsen opgestelt/ende beschreven eñ beroepen alle stedē die ter Zee ende te water liggen/ om henlieden te komē besoecken met meest schepen ende volc/ want sy doē haer nieuwe Schipvaert deurgestelen hadden/ dewijle sy met seer groote kosten/ontrent 5. mijlen verre/ doen graven ende delven hadden/ door bosschē/ veldē/ beemden eñ straten/ eñ met vier constige sluysen oft speupen bemetst/om haerlieder opperwater te behoudē/ ende van Brussel te varen tot Antwerpen.

Dese voorsz Schipvaert is in voorleden tijden op handen gheweest om te graven/ vanden tijden van hertogh Kaerle die voor Dancy bleef: maer Vrou Marie sijn Dochter gaf die van Brussel consent ende Octrop om te graven/ inden Jare 1477. het welck niet volbroght en wert om des Landts oorloghen: Ende die van Mechelen namen een proces daer teghen om haerlieder keten wille/ welck Proces onder Keyser Karolus de vijfde ghetermineert ende ghehouden wert inden Jare ons Heeren 1531. ende confirmeerde dat Octrop van Vrou Marie: doen opposeerden die van Mechelen wederomme: ende in den Jare vijftien hondert ende vijfstich/ soo dede Vrou Marie Regente van desen Lande/ dit proces upten ende videren den laetsten Mey. Ende in tselve Jaer werden doe van des Keysers wegen Commissarisen gheconstitueert om dese Vaert te graven: Mr. Ricasius Claessens/ende Heer Cornelis Scheyperius Heer van Eycke/ende Heer Jan van Loequenghien Burgemeester van Brussel/ ende hebben dese schipvaert eerst doē meten ende besteken den sestiendē Jun/ ende tot Vilvoorde een waterstoot doen leggen/ ende een speupe ghestelt tot Rumbeke. Ende die van Vilvoorden opposeerden ende namen een proces tegen Bruessel/ maer Vrou Marie wees die van Brussel by te leggen haer speupen daert hun beliefde/ ende Vilvoorden wert upt de vaert gesloten. Ende te Rumbeke wert een speupe gestelt/ nu vaerment soo voort tot Brussel binnen.

Int

Int selfde Jaer van 61. den twaelfden Octobris soo waren alle de Steden beschreven/ ende quamen doen eerst tot Bruessel binnen om prijs te winnen. Die van Antwerpen quamen met derthien Schepen/ van Zierickzee quam een koopschip met sesthien manieren dan Koopmanschap/ die van Bilvoorden met meest volck/ daer quam een visschip van Gorcum/ ende een rogghe-schip van Alckmaer. Die van Antwerpen wonnen den oppersten prijs/ ende binnen Bruessel werden doen seer veel triumphen ende blijschappen bedreven/ ende twee groote konstighe staken gheselt op de nieuwe Schip-baert/ als Neptunus ende Eolus.

Vande rijckelijck ende triumphantelijcke inkomste der Rethorijcke Kameren binnen Antwerpen, met meer ander naer-volgende dingen.

Inden selven Jaere hebben de Gulde-broeders der Kamere vander Rethorijcken die Violierē der vermaerde Koopstadt van Antwerpen/ beschreven alle de Steden van Brabant/ ende gheroepen tot haer Rethorijcke feeste/ geheeten/ Het Landt-juweel. Welcke steden henlieden daer gepresenteert hebben den 3. Augusti in grooter magnificentien/ pompen ende triumphen seer rijckelijck/ figuerlijck ende Poëtelijck/ daer waren diverssche Prijsen te winnen op die wrage: Wat sake den mensche aldermeest tot konsten verweckt? Waer die eerweerdige confrerije der Rooſē van Loven den opper-prijs verdient heeft/ maer den prijs van d'Lant-Juweel/ dat was met een Comedie oft Esbament te winnen/ ende die is den vierighen Hooch van 's Hertogen-bosch gevallen.

Den vier-en-twintichsten Augusti/ hebben haer ghepresenteert ander steden ende Bijsheden van Brabant int Raedhspel/ op de wraghe: Welck hantwerck oirboirlijckste is van doene, en eerlijckste, nochtans seer kleyn gheacht? daer 't Rephloemken van Turnhout den opper-prijs aff verdient heeft. In dese triumphelijckste Rethorijckesche feeste/ zijn seer veel konstige figueren/ puncten/ ende moralen van Poesien gherthibeert geweest.

Die Rozenbloemme van Bruessel heeft den opperſten prijs ghewonnen van het beste Esbatement. Alle dese Maent door geschiede binnen der Stadt van Antwerpen seer groote Triumphe ende ghenuechte van spelen/ vieren ende dierghelijcke/ ghelijck wp klaerlijcken int langhe beschreven vinden met alle die spelen/ ende t'Antwerpen laten drucken met veel schoonder figueren.

Int Jaer vijfthien-hondert ende een-en-tsestich die van Deynse Oetrop hebbende vande Ko. Majest. van Spaengien/ Grave van Vlaenderen/ beden haer Poorten vander Stadt met seker ander sterckten weder-om repareren ende oprichten/ de welcke twee hondert ende tsestich jaren ter neder gelegen hadden/ want int jaer duysendt twee hondert ende neghen en tnegentich/ ten tijde vanden Grave Guido van Dampier/ so wert de selve Stadt eerst omringht met blockhuysen ende besten/ ende eenen sterckten tooren ghemaeckt op de zijde van Peregem.

Int jaer daer naer/ te weten duysent ende drye hondert/ soo was de selve stadt seer strasselick besprongen ende bestormt vander Franschen armeyen die de Koning gesonden hadde om Vlaenderen te destruerē/ onder het bevel van Raerle van Valops sijn broeder/ sonder dat de selve Stadt alsdoen ghewonnen wert/ maer int naer-volgende Jaer duysent drye hondert ende een/ continuerende die oorloghe/ so wert sy besprongen/ ingenomen ende ghedestruert/ haer sterckten ghesticht/ uyt ghesteecken alleene de besten/ in welcken staet sy ghebleven is tot den voorseyden Jaere van vijfthien-hondert een-en-tsestich.

Int selve Jaer inde Maendt van Meert quam de tijdinghe dat die Cardinael Caraffa in Italien ghejusticeert ende ter doot ghebracht was om diverse verraderijen ende ander schandelicke stuckē die hy voor hem genomen hadde te doen/ gelijck hy sijnen aert betoocht hadde/ int verraden van Calis.

Die van Ghendt persisterende inde vooderinghe banden wercke van haerlieder nieu Zas/ leyden den eersten steen vander tweeder sluyse staende naest het soete water/ op den achtsten dagh van Meye/ dwelck eenen donderdagh was/ presens zijnde Heer Adolph van Bourgoengien Ridder/ Heere van Wackene ende Cappelle/ Hooghbailliu der voornoemder stadt van Gent.

(Twee dagen daer naer/ te weten op den thienſten vander voorsz maent van Meye (op welcken dach men de Wet der selver Stadt Jaerlijcx na oude costume vernieut) soo wert Joncker Jan Damman Heer van Oomberge Voorschepen/ de welcke als een beminder der gemeyner welvaert/ volgende d'exempel van wijlen Heer Anthonis de Baenst sijn schoon-Vader/ het wert vander voorsz nieuwe vaert seer ter herten nam/ soo dat binnen sijnen Schependomme de voorschreven leste sluyse mitsgaders de nieuwe brugge te Riemen soo verre alst der metselrijen aenginck/ geheel volbracht wordt/ ende boven dien het hout dienende tot de deuren/ spuyen/ bruggen ende anderssints al bestreedt te leveren/ ter grooter blijschap van een pegelijck.

Vande instellinge der Spaēscher Inquisitie, de welcke den oorspronck is der Nederlantsche oorloge.

WY hebben hier voren op verschepden plaetsen verhaelt ghemaeckt/ hoe dat de leere des Evangelij soo in Duytschlandt/ Engelant/ &c. seer toeghenomen heeft: Oock niet teghenstaende dat sijne Keyserlijcke Majestepdt soo tot Worms als oock in Nederlandt heeft uyt ghegheven seeckere Placaten/ daer van wy oock te voren ghesepdt hebben/ door die listighe ende sinistre persuasie van die Pausselijcke Leeraers: Inder voeghen dat die vande Pausche leeringhe/ siende den voortganck der Evangelischer Leere/ alle middelen bedocht hebben om den selven te verhoeden ende beletten. Ende na lange practijcken/ en hebben sy niet anders weten te bedencken/ dan datmen tot d'executie vande voorghedachte Placaten soude stellen seckere Inquisiteurs/ welcke souden daer op neerstelijck acht nemen/ die eenighe soodanighe Boecken als in des Keysers Placaet verboden waren/ hem soude onderstaen te lesen ofte in sijn huysinghe houden/ Item die vande Evangheliſche Leere eenighe gesprecken oft disputatie soude hebben/ mitsgaders alles wat dien meer soude moghen aengaen. Soo heeftmen daerom dan soodanighe Inquisiteurs in Nederlandt begonnen in te stellen/ hen ghevende tot alles wat voorghesepdt is/ volkomen macht ende authoritept. Niet teghenstaende dat de Koninckelijcke Majestepdt dan Hispaenien teghens den Grave van Egmondt ghesepdt hadde/ dat hy dier meninghe niet en was/ sijne onderſaten in Nederlandt met sulcke eene dienstbaerheyt moeyelijck te zijne/ maer dat hy naer den Aerdt sijnder aen gheboren goedertierenheydt/ soude sulcke eene oorder ende moderatie stellen/ dat het Evangelium soude moghen sijne oeffeninghe hebben. Dese alles niet teghenstaende/ soo hebben dese Inquisitoren ende haren aenhangh/ sijne Majestept te verstaen ghegheven/ dat sijne Majestepdts authoritept niet meer en golde voor dē volcke in Nederlant/ ende dat door ghenen anderen middel sijne authoritept soude behouden blijven/ dan alleen door desen/ dat hy de Inquisiteurs soude bevestigen/ meer Bisschoppen stellen/ eñ bevelē/ datmen de Decreten des Concilij van Trenten soude onderhouden. Het welcke sy te wege gebracht hebben: dwelck oock is ghebleken/ die eenige oorsake aller troubelen ende oorlogen/ die wy tsedert die tijdt in dese onse Nederlanden ghesien hebben/ hem tot grooter verderf des selven/ ende eeuwige schande der authoren deser instellingen.

Vande

Vande patientie ende goedertierenheydt der Evangelischen.

ALs nu dese Inquisiteurs ober al met sulcken strengicheyt gestelt waren/ende hen in handen gelevert was de instructie omme te procederen teghens den Evangelische/ na den inhoudt ende regeur des Placcaets/gegeven An. 1550. den 31. Mey/ soo en hebben nochtans dese menschen niet bewesen te sijne/ de ghene daer van sy beschuldight waren/ ende daer voor men hen hielde/te weten oprorige ende muytachtige/maer hebben veel meer contrarie van dien bewesen. Want oftse schoon alle/de minste met de meeste/ aen alle het gene dat voorsept is/ een quaet ghevallen ja een herten leet hadden: Soo en hebben sy dat niet gesocht met eenige muytere te beteren/ dan hebbē als die welbedachte ende die haer overheyt eerden ende gehoorsaemheyt bewesen/ met ootmoedighe ende vriendelijcke supplicatien sulcx versocht/van dien die sulcx aenginge/gelijc sulcx ghenoeghsaem blijckt by de requeste van die van Antwerpen/ welcke op die tijdt hebben met sekere requeste voorthoont/dat sulcx alles was strijdende teghen die Previlegien by den Hertogen van Brabant besworen/versochten daerom datmen bleve by de Oude Previlegien. Boven dien hebben oock die in Vlaenderen gepresenteert gelijcke requeste/op de welcke sy voor Apostille gekregen hebben/dat het niet en was het voornemen des Conincx/ de Inquisitie daer in te voeren. Het welcke vele sulcx een bedenckē gegeven heeft/ dat de Placaten ende Ordinantien in Nederlant sonder het voorweten van sijne Majestept souden ghesmeedt zijn/want niet tegenstaende dese Apostille/ zijn by na in alle Heerlijckheden lieden gestelt/ die daer op souden wachten oft het Volck oock ter Misse ginghe/ende die ordonnantien der Roomscher Kercken ghehoorsaem waren/ dese waren alle dry Maenden gehouden antwoorde inne te brengen ende rapport te doen int Hof te Brussel/ jae dat meer is de Inquisiteurs hadden alreede volle macht executie te doen/ verwijsen/ straffen/ hangen/oft in handen der Overheyt stellen/volghende die voorgerorde ordonnantie. Tot dese ende dierghelijcke officieren om die te executeren ende int werck te stellen/ heeftmen veel tijdts genomen Minnebroeders van Franciscus orden/ ende Jacobynen van Dominicus orden.

Ende al waer het saken dat daer noch een seer groote stercke sprake was dat Hertogh Erick van Brunswijck/veel volcx vergaderde te voet ende te peerde/om (gelijckmen seyde)de Inquisitie met gewelt int lant te voeren/ ghelijck hy te vozen oock na den raet van Granvelle van meyninghe was gheweest/ja dat oock eenighe listighe menschen/ die van Oudts vpantschap den hupse van Bourgondien droeghen/ seer sochten haer profijt daer mede te doen/meynende dat het volck hen sodē souden ontslagen houden vanden eedt diese haren Heere gedaen hadden/daerom dese alles ten quaetsten stoockten. Ende al waert datse oock gewaer worden dat den koopman ende de principaelste vanden lande op pacten ende verstrocken/ dat de neeringe saelgeerde/ja dat het by eene maniere van spreken alomme verlozen ginghe/soo en sijn dese lieden daer toe noch beweeght datse haren aerdt ende ghewoonlijcke trouwe souden vergheten/ maer hebben sulcx haer Overheydt vertoocht ende die selve gebeden/dat daer inme na 'thoozen saude moghen versien worden.

Van het invoeren der nieuwer Bisschoppen.

OP datmen te beter mochte verstaen de oorsaken der instellinge van de nieuwe Bisschoppen/ soo moetmen weten/dat de Inquisiteurs ende haren aenhanck/ als sy nu voor hadden de Inquisitie ober al in des Conincx lant in te voeren/ oock gemerckt hebben dat daer wel eenighe van de Prelaten ende Oberheden der Gheestelijcke/ soomen die noemt/ geen quaet herte den Evangelischen toe en droeghen/ welcke van grooter macht ende ooc van groote aensien ware: Soo hebben sy daerom gedacht datmen dese groote macht en niet beter soude verminderen/dan voor het vertoog vande groote der selver Landen/ op dat also de Aertsbisdommen/Bisdommen en Abdijen/ souden naer het gevoeghlijckste gedeylt worden. So is dan ten versoecke vanden Keyser Philippus int Jaer vijftienhondert achtenvijfstich tot dien eynde eenen Doctor van Leuden/Franchoys Sonnius/ na Roomen ghesonden/ aenden Paus Paulum den vierden van dien name/ dewelcke met vele woorden heeft vertoocht de grootheyt deser Landen/ende daer toe de groote rijckdommen der Prelaten ende Bisschoppen des lants/ ja heeft sulcke neerstichept gedaen/ dat hem ten laetsten met consent der Cardinalen/ sijn versoeck vande verdeylinghe der Bisdommen/ ende instellinge der nieuwer Bisschoppen is geconsenteert.

Vande deylinghe der Bisdommen, instellinghe der nieuwer Bisschoppen, ende de tegenstant tegens die selve.

ALs nu Sonnius verkreghen hadde tgene hy versochte: Soo heeftmen bestaen de afdeylinghe der Bisdommen te stellen. Ende is inden eersten dat Aertsbisdoom van Ceulen/afgenomen het Bisdom van Utrecht/ ovemits dat het Aertsbisdom veel te groot was/eñ dat ooc de commissen te Colen uytgesproken in gemeyne spraken/niet ober al vande gene die onder het Bisdom waren/verstaen en konden worden/ende om meer andere redenen hier te langh om te verhalen. Sy hebben oock dat selfde Bisdom van Utrecht gemaect ende gestelt tot een Aertsbisdom/ ende onder dat selve van nieus gestelt vijf andere Bisdommen/te weten/het Bisdom van Deventer/int Lant van Overyssel/ het ander in Hollant te Haerlem/ het derde in Vrieslandt tot Leeuwaerden/ het vierde in Zeelandt tot Middelburgh/het vijfde ende leste te Groeningen/ voor het Lant van Wedde/ de plaetsen zijn al t'samen seer wijt van Ceulen gelegen/ daerom oock de Aerts-Bisschop van Ceulen nu eenen langen tijt gheen ordonnantie ende behoorlijcke visitatie oft versoeck sijns volcx ghedaen en hadde. Daer na hebben sy dat Bisdom van Camerijck ghemaeckt tot een hooch oft Aertsbisdoom/ ende daer onder gheselt vier andere Bisdommen/ te weten/ in Artoys d'Bisdom van Atrecht/ ende d'Bisdom van S. Omar/voort 't Landt van Doornick het Bisdom van Doornick/ ende inde Gravelijckheyt van Namen/ het Bisdom van Namen. Sy hebben oock 't Bisdom van Mechelen tot een Aertsbisdom ghemaeckt/ ende hebben daer onder gheselt ses Bisdommen/ te weten/ in Brabandt d'Bisdom van Antwerpen/ ende dat Bisdom van Hertoghenbosch/in Gelderlant het Bisdom van Ruermond/ in Vlaenderen dat Bisdom van Ghent/ d'Bisdom van Brugge/ende het Bisdom van Yperen. Ende als nu dese afdeylinghe also gemaeckt was/ hebben sy ordonnantie gheselt/ elcken Bisschop/ om sijnen staet te onderhouden/ soude hebben ses duysent Carolus guldens sjaers: Maer dat Aertsbisdom van Mechelen soude hebben thien duysent gelijcke guldens. Ende om dese jaerlijckse somme van onderhout te beter te vinden/heeftmen sommighe Prosijden/ ende Dekenijen tot Bisdomme verandert/ende ingedelt dat de voorsz Prosijden oft Dekenijen de ses duysent Guldens niet innehomens en hebben/ wat daer aen ghebreck/ dat heeftmen de naeste Abdyen ende Kloosters aldernaest gheleghen/ gheordonneert te betalen ende op te brengen.

Ende ovemidts dat het Bisdom van Terwanen door het raseren der stad nu geheel woest was/so is dat gedeylt gheworden in dry deelen/ende het gene dat daer geleghen was onder het Graefschap van Vlaenderen/ is den Bisschop te Yperen gegeven/ ende wat in Artoys lagh/ den Bisschop van S. Omaer/ ende wat onder Vranckrijck resorteerde/ den Bisschop van Bouloigne.

Dese

Digitized by Google

Dese bedeplinghe was alsoo ghemaeckt / op dat in elcken lande eenen Bisschop soude wesen van der selver talen daer het Bisdom gelegen waer. Den keur van dese Bisschoppen soude staen bij den Koninc / ende die ratificatie / confirmatie ofte bevestinghe / soude staen bij den Paus: Ende soude dat Aertsbisdom van Mechelen ober alle dese Bisdommen de oberste wesen / ende om dies te meerder te zijn bij den Hove / soude de Bisschop tot Brussel sijne residentie houden / het welcke voor sijn pertie gebreghen heeft den Cardinael Granvelle Anthonius Perrenot.

Als nu dit alles alsoo bestelt was / soo hebben de Inquisiteurs niet laten aenhangh voor hulpe van den Paus Paulus de vierde / bepoeft ende ghesocht de instellinge nieuwer Bisschoppen int werck te stellen / int jaer ons Heeren 1559. maer het ghemeyne volck dese groote veranderinghe siende / zijn daer in seer beroert gheweest / ende hebben sulcx niet willen consenteren / daerom dat die landen Edeldom blijde waren / want het henlieden ooch niet wel en beviel / daerommne soo hebben hen die staten tegen die instellinge en het inboeren der Bisschoppen (nieuljcx gemaeckt) gestelt / ende gewepgert de selbe aen te nemen / ende hebben met alle behoorlijcheyt aende Ko. Maj. gerenonstreert ende vertoocht / wat grooter quaet daer upt stonde te verwachten / dat daerommne sijne Majest. gelieven soude daer in te versien / maer hare beleefthepdt en heeft niet veel bijden Koningh ghewonnen. Als die landen Adel dat saghen / hebben sp gemeert dat het niet anders en was / den datmen door desen middel inde Nederlanden wilde de Spaensche Inquisite inbrengen.

Vande lanckduerige. ende ootmoedige bede aende Gouvernante de Hertoginne van Parma, om te mogen verkrijghen eenighe moderatie opt stuck vande Inquisitie.

DJt niet tegenstaende hebben sp met ootmoedighe beden aengehouden aende Goubernante de Suster vande Co. Maj. Vrouwe Margriete Hertoginne van Parma ende Plaisance / ten eynde dat de Goubernante voorsz aen sijne Majestept van haren twegen soude verkrijgen / ende verwerven voor henlieden eenige lijdelijcke moderatie / opt voorsepde / hadden sp een quaet gevallen / ja een herten leet: So en hebben sp dat niet gesocht met eenige mupterije te beteren / dan hebben als die wel bedachte ende haer Oberspt eerden ende gehoorsaemspt bewesen / met ootmoedighe ende vrientelijcke supplicatien sulcx versocht / van dien die sulcx aenginge / gelijck sulcx ghenoeghsaem blijckt bij de Requeste die die van Antwerpen / welcke op die tijt hebben met seker Requeste verhoont / dat sulcx alles was strijdende tegens de Privilegien bij den Hertogen van Brabandt besworen.

Op den beloken Paesdagh was te Halle groot rumoer tusschen de Walen ende de Ingesetene / soo datter dele ghequest waren / ende datmer begonst te loopen om de klocke te trecken.

Die van Gent reysen tot den Koningh naer Spaengien om de vryheyt van haer tollen.

DJe van Gent na dele ende langhe verbolginghen gedaen aen wijlen de Keyser. Ma. Kaerle de vijfste van dien name / ende daer na aen de Ko. Maj. sijnen sone als Grave van Vlaenderen / om te hebben de wijghepdt vanden tolle van haerlieder goeden ende hoopmanschappen die sp voor het Zas ofte nieuwe waert bringen souden / ende daer op ten lesten verkregē hebbende letteren van abdijsse vander Hertoginne van Parma / als Regente in dese Nederlanden / hebben gedeputeert den voorsz Heer Adolph van Bourgoengien Ridder / ende met hem Meester Jan du Bois / Raedt ende tweede Pensionaris der selber stadt / om met de voorsz letteren van abdijsse te repsen aen de Ko. Maj. in Spaengien / op hope vande selve wijghepdt vanden tolle te verkrijgen in recompense vanden swaren ende excessiven koste die de Stadt ghesuppozteert hadde in het graven ende maken vander selver vaert met datter aenkleeft / dwelck een werck is niet alleen bequaem ende profijtelijck der selver Stadt ofte andere Steden van Vlaenderen / maer oock de landen van Henegouwe ende Artoys seer prozijs soo een pegelijck wel kenlijck is.

Dese voorghemelde Ghedeputeerde trocken upt Ghendt int Jaer vijfthien hondert twee-en-tsestich inde Maent van April / repsende te lande door Vranckrijck na Spaengien / daer sp van haerlieder intentien niet gefrustreert en werden / soomen hier naer noch hooren sal.

Int selfde Jaer op den sesten dagh van Wedemaent d'welck eenen saterdagh was / geschiede binnen Hulst eenen grouwelijcken brandt / den welcken meer dan hondert en vijfstich huysen af-brandden / mes een groot deel vander kercken / ende der Minderbroeders Kloosster.

Begin der inlantscher oorlogen in Vranckrijck.

HJer voor hebben wp ghesproken vanden twisten ende discorden die in Vranckrijck gheresen waren tusschen het huys van Guyse ende Bourbon / elck van hen beyden willende het regiment hebben / maer die van Guyse maeckten dat sp den jonghen Coninck altijt onder haer handen hielden / hoe wel dat achtervolghende seecker oude comsumen Anthonius van Bourbon Koningh van Navarre / alsoo hp hem intituleerde ende Hertoghe van Vendomme / als wesende de naeste panden bloede bp ghemeynen accorde vanden Staten vanden Rijcke Gouverneur ende Regent verklaert wert vanden jongen Koninck Carolus die negenste van dien name / binnen middelen tijde ter sen daer nochtans groote gheschillen om tonderhouden van sekere nieuwe ordonnantie dier onlanck te voozen gemaeckt ghewest hadden op het faict vander Religie: hieromme mitsgaders om andere particuliere querelen vergaderde die Prince van Conde / Broeder vanden voorsepden Hertoge van Vendomme een groot deel Kupteren ende voetmechten ende gherecgh in handen sekere notabele steden / Sloten / ende plaetse / als Tours / Angiers / Blays / Amboyse / Orleans / Poictiers / Rovaen / Diep ende meer andere / ende de gene die van sijnder Bende waren / noemden henlieden Huygenoysen / als beschermers vanden bloede van Hugho Capet / van wien de Fransche Koninghen ghedescendeert zijn. Ter ander sijden soo maeckten hem die van Guyse van gheljcken sterck / ende hielen henlieden altijdt aen des Koninc sijde / helpende alle hare saecken ende affairen in sijnen name / ende dese worden ghenaemt Catholijcke / als beschermers vander ander Religie. Wt dese factien quam een alsulcke desolatie in Vranckrijck als dat niet mogelijck en ware om te vertellen / want sonder die jammerlijcke destructien / moorden / en tijrannijen die ober al geschieden / soo wert de koopmanschap ende neringe daer gheheel ter neder ghewozpen / meenige schoone stadt van haer eyghen volck berooft ende gedestrueert nu bander eender sijden / nu bander ander soomen hier naer noch hooren sal: wee den Lande daer de Koning een kindt is.

Int selde Jaer op den twintichsten dagh van September / soo werdt Maximiliaen van Oostenrijck die outste Sone vanden Keyser Ferdinandus ghekoozen tot eenen Koninck / ende sijn huysvrouwe Maria tot een Koninginne van Bohemen / binnen der stadt van Praga / d'welck geschiede in grooter triumphen ende magnificentien.

Een seer grooten Rijcxdagh tot Franckfoort, daer des Turcx Legaet mede was, ende meest alle de Heeren der Nederlandē, daer Ferdinandus Keyser gekroont wert.

Item

Item op den twintichsten dagh van October soo is tot Franckfoort een Keyserlijck Rijcx oft Keurdagh beschreven gheweest / maer mids dat de Bisschop van Ceulen tusschen beyde gheschoven was / soo is hy gheprolongheert / ende is upgheset gheweest / tot op den vierentwintichsten dagh der maent van November / ende desen Keur-dagh is gehouden gheweest binnen der voorseyder Stadt van Franckfoort inde capitale Kercke der selver Stadt seer peyselijck ende vredelijck / ende daer waren dese Gheestelijcke Keur-Vorsten / te weten / den Bisschop van Mens / de Cogiteur van Ceulen / ende de Bisschop van Triere / ende de weerlijcke Vorsten waren / de Koninghe van Beemen / die Paltzgrave aenden Rijn / de Hertoghe van Sassen / ende de Marckgrave van Brandenburgh / ende dese alle te samen hebben eendrachtelijck gheloven voor eenen Koninghe om Keyser te wesen Maximiliaen van Oostenrijck Koninghe van Bohemen den Oudtsten Sone vanden Keyser Don Fernando de veerdichste Duytsch Keyser / die gherrouwt hadde Vrouwe Marie Dochter vanden victorieusen Keyser Carolus de vijfde / ende hy werde gekroont met grooter triumphen ende solemniteyten op sint Andries dagh inde voorseyde capitale Kercke / inde voorseyde stadt van Franckfort / daer alle de voorseyde Vorsten waren met seer grooten state ende eere / alle gehabitueert met sulcken habijt als hem tot synen dienste ende officie behoorde te hebben ende ghebruycken / daer waren elf Hertogen ende niet min Graven / daer was Vrouwe Marie de Koningtinne van Bohemen met haer twee Dochters seer triumphantelijck / daer was de Hertoginne van Lotzeyen / de Hertoginne van Cleve / de Hertoghinne van Beyeren / alle triumphantelijck ende chierlijck ghehabitueert na haren staet : daer waren de Ambassaten vanden Paus van Roomen / vanden Koninghe van Vranckrijck / van Spaengien / van Venegien / van Enghelandt / vanden Hop vande van Brabandt / van Luydick / ende veel meer andere het welcke te langh waer om schrijven. Daer waren upt dese Nederlanden van ons ghenadighs Heeren des Keysers weghen / Philips de Crop Hertoghe van Aerschot / Guillaume Prince van Oranghien / Admorael Prince van Grabere Grave van Egmondt / Floris van Montmorency Grave van Hoorne Admirael vander Zee / Jehan Grave van Arenberge / Anthonis Grave van Hoochstraten / Guillaume de Crop / Marcgrave van Renty / ende noch meer ander. Oock waren daer Ambassadeurs vanden grooten Turck Soloman / waer af dat de Meester was een mannelijck man gebooren upt Polen / wiens naem was Stratius een seer crap Orateur ende wel-sprekende man in vijf oft ses der hande talen / ende dede een oratie alsoo eloquentelijck pronuncierende voor den Keyser Don Ferdinands ende Maximiliaen de Koninghe synen sone / dat hem een yeghelijck verwonderde wie dat hoorde / in welcke voorsz oratie hy van sijns Meesters weghen den voorsz Keyser ende Koninghe seer reverentelijck ende minlijck saluteerde ende groete met sulcker congratieteyt dat wonder was / ende heeft besonder neerstelijcken ghevraeght nae den toe-komende erf-ghenaem vanden Keyser / ende hem ghewesen zijnde / heeft hem reverentelijcken toe-gheneghen na sijn maniere / hem biedende gheluck ende lanck leven / hopende hy soude hier na met de Keyserlijcke Majesteyt synes Heeren ende meester vriendtschap houden / ende sijn relaes volent hebbende / heeft hy sijn presentatie ende beslijnck van sijn meesters weghen by hem ghesonden / ghenomineert / te weten / dat de Turckische Keyser de voorsz Koninckliycke Majest. schanck een duysent treffelijcke ghevanghen Christenen / die met geenen gelde te lossen en waren / de welcke hy hem wilde los gheven / ende in teecken van ghedueriger vriendtschap / soo sant hy hem een Turcks telle peert (beklaghende dat soo seer af-ghenomen was door het verre reysen) ende Kemels / daer aff de twee te Brussel ghebroght sijn. Ende desen tijde duerende soo hebben alle de voorsz Heeren haer banqueytten ghehouden seer triumphantelijck ende triumphantelijck om de eere / waer af dat de Prince van Oranghien het synen hiel des woensdaeghs avonts / waer toe dat hy den Keyser Don Ferdinando selve in persoone hertelijck seer heeft ghebeden synne Majesteyt daer toe willen verneren te compareren / dis hem grootelijck bedanckt heeft seyghende / dat synne persoon des avonts niet en vermochte / ende dat hy hem te weghen houden wilde / ende van daer is de voorseyde Prince ghereden tot den Koning Maximiliaen hem insghelijcx biddende / die hem van gelicken bedanckte / seyghende dat hy naer synen komste niet bepoen en soude / maer dat hy hem wel mochte komen besoecken / waer mede de Prince te vreden was / die niet tegenstaende heeft moeten banqueytte wat doen verbeyden op avonturen / ende met dien dat men begonst te sitten / soo is de Koninckliycke Majesteyt ghekomen / die uptermaten seer wilkom was / ende vanden voorseyden Prince seer vriendelijck ontfanghen. Ende alsoo is de Coninckliycke Majesteyt gaen sitten / ende nam by hem diet hem beliefde. Daer waren alle de meeste Vorsten / so dat de voorseyde Prince de minste was / ende sat op een eynde vander tafelen / ende daer was van als plantepe / want daer was langh te vooren op versien gheweest.

Op de principael Feeste vander Majesteydt soo was daer eenen geheelen os ghebraden die ghelaedeert was met alderhande wilt / ende ghebraden zijnde / is hy ghepartitipeert ende den armen Menschen ghedeelt geweest / Ende daer was oock ghemaeckt een schoon constighe Fonteyne daer tweederhande wijn upt lieprood en wit / daer de arme luden schaet ende andere aftaten upt dronken. Somma daer en was geen faulte noch gebreck van spelen van wapenen / als van steken / tournoyen / bastillen te bestormen / ende van alle dat der Ridderlijcker speten aengaen mach. Ende alle saecken der voorseyder Keur ende Coronemente aengaende ghedaen zijnde / soo is de Keyserlijcke Majesteyt met den Koninghe synen Sone vertrocken ende naer huys ghereyst / ende oock alle de Vorsten ende Princen peyselijck ende vredelijck ghescheyden / ende hy is de vierde upt den bloede van Oostenrijck / ende de derde upt den edelen Princé ende Graven van Vlaenderen / ende soo is een yeghelijck met blijschappen tot haren Lande ghereyst / danck ende lof zeb God inder eewichept.

Vrou Margriete van Oostenrijck Hertoghinne van Parme ende van Plaisance ende Gouvernante vanden Landen van herwaerts over / die hadde oock te Brussel groote gereetschap gemaeckt als van kleedinge haerder officieren / van alderhande silver werck ende schoonen peerden seer triumphantelijck verchiert / om albaer by haren oom ende neve de Keyserlijcke ende Koninckliycke Majest. te repsen / maer om sekere saken haerer Hooghepdt behent / is sy in haer Hof ghebleven.

Die vande stadt van Aken / want te vozen ghesepdt was dat het voorseyde Coronement albaer na d'oude costume sonde gheschiet hebben / hadde hen versien van alle saken / als woeragie voor de peerden / victualie / ende andersins / ende dat tot haerder grooter schaden / dus waren sy bedroeft.

Die van Gent komen weder uyt Spaengien met haer Privilegien van op Zas te mogen in varen.

Hier voor hebben wy ghesepdt hoe dat mijn Heere van Wachen van wegen de stadt van Gent ghesonden was / met Meester Jan du Bois aen de Koninckliycke Majesteyt in Spaengien / dese ghedeputeerde / niet teghenstaende de groote opposite van die van Antwerpen / dewelcke insghelijcks albaer haerlieder Ghedeputeerde te dien tijde ghesonden hadden / verkreghen ende obtineerden van synne Majesteydts antwoorde ende Apostille / ghenoegh favorable

vorable immers naevolghende de letteren van advijse int Hof van herwaerts over ghementioneert / d'welck gheschiede binnen der stadt van Madriel opten 5. dach van Oost 1562. Ende sy weder keerende door Vranckrijck arriveerden binnen der stadt van Ghent des sondaechs den 25. dach van October daer naer volgende/ al waer sy vande gemeynte seer blijdelijck ontfanghen werden. D'inhouden van haer verluyghen was/ als dat de Ko. Ma. ter neder leyde ende af woerde vijf distincte tollen/ als van Brabandt/ Rijpelmonde/ Dendermonde/ den Ridder tol/ ende het recht vande Ancrage/ welcke de Ko. Ma. zijn vader by seshere door-gaende letteren van Octroye der stadt van Ghent gegeven ordonneert hadde te ontfanghen op de passagie bander nieuwer vaert van Ghendt/ sonder den Tol van Vierdliet/ ende van Zeelant/ consenterende de selve Ko. Maj. darmen voortaen op de passagie van tselve Tas/ maer ontfanghen en soude het oude recht vanden tol van Vierdliet/ ende van 's Heeren gheit sulex alsmen van outs daer ontfangen hadde/ ghebende boven dien den Poorters der selver stadt van Gent/ de vryheyde ende exemptie van den voorschreven tol van Vierdliet/ van alle de goeden die sy door het voorseyde Tas binnen der Stadt bringen soude/ ende aldaer distribueren ende consumeren. Ende voorts ten eynde dat de koopman voortaen niet meer gehouden en soude zijn in Zeelant aen te leggen/ so ordineerde de selve Majesteyt een wachte benden Zeeusschen tol op tvoorseyde Tas gestelt te zijne/ gelijck binnen Antwerpen/ Oost/ ende elders. Dese letteren van privilegien ende exemptien (naer dat sy te Brussel gezegelt waren) worden binnen der Stadt van Ghent gepubliceert op den tweede dagh Januarij Anno vijfthien hondert ende dryentsestich.

Vanden grooten ende grouwelicken Slagh geschiet in Vranckrijck, tusschen den Hertoge van Guyse, ende den Prince van Conde, den 19. Decembris, Anno 1562.

ALs de Hertoghe van Guyse die Stadt van Rouwaen gewonnen hadde/ so wy hier voor gheseydt hebben/ soo heeft hy alle zijn macht vergadert om den Prince van Conde/ die hem met sijnen volcke binnen ende rontomme Orleans hiel te bevechten. De Prince van Conde zijnder vyandē komste vernemende/ heeft hem met sijn ruyteren ende knechten op ghemaeckt/ om te wederstaen/ ende is hen lieden te gemoet getrocken. Op den 18. dach van December int voorseyde jaer van tvierentsestich/ heeft met zijnen volcke niet verre van zijnder vyanden leger opgeslagen.

Den Leger van Monsieur de Guyse die des daechs voor den slach gelogeert was op de zijde vande Rivierē/ die trock smorgens voorby daer nae over de Rivierē/ sonder dattet zijn vyanden gewaer werdē/ ende stelden daer zijn volck in slachorden/ dwelck gebeurde omtrent voor middach ten elf uren/ op den 19. dach van der voorseyder maent/ ende track also tegen zijn vyanden/ daer het geschut tweemael af ginck/ ende de derde reyse naer half. Ende terstont daer na quam de groote bende van Coude met alle de reste op de abontgaerde/ die de Hertoghe van Guyse ghelepde/ maer mercktende dat dien hoop te sterck voor hem was/ so track hy met gantscher macht naer die battaille/ ende by sonder naer de beyde bende Switsers die terstont verstropt waren. Ende ten eersten eer dat de ruyters inne vielen/ so quamen der tachtentich Saladen/ niet so grooter snelheyt dattet schenen Vlieghen te wesen/ die seer groote schade deden/ ende doen quam de bende der ruyteren die den knecht open vonden/ soo dat sy lichtelicken inde battaille quamen dweers daer door trechende/ soo dat de battaille haer int midden vant. Ende by sonder wierdē de Switsers twee ofte dryemael besprongen ende verstropt te samen met alle de reste vande battaille. Ende ten eynde van hunder victorien/ stont Monsieur de Guyse op ēn verbolchde alle de voet-knechten ende ruyters vande Fransoysen ende Spanjaerden/ voortslaende al dat sy ontmoeten. De reste vande voet-knechten diet ontquamen liepen in een bosch een half mijle van daer.

De namen der ghener die ghebleven zijn inden slach by Dreux/ zijn dese: De Marschalck van S. Andries/ mijn Heere van Giury/ mijn Heere bander Bosse/ mijn Heere van Mombeun/ sone van mijn Heere de Conestable/ de Heere bā Bozdes/ Lieutenant van mijn Heere de Hertoge van Nevers/ den Heere van Vandillaers/ Lieutenant vanden Hertoghe van Aumale/ de Heere van Boissien/ Cozuel vande Picars/ de Heere van Belar/ Vaendrager vanden Hertoge van Guyse/ de Voerder van mijn Heere de Giury/ mijn Heere van Marigni/ Vaendrager van mijn Heere van Cursol.

De namen vande ghewonde zijn dese: Mijn Heere Dauale/ mijn Heere de Hertoge van Nevers/ ende naemaels ghestorven/ mijn Heere Thou/ Lieutenant van mijn Heere de Prince van Genville/ mijn Heere van Mazeilles Vaendrager van mijn Heer van Lozeyne/ de Vaendragher van mijn Heer de Marschalck van Brissack/ de Vaendragher van mijn Heer van Giury/ mijn Heere van Montsallard/ voerder vanden Marschalck van S. Andries/ mijn Heere bander Mare/ voerder van mijn Heere de Grave van Charny.

Dit zijn de gevangenen die gequetst zijn: de Prince van Conde was gequetst in eenen dinghen/ mijn Heere de Conestable/ mijn Heere van Rochefort/ Heere van Beaubays/ ende is namaels gestorven tot Orliens.

HIer hebdy beminde Leser ghehoordt hoe dat die moedige Fransoysen haer eygen lant root geschildert hebben met haren eygenen bloede/ met haren vooden lichamen bedeckt/ ende met haren afgehouden hoofden besayt. Sonder perijckel segge ick moechdy hier aenmercken lancien breken/ ende barnasschen door houtsen/ jae al het ghene dat op den 19. dach December/ int jaer ons Heeren 1562. by Dreux in Vranckrijck geschiet is. Welcken dach noch lange van menighe wedutue ende weese beschreyt sal worden/ die voor henlieden eenen droeven ende ongeluckigen dach gheweest is/ die sy noch dickmaels herhalen sullen/ als inden welcken sy verlozen hebben de ghene daer sy alleen haren troost ende toevlucht op deser werelt aen hadden/ ende die hen noch hadden mogen beschermen van den overlast ende gewelt haer vyanden. Voorwaer alle 't gene dat den Hemel met zijn gewelssel bedeckt/ is onderworpen der veranderinghe/ hoe perfect dat het ooch is/ soo verheert hem nu aldus/ als dan wederom anders/ ende volcht ghestadichlijcken naer de veranderinghe de vier Elementen/ nae dattet dit verschijcken hem gevoelt aengesien te wesen vande hemelsche lichten. Also gaet het ooch soe met den Koninghen/ die als sy gheluckigen zijn ten alder-hooghsten/ ende meynen verkregen te hebben haer volmaechte hooghevdt/ ende geheel onderdanicheydt ende gehoorsaemheydt haers volcx/ met haren handen den Scepter laten rijsen/ dien sy wederomme te verghecfs willen aenbeerden/ ghedruyckende onwijsselijcken haer sweert tegen haer selven/ ende wordē in stede van gehoorsaemt te zijn/ van hunnen volcke verlaten/ ghelijck men siet dattet nu geschiet met den Scepter des machtighen Koninx van Vranckrijck/ die hun so vele ende menige Koninghen so hooge verheven ende soo lange onderhouden gheweest heeft/ ende nu twistich is. Also sachmen de gebroeders van Theben haer handen met haren eyghen bloede besmetten/ sonder eenichsins t'antsien/ het recht ende den hant des maeschappy. Noch anders niet en sachmen inde velden van Pharsalien die Romeynen hen teghen malkanderen vergaderen/ om te wreken den twist tusschen Pompejum ende Julium. O wat deerlijcker spectakel ist te sien twee legers van eenen volcke teghen malkanderen/ ende dan der geender/ die van eenen ouders komen zijn/ des een gewin des anderen verlies is/ ende des anders verlies des eens ghewin is/ waer van het eynde wel sout oft qualick/ ende anders niet wesen en kan dan een te spade berouwen ende leetwesen/ om darmen niet en heeft konnen vinden eenighe middelen om te volbrengen 't gene darmen na soo veel quaets sal moeten doen. Met recht moghen alsulcke krijghen ende

inwendige oorlogen geleden worden eender tortsen oft fackel die van haer selfs stoffe de vlamme voedt / die haer verbrandt. Hierom ghelijck wy behooren God te bidden/ dat hy ons wil voor alsulcken twist ende tweedracht behoeden / ende dat hem believe te vermorwen de herten der geender / die aldus op malkanderen vergramt zijn / ende hen oogen wil openen tot eewighen vreden ende vrede/ want oorloge dient tot weerdeydt/ ende de Kercke dient Gode den Heere / die ons allen zijnen eewigen vrede wil verleenen/ Amen.

Beginselen der beroerten in Nederlant.

ALs nu het eynde der oorloge in Vranckrijck leerde dat de Ko. Ma. in Vranckrijck vry libertept int exerceren vande Religie hadde toeghelaten / ende seer haestelick daer mede die oorloge (die anders schadelick ende lange te dueren ghescheen was) ter neder geleght ende gestilt hadden : So hebben die vande Religie der Protestanten oock by supplicatie aenghehouden/ dat hen de exercitie ofte oeffeninge der Religie soude ghegont ende verleent worden : in desen alle hebben hen de principaelste Heeren des lants neerstich gequeten / ghetrouwelijck zijne Majestept vertoonende/ het groot getal der Protestanten / de oude Privilegien des lants / den eedt by zijne Majestept ter zijner blijder inkomst ghedaen/ de goede ghehoorsaemheydt/ eendracht/ ende dienstwillichepdt deser Nederlanden/ dan en hebben niet veel daer mede uytgericht.

Want als de Cardinael Granvelle vernomen heeft met zijnen aenhanck / hoe seer dat de Leere des Evangelij toegenomen heeft/ende wat grooter getal worden is der gener die dese leere handhaefden / oock gemerckt hebbende 't vernieughen haers voornemens door afstellen der rigoreuse Placaten ende verbot der Inquisitie. Soo heeft hy daer upt oorsaecke ghenomen nae Spaengien te trecken/ende en heeft niet eer afghelaten de Ko. Ma. moepelijck te vallen / tot dat hy zijn voornemen inden trapn gebracht heeft.

Daer toe wert zijne Maje. oock vande Ambassaten die upt het Concilie van Trenten gekomen waren / eñ den voorsz Granvelle gepersuadeert/ dat hy de Decreten ende beslupten des voorsz Concilij soude doen publiceren ende wel strictelijcken onderhouden/ het welcke terstont daer naer weder nieuwe oorsaken ghegeven heeft/ om de troublen/ de welcke te voren door het afstellen der Placatē ende verbot der Inquisitie / d'meeste deel gestilt waren/ wederom te ververschen.

De legatie vandē Grave van Egmont na Spaengien.

DJe vanden Edeldom zijn daer over seer verwondert ende oock bevreest geweest / siende sulck een voornemen des Coninex / daerom (als sy wel sagen ende bemerckten/ wat grooter verwoestinghe ende desolatie des Landts stonde te verwachten ende seckerlick volgen soude/ indien datmen met sulck een voornemen rigoreuselick wilde voortvaren) zijn sy lieden beweecht geweest dat selve met alle neerstichept aen hare Hooghept te vertoogen/ inder voeghen dat hare Hooghept beweecht zijnde/ heeft na Spaensen gesonden den Grave van Egmont/ hem ghevende volle macht ende speciael bevel / dat hy het herte ende ghemoet des Koninghl. Ma. van Spaengien / soude beweghen/ om te willen doen ophoudē d'executie vande rigoreuse Placaten ende Inquisitie : In welcke Legatie de voorsz Grave hem soo wel gequeten heeft / dat hy vrienden aen hare Hooghept heeft mede gebracht/ inde welcke belast ende bevolen was/ dat sy soude ramen ende slupten alsulcke ordinantie als daer dienen soude totten ghemenen vrede van dese landen : behoudelijck dat de Religie der Catholijcken op haer geheel blijve.

Int selfde Jaer opten 17. dach vande voorschreven Maendt van Januarij / soo sterf den laetsten Abt van Sinte Baefs Kloosster tot Ghent / de welcke int Jaer vijfthien-hondert ende seven-en-dertich zijn Kloosster gereformeert hadde/ende van zijn Monicken wereldtlijcke Canonicken gemaeckt. Ende nae hem werdt de eerste Proost der selver Kercken / de hoogh-gheleerde ende seer vermaerde Président vanden Secreten Raede/ Viglius Zwichenus.

Veelderhande gheschiedenissen des Laers vijfthien-hondert dry-en-tsestigh.

INt Jaer vijfthien-hondert en dry-en-tsestigh opten eersten dach van Sprockel / begonstmen eerstmael te ontfanghen binnen der stede van Ghendt aen het sluppgat recht vanden Tol van Bierbliet / vande goeden ende Kooplmanschappen die upt der selver Stadt gevoert werden / even verre dat het selve van te voren vyden poortere tolvry door 't Zas gebracht zijn/ sonder binnen der voorsepder stede gesleten oft gedistribueert gheweest te hebben / nae uptwijsen den letteren van exemptien hier voren verklaert.

Op den sevensten dach vander selver Maendt/ was by den Heeren vanden Raede in Vlaenderen binnen Ghendt ghepubliceert seeckere ordinantie oft Placaet gemaeckt op het uptvoeren vanden Koren/ Boonen of Erten upt dese Nederlanden/ niet meer dan 't gene dat binnen den selven lande gewassen was/ dan datter van elders inghebracht soude zijn / upt consideratie dat het graen binnen korten tijden seer gheresen ende opgeslagen was.

Op den 8. dach van Februario soo was te Brussel een schoon ende vreemt steechspel ende tournoyspel te peerde ende te voete / een peghelick soo het hem beliefde / voor het huys vande Prince van Gavere Grave van Egmont / wie dat begheerde int spel te komen om prijs te halen / die mocht alsulcken gheweer met hem bringhen alst hem beliefde / die beroepers moesten die selve ontfangē ende hen daer tegen verweeren / eñ daer quam so menigerhande dat niet om schrijven en ware/ als lancen/ spiessen/ haetsen/ flachswerden/ jabelijnen/ sprieten/ die hensepden van grooten lancen/ schichten ende veele andere gherechten vreemdt ende wonderlijck / ende daer quam een parthije in wel vijftich oft tsestich sterck op zijn Engelsch/ al met handbogen ghespannen/ pijlen inde handt ende trossen aen haer zijden/ ende als sy int perck quamen/ so schoten sijse al om verre/ deen over de Kercke ende dander over den Wollendries (na dat ick verstont) so wast van mijn Heeren van Bergen volck/ daer was so veel volcx dat wonder was van buyten ende binnen / ende daer biel een stellinghe met volck om verre / soo datter sommige gequest waren / ende die straete was voor zijn huys wel vier of vijf voeten ghehoocht/ ende het Kerckhof vanden Savele was wel twintich voeten ghemindert / daer door dat mijn Heere van Egmont der selver stadt beloefde een ander Kerckhof.

Op den twintichsten Februarij was het Kloosster van Oudergem een schoon vrouwe-Kloosster een mijle van Brussel berooft / want des Vrijdaechs des avonts zijn vergadert geweest inden bosch daer by ghelegen eenen hoop boeven/ende daer laghen sommighe boomen ghevelt/ ende die hebben sy in stucken gesaeyt ende gaten met eggers daer inne ghemaeckt/ende steckelhout daer inne geslagen als een handheye/ wel bequaem om een poorte daer mede op te loopen. Ende een Prester die daer by woonde/ die hoordense houwē ende kerven/ende hy is gekomen/ meynende dat arme menschē waren die hout vieuwē/ende sepde: Hoe gesellen/ maect ghijt al uwe/ ist al verbeurt goet/ ende terstont wert hy op die stede doot gesmeten / ende nu haer weert voldaen zijnde/ d'welck scheen een timmerman ghedaen te hebben/ zijn sy als rasende honden tusschen tien en elf uren na 't voorsz Kloosster gheloopen / met brandende voorsen inder duysser nacht/ ende liepen terstondt de poorte open/ eñ den poortier dit aensiende/ en doorste een woordeken niet kicken/ sy sepden/ houdt ghy u stille / wy en soecken u niet/ eñ zijn so voor by het pachthof ende des pachters huys/ binnen 't Kloosster geloopen/ daer doen de groote foortse ende gewelt. De Nonnekens vraechden van binnen wat sy begeerde/ wilden sy eenige sonme

me van gheldе hebben/men soudense hem doen/sy antwoorden met leelicke ende vilepnige woorden/neen wy ghy hoeren/wy willen u hebben / ende de Nonnen zijn te samen op haren nieuwen Wormter ghevloden / die nieuw ende sterck was/ende hebben de deure met pseren ammepe gestoten / ende de quaetdoenders siende dat sy daer niet aen en konden / zijn al verwoet quaet nae de Kercke gheloopen/ende daer inne ghevroken/ ende als rasende menschen alle dat sy daer in vonden van lijnwaet/autaer-kleederen/ gardijnen/ houten beelden/ eñ al wat branden mocht op eenen hoop ghewozpen ende buspoeder daer inne gestroyt ende gewonden / ende het vyer daer inne ghestreecken / d'welck terstont in brande was / ende vlooch om hooghe tot binnen inde Kercke/ met sulcker kracht dat de Kercke terstont in vier stont met alle het gene dat daer aen behoorde of raken mochte/in sulcker voeghen dat sijt selver nauwelick ontvlieden en mochten/ende sy zijn inden wijn-kelder gegaen/ ende als sy het lijf vol gedroncken hadden hebben sy de tappen uyt de vaten getrockē ende den wijn laten verloozen loopen/ende sy zijn met grooten spijte midts een klockken dat klipte/wech-geloopen/ ende desen brandt was so groot/ dat het te Brussel teghens S. Goedelen Kercke ende het Hoflichte / soo dannen te Brussel den brandhoze blies/ende de kercke firmerije/ende de keuchen is al te mael afgebrant.

Op den half vasten dach / den een ende twintichsten Meerte des morghens tusschen seven ende acht uren/ soo is het jongh-wijf van M. Jeronimus van Hamme by den Sabel ter wijle dat hy ter Cappellen die geboden hoorden/ wesende een jonge macht oudt synde sesthien oft seventhien Jaren / met eenen hamer het hooft inne ghesmeten ende seer deerlick vermoordt/ soo dat het selve seer deerlicken om sien was / ende doas in den kelder ghegaen/rechts of sy had willen te drincken halen (so namaels waer bevonden is) ende diet gedaen hebben oft heeft / zijn int Comtoir gebroken daer veel Silvers stondt/ d'welck niet getoucheert en was/ ende daer stonden dry sackkens met gheldе / daer de twee af ghenomen waren / ende den derden dat waren al half negenmannekens / ende dien was blijven staen / ende naer datse den Amptman ghevisiteert hadde/ soo is hy opt Stadthuys gekomen/ ende hedet de Wet geadverteert/ ende so zijn sy terstont ter pupen gegaen/ ende upt gheroepen dat de ghene die de voorseyde moort gedaen hadde / pemandt kenden / ofte den Heere adverteerde wie ofte waer hy ware/men souden hem geven dander stadt goeden hondert ende vijfstich gulden/ende soo wie dat hem herberchde oft verstaecke / dat hy verbeuren soude lijf ende goedt / ende men soude hem houden als een malfacteur.

In het selfde Jaer op den derden dach van Meye/ so wert boven Calis ende daer ontrent inder locht ghesien een wonderlijck spectakel van twee ghewapende mannen / bloedtich tot den knien / hebbende elck eenen schilt inde luchter hant/inden eenē schilt stont de figuere van een Krucifix / ende inden anderen eenen vierigen Leeuw/ende achter elck van henlieden volchde een vrouwe gekleet met witte kleederen / welck visoen aen quam ende verginck met grooten tempeest der Locht.

Den vierden Julij tsondaechs des achternoens ontrent dry uren/ soo is ontrent Brussel een wolcke overkomen als een regen wolcke upt den Westen/ende daer zijn mede ghekomen ende upt gevallen een groote menichte van seer kleyn gevogelte of vliechskens/so dat sy den mans met groote menichte / jae met dupsenden op haer kappen/mantels/tabberden/ ende bonetten saten/ ende men sachse inde locht vliegen met sulcker menichten / dat sy de locht verdupsterden / ende het volck vergaderden met perceelen by een / ende visiteerdense wat fatsoen oft wat ghevoghelte dat het wesen mocht / het was groen van coleure / seer kleyn van corpus / voor twee kleyn hozenkens opt hooft/ ses langhe beenkens/ achter steerten/ende langhe vlogelkens / ende sy staken den mensche in d'aensicht ende hals/ sommighe sepden dat het de maniere was van Pharaos plaghen / ende dat het was een maniere van sprinckhanen : Wit en is niet van hoozen seggen geschreven maer van sien.

Int selfde Jaer op den thienstен dach van Hoymaent/ d'welck eenen saterdach was/ gebeurde binnen Rotterdam onmoemlicke schade vanden brandt/ want daer verbranden meer dan twee hondert ende vijftich huysen / ende wel tseshich schepen onder kleyn en groot met sommighe Haringh-busschen / ende 't Predicaren Kloosster/desen brant quam upt een kuypers huys/ ende mits dat het seer waepden ende leech water was/soo en kondemen geen weere gebieden.

Ontrent desen tijt so begonst in Engelant ende sonderlinghen te Londen grouwelijck te sterben vander peste/ soo de tijdinghe over quam / dat binnen Londen stoxven op een weecke twee en 20. hondert persoonen/ ende dat verboden werde by de Koninginne dat niemant out noch jonc/rijck noch arm/ ende mochten upt der stadt van Londen repsen op lijf ende goedt te verbeuren. Ende t'Antwerpen was oock verboden dat niemandt daer repsen en soude/oft dat pemandt eenich goedt kocht oft aenbeerde dat van daer quam / of daer inne bracht/op lijf ende goet te verbeuren.

Eenen Oliphant komt tot Brussel.

Den derden dach Octobris / quam te Brussel eenen levenden Oliphant van Antwerpen/ des morgens ontrent elf uren/ ende woorde gelogeert inde vier Eemers inde Berchstrate / ende des anderen daechs wesende Maendach/woorde hy in des Koninex hof ghelept/ende daer sat een Moorken oppe upt Indien / ende de Hertoginne van Parma quam ter vensteren hem sien op de plaetse / ende daer was eenen grooten ketel kijs gemaeckt gelijckmen inde bruyloften doet/houdende een half ame nats/dien at hy geheel upt/ende dranck wijn/ ende hy tracte daer eenen Hovelinck zijn rappier met een vergult krups upt zijnder scheyde/met sijnen snupte / ende gaft zijnen Meester het voorseyde Moorken die daer op sat / ende van daer quam hy op de groote merct ende dranck upt de groote fontepne / ende lijdende voorby de raep-vrouwe / greep met sijnen snupte 8. rapen met den krupde / ende werpse in zijn backhuys ende atse / ende ginck voort nae de Walsche plaetse tot den Wolsack/ende soo voor de Vroostrate nae de steenpoorte ende naer S. Jans Hoel/ ende soo wederomme naer de merct toe / ende Andries op den waghen tapte hem een groot becken vol rooden wijn / daer dranck hy eenen grooten deel upt / ende so ginc hy voor de Bubelstrate naer huys / ende komende daer de vrouwen met de radijse sitten / daer nam hy oock voor sijn portie eenen hoop/ende werpse in zijn snotgat/ende ginck soo voort al kinospen die berchstrate op / tot inde vier Eemers in zijn herberge : De geheel stadt was in roeren/daer liep so veel volcx naer so dat sy deen den anderen inde hoopen ende beken deden vallen / ende ick selve die naeuwelicx gaen en konde/ moeste oock zijn van achter naer/ maer ick en dorste niet by gaen/ want het volck soude my om verre geloopen hebben/ soo dat ick den selven maer van achter en sach/ d'een trocken met den steerte / ende d'ander met den oozen die seer breedt ende groot waren / somma het was altoos een leelicke beeste/ groot ende sterc/ nochtans en was hy maer ontrent negen Jaren oudt/ende was gheljck de hoochde van eenen overdeckten waghen/ende hadde beenen gelijck of hy schippers bockskens aen gesadt hadde / ronde voeten met korte klouwen/ een groot backhuys met twee langhe tanden/ende eenen langhen snupte gerompelt als een gansen strote / daer hy wel eenen Man in greep ende werp hem wel vijfentwintich voeten verre van hem/ ende daer dranck hy doze / ende nam daer inne wel een vierendeel waters d'welck hy den menschen wel konste in haer aensicht spruyten/hy hadde 2. lange groote breede oozen/maer kleyn oogen van sterckten gheslcht / die hupt seer sterck en dick met swerten grijsen haye als een oude ratte / ende is seer verstandich / soo dat hy pemande hoorde seggen in Indijscher

Digitized by Google

spraken dat een leelijcke beeste ware/ hy soude dat wreken: Als hy eenen peuninck sach die hy niet en kende/ soo bleef hy daer op siende/dan sach hy op zijnen Meester tot dat hy hem seyde hoe veel Rijs of Suyckers men daer mede kooperi mochte/dan was hy te vreden. Ick hebbe eenen man hooren segghen die eenen Oliphant ghesien hadde in Spaengien/ datter een Man teghen gesept hadde of tot zijnen Meester/ het is sonde dat ghy sulcken kostelicken spijse gheeft sulcke leelicke vuyle spijse/ het ware beter een arme menschе gegeven/ ende den Oliphant wachte hem tot dat hy hem schoon sach/ende datte hem in zijn snotgat ende hy doude hem daer inne doodt. Alle de beenen vanden Oliphant zijn vrooren/ ende zijn smout kan vele dingen genesen/ jae hy naer alle ghevreken.

Dits den datum van het Jaer dat desen Oliphant in Brabandt quam / ende is begrepen in dese dryc vroorden.

BrabantInI VIDerVnt ELephanteM.

Binnen desen tijdt waren inde Stadt van Aelst vier persoonen ghevanghen van die inde Kloosters ende elders gebrant/genoost ende gerooft hadden.

Veelderhande geschiedenissen des Iaers 1564.

IN January soo zijn een quantitept van haren ghesellen buyten der Stadt van Aelst bergadert / ende hebben sommige vande voorseyde Stadt ontboden/ dat sy haer gevangenen uyt laten souden/oft sy soudense selve komen uythalen.

Ende op den twintichsten dach van Januario zijn sy tegen den nacht gekomen voor die Stadt met groote gereetschappen/sy hadden twee peerden geladen met wassen haetsen/breeck-yzers/ windasen/ bijlen/ groote snijtangen / om de yseren nagelen de hoofden af te snijden of te nijpen/poeper/ ende solpher om de Stadt aen te steken / ende hoomen om de deuren vander poorte mede op te loopen. Ende haer vergaderinge en meyninge/heeft eenen Vreeter vernomen/ ende met subtijlheyt 't selve den Bailliu verklaert/ die terstondt de gilden vander stadt inde wapen deden versamē/ ende zijn terstondt ter poorten waerts gheloopen / ende de Voorgers klipte de klocke/ende het was alle inde were maer sonder advijs/maer hadden sy by rade ende goeden advijse hen secretelijck binnen der stadt gehouden ende de hoeven laten binnen komen ende so heymelijck van alle kanten omringt/sy haddense so nogē krijgē/sy en souden immers niet alle ontkomen hebben/ maer nu hoorende de klocke ende dat sy ter poorten quamen zijn sy gaen loopen/ eñ hebben de peerden met alle haer voorsz ghereetschap achter gelaten/ 't welcke die vander stadt altemalen binnen ghevrocht hebben / ende hebben doen goede wacht by haer gevangenen gestelt.

Dese voorseyde gevangenen worden tot Alst ghejusticeert te Lichtmisse des anderen daechs na onser lieven Vrouwen dach/ende de dry waren ghevrandt/ met een wippe op ende neder ghelaten / ende de vierde was wederhouwen om noch meer van hem te weten / ende binnen dry daghen is hy van selfs gestorven/ ende daer naer is na zijn doot een groot vyer gemaeckt/ende men heeft hem daer in gevorpen ende so verbrant.

Beschrijvinge vanden kouden Winter.

IN Jaer 1564. is den meesten ende koutsten winter ende vorst geweest dan het hier te Lande in dry-en-vijfticb jaer geweest is / so datter veel menschen van koude ghestorven zijn in alle dese Nederlanden / maer meest in Artois / want sy op sommighe plecken gheen hout en hebben/ eñ uits dat elck hier tegens niet voorsien en is gheweest / want sint het Jaer 1511. en hebben wy gheen sonderlinghe Winters gehadt/ende doen vroost so sterck veerthien weken lanck/ datmen t'Antwerpen over de Schelde met waghenen ende peerden reedt vanden veertbienden Novembris tot den achtienden Februarij/ende de wagens met goet geladen/ reden van Antwerpen totter Goes in Zupt-beverlant over het Vs ende in alle de ander Eylanden van Zeelandt. In dit selve Jaer van 1564. hebet thien weken lanck seer sterc gevrosen/ so datmen t'Antwerpen over de Schelde ginck te voet ende te peerde vanden tweeden Christdach tot op den dry Koninghen dach / ende om der grooter nieuwicheyt/so heeftmen daer kramen ende tenten opgestelt/ ende spijse ende dranck/ ende andere Koopmanschap op verkocht.

Van Kijpelmonde reetmen tot S. Bernaerts over de Schelde met wagens en peerden met goet geladen ontrent ses weken lanck/ende het Vs was hier ontrent eenen grooten voet dicke/ende hier te lande zijn vele diversche uytlantsche ende vremde gedierten ende krupden van koude vergaen ende t'onder gevrocht.

In Zeelandt in sommighe Eylanden is groot gheveck van hout ende bier geweest ende van soet water/ want het water doe in sommighe steden meer dan by ons goet bier golt.

In Lombardijen zijn veel wijngaerden vervrosen ende vedorven geweest.

Oost ende Noortwaert zijn alle de groote vateren ende Rivieren bevrosen geweest / als deen lant op dander oorloge gedaen heeft.

Desen Winter heeftmen over den Rijn/ Mase/ende ander groote Rievieren met wagens ende peerden gereden / ende alle dese Nederlanden deur was de aerde/ als straten / velden / ackers / ende beemden/ meer dan twee voeten en half diep verrosen.

Int selve Jaer op den Jaersdach inden morghenstont is int lant van Holsten dat sterck eñ schoon Slot tot Gottorp afgebrant van hun eygen vyer/ daer luttel daghen te voren Hertogh Adolphus van Holsten zijn bruyloft in gecelebreert hadde / met de dochter vanden Lantgrave van Hessen / daer inne dat verbranden seer veel munitien/ende Oorloogh-gereetschap ende grooten rijckdom/ maer mids den grooten Vorst/ so bloot ende salveerde hem den Hertoge met zijn Edelmannen ende dienaers over het Vs / d'welck doen daer meer dan dry voeten dick was/ende sommige grachten ende vateren van acht voeten diepe/ zijn tot den gronde bevrosen geweest.

EYNDE.

Volght nu een wijder verklaringe vande Nederlantsche geschiedenissen / Oorlogen ende veranderinghe inder Religie ende Regeeringhe/ eerst opghekomen doorr ghewelddigh aendrijven van Philippus de tweede van dien Name / Koningh van Spaengien / totter inbeeringhe vande Spaensche Inquisitie/beginnende vanden Jare 1566. tot inden Jare 1619.

Digitized by Google

DER

CHRONIICKE.

De Hertoginne van Parma/ Gouvernante vande Nederlanden/ hout handt aen om de Inquisitie in te voeren.

VOREN is verhaelt/ hoe dat om de aenstaende verzickelen te vermijden/ die omder Inquisitie in Nederlant aenstaende was/ de Grave van Egmont na Spaengien gesonden is/ ende na dat hy wederom gecomen was/ so heeft de Gouvernante boven den ordinaris Raede vande Staten/ doen hy een vergaderen/ den Bisschop van Ypren (dien de Koning insonderheyt gewilt heeft) den Bisschop van Utrecht/ den Proost van Walcourt/ ende Wilman daruyts de oberste Canonic tot Horen met eenige andere Raden uyt Vlaenderen ende Utrecht/ om te raetslaen ober het Mandaet dat de Grave van Egmont mede brachte. Daer wert onder anderen beslaen/ datmen om de ketters te straffen inde gewoonlijcke maniere vande oude Placaten soude hoort vare/ ende daer niet in veranderen. Hier teghen verklaerden haer de Prince van Oraengien, Egmont ende Horen, twelck als des anderen daechs den Raet van staten verklaert werde/ soo hebben die oh een ander dach bysonder ende alleen met de Gouvernante raet gehouden: alwaer deur haer bebel de Bisschoppen ende Theologen hoornoemt haer meeninge in geschrift obergegeben hebben/ begeerende dat de Heeren dat mede souden onderschrijben: Maer dees hyp hoornoemde Yincen seyden datse tot sulcx haer selben niet bevaben hadden/ also de Majesteyt aen haer niet geschreben hadde.

Niettemin drang de Gouvernante gewelbigh aen hp den Bisschoppen ende stadthouders vande Landen/ de executie van het Concilium van Trenten/ ende de onderhoudinge vanden Placate hy K. M. gemaeckt/ 't welck haer de Koning nu wederom op nieus geschreben hadde.

Als desen brief inde vergaderings vanden raet gelesen was/ so protesteerde Oraengie, Egmont ende Hoorn dattse dees schrijvinge niet en begeerden te hanthaben. Ende als 't selbe inde vergaderinge der Edelluyden die vande 't decksel vande huyphoft vande Heer van Montigny waren gecomen waren/ gedisputeert worde/ ende eenige uyt den secreten Raet des Koninex dit voornemen ende 't bebel des Koninex presen/ ende sommighe Edelluyden weder spraken/ soo is daer door 't selbighe onder 't geinepn bosch ruchtbaer gewoorden: Dat reden hy eenighe Magistraten voor-gheleomen was de Spaensche Inquisitie in te voeren.

Inde naebolgende Maendt heeft de Gouvernante des Koninex brieben ende mandamenten gesonden aen den Bisschoppen ende Magistraet/ om de selbige ober al openlijcken te doen verkondigen. Door dese openbaerder handinghe was de Prince van Oraengien soo part ontstelt/ dat hy wel uptdruckelich sepde: Dat het invoeren vande Inquisitie ende d'executie vant Concilium van Trenten, dat de Koningh in Spaengien gheraeden hadde, den Nederlanden inde uyterste ruine soude brengen.

Dese selbighe heeft den gantschen Adel niet weynich verschrickt/ soudenlinge de Inquisitie/ als die openlijck streydende was teghen haer vrijheydt ende privilegien vanden Lande. Daerom hebben een groot deel vande voorberuchste Heeren/ met solennelen eeden een verbondt onder malcanderen gemaeckt/ dat sy nimmermeer souden toelaten noch gheduoghen/ dat tot onderdruckinghe van hare beschirmen/ de Inquisitie soude ingevoert worden/ ende voor dat dese ruine.

Also door seker onderroedinge ende onderbindinge geroerhsaem bekent ende openbaer is/ dat veel verderffelicke ende quaetwillige menschen tegen dese lande/ onder 't decksel vanden ober tot de oude Catholijcke Religie ende onderhoudinge vande eendracht deser landen/ anders niet en soecken dan haer ergierichepdt/ onversadelijcke gierichepdt ende groote hoovaerdichept te plegen/ so hebbense tot dien eynde/ met soete woorden door valsche beschuldinge den Koning onsen genadigé Heere daer toe gebracht/ dat hy tegen synen eedt welck hy God en dese zyne getrouwe onderdanen gedaen heeft/ inde Nederlanden (niet achtende alle 't ghene datmen ter contrarie met supplicatie aen hem vertoont heeft) met gewelbiger hant wil invoeren/ ende als een onverdraeghlick en verderffelijck joch/ op haer halsen dringen/ de Inquisitie van Spaengien/ die niet alleen strijdende is/ in aller manieren teghen alle Godlijcke ende Wereltlijcke Wetten/ maer gaet ooch alle Tyrannye ende wreetheyt te boven/ die opt eenighe ongeloobighe vreemde Tyrannen gheplecht hebben: Waer uyt anders niet volghen mach/ dan verachtinghe van Gods heyligben Naem/ ende de uyterste verderffenisse ende ruine vande Nederlanden/ ovemidts dat dese duysdanighe Inquisitie/ de macht vande gantsche Overheydt/ ende alle gerechticheydt onder 't ghewelt vande Inquisiteurs stelt ende maect allen den Ingesetene vanden Lande eewige ende ellendige slavé/ ende stelt alle menschen in een ghestadich ende ondermijdelijck perijckel van lijf ende goet: Also dat alsser ergens een Paep oft Spaengiaert oft pemant anders waer/ hoedanich die ooch zijn mocht/ die door eenich haet pemanden wilde beschadigen/ die honde sulcx door middel van dees Inquisitie/ te wege brengen/ ende den selbighen beschuldigen/ ende inde ghevanckenisse doen werpen/ ende alsoo om lijf ende leben brengen: daer door souden de voornaemste ende treffelickste vanden lande in haer netten met strichen also ombangen werden/ datse in haer goede saken ende onschuldinge niet gehoort souden werden. Daerom hebben wy ondergheschreben (dit alles wel ober wegen ende aengemerckt hebbende) gheacht ende achten mits desen/ dat onse schuldige plicht/ ende de reden self/ van ons epsschen/ dat wy met voorbedachtheyt deser ons ober 't hooft hangende swarichepdt ende onverdraeglicke quaden vermijden/ en met alle bequame middelen ons/ personen mogen versien/ op dat wy niet tot een roof gestelt en voorden/ den geven die onder dessel vande Inquisitie haer eygen saken en spel drijben/ om haer selben rijck te maken/ door verscondinghe onses lijfs/ goets en bloets. Daerom verbinden wy alle gelijc ons selben met een goede vasten ende onverbrekelicken eet/ ende beloben met allen onsen vermogen dees voornoemde Inquisitie weder te staen/ also dat die selbighe in geender maniere/ int heymelick noch openbaer/ onder wat dessel dattet ooc zijn mocht/ als onder den naem of schaduwe der Inquisitie/ Visitatien/ Decreten/ Geboden/ Mandamenten ende anders/ aengenomen noch ingevoert sal werden: Maer dat de selve na allen onsen krachten so veel in ons is/ gantsch en geheel afgheschaft/ ende ten gronde uptgevorpet mach werden/ als een begunsel ende oorsaecke alles ongherechticheyt: dit selbige nochtans alles onder protestatie ende aennemende ende belovende voor God en alle menschen/ dat wy met oprechten gheloove ende trouwe ende goede conscientie/ niet dese onse verbindinghe per bestaen/ strecbende ter eueere Gods/ af

Digitized by Google

verminderinge vande Koninglicke macht ende waerdichept ofte des selvigen staten/ maer ter contrarien is alleenlick dese onse meeningh strecketide tot hanthoudinge ende beschermínge onses Koninck ende zijn waerdichept tot onderhoudinge van eene goede ordene ende regeringe/ tegenstaende sodat veel ons nogelijck is allen oprroeren ende mupterijen die eenichsins onder de Gemeynte souden mogē ontstaen ende opzijsen. Welcke onse verbindinge wp door kracht deses hebben aengenomen/belooft ende besworen/aenmenen/ beloven ende sweeren mits desen oock in toekomende tijden/heplichlick ende onverbrekelick tot allen tijden te willen onderhouden ende bewaren/so lange wp leven op der aerden/nemende daer over God tot een getuyge op onse zielen ende conscientie/ dat wp hier tegen niet sullen doen met woordē noch wercken in noch buyten rechte / met onsen wil ende wetenschap in eeniger manieren. Ende op dat dese onse verbindinge inder eewichept vast bestandich ende versekert/ende gevesticht zp ende blijve/ so belovē wp deen den ander alle gunst ende hulpe/met hant/ trouwe verbindinge/ dat niemant zijns broeders of bont-genoots aengedaen onrust/overlast/quellinge/of verbolginghe in zijn persoon of goederen sal gedoogen noch verdragen/ die haer eenichsins om de Inquisitie ende oorsake voorgroemt/of ooch om dese verbindinghe mogen aengedaen worden. Ende oft ghebeurde dat yemandt van onse bontgenooten/eenigen overlast of gewelt aenghedaen worde / in wat manieren dattet ooch zijn mocht/ so sweeren wp den selven te hulpe te komen / ende dat wp ons lijf ende goet gheensins tot sulcx sparen sullen/ sonder eenich vertreck of uytneminghe eeniger oorsaken/ als oft ons eyghen persoonen aengingh/ nemende over sulcx God tot een getuyge over ons: Ende ondersceyden wel uytdrucheliick/dat wp segghen ende verstaen dat ons in toekomende tijden niet sal mogen baten/dat wp ons selven souden vry ende ontbonden achten van dese onse schult ende verbindinge/so men onder den name ende tijtel van rebellichept oft eenighe andere middelen sochte te verbolgen of eenige swarichept aen te doen/ als ons maer alleenlick blijckt dat alsulcke saken uyt de voor-ghenoende oorsaken voort ghekomen zijn: Want wp verstaen datmen door dese noch diergelijcke oorsake geen sake van rebellichept mach besluyten/ovemits dat den oorspronck ende aenbang spruyt uyt een yver tot hanthoudinghe der eeren Gods / de waerdichept des Koninck ende de algemeen ruste ende welvaert/tot beschermínge vā lijf/goet/ wijf ende kinderen/ daer toe ons God selve ende de natuere verbint. Soo willen wp ooch ende belooven d'een den anderen/ dat een yegelijck in dese ende diergelijcke saken gehouden sal zijn hem selven te verstercken nae de wille ende overlegginge der ghemeender broeders ende bont-genooten/ of ten minstē eenige van haer die tot sulcx uytghekosen ende gedeputeert sullen zijn / op dat dese onse eenichept ende sonderlinghe verbindinge/eewich verknoopt blijve/ende also veel te vaster ende bestandigher zp / om dattet met onse alder ghemeen overlegginghe ende consent gemaeckt ende besloten zp. Teenen getuygenisse van dese onse eenichept ende verbont/ so hebben wp den alderheplichsten name des levendighen Gods/ Schepper van Hemel ende Aerde/ met al datter in is/ over ons aengeroepen/als een Richter ende Doorsiender aller herten/consciencien e ingedachten/als die weet dat dese onse opstel ende voornemen sodanich is. Daerom bidden wp hem met aller ootmoedichept/ dat hp ons met de gaben des H. Geestes wil begnadighen/tot sulcx/ dat alle onse aenslaghen ende doen/ een goet ende geluckich eynde mogen bekomen / tot eere van zijn alderheplichste Naem/ende d'algemeyn ruste ende salicheyt onser zielen.

EN wepnich na desen tijt zijn deese bontgenooten te S. Truyen in een stadt des Lants van Luyck hp een gebonē/ eñ hebben een ootmoedige supplicatie aenden Keyser Maximiliaen tot Ausburch optē Rijcxdach ghesonden/biddende dat hp hp den Koningh van Spaengien voor haer soude aenhouden / dat deese landen vande spaensche Inquisitie mochten verlost eñ gevrijt blijven/ also hp selve vandē bloede ende huyse van Bourgongien was/op dat de Koning doch mocht ophouden van 't ommoosel Christen bloet te storten.

Ontrent deese tijt hebben die vande Gereformeerde Religie/een uytschrift aendē Koning vā Spaengē uytgegeven / bewijsende daer mede de oprechte meeninge/ eñ ontschuldinge int aennemen der Religie/verklarende mits dien haer oprecht eñ ongheveynst onderdanich gemoet tot zijn M. dit selve alles seer wijt ende breet.

De form eñ instructie die ma Damma de Parma sant aenden Bisschoppen ende geestelicke Overheyt.

DAt een yegelijck Prochiaen die over eenige kercke gestelt waer/alle namen eñ huysgesinnē soude opschrijvē/eñ in wat straten of plaetsen datse woonden/ende wat handelinge dat sp deden/ende so sp eenige wondē die onlancx onder haer gebeurte der kercke waren komen woonen/ dat die selve ghetuygenisse moeste brengen vande Prochiaen daer se laest gewoont hadde/ op dat hp also mochte vernemen of sp na de gehuyckē der H. kercke getrout waren/ eñ datse alle de personen met name soudē opschrijven/die daer aen ende over geweest waren. Ende dat niet alleen de Prochiaen/maer oock alle de Biechtvaders/de namen van allen den genen die te biecht quamen souden opteeckenen / in wat strate datse woonden/eñ wat haer neeringe was/ 't selvighe soude de Prochiaenen ende haer Vicarien mede doen/opschrijven den naem/toenaem/Ouders eñ Gevaders vande kinderen diese doopten: Dat alle schoolmeesters voor den Bisschop souden komen verklaren/ wie ende hoedanich ende van waer sp waren/ ende wat boecken sp de kinderen voor lasen: Dat de bisschoppen sulcx doorsien hebbende / sommige boecke mochte verwerpen sommighe aennemen/ nae dat haer tot aen der kercken goedt soude dunchen / maer die darniet deden noch voor de Bisschoppen niet en quamen/ dat die den kinderen niet en mochte leeren : Dat sp neerstich souden onderseecken of de ghene die vande ghemeen aelmoessen leven / oprechte Catholijcken zijn / ende haer sonden al ghebiecht hadden/ende ten H. Sacramenten gingen nae 't ghebruyck der H. kercke/die sulcx niet en deden/ dien soudemen de aelmoesse ontrecken/ metandere diergelijcke ordinantie.

Copie vanden Brieve vande Hertoginne van Parma, aende Officiers, met Extract uyt den brieve des Koninck aen haer gesonden om de Inquisitie in te voeren.

Margareta van Gods genaden, Hertoginne tot Parma ende Placentia, Reghentin ende Stadtholderinne in Nederlant.

GHeliefden ende ghetrouwen : Hoewel gp sonder twijfel/ gelijck van begin onses genadigen Heeren des Koninghs in Hispanien regheringhe in dese Landen / tot nu toe niet alleen uyt verniende Edicten/ so Keyser Karele Hoochloflijcker salliger gedachtenisse in Religions saken te boven heeft laten uytgaen / dienet oot door de K. M. selfs/als hp van hier in Hispangien verreysen woude / heeft alhier gelaten zijn publicerende Mandaten/ ende voorts zijn verbolgende schrijvingen gesonden/waer uyt gpy gewechsaem hebt te verstaen/ met wat goede affectie de K. Maj. tot bevestinghe des waren ouden gheloobes / ende Catholijcke Religie/ om alle Secten ende Ketterijen (welcke mochten in dese Nederlanden opzijsen) uyt te roepen / genegen zp : Soo heeft de Ko. Ma. om sommighe wichtige saken/ sulcke zijne heplighe intentie/ meninghe ende voornemen wederomme in zijn laetste schrijven breeder verklaren willen/ met uytdrucheliicken bevel dat selve voorder aen u verwitticht te worden. Ende is nu des voorneemden schrijvens deser inhout.

NAdien de Ko. M. niet meer begeert dan te houden vast ende onbevlect de Catholijcke religie : Ende dat zijne getrouwe gehoorsame Onderdanen/ in dese Landen in goede vrede ende eenichept leven/ ook alle

alle quade ordinantien/welcke sick een deel plaetse des Christenheyts/ om de saken des Religions hebben opgeworpen/ghebruyt zijn mochten/soo is zijn M. wille/ meyninge ende bevel/dat des voorgenoemden Keysers Karoli,hier voor oock volghens door zijne M. selfs in Religions saken uytgegangen/Ordinantien/Edicten/ Mandaten gantschelic gehouden ende volbracht soude worden. Ende mael dan zijn M. oock wilde hier mede ernstelick gebieden/alle het gene/ welck inden heyligen Concilio van Trent/oock wat des Geestelicken reformeringhe halven in het Provinciaelsche Synodo oft vergaderinge besloten worde/ sonder alle tegenspreke/ in gelycker gestalte vastelijc gehouden te worden / daer mede de Ketterijen mogen worde uytgeroept / ende het leven der menschen gereformeert ende verbetert worde. Het sy oock zijne Ma. wille/meyninghe ende bevel om de Inquisiteurs des geloofs/ende Kettermeesters (gelijckmen haer in duytsche sprake mach noemen) alle behoudelijcke hulpe ende bystant gegeven mach worden/daer mede sy haer ampt dies te beter mochten doen. Souden oock de voornoemde Inquisiteurs ende daer Kettermeesters haren ampt vlijtelijck nakomen / in manieren dat sulcke Inquisitie deur haer recht geschiede/ gelijck sy van des Godlicken ende menschelicke Rechten wegen te doen schuldich zijn / welcke zijne Ma. op het vlijtichste uyt te richten hier mede uytdrucklick ende ernstelick doet mandieren ende gebieden.

Soo dan zijne Ho. Ma. wy als dies halven Stadtholdersinne in dese Landen hem ghehoorsaem te zijn verplicht eñ schuldich kennen/oock mede zijn voorgehouden bevel/ bysonder in eene sulcke heyligher ende billicke saken te exequiren'/ voor ons selfs geneycht ende willich zijn/ hebben wy niet voorby gaen laten ofte willen/sulcx van u schrifftelick te laten adverteren. Ende bidden/begeeren/ende van wegen de Ho. Ma. onsers genadichste heere gebiede u/dat ghy u na des voorsz M. bevel ende ordinantie wilt regulieren/ ende dit selve in alle puncten nakomet/ ende oock het selve bevel ende ordinantie den Officieren / bysonder den Recht-geleerden ende Regiments-Heeren des voornaemsten Stants int Lant eñ Heerschappie te kennen gheven sult/op dat de selve sick daer nae voegen/sonder alle dissimulatie/ bryden straffe so voorsz is/ na luyt der Keyserlicken ende Koninglicken Edicten ende Mandaten: Daer mede sy sulcx soo veel te beter int werck weten te stellen/hoe de Religie in alle plaetsen geaccuteert zy / sult ghy eenen Raet kiesen midden upt / welcke doch een yder half Jaer (op dat een alleene niet alweghen beswaert sy) verwisselt ende verandert soude worden: Deputeren ende ordineren wy/dat die met geen ander saken verbonden sy/dan alleen acht 't gene in dat voornoemde lant eñ heerschappije daer mede dat H. Concilium van Trent/ Decreet ende Ordinantien ghehouden ende volbracht worden: Eñ so eenige Officieren yet wat swaerlicx voorkoemt/ sonden dat haestelick te kennen gheven / daer mede sy noodsakelick terstondt voorsien worden/ ende dat alles na luyt des K. M. wille/meyninge ende bevel.

Ende op dat wy op dese tijt eygentlic weten mogen/ hoe dat onse religie(in manieren boven geroert)mochte staen: So begeeren eñ ordineren wy/dat so nu gesept is/ernstelicke betrachtinghe geschiede/eñ bysonder dat ghy stumen dry maenden ons eygentlick in Schriften te adverteren doet/hoe alle dese saken haren voortgant hebben/ ende indien wat swaerlicx vallen mochte/ dat dieshalven wy / of des K. Ma. secreten Rade berocht worde/daer mede wy oock bevindinge der saken na een bysonder Raet ende gesamten aende plaetse daer het dã noodich sy / die sake nae noodsuft te handelen: Daer mede ghy wick soo veel te klaerder speuren mocht ende verstaen zijn/wat zijn K. M. eyndelic wille/meyninge ende bevel hier inne sy/ soo hebben wy dat principaelste punct deser materien aengaende / upt zijner Ho. Ma. Brieven/ende ander gelycke schrifte getrogen/ dese onse schriften by leggen laten/ op dat ghy dies te beter zijner K. M. bevel sonder eenighe faut mogen opzichten ende volbrengen/doen als u onsere getrouwe ende ghelieben in defenten ende beschermynghe onsers Heeren bevel.

Gegeven te Bruessel den achtsienden dach des Maents Decembris/int Jaer ons Heeren 1566.

H. vt. Signavit d'Overloope.

Het opschrift staet also.

Onsen lieben ende ghetrouwen Presidenten ende Koninghlicken Raden.

Extract uyt de laetste Brieven ende schrijven, welcke de Ko. Ma. van Hispanien, Vrou Margarete, Hertoginne van Parma ende Placentia. Regentin ende Stadtholderin inde Nederlanden, met de laetste commissie inde saecken de Religie belangende, heeft toegesonden.

Erstelic so veel de oude ende oock de nieuwe Edicten / Ordinantien ende Mandaten vande Religie belangt/nadie de K. M. vernomē heeft/in wat gestalte ende conditie de Religie sy/in dese Nederlandē/so wilde daer gebeuren/dat niet in sulcke Religions saken verwandelt/maer dat alle Edicten/welcke te voren in saliger gedachtenis Keysers Karoli/ende voort oock in zijn Ma. name uytgegangen / in alder manieren ghehouden ende volbracht worden.

Eñ de K. M. bevint de oorsake ende beginselen deses tegenwoordigen quaets hier upt gekomē te zijn/ dewijl de Richters in alle plaetsen op sulcke aenkomende tegenspoet vande Religie niet behoorlicke opsien hebben gehadt / maer daer inne deur de vinger gesien hebben/ soude nochtans wel betamen dat de Richters niet also kleynmoedich behoorden te zijn / om sulcke weederspannighe luyden ende Religie te straffen / upt vreese dat een tumult ofte seditie daer upt opzijsen mochte/oft dat andere door haer ende plaetse verordineert worden / om stoutelicker ende vierliger te doen volbrengen sulcke executie/ welcke stoute ende ghierighe luyden gheen quaet overkomen kan in dese landen/alwaer soo veel Catholijcken ende gantsch begeertige mannē sulcken Godtsdienst eñ des K. M. bevel op te richten ende te volbrengen/maer wantmen in manieren te vreē geroert/de saken neerstich overloopt/ende also die gepubliceerde Ordinantie exequiert/ so ist gantschelick te hopen/ dat het rijsende quaet meer door desen/als door andere middelen uytgeroept eñ voorgekomen souden mogen worde.

Een anderē/aengaende de Inquisiteurs des geloofs ins des K. M. Hooghepts eñ Doorluchtighepts bevel/ dat sy neerstige voorsichtichept doen daer mede de Inquisiteurs in oeffeninge eñ administratie hares Ampts favoriseert/ ende gevoordert alsdan mogen worde/ dewijl synne M. eygentlicke intentie ende meyninge sy/ dat die Inquisitie geschiede/ gelijc tot noch toe gebruyckelijc is/ ende voor na regel ende aenwijsen des Godlicken ende menschelicken rechts geschieden sal/ welc ooc niet nieuws is / dewijl de selvige oock te voren by Keyser Karoli hoochloflicker saliger gedachtenis tijt/ oock by synne M. regeringe tot desen tijt gebruyckt worde/ ende soude sulcx so veel te meer in desen tijdt geschien/ dewijl het perijckel nu veel grooter is / als hier te voren opt gheweest sy / wanneermen niet gehenghde de Inquisiteurs hare Officie / ende oock haer niet noodsuftighe bystant ende hulpe doen soude willen.

Eñ dewijl uwe Hooghept eñ Doorluchtighept lichtelich bemercken kan/wat ende hoe veel in desen gelege sy/so bevelt de K. M. dieshalven sulcx veel meer te volbrengen/ na dien het seer noodsakelich sy/kan voortsz in geenen weech toelaten noch bedwingen dat voorsz Koninex bevel deur andere middelen gebruyct te worden/ dewijl uwe Hooghedt ende Doorluchtighept wel bewust is/hoe veel de K. M. aen dese sake gelegen sy/oock dat sy hem daer aen een groote weldaet doen souden.

Voor het derde bevelt de K. M. uwe Hooghept ende Doorluchtichedt/nae dien het Concilium van Trent met zijne Decreten alreede gepubliceert zijn / dat sy de executie belangende den bisschoppen / bystant ende alle noodsuftighe hulpe doen / daer mede sy dies te beter mogen voortgaen. Oot soude uwe Hooghept eñ Doorluchtichept geerne sien ende willen/dat des geestelicken levens ende wandels reformatie inden voorsz Concilie

verordineert/ int werck volbracht ende gestelt werde/ eñ sulcx alles bevelt ende mandeert niet alleen de K. M. uwe Hooghept/ maer ooc alle Koninghl. Officieren eñ bevels-luyden/ dat sy sulcx alles/ wanneert nootsakelijc is/ met alle behoorlijcke wijse uprichten sullen: ende ist sake dattet van haer begheert wordt/ sullen ooc sekere luyden ter plaetse schicken/ alwaermen de reformatie/ welcke de Bisschoppen na des Concilliums van Trent decreten ende ordinantien willen oprichtē/ om te straffen de ghene die de Decreten voorsz niet en willen ghehoor geven oft onderdanigh zijn.

Ten lesten eñ tot besluyt/ dewijl dese dingen/ ghelijck de Ko. Ma. aen uwe Hooghept ende Doorluchtigheyt geschreven heeft/ soo hier boven gementioneert is/ dat dese Landen ende Religie tot groot profijt strecktē/ sonder de welcke de selve niet volbracht kan worden noch bestaen mach/ dan door desen wegh ende middel/ om lant en luyden in vrede/ eenigheyt ende ruste/ ende ooc sy den selven de gerechtigheyt ghehouden mach worden: Ende dewijl ooc uwe Hooghept ende Doorluchtigheyt klaerlijck speurt/ hoe veel aen dese handelinge gelegen sy/ so souden sy dies te meerder vlijtigheyt aenwenden/ daer mede dese dingen int werck gestelt worden/ daer aen de K. M. een sonderlinghe vreucht ende welgevallen soude hebben/ ende sulcx niet alleen teghen uwe Hooghept ende Doorluchtigheyt/ maer ooc nevens de Heere der regeringhen/ met besondere goedertierenheyt aenmemen wil/ dies halvē ooc uwe Hooghept ende Doorluchtichept de selve Heeren voorsz opleggen sal/ dat sy sulcx also met alle neerstichept uprichten/ gelijck ooc de K. M. verhoopt/ dat sy daer inne gheen faute schijnen sullen laten/ nae dien dat dese des K. M. genadichsten wille/ meninghe ende welbehagen is/ eñ dat sy hier inne ooc doen wouden wat haer te doen behoort/ niet alleen upt schuldighe verlichtheydt/ daer mede sy de K. M. toeghedaen zijn/ maer ooc dewijl sy hier in God den Heere een aenghename dienst doen/ ooc mede de Gemeente ende haer selven nootsakelijck profijt betrachten sullen.

Vant overgheven der Requeste der Edelen, aende Gouvernante der Princesse van Parma.

ALs nu de Edele Heeren vander Oyden saghen dat het volck daer over seer beroert was/ ende hen alle sins genoegh vertoonden/ datmen niet anders dan een groote mutterie ende oploop int landt hadden te verwachten. Soo hebben sy goet gevonden 't selve andermael aen hare Hooghept te vertooghen/ met goede ende expresse protestatie/ dat sy wilden ontschuldigh zijn/ ja datse haer devoir ende neerstighept genoegh gedaen hadden (als ghetrouwe Onderdanen van synne Majestept) indien daer eenighe oproer oft inlantsche oorloghe daer upt ontstont/ overmits sy alles genoechsaem ende lange genoegh voorsept hadden/ daeromme hebben haer ooc op den 5. Aprilis 1566. tot Brussel laten vinden ontrent twee hondert Edelluyden/ alle luyden van grooten aensien ende goeden huyse/ presenterende aende voorsz Gouvernante een sekere Requeste/ ende is ooc mondelinghe Remonstrantie ghedaen door den Heere van Weedenrode/ inde welcke sy hem ende de ander Edelluyden ontschuldicht van seeckere valsche beschuldinghe (te weten/ datse souden voor hebben eenighen oproer te maken/ ende datse met eenighe uptlantsche Heeren contracten hadden/ om alsoo den Koninghl haren Heere te verlaten:) Seggende sulcx niet te zijn haer voorgenomen of haer meninghe/ maer ghesheel ter contrarien/ datse d'oproeren lieber verhoedet ende vermijdet saghen/ eñ voort dat het wijder van daer is/ datse haren Heere souden willen verlaten/ jae dat sy haer veel lieber souden tot de uperster wenaut hept brengen ten dienste van synne Majestept: Verklarende ooc datse tot dien ende aldaer vergadert waren/ om synne Maj. den aldermeesten dienst te doen die sy souden konnen. Versoechende daeromme dat hare Hooghept soude ghelieven den genen te noemen oft te openbaren/ de welcke so valschelijc ende onbehoorlijck sulck een eerlijcke vergaderinghe hadden beschuldicht/ op dat sy hen tegen de selve voor hare Hooghept ende synne Majestept mochten ontschuldigen.

Requeste, welcke die vanden Adel inde Nederlanden aende Hertoginne van Parma, als Regentinne des selver Landen, supplications-wijse ghedaen hebben.

GEnadige Vorstinne: Het weten alle menschen/ eñ is een pegelijc wel bekent/ dat de Inwoonders dese Nederlanden voor de gantsche Christenheydt van lange tijde af beroemt zijn geweest/ eñ noch/ dat sy haren natuerlijcken Heere sonderlinge trouwicheyt eñ gehoorsaemheyt bewijsen/ principael die van Adel/ als welcke nemmermeer lijf oft goet van weghen hare Overichept gespaert hebben: Nu zijn wy als des K. M. onderdanichste leenluyden/ niet wepniger genegen willich ende bereyt/ sulcke gehoorsaemheyt en getrouwicheyt alle tijdt hoe langer hoe meer/ ooc met versterckinghe van lijf ende goedt/ in onderdanichsten dienst te vertoonen/ dewijl wy dan speuren ende sien in wat gestalteniſſe de saken deses tijts ghelegen zijn/ hebben wy raetsaem gheacht/ niet aensiende uwe Hooghept ende Doorluchtichept/ of de selvige wat voornich dieshalven op ons worde/ sommighe dingen onderdanichlijck aen te geven ende te voorhouden/ welcke so sy niet gehenget sullen worden/ hier nae de Ko. Ma. tot groote schade/ voorts tot verstoringe des gemenen vredes ende eendrachtighepts in dese Landen geraken mochten/ dieshalven wy dan verhopen ooc/ het sal in uptganck der saken metter tijdt openbaren/ dat onder alle onderdanichste Dienſten/ welcke wy synne Ko. Maj. opt ghetroont/ ofte voortaen toonen moghen/ desen tegenvoordighen dienst/ de principaelste/ ende synne Majestept de aenghenaemste sal worden.

Hoe wel nu/ ghenadige Vorstin/ wy niet twijffelen/ alle 't gene/ welcke synne Ko. Ma. te vozen/ ende ooc van langhe van nieuwen/ van wegen der Inquisitien ende strenge onderhoudinge der Edicten/ in Religions saken uytgegangen/ gheordineert ende geboden heeft/ voorde sonder eenigh bedencken ende wichtighe oorsaken niet moghen geschieden/ daer mede dat de selvighe/ ghelijck Keyser Kaerle/ hooghloflijcker gedachteniſſe/ te vozen upt goeder meninge geordineert heeft/ alsoo continueert ende dese tijt gehouden worde. Ende dewijl een seer grooten onderschept onder den eenen ende den anderen tijdt zy/ ooc de constitutien ende ordinantien nae deser tijt/ ende niet nae tegenvoordichept gerekent moeten worden/ ende dan de experientie klaerlick te kennen heeft ghegeven/ dat upt sulcke te voozen upgegangen Edicten ende Mandaten/ hoe wel sy niet scherpelick tot executie ghestelt zijn/ beswaerlicke ende schadelicke misval opgerezen is.

Soo dragen wy niet onbillick sorghe/ nae dien des K. M. laetste resolutie mede brenght/ dat des Religien halven te voozen publiceerde Edicten ende Mandaten/ in het aldermindste niet alleen niet gemainteneert/ dan ooc uytdruckelick daer in verboden voort/ dat de Inquisitie stracx voor-genomen/ ende alsoo de eerste ende nieuwe Religions ordinantie met alle ernst/ ende sonder achter latinge volbracht sonde worden/ dat niet alleen quade ordinantien ende periculeuse handelinghen daer door opzijsen konde/ dan ooc ten laetsten een gemeyn ende seer schadelicke oproer daer upt wel volgen mochte/ ghelijck dan al bereydt aen veel oorden menghelijck teeckenen voor handen zijn/ waer upt volget alteratie/ ende veranderinghe des ghemoeds ooghenschijnlick af te nemen.

Deshalven ende in aensien des grooten perijckels/ welcke te besorgen is/ hebben wy tot nu toe verhoopt/ uwer Hooghept ende Deurluchtigheydt soude door de Heeren des Kiegteringhs ofte voor de Staten vande Landen/ tot gelegener tijt/ sulckes voorsien/ daer mede de oorsake van sulcke quaden opghehouden/ eñ daer tegen goede heylsame voorsieninge gedaen worde mochte: Dan na dien wy nu mercken/ dat die voornoemde personen upt oorsaken ons onbedocht/ sulcx niet aengherecht noch voor gebracht/ dan doch niet de wepnij-

ghet

ger vermeerdert/ also datter seer te besorghen is/ daer sy al schoon een oyroer voor de deuren/ soo achten wy/ 't soude eygentlijck onsen gedanen eedt ende sonderlinghe liefde/ welcke wy tot de Ko. Ma. ende onseren ghemeynen vaderlant hebben/ niet gebeuren/ dat wy langher soude wachten of toesien/ ja veel meer toe arbeyden hier in te doen wat sick betaemt. Ende sulcx so veel te vorens/ dewijl wy onderdanichlijck hopen/ synre Ko. M. voorde onse voorsienige eñ hoedinge genadich aennemen/ nadien dat sulcke handelinghe ons meer dan andere aenreft/ als die wy alle sulcke perijckel ende schade so hier in oprijsen mogen/ voor andere gemeynlic dragen ende lijden moeten/ dewijle wy meerder deel onse woninge op den vyven delt hebben/ eñ also een yeder man synen goederen ende roof aen ons lichtelijck int werck stellen mogen.

Het is ooch hier by te gedencken/ wanneer dien aengerechte Edicten ende Mandaten/ also stracx ende met sulcke wreedicheyt/ als de Ko. Ma. wil hebben/ souden exequeert eñ vollyacht worden/ dat al haest eender onder ons dese Landen/ tsy dan ooch van wat conditie dat sy sy/ in perijckel dan Lijf eñ goederē komē mochte/ dewijl lichtelijck eenen uyt dpanschap of daer mede sy van des aengheklaeghde goederen een deel had/ onder den formen der Conincklicke Edictē ende Mandaten hem aendragen konde/ daer en boven de aengelagen de sic hier tegen niet ontschuldigen noch ontladen mochte hoe treffelic oock sulcke ontschuldingen voorden voorgedragt/ het geschiede dan uyt sonderlinghe gonst des Rechters/ ofte van dien/ welcke tot sulcken ampt verordineert worde/ also des aengeklaeghden lijf ende goet in desselvigen gewelt staen moeste.

In betrachtinge van desen allen worden wy soo veel te meer bevoorsaect/ aen uwer Hoochept ende Voorluchtichept onderdanichlic te supplieren/ ende te bidden/ soo dan de tegenwoordige supplicatie alleen daer toe streckt/ dat sy in boden gerorde saken goede voorsichtichept doen willen/ ende na dien dese sake wichtich eñ seer veel daer aen gelegen is/ en sonderlijcke persoon tot des Kr. M. goetdunchen laten/ welcke dese voorsz beswaringe ende perijckel aendoysen mochte/ eñ van onse wegen onderdanichlijck bidden/ dat synre Ko. Ma. genadelijck gelieve/ de selvighe noodsakelijck nu ende in toekomenden tijden voor te komen/ ende dewijl sulcke voorsieninge niet wel geschieden kan/ wanneer de gepubliceerde Edicten ende Mandaten soude in haren kracht also blijven/ aengesien dat de oorsaken ende beginsel alle ontlasten eñ perijckelen daer uyt opstaen mochte/ synre Ko. Ma. ghenadelijck betrachten woude/ welcker maniere de selve afgedacht/ ende also dese Landen onderghelijcker schade ende verderven daer voor voorsiendē mochte worden.

Voor meer nochtans de Ko. Ma. niet sonderlinge gelaets aenleggen oft suspiceren mochte/ als souden wy (welckers meninghe en willen doch nopē anders geweest/ eñ oock niet is/ dan dē selvigē alderonderdanichsten dienst te bewijsen) ons hier mede stoutelijck onderstaen/ synre Ko. Ma. onsen voelgevallen voor te schrijven ende ordonnantie te gheven/ wat sy hier in te laten hadde/ soo wy dan niet twijfelen/ het ghebeure dagelijcks/ ons te vergheliken sulcx also verklaert worden sal/ wonden sy doch voor sich selden in vergaderinghe haerer ghemeyne Staten van dese Landen/ daer in ghescreven saken bedencken/ ende daer over sijn Maet staen laten/ ende op andere middelen trachten/ voor niet met haer gemeyne Staten andere Edictē eñ ordinantie uytgaen laten/ soo desen tegenwoordigen tijt meer voeghlijck ende dienstlijck/ ooch niet so perijckeleus als te vorens sy.

Voor bevindens hoemit aen uwer Hoochept ende Voorluchtichept onsen onderdanige Bede/ sy woude de doch hier tusschen not de Ko. Ma. sick op desen onsen onderdanichste supplicatie ende begeeren verklaert hadde/ voor daer op synre M. genadichste wille andere ordinantien beraden/ om aenstaende perijckel voor te nemen gemeynen stilstant van d' Inquisitie ooch der executie oft aengerechter Edicten ende Mandaten voor te komen ende te hoeden.

Ende protesteren hier mede uytdruckelijck/ dat soo veel wy schuldigh zijn te doen/ wy trouwelick ooc hebben protestatie gedae ende na gespeurt/ also dat van desen tijt af wy ons nebens God ende alle menschen onschuldigen willen/ ende verklaren ons/ ingeval eenighe quade ordinantie/ Tumult/ Rebellie/ Oyroer/ ofte bloetvergieten hier uyt nabolghen mochte (dewijlmen niet tot rechter tijt dese saken aengevangen heeft) dat wy daer aen niet schuldigh gheacht worden sullen/ als oft wy sulcke perijckel ende schade hadden verheelt ende verswegen/ dieshalben wy God onsen hemelschen Vader/ die Kr. M. uwer Hoochept ende Voorluchtichept ende eñ allen Heeren der regeringe ooc met ons conscientie tot eenen getuyghen nemen/ by sonder hier in/ dat wy gehandelt hebben/ als getrouwe/ gehoorsame Onderdanen ende Vassalen nebens haren Overhept te doen behoort/ ooch daerenboven na onsen schult verplicht waren/ bidden dieshalben so veel te neerstiger ende vierriger/ dat uwer Hoochept ende Voorluchtichept/ sulcx alles genadichlijck voegen/ ooc Ordinantie ende voorsieninghe doen worde/ eer ende te voren merckelicke schade in de schande daer uyt opstonde.

Dese Supplicatie is voor Henrick van Bredenrode Heere desselvigen oorts/ voorts Margareta Regentin inden Nederlanden den 5. Aprilis in het 66. Jaer gepresenteert ende overgheghéven worden/ in presentie van vele van Adel uyt den Nederlanden.

Antwoort, de welcke Vrouwe Margriete Reghentin ende Stadtholderin inden Nederlanden op desen Heerē ende de van Adel voorhaelde Remonstrations begeerde schriften heeft geven laten.

HAer Hoochept eñ Voorluchtichept heeft uyt dit van Adels overghegheven Supplicatien vernamen/ wat sy bidden ende begeerē/ ende sy daer uyt besloten sulcke schriften de Kr. Ma. over te schicken/ will ooch alle vlijt aenwenden in allen desen/ waer voor sy verhoopt die Ko. M. te bewegen ende te bewilligen tot der Supplianten onderdanichste bede ende begheeren. eñ souden sy dieshalben anders niet getroostē dan alles goets ende genadigen willes/ ovemits dat hare Hoochept ende Voorluchtichept van natueren eñ gewoonlijck tot alder mildichept geneghen sy.

Heeft ooch hare Hoochept eñ Voorluchtichept van stonden aen/ ende eer de Supplianté sulcx hebben aengevacht/ voor hulpe ende raet der Overssten in alle dese Provintien eñ Landen/ ooc des Oxdens Heeren ende den Raet/ welcke by hare Hoochept waren/ sic beneerstiget/ een moderatie inde saken des Religions uytgegangene Edicten ende Mandaten te vonden/ ende der protesterende Supplicatie voorsz de C. Ma. over te sepden/ vertroutende voor seker dat sulcke moderatie inde gestalte sal bevonden worden/ dat een yegelijck verstandigen man lichtelijck te vreden wesen sal.

Dewijle nochtans hares Hoochepts authoriteyt ende gewalt (gelijc de Supplianten wel wisten) wel so wijt streckende was/ dat sy macht hadde die Inquisitie/ eñ des Koninclijcken Edicten ende Mandatē een stilstant te maken/ nochtans so en wilde haer de authoriteyt niet nemen/ maer presenteert der Supplianten overgegeven Requeste den Koninc over te sepden begheerende dat die Supplianten daer mede te vreden willen zijn/ ter tijt toe de Ko. Maje. antwoorde weder over sepnt/ ende will sulcke ordinantien geven/ dat niet alleen die Inquisiteurs op die plaetsen/ daer sy nu al zijn/ haer macht sal ontnomen worden/ maer ooc allen Officieren/ met sonderlinge discretie sal geinterdiceert worden de Inquisitie te offenen/ alsoo hemen gheen oorsake sal hebben dieshalben te beklagen.

Voort meynt oock hare Hoochept: Des Supplications appointement sal sick inden voege voorē ende uytwijsen/ dat niet van noode sal zijn in ander ghestalte te handelen/ eñ soude oock sijn te verhopen eñ vermoeden/

men sal de Ko. Ma. dewijl hare Hooghept ende Deurluchtichept also begeert / noch wijder genadelic bewilligen/dat ooch deselve / by dewelcke die Inquisitie alreede is opgherecht / van die voorts aen ghehouden sullen zijn/gelijck dan sulcx te verstaen is uyt de Insinuatie welcke de Ko. Ma. als nu inde Hooftstadt van Brabant heeft gedaen/ te weten / dat de Inwoonders voort aen met die Inquisitie niet sullen beswaert worden.

Ende hare Hoochept wil noch veel meer neerstichept doen / daer mede de Ko. Ma. tot den voorsz genadichsten appointemente beweget mochte worden: Dewijl sy voor ghewis houdet / dat de supplianten oock niet van wille noch van meninghe zijn / het alderminste inden ouden religie (na dien de selve tot nu toe in dese Landen gehouden is) te inboeren oft te veranderen/ maer deselve na haer beste vermoghen te observeren/ ende int werck te stellen.

Sulcks is des Regentins antwoort /gegeven in desen Jare 1566.

Volghet der Nederlantsche Heeren, ende van Adel Replijcke op de voorgesette Regentins antwoort den sesten Aprilis van het voorsz Iaer.

GEnadige Vorstinne vā uwer Hoochept ende Deurluchtichepts obergegheven antwoort/ doen wy u Hoochept om dies selvigen expedits halven seer onderdanichlic bedancken / dan besonder dat de selvighe onse ootmoedighe van wegē onse bergaderinge/genadichlic aengenomen ende daer deur in allen ons gebedē zijt geweest/ na dien dan oock inder waerheyt sulcke bergaderinge niet uyt andere meninghe ende oorsaken is geschiet/ dan om de Ko. Ma. onsen ghenadichsten Heere daer mede onderdanichlic te dienen/ooc om onse gemeyne Vaderlants vrede / eenichheyt ende vryheyt recht te besorgen.

Voorstans hadden wy ghecrne begheert / dat uwer Hoochepts ende Deurluchtichepts antwoort een wenich wijder ende klaerder waer geweest / op dat onse gemeyne vaderlant meer vreughde ende blijschap daer uyt hadde mogen ontfangen/ maer nadien uwer hooghept ende Deurluchtichept sulcken gewalt / authoriteyt ende macht niet en hadde: Welcke ons seer leet te zijn wy geerne bekennen/ so zijn wy doch al eben wel van goede hope ende voorsichtichept/ dat uwer Hoochept ende Deurluchtichept dese vertroostinge so na gebeurlijcke ende noodsakelicke ordinantien aen alle plaetse bynden Overichept/ oock den selvigen Inquisiteurs doen / ende dat met ernstelijcke bevel / dat sy niet haerder verbolginge welcke vanden Inquisite van nieuwe ende onde Edicten ofte Mandaten in Religions saechen uytgegangen zijn/stil staen en sullen/so lange als de C. M. anders in desen sal ordonneren ende mauderen.

So veel als ons aengaet/ genadighe Vorstin / naer dien wy anders niet en begeeren / dan allen dat ghene/ welcke de Ko. M. met Raet ende beslutinge van dien der samelde gemeyne staten des ouden Religions halven sal willen ordineren / voorts hem onderdanich te zijn: Soo willen wy ons also toonen ende houden/dat uwer Hoochept ende Voorluchtichept een goede behagen daer aen sonder twijffel sal hebben.

Wy bidden oock/wanneer yet vyzoers van nemant voorgenomen ende gehandelt wort/dat sulcke ywantijch door uwe Hoochept ende Voorluchtichept / ende de Overste vande regieringe gestraft worden sal.

Wy protesteren wederom / soo hier namaels eenigh perijckel oft schade voorts opstonde / ende de selve uyt gebreck van goede ordinantie/ dat wy dan aengebracht ende ooc onse plichte genoegh willen gedaen hebben / seer onderdanichlijck mede biddende uwer Hoochept ende Voorluchtichept (wil dese onse getrouwe vermaninge ende handelinge) nadien de Ko. M. van uwer Hoochept niet anders opschende is) in danc ende gratie nemen ende ontfangen: Desen doen ons oock hier mede uwer Hoochept ende Voorluchtichept onderdane ende gehoorsame dienaers altijt willen zijn / voorts inde selvige onderdanigen dienst lijf ende goet by te setten/ wanneer sulcx van ons begeert oft oock opghelept mochte worden.

Hare Hooghept siende de groote beroerte int lant die voor de hant was/ hadde groote sorghe dat die van den Edelbom eenighe veranderinghe souden aengrijpen. Ende soudet nu haest beter hoop gegeven hebben / maer als de Heer van Barlemont sulcx vernam/heeft hy hare Hoochept den moet verstercht seggende: Non non Madame, ne craindre pas ces Geux, dats te seggē: neē neen me Vrouwe / wilt niet vreesen de Geusen: Dese voordē zijn seer nauwe bewaert/ ende is d'oorsake geweest dat die bende Religie met den name Geusen genoemt zijn geworden. Ende hebben begost hen te kleeden met grau laken / makende Schotelkens ende Flesckens/ daer op sy lieten snijden Vive le Geulx, sy hoegen oock Wabaillien van gout/silver ende koper/daer op des Konincx Philippi beelt stont op d'een zijde / ende op d'ander twee Handen / ende hielden een Schotel ende Maet: ende lieten daerom snijden FIDELIS AU ROY IUSQUES A LA BESACE, dat is / den Koninck ghetrou totter Malen toe.

Vande Inquisitie wat die sy, ende hoe dat de Ambassaten varen in Spaengien, ende den voortganc der Religie door het ophouden vande Inquisitie.

OVermidts dat in desen verhale dickwils vande Inquisitie gesprohē ende verhael gemaect wort. So en willen wy niet voorby gaen met een woort aen te roeren/ wat by hen selven te verstaen sy/ te weten Niet anders dan eenen listighen bont ende quade practique / met de welcke door het bijbē des bisschops van Vtrecht / nu Cardinael Anthonis Perrnont / alias Granbelle geheeten / die een groot mingnoen ende vyent des Konincx van Spaengien ende der Goubernante de Hertoginne van Parma/ &c. was / soeckende de Heerschappie ende gewelt te hebben/ ende te behoudē boven alle Inwoonders des lants/sonder aensiē der personen oft staet/ ende dat onder pretext of decxel vande voorstandinge der Roomscher religie / waerinne een van ghedwaelt te hebben inde religie beschuldicht zijnde / niet toegelaten wort hem te ontschuldighen oft te bewijsen niet gedwaelt te hebben: Het welcke dat alderswaerste van alle geacht wort / om dat het ghenoegh soude zijn eenen vyant te hebben / om lijf ende goet becleunt te hebben / want sy lichtelijck soude konnen beschuldicht worden/niet moghende hen ontschuldigen/ is sy ghenoegh verwesen.

Dese rigoureuse executie ende instellinghe heeft ghenoegh hare kracht bewesen aende goede ende getrouwe Heeren ende Ambassaten deser Nederlanden in Spaengien gesonden/te weten: Den Marquis van Bergen/ ende de Baroen de Montigni / want sy so veel by de Koninc. Majest. vermochten / ende so verre d'oberhandt hadden / datse in alle plaetse van danck diese wel verdienden/bevolen zijn int Hof te houden / daer de Marquis van Bergen korts daer na (Godt moet hoe) ghestorven is/ende de Baron de Montigny gebenghen/ende voor de Justitie is ommegecht / waerinne alle groote diensten die sijne Majestept vande Nederlanden ontfangen hadde.

Nu willen wy weder komen tot onsen voorgenomen voorsproote ende verhale/ hoe dat het Evangelium heeft voortgegaen ende toegenomen. Als nu in Mey maene des Jaers 1566. d'executie vande rigoreuse Placaten opgehouden worden/ende ooch d'exerceren der Inquisitie/voor de groote ende oogenschijnlicke perijckele die voor de hant waren / indien men met de selve hadde willen voortvaren / ende de Officiers op de pepne vande straffen inden selven Placaten begrepen / verbodē wierde geen executie der selver te doen/ soo heeft dat Evangelium/ oft die bende religie zijn kracht ghetoont/ want gelijck een vyer dat langhen tijt besloten ende bedect geweest heeft/ ten laetsten op het alderhooghste voor haest ende een groote blamme maeckt/so hebben die bende Religie haer oock nu ontdect ende blioot gegeven / beginnende nu met grooter menichte te vergaderen int lant/ende elcker te preken/tot welcke predicatie

het

Digitized by Google

het volck so neerstelijck gegaen heeft/gelijcmen siet geschieden dat ter plaetsen daer eenen grooten dieren tijt geweest is/ en dan veel vruchten overkomen/ om goeden prijs te bekomen/ dat 't volck hen met neerstichept ende groote menichte daer laet binden/ende sodanighe vergaderinghen heestmen eerst ghesien in West-Vlaenderen geschieden/ over welcke Graefschap Ladmirael Grave van Egmont Gouverneur was/ ende dat seer na de stadt van Yperen.

Korts daer na/te weten/ontē 24. dagh in Junij des selven jaers/heestmē bestaen tot Antwerpen opē baerlick te predicken: Die van Woznick en deden niet min. So heestmen oot terstont gesien in veel steden in Hollant ende Zeelant sulcx geschieden. Inden eersten hebben die vande Religie sonder eenighe wapenen hen begeven tot de predicatien/ in goeden vertrouwen datter niemant ware die yet sonde teghens hen willen doen/ maer als sy daer naer gewaer ghewozden zijn datmen eenige heymelijcke aenslagen teghen hen oft hare vergaderinge sonde gebruycken/ so hebben sy haer met alderlep maniere van wapenen versien/elck na sijn qualitept/om sulcker raetslagen te mogē wederstaen/ ende en dzoegen dese wapenen niet langer dan datse naer de Predicatie gingen/ende als sy weberom int stadt ware so hebbē sy die wederom afgelept/ eñ om dat niemant en sonde daer vyt vermoedē dat sy yet anders daermede wozhadden/ dan hen te verhoeden van soodanighe die hen wilden overvallen/ daerom hebben sy sulck een vertroogh ghedaen aende Overicheyt alhaer/ biddende ende begeerende dattet der selve ghelieven sonde hen in hare beschermīnge te nemen/ soo wilden sy oock (neder leggende de wapenen) gheen mistrouwen hebben/ maer verwachten niet anders dan goede eendracht/ boben dien belobende alle goede ende behoozlicke ghehoorsaemheyt der voorsz Overicheydt/ oock baden sy lieden dat het der Overicheydt sonde believen haer te consenteren binnen der stadt te mogben Predicken ten eynde/ dat sy hen in sulcke perijkelen niet en hadden te begeven.

Hoe de Grave van Megē gesonden wort na Antwerpen, ende niet en kan verkrijgen datter volck van wapenen van hare Altesse weghen in kome, ende hoe dat de Prince van Oraenjen komt om den trouble te neder te leggen.

DE Gouvernante siende dese groote veranderinge/ is sy seer verbaest ghewest/ niet wetende hoe sy haer saken langer sonde hebben in te leggen/ soggē de seer dat sy eenichsins sonde mogē in perijkel komē/ heeft daerom den Grave van Megen na Antwerpen gesonden om hē daer toe te belepden eñ bringē/ als dat sy souden eenich volck van Oozloge inmenen/ het welcke de Koninck sant om in garnisoen te liggen/ om haer te verseckeren en hen te beschermen/ maer als daer een groot mistrouwen was dat tselve tot geenen anderen eynde en sonde dienen dan om die vergaderinge der Predicatien der Religie te beletten/ so hebbent die Boozgers ten eynde gheheel afgeslagen/ veel eer in meninge wesende dat selve met gewelt te wederstaē/ so datmē niet naerders en heeft weten te doen/ dan datmen den Prince van Oraengien (de welcke Gouverneur over Hollandt ende Zeelandt was) daer sant om daar hem soot mogelijc ware/ die beroerten des volcx te stillen ende te slichten.

Als nu die voorsz heer Prince tot Antwerpen ghekomen was/ heeft hy met alle mogelijcke neerstichept gearbeyt/ dat hy sonde mogen verkrijgen/ dat de Predicatien soudē gestoort ende opgehouden wozden/ ten minsten voor tenen tijt van vier of vijf weken/ binnen welcken tijt men die generale Staten sonde doen vergaderen om vrede te stellen op het stuc daer in hem die vande Religie bescwaerden: Haer also die vande religie niet anders en konden verstaen/ dan dat het sonde daer toe dienen om de exercitie vande religie gheheel te verbieden/ ende dat de Generale staten niet en souden vergaderen/ dan dattet maer alleen schoon woozden en waren/ dienen hen voor gaf/ eñ hebben daer niet in komen consenteren om de Religie na te laten/ hebben daerom aen sijne Excellentie vertoocht/ als dattet voor God noch den menschen niet en behoorden te geschieden/ eñ dat het oock voor het ghemeene welvaren niet dienstelic oft profijtelijc en sonde zijn/ versochten daer om datmen hen niet en sonde sulcx opleggen te houdē/ soo dat door desen middel d'exercitie vande Religie niet verboden en is/dan alleenlicken (also by belen niet voor goet gevonden en is) datse also gewapent na de Predicatien gingen/datse ten minsten haer wapenen buyten der stadt souden laten om alle oplaake te vermijden/ daer in sy hare gehoorsaemheyt hebben bewesen/ ghetuyghende datse niet en hadden eenich ander voornemen/ dan hare Vaderlant/ Wijf ende kinderen te beschermen ende te bevrijden/ voor den genen die daer naer lagben lepden.

Vande vergaderinghen tot S. Truyen ende Duffels.

MIdler tijdt zijn de Edelen vanden verbonde S. Truyen vergadert/die nu yseren keetens aen hare halsen droegen/ met grauwe kleederen gekleet ende met Geuse-apiens: derwaerts is tot haer vande Goubernante gesonden de Grave van Egmont ende Aerschot: Daer heeft haer 't gemeen volc vande gereformeerde Religie een Request overgegevē/ datse haer inde oeffeninghe haerer Religie niet souden willen verhinderen/ tot datter in ordentlijcke vergaderinge vande Generale staten anders in versien waer/ ende datse op haer toeseggīnghe terstont de Wapenen souden afleggen. Daer op sy haer geantwoort hebben/ datse haer in aller stilheyt souden houden totten uytdraghe vande alghemeen vergaderinghe der staten/ dat haer om der religie geen overlast sonde aengedaen werdē so sy haer niet te buyten gingen. Doen hebben deese Bontgenoten den prince van Oraengien eñ den Grave van Egmont aengesept/datse wel moet hadden de Ghemeente in onderdanicheyt te houden/ eñ allen oproeren (so daer eenich mocht rijsen) stillen/ soo sy mette Goubernante die vander religie in haer beschermīnge wilde nemen/ tot opten tijt vande vergaderinghe der staten: Doch daer is doen niet bysonders uytgerecht/ want het vertrocken wert tot op de naeste vergaderinge te Duffels. Daer wert vandē Goubernante ende Princen voorsz begeert/datse haer neerstichept souden doen/dat de predicatien ten plaetsen Lande mochten ophouden/ want hele haer lieten beduncken/ dat door overgheven van haer requeste dit taegekomen was/eñ datse haer selven van deser beschuldinge wel mochten vryen/dat de saken vande religie opgeschort mocht werden/ tot op de wederom komste vanden Ghesanten na Spaengien om met sijn consent de vergaderinghe vande staten te beroepen/daermen dan alle dinghen te beguamer mochte te werche vyengen: Dat de gemeente ende sy middeler tijt soude bestellen dat niemant van haer liede onrecht aengedaen werde/ soo sy haer selven vande Wapenen ontsielden.

In deese tijdt heeft de Goubernantē aen allen steden geschreven/datse met alle meugelicke middelē allen beroerten souden voorkomē/ so mede totten Bisschoppē/ daermen soude vreken van beteringe ende gehoorsaemheyt/ende van basten en bidden.

Korts na desen zijnder eenige Ghesanten vanden Edelen vanden verbonde tot Bruessel gekomen/ ende hebben int tweede geantwoort op de negen punten/ die haer op de vergaderinghe tot Duffelt voorghehouden waren. Eerstelijck hebben sy de Goubernant gedanckt datse Legaten na Spaenjen ghesonden hadde. Ten tweeden beloefden sy den Koninc eñ haer alle onderdanicheyt. Ten derden protesteerden sy/ dat aengaende de Inquisitie/haer geen geloove gehouden was. Ten vierden verklaerden sy/dat het lange vertreck van des Koninck antwoort/ eñ d'extraordinaris bykomst van de staten/ ende de voorgenomen daer mede sy eñ de gemeente gedreycht werden/de oorsaken waren/ datmen tvolck vanden verboden predicatie niet konden ophou-

den

den. Ten vijfden datse bereyt waren den uytlantschen wandē des Koninex te bestrijen/ maer niet voorgenomen hadde haer handē te slaen aen 's Koninex Onderdanen/ want tselve tegē haer plicht was: Ten 6. seyden sy datmen niet soude bewijsen dat yemant vande jarē de gemeente opgelicht had totte openbare predicatie/ nochtans niet onthennēde datter eenige onder haer wel waren vande selfde Religie. Ten 7. datse wel neerstichept gedaen hadde tot dien tijt toe de selve predicatie te beletten/ maer sulcx vermocht hebbē/ biddende daerom haer hoogheyt datse begname middelē wilde gebruycken om de oproerē (so daer eenige uyt ontstaē mochtē) ter neder te leggē. Tē 8. datmē aen haer goetwilichept tottē Koninc niet wilde twijfelen/ na wiens toecomst sy opt hooghste verlangdē/ wantse niet bestaē nach aengerecht hadde/ datmen met recht straffē mocht. Maer nadien sy vernamē dat haer hoochept een wantrouwē aen haer hadde/ eñ datse door een gemeen gherucht als rebellē van haer aengestē werdē/ soo warense gedwongen gheweest haer totte uyterste toevlucht te begeven/ maer hadde liever dat haer hoochept eñ de heerē vander Oyde haer verseheren wilden/ hier benessens nochtans niet onthemende/ datse op de vergaderinge van s. Truyen eenige hoopliedē eñ anderen haer trou toe gesept hadden/ maer datse dat om dier oorsake ghedaen hadden/ dat de selvige niet bequamelijck souden zijn der Fransoysen of eenighet anderen hulpe te versoecken.

Alnus was in Nederlant menigherley overleggynge/ waer de uyt scheen/ dese het ongheluck haer over t'hooft hangende meer ontgheraekt dan geweert hebbende; De ongheschondenheyt der ghemeente/ was niet minder als de weetheyt vande Papisten/ want van de openbare predicatie quam het tot de uytroepinghe der herten als volght.

Van de Beelde Kormers tot Antwerpen.

TOt Antwerpen is (na oude gewoonte) eenen ghemeynen Ommegane of Processie ghehouden opten Kermis dagh/ den 18. Augusti: In welcken Ommeganck een groot beelt (vande Maget Maria) om gedragen worde/ ende dat vande geachtste liedē inder stadt by gebeurte ende wijlen/ dit Beelt was altijt seer kostelic verciert met gouden laken kleederen/ ende meer ander hostelicheden van Juweelen.

Als nu dit Beelt naer gewoonte ommegedragen worde/ so zijnder eenige woorden/ tenderende tot verachtinge des Beelts/ gesproken van eenighen vanden gemeynē volck/ als Maye Timmermans dits wen lesten dach van eerē, oft het is uwe laetste wandelinge, of dier gelijcke dingen/ daer door de Canonicken eñ ander vander Pauselicke Religie eenderdeels ontsteken waren/ eñ anderssins door eenige beroerte gevreest hebben: de wijle desen Ommeganck passeerde was synde Princelic Excellentie met syn lieve huysvrouwe/ ende oock synen broeder Graef Lodewijc opt stadthuys om desen Ommeganck te sien passeren/ welck des anderdaeghs bercrochen is na Brussel/ om te nemen die antwoorde die daer van hare Hoochept soude gegeven worden/ op seecre Remonstrantie by die vanden Edelbeen gerexhibeert ende vertoocht/ ten eynde daer goede ordre gestelt mocht worden/ en datmen voorkomen mocht/ disordre ende ongemach alsmen sogen schijnlick door handen sach in desen landen.

Als nu dese voorsz woorden van sommige menschē inden Ommeganck gesproken waren/ ende die vander Roomschter Religie/ doch sonderlinge die vander kercken (dieuen noemt onser vrouwen kercke) het bewint hadden/ soo gliden datter yet soude mogen voor vallen/ so hebben sy tegen haer gewoonte het voorsz beelt weder in zijnen Choor opt Capelle ghestelt/ wantet anders tot des saterdaeghs plach te blijven int midden vander kercken/ daer volck rontom heenop op haer luyen/ elck na zijne devotie.

Als nu dit eenige menschē van kleynē aensie ja veel eer eenige quade jongers dit gemerckt hebben/ so hebben sy doe gesept: het Mayke, roepe Vive la Geulx, wy sullen u plaetse wel laten houde. Eñ van daer gaende tot de vrouwe die daer placht de offerhanden (den beelden gedaen) te ontfangen/ eñ verkochte daer haer teerkenen ende baeuckens/ so hebben sy gesept: Moper ghy moecht wel thuys gaē de merct is haest upt/ ende dier gelijck meer (daer door die vrouwe heel bergramt synde) seer grooten tier gemaeckt heeft/ met eenen pot met asschen de voorsz jongheers na 't hooft heeft gheworpen/ waer door sy de kercke (daer seer veel volcx in was) in roere stelde/ inder manieren dat mijne Heeren vanden Magistraet door eenige liedē van aensien geadverteert zijnde hander beroerte/ inder kercken gekomē sijn met den Maregrave/ en eenige Hellebaerdiers eñ dieflepers. Als dese voorsz jongers hen gesien hebben/ sijnse vlugh geloopen/ eñ na dat de voorsz Heeren vertrocken waren/ soo sijnder wederom ander by hen ghekomen/ eñ hebben hestaen Psalmen te singen/ eñ na datse gesungen hadden/ heeft hen elck een seer haestelijc ghemaect aende Beelden af te worpen/ ende ontstucken te smijten/ ende als sy also gedaen hadden/ hebben sy opte selben abont also ooch in Kloosters/ Cappellen/ ende alle ander Pyochie-kercken gedaen/ eñ onder ander so is inde Minnebroeders kloosters eenen Monick verlost upte gevangenisse die 12. jaer gevangen geseten hadde/ omdat hy de waerheyt gepredicht hadde/ ooch werden upte gevangenisse der stede verlost een backer/ de welke anderhalf Jaer gevangen geseten hadde/ om de belijdenis des Evangelij.

Dese Beelde-schenninghe is niet seer snelder haest als een bliksem/ niet alleen tot Antwerpen/ maer meest over alle deelen gebloyen/ dat als men van de eene plaetse in d'ander schreef/ wat op elcke plaetse gebeurt was/ soo wast mede op de selve plaetse te doen al eer de brieven daer komen mochten/ eñ de swaere werckē die te selen lagen tot gheholen werden was ongelooffelijck: peerden beuren/ wagens/ Crakien laghen gheworpen als hen pleasen/ alse datter sodanighen verbaestheyt ober al onder de Oberheyt was/ dat sijt aensagen ende niet daer tegen en deden/ ja op sommige plaetsen stelden sy noch bewaerders om deese Lupden in haer werck niet te verminderen/ alse datter ongetwijfelt scheender ober-heelene plage van Godt te zijn tot beschenninghe aller afgoden/ die so hoogh geacht eñ ge-eert waren geweest want alsmen de sake wel na trachten/ so wistmen nau wiet gedaen hadde/ niet dan een gheswijs van volcke. Ten aensien van deese verbaestheyt/ kan ic niet nalaten te vertellen een merckelijcke sake: Dat een Tafenhooger binnen den Hage in Hollant/ daert hoochste hof des Lants is/ is gegaē by den Presidēt ende Heeren vanden hoogen Raet/ staende op syn bezoek/ seggende dat hy daer de commissie hadde om de beelden weck te doen/ ende datter beter waer/ alsoot zijn moest/ dattet selve met te minste oproer mocht geschien: thof was hier in verbaest/ ende alsoo Hippolitius Persyn Presidēt van Secret daer was/ een seer oudt dienaer des Koninex/ so hebbense hē mede in haer raet genomen/ d'selve seyde dattet niet te beraen was/ eñ gaben den laken-hooger voor ant voorst hy sout met te minste oproer doen/ ende stelden bewaerders om de kerc/ om hē in syn werc niet te beletten/ daerom hadde de beelde daer voordeel dat se niet so hart als op ander plaetsen gehandelt werden.

Als dit nu alles binnen Antwerpen geschiede/ sonder iet weten des Predicantē/ eñ ander belepders der religie/ so en hebben sy niet anders nadets ghesien dan hare te ontschuldigē van alsulcken suspitie als ober hē was/ dat sy dit alles souden bestelt hebbē. Daerom so is Harmanus stricker van Swol ooch ter begheerten vanden Magistraet opten stoel gegaen in onser Vrouwen kercke/ om het volc te vermanen datse souden afslaten de beelden ende Oyaren af te breken/ doch dit alles en heeft niet mogen helpen/ wantet volc evenwel voortghevaren is in haer begonste werc: Waerommē als die dienaers eñ belepders vande religie/ so wel van de Walsche als Duytsche kercke vernamen hebbē dat sy niet tegenstaende die voorstichepte die sy ghedaen hadden om het volc te vermanen tot afstant des voorghenō-

genomen werrr)van vele lieden tonrechtē zijn beschuldicht/ soo hebben sy niet naerders weten te doene/ dan haer te beromschuldighen voor den Eersamen Wijsen Raet der stede/verklarende voor hem ende voor God/ dien doch niet verborgen en is/dat de beelt-afworpinge niet en is geschiet met haren wetē/veel min met haren consente ende danc/ so sy van eenige onderstandige beschuldicht worden/ presenterende voort alle behoorlicke gehoorsaemheyt der voorsz hare wettelicke overicheyt/eñ oock te dragen alsulcke lasten eñ rechten/ gelijck hare medeburgers dragende zijn. Niet pretenderende eenige vryheyt in eenige dingē/dan ootmoedelijc biddende/ datmen hē wil vry laten d'exercitie haerder Religie/ende hare consciente onbeswaert/aengaende dē Evangelischen geloovē/ende professie des selben. Vermaenden oock seer neerstelijc 't volc als datse seer qualicken gedaen hadden der Kercken goeden aen te beerden / daerom behoorden sy de selve weder te keeren in handen vande voorsz Heeren der Magistraet / twelcke niet gheheel vruchteloos en is gheweest / want daer deur zijn eenige beweecht gheworde sommich goet weder te brengen van 't gene datse upt de kercke ghedragen hadden/presenteerden tot het gene dat voorsz is / ende wat dien meer aengaet/ die voorsz dienaers ende beleyders der Religie te doen behoorlicken Eet / in handen vanden Magistraet voorsz versocht. Oock ten anderē dat het den Magistraet soude believen te ordonneren dat daer d'eene den anderen niet en soude beschimpen oft injurieren/oft oock eenich gewelt aen doen int stuc vande Religie: Ende wert sulck vertoogh ghelevert in handen vanden borghemeester Verheyden / ende den Pensionarius Wesenbeke / dwelcke beloofden het selve den anderen Heeren te communiceren/het welck oock gheschiet is.

Van het wederkeeren des Princen van Oraengien tot Antwerpen, om die opgheresen troubelen te stillen ende onderhandelinge der gedeputeerde, om de selve te stillen.

TE deser tijt was t'Antwerpē een groote beroerte so om het Beelt-breken / als oock om datmen openbaerlic predicten/in plaetse van Misse te doen/ inder voegen dat de gantsche/oft immers het meeste deel vande borgerije nacht eñ dagh wacht hielden/de poorten worden gesloten/huysen ende winckels bleven oock meestendeel toegesloten.

Daerom sijne Princelijcke Excel. (die tot Brussel was om redenen hier boven verhaelt) in alder haest met neerstichēyt is ghekomen tot Antwerpen / op den seventwintichsten dagh der maent van Augusti / hebbende last om te Gouverneren de stadt ende ooc de opgeresen troublen te niet te doen/ door de geboegelickste middelen.

Daeromme sijn Excellentie gekomen zijnde/ heeft gesonden twee Edelluyden aen beyde de kercken / der gener die genoemt worden vande Religie / te weten de Walsche ende Vlaemsche/oft Nederduytsche/ tē eynde dat sy souden van haerlieder versoecken dat elck van dese voorgenoemde kercken soude ordonneren eñ verkiesen sekere 4. mannen die hen dochten de bequaemste te zijn om eenen voet voor te nemen/ om de opgeresen twisten ende troubelen ter neder te leggen/dewelcke soudē met zijne Excellentie in gesprect ende communicatie treden/om also het volc so wel van d'een Religie als van dander te versekeren ende te vrede te stellen/twelck sy hebben gedaen.

Ende waren tot diē laste bestelt ende verkorē vande zijde der Nederlantsche kercken Marcus Perez, Carel van Bombergen: Herman vander Meere/ eñ Cornelis van Bombergen: Eñ vander Fransoysen wegen Francops Godin/ Iohan Carlier, Nicolai du Vivier, eñ Nicolai Sellin. Eñ zijn de selve ooc van sijne Princelicke Excellentie geauthoriseert eñ aenghenomen tot den last als boven den 28. der selver maent / ende byde Heeren vander steden den laetsten der selver Maendt/ datmen sekere Acten by henlieden daer toe specialijck gegeven: de handelinghe welcke zijne Excellentie mette voorsz geauctoriseerde gedeputeerde heeft / int langh te verhalen is onses voornemens niet/ dan wy willen alleen verhalen die eyndelijcke resolutie eñ beslupt daer op sy geaccordeert zijn/dwelck by deser forme zijn gestelt worden opten tweeden dagh Septembris.

Op dat alle beroerten eñ oneenicheden in deser stede geschiet ende opgeresē ter cause vande religie/opholden eñ voorder vermijdet worde / dat ooc alle Borgers eñ inwooners deser stede mogen van nu voortaē in vrede eendracht leven/woonen / liefde eñ vrientschap onderhoudē worde. Eñ dat alle trafique eñ Koopmanschap terstont soude gestelt worden/ opten ouden voet / oock dat dese stadt soude mogen bewaert zijn van alle voordere swaricheyē. So ist dat (na verscheyde t'samē-spraken eñ goede deliberatien hier over gehoudē/ eñ na dat verscheyden Articulen aen beyde zijden voorgestelt zijn geweest) mijn Heere dē Prince van Oraengien Borchgrave deser stede/ ende Gouverneur van weghen sijne Ma. gestelt/ende mijn Heerē de Schoutet/Borgemeesters eñ Schepen deser stede van Antwerpen / diē van de nieuwe Religie geaccordeert eñ toegelaten (by maniere van ooglupckinge ende provisie tot dat anders by sijne Ma. met advijs vande Ghenerele Staten soude mogen daer in versien worden) de Articulē ende poincten hier na beschreven / de welcke die vande Religie sullen gehouden zijn naer te komen / ende hebben oock sulex belooft.

Inden eersten dat sy niet sullen mogen beletten oft beroeren de diensten/predicatie of andere exercitien der geestelijcke of oude Roomsche religie/ of oock doen beroeren/schadigē of beletten/ voor haer selfs oft pemanden anders/hoe datter sy.

Ten tweeden/dat sy niet sullen mogen doen oft houden hare predicatien oft ander exercien haerder Religie in eenige kercken of Kloosters of andere ghewijde plaetsen/ maer op eenige vande 3. plaetsen hier na genoemt/te weten/ inde Kame van Paulels van Ghemert opte Peerdemerct. Itē inde Kame vande Heere van Liedekercken/inde hoven eñ int bleyck-velt daermen het Tijnwaet bleyckt / inde Casthuys Wende by des Schutters Hof / wel verstaende: dat indien sy de voorsz plaetsen niet eñ konde bekomen/datse alsdan by consent van sijn Excellentie sullen mogen andere ghebruycken van gelijcker groote ende gelegēthept/eñ sullen midler tijt ghebruycken de plaetsen inde Nieustadt daer sy hier te voren gepredict hebben.

Ten derden: Op welcke plaetsen sy des Sondaeghs sullen mogen alle op eenen tijt predicken/eñ van gelycken op de H. dagen / maer niet op eenige ander dagen/ dan alleenlijc opten woonsdagh als inde welke geenen H. dagh en is/ ende sullen voor elcke predicatie mogen hebbē eenen dienaer/ende beneffens dē selben noch eenen anderen / om in tijt van sieete of afwesen des eenes den anderen in sijn plaetse te gebruycken/ ende hen andersins daer mede te behelpen.

Ten 4. Dat oock alle Predicanten of Dienaers der kercken sullen geboren zijn binnen de landen sijne M. onderworpen/ of anders borgers van eenighe der goeder steden/in desen onse Nederlanden / daerenboven sy oock gehouden sullen wesen in handen van sijne Excellentie of in sijnen afwesen in handē vande Magistraet te doen den eet van getrouwicheyt eñ gehoorsaemheyt in alle politijcke dinghen / dat voor so lange alsse haer sullen blijven.

Ten vijfden: Dat sy oock in het gaen oft int komē van of na de predicatie niet sullē mogen dragen eenige Roers/ Pistoletten / Hellebaerden of ander verboden wapenen / twelverstaende datter mede niet verboden worde te dragen een behoorlijc zijt-gheweer/ te weten/ Rappier ende Poignaert.

Ten sesten: Dat sy in alle Borgherlijcke saecken der Overheyt ende die Magistraet sullen ghehoorsaem zijn/ jae dat sy oock sullen helpen dragen die ghemeyne lasten der Stede ghelijck als de andere innewoonders/dat sy haer in alles oock sullen gebruycken totten

vrede

vrede ende behoudenisse der stede/ende des ghemeynen welvarens.

Ten 7. Dat oock alle Predicanten van wat Religie die soude moghen wesen / haer sullen vermijden ende wachten van alle schamperije/lasteringhe / spijtige oft injurieuse woorden/ ende int gemeyn van alle woorde die eenichsints souden tenderen tot oproer/ dsp tegen de Overheyt oft oock tegens ander Religie/welverstaende dattet gene dat tot de leeringe diēt ende diē aengaet/ oft ooc bestraffinge der quaden manieren ende ongeregelthept des levens niet en sal gehouden worden voor oppoerigh oft seditieus.

Ten 8. dat sijn Excellentie sal pemant ordonneren vanden Magistraet / dewelcke hem sal laten teghenwoordigh vinden als sp sullen willen verkiesinghe oft beroepinge doen van eenighe Ministers oft Predicanten/ Ouderlingen oft Diakens vander Kercken / oft als sp sullen in eenige vergaderinge van eenige andere dingen de Religie aengaende/ sullen met malkanderen handelen/ tē ende dat hy sijne Excellentie of den Magistraet daer van doen getrouwelijcken ende goet verhael.

Ten 9. Dat ooc d'eene metten anderen niet sal mogen spotten noch ooc verhinderen/beschadigen of oock eenich gewelt doen/om de verschedenthept der Religie maer sullen gehouden zijn te helpen ende bystant te doē deen den anderen/ indien hen eenige injurie oft gewelt gedaen worde.

Ten 10. Dat oock niemant wie hy sp / van deene of dander Religie/hem verwarren en sal te verhinderen oft te beletten de Justitie int vangen/bestraffen/oft executeren vande gene die de kercken berooven / of oock van quaetdoenders/ oft oock om eenige ander oorsake behoudelijcken dat met de quaetdoenders sal ghehandelt worden na Justitie.

Ten elfsten: Datmen oock opte straten daer de lieden vergadert zijn/oft oock soude moghen vergaderen niet en sal singhen.

Ten 12. Dat ooc sijn Excellentie eñ den Magistraet deser stede sullen in hare Saubegarde of beschermınge ontfenen/niet alleen die van deen Religie/maer int gemeyn alle Inwoonders der stede lebende in ghehoorsaemhept/vrede ende Borgherlicke eendracht / sonder aensien offe na de oude Catholijcke Religie leven oft naer de andere.

Alle welcke Articulen de Dienaers ofte Predicanten sullen haren volcke voordraghen in hare Predicatien ofte vergaderingen/ende oock wel ernstelicken dat volck vermanen dat sp haer souden reguleren na den inhout der selver.

Dat die poincten eñ Articulen hier te vorē verhaelt sullen onderhyelelick gehouden worden / by maniere van ooglupckinge of provisie / so langhe tot dat hy zijn Ma. met advijse vande Generale Staten deser landen/ anders daer in sal gheordonneert worden / welcker ordonnantie die vande Religie van die tijt aen/ sullen gehouden zijn na te komen ende te volgen. Welverstaende: dat ingevalle dat inde selve ordonnantie yet begrepen worde tnelcke soude zijn teghen haer conscientie/ dat als dan henlieden sal gejoort eñ verleent worde/ behoorlijcken tijt om sonder eenich belet vpplick met alle hare goederen te moghen vertrecken upt dese landen/ daer het hen believen sal.

Dat oock de Predicanten/Ministers/Ouderlingen eñ Diaconen/ende andere Dienaers der Kercken/met een redelijck getal vande best-gestelde haerder Religie sullen dese Articulen aennemen / beloven die te onderhouden ende te doen onderhouden na haer vermogen/ ende tot meerder verseckerthept van dien / sullen sp de selve Acte onderteeckenen.

Belovēde dat sp ter cause van hare onderteeckeninge niet en sullen in toecomende tijden ghemolesteert of ghequelt worden: Oock sal sijn Excellentie ende van weghen der Magistraet een vande Geestlijcke der stede/deselve oock onderteeckenen/ eñ sullen van dese Acte twee gemaeckt worden / die eene voor sijnder Excellentie ende die Magistraet / ende die andere voor die vande Religie.

Dit was alles aldus ghedaen opten tweeden Septembris gelijc als boven: Anno 1566. ende was onderteeckēt Guilliaume de Nassou, ende ex Mandato Dominorum, Polites.

Ende al wast sake dat die vande Religie wel haddē gewenscht dat eenige vande Articulen anders gestelt/ oft ymmers tot haerder verseckerthept wat breeder verklaert geweest hadden / so hebben nochtans na dat sijt mondelic verklaers (by sijn Excel: gedaen) gehoort hebben/de selve aengenomen/ende is vande Predicanten/Ouderlingen / Diaconen ende ander regheerders der kercken/oock van een goet deel der bestgestelde lieden der Religie onderteeckent.

Hoe dat de Inquisitie door openbare publicatien tot Antwerpen geschorst werde, ende de Publicatien der voorgeschreven Articulen ende poincten aengaende.

OPdat d'onenichept eñ tweedracht dies te beter soude nedergelegt worde / ende de Borgerije haer beter souden verstaē tot eendracht. So heeftmē cē verbot gedaen van het voortbaren metter Inquisitie ende Rigoreuse placaten/opten laetsten der maent Augusti/duysent vijf hondert ende sessentsestich/in bywesen des Marcgraefs der stede / Jan van Immerseel/ Borgemeesters ende Schepenen/het welcke van desen inhout was.

Men laet eenen yegelijcken weten/van weghen mijnen Heere den Prince van Oranjen / Gouverneur eñ regeerder deser stede / van weghen sijne Maj. daer toe geordineert/ende ooc van wegen mijne Heerē deser stede: Hoe dat onsen genadigen Heere dē Koning volgende den aert sijnder goethept/genomen hebbende goede achte ende consideratie ober den gemeynen vrede/ ende ghemeynen welstant ende voorspoet deser sijner Erff-Nederlanden / heeft gheconsenteert ende toeghelaten wel expresselijck/dat de Inwoonders ende borgers deser stede ende des ganschen lant / sullen van nu voortaē eewich vry ende onbeswaert sijn vander Inquisitie sonder daer mede gemoept oft gequelt te worden / van welcke inquisitie ober eenighe maende so veel ghesproken ende gemurmureert is door 't geheele lant. Ēn dat sp voorder sullē vry ende onbemoept zijn van alle Placaten ende Ordonnantien/gemaect ende gegeven ober het stuck vande Kerisien/of Ketterijen/hier voortijden eenichsins gemaeckt ende gepubliceert. Ende dit alles tot die tijt toe dat anders van zijne voorgedachte Ma. met advijs vande Generale staten daer inne sal versien zijn/na welcke Ordonnantie men van die tijdt aen ghehouden sal worden te reguleren / ende was de selve onderteeckent.

Æ. Grapheus.

Op dat hem elc een (so wel van deen als vander Religie) dies te beter verseckert soude houden. Soo hebben de Eersame Heeren opten derden Septembris Anno 1566. noch een andere Publicatie ghedaen/ daer inne sp alle Inwoonders (soo wel van deene als dandere Religie) in hare beschuttinghe opghenomen hebben/ van desen inhoude.

Op datmen alle twisten ende scheuringe in deser stede mochte ter neder leggen / dat oock de trassique ende hoopmanschap mochte weder in haer ouden train komen. Op dat elc ooc wete dat hy van nu voortaen vryelijc ende met goede ruste sal mogen oeffenen eñ doē zijn hoopmanschap ende oock sijn Religie. Soo laetmen weten ende bevelen van wegen sijner Princelijcke Excellentie/&c. Gouverneur van wegen sijne Maj. ende oock van mijnder Heeren deser Stede wegen.

Eerstelijc dat niemant wie hy zy hem verwoordere ofte bestā ofte te beletten oft beroeren den dienst inde Kercken oft Kloosters / der ghener die belydenisse doē vande oude Catholijque Religie of ooc yet quaets daeromme doen / pemanden ofte oock eenighe injurie opthoepe met woorden of metter daet / oft op eenighe

andere

andere wijse/ op peyne van te verbeuren lijf ende goet/ ofte andersints arbitralicken gheſtraft te worden na thebint der saken/ eñ dat tot exempel van alle andere.

Item dat oock van gelijcke niemant wie hy ſy/ hem verdoedere te beletten oft eenighe beroerten ſtelle in de andere Religien/ tegenwoordigh by prouiſie toegelaten/ooc niemande ter cauſe van dien doen eenich ongelijck oft injurie/ eenighſints met woorden ofte met wercken/alles op gelijcke peyne ende ſtraffe.

Voorder verklarende dat ſijne Excellentie ende mijne Heeren vander ſtede/ nemen in hare beſchermínghe en Saulvegarde alle Inwoonders der ſelver Stede int gemeyn ſonder aenſien offe zijn vande oude Catholijcque Religie oft vander andere/ door deſe tijt by prouiſie toegelaten/ ende daer van men te voren gehandelt heeft/ende met de welcke men geaccordeert heeft/ met goede ende expreſſe conditie datſe in vrede/ ruſt/ eendracht ende gehoorſaemheyt der Overicheyt ſullẽ leven in alle Borgerlijcke dinghen/ ſonder datmen yemant ter cauſe vande Religie d'een oft d'ander ſoude mogen beſwaren oft ſoecken moeyelijck te zijn/ om d'exercitie zijnder Religie.

Ordonneren ende bevelende alle ende eenen yegelijcken vanden Inwoonders van wat Religie vande voorſz hy ſoude mogen weſen/ dat hy als voorſz is hem drage ende houde/ende na alle zijn vermogen deene den anderen behulpſaem weſen/bystaẽ/ beſchermẽ/ onaengeſien dat deene ſoude weſen van een ander Religie als dander/ tegens alle de ghene die ſouden willen eenighen overlaſt oft gewelt doen/ na dat het gemeyne welvaren/ ruſt ende eendracht der Inwoonders verheyſcht/ ghelijck die vande voorſz nieuwe Religie beloofft hebben/haer te regieren ende te dragen/ eñ met allen haer vermoghen daer toe te arbeyden/ dat ſulcx onderhouden worde/ eñ dit alles by maniere van prouiſie/ totter tijt toe dat ſijne Maj. met advijs vande generale ſtaten/ anders daer inne ſal verſien worden/ waer na hem dan een yegelijck ſal hebben te reguleren.

Hoe de Gouvernante conſenteert te prediken, mits dat het volck de wapenen nederlegge, ende van andere gedenckweerdige dingen.

HIerentuſſchen ſoo heeft mijn Vrouwe de Gouvernante door de Heeren vande Order des guilden Vlies/ haer hier toe laten perſuaderẽ dat den proteſtanten geconſenteert is/haer predicatien te doen/ ende anders wat de exercitie haerlieder Religie meer/ aengaet/henluydẽ bupten der ſteden oydonneerende behoorlicke eñ bequame plaetſen: Oock dat die Inquiſitie eñ rigoreuſe Placatẽ ſoudẽ opghouden/ ende dat niemant ter cauſe vande Religie meer ſoude vervolcht worden/met goede eñ expreſſe conditie dat die vanden Adeldom die geconfedereert waren/ die noch met deene noch met dandere partye en hielden/ ſouden te wege bringhen (daer voor ſy haren eedt ſouden doen) dat het ghemeyn volck haer wapener ſoude nederleggen/ ende dat ooc geen gewelt meer en ſoude geſchieden/ oft ooc yet meer ſoude gedaen worden/ tot achterdeel van de Geeſtelijcke of die vande Catholicke Religie. Eyndelijck datmen alle behoorlijcke gehoorſaemheyt ſoude zijne Majeſteyt bewijſen/ ende wert daer van alſo een accoort ende beſluyt gemaeckt/eñ die beſt-geachte der Catholiquen moeſten deſe mede ter ordonnantie van de Gouvernante onderſchrijven. Ende geſchiede daer van op verſcheyden plaetſen publicatiẽ naert behoorẽ.

Die vanden Edeldomme en hebben niet na ghelaten haer devoir te doen by den volcke/ ende hebben geſchreven aende Conſiſtorien/ ende verhaelt alles wat ſy onder ſake by de Gouvernante ende die van haren Rade gedaen hadden/ daeromme dat ſy het volck baden datſe de wapenen ter neder wilden leggen/ oft anders ſoude de ſake daer mede verergherd ende verachtert worden: Vermaenden oock dat volck datſe als goede Onderdanen haren Heere ſouden gehoorſaemheyt bewijſen/ verhopende daer niet anders af te verwachten dan alle goet.

Placaet vande Hertoginne teghen dees beroerte eñ eenige ſtraffinge daer na gevolght.

ALſmen nu aldus over al opverich was met de Beelden te ſtormen/ ſoo heeft de Gouvernante een Placaet uytghegeven daer mede ſy de Edellupden vanden verbonde verſeker de ende de Inquiſitie afſtelde/ tot dat de Koninc anders in de ſake van de Religie verſien ſoude/maer de verſekeringe die ſy dẽ Edellupden gaf/was op deſer conditie: Datſe dẽ Konine voortaen ſouden getrouwe zijn ende haer neerſtichept doen datmen den Beelde-ſtormers teghen ſtonde/ ende den Geeſtelijcken ende Overichept geen letſel noch ſchade aengedaen worde/ende dat het volck terſtont de wapenen ſoude afleggen/ ende datmen anders nerghens de gereformeerde Religie ſoude predicken dan daerſe voor heen geweeſt hadde/ende daerſe reede predickten datter daer ſonder wapenen ende ſchandalen geſchiede/eñ dat ſy met dander Onderdanen des Koninc met gemeender herten met allen haer macht ſouden ſtellen teghen d'uytlantſche wranden ende den rebellen/ende datſe die vander Religie daer toe ſouden raden datſe haer ſelven onderworpen ſouden gewillich onder tgene dat by den Koninck ende de algemeen ſtaten geordonneert ſoude worden. Voor dit bevel hebben ſommige vandẽ Bontgenooten/ aen de Predicanten ende Conſiſtorien ende eenige Hooplupden geſchreven/ datſe haer ſelven wel ſouden dragen om alle twiſt ende oproeren ter neder te leggen/maer datſe nochtans haer ſelven wel verſekert mochten houden/ dat haer om de oeffeninge der Religie geen leet ſoude geſchieden/ haer belovende in haer ende aller Bontgenooten name/ datſe ſoude houden ende volbringhen tgene daer in ſy metten anderen verbonden waren: Hier beneffens iſſer mede een Placaet uytghegaen daer in eerſtelijck de Inquiſitie geſchorſt wert/ende geboden datmen den Beelde-ſtormers ende andere brantſtichters ende verſtoorders des algemeen vreden aen lijf ende goet ſoude ſtraffen/ met verpginge van verlies van ſtaet ende privilegien die hier in niet gehoorſaem waren/mede ſwaerlijck ghebiedende/datmen niet gewapent ter Predicatien ſoude gaen.

Door kracht deſes heeftmen eenighe Geuſen gheſtraft/ want de Heere van Bacqueſeel/ Hoff-meeſter vanden Grave van Egmont/heeft met eenige borgers van Audenaerden ende andere Boeren die hy te ſamen gebracht hadde/aenghevangen om eenige Geuſen omtrent Geertsbergen te verſlaen/ ende alſo ſy niet quaets van hem vermoeyden/ heeft hyſe lichtelijck geſlaghen ende ghevanghen/ twaelf van haerlieder verſlaghen/ ende een ende twintich gehangen/ ende de reſte verdreven upten Lande.

Tot Aelſt wert mede daer naer een Predicant ghehanghen. Te Gent wert verdragen datmen die oude Catholijcke Religie geen letſel ſoude doen/ ende dat die vande gereformeerde Religie in geen Kercken binnen noch bupten der ſtadt ſouden predicken/ maer alleen in die plaetſe daert haer vande Overheyt toegelatẽ was/ eñ dat alleen des Sondaeghs ende Feeſtdaeghs. Tot Mechelen ontſtont eenen oproer/ datſe eenige Beeldeſtormers upt de gevanckeniſſe wilden verloſſen/ maer deſen Oproer/wert door Graef van Hoochſtraten (die doen Gouverneur vande ſtadt was) geſtilt/ ende heeft des anderen daeghs haer upter gevanckeniſſe gelaten. Te Bruſſel wert het Mandament vernieut/ datmen binnen der ſtadt geen Predicatien mochte doen/ den toebehoorders by ſware ſtraffinghe/ den Predicant op de Galghe. Tot Antwerpen ſijn eenighe Jonghers door eenen ſotten Edelman opgeſtoort/ die inde brouwen Kercke de Beelden beſtonden af te breken/ maer zijn door den Grave van Hoogſtraten bedwongen/ ghevangen ende ghehangen. Tot Diemmagen heeftmen den Predicanten metten gene die vander gereformeerde Religie waren/upt haer ſtadt verdreven. Hertogh Erick van Brupnſwijck vergaderde in Hollant veel volcx van wapenen/ hier ende daer tegen de Geuſen. In Artops ende Luxemburgh werde mede veel volcx aengenomen.

Hoe

Hoe die vande gereformeerde religie ende veel Ingheseterne bestonden te vluchten, maer werden door schoon schijnende beloften opgehouden.

DE Ingesetenen vanden Lande / sonderlinghe die vande gereformeerde Religie / sende dese vergaderinge bestonden dele upt den lande te vluchten / ende souden noch veel meer gevlucht hebben / ten waer datse door een uytgegeven upesthrift vande Hertoginne van Parma op gehouden hadden ghetweest / welck inhout was dat de Kon. M. inden Lande soude komē als een goedertieren ende sachtmoedigh Prince / die niet de onderganck / maer de behoudenisse zijnder onderdanen soude betrachten / tselve niet goeden troost ende hope vermengende / in veel manieren den Gemeenten wijsmakende. Dies niet tegenstaende werden aen alle Magistraten heymelicke instructien gesonden / streckende tot executie vande ghene die per in dees troublen misdaen hadden: Also dattet selvige op sommige plaetsen / daer redelicke ende beleefde Overicheyden waren / aengemerckt werde / dat het meer geschiede om het volck op te houden om ghestraft te worden / dan datmen haer sochte te begnadigen. Waer over dat de Overheyt van Alcmaer aen haer Hoocheyt vertoonde haer beswaernisse / dat dees heymelijck instructie streckte / tegheu de openbare upt gegeven genade brieven begeerende daer op wijder resolutie. Waer op haer Hoogheyt door antwoort gaf: Gesien hebbende de vertooninghe eenige der steden in Noort-Hollant / wegende de ordinantie upt gegeven Mandaten daer in sy haer beswaren / soo antwoort haer Hoocheyt / datmen dese niet tegenstaende / sal voort varen met de besondere instructie aende particuliere Overheyden gegeven.

Niet alleen sochtmen den gemeynen man dant vluchten of vertrecken upt den Lande te voorkomen / maer oock den Heeren ende Edelen / in sonderheyt den Prince van Oraenjen / den Grave van Egmont ende hoorn. Om die te weerhouden / schreef de Konine aende Gouvernante / datse den selvigen alle faveur / gunste / en vriendelick gelaet soude toonen / gedenckende onder andere dees reden / op datse gheensins int minste aen u magen spreken dat ghy eenighsins op haer gestoort zijt / maer segt haer aen en maect haer wijs / dat de Koning de welvaert ende behoudenisse der Landen haer toeschrijft / op datse ganschlijck geen mistrouwen aen de weldadicheyt van haren Konine en soude hebbē / waer door sy veroorsaeckt soudē zijn te vertrecken.

De Konine schreef selfs int bysonder aenden Prince van Oraenjen geheel vriendelijck / hem van zijn ghetrouwen dienst inde Lande / gedurende dees troublē / ghedaen / (sonderlinge inde stadt van Antwerpen) bedanckende / welcker vergeldinge hy dā sijne Maje. opt hoochste te verwachten hadde / seggende int besluyt / dese reden / op dat ghy my in alles wel soe vertrouwen mocht / so segge ende begeere ick / dat ghy uwen broeder Graef Lodewijck voor eenen tijt van u doet / dit seppe ick op dat ge mijn minnelicheyt tot u vermercken sult.

De Prince van Oraenjen als een discretich man merckte wel watsher mede gemeent worde / sonderlinge de voornoemde brieve aende Hertoginne Gouvernante hem mede openbaer gevonden was / voorzende mede dande toerustinge des Hertogen van Alva in Spaenjen / so heeft sy zijn gemoet ghekeert om upt de landen te trecken en het aenstaende woeden te ontvlijchē / tselvige heeft hy den Grave van Egmont en andere Heeren mede vertoont ende sulcx geraden / maer Egmont een groot vertrouwen hebbende op de ghenade vande Majestept int aenschouw van zijn altijts ghetrouwe gedaen dienst en / so ooc de groote vriendschap / eere / ende liefde die de Hertoginne Gouvernante hem aen dede / (die de Italiaensche manieren ingebooren hadde / leenende op zijn schouderen als hy inging) heeft dē goeden raet des Prince van Oraenjen verlaten / ende hem selven geheel ingebeelt / dat hē niet quaets overkomen mocht / eyntlijck scheyde de Prince van hem met dese woorden / seggende: Egmont, ghy sult de Brugge zijn, daer over de Spanjaerts in dees landen sullē komen, maer alsse de Brugge gebesicht hebben, sullense die opnemen ende wegh doen: want door sijn verandertinge / dat hy door sijn Hofmeester tot Geersbergē sodanige executie gedaen hadde ende meer ander sijn daden / quam 't Land in sodanigen verschrickten dat de Spaengaerts een redigen aenkomst gheghéven ende verleent werde.

De oorblasinge die geschiet is, om de Koninclijcke Majesteyt de troublen in Nederlandt haetachtich te maken, ende hoe den Duc d'Alva aen het Gouvernement komt.

DEwijle dese beroerte alsso in Nederlant opgereesen waren / so hebben eenighe die den secreten raet tegens dese Nederlanden broegē / seer wel haer profijt daer mede weten te doen / en ghedacht dat haer dese schoone gheleghenthept niet en stonde voor by te laten passeren: Daerom sy haer begeven hebben de troublen (met meer andere swaricheden die daer ontresen waren) te vermengen / zijne Maj. wijs makende / dat alles / wat daer geschiede grootelijcx tot sijnder veracytinge / schande ende schade was / tenderende daercomme dat het zijne Maj. niet en stonde te lijden / ten ware dat hy ooch sijn geheele Koninckrijcke wilde in perijckel stellen / door dese oorblasers en onde verborgen brande deser Nederlanden / is sijne Maj. alsoo ontsteken geweest tot gramschap / dat hy gedelibereert ende van rade was / selfs in persoone te komē na dese Nederlanden / om te doē behoorlicke straffe van sulcke eener verachtinge zijnder grooter macht ende authoriteyt.

Tot welcken eynde ende om hem te beraden vande beste middelen / om de opgereesen rumsten in Nederlandt te stillen heeft sijne Majesteyt den Raet verschreven in alder haest te comparerē ende te verschijnē tot Madril in Spaenjen. Den raet in vergadert zijnde / heeft zijne Majesteyt het voorstaen het welcke hy hadde na dese Nederlanden te trecken / hen inde vergaderinge geopenbaert dan also het by vele niet geraden en woude / hebben sy gearbeydet om hem sulcx te ontgheven / seggende dat sulck een daet niet en stonde te stillen wesen / dan met gewelt der wapenen / ende datse vande groote moeyte sijne Majesteyt liever ontslagen sagen.

Soo heeftmen naer dat het besloten was / met ghewapenderhant (tot kleynen profijte van sijne Maj. gelijck dat wel gebleken heeft na dese Nederlanden te trecken / ende met gewelt te stillen de opgereesen twistē) begonst te beraden wie dat desen last alderbest soude magen opgeleyt worden / eenige meynden dat de salie daer seer mede soude gholpen worden / waert by advē / dat die in Nederlant sagen haren natuerlicken Heere / den Prince van Spaenjen / overmits sy den selven seer lief hadden / dat daercomme sy veel meer tot vrede vermaent souden konnen worde / door zijn gebiet ende begeeren / daercomme sy den selven Don Carolo eenighen sone des Konincx / dat doorsz belept der saken begeerden bevolen te hebben / doch andere meynden dat het onbehoorlijcken soude gedaen zijn / daermen een so jongen Prince met so swaere ende ondraeglicke lasten soude beswaren / dochten daercomme dat het niemant beter soude dienen dan Duc de Medina Celi. Ander sijden overmits Duc d'alva een victorieus krijgsman ware / datse niemant anders en wisten de salie beter te vertrouwen / want het soude geen kleyn salie wesen.

Als nu dese jonge Prince Don Carols van dese resolutie geadverteert was / en verstaen hadde dat Duc D'alve den last bevolen was / is hy daer door tegheus den Duc Dalve en andere Heere met gramschap ontsteken geweest / overmits dat hy dese Nederlanden soo goeden jonste toedroegh: Maer alsmen dit ten laetsten verstaen en gemerckt heeft / en is het hem ten beste niet vergaen / want theeft doorsake zijner doot ghebeeft / gelijck wy t'zijnder tijt breeder sullen verklaren.

Vande bereytselē ter oorloge uyt Spaenjē, de welcke men verstaet uyt de brieven vanden Koninc ende her belegh der stadt van Valenchijn.

Dewijl

DEwijle dan de Koningh gheſolveert was/na den raedt zijnder Raetſheeren met een Armeyde van oorloghs-volck Duc D'alve herwaerts over te ſenden. Soo heeft zijne Majeſt. aen mijn Vrouwe die Gouvernante ende andere principaelſte Heeren des lants ſeer ſtraffe ende harde brieven gheſchreven/ daer mede hy wel klaerlick te kennen gaf/ dat hy niet wepnich vergramt was over die troubelen ende ander ongeregelthedē hier ontſtaen: Bevelende hy de ſelve zijne brieven wel expreſſelijck/ datmen die Placaten ende Inquiſitie wederom ſoude ſtellen in haer eerſten ſtant/ ende meer andere dingen.

De gheconfereerde oft Bontghenooten konden ſeer lichtelijck uyt die brieven des Koninck verſtaen/ waer toe dat diendē deſe bereydinge der oorloghe of armeyde in Spanien/uyt die gramſchap ende die dreygementen der ſelver/ daerom dat niet alleene die Bontghenooten order ſtellen op hare ſaken/ om te vertrecken na eenige plaetſen daer dat gheoorloft ware te leven/ maer oock veele vande Catholijcke/jae de Bontghenooten hebben doen beſtaen haer verbont eerſt te beveſtighen/ namen eenige ſteden in/daer in wel eenighe Romepnſche acten ende daden bedreven werden.

De Catholijcken en hebben oock deſe gelegenthepdt niet laten voor by paſſeren/ dan hebben op hare zijde oock alle neerſtichepdt ghedaen/ om hen meeſterlick te wreken aen 't gene dat hen miſhaechden/ 't Beelt-ſtormen ende deſgelijcken het beroouen der kerckē. Daerom ſy oock hier ende daer wel eenige van dien die ſulcx deden/achterhaelt ende gheſtraft hebben: Sonder dat vanden Bontgenooten pet daer tegen gedaen wert.

Want onder de bontgenooten waren oock eenige die welcke noch d'een noch d'ander vergaderinghe en verſochten/ jae die geheel d'exercitie van die vande Religie verboden/ wepnſende alſoo de partije te houden vande Catholijcke/daerſe nochtans vpanden vande Inquiſitie ende Rigoreuſe Placaten waren.

Onder ander Steden daer het gheoorloft was die Religie te exerceren/ was Valencijn in Henegou wel een vande voornaemſte/ een ſtadt ſeer wel ghelegen om te houden tegen eenich gewelt/ met 2. ſchoon Revieren verſien/ daer van de meeſte ende principaelſte gheheeten is de Schelde/ hebbende goede ſchoone graben ende ſtercke Wallen/ hebbende oock (het welcke 't principaelſte is) de middelen om het lant onder water te ſtellen/ door ſekere Sluyſen daer toe gemaeckt/ ſo datmen niet aende ſtadt kan komen/ met alderlep Koopmanſchap is ſy oock wel verſien.

Als nu de Gouvernante verſtaen hadde de meyninghe van haren broeder den Koningh te weſen/ datmen de Religie ſoude uptroepen/ ende de Placaten in haren ouden ganck ſtellen in alle zijne Nederlanden/ſoo heeft ſy terſtondt ten dienſte van ſijne Majeſt. bedocht naer Valencijn te ſenden 9. Vendelen Garniſoens/ te weten 5. te voet ende vier te peerde/welcke ſoude ghelepden de Luytenant oft Stadthouder vanden Marquis van Bergen/ Gouverneur over Henegouw/ Monſieur de Noircarmes. Hem wel expreſſelijc bevelende ten dienſte van zijne Maje. die ſelve inne te nemen: Maer die van Valencijn hebben ſulcx te doen ghewepgert/ opten tweeentwintichſten dach der maent December. Haerlieden genoech verſekerende vande ſterckte harer ſtedē/ het welcke de Gouvernante verſtaen hebbende: heeft ſy nae Valencijn geſonden den Hertoge van Aerſchot/ ende de Grave van Egmont/ om hen daer toe te beleyden datſe de Poorten ſouden openen/ door ten dienſte van zijn Ma. ende ten gebiede vande Gouvernante zijne Majeſt. Suſter/ maer ſy en hebben dat niet konnen verkrijghen/ maer vreſenteerden een ſekere ſomme van penninghen ten dienſte van ſijne Ma. ten eynde ſy dan de Soldaten ſouden wtz blijven/aligerende oock eenige Privilegien daerom ſy behoozen wtz te zijn ende te blijven/ van deſe doorſz Heeren haer rapport gedaen hebben/ dan het en is niet aengenomē/ en zijn eyndelijcken vpanden van zijne Majeſt. verklaert/ d'welck geen klepn vreeſe den anderen ſteden gegeven en heeft. Daer naer is ſy inde maent Decembris 1566. banden voorſchreve Noircarmez belegert geworden/ die van binnē hebben haer oock bereyt om de ſtormen te verwachten/ ſy hebben oock aenden anderen ſteden Bontgenooten/en inſonderheydt van die bande Adeldom verſocht hulpe ende byſtant/gemerckt ſulcx hem beloeft was.

De Heere van Bredenrode hem niet ſterck genoech kennende/ noch behulp der bontgenooten genoech verſekert houdende/heeft met brieven des Gouvernanten gemoet geſocht te vermorwen/ofmen misſchien die vā Valencijn van belegge mochte verloſſen ende met verdraechelicker middelen in genade mocht aennemē/ende beklaechde mitſdien voor hare hooghept/ datmen haer geen geloobe en hielt/ ende datmen den Predicantē gewelt aendede/ende datmen beſtont te beſtrijdē/ biddende datſe ſoude verklaren/ of dit ſelvige door haer bevel geſchiede. Ende dat de Heeren vanden verbonde haer ſelven/ het oordeel vanden Heeren vander Gulden/ ende 't beſluyt vande generale ſtaten onderworpen hadden/ datſe oock niemandt ghewelt aengedaen hadden/noch oorſake tot oproer ghegeven/namen daerom haer toevlucht tot haer/biddende datſe onder haer beſchermīnge vredelick mochten ruſten. Hier op heeft de Gouvernante geantwoort/ ſoſe haer door de plagen der oorlogen ontfangen/ende de ſelvighe van haer wilde af weeren/ ſo ſoudenſe des Koninck bevel gehoorſamen/ ende datſe haer Overhepdt dieſe ghehoorſaem zijn moeſten niet behoorden eenighen middel door te ſchrijven/ ende datſe onder geen ander conditie haer in beſchermīnghe wilde aennemē/datſe oock niet ſoude voorſtaen/ ſy zijn wieſe dem zijn die anders deden. Als nu die van Valencijn te vergeefs die banden Verbonde om hulp aenſochten: Soo zijn eenighe uyt West-vlaenderen ende Doornick uyt ghetrocken om haer te ontſetten/ maer door quade ordinantien ſoo ſijn de Vlamingen te Waterloo banden Heer van Haſſegem vernielt/ ende die van Doornick van Noorcarmes op de vlucht gedrevē tot binnen Doornick/ ende is met der ſelver najagent door 't Kaſteel dat de zijne in hadden inde ſtadt gekomen/ ende heeft zijn beſtinge daer inne gelaten/ ende alle die hy vander Religie vinden konde/ omghebracht ende ghehangen. Als nu Valencijn des niet min weer hielden/ſo heeft hy van Doornick ende Doubap groſ geſchut door gebracht/ alſo dat de Bontgenooten met haer eygen ſchade ende ſchande hebbē ten laetſten Valencijn verlozen/ want ſy (oock tegen danck der Fraucoyſen dier inne waren) de ſtadt op den 24. dach der Maent van Meerte/Anno 1567. hebben overgegeven op ſeecker conditien ende beſpreck/ het welcke haer lieden niet ghehouden en worde/ want als Noircarmes daer inne was/ heeft hy de poorten der ſtede ſekere daghen geſloten gehouden/ ende heeft veel vande Predicanten/Francoyſen/ ende oock vande beſt-geſtelde/ſoo met den ſwoerde als metter koorde omme gebracht/tegens zijn belofte/ ende heeft ſeer haeſtelick met alle gewelt die Geeſtelicke weder in harē ouden ſtaet geſtelt/ 't welcke een ſeer groote vreeſe maeckte/inder maniere dat Cambresis verlaten worde van 't volc/Maeſtricht werdt over gegeven/ ende de andere ſteden namen terſtont het Garniſoen vande Catholique inne.

Van ſeker vertooch gedaen by den Heere Bredenrode, ende het verloeck des ghemeynen volcx, eñ die antwoort vande Gouvernante daer op.

ALs nu de Inwoonders der Stadt Antwerpen vande Religie profeſſie doende/ ſeker Requeſte geſtelt hadde aen zijne M.eñ gepreſenteert inde Collegie tot Antwerpen/ daer teghen voordich waren den Grave van Hooghſtraten/Amptman/ Marckgrave/ Borgemeeſteren/ Schepenen der ſtede/ inde welcke ſy vertoochde aen zijne M. die goede affectie de welcke ſy altijt hem hadde toeghedragen/ oock de natuerlicke getrouwicheydt/ by de welcke ſy begheerden te volherden/verſochten daeromme dat het zijne M. ghelieſden haerlieder te conſenteren datſe mochten haer religie exerceren: Wel klaerlick ende ſekerlick zijne Majeſteyt

beloobende/dat sy niet en souden ter oorsaecke van dien pretenderen oft meynen te oberkomen eenige vrijheyt/ in Tollen/ schattinge / Accijsen of anders sins eenige extraordinarie middelen tot versekerheyt vanden Staet eñ autoritept van sijne M. maer geheel ter contrarien. Sy deden oock inde presentatie van een merckelicke somme / om sijne M. daer mede te bewijsen meerder goetwillicheyt tot ontlastinge sijnder Domeynē/sachten oock met verscheyden exempelen den Koningh te bewegen/dan dese requeste is gepresenteert ghewoorden aende Goubernante / de welcke de selve niet en heeft sijn M. willen presenteren maer die verachtende / verworpen als een hooghmoedige ende vermetele opghe blasenheyt der Onderdanen tegen haren Heere.

Daerom zijn de Borgers ende gemeyne luyden genoodsaect geweest om vreedere eñ andere middelen aen te wendē/sy hebben hare oodmoedige bede gedaen aende Goubernante/die welcke niet te vermorwē en was. Daer na versochten sy aen die vandē Adeldom behulp ende assistentie/ daerom dat Heer Henric van Brederode tot dien eynde vanden Adeldom ghekoren / heeft opten 15. dach Februarij / int jaer 1567. aende Goubernante doen versoecken dat hy mochte verhoordt worden by haer. Niet tegenstaende dat sy hem lange te voren verboden hadde dat hy tot Brussel niet en soude komen/ soo heeft hy nochtans soo veel neerstichept gedaen/ datte Requeste tot haerder hant gekomē is/ inde welcke aen haer hoogheyt vertoont woorde dattet volck niet langer konde lijden of verdragen die schrickelicke verbolginghe die hen vande Catholijcke worde aengedaen / datse oock daeromme die vanden Adeldom tot hulpe ende bystant hadden aengesocht / ten eynde sy mochten oberkomen ende behouden het ghene dat hen eens gejont ende geconsenteert was/te weten die schorsinge ende ophouden vande Inquisitie / ende die exercitie haerder Religie/ ende also veel meer ander dingen dies aengaende.

Op de welcke Requeste opten 16. Februarij des voorsz Jaers / sy een seer harde antwoort oft apostille gegeven heeft / seggende : dat sy niet en konde haer genoech verwonderen wat dit voor een volck was / ende wie oot dese Edellupden waren / die haer dagelicx met sodanige dingen moepelick waren.

Oock inde selve expresselick ontbiedende dat sy nopt geconsenteert en hadde / d'exercitie der Religie/ dan alleenlick dat hem soude gheconsenteert worden/de vrijheydt der consticntien / daer toe dat haer seer verwonderden dat contrarie d'ordinantie van haer / ende van sijn Koninglicke Majestept de Geusen haer noch verboorderden te predicken/in plaetsen daer het nopt geconsenteert is gheweest/jae selfs niet by de Magistraet der plaetsen.

Daerenboven dattet volck hadde allantie gemaeckt met den anderen/ ende de wapenen aenghenomen/ dat meer is : eenighe Steden vande Koninghlicke Majestept inne ghenomen / het welcke haer niet stonde te lijden/ te min dat van dien niet alleene alle de Catholijcke/maer oock hare Hooghept selve ghedreycht worde/ ghelijck dat soude blijcken by seker afghewonnen brieven / met veel meer andere ghelijcke redenen hier al te langhe te verhalen.

Beschrijvinge vande belegeringe van Tshertoghen-Bosche,ende die groote beroerte tot Antwerpen door den slach tot Austrueel,ende hoe die ghestilt werde.

ALs nu dit vertooch vanden Heere Brederode ghedaen ende sulcke een antwoort ghegeven was/ heeft elck een sijn voordeel gesocht / soo veel als sy gekonnen hebben / ende sonderlinge de Catholijcke/ de welcke nu al voor den wint schenē te varen / inder voeghen dat die vander Religie eenichsins nu begonsten achterwaerts te denckē/ dewijle sy sagen dat alomme soo veel volcx van oorloghe opghelicht worde / ende te meer dewijle sy wisten dat sijne Maje. de partije hielt vande Catholijcke.

De Grave van Megem heeft hem terstont gebonden met seekere ruyters ende knechten voor tsHertogenbosche/ het welcke op die tijdt voor die vander Religie gehouden worde/ ende daer nae heeft hy sommige van zijnen volcke ghesonden ontrent Utrecht / om te overballen oft anderssins te verrasschen de soldaten ende de stadt van Vianen/ het welcke sy oock ghedaen hebben : Ende alle die daer gevangen werden/die zijn verweesen als Kercke-roovers ende rebellen van zijn Majestept/ ende also volgende met hooft-straffe verweesen te hangen/ ende hare goederē verklaert verbeurt ende geconfisqueert/ ende werden alle die vande Religie verklaert Rebellen van zijne Majest. met hen alle eenichsins die Predicatien hadden gehoort / waer deur veel volcx moeste vertrecken naer Engelant ende andere vreemde Landen.

De Heeren vander Oorden des gulden Vlies / hebbende ghesien de merckelijcke bloetstortinghe die voor handen was/ hebben haer upterste neerstichept gedaen om de Predicanten te doen ophoudē/ daer toe de Grave van Egmont zijn beste dede / soo wel in Artoys als in Vlaenderen/gelijck haer neerstichept deden tot Antwerpen de Grave van Hoogstraten/ende den Prince van Oranghien.

Ontrent Antwerpen hebben die vande Religie oock haer volck van Oorloge opgelicht/ende hadde daer toe last de Heere van Tolose/en maecten haer loop-plaetse of vergaderinghe tot Austrueel/ ontrent een ure gaens van Antwerpen/ de Hertoginne verstaen hebbende dat de Geusen eenige vergaderinge maecten ontrent Antwerpen/ heeft terstondt derwaerts ghesonden Hans de Grave Oorssaert van Brabant/met 500. Peerden eñ 400. Voet-knechten/ ten eynde dat hysse van daer soude lichten/daer toe hy zijn neerstichept dat ghedaen heeft/ inder voeghen dat hy opten 13. Meert de selve gheheel verslagen ende verdreven heeft / den Heere van Tolose haer lieder hooft bleef geslagen/met noch een groot deel des volcx/andere verdronckē inde Schelde/ gebloden zijnde om te ontkomen / de reste werden verbrandt in hupsen ende schueren tot Austrueel/ sy hebben oock onder anderen eenen gevangen / de welcke de Rolle hadde van alle de ghene die onderteeckent hadden/ haerlieder concept of voornemen / daer van datse veel secrete dingen vernamen / door d'welcke geen kleyne beroerte int lant en quam. Want ten eersten als die vande Religie tot Antwerpen sulcx verstaen hadde/ so hebben sy haer inde wapen gegeven / treckende over de Meerbrugghe naer de poort om alsoo upt te trecken / ende haer volck ter hulpe te komen : Maer soo haest als mijn Heere de Prince van Oranghien sulcx verstaen heeft / de welcke doe noch Gouverneur was vander stadt/ van weghen zijnder Majestept/is hy terstont na henlieden ghetrocken/ende heeft hen sulcx ontraden ende vermaent/ datse niet en souden uptrecken/want het hem onmoghelijck soude zijn die Soldaten te helpen / maer datse souden oock alle verslagen worden / indien sy bestonden upt te treckē/overmits dat sy al te swack waren om de Peerden te wederstaen / radende henlieden daeromme inde stadt te blijven/ende also te behouden lijf ende goet/seggende ende beloobende dat in zijne tegenwoordighept niemanden soude misdaen worden. Dewijle mijn Heere den Prince voorsz aldus met desen volcke spraeck eñ doende was/ so is de beroerte aldeur meerder eñ meerder gheworden/soo dat het volck d'een te voet d'ander te peerde/ de gheheele Meerbrug met de Ruyvetters straete innamen / daer datse den gheheelen noor middach haer inde wapen ghehouden hebben/ dewijle dese groote beroerte was/hebben de 3. bendelen soldaten die opgenomen waren totte versekeringe vander stadt / haer opte Merct in slach-oorden ghestelt/ niet wel wetende wat daer soude geschieden/daeromme mijn Heere de Prince mette Heeren vanden Raet tot Antwerpen/ goet gevonden hebben dat de selve souden vertrecken elck nae zijn logiment / eñ datte Artillerije soude gestelt worden weder op haer ghewoonlicke plaetse/ daer door eñ met de beleefde redenen vanden Heere Prince voorsept / het volck eensdeels gestilt wert / dan als die vande Religie

gewaer

ghewaer ghewoꝛden zijn / dat de Italiaenen ende de Spaniaerts met die bande Catholique Religie vergadert waren/ ende de Peerdemerct hadden ingenomen/ soo hebben sy hen wederomme vergadert / ende de beroerte weert veel swaerder dan opt ban te booꝛen/ want elck scheen veel eben dperich ende hittich te zijn / om d'eene den anderen te oberhallen / ende dit ghebuerden wel twee dagen lanch/ inder maniere dat elc een weesde een seer swaere bloetstortinghe/ ende dat elck duchten dat hace huysen souden berooft woꝛden bande ghene die Meesters blijven soude in dese Bataille / inder manieren dat de gheheele Stadt booꝛ niet anders dan schreyen ende klaghen / bande vrouwen ende kinderen ghehoꝛdt woꝛde / dan het is noch eenichsins wel vergeten/want den booꝛ-ghedachten Heere Prince met de Heeren banden Rade der stede hebben hen so neerstichlick gequeten aen d'een ende d'ander partije te vermanen/ datse ten laetsten booꝛ seshere Articule ende poincten/zijn verdragen als volcht.

1. Inden eersten sullen alle Boꝛgers ban beyde Religien/den K. M. ende Prince van Oranjen sweeren getrouwe ende hult te zijn / van weghen de gemeyne ruste der Stadt Antwerpen / om de selve met neerstichepdt ende ernst trouwelick te beschutten ende beschermen.

2. Die Regente ende Oberheden/sullen sonder bewilligshe der gemeyner Staten geen Kruyghs-volck inde Stadt voeren.

3. Sullen de Pꝛeuilegien ende vrijheden der Stadt Antwerpen onderhouden woꝛden.

4. Item / datmen van wegen des gemeynen pꝛofijts ende voetvaert der Koꝛenschap / dat verdragh/ de Religie belangende inde Perssmaent opgherichcht/ sonder alle wederseggen in sijn tegenwoꝛdige kracht sal blijven / ter tijdt toe zijne Ma. met de gemeyne staten anders ordineren sal.

5. Dat beyde Religions verwante / belooben sullen/ dat ghene den anderen molesteren sal/ maer malkanderen naer haer beste vermoghen / inden noodt behulpich zijn.

6. Tot meerder seckerhept/ sullen sy de sleutelen banden stadt den Prince van Oranjen overgheben/om te sluyten ende te openen.

7. Men sal sterche wacht verordineren/ upt de boꝛgers ende besolde te Kruyghsluyden.

8. Alle vergangene saken / sullen te niet ende vergheben zijn.

9. Een yeghelick die niet tot de wacht behoꝛen / sal daer van blijven/ende zijn handelinge doen.

10. Ende tot meerder verseckerthept der stadt/ upt bewilligshe der Staten/salmen vier C. Ruyters aennemen/ende het Vloet-water de Schelde met gherustede schepen bewaren/ als of sulckes de Regente goet dochte/ ende met den Kooꝛstluyden / die upt gemeyne bewilligh daer toe verordent zijn.

11. Alle Inwoonders der stadt Antwerpen/niemant uytgenomen/ sullen helpen die kosten dragben/dienen tot verseckeringe der stadt doen moet.

12. Alle geschut op de bollewercken ende ander plaetsen/sullen den Regenten overgegeven woꝛden.

13. Sullen gemeynlick alle Oppoꝛeren/ tot ghemeyne vreede der Stadt weder af stellen/ ende de Oppoꝛerders helpen bangben.

14. Tot meerder seckerhepde ende onderhoudinge der voꝛs: stucken/sal de Regent/ Oberichept/ ende ander Officieren der stadt/ sampt die bander religie met Eede bevestigen/ende so veel mogelick onderhouden/ende in geene manieren daer teghen doen.

15. Kooꝛstmannen ende Kruychsluyden/die aengenomen woꝛden/ende woonaen besteit mochten woꝛde/ dat salmen tot den kortsten houden. Den laetsten bidden die van de Religie/de Prince van Oranengien/dat hy wilde op een ander tijt heen die stadt bevolen hebben/ende des K. M. ende der stadt pꝛofijt betrachten.

Hoe die Heere van Breederode tot Amstelredam zijnde, wort verklaert een Rebellie des Lants van zijne Majesteyt, ende hoe hy vervolcht wordt.

Item hoe de Predicatien t'Antwerpen ophouden.

DEwijle de sake tot Antwerpen alsó twijfelachtich stonde: so heeft de Goubernante gesonde ae Amstelredam eenen Secretaris banden Secreten Raet/aenden Heere Henric van Bzeedenroode/booꝛ de welcken sy den booꝛs Heere ende alle zijne medegesellē dede aenseggen en gebieden/ dat hy soude passen van daer te vertrecken eñ ooc booꝛt upt den lande / tē ware dat hy daer aen lust hadde dat hy verbolgt soude woꝛden als een vyant van zijne Ma. eñ oppoermakers des gemeynen welbarens banden lande / dese Secretaris en heeft niet veel antwoꝛde gebreghen / dan de Heere van Bzeedenroode sepde tegen hem / dat hy geen man en was die eenighe antwoꝛde weerdich was. Kozte dagen na dat hy dese tijdinghe ontfangen hadde / is hy met veel Edellupden ende soldaten upt den lande vertrocken ende dat byder nacht. De Grave van Megem hem verbolgende/sonder pet te konnen misdoen.

Naer dat die van Antwerpen so veel wepgeringhe (bande Placaten int werck gestelt te woꝛden) ghedaen hadden als het mogelick was/so hebben sy ten laetsten daerinne moeten consenteren/ ende alleenlic behouden/ dat niemant en soude verbolght woꝛden ter cause van de Religie: Daeromme woꝛden op den sevensten dach der maent Apꝛilis/int Jaer 1567. gepubliceert/dat de Pꝛedicatien bande Religie niet meer en soude gedaen woꝛden/Ende dat de Pꝛedicanten ooc soude vertrecken/dat ooc die bande Catholique religie wederomme in haren dienst souden ghestelt woꝛden / De Placaten van outs(oder gegheven) souden weder upt werck gestelt woerden / wel verstaende: Dat niemandt nochtans en sende verbolcht woꝛden om de Religie / totter tijt toe dat anders by syne M. met accoꝛt bande generale staten daer in soude voꝛsien woꝛden. Dese dingen zijn also wel dapperlijck gehouden/want soo haest als de Pꝛedicanten upt Antwerpen vertrocken / werden terstont die kercken (daer sy plachten te vergaderen) toegezegelt/eñ die bande Catholique religie in hare exercitie gestelt/alsoo heeft het henlieden ooc meest toegedragen/in Vlaenderen/Hollant/Zeelant/ende in meer ander Pꝛovintien.

Inder woegē dat de verbolginge(van dien hermet die Religie hielden) dagelicx meerder ende meerder wert/ het welcke ooc ooꝛsake gegeben heeft/ so dat veel vromelieden (niet sonder gesch̄ep ende groot gelach) van dele / sende dat zijne Pꝛincelicke Excellentie is op den elfsten dach der maent Apꝛil vertrocken upt Antwerpen)ooc het laat verlaten hebben/ eñ gaen wonnen daer sy booꝛ sulck een verbolginge mochten beꝛoꝛt wesen.

Opden 5. dach der maent Mey des selven Jaers/ so zijn in handen banden Graef van Arenberch in Vriesland gevallen / de Heeren van Batenboꝛch / ende met haerlieden Harmen Galama/ ende Sybert Bepman/ Vriesche Edellupden / ende dat doꝛ het verraet haers schippers/ de welcke onder het dexsel van over de Zee te varen / haddese op een plate gheset daer sy gevangen werden / van een Capiteyn banden Grave van Arenberch met name Capiteyn Mullert.

Hoe de Greve van Mansvelt t'Hantwerpen komt, en den doot des Marquis van Berghen. Item, vande groote vervolginghe, &c.

ALs nu de Hertoginne van Parma/ Goubernante in dese Nederlanden/ voꝛgenomen hadde selfs tot Antwerpen te komē/ om alles booꝛ de Catholique te bestellen. dat haer dochte te behoꝛen/ so heeft sy daer heren gesondē den Grave van Mansvelt met 16. vendelen Duytsche knechten/ende is ooc selfs daer heren gekomen met vijf of ses hondert peerd-ruyters.

Den 21. Mey/is den Marquis van Bergen (vande welcke wy ooc hier te voꝛen verhaelt hebben) in Spaensen ghestoꝛven / zijn huys vrouwe dede veel lijder kinderen weder-koꝛpen/ en het volck hertrouwen/ die hy de Pꝛedicanten bande Religie ghetrout waren/ ende soude sulcx niet doen en wilde die moesten het Lant ruymen/de welcker seer veel gheweest zijn.

Opten 24. der selver Maent/heeft de Gouvernante een Publicatie tot Antwerpē laten doen/ daer door dat die vande Catholijcke religie seer het hooft hebben opgesteken/ want inde selve werde bevolen dat al de gene die int lant wilden blijven/haer souden hebben in vrede ende stilheyt te houden. Oock dat die Predicanten van de Religie/ende de ghene die haer predicatien hoorden of die eenighe Beelden gebroken hadden/aen lijf ende goet ghestraft souden werden/ de Vaders ende Moeders souden sulcx voor haer kinderen hebben te verantwoorden/ ende oock de Heeren ende Meesters of Vrouwe/voor haer Boden ofte Dienaers.

Werdt ooch allen Schoolmeesters verboden te leeren/eer datse geexamineert waren/ende aleer dat hare Boecken diese leerden/ voor goedt behendt waren/ den Boeckdruckers niet te drucken of te verkoopen eenige Boecken die by Placaet verboden waren.

Item dat niemant en soude eenighe vergaderinghe houden/sonder des Koningl. M. wille. Dat oock geen gelt opgelicht en soude worden. Dat de Officiers met die overtreders des gebots/ niet en souden door de vingeren sien. Dat oock de kinderen by die vande Religie ghedoopt/ souden andermael vande Catholique ghedoopt worde. Dat alle de gene die int lant wilden blijven/binnen 24. uren gerumpeniesse souden brengen van waer sy geboren zijn/ en waerom datse daer waren komen wooncn/en op dat ick kort make/dat generlijc den Geestelicken soude onderdanich zijn/ de selve geensins wederstaen/ daer door de verbolginge dagelijcx meerder wert tegen die vande Religie. Men seyde dat op eenen dach tot Doornick 100. ende 6 machtighe Hooplieden niet noch veel ander dan hare goederen door die confiscatie berooft werden.

Dit Placaet oft wel eenige stilte mede bracht/so zijn nochtans die vande ghereformeerde Religie niet wepnich verschrict/ dat niemant tegē de Catholijcke dorste yet bestaen/ want obermidts datter geen vergevinghe of perdoen vant voorgaende gegeven was/ ende dat in alles dickwils uytgedruckt werdt deese reden: tot datter anders in versien werde, so bracht dat geen kleyn vreese ende bekommeringe over de Gemeente/sommighe meenden datter mede ghemeent was/ tot datter by 't beslupt der alghemeen Staten soude ghepondicht werden/ daer in datmen alle dinghen ten ghemeen besten soude beslupten/ maer den uytganck beweeg/ dat de sententie reede by den Koningh over den aenhefferes deser beroerte gegeven was/die ghescheven hadde dat hy van allen desen het oordeel aen hem selven behielde/ welcker executie den aenkomenden Hertoge van Alva ghegheven was.

Kort warachtigh verhael vande Reringhe ende ander ghedenckwaerdighste gheschiedenissen/zedert dat Duc d'Alve aent Gouvernement deser Nederlanden ghekomen is.

Dat derde Deel.

Vande vertreckinge Duc D'alve uyt Spaengien, ende hoe de Gouvernante vertrock uyt dese Nederlanden.

DOen nu de Koningh van Spaengien seer vreesde dat die Religie de welcke de Protestanten hielde inde Landen van herwaerts-over/ seer sonde wassen ende toenemen: Ende dat doch Madame la Ducesse de Parma sijne suster hem niet strenge genoech en was/ in het verbolghen van diet hielden met de selve Religie/daet door hy oock versach eenen grooten afbreuck vander Roomscher Religie ende noch meerderen vande Inquisitie. Soo heeft hy bedocht dese saken te willē voorkomē/te meer/ dewijl hy merckte dat de saken hoe langer hoe meer begonste te ergeren onder 't gebiet zijnder suster/ daerom soo sant hy upt Spaengien herwaerts over Don Ferdinando Alverez de Toledo Duc D'alve om 't Gouvernement deser landen aen te nemen/ ende Capitein Generael te weser over 's Koninex volck van Oorloge in desen lande/ hem gevende tot eenen stadthouder oft Luytenant Chiapin Vitelli, ende om de Artillerije te verzorgen/maechte hy oberste Gabriel Serbellon.

Duc D'alve voorsz hebbende de Commissie ende het bevel van zijne Majesteyt ontfanghen/ is t'schepe ghegaen tot Barcelonien met zijne Armeye oft Krijghsheyr/ inde Meye Maende des Jaers duysent vijf hondert ende seven-en-vyfstich/ ende is voor den winde gevaren na Genua. De Koninghlijcke Majesteyt hadde gebooden alle Capiteynen van het Koninghrijcke van Napels/ Sicilie ende Lombardijen/ daese met haer volck souden trecken nae 't Hertoghdom van Milanen, het welcke sy oock seer veerstichlijck deden. Den Hertoge van Alva was vande Koninx sieck/ soo dat hy daerommc wat nioeste rusten/dan binnen dien tijdt seer een groote macht van volck van oorloge vergadert/ so haest als hy nu genesen was/heeft hy de reyse aengenomen/ trecknde door Savoyen na 't Hertoghdom van Bourgondien met acht duysent Spaenjaerts/ 7000. Savoyanen/ende 1000. lichte peerden/voort trock hy door het Hertoghdom van Loreyne na Luxenburch/ daer hy ghevonden heeft den Grave Albrecht de Ladron/den welcke hy in dienst van zijne Mat. ghenomen heeft met drye duysent Duytsche knechten/ ende met 3. hondert peerden/ende alsoo vergadert zijnde/is hy na Nederlant getrocken/ ende is eyndelijck int Hertoghdom van Brabant gekomen tot Brussel/waer daemen gewoonlijck den Hof houdet.

Tot Brussel ghekomen zijnde op den 28. Augusti duysent vijf hondert en seven-en-vyfstich/ heeft sijne macht ende bevel/ d'welck hy hadde van zijne Majesteyt/ Vrouwe Margriete de Gouvernamedes landts ghetoont. Als de Gouvernante de selve ghesien heeft/ soo badt sy haren broeder den Koningh dim oorlof/ op dat sy naer haren Heere ende Man den Hertoghe van Parma mochte derrecken. Ende als sy nu ontslagen was vanden Gouvernemente/ende dat in handē hadden Duc d'Alve opgedragen hadde. So is sy derrocken (niet sonder groote droefenisse van veel lieden) op den thienden dach van April/1568.

Hoe Duc d'Alve de Inquisitie/ende Placaten en des troubles ofte Bloet-raet inne stelt, ende de Sleutelen tot Ghent neemt: ende vonende zijn commissie, de generale Staten, Egmont ende Hoorne vanght.

ALs nu gelijck ghesept is/de Gouvernante dat Regiment der stede ende dat land in handen van Duc d'Alve opgedragē hadde. So heeft hy terstont alle Heeren/ Sloten ende Steerkten des landes wel met Spaensche Soldate oft immers met zijn ander Garnissen versien/dat ghedaen zijnde heeft hy terstont seer strenge endertigoreuse Placaten uytgegheven/ de Inquisitie gepubliceert om te doen onderhouden/ende bevolen van des Koninghs Majesteyts weghen/dat elck een hem souden maechen te schicken om te onderhalden de Catholijcke Religie/ die eeren ende alle beystant doen/

doen/ eñ datſe de Roomſche Kercke ſoude gehoorſaem zijn. Ende op dat dit alles te beter te weghe gebracht worde/ heeft hy terſtondt inne ghevoert eenen nieuwen raet/ te weten den troublen of bloet-raet/ welck volkomen macht ſoude hebben om te wijſen/ oordeelen ende ſententien gheven ter doodt/ op veele plaetſen heeft hy oock verandert den raedt der ſteden ende plaetſen/ ſtellende daer inne die het hem beliefden.

Als hy nu zijn ſaken alſo beſtelt hadde/ heeft hy begonſt veel volck te doen vanghen/ ter oorſaken vande voorgaende gereſen troublen ende oproeren/ veel meer d'ander alreede gevangen waren ter cauſe van dien by de voorgedachte Goubernante/ende dede ſeer ſtranghe ende rigoreuſe executie daer over na lupt der Placatē. De gene die deſe rigoreuſe executie ſagen/ werden daer deur ſeer verſlagen/ ſoo dat veel lieden haer ſubjtelick wech maeckten/de welcke hy dede inne roepen/ ſtellende eenen dach op den welcken ſy ſouden compareren/ eñ indien ſy niet en quamen om haer aenklacht te hooren/ende haer daer van te ontſchuldigen/op den beſtelden dach ſo heeft hy alle hare goeden geconfiſqueert eñ verbeurt gheſhouden/ niet tegenſtaende dat hy hem int eerſte gheliete oft de Koningh een generale ofte gemeen pardoen ſoude ghegeven hebben/ van alles dat ſtaende de voorgaende troubelen tegens de Roomſche Religie of ſijne Majeſt. misdaen. Maer dit en diende tot geenen anderen eynde/ dan dat hy de herten daer mede mocht winnen/ ende ſonderlinghe den Grave van Egmont ende oock den Grave van Hoorn daer mede te bedriegen ende in zijn Net te krijgen.

Den Bloet-raedt oft troubelen-raedt daer van wy te voren geſept hebben/ ende heeft niet ſeer lange ſtille gheweeſt/ maer ſoo haeſt als ſy 't bevel ontfangen hadden/ hebben ſy ſeer veel volck gevangen/ de kinderkens de welcke by die vande Religie ghedoopt waren/ doen weder vande Catholijcke doopen: Dat volck die by die vande Religie ghetrout waren/ oock doen hertrouwen. Eenige oock/ de welcke op de ydele hope van een gemeyn Pardoen oft vergevinge des genes dat gepaſſeert was/ wederom gekomen waren in haer huyſen/ hebben ſy doen vanghen ende ter doot verweſen/ inder manieren dat het bloet over al ſeer jammerlick vergoten worde/ als hadde het maer vuyl water gheweeſt/ want d'eene gevrant/ d'ander gehangen/ de derde ghedolven/ de vierde onthooft/ d'ander verdroncken/ ende ſo voort door alle manieren van executien omme ghebracht werden/ het jammer datmen ſach en waer niet haeſt upt te ſpreken.

Op dat hem Duc d'Alve van alles te beter ſoude verſekeren/ heeft hy int beginſel van September met macht den raedt ende de Borgers der ſtede van Ghent de Sleutels der poorte afgenomen/ ende heeft het Kaſteel inder ſelver Stede inde bewaringe vanden Colonel Alfonſe eens Spaigniaerts overgegeven. Die van Gent hebben daer over ſeer ghenlaecht aenden Grave van Egmont/ de welcke Gouverneur van Vlaenderen geſtelt was by zijne Ma. welcke dat ſelve oock by den Duc d'Alve vertoocht heeft/ ende beweſen het onrecht datmen hen dede. Maer op dat voorſz vertooch en kreech hy geen ander antwoorde/ dan dat Duc d'Alve ſepde ſulcx ghedaen te hebben tot voordeel ende dienſt van zijne Majeſtept/ hoewel dat hem het vertooch eñ beklach van die van Gent wel ter herten ginck.

Als nu de generale Staten tot Bruſſel op den 14. dach der ſelver Maent vergadert waren/ om te ſien de Commiſſie ende het bevel het welcke Duc d'Alve hadde om het Goubernement deſes lants te aenbeerden. Soo heeft hy den Grave van Egmont/ ende oock den Grave van Hoorn doen vangen/ inder manieren hier na volgende. Duc d'Alve heeft haer ontboden te Hove te komen nae gewoonte/ende alſſe nu gekomen waren heeft met haer aen een zijde des Hofs vertrocke in een zale/ als of hy pet ſecreets hadde willen met haer ſpreken/ komende inde Sale hebben ſy daer gheboden ſijnen ſone Don Frederico de Toledo, Grand Prior vā Malta/ met meer andere Spaenjaerts gewapent zijnde/ ende aldaer is hen bevolen vanden voorſz Grand Prior datſe hare Wapenen ſouden afleggen/ ende haer van wegen zijne M. gevangen geven/ int lange te verhalen hoe datſe beweecht zijn haer wapenen af te leggen en is ons voornemen niet/ dan 't ſal ghenoech zijn dat wy weten/ dat die Heeren verklaerden/ dats ongehouden waren hare wapenen af te leggen/ dan in handen van zijne Majeſtept/ dewijle ſy Ridders ende Heeren vander Gulden waren.

Wanneer ſy nu ghevangen waren/ heeft hy den Caſtelepn des Kaſteels dan Ghent bevolen/ dat hy ſoude Spaigniaerts op 't Kaſteel nemen tot Garniſoen van den ſelvē/ het welcke geſchiet is/ ende heeft alſoo deſe 2. Heeren met 3000. Ruyters opt ſelve Kaſteel doen gevanckelic leyden. Wert ooc op de ſelve tijt by Antwerpen gevangen mijn Heere Stralen door den Grave de Ladron/ die oock gevanckelick nae Bruſſel gebracht werdt/ de Grave Ladron dede deſ Heer Stralens goet beſchrijven/ eñ heeft alles met zijne Caſſet verſegelt.

Des vangens ende ſpannens en wert geen eynde/ ſo dat veel volck upt vreeſe/ eenighe oock die niet en konde het verdriet aenſien/ upt deſe Nederlanden vertrocken nae Engelant/ Schotlant/ Duytſlant/ Ooſtlant/ ende ſo voort waer ſy best meynden by te weſen.

Hoe het Kaſteel tot Antwerpen gemaeckt wort, ende Duc d'Alve den Koningh van Vranckrijck hulpe ende aſſiſtentie doet.

Als nu Duc d'Alve/ gelijck geſept is/ in Brabant gekomen was/ ſo heeft hy op den 24. Decembris tot Antwerpen doen beſteken eñ begonſt te maken een ſeer koſtelick eñ ſterck Kaſteel/ diens gheljcke niet en is in Europa te ſien. Tot deſen wercke heeft hy eenē Bouweeſter oft Ingenieur gehadt/ eenen Italiaen met name Pachiotto, een ſeer ſubtijl man/ de welcke hem neerſtelick ende meeſterlick gequeten heeft/ om dit Kaſteel ten affectie te brengen. Als nu dit Kaſteel door neerſtichept ſo verre gebracht is/ datmen eenighe wepr daer upt ſoude konnen bieden: So is Duc d'Alve daer ſelfs in perſoone henen gereyſt met vier hondert Ruyters/ latende ſijne Voet-knechten tot Bruſſel/ eñ heeft geordonneert ende beſteldt dat int ſelfde Kaſteel ſouden gemaeckt worden vijf groote Bollewercken/ de welcke hy nae zijnen name ende gheſlachte meeſt genoemt heeft/ d'eerſte wert Hertoghe geheeten/ het tweede Toledo/ het derde Ferdinando/ het vierde ter eeren zijns geſlachts Toletan/ het vijfde ende het laetſte ter eeren des Bouweeſters Pachiotto.

De wijle Duc d'Alve op den werch was naer Antwerpen van Bruſſel te reyſen/ om ſulcx als voorſz is te beſtellen/ ſoo is het over tot Merhelen int Amonttehuys of anderſins Poeder-toren gekomen/ het welcke geen kleyne ſchade buyten ende binnen der ſtede gedaen en heeft/ want het ſulcken gheweldt dede/ dat het Aertrijck daer af tot Leuven toe ('t welck vier mijlen is) ſchudden/ maer den Hertoghe en heeft hem daer voor niet ontſet.

Om dit fonderen ende bouwen des voorſz Kaſteels te betalen is de inſtantien ende ten verſoecke van Duc d'Alve by den Hreeden raet van Antwerpen geconſenteert vier hondert duyſent guldens eens/ de welcke gevonden werden met een ſchattinge vanden honderſten penningh/ twee ſchattingen vanden twintichſten/ ende van gelijcken ooc twee vanden tienden penning/ van alle erffelicke onroerlicke goederen onder 't gebiet vande ſelve ſtadt liggende/ tot den ontfanck van deſen werden geſtelt Paulus Scheurmans/ een vande Schepenen inder ſtadt/ Franſoys vander Krupce/ ende Gielis de Smit Kooplupden: ende als nu dit Kaſteel ſeer na volmaeckt was/ ſo heeft Duc d'Alve int midden vant ſelve laten maken een metſelwerck by na gelijck eenen Altaer/ ende daer op een Metalen ſtatue oft beelt ſeer konſtelic gemaect van eenen Iaques de Iongelinc, een ſeer konſtich werckman/ dit beelt was een conterfeytſel nae het leven vanden Duc d'Alve/ onder de voeten des beelts een lichaem hebbende 2. hoofden/ welcke repreſenteer-

senteerden de hoofden der Geusen / gelijckmen dat gemeynlick verklaerden/ daer nae is Duc d'Alve weder nae Bruessel gereyst.

Ontrent dese tijt heeft de Koning van Vranckrijck aen Duc d'Alve door de tweede reyse om bystant gheschreven. Als de voorsz Hertoghe dese 2. Koninghen wilde in onderlinge vrientschap houden/ so en heeft hy dat niet willen affslaen/ maer heeft daer henen ghesonden den Grave van Arenbergh met 1200. peerden/ soo Nederlanders als Bourgoensche/ ende daer toe 2000. Voetlanerchten/ Spaengiaerts en oock Bourgoensche.

Hoe de Prince van Oraengien inne gedaecht wort, ende oock den Grave van Hooghstraten ende andere, ende van die antwoorde teghen het selvighe Daghement.

HIer-en-tusschen heeft de Procureur Generael aen sijne Maj. versocht dat hem doch ghedoorloft worde den Prince van Oraengien Grave van Nassou/ Ec. Oock den Grave van Hooghstraten Anthonis de Lalain/ met meer andere Heeren inne te roepen/ ende tegen de selvige/ ghedaecht zijnde/ te moghen procederen/ ten eynde sy ghestraft werden als de ghene die tegens sijne Majestept misdaen hadden / ende oorsake waren van alle de troublen ende beroerten inden lande gheresen ontrent 2. jaer hier te voren. Daer hy opten 19. dach Januarij de Commissie ghekreghen hebbende/ suicke een dagement ghedaen heeft/ ghelijck hier nae int korte volcht.

Zijne Majestept door den Procureur generael van alles wel geinformeert ende ghewaerschout zijnde/ hoe dat Guilliam van Nassou/ Prince van Oraengien (de welcke eertijts soo by synder Maje. Heer ende Vader/ Karolus Quintus goeder memorien / als ock by sijne Maj. seer veel eeren is geschiet/ als insonderheydt/ dat hy by den selven heeft ontfangen d'eere vande Ridderschap / om te wesen een heer vander Gulden Vlies / ende een Raedts-heer inden Raede van Staten/ Gouverneur over Hollant/ Zeelant/ Ec. Daer upt hy hadde behoren te mercke de groote liefde die wy hem toedraghen) alle weldaden vergheten hebbende / hem heeft aenghestelt anders dan eenen ghetrouwen Vassal ende Heere toestaet / want niet eens bedenckende zijn eere oft zijn eedt dien hy zijne M. ghedaen heeft / heeft hem bewesen als ende hooft beschermheer ende voorstander der rebellen/ ende moetwilligher oproer-maker teghens zijne Majest. dat meer is / soo heeft de voorsz Prince van Oraengien ghehouden in zijn huysen tot Breda ende Bruessel heymelicke vergaderinghen van sodanige / die assistentie ende hulp gedaen hebben d'een den anderen/ de welcke ock haer hier ende daer in wapenen ghestelt hebben/ tegens zijne Ma. jae heeft den Heere van Bredenrode geraden de stadt van Vianen sterck te maken tegens zijne M. ghewelt ende macht/ dat ock door zijnen raet inde stadt van Antwerpen (de welcke zijne M. toekomt) tegens de voorgegeven ordonnantie/ heeft door den raedt des selven Princen opgenomen ende opgelicht volck van oorloghe/ 't welcke met alle behoorlicke provisie te water ghesonden is nae Vianen. Oock heeft de voorsz Prince van Oraengien ghesonden seker stucken ghescruts naer die voorghenoemde stede van Vianen / met meer andere dierghelijcke dingen / de welcke wy hier naer laten om te korter te wesen.

Soo ist dat zijne Majest. gesien hebbende de articulen vanden Procureur generael voorgestelt/ ordonneert ende bevoelt allen ende eenen ygelicken / den voorsz Procureur alle moghelijcke hulpe ende bystandt te doen / om den voorseyden van Oraengien te vangen/ ende met behoorlicke ghenoechsame wachte hem tot Bruessel te leveren in handen van Duc d'Alve/ onsen liefve ende wel beminden Couzijn ende Stadthouder / den welcken wy specialijck daer toe bevel gegeven hebben/ om naer het behint der saken ende misdaden exemplaerlick gestraft te worden. Ende soo hy hem niet en kan gevangen/ dat hy hem dan sal doen vangen binnen ses weken in zijnen eygen persoon te compareren/ voor den voorsz Duc d'Alve tot Bruessel / oft tot eenige andere plaetsen daert hem geordonneert sal worden/ om te antwoorden op de Articulen by den Procureur Generael hem opgelegt/ oft op te leggen. Ende ingevalle dat hy niet en verschijnt op den bestelden dach / dat alsdan de voorsz Duc d'Alve procedere ende voort-vare met confiscatie vande goederen vanden voorschreven van Oraengien/ sonder eenige voordere procedure daer toe te ghebruycken / ende overmits dat zijne Majest. ghenoech geformeert is / dat hy in dese Nederlanden niet en is / maer over lange vertrocken na 't Graefschap van Nassou/ datmen dit dan doe Publiceren / ende de Placaten sal doen vast maecken aende deuren vande Kercken ende poorten van het Stadthuys nae d'oude ghewoonte/ 't welck gehouden sal worden/ als oft de insinuatie aen zijnen eygen persoon gedaen ware.

Van gelijcken is ock den Procureur generael geconsenteert te mogen alsoo procederen met den Grave van Hooghstraten Anthonius de Lalain.

Als nu de voor-ghedaechde Heeren haer dagement ontfanghen ofte verstaen hebben: Soo hebben sy daer op gheantwoort ende haer ontschuldicht/ leggende die oorsake van alle voorgaende twisten ende oneenichedē op de auteurs ende instelders der Spaenscher Inquisitie/ bewijsende menigerley getrouwe dienstē den Keyser en nu zijn soon Koning Philips gedaen te hebben/ stellende veel ghetuygenisse van zijn oprechte ghetrouwicheyt/ ende dat hy dees indagings bā geender weerden hielt / als niet geschiet voor behoorlicke Rechters/ noch nae de rechte vanden gulden Vliese die voor den Koning ende anders niemant mocht gedaecht werdē/ midts dien klagende over 't onrecht ende ghewelt van Duc d'Alve / daeromme dat hy hem alsoo verstoors heeft/ dat hy terstondt tegen den Prince ghepprocedeert heeft met confiscatie van goederen/ al eer hy tegens die beschuldinge eenighe reden gehoort hadde van berechtwoorden / jae heeft den Grave van Bueren des Princen sone (die te Leuven studeerden) gevangen ghenomen ende nae Spangien gesonden/ niet tegenstaende dat de voorstanders der Universitept voorschredē/ den ghenen die daerom ghesonden waren (over de welcke was de opperste met name Vergas) betooghden sulcx tegen hare Privilegien te strijden / de welcke van zijne Majest. ock gesworen waren.

Dese antwoorde int lange te verhalē is onses voornemens niet / overmits dat van Artijckel tot Artijckel alles met wijtlooptige redenen weder-legt werden / alles waer sy mede beswaert worden/ soo sal daerom genoech zijn die voor-gedachte somme te behouden/ dan so pemant daer van wijder begheert te lesen / die lese de Historie vande Nederlandtsche troublen / door Iohan Stratius, Theophilus D.L. ende Meteren beschreven/ de welcke dat alles opt lange verhalen.

Hoe de Prince van Oraengien de wapens aenneemt teghen de tyrannije van Duc D'alve, ende vande nederlage der Geusen tot Dalem.

ALs nu dē Prince van Oraengien alsa geantwoort hadde / en des niet tegenstaende beroost wert door confiscatien van alle goeden ende heerlicheden / en nu de tijdinghe hadde ontfanghen / dat zijnen sone de Grave van Bueren gevangen ende na Spaengien gesonden was: is hy seer bedroeft geweest: Nochtans en heeft hy in alle dese bedroefenisse niet voor-genomen/ dan dat alles met goeden ende wijsen raet te beginnen/ heeft tot dien eynde zijn beklach aende Keys. Majest. door de selve vertooghende dant onrecht dat hem gheschiede int afnemen zijnder Heerlicheden ende goederen / ende sonderlinge int vangen ende verboeren zijns Soons na Spaengien. Versocht daerom dattet zijne Ma. gelieven soude so veel te weghe te brengen dat zijn saecke mochte by den Koningh met behoorlicke ontschuldinge gehoort ende aengesien worden.

De Keys. Majest. dat redelick ende behoorlijk versoet gehoort hebbende / heeft tselve oock gepoeft te wege te brengē / doch 't is al te vergeefs gheweest/ want de voor-

voor-gedachte Prince geenen anderen wegh gheweesen en worde/ dan hem te begeven by den Duc d'Alve/ die na 't bewint der saken met hem soude handelen/'t welc hem noch profijtelijck noch oock gheraden en dochte. Daerom heeft hy oock sijne saken den anderen Rijcxheeren te kennen gheghéven/de welcke daer toe oock een vergaderinghe maeckten / om te raedtslaghen op wat maniere sy den voorsz Heere alderbest souden moghen helpen tot sijnen rechte.

Als nu de Prince bedacht was de wapenen in handen te nemen / ten eynde dat hy door 't ghewelt der selver soude mogen wederom aen sijn goet geraken/ ende oock Duc d'Albens tyrannije te wederstaen : so heeft hy van alle sijn vriendē ende maechschap hulp eñ assistentie begeert/soo wel in Duytslant als in Nederlant/ die noch onder 't gewelt ende tyrannije des Hertoghen van Alve saten/schrijvende aen alle Heeren ende Princen/ sijn sake te kennen gevende/ waerom hy moeste de wapenen aennemen / op dat hy also door aenmercken der selver / te beter jonste by henlieden hadde / ende sijn voornemen van hen niet en soude belet worden.

Dese middelen also bestelt zijnde / heeft de gedachte Prince van Oraengien door sijnen broeder Graef Lodewijck/ een armeye volcx vergadert / om met de selve na Nederlandt weder te trecken/ inder voegen dat inde Meymaent daer aen / van allen kanten seer veel volcx is vergadert ghevorden/ maer so haest als Duc d'Alve daer van veradverteert was / heeft hy terstondt sijn volck van oorloge opwaerts geschickt onder 't gelepdt van Sancho d'Avila ende den Grave van Ladron om Kemunde daer mede te besetten / vreesende (dewijle sy nu ontrent de Maze begonsten te komen) dat de Couzijns vanden Prince/ de Heere van Pellez/ mette 3000. mannen (welcke hy vande Fransche Protestanten verkreghen hadde) tot assistentie vanden Prince/hen souden laten vinden by de andere / om te vergaderen tot groote schade vanden Koningh. Want eer dat de opgesonden macht van Oorloghs-volck te Kemunde quamen/so is dat volck('t welck de Heere van Pellez hadde) voor Kemunde gheweest / ende hebben de poorten in brant gesteken/ende siende dattet volck van Oorloge sonde van achter haer hebben moghen overvallen/ soo zijnse sonder daer pet meer upt te richten/ voorder ghetrocken nae Dalem/al waer sy gheslagen zijn ghevorden / soo datter niet veel van en ontquamen : nochtans soo en hebben de overghebleven daerom den moet niet verlozen/maer hebben haer wederom vergadert/ ende eenen nieuwen moet ghegrepen / voornemende vastelijck te sterven / of 't gene sy verloozen hadden weder te krijghen/stellende daerom veel in hare Vaenbelen Recuperare,aut mori, Dat is/'t verloozen weder te krijghen/oft te sterven.

Hoe Duc D'alve de Italianen die in Vranckrijck gedient hadden, wederom aenneemt : eñ hoe Graef Lodewijck in Vrieslant valt.

Duc D'alve verstaen hebbende dat daer wede in Vranckrijck gemaeckt was/door het toedoen der Duytsche Protestanten/heeft gevreest dat de selve oock sotten mogen also door bede des Princen in Nederlant vallen / daerom heeft hy met alderhaest nae de Frontieren gesondē/den sone van Barlemont/om met alderhaest op te nemen 2. dupsent Walen : Ende heeft twee Capiteynen gesonden na Vranckrijc/ om de lichte peerden (de welcke in Vranckrijck gedient hadden) weder in dienst van sijne Majestept aen te nemen / om also in alles wel versien te wesen.

Gelijckerwijs Duc d'Alve neerstich is geweest/soo en heeft ooc den Prince met sijn broeders niet gheslapē: want Graef Lodewijck heeft (hoewel met kleyne beginselen die namaels meer toenamen) thuys te Wedde ingenomen/daer nae den Dam/ ende also voort meer hupsen eñ stercten daer ontrent / waer datse eenē groote moet door kregē: Duc d'Alve vreesende dat hy wel haest soude mogen een afbreuc lijden/ eñ gelijcxmen gemeynlic segt/ water in sijnen wijn doen/ heeft hem den besten raet gedocht sijnen vpant gheen tijdt te laten om hem seer sterck te maken/maer terstont derwaerts gesonden het Regiment volcx van Sardepnen / met sijnen Veltoppman oft Maistre del campo, eñ dry Vendelen vant Regiment upt Lombardijen / ende daer toe 400. Spaengiaerts ende Italianen te peerde/ daerenboven noch den Grave van Megem / met een groot getal vanden soldaten/ oock noch vijf vendelen van het Regiment vanden Grave van Arenburgh. Maer dit alles en heeft niet mogen helpen / want de macht ende 't ghewelt van Graef Lodewijck wert alle dage groter ende meerder.

Vanden slagh tusschen den Grave van Arenburgh ende Graef Lodewijck, in Vrieslant.

Met dit voorsz volck is ghesonden de Graef van Arenburgh / die eerst onlancx upt Vranckrijck gekomen was : Ende na dat hy nu in Groeningerlant ghekomen is/ was sijnen raet ende meyninghe datmen hem niet en soude beghéven om den vpant aen te vallen / al eer de Grave van Megem met sijn volck soude gekomen zijn / ende datmen alsdan met grooten gewelde eñ meeste macht daer op soude vallen. Maer 't volck dat hy by hem hadde / ende meest al Spaengiaerts waren/ock sodanige die het Lant niet en kenden/oft ooc den krijgh niet wel en verstonden/hebben teghen hem bestaen te murmureren / jae scholden hem voor een Lutriaen / om dat de Grave van Nassou sijn leger gelicht hadde/want sy meenden dat hy voor haer vloot/maer sy hebben wat anders gewaer ghevorden. Want na dat de Grave van Arenburgh op haer murmuratie gheantvoort hadde / dat den vpandt in slach-oorden was / ende datse daer toe bequame plaetse hadden / so dat de victorie seker stont aende zijde des Graven van Nassou/ovemits dat sylieden in gheen slach-oorden daer toe konden trecken / om de moeren ende ander ongelegentheden/maer datse moesten over hoop ende sonder orden daer aen vallen/ 't welck seer schadelick was. So heeft hy dan voorder ghesept/dat hy dies niet tegenstaende / om datse hem met recht niet en souden konnen beschuldigen/ bewijsen soude dat hy gheen Lutriaen en zy/maer een getrou dienaer van sijne M. so lange als sijn wapenen snijden / wilde hy dat bewijsen/datse sulcx oock doen souden.

D'eerste schermutsinghe was seer lustich/ ter plaetsen daer graef Lodewijck gelept hadde 1000. Schuttē de welche souden verwachten de komst vanden Graef van Arenburch/ maer als haer den nacht op de handt viel/hebben sy moeten vanden anderen schepdē/ so dat de Spaengiaerts weder nae haer Leger trocken. De Grave van Nassou heeft metten nacht sijnen Legher opgebroken. Als nu de Spaengiaerts dat vernamen/ soo meenden sy dat hy haer ontloden was/ daerom hebben sy hem gevolght met aller macht: hier-en-tusschen hadde Graef Lodewijck vernomen / dat daer niet meer peerden en waren dan de bende van Curtius Martinengo, daeromme heeft hy op den Grave van Arenburch gevallen met 3. hondert peerd-ruyters/eñ heeft gheslagen 10. Vendelen Spaengiaerts ende vijf Vendelen Hooghduytschen:de Grave van Arenburch heeft hem als een krijghsman ghevveert/ende voor sijn eere seer meesterlick gestreden/maer sijn peert is onder hem ghedoot/ ende worde alsoo van een Harckebussier doorschoten/niet tegenstaende dat hy altijt riep/Ic ben een Grave/bergt my 't leven: diet ontkomen kondē/ vloden het meeste deel int Kloosster te Hepligher Lee/ om datse daer souden moghen ghebercht zijn/maer het Kloosster wert oock terstont besprongen/ eñ inden eerstē aenstoot is daer ghebleven de broeder van Graef Lodewijck ende Prince van Oraengien/ Graef Adolf vā Nassou. De Hooghduytschen diet ontvluchten/hebben hen binnen Groeningē gesalveert. In desen slach verloos Duc D'alve 6. stuckē geschuts/met alle d'amonitie daer toe dienende/ ende een groote menichte vā gelt om 't volck van Oorloghe mede te betalen: hare Juweelen die sy ooc by haer hadden / waren al tot prijs gekomen/ den volcke diet met die van Nassou hielden/

Digitized by Google

maer 't meeste verlies van allen werde gehouden aenden doot des Graven van Arenberch/want 't was den meesten troost die Duc d'Alve hadde.

Desen slach gheschiede tusschen Heyligēr Lee ende Winschote in Groeningherlandt/ opten 23. Mey/ int Jaer ons Heeren 1568. de Grave bā Arenberch werde begraven inde kercke vant Klooster van Heyligher Lee/ende Graef Adolf van Nassou tot Welden.

Duc d'Alba doet inroepen veel Luyden, ende laet dooden veel Edelluyden, metten Grave van Egmont ende Horen.

DIt verlies van desen slach heeft Duc d'Alve seer verdroten / daeromme hy hem ghedacht heeft te wreken aen zijne gevangen Edelluyden/ ende andere vroome luyde van aensien. Daerom dede hy opten 29. Mey een Publicatie doen tot Brussel/ inde welcke hy alle de gene die upten landen vertrocken waren/ indaechde ter plaetsen daer sy te vozen gewoont hadden/ ende dat op pene van te verbeuren lijf ende goet. Maer seer weynighe of veel eer niemandt en isser weder ghekeert / verhoopende datse eer langhe een sekerder ende beter middel souden vinden om te mogen int haer/ende totten haren komen. Duc d'Alve siende dat dese Publicatie hem niet stoffe ghenoech en gaf om zijn leet te wreken / heeft hy dat oock op zijn ghevanghenen gaen verhalen.

Want opten eersten dach Junij heeft hy doen onthoofden tot Brussel opte Peerde-merct 18. Edelluyden/ te weten/ Gijsbrecht eñ Dieric van Batenburch/ beyde Baender-Heeren / Piere d'Andelot, Philips de Winglen, Maximiliaen Coc, Philips Trist van Gent/ Iohan de Blais, Bartholomeus de Val, eñ twee Vriesche Edelluyden/ met name Sybert Beyeman, eñ Herman Galama, Iaques de Pentā. Ferdinande Peletier, Constantin de Brusselle, Ian de Rumaul, Lowies Carlier van Camerick / ende noch twee ghebroeders Pieter ende Philips Daelts.

Opten tweeden dach der selver maent werden oock gedoot mijn Heer van Vilers, metten Heere van Dne, dese waren ghevanghen inden slach ende innemen van Dalhem/ noch Quintijn Benoit, ende noch eenen Predicant oft Dienaer des woorts Gods/ gheheeten Cornelis de Nieen/ een seer wel gheleert man/ende om zijn geleertheyt wel vermaert.

Als nu Duc d'Alve hier mede noch niet te vreden en was/ meynde zijn leet hier mede noch niet ghewroken te zijn/ heeft hy ghedacht het Crimineele Proces (dat Ian du Boys, Procureur generael hadde begonst ende aengenomen / teghen die Heeren Amarathes Grave van Egmont/ ende Philips de Montmorency Grave van Horne) te eyndigen/ om daer aen ooc zijn leet te wreken. Soo heeft hy dan een deel soldaten binnen Brussel doen komen (daer hy hem alderbest op betroude) opten vierden Junij int Jaer als boven/ de sententie oft Vonnisse des voorsz Proces ghevordert/ d'welck aldus was luydende.

De hooghept van Duc d'Alve/ Marquis de Coria, Gouverneur eñ Stadthouder ende Capiteyn van wegen zijne Ma. onses genadige ende wel beminden Heere/ende oock opperste Rechter inden Crimineelen Raet vande gevangenen van zijne M. gesien hebbende thersoec / het begeeren ende informatie vanden Procureur generael/oock de Minuten/ Getuygenissen/ Depositien ende Sentbrieven vanden Procureur generael gheroont/ maer sonderlinge de bekentenisse/ ende voorstellinge der gevangenen / haer antwoorde ende hare verweren oft onschulding/ ende de schriftueren hyde selve geexhibeert eñ overgelevert / door welcke de gevangen Heeren verhoepten vry ende los geweesen te worden.

Daerenboven dat de Procureur generael epsch makende tegens die gevangen/ beswaert eñ oplecht/ te weten: den Grave van Egmont / dat hy hem soude hebben bewesen een schandelickē mepneedich persoon/ oproerich eñ ongehoorsaem sijne Maj. Ende sonderlinge daer in dat hy met de gheconfedereerde of verbondene hem oock heeft verplicht/ dat hy hem oock ghemaeckt heeft een geselle des verbonts des verbloeckten Prince van Oraengien/ende ander vande Staten deser Nederlanden/ de welcke een verbont en conjuratie metten anderen ghemaeckt/ ende ghenomen hebben de macht ende hulpe vanden Adelbom.

Oock oversien hebbende de fauten ende gebreken by den Grave van Egmont/ gheschiet in zijn Gouvernement van Vlaenderen / int onderhouden van ons H. Catholijcke geloove ende bescherminge des selven/ tegen alle Ketters ende oproerighe ende ongehoorsame der H. Catholijcke Roomsche Religie.

Dese dingen ende andere wel rijpelick oversien hebbende/ naer lange ende rijpe deliberatie ende beraet bā zijne besitters: So verklaert zijne Hooghept opte conclusie des Procureurs generael dat de Grave bā Egmont heeft gedaen een sept dat geheetē wort Lese Majestatis, dat hy onbehoorlick tegens zijn Overhept gehandelt heeft/ ende oproerich gheweest is/ daerom dat hy ooc sal geexecuteert worden metten sweerde/ eñ sijn hooft op een pinne gheselt worden op eenen staeck wel hooge verheven / op dat van allen gesien worde mach/ tot een exempele / alwaer 't voorsz hooft sal blijven tot dat anders ghevordonneert sal worden/ alles tot bewijs eñ straffe vande misdaden/ bpden voornoemden Grave gedaen/ dat oock niemandt hem en verwoorde sijn hooft af te doen by lijfstraffe/ verklarende al sijn goederen/ roerende ende onroerende/ Rechten/ Actien/ Privilegien/ Heerlickheden ende alle andere zijne goederen verbeurt ende geconfisqueert voor de tafel vanden Koninghe. Dese sententie worde soo uytgesproken opten voorsz vierden Junij 1568. ende was onderteeckent. Duc d'Alve, ende werdt gelesen inden Raedt door den Secretaris Praetz.

De Sententie des Graven van Horne/ was over al gelijckformich met dese voorgaende / behoudelijck dat die Clausulen (vant onderhouden of aenhouden der geconfedereerde ende die acten die teghent Catholijcke oude geloove gedaen) daer niet in begrepen en waren. Dese Sententie by geschrifte gestelt/ zijn den voorsz Heeren also overgesonden in haren gevangenisse.

De Grave van Egmont hadde wel een ander vergeldinge zijnder diensten verwacht / gelijc dat genoech kan gemerckt worden aende antwoorde die hy gaf als hy die Sententie ontfangen heeft/ ende oock upte brief aen zijne M. geschreven/ seggende: Dit is voorwaer een wreede Sententie / ende ick en geloobe niet dat ick mijn leesdage zijne Ma. also verstoort hebbe/ daer door ick sulck een sonde hebben verdient. Nietemin so moet ick gedult hebben / ende bidde den Heere dat mijn doot wech neme alle mijne sonden/ op dat ick ende de mijne niet meerder schande en hebben te verwachten: Dat oot mijn lieve gesellinne ende mijn onnoosele kinderkens niet meer en hebben te lijden / als mijn lichaem ghedoot ende mijn goedt gheconfisqueert sal zijn/ mijn goede diensten hadden wel verdient dannen sulck een gratie my bewijse / maer nae dattet den almachtighen God/ende mijn Heere den Koninghe also belieft/ so will ick met lanckmoedicheyt ende patientie den doot lijden.

Daer na heeft hy sulck eenen brief ghescreven aen den Koninghe/ dien hy in handen vanden Bisschop van Ypren gegeven heeft/ hem biddende dat hy dien wilde senden aen zijn Ma. d'welck hy oock beloefde by zijn trou te doen.

Den Brief aen zijne Majesteyt.

ICk hebbe de Sententie (die 't uwe Majesteyt believt heeft over my te gheven) ghehoort/ hoe wel dat ick nopt van meyninge ben geweest/ jae opt gedacht en hebbe eenich dinck te doen / dat soude hebben ghemoest tot mijn persoons achterdeel oft schade van uwen dienst / oft oock vande oude Catholijcke Religie/ maer ick nemet al in danck dwelc den goeden God believt. Eñ ist dat ick (staende dese troublen in Nederlant) eenighsins heb misdaen / oft oock toegelaten dat eenen anderen ende niet my overkomen en was / dat is upt

een

een getrou ende vroom herte / tot Gods eere eñ dienst hã uwe Maje. geschict/ na epsch des tijts. Daerom so bid ick uwe Ma. dat ghy my wilt vergeven / so ick eenichsins u vertoornt hebbe/eñ dat ghy compassie ende medelijden wilt hebben met mijn lieve gheselinne/ mijn out moosel kinderē/ende met mijn arme dienaers/ my voorts bevelende voor dese tijt der genaden Gods. Ghegheven tot Brussel/ desen 5. Junij/1568.

Onderteeckent/ Bereyt ter Doot.

Admirabes d'Egmont.

DE Grave van Hoorne en heeft hem int eerste niet willen tegens den Bisschop vichten/ seggende dat hy hē tegen God over lang al gebicht hadde: maer als hem de Bisschop seer moepelijck viel/ heeft hyt ten laetsten noch ghedaen.

Op Pincxter-avont des morgens vroegh / heeft de Grave van Egmont begeert datmen sijn eynde soude hoort maken / want ten was niet goet oft prosperelijck datmen een menschе die ter doot verwesen ware / langer soude in tormenten eñ benaudtheyt des doots houden sitten. Ontrent den middagh is de Grave van Egmont/metten Bisschop van Ypren in Vlaenderen Marthinus Riethovius genoemt/gecomē op de merct hem zijn gebolcht Iuliaen Romero Maistre del campo, eñ de Capiteyn Salmes, met negenthien vendelen Spaengiaerts / dewelcke haer op de merckt in slachorden gheschict hebben / om te verhoeden alle oproer die daer soude mogen ontstaen. De Grave hadde beloeft te gaen ter plaetsen daermen hem soude ordineren te gaen/ daerom hy ongehouden ende ongebonden quam tot op de merckt/daer een Schavot ghemaeckt was/met swart laken behangen / ende daer op twee swarte Fluwele kussens/daer waren ooc opte merckt op tschavot twee groote yseren pinnen / voor het schavot stont Speld de Provoost vant hof met eenen rooden stock / ende was ooc daer onder verborgen de Beul oft scherprechter. De Grave is metten Bisschop alleen opt Schavot gegaen/eñ als hy eenige woorden metten Bisschop gesproken hadde/ heeft hy hem op sijn linien nieder geset: als nu de Bisschop vertrocken was/ so is de Scherprechter voort gecomen/ die om der reverentie wille verborgen was / als wy gesept hebben/ ende heeft na der gewoonte om vergevinge gebeden: daer na heeft de Grave (als hy te voré sijnē Nachtabbaert/mantel ende hoet afgelept hadde) sijn oogen selfs met een stuyve(die hy hadde) bedeckt/ eñ heeft sijne handen te samen gevoeght/ende 't kruys twelck hy in zijn hant hadde/gekust/eñ heeft hē so der barmhertigheyt Gods bevolen / verwachtende alsoo den doot. So haest als de Scherprechter hem 't hooft afgehouwen hadde/ is sijn lichaem in een kiste gelept/ eñ de plaetse dewelcke met bloet bespreyngt was / wert terstont met een swart Laken bedeckt.

Daer na wert de grave van Hoorne voorgebracht/ eñ als hy alle omstanders gelue eñ voorspoet gewenst hadde/ende sijnen Nachtabbaert afgelept/is hy ooc op deselve maniere omghebracht: hare hoofden werden opde voorsz pinnen gestelt/tot 3. uren naden middach. Als dit nu geschiet was/soo is dat lichgh volck al van de merct vertrocken/tot op twee vendelen na/ dewelcke wachtē souden dat niemant de hoofdē af en name/ daer na zijn de lichamen/Egmont in S. Clarē Klooster by sijn ouders/eñ Hoorn in S. Goelen kercke gebracht/ van daer is Egmont gheboert eñ begraven in sijn stad van Sottegem in Vlaenderen/ ende Hoorn in sijn stadt Weert/inde Kempen in Brabant.

De knechten vanden Grave van Egmont/hebbende na het ghebruyck de rou-wapen op de poorte sijns Hofs gheslelt / maer Duc d'Alve heeftse terstont laten wech doen / daer was alleslins grooten rou over den doot van dese twee Graven.

Leest breeder van hem eñ sijn geslacht voor in d'oude Chronijcke/int byvoeghsel Fol. 130. ende 131.

Sententie ghegeven in Spaengien, tegen ende over alle de inwoonders van Nederlant.

ONtrent vier maenden voor datum deses / is van den Koninc ende Inquisitie-meesters dees sentētie gegeven: Het officie des Alderheylichste eñ godlijcke Inquisitie vande C. M. die tegenwoordich was/ versocht zijnde om opmerckinge te nemen/eñ te oordeelen na neerstich ondersoeck vande verbloeckte misdaet der ketterye ende afvals by des Koninck Onderdanen in Nederlant geschiet. Deselve H. Officie/de informatie des Ko. M. belangende dees sake/neerstich overgesien hebbende / ende daer beneffens gheleesen de brieven ende geloofweerdige getuygenisse by desen gevoeght byden Commissarissen des alderheylichste Inquisitie getrouwelijck upt Nederlant overgesonden/so sept ende verklaert sy / dat so veel belanghende de conscientie eñ der Theologie belijdinge/ dat alle eñ eē pegelijc des C. M. Onderdanē inde Nederlandē(alleē uptgenomē dē genen die uptgesondert zijn inde informatie die ons toegesondē is/so wel de openbare afvalligen eñ ketters/afwijckēde van God eñ onse H. kercke eñ tgebodt des Catholijckē Koninck/eñ sijn onderdanichept/so mede alle andere die haer bynse Catholijcken te zijn/dat de selve haer schuldigen plicht overgetreden hebben/daer in sy aē God eñ haren Koning/ so veel de Catholijcke religie aengaet / na haer gedane eedt zijn/eñ sullē blijvē verbonden/ met al haer macht eñ vermogē te wederstaē de openbare afvallinge/ ketterijen eñ oproeren / om te verdelghen/segghe ick/het schadelijck verderffelijck voortstellen/twelck sy inden beginne seer lichtelijc hadden mogē doen/maer dat sy ter contrarie so heylige eñ godlicke tegenstant geēsins gepleeght hebben: Daerom zijn sy weerdich datse gehouden sullen werdē voor voetanders eñ gunstige naebolgers deser openbare eñ bekende afvalligher ketters eñ oproerige: So mede de Edellupden die indē name der Onderdanen de Requeste overgegeven hebbē tegē de alderheylichste Inquisitie / daermede sy met list deen afvallige/ketters ende oproerige ontsteken ende opgehitst hebben: Datse daer ober alle tsamen bedreven hebbē crimen lesæ majestatis, ende dat opt alderhooghste. Aldus gegeven ende verklaert inde Stadt van Madrijl/den 16. February 1568.

Hoe dat Graef Lodewijck de stadt Groeningen beleghert.

ALs Graef Lodewijc van Nassou also de victorie behouden hadde tegen de Spaengiaerden eñ hare medegesellē so heeft hy zijn volc in twee hoopen gescheyden/eñ heeft de stadt van Groeningē in Vriesland van twee zijden belegert/ niet sonder groote verwonderinghe van veel lieden/dat hy een so vasten ende wel versien Stadt / sonder veel Ammonitie te hebben/ heeft bestaen te belegeren.

De Grave van Megem was binnen deselve stadt met 8. vendelē Hoochduytsche/eñ 1000. Spaenjaerts voetknechten / Curtius Martinengo was ooc daer binnen met dry hondert Ruyters.

Die vander stadt hebben dickwils uptgevallen/ende tegen hare dapperlijc gescharmutseert/ende principalijc opden 22. Junij. Als die van binnen tusschē twee wateren hadden begonst een Schanse te makē/ twelc Nassous volc int eerste geerne belet hadden / daerom me datse groote neerstighepdt deden / dan de peerden van binnen hebben haer seer dapperlijck gequelt / in der voeghen dat op den voorsz dagh vande zijde van Nassou wel ontrent twee hondert ghebleven zijn/ende vande Spaenjaerts ooc een goet deel/ Curtius Martinengo was op dien dagh ooc in groot perijckel sijns levens/ want sijn peert was inden morasch gevallen. Daer wert ooch eenen Geus gevangen/dewelcke(soo men sepde) de stadt op verscheyden plaetsen in brant soude steken/om dat (als de Borgherije haer souden begeven om dien te blusschen) die van buyten dan souden de Stadt overvallen ende innemen: de welcke ooch ter ordinantie vanden Capiteyn der Albanesen ghehangen is.

Dewijle dit alles verliep / so heeft Chiapin Vitelli

so veel volcx van Oorloge vergadert alst mogelic was ende ter wijlē dat hem Duc d'Alve oor reet maecte tē kryge/ so heeft hy mettet volc hē gelegert aē deen zyde vande stadt Groeningen/ om haer te helpen eñ te ontsettē dant beleg vande Graef van Nassou/maer hy en heeft niet veel uptgericht: Doen heeftmen daer veel schermutsen sien gheschieden/ende veel andere stucken van oorloge aenrechten.

Graef Lodewijc van Nassou heeft andermael aengebodē/ ende gepresenteert Chiapin Vitelli slach te leveren/ maer hy heeft dat selve afgeslagen/ seggende: dattet hem noch niet gelegen en was/ ende dat hy ooc Duc d'Alve verwachte.

Duc d'Alve hadde aende Keyserlijcke Majestept versocht dat hy den Grave Lodewijck vande Stadt Groeningen soude afschryven/ op de onghenade des Rijcx/eñ dat ter minster schade der Nederlādē/twelcke de Keyserl. Majestept na zijner grooter begeerten ooc also gedaen heeft/ eñ hem straex bevelende met sijnen volcke upt Nederlant te vertrecken. Maer Graef Lodewijc antwoorde dattet hem niet gelegen en was sulcx te doen/voor dat hy eerst zijnen broeder dē Prince van Oraengien eñ ander Princen eñ Heeren met hē verbonden/daer van geadverteert hadde/eñ dat hy als dan zijne Ma. seer haest soude antwoorden/ dies niet tegenstaende/so zijn sommige Rijcx-Heeren daer voor verslagen geweest/eñ zijn met haren volcke wederom naer Duytschlandt ghetrocken. Nochtans heeft het belegh gheduert tot dat Duc d'Alve gheklomen is/ dewelcke in Julio sijnen wech naer 's Hertogen Bosch ghenomen heeft/ met sebenthien Vendelen voetvolcx/ ende met sommige stucken geschuts die hy upt Meerhelen dede bringen. Eñ is also opten veertienstē dach der selver maendt in het Legher voor Groeninghen gekomen.

Graef Lodewijck daer van ghewaerschout zijnde/ heeft zijn leger opgebrokē/eñ is getrocken na by Emden/int trecken heeft hy het al verbrant/ eñ de Brugghen afgeworpen/ om den brant te beschadigē eñ te belettē doch niet sonder voorgaens te scharmutserē. Duc d'Alve heeft Hertoch Erick mette peerden binnen de stadt van Groeningē gesonden/ om dattet ontrent der stadt of ooc by na tgantsche lant seer vochtich was/ so datmen met de peerden niet veel daer en konde bedryven/ eñ heeft also met tvoetvolc Graef Lodewijck gevolcht/hebbende over al sijn spiē/om te vernemē waer dat graef Lodewijc voor hadde upten lande te trecke. Als hy nu ghewaerschout was dat Graef Lodewijck opt lant vandē Grave van Emdē was tot Jemmingen/daer hy zijnen leger geslagē heeft/ welc eē seer bequaem plaetse was om te legeren/ want aen deen zijde hadder seer schoon water/ eñ aen dander zijde de rijcke ende schoone stad van Emdē/om zijnen leger te besorgen van alle victalie ende amonitie.

Vanden slaeh tot Iemmingen.

Als nu Duc d'alve van zijn spien seckerlijck verstaen hadde/ dat de grave van Nassou zijnen leger tot Jemmingen hadde geslagen. So heeft hy oor zijn volc van Oorloge derwaerts doen trecke/ eñ sant voor Sanchio Davilla met Mentro, om te beginnen te schermutseren/eñ also upt te locken tvolc vandē Grave van Nassou/upt de wel-gelegen plaetse daerse haer gelegert hadde/daer na sant hy Juliaen Romero Maistre del Campo, met 500. Haetschutte/eñ 300. Musketiers daer naer volghden Don Sanches de Lodoigno met 1000. Haetschutten/ eñ werden gestelt totte 2. bleugels vant voetvolc/Cæsar Gonsaga met Martinengo met 2. bendē ruyters/vande reste der voortocht heeft bestelt gehadt Alfonso Dulloa, eñ Don Consaluo Bracamont, met expressen bevele/dat niemant van zijn soldaten hare plaetse verlaten en souden.

Totte achterwacht of tocht waren gestelt tē eersten ses vaendelen Hoochduytschen/daer na volghden 15. Vaendelen Walen/ daer aen waren bestelt die lichte peerden/niet meer als een tseffens want ten wech was soo smal datse niet anders passeren en konden/ over beyde zyden wast vol waters.

Dat volc vanden Grave van Nassou siende dattet volc van Duc d'alve soo dapperlijck aenquamen/als sy haer nu hadden behoorzen te kryghslieden te thoonen (want die victorie genoech aen hare zijde stont)so hebbē sy begonst gelt te roepen/weygerende te slaē/tē ware datse eerst betaelt warē. Duc d'Alve dit merckende eñ haer lieplmoedichept gewaer worrende/heeft terstont met aldermacht tleger des Graven van Nassou aengevallen ontrent den thiē uren des morgens/ daer voor dat hyse op de vlucht gekregē heeft/ eē groot deel isser doot gebleven/ ende hebben alsoo haer betalinghe gekregen/diemen van hare trouwe weghen haer recht schuldich was. Niettemin veel vande soldaten hebben haer gesalveert met lieplne schuytkes/passerende over die Rivière de Embse. Ende sonderlinghe heeft hem also bevrijt voor de handen van Duc d'Alve de welbedachte Graef Lodewijc van Nassou/ met eē deel van den Adeldom die by hem waren tot op het laetste des slachs/want so lange heeft die Heere hē kloeckelic geweert tegens het gewelt van Duc d'Alve. Als hy nu sach dat sijn soldaten niet wilden vechtē/ heeft hy hem niet sonder perijckel in een lieplen scheepken gegevē/ de Grave van Hoochstraten was 2. dagen van te vorren upt tleger vertrocken/ de Grave Iustus van Schouwenburgh heeft int eerste vanden slach/ siende dat de knechten niet wilden vechten/ hem bevrijt met d'meeste deel der Ruyterije.

Als nu Duc d'Alve de victorie hadde van desen slach/ so heeft hy opten 28. Julp al bescheet gheschreven van desen slach/aendē Bisschop Joan van Munster/ ende heeft in desen zijnen brief seer beklaecht den Graef Lodewijck van Nassou/om dat hy geenen vrede en wilde/ eñ dat hy des Keysers oft Rijcx gebodt overtreden hadde/ dat hy ooc t Graefschap van Emden seer hadde beschadicht met zijn kryghsvolck daer int te brengen/leggende eyndelijck die heele schult opten Grave van Emden/ om dat hy den Grave van Nassou bystant gedaē hadde bā victalie eñ Amonitie daer voor hy hem genoech verklaert hadde/ te zijn een vrient des voorsz Grave van Nassou/ eñ eē vrant des Koninex/te meer/gemerct hy duerende desen slach eenige stucken gheschuts hadde doen schieten onder het volck van Duc d'Alve.

Opten 20. Julp so heeft den Prince van Oraengien door seecre Oratie oft Apollogie/ uptgheghven de oorsaken ende goede redenē/dewelcke hem/ sijn vrienden ende mede verbonden Heeren bewoecht hebben/de Wapenen inde hant te nemen tegē Duc d'Alve/ te weten/de grouwelicke eñ afgrijselicke tyrannije ende het verbolgh tvelcke hy dagelijcx te werck steide/ teghen de ghene die daer onschuldich waren/ende niet anders dan de oprechte behentenisse des H. Woort Godts en deden/ ooc dat hy sach ende bemerckten het rigoreuse executeren der Generale Staten des Nederlants/ tot verderf eñ grondelicke uptroeyinge der selver. Maer overmits dat dese Apollogie eñ Justificatie dichwils genoech ghevrucht is/ eñ also genoechsaem onder alle mans handen/so willen wy die hier/om dies te korter te wesen achter laten.

Hoe de Prince van Oraengien zijn volc gemonstert hebbende, na het Nederlant komt.

Wy hebben hier te vorren verhaelt hoe datte Princē van Oraengien van alle kanten seer veel kryfsvolck op nam/welcke hy hare loop-plaetse bestelt hadde int lant van Treyer/ by een Kloosster ghenoemt Romerstorf/als dese nu daer eenē tijt lant gelegē hadde/seer na eē maent tot groote schade des lant-volcx/ so heeft zijne Excellentie bedocht zijn generale monsteringe te doen eñ het Leger op te breken. De Capiteynē vande Ruyters waren Frederic Rolhupsen/ Maerschalc van Hessen/ een wel vermaert man indē Fransschen kryghy/ Anno 1562. Dirc van Schoonbourgh/ Iustus Grave van Schouwenbourgh/ Grave Albert van

Digitized by Google

van Hassou / grave Burchaert de Barby, Otto de Malsbourch, Herman Rydesal, eñ Adam Welse. De Colonellē vant voetvolck warē/ Nitlaes van Hatstadt/ een / een Edelman van ouder ende seer edelec afkomste/ inde septē van oorloge wel geoeffent/ ende om sijne dromicheyt wel vermaert / Sept Schooner / eñ Balthasar de Wolden. De Fransoysen Capiteynen waren Ienlis, Morvillier, le Baron de Renty, Movy, Autricourt, Esternay, Freguers la persone, eñ andere/ over twaelf bendē ruyters eñ over twee duysent Hagelschutten. De Capiteyn Poiet hadde oock bevel over het voetvolck / hier toe was oock gekomen Graef Lodewijck na dat den slach te Iemmingen (daer wy hier te voren af gesproken hebben) verlozen was.

So heeft dan int begin van September de Prince van Oraignien zijnen Legher doen optrecken / na dat hy de generale monsteringe gedaen hadde / eñ zijn tot 8. uit een plaetse onder het ghebiet vanden Prince over den Rijn getrocken / de gheheele macht was ontrent vierenveertich Vaendelen Hoochduytschē / vier duysent Fransoysen ende Walen / meest alle Haeckschutten / seven duysent wel ghemonteerde Ruyters / sommighe vanden Voetvolcke hadde in haer Vaendelē voor haer diuisē Pro lege, Grege & Rege, dat is voor de Wetten / voor 't volck eñ den Koninc. Andere hadde Pelicanen / d'andere hadden Roosen op hare stormhoeden / het welcke van ouden tijden is het teecken vande Engelsche geweest / ghelijck of sy daermede hadden willen te kennen gheven / dat de Koninginne van Engelant haer in desen hadde behulpich geweest / boven desen so hadde oock de voorgedachte Prince van Oraignien tien stucken grof geschuts / te weten ses Valconetten / ende vier Cartouwen / dan hy en was hier toe niet wel versien van Ammonitie.

Als nu Duc d'Alva dese tijdinghe verstaen hadde tot Utrecht dat de Prince van Oraignien met zijne Armeye wilde naer Nederlant komen / so heeft hy sijnen Leger geslagen tot by Maestricht.

De Prince van Oraignien heeft Arenberch eñ Eppen / gelegen tusschen Ceulen eñ Dueren / ingenomen / eñ oock Horme son / het welcke den Koninck Philips toekomt / ende heeft aldaer alle het Garnisoen vanden Koninck ontbracht / het welcke oock oorsake gaf dat Duc d'Alva niemant en spaerden.

Also is de Prince met sijnen Leger getrockē langer die Maese tot Stockom toe / daer hy over de Maese getrocken is / om te presenteren voor den Legher van Duc d'Alva / de Prince heeft int eynde van September Duc d'Alva gevolght by Maestricht / de Luyckenaers hadden wel willen den Prince dē wech eñ passagie benemen / maer de Prince dede zijn volck voor andere wegen passeren / inder voegen dat op den vijfthienden Octobris eenige Vaendelen van Duc d'Albens volck geslagen worden van des Princen volck. Als nu de Heere Prince over de Maese gekomen was / is hy over de Rebiere (die het Lant van Luyck scheydet vanden Lande van Brabant) genaemt de Geeter gepasseert / latende de stadt van Thienen op de rechter hant liggen. Also heeft hy gelegenthept gesocht tegens Duc d'Alve sijnen vyant te slaen / maer Duc d'Alve en heeft het niet willen waghen / wetende het ghewelt vanden voorsz Heere Prince / heeft hy hem altijt binnen zijn schanssen ghehouden voor de stadt van Maestricht / Don Frederico de sone van Duc d'Alve is op eenen sekeren dagh eens uyt het leger getrocken / als of hy soude tegen den Prince slaen / met ses stucken grof geschuts / ende vier dupsent Haeckschutten eñ hondert Ruyters / maer daer en is niet na ghevolght / anders dan datse met scharmutsen van beyde zijden een deel volcx om den hals geholpen hebben.

Hoe mijn Heere de Prince van Oraengien weder uyt het lant treckt.

Als nu het leger vanden Prince also over de Geeter getrocken was naer Tienen / soo is Duc d'Alve ook met een grooter partije volcx hem gevolgt / ende heeft so veel alst mogelijck was den Prince met scharmutseren gequelt / so dat hy genoech gedwongen was de vlucht te nemen / want van dage te dage wert hem veel volcx afgeslagen / ende en kreegh anders niet veel hulpe of bystant van het volck dat onder den Koninc van Spaignien hoorden.

Daeromme als den Prince sach dat nu den winter op de hant viel / ende niet veel uptrechten en konde / dat het gelt ende die provisie van oorloghe seer bestont te minderen / heeft hy bedacht niet beters te konnen doē / dan dat hy op die tijdt het Nederlandt ruymden / verwachtende beter gelegenthept / ende alsoo te trecken na Vranckrijck / ende hem te voeghen byden Prince van Conde. So heeft hem dan den Heere Prince ter repse begeven / den Maerschalck de Cosse heeft ter begeerte banden Duc d'Alve den Prince verbolght met twee duysent Haeckschutten / ende twee hondert Peerdē tot Cambresis toe / ende dat niet sonder groote schade van dē Heere Prince eñ sijnen volcke. Dat leger des Princen door Henegou in Piccardijen gekomen zijnde / soo is den Prince ghenoot saeckt gheweest de Ruyterije te verlaten / om datter gheen betalinghe voor handen en was / dewelcke door Champagnien in Lorreynen getrocken zijn / ende als sy by Straesbourg quamen / zijn sy (niet wel te vreden zijnde) gescheyden / ende heeft also een ende genomen desen krijch tusschē den Prince vā Oraengien eñ Duc d'Alve / de welcke voort voer dagelicx met zijne tyrannije / veel meer dan hy te voren hadde gedaen met hangen / spannē / onthoofden / hangen / vranden / groet te confisqueren / choic uyt den lande te bannen / met nieuwe Placaten uyt te gheven / de nieuwe Bisschoppen heeft hy ooc inne gheboert / in Vriesland wert tot Leeuwaerden voor een eerste bisschop ghestelt Cuneris Petri op den eersten dach Februarij 1568. Ende soo voort in alle andere steden met grooter pracht.

Onder desen swaren eñ onverdraechlicken last van tyrannije hebben dese arme inwoonders onses Nederlants seer schrickelijt geperst gelegen / vanden Jare 1568. tot int Jaer ons Heeren 1572. inden welckē sy eenich sins wat verlicht zijn worden / door goede ghenade Godes. Want als Duc d'Alve dochte eē groote ende ontallicke schat van penningen te versamelē / om te mogen wederstaen alle Koningen / Vorstē / eñ Heeren die zijne tyrannije eenichsins souden willen misprijsē / so heeft hy geheel instantelic ende sonder beweecht te worden (door Remonstrantie of Vertoogh gedaen / so door generale Staten des Lants / als oock door eenige particuliere) gevordert ende gheyscht den thienden penninck van alle goederen / om door dien te overkomē suit een somme ende menichte van gelt dat het hem soude dienen als een onuytputtelicke Mijne van gelde / daer door op die tijt een groote veranderinge weder int lant ontstaen is / gelijck wy hier naer wat breeder sullen verhalen.

Hoe de Prince van Oraengiē getrockē is na Vrancrijc, ende hoe Duc d'Alve sent om Zeelant vast te maken.

Als nu mijn Heere den Prince van Oraengiē met zijne Ruyterije tot Straesburgh gekomen was / eñ tē laetsten die Rijtmeesters te vredē gestelt / door die Bourchtocht van graef Albrecht van Mansvelt / dewelcke hem beloefde binnen sekeren tijt te betalen. So is hy na dat hy sommighe daghen van zijn huysvrouwe geweest hadde / weder na Dillenburgh gekomē / eñ dā daer is hy gereyst na de Hertoge van Bruggen / de welcke hem bereyden om te trecken na Vranckrijck door Bourgondien / met den welcken hy hem ooc op de repse heeft begeven.

Als nu sekere oneenichept ontstaen was tusschē de Koninginne dā Engelant ende Duc d'Alve / ter cause van sekere penningen ende schepen eerstmael in Engelant gearriveert / ende langen tijt inde bewaringe van hare Majesteyt genomen / overmits dat hare Maje. verstonde door den Ambassadeur van Spaengiē dat

desel-

de selve toehoorden den Coninc van Spaignien / met den welcke sy niet anders dan alle vrientschap eñ vrede begeerden te houden / ende daer na verstaen hebbēde upt sekere Genevoysen Edellupdē/ datse soude toekomen/niet zijne M. maer sekere Kooplupdē int particulier / alsoo hare Majestept op die tijdt behoef van gelt hadde/ de selvige penninghen heeft begeert te gebruycken op redelijcken ende behoorlijcken interest/ daerom oock Duc d'Alve ook in Vlaenderen ende Brabant hadde doen houden/arrisseren ende bewaren alle goederen schepen eñ Kooplupden upt Engelant/ daer over dat hare Majestept haer beklaeght tegens sqrne van recht ende behoorzen / met hare Onderdanen ende hare goederen gepposedeert te zijne.

So ist dat Duc d'alve vreesende dat de Koninginne van Engelant soude mogen in Zeelant vallen/met een quantitept van schepen / terstont na Zeelant ghesonden Chiapin Vitelli, ende Cerbellon/ ten epnde dat sy souden sorghe dragen dat die plaetsen die daer souden alderbequaemste wesen / om sulcks te verhoeden ende beletten / ghesortifieert ende ghesterckt souden worden.

Want niet lange daer te vozen/ hadden die Engelsche een schip upt Vlaenderen daer ontrent genomen/ daerenboven heeft Duc d'Alva ook noch meer gereetschap gemaect ter Oozloge/ na dat hē docht dat de gelegentchept des tijts verepste om te wederstaen allē diē die zijn concept eñ voornemen wilden beletten / want hy niet anders en verwachte dan dat de Koninginne voorsz hem soude onversiens op den hals vallen/ mits dat sy nu sekere van hare schepen van Oozloge hadde afgelegt/verwachtende wat de Coninc van Vzancrijc eñ Spaenjen (de welcke schanen een krijsrustinge tegē haer te maken)souden aenrechten/ welcken klaetslach geopenbaert wert door eenige afgevorpen bzieven/ so hadde daeromme hare Majestept om niet onversiens overvallen te zijn / dese voorghedachte ghereetschap van Oozloghe ghemaeckt.

De Koninginne van Enghelandt vanden Paus ghebannen.

Ontrent der selver tijdt heeft de Paus Pius de 5. in Enghelandt ghesonden Niclaes Vozram/ een Doctoor inder Theologie ende Vziester / een Engelsman / om den Edelen ende ingesetene van Engelant die hy konde bekomen te vercondighen dat de Koninginne door Pauws macht / als Ketters veroordeelt was/ ende datse daerom ontbloot was van haer Rijc ende gebiet datse over den ingeseten van dien lande hadde/ vermaenden alle Catholiquen datse den selvigen voortaen daer voor onbeschroemt souden bekēnen / ende datse voortaen onghehouden waren haer te gehoorsamen. Hier toe is in Engelant geen kleyne beroerte ontstaen / want veel vanden Edeldom hebben haer selven gewapent om de oude Catholique Religie voor te staen/maer zijn door de Koninginne haest onder gedruct/want haerder zijnder ontrent vijf hondert gevangen eñ omgebracht/daer na hem niemant meer dorste roeren: Onder desen zijn twee gheweest vanden huyse vā Nooztfor/ Thomas/ eñ zijnē neve Chzistofsel/die mede onthooft werden / overmidts datse des Paus Leere aenhingen/eñ de Koninginne voor haer wettige Vzincesse niet wilden bekennen. De Paus hadde dees voornoemden Van teghen de Koninginne in druck laten uptgaen / tweleke aen eenen Jan Felton een Edelman ghesonden wert/ om tselvighe andere te verklaren: Dees heeft het selvighe tot Londen aender kercken deuren opgeslagen/daert vele gelesen eñ sommige uptgeschreven hebben: Daerom is desen Felton gevangen/verweesen eñ gedoot/ eñ als hy te vozē door eenighe aengeraden worde dat hy zijn vergevinge van de Koninginne soude verwerven/ so antwoorde hy/ hy hadde tegen haer niet misdaen.

Ontrent dees tijt wert de Grave van Ladzon van den sijnen binnen Valencijn gevangen genomen overmits hy haer niet betaelt hadde. Daer naer heeft hy haer betaelt/ende om dat de soldaten / dat alle't samen Duytsche waren / hierom in toekomenden tijden niet quaets geschieden soude/heeft hy haer met solemnelen eede geswozen eñ tselvige haer vergevē / eñ daer t Sacrament op genomen. Na de betalinghe heeft hy haer in eenen nieuwen eet weder aengenomen/hoewel sommige Oversten haer sulcx ontrieden datse het Italiaensche bloet niet souden geloovē / seggende: Laet ons hem in onse regiment houden/eñ trecken met hem ten lande upt eñ dan de Wendels scheurē/so was sulcx niet gehoort. Deselvige Oversten alsoose haer niet hoozen wilden/trocken ten lande upt / de ander lieten haer becouten/segghende den Koningh heeft ons betaelt / wy willen hem dienen. Aldus zijnse uptgelockt ende tot Burgerhout boor Antwerpen gevoert/ om daer ghemonstert te worden. Daer werdense vande Spaensche Kupters omcingelt/ eñ seer veel gevangen eñ gedoot/de reste ghescholden die sonder paspozt haer verstaken upt den lande/sose best mochten ontkomen.

De Hertoge vā Alva/ na dat hy eē groote menichte van persoonen van alderhande conditien doen sterven hadde/so heeft hy om in stric eñ net te brengen die upt den lande waren/deselve door een generael pardoē ingeroepen/dewelcke binnen Antwerpen gepubliceert wert op den 16. dach Hoymaent / inden Jare 1570. Maer niemant en was soo slecht noch soo plomp dat hy hem daer op soude betrouwen/uptgenomen eenige arme lieden die henselven in perijckel stelde/maer tgetal was so kleyne dat de voorsz Hertoghe om soo kleynen winninge zijn gelofte niet breken en wilde.

De seer Doorluchtige Vzincesse Anna van Oostrijck / Dochter vanden Keyser Maximiliaen Rechtsweer vanden Koningh Philips / ende vande Keyserinne zijn suster / soo sy naer Spaenjen repste om zijn huysvzouwe te wesen / is deur dese stadt van Antwerpen getrocken op den 26. dach van Oogstmaent/eñ op den vijfentwintichsten dagh van Septembze in Zeelant tschepe gegaen.

Op den eersten Novembzis / is een so groote ende schrickelicken bloet geweest/ dat in Hollant/ Zeelant/ Vzieslant eñ andersins/ een groote ontallicke menichte van menschen verdroncken zijn / ook veel Vees op den velde. Daer upt goede leser wy oorsake behoozen te nemen ons tot een beter leven te boeghen / ten epnde wy de merckelicke straffen die God over het Lant berept heeft/mochten ontkomen.

Hoe Duc d'Alve eyscht den thienden penninc, ende van een groore beroerte int lant.

Als nu de Vzince van Oraingien alsu upt dese Nederlanden getrocken was / gelijt wy hier te voren verhaelt hebben/so is in Nederlant voor eenen tijt lant vzede gheweest / daeromme Duc d'Alve als een hoogmoedige victozieuse overwinner / heeft een alle plaetsen/dewelcke eenichsins hadde in dese voorgaede troubelen die eerste geweest/bestaen te doē bouwē Casteelen eñ Sloten/om de steden daer door in dwanc te houden/als tot Groeningen/inde Grave/ tot Valencijn/Vtrecht/Vlissingen/eñ boven al / soo heeft hy het Casteel van Antwerpen doen volmaken/daer van wy hier te voren gesproken hebben/ ende heeft daer op gebracht al het geschut / het welcke hy in Vzieslant van Graef Lodewijck inden slach gewonnen hadde/ook soo heeft hy veel bloets vergoten door het executeren van sijne rigoreuse Placaten.

Desen tijt dan also sonder eenige uptwendigē schijn van Oorloge zijnde/als het God belieft heeft een epnde te maken vande groote onuytsprekelicke verbolginge ende tyrannije die gebruyct worden/tegēs de gene die vande Religie of Protestanten gheheeten worden. So heeft hem toegedragen dat Duc d'Alve willende een groote menichte Spaigiaerts / Italiaenen ende Duytschen in Garnisoenen houden / den welcke men ook een groote merckelicke Somme van penningen schuldich was.

So heeft hy een schattinge opgheslelt/datmen hem soude

ſoude geven ende accorderen den thienden penninc van alle goederen in deſe Nederlanden / het welcke wel eenige vande landen gheconſenteert hebben / overmidts dat ſy achten niet mogelick int werck gheſtelt te worden.

Ander hebben hem vertoocht wat grooter ſwaricheyt dat daer uyt ſoude komen te ontſtaen/ overmidts dat ſulck een ſchattinge te willen hebben ſonder eenich wederſprecken (gelijck Duc d'Alve die was hepſchende) gheheel tegens de Privilegien vanden lande waren ſtrijdende. Dies niet tegenſtaende ſo heeft hy gedacht dat hy ſoude 't ſelve int werck beginnen te ſtellen tot Bruſſel/al waer hy zijn hof hielde / nae dat hy weder geheert was vande najaginge die hy gedaen hadde aē den Prince van Oraengien/ hy meynde dat niemandt hem daer tegen en ſoude dorren ſtellen/om dat hy daer ſelfs tegenwoordich was. Maer het is anders gheluckt dan hy meynde/want de borgers van Bruſſel hebben hē daer tegē geſtelt op verſcheyde wijſe/want de brouwers en wilden niet brouwen/de backers niet backen/ de ſlachters en wilden geen vleeſch meer verkoopen/ om kort te maken daer is tot Bruſſel ſulc een beroerte ontſtaen/dat Duc d'Alve ſelfs vreeſe hadde van eenen gemeynen oploop ende beroerte / van dat gemeyn volck des geheelen Landts/ſoo dat die Borgghers van Bruſſel de eerſte zijn gheweeſt / de welcke met groote ende ſware perijckelen hare Privilegien des Landts hebben voorghestaen / daeromme ſy oock eewigen lof weerdich zijn.

Dueren de deſe beroerte binnen Bruesſel/ ſoo is het gemeyn volck van andere ſteden in Brabant eñ vlaenderen oot ſeer beroert gheweeſt/die van Hollandt ende Zeelant zijn oock hier mede verwoert gheworden.

Hoe Grave Willem vander Marck, heer van Lumme. den Briel in neemt, ende vande moort die de Grave van Boſſu dede tot Rotterdam.

ALs het nu aldus ſtonde in Hollandt / Zeelandt/ Vlaenderen ende Brabant/ſoo hebben die verloopene ende verdrevene uyt deſe Nederlanden / haer ſaken niet verghetende wel overlept ende bedocht/ dat het nu de rechte tijt was om haer nu te wercke te ſtellē ſo ſy anders tot eenigher tijdt wilden weder by het hare geraken/ende haer lieve Vaderlant van des Tyranne ghewelt loſſen ende vry maken.

Derom als nu de Heere van Lume Grave van der Marc in Engelant zijnde / eenighe ſchepen hadde tot zijnen gebiede/ſo heeft hy hem met zijnen gheloige gedocht te inplocyen en gebruycken/heeft hem daermmē ter Zee begeven/ende die ſtadt vanden Briel in Hollandt op haer onverſiensſte ingenomen/op den eerſten dagh Aprijl/int Jaer 1572.

Het onverſien innemen is aldus toegegaē/ de Grave heeft bevolen datmen de Zuyt-poorte vande ſtadt eerſtmael ſoude in brant ſteken / dan ſoude hy met zijn volc vande Noort-poorte inde ſtadt vallen/het welcke alſo geſchiet is.

Ja datſe alſo de ſtadt in haer gewelt hadden / hebben ſy terſtont alle de lieden ende Ouraten afgeworpen ende verbroken/niet alleene binnen der ſtadt/maer oot door het gheheele Eylant vanden Briele.

Dan dit hepmelijc innemen deſer ſteden is Duc d'alve terſtont de tijdinge gebracht / de welcke ſeer kleyn achte het vermoghē zijnder vpanden/ om dat hyſe daer te voren altijt ſoo gheluckich verdreven ende verjaeght hadde/heeft daeromme den Grave van Boſſu macht gegeven over thien Vendelen Soldaten/ om daermede de Geuſen uyt der ſteden te doen vertrecken/ſant daerom twee Vlaendelen van Utrecht verwaerts. Maer de Geuſen hebben dat oock ſeer haeſt vernomen ende ſijn ſy met hare ſchepē aengevallē/dapperlic ſchietende/als nu de Spaenjaerts aent lant gekomē waren/ eñ liepen ſeer neerſtelicken voor het ſlijck/ende de Geuſen hebben ſien oock ſeer gheſolgt/ ſo dat de Spaenjaerts geen ruſte en mochten hebben van loopen eñ vluchtē/ tot datſe voor Dordrecht gekomen zijn.

De Grave van Boſſu Commiſſie hebbende over de thien Vaendelen / ſiende dat de Geuſen niet en wilden uyt dē Briel vertrecken / heeft gheroeſt eñ bedacht dat ſy wel eenighe ſteden meer ſouden komen in te nemen daerom is hy na Rotterdam getrocken/ende begeerde daer inne te zijn: De borghers hebben hem ſulcx metten eerſten afgeſlagen/daer na als hy lange aengehouden heeft/ om daer door te mogen paſſeren met zijnen volcke/ſo is hem ten laetſten geconſenteert dat hy ſoude paſſeren/eñ zijn volc met een Rot teenemaele/maer ſy hebben de borghers de poorten onder dat pretext overweldicht/eñ hebben alſo veel borgers ſeer ſchandelijck ommegebracht ende vermoort / op den negenſten dagh Aprilis.

Hoe Vliſſinghe inde handen der Geuſen koemt, ende van het innemen van Bergen in Henegou.

DVc d'Alve wyna merckende de groote verandringhe die hem ſtonde te vermachten door het innemen vandē Briel/ heeft beſtaē de principaelſte ſteden met garniſoen te beſettē tot zijner verſekerthept/ende onder andere heeft hy zijn garniſoē geſondē binnen Middelburgh / de welcke is de hooftſtadt van Walcheren in Zeelant / ende hout den Stapel vanden Franſchen Wijnen/ ende anderſints ooc rijc van koopmanſchap / deſe hebben het Garniſoen van hem gheſonden/ſonder wederſeggghen ingenomen.

Sulcx was hy ooc bedacht te doen met Vliſſingen/ welcke is als den ſleutel ende principaelſte ſterckte des lants voorſz ja een open deure tot der Zee. Daeromme heeft hy oock derwaerts geſonden zijnen Ingenieur of Bouwmeeſter Pacieco / de welcke alreede afgheſteken hadde de forme van een Caſteel of Blockhuys/ niet veel vande forme des Caſteels vā Antwerpē verſchillende. Maer overmits dat hy noodichlick moeſte vertrecken/ter plaetſe daer hem Duc d'Alve hadde te gebruycken/ſo is dat werck onvolmaeckt gebleven/het welcke den borghers niet leet en was: Want als het volck het beſteeck van deſen wercke aengeſien hadden en waren niet wel te vrede / ſo dat ſy hier door eñ door andere oorſaken van ſchattinge ſeer lichtelick daer toe ſoude te brengen geweeſt zijn / dat ſy eenē anderē gang gegaen ſouden hebben / dan Duc d'Alve wel lief ſoude zijn/het welcke ooc geſchiet is op dē ſeſten dach Aprilis int ſelfde jaer / dwelck was den eerſten Paesdagh. Eyden welcken ſeker oneenicheyt ontſtaē is tuſſchen de Fouriers of Quaetiermeeſters van het Spaenſche garniſoen / het welcke Duc d'Alve gheſonden hadde met Pacieco om het begonnen werc te volmaē/ daer van wy hier te voren geſept hebben / ende eenighe van de Borghers / dewelcke ſeyden dat het in hare macht niet en was / ſoo veel Soldaten in haer huyſen te hebben/als de Fouriers haer daer tegen wilden ſtellen/ ſeggende dat ſyſe ſoude innemen/ende de Borgers te contrarien/eyndelick tot eenich dergement gekomē zijnde hebben die vande Borgherije beſtaen te roepen om hulpe ende om bystant/ende dat niet anders de Spaēiaerts inde ſtadt en quamen dan om die ſelve te verderven. Als deſen roep alſoo op de ſtrate ende ſonderlinghe inde herche gekomen is/ daer 't meeſte deel des volcx was. Soo heeftmen daer terſtont gheſien dat de Borgers niet of en ſieten of niemant en ſpaerden/ dan ſy hebben deſe in een furie wech gheholpen: Pacieco ſelfs die voor den ſone van Duc d'Alve / van anderen voor den neve van Duc d'Alve geholden was/hebben ſy ſeer wel bewaert inde gevanckenuſſe/ eñ ooc daer na (niet tegēſtaende dat Duc d'Alve haer veel daer voor gepresenteert ende geſchreven hadde) oock ontmē gebracht / daerom dat Duc d'Alve ſeer treurich was. Als nu het volck alſo in roeren was / hebben ſy oock met der herſcher daet uytgedreven de Walen die daer in garniſoen lagen/ ende hebbē hare ſtadt ſelve beſtaen te houden/ende van die tijdt aen heeftmen de ſtadt gehouden voor den Prince van Oraignien.

Als nu Graef Lodewijck een nieuwe verbont met den Bontgenooten in Vranckrijck hadde gemaeckt/

ſoo

so heeft hy op de vierentwintichsten dagh der Meymaent / de stadt van Berghen in Henegouwe op dese maniere overvallen.

T'savonts daer te voren / te weten op den 23. zijn binnen Berghen ghekomen / twaelf avonturiers ghesleet zijnde als Hooplupden / de welcke t'savonts aende Tafel sittende hebben den Weert ghevraecht / wat ure datmen de poorte der stede des morgens open dede? den Weert heeft ghеantwoort ontrent vier uren / ende so sy eer wilden uytreysen / datse den poortier soude eenen drinckpenninck geven hy soude hen de poorte open doen / dese waegh-halsen zijn des morgens seer vroegh opghestaen / ende hebben den Poortier eenen drinckpenninck belooft / dat hy de poorte wilden open doen / Maer so haest als de poorte open was hebben sy den Poortier ommegebracht / eñ de sleutelen genomē. Als nu de poorten open was / so is Graef Lodewijck inde stadt gekomen met veertich peerden / eñ heeft die alomme op de hoecken vande straten gestelt / eñ so yemant deure ofte venster wilden open doen daer hebbē sy met haer Pistoletten na geschooten. Dese en deden niet anders dan roepen met lupder stemmen libertept oft vryheyt is u ghegeven / de Prince van Oraignien komt u te helpen / en sult vry zijn vanden tienden penninc ende alle andere lasten / daer u Duc d'Alve mede wilt beswaren / dit roepen heeft eenighe uren gheduert / ende maecten so grooten geschrey als hadden daer wel dupsent soldaten inder stadt gekomen geweest.

Graef Lodewijck nu langen tijt verwacht hebbende de komste van sijn volck / eñ merckende datter niemant en quam / is hy selfs in persoon uytgereden om te weten waerom datse so lange toesdē om te komen / ende waer de peertruyters bleven.

Maer sy waren verdoolt int Bosch / ende de Graef heeft hen doen leyden van daer na de stadt van Bergen / tot vijf hondert int getale / hebbende elck op zijn Peert een harque bufier oft Haet-schutter / dewelcke so haest als sy inde stadt gekomen waren / het Stadthuys hebben inne genomen / ende haer in slachordē gestelt / ende also hebben sy die stadt inne ghenomen ende behouden / het welcke voorwaer een heerlicke daet is van sulck eenen Heere / met sulcken listicheydt een soo stercken ende gheweldigen stadt inne te nemen.

Van het innemen ende verlatē der stadt Valenchijn, ende hoe die van Vlissingen begonsten tegē Middelburgh te krijgen, ende hoe sy in Vlaenderen ende int lant vander Goes trocken.

OP deselve tijt dat Graef Lodewijck de stadt van Bergen in Henegouwe inne ghenomen heeft / soo wert oock de stadt van Valenchijn inne genomen vanden Heere de Hobe / maer seer korts daer na weder gekregen van Duc d'Alve. Want hy ghesonden heeft Don Jan de Mendosa / met seecker menichten van ruyters om het Casteel aldaer wel te versiē / het welcke van lijfcocht niet wel versoorcht en was. Daer door de gene die de stadt uyt name van graef Lodewijc hadde inne genomen verslagen zijnde (doch vande menichte niet wel versekert zijnde) de stad hebben verlatē / dwelk seer verre buyten meyninge vande Spaniaerts was / want sy de stadt niet en dochten te bekomen / dan met groote moeyte ende kosten van belegeringhe.

Als Duc d'Alve de tijdinge kreegh van het innemē van bergen in Henegouwe / so en heeft hy dat niet willen gelooven / overmits dat hy seer versche tijdē ontfangen hadde vanden Koninck van Vranckrijck / daer inne hy seckerlijck geadverteert was dat Graef Lodewijck voor korte dagen noch in Vranckrijck ghesien was / niettemin het langhe verbolgh vande tijdinghe heeft hem ten laetsten dat noch doen gelooven / daerom hy met den eersten docht te wederstaen / ten eynde dat het verreck van wederstant yeder meerder quaet en gave / daerom heeft hy over al sijnen bevelhebbers ontboden datse met den eersten souden gereet zijn / om met de eerste tijdinge hen te begeven tē dienste daer toe hy hen soude hebben te employeren eñ te gebruycken.

Om dieswille dat hy hem seer veel aen Vlissinghen gelegen was / als wesende den mont vander Zee ende de Schelde / waer door alle victalie in dit eylant moesten gebracht worden / eñ oock seer bequaem om sterck te maken / so heeft hy Sancho Davila van Antwerpē gesonden met sekere stucken gheschuts ende haer voedsoorte om die stadt te belegeren / eñ met eenen te versiē die stadt van Middelburg / ende het lant vander Goes met volck van oorloghe ende victalie / ende alderley krijghs-rustinghe.

De Geusen en hebbē ooc niet minders op haer spel gedocht / doēde alle neerstichept om hare plaetsen diese inne hadden / te stercken tegens het ghewelt van Duc d'Alve. Want de Crez eñ andere hebben wel vijf hondert Francoysen binnen Vlissingen gebracht / de welcke meest alle Haeckschutten waren / oock sonder verstont noch veel meer Engelschen ingekomen.

De Prince van Oraenjen hebe ooc zijn neerstichept eñ heeft aen allen zijdē veel volcx vergadert in Duytslant eñ ooc in Schootlant / om also met volder macht hem by sijn broeder graef Lodewijck te voegen / daer toe oock soude komen / een groote menichte van Francoysen / om also geheel Vlaenderen te bekomen. Duc d'Alve dede oock zijn beste om al het voornemen des Princē te niet te makē / daerom heeft hy Hertog Eric van Bruynswijc eñ ander duytschen ontboden / dat sy met haer heyren by komē soude / om so beter dē Prince te mogen verwachten / also werden aen beyde zijdē gereetschap gemaeckt tot een groote bloedige oorloge.

So haest als die Vyendelingen daer van wy hier te voren verhaelt hebben / te Vlissingen gekomen waren / so heeft het volck ende sonderlingē die inwoonders eenē goedē moet gekregen / inder manierē dat sy haer hebbē begeven uyt haer stede na Middelburgh / om 't hyer te steken inde poorte tot Middelburch / ende hebbē seker schoten grof geschut geschoten op de selve stadt / oock gereetschap gemaect om de stadt te beloopen. Die van binnen hebben oock haere neerstichept gedaen / ende hem neerstelijc voedersta en / inder voegen dat die van Vlissinge hebben moeten vertrecken / als daer een sprake uytgegeven was dat Sancho Davila die van Middelburgh te hulpe quam. Die welcke wel teghens sijnen danck door het ongheweerte aent lant was ghekomen / ende Kammekens ingenomen hadde.

Aen d'ander zijde hebben oock die van Vlissingen raet gehouden / hoe sy haren vyant alderbest souden krencken ende ooc overvallen / eñ om de kosten welcke men te doen hebben in desen krijgh / so wel vande betalinge der soldaten als andere kosten den krijch aengaende / so hebben sy bedocht haer te selve te begheven / om also noch meer plaetsen te overkomen / eñ also meester tijt meester te worden / oock hebben sy besloten eenen goeden deel schepen toe te rusten ter oorloge / tot eynde sy niet alleen souden beletten / dat die van Middelburg niet ghesonden soude worden eenige victalie oft andere gereetschap van oorloge / maer oock te beletten dat die Koninc niet en soude konnen gesenden eenige hulpe ofte bystant / oft oock eenighe kooplanschap uyt Spaenjen / ten ware dat het eerst ende al soyen door haer handen passeerden / so hebben sy in seer korten tijt toegerust hondert eñ vijftich schepen ende ooc te selve ghevrocht ontrent dry dupsent soldaten / maer dit en hebben sy niet eer konnen te weghe brengen / oft Duc d'Alve hadde alreede dien van Middelburgh / ghelijck wy voor verhaelt hebben / door Sancho Davila voor eenen tijdt versien / dewelcke oock ten laetsten wedet na Antwerpen gevaren is.

Het Garnisoen van Middelburgh willende haer schade verhalen / ende oock haer soldye niet te vergeefs ontfangen / hebben voorgenomen haer leet aen die van Vlissingen te wreken / daeromme so zijn sy uytgetrocken / om te besoecken die Soldaten de welcke alle dagen binnen Vlissinghen aenquamen.

Niet verre vander stede van Vlissingen is een Casteel geheeten Souborgh / twelcke te bewaren hadden twee hondert Walen / om te beter de plaetse te winnen /

winnen soo verberghden hen de Spaenjaerts in het Dorp/dwelck dicht daer aen lept / verwachtende alsoo gelegenthept om dat Casteel inne te nemen / het Garnisoen van dit slot hebben hen van het Slot begheven om de Spaenjaerts te vernestelen / maer de Spaenjaerts hebbense seer geweldichlijck aengheballen/ende niet alleen wederstaen maer oock selve weder op het slot gejaeght/ inder voegen dat na dat eenighe schoten met grof geschut geschoten waren op het voorsz Casteel / so hebben de voorsz Walen het Casteel verlaten/ ende zijn na Vlissingen ghetrocken/daerse haer excuse gedaen hebben datse het Casteel hadden moeten verlaten / om dieswille dat sy onversien waren van Busschrupt/daer na heestmen alle dagen by na ghesien deen tegen dander scharmutseren.

Daer naer hebben die van Vlissingen van sinne geweest om haer te lande te begeven/ghelijck wy gesepdt hebben/ende also te beter den Graef Lodewijc te hulpe te komen indien het van noode waer / dewijle sy nu so sterc waren/ datse dachten sy souden komen alle het gewelt der Spanjaerden wederstaen / ende zijn over gevaren eñ hebben Oostbourch een seer groot Dorp/ Eecklоo/ende voort Arenbourgh / daer dat gevonden worde eenige vande yrincipaelste Borgers van Brugghe / de welcke Beras(die het bevel yrincipael hadde over dit volck) souden adverteren vanden goeden wille ende affectie dewelcke die Borghers van Brugghe hem met den sijnen toedroegen / om also Bontgenooten des Yrincen van Oraenjen te mogen zijn. Alsmen dese gehoort heeft/ so heestmen hen weder gesondē eñ hen also souden verklaren/ doende de Poorten openen alse daer voor souden komen / maer dit en is niet soo geluet/ voor eenige goetjonstige vrienden vandē Duc d'Alve/ als Spaenjaerts ende Italianen. Van ghelicken is oock geproeft of hy binnen Gent hadde mogen komen/maer het is oock misluct. So dat Beras niet wel siende hoe hy sonder merckelijc perijckel van niet te konnen wederkeeren/byden Grave Lodewijck soude mogen gheraken / zijn proposst oft voornemen verandert heeft/ ende is weder na Vlissingen dē weeh die hy gekomen was getrocken / meynende dat hy beter soude varē indien hy na der Goes zijn repse maecte / want daer meynden hy seker toestant van binnen te hebben / maer het en heeft hem oock niet gheluckt/ dan is moeten wederkeeren sonder pet upt te richten/ daerommme dat die van Vlissinghen hem scholden als oft hy een verrader geweest ware/ ende en wilden hem oock niet inne laten.

Maer also die van Vlissinge achteden datse binnen der Goes wel eenighe toestanders souden hebben / soo hebbense den Oversten Berraes wederom derwaerts gesonden / ende also daer een Dorp was / daerse eerst moesten aenkomen / dat vanden vyanden beset was/ so heeft hy 't selvighe met zijn Engelschen inder nacht ingenomen/ ende de Schiltwachte omgebracht / deers waren ontrent twee hondert sterck / maer alsse d'aenkomst van de Geusen vernamen / begavense haer na de stadt vercondigende dat de vyant voorhanden was. Berraes is sluer na de stadt gerucht / ende heeft haer opgehepst/behouden lijf en goet: Maer als die vander stadt niet en swichten / soo heeft hy twee stucken geschuts/die hy vyder hant hadde/ aengebracht/ eñ heeft de poort beschoten. Die vander stadt hebben mede wel wather tot haer ingeschoten met Roers/wantse maer twee stucken grof geschut hadden / alsoo datter eenige gestsoten worden eñ datse wat af woelē. Doch hy heeft zijn volc daer na voeder tot aende vesten vander stadt gevoert/ op aventuer of haer yemant vande goetgunstigen geopenbaert hadde / ende pet tot haer voordeel hadden willen bestaen/maer also hem niemandt open boerde soo heeft hy zijn leger ontrent een mijle te rugge gevoert/ siende datmen die vander Goes met ghewelt soude moeten aentasten/daer toe hy geen grof geschut en hadde. Dit vertrecken van Berraes/als ghestsiet zijnde upt wanhope vande stadt te bekrijghen/ heeft den Spaenjaerts moet ghegheven/also datse een uytval ghedaen hebben om inde hindertocht te vallen/ maer hy track in sodanige goede ordinantie/ dat hem de vyanden niet beschadigen konden. Als nu Berraes voorde vande aenkomste der Spaenjaerden die van Antwerpen ende van Bergen quamen/ so is hy opgevoken ende naer Walcheren overgescheept: Maer de Vlissinghers hebben hem niet willen innemen/als of hy verradelijck ende niet vroom gehandelt hadde/ soo daer als voor heen tot Brugge ende Gent/ overmidts datse daer so veel toestanders hadden. Daerom hebbēse haer het meestedeel in een Dorp / Boutlant genaēt/ begeven/ende hebben dat met een schanssche besticht/ om voor den Spanjaerden aenkoemst ende overvallen beschermt te zijn/ die voor de handt waren. Want ten heest oock niet langhe ontstaen / of de Spanjaerts vander Goes / Middelburgh ende daer ontrent / zijn haer ghesaemderhant aengheballen onversiens inden dageraet int veranderen vande wacht / ende zijn met sodanigen yver over de Schansen gheballen tegens de Engelschen ende Walen die int Dorp waren / dat sy haerder wel vijftich ombrachten/hoe wel sy haer dapper weerden/ alsoo datse den vyanden/ die tot midden des Dorps toegekomen waren/te rugge dreven: doen sijnse met meerder moedichept met aldermacht totten Geusen weder aengedrongen/ende hebben malkanderen eenen moet aenghesproken / datse den versaeghden ende afgeloofden vyanden verdrijven/ of sose hartneckich stant hielden/ gantsch verdelgen souden/sose maer dapper aendruckten. De Engelsche ende Walen siende dat haer int vluchten geen voordeel te bekomē was maer veel perijckels te verwachten hadden/stredē geweldich van woors wegen/upt wanhopen/ de Spaenjaerts daer tegen upt hope van overwinninghe/ alsoo dat den strijt besticht hem weder verheven heeft. Maer doen de Walen gheweldich aengetreft werden/so hebbense een velt-stuck int dickste der Spaenjaerts (die nu byna de overwinninghe hadden) afgeschoten/twelc sommigen wegh genomen/ ende de reste te rugge doen trecken heeft/also datse vreesende voor den wederstoot te rugge ghewecken zijn / want haer niet raedtsaem en dacht sonder yrofijt tegent geschut aen te loopen / ende dattet des Krijghs erbarenthepdt niet mede en brachte/datmen hartneckich soude verhten tegen den wanhopigen eñ dullkoppigen. Dit selvige heeft den Fransoysen ganssch moedich ghemaeckt / also dat eenighen onder haer sonderlinghe die van Diepen waren / die haer niet en versupmden / achtende datmen den verbaesden moesten aenvallen/ende hebben haer seer dapper getreft/desen zijn de Engelsche terstont nagevolgt eñ hebben den anderen tot moedichept verwecht/ ende zijn tsamen also dapper tot de vyanden aengedruckt/ dat sy se overhoop op de vlucht gedrevē hebben/ haerder veel geslagen ende gevangen. Daer hebben een rot knechten upt vreese der najaghender / haer inde schuere versteken/eñ zijn tsamen verbrant. Vande Spaenjaerts isser in die scharmutsinghe ghebleven ontrent hondert vijftich. De Fransoysen hebben een Hoyman verlozen/genaemt vande rivieren/die seer lief getal by den zijnen was: Daer over zijn de Vlaminghen ende Francoysen alsoo verbittert / datse al de ghevangens ghehanghen hebben. Hier voor seydtmen dat de Spaenjaert mede al opghehanghen hebben / diese van de Vlamingen eñ Francoysen bekomen konde. Daer na is Berraes weder na Vlissinghen gheheert/ die de vroten toehielden/also datse vij. daghen omsworven/ doch quamen weh int eynde door behulp sommigher Francoysen die binnen Vlissingen lagen/daer binnen. Daerna heestmen weder een nieu toerustinge op der Goes gedaen / eñ men heeft negen Muerbrekers van Vlissinge mede genomen overmits dat de stadt so seer wel gelegen was/nadien sy in een goet eñ vruchtbaer lant was gelegen/waer van die van Antwerpen groote- lick gespijst werden. De stadt was wel sterck van muyren ende hadde diepe grachten / maer geen vorstwerringen. Daer lagen twee vendelen voet volck binnen/soo Spaenjaerts als Vlamingen/maer verlieten

haer

haer meest op de hulpe die Duc d'Alba beloeft hadde haer te senden. De Geusen namen de voorstadt in / eñ legerden haer aldaer. Waer na brachtense het ghelchut aen/ende beschoten de stadt op 2. plaetsen/ aen de poort aent hooft / soo mede aende lant-zijde: Alsoo datse wel haest by de hooft-poorte de muyren omschoten / ende een breste maecktен wel van vijftich voeten breet daer door de Francoysen ende Engelschen onderstonden in te vallen/ende Herraes dede mede ladderen aende muyren opzechten/ eñ begonden den storm. Dit selvige geschiede ontrent de middernacht/ende sy hadden altesamen witte hemden aen/om malkanderen te onderkennen. Die de voorstorm hadden / werden geweldich afgedreven/soo waren oock de ladders te kort/alsoo datse niet en mochten uptrechten: Alsoo dat die storm tot haer schade verginch/maer Duc d'Alba besorghende ovеrmits de kleyne besettinghe die inder Goes lach/ eē lange belegeringe qualijck souden wederstaen/soo heeft hy derwaerdts ghesonden Sanche Davila een Overste Capiteyn vant Casteel t' Antwerpen. Dees hebben eenighe schepen toegerust tegen des Prinсen schepē/die om de passagie na der Goes te beletten laghen: Hy is selver met twee stucken geschuts te lande gherepst om de Geusen allesings werck te geven / datse haer souden moeten verdeelen / of te water soude moghen door komen/maer overmits den swaren regen bleef teene stuc int slijt steken dat zijt niet voort konden gebrijghē: Het volc dat te scheep aenkomen soude/ zijn vander Geusē schepen geweyrt eñ overwonnen datse niet daer mochten komen. Hier door heeft Avila den moet niet verloren gegeven/maer heeft door neerstich ondersoeck van de bekende schippers een wegh ghevonden over verdroncken landt / daermen met een leegh water mochte door waden / maer hy betroude de inghehozen soo seer niet/maer bevaal eenige vanden selvige te ondersoecken de selvige vercondighden hē dattet wel om doen was/ maer met grooten arbeyt eñ moeyte / overmits dattet sommige mijlen breet was / ende datter wel dry killen door liepen die opt leechste water noch tamelick diep waren. Avila vernemende datmer mochte overkomen was niet wepnigh verblijt / ende beriet sich met Mons Dragon die hem tot een medehulper bygevoeght was/ Dus heeft hy ontrent dry duysent voetvolcx t'samen gebracht/so Spanjaerts Walen ende Duytschen/ende heeftse over 't verdroncken lant gevoert/ het volck niet wetende waerse henen souden. Mon Dragon heeft hem alderеerst int water begheven/ende hem is de gantsche macht nagevolcht/eñ zijn in vijf uren al behouden int Eylant van Zuytbeverlant gekomen: Doen rustense een wepnich tijts eerse tot de vranden aenquamen/ die ontrent noch vier mijlen van daer lagen: de welcke door dese aenkoemst seer verschrickt zijn gewordē datse met sodanigen volck alsulcken werck door water gekomen waren/ende zijn daer door seer verbaest vanden belegge opgebrooken/na dat sy ontrent sevē weken daer voren geweest waren/ende zijn wederom na Walcherē te schepe gegaen. Alsser nu sommige bendels over waren/eñ sommige Engelsche eñ Fransoysen inde voorstadt ghelaten waren tot een hindertocht (op datmen geschut ende volck bequamelijc mocht te schepe doen) so hebbē de selvige haer plaetse ontbluckt ende zijn onordentlick met een gedruysch na de schepen gheloopen/ alsoo datter veel verdroncken zijn / alle tgeschut achterlatende. Maer alsoo nu Herraes om zijn ongeluckighe aenslaghen van verraderije verdacht worde / soo heeft hy Vlissinge(derwaerts hem de Prince gesonden hadde) verlaten/eñ is weder na den Prince getrocken/ende heeft hem ootmoedigh gebedē dat alsoo hy ontschuldich was / eñ dat een Overste onverdacht behoorde te sijn/ dat hy met eē openbaer uytroepinge ende uytpersschinge tot een openbaren kamp-ghevecht sijn eer mochte verdedighen/ dat hy daerom allesins mocht aenslaen/ dat so pemandt wilde segghen dat hy hem anders als een getrou Edelman bewesen hadde/dat hy hemselven met eenen kamp verdedigen wilde / maer eenighe van zijn goede vrienden vermaendē hem / dat hy dees quade gerucht den tijt soude doen uytwisschen/ ende niemant also ten Camp upt epsschen.

DE Koninck van Spanjen verhoorende van dees nieuwe beroerte inde Nederlanden/ eñ dat d'Inwoonders grootelicx klaechden over de wreetheyt van Duc d'Alve / eñ datse daerom dees oorlogen aengenomen hadden/soo heeft hy den Hertogh van Medina Celi derwaerts gesonden tot een Gouverneur/ende heeft den Hertogh van Alba te rugge gheroepen. Dus is hy met ontrent ij. M. nieuwe aenghenomen Spaniaerts te schepe gegaen (want Duc d'Alba ghеschreven hadde dat hy volck moeste hebben) hy hadde een tamelijckie wel toegeruste Vloot by hem / daer by haer noch ghevoecht hadden wel vijf en twintich Koopvaerders/Spaenjaerts / Portegijsen ende Italianen/ die met wol ende specerie/ende andere kostelicke koopmanschappen gheladen waren.

Met dees schepen is hy met gheluckighen spoet gekomen tot aende Vlaemsche kusten: Daer zijn haer de Geusen schepen teghen gekomen/ die haer seer dapper aengevallen hebbē / eñ hebbender sommige inde grout gheschoten/ eñ den meestendeel ingenome eñ verobert. De schepen daer in de Spaensche soldaten waren/ sijn eendeels verby Kammeliens getrocke ende tot Middelburgh gekomen: De Hertoghe is met eenen Boot met noch dertich vanden sijnen ter Sluys in Vlaenderen aengekomen/eñ so voort te Brugge eñ Antwerpen / by den Hertoge van Alba / maer wilde de regieringe des Lants niet aennemen / overmidts dat alle dingen in dees Landen in veel meerder oproer waren als hy in Spaengien gehoort hadde. De Geusen hebben in desen strijdt eenen dapperen bupt ghekregen / die by velen wel hondert M. Ghuldens weert geacht werden/ want boven alle ander kostelicke waren werdender aen ghemunt gelt/gout ende silver ghebonden twee hondert duysent Ducaten.

Hoe dat Enckhuysen ende ander Noorthollantsche Steden, haer metten Prince voegen.

DE stadt van Enchuysen heeft haer eerstmael ghestelt tegen den thienden penninck/ ende die tyrannye van Duc d'Alve/ende dit heeft heur ooc alsoo toegedragen / dat aldaer op den 10. Juny 1592. een Capiteyn vande schepen Boshuysen / binnen der stadt van Enckhuysen met sijne schepen gekomen waren/ om haer schepen te versien van Ammuitie ende kost/ so hebben haer daer allencxkens eenige Soldaten upt de schepen begeven/ in meyninge zijnde alsoo de stadt inne te nemen. Dit zijn de borgers gewaer geworden/ende hebben den voorsz Capiteyn gevangen genomen/ ende de Soldaten doen te stadt upt trecken / de Capiteyn is in korter tijdt daer na oock los gelaten. Als nu de borgers aldus bevoert waren / eñ alle daghe vreesden datmen hem soude soldaten brengen om hen te dwinghen tot betalinge vanden thienden Penninck/ soo hebben sy ontboden den Grave van Lume / dat het hem soude gelieven in sijne beschermінge te nemen / ende tot dien eynde hen souden senden eenige soldatē/die haer mochten behulpich sijn/ op dat sy alsoo mochten de tyrannye van Duc d'Alve wederstaen/ het welcke oock niet langhe daer na gheboicht hebben de stede van Alcmaer/ Hoorne/ Edam ende Medenblick. Als dit nu gemerckt hebben de steden van Suytholland/ die de alderwaeste waren aenden Briele/hebben hare poorten op ghedaen voor het volck vanden Prince/ende hebben hen oock begeven onder de gehoorsaemheyt vanden selven / sonder Schoonhoven eñ Amstelredam/ de welcke daer grouten wederstant ghedaen hebben / maer Schoonhoven werde belegert vande Grave vander Marck/ ende heeft haer opgegeven/ inder manieren dat geheel Hollandt hem begeven heeft onder den Grave vander Marck/ alleen uytgesondert Amstelredam / de welcke een oft twee repsen vanden selven Grave beleghert ghеweest is/maer het was al te vergeefs/ want sy was te sterck/ ende en konde de heeren vande Borgers niet ghewinnen/ overmits dat spt al te seer met die roomsche Re-

ligie

ligie hielden / ende te groote vrienden waren met den Duc d'Alve.

Van het innemen des Graefschaps van Zutphen, ende hoe een deel Franchoysen gheslagen worden, ende hoe Vrieslant ingenomen wort.

HIerentusschen heeft de Grave vanden Berge (die behoude hoeder was vanden Heere de Prince bā Oraengien) seer veel volcx opghenomen/ de wijle dat de Grave vander Marc also zijn personagie speelde in Hollandt/eñ is daer mede in het Graefschap van Zutphen gekomen/eñ heeft de stedē Dotecum/ Doesburch ende Zutphen ingenomen/ ende int Hertogdom van Gelder/ Herderwijck/ Cerclerich/ende Hattum int lant van Twent/Olderzeel/Goor ende ander.

De Grave vanden Berghe siende 't goet herte der Borgeren / is voort gepasseert nae 't landt van Overpsel/ende heeft de stadt Campen op S. Laurens avont belegert / ende alsoo die Borgers onversien waren van victalie ende andere Krijghs-rustinghe / soo hebben sy hen moeten de stadt opgeven/ gelijck oock daer nae die van Hasselt / Zwolle ende Steenwijck int selve landt gedaen hebben.

Dewijle dese dingen verloopen warē/so werden ooc int Westvrieslant eenen anderen invalle gedaen vande Edellupden die ooch upt haren lande gebannen waren ende van haren aenhanck / onder welcke de principale Capiteynen waren die van Nederwormter/ ende daer naer Grave Iustus van Schoutenburch/dese werden ontfangen vande steden Sneeck/Bolswaert eñ Franiker/ maer 't Hof van Vieslandt houdende met de contrarie partije/hebben van Groeninghen ontboden den Heere van Billi/om hen te helpen tegen dit overvallen vande Geusen / desen ghekomen zijnde met een groote menichte van Walen wel gewapent/ is ontfangen geworden inde stadt ende opt slot van Leeuwaerden/opt Kasteel van Harlingen/ende opt slot te Stavoren.

Den eersten aenval vande Geusē was op Dockum want sy quamen met een groote menichte van soldaten ende boeren / ende hebben die Walen uptghejaecht/ die tot Dockum in Garnisoen lagen/daer waren 5. vande Walen op den Cozen vander Kercke geblodē/de welcke seer groot quaet deden met schieten op alle de ghene die hen op der straten gaven. Als die Geusen dat merckten/hebben sy den vyant inden Cozen gestelen/om also de Walē daer upt te doen komē/maer daer en was niet meer dan eenen van haer verbrandt/ die andere bleven op den Cozen tot op den 17. Septemb. tot dat de Walen onder beleyden van Bally / den Geusen upt Dockum jaerlyden/ die stadt inne namen/ de welcke sy verbranden ende slechten/ inder voegen dat de Borgers in groote benauthept waren/ want sy zijn gemeynlick die het al moeten ontgelden wat een ander doet.

Als nu de Heere Billi / die een dapper Krijghsman was / gewaer wert dat der Geusen soldatē niet anders dan boeren ende borgers kinderen en waren seer qualick ter wapen / so datse nauwelick een Roer na behooren souden hebben konnen lossen/so heeft hy hē gehaest om zijnen tweeden aenval te doen tot Stavoren / daer dat die Geusen 't Kasteel beleghert hadden / daer heeft hy met zijn Walen de Geusen verjaecht/die stadt inden vyant gestelen. De Walen also van Stavoren komende met eenen grooten roof / soo hebben die Geusen van Bolswaert / Sneeck ende Franiker hen vergadert/ eñ meynden hen den roof af te jaghen/ maer soo haest als den Capiteyn vande Geusen geschoten werdt van sijn Peert/ soo hebben sy den moet verlozen/ en hebben hen gelijc op de vlucht gegeven/ dese arme lieden en hebben niet veel voorspoets gehadt in hare aenslagen.

Na dat Graef Lodewijck (als verhaelt is) Bergen in Henegouwen alsoo ingenomen hadde/d'welck Duc d'Alva eerst niet wilde gelooven/maer daer nae vernemende dattet alsoo was / septmen dat hy so vertoornde dat hy zijn kleederen scheurde/eñ sijnen voet met voetē trat/beschuldigende God eñ den menschē/ dat alle zijn groote neerstichept miet en voorderden tegen de hartneckichept der Nederlanders / wāt dagelicx hoe langs hoe meer de steden van hem af vielen/ boven desen vernemende dat Graef Lodewijc met alle neerstichept de stadt Bergen dagelicx socht te versterckē/ eñ alle ghereetschap maecte/om den vyant te wederstaē. So heeft Duc d'Alba alle ander dingē achter stellende / hem beneerstickt teghen Graef Lodewijck voor al te trecken: Daerom heeft hy voor eerst derwaerts gesonden sijnen soon Frederic/met 2000. Spaengiaerts eñ walen/eñ 2000. Duytschen/eñ 500. peerden vande bende van Ordonnantie/om de stadt Bergen te bekomen/eñ dat hy selver met meerder macht soude volghen. Don Frederic heeft inden aenvang een Klooster dicht voor de stadt ingenomē/ niet tegenstaende dat de Fransoysē die daer inde besettinge lagen / met hem menige schermutsinge hadden gedaen/eñ dickwils uptgevallen warē/maer so daer niet veel victalie inde stadt was/so zijn de Fransoysen die daer in waren dickwils uptgevallen/ om 't Kozen af te snijden (want het de tijdt des Oogst was) daer deur menige schermutsinge ontstonde. Op eenen tijt vielender eens upt de stadt ontrent 80. soldatē met 50. ruyters onder beleydē vanden Capiteyn Kouber/de welcke als se de aernen afgesneden hadden opten naest gelegen lande / ende de selbige na der stadt brachten/so zijn de Walē des vyants tegen haer aengevallē/ maer die vander stadt hebben haer also dapper bewesen/ datse haer in haer schanschen dreven/ ende verlozē maer een bandē haren/eñ brachten den vyant inde stadt. Een weynich tijts daer nae sijnse wederom gekomen/ maer haer geluck en was so goet niet/ want hoe wel sy den vyanden op de vlucht gedreven hadden / soo quam Iuliaē Romero met 500. Spaengiaerts/eñ dreef haer weder tot onder de stadt-muyren. Daer na zijn eenige Spaengiaerts aengekomen/ eñ onderstondē de Abdie van Espin(die ontrent een boochschoots vander muyren lach) te overweldighen/daer de Capiteyn Kouber met C. soldatē in lach/ eñ de selve so dapper beschermde/datse sonder pet upt te rechten van daer scheyden.

Dusdanige schermutsingen gevielender dagelicx tot op de komste vanden Heere van Salins: Dees quam met 7000. soldaten/ so te voet eñ te peerde/ om de stadt te ontsetten. Als Graef Lodewijc vernam dat dees op de wech warē/so schreef hy hem te gemoet/dat hy sijnē wech op Camerijc soude nemē/eñ met alderhaest soude trecke na den Prince van Oraengien/om des Princen heyrtocht te verstercken/ wantse hem inde stadt soo grooten nut niet mochten doen/ dan alle dierte in brengen / want inde naest omleggende landen vande stadt bā alles gebrec was/overmits de Spaenjaerts over al verwoesteden watter ontrent was / ende daerenboven dat hy byde Spaengiaerts soude leger slaē/so soude hy tgantsche gewelt moetē getroost zijn/ want de Spaenjaerts so na by haer niet souden gedoogen willen. De heere van Salins antwoorde Graef Lodewijck met een hoogmoedigh gemoet/dat hy de vyanden niet ontsach/maer dat hy sijn belegerde bontgenooten begeerde te hulp te komen/ eñ dat hy met d'eerste gelegentheden meende nader te komē: aldus begaf hy hem optē wech tegen den raet van Graef Lodewijc/op dat niet schene dat hy den vyant ontsach/ende track soo onversichtich eñ onbedacht voort/als of de vyant veel mijlen bā daer gelegen hadde/ so hadde hy mede geen bekende leytslieden / die een vrijen wech konde verkiesen ende den vyant ontwijcken: so wast ooch geen wonder/also de heere van Salins met gheen krijghs-voordacht voort en trac/dat hy inde uptersten ellende gekomen is. Alsse nu tot het Bosse toe gekomen waren (dat maer 3. mijlen van Bergen is) soo heeft hy ontrent C. Ruyters voor upt gesonden om des vyanden gelegenthept te bespieden/pet sekers te vernemen. De Heere van Rentij was inde voor-tocht met de Heere van Rumelle: De Heere van Salins/ de Rijn-grave/ende Janissen voerde den achtersten hoop. Alsser nu vande bespieders verlion dicht werde dat eenighe van des vyants Ruyters ontrent het bosch lagen / so heeft de Heere van Rentij terstont eenige Rottē upt zijn bende genomen/ ende in het voorste zijns legers gheselt/om des vyants inbreuck

Digitized by Google

te weder staen/ maer als nu de voorste sagē des vyants hoopen upten bosschen int blacke velt aenkommen/ende dat de busse-schutters macht met volder slach-orde aenquamen / so hebben sy niet langhe ghewacht/maer zijn also verbaest gheworden / datse met snelheyt tot den haren geloopen zijn/den welcken Noircarmes (een overste der Ruyterije des vyandts) siende / met snelder haest verbolcht heeft/ te meer soo hy wiste/dat ontrent 100. Spaensche Musketiers met het volck van Kentij inde voortocht strijdende waren. Dees siende dat haer Ruyters vluchteden/ende dat de vyant geweldich aenquam/ so zijnse so verbaest geworden datse gheen stant ghehouden hebben om te strijden / maer zijn overhoop op de vlucht getrocken. D'ander die inde achterhoede waren/ zijn niet min verbaest gheweest/ maer hebben eerse nauwelijx de vyant gesien hadde/mede gevlucht/ latende de Spaengiaerts een bloedige overwinninge. De vluchtighe meenende datse nu ontkomen waren/ zijn inde handen der wreeder boeren gevallē/diese voor veel aenghedaen schade seer verbittert hadden/vanden welcken sy ontbloot ende omghebracht zijn / daer zijn meer als 1200. verslaghen. De Heer van Kentij een overste des Legers/ heeft hem dapper tegen den boerē ghewert/ende haerder vele omghebracht/ ende verliet hem op wrecthept ende snelheydt van zijn peert / maer also hy hem noch meende upt haer handen te redden/ so is hy noch geslagen en omgebracht geweest. De Rijngraef is inden strijt gebleven. De heeren van Salins ēn Ianisse zijn met 600. anderen ghevangen geworden/ daer onder wel 60. Edellupden waren. De Heere van Salins is tot Antwerpen opt Kasteel ghebracht / ende voorts daer nae gestorven. De Heere van Ianisse is tot Doznick opt Kasteel gevoert/ ēn daer na tegen een gevangen Spaengiaert verlost. Die Heere van Bauces is met seven of acht Ruyters inde Abdye van Espin inder nacht gekomen / ende's daechs zijnder noch ontrent hondert schutten binnen Bergen gekomen.

Na dees nederlage meendē veel dat graef Lodewijx (om dat hy soo grooten stadt met so wepnich volcx als hy hadde niet wel besetten konde) wel lichtelijx de stadt soude opgeven/daerom heeft Don Frederic een trompetter tot hem gesondē/ēn eyschte de stadt op onder redelicke conditien/maer graef Lodewijx heeft de selvige afgeslagen/ verwachtende zijn broeders aenkomst/ die met een groote macht aen quam. Als nu de Hertoghe van Alba vernam dat die bā Nassou volherdich ende stantvastich bleef om de stat te beschermen/ so heeft hy voorgenomen alle zijn macht daer aen te wendē / ēn is selver int Leger gekomen. Doe heeft hy de stadt omschanst/datter geen victalje noch volc ingesondē mocht werdē/ēn siende dat de gene die inde Abdye van Espin tagē/de stadt veel onderstants ēn behulps dedē/so nam hy voor hem de selvige met gewelt in te nemen/Daerom heeft hy daer 4. stucken geschuts voorgebracht/ ēn heeft in 50. schoten een groote bresse gemaeckt/so datse een open plaets hadden om te stormen. De Overste die daer in lach met 150. man / siende dat hijt teghen den storm niet houden mocht / is ongeschent metten zijnen inde stadt ghewecken/hoewelse dapper op hem schoten. De Spaenjaerts hebben haer besettinge daer in gestelt ēn overwogē op menigerlep wijse om op de bequaemste plaetse haer geschut te planten/ ende vondent raetsaem te stellen aende Bertremonsche poorte / maer de Hertoge van Alba vant daer dryederhande swarichept in/die hem int bestormen schadelijc soude wesen/eerstelijck datter een uptstekende bolwerc was / die de poorte ēn de muyr aen weer zijde beschermde / so oot de graft om de muyren. Ten 2. 't water inde graft/ende de nieu opgherechte bastichēden bupten der muyren / daer die van binnen bequaemlijck haer volck mochten leggen om de gracht te beschermē/so schoon 't voorste bolwerc wech geschoten waer ghelweest/ ende dat ten derden de selvighe bastichēden mochten beletten dat de Spaenjaerts dicht onder de muyren geen stercke konden opwerpen / des niet teghenstaende/ heeft die van Alba de wackere neerstichept der zijnen gebruyct/ēn sijn bevestinge tot dicht aende gracht opgeworpē/ ende ontstont 't water upt de gracht te trecken/ op dat 't selvighe den zijnen int stormen niet schaden soude. Die van binnen warē niet minder neerstich om alles voor te stellen dat tot haer beschermīnge noodich was / als die van Alba om haer te krencken / want sy maeckten binnen haer muyren geweldige bastichēden van aerde ende hooghe katten/met grooten ernst ēn vernuft/ ende hebbē mede noch een wijde gracht gemaeckt/ tegen den aenkoemst der vyanden. De Hertoge van Alba heeft sloer zijn geschut in zijn schansen dicht aenden gracht gebracht/ ēn 't selvige aldus geordineert. Ses stucken stelde hy inde voorstadt op eenen hoogen heubel / daer van men plat inde stadt mocht schieten / met desen schoot hy op de huysen ende alle plaetsē der stadt / om die bander stadt ēn den Krijghslieden een vreese aen te brengen/'t welck veel schade dede ēn een grooten schrick onder het volck bracht. De reste van 't geschut is op 2. plaetsen gestelt/ al te samen schietende op de muyren aldernaest de bertremonse poorte ende het buptenste bolwerc / ende waren alsoo geordineert datse op een plaets schoten. De torens aen beyde zijden der poorte zijn voor ghestadich schieten van 2. dagen lanck/ boven af geschoten/ maer zijn niet gheheel omgevallen. Daer nae hebbense acht Muyrbrekers op de kant vant water gestelt/ende hebben de voorstwepringe aen beyde zijden afgeworpen. De ander stucken ghescheuts hebben veel daghen lanck het buptenste Bolwerck alsoo gerampaneert/dat het buptenste deel gantsch neder ghestort is/ het achterste deel hieldē sy noch in/ēn hadden't met eenen Wal beschanst/ ende waren der meninghe/soot bestormt worde/datse tot den uptersten adem toe behouden soude hebben. Als nu die van Alba sach dat hy met alle dat grouwelicks schieten niet soo veel uptgherecht hadde dat hy gheenen moet hadde de stadt met stormenderhant in te nemen/ so heeft hy mede begonnen te beschietē S. Andries toren (die van steen ghemaeckt was) die met geweldich schieten doornaept is/datter niemandt op gedueren en mocht. Die van binnen waren ter wijlē niet lup/ maer dede alle blijt ēn neerstichept om des vyants macht te breken/ēn zijn leger dicwils te bespringen. Sy hebben op haer wallen naest die steenen torren 5. stucken ghescheuts gestelt / daer onder twee heele slangen waren/ noch ander 5. stucken op aerde Bolwerckē/ daer mede sy in des vyants leger ende tenten schotē / ende de passagie gantsch onbeplich maecten / so warense oot neerstich ter tegen gewert/ ēn maeckten met grooter neerstichept 't gene dat de vyandt omgeschoten hadde/ende 't selve seer meesterlick. De byes vander mueren vuldense met wolsacken/buiten/ bedden/houtwerck/sackkens met aerde gebult/ende ander meer/so mede bupstenste bolwerc / also dat de muyr niet swacker was als te voren. De Heere van Noel heeft hem met 100. Edellupden/ende met een goet deel schutten ende dobbelsolders aende bresse der muyren begeven/ 50. schuttē stelde hy opt behouden deel vant omgeschoten bolwerck/ ende 200. inde bastichept dicht onder de muyren. De Hertoge van Alba/ alsoo hy 't water upt de gracht niet konde trecken/ so liet hy eenige schupten maken so dick van hout datse scheut vry waren/ende lietse oock overdecken op datmense met werpen niet beschadighen mocht / door desen middel meende hy ongheschent tot aende bresse te komen / om 't bolwerck te bestormen heeft hy een bruggbe opgherecht van houte tonnen ende seelen. Door alle dese toerustinghe zijn die van binnen gantsch niet verschricket geworden/ maer hebben noch dickwils meer uptvallen tegen den vyant geschermutseert/ soo wanneer sy haer voordeel sagen daer mede sy den vyant niet wepnich schade en deden.

Hoe de Prince van Oraengien weder in Nederlandt koemt voor Berghen in Henegouwe, ende sekere steden op dese reyse inne neemt. 1571.

DVerende dese beroerte aen alle zijden / soo en heeft mijn Heere den Prince ock niet ledich geweest/ maer heeft in Duytslāt een groote armepe toegerust/ēn als die over dē Rijn gepasseert warē/ hebbē sy opt

opt ontfienste de ſtadt Ruermonde op dē 4. Auguſti ingenomen/ende alſo voort paſſerē/ſo heeft hy de ſtadt van Leuden in Brabant oock overweldicht / de Hoefpoorte inden Vyant geſteken hebbende/daer na ſo heeftmen beſtaen te parlementeren: De Gheſanten upt der ſtede waren Joncheer Olivier vanden Tempel / ende Doctor Albertus Leonius of anders Longonius / de welcke met alle redelicke conditien met den heer Prince tot Parck int Kloofter buyten Leuden geaccordeert hebbē: de ſtadt van Mechelen was oock op die tijt van des Princen volck ingenomen: Oudenaerdē is mede ingenomē/maer alſo die Schout hem niet wilde opgevē die met ſommige opt Caſteel haer begeven haddē/ſo is hy doorſchotē/ eñ upt een venſter inde Revier geſmetē/ de Papen eñ Monicken geſlagen/eñ de kerckē geplondert/ende alle der Geeſtelicker huyſen berooft. Als nu den Prince met die van Leudē geaccordeert was/ ſo is hy voorder getrockē na Bergē in Henegouwe/ om ſijnē broeder Graef Lodewijc te hulpe te komē/ eñ de ſtadt van Bergē te ontſetten/ eñ en was niet ſo neerſtich om de ſtedē in te nemē/ dat hy wel met geringe moepte gedaen ſoude hebben / maer beneerſtichde meeſt om provande eñ ander noodtruft te vergaderē. Sommige ſteden die hem nu ingenomē haddē/ dedē hem onderſtant van Gelt. Die van Nivelle werde mede gebodē gelt eñ provande te geven/ maer weygerdē ſulcx/ verhopende van die van Alba onderſtant te bekomen/want ſy hem van des Princen aenkomſt verwittricht hadden / maer hy en wilde zijn macht niet verdeelen / als die 't meeſte te doen was om de ſtadt van Bergen te bekomen.

Als hy nu verhoorde dat de Prince met aller haeſt tot hem aenquam/eñ nu na by gekomen was / ſo heeft hy voorgenomen ſich binnē zijn leger te houdē / 't welt hy met alle neerſtichept ende vlijt geſterckt heeft / ende heeft geſchut op alle gelegen plaetſen gheordineert om des vyants aenkomſt af te weyrē/eñ heeft 500. ruyters uytgheſonden om pet ſekers van des vyants gelegentheyt te vernemē. Als die van Ozaengie gehoort hadde dat des vyants voorvechters ende beſpieders op wech warē/ſo ſant hy zijn broeder Graef Hendric van Naſſou der waerts met 4. benden Carrevijns/ de welcke dē vyant terſtont aengetreft ende tot aen haer ſchanſen gedreven heeft/ende brachten ſo grooten ſchrick int leger/ dat ſommighe by nae ſtonden om te vluchten/ want ſy meenden dat de Prince met zijn gantſche macht aen quā. Graef Hendric kloor 16. van zijn ruyters die upt vyants ſchanſe vanden ſchuttē geſchoten werdē. Weder komende tot zijn broeder/ ſo verkondichde hy hem datter groote vreeſe onder den vyanden was/ ende datmen wel wat heerlicx uytrechten ſoude ſomen met alder macht aengekomen hadde. De Prince heeft ſulcx mede alſo verſtaen/ende heeft zijn gantſch regiment in ſlachordre gebracht/ende tot aende Rozenmolens uytgevoert/ende heeft aldaer 4. uren lanc getoeft (of de vyant had willen uythomen totten ſtrijt) ſchietende dickmaels metter geſchut in zijn leger / om hem eenichſins upt te lockē. Duc d'Alba en heeft hem met al dit ſchieten niet laten beweghen/maer ſchoot alleenlick wederom met gheſchut inde ſlach-ordre van Ozaengien/ om haer alſo te verdrijven/des niet te min liet hy niet af op de ſtadt te ſchieten/ſoo dat op een gelijcken tijdt de belegerde ende dieſe belegerden/beſchoten werdē. Daer na heeft hy wel eenige hoopen upt den leger geſonden om ſommighe ſchermutſinghe te doen/ 't welckſe wel met kleyn perijckel mochten doen/achter de heckē ende by ghen vanden drooge grachten die daer ontrent waren; Die van Ozaignien heeft eenige Ruyterije tegen haer uytgeſonden/die haer ſo geweldich getreft hebben/ dat ſyſe binnen haer vaſtichept gedreven hebbē/ daer ſommighe Peerden ende Ruyters ghewont ende geſlagen zijn geweeſt. De Prince ſiende dat hy Duc d'Alba totten ſlach niet uytlockē en konde/ ende dattet met groot perijckel ſoude geſchieden binnen zijn beveſtinghe in te breken / ſoo heeft hy ſich ontrent Carillo by de Kercke van S. Viſleyn gelegert / daer hy by na gantſch gheen provande vant / overmits dattet de Spaenjaerts over al vernielt hadden. Des anderen daechs heeft hy een brugge over de Rivière Guimachus gemaeckt/ om zijn gantſche leger over te brenghen / ende dat hy alſoo zijn broeder van zijn aenkomſt mocht verſekeren / eñ met hem beraden van haer algemeen aenſlach wat beſt gedaen ſoude zijn/ maer de Hertoge vā Alba hadde 1200. Ruyters over d'ander zijde vanden oever ghebracht/ daer door deſen aenſlach te niet was.

Ontrent dees tijdt is de Aertſ-biſſchop van Ceulen Salentinus int leger van Duc d'Alba ghekomen met 2000. Ruyters/ eñ hy kreech van ander plaetſen meer dagelicx veel volcx/ſo dat de Hertoghe van Alba in ſijn leger hadde 12000. Spaenjaerts eñ Walen/ende meer dan 16000. Duytſchen. De Biſſchop van Ceulē nam voor hē met 1000. Ruyters/ den vyant aen te vallē eñ hem tot den ſlach te dwingē/maer die van Alba hadde gantſch geen ſin om den Prince aen te taſten/ ſeggende zijn raet deſen te zijn/dat hy alleenlijck daer toe voor de ſtadt gekomen was/om de ſelve te overwinnen/ dat hy daerom die van Ozaengien niet en ſocht / maer alleenlick te beletten / dat hy zijn broeder die ſo ſwaerlic belegert was/geen ontſet ſoude doen/aldus zijnſe tegen der nacht elc in zijn leger-plaets getrocken. Ozaengie ſiende dat hy op dees maniere van doen wepnich uytrechtede/heeft zijn leger dicht by Duc d'Alba geſlagen/eñ is daer ſommige dagen blijvē liggen/ alle gelegentheyt ſoechende om te ſtrijden/ende eenich behulp inder ſtadt te ſenden/maer heeft inde eerſte 2. dagen niet gedenckweerdichs uytgerecht/overmits dattet ſo ſeer regende. Daer na heeft hy met alle ſijn Overſten raet gepleecht ofte ſe wederom met volder ſlachordre den vyant totten ſtrijt ſouden uytepſſchen / 't welck als ſijt al te ſamen voor goet aenſagen/ ſo heeft hy wederom by de Rozenmolens als voor heen zijn ſlachordre uytgheboert/ verwachtende die van Alba ſo hy hadde willen aenkomē/ ende ſtont daer alſo in ſlachordre 5. uren lang/om haer onderlinge krachtē eens te verſoecken/maer den gantſchen dach is door gebracht met ſchieten eñ ſchermutſen/die van Alba ſich altijt onthoudende vanden principalen ſlach. Doen heeft die van Ozaengie zijn volck doen aftrecken/ eñ haer geboden harē wech na Nivelle te nemen. Des anderen nachts zijn de Spaengiaerts in zijn leger gevallen / die een groote verſtoringe daer in ghedaen hebben/ ende ſloegender ontrent 500. vant Duytſche voet-volck/ eñ ſijn alſo met wepnich ſchade vanden haren weder in haer leger gekomen.

Alſt nu dach geworden was heeft de Prince zijn leger opgebroken/eñ is tot Mechelen gekomen/ daer hy 3. dagen vertoeft heeft: in zijn vertreck heeft hy 1200. Duytſchen ende 500. Ruyters tot een beſettinghe daer in gelaten / ſo warender noch 2500. gewapende Borgers inde ſtadt / daer mede hem genoechſaem dacht de ſtadt voor d'eerſte aenloop vande vyanden te beſchermen. De reſte van zijn Krijghs-volck heeft hy afghedanckt/maer alſo de ſelvige niet wel betaelt werden/ ſo was hy in gheen kleyn perijckel / want veel van zijn vrienden vreeſden datſe door eenighe ruypterije over haer betalinge hen den vyant ſoude overleveren: Daerom is hy met een deel van zijn uytgeleſenſte volck na den Rijn vertrocken/ende voort nae Hollant/ als wy hier nae verklaren ſullen.

De Hertoge van Alba was ſeer geſtoort op die van Mechelē/datſe den Spaengiaerts geweygert ende des Princen volck ſoo gewillich ingenomen hadden/maer hy bedwangh zijn thoren tot dat hy Graef Lodewijck bedwongen hadde. De Prince van Ozaengien hadde zijnen Broeder geſchreven/ dat hy noch een ſtorm ofte twee ſoude afſlaen/ſo de vyant dan noch effen hartneckich inde belegeringe volherden/ dat hy hem ſelvē dan ſoude ſoecken te redden ſoo hy beſt konde. Als nu d'eerſt brief banden Overſten binnen der ſtadt gheleſen werdt (want Graef Lodewijck lach ſiecktе bedde van een heete Koortſe) ſo hebbenſe alle hope tot ontſet verloozen gegeven / ende begeerden wel met den vyant te verdragen/ſoſe redelijcke conditien konden bekomen. Daerom zijnder uytgekoſen de Heere van Noel/ Senarpont

Digitized by Google

ende Secourts om met den Hertoge van Alba te handelen om de stadt over te leveren/'t welck hy mede niet ongeerne begeerden/onder redelicke conditien/achtende dattet grootelicx tot zijner eere streckte/ dat hy sodanige dappere Krijghslupden tot overgevinge gedwongen hadde: Daer-en-boven soo achtede hy sulcx mede profijtelic te wesen / also hy sach dat hem dagelijcx veel steden af vielē/dat hy de selvige weder tot gehoorsaemheyt mochte brengen. Dus is hy op dese maniere met haer verdragen. Dat de Edellupden ende Oversten die onder den Koningh van Vranckrijck behoorden / elck met een peert eñ zijn wapen ende goet souden uyt trecken/de gemeen soldatē met haer wapenen eñ brandende lonten op haer Roers / ende dat graef Lodewijc geleydet soude werdē op des Rijcx bodem. Aldus is Duc d'Alba inde stadt van Bergen gekomen/ ende heeft dē Borger niet gestraft/ overmits datse geen toestanders van Graef Lodewijcx aenslach hadden geweest/maer waren tegen dancx in zijn gewelt gekomen.

Vele luyden verwonderden haer dat de Hertoge vā Alba dese zijne vyanden die hem so schadelick hadden geweest / ende nu inden uytersten noot waren/onder so redelicke conditie opnam/ maer men sept dat hy meest door 2.oorsaken tot sulcx is gedwongē geweest. Eerstelic dat de Prince noch meest alle de steden in Hollant/ Zeelant ende Vriesland in hadde / eñ dat noch dagelijcx veel volcx toeliep/ wiens voor-gangh der victorie dat men by tijde moeste te moete komen/ aleer d'ander steden door 't verdriet der Spaenscher slavernije niet mede voortaen af en vielen. Ten 2. dat men Mechelē daer de vyant in lach/ wederom tot onderdanichept mochte brenghen/want daer grootelicx aen gheleghen was/om 't Oorlogh in dat quartier te volvoeren : Want d'ander Brabantse steden waren mede tegen haren danck hem onderdanich/ ende meest tot den Prince genegen/ die een Vader ende beschermer der Nederlantsche vryheyt genaemt werde / ende datse daerom lichtelijck het exempel van Mechelen souden navolgen eñ den Prince in nemen. Ende hoewel hy genoech verstonde dat hy een groote eere verworven hadde / dat hy oock soo machtigen heyrleger te leur gheselt ende doen wijcken hadde/sonder schade vanden zijnen / soo sach hy nochtans wel dat de Prince noch in zijn gheheel was / ende dat hy zijn eere die hy voor Bergen gelaten hadde/van elders wel wederom bekomen konde.

Hoe de stadt vā Mechelen gepillieert ende berooft wordt, de Prince van Oraengien in Hollandt komt, ende vant belegh ende moort tot Zutphen ende Naerden.

ALs nu Duc d'Alve/gelijck wy hier te voren geseyt hebben / de stadt van Berghen in Henegouwe van Gracf Lodewijc weder gekregen hadde/soo is hy na Brussel gekomē / ende heeft terstont zijn volck naer Mechelen gheschonden / om dat te straffen met Pillagie ende beroovinge/ 't welch sy seer strengelic gedaen hebben op den 1. October 1572. Niet tegenstaende dat de Geestelicheyt(somen die noemt)hen met vliegende vanen ontfangen hebben/met hen oock den Bisschop van Ypren/ eñ oock eenighe vande principaelste borgers. Want Duc d'Alve hadde haer de stadt ten besten gegeven/ so datse daerom veel schandelicke moordē gedaen ende veel vrouwen ende dochters geschoffiert hebben/ sonder eenich aensien te hebben wie sy waren / of sy ooc inder saken schuldich waren oft niet / soo datmen daer van tot eewighe gedachtenisse der wreetheydt daer bedreven/sulck een Incarnatie gemaeckt heeft.

MeChe Len saL ten eeVWIghen daghen/
Den Ierstен daCh Van OCtober beCLaghen.

SiCCIne VICta IaCes MeChLInIa VIrgo sVperba.

Op den 21. dach November is dat gheweldt ende het Legher van Duc d'Alve voor de stadt van Zutphen gekomen/ende is haer dese stadt sonder eenighe wederstant of weer te bieden overgegeven/ want de borghers deden haer poorten open tot de komste des volcx van Oorloghe / 't welck haer niet ten besten vergaen en is/ want so haest als sy daer in warē / hebben sy seer groote wreetheyt tegens de borgers ende soldaten bedreve/ eenige hebbense gehangē / andere verwondt ende vermoort/ende sommige verdroncken inde Yssel.

Dese seer groote wreetheydt van Duc d'Alve heeft een groote vreese int landt ghebracht/ niet al te seer tot zijnen profijte: want of wel de Grave vanden Berghe alle de steden verlaten heeft die hy in ghenomen hadde/ ende met zijn volck vertrocken is/ende oock de Grave van Schouwenburch uyt Vriesland vertrocken / soo heeft den uytganck der saken gheleert / dat het niet seer voordelick voor hem geweest is.

Don Frederico de sone van Duc d'Alve/ ende oock Luytenant of stadthouder/ is van Zutphen na Naerden in Hollant gekomē/daer dat hy een accoort met de Inwoonders ende borgers maeckte/ende is also inder stadt gekomē/maer na dat hy daer in geweest is/heeft hy daer soo leelicke een daet aengerecht / dat het by alle vromen een grouwel is daer van te hooren / want nae dat zijn volc vande borgers (so veel mogelick was)wel getracteert ende onthaeldt waren/soo heeftmen metter trommel doen omslaen / dat alle de Borghers souden vergaderen inde Cappelle van 't Gasthuys / daer dat sy souden hooren de ordinantien naer de welcke sy hem souden hebben te reguleren.

Als nu dese ellendige borgers alsoo daer vergadert zijn geweest / soo heeftmen daer de Spaenjaerts bevel gedaen de selvige altesamē ommē te brengen/ende niemanden te sparen / 't welcke sy met grooter wreetheyt volbracht hebben/de mannen doot ghesteken/ de vrouwen geschoffiert / eñ die op eenige plaetsen inde kuypsen gebonden ende vast gemaert/ dat kuyps inden vrant gesteken/ so dat jonck noch oudt daer eenich voordeel gehadt heeft/alsoo hebben sy dese stadt geraseert ende om gewoorpē/niemant sparende/so dat alle vrome hoorende int bysonder verhalen eenige stucken deser moordt/ niet en konnen gedencken/ waer dat sulcke wreetheydt van yemandt soude konnen overdacht worden / als hy maer een mensche begeerde genoemt te zijn.

Vande belegeringh der stede van Haerlem 1573.

NA dat dese grouwelicke ende schandelicke moort tot Naerden gedaen was/ soo was noch dat ghemoet van desen Stadthouder niet versadicht/ maer heeft hem terstondt met zijn leger nae Amstelredam geschickt/ om alsoo met gewelt Haerlem te overvallen/ alwaer hy raet genomen heeft met den Borgemeesters ende den Raet aldaer/om zijn volc niet in perijckel te brengen/ soo datse bedacht hebben niet beters te zijn dan door eenich heymelic verstant daer in te geraken/ daer toe dat seer dienstelick soude wesen Dieric de Vriese/ de welcke langen tijt Borgemeester geweest hadde/ovvermidts dat hy met noch eenige ander vande wet van Haerlem hem seer goetjonstich waren : maer als Mr. Jaques Wy/de Pastoor vant groot Bagijnhof desen raetslach vernomen heeft/ so heeft hy dat sijnen broeder gewaerschout/ op datse souden sien te ontkomen de wreetheyt van Duc d'Alve/ de welcke sy genoech gesien hadden aen hare nabueren/ovver dit schrijven heeftmen op den 3. dach Decemb. des morgens te 7. uren/ den breeden raedt van Haerlem vergadert/alwaer desen brief inde vollen Raet is gelesen / ende men heeft daer op begeert te hooren den Raedt ende advijs van een yegelick/ ofmen ooc tot den Duc d'Alve soude trecken oft niet/ghemerckt de brieven eenichsins mede brengen datter noch eenige hoope van ghenade by den Hertoghe voor hen soude zijn : terstont daer nae is den voorsz Dierick de Vriese met Christoffel van Schagen/eñ de Pensionaris van Assendelft uyt der Spaerwouwer poorte gerepst met een sledde/seggende tot den Boerman datse nae Sparendam wilden wesen/ ende also zijnse voort na Amstelredam by den Hertoge van Alva getrocken.

Die vanden Raede hebben het gemeyn volck die geswoorens ofte Schutters oock begeert te hooren op den voorsz brief des Pastoors van 't Bagijnhof / daerom-

me

Digitized by Google

me hebben sp die doen vergaderē des achtermiddaechs ten 2. uren inden nieuwen Doel/ alwaer by den voorsz Schutters gekomen zijn/ Hopman Wybout Kipperda/ Joncker Lansloot van Brederode/ Adriaen Jansz Schout van Haerlem/ ende de Voorghemeester Stuyver. Als nu alle de Voorgers op de zale by den anderen geroepen waren/so heeft Hopman Kipperda aldus bestaen te spreken: Ghy eerlicke ende vrome Voorghers ende Schutters die hier vergadert zijt/ ghy suit wel verstaen dat hier eenen brief aende Voorghemeesters ende Raet gekomen is/ inhoudende datter noch ghenade is te verkrijghen voor ons by Don Frederico, daerom Dierick de Vriese uytgetrocken is na Amstelredam/ ghy kont wel dencken vrome Voorghers wat ghenade dat ghy verkrijgen sout/ende wat eedt ghy den Prince van Oraenjen ghedaen hebt/ick ben ghheel van meyninghe na mijn eere te staen/ ende den eedt te betrachten dien ick den Prince gedaen hebbe/ende wil den laetsten druppel bloets voor de Voorghers van deser stede wagen/ende daer by opsetten lijf ende goet/ja alles wat ic soude vermogen/ zijt ghy lieden oock soo gesint te doen oft niet? wilt dan doch vrymoedich upt spreke/terstont heeft de gantsche voorgerije met eenen gemoede vrijelick ende overlupt uytghesproken/ als datse lijf ende goedt met hem begeerden te wagen/ want sp exempelen ghemoech hadden aen hare nabueren van zijne genade die hy dede/niet teghenstaende dat sp noch niet wel versien en waren om groot gewelt te verwachten.

Hier begintmen alreede gewaer te worden/ wat die groote schandelicke moorden van Haerden ende Zutphen (daer van wy hier te voren gesproken hebben) voor vruchten voort vringen? De Voorgerije also eenige vriendelicke vermaninghen met malkanderen gehadt hebbende: Hebben sp also den Doel verlaten/ende elck is weder nae zijn wachte gegaen.

Daer na hebben de voorsz Hopman eñ Schout vrieden aenden Prince van Oraengien gesonden/daer inne sp hem den staet eñ gelegenthept vander stadt voorgedragen hebben/ begeerende vanden selven alle behoorlicke hulpe eñ bystant/ ooc hebben sp eenen secreten bode gesonden na den nieuwen Dam aen Lazarus Mulder/ Colonel over thien vendelen knechten/ de welcke op dien dach 2. posten gevangen ende gehangē hadde/ hem biddende dat hy een deel van zijn volck wilde nae Haerlem bestellen: So haest als Lazarus die tydinge gekregen hadde/is hy secretelick op gheroken/ende is des nachts voor Waterlandt nae Haerlem ghekomen met alle zijn volck/ de welcke also ontrent 12. uren op den Maendach op den 4. Decem. voor de stadt met 10. Vendelen knechtē gekomen is/ tot hulpe ende assistentie van die van Haerlem/daer van zynder 4. Vendelen binnen der stadt gekomen/ eñ de andere zijn nae Zuytholland getrocken/de Capiteynen van dese 4. vendelen waren Sembach/ Luytenant vande Colonel/ Christoffel Vader/ Lambrecht van Wiltenberch/eñ Marten Prys. Op desen dach heeftmen ooc tot Haerlem de groote kercke gheopent/ de Outaren ende Beelden ter neder ghelepdt/ende voort bereydt om dat Woordt Godts reynelick daer in te predicken.

Des daechs daer na/ te weten den 5. van December so syn weder binnen Haerlem gekomen Christoffel dā Schagē/eñ de Pensionaris Adriaen vā Assendelft/ de welcke gevangen genomen werdē/ ende namiddaechs na Delff by den Prince gevoert zijn/ om aldaer by den selven geexamineert te worden: Als ooc op den selven dach een bode of sachtedrager van Amstelredā tot Wijfhuysen gevangen/ de welcke eenen brief van Dieric de Vriese aenden Voorgemeester (voor eenē huysman) gesonden hadde/desen is ten laetsten ghehangen worden/ ende onder de galge heeft hy bekent dat hy van Dieric de Vriese om eenen Daelder daer toe gekocht was.

Op den 6. der selver Maent/is de vyandt te Spaerwoude gekomen/ een wepnich scharmutserende tegen die van Sparendam/ doch het en hadde niet te beduyden/ de Voorgemeesters eñ Capiteynen hebben des anderen daechs die vā Sparendam tot assistentie gesonden 300. soldaten/ daer Marten Prys Capiteyn over was/ op den selven dach is de vyandt weder gekomen om te scharmutseren/ maer die van Sparendam hebbender met grof geschut onder geschoten/ so dat de vyant daer niet lange te toeven en luste. Den 8. der selver Maent hebben de Voorgemeesters ende andere Bevelhebbers der stede gesonden een seker getal vande Voorgers nae Sparendam om den dijck voor te steken/ die daer lept tusschen Spaerwoude ende Sparendam om dwater int landt te laten/ maer hy en worde niet diep genoech voor gegraben. Op den selven dach hebben de spaensiaerts dat gat (dwelck die van Haerlem gemaect hadden) vande boeren weder doen stoppen/ ende hebben op den selven dijck een loopschans tegens die van Sparendam gemaeckt.

Ooc is op den selven dach daer in gekomen de Heere van S. Aldegonde met Commissie vanden Prince van Oraenjen/ om de Wet te veranderen/ ende daer in te stellen rechte liefhebbers des Vaderlandts/ d'welck hy ooc gedaen heeft.

Van het vernieuwen der Wet binnen Haerlem, ende hoe de Spaengiaerts Sparendam krijgen.

DEs daechs daer aen volgende/ te weten op den 9. dach Decem. so heeftmen wederom de schutterije alle beyde doen vergaderen te 10. uren/ inden nieuwen Doel/ alwaer ter voorsz ure ooc gekomen is de Heer van S. Aldegonde/ ende heeft aldaer vertoocht syn Commissie die hy hadde vandē Prince vā Oraengien/ daer nae heeft hy met grooter diligentie de Voorgerije voor-gedragen/ de groote liefde/ de welcke mijn heer de Prince vā Oraenjen dese Nederlandē toe draeghe/ ende sonderlinge den Graefschappe van Hollant. Ooc heeft hy hen vertoocht den staet haerder stede voor 't vertreck van Dierick de Vriese/ daer van wy hier te voren gesproken hebben: Daer na heeft hy ooc de Voorgers voorgedragen dat hy (volgende zijn Commissie) van meninge was de Wet te veranderen (niet gelijck eenige seyden/ om de Privilegie te verminderen of de Voorgerschap eenichsints te verkorten/ ofte ooc om die te voren ghedient hadden te onteeren/ want sp der stede goeden ende getrouwen dienst gedaen hebbē) dan alleenlijc om de stat dies te beter te verseker/ daeromme so heeft hy wel ernstelick de tiende luyden vande voorsz schutterijen vermaent dat elc soude de stemmen van zijn volck getrouwelick vergaderen/om te maken 8. Voorgemeesters/ 14. Schepenen/ende 20. Raden om het volgende Jaer de stadt te dienen/ datse de voysen in eenighe billietten souden opschryven/ ende bestellen de selve ten huyse van Pieter Ries/ aldaer de voor-ghenoemde Heer Commissaris ghelogeert was/ 't welcke de Rotmeesters also gedaen hebben.

Op den x. der selver Maent ist een soo uyter maten grooten koude nacht gheweest/dat de Rivieren over al toegevroren waren/ so dat de Ye eñ Spare buyten eñ binnen sparendam so hart toegevroren waren/datmen daer over met groote menichten loopen mochte/ daer voor heeft de vyant ooc oorsake genomen sparendam te bestormen van achter eñ van voren/ het welcke hen ooc wel geluct heeft/want (offe wel een goet deel haers volcx verloren voor de dappere wederstant die gedaen werde van die van sparendam/ soo met grof gheschut als ooc voor scharmutsen) hebben sp ten laetsten noch sparendam inne gekregen/ de soldaten die daer in waren hebben meest al de vlucht ghenomen over het ys nae Assendelft/ende zijn gesalveert.

De Voorgemeesters/ Capiteynen ende ander bevelhebbers der stadt van Haerlem/ siende dat de Spaenjaerts soo sterck op Sparendam stormden/ hadden sp haer wel willen te hulpe komen/ende sonden ooc derwaerts 2. Vendelen volcx/ maer eerse daer ontrendt konden komen/ soo quam de tydinge dat Sparendam overvallen was. In desen storm is een vroom Capiteyn doot ghebleven/ te weten Marten Prys met een deel van zijn beste soldaten.

Van seker scharmutsinge byder siecke, der suspecter bewaringe ende begravinge voor de stadt.

Digitized by Google

DEn elfften dier Maendt / hebben hen die Spaenjaerts te voet eñ te peerde vertoocht voor de stadt van Haerlem/ ende hebbē rontomme de stadt besicht/als die van Haerlem dit ghewaer geworden zijn/ zijnse met een deel volcx uptgheballen / ende hebben by den Lepzosen een schermutsinghe gehouden/ maer dewijle dat de Spaenjaerts op den Toren te voren geloopen waren/ ende daer een deel Musquettiers op geleght hadden / soo en hebben die vander stadt niet veel konnen uptrechten / want sy vande Musketiers seer grooten schade leden/ daeromme datse oock weder ghekeert zijn / ende brochten weder met hun 17. ofte 18. gequetste van haer eygen volck.

Op den selven dach heeft hem oock toegedragen dat eenighe vande oude Wet in hare eygen huysen als gehangen bewaert werden/ om dat sy suspect warē voor 't verwilligen inde repse van Dierick de Vriese: Ende zijn inde nieuwe Wet ghestelt voor den Heere van S. Aldegonde/ eerst tot Borgghemeesters / Claes vander Laen / Joncker Jan van Vliet / Geeraert Stuyver/ ende Pieter Kies/ tot Schepenen waren gheordineert Wilhelm Adriaensz / Jacob van Heusden / Cornelis Kijken / Pieter Bael / Claes Matheusz / Claes Ysbrants/Mattheus Augustijnsz.

Vanden 12.deser maent totten 17.heeft hem de vpant verboordert nader de stadt Haerlem te komē/ ende hem aldaer te beschansē/ 't welcke sy met grooter neerstichept gedaen hebbē. Die vander stadt hebbē oock met groote neerstichept haer wallen ende grachten versien.

Op den 13. dach deser Maendt was seer nebelachtich ende doncker/ so datmen niet wijt van hem sien en mochte. Op desen dach heeft de vpandt zijn volck inde schanssen ghebracht/ ende zijn quartier gemaeckt hebbende alles nae zijn gevalle/ heeft hy op den 17. der selver Maent Decembris sijn geschut op de stadt gestelt om die te beschieten/ op den selven dach hebben die van de vpants zijde aen allen plaetsen veel spijtighe woorden gesongen/Als: Christus is opgestanden, te Haerlem is eenen buyt voor handē, dus willen wy allegader vrolick zijn, Morgen sal de stadt ons eygen zijn, Kyrie eleyson, ende diergelijcke woorden meer.

Van het eerste beschietē op de stadt van Haerlem, eñ den eersten storm vande Spaengiaerts op de stadt gedaen, eñ hoe sy weder daer af worden geslagen.

ALs sy nu naer harē wille dit alles also bestelt hadden/soo hebben sy op den 17. December des morgens ten 8.uren seer vreesselic beginnen te schietē/ op de binnen-poorte aende Krupspoorte / ende voorts aen beyde de zijden der selver poorten / daer die wallen op die tijt niet dan met eenen muer versien en warē/ de peseren klooten diese op desen dach int schieten gebruycten/waren van 40.eñ 46. ponden/t'elcken loffende 14. stucken tseffens/om so de poorte daer neder te schieten/ eñ die vander stadt te doen van het Blockhuys te wijcken voort vallen vande poorte / 't welcke sy oock ten laetsten te weghe ghebracht hebben / want ontrent den noen als nu de poorte het meestedeel afgeschoten was/ so hebben de Schutters dat blockhuys of bolwerc verlaten/ maer sy hebben alle met een mannelick ghemoet den Wal die daer vanden vpant afgeschoten was/ende die Bresse die hy gemaect hadde wederom gebult met wolsacken/ hout/eerde/ steenen ende ander materie/ de Heer Borgghemeester Joncheer Jan van Vliet / heeft hem boven alle andere kloeck ende vailliant ghetoont met zijnen knecht/want hy hem geenen arbeyt ontsien en heeft/oock niet af en liet de borgers te vermanen tot goede ende dappere wederstant te doen.

Inder manieren datse by nachte haer weder eenen toeganck tot haer verlaten Bolwerck ghemaeckt hebben/ ende zijn also de schutters met een deel soldatē des avonts weder int Bolwerck ghekomen / den Dienstknecht des Borgghemeesters van Vliet/ wordt met een pser ghetroffen / 't welcke hem 't hooft weeh nam / ende wert terstont int Bollewerck gedolven.

Op desen dach werden vanden Spaenjaerts met grof gheschut geschoten op de stadt ses hondert tachtentich schoten.

Des daechs daer aen volghende hebben sy weder voort ghevaren met schieten op S. Jans poorte/ ende hielen dat den heelen dach deur gaende / ende van ghelijcken op het voorsz Bollewerck / ende en hebben daer in geen kleyne schaden gedaen/ want sy daer op geschoten hebben 6. hondert ende 57. schoten / maer de Borgers hebben dese bresse al weder versien met bollewercken ende andersints / oock hebben de Borgghers vande voorsz S. Janspoorte tot S. Catheliine brugge eenen nieuwen wal bestaen te maken/ niet sonder grooten ende geluckigen voort-ganck.

Op den twintichsten deser Maendt December/hebben sy oock even dapper op dat bollewerck geschoten/ ontrent den middach hebben sy bestaen reedtschap te maecken om eenen storm op de Stadt te doen/daerom heeft de stadt-klocke alarm geslagen/ elck borger ende Soldaet is terstont met zijn wapenen onder zijn vendel op de wallen ghekomen/de vpandt hadde de poorte vander stadt met peerden ende met voet-volck beset/ haer schansen hadden sy beset met Musketiers ende ander Haeckschutten/om so die vander stadt te beletten op de wallen eenige wederstant te doen.

Als sy haer nu alsoo bereet hadden/ so zijnse ontrent een ure met vliegende vendelen vander siecken komen trecken(met sekere gereetschap tot een brugge om over den gracht te komen by 't voorsz Blockhuys) nae die Krupspoorte toe. Als sy nu vast doende waren om 't Bollewerck te bestormen ende te beklimmen/so hebben de borgers ende soldaten van binnen met grof geschut / met ketenen ende andersins geladen / van dier zijden seer dapperlick onder de Spaenjaerden geschoten/ oock hebben sy upt de Flanchen of borstweringhe seer sterck geschoten / so dat de vpant 't bollewerc wijcken moeste/de welcke terstont met een deel versch volck daer weder aengeballen is / de borgghers ende soldaten van binnen hebben hen so dapperlick met schieten ende andersins weer te bieden ghequeten/dat de vpandt met grooter schande het bolwerc verlatende/ na zijn schansen heeft moeten wijchē/die ontkomen mochten/ want oock al veel gequetste ende dooden laghen/daer die van binnen eenen grooten roof ende veel wapenen af ghekregen hebben/ des avonts wert onder de dooden ghevonden eenen die niet ghequetst en was / de welcke int pijnigen bekende dat Don Frederico int belegghe der stede selfs in persoone was / ende opt huys te Kleef gelogeert / de Grave van Bossu was ghelogeert op de Hofstede van Niclaes vander Laen / Hooftcarmen ten huyse van Pieter Claes/ Lonsgen met meer andere Edellupden / Capitepnen ende Bevel-hebbers tot der siecken. Verklaerden voorder dat den gheheelen leger van Don Frederico sterck was in alles 72. Vaendelen Voet-volck / ende 800. goede Ruyters/ te weten 36. Vendelen Spaenjaerts/22. Vendelen Walen/ende 16. Vendelen Hooghduytschen / daer den Grave van Oberstein 't bevel ober hadde / de welcke met sijn volc lach tot Hemstede int bosch / welcke soldaet op den 21. Decembris gehangen wert.

De vpant dede langen tijt niet anders dan mijneren of ondergraben/ om dat Bollewerc daer wp voorzen af gesproken hebben/ gheheel om te worpen/ voorts was hy seer stille sonder yet merckelicx te doen. Men heeft ooc ter selver tijt doen slaen oft munten binnen der stede silvere penningen van 32. ende van 16. stuyvers.

Van sekere executie ghedaen, ende oock andere explooten tot den eersten dach Ianuarij 1573.

WIj hebben hier voorzen verhaeldt hoe dat de Pensionarius der stede van Haerlem Meester Adriaen van Assendelft binnē Haerlem gekomē zijnde (naer dat hy met Dierick de Vriese tot Amstelredam om met Don Frederico te spreken) ghevanghen werde/ende na Delf by den Prince van Oraengien gesonden woorde. Dese naer alle behoorlicke examinatie ghedaen zijnde/ is op den vijfentwintichsten deser

Maent

Digitized by Google

Maendt door Justitie om ghebrocht / ende zijn hooft worde ter cause van zijne verraderije die hy begaen hadde/twee uren op een pinne ghestelt.

Op den 27. isser een Wael die buyten de Schaelwijckse Poorte was gevangen van dien van binnen/ ende worde terstont gehangen.

Op den selven dach hebben die van Haerlem bzieven vanden Prince van Oraengien ghekregen/ met de welcke hy ontboot dat hy tot haerder hulpe soude senden eenige Vendelen Walen.

Des daechs daer aen volghende is Pieter Janssz Raet / Fabrijckmeester vander stede van Haerlem opt Bollewerck daer hy vast besich was te repareren / aen de Kruypspoorte in zijn hooft geschoten/ en is daer van des anderen daechs gestorben / op de derdentwintichste ure nae dat hy geschoten wert.

Op den xxix. der selver Maent/ is binnen Haerlem gekomē by nachte Heer Jeronimus Serraets Commissaris / met drie Vaendelen knechten / daer van dat Capitepnen waren / Capitepn Michiel / Cosijn ende Demi.

Den xxx. deser Maendt is den Spaengiaerts seer dienstelic geweest obermits zijne groote donckerheyt/ want sy niet anders en deden/dan alle daghe haer naer de stadt te begraven / ende te onder-graven de Bollewercken der stede / soo dat sy tot haren wercke niet beters hadden konnen wenschen.

Op desen dach isser eenen Backer tot Haerlem ghescharotteert ghewordē/ de welcke groote murmuratie onder het volck ghebrocht hadde / door dat hy zijn Broot veel te licht gebacken hadde.

Op den laetsten dach deser Maendt zijn buyten der Zijlpoorte eenige Peerden uytgereden/ ende meynden de wachte vander Vyandt te lichten/maer 't was al te vergeefs/want 't was te lichten weder/ so dat de vianden haer gewaer geworden zijn/ ende hebben de vlucht genomen naer 't Leger/ so datse niet anders en kregen dan sommighe wapenen.

Van gelijcken waren oock eenige buyten de Schaelwijcker-poorte/de welcke 3. vanden vyandt doot sloegen / ende brachten tweeentwintich Roers vanden vyandt afgejaecht.

Vande gereetschappe ghemaeckt om de stadt te bestormen, eñ hoe die vander Stadt den vyandt uyt zijn Schansen jaghen, van eenighe victalie ende Amonitie diese inde Stadt gekregen hebben, met andere geschiedenissen so binnen als buyten, totten vijfthienden Ianuarij 1573.

OPden eerstē Januarij 1573. heeft dē vyant groote gereetschap bestaen te maken om de stadt weder aen te vallen met stormen op het Blockhuys/ brenghende van nieus groote schansborzen / ende makende groote schansen aende Kruypspoorte / aen beyde de zijden vande Poorte Oost ende West/willende alsoo de stadt weder beschieten/ daerom dat die vander stadt tusschen den eersten ende tweeden des nachts uytgetrockē zijn/zijnde bekleet over haer kleedren met witte hemden/den vyant inden morgenstont sochten uyt sijn schansen te lichten/ dan hoewel datse den vyandt eerstmael uyt sijn schantschen gejaecht hadden / soo hebben sy die selve niet moghen houden/want den vyandt met grooter macht komende / hebben sy die weder verlaten/ brengende met hen twee Huysluden ende een kint. Op den tweeden der selver Maent/ zijn inde stadt ghebrocht 12. sledden met Korzen eñ een sledde met Broot door de Schaelwijcker Poorte.

Des daechs daer aen volghende is Maria Harincx een vermaerde Vrouwe/ van eenen soldaet leelick vermoordt ende doorsteken / welcken soldaet terstondt by lijfstraffe verboden is te herberghen / ende is door sulcken middel openbaer geworden ende in handen gekomen / daer naer door 't bevel zijns Hopmans Steenbach / oock tot een exempel van andere boosdoenders opghehanghen.

Op den vijfden der selver Maent zijn inde stadt gekomen 27. sleden met Korzen geladen/met een Vendel Soldaten/daer Capitepn af was Mandares.

Op den sevensten deser Maendt/quam daer een tijdinghe tot Haerlem / dat die van Vtrecht naer 't leger van Don Frederico voor Haerlem hadden ghesonden drie hondert pseren klooten / met 36. tonnen Buspoeders/'t welcke die van Woerden/soo wel die Borgghers als Soldaten/ hen afghejaecht/ ende binnen Woerden gekregen hadden/ ende het meeste deel naer den Prince van Oraengien gesonden.

Die van Haerlem zijn oock ter Schaelwijcker poorte uytgeballen/ende hebben een dappere schermutsinge gehouden tegens den vyant/soo datse den vyant jaechten / ende daer isser een groot deel ghequest / ende veel zijnder inde Sparen verdroncke die haer op de vlucht gaven / sonder eenich verlies vanden genen die uyt der stadt gekomen waren.

Den achtsten dach Januarij is Dierick de Laen met eenige andere gecommitteerde/ de Schaelwijcker poorte uytghereden naert Noort-quartier / te weten naer Egmont/om met Niclaes Kuyghaver van eenige dingen (de stadt aengaende) te spreken.

Op den selven hebben die vander stadt eenen Soldaet opt Bollewerck gehangen. Als nu den vyant van den 20. der voorleden maent tot noch toe stille geweest hadde/ende de stadt niet beschoten/ soo heeft hy op den 7. Januarij weder beginnen te schicten met 14. stucken grof geschuts / maer met die negen hebben sy ghedurichlick geschoten tot hondert dyendertich scheuten toe. Ende middeler tijt zijn inde stadt gekomen seven sledden met Buspoeder ende Cerwe.

Oock zijn op desen dach sekere ordonnantie de Politie aengaende / der ordonnantie van Borgemeesters eñ Capitepnen omme ghesla ghen met der trommelen/ te weten/ hoe datter vroot ende eenige andere dingen souden verkocht worden / het Broot van Rogge wegende 6. ponden voor 3. stuyvers / met expressen bevele / dat niemant meer en soude kooper dan hy voor zijn eygen huysgesin en behoefden/eñ dat alles op lijfstraffinge.

Men seyde op dese tijt dat Dieric de Vriese in ongenade van Don Frederico ghekomen is/om dat hy nae zijnen wille de stadt niet en konde bekomē/ ende dat hy daeromme / vreesende dat hem niet wel en soude vergaen/hepmelick wech maeckte na Hamburch.

Op den 9. deser maent hebben de Spaenjaerts seer vroech weder bestaen te beschietē dat Bolwerck/ stadtmuyren/huysen eñ Torrens/ sonder daer eenige merckelicke schade ghedaen te hebben/oft oock dat haer dat pet voordelick is ghewest/want de Borgers daerom den moet niet en lieten sincken / maer bleven des te vaster by haer voornemen om de tyrannije der Spaenjaerden te wederstaen tot den laetsten man toe/ ende worde vande Spaengiaerts op desen dach geschoten 133. schoten.

Oock zijn op desen dach ingekomen seven sledden met Korzen ende tonne-mele/ende meer andere dingen die tot versterckinge vander stadt dienden.

Des nachts waren ghesonden ontrent 2000. soldaten/so Engelschen/ Schotten/ Walen eñ Hooghduytschen / om binnen der stadt tot ontset vanden anderen te komen/ maer sy zijn verdwaelt inder nacht door die groote duysterheydt ende mist / inder manieren dat eenige gekomen zijn by 't Huys te Kleef/ ende andere inde Duynen ende andersints / doch het meeste deel des volcx was weder nae het Legher vanden Prince van Oraenjen gekeert / merckende dat sy verdwaelt waren / even-wel zijnder noch eenighe vanden selven soldaten binnen der stadt gekomen / de welcke het tyerwerck op den Torren saghen / ende een Kloecke hoorde luyden. Oock worde eenen Hooghduytsch van des Vyandts volck ghevanghen / die welcke meynde dat hy was by Amsterdam/ende ghevraecht hebbende of hy daer schier niet by en was / is hem gheantwoort jae/ ende is alsoo gevangen binnen Haerlem gebrocht/ oock korts daer naer gehangen / op den selven heeft de vyandt niet meer dan veerthien scheuten geschoten

Digitized by Google

by aventuren om dattet Vrijdach was / vanden welcken sy een Religie schijnen te maken.

Op den 9. Januarij hebben de Spaenjaerden seer vreesselic bestaen te schieten/ so haest als den dach rees/ ende men storch de Klocke vander stadt op desen dach tweemael alarm/ want na datse eenen tijt lanc geschoten hadden/hebben hen die Spaenjaerts eñ Walen berept om de Stadt ende Bollewerck te bestormen/maer alsse nu vermercken die groote eendrachticheydt der borgheren met den soldaten / hebben zijt niet bestaen: op den selven dach inden avont zijn te Haerlem binnen gevracht 48. sledden met Kozen ende Busspoeder geladen/ende noch een Vendel soldatē/ daer Hopman over was Capitepn Jasper.

Des daechs daer na/ dwelc was den 12. Januarij/ hebben de Spaengiaerts seer groote schade ghedaen met schieten op de Bollewercken / Vesten/ Huysen eñ Kercken vander stadt / soo dat zijt by na alle slechten/ want sy schoten wel hondert ende vijftich scheutē met grof geschut/maer die vander stadt hebbē de bresse seer neerstichlijck by nachte wederom verbult / met hout/ aerde/eñ andere materialen/ eñ stercker gemaeckt dan sy van te vorē geweest hadde/ de vpant heeft ock neerstichheydt gedaen om te begraben het blockhuys vande Krups-strate/'t welcke haer te vozen wat belet was.

Op den 13. zijnder inde stadt ghebrocht 6. sledden met Kozen ende Meel/ ende was op dien dach ock inder stadt een Alarm/ als de Borghers sagen de gereetschap die de Spaenjaerts maecten om te stormen/daer vozden op dien dach twee mans met een stuck grof geschut geschoten daerse aen de tafel saten en aten/ock vozde een jonge Dochter een vlecht hayrs met de hupve vant hooft geschoten met een Koer/ sonder anders ghequetst te zijne.

Op den 14. zijn die vander stadt uptgheballen/ende hebben 3. Boetelaers met twee Duytschen gevangen inne ghebrocht/ ende des daechs daer nae hebben de Spaenjaerts weder eenen alarm ghemaeckt / maer sy hebben eenen Vaendrager verlozen/die inde stadt ghevanghen is ghebrocht.

Vande schermutsen, stormen ende ander geschiedenissen totten vierentwintichsten Ianuarij.

OP den 16. Januarij hebbē de Spaenjaerts voormiddach / upt hare schanse inder stadt een hooft gewozpen/daerse een billiet aen ghehanghen hebben/daer in geschreven stont: dit is het hooft van Capitepn Philips de Koningh. Om dit wederom te vergelden hebben die vander stadt doen hanghen 12. ghevangē/te weten 3. Boetlaers van Amsterdam/eenen Wael/ende 1. Hoochduytsch: Als dees gehangene nu snachts af zijn gedaen/ hebbense elf hoofdē vande selve gepackt in een tonne / ende hebben die hoofden geschoren gelijck Geusen / die hebben sy ooc upt het Bolwert ghewozpen inde schansen vande Spaengiaerts / op de tonne was ock een billiet gehecht/ int welcke geschreven was: vraecht dit by Duc d'Alve tot betalinge van den thienden penninck die hy soo lange geeyscht heeft/ daer hy ock noch niet af betaelt en is / daerom dat hy ock dese stadt belegert: Maer om dat hy gheen reden soude hebben om hem te beklagen dat wy so lange vertoeft hebben/so is hier ock den 11. voor die interest.

Als de Capitepnen ende Heeren vander stadt in 2. oft drp daghen gheen vrieven of sledden upt het Leger vanden Prince ghekregen en hebben/ende den grooten mist met vriesen ende dopen onderwijlen bleef duerende/ soo hebben de borgemeesters ende Capitepnen twee posten met vrieven met twee sledden uptgesonden/ende zijne Excellentie den staet der stede vertoocht/ ende daer beneven hem gesonden het conterfeytsel van hare belegeringhe / op desen dach hebben de Spaenjaerts op de stadt geschoten/een ende dertich scheuten.

Hoe wel dat op den 17. seer mistich was / gheljck alst nu eenighe dagen geduert hadde / soo zijnder nochtans upt het Leger inde stadt gekomen 65. sledde met Kozen/ Meel/ Vroot ende andere victalie/ eñ zijn daer toe met een convoye van soldaten ghekomen/daer door dat de Borgghers wederom seer gemoet zijn gheweest/ daer was vande Duytschen die daer met de Walen ende Enghelschen ghekomen waren/voor de convoye/ Hopman Schram van Vrupnswijck.

Op den selven dach zijnder uptgeballen een deel soldaten ende anderen upt de Schaelwijcker poorte om te scharmutserē tegen de Hoochduytsche/ die haer op dat huys te Kustenburch beschanst hadden / ende hebben ten eersten een water-molen ingenomen/ die de Duytschen verlietē/ daer na zijnse met alle gewelt inde schansen vande voornoemde Duytschen geballen/ drijvende dē vpant daer upt / ende al om brengende diet niet konden ontloopen / een vande Vaendragers van Haerlem heeft het vendel der Duytschen den Vaendragher upt de hant genomen met grooter kloeckheyt/eñ heeft den selven doorsteken/ in deser manieren hebben sy met gewelt dat huys te Kustenburch overballen/ende hebben binnē der stadt gebrocht een vendel/ 3. trommels/ende zijn so inde stadt gekomen/na datse den watermolen in den vrant gesteke hadden/eñ de verslagene geplondert: Daer wert ooc op dien dach voor goet aengesien / dat men des nachts soude verlaten het Bolwerck bupten der stadt/om dat daer so veel volcx doot bleef.

Zijn ock op den selven dach de ledighe sledden weder uptgevaren/ om meer Amonitie die hen van noode soude moghen wesen.

Als nu dat Bollewerck alsoo verlaten was/ om dat het de vpanden so nae begraven hadden/jae alreede dat Bolwerck selfs hadden bestaen te onder-graben / soo hebben die vander stadt binnen de Krupspoorte wederom veel stercker gemaeckt danse te voren opt geweest hadde/met hout/peerde-mist ende andere materialen/ soo dat by nae onmogelick was die te winnen/ ende dit werck is begonnen op den 18. Januarij.

Op den 19. der selver Maent den welcken des voornoens seer mistich was/maer namiddaechs klaer ende schoon/so zijnder sommige peerden met een deel Haegeschuttē upt der stadt ter Zijlpoorte uptgetrocktē om des vpants wacht te verrasschen / dan alsso de vpant de wegen hier ende daer op gedolven hadde/ en vermochten sy niet upt te rechten / jae en konden tot den vpandt niet komen sonder groot perjckel/want het ys begonst nu seer weeck te worden / soo datse sonder pet notabels upt te rechten weder gekeert zijn.

Des naer middaechs is Adriaen Beerkenroede Schepen der stede met een seker getal van sledden nae den Prince van Oranjen getrocktē om te krijgen sekere victalie/amonitie eñ ander saken/(de stadt belangende)te beschickē/dewelcke van een seker getal van Kupters ende ontrent 500. of 600. Haetgeschutten wel toegeruste Walen / Engelschen/ Schotten eñ Duytschen is gheconvoyeert ghewest/ den vpant is hen ontmoet ontrent Schaelwijck / Haerlemmerbliet / Vijfhuysen ende daer ontrent/ eñ de vpant hadde daer zijn wachte gestelt/ so dat seer swaerlic daer pennant passerē mochte/maer dies niet tegenstaende: So hebben die soldate ende vorgers van Haerlem eenen moet gegrepen/ende zijnder seer dapperlick opgeballen / so datse den vpant op de vluchst gekregen hebben/ eñ hem seer dapper geslagen / inder voegen datter wel 200. oft meer/ soo geschoten/geslagen ende verdronckē zijn/niet tegenstaende dat de vpant veel meer volcx hadde/ ende ooc op sijn leger de wijck nam/soo dat merckelijck te sien was dat God de Borgers wilde helpen/ wantse sonder verlies van volcke daer deur gekomen zijn.

Op den selven dach dewijle men alsso schermutseerden/zijnder een deel haeckschutten met 8. sleden upt der stadt gevaren / ende hebben de Vijfhuysen ende andere die op den Meyvhant stonden aen vrandt gesteken / tot by nae 200. int getale/ so dat de vpant nae de nederlage daer de wachte niet meer en heeft doen houden.

Den twintichsten dach der Maendt Januarij / is Adriaen van Groenevelt ghevangen ghevorden/noch eenen Heer Adriaen Joosten zijn Neve/Pater tot Alcmaer die doorsteken wordt / maer Groenevelt worde

terstont

Digitized by Google

ter stont dapper gepijnicht.

Op den 21. dach Januarij zijn inde stadt gekomen drie schedē met Boeder/Visch ende Kozen / zijn oock op selven dach uptgegaē/door de Zijlpoorte 600. Hoochduptschen om die Spaenjaerden (die dicht onder de wallen gelegert waren) op te lichten / dewijle dat die Duptschen uptrocken/so werden de walen aen s. Catrijnen brugge over twater met schupten geboert/ om de Spaenjaerts van achter te besprinchen/ ende haer geschut te bergevē of ten minstē te vernagelen. Maer om dat de Duptschen niet gheljck aen en vielen/ ooch om den mist niet en konden gemercken wat de Walen int aenvallen uptrechten: Dat ooch de Walen niet en konden mercken wat de Duptschen deden niet tegenstaende dat haer een teecken upt der stadt van een roerschoot gegeven was/so zijnse met verlies van eenighe soldaten aen weder zijden / sonder pet merckelicx upt te rechten/weder gekeert.

Den 22. dagh wast seer mistich eñ nevelachtich/so is nochtans binnen der stede gekomen Adriaen Berckenroede/met hem brengende 15. ofte 16. schedden met Cozē eñ ander victalie. Die van Delft/Leydē/Goudē eñ de steden van Zuytholland hebbē die van Haerlem doen vragen/upt broederlijcke liefde / of sy eenige ghequetste/oude of jonge/ ghebrekelicke eñ anderssins onbequame ter oorloghe begheerden te derven/sy souden elck haer deel daer van onderhouden na tbehoozen.

Daer zijn oock op dē 23. wederomme 22. schedē met Kozen ende andere victalie upt des Prinsen leger inde stadt gekomen / daer dat volck seer blijde omme was met ooch sekere posten met brieven.

De soldatē met een deel borgers zijn ooc de Schaelwijcker poort uptgetogen/eñ hebben schutgebaert gehouden met den vpant / den welcken sy over t Sparen dreven na haer legers. Daer na hebbē sy Kustenboorgh geheel afgebrant / ende genomen hebbende ses of seven schupten vanden vpant/ zijnse daer mede nae een koggenschip aenghebaren/ dat daer int Sparen lagh om die vander stadt daer mede te beschadigē/eñ hebbē dat selve ingenomen: Als sy nu een deel des volcx vanden Spaenjaerden gequetst eñ een deel doot geslagen hadden/hebben sy t voper daer inne gestecken/ende zijn alsoo inder stadt weder gekeert / met hen brenghende twee ghevangenen. Des avonts was wederom met trommelen eñ klocslach eenen al-arm gemaect / maer daer en is niet vanden vpant uptgherecht.

Vande uytvallinge, schermutsingen, alarmen eñ andere geschiedenissen, so binnen ende buyten der stadt, vanden 24. Ianuarij tot den 1. Februarij.

Op den vier-en-twintichsten Januarij zijn inder stadt gekomen vijfendertich schedden met Kozen/ Visch/ Tarwe ende andere eetelicke waren: Ooch heeft den vpant twee stuckē geschuts op dat bollewerc te schepen gebracht / om also de stadt te beter mogen te beschieten. Als nu de Burghemeesters saghen dat het noch int hartste vanden winter was/ eñ dat het soude kommen geschieden door ongeweerten dannen des Kozens gebrec krege/ so hebben sy Garste eñ Haver doen malen ende dat onder de Rogghe vermenght: maer de Ghemeente en wilde sulcx niet lijden/ daeromme dat sulcx om de murmuratie vanden volcke terstont ghelaten wert / ende goet Roggghe-broot gegeven ses pont voor drie stuyvers.

Op den 25. deser maent hebben die vander Stadt wederomme 34. schedden met victalie inne gekregen / de welcke door versoeck van Mattheus Augustijnsz ende Willem Adriaensz Schepenen van Haerlem / upt Leyden dien van Haerlem toegesonden werden. Op dien dach werden ooch seer sterckelijck de stadt ende Bollewercken allomme beschoten/ ende onder ander/ werden een bande seven Capitepnen der Stede met name Pieter Vlasman / ghequetst van een steenstuc dewelcke daer naer seer haestelijck ghestorven is. Ooc hebben die van Amstelredam het Spaensche Legher ghevictalieert ende ghespijst met twee roey-schupten eñ eenen damlooper/ met groote moeyte / want sy het (Tije open beten van Amstelredam tot Sparendam/ ende soo voort door Sparen tot aent Spaensche Leger toe.

Den 27. deser Maent wast seer schoon klaer weder/ maer seer vorstich: Die Spaenjaerts hebben weder op desen dagh sekere tocht-schupten van Amstelredam met victalie eñ Amonitie int leger gekregen: ooch zijn op desen dagh twee Vaendelen Spaengiaerts upt het Zuyden int Overveen getrocken/eñ bleven aldaer liggen / daeromme dat de Borgheers vermoeyden dat de vpant des anderen daeghs soude willen de Stadt bestormen/hebben daerom haer wacht versterckt / eñ alle ghereetschap tot wederstant ghemaeckt.

Hier kan ick ooch niet laten te verhalen een groot jammer dannē op dien dach gesiē heeft aen eē deuchtsame eerbare dienstmaget in Jaletten huys/genaemt dat Harts-hooft: Want also dese maecht desich was in haer werck om een paer hoenderen banden spit te doen ende bereyden na tbehoozen / Soo is daer eenen grooten ijseren kloot door de keucken upt des Vpants leger geschoten / de welcke het Jonckwijf thooft vanden Lichame heeft afgeworpen: soo dat het een groot klaghelijck dinck om sien was.

Ooch soo heeftmen op den selven dach een deel des Kozens by S. Jans poort / te wetē den constigē wendeltrap omme ghewozpen/want dewijle hy seer groot eñ swaer was/vreesdemen dat hy soude mogen bandē vpant afgeschoten worde/ ende also die grachten vander stadt verbullen tot grooten voordeel vande Spaējaerts/daerom heeftmen beter ghevacht dien af te worpen dan int abontuer te staen. Men heeft ooc op dien dagh(doch te vergeefs)alarm gheslaghen.

Op den 28. wast seer klaer weder met seer harden vorst. Daer is een post vanden Prince van Oranengien binnen der stadt ghekomen met sekere brieven aende borgghemeesters / Colonellen / Capitepnen ende andere Bevelhebbers der stede / ende de selve post wert terstont wederom ghesonden. Op den selven dagh zijn ter Zijlpoorte uptgereden 7. van de rupters vander Stadt om de wachten vande Spaengiaerts / die nu seer by de stadt ghehouden werden / te verstoren/van dewelcke sy ooch eenen gevanghen kregen: Maer als de Spaenjaerts van het huys te Kleef dat merckten/ eñ ooc die van Overveē/ so zijnse ooc met eē deel peerden uptgevallē/ so dat die vander stadt hebben mocten den gevangē verlatē/eñ zijn also weder gekeert sonder schade/ of pet upt te richten / dan alleen dat in des vpants leger daer door die trommelen alarm sloegen.

Ooch quamen op den selven dach inder stadt wel 80. schedden met victalie/ende eenighe tonnen Busspoeder ende andere noodige dingen/ de welcke ghecondoyeert waren met vier hondert Walen/Engelsche eñ Schotten/alle vrome ende wel gemonteerde mannen: Die in een Klooster gelept werden ende daer wel onthaelt van de Heerē vander stadt. Die Capitepnen waren/te weten vande Enghelschen Capitepn Simmado / vande Schotten Capitepn Balfour/ ende vande reste Capitepn Marottin / welcke de Capitepn was van des Prinsen Garde/eñ Capitepn Varduer Capitepn van de Garde banden Grave vander Marthe.

Op den 29. is bpden Heeren vander stadt een publicatie ghedaen/ dat gheen Beenhouwers dat Ossenvleesch dierder en souden verkoopen dan twee blancken 't pont / ende het Coepen-vleesch een braspennint/ op de verbeurte van het selfde vleesch/ ende noch arbitrale correctie.

Die vander stadt Haerlem bemerckende datse seer dickwils door Gods hulpe versch volc in kregen hebben vastelijc besloten datse dē vpant selfs souden gaen bestormen/eñ zijn geschut hem afhandich maken/ oft pinners ten minsten vergeven of vernagelen: So dat dien aenslach op den dertsienden deser maent Januarij soude gheschieden/ ende hebben tot dien eynde des morgens vroegh inden dagheraet een deel volc bestelt: Dan also sy niet alle te samen ghereet en waren / ende

Digitized by Google

datmen oot waerschouwinge kreech dat den vyant al bereet lach om de stadt te bestormen / soo en heeftmen niet uptgericht / dan dat die bander stadt gedwongen worden te vertrecken / ende dat wel vanden genen die upt der stadt gekomen waren gequetst sijn worden / te weten Capiteyn Michiel aen zijn hant / Couthijn in zijn knye met een spiese gesteke / ende sijnen Vaendrager door sijnen arm geschoten / Capiteyn Lambrecht van Wittenberghe met een lancie in zijn borst gheseten. Twelcke die bander stadt niet ongewroken ghelaten en hebben / want sy op den selsden dagh 't vyer inde mijne ghesteken hebben / dewelcke sy ghemaeckt hadden aen het Bollewerc / ende hebben daer mede eenen grooten hoop volcx vanden Spaengiaerts omme ghebracht.

Den laetsten dach deser maent Januarij heeft het den Spaengiaerts goet gedocht met haren voorghenomen storm voort te varen / want hoe wel die bander stadt / gelijck wy verhaelt hebben / een schermutsinghe tegen hen gehouden hadden / so hebben sy hen die reste vanden dagh gerust / ten eynde sy des daeghs daer aen volgende souden stormen / gelijck sy oock gedaen hebben met louteren gewelde eñ groote dapperheyt. Als nu de Duytschen / dewelcke de wacht hadden aen de Crupspoorte ende s. Jans poorte haer wacht niet ten besten gehouden en hebbē: So hebbē de Spaenjaerts voor den dageraet alle haer gereetschap gemaert / ende s. Janspoorte met hare Vendelen beset / waren oot veel van desen alreede inde poorte / die half af gheschoten was / op de solder ende andersints gestelt / eer dat die bander stadt dat gewaer gworden zijn. Aen d'ander zijde waren oock een deel vanden Spaenjaerts gepasseert / onder door de afgeschoten Bollewercken vande Crupspoorte / ende hadden haer lantr de haechdoornē opde besten gestelt vande Krupspoorte af tot S. Jans poorte toe / want het was seer hart gevrosen / soo datmen met groote menichten hadde moghen over het ys loopen int Bollewerck vande Krupspoorte / hadden haer oock eēn deel met opgerechten Vaendelen in slachoorden gestelt. Die laetste stonden oot al inde schansen vande Crupspoorte af tot voor by S. Jans poorte aenden rabelinct tozen toe / al wel vast eñ dicht beset met goede ordinantie: Soo dattet niet anders en scheen of de victorie was haerlieder selver ende ghewis: Soo dat daerom den storm te doen bereet waren 18. of 19. Vaendelen Spaenjaerts / Walen / eñ Hoogduytschen. Daer stonden oock ontrent ses hondert paerden gereet bynden sieken eñ den Reguliers: Oock waren van ghelijcken in Overveen wel twee hondert paerden. Daer waren noch andere int Voorhout / met hen hebbende een deel voetknechten / dewelcke wachtē na de victorie om de overgebleven borgers ende Soldaten om te brenghen / die haer souden willen of mepnen te salveren door die vluchte.

Desen storm was gheordineert te geschieden door den Spaenjaerts / Walen ende Duytschen / te wetē die Spaenjaerts met den Duytschen aende Krupspoorte ende vande Krupspoorte lantr de Wal oft afgeschoten muer naer S. Janspoorte: Die Walen aende s. Janspoort / die 't voorste deel der selver poorten eñ de wallen daer ontrent nu alle inghenomen hadden / eer dat pemant upt der stadt dat selve vernomen hadden. Als nu de vyanden der stadt dat groot voordeel hadden / ende lange gereet waren om te storme / soo datse sonder groote bloetstortinghe dat niet mochten verhalen: So heeftet den goedē God belieft de sijne te bewarē: Want alst nu dach was gworden / so zijn die Schutters ende Soldaten die de wacht daer hadden gehadt sulcx gewaer gworden / ende zijn haer met vijftich of tsestich mannen seer dapperlijck aengevallen tusschen beyde de poorten / ende hebben daer seer mannelijck op geschoten / roepende alarm / waer door dat de wachten die oock daer ontrent waren met haer gheweer seer wel bereydt zijn kommen gheloopen hen ter hulpe. Voorts is desen roep de gheheele stadt door ghegaen / soo dat een yeghelijck tot den storm te weder staen bereydt is naer de wallen kommen geloopen / daer dat in seer korten tijt veel Spaenjaerts / Walen eñ Hoogduytschen / die desen storm begonsten / door schoten ende door steken waren: Soo dat alles wat over de Wallen dorsten sien ofte lijcken / door schoten oft door steken worden.

De principaelste storm plaetse daer de vyanden in den meesten getale waren / was dat oude Bollewerck aende Krupspoorte / dwelc de vyanden inne gekomen hadde recht tegens 't nieuwe bolwerc / dwelc die bander stadt seer sterck gemaeckt hadden met grooten arbeyt eñ veel moeytē / dwelc de vyandē tegen dese storm oock hadden doen ondergraben / om dat met menichte van volc te overvallen: Maer die bander stadt hadden daer tegen oot onder haer bresse gegraben eenen grooten kelder / inden welcken sy hadden sekere tonne buskrupts ende ander dingen. Als nu die Spaenjaerts in grooten getale met vlieghende Vaendelen daer op stonden / om also die mueren oft wallen der stede te beklimmen: Soo hebben die bander stadt het vyer daer inne ghesteken / sonder dat door dien middel een groot deel des volcx sonder hoofden / armen of beenen inder locht geworpen zijn: veel die daer ontrent waren / hebben oock groote schade geleden van het springen deses werex: So dat het eenen grouwel was om aensiē dat de armen / beenen / hoofden / eñ stucken van menschen so inder lucht opgeheven worden: Daerenboven vielen die bander stadt seer dapperlijck inde schansen vande Spaenjaerts ende deden een groote moort onder het volc die niet en konden ontloopen: Daer worden oot met een halve slange eñ andere yserē stucken / als Bassen ende andere seer dapper gheschoten op het volck / dwelck in slachoorden stont by S. Janspoorte / twelck oock seer groote schade dede onder de Spaenjaerts eñ Walen niet sonder groote schande eñ schade zijn gheweken in haer schansen / nemende die principaelste van hare dooden mede die sy mochten bekomen. In desen storm werden binnen der stadt gequetst Capiteyn Lambrecht van Wittenbourghe / dewelcke korts daer na bander quetsueren gestorven is.

Dewijle dat de Spaenjaerts desen storm deden aen S. Janspoort eñ Crupspoort / so zijn door de Schaelwijcker poorte inne gekomen hondert ende tsevēntich sleeden met korven eñ ander victalie met een Conboye van drye hondert Haechschutten ende tsevēntich peerden die upt den Legher vanden Prince quamen / dewelcke also over het ys quamen / ende waren vervolgt van hondert paerden ende sommige Haecschutten tot aende stadt toe / om de conboye af te werpen: Maer het is te ver geest gheweest / wantse niet anders upt en rechten dan den Vaendrager oft Coornette vande Kupteren met noch eenen geschoten werden.

Op den avont zijnder 2. Boden met brieven aen zijne Excellentie gesonden / de welcke seer haest weder quamen eñ brachten met hem eē Hoochduytsch Kupter die haer gevangen man was / die na dat Voorhout mepnde te rijden by zijn geselschap: De Boden werden wederomme al schabelinge gesonden na zijne Excellentie / ende hebben den Heere Prince het vertooch vanden stant der steden ghebracht.

Hoe haer de Spaenjaerts aende Seven molens beschantschen ende andere geschiedenissen, vanden eersten Februarij totten sesthienden toe.

DE Spaengiaerts begonsten schansen te maken bynde Seven-molens om 't Sparen te beschieten ende de schepen het upt ende inne varen te beletten / ende hebben daer 2. belstuckē gebracht / ende haere wachten gehouden op twee Molens die inden brandt laestmael waren blijven staen.

Op desen selven dagh / te weten den eersten Februarij zijnder ter Schaelwijcker poort ses of sevenentwintich Kupters uptgereden / om een scharmutsinge te doen / dan also sy niemant gevonden en hebben / zijnse weder gekeert / met haer brengende een Duytschen Soldaet: Van ghelijcken oock bupten de Zijlpoorte

hebben

Digitized by Google

hebben sp twee Kupters doorsteken / ende eenen Wael inne ghevrocht. Waeromme de Vyanden bupten de Krupspoorte liggende haer vergadert hebben: twelck inder stadt gemerckt zijnde / heestmen terstont een alarm gemaeckt/so dat elc seer haest by den wercke hem heeft laten vinden: Maer daer en is niet na gevolcht. Des namiddaeghs zijn wederom een deel paerden ter Zijlpoorte uptghereden / ende hebben een Vrouwe ontjaecht eenen sack met ontrent acht-en-twintigh Tarwe vrooden / die daer mede vanden Siecken naer 't Voorhout meynden te gaen / doch die Vrouwe isset ontloopen.

Daer vorde ook op den selden dach gepubliceert/ dat die Rogge-vrooden van 6. ponden (onder dewelcke nu ook wat gerste gebacken vorden) niet hooghер dan voor 2. stupvers verkocht en mochten vorden/ ende een kanne Rijnschen wijn moestmen geven voor ses stupvers. Item datmen pmmers vrant-ladders/ vrant-haecken ende andere sodanige dingen daer dich soude hebben: Dat ook des nachts een pegelijck den geheelen nacht door/ een kaerse soude houden vrandē de voor zijne ghelaesvensters / oft anders in een lanteerne/alles op seer groote peynen oft boeten.

Daer werden weder ghedreven ofte ghekeert van de Spaenjaerts een groot deel sleedden met Victalie die upt des Princen Legher naer die stadt quamen/ daer datter die Spaengiaerts derthien afghekreghen hebben: Dan de lupden ende paerden zijn daer van ontkomen.

Daer vorde ook op desen dach vande Spaengiaerts gevanghen een vande Vosten die op den laetsten Januarij met vrieven upt der stadt gesonden was den welcken sp terstondt tot Hillegom hebben doen hanghen.

Daer was ook op dese tijdt/ te veten dese dry eerste dagen der Maent/ een sprake uptgegheven / dat de Spaenjaerts een vrugge met schupten eñ ander materie maecken vyde Varnadijnen Clooster oft 's graven-sloot vyde Meyr/ om daer met de paerden te passeren / op datse de sleedden met Victalie mochten benemen: Daeromme zijn op den tweeden der selver ontrent sesendertich Paerden/eñ ses houdert Haecschutten met ook een deel Dobbel solders smorgens vroegh upt getrocken inden mist: Maer also die vander stadt geen vrugge en vernamen / hebben sp in Schaelwijck ende daer ontrent een deel hupsen in den vrant gestelt/ in welcke de Spaengiaerts gevoonlijck haer vacht hielden/ende zijn also veder gekeert / vrengende eenen Wael ende eenen Jongen gevangen / de welcke sp inde voorgenoemde hupsen gevanghen hadden. Soo haest als de Spaengiaerts het uptrechten van die vander stede vernamen / hebben sp in den Voorhout eñ ook by den Siecken die trommelen doen alarm slaen: Dan daer is niet uptgerecht.

Op den vierden Februarij zijnder veder een deel Kupters met sommige Haecschutten de Schaelwijcker poort upt getrocken / convoyerende sommighe ledige sleedden om Kolen te halen tot de Meyr toe: Welcke sleedden onbeschadicht door gekomen zijn. Die rupterije was aen den Vyant / maer zijn onbeschadicht van malkanderen gheschepden ende also veder na de stadt gekeert.

Op den selsden dach meynden die Spaenjaerts het vyer inde mijne diese gemaeckt hadden aende Krupspoorte te steken/ ende die te doen springen/ tot grooter schade van die vander stadt: Maer also die vander stad haer graven gevaer werden / hadden sp daer ook tegens gegrave eñ een groote mijne gemaect/inde welcke sp het vyer selfs gheslicken hebben / soo dat door het springhen van dien gheen kleyne schade ghedaen wert inde Vyoniers ende Soldaten vandē Spaengiaerts/ sonder eenige merckelijcke schade inder stadt te doen.

Daer zijn vederomme naer middaghe inder stadt upt des Princen Leger gekomen acht sleedden geladen met Kolen ende andere etelicke varen / eñ dat op den vijfden dach der selver Maent. Wert ook op den selsden dach doorsteken eenen Spaenjaert / dewelcke het nieuwe Bollewerck meynden te besichtigen / eñ naer dat hy gheplondert was / hebben sp het doode lichaem veder over ghevorpen.

Op den sesten dach zijn upt der stede naer den Prince van Oraengien gheson den Adriaen van Berckenroede met Capiteyn Vimp een Wael/ een erbaren man/ die hem het stuck van Oorloghe wel verstonde/ ende met hen noch twaelf ofte dertien sledden om Coren te halen.

Op den selven dach hebbē die van Haerlem verloren opt Meyr derthien sledden met Victalie/ maer het volck daer af zijn alle gesalveert.

Den 8. dach der selver Maent zijn binnen Haerlem gekomen hondert en vijstich sledden/geladen met Rogge ende andere granen. De Spaenjaerden hebbē ook eenen alarm gemaert/ maer en hebben niet uptgericht. Daer na als sp andermael eenen alarm gemaert hadden/so hebben die vander stadt vederomme groote schade ghedaen onder de Spaenjaerts door springen van een ander mijne diese veder gemaert hadden aende Krupspoorte.

Opden 9. dach als nu de Spaengiaerden door het langduerich schieten s. Janspoorte also boven afgheschoten hadden/ soo hebben die vander stadt goet ghevonden datmē de poorte met aerde/rijs eñ ander hout soude vullen/ende een Vollwerc daer op makē/op datse haer vorstvreyen dies te beter souden konnen houden/ende hebben dit werck terstont begost.

De Spaengiaerts hebben ook op desen dach met grooter neerstichept begonst in dat Bollewerck aende Krupspoorte een hooghe Catte te maken / om die vander stadt te beter konnen met haer geschut schade te doen.

Alsoo nu de Vyanden der stadt de Spaenjaerden niet af en lieten de Stadtpoorten ende Bollewerckē te onder graven / so en hebben die vander stadt ook niet geslapen / maer hebben neerstich geweest int teghengraven: soo datse op den thienden dach der maent Februarij noch een mijne hebben doen springhen/ met de welcke sp seer veel volcx vanden Spaenjaerts inde locht gevorpen hebben.

Als nu mijne Heeren der stadt vreesde dat de spaengiaerts niet eer af laten en souden van het ondergraven des Bollewerck / tot dat sp tselve souden gheheel ondergraven ende ommevorpē / vaer door sp dan eenen goeden toegang soude hebben tot der stadt / indien sp dan met der verschrer daet daer op stormden/so heeft het den voorsz Heeren / regierders der stede goet gheducht van binnen eenen nieuwen Val eñ graft / gelijc een halve Mane daer teghen te maken / op datse door dien middel voor die sorge souden bevrijt zijn. Dwelck terstont met ghemepnerhant ende goet accoort begonnen is/eñ met grooter neerstichept volepndicht/ so dat hem in desen wercke niemant te soecken en maeckte/ maer elc liet hem neerstich sien: Burgemeesters / Capiteynen/Burgers eñ soldaten/arm ende rijck/ wijfs ende kinderen/elck wilde wel de eerste zijn.

Op den elfsten Februarij isser een Hoochduytsch upt tvoorhout gekomen/ende heeft hem doen oversetten over het Spaeren / ende zijnē hoet opsteckende is hy naer de stadt gekomen/begeerende datmen hem soude inlaten/ toogende sekere vrieven die hy hadde aen Capiteyn Steenbach/die in zijn logiment gelept is / hem gevende sekere vrieven die aen hem gheschreven varen. Steenbach heeft den selven terstont na het stadthups gelept/ende is aldaer dapper ondervraeght gheveest/ende daer na gevangen gestelt.

Daer is opden twaelfden een schupte van Leyden binnen der stadt gekomen / met alder hande Victalie geladen zijnde. Des anderen daeghs isser een Bode vanden Prince van Oraengien gekomen binnen der stadt / dewelcke sekere vrieven aende Heeren vander stadt gebracht heeft.

Op den veerthienden zijn inde stadt gekomen veertich Haeckschutten/ dewelcke inne gebracht ende ghe-

leyde

leydet hebben tsestich last Roggben/ Tarwen/ Erten/ Boonen eñ andere eetelijcke waren. Des daeghs daer na quam binnen der stadt een Turfschip.

Ander geschiedenissen so binnen als buyten de stadt tot den eersten vande Meert.

OP den 16. is inde stadt ghekomen een groot schip geladen met Broot ende Visch: Maer op den sebenthienstē zijnder binnen gekomē xxviij. schupten geladen met victalie/ eñ 400. Soldaten/ meest al Dobbel-solders/ daer Capitepn af was Christoffel Gunter. Den selven dach heesmen wel vijf of sesmael alarm gheslaghen/ om dat die Spaengiaerts haer berepden om eenen storm te doen. Sy hebben oock twier in een mijne ghesteken/ maer niet veel daer mede uptgherecht/ daeromme is ooch den storm achterweghen ghebleven.

Den 18. Febuarij is de Galepe opt Haerlemer Meer gekomen/ lanck zijnde 84. voeten. Ooch zijn op den selven dagh inder stadt ghekomen 4. of 5. schepen met Victalie/ ende een andere met 2. stucken geschuts van metael upt de stadt van Leyden.

Op den 19. isser binnen Haerlem ghekomen eenen damlooper met thien Gotelinghen/ met krupt ende andere Amonitie.

Ten voorsz daghen hebben die van Amstelredam met hare kleyne Galepe/ eñ noch 4. oft 5. schupten aen t'Penninck-veer gepoesst den dijc/ door te steken/ om so opt Meer te komen: Dwelc die Galepē van Haerlem met andere Schupten en wachten belet hebben. Hierentusschen hebben die vander stadt 't dyer inde mijne gesteken diese onder tbollewerck hadden/ twelc een oorsake ghe weest is van een seer groote schermutsinghe die naer gevolcht is.

Saeghs daer aenbolgende isser een Wael upt der stadt over geloopen naer de Duytsche toe/ dewelcke te boren van dien vander stadt gevangen genomen was.

Op den 21. der selver zijn die van Amsterdam wederomme aent Penninck-veer ghekomen met haer schupten ende Galepen/ om haer begonste werc te volbrengen: Daer tegens heeft haer seer dapperlick ghestelt die kleyne Galepe van Haerlem: Ooch hebben die vander stadt een deel peerden met ponten buytē de Spaerwouwer poorte aent lant gheset/ dewelck haer ooc seer wel gequetē hebben/ so datse eenen damlooper met volc vanden Vyanden gekregen hebben/ vanden welcken het meeste deel al doorsteken oft doorschoten waren/ de reste werden inde Vupt gehangē: ende werde op dien tijt vijfentwintichmael geschoten.

Den 22. hebben de vyanden op de stadt geschoten 69. schoten/ van welcke schoten gheen merckelijcke schade gheschiet en is/ dan dat een Soldaet onder S. Janspoorte thooft vanden lijve geschoten wert.

Des daeghs daer aen volgende hebben sy 45. schoten geschoten/ eñ hebben met die eenen Borger thooft vanden lichame geschoten.

Op den 24. hebben de Spaengiaerts 34. mael op de stadt geschoten/ eñ werden upter stadt 2. Galepen naer de Vupt gheschonden.

Die van Doordrecht hebben op den 25. dien van Haerlem tot bystant gheschonden twee schoon metalen stucken geschuts/ daer van d'eene 44. pser ende d'ander der thien pont schoot/ met noch vier of vijf pseren slanghen.

Daer zijn ooch op den selven dach inne gekomen 5. Schepen met victalie/ als Tarwe/ Roggbe/ Garst/ Boonen eñ Erweten/ met andere eetelijcke warē: ende worden doen geschoten 41. schoten.

Op den 26. dach Febuarij hebben die van Haerlem een groote schermutsinge gehadt/ tegen beerthien Kaerdeel-schepen by die van Amsterdam toegherust: In welcke schermutsinghe die Capitepn vande groote Galepe/ Geeraert de Jonghe/ hem grootelijcks versien heeft: Want so haest als hy gewaer gewordē is dat de vyant met sijne schepē opt Meer gekomē was/ so is hy sonder andere Capitepnen te waerschouwen tschepe gegaen/ eñ alleen so met sijnen gasten onder dē vyant gheroept/ meynende den prijs alleen te behalen. Als die vande schepē van Amsterdam hem alleen gesiē hebbē so hebbē sy hē ommeringt: so datse de Galepe met geweit overvallen eñ genomen hebben: Geeraert voorsz geschotē sijnde met noch eenige andere Bootsgesellē zijn in haer schupt gevallen en hebbē haer noch gheselbeert/ verlatende also de Galepe. Als de andere Capitepnen dit verstaen hebben/ eñ sonderlinge Capitepn Iacob Anthonissē, die Capitepn was vā de kleyn Galepe/ zijn sy alle te samen met een groote couragie den vyant aengevallen/ ende hebben de Galepe wederomme gekregen/ dewelcke die van Amsterdam wel 2. uren gehadt hadde: Inde selve Galepe vondē sy noch eenich volc vandē vyanden die haer verborgen haddē eñ zijn die selve aē de reede vande Galepe gehangē geweest: Hier mede noch niet te vreden zijnde/ zijnse den vluchtende vyant na ghejaeght/ ende hebben hen noch met geweit een Kaerdeelschip dwelck heel nieuw was afgenomen/ dat vol Spaensaerts ende Walen was/ dewelcke sy meest al doorsteken hebben/ sonder datse dyp oft dier met noch het hooft van eenen Capitepn na Haerlem ghesonden hebben: onder desen was een Edelman van Leuven genaemt Kabenschot: Eñ zijn die van Haerlem also na de Vupck weder gekeert alsse haer seer wel gequeten hadden.

Op den selven dach zijn daer ooc tot Haerlem binnen gekomen sekere schepen met Victalie.

Den 27. hebbē de voorsz Galepen noch eenen aenstoot gedaen aenden vyant/ den welcken sy seer haest op de vlucht gekregē hebben. Daer na hebben die van Haerlem bestaen haer schepen eñ Galepen te vertimmeren vanden schoten diese inde voorgaende schermutsingen ghekregen hadden.

Opden laetsten dach deser Maent hebbē die vander stadt doen springhen een kleyne mijne diese ghemaeckt hadden aen de Krupspoorte/ daer door heeft den vyant ooch eenighe schade onder zijn volck gheleden.

Van het beschietē der Catte, welcke de vyant voort Bollewerc gemaeckt hadde, ende andere geschiedenissen tot op den 25. Meert.

OP den 3. Meert hebben die van Haerlem haer grof geschut daer van vp boven ghesproken hebben: bestaē int werc te stellē: Want de vyant hadde door het Bolwerck een groote Catte opgheworpen/ met de welcke hy de Stadt groote schade soude gedaen hebben: Soo heeft dan de Luytenant vande Schotten genoemt Jehan Coninchem/ hem soo wel daer aen ghequeten/ dat hy die selve Catte op eenen halven dach geraseert eñ te niet gemaect heeft/ so datmen hem van zijnder kloeckheyts wegen grooten lof behoort te geven.

Op den selven dagh zijn ooch binnen Haerlem gekomen twee schepen met victalie ende Busspoeder.

Den 4. Meert heeft den Vyant eenen alarm ghemaeckt/ duerende den welcken datter ooc sekere victalie inder Stadt gekomen is.

Daechs daer aen volghende is de jachte van Haerlem/ wel toegerust ende versien/ op 't Meer gekomen.

De Spaengiaerden hadden neerstichedt ghedaen om haer Catte weder op te maken/ daeromme dat die vander stadt wederomme daer op gheschoten hebben ende ooch eenige schade aen het geschut banden vyant gedaen/ dwelck sy op de Catte geset hadden. De Heeren vander Stadt hebben ooch op den selven dagh die Acchtjnsen vande Vieren ende andere afgestelt/ daeromme dat groote blijschap onder die Borgheys gheweest is.

Op den 8. dach zijn inde Stad gekomen 2. bendels soldaten/ Francoysen ende Engelschen/ stert zijnde ontrent vier hondert ende vijftich hoofden/ seer wel versien ende opgherust: Maer overmidts dannen ontrent vier duysent Soldaten inder Stadt hadde/ soo heesmen die selve voorts daer naer wederomme gesonden.

De

De Capiteyn Enckhuysen is met zijnen Kuypers te schepe ghegaen opten 9. dagh: Die bander stadt zijn daerom oock uytgevallen/ende hebben die inden Houte lagen besocht met een schermutsinge/gelijc sy oock gedaen hebben opten 11. daer aen volgende/ doch sonder seer veel uyt te rechten.

Opden twaelfden zijn binnen Haerlem sekere etelijcke waren inne ghecomen/ ende hebben oock eenen alarm ghehadt.

Maer op den 14. hebben die bander stadt weder doē sprynghen een Mijne/ met dewelcke sy oock een deel volcx banden Spaenjaerts hebben omgebracht/ ende is onder der aerden gevonden eenen Spaenjaert/ dewelcke sonder een woort te spreken gestorven is. Daer is oock opten selven nacht eenen Wael gekomen upten Houte/ de welcke terstont ghelept wert na mijn Heere den Prince van Oraengien.

Den 16. der maent Martij zijnder bijf persoonen met een groot pser gheschoten/ daerder 2. af gestorven zijn/ te weten/ de Dochter van Jonckheer Jan van Schoten out ontrent 17. jaer/noch 3. Kinderen/ ende die schrijver van Christoffel Vader/ die terstont opten staenden Voet sterff.

Den 17. hebben die Spaensche Soldaten met een groote gheruchte den soldaten der stadt een Mijne afgenomen/die sy begost hadden te makē/eñ dat om dat de spaenjaerts meynden door de selve mijne aent oude Blockhuys te raken. De Capitepnen/sonderlinghe die Fransopsen eñ Engelschen/ en hebben des avonts niet eer gerust geweest voor datse deselve Mijne/ die de Duytschen verlaten hadden/ weder inghenomen ende den vyant met gewelt daer uyt gedreven hadden: Daerom datter groote bijschap inder stadt was/ende hebben Godt voor sijne bystant gedanckt.

De Spaengiaerts hebben op den 18. ontrent den middagh gereetschap gemaeckt om te stormen. Als die bander stadt dit gemerckt hebben/ so hebben sy de Klocke getrocken ende alarme geslagen. De Borgers ende soldaten sijn met eenen goeden moet op de wallen gekomen elc op zijn loop-plaetse/maer daer en is niet na gevolght.

Des anderdaeghs hebben de Spaengiaerts een Mijne doen sprzingen/ doch sonder eenighe schade van die bander stadt.

Opten 21. Martij worden upten name der borgemeesteren ende andere Heeren der stede/ alle de klockē die int Klochuys waren wel 1. ure lanc ghelupt/ waer voor den vyant seer verwondert was/ soo datse haer wachten inde Schantsen versterckten.

Opten 22. twelc den Paeschdach was/hebben haer de Spaengiaerts wederom in slachorden ghestelt ontrent den Sieckē ende in Overbeen/ oock int Woorhout: daerom de borgemeesters ende Capitepnen haer volc vergadert hebben/ verwachtende eenen storm/ maer daer en is niet na gevolght.

Des namiddaeghs ontrent 3. uren zijnder een deel Haeckgeschutten/ meest al Walen/de Zijlpoorte uytgetrocken na den Houte/ om te besien of de vyanden daer noch sterc waren: ende na dat die bander stadt de voorste schantse overvallen hadden/ hebben de spaenjaerts aen de Kruypspoorte alarm doen slaen ende haer volc vergadert/ so datte Walen de vlucht moesten nemen/achterlatende 2. van haren volcke/ zijnse weder naer de stadt ghekeert.

Des avonts zijnder veel schepen ingekomen/ vrenghende onder anderen wel 70. last Rogghe met veel Tarwe ende ander victalie ende amonitie.

Opten 23. heeftmen inder stadt groote gereetschap gemaeckt om vyant te lessē by tijden van noode/ want daer waren eenige die vermoeden dat den vyant thier inde stadt soude schieten/ so heeftmen dan daer tegens willen versien.

Daer werden opten vierentwintichsten inder stadt gebracht 2. Spaengiaerts/ de welcke na datse inder stadt gepijniget zijn gewe est byde Kupcke gehanghen werden.

Van een sekeren grootē uytval die die van Haerlem gedaen hebben op dē Houte: hoe dien van Haerlem de Meyr afgenomen werde, met andere geschiedenissen, soo van binnen als buyten totten eersten Aprilis.

OP den 25. Meert wert een seer groote schermutsinge gehouden: want als des morghens ontrent 7. uren ter Zijlpoorten uytgetrocken warē ontrēt 200. Walen om te schermutseren teghen den ghenen die int Voorhout laghen/ soo hebben sy haer de eerste schantse terstont afghenomen: maer alsse niet sterck genoegh en waren/ zijnde gedwongen geweest wederom na de stadt te keeren/ verloren hebbende 2. soldaten. Maer als de Borgemeesters ende Heeren vander stadt den stant van dat quartier upt die voorsz soldaten genoech verstaen hadden: So is daer met een ghemeyn accoort byden Colonellen ende Capitepnen ooc den anderen Heeren Regierders besloten/datmen dat quartier na den middach met 9. of 10. Vendelen volcx soude innemen: Dwelcmen oock te wege ghebracht heeft ontrent te 4. uren/eñ dat op dese maniere. Daer zijn ter Water-poorte uytgeset ses Vaendelen volcx/ dwelc meest al Bourgoensche warē/ eñ ontrent 200. Fransopsen ende Walen zijnder ter Zijlpoorte uytgegaen/ om de schermutsinge te beginnen/ ende binnen dien tijt zijn die voornoemde uytgeset/ oock mede die jacht met andere schupten van Oorloge/ eñ zijn alsoó van twee of drye verscheyden zijden den vyant aengevallen. De Duytschen hebben eens haer grof geschut gelost/om die upter stadt quamen schade te doē/ dan het en lucten hen niet ten besten: daerom so hebben sy haer terstont op de vlucht begheven/ maer werden so dapper na geloopē ende gevolght/ ende veel omgebracht/ datse niet eer bedrijt zijn gheweest voor datse over geen zijde de Vaert waren/eñ doen noch nauwelicx: so dat op die tijt wel omghebracht worden 1000. soldaten/ onder welcke veel gheweest sijn van grooten aensien/ dwelcmen wel heeft konnen mercken aen die juweelen eñ kostelicke kleederē die inder stad gebracht werden. Die bander stadt hebben ooc aen vyant gesteken wel 300. Tenten ende Pavilloenē daer de Duytschen onder gelegen hadden. De artilrije oft grof geschut/dwelc die Duytschen daer hadden/ hebbē sy ooc mede inde stadt gebracht/ te weten/ 5. Falconetten oft dobbel Bassen/ ende 2. metalen stucken met veel poeders/ daer toe noch neghen Vaendelen/ dewelcke des avonts tot der Spaenjaerdē spijt eñ schande met pijpen ende trommelen lancx den nieuwen wal gedragen worden/ ende daer na op de Borstwerynge gheselt.

Daerenboven werdē noch inder stadt gebracht 30. Paerden/eñ een groote meenichte van Koeyē/Kalberen/Kleederen/Mantels/Kinghen/ vergulde stormhoeden/Harnassē eñ ander gewey sonder getal: Eyndelijc daer en was nauwelijc eenen soldaet die niet met eenen goeden bupt inde Stadt en quam/ want daer was eenen Trommelslager dewelcke voor zijnē bupt hadde 200. Ducaten. Eñ dese groote victorie hebben die bander stadt verkreghen sonder groot verlies van volcke/ want sy niet meer als acht persoonen verloren/onder welcke eē Walsch Capitepn was/ genaemt Derdeinde/ een seer kloeck man/ die met zijnen verstande die bander stadt grooten dienst ghedaen hadde int bouwen vande sterckten/ende oock zijn volc in desen aenslach heerlijck aengevoert hadde: Daerom dat die van Haerlem bedroeft waren.

Op den sessentwintichsten Meert hebben die van der Stadt met den vroeghen Morghenstont op haer Bolwerck gestelt elf Vaendelen/ die sy so sdaeghs te vozen als op andere tijden banden Spaenjaerts ghekreghen hadden.

Ende op den sevenentwintichsten dach wert vande Catte der vyanden gheschoten met een Musliet Dieric Brasseman Luytenant van Lancelot van Vreedenroede.

Den acht ende twintichsten dach heeft den Vyant dryemael gheschoten/ ende die schepen van Oorloghe zijn

Digitized by Google

zijn half wegen aen geen zijde naer Osterp ghevaren.

Daer zijn op den xxix. 33. schepen van Oorloghe met 7. Galepen opt Haerlemer-meyr gekomen vande Spaengiaerts/ de welcke dien vander Stadt dat Meyr afhandich ghemaeckt hebben/ doorr insteken des dijcx by thuys Terhert. Die van Haerlem hebben terstont met alder haest ende met een goeden dienende wint de derde Galepe opt Meyr ghesonden/ daer Capiteyn op was Binckhorst / ende oock eenen Capiteyn Mauregnault / de welcke met sommighe borgers gescheept zijnde/gevaren zijn na de Caegh by vander schepen.

Opten 30. hebben de Spaengiaerts bestaen een schanse te maken byde Fyck om haer schepen daer te sekerder te mogen houden.

Eñ opten laetsten dach heeft den Vyant weder een mijne doen springhen / sonder dat hy die vander stadt daer eenighe schade mede ghedaen heeft / dan dat daer alarme geslagen wert door het schieten.

Van seker aenslaghen soo te water als te lande, ende andere geschiedenissen totten eersten Mey.

OPten eersten Aprilis is inder stadt gekomen een schupte met poeder geladen / die ober tverdronckten lant daer in geraect is. Eñ werden ooc vanden soldaten gedestrueert ende ghebroken het Clooster van sint Jan / twelcke tot op dier tijt toe geheelick gebleven was.

Sanderdaeghs/dwelck was den tweeden/ zijn alle de Galepen ende schepen van Amsterdam tot 38. toe voor de Fyck gekomen/ daer sy vanden morghen tot den avont niet anders gedaen en hebben dan met grof gheschut schietende.

Den 4. dagh zijn buyten de Schaelwijckter poorte van die vander stadt elf soldaten gehangen/eñ daer is een Wijf verdroncken.

Ende opten 6. isser eenen post ingekomen door de Zijlpoorte/die oock terstont is weder gekeert.

Daer wert oock op dien dach thier in een mijne gesteken vanden vyandt / doch daer en zijn die vander stadt niet mede beschadicht ghevorden.

Den 7. zijnder sommige soldaten upte stadt getrocken door de Schaelwijckter Poorte / dewelcke een weynich geschermutseert hebben tegen de Spaengiaerts/maer ten heeft niet veel te bedruyden gehadt.

Den 8. hebben die vander stadt tot klepnen voordeel oock een mijne doen springen.

De schepen vanden Prince van Oraengien zijn op den negensten der maent van Aprilis vande Caeghe naer de Fyck gekomen in ghetale tot ontrent hondert. Die van Haerlem / hebbende twaelf toegheruste schepen sijn ten eerstē tseple gegaen met een groot heet water-schip tot aende brugge by den houte / daer het niet door gekomen en heeft / ende is daer inne blijven steken : Het tweede sepl was een Karveelschip / het welck oock aen hen lagherlandt teghen den dijck aengheballen is. Doen nu een deel soldaten ontrent twee hondert / de Waterpoort upt op het Hout aenbielen ende te rugge gedreven werden/ so spronc het volc van den Waterschepe ober tvoirt / ende sommige zijn met een schupt aen het lant geraect / ende oock also die van 't Karveel mede/eñ hebbē also beyde die schepen door den vyant ghelaten. De andere siende dat die 2. schepen verlaten werden vanden volcke/ eñ dat die brugge niet wijcken en wilde/ zijn al schermutsende nae de stadt gekomen/eñ hebben 6. of 7. mannen achter gelaten. De schepen vandē Prince hielden vast byde Fyct schermutsinge met de Amsterdamsche schepen/ maer en konde niet wel aendē Man komen om den Noortoosten wint wille/eñ oock de schants aende Fyct daer de Spaengiaerts met grof geschut op waren : Daerom dat sy op den avont aen dander zijde de tonne gheseylt zijnde/daer dien nacht hebben blijven liggē/ ende 2. alarmen op dien selvigen nacht gehadt/ende op den Somerwech een schermutsinge gehouden dien selven avont : ende is alsdoe 9. mael gheschoten ghevorden.

Opten 10. Aprzil zijnder ter Schaelwijckter poorte uptgesonden 4. Posten na des Prinсen schepen: Maer de Spaengiaerts hadden een schantse gemaeckt van 't Voorhout af tot aende Fyckse / inder voeghen dat pemant upter stadt daer henen en konde ghepasseren sonder in hare handen te vallen.

Sdaeghs daer na/te weten den twaelfden / waren des Prinсen schepen tot Heemstede/daeromme dochten die vander stadt Haerlem / datse van meninghe waren eenich volc aen tlant te stellen/ so hebben sy om hen ter hulpe te komen een deel volcx uptgesonden / te weten 100. eñ 50. soldaten ter Zijlpoorte upt/ eñ door de Waterpoorte ontrent 500. ende ter Schaelwijckter poorte upt 200. soldaten: maer also de schepen niet en naderden/ende dat sy seer dapperlic wederom geheert vorden vanden Spaengiaerts/ zijnse genootsaeckt de stadt weder aen te trecken: Ende werden in desen uptval van haer eygen soldaten ghewont twee Capiteynen/te weten/ Steenbach in zijn lendenen / ende Christoffel Vader in zijn been.

Opten selvē dach zijnder 7. of 8. vanden Spaengiaerts seer vermetelic met 2. vendels tot opt Bolwerc geloopē/roepende Victoria/Victoria/die stadt is ons. Maer dat en is hen niet ten besten vergaen / want die vander wacht hebbense so dapperlijc wederom gedreven / dat een vanden Vaendraghers met sijn Vendel daer is blijven liggen voor de voorstpoortinghe : ende werden alsdoen 45. schoten geschoten.

Op den derthienden Aprilis hebben sy viermael geschoten.

Den 14. zijnder des nachts 3. Posten dwars door leger vanden Spaensaerts gekomen inder stadt door de Zijlpoorte: gelijck ook des nachts daerna volgende 3. andere gedaen hebbē: ende wert op dien dach tweemael gheschoten.

Die van Haerlē hebben opten 15. Aprzil haer vierde Galepe opt water gesonden / dewelcke langh vas hondert ende acht voeten : ende werden doen 28. schoten gheschoten.

Den seventhienden sijnder drie Posten naer mijn Heere den Prince gesonden: ende werden drie schoten geschoten.

Den 18. Aprzil zijnder binnen Haerlem gekomen Jeronimus Serraets / Monseur Rosoni / Monseur Vordel/Monseur Dorhem/Monseur Maligau/ende andere tot 15. in getale/ ende hebbē met hem gebracht eenige mannen met Poeder geladen.

Sdaeghs daer na hebben de schepen vandē Prince op den hoec vande vijf-huysen 2000. soldaten te lande geset om te schermutseren tegen den Vyant: maer om dat die van Haerlem niet aen en quamē/ so en isser niet uptgerecht. Daer is oock op dien dagh by schoonen lichte eenen waech-hals na des Prinсen schepen gheswonden / dewelcke met eenen Varren-jagher dwars door der Spaengiaerden Leger onbeschadicht/gepasseert is. Niet tegenstaende dat hy met alder neerstichheyt vanden Spaengiaerden verbolcht vorde.

Snachts is Capiteyn Wolfour met sijn Schotten ende sommige borgers ter Schaelwicker Poorte uptgetrocken / ende hebben hemden ober haer kleederen aengedaen/zijn also na Kustenborch gegaen: Dwelc sy geheel afgeloopen hebben/ende een groot deel van des vyants volc om den hals gebracht/ soo datse hier vendelen van daer inder stadt gebracht hebben.

De Spaengiaerts zijn opten 20. Aprzilis een deel met Galepen eñ een deel te lande gekomē vande Fyct om Kustenburgh weder in te nemen: maer die vander stadt hebbense soo feestelic willekom geheetē/ datse gedwongen zijn geweest weder te vertrecken.

Zijn oock opten selven dagh noch vier ander boden na den Prince gesonden.

Sanderdaeghs zijnder drie schoten op de stadt gheschoten/ soo datter oock op dien dagh eenen alarm inder stadt geweest is.

Op den tweeentwintichsten deser maent werden buyten de Schaelwijckter poorte gehangē/ de gene die inden

inde Schanse te Rustenburgh ghevangen waren.

Op den selven dagh isser een seer lustige schermutsinge gehouden op t'Meyr bande Schepen/maer daer en is niet veel mede uptgherecht: ende wert doen sesmael gheschoten.

Smaeghs daer aen volgende zijnder weder 4. poste ter Schaelwijcker poorte inne gekomē/ ende ter Zijlpoorte weder ander uptgelaten: ende wert alsdan veerthien mael geschoten.

Den vierentwintichsten der voorsz Maent zijnder vierentwintich borghers van Haerlem ter Zijlpoorte inne gekomen met buspoeder geladen/ ende wert inder stadt alarme geslagen.

Des nachts zijnder veel bande Walen / Schotten ende Engelschen met Pioniers upt de stadt ghetrocken naer t'Spickenboxts gat / maer niet uptgherecht hebbende zijnse weder ghekeert: ende wert doen eens geschoten.

De Spaengiaerts hebben aen dyr sijden op den vijfentwintichsten komen op Rustenburgh schermutsen/maer sy zijn te rugge gedreven. Doen hebben oor de Spaengiaerts twee alarmen gemaeckt/ eñ hebben ooch sommige van haren volcke verlozen/ende alsdoē vijf schoten geschoten.

Den sessentwintichsten zijnder vier Posten met een schupte naer s'Prinsen Leger gevaren: ende wert doen tweemael geschoten.

Daer zijn op den 27. dagh met grooter moeyten ende arbeyt over delt ende doyr de slooten twee schupten met kruyt ingekomen. Korts daer na hebben de Spaengiaerts eenen alarm ghemaeckt ende achtthien mael geschoten.

Op den 28. deser maent hebben die vander Stadt een mijne doen springhen des avonts ontrent acht uren/daer mede dat eenighe Spaengiaerts ende andere om den hals gebracht zijn: Daerommе dat de Spaniaerts 18. schoten gheschoten hebben / met de welcke sy ghetreffet ende omghebracht hebben den Capitepn Henric Janssē/ eñ noch een Edelman genaemt Christoffel Schaghen.

Daer zijn ooch op den selven dagh uptgegaen 4. soldaten om eenige Schiltwachten te lichten / te weten/ d'een onder het Voorhout ende d'ander aenden Zijlwech: Dewelcke sy ooch ghevanghen hebben: Maer alsoo die selve niet voort en wilden gaen hebben syse doorsteken.

Des anderen daeghs zijnder wederom sekere Posten uptghevaren ter Schaelwijcker poorte na des Prinsen schepen/ende zijn ooc onbeschadicht daer geraeckt/ gelijckmen aent yverbaecken gemerckt heeft.

Op den laetsten dach deser maent so is des Prinsen Wachte upt Haerlem getrocken om te schermutseren met die vanden Houte / ende is inde schermutsinge gebleven haerlieder Capitepn Margotin.

Heer ontrent desen tijdt hebben die vander Stadt Haerlem silberen stucken gelt geslagen / daer op d'een sijde de wapen van Haerlem stont / ende op d'ander sijde haerlieder divijs:

VINCIT VIM VIRTUS.

Van sekere Posten ende Boden uytgheſonden: Hoe oock de Duyfkens tijdinge inder stadt brengen, ende van een muyterije inder Stadt ende uytvallingen, met andere gheschiedenissen tot den neghenthienden van Mey.

Op den eersten Mey zijn inder stadt ghekomen 2. Mannen/die haer schupten (diese gheladen hadden met 8. hondert pont buskrupts) hebben moeten verlaten/om dat groote vervolgh dat die Spaengiaerts daer op deden / met welcke schupten de voorsz mannen meynden inder stadt te komen.

Den tweeden dagh op den avont isser een Jongen van vijfthien Jaren langer de Zijlpoorte innegekomē gelijc een Bode / hy hem hebbende acht ponden Buspoeder: dewelcke seyde dat hy vande Borghemeesters van Leyden daer gesonden was / ende dat twee boden met hem moesten wederkeeren. Dese Jonghe wert gevangen gehouden / om datmen vermoeden dat hy van den wyant gesonden was.

Opden derden Mey heeftmen in allen Borghers hupsen hupssoeckinge ghedaen / so wel byden Armen als byden Rijcken / ende men heeft alle proviande oft etelijcke waren / ende anders tot versterckinghe der stadt dienende opgeschreven: Doch daer en was niet veel voorhanden / want die Zeepe die werde verkocht ses ofte seven stupvers het pont / een pont Boter die ooch seer slecht was vier stupvers / een Kinnen Eye eenen halven stupver: Achtmael wert op dien dagh geschoten.

Daer is een groote oproer ende mupterije onder de Walen opden vierden dach geweest/om dat Capitepn Vemp (de boosdaet straffende) des nachts eenen soldaet hadde doen hangen: Waer doyr Monsieur Votepn in groot verrijckel van zijn leven quam / want de Soldaten hebben hem de Roers opt herte gheſtelt/ willende van hem weten wie de auteurs eñ de oorsake gheweest waren vander straffe die daer ghedaen was aen den soldaet daer over datse mupteneerden. Dan dese beroerte is ten laetsten noch ghestilt doyr het wedergeven ende ontslaen van eenen Soldaet die noch ghevangen sat.

Den sesten Mey hebben de Spaengiaerts vande Pupt ses of seven Roepen vander stadt geschoten/om datse haer lieder wat nader ginghen dan sy ghewoonlijck deden: Daeromme dat die vander stadt sulcx betaelt hebben met schieten van dyr Soldaten vanden Spaengiaerts.

Die vanden Houte hebben des anderen daegs uptgevallen / meynende de Roepen te nemen: Maer die vander stadt zijn ooch uptgetrocken / ende hebben hen sulcx te doen belet.

Des avonts zijn doyr de kleyn Hout-poort uptgetrocken 5. of 6. soldaten/ eñ hebben een Schiltwachte vanden Spaengiaerts den hals af gesneden.

Op den achtsten Mey hebben die Spaengiaerts met haer grof Gheschudt dwars doyr den grooten Kerckhoyr geschoten/neffens het Bzewerck/ende dat tot viermael toe.

Des nachts daer nae zijnder vier posten met conboye van twintich of dertich soldaten nae de Schepen vanden Prince gegaen: De Soldaten maecten eenen alarme op des wyants Leger / ende middeler tijt zijn de Posten ghepasseert / dzagende met hen dyr Duyfkens / dewelcke tijdinghe wederomme sonde bzenghen.

Op den Vijnxster avont/dwelck was den 9. Mey/ hebben de Spaengiaerts een hooft aent Bollewerck/ over gewoxpen / daer eenen bzief op stont / int welcke geschreven was: Dit is het hooft van Capitepn Olivier: Ende schoten also doen veerthien mael.

Daer woxden ooch op den selven dach gevangē genomen/eñ in bewaren der hant gehoude Mr. Quirijn eñ Mr. Lambrecht eertijts Borgemeester / met ooch de Dochter van Mr. Quirijn, ende werden inde stadtkelder ghestelt om datse suspect waren van verraderije diese mochten stichten.

Op den 10. Mey ontrent vier uxen des avonts is een deel vande Spaengiaerden volck aende Pupch gekomen/ eñ ooc van Jan Pittemans schanse om de beesten vander stadt te nemen: Daer syder wel dertich af gekregen hebben/ maer sy werden haer weder ontjaeght van acht of thien Soldaten vander stadt / niet tegenstaende dat die spaengiaerden wel hondert ende vijfstich sterck waren.

Daer is op den twaelfden deser Maent wederomme gekomen eenen vliegenden Post / te weten een vande uptgedragen Duyfkens / daer van wy hier te voren verhaelt hebben/dewelcke een bziefken aen haer beencken hadde: Ende werde doen tweeentwintich mael gheschoten.

Opden derthienden dach isser eenen geheel naect in der stadt gekomen/die vande Spaengiaerts op Die-

mer-

merdijck ghevangen geweest hadde.

Op den selven dagh isser wedercomme een Duyfken op den noen inder Stadt ghekomen / oock eenen brief brengende.

Ontrent vier uren des selven daegs zijn de Spangiaerts vande Duynen ende die vanden Houte afghekomen om de Hoepen (die int velt gingen weyden) te nemen aende Zijlpoorte: Maer daer zijn 30. soldaten upter Stadt ghetrocken / dewelcke haer voornemen belet hebben.

Opten 14. deser isser een vande Mijnen binder Stadt inneghevallen door het groot delven banden Spaengiaerden: ende den grooten regen / so datter dzie soldaten onder gebleven zijn / ende hadden die binder stadt op die tijt eenen alarm: eñ werden doen 32. schoten gheschoten.

Daer wert opten 15. weder eenen Post gesondē na des Prinsen schepen / ende werdē gelept met 30. soldaten / die den Dyant eenē alarm maeckte dewijle dat de Post door trock / om dat hy alsoo onbeschadicht soude mogen door komen: Dwelck oock also geluct is: Eñ werde alsdoen tweemael gheschoten.

Den 16. dach Mey zijn die binder stad weder uptgebollen / ende hebben de Spaengiaerden weder upt haer schantse bant Voorhout verjaecht / ende brachten met hen dzy stormhoeden eñ 2. Roers / ende hebbē een Schiltwachte doot geslagen.

Des anderdaeghs hebbē de soldaten die de wachte hadden op Russenburgh / de schantse byde Fupck inne genomen / ende hebbē voor haren bupt mede gebracht dzy spiessen ende een musquet. Deselve soldaten die op Rustenburgh die wacht hadden zijn ooc op dien nacht noch wederom wel geloopen tot op Jan Pittemans huys / daer dat sy twee Sintinellen of Schiltwachten den hals afgestecken hebben / ende kregen voor haren bupt dzy mantels / een kussen / met een deken.

Maer den dag daer na volgende hebben die binder stadt door 't schietē vande mijne een Spaengiaert (die scheen van grooten aensien) omghebracht / want hy hadde een gouden keten om den hals.

Op den selven dagh hebben die binder stad de mijne doen springhen / de welcke groote schade ghedaen heeft onder de Spaengiaerts.

Doen wert ooc geordonneert ende by allen goet gevonden / datmen die aerde diemen aende wallen brengen soude ober die wallen storten soude: Het welc seer goet was / want hoewel de bant dicht onder de wallen lach ende meest al de stadt wel twee vademen daer mede totte dicte van haer wallen gewonnen.

Daer wert ooc geboden dat elcken man hem soude voortaen te vreden houden met een pont broodts / eñ de jonge kinderen ende brouwen met een half pont broots: Die Boeren ende Jongers moesten haer lijdē met koecken van mout gebacken: Eñ wie niet genoech en hadde aen een pont broots / soude hem voorts versaden met gelijcke mout-koecken / want daer en was geen Roggen broot meer: Ende en mochten de Brouwers gheen bier hooghер brouwen als van 20. stuyvers de tonne.

Vande storm, uytvallen ende andere geschiedenissē soo van binne als van buyten der stadt totten eersten dagh Iunij.

DEn 19. Mey zijnder met eenen haestighen loop vijf oft sesse vanden Spaengiaerden opt Bollewerck vander stadt komen loopen / die dzy mans eñ een jonge dochter (die aerde dzoegen) geschotē hebben / daerom dat die trommelen alarm sloegen. Daerom zijn die Soldaten vander stadt opten selven dagh uptgheballen na het Voorhout / ende hebben daer twee vanden Spaengiaerts geschoten / ende den derdē mede gevangen gebracht inder stadt.

Sanderendaeghs zijn die banden sterkē / die vandē Houte / ende die banden Zijlwech alle upt gheballen om de beesten voor de stadt wech te halen: Dwelc die vander stadt met grooter kloecheyt verhoedet hebbē / eñ hebben die vander stadt eenen soldaet achter gelaten / eñ seifs hebben sy twee ruyters vandē bpant omgebracht.

Opten selven dagh hebben die vander stadt den soldaet diese des nachts ghevanghen ingebracht hadden laten gaen / hem ghevende 2. halve Daelders te Haerlem gemunt met een broot eñ eenen brief / inden welcken sy den Capitepn schreven datse hem souden lichten eer dat hy dat broot soude op eten: by dien hem adverterende ende waerschouwende / op dat hy gheen oorsake en hadde hem te beklagen vant lichten.

Van gelijcken zijn oock opten xxj. der selver maent eenige vande soldaten der Spaengiaerden opt Bollewerck komen gheloopen / ende hebben 9. persoonen die aerde dzoegen doorschoten.

Des anderen daeghs so hebben de Spaengiaerts aenden avont acht bperballen gworpen inder Stadt / inder boeghen dat inde Koninck-straet opten hoeck vande Stoef-straet daer brant af quam / maer het wert seer haest gheleft.

Opten 23. Mey naer den Noen hebben die van de fupcke eñ andere tot ontrent 500. in getale / eē dapper schermutsinge gemaect tegens die vande schants van Rustenburgh / daer die vander stadt op lagē / niet meer als 8. oft 10. soldaten int beginssel sterc wesen / want tmeeste deel was na de stadt gegaen. Op dese schants hebben die Spaengiaerts inden eersten so grooten gewelt gedaen / datse die loop-schantse tot aende groote brugge banden principalen schants in gekregen hebben / daer dat een Capitepn oft anders een groote personagie geschoten wert / ende niet verre van daer noch eenen anderen Capitepn / eñ noch ses oft seven spaensche soldaten / banden welkē sommige de hoofdē afgesneden werden. Des avons werden de hoofden van de Capitepnen ende noch twee spaengiaerts op lange staken opt bolwerc geset / int gheschichte vanden spaengiaerts / ende bleven aldaer staen tot des anderdaegs: Daer werden oock in dese schermutsinge ontrent 30. of 40. vanden Spaengiaerts gequest / daer van een deel te schepe wech ghevoert worden van hare medegheselten in haer schantse.

Dewijl dat de spanjaerts nu afstrocken eñ de vlucht namen / soo is Ian Scatter daer gekomen met een deel Boeders om de soldaten dat te gheven ter schermutsinge: maer also hy dat noch inden arm hadde / so isser door een ongeluc het vier in geraect / daer door dat hy eñ Serraets met noch 6. of 7. ander seer verbrant zijn geweest: Maer om dit alles te versoeten soo hadden sy oot een goeden bupt / want een vande Capitepnen der spaengiaerden hadde een gouden ketene om den hals weerdich zijnde ontrent dzy hondert Kroonen.

Opten 24. der selver Maent zijn de Spaengiaerts van allen sijden gekomen om die beesten vander stadt wech te dzijven: maer sy en hebben dat niet versocht sonder haer eygen verlies: want hoewel datse alreede 7. of 8. beesten tot haren wille hadden / soo zijnse nochtans so dapperlijck van die vander stadt versocht ende verbolcht worden / datse die hebben moeten verlaten / ende tot straffe haerder vermetelheyt 6. oft 7. soldaten verlozen hebben.

Opten selven dagh heeft oock opt Mey3 een schermutsinge onder malkanderen geweest / dan daer en is niet veel uptgericht.

Daer is wederom opten 25. deser maent eenē vliegendē Post of Duyve inde stadt gekomē mede-brengende sekere brieven. Des avont heeft het Verbaken of die Fackel op den leechsten omganck banden toren ontsteken. Des nachts ontrent 11. urē isser eenē grooten hoop volcx upter stadt getrocken / om die te helpen die vande schepen des Prinsen met Voeder na de stad quamē: dit volck heeft een seer groot geschrey gemaect alle den nacht door: men heeft ooc den gantschē nacht door seer vreesselic hoozen schieten met grof gheschut / soo dat die vander stadt den gantschen nacht door aen alle hoecken in wapē waren. Dit geschrey eñ geschiet heeft de meeste bangicheyt gemaect den genen die met

het

het Poeder van des Prinсen ſchepen quamen / want als ſy het volck upter ſtadt vernamen met ſulck een geſchrey / hebben ſy niet anders ghemeynt dan datter bpanden waren / ſoo datſe hebben het Poeder int water ghelwozpen / ja datter wel tuſſchen de achtien of twintich lieden verdroncken / ende de ghene diet verliepen / wozden voozt vanden ſpaenjaerden berooft ende qualick ghetracteert : Maer die vander ſtadt hebben oock mede dry oft vier ghevangenen inder ſtadt ghebzocht / onder welc die eene een Capitepn was / gelijc de ſpaenjaerts ſelfs bekenden.

Sanderen-daechs hebben de Spaenjaerts wederomme verſocht de beeſten vander Stadt werh te krijghen / dan ſy hebben ſulcken ghemoet ghevonden / datſe tot ghetupgheniſſe des ghemoets eenen Sargant met noch dry oft vier ander daer gelaten hebben / dan daer werden oock opte ſchermutſinge 3. vanden volcke der ſtadt ghequetſt.

Opten ſelven dach iſſer een Hupſman ghebweeſt den welcken de Spaenjaerts een Roe ghenomen hadden : den Hupſman bedachte dat hem dat niet ſtonde te lijden / ſo is hy naden Boſſche gegaen ende heeft daer den Spaenjaerts een Peert afghenomen tot een wiſſelinge / ende heeft het Peert mede inde ſtadt gebzocht.

Op den 27. Mey hebben de ſpaenjaerts des avonts ten 8. uren een galghe opghherecht opt bolwerck aende welcke ſy een deel ſoldaten ende bozgers / dieſe 2. dagen te vooren gevangen hadden / gehangen hebben / eenighe aenden hals / andere bpden voeten. Dit heeft den ſoldaten vander ſtadt alſo ſeer verdroten / datſe ooc een galge hebben gerechtet op haer Bolwerck / daerſe de ſpaenjaerts aldermeeſt inde oogen ſoude ſtaen / ende hebben daer aen doen hangen M. Lambzecht / M. Quirijn / eñ eenen Paep / Adriaen van Groenentupch / eñ een Jonge die banden Houte gevangen ghebzocht was / niet teghenſtaende dat die twee laetſte verweſen waren ghegeeſſelt te wozden / eñ dat de Jonge ſoude daerenboven int aenghheſicht ghebzant-teeckent wozden : Met deſen werdē oock gefangen 5. ander ſoldaten / die oock upten Boozhoute gevangen gebzocht waren : De dorhter dā M. Quirijn met een Waelinne / die oock vanden Houte gevangen gebzocht was / werden inde balleneſſe gracht verſmoozt. Deſe twaelve werden ſonder conſent vande Magiſtraet of Raetſheeren gedoot / oft ooch ſonder conſent vande Capitepnen. Daer-en-boven hebben ſy noch dien ſelven nacht gevangen genomen Heer Jaſpar / Heer Repnier Koothooſt / Doctor Elſen ende den Pzedicant int Gaſthupſ.

Op den 18. der ſelver Maent zijn de ſchepen vande Spaenjaerts tot 63. int ghetal opt Haerlemer-Mey gekomen / eñ hebben die ſchepen vanden Prince aengeballen ende ooch gheweldelic overwonnen / dacrom dat de Spaenjaerts tſavonts ſeer groote triumphe ghemaeckt hebben / wantſe 21. ſchepen in ghetale van des Prinсen ſchepen gekregen hadden.

De ſpaenjaerts hebben ooch op den ſelven dach beſprongen ende aengevallen de ſchanſſe die op den hant vant Mey lach / daer datſe tot 3. repſen ſeer kloeckelijck zijn afgeſlagen geweeſt : Maer als nu die ſoldaten mercken dat haer geen ontſet te verwachten en ſtont / gemerct dat daer geen ſchepen vooz handen en waren / ende datſe ooch niet wel verſien en waren van Munitie van buſpoeder ende anders / ſo hebben ſy de ſchants / behouden lijf ende goet / opgegeven.

Twee daghen daer naer / te weten op den dertichſten Mey / deden de Spaenjaerts een mijne ſprynghen / met de welcke dry lieden vander Stadt om ghebzocht zijn / Capitepn Demp ende Couchijn waren ooc in ſeer groot perijckel van haer leven : want Demp was ghelijck als bedolven inder eerden / ſoo dat hy vooz de Pioniers daer upt geholpen moeſte werden / ende ooch met hem eenen anderen Soldaet. Daer was ooch eenen anderen ſoldaet vooz het ghewelt vanden poeder over de Bozſtweyzinghe ghewozpen / die welcke noch onghequetſt is inder Stadt ghekomen vooz het voozdeel het welcke hy hadde vanden roock des Poeders / ſoo dat hy / niet teghenſtaende dat eenighe ſchoten nae hem geſchoten werden / behouden weder op de wallen ghecracht is.

Vande uytvallinge, ſchermutſen, ſubtijle practijcken der Spaenjaerts om de ſtadt te beſchadigen, vanden advertiſſement aen Don Frederico ghedaen, ende andere gheſchiedeniſſen inde Maent Iunius totten eerſten Iulij.

Opten 1. Junij hebben de Spaengiaerts wederomme thien oft elf perſoonen doen hanghen / op haer Bollewerck : Daerom datter des anderdaechs upter ſtadt ghetrocken zijn 40. Haechſchutten / meenden haer leet te wzeken aende Spaenjaerts die in den Boozhout laghen. Maer alſſe mercten datter te veel volcx was vanden Spaenjaerts / ſoo zijnſe weder geheert ſonder pet upt te rechten.

Den derden Junij hebben de Spaenjaerts ghezdineert een hupſken aen dier Maſten vaſt ghemaeckt / dwelck op eñ neder konde rijſen / om upt 't ſelfde inder ſtadt te ſchieten ende ſchade doen : boven ende achter was dit ſtozm-hupſken open : Twelcke ghezdineert zijnde / hebben ſy het geſocht int werck te ſtellen. Maer als die vander ſtadt dat ſelve mercten (naer datſe 2. mael daer upt geſchoten hadden) ſoo hebben ſy die touwe daer mede 't voozſepde hupſken opgehaelt ende neder gelaten wozde / afgeſchoten / ſoo datter een deel van boven neder ghevallen is met 2. oft 3. vanden Spaenjaerts / dewelcke ſeer grooten tier maeckten als ſy van boven neder vielen / de reſte van 't hupſken bleef om hoogh̄e hanghen.

Op den ſelvighen dach wozde weder eenen Bozger met twee Boden naer den Pzince gheſonden / die eenige Duyven met hen dzoegen / om wedercomme vooz vlieghende Poſten te dienen ende bzieven inder Stadt te bzenghen.

Op den vierden dach van Junij heeft den vpant die vander Stadt die op het Bollewerck waeren doen ſpzinghen / waer dooz dat daer feſſe zijn om hals ghekomen.

Alſoo nu in langhen tijdt niet veel Victalie inder ſtadt ghekomen was / ende datmen bzeeſden dat niet ſo lichtelijck noch pet ſoude inne-gebzocht wozden : Soo heeftmen geozdineert opten 6. dach deſer Maendt / dat de bozghers niet eten en ſouden dan koecken van mout ghebacken / maer dat den Soldaten doch ſoude volghen alle daghe haer pont Carwen bzoot ghelijck als vooren.

Des daechs daer nae hebben die vander ſtadt ghevonden een groote mijne vanden ſpaenjaerts gemaeckt onder S. Jans Poozte om te doen ſpzingen : In deſe mijne vonden ſy liggen eenen dooden man / een ſtozmhoet / met een wittebzoot.

Maer opten 8. Junij iſſer een Duyve in gekomen / die een bzief bracht ghevonden vanden Heere van Batenbozch / de welcke ſchreef datmen hen ſeer daer over verwonderde datſe gheen bzieven gekregen en hadden vande 2. voozgaende uytgelaten Duyven. Ooch ontboot de ſelve Heere / dat de Pzince ſeer kozts de ſtadt ſoude ontſetten : Maer de Bozghers en zijn daer niet ſeer mede getroost geweeſt.

De Spaenjaerts verweten dien vander ſtadt datſe noch bier noch bzoodt en hadden / daerom ſoo hebben die vander ſtadt opten 11. dach henlieden te ontbijten ghegeven bupten de Zijl-poozte / om 't contrarie waer te zijn te bewijſen.

Als daer nu murmuratie onder 't volck begonſt te komen over de bzieven / die met de Duyfkens ende anderſints inde ſtadt quamen / ſoo heeftmen geozdineert / om het volck te ſtillen / dat ſy ſouden verkieſen ſes Mannen / dien de bzieven te viſiteren vertrout ſouden wozden.

Opten ſelven dach zijnder met een ſchoot van grof geſchut geſchoten Pieter Janſſen Bouweeſter oft Fabziceeſter der ſtede van Haerlem / ende noch Symon Seoze / ende ooch noch twee kinderen.

Digitized by Google

Noch opten selven hebben die spaenjaerts een mijne doen springhen / maer en hebben die vander stadt daer mede niet met allē beschadicht: Maer die vander stadt hebben door 't behulp vanden roock een ander mijne gewonnen vanden Spaengiaerts.

Den Deken vande Canonicken ende ander borgers vander stadt/zijnde int leger vanden spaenjaerts/ hebben begeert datse mochten Parlementeren of Bespreck houden met die vander stadt/ende dat opten 11. dach: Doch sulcx is hen gantsch afgeslagen ende ontsept.

Des anderdaechs zijn de spaenjaerts vandē Houte gekomen om de beesten vander stadt te halen/maer als zijder acht van haren soldaten verloozen hadden / ende oock een vander stadt ghebleven was/ zijnse wederom getrocken sonder pet upt te richten. Maer des namiddaechs zijnse seer sterck weder ghekomen om dat selve sept int werck te stellen: maer alsse nu 6. beesten in haer ghewelt hadden/ soo zijnder ses vande soldaten vander stadt soo aengevallen / datse de selve beesten hen afghejaecht hebben: Daerom dat de borgers spaenjaerts niet wel te vreden en waren / ende hebben de selvige beesten doorschoten.

Daer quam ooc opten selven dach een Wael vande spaenjaerts zijde aen Rustenburch/eñ begeerde metten Capitepn te spreken/maer 't weerde hem geweygert.

Opten 13. dach zijnder inder stadt gekomē 2. Duyven sonder vrieven.

Die soldaten vander stadt hebben op desen dach een mijne gewonnen daer de spaenjaerts de wacht hieldē/ vande welcken oock 3. doot-gesteken worden/ de reste hebben 't leven behouden door seere te loopen.

Die Heeren vander stadt hebben op den selven doen slaen stucken gelts van 20. eñ van 10. stuyvers: maer en waren van weerde maer half so goet.

Opten xv. Junij hebben hen de spaenjaerts alomme in slachoorden gestelt/makende gereetschap om eenen storm te doen: deden oock een mijne springē/mette welcke sp tusschen de 30. ende 40. soldaten inder locht op-wierpen. Die spaenjaerts zijn met eenen goeden moet met Rondassen oft schilden gekomen om de stadt te bestormen/ maer als sp ghewaer worden dat de borghers bereet stonden om hen te verwachten / soo zijnse terstont te rugge getrocken.

Des anderen-daechs isser een Duyve inder Stadt ghekomen/ de welcke scheen den spaenjaerden ontlaghen te zijne.

Daer zijn oock opten selven dach 2. soldaten upt der aerden ghedolven/ die int springhen vande mijne inder aerden gevallen waren.

De spaenjaerts hebben opten selven dach weder een kijck of stormhupsken aen hare masten gerecht/ dwelc sp nu met bijsen gemaeckt hadden.

Opten 17. dach is mijn Heere Serraets met mijn Heere Goutijn van een deel Haeckschutten gheleydet ghewoorden naē de Fupck / om mijn Heere den Prince van alles wel te informeren: dese droeghen oock met hen een hoof met Duyven: Ende men werdt ghewaer door 't vier-teecken dwelck sp deden/ datse sonder swarichept behouden over gekomen waren.

Den 18. deser heeft Monsieur Goutijn een Duyve weder na de stadt met eenē brief gesonden/ mettē welcken hp dien vander stadt liet weten / dat mijn Heer den Prince binnē Leyden was / ende de Heere van Batenborch tusschē Utrecht ende Amstelredam/ om de Victorie te beletten die totter spaenjaerden legher gevoert soude worden: Soo veel hen aengaet/dat hp hare sake soude verboorderen/soo veel alst mogelijck ware.

Werdt oock op dese tijdt eenen nieuwen wal begost van binnen der stadt te maecken / strecktende van S. Margrieten tot Sint Jans poorte toe.

Die armoede was oock op dese tijt seer groot/want men begonste binnen der stadt te eten Peerts-huyden ende andere vellen van beesten / door foute van ander spyse.

Opten 19. deser Maent is inder stadt gekomen een andere vande Duyvē de welcke Serraets mede genomē hadde/brengende met haer een brief vandē Prince: Inden welckē hp schreef dat hp seer verwondert was/ dat hp in soo lange geen boden upter stadt gesonden en hadde / daer hp nochtans te water ende te lande verscheyden posten gesonden hadde aen hen: Maer gheen van desen en wasser tot Haerlem gekomen.

Daer is op den tweeentwintichsten eenen Lieutenant vanden Houte gekomen / oft immers een ander Bevelhebber/de welcke begeerde antwoorde te hebben opt versoeck dwelck hp dede: ende werden hen de antwoorde ghegeven.

Maer opten 24. dwelck Sint Jansdach was / isser weder een Duyve inne gekomen / brenghende eenen brieff vanden Heere Prince: Inhoudende dat zijne Excellentie haerlieden seer hoyts te helpe komen soude. Ende en was op dese tijdt inder stadt niet anders te eten dan Peerden / Huyden / Katten / Kaephoot ende Kennipsaet / ende diergelijcken kost/ die niet seer lieflijck en was.

Den 25. hebben die vander stadt met een Cartouwe 3. of 4. mael dwars door dat stormhupsken/dwelck de spaenjaerts aende masten gemaect hadden/ geschoten: Ende opten abondt isser eenen Wael gekomen na Rustenborch/ende van daer inder stadt.

Opten 27. zijnder tusschen de 5. ende 600. mannen met hembden boven bekleet upter stadt nae de Fupck getrocken/ mepnende daer eenige hulpe vande schepen des Prince te hebben: maer zijn weder gheheert sonder pet upt te richten.

Opten 28. Junij isser te 5. uren des morgens weder een Duyve inder stadt gekomen/met haer brengende brieven vanden Prince / daer dat die vander Stadt mede verblijt waren: Daerom hebben sp des nachts daer aen volgende weder eenen upttocht gemaeckt wel van M. mannen met witte hembden gekleet/ maer het is al te vergheefs gheweest/ want die vande schepen en hebben geen hulpe met allen bewesen: Dwelc die vander stadt eenen seer kleynen moet gemaeckt heeft. Dese twee nachten hebben de Spaenjaerts op verscheyden plaetsen der stadt alarmen gemaect/ sonder anders pet upt te rechten.

Daer wort geordonneert eñ oock gepubliceert opten 29. Junij/ dat elcken borger soude wonen zijn vicialie of lijftocht aende Commissarisen daer toe geordineert/ wantmen onder 't dexel vande lijftochten te soecken/ de Borgers beroofden.

Des anderen daechs daer aen volgende isser weder eenen vlieghende Post inde stadt gekomen met 2. brieven/daer die gantsche stadt af verblijt was/ overmidts die goede tijdinghe die sp hoorden ende verstonden upt de selve twee brieven.

Vande Parlementen ende tsamen-sprekingen, ende oock schieten vande Spaengiaerts opter stadt: Vande groote benautheyt, jae den uytersten noot der stadt Haerlem, ende het overgevē der selver.

OPden eersten dach Julij ten elf uren voor middach / hebben Capitepn Pellicaen ende Capitepn Cornelis Matheeusen met noch een soldaet of 2. met de spaenjaerdē gesproken bupten de Zijlpoorte in een plat velt/d'welck Bleechers velt gheheeten wordt/ toonende een Baendraghers wouwe diese ghevangen hadden: De welcke eerst met haren Man sprac. Daer en tusschen sepde den Prooost vande Spaenjaerden/ dat haer Colonel begheerden met de Overste vander stadt te spreke: dwelck geschiede des abonts te 5. uren. Want na dat de verseherthept aen beyde zijden gedaen was/ soo hebben 2. Capitepnen met malkanderen gesproken: Daer na soo quam de Grave van Overstepn met vier andere/ daer nae de Borghemeester Jan van Vliet/met Capitepn Steenbach/ Rosoni en Pellicaen/ de welcke met malkanderen gesproken hebben tusschē de kleyne Boschpoorte ende de Waterpoorte wel 1. ure lanck / dryemael haer elck met den zijnen beradende eer datse scheyden. Daer na zijnse geschepden/ doende d'een den andere groote eere aen.

Omtrent

Ontrent vier uren quam daer eenen Jongē van 18. of 19. jaren upte schantsen vande Walen geloopē/ende wozde vande soldaten der stadt dooz de Schaelwijcker Poozt ingebzocht: Desen seyde datse int leger groot gebzec van victalie hadden / ja datter grooten honger geleden werde/geliemen inder stadt op die tijt oock dede.

Des anderen daechs hebben die Spaenjaerts allen haer geschut datse in het Legher hadden dooz de stadt gestelt/ ende hebben seer sterc geschoten op den Pijntoren ende Kabestepn/ so dat den tozen eñ die mueren om vielen: ende schoten oock veel schoten dwers dooz de huysen hier ende daer. Ende also de wint seer sterck upten Westen waeyden / soo heeft hy het stozm of bijckhuysken/dwelck de spaenjaerts opte masten gemaeckt hadden/omgewozpen/ soo dat met Gods hulpe onder de voeten quam 't gene met veel schieterns niet en hadde komen te neder gebzacht wozden.

Des namiddaechs wert oock den Tozen by S. Katheijnen bzugge ter neder geschoten. Die Spaenjaerts waren oock desen dach bereedt om te stozmen/daerom sloechmen oock de Klocken alarm inde Stadt: maer daer en is niet nae gevolcht.

De Spaenjaerts hebben snachts inde grachten der stadt ghebzacht 2. blotten/om te beter de stadt te beloopen/maer die vander stadt hebbē wel 20. vande spaenjaerts omgebzocht alsoose op haer wachten waren.

Die vander stadt hebben op desen dach oock opten Tozen een swarte Vane oft Vlagghe uptgesteken/ om die vande schepen te kennen te geven de groote benauthept ende den noot daer in dat sy inder stadt waren.

Opten 3. Julij hebben de spaenjaerts wonderlijckē seer de stadt beschoten: Maer des avondts ontrent vijf uren heeftmē weder ter voozsz plaetsen metten spaenjaerden gespzeck gehouden. Wert des anderdaechs andermael de swarte Vlagge op den Tozen uptghesteken om de groote benauthepdt dien vanden schepen des Pzincen te kennen te gheven. Daer quam weder inde stadt eenen vliegenden Post/bzengende eenen bzief van zijne Excellentie/ inden welcken hy dien vander stadt adverteerden/ dat hy den volghenden nacht haerlieder soude victalieren ende ontsetten in haren grooten noot: Daerom dat de soldaten vander stadt uptghetrocken zijn opten selven dach met witte hembden ghekleet/ wachtende d'een ure op d'ander dat die vande schepen te Lande soude komen om de stadt te ontsetten / maer het was al te vergeefs.

Die vander stadt hebbē wederom met de spaenjaerts gespzeck gehouden/te weten van elcker zijden sesse/ onder welcke was de Grave van Bossu ende die Grave van Oversteyn / met vier andere eñ die vander spaenjaerden zijde: Eñ vande zijde vander stadt Steenbach/ Jan van Vliet/ Rosoni/ Sohey/ Pellicaen/ende Cozneliis Matheusz. Maer en konden niet accozderē: want de soldaten sonder haer geweer niet upttrecken wilden.

Op den 5. Julij hebben des Pzincen schepen haer dien vander Stadt verthoont/daeromme datter eenen grooten hoop vanden bozgeren met oock 't meeste deel vande soldaten der stadt uptgheloopen sijn om de schepen te hulpe te komen. De spaenjaerden dit siende/hebben bestaen eenen alarm te maecken aen het Bolwerc/ daerom dat die vander stadt oock haer inde wapenen begheven hebben/ende alsoo op de spaenjaerts ghepast datse gedwongen zijn gheweest den rugghe te keeren: Ende werden op desen tijdt de laetste acht schoten gheschoten vanden spaenjaerts/ vande thien dupsent 200. ende 56. schoten / die sy vanden beginne der belegeringe tot desen dach toe geschoten hadden.

Die vander stadt hebben opden 6. dach Julij weder een Vlagge uptgesteken / ende met fozt se eenen Capitein Niclaes Barnaerts / met een Schupte nae mijn Heere des Pzincens Schepen gheholpen / de welcke met hem bzoech 4. Dupsliens ende eenen bzief aenden Pzince.: Inden welcken die vander stadt den Pzince baden dat hy opten Dijnsdach des avondts soude senden victalie te schepe tot aende Ton / want se niet langher den honger lijden en konden.

Des anderendaechs is eenē bzief inder stadt gebzacht vanden Pzince/ dewelcke ooc onderteeckent was by dē voozgaenden bode / te weten Niclaes Barnaerts/ hen biddende datse de Patientie noch wilden hebben voor eenen dach of twee / zijn Excellentie soude met Gods hulpe den leger vande spaenjaerts ooc opbzekē / dwelc de Bozgers seer verblijden dede/eñ niet min de soldatē/ hoewel dat veel van henlieden hen al bereet gemaeckt hadden om de stadt te verlaten / ende dat veel haer goet eñ kleederen anderē gegeven hadden/eñ dat eenige van de soldaten van haer habe berooft waren/inder voegen dat de gantsche stadt vol elende ende catijvichept was.

Op den selben dach hebben de Soldaten de Lombarden opgebzoken/ende genomen wat hen aenstonde: want sy dachten van ure te ure upter stadt te trecken.

Den 1. Julij isser eenē vliegendē Post met eenē bzief vandē Pzins inder stadt gekomē/ metē welckē hy diē vander stadt adverteerdē/dat hy bedocht was den volgenden nacht haerlieder te ontsettē / eñ dat zijn schepen souden eenē loosē alarm makē bydē Kupt/maer des hy met geheelder macht soude komē opt Hout of bosch/eñ hem also oberrompelen. Dit heeft 't volc eenen goeden moet gegeven/ende daer zijn wel 2000. so soldaten als bozgers bereet geweest (met witte hembden bekleet zijnde) den vyant ooc te bespzingen/ ende alsoo ooc d'ander te hulpe te komen. Maer dit voornemen en is niet int werck ghestelt/ welck die vander stadt heeft eenen krancken moet gemaeckt/aengemerckt datse dooz den honghor soo seer geswackt waren.

Optē selbē nacht hebben sPzincen schepen een alarm gemaeckt aende Kupck/seer met grof geschut schietende/dan en hebben niet anders daer mede uptgerecht.

Den honger swoot was op dese tijt soo groot binnen Haerlem/datter veel volex van honger sterfft.

Opten 2. Julij isser weder een Dupsken inder stadt gekomē/twelc eenē bzief mede bzacht/inde welcke dien vander stadt gebootschapt wert / dat des Pzincen volc int Mannepat geslagen was. Daerom dat eenige Capiteynen haer volc vermaenden datse haer souden gereet maken om upter stadt te trecken/latende inde stadt vzouwen eñ kinderen: dwelck nochtans niet gedaen en wozde: Want die vzouwen verstaen hebbende datmen haer met hare kinderen wilde inde stadt laten/ zijn met sulck een geschzey ende verwerringe te gader gekomē/ datmen daer geen ozder op gestellen en konde.

Vanderdaechs hebben die vander stadt weder ghereetschap gemaert om de stadt te verlaten/ eñ wert geozdineert dat om den wech te verseheren 7. vendels de voozwacht souden hebben/ meest al Haetschutten/na de welcke souden volghen die vanden Kaedt der stadt / de Gilden ende Bozgers met wijven ende kinderen/ ende dooz den achterwacht waren geozdonneert 9. vendelen soldaten: Maer dit voornemen en diende haer niet/ want de spaenjaerden uptten Houte eenen bzief schzeven/dat al die inder stadt waren in genade souden ghenomen ende ontfanghen wozden: Daeromme dat die Duytsche Capiteynen ende ander soldatē den bzief geloobe gebende/dan haer opset verandert hebben.

Opten selben hebben de spaenjaerts tot een teecken van victozie opt Bolwerck gestelt 9. vendels/die sy den voozgaenden van des Pzincen volc gekregen hadden.

Den 11. dach meenden des avonts 4. of 5. vendelen Walen upter stadt te trecken / dewelcke oock een groot deel vande schutters en meer ander bozgers ghevolcht zijn: Ja waren alreede 't meestendeel upter stadt/so dat by nae niet een mensche aende Bzesse oft stozm-plaetse gebleve en was: Dit geschiede also sonder eenige ozdinantie eñ met verbaesthept/eñ om datter niemāt banden genen die de bzuggen leggen souden gereet en was/ so sijnse terstont met grooter beroerte inde stadt gekomen/eñ elck is weder op zijn wacht gegaen: So God die van Haerlem niet wonderlick bewaert en hadde/ so soude de vyant lichtelijc inde stadt gekomē hebbē/want de soldaten ende bozghers quamen te middernacht nae haer wachte. Doch werden op dien selben dach vandē Soldaten dooz ghesteken Mr. Quirijns dochter / ende

Digitized by Google

des Kosters wijf / tot exempel den ghenen die mepnen dat sy dan behouden sullen worden / als haer naeghbuerde ende mede-borgers verdruckt worden.

Op den 12. deser maent zijn de twee Borgemeesters/ Steenbach / Kosoni ende Chrisstoffel Vader met den Spaengiaerden geaccordeert/om hen de Stadt over te geven op goedē accorde. Maer dit accoort en behaeth den Kosoni niet seer wel/ ende heeftet den anderē Walschen Capitepnen te kennen ghegeven: de welcke haer terstont daer tegen stelden / ende de halbrugge op trecken/en wilden sy de voorsz personen niet laten inder stadt komen / niet te min sy zijn noch ten lesten binnen geraeckt / gebende goeden moet den borghers ende den soldaten/seggende: Don Frederico sal ons noch meer gratie doen dan wy selfs mepnen.

Den 13. werde met de Trommel omgheslagen/dat alle de Compagnien souden vergaderē op een plaetse: Daer haer ghebraeght wierdt/ofse wilden inder stadt blijven op genade ende ongenade vanden Duc d'Alve/ oft datse wilden sonder wapenen daer upt gaen. Daer op gheantwoort wierdt / datse liever inde stadt wilden blijven tot den wille van Duc d'Alve/dan datse sonder wapenen souden upttrecken. Te meer/ghemerckt den Oosterlingen ende Schotten te verstaen gegeven was datse in ghenade genomen waren. Daerom hebben de soldaten haer der ghenaden Gods bevolen / ende verwacht wat haer soude overkomen.

Als nu de Heere Borgher hoorde / datmen begost te spreken van gratie: Soo heeft hy terstont een van sijn soldaten geboden / dat hy hem soude doorschieten/ seggende: Wel aen ghy mijn goede vrient, die my veel goede diensten ghedaen hebt, doet my doch nu den lesten dienst, eñ doorschiet my met u Roer! Welck den soldaet ten lesten (na dat hy sulcx dickwils gewepgert had) dede. D'oorsake van dese Komepnsche daet was / dat de Spaengiaerts verklaert hadden / dat de gene die inde stadt van Berghen in Henegou gheweest hadden/geen gratie en hadden te verwachten.

Soo zijnse dan al smorgens te 9. uren de Zijlpoorte uptgetrocken / om dit accoort te bevestigen/ ende wierden de Schutters op 't Stadthuys ontboden / om te weten of sy met het accoort te vreden waren/ gemerckt de Borgemeesters voor de plonderingh der stadt hadden belooft 2. hondert ende 40. duysent guldens op te brenghen voor rantsoen/ ende dat in 2. papementen/ te weten binnen xij. daghen C. M. guldens/ ende de reste binnen drp Maenden. Met desen accoorde moesten de Schutters te vreden zijn.

Hoe de stadt overgegeven wort, eñ hoe de Inwoonders met de Soldaten leelijcken mishandelt ende getracteert worden. In Iulio.

ALs dan het accoort met aller verwillinghe aldus geschiet was/ soo heeftmen de stadt in handen van Don Frederico overghegeven: 't Welck ghedaen zijnde/ so heeftmen met 't ghelupt der grooter Klocke/ bevolen dat alle Borgers ende soldaten souden komen opt stadthuys/ ende aldaer haer wapenen afleggen/ eñ dat de borgers terstont souden gaen na het Klooster de Zijl / ende de Vrouwen inde groote Kerck oft inden Dom / ende de soldaten souden gaen inde kercke te Bakenisse: maer de Schotten ende Duytschen souden op de wal de wacht houden. Dit gedaen zijnde/is Philips Martijns eertijts Borghemeester/int Klooster de Zijl gekomē/biddende de Borgemeesters/datse mettē eersten wilden orden stellen om de penninghen te binden / de welcke sy belooft hadden / op dat de stadt voor 't vertoeven van dien niet gepilleert en werde/dat daerom elck betale de somme daer op hy ghetaxeert is. Dit dede hy als een Commissaris van Don Fredrick ghesonden.

Op die tijdt wiert een bolle broots van twee ponden onder ses lieden gedeylt.

Den 14. is de voorsz Commissaris weder int selve klooster gekomen met Juliaen de Romero/ de welcke 't volc goeden moet gavē/seggende dat hun 't leven geschonckē was / mits betalēde de voorgedachte somme.

Opten selben dach als de spaenjaerts inde stadt gekomen waren/so heeftmen de Schotten eñ Duytschen bevolen/ datse haer gewer opt stadthuys souden brengen/eñ werdē van daer gelept na S. Catrijnen klooster ende na S. Urselen, daerse vande spaenjaerts bewaert werden. Daer na zijn inde stadt gekomen Don Frederico metten Grave van Bossu/ende ander Edelluydē/ ende werden de Capitepnen eñ Vaendragers den selvē dagh ghevangen genomen/ nae datse 's daeghs daer te voren haer vendelen in handen vande spaenjaerts hadden overgelevert/eñ werden opt hups te Kleef ghelept. Maer dewijl de borgers alsoo inder kercken bewaert werden / hebben de Spaengiaerts sommighe hupsen der Borgers geplondert ende berooft.

Opten 15. deser maent werdē gehangen eñ onthooft ontrent 300. Walen. Opten selven dach is Duc d'Alve van Amsterdam gekomen om de stadt van buytē te besichtigen / ende is daerom rontom de stadt gereden: ende als hyt alles besien hadde / is weder nae Amsterdam gereden/sonder inde stadt te komen.

Opten 16. werdt de Capitepn Kipperda ende sijnen Luptenant onthaist / ende den Predicant van Stepnbach wiert gehangen: ende daer wierden 247. soldaten int Haerlemmer-Mepr verdroncken. S'anderdaeghs wiert gevonden ende opgehoocht d'eerste pape vant beloofde rantsoen / ende daer wierden eenighe soldaten bupten de Schaelwijckter poort onthooft.

Den 18. werden bupten de selve poort wel 300. soldaten 't hooft afghehouwen / onder de welcke waren veel Borghers die mette soldaten meenden upter stadt te trecken: wert oock de Predicant Symon Symonsz alsoo onthooft. Opten 20. Julij wert gevangen Lancelot van Bzeederode / Kosoni / ende de Kent-meester vanden Bziel/die te Schoten onthooft werden.

Opten 24. werden ghevanghen/alle de lupden die te voren om de Keligie wille ghevlucht waren geweest/ ende oock de Borgemeester Pieter Kies/den Treseorier Jaques Geeraerts / Arnout Dierex / Klozis Willems/Coeman/ende meer andere.

Oock wert geboden opten 25. datmen alle de ghene die om der Keligien wille upten lande geblucht waren ghesweest/ soude openbaer maken/ op pepne van in sijn eygen Deure gehangen te worden.

Op den 27. werden gevangen de Schout met twee Borgemeesters/ de Secretaris/ 2. Capitepnen/ eenen Schepen/den Onder-schout/ 1. Lieutenant met twee Vendragers. Opten 30. was onder de Spaenjaerts een groote mupterije om den bupt te deelen / die niet eer konde ghestilt worden/ voor dat Scipio Vitelli op den 6. Augusti binnen de stadt gekomen is/ om de soldaten te betalen van 's Koninex wegen.

Het Regiment van Lazarus Muller / is opten 7. Augusti met alle haer Capitepnen upter stadt gelept/ maer komende by Nieuwerkercken/ zijnde byde knechten van Broeckhupsen ontset geworden.

Opten 8. werden de Borghers mette Walsche Capitepnen te Schoten ghebracht. Opten 11. werden de Schotten eñ Engelsche metten swerde ongebracht.

Opten 12. werdt Don Fredrico niet grooter eeren vande Spaengiaerts inde stadt gehaelt / alsse geaccordeert waren/ datse voor haer betaling soudē hebben elc 50. Kroonen. Godefridus van Meerle, Bisschop van Haerlem / heeft opten 15. de Kercke van S. Baven gewijt/ende aldaer Misse gesongē/ in tegenwoordighept van Don Fredrico/de welcke oock 9. Articulem hem voor den secretaris des Bisschops voorgehouden / besworen heeft. De Spaengiaerts inde kercke gebreest zijnde om te monsteren / zijnder weder uptgeschepden/ om datmen hen de leeninghe kozten wilde. S'anderdaeghs zijnse aldaer weder vergadert/ ende hebbē gelt ontfanghen/ende wierden alsoo upter stadt gelepdt om Leyden te belegheren / maer 't is nae langh beraedt op Alcmaer gheballen: Ende nae haer vertreck is daer Duytsch garnisoen binnen gebracht. Op den 19. zijnder etteliche soldaten opten werf vant Gasthups onthaist/ de welcke int Gasthups kranck lagen.

Opten

Opten 21. isser een generael perdoen afgelesen voor de borgers/uytgesondert eenige. Daer nae hebben sy oock moeten eenighe mannen verkiesen/om voor yponiers voor Alckmaer te dienen.

Ghedurende de belegeringhe was binnen der stadt een kloecke vrouwe ende eerbaer weduwe/ ontrent 46. jaren out/ Kennau genaemt/ die alle d'ander vrouwen in allen noot aenwoerde/ ende met eenighe andere veel manlijcke daden (boven vrouwen aert) bedreef/op den vyandt/met spiessen/ bussen ende sweert/ als een Man haer behelpende in vrouwelijck habijt.

☞ Dese belegeringh ghedurende/ hebben die van binnen ghetelt dapter op de stadt geschoten zijn over de thien dupsent/ dry hondert ende tsestich scheuten. Die van Haerlem deden An. 1597. versoec met grooter instantie banden lande assistentie/ als voor een aelmoes/ wesende oock beschadight van vyandt/ betoonende by rekening/ dat hun verlies ende schade voor 't gemeyne Vaderlandt geleden/bedroegh 12. hondert 83. dupsent guldens/dies kregense eenige recompense.

[Aenmerckende de weetheden alhier eñ elders bedreven by Duc d'Alve/ en sal hem niemant verwonderē/dat hy hem eens (over maeltijt sittende) beroemde/ sijn beste ghedaen te hebben om de ketterijen upt te roepen/ja dat hy byde 18. dupsent menschen door beuls handen hadde doen dooden/binnen de tijt van 6. jaren/ geduerende sijn regiment/ sonder die sijn Soldaten by de Oorloge/ gramschappen ende verweeren ter doodt ghebracht hadden/ 't welck oock een groote menighte moet wesen. Heeft oock den Koningh ende de Landen/ binnen de 6. jaren sijns regiments/doen verteeren wel 52. miloenen guldens/ dat meest al vande Landen moest komen. Hy sturf tot Lisbona in Portugael/den 12. Decemb. 1582. out ontrent 79. jaren.]

Hoe de Spaenjaerts, naer datse de stadt vā Haerlem tot haren wille gekregē hadden, de stadt van Alcmaer begonnen te beleggen, besettende de wegē, eñ een schip voor den uytersten boom sinckende inde vaert: ende van eenige schermutsingen gheschiet, met oock de neerstigheydt de welcke die vander stadt doen om haer te versien, ende andere geschiedenissen, tot den 23. Augusti.

NAdat die van Haerlem 31. weken lanck belegert geweest hadden/ende geduerende 't selve hun seer mannelijck ende vromelijck gequeten hadden/ eñ nu ten laetsten opden 13. July door gebrec van kooren/ ende byhans uytghehongert zijnde/ hun in handen der Spaenjaerts opgegeven hadden/op ghenade ende ongenade (al hoe wel sy 't selve geerne gevordert hadden/ besonders lijf en goet/ 't welck te bergheefs versocht was) ende also de spaenjaerts opten vierden dach daer nae/met 2500. Voet-knechten ende 4. benden ruyters voor Alcmaer gekomen waren/ so lieten sy haer dunckē/als oft sy de stadt ghenoeyt hadden onverhoets in te nemen/of nauwer besetten wilden: Waerom seer veel banden borgers door alsulcke schielijcke haerlijckheyt ende verslagenheyt van herten vertsaeght uytgevallen zijnde/ na dat sy 't slot vanden boom opgebroken hadden/zijnt also tscheep ontkomen. Maer als des Prins van Oraengiens krijghs-volck/ 't welck daer van Egmont opten Hoeve ende van Heyloo seer wel te pas ontrent der stadt gekomen was/ den toeganck te voorzen ingenomen hadden/ende na datse de sloten eñ grendels vande poorten afgebroken hadden/ ende hun selfs inde stadt geholpē/so zijn de Spaenjaerts buytē haer meyningh/ vande stadt wederom afgeweken. 'T stont doe ter tijd met die van Alcmaer seer kampelijck/ niet wetende of sy geven oft houden souden: Want de Papisten/die op hope van pardoen (gelijck 't selve veel banden onsen vermoorden) de spaengiaerts ontboden hadden/al hoewel sy dat bedeckelijck bestelt hadden/ dede alsnu openlijc haer uytersten best om den vyant binnen der stadt te helpen. Hier-en-tegen de onse stonden daer op aen/ op dat des Prinsen krijghs-volck als voor een garnisoen binnen der stadt ghelept soude worden/ om die te beschermen: 't welc al ten lesten binnen der stadt ghekomen was/ als verhaelt is/ al schermutserende/ heeftet de Spaengiaerts bande stadt wederom afgheworpen/ende sommige rotten der vyanden (somen sept) geslagen. De stadt Alcmaer en bleef doe ter tijdt niet lange beset: Want de Spaenjaerts die daer gekomen waren om de stadt in te nemē/ na datse opten 18. July haer legher te Heyloo opgheworpen hadden/ sijn seer schielijcken wederom nae Haerlem opghetrocken by den anderen Regimenten.

Na dat alsdan de stadt van Alcmaer door Gods genade den eersten aenslagh der spaengiaerden ontstaen had/soo heeft onsen raedt voor best gheacht/ als dat de stadt met kooren wel versien soude worden. Ende al hoe wel tselve door den doorluchtigsten Prins van Oraengien wel ernstlijcken ontboden was aende andere ghe conferceerde Waterlandtsche steden/ als datse de stadt van Alcmaer als een forteresse vant geheel Noordtholland met victalie eñ buskruyt in tijts voorsien souden/ nochtans den raet van Alcmaer heeftet qualijt konnē verwerven door haer Borgemeesteren inde ghemeene vergaderingh binnen Hoorn/als dat de ghedeputeerde representerende den Staten van Noordt-hollandt daer voor seggen souden om kooren eñ mout voor ons helpen te koopen voor den tijt van 1. maent of 2. Daer benevens op dat wy van stonden aen gheen victalie gebreck souden hebben/ so hadde onse Overheyt eenen redelijcken Borger na sijn qualite op seker rogh gheset/eñ oock selfs goede provisie gedaen van Buskruyt/voor so veel als sy konden bekomē. Na dat also dan redelicker wijse eenige provisie van kooren gedaen was/ soo wrochten de borgers voortaen by Hoomanschappē seer dapperlijcken aent nieuwe werck tot des stadts fortificatie/ twelck door bevel des Prins vā Oraengien na 't voornemen des voornaemsten mans Karel van Boisot wel begonnen/allencxkens seer wel volmaeckt wert. Ende door 't bevel vanden Ed. Jacob Cabbeliau/als overste van al 't garnisoen inde stadt/wasser opte 18. Augusti byde Vriessche poort int Noorde (daermen nae Hoorn cept) een nieu bolwerck begost te maken bande Kupslupden/die 't selve werck aenghenomen hadden te volmaken: Dit was op alsulcker conditie besteet/ als dat d'aennemer van 't werck 't selve geheel opleveren soude binnen den tijt van drye weken.

Maer als 't selve nauwelijcx begonnen was/ is de vyant daer over wederom aengekomen/ want den 21. Augusti hebben de Spaenjaerts Alcmaer wederom beginnen te besetten/ met seker benden ruyters over de Nieuwesloot/ende oock veel Voet-volck/so inde Nieupoort als 't Outdorp eñ de naeste gelegen Dorpen/ die met een baert van malhandzen gescheyden lagen. Ende voor 't eerste hebben sy inghenomen twee Kinhuysen/ die buyten de stadt Oostwaert op/aen d'uyterste boom aende Vaert stonden/op datse door soodanighe middel de Vaert inghenomen hebbende/ ons soo wel te water als te lande de passagie besetten souden. Maer de borgers met sommige soldaten/ hebben opten selven dach het een huys metter 2. Kinmolens aen brant gesteken: maer d'ander huys en hebben sy niet konnen verbranden/ noch den vyandt ontweldigen. Des nachts daer aen hebben de Spaengiaerts een schip ghesoncken by de uytersste Boom. Ter selver tijdt zijn ons soldaten/ die opte Ton aende Schermer laghen om de vaert te bewaren/van selfs upt haer Schans verloopen. Nu so hadden de vyanden de Vaert genoegh in haer gewelt/ ende den onsen en was niet opens om te ontkomen/soo sy eenichsins wilden/ maer oock alle gelegenheyt was ons beset ende ontnomen/ om eenighe provende in te krijghen: maer op dat eenen wegh open blijven soude om ontset banden onsen in te mogen krijgen/ so zijn de Borgers met de Ruyters die binnen de stadt waren/ ter selver tijt aende Noortzijde upte Vriesche poort uytgheballen/eñ al schermutserende voorbden de spaenjaerts te verdrijven banden wech die vande Stadt nae Oudorp gaet: maer de vyant/om dat hy van krijghsvolck veel sterckter was als wy (want onse Ruyters maer 50. man sterck waren) heeft hy ten laetsten wederom

Digitized by Google

inde stadt gedreven/ende den weeh ende toeganck alsoo beset: Inde schermutsinghe is een van onse Rotmeesters geschoten met twee halve busklootē/vande welcke d'een helft int voorhooft lach/ ende d'ander helft binnen in zijnen hoet/die ooc wepnich tijts daer na van die wonde gestorven is/ende een Fransops van Mompelier ghevozen/ nae dat hy/ sijn busharnt geduerende/ niet wepnich schade den vpant gedaen hadde/ is doorschoten geweest/maer weder gebeterd.

Van sekere neersticheyt gedaē om de vaert weder te mogen krijghen,eñ sekeren alarm: eñ hoe een accoort gemaeckt werdt metten spaenjaerrs niet te parlamenteren, ende dat de spaengiaerts de stadt beginnen te beschieten, ende van sekeren loosen alarm vanden spaengiaerts op de stadt gemaeckt.

MAer opten 23. Augusti/ op dat de onse in eenigher manieren de Vaert souden wederom in krijgen/ bestonden sy weder aen met twee toeghemaechte schuptē den vpant te helpen int overbleven hups/'twelc bupten aenden boom op de uptvaert te water lach: De Vorzgers met een vande Vorzgemeesters met sommige Soldaten waren t'scheep gegaen om den vpandt te bevechten/ de andere waren by die Zoutketen obergeset om te lant te schermutserē: Maer als die spaenjaerden sommige schutten upt de Nieupoort naer de stadt ghesonden hadden/die daer aende Zuptzijde op de Gheest eenderlep behau maechten/ recht oft sy quamen om de stadt te bestormen/so haest als de onsen hoorden dat die klocke alarm sloech/ hebben hun wederom van die schermutselingh na de stadt begeven/ wepnich vorzgers ende knechten verloren ende ghequetst hebbende/ ende also is al dat werck te vergeefs geweest.

Daechs daer aen hebben de spaenjaerden sommige vanden haren aende Stadts mueren ghesonden/ om te begeeren dat de onse op goet gelep met haer souden komen Parlementeren: Nae dat selfde aenden Oversten Cabbelliau gebracht was/ende den raet daer op beroepen zijnde/so isser tusschen hem ende de Hoplydē met den Vorzgemeesters eñ oversten des stadts onder malkanderen eens verdracht gemaect/ als dat sy mettē vpant geen contract en souden malkē/ ja niet een met hem parlamenteren of spreken souden: eñ also ist 't selfde dē spaenjaerts ontboden. Nu so was't oorloch eerst aengebonden/ want van die tijt aen als de vpant bemercte dat den zijnen niet eens vry ghelaten was om te parlamenteren/ heeft hy met een stuc grof geschut inde stadt begonnen te schieten/ twelck recht over de galge gestelt was/ maer anders niet sonderlings uptgerecht dā dat het ettelicke hupsen schade dede/ want de onse waren nacht en dach besich/om de wallen te versterckē.

Hierenboven den 25. Augusti tsmorgens inden dageraet hebben de spaenjaerts alarm gheslagen voor de Kermerpoort/ ende sy lieten hen dunckē als oft sy de stadt bestormen wildē/maer men heeft int eynde gesien dattet niet dan een loose alarm geweest sy. Op den selfden dach is vanden spaenjaerden die Hopman Steenbach/sonnen meent/heen nae de stadt gesonden/ als een Herout met een Trompetslagher/ ende als hy aende Noorder poort/diemen noemt de Vriessche poort/ wat nader gekomen was/soo heeft hy den onsen gebraecht/ die aende mueren stondē/ oft hen geoorloft was aldaer een wepnich vry te staen/ nae dat de onsen vanden wal hen vry toewencten/ so heeft hy begeert met den Oversten Cabbeliau oft met een vande Vorzghemeesters te spreken. Maer dewijle tselfde tot den Oversten gebootschapt wert/van een gemeyn Soldaet bekent zynde/is geboden terstont vande stadt af te wijcken. Ende nae dat hy een wepnichsken achterwaerts gegaen was/ so hebben die schiltwachten met busklooten nae hem geschoten/ hem naeroepende dat hy een Verrader was/ om datmen seydt/dat voor zijn schelmerije de stadt van Haerlem over ghelevert was in des vpandts handen: maer hy met een bloot sweert d'onsen ontsept hebbende/heeft hem terstont weeh gepackt.

Een wepnich tijts daer nae is een van Steenbachs krijghsvolck als upte gebanckenisse tot ons inde stadt komen swemmen/ klaghende over de onmenschelijcke wreetheyt der spaenjaerden: dese gebraecht zijnde hoe veel volcx dat de vpant voor de stad hadde/heeft hy geantwoort/dat den vpant over de 30000. sterck waren/ die de stadt belegert hadden: 't welck niet waer scheen te zijn/ so en heeftmen zijn woorden niet gelooft/ daerom so is hy in bewaerder hant ghestelt/als een die daer verraet inden sin hadde/ als die daer ghewilt hadde de vorzgers sonder voorsaeck verslagen maken.

Vande geschiedenissen totten eerstē Septembris, als loose alarmen, schansbouwinghe buyten de Vriesche poort, uytvallinge ende schermutsinghe, soo van binnen als van buyten.

OP den 28. Augusti na dat nu in twee daghen niet sonderlinghs geschiet en was/ te half eender uren int midden vande nacht/ scheent dat de Spaenjaerts naerder aen quamen trecken om de stadt te bestormen/'t welcke sy om dier oorsake/ soomen meynt/ deden/ op dat sy het vernemen souden/ of de Vorzghers eenige moet hadden om de stadt te behoudē. Men hoorde rontom die stadt anders niet dan die bussen los gae/ in des vpants leger hoordemen alarm slaen/ maer als die soldatē ende Vorzgers wackerlijcken waren aenkomen loopen om de stadt te behouden (die haer onversaecht aende stadt-mueren hielden) soo zijn de vpanden allencxkens wederom afgeweken.

Op desen selfdē dach ontrent 6. uren voor middach/ is niet sonder groote droeffenisse der gantscher Ghemeynte inden Heere ontslapen Jan Arentzoon/ Vroedt der Vroedts van die van Alcmaer: Int eynde zijns levens/ alsser alarm ghehoordt werdt/ met ghevouwen handen heeft hy met zijn hupsgesin God ghebeden/dat hy zijn vaderlijcke Stadt van Alcmaer niet overleveren en wilde/ om vanden vpandt gheplondert ende verdestrueert te worden: Maer liever hem aldaer wil behouden eenighe hutte voor den Gheloovighen ende Vromen.

Snachts daer aen soo hebben die Spaengiaerden een Schants opghevorpen recht voor die Vriesche poort/ van waer sy des stadts mueren beter beschieten mochten: de onse en hebben hun met gestadich schieten niet mogen verhinderen van 't begonnen werck te volbrengen. Nochtans des middaechs te twaelf uren de onse onversiens eenen uptval doende/ hebben de spaengiaerts upt dien schants ghedreven. Maer de selfde haer macht by een vergadert hebbēde/ ende met meerder macht van voet-volck/ hebben de schants terstont wederomme ingenomen ende d'onsen op de vlucht gedreven. D'onse hebben inde vlucht upt die schanse een paerken busharnt met sommige Spaensche stormhoeden/ Mantels ende Kappieren met haer als bupt binnen der stadt gebracht.

Van sekere goede tijdinghe daer door die van Alckmaer seer verblijt zijn, ghesonden door een Bode van Alckmaer van Diederich Sonoy Gouverneur van Noort-Hollandt, ende oock vanden Staten des Landts, beloovende die vander stadt goedt ontset te doen.

OPten eersten dach van September isser een van onse Boden wederom inde stadt gekomen/ na dat danderen al achter ghebleven waren/ waerom de Vorzgers seer blijde zijn geweest/ want de vriendē die hy brocht van Joncker Diderich Sonoy/ Gouverneur van Noort-Hollant/ende vanden Staten aenden Raet van Alcmaer/waren vol blijde tijdinghen. Want voor het eerste in sijn voorredē verhalende/ hoe droefelijckē het hem zy de swaere belegeringe onser stadt/soo schrijft hy oock terstondt daer aen: Soo haest als hy daer af ghevoordt heeft/dat hy gantsch alle neerstighepdt ghedaen heeft/om tot onderstant noch een bendel knechten daer binnen te schicken/ maer dat alle moepte te vergheefs is geweest/ om dat de knechten die op de Ton aende Schermer lagen/ upte schans al verloopen waren: nochtans dat hy niet nalaten en soude/ja sijn lijf en leven daer toe opsetten/ om alle hulp ende ontsettinghe

de stadt

de ſtadt te doen/ ſo veel mogelijck zy/ ende dat hy ooc al aenden Vzince van Ozaengien gheſchzeven hadde om hulp/niet twijfelende oft d'onſe daer en tuſſchen dewijle ſy geduldelijck ontſet verwachtende/vzomelijck ende moedich der vyanden ghewelt af keeren ſullen: Daer beneven oock dat onſe Overichept begeert hadde dat de Zeedijck by Medenblick dooz-geſteken ſoude wozden/ dat hy daer af metten Staten van Noozt-hollant geſpzoken hebbende/ nu alreede de ſluysen ende verlaten vande meeren ende vzaken al geopent hadde: Jae dat hy oock den Zeedijck/ ſoot de noot eyſchte/ dooz ſteken ſoude. Maer dat d'onſe geſchzeven hadden/ als datter 24. ſtucken grof geſchuts booz de ſtadt vanden vyant gebzacht waren/ dat hy doe dooz den verſpieders niet konde vernemen/ dat hy nochtans niettemin wel bekende de ſwarichept ende benautheden van onſer ſtadt die ſo ſwaerlijck beſet was/ 't welck ſo haeſt als hy wel ſoude willen/niet remedieren en konde/ hem van hertē ſeer leet was/ dat hy nochtans ſoo hy beſt konde ofte mochte doen ſoude/ ſoo haeſt alſt mogelijck is/dat ons eenich ontſet gedaen wozde/ ſo lupde 't Inhouden van dien. Inſgelijcx mede de ſtaten te bozē wat verhalende van eenich buſkrupt dat ſy daghelijcx verwachten/ beloofden ſeer bzeet/ dat ſy dat met alder blijt over ſenden ſouden/ ſo haeſt als zijt ſouden ghekregen hebben/ ende datſe niettemin haer upterſte beſte doen ſouden om ons te water ende te lande te ontſetten: Ende datſe ons daer beneven bidden/ dat de Bozgers moet willen nemen/ ende haer vzomelijck houden willen/ ende dat ſo veel te meer/ om dat Graef Lodewijck kozteliick aen Philippus vander A geſchzeven hadde/ waer mede hy ontbiet/ dat de Hollanders goedts moets willen zijn/ nochte daeroin niet verſlagen van herten zijn/ om dat Haerlem vanden vyant ingenomē zy/maer lieber opte gerechtichept haerder ſake vertrouwende/ haer manhelick ende vzomelick houden/om haer Vaderlantſche vzyheyt booz te ſtaen/ſekerlijc hopende eñ vertrouwende datſe haeſt eenmael van deſe gantſche ſlavernije ontlaſt ſullen wozden. Eenighe cozнuten hadden in haren bzieven aen ſommige inde ſtadt mede booz nieuwe tijdingen/daer by verdicht als dat Chziſtoffel des Paltzgraefs ſone nu op de kuſt van Ghelderlant ghekomen was t'onſer ontſet met 2000. Kupters eñ 5000. Voetknechten/ eñ dat Graef Lodewijc met d'ander krijgſhepz na quam/datmen oock dagelijcx verwachten beel Haerlemſchutten den welcken de Pzins van Ozaenjen ons upt Zuythollant overſont/t'onſer ontſet. Alſo dan die van Alckmaer (die vande Spaengiaerts als in een kauwe rontom geſlotē warē/niet om gemeſt te wozdē/ maer lieber om verhongert te wozden) zijn ten laetſten den xij. dach van haer belegeringe van herten verblijt geweeſt/ booz dat een vā haer uptgeſondē boden weder inde ſtadt ghekomen was/ende boden hoope ſoo goede tijdinghe inbzochte/ die oock vande ſchiltwachten der vyanden/die alle wegen ſeer nau beſet hadden/ van alle kanten beſet zijnde/ is ſeer haeſtich nae 't ſtadt veſten ontloopen/ende dat/ſoo ick mepn/niet ſonder wonderlijcke boozſienichept ende goedertierenheyt des almogenden Gods.

Hoe de ſpaengiaerts een Bolwerc maken dicht aen de Vrieſche poort, ende die vander ſtadt daer op uytghevallen zijnde, weder inde ſtadt ghedreven worden, ende hoe die vander ſtadt een nieuw fortreſſe van binnen maken, ende andere geſchiedeniſſen totten veerthienden Septembris.

DE Spaengiaerden en bielden niet op te boozderē 't ghene dat ſy begonſt hadden/want den 3. September/ vynaeſt inden inganck vande Vzieſſche poozte/ hebben de vyanden een ſchans opghewozpen/ ende dat om dier oozſake/ſoo ſommige mepnden/datſe onſe Stadt ondergraben/ eñ aldaer een hoop buſkrupt onderſtroyt hebben/onſe Bolwerck van een ſouden laten ſpzingen: maer ſommige mepnden dat ſy van daer de ſtadt met grof geſchut beſchieten ſouden: Eñ daerom opten rechten middagh waren d'onſe uptgeballen met ſommige Pioniers/om de ſchanſſe der vyanden te ſlechten/ maer dooz 't gewelt der Spaengiaerts zijnſe weder inde Stadt ghedzeven/ ſonder pet wat uptghezecht te hebben.

Des daeghs daer aen ſo hebben die van binnen ontrent de Vzieſche poozt een Fozтreſſe begoſt te maecken/ dier hupſen daer toe af bzeeckende/ op dat/ ſoo de Spaengiaerts de Vzieſſche poozt quamen in te nemen/ die van binnen bequamelijcken den vyant af weren mochten/ op dat hy met den ſijnen ſtracx daer aen niet de gheheele ſtadt overballen ſoude: Dit werck is gemaeckt opte maniere van een halve Maen. Maer alſoo inde ſtadt daghelijcx meerder ſwarigheden opreſen/ diemen ſoo ſubijtelijck niet remedieren en konde/ ſoo zijn vanden Vzoetſchap der Bozgemeeſters bygevoeght noch twee mede-hulpers/ die de laſten vander Stadt met haer dzagen ſouden. Deſe verkieſinge geſchiede den ſeſten September.

Den 8. deſer Maent is doot geſchoten Jacob Paulet een Vlamingh ende ſeer ervaren krijghsman/ want dewijle hy onboozſichtigh ober de Stadts Muer ſiet 2. ſpaengiaerts loopen/ ſo heeft een vande ſchiltwacht upt de ſchans vande vyanden ſijn hooft met een kloot booꝛſchoten.

Den 10. deſer Maent/ voerden ſy met hare wagens ſommige middelbare ſtucken geſchuts wegh na Berghen/ rechts of ſy mepnden te vertrecken: maer des nachts daer aen hebben ſy met ettelijcke ſchuptkens aen een ghehaeckt/inde maniere van een bzugghe/beel moepte ghedaen/ om een overganck te maecken by der Stadt: maer onſe Schiltwacht heefter ſeer veele geſchoten/ſoo dat de Bzugge geſleten is. Alſoo geben de Spaengiaerden altemet van haer een ſchijn/ recht of ſy vertrocken/ op dat ſy alſo daer-en-tuſſchen den onachtſamen ende traghen onverhoedts overballen ende vermoozden mochten/maer die van binnen waren anders bedacht.

Den 11. dagh/ des ſmozghens ſagh men een groote menighte van Kupters met Wagens/ met welcken ſy wederom 't gheſchut booz de ſtadt boerden/ al hoewel ſy wepnigh booꝛt-ganck deden om den gheſtadighen reghen/waerom de wegen aende Nooꝛt-zijde ſlijckigh ende onganghbaer waren.

Den 12. September hebben de vyanden wederom van Berghen booz de Stadt beel Peerden ghebzocht ſonder Boer-lupden/ met een groote menighte van Soldaten.

Ontrent den abondt hebben ſy ontrent met 20. waghens een groote menighte van delen ende hozden gebzocht by den rooden Tozen/ die aenden Ooſtkandt gheleghen is/ ende ſnachts daer aen hebben ſy eenighe ſchanſkozven geſet op 't Gaſthups-lant booz de vzieſche poozt/ op de mepninghe (ghelijckt ghebleken is) dattet een Schans zijn ſoude booz 't grof gheſchut dat aldaer ſtaen ſoude: want dat de ſommighe vermoede dattet daer toe gheſchiede/ dat ſy die inder Stadt waren/ rontom beſloten zijnde/ booz ghebzeck upthongeren ende overweldighen ſouden/ maer 't was al te vergheeſs geraemt: niet daerom alleen/ dat de vyandt de Vaert niet in ſijn ghewelt en hadde/ maer ook mede om dat hy een achterhoede open houden moeſte/op dat hy niet onverſiens overballen en wierde/ van die t'onſen ontſet komen mochten.

Vande ſchanſe op Quakelbrugge vande ſpaengiaerts opgeworpē, eñ hoe die vander ſtadt geen tijdinge van haer nabuerige ſteden kommende krijgen, een deel volcx uytſenden, dewelcke eenen gevangen krijgen, vanden welcken ſy tgene haer dienſtelijc was, verſtondē, ende voorts de beſchrijvinge vant geheele Leger der Spaengiaerden.

DE Spaenjaerdē van bolhardē vaſt om de beſtozminge te bozderē/ want den 14. September booꝛ S. Pieters tozen opt Quakelbzugh/ die daer lept int midden tuſſchen de Vzieſche poozt ende 't nieuwe Monicken bolwerc/hebben ſy een ſchans opgewozpen van waer ſy ons pioniers/ die de ballende muer allenſ-

Digitized by Google

liens afbraken/door veel schietens wech dryven soudē. Op dier plaetse was een stuck muers neder-ghevallen aenden Papen toren / op welcker plaetse de onsen een wal maeckten/seer onbyt want schut der vyanden: ende dewijl sommighe vande aerde-dragers vande Spaensche schutten geschoten werdē eñ haestich doot bleven/ ende sommige seer gewont waren/ so zijn de anderē op dien dach dertsaecht geweest/dat sy 't begonnen werck niet opmaeckten. Maer snachts daer aen soo hebben dry Rot van onse Schutten den Spaenjaerts upt die Schans voor S. Pieters toren onversiens verdreven/ maer soo sy die hoochte door ghebreck van graven niet slechten en konden / so zijn sy voor den spaenjaerts daer van daen geschepden.

Maer dewijle van onse mede-verwanten niemandt uptgesondē wert/ die van ons eenich ontset bootschappen soude / nochte d'onse kruppers geen opē upte stadt te komen hadden om sulcx te vernemē/ ende dat om de nauwe scherpe schiltwachten der vyanden / soo zijnder by gemeen advijs der Overhepts ende Hoplupdē sommige soldaten des nachts hepmelijc upte stadt getrocken/ende hebben vanden spaenjaerts/ die aende Zupt-zijde vast doende waren om een schans op te werpen/ een ghevangen levendich inde stadt ghebracht/met namen Jan Jeronimo/ende soo sy niet te gierich nae den bupt geweest en hadden / soudense alle die inde schans waren/ lichtelick met een moepte ghevanghen hebben. Dits geschiet den 15. September.

Hier hebben wy vernomē Godes sonderlinge goethept/ wat dat de mede-verwanten met vrievē ons niet konden laten weten / heeft Godt geschict dat wijt vande vyanden der spaenjaerden mepninge ende raetslach hebben mogen volkomelick vernemen. Dese vertelde/ als dat Don Frederico a Toledo want Hof vermaent was / dat hy hem haesten soude met de stadt te bestormen/ ende waer dat hy den tweeden of ten derdē storm de stadt niet en kreech / zijn armepe wederom in Brabandt brengen soude: Item dat Don Frederico opper Velt-Heer van 't gantsche armepe voor hem genomen hadde/dat hy op dier plaetsen te ghelijck op een stonde soude beginnen te stormen / op dat hy ten minsten een plaets daer geen Garnisoen en was/ innemen eñ overweldighen soude / al hoe wel hy sepde datter wat oneenichept ende gescheel was tusschen hem ende Noircarmen/ hoe ende in wat wijse men de stadt bespringen eñ innemen soude. Nu so waren de bruggen tot sulck werck van noode / ende andere apparaten ende instrumenten al byder hant / 't welck diende om de stadt te overweldigen: Dat hy voortaen oock voor hem genomen hadde/ al eer hy de stadt bestormen soude/ de muyren by de Vriesche poort ende Roode toren voort eerst neder te schieten / maer dat hijt aende Zupt-zijde daermen nae Haerlem vaert/ de vesten alleen ober-brugghen wilde/ ende dat hijt byde soutketen te scheep wilde bestormen: Daer beneven dat Don Frederico voor hem genomē hadde/so hy stormender hant de stadt in kreech/ dat hy alle Borgers ende Inwoonders / 't sy jonck oft oudt/ 't sy man oft wijf/ sonder onderschepdt al vermoorden soude: maer de vrome ende gheloovighen baden God dagelicx met veel tranen ende suchten/ dat hy alsodanige onmenschelicke ende bloet-dorstighe tyrannije van haer halsen doch genadelicken af weeren wilden: Daer en boven den ghevanghen ghebraecht zijnde / met hoe veel volcx den vyandt voor de stadt lach / sepde dat sy ontrent ses duysendt ende vijf hondert man sterck waren / eensdeels Duytschen / vanden welcken waren 400. Kupters / ende 't alder-hooghste 14. Vaendelen knechten: Eensdeels Italianen ende Spaenjaerden/ die daer sterck waren dry hondert Paerden ende vierentsestich Vendelen knechten.

Maer al hoe wel de gevangenen sepde/dat de spaenjaerts niet stercker van volck en waren / nochtans nae 't belegh hebben wy wel anders vernomen vanden genen die der vyanden Armepe selfs besicht hebbē: want de opperste Veldt-heer vande gantsche armepe Don Frederico a Toledo/ by den welcken waren mijn Heere van Noircarmen / Juliano de Romero Velt-meester ende veel meer ander vande Spaensche ende Walsche Adel (zijn tenten geslagen hebbende int dorp van Outdorp) hadde by hem 42. Vaendelen van oude ende ervaren krijghs-knechten/ by den welcken als tot eender verbolginge van die nieuwe krijghs-knechten koxtelic upt Italien by ghecomen waren 8. vaendel knechten/ Don Frederico hadde tot zijn lijfwacht ander-half hondert Kupters / daer-en-boven waren oock op die plaetse ontrent 400. Kupters: Don Fernande a Toledo / Cousijn van Don Frederico / bewaerde Hupswaert met acht vaendelen nieuwe Spaengiaerden/die daer elck starc waren by naest twee hondert man: Int dorp van S. Pancraes lagh een Hooghduytsche ghenaemt Polwijler/ die daer oberste was van ses Vaendels/ by den welcken daer en boven by gevoecht waren 5. Vaendelen knechten van 't Garnisoen van Groeninghen: Te Hoedijck lach de Baroen van Liques/ Gouverneur van Haerlem/ met twaelf Vaendel Walen/ by wiens volck oock lach de Baroen van Cheureaulx met acht Vaendel Bourgoensche knechten: Te Bergen lach mijn Heere van Capres met thien Vendelen Walen. Aende Zupt-zijde inde Nieu-poorte waren twee benden Italiaensche ende Spaensche Kupters / eñ een Vaendel Duytsche Kupters van Jorian Schenck: Alhaer mede hadden de Spaenjaerts haer leger met seven vaendels versche Spaenjaerts / by den welcken tot onderstant bygevoecht waren onder 't gebiedt van Jorian Fronsberch 12. Vendelen Duytschen: Daer beneven noch 3. Vendel knechten vanden Graef vā Oberstein: Also dan (op dat ickt in een somme verbate) zijn inden eersten voor dē stadt ghebracht 121. Vendelen knechten / de welcken ten minsten bedragen sesthien duysent man/ maer van desen zijn naemaels tot een deel vendels na Schellinckhout eñ opte schepen overghevoert / op dat sy den onsen ter Zee bestoxen soude.

Aengesien dan nu oock de plaetse eyscht/ dat wy een wepnich hier onder aen voegen vande macht der stadt/ so sullen wy 't selve koxtelijc aenroeren. De borgers eñ Inwoonders die weerbaer waren zijn gehouden 1400. starck te zijn/behalven de vreemdelingen/aenkomelingen ende Hupslupden die met ons belegert waren / die nochtans niet veel int ghetal waren. T'garnisoen dat wy binnen hadden / was ontrent 800. mannen / want van 7. Vendels knechten (die voormaels tot een Garnisoen in geschict waren) waren 2. int eerst voor 't bevel van Joncheer Diederick Sonoy / Gouverneur van Noordtholland/ ende namaels oot 't derde een wepnich tijdts voor die leste belegeringhe der stadt / met 3. middelbaer stucken geschuts / die daer oock tot stadts bescherminge ingeschict waren/werck gevoert na Waterlandt / om datmen sepde dat sy daer grootelicx van noode waren.

Hoe een deel muers nedervalt vande stadt-mueren, eñ de Borgers dat weder versien: Hoe de Spaengiaerts haer geschut stellen, ende haer Bollewerc naerderen aende Vriesche poorte, ende van het vreesselijck schieten, ende den eersten storm die de Spaengiaerts op de stadt doen, ende hoe hen die Borgers aflaen.

DEn 16. Septemb. is by S. Pieters Toxē wederom een back muers neder-geballen / na dattet nu een wijl tijts uptgepuylt ende overgeweken gheweest hadde/ende voor de swaerte eñ hochticheyt des nieuwē walls van onder aen hem begaf / maer de borgers hebben van stondē aen opten selve nacht dat gat met aerde verbult. So dan de muer die van onse Voorouders gemaert gheweest hadde inde plaetse van een wal / heeft ons anders niet dan alle moepten aengerecht / om den selven af te breken/ eñ een wal op de plaetse te bestellen.

Op dien selven dach hebben wy sien moghen vanden vyant gestelt te zijn 9. stucken grof geschuts recht over de Vriesche poort/ eñ 7. stucken voor den Rooden toren: maer om dat de landen aende Noortzijde/ waer de aerde klepachtich / ende oock veel leegher is als de

Zupt-

Zuytzijde/so door die gestadige regen / als mede door 't opsetten vande Verlaten en Slupsen door bevel van den Gouverneur van Noortholland onder water laghen / so hebben de vyanden daer by veel verlies ghehadt / nochtans snachts daer aen d'aertrijck van haer voorste schans opgeschoten zijnde / hebben haer schans nader aende Vriessche poort / ja bykans tot inde poort toe opgeworpen: by aventueren op datse met bussrupt ons bolwerck souden dan een doen springen / twelcke nochtans vant fondament af van blocken en woxtelen van boomen / peupn ende ander tsamen opgemaect / en seer wel tegen dusdanige Mijnen versien was.

Opten 17. September / hebben de Spaengiaerts recht of sy alle dingen tot den storm van noode al ghereet ende vyderhant hadden / haer storm vrugghen van delen gemaeckt / soo aende Zuytzijde als aende Noortzijde begost te vertoonen / 't gheschut op de mueren te stellen / sijn schutten ende verlozen hoop inde voorste schanssen te leggen / ende alle dingen te laten sien / tgene dat om te stormen van noode zijn mochte. Nochtans door Gods sonderlinghe goedichept ist beter gheluckt dan de beklaghelijcke staut des stadts wel voor gaf. Want den meesten hoop van onse soldaten en hadden niet veel den krijgh ghesien / ende de Borgers en waren oock niet so wel tot den krijghshandel gheoeffent / als wel tot hare koopmanschap ende lantwerk. Nu komē wy voorts totten storm / welcke int begin seer pssellijck ende vreesselijck hem liet aensien / soo ist nochtans ten besten vergaen / niet sonder groote blijschap ende triumphe vande gantsche stadt: Want op den 18. September inden morgenstont / hebben de Spaensaerden vreesselijck begimen te schieten met twintich stucken groff gheschuts / want byde Vriessche poort stonden zy aen zy neghen stucken gheselt / ende daer by noch twee veltstucken onder den naesten meel-molen / byden rooden toren opt Oost ende waren seven in tgetal: ouer de Voutheeten by het Kinshups stonden noch twee alleen / van welcke twee d'een altijt schoot van achteren inden genen die den vyant vanden rooden toren afweerden. Op dien dagh heeft de vyant met tgeschut 2. duysent schouten op de stadt gheschoten / Binnen der stadt zijn veel huysen gebroken van 't geschut / maer niet dan vijf of ses mannen doot geschoten. Door dit wonder bertoonde God 't voorspel vande navolghende victorie: want na dat de Spaengiaerden door veel schietens voorste pupen vande Vriessche poort ende roodē toren totten gront toe afgheschoten hadden / soo heeft hy begonnen te half vieren na den noen met sommige spaēsche knechten dapperlijck te bestormen / by de Vriessche poort een aenganck hem ghemaeckt hebbende door de afgeschoten rutsen ende pupen / ende byden rooden toren een stormbrugh aen den wal aengeboert hebbende: ende op dat hy oock de burghers meer vertsaeght van hetten maken soude / wilden sy hun laten dunchen / dat sy oot by 't Bolwerc vande Kennemerpoort / ende ooc op der selver stont by de Voutheten de stadt bestormen wilde / dewijle sy byde strijckwerpzing vande Kennemerpoort een stormbrug nader aende stadts besien ghebrocht hadden / ende by de Voutheten met eenighe schupten aenquamē / die sy vol met knechten gescheept hadden. Maer tis ghebeurt dat al tgheen dat de vyant verdicht hadde om d'onse te verschricken / gheensins moedeloos oft vertsaeght en maechte / want alsser alarm geslagen was / so waren de bozgers ende soldaten eben ghelijck ghemoet ende ghesint om den vyant af te weeren / d'een liep voor den anderen strijt om strijt / elck weerden hem vromelijck daer hy stont / ende niemant en sachmen wijcken van sijn plaets door ouerballen der vyanden / ten waer hy doorsteken of dapperlijck gewont ware: De bozghers / het ghemeen / haer vande Hooplupden gebodē wiert / voldedent terstont / niemant en was onwilligh te doen tgeen dat hem vanden Hopman belast werde: De vrouwen oot / de Jongers ende mepskens sachmen seer vyerigh inden storm / want sy brachten den onsen gestadelijcken aen gereede ende gesmeerde hoepen / dien sy al barnende naer de vyandē wierpen / sy brachten oock onversiens aen heet siedent ende ghekalckt water ende keselsteenen / op dat hyder hant al gereet hebben souden / waer mede d'onse den aenvallende Spaengiaerts af drijven souden: ja sommige Jongers wierpen oock selve onbertsaeght keselsteenen ende gheteerde hoepen inde vyanden / ende ick hebbe oock sommige soldaten hooren seggen / ten ware hun de vrouwen op sulcker wijse niet gholpen en hadden met alderlep ghetupgh van wapenen / dattet gheschiet soude hebben / datse voor 't gewelt de Spaengiaerden souden hebben moeten wijcken. Nochtans den vyant en was niet min voldoende / wat hy al konde oft mochte vyzengen om de stadt met storm enderhant touerweldigen / want die te beurte geballen was / om de stadt eerst te bestormen / na datse door de rutsen ende pupen bouē op de Vriessche poort gekomen warē / haer upterste beste om den onsen vandē wal af te drijven / hierentegen d'onse dreven hun weder af met rijtswaerden / gabelijlen / berringhaghers / rapieren ende steenen: Ghy hoorden anders niet dan een gestadighe hagelbuye van keselsteenen ende gestadigh schieten / en geduerich geklanck ende gedrups van wapenen: Ghy en sach daer oock niet anders dan vyer en Vlam / dewijle d'onse de gheteerde barende hoepen den Spaenjaerden om den hals wierpen / en met berende buskentacken en strop sengden: Maer hoe seer dat de borgers daer op aen stonden / ende dē Spaenjaerts seer moedelic ende vromelijc affsloegen / so zijn als de eerste vande Spaenjaerts moede ende afgeslagē warē / verschewederom op dier plaetse aenghekomen / die na dat sy selfs mede aventuerden te stormen / niet sonder haer groot verlies dat sy bestonden / hoxtelic mede afgeweken zijn / voor haer gewin dapperlijck gewont zijnde. Nietteminnochtans de Spaenjaerts aldus tot twee mael toe afgeslagen zijnde / nu hebben den moet niet gantsch verlozen geben om te stormen / maer van stonden aen zijnder andere wederom op de plaetse gekomen / dewelcke na dat sy meerder van ghetal waren / also oock stouter zijn aengevallen om stormenderhant te ouerweldighen.

Als sy eerst aenquamen / riepen sy / algewonnen / mē sagh daer 3. Vaendraghers van haer staen boven opt bollewerck vande Vriessche Poort: aldaer is een vendel vanden onsen verdryant / twee Vaendraghers doorsteken / en de Vaendels vertreden en gescheurt / ende oft de derde oock wederom levendich tot den sijnen gekomen sy en weetmen niet. Ten laetsten oock de alderleste / na dat sy het gheweit vanden onsen niet langer verdragen en mochten / zijn met schanden afgherocken. Also is de Vriessche poorte van tstormen der Spaengiaerden bevrijt geweest.

Hierentusschen wasser byden Rooden toren een seer bloedige ende dappere storm / dewijle de Spaenjaerts op dier plaetse ouer de stormbrug ouer de wallē klommen. Maer alhier stonden d'onse op een seer ongelegen plaetse om te vechten: want van bozen moesten sy met den vyant stormen / om hem af te keeren / dat hy ouer t'stadts muer niet ouer en klam / en van achterē werden d'onse van 2. grobe stucken geschut gescheut / die wy voormaels gheseyt hebben dat sy stondeu ouer de Voutheten / maer d'onse alle dese swarichepdt achter de hant stellende / zijn moedich blijven staen int stormen / nochte niet te vredē den vyant eenmael afgheslagen te hebben vanden wal / hadde haer eben hartich en moedich tegē den genē die versch wederō aenquamen. Op de plaetse der geenre die vermoept en afgeslaghen waren / dewijle de mepskens ende vrouwen eben neerstich aē brachten kalt / geteerde hoepē en siedent water waerme de aenvallende spaenjaerts begoten werden.

Na dat de Papisten also tweemael afgeslagen waren / zijn oot tē laetsten de derde en leste met veel meer strijdbaer volck dan opt te bozen krachtig en moedigh wederom aen geballē om de stadt in te nemen / die daer oock door de menichte van stormen / alst scheen / d'onsen ouerballen souden mogen. Maer de Soldaten ende

hept des verweeringhs/ dat sy selfs niet en konden berepcken/ door d'onderstant ende hantrepckē der vrouwen ende jongers geholpē/ hebben hen eben vromelijc teghen den vpant ter weere ghestelt / nochte en hebben niet eer af ghelaten te rechten/ dan te 7. uyren teghens den nacht. De Spaengiaerts schandelijck afgeslagen zijnde/ hebben opgelouwen meer te stormen. Nu wast met ons als ghewonnen : want datmen by de Southeeten tscheep beghost heeft / ende by de Kermerpoort wat gheschermutseert is / kanmen voor gheen rechte storm reckenen/ want sommige uyt de Southeeten met bussen doorschoten zijnde / hebben den anderen tot een leere gheweest / datse haer schepen opgelept hebbende/ in haer schanssen souden blijven liggen / die ontrent 't bolwerc aende Zupt-zijde liepen al schermutserende om dat sy de storm-brugge niet aenboeren en konden aende stadts vesten / gaven te kennen / dat sy niet lichtelijck hun begeven wilden om so eysselijck te stormen. Men heeft daer na wel vernomen / dat sijt naghelaten hebben / om dat de stormbrugh van ons grof geschut ghestopt was / wantmen heeft naermaels eenighe stucken van geschoten menschen gevonden/ende de aerde was aldaer metter vpanden bloet bespreyckt geweest/ twelck een oorsake was / dat de Spaensche schupten niet en dorsden bestaen op dier plaetsen aen te gaen sodanige sware ende periculeuse bestorminge: Nochtans veel beter sal hy doen / die 't selve de voorsichtighept Gods : want onghewisselt/ het scheen te wesen oft de stadt soude in een ghewisse vaerlijckheydt ghekomen hebben / overmits datter soo weynigh inne waren die haer verweeren konden/ soo de Spaenjaerden op dier plaetsen te ghelijck de Stadt aen ghevallen hadden.

In so sware ende eyssche lijcken storm/ die de donckere nacht / na datse ontrent vier uren gheduert had/ geepndighet heeft/ zijn van onse soldaten doot ghebleven ontrent 24. ende vande Borghers derthien / ende noch eenighe wierden ghewont thuys gebracht. Men sepdt datter vande Spaengiaerts ghebleven zijn over de vijf hondert / onder welcken mede gherekent zijn ten minsten elf Hoplieden ende Vendelslieden. Maer en hadde ons Buskruyt niet vochtigh oft dampachtigh geweest/ sonder twijffel hadder meer vande vpanden ghebleven : want vele nauwelijcks ghewont zijnde/ zijn allencxkens wederom gebetert / ende meeste deel vande Borghers zijn door onbedachten yver ghebleven/ midts datse int aenkomen eer de Spaengiaerden haer hoofden over de wal staken / van boven na hun schoten / niet anders dan oft sy haer bloot gaven om ghesschoten te worden / midts datse niet scheut-vry en waren. In dien storm heeft hem seer vromelijck ende mannelijck gehadt Dierck Duyvel van Amsterdam/ ende Coenraet van Steenwijck als Hoplieden / van der welcker de eene met sijn soldaten op de Vriesche poort / ende de ander by den rooden Toren veel vpanden verslagen heeft. Jacob Cabbeliau de Overste van 't garnisoen inde stadt/ een seer sachtmoedigh ende minnelijc man/ hoe wel hy doe ter tijt sieckelijck was/ was nochtans selfs teghenwoordigh by de Vriesche poort/ om ons deur sijn teghenwoordighept moet aen te spreken. Ick en kan hier oock niet verswijgen den lof verdient by eenen uyt Schotlant/ ghenaemt Cornelis / die ter wijlen hy binnen Haerlem Vaendraegher was/ na dat de stadt opghegheven was/ van de spaengiaerts onder andere mede ghevangen was/ ende hem heymelijck verstekende/ nu t'Alcmaer gekomen was/ dese dan seer kloeckelijck tegen de Spaengiaerts stormende/ heeft er (soomen sept) wel 20. alleen verslagen: daer door alle suspitie van verraderye van sijnen tweghen is wegh ghenomen.

Vande twee stormbruggen/ de welcke de vpant ghepoocht hadde aenden rooden toren aen te voerē / hebbē d'onse een van dien met vyer inden donckeren nacht gesloopt. Maer d'andere daer aen / den 19. Septem. als de Spaengiaerts haer best deden om die tsavonts aende vesten aen te vorē/ ende by dien voren wederom schicte al tgene dat tot stormen van noode mocht zijn/ d'onse door sulcken gelupt wacker worende / zijn terstont in wapen geweest. Een vreesachtich mensch/ die den krijghandel niet en verstont / heeft terstont alarm doen kleppen. Op dien selven nacht ontrent dry uyren wiert vanden onsen wederom alarm ghesaghen / dewijle de Spaenjaerts hyde Noorderpoorte sommighe kisthens aenboerden/ waer mede sy den wegh voorden haren bet bevliger maken souden / om te beter weder om te stormen. Alsoo hebben de Spaengiaerts van trage ende slupmachtige Borgers goede ende erbaren krijghslupden gemaeckt/ dewijle sy soo dickmaels upt haren slaep opgewerckt wierden / om den wal vast te maken.

Hoe de Spaengiaerts weder beginnē de stadt te beschieten, ende hoe sy den rooden Toren met ghewelt meynden inne te nemen. Van sekere Brieven: oock andere ghesschiedenissen: soo binnen als buyten der stadt, tot den twee-en-twintighsten Septembris.

DEn 20. September voor de middagh ontrent 9. uren / heeft den Spaengiaert wederom met sijn geschut beginnen te schieten/ ende dewijle hy den wal/ die aen wedersijden vande Vriesse poort lept / met het metalen geschut meynden te ruynieren/ heeft meerder beschadicht de naestghelegen borghers hupsen als de Borstweringen/ want tgene daer van afgeschoten wert/ hebben de onse terstont met aerde weder opghemaeckt.

Op dien selven dagh heeft hy met groot geschut seven hondert schoten ghesschoten op des stadts mueren Daer beneven oock namiddagh heeft de Spaenjaert zijn krijghsvolck upt Oudorp gheboert / om te bestaen de rooden Toren met stormender-hant te overweldigen. Maer te wijle sy noch die rest vande stormbrugge te water wilden brenghen / zijn van onse schutten die aende vesten stonden also ghesschoten/ datmen sept datser veel vanden haren gelaten hebben/ ende onder andere mede een Vendelhebber : Noch de Spaensche Hoplupden oft Capiteynen dewijle die brugghe noch niet na 't behooren aende wal aenghehoert was/ en hebben vermogen haren stormers met eenige drepghementen of slaghen daer toe dinghen om des stadts mueren op te klimmen/ al hoe wel datmen sept datter tot vijfschien toe doorsteken zijn vanden ghenen die niet aen en wilden om te stormen.

Also dan is dat een oorsaeck geweest waerom de toren op dier tijt niet bestormt en is / want al hoe wel men sept dat Don Frederico a Toledo zijn knechten groote geschencken beloofde so verre sy de stadt inquamen/ nochtans en heeft hy aldaer niet verkreghen dan een groote nederlage ende quetsueren onder den sijnen. Noch aen d'ander zijde en ginckt met hem oock niet beter / want die daer bestelt waren om de Vriesche poort te overweldigen/ hielden stil vpden naeste meelmolen : By abontueren om dat sy der anderen ongheluck ende nederlage vernamē / dat sy niet naerder aende stadt komen souden. Insgelijcx mede by de Kermer poort hebben sy stil gehouden/ alwaer (gelijck dat in schermutsinghe geschiet) sy nu hier nu daer gheloopen hebben / nochtans niemant van dien heeft derven zijn hant aende stormbrugge slaen. So heeft de spaenjaert / dewijle hy door zijn hooghertichepdt zijn voornemen hertneckelijck aendrijft/ onse soldaten ende borgers inden krijghshandel geoeffent. Na dat daerenmssschen onse wallen ende Bolwercken vande vrouwē ende hupslupden seer sijn ghemaeckt werden / ontrent der Sonnen ondergang/ alsser aende Zupt-zijde een groote hoop Klupters ende knechten dicht onder den wal by een stonden/ soo heeft een sijn jonck busschieter met hagel daer in gerammelt int middē van 't Regiment/ also datter veel geschoten zijnde/ d'anderen van een zijn geschepden.

Tsavonts als den Spaenjaert den zijne allencxkens

kens wederom vande ſtadt voerde / ſoo zijn d'onſe als ſy wat gegeté hadden/een wepnich gaé ſlapé/de veſten beſettende met dubbele ſchiltwachten. Hoe veel volcx de Vyant op dien dagh verlozen heeft / en hebben wy niet vernomen/ maer vande Bozghers zijnder 3. of. 4. ghebleven / onder deſen Egbert Dierex des Stadts Waendzager/ een ſeer moedigh ende vzoom jongman/ maer haeſtich eñ onbedacht/ die van een Spaenjaert met een Muſquet int hooft gheſchoten is / dewijle hy onverhoedich ſijn Roer aenleyde, om nae den Vyant te ſchieten: Maer van des Vyants ſoldaten zijnder acht gheſchoten. Alſo heeft Godt den tweeden dooz geen kleyn bewijs geopenbaert / alhoewel dat vanden geconfedereerde ende mede-verwanten gheen ontſet en quam / dat hy nochtans / al ſchijnet verlozen/ ons by ſal zijn: want de Spaengiaerts ſijn ſpottelijck blijven verhangen om ſijn vzugghe den te voeren/ eñ 't firmament des Hemels was gantſch t'onſen beſten / want de wint ſubijt veranderde alſinen meynde te ſtozmen. Ick hebbe ſelfs ontrent ten 3. uren int Firmament des Hemels blinckende teeckenen gheſien / heel vzyhantigh/ tzwelck van Noozden beginnende allenxkens na 't Zuyden verliep/ende na een kleyn uerken iſt ontwint. Tſelve hebben d'onſe / ſoot onder dien aenſlagh geſchiede/tot haren voozdeel gereknt/recht of ſy vant Noozden eñ Zuyden ontſet verwachten. Eñ een wijl tijdts eer de Sonne te voode ginck / ſaghmen groote halens int Ooſt ende Noozden opgaen / tweicke wy achten vanden onſen al willens gheſchiet te zijn / om ons/die ſo ſterck beſet waren/ moet te geven / want alhoewel deſelve daer van den doozluchtighſten Vzince van Ozaengien om ons te ontſetten overgeſchict waren / ſeer wel hun inde naeſte dozpen in haer ſchanſſen beſtelden/ gantſchelijck geen ſozge dzagende hoet met ons al gaen mochte/die nochtans ſoo ſwaerlijck in de ſtadt beleghert laghen: Op dat ſy nochtans niet ſouden ſchijnen gantſch ledich geweeſt te zijn/ ſtaecken altemet een halken op / om ons naer goet ontſet te doen wachten/ recht of die ons ontſetten ſouden / alreede by der hant waren.

Op deſen dagh zijn oock tegen den nacht van twee Vzyſluyden inde ſtadt ghebzocht ſekere Bzieven van ſommighe goeds vzienden gheſchzeven/waer mede ſy ons moet gaben / inden welcken ſy ons lieten weten/ als dat Hertogh Chziſtoffel des Paltzgraven Sone gelucklige veldſlagen gedaen hadde tegen de Papiſten by Nimmegen/eñ na dat hy die geſlagen heeft/ zijn regimenten vooꝛt aen ghebzacht had vooꝛ Tiel in Gelderlant. Voozts dat Graef Lodewijck upt 't Lant te Kleef aen quam met een groote macht van Ruyters eñ Knechten. Dat oock Auguſtus Hertogh van Saxen/ eñ Fredzich de Paltzgraef veel kzijgsvolck aenmaenen: Daerenboven dat d'onſe upt Zuytholland van den Vzince tot ontſet geſonden waren 8. baendelen Walen/ waer af de meeſtendeel haer leger hadden te Langhedijck/een ſeer vernaemt Dozp in Noozthollandt/van waer de ſtadt haeſtelijck ende lichtelijck ontſedt konde wozden. Item dat de onſe de ſchans te Schellincwou de vanden Papiſten ontnomen waer: Maer dat daer en tegen de Waterlantſche ſteden als Purmurent ende Monnikendam met Vzincen garniſoenen beſet waren. Ten laetſten ooc/ dat de derde Man upt deſe ſtedé van Noozthollant tſcheep ontboden waren/ om de ſchepen te overweldighen / waermede die van Amſterdam de Zee poochten in te kzijgen. Dit was kozteliç 't inhout van die bzieven/waer mede de Bozgers wederom gepaept wierden / recht of haer ontſet nu al voozhanden waer: Maer de verſtandige konden wel lichtelijck begrijpen / dat upt Noozthollandt geen onderſtant oft ontſet te verwachten en ſtonde / want haer macht en was niet te berghelijcken by die groote armoye der Spaenjaerden.

Recht als de Vzyſluyden dit gebootſchapt hadden/ ſo iſſer wederom alarm gheklept / maer men heeft haeſtelijc vernomen dattet maer een loos alarm was/ gelijck ſy voozmaels ſnachts altemet deden / ende daegs daer aen oock / als op S. Mattheus dagh/hebben de Spaengiaerts ſnachts meer dan eenmael alarm gheroepen / eñ de onſe hebben tot dzymael toe inde wapenen aende veſten gheloopen / maer de Spaengiaerden hebben ſluex daer aen opgehouden alarm te roepen. Ooc int beleg van Haerlem heeft de Spaengiaert dat vooꝛ wijſe gehadt / dat hy met ſoodanige looſe alarm/ alſt namaels bleet/den belegerden inde ſtadt mat ende moede maken ſoude/ende alſo ter gelegener tijt/dewijle ſy meynden dattet de vyant mede dunt/ende alſo een looſe alarm maect/den ſluymachtigen ende onachtſamen onverdacht te overvallen. Alſo dan/die t'eenigher tijt belegert wozden/ hebbé wel te letten op de Spaenſche treken/ diemen met neer ſtichept ende wachterhept lichtelijck han af weeren.

Hoe de Spaengiaerts de naeſte Schanſſen verlaten, ende hoe die vander ſtadt van eenen Franſoys, dien de Spaenjaerts van Haerlem gebracht hadden, gheadverteert wierden vander ſelver ſecreten, ende andere gheſchiedeniſſen tot den vijfentwintichſten Septembris.

VAn dier tijt af mochtmen kennelic bemercken dat de vyant 't beleg verlaten wilde: Want den xxij. Septembzis is hy upt de ſchanſen geweké/ die hy aende Zuyt-kant by t'Bolwerck gehadt hadde: Maer d'onſe alſt dagh was/ met ſommighe rot ſchutten upt vallende/hebben van daer wat buyts inde ſtadt ghebzocht/hebben oock de ſtozm-bzugge daer de Spaengiaerts ſoo groote moeyte gedaen hadden om te maken ende te ſtellen / aen ſtucken gheſmeten om te verbzanden/ende hebben de Schanſſen die aen de ſtadt laghen/gheſlecht. T'was een luſt te ſien / dat die vander ſtadt ſpatceren gingen op die plaetſé die de vyant binnen ſo kozten tijt inghehadt hadde: oock mochtmen nu altemet over de veſten wat dzyer upt-kijcken / om dat de vyant veel tenten ende hutten aende Zuyt-zijde op-ghebzoken hadde. Men heeft oock t'ſavondts gheſien dat de vyandt ettelijcke Waghens met ſommighe baetkens Buſkrupt / ſoomen meynde/ van den rooden Cozen wederom wegh gevoert heeft na Out-Dozp.

Maer hoewel vooztaen de onſe ſoo wel gheruſt waren / verhopende dat wy haeſt ontſet ſouden wozden/ nochte niet meer beſich en waren om bet te vernemen wat den vyant inden ſin mochte hebben / ſoo iſt nochtans gheſchiet dooz Gods onuytſpzekelijcke goedigheyt / dat de ghene die de vyant tot onſen verderve toegeſchickt hadde/ ons daer teghens ſijn pzactijcke ende liſtighe aenſlaghen gheopenbaert hebben: Want eenen Franſops/den welcken de Spaengiaerts onder ander gebanckelijt van Haerlem met haer genomē hadden/ is inder ſtadt gekomen/vanden onſen gevzaegt zijnde/ waerom hy vande Spaengiaerts tot ons over kep: heeft hy bzpelijck beleden / dat hy vanden vyandt upt-geſonden was/op dat hy onderkruyppē oft beter vernemen ſoude/hoet met de ſoldaten ende bozgers geleghen was: Eñ ſo hy eenichſins konde of mochte / dooz hulpe ende onderſtandt der Papiſten/de ſtadt verradelijt in ſvyants handen overlevezen ſoude: Om het welcke te volbzengen/ſoo hy eenige beguame middel konde vernemen/dat hy tſelve vande veſten met ſijn ſtem oft eenighe ander teeckenen ſoude te kennen gheven/maer anders dat hy opten beſchepden dagh weder komen/ ende hun ſoude verhalen hoe dat inde ſtadt geſtelt zijn mochte. Maer alſulck een feyt te volbzengen achtede hy een ſeer leelijck ſchelmſtuck ende verraderije te zijn/ende ſeyde ſulex aengenomen te hebben alleenlijck om ſijn lijf te ſalveren / maer dat hy daerentuſſchen inſonderheydt vooꝛ ooghen gheſhadt heeft/ tweiboren der Stadt ende der Bozgeren. Hy ſeyde oock/ dat hem groote gaben belooft waren/ ſoo verre hy de ſtadt verraden konde. Maer dat hy ſulex geenſins inden ſin gehadt hadde / gemerckt dat unen tſelve oot wel lichtelijc verſtaen konde/ om dat hy der vyanden raetſlagē hun ſo openbaerlijck verklaert hadde. Als dit gehooꝛt ende

byden

byden raet het overlept was / op den 23. September so hebbē de Borgemeesters vander stadt met de Hooplupden/eñ Capiteynen vande Schutterije/mallaanderen gheswoozen / datter niets van al dat de Fransoys seyde / onder den gemeenen man verstropt soude worden: Maer dannen veel eer den ghemeenen Man wijs maken soude / dat de Fransoys inghehzachte / dat de vyant binnen veerthien daghen zijn belegeringhe opbzekē soude / om dat der Duytschen ontset na hp was: So is de selve in bewaer der hant gestelt. Onder anderen so vertelden de selve mede / dat het den spaenjaerts seer speet/dat so lang als hy de stadt belept hadde ghehadt/nopt hadde komen vernemen/ so upt eenighe die upt der stadt weken/ als upt eenige hzieben der Papisten/hoesp gehart ende gemoet waren/om de stad met haer Garnisoē ende kost tot onderhoudinge van haer selfs noodich/te behouden: twelck een seker bewijs is dat de Bozgers tonrecht als verraders vande Soldaten geschoiden wozden / recht oft eenige bozghers upt de stadt int Regiment vanden vyant overgheloopen/ ofte eenige hzieben aen pijlen overgeschotē soudē hebben / waer mede sp den Vyanden raet gaben / ofte een wech aenwesen/om de stadt in te nemen.

Op der selfder tijt mede isser een Hooghduyts (die seyde dat hy was een Dienaer van Jozjaen Fronsbergh)snachts wederom aende stadt gekomen/ begeerende met een van d'onsē te spzekē/ waer toe van stonden aen beroepen is Wilhelm van Sonnebergh / die om dat de oberste seer siecketijck was also booz die tijt zijn substitupt waer: Als hy opt zupderste bollewerck stonde / soo heeft die uptghemaeckte 't volck gheseydt/ dat de Bozghers best overlegghen souden om alsoo hy sekere accoozt behouden lijf eñ goet / hun in tijts te begeben onder de ghehoorsaemheyt der Ko. Maj. van Spaenjen/aengaende 'taccoozt dat met hun gemaeckt soude moghen wozden / dat sp daer aen niet twijffelen en dozsten. Maer hier op heeft Sonneberch sijn ghe antwoozt/ dat hy ofte de Bozgers nopt van dier meyninghe geweest hadden/dat sp de Ko. Maj. booz haer rechte Lantsheer geweygert hadden te bekennē/maer veel lieber onder 't Goubernement ende bescherminge des Pzincen van Ozaengien als Gouberneur van Hollant/haer goet eñ bloet/lijf eñ leben/eñ ook de ganssche stadt ghewillichlijck de Ko. Maje. onderwerpen. Maer als sp daerentusschen van gantscher herten haten de tyranny eñ tyrannige regeringhe des Hertoghs van Alba/ den welcken sp booz haer genomen hadden hun in alder manieren teghen te stellen. Naer dat den Duytsch alsulcken antwoozt ontfanghen hadde / is hy haest van daer ghescheyden.

Den 24.deser maent zijn de twee Hupsluyden (van dien wp booz verhaelt hebben)wederom aenden Goubernеur van Noozthollant gesonden/ ende na datse eenen ghelseelen dach int riet-bosch verbozghen gelegen hadden / zijnse andermael wederom inde stadt ghekomen / om dat sp door der vyanden Schuttwacht niet wech geraken en konden. Ende ick achte dat selbe geschiede niet sonder wonderlicke voorsienichept des almogenden Gods/aenghesien dat niet alleenlijcken den vyant konde vernemē/hoe dattet inde stadt zijn mochte/dewijle dat onse Posten om de seer nauwe schildtwachten der vyanden altijt wederom inde stadt quamen: Maer oock de Bozghers selfs mede/dewijle van geenen kanten pemant ingheschict werde / die ons eenichsints soude laten weten / of van onser mede verwanten eenich ontset voozhanden zijn mochte / alsoo als metter hant tot Godt gelept wozden / om hem om hulpe aen te roepen / inden welcken alleen wy behooden gestelt te hebben alle hope eñ vertrouwen van onser behoudenisse eñ ontsettinge: Daerom zijn de Posten voortaen by addijs van Burgemeesteren eñ Capitepnen inder stadt ghehouden/ op dat de vyandt niet van ons vernemen soude. Wy hebben ontrent den avontstonde ghesien dattet twee stucken grof geschuts van 't geen dat recht over de Kooden tozē stonde/dicht aent water / om gheleert waren: Dat oock de stucken mede verset waren / die over de Zoutketen ghestaen hadden: Ten laetsten oock sachmen aende Zupt zijde dat de hutten dagelijcx minderden/ alsoo dannen daer aen lichtelijck konde bemercken/dat de stadt wel haest vanden vyandt selfs ontset soude wozden / ofte dat de Spaenjaert wat anders listelic ende heymelic te werc seyde. Maer als de Fransoys(den welcken de Vyandt daeghs te bozen upt de gevanckenisse hyp gelaten hadde om ons te verspieden) d'onsen aen ghegeven hadde/ dat aende Zuptzijde een hoop spaenjaerdē by een vergaren souden / den welcken hy met der stemme of eenige teycken(als hy met hun boozsprzoken hadde) pets wat soude laten weten / soo hebben de Bozgemeesters ende Hooplupden eendzachtelic gestemt/so daer enige hoop Spaenjaerden by een gekomen souden zijn / dat sp met geschut gestrooft souden wozdē: So dat de ghene diet bevolen was / derwaerts met scharp daer nae geschoten heeft/ so wanneer daer eenigen hoop spaenjaerden ghesien wozden. Sommige achten dattet wat onverhoedich gedaen was / niet alleen om datmē van dien te gelooven / die dat geraden hadden te doen met recht soude mogen twijffelen / dewijle hy met groote giften ende gaben daer toe versocht sp/ maer oot mede dattet lichtelijck soude hebben konnen ghebeuren / dat alle dingen als verdacht also geschieden: Want wat waert/ oft de Fransoys belooft hadde met sulckdanige kentepcken hem te openbarē den raetslach der Papisten inde stadt / ofte den stant vande gantsche stadt: Maer God heeft beschickt dat sulckdaniger boozgheben niet sp gheweest.

Op dier selve nacht isser hy die Schiltwacht wat verschillens geweest inde lose / dewijle dat vanden Oversten Cabbeliau een ander ghegheben was als van Sonnebergh/maer is nochtās sonder eenige commotie ofte beroerte vande Bozgeren ober gebracht.

Van sekere executie gedaen aen eenen ghevanghen Spaenjaert in Fransche kleedinge, ende hoe daer tinnen gelt geslagen ende uytgedeylt wórde inde stadt, ende hoe de Spaenjaerts voorder ghereetschap maken om het Leger op te breken.

DEn 25. Septem. is de spaenjaert opghehangen geweest/dien d'onse den 15. der selfder maent upt der vyandē schanse gevanckelic ingebzacht hadden/ ende sijn lichaem is namaels vande stadts vesten byden Kooden tozen opghehangen geweest / op dattet de Spaenjaerts sien mochten/ ende dat meest om dier oozsaken wille / op dat de gene die booz den Fransoys (dien wy boozmaels gesept hebben dat hy vanden vyant upt ghemaeckt was om de stadt te bespieden) hun lijf t'onderpant gestelt hadden / mochs dat hy ten laetsten ten ghesetten daghe wederom by de Spaenjaerts komen soude/niet geboot soude wozden. Want dit met hem gelijckelijck ghevanghen waren/ hadden haer leben daer booz t'onderpant gestelt / so hy booz den naesten Sondach niet wederom gekomē soude zijn: daerom so is de Spaenjaert opghehanghen gheweest met des Fransoys kleedinge/ op dat hy also in sulckdanige gemaecte eñ versierde ghedaente sulcx enckelic soude bozderen / dat die den Fransoys verbozcht hadden niet t'onrecht gheexecuteert en soude wozden: Want menigen achten dat met soodanighen colour de spaengiaerts wijs ghemaeckt soude moghen wozden / dat den Fransoys om zijn geopenbaerde verraet vanden onsen omgebracht was/ende alsoo voortaen de andere van haer bozchtocht ontslaghen souden zijn: So is de arme Spaenjaert gheloont ghebweest om dat hy ons van als onderricht hadde/ende ons al 't gene dat bydē vyant besloten was / warachtelijck te bozen verklaert hadde/ want al hoewel anders onser goetheyt eñ goedertierenheyt hem sonder twijffel 't leven gesthoncken souden hebben/ nochtans hebbense beter gheachtet/dat booz zijn doot andere mogelick 't leven souden mogen behouden: Alsoo heeft hy moetē sterven/ op dat de onsen int oozloch gevangen eenighe hope souden hebben om 't leven te behouden.

Maer

Maer op dat wy dat mede kortelick hier aen togen: De Overichepdt der stadt / soo wy victorie behielden / hadde belooft de Soldaten te verkleeden: Als zijt wel overlept hadden / so hebben sy dat voornemen nagelaten / om datter ten eersten voor een pegelick niet lakens genoegh en was / ten anderen ooc om dat al klaken niet van eenen prijs en was / na dat sy alsoo dat voornemen verandert hadden / so heeft de Vroetschap gestemt / dat sy tinnen Daelders van Dertigen munten souden / op alsulcken conditie dat de Raet na 't beleegh tinnen gelt voor goet gelt wisselen soude / op dat de burgers eñ soldaten daer by niet te kort souden schieten: Dit is ghestempt geweest den xxviij. Septemb. Daeghs daer na als het gelt gemunt was / so heeft den Raet elcken soldaet ses tinnen Daelders gegheven / den Dobbel-solders twaelf / eñ voortaen de Bevelhebbers oft Capiteynen na advenant. De somme bedroech in alle over de 1. M. Keysers guldens / met welckē de soldatē noch qualicken te vreden zijn geweest.

Nu komen wy wederom tot de Spaenjaerts / de welcke so sy eenmael afgeslagen zijn gheweest / waren op dien dagh besich om de bogagie te versamelen ende wegh te voeren: Want den 25. September heeftmen inden morgenstont moghen sien datter bande neghen stucken groff gheschuts die byde Vriesche poort stonden niet dan vijf en waren / ende vande seven die by den rooden toren stonden insghelijcx niet dan vijf ghelaten en waren / die oock anders omgekeert waren: daeghs daer aen heeftmen byde poorte geen gheschut ghesien / men sach nochtans onder den meel-molen noch de 2. veltstucken staen / ende die vijf andere byden rooden toren / ende vijf daghen lanck aen een duerende hebben de Spaenjaerts besich geweest met de bussen ende andere dingen wech te voeren / dewijle sy dē selfden met schupten na Egmont over voerden: Maer alst seer quaden wech was / eñ alsoo seer veel moeyten deden om de bogagie wech te voeren / soo hebben sy veel daghen langh aen een / den wech die van Oudorp na de stadt gaet met stompen / hop / stroy / eñ andere peun bestropt ende hermaeckt om datse vant reghenwater ende 't bloeyen vande Meyr ghevroken was. Want sy moesten de bogagie met waghens ende kerren over dese wech voeren.

Den laetsten Septemb. als sy snachts een wijl tijts te vergeefs ghearbeyt hadden om twee metalen stucken gheschuts vande Roode toren over te schepen / die in een bobbige ende modderige plaet se (overmidts haer groote swaerte) diep inder aerde gesoncken waren / anders bedacht zijnde / hebben sy dē Noorderboom / voor den welcken sy voormaels een schip gesoncken eñ also toeghesloten hadden / wederom gheopent / na dat sy t schip opt lant gehaelt hadden / op dat sy by aventueren 't gheschut te scheep voech voeren souden / ende den gantsche nacht langh hebben sy al de bogagie die byde roode toren was / met schuptkens op de kant vant water gebracht / men heeft ooc bemerct / dat alle de schupten die met Bogagie geladen waren / na Egmont henen voeren. Ick hebbe selfs mede ontrent abont (dewijl ick na mijn gewoonte aende besten ginck wandelen) een groot Cadet (alsmen ramen konde) gekleet met een root Scharlaken Krijchsmantel / die by hem hadde vijfthien Ruyters / ghesien voor by de stadt rijden naer Egmont / welck ons verseker de t'vertrecken der vyanden.

Van het geheel opbrekē des Legers der Spaenjaerden ende eenige uytvallingen ondertusschen geschiet, met andere geschiedenissen.

OP den eersten October dē gantschen nacht voor / isser byden rooden toren een groot ghelupt gheweest inder vyandē Leger / als of sy tgeschut met groote moeyten eñ arbeyt weder voor de stadt brachten: Alst dagh worde / so hebben wy op galghdijck / die int Oosten leyt ende loopt tot aen de Schermerpoorte toe / selfs gesien (so wy best hebben konnen ramen) vier stucken geschuts gestelt / die sy ontrent smiddaeghs in schepen geset / eñ also na de Nieupoort gevoert hebben die sommige rotten schutten op de waterkant convoyeerden / by aventuerē op dat de onse met haer Gelepe / die den Schermer bewaerden ende in hadden / hun den lupt niet ontjagen souden / Ende niet lang daer na zijn de schupten leech wederom gekomen / 't gheschut inde Nieupoort gelaten hebbende / soomen meynde. Opden selfden dach voor den middagh hoordemē inde Noorden veel bussen los gaen / eñ twas geloofselic dat d'onsen schermutselden met den vyant by Crabbedam of Schoreldam: Ontrent den abont hebben wy ettelijcke Paert-ruyters met ontrent C. voetknechten sien van Coedijck wederom komen na de stadt / so datmen daer upt lichtelijcken konde ramen / dat sy ergens om lupt upt geweest hadden.

Daeghs daer aen / welcken dach wel bernaemt is / dat die van Merchelen 's jaers te vozen op dien selfden dach wederom reboltteerden / sachmē van tgeschut dat byden rooden tozen gestaen hadde / niet dan noch twee daer te zijn. T'scheē certeyn dat God op dien dach upt den Hemel zijn spot hielde met den Spaenjaerts / dewijle hy voor gestadigen regē eñ stercken wint verlette / dat sy tscheep niet wech varen mochtē / eñ hun wegen gebroken hadde / als dat sy niet na haer appetijdt hun bogagie wech brenghen mochten / want wy sagen oock by 't Kinhups / twelck recht over de Soutketen staet / dat groote metalen stuck geschuts noch leggen / by aventueren om dat sy om 't onweder tselfde niet en derfden tscheep wech voeren / maer met wagens voerdense de bogagie wech langs de wegen dien sy tegens tstroomen des Meyrs daer by met hop ende stroy / met grooten arbeyt gemaeckt hadden / niettemin nochtans de wagens wilden seer qualicken voort / om dat sy inde slijckige ende modderige wegen bleven staen.

Den derden October waren sy oock noch besich om 't bogagie van d'armage wech te voerē / om dat sy des tsnachts te vozen om de stormen ende groot onweer de schupten niet en hebben mogen bestieren: Daerna ontrent smiddaeghs satmen datse met 2. schupten wat geschuts wech voerden / gheconvoyeert zijnde met ontrent C. voetknechten / eñ upt Huysweert zijn sommige knechten upt getrocken / die souden seggen dat sy op dien dach niet ledich gheweest en hadden / soo hebbense met teene stuck geschuts twelck onder de meel-molen stonde / elfmael inde stadt gheschoten.

Daer sdaegs daer aē hebbē wy smorgens de schansen by den rooden toren leech gevonden / als de rst van tgeschut wech gebracht was / ende op deser tijt so haest als sy best mochtē / hebbē sy alle de lupt ende geroofde goeden vande Huysluydē met de bogagie na Egmont gevoert. Boven desen ist oock bevonden dat de brug / daer sy haer geschut byde Vriesche poorte over gevoert hadden / snachts wech genomen was / daerenbovē mede dat groote metalen stuck geschut / 't welck al int begin op de Soutketen gestelt was / hebben sy tscheep na den middach na de Nieupoort gevoert / met een Convoye met een deel schutten. Doen en sloegh daer niemant twijffel aen / of sy souden met haer gantsche leger klotelijck vertrecken: want daer en was geen grof geschut meer ghebleven / dan twee stucken die voor de Vriesche poort onder de Meel-molen stonden.

Op desen selfden dagh als Pieter Buser stadts roedrager over den muer in des vyants leger by aventuren overkeec / so heeft hē een spaenjaert met een kogel inden kop geschoten / eñ is terstont ter aerden doot gevallen / Maer op dat wy sulcke een algemeyne vroeffenisse vernieuwen voort verhael eens blijdens geschiedenisse / als den voorleden nacht inder vyanden Leger een spaenjaert vanden onsen met een kogel gheschoten was / al stervende heeft hy deerlijc geroepen: Moeder Gods, weest mijns gedachtich! Ic meyne om dat Christus hē van alle perijckel eñ quetsuer niet behoet eñ bevrijt en heeft / dat hy daerē tot zijn Moeder heeft willen loopen om een plepster te halen / dewijl de spaensche Natie seer ontcuys eñ op vrouwē verslingert zijn / ende de jonge Dochters weten te beschouten naer haren lust /

lust/ so meynden sy by avontueren dat de Maget ende Moeder Gods door vrouwelijcke affectie bā selfs genegen sy om hem te helpen: So seer yfselijcke verblint is die Spaensche Natie.

Den vijfden October alst licht worde/so scheent dat sy van S. Pancraes wagens met kranckē/ gewondē eñ andere bagagie geladē wederom wech voerden/ geconvoyeert zijnde met sommige rotten voetknechten. D'onse (om dat der vyanden armeye dagheliex verminderde) rusten haer toe om door die binnenste boom met sommighe schepen t'kinhuys in te nemen/ daer de vyandt zijn wacht in hadde: Maer als de Spaengiaerts bemerckt hadden dat de schepen hier toe gerust worden/ende de boom geopent worde/ soo heeft hy een deel rotten van den synen met schuytē aē d'ander kant overgeset/ende deselvige der wacht ontset ghesonden/ als de onse dat vernamen/hebbē sy dien aenslach nagelaten. Na den noen zijn onse soldaten van het Monnicken bolwerc uptgevallen/ ende hebbē een schupt vol buyts vande vyanden ghenomen / welcker somme bedroegh over de twee C. gulden.

Daeghs daer aen zijn upt de Schans van Crabbedam twee Hupslupden snachts vyf uptgegaen spacieren tot bergen toe/om yets wat te vernemen/ende so sy onderwegen geen wacht van vyanden ghesien hadden zijn tot Alcmaer toe-ghekomen/ons bootschappende dat sy op dier plaetse gheen vyanden inde tweede oft derde wacht gevonden hadden: Maer int kriecken van den dagh hebben wy vande besten ghesien den Vyandt wacht houden op de Schermer Ton ontrent anderhalf hondert sterck / hierenboven zijnder namaels upt de hutten van Oudorp veel upt komen druppen / by den welcken voortaen is by gekomen een bende Kupters/ die derby de stadt met sommige voetknechten na Bergen trocken/ daeromme heeftet goet ghedocht by advijs der Capiteynen eñ Raet van Alcmaer/datmen de 2. voorghenoemde Hupslupden in bewaerderhande sette soude/ overmits datter op haer eē groot vermoeden was van eenich bedroch. Onse soldatē zijn voortaen met schuytkens upt de stadt getrocken om de verlaten schans der Spaenjaerden byden Kooden tozen te besichtigen/ende hebben aldaer van sommighe buyt gehaelt: Insgelijex byde vriesche poort d'onse uptgheballen zijnde / hebben van haer spiesen / stormhoeden eñ sommige roeren gehaelt/ maer oock die stormbrugh den welcken den vyant byden Kooden tozen achter hoeft moeten laten/heeftmen binnen der stede gehaelt/ om als tot een eeuwich ghedachtenis voor alle Nakomelingen te behouden.

Gelijck als gisteren eñ eergisteren de Spaenjaerts van 't Noort verbrant hadde de Coedijckker hupse/ alsoo hebben sy oock aldaer voortaen oock te Scozel seer voort gebaren om al op te vyanden / ende dat by aventueren om geen ander oorsaecke/dan/om dat sy de onsen niets laten souden behouden / ende de Hupslupden eenmael alsoo beropt maken souden dat sy niet meer schattinghe souden moghen opbrenghen. Ceretenelijck de Borghers ende Soldaten waren gesint om den Spaenjaerts te verhinderen brandt te stichten/ maer twas sorgelijc/mits datter soo weynich Garnisoen inde stadt lach/dat soo de onse op de torcht gheslagen mochten worden/die vyant door sulckdanige oorsaeck de stadt overvallen mochte/ twelc voorwaer oock een letsel geweest is / waeromme wy oock met eenich geschut den Spaenjaerts ontweldicht hebben: maer wy en konnen niet genoech bedencken wat de Garnisoenen die inde schansen inde Dorpen rontsom na by laghen/ verlet heeft ghehadt/ waerom sy sulcx niet bestaen en hebben.

Den sevenden October en sachmen soo veel schuytkens oft wagens niet varen/ als voormaels/ noch oock so groote menichte van volck herwaerts eñ derwerts trecken inder vyanden legers/snachts warender oock weynich schildwachten by de stadt gestelt: Die daer als nu by lichten daghe door der vyanden wacht inde stadt gekomen was/vertelden dat de onse t'scheep met die van Amsterdam gebochten hadden/ eñ dewijl onse partije een schip verloozen hadden / dat sy daerom alle d'ander op gelept hadden: Voort dat alle de Waterlanders na de wijse van die van Alcmaer het ghemoet eñ getroost hun tegen den vyant stelden/ende dat sy berept waren liever den hals te waghen / dan dat sy souden komen inder vyanden handen: Dat oock onder den vyant van oude erbaren Krijchslupden ghesepdt wert/dat sy nopt door dese tijt so yfselijcken ende grooten storm voor een stadt ghesien hadden/ als den onsen geweest sy / datter oock in dien gebleven waren veerthien hondert man/daer onder waren 2. vroome eñ vernaemde Hoplupden/waer af de eene in Beverwijck eñ d'ander in Amsterdam seer heerlijck begraben wert.

Den achtsten der selver maent inden morgenstont/ saghmen alle de Spaengiaerts met een van Oudorp na Bergen vertrecken / dewijle sy nu snachts te voren de twee stucken gheschuts onder de meel-molen wech ghevoert hadden. De knechten die den achter-tocht hadden / zijn ten laetsten upt haer Schans (die sy by den meel-molen hadden) vertrocken/ ende hebben een wijle tijts met onse soldaten schermutsinghe ghehouden: daer na als de onse daer op aen vielen / zijnse nae den haren geweken/ also dat als de vyant een wijl tijts by Hupsweert stil ghehouden hadde / soo heeft hy ten lesten gantsch alle sijn armeye die daer ghelegert hadde geweest aende Noortkant na Bergen toe wech ghevoert: Hiersentusschen/soo daer eenighe kruppers upt der stadt getrocken waren / naer dat sy Oudorp leegh gevonden hebben gehadt van Spaenjaerts / soo als daer na noch meerder knechten toe quamen/ die van de Galeye ende ander onser schepen/so alst nu bepligh waer/aldaer by een vergaerden/hebben bupten advijs der overhept van Alcmaer/ dat oude vernaemde dorp van Oudorp verbrant / eñ weynich tijts daer na hebben sy oock Hupsweert gantsch afghebrant. Alsoo is 't beleegh van Alcmaer ghepndight/na dattet seven weken langh gheduert hadde.

Hoe 't Casteel van Rammekens by Middelburgh in Zeelant den Prince van Oraengien overgegeven, ende Geertruydenbergh heymelijck ingenomen wort, ende hoe Bossu met het groot Schip, ghenaemt de Inquisitie, ghevanghen wort.

STaende dese strenge eñ sware belegering van Alcmaer/so heeft de Prince van Oraenjē groote neerstichept gedaē/ om 't Casteel Rammekēs in Walcheren te mogē in sijn gewelt krijgē/om dat hem daer niet weynigh aen gheleghen was: Daeromme heeft hy een bande grootste principaelste tozens doen ondergraven/ een schoon slachoorden toegherust om dat Casteel te bestormen. Hieromme als de Soldaten vande Spaengiaerts dit vernamen/ zijnse seer bevreest gheweest/ende hebben dat in sijne handen overgegeven op den 4. Augusti 1573. twelc seer goeden moet gemaect heeft onder 's Princen volck.

De Heer Popet / Stadthouder des Princen van Oraengien/heeft hem oock seer wel gequeten/want hy heeft de stadt van Geertrupdenberge met een wonderlijcke subtijlheyt in alder stillighept verrast eñ inghenomen / ende de Walen die daer inne laghen van des Duc d'Alve volc/hebben sy alle vermoort ende ommegebracht/op den Lesten Augusti. 1573.

De wijle men nu also alomme vast besich was / soo heeft Duc d'Alve toegerust een groote eñ schoone Armade oft krijghsrustinghe/dewelcke onder het ghelept vandē Grave van Bossu soude de macht van Noortholland slaen. Dese rustinghe is effele ghegaen. Het principaelste schip twelck den Admirael den Grave van Bossu voeren soude / was genaemt de Inquisitie: So zijn dan beyde dese armeyen by malkanderen ghekomen / ende hebben malkander met het grof geschut dapperlijc gegroet/ ende hebben dapperlic gevochten/ wanneer sy d'een den anderen aen voort klamptē. Int beginsel deser batalie scheen wel dat den Grave van Bossu de overhant soude hebben: Maer als die van

Noort-

Noortholland verſch ontſet kreghen/ſoo hebben ſy dat herwonnen/ende hebben de victorie ſelfs behoudē: want ſy zijn voor eerſt den Admirael aen 't voort ghevallen/ende hebben hem heel omringt: Waer na hebben ſy bijſter ſeer upt de Meerſſen met levende oft ongheblufte Calcporten met ſchip op de Spaenjaerts ghevochten/ſo dat de Spaenjaerts daer door gedwongen zijn ghevochten het voorſz ſchip inde handen vande Noortthollanders over te leveren / niet teghenſtaende darſe eerſt maels ghefint geweeſt waren inde Krupt-kamer 't vyer te ſteken/upt vreeſe dat haer gheen ghenade ſoude ghheſchieden vande Noortthollanders. Als dit die van d'ander ſchepen ſaghen die met Boſſu ghekomen waren/hebben ſy alle de vlucht na Amſtelredam ghenomen/alle ſeylen hyſſende die ſy mochten / ende zijn alſo meeſt voor die vlucht ghheſalveert / ſonder t'ſchip vanden Capitein Veſthen / dat welcke alſoo van het groſ geſchut ghetreft werde / dat het inden gront ghe-ſoncken is. Daer na wert de Grave van Boſſu tot Voorn inde ſtadt ghebracht/ met den grooten dupt die op 't ſchip genaemt d'Inquiſitie was / daer over darmen een groote blijſchap ende triumphe inde ſtad van Voorne ghemaeckt heeft.

Hoe dat die Stadt van Leyden voor de eerſte reyſe beleghert wert, ende van het vertreck des Duc d'Alves.

Als nu de Spaenjaerts geenen raet en ſaghen om die ſtadt van Alcmaer te bekomen / ſoo hebben ſy alomme bedocht hoe ſy beſt ſoude moghen haer profijt doen: Soo hebben ſy vernomen dat die Stadt Leyden niet wel verſien en was van Victalie ende Ammonitie van Oorloghe: daeromme hebben ſy bedacht dattet de rechte tijdt was haer daer voor te leggen/ om alſo die ſtadt met kleyne moeyte in haer gebeelt te krijgen. So hebben ſy dan de ſtadeſo nauwe beleghert dat der niemant upt en mochte. Ook hebben ſy mede doe inme genomen Zgravenhage met alle die Weſtlandtſche dorpen / ende ook de ſterche Schanſe op Maeſlantſluys / daer de Heere van S. Aldegonde ghevangen werde/ende ſy hebben haer ſo alle 't lant door verſtrept tot voor de poorte van Delff / Rotterdam ende Schiedam.

Hierentuſſchen als Duc d'Alve van zijn meyninge bedroghen was / ende dat Don Frederico ſijn ſone tot zijnder grooter ſchande van Alckmaer hadde moeten optrecken ſonder zijn voornemen te volbrenghen: Dat oock de Grave van Boſſu den ſlach op de Zuyerzee verloren hadde: So dat het ſcheen dat hem daer toe wilde begheven dat die hauſe eens ſoude heeren: So is de tijdinge in Spaengien met de Poſten gekomen/dat Duc d'Alve door ſijn tyrannije ende obſtinaet epſchen des ghlenden penninex dat geheele lant in roeren ghemaeckt hadde/ ende dat daer gheen hope meer en was van eenighe victorie. Daeromme heeft het den Koninghh van Spaengien goet ghedacht hem weder te huys te ontbieden / ende een anderen in zijn plaetſe te ſenden: Die ghekoren wert met ghemeyn advijs des Hofs: Dit is geſonden ghevoorden Don Loups de Requeſens / Groot Commandoor van Caſtilien/ die te Bruſſel in Brabant ghearriveert is den ſeventhienden dach der Maent Novembris.

Als nu Duc d'Alve nae Spaenjen ontboden wert/ heeft hy ook om zijn profijt gedacht/ ende heeft vande Kooplupden een groote ſomme gelts gelicht/op dat hy met eenen groden dupt weberomme na huys ſoude trecken. Doen hy nu van Amſtelredam wilde vertrecken/ſoo heeft hy tweemael met 't gelupt der trompetten doen omme roepen: Dat alle die pet van hem epſchten ēn begeerden betaelt te ſijn / datſe hen ſouden laten vinden in zijn Logiment / te weten in dat Logiment tot Jan Perſijns/ om alhaer zijn gelt te ontfangen. Daer ſijn ſeer veel lieden ghekomen / d'een epſchten hondert Kroonen d'ander twee hondert / ende ſoo voort d'een meer ende d'ander min/ deen van verſchoten gelt ende d'ander van goet gebocht. Die Hertoge van Alben heeft hen gedachtaert te komen des anderen daeghs te acht uren/dan ſoude hy haer gelt doen tellen. Maer hy was veel vroeger opgeſtaen dan ſylieden / ende was des morghens wel vroegh vertrocken ſonder hemlieden adieu te ſeggen / ēn is na Bruſſel getrocken: Dan waer hy vertrocken is naer Spaenjen op den x. dagh December / na dat hy dit lant met alle tyrannije tot grooter armoede ghebracht hadde.

Hier eyndet dat derde Deel.

Kort warachtich verhael/vande Regeeringhe ende ghedenckweerdichſte ghelchiedenillen / welcke gepaſſeert zijn/ ſtaende de Regeeringe van den grooten Commandeur van Caſtilien Don Lowijs.

Dat vierde Deel.

Vanden grooten ſlach te Water voor Berghen opt Zoom, ende het overgeven der ſtede van Middelburch; ende hoe de ſtadt van Leyden ontſet wort.

Als nu de Hertoghe van Alba naer Spaenjen vertrocken was / ende Nederlant dol oproers ende Oorloghs gelaten hadde / tweet hy in zijn aenkoemſt van allen oproer gheſtilt ende ontlecht in gekregen hadde / ende nu ghekomen was upten Naem des Koninckis inde Nederlanden Don Lowijs de Requeſens, Groot-Commandeur van Caſtilien/om met meerder liſt ende ſubtijlheyt de ſelvige onder des Koninex gehoorſaemheyt te brengē/ ſoo heeft hy in zijn aenkoemſte een ghenerael perdoen doen vercondigen/ over alle rebellie ēn oproeren tegen den Koninck bedreven / vanden Jare 66. tot die tijdt toe / ende tſelbighe alſt ſcheen met meerder gunſt alſt voornoemt by Duc d'Alba tijden ghebiet/want hier werde niemant uptgenomen dan eenighe diemen met namen uptdruckte / doch dit alles onder die conditie/ datſe haer van nu voortaen ſouden begheven onder de gehoorſaemheydt haers Koninex/ ende de Moeder de Heylige Roomſche Kercke/ ēn haer ſouden bichten by eenige Prieſters dieſe ſouden moghen kieſen/met verbot dat den genen die haer na de publicatie van deſen binnen twee Maenden niet tot ghehoorſaemheydt begaven/ die ſelvige namaels van alle genade ſoude uptgeſloten

gesloten zijn: Ende also de stadt van Middelburgh in Walcheren seer strenge eñ nauwe van des Prince van Oraenjen volck beleghert was/ heeft hy alle middelen bedocht om die te ontsetten: Tot dien eynde heeft hy een sekere armeye van schepen laten toerusten/ want den noot was inder stadt so groot/ dat een groot deel van dat schamel volck van armoede ende honger ghestorvē waren: Maer de Colonel Monst. Dragon heeft hem noch al met tontset te verwachten ghetroost/ende heeft met grooter patientie 't selve verhoopt. Dese armeye toegerust zijnde is bestelt tot Berghen op den Zoom/ alwaer de voorsz Gouverneur met grooten verlangen verwachtē om tegens die van Zeelant slach te moghen leveren te water/ hem hy na versekert houdende vande victorie/ door de groote beloften die hem van alle Man gedaen worde: Waeromme dat hy ghedachte dit spel aen te sien/ende heeft hem persoonlic op den dijc laten vinden op dien dach dat de slach geschiede. Doen is opden bestelde dach Sancho Davila met zijn armeye schepen 't sepl gegaen om den aenslach te maken/op dat 't principale gewelt volgen soude/ eñ is na Vlissingen gevaren/ verwachtende aldaer Juliaen Romere die van Berghen komen soude met ook een armeye schepen/inde welcke hy hadde tien Vaendelen Spaenjaerts. Maer die van Zeeland t hadden so goeden spien onder het volc vanden Grooten Commandeur/datse den geheelen aenslach wisten eer datse t sepl gegaen waren: want de Gouverneur moest hem vertrouwen ende ook vandē schippers selfs gevoert worden/dewelcke hy na dat meeste deel dien van Zeelant goetjonstich waren: So heeft hy dan op den 19. Januarij ghesien inde plaetse vande victorie die hy seker meynde te hebben/ dat die Spaengiaerts ende Walen verslagen/een deel int water sprongen/ een deel over boort worpen/andere gevangen genomen worden/soo datse den slach verlozen geven moesten.

Als nu die van Middelburgh saghen dat daer niet veel hope meer en was om eenich ontset te wachten/ dewijle die van Vlissinge sekere battalien oft slaghen gewonnen hadde/ ende datse veel schepen met munitie van Oorloge gekregē hadden/ eñ daer toe eenen grooten bupt gehadt hadden: Soo hebben sy den moet verlozen gegeven/achtende datse te bergeefs van hongersnoot langer souden vergaen ende sterven. Daeromme so heeft die Colonel Monst. Dragon gheaccoordeert dat men sulc een accoort soude aennemen/alsset mijn Heere dē Prince soude gelieven te gevē ende te presenteren: Eñ heeft also die stadt inde handen vanden Prince vā Oraenjen overgelevert/ met consent vanden Grooten Commandeur. Dat volck vanden Heere Prince van Oraenjen zijn binnen Middelburgh ghekomen opden 22. Februarij/ende is twee dagen daer na/te weten/dē 24. der selver/de Heere Prins inde stadt gekomen/Int Jaer 1574.

Dewijle datmen so doende was in Zeelant/ soo is Hertoge Christoffel/de sone vanden Palsgrave Kuervorst/met Grave Lodewijck ende Grave Henrick de broeders van zijne P. G. met eenen grootē hoop volcx te voet ende te peerde op 2. mijlen naer by Maestricht gekomen int midden vanden Winter: Daeromme so zijn de Spaengiaerts die voor Leyden lagen gedwongen geweest den 21. Martij haer Legher op te breken/ om hen te beletten datse niet en souden over die Mase komen.

Hoe de Grave Lodewijck met noch andere Heeren eñ haer volc groote neerstigheyt doē om over de Mase te komē, ende hoe de Spaengiaerts dat beletten, ende ten laetsten hoe de voorseyde Heerē vanden Spaenjaerden geslaghen worden.

DE saken der Spaenjaerden en stondē op deser tijt ten besten niet: Graef Lodewijck/ met Hertoge Christoffel van Beyeren de sone vanden Paltzgrave/ met den anderen Heeren quamen met grooter macht: daer toe so was hare sake in Zeelant/ soo voor den slach voor Bergen/ als het opgeven van Middelburg ende van 't Casteel van Rammekens/ seer verargert: inder manieren dat daer nu vele heeren hen afgevallen waren/dwelc sy ook wel gewaer ghewordē zijn aen die van Nimmegen/gelijck wy hier na verhalen sullen. So hebben sy daerom alle neerstigheyt gedaē om te beletten dat die groote macht van Graef Lodewijck over de Mase niet komen en soude: Doen gaf den Grooten Commandeur Sancho Davila den last dat hy sulcx soude beletten/, dewelcke hem terstont op wege begevē heeft/ ende met alderhaest is hy te Maestricht gekomen op den 4. dach Martij. So haest als hy daer gekomen was,/ sant hy zijn volc om sekerlic te bernemen waer de voorsz Heeren haer ghelegert haddē ende ook om hē so het mogelic ware eenige af breuc te doen. Die Heeren waren op die tijt besich met haer volc te Monsteren eñ te oversien aen d'ander zijde van der stadt van Maestricht. Als Sancho Davila vernam dat de macht deser Heeren dagheliex toenam/ soo hadde hy geerne met die Heerē eenen slach aengegaen meer dewijle hy geen soo grooten macht van volck en hadde als hy behoefde/ heeft hy sulcx niet derven bestaen. Niettemin soo dede hy eenen aenslach bestellen door sijn volck opten dijc. dach met twee C. Mannen die verborgen lagē/ dewelcke eendeel van Grave Lodewijcx soldaten omme brochten: Sulcx proefden hy dickwils eñ maetten ook veel alarmen ende schermutsingen/ tot der tijt toe dat de Colonel Monst. Dragon aen quam met de reste van zijne krijchsrustinghe. Als die Heeren sulcx vernamen/ so werden sy bedacht haer leger te lichten/ende daermede te trecken inde stad van Valckenburgh: Daer ontrent heeft Sancho Davila op den xvij. Martij eenen grooten deel volcx gebracht: Dwelck voorsake gaf dat die gedachte Heeren alle haer macht inder stadt brachten.

Graef Lodewijck siende dat het niet wel geschieden konde dat hy over de Mase soude komen/maeckte een maniere als of hy wederom na Duytslant soude ghetrocken hebben: daerom heeft hy zijn Leger gelicht. Sancho Davila vreesende dat Graef Lodewijck op een ander plaetse socht over de Maze te komē/heeft hy ook met zijn volc hem opgemaeckt/eñ is ook begonst te vertrecken: Zijne macht met 't volc van Monst. Dragon was tusschen vier ende vijf M. mannē sterc. Also vertreckende heeft hy alomme opde kant vande Maze wacht gestelt/ende heeft door sulc een middel vernomen/dat die van Nimmegen verstant hadden met die voorsz Heeren/ende dat die bander stad haer wildē geven in handen van Graef Lodewijc/om hem also passagie te gevē over de Mase: Daerom heeft hy terstont garnisoen derwaerts gesonden om dat te beletten/ende volghden also het leger van Graef Lodewijc/ tot dat Graef Lodewijck hem gelegert hadde te Moken/ een seer wel gelegen plaetse om met de eerste gelegenthepdt in Brabant te komen. Als nu Sancho Davila overmits de groote Revière niet en kondē den Grave Lodewijck of zijn volcke eenighen afbreuck doen/ soo is hy in alder neerstigheyt na de Grave/ een stadt op de frontieren van Brabant geleghen/ getrocken/eñ heeft daer een brugge laten maken/met dewelcke hy over de Mase gekomen is/ eñ trock also met zijn heele gewelt na deselve plaetse daer hem de Grave met den anderen Heeren gelegert hadden. De geweldigen hoop aen beyde zijdē is malkanderē ontmoet op de Mokerheyde: alwaer een groot deel bander Heeren volck hebben bestaen te roepen/gelt/gelt/eñ also weygerden te slaen/ so zijn de Heeren met een weynich getrouw volcx ghedwongen geweest 't gewelt der Spaensaerden te verwachten/eñ so veel hē mogelic was te weder staen. Eñ na veel moeyten ende heerlicke weyre diese teghens de Spaenjaerts gedaen hadden/ hebben sy op den heerthienden Aprilis het leven verlozen.

Vande muyterye der Spaengiaerden binnen Antwerpen, ende sekere victorie van die van Vlissinghen.

Als

ALs nu de Spaeniaerts dese victorie verkreghen hadden tegens dese Heerē / so hebben sy wederomme bestaen te mupteneren/ gelijck sy binnen Haerlem gedaen hadden/om hare betalinge te verkrijghen/ want men was haer op die tijt ten achteren 35. Maēden: Waer sy werden door dē raet van Sancho Davila na Antwerpen gelept/ daer datse neffens het Casteel inder stadt gekomen sijn / eñ hebben met groot gewelt eñ overlast vanden Borgers verkregen/ met den wille vanden grooten Commandeur / vier honderdt duysent guldens/ende om dit te verkrijghen hebben sy veel moetwils ende onbeschoftichepts bedreven: Sy deden oock upt der stadt vertrecken den Heere Champigny/ dewelcke op die tijt Gouverneur was vande Stadt van Antwerpen voorsz. met alle sijn Walsche Soldaten: Ende also sy haer bevreesden voor de oorlochschepen die voer aende stadt laghen/ die welcke wel versien waren van Annonitie / tot beschermínge vander stadt so hebben sy de selve verre vander stadt doen vertrecken tot voor de schansse van Lillo.

Dit hebben die van Vlissinghen seer haest vernomen/ daeromme sijn sy op dē Pinckersdach gekomē/ eñ hebben de selve wech genomen: So datter bele van de Armepe vanden Grooten Commandeur met des Princen schepen voeren / half met wille ende half voor bedwanck: Inder manieren dat de Spaensaerts op die tijt sonder eenighe Crijchsrustinge te water bleven/ ende sonder eenighe bequame schepen om tot oorloghe te ghebruycken.

Van eenige aenslagen des Grooten Commandeurs: vande tweede belegeringe der stadt Leydē, door den Franciſco Baldeo gedaē, sekere schermutsinghen, het bestormen eñ innemen vande Goutsche sluyse, ende hoe de Spaeniaerts die schanse van Valckenburch besetten: Item van het overvallen van sekere Engelsche Vaendelen Soldaten.

NA dat de stadt Leyden inden Jare 73. eerstmael belegert werdt / van het laetste Octobris tot den 21. Martij 74. eñ wert vā heur belegeringe verlost door mijn Heere Graef Lodewijck van Nassouwē hoemste recht voor dees tijt indē Nederlandē/(also hier boven gheseyt is) so dat op desen tijt by na gheheel Hollant van alle Crijchs volck gevrijt wert: Want de Voorluchtighe Prince van Oraenje/als het Hooft der Evangelischen/bracht sijn legher in Bommelerwaert tot Gorcum / daer de Milaensche Commandeur / als een Hooft der ghenoemder Papisten / met sijnen Leger niet wijt van daer en lach. De meeste oorsake waer deur de Prins sijn Legher hier brocht / was / om dat Graef Lodewijc van Nassouwen sijnder V. G. broeder aen sijn V. G. van by Maestricht geschreven hadde / dat hy van meyninghe was sijn Legher des anderen daeghs op te breken / ende sich met sijn heyracht te laten binden tusschen de Maes ende Wael tot Herwerden / om aldaer ofte daer ontrent de Rivière te passeren / ende sich op sulcker wijse by sijnen broeder te voeghen: Begeerende daerom dat sich de Prince met volc/schepen/ schuyten ende pontē soude te gemoet komen. Hoewel nu sijn V. G. dit vernemende / niet wel te vreden en was / wantet overmits de kortheydt des tyts onmogelijc was de voorsz. Oorlochs gereetschap opde revière te beschicken / heeft nochtans sijn Legher gelijck geseyt is/hier ghebracht/ ende spraeck seer verde siende op desen tijt/tot sommige dese woorden: Hoewel mijns Broeders komste my lief ende aenghenaem is/ nochtans mocht ick wel lijden dat hy met sijn Legher hondert mijlen van hier ware: Want sijn V. G. vermerckte dat den tocht niet sonder groote baerlijckheydt en was / ghelijck ten laetsten het eynde ghetuyghenisse gaf. Doch altijt / ghelijck gheseyt is / hadden die van Leyden dit voordeel.

De voorsz. Grooten Commandeur die sich na den slach op de Mokerheyde die hy gewan tegen Hertogh Christoffel van Beyeren des Palsgravē sone/ de Graven Lodewijt eñ Hendrick van Nassouwen/ seer stille scheen te houden / en heeft nochtans niet ledigh gheweest/dan heeft dry niet onbeganghen voorghenomen. Den eersten/ om Noortholland in sijn ghehoorsaemheyt te brengen: Den tweedē/ om de Maze inne te krijgen: Ende den derden / om de stadt van Leyden weder te belegheren/ dewelcke hy wiste door de uytgheweckene ghenoemde Papistē / ende om door de stilsittende hare goetgunstige die nacht inder stadt woonen/ dat den Crijchs volck ende Coopen ondersien/eñ deur toedoen van eenighe afgunstige / mits het dagelijcx uytvoeren van Coopen ten platten Lande dapperlijck ghebloedt was. Op wat wijse nu den eersten aenslach de voorsz. Commandeur in Noortholland gheluckt is/ met het verlies van over de twee duysent Mans ('t welck doch een kleyne sake by hem is / aengesien de ghenoemde Papisten volck-spillinge so weynich achten als de Turcken) is een yegelijck genoech bekent ende onnoodigh te verhalē. Hoe sijn Antwerpsche schepen / die de Maze souden innemen/voor Lillo ghebaren zijn/ hebben de verbronchene booden/ ende aengebrochte ledige schepen van menschen in Zeelandt (ghelijck hier boven geschreven is) mitsgaders het vanghen des Vice-admiraels Adolf van Haemstede genoech gheopenbaert: Rest nu sijn den derden aenslagh/namelijck de belegering van Leyden.

Voor dese stadt is sijn heyracht door Franciſco Baldeo / die by hem had sekere Regimenten Spaengiaerden / de Regimenten upt Lombardijen / Walen eñ Duytschen / sterck tusschen de seven ende acht duysendt man/op den 26. May / des morghens ontrent 2. uren ghekomen. Sijn eerste aenkomste was van Amstelredam over t'Haerlemmer-meyr met sekere carveels ende andere schepē ende schuyten/ met volck ende victalie/ inkomende door de Amstel ende Vyerdt/ende hebben tot Lepderdorp aen de brugghe haer zeylen ghestreken.

Ontrendt de middernacht was een bander Stadt-kapiteynen/ghenaemt M. Andries/ met ontrent dertigh Soldaten upter Stadt getogen/ vanden welcken/ gelijck oock voor de Stadt/wel eenige schermutselinge viel / ende dat om de Beesten / doch niet waerdigh om te beschrijven/ dan doch soo veel/dat de Spaengiaerts den Capiteyn M. Andries kregen / die sy daer na doot voor de Stadt brochten. Die bander Stadt haelden hem inne / begroeven hem eerlijck / ende hebben eenen gevangen Spaengiaert weder op de plaetse ghelepdt.

Terwijle nu de aenghekomene tot Leyderdorp op haer oude plaetsen begonsten te schanssen / zijn inden dagheraet twee oft drye van haer Vaendelen (die de Borghers op haer mueren staende/ mochten sien trecken) door de Waterpoort na Zoeterwoude ghetoghen/ waer van sommighe tot Zoeterwoude bleven / ende andere inde Schansse op den Leytsen-dam / die door een versuymenisse der genoemder Euangelischen noch onghebroken was.

Daer waren van die van Leyden wel Boden naer den Hage/Delf/Rotterdam eñ Dordrecht ghesonden/ daer op die tijt sijn V. Genad. ghekomen was/ om-bringende sijn Leger upten voorsz. Bommelerwaert/ende men vermeynde sulcks te verhinderen: dan haestighe verhaesthept en heeft altijts gheenen volkomen raedt/ ende als den selven oock noch wel besloten is/ en wort hy somtijdts niet ter deghen uptgherecht / soo dat de Krijghs-Helt Niclaes Rupckhaber/ die op die tijt inden Haghe lagh/de boodtschap volle laet kreegh: doch dede hy noch soo vele met schanssen ende schermutsen aen de Ghecstbrugghe / dat de ghenoemde Geusen inden Haghe woonachtigh zijnde / meest haer goederen berghden: dan dies niet teghenstaende soo quamen de voorsz. ghenoemde Papisten den selven avont niet alleenlijck inden Leytsen-dam/dan oock inden Haghe.

Also nu de reste van Baldei heyracht weynigh daghen daer na in twee andere hoopen quam / den eenen van Wtrecht na de Goutsche sluys eñ Alphen/ eñ den anderen van Haerlem door Noortwijck na Valckenburgh/in welcke plaetse des Princen volc twee schanssen hadden / beyde beset elck met vijf Vaendelen En-

Digitized by Google

gesschen den eersten aenstoot ghedaen.

De Schanse op de Goutsche Sluys weert ghevveldelit vande genoemde Papisten van Wercht komende/gelijck ghesept is/aengevallen en bestormt/en vverden dickmaels banden Enghelschen (daer inne zijnde/ hebbende eenen dapperen Capiteyn Ghenssoodt ghenaemt/met schande ende schade afgeslagē: Doch alsoo de Klupperen / die gemen vvech en hadden om van daer in Hollandt te komen dan boven ober de schanssen / de stormende knechten van achteren met slaghen tot den stormen aendreven oft doot sloeghen / vverden de Engelschen ten laetsten met ghevveldt ghedvvongen de schanse te verlaten: tvvelck so haest niet gheschiet en soude hebben/ vvaert saeke dat hare medegesellen in Alphen / liggende een half ure gaens van daer / hun so dapper gehouden hadden als de ghenen die inde schanssse vvaren/ dan dese als sy haer medeghesellen mervnden te ontsetten/vvonden de schanse ingenomen/ aldus verliepen sy beyde. Eyndelick/de Spaeniaerts hadden hier sodanigen overvvinninghe voor dees Goutsche sluys-schanse / dat sy seer veel vvagens met dooden van daer vvech voerde. Op dese vvijse quam de voorsz. hoop over Wtrecht/na het slechten der voorsz schanse/ eensdeels by de eerste tot Leyder dorp voor Leyden liggende/ ende de andere togen door de Veenen nae den Hage/ende geschiede op den 27. May.

Den derden hoop over Noortvvijck comende quam oock op desen 27. voor de groote onvolmaeckte schanse tot Valckenburch / dan de 4. Vaendelen Enghelschen waren daer uyt gheloopen eer sy den vvant sagen/ niet teghenstaende dat sy des avonts te voren eenige Vaenden aen die van Leyden versocht hadden/om te besichtigen vvaer de vvant vvas / die sy oock sepden noch niet vernomen te hebbē / dan vvaren nochtans gevvesen tot hyder Vvaddinghe / daer de Spaengiaerden hun hert nadzingende met hun schermutselden : Het vvelcke die vander stadt van heur meuren mochten sienende oock vvel scherpelijck merckten / het sy hoe daer oock geschoten vvert / dat niemant van beyde zijden doodt en bleef/ het vvelcke den Vorghers niet vveynich quaet vermoedens ghegheven heeft.

Dese gemaecte schermutselinge gedaen zijnde/quamen de Enghelschen noch nader de stadt/ te vveten tusschen der Vorgheren Loopschanse van Vos hupsens brugge ende de stadt/so dz de Capiteyn Chief met sommige banden zijnen inder stadt quam/en maechte met den vorgheren dit verdzach : so vvanneer de voorsz Capiteyn met den zijnen banden vyandt mochte overvvelt vvorden / soude zijn vlucht nemen na de Haechsche poort/ daer meest alle het ghevschut ghebzocht vvas ende souden dit voor eē teecken hebbē / als het Vaendel op de selfde poort afghenomen vvert / dat sy alsdem ter zijden soudē afvvijckē/ vvant alsdā soude al het geschut ghelijckelick op haer vyanden los gaen. Dan het heeft nader tijt gebleken dat dit beslupt den Engelschen niet en behaechde : Vvant so haest sy buyten quamen / zijn sy met vliegende Vendelen na den vvant getogen/ daer sy met eerbiedinge (op seltsere Papistige verdzach ende houden na ouder ghevvoonte) ontfangen vverden: dan t'svvaerste volchde terstondt daerna / te vveten daer nu zijnde/ so moesten sy terstondt alle haer lonten uyt doē/ vvant de Klupterē van Voorschoté komende/ dzevvense van achteren na de Spaenjaerden voor / tvvelck sommige tot 32. oft 33. int getale toe / daer onder eenighe Vebellhebberen / Neder duytschen en Engelschen vvaren dit siēde/sijn vvederom tot onder de stadt-cingel gevluchtet/ende nader tijt ingelaten: de andere die vverdē na Valckenburch gebzocht / ende aldaer vvert heur gevvey voor het hupsen tot Cozenbliet afghenomen / ende vverden des anderen daechs na Haerlem gebzacht / na dat sy van heure schoone kleedere meest geblootet vvaren / sommige moesten pionieren/en etteliche quamen door Vlaenderen in Enghelant: Maer ten dient alhier niet verswegen te zijn / dat int overgaen vande voorsz. knechten eenige vande selve 'tmiddel niet hebbende om inde stadt te komen / lieber gehadt hebben vande slupse int vvater te springen/ende hen selven te verdzincken/ dan so schendich inden vyanden handen te vallen.

Dit hebbe ick hier voornamelick willen stellen/ om dat de Leytsche vyome vorghers t'onrecht beschuldighet vverden / dat sy een oorsake vvaren van het overgaen der voorsz. vendelen Enghelschen / voor het vveygheren van t'innemen / die nochtans op dees tijt nopt versocht en hadde om inde stadt te komen / vvaer door de vvaghescheyde daer het quaet vermseden op den Capiteyn ende Vebelhebberen / niet op den vorgherē strecket ende bevestiget: De vvelcke heure eet recht betrachtet hebben is den Heere bekendt. Aldus vverdt nu Leyden aen vijf plaetsen belegherd/ sulck dat den vyant 62. stercke schansē rontom de stadt Leyden gemaect hadde / vvaer van de namē vande sommige volgende zijn.

Van sekere Missiven vanden Heere Prince aen dien van Leyden ghescheyē, ende hare antwoorde op de selve: ende hoe die van Leyden publiceren dat Vrouwen ende Kinderen vry mogen uyt der stadt vertrecken.

DJe van Leyden in desen staet zijnde / hebben terstont alle heur ghelegenthept aen sijn V.G. die tot Voorrecht vvas/ geschreben. Zijn V.G. eer ijaren brief quā hier van gevvaerschout zijnde / heeft sich beraetslaget met dē Gedeputeerdē vandē Statē des lāts van Hollant aldaer zijnde/ende op dē 27. May aen die van Leyden inder voegen nabolgende geschreben.

Dat zijn V. G. met den voorsz. Staten hadden geraetsaem ghevvonden / dat de Colonel Chester die tot Valckenburch lach met ontrent 600. manss inde stadt Leyden/so verre het doenlijck vvas/soude komen / om daer door den vyant alle hope ende oorsake te benemē/ de stadt langher te belegeren oft bestormen : Dat oock de Vorgemeesters ende Regeerders met den eerstē upt heure stadt soude doen trecken alle bedelaers ēn svvacke persoonē / die hun inder noot meer lastich dan dienstelick soude zijn : Dat sy oorloge stellen / dat heur victalie so spaerlijck gedeylt vverde / dat sy hun voor 3. maenden mocht strecken: heur vermanende dat sy (gelijckmen van hun oock niet tvvijffelde) heur vyonnelijc vvouden dragen : Zijn V.G.en de Staten aen heur zijde soude niet naerlaten alle middelen te soecken om heur bande vyandē te verlichten eñ ontsetten. Ende so verre het so haest niet en konde geschieden / soudē daer omme niet versloutven / maer lieber vollyerden in een horte benauthept/ dan hun te begeven in een eevvige elende ende slavernye. Souden ooc metten anderē spreken / ende op alles vvel letten oft sy ter noot den voorsz. tijt van drp maenden souden moghen verbeyden / om niet te vallen int Haerlemsche ongheluck : so verre sy dan drp maenden door Gods hulpe houden konden/ (op dat de antvvoorde inder vyanden handen niet en quame) soude twee nachten na den anderen ten 12. uren een vyer teecken doen.

S'Daeghs te voren / eer die van Leyden desen brief ontfingen / hadden sy alreede laten publiceren/dat alle vrouwen / kinderen ende vreysende vremdelingen upter stadt mochten trecken. Werde de boter/melck/vleysch/ vroot ende diergelijcke noodtlicklheden op eenen prijs ghestelt. Verboden geen hoogher bier te vrouwen dan voor van 25. stupvers / tvvelc (eylacen) niet vvel onderhouden en vvert : ende beantvvoordé op 3 May dē voorsz Vrief ghevvoeyd inder nabolghende manieren. Dat so vele den Colonel Chester met sijn volck belanghende/ de sake in eenen anderen poincte vvaren / gelijck sy zijn V. G. by haer voorgaende gheintercipieerde vrieven geschreben hadden: heur victaelie soude sy hun ten besten doen strecken / en niet laten hun van omnutte menschen te ontledighen so verre het doenlijck vvare. Den gesetten tijt costen sy niet toelangē/doch souden vreeder schrijven/ende vertrouden middeler tijt op 't ontset van God/sijn V.G. heure Mede-lidtmaten ende Vonge nooten. Dat sy geen vyer teecken en dedē/vvas gelatē om dat sy besorghden dat de vyanden daer upt eenigen upterstē noot souden mogen verstaē/ eñ hun daer door

Digitized by Google

naerder benaulven / ende de openе weghen der Boden te beſetten : Verſochten Woerden / ende ſchreven wel ghedelibereert te zijn de ſtadt te houden / tot welcken eynde ſy haer Bozgheren wouden in eedt nemen. Houden de Prince copie van ſommige brieven by den vyanden geſondē / waer uyt ſy bemercten dat de vyant ſich wepnich vertroude pet met ghewelt uyt te richten. Eyndelijck bidden dat de Prince over hun een Vaderlijcke ſozge wil dragen / ghelijck ſy hem betrouwen / ende haer ontſet te verbozderen / ſonder nochtans het ſelve te verhaeſten.

De Prince van Oraengie niet wepnigh becommert zijnde met de belegeringhe der ſtadt Leyden / wetende dat ſy geen crijchs volck in en hadden / ende hun oock na ſijn booz-gaende vermaninghe met Cozen ende andere Oozloghſche prouiſie niet ghenoeghſaem verſien en hadden : Bozghende oock dat ſijnen Brief van den 17. by den vyanden opgheſouden mocht zijn / heeft op den 26. eenen tweeden brief meeſt eenes inhouts geſchreven / daer by voegende : So verre ſy wel inſagen de ſterckheyt haer der ſtadt (niet teghenſtaende dat ſy de Engelſche niet ingheklreghen en hadden) ſoudent wel vyf maenden teghen den vyant moghen verdē / mits eendrachtich blyvende / waſſet de vyant onmogelijck haer t'overballen. Houden oock gedencken / ſo ſy haer anders dan naer theyooren queten / dat niet alleen haer ſtadt Leyden / dan oock t'gheheele Landt op dien voet ſoude verlozen mogē gaen / twelck hun ende heure nakomelingen een eewige ſchande eñ verwijt ſoude zijn : Houden hen daerom teghen den vyant reſolveren ten uyterſten / waer booz ſy niet haer ſelven / dan het gheheele lant ſouden behouden ende eenen eewigen name ende reputatie te becomen. Om hier toe te bet te komen ſouden haer poviande ſpaerlijck uyt deylen / ende exempel nemen aen die van Haerlem ende Middelburgh.

Waer op die van Leyden den eerſten Junij gheantwoozt hebben. Hoe wel haer bozen ſo langhen tijt als inde Miſſive geroert was / niet en ſoude moghen ſtrecken / ſo hoopten ſy nochtans teghens alle des vyants aenſlagen middelertijt te houden : Eñ waren oock gereſolveert liever den uyterſten hongerſnoot te lijden / dan haerder vyanden ſlaven te woꝛden. Verſochten dat die van Delf / Rotterdam ende der Goude verboden worde eenighe victalie te platte lande te laten uytvoeren / waer booz de vyandt ſeer benaut ſoude woꝛden : Vyateſteerden teghen hen / hoe ſy tſelve deden / dat ſy liever haer neeringhe booꝛſtonden / dan ſy de ſchade der ghener wilden verhinderen / die hare vyanden booꝛ hare poozten af heeren / &c.

Hoe dat Franciſcus Baldæus ſyne aenſlaghen eerſt proeft door ſchoone beloften, twelck hy haer bedeckelijck laet doen door eenighe uytghewekene Borgers, ende anderſins, ende het ſchrijven der ſelver.

NV willen wy wederkeeren tot de aenſlagen Baldei. Soo haeſt als hy de Stadt Leyden aldus belegheꝛt / doch gheen groſ geſchut daer booꝛ gebracht hadde : want hem wel bekent was wat het ſelve booꝛ Haerlem gekoſt hadde / eñ hoe wepnich daermede op de ſwacke gemuer de ſtadt uytgericht was / wel wetende dat hy op deſe ſterckte welghewalde ſtadt veel min daer mede ſoude uytrichten / heeft andere liſtighe middelen bedacht / om deſelve met ſoete woozden / ſchalck bedzieghlijck ſchryzijven ende herde dzepgementē in ſijn gewelt te krijgen : ende alſo hy vele vande uytgewekene Hollanders by hem ende tot ſynen ghebiede hadde / diemen op die tijt Glippers noemde / heeft de ſelve daer toe willen ghebruycken / het zy dan booꝛ haer eyghen aenghheven / ofte anderſins : want ſommighe wel meer dan te vperigh waren om haer eygen Vaderlant ende deſſelven vyphepts te verderven / mitſgaders Gods Woozt t'onderdzucken / ofte booꝛ ſijnen ende ſyner Spaenſaerden raet : eñ heeft alſo booꝛ hun booꝛ verſchepden brieven / upt verſchepden placten / aen die vander ſtadt gheſchreven / waer van ick den Leſer ſommige ghheel ende ſommighe inder ſomme hier ſal ſtellen / ende zijn de ſelve Brieven daer die van Leyden hier bozen van vermaendt hebben.

Inden eerſten hebben Jan Adziaenſz. de Wilde eñ Eeuwout Arent Geeritſz. opten xxbij. May aen de Bozgemeeſteren / Schepenen / Raet / Weſens vande Schutterye eñ gemeene neeringe der ſtadt Leyden upt Haerlem deſe nawolgende brieve gheſonden / zijnde by haer onderteyckent / doch niet gheſchreven / waer booꝛ de vyant gheen klepn vermoeden en gaf / dat de pijlen upt haren koker quamen. Aldus / Mijn Heeren, de ſonderlinge affectie ende lieſde die wy draghen tot onſe Vaderlijcke ſtadt / gheaccompaigneert met een groote verſchryckte ende leetweſen / is oozſake geweeſt u. L. te adverteren / te weten / dat wy verſien / dat mijn Heeren geſchapen zijn in extreme calamite te ballē / ſo verre ulwe E. zijt preſenterende in uwen wille om de Stadt Leyden te houden teghens den wille ende eere vande C. Maj. onſen alderghenadichſten ende gerechten Erf heere eñ natuerlijcken Prince / ghemerckt wy volkomelijck geinfozmeert zijn vande groote quantitept der garniſoenen die alreede gheaſſembleert zijn eñ noch vergaderen / ſoo voet volck als peerdevolck / dewelcke haerlieder mepninghe is op ons arm deſolate lant van Hollant te ballē / vandē welcken ſommige alreede vertrocké zijn nae deſen quartiere / ende noch dageliex trecken ſullen / omme principalijck u mijn Heeren te overballen. Daerenboven de groote menichte van Spaenſche ſchepen / dewelcke dagheliex apprzocheren totter ſelver affectie mede gheequippeert. Biddende daerom u mijn Heeren / ſeer herteliick / dat u gelieven wille / wel eñ rijpelijck met groot regard hier op te letten / booꝛ oogen ſtellende ſo langh niet te willen vertoeven met u ſelven te bedencken / dat u de moyen booꝛ opſtinatie niet woeck ghenomen en woerde. Want alſo mijn Heeren wel kennen d'intentie vande Soldaten / die alleenlijck tot ſaccagie ende plundering geneghen zijn / tot haerlieder particulier profijt. Biddende oock mede regard te willen nemen op u arme Kynderkens / eñ arme oude Vaderen eñ Vrienden / die u niet helpen en konnen : ende en wilt niet oozſake zijn te ſien miſhandelen / ende booꝛ ulwe oogen verlozen te laten gaen / tgene ghy-lieden ſo grootelijcx gerecommandeert behoozt te hebben / te weten / onder anderen het wepnigh goet dat V. E. over-gebleven is / boven de groote dageliexrſche exactien / by u mijn Heeren geſupporteert bina twee gantſche jaren / 't welc ons nacht eñ dagh booꝛ oogē is. Hebben daerom t'uwer contemplatie ons ſelven ſo ſtout gemaect / eñ ſekere Remonſtrantie vertoont aen mijn Heere de Licques / als Gouverneur der Stadt Haerlem / een ſeer beleeft / diſcreet ende verſtandigh Heere / gheboren upt deſe der Maj. Nederlanden / alwaer alle goederē gelegen zijn / ſeer genepght tot eendrachtighept / pepx ende vrede / dewelche ons terantwoozde ghegeven heeft / dat indien hy verſekert ware / dat u ghelieven ſoude te komen tot gehoozſaemheyt van zijne Maj. dat hy raedt wiſte u. L. te brenghen tot ſulcke aſſeurance van u / behouden lijf en goet / als ghy ſelfs ſout begheeren / ſoo verre het ſelve wilde gheſchieden / al eer ghy-lieden vande Garniſoenen van zijne Majeſt. meer gheſloten ſult weſen : Ons tot dien eynde belaſtende u / mijn Heeren / te ſchryjven / dat mijn Heeren ſelfs mogen concipieren eenige poincten oft articulen / op wat conditien ghy-lieden u pardon ſout begheeren / 't ſelve extenderende ſo uwen raedt ghedzagen ſal / ende de ſelve in alder accleratie over ſenden aenden booꝛſz. Monſieur de Licques / die u terſtont ſal doen hebben goet antwoozt ende addreſſe aenden Commandeur Majoz de Caſtilie / tegenwoozdigh Gouverneur generael van ſijn Maj. Nederlanden : Sulckx wy u niet en ſouden konnen raden van beter addreſſe te krijgen dan booꝛ hem / dewelcke oock het appoinctement booꝛ Bergen in Henegouwen gemaeckt heeft / 't welck in alle ſijne poincten volkomelijck gheobſerveert is / volghende de beloftenisſe / 't welck wy hopen dat noch met u. L. gehouden ſal woꝛden : Biddende Godt den Heere / dat hem gelieve V. E. te inſpireren ſijn Godlijcke gratie /

ten eynde ghy mocht hebben tgerechte verstant om alsulcken ure die u tot deser tijt so advantageus is / niet te willen met quade perseverantie laten passeren.

Gherrit van Hoochstraten heeft upt Leyderdorp op den 29. May twee brieven geschreven / den eersten aen die vander stadt Leyden / ende was een open Brief sonder opschrift / den anderen eenes inhouts aen zijnen Neve Gherrit Jansz.

Den Borgemeesteren gaf hy te kennen / dat hy door ordinantie vanden Oversten ende Hooftlyden aldaer tot Leyderdorp liggende / namelijck den Drossaert van Wedde ende Gerraert bã Sichem / hun adverteert de sonderlinge gratie diemen de stadt Leyden sal gunnẽ / so verre als sy hun met ghehoechlichz woude stellen in handen vande C. M. ende souden een loflic Pardon genieten: So verre sy sulcx gesint waren / soudẽ haer Gedeputeerde daer seynden / ende den voorsz Hopman eñ Drossaet presenteerden inde stadt te komen ter tijt eñ wijle toe / dat sy byden Veltheer Francisco Valdesio inden Haghe gheweest waren / &c.

Op dese dry Brieven hebben die vander stadt op de oude Romeynsche ende Grieckrsche wijse met desen seer korten woordẽ geantwoort: *Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.* Ende is in onse Tale:

Als de Vogelaer t'Vogelken dry siet vliegen /
Fluyt hy seer soet om t'Vogelken te bedriegen.

☞ De voorsz Hoochstraten schreef op den selven dach noch eenen Brief aen zijnen Neve / te kennen ghevende dat hy twijffelden dat zijnen voorgaenden brief by een Dienstmaecht gesonden / hem niet ter hant gekomẽ en was / aengesien hy eenen brief ontfangen hadde / waer vande subscriptie aen Meester Geeraert van Hoochstraten hielt / ende in den brief en stont anders niet geschreven / dan Fistula dulce canit, &c. sonder eenige onderteeckeninge / waer door hy hem het inhout des eersten briefs wederom wel woude verbersichen / te kennẽ gevende dat het gheen fabelen en souden zijn / so verre die van Leyden des C. Ma. Pardon verworpen / ende dryghde die vander stadt grouwelic met de groote toerustinghe die op haer berept was / ende meer door den hertneckigen wert gereet gemaect / ende dier gelijcke.

Op den voorsz. 29. May heeft Jan de Hupter upt den Hage aen de Burgemeesters van Leyden geschreven / by na eenes inhouts als den brief van Hoochstraten. Hy schrijft dat een deel van des Coninex Krijchsvolck tot dien fijne int Lant weder ghekomen is / om den lantlieden eens te ontlasten van de groote overlasten ende schattingen / ende oock om die van Leyden daer van te verlossẽ / ende hun een generael Pardon so wel van die misdaden des jaers 66. als in desen tegenwoordighen tijt aen te bieden: Seght voor seker te weten (als de ghene die de cedulle vande ghecxcipieerde ghesien heeft) dat niemandt van Leyden in het selfde Pardon ghecxcipieert en is / oorsake / om dat sy het Crijchsvolck vanden Prince over een maent ghewegert hebben / ende ooc noch op eergisteren. Vermaentse dat sy des Coninex ghenade waernemen sullen te wijle het tijt is / op dat sy door de macht des Leghers die noch komen sal niet inde uytterste miserie en komen. Baldeus die sal voor hun schrijven aenden Grooten Commandeur / dat sy als de ghene die eerst komen / het Pardon sullen genieten: soo zijt dan meeninge zijn / sullen Ghedeputeerde over senden om te parlementeren. Het Pardon ontfanghen hebbende / sullen met hlepn Garnisoen / namelijck Duytsche / beghenadighde woorden. Hier toe belooft hy hun alle hulpe.

Op den selven dagh heeft Jan Woutersz. van Wibisma oock aen die van Leyden gheschreven / sijn materie in het begin des Briefs seer dryvende / ende haer ghetrouwighepdt seer prijsende / dat sy ghen knechten van des Princen weghen in-genomen en hadden / achtende het selve een groot profijt voor hen / ende grooten dienst voor de Ko. Maj. Spreeckt als de andere / van 't groote Pardon / want de Koninck en begheert gheen bloedtstortinghe over den Steden: Radet hun dat sy haer Poorten ghesloten sullen houden / soo voor des Koninex als des Princen volck / tot dat sy haren wille by zijner Maj. eyghen hant ondertecknet verkregen hebben / hun belovende dat sy hun stille sullen houden / sonder eenighe hinder aen de Stadt te doen / ende sullen ghebieden dat alle de Beesten bry ende vranck sullen moghen gaen weyen: Presenteert selve inde Stadt te komen / ende goet ende bloet by hun op te setten: Ende belooft hun dat sy in seven jaren / ja so langh als hy leeft / gheen Soldaten en sullen in krijgen / want hy wist wat expresse last hy van zijne Majesteyt hadde. Handelt (schrijft hy) met niemanden / noch en laet niemant inne / tot dat ick met u ghesproken hebbe / ende schrijft my terstont antwoorde / ende laten wy d'een den anderen ghehouw ende getrouw zijn.

Ick hebbe dese Brieven hier wel willen by stellen / om der Borgheren stantvastighept te toonen / die niet tegenstaende dit lieflijcke ende dryghlijcke schrijven / gedenckende heuren Verbonds ende Eedts / hun broom ende onbeweeghlijck gehouden hebben / ende maeckten hun het selfde schrijven te nutte. Dese Brieven ende Borgheren sullen oock allen anderen Steden die noch beleghert mochten worden / om dese oft deser ghelijcke sake / tot een eeuwighe leere ende waerschouwinghe der bromighept ende stantvastighept dienen.

Hoe dat de Papisten ghemeyn houden tot Soeterwoude, ende hoe van der Goude gheproeft wert Leyden te ontsetten: ende het overwinnen van twee Karveelen door die van Leyden.

NA dat nu de voornoemde Papisten gemeyn ghehouden hadden tot Soeterwoude / ende daer is op ander plaetsen de Lantluyden ghedwonghen om Schepen vol zoden te laden / siende dat sy met alle haer schrijven niet uytgericht hadden / dan die vander Stadt hun selven ontdeckt ende moediger ghemaeckt / hebbẽ de Stadt seer dicht rontsomme met Schansen benauwet / te weten / op de Poel-brugge / Meyr-brugge ende andere Wateringhen / so dat voortaen qualijck yet inde Stadt te brengen was sonder groot perijckel / hoe wel het met den eersten wel hadde moghen gheschien / ende wert oock op den sesten Junij upt der Stadt van der Goude beproeft op dese wijse:

Sommige Burgers die door het haestige beleggghe wel tegen haren wille bupten der Stadt ghesloten waren / hebben door bewillinghe van zijn Excellentie / met hulpe vanden Gouverneur ende Borgheemeesters van der Goude / doen laden dertigh Schupten / soo Tarwe als Roggen: Dese Schupten hadden twee Lantluyden met eenen Schout haer bermeten door eenen secreten wegh over Coppieren Ka / die sy door souden steecken / ende daer na daer blijven / om de Schupten den wegh te wijsen ende in Leyden te brenghen. Dese Schupten / gelijck voorsz. is / wel voorsien met Boots volc / hebbende elck twee Soldaten / hebbẽ hare repse des nachts gevoordert tot aen Coppieren Ka / die sy wel opgeschotẽ vonden / dan de Lantman die de leytsman wesen soudẽ en was daer niet / doch boeren voort: ende in die plaetse vander stincker hant op te slaen / volghden de rechte / ende dwaelden hier door tot aen den dagh / waerom sy vreesende (dat hen den Landtman verraden hadde / die doch bezijden den wegh door vermoeythept lagh en sliep) zijn weberom te rugghe na der Goude gekeert / ende is aldus desen aenslagh ghefaelgeert.

Die vander Stadt Leydẽ / die van desen voorsz. aenslagh ghewaerschout waren / deden nochtans haer behoorlijcke plicht / eñ verwachtende de voorsz. Victalieschuptẽ met haer vrybupters schepen indẽ Rhijn / doch te vergheefs in dese sake: dan haer uytvogh en was niet alles te vergeefs / want sy overweldighde by Heymans Brugge twee Convoy-schepẽ / dewelcke sy aengevallẽ zijn / eñ hebben de gene die daer in waren ongebracht: de provisiande / met de scheeps-ghereetschap / artillerije / amonitie / victalie / broot / bier / zijde ende fluweele lakenen / gouden / zilveren eñ zijde Passementen / 15 vassen / dry tonnen kleur-krupts / met een groote menighte kogels / in haer Schepen oft Pleyten geladẽ: des vy anden Schepen het eene inden gront geboort / ende het ander

ver-

verbaent / ende sijn des morgens met den hupt naer de stadt geheert. De Spaenjaerden tot Lepderdorp liggende / hadden aende Zijlbrugge gepast de schepen eñ hupt na hun te strijcken / dan de borgerē gereet in wapē staende / verwachtende haer schepen eñ voorsz victalie / sijn so gheweldich door de Hoochwoerts-poort uptgheballen / makende eenen alarm tegens de schanse van Lepderdorp / eñ schermutselde dapper tegen haer vianden: Eñ oot noch daer na als de schepen eñ hupt alreede bp warē om de beesten / die de vpant hun daer na ontnemen woude / dat sp gelijchelick bpp met haren hupt ende onbeschadicht bā beestē / met vier Quaetgelaet / eē verrader sijnder vaderlijcker stadt / op de voorsz schepen gevangen inde stadt quamē / eñ hebben terstont Quaetgelaet in 4 stucken aende 4 poorten ghehangen: Daer van de voorsz. van Leyden de Prince bp haer Missiven van date den 7 Julij hebben verwittight.

De Borgeren oeffendē hun dagelijcx meer ende meer in schermutsinge / so wel de jongste als de oudste: Onder meer andere was daer een jonckxken van sestijen jaren / Leeuken genaemt / 't welc des Leeus name met recht wel mocht dragen: want het sich alreede inde eerste belegeringe niet als een jonge / maer als eenen Leeu ghedraghen hadde / 't welck der stadt vianden tot Lepderdorp met hare schade meer dan sp wel wenschten beproeft hadden. Dit voorseyde Leeuken wert daer na in een schermutselinghe vanden Spaengiaerts / in het gras liggende gevangen / ende eer smael neus eñ ooren afghesneden / ende daer na aen sijnen teen opghehangen ende also het boben der maten seer rasch was / is alsus hangende langes sijn been opgeklommen / ende daer na vanden vianden doorschoten. Wt dit Leeuken ende een ander die met hem ghevanghen was / heeft Baldeus wele vander Stadts gheleghenthept vernomen.

Daer wort ordonnantie op het Koren ende Broodt tot Leyden gheſtelt. Hoe Bommel, Gorrichem, Louvesteyn vanden Commandeur belegert werden, ende Worrichem vanden selven ingenomen: ende van seeckere nederlaghe die die van Leyden hadden by Lamme, ende hoese den Prince daer van adverteerden.

MEester Dierick vander Vronchorst / die van wegen de Prince tot eenige saken inder voorsz. stadt van Leyden was gecommitteert / eñ op dees tijt Gouverneur vander Stadt gheſtelt was: Die vander Wet / midtsgaders den Adel / siende dat haer beleghe-ringhe dueren wilde / ende wel tot een upt-hongheringe strecken mochte / hebben in dese Maent alle ordonnantien ghemaeckt / (behalven die hun dienden tot haerder Stadt sterckinghe aen wallen ende poorten / die ghenoeghsaem onoverwinlijck ghemaeckt sijn) die haer noodighste waren om haer victalie langst te strecken / ende haer Stadt langst te behouden. Alle het koren inde Stadt beschreven zijnde / wert bevonden C. ende x. last: Hier tegens waren op desen tijt inder Stadt noch 14 duysent personen: De eerste twee Maenden wert elc mensch gestelt een half pont broot 's daeghs / 't welc sommighe arbeyts-lieden wel dickmael op een ontbijten op aten: De Leser make nu sijn reeckeninge / waer sp voorts mede ghevoedet zijn. Daer wert een ordonnantie ghemaeckt op de Warmoes-bruchten: Oock gheen soete-melck te verkoopen / dan te kaernen.

Dewijle nu Leyden op dese wijse / ghelijck gesept is / belegert was / ende die van binnen hun ganschelijk stelden / om hun in als te versien met het gene dat tot de belegheringhe noodighste was / is de voornaemste heyr-kracht des voorsz. Commandeurs ontrent Bommel / Gorrichem ende Loubesteyn gekomē: doch hier inne en wert vanden Prince ende Staten geen groote zwarighept gemaect: want binnen Bommel / welcke stadt van als wel versien was / hadde de Collonel vanden Schotten / de Heere van Boauboyr / met seven Vaendelen sijnder Schotten goede toesicht / die daghelijcx met sommige Borgeren / ende oot eenigen Hollantschē Edellupden / met den vpanden dapperlijck schermutsten: ende boben de goede besettinge van volcke / 't welc in Gorrichem ende Loubesteyn was / waren daer altijt middelen om Gorrichem te ontsetten / gheljck na der tijt door het doorsteken der Dijcken ghebleken is.

De Spaenjaerden maecten hier na haren aenslach op Worrichem / daer 5. Vaendelen van des Princen volck lagen / die daer ghelegt waren om de Spaenjaerden die upt Antwerpen quamen (daer sp haer betalinge ghehaelt hadden vanden borgeren afgedwongen tot de somme van vier hondert duysent guldens behalven de gemeene schade) so sp best mochten te schieten. Dese plaetse wert beschoten / dan so de Vorste van Oranje om een onbast verbaent Nest van vijf huysgesinden geen volc en woude spillen / ende dē inliggende bevolen hadden te vertrecken / so het den noot borderde / is sulcx geschiet: Doch en konden so haest niet tschepe komen / daer en bleven wel hondert ende vijfticb mans.

Also de Spaenjaerden ontrent den 8. Junij begonden te schansse ontrent Lamman / een plaetse gheen quartier ure van Leyden op een cruys water twelck na Delf / Zoeterwoude eñ Leyderdorp loopt / werden die van Leyden hier van ghewaerschout / ende den hinder insiende die hun hier upt komē mocht / dē 8. Junij met ses plompen upt geballen om sulcx te beletté: Dan ontrent Lammen komende werden so gheweldich (wat weyre sp deden) van haer vianden met menichte aengeballen / dat sp moesten te rugge keeren / doch en konden het self de met so groote snellicheyt niet doen / oft de 4. achterste plompen / die door een plompe die voor aende wal quam eñ te vollen niet en mocht keeren / en zijn daer ghebleben / doch het volck / uptgesept vier of vijve zijn geborberget.

Dit gaven die van Leyden de Vorste op den 9. Junij te kennen / de Vorste vermanende: So het mocht geschiē dat de vpant hun verhinderde met hare plompen te komen / gelijt sp nochtans verhoopten neen) dat nochtās die vā Woerdē eñ Gulwater / mitsgaders andere bevolen wert de meyren niet ongequelt te laten / sp wouden binnen der stadt middeler tijt vromen dē ijver die sp hadden ende haer behoorlicke plicht / metter daet bewijsen / die sp de gemeyne sake schuldich waren.

De vpant en rustede oock niet om alle middelen te soecken om haer te benauwen ende met listichept te gewinnen / so dat sommighe vande genoemde Papisten voor de stadt ligghende / achteden dat de voorgaende vrieden te voren gheschreven om die van Leyden te bewegen onwijselijc of niet bewoechlick genoech gemaect en waren / oft mogelick dinckende dat hun den tijt nu bequamer middelen gaf door de enger belegeringe / eñ het faelgieren des voorseyden aenslachs / hebben op den 17. Junij oock haer vpant willen te voren leggē / hoewel sp hare namen bpden vrief schaemden te stellen / sorgende oock mogelick een antwoorde als Hoochstraten te krijgen / ende schreven aldus.

Hoe wederomme aē die van Leydē van sekere sonder namen eñ Wybisma geschreven wort, eñ van het makē eender schanse by de Rijnsburger poorte, ende hoe die van Leyden de selve innemen.

ALso ons eñ allen menschen / de staet aenmerckende daer die stadt van Leydē met haren inwoonderen tegen woorlichē in is / mitsgaders de desolatie eñ verdriet dat u lieden over thooft is hangende (ten sp die so menichmael vreesenteerde ende vastelijcke beloof de gratie als noch hoe eerder hoe beeter bp u luyden geaccepteert worde) grootelichen verdriet / eñ uptermaten seer verwondert op wat hope eñ met wat middelen dat ghylieden u selven ende allen uwen medeburgerē / wijfs eñ kinderē noch langer kont gehoudē inde ellende ende benauthept daer ghy u. L. thans in vint / als geheelic beleghert zijnde / ende van alle communicatie van Menschen besloten / met wepnich provisie van mont-kosten / eñ noch wepniger hope dat u lieden yet van buyten in geboert sal werden / dat soude mogen verstrecken omme te supporteren het voorsz beleghe / twelck voor seker niet op ghenomen en sal werden / al waert twee Jaren na desen dach / voor ende aleer ghylieden u begeven sult hebben / of met ghewelediger hant

Digitized by Google

gebracht zijn (tweleke God moet verhoeden) daer ghy nochtans eer lang sult van ghewaer worden / onder de obedientie van de Coninck van Spaengien uwen natuerlijcken Heere/ So en konnen wy niet ghelaten upt rechter compassie ende affectie (hoewel wy niemandt binnen u steden en hebben / dat wy weten die ons eenighsins aengaet of bemaechschapt is) u altsamen te vermanen toch rijpelijcken ende wel op u saken te willen letten / ende overpeysen hoe schoon dat die occasie van in absolute gratie ontfangen te worden/ allen ende eenen pegelijcken/ van wat qualitept of conditie hy zy/ u.L. veghenwoordelijck alsnoch is presenterende / dewelcke par aventuren den tijt eer lang sal komen dat u.L. (twelc grootelijcx jammer waer) niet en sal mogen gebeuren. Als ghliedē sult willen overpeysen ende wel aenmercken / hoe dat ghy in onghenade van den Prince ende van andere tegens Co. Maj. rebellerende/ stekende zijt: ghemerckt door u.L. toedoen ende upt uwer oorsake alleen henlieden afhandigh gemaect zijn/ die vier Vendel Engelschen / die van u bupten ghesloten zijnde/ hun opgegeven hebbende inde genade bā sijne Maj. ende over sulcx wepnigh hulps oft ontsets bā henlupden zijt verwachtende. Ende oock alwaert sake dat sp de wille ende intentie hadden om V. L. eenighsins secours te doen / wel kont bemercken dat sp wepnich middelen daer toe hebben/ aengesien (als ghy wel verhoort sult hebben) dat sp tselve volck van oorloghe dat teghenwoordelijck in haren dienste is / aen diversche oorden grootelijck van nooden hebben / als voor Gorrichem / die tegenwoordelijck met meerder heyrkracht als ghy belegert worden: ende tegens de invasie van sijne Majest. groote armepe upt Spaengien komende: Des te meer dat behalven dat volc van Graef Lodewijck / daer niemandt meer af te voorschijn en komt / sedert dat splieden haer hoofvolc wel ontrent Nimmegen ghestooten hebben / splieden in korten tijt 16. van haer beste vaendelen verlozen hebben / te weten / ses die ghy wel weet dat tot Alphen ghesla ghen zijn: De vier voorsz. die henlieden opghegeven hebben onder uwen ooghen / daerenboven noch seven Vendelen / die op vrydagh lestleden inde schanssse van Woerchum al tsamen deerlijcken vermoort zijn. Oock mede als ghy sult willen aenmercken / dat die middelen daer ghylieden de oorloghe tot noch toe mede hebt helpen voeren/ als Kelcke/ Cyborie en capitale Impositien altijans u. L. grootelijcx faelgeren/ende voortaen niet meer by te setten en is: Oock mede dat de daghelijcxsche contributie / overmidts de occupatie vanden platten lande/ u.L. meest benomen zijn. Ende ter contrarie de groote macht ende mogenthept vander Co. Maj. onsen alderghenadighste Heere ende natuerlijcken Prince/ de welcke eer een gantsch Coninerijc van Napels / Cicilien / Sardeine oft diergelijcke partijen sal versetten ende veroorlogē/ dan hy gedoogen sal dat dese sijne outste patrimoniele Landen hem afhendigh gemaeckt sullen worden. Wat boet of middelen sult ghy mogen hebben om u langer in uwe erreurē ende groote benauthept (daer ghy tegenwoordigh inne zijt/ met groot perijckel ende quaet dat u lieden over t'hooft is hanghende) te houden? Waert niet beter dat ghy u in tijts conformeerde met den wille van sijne Majestept ende accepteerde de gratie die u. L. generalijck allegader tot noch toe ghepresenteert wert? Ende aengaende dat pemandt van u. L. hier op soude mogen seggben/ dat u. L. geen gelofte en soude gehouden worden / het selve is maer frivole excusatie / ende een quaet voorsetten van eenighe u lieden / die met desen turbulenten tijt beter hun profijt weten te doen / ende die schapen te scheeren/ dan anders: Want wat verseekerthept wilt ghylieden meer hebben / dan wy verstaen hebben upt den monde van den Heere van Licques / dat hy u soo vastelijcken heeft doen presenteren / dewelcke wesende een goet Edelman vande beste ende outste stamme van desen Nederlanden / ende binnē slants grootelijckē gegoet zijnde/ ghy-liedē wel peysen meucht dat niet en sal belobē/ oft hy en sal wel verseliert wesen dat hy 't u lieden vastelijcken sal komen gehouden / ende so veel credijts heeft te Hove / als pemant anders soude moghen doen: ghelijck ghy-lieden gehoort meught hebben vande Engelsche Soldaten/ die hun in sijne handen onder dese uwe Vesten opgegeven hebben/ dewelcke deur sijne interessie al t'samen wel getracteert naer Engelant in goeden doene gesonden worden: daerom addresseert u liever aen hem/ dan aen pemandt vreemts / ende dat hoe eer hoe lieber ende beter / want wy in 't seker wel weten dat hy eer lange vertrecht/ om in meerder saken van sijne Maj. ghezemplopeert te worden. Wy hebben upt sijn epgē mont verhoort/ dat hy 't upt rechter compassie voor sijn vertreck andermael aen V. L. soude geschreven hebben / waer 't sake dat ghy-lieden op sijn voorgaende Missive de minste antwoorde van jae oft neen ontboden hadt. Dus indien ghy hem in dese uwe saken soudt willen besighen/ is van noode dat ghy sonder vertreck hier op ons u intentie eenighsins laet weten: dewelcke verstaen hebbende/ verseheren V. L. eer lange Brieven vanden voorsz. Heere van Licques/ van alle verseherthept ende goede presentatie: En wacht niet na de Copie van 't Pardon op den 6 deser Maent te Brussel ghepubliceert / ghy sult beter conditien voor eick van V. L. in 't particulier (hoe grosselijcken dat hy oock misdaen mach hebben) verwerven / zijt des verseekert/ indien ghy-lieden niet te lange en vertrecht/ dan ghy-lieden/ volghende 't voorsz. Pardon (hoe wel 't selve seer ample is) soudt mogen ghenieten. Schout doch de groote plage ende benauthept die V. L. over 't hooft hangt: hebt ghy-lieden eens deels gheen compassie met u selven/ hebt doch medelijden met soo menighen uwen even naesten: ende laet u niet langer paepen met leugenen/ ende met eenige onseker hope/ als goet te bemercken is dat ghy-lieden vertroost wort van eenighe banden uwen / gemerckt sommige thans dagelijcx roepen over uwe mueren/ so wy verstaen: Haelt uwen Koninc weder / daer by meynende den Koninck van Vranckrijc/ die op Pinxterdagh lest-leden gestorven is/ waer van V. L. wepnigh hulps ende ontset sal komen: want het alreede daer bolder Oorloghen is dan hier in dese Landen: Oock mede/ al wilden de Francoysen V. L. te baet komen / soude onderweghen binden met wien te doen te hebben/ als de ghene deden die met Graef Lodewijc ende Christoffel des Palsgraven sone quamē/ die met de hulpe Godts so wel om den hals ghekomen zijn als de Duytschen. Onsen Koninck heeft altijans over de 200 ende 50 Vendelen knechten / behalven 't Peerde-volck / wat macht kan daer teghen grooter zijn? Dus wilt V. L. wel beraden / ende op alles wel letten/ ende ontbieden ons hier op eenighe antwoorde/ ghemerckt upt rechter affectie ende compassie u desen geschreven hebben. Hier mede u.L. Godt Almachtigh bevelende / die wy bidden uwe sterten te willen bemoeyen ende berlichten tot uwer aller preservatie. Ghheschreven upt 's Koninel. Majest. Leger voor Leyden/ den 17 Junij 1574. *Onderstont:* By dry goede Luyden met Eeren, welckers namen ghy noch niet kennen en meught.

De voorsz. Matenes Wibisma heeft opten 23 Junij upt 't Fort te Poel (soo hy 't noemde) mede aen die van Leyden ghescheven: Prees hun seer het Pardon aen/ den 6 deser Maent tot Brussel ghelesen: Dit stont nu voor hun open/ doch niet altijdt. By verhief de macht/ de Schanssen ende stercken sijns Legers: Beweest door alle de stercken die hy op de 12 noemde/ onmogelijck was eenige victualie inde Stadt te brengen: Presenteerde hy upt-gaen voor den ghenen die meest tegen de Koninckl. Majest. gherebelleert hadden/ sorghden sp datse van Duc d'Alve souden bedrogen worden: hy woude met andere inde Stadt komen/ ende te pande blijven/ tot dat die van Catwijck af-ghevaren zijnde/ weder beschept geschreven hadden/ dat sp hy overghekomen waren/ ende daer na soudemen de Artijckelen des verdraghs maken.

De Prince dit schrijven vernomen hebbende / heeft den 28 aen die van Leyden upt Rotterdam geschreve/ hem

hen bedanckede van hare stantvastigheyt/ende vermanende dat sy hen niet en laten verschricken vanden gheenen die hun namen schamen/ende leght de leugenen inden eersten brief ter neder. Schreef ooc dat sijn vrandē wel lichelijc verzwegē 't verlies van haerder schepen/eñ insonder haer schade van 2000 man in Waterlant/&c.

De Heere van Liques met sijnen voetvolcke/daermē vermoedede dat desen eersten brief van haer quam: oft mogelijc Baldeus met den sijnē siende dat desen brief/ mitsgaders Wibismas brief/ soo wepnigh voordeels beden als de voorgaende/ ja dat sy veel min antwoorde wegen dan op de voorgaende brieven: soeckende hoe sy de Borgers met meerder benauwinge hare vroomheyt ende stantvastigheyt ten quaetsten souden vergheiden: ende bemerckende dat sy groot voordeel upt hare (Tuynen wegen/aengesien sy in Mayo veel gezaept hadden/ 't welck hun tot het meeste voetsel strecken mocht/ hebben tusschen den 17 ende 18 Julij een Schansse / niet wijt vande Rijns burgher poorte/aen het eynde vanden Steenweegh/ghemaeckt/om de Borgheren te beletten/ dat sy bupten in haer hooi-tuynen niet en souden gaen. Doch de voors. M. Diederick vander Bronckhorst/ die sich seer vromelijck in deser Stadt belegeringhe tot der doot toe ghehouden heeft/ mitsgaders den Raedt/ stelden sekere prysen voor/wie vanden Borgheren eerst inde Schansse soude zijn/waer door sy met gemeynder hant ende met een ghedrupsch op den 18 Julij de selfde Schansse aenghevallen zijn / ende hebben hare Vranden met schande ende schade daer upt ghedreven.

Hoe Leerdam beleghert ende overghegheven wort, ende die van Leyden pampieren ghelt slaen, ende van een sekeren uytval op de Bos huysen Schansse.

DE groote Commandeur metten sijnen beginnende op desen tijt te sien/ dat vele van hare aenslagen faelgeerdē/ ende dat in Hollant eñ Zeelant/ mitsgaders den anderen Steden/alsoo op hun gheoort was/ dat sy dien Somer niet veel en souden uptrichten/ hebben voorgaen op dese tijt alle haer hope op de gheweldighe Zee-heyrkracht upt Spaengien gestelt/ waer van de same meer eñ meer verspreyde/ende ooc inder daet mogelijck ghevolght soude hebben/'t en ware dat God voor sijn verborghen middelen/so voor veste als ander/ daertoe versien hadde. Doch op dat sy immers eenighe acte van diligentie soude toonen/ ende tot Roomen by den Paus ende sijn Cardinalen/ende in Spaengien aenden Vaders vande H. Inquisitie/pet van haer septen machte blycken/ende dat de selve mochtē sien waer haer ghelt bleef/soo heeft Scipio Vitellus met 15 Vendelē Duytsers/ende seker Spaensche Vaendelen/ ende twaelf stucken Gheschuts/ ontrent desen tijt een kleyn Stedeken beleghert/ den jonghen Grave van Bueren toekomende/Leerdam ghenaemt/ welcke Stedeken sy van des morghens ten twee uren tot namiddaghes ten een ure sonder ophouden beschoten / bysonder op het Rondeel van het Kasteel / 't welck sy inden gront schoten. Ontrent den middagh wert sprake gehouden/ende eyschten 't Stedeken op behouden lijf en goet: De twee Vaendelen van des Princen volck daer in ligghende/ souden met haer hals-ghewer daer upt gaen/ ghelijck na bewillinghe ende weder-weyninghe noch gheschiede in 't begin van Julio. Nu aengaende Leyden:

Op datter gheen ghelt en soude ontbreken/hebben sy haer in 't eerste behulpen met pampieren ghelt/ghesla ghen in haer eerste Belegh / ende namaels van zilver/ stucken van 28 ende 14 stuyvers / op d'een zijde stont: Hæc libertatis ergo. Aen d'ander zijde: God behoede Leyden. Op ander Penninghen: Nummus obcessæ urbis Lugdini, sub gubernatione Illustriss. Principis Auraici cuius, ende meer andere. Den 29 wert het beste Bier op 24 stuyvers de Tonne ghestelt.

De Stadt van Leyden wert middelertijt dichter belegert/bysonder aende Raegh-poort/daer eē Spaensch Kapiteyn lagh/ Carion genaemt/ die sich aende Waddinge beschanst hadde/mitsgaders andere spruytgatē/ die de sijne inden dijc hadden/eñ loopschansse by Bos huysen/waer door sy die vander Stadt seer hinderlijck was: daer door zijn de Borgheren besloten / hoe wel sy gheen knechten en hadden/ eenen uytval op dese wijse te doene.

Ghenit vander Laen is met een Galepe wel versien met geschut te water upt getogen/de Borgheren by hem zijnde voerde meest musquetten. Jonckheer Jan van Duvenvoorde / Kapiteyn vande Vryschutters / is het Vlietgat uptgevallen: sijn volck was gewapent d'eene helft met verrejagers/eñ d'ander helft met roers. Anbries Schot liet hem binden met sijn Vaendel bupten de Rijnsburgher poorte/om den wegh vande Voelbrugge te besetten. De twee Vaendelen van Jonckheer Jan vander Does/ Heere van Noortwijck/ met Maes Kabier / maeckten haren aenslagh op de Schansse van Bos huysens Brugghe. Op een plaetse ghenaemt het Sant/werden een merckelijck ghetal Pioniers gestelt.

Alles nu aldus bereyt zijnde/ende pryssen op de eerst-komende inde Schansse gestelt/ooc op eicke Spaensch hooft/ ende het over-teecken ghedaen zijnde/ zijnse aen allen kanten met een groot gheroep ende ghedrupsch aenghevallen / voornamelijck des Heeren van Noortwijcx ende Maes Kabiers Vendelen. De Spaengiaerden 60 mans sterck zijnde inde Schansse/ weerden hun dapperlijc met hare musquetten / dan die vander Stadt waren so dicht onder de Schansse/ dat sy met hare verrejagers daer in stieten/ ende haer roers af-ghe schoten hebbende/den Vrant daer mede sloegen/ ende wert ooc dapper met steenen van bupten ende binnen geworpen: middelertijt quamen de Borgheren aen met het over-werck / namelijc glasen flesschen met solpher ende bus poeder binnen verbult/ende bupten met brandende lonten/die sy inde Schansse wierpē/waer door de Spaengiaerden ghedwonghen worden de selve te verlaten/de welcke de Borgheren in-namen / ende de vranden doorsteken/ verbrant ende levendigh in het afworpen vande Schansse begraven hebben / niemant ghevanghen nemende / hoe seerlijck dat sy riepen misericorde/ misericorde. De voors. Pioniers die onledigh waren tegens haer vranden by de Voelbrugghe met een loopschans/ en quamen niet tijts ghenoegh om de Schans te slechten/daer de Borgheren haer best toe deden.

Middelertijt quam door den over-teecknen alarm in Baldei gantsche Leger/ so dat die van Lammen die vander Waddinge ontsetteden: insgelijcx die van Leyderdorp/ende ooc die van Voorschoten eñ Wassenaer met paerden:dese met seer wepnich overgeblevene hebben dry aenloopen op haer verlozen Schansse gedaen/ ende werdē met schade ende schande afgeslagen. Doch also der Borgeren meening niet en was de Schansse te houden/dan de selve te slechten/so het hun hadde doenlijc geweest/eñ te betoonen/hoe wel sy geen krijschvolc binnen en hadden/ dat den noot ende dagelijtsche ervaringen krijghsliedē maecten/eñ ooc een/decis gedwonghen zijnde te vertrecken / door de groote aenkomende macht/zijn na dese vroome schermutsinge van twee urē weder na de Stadt getrocken. Van dese Spaengiaerts bleeffer 100. Dit alles gheschiede op den 29 Julij.

Hoe die van Leydē verbieden meer te schermutsen, eñ van eenen qualijc-gelucten aenslagh Baldæi op de Stadt van Delff: Ende van sekere Vrede-handelinge, ende de somme des voorslaghs der Hollanders eñ Zeelanders tot desen vrede: Raetslagh om Leyden te ontsetten: Hoe de Dijckē tot dien eynde door-gesteken worden: ende Boisot gekomen zijnde, hoe Baldæus aen die van Leyden schrijft, ende wat antwoorde hy daer op ghekregen heeft.

DE menighfuldighe schermutselinge/ so op den 14 ende 15 Julij/als daer na/ om der beestē wille gehouden/die de Borgheren ontrent de Stadt op dese tijdt noch ontrent de 700 hielden / souden hier te lanck ballen te beschrijven: want de Borgheren waren so ghewoon ende gewilligh in het schermutselen/dat die vander Wet met klocken-slagh het selve moeste verbieden.

De Leser sal ooc weten/ dat die van Baldei Leger die vander Stadt niet een beest en benamē/ oft sy en beeelden het wel met verlies van haer volc / voornamelijck

Digitized by Google

lijck door de loop-schansse buyten de Zijlpoort/daer sy met plancken over de sloten door gheromen waren/ welcken wegh hun benomen wert/ so dat op den 6 Augusti 8 Spaengiaerts doot bleven/ende 3 ghevanghen.

Men weet oock niet/ dat sy inden gantschen tijt des beleghs/ den Borgeren meer beesten benomen hebben/ dan een Koe ende dry Kalveren. 't En wert oock niet met kleyne verwonderingh aenghesien/ hoe hun in tijt des noodts de beesten na de Stadt begaven/ ende door de ghewoonte 't gheschut leerden kennen.

Ontrent dese tijt maeckte Baldei volck inden Hage ende daer ontrent liggende/ eenē aenslagh op de Stadt van Delf/ die sy door correspondentie van etteliicke in de Stadt zijnde/(die daerinne gerouweliic handelden/ ende sulcx te kennē gaven) meynden inne te krijgē: dan hier was door hun alsulck een begraven Banquet van buskrupt gheschockt/waert datse inde poorte gekomen hadden/ vele souden daer haest haer leste eten gekregen hebben: Dan alsoo de sleutelen vander poorte niet soo haest ghereet en waren/ ende de valbrugh niet en woude neder vallen/ (misschien door de verbaesthept des genē die sulcx bevolen was) zijn de Spaengiaerts te rugghe gheseert/ daer die vander Stadt laet ghenoegh onder schoten/soo datse hun gheen groote schade en deden.

Niet tegenstaende alle dese aenslagen/ende dat ooc die van Leyden seer benaut waren/was een wepnigh voor desen tijdt begost van vrede te spreken/ ende waren tot dien eynde eerst uyt Wtrecht gheseonden (hoe wel onder een ander decksel) Joncheer Jan van Mateneesse/Heere van Kedviere/ende de Advocaet Treslōg/ende namaels den edelen Heere Philips Marnix/ Heere van S. Aldegonde uyt sijnder gevanckenissen/ ende dit alles met bewillinghe vanden Heere Champigny. De Leser sal van desen handel breeder lesen/in 't ghene daer van in 't Francoys ende Duytsch beschreben is uytghegaen.

☞ Als nu etteliicke daghen met dese ydele hope van Vrede over-gebracht waren/ ende de Staten van Holland ende Zeelant den Heere van S. Aldegonde/na sijn ghevanckenisse/ nabolghende sijnen eedt/ weder-trecchende/haer versoeck by maniere van supplicatie aen de Ko. Majest. mede gegeven hadden/verbaten dese twee puncten: De vreemde Natien uyt den Nederlanden vertogen zijnde, so onderworpen hun de Hollanders ende Zeelanders met haer aenhanghers de Generale Staten: ende dat oock de andere Ghesanten insghelijcx na Wtrecht getogen waren/ ende het belegh van Leyden duerende bleef/ ende haer-luyder victalie seer minderde/wert van zijne Excell. ende den Staten niet min rijpelijck beraetslaghet/ op wat wijse men Leyden best ontsetten soude. Doch aenghesien men nu door het ontsetten te lande/door de seer nauwe belegheringh/gewelt van menighfuldige Schansen/ ende macht der vyanden/ seer veel volcx soude ghespilt hebben/ ende alreede nu den meesten deel der platter landen verdorven was/ ende uyt de onverdorven landen de vyanden der Hollanders meest onderhouden werden/ ende weeck-ghelt kregen: Daer beneven oock/dat veel hoops ende lozens by eenē Edicte in Julio uyt-gegaen/ meest inden Steden den Prince toegedaen/ghebraeckt was/wert by zijn Ko. G. ende den Staten besloten/ Niet aen te siene wat noch voor ghewas op den platten lande was te verderven/ om de benaude in Leyden te verlossen/ ende haer vyanden te betoonen wat wille ende macht sy hadden/ te weten: Liever alles te laten onder-gaen/ende de schade te lijden/(na sommiger achten wel van 600000 guldens) eer sy haer mede-lidtmaten souden in last laten/ ende hun van haer Vaderlantsche Vryheyt ende Rechten/ midtsgaders den alderkostelijckisten schat/ namelijck Godes Woort/te laten berooven. Aldus wert (segghe ick) met gemeyner stemmen het ghemeyn spreeckwoort uyt-gesproken: Liever bedorven dan verloren Lant, ende bewilligher in 't op-setten der Sluysen/ om Zuyt-Hollant/ soo daer door/ als door het door-steken der Maes ende Yssel-dijck/ over al daermen 't mocht te doen/ in 't water setten/ ende op sulcker wijse een Zee met cbbe ende vloet over een groogh ende vast Lant te maken/ om daer na over het selve/ alst door het in-vloepen hoogh ghewegh sauden ghewassen zijn/ na Leyden te varen/ ende de Stadt op sulcker wijse te spijsighen ende te ontsetten.

Hier toe wert Joncker Willem van Palesteyn/ende Joncker Daniel van Wijngaerden/ volle commissie ghegheven/dewelcke met een goet ghetal Vonders terstont uyt Rotterdam ghetoghen zijn/ ende hebben de selve te worcke ghestelt.

Hijne D. G. met Mr. Paulwels Buys/ Advocaet van Hollant/ ende sommighe vanden Staten/ zijn op den 3 ende 4 Augusti op den Yssel-dijck ghetoghen tot Cappelle/ daer een Schansse wel versien met luyden lagh/ alwaer den dijck door-ghesteken is/ ende werden 16 gaten inden selven dijck ghemaeckt/ so dat het laetste gat recht teghen Ysselmont over quam. Tusschen Rotterdam ende Delfshaven wert oock een groot gat ghemaeckt/ 't welck seer veel waters in brochte. De sluysen tot Rotterdam/ Schiedam/ Vijfsluysen/ &c. werden altesamen op-gheset/ soo dat de sluys tot Rotterdam een gheweldigh water in gaf.

De dijcken door-gestoken zijnde/ende de sluysen op-gheset/heeft de Prince uyt Zeelant den Admirael Lops van Boisot ontboden: ende na dat sy met den anderen inden Staten beraetslaeght hadden/ende alle middelen overlepdt/op wat wijse/met wat Volck/Schepen ende Gheschut/ men Leyden best ontsetten soude/ is hy om het Volck ende Ghesschut na Zeelant ghetoghen: hier-entusschen wert alle ghereetschap van plat-boden-Schepen ende Galepen ghereet ghemaeckt.

Nu wil ick my wederom keeren tot die van Leyden. Baldeus met sijn heyrkracht rontsom Leyden liggende/ en hiel ontrent desen tijt niet op in sijne listighe ende dreyghelijcke vermaningen/ soo door woorden/ als voornamelijck door een missive den naest-laetsten Julij in Duytsche Tale uyt den Haghe gheschreben/waer van de somme hier na volghende is.

Die van Leyden lieten haer leelijcken verlepden met ydele woorden: Verspreydende oock onder hare Borgers t'onrecht der Ko. Maj. hartheydt ende waeckgierighept/ die ter contrarie alle ghenade bewees/ghelijck aen die van Leerdam/ ende aen 100 personen binnen Wtrecht ende elders ghestiedt was/ ende dese deure der ghenade stont noch open/ soo verre sy selve wouden: so niet/so was onghenade/straffe ende wreetheyt berept: Ende waren hyna de woorden van 't laetste deses Briefs als de woorden Rabsaces/ komende voor de Stadt Jerusalem. Voort/spraeck hy/de woorden des grooten Koninex van Assyrien/ namelijck des Grooten Commandadoors: Laet u van Hiskia (te weten/uwen Prince van Oranjie) niet verlepden noch bedrieghen: Verlaet u op gheenen ghelogen Riet-staf/ want hy en staet u niet verlossen. Denckt niet op 't ghene dat hy u ontbiede: de Heere sal middelen gheven tot uwer verlossinghe/ ende de Stadt Leyden en sal inde hant des Grooten Commandadoors niet komen: (volghen nu de woorden in effecte:) Voort den Prince niet/ dan ghelooft my/ zijner Majesteyts meyninghe is van dese Stadt niet te schepden/ voor dat hy de selve in sijn onderdanighept ghebracht heeft/ so hy oock Delf ende andere Steden sal besetten ende benauwen/gelijck oock die van Delf ghewaer worden/ aldus en verlaet u niet op het ontsetten vanden Prins van Oranjie/want ghy sult u met een ydele hope bedroghen vinden. Doch doet het my te dancke/ gheeft u op in mijnen handen: zijt de eerste/ende ghy sult ghenade ghenieten.

Die van Leyden en beantwoorden desen Brief niet/ verschrickten noch en verslauden oock door den selfde niet/ dan nabolghende het exempel van die van Bethulien/ende de leere Jofelis/ begaven hun tot bidden ende vasten/ met eenen bevel vander Overheydt/ dat niemant teghen Godes Woort in sijn vasten eenighe verdiensten soude stellen.

Ordonnantie over Paerden ende Koeyen, eñ Moutkoecken ende andere beesten gestelt: ende van sekere brieven aen zijn Excellentie eñ den Staē van Hol-

Digitized by Google

Hollandt van die van Leyden gheſonden, ende de antwoorde op de ſelve.

VOorts maeckten die van Leyden veel goede ordonnantien / ende deden den 2. Auguſti haer paerden uyt de Weyden halen ende op ſtal ſetten/ op dat de Melck-Koeyen het gras te langer ſoude ſtrecken / begonſten oock op dees tijt haer guſte Koeyen te ſlaen/ende maeckten alle ordonnantie op het vleyſch / ende haer Mout-koecken diſe ſy begonſten te backen/welcke ſpijſe/hoewel ſy min gheacht was dan broot/ dierder ſtont dan roggebroot/want het pont ſtont voor dertien penninghen. Eenen pegelicken menſch weert hier van een half pondt des daechs verordent.

Die van Leyden in deſen voorleden ſtaet zijnde/hebben opden 21. Auguſti aen de Prince geſchreve/ gelijck hier inder ſomme nabolget. In wat ſtaet haer ſaken ſtonden / was de Prince door haer voorgaende brieven ghenoechſaem bekent: De Mout-koecken en ſouden ten hoochſten maer 4. daghen moghen dueren/ waer door bleeck dat ſy haer rekeninghen van den dyp maenden wel ghemaeckt hadden/te weten / de eerſte 2. maende met broot/ ende de derde maent met armoede: Den meeſtendeel haerder gemeynte dronck water/om dat het Mout verbacken weert: Hun verbyende dat ſy noyt eenige brieven van de Staten haren Bontghenooten ontfangen en hadden/ en ſcheen dat ſy genoechſaem vergheten waren/ſulck ſchryven ſoude nochtans het ſwacke ghemoet haerer borgheren ſeer verrechten: Baden int ſlupten hares briefs om lijtſaemheyt ende gedult voor hun/ ende wijſ heyt mitſgaders cloetmoedicheyt voor de Prince om haer te ontſetten.

Meer nu den voorſz brief afghebeerdeert weert/ ontfinghen die van Leyden brieven van zijn Excell. inde welcke hy hun alle dat voorſz te kennen gaf / ende aen wat kaden twater alreede ſtaende was: waer door ſy ſeer verheucht zijnde / na danckſeggynge de Prince aengaven wat daerinne ſy achtenden gheraden eerſt voor te ſteken / ende ſonden beyde haer brieven den 22.

Dit voorſteken der Dijcken docht niet alleenlijck ſommigen vreemt / dan weert oock van hun beſpotter: Dit geſchiede niet alleenlijc van des Princen wpandē/ die op verſchreyde wijſe voor de ſtadtmueren roepende daer mede ſpottende: dan oock ſommighe wel vande treffelijcſte die ſulck bewilligher hadden / doch voor haren oogē mogelic ſcheen: ende ooc van ſommige vā der ſtadt Leyden / wiens mepninghe was dat het water teghen de voorſz. Dammen ſtupten ſoude / ofte ten minſten met gewelt geſchut worden.

Sommighe die hen tot deſer tijt ghebeynſt hadden/ ſpraken al ſchimpende: Gaet nu op den Toren / ghy Heuſkens/ende ſiet het maeswater te gemoet: Eñ andere ſpytighe woorden / ſo dat veel ſwacke niet alleenlic een weynich clepmoedich werden/ dan begoſte ooc alleſkens aldaer tweedracht te waſſen.

De Regeerders vander ſtadt ſoeckende dit te voorcommen/ende dat haere borgeren herten verſterckt mochten worden / ende voornamelic dat haer ontſet met den uyterſten blijt ghevordert mochte worden: hebben op den 27. Auguſti dry van haren Borgeren uytgeſonden met twee brieven / den eenen aen de Prince ende de anderen aen den Staten van Hollandt haere Bontghenooten: Het inhout van beyde roerde meeſt den Staten/ denwelcken ſy ghenoech (hoe wel t'onrecht) vermaenden in hare ſuymachtigheydt / dat ſy noyt inden tijt der belegeringen aen hun geſchreven hadden / ende hun ſo ſtille hielden / rechts of ſy niet en wiſten anderen niet verbonden hadden geweeſt/ ende meer anders dat hun roerde. Sy gaven te kennen/ dat ſy de 3. maenden hun van ſijn Hoyſt. G. geſet/nu in groote ellende ende miſerie overghebracht hadden/ende en vernamen noch niet veel anders dan een yedel hope: Waer door ſy protesteerden voor God ende de Werelt / haer behoorlijcke plicht voldaen te hebben/ ſo dat de ſchult by hun niet en was / maer aen der Staten zijde/ die ter ghelegheyder tijt mochten ſien hoe ſijt konden verantwoorden: Begheerde daerom/ ſo daer gheen middelen voor handen en waren/ oft ſo ſy de aenghevanghen middelen niet en vertrouden / vanmen hen ſulcx ſoude over ſchryven/ ende hun van haren eedt ende verbondt verdragen.

Den Hollandſchen Hiſtoria/ namelijc de Prince van Oranghe / wert op deſe tijt met een ſware ſiecktē hant den Heere beſocht: Twelc ooc geen kleyne bekrompinghe vande hant Gods voor ſijn Ghemeynte en was / die hier door ſeer beſwaert was / waer door hy deſen lijden niet beantwoordt en heeft. Dan de Staten van Hollant hebben door een ſonderlinghe maniere van ſchrijven op den 29. Auguſti hier op geantwoordt/ende was dit inder ſomme haeren Brief.

Sy waren ſeer verwondert/ van t'ghevoelen dat die van Leyden van hun hadden: Want God ende alle de werelt was ghetuyghe van de ſorghvuldigheyt die ſy voor hun droeghen / al en konden ſy dat voor alle man niet laten blijcken om redene. De ſchade daer ſy ſoo menigh dupſendt menſchen door twater in brochten/ gaf ſulcx ghenoech te kennen / hadde daerom een teecken van ongheduldicheyt getoont/ daer tot den eynde der werelt toe afgeſproken ſal worden: Ende willen ſy volherden/als ſy tot noch toe gedaen hebben/ ſy moghen wel verſekert zijn dat ſy t'gheheele lant / haer ſelven / ende al datter in is/ liever ſullen laten verderven/ dan haer verlaten: Want ſy konſten wel verſtaen/ Leyden verloſt zijnde / was Hollant voor die tijt verloſt: dat ſy niet en hadden geſchreven/ was / om dat ſy haer geruſt hadden op ſynder H. G. brieven. De Bode ſoude hun mondelinge de apparaten vertellen die hy ghe ſien hadde. Deſen brief was onderteeckent: Otto van Egmont. A. van Duvenvoorde. Gerrit vā Niſpen. Duyſt. Willem Ianſz. Heemſkerc. Willem van Loo. Cornelis Wouters. Cornelis Vinck Aertſz. Adriaen Allaertſz. van Hekenduynen.

Die van Leyden deſen brief ontfanghen hebbende/ ende harer Borgeren herten daer mede geſterckt/bewijſende dat ſy totten uyterſten verhoopten te volherden/ hebben den leſten Auguſti deſe haer voorghenomen ordinantie/op de geheele Broetſchap oft 40. Kadē bewilliget/te werckē geſtelt / ende hebbē alle koepē/oſſen Hockelingen oft Enters/ kalderen/ Schapen eñ verckens doen op ſchryven/ eñ alle ſtraten eñ hupſen werden opgheteeckent / waer men deſelve binden ſoude/ ſtelden Commiſſariſſen met namen Cornelis Claeſz. van Aken ende Jan Lucaſz. vā Waſſenaer/die ſo wel hier over als over de reſte vā bleeſch / ſpec ende anders na redene / billichept ende ghelijckheyt ſouden toeſicht hebben / op dat niemant ſo langhe men het konde verhoeden/van honger en verginge: So yemant pet van beeſten oft ſpijſe verſtal/ende bevonden weert/was verbeurt/eñ werden geſtraft. Alle beeſten werden op prijs geſtelt/ ende die vandē Gerechte gaven den eygenaers na de waerde van dien Obligatien. Ende weert voorts van 4. dagen tot 4. dagen geloot / om ſo veel beeſten te ſlaen / als ſy voor die hier daghen van noode hadden/ te weten / eick hooft een half pont vleeſchs ſoaeghs.

Van de aencomſte des Admiraels van Zeelandt met ſijnen volcke, eñ corte beſchrijvinge deſes volcx: ende van brievē ſo door Baldeum als andere ſelfs geſchreven aen die van Leyden, eñ de antwoorde op de ſelve brievē. Oock hoe die van Leyden met liſt aen Baldæum paſſepoort verſoecken om by dē Prince te trecken.

DEwijle nu die van Leyden in duſdanighen ſtaet waren/het water vaſt inneliep / ende alle ghereetſchap totter ſtadt beerdigh gemaert weert/zijn tot Rotterdam uyt Zeelandt aengekomen de Admiralen van Vliſſinghen ende Zierickzee / namelijck Lowijs van Boyſot / heere van Rukwart / ende Adriaen Willemſz. Deſe hadden haer volck op ſeven Crom-ſteevens / boven met gheweldighe ghe ſchut toegeruſt/ ende beyde cloecke Boomſghe ſellen.

Deſe brochten met hun ſeeckere ſchepen met middelbaer ghe ſchut / om op platbodem ſchepen te gebruycken/te weten over de 100. lepel-ſtucken/ijſeren en metalen/

talen daer by noch veel dobbele ende enckele hassen en kleyne stuckkens/ de welcke so te Rotterdam ende daer ontrent 200. platbodem-schepen gereet waren: elck schip had altijt voren 1 oft 2. metalen stucken/ende ses hassen dezijden/ ock wel versien met halve spiessen/ende werden met vele riemen vasselijck geroert.

Op dese scheepkens werden ghelept 800. Zeelantsche Bootsgesellen/welckers aenkomste ghenen kleynen schrick en maeckte onder de vranden: wantet een rou/ woest ende weesselijc volck was/ geleert en doorslachtigh van wonden; sommighe hebbende maer een been/ andere maer eenen arm/ also sy de andere inde menichfuldighe schip-stryden in Zeelant hadden verlozen/ ende wisten nochtans haer te weeren en grooten dienst te doen/ Een volck/ hoewel het eenen woesten hoop is/ weten hun nochtans onder de Godvruchtige Capiteynen ende vpden vromen vromelijck te houden: Dese hebben henselven twee dingen ingebeeldet: De vryheyt des vaderlants te soecken/ ende des Paus oft Inquisitie tyrannye te weeren. Sommige van hen droeghen in desen tijt op hare Hoeden zilvere halve Maenen/met dese letteren daer op/ Liever Turcks dan Paus, want sy achtede des Paus tyrannije grooter dan des Turckes/ die noch wel der luyden conscientien onder tribuyt ongedwongen laet/ende pinnerS so wel oft beter sijn gheloove houd dan de Paus.

Sy waren ooc dies te meer gevreest/om dat sy niemanden en spaerden/ 't zy hoe groote Meesters dat het zijn: ende dorsten op die tijt ooch wel openlijck seggen: al vonden sy den Grooten Commandeur/ Paus/ Keyser/ oft den Koninck selve inde Schepen/ als sy vandelijck quamen om te tyranniseren/ ende heurlieder leven ende Vaderlantsche vryheyt te benemen/ ende des Paus ock weder op te leggen/ sy en soudense niet meer sparen dan den alderminsten Spaengiaert. Dit spreeck ick vande woeste verbitterde/ ende niet vanden Bevelhebbers: Want die dit volck hare levende schilderyen aenschoude/ konde wel lichtelijck oordeelen wat het voor een volck was.

Als nu in 't leste van Augusto alle de polders rontom Rotterdam ende der Goude blanc stonden/ so datter een groote Schouwe Roys upt de Vene over 't lant reeckt aen voor de Yssel-mondtsche poort te Rotterdam mocht komen. Een vroome ende manlijcke resolutie der Hollanders/ die haer lant in water stelden/ de oorsake waerom is voren verhaelt: doch niettemin het water stelde voorsz. Lantscheydinge en ander dammen stuptende/ so datter sijnen loop na Leyden niet en kost ghenemen. De Heere van Wijngaerden was overste van ses Galeyens/ by die van der Goude ghesonden. Soo zijn de Vyf huysters van der Goude/ met eenelijcke pioniers/ deur bevel van haren Gouverneur/ ende M. Gheert van Wijngaerden/ Raedt neffens zijn Excel. aldaer ghecommitteert/ uptgheballen/ ende hebben op den 3 September den Hildam door-gesteken: doch dit vorderde wepnigh/ want de Spaengiaerts stopten de selve gaten des ander daeghs met hoy ende hout.

Baldeus (te voren Rabsaces ghenoemt) met den sijnen voor Leyden ligghende/ en hiel ontrent desen tijdt niet op met sijn pennen-strijt/ ende socht die van Leyden weder met schoone schriftelijcke ende ock bittere dreygh-woorden aen te gaen/ ende dat inden eersten door eenen Brief van Mateues van Wibisma/ den 3 September upt sijn sterckte tot Poel geschreven/ ende deur twee missiven van hem onderteeckent/ ende ghescreven in Spaensche Tale.

Den Brief des voorsz. Wibisma was inder somme inhoudende als hier na volght: Hy had ontrent twee Maenden gheleden/ Brieven aen hen ghescreven/ dewelcke verbatende waren heur weldaren ende voordeel/ dan hadde op de selve wepnigh antwoorde gekregen. Doch also hy met de sijne voorseker wist/ dat het Kozen inder Stadt op was/ ende de Ghemeynte met Mout-koecken/ Worteken ende anders onderhouden wiert/ 't welck een groote sterfte inder Stadt vrachte/ ende meer ende meer vrengen soude/ so sy daer inne niet en versagen/ want het soude doch hoe langer hoe erger worden/ aenghesien het niet mogelijck en was om de Stadt t'ontsetten: ende het water 't welck inne gelaten was om Leyden te ontsetten/ meerder schade dan profijt dede/ want Rhijnland ende Leyden hooger laghen dan Schielant ende Delfland/ so dat het niet mogelijc was het water tegen de bergen op te jagen: Des Prince een ontset met 30 oft 40 Vendelen volcks en mocht niet maken/ de passagien waren soo beset/ dat het niet mogelijck en was daer toe te komen: Tot Leyderdorp waren noch 600 Spaensche oude schutten gekomen/ so datter nu waren dry duysent oude Spaengiaerden/ behalven noch 27 Vendelen Duytschen/ende 18 Vendelen Walen/ ende alle de Kupteren/ ende noch meer diemen ontbieden mocht. Niet teghenstaende allen desen/ was sijne Maj. te vreden de Stadt in ghenade op te nemen/ niet uptgheset: De selve by heur oude Privilegien te laten: Niet te laten bezwaren met Garnisoene: De wantrouwende/ so sy daer zijn/ salmen by gheleyde gheven te trecken daer sy wilden: Begheerden sy t'onderteeckenen de Articulen vanden Commandeur/ hy sal hun de selve in persoon vrenghen: Sy houden slechs spraeke/ sy sullen meer verkrijghen dan sy begheerden: Mario presenteerde met hun het accoort te maken: Souden hen op onmoghelijcke dinghen niet te seer verlaten/ op dat sy heur selven met wijf ende kinde niet inde upterste verderfenisse en brochten: Begheert ten laetsten op alle 't voorsz. antwoorde.

Den eersten Brief Baldei/ den 4 Septemb. upt Leyderdorp gheschreven/ was aldus tot een minnelijcke groete beginnende: Opstinados Leydenses contra Dios y contra vestro Rei y Seiñor: Verbatende inder somme dese puncten: Dat hun/ die tegen God ende haren Koninc hertneckigh en wederspannigh waren/ de genade daer hun de Koninck door hem toe-riep/ (so sy hun alsnoch wouden beheeren/ ende haer schuit bekennen) voor dees tijdt noch open stont: Beloofde hun alle Pardon/ soo wel den Commissaris Vrouckhorst/ den Heere van Noortwijck/ Pieter Adriaensz. als alle andere. Hier toe gaf hy hen tijt om op t'antwoorden/ende heur Volmachtige over te senden/ tot 's Maendaeghs naest-komende: ende sont hun tot dien eynde een Passpoort in Spaensche Tale gheschreven.

Den tweeden Spaenschen Brief vanden 6 Sept. beginnende: Seiñores Burgomastros he recivido su lotra. Ende begheerde als voor Volmachtige/ ouri mede te handelen. Dese waren alle dry onderteeckent:

Fran. de Valdes.

Don Ferdinando de Tannoy/ Grave van Roche/ die sich ock op desen tijdt noemde Stadthouder ende Kapiteyn Generael over Hollant/ Zeelant/ Vriesland ende Utrecht/ sont op den 6 September hynaer eenen eben ghelijcken Brief met sijnen Trompetter upt Utrecht aen die van Leyden: Presenterende selver in persoon inde Stadt te komen/ende de sake inder billicheyt te voorderen/ ten eynde sy voor heuren aenstaenden grouwel mochten beschermt worden. Protesterende voor Godt ende de Werelt sijn devoir ghedaen te hebben/ende mochten heur verderf heuren quaden opstinaten sinne wijten: Sont hun daerom desen Brief voor den alderlaetsten/ ende en hadden niet voorders van hem te verwachten: Wenschte hen ten lesten tot aengrijpen van heur eyghen weldaren/ een recht verstant ende goeden wille.

De selve Trompetter hadde noch een Missive vanden selven date upt Utrecht geschreven/ van thien uptgheweerkene Leytsche Borgheren/ die inder somme te kennen gaven/ dat sy met grooter noodt den voorsz. Brief vanden Grave de la Roche verworven hadden: Op dees tijt mochten die van Leyden genade ontfangen so sy wilden: ende so sy de selve verwierpen/ so protesteerden sy heur Vaderlijcke plaetse van grouwelijcke periculen ghevaerschout te hebben/ die hun in goet ende bloet anders nakende waren. Hun ten lesten wenschende kennisse om upten ellendigen staet in vryheydt gheborcht te worden. Den welcken onderteyc-

kent

ten was : Cornelis vander Hoogh Claesz. Gherrit Roelofsz. Claes Oom Iansz. Buytenwegh. Mees Alewijnsz. Gharbrant Meesz. Ian Adriaensz. de Wilde. Reyer Iacobsz. I. Dierickszz.

Die van Leyden antwoorden den 6 op dese Brieven : Dat sy den Prince van Oraengie/als Stadthouder ende Kapiteyn Generael / van weghen zijne Ko. Maj. over Hollant/ende ghedaen hadden/ ende insghelijcks den Staten des selfden Landes : Soo langhe sy hier dan niet ontslaghen en waren/ verhopen sy hun in heuren eedt te quijten. Ten tweeden versochten sy passpoort aleer sy in eenighe t'samen-spreeckinghe treden wouden/om sommighe vanden heuren by zijne Excel. ende den Staten te trecken/ende beloofden binnen acht daghen weder te komen.

Die van Leyden versochten dese Passpoort / om onder dit dechsel heur boden om andere saken te beplighen over te krijgen : ende was eenen listigen trec tegen heur wpanden/ dewelcken sy dit ontboden/te weten/dat hun doch wel bekent was/dat niet een Hase wp upt Leyden door heur Leger mocht loopen/door heur nauwe belegeringe/ hoe veel te meer Boden aen de Prince/ sonder heur bewillinghe : hoe wel nochtans ter contrarie sy wijse wegen wisten/ende den selvē nacht als heur wpanden meynden gantsch seker te zijn/daermen sulcx minst vermoede/zijn sy daer upt gekomen. Ooch waren hun t'Pauselijcke geloove ende de Spaensche beloften ghenoeghsaem bekent / insghelijcx op wat wijse de voorsz. Commandeur in Granaten ghehandelt hadde.

De uptghewekene Leytsche Voorgeren tot Leyderdorp liggende/die terstont hadden ghepast in hare hupsen te trecken / gaven sulchs ooch wel deur woorden te kennen/als sy tot de aenkomende Boden spraken: Wat onschult sult ghy- lupden doch hebben? Die van Haerlem mochten hun onschuldigen/ dat sy door het gewelt heurder Soldaten gedwongen waren/ heur Stadt soo langhen tijdt weder te houden: Dan ghy en hebt gheen Soldaten inne/ aldus is voor u lupden gheen onschult/ ende u en staet gheen genade open : wepnigh denckende dat sy heurder mede-voorgeren namen door haer getupgenisse eeuwigh maecten / ende hun selven een eeuwige schande. Het wert na der tijdt openbaer/ dat de Stadt Leyden immers eerst ende voor al het Leger daer voor liggende/geheel soude hebbē moeten betalen. Sommige vande uptgewekene hebben oock openlijc na de verlossinghe tot Amsterdam bekent/dat niet tegenstaende alle beloften / der Spaengiaerden besloten mepninghe was / soo verre sy inde Stadt ghekomen hadden / niet wepnachtighs te laten leven / jae ooch de gheschouwede Vrouwen om te vrenghen : Den jonghen Maeghden mochte ghenade geschiet zijn/op dat sy tot der Spaengiaerden ontucht mochten ghebruyckt worden.

Dit menighfuldige schrijven van so veel / begost genoegh een jalocrsy heydt te maken : want een pegheljck woude hem toonen de vlijtighste te zijne/ende den meesten pryjs by den Grooten Commandeur te hebben/ van het over-gaen der Stadt Leyden/'t welc eenderley blijckende is upt Johan de Ruyters brief/van date den 9 September / upt Leyderdorp gheschreven aenden Heere van Noortwijck/daer hy aldus seght:

Als u Trommelslagher in 't Legher quam/ ben ick daer ghestaen/ ende soo veel ick kan mercken/ soo is de Opper-Velt-Heere tegen den Colonel ende Kapiteyn verstoort / dat hy den Trompetter met sekere Brieven heeft laten passeren : soude u daerom radē als u vrient/ wilt ghy tracteren / doet dat met Baldeo/ die ghy weet barmhertigh te zijne/ 't sal ten laetsten alles moetē door sijn handen gaen als Oversten Velt-Heer : Gaet ghy hem voorby/ hy sal 't hem moghen belghen/ ende soude u schade doen. Ick/als vrient vander Stadt/(daer ick vijf jaer in mijn jeught ghewoont hebbe) konde niet laten u dit te adverteren.

Van sekere muyterije inder Stadt van Leyden. Van het door-steken der Lant-scheydinghe: Ende van seker schrijven ende weder-schrijven van die van Leyden aen de Staten ende Admirael.

DEse voorsz. Brieven en waren by sommighe onstantbastighen noch niet alles sonder vrenchten :

Ende oft de Stadt Leyden aen de vry plagen / die heur ghemeynlijck by den anderen voeghen / te weten/ Swaert/peste/ honger/ niet genoegh en hadde gehadt/ soo is daer noch een vierde quellinghe by ghekomen/te weten/dat sommige Voorgeren die hun tot desen tijt gewepnst hadden/ seydē heur tonge nu upt den Lombaert gehaelt te hebben/aenghesien de voorsz. Commissaris Vroedschoorst den 6 September inden Heere gherust was: Die anders/so hy gheleest hadde/wel alsaodanighe aen een galghe soude doen knoopen hebben / want hy inder Stadt een seer strenghe Justitie hiel / soo dat hem levende alles ontsagh / het waer Papist of Geus. Van dese onstantbastighepdt / die ooch by sommighe/ zittende inder Wet / was / sult ghy hier na-volghende noch vreeder hooren.

Als hun nu de Admiralen voorsz. binnen Rotterdam/door een groote vlijtighept der Admiraliteyt dan Hollandt / weer van de Hoofden waren M. Cornelis vander Veenchoorst/ M. Hendrick Dupst/ M. Hendric Mepster ende Albyn/ter redelijcker noodtzust toeghe-ruster hadden / ende door Schupten den 5 September bevonden was/de Lant-scheydinge maer anderhalven voet boven 't water staende / is by den Prince besloten/ dese tusschen Soetermeyr ende Wilsveen door te strecken / om van daer in 't Soetermeysche Meyr te komen / een quartier van een mijle vande voorsz. Landtscheydinghe: ende zijn op den 16 September de voorsz. Admiralen de Rotte upt-ghevaren / met sekere andere Hollantsche Kapiteynen/ ende den ghedeputeerden upt de Staten ende Admiraliteyt/met ontrent 30 Galeyē/ midtsgaders andere die upt Delf ende der Goude togen : ooch sekere Victalp-Schepen / twee Vaendelen Pioniers / ende anders dat hun noodigh was / na de Lant-scheydinghe ghetoghen.

Hier toe hadde de Prince verordent seker Vendelen knechten/ te weten Francoysen / Monsieur de la Garde/ Durant ende Catteville/ om hun selvē een ure voor den dage opte Lant-scheydinge te beschanssen aen beyde de zijden / ende dat / waer 't mogheljck / eer het den Vyant gewaer worde/ 't welck so met grooter haest geschiede : Ende zijn de Admiralen met heur Schepen ghelegen geweest/ om van bezijden beyde dese Schanssen met heur Ghesschut te bewaren.

Een half ure naer dese beschanssinge zijn de Spaengiaerden upt Soetermeyr ghekomen na den Schoydtwegh / om te schermutselen / ende stelden bezijden in 't hooghe Velt / namelijck het Ambachts-lant / ontrent vijf Vendelen knechten.

De Francoysen onder den voorsz. Colonel la Garde liggende/ende ander upt zijnder V. G. Wacht/die daer willigh ghekomen waren / niet teghenstaende dat hun vanden Admirael Boisot ghebeden ende bevolen was/ dat sy de Vpanden doch onder 't Ghesschut souden laten komen / zijn met grooter hitte soo wijt bupten heur Schanssen na heur Vpanden gheloopen / dat de Admirael met sijnen Schepen geheel tot sijnen wille sijn Ghesschut niet en kost vrycken / hoe wel het noch in vele doors ses Galeyen van bezijden soo trosse / dat sy alleenlijck niet voort en quamen/dan weder te rugghe tot twee-mael toe met schande ende schade na Soetermeyr moesten keeren. Des Admiraels Pilote wert alleenlijck door den arm ghesschoten/ende sommighe van sijn Bootsghesellen waren ghewont.

Van de ander zijde/te weten van Wilsveen of Leytschen-dam / zijn de Spaengiaerden tegen den avont te voet ende te paerde upt gekomen/ ende hadden daer een heftige schermutsinghe: dan voorden so door den haeckschutten alst grof Ghesschut / 't welck dapper upt den Galeyen in heur tresse/met schanden te rugge gedreven/ soo dat de Galeyen die na roeyden/sommige peerden ende mans omvrochten.

Hier ghesschiede een bittere daet vande Zeelanders/ die doch een sonderlinghe verbitteringe op de Spaengiaerts hebben / ende wederom de Spaengiaerts op hun:

Digitized by Google

hun: Want een Zeelander gheleert zijnde deur voorghetoonde exempelen vanden Spaengiaerts/ die sulcx vanden Mooren ende Turcken gheleert hebben/ (hoe wel ick nochtans sulcken na-volghen van een Christen niet en prijse) heeft een van desen geschoten Spaengiaerts het herte upten lijve/ half doot zijnde/ gerruckt/ ende met sijnen tanden daer in ghebeten/ ende van sich ghesmeten. Dit ghebeten herte metten lichteechenen der tanden/ is binnen Delft daer na van veel ghelooffweerdighe lieden ghesien: Waer op Janus Douza/ Heere van Noortwijck/ dese navolghende beerslens ghemaeckt heeft:

a Lugdunum cingit Batavorum miles Iberus:
A Batavo contrà cingitur ille mari.
b Non opus est gladijs ferróque rigentibus armis
Solæ pro Batavo belligerentur aquæ,
c Iacturam pecoris Batavus quam fecit & agri,
Humano decies sanguine Ibero lues.
d Mercator sapiens tamen haud mercabitur una
Hispani generis corpora mille bovi.
e Macra caro est, nuper cùm cor gustasset Iberi,
Respuit & canibus nauta vorare dedit.
f Deseruëre agros Batavi & Nassovius heros:
g Nullus enim fixos abstulit hostis agros.
Invenit ratio fine sanguine pellere longè,
Hostilésque manus, Hesperiúmque jugum.
h Tolle metus, Hispane fuge, & ne respice terras,
Pro quibus Oceanus pugnat, & ipse Deus.

Dat is te seggghen:

De Spaengiaert omringt Leyden met wapen en schilt/
De Hollander/die Bontghenoot helpen wilt/
Omringt hem weder/met de stormende Zee-baren.
b Hen behoeft paert/swaert/schilt/roer noch spey/
't Water is den Hollanders ghenoeghsaem ghewey/
Ghereegeert door hun den Heer der Heyrscharen.
c Lijdt 's Hollanders Zee last/moet hy sijn Land bewaren/
Is Voyt thiemaal betaelt met Spaensch bleesch en bloet:
Doch om u de waerheyt recht te verklaren/
d De Hollander acht een van sijn Ossen soo goet/
Als 't magheren swarte vleesch seer onsoet
Van dupsent lichamen der Spaenscher soldaten.
e Want als een Boetsgheselt 's vleesch is smaeck weert bevoet/
Spoogh hy 't upt/wierpt den honden doot op der straten.
f De Prins van Oraengien heeft wel verlaten/
Als oock de Hollanders/Lant ende Erf-gronden:
Dan wat macht u vreemde Spaengiaerts dit baten?
g Sy blijven/den gront is u te dapt ghebonden:
Want heur kloeck verstant heeft een middel ghevonden
Om u Spaensch jock af te slaen met schand' en spot.
h Vlieght dan upt Hollant/ghy Spaensche honden/
Siet niet meer na 't Land om/door tyrannigh ghebodt/
Daer de Noort-zee door-vecht/en de Heer haer Godt.

Alsoo die van Leyden middelertijt door seiere Voorgheren/ als Jan Vret/ Lubbert de Ketelbueter/ Joris slot/ Nachtegael ende andere/ die door verschepden weghen over quamen/ aenden Prince den 4 September gheschreven hadden/ daer in haerder zwacker Voorgeren staet te kennen ghevende/ hoe sy door hongers noot upt-ghetreert werden/ waer deur heur Wachten zwack waren: Biddende dat heur ontset doch mochte ghevoordert worden: Voorghende dat de Lant-schepdinge noch niet deur en was/ aenghesien sy gheen water en vernamen. Soo hebben den Prince ende Generale Hollantsche Staten upt Rotterdam den 12 gheschreven/ ghelijck hier inder somme navolghende is:

Het was alle menschen bekent/wat blijt ende hoosten sy deden om heur te ontsetten: twijffelden oock niet of die van Leyden en souden aen heur zijde alle standvastighepdt bewijsen/ ende hun houden als ghetrouwe Bontghenooten/ ende alle listighe ende soete aenslagen des Vyants verworpen/waer door de Vyant hun vermeynde in sijn handen te krijgen: Souden oock trachten dat sy den prijs behielen/ die sy voor de gantsche Werelt alreede verkreghen hadden. Ghehen hun daer beneven te kennen/ dat heur upt-gesonden Boden met haren ooghen 't door-steken der lantschepdinghe ghesien hadden/ ende dat 's daeghs te voren/sulcx sy alles by monde vreeder souden verklaren: Sonden hun oock twee harpen van Rijeben/ van hun den 4 ende 7 afgevaerdight/ waer in sy sien mochten heur sorghvuldighept/ voornemen ende raet die sy hun gaven/ middesgaders de beloften van Octroyen ende Vryheden in toekomende tijden. Onder stont: Dwe goetwillige medeverbonten/ de Ridderschap/ Edelen ende Steden van Hollandt/ Representerende de Staten vanden selven Lande/ midtsgaders de Raden neffens sijn Excellentie. Otto van Egmont. Adriaen vander Mijle. Willem Ianszvan Heemskerck. Cornelis vander Bouchorst. Willem van Loo. Cornelis Wouterszv. Ende wat leegher/ de onderteyckeninghe vanden Secretaris C. de Rechtere.

Die van Leyden beantwoorden desen Brief den 10. Danckten Godt met vreughden ende den Staten van 't voorsz. door-steecken: Gaven haren noot te kennen/ ende begheerden dattet aenghevanghen werck ghevoordert werde tot haer lieder verlossinghe.

Schreven oock op den selven tijdt aen den Admirael Boysot in Caracteren: Gaven hem haren upersten noot te kennen: begheerden dat hy sijnen upersten vlijt wilde aenwenden: Versochten te weten waer sy hun souden na stellen/ men soude bevinden dat sy oock niet traegh en souden zijn.

Nu willen wy ons wederom keeren tot de lantschepdinghe. Sommige die dit gheweste seer wel meynden te kennen/ hadden de Prince bijs gemaert/ als sijn volck over de lantschepdinge ware/ dat sy dā wel sonder verhinderingh in 't voorsz. Zoetermeysche Meyr souden komen: dan dit versocht zijnde/ wert verde anders bevonden. Ten eersten was daer den Groenen-wegh/ die daer een voet boven water lagh/ dewelcke oock moeste ingenomen ende beschanst worden/ eer 't de vpant ghewaer werde/ 't welc sonder 't verlies van eenen menschе gedaen wert/ hoe wel de vpant maer het afstrepchen van een musquet van daer en lagh. Ten tweeden/ soo meynden sy dan daer door verschepden grachten daer turf upt-ghebolden was/ tot inde Meyr te komen: dan daer was maer een sloot die door-ging/ eñ was door de Zoetermeysche Brugge op den Voorwegh leggende/ daer hun de Spaengiaerden aen beyde zijden/ voornamelijc inde hupsen by de Brugge/ ende op de Brugge/ wel met 30 Vendelen volcx beschanst hadden in al de hupsen langs den wegh. Aldus en kostmen hier niet door/ oft men moeste sese met grof Gheschut doen verjupsen.

Vande bestorminge der Zoetermeyrsche Brugge, eñ hoe daer eenige schuyten berstē door 't gewelt des schietens, waer door eenige van des Princen volck om komē. Hoe des Princē volc den Segwaertschē wegh in nemen met groote moeyte, ende hoe de Schansse te Benthuysen van hen ingenomen worden: ende beschrijvinghe vande Delfsche Arcke.

DE Prince dit binnen Delf vernemende/ heeft hoorteling daer na met dē Commissaris generael over de Artillrie ende munitie van Oorlogen/ vier halve Coertouwen gesonden in koren-schuytē gestelt/ mitsgaders den Vr Heerlker van Delff. Dese dicke koren-schupten waren met dicke plancken voor ghemaeckt/ daer natte netten tusschen ghestampt waren/ op dat de Constabels kyp mochten staen. Dese opten 17 in 't Leger gekomen zijnde/ heeft d' Admirael terstont alle sijn Galeyē door verschepden canalē na de voorsz. Brugge eñ Voorwegh doen trecken. De Admirael voegde sich metten sijnen in 't canael 't welck na de Brugge liep/ so seer na by/ datmen hem met een roer hinderlijc mocht zijn: Aen sijn slinckse hant/ in een ander canael/ waren twee bande voorsz. halve Coertouwen: eñ aen de rechte hant den Admirael van Zierickzee mette ander stucken: ende een deel bande Galeyen waren in een ander canael gheroeyt/ seer na by den Vpant/ die oock 4 oft 5 Bootsgesellen doorschoot/ eñ sommighe quetsede. Dese schoten banden morgen totten middagh op de voorsz. Brug ende hupsen daer beneven staende: Doch als een banden koren-schupten voren door de kracht des upt-gaenden kloots verstede/ ende de ander niet beter gevaren en souden hebben/ ende datmen oock sagh dat de

Vpant/

wyant/ niet teghenstaende sijn groot verlies van volck/ niet wijcken en woude / liet den Admirael den aftocht blasen.

Dit af-trecken en gheschiede niet sonder schade van des Prince volck / ende dat vanden ghenen die by den Admirael van Zierickzee waren.

De Kapiteynen Cattebille / Durant / Guilleresse/ Francoysche Edelluyden / hadden hun met sommighe Soldaten te wijt onder den Vyanden begheven / ende waren met Schuytkens achter een deel Turf-hoopen gekomen / niet wijt van heurder Vyanden Schanssen ende huysen/ die sy verhoopte in vyant te steken. Als nu de Admirael stil-zwijgende af-toogh/ niet wetende van het so verde intreden der vooysz. Den Vyant sulex siende/ is met 300 schutten daer so geweldigh op geballen/ dat Cattebille/ Guilleresse/ ende seven Soldaten / door ontslaende Schuyte verdroncken: Durant ende sommighe andere berghden 't lijf met zwemmen.

Doch was de schade/ soo na der tijt bevonden wert/ veel grooter aē der Spaengiaerdē zijde/ door 't vooysz. grof Gheschut: want sy werden met Schuyten na Wtrecht doot ende ghewont gevoert/ so dat sommige spotters seyden/ dat 't graeu Laecken weder dier wert/ want sy moeten in graeu-Monicken kappen begraven worden/ souden sy in haren Paus Hemel komen: ja al soudemense met der histe inder kappen steken/ als sy te seer stinckende uytet Leger komen / gelijc openbaerlijt tot Amsterdam ende Wtrecht gheschiet is/ daer sy op 't hooge Coor begravē zijn. O grouwelijcke Afgodische blintheyt/ datmē sulex vande gene hoort die hun Chrystenen noemen/ende Chryſtum so weynigh kennen: De Heere gheve haer sijn ghenade/ende verlichte hun beter door sijnen H. Gheest.

Nu wijder op onse materie. Hoe wel nu des Prince volck heuren Vyant wel eenighe afbreucke dede door 't grof Gheschut ende vrome Soldaten / onder de Colonels van Baron van Noeles ende de Heere de la Garde leggende / soo stont nochtans de sake aen haer zijde wel ongesien: want het water/ door den seer grooten boesem van soo menigh duysent Merghen landts/ en wies soo seer niet als sy wenschten: Die Wint en wilde hun ooch niet wel dienen: Ooch ghebruyckten haer Vyanden veel listen om 't water bezijden af te leyden: De voorsz. Brugghe was te sterck beschanst: De Hoyen-schuyten mettet grof Geschut moesten anders versien zijn. Aldus scheen byna alle hoop ende moepte verloren/ende alle raedt ten eynde.

Hier inne versagh de Heere door twee middelen / ten eersten door den Noortwesten wint/ die den 18. 19 ende 20 Septem. stert woey/ ende 't water seer dede wassen: Ten 2 begaefde hy den Raet's heere van zijn Excellentie Mr. Peeter Wasteel / die inde sake seer blijtigh ende sorghvuldigh was/ met wijs heydt/ ende hadde sich met twee Huysliedē van Soetermeyr beraet slaget/ die hem te kennen gaven datmen jupst door de Brugghe niet en moeste varen/ dan men soude tusschē Soetermeyr ende Benthuysen wel door moghen/ ende dat over den Segwaert schen wegh. De Raedt heer Wasteel gaf dit zijne Excellentie te kennen / ende keerde weder in 't Legher: ende met den Admiralen/ Noeles/ La Garde/ sommige vanden Staten eñ Admiralitept/ ende voort Lantlieden hun beraden hebbende/ besloten als voren.

Aldus is dien nacht de Admirael Boisot / vergesel schapt mettē voorsz. Wasteel/ la Garde/ acht Galeyē/ eñ ontrent seven Soldatē/ na den Segwaert schē wegh getogen/ daer sy op quamen sonder dat den vyant sulex eens gewaer wert/ want de Vice-Admirael bleef evenwel met het Legher voor de voorsz. Soetermeyr sche Brugge ende Voor-wegh. Daer nu op zijnde/ badt La Garde den Heer van Citadelle / een Italiaensch Edelman / Luytenant vanden Baron van Noeles / dat hy sich met Vaugirault ende de helft vanden Soldaten woude beschanssen aende zijde van Benthuysen: ende de Heere Bouchart / met Kapiteyn Ladziere / ende de ander helft vanden Soldaten/ aende zijde van Soetermeyr. Dit wert ghedaen/ met sulcken meynunge nochtans / so verre des Vyants gewelt aengekomen hadde/ dat sy haren wijc op de Schepen souden genomen hebben/ het welcke noodeloos was: Want de Vyant hoorende dat hy aldus verschalckt was/ en hadde gheenen lust hen te besoecken/ dan ter contrarien/ de ghenoemde Papisten Duytschen tot Benthuysen leggende / namen dien nacht de vlucht / ende die van Soetermeyr verlieten des anderen daeghs oock heur Schanssen/ ende weerden inwaerts na Leyden / te weten / na de Noortsaesche huysen/ Soeterwoude/ Kerck-wegh ende Weppoort/ daer sy heur grof Gheschut mede sleppten/ ende hun in veel huysen beschansten.

Dit voorsz. beschanssen vanden Segwaertschen wegh en gheschiede niet sonder kleyne moepte van des Prince volck / die tot den lanpen toe dien nacht in het water stonden / ende het waeyde/ gheljck gheseydt is/ upten Noortwesten.

De Admirael Boisot sont La Garde des anderen daeghs om 't Legher / 't welck door Godts behoedinghe sonder eenen menschē te verliesen by hem quam.

De voorghenoemde Duytschen in Benthuysen leggende/ en waren daer noch nauwelijcks upt/ oft Kapiteyn Ladziere en was met vijftigh Soldaten in hare Schanssē.

Na dat 's Prince volck nu over de Segwaertschen wegh zijnde/ de huysen naer Soetermeyr strechende/ in vyant gheseken hadden/ is Kapiteyn Cret/ een Vaen-geois / in Soetermeyr met dry Vendels knechten gheqvomen/ midtsgaders de Arcke van Delf.

Dese Arcke was een Schip wonderlijcken toegheraect/ seer wel versien met Geschut/ ende hadde 't Legher recht te voren door de ondicpte veel moeyten gheraeckt / so dattet eens genoegh verwesen was te vyanden: dan van 15 ofte 20 stucken Geschuts ontlast zijnde / werden middelen ghebonden datter totte voorsz. plaetse ghebracht wert / om de passagie met stil-leggen te vryen. Dese voorsz. Arcke was een ghebou van twee Schepen by den anderen: 'ten wert noch door boonen/ noch door riemen of zeylen ghevoert noch geroept/ dan door raderen die daer binnen in stonden: Het was rontom ghesloten / ende op sulcker wijse bewaert / datmen met gheen musket daer door en mocht schieten: Daer mochten bijstigh mans weyr upt doen / ende twaelf draeyden de raderen.

Hoe den Admirael met den anderen Kapiteynē des Princē volex beraetslagen, oftse dē Vyant voorder vervolgen souden oft niet, eñ na den raetslagh den Admirael na 't Norta trect, endē vande vlucht der Duytschen eñ Spaengiaerden, eñ hoe den geheelē Leger des Princē aldaer arriveert. Spijse tot Leyden, eñ hoe de Vyant de Borgers van Leyden spijtelijc aen-riep, eñ den goeden moet der Borgerē.

DEs ander daeghs wert beraetslaget oft sy voorder trecken souden/ oft noch wat vertoeven. De Admirael Boisot was van meyninge sijnen Vyant/ die in 't voor-wijcken was/ na te volgen: ende op dat hy sich die van Leyden van verde soude mogen vertoonē/ ende ooch te weten waer de Vyant was/ soo wert besloten dat hy sulckx met 20 Galeyen soude doen / ende de andere heyrtracht soude volghen.

Hier voren is gheseydt / dat de Schepen daer het grof Gheschut inne was/ voor/ door de kracht des uytgaenden kloots/ ghevoorsten waren: Dese tot Delff met grooter blijtigheyt wederom toeghemaeckt zijnde/ voor een deels afghenomen/ met loot ende huyden bekleedet voor des bos krupts kracht / zijn den derden dagh des Princen Legher na-ghevolght.

Den Admirael die sich op de reyse begheven hadde/ een mijl voor by Benthuysen zijnde / wert upt vermoeden gesept / dat ontrent de Weteringhe die na de Norta loopt / de Vyant in sekere huysen mocht beschanst leggen: doch als hy sulckx hadde laten vernemen/ bevont anders/ vervoorderde daerom sijnen wegh na de Norta/ een 3 Musquets afreyckes van daer.

Hier wert hy gewaer / dat ontrent twee oft dry honderd Duytsche knechten wel ghewapent upt twee huysen/

Digitized by Google

sen/ waer van sy 't eene in brant staken/ met seer groote snelheydt de vlucht namen na de ander zijde van het Noortaesche kleyne Meyken / daer de Spaengiaerts beschanssет laghen. De Admirael roepdese dapper na/ ende leyde sich in 't slaghoydene in 't voorsz. Meyken/ eenen scheut weeghs van synē Vranden. Wt dese Noortaesche hupsen wert dapper met Musquetten ghescho-ten / doch des Princen volck antwoordden met haer grof Gheschut hier soo op/dat de Spaengiaerts niet en wis-ten waer sy hun berghen souden.

Na dat de voorsz. Duytschen hun achter twee Hoy-berghen voor het Gheschut verborghen hadden/ zijn sy voorts inwaert na Hoeterwoude gheweken : Dese schermutselinghe duerende banden middagh tot den avont.

De Admirael die maechte hun ontrent den midder-nacht een alarm/ door een weynigh haestschutten/ daer de Spaengiaerden vier oft vijf-mael op schoten/om te betoonen dat sy noch in heur Schansen waren : doch alsoo sy sorghden overweldight te worden / weecken in grooter stilhept na Hoeterwoude/soo dat de Admirael sulcks niet ghewaer en wert voor des ander daeghs.

Het was wel een groote verhinderinge voor 's Prin-cen volck / dat de Spaengiaerts het water 't welck na Hoeterwoude voorts liep/ ghestopt hadden : Dan sy dwaelden seere/dat sy hun niet beschanst en hadden aen den mont van 't Meyken : ende soo sy dit hadden/ sou-de den Admirael dese voorby-tocht soo swaer ghevai-len hebben : Dan de Almachtighe Godt/die voor een ghebruyck heeft / als hy sijn eere wil verbreyden / den menschen haer wijs heydt te benemen / heeftse in desen stucke verblindet.

Als nu de rest van 't Leger met 't voorsz. grof Ghe-schut ghecomen was / heeft sich de Admirael met sijn gantsche menighte der Schepen op een vreemde We-teringhe naer Zuijten streckende gheleght/ende schoot daer met sijn grof Gheschut/ op dat hem die van Ley-den sien ende hooren souden / ende heuren moet ver-meerderen souden: want men en hadde in seven daghen van hun gheen tidinghe gheh adt.

Die van Leyden bewesen haer wel-ghemoedtheydt/ weder antwoordende met grof Gheschut: hoe wel haer spijse anders op desen tijt niet en was dan Hoepen ende meest Paerden-vleesch : De Paerden waren ontrent 90. ende men begonst daer van omme te deylen den 14 Septembris/elck mensch een half pont des daghes.

De voorsz. Spaensche Rabsaces/ oft sijne Lidma-ten in sijn plaetse/ quamen daghelijcks voor de Stadt/ met drepginghen/ met spot-woorden/ leughenen/ ende oock schoone beloften. Sommige vanden Bebel-heb-beren spraken oock daer na tot Leyderdorp / als daer een jonghelinck upter Stadt ghesonden was : Het is uwen Prince soo mogheliick de Stadt te ontsetten/als het u mogheliick is metter hant de Heeren te repcken ende te grijpen.

Dit was het poetchen/lasteren eñ groot-spreken deses armen aert-worms eñ sijnen aenhanck/die huyden in-der hooghten zweeft/ende morgen inden dreck kan lig-gen:dewelcke mepnde/gelijc ghy hier hoort/ende voren upt de Brieven der sijnre ghesien hebt/alle sijne vanden ende aenslagen rontsom de Stadt so vast te hebben/dat hem die vander Stadt/noch oock geē levendige mensche en soude moghen wederstaen / noch sijn opset beletten: weynigh denckende datter een God leeft/die der God-loosen aenslagē op sulcker wijse te niete maect/dat haer hant de selve niet en kan upt-voeren:die oock de Wijsen in haer listighept vanghet / ende der verkeerder raet op sulcker wijse omstootet / dat sy des daghes in duyster-nisse loopen/ ende inden middagh tasten gheliick inden nacht:die oock den armen vande hant der machtighen ende van haren swaerde verlost: Die daer wondet ende verbindet/slaet ende heelt : jae die selve is der ghewel-digher arm ende hepl in tijdt der droeffenissen.

Dese voorsz. dreygelijcke woorden eñ schoone belof-ten en waren noch in als soo krachteloos niet/ oft sy en bonden noch in sommige wanckelbare ende qualijc ge-gronde herten plaetse / door welcke / aengesien hun hongher mede hert aendreef/wel eenighen tweedracht/ gheliick voort een weynigh aengeroert is/ inder Stadt soude gheresen hebben/'t en ware dat de Heere door den wijsen Commissarisen Joncker Jacob vander Does ende Joncker Johan Verdoes / Heere van Noortwijc voornoemt/daer wonderlijck in versien hadde : Want ontrent desen tijt als dit geschiede/ waren vijftien van-de Borgers(die meer aenhanck hadden/ namelijc/noch drye hondert/gelijck sy sepden)op 't Stadthuys gegaen/ ende begeerden spijse oft middelen: Daer oock een van-den Borgemeesteren protesteerde/dat hy gheen oorsake en begeerde te zijn vander menschen doot die van hon-gher bergingen/ ende selve/soomen hem naer geeft/ wel leven Swijnen noch op sijn schot hadde: welcke woor-den verder ghesien souden hebben/waer 't saecke dat de voorsz. Commissarisen/de reste der Wet/metter Stadt Kapiteynen / ende ander treffelijcke Borgheren / niet stantvastigher gheweest en waren / haren Eedt beter betracht hadden/ende den Heere beter betrout.

Dese / inde plaetse van sommige vande Overichept/ de Ghemeynte sochten in te beelden Baldei groote ge-nade/ende seer schoone Pardoē/midtsgaders de schrif-telijcke beloften die ghy hier voren in verschepden Brie-ven gesien hebt: Hebben aen d'ander zijde den slauhertī-gen ende slechten Borgeren alle exempelen ter contra-rie voor-gehouden: want dit voorsz. Pardoen wert van sommigen so seer gedreven/ dat sy hun niet en schaem-den te seggē/ ende heur vrome mede-Borgers upt qua-der ghenegenthept te overliegen : Dat alle de ghene die op 't Pardoen niet en betrouden/te veel ghestolen hab-den/waer door sy vreesden. Sy riepen dryrmoedelijck/ dat haer tonghen nu upten Lombaert verlost waren/ oorsake om dat de Commissarius Vronchorst / gelijck ghesept is/inden Heere gerust was/die anders wel soo-danigen aen een galghe soude ghelnoopt hebben: want hy den tijt sijnder regeringhe een seer strenghe regerin-ghe hiel/ so dat het hem in sijn leven alles ontsagh/ 't sy Papist oft ghenoemde Geus.

Hoe sommige Borgerē haren hongers-noot dē Bor-germeester Pieter Adriaensz. vertoonende, vandē selven een seer heroicke Antwoorde krijgen,ende daer door ghestilt worden: ende van seker schrij-vens van Wibisma met anderen uytgeweken Bor-ghers aen die van Leyden, ende de Machabeische antwoorde der Borgheren daer op. Vande komste des Princen in 't Legher : Ende hoe daer Duyven in 't Leger des Princen uyt Leyden bestelt wordē.

BOven dese spijtige woorden en waren de verborgen aenslagen niet kleyn/die sommige dickmael hielen: doch de Heere gaf de ghenade / dat onder hun een Godvruchtige Vrouwe was/die de Euangelische alle-tijt waerschoude : waer door sy hun (eer haer stil-swijgende vranden het kosten volbrengen) in wapen bega-ven/ hun gelatende als oft sulcx om een ander sake ghe-weest hadde : waer door de ghevepnsden sulcks siende/ haer aenslaghen niet en dorsten in 't werck stellen/ dan inwendigh verslaghen ende beschaemt waren.

Sommige quamen ooc op desen tijt by den Borger-meester Pieter Adriaensz. hem voor-houdende heuren grooten honger-noot/ die sy hem met klaeghlijcken eñ dreyghelijcken woorden vertoonden / meynende dat sy hem hier door bewegen souden / dat hy middelen soude soecken om metten vranden te handelen. Hy antwoor-de hun kort ende vromelijc: Siet liebe mede-Borgers/ ic hebbe Eedt gedaen/die ic verhope door den gever al-ler goeder gaven stantvastelijck te houden: So ghy met mijn doot beholpen zijt,ic moet eens sterven,eñ 't is my even veel of ghy 't doet op alsulcker mate , of de Vyant:want mijn sake is goet.Zijt ghy dan met mijn doot beholpē, neemt mijn lichaem,snijt dat ontstuck-en,ende deylt daer van so veel alst strecken mach,ic bens ghetrooft.Met dese antwoorde waren de voorsz. Borgeren in haer gemoet geslagen / dat sy sonder eenige verder woorden van daer ginghen. Dit is een schoo-ne leere voor alle Regenten/ vpsonder in desen onsen tijt

der

der berdetten/om haren eedt wel te betrachten/ getrou ende stantvastigh te blijven / ende heur Bozgheren op sulcker wijse te ghemoet ende booz te gaen: dat sy oock haer eyghen lichaem kleyne achten / midts dat Godts eere groot ghemaeckt / ende 't ghemeyne beste van hun recht bedient werde.

Om dit wyer der tweedrachtighheydt te meer op te blasen/den ontrouwen twistighen moet te gheven/ende den vromen in haer moet te doen zwacken / ende den Bozgeren oock metter daet te toonen/ dat de booz-verhaelde woozden ende onmoghelijckheydt van ontset waerachtigh was / heeft de voorsz. Wibisma met ettelijcke uytgheweken Bozghers op den 22. September aen die van Leyden booz de leste-mael gheschreven/ ghelijck hier inder somme nabolghende is: Liefde dwongh hem ander-mael te schrijven / dat sy wel souden toesien/de Stadt van Leyden niet te brenghen inde uytterste ellende / als daer gheen ghenade en soude zijn: souden daerom niet te wijs by haer selven wesen/te seer betrouwende op 't ontset vanden Prins van Oraengie. Ende ten eynde dat sy mochten bemercken / datmen haer woude uyt alle benauthept verlossen/ so maeckten sy hen sterck haer paspoort te bestellen booz dry oft vier persoonen/die des Ko. Maaj. Legher/'t welck rontom heur Stadt lagh/souden komen besichtighen/ ende bemercken oft mogelijck soude zijn / dat sy-lieden te water of te lande mochten ontset werden / presenteren ende eenighe vanden haren inde Stadt te senden middelertijt: Of believet hun eenighe te senden om te parlementeren/men soude middelen vinden: in raet ende daet en soudemen hun in gheenen ghebreecke vinden: Souden daerom dit advertissement niet te rugghe stellen / dan daer op antwoozden metten brengher. Hun ten laetsten wenschende/ dat haer Godt woude behoeden / ende op sulcker wijse in haer herten werchen / dat alle saecken moghen komen tot een goet eynde. *Onder stont:* Uwlieden Vrienden/in alles wat wy vermoghen: J. V. Marenesse de Wibisma. Cornelis vander Hoogh Claesz. Claes Oom Ianſz. Buytewegh. Mees Alewijnſz. Gherbrant Meesz. Reyer Iacobsz.

Op de spytige booz-verhaelde woozden/dit schrijven eñ lasteren/'t welc noch dagelijcx geschiede/is ten lesten van sommige Bozgheren bande mueren niet alleenlijc een Romeynsche / dan een Machabeische antwoozde gegeven/weerdigh ter eeuwiger gedachtenisse/ seggende: ☞ Gy fondeert alle u redenen op onsen hongers-noot/ende dattet onmogelijck is ons te ontsetten: Gy noemt ons honden-eters eñ katten-eters: ons en onbreeckt noch gheen victalie: Gy hoozt honden/koeyen ende peerden in onser Stadt: soo ons immers ten lesten meer ontbreect/ so hebbē wy noch yegelijc eenē slinckerē arm. die wy sullē op eten, altijt den rechtē noch behoudende om den Tyran, met u liedē sijnen bloetdorstigē hoop, van onse mueren te keeren, eñ so verre ghy ons daer na immers te gheboldigh mocht vallen/ ende de Heere ons booz onse verdiende straffe in uwen handē woude geben/('t welc wy nochtans sijn eeuwige goetheyt toe betrouwen dat hy niet sal doen) soo en willen wy daerom van sijn Woozt niet wijcken / noch onsouden onse Vaderlantsche Vryheyt te verdedighen: ja liever inden uytersten noot onse Stadt selve in brant te stellen/ dan datse u te nutte soude komen/ ende wy uwe slaven woozden: want het is ons lijdelijcker mettē Mathabeen inden strijt om te komē / dan jammer aen ons volck ende heyligh dom te sien/ namelijck u bloetdozstigheyt ober onse lichamen ende consciencien te lijden.

Tot dese ende dier gelijcke redenen hebben de vzome Bozgers hun svrouwen eens deels haer mans ghemoediget: Want daer warender veel die lieber in haer hupsen van hongher wilden sterven/dan hun inder Tyrannen handen begheven: De exempelen van Naerden/ Zutphen/ Ouwater/ Mechelen/ Haerlem (spraken sy) ghedencken ons te wel.

Wy willen wy ons weder keeren tot des Prinсen Leger/'t welck wy inde Nota ghelaten hebben/daer 't nu ettelijcke dagen stille moest liggen/ by gebreke van water: want op 't Canael na Zoeterwoude ende tot Zoeterwoude binnē daer lagh den Vyant/ eñ hadde 't selve gestopt. Dit stille leggen en behaeghde veel ledighgangers niet/ die gemeynlijck metten monde alles moeten regeren/ ende gantschelijc geen onderbindinge der voorlogen en hebben/waer door sy riepē ende lasterden/ende spraken schandelijck/ waerom d'Admiralen niet voort en voeren/ 't welck doenlijck hadde geweest / indien de Schepen vlengelen gehadt hadden/ want het water en stont op dit leeghste lant noch niet hooghер dan neghen duym/ende de Galepen gingen anderhalf voet eñ sommighe twee voet diep. Hier door hebben de Capiteynen begheert/dat sijn Excellentie/ die nu van sijn sieckte gebetert was/in 't Leger soude komen/ 't welc hy oock gedaen heeft: Sijn komste maeckte een groote vreughte/ maer en behaeghde den Vyant niet wel / die sulcx ghewaer werden door 't menighfuldige schieten. De ordinantie des Leghers behaeghde Zijn Excellentie boven maten wel: stelde terstont ordre om den wegh te onderhoucken diemē moeste door-steken/ namelijc den Heerwegh/'t welcke eē Oraengois Edelman Bultran/ende Cornelis Claesz. de Vice-Admirael/met Joost Moor ende andere onderschaten / ende daer van zijn E. G. metten Admiralen ende Colonels rapport deden: ende wert daer na verordent / hoemen desen wegh best souden door-steken: ende so verre de Heere sijn genade met het wassen des waters wilde ontrecken/ende geenē anderen wint ghеven dan 't op die tijt woep/ dewelcke het water leeger maeckte/wert besloten 30 oft 40 schupten met broodt over te brenghen steelsche wijse/daer sich de Capitepn Grenu toe herbode. Na dat zijn Excellentie den Admiralen / Colonellen ende Capiteynen bevolen had alle vlijtighheyt aen te wenden/so 't mogelijck was/ is hy wederom na Delff ghetoghen.

Als nu de Bozgers van Leyden wel eenige hope van verlossinghe door der Staten voorsz. Brieven/ den 12 geschreven / als door 't gesichte eñ gehoor des geschuts hadden / nochtans in langen tijt geen Brieven ontfanghen noch ghesonden en hadden / door de seer scherpe wacht die rontsom de Stadt lagh / soo zijn opten 26. September bryis twee Boden by den Admirael uyt der Stadt ghekomen. Dese quamen meest om der Bozgheren uytersten noodt te hemmen te gheven / dewelcke wel groot was / dan noch soo groot niet als sy den selfden maeckten. Ten tweeden/om de gheleghenthept der heyt-tracht te sien/ende de selve haren Bozgeren te verkondighen soo sy mochten / soo niet / haer 't selve door vliegende Boden te verkondighen/ te weten opte Romeynsche wijse / ghelijck Iulius Frontinus beschrijft/ ende tot Haerlem in haer belegheringh dickmael ghebruyckt wert / namelijck met oude Duyven / die dese twee Boden tot ses toe mede brochten.

Dese Boden vermeynden weder na de Stadt te gaen met des Admiraels Brieven / dan alsoo sy niet door en konden/keerdē wederom. Hier door heeft d'Admirael Boysot opten 27 een Duyve laten vliegen/ ende aen die vander Stadt gheschreven/hun goede hope/door Godes ghenade/van verlossinge belovende: begheerde dat sy stantvastigh wouden blijven/oock niet lichtveerdigh zijn om eenighe victalie in te nemen / 't en ware dat sy hem/ oft eenighe verseeckertheydt van hem en saghen: Want hy sorghde dat de Spaengiaerts eenigen loosen aenslagh op synen name mochten maken.

Van sekere Brieven door een Duyve tot Leyden gebrocht, eñ van t'schrijven des Admiraels Loijs vā Boysot aē sijn Excellentie, eñ van extreme groote benoutheyt binnen Leyden, van den kost eñ dranc inde selve.

DEn eersten vliegenden Bode is den 28. September in Leyden gekomē / twelcke die vander Wet met Clocken-slach heuren Burgeren den 29. afgelesen eñ voorgehouden hebben. Hun te kennē gevende/ hoe dat sijn E. G. selve int Leger gheweest hadde/ om alle ordening tot harer verlossinge te stellen: ende dede hun alle vrientlijc groeten: Begeerende datse noch een wepnich stantvastigheydt souden volherden / de

Heer

Heere der Hepscharen soude door middelen in haer verlossinghe versien.

Onder de Borgers is hier door groote vreught gheweest/ende haren moet is seer ghewassen/ loofden ende danckten den Heere/ ende hebben/gelijck ooc alle ander heur verbondene Steden / sonder ophouden ghebeden.

Dese vreught was nochtans sonder vroesheydt niet vermengt / want te vozen ende noch op dien dagh was de wint in 't Noordooosten / die hun meer waters dede verliesen dan wassen / ende was op die tijt so geschapē/ dat in des Prince Leger alle hopinge schier scheē upt te wesen/ behalven op Gods onsienlijcke middelen/die Godt door den spring-bloet mocht senden / die op den voorsz.29. beginnen soude/ende dueren tot den 2. October. So dat die voorsz. Admirael Lops Boisot aen sijn M.G. gheschreven had/so hy de Heere by desen spring-bloedt metten wint niet ghenadigh en ware / ende hun middelen gave die noch onghesien waren/ dat hy tot de spijsinge der Stadt geen moet en hadde/ immers door dese tijt/ende vreesde dat hy na der tijdt te laet soude komen : want sy en hadden inde Stadt niet meer beesten/ dan daerse noch twee-mael vleesch mochtē af om-delen/waer mede sy 't 8. dagen mochtē herden. De ellende die boven de sterfte/ krancheden ende tweedracht inde Stadt was / vernam hy door de boden / dat alreede niet dan te groot en was/ ghelijck ooc inder waerheyt bevonden is : want vele en hadden in seven weken geen vroot gesroeft/ende niet dan water gedroncke. By den vooznaemsten was het paerden-vleesch so gemeyn als nu het schapen-vleesch:honden eñ katten werden vanden Vryburgers ende andere inder Stadt-poorten gevraden/ende door leckernije gegeten. De menighfuldige vremde lokagien die daer gemaeckt werden/waren my onmogelijc te schrijven/hoe wel my veelderley verteit zijn/die ick alhier om de kortheyt achterlate. Sommige aten wijngaert-bladers met sout ende stijfsel gemengt. Sy bevonden groot onderscheydt tusschen de bladeren/waer door van Peer-boom-bladerē veelderley gerichten gekoockt werden. Wortelen/Koolstroncken/af-gevallen Kool-bladeren was dagelijcxsche kostelijcke spijse. Wortelen in wat watermelcx ghebrockt: ghehapte Huyden waren by sommige gemeynen kost. Jouffrouwen aten haer hondekens daer sy mede plegen te spelen. Daermen 't vleesch upt-depide/quamen de schamel jonghers/waer een kleyn stuckken hingh of viel/aten dat rou op. Schellen van vrooge schollen opte straten liggende/werden upten vreck opgeraept/ende terstont gegeten.'t Is ghesien dat schamele Vrouwen/ haer huyckie over 't hooft treckende / op de misthoopen zittende/ sochten de beste beenderen / ende vroeghen die met hen: waer sy een Koolstroncxkē vonden/aten 't selve terstont op. De beenderen te vozen vanden honden gekraeght / werden vanden jonghers dickmael ghesoghen. Een kraem-vrouwe moest haer lijden met een vierendeel bisquijts des daeghs. Sommige Vrouwen waren also uytgehongert/dat de vruchten in haren lichame bynaer verteert was. Het ghenoemen Beesten-bloedt wert upt de stinckende goten op der straten opgheraept/ende alsoo ghegheten.

So vele haren vranck aenginck/daer was het lijdelijcker mede / want boven 't water hadden sy Bier op Haver-doppen ghebrouwen/ van een perminck de pot. Sommige brouden selve op stinckenden vraf/ ende gebruyckten Alssen ende Wijncrupte in plaetse van Hoppe : Andere vermengden 't water met azijn/waer deur de Stadt open gaende/inde gheheele Stadt nauwelijcx Azijn ghevonden en wert.

Een pont Boter / die 't krijghen kost / ghelde daer vijfthien stuyvers: Een Wortel/een stuyver: Een Pere oft Appel/twee blancken : Voor een sack Tarwe wiert hondert guldens ghevoden.

Boven desen wasser inde Stadt / ghelijck ick eensdeels ghesept hebbe/de sterfte so seer groot/dat daer ontrent ses duysent menschen ghestorven zijn. De Kinderen van honger versmachtende / sraecken als inde Klaegh-lieden Jeremie : Waer is Vroodt ? Waer is Wijn ? ende bleven op der straten ende in 's Moeders armen doot : want veel jonge Kinderkens werden met Peerden-dermen ghespijsighet. De Mannen / die de sommighe nau en lusteden een Vrugghe op te gaen/na der Wacht krupende half machteloos/ vonde by wijlen Wijf ende Kint doot. Die hun thien plachten ter Wacht te gaen/quamen op acht/op ses/ende na der tijt op nyn. Edele Vrouwen ende Kinderē/die na des Vaders heten vooz te vozen in zijde ghekleet gingen/ ende de kostelijckste spijse aten / zijn van honger versmoort. Een doode wert vooz eens stantvastighe Burghemeesters deure ghebrocht / men vermoedede om daer door stil swijgende ende ooc openlijck te nemen te gheben/ dat hy hier van oorsake was/ende middelen soude soecken om dit voor te komen. Eyndelijck/de elende was daer soo groot/dat ick de macht niet en hebbe u de selve met mijn zwacke penne af te beelden : Die na 't ontset de maghere aensichten / de kinckende beenen saghen/ moghen daer van ghetuyghenisse gheven.

Hoe door den middel van water ende wint des Princen volck, verre buyten hope ende meyninghe, uyt Norta na den Kerck-wegh trecken, ende dien in krijghen: ende wat hem met scharmutsen ende alarmen daerentusschen heeft toeghedraghen.

NV keeren wy ons weder tot des Princen Legher. Het langhe vertoeven inde Norta en was ghen noot/ waer 't sake dat daer ghewis hept hadde geweest/dat die van Leyden langher van honger-noodt hadden moghen teghenstaende. De Prince ende Oversten sijns Leghers wisten wel hoe nader den Wint hoe meer waters. Den selfden Oversten was ooc wel bekent/dat sy tusschē Zoetermoude ende 't Huys te Zwiten door moesten : 't welc den Vyant ooc niet onbekent en was/want hy alle sijn macht daer ontrent hadde.

Middertijt waerender beel/die achteden datmen versoecken soude upte Zoetermeyrsche Meyr nae den Stompwijckschen wegh te trecken / 't welck op een nacht gheschiede / dan te bergheefs/ want de sloten liepen al over dweers: ooc hadden de Spaenjaerts daer hare Wachte. De ghenoemde Papisten hadden inden Rhijn tot Leyderdorp ooc vijf groote Galeyen / ende maeckten veel Schepen toe / doch en konden gheen volck daer op krijghen.

Als nu de saken aldus elendighlijck stonden/heeft de Almachtige Godt/Heere der Hepschare/wiens name een Noothelper is/die den sijnen ter rechter tijt bystaet/ ende sijn barmhertigheyt in tijt der noot sendet / gelijck den regen ter rechter tijt komt als het vrooge is: die de nederighe ende verslagene van herten verhoort/den bevoesden helpt/moede zielen verquict/ eñ den jongerighen als een God Schadai (daer het alles de volheyt af heeft wat levendich is)sijn hant op-doende verzadiger: Die ooc altijt op het ongesienste wilt wercken/op dat sijnder hooghster Majesteyt/ eñ geen menschen kracht noch gewelt/de eere die hem toekomt/toegeschreven en soude worden: Dese(segh ick)heeft de selve krachtt bertoont(hoe wel op een ander wijse) waer door hy de kinderen Israels van Pharaonis tyrannige hant verlosse de:ende sant sijne Voden ende Vosten upt/namelijck de Winden/eñ liet door de selve blasen/eñ de wateren verspreyden hun wonderbaerlijcker wijse: want jupst met den springbloet heeft sijn krachtige hant den wint eerst stormende upt den Noordtwesten gesonden / die 't water weder in het lant bracht / ende daer na Zuydtwest/ dewelcke het selve na Leyden dreef / soo dat des Princen volck/die te vozen/ gelijck gesept is/ maer negen duym waters en hadden/nu 28 duym kreghen/ende genoegh hadden om eerstmael over 't hooge lant door den Kerckwegh te komen:daer verordent was/soo hun noch wat waters/daer komende/ mocht ontbreken/ upt elc schip 10 of 12 mans te springhen/om also de schepen te lichten eñ voorts te hessen / eñ naer der tijt voorts over den Kerck-wegh te geraken. Aldus hebben sy tusschen den eersten ende tweedē Octobris/ te weten/den nacht voor den Saterdagh/na dat sy met ettelijcke Galeyen eenen loosen allarm na den Stompwijcker wegh gemaeckt

hadden/

hadden / den voorseyden Kerck-wegh op dese wijse aenghevallen.

De aentreckende schips-slach-ordene vander Prince Galeyen over 't voorsz hooge water-delt / was op dese wijse gestelt: De Admiralen van Vlissingen ende Zierickzee hadden elck achter hun 25. Galeyen/ eñ verspreyden hun als twee vleugelen. De Admirael Bopsot aende slinckerhandt nae Soeterwoude/ om datmen achtede dat des vyants meeste gheweldt daer was/ hy had by hem den Colonel La Garde. Den Admirael van Zierickzee/ metten Heere van Citadelle/ Bultran/ Capitepn Pauls/ Durant eñ andere: De Vice-admirael/ metten Heeren van Noelis/ de Heerē van Cosnes ende Bourhart/ de Capitepnen Herri eñ Grenu aende rechtehant/ aende zijde van Zwitrn. Philips van Asseliers / Commissaris generael over de munitie van Oorloghen/ was verordent te blijven mettet grof gheschut/ eñ 8. of 10. Galeyen op de Nozta om de victalie te bewaren / die daer blijven soude ter tijdt toe dat de voorsz Admiralen meesters vanden voorsz Kerckwegh waren/ eñ alsdan souden sy volgen/ ende die van Soeterwoude dapperlijck groeten met het grof gheschut/ 't welck op die tijdt/ als sy daer naerder by quamen / gheladen was met kleyne sackkens vol looden/ in elck sackken dry hondert / konstigh gheleydt / om te verspreyden inde menighte des volcx.

Dit aldus alles verordent zijnde / begost de voorsz schips-slachordene ontrent middernacht tusschen den eersten ende 2. Octobris te trecken / vanden anderen verspreyt / soo verde alsmen met een Roer bereycken mocht/ ende hadden inden midden 18. ofte 20. schupten met Pioniers/ schans-kozven/ tack-bossen ende zoden/ om soo haest alst moghelijck was / hun op den selfden wegh te beschanssen.

De Spaensaerden hadden op desen Kerc-wegh sodanigen sterckē Schaerwacht gestelt in kleyn schuptkens / dat de selve wel een gheheele Wacht verstrecken mochten: Dese riepen wel als des Admiraels schepen aen quamē: Wie daer/ wie daer! dan sy en kregen geen antwoorde ter tijt toe dat des Admiraels schepen binnen scheuts waren: daer na lichtede heur der Admiralen schepen so toe / eñ donderden met grof geschut daer soo onder/ dat den duysteren nacht scheen dagh te zijn. Dese Schaerwacht schoot wel eenighe scheuten met Calabrijs/ Musketten ende kleyne stuckkens/ dan verlieten haer schupten/ ende namen den wijck soetjens al schietende / tot dat sy by heur Wacht quamen / die op elcken hoeck vanden wegh beschanst waren.

Dese quamen van beyde zijden dapper upt/ eñ schoten seer felijck met Musketten op 's Prince volck: dan daer werdt vanden Zeelanders sulcken hagel gheschut onder gheset/ dat sy met groot verlies van volck buckende na haer schanssen moestē wijcken/ ende lietē alleenlijck een wepnich volcx die schermutselden / diet nochtans niet langh en hielden: Want dē Fransche Capitepnen / la Garde / Bultran ende Bouchart begaven hun op den wegh / ende beschansten hun aende Soeterwousche zijde. Grenu/ Ladziere/ ende andere aende rechte hant.

Dewijle sy hun nu onverhindert voor den dagh beschansten / hebben de Zeeuwen upt haer schepen dapper geschoten op die van Soeterwoude / voornamelijc daer sy vier oft licht sagen/ eñ schoten oock den vyant in sommige hupsen. De Bootsgesellen eñ Fransoysen die opt lant waren/ staken oock sommige in vyant.

De voorsz Capitepnen vande schermutselingh aen beyde zijden komende / stropden den wech over al vol boet-angelen/ op dat de vyant eens van desen wech afgedreven zijnde/ niet en soude mogen weder keeren.

Als nu des Prince volck desen Kerck-wegh aldus inne ghenomen hadden / ende wel beschanst was/ ende wacht daer op gestelt / hebbense den selven tot 3. plaetsen door gestecken/ om de Galeyen daer door te laten/ eñ werdt middelertijt de victalie die ontrent 100. schepen sterck was/ ghehaelt/ ende quamen al tsamen over/ behalven twee die upt den ghemeynen vaert ghedwaelt zijnde/ opt drooghe gekomen zijn/ ende inder vyanden handen quamen.

T'is weerdigh aen te mercken/ dat in alsoodanigen dapperen daet/ door der vyanden oogen/ ende int midden van haer groot gewelt geschiet/ des Prince volck maer 5. oft 6. mans verlozen. Siet/ aldus wonderlijck bewaert ende beschermt Godt de sijne int midden van de aldermeeste vaerlijckheden alst hem belieft / op dat hy den godlooseñ in haer macht daer sy op roemden/ te schande soude maken/ ende sijn eere verbreyden.

Hoe 's Princen volck in Meyrborgh gekomen zijnde, Baldæus uyt Soeterwoude vluchter.

DOe nu de gantsche Schips-heyrkracht met de victalie over desen wegh was / heeft d'Admirael van Vlissingen na de Meyrbrugge geroept / doch wat voorder zijnde/ daermen de meeste diepte vermoede/ wast seer drooghe. Hier toonden hun de Zeelanders seer Manlijck / die haer schepen lichtende / int water sprongen/ ende scheen dat sy de selve liever wouden op haer schouderen dragen dan achter laten/ aldus begaven sy hun in Meyrbrugh.

De Spaengiaerden rontsom de Kercke van Soeterwoude liggende in veel schanssen / des anderdaeghs smorgheus den tweeden October/ siende dat des Princen volck noch voor die tijdt haren wegh niet nae Leyden en namen / meynende om dat sy van achteren vast na hun toe sagen branden/ ende des Princen schepen haren cours nemende/ gelijc gesept is/ oock op de Papenmeyr ende Vrouwen-brugge/ sorghende een deels dat mense in Soeterwoude besetten woude. Daer neffens oock merckende/ dat het water in soo korten tijdt eenen voet ghewassen was: Werden op sulcker wijse met de tweede vreese ghesleghen / dat Baldeus haer Overste siende het voordeel twelc 's Princen volc alreede in hadden/ den voet verlozen gaf/ ende Soeterwoude met alsoodaniger snelheyt verliet/ dat hy gheen tijdt en hadde sijn gheschut met hem te nemen. Als hy aldus de eerste was die daer vluchtede / is hem Alonzo Loupes Gallio met sijn volck / tot 7. Wendelen toe / nae Voorschoten / door eenen wegh diese tot dien eynde met rijsen ghehooght hadden/ naer gevolget.

De Admirael met den sijnen in Meyrburch zijnde/ weerdt dit niet ghewaer / dan alst wel wat te laet was/ eñ den meesten hoop vertogen waren: Doch sommige Galeyen hun den wegh onderscheppende / schotender so dapper onder/ dat sommige te rugge moesten. Als sy nu vanden anderen aldus verdeylt waren/ sprongen de Zeelanders int water/ eñ begavē hun met verroeste lange daggen die sy droegen inde achterste die na Voorschoten vloden. Sommige recht toe recht aen loopende/ verstoorden in slooten eñ wateringen. De gene die nu niet verder en mochten nae Voorschoten/ vreesende 't geschut dat hen onderschept hadde/ namen de vlucht nae den Stompwijcker werf / heur geweer meest van hun werpende/ ende zijn also voorts naden Leytschendam ende Voorburgh geloopen. In dese vlucht heeft Baldei volck/ met de ghene die snachts van 't gheschut omgebracht waren/ ontrent 200. man verlozen. Sommighe schupten met wijn / victalie ende bagagie Baldeo toekomende / werden van des Admiraels volck genomen/ ende tot hem gebracht.

Hier moet de Leser aenmercken / hoe wel God des Princen volck door 't wassende water/ eñ door den wijsen raedt om de middelen te ghebruycken/ daer toe dienende/ wonderlijck begenadiget hadde/ soo en was het noch al t'samen niet / indien hy de vyanden der Waerheyt geen vertsaeghd herte gegevē en hadde/ want haer sterckte van volck ende geweldige schanssen schenen onverwinnelijck. Doch op desen tijt werden oock die van Leyder-dorp ende die van Lammen met de vreese der Philisteen geslagen / dat sy van angste beefden eñ verschrickten door de krachtige hant Gods/ als Edom eñ Moab: ende waren vertsaeght als de Inwoonders Canaan. De eerste/ namelijck die van Leyder-dorp/ siende dat hare medegesellen de vlucht ghenomen had-

den / ende die van Lammen siende dat de Zoeterwoudsche hercke ende huysen daer ontrent in brant stonden/ hielen noch stede.

Nu moeten wy ons een weynich weder keeren tot die van Leyden. Hier is voorsen geseyt dat de Boden in des Princen legher Duyven brochten / waer van eene gesonden was die haren brief getrouwelic ober brocht/ eñ de bozgers en verwachteden anders niet dan tydinghe wanneer sy uyt souden vallen nae de schansse van Lammen/ 't welc hun wel den 1. Octobris geschreven was / dan de Duyve falieerde ende quam eenen dach daer nae / soo dat de bozgeren haer geset teecken niet en hadden gedaen/ waer door den Admirael Boysot aende Vrouwen bzugghe eerst komende / meynde dat de stadt obergegaen was/om dat sy hun soo stille hielden: dan als de Bozgeren nu den voorsz brandt in Zoeterwoude sagen/ende voornemelic den brant inde Kercke daer sy wisten dat hun de spaenjaerden inne ende meest rontsomme beschanst hadden/soo was daer een groote vreucht op hare stadtmueren/niet teghenstaende dat sy hare vpanden op Lammen noch sterc beschanst sagē/ uyt de selve schansse na des Princen volck geweldelick schieten/daerenboven noch des namiddaeghs ontrent 300. mannen op het verballene huys van Cronestein saghen / so brochten sy haer Vaendelen op de Mueren/ bonden de selve aende Meulen-roeden tot teecknen van wel gemoethept ende vreughden. Sy lieten ooc dese vier puneten op sterche pepre afloosen.

1. Dat alle vrouwen / onbejaerde jonghers ende personen onbequaem in wapenen/ hun onthouden soudē vanden stadt-vesten / ende dat alle wat wapen vroech met sijn hals eñ zijt-gheweyr op sijn verordende plaetsen souden laten binden.

2. Die den voorleden nacht gewaert hadden/moesten hun weder begeven op haer wacht.

3. Souden ooc niet vande vesten gaen/ ten waere dat hun die vanden Gerechte daer van haelden.

4. Gheboden alle schepen ende schuyten uyt haer omloopende wateringen te leggen in bezijden grachten/op dat de inkomende schepen voor noot geen hinder en geschiede/ ende haer deurtocht vry mocht zijn/ eñ de bozgeren hun van boden/besijdē ende uyttreckende mochten behelpen/na hun den noot soude vorderen.

De Borgemeesters vertoonden haren bozgeren de schepen/seggende: Siet bozghers daer achter die eene schansse is nu het vroot/wat dunckt u/ sullen wijt daer laten/ende van honger smozen? De andere riepen: Wy willen lieber de schansse met onse handen ontstucken krabben/ dan dat het daer (namelijck voor Lammen) soude geschut worden.

Als nu de Admirael sijn grof geschut door Soeterwoude op den Papen-meyr hadde laten komen/eñ dat om 2. oorsaken: Ten eersten om dat hy van hier aende slincke hant de schansse van Lammen altijdt naderde/ ende ten tweeden om dat de victali-schepen in Meyrburch d'een den anderen hinderlijc waren/ende hadden aldaer altesamen wel groot hinder mogen lijdē / waert sake dat haer vpanden 't herte (gelijck geseyt is) nu geheel niet benomen en hadde gheweest. De spaenjaerden schotē seer uyt de schansse van Lammē als uyt de schansse van Jacob Claesz opt Wedde op des Admiraels schepen / ende schoten hem ooc met eenen scheut 7. Mans af/ende toonden een ghelaet gelijck of sy van meyninge waren de schanssen te houden.

Beschrijvinge des schans van Lammen, eñ hoe Boysot om advijs schrijft om de Schans te beschieten, aenden Prince van Oraengien, de welcke aen het ontset van Leyden twijffelt: Eñ hoe de Spaenjaerden de voornoemde Schansse verlaten, eñ hoe dat door een Iongen inde stadt bemerckt is, ende hoe Gerrit Verlaen naer Lammen treckt.

OM dat dese schansse van Lammen 't meeste was daer 's Princen volck voor vreesden / aengesien het lant daer hooger vozt/ so moet ick hier haer gelegenthept een weynich af beelden. De plaetse lept in een plat velt daer geen hoochten ontrent en zijn / noch Canalen of sy en waren gestopt/ende is by na een quartier uyrs gaens vande stadt: Het water dat na Delf loopt/ loopt daer met een kromte voor by aen d'een zijde/ende aen d'ander zijde een wateringe waer door men inden Rijn kan komen / ende besijden loopt de wateringh op Soeterwoude/de rest was lichtelick rontsom te begraven ende de wallen/want daer stonden bomen genoech. Desen wal der schansen was tamelick dicke/ doch niet vry voor grof geschut / was ooc wel bewaert met schans-korven/ geschut ende volck/daerom nae menschen vernuft te spreken/waert saecke dat de spaenjaert dese schansse alleen wel bewaert hadde / des Princen volck en souden daer niet voor by gheklomen hebben/ dan met groot verlies van volck.

Doch hoewel dese schansse versien was/gelijc geseyt is/ soo besloot de Admirael de selve aen te vallen / ende sant op den 2. Octobris ontrent den abondt den Capitepn Grenu/Affaliers ende Capitepn Henry/om te besichtigen waermen met het minste hinder het geschut mocht stellen / eñ bevonden dat sy twee halve Coztouwen op een eynde des Canaels souden moghen stellen/ doch in baerlicklept ende met ongemack.

De Admirael heeft die nacht alle dese voor verhaelde gelegenthept aende Prince geschreven: Insgelijcx hoe hy van meyninge was des anderen daechs Lammen te beschieten: Doch so verre hy tot geenen goeden eynde en mocht komen / men moeste patientie hebben tot dat het water hooghер wies / om besijden ober het platte lant te varen.

De Prince hoewel hy de gantsche sake inde hant des Heeren gestelt hadde/ eñ was met dese tijdinge niet seer wel te vreden/ende stelde tontset van Leyden in twijffelinghe/ sorgende datmen de voorsz schansse van Lammen niet en soude ober winnen/ so door de voorverhaelde redenen / als datmen ooc sorchde sodanigen vreese of stormplaets daer op niet te moghen schieten / daermen soude hebben moghen storman / ende ooc dat de menichte van des Princen volck niet groot en was.

Doch in alle dese swaricheden eñ quade hope wonde de Heere der Heyrscharen alleene versien / ende zijnē krachtigen arm de eere toegegenen/eñ betoonē hoe wel de menschen veel dinghen konnen verdichten om haer vpanden te ober winnen / dat het alles poel ende onmit is so verre hy de hant daer niet en wilt aensteken / ende dat van hem alleene de oberwinninge komt. Want na dat beyde de Admiralen des morghens seer vroech op den 3. Octob. de slooten die wonderlijcken toegepaelt waren/ hadden doen openen/ meynende voorts gelijck geseyt is/ haer geschut op Lammen te stellen/ bevondē dat de Heere / die de sake voor hun tot die tijt toe uytgericht hadde/ niet hebben en woude dat haer vpant met menschelicke kracht soude verjaecht worden / dan zijn hant had alreede des nachts voor hun gestreden/ende door zijnen arm is des Princen vpanden een alsodanigen verschrickinge ober gekomen / dat sy de vlucht namen met grooter schande/ ende wierpen haer geschut inde slooten/eñ wert aldus des nachts voor den 3. Octobris de geweldige schansse van Lammen verlaten.

Van dit wijcken en wist niemant inne noch buyten der stadt seckerhept/ hoewel sy inde stadt des nachts een gerijsch gehoort hadden doen een stuck geschuts voor de schansse gesoncken wert. Dan daer was eenen jongen op de mueren die hadde des nachts waer genomē/ dat hy wel veel lontte uyt de schansse voorsz sach gaen/ dan gheen weder in komen/aldus beelde hy sich selven inne/gelijck ooc de waerhept was/dat de spaengiaerden hun schansse van Lammen moesten verlaten hebben/ende heeft sulcx aengegeven/verlof vraghende om daer te loopen: gelijck hy dede voor belosten van 6. guldens/ met dit deckſel/ so hy daer noch vpanden gebonden hadde te seggen dat hy van honger verloopē was.

Na dat hy nu inde schansse geweest was eñ niemanden en vant / ende met zijnen hoet gheswincket hadde/ 't welckmen inde stadt noch niet en geloofde / sorgende dat hem de Spaenjaerden uyt schalckhept sulcx hadden bevolen/eñ een ander met eenen Verrenjager hem

gevolcht

gheb olght zijnde/ gheſien wert ſijnen wegh voor by de ſchanſſe nemende na den Admirael/ die hy totten knie toe int water te ghemoet liep/ was aen beyde zijden vreucht. Den vromen Capitein Gherrit vander Laen/ begaf hem terſtont metten vvpbupters nae de ſchanſe tot Lammen/ tot de plaetſe toe daer hyt eerſt mael toegepaelt vont/ daer hy die twee eerſte Galeyen met vreughden ontfingh.

Den Admirale niet lichtveerdigh zijnde int gheloouen/ hadde deſe twee Galeyen voor upt gheſonden/ de welcke bevonden ghelijck hun gheſept was/ te weten/ de ledighe Schanſſen/ met twee ſtucken gheſchuts/ doch geſoncken.

Hoe den Admirael Boiſot binnē Leyden komt, ende hoe ſy God dancken voor ſulck eene weldaet des wonderbaerlijckē ontſets. Itē van een deel muers vander ſtadt gevallen: Hoe den Admirael aen den Prince ſchrijft, na dat hy binnen Leyden gheko-men was, ende hoe ſy den vyant najagen.

DE palen nu geopent zijnde/ daer des Vyincen volc alle gereetſchap toe haddē/ is de Admirael Loijs van Boiſot mette vooztocht met vreucht ende danck-ſeggīnge na de poozte van Leyden ghetrocken/ daer ſy gelucklijc ſonder eenich wederſtant smozgens ontrent 8. uren inquamen. De Admirael van Zierick-zee Adriaen Willemsz bewaerde den hindertocht.

Ten was ſonder mededoogenthept niet aen te ſien/ hoe ellendelijck dat verhongerde volck de Haringhen rou verſlinde/ die hun den Admirael in ſijn inkomſte upt de ſchepen liet worpen/ ende inſgelijcx thzoot/ twelc ſommige alſo inſlockten/ gelijckerwijs of ſy tot geenen tijde hebben konnen verſadighet worden/ waer door het den ſommigen/ die gheen mate en konden ghehou-den/ niet ſeer wel en bequam/ jae oock daer van ghe-ſtozven zijn.

Aen d'een zijde vande ſtat na de meyz lagen 3. Am-ſterdamſche galeyen/ die altemet op de ſtadt geſchoten hadden/ dan upter ſtadt 't grof geſchut/ ende van buptē het ontſet bernemende/ hebben oock haerer mede ghe-ſellen vreeſe ghevoelt/ ende zijn geweken.

De Admiralen inde ſtadt zijnde/ zijn terſtondt met haer volc ende den vozgeren nae de kercke gegaen/ ende hebben metten kinderen van Iſrael den Heere/ die hun ſo wonderlijc een Zee over dzoogh lant gemaeckt ende behouden ter gewenſchter plaetſe gebracht hadde/ upt kracht heurder zielen gedanckt.

Baldei volck/ die des daeghs te vozen wijckende tot Zoeterwoude/ eñ voornamelick door de Weypoozt ge-bracht hadden/ lieten op deſen derden October over al upt vreeſe haer hutten ſtaen/ voornamelick inde ſchans te Leyderdozp eñ daer ontrent: Want hoewel ſy dzy-mael ſo ſterc van volck waren als ſ Vyincen volck (aen-geſien deſe ſoo met ſoldaten/ Bootſgeſellen ende andere die wapenen voerden/ uptgheſondert die de pzovande voerden/ over de 2500. niet ſterc en waren/ die ('t welck is t'onthouden) al tſamen upt der Hollantſcher Staten bupdel geſpijſt werden/ eñ Baldei volck hun beroemt hadden over elf dupſent man ſterc voor Leyden te lig-gen/ gelijck oock genoegh genomen mach worden upt haer vrieven hier vozen verhaelt/ oft immers ten min-ſten wel negen dupſent ſterck waren: ſoo en was daer niet min verſchrickinghe ende vreeſe in hun/ dan wy te vozen geſept hebben/ ende ooc leſen voor Ieruſalem eñ Samarien geweeſt te zijn: want de ſelve hant die daer ſijn vpanden ſloegh/ eñ ſijn volc opt alder onverſienſte verloſſede/ heeft ongetwijfelt tſelve hier oock taſtelijck gedaen. Ja ick laet my duncken/ dat ſommighe vande genoemde Papiſten/ als ſy de waerheyt wilden ſeggen (hoewel ſyt noode ſouden doen/ eñ nochtans ſommige te Leyderdozp ſulcx beleden) ſelve alduſdanigen getup-geniſſe door de verſchrickinge die ſy in haer herten ge-voelt hebben/ ghedwongen ſouden zijn te geven. Des Vyincen volc en ſchamen hun aen haer zijde niet te be-ſijden/ waert ſake dat haer betrouwen op d'onſienlijcke hulpe niet geſtaen hadde/ ende te vozen geſien hadden/ gelijc ſy na der tijt ſagen/ dat de ſtadt ſo geweldelijc aen alle kanten had beſchanſt geweeſt/ ſy en ſoudenſe niet hebben dozven aengrijpen om te victalierē met ſulcken kleynen volck. Aldus heeft de Heere in beyden door ſij-ne kracht willen wercken/ op dat ſijner eewigher wijs-heyt alle eere ſoude toegeſchreven worden.

Ic moet door een tuſſchen-reden hier noch een won-derlijcke daet by ſtellen/ die oock ſonder verwondering niet en behoort aengeſien te zijn. Op deſen nacht als de ſpaengiaerden de ſchanſſe van Lammen verlieten/ is binnen der ſtadt de Wal ende bozſtweyzinghe tuſſchen de Roe-poozt ende Toozn van Bourgoengien tot de lengde van 26. roedē ingeſtozt/ ende heeft van ſelfs een Vreſſe gemaert. Hadden de vpanden der ſtadt te vozen dit voozdeel gehadt/ ende voornamelijc eenen nacht oft twee te vozen als ſy inder nacht ſochtē de Wallen ſteel-ſche wijſe te beklimmen/ eñ vpſonder de Hoogwoert-poozt/ die ſy alreede beklommen eñ paſten in te nemē/ alſo hun van een Bagijn gebootſchapt was/ dat aldaer geen wacht en was/ of immers ſeer wepnigh/ hoewel ſy contrarie bevonden/ ende van 3. roers ſchieten ſtille-kens weeh moeſten ſluppen: ſy en ſouden dit ongetwij-felt niet min voor een wonder-werc geacht hebben dan de bozghers nu doen/ behalven ſchade oft ten minſten anghſt: want haer ſtozm-plaetſe ſoude ſonder geſchut berept zijn geweeſt: dan 't heeft de Heere anders belieft/ eñ in plaetſe van ſchade bate gedaen/ te weten/ door ſijn gedzups der vluchtender vpanden vreeſe bermeerdert/ die daer mepnden dat de bozgers van voze upt quamē/ ende ſVyincen volck van achteren. Dies de bozghers God meerder danckbaerhept ſchuldigh zijn.

De Admirael aldus binnē Leyden zijnde/ heeft ter-ſtont aendē Vyins die te Delf was/ geſchreven/ eñ ſijn V. G. de vreeſe ontboden/ diet den Heere belieft hadde in ſijner vpanden herten te ſenden/ de welcke de ſchan-ſe te Lammen verlaten hebbende/ hem eenen vzpen toeganck inder ſtadt gelaten hadden.

Deſen vzief werdt den Vyince op den derden Octo-bris ten 2. uren/ inde predicatie ſittende/ gebracht/ ende was ſijn V. G. onghetwijffelt een ander tijdinghe/ dan hy ſmozgens ontfangē hadde/ dies ſijn opgetogenhept met danckſeggīnge totten Heere/ ende ſijn inwendighe vreucht door de haeſtige verandering te grooter was: Eñ liet terſtondt/ als deſe ſijne predicatie int Franſoys gedaen was/ den vzief openbaerlijc vanden Predicant leſen/ eñ God met vzolijcker eñ vperiger herten danc-ken. Twelck oock terſtont (de tijding verſpzept zijnde) in beyde de groote Kercken/ met een ontallijcke verga-deringh van volck/ wonderlijcke vreucht ende vperig-hept gedaen werdt/ in tegenwoordighepdt van ſijn V. G. ende inſgelijcx op alle plaetſen/ daer ooc de vreych-den-teeckenen van vper/ klocken ende geſchut aen allen kanten gehoort ende geſien werden.

Als nu de Admiralen de victalie inde ſtadt gebzocht hadden/ den Heere gedanckt/ de bozgers ghelaeſt/ ver-quickt ende gemoedet/ hebben ſy hare victozie vervol-ghet/ ende zijn haer vpanden die inde ſchanſſen ontrent Leyderdozp gelegen hadden/ na-geſaeght.

De Schanſſe in Leyderdozp was boven maten ſeer gheweldigh gemaeckt/ hadden oock/ alſſer eenighe bo-den quamen/ op haer gewelt ſeer gepocht/ 't welck hun alles nu ſtrect tot een meerder ſchande/ ende Gode tot meerder prijs. Hebben oock immers ſo ſchandelijck de ſchans vande Kaege eñ Oude wetering verloopen/ daer ſy jaer en dagh ghelegen hadden: Want een ſeer kleyn getal verloopens van ſVyincen volck (men ſeydt 12.) jaechden twee bendelen knechten voore/ vanden welc-ken oock ſommighe op ſulcker wijſe liepen/ dat ſy niet op en hielden tot dat ſy voor Aemſteldam quamen/ daer ſy tot haerder verſchooninghe ſeyden/ dat haer gantſche Leger verſlagen was.

Die van Leyden ſullen altijt moeten belijden/ datſe in haren handel voornamelijck twee dingen bevonden hebben/ die Godes volc inden oudē Teſtamente eñ tot allen tijden gemeyn zijn/ 't welck ſy eñ wy met alle ſte-den/ het zy beleghert oft onbelegert/ wel hebben aen te

mercken ende te onthouden/te weten: Wanneer wy de stemme des Heerē niet en hooren/ eñ Gode ongehoorsaem zijn/dat God een volck over ons sal schicken van verre vander werelt eynde/ 't welck als een Arent upt vliecht/wiens sprake (als voorzen gheseyt is/ ende inde spaensche brieven gebleken is) wy niet en verstaen: ende sullen ons benauwē in onsen poorten ende in onsen landen. Doch so sy des Heeren stemme gehoorgeven/hem hun met boetveerdiger herten bekeeren/ende hem aenroepen/ hy sal onse vyanden die hen tegen ons verhessen/ voor ons slaen. Die door eenen wegh in quamen sullen door seven weghen vlieden/onser vijf sullen hondert/ende onser hondert duysent jagen.

Des voorsz Baldei volck is op desen tijdt upt alle haer schanssen/ tot 22. toe verloopen/ behalven op de Waddinge/daerder noch sommige bleven staen om de passagie bij te houden. De vooden die in desen tocht van 's Prince volck gebleven zijn/en waren geen 40. van hare vyanden (sose selve belijden) over de 1000.

Hier en dient oock niet vergeten wat Baldeus in sijn Herberghe tot Leyderdorp ghelaten hadde/ namelijck de gheschilderde stadt van Leyden/ met alle haer heyrstraten/wegen ende water-tochtē/ so de selve beschanst waren. Als hy nu moeste wijcken/heeft hy daer onder geschreven: Vale Civitas, valete castelli parvi, qui relicti estis propter aquam, & non propter vim immicorum. Dat is in Duytsch: Vaert wel Leyden/vaert wel alle omliggende schanssen/ want ghy zijt verlaten om des waters wille/eñ niet door onser vyandē kracht ende ghewelt. Ick belijde wel datter water een vande voornaemste middelen was/ 't welck Baldeus een oorsake gaf de stadt eñ sijn schanssen te verlatē. Dan hadde hy de rechte waerheyt geseyt/ hy soude geseyght hebben: Ghy zijt verlaten door de krachtighe handt des Heeren/die mijn herte met alsodaniger verschrickthept verslaghen heeft/ dat Antiochus nopt met soo grooten schaden upt Persien verliep: Noch Timotheus met so grooten oneere nae Gezara en vlode: Noch Lysias soo schandelijck voor den Machabeen/ als ick met de mijne/u/o Leyden! ende mijn menichfuldighe sterckte Schanssen hebbe moeten verlaten.

Vande komste des Princen van Oraengien binnen Leyden, vande goede ordinantien ende hantreyckingen den behoeftigen Borgeren ghedaen, ende een stuck gheschuts vande Spaengiaerden wordt binnen Leyden ghebrocht, eyndelijck de hooghe Schole gesticht.

DE Prince van Oraengien quam des anderdaegs binnen Leyden/ ende danckte de Borgers hoogelijck/ datse hun so vromelijc sonder eenigh krijgsvolck in so strengen belegeringh gehouden hadden/ beloofde datmen hun ende heures kints kinderē sulcx gedenckē soude. Ende inder stadt komende/heeft in alles ordeninghe gheselt/ soo in des stadts als des krijghssaken/op dat sijn E. G. sijne victorie die hem God getoont hadde/soude te nutte maken.

Den 4. Octob. keerde de wint weder Zuytoost/ ende storme so geweldig upten Noortoosten 3. of 4. dagen/ datmen qualijck van Delf tot Leyden komen konde: ende 't water/als sijn offitie gedaen hebbende/is weder upten lande geloopen: een wonder werck Godes.

Boden dese voorsz inghebrochte victalie/ heeft den Prince ende sijnē rade goet gedocht na 't oude Apostolische ghebruyck/ upt alle steden den uptghehongerden verarmden in Leyden een ghemeyn hantreyckinghe te doen/ op dat de verarmde die in so langen tijdt niet gewonnen en hadden/vanden welcken oock al 't gereetste verteert was/ mochten geholpen worden/ ende dat ooc der Rijcker victalie langher mocht strecken. Tot desen eynde hebben de Ghedeputeerde des anderdaechs met wagens ende schuytē eerst door de stadt van Delf omghegaen/ ende hebben veel broots/ boters/ vleesch/ kaese/speck/visch ende gelt versamelt/ weerdigh aldaer zijnde over de 1000. Karolus guldens. Dit en heeft niet alleenlijck den armen ontset/ den rijcken verlicht/ ende de stadt ghespijsighet/ dan heeft een grooter liefde ende vaster verknoopinghe tusschen den Steden ghemaeckt.

Hier dient een kleyn tusschen-redene by. De Leser weet dat niet alleenlijck desen/ maer oock den gantschen Nederlandtschen krijgh/ eensdeels om de vaderlantsche Libertept oft Vryheydt gheschiet: blijckende ooc aen sekere stucken geschuts An. 1566. tot dien eynde vanden vanden der Vaderlantsche vryheyt gegoten/ om de vryheydts-begheerende hier mede onvryheydt te gheven. Nu hebben die van Leyden/ die om haer Vaderlantsche vryheydt in soodanigen noot gheweest hebben/op desen dagh Vryheydt, nameliyck een schoon stuck geschuts/ LIBERTAS ghenaemt/vande Spaengiaerts gheseoncken zijnde/ weder ghekreghen. God gebe dat sy 't selve ende haer Vaderlantsche verkreghene Vryheydt/ ghebruycken tot sijns heyligben Naems eere.

Op den 8. Octobris is sijne Voorsteliycke Ghenade nae den Haghe ghetogen/ ende heeft aldaer ordeninghe gestelt/ om de selve plaetse te bewaren ende te behouden soo het doenlijck waer/ als een sleutel vant Haerlemsche meyr. Ende den 9. op de Goutsche slups/ om daer van als te ordonneren: alwaer hy een gheweldighe Schanse dede maken.

Also door de groote sieckte/daer sijn E. G. tot Rotterdam ingelegen hadde/ by den Spaengiaerts geacht wiert/dat den krijgh met sijn doot lichaem ende op sijnen name ghevoert werdt/ zijn tot Leyden onder passoorten 2. Spaengiaerts gekomen van Juliaen Kamero gesonden/ om te besichtigen (alsoo sy hem wel kenden) of hy noch leefde/ende dit bevonden hebbende/ sijne E. G. alsdan Philips vā Marnix den voorsz gevangenen Heere van S. Aldegonde by upt sijn gevangenisse te laten gaen. Sijn E. G. heeftse aengesproken ende ernstelijck vermaent/ haer paspoort ende brieven laten maken/ende na 2. uren wederom gesonden.

Als nu den Prince/ om voorzen verhaelde oorsaken/ den gantschen Raedt der stadt Leyden op den 14. verset hadde/is hy op den 15. nae der Goude ghetrocken/ daer de voorsz Heere van S. Aldegonde/ die ontrent een Jaer ghevangben hadde gheweest/ weder los ende vry/ met vreught ende danckseggingbe van beele vrame/ghekomen is.

Na dat die van Leyden God ende sijn Voorst. Gena. gedanckt hadden/ en hebben sy oock niet ondanckbaer gheweest tegen den Admirael Loys Boisot/ dan hebben hem met een schoone gouden Ketene beschoncken/ met eenen gouden penninghe daer aen hangende: welcke penninghen sy oock meer andere geschoncken hebben. De Edele vermogende Staten slants van Hollandt/ hebben den voorsz Admirael daer naer in een heerlijcke maeltijdt beschoncken met een grooter Ketene van ses hondert Karolus guldens.

De Duytschens/ die haer als tot Boden ghedient hadden/ hebben sy (doot zijnde) ghedroogbt/ ende de vleugelkens ende klaukens uptghespreyt/ tot een memorie opt Stadthuys gestelt.

Dit is dan kortelijc de somme van tgene dat ick upt den mondt van sommigen upt sijnder Voorstel. Gena. Raet/ooc upt den Raet der Admiralitept/ende vanden pilote des Admiraels/ midtsgaders sekere upter Wet van Leyden/die 't selve ghesien eñ gehoort hebben/den Leser nae der waerheyt (soo ick meene) hebbe willen voorstellen/ biddende 't selve in danck te willen nemen.

Incarnatie den 5. October.

De Heere die heeft ghehoort tot LeYden het sVCHten.
En de BabILonIsche MaCht Van haen doen VLVCHten.

De Staten van Hollandt/ Zeelandt/ &c. hebben de stadt van Leyden versien met een Academie, Universitept oft hooghe Schole/den 8. Febrva. 1575. die begavende met 2500. Kroonen jaerlijcx/ende met liberale pencioenen veel geleerde Mannen daer lockende.

Van sekere Muyterije onder de Spaengiaerts, de welcke Baldæum vangen, ende hoe de selve voor Rebellen verklaert worden.

Niet

NJet lange na dese tijt kreech Baldeus (die na den Daghe geweken was/ aldaer dagelijcx zijn groot ongeluc beklagende) geen kleyn beroerte met sijnē volcke/ want hy werdt van zijnen soldaten seer gehaet/ de welcke de faute verspreydeden dat hy herstandt met die van Leyden gehadt hadde/ ende twee romen gouts ontfanghen hadde/ op dat hy de stadt niet beschadigen en soude. Dit met de betalinge van seer veel maenden die sy ten achteren waren/ gaf oorsake dat hy by hen in alsodanigen vergetinge ende versmaethept quam/ dat sy hem ghevanckelick stelden/ ende eenen Elect in zijn plaetse gestelt hebbende die over hun ghebieden soude/ deden hem bleven aenden Commandeur van Castilien schrijven/ datmen hun binnen thien daghen haer betalinge souden seynden/ ofte waren anders van meyninge van daer te trecken/ ende gelt te soecken daer sijt verhoopten te vinden. De thien dagen geeyndicht sijnde/ dwelck was ontrent een maendt na de verlossinghe van Leyden/ zijnse uyt Maesland-sluys/ Leytsendam/ Voorschoten/ Valckenburch ende ander plaetsē versamelt/ sterck so te voet als te peerde tusschen 6. ēn 7000. mans/ so spaenjaerts/ duytschen ēn Walen/ ēn zijn also uyt alle de platte landen van Zuyt-hollandt getrocken na Haerlem ende Amsterdam/ daer sy de poort gesloten vindende voorts nae Utrecht togen/ daer sy hun selven verhoopten te betalen. Aldus werde op die wijse voor die tijdt Hollandt voor de groote goethept des Heeren van zijn vpanden verlost.

Als nu de voorsz spaenjaerden ende haer gesel schap den 7. Decembris voor Utrecht ghekomen waren/ soo werden sy vanden Heere van Hierges/ Floton ēn Baldeo verklaert voor rebellen des Koninex: Eñ den borgeren werdt verlof gegeven dien sy mochten bekomen te voorschieten eñ doot te slaen: daermen haer niet seer en hoefde toe te dwingen. Daerom als de spaenjaerts op den 8. Decembris de Weertpoort met peck/ stroo ende buskruyt pasten in brant te brengen/ so zijn de borgeren op die tijt uytgevallen/ ende hebben ontrent 50. spaenjaerden verslagen. Daer nae zijn de spaengiaerden vande Weert-poort na der Tolsteeth-poorte ghetogen lanex de Cingel opden 17. Decemb. ende hebben met haren Capitepn Jan Bianco Sint Katerijnenpoort beklommen/ soo dat recht voor den dage een deel daer oock over quamen/ ende sommige vander wacht doorstaken: De voorsz Capitepn Bianco/ die gesworen hadde lebende of doot binnen Utrecht te komē/ na dat hy hem seer manlick langhe geweyrt hadde/ werde vanden Borgeren (die met grooter menichte te samen quamen) met menigen steeck ende scheut omgebracht: werden oock alle zijnder metgesellen vander wallē afgekeert: Ja de borgers waren soo verhit op de spaenjaerden/ dat die vanden Casteele mettet schieten daer onder het moorden verder moesten verhinderen/ so dat maer wat bet dan 200. spaenjaerden doodt en bleven/ ende ettelijcke vanden Borgeren.

Vande vergaderinghe tot Breda om van Vrede te handelen, ende wat daer inne gedaen is.

ALs nu de Groote Commandeur soo grooten verlies hadde/ ende gewaer wert dat hem den krijgh niet seer wel en gheluckten/ heeft hy ghedacht een Vrede-handel voor te brengen/ ende by dien te versoecken oft hy Hollant eñ Zeelant weder onder de gehoorsaemhept des Koninex van Spaenjen soude moghen brengen. Dewijle dan den Prince/ de Heeren Staten ende Ridderschappen inden voorleden Jare 1574. aen de K. M. van Spaenjen sekere Supplicatien hadden aengegeven om eenen goeden vrede met gemeynen accoorde te beslupten/ so heeft hy so veel by den Koningh te wege gebracht/ dat daer een sekere plaetse bestelt is/ inde welcke de persoonen aen beyden zijden met ghemeyn accoort eenen goeden middel van Vrede soude ramen ende beslupten. De plaetse inde welcke dese vergaderinge soude wesen/ was bestelt tot Breda/ een stadt die den Heere Prince van Oraengien toebehoordt/ ende voor die tijt vanden Spaenjaerden voor den Koningh van Spaenjen gehouden worde.

Ter versekeringe der gener die van beyde zijden souden komen om vande Vrede te handelen/ werden van eicke zijden seker Gijselaers gestelt/ ende waren vande zijden des Koninex de Collonel Monf. Dragon/ ende die Velt-heere Juliaen Romero/ eñ Guilliame de S. Clement/ met noch een ander Heeren/ ende vande zijde des Prince van Oraengien ende den Staté van Hollandt quamen oock sekere Gijselaers. Het scheen met den eersten dat niet anders upt dese by-een-koemste te verwachten en stonde/ dan eenen goeden ende vasten Vrede: want so haest de tijt ende de plaetse der vergaderinge benoemt waren/ so heeft hem elck om de neerstichste bewesen om den tijt waer te nemen/ als die nae den Vrede groot verlanghen hadden/ makende eenen inganck der saken van het groot verlies/ schade ende verderf 't welck hun over quam/ deur die groote ghedurige inlantsche Oorloge. So ist dan daer toe gekomen dat de Gecommitteerde so van d'eene als d'ander zijde/ hare propositie of voorstellinghen ghedaen/ ende middelen van Vreden voort-ghebracht hebben: Want alles te vergeefs.

Want dewijle dat de Gecommitteerde van des Koninex wegen niet anders en verstonden/ ende daer van niet en begheerden te scheyden/ oft de exercitie der gereformeerde Religie soude moeten ophouden/ maer dat den genen die de Roomsche Religie niet en wilden aenbeerden/ eenen sekeren tijdt soude gegeven worden om hare goederen te verkoopen/ eñ in anderē landē te vertrecken/ eñ dat voor die reyse alleen: Item/ dat ooc alle steden/ sloten/ stercten/ schepē van oorloge ende munitie soude overgelevert worden/ in handen van zijne Ma.

Ter contrarie die Ghecommitteerde vanden Heere Prince eñ Staten van Hollant/ Zeelant met hare ghe-associeerde sulex niet begheerden aen te nemen/ maer persisteerden daer by/ dat de Koningh behoorden zijne Onderdanen te laten leven in vrijhept haerder conscientien. Item/ dat de Koning oock niet behoorden zijne Onderseten (die niet anders en sochten/ dan behoudende de vrijhept harer conscientien/ ende de oude gebruyke harer Privilegien ghenietende/ sijne Maj. meer dienst eñ gehoorsaemhept te bewijsen dan hare Voorsaté gedaen hebben) so onredelick upt haer wel beminde Vaderlant te verdrijven. Verklaerden daeromme rondelick/ dat haer voor die tijt ongelegen was haer Vaderlandt/ ende d'exercitie der Religie/ de welcke sy omhelst ende aengenomen hadden/ te verlaten.

Oock docht hen dat niet sonder groote twijffel te konnen geschieden/ dat de steden/ sloten/ fortressen/ schepen van oorloghe ende alle munitie souden overghelevert worden in handen vanden Koning aleer ende voor dat hy soude alle uptheemsche of uptlantsche Soldaté ende krijghsvolck doen vertrecken/ ofte eer dat vande Generale Staten vande Nederlanden op den gemaeckten Vrede/ ende alles wat dien aengaen soude/ goede order eñ versekerthept soude gestelt zijn. Soo datse aen beyden zijden persisteer de elck by de redelijckheydt zijnder presentatien/ sonder te vereenighen/ van malkanderen geschepden zijn.

Vande belegeringe ende het innemē der stede ende slot van Bueren, ende eenen bedeckten aenslach op de stadt van Antwerpen.

DEn grootē Commandeur siende dat het hem ooc alsoo niet geluckten en woude soo hy wel verhoopt hadde/ soo heeft hy weder vastelijck besloten den krijgh byder hant te nemē: Daerom bebal hy den outstē sone vanden Grave van Barlemont den Heere van Hierges/ dat hy den last eñ 't ghebiet deur 't Regiment der spaenjaerts met zijne walen soude nemen/ om soo weder te proeven Hollant te gewinnen. De welcke nae dat hy de commissie aengenomen hadde/ terstont naer Bueren getrocken is/ niet seer wijt van Bommel ghelegen/ dwelc hy stormender hant tot zijnen wille gekregen heeft/ met oock het vaste Huys oft Kasteel/ dwelck nochtans seer sterck was/ na dat hy daer seer sterckelic op geschoten hadde: Ende hem so voorder beneerstickt om meer ander steden in te nemen tot groot achterdeel

vanden Prince van Oraengien / ende heeft oock eenige Forten oft sterckten gesleeht ende te niet gebracht.

Int selve Jaer 1575. was daer oock gepractiseert eenen heymelijcken aenslach op de stadt van Antwerpen / om door 't behulp van eenighe Borgers die stadt onder 't Gouvernement ende het gebiet vande Prince van Oraengien te brenghen. Tot dien eynde waren bederfelijck inder Stadt ghekomen op Sint Lucien avont een groote menichte van soldaten (sommige seggen) wel twee duysent/die den aenslach van binnen int werck souden stellen/dan soo souden henlieden te hulpe komen de groote macht des Princen/de welcke op die nacht souden komen voor de stadt haerlieden te ontsetten. Maer desen aenslach en is niet wel gheluckt/want 't was des nachts een so grooten onweer eñ tempeest/ dat het onmogelijck was dat die vlote soude eenichsins aenkomen om haer volck te lande te setten / gelijck dat belooft ende besteken was/ soo dat die van binnen oock die gelegenthept niet en hadden om haren aenslach int werck te stellen : immers dat den aenslach ontdeckt wert 2. daghen daer nae / inder manieren dat eenighe vande ghene die binnen waren gebangen werden/dien het niet wel en bergingk.

Van het Houwelijck des Princen van Oraengien, ende het innemen van Oudewater, ende het overgeven van Schoonhoven.

Opten 11. Junij heeft den Prince van Oraenjen ghetrout binnen den Briele / de Edele Princesse Charlotte de Bourbon, Dochter bā mijn Heere den Hertoghe van Monpensier/ de welcke daer nae tot Antwerpen ghestorven ende inde Brouwen kercke begraven is geworden/int jaer twee en tachtich.

Als nu de stadt Oudewater vanden Spaengiaerts int beginsel van Augusto belegheert was int jaer 1575. so is de Prince van Oraenjen ter Goude gekomen om de dijcken te doen doorsteken / eñ tlant onder twater te stellen / om alsoo 't leger vande spaenjaerts te doen vertrecken. Maer also de spaengiaerts daer van ghewaerschout waren/so hebbē sy met grooter furie ende gewelt opte stadt geschotē/eñ een groote breesse gemaect/eñ terstont daer op groote stormen gedaen/eñ hebben metten 3. storm de stadt ingenomen opten 8. der selver maent: ende int inhouden meest al vermoort out of jonck / niemande verschoonende borgher of soldaet/ende ten laetsten een groot deel vande stadt verbrant.

Opten 12. dach der voorsz maent/ dewijle de spaenjaerts seer subtijtelijck haer legher ghestaghen hadden voor de stadt van Schoonhoven/ soo heeft de Prince van Oraenjen daer henen ghesonden Monsieur de La Garde / die een Colonel vande Fransoysen was / een man die wel erbaren was inden krijgshandel/ ende in saken den Staten aengaende/die oock door sijne kloeckmoedicheyt veel goede diensten ghedaen heeft den Staten vande Nederlanden / sonderlinge die van Hollant ende Zeelandt. Welcken Collonel (niet tegenstaende dat de stadt voornoemt niet houwelick en was/ eensdeels om de swackheyt vande wallen ende graften / anderdeels om de oneenicheydt die daer was onder de Borgers eñ Inwoonders) sijn eere soo wel betreft heeft / datmen hem met recht grooten lof daer van behoort te geven : want hy alle daghen de storemen des vyants verwacht heeft/ so lange tot dat de spaenjaerts daer een breesse gemaeckt hebben door schietē van 23. stucken geschuts. Naer welcke daet hy een eerlick Accoort gemaect heeft voor hem ende sijn volc/om te moghen met haer goedt ende wapen upter stadt te vertrecken : overmidts dat daer gheen volck en was om de Breesse te bullen / ende den storm te wederstaen.

Hoe den grooten Commandeur eenen aenslach opt lant van Schouwen gemaeckt hebbende, in Zeelant komt, Bommene inneemt eñ Ziericzee belegert, eñ met sekere Fortressen besettet : eñ hoe hy daer naer tot Brussel sterft : Eñ hoe de Staten middelertijt regieren tot dat daer in versien wort.

Middertijt heeft de Vice-admirael / geboren van Middelburch / den Grooten Commandeur geraden dat hy neerstichept hede om tlant tā Ziericzee in te nemen / dwelck hy seyde dat seer lichtelick te doen soude zijn/ende dat hy alsdan Walcheren soude moghen beter bekomen / oock door sulck eenen middel Hollant ende Zeelant so veel alst doenlic ware/ vanden anderē schepden : de redene de welcke hy daer toe voort bracht/schenen so redelick/datmen wel konde mercken datse voort ghebracht waren van een wel erbaren ende seer bedreven man/ hoewel dat dese sake seer swaer viel int werck te stellen. Daerom dat den Grooten Commandeur onaengesien de moepelichept des septs/ 't selve heeft bevolen int werc te stellen / om dat het een sake was daer soo veel aen ghelegen ware. Tot dien eynde heeft hy secretelic zijne Armepe ter Zee doen worusten/ eñ is selfs in persoone met geheel zijn leger langhs het lant vander Tholen gekomen/ dwelcke seer na 't landt dat hy wilde inne nemen gheleghen was/ want het niet anders dan met een Riviere tusschen beyden geleghen vanden anderen geschepden en was : Int lant vander Tholen waren op dien tijdt aen verschepden plaetsen/ schanssen of bolwercken gemaect/ de welcke wel met amonitie ende artilrije versien waren/soo dat de Princen volck daer niet wel met hare schepen konden passeren/of oock het lant aen doen. Des Princen volc hadden oock aen d'ander zijde hare sterckte gemaect/ so datse dickwils met grof geschut tegen malhanderen schoten.

Op dat ick kort make/so is op S. Michiels avont 1575. dat volck des Koninck van Spaengien met den Grooten Commandeur met grooter moeyten int lant geraeckt/eñ hebben haer leger geslagen op den dijck/in een dorp geheeten S. Annenlant. Terstont is Sancho d'Avila over Zee gekomen/ de welcke op die tijdt Admirael was / met hem brengende te schepe eenen grooten hoop boetvolcx/ ende zijn also langhs de Soelen in Duvelant op een leech water gekomen op S. Michiels dach. Des anderen-daechs is Sancho d'Avila met sijne Galeyen eñ schepen nae 't lant van Ziericzee getrocken/ daer dat hy oock niet en gheraeckte sonder groote moeyte ende periculen.

Terstont als sy int Eylant gekomen waren/hebben sy begonst te belegeren een kleyn stedeken dwelc Bommene geheeten wort / dwelc door des Princen volc seer subtijlick sterck gemaect was. Als nu de spaengiaerts dit stedeken 3. of 4. dagen beschoten hadden/so hebben sy bestaen daer op te storemen/maer sy werden seer dapperlick daer af geslagen / ende daer bleef een groot deel van haren volcke.

Op den 25. Octobris hebben sy wederomme eenen grooten storm op de stede voornoemt gedaē/ indē welcken die borghers ende soldaten hun oock seer mannelic gehadt hebben om dien te wederstaen: Desen storm duerde geheel ses uren langh / soo datmen niet en wiste wie Meester soude blijven. Maer hoewel de Spaengiaerden eenen grooten hoop volcx verloozen hadden/ soo en hebben sy den moet niet verloozen willen geven/ maer hebben ten laetsten de stadt rechtenderhant ingenomen / ende hebben het alles doot geslagen wat sy daer inne vonden.

Daer nae zijnse voor Ziericzee getrocken / eñ hebben dat selve belegheert / want sy meynden dat hen die stadt terstondt soude moeten opgheven. Maer alsoo de stadt wel versien was van krijgscrustinge/ ende dat dit gelegen was aent water/ ende dat meer is/ dat de borgers seer wel gesint waren met eendracht voor de Religie met den Prince ende voor haer vaderlant te vechten : Oock de goede hope diese hadde van een goet ontset te verwachten : so en heeft het hen also niet gelucht gelijck sy wel verhoopten.

De spaenjaerts hebben terstondt met neerstichepdt hen daer toe gevoecht om de Riviere te benemen daer door dat hen het ontset soude gevoorden / eñ hoewel dat het een mijle of daer ontrent wijt was/ so hebbē sy daer een sterckte kietene over gelegt / ende stelden daer sommige stucken geschuts/ende sochten alsoo die stadt van

Zierit-

Digitized by Google

Zierickzee te bedwinghen: Maer de Schepen vanden Prince van Oraenjen deden weder hare neerstichepdt om de Stadt te hulpe te komen: Dwelck sy niet alleen een repse/maer ooch dickwils ghedaen hebben/ soo dat daer de Spaenjaerts niet beter als voor Haerlem onthaelt en worden.

Te voren hadde de Commandeur/door raet eñ bystant van eenige Hollanders/mettet leeghe water doen passeren zijn volc na tlant van Schouwen/ verre buyten meyninge van alle menschen/ door d'Eylanden vā S. Annenlant/Philippelant eñ Duyvelant/ op den 28. September int jaer als boven/ eñ is int beginsel deses aenslaechs gebleven den Gouverneur van Zeelandt/ Monsieur Haerl van Boisot: ende so heeft 't volc desselven Commandeurs hen beneerstight om Bommene in te nemen/ 't welck sy met verlies van veel volcx verkregen hebben/ghelijck ghesept is/ ende is daer nae zijn leger voor Zierickzee blijven leggen.

Opten elfsten Februarij int Jaer 1576. heeft het volck des Princen van Oraengien met een appointement(gemaert door hongernoot) gewonnen de schansen tot Krimpē opte Let/gemaert vande spaenjaerts/ dwelck hen seer dienstelick was: Want sy door dien middel den Swijndrechtsen Weyr bewaert ende bysghehouden heeft/ dwelck anders seer swaerlijck soude hebben kommen geschieden: ende zijn ooch de naest gheleghen plaetsen tusschen Dordrecht ende Rotterdam daer door beschermt gebleven.

Ter wijlen datmen aldus doende was/ soo voor de stadt van Zierickzee als elders/ is den grooten Commandeur tot Brussel van een Pestilentiale hoorse ghestorven opten 5. dach Meert. Ende werde int Gouvernement ghestelt/ door raet ende advijs vanden Koning/den Raet van staten/ dwelck een groote verandering te wege gebracht heeft/ want hoortelingh na dien tijt werde geconsenteert ende gheoorloft de spaenjaerden die om haer betalinge mupterije aengestelt hadde doot te slaen: soo dat het seer verwert stont int lant/als hier na gesept sal worden.

Als nu den Grooten Commandeur doot was/ soo hebben de Generale staten tot een Veldt-heer geordineert den Grave van Mansvelt/ die op die tijdt Gouverneur was van het Hertoghdom van Luxemburgh/ ende de staten gouverneerden middelertijt 't ghemeyne welvaren/ tot dat anders vanden Koninghe daer inne versien worde. Daer na heeft de Koninghe dese verkiesinge voor goet aengesien/verhopende dat die sake daer door soude ghebetert worden/ ghelijck het hem ooch inden eersten ontdeckte/want men stelde op alle dingen goede ordre.

Hoe de Prince van Oraengien in Walcherē treckt, eñ hoe Ziericzee overgegeven wert in handē van des Koninckx volck, eñ de Spaenjaerts daer na muytineren, daer door groote veranderinghe komt: Eñ hoe eenige vanden Raet van staten tot Brussel gevangen worden, ende den Hertoghe van Aerschot een Hooft vande Staten gestelt wort.

OP desen tijdt was de Heere van Hierges in Hollandt/ ende dede seer groote neerstichepdt om den Heere Prince den Krijgh aldaer te leveren/ want hy hem Bueren ende andere steden afghenomen/ ende hadde nu de stadt van Woerden seer nauwe beleghert/ ende gheweldige schansen omme gemaeckt: Ende men thiel het daer voor dat de Prince nu seer bekommert was/ ende 't scheen dat hem de Prince nu wel verstaen soude hebben tot een redelijcke verdracht/ veel beter dan doen hy op zijne meeste sterckte ende macht noch wat vertroude/ want die Stadt van Zierickzee riep nu hast om ghenaede/ soo dat hy ghenoodsaeckt werdt naer Walcheren te trecken/ dwelc zijn principaelste sterckte was. Nu de voorschreven Heere Prince in Walcheren gekomen zijnde/ so heeft hy groote neerstichepdt aengewendt om met een Scheeps-heyrkracht Zierickzee t'ontsetten/ 't welc ooch versocht wert met verlies van schepen ende volck/maer ten is niet geluckt: in welcke nederlage onder andere ooch ghebleven is den Admirael van Zeelandt L. de Boisot.

Inde Meymaent des voorsz Jaers is de stadt van Zierickzee door grooten honghersnoot overgelevert in handē van des Coninex vā spaengien volc/ niet tegenstaende dat die van Hollant ende Zeelant groote neerstichepdt gedaē hadde om de stadt te spijsē eñ t'onsetten als voorsz is/eñ ooc somtijts geluckt was. Die vander voorsz stadt hadden tot Brussel int Hof haer gesanten geschict/ om te versoecken dat sy in genade souden mogen ontfangen worden: welcke int Hof verhoort/ende in genade ontfangen werde. Ende die vande Hove hebben bevel ghedaen aenden Casteleyn Sancho Davila dat hy soude vertrecken/ ende dat Monsieur Dragon met zijn Walsche soldaten daer in soude trecken.

Maer hier heeft hem weder toegedragen een groote veranderinge/ die den Koning seer schadelijck is geweest/ ghelijck hem sulcx ghemeynlijcke gebeurt heeft wanneer hy eenighe merckelijcke Victorien ghehadt heeft/ so wy hier te voren aende victorien van Haerlem ende van Mooch gesien hebbē: want de soldaten die nu langen tijt inden leger veel armoede eñ swarichept gehadt hadden/en konden nu niet langher de selve lijden: Sonderlinghen alsse nu souden komen in een Eylandt d'welck soo seer verarmt was/ ende datse daer sonder onderhout of betalinghe souden moeten haer patientie hebbē. Daerom zijnder vergadert 1600. spaengiaerts die naer Brabandt ghetrocken zijn/niet teghenstaende dat sy van hare Oversten dickwils vermaent ende gebeden werden sulcx niet te doen/ die welcke wel voorsagen wat grooter schade dat upt dese Mupterije soude ontstaen.

Hier door heeft de stadt van Brussel oorsake ghenomen haer inde wapen te stellen/ seggende/ dat sy haer begheerden te verseckeren teghens de ghemuptineerde spaengiaerts/ die niet anders en sochten dan de stadt te plonderen ende te rooben. Ende aldus liep de sake vast int verwert/ want die vander stadt verhieben haer hoe langer hoe meer/ eñ 't quam so verre datter hy na niemande van hen geacht werde/ ende en paste schier niet meer op de ghene die de sake soude mogen aengaen ter neder te leggen. Niet tegenstaende dat de borghers van Brussel aldus inde wapenen waren/ soo lieten hen die spaengiaerts noch omtrent Brussel buyten. Daerom als die vanden Rade van staten saghen/ 't groot aenstaende perijckel/hebben sy voor goet aengesien met die ghemuptineerde spaenjaerts te spreken/ om hen te bveden te stellen/ hoe wel dat daer niet anders en was dat hen konde te bvede maken dan 't gelt alleene. Den last mettē spaenjaerts te spreke wert dē grave van Mansvelt gegeven/ de welcke ontrent 4. mijlen van Brussel deselve heest aengesproke/seggende/ datter voor die tijt gheen gelt voor handen en was/ maer datse souden betaelt worden van 't eerste ghelt dat upt spaenjen soude komen. Hier door zijn de spaenjaerts noch veel meer ghetercht ghetworden/ ende hebben haer voornemen of opset verbolcht/ dwelck was datse haer in eenige vaste plaetse oft stadt souden houdē/ tot dat sy souden betaelt zijn. Maer als sy nu sagen datse sulcx te vergeefs versochten te doen/ overmidts de steden alom inde wapen waren/ so zijnse op eenen nacht na Vlaenderen getrocken/eñ namen den weeh na Aelst toe/daer datse sonder eenige wederstant int eynde van Julius inne gekomen zijn/ met de borghers lebende als of de stadt stormender hant hadde ingenomen geweest/ plonderende ende roobende als vyanden.

De voor-ghenoemde Staten van Brabandt gesien ende vernomen hebbende den grooten moetwille die vanden Spaengiaerts bedreven werde/ hebben sulcx aende Generale Staten vertoont/ op datmen daer inne soude versien: Maer in plaetse van die te straffen/ soo scheen het oftse meer in haer quaet ghesterckt werden vanden selven Raedt van Staten: Want hoe wel datse door het ernstich aendrijven vande Staten van Brabant voor vyanden verklaert werden: So en werde daer geen ordere inne ghestelt of versien/ soo dat het scheen dat dit verklaren niet anders en was dan ee-

Digitized by Google

nen blintdoeck voor der Staten van Brabants oogen. Maer dit was de rechte tijdt nu dattet mom-aensicht den dubbelen mensche werde afghetrocken / want nu allen mannen gheconsenteert hadden de selve Spaengiaerts doot te slaen/wie sulcx doen konde.

Ontrent dese tijt begosten nu alle steden hp na de wapen inde hant te nemen/ eñ men hielt vast de ooge optẽ Presidẽt Jeronymo de Rodes ende ander Spaensche Raetsheeren ende Ridders / al hoe wel datmen die niet openbaerlijck gevangen en hielde / so en werden sp niet seer betrout. Men hielt oock de spaengiaerts voor verraders / de welcke tegen den wille eñ sonder weten des Konincx 't lant afliepen/te meer gemerct dat het volck sach dat de Marquis van Havrech ende ander die upt Spaengien quamen/ haer alsoo tegen de spaengiaerts stelden. Daer wiert oock op dese tijdt tusschen den Castelein Sancho Davila/eñ mijn Heeren vanden Rade van Brabant te Willebroec besloten / dat Jeronymus de Rodes ende ander Spaensche Ridders / souden tot Antwerpen komen/ende van gelijcken oock eenige andere Nederlantsche Heeren na Brussel.

De Staten alsoo het volck van Oorloge vergaderende/ende de steden in wapen stellende/ soo deden de Collonels groote neerstighept om ghelt te vergaderen om de gemuptineerde spaengiaerts tot Aelst te betalẽ ende te vrede te stellen/ om dat sp wel merckten ende gewaer wierden/waer toe de sake draepen wilde. Ende als sp nu alle het gheldt dat haer moghelijck was/vergadert hadden / sochten sp hen te stillen. Maer de ghemuptineerde Spaengiaerts waren nu al te seer verbittert ende obstinaet ghewordẽ / eensdeels om datmen hen verklaert hadde Rebellen ende vyanden des Landts/ anderssins om datse daghelijcx verstonden wat grooter gereetschap datter gemaeckt werdt tegens hen/soo dat de Colonels hen moesten haren sin laten volgen. Middertijdt hadden die van Brussel hare stadt versien met de oude Ordinaris Garnisoenen tot dry oft vier Vendelen toe/ende hadden de Ordinaris bende van Vlaenderen daer toe gekregen.

Dewijle nu de Staten van Brabant soo qualijcken te vreden waren/ om de overlasten de welcke de spaenjaerts deden/ gelijck wp hier vorẽ gesept hebben/ende oock om datse sagen dat den Raet van Staten so qualijcken neerstichept dede om daer inne te versiẽ/so werde daer van eenige Pselaten gesloten opten vierdẽ dach September / dat mijn Heere van Heze Capitepn ende Gouverneur van Brussel / ende met hem Monsieur Glimes/met hulpe vande borgerije van Brussel/soudẽ gevangẽ nemen den Raet van Staten die int Hof vergadert waren/eñ dat van wegen der Staten van Brabant. Twelck also int werck gestelt werde/ende pzincipaljck werden die gevangen op de welcke men suspitie hadde datse vyanden des Vaderlandts waren/ ende vrienden vande spaenjaerts/ ende namelijck de Grave van Mansfelt ende Barlaimont/ dẽ Raetsheer Assonville/ de Secretarissen Barty ende Scharenbergh / de welcke al te samen ghevangen wegh geboert werden: Eñ werde terstont voor een hooft oft oversten der Staten verkoren de Hertoge van Aerschot / eñ dat by pzovisie / tot d'eerste vergaderingh te Berghen te houden/ daer hy soude bevesticht worden met gemeenen advijse: ende hebben terstondt neerstighept gedaen om d'ander steden eñ lantschappen aen haer zijde te winnẽ/ uptgevende seker Justificatie ende verklaringe/vande goede affectie ende genegenthept/ die splieden draghen tot het welvaren des lants ende gewichtige oorsaken/ die haer genootdruckt hadden eenighe Heeren in gevanckenisse te bewaren: Luydende als volght:

PLACAET,

Hoe de Spaengiaerts voor Rebellen ende oproerige verklaert werden.

EEnen yegelijcken is ghenoech openbaer/hoe dat de spaenjaerts (in armoede geboren upt een arm lant voortkomende) aenmerckende de rijcdommẽ deser Nederlandẽ/altijt betracht hebbẽ ('t welc sp nu te meer ander daet uptdrucken) om haer selven hier te planten/ eñ eewigh te verblijven / eñ de overste ampten inde steden eñ landen te besitten/eñ also sp 't selvige niet konnẽ bekomen(overmits onse Privilegien de uptheemschen afweeren van alle bedieningẽ ende officien inden selven landen)so verbolgense de selve onse landen totter geheeler uptroeyinge toe / om de selvige met allen listen t'onder te brengen/ende hebben daer in voor eerst haer quade meening geopenbaert / doen in voortijden de oproeren in dese landen gheresen / met aller voorsichtichept ende blijt vande Hertoginne ende den Rade te neder gelept ende gestilt waren/soo dattet gantsche lant wederom in ruste ende vrede gebracht was / eñ allen verschil weerh ghenomen: Dat sp doen upt een aengeboren haet tegen dese onse Landen: den Hertoge van Alba in dese landen gesondẽ hebben/die in de leere van Machiavellus wel geleert zijnde / seer veel edele vermaerde Mannen van grooten ouden Geslachte ende Ridderlijcke afkomste/wreedelijck ghedoot heeft/ ende nieuwe Casteelen hier eñ daer opgericht / om het volc in bedwanc ende slavernye te houden: Daerenboven seer groote ende ondraeghlijcke schattinghen ende tributen opgestelt/als den twintichsten ende tienden penninc van allen den goeden: Het schuymsel vanden sijnen tot staten ende de hoochste officien gebracht/houdende niet wepnich verraders onder sijn beschuttinge:hemselven stellende tegen alle onse oude Wyphepdt ende Privilegien/ verbiedende de tsamen-komste vande generale Statẽ. Daer tegen den Spaenjaerts toelatende alle manieren van byphept ende moetwillichept te gebruycken/te vermoorden diet haer luste / d'edele Joffrouwen te schenden/ alle maniere van wreedheyt te plegẽ ende gebruycken/ende dit alles ongestraft van haer geschiet te zijn/ weet niemant dan alleman maer al te wel/&c. Dit selvige geschiet niet alleen vanden Capiteynen ende Oversten/maer by elck gemeen soldaet: Daer door wp sien dat de rijcdommen deser landen die seer groot plegen te zijn/gantsch te niet gekomen zijn/ende dat onser voorouders heerlijcheyt te schandẽ is gekomen. Daer enboven en blijct noch in minste niet/datse eenighsins van allen desen quaden wille ophoudẽ/tot datse tgantsche lant tot een woestheyt gebracht sullen hebben/met plondering/vernieling/brant ende uptroeping/ alsoose noch onlancx een mupterye aengerecht hebben / seggẽde datse niet betaelt en zijn van haer besoldinghe/ daer over sp vpandelijcker wijse woeden/dreygende / ten zp men haer voldoe / datse menighe rijcke Stadt souden plonderen ende berooven. Om des willen zijnse uptet Eylant van Zierickzee int platte lant van Brabant gekomen/om haren haet/daer mede sp tot ons handẽ/te bewijsen/ende hebben voorgenomẽ de mogende rijcke stadt van Brussel(daert Hof is)in te nemen eñ te plonderen:maer alsse nu tot sulcx toegerust waren/ende saghen dat die van Brussel inde wapenen haer ter tegenweyr gherust hadden / so hebbense haer raet verandert eñ haren wegh naer Vlaenderen genomen/ eñ de stadt Aelst seer vpandelijck ingenomen/ drepghende die van Brussel tselve mede te doẽ/eñ haer gansch upt te roepẽ. De statẽ van Brabant/ aenmerckende wat groote elẽde tselve over tgantsche lant soude medebrenghen/hebben geacht datmen tselve niet langer behoordẽ te vertragen/eñ hebbẽ den gantschẽ handel de raet van statẽ voorgestelt/die selve mede alsoo geoordeelt hebben. Eñ sp achteden dat men sodanigen moetwil eñ gewelt behoorden te weder staen/ende datmẽ den Spaengiaerts als voor rebellige eñ wederspannige/ des Konincx eñ der Staten vpanden soude verklaren/ende haer straffẽ na haer misdaet. Hierentusschen hebben de Staten besloten/datmen tot hanthoudinghe der Ko. Maj. heerlijckheyt ende der Landen bescherming / ruyters ende knechten soude aennemen. Maer na dien nu sommige uyten Raet van staten bebonden zijn/ die int heymelijc den wederspannigen toeghedaen zijnde / haer aenvoerden / datse de stadt van Brussel souden aenvallen/ ende haer een groote somme ghelts afdwingen: De welcke noch mede beletten wilden/datmen gheen volck tot bescher-

Digitized by Google

ſchermingh des lants ſouds aennemen / als de Staten voorgenomen hebben/ maer 't ſelbighe met allen haer vermogen weder ſtaen/ ſoeckende alſo der Staten vermogen te breken/ ende met bedroegh ende logenen haer goeden raet te verhinderen/ bewijſe hier mede alle haer gunſt totten weder ſpannigen: In ſomma / de ſelvige Raetſheeren betoonen datſe opt algemeen welvarē des Vaderlants niet en paſſen/ noch tongeluc van haer afweyren willen/ ende datſe de ſpaenjaerts/ vpanden der Nederlanden / ſoecken te beſchermen ende onderhouden/ tot dat upt ſpaenjen nieuwe hulpe haer toegeſondē wert. Hier upt heeft een yder licht te oordeelen de gerechtighe oorſake die de ſtaten hebben haer daer in te verſien ende raet te ſchaffen / aldermeeſt ſoose ſien/ hoe onmenſchelijc deſe Nederlantſche luyden vande ſpaenjaerts ghehandelt werden / hoe onvbraeehlick haer trots ende haer ſchenderije/ ende hoe onverſoenlijc haer haet is/ die ſy tegen ons over lang geſchept hebben/ als offe 't lant met gewelt van wapenen ingenomen hadden/ ende dat ſy daer over alles na haer hant mochten ſtellen/ ende ſoecken een hart onverdraeghlick joc ende eewige ſlavernije over ons op te richtē/ ende ons te berooven van onſe vryheyt ende Privilegien (die wy tot noch toe ongeſchent gehadt ende beſchermt hebben) eñ ons tonderdruckē onder de ſpaenſche Inquiſitie. Om deſer gewelt te weder ſtaen/ hebben de Staté van Brabant raetſaem bevonden/ datmen ſodanigen Raetſheeren/ die int heymelijc den vpanden des vaderlants toeſtandich ende gunſtich zijn / in bewarender hant ſoude nemen/ tot dat de Koninc ten vollen onderecht sy vanden ſtant der Nederlanden/ twelck wy hopen in korten tijt geſchieden ſal/ want wy hebben voorgenomen hen metten eerſten van alles te verwittigen/ wat ons voornemen ende raetſlach is / ende met wat gemoede ende hert wy tot den Vaderlande gheſint zijn / dat wy niet willen beſtaen dat de getrouwe plicht der Onderdanen tegen sy oft niet en betame.

Hoe de Hertoge van Anjou verſocht zijnde de Nederlanden in zijne beſcherminghe te nemen, hem ter oorloge ruſtet: Vanden ſlach voor Tiené ende tot Walhen, ende het innemen van Maeſtricht.

NAdat de voorſz Heeren vanden Raet van ſtaten gevangen waren / ſo hebben eenighe particuliere perſoonen van aenſien/ inden name eñ van wegē den Raet van Staten van Brabant/ aengeſocht eñ gebeden den Hertoge van Anjou (een ſone van Vrancrijc eenige broeder des Koninc) dat hē ſoude gelieben hen in zijne beſcherminge te nemen/ ende hem een Hertoge van Brabant hulden: dwelc hy ooc aengenomen heeft/ ſoo wy hier naer ſullen hooren. Tot dien eynde heeft hy beſtaen alle Krijghsrusting te bereyden om die van Brabant ter hulpe te komen. Daerentuſſchen deden de Staten van Brabant groote neerſtichēdt om de andere Lantſchappen met henlieden te verbinden/ om ſo geſamenderhant de ſpaenjaerden ende andere vreemde Natien van Garniſoenen upten lande te verdrijven. twelc eerſt aengenomen hebben de Staten van Henegouwē/ eñ dat door den raet vanden Grave van Kennenbergh/ ende dē Baroē van Frezin. Die van Vlaenderen/ Rijſſel/ Douay/ Artoys ende ander Provintien hebben ooc dat exempel na gevolght / ende hebben een eewige verbont met malkanderen gemaeckt.

Die vanden Rade die het met den Koninck hielden waren ſeer verwondert ende verbaeſt / als ſy haer in ſo grooten perijckel vonden/ daerom warē ſy veroorſaert met groote neerſtichēdt de ſpaenjaerts die ghemuptiteert waren te doen verſoecken/ door eenige perſoonen van aenſien/ datſe doch wilden te vreden zijn metter ſelve ghelt datſe voor de hant hadden / om dattet onmogelijck was meer gelts te bekomen/ maer het was al verlozen arbeyt. Don Ferdinando van Toledo dede zijn volck vergaderen/ dat hy in Hollant hadde/ desgelijcx ooc Don Alonze de Vergas Oberſte vande rupterije/ maer tmochte niet by brengen: Want de macht des Koninc ontrent die tijt niet boven de ſes duyſent Mannen ſterck en was / daer van nu een groot deel af in mupterye geſlaghen waren: Daerom ſo hebben ſy haer vergadert opt Caſteel van Antwerpen / als weſende hare upterſte toevlucht. Sancho Davila dede groote neerſtichēdt om t Caſteel te victalieren ende van Amonitie of krijghsrustinge te verſamen / ontboot tot dien eynde by hem de Spaenſche Kooplieden tot Antwerpen woonende/ ende bat haer ſeer dat ſy wilden op ſijn woort ſo veele Amonitie furnieren als hem mogelijc was/ hen belovende datſe op eenen ſekeren tijt ſouden betaelt worden van alles datſe ſouden leveren tot verſterckinge ende verſekertheyt van dit Caſteel: inder manieren/ dat hy dit caſteel ſo wel verſorgt heeft dattet een lange belegeringe ſoude hebben konnen verdragē: Desgelijcke dedē ooc tot Liere Juliaē de Romero eñ tot Maeſtricht Capiteyn Monteſdoque. De Staten en waren oock niet nalatich om krijſvolc alom te vergaderen/ eñ deden groote neerſtichēdt om te beletē dat de ſpaenjaerts niet en ſouden konnen by malkanderen komen/ of ooc eenige tſamenſpraer of gemeē met malkanderen houden / tot dien eynde en lieten ſy geen boden/ brieven/ victalie / of yet anders paſſeren nade ſteden of ſtercten daer de ſpaenjaerts in waren.

Op het eynde van September waren op een dorp tuſſchen Leuven ende Tienen geheeten Viſſenaecken vergadert 5. vendelē Italianen ende ſpaeniaerts / met een vaendel Bourgonjons / welcke Vendelen de ſtaten voornamelijc te verſlaen door de macht haers crijchsvolcx d'welck ſy byden anderen hadden: ende voort den laſt om dit te doen gegeven mijn Heere de Glimes: De welcke daer heenen trac metten Garniſoen van Bruſſel eñ Leuven/ ende eenich volck vande Benden vā Ordinantie / alles tot ontrent 3000. ſoldaten ſterck zijnde. Daer toe ooc uptliepen een groote meenichte van borgers eñ ſtudenten / eñ ander Waeghalſen upt Leuven eñ Bruſſel/ eenige om te aenſien / andere om te rooben ende pillieren: inder voeghen dat die niet mede enliep byna voor geen vroom lief hebber ſijns Vaderlāts gehouden en worde. Hier van waren de ſpaenjaerts van hare Spien gewaerſchout: Daerom dat den generael Alonze de Vergas beſtelde/ dat een deel van zijn ruptерije haer ſoude verborgen houden achter een cleyn boſken dat daer ontrēt was/ eñ heeft d'ander deel bevolen datſe dit volc vande ſtaten geſonden ſouden tegen trecken/ eñ ſchermutſinge met hen houdē/ dwelc ſy ooc gedaen hebben. Ende alſſe nu van het volck vande Staten dapper aengevallen werden / ſo zijnſe alleynſkens te rugghe gheweken tot daer haer volck in het Boſch verborgen was / dewelcke terſtont uptgevallen zijn op het Voetvolck vande Staten/ daer door datſe ſeer verſlagen zijn geweeſt alſſe gewaer werdē dat de rupters haer uptet boſch bloot begoſten te gevē / want de principaelſte ende die meeſte macht vande Rupters vande gheunieerde Staten noch niet voor de handt en was/ ſoo dat ſy haer Ordere verlatende / haer ontblootten van haerlieder wapenen / ende werden meeſtendeel al doodt gheſlaghen / inder voeghen datter daer niet veel meer af en quam/ dan de gene die noch niet aenghenomen en waren.

Hieromme en hebben de ſtaten den moet noch niet verlozen ghegheben / maer hebben haer alle daghe ſoo langer ſo meer gheſtercкt / ende hebben tot dien eynde ingenomen het Dorp te Walhem by Mechelen / ende daer een ſterckte ghemaeckt om die Brugge te bewaren. Twelck Juliaen Romero tot Lyere legghende ſeer haeſt vernomen heeft/ ende is daer henen getrockē met een deel volcx / eñ heeft aen doen ſpoe eenen alarm gemaect/ eñ van dander zijde die ſterckte innegenomen/ ende aldaer ghebangen ghebreghen den principaelſten Bebel-hebber of Gouverneur van die Forteſſe mijn Heere Ferry / een Edelman te Leuven / den welcken hy tot Liere langen tijt gevangen hielt: Daer werden ooc in dit ſept wel doodtgeſlagen ontrent 800. mannen.

Dit verlies eñ deſe aenſlagē en hebbē noch dē moet der Staten niet verſtout / maer zijn evenwel voortgevaren met hare aenſlaghen / ſo datmen niet anders en

Digitized by Google

schenen voor de hant te hebben / dan dat alle de Steden eenighe met goeden wille / ander voor bedwanck haer upt de ghehoorsaemheyt des Koninex souden werpen/ ende hem wederspannigh vallen.

Voorts daer na zijn de Spaengiaerts onder tghelept van Alonze de Vergas ende Don Ferdinando te voet ende te paerde naer Maestricht ghetrocken / om te beletten datter geen volck en soude voor de Staten over de Maese komen/daer haer seer veel aen ghelegen was. Nochtans wat grooter neerstigheyt datse deden / soo en heeft het ten eersten alsoo niet gheluckt / want de Duytschen die binnen der stadt waren/hadden een accoort gemaect met de Borgers/ ende hadden de spaengiaerts daer upt doen trecken / ende dē Gouverneur Montesdoque gevangen ghenomen/ niet tegenstaende dat Martijn d'Apala Capiteyn vant Spaensch voetvolck/met eenighe haeck-geschutten ghepoeft hadde hem't ontsetten eñ upt de handen te krijgen. Dit aldus gedaen zijnde/ so is Alonzo de Vergas tot Maestricht aengekomen/ende daer is terstont upter stadt geballen eenen Spaenschen soldaet / dewelcke hem te kennen gaf hoe de saken inder Stadt stonden / ende dat daer op een vande Stadt-poorten waren eenighe Spaengiaerden gestelt vanden voorsz Gouverneur / die over lange gheveest hadde dat sulex voorsz is / mochte gheschieden / dewelcke als in een sterckte bewaert zijnde/ macht hadden in te laten die sy wilden. Als Don Alonze dit verstaen hadde/dede hy de voetknechten over de Maese setten met seker schepen / op datse haer vande ander zijde bpden anderen souden voegen. Daer nae bestelden hy voor een achter-wachte eenige Ruyters met een bendel voet-volck / om alsoo te gader te komen aende Brusselsche poorte/ daer de soldaten opden Toren laghen: twelck alles seer licht om doen was: Ende hebben also terstont de eerste poorte inden brant gheset/ daer na oock de tweede. Hierentusschen waren de gene die over de Maze gescheept quamen / int Bourg ghekomen/ om haer te voeghen bp de gene die noch inder Stadt waren / ende soo sy over de Bruggen quamen / heeftmen haer daer wel dapperlijcken wepr geboden.

Die vander Stadt wel wetende dat door 't behulp vanden Spaengiaerts die op den gesepden toren waren / haren brant ter Brussel-poorte innekomen soude/ hebbende gedacht dese inkomst te beletté door eenighe stucken gheschuts / die sy op de mueren brachten/ maer sy werden so bijster upt den Toren met musketten onthaelt / dat sy niet veel met haer grof gheschut uptrichten en konden. Daerentusschen hadden haer de Spaengiaerts inder stadt op twee verschepden plaetsen sterc gemaert / ende hoewel de borgers groote neerstigheyt deden om de stadt te behouden / soo en hebben sy dat niet machtigh gheweest / maer hebben de selve met groot verlies van volck/ den Spaengiaerts moeten overgeven: dewelcke hare gewoonlijcke tyrannie daer gebruyct hebben / eenige verbrandende inde huysen/andere doodslaende/ende sommige inde Maese verdrinckende. De duytsche soldaten hebben haer seer stille gehouden op een plaetse/ ende haer excuse gedaen hebbende/so hebben sy hen inden dienst vande Spaengiaerts oft des Koninex begeven.

Vanden aenslagh der statē tegen 't Casteel van Antwerpen: ende hoe de Spaenjaerts Antwerpen innemen, plonderen, rooven, moorden, ende een groote furie aenrichten, ooc vande doot des goeden Keyser Maximiliaens, vader vanden Keyser Rodolphus, Matthias, ende Aertshertog Albertus.

ALs de geunieerde Staten sagen dat de spaenjaerts die muytineerden/ van malkanderen gheschepden waren/eenige tot Aelst in Vlaenderē daermē niet veel goets af en verwachten / andere tot Maestricht/ die ooch niet veel beters aen en richten dan alle tquaet dat sy konden: so hebben sy ghedacht ooch haer voornemen in twerc te stellen. Om sulex te doen en konden sy gheenen beteren middel bedencken / dan de Stadt Antwerpen inne te nemen / ende die te schepdē van het Casteel/ende daer na t Casteel te benouwen / op dattet hen ten laetsten soude in handen gelevert worden/ ghelijck metten Casteelen van Valenchine ende Ghent geschiet is/want die steden vande Casteelen gheschepden zijnde / ende gheen hulpe daer te verwachten hebbende/so wierden de Casteelen bedwonghen hun over te gheven in haer handen.

Om desen aenslach int werck te stellen/ werden upt gelicht de Garnisoenen van Brussel/ Mechelen/ Leuven/ met de welcke gekomen is Grave Philips van Egmont/ sone van Amurautus d'Egmont / dewelcke onthooft wert / als wy te voren verhaelt hebben/ dese was een Hooftman gestelt over de ruyterije/ ende een Regiment voetvolck/ soo nieuwe opghenomen als ooc oude Garnisoenen ende benden vān Ordonnantie met hem quamen noch meer ander Edellieden / als mijn Heere van Haverech/ een Edelman van s Koninex Kamere / dewelcke hoveling upt Spaengien gekomē was. Item/ mijn Heere van Beircele / eñ meer ander Edellieden. Den hoop die daer by een gebracht wert/ was in alles dryentwintich bendelen voetvolcks ende veerthien Cornetten Ruyters / makende in alles ontrent 6. dupsent mannen.

Desen hoop volck is door themneljck verstant dat sy hadden metten Gouverneur vander stadt/ Fredrick Perenot/ Heere van Champaigny / ende dē Grave vā Overstyn / generael vande Duytschen/ die tot bewaringe van Antwerpen binnen der Stadt laghen/ voor Antwerpen ghekomen / op eenen Dynsdagh / ontrent den derden dagh Novembris / wel laet / sonder dat de gene diet metten Spaengiaerts hielden / pet daer van wisten: want sy haer gheheel versekert hielden / overmits sy onlanex daer te voren al tsamen eedt ghedaen hadden/ de stadt te willen houden voor den Koninck/ tot de komste van Don Johan van Oostenrijck/ diemen voor seker hielde te komen.

Als de macht voorsz vande geunieerde Statē voor de Stadt ende het Casteel van Antwerpen ghekomen zijn/ soo hebben sy met aller kloeckigheyt terstont haer Legher gheslagen / tot datmen met hen heeft konnen ghespreck houden. Daer zijn upter stadt gekomen om met de voorsz Heeren te spreken / den voorsz Gouverneur eñ Overste de grave van Overstyn/ende wert al daer besloten / datse des saterdaeghs smorgens souden inder stadt komen/ eñ daer soude hen gewesen ende gegeven worden een pegelijc syn quartier ende logiment oft huysinge/ ooc de straten diese souden hebben te bewaren. T'en was noch nauweljck wel dagh/ of de trommelen ende trompetten begonsten te slaen int Leger vande geunieerde Staten/ ende zijn na de stadt getrocken/met groote blijschap des volcx.

Dē Presidēt Jeronimo de Rodes / metten Casteleyn Sancho Davila/ende ander spaensche Raetsheeren die opt Casteel waren/hebben terstont (als sy dit vernamen) alomme haer macht doen vergaderen tot hulpe ende ontset vant Casteel van Antwerpen/ twelc haer upterste toeblucht was: hierentusschen hebben sy seer dapperlijc upt het Casteel begonnen te schieten/ om te beletten dat het volck vande Staten ontrent het Casteel niet en souden beschansen oft sterck maken. Maer de tijt ende het weder dienden hun soo wel/ dat de spaengiaerts niet veel en vonnen / want daer is opgekomen een so grooten mist ende doncker weder datmen by na malkanderen niet sien en konde: Daeromme hebben sy den tijt waergenomen / ende begosten alle de straten sterck te maken ende toe te Bollewercken/ die eenighsins tegen 't Casteel quamen / soo datse haer soo sterck gemaeckt hadden/ dattet scheen onmogelijck te zijn om over vonnen te worden. Maer ontrent den avondt zijn daer een deel Spaengiaerts opt Casteel vergadert.

De Capiteyn Ortiz is uptgevallen upt het Casteel tegens die vander stadt / om hare macht eñ sterckte te versoecken / ende heeft bevonden dat die vander stadt so moede waren / dat sy niet alleen de schans innam/

maer

maer ooc een geheele wacht affloech/ſo dat hy de ſtadt gewonnen hadde/ indien hy volcx genoech hadde gehadt/dewelcke na dat hy ontrent 50. mannen doodtgeſlagen hadde/ende eenen meulen met ſommige huyſen die 't Caſteel ſchaden konden/ in brant geſtelt hadde/is hy weder na 't Caſteel ghetrocken. Daer na deden ſy noch veel meer ſchade upt het Caſteel met ſchieten/ byer-pijlen/byer-ballen/ ende ander byerwerc. Maer hoe ſeer dat die vant Caſteel ſchoten / ſoo en lieten die vander ſtadt niet met alder macht haer ſterck te maken/niet tegenſtaende dat het geſchut eenige de armen/ andere de beenen/ſommighe thooft afwierp / ja ſommighe dwars doorſchoten wierden/ ſoo deden ſy even groote neerſtighcyt: ja ſelf een groote menichte brouperſoonen/'t ghene ongelooflijck ſchijnt/preſenteerden haer tot deſen wercke / haer ſtellende inde miſericoꝛ die van dit groſ geſchut/ſonder eenige vreeſe.

De gemuptineerde Spaengiaerts tot Aelſt liggende / die te bꝛaen dooꝛ vermaninghe ofte ooc eenighe bede van hare Overichcyt niet en konde bewecht oft vermoꝛwet woꝛden/ dat groote gelupt vant groſ gheſchut hooꝛende / hebben terſtont ghedacht dat het was vant Caſteel op de ſtadt gheſchoten: Daerom hebben ſy haer des Sondaeghs opden 4. Novembꝛis t'Antwerpen opt Caſteel laten vinden : Sweerende dat ſy niet eer eten en ſouden dooꝛ datſe de ſtadt ghewonnen hebben / oft anders ſouden ſy ſterven in de ſelve daet. Sy waren ontrent ſeſthien hondert mannen ſterck/al wel gheoeffende Soldaten int ſtuck van Gooꝛloge/dꝛagende in haer vaendel een Beelt van onſer Vꝛouwen. Op den ſelven dagh des moꝛgens ten 8.uren zijn ooc tot Antwerpen gekomen de ghemuptineerde Spaengiaerts van Lier eñ Maeſtricht/ daerom ſo hebben ſy een groote vꝛeught gemaeckt/ alſſe altеſamen by malkanderen ghekomen waren. Die vander ſtadt/ja ſelfs die vant Caſteel en dachten niet eens dat de ghemuptineerde Spaengiaerts alſo by den anderen ſouden connen vergaderen/ daeromme dattet ooc een ſeer groote verwondering ende verbaeſthcyt onder volc te weghe bꝛacht/ datſe in ſo korten tijt by malkanderen vergadert waren. Daer was ooc gekomen het Regiment Duytſche vande Colonel Volwijler / die vande Staten gecaſſeert waren / ende tot Maeſtricht eñ Dieſt in garniſoen gelegen hadden/dewelcke in alles ſterck waren ontrent 3.dupſent mannen/die daer gekomen waren om 't Caſteel te helpen beſchermen.

Als deſe gheheele macht alſoo deur de looſe pooꝛte van achter opt Caſteel ghekomen was met grooter blijſchappen/ ſoo hadde de Caſtelein Sancho Davila geerne gheſien dat ſy haer wat geruſt hadden/maer ſy waren alſo met gramſchap ende haet tegens de Stadt ontſteken/datſe niet met allen wilden wachten / maer zijn terſtont deur de groote pooꝛte die op de ſtadt upt quam ghetrocken / ſtellende haer in ſlaghooꝛden/ ende haer Jongers mede nemẽde/ die hout ende ſtroy dꝛoegen / om inden bꝛant te ſtellen dat ſy goet vinden ſouden. Alſſe nu in ſlaghooꝛden ſtonden/ ſo hebben ſy na haer gewoonte aengheꝛopen onſe liebe Vꝛouwe ende haren Patroon S. Iacob, twelck gedaen zijnde / zijnſe bynde vijf ſtraten upt de pleyne ober de Trenche oft ſchanſſen(die wel ſterck beſet waren) inde ſtadt ghevallen/ ende wiſten terſtont haer booꝛdeel te gebꝛupcken/ ſtaken ſommighe huyſen in bꝛant / om de Booꝛghers meerder vꝛeeſe aen te jagen / ende wonnen alſoo de een ſtrate na d'ander / deur 't miſbertrouwen dat de Soldaten d'een van d'ander hadden/eñ de Booꝛgers vande ſoldaten die inde ſtadt lagẽ/twelc vele heeft doẽ bluchten/eñ alle diſoꝛdꝛe eñ confuſie gecauſeert. Nochtans bynt Schermers hof hebben ſy groot teghenweer ghevonden/ende ooc elders/te weten / opde groote marct/ daer groote weere ghedaen wiert / ſoo van ſommighe Duytſchen/ als vande gheſwoꝛen Gulden der Stadt/ met ander Booꝛghers/ upt haer Cameren ende upt het Stadthuys daer de Spaengiaerden byer in ſtaken/ alſo ſy ooc alreede op de Vlaſ-marct gedaen hadden twelc twolck ſeer verſchꝛicht maechte. Ontrent d'Engelſche Boꝛſe is ooc groot tegenweer gheſchiet / ſoo van Boꝛghers als van Duytſchen: deſgheliꝛx op de Offemarct. Maer twas al te bergheefs/ende het wert avont / ende de Stadt was gheheel in bꝛande. De een verhinderde d'ander / daer Coꝛnelis van Enden vendelen haer beſte toe deden.

Champigny en konde niet deur tot int Ooſters-huys geraken / daer hy hooꝛde dat de Grave van Overſteyn was/om wederſtant te doen. Ten leſten deur komende aende Vliet oft Canael vant Ooſterſhuys/ ſagh hy dat een peghelijck hem ſocht te ſalveren met ſchupten/twelck Overſteyn ooc mepnde te doen/ende ſpꝛingende na een Schupte van een Bꝛugghe / viel hy beſijden/eñ gewapent zijnde/verdꝛonc hy / andere ſeggen dat hy inde ſchupte zijnde / mette ſelve dooꝛ de menichte des volcx verdꝛoncken is. Ende alſo daer ooc in alles diſoꝛdꝛe was / het peerdevolck mede van de een pooꝛt na d'ander loopende/ dieſe gheſloten vonden/ſoo dacht Champigny noch te mogen het leſte bolwerck/ genaemt Cattenbergh/tegen te houden/ ende een peert gekꝛegen hebbende/liep hy om 't peerdevolc te vermanen/tegen te houden/eñ hulpe vandẽ Pꝛince eñ de zeelantſche ſchepen / die niet verre van daer en laghen/te verwachten/ maer twas al te bergeefs. Eñ als hy by dooꝛſz volckwerck quam/vont hy daer den Marquis van Havꝛe/maer geen kꝛijghsvolc by hem dat vechten wilde. Doc ſagh hy Fleurſt bendel gebꝛoken ende ghebluchт/ende t Spaens peerdevolc / twelc hy tot die tijt toe niet gemerct en had inde ſtadt te weſen: waerom hy hem ſalveerde met den Marquis ende andere/ hem nederlatende langs het Bolwerck/ ende geraeckten op des Pꝛincen ſchepen. Veel Kupters ſpꝛongen van boven de mueren af / tot beneden in de Veſten met haer peerden/deſgheliꝛcks veel ſoldaten ende boꝛghers/ met verſcheyden middelen haer ſalverende.

De Spaengiaerden zijn aldus Meeſter ghewoꝛden vander ſtadt/ende haꝛer zijn ontrent 300.doot ghebleven/ende wel 250.gequetſt int Caſteel/daer onder waren eenighe Capitepnen met den Ellecto vande ghemuptineerde van Aelſt. Den Colonel Focker wiert ooc gequetſt/ende gheballen zijnde/ wert overloopen met meer andere. Vander Stadt bleven ontrent 4.oft 5.dupſent doot / alſoo men giſte/maer daer en werden maer ontrent 1500. begraven / meer Soldaten dan Boꝛgers/ ſo verſlagen als verdꝛonckẽ dewelcke meeſt begraven werden in twee groote diepe putten / opt groot Kerchof van onſer Vꝛouwen. Boven den Grave van Overſteyn verdꝛonck ooc de Heere van Bievere. De Heere van Pleci wert verſlaghen / met noch meer andere Walſche ende Duytſche bevelhebberen. Vander ſtadts wegen bleven daer den Boꝛghemeeſter Jan vander Meeren/ ſeer geſuſpecteert zijnde vander Spaenſche zijde te houden / den Marcgrave Goſwijn van Vareick/Jan vanden Werve/ Lancelot van Vꝛſele / Franſops deſpommereaulx ende meer andere vanden Magiſtraet/behalven veel eerlijcke treffelijcke Boꝛgers. Het was doncker avont eer de Stadt alom is vermeeſtert.

De Grave van Egmont wert in S. Michiels klooſter vanden Colonel Verdugo ghevanghen / als ooc mede de Heere van Capꝛes / ende ooc de Heere van Gotignies.

Alſo deſen Heere van Capꝛes ghevanghen opt Caſteel wert ghebꝛacht/ ſat Rhoda in eenen ſtoel onder de galderije vant Caſteel/ ende alſo hy hem gepꝛeſenteert wert/ wilde Capꝛes met groot ootmoet (als ghevangenen plegen) hem met ſeer leege eerbiedinge groeten: Maer Rhoda ſtiet hem met ſijnen voet op de Boꝛſt/ ſcheldende hem/ende riep/ Puto tradidor, Ic wil dijn groeten niet. Daer na Egmont komende/ ſonder hem te eeren oft te groeten/ſeyde hy: Heer Grave/ u ongeluck is my leet : ende bleef aldaer langen tijt ſittende/ als een Dictatoꝛ oft belepder van alles.

Daer is verbꝛant / midts de groote teghen-weere/ het heerlijck magnifijcke Stadthuys (dat korten tijde te voꝛen gekoſt hadde meer dan twee hondert dupſent

Ducat-

Ducaten) daer sy 't wyer in staken/ met eenighe huysen daer ontrent / het welcke gheheel binnen uytghebrant was/datter niet dan de mueren en bleven staen / ende dien brant nam mede de naeste huysen / als de Houtrupe/ de Huycker-rupe / ende de Boter-rupe strate/ de Rees-strate/de Appel-straet / de Zilversmitstrate/ de Bzarp-strate / den Lieftzouwen Pant / ende den Zilverpant/met een deel van de Doornickstrate ende Hoogh-strate / het oude Stadthuys / daer al nieuwe huysen op-ghebout waren/van witten gehouwen steenen/ende de Blasmarct/tsamē ouer 500. huysen. Dat geweste der stadt wert geacht dat rycste te wesen/want er al huysen waren die open winckels hielde/ ende vol goets warē/van alderhande Koopmanschappe/welcke schade soo groot wiert gheacht als de plonderinge.

De Spaengiaerden inde stadt zynde / hebben elck na de beste Huysen gesien/om die te besitten/plonderen ofte rantsoenerē/niemant en dorste wegheren haer die te openen. Sy en hebben de eerste dry dagen gheenderhande wzeethept nagelaten/om de Borghers haer gelt te doen geven. Wat sy noch van Walsch krijghsvolck vonden verborgen oft versteken / werden inde naebolghende daghen alle doorsteken. De Borgers lieten sy 't leven/so sy haer rantsoen opbzochten / maer die van eenigen aensien waren/ ende niet veel gelts en hadden/ dien deden sy veel tormenten aen / soo wel Mans als Bzouwen/die schandelijck ophanghende/ geesselende/ brandende / ende dierghelijcke / de kinderen oock niet sparende.

De Koopmanschappen ofte Huysraedt hebben sy luttel konnen rantsoeneren/midts dat sy gheen middel en hadden / om eenigh goet van daer wech te voeren/ de weghen bupten terstont al beset zynde vander Staten krijghsvolck. Nochtans wert geacht/ vande ervarenste die hen best op sulck verstonden / dat het ghereet gelt/dat sy daer bekomen hebben/boven de 40. tonnen gouts/oft 20. hondert dupsent Kroonen beliep/sonder de Juweelen/Zilverwerck/ende anders:ende de schade des brants was oock wel so vele gheschat: Twelck niette verwonderen is / na dien sy in eenigher Weduwen huysen wel tneghentich dupsent Gulden vonden. Noch en kregen sy tgelt niet al / wanter noch sommige lieden waren die meer dan dry hondert dupsent gulden by haer in gelde hadden / die met een kleyn Rantsoen ontquamen.

Van Bzouwen-kracht en isser niet veel gheboort gheweest/mits dat sy den eersten nacht soo vermoept/ laf ende slau van honger ende arbept waren/ooc mede seer verhit int bloet. De naeste daghen waren sy met der gierichept bevanghen / ende stelden terstont ordre door ontsich van 't gene sy van bupten hoorden.

Een Spaensch Capitepn Ortis, kreegh het Ghevangen-huys/genaemt den Steen/ door sijnen Bupt/ daer hy van alle soorte van ghevanghenen tot rantsoen stelde eñ verloste/so wel criminele als civile:oock Herdoopers/ende andere van contrarie opinie der Roomscher kercken: ja oock Predicanten van weemde ende nieuwe ketterijen. Alsoo dispenserende mette Spaensche Inquisitie/op Sarazijnsche wijse.

Gheenderhande Natien van Kooplieden/ Spaengiaerden/Italianen/ Duytsche/Enghelsche/zijn ghespaert gheweest. Nochtans van desen roof hebben de Spaengiaerts niet vele wegh ghedraghen: want terstont op de open plaetse / de Bozse gheheeten / ende elders / speelden ende tupschten alderhande soorten van Soldaten:ja ghemeyn Soldaten hebben thien dupsent kroonen op eenen dach verspeelt / om dat sy niet wel raet en wisten met den schadt wech te komen / want de Stadt was besloten Sommige hebben de gebesten van Rapieren/poingiaerden ende oock Corseletten van sijn louter gout doen maken / ende die swart doen vernissen/om dat also onbekent wech te krijghen/daer de Goudtsmeden somtijts half koper onder menghden/ ende also haer verlies weder kregen.

Menigherhande bzome / stoute / seltsame gheschiedenissen ende stucken/ hebben veel Borghers / soo uyt noot/nijt/als om 't Vaderlant bedzeven / ende menige Spaengiaert in haer huysen vermoort / principalijck den eersten nacht/eñ selver diē gheplondert/ 't lichaem opde straten onder andere dooden worpende: soo datter geen Manspept ende kloecksept onder de Borgers ontbroken heeft/maer wel ordinantie.

Aldus wert de machtichste Coopstadt in Europa in haer noodwendighe tegenweer ingenomen/ een deel verbrant/ ende gheheel geplondert vande gemuptineerde Spaengiaerden ende hare mede-hulpers / die door Rebellen by 's Koninck authozitept uytgeroepen waren/door middel van sijn Casteel/ daer teghen sy haer niet in tijdts ghenoegh beschanst en hadden / upt dien dat jongen Raet/ verborgen haet / eñ eygen baet('t bederf van alle Republijcke) aldaer / soomen mepnde/ onder vermenght was: desen aenslach was seer aengedzeven byden Casteleyn Sancio Davila / upt eenen haet tusschen hem ende Campagny/ die malkanderen by den Koninck beschuldighden. Men heeft oock nopt gheboort / dat aen dese rebellen daer door eenige straffe geschiet is by den Koninck.

Dese plonderinghe gebeurde op den 4. November/ int Jaer 1576. ende wort by de Inwoonders ende nakomers bedacht/ ende ghenaemt De Spaensche Furie.

Daer na als de Spaenjaerts wzeesden dat de Staten souden ter Borght mogen eenige sterckte maken/so hebben sy geen occasie laten door by gaen/maer hebbē selfs daer met alder neerstichept een groote sterckte gemaeckt daer hen niet wepnigh aen gheleghen was/ende hebben daer in gelept dē Generael Balbeus met 400. wel toegeruste Spaengiaerden.

Ten tijde van dese verandering in Nederlant/is geschzeven op den 12. Octo. 1576. den alderbesten Keyser Maximiliaen/tot Rijnsborgh op den Rijndraegh/alsoor sy noch arbepde om in Nederlant den Bzede-handel te doen herbatten / waer van sy twijfelde/ seggende te sien/datmen in Spaengien boornam tgene haer naemaels soude rouwen. Haerlede oock boven maten seer den dwang der Conscientien.

Hoe de Generale Staten vande vijfthien Provintien eenen generalen Pays maken met Hollant ende Zeelant binnen der stadt van Ghent, ende vande belegeringe des Casteels aldaer:ende het innemē der stadt ende Casteel van Valenchienne.

ALs de geunieerde Staten vande 15. Bzovintien des Nederlants de groote tyrannije ende ghewelt der Spaengiaerden binnē Antwerpen ende elders dagelijcx meer ende meer gewaer werden/so hebben sy goet ghevonden eenen vasten Bzede te maken met den Bzince van Ozaengien ende den Staten van Hollandt ende Zeelant / om also tegen tgewelt eñ moetwille der gemuptineerde Spaengiaerden haer te beter mochten bezijden door de heyzkracht vanden gedachtē Bzince van Ozaengien. Ende is desen Bzede besloten op den 8. dagh van November/ wiens inhout volghen sal gestelt in 25. Artijckelen.

Na dat dit accoort also besloten was/ende van beyde zijden met alle behoorlicke verseckerthept versorght: So heeft de grave van Reux/Gouverneur van Vlaederen/het Casteel van Gent (twelck de Spaengiaerts inne hadden) bestaen te belegerē/met hulpe ende onderstant des volcx ende amonitie vanden Heere Bzince van Ozaengien / ende den doorsz Staten van Hollant ende Zeelant: Welcke hulpe hun gedaen wert te Nieuporpt/met bespzer ende bebel/ dat daer van behoorlijcke restitutie soude gedaen worden: ende heeft also dat Casteel eenighe daghen beschoten.

Mijn Heere van Lalaing / Capitepn generael/ int afwesen vanden Hertoge van Aerschot/ende dē Marquis van Ha wech / heeft het Casteel doorsz aen twee zijden wel dapperlijck beschoten. Als daer nu storm-plaetsen berept waren door 't schieten / soo hebben de Spaengiaerts begeert te parlamenteren oft gespzeck te hou-

Digitized by Google

te houden: Daeromme worden vanden voorsz Heeren wegen dē Collonel de La Garde den last bevolen met haer lieder te handelen: Maer en konden met den eersten niet wel overkomē/dat afleggen der wapenē aengaende. Ten laetsten so heeft mijn Heere de La Motte den belegerden spaenjaerden de weyde van haer wapen belooft te doen hebben/ ende soo hebben sy het Casteel opgegeven behoudens lijf ende goet opten elfsten dach Novembris/int selve Jaer.

Hierentusschen hebben de Duytschen begost gereetschap te maken om Valenchiene te verlaten/ eñ maecten heymelicke nieuwe verraderie ende aenslagen met den spaenjaerts die op het Casteel lagen. Dit hebben die Staten gemerkt/ende om dat te beletten/ so hebben sy met alder neerstichept daer henē gesondē den Grave van Rennenbergh/Baron van Ville/ Gouverneur ende Capiteyn generael van Henegouwen/ int afweſē vanden Heere van Lalaing: Welcke met sulcker neerstichept sijn sake verwolght heeft (hoewel hy niet meer als acht Vaendelen Walsche knechten van sijn Regiment by hem en hadde) dat de Duytschen een appointement eñ verdrach gemaect hebben/ eñ zijn upt der stadt gescheyden den 12. dach Novembris/ elcken Soldaet eenen Vaelder ontfanghende.

Als hy nu inder stadt met zijn Walen gekomē was so heeft hy terstont met hulpe vande borgerije het Casteel belegert/ daer hondert eñ 40. spaenjaerts op waren/ende is daer ooc niet eer afgescheyden voor dat hyse gedwongen heeft een appointement met hem te maken/ende de plaetse te verlaten inde selve maent des selven Jaers.

Articulen vande Paceficatie tot Gent.

EErst/dat alle offensien/injurien/ misdadē ende beschadicheden/geschiet ter sake vande troublen tusschen den ingeseten vandē Provintien/die in dit tegenwoordigh tractaet ghecomprehendeert zijn/soo waer of in wat manieren dat het sy/ sullen verghéven vergeten ende gehoudē zijn als niet geschiet/ sulcx dat ter oorsaken van dien te geenen tijde mentie gemaeckt ofte yemant aengesproken en sal mogen worden.

2. Dien volgende beloven de voorgenoemde Staten van Brabant/ Vlaenderen/ Artoys/ Henegouwe/ Ec. Mitsgaders mijn Heere Prince/ Staté dā Hollant eñ Zeelant/met hun geassocieerde/ ongevenysdelic eñ in goeder trouwen van nu voortaen te onderhoudē/ ende onder d'ingesetene vandē landen te doen onderhoudē/ eene vaste eñ onverbreckelicke vrientschap eñ vrede/ eñ in sulcker voegen elcanderen t'allen tijden ende in alle occurentien by te stane met raet eñ daet/ goet eñ bloet/ eñ insonderhept om upt de landē te verdrijven eñ daer buyten te houden de spaensche soldaten/eñ andere uytheemsche eñ vreemde/ gepoocht hebbende buytē wege van rechte/de Heeren eñ Edelen tleven te benemen den Rijcdom vande landen/te henwaerts tappliqueren/eñ de gemeynte voorts in eewige slaverrie te brengē ende houden/omme ten welcken/eñ alle anders te furneren wes noodich wort ter resistentie vandē genen die henlieden hier in metter daet souden willen contrarieren/ de voorgenoemde bontgenooten eñ geallieerde oock beloven hen bereet ende volbeerdig te laten vinden t'allen noodtlijcke ende redelijcke contributien eñ impositien.

3. Daerenboven is gheaccordeert/ dat terstont naer overtreck vande spaenjaerts ende hare adhereenten als alle saken in ruste eñ verseckerthept sullē zijn/sullen beyde partijen gehouden zijn te procureren eñ beneerstigen/die convocatie ende vergaderinge vande generale Staten/inder formen ende manieren als geschiet is/tē tijde als wijle hoochlofl. memorien/ Keyser Kaerle/ d'opdracht ende transport dede van dese Erf-Nederlanden in handen vande Ko. Maj. onsen genadichsten Heere/om te stellen ordene inden saken vande landē int generael ende particulier/so wel aengaende tsept eñ exercitie vande Religie in Hollant/ Zeelant/ Vommele eñ geassocieerde plaetsen/restitutie vande sterctē/artillerien/schepen ende andere sakē/ de Koninc toebehorende/ geduerende de voorsz troublen by die van Hollant ende Zeelant genomē/als andersints/ so ten dienste van sijner Maj. welvaerts ende vnie vandē landen/ men sal bevinden te behoorzen/waer inne noch van d'eē noch van d'ander zijde/ eenige tegen seggen ofte belet/ dilay noch uytstel en sal moghen ghedaen worden/ niet meer ten opsiene vande ordinantien/ uytspraken ende resolutien/die aldaer sullen geschieden eñ gegevē worden van inde executie van dien/ hoedanich die souden mogen wesen/ waerinne beyde de partyen henlieden gantschelijck ende ter goeder trouwen submitteren.

4. Dat van nu voortaen d'inwoonderen ende ondersaten van d'een eñ d'ander zijde/van wat Landen van herwaerts overe/oft van wat state/qualitept of conditie hy zy/ober al sullen mogen hanterē/ gaen ende keeren/woonen eñ traffiqueren/koopmans ghewijse ende andersins/in alle vryheden ende verseckerthept. Welverstaende/dat niet geoorloft oft toegelaten en sal zijn/ die van Hollant/Zeelant/oft andere van wat landen/conditien eñ qualitept hy zy/ per te attenteren herwaerts overe/buyten de voorsz landen van Hollant/ Zeelant/ eñ geassocieerde plaetsen/ tegens de gemeyne ruste eñ vrede/ sonderlinghe teghens de Catholique Roomsche Religie eñ exercitie van dien t'injurieren/irriteren met woordē of met werckē/noch met gelijcke actē te schandalizeren/ op pene van gestraft te worden als perturbateurs vande gemeyne ruste/andere ten exemple.

5. Ende op dat middelertijt niemant lichtelijc en sta tot eenigen begrijpe/ captie oft pericle/ sullen alle Placaten/ hier voortijts gemaeckt ende gepubliceert/ opt stuc vande Hereſie/ mitsgaders de criminele ordinantien bpden Hertoge van Alba gemaect/ ende't gevolch ende executie van dien/gesuspendeert worden/ tot bpde generale Staten anders daer op geordineert sy: Wel verstaende datter gheen schandale gebeure in maniere voorschreven.

6. Dat mijn Heere de Prince sal blijven Admirael generael vander Zeemde Stadthouder van zijne M. van Hollant eñ Zeelant/ Vommele eñ andere geassocieerde plaetsen: Om in als te gebieden so de selve tegenwoordelic doet/met de selver Justicieren/ Officieren ende Magistraten. Sonder eenige veranderinge of innovatie/ ten sy by zijnen consente eñ wille. Ende dat over de steden ende plaetsen die zijne Excel. nu ter tijdt is houdende/tot dat bpde generale Staten/na tvertrec vande spaenjaerden/anders gheordineert zy.

7. Maer belangende de steden ende plaetsen begrepen onder de Commissie vande K.M. by hem ontfangen/ die tegenwoordelic onder 't gebiet eñ gehoorsaemheyt van zijn Excel. niet en staen. Sal dit poinct geschorst blijven ter tijt eñ wijse/ de selve steden eñ plaetsen hem mettē anderē Staten gevoegt hebbende tot dese Vnie eñ accoort/zijn Excel. henlieden sal gegeven hebben satisfactie/op de puncten daerinne splieden hem souden vinden geinteresseert/ onder zijne Gouvernement/'tsy ten opsiene vande exercitie vander Religie/ of andersints/ op dat de Provintien niet ghedemembreert en worden/om alle twist ende tweedracht te schouwen.

8. Ende en sullen middelertijt geene Placaten Mandamenten/provisie noch exploictē plaetse hebben/inde voorsz landē eñ stedē by dē voorsz Heere de Prince geregeert/dan de gene by zijne Ex. of bpden Rade/ Magistraten ende Officiers/aldaer geapprobeert of gedecerneert/sonder prejuditie voorden toekomenden tijde vande resorte vanden grooten Rade van sijnder Maj.

9. Is mede ondersproken/dat alle de gevangenen ter sake vande voorleden troublen/ namelijt de Grave dā Bossu/sullen vry eñ los gelaten worden/ sonder rantsoen te betalen/maer wel de gevanckenisse kosten/ ten ware nochtans/ dat de rantsoenen voor date van desē betaelt oft daer van overkomen eñ geaccordeert ware.

10. Is voorts beraccordeert dat de voorsz Heere Prince/eñ alle andere Heerē/Ridderen/edellupden/particuliere persoonē eñ ondersatē/dā wat state/qualitept oft conditie die zijn/ mitsgaders hare weduwē dolwagieren/kinderen eñ erfgenamen/ van deen eñ ander zijde/

ghere-

gherestitueert in haerlieden goeden name eñ fame/ ende sullen ooc mogen aenbeerden eñ de pzoseſſie aennemē/ van al hare heerlicheden/ goeden/ pzozogatiben/ acten ende crediten/die niet verkocht oft ghealieneert en zijn in sulcken staet als die voozsz goeden nu tegenwoozdelic zijn/eñ te dien effecte/zijn alle deffaulten/ contumatien/arresten/sententien/satisfemenien / ende executien gegeben ende gedaen/ tsedert den aenbant vande troublen inden Jare 1566. soo wel om saken vander Religie/als om 't aennemen vande wapenen / met 't gene daer na gevolgt is/gecasseert/gerevoceert/doot ende te niete gedaen. Ende sullē de selve/mitsgaders alle schzifteliche pzodecuren/actē/ actitaten/te dien geschiet/ vernielt ende inde registers geropeert wozden / sonder dat noodigh sp / hier toe beschept nemen oft pzovisie verwerbē/ dan dit tegenwoozdig tractaet. Niet tegenstaēde eenige incozpozatien/rechten/costumen/Pzibilegiē/ pzescriptien/ so wel legale / conventionele coustumiere als locale/noch eenige andere exceptien ter contrarie/ de welcke in desen ende in alle andere saken den voozschzeben troublen concerberende / sullen cesseren/ ende gheen stede hebben/ als tot dien bp desen(soo verre alst noot is)specialick gederogeert wesende / ooc mede den rechte disponerende dat generale derogatie niet en is/ sonder pzecedente specificatie.

11. Welverstaende dat hier onder begrepen sullen zijn/eñ die tegenwoozdich benefitie genieten/ mijn genadichste Pzouwe/die gheselnede des doozluchtighen Keurfurst vanden Rijn/ eertijts achter gelaten weduwe des Heeren van Bzedenroede/soo vele aengaet Vianen ende andere goeden / daer haer Keurfurstelijcke ghenade ofte actien van haer hebbende/ toegerechticht is.

12. Insgelijck sal hier in begrepen wesen de Grave van Bueren/so vele aengaet de stadt / 't slot eñ landen van Bueren/om de selve bpde voozsz Heere Grave/bp vertrecke van Garnisoene gebzupckt te wozdene als zijn eygen toebehoozte.

13. Ende sullen te niete gedaen ende afgewozpen woozden de Pilaren/ Tropheen / Inscriptien ende andere teerkenen/bpden Hertoge van Alba/ghedaen rechten/ tot schande ende blamatie/ so vanden boven genoemde als van allen anderen.

14. Aengaende de bzuchten vande voozsz heerlickheden eñ goeden/'t verloop ende te achterhepden vande douarien/tochten/pachten/chijnsen ende renten / so op den Koninc/Lande/Steden/ ende alle andere die vooz Date van desen verschijnē/ende nochtans niet betaelt/ noch ontfanghen en zijn/bp zijnder Majestept oft zijn actie hebbende / die sal elcken 't zijne mogen ghenieten ende ontfanghen.

15. Welverstaende / dat al 't gene datter geballen is/ so wel vande voozsz erfgoeden/renten/als andere goeden/zedert S. Jansmisse 75. lestlieden / sal blijben ten pzoffijte vanden ghenen die hem recht hebbende / niet tegenstaende dat daer af bpden Ontfanghēr van confiscatien ofte andere pet ontfaen oft gheint ware/ daer af in sulcken geballe/ restitutie geschieden sal.

16. Maer bp soo verre eenighe jaerscharen vanden voozsz pachten / renten / ofte andere innekomen van s Koninck wegen bp titule van confiscatie/aengeslagen ende gheghcben waren/so wozt elc ober gelijcke Jaerscharen/bzp los/ quijte gehouden vande rede lasten eñ opstal/upt zijnen goeden gaende / somen ooc tallē tijdē insgelijc bzp/los ende quijte gehouden sal zijn van alle renten/staende op de landē eñ de goeden/ diemen mits de verleden troublen niet en heeft komen ghebzupcken in alles na raet vanden tijt dat 't selve belet ende ongebzupckt/upt oozsake voozsz/gebeurt is.

17. Nopende de hupscathelen eñ andere meubelē / die aen bepden zijden te niet ghedaen/verkocht of anders gealieneert zijn/ daer af en sal niemant eenich verhael hebben.

18. Ende aengaende de erfgoeden / hupsen eñ renten/ die bp titule van confiscatie verkocht of ghealieneert zijn/de generale Staten sullen in elcke pzovincie/ ende upt de Staten vande selve / deputeren Commissarisen om kennisse te nemen vande swaricheden/ indien daer eenige vallē/om redelicke satisfactie te doene / soo wel aenden ouden pzopzitarisen / als aenden koopers ende verkoopers vande voozsz goeden ende renten / voozhē regres ende evictie respectivelijck.

19. Van gelijcken sal gheschieden nopende 't verloop vande personale renten eñ obligatien / ende alle andere pzetentien/klachtē eñ dolentien / als de geinterecsseerde/ter oozsake vande troublen / sullen namaels aē weder-zijden willen intenteren ende voozstellen / in wat manieren dattet sp.

20. Dat alle Pzelaten ende andere geestelicke personē wiens Abdpen/stiftē/fundaten/eñ residentien bupten Hollant ende Zeelant gelegen/ ende nochtans binnen de selve landen gegoet zijn / sullen wederom komē inden epgendom ende int ghebzupck vande selve heure goeden als vozen/ten opsiene banden weerlijcken.

21. Maer wat belanghet den religieusen ende andere geestelicke/die binnen de voozsz twee Pzovintien ende hare geassocieerde/gepzoffesijt of gepzebendeert/ ende daer upt gebleven of getrocken zijn/ gemerckt dat den meestendeel van hare goeden gealieneert zijn. Den selven salmen van nu voozlaen verstercken redelicke alimentatien neffens die ghebiedene/ oft anders/sal hem mede toegelaten woozden tgebzupc van hare goeden/tot verkiesinge nochtans vande Staten/ alles bp pzovisie ende tot onderstant op hen vozder pzetentien/ bpdē generale Staten berozdent sal wesen.

22. Voozts is gheaccozdeert / dat alle giften / erfheredatien ende andere dispositien: Inter vivos vel causa mortis, bp particuliere ende pzibate persoonen gedaē/ daer bp de gerechte erfgenamē ter saken vande voozsz troublen ofte vande Religie / van hare gherechte successie versteken/vermindert of onterst upt krachte van desen gehouden sullen woozden/ als getasseert ende van gheender weerden.

23. Ende also die van Hollant ende Zeelandt/ om de kosten vande Oozlogen beter te verhallen / alle spetien van gout eñ silber ten hooger pzijsen gestelt hebben/die sp in ander Pzovintien niet en souden konnen sonder groote verlies uptgeven/is besproken/dat de Gedeputeerde vande generale Staten / ten eersten mogelijck zijnde / advisieren sullen/ om daer op te nemen eenen generalen Voet / ten fijne / dat de cours vande voozsz Munten een boudelijck gestelt sp/ also na alst doenlijck is/ tot onderhoudenisse van deser Unie/ende vandē gemepnen koophandel aen weder zijden.

24. Voozts op het vertooch gedaen/bpde gedeputeerde van Hollant ende Zeelant/ten fijne/dat die generalitept van alle die Nederlanden souden t'haren last nemen/alle die schulden die mijn Heere de Pzince gecontracteert heeft / omme te doen zijne 2. expeditien ende geweldige hepztochten/ten welcke/so wel die van Hollant ende Zeelandt/ als de Pzovintien ende steden die hen inden lesten tocht obergaven / verbonden hebben gehadt(so sp sepden)is tselve poinct gestelt eñ gelaten/ ter discretie eñ determinatie vande generale Staten/ den welcken alle saken gheappepseert zijnde/ daer van rappoozt/of remonstrantie ghedaen sal woozden: Om dien aengaende / sulcke regard ghenomen te woozden als behoozt.

25. In dit gemeyn actoozt ende Pacificatie en sullen niet begrepen zijn/om te genieten 't benefitie van dien de Landen/Heerlicheden ende steden houdende partije contrarie/tot dat sp hem effectuelicken sullen gevoeght hebben met dese confederatie / dwelck sp sullen mogen doen alst hen ghelieft.

Welcke tractaet eñ bzedehandel na rappozt/ aggreatie/eñ advopement/so wel vandē Heeren gecommitteert totten goubernemente vanden landen / als ooc vande Staten der selver/eensamentlic van mijn Heere de Pzince Staten van Hollant / Zeelant ende geassocieerde/in alle de voozsz puncten eñ articulen/ ooc mede al tgene dat bpde generale Statē in tgene voozsz is/ eñ andersints gediffincert eñ gheozdineert sal woozden.

De

Digitized by Google

De voorsz gedeputeerde hebben upt kracht van henlieden commissie eñ povoiren belooft ende besworen/ beloven ende sweren bp desen onverbreeklijc t'observeren / t'onderhouden ende volkomen / ende alle 't selve over d'een ende d'ander zijde te doen respectivelijc ratificeren/sweeren/teeckenen ende zegelen / bp den Prelaten/Edelen/Steden/eñ andere Leden vanden voorsz Landen / sonderlinge oock bp den voorsz Heere Prince / so wel int generael als int particulier / binnen een maent naestkomende/t'elcx genoegen. Eñ in kennisse van al 't ghene dat voorsz is / hebben de voornoemde gedeputeerde dese teghenwoordighe onderteeckent/int Schepen-huys vander stadt van Gent / den achtsten dagh van November/ 1576.

Onderteeckent:

Jan van Linden/Abt van S. Gheerit. Gelpn/Abt van S. Peeters. F. Matheiu/Abt van S. Gillam/etc. Jan de Mol. Fransops van Halewijn. Charles de Caure. Elbertus Leonius. A. Du Prdt. P. Bebere/ Ph. van Marnix / Arent van Dorp / W. van Zuplen van Nyevelt/ L. P. Mgle. Pieter de Rycke / Janus Koninck / P. Bups/ Andries de Jonghe van der Kickelen.

Van sekere beroerte tot Groeningen in Oost-vriesland ende hoe dat onder 'tgebiet vande geunieerde Staten gebrocht wert.

DE Walen die tot Groeninghen in garnisoen lagen/ hebben so goeden gevallen aen dese veranderinge ende generalen Vrede gehadt/ dat sp geheel haer oock verklaert hebben/met de geunieerde Staten te houden / ende hebben oock haerlieder behoorlijcken eedt gedaen/ende is aldus toegegaen.

Als Gasper de Robles/ Heere van Billy/Gouverneur van Groeningen eñ Westvrieslant/de mepninge vande Spaengiaerts wel wiste/datse sochten de Staten onderlingen oneens te maken / eñ die eenige vreese aen te brengen/ eñ datse tot dien epnde wederom elc na sijn plaetse in Brabant ghetrocken waren / tot Lier/ Antwoerpen eñ Maestricht: So en heeft hp geen mindere overlast ende gewelt in sijn gouvernement bedreven. Hp bede oock Ferdinando de Lopez/ ende andere Capitepnen/als Boncheau ende Campi met hare bevelhebbers hem eedt doen / den tijdt van 3. maenden getrou te zijn in 't gene dat hp hen soude bevelen / haer belovende middelertijdt aen sijne Maj. in Spaengien te schrijven/ende daer van seker beschept te krijgē / oft het sijne Majesteyts wille was / dat de Steden ende Landen vereenicht waren met den Prince van Oraengien: Ende ingheballe dat het sijne Majesteyts wille was/dat hp alsdan doen soude ghelijck d'andere Steden ende Landen: Mepnende middelertijt eñ door sulc eenen middel hem meester te maken van Groeningerlant ende geheel Westvriesland.

Desen eed te doen heeft hp oock op den 23. November voorgehouden Capitepn Lossij/ om alsó beter sijn voornemen te volbrengen. Als de voorsz Lossij swarichept maecte van desen eedt te doen/soo heeft hp den Collonel voor antwoorde gegeven/dat hp sulc eenē eet niet en konde gedoen / sonder met sijne Sergeanten eñ Corporaels ghesprooken te hebben. De Collonel dit hoorende/was seer verwondert/ eñ heeft ontbodē beyde de Sergeanten ende Corporaels van het Vaendel van Lossij / ende bestont haer oock den voorsz eedt voor te houden. Dewelcke haer daer toe oock niet wilden verstaen/seggende: Datse eenen eedt den Koninck gedaen hadden over negen jaren. Ende seyden/datse dien gedachten te houden / tot dat het sijne Majesteyt ghelieven soude haer te ontslaen. Dit quelden de Gouverneur seere/ ende vraegden den eenen vande Sergeanten/genaemt Wouter/ wat sijn mepning was? hem de penne inde hant ghebende om den voorsz Eedt te onderteeckenen. De Sergeant nam de penne/ ende heeftse int over geworpen/seggende: Ick wilde liever sterven. Desgelijcx seyden oock de andere Sergeanten ende Corporaels: daer door de Collonel seer bergramt wert/ende seyde tot hen: Gaet heuen / ick sal sien wat ick met u te doen hebben sal. d'Ander seyden daer op/ upt gaende: Pacientie par force.

Naer dat de Sergeanten ende Corporaels vanden Capitepn Lossij aldus vanden Collonel ghescheyden waren/so hebben sp terstont vergadert allen haer volc/ ende sonderling haer mede-officiers vanden Capitepn Lossij/ende heeft eick bevelhebber de Soldaten onder sijn gebiet staende / te kennen ghegheven alles wat hen den Collonel hadde voorgehouden/ om alsoo de mepninge vande Soldaten dien aengaende oot te verstaē/ ende bestonden ooc te raetslaen wat sp van nu voort te doen souden hebben: Daer op de Corporaels van haren volcke voor antwoorde ghekreghen hebben / datse liever lijf ende leven wagen wilde/ dan datse eenen anderen eedt doen souden. Daer na hebben sp ontboden de bevelhebbers vanden Capitepn Villers / die op die tijt de dach wacht hadden/ ende hebben hun ooc voorghedraghen alles wat de Collonel van hem hadde begeert te geschieden/eñ hebben hē ooc verhaelt / hoe dat het volck van haer bendel ghesint was/ begheerende daeromme oock te weten hare mepninge. Daer op de Bevelhebbers van Villers voor antwoort in brachten/ datse alle gesint waren met haer te leven eñ te sterven bp sulck een voornemen. Doen hebben sp onderlinge besloten den Collonel gevanghen te nemen/ ende hem te verrasschen/wel wetende dat de Collonel oock niet slapē en soude/so sp naer de wachte haer van malkanderen schepden/haer dan te verrasschen. Daerom hebben sp bevolen dat niemant vander nacht-wachte sijn roer en soude losse sonder 't bevel van hare Sargeanten ende Corporaels.

Hier en tusschen en heeft de Collonel niet geslapen/ maer hebet grof geschut doen laden ende opkranssen/ ende liet dat inde straet setten daer de Soldatē naer de wacht gaende/gewoonlijc passeerden/ eñ heeft Ferdinando de Lopez bevolen dat hp sijne soldaten in slachoorden soude houden / om terstont de Soldaten van Capitepn Lossij te overvallen / als hp daer met het grof geschut onder geschoten soude hebben. Maer als een vande Sergeanten van Villers dit voornemē verstaen hadde/soo heeft hp dat te kennen ghegheven aent volc van Lossij die na de wacht souden trecken. Daeromme hebben sp eenen aenderen wech genomen / ende alsó gekomen voor de wooninge vanden Collonel / alwaer sp gewoonlijck plachten haer roers af te schieten tot vereeringh vanden Gouverneur / twelck doe achterwegen gelaten wert: Daeromme dat den Wachtmeester riep ende bevel dede datse haer roers soudē los schieten: Daer op de soldaten weder riepen / datse dat niet doen en souden tot datmen haer ghelt gabe om krupt eñ loot te koopen: Daeromme wilde de Wachtmeester de Soldaten slaen ghelijck hp ghewoon was. Als de Soldaten dit saghen / hebben sp bestaen te roepen: Armes, Armes. Dit hoorende de Wachtmeester/ heeft terstont de vlucht genomen. Doen heeft de Capitepn Lossij sijn Soldaten aengesprooken/ende op sijn borst slaende/ gesept: Mijn lieve soldaten / volbrenght nu uwen raetslach. De Soldaten vant Vendel des Capitepns Villers die de wacht gehadt hadden / dit alles aensiende / hebben haer terstont bp d'ander ghevoeght/roepende: Maecht eenen moet/ wp willen met u leven ende sterven: ende hebben terstont malkanderen ghesworen bp te staen/ende hebben daer geopenbaert datse van mepninghe waren den Collonel te vanghen.

Ferdinando Lopez was seer neerstich om sijn saken te verwoorderen/ende als hp nu sach dat de gene die van der wacht quamen/ door haer gewoonlicke strate niet en quamen/so was hp seer verwondert/ende hoorende dit gerucht/is hp terstont te peerde ghesseten/seer neerstelijcken vernemende wat daer te doen was/ende alsó de Soldaten te vreden te stellen. Maer de voorsz Soldaten hebben hem so wel met roerscheuten ghegroet dat hp so haestelijck wederkeerde / dat hem den Hoet ontviel/dien hp oot achter liet: eñ als hp inde Ebbinger-straet quam / daer sijn soldaten in slachoorden stonden / is hp van sijn paert ghetreden/mepnden sijn volck

volck te lepden tot hulpe vanden Colonel. Maer als zijn Soldaten ghekomen waren tot op den hoeck van der straten/ soo hebben sijn Soldaten gesept tot de soldaten van Lossij ende Villers diese in slachoordē vonden: Lieve Soldaten ende gesellen en wilt ons niet beschadigen/oft op ons aenvallen: want wy willen alle te samen met u lieden leven eñ sterven. Als Ferdinando de Lopez dit sach/ so heeft hy de vlucht ghenomen tot in eens Backers huys. Doen hebben zijn Soldaten haer vaendel vande stengh gescheurt/eñ haer voeghende met de Soldatē van Lossij ende Villers/ hebben terstont eedt gedaen met den anderen te leven ende te sterven.

Daer na hebben sy eenē grootē allarme gemaeckt/ ende zijn alle gelijck gekomen tot voor het huys vandē Gouverneur/ dewelcke boven maten seer verslaghen was/ ende is voor de poorte ghekomen met dē Hoet in der hant/eñ seer vrientlick seggende: Mijn lieve eñ getrouwe soldaten/zijt doch te vreden/ ende segt my wat u begeren is/ist dat ghy gelt begeert/ic salt u doen hebben binnen dry daghen/ met veel meer andere schoone ende vriendelicke propoosten. Daer op hy vanden soldaten voor antwoorde kreegh: Wy sullen onse betalinge wel krijgen: Maer ghy sult onse ghevanghen zijn. Ende van daer zijnse gegaen na het Stadthuys/daermen gewoonlijc de principaelste wachte hielde: Ende van daer naer de woninge van mijn Heere dā Ruyshrouck/ Schoon-soon vanden ghedachten Collonel/ dien sy oock ghevanghen ghenomen hebben/ dewelcke geen minder neerstichept en dede om de Soldaten te vreden te maken/seggende: Mijn lieve ende goede soldaten weest doch te vreden/ mijn Schoonvader sal u wel betalen: Maer het was al te vergeefs/ende hebben hem also ghevangen gelept by zijn Schoonvader. Dit gedaen zijnde/ hebben sy noch gevangen genomen andere vier Capiteyns/ Lossij/ Villers/ Monceau ende Campy met hare Vaendragers. Daer na zijnse getrocken na de Wage/ daermen gewoonlijc castijden eñ straften die pet misdaen hadden/ende hebben de Stripade ontstucken gebroke eñ die op de Marct gebracht eñ verbrant/ende met groot geschrey geroepen/Vive le Prince d'Oraenge, Vive le Estats.

Tot deser tijt waren de Borgers in grooter benautheyt/ vreesende voor sulck een ongheluck als dien van Maestricht ende Antwerpen aent hoort gekomen waren: Maer alsse desen roep gehoort hebben/soo waren sy seer verblijt.

Daer na hebben haer de Soldaten begheven tot het huys vanden Prooboost te gaen/daer dat een vande gesanten der Staten gevangen sat/genoemt Franciscus Marthini Stella/dewelcke vanden Collonel selfs gevangen ende gequetst was in zijne ghevanckenisse/ die sy terstont na datse hem de voepen afghevrijlt hadden/ daer upt gelept hebben naer het huys vanden Contrerolleur/ ende van daer na de Marckt inden ring vande soldaten: Daer hebben sy alle eedt ghedaen inde handen vanden voorseyden Marthini/ als Ghesante vande geunieerde Staten/ met den Staten te willen leven ende sterven. Daer na hebben sy den Gesanten met eenige vande Borgers eñ vande soldaten vergeselschapt na de Stadt van Brussel gesonden om den Heeren staten dese geschiedenisse te verhalen/ eñ te versoecken Regel ende Ordonnantie/waer na datse hē van nu voortaen souden hebben te reguleren.

Daer na hebben sy gesonden sekere vijftich soldaten na thuys vanden Collonel Fascuys/ die Gouverneur van Zutphen was: Maer als sy dien niet en vonden/ so synse gegaen na der Graumonicken Klooster ende hebben hem daer seer neerstelicken ghesocht/ maer en werde niet seer haest gevonden/ want hy ooc een Monicks Cappe aengetrocken hadde/eñ hem hadde doen scheeren als een Monic/daerenboven hadde hy ooc een kaersse inde hant ende hielp hemselven neerstelic soecken/ so dat hy niet eer bekent en wert tot dat een ander Monic/die een Hoochduytsch was/seyde: Dat is oock een Monick van onsen Orden/ doch niet van onsē convent/dwelck ooc niet eer verstaen en woorde tot dat hy andermael seyde/ met den vinger op den Collonel wijsende/Ipsus est, tenete eum: Dat is te seggen: Dat is hy selver hout hem vaste. Doen hebben sy de hant aen hem geslagen/ende wert also inde kleedinge van eenen Grauwen Monick na de merckt gelept/ daer hy voor alleman ter spot gestelt worde/ende seer veel smadighe woorden hoorden moeste.

Dit aldus gedaen zijnde hebben sy de wachte bestelt voor dien avont/ eñ des morghens doen metter trommele ommeslaen: soo wie den Capiteyn Ferdinande Lopez/ den Prooboost oft ooc den Wachtmeester verborgen hadden datse die souden openbaren/ op de verbeurte van lijf eñ goet/ eñ dē brant in haerlieder huys gesteken te worden: Ende wert alsoo in des Pastoors huys inden schorsteen gevonden den Prooboost/ maer den Wachtmeester en wert niet gevonden/ niet tegenstaende datse hem sochten int Bosdeel daer hy veel tijts was/ende lange altijt also quelden datse by na grē menschelijc en was/ende ooc van gelijcken een Monic int Frater huys/ daer hy des nachts te bozen was geweest/gevangen genomen hadden/ ende oder straet lepdende hem seer gequelt hadden.

Den Doctoor Wendorp hebben sy ooc ghevanghen genomen/ niet tegenstaende dat hy dickwils protesteerde dat hem ongelijc geschiede/ ende dat hy een dienaer des Koninck was/ hen vermanende daeromme datse wel toesien souden watse met hem deden. Desen hebbē sy inder herbergē gelept/eñ gesegt: Ist dat de Colonel Koninc van spaenjē is/so zijt ghy een dienaer des Koninck/ anders soo zijt ghy maer den dienaer van een stuc schelms eñ verrader des Lants/ ende sult dē loon ontfangen van eenen sodanigen Heere eñ Meester als ghy dient.

Hierentusschen zijnder andere soldaten ghekomen met Ferdinando de Lopez/ende seyden: Hier brengen wy den Veul van Groeninghen: Ende hebben hem eerst opt richthuys/ ende van daer inder Jacopijnen Klooster ghebracht/ daer de andere Capiteynen ghevanghen laghen.

Op den derde dach wert den Wachtmeester ghevonden/die was gekleet gelijck een pape/ den welcken sy ooc inde gevanckenisse gelept hebben/ om den Collonel van Groeninghen ende Fascus gheselschap te houden.

Des maendaeghs zijn oock ghekomen die soldaten die inden Dam lagen/ende hebbē harē Capiteyn sterc met den Vaendrager gevangen ghebracht des avonts tot voor de stadt/ ende zijn des morghens met deselve binnen Groeninghen ghekomen/ende hebben daer haer gevoeght by den anderen Soldaten/doende ooc Eede den Staten. Op den selven dagh hebben de soldaten den Luytenant van Groeninghen genaemt Mepsken in zijn eygen huys gevangen gestelt/eñ hem 50. soldaten tot een wachte ghegheven.

Des dijnsdaeghs tsavondes na dat de wachte beset was/ zijn de soldaten van Delfziel na Groeningē gekomen/ ende hebben met hen gevangen gebracht harē Capiteyn Barnicourt ende haren Vaendragher. De Grau-monicken hadden ooc geerne op desen dach de Cappe weder gehadt daer Fascus in gevangen wert/ maer 't was te vergeefs.

Op den woonsdagh quam den Bode vanden Luytenant by den gecommitteerden om billetten upt te geven/ eñ begeerden passepoort dat hy mocht buptē repsen: Dwelc den Commissaris suspitie ghegeven heeft/ dat daer niets goets mede uptgherichт wierde. Daeromme wert den Bode gevangen/ ende werden by den selven ghevonden bele ende verschepden secreten daer veel aen gelegen was.

Also is nu ten eynde gekomen dese groote beroerte/ wantmen ordineerden voortaen stille te zijn tot dat die van Brussel souden komen die derwaerts gesonden waren metten Commissaris Franciscus Marthini Stella/om te weten wat mijne Heerē de staté goet vinden eñ ordineren/ souden van nu vertaen te doen.

De

De Staten willende dat alles met goede ordre soude toegaen/ hebben den Grave van Rennenbergh gheſtelt inden ſtaet daer Robelez te voren in geweeſt was/ ende hem naer Vrieſlandt geſonden/ om op alle dingen behoorlicke order te ſtellen / twelck hy oock ſeer wijſelijc gedaen heeft. Ende als de ſoldaten vande ſtadt van Groeningen ende geheel Vrieſlandt betaelt waren/ ſoo hebben ſy hen alle inden dienſt der Vereenigde Staten begeven. Ende werde oock het Kaſteel van Groeningen/ twelck nu alreede vaſt ende ſterck gemaeckt was/ ten bevele des voorſz Grave/ vande Borghers gheheel te niet ghemaeckt.

Vanden ſlagh te Ioupile. Het ſenden des Gouverneurs Don Iohan, ende het overgevē des Kaſteels van Utrecht.

INt Jaer 1577. in Januario/ zijnder eenige Schotſche ſoldaten/ inden dienſt vande Staten zijnde/ met haren Collonel Balfour gekomen tot Joupile / een mijle van Luyck ghelegen/ alwaer ſy ontmoet hebben eenighe Spaengiaerts / de welcke ſy ſo met ſchermutſinghe onthaelt hebben/ datter een groot deel volcx gebleven/ ende de reſte op de vlucht gedreven zijn.

Dewijle de Geunieerde Staten alſoo de Oorloghe voerden teghen de ghemuytineerde Spaengiaerts/ ſoo waren de Spaengiaerts van meyninghe de ſtadt van Bruſſel te belegheren: maer alſoose hoorden dat van 's Koninex wegen ghearriveert was int Hertoghdom van Lutzenborch / Don Johan van Ooſtenrijck/ des Koninex broeder/ om te weſen Gouverneur deſer Nederlanden/ ſoo hebben ſy haer voornemen achter wege ghelaten. De voorſz Don Johan heeft hem eenen ſekeren tijt int voorſz Hertoghdom ghehouden: ende eer hy in Brabant quam/ heeft hy beveſtigt de pacificatie oft Vereeninghe/ ghemaeckt tuſſchen den Staten van Hollant eñ Zeelant/ eñ d'ander xv. Provintien: Ende werde met hem een accoort gemaeckt binnen Marche in Famine by den voorſz Staten / op den 12. Februs. Welcke contract oot daer na in forme van een eewigh Edict wert gepubliceert/ te Bruſſel op den 17. ende tot Antwerpen op den 27. Februarij/ van welcken accoorde wy hier naer de Coppe ſullen ſtellen / midtſgaders oock de Proteſtatie die de Staten van Hollandt ende Zeelant tegen dat ſelve accoort doen.

De Staten hadden daer te voren het Kaſteel van Utrecht / 't welck de ſpaengiaerts in hadden / doen belegheren/ door den Heere van Hierges ende den Grave van Boſſu: twelck ſy ſeer neerſtelijc volbracht hebben/ dat de ſpaengiaerts door de benaude belegeringh ghedwongen zijn geweeſt 't voorſz Kaſteel op den 13. Februarij / in handen vanden Grave van Boſſu over te geven/ met ſeker appoinctement.

De neghentien Articulen des Vredes die met Don Iohan gemaeckt zijn, in forme vā een eewigh Edict uytghegheven.

PHilips by der gratien Gods / Koninch van Caſtilien/ van Leon/ van Arragon/ van Navarre / van Napels/ van Sicilien/ van Maillorque/ van Sardeyne/ vanden Eylanden/ Indien/ ende vaſten landen der Zee Oceane: Eertz-hertoge van Ooſtenrijck/ Hertoge van Bourgoengien/ van Lothrijc/ van Brabant/ van Limborgh / van Lutzenborgh / van Gheldre ende van Milanen: Grave van Habſborgh/ van Vlaenderen / van Artoys / ende van Bourgoengien : Paltzgrave van Henegouwen/ van Hollandt/ van Zeelant/ van Namen ende van Zutphen: Prince van Zwave: Marckgrave des heyligh Rijcx: Heere van Vrieſlant/ van Salins/ van Mechelen/ vander Stadt/ ſteden ende Lande van Utrecht/ Over-Yſſel ende Groeningen: ende Dominateur in Aſie ende Affrijcke : Allen den genen die onſe tegenwoordige openе brieven ſullen ſien oft hooren leſen/ Salupt. Alſoo zedert de leſte Maent van Julio/ herwaerts tot onſen ſeer grooten miſhagen ende leetweſen in onſe Nederlanden hen begheven hadden/ ter oorſaken vande alteratien / toegekomen onder onſe ſpaenſche ende andere uytheemſche ſoldaten ende krijghsluyden aldaer weſende / de veranderingen vande gemeene ſaken ende beroerten/ de welcke metten ongheregeltheden/ inconvenienten/ miſhandelen ende ellendigheden die tot onſen gelijcken miſhagen ende leetweſen/ tot noch toe daer uyt gevolght zijn/ eenen yegelijcken kenneljck zijn: Wy tot conciliatie/ vereeninge/ ruſte ende vrede van onſe voorſz Nederlanden/ ende tot regeeringh ende generael Gouvernement van dien inde ſelve onſe landen geſonden hebben onſen lieven ende ſeer beminden goeden broeder / Heere Johan van Ooſtenrijc/ Ridder van onſer orden vanden gulden Vlieſe. Ende het zy dat de ſelve onſen goeden broeder nae ſijn aenkomſt in onſe voorſz Nederlanden getracteert / gehandelt ende gheſloten heeft: Eerſt binnen onſer ſtadt van Luxemborg / met onſen ſeer lieven getrouwe ende welbeminde / de Eerweerdighe Vader in Gode/ Heer Mattheus/ Abt van S. Geleyns/ gekoren Biſſchop van Utrecht / Charles Philippus de Croy Marquis van Havrech / Ec. onſen Neve ende Edelman van onſer Cameren / Charles de Hannaert Vanerheere van Liedekerck/ Burchgrave van onſe ſtadt Bruſſel/ ende Adolff van Meetkercke/ Raedt ende Ontfangher van onſen Lande vanden Vrijen / in onſen Graeffſchappe van Vlaenderē/ gecommitteert ende gedeputeerde van de Generale Staten van onſe voorſz Nederlanden: Eñ zedert binnē onſer ſtadt van Marche/ ende daer na inde ſtadt van Hoepe int landt van Lupdick / by interventie ende tuſſchen-ſpreken binnen der ſelve ſtadt van Hoepe vanden Heeren hier onder genoemt/ Ambaſſadeurs/ Geſanten eñ Gecommitteerde van onſē hooghweerdighſten ende alderliefſten broeder Rodolphus de tweede dies Naems/ gekoren Keyſer van Roomen/ altijdt vermeerder 's Rijcx/ Ec. om de voorſz conciliatie/ vereeninge eñ accoort te middelen ende vorderen/ by de voorſz Keyſerlijcke Maj. ſpecialijcken verordent ende geſonden: Te weten / De Eerweerdighſte Vader in Gode/ onſen lieven eñ goeden vrient/ Heeren Geerard van Groesbeeck/ Biſſchop van Lupdick/ Hertoge van Buillon/ Marckgrave van Franchimont/ Grave van Loon/ Ec. Prince des H. Rijcx/ Heere Philips de Alde Vyr ende Baenreheer van Wijnenbergh Preſident/ eñ Andries Gaile Doctor inde Rechten / Hoffraedt der voorſz Keyſ. Majeſt. Werner Heer van Gimmich/ Lant-droſſaet vanden lande van Gulich/ ende Johan Louderman Licentiaet inde Rechten / alle beyde Raden vanden hoogen eñ vermogenden Prince/ onſen lieven ende ſeer beminden Oom/ Wilhelm/ Hertoge van Gulich/ Kleve/ Ec. inſgelijcx Prince des H. Rijcx/ als Geſanten vanden ſelven Vorſt ende Hertoge/ ooc Ambaſſadeur vande voorſz Keyſerl. Majeſt. tot 't gene des voorſz is by den voornoemden Vorſt ende Hertoghe in ſijnen afweſen geſubdelegueert/ met onſe ſeer lieve ende getrouwe/ die van onſe Raden van Staten/ by ons gecommitteert totten Gouvernemente Generael van onſe voorſz Nederlanden ende ſecreten: Ende de voorſz Heere Mattheus/ Abt van S. Geleyns/ gekoren Biſſchop van Utrecht/ Heere Bucho Apta Archidiakenen van Vyre / Heer Frederick Perrenot Baenreheer van Ronſſe/ heer van Champigny/ Gouverneur vā onſer ſtadt Antwerpen/ Jan de S. Omer/ Heer van Moerbecque/ Gouverneur van onſer ſtede ende Kaſteele van Arien / Franſoys van Halewijn / heer van Zebegem/ Hoogh-bailliu eñ Capitein van onſer ſtede eñ kaſteele van Audenaerde/ Ridders/ ende de voornoemde Adolf van Meetkercke/ ghecommitteerde ende gedeputeerde der voorſz Staten : Ende laeſtmael in onſe ſtadt van Bruſſele / alwaer om 't voorſz Tractaet ende accoort te continueren ende volеynden met dien van onſen voorſz Raede van Staten / ende den voornoemde Staten hen ghevonden eñ gerepreſenteert hebben de voorſz Heeren/ Ambaſſadeurs eñ Rijcx Geſanten/ ende de geſubdelegueerde vanden voorſz Vorſt ende Hertoge van Gulick/ met onſen ſeer lieven eñ getrouwen heere Octavio Gonzaga/ Ridder/ onſen Raedt by onſen voorſz goeden Broeder daer toe ghecommitteert ende by hem geſonden diverſche puncten ende middelen/ tenderende

Digitized by Google

ende dienende totte voorsz conciliatie/accoort ende vereeninge / ende tot goeden addresse eñ uptrechtinge van dien: Wy by deliberatie/ raedt ende advijse van onsen voorsz goeden Broeder/heer Johan van Gostenrijck/ eñ vande voornoemde van onsen Raden van Staten ende secreten/ hebben in consormitept eñ nae uptwijsen vande selve puncten ende middelen tusschen ons ter eener/ende den voorsz Staten ter anderen zijden/gehandelt ende overkomen: Voor ons/ onse erven ende Nakomelingen ghestatueert ende geordineert/ Statueren ende Ordineren by maniere van eewigh ghebodt/ ende ten eeuwighen daghen onwederroepelijck/ de poincten ende Artijckelen hier naer volgende.

1. Inden eersten / dat alle offentien/ injurien/ misdaden/beschadicheden/ ende generalicken alle wegen van septen ende daetlijcke werckē / gedaen/ geschiet en volbracht ter occasien vande voorsz veranderingen / alteratien ende beroerten/by allen eñ een pegelijcke vande Ingheseetene ende Inwoonderen van onse voorsz Nederlanden/ tot wat plaetse ende in wat maniere dat het zy / soo int generael als int particulier / sullen wesen/ zijn ende blijven vergeten / eñ geacht als niet gheschiet oft toegekomen/sulcx dat ter saken vanden selven geen vermaen / molestatie / quellinghe oft ondersoeck nemmermeer ghedaen en sal worden op eenige vande Ingesetene oft Inwoonderen voorsz.

2. Ende want de Bisschoppen / Abten ende andere Prelaten ende geestelijcke persoonen vande voorsz Nederlanden / eñ oock die vande facultept inder Godtsept ende inde rechten der Vnibersitept van Leuven/ by diversche hare opene brieven daer op geexpedieert / gheadviseert ende geattesteert hebben/ daer nae de gestelenisse vande affayren van onse Nederlanden / daer in de selve alsdoe waren/het Tractaet vanden Paysе binnen onse stede van Ghent gemaeckt ende gheslote / den 8. dach Novembri lestleden / tusschen de voorsz Staten ter eender/eñ onsen Neve Heere Wilhelm van Nassou/ Ridder van onse voorsz Orden/ Prince van Oranghiē/ eñ den Staten van onsen landē van Hollant ende Zeelant / met hare geassocieerde ende verplichte ter andere zijden/niet in en hielt dat onsen H. Gheloobe/ende der Catholijckscher Apostolischer Roomscher Religie nadeelich was / maer ter contrarie tot voorderinge vande selve: hebbende van gheljcken die van onsen voorsz Rade van Staten geadviseert/ geattesteert ende bewaright/ daer nae de gestelteniſſe vande affayren van onse voorsz Nederlanden / daer inne de selve alsdoe waren/ het voorsz Tractaet van paysе insghelijcx niet inne en hiel dat nadeelich was der Hoogheyt/authoritept ende onderdanighept/ ons by onse voorsz Nederlanden toebehoorende: Eñ sonderlinge hebben de voorsz Heeren/ Ambassadeurs eñ Rijcx gesanten / eñ de gesubdelegueerde vanden voornoemden Vorst ende Hertoghe van Gulick/betupght eñ bewaright/'t gene des voorsz is in consormitept vande voorsz Bisschoppē / Abten eñ ander Prelaten eñ Geestelijcke persoonen / ende van dien van onsen voorsz Rade van State: soo hebben wy geaggreeert / geapprobeert eñ geratificeert / aggreeeren/ approberen ende ratificeren by desē/ onsen tegenwoordige/ 't voorsz tractaet van paysе/ in alle ende pegelicke sijne puncten ende articulen: belovende op trouwe ende in Koninglijcke eñ Prinslijcke woorden 't selve Tractaet van paysе voor soo veel ons 't selve aengaen ende concerneren mach / ten eewigen dagen onverbreckelijcken te onderhouden ende observerē/ ende by allen ende een pegelijck dient oock aengaen mach/ insgelijcx doen onderhouden ende ordineren: Ende volgende dien/accorderende ende ordineren wy de convocatie ende vergaderinge vande Generale staten van onse voorsz Nederlanden/ ghementioneert int 3. Article van 't voorsz Tractaet van Peysе gedaen sal worden/in sulcker voegen ende manieren/ eñ met sulcken effect als het voorsz Article breeder inhout.

3. Item accorderen / statueren ende ordinerē/ dat alle eñ een pegelijck van onsen oorloghsvolck / spaengiaerden/Hooghduptschen/Italianen/Bourgoenjons ende andere uptheemsche / soo te peerde als te voet / teghenwoordelijcken wesende in onse voorschreven Nederlanden / sullen vertrecken / ende moeten vertrecken te lande / by / vranck ende onbelet upt de selve onse Nederlanden / sonder dat sy inde selve sullen moghen weder keeren/ oft dat daer inne andere wederom ghesonden sullen moghen worden/ geen uptlantsche oorloghe hebben / ende generalijcken gheen van doen/ ende daer van gheen noodsake aldaer hebbende / by generale staten van onse voorsepde Nederlanden wel bekendt ende gheapprobeert.

4. Ende belangende den tijdt eñ termijn vant vertrecken van onse voorsz oorloghsvolck/ accorderen/statueren ende ordineren wy/dat onder de selve alle de spaengiaerden/Italianen ende Bourgoenjons moeten ende sullen vertrecken binnen twintigh dagen na de instructie / die hen daer van by onsen voorsz goeden Broeder van stonden aen gedaen sal worden/ upt onsen Casteele ende stadt van Antwerpen / ende upt alle andere onse Casteelen / steden ende sterckten van onse voorsz Nederlanden / die sy teghenwoordelijck houden ende occuperen / oft aldaer sy hen binden / ende upt alle onse voorsz Nederlanden/ ende namelijcken upt onsen Hertogdomme van Luxenburgh binnen ander 20. dagen/ ofte eer / indien 't selve doenlijck zy: Waer inne onsen voorsz goeden broeder hem sal moeghen ende employeren met alle sijn macht. Ende den voorsz tijt van veertigh dagen ghedurende/ sullen allen ende een pegelijck van onsen oorloghsvolck hen moeten houden eñ draghē eerlijcken ende wedelijcken/ sonder te moghen brandtschatten / rooven / plonderen / noch in eenigherhande manieren onse voorsz Nederlanden verdrucken ofte beschadighen / noch oock de Nabuer-landen ende Inwoonderen van dien.

5. Eñ aengaende den tijt ende termijn vant vertreckē vande voorsz Hooghduptsche Krijghslieden/ de selve moeten eñ sullen vertrecken upt onse voorsz Nederlanden / terstondt nae dat de voorsz Staten met hen overkomen sullen hebben/op 't gene darmen(gelijck hier na int 15. Article van onsen tegenwoordigen Brief breeder gedisponeert ende versien sal wesen) nae rekeninge ende afrekeninge / ende de behoorlijcke afhoutinge met hen gedaen/ in alle redene ende billickhept bevinden sal hen noch al ten achteren te zijn.

6. Ende sal ons voorsz Oorloghsvolck/ Spaengiaerden/Hoogduptschen/ Italianen/ Bourgoignons ende alle andere moeten ende sullen laten t'haren vertrecke upt onse voorsz Kasteelen ende steden / alle de victalie/ provande/ geschut ende munitie van oorloghen aldaer wesende: Welcke onse Kasteelen eñ steden met de voorsz victalien/provanden/geschut ende munitien van Oorloghen wy stellen sullen by advijse van dien van onsen voorsz Rade van Staten/ in handen van Personagien Inghebozen van onse voorsz Nederlanden ghequalificeert/ ende (voor dese repse) den voorsz Staten aengenaem wesende.

7. Ende nopende de verdruckingen/ brantschatten eñ compositien / die by eenige van onsen voorsz oorloghsvolcke/wie deselve mogen zijn/in onsen voorsz Nederlanden gedaen soude wesen/geduerende den tijdt dat sy aldaer geweest ende hen onthoudē hebben/ sullen daerinne laten doen/als na recht/ redene ende billichept behoren sal/ende sulcx alst mogelijck wert/ tselve te volbrengen eñ executeren. Oock sullen wy ondersoet laten doen / soo wel over de Overste ende hoofden van onsen voorsz oorloghsvolcke/als over allen ende een pegelijcken vanden selven onsen oorloghs-volcke / die in eenigher voegen ende manieren/ hoedanigh 't selve ware/in onse voorsz Nederlandē / oft inde Nabuerlanden/misbruyckt / gedelinqueert oft misdaen soude mogen hebben: Ende wy sullen daer over recht eñ Justitie doen/ 't zy in onse voorsz Nederlanden / oft in onsen Rijcke van Spaengien / oft elders daer wy 't selve alderbest bevinden sullen te behoren.

8. Accorderen/ statueren ende ordineren wy oock/ dat alle ende een pegelijc vande gebangenen ter causen van de

Digitized by Google

de voorsz veranderinge / alteratien ende beroerten / ter eender eñ ter andere zijden/ byp eñ wane geslaeckt ende ontslaghen sullen worden / sonder rantsoen te betalen : Welverstaende dat aengaende trenbop eñ weder-zenden van onsen Neve Philips Guillame van Nassou/ Grave van Bueren in onser voorsz Nederlanden/ sullen wp versien ende doen/ dat de selve Grave wederom wp ende wanck gheselt sal worden inde selve onse Nederlandē/ so geringe ende terstont als de voorsz vergaderinghe der generale Staten volkomen wesende / de voorsz Prince van Oranengien van sijner zijden realijcken ende metter daedt voldaen sal hebben/ 't ghene des inde selve vergaderinge gesloten mach wesen.

9. Item accorderen/statueren ende ordineren wp/ dat de questie / geschil eñ swarighept op restablissement eñ weder stellen oft niet/ van eenige Heeren ende Officierē in hare Gouvernement/ Staten ende Officien/ upt de welcke sp afgeset zijn geweest ter oorsaken vande veranderingen/alteratien ende beroerten voorsz gesuspendeert ende opgehouden sal worden/tot den epnde vande voorsz vergaderinge der generale Staten/ ende sal alsdan de voorsz questie/geschil ende swarighept in rechte gestelt eñ gecommitteert worden den Raden ende ordinarisse Justitien van onse voorsz Nederlanden respectivelijck/om de kennisse daer van genomen ende na redene ghe-upt ende gheterminneert te worden.

10. Voorts so beloven wp op trouwe eñ in Koninghlijcke eñ Prinslijcke woordē / te onderhouden eñ hanthouden / ende bp onsen voorsz goeden broeder/ eñ allen anderen Gouverneurs/ eñ eenen pegelijcken van dien/ so generale als particuliere/die hier namaels bp ons of onse nakomelingē in onse voorsz Nederlanden zijn oft sullen worden ghecommitteert / te doen onderhouden ende hanthouden / alle ende een pegelijcke de oude privilegien/hercomen/ usantien ende costumē vande selve onse Nederlanden : Ende dat wp ons niet en sullen laten dienen/onder ons/onsen voorsz goeden Broeder/ ofte andere Gouverneurs vande selve onse Landen/ in Rade noch andersins / tot oprecht Gouvernement ende ghemeyne administratie van onse voorschreven Nederlanden/ dan alleenlijck bah Ingheborene vande selve onse Landen.

11. Ende van gelijcken hebben de voorsz Staten rechtvaerdelijk van harer zijden/op hare conscientien/ trouwe eñ eere/ voor God ende alle menschen/ beloeft t'onderhouden ende hanthouden/moeten onderhouden ende hanthouden / ende sullen onderhouden ende hanthouden/in/ende over al ons heplichs Catholijck Apostolijck ende Roomsch gheloove / ende de authoritept ende onderdanighepdt ons woebehoorende / ende nemmermeer daer tegens te komen.

12. Item hebben de selve Staten in gelijcker voegen ende manieren geloeft te verthijen eñ renuceren / moeten verthijen eñ renuceren/eñ sullen verthijen eñ renuceren/ alle eñ pegelijcken verbonteniſſe eñ confederatie die sp tot hare verseкerthepdt ende beschermenisse met vreemdelingen gemaeckt mogen hebben zedert de veranderingen/alteratien ende beroerten voorsz.

13. Hebben oot de selve Staten in gelijcker voegen eñ manieren gheloeft te doen / afdancken ende versenden/ moeten afdancken ende versenden/eñ sullen afdancken ende versenden upt onse voorsz Nederlanden / alle ende een pegelijcke vreemde krijghslupden / die sp gelicht of doen lichten souden moghen hebben : ende te beletten/ ende moeten beletten/ende sullen beletten/dat geene andere in onse voorsz Nederlanden en sullen komen.

14. Item/de voorsz Staten hebben ons in waerteptkē vande oprechte ende ingeborene affectie/ die sp t'onsen dienste dragē/liberalijcken gepresenteert ende geacordeert de somme van ses hondert dupsendt ponden van 40. grooten vlaemscher munten tpont. Van welcke somme sp geeert sullen stellen / d'een helft in handen vande voorsz Heeren/ Ambassadeurs eñ Rijcx gesantē cñ gesubdelegneerde vanden voorsz Forst eñ Hertoghe van Gulick / om de selve helft bp de voornoemde Heeren/ Ambassadeurs/ ghesanten ende gesubdelegneerde gheſtelt ende proportionelijcken ghelevert te worden in handen van onsen voorsz goeden Broeder / oft vanden genen die bp hem gecommitteert sal worden/ter discretien ende goet-duncken vande voorsz Heeren/ Ambassadeurs ende Gesanten / om onse voorsz oorloghsvolc/ Spaengiaerden / Italianen/ Bourgoensons ende andere vreemdelingen eñ uptheemsche te doen vertrecken upt onsen Casteele eñ stadt van Antwerpen/eñ upt alle eñ pegelijcke andere onse Kasteelen/ steden eñ stercten/ behalven de voorsz Hooghduptschen : Ter tijt toe dat men met hem t'eenemael afgerekent sal hebben/gelijck hier onder geseпt sal worden. Ende sullen de voorsz staten de ander helft doen setten te Geneven bp genochsame wissel-brieven/ om aldaer binnen 2. Maenden nae dat de voorsz Spaensaerden / Italianen/ Bourgoensons/upt onse voorsz stadt ende Kasteele van Antwerpen vertrocken sullen zijn/ghelevert te worden in handen vanden genen die daer toe van onsen voorsz goeden Broeder volle macht sal hebben.

15. Ende daerenboven hebben de voorsz Staten inder voeghen eñ manieren als voorsept is/ beloeft te nemen ende hebben genomen theuren laste/ te vreden te stellen ons voorsepde Hooghduptsch oorloghsvolc/ van heure wedden ende besoldinge/ gelijck na de rekeninghe eñ afrekeninghe eñ behoorlijcke afkortinghe met hen gedaen/ men bevinden sal in alle redene ende billickhept/ hen al noch schuldigh eñ ten achteren te zijn. Waer in wp eñ onsen voornoemden Broeder beloben den voorsz Staten behulpigh te zijn / ende sullen helpen na allen onsen vermogen/authoritept/ credijt ende gheloove/ so aende gene die de voorsz rekeninge ende registeren in handen hebben/om de selve over te leverē/als oot aende voorsz Hooghduptsche / om de selve te inducreren ende onderwijsen / hen te vreden te laten stellen met 't gene eñ soot redelijck behonden sal worden : Gelijck hen oock willighlijckē hebben erboden de voorsz Heeren/ Ambassadeurs eñ Rijcx gesanten/ende de gesubdelegneerde van den voorsz Forst ende Hertoge van Gulic/ende hebben beloeft van gelijcken te doen bp de voorsz Hooghduptsche. Oock dat sp aende voorsz Key. Maiest. sullen bidden dat hem believe sijne autoritept te gebruycken ende imploperen / ten selven epnde over de voorsz Hooghduptsche. Ende tot dat den voorsz Hooghduptschen de voorsz voldoeninge eñ satisfactie gedaen sal wesen/ sullen sp in onse voorsz Nederlanden vredelijcken mogen blijven / in sulcke plaetsen als wp bp advijse van onsen voorsz Rade van State synn sullen wijsen ende beteckenen / tot beschermenisse ende verseкeringhe van ons ende vande voorsz Staten.

16. Item/hebben de voorsz Staten inder voegen ende manieren voorsz belooft/ ende sullen ghehouden wesen na 't vertrec vande voorsz Spaengiaerden / Italianen eñ Bourgoensons upt onse voorsz Nederlanden te ontfangen/ eñ sullen ontfangen onsen voorsz goeden broeder/mits exhibitie ende overleveringe bp hem ghedaen van onse opene brieve van commissie daer toe dienende/ daer op geexpedieert. Ende doende den Eedt daer toe behoorende ende gecostumeert / met oock adhibitie ende observatie vande andere solemnitepten die daer toe behooren/ghebruyckt/ghedaen ende geobserveert te worden/als Gouverneur/ Stadthouder eñ Capitepn generael voor ons in onse voorsz Nederlanden. Ende voor sulcx sullen sp Staten hem moeten toedragen ende doen/ ende sullen toedragen ende doen/ het respecte eere ende gehoorsaemhept alst behoordt : Blijvende nochtans 't voorsz Tractaet van papse / binnen onse voorsz stede van Gent gemaeckt / in alle 't gene des voorsz is/ ende daer van dependeert/in sijn kracht ende vigeur.

17. Item/statueren ende ordineren wp/ dat onse nakomelingen t'heurder blijder inkomste/ ende onsen voornoemden goeden Broeder/ ende een pegelijcke andere Gouverneurs bp ons oft onse nakomelinghen te committeren in onsen Nederlanden/soo generale als particuliere/ midtsgaders oock alle ende een pegelijcke onse Presidenten/Raden/ Officieren ende Justicieren voor hen aenkomen / intreden eñ beginsel van hare adminis-

Digitized by Google

stratie ende bewint in hare Gouvernementē / Staten/ Ampten / ende Officien / solemnelicken sullen moeten sweeren ende sullen sweerē te onderhouden ende observeren/ ende voor so vele in hen is/ te doen onderhouden ende observeren onse tegenwoordighe ordinantien / accoort ende verdrach.

18. Ende ten lesten aggreeren ende approberen wy/ eñ houden van weerden alle constitutie eñ besettingen vā Renten ende Pensioenen / ende andere obligatien ende verseker inge/ die de voorsz Staten gemaeckt eñ gepasseert hebben / ende alnoch maken ende passeren sullen/ met allen ende eenen pegelicke die hen by gestaen / ghefurneert ende getelt hebben / eñ al noch sullen bystaen/ furneren ende tellen eenige pennin gen om hen te dienē ende behelpen ter oorsaken vander voorsz troublen eñ beroerten / ende sonderlinge aende seer Hooge ende seer vermogende Princesse onse seer lieve suster de Koninginne van Engelant.

19. Ende op dat alle ende elck daer boven geschreven puncten ende articulen wel getrouwelicken/realicken/ ende metter daet onderhoudē/ volbrocht/ geaffectueert ende volboert mogen worde/ende dat 't geheele inhouden van onse tegenwoordige brieven/ vast/ gestendich/ eñ ten eewigen dage geduerich ende onverbrekelick sy ende blijve: Hebben wy aende selve onse tegenwoordigen onsen zegel doen hangen/eñ selve doen onderschrijven eñ teeckenen/ by onsen voornoemdē goeden Broeder ter eenre/ ende hebben de voorsz Staten ter ander zijden daer aen doen hangen den Zegel vande Staten van onsen Hertoghdomme ende Lande van Brabant/ voor/inden naem/eñ ter begeerten van allen den voorsz anderen Staten/ende de selve doen onderschrijven ende teeckenen/ voor specialen ende expressen bevele ende ordinantie van allen den selven Staten / by onsen lieven ende bemindē Cornelis Weellemans / Greffier vande voorsz Staten van Brabant: Insgelijcx ter begheerte ende bede van wegen soo van ons ende van onsen voornoemden goeden Broeder / als vande voorsz Staten daer op ghedaen: Hebben de voorsz Heeren/Ambassadeurs/Rijcx gesantē/eñ gesubdelegneerde vande voorsz Forst ende Hertogh van Gulick in dier qualitept ende als interventeurs ende tusschen-sprekers om de voorsz conciliatie/ accoort ende vereeninge in onse tegenwoordigen begrepen / te middelen ende voorderen/van ghelijcken met hare handen de selve onse tegenwoordighe onderschreven ende gheteeckent: Hebbende oock door haren goeden wille erboden ende gepresenteert/de selve byde voorseyde Keyserlicke Majestept haren committent te doen lauderen/bevestigen/approberen ende ratificeren/ met alle 't gene des sy tot voorderinge van dese voorsz consiliatie ende vereeninghe hebben / ende soude hebben ghedaen ende ghehandelt/indien ende soo verre 't selve dat noode sy. Ghegheven in onser stadt van Marche in Famine/den 12. dach van Februario/Int Jaer ons Heeren duysent vijf hondert seven en tseventich. Van onsen Rijcken/te weten van Spaenjen/Sicilien/&c. 't xxiij. ende van Napels 't xxv. Onderteeckent Iehan. Ende onderschreven: By ordinantie van zijne Hooghept/ende geteyckent F. le Vasseur.

Protestatie vandē Prince van Oraenjen eñ de Staten van Hollant tegens het voorsz eeuwigh Edict.

DIt voorschreven Eeuwich Edict is oock vanden Generalen Staten des Landts oberghesonden met sekere Gesantē/te weten den Heere van Willerval/ ende Meester Pauwels Buys Advocaet van 't Lant van Hollant / vergeselschapt met den Gesanten van zijne Keyserlijcke Majestept daer toe sonderlinge versocht zijnde/ den Staten van Hollandt ende den Prince van Oraengien/om over het selve te geven haer advijs ende antwoorde: Daerom die voorschreven Staten van Hollandt willende voldoen het redelick versoeck/hebben aldus daer op geantwoort.

Inden eersten/datse hertelick verblijsen ende hen lief is den goeden over eñ lust diese sien dat de Generale staten hebben / om dit hare Vaderlandt eenmael van alle de ellendige ende sware krijgen te ontslaen / ende inden selven te brenghen eenen goeden ghewenschten Vrede/ hen wel versekert houdende dat de Heeren Staten daer mede niet anders voor en hebben dan de arme ende bedruckte hare Inwoonders eenmael te bevrijden vande ellende ende groote armoede/daer in sy door dese wreede ende langhduerige oorloge verballen zijn: Ende voorder om te beschermen haer oude Privilegien ende Vryheden/ ende oock een goet beleyt van Regieringhe inne te planten / de welcke nu met dese bloedighe ende langhduerige krijgen geheel verbijstert is: Ende sonderlinge om een continueren ende te onderhouden den Vrede tot Gent den 8. Novembris lestleden/ ghesloten ende gemaeckt.

Maer alsoo mijn Heere de Prince van Oraengien eñ de Heeren Staten byder hant ghenomen hebben / elck poinct bysonder t'oberwegen eñ te ondersoecken (alsoo het een sake is van grooten ghewichte) van dit voorsz Eewigh Edict/ so bevinden de voorsz Heere Prince eñ Staten dat den goeden lust ende over die de generale Staten toonen ende bewijsen / noch niet en sal voldaen zijn. Want eerstelijck so schijnt wel dat de oude Privilegien des Lants (dewelcke men alomme ende in allen poincten begheert onderhouden te hebben) door eenen quaden gelepden wech verkortet zijn / om dieswille dat de vryheyt vande Generale Staten te vergaderē/ dien voort benomen dien het van ouden gebruyck toekomt: Daer toe datmen de Staten des Lant tot eenen nieuwen Eedt brenght / den welcken sy oock van outs hier niet gewoon en zijn te doen: So kanmen oock mercken het verbreken der Privilegien des Landts/aen het onbehoorlijck onthouden des Graven van Bueren / den welcken alle de werelt bekent is / tegen recht/ redenen/ behoorlijckheyt ende alle Privilegien/verdoert te zijne upt dese Nederlanden. (Twelck daeromme wel staet te mercken / om dat int beginsel alsmen alle Privilegien soude bevestigen ende weder oprichten/ de selve so leelic te buyten ghegaen heeft aen een particulieren persoon/ de welcke doch in geene dingen misdaen en heeft: twelc seer luttel hope geeft dat de Privilegien souden onderhouden worden/ende genoech bewijst hoe lichtelijck eñ haest men eenighe oorsaecke ghevonden soude hebben om die te buyten te gaen.

Daerenboven soo wort oock ter selver oorsake verbroken den laetsten Vrede tot Ghent ghemaeckt/daer toe dat schijnt dat dese Articulen gheheelijck tenderen/ upt dien dat de goet-kenninge ende approbatie des gemaeckten vredes niet so klaerlijck ende volkomentlijc gedaen en is / gelijc de groothept eñ swarighept der saken wel vereyscht. Maer hanght de geheele goet-kenninge aen sekere restrictien ende verklaringen te doen/ daer upt in toekomstigen tijden souden konnen voortkomen veel bedrochs/ghemerckt de Articulen gheheel gheljck zijn/ den genen / die ten tijden vande Gouvernante Madame de Parma soo groote bloetstortinghe veroorsaeckt hebben. (Teghens de welcke mijn Heere den Prince metten Staten van Hollant ende Zeelant openlijck geprotesteert hebben / ende oock openlijcke acte daer van gemaeckt.

Daer waren oock veel meer andere dinghen inden voorsz Eeuwighen Edict/dwelck wy hier voorzen verhaelt hebben / inde welcke mijn Heere den Prince ende de Staten van Hollant ende Zeelant wel veranderinge verepsten / daeromme sy oock van mepninghe waren die schriftelijck aenden anderen Staten des Landts over te senden: Maer alsoo den Heere Prince ende den voorsz Staten van Hollant toegebracht werden sekere brieven vanden anderen Staten des Landts / de wylen men doende was om het schriftelijc eñ punctulic te beantwoorden / inde welcke verklaert werden dat Don Johan alreede voor Gouverneur aengenomē was: so hebben de Heere Prince eñ Staten verklaert gheen gevallen aent voorsz accoort te hebbē/ ende datse met alle mogelijcke neerstichept sullen onderhouden de Pacificatie van Gent/eñ de spaenjaerts verbolgē/ op dat mē daer upt mercke datse niet anders voor en hebben of en be-

Digitized by Google

en beghheeren dan een eynde der saken / ende dat de Privilegien onderhouden mochten worden.

Hier op hebben oock de Heeren Generale Staten vande vijfthien Nederlandtsche Provintien/verklaert oock geheel haer meyning te zijn de Pacificatie of den Vrede tot Ghent in November laetst gemaeckt te onderhouden / ende oock hare meyninghe te zijn/ dat alle vreemdelinghen / Spaengiaerts / Italianen / Bourgoensons / souden upt den Lande vertrecken / ten behoorlycken ende bestelden tijde / sonder datse haer sullen verstaen tot eenigh voorder contract / om den tijdt des vertrecks te verlenghen.

Eynde des vierden Deels.

Kort warachtigh verhael/vande Regeeringhe ende ghedenckweerdighste gheschiedenissen/ welcke ghepasseert zijn inde Nederlanden/ten tijde van Don Iohan van Oostenrijck.

Dat vijfde Deel.

Hoe Don Iohan den Spaengiaerts ghebiet de wapenen stille te houden. Van het overgheven des Kasteels tot Ghent, ende de komste van Don Iohan tot Leuven.

NAdat dit alles alsoo geschiet was / soo hebben de Heeren vanden Rade van Staten der vijftien Provintien / Don Johan geraden ende vermaent / dat hy aenden President Jeronymus de Rodes/ende dē anderen vander Spaengiaerden Raet soude schrijven/ datse souden toesien hare wapenen opt alder-ghevoegelijckste ter neder te legghen: Want hy niet ghekomen en was om den krijgh te voeren / maer om den lang-gewenschten Vrede int Lant te brengen: Twelck hy oock ten laetsten ghedaen heeft. Ende soo haest als de Spaengiaerts dit bevel ontfanghen hadden/hebben sy haer stille gehouden.

Hierentusschen hebben de Staten ooc haer saken niet versuymt / maer seer neerstelijck hare aenslaghen vervolght / voor welcken sy 't Kasteel van Ghent also benaut hebben/dat het Garnisoen dat daer op lagh/ghedwongen wert tselve op te geven in handē vande Staten: Want men hadde daer op dry soo geweldige stormen ghedaen/dat by nae niet een van dien op lagen/ af en quam/sonder seere gewont te zijn.

Don Johan dede oock seer groote neerstighept dat de Spaengiaerden souden betaelt worden / ende datse also 't Kasteel te eer der souden verlaten / om dat hy dat in handen vande Staten soude overleveren: Want hy niet eer int Gouvernement vanden Lande aenghenomen mochte worden/ voor dat hy sulcx alles/ volgende het tractaet met hem gemaeckt/voldaen hadde.

Korts daer nae is hy tot Leuven gekomen/ daer hy met grooter triumphen/eeren eñ blijschappen onthaelt wert. Daer zijn oock tot hem ghekomen verschepden groote Heeren / Ridders / Edelmannen/ die hem met grooter reverentie ende eerbiedingh de handen gekust hebben / met de welcke hy groote banckietten ende vrolijcke maeltijden gehouden heeft. Men segt ooc/dat hy eenighe vande ghene die hem daer quam vereeren/van 's Koninck wegen bewesen ende geschoncken heeft / seere eerlijcke pensioenen/ ende onder anderē den Heere van Heze met twee duysent Ducaten begift heeft.

Het meeste deel des volcx van dese Landen hadden een soo goeden behagen aen sijn manieren ende beleefdē gelaet/dat elck hem daer vele goets af beloofden. Maer dit en duerde niet seer langh / want het seer haest alles hem openbaerde / wat hy met dese schoon-schijnende manieren voor hadde / ende wat hy daer mede socht upt te richten / ghelijck wy hier naer sullen verhalen/ ende den Leser goet te bemerckē sal hebben.

Hoe 't Kasteel van Antwerpen gelevert wort in handen vanden Staten,de gevangenen van d'een ende d'ander zijde los ghelaten werden, ende de innekomste van Don Iohan tot Brussel.

HIer en tusschen was nu den bestelden tijt verloopen / op dien de Spaengiaerden upt de Landen souden trecken met alle andere vreemde Natien/ ende hare stercktен diese in hadden / souden overleveren. Daeromme is de Hertoge van Aerschot met den Ambassaten des Keysers vergheselschapt / ghekomen tot Antwerpen / om het Kasteel van weghen de Staten te ontfanghen. Daer toe oock Diego d'Escovedo Secretaris des Koninx / om den Eedt ende belofte af te nemen van des Koninx wegen / op den thienden dagh van Maert/int Jaer 1577.

Alsse nu binnen Antwerpen ghekomen waren / soo hebben de Heeren Staten ontboden haer Walsche volck van Oorloghe / om het Kasteel van Antwerpen te bewaren. De Gouverneur vant Kasteel Sancho Davila en begheerden niet daer by te zijn int overgheven des selfs / om dat hy wel merckte wat daer upt volghen soude: daerom beval hy sijnen Lieutenant Martijn del Roio/ dat hyt soude overleveren: de welcke tot dien eynde bede vergaderen alle de Spaengiaerden die daer waren/ ende bede de Bruggen op trecken/ eñ de poorten des Kasteels slupten/ende is tegē gegaen met de sleutels den Hertoghe van Aerschot / met den anderen Heeren die met hem quamen / de welcke quamen om voor de loose poorte in te komen. Alsse nu tot op de Brugghe gekomen waren / soo is de Secretaris Escovedo daer oock gekomen/ ende heeft den Hertoge voorts afgeeyst den Eedt van getrouwighept / gelijckmen ghemeenlijck alle Gouverneurs vande Kasteelen doet / als sy 't bevel erst aennemen. Doen heeft den Hertoghe van Aerschot (wiens Lieutenant was de Prince van Chimay sijnen sone) begonst den Eedt te doen in deser manieren: Ick Philips de Croy, Hertoge van Aerschot, zweere God, der Mager Maria, eñ by den vier Evangelisten, dit Kasteel te bewarē ende te houdē ten dienste van sijne Majesteyt, den Koning Philips onsen Heere, eñ dat ick het niet overleveren en sal, dan hem in sijnē eygen persoone, oft aen sijne nakomers, sonder expresse eñ klaer bevel. Daer op de Secretaris Escovedo sepde: Soo ghy dat doet, soo wille u God helpen: so niet, so hale u de duyvel met lijf eñ ziele. Ende daer toe sepde een pegelijck/Amen. Doe heeft de Lieutenant Martijn del Roio / henlieden de sleutels terstont overgelevert / bevelende datmen de poortē soude open doen. Ende doen is de Hertoge van Aerschot als nieuwe Gouverneur daer in getrocken/ eñ heeft sijn volck mede daer in gelept/ ende 't spaensch Garnisoen is daer upt ghetrocken: 't welck langh ge-

Digitized by Google

wensicht was in dese Nederlanden/ ende verhoopten daer door vrede ende gerustheyt te verkrijgen.

Van daer zijn de Spaengiaerts nae Maestricht getrocken/ daer gheordineert was datse alle souden vergaderen/ende datmen alsdan de gevangenen soude van d'een ende d'ander zijde los laten. De Spaengiaerden hadden ghevangen den Grave van Egmont/den Heere Hoppon/ den Heere de Capres/ Glimes ende noch eenige andere particuliere. De Staten oft Protestanten hadden gevangen den Colonel Robles/ de vrouwe vanden Colonel Mon-Dragon/den Gouverneur van Zutphē/ ende den Capiteyn Joseph de Talenere/ met noch eenighe andere. Als dit nu aldus gheschiet was/ ende men met de Spaengiaerts rekeninghe gehouden hadde/ soo zijn de selve upt den Lande ghetrocken ontrent den 21. Aprilis.

Al wast dat de stadt ende Kasteel van Antwerpē nu vry was vande Spaengiaerts/Italianen ende Bourgoignons/so werdt sy noch genoech gedwongen:want daer laghen noch inde stadt Duytsche knechten/ die in 's Koninex dienst waren/ende helpers der Spaenjaerden waren gheweest inde Spaensche Furie hier vooren Fol. 123. verhaeldt/ onder 't ghebiet zijnde vande Colonels Foucker eñ Fronsberghen/ die daer noch lagen en wachten om hare betalingh. Dit was noch een groot verdriet voor de Borgers ende inwoonders der stadt van Antwerpen/ die seer vreesden dat sy noch ten vollen niet verlost en waren vanden ghenen die haer goet ende bloet sochten/ ghelijck de Duytsche bewesen hadden/ ende noch naderhandt meenden te doen/alsoo noch verhaelt sal worden.

Op den eersten dagh Mey (na dat den Koningh het eeuwich Edict ende accoort met Don Johan gemaert voor goet bekent hadde op den 7. Aprīl) is Don Johan van Leuven nae Brussel ghekomen/ daer hy met grooter blijschap/ triumphe ende eeren ontfanghen wiert/so vanden Heeren als oock van 't gemeyn volck/ ende heeft het Gouvernement ontfangē op den 4. dagh der selver Maent/ ende heeft aldaer Eedt gedaen: met teghenstaende/ datmen ghenoegh daer aen begonst te twijfelen aen 't gene dat hem terstont daer na geopenbaert heeft: want onder het volck is een groote murmuratie ontstaen/ de welcke niet lijden en wouden/ dat Don Johan voor sijn wachte soude hebben eenighe Haerlischutten/ dan alleen Hellebaerdiers: Ock en wilden de Borgherije de wapenen niet neder-leggen/ oft de Gouverneur mijn Heer van Heze wilde oock niet laten de wacht te houden. Dit alles heeft Don Johan seer verdroten.

Quade na-bedencken over de Regeeringe van Don Iohan.

NAe dat Don Johan tot het Gouvernement aengenomen was/ so heeft hy de regeeringe ter hant genomen met een liberael vriendlijck ghelaet/ om veel luyden gemoet tot hem te trecken. Eersteliick isser voorgenomen de Generale Staten te vergaderen/ om te handelē vande Religie ende onderdanichept des Koninex/ daer door vele de gemoeden opgequict werden/ datse door 't bevestigen ende onderhouden van gedueriger vrede/ van allen verdriet souden ontslaghen ende bevrijt blijven. Maer dese hoope is haer niet langhe bij ghebleven/ want terstont isser een groot na-bedencken opghestaen/ alsoomen wel wiste dat alle de Spaensche practijcken ende Italiaensche treken/onder schijn ende gevepnsthept bedeckt werden/ ende vol bedrochs zijn: Dat Don Johan den Edellupden/die de voornaemste tegen den Spaenjaerts te wederstaen geweest waren/ meer als te veel vrientschap bewees/maer als hyt alles tot sijnen wille soude hebben/dat hyt haer dan wel dubbelt vergeldē soude. Dit arch-waen is noch verandert door de geruchte die upt Spaengien quamen: Dat de hoofden vande ghemuptineerde Spaenjaerts/ als de Presidēt Rhodas/Davila ende meer andere(in plaetse datmense soude straffen nae uytwijsens 't Edict van de Vnie)in Spaengien bpden Koningh seer grootelijcx begiftet ende in grooten staten ghestelt worden/ tot beloninghe van hare getrouwe diensten in dees Nederlanden/ghedurende haer mupterije/gedaen. Soo becommerdent den Staten niet wepnigh/ dat hy maer blauwe uytvluchten socht/ om de Duytschen te ontslaen eñ af te dancken/ende dat hy veel ombwegē sochte te brengen inde Pacificatie van Gent/ dat hy mede in weygeringhe was/nae uytwijsen der selver Articulen/ eenige Privilegien op te richten/ ende dat hy openlijck bekende/ dat die van Bourgoenjen ende Luxenborgh daer bupten begrepen waren/ ende dat hy daerom den ingesetenen van dien lande haer goederen niet wilde ter hant stellen/ die haer in dees tijt om de religions saken afgenomen waren: dat hy mede bekenden dat de Grave van Bueren (die teghen de Privilegie van Leuven wegh gevoert was) door kracht vande articulen vande Pacificatie voorsz/datmen alle ghevangens soude vry geven,niet behoorden los gelaten te werden: maer dat hy ter contrarien socht door alle onrechte hepmelijcke listen/ den oorlogh teghen die van Hollandt ende Zeelandt weder op te rupen.

Hier door begonden veel luyden van hem afwendigh te werden/ende dattet tijt was datse haer selven souden versien/ ende op sijn voorden ende wercken nader letten/ ende dat soo veel te meer/ dat de unie ende eewich edict met hem gemaeckt/ als voorsept is/ by de Prince ende die van Hollant ende Zeelant niet aenghenomen waren/ maer daer teghen wel uptdruckelijck geprotesteert hadden/ dattet street teghen haer oude Privilegien/ ende datmen de nieuwe gemaeckte Kasteelen niet en gedacht af te breken.

Vande reyse Don Iohans nae Mechelen, ende het innemen vant Kasteel tot Namen.

DOn Johan gedenckende alle oorsaken ende gelegenthept waer te nemē/om sijn leet te wrekē/heeft hem ghelaten of hy de stadt van Mechelen wilde besien/ ende aldaer spreken met de duytsche Colonel'en de welcke betaeldt zijnde/ upten lande souden trecken: Daerom is hy van Brussel na Mechelen getrocken/ingelept vanden Heere vanden Rade tot hy de selve stadt voornoemt op den 5. Junij/eñ is daer sommige dagen gebleven/ by hem tot Mechelen ontbodē hebbende den Prince van Chimay/ sone des Hertogs van Aerschot/ den welcken hy het Lieutenantschap op het Kasteel van Antwerpen bevolen heeft/eñ heeft oock den Heere Cerlon by hem ontboden. Men seght dat de Vicomte van Gent op die tijt aen Don Johan geschrevē heeft/ dat de vereenigde staten gesint warē Don Jan te vangen/eñ daerom wel toe te sien hadde om sijnen persoon te verseekeren: daer door hy veroorsaeckt is gheweest van Mechelen te vertrecken na Namen: Twelck hy te beter heeft konnen te wege brengen/ om dat de Koningin van Navarre/ Margriete/ aldaer wilde passeren nae Namen/want hy hielt hem als oft hy haer hadde willen de handen kussen/ ende die eere aen te doen om hem oock in haer gesel schap te laten binden.

Onder dit verel is hy te Namen gekomē/ ende heeft daer met schalckheyt (veynsende oft hy wilde ter jacht rijden) het Kasteel van Namen inne genomen/ op den 24. Julij. Daer door een seer groote veranderingh veroorsaeckt werdt: Want aldaer heeft hy een groote Remonstrantie ofte vertoog-reden gedaen/ inde welcke hy verklaerden/sekere brieven ghekregen te hebben/ ende daer genoegh af versekert zijnde/ dat de geunieerde Staten den ghemaeckten Vrede hem alsoo wilden vergelden/datse ghedachten de hant aen sijnen persoon te leggen: Ende dat hy daeromme veroorsaeckt was/ hem te verseekeren in aller stillicheydt/ tot dat hem anders van sijne Majestept bevolen werde. Ende daeromme soo daer pemant was die hem begeerden te volghen/ ende hem lief hadde/ dat hy aen een zijde soude gaen: De gene oock die sulcx niet en beliefden (dewijle hy van niemant tegen sijnen danck en begeerden gedient te worden) datse wyp henen trecken souden daert hen beliefde/ stellende alsoo eicken vyp te kiesen de partije van dien diet hen beliefde.

Doen

Doen zijnder vele vanden Heeren eñ Edele vertrocken na Bruſſel/ende ſommige bleven bp Don Johan/ onder welcke waren den Hertoghe van Aerſchot/ den Marquis van Habrech ende de Prins van Chimay/ de welcke Don Johan beloofden/ na datſe ſijne redene upt gehoort hadden/ bp hem te blijven totter doot.

Hoe 't Kaſteel van Antwerpen vanden Staten weder ingenomen ende geraſeert wort.

ALs Don Johan nu tot Namen hem ghenoegh verſekert had/ door alle ghevoechlijcke middelen: So heeft hp door ſecrete brieven beſtaen te handelē met den heere Cerlon ende den Duptſchen Colonellen Focher eñ Fronſbergen met den anderen/ op dat haer beſlupt ('t welck ſp te Mechelen gemaeckt hadden) int werck ſoude gheſtelt worden/ dat is/ datmen 't Kaſteel van Antwerpē door hem ſoude innemen/ ende de ſtadt met het Kaſteel wel ſoude houden ende verſeecheren door den Koningh van Spaengien.

Hoewel Don Johan dit ſeer ſecretelijck ende heymelijck dede/ ſoo hebben de gheunieerde Staten hem noch te ſubtijl gheweeſt/ want alle ſijn brieven zijn in hare handen gevallen/ ende door deſen middel hebbē ſp ghelegenthept genoegh gehadt om alle ſijne aenſlagen te verachteren: Twelck ſp oock niet gelaten en hebben/ want ſp alle ſijn brieven gedruckt zijnde/ uptghegeven hebben/ met ſeekere Juſtificatie/ daer ſp verklaren de oorſaken waerom dat ſp genoodſaeckt zijn de wapenen tegens Don Johan aen te nemen.

Als nu deſe Brieven alſoo in handen vande Staten gekomen/eñ aenden dagh gegevē worde/ ſo heeft Don Johan ghebacht veel ſecreter met den Heere van Cerlon te handelen. Ten laetſten houdende hem genoegh verſekert/ ſo heeft hp eenen brief ſecretelijck beſtelt aen die upt Kaſteel van Antwerpen in Garniſoen laghen/ de welcke oock in haren handen gekomen is/ hen boende ſeer groote beloften/ indien hp door hare hulpe tot ſijnen verneten komen mochte. Doen heeft de heere van Cerlon een groot vertoogh ghedaen aende ſoldaten/ hen voorſtellende hoe dat de Staten onder derel van Vrede te hebben inden Lande/ ſijne Majeſt. ghebeden hadden de Spaengiaerts te doen vertrecken upt den Lande/ende alſo in meninge marē de Prince van Oraengien daer in te ſtellen. Hier mede noch niet te vreden zijnde/ dat ſp niet en dachten te houden 't ghene ſp den Gouverneur Generael beloofd hadden/ noch hem oock niet en wilden behoorlijcke gehoorſaemheyt bewijſen: Twelck alles niet veel hope en konde geven om pet goets daer van te verwachten. Daeromme ſoo verſocht hp van henlieden te weten/ of ſp begheerden 't voorſz Kaſteel te behouden ende te bewaren voor de Catholijcrſche Roomſche Religie/ voor de Majeſt. van Spaengien ende ſijnen Stadthouder Don Johan. Op welcke redenen hp van allen voor antwoorde kreegh/ Ja. Soo hielt hem de heere van Cerlon dan ghenoegh verſekert van 't Kaſteel.

Maer des dagen nae dat dit gheſchiet was/ heeft de Heere Bours/ door heymelijcke raet ende beſtel vande Staten ende den Heere Prince van Oraengien/ aen ſijn zijde gekomē een goet deel vande ſelve ſoldatē tot ſijn eygen baendel/ 't welck hp daer oock hadde inder ſtadt om 't voorſz Kaſteel oock te helpen bewarē. Ende alſſe alſo metten anderen een verbont gemaeckt hadden/ ſo hebben ſp haer inde wapenen gheſtelt ter tijdt datmen gewoon was de wachte te veranderen/ ende zijn al ſamen inne ghekomen/ niet tegenſtaende datter gewoonlijck maer een Vaendel ſteffens op en quam: want al waſt dat Capiteyn Marbile verwondert was/ dat de wachte nu ſtercker op quam dan ſp gewoonlijck was te komen/ſoo en hadde hp daer door gheen quaet behaghen/ hem te wel betrouwende op 't verbondt 't welck ſp met den anderen ghemaeckt hadden op de Remonſtrantie vanden Heere van Cerlon/ tot datſe eenighe ſchoten ghewaer wierden/ de welcke begonſten te treffen. Doen hebben ſp hen gheſloten tuſſchen beyde de poorten die daer ſtaen na den pleyn vanden Kaſteele eñ tegens de ſtadt/ daer ſp haer wat ghewerct hebben tot datter eenige van beyde zyden gequetſt ende geſchoten waren. Ende als de heere van Cerlon ſagh dattet vper heeter was dan hijt leſſchen ſoude/ is na ſijn huys vertrocken/ ende heeft hem aldaer ghehouden tot dat de voorſz Heere de Bours hem in ſijn huys gevangen genomen hebbende/ in handen vande Staten overgaf met het voorſz Kaſteel/ 't welck ſeer kortſ daer na aen de zijde die tegens de Stadt was/ afghebroken werdt. Dit geſchiede op den eerſten Auguſti/ 1577.

Op deſen tijt werden oock upter Stadt gedreven de Duptſchen/die van 's Koninex weghen daer in garniſoen lagen/ſterck zijnde 4. baendelen. De Colonels deſes volcx/te weten Foucher ende Fronſbergen/ hebben haer volck inde wapen doen komen/ ende zijn op den avont nae de groote Marct ghekomen/maer vreeſende datſe daer niet te wel verſekert en waren/ ſoo zijnſe ontrent de midder-nacht na de Nieu-ſtadt met haer volc vertrocken/ welck deel der ſtadt het ſterckſte is/ overmits de havenē die daer aen verſchepdē plaetſen deurloopen. Te dier plaetſen hebben ſp haer gheſocht te beſchanſſen ende ſterck te maken/eñ zijn daer ſtille gebleven ſonder pet upt te richten tot des anderdaeghs nae middagh/dat des Princen Schepen aenquamen/daer door hen ſulcke vreeſe aengekomē is/datſe de ſtadt verlieten ende gebloden zijn/ende namen den poortier mede/ſtaken hem ſijn oogen upt/eñ ſtieten hem daer henē: Foucher bloot na Bergen/ende Fronſberg na Breda.

De Overſte vant Legher der Staten/ mijn Heere van Champigny is van d'ander zijde met ſijn Regiment uptgetrocktē/ende heeft d'ander Duptſche knechten van Cornelis van Eynden volck/ wel dapper onthaeldt/ die bp Antwerpen waren/ ende mepnde met liſtighepdt ende hulpe vande voorſchreven Duptſchen Berghen op den Zoom voorſz inne te nemen. Ende werdt aldaer Charel Foucher van ſijn eygen ſoldaten ghevangen/ende ghelevert in handen vande Staten op den thienden September 1577.

Vant innemen des Kaſteels te Wouwe, Steenbergen ende ter Tolen: ende vandē alarm tot Leeuwaerden, ende het overgeven des Kaſteels aldaer.

DE Duptſche knechten vant Regiment van Charel de Foucher/ waren op 't Huys te Wouwe/ daerom hebben de Staten dat oock terſtont doen belegeren: maer de ſoldatē voornoemt niet ſchoonders ſiende/ hebben dat op den vierden dagh der voorſepder Maendt/ in handen vanden Heere van Champaigny overghegeven. Deſghelijcx werden oock overghegeven op den 9. der ſelver/ de ſteden vander Tolen ende Steenberghen/inden ſelven Jare.

Op den veertſhienden Auguſti was eenen heeten alarm tot Leeuwaerden op 't Kaſteel/ de welcke hier upt ghereſen is/ dat den Capiteyn Mathenes Wybſma hadde ontfangen ende inne genomen meer nieuwe ſoldaten dan ſijn eyghene/in meninghe zijnde eenighe vande Magiſtraet ghevanghen te nemen. Maer de nieuwe Soldaten/ daer Capiteyn af was Wybe de Gontinp/ hebben met force eñ gewelt haer ſelven van 't Kaſteel meeſter ghemaeckt/ 't welck eenen ſeer dapperen allarm veroorſaeckt heeft: want de Soldaten waren teghens malkanderen inde wapenen. De borgheers ſorghden dat de Stadt door ſulck eenen middel ſoude moghen ingenomen worden/ daeromme hebben ſp haer volck inde wapenen gheſtelt/ ende hebben het Kaſteel belegert/ tot datſe dat in hare handen ende ghewelt ghekreghen hebben/ met accoort dat de ſoldaten ſouden betaeldt worden. De Borgers zijn op den tweeden dagh September op 't Kaſteel ghetrocken/ ende hebben dat bewaert/ tot dat den Gouverneur mijn Heere de Ville ghekomen was.

Als hem dit nu aldus toedroeghe/ ſoo heeft de Hertoghe van Aerſchot ende den Marquis van Habrech/ upt den Raedt van 't Kaſteel tot Namen/ghekomen in de ſtadt/ hadden beſtelbt datmen hare Paerden buyten de ſtadt ſoude leyden/ om alſoo ſecretelijck van daer te

Digitized by Google

vertrecken na Bzussel: geliyck sy oock gedaen hebben/ niet tegenstaende datse Don Johan dede vervolgen.

Vande klachten die de Heerē Staten dedē tegē Don Iohan, ende hoe hy geveynsdelijc schijnt weder te willen vrede maken met den voorsz Staten. Hoe hem Don Iohan daer tegens verantwoordt, ende vant afbreken des Kasteels van Antwerpen.

ALs nu dese groote alteratie ende veranderinghe dooz innemen des Kasteels te Namē/ groote verwondering onder 't volck gebzacht heeft/ ende dat de bzucht der selver scheen te zijn/ dat daer niet anders dan een groote tweedzacht en soude ontstaen/ovemits (geliyck wy hier vozen verhaelt hebben) dat een pegelijck so goeden behagen hadde aen 't gelaet ende bziendelijcke manieren diese aen Don Johan ghesien hadden: Soo zijn de Heeren Staten daer deur ghenoodtdzuckt gheweest/ in bzuck upt te gheven sekere Justificatie/ waerom datse ghenootsaeckt zijn gheweest de wapenen teghens Don Johan aen te nemen: (Twelck sy ghedaen hebben ontrent den negensten September 1577. met een seker Boecxken/ gheintituleert Sommier discours, vande rechtveerdige oozsaken/ deur de welcke de Generale Staten deses Nederlandts ghenoodzuckt zijn haer te versien met wapen teghens den Heere Don Johan/ &c. (Twelck in verschepden talen is gedzuckt/ende onder den man gegevē: ende wert oock daer nae ober 't selve Boecxken een Apologie gemaeckt ende uptghegeven tot Tpons in Bzanckrijck/ ghedzuckt int Jaer 1578. Van dit vooz-verhaelde boecxken/ om de langhepdt te vermijden/ sullen wy stellen de voornaemste redenen ende oozsaecken daer inne verhaet.

Inden eersten/ dat den Heere Don Johan teghens het Accoozt ghemaeckt/ ghebzupckt tot sijnen dienst Spaengiaerts ende Italianen.

Item/ dat hy inden raet gebzupct Octabiaen Gonzagua/ende den Secretaris Escobedo/den Grave van Barlaimont ende sijne kinderen/ dewelcke met meer andere dien hy ghebzupckten/ alle ghespaignolizeert/ dat is/ seer Spaensch ghesint waren/ ende niet aen en nam den dienst van die vanden Lande.

Voozder dat hy seer dapperlijck dzeve ende daer op aenhielde/ dat de Heeren Staten souden den krijgh aennemen tegen den Pzince van Ozaengien: Ende dat hy aenden Koningh van Spaengien ende den Secretaris Anthonio Perez geschzeven hadde/ ovemits hy dat voozsz is/ by den Staten niet en konde te wege gebzengen: welcke bzieven in handen vande Staten gekomen waren dooz het afwozpen van eenen Post/ upt welcke bzieven men lichtelijck konde verstaen datter niet anders en was dan eenen bedecksten eñ verbloemden Bzede dien hy aengenomen had/ wantmē daer upt ghenoegh verstonde/ dat hy niet anders vooz en hadde dan de Oozloge te vernieuwen ende te voeden.

De Staten des Nederlants verklaeghden oock den Heere Don Johan/ dat hy van Bzussel nae Mechelen getrocken was (siende dat hy tot Bzussel niet en konde sijn voornemen int werck stellen) om aldaer met den Duytschen Colonellen (onder tdecxsel van haer te doen vertrecken/ ende de betalinge toe te seggen) te handelen van het innemen des Kasteels ende stede van Antwerpen: Vooz-gevende dat de Staten slants de hant aen hem wilden slaen/ eñ hen alle doot slaen. Ende dat hy van daer vertrocken was naer Namen/ tegen den wille vande Staten ende sijn eyghen Accoozt/ aldaer het Kasteel hadde inghenomen/ ende dat hy aldaer hadde gestelt Gouverneurs diet hem beliefde/ tegens dē wille ende sonder raedt vanden Staten. Item/ dat hy met woozden de Staten sorhte te verleyden/ om alsoo het Kasteel van Antwerpen met listighepdt inne te nemen.

(Tegens dese aenklachte soo heeft hem Don Johan met sekere bzieven aende Staten ghesocht te ontschuldighen/ segghende: Dat hy niet anders vooz en hadde/ dan sijnen persoon (soot redelijck was) te verseckeren/ om alsoo te gouverneren/ niet anders versoeckende dan dese twee poincten gehouden te wozden/ te weten: Dat de Catholijcke Roomsche Religie gehouden/ ende den Koning van Spaengien behoozlijcke onderdanighepdt bewesen werde/ ghelijck sy hem belooft hadden. Pzotesterende vooz God ende de Werelt/ dat hy van gheenen anderen wille oft mepninghe en was. Beklagende hem van 't secreet vertreck vanden Hertoghe van Aerschot ende den Marquis van Hazzech/ dewelcke secretelijck van het innemen des Kasteels van Antwerpen ghewaerschout zijnde/ sonder eenighe oozsake/ sonder verlof van hem genomen te hebben/ in alderhaest nae Bzussel vertrocken zijn. Daer-en-boven/ hoewel dat hy dit alles ende diergelijcke smaethept wel hadde gemerckt/ dat hy nochtans niet anders en sochte dan in vzede te Gouverneren/ volgende sijn Contract. Daerom heeft hy ook ghebeden den Pzince eñ Bisschop tot Lupck/ om van sijnent weghen nae Bzussel te repsen/ om met den gheunieerden Staten te spzeken: (Twelck hy ook ghedaen hebben soude op den vijfden Augusti/ ten ware gheweest dat hy in alderhaest van die vander Stadt Lupck t'huys te komen/ ontboden hadde gheweest: Daerom dat ghesonden werden in sijnen name die Heeren Ambassaten des Rijcx: 't welck hy alles int lange verhaelt heeft/ willende hen also van haer vooznemen afraden: Haer biddende te willen ghedencken der ghetrouwighepdt diese den Koningh belooft ende tot noch toe gehouden hadden. Maer hy en heeft nochtans daer mede niet veel uptgherichtet.

Daerom als hy nu ghewaer werde dat het groote Leger der Staten ontrent Namen gekomen is/ sterck zijnde ontrent 18. duysent mannen/ onder 't gelept van den Grave van Talaing/ ende hy niet seer wel versien en was van eenigh krijghsvolck: So heeft hy hem gelaten of hy wederomme met den Staten een accoozt soude willen maken/ op dat hy daer-en-tusschen sijne macht mochte by een bzengen: Versoeckende daeromme dat hem soude ghesonden wozden sekere Commissariissen. De Staten hebben tot dien eynde gedeputeert den Abt van S. Gislain/ Willerval/ Grobbendonck ende andere/ de welcke na lange handelingh/ sonder pet upt te richten/ zijn weder gekeert.

De geunieerde Staten hebben gheconsenteert/ dat het deel des Kasteels tot Antwerpen teghens de Stadt liggende/ soude afghebzoken/ ende de grachten ghedult wozden/ op den 28. Augusti 1577.

Vant overgeven der stede van 's Hertogen-bosch, de komste des Princen van Oraengien in Brabant, eñ hoe hy verkorē wort tot eenē Gouverneur aldaer: Ende hoe de Hertoghe van Aerschot ende meer andere tot Ghent ghevangen werden, ende vande Comeet-sterre gesien.

DE Duytsche knechten vanden Grave van Overstepn waren binnen 's Hertogenbosch/ gedenckende dat niet so lichtelijck te verlaten: daerom hebben de Staten ghedacht niet beters te zijn dan haer leger metten eersten daer vooz te stellen/ ende de Duytschen te benouwen: 't welck sy oock seer neerstighlijck ghedaen hebben/ inder manieren dat de voozsz Duytschen genoodzuckt zijn gheweest met appoinctement daer upt te schepden/ ende de Stadt ober te leveren in handen vanden Grave van Hohenlo/ die op die tijdt oberste Velt-heer was van het Legher der Staten/ op den 21. September.

Dewijle nu de Heeren Staten niet anders en sochten/ oft niet liever ghesien en hadden/ dan dat dese bezoefde Nederlanden van 't ghewelt der Spaengiaerden eens los ende vzy hadde mogen zijn: So hebben sy ghedacht hen toe te staen alle hulpe aen te nemen diese bekomen mochten: Daerom hebben sy den Pzince van Ozaengien (die op dese tijdt in Hollant was) ghebeden/ dat het hem soude ghelieven hem te emploperen tot haerder hulpe ende bystant: (Twelck hy ook aenghenomen heeft: ende is ten laetsten met groter blijschappen (als eenen die wel verwacht was)

tot

tot Antwerpen ghearriveert op den xviij. dagh van September/ ende met grooter vreughde ende eere van 't volck ontfanghen. Den Abt van Villers/ ende van Marolles/met den Baroen van Frezin/ende den Heere van Capres / waren vanden Staten weghen van Brussel tot Antwerpen gesonden/om den Heere Prince willekom te heeten/te ontfanghen/ ende met hen tot Brussel te brenghen.

De Duytschen die binnen Breda gebloden waren/ belegert zijnde / zijn met appointement/midts overleverende den Colonel Fronsbergen/ hyr en Vyant daer uyt getrocken/op den vierden Octobris.

Als nu den Prince van Oraengien te Brussel ghekomen was/ so wert hy op den 22. October met grooter blijschap ende welbehagen van 't gantsche lant/ tot eenen Gouverneur van Brabant ghekoren / daer om datmen tot Brussel tot een teecken vreught/ veel triumph-vperen maeckten.

Ontrent dese tijt wert oock den Hertoghe van Aerschot Gouverneur van Vlaenderen gemaeckt: Daeromme is hy oock na Gent ghereyst: Alwaer hem die vander stadt met grooter eeren te gemoet zijn komen wel met 23. vendelen voetvolcx ende 300. paerden/bewijsende alle teecken van vreucht ende blijschap: Ende hebben hem also met grooter eerbiedinghe inder stadt gelept. Maer dry dagen naer dat hy voor Gouverneur ontfangen was/te weten op den 28. dagh Octobris/so is daer eenige tweedracht ontstaen/ende hebben in dese beroerte hen onderwonden / door haer eyghen autoritept/na des voorwoemden Gouverneurs logiment oft woninge te gaen/ende hem aldaer te vangen/tot groot leetwesen vanden Heere Prince ende den Staten des Nederlants/ ende niet min vanden Rade van Staten. Doch op den 14. Novemb. hebben sy (bekennende haer faute ende hen groot ongeluck) hem vry ende los ghelaten/met dese bedinge nochtans: Dat hy soude vergeben/ende vergeten haer onghelijck ende 't onrecht hem gedaen/sonder daer meer aen te gedencken.

Op de selve tijt werden oock vande Borgherije van Gent gevangen twee Bisschoppen / van Brugge ende van Ypren/ de Baroen van Rassigem / de Heere van Champigny/de Heere van Maucron ende sijnen sone/ de Heere van Swevegem ende van Eycke.

Op den eersten Novembris An. 1577. so hebben de borgers ende inwoonders van Groeningen in Vriesland gevangen genomē sommige Prelaten ende Edellupden inde lande/om sekere oude questie ende geschil/ twelck die vander stadt teghen 't lant hadden ghehadt. Om dit verschil te slissen werden gesonden den Heere van S. Aldegonde ende Silla/ van wegen des Princē van Oraenjen/des raets van Staten / ende der ghemeraler Staten: doch men heeft met 't gemeyn volck niet veel kommen uyt rechten. Des niet tegenstaende/so zijn eenige vande ghevanghenen daer na subtijlijck ontkomen/so uyt de gevanckenisse als uyt der Stadt.

In dit selve jaer 1577. heeftmen oock gesien een seer afgrijsselijcke Comete / of Sterre met een steert van seer groote stralen / inde Nederlanden. Naer de welcke een seer groote veranderingh van groote bloetstortinge gevolght is/ende ooc Don Johan gestorven. Ende dese Comete begonst te schijnen den negenden oft tienden dagh Novembris / ende bleef alsoo eenen merckelijcken tijt schijnende.

Vande komste des Eertshertoghen Matthiæ in den Nederlanden: ende hoe Don Iohan vyant verklaert wort.

ALso de Heeren deser Nederlanden niet lievers gesien en hadden/dan met haren Koninc vereenight te zijn/eñ also in vrede buytē de tyrannije der vreedelingen te leven/so hebben sy bedocht dat de Koninck dies te eer konde te vreden ghestelt worden/ waert dat pemant van sijne bloetvrienden tot overste Gouverneur eñ Regent hier int lant gestelt werde / daeromme hebben sy den heere van Maelstede aenden Doorluchtigen ende hooghgeboren Eertshertoge Matthias van Oostenrijck/een Sone ende broeder des Keysers/ghesonden/hem hertelijc ende ootmoedelick biddende/dat hem ghelieven soude tot dien eynde hem inden Nederlanderre laten vinden. Maer als die Eertshertoghe vernam dat de Keys. Maj. zijnen broeder Rodolphus de 2. sulex niet en begeerden te consenteren/ vreesende te komen in de quade gratie des Koninex van Spaengien/soo is hy seer secretelick van Viennen in Oostenrijck vertrocken na dese Nederlanden / alleen by hem hebbende zijnen oppersten Camerlinck den Heere van Danwijtz Heere van Calzerich/ is ten laetsten binnen Antwerpen op den twaelfden dagh Novembris gekomen 1577. ende is aldaer met alle behoorlicke eere ontfangen.

Daer na wort op den 7. dagh December int voorsz Jaer Don Johan van Oostenrijck met alle sijne aenhangers Vyanden vanden Koninck ende sijne Nederlanden verklaert met openbare Placate/daer van hier het extract na volght.

By den Koninck.

ALso sekere Steden/Casteelen/Stercten/ Dorpen eñ andere plaetsen van eenighe Provintie van onsen Landen van herwaerts over/sonderlinghe eenige Heeren Edellupden ende particuliere persoonen gedaen hebben/ende noch doen tegens de onbehoorlicke ghetrouwicheydt diese ons ende haren Vaderlande schuldigh zijn: Overtredende eñ contravierende directelijc de Pacificatie tot Gent gemaect/ eñ het eeuwich Edict daer op gevolght by ons gheaggreeert / Violerende de Vnie by den Generalen Staten van onsen voorsz Landen van herwaerts over ghemaeckt/by eenige van hen selfs geteeckent / ende adhereren oft aenhangen de Spaenjaerts by ons onlanex voor Rebellen verklaert: Ende hebben ghehouden ende houden die partije ende zijde van Don Johan van Oostenrijc ende vande voorsz Spaenjaerden ende hare aenhangeren/de selve favoriserende/ assisterende ende bystaēde/met raet/volck/munitien/victalien/ ghelt ende andere behoeffelicke saken/hen toonende te wesen wederspannige ende teghen partije/ ende nemende wapenen teghens ons/den voorsz Staten Generael ende haren eygen Vaderlande: Waer door sy committeren ende begaen een Crimen van Rebellye/ ende mits dien verdienen voor sulcke ghestraft te worden aen lijf ende goet. Boven desen oock gheadverteert zijnde ende wel verstaen hebbende / dat de voorsz steden ende plaetsen/ ghelijck oock die persoonen favoriserende onse weder-partije soo voorsz is / door alle middelen van alliancien/veranderingen / lichtinghe ofte belastinghen / op hare goederen/ofte haer innekomers/renten/schulden diese in onse voorsz Landen van herwaerts over hadden ende noch hebben/ hen daer mede te hulpen om die te imploperen ende te gebruycken tegens ons ende onsen voorsz Vaderlande / ende noch meer doen souden/ indien van onsent weghen daerinne niet prompteliick versien en worde.

DAEROMME SOO IST, dat wy de sake voorsz obergemerkt hebbende / ende daer in begeeren te remedieren: Hebben wy by advijse eñ Rade van onsen liefē getrouwen Prelaten/Edelen eñ Gedeputeerde/vande Provintien ende steden Representerende de voorsz Generale Staten van onsē voorsz Lande van herwaerts over/ tegē woordelic vergadert in onse stede van Brussel gheordineert hebben / Ordineren ende statueren midts desen / Allen onsen Stadthouders / Gouverneurs/Officieren/Amptlupdē/Drossaten/Baillius/ Schoutetten / Provoosten / Rentmeesters ofte Ontfangers van onse Domeynen elc in sijn quartier: Eñ ooc allen anderen dien dit soude mogen aengaen/ datse alle goederen/roerende eñ onroerende/actien eñ crēditen van onse voorsz Adversariissen / hare aenhangeren ofte Fauteurs / soo wel die toebehooren den Steden/ Dorpen/Gemeynten/als particuliere persoonen / opschrijven/ saiseren eñ aenbaerden om bewaert te worden tot profijte vanden genen diet behooren sal / om

daer na geordineert ende gedaen te worden / gelijcmen in rade bevinden sal. Ordonnerende ende bevelende voorts allen den ghenen die besitten / onderhouden / in bewarenisse hebben/ ofte weten te spreken van eenighe goeden/ schulden oft actien toebehoorende den gené die houdē de sijde ende partije van onse voorsz adversarissen ende vande generale Staten/van wat qualitept of conditie sy mogen wesen/ dat sy van stonden aen of ten minsten binnen 8.dagen na de publicatie van desé verklaren/aenbrengen ēn te kennen geven aenden eersten Officier van hare residentie / mitsgaders aendē Rentmeester ofte Ontfanghers van onse Domeynen aldaer alles dat sy in hen behoet ende macht hebben: Mitsgaders tgene sy schuldich zijn de voorsz persoonen favoriserende onsen adversarissen voorsz oft tgene sy soudē moghen weten een ander onder te houden / te besitten/ oft hen schuldigh te wesen. Ende boven desen hebbende geinhibeert ēn verboden / inhiberen ēn verbieden mits desen allen onsen Onderssaté ende Inwoonderen/ residerende in onsen Lande van herwaerts over/van wat qualitept of conditie die zijn/ geene betalinghe of leveringen aen eenighe vanden voorsz Vyanden of adversarissen vanden lande / oft oock hen aenhanghende/ te doen/tsy aen steden/dorpen/vlecken/ Ghemeynten oft andere particuliere persoonen / Op peyne van 't selfde andermael te betalen : Ēn tegens de gene des voorsz is verswoegen sullen hebben / of in ghebreecke zijn vande voorsz aenbrenginghe ende denunciatie te doen/te verbeuren soo veel alst soude mogen bedraghen tgene des sy verswoghen sullen mogen hebben: De voorsz boete te appliceren ēn beliceren d'een derdendeel t'onsen profijte / om ghemploieert te worden tootschermenisse van onsen Lande tegens die voorsz Vyanden / weberspannigen ēn Rebellen / d'ander derdedeel tot profijte vanden Officier die d'executie daer van doen sal / ende het derde derdendeel ten profijte vanden aenbrengher. Verbiedende eyndelijc allen ende eenen pegelijck vande voorsz Steden/Dorpen/ Vlecken/plaetsen/Gemeynten ende alle andere particuliere Persoonen/ dē voorsz Don Johan van Oostenrijck ende andere onse adversarissen ende van onsen voorsz Staten Generael by te staen ēn te assisteren/met raet/volc/victalien/munitiē/ wapenen oft ghelt/ oft by advertissement noch anderssins desel ve te favoriseren / directelijck oft indirectelijc in eeniger manieren : Ende dat op peyne van daer over ghestraft te worden als Fauteurs vande weberspannige Rebellen ende vyanden vanden Lande/ ende voor sulcke aen lijf ende goet gestraft te wordē. Ēn gemerct dater diversche / hebbende Staten ēn Officien binnen onsen voorseyden Landen/ sedert thertrect van den voornoemden Don Johan opt Slot van Namen hen hebben sonder oorlof ende consent ghe absenteert/ fallierende ende uytstellende thedienen vande selve hare Staten ēn Officien/ houdende hare residentie buytē onsen voorsz Landen : Gebieden ende bevelen by eenē pegelichen die also absent blijven (behalven die openlick hen hebben getoont partije ende adversarissen van den voorsz Nederlanden)dat sy in persoone wederomme komen om hen debvoir te doen ten langsten binnen vijfthien daghen na de publicatie van dese tegenwoordighe / Op peyne dan ghepaibeert te worden van haer Staten ende Officien ende daerenboven ghehouden te wordē voor Fraudeurs ende medehulpers vande Rebelle ende Vyanden der voorsz Landen inder manieren als voren.

Naerdere verklaringe over den Persoone van Don Iohan d'Austrice.

DE Prelaten/Edelen ende Gedeputeerden vanden Provintien ēn Stedē Representeerende de Generale Staten vanden Lande van herwaerts over/ tegenwoordelic geunieert ende vergadert wesende binnen der stadt van Brussel : Verstaen hebbende dat eenighe in twijffel stellen ofmen Don Johan d'Austrice behoort te tracteren ende te houden als vyant vanden Lande/ of niet: Niet teghenstaende dat sy met synen voorstellen ende acten hem voor sulcx getoont heeft sedert zijn vertreck opt Casteel van Namen/dwelc oock de voorsz Staten openlic by hare Justificatie te kennen gegeven hebben : Waer door bevonden wort dat ter veel inconvenienten upt rijsen. Ende omme daer op te versien hebben de voorsz Generale Staten eenē pegelicken wel willen verklaren eñ vercondigē mits desen: Dat sy den voorsz Don Johan d'Austrice niet gehouden en hebben/ nochte noch en houden voor Stadhouder / Gouverneur noch Capitepn Generael van den voorsz Lande indē name vande Ko. Majest. maer voor infracteur eñ als ghebroken hebbende de Pacificatie by hem besworen / Vyant van onsen Vaderlande/zedert zijn vertrec tot Namen voorsz : Eñ alle persoonē/ Ingeborene ende Naturele van dese Lande/die hem volgen/bystaen eñ assisteren/voor Wederspannige eñ Rebelle vanden selven Lande: Eñ daemen die in als ende over al voor sulcke sal moeten houden eñ tracteren in hare persoonen ende goeden/na uytwijsen van het Placaet van weghen sijne Majestept hier op ghemaeckt/ upt geroepen ende gepubliceert. Ghedaen tot Brussel voorsz opden 10. Decembris / 1577. Onderstont geschreven : (Ter ordonnantie vande voorghenoemde Heeren de Generale Staten : Cornelis Wellemans.

Vander Unie ende onderlinghen Verbonde byden staten Generael tot Brussel gemaeckt.

WY onderghescheven Prelaten / Geestelicke persoonen/ Heeren/Edellupden/Magistraten/ van Wetten/Steden/Casselrijen ende andere mahē de ende Representerende de Staten vande Nederlanden/in deser stadt Brussel teghenwoordelic bergadert/ ende andere wesende onder de gehoorsaemheyt vandē Alderhooghsten/Aldermachtichsten ende Doorluchtichsten Prince den Koninck Philips onsen oversten natuerlichen Heere eñ Prince/ doen te weten allen tegenwoordigen ende toecomenden/ dat wy (siende dat onse gemeyne vaderlant getormenteert eñ ghequelt is met een verdruckinghe der Spaensaerden meer dan Barbarisch ende (Tyrannisch)beweecht / gedrevē ende gedwongen zijn geweest ons te vereenigen ende tsamē te verbinden met Raet/Volc ende gelt/d'een den anderen te helpen tegens de voornoemde Spaensaerts eñ haren aenhangers/ Rebellen van sijne Majestept ende onse Vyanden. Ende dat dese vereenigninge daer naer is bevestight gheworden met de pacificatie laestmael te Gent gemaeckt alles door macht/wille eñ wel behagē van Raet van Staten/ dewelcke van sijne voorsz Ma. zijn ghestelt int Gouvernement Generael der voornoemde Landen. Dewijle dan dese vereenigninge verhepst alle getrouwicheyt / volstandicheyt eñ onderlinge hulpe die geduerich is: Om dat wy oock niet en begeeren dat eenichsins door onderstant soude gegeven worden eenige materie oft oorsaecke van misvertrouwen/ende veel min van eenighe quaetwillicheyt onder ons : Maer ter contrarie dat de saken deser Unie ghevoordert/beneerstight/ ende int werck ghestelt worde in alder ghetrouwicheyt ende mogelicken blijt: Ander voegen dat niemant vanden onderssaten ende inwoonders des Landts en hebbe eenighe redelijcke oorsake om qualick te vreden te zijn/of oot eenichsins van ons te twijffelen. Om dese redenen wille / ja selfs ten eynden dat geen dingen onghetrouwelick tot naerdeel van onse gemeyn Vaderlant en ghescheden/ ende tot rechte beschermninghe door onachtsaemheyt niet naer gheslaten en worde / of by ooch-lupcklinge voor-by ghesla-ghen en worde tghene dat de rechte beschermninghe desselven van noode is / ofte van noode bevonden sal worden.

So hebben wy upt kracht ons vermoghens/ende respectivelic door het vermoghen onser Commissie eñ anders/ voor ons ende onse nakomers belooft eñ beloven by desen: by goede trouwe eens Christgeloovigen/ eñ als lieden met eerē/ eñ rechte lantsliede te houdē eñ onderhrehelic te onderhouden/ tot allē tijden de voorsz

beree-

vereenichinge ende vergaderinge: Sonder dat yemant van ons hem sal moghen daer af scheyden oft daer uyt trecken met dissimulatie/ heymelicke verstant/ of eenige andere maniere/hoe danig die zy/ende dat tot onderhoudinge onses H. Geloofs ende religie/Catholijcke ende Apostolijcke/ eñ verbullinge ofte voldoeninge der Pacificatie van Gent/ eñ daer benevē tot uytsluytinge der Spaenjaerden eñ hares aenhancx/ eñ de behoorlijcke ghehoorsaemheydt van sijne Maj.om twelvaren eñ ruste van onsen vaderlande/eñ ooc tot onderhoudinge van alle ende eē yegelijcke van onse Privilegien/Rechten/Vryheden/Statuyten/ Costumen ende Usancien/ waer by wy willen opsettē ende wagen alle onse mogelicke middelen/soo van gelt/volck/raet ende goet/Ja ons leven indien het van noode sy: Ooc dat niemant int bysonder en sal mogen eenige raet geven/ of yet consenteren/ of ooc houden eenige particuliere tsamen-sprake met yemanden die niet en is van desen Verbonde: Of ooc niet mogen yemanden openbaren/ dwelc in onse vergaderinghe ghehandelt is oft worden sal/maer sal hen in alles dragen gelic in onse Generale vergaderinge besloten sal worden.

Ende ingeballe dat eenige Provintie/ Lantschap/ Stadt/ Casteel/ oft Huys/ beleghert/ overvallen/ besprongen/afgeloopen/gheplondert/of in eenigher manieren verdruct worde: Ja dat meer is/indien yemant van ons oft andere verarmoet zijnde door den dienst des vaderlants ende gemeyne beschermīng desselvē tegen de spaenjaerts of eenige andere affairen dien aengaende/so wel int gemeyn als int bysondere/gevangē/ gearresteert/gehouden/ gherantsonneert/beschadicht/ gequelt oft ghemoeyt worden in zijnen persoone/ goederen/eere/staet of andersins: Soo belooven wy die te helpen met alle de voorsz middelen/ende den gevangenē te lossen door gewelt oft andersins: Eñ dit alles op peyne van te verliesen den namen van Wy Edelluyden/Luyden van wapen eñ van eerē:ende gehouden te worden voor meyneedige/ ontrouwe ende vyandē onses voorsz Vaderlants voor God ende alle menschen/ ende eeuwelijck voor eerloose Luyden te houden.

Ende om alles wat voorseyt is te beter te doen stant grijpen/so hebben wy dese teghenwoordighe met onsen eygen handē onderteeckent/ ende onse namen daer onder gestelt desen negenden Januarij Anno 1577.

Dese Unie ende accoort oft Verbont werde ooc gepresenteert den Raet van Staten/ dewelcke van zijne Ma.int Gouvernement deser Nederlanden geset waren/ op dat sy deselve soude willen voor goet aensien: Dwelck sy ooc op den voorsz tijt gedaen hebben.

Don Iohan na Luxenburgh getrocken zijnde, sendt aenden Keyser, klagende over Duc Mathias: Vanden oorsproncx der Vredehandelinge tot Ceulen, ende hoe de krijgh weder aengaet.

DE saken alsoo staende/was Don Johan geheel verslagen/niet wetende wat hy soude aengaen/ want hoe wel dat hy alle neerstichept dede om het Casteel te versterckē/so bevant hy genoech by hem selven dat sijn ontset van verre soude moeten komē/ ende dat de Staten nu alreede versien waren van volck van oorloge/ende datse alreede ontrent Namen begonsten haer leger te slaen: Nochtans soo en heeft hy nopt willen openbaren dat hy verslagen was/ maer is naer Luxenburgh gherepst/ om van daer beter sijne saken te versorgen ende bestellen. Daer is hy met grooter blijschap ende veel triumph-schoten van het grof Geschut ontfangen geweest.

So haest als hy nu te Luxenburgh gekomen eñ gesetē was/ soo heeft hy na Weenen in Oostenrijck gesonden aende Keys. Maj. de Marquis de Varonbou/ een Heere uyt Savoyen/ om zijne Ma.te vertooghen den staet deser zijnder saken/ende hem te beklagen van wegen Don Johans/over den Aertshertoge Matthias sijnen Broeder/ overmits hy hem tegen danc vanden Koninck van Spaengien zijnen Oom hadde gheweght mette Staten deser Nederlanden: Hē biddende datmen den voorsz Aertshertoge Matthias geen hulpe of bystant en soude doen/ dewyl dat gheheel onbehoorlic ware. So haest als de voorsz Marquis gekomen is byden Keyser met het bevel dwelck hy hadde/ so is hy seer feestelick ontfangen: Ende daer wert terstont door eenige treffelicke persoonen gesonden aendē Hertoge van Baperen/ den Aertshertoghe Ferdinandus ende den anderen Keurvorsten des Rijcx: Ende tgene met deser legatien uytgericht wert/ en was niet anders/dan dat op die tijt geen Crijgsvolc uyt Duytslant en soude trecken tot hulpe van eenige van beyden den partijen: Ende ten laetsten datmen van des Rijcx wegen Ambassadeurs hoyts sepnden soude om haerlieden tot een goet Accoort te brenghen indien het mogelijck ware: Dwelck ooc geschiet is/ende waren tot dien eynde van des Rijcks weghen gheordonneert de Aertsbisschop van Triere/de Aertsbisschop van Ceulen Keurvorsten des Rijcks/ de Bisschop van Saltzburgh/den Grave van Swartsenburgh/ de Hertoghe van Baperen/ende dē Hertoge de Terranova van des Koninck wegen/ den Hertoghe van Aerschot van wegen der Staten: dewelcke alle tot Ceulen souden vergaderen so haest alst mogelijck ware. Maer dese handelinge/hoewel sy eē tijt daer na met alder neerstichept gehouden wert/ende men alle middelen tot eenē vasten Pays dienende voorwēde/ en heeft niet anders te wege gebracht/ dan dat de oorloghe noch veel heeter heeft aengegaen dan daer te voren.

Maer als Don Johan bemerckte dat gheen Vrede na sijn begeerē gevonden en konde worden/ so heeft hy bestaen hem geheel ten krijge te rusten/ghevende bevel aen mijn Heere van Barlaymont om een Regiment knechten aen te nemen in Lotzeynen/ ende den Grave Mandraquert een ander Regiment int lant van Luxenburgh/ ende dede hy ooc oprichten 19. Vaendelen Bourgoensons tot dier tijt toe dat den Koninck hem soude senden die Spaenjaerts die uyt den lande vertrocken warē/ eñ met hem sulcke somme van penningen als hem dochte van noode te zijn om de sake te behertighen. Daer quamen tot hulpe van Don Johan veel verschepden groote personagien/ende onder ander Alexander Farnese/ Prince van Parma eñ van Plaisance/ den sone van Hertogh Octavianen eñ Me vrouwe Margriete van Oostenrijck/ dewelcke met eenen grooten staet ten dienste des Koninex zijns Ooms gekomen is: Graef Karel van Mansvelt/ een Sone des Graven van Mansvelt Gouverneur van Luxenburg ende opperste Veltheer van het volc van Oorloge van Don Johan/ is ooc ten Dienste des voorsz Don Johans uyt Vranckrijck gekomen met 7000. Fransoysen/daer hy in Vranckrijck bevel over hadde/ende heeft bestaen zijn Leger te slaen int Hertoghdom ende tlant van Luxenburgh.

Hoe de stadt van Bonigne vanden Staten ingenomē wort, haer legher weder voor Namen geslaghen, Amsterdam beleghert zijnde, Don Iohan Ruermonde ende wiert ontset.

DE Generale Staten siende de ghereetschap/ die Don Johan maecte ten krijge/ en hebbē ooc niet vergetē haer best te doen/eñ hebbē tot harē voordeel uytgesondē den Grave van Lalaing/wel met ontrent duysent mannen/ ontrent de stadt van Namen/ om aldaer allen mogelicken dienst te doen.

De Soldaten van Namen hebben wel eenigh tijdt uytgevallen/ ende schutgevaerde met desen gehouden/ doch niet seer veel uytgericht.

De Generael voorsz Lalain hem daer houdende/ heeft middel gesocht om de Walsche soldaten (die daer in een kleyn stedeken lagen/Bonigne genaemt/ twelck seer wel gelegen was voor de staten/ want het maer 2. mijlē van Namē en was/eñ daer toe op de Mase) met gelt om goet te hoopen/ om door dien middel alle toevoeringe van victalien eñ Amonitien te beletē die tot Don Johan ende zijn leger soude geschieden: want het meeste deel der krijs-rusting daer door tot sijnen leger quam.

Digitized by Google

quam. 't Leger van Don Johan stont genoeg om benout te worden door 't overgheven deser stede: Maer die van Ardenen ende 't lant van Luxenburgh hebben henlieden na haer uterste macht bygestaen.

De Staten namen oock ontrent dese tijt met gewelt ende verhtenderhant in het Casteel van Espoutin/ wel rouwelijck tracterende de soldaten die daer op waren/ dwelck gedaen zijnde/soo zijnse weder over de Rebiere gekomen/ ende hebben bestaen haren Leger voor Namen te slaen/haer wel beschansende ende met gheschut wel versiende/om dattet volc van Don Jan geen passagie hebben en soude.

De Generale Staten hadden op die tijt meer volcx dan desen leger/want sy hadden op die tijt de stadt van Amsterdam te water ende te lande belegert/ dewelcke den Prince van Oraenjen voor haren Gouverneur niet en wilden kennen/ volghende het contract oft de Pacificatie tot Gent gemaeckt/daer de Collonel Herman van Helling doot bleef/ hebben de stadt inghenomen/ende zijn volck wederom uptgeveren: Daer toe hadden sy oock belegert de stadt van Deventer/Ruermonde/ ende Wiert.

Don Johan wel mercktende dat hy de stad van Amsterdam niet ontsetten oft helpen konde/heeft seer ghevreest dat de stadt van Ruermonde haer soude moeten opgeven: Daerom heeft hy met alderhaest gesondē de Duytsche knechten/die upt Antwerpen gevreven waren/ van Luxenburgh om de voorsz stadt te ontsetten/ dewelcke haer so bedecteljck alst mogelijck was/ met haest opten wech gegeven hebben/eñ na eenige daghen gerest hebbende/ zijnse gewaer geworden datte Heere van Champagny daer ontrent was met eenigh volck van oorloge/aenden welcken sy haer leet (hen te voren aengedaen) gewroken hebbende/ zijnse na Ruermonde getrocken.

Maer de Collonel Polwiller/ Ridder upt Duytslant eñ Gouverneur der stadt/ heeft hem geantwoort dat hy des volcx die hem souden helpen op eten cluttel datse noch hadden/niet seer van doen en hadde: Maer veel meer victalie ende amonitie/eñ datse daerō mettē eersten souden wederom trecken/Don Johan seggende/dat hy hem wel versekert hielde/ dat de Staten de stadt met gewelt van wapenen niet innemen en soudē: Daerom dewijle hem victalie begonst te gebreken/dat het Don Johan soude gelieven hem metten eersten te hulpe te komen/gemerckt aent behouden deser stede so veel gelegen was/dewijle sy op de Mase lach/ende alsō belettē een groot deel des handels/ die die van Holland ende Duytslant deden onder malkanderen.

Hierentusschen waren alreede een groot deel spaenjaerts upt Italien ghekomen/ ende ooc een groot deel krijghsvolcx/dwelc hy in Bourgondien eñ daer ontrēt hadde doen opnemen. Als nu Don Johan de tijdinge vanden Colonel Polwiller gehoort hadde/ so heeft hy bevolen zijn volc by malkanderen te brengen/eñ heeft den last gegeven den Heere van Hierges/ ende den Colonel Chzistoffel Mondragon/datse in alder haest ende so voorsichtelijc alst mogelijc ware/de stadt van Ruermonde sonden gaen ontsetten/ eer datse noch ober ginghe.

Deselve Capiteynen hebbēde den last aengenomen/ vergaderende tusschē de 3.eñ 4000. mannen so te voet als te peerde/eñ hebben hen ten wege begeven met seer veel victalie ende andere krijgsrusting/eñ zijn so verre gekomen tot datse onder oogen sagen tleger eñ krijchsvolc der Staten/ dewelcke sterc waren ontrent 6000. mannen/te weten/22.Vendelen voetvolcx/ eñ 6.Vendelen Rupteren. Als nu in tlegher vanden Staten de tijdinge gekomen was/ dat Don Johans volck soude komen (so en vonden sy niet geradē te verwachtē haer gewelt ende den slach diemen haer soude leveren/ niet tegenstaende datse seven sterckten oft vaste huysen daer rontom in hielden: Maer hebben goet ghevonden al tgeschut te brengē opt alder sterckste/ende verlatende so de ander/so hebben sy haer vergadert opt sterckste huys saeghys te voren eer tgewelt van Don Jan aenquam.

Als sy het gewelt ende de macht der Rupteren sagē van Don Johan/ so mendē sy niet genoech versekert te zijn: Daerom datse haer terstont te schepe begheven hebben om na 's Hertogenbosch/eñ Gelder te trecken: Maer hoe neerstich datse waren/ soo konden sy niet so haest vertrecken/ of sy leden eenighe schade van des voorsz Don Johans volc. Ende also hebben sy 't leger opgevroken/verliesende 2.of 3.veltstuycken ende een groot deel haerder victalien ende amonitie. De Colonels Mon-dragon ende Hierges hebben de steden van Wiert eñ Ruermonde wel ghevictalieert eñ versiē van alles/brengende daer binnen alles watmē krijgen conde/op dat/indien den vpant daer weder quam/ hy die beter versien soude vinden dan sy te voren was. Ende dit uptgericht hebbende (na dat haren soldatē eē wepnich gerust hadden) zijnse weder na Luxenburgh ghetrocken van daer sylieden gekomen waren.

Vande inkoemste des Eertsherroghen Matthiæ tot Brussel. Ende de koemste vanden Baron de Selles. Ende den slach tot Giblou. Ende hoe voor Namen het leger der Staten optreckt.

OP den achthienden dagh Januarij 1578. soo is die seer voorluchtighe Eertshertoghe Matthias binnen Brussel gekomē/alwaer hy opten xx.dach der selver sijnen eedt met alle solemniteyt gedaen hebbende/voor Gouverneur generael ghestelt wert/ met seer grooten staet eñ veel eeren/ eñ den Prince van Oraenjen wert tot sijnen stadhouder gekozen/eñ ontfangende of aennemende den last/heeft hy oock sijnen Eet gedaen.

Inde selve Maent is oock gearriveert den Heere de Selles/ gesonden synde vande Koninc van spaengien om antwoorde te geven op sekere brieven vanden Raet van Staten generael/ aen sijne Maj.gesonden den 23. dagh Augusti. Inde welcke zijne Ma. gebeden werde/dattet hem soude gelieven den Heere Don Johan upten lande te ontbieden/ende eenen anderen Gouverneur te stellen in zijn plaetse.

Men heeft op die tijt bestaē te spreken ende te ramen van middelen om vrede te hebben inden Lande: Maer dewijle den Koninck Don Johan in zijn Gouvernement stelde/ende bevestichde den krijch by hem aengenomen/so en heeft dit gespreck niet veel te weghe konnen brengen.

Daer na is Don Johan (na dat hy oyder tot Luxēburgh gestelt/so totten vrede als oorloge dienen) van daer vertrockē na Marche/eñ van daer na Hoey/eñ so is hy ten lesten na Namen gekomē/ in mepninge zijnde den krijgh geheel by der hant te nemen.

Als nu Don Johan tot Namen gekomen was/soo heeft den Heere van Gunp stadthouder vandē Grave van Lalaing des oversten veltheers/ vanden Staten bevel gekregen dat hijt leger soude opbreken/ende hem mettet principaelste deel des Leghers inder stadt van Giblou by Leuven soude versekeren/ twelc veel lieden een groot nadencken gegeven heeft. Als Don Johan dat bemercte/ soo is hy metten Prince van Parma eñ Octavianen Gonzagna/ overste der Rupters vande spaenjaerts/ upt de stadt van Namen ghetrocken om tleger der Staten te besichtigen/ ende hebben haer gestelt op een kleyn berghsken/ van waer sy lichtelic den heelē leger ende sijne gestalte konden gesiē eñ bernemē eñ ooc wel weten watter omginc inden leger. Ende soo haest als hy gewaer wiert dat 't legher der staten op de tocht was/ soo heeft hy met advijs des Raets ende Mayors goet gevacht/ datmen den Grave van Reulx met eenen grooten deel volcx soude door een poort laten uptrecken/ eñ door een ander poorte den Collonel vant Bourgoensche regiment/ghenaemt t'Homme de Gibrao/ om 't leger der staten van 2.zijden sterckelick te proeven met scharmutsinghen/ elck van dien met 1000. haeckschutten.

Gunp de stadthouder van Lalaing/ heeft hem seer kloec gehadt met sijn volc (niet tegenstaende datse aent trecken waren) in order te stellen/dwelck hy soo lichte-

lijck

lyeke te wege gebracht heeft/ dat te verwonderen was eñ heeft hē t gevolgh van Don Johans volc int eerste so wel onthaelt / datse seer subtijlijck moesté wederom keeren: Maer na dat Don Johan met alle zijn macht haer gevolght had tot int ontslupten des anderdaegs/ so is hy met Robeles dē Heere van Billy opt volck der Staten gevallē/ eñ heeft haer slachoirden gebroken / so dat de Ruipters der Staten haer eygen voetvolck over liepen/ende hy heeft tgeheele leger vervolght om haer Victorie te grooter te maken/tot Giblou toe/boven de gene die doot bleven/werdē gevangen wel 400. soldaten/eñ wel 30. vande principaelste hoofden des legers der Staten/onder dewelcke was de Heere van Gunp/ eñ hy wert gevangen vande selve soldaten die hem oock noch eens tot Antwerpen ghevanghen hadden. Don Johan heeft op die tijt den Staten afgeslagen ontrent 70. bendelē Voetvolcx/ende ooc sommige vande Ruipters. Dit was het eynde des opbreckens des Leghers ende des slachs/ende dit geschiede alles op den laetsten dach January 1578.

Vant innemen van Giblou, Leuven, Aerschot, Tienen Zichem ende Diest.

DE Staten aldus haer volck verloren hebbende/ waren seer wepreloos ende geheel bloot/ om mettē eerstē te wederstaen tgewelt eñ macht van Don Jan ende sijnē aenhanc: Daerom so bedacht hē Don Jan nu geheel de sake ter hertē te nemen/ ende heeft de stadt van Giblou niet eer verlaten/voor dat hy de selve tot zijnen wille gekregen heeft. Daer na heeft hy sijnen leger in 2. hoopen gedeylt/eñ heeft deene bestelt te gaē na de stadt van Bovingnez/eñ heeft de stadt gewonnē eñ daer werden gevangen sommighe Fransoysen ende Hoochduytschen: Als Don Johan de steden van Giblou eñ Bovingnez gewonnen/ eñ in zijn gewelt overghenomen hadde / mits kiesende te houden 12. vande principaelste tot zijne ghevanghenen / dewelcke hy na Namen gesonden heeft: eñ de gene die hem begeerden te ontfangen/ende heeft de reste met witte stockē wech gesonden. So heeft hy wederom zijne macht van beyde de legers samen gevoegt/ende is so na Leudē gekomen/van welcke stadt die borgheren Don Johan seer behertight hebben/ende zijn niet van sinne hen teghens Don Jan te stellen/hebben de schotten eñ t'ander garnisoen vanden Staten na Brussel doen trecken / ende hebben so haer met Don Johan vereenicht.

De steden van Tienen ende Aerschot met ander stedekens van kleynder importantien / hebben ooc van gheliycken ghedaen.

Na dat de Prince van Parma met zijn volck inde voorseyde steden een weynich gherust hadde / soo is hy weder uptgetrocken om tlant te besichtigen/ eñ die steden te versekeren/eñ is so gekomē tot Sichē / daer een weynich krijghsvolcx vanden Staten in was/ dewelcke haer seer dapperlijc ende mannelic gehouden hebbē dattet te verwonderen staet / dat een so kleyn hoopken volcx in so kleynen stedeken sonder eenige merckelicke sterckte/so grooten gewelt heeft doerven weerstaen / eñ soo stoutelick alle presentatie van appointementen afslaen. Daerom heeft de Prince van Parma de stadt doen beschieten / ende is te laetsten bechtenderhant ingenomen/ al doorslaende ende ombrengende tgene dat hy bekomen konde.

De principaelste eñ Overste hebben hē opt Casteel begeven / meynden door dien middel haer leven te behoudē/maer t'was al te vergeefs: want de Prince van Parma seer vergramt zijnde / heeft tgeschut voor tcasteel doē brengen/eñ heeftse bedwongen hen over te geven op genade ende ongenade. Eñ de meestendeel werden inde deuren ende vensters van tCasteel/eñ oock aen boomen gehangen/so datter hy na niemant afgekomē is. Soo dat de wreetheyt die tot Sichem bedreven is/ een seer groote weese maeckte.

Als nu de stadt van Sichem overwonnen was/ soo heeft het volck wederom hy den anderen vergadert ende zijn daermede ghetrocken na Diest / een stadt de welcke den Heere Prince van Oraenjen van versterfsenisse of vaderlicke goet wegen eygen is toecomende welcke stadt tamelic groot ende van wat meerder importantien was: als sy nu daer voor gekomē zijn/ hebben sy 't geschut op eenen bergh gheset/ vanden welcken sy lichtelijck de stadt beschieten konden.

Eñ hoe wel datse het water aende swacste zijde der stadt hadden laten loopen/so ist nochtans datse teghen meyninge eñ het verwachten van velen/haer seer lichtelic overgegeven heeft/ daer voor dat Don Johan eñ zijn volc seer verblijt zijn geweest/ wāt haer de victalie begost te ontbreken. Eñ daer hebben sy haer eenen tijt lanc gerust/eñ zijn daer na van daer getrockē/de stadt wel besettet hebbende na dat sy het noodich achten.

Hoe den Hertogh van Anjou den Staten zijne hulpe presenteert, Amsterdam mettē Staten accordeert Nivel overghegheven. Ende tot Worms eenen Rijcxdagh gehouden wort.

ALs de Hertoge van Anjou verstaen heeft dit groot verlies der Staten voor den voorsz slach/ heeft hy dē heere van Fourgere eñ sijnē Secretaris gesonden aende Heeren statē generael/dwelc van sijnent wegen hebben de Staten voorsz aengeboden/ de hulpe eñ bystant so van sijnen persoon selfs/als ooc van al zijn vermoge eñ middelē die hy hadde tot hulpe eñ bystant vande voorsz Heerē Staten / eñ de geunieerde Nederlanden. Dwelck ooc de voorsz Staten aengenomen hebben/ende zijn van des Hertogen wegen gesondē/die Heeren van Rochepot eñ van Pruneaux: eñ vande generale Staten wegen/de Grave van Lalaing/ dē Baron van Frezijn/metten Raetsheer Lieffelt / ghedeputeert endē gesondē/om te handelē vande hulpe/bystant ende ontset / als vande verseckertheydt die daer voor te doen was/inde stadt van S. Gislain.

Den voorsz slach geschiet zijnde/ stont de stadt van s. Gislaē seer wanckelbaer/ ende was seer na inde handen van Don Johan geballen/door dat heymelic verstant des Bisschops van Atrecht/dan is door de neerstichept vanden Heere van Hermsart sulcx verhoedet: want hy met listichept oft secrete practijcke daer ingekomen zijnde/heeft die(van alles wel versorcht zijnde) inde handē vanden Grave van Lalain overgegevē tot voordeel des Nederlants/ ende dit opten 2. Februarij.

Opten 1. dach der voorsz maent / is de Stadt van Amsterdam met de ander steden van Hollant/Zeelant eñ ander vereenighde landen op sekere puncten weder geaccordeert / na datse strengelic belegert was geweest overmits datse den Prince van Oraenjen (volghende de Pacificatie van Gent) niet en wilden voor haren Gouverneur ontfangen: maer altijdt de partije hielt/ gelijck sy ooc daer te voren gedaen hadden vanden Koninck van Spaengien.

Don Johan en betroude op die tijt ooc zijn walsche krijghsvolc niet wel/eñ dachte datse hē niet so getrouwe en waren als hy wenschte/ eñ van doē hadde. Dosē heeft hy met neerstichept (zijn saken beter overlept hebbende) gesonden eenen Italiaen/Joan de Tarsis ghenaemt/om aen te nemen eenighe Italianen/ dewelcke upt spaenjen gekomen waren tot zijnen dienste/ sonder eenigh gelept sonder eenige wapenen / dewelcke bleven tot Nobellon/ so lange tot datse haer wapenen kregen.

De Staten deden ooc alom neerstichept/ om hare steden/Casteelen ende Sloten te versien / van victalie/ amonitie / ende wat tot eenen swaren krijch te verwachten van noode was.

De legher vanden Spaenjaerts is daer na voor die stadt van Nivel gekomen / daer Gouverneur in was/ de Heer van Villers/die de stad met een weynich ruipters eñ 5. bendelen voetknechten bewaerde: Gekomē zijnde voor de stadt / hebben sy bestaen de stadt te beschieten met 8. stuckē geschut/eñ hebbē sulcken stormplaetse berept / datse lichtelick daer in konden komen. Dewijle nu Don Johan de Walen / gelijc voorseyt is niet so wel en betroude: Soo hebben die Walsche Capitepnen met den Grave Charles de Mansvelt / versocht

Digitized by Google

socht eñ gebeden dat haer den voor-stoꝛm op deſe ſtadt ſoude geconſenteert woꝛden/ om daer mede te bewijſē/ dat ſy ſo getrouwe als de andere waren/daerom ſoo is hen ſulcx geconſenteert/ ende ſy hebben den stoꝛm met dapperheyt aengevangē: maer werden ſo kloeckelijck weder ſtaen/datſe(na haer meyninge) niet daer in blijven mochten: maer te rugge daer upt ghedꝛeven ende gehouden werden. Daer na heeftmen weder beſtaen te ſchieten/eñ als nu de ſpaengiaerts begoſten te ſtoꝛmē/ ſo hebben ſy begeert te parlamenteren: want de Grave van Boſſu hadde hē geſchꝛevē/datſe behoudende tvolc daer upt ſouden vertrecken. Inden eerſten ſtoꝛm bleve beneffens eenige Capitepnen van aenſien/ wel ontrent 300. ſoldaten/ſonder eenich merckelic verlies van dien inder ſtadt. So ſijn dan de ſoldaten met haer zijt-gheweꝛ daer upt ghetrocken/ende de Capitepnen te peerde/opten 15. Febꝛuarij.

Ontrent deſe tijt wert tot woꝛms eenen Rijcxdagh gehouden/ daerom hebben de Staten ghedacht dattet haer niet ſchadelic zijn en ſoude datſe daer pemanden henen ſonden/ om aldaer te vertooghen de groote verdꝛucking deſer Nederlanden/ ende de rechte ooꝛſaecke dieſe hebben om hen tegen tgewelt der uptlantſchen te beſchermen: Ende mits dien te verſoecken hulpe ende bpſtant vande Rijcx Voꝛſten/ als ghenabuerde deſer Nederlanden/ die ooc behooꝛden medelijden te hebben met hare verdꝛuckinge ende benauthept. Welcken laſt van wegen der Staten/ ende van zijn Hoochept op gelept werden den Heer van S. Aldegonde.

Hoe dat die Staten in Enghelant hulpe verſoecken, Soigniez, Rœux, Binche, Beaumont, Walcourt, ende Mabughe, geven haer over aen Don Iohan, door een generael pardoen, het welcke hy doet publiceren.

DE Staten Generael over al ſoeckende een eynde des krijghs/ hebben opden 9. Maꝛtij den Heere Marquis van Havꝛech den laſt gegeven na Engelant te trecken/ om van hꝛarent wegē den ſtant deſer Nederlanden te vertoogē/ om ſo van hare Ma. te mogen bekomen eenige hulpe ende bpſtant: dewelcke ſoo neerſtichlic in ſijn beroep ghearbept heeft/ dat hy van hare Ma. verſekert wierde van hulpe/ ſo van volc van ooꝛloge als van gelt. Ende hy wert van hare Ma. met veel eeren onthaelt.

Als nu Don Johan de ſtadt van Nivel/ gelijck wy geſept hebben/ in zijnen gewelde genomen hadde heeft hy wederomme zijne Armeye in 2. hoopen geſchepdē/ d'een deel ſant hy na Philippeville/ ende d'ander na Roeux eñ Soigniez/ dewelcke hen ſonder eenige weꝛ te bieden overgegheven hebben: maer die van Binche meynden haer ſtadt voꝛ de Staten te houden/ niet tegenſtaende datſe geen Garniſoen in en haddē/daerom hebben ſy na Bergen in Henegou geſonden 50. haeckſchutten upt hare ſtadt/om van daer hulp eñ bpſtant te halen: Maer als Don Johan daer van gewaerſchout was/heeft hy hem voꝛ zijn volc den weꝛch ondergaen/ ſo datſe alſo in zijn handen gevallen zijn/ daerom is de ſtadt van Binche des anderdaeghs inde handen van Don Johan overgegheven. Gelijckerwijs deden ooc de ſteden van Beaumont/Walcourt/eñ Mabuge/ende is ſo met de reſte zijnder armeye na Chimay ghetrocken: dewelcke haer ooc heeft overgegevē/ na datſe met 6. ſtuckē geſchut beſchotē ende vande ſoldatē beſtoꝛmt was geweeſt. Eñ de Gouverneur der ſelver ſtadt wert onder wege vant volck dwelck hem gelepde/ volgende taccoꝛt/verlaten zijnde/overvallen/eñ daer na weder tot Chimay gebꝛacht zijnde/met ander gelept ghefonden/daert hem beliefde te vertrecken.

Naer dien dat Don Johan hadde doen publiceren ſijne macht ende bevel dat hy vanden Koninc hadde/ſo heeft hy ooc een generael pardoen uptgegevē eñ gepublicceꝛt: Verklarende dat al de ghene die niet en woonden in eenighe beſloten ſteden/Caſteelen of ander Foꝛtreſſen/ ſouden vꝛy ende onverhindert blijven woonen hare neeringe doen. Ende dat alle de gene die tegē zijne Maj. ſtaende/deſe nieuwe troublen gedient hadden/of eenichſins de partije der Staten gehouden hadden of noch hielden/ ſouden mogen vꝛy ende vꝛant weder komen binnen 20. dagen na de publicatie des Pardons/ ende ſouden weder geſtelt woꝛden in hare officien/dignitepten of eeren/ ſonder dat daer pemandt ſoude mogen hen daer over eenich verwijt aen doen: ghevende ooc den ſteden te genieten hare pꝛivilegien ende vꝛpheden/gelijck ſy ten tijden Caroli des vijfden gebꝛuꝛct hadden.

Voꝛ dit Pardon zijn veel luyden van kleynen ſtaet oft aenſien/weder onder het ghebiet des voꝛſz Don Johans getrocken/ende onder andere ooc den Heere van la Motte/ die daer te voꝛen gheweeſt hadde de Overſte over alle het voetvolck der Staten/ ende op die tijt was hy Overſte van alle de artillerije/ ende Gouverneur van Grevelingen.

Hoe die vanden Hoogen Rade in Vrieſlant gevangē worden. Die 7. Vaendelen Waelen muytineren binnen Maeſtricht. Ende hoe die van Antwerpen de Pacificatie van Gent willen geſworen hebben. Ende vande koemſte des volcx vanden Hertoghe van Anjou in Henegou.

OPten 22. Meert werden ghevanghen ghenomen/ die vanden Hooghen Rade des Hofs van Vrieſlant/te weteē/ de Preſident Ygrammes Achlum/ de Raetſheer Julius Dekema/Pieter Friezina/Focco Kommaerts/Anthonis Levalp eñ meer andere/eñ daer werden op dieſelfſtijt nieuwe Raetſheeren inde plaetſe geſtelt/te weten/Meeſter Fransoys Epſinga/ meeſter Ferco Kalda/meeſter Jan van Steveren ende eenige andere vꝛome Heeren. Voꝛt wert ooc de eerſte Biſſchop van Leewaerden Cunerus Petri/ opt Blochups ontboden zijnde(gelijck ooc eenighe andere Raetſheeren)gevangen/ende daer werden voꝛt op die tijt ſommige andere perſoonen in hare eyghen huyſen ghebannen.

Den 7. dach Apꝛil daer na volghende/ hebben de 7. Vaendelen Walen die binnen Maeſtricht in Garniſoen lagen gemuytineert om hare betalinge/ ende hebben haren Colonel den Gouverneur vander ſtadt/ den Baron van Heze/ met alle hare Capitepnen/ Lieutenanten/Vaendꝛagers/ende andere Officiers gevangē genomen. Daerenboven ooc met malkanderē geraetſlaecht/ om de ſtadt inde handen vanden vpant te leveren: Maer de Heere Niclaes Salmier Ridder ende Heere van Melroy/ met de betalinghe vande ſoldaten daer henen geſonden zijnde/heeft dat alles ſeer wijſelic geſtilt: Eerſtelijc heeft hy de gevangenen ontſlaghen/ daer na met kloecheyt hemſelvē meeſter gemaect hebbende vande pꝛincipaelſte opꝛoermakers ende raetgevers tot den voꝛſz ſepte/ dewelcke hy daer na (gelijck het betaemde) heeft doen ſtraffen/ſommighe verdꝛuckende/ende ſommige gehangen/eñ heeft ander garniſoen inde voꝛſz ſtadt ghelept/ waer voꝛ de ſtadt beter verſekert was.

Daer wert op den 22. Apꝛilis/ binnen Antwerpen een nieuwe Oꝛdonnantie openbaerlijck upt-gheroepen/op het onderhouden vande Pacificatie tot Ghent gemaect ende beſloten/ by welcke Oꝛdinantie allen eñ eenen pegelijcken geboden woꝛt/ van wat qualitept oft conditie die ſoude moghen weſen/ Gheeſtelijck ofte Wereltlijck genoemt/ behooꝛlijck de pacificatie te onderhouden in allen haren ſtuckē/ eñ wie ſulcx weygerden te doen/die werden voꝛ ſuſpect ghehouden/ ghеen goede vꝛiendē te ſijn des gemeynē welvarens: Welcke oꝛdonnantie van het meeſte deel der Inwoonderen voldaen wert/ ſonder dat de Jeſuiten die ſelve wilde na volghen: Daeromme ſy ooc van alleman ſuſpect warē geſoudē/ ende daer was groote murmuratie tegen hen onder het volck: Daerom dat de Heeren Regeerders der Stede en Politien goet ghevonden hebben/ de ſelve met vꝛeden upt der ſtadt te doen vertrecken/ ſo wel om de verſekertheydt van hare perſoonen/ als ooc om alle ſwaricheyt daer upt verwachtende/te

vermij-

vermijden. Ende dit gheschiede opten Vinexterdach.

De Minnebroeders ooch gebrdert zijnde den selvē Eet te doen/hebbē haer begeert te berade: Eñ na datse haer beraden hadden/siende dat alle andere geestelicke genoemde personen/soo wel de Biddende Ordenen/ als Prelaten/Dom-heeren/Canonicken/ende andere Priesteren sulcx deden/so hebben sy ooc verwillicht den selven te doen/sonder den Gardiaen/ met noch ontrent 13. ander/de welcke oock gelijc de Jesuiten upter stadt gelepdt zijn/ sonder dat hen pet misdaen wert: dan dat twee soldaten hen ghedreycht hebben/het spitse haers gheweyrs hen biedende/dewijle sy hen beraet hielden. Dwelck nochtans van mijn Heere Stralen/ Borghemeester der stadt verhoedet wert/ende de selve soldaten zijn om dit faict onthalst gebrden.

Dewijle dit aldus gheschiede/soo heeft de Hertoghe van Anjou een deel krijghsvolcx op de Frontieren van Henegou (dewelcke seer vanden spaenjaerden verdruct werden)gesonden. Ende de Collonel Combelle is met consent der Staten generael met zijn volck int Dorp van Barlaimont ghelogeert geweest. De spaenjaerts dochten hem daer te berneselen: maer het en is naer hare meyninghe niet wel gheluckt/ wantse wel dapper geslagen zijnde/hebben moeten te rugge staen. Eñ dit geschiede op den 18. dach Mey des Jaers als boben.

Vant overgevē van Philippeville, Hende, Limburch, Valckenburch, ende Daelhem.

WY hebben hier te boren verhaeldt/ hoe dat Don Johan Nivelle ghewonnen hebbende/ heeft een deel zijnder armeye gesonden nae Philippeville/ op de Frontieren van Vranckrijck/ vande Koningh van Spaengien haren naem hebbende/ ende is daerom gesondeert om de Borloghe/ dewelcke dese Nederlanden tegen die van Vranckrijck in boorleden tijden plachten te hebben/om deselve soo veel hem mogelijck was te benouwen/ ende ten laetsten in sijn ghewelt te krijgen. So heeft hy nu boorder de boorsz stadt vaster belegert/ende ooch daer op alle versoeck ghedaen met gheschut ende stormen/ noch en heeft hy daer mede niet veel uptgherícht/ want die vander stadt haer wel kloeckelick hielden/dan ten laersten hebben sy door gebreck van amonitie ende victalie/ ende doort schoon spreken vanden Heere de Gate een appoinctement gemaect/ende die stadt in handē van Don Johan opgegeben den eenentwintichsten dach inde Mey-maent/ int selve Jaer 1578.

De principaelste articulē des appoinctements waren: Dat de gene dien het believen sal te blijven inden dienst des Koninex van spaenjen/ die soude vriendelijc ontfangen worden/ende men soude hen geben 3. maenden betaling: dien het niet en belieft/die mach vry ende vrant trecken met zijn gewey daert hem belieft. Ende dry Vendelen vande 5. die daer in lagē/ bleven ten diēste des Koninex/ ende de 2. andere gaben haer weder ten dienste vande Staten. Den Gouverneur vander stadt de Heere van Plozin/ bleef ooch aende zijde des Koninex van Spaengien.

Daer naer is Don Johan/als hy de stad van alles wel versien hadde na Namē getrocke/ eñ heeft wederom zijnen leger in twee hoopen ghedeylt/ dwelck hy te boren hadden moeten bergaderen om Philippeville te krijgen: Ende heeft het een deel metten Prince van Parma na Limburgh/ende dander deel metten generael Octabiaen Gontzagua na Arthois gesonden.

De Prince van Parma is 4. dagen na zijn vertrec van Philippeville ontrent Limburg gekomen/ dwelc hy dachte met het volc dat hy by hem had in te nemen/ niet tegenstaende dat het stedeken seer kleyn zijnde/soo sterck is door 't Casteel dwelck daer in lept/ dattet by naer onwinnelijck schijnt: want het Casteel is ghebout op een steenrotse/ hebbende by naer rontom zijn Water/soo dattet niet te beklimmen ende seer qualijck te beschieten is.

Om tot Limborgh te komen/moeste hy boorby een ander Casteel passerē van geen minder stercte eñ vermogen/te weten/'t Casteel van Hende. Dwelcke oock seer vast ende konstelic op een groote steenrotse gebout is/ hebbende rontom sijn grachten wel versiē met water/so dat het schijnt dat de nature eñ de konste beyde daer in gewrocht hebben/ om de diepe grachten upt te houwen: want het niet beloopen of beklommen kan worden. So dat met xx. mans of min/dat boorsz Casteel tegens groot gewelt soude vermoghen/alleenlijck de brugghe optreckende.

Op dit Casteel/te weten van Hende/ lagen 2. Corporaelschappen volcx/van ontrent 50. mannen/ daer van de bevelhebbers groote gebrenden waren. Daer vanden eenen een Luyckenaer zijnde/den anderē deerlijck bedrogen heeft/seggende dat sy moesten na Limborgh gaen om van alles versien te worden/ eer dat dē Prince van Parma quame de plaetse te beleggen/ende stelde sijnen medegeselle te keur/ of hy wilde gaen met 44. soldaten ende halē alles wat haer van noode was: of met de ander ses te blijvē opt Casteel/ende dat te bewaren/ wel wetende dat de andere lieber souden trecken dan blijven. Als nu sijn medegheselle vertrocken was/so heeft hy met 3. sijns ghesinde gasten/ de ander dry overvallen/ende den hals afgesneden hebbende/ soo heeft hy verklaert/ dat hy dit niet aengestelt en hadde/ dan ten dienst vandē Koninc. Ende heeft also het Casteel overgegeben in handen vanden Prince van Parma/dewelcke hem bedanct heeft/ende oock treffelic beschoncken. Eñ hy heeft terstont de stadt van Limborg doen sommeren met een deel peerden die hy der waerts sant/ende heeft terstont sijn Leger daer voor geslagen. Als hy sijn Herrouten gesonden hadde om met hen te accorderen/ende deselde niet ontfangen en werden/soo heeft hy beginnen de stadt te beschieten met 9. stucken grof geschuts/ ende hoewel hy daer niet veel mede gewonnen en soude hebben/ so hebben nochtans een deel soldaten ende borgers genuptineert/eñ upt de stadt gevallen zijnde/ niet willen vechten tot beschermingh vander stadt/ soo dat ten laetsten de stadt in haerlieder ghewelt is ghevallen: Want niet tegenstaende/ dat die vander stadt tot haren versoeck vanden Staten des lants van victalie versorcht waren/ so hebben sy die op den 15. dach van Wedemaent aendē Prince van Parma overgelevert.

Daer na is dit volck getrocken na thuys van Valckenburgh/ eñ de stadt van Daelhem/dewelcke hy ooc in zijn gewelt gekregen heeft/ brengende al om wat hy daer gevonden heeft.

Vande belegeringe van Bergen in Henegou. Versekertheyt der stede van Mechelen. Belegeringhe der stadt van Campen. Het inne nemen van het Casteel van Havrech, ende het verlaten van sommige steden.

HEt een deel des Leghers van Don Johan/ daer bevel ober hadde Octabiaen Gonzagua/ is naer Bergen in Henegou getrocken/ om dat te benouwen eñ de victalie te benemen/op datse door dien middel gedwongē werden haer in handen van Don Johā ober te geben. Sy hebben daer ontrent het lant bijster afgeloopen/eñ alle beesten diese mochten bekomen/gehaelt/het graen ende boerragie en is oot niet luttel gehaelt worden ende hebben so alle het quaet gedaen dat sy konden. Die van Berghen deden ooch haer beste/eñ zijn dickwils uptgevallen/ ende onder andere is een geweest Capitepn Moznout die hem seer dapper altijdt ghequeten heeft.

Ontrent dese tijt isser ooc een Raetsheer van Mechelen by Don Johan gekomen/seggende: Dat de stadt van Mechelen niet liebers en saghe/ dan datse weder onder de protectie vanden Koninc stonde. Hem verseckerende/indien hy de moepte wilde nemen/dat hy sonder swaricheyt de stadt in zijn gewelt soude krijghen. Daer van heeft hem Don Johā bedanct/ hem wedersendende na de boorsz stadt/om tot boordeel te doē wat hy vermochte/belobende sulcx alles wel te loonē. Maer so haest en was hy niet weder te huys gekomen/of het

faict

saict ende is ontdeckt gheweest / ende den Prince van Oraengien heeft de Stadt versien met sekere baendelen voet-knechten ende rupters.

Sommige dagen daer na is Don Gonzagua / met een deel volcx na Mechelen gekomen om hem daer in te vinden/volgende den raetslagh dien sy met malkanderen genomen hadden: Maer so haest als hy ontrent der stadt gekomen is/heeft hy vernomen veel scheuten van Roers na hem/ daer door hy gewaer wert dat den aenslach niet geluckt en was/so hy wel meynde/ daerom heeft hy eenen Trompetter met sekere brieven gesonden aen die vander stadt / versoeckende dat sy haer souden verstaen tot een goet accoort: Maer in plaetse van te antwoorden/werdē sommige soldatē uptgesonden bedectelijc door een loose poort/dewelcke geē kleyn schade gedaen hebben onder de rupterije: Soo dat hy geoorsaeckt wert na 't legher wederom te vertrecken sonder yet upt te rechten.

Opten 11. Julij 1578. is den Hertoghe van Anjou binnen Bergē in Henegou gekomē met een sekere Armey van volc/ daer mede hy meynde Beaumont in te nemen na dat hy daer met 12. stucken geschut op geschoten had/maer dat is niet geluckt.

De Duytsche knechten van Yolvilliers die voor de Pacificatie van Ghent / int Sticht van Overyssel/ te Campen ende Deventer in garnisoen gelegen hadde/ weygerden nu daer upt te trecken: Ja hadden so lange door de vingeren gheslen ende gheslmuleert/ tot dat den voorsz paps gebroke wert/ ende t Casteel van Namen ingenomen was: doen hebben sy eerst verklaert/ dat sy deselve plaetse wilden houden ten dienste van Don Johan.

Daerom hebben de staten eerst de stadt van Campē belegert / ende den generael van tvoorsz leger was den Grave van Rennenberg/Baron van Ville/ Gouverneur van Vriesland: dewelcke na de geweygerde sommatie/de stadt seer vreeslijc heeft doē beschieten/eñ als hy nu gereetschap maecte om de stadt te bestormen/so hebben de Duytschen bestaen te parlamenteren / ende zijn opten 20. dach der Hoymaent by appoinctemente daer uptgetrocken.

Opten sessentwintichsten dagh daer na volghende/ heeft t Casteel van Havrech (wel beschoten zijnde) hem over moeten gheven in handen vande Francoysen/ die den Hertoge van Anjou gesondē hadde. Eñ daer werden de spaenjaerts die daer te voren ghekomen waren om tleger te lichten/ wederom gedrevē met geen kleyn verlies van volck.

Daer wert ock op die tijt Prans Garnisoen gelept inde stedē van Soigny/Mabuge/eñ Koeux/dewelcke de steden voorsz verlaten hadden. Don Johan dede ooc sommige kleyne stedekens de muren afwerpen eñ open maken / houdende ende versekerende alleen sommige vande principaelste/ende heeft zijn leger geslagen ontrent Tienen.

Hoe den leger der Staten Rymenant innemen ende het afbranden van Aerschot. Ende de belegeringe van Nivel. Oproer tot Valencien. Ende de publicatie des accoorts met den Hertoge van Anjou.

SYne Hoocheyt eñ de generale statē hebben ontrent dese tijt groote menichte bā volc vergadert/eñ achtende niet beter een eynde des krijgs te krijgē / dan dat sy ooc haren leger te velde souden hebben/om so dē spaenjaerden alle victalie af te slaen/ ende te benemen. Het Regiment ende bevel van desen leger / wert bevolē de Grave van Bossu. Desen legher heeft Don Johan ooc gedacht te versoecken/gelijc hy dien by Giblou gedaen hadde/ verwachtē sulckē inkomste gelijc hy daer gehadt hadde/dan het en is also niet geluckt: Want hy een goet deel van zijn beste krijsvolc daer gelaten heeft in welcken slach hen seer neerstelic gequeten hebben de generael vande Engelschen Norris/eñ vanden schotten de Collonel Stuaert/ ende dese groote schermutsinghe geschiede opten eersten dagh Augusti. De Heere van La Nove wert op die tijt gehouden voor de vermaerste Heere die hem in Vranckrijc inde saicten van wapenen alderbest ghequeten hadde: daeromme wert hy ontboden bpden staten/om te zijn Maerschalck des legers vanden staten/ ende hy heeft den last aenveert/eñ is tot Antwerpen ghekomen / daer velen een goet behagen aen hadden.

Ontrent dese tijdt is een deel van het volck der Staten des morgens vroegh binnen Aerschot gekomē/eñ hebbē dat gepilgeert/eñ zijn daer na weder uptgetrocken/de spaenjaerden daer na weder in komende / hebben sy de reste ghenomen van 't ghene datter noch overich was/ende hebben voort het vyer inde stadt gestecken/ende aen den brant gebracht. De stadt van Nivel wert ock ontrent dese tijt beset.

Inde Oogst-maent wert dē Heere van Archiers bā den Eertshertoge Matthias ende den Raet van Statē binnen Valencien gesonden/ om hem te informeren over sekere saecken / de welvaerdt der stadt aengaende. Daer over isser een seer groote beroerte inde stadt ontstaen: want sommige hielden de partije vanden voorsz Heere van Archies/ ende andere de partije vande Magistraet aldaer/dwelck geen kleyn beroerte was: want de borgers wel 8. dagen en nachten tegen malkanderē inde wapenen stonden / niet sonder groote vreese van eē hastige ende groote bloetstortinge. Daerom so is zijne Hoocheydt den Raetsheere vanden secreten Rade/ Richardot/ daer henen ghesonden om dit alles te middelen/dwelc sy ooc seer wijselic eñ blijtelic gedaen hebbende/ so dat die borgers elc onder zijn bendel vertrocken zijnde/de wapenen seer stillicken neder gelept hebben/welck geen kleyne blijschap gegeven en heeft.

Na dat de Generale Staten met den Hertoge van Anjou geaccoordeert waren/ dat hy op sijne kosten soude 3. maenden duerende / houden een sekere menichte van Rupters ende knechten/ hem belovende/dat (ingevalle sy van eenen Heere te veranderen ghenootsaeckt werdē) hy boven alle andere gevoordeert soude werden. Sy hebben het accoort opden 29. Augusti 1578. doen publicerē eñ vercondigen / inde tegenwoordicheyt van den Prince van Oraenjē/ende de andere Staten/eñ de Ambassadeurs vanden voorsz Hertoge van Anjou.

Ontrent deselve tijt wert ooc aenden Eertshertoghe Matthias overgegeven / ende gepresenteert sekere Requesten/ by dewelcke die vande ghereformeerde religie versochten / datmen hen soude willen vonnen by ende openbare exercitie haerder Religie / tot dien eynde hem aenwijsende sekere plaetsen / om sulcx als voorsz is te doen. Ende hoewel dat die Eertshertoge Matthias/ eñ die vanden Raet van Statē lieber gehadt hadde voor die tijt/dat sulcx niet en hadde geschiet: so hebben sy dat niet konnen afslaen / om de groote menichte wille der supplianten / vreesende dat door 't weygeren vandien/ sommige oproer soude hebben gerese: Daerom so hebben sy dat geconsenteert/ende daer wert toe geordineert binnen Antwerpen die Cappelle op het Casteel / de Kercke der Jesuiten / te weten int huys van Aken / de helft vanden Predickheeren Kercke/ende S. Andries Kercke / so datmen met consent vande Overicheydt op den laetsten Octobris heeft openbaerlijck bestaen te prediken.

De Graef van Bossu heeft ock ontrent de tijt een heftighe schermutsinge gehadt teghen de spaenjaerden by Leuven / daer den Heere van La Nove / ende den Borgh-Grave van Gent haer dapperlijck ghequeten hebben / met die Venden van Ordinantie / de Spaenjaerden tot op de kanten vande vesten der Stadt van Leuven jaghende.

Dese Armepe was ontrent 2000. haeck-schutten/ daer mede voort getrocken zijnde/ hebben het Casteel vander Saert vanden Mote inghenomen. De steden van Genap ende Nivel/hebben haer sonder tgeschut te verwachten op gegeven.

Hertoch Hans Casimirus is ock op het laetste van de Oogstmaent by den leger der Staten gekomen met zijn volck/ na dat hy int lant van Zutphen eenen tijdt lanck gherust hebbende/ ghemonstert hadde/ te weten:

Met

met 7000. Voet-volck / onder de welcke 4000. Fransopsen waren/ende 6000. Kuyters.

Religions Vrede tot Antwerpen besloten.

ELcken is ghenoegh kennelijck/ dat de tyannische placaten / eertijts gemaect op 't feyt vande Religie deur d'ingeven/ raedt ende toedoen vande vremde/ ende sonderlinghe vande Spaensche Natie / sonder de Staten des lants daer op te hoozen/sichtent met lanck so meer rigeur ende onbedraeglijcke straffheyt onderhouden/ oozspronck zijn van alle onse teghenwoordige swarigheden / als ter occasie van dien in menighe manieren des landts Privilegien/ Rechten ende loffelijcke costumen verbroken/ onder de voet gebrocht/ eñ eyndeling eenen jammerlijcken krijgh veroozsaect zijnde/ aenghenomen by den vyanden des vaderlants/ t'onsen uytersten slavernije ende verderffenisse. Eñ also daer tegens geen ander remedie en was/dan komende by alle Prouintien van herwaerts over/ in een verbont/soo is daer upt gesproten de Pacificatie van Gent/ de welcke naer diversche deliberatie ende consultatien daer op genomen/soo wel by de Bisschoppen/Theologijnen/ als by den Raede van State / ende andere van herwaerts over/geapprobeert/geconfirmeert/ ende by publijcken solemnelen Eede besworen is geweest/niet alleenlijc by de Staten van alle dese Nederlanden / geestelijcke ende wereltlicke / int generale ende particuliere/ maer oock by Don Johan van Oostenrijck / upten name vande Majest. makende accoozt metten voorsz Staten / ten afleggen vanden voorsz krijgh ende alle andere inconvenienten: Ende hoewel wy verhoopt hadden/dat inde onderhoudenisse van dien geen faute en soude geweest hebben van weghen den voornoemden Don Johan/ wiens offitie sonderlinge was als gecommitteert zijnde tot het Goubernement ende goede directie vande voorsz Nederlanden/deselve in papse/vrede ende tranquilitept tonderhoudē/niettemin doende ter contrarie/ hadde de voorsz Pacificatie in veelderlep poincten gebroken/ende by diversche saken betoocht/ contrarie sijnen eedt/ dat hy hem daer aen niet houden en wilde/ so dat wederom de voorsz oozloge by hem vernieut is geweest/ die ons gedwongē heeft tot conservatie van natuerlicke libertept ende beschermenisse de wapenē eensamelijck weder aen te nemen/wesende oock by dien eñ deur d'extremitepten daer in ons deselve oozloge/moeder van alle disordre eñ inconvenienten gebracht heeft/ gedwongen te doen ende gedoogen tegen onsen danc eñ meyninge/diversche saken prejudiciable der Religie eñ gehoorsaemhept van sijne Maj. die wy niet en hadden willen anders pepsen/ ende tegen woordelijck niet konnen beletten/so wy ten diversche stonden voortaen gaen van dese oozloge hebben vertoocht ende geprotesteert/ so wel by brieven als Ambassadeurs gesonden aen sijne Maj.ende oock aenden voorsz Don Jan: Eñ al ist so/ dat ons noch macht noch wille tot onse beschermenisse en gebreeckt/ nochtans also de diversitepte vande Provintien ende vande menscheljcke optnie dit stuck seer verachterē/ so is te duchten dat onsen goedē wille noch ons macht daer toe niet helpen sullen / ten zy dat wy komen gesamentlijck in nader eñ stercker verbont/onverbreckelijc accoozt eñ vereeninge / sonderlinge ten opsien vande Religie/want aenghesien dat niet alleenlijck ter occasie vanden oozloge/maer oock vande inevitable frequentatie eñ conservatie van kooplieden ende ander inwoonders vande omliggende rijcken eñ landen / als van Vrancrijc/ Engelant/ Duytslant eñ ander de Religie/ geprotendeert Reformeert/ geaenveert hebbende/ de selve Religie herwaerts over in diversche Provintien geachtervolght ende seer behertight werdt: Soo is grootelijcx te duchten/ ten zy datmen die libertept ende exercitie van diere so wel als vande oude Religie toelaet/met een vriendelic accoozt eñ religien vrede/exempel nemende aen Duytslant eñ Vranckrijc/ die by dien middele 't zijn overkomē/ ende in vrede ende voorspoet levende zijn/daer sy te voren d'een den anderē geensins konnende verdragen/seer vyantlijc tracteerden/ dat by ghebreke van dien/groote dangieren/ bloetstortinghen eñ andere inconvenienten gebeuren sullen: Waer door lancx so meer openinge eñ middelen onsen ander vanden binnen landts wesende/ ghegeven sal worden/ daer wy ter contrarien met een vrientsamige Unie t'samen verbonden ende gekoppelt wesende/ons mogen bā alle aenstaende inconvenientē eñ afgrouwelichedē beschermen. Alle welcke saken geconsidereert/eñ sonderlinge dat den vyant niet anders vreesende/dan ons te sie vereenight ten opsien vande Religie/soect onder 't dexel bā dier aen alle sijden ons te stellē eñ houdē in tweedracht:eñ so verre alst gebeurt/dat hy met schalckelijcke behendicheden of gewelt int lant valt / hy en sal noch geestelijc/noch Catholijc noch ander sparen: Geconsidereert ooc dat die vande Religie/gepretēdeert gereformeerde/hebben by diversche Requesten seer instantelijc ghesupliceert/ dat henlieden de libre exercitie van diere soude toegelatē zijn/met ende onder sulcken Regule/eñ ordinantie als betamen soude. Soo hebben wy tot gemeyn rust eñ vrede/ nae rijpe deliberatie daer op genomen/niet alleenlijc mettē gedeputeerde vande generale staten/maer oock int particulier/hebbende daer op gehoort de staten van elcke Provintie. Ordineren eñ statueren by desen de nabolgende puncten: Eñ dit sonder prejuditie vande Unie vande Provintiē bā herwaerts over/de welcke henlien niet behoorde te alteren/ noch te scheyden d'een vanden anderen / ter occasie van dese ordinantie/sonderlinge aengesiē/dat niemant bedwonghen en is te veranderen sijn Religie/noch t'accepteren de libertept/ten zy dat hyse goet vint.

INden eersten/Dat alle de misdaden ende injuriē geschiet zedert de voorsz pacificatie bā Gent/ter cause vande Religie/ sullen vergeven eñ vergeten zijn/ als niet gheschiet/soo dat ter oorsaken van dien/ niemandt toesprekelijck noch verbolghelijcken worde te Wette noch anders: Ende en sal daer af geen verhael noch onderscek gedaen worden/op pene van bede Transgresseurs ghecorrigeert te zijn / als pepf-brekers ende perturbateurs vande ghemeyne Ruste.

2. Eñ op dat dien volgende/ ten opsien vande diversitept der Religien/ die met gewelde ende wapenē niet en mogen onderhouden/ ingeplant noch oock onderdruct werden/ geen tweedracht noch questie meer en geschiede: Is geordineert/dat elck aengaende de voorsz twee Religien/ vry eñ vranck mach blijven/so hy voor God verantwoorden wil/in sulcke wijse/dat deen dē anderē niet en sal mogē storē/maer dat een yegelijc 'tzy geestelijc of weerlijck/de sijne met vrede eñ ruste besitten ende behouden mach/eñ God dienen na 't verstant dat hem ingegeven is / eñ so hy ten uytersten dage sal willē verantwoorden/immers soo lange ende totter tijt toe datter een algemeyn oft Nationael Concilie byde partije liberlijck ghehoordt wesende / anders deshalben gesloten ende gedetermineert wert.

3. Eñ ten fine/dat de voorsz libertept van Religie over beyde zijdē geregelt zy met bequame eñ lijdelicke conditien tercx gerustigheden eñ verseckeringh: Is geordineert dat de Catholijcke ende Roomsche religie sal weder opgestelt worden/ so wel inde stedē van Hollant eñ Zeelant/als in ander steden eñ plaetsen vanden landen van herwaerts over / daer die verlaten is geweest/ om aldaer paisibelic eñ liberlic geexerceert te worden/ sonder eenich trouble of belet voor den genen diet begeeren sullen/behoudens dat sy niet min van getal en zijn/dan 100. menaigen in elcke groote stadt oft dorp/daer continuelijck gheseten gheweest hebbende ten minsten den tijdt van eenen Jare/ ende inde kleyne den meestendeel vande Inwoonderen oock verjaert.

4. Soo oock insgelijcx de voorsz Religie/gesept de gereformeerde/sal moghen openbaerlijck gheexerceert zijn in alle Steden ende plaetsen vanden Lande van herwaerts over / daer 't selve by den Inwoonders in ghetale voorsz begeert wort.

5. Welverstaende dat so wel de gene van deen als van dander religie sullen moeten henlieden presenterē voor den Magistraet / daer sy respectivelijck elck in 't sijne d'exercitie van henliedē geintermitteerde Religie sullē

Digitized by Google

begeeren / die henlieden daer toe sullen moeten terstont bequame plaetsen designeren/ Te weten/in Hollant eñ Zeelant voor die van d'oude Religie sulcke kercken eñ Cappellen alsser sullen bevonden wesen / bequame/ eñ by ghebreke van dien eenige plaetsen daer die ghestaen hebben/ alwaer die Catholijcke sullē mogen haerlieder Cappellen of Kercken weder oprechten/ende inde andere Provintien sulcke bequame plaetsē/ alst den Magistraet hen-lieden sal bewijsen / behoudens dat die verre ghelegen zijn vande Catholijcke Kercken indien doenlic is/ ten fine dat deur de vicinitept ende nae gelegenthept geen questien of gheschillen en rijsen/ soo men ghemeenlijck siet gebeuren.

6. In welcke plaetse sy elck in 't sijne respectivelick sullen mogen doen houden/ hoozen eñ celebreren de Godlicke dienſten/ Predicatien/ Bedingen/ Sangē/ Doopsels/ Nachtmalen/ Begravingen/ Houwelickē/ Scholen/ ende alle ander saken haerlieden respective Religie toebehoorende.

7. Ende daer 't voorsepde exercitie int openbaer niet geschiet / en sal niemant om 't septe vande Religie mogen onderzocht noch toeghesprooken wesen/ in eenigher manieren ter cause van het gene hy doen sal binnen sijnen huyse.

8. Verbiedende seer expresselijck op de penen voorsz/ so wel de ghene van d'een als van d'ander Religien / van wat qualitept of conditien sy zijn/elck anderen te troubleren/ moeyenisse of hinder te doen by woorden of met septen inde exercitie van haer respective Religien/ ende 't gene dat daer af dependeert / noch oock den anderen te onstichten ofte schandaliseren.

9. Maer dat elck abstinere ende hem verdraghe van te komen ter plaetsen/daermē andere Religie dan de sijne exerceert / ten zy dat hy hem wachte van schandale/ ende regulere naer die Statuyten ende Ordinantien vander Kercken ofte Tempelen / daer hy hem vinden sal/op pene als voren.

10. Dat alle Monicken/Religieusen/ende andere Ecclesiastijcque persoonen / sullen liberlijck ende sonder eenich molest oft hinderniſſe mogen ghebruycken/van alle haerlieden goedinghen/ tienden ende andere / gherechticheden.

11. Dat sonder prejuditie vanden Provintien van Zeelandt ende Hollandt/die noopende de Ghestelicke goedinghen aldaer liggende / hen reguleren sullen volgende het twee-en-twintichſte artijckle vande voorsz Pacificatie van Ghent/ tot dat by de generale Staten anders geordineert zy.

12. Ende om alle irritatien eñ questien te schouwene/ verbieden te maken/singhen/of int openbaer brenghen eenige schampere injurieuse liedekens/ Balladen/ Refereynen / oft ander Libellen oft Schriften diffamatoire / noch die te prenten oft verkoopen over de een of de andere zijde.

13. Verbiedende oock alle Predicanten/Lecteurs/ende andere/ die int openbaer spreken of Predickē/ van wat Religie sy zijn/te useren van eenige spraken of propoosten/tenderende tot oproeringen of seditien/maer sullen henlieden dragen tamelick ende modestelijck / niet seggende dan 't gene dat dient ter Instructie of edificatie vande auditeurs: Op penen voorsept.

14. Verbiedende voorts op gelijcke penen alle soldaten van wat Religie sy zijn / te dragen eenighe mercken of litteeckenen / daer door sy eenckanderen souden moghen irriteren oft verwecken tot tweedracht oft questie.

15. Dat die vande voorsz religie/sullen gehouden zijn/ so wel Hollant eñ Zeelant als anders/ te onderhouden de Wettē ende usantien vande Catholijcke kercke/ om 't sept vanden Houwelicke gecontracteert eñ contracteren/ten opsiene vanden graden/ ende bestaensels van consanguinitept ende affinitept: welverstaende dat aengaende de houwelicken/ als nu gedaen inden derden of vierden graet/die vande voorsz religie niet en sullen gemolesteert zijn/ noch die validitept vanden selden houwelick in twijffelachtichept gebrocht / noch ooc de successie ghekeert/ den kinderen vanden voor-ghenoemden Houwelicke geprocreeert/oft te procreeerne.

16. Welverstaende/ dat de Ghestelicke affinitept die Houwelicken niet sal mogen beletten.

17. Eñ en sal geen onderscheyt noch distinctie gemaeckt zijn/ ten opsiene vande Religie/ in het ontfanghen van eenige Scholiers/ Siecken oft Armen/niet meer inde Universiten/ Collegien/ Scholen/ Hospitalen/ Sieckhupsen/dan inde publijcke oeimoessen noch anders.

18. Dat die vande Religie sullen gehouden zijn buyten Hollant ende Zeelant/te houden ende onderhouden de Geestelicke dagen opgeset inde Catholicke Roomsche Kercke/ te weten/ als Sondaghen/ Kerstdaghen/ Aposteldaghen/ op onse lieber Vrouwen bootschap/ Hemelvaert / Lichtmisse / ende Sacraments dach: Ende en sullen op de selve dagen niet mogen besoigneren/verkoopen/noch Winckels open doen.

19. Dat oock op dagen/dat by de selve Kercke verboden is vleesch te eten / de vleesch-huysen sullen ghesloten blijven/ ende sal hem elck dragen profijtelick nae de ordonnantie van elcke plaetse.

20. Eñ om te bet te vereenigen alle d'Ondersaten van herwaerts over/verklaren: dat so wel de gene van deen Religie als van d'ander/sullen capable wesen/ daer toe ydoniē zijnde / om te houden eñ t'exerceren allerhande Offitien ende Staten / so wel van Justitie als andere/ sonder nochtans dat die vande voorsz Religie / gheseptgereformeerde / sullen ghehouden zijn te doen anderen eedt noch verbonden tot anderen debvoiren / dan van wel ende ghetrouwelick t'exerceren haerlieden Staten ende Offitien / ende te onderhouden de Ordinantien daer op gemaeckt.

21. Ende om dies wille dat d'administratie van Justitie is een vande principaelste middelen / om te houdene de Ondersaten in pays ende eendrachticheyt: Eñ dat niet te min de selve door de diversitept vande Religie/ende anders in diversche plaetsen/onder voeten getreden wort tot groote verdruckinge ende injurie vande onnooselе/ende andere recht begeerende : Is om daer in ende teghen alle calumnie hupden te seer regnerende te voorsien / geinterdiceert op de voorsz penen / soo wel den Juge/ Magistraten/als particuliere persoonen/ voortaen pemant aen te tasten oft vangen/ sonder t'observeren van dry geconstumeerde weghen: D'eene/ te weten : Int præseñ. meffaict, ofte by Ordinantien vanden Juge/ of wettelicke Informatie precedente ghegeven/ oft daer partije formeel is haer hebben ghedaen inschrijven.

22. Ende sullen de persoonen by eenich vande voorsz 3. middelen gevangen/terstont moeten gestelt/ eñ gedelivreert zijn in handen van haerlieder Juge competent om van sijnen stucke ghekent ende Justitie ghedaen te zijne soot behoort.

23. Eñ niet te min op dat die quade humeuren vande Republijcken souden te beter mogē geexpurgeert ende verdreven worden / is elcken toegelaten oock sonder te hebben eenich particulier Interest / eenen anderen wie hy sy t'accuserene/behoudens dat 't selve geschiede met behoorlicke Informatie/ ende voor juge competēt/ die gehouden wordt binnen acht dagen daer na of eer volgende de coustume vande plaetsen/ den gheaccuseerden te doen berechten / ende voorts daer in te procederen in alder diligentien tot condemnatie oft absolutie / soo hy in goede Justitie bevinden sal te behoren.

24. Sonder nochtans dat pemant geoorloft wort eenen ander te calumnieren / oft lichtelick sonder fondament te bedragen/ende sijnen name ofte fame te hort te doen/ofte te na te spreken op peyne als voren.

25. Eñ om nopende d'executie/so wel de civile als criminele Justitie/elcken redelick contentement te geven: Is gheordineert / dat voortaen alle Wetten ende Magistraten vande particuliere steden/ Casselrijen/ Dorpen ende Heerlicheden vande Landen van herwaerts over/ sullen gestelt ende gemaeckt zijn vande treffelickste persoonen/ Liefhebbers des Vaderlandts/ sonder distinctie van Religie.

26. Welcke Wetten ende Magistraten sullen henlieden alleene

alleene ende over al moepen met 't ſtuck van Juſtitie/ Politie / of Goubernement vande ſteden ende plaetſen daer ſy gheſtelt zijn.

27. Sonder dat yemant henlieden daer in ſal mogen eenich belet/trouble/of empeſchement doen/ noch henlieden eenichſins daer mede onderwinden/ in wat manieren/ende onder wat pretert dat zy.

28. Eñ want de wetten onlancx alom vernieut zijn/die gheene diemen noemt 18. of anderen in haer geſach geſtelt int minder of meerder getal / ſullen alom verlaten zijn/ende hun ſal verboden zijn hun niet in te ſtekē noch te moepen mette gemeen affairē / noch ſelfs vande fortificatie eñ wacht vande ſteden / ten zy dat ſy totte ſelve fortificatie ende wacht ſonderlinge gekoſen ende gedeputeert worden/by die voornoemde Wetten.

29. Eñ dien aengaende/ſullen ſy oock niet mogen eenighe ordinantie van importantie gheven / dan by voorgaende communicatie vander Wet vander ſteden daer ſy geſtelt zijn/ende by haerlieden expreſſe ordinantie/op pene als voren.

30. Ende op dat deſe onſe ordinantie te lichtelicker onderhoudē worde / ſullē deur de commiſſarisen en ander gedeputeerde/of macht hebbende de wetten te vernieuwen/ghecommitteert worden 4. notabele deughdelicke perſonen/wel gequalificeert om tallen occaſie bā offitie wegē/ja ooc ſonder bā partije verſocht te zijn hem t'informerē/ op de infractie eñ contrabentie vande ordonnantie/ de ſelve ghedane informatie by geſchrift geſtelt eñ getreckent ten minſten by 3. van hen/ſal terſtont gepreſenteert worden in handen vanden Magiſtraet/ om ſommierlijc daer af kenniſſe genomē/ eñ tegen d'overtreders by promte executie vande penen ghepreotedeert te worden. 31. Welverſtaende / dat d'offitie vande notable oft deughdelijcke perſoonen niet meer dueren en ſal als een Jaer / ende dat ſy ſullen moetten Magiſtrate worden vernieut ende verandert.

Eñ alſo de ongheporſaemheyt van ſommige ſteden van herwaerts over tegen haer overheyt oorſake geeft van groote diffidentie/ hebbende eenſdeels tot noch toe verachtert de permiſſie vande byphept vande Religie/ ende dat ſonder reintegrerē vande onderdanigheyt niet en ſan gheboden worden eenich fondament van verſekertheyt: Iſt geſept/geordineert/geaccorderrt/dat niet alleenlijc alle Magiſtraten/maer oock alle andere/van wat ſtaet / qualitept oft conditie by zy/ ſullen voortaen gehouden eñ ſchuldigh zijn te gehoorſamen ende nae te volgen alle Ordinantien/Placaten/Mandamenten eñ Bevelen/ ſo wel van ſijne Hoogheydt als Gouverneur ende Capitepn generael / als vande Heeren de generale Staten/ſo wel om krijghsvolck eñ Garniſoenen te lichten/caſſerē/onderhouden/ in ende aen te nemen/ oft licentieren/ als int colligeren ende emploierē oft uptbeelen vande penningen/tot onderhout vandē tegenwoordigen krijgh/ende generalijck in alle ander dingen/ als men ghewoonlijck is/ende behoort eenen Gouverneur ende Capitepn generael te doen oft te laten.

Ende aengaende de Gevangenē/ van wat qualitept oft conditte die zijn/ende waer die opgehoudē worden/ ſonder eenighe exceptie der ſelven/ſullen terſtont geſtelt worden te rechte voor haren ordinaris Rechter/ oft by gebreke van dien/gerelaxeert worden onder ſulcke conditiē / motificatie eñ cautie voor de gemeyne ruſte ende verſekertheydt van eenen yegelijcken ende des Vaderlants / ſal ghebonden worden te behooren/ op pene dat d'overtreders ſo int particulier als int generael ſullen verlaten worden als vpanden ende parturbateurs van de gemeyne ruſte/ ende haer goeden geappliceert totter generalitept noodruſten/ ſonder preiudicie banden geinteresſeerden.

Welverſtaende dat in gevalle eenige rebelijcke oorſaken waren/waerom men niet ghehouden en ware de Ordonnantien / Mandamenten eñ bevelen terſtont na te komen/ſal d'executie daer af ghedifferreert (ſoo verre 't ſelve eenighen uptſtel lijden mach)/ totter tijdt toe dat op die reſcriptie / die in alder reverentie ghedaen ſal worden) anders ſal worden geordineert.

Welcke tweeder ordinantien oft bevelen eenen yegelijcken ſchuldigh ſal zijn/ ſonder voorder Replicquit oft uptſtel terſtont gehoorſaem te zijn.

Alles ſonder preiuditie vande Privilegien ende loflijcke coſtumen oft uſantien van elcke der voorſz Provintien/ dwelcke blijven in hare kracht eñ vigeur/ niet teghenſtaende deſe ordinantie/ mette welcke wy niet en verſtaen eenighſins den Privilegien te derogueren.

Reſerverende ſijne Hooghept ende de voorſz generale Staten/ hen d'Interpretatie/ declaratie/diminutie/ augmentatie of veranderinghe van deſe ordinantie/ ende elck punct der ſelver als tot welvaerdt ende ruſte vanden Vaderlande/ naermaels ſal bevonden worden te behooren.

Ende om volkomē confirmatie ende verſekerthept van alles 't gene voorſz is / zijn metten hunnen goeden weten ende wille / in dit Tractaet gecompreñendeert hoogh-geboren ende machtigen Prince.

Welcke eñ elck van hen als Guarand eñ Borgen vande getrouwicheyt/ſo van d'een als d'ander partijē eñ vande geheele verbulling ende punctueel onderhout van alle 't gene des voorſz is/hebben belooft eñ geſworen op Princelijcke woordē by 't gelooue eñ wet/ die ſy aenghenomen hebben in hen Doopſele/te beſchermen/ garanderen eñ doen reſtituerē / alſo bā deen als ander zijde die hen hier namaels ſoude mogen vinden geinteresſeert / beſchadight of vermindert / in welcker forme oft maniere dat ſy deurt overtreden of teghen-komen van 't gene voorſz is/in geheel oft in deele/eñ inſonderlinge protectie te hebben de Prelaten ende ander gheeſtelijcke perſoonen/ende hunne vermoghens weren/dat den ſelven geen trouble oft moleſtatie gedaen en worde/aen haren perſoone/exercitie van haer Religie/noch bedelijck poſſeſſie ende gebruyck van al haer goeden/ ſoo tienden als andere.

Alſo bevoorpen ende geadviſeert/ ſo wel by den Raet van Staten / als de generale Staten vande Landen van herwaerts over t'Antwerpen vergadert / den 22. Junij/inden Jare 1578.

Als nu de publicatie vanden Relions Vrede alſoo gepubliceert was/ ſo heeftmen alom beſtaen openlijcken de gereformeerde Religie te prediken by nae in alle ſteden/ byſonder tot Leeuwaerden in Vrieſlandt. De eerſte openbare predicatie werdt ghedaen inder Jacopijnen Kloſter/ op den 13. Auguſti.

De Kerſ. Majeſt. heeft oock ontrent deſe tijdt den Staten ontboden / metten Grave Otto van Zwartzenbergh/ ende ander ſijne Gedeputeerde oft Geſantē : hoe leet het hem was / dat deſe Nederlanden ſoo verdruckt worden/preſenterende ſijnen dienſt/indient mogelijck ware/met den Koningh te vereenigen : Gelijck oock den Koningh van Vranckrijck ende de Koninginne van Engelant deden. Doch dit is al te vergeefs gheweeſt / de wijle de Koningh van Spaengien Don Johan dede verbieden eenighe Vrede-handelinghen te vervolghen.

De Prelaten ende Edellieden die tot Groeninghen langen tijt gevangen geſeten hadde/ om 'tgeſchil datter was tuſſchen die vander ſtadt ende vanden omlanden/ ter cauſe van ſommige Privilegien ende gherechtigheden/ zijn op den 17. Septemb. met ſubtijlicheydt ontkomen: Sonder dry Prelaten ende dry Edellieden/ dewelcke dat niet en dorſden beſtaen / vreeſende datſe in haer vertreck ſouden belent worden.

De hooftſtadt van Vlaenderen / ghenaemt Ghent/ heeft ontrent deſe tijt ooc ſommige bendelen voetvolcx ende Ruyterije aengenomen op haer eygen handt/ met de welcke ſoo ten platten lande als in ſommige ſteden/ groote beroerte gemaeckt wert / waruſe alom de kercken/ Kloſters eñ Cappellen opſchieten/ eñ de beelden upt de kercken deden worpen / verbiedende d'exercitie vande Roomſche Religie/ ende dedē tot dien eynde alle Juweelen ende het Waſgewaet vanden voorſz volcke tot Ghendt brenghen / ende dit niet alleen inden platten lande/maer ooc inde ſtadt van Yperen ende anderſins:doch tot Rijſſel weder ſtaut vindende/en hebben ſy

Digitized by Google

daer niemandt beschadight/dan dat sy eens 5. bendelen Walen/ die van d'een op d'ander trocken/ verstropt ende ghesla ghen hebben. Men seyde op die tijdt dat de meninge dier van Gent was/ Hertogh Hans Casimirus sonder consent ofte weten der Generale Staten/ tot eenen Grave van Vlaenderen te kiesen. Doch wat vander sake sy en weet ick voor de waerheyt niet.

Dese dageliexsche uptlooppinge van die van Ghent/ heeft geen kleyne oorsake gegeven tot een nieuwe oneenicheyt: want hier door hebben de heere van Montigny met sommige Bendelen gemuptineerde Walen/ die men Malcontenten noemde: onder dit decksel dat de Roomsche Religie verboden ende uptgeroept wert tot Gent/ alle haer voornemen gedect eñ verschoont/ hoewel dat hare mupterije meest was om haer betalinge. Ende dat dit niet anders geschiet en was/dan dat Don Johan met sijnen aenhanck de Pacificatie tot Ghent gemaeckt/gesworen hadde.

Want sy voor die tijdt niet soo seer voor en wenden hare betalinghe/ als datse begheerden dat de Kercken tot Ghent ende andersins/daer de beelden uptghevoerpen waren/ weder in staet ghestelt te hebben/ ende de Roomsche Religie geexerceert.

Item de gevangenē dewelcke sedert tjaer 1577. den 20. October gevangen geseten hadden/souden gelost eñ gerelaxeert worden. Onaengemerckt dat de redenen gegeben in 9. Articlen ghewichtigh genoech gevonden waren/ om 't geschiede sept vande gevangenisse te justificeren ende voor goet gehoudē te worden. Daer van openbaerlijck de coppen in druck zijn uptgegeven.

Dese Malcontenten hebben onder dit decxsel ende andere voorwenden/ de Vryheydt van Meenen inghenomen/ende met haer hooft den Heere van Montigny openbare oorloghe tegen die van Ghent aengenomen/ ende Casimirus is die van Ghendt met eenighe Vanen Ruyters te hulpe gekomen.

Opten eersten October Anno 1578. is Don Johan in sijn Leger by Namen vande Peste gestorven/ waer om dat sijn volck grooten rou maeckten/ ende is met grooten pracht kostelijck toeghemaeckt zijnde/ door sijn heel Legher omghedragen ghebeest/ ende ten lesten inde groote Kercke tot Namen gheset.

In sijn plaetse nae sijne aflijvigheyt is int Gouvernement ghestelt vanden Koninghe van Spaengien/ ALEXANDER FARNESIUS, Prince van Parma/ de welcke int Legher openlijck sijnen Eedt ghedaen heeft/ende wederom allen die van het Legher aen hem.

Eynde des vijfden Deels.

Kort warachtigh verhael/ vande Regeeringhe ende ghedenckweerdighste gheschiedenissen/ welcke ghepasseert zijn inde Nederlanden/ ghedurende het Gouvernement des Prince van Parma.

Dat seste Deel.

De stadt van Binche belegert, bestormt eñ ingenomen. Openbare afworpinge der Beeldē tot Leeuwaerden. Optocht over de Maze vanden Prince van Parma. Het belegh ende overgeven van Deventer. De komste des Princen van Oraengien tot Ghent. Den doot van Bossu.

ALs nu Don Johan/ ghelijck voorsz is/ int Legher by Namen vande Peste gestorven was/eer noch den Prince van Parma in sijn plaetse ghestelt wert/ ende die van 't Legher behoorlijcken Eedt gedaen hadden/ soo is daer een groote verachteringhe haers voornemens in des Koninck Legher gheweest. Daerom heeft den Hertoghe van Anjou goet gheacht dat waer te nemen/ende heeft de stadt van Binche wel sterckelijck beleghert ende beschoten/ ende hoewel hy metten eerstē stormen geen meester geworden is vande stadt: soo ist nochtans datse ten lesten in sijn handen gevallen is/ want de Spaenjaerts geen ontset metten eersten tot hen gesonden en hebben/ om dieswille datse door den doodt van Don Jan bedroeft zijnde/ dat niet bedacht en hebben: Oft dat daer geen ordinantie gehouden en werdt soot behoorde door sijnen doot/ ende als sy dat wel hadden willen doen/ te late was. Int innemen deser stede hebben sijt alles omgebracht wat hem ter weere stelde/ ende hebben de groote Kercke van allen Juweelen beroost ende gheplondert/op den 7. October 1578.

Op den 15. October des selven Jaers/ werden tot Leeuwaerden in Vrieslandt inde Kercken/ ghenaemt Nieuwenhove eñ de Grau-monicken oft Minnebroeders/ al de Beelden ontstucken geslagen ende afgebroken/ welcke Kercken daer nae weder door 't bevel des Stadthouders/ de Grave van Rennenberch/in haren eersten staet ghestelt werden.

De Prince van Parma den last ontfangen hebbende van 't Gouvernement/door bevel des Konincx van Spaengien/is by Ruermonde over de Maese ghetrocken in November/ aldaer verwachtende occasie ende gelegenthey t/ om alsoo te mogen wederstaen de Duytsche Ruyters van Hertogh Hans Casimirus/ ende hy heeft int voor-by trecken inghenomen 't Kasteel van Carpen/ Wiert ende Valckenbourgh/ende zijn so van daer nae Eyndhoven getrocken/ daer hebben sy haren Leger ghestagen.

Ontrent de selve tijdt wert oock van des Prins van Parmen volck ingenomen/het huys te Grobbendonc/ daer alle de Nederlanders omgebracht wierden/ ende de vreemde Soldaten zijn daer van gekomen/ door de gonste vanden Heere de la Serre/ die een Fransoys was/ende 't leger der Spaengiaerts volghden/ende de Fransoysen zijn ghekomen tot Herentals daer Monsr. de Robe lagh. Oock wiert het Kasteel verbrant.

Daer was oock op dese tijdt een groote beroerte tot Atrecht/ want die vande Roomsche Religie/ ende die vande gereformeerde tegen malkanderen stonden/ende dat ter oorsake/ soomen seyde/ dat sommige geestelijcke goeden verbreemt wierden. Ende om dat die vande Roomsche Religie de victorie hadden behouden/ soo hebben sy nae de voorgaende bloetstortinge/ noch sommighe andere ghevanghen ghenomen/ diese voor de principaelste oproer-makers hielden/ de welcke sy deden onthoofden.

Gelijck het gemeynelijck geschiet/ dat een ongeluck oft straffe niet alleen en komt/ so hebben oock gesien dat de Heere onse God bewesen heeft/ hem niet behaghelijck te zijn/ de groote tyrannije ende het gheweldt datse malkanderen/ die met rechte als goede gebueren ende naeste vrienden in eendrachtighevdt lebende/ Gode ghedient souden hebben. Want hem in desen Jare soo swaren sterfte verheven heeft in Brabant

hant ende daer ontrent / eñ ſonderlingen inde ſtadt van Leuden/ dattet by naer ongeloobelick ſchijnt te weſen/ ſo pemant van 't getal der dooden yet ſekers wilde ſeggen/ſo die bande Peſtilentie/Kootmelizoen/ ende onbekende ſiecken/oock ſommighe van honger/ armoede/ende druefheyt gheſtorben zijn. Daer door oock de Overicheden behoorden te leeren ſoo ſeer nae vrede te trachten/ alſt hen mogelijck ware/ ende alſoo met goeder eendrachticheyt/ruſte ende vrede/ den warachtigen God te dienen.

De Duytſche knechten die binnen Deventer waren/hebben de ſtadt ſoo lange ten dienſte der ſpaenjaerden willen houden alſt hen mogelick was: maer als de Grave van Reunenberch/Baroen van Ville/daer by ghelegen dagen met groſ geſchut op geſchoten hadde/ ſo ſijnſe gedwongen geweeſt op den 20. November die ſtadt over te geven in handen vanden voorſz Grave.

Alſo tuſſchen den Walen ende die van Gent ontſtaen was geen kleyn beroerte ende oneenicheyt/ſo heeftmen voor goedt ghevonden daer henen te ſenden den Heere van S. Allegonde/ om de ſwaricheydt ter neder te leggen/van wegen der Geunieerde Staten: Maer als hy tot Gent gecomen is / ſo heeft hijt daer alſo geſtelt gevonden / dat de ſake niet en konde gheſtilt worden/ ten ware dat den Prince van Oraengien daer tegenvoordich ware. Waer door dat hy op den 24. November ſelve daer henen gereyſt is.

Nae dat den Grave van Swartſenborch int begin van December andermael verſocht ende geproeft hadde / als Gheſante ende Ambaſſaet vande Keyſerlicke Majeſteyt ende andere Rijck-heeren / den vrede te maken op den voet dieſe leſtmael hadden / ende daer op de antwoorde ende d'addijs vande Staten generael ontfangen hadde/ is hy noch eens getrocken na den Prince van Parma.

Op den 21. der ſelver Maendt / is Maximiliaen de Grabe van Boſſu/Capiteyn Generael vanden Leger der Staten / opperſte Hofmeeſter vanden Eertshertoge Matthias/ ende Raetsheere inden Raet van Staté/ tot Antwerpen van een heete ende ſware hoorſe geſtorven / daer veel volcx grooten rou over gemaeckt heeft.

Van het vertreck des Hertogen van Anjou na Vrancrijck. Hoe den Religions Vrede tot Gent gepubliceert wordt. Vande Unie tot Utrecht. Hoe de Schotten in Borgerhout geſlagen worden.

DE Hertoge van Anjou/ die de beſcherminghe des Lants (gelijck wy hier te voozen geſeyt hebben) aengenomē hadde/heeft gemerct de groote elende inde welcke deſe Nederlanden waren / eñ dat niet haeſt die ſelve en ſoude te helpen zijn. Daerom heeft hy zijn volck doen vertrecken/ende door den Heere van Dampier Martin / den E. Heeren Staten ontboden de oorſake die hem hadde beweecht uyt Nederlant te trecken ende die te verlaten. Ende onder andere redenen was: Een de vriendelicke ende ernſtighe begeerte zijns broeders des Koninex van Vranckrijck/ovēmits daer eenige oproer in Vranckrijck ontſtaen was.

Item / dat onder het ghemeyn volck deſes Landts uytgegeven was/dat de teghenwoordicheyt van zijnen perſoone / ſchadelicken was den ghemeynen Vredehandel dienen voor hadde.

Item/ dat daer ſpraake was/ dat hy hem ſelven wilde meeſter maken vande ſteden des lants. Dwelck hy contrarie ſoude bewijſen nae zijn vertreck/ alles weder ſtellende inde han den vande Staten. Preſenterende boorts waer hy ſy / hunlieden altijdt een goet vrient te blijven. Verſoeckt ten laetſten oorlof nemende/ datmen zijnder ſoude gedencken/ aengaende de onkoſten die hy tot haren dienſt gheleden ende gedoocht hadde. Ende hy liet den Heere van Pruneaux by den Staten voor zijnen ordinarie Ambaſſaet.

De Heeren Staten dit ſubjtelic vertreck ſeer vreemt vindende/hebben aen ſijne Hoogheyt geſondē den Heere van Frounont/ ende met hem Doctor Gillis Matthijs/Doctor inde Rechten/ ende Secretaris der ſtadt van Antwerpen / om hem te verklaren hoe leet het den Heeren Staten was / dat ſijne Hoogheyt ſo ſubjtelick uyten lande vertrocken was : Biddende ſijne Hoogheyt/dat het hem gelieve ſijne ſaken ſoo te beſtellen/ dat hy voch mochte inden lande van herwaerts over blijven. Preſenterende voort hem alle mogelicke dienſten/ voldoeninge ende alle contentement / gelijc ſijne Hoogheydt toekomt.

Mijn Heere den Prince van Oraenjen / ter cauſen vande troublen tot Gent gereſen (gelijc wy hier te voren verhaelt hebben) vande generale Staten geſonden zijnde/ heeft veel moeyten ende arbeyts gehadt / eer hy de verbitterde partijen tegens malkanderen heeft konnen vereenigen/dies niet te min/ ſo heeft hy ten laetſten de ſake ſo verre gebracht / dat den Religions Vrede tot Antwerpen byde Generale Staten beſloten/gemaeckt ende ghepubliceert / tot Ghent oock aengenamen ende ghepubliceert is worden/ hoewel hem dat veel ſwaricheyts gheloſt heeft / eer hy 't daer toe heeft konnen gebringhen. Ende de publicatie is ghedaen op den 27. dach December 1578.

De Staten van Hollandt/ Zeelandt/ Gelderlandt/ Vrieſlant / Vtrecht ende ander Provintien/ ſiende dat den Prince van Parma daer na trachte/ende oock ſommige andere / datſe deſe Provintiē of Lantſchappē die vereenicht waren / ſouden moghen van malkanderen ſcheyden: Eñ oock dat de mutineerende Malcontenten niet anders en ſochten of begeerden / dan 't geheele verderf van die vander gereformeerde Religie. Hebbē beſloten een nader eñ vaſter verbont met malkanderen te maken/ ende zijn daerom tot Vtrecht by malkanderen ghecomen/ende hebben aldaer van nieus een verbonds aengegaen : Luydende als volghe.

Vander nader Unie binnen Utrecht gemaeckt.

ALſomen bevint dat ſedert de Pacificatie tot Ghent gemaeckt / by de welcke ghemeech alle Provintien van deſe Nederlanden hem verbondē hebben malkanderen met lijf ende goet by te ſtaen/ om de Spaenjaerden eñ andere uytheemſche natien met haren aenhanck/uyt deſe Landen te verdrijven/de ſelve ſpaenjaerden met Don Jan d'Auſtrice ende andere haerlieder hooſden ende Capiteynen alle middelen geſocht hebbē ende noch dagelicx ſoecken om de voorſz Provintié/ ſo int geheel als int deel / te brengen onder haer ſubjectie/ tyranniſche regeringe eñ ſlavernije. Ende deſelve Provintien ſo met wapenen als practijcke vanden anderen te ſcheyden / diſmembreren ende de Unie by de voorſz Pacificatie gemaeckt/te niet te doen eñ te ſubvertieren tot upterlicke ruijne eñ verderfeniſſe van Landē ende Provintien/gelijckmetter daet bevint dat ſpieden int voorſepde voornemen volherdende/ noch onlancx eenige ſtedē ende quartieren met brieven geſolliciteert/ eenighe : Namentlicke vande landen van Gheltre met wapenen aengegrepen ende overvallen hebben. Soo iſt dat die vanden Voorſtendomme van Gelre eñ Graeſſchappe Zutphen/die vande Graeſſchappen ende landen van Hollant/Zeelant/Vtrecht ende Vrieſſche onlanden/tuſſchē de Eems ende Lauwers/ raetſaem gevonden hebben ſich nader ende particulierlicher met den anderen te verbinden ende vereenighen / niet om hem vande voorſz Generale Unie by de Pacificatie tot Ghent ghemaeckt te ſcheyden / maer om de ſelve oock meer te ſtercken/ ende hem ſelven voorſien teghens alle inconvenienten daer in ſy ſouden moghen vallen deur eenighe practijcke/ aenſlagen of gewelt van haren byanden/om te weten hoe ende in wat maniere de voorſz Provintien hen in ſulcken ghevalle ſullen hebben te dragen/ ende tegens 't gewelt van hun byanden konnē beſchermen : Ende om voorder ſeparatie vande voorſz Provintien ende particuliere Leden van dien te ſchouwen / blijvende anders de voorſz generale Unie ende Pacificatie van Ghent in weerden / zijn dien volgende by de Gedeputeerden vande voorſz Provintien vollomelickē by den harē reſpective hier toe geauctoriſeert/ gearreſteert ende geſlotē/de poincten ende articulē hier na volgende/ſonder in alle gevalle hem by deſen te willen

len ontrecken van of upten heyligen Roomsche Rijck.

1. Ende eerst/datte voorsz Provintien sic metten anderen verbinden/confedereren ende vereenigen sullen/gelijc sy hen verbinden/ confedereren eñ vereenigen mits desen ten eeuwigen dagen by den anderen te blijven in alle forme ende manieren als of sy liedē maer een Provintie en waren/sonder dat die selve hen vereenigen tijden vanden anderen sullen schepden laten/schepden of separeren by Testamente / codicille / donatie/ cessie/ wisselinge/verkoopinge/tractaten van peys/van houwelick noch om ghenen anderen oorsaken hoe dattet ghebeuren soude moghen/ onvermindert nochtans een peghelicke Provintie/particulier steden/ leden eñ ingesetenen van dien/haerlieder specials ende particuliere Previlegien/ Vrijheyt/Exemptien/Rechten/Statupten/loflicke eñ wel hergebrachte costumē/ usantiē eñ alle ander haer lieder gerechticheden/ waer in sy lieden den anderē niet alleen geen prejuditie/ hinder oft letsel doen sullē/maer sullen den anderen daer in met alle behoorlicke eñ mogelicke middelen: Ja met lijf ende goet(ist noot)helpen handthouden/stijven eñ stercken/beschudden/ende oock beschermen tegen al ende een yegelick/ wie ende hoedanich die soude mogen wesen / die hen daer in eenich datelicke inbreucke souden willen doen : Welverstaende datte questie die eenige vande Provintien / leden of steden van dese Unie wesende/metten anderen hebbē/ofte namaels soude moghen krijghen / nopende haerlieder particuliere ende speciale Previlegien/ Vryheden/Exemptien/Rechten/Statupten/loflicke ende wel hergebrachte costumen/usantien ende andere haerlieder gherechticheden/ dat die selve by ordinaris Justitie/ arbiters/oft minnelick accoort beslicht worden/ sonder dat d'andere Landen of Provintien / steden of leden van dien (so langhe sie beyde partijen 't recht submitteren) hem dies sullen hebben te bemoeyen/ ten ware hem gelieffde te intercederen tot accoort.

2. Item dat die Provintiē in conformitept/eñ tot bolstreckinge vande voorsz Eenichept eñ verbant/gehouden sullen wesen malkanderen met lijf/goet eñ bloet by te staen/tegen alle forsten eñ gewelden die hem pervant soude mogen aendoen/upt ende onder 't decksel vanden naem vande Ko. M. of van zijnent wegen/ 't ware ter cause vant tractaet vā peys tot Gent gemaect/ van dat sy de wapenen teghen Don Jan d'Austrice aenghenomen/den Eertshertoge Mathias tot Gouverneur ontfangen hebben/ met alle 't ghene datter aen kleeft/ van dependeert of upt gevolcht is/ of upt volgen sal mogē/ al waert oock onder coleur alleen vande Catholijcke Roomsche Religie met wapenen te willen restablisseren/ restaureren oft invoeren/ of oock van eenige nieuwicheden oft alteratien/die binnen eenige vande voorsz Provintien/ steden oft leden van dien/ zedert den Jare 1558. gebeurt zijn / oft oock ter cause van deser tegenwoordiger Unie ende confederatie / oft ander diergheliche oorsaken/ende dit so wel in geballe men die voorsz forsten ende ghewelden souden willen ghebruycken/op een vande Provintien/ staten/ steden/of leden van dien alleen/als op allen in het generael.

3. Dat de Provintien oock gehouden sullen wesen/ in gelijcke manieren te assisteren eñ helpen defenderen/tegen alle uptheemsche en inheemsche Heeren/Vorsten of Princen/Landen/Provintiē/ steden oft leden van diē/ die hem int generael of particulier eenige forsten / ghewelden / of ongelijck souden willen aendoen of oorlogh maken : Behoudelic datte assistentie bpde generalitept van dese Unie ghedecerneert sal worden / met kennisse ende na gelegenthept der saken.

4. Item eñ om de Provintien/steden eñ leden van dien beter tegē alle macht te mogē versekeren / datte Frontierstēden eñ oot ander daermen des van noode binden sal/tsy van wat Provintien die zijn/ by advijs ende ter ordinantien van dese gheunieerden Provintien / sullen vast gemaect eñ gesterct worden/tot kosten vanden steden ende Provintien daer in die gelegen zijn/mits hebbende daer toe assistentie vande Generalitept voor deen helft : Behoudelick dat so verre by die Provintiē raetsaem bevonden voort/eenige nieuwe forten of stercten in eenige vande Provintien te leggen/ of die nu leggen te veranderen of af te worpen / daer die kosten daer toe van noode by alle de voorsz Provintien int generael gedragen sullen worden.

5. Eñ om te versien tot die kostē diemen vā noode hebben sal (ingevalle als boven) tot defentie vande Provintien is over komen dat in alle de geunieerde Provintiē eenpaerlic eñ op eenē voet/tot gemeē defentie der selver Provintiē/opgestelt/gegevē eñ openbaerlic/den meestdaer voor biedende/van 3. maenden tot 3. maenden/of eenige andere bequame tijde / verpacht of gecolleteert sullen worden/ alom binnen die geunieerde Provintien/ stedē eñ leden van dien/ sekere Imposten op alderhande wijnen/binnen eñ buyten gebrouwen bier/opten gemael van Korē eñ Greyn/opt Hout/Gouden/silverē/ Sijden eñ wolle Laken / op die hoorn-beesten eñ besaepde landen/ opte Beesten die geslacht worden/ peerden/offen die verkoft of vermangelt worden/oock goeden ter wagte komende/ eñ alsulcke andere alsmen naemaels by gemeen advijs eñ consent goet vindē sal/ende dat achtervolgende d'Ordinantie diemen daer op concipieren eñ maken sal/datmen oock hier toe emploperē sal die inkomende vande Domeynen vande Ko. Ma. de lasten daer op staende afgerogen.

6. Welcke middelen by gemeen advijs verhoocht ende verleecht sullen wordē/ na dat die noot eñ gelegenthept vander saken vereyschen sal/ eñ alleenlic versterct/ tot de gemeene defentie / eñ tot 't gene de generalitept gehouden sal wesen te draghen / sonder dat de selve middelen tot eenige ander saken sullen mogen worden beheert.

7. Dat de voorsz Frontierstēden/eñ oock ander/ als de noot eyschen sal / tallen tijden gehouden sullen wesen te ontfangen alsulcke Garnisoen als de selve gheunieerde Provintien goet vinden/ eñ henliedē by advijs vanden Gouverneur vande Provintiē daer 't garnisoen gelept sal worden ordineren sullen/sonder dat sy des sullē mogen weygeren : Welverstaende datte garnisoenen by de geunieerde Provintien betaelt sullē worden/ van haerlieder soldye/eñ datte Capitepnen eñ soldatē/ bovē den generalen Eet particulierlijck de stadt of stede eñ Provintie daer in die gelept sullen worden/Eet doen sullen/ eñ dat 't selve tot diē eynde in haerlieder artijckel-brief gestelt sal worden / datmen oot alsulcke ordre stellen eñ discipline onder den soldaten houden sal/ datte borgers ende inwoonders vande steden eñ platte landen/ so wel Geestelick als wereltlick/ daer by bovē de rebenen niet beswaert worden/ noch eenige overlast lijden sullen/eñ sullen de garnisoenen van geenen Exrijs of Imposten meerder exempt wesen/als die borghers ende inwoonders vande plaetse daer die gelept sullen worden/ mits dat oock de selve borgers eñ inwoonders bpde generalitept logijs-gelt verstreet sal worden / gelijck tot noch toe in Hollant gebruyckt is.

8. Eñ ten eynde men tallen tijdē sal mogen geassisteert wesen bande inwoonders vanden landen/sullen dingesetenen van elcke van desen geunieerde Provintien/steden eñ platte landen/binnen den tijt van een maent/na date van desen ten langsten gemonstert eñ opgeschrevē worden/te weten de gene die zijn tusschen 18. eñ 40. jaren/om die hoofden eñ 'tgetal van dien geweten zijnde/ daer na ter eerster tsamenkomste van dese bontgenoten borden geordineert te worden / als tot de meeste beschermīnge ende verseker hept van dese geunieerde landen bevonden sal worden te dienen.

9. Item en salmen ghen accoort van bestant of peys maken/noch oorloge aenbeerden/ noch eenige impositē of contributie instellen / de generalitept van desen verbande aengaende/ dan met gemeē advijs eñ consent vā de voorsz Provintien/ maer in ander saken tbelept van deser confederatie eñ tgene daer van dependiert eñ upt volgen sal aengaende / salmen hem reguleren naer het gene gheadviseert ende ghesloten sal worden bpde meeste stemmen vande Provintien in desen verbonde begrepen die gecolligeert sullen worden/ sulck alsmen tot noch toe inde generalitept vande staten heeft gebruyct/

ende

ende dit by prouisie tot dat anders sal worden gheordineert / by gemeen advijs van desen Bontgenooten/ behoudelick dat oft gebeurde dat de Provintien in saken van bestant/ peys/ oorloge of contributie met anderen niet accorderen en konden/ sal 'tgeschil gerefereert ende gesubmitteert worde by provisie aen die Heeren stadthouders vande voorsz gheunieerde Provintien nu ter tijt wesende/ diet voorsz geschil tusschen partijen sullen vergelijcken of daer van uytspreken / sulcx als sylieden bevinden sullen inder billicheyt te behooren : Welverstaende/ indien deselve Heerē stadthouders daer in niet en souden konnen verdragen/ sullen tot henlieden nemē ende verkiesen alsulcke onpartijdige assesseurs eñ adionten/ als henlieden goet-dunckē sal/ ende sullen partijen gehouden wesen na te komen 't gene by de voorsz Heeren stadthouders / in manieren als boven uytgesproken sal wesen.

10. Dat geen van dese voorsz Provintien/ steden of leden van dien eenighe confederatien oft verbonden met eenighe Nabuer-Heeren oft landen sullen mogen maken sonder consent van dese gheunieerde Provintien ende Bont-genooten.

11. Dies is overgekomen/ dat so verre eenige Nabuer-vorsten/ Heeren/ landen of steden sich met dese Provintien begeerden te unieren/ ende hun in dese confederatie te begeven/ dat sy daer toe by gemeen advijs eñ consent van dese Provintien ontfangen sullen worden.

12. Dat die voorsz Provintien gehouden sullen zijn sich metten anderen te conformeren int stuc vander Munte/ te weten/ inden cours vanden Gheldē/ na uytwijsen sulcke Ordinantien als men daer op metten eersten maken sal / de welcke d'een sonder d'ander niet en sal moghen veranderen.

13. Eñ so veel 't poinct vande religie aengaet/ sullē hen die van Hollant eñ Zeelant draghen na haerlieder goet-dunckē/ eñ d'ander Provintien van deser Unie/ sullen hen mogen regulerē na inhout vande Religions vrede by de Eertshertoge Mathias Gouverneur ende Capitein generael van dese landen met die van sijnē Rade/ by advijs vande generale staten alreede gheconcipieert oft daer in generalick of particulierlick alsulcke ordre stellen / als sy tot ruste ende welvaert vande Provintien/ steden ende particulier leden van dien/ ende conservatie van een yegelick/ Geestelick ende Wereltlick zijn goet ende gerechticheyt dienelick vinden sullen / sonder dat hem hier in by eenige ander Provintien eenich hinder oft belet gedaen sal moghen worden/ midts dat een yeder particulier in zijn Religie vry sal mogen blijven/ ende datmen niemant ter cause vande Religie sal mogen achterhalen of ondersoecken / volghende de voorsz Pacificatie tot Gent gemaeckt.

14. Item salmen alle Conventualen/ eñ die vande geestelickheyt/ volgende de Pacificatie/ laten volgen hun goeden/ die sy in eenige van dese geunieerde Provintien reciproquelick hebben liggende/ mits dat indien eenige gheestelicke persoonen upten Provintien ghedurende d'oorloge tusschē de landen van Hollant ende Zeelant/ tegens de spaenjaerts / stonden onder 't ghebiet vande selve spaenjaerts/ hem begheven hadde upt heur Kloosteren ofte Collegien/ onder 't ghebiet van die van Hollant of Zeelant/ datmē die by hun Conventen oft Collegieu sal doen versien van behoorlicke alimentatie eñ onderhout hun leven gedurende/ als oock ghedaen sal worden de gene die upt Hollant ende Zeelant in eenige vanden anderen Provintien van dese Unie verloghen/ ende hen onthoudende zijn.

15. Dat mede den genen die in eenige Kloosteren oft geestelicke Collegien/ van dese geunieerde landen zijn/ of geweest hebbē/ ende deselve upt sake vande religie of ander redelicke oorsaken begeeren te verlaten of verlaten hebbē/ upten inkomst van harē Conventen of Collegien/ haer levē lanck gedurende behoorlicke alimentatie sal wordē versterct na gelegenheyt: Welverstaende dat die na Date van desen/ hen in eenige Kloosteren sullen begeven/ eñ deselve wederom verlaten/ geen alimentatie versterct sal wordē/ maer sullen tot haren behoeve na hem mogen nemen ygene sy daer in gebracht hebben : Dat oock de ghene die tegenwoordelick inde Conventen of Collegien zijn of namaels komen sullē/ vrijheydt ende libertept vande Religie / ende oock van kleederen ende habijt hebben sullen. Behoudelick dat sylieden den oversten vanden Conventen in allen anderen saken onderdanich sullen zijn.

16. Ende oftet gebeurde (dat God behoeden moet) dat tusschen die voorsz Provintien eenich onderstant/ twist of tweedracht gebiede daer in sylieden den anderen niet konden verstaen/ dat de selve soo verre het eenige vande Provintien int particulier aengaet / ter neder gheleydt ende besticht sal worden/ by den anderen Provintien/ of den ghenen die sy daer toe deputeren sullen : Ende soo verre de sake alle de Provintien int generael aengact/ by de Heeren stadthouders vande Provintien in manieren boven in het neghende Artijckele verhaeldt / die welcke gehouden sullen zijn partijen recht doen oft te vergelijcken binnen een Maent (of korter so verre die noot vander sake sulcx upt epscht) nae interpellatie / of versoeck by d'een oft d'ander partije daer toe ghedaen/ ende wes by voorsz andere Provintien oft haerlieder Ghedeputeerden of de voorschreven Heeren stadthouders soo uytgesproken wort/ sal nagegaen ende achtervolcht worden / sonder dat daer van wijder beroep of andere provisie van Rechten / 't zy van appel / relief/ revisie/ nullitept oft eenige andere querelen/ hoedanich die souden mogen wesen/ versocht of ghebruyckt sullen moghen worden.

17. Dat die voorsz Provintie/ steden/ ende Leden van dien hem wachten sullen van uytheemsche Vorsten/ Heeren/ landen oft steden/ eenighe occasie te geven van oorlogen/ eñ sulcx om alle alsulcke occasien te vermijdē sullen die Provintien/ stedē ende leden van dien gehouden wesen/ soo wel de uytheemsche als ingesetenen van den voorsz Provintien te administrerē goet recht ende Justitie. Ende so verre pemant van hē daer van in gebreke blijft/ sullen die ander bontgenooten de hant houden by alle behoorlicke wegen ende middelen dat sulcx gedaen sal wordē/ ende dat alle abuysen daer door sulcx belet ende de Justitie deur verachtert soude moghen worden/ gecorrigeert ende gereformeert sullen worden/ als na rechten ende vermogens een peder zijn Privilegien/ loflicke ende wel hergebrachte costumen.

18. Item en sal den vande geunieerde Provintien/ steden of leden van dien tot laste ende prejuditie van dander/ ende sonder gemeen consent geen Imposten/ Convoy-gelden/ noch ander diergelijcke lasten mogen opstellen / noch eenighe van dese Bontgenooten hooghen mogen besvaren/ dan hun eygen Ingesetenen.

19. Item om tegens alle opkomende saken eñ swaricheyt te versien/ sullen die bontgenootē gehouden wesen op die beschrijvinge vandē genen die daer toe geautoriseert sullen zijn binnen Utrecht te compareren tot sulcke als hen aengeschreven sal wesen/ om opte voorsz saken eñ swaricheden/ diemē inde brievē van beschrijvinge sal exprimeren/ so verre des mogelic is/ ende de sake niet secreet en dient gehouden te wesen / by gemeen advijs ende consent / of by de meeste stemmen/ in manieren voorsz gedelibereert ende geresolveert te worden/ al waert ooc eenige niet en compareerdē/ in welcke gevalle sullen dander/ die verschijnen sullen/ evenwel mogen procederen tot fluytinge van 't gene sy bevinden sullen tottet gemeen beste van dese geunieerde landen eñ Provintien te dienen/ eñ sal 'tgene so gesloten is onderhouden worden/ oock by den genen die niet ghecompareert sullen wesen/ ten ware de saecken seer wichtich waren/ ende eenich vertret mochten lijden / in welcken gevalle men den genen die niet gecompareert sullē zijn/ andermael beschrijven sal om te compareren op sekere anderen dagen opt verbeuren van haerlieder stemme voor de repse/ ende wes als dan by de gene die present zijn gesloten wort/ sal bundich zijn ende van weerden gehouden worden / niet teghenstaende de absentie van eenige vā dander Provintien / behoudelic dat die niet gelegen en sal zijn te compareren/ haerlieder opinie schriftelick

over sullen moghen senden/om daer op int collecteren vander stemmen sulcken regart ghenomen te worden/ alst behoordt.

20. Item ten eynde voorsz sullen alle eñ een yeder van de voorsz bontgenootē gehouden zijn alle saken die hen opkomen eñ voorvallen sullen/eñ daer aen sy hen sullē laten dunckē tgemeen wel of qualic varen van dese geunieerde landen ende bontgenooten gelegen te zijn / den genen die rdt beschrijving geautorizeert sullen zijn over te schrijven/om by den selven daer op d'ander Provintien beschreven te worden in manieren voorsz.

21. Ende so verre eenige donckerheyt of twijffelachticheyt in desen bevonden worden/ daer upt eenige questie of dispute mochte verrijsē / sal d'interpretatie van dien staen int seggen van dese Bontgenooten/die daer op by ghemeen advijs ende consent ordineren sullen / sulcx sy bevinden sullen te behoren. Ende soo verre slieden daer in niet en konden accorderen / sullen haer recours nemen tot die Heeren stadthouders vande Provintien/ in forme boven verhaelt.

22. Insgelijcx / so verre bevonden worden van noode te zijn d'articulen van dese Unie / Confederatie of verbont in eenigher puncten of articulen te vermeerderen oft veranderen / sal 't selve ock gedaen worden by gemeen advijs ende consent vande voorsz bontgenooten ende anders niet.

23. Alle welcke poincten ende articulen/ende een yeder van dien bysonder de voorsz geunieerde Provintien belooft hebben/ende belooven mits desen nae te gaen ende t'achtervolgen/ doen nae gaen ende achtervolgen/ sonder daer tegens te doen/ doen doen/ noch gedoogen gedaen te worden / directelick of indirectelick / in eenighe wijse of manieren: ende so verre yetwes by yemant ter contrarie gedaen of geattenteert worden / 't selve verklaren sy van nu als van nul/ gheen ende van onweerden / daer onder sy verbinden haerlieder ende alle d'ingesetenen van haerlieder respective Provintien/ steden ende leden van dien / persoonen ende goederen / om de selve in gevalle van contraventie voor tonderhout van dese met 't gene daer van dependeert/ghearresteert/gehouden eñ bekommert te mogen worden/t'allen plaetsen ende by allen Heeren/ Rechteren ende gerechtē daer men die sal konnen of mogen bekomen: Eñ vertijen te dien eynde van alle exceptien/gratien/ Privilegien/revelementen/eñ generalic van allen anderen Benefitien van rechten/die henlieden eenichsins ter contrarie van desen souden mogen dienen/ende bysonder den rechten/ seggende / generale renuntiatie gheen plaets hebben/ daer en zy eerst speciael voor gegaen.

24. Eñ tot meerder vastichēyt/sullen de Heeren stadthouders vande voorsz Provintien / die nu zijn of naemaels komen sullen/mitsgaders al de Magistraten eñ hooft Officiers van yeghelijck Provintien/stadt of leden van dien/dese Unie eñ Confederatie/ ende een yder artijckel van dien int bysonder by Eede moeten belooven na te sullen gaen ende onderhouden / doen na gaen ende onderhouden.

25. Insgelijcx sullen de selve by eede moeten belooven t'onderhouden alle Schutterije/ Borgerschap eñ Collegien in eenige steden of vlecken van dese Unie zijnde.

26. Eñ sullen hier van gemaeckt worden brieven in behoorlicke forme die byde Heeren stadthouders eñ voornoemste leden ende steden vande Provintien daer toe specialick byde anderen gherequireert/versocht zijnde/ sullen worden onderteyckent / ende is dees bevestinghe ende onderteyckeninge (als verhaelt is) geschiedt den 23. Januarij 1579. binnen Utrecht.

Hoe dat die van Artois ende Henegouwen haer af deden vande ander Landen, ende met Parma verdroeghen.

STaende desen tijt hebben die van Artois/Henegouwen ende Doornic (die der spaenjaerts vrientschap niet seer begeerich warē) niet getwijffelt of sy warē bydē spaenjaerts hoochlijc verdacht / daerom bevreesden sy haer/ datse om een ghering̃he oorsaecke/ in haer onghenade souden vallen/of dat sy tot haer verseker̃inge/in haer steden sterckte besettinghe souden leggen: ter ander zijden waren sy beducht / soose de gemeene Unie verlieten / dat sy haer selven in een onbinnelijcken strick ende net soudē verwerren / eñ van haer Bontgenooten gescholden mochten werdē: Daerom warense gantsch bekommert/ wat deel sy haer selven toevoegen souden/ nochtans hingense wel so veel aender staten zijde / achtende 't selve eerlijcker datse by haer Rabueren bleven/ dan datse den uptheemschē boetsel soudē geven/ tot des gemeenē Vaderlants verderffenisse. Als tselve die van Parma vernomē heeft / so heeft hy haer redelicke ende lijdelicke conditien voorgestelt/datse haer op s Koninex zijde souden begeven. Om des wille hebbē sy aendē staten geschreven/ datse vande Pacificatie van Gent niet begeerden af te wijcken / soo mede de oude Catholijcke Religie niet verlaten: So dan de staten daer in eenighe veranderinge souden willen maken/datse dan begheerden metten spaenjaerts te verdragen. Met desen bevel sondense den Heere van Talain/datse geensins de nieuwe Religie wilden aennemen.

De generale staten hebben ock brieven aendē Keyser gesonden/ om haer t'ontschuldigen/ daer onder anderen mede stont geschreven dit naholgende: Wy biddē uwe Mā. dat ghy ons vander valscher beschuldinghe onser vpanden/bpden Catholijcken Koninghe onsen aldergenadichstē Heere/ door u gunste wilt verontschuldigen dat hy ons met zijn gewoone weldadicheyt wil begenadigen: verseker̃ende ende belovende uwe M. opt hoochste dat wy nemmermeer zijn geweest/ noch zijn/ noch sullen zijn van dier meninghe/ dan dat alhier de H. Roomsche Catholijcksche Religie onderhoudē worde/ende zijn Ko. M. hooghept recht bestae/ghelijck wy aen u Mā. in ons voorgaende brieven wel uptdrucke lijck bekent hebben/ begheerende ghy 't selve u van ons volkomen inbeelden wilt.

Dit selve heeft veel menschē niet wepnich verwondert datse dit aldus aenden Keyser schreven / nadien sy gedoochden datte gereformeerde Religie aller weghen een voortganck hadde/ maer veel gheloofden der datse vanden beginne af niet seer aende Religie hingen/maer datse door bedwang des tijts haer sulcx gelieten.

Op dese maniere hebben de Nederlanden(haer saken qualijc na behoorden betrachtende) den spaenjaerts met gesamender hant nagelaten tegen te staen/ die nae haer leven eñ eeuwige slavernije stondē/eñ hebben de wapenen tegen den anderen aengenomen tot haer onderlinge verderffenisse. Een yeder was beducht vā dese nieuwe oproeren der Malecontenten. Veel lieden gaven die van Gent de schult/datte selbige de oorsake waren van dese schadelicke oorloghe/door datse de Pacificatie gebrokē soudē hebbē. Daer tegen hebben die bā Gent een ontschuldinge in druck uptgegeven/datse tot haer verseker̃inge / gelijck als de Hollanders ende Zeelanders haer selven vander wreese ende perijckelē der gener van de Roomsche Religie begheerden te bevrijden/de welcken hoewelse upterlick aen 't gemeen verbont des Vaderlants hielden / nochtans int hepmelick inden gront den spaenjaerts toe stonden/ende wilden dat in gantsch Nederlandt niet dan alleen de Roomsche Religie onderhouden soude werden / behalden de Ausburchsche Religie : Dattet selve niet en verscheelde / of men soude daer door de Spaensche tyrannije weder invoeren/ daer upt de verbloeckte Inquisitie soude moeten volgen/ die ontellicke elende met sich brengen soude / soose eenmael ingebracht werde: Datmē die van Gent niet en behoorde te beschelden/datse de vremakingh in haer stadt gemaeckt niet onderhouden hadden / want de selvige inden aenbangh Don Johan int inkomen zijner Regeringe alder eerst gebroken hadde / ende datse daer na nopt in Nederlant volkomen onderhouden is gheweest : Datse nu daerom het 4. Artijckel tot haerder verseker̃inge eñ 't gemeen welbaren / wat breeder uptgestreckt hadden/want sy haer selven anderssins niet en kondē beschermen vande listige lagen/ende hepmelicke aenslagen der Geestelicken/die onder een ghevepnsden schijn der spaenjaerts saken vorderden: Tselve behoor-

den

den d'ander steden na te doen eñ dit die van Gent niet tot nadeel stellen / soose anders van des Vpants listen ende hinder lagen begeerdē verseckert te zijn. Den Geestelicken waren allen haer goederen niet ontnomen/ men hadde haer noch genoegh gelaten daerse rijckelick af leven mochten / dat de Oberhepdt toeghelaten was het overschot ten ghemeen profijt te bestedigen: Dattet oot geen nieu noch ongehoort dinc en was/ datmen de Geestelijcke goederen die ter goeder meninge eñ nut gegeven waren/ tot haer alderghemeen beschermingh nu gebruycken/ Dat de Hertogh van Alencon vander Tyrannen goetgunstigen (die haer so weet teghen die van Gent stellē) bedriechlijc onder een valschen schijn/ quansups/ 't Vaderlant te helpen/ in Nederlant ontboden was/ die met den Koninc van Spaenjen hepmelic eenich was / hoewel hy hē int openbaer voor vpant verklaerde/ maer aldermeest daer op toe lepde / dat hy de Staten in een onepndelijc verwert Woolhof brengen mochte: dattet den kloecken verstandigen seltsaem schijnt te zijn dat hy den Vreemdelinghen geloof ende trou soude houden / die zijn eyghen Francoysen / zijn Lantslieden verraden heeft. Dit selve heeftmen lichtelick af te meten / dat de Staten door zijn aenkomst meer schaden ontfanghen hebben / als vande Spaenjaerts selve / alsoo hy ter tijt dat wy ons op hem verlieten/ dat hy ons helpen soude/ ter ontijdt vertrocken is: Hierom baden sy allen ingebozen vande Nederlanden/ datse haer selven (sose haer eygen welvaert begeerden te betracht̄en) van hē/ als van een hepmelijckē verderfselickē vpant/ soudē wachtē eñ de daet van die van Gēt/ tot het alghemeen nut der landen/ souden navolgen.

Dese ende dier gelijcke haperinge/ als beginselen eñ zaden van meerder quaets / quam den Nederlandē over/ so dat haer onderlinge twist hoe langer hoe meerder hoets/ want de een lepde (alst gemeenlijck ghebeurt alst qualic gaet) de schult op den anderē/ ende niemant was onschuldigh/ daerse nochtans alle schuldigh waren/ want het wit of twaerom dat de tweedmakinghe tot Gent gemaect was/ dat was/ datse gesaemderhant met alle haer vermoghen / haer macht souden tsamen voegen/ om den algemeen vpant den spaenjaert te verdrijven / al d'ander waren meest bybanghselen: Ende tgheen men meest hoorde te betrachten / werde alderminst gedaen: maer een pegelijck socht sijn bysonder saken te verbozderen. So gatet gemeenlich daer so veel hoofden/ die hoyts te vozen den anderen bestreden hadden/ eñ nu nieuwelicx door een verbont vereenicht waren. Die van des Koninx syde wisten sulcken vier wel op te blasen / wetende dat Escovedi raet de beste was. Alsoo dedense alle neerstichept / dat de begonnen oneenichept te met toenam/ want een pegelick beneerstichde sich ende trotsten op de gerechtichept zijnder saken. Die van Rijssel/ Doubay / Archien hadden elck een stemme inde vergaderinge/ so wel als een geheel Lantschap/ daer over dondemen selden tot een algemeē vast beslupt komen/ want sy verteerden alle haer krachten in haer vergaderinge/ so waren de Vzelaten eñ anderē die haer opzecht bepnsden mede inde hepmelicke raden/ so dat de vpanden dickwils alle dinghen beter ende eerder wisten/ eert mocht te recht besloten worden. Wel te recht sept Comeneus, aengaende het verbont dat vā den bontgenooten in Vzantrijc tegen den Konink Lodewijc de xj. gemaert was metten Hertogh Karel van Bourgoenjē: Dat hy lieber wilde zijn by een Overste die alleen te gebieden hadde over thien M. dan by eenen hoop van bijfmael thien M. daer elc een bysonder Overste over was/ want terwijlē d'een zijn tijt verslijt met raden/ so baert d'ander voozt met daden.

Vande belegeringhe eñ inneminge van Maestricht.

DE Hertoge van Parma heeft dees gelegenthepdt wel waer genomen/ eñ heeft zijn macht/ die hy te vozē verdeelt hadde/ by een versamelt/ om de stad van Maestricht te belegeren: Eerstelick heeft hyse met zijn Kupterije omringt/ ende terstont daer na zijn boetvolc aengebracht/ eñ de stadt aē beyde sydē des revviers belegert/ ende heeft mede twee bruggen daer over ghemaeckt/ op datse malkanderē onderstant doen mochten/ ende heeft op de ingangē der selver stercke besettinge gheselt. Die van binnen waren sterck ontrent M. soldaten/ so Fransopsen/ Walen/ Schotten eñ anders/ eñ 1200. bozgers: Maer haer zijn noch tot een groot behulp geweest 2000. Boeren/ die met haer wijf ende kinderen derwaerts als in een versekerde plaets ghevlucht waren. Dese bewesen haer seer dapper in schansen en bolwercken te maken/ die nochtans tmeestendeel int graven ende inde mijnen gebleven zijn / eñ veel mede geschoten zijn geweest. De Heere van Rode was derwaerts ghesonden met veel volcx / maer was voozt snel aenkomen der vpanden bupten ghehouden/ eñ is vanden Vzince van Oranjen wederom na Antwerpen ontboden/ ende heeft de stadt bevolen eenen Oversten vande Walen / Sebastiaen ghenaemt: Dese heeft alle zijn neerstichept gedaen om die van Parma vander belegeringhe af te strijcken/ ende dede menighe schermutsinge met hem / eñ stelde hē veel hinderlagen ende verbzande veel hupsen / maer hy heeft hem met geen gewelt mogen asweeren/ of heeft de stad wel nauwe rontomme belegert.

Inden eersten heeft hy daer xij. mupzbrekers ende xx. belt-stucken voozgebracht / daer na heeft hy noch meer daer by ghevoert/ alsoo dat hy de Mupz met 50. stucken gheschuts beschoten heeft. Sy hadde langhen tijt raedt ghehouden / op wat plaetse hy alderbest den mupz beschieten soude: Ten eynde zijnse verdzaghen/ daer de stadt opt swackste was ende de grachten alder-nausse datmen daer soude beginnen te beschieten / op datse te lichtelicker met den stozm mochten aenkomen. Maer hy hadde op dat ongerief niet gelet/ dat de ledige plaetse die binnen der mupzen lach/ ruymte gaf om eenen nieuwen gracht ende bolwerck op te slaen.

Eerstelijck began hy de mupz te beschieten vander zijde van Lupck/ die metter haest omgheschoten wert: Maer alsmen nu soude beginnen te stozmen/ so hebben de gene die vooz upt gesonden waren om de ghelegenthept te doorsien/ gemerct dat de gracht heel wpt was/ eñ datse die van binnen met busruypt eñ alderlep pserwerck gebuilt hadden. Twelck de spaenjaerts bemerckende/ hebben banden stozm afgestaen/ ende tgheschut op een ander plaets aengebracht/ ende de mupz aldaer mede wech geschoten. Doen heeft de Vzince van Parma na ghemeen beradinghe van allen zijn Oversten/ voozghenomen de stadt op die twee plaetsen te bestozmen. Den voozstozm is t Regiment/ twelc men noemt des verbonts/ ten deel geballen/ welck naem sy ghekregen hadden/ om datse met Don Johan inde Laevantsche Zee gestreden hadden. Den tweeden hadde 't Regiment van Lombardien/ daer onder veel Duytschen eñ Walen waren: Eer den stozm aenging schotense op beyde bressen 9. urē lang sonder ophoudē. Mon-Vzagon was over twater / die van ter zijden op de voozbechters (die quamen om de tweede Bzesse te beschermen) met klepn geschut dapper schoot. Inden eersten zijn de Italianen onder tbelepden van Fabianus Fernesius tot aende bresse gheloopen/ der welcket dapperhept ende geraschept de Spaenjaerts siende / op dat de eere der victozien (diese haerselven geheel toeschzeben) haer niet ontnomen soude werden / soo sijnse seer dapper noch vooz haer gheloopen / tot boven op de bresse/ ende streden gantsch besich metten vpandē. Daer werde mede niet slapper ghevochten op de eerste bresse/ banden genen dient ten deele geballen was. Recht vooz den stozm hadden se een mijne aengesteken / maer gheluckte haer niet alsse wel gemeent hadden. Sy hebben aen weerszijden int stozmen ende verwerpen soo dapper hestich ghestreden/ dat een peder oozdeelde / dattet niet dapperder mocht gheschieden: tgekerm der gewonde ende 't onghelijck ghekrijghs int strijden / verbuldent over al. Sy waren noch nauwelijcks int stozmen aen de eerste bresse/ oft daer quam een Kupter aenghestoten / ende bercondichde dat haer volc d'ander bresse al inghenomen hadden / ende waren met ghewelddigher-

Digitized by Google

hant inde stadt gevallen. Dit selvige was van die van Parma versiert/op dat hy haer totten stormen moedigh soude maken/eñ die van binnen te verschricken: Kluck daer na quamen noch twee andere rupters d'een op de ander / die tselvige bevestichden. Desgelijck sant hy 3. ander Rupters van daer aen de tweede Bresse / ende vercondigde daer de victorie aen d'eerste Bresse. Maer die van binnen / offe sijn list vernamen/of datse haerselfs inbeelden / dat al haer welvaert in haer dapperheyt gelegen was/eñ haer verderf int vluchten/hebben haer aen dat gerucht niet gekeert / maer hebben essen geweldigh gestreden/ende svpants gewelt dapper weder staen / soo datse met groote schade 't stormen moesten nalaten / ende ghedwongen werden weder in haer Legher te trecken. Inde tweede Bresse gheschiede de meeste moort door ses scheeps stucken gheschuts / dewelcke ovvermits datse met kamers van achter en geladen werden(ende datmen niet behoefde tgheschut te rugge te voeren/eñ so van voren te laden) men seer dickwils ende veerdig konde afschieten. Dees waren op eē torentgen gestelt/daer door ment van buptē upt het leger niet hadde mogen beschietē/ ende schotē teicke repse opten genen die daer aen quamen om te stormen/al so dat somtijts met een kloot twee of 3. werd ghescho ten werden/eñ sommige armen ende beenen inde lucht vlogen/datse niet mochten stormen. Daer souder noch vele omgekomen zijn/soose na haer wensch krupts genoegh gehadt hadden / want het vier quam int krupt datter noch in tonnen lagh/soo wel by deen als dander partije/alsoo datter inde grachten een groote menichte verbrande menschen lagen. Dit selvighe quam door d'onversichtichept der krijghslieden/ die alsse quamen om haer vleschen te vullen / de brandende lonten om haer armen droegen. Vande spaenjaerts zijnder 15. gebleven van vermaerde dapperheyt ende 5. baendragers/ vanden Italianen zijn 13. Hoplieden gebleven/ ende der gemeene soldaten boven de drv dupsent. Van de zijde vander stadt zijnder mede veel ghebleven / die meest door tgheschut omgekomen zijn / maer waren meest al schans-gravers. Den uptgangh van desen storm hebbense terstont die van Graengien te weten ghedaen / ende hebben midts dien onderstandt van hem versocht/ende hy belvefde haer drv dupsent Rupters te zenden.

Hoe wel nu de spaengiaerts soodanigen schade ende nederlage int bestormen deser stadt geleden hadden/so hebbense daerom niet opghehouden / maer volherden int belegeren der selden / met dageliesche schieten ende stormen/ende hebben die van binnen swaerlijc verlast/ dewelcke nochtans door haer sonderlinge neerstichept alle haer aenslagen weder staen hebben/ twelck die van Parma (die geheelijck voorgenomen hadde vande belegheringh niet te wijcken) niet weynigh verschrickt heeft:ende also hy niet geschuts genoegh en hadde om so wyden wel besetten stadt na zijn wil te beschieten/so heeft hy van die van Tupc noch 20. stucken gheschuts versocht/ende also hy mede vele vanden sijnen/gebuerende 't belegh/verloren hadde/so heeft hy vele vander omliggende steden besettinge tot hem doen komen/ende daer mede sijn leger versterckt. Die van Tupck sonden hem niet alleen 't gheschut dat hy begheert hadde/ maer wel vier dupsent Arbeytslieden / met alderley krijghs-gereetschap.

Als die van Parma hier mede versterckt was/ soo heeft hy seer hartneckigh met aldermacht den belegerden aengevallen / maer na dien hy haer noch met stormen/noch met ondergravē konde overweldigē/want sy al sijn aenslagen dapper weder stonden/so heeft hy eē seer grooten Bolwerc of Catte dicht voorde stadt opgevvorpen/van soodaniger hoogde/ dat hy de gantsche stad van binnē doorgeschoten heeft/ eñ veel schade gedaen. De Prince van Parma was te neerstiger/siende de langsaemheyt ende traegheyt der staten int omsettē vandē belegerden / eñ dat d'overstē geen doordringē de ijver en hadden int beleyden der oorloghen: nochtans werden die van binnen in alle haer ellende verquickt ende vertroost door een vdel gerucht/ datter honderd vaendelen knechten met 3. dupsent Rupters tot haer ontset quamen.

Daer lach een kleyn Eylandeke inde Rivviere dicht voor de stadt / dat de spaengiaerden seer nut voor haer achteden in te nemen. Daeromme zijnse met eenich krijgsvolck daer opgekomen/ ende bestonden haer daer te beschanssen/ om die vander stadt daer upt te beschadigen/maer hebben tselve niet konnen volbrenghen/ovvermits het menighbuldigh schieten upt der Stadt/ daer door haerder vele deerlijck gheschoten vvierden/ ende gedvvongen zijn te rugge te trecken.

Bupten de Bvvsselse poort/dicht op de gracht/hadden die vande stadt een geweldigh Bolvverck / met een vvijde ende diepe gracht omgravē/ daer upt sy de mueren konden beschermen ende dyen. Dit selvige namē de vyanden voor te overweldigen/sose mochte/om beter gheleghenthept te hebben de mueren te overloopen. Maer die van binnen hebben haer daer tegē so dapper geweert/datse in 30. dagen met haer stormen niet uptgerecht hebben / al hadden sy de buptenste graft met rijs ende aerde gedempt. Int eynde/ de vyanden eben harmerkich strijdende / ende inder vermodder plaetse verse aenbrengende / soo zijnse ten lesten opt bovenste des Bolvverex voorgedrongen/ende hebben de voorvechters daer af gheslevven. De Heere van Hierghes/ overste vande Nederlantsche ende Walsche Regimenten/vvert hier door geschoten.

De Staten verstaende dat de belegherde van alles gebreck hadden/namen voor haer victalie/krupt/loot/ ende ander behoef tot den krijgh vve te senden/maer also de vvegen nauwe beset waren/ ende de stadt rontom beschanst/ so onderstondense te schepe t'ontsetten tegen den stroom op. De Spaengiaerts hadden midden inde Rivviere een gheweldigh oorlog-schip liggghen / met sterche besettinghe om den inganck te vveeren / maer voor sterck opvvater: ende afvvallen des gheweldighen strooms/zijnse van haer ancker gespiet/ ende hebbē de aenkomende schepen ruym gegeven. Voor dese middel zijn de Staten gemoedicht gevvorden/den belegerden volkomen t'ontsetten/eñ gheen perijckel t'ontsien: ende hebben den Grave van Lalaing bevolen tot sulcx sijn leger te versterckē/eñ derwaerts te trecken/ maer also tselve met soodanigen yver ende haest niet en gheschiede alst wel behoort hadde / soo is't selve door de neerstichept der vyanden belet geweest.

De belegerden vierden sommige nachten upt haer vorens/ om daer mede haer buntgenooten haer nood te kennen te gevē/maer siende datse met een vdel verstoutinge lange te vergeefs opgehoudē vverden / eñ dat de salue by haer vyenden niet beherticht vverde/ so bestont de vyeese haer t'overvallen / overmits datse in soo menichfuldige stormen seer veel volcx verloren/ eñ gheen van krupt hadden/eñ dat de Pest eñ ander sieetten haer seer krenckte / soo begondense metten vyant spraake te houden/offe eenige redelijcke conditie mochten bedingen/ende also upter stadt gaen:ende also de vyant haer seer vyendelijck ende beleeft antvoorde / soo vverdense vvat slapper int besetten van haer vvachten/ende vvarē soo yverich niet int strijden als vvel eer.

De Spaengiaerts die soo dapper tot meermael af gheslaghen waren/dorsten niet meer aende muer en komen/om die te bestormen/maer maeckten metter tijdt allenckens door haer inwerlijcke graven / datse dicht onder de mueren haer Bolvverck seer hoogh opvvierpen/alsoo datse met steenen tot die vander stadt mochten inwerpen / daer door dickwils schermutsinghen ghevielen/maer die van binnen (haer selven op de vyehandelinge een vveynigh verlatende / diese meenden datse haest bekomen souden) waren nu vvat tragher ghevvorden / ende niet soo heftigh inde vvapenen als vvel eer / om de vyanden te bestoken. Daer door sijn sommighe Spaenjaerts ende Duytschen vvat moediger gevvorden/ datse quamen gekropen door de afgheschoten Bresse tot boven op de vvallen: Daer hebbense seer neerstigh alle dinck vvel voorsien / vvat in der

Stadt

Digitized by Google

Stadt gaende was/ende dat de genē die de wacht hadden seer slaperich waren/ als de gene die doꝛ gestadigen arbeyt ende waken af gesloost waren. Dit selbighe hebben sy terstont die van Parma aenghesepdt: de welcke bevolen heeft / datse op verschepden plaetsen te gelijc souden aenvallen/eñ dat so stille ende bedect alsse mochten. Aldus hebbense met een stille trommel met volder slachoꝛdre de stadt aengevallen/eñ de wacht gheslagen eñ sijn so tot ober de wallen inder stadt gekomē ende sonder weder stant dweers doꝛghebꝛoken / ende hebben 3. uren sonder onderschept alles vermoꝛt dat sy aenquamen / Wijf noch Kindt / oudt noch Jonck sparende: Daer naer hebben sy sommighe Boꝛgers eñ krijghslieden gebangen genomen ende deselbige gherantsoent/eñ de gantsche stad pꝛijs gemaect. Daer sijn van die vander stadt omgekomen ontrent 2000.500. maer het is den spaenjaerts een bloedighen oberwinninge gheweest. De Spaenjaert/ Mon Dacon/ obermits hy van haer afgeweken was/ is gehanghen gheꝛoꝛden. De oberste des krijghsvolcx inder stadt / Sebastiaen is swaerlijck ghewont doꝛ die van Parma gebꝛacht/ende is by hem in eere gehouden.

Tgemeen gespꝛeeck vant innemen deser stadt wert op aller wijse doꝛ de landen verbꝛeyt na eens pegelicx gemoet sterckte. Die den spaenjaerts toestandigh waren/zijn seer verblijt geweest / eñ verhieven grootelicx haer dapperheyt diese int bestoꝛmē ende bolherdē daer bewesen hadden / datse niet teghenstaende haer groote schade daer doꝛen geleden/ende niet afgetogen waren/ tot dat spse overwelduight hadden. Die nu hier teghen tgemeen beste der landen wenschtē/die beklaegdē ober seer den elendigen staet ende ongeluck van die dapper Helden/die niet tegenstaende/haer lange nauwe/scherpe schadelicke belegering/so kloecmoedigh alle geweld eñ stoꝛmen tegē gestaē haddē tot bescherminge des algemeen Dyhepts eñ Vaderlant/datse nu int eynde van haer Bondgenoten verlaten/oft ymmers niet ontset/so schandigh vermoꝛt ende omghekomen waren / klagende seer ober de niettichept des behulps der Oberstē ende Staten/ datmen sodanighe dappere Helden / die haer soo dapper voꝛt Vaderlant hadden bewesen der vpanden weerdept ovegelevert hadden / gheluckmen eertijts met die van Haerlem mede gedaen hadde / die heer ste geweest waren / daer de Spaenjaert ghewepzt werden/doense met geluckigen voꝛspoet van Bergen in Henegou af / met oberwinninghe alles obertrocken hadden/maer doꝛ haer zijn hooft moeste stoten: Dat hiet doꝛ niet anders te beduchten stont / dan dat alle hoome Helden haer voꝛtaen soudē bewꝛeesē/haer selvē doꝛ tgemeen bestē te wagen/ obermits dat byden Regeerders des lants haer dapperheyt niet meer bertacht werde/als die bloeder loeren/ dat eenen daer ober inde uyterste noodē ende elende lichtelijc den moet soude beswijchē als de gene/die vande loome ende onachtsame bewoꝛdering des krijghshandelinghe niet goets te verwachten hadden.

Vande Vrede-handelinghe tot Ceulen ende quaet over de Staten daer uyt gevolght.

GEduerende de belegerivge van Maestricht / wert tot Ceulen tusschen hē Hertoge van Nova Terra met eenige gesanten des Keysers/ ende den staten gehandelt van een alomeē Vyede/maer wert niet uptgericht/ obermits d' een weerssijden inde conditien niet verdꝛagen kondē / doch hebben die van des Koninck spde/so veel te wege gebꝛacht/dat der Staē vermogen niet wepnigh gewact is gewoꝛden / want die van Artois ende Henegouwen van haer afgeschepden zijn/ eñ hebben haer metten Malcontentē vereenicht/ die daer doꝛ seer gesterct zijn/hoewel inden beginselen wepnig geacht werden/so hebbense doen doꝛ haer onderlinge macht nu gesterckt zijnde/haer volc doꝛ Bzussel gheboert / om te wepzen dat die van Bzussel gheen garnisoenē souden in krijgen/om daer doꝛ dē boꝛgers doꝛ wanhope tot haer te gekrijghen. Die van Mechelen/ wantse wederom op een nieu metten Malcontenten aenhingen/eñ onder sommige conditie met haer wildē vereenigen: So sonden haer de Malcontenten 50. wagens met alderlep noodzuft/met eē Convoy van 200. paerden ende 400. voetvolck maer der staten knechten zijn haer met 1000. voetvolck ende 500. Rupters ontrent Aelst aengekomen/ende hebben haer geslagen eñ verstroept/ende den hupt binnen Bzussel gebꝛacht.

Niet lange na desen/isser onder de Landen die vanden Staten afgeweken warē/eñ haer metten Koning versoent hadden/eenige oneenicheyt geresen/ alsoo dat doꝛ dien de Grave van Mansfelt met eenighe andere totten Pzince van Parma gesondē werden/versoechē de: datment inhouden van haer eerste verdꝛagh soude onderhouden/ te weten/ datmen al de spaenjaerts upt Vlaenderen soude doen vertrecken / ende datmen die van Vlaenderen alle haer oꝛlochs gherecktschap soude weder ter hant stellen / na uptwijsinge de Pacificatie van Kent so sy souden genoꝛtsaeckt zijn haer weder metten Staten te vereenigen. Ende alsse nu een tijt lang vanden spaenjaerts met gebeynsde toeseggingh oppehouden werden/so zijn die van Doꝛnick ende Atrecht van haer afweken / ende hebben haer ghesanten aen de vergaderinge der staten tot Bzugge gesonden/ daer doen die van Oꝛaengien teghenwoꝛdigh was/ verklarende datse met haer wederom beghseerden te vereenigen / naer dien Parma zijn toeghesepde belofte niet en onderhielde. Dese zijn vanden staten lieflic aengenomen/met seker ende onderlinge gemaecte middelen. De Staten wel siende / datte spaenjaerts niet upt de landen wilden vertrecken / soo hebbense van allen wegen onderstaen knechten ende rupters te vergaderen/so in Bzabant/Gelderlant / Hollant ende Zeelant daer by verschzijdē de eenige Duytsche Rupterije metten welcken sy den landen / die van haer afgheweken waren/met dagelijcxsche uptvallen verwoesteden: soo dat metter tijt haer macht vermeerderde. Sy hadden Nivelle met veel ander omleggende Casteelen dē Malcontenten afgenomen. Soo hebben de Spaenjaerts Willebꝛoeck(hoewel niet wijslijck)mede verlaten/daer doꝛ die van Bzussel niet wepnigh gesterckt werdē/eñ die van Mechelen gesmackt. De Pzince van Oꝛaengiē wel wetende wat aen die plaetsen gelegen was/heeftse wel vast ghemaeckt. Die van Parma heeft 10. spaenjaerts om deser daet hart bestraft ende haer swaerlijck gedzepght/ sose deselbige plaetse met dapperheydt niet weder verobꝛden diese so onbesichtich verlaten hadden: maer obermidts de Pzince van Oꝛaengien de selve so wel bebesticht hadde / so was haer aenslagh daer op te bergeefs.

Staende desen tijt / sonden die van Valenchijn met eenige andere steden van Artois/haer gesanten aenden Aertshertoge Mathias ende den Pzince van Oꝛaengien/ende verdꝛoegen mede met haer.

Hertogh Mathias liet mede een gebodt uptgaē/dat so die van Mechelen so ontrou vanden lande afgeballē waren / dat haer op lijf straffe niemant eenigen toevoer soude doen/eñ epste mits dien den bozgerē op dat sy binnen 4. dagen haer soudē komen verdꝛagē eñ treden metten staten int oude verbont by haer gemaeckt. Dit selbe heeft inder stadt geē kleyn beroerte gebaert/ want de Oberhept wel wetende dat de Staten niet te vergeefs op haer vertꝛoꝛent waren / die sochten spaenjaerts tot haer beschermınge in te bzengen / twelck de gemeente met gewapender hant teghen stonden / ende dzepghden den Magistraten soose sulcx doen wilden/ ende dattet onbehoꝛlic was/ datse de vzijheyt haerder stadt d'een of dander partije soude overgeven / wantse van selfs machtich ghenoegh waren haer stadt te beschermen sose eendzachtich bleven.

Voorstel des Princē van Oraengien aende Generale Staten tot Delf.

DE Pzince van Oꝛaenjen heeft op die tijt den gedeputeerde bande generale staē tot Delf vergadert zijnde/een vertoog in geschzift gegeven/haer vermanende/datse haer meesters soudē aensegge/datmen met meerder neerstichept d'voꝛloge moeste aengrijpē:

Datse

Datse een geweldigen eñ strijtbarē Vyant tegen hadden/die niet en supmde/ maer met allen vlijt haer vrijhept natrachtende: Datmen de voorgestelde middelen van Vrede tot Ceulen gedaen/ met ghesaemder handt als onnut verworpen/ende besloten hadde/ datmen de wapenen op een nieu soude aendoen / want anderssints wast niet wel doenlijck/haer selve noch haer staet ende vryhepdt te beschermen / (maer op wat wijse men de oorloghe voeren soude werdt niet volkomen besloten/ twelc menich verwonderde) want so de saken niet anders belept en worden/so souden allen moepten eñ kosten te vergeefs zijn/ende t'Lant geschapen zijn te vallen in een onverdelijckē Pet: Dat wel waer was/ datse veel vergaderinghe van vpsonderen Staten / in elck lant vpsonder hadden om den overhallende noot af te weeren / maer dat wederom de veelhepdt der raden letteliick waren om pet sekers of vastes te beslupten/obermits datmen altijt in sware overhallende saken eerst moest addijs van zijn Meesters hebben/ dat door sulck vertreck/de geleghenthept die hen dick wils vertoonde/verdwenen was / eermen pet sekers konde beslupten / door datmen den meesten tijt met raden eñ den minsten tijt met daden overvacht: Daerom dochtet hem hooghnoodich datmen een raet van Staten ordineren ende kiesen soude/die absolutelick souden regeren/des vpants aenslagen tegen komen/eñ sose gelegenthept sagen/ datse met gantscher macht den vpanden mochten aengrijpen. Want hoe wel de Staē veel volcx hadden so warense nochtans onsterck/obermits datse so verscheydē verdeelt lagen/ want sy waren dus doende niet machtich der vpandē gewelt te wederstaē/ noch haer van tperijckel te beschermen. Om die saken te voorkomen/ wast noodig een vliegent Velt-leger te hebben/daer mede men alst gheleghen was den vpandt mochte aengrijpen/ eñ sich selven beschermen. Want door de onordentlichept eñ quaet belept der veelderhāde vergaderingen van Staten ende Raden/veel steden vanden vpanden ingenomen werden/eñ sommige van selfs overgingen/ja dat oock geheele Lantschappen tot den vpandē wekē /dat door veelder gemoedē verswacten/also datmen sodanighen moedichept by den lupden niet en vant/alsmen wel eer inden aenbant gesien hadde/ tot d'algemeen wederstant des Vaderlants: Dat daer over geen uptlantsche Prince of Ghemeente den Nederlanden socht by te staen: Dat oock geen of weynich steden vanden vpanden sijde haer totten Staten begaven/waer door datse groote schade inde algemeen sake leden/twelck niet so groot te verwonderen was: Dattet daer over geschapen was tot noch veel meerder schade te komen/somen der eyntlic ende volkomē/ metter daet niet inne versien : Datmen des vpandts macht niet mochte wederstaen / ten waer datmen een Legher versamelde ten minsten van twaelf dupsent voetvolcx ende 4. dupsent paerden / met genoeghsaem geschut/ende dit boven de besettinge der steden. Somē dan oude ende bevaren Soldaten soude vergaderē als den noot wel verepscht/so moesten de Overste genoegsame verseckerhept hebben van haer betalinghe / want men alsulcke sonder tselvige niet soude konnē bekomē/ waer datmē eē versamelt jonc volc of vrijbupters soude willen aennemen / dat was niet anders dan tlandts onderganck ghesocht / want de sulcke niet trachten na eer ende eet maer alleen na bupt. Alsmen nu de selvige Rupterije bande Duptschen soude moeten vergaderē/ so moestmen mettē Obersten Ritmeesters ende Collonellen overkomen eer de Vpant aenguam. Alle de steden alsse in noot waren / quamen wel tot den Prince van Oraensen/ als of de hooghste regeeringhe by hem stonde/maer hy moeste de selvighe sonder hulp van hē laten. Om des wille moestemen een opperraet kiesen vanden vpsondersten ende erbaren lupden/vroom van gemoet / met een Legher vande outste ende erbarenste Crijghslieden// soo soudemen den vpanden een schrick mogen aenbrengē eñ 't vaderlant vande aenstaende periculen verlossen eñ beschermē/eñ soude tot ontlastinge veelder steden zijn: Sose ock anders deden/so was haer de uperste verderffenisse nalsende. De selvige sepde hy/moeste hy haer van Ampts wegen te kennen geven/als die des aenstaende ongelucks over de Ghemeente/ was ghehouden te voorkomen/ende datmen hem/obermits zijn ghetrouwe waerschouwinghe onschuldigh soude houden / offer door haer onachtsaemhept ende loomhept eenighen verderfden landen overquam.

Desen goeden raet vanden Prince van Oraengien werde by allen den Staten gepreesen / maer nochtans niet volbracht/ 't sy oftse haer der onkosten ontsaghen/ of dat de oversten met onderlingen nijt geplaegsit waren / ende niet wilden gedoogen dat yemant den anderen zijn eere ende staet soude onderkloecken.

De Prince van Parma siende dat die van Oraengien seer neerstich was / om de Nederlanden voor te staen/ende dat hy de eenige was/ die den behoudnerdē bystant dede/so heeft hy hem doen vanden / verhopende dat een goet deel vanden genen die hem aenhinghen (upt vreese der straffinge inden selvigen van begrepen) van hem souden afwijcken/op dat hy hemselven alsoo van onderstant alsoo ontbloot vindende/ den Koninck niet meer schade aenbrengen mochte: De maniere des hants was in druc uptgegeven / eñ lupde meest in deser maniere. Eerstelijck hem verwijtende de groote weldaden die hy vanden Koninc ende sijn Vader de Keyser ontfanghen hadde / daer van dit de voornaruchste waren: Dat hy inde ordre des gulden Vlies aenghenomen/eñ tot eē Stadthouder over Hollant/ Zeelant eñ Vtrecht gestelt was/ eñ aent Prinschap van Oraēgien gekomen/ende tot raet van Staten gekoren was: Dat hy daer over als een ondanckbaer Verrader/ rebelle ende ketter veroordeelt wert / om dat hy door zijn listen veel oprroerige geesten vanden bercpden Adel/ soo ock andere Luterssche eñ Calvinistsche ketters met sijn verbonden heeft / eñ opgehist om de Gouvernante het Request teghent inbroeren der Inquisitie over te lieveren: Dat hy inde Religie nieuwe Ketterije ingheboert hadden/eñ in diverssche plaetsen Predicanten ingestelt: daer door 't rasende volc over al kercken eñ kluysē gespoilgeert eñ de Beelden gebrokē hebben: Dat hy upt Nederlant verdreven zijnde met Rupters eñ knechten des Koninck Landē vpantlijc aengetallē hadde / ende van daer met schanden verjaecht zijnde wederom met meerder wreethept gekomē was/eñ hemselven 't stadhouderschap over Hollant ende Zeelant aengenomē/ ende de Ketterssche leere door zijn boden in allen steden eñ Vorpen vande Nederlanden gesaept/ daer upt verdrijvende de oprechte Priesters ende devote Menschē: Dat hy mede na dat alle de Landen gestilt waren eñ in ruste gebracht / door de wijshept eñ neerstichept van Don Johan van Oostenrijck des Koninck Broeder/ het oorlogh noch veel swaerder vernieut/ende des Koninck landen in grooter ellende gebracht heeft: De afvalligne ketters daer weder in ontboden/de Catholijcsche Religie in allen plaetsen daer hy vermocht / verdrijvende: Die van Oostenrijck voor den Staten ende Gemeenten suspect gemaeckt/op dat hy selve alsoo tot een Kuwaert over Brabant / ende Stadthouder van Vlaenderen ende overste Luptenant over alle des Koninck Nederlanden verkoren worde: Gantsch Hollant eñ Zeelant met oprroeren ende afval verruit / de Geestelicke gebangen genomen ende de Overhedē schendich verset: De deugdelicke eñ redelicke middelen des vredes tot Ceulen van des Koninck Ghesanten voorgestelt/verworpen/ende gewepgert in zijn Vaderlande in Duptslant te trecken / waer door alle beroerte gestilt soude gheweest zijn: Om alle welcke oorsaken hy als eē Verrader ende rebelle des Koninck ende Vpant der landen een peste eñ verderf vande wereit ende der gantsche Christenheydt/upt alle des Koninck Landen eewich verbannen is/ende wert allen ingheseetenen der selver verboden met hem int heymelic noch openbaer niet te verkeeren of eenige ghemeynschap met hem te hebben/noch in haer huysen ontfangen/noch met victalie of ander noodruft onderstant doen/ op de hooch-

ste

ſte ſtraffe ende ongenade des Koninck. Wert ock een pegelic ingeſeten ende uptheemſch toegelaten dees executie des Koninck te volbꝛengen ende hem gevangē te leveren ende hem in alder manieren te beſchadighen in zijn perſoon ende goederē/ waermen die bekomen kan ſo wel voerlijck als onvoerlijck/ (upt genomen de gene die reede onder des Koninck macht zijn) deſelbige toegepgenende eñ gebende/ den genē dieſe eerſt innemen eñ overweldighen kan / met belofte van vijftich dupſent gulden te geven tot een beloominghe / die hem doodet/ ende quijtſcheldinge van alle de grootſte miſdaden die yemant miſdaen mochte hebben / niet uptgheſondert/ dat ock de ſelvige ſoo hy onedel is int ghetal der Edelen aengenomen/ ende ſijnen naem eeuwich vermaert ſal werden. Maer alſo de toeſtanders/ gunſtighe ende vꝛienden van ſoodanige Tyrannē den ſelvigen in haer vooꝛſpꝛeken verſterckten ende onderhoudē: So werdē alle de ſelvighe die binnen een Maent na de vercondinghe van deſen Ban / hem niet verlaten / maer noch effen wel toeſtandigh ende beſulpigh blijven / tſp directelijc of indirectelijc/ mede geſtelt int getal der Rebellen ende vyanden des algemeē ruſtes/ ende ſullen ontbloot werden van allen haer goederen / ſtaet ende heerlichepꝛ/ eñ haer perſoonen ende goederen opentlic ten rooſ geghe ven zijn allen den genen dieſe bekomen eñ innemē kan: Maer die van hem afwijcken ende tot de gehooꝛſaemhepꝛ des Koninck haer begeven / ſullen gratie eñ Pardon genieten / midts aenmemende het Tractaet tot Atrecht gemaect/ ende tot Bergen in Henegouwē bevеſticht/ ofte de articulen vp den Gheſanten des Koninck tot Ceulen vooꝛghedꝛagen.

Dit upt-ſchꝛift des bans inden 's Koninck name vp den Pꝛince van Parma uptgegeven / is aen diverſche Overhepden geſonden/ eñ ontrent dees tijt zijn die van Camerijck dooꝛ toedoen des Oberſten des Caſteels onder de gehooꝛſaemhepꝛ vanden Hertoghe van Alencon gekomen/ ende de Bozghers ende Geeſtelijcke die hem niet wilde ſweeren / zijn upter ſtadt verdꝛeven.

De Pꝛince van Oꝛaenjen heeft opt uptſchꝛift des bans met openbare ſchꝛiften geantwooꝛt meeſt in deſe nabolghende maniere. Inden eerſten dat hy God dancte dat hy nu een openbare getupge was des innerlicken haets/ der gener die niet alleen ſijn / maer mede des Vaderlants vyanden waren: Vanden welcken ſoſe in haer tyrannije wooꝛtganck hebben / hy noch gunſt noch vꝛientſchap begeerde/ die in haer fenijnige ſchꝛiften genoeghſaem verklaerden / datſe inde kunſte van qualic ſpꝛeken ende ſchelden allen anderen overtreffe: Om den ghenen dieſe noch met ſwaert noch verghift dooden/ noch met looſe ende bedꝛiechelicke beloften bedꝛiegen konden/ met haer vergiftige tonghen mochten ombꝛengen. Daer na verontſchuldigt hy ſich van ſijn aengetijde miſdaden/ ende doet te niet zijn aengheſepde ondanckbaerhepꝛ ende ontrouwe: Vermeldende ſijn getrouwe dienſten ter contrarie: die hy den Keyſer Carolo eñ zijn ſoon Philippo gedaē ende bewеſen hadde/ niet alleen inder Oꝛloghen / maer inde vergaderinge zijns Hofs/ ende daer hy in Legaetſchap geweeſt hadde/ daer in hy wel groote onkoſten gedaen hadde/ maer niet dan betaelt was na verdienſte: Doch wel bekennende dat hy alle blijt ende neerſtichepꝛ aenghewendt hadde/ om alle den Spaenjaerts upt den lande te verdꝛijven / om datſe onder dexel vande Inquiſitie / naer der Landen vyphepdt ende rijckdommen trachtende/ ende onder den Naem vanden pber tot de Catholijckſche Religie / een wꝛeede ende onmenſchelicke tyrannije pleechdē/ diet alles als der vyanden roofgoet achtende/ maer tot ſulcx te wege te bꝛengen hadde hy geen banckerotiers noch die den hals verbeurt hadden/ tot ſich ghetrocken / maer vermaerde Mannen in Edeldom ende goet / van grooten aenſien: Soo verſaechte hy ock niet dat hy d'ooꝛſake was ghеweeſt / dat het Requeſte vanden Edellupden der Goubernante ober gelevert is/ maer daer by verklarende dat tſelvige geē ooꝛſake noch ooꝛſpꝛonck der beroerte ghеweeſt en zy/ maer de ſchult quam opten ghenen/ die daer bidbende verſoet met een wꝛeet gemoet verſtooten hebben/ ghelijck alſt antwooꝛt van Roboam Salomons ſone mede was: Mijn Vader heeft u met Roeden ghecaſtijt/ ick wil u met Schoꝛpioenen ſlaen: Maer het inbꝛeken der nieuwer Biſſchoppen / ende inbꝛeken der Pꝛivilegien eñ des Vaderlants vyphepꝛ / die haddē dees vyant ontſteken. Hy ontkende mede dat dooꝛ ſijn raet ende aenſtouwen de Pꝛedicatie der ghereformeerde Religie onder den Ghemeynten ingheboert was / hoewel hy nochtans der Goubernante namaels wel geradē heeft datſe om meerder opꝛoer te vermijden/ deſelbighe toelaten ſoude / maer dat dooꝛ opꝛoerich volck de Kercken ende beeldē afgewoꝛpen waren / tſelvige hadde hy grootelicx miſpꝛeſen: ſo werde hem mede valſchelijck vooꝛgewoꝛpen/ dat hy gedwongen was geweeſt t'Nederlant te begeven/ ende in Duytſlant te trecken: Hy hadde doch des vooꝛleden jaers tot ſulcx vooꝛlof vanden Koninck begeert/ twelc men noch upt zijn vꝛieden die hy wederom ſchꝛeef bewijſen kan. Aengaende het aennemen der wapenen/ gaf hy deſe antwooꝛde: Watter een onderlinge verbindinge is tuſſchen een Heer eñ Leenheere / dat als de Heere zijn beloften ende eet niet en onderhout / dat dan de Leenheere ofte Onderdane niet langher aenden eet den Heere ghedaen/ verbonden is: Dat zijn ſoon de Graef van Bureu/ tegen 't recht der Pꝛivilegie der lande van Bꝛabant / ende der Vniverſitept van Leuven gevangen na ſpaenjen ontvoert was/ dooꝛ s Koninck bevel/ ſijn goederen eñ inkomſten tot s Koninck tafel verbeurt gemaeckt. Dat de Koninc de geſonden Heeren der Nederlanden / die ootmoedigh verſochten dat haꝛe Pꝛivilegien mochten onderhouden werden/ onmenſchelijcker wijſe gedoot heeft. Dit ſelvige geeft een rechtbeerdige ooꝛſake de wapenen aen te nemen/ na dien de Godlijcke eñ wereltlijcke Wetten toelaten/ datment openbaer gewelt / met gewelt mach afweyꝛen. Hy hadde de beſcherminghe van Hollant eñ Zeelant aenghenomen dooꝛ thersoeck vanden ingeſetenen des ſelfs: Dat niemant vande Roomſche Religie dooꝛ zijn bevel verdꝛeven was / maer dat de Staten tot ſulcx genootſaeckt zijn ghеweeſt / overmits dat eenighe onder haer teghen het ghemeen welvaren ende ruſte der Landen/ haer geſtelt hadden / dat daerom de ſchult van tſelvige tonrecht hem opgelept werde / nadien die van Hollant ende Zeelant veel anders getupgen ſoude konnen / twelck ock inde handelinghe des vꝛedes tot Bꝛeda vertoont is / dat ſulcx dooꝛ ghemeen beſtoꝛminge aller ſteden geſchiet ſy / dat daerom ſulcke beſchuldinge een ſwaet fondament hadde / die wepnich verantwooꝛdinghs behoefde. Datmen die vande gereformeerde religie dooꝛ ketters uptſpꝛaet / geſchiede tonrecht/ na dien tſelvige in ſo veel jaren datſe ghepꝛedickt is geweeſt/ niet en heeft konnen bewеſen werden. Dat hy dan een rechtbeerdige ooꝛſake hadde ghehadt met gewapender hant in Nederlant te komen/ om de onmenſchelijcke wꝛeede tyrannije der ſpaenjaerden tegen te ſtaē/ ende het lant in zijn oude Vaderlicke vyphepꝛ te ſtellen. Dat hem nu tſelvige niet ſo gheluckigh vergaen zy / dat hadden veel vermaerde mannen wel eer mede moeten gedoogen/ ende dat de Spaengiaerdē veel ſchentlicker Hollant ende Zeelant verlozen haddē maer hy was daer in niet gekomen dan aleer hy van den ingeſetenen deſſelfs tot ſulcx genoodight was / die hy nochtans overmidts ſijn ampt des Stadthouderſchap ende ſijn Erfgoederen die hy daer in hadde/ met een ſonderlinge toegenegenthepꝛ bovē anderen bemin de. Dat de Koninck de Vꝛedehandelinge tot Gent gemaect (als hy dooꝛ de Heere van Selles ghklaert heeft) niet begeerde te hantſouden/ ende dat Don Johan de ſelvige mede nopt onderhouden heeft. Dat ooc de Nederlanden doenſe deſelvige raemden/ niet met den Koninc/ maer onderlinge met elckanderen een Verbont gemaect hebbē/ om met gemeenerhant/ raet eñ macht haerſelven tegen den ſpaenjaerden (met harē aenhang die na haer vyphepꝛ ſtaen) te ſtellen. Dat hy / noch die van Hollant ende Zeelant vā tſelvige accoꝛt niet eerſt afghetreden en waren / maer dat de Staten van Hol-

lant

lant eñ Zeelant wel eenige articulē tot haer verseker-
heyt wat hzeeder uytgereckt hebben / dieſe ter noot wel
mochten veranderen / want ſy tſelvige niet als een ge-
bot hadden vander hooger Oberheyt / maer was met
gemeen ober-een-ſtemmige ten algemeen nut alſo ge-
raemt: tſelve is dick met monde ende ſchzifdic alſo be-
weſen / dat daer mede by den Staten niet verandert
noch vernieut en is / maer tſelvige men met recht deſs
onbeſchaemde menſchen mach opleggen / die daer ſeg-
gen: Datſe by de Statē van Hollant ende Zeelant ge-
hzokē ende geſchent zy. Die van Hollant ende Zeelant
wert alleen verboden niet te vernieuwen of verande-
ren / maer d'ander Landen niet / dien de macht ghela-
ten was / datſe tot haer verſekeringhe met allerley wij-
ſe haer ſelven mochten verſien / alſmen int elfde ende
twaelfde Artijckel ſien mach. Dat wel in Hollant ende
Zeelant eenige verandering toegekomen ende geſchiet
was / doch ſonder raet ende conſent van die van Ozaē-
gien: Maer d'ander die haer metten Malcontenten
verſelt hebben / hebben daer moetwilliger opzoerighe
ſoldaten mupterije beſtelicht / ende tſamen met dē an-
deren openbare vpanden tot den verderf des Vader-
lants / tſamen geſpannen / ſeer ſchendigh afwijckende
van hare bontgenooten / verradende de gemeene ſake:
Dit ſelbighe is de ghelyeele Paceficatie van Gent (niet
alleen in een of twee Artijckelen) gantſchelic te bzeken.
Dooz haer ſchendige afval is Maeſtricht ſoo deerlijc
verlozē / eñ zijn de bzome heldē / die haer ſo dapper booz
't vaderlant beweſen hebben / in des wzeeden vpanden
handē gevallē: Daer mede ſy tvaderlant ſo grootelijck
verwont hebben / ende dit zijn deſelvige / die den Grave
van Manſfelt / Viglium eñ andere groote Heeren van
den ſecreten Rade tot Bzuſſel / ghevanghen ghenomen
hebben / alſoo dat niet alleen haer booſheyt / maer haer
ſothept allen menſchen kenlijck gewozden is / die haer
bontgenooten verlatende / den genen dieſe eerſt gevan-
gen genomen hadden / den wegh ghebaent hebben / om
haer ſelven te ſtraffen: Dat nu die van Ozaengien niet
met wzeetheyt geſtraft heeft den genen die haerſelven
onbedwongē ende met meerder moetwils alſt wel be-
taemde / haer aengeſtelt hebben / dats niet gheſchiet dat
hy daerom den opzoerigen eñ moetwilligē onderſtant
gedaē ende haer werckē gepzeſen heeft / maer heeft ter
contrarije met harder woozden ſulck geſtraft / om haer
tot een beter verſtant eñ ſtaet te bzengē / eñ of hy ſchoon
ſulck niet vermocht heeft / ſo en heeft hy nochtans haer
niet willen overgheven den moetwil ſijnder vpanden /
om uytgeropt te wozden / want een Vader des huyſge-
ſins ſoeckt niet ſijn kinderen upt te ropen noch te ver-
derven / maer met alle mogelicke middelen te beſtraf-
ſen ende vermanen tot haer verbeteringhe ende ophel-
pinge. De Heere van Montigny / Bourſe ende anderē
die ſouden noch ſijn getupgen moeten zijn / wat arbeyt
eñ neerſtichheyt hy aengewent hadde / dat de aengevan-
gen opzoeren in Vlaenderen hadden mogen ghedempt
geweeſt zijn / eñ dat hy alle de middelen totten verdzag
van haer voozgeſtelt / ſonder eenige wederſtrijden aen-
genomen hadde / dieſe teghens haer ſelfs eedt ſo ſchen-
digh gebzoken hebben / maer haer eygen raſernije / dul-
lycyt / ſothept / eergierichcyt ende haet tegen de gereſo-
meerde religie / eñ begeerte van regeringe / haddē haer
de wapenen doen aennemen / welcke onmenſchelijcke
daet ſy met de beſcherminge of boozſtant des Paceſi-
catie van Gent / hebben willen bekleeden. Dat hem
onrecht ende valſcheyt voozgewozpen wozt / dat hy dē
tijtel ende ampt van Rutwaert van Brabant verſocht
hadde / want hy wel konde bewijſen / dat hyjt ghewep-
ghert hadde alſt hem aengheboden was. Dat hy den
naem van Luytenant generael / niet dooz raet ende aē-
dzingen vanden Raden ende allen Krijghſoberſten aen
genomen hadde. Datſe hem dan opleggen de Beelde-
ſtozminge / exactien eñ verdzijvinge eeniger Geeſtelijc-
ker perſoonen / dattet ſelbighe ſtinckenden achter-klap
waer / daer op hy appelleerde ende hem beriep aen den
Raet van Statē. De gunſte ende toegenegenheyt des
volcx tot Hemwaerts dieſe hem verwijtē / ſtrecte t'ſijn-
der eerē dat hy niet met valſche pzactijcken / maer dooz
eerlicke middelen ende rechten wege opgetogen was /
tot ſoo heerlijcke hooge ampten die hy tot gemeen nut
vanden volcke gebzupckte: Maer dit wilde hy wel upt
dzuckelijck bekennen / dat hy ſo langhe als hy aſem in
zijn lijf hadde / de vzijheyt ende Pzivilegien vande Ne-
derlanden wilde voozſtaen. Dat de Staten met ghe-
meenen raetſlach de middelen des vzedes tot Ceulen
voozgedzagen / afgeſlagen hadden / oozdeelende deſel-
vige al te ondeugdelijc eñ hart: Hem ſelven in Duyt-
ſlant (twelck zijn Vaderlant is) te begeven / was hy be-
rept / ſoot de Staten ſo dooz goet inſagen / die hy ſonder
zijn trouwe ende eedt te bzeken niet mochte verlaten.
Dat nu den genen die hem ſoude konnen ombzengē ſo
groote belooninghe belooft werde / ober ſo ſchendighen
daet / dat daer mede beweſen werde / het bloode loome
hert ende gemoet ſijnder vpanden / die haer ſelven niet
vertrouwende datſe met opzechte weghen dooz wape-
nen haer vpant moghen overwinnen / nu haer ſelven
ſtellen op verraſſchen ende moozden / datſe oock daer
mede zijn macht ende kloeckheyt te heerlicker maken
ende verheffen / datſe de hulpe eens ſchadigen Mooz-
denaers aenſoecken / daer mede bewijſende: Datſe geē
moet hebben met openbare oozloge booz de bupſt hem
te beſoecken.

Dees verantwoozdinge heeft de Pzince van Ozaē-
jen den Staten tot Delſt in Hollant bergadert / over-
gegeven / wien hy tot oozdelaers ſtelde / ober den Ban
die ober hem gegeven was / als dien zijn handel ende
wandel opt hooghſte bekent was / wie d'oozſake deſer
beroerte waren. Daer en boven vermaende hy haer /
datſe ſtantvaſtich met een kloeck gemoet ſouden vol-
herden / ende haer niet verſchzickē ober de dzepgenen-
ten inden Ban begrepen / die alleenlijck daer toe ſtrec-
te / dat de Vereenichde Nederlanden geſchepden moch-
ten werden / of in haer ſaken vertſagen / op datſe alſoo
inden wzeeden tpzannen handen mochten vallen / ende
haer ten roof werden. Dat die vande ghereformeerde
Religie daerom aldermeeſt inde beſcherminghe der
Staten behoozden onderhouden te werden / om datſe
de oude pzivilegien / eñ vzijheyt volſtandigh voozſtan-
den / ende daer ober haer geenderhande perijckelē ont-
ſagen / ende datter niemant onder haer bevondē werde
die totten vpanden afgeweken was / ende dattet gemeē
volck op de Staten als op de Vaders des Vaderlants
ſagen: Datſe daerom manlic ſouden zijn / eñ de gemeē
ſaecke vande Nederlanden opt hoochſte beſchermen /
datſe tot ſulck krachts genoegh hadden / ſooſe haer der
onkoſten niet ontſagen / ende goede Krijgſtucht onder-
hielden: Dat hy noch de Wallinghſchap noch de boor
niet ontſien en wilde / maer was tot beyde ghewegen /
ſo hy de algemeen ruſte ende vzede konde bevozderlijck
zijn.

Hier op hebben de Staten geantwoozt / datſe beken-
den dat de Pzince van Ozaengien een gerechtige ooz-
ſake hadde tegen dē Koninc / in deſe ſijne verantwoozd-
dinge / ende alſo hy de regeeringe niet van ſelfs aenge-
nomen hadde / maer deſelvige hem vanden Staten / eñ
Gemeente was opgelept / ſoo badenſe hem dat hy ſulc-
ke ſijn ampt ſoude willen volvoeren / belovende hem
alle behulp / ſchuldige plicht ende gehoozſaemheyt: be-
lovende mede miſdien tot ſijn meerder verſekeringhe /
noch een bende Kupters tot ſijn lijfwachte boven zijn
gewoonlijcke wachte by te doen.

Dees antwoozt in Dzuck upt ghegeven in veelder-
ley ſpzaken / heeft de Pzince van Ozaengien meeſt aen
alle Koningē ende Vozſten van Europa geſonden / tot
zijn ontſchuldinge ober de ſchendigen Ban tegen hem
uytgegeven / eñ te openbarē wie de oozſakers ende be-
ginders des opzoers der Nederlanden gheweeſt zijn.

Van het bannen des grooten Raets in Vrieſlant. Het
belegh tot Groeningen. De Vrouwen poorte tot
Leeuwaerden gefondeert. Den aenſlach op den
Briele ghemaeckt, miſluckt. Het innemen van
Meenen ende het Caſteel van Leeuwaerden.

Op

Digitized by Google

OP den 4. dagh Junij 1579. wert dien vanden hoogē Raede in Vriesland/den Vresident ende anderen Raetsheeren bevolen/alsō sp te vozen gevāgen geweest waren/ binnen sonneschijn upt de stadt te vertrecken/ende zijn soo vooꝛt upt den lande gebannen gewoꝛden.

Op den 5. dagh van May / is den Grave van Rennenberge/diet met den Omlanders hielt / met een Regiment knechten (daer Bartel Enteng Overste van was)vooꝛ Groeninghen ghevallen/ ende heeft die van Groeningen gedwongen met hem ende den Omlanders te accoꝛderen.

Op den 2. Junij 1579. wert tot Leeuwaerden onse Vrouwen pooꝛte ghefondeert / ende wiert oock dat selve Jaer volmaeckt / dooꝛ het advijs vanden eersamen Raet der stadt.

T'selve Jaer in September / was daer eenen loosen aenslagh gemaert vanden Capiteyn inden Vriele/ metten Malcontenten van Arthois ende Henegou. Haer radende datse soudē oder Zee komen met schepē toegerust/ gelijc de schepen des Vrincen van Oraenjē/ ende alsō soude hy die inlatē: Maer als nu de Malcontenten dachten dit int werck te legghen / waren des Vrincen schepen daer van ghewaerschout / dewelcke haer oock te weghe begaven/ ende hebben dese schepen onderscheept / al dootslaende ende verdrinckende datse daer inne konden vinden.

Van gelijcken wert oock in Vlaenderen eenen loosen aenslagh gemaeckt / met den welcken de Malcontenten tot Meenen wijs gemaeckt wert / datmen haer tot Kooꝛtrijck binnen soude laten komen : Maer als sp lupden daer henen quamen/zijn de Schotten van achter gevolght/eñ hebben Meenen ingenomē/ eñ komē de vooꝛ Kooꝛtrijck / saghen sp wel datse niet seer willekom en waren. Daer van is het spreeckwooꝛt : Meenen meende Kortrijc in te nemen: Maer Meenē dede Meenen verliesen. Mijn Heere de la Noue is daer metten Schotten gekomen/ meynende daer sommige Slootkens in te nemen/als het Casteel van Halewijn/ &c. Maer hy wiert daer na vanden Vooꝛgh-grave van Gent gevangen.

Op den eersten Februarij An. 1580. is tot Leeuwaerden eenen grooten alarm gheweest / waer dooꝛ verooꝛsaect wert het afwerpen des Blockhuys aldaer. Den alarm is alsoo toeghegaen : Tis ghebeurt dat de soldaten vande Stadt de wacht hadden aende pooꝛte vant Casteel des mooꝛghens ontrent seven uren : Den Capiteyn vant Casteel / vreesende dat hem het Casteel oft blockhuys soude met gewelt afghenomen wooꝛden/ heeft eenen alarm doen maken. Maer als desen trommel slagh vanden alarm een wijle tijdts bleef dueren de/ so hebben haer de Vooꝛghers ende de Soldaten alle tsamen inde wapenen begheven/ ende de vrouwen van de soldaten des Blockhuys met een deel Monicken genomen hebbende om te pionieren / hebbense die vooꝛ aengestelt/ ende de grachten vanden Blockhuyse doen vullen / ende hebben haer vooꝛ 't Blockhuys beschanst/ eñ haer in slachooꝛden gestelt. Als nu de Capiteyn Jan van Schagen dat gesien hadde/ ende gewaer wert dat sijn soldaten haer niet te weꝛ en stelden / soo van hare vrouwen/als oock om datse meest Vooꝛghers kinderen van der stadt waren: soo heeft hy te meer gevreest/ siende dat de kinderen begosten 't geschut aen te vrenghen/ daer veel peerden souden werck aen ghehadt hebben/ ende hy heeft daerom ghedacht dattet hem beter was twooꝛs Blockhuys over te geven / twelck hy ghedaen heeft/ende het Blockhuys wert op die tijdt gheraseert na dat het 70. Jaren gestaen hadde: want het was gemaeckt int Jaer 1510.

Van het afworpen der Blockhuysen tot Staveren, Harlingen: eñ het Beeldestormen tot Leeuwaerden, ende hoe de Stadt Groeningen Malcontents wort. Dē Prince van Conde tot Antwerpen komt, Ende den slach voor Groeningen. Ende Hoe Mechelen ingenomen wort.

OP den 2. Februarij des jaers als vooꝛen/wert ooc het Casteel oft Blockhuys tot Harlingen belegert ende op geeyscht / ende de soldaten die daer op lagen/hebben dat ooc sommige dagen tegens gehouden/ somtijts met groot gheschut inde stadt schietende/ soo datse onder andere schade diese dede/ 3. mans dooꝛ geschoten hebben : Maer als sp gesien ende gelesen hebben sekere vrieven aen hen ghesonden/ so hebben sp dat Blockhuys op den 5. Februarij gewillighlijck op gegeven/ende het wert geheel geraseert: in dit Jaer wert ooc de nieuwe haven met haer slupsen gemaect ende de stadt wert versien met Bollewercken / die te vozen daer niet geweest en waren.

Den Raet van Staten in Vriesland/ met het advijs der Gedeputeerden der Generale Staten/hebben goet gevonden inde vooꝛsz jare ende Maent/het Blockhuys te Staveren ooc af te wozpen : Twelck ooc geschiet is / op dat het landt dies te beter vooꝛ alle verraderije soude komen bevrijt wozden / want sp genoegh alreede gewerct hadden/dat haren Stadthouder den Grave van Rennenberg indē sinne hadde (ja bastelic vooꝛgenomen) 't lant met verraderije den Spaengiaerden over te leveren. Daerom hebben sp alle neerstigheydt gedaen om die gelegenthept te verhoeden.

Op den 19. Februarij heeftmen de Beelden in alle Kercken ende Kloosters tot Leeuwaerden afgewozpē ende sommige Vriesters upt de stadt gejaeght/eñ daer wert van gelijcken geheel Vriesland dooꝛ ghedaen in alle Steden ende Dozpen. De goederen der Kercken/ oft soomen die noemt / Geestelijcke goederen / werden verkocht ende ghevrupckt tot behoef vande oozloghe.

Op den 3. Meert 1580. ontrent te vier uren inden mozghen/ is tot Groeninghen ontstaen eenen grooten eñ jammerlijcken oploop eñ mupterije : Want Geozgen de Talaing/Grave van Rennenbergh/heeft hemselven verklaert te willen aennemen de partije vande Malcontenten / eñ heeft versaect eñ verwozpen de Vnie van Vtrecht / dewelcke hy met sijn eygen hant onderteeckent / eñ belooft hadde t'onderhouden. Eñ hy heeft doen bestaen te openbaren/ dwelck hy langen tijt hadde vooꝛgenomen. Op desen dagh dzoeghen alle de Bozgers van Groeninghen/diet met den Malcontenten hielden / aen haren slincker arm witte slupers oft velt-teeckens/ende zijn alle op den bestelden tijdt op de merckt gekomen/na dat de trommelen alarm sloegē/ ende eenen schote met een roer gegaen was: Eñ hebbē aldaer op de merct gebonden dē Gouverneur te peerde sittende met sijn bloote swoert inde hant. Dewelcke seyde: Staet mp nu vp lieve Bozgers/ ende laet ons nu volbzengen tgene dat totten dienst van sijne Majestept behooꝛt / ende ooc tot de beschermınge eñ behoudenisse van onse eygen persoonen van noode is / op dat wp onse vpanden mogen verwinnē ende meesters daer over sijn. Als hy dit gesept hadde/zijn de bozghers die Malcontents waren/met gewelt geloopen tot de hupsen der bozgers die vande gereformeerde Kelligie waren/ende de deuren oft pooꝛten open geloopen hebbende/hebben sp die gevangen ghenomen. Hierentusschen reden des Gouverneurs rupters langs de straten / dat so wie upt sagh of op de straten quam / dien hebben sp terstont dooꝛschoten / oft andersints omghebzacht. Eñ onder andere/ eenen van aensien/ met namen Jacob Hillebzants/die wel eer eē Raetsheer geweest was de welcke tot den Gouverneur sepde : Is dat de daet van eenen getrouwen ofte vzomē Heere met sijne Onderseten so onbehooꝛlickē te handelen? Ende dit gesept hebbende / so wert hy van achteren dooꝛ sijn hooft geschoten / dat hy terstont daer na sterf. De Gouverneur heeft even wel sijn vooꝛnemen vervolgt / eñ heeft alle die vande Kelligie gevangen ghenomen/ daer over eenen seer grooten rouw inder Stadt bedzeven wert/ want hy wel 300. bozghers gevangen genomen heeft/ ende eenige inde Kercken doen bewaren / ende andere in vaster gevanckenissen stellende. Eñ op dese wijse is de stad van Groeningen aende zijde der Malcontentē

gela-

gekomen / ende dit is de oorsake datse terstont van allen zijden belegert werden.

Die van Leeuwaerden dese tijdinge ontfangen hebbende / waren ooc van sinne van gelijcken te doen met die vande Roomsche Religie: Maer met malkanderen haer beraden hebbende / is het niet gheschiet / dan daer werden sommige Borgers in haer eyghen huysen bewaert / ende daer na upt der stadt gesept: Op den seventsten ende achtsten Meert.

Mijn Heere den Prince van Oraenjen tot Antwerpen synde / heeft geacht dat geen schadelicker dinck en was / dan de ghebuerschap der Malcontenten die tot Mechelen lagen: Daeromme so heeft hy met grooter neerstichept soo veel te wege gebracht / dat hy in April deselve Stadt door heymelijc verstant ende hulpe van sommighe borgghers heeft inghenomen / daer door dat gheen kleyne blijschap ende triumphe ghemaeckt en werde.

Op dese tijdt was mijn Heer Lowijs de Bourbon / Prince van Conde (sone des genes die inden slach bleef van Jarnac in Poictou / duerende de inlantsche oorloge vā Vrancrijc) na Engelant gereyst / ende daer gekomen zijnde / so heeft hy oock voorgenomen te gaen besien tlant van Vlaenderen ende Brabant. Ende tzeyle gegaen zijnde in Engelant / is hy tot Sluys in Vlaenderen aenghekomen / van daer den wech na Gent nemende: Alwaer hy seer heerlick ontfangen wert vande Borgers / om dat hy oock met haer eens was / ende dat op den 13. July int voorsz Jaer.

Den Marquis van Rupshoeck / anders ghenoemt den Borgh-Grave van Gent / dewelcke nu het hooft der Malcontenten was / heeft op die tijt eenen aenslach op de stad van Gent gemaert / ende hy meynde die met heymelijcke practijcken in te nemen: Ja het was ooc alreede soo verre int wercke gheseilt / dat een deel Rupteren seer diep inde stadt gekomen waren: Maer dese zijn enterprijse oft voornemen vande stadt te behouden / ende den Prince van Conde voor zijnen gevangen te krijgen / en is hem niet geluckt. Want zijn voet-volck dwelck hem volghde / en konden over tselt niet gekomen door den grooten overmatigen reghen / so dat het onmogelijck was datse haer ghewerp souden gebruycken. Als die voorsz Borgh-Grave dat gewaer wert / ende sach hoe neerstich dat hem de Borgers tot Gent met hare wapenen ontmoeten: So en dachte hy geen dinc hem beter te zijn / dan te vertrecken van daer hy gekomen was.

Dit geschiet zijnde / heeft de gedachte Prince sijn repse vervolght / om de stadt van Antwerpen te besien / daer hy ooc met grooter eeren ontfangē wert vanden Prince van Oraengien / ende die vanden Rade van Staten. Als hy daer sommige dagen gherust hadde / ende hem sommige Presenten geschoncken waren / soo heeft hy oorlof genomen om sijn repse na Duytslant te vervorderen / ende is vertrocke na de Francfortsche Misse in September / ende van daer is hy getrocken na Savoyen / ende van daer na Mure / dwelcke vanden Koninc van Vranckrijck belegert was.

De stadt van Groeningen vande Staten (ghelijck wy te voren verhaelt hebben) belegert zijnde / is ontset geworden door den slach / die den Grave van Hohenloo / op den 17. Junij tegens Marten Schenck hadde / niet verre van Hardenberge. Ende hoe wel den Grave van Hohenloo synē armepe wederom by malkanderen vergadert hadde / so is deselve wederom verslagen geworden vande voorsz Malcontenten / op den 4. dagh Septembris by Linghen. Daerom na dat vele steden vreesden / hebbense goet ghevonden eenich Garnisoen in te nemen. De Grave van Rennenbergh wert op die tijt ooc versterckt met 11. vaendelen voetvolcx / ende eenen seker number van Rupters onder het ghelept van Hans Stropff van Embrick / ende heeft zijn volck doen trecken na de stadt van Oldenzeel / dewelcke haer sonder eenigen wederstant / heeft gegeven inde handen vanden voorsz Grave van Rennenbergh op den 24. dagh Septembris.

Hoe die van Steenwijck Garnisoen innemen, haer wallen verstercken, belegert worden, ende haer daer tegen toerusten. Ende vande geschiedenissen tot den 28. Octobris toe.

HIerom soo heeft die stadt van Steenwijck Garnisoen den 23. Junij vanden Staten knechten moeten innemen / als des vpants krijchslupden voor de Oosterpoorte ende der Statē krijgslupdē voor de Wolpoort bepde op eenen tijt gelijck waren / na dat Hopman Harmen Olthof / den 21. July met zijn vendel binnen Steenwijck is gekomen. Dese na veel verbeteringe der stadt wallen / heeft hy tot hem inghelaten binnen Steenwijck door der vpanden aenkomste den 17. Octobris / Hopman Jan van Rozmput tsavonts late. Door welcke oorsake den xxiij. volghende voor middage / is Hopman Frans platte met zijn Vaendel knechten / met noch een Vendel vanden Oversten Johan Stupber binnen gekomen / waren van Johan van Beerenbroeck Oversten Suppers Luytenant tegenwoordigh was by dat Vendel knechten. Ende is voorts op den selven dagh terstont als den 18. voorsz de stadt ontrent middagh berent vander Malcontenten Rupters / ende voorts die selven avont met xx. vendels Duytsche knechten belegert / behalven de Rupteren diemen achte 1500. sterc te wesen. Op desen avont wert terstont de Geestpoorte met die Omnigherpoort met eerde / boomen / ende balcken gestopt tegen des vpants schieten / waer door de Papen hoden werden afgehouwen. Op desen selben dagh is de Oostwijc eñ de bercken marsch met de voorstadt vander stadts soldaten afgebrant / eñ int verbernen van Westwijck / synse vanden vpant belettet.

Van dese belegeringe heeft hem Georgen van Lalepn / Grave tot Kennenberge den Veltheer verklaret. Nu op dien selben dagh is tweemael ter stadt uptgheballen / eens upt de Omniger-poorte / ende upt de Wolpoorte / daer wiert een gevangen gebracht inder stadt / die onder tRegiment van Hans stropff behoorde.

Den 19. Octob. isser tweemael upter stadt geballē. desen dagh zijnder dry gevangenen ingebracht: Oock depide den vpant zijn heyrkracht / trecke nde met 11. vendelen knechten by dat verlaet / upt de westwijck over twater dat de Ae ghenoemt woxt / hem legerden voor in dat Wolt / dit was dat oude oft dat Vriesche Regiment van Marten Schenck. Hy heeft dese volgende nacht / soo by de Cappelle als op de Steendijck geschansset.

Den xx. isser tweemael upt der stadt geballen / eens upt de Wolpoorte / daer wert die kleyne Schans wederghesticht. Doch de volghende nacht wederom ghemaeckt / upt de schans by de Cappelle wert eenen hupt ingebracht van kleederen / gewerp / ende eenen ketel siedende verckens vleesch. Tander uptballen is na middage met peerdē ende soldaten upt de Oosterpoort gedaen / daer werden dry gevangenen / ende twee wagenpeerden ingebracht.

Den 21. is eenen Jongen vanden Hopman Platte uptgesonden / om eenigē noodwendichept te Campen upt te richten. Dese is den xxij. by lichten daghe door des Vpants Leger inde stadt gekomen: Daerom ten teecken sijnes komstes wert de groote klocke ghelupt.

Den 23. isser snachts een Borger / ghenoemt Tijs Kiers / met een soldaet uptgesonden. Dese nacht is den vpant ghetogen na de Rupnder / om daer die 2. vendels / als Johan van Eschede met Roeloff van Langen te verslaen / waer van sy ons den 24. dach volgende / een Vendel met een peert voorby die stadt sleppten. Op desen dagh isser eens upt geballen / doch te vergeefs / hoewel met peerden ende soldaten. Noch is de meulen voor de Oosterpoorte vander stadts Soldaten verbrant.

Den 25. isser wederom upt der stadt geballen / doe zijnder twee Jongers gevanckelick ingebracht met de Peerdē / doen isser dapperlick met den vpant geschermutseert / daer vele vpanden met etteliche peerden getreffet werden / de onse weken schade: oock inder stadt:

Desen

Desen nacht heeft den vyant de Homep voor de Geestpoorte aengeslecken / doch sy is van eenen Soldaet onder Hopman Cornput / Arent van Groeninghen genoemt/ wederom ghebluscht/ die met een touwe werdt over de poorte neder ghelaten/want de poort was ghestopt met eerde. Ooch isser inde stadt gebracht teghen des vyants wille/een mensche die doot geschoten was. Oock is den voorleden 24. dach voorsz een doot geschoten vyandt/ met zijn volle gewey ingebracht/ die voor de Woltpoorte by nachte der Stadt wacht dyoncken quam tergen: Dese beyde zijn inder Stadt begraven/ dese beyde en hadden niet meer dan 23. stuyvers/ met een weynich broot ende sypel.

Den 26. is de meulen voor de Woltpoorte/tsavonts vande soldate upt der stadt afgevaen/doen heeft Hopman Olthoff/ eenen jonge laten uptgae/ in des vyants Leger/ om wetenschap ter gelegener tijt in te brengen.

Den 27. isser upt de Stadt met Peerden ende Soldaten drymael gevallen.

Van het opeysschen der stadt Steenwijck, ende haer antwoorde, hoe daer ordonnantie gheslelt wordt opt verkoopen vande victalien. Om den storm te verwachten die vander Stadt haer bereyden. Ende het overvallen der wacht inde Loopschantse tusschē de Onniger poorte ende de Geestpoorte, ende andere gheschiedenissen tot den tweeden November.

DEn 28. October heeft Georgen van Lalayn als Stadtsouder van des Koninck wegen/ de Stadt met een Trompetter laten opheysschē/maer hem is ontboden by Hopman Koenraet van Steenwijck/ ende gesept met der stadt Wachtmeester/ wy hebben de stadt van weghen des Koninck ende der Staten ende des Heeren van Oraenjen aenghenomen te bewaren/ daerom en weten wy den Grave van Kennenberghe niet dan krupt ende loot te ville/ de Trompetter soude hem versien / wy en begheeren synder niet. Desen dach kreech de vyant 3. groote stucken geschuts in synen Leger: met die antwoorde is de vyandt verstoort geworden / want sy schoten dry mael den selben avont/ eens over de stadt op den voet bande meulen byde Onnigerpoorte: Eens inde Borstweringhe / dese kloot wert opgegraven/wegende ontrent 20. pont.

Op desen dach isser gemaeckt een ordonnantie vande Overicheydt der stadt ende Hoplieden/ op de weerdije der tijtlicke noodzuft / elck op zijn seckere prijs by pena te verkoopen ongewoeygert: twelck oock opentlic is ghepubliceert/ende aenden Raetshuyse ghesslagen in deser forme.

Een eersten salmen gheen Bier hoogher brouwen ende verkoopen / dan de Steenwijcker Maet kanne —— —— een halve stuyver.
Een pont Speck —— —— ij. stuyver.
Een pont Boter —— —— tij. stuyver.
Een pont soetemelck Kees —— —— ij. stuyver.
Een pont grove Kees —— j. stuyver j. oortken.
Een pont Bergher visch —— vij. oortkens.
Een Roggenbroot wegende 12. pont —— vj. stuyver.
Een schepel Oosters molt —— xviij. stuyver.
Een schepel inlants molt —— xvj. stuyver.
Een schepel Garste —— —— xv. stuyver.
Een schepel Boeckwey —— —— xiiij. stuyver.
Een schepel Houts —— —— xij. stuyver.
Die kanne Jopen bier —— —— vij. stuyver.
Die kanne Rijnsche wijn —— —— ix. stuyver.
Die kanne Franschen wijn —— —— v. stuyver.

Dese dinghen zijn al te samen ernstelijck ghepubliceert/ ende uptgheroepen op de Mercat in tegenwoordichept van alle Borgeren.

Den 29. October / heeft de vyandt noch ses groote stucken int Leger gebracht / soo de wacht op den toorn verklaerde.

Den 30. isser 6. mael Sondaechs voor middach op by de stadts meulens ghesschoten / dese zijn onbruyckbaer ghemaeckt / noch eens isser inde wal ghesschoten.

Desen dach is die uptghelatene Jonghe van Hopman Harman Olthof weder ingekomē/die bracht de tijdinge dat de vyant gesint was de stadt met ghewelt te bestormen/daer en tegen die vander stadt hebben hen selven met alderley tegenweyr wel bereyt: maer van dien storm en is niet gekomen/hoewel nochtans die vander stadt den storm geerne gesien hadden: wantet gemepne volck mettet garnisoen was verordent smorgens opte mercr te komen/ ende met een vermaninge upt Godes woort gehoort hebbende / na gedaner gebet eñ voetval den storm tegen te staen: want alle Brouhetels waren aende wal gebracht ende gevult met water/om so kalcwater daer in te siedē/ etlicke duysent peckhoepen beerdich gemaect / die wal rontom meest met steenē belept/ alle sperren eñ kapgabens tot spiessen gemaect / etlicke 100. gepinde hodden bereyt/ der borgeren borcken gerechtet / etlicke bleugelen met yserē pinnen doorslegen/noch etlicke 100. boetangels gesmedet/ eñ voorts alle ghereetschap diemen tot des stormś teghenstant noodich achtede. Alsoo dat de borgeren soo wel als de soldaten daer toe gherichticht waren. Desen nacht heeft de vyant een loopschans begonnen / bande Geestpoort tot de Onnigherpoorte.

Den 31. is weder upter stadt gevallen met peerden ende soldaten / doen zijnder twee ingebracht / de eene was een borger/ de ander eenen boer. Doch sy en wisten geen beschept van tijdinge.

Den 1. November is Tijs Kies weder uptgelaten/ die der stadt swarichevdt soude den Staten te kennen geven. Dese nacht ontrent tien uren/ zijnder 26. strijtbare mannen de Geestpoort upgelaten/ waer van des Hopman Cornputs Luytenant de eerste aenboerder mede was / dese hebben de wacht inde loopschans tusschen de Geestpoort ende de Onnigerpoorte (die in een rondeelcken was begrepen) overvallen/van 24. mannen/20. doodtgeslagen/eenen ontloopen/drie gevangen/ ende een vande drie onwillich zijnde in het mede gaen (om dat hy vande obersten Stuppers gheldt ontfangen hadde) hebbense hem half doot gheslagen/hart by de Onnigerpoorte is hy blijven liggen: dese is na lange kermen gestorven de selve nacht.

Hoe de vyant de schantse beter versiet tusschen beyde de poorten, ende schiet sommige scheutē inde stadt, ende de wallen worden verstercr, met verscheyden uytvallingen. Ende tijdinghe van ontset voor die van Steenwijck. Ende ander geschiedenisse, als muyterije, tot den eersten December.

DEn 2. November heeft de vyant 7. mael geschoten/ door dat Gasthuys ende door de groote kercke/doch sommige vlogen over/ende een inde wal: dese nacht heeft de vyant zijn schants tusschē de Onnigerpoorte ende de Geestpoorte verhooget/eñ 7. schansboorden daer op gebracht/ als of hy daer een katte malen woude: daer teghen de Innewoonders vander stadt by de Geestpoort een katte begonnen op te werpen/ende ooch boben de poorte opgevogen. Op den selven dach is de swackheyt der Stadts-wallen ghedeelt onder den Hoplieden / een peder zijn quartier: doen zijnder ooch 2. diepe vierkante gaten begonnen te graven inde Geestpoorte/ teghen de vreese des Mijners oft onder-graders.

Den 3. November isser tsavonts wederom uptgevallen / de schansgravers sa boeren als soldaten verjaget/sommige doot-geslagen/veel gewey zs ende schuppen tot buyt mede ingebracht.

Den 7. November is voor middach met peerden eñ soldaten(als te voren) ter Oosterpoorte uptgevallen/2. soldaten met eenen voetelaer gevanckelick ingebracht/ sommige onwillige gewondet laten liggen. Doch vijff Koebeesten troz den vyant ingebracht. Na middage is op gelijcke maniere ter stadt uptgevalle / eñ een krijgsmans vrouwe ingebracht. Doen is de Vendrich van Olthoff Koppen Jarghes / die altijdt met sijn Peert de eerste is gheweest int uytvallen / desen is eens door zijnen voet/ ende eens dsor sijnen teen geschoten. Die

Digitized by Google

Hopman Harmen Olthoff is ter selver tijdt / als hy den Soldaten die ghewelddich schermutseerden / weder af woerde/werdt hy int dicke van zijn been gheschoten. Die Hendrich van Hopman Cozmput / Joan Vozny ghenoemt / is op der stadt wal staende/ over de Vozstweyzinghe in zijn Hertholck gheschoten/ende terstondt ghestozven.

Den 9. November is Tijs Kiers tsavons ingekomen ontrent 8. uren / dese bzachte montlicke goede tijdinge/ schzifftelicke bzieven van mijn Heere den Pzince van Ozaengien/ende vande Staten van ontsettinge.

Den 10. heeft de vpandt op S. Martens avont ses mael / soo op de Onnigerpoozte als op den meulen geschoten. Ock sijnder dese nacht twee Vozgers ingekomen / die hebben verklaert dat de macht van ontset haer voozt volchde.

Den 11. zijn des vpants Kupteren van Onnen dooz Westwijck na dat Wolt gerepst / daer is dapperlic upt der stadt op ghetreffet/ met merckelicke schade des vpants Kupteren / als sy den gantschen dach tusschē Onnen ende Oostwijck hadden gestaen.

Den 12. isser upt der stadt gheballen als te vooren/ den vpant sommige peerden ende soldaten afgeschoten/ doen is Willem van Dozch Olthoffs Sergiant dooz schoten / ende den nabolgenden dach is hy gheston ven/ 't welcke een onbersaecht krijghsman was.

Den 13. op eenen Sondagh onder de Pzedicatie alsmen een Biddach hielt / isser een Kupter vande vpanden wel gheharnascht/ vooz de poozte gekomen/ ingelaten zijnde/ heeft hem selben gheselldt als of hy niet wijs en ware. Dese is terstont eer die Pzedicatie gheeyndicht was / bupten de poozte ghebzacht ende doodt gheschoten/ daer beel een misbagen in hadden/ zijn geweer binnen latende met zijn Peert / daer hy op in quam rijden.

Den 16. heeft den vpandt negen mael geschoten op de stadt/ waer van sommighe klooten dooz de Gheestpoozte/ende boben de Gheestpoozte ober ghegaen zijn/ sommige klooten woegen 36. pont.

Den 17. schoot den vpandt ontrent middach eenmael / des tsavonts schoot hy noch dzymael / tot een triumph al op de Geestpoozte/ als hy van Sint Jans Kamp weder quam / vande victozie van Hegemans volck / waer van de vpandt een vendel opt Peert dooz by de stadt rijdende/ nae sleppte/ sy triumpheerden seer met bzandende baken om de Stadt her / als wouden sy met vper de Stadt aenballen.

Den 18. isser smozgens met peerden ende Schutten upt der stadt vallende/ een gebangen ingehaelt/ die ons de wetenschap van S. Jans Kamp bzacht : Desen dach schoot de vpandt op de Geestpoozte ende de kercke/ eerst xlij. mael met koude klooten/ daer na schoot hy noch ontrent 30. mael met vperige klooten ende bzandende ijsers schzaet / daer van de stadt op veele plaetsen is tsamen gelijc aengesteken/ende ontrent 70. wooningen afgebzant. Dese bzant is begonnen in Berent ten Bzoeckens schuere/ die by de kercke stont : Waer dooz met den harden Oosten wint die booge eñ neer Woltstrate aen beyden zijden half afghebzant zijn. Ten anderen is het begonnen in saliger Ghedach. Matthiem Franckena schuere / waer van de zijde vande Gheestrate tot de wal toe is afgebzant / dese beyde schueren/ waren vol hoy / rogghe/ garste/ ende tozff. In desen bzandt is heel veel kost ende andere tijtlicke noodzust verbzant/ waer mede sy de stadt veel langer soudē hebben konnen houden. Ten derden is Johan Ketelers huys by de Vzouwen Kercke aengesteken / met noch wel seven huysen te gheliicke in die Onnigerstrate: maer dese huysen zijn met seer grooten arbeydt / sonder groote schade uptgeblusscht : Men soude den bzant veel beter hebben konnen geblusschen / maer de krijgslupden moesten op een wal wesen / om dat de vpanden met sommighe bliegende Vendelen op de eene zijde om her de stadt toghen / als of sy wouden stozmen : 't welck sy gemackelick hadden konnen doen/ want de gracht was harde toeghevzosen op veel plaetsen / oock niet gebijter. Desen dach tegen den avont sant de vpant 2. Trompetters/ ende liet de stadt op epsschen van des Koninck wegen/ de Pzince van Parma/ als Capitepn Generael / den Grave vā Kennenberge als stadtbouder ende Veltheer / behoudens lijf ende goedt/ met vollen gheweyz : Desen wert vanden Hopman Frans Platte van weghen de Capitepnen gheantwoozt : Wy bewaren die stadt van des Koninck weghen / des Hertoghen van Oosterrijck Matthie / als Capitepn Generael / den Pzince van Ozaenjen sijnen Luptenant/ den Staten vanden landen ten besten : Wy en weten uwen Grave van Kennenberghe/die zijn eygen onderdanen verlatende/ verraden hadde/ niet dan met krupt ende loot te wille / dat hebben wy noch vooz hem/ ende gaet ghy henen uwes weechs/ welcke sy deden. Desen nacht wert een Bode uptghesonden nae Kampen/ om onsen noot daer te verklaren vanden bzant.

Den 19. isser weder ter stadt tot vooziger manieren uptghevallen/ doch niet ingebzacht/ dan eenen waghen met twee snoode peerden. Desen dach schoot die vpant op en ober de Kosmolen / met gloyende klooten/ ende daer is eenen bzandenden kloot in eens Meulenaers huys int hoy geraert/ eñ noch in een ander huys/ in dese bepde huysen zijn de gloepende klooten met natte laksene hantschoenen op ghenomen vanden Vozgheren. Op dese nacht quam een Bode weder in/ die uptgesonden was/ die zijn bzief vande Staten ontfangen/ werch hadde gewozpen dooz vreese (als hy sepde) bzacht geen goede tijdinghe / den welcken binnen een ure noch dzy Vozgers gebolcht zijn/ dese spzaken meest gelijck/ dat ter gheen ontset vooz handen was / want Heghemans volck was gheslagen/ de Slups verloopen/ Blockzeel verlaten/ &c.

Den 20. Novemb. isser een groote mupterije opgestaen/ de Papistige wanckelbare met sommige krijghslieden riepen/ men soude den Tromslagher tot den vpant senden ende de stadt opgebē: Daer hebben hen sommige krijghslieden met etlicken der gerefozmeerde burgeren hart tegen gheselldt/ somtijts met goede woozden/ somtijdts met dzepghementen / als dat sy liever onder malkanderen hen selben woudē doot bechten / dan den vpant soo de stadt op te geben : want daer geenen noodzust ghebzeck en was. Also dat sommige standbastige haer wapenen onder de mantels dien dach dzoegen/ de lichtbeerdige schulden dapper opden Pzince ende de Staten/ want sy niemant en ontsetteden/ gelijck d' Opslach/ Delffzijel/ nu oot Coberden in kozten tijden/ met Maestricht/ Haerlem/ Zierickzee/ wel kan betupgen. Ic verswijge der beyder partijen namen om haer eere niet te verminderen / oft niemant hier van glozieus te maken/ terstont als dit nauwe gedaen was/ so heeft de vpandt eenen Trommelslagher ghesonden / diese vooz de Oosterpoozte komende (banden wal ghewesen / want d'ander poozten waren meest gestopt met eerde) heeft eenen bzief ghebzacht/ die Hopman Gedeon Pameren tot S. Jans Kamp gebangen/ onder geschzeben hadde/ het inhout was : Hy begeerde zijn gebangens vooz ander ghebanghens/ of vooz een maent soudy te lossen/ dat wert hem verwillicht. Daer na tsavonts by dupster heeft de vpandt noch 9. mael geschoten met gloepende klooten (doch met Gods hulpe) sonder schade/ al nae die Kosmeulen mickende. Dese nacht is des vzomen stadts ende Vaderlants ghetrouwen Tijs Kiers ingekomen/ dese bzacht goede tijdinge/ als hen de Staten nu haesteden met het ontsetten / daer worden also de slauhertighen verquicket / want hy bzachte bzieven vande Staten: Ock waren dese nacht Harman Henricx Hoedemaker/ Goton upterwijck met een Soldaet Hans Vzanckenbozch uptgesonden.

Den 21. November smozghens met den daghe zijn 70. schutten uptghelaten tot de Oosterpoozte / die sijn inde Oostwijc aen een verbozgen plaetse gaen liggen so lange tot dat daer sommighe upt de Westwijcker leger quamē. Doen sijnse met peerden uptgeballē/ eñ sy hebbē elf Boerē paerden met een kerre eñ wagē met eenen soetelaer ingebzacht/ sommighe onwillige doot-geslaghen/

ghen / desen soetelaer hadde ontrent 20. gulden in gout by hem: dese geexamineert zijnde / liet hem selvē dunckē dat de vpant woude zijn geschut na de Oostwijc brengen / om van daer de stadt ooc met schieten oft anderen brant te verderven / maer daer en is niet van gekomen.

Den 22. heeft den vpandt een Tromslagher gesonden om sommighe gevangens te lossen / welck der stadt Capitepn hem vooz die tijt afsloeg / om dat den vpant niet en soude vernemen de mupterije die inde stadt geweest was / dooz de quade tijdinghe nae den brant / ende hoewel vele krijghslupden den Trompetter inde stadt wouden hebben / is sulex verhindert vande Capitepnen / maer wert vooz de poozt wel gespijst / dese sozchde dat de Grave onse ghevangens soude dooz die wepgeringe ophangen / ende datmē des daechs volgende wat nieus soude vernemen / doe wert geantwoozt / men soude onse ghevangens oock soo doen als sp lieden deden / men was gewegen dat de vpant soude konnen doen.

Den 23. heeft de vpandt de groote sterche schans by de Oostwijck begonnen te maken ontrent den meulenberch / teghen den abondt heeft hy daer dzy Vaendelen knechtē henen gevoert / hare Lanciers Kupteren vooz by de stadt trecklende / zijnder sommighe vanden Wal getreft met Musketten. Ock hebben die bander stadt desen dach de Oester-poozte begonnen te vollen met eerde / de vozstweyzinghen ende wallen vande Oosterpoozt heeftmen doen begonnen te beteren / nae de Onniger-poozte. Hy schoot dzymael met zijn grof gheschut / maecktē tsavonts een vals alarm by dupster / roepende / Wal aen / wal aen / dan daer en quam niet vā / men achtet dat hijt gedaen heeft om dat ons volck niet en soude met uptvallen de schans grabers verstoozen oft verjagen / ende sp hebben daer eenen Leger geslegen inde Oostwijck.

Den 24. heeft de vpant zijn schants versterckt / ende na besetter wacht zijn volc van het Wolt laten komen / ende ontrent elf uren een vals alarm gemaeckt / als die vander stadt uptschoten en isser niet van gekomen.

Den 29. zijnder sommighe ter Wolpoozte met de nevelachtighe locht / gaen liggen by de Oosterbzugge / daer werden twee betrapt / die met gewelt ontspzongen dooz dat water / dese zijn met ghewelt al roepende ontkomen. Op dese dach is dat gelt binnen Steenwijc begonnen te kloppen / op dobbel werdije / om daer mede de soldaten te betalen.

Den 30. Novemb. zijn sommighe weder ter Woltpoozte uptgegaen na de Oosterbzugge / om eenen te betrapen / dien sp vongen. Hebbende een soldaet met boter ende etlicke schenc schouwers speck / dese hadde onder den Hopman schol gedient / was op de Buertange gevangen / hadde soo by den vpant dienst genomen / hy gheexamineert zijnde / heeft verklaert / dat den Grave van Rennenberghe nae Groeningen was getogen om gelt te halen / daer mede hy zijn muptachtige knechten stillen soude: Hy sepde ooc dat onse ontset tot Winsum by Zwol int Klooster hen vergaderden seer sterc / ende dat haer Kupteren met ses Vaendelen knechten naer Havelt gerepst waren om onse ontset te keeren.

Van het uytvallen, schieten, eñ conterscherp maken met andere geschiedenissen, tot den 17. Decemb.

DEn eersten December heeft het weer begonnen te veranderen / dat dus lange seer goet is geweest / eñ het begon te regenen / wapen / ende stozmen / desen abont sijnder ontrent xl. soldaten gewapent uptgelaten dooz de Geestpoozte / om de schantsers te verjagen / eñ alsser geē graders en zijn gevondē / zijnder ontrent 30. soldaten uptghelaten ter Woltpoozte / om de schants tusschē die Geestpoozte ende den Ae-diep te besoecken / daer zijn sommighe vpanden over de Ae. van achteren doozschoten by den vpere / sommighe dapper gewont: Ooc zijn sommige bander stadt gequetst wederom gekomen. Daer zijn 2. soldaten behoozende onder Frans Platte te rugge doot gebleven / ende daer werden oock sommige bueten ingebzacht.

Den 3. December isser smozgens ontrent acht uren uptgheballen seer sterck / doen isser een slecht gevangen Jonge ingebzacht / ooc wel ontrent x. of meer doot geslagen / de vpant wert upt vele zijnder Westerwijcker schanse ghedzeven / ende doen zijnder wel ontrent 40. mans gheweyzen ingebzacht / met sommighe mantels ende kleederen. Dese nacht is de vpant van zijn schants graven gejaecht / als die upt der stadt eē vpandende pechoepe inde schans wierpen / doe schoot de vpant eens.

Den 4. Decemb. heeft de vpandt zijn loopschansen verlaten die naest de stadt waren. Desen abondt is het daer toe ghebzacht / datmen de Onnigerpoozte weder heeft begonnen te openen / die vol eerde was / oock schoot de vpant dzymael met grof geschut.

Den 5. isser snachts weder uptgeballen met ontrent 20. schutten / ende schoten dapper in haer koztegarde wacht / ende noch isser met dertich mans aende schans gheballen / doen was die schans ledich / daer zijn nochtans sommighe doot gheschoten. Ock soo hadde den vpandt desen nacht veel verschepden alarmen: Twee van onse boden zijn desen nacht weder gekomen / vzengen goeden troost van ontset.

Den 6. is de Onnigerpoozte soo wijt gheopent / dat men met Peerden eñ schutten ontrent 150. soldaten is uptgeballen die mettē vpant dapper schermutseerden / die upt zijn schantsen weken / een gevangen ingebzacht / ghenoemt Jacob Genen / hoozende onder Hopman Arent van Genen / dese wierde vooz een Maendt solts gelosset. Den volghenden dach schoot de vpandt eenmael / onse schutten verjaechde den vpandē upt alle sijn loopschansen / vande Onnigerpoozte tot de Woltpoozt toe / daer wesende / moestmen haer de Woltpoozte met eenen boozhamer opslaen / anders souden de soldaten dooz des vpants geweldich schieten om den hals gekomen hebben: desen nacht is den vpant dzymael alarm upter stadt aenghebzacht / den eersten alarm schoot hy op de Onnigerpoozte tweemael doch sonder schade.

Den 7. als die voozsz gevangen geloffet wert / is hy gheblindet uptghelept / doen zijn contrescherpe vooz de Onnigerpoozte begonnen / doen zijn van het Wolt gekomen 2. Coznet Peerden / een bendel Duptsche Hovelingē: als dese op den Zupder Boukamp waren / heeft de vpant hem gestelt als of hy wilde alarm maken / doe sijnder vele schuttē inder stadts contrescherp / ende des vpants loopschansen gevallen / eñ de vpant so gekeert. Hy schoot dzymael nae de stadt op de Onnigerpoozte te vergheefs / hy hadde desen nacht ses alarmen / dat hy niet veel en mochte rusten / ons volc sach een vperteecken op Colder veeniger toozn / soo het beloovet was / wanneer ons volck over 't swart water waren / aenkomende den 5. 6. 7. ende 8. heeft de vpandt zijn vzugghe gemaeckt over de Ae. met schepen / ende soo het leeghe velt met rijs ende goet verhooget / so dat hy van het een leger int ander mochte komen.

Den 8. isser contrescherpen aen beyde zijden vande Onnigerpoozte gecontinueert. Den vpant schoot desen dach ses mael.

Den 9. isser smozgens upt der stadt gheballen / ende 2. vette Kunderbeesten wozden den vpants ontjaecht / dan geen gevangen ingebzacht / hy schoot tweemael na de stadt met grof geschut. De vpant hadde doen alarm metter tromme / ende liet hem heel sterck sien / hy hadde oock een vane Kupters achter Oosterwijcker-bosch verbozgen / daerom geen meer uptval desen dach en geschiede. Ock hebben de uptrijdende krijghslupden een Kupterije ghemaeckt onder haer / die daechlicx uptvielen / daer van werde Geret Holten van Gelder om zijn onbertsaechde uptvallen ende inbzenghen Ritmeester gemaeckt / Jonge Coen Coenraetsen van Steenwijck zijn Luptenant / Henrick de Grutter van Delventer tot Vaenboerder / daer werdt een Vaen gemaeckt 24. Lancien / een Trompet / alles seer staetlijck.

Den x. isser weder op de voozgaende wijse uptgevallen / daer werden dzy gevangenen bejaecht / den eenen is (onwillich zijnde) onder wegen doot geslagen / den anderē was Wouter Hegemans Weltscheerder genoemt M. Frederic / was lest tot S. Jans Camp gevangen.

Digitized by Google

Den 11. hebbē onse ruptersije mette vane ende peerden die sy hadden op de merct versamelt/ eñ om de wal ghereden / recht ofs een vane peerden ingebracht hadden. Desen dach na middach heeft de vyant de Oosterbrugge na Nieuwensleerck uyt beginnen af te breken/ de welcke met bijlen / axen / saghen / houtweelen/ daer op arbeydende warē/ zijn van etlijcke ruyters stadt van daer gejaeght/ ende daer zijn van die axen/ bijlen/ houtweelen ontjaeght eñ ingebracht/ daer uyt een klepn schermutsinge ontstont. Oock heeft de vyant desen dagh 2. beesten voorby de stadt doen leyden/ hopende onse volc also uyt gelockt te hebben/ om die met haer verborgen Ruyters also t'overvallen: maer ons volck riep tot den vyant/ hy soude vette beesten brenghen/ soo wilden sy een tocht waghen/ sy en mochten sulcke magher beesten niet / sy souden die magerman selve houden/ &c.

Den 12. smorghens voor dage/ heeft de vyant dry mael op de stadt geschotē tot een lose/ doen heeft hy des daegs terstont meest al sijn ruyteren/ oock speer-ruyterē op dē Boucamp latē slen/ eñ zijn bovē op den kamp oock 2. bendels volck uyte Westwijck gekomen by die ruyters/ daer hebben de vyanden by Onnen een schans begonnen/ recht of sy tontset daer mede wilden keeren: twelc doch al kost verlozen was. Hy schoot desen dagh noch 2. mael/ tsavonts werden noch 2. boden uytgesonden na den krijghstraet onses ontsets/ om ons gebreken ende der vyandē gelegenthey haer t'openbaren/ de soldaten die den bode gevolgt hadden metter stadt wachtmeester/ zijn terstont aen syants Leger geraeckt/ ende hebben dry schiltwachten doot gheslaghen/ den vyandt een groot ende lange alarm gemaeckt.

Den 14. December heeft de vyandt weder met 2. hoopen Ruyteren hem laten sien / dese hebben hen terstont in toch-ordening/ ende daer na in slach-ordening gestelt/ ten lesten is de Grave van Kemenbergshe daer by ghekomen/ hem ontcingelden beyde de hoopen elck besonder. Als hy nu van daer reedt/ werden hem veel eerschoten gedaen/ met haer vyer-bussen/ ende die vander stadt hebben oock somwijlen na desen hoop geschoten met yseren stucken / oock int Westwijckter legher schietende nae het Logiment van Hans Stropff/ daer hy was afgeseten.

Den 15. alst nu hart gevrosen was/ hebben de soldaten der stadt gracht gebijtet/ ondertusschen zijnder vier vanden vyant gekomen met een Kuntheeste/ ende wilden die na den Oostwijc dryven: maer der stadt soldaten vande gracht loopende met haer bijlen / hebben de viere dat beest ontjaeght / hoewel vele upte Oostwijck quamen/ om dat weder te ontjagen/ maer te vergeefs: want onse soldatē hebben dat metter haest ter Oosterpoorten ingebracht. Op desen dach was de Luytenant des Vrovoosts onder Stuppers regiment / ghenoemt Daniel van Marchhorgh/ soo stout/ dat hy een vyantsche Ruyter/ voor by de stadt rijdende/ sijn hoet ontvallen was/ niet dan een bijle inde hant hebbende/ hem den hoet ontjaegde. Tegen den abont isser weder upter stat gevallen/ een schamel hooghduytsche soldaets vrouwe ingebracht: dese geexamineert zijnde/ is terstondt met een stuck etens inde handt weder uytghelepdt. Desen nacht ontrent elf uren heeft de vyandt grooten alarm met Trommelen ende Trompetten laten hooren / doe wierde tot Gheythoorn noot ghe klept/ terstondt sachmen wel over de thien hupsen in Geythoorn vranden/ alsoo dat de vyandt dry schoten met grof gheschut tot een loose schoot / des Ruyters ghewelt daer mede by een roepende. Men hoorde oock veel rijden ende jaghen met waghenen ende peerden. Ende alst dagh was saghmen een Waghenborgh / die hy ghemaeckt hadde / dese waghens waren wel meer als hondert uyt Vrenthe ghekomen. Des daeghs zijn die wagens ende Ruyteren een peder sijnen wegh ghetoghen / want die den vrandt in Geythoorn maeckten / bleven te rugghe.

Den 16. heeft het bendel van Stupper tsavonts laet gebijtet in haer quartier / tusschen de Ommigerpoort ende Gheestpoorte / ende voort tot de Woltpoorte toe. De vyant is desen nacht met wagen ende peerden seer roerigh geweest.

Vande geschiedenissen die vorder hem toegedragen hebben totten eersten Ianuarij 1581. als van uytvallingen ende inkomen sommiger boden, &c.

Den 17. zijnder seven soldaten uytgelaten/ om etlijcke vyanden by de Oosterbrugge te verrassen/ daer van 3. in Frederick Leutgens weert lagen/ d'ander 4. inde grachts wal. Ende alsser 2. uyt Oostwijckter leger aengesprongen quamen by d'eerste 3. en wouden sy haer niet ontloopen: Maer d'ander 4. uyt de gracht komende/ is den eenen inde Re. gesprongen/ ende ontkomen/ ende den anderen gebanckelick ingebracht/ dese bekende/ dat ons volck tot Geythoorn seer sterck had geweest. Ende hoe Hopman Otto vā Santen/ Vrost van Harderwijck/ gevangen is/ sijnen sone omgebracht/ sijn lijfknecht ghewont/ sijn soldaten verstropt / dat oock onse volck tot Meppel met 23. bendelen waren gekomē/ daer de vyant met 10. bendels ende etlicke peerden na hadde geweest. Maer ander tijdinge vernomen hebbende/ en isser niet uytgericht. Seyde ooc dat de Ridder van Nieuwenvoort seer siert in Groeningerlant was/ de Tromslager is uytgesonden/ of de vyant dese gevangen wilde rantsoenen: 't welck hy beloefde/ maer dreyghde hem te hangen/ soo verre als die vander stadt dat niet wilden doen / 't welck die vander stadt den krijgsgebrucke ende voorige beloften/ niet toe te laten/ verklaerden/ d'oorsake haers hanghens was/ dat hy tegen harer uytgeroepen Tromslach hem had laten vangen. Desen dach zijn 2. soldaten upten gracht daer sy bijtende/ tegen een vyant die haer terghde/ sonder gewey dan met een bijle aengheloopen / waer van de eene Jan Montien genoemt / dicht by den vyant is doorschoten: Dese heeft de vyant gekregen/ ende hem noch menigen steerck gegeven na sijn doot: de vyanden riepen / wy zijn Snaters volck / wy sullen u peereters al tsamen so tracteren. Dese wreetheyt heeft veel menschen seer van haer verveemt / heeft oock veelen versterckt/ om de stadt ten uytersten toe te houden. Dese nacht quamen onse dry voorgers uytgesonden boden/ ontrent xij. uren inder nacht/ die brachten tijdingh/ dat sy gelaten hadden aende Swarte Slups 36. Vaendels knechten / ende dat te Berchmerbrugghe dry hondert peerden waren/ dese souden komen om ons te ontsettē. Doe wert daer een vyerteecken ten toorn uytgesteken/ daer schoot de vyandt nae/ doch sonder schade/ de kloot wert opt Kerckhof gevonden.

Den 18. donckere locht wesende / zijnder etlijck uyt gevallen/ om te vernemen of de vyant/ die hem seer stil hielt/ wat sterck was/ dan een wepnigh gheschermutseert was / zijn sy aen beyde zijden weder in ghetogen/ om de donckerheydt. Tsavonts ontrent 8. uren soo maeckte de vyandt een valschen alarm/ ende hy schoot tweemael.

Den 19. heeft de vyant dry mael tot een lose gheschoten/ men achtede dat daer dry ruyters vant Wolt ghekomen zijn/ de vyandt sloech alarm/ men sach veel van de Westwijck na dat Wolt sonder gewey overtrecken int mistich weder. Desen abont ontrent middernacht zijnder boden ingekomen vanden Colonel der Engelschen/ heer Jan Norits/ aende stat gesondē/ met montlijc ende schriftlijck beschept/ dat de vyanden den voorgaenden dagh/ met elf bendelen voetvolcx/ ende 6. Cornetten peerden/ hadden gheweest aende Swarte slups/ als der Staten legher was opgheborken/ van Swarte slups nae Meppel toe / meenende de dry bendels volck die aende swarte Slups ghelaten waren / neder te leggen. Van hy heeft daer dapper sijn hooft gestooten: want daer wierter wel 500. doot-geslagen / ende haer gewey tot bupt ghemaeckt. Een Vaendrager ghevangen / ende als deser boden inkomst een vyerteecken ghegheven werdt vanden toorn/ schoot de vyandt daer nae met een grof stuck.

Den 20. hoordemen teghen den abont groot oproer in syants Leger om gheit / alsoo datmen op den wal

Digitized by Google

inder ſtadt konde hoore/waer door dat ſommige Hoplieden vander ſtadt / haer tot hare ſchantſen nader by begaven om ſulcx te verſtaen/ ſo hebben ſommige van den vyanden vernomen. Deſe ſchoten ſomtijdts een na den anderen/doe ſchoot de vyant eenmael met groſ geſchut. Doen begonnen etlicke Hoplieden der ſtadt den contreſcherp voor de Wolpoorte/ dat ſeer ghevaerlijck was: daer riepen de vyandē/ men ſoude Wouter Hegeman halen. Die vander ſtadt riepen/ten was haer geen eere/dat ſy ſulcke verraders dienden: Sy ſouden aende Swarte ſlups/ eñ te Meppel haer vendelen halen met haer gewey/ende betalinghe. Na middernacht ſchoot de vyandt dry mael weder / doe quamen zijn Kupteren vant Wolt/daer hadden ſy by hen ſelven alarm.

Den 21. iſſer inden uytval een Jongē vanden kamp ingehaelt/deſe geexamineert ſynde/ en wiſte nerghens van: Deſen Jongen wert een Monick krupne geſchoren / ende met een ſtuck eteng te Poorten upt laten loopen/ontrent 3. urē na middage/ſchoot de vyant 7. kouwe klooten/ terſtont daer nae ſchoot hy noch 6. vyande klootē/waer van een ſo gloeyende opten kamp voor de ſtadt bleef liggen/ daer door die vander ſtadt ſulcx vernamen. Noch een iſſer ghehechtet in des Schoutent Tongeren zijn ſchuere / maer hy is uytgedaen met arbeyt. Deſen dach was daer een aenſlach opte Oosterwijck/ſo wel van borgers als ſoldaten voor-genomen/ dan de Hoplieden verhinderden ſulcx. Deſen avondt gingender vier Boden upt/als Harmen Hoedemaker/ Claes Paſſementmaker/Goerchiem Wterwijt/ Remmelt Jan Rotgers/deſe uytgelept zijnde/ſoo maeckten die uytlepders een ſterck alarm in beyde de legeren.

Den 22. is mette contreſcherp vooytgevaren / oock loſte de vyant een gevangen / die wel een maent geſeten hadde/mē achtet om dat de vyant eenige tijdinge upter ſtadt mochte verepſſchen. Deſen volgende nacht quamen ons 2. boden weder in / mede brengende xl. ſoldaten: deſe brachtē op haren rugge dragende ontrent 700. pont buſkrupt in leder ſacken / met een Vendel datte vyant aende Swarte Slups verlozen hadde.

Den 23. deſer namiddach quamender etlicke van Meppel voor Steenwijc/ tot Onnen/daer eenige hupſen aenſtekende. Daer gaf hem de vyant ſeer ſterc heñē. doe zijn die vander ſtadt uytgevallē / eñ dapper metten vyant gheſchermutſeert/ daer blevender veel doodt aen beyden ſijden/de Hopman Frans Platte met meer andere blevē daer vander ſtadt zijde/de vyant voerde zijn dooden op peerden/ karren/ eñ wagens oock wech/ hy verloze oot ſommige peerdē. Hy ſchoot deſen dach met groſ gheſchut 10. mael / dat vendel des vyandts aende ſwarte ſlups verlozen/ wert hem tot ſpijt voor de ſtadt ende opten wal omgedragen. Deſen nacht ſynder etlicke boden uytgelept/ende weder inghekomen om dat ſy gheſien ſouden werden / door licht ſchijnen der mane. Oock begon de vyandt deſen nacht een ſchantſe opten wech nae Yſſeene.

Den 24. hebben die vander ſtadt de ſchants weder geſlicht / ende de ſchanskorven wozpen ſy inde gracht. Deſen avont is Hopman Koenraet van Steenwijck/ met M. Sijger Secretaris/ Cijs Kiers/Harmē Hoedemaker/ eñ meer ander ſoldaten/ die mettet krupt ingekomē waren/des avonts uytgegaen om tot Meppel metten veltheer eñ krijghſraet den aenſlach/ende middelen vant ontſet te concipieren ende te ſlupten: dan als ſy voor by de ſchantſen op die voorſz wech ſouden gaen over eē ſmal hout/ dat op de Oosterbrugge was gebleven/is de vyant daer weder geweeſt om te ſchantſen/eñ ſy by den anderen komende/ beyde verheert gewozden/ ſchoten beyde opten anderen los. De vyant ſloech met zijn Trommel alarm/ ende ons volc moeſte weder inwijcken/niet wetende hoe ſterc den vyant was/eñ daer bleven 3. Engelſchen te rugghe/ die inde Ae-diep verdroncken / terſtont daer na werdt den vyant in alle zijn ſchanſen eenen alarm aengedaen/om dat hy niet mercken en ſoude dat voornemen van ons volck.

Den 25. opten Kerſdach/is Hopman Frans Platte inder Vrouwen Kercke begraven.

Den 27. heeft de vyant ſnachts een loopſchants begonnen voor de Onnigerpoorte / om den uytval daer mede te verhinderē. Eñ oot ſynder deſen dach tot Onnen eenige hupſen gebrant. Oock heeft de vyant deſen dach een overgangt uptet Ooſtwijckher leger moetē maken/over de Ae.na de klepn ſchantſe of Yſſeeniger dijc.

Den 28. heeftmen smorgens tot Onnen weder hupſen ſien branden / men achtet dattet de vyant ſelver gedaen heeft/om de ſchuplinge bā onſe ontſet daer te verhinderen. De vyant heeft een Trompet voor de Woltpoort geſonden/deſe epſchte de ſtadt weder op in Goorgen van Talains handen/ waer op geantwoort werdt: Behoudende eere ende eet/en machmen ſulcx niet doen ſo langhe haer bloet werm was/ wy weten hem niet te wille dan krupt ende loot. De Hoplieden weder vanden Trompetter inde ſtadt komende/verſierden om gheen ſwarichept/ ſo ſulcx openbaer wert onder den borgeren te ontſtaen/datte vyandt 2. Jonckheren verlozen hadde vande rupteren/ daer vraechden ſy nae/ die begheerden ſy te loſſen.

Den 29. liet de vyant eenige gevangens los epſſchē mettē Tromſlager. Oot zijn des avonts Muſkettiers voor de Woltpoorte ghelept/die de op ende af de wacht trecklende / der Kupteren dapper treften / alſmen opte wal ſien mochte. Noch is op dien ſelven avont/de wal vande borgers door-geſteken/op datmen ſoo den wech der Kupteren te beter onderloopen konde.

Den 30. ſmorgens gelijck den dage ſynder eenighe boden inghekomen/brengende vander ſtaten 160. gulden in gout / om 't volck daer mede te betalen. Deſen dach quam een vande vyandē voor de Onnigerpoort/ der ſtadt knechten ſeer terghende met onbeſchoorlicke woorden ende wercken: deſe na lange tergens is beloopen/ daer doot-geſlagen/ zijn kleederen inde ſtadt ghebracht. De vrieden die ſmorgens ingebracht zijn vanden Veltheer Norits/ ende vanden oversten Stupper/ verklaerdē den Luytenant Joan Stuppers/ genoemt Jan van Berenbroer tot Hopman inde geſchotē Hopman Frans Platte zijn plaetſe / eñ weder in des Luytenants ſtede/der ſtadts regiment Wachtmeeſter/ghenoemt Michiel Hagen van Embrick.

Den 31. op Nieuwejaerts avont brachten onſe buyten vrienden aende Nieubeene eenen alarm / doen iſſer een groot uytval upter ſtadt gheſchiet/ waer van Hopman Koenraet van Steenwijck/Joan van Berberthkoorn Puts Luytenant / Lazarus van Ooſtenrijck/ Olthoffs Luytenant aenboerders waren/doen ſynder aen beyde zijden/voornamelick aen 's Vyants zijde een Vendrich/ etlicke Kupteren ende Peerden met veel ſoldaten ghebleven / aen onſe zijde oock ettelicke ſoldaten metten Veltwepſel van Stuppers vendel / ghenoemt Hans van Drees/zijn geſchoten in deſe ſchermutſinge: Die vander ſtadt toonden haer als Leeuwen / want ſy verjaechden den vyant upt al zijn Weſtwijckher ſchanſen/ſloegen een groſ ſtuck gheſchut in ſtucken/ een vernagelden ſy/ ſloegen oock twee ovens met warm vroot in/welc vroot inde ſtadt gebracht wert/de vyant ſchoot deſen dach voor ende nae 23. mael. Oock werdt des avonts een loopſchans by de Onniger-Poort begonnen / ſtreckende in des vyants loopſchants / ſeer nut voor den uytval vander ſtadts ſoldaten / 't welck ſeer ſpijtich was voor den vyant.

Hoe de krijghſlieden uytet leger der Spaengiaerden eenē looſē alarm aenſtellende, die van Steenwijc geerne haddē uytgeloct. Loopſchanſe eñ contreſcherp gemaect worden, eñ vant uytgaen eñ inkomen ſekere boden, ende opheytſchē der Stadt als voor de leſte mael haer genade aenbiedende.

DEn eerſtē January 1581. heeft de vyāt smorgens een vals alarm begonnen / ſtellende al zijn gewelt optē Bouwcamp/benedē Onnē/alwaer een hupſ aengeſtekē wert/ſchoot opte ſtadt tweemael/ noch eenmael na dat Veen/ meynende ſoo met een ſeer nevelige locht/ ons volck upt der ſtadt te locken/ om hare voorleden daechs ſchade te vergelden / als haer Trommelſlager na bekende/ die ten ſelven dage twee gevangens

Digitized by Google

quam epsschen: Maer de Heere dede desen dach een wonderwerck by ons/hoewel dat sy met die alarme de Predicatie des godlijcken woorts verstoorden/ soo gaf God/ dat in die groote duystere nevelighe locht/ met dien als ons volck uptvielen/de locht seer klaer werde/ als of die Sonne doorbrack/eñ so konde onse volck sien alle hinder-laghen der rupteren ende knechten/die ons volck souden overvallen hebben/ ende soo gaf het God dat de vyandt meer schade leet in zijn volck/ als ons volck voorleden dach geleden hadde/ soo dat de onse nu gantsch ongequetst daer van quamen.

Den 2. heeft de vyant opte gravers inde loopschansen grabende 2. scheuten gedaen: Desen avont hebben de Heerē vander stadt 3. vierteeckens met etlicke Hoplieden wille uptgesteken/ twelck ander Hoplieden misbaechde/ om dat daer eenige dingen mede te kennē gegeven werden/die sy niet en wouden geopent hebben.

Den 3. groef de vyandt noch een loopschants tusschen de Westwijck eñ Ae. byde vercken weyde/om dat sy in haer ander schantsen sulcken schade geleden hadden van ons uptval: Des avonts ontrent 8. uren/heeft men aen Blotzijl geweldich met grof geschut/ daer na roers ende musketten hooren schieten/ende voorts isser een vierteecken op Blotzijler meulen gesien.

Den 4. smorgens synder vier boden inne-gekomen/ vrenghende tydinghe dattet schieten aen Blotzijl ten triumphe was/ van Joncker Dirc Snop upt Noort-hollant/ die hadden hen beschanst/ daer was getriumpheert vande victorie van Hattemerbroch. Allwaer de Vyost als verrader met zijn vader/ zijn leermeester/eñ meer ander gevangen waren. Dat Wouter Hegeman/ met 2. van zijn Hoplieden los waren/ dat de Rupteren der Staten/ nu tot Gelumuyden inden aentocht waren/&c. Ock isser een uptval gedaen/ alwaer 2. of 3. Peerden/ met een soldaet vanden vyant is geschoten: Ock isser op desen dach een loopschanse ghemaeckt voor de Omniger-Poorte/ ende weder geslicht/ daer de vyandt niet tegen en dede: Dese dach sachmen wel ontrent 100. wagens ledich upt Vrente komen/ die gheladen upt het leger togen.

Den 5. syn etlicke soldaten upte Omnigerpoorte opt velt gaen soecken verschoten lopen/op datte vyant daer op soude uptkomen/dan daer en quam niemandt. Op dese dach is een groote mupterije/ so wel onder de borgeren als soldaten geweest/door een onderstant/hercomende om een leeder van touwen/ die met wetenschap der Capitepnen eñ Magistraet was gemaect/ twelcke etlicke verborgen was/ eñ daer upt quade suspitie hadden. Desen avont ten 10. uren/zijn Hopman Roeraet van Steenwijck/ende de Luytenant van Olthoff Lazarus van Oostenrijck/ met haer 30. uptghegaen nae Meppel/ opten aentocht vant ontset te verbroederen. Van haerder overkomst heeftmen den volgendē nacht een vierteecken ghesien/ dese nacht heeftet gevyant in 't vyants hutten.

Den 6. heeft ons volck inde contrescherp arbeyden/ etlicke wacht gehouden optē Kamp om met vrede te arbeyden/ tegen dese wacht hebben des vyants peerden/so wacht houdende Speer-rupterē als ander rupteren teghen den onsen gejaecht: daer over wel 3. of 4. Peerden ghetreft zijn: Dese nacht schoot de vyandt 2. mael voor midder-nacht/ na midder-nacht eens/men achtet dattet haer losen ghewreest zijn/ want sy werdt dese nacht ende den volgenden dach met veel verscheyden alarmen opte beenen ghehouden/ soo wel van die upter stadt als upt het Veen.

Den seventsten/ op welcke peder alarm de vyant etlicke mael tot een teecken synde te vermanen/ heeft met grof geschut geschoten 9. mael dien dach. De vyant so wel upt de Westwijc als Oostwijck/stelden haer in slachvordeninge na Ommen toe/alwaer sy vanden onsen getercht werden/ doch daer en quam gheen schade by onse weten van.

Den 8. is die aerde weder ter Wolt-Poorten uptgebracht/ ende een gat inde muere vande Gheest-Poorte is voor langhe gemaeckt/ daermen etlicke door upt oft in kan laten komē. Dese avont synder weder boden ingekomen/die verklaerden/als dat ons volc binnen 10. dagen volgen soude/ ende den vyant gewisselic aengrijpen/ dan daer en quam niet van: desen nacht alst vierteecken der inkomender boden was vertoont/schoot de vyandt 3. mael tot een loose/ waer door rupteren ende knechten inde rustinge werden gestelt

Den 9. heeft de vyandt de stadt weder laten opbysschen/aenbiedende nu de leste ghenade/behouden lijf eñ goet/ desen brief was gheschreven aende Capitepnen/ Burghemeesters/ krijghslieden ende borgers al te samen/luyden metten eersten seer vrientelick/ achter nae met dreygementen/ als dat de kinderen inder wieghen souden ontgelden: Waer op/naer de oude maniere hem montlick voerde geantwoort: Al waerder geen ontset vande Staten voor handen/ soo en machmen de stadt behoudens eere niet opgheven door sijn schrijven/ dat moeste noch meer kosten als sulck schrijven/daer mede soude hem de Tromslager versien/sulcx doende/werdt hem nae geroepen vanden Dwinger/ by de Omnigerpoorte/ alwaer den Tromslagher aenghekomen was. Desen avont ontrent 8. uren/ heeft de vyandt grooten vyandt ghehadt in zijn hutten int Westwijcker legher. Ock synder etlicke boden uptghegaen/ die den brief van Georgien van Lalain mede namen aender staten krijghsraet/ van welcx overkomste wy voor daghe een vierteecken sagen: Dese nacht hadde de vyant zijn geschut verstelt/op ander plaetsen op de Kamp/recht oft hy daer wat anders mede voor hadde als dus lange.

Den 10. heeft de vyant een gevangen laten los epsschen/om so de stadt gelegenheyt te bereypschen/waerom hy te hooger geransoneert worde/ noch sitten bleef: ock schoot de vyant 3. mael tot een loose/als ons volck van Geythoorn dē vyant een alarm aen dedē/ savonts isser eenmael upter stadt gevallen/maer te vergeefs.

Den 11. so voor dage als sy lichten dage/ heeft ons volc van Geythoorn/den vyant met verschreyden alarmen geteret/ de vyant schoot na ons volck ter Geythoorn 6. mael/ sy vertoonende hen in slach-ordeninge met 6. bendels knechten/ ende etlicke Cornetten Peerden ontrent den Hoogewaters meulen.

Den 12. als die vander stadt den gracht bijeden/sijn sy van etlicke Rupteren gheteyghet/ waer op etlicke schutten tot haer upt traden te scharmutseren/ hebben eenen synen syden voet ontjaecht/ dese heeft Daniel dā Marbroch ingebracht: Oock so heeft de vyant alarmen beyde nacht ende dach gehadt/ van die van Geythoorn geteret synde/dese volgende nacht synder 2. boden ingekomen/ mede brengende schriftlick ende montlick belofte van ontset/ oock etlicke autorisatie op Hopman Olthof/ick en weet niet waer van.

Hoemē heeft bestaē inder stadt victalye te beschrijven, ende hoe Lalain aen Hopman Cornput eenen schamperē brief schrijft, eñ de stadt wederom opgeheyscht wort, eñ wederom etlicke boden ingekomen, groote uytvallen ende schermutsinghen ghehouden worden.

DEn 13. heeftmen inder stadt om gegaen/ende beschreven alle Roepen/Peerden/Verckens/Rogge ende ander victalie/ desen dach heeft de vyandt 2. mael geschoten/ men sach ons volck van Geythoorn/ met den vyant schermutseren/ des avonts heeftmen op Geythoorn 2. vierteechens ghesien/ snachts heeft de vyant 2. alarmen gehadt. Smorgens riep de vyandt der stadt wacht toe/of sy haer katten ende honden noch niet op hadden/sy soudender haest binnen komen/ dan wouden sy Olthoffs knechten om den Wal hanghen/ ghy en behoeft u op ontset niet te verlaten/ want sy en sullen niet komen/ (sy meynden het te ontsetten als Delfzijl was ontset/ daer dat ontset ock nae genoech was) omme alsoo der Stadts soldaten flauherrich te maecken.

Den 14. zijn die vander stadt met een seer duyster nevelachtige locht uptgeredē/met eenen hoop peerden/

eerst

eerſt nae de Oſtwÿcker ſchants/ van daer opte Weſtwÿcker ſchants bp des bpandts gheſchut / dan daer en quam niet af/ want de bpandt bleef binnen ſÿn ſchantſen. Des avonts ontrent 9. uren/ zÿnder ſes boden uptgeſonden/4. ſoldaten met 2. bozgers/om vandē krÿgsrade eenighe verſekerthepdt te hebben/oft ſp die Stadt ontſetten wouden ofte niet. Daer nae heeft de bpandt 3. verſcheyden alarmen gehat/van die van Gepthoozn haer aengedaen.

Den 15. heeft de bpandt op den boukamp boden bp Onnen/met eenen ſtaetlicken hoop rupteren hem laten ſien/men weet niet tot wat eynde. Dan om die vander ſtadt ſlauhertich te maken/daer na ſant Geozgien van Lalain eenē Tromſlager aen Hopman Cozput/ met een ſchampere miſſive: So/terwÿlē hp nu niet en hadde zÿn ringē aende hant om dē tÿt te verdzÿvē/ dewÿle hp die met ſÿnen Cantſtoker verſettet hadde om der knechtē betalinge/ noch oock niet en konde doende zÿn int graben des ſtadts munitions / obermits 't bziesen/ ſo ſant hp hen ſommige afgewozpen Francopſche bzieven/gheſchzeven bp den Pzince van Ozaenjen/ aenden Hertoge van Alenſon. Dooz deſe bzieven begonnē veel muptachtighe krÿghſlieden te opzoeren / willende het inhout van die bzieven weten/ende dierghelÿcke onbehoozlickhept. Deſen nacht hadde de bpant wederom twee verſchepden alarmen.

Den 16. heeftmen booz den middaghe uptgevallen tot de Onnigerpoozt/met peerden eñ ſchutten/die hebben eenen boer upt het lant van Heſſen gevangen ingebzacht / deſe en wiſte of en woude niet ſegghen van des bpants geſtalte. Ontrent middage heeft de bpant/die vander ſtadt den gracht bÿtende / met ſchermutſeren gequelt/ daer zÿn etlicke ſoldaten toe uptgereden/ vanden bpant ſÿnder etlicke ghewont/die afgedzagen zÿn/ een Wael dzoncken zÿnde quam harde aengeloopē die is doot geſchoten/eñ deerlick gemartert eñ uptgeſchut om dat ſp Jan Montien van Kaozdÿck alſoo gedaen hadden. Na middage heeftmen weder uptgevallen op bozÿger manieren/met peerden eñ ſchutten/een Jongē gebanckelit ingebzacht/ deſe openbaerde genoechſaem des bpants gelegenthepdt. Oock iſſer deſen dach onder den Magiſtraet eñ de Capitepnen groote ſwarichepdt geweeſt/van wegen der ſtadt ſoldaten leeninge. Deſen nacht ſÿnder tweemael twee vierteeckens gheſien op Gepthoozn/ de oozſake was onbekendt. Deſen nacht ſÿnder wederom ſes boden inghekomen/die den veertienden uptgeſonden waren/ deſe bzachten goede beloften als dat des naeſten vzÿdach / onſe ontſet opt Wolt ſoude komen.

Den 17. heeft de bpant eens geſchoten opte kÿckgaten banden toozn/ twelck afſtuptede in des Pzedicants hups/de kloot woech ſes pont.

Den 18. is ſmozghens booz daghe dat Legher van Gepthoozn opgebzoken/ende op Wolt gheballen/daer veel hupſen bzandende/eñ etlicke Rupteren met 't leger verjaecht werden/twelck 4. vendels ſterc was/doe zÿn die vander ſtadt ſterc uptgevallē / geweldich aen beyde zÿden geſchermutſeert/ daer bleef aen beyden zÿdē veel volcx/ſo wel doot als gevangē/de bpant begaf hem na dat Wolt geweldich/met rupteren eñ knechten/willende de Engelſchen beſtozmen ende ſlaen/ dan hp en wert niet ſonder ſchade te rugge gedzevē/ende nochtans zÿn grof geſchut daer henen bzengende/ſchoot dapper opte ſtadt eñ op dien bant Wolt/hp ſchoot in alles 60. mael hp ſoude meer ſchade geledē hebben/hadden die vander ſtadt met hare bzienden een looſe ende veltgeſchzey gehadt. Het weder doyde deſen dach met groote duyſtere nebelachtighe locht / tot groot pzofijt der Enghelſchen ende der genen die opt Wolt waren. Deſe toghen ontrent middernacht bant Wolt weder af nae Blocktzÿl/ ſulcx met vierteecken te kennen gevende.

Den xix. liet den bpandt de ſtadt ophepſſchen / met een ſchziftelick bzief/daer in de uptlantſchen mette bzome bozgerē genade behoudēs lÿf eñ goet belooft wozt/ de mepneedige (ſoo hÿſe noemde) woude hp hem gelevert hebben/ om met haer nae ſÿnen wille te handelen. Hp beroemde inden bzief veel leughenen / hoe dat onſe volc opt ſwackſt ſÿns belegs was aengevallen/ eñ zÿn met ſchande afgeſlagen/ veel gewepzs wech gewozpē/ de pzobande verlozen/ etlicke Capitepnen gebleven/ eñ ook gevangen. Hp liet ook zÿn gevangens los epſſchen/ met dzepgende onſe gevangenen te hangen / die hp den voozleden dach gekregē hadde. Hp en heeft nopt te voren upter ſtadt eenige gevangenen konnen gekrÿgen/ op de opgebinge is hem mondelinghe weder ontboden op de oude wÿſe banden Wachtmeeſter/ende Hopman Koenraet bā Steenwÿc/ eñ van dander Capitepnē/ſp en mochten haren Heere ſo niet vergeten/ ſp hadden de geunieerde Pzovintien/de ſtadt geſwozen te houden: ſo lange als ſp haer bloet kondē warm houdē/daer dochten ſp bp te blÿven / verwachtende wat de Heere haer daer over woude toeſenden. Op de ghevanghens antwoozden ſchziftelic/ ſp begeerden den beloofden krÿgsgebzuyck te onderhouden/de gevangens te loſſen: daeromme begeerden ſp haerder gevangens ſchziftelick geſpecificeert te hebben/doꝛſteden ook niet na ſÿnder gevangens bloet: maer ſo hp eenige hingh/ ſp ſoudent wel na komen doen. Deſen bzief wert weder uptgeſonden met een gevangen/die op ſÿnen eedt inde ſtadt was gekomen banden bpant/ ſo lange los gelaten/ende weder in zÿn gevangeniſſe gegaen / doch deſe is namaels met andere gheloſt.

Dē 20. ſmozgens quamēder 2. boden weder in/ſeker beſchept bzengende bā gewis ontſet: Op deſe dach pzeſenteerde de bpant krÿghſ-gebzuyc (ſo alſt belooft was) te onderhouden/ dat is/ om een maent ſolts oft gevangen booz gebangē. Des bpants bzief voozledē dach ingeſonden/ is gecopieert/met veel ſchampere annotatiē weder upter ſtat geſet booz ſbpants leger/ op eenē ſtoc/ wepnich tot ſÿner eere eñ behagen. De boden bzachten beſchept/waerom ons volc bant Wolt geweken waren als booz gebzec van victalie eñ krupt/ oock verſekerende hoe de Heere van Nieuwenoozt/ upt Bzieſlandt met 1800. mannen/mede tot onſe ontſet/bpden Engelſchen Veltheer ſoude komen. De bpant liet dien vander ſtadt begroeten/dat ſp hare krÿghſlieden dat ſpÿtich roepen ober den Wal wouden verbieden / ſp woudent boozſaen oock verbieden onder hare ſoldaten.

Den 21. heeft de bpant etlicke gevangens geloſt/eñ los gelaten/ redelicker als dus langhe booz een Maent ſolts/heeft oock aende Hoplieden op een ander manier geſchzeven/waer in men wel verſtaen konde/ datte bpandt anders niet en ſochte / dan met liſte de Vendelen onder hem/met twiſt te verſcheuren.

Den 22. heeft de bpant op de voozige maniere booz een Tromſlager gevangens geloſt/eñ aengebodē. Deſen nacht ſÿnder weder etlicke boden uptgeſonden/ om der ſtadt noot te verklaren.

Den 24. heeftmen nae S. Jans kamp dapper geſchoten / waer upt wp verſtonden / dat de bpandt met ons volck te doen hadde / doen heeftmen weder upter ſtadt geballen/ ende een bpant ghetreſt zÿnde/bleef liggen/ ende alle de gene die hem wilden helpen/ werden met ſchieten afgejaecht: ten leſten heeft hem eener met ſnelhept booz bp loopende / een touwe toeghewozpen/ waer mede hp ſoo in des bpants ſchantſen is geſleypt. Savonts ondert abont gebet heeftmen weder uptgheballen / ende een ſoetelaers bzouwe van Groeninghen gevanckelÿck ingebzacht / deſe openbaerde de Hiſtozie van des bpants boozſpoet/dien hp niet veel hadde ghehadt tot S. Jans kamp / hoe hp met grooter ſchade/ als de Heer van Nieuwenoozt was gekomen/ weder te rugge moeſte keeren/ 't welck wp in die volghende dagen noch beter verſtont. Hier is oock wel aen te merken dat de Engelſchen banden bpant ſoo benaut werden/die ons ſouden ontſetten/dat ſp ſelver moeſten van haer Peerden-vlees eten. Twas oock niet wel geſchapen / en hadde God booz den Heer van Nieuwenoozt metter Weſt-vzieſen bpſtant haer niet geholpen.

Den 25. zÿnder ſmozghens met uptvallen / 2. boeren gevangen ingebzocht/ deſe beveſtichden dat ſeggen vander vzouwe/ tſavonts te boozen ingehaelt/ namid-

Digitized by Google

dage schoot de vyandt eenmael/noch hoordemen boven Gepthoorn dapper schieten den heelen dach/de vyandt hadde oock by de hooghe waters meulen in Zuytween 2. hupsen afgevyant/ men sach de vyant ooc vant Wolt wijcken met sack ende pack/ men hoorde desen nacht veel jagen met wagens/smorgens stonden eenen grooten hoop Kupters wagens by dat geschut.

Den 26. heeftmen weder upt der stadt gheballen/ eñ aen beyde zijden sijnder peerden getreft. Tsavonts sachmen een bendel knechten nae Gepthoorn trecken/ ende tsnachts sachmen vyer-teeckenen/op verscheyden tijden/soo tot Blockzijl/ als tot S. Jans Kamp/men hoorde noch al schieten met grof geschut ende roers ontrent Blockzijl.

Den 27. isser uptgevallen ende een Jongen gevangen ingevyacht/ dese wist te seggben/ dat de vyant voor S. Jans Kamp slaghen hadde gehadt/dat de soldaten by den vyant oproerich waren om gelt/ dat etlicke hare Vendel vande stanghe scheuren wilden/ men sach snachts veel vyant in Gepthoorn.

Den 28. hebben die upt der stadt etlicke gevangens/ voor den Tromslagher begheert te lossen/ doch te vergheefs/want de vyant hadde doen wat anders te doen. Desen dach isser een Musquettier ghevanghen ingevyacht/ dese seyden dat de knechten om ghelts halven/ gemeyn hadden gehouden/twelck hen binnen 4. dagen belooft wert/of op een beter plaetse te voeren/men sach veel soldaten trecken/ Oostwaert ende Westwaert/geladen met packen. Dese nacht ginghen dry boden upt/ ende daer quamender oock 2. in/ die vyachten goet beschepdt van S. Jans Kamp/ ende vanden Heere van Nieuwenoort/ dat die met dry hondert wagonen geladen met victalie soude komen.

Den 29. heeft de vyant tweemael geschoten/ etlicke gevangens werden gelost met 1. maent solts/doch van kleederen gespolieert/des avonts ontrent 8. uren/heeft de vyant noch tweemael geschoten.

Den 30. heeft den vyant thienmael grof geschoten/ op dien die upt der Stadt vielen. Desen nacht sijnder weder twee boden uptgesonden.

Den 31. heeft de vyandt de eerste schantse begonnen op de Noorder Meente: Doen isser 2. mael uptgevallen/ eens ter Woltpoorte upt/ op die Meente eens ter Ommigerpoorte/ daer wert een vyant getreft/ ende een ghevangen ingevyacht. Dese nacht zijn de laetste twee uptgesonden boden weder inghekomen/ met den Luptenant des Heeren van Merode/ Stadthouder van Vriesland/genoemt Adriaen Menninex.

Van het uytsenden etlicker boden, eñ hoe drie Veltrhoenderen op de merct zijn gekomen eñ gevangē werden, ende hoe hem het ontset vertoont, ende te rugge geslagen wort, ende van het bouwen der nieu Noortpoort, ende vande huysoeckinghe der victalien, ende andere geschiedenissen.

DEn eersten Februarij liet hem de vyandt sien met 10. Vendel knechten int Westwijc/ ende noch met een vendel int Oostwijcker Legher/ verboerde vande oude plaetse etlicke groote stucken/ hy vyack zijn huttē vant Wolt op haer herstellende op den boukamp by de Westwijck/boden by den Ae-diep/ op de vercken marsche. Desen nacht sijnder twee boden uptgelaten/ maer weder ingesaecht.

Den 2. Februarij des nachts is de voorsz Oberste Luytenant/Adriaen Mennicx wederom gherepst naer de oude Merckt/ met goede belofteniſſe/ dat van ons het ontset seer haest soude gesien worden.

Den 3. heeft de vyandt noch een schants begonnen/ by de laetste Schansse op de Noordermeente. Desen dach wert hupsoeckinge gedaen van eetware/ ende de gene die nun ghesept heeft als sy hadden/dien werdt de versaecte kost genomen/ten gemeynē beste der luyghsliedē. Op desen dach sijnder dry Veldt-hoenderen inde merckt ghekomen/ aldaer gevangen vande soldaten/ende binnen de stadt gegeten/ twelck een sonderlick teecken van Godt was/ bedupdende de verlossinghe der stadt ende de tijdt van dien/ gelijck wy binnen dry weken volghens ontset waren/ als van Hopman Johan Cozmput was uptgelecht.

Den 4. ist ontset nae Adriaen Menninex belofte gekomen/van d'oude Merckt/ opt Wolt met Kupteren/ eerst des vyants wacht Kupteren verjaghet/daer naer met gantscher ghewelt/ de vyant schoot tweemael nae de stadt. Daer na 't geschut inde schantse op de Meente ghevyacht/ hy schoot thienmael op ons ontset/ dese schoten oock wederom ende niet sonder schade des vyants. Desen dach werdt de nieu Noortpoort begonnen inde Wal/ daer ons ontset ons door wouden victalieren: want onse ontset legherde hen onder Hyddingeberch nae de stadt toe van Steenwijck.

Den 5. op den Vastelavont zijn die vander stadt upt gevallē/daer wert Jonge Koen/ Hopman Koenraets soon geschoten. Oock schermutseerden die vant Wolt metten vyandt ghewelditch/ de vyandt tooch boven op Hyddingeberch/trotsich teghen ons volck aen: Maer hy wert weder afgejaecht/niet sonder zijn schade. Dewijle de vyandt opt Wolt was/ vielen die vander stadt upt/als Hopman Koen/ende Hopman Joan Beerenvroeck/voor aen op de Oostwijcker leger dat vyandende/ ende vyachten eenen goeden vupt van daer/ onder anderen oock een levendighe Gans/de vyant schoot 1x. mael op ons ontset/ hy stont een eetmael in zijn rustinghe met zijn meeste gewelt.

Den 6. heeft de vyant steets wacht moeten houden/ met zijn ghewelt van ons ontset ghetergert zijnde met stadighe schermutsinghe.

Den 7. isser met uptvallen/ een ghevanghen ingevyacht: Dese openbaerde ons hoe Hopman Snater sondaechs leſt vergangen opt Wolt doot geschoten was die dat volck aen ons ontset geboert hadde. Doe hadde de vyandt by na int uptvallen met verrasschen de Onigerpoorte ingekregen: dan het wert manlicke tegenweir verhyndert/ hy schoot op ons ontset 4. mael. Dese dach isser weder hupsoeckinge gedaen/ op de laetste maniere/vande Magistraet eñ Capitepnen. Doe wert wederom meer kost ende noodzuft/met verloochenynghe geconfisqueert/ alsoo wel by den armen als by den rycken. Dese volgende nacht sijn vier borgers ingekomen/vyengende goede tijdinge van sekere ontset.

Den 8. schoot de vyant ses mael nae 't Wolt. Dese nacht is de vyant met vyf alarmen ghequelt geweest/ oock zijn de laetste inghekomen borgheren wederom uptghelaten.

Den 9. isser tusschen ons ontset ende den vyant ghewelditch geschermutseert: waer in wy den vyant sommighe peerden sagen verliesen/ hy schoot nae onse hulpers 20. mael.

Den 11. heeft de vyant met onse volck geschermutseert/ hy schoot ses mael/ oock werdt upt der stadt den vyandt een gevangen te lossen ghepresenteert/'t welck hy weygherde/segghende de ghevanghen was willens inde stadt gheloopen: woude hem opghehangen hebben/ 't welck onse volck niet redelicken by een Hollaet ghedaen te zijn verklaerden/ want hy was ridderlijck ghevanghen ende inden velde overweldicht zijnde.

Den 12. hebben ons volck den vyant so wel op den Tuck meulenberghe/ als op de Meente met eenen alarm/de hutten inden vyandt ghestoken. Nae middach schoot de vyandt den Tuckmeulen neder/ den welcken sy in haer hutten verbyanden. Als die vyandt hier mede doende was/ schoten die van 't Wolt somtijdts daer op. De vyandt schoot wederom op desen dach 10. mael. Den 13. heeft de vyant noch een schansse gemaeckt op de Noorder Meente/ by de schansse die op den Steendijck was/ hoewel dese schansse ons ende onse vyienden schadelijck was/ en werdt daer niet teghen ghedaen/ alsoo dat de vyant den volgenden nacht noch een schansse begon/ tusschen de Stadt/ ende onse ontset/ naest de schansse op Vfeenigher werf/ dichte op de Ae. waer door ons groote hinderniſſe gheschiede/ te weten/ die uptghelaten boden moesten hier door weder

Digitized by Google

wederom wijcken: Den 14. hebben die vander ſtadt by dage een vperteecken upt den toozne ghedaen / twelcke die opt Wolt wel verſtonden / want doen alle dinghen inde ſtadt gebzeck waren om leven/alſoo ock datmen behalven des lichaems gebzeck / de hupſen om vzants gebzeken moeſte laten afbzeken: ock hebben die vander ſtadt uptgevallen/ na de laetſte ſchans by Yſſeeniger wech: maer ſy werdē terſtont vande andere ſchantſen naeſt by afgekeert/ende als die vant Wolt niemant te hulpe ſonden / moeſten die vander ſtadt weder in wijcken/ende de vpant ſchoot ſes mael na het Wolt.

Den xv. Smozgens booz daghe quamender vier bozgers wederom in onghеſchadicht / twelck wonder was: Want de vpant rontom de ſtadt ſchiltwacht ſoo nauwe hadde beſettet / datſe nauweliick eenen ſteenwozp weechs vanden anderen ſtonde. Deſen dagh is een vper-teecken ghegheven / als dat die vander Stadt met hare vzugghen ober de Ae. veerdigh waren / als den Veltheere geboden hadde. Deſen dach hebben die vander ſtadt loopſchantſen gemaect/ inde graben om de hoben opt Nooꝛt vander Stadt/ waer upt die vander ſtadt / met den vpant ſchermutſeerden / ende die vzugghen zijn veerdigh ober de Ae. ghelepdt / op dat onſe ontſet niet noodich hadden te wachten. Een notable ſtuck is int maecken gheſchiet vande vzugghe: Want inden avont ontrent ix. uren/ zijnder vier bozgheren wel upt de naeſte ſchantſe gheraeckt die daer arbepden aende vzugghe / waer van Hopman Coenraet mede geraeckt is: maer noch hem noch niemandt vande vzy andere bozgheren zijn bloet gelaten/ maer alleen blauwe placken ghehadt / twelck wonder was.

Den 16. heeft de vpant teghen onſe hobeſchantſen/ een Wagenbozgh geſet/ſnachts te vozen als ons volck upt der ſtadt de vzugge ober twater maeckten/ In des vpants leger vzande ſmozghens Schuyzinghes hups. De vpant ſchoot deſen dagh xx. mael / ſoo die vander ſtadt/als op des Staten leger.

Vanden grooten honghers-noot, ende hoe dat ſommige borgers opt ſtadthuys komen broot eyſſchē ende elcken eenen ſtuck broots ghegheven wort. Ende hoe etlicke ſoldaten met broot ende kaeſe na de ſtadt geſonden worden. Ende een dappere ſchermutſinge gehouden, &c.

DEn 17. Febzuarij iſſer tot de Omnigher-pooꝛte uptgevallen/een ſoldaet met een vzouwe ghevangen ingebzacht/nae onderſoecktinge deſer / is een Tromſlagher uptgheſonden / den vpant ſijn verlozen ſoldaet te loſſen ghepzeſenteert: maer hy wert ghevangen inder ſtadt gelaten. Volghende nacht is den vpant een grooten alarm aenghebzacht / recht of onſe ontſet woude aentrecken: maer daer quam niet af. Deſe nacht begonnen die vant Wolt af nae de Stadt een ſchans te maken / daer ſchoot de vpandt dzymael nae toe.

Den 18. heeft de vpant ſommighe gevangen laten loſſen / hy ſchoot achtmael tuſſchen nacht ende dagh. Oock is deſen dach weder van pzovande in ſtadt hupſſoecktinghe gedaen/ende wepnigh gevonden.

Den 19. Schoot de vpant na de Schantſers vant Wolt 16. mael. den volghende nacht ſchoot den vpant 6. mael na het Wolt / doen ruſte hy ſick om met gantſcher ghewelt booꝛ der Sonnen opganck / dien vant Wolt aen te vallen: Maer hy wert verwacht/ende met al zijn ghewelt te rugge ghedzeven.

Den xx. ſchoot hy 15. mael. Deſen dagh ſijnder wel 200. perſoonen opt Kaethups gekomen / begeerende vzoot van honghers-noot: maer een yder wiert een ſtuc booꝛ haer ende haer hupſgeſin gegevē/ want daer geen meer vzoot en was. Deſe dach na middagh zijn vijf mannen by lichten dage (trotz den vpant) tuſſchen zijn ſchieltwacht en de ſchantſen doozgeloopen / met namen/ Gochien upter wijc/ Boele Bloems ſmit/ beyde inwoonders der ſtadt / met andere Soldaten / als Chriſtoffel Platenſlagher van Yſleeben / Jongbloet van Leingow/ eñ hans van Ceulen / hoewel de vpant teghen haer upt beyde de ſchantſen uptvallende die naeſt by lagen/ na liepen tot opt de Nooꝛt Meent / en hebben niemant gheraeckt van al haer ſchieten. Deſe daet heeft onſe ontſet couragie ghegeven / den volgenden mozgen de ſtadt te victalieren.

Den xxj. hebben die vant Wolt etlicke Soldaten met ontrent 350. vzooden ende 150. kaeſen geladen geſonden den ſelven wech / ende hoewel de Vpandt daer wel teghen ſchermutſeerde / ſoo en dede hy nochtans gheen ſchade: want hy meer ſchade hadde van ons volck/ hy ſchoot na de gene die upt der ſtadt vielen van onſe vzienden achthienmael. Deſe navolgende nacht begonnen die vant Wolt noch een ſchans nader de ſtadt te maken. De vpant verſcheen met zijn ghewelt op de Meente by den Steendijck by dage/ wy en weten niet waerom: ock hadde hy veel te doen met het gheſchut te voeren achter Ooſtwijcker leger om. Hy hadde ock den vzant in Weſtwijcker legher/ dan het was terſtont ghebluſcht: Deſen namiddach booꝛ het avont gebet is een Duyve ingekomen met eenen vzief: Dien volgende nacht ſloech den vpant eenen Wagenbozgh/ daer onſe vzoot ende kaeſe was over gekomen.

Den xxij. Hebben die vander Stadt weder een ſchanſe beghonnen bpde nieu ghemaeckte vzugghe ober den Ae-diep / bupten de nieu Nooꝛtpooꝛte. Ontrent middagh iſſer een kleyne ſchermutſinghe gekomen tuſſchen onſe Kupteren vant Wolt / ende des vpants Kupteren by den Tuck / waer booꝛ ſommighe van onſe Kupteren/ ontrent ix. int ghetal / hebben haer tot der Wolt-Schantſen upt / op de Nooꝛder meente begheven / teghen eenen grooten hoop Speer-Kupteren. De vpant ſloegh eenen alarm / terſtondt verſcheen de Vpandt op de Meente met zijn ghewelt van Kupteren ende knechten / die van Wolt en wouden niet wijcken. Hoe wel daer wepnigh ſchutten by die wepnigh Kupteren waren / ſoo hielden ſy manlijck ſtant teghen den vpant / den wech der ſtadt inhoudende / daer die vander Stadt toe uptquamen / helpende die vant Wolt ſchermutſeren / treſten den vpant wel dapper/ dewelcke henſelven doen ock weerden: Niet teghenſtaende kreegh den vpant eenen doozganck met zijn groot gewelt van Kupteren / gheliickewel hielden die van achteren/ eñ die vant Wolt van vozen moedich inden vpant te ſchieten: Sy treſten den vpant ſoo/ dat zijn voetknechten in ſlachozdeninghe een wepnich afweken. Ende dewijle de vpant van beyde ſyden ſoo geraeckt werde/ dat het een Veltſlagh gelijckter was dan een ſchermutſinge / ſoo en lionden de kupteren des vpants/ den voetknechten niet weder aen krijghen: want daer veel ſtoute Bevelhebbers / doot gheſchoten werden / ſo zijn ſy ten laetſten beyde ſtaetlijc behouden der tochozdinge/ met den anderen vanden regen gheſchepden. De Vpant ſchoot in deſen ſtrijt 35. mael. De Wagenbozgh den nacht vooꝛleden vanden vpant ghemaeckt / te beletten den obertoch / is ghebzoken inder ſtadt gebzacht. Ontrent vier uren/ als de vpant nauweliick tot ruſte was gekomen / ſoo zijn die van Wolt/ met kupteren/ Hupſlupden peerden gheladen met rogghe ontrent twee laſt/ noch met krupt / meel ende ſoete melck kaeſen gekomen / daer mede de ſtadt wat gheſpijſt is. Doen en wilde de vpant tegen deſen obertogh niet aen: want die vander ſtadt vielen met ghewelt op de naeſte ſchanſe aenden obertogh / daer twee bendelen in waren/ beſtozmdenſe dapperlick / namen het gheſchut in / ſloeghen daer xxij. perſoonen die de vpant ſmozgens daer inghelaten hadde doot / behalven den ghenen die ſy ghewondet mede booꝛ haer namen: Sy ſouden de ſchants ingekregen hebben/ende dat geſchut inde ſtadt ghebzacht hebben/ dan de vpant dzeeſſe met een ghewelt Kupteren daer af / dewijle ſy niet ſterck genoegh warē dan dobbelſolders. Doen ſchoot de vpant noch ſebenmael / ende als het duyſter wert dat ons volck den vpant niet wel konnen onderſcheyden/ zijn ſy beyde in haer foztreſſen getrocken. Ende als de

vpant desen dagh seer qualick gevochten hadde/weeck hy desen nacht upt al sijn seven schantsen op de Noorder Meente ende Steendijc / voor hem wech nemende het grof geschut.

Vant ontset der stadt, ende het opbreken des Legers der vyanden voor Steenwijck.

DEn 23. Februarij als de dagh van ontsettinghe quam/smorghens metten dage sijnder vyp soldaten vant Wolt/upt d'Engelsch Legher/ tusschen die schantsen/weder alleen overgeloopen: Dese als sy noch Schiltwacht/noch op de schants wacht niemant vernomen hebben quamen inde stadt sulcx verklaren. Doen sijnder veel upt der stadt geloopen/alle de voorsz schansen doorsiende/ ende vondē niemant dā de voorsz 17. doodē inde schanssen/dzie voor de schanssen die wp verlozen hadden. Niet lange daer na wert des vpants Westerschen Leger aengesteken/als hy voor daghe al zijn geschut hadde wech gesonden met de voetknechten. Zijn ruyters hielden haer op dē bouw-kamp/wel tot namiddagh boven Onnen/ so lange tot dat de Engelsche Veltheer/ met zijn oberste Capitepnē ende Bevelhebbers/met wepnigh Ruyteren/voor Steenwijck quamen/achter den vpant / die hem seer trotzich daer noch liet sien. Doen wert de stadt ontset met alderhande spijse/dzanc eñ alle noodzuft des lichaems/daer die van Steenwijc toe waren gekomen so hoogen noot eñ armoede/ende van alle dinc gebzec ver lost zijnde: Den almogendē Vader der barmhertichept/ nemmermeer genoegsaem van konnen dancken. Dat oock de vpant die sulcke groote verscheyden victozien / ten hooghsten opgeblasen/in hoochmoedichept de arme ende swacke stadt van Steenwijck heeft komen belegeren/zijn tanden heeft so depper ghebzoken/ dat hooft so gestooten/ dat hy met schande heeft moeten wech wijcken: Naer welcke victozie van Steenwijc / dat gantsche veltleger der geunieerder Pzovincien is oock gebzoken.

Den 24. Februarij is onsen legher vant Wolt vertrocken na de oude Merckt / om voorder den Kupnder/Lemmer/ Slotē ende meer andere plaetsen oock te overtrecken/ daer de vpant noch Garnisoen in hadde.

Van het overgeven des Casteels tot Camerijc, ende hoe dē Prince van Parma zijn sterckte verlaet. Het verradelick in nemen der stadt Breda. Ende hoe de Catholijcke Religie te oeffenen tot Antwerpen verboden wort. Camerijck gevictalieert. Ende Conde van de Francoysen ingenomen wort.

DE Pzince van Parma hadde in Februario een sterckte gemaect bpde stadt dā Camerijc tot Martoin/om daer mede de stadt moepelic te sijn / ende geheel te dwingen/obermits het eē Frontier-stad was tusschen Artops eñ Piccardijen. Eñ mepnde/ dewijle de Spaenjaerden het Casteel hadden / alsoo heel meester te worden: Maer heeft dat selve moeten verlaten door eenen uptval / vanden Gouverneur vande stadt/ den Heere van Baligny. Ende 't selve wert ghegheven door tverstant twelc hy hadde met dē Heere dā Depnchij/Capitepn van het Casteel / gheselt inde hant van Mons. de la Nove. Ende daer werden geslagen 2. banen Albanoisen/ ende daer wert van dien vander stadt ghevangen/ den Borgh-Grave van Ghent Mons. de Rupsbroeck/ eñ noch sommige andere met hem. Daer quamen oock op die tijt Ambassadeurs upt Pzancrijc tot Camerijck ende Antwerpen.

Op den 25. Junij. 1581. wert de stadt van Breda/ (dwelck des Pzincen van Oranjen epgen patrimonie is) seer verradelijck ingenomen: want hoewel de stadt van alles wel versorght was: so heeft nochtans Charles de Gaure Heere van Frezin/ghevangen ligghende opt Casteel tot Breda/soo veel te wege ghebracht/ dat hy met schoone beloften de soldaten heeft omgekocht/ eñ de Malcontenten opt Casteel gebracht/ eñ also zijn de Spaenjaerts na groote bloetstortinghe meesters van de stadt geworden. Door dese inneminge des Casteels eñ stede van Breda/ eñ is genen klepnen rou bedreven.

Op dese tijt wert d'exercitie oft oeffeninghe vande Roomsche Religie tot Antwerpen verboden.

Als nu de stadt van Camerijck inde handt vande Fransoysen was/ door middelen hier boven verhaelt. Vermerckte de Hertoge van Alenzon genoegh / dattet de meyninghe des Pzince van Parma was/ de Stadt te belegeren/ ende die upt te honigeren. Daerom heeft hy een deel volcx vergadert / ende de stadt wel gevictalieert inde Oostmaent / ende daer is over groote blijschap alomme geweest.

Daer na hebben de Francoysen ingenomen de stad van Conde/ende ook afgeworpen eenige victalien ende Amonitie van Oorloghe / dewelcke na het legher des Pzincen van Parma gevoert werden. Daer na so bestont hem de Pzince van Parma te legeren by de stadt van Valenchijn/ende het leger der Francoysen lach aē de Camerijcx zijde / alleen gheschepden zijnde door 2. Revieren/van het leger des Pzincen van Parma.

Hoe de Koninc van Spaenjē van zijnen Rechte vervallen te zijn, verklaert wort, dwelc hy aen desen Nederlanden ghehadt heeft.

DEn Raet van Staten siende ende dagelijcx meer bevindende/dat de Ma. van Spaenjen hem niet en begeerden te laten vinden / om door eenige redelicke middelen/ eenen vasten pays in dese landen gemaect te worden. Zijn ten laetstē so verre gekomē/dat sy den selvē Koninc van spaenjen/verklaert hebbē van sijnen Rechte(dwelc hy aen dese Nederlanden ghehadt hadde)verballen te sijne. Daer van de opene publicatie gedaen wert/inder manieren hier naer volgende.

De Staten Generael vande geunieerde Nederlanden: Allen den genen die desen tegenwoordige sullē sien of hooren lesen salupt. So een pegelick kennelic is / dat een Pzince vanden lande van God gheselt is / hooft over sijnen Ondersaten/ om de selve te bewaren eñ beschermen van alle ongelijc/overlast ende gewelt/ gelijc een Herder tot bewaernisse van sijne schapen: Eñ dat d'Ondersaten niet ende zijn van God geschapē tot behoef vanden Pzince / om hem in alles wat hy beveelt/ weder het Goddelic of ongoddelick/ recht oft onrecht is/onderdanigh te wesen/ende als slavē te dienē: maer den Pzince om d'Ondersaten wille / sonder dewelcke hy geen Pzince en is/om deselve met recht ende redene te regerē eñ voor te staen/eñ lief te hebbē als een vader sijne kinderen/ende eē herder sijne schapen/ die zijn lijf eñ leven set om deselve te bewaren: Eñ so wanneer hy sulcx niet en doet: maer in stede van sijne Ondersaten te beschermen/deselve soect te verdrucken/t'overlasten/ hare oude vrypheyt/pzivilegien/eñ oude herkomē te benemen/eñ haer te gebieden ende gebruycken als slavē/ moet gehouden worden niet als Pzince / maer als een Tyran/eñ voor sulcx na recht eñ redene macht tē minsten van zijn Ondersaten/bysondere by deliberatie van Staten vanden lande/voor geen Pzince meer bekent/ maer verlaten/ ende een ander in sijn stede tot bescherminisse van henlieden voor over hooft / sonder misbruycken/gekosen werden: te meer soo wanneer d'Ondersaten met ootmoedige vertooninge niet en hebben haren voorsz Pzince konnen vermorwen/noch dā sijn tyrannich opset gekeeren/ende so geen ander middel en hebben om harē eygene/haerder huysvrouwē/kinderē ende Nakomelingen aengeborē vrypheyt (daer sy na de Wet der nature goet ende bloet schuldigh zijn voor op te setten) te bewaren eñ beschermen / gelijck tot diveersche repsen upt gelijcke oorsaken in diveersche landen/ eñ tot diversche tijdē geschiet/eñ dexempelen genoegh bekent zijn: twelc pzincipalick in dese Landen behoort plaetse te hebben/ eñ stadt te grijpen / die van allen tijden sijn geregeert geweest/ende hebben oock moeten geregeert worden/nabolghende den Eedt by hare Pzincen tharen aenkomen gedaen / na uptwijsen harer pzivilegien/costumen/eñ herkomen: hebbende ooc meest alle de voorsz landen haren Pzince ontfangen op conditien/contracten eñ accoorden/ende welcke brekende/ oock na recht den Pzince vande heerschappije vanden

lande

Digitized by Google

lande is geballen. Nu ist alsoo/ dat den Koninck van Spaenjen / na het overlijden van hooghder memorie Keyser Kaerle de bÿste / van wien hy alle dese Nederlanden ontfangen hadde/ vergetende de dienſten die ſo zijn Heer Vader/als hy/ van deſe Landen ende onderſaten der ſelver hadden ontfangē/ door dewelcke beſonder de Koninc van Spaenjen ſo loffelicke victorien tegen ſijne vyanden verkregen hadde/ dat ſijnen naem eñ macht alle de werelt deur daer door vernaēt ende ontſien wert: vergetende ooc de vermaninge die de hooghſ Keyſ. Maj. hem 't anderen tijde ter contrarien hadde gedaen / heeft dien vanden Rade van Spaengien neſſens hem weſende (die door dien ſy in deſen Landen en vermochten gheen bevel te hebben / te gouverneren of de principale ſtaten te bedienen / gelijc ſy inde Koninckrijcken van Napels/ Sicilien/ tot Milanen/ in Indiē/ eñ ander plaetſen onder des Koninck gewelt weſende/ deden/ kennende den meeſtendeel van hen den rijcdom eñ macht der ſelver / haddē eenē nijt tegens deſe hooghſ landen/ eñ de vryheyt der ſelver/ in hen herte genomen) gehoor eñ geloof gegevē/ den welcke Raet van Spaēſen/ of eenige vande principale van diē/ den hooghſ Konine tot diverſche repſen voor ooghen gehouden hebben/ dat voor zijn reputatie ende Maj. beter was / deſe hooghſ Landen van nieuws te conqueſteren / om daer over vryheyt ende abſolutelic te mogen bevelen/ (twelck is tyranniſeren naer zijn beliefte) dan onder alſulcken conditien eñ reſtrictien/ (als hy hadde int overnemen van de heerſchappije vande ſelve landen moeten ſweren) die te regeren. Welcke volgende den Koninc/ zedert alle middelen geſocht/ deſe hooghſ landē te brengē uyt haer oude vryheyt in eē ſlavernije onder t Gouvernement vande Spaenjaerden: hebben eerſt / onder dverſel vande religie/ willē inde principaelſte eñ machtichſte ſteden ſtellen nieuwe Biſſchoppen / deſelve begiſtende eñ doterende met toevoeginghe eñ incorporatie vande rijcſte Abdijen/ ende hen vryſtellende 9. Canonicken / die ſouden weſen van ſijnen Raet / waer af de 3. ſouden hyſonderen laſt hebben onder d'Inquiſitie hooz de welcke incorporatie deſelve Biſſchoppen (die ſouden mogen geweeſt hebben ſoo wel vreemdelinghen als ingeboorne) ſoude hebben ghehadt d'eerſte plaetſen ende vopſen inde vergaderinghe vande Staten vande hooghſ landen/ ende geweeſt zijne creatuerē/ ſtaende tot ſijnen bevele eñ devotie: eñ door de hooghſ toegevoechde Canonicken de ſpaenſche Inquiſitie ingheworcht/ dewelcke in deſe landen altijt ſo ſchrickelijc eñ odieus/ als de uyterſte ſlavernije ſelve/ geweeſt is/ ſoo pegelijck is kennelijck: So dat de hooghſ Keyſerl. Maj. deſelve 't anderen tijden den Lande hooghgeſlaghen hebbende/ door de Remonſtrantie diemen aen ſijne Maje. daer tegens ghedaen heeft (toonende d'affectie die hy ſijne Onderſaten was toedraghende) die heeft laten varen: maer niet tegenſtaende diverſche remonſtrantien / ſoo hy particuliere ſteden ende Provintien/ als ooc van eenige principale Heerē vandē lande/ namentlic dē Heere van Montigny / ende den Grave van Egmont/ tot diē eynde hy conſente vande Hertoginne van Parma/ doe ter tijt Regente over deſelve landen/ by advijſe van den Rade van State ende Generalitept van Spaenjē tot diſtincte repſen geſonden/ mondelinge gedaē: eñ dat ooc den Koninck van Spaenjen deſelve mondelinghe goede hope hadde gegeven van / navolgende haer verſoet/ daerinne te verſien/ heeft ter contrariē hoogts daer na by brieven ſcherpelijck bevolen de hooghſ Biſſchoppen/ op ſijn indignatie/ terſtont tontfangen/ eñ te ſtellen inde poſſeſſie van hare Biſdommen/ ende geincorporeerde Abdijen: de Inquiſitie te weert te ſtellē daerſe te vozen was/ ende d'ordonnantie van het Concilie vā Trenten (die in veel poincten contrarieerdē de privilegien vande hooghſ landen) t'achtervolgē. Twelc gekomen ſijnde ter ooren van de Ghemeynte/ heeft met redenen oorſake gegeven van een groote beroerte onder haer/ eñ eenē aftreet vande goede affectie die ſy als goede onderſaten den Koninghy van Spaenjen ende ſijne Hooghſaten altijt toegedragen hadden / hyſonder aenmerckende dat hy niet alleenlic en ſochte te tyranniſeren over hare perſoonen ende goet/ maer ooc over haer conſcientien/ waer van ſy verſtonden niemant / dan aē God alleene ghehouden te weſen reſeninge gheven oft te verantwoorden: maer deur/ ende upt medelijden van de hooghſ Gemeynte / de principaelſte vanden Adel vā den lande hebben inden jare 1566. ſeñere remonſtrantie overgegeven/ verſoeckende/ dat/ om de Ghemeynte te ſtillen/ eñ alle oproer te verhoeden / zijne Ma. ſoude de hooghſ poinctē/ ende hyſonder nopende de rigoreuſe onderſoeckinge eñ ſtraffe over de Religie willē verſoeten/ daer in toonende de liefde eñ affectie die hy tot ſijne Onderſaten als een goedertiere Prince was dragēde. Ende om tſelve al nader eñ met meerder authoritept den Koninck van Spaenjen te kennen te geven/ ende te vertoonen hoe noodlijck het was voor het lants welvaren/ ende om tſelve te houdē in ruſte/ ſulcke nieuwicheden af te doen/ eñ het rigeur vande contravēntie vanden Placate op de ſaken vande Religien gemaect/ te verſoeten / ter begeerte vande hooghſ Gouvernante/ Rade van State/ eñ vande Staten Generael van alle de landen/ als Geſanten ſijn na Spaenjen geſchict geweeſt den Marcgrave van Bergen/ ende dē Heere van Montigny: In ſtede vande welcke gehoor te geven/ eñ te verſiene op de inconvenientien diemen hooghgehouden hadde (die midts het uytſtal van daer inne in tijts te remedieren ſo den noot upt epſchte / alreede onder de Gemeynte meeſt in alle de landen begonſt waren/ hen t'openbaren) heeft door opruyen vanden Spaenſchen Raet/ de perſoonen de hooghſ Remonſtrantie ghedaen hebbende/ doen verklaren rebel/ ende ſchuldich van het Crimen Læſæ Majeſtatis, ende alſo ſtrafbaer in lijf eñ goet : Hebbende daerenboven de hooghſ Heeren Geſanten namaels (meynende deſe landen door tghewelt vanden Hertoch van Alven geheelick gebracht te hebben onder zijn ſubjectie eñ tyranije (tegen alle gemeyne rechten / ooc onder de wreetſte ende tyrannichſte Princen altijt onverbrekelic onderhouden / doen vangen/ dooden/ eñ hare goederen confiſqueren. Ende al waſt ſo / dat meeſt de beroerte in deſe landen door toedoen vande hooghſ Regherte ende hare adherenten int hooghſ Jaer 1566. opgeſtaen/ was geſtilt/ ende vele die de vryheyt des lants hooghſtonden / verjaegt/ ende dander verdruckt ende t'onder ghebracht / ſoo dat de Koninck gheen oorſake ter werelt meer en hadde / om de hooghſ landen met gewelt ende wapenen t'overvallen: Nochtans om ſulcken oorſaken die den hooghſeyden ſpaenſchen Raet langē tijt geſocht ende verwacht hadde (ſo openlijck de opghehouden ende geintercipieerde Brieven vanden Ambaſſadeur van ſpaenjen/ Alava/ in Vranckrijck weſende/ aen de Hertoginne van Parma doen ter tijt geſchreven/ dat uytwijſden) om te niete te mogen doen/ alle des lants Privilegien / dat na haren wille hy Spaenjaerden tyranniſchlijck te mogen gouverneren/ als de Indien / ende nieuwe geconqueſteerde landen/ heeft door ingeven ende raet vande ſelve ſpaenjaerden/ (toonende die kleyne affectie die hy ſijnen goeden Onderſaten was toedragende / contrarie van tgene hy haer/ als haer Prince / Beſchermer ende goet Herder ſchuldich was te doen) na deſe landen / om deſelve te overvallen / geſchict met grooter heyracht den Hertog van Alve/ vermaert van ſtrafheyt eñ krudelitept/ een vande principale vryandē vande ſelve landen/ verſelſchapt/ om als Raden neſſens hem te weſen/ met Perſoonen van gelijcke nature eñ humeuren. Eñ al waſt ſoo dat hy hier inde lande ſonder ſlach of ſtoot is gekomen/ eñ met alle reverentie eñ eere is ontfangē vande arme ingeſetene / die niet en verwachtē dan alle goedertierenheyt ende clementie/ gelijc den Koninc hē dickwijls met ſijne brieven gedeyn ſelick hadde toegeſept: Ja dat hy ſelfs van meyninghe was te komen in perſoone/ om in alles tot genoege van een pegelijcken ordre te ſtellen: Hebbende ooc ten tijde van het vertrec vanden Hertoge van Alva na deſe landen een vlote vā Schepen in Spaenjen / om hem te voeren / ende een in Zeelant om hem teghens te kommen tot grooter

exceſſiven

exessiven koste vanden Lande doen toereedē / om zijne
voorsz Ondersaten tabuserē/ eñ te beter int Net te bzē-
gen: Heeft niet te min den voorsz Hertoghe van Alve
terstont na zijn komste/wesende eē bzemdelinc/ eñ niet
vanden bloede vanden voorsz Koninc/verklaert gehad
commissie vanden Koninc te hebben van opperste Ca-
pitepn/ ende korts daer na van Gouverneur generael
vanden lande/tegens de pzebilegiē ende oude herkomē
desselfs. Eñ opēbarende genoech zijn voornemē / heeft
terstont de pzincipale steden eñ sloten met volcke beset/
Casteelen eñ stercte inde pzincipaelste steden/om die te
houden in subjectie/opgericht: de pzincipaelste Heeren
onder tdersel van haren raet van doen te hebben / ende
te willen emploperen inden dienst vanden Lande / upt
last vanden Koninc vziendelijck ontboden: die hem ge-
hoor gegeven hebben/doen vangen/teghen de Pzibile-
gien upt Bzabant/ daerse gevanghen waren/ ghevoert
voor hemselven(niet wesende haren competentē Rich-
ter)doen betichten/ten lesten sonder hen volkomelijc te
hoorzen/ter doot veroordeelt / eñ openbaerlic eñ schan-
delijck doen dooden: Dander/beter kennisse vande ge-
vepnsthept der Spaenjaerden hebbende / hun upt den
lande houdende/verklaert verbeurt te hebben lijff ende
goet/voor sulcx hē goet aengebeert ende geconfisqueert
om datte voorsz arme ingheseetene hun niet en souden
(twaer met hare stercten of Pzincen / die hare vzyhept
souden mogen voorstaen) konnen oft mogen tegen des
Paus gewelt behelpen: Behalvēs noch ontallicke an-
dere Edelmans ende treffelicke Borgers/ die hy so om
den hals gebzacht/als verjaegt heeft om hunne goedē
te confisqueren. De reste vande goede ingesetenen/
boven den overlast die sp in haer wijfs / kinderen ende
goeden leden/ deur gemeene spaensche soldaten tharen
hupse in Garnisoen liggende / trabaillerende met soo
veel diversche schattinge/soo mits haer bedwinghende
tot vergeldinge tot de bouwinge vande nieuwe Casteē-
len ende fortificatie vande stedē/tot haer epgē verdzuc-
kinge/ als met opbzengen van honderste / twintichste
eñ tiende penningen / tot betalinge vande Krijgsliedē/
so by hē mede gebzacht/ als die hy hier te lande oplicht-
te/om t'emploperen tegen haer mede lantsaten / eñ de
gene die het Lants vzyhept met perjckel van harē lijf-
ve aventuerden voor te staen/ op dat de voorsz Onder-
saten(verarmt wesende)geen middel ter werelt eñ sou-
de overblijven om zijn voornemen te beletten/ eñ d'in-
structie hem in Spaenjen ghegeven/ van lant te trac-
teren als van mens geconquesteert/te beter te volbzen-
gen. Tot welcken eynde hy ooc begonst heeft inde pzin-
cipale plaetsen doorde van Justitie/na de maniere vā
Spaenjen (directelijck tegens de Pzibilegien vanden
lande)te veranderen/nieuwe Raden te stellen/ ende ten
lesten wesende bupten alle vzeese/so hem dochte/ eenen
tienden penning fortselijc willen opzechten opte koop-
manschap eñ hantwercken/tot gantsche verderffenisse
vanden lande/geheelic op de voorsz koopmanschap eñ
hantwercken staende/niet tegenstaende menichfuldige
remonstrantien/by elc lant int particulier/ ende ooc by
allegader int generael/hē ter contrarien gedaen : twelc
hy oock met gewelt soude volbzacht hebben / ten ware
geweest dat deur toedoen van mijnen Heere den Pzince
van Oranjē/eñ diversche Edelmans ende ander goe-
de ingebozene / bydē voorsz Hertoch van Alve uptē lā-
de gebannen/sijne V. G. volgende/ende meest in haren
dienst wesende/eñ andere ingeseten wel geaffectioneer-
de tot de vzyhept van het voorsz vaderlant/ Hollant eñ
Zeelant hoor daer na niet meest en hadde hē afgheval-
len/eñ hen begeven onder de bescherminge vandē Hee-
re Pzince/tegens welcke twee landen/ den Hertoghe
van Alve duerende zijn goubernement/eñ daer na den
Grooten Commandeur/(die na dē Hertog van Alve/
niet om te verbeteren maer om den selven voet van ty-
rannije by bedecter middelen te verbolghen den voorsz
Koninck van Spaenjen hier te lande geschict hadde/
hebbende dander landen die sp met hare Garnisoenen
ende opgerechte Casteelen hielē inde spaensche subjec-
tie/bedwonghen om haere Persoonen ende alle heure
macht te gebzucken om die te helpen tonderbzenghen
dies niet meer deselve landen die sp tot haer assistentie
als vozen/emploseer dē verschoonende/ dan oftse haer
selfs vyanden waren geweest : latende de Spaenjaer-
de/onder tdecrel van gemuptineert te zijn / ten aensien
vanden grooten Commandeur inde Stadt van Ant-
werpen geweldichlic komen/daer ses weken lanck/tot
laste vande Borgheren/na hunne discretie tepzen/ende
daerenboven tot betalinge van hare gehepschte soldye/
deselve Borgeren bedwinghende binnen middelen tij-
den (om van het ghewelt vande selve Spaenjaerden
ontslagen te wesen)400000. guldenen op te bzenghen/
hebbende daer na de voorsz spaensche soldaten/ meer-
der stoutichept gebzuckende / hem verboordert de wa-
penen openbaerlick tegens het lant aen te nemen/mee-
nende eerst de stadt van Bzussel in te nemen / eñ in ste-
de vande ordinarisen residentie vanden Pzince vanden
lande/daer wesende / aldaer haren roofnest te houden/
dwelt haer niet gelucksende / hebben de stadt van Aelst
overweldigt/daer na de stadt van Maestricht/ende de
stadt van Antwerpen geweldichlic overvallen / gesac-
cageert/gepilleert/ gemoort gebzant eñ so ghetracteert
dat de tyrannichste ende crueelste vyanden vandē lande
niet meer of arger en souden konnen gedoē/ tot onupt-
spzekelicke schade/niet alleēlijc vande arme ingesetene
maer ooc van meest van allen de Natiē vander werelt
die aldaer haddē haer koopmanschap eñ gelt. Eñ niet
teghenstaende dat de voorsz Spaenjaerden bpden Ra-
de van Statē(bpden welckē doen ter tijt/ mits de doot
vanden Grooten Commandeur te vozen geschiet/ het
Goubernement vandē Lande / was upt laste eñ com-
missie vanden Koninck van Spaenjen aenbeert) ten
hy zijn van Rhoda/om haren overlast/ fortse ende ge-
welt twelc sp deden/verklaert ende ghecondicht waren
voor vyanden vanden Lande / heeft den selven Rhoda
upt zijne autoritept(of soo te vermoepen is upt kracht
van sekere secrete Instructie die hy van spaenjen heb-
ben mochte)aengenomen hooft te wesen vande voorsz
Spaenjaerden ende hare adherenten: eñ (sonder aen-
sien vanden voorsz Raet van Staten) te ghebzucken
den naē ende autoritept vandē Koninc/ te conterfepten
sijnen zegel/ hem openbaerlick te dzagen als Gouber-
neur ende Luptenant vandē Koninc: waer deur de sta-
ten sijn geoorsaeckt geweest ten selven tijde met mijnen
Heere den Pzince/ eñ de Statē van Hollant ende Zee-
lant te accorderen: welc accoort bpden Rade van state/
als Wettige Gouverneurs vandē landen/is geappro-
beert ende goet gevonden geweest/om gelijckerhant eñ
eendrachtelijck de Spaenjaerden/des gemepnen lants
vyandē/te mogen aenbechten / eñ upten lande verdzij-
ven: niet latende nochtans / als goede ondersaten/bin-
nen middelen tijden by diveersche ootmoedige remon-
strantien neffens des Koninc van Spaenjē/met alder
vliet/eynde alle bequame middelen mogelijc wesende/te
verbolgen / eñ bidden dat den Koninc/ooge eñ regard
nemende op de troubelē eñ convenientē dier alreede in
dese landē geschiet waren/eñ noch apparentelijc stan-
den te gheschieden/ soude willen de spaenjaerden doen
vertrecken upten lande/ eñ straffen de gene die oorsake
geweest hadde van het saccagerē eñ bederven van sijne
pzincipale steden/eñ andere onuptspzekelicke overlastē
die sijne arme ondersaten gheleden hadden tot een ver-
troostinge vande gene diet overkomen/ eñ was tot een
exempel van andere: Maer de Koninc / al waest dat hy
met woorden hem geliet of teghens sijnen danc eñ wil-
le tselve geschiet was/ende dat hy van mepninghe was
te straffen de hoofden daer af / eñ voortaen op de ruste
vanden lande met alle goedertierenhept(als een Pzince
toebehoort)te willen orde stellen / heeft nochtans niet
alleenlijck gheen Justitie oft straffe over de selve doen
doen/maer ter contrarien genoech metter daet blijckē-
de/dat met sijnen consente voorgaendē Rade van spa-
jen al geschiet was / is by opghehouden bzieven korts
daer na bevonden/ dat aen Rhoda eñ andere Capiten-
nen(oorsaecke dant voorsz quaet) bpden Koninck selve
gheschzeven woort / dat hy niet alleenlic haer sept goet
vont/

Digitized by Google

vont/maer haer daer af pzees/ende beloofde te recompenceren/besondere den voozsz Rhoda/ als hem gedaē hebbende eene sonderlingen dienst/ gelijc hy hē ook tot zijnder wederkomste in Spaenjē/ende alle andere(zijne dienaers vande voozsz tyzannije in dese landen gheweest hebbende)metter daet heeft bewesen. Heeft ooc ten selvē tijde (meynende des te meer d'oogē vande onderseten te verblinden)de Koninc in dese landen gesonden voor Gouverneur sijnen bastaert bzoeder Don Jan van Oostenrijck / als wesende van sijnen bloede/ dewelcke onder 't dersel van goet te binden eñ tappzoberen daccoozt tot Gent gemaect/ het toeseggen vande Staten voor te stane / de spaenjaerden te doen vertrecken/ eñ d'auteurs vande gewelden eñ disozdzen in dese landen geschiet/te doen straffen/ende in ozdze op de gemeyne ruste vanden lande eñ haer oude vzyheyt te stellen/sochten de Staten te schepden/ende d'een lant voor d'ander na t'onder te bzengen/so kozts daer na door de gehengenisse Gods(vpant van alle tyzannije) ontdect is door ophoudē ende geintercipieerde bzieven/daer by bleet dat hy vandē Koninc last hadde om hem te reguleren na de Instructie eñ beschept dat hem Roda soude geben/tot meerder ghevoeghe vande malkanderen niet en souden sien oft spzeken/ eñ dat hy hem soude neffens de pzincipale Heeren minlic dzagen ende deselve weinē totter tijt toe dat hy hier deur hare middelē eñ assistentie soude mogē Hollant eñ Zeelant in zijn gewelt krijgen/ om dan voozts metten anderen te doē na sijnen wille. Gelijc ooc Don Jan/niet tegenstaende by de pacificatie van Gent / ende seker accoozt tusschē hē ende de Statē van alle landen doē gemaect/ hadde solemnelick in pzesentie van alle de Staten belooft eñ geswozen tonderhoudē / contrarie dan diē alle middelen sochte om de duytsche soldatē/ die doē ter tijt alle de pzincipaelste sterckten eñ steden in bewaernisse hadden/deur middel van hunne Colonellē/die hy hadde tot sijnen wille ende devotie / met groote beloften te winnen/eñ so de selve stercten ende steden te krijgen in zijn gewelt/ gelijc hy dē meestendeel alreede gewonnen hadde/eñ de plaetse hiel voor hem toegedaen/om deur dien middel de gene die hem 't soeckē souden willē maken/om den Heer Pzince/ende die van Hollant eñ Zeelant oozloge te helpen aendoen / feytelijc daer toe te bedwinghen/ende also een straffer eñ kruelder inlantsche oozloge te verwecken/ dan opt te vozē hadde gheweest: (Twelc (gelic tgene dat gevepnsdelic eñ tegens de meyninge uptwendelijck gheshandelt wozt / niet langhe en kan bedect blijven)uptbzekende eer hy volkomelic sijne intentie geeffectueert hadde / heeft tselve na zijn voornemen niet konnen volbzenghen / maer nochtans een nieuwe oozloge in stede van bzede (daer hy hem 't zijnder koemste af abenteerde)verwect/ noch tegenwoordelic duerende. Alle twelck ons meer dan genoeg wettige oorsake gegeven heeft om den Koninc van spaenjen te verlaten / ende een ander machtich eñ goedertieren Pzince/ om de voozsz landen te helpen beschermen eñ voor te staē/te versoecken: Te meer dat in alsulcken disozdze ende oberlast/ de landen bat dan xx. Jarē van haren Koninc zijn verlaten gheweest/ ende getracteert niet als onderseten/maer haer eygen Heere als vanden / haer soeckende met kracht van wapenen tonder te bzengen: Hebbende ooc na de aflijdicheyt van Don Johan deur de Baron van Selles / onder tdersel van eenighe bequame middelen van accoozde voor te houden/genoegh verklaert de Pacificatie van Ghent/ die Don Johan upt sijnen naem beswozen hadde / niet te willen adhoperen/ ende so dagelicx swaerder conditien voorgeslagen. Dien niet tegenstaende hebben niet willen laten by schziftelic eñ ootmoedige Remonstrantiē/ met intercessie vande pzincipaelste Pzince van Chzistenrijc sonder ophouden te versoecken metten Koninc te reconcilieren eñ accozderen: Hebbende ooc lestmael lange tijt gesanten gehadt tot Ceulen/hopende aldaer/ deur tusschen spzeken vande Kep. Maj. ende de Keurvozsten die daer mede gemoept waren / te verkrijghen tenen verseker dē pays/met eenige gracelicke vzyheyt/ besondere vander religie (de conscientie eñ God pzincipalic rakende) maer hebben by experientie bevonden dat wy mette selve Remonstrantien ende handelingen niet en konden pet vanden Koninck verwerven/ maer dat deselve handelinghen ende communicatien alleenlijc voorgheslaghen werden / ende dienden om de landen onderlinge twistich te maken/ende te doen schepdē d'een vanden anderen/ om des te ghevoeghlijcker d'een voor dander na onder te bzengē/ende haer eerste voornemen nu met alder rigeur tegē haer te wercke te stellen: twelc naderhant wel openbaerlic geblekē is by seker placaet van proschriptien byden Koninc laten uptgaen/byden welcken wy eñ alle de Officierē eñ ingesetene vande geuniecrde landē/ende hare partije volgende(om ons tot meerder desperatie te bzengen/ alomme odieus te makē/ de trafficque ende handelinge te beletē)verklaert wozdē voor rebellen/eñ als sulck verbeurt te hebben lijf ende goet: Settende daerenboven opt lijf vanden voorsz Heer Pzince groote sommen van penningen: Soo dat gantschelijck van alle middelen van reconciliatie wanhopende/eñ ook bā alle andere remedie eñ secours verlaten wesende/hebbē/volgēde de wet der natueren/tot besthermenisse ende bewaernisse van onsen eñ den andere lantsatē/rechten/pzevilegiē/ oude herkomē ende vzyheden van ons Vaderlant/vant lebē eñ eere van onse hupsvrouwē/kinderē/ eñ nakomelingen/op datse niet en soudē vallen inde slavernije vande spaenjaerden / verlatende met recht den Koninck van spaenjen/ ander middelen bedwonghen gheweest voor te wenden/die wy tot onse meeste verseker inge / bewarenisse van onse rechten/pzevilegien/ eñ vzyheden hebben te rade gevonden. DOEN TE WETEN, dat wy tgene voorsz obergemerct/ eñ voor den uptersten noot/ als vozen/gedzongē sijnde/by gemeynen accoozde/deliberatie ende oberdzage/ den Koninc van spaenjen verklaert hebbē/eñ verklaren mits desē/ipso jure vervallen van zijn Heerschappije/gerechtichēpt/ eñ erfenisse vande voorsz landē: ende voortaen van geen meninge te zijne den selven te kennen in eenige saken/dē Pzince/ zijne Hoochept/Jurisdictie/ eñ Domepē van dese landen/rakende/ sijnē naē als Oberheer meer te gebzupcken/oft by pemandē toelaten gebzuyt te worden. Verklarende ooc dien volgende alle Officiers/ Justiciers/ Smale Heeren/Vassalen/eñ alle ander ingesetene van den voorsz lande / van wat conditie oft qualitept die zijn/voortaen ontslaghen vanden Eede die sy den Koninck van Spaenjen / als Heere van dese voorseydē landen geweest hebbende / mogen eenichsints ghedaen hebben/of in hem gehouden wesen/ende gemerckt upt oorsaken voorsz dē meestendeel vande geuniecrde landen/ by gemeynen accoozde eñ consente van hare lebē/ hebben hun begeven gehadt onder de Heerschappije eñ Gouvernement vanden voorluchtigen Pzince dē Hertoch van Anjou / op seker conditiē eñ pointctē met sijn Hoochept aengegaen eñ gesloten: Dat ooc de voorluchtichept vanden Certzhertoghe Mathias het Gouvernement Generael vanden Lande in onse handen heeft gheresigneert / ende by ons is gheaccepteert gheweest/ Ozdonneren ende bevelen allen Justiciers / Officiers/ ende andere diet selve eenichsints aengaen ende raken mach/datse voozt aen den naem / tijtele / groote ende kleyne zegelen/contrezegelen/ eñ cachetten vandē Koninc van Spaenjen verlaten / ende niet meer gebzupcken. Ende dat in plaetse van dien/ soo langhe de Hoochept vanden Hertogh van Anjou / om nootelijcke affairen het welvaren van dese voorsz Landen rakende/ noch van hier absent is / (voor soo veel den lande met de Hoochept vanden Hertogh van Anjou ghecontracteert hebbende/aengaen) ende anderssints dandere by maniere van voorraet eñ provisie sullen aennemē ende gebzupckē den tijtel eñ naem van thooft eñ Lantraet: Eñ middeler tijt dat selve Hooft eñ Raden volkomelic ende dadelic genoemt/beschzeven/ ende oeffeninge van hunnen staet getreden sullen zijn / onsen voorsz name. Welverstaende datmen in Hollandt ende Zeelant sal/ als hier voormaels / ghebzuycken den naem vanden

hoogh

hoochgheborẽ Vorst den Prince van Oraenjen/ ende de Staten vande selve landen/totter tijt toe den voorsz Lantraet datelic sal ingestelt wesen/ ende sullẽ hun als dan reguleren achtervolgende de consenten by henlieden opde Instructie vanden Lantraet eñ contract met sijne Hoochz/aengegaen. Eñ in plaetse van des voorsz. Koninck zeghelen/ men voortaen gebruycken sal onsen grooten zegel/contre-zegel ende cachetten/ in saken rakende de gemeyne regeringe / daer toe den Lant-raedt volgende hare instructie sal geauctoriseert wesẽ: Maer in saken rakende Policie / administratie van Justitie/ eñ ander particuliere in elck lant besonder/sal gebruyct worde by de Provintiael/ende andere Raden den naem eñ tijtel/ eñ zegel vandẽ lande respectivelijc daer tselve valt te doen / sonder ander: al op de pene van nullitept vande brieven/ bescheeden oft depeschen / die contrarie van 't gene voorsz is/ghedaen of gezegelt sullen wesen/ ende tot beter ende sekerder volkominge ende efectuatie van 't gene voorsz is/hebben geordineert ende bevolen/ ordonneren ende bevelen mits desen/ dat alles des Koninck van Spaenjen zegel/ in dese voorsz geunieerde Landen wesende / terstont nae de publicatie van desen/ ghebrocht sullen moeten worden in handen vande Staten van elcke vande voorsz landen respectivelick/ oft den genen die daer toe by de selve Staten specialick sullen wesen gecommitteert ende autoriseert / op Pene van Arbitrale correctie. Ordineert ende bevelen daeren-boven/ dat voortaen in geenderhande munte vande voorsz gheunieerde landen sal gheslaghen worden den naem tijtle/ofte wapenen vanden Koningh van spaenjen/ maer alsulcken slach ende forme als geordonneert sal worden tot eenen nieuwen gouden ende silberen penninck met zijne gedeelten. Ordineren ende bevelen insghelijcx den President ende ander Heeren vanden Secreten Rade / midtsgaders alle andere Canceliers / Presidenten/ ende Heeren vanden Raden Provintiael/ ende alle dese Presidenten of eerste Rekenmeesters/ endere van alle de Rekenkameren inde voorsz landen respective wesende / ende alle andere Officiers ende Justiciers/ dat sy (als haer voortaen ontslagen houdende vanden Eedt die sy den Koningh van Spaenjen hebben respectivelijck nae lupt harer commissie ghedaen) schuldich ende gehouden sullen wesen in handen vandẽ Staten des lants daer onder sy respective resorteren/ oft hare speciale gecommitteerde / te doen eenen nieuwen Eet / daer mede sy ons sweyren ghetrouwicheydt tegens den Koning van Spaenjen/ ende alle sijne aenhangers/alle naevolgende het formulair daer op by de generale Staten gheraemt. Ende salmen den Rade/ Justiciers eñ Officiers/ geseten onder de landẽ (mette Hooghept vanden Hertogh van Anjou gecontracteert hebbende van onsent wegen) gevẽ acte van continuatie in hunne Officien/ ende dat by maniere van Provisie/ totter aenkomste toe bã sijne Hooghept / in plaetse van nieuwe Commissiẽ/inhoudende cassatie bã hare voorgaende: Eñ de Raden/Justiciers eñ Officiers geseten inden landen met zijne Hooghept niet ghecontracteert hebbende/nieuwe Commissien onder onsen naem ende zegele: Ten ware nochtans de impetranten van hare eerste Commissien wederspreken ende achterhaelt werden van contravention der Privilegien des landts/onbehoorlickhept of ander diergelijcke saken. Ontbieden voorts den President eñ liedẽ vanden Secreten Rade/ Cancelier vant Hertoghdom van Brabant/ midtsgaders den Cancelier vanden Furstendomme Gelre / eñ Graefschap Zutphen / President ende lieden vanden Rade in Hollant/ Rentmeesteren of de Hooge Officieren van Beoist eñ Bewesterschelt van Zeelant/ President ende Rade in Vriesland/ den Schoutet van Mechelen/President ende lieden vanden rade van Utrecht/ eñ allẽ anderẽ Justicieren eñ Officieren wien dat aengaen mach/haren stedehouderen/ ende eenen yegelickẽ van henlieden besondere so hem toebehooren sal/ dat sy dese onse Ordinantie houdigen eñ uptroepen over alle den bedrijve van hare Jurisdictie/ende daermen is gewoonlic publicatie eñ uptroepinghe te doen/so dat niemant des cause van ignorantie pretenderen en mach: Eñ deselve Ordinantie doen onderhouden ende achtervolgen onverbrekelick/ eñ sonder infractie/daer toe rigoureuselick bedwingende die overtreders inder manieren voorsz sonder verdrach of dissimulatie: Want wy tot welvaren vanden lande alsoo hebben bevonden te behooren. Eñ vã des te doene/eñ wes daer aen cleeft/ geven wy u eñ elcken van u diet aengaen mach/ volcomen macht/ autoritept eñ sonderling bevel. Des t'oirkonde hebben wy onsen zegel hier aen doen hanghen. Ghegeven in onse Vergaderinghe in s Graven haghe/ den 26. Julij 1581.

Op de plijcke stont gheschreven,
Ter ordonnantie vande voornoemde Staten.
Ende gheteeckent
I. van Asseliers.

Manieren des Eets inde versweringe des Koninck.

Ick sweere / dat ick voortaen den Koninck Philippus van Spaenjen niet sal naer volgen of onderdanich zijn / noch hem voortaen voor mijnen Prince of Heer bekennen / den welcken ick midts desen ontkenne/ende my selven ontslagen houde van allen rechten ende verbonden daer in ic aen hem wel eer verbonden ben geweest/ende also van dees banden ontslaghen zijnde / sweere ick op een nieu ende verbinde my aende vereenighde Provintien aldermeest aen die van Brabant/Gelderlant / Hollant eñ Zeelant eñ hare Bontgenooten/ende die hooghe Overheyden van haer ghestelt/den selvigen ghetrouwe te wesen / alle onderdanicheyt / hulpe / gunste ende bystant te bewijsen naer alle mijn vermogen tegen de Ko. Maj. van Spaenjen/ ende alle zijn aenhangers/ ende allen anderen by panden des Vaderlants/ mijn selvigen te bewijsen als een getrouwe inwoonder ende ingheseetene des Vaderlandts der voorghenoemder vereenighde Landen toestaet/ ende behoort hare hooghe ende Opperste Overheyt te gehoorsaemen: So waerlijck moet my God almachtich helpen.

Hoe Eyndhoven, S. Gislain, ende het Casteel van Cambresis ingenomen wordẽ. Tshertogen Bosch belegert. Den Hertoge van Anjou voor Hertoge van Brabant gekoren wort.

DE Staten aensiende hoe seer dat haer lieden dienstelic was de stad van Eyndhoven/ obermits den bvant albaer veel toebroers geschiede/ eñ henliedẽ groote verhinderinge ghedaen wert / hebben goet ghevonden deselve plaetse in te nemen / eñ hebben een deel volcx by een vergadert/eñ sulcx te wege ghebracht/ opten ix. Augusti/int jaer 1581. Eñ hebben de stad verstenderhant ingenomen/ hebben ook een goet deel haerder vpanden omgebrocht.

Op die tijt of seer na by desen dach wert ook ingenamen de stadt van s. Gislain in Henegou/ vandẽ Prince van Espinoy/een Heer uyt Henegou / eñ Gouverneur van Doornic/ende dat van wegen de Staten / hoewel hy selve vande Catholicke Religie was.

Int begin van Septemb. wert tCasteel van Cambresis/banden Fransoysen/banden Hertoghe van Anjou inghenomen / ende daer en zijn oock niet wepnigh Malcontenten doot gebleven.

So die stadt van Tshertoghen Bossche haer op die tijt noch niet verklaert en hadde metten Malecontentẽ te willen houden/ soo en heeft sy nochtans t Garnisoen vanden Staten/niet meer willen innemen / dan tgarnisoen vanden Prince van Parma. Daerom so dachtẽ sy deselve door belegeringe in haer gewelt te brenghen/ maer wanneer sy dat voor eenen tijdt lanck versocht hadden / ende ghenoegh bemercken konden dat het te vergeefs was / so hebben sy haren legher opgheborken ende zijn na Antwerpen gekeert/ van daer sy gekomen waren.

Ontrent dese tijt wert ook den Hertoge van Anjou/ in se-

Digitized by Google

in ſekere Provintien deſer Nederlanden / voor een heere der landen gekoren/ op ſekere conditien diemen met hem ghemaeckt heeft tot Bordeaux / ende wert alom voor ſulck eenen uptgeroepen ende gepubliceert / doch ſonderling int Hertogdom van Brabant/ende Graefſchap van Vlaenderen.

Hoe S. Giſlain vanden Malcontentē weder ingenomen wort, eñ ooc Eyndhoven. Doornic belegert, ende hoe den Prince van Oraenjen den Hertoge van Anjou tegen trect.

ALs die vande Staten zijde van Doornick / die ſtadt van Sinte Giſlain bewaerden / ſoo zijn de Malcontenten wederomme inde weyr geweeſt/ eñ hebben de ſtadt wederomme inghenomen tot grooter ſchade van die van Doornick/ want het te naer gheleghen was.

Ooc ſoo deden de Malcontenten wederom haer devoir vande Stadt van Eyndhoven / daer haer niet luttel aen gheleghen en was/ tot haren ghebiede te hebben. Ende hoewel dat het Garniſoen dat daer inne lagh/ haer ſeer manneliick hielden teghen het ghewelt der Malecontenten / onder het ghelepdt van Marten Schenck. Soo iſt nochtans / dat het ten laetſten inde handen vanden Malecontenten ghevallen is door appointement: Overmidts t'ontſet dwelck haer beloeft wert/ veel te lange vertoefde / ende zijnder alſoo weder uptgheſchepden / na dat ſy het ontrent 2. maenden bewaert hadden.

De Prince van Parma/ aenſiende de gelegentheydt vande ſtadt van Doornic/ int midden tuſſchen Artois eñ Henegouwe ende ooc de groote impoztantie: Heeft ſeer begerich geweeſt om de ſtadt in zijn gewelt te krijgē/ eñ daeromme heeft hy alle zijn vermogen daer aen gewaecht/ om tot zijnen voornemen te komen. Ende dewijle hy wel wiſte datter goet Garniſoen vandē ſtaten inne was/ ſo dede hy de mare loopen/ dat de Prince van Oraenjen beleghert was binnen Grevelinghen in Vlaenderen/ eñ dit heeft verzoraect / dattet garniſoen upt Doornic moeſte vertrecken/ om den Heere Prince van Oraengien te ontſetten. De Prince van Parma was daer door ſeer verblijt/ verſtaregen hebbende tgene dat hy begeerde. Ende hy maecte de maniere als of hy dit volc wilde vervolgen/ eñ 't ontſet/ dwelck ſy hadden te doen/ ſoude beletten/ eñ is ſoo metter haeſten met zijnen geheelen leger voor Doornick gevallen / om te beletten datter geen ontſet voor haerlieden en ſoude mogen komen. De ſoldaten na Grevelingen ghetrocken zijnde / hebben ghevonden dat het een onvarachtigh uptgeven was/ eñ meynden weder na haer Garniſoen te keeren: maer by de ſtadt Doornic komende / hebben ſy gheſien dat het hen belet was door het Tegher des Princen van Parma.

De Prince van Parma heeft de ſtadt vaſt blijven benouwen / eñ begonſte de ſtadt eñ t Caſteel te beſchieten/ met 36. ſtucken groſ geſchut/ eñ heeft ooc eenē geweldigen ſtorm daer op gedaen / daer hy ſeer veel van ſijnen volcke gelaten heeft. Eñ daer wert onder ander ooc gequetſt/ den Heere van Montigny/ den Heere van Billy / eñ den Heere du Bours wert zijn een been met het groſ geſchut afgeſchoten / eñ is daer na geſtorven. In Novemb. quamen daer 180. Schotte upt 't garniſoen van Meenen om de ſtadt te ontſetten / dewelcke des nachts door tegher ghekomen zijn: Maer voor de ſtadt komende / en hebben die vander ſtadt niet uptgekomen om haer in te laten / vreeſende dat het vranden waren. Als nu de ſtadt twee maenden ende een half belegert geweeſt was/ ende niet langer en konden teghen houden door foute van munitie / ende om dat haer g. ontſet en quam / ſoo hebben ſy het opten 5. December over gheghéven met appointement/ want daer waren 2. poorten ondergraven/ ende hadden onder een andere veel Poeders ghevracht / om de Stadt te doen ſpringhen / maer dat werde ghelaten om de rupteren wille die daer inne waren.

Op de ſelve tijt/ is den Hertoge van Anjou gekomē in Engelant/ om met hare Majeſt. te beraden/ ende te ſpreken van ſekere ſaken deſe landen aengaende / hebbende ſijn gevolgh te voren ghevonden na Zeelandt tot Vliſſingen/ om aldaer zijn komſte te verwachten.

Op den 9. December werden inde ſtadt van Antwerpen gevangen ingevracht 7. Rupters vande Malcontenten/ ende daer toe noch elf Peerden/ die alle voor goeden rupt verklaert werden. Die van Antwerpen verſtaen hebben die komſpte des Hertoghen van Anjou/ die nu in Enghelandt ghearriveert was / hebben ſeer groote triumphe bedreven met het gheſchut los te ſchieten / ende andere maniere van oorloghſche triumphen.

De Stadt van Berghen was op die tijdt oock in ſeer groote perijckel / want daer waren door een ſlupſe wel 200. Malecontenten inder ſtadt gekomē. Doch ſy werden daer upt gedreven met kloeckē gemoede / eñ tmeeſte deel van dien wert doot geſlaghen/ dwelck een ſeer goede ſake was voor die van Antwerpen.

Alſmen nu int begin des Jaer 1582. verſtaen hadde/ dat de meyninghe was vanden Hertoge van Anjou na deſe Nederlanden over te komen. So is mijn Heere den Prince van Oraengien van Antwerpen na Vliſſingen getrocken/ om aldaer de komſte vanden voorſz Hertoge te verwachtē/ met een ſeer groot gevolgh van Edellieden/ Overheden/ van ſteden/ ende andere koopplieden. Ende verſtaen hebbende dat den Hertoge op de repſe was / heeft hy ſulck ontboden aende Magiſtraet tot Antwerpen / datſe alles wat tſijnder komſte van noode weſen ſoude/ beſtelt werde.

Vande komſte des Hertogen van Anjou tot Vliſſingen, ende tot Antwerpen, ende hoe hy als Hertoge van Brabant ſijn eedt doet.

OP den Donderdagh den viij. Februarij is den voorſz Hertoge van Anjou upt Engelant te ſchepe gegaen/ in het gelept vanden Grave van Lyceſter/ Hauward/ Ronſoon / eñ een groote menichte van Engelſche Edellupden/ met ooc zijn Franſche Edellieden / des avonts ontrent viij. uren hebben ſy beſtaen 't ſepl op te trecken. Ende is op den ix. dagh weſende des Vrydaeghs /op den avont voorſpoedelic gekomen onder d'eplant van Walcheren / daer hebbenſe ancker uptghevorpen/ om dat het dupſter was / ende hebbent goet gevonden niet verder te zeplen. Maer als daer eenen contrarien wint op ſtont/ ſo heeft den Heere Hauwaert (als Admirael van Engelant) geboden het ancker te lichten/ eñ hebben ſo lange gevaren/ tot datſe ſeer na by d'Eplant zijnde/ den dach verwachten/ ende hebben alſdoen het eplandt van Walcheren int ſich ghekregen: Daer dat ontrent 20. of 30. ſchepen wel toegeruſt den Hertoge tegens ghekomen zijn/ inde welcke de principaelſte Heeren vanden lande waren / met ooc een ſeecker ghetal vande Ghedeputeerde der Landen: Daer na quam den Prince van Oraengien met den Prince van Eſpinoy/ ende den raet van Staten/ Burgemeeſters/ Schepenen/ Colonels ende ſommige Capiteynen der ſtadt van Antwerpen/ Bruſſel eñ Gent/ dewelcke alteſamen den Hertoghe vergeſelſchapt hebben tot binnen der ſtadt van Vliſſinghen: Daer hy den 17. dagh/ op den Saterdagh ontrent den avont is ingekomen. Daer hy met een wonderlijcke blijſchap ontfangen is/ want het ſcheen dat Vliſſinghen heel in vranden ſtont / ſoo vande triumph-vyeren/ als vant geſchut datter los geſchoten wert/ twelck al den nacht gheduert heeft.

Na dat de Hertoge des anderē daeghs tot Vliſſingen zijn noenmael gehouden hadde / ſo vertrock hy na de Hooftſtadt van Walcheren Middelburgh: Ende dewijle hy daer was / heeft hy Armuyden ende Kammekens ooc gaen beſien.

Des Saterdaeghs daer na is den voorſz Hertoghe vertrocken na Antwerpen/ met die voorſz Heeren vergeſelſchapt zijnde. Inder manieren dat de Vlote wel ſterck is geweeſt 90. oft 93. Heuden-ſchepen alle wel toegeruſt: Ende dien nacht heeft de Hertoge zijn ruſte

te

te schepen genomen/in een kamer die daer in seer heerlijc toegerust was. Des anderen daeghs heeft hy sijn ruste genomen tot Lillo/ alwaermen hem oock groote eere bewesen heeft. Des Maendaeghs is hy van daer vertrocken/ende men heeft tot Antwerpen so veel triumphe ghemaeckt (als hy daer begonst voor hy de stadt na 't Kiel te varen) dattet niet haest te verhalen en ware/ so met Trompetten als met schieten vant grof geschut. Als nu de Hertoge 'tschepe sijn noenmael gehouden hadde/soo is hy metten voorsz Heeren ende die vanden Rade van Staē geconvoyeert zijnde/ te peerde gheseten/na dat alles dat totter inkomste van noode berept was. Ende daer waren op dien dagh tusschen de twee ende 23000. mannen/ so binnē als buyten der stadt in wapenen/alle wel gemonteert/ so te peerde als te voet/ende also wert den Hertoge ghelept tot aen een hooge stellagie/ die opt Kiel opgherecht was. Daer heeftmen inde tegenwoordicheyt vanden Magistraet/ ende den Hertoge gelesen voor alle het volc/ de Privilegien ende Ordonnantien van het Hertoghdom van Brabant/der stadt van Antwerpen/ende Marcgraefschap van dat H. Rijc. Den Eet vanden voornaemste der Landtschappen des volcx/ werden oock overlupt gelesen met een ongeloovelicke blijschap. Den Eet oock vanden Hertoge wert ghelesen vanden Cancelier van Brabant/ende van gelijcken dien oock van het Marcgraefschap des H. Rijcx. Als dese Ceremonien (die wel ij. uren duerden) gedaen waren/so wert de Hertoge gekleet met eenen langhen rooden kleede van Carmosijn Fluweel gheboedert met Armijnē/ ende een Mutse van gelijcker gestalte/ende hy wert so vanden Prince van Oraenjen gekleet/als een Hertoge van Brabant. Daer na wert hy ghelept met grooter eeren ende triumphe in S. Michiels Clooster daer hy logeerde.

Als nu den Hertoge van Anjou/ Hertoge van Brabant gehult was/ende binnen Antwerpen gelogeert/ soen hebben de Catholijcke niet achter gelatē hem dagelijcx voorgheleit te zijn/ om te mogen verkrijgen dexercitie ende oeffeninge haerder religie. Dwelc haer ooc ten lesten geconsenteert is/ doch alleen inde Kercke van s. Michiel/daer sijn Hoochz dagelicx de misse dede doen. Ende met besprec van eenen sekerē Eet te doen die hen voorghehouden werde. Hier voor waren veel lieden tonbreden/ende sonderlinge die vanden gherefourmeerde Religie.

☞ Op dese tijt geschiede den grooten slagh te water/ tusschen Don Anthonij schepen/ op S. Michiels Eylant.

Hoe de Prince van Oraenjen binnen Antwerpen geschoten wert.

DAer is een Jongelinc upt Spaenjē in Nederlant gekomen/genaemt Jan Jaurechyp/ dienaer vā een Spaenjaerts Casper Danastro: Dese Casper werde geacht een rijck Koopman / maer is inde Meert gefaelicert van schulden/wel (somen seyde) van veel hondert dupsent gulden/voor groote schade en anders die hy geleden hadde: want noch onlancx te voren hem twee schepen met kostelicke spaensche waren tot Duynkercken afhandig gemaert warē. Men geloofde geheelick dat dese also hy hooghmoedigh was/ om zijn schade te bekomen/ desen Jongelinck tot het Feyt om den Prince van Oraenjen te doorschieten/ aenghepoyret hadde: want ooc zijn brieven by hem bevonden werden/daer mede hy hem bedectelic vermaende/ dat hy 2. klooten in zijn roer soude doē/ en die van Oraenjen van achter doorschieten. Als nu dese Jaurechyp tot dit Feyt upt ginck/spyarck hy tot den Cassier inden huyse: Ick ga henen om de werelt vanden allermeesten Tyran te verlossen (meynende dē Prince van Oraenjen) ende oft schoon de Nederlanden nu tselve so niet verstaen konnen/so sullen zijt nochtans hier naermaels verstaen. Maer waerom dese Koopman dit stout feyt bestaen heeft/ tsy om sijn religie voor te staē/ of door yemants anders bevel van eenige hooge Overheyt/of om de belooninge van 25. dupsent Kroonen/ die int Placaet des Koninex belooft waren/ den genen die die van Oraenjen ombrochte/ oft door een innerlicken haet/dats onseker/hoewel men tselve wel raden kan. Desen Jongelinck heeft den Sondagh verkosen: want men op dien dagh eenighe Ridderlicke oeffeninge soude doen: want sulcx vanden Hertoghe van Anjou op dē namiddach beroepē was/daer dan een heerlijck avont banket soude zijn/ daer die van Oraenjen mede soude komen. Doch heeft hy noch liever tselve opden middagh willen bestaen/eñ is met een hoyt sincroer ende poenjaerts op sijn zijde/recht int huys vande Prince van Oraenjen ghegaen/ na dat hy eerst eenen dronc goeden Spaenschen wijn in gedroncken hadde/ eñ quam op de Sale daer de Prince zijn maeltijt hielde/ wandelende ontrent der deuren van een ander bertrec/ daer de Prince na de maeltijt ghewoon was in te gaen. Als nu de Prince aen quam/ so beyrsde hy of hy den Prince een Requeste wilde overleveren/ ende int staende blijven druckte hy den Prince met de Busse onder zijn kin in/ soo dat de busse met sijn krupt overladē zijnde/noch borst eñ hem sijn duym quetste/nochtans was hy metten poenjaert gereet om den Prince voort te vermoorden: Maer de Graef die daer ontrent was viel hem om sijn midden. Het Roer was so dicht aengedruckt dat des Princen heyr eñ baert versenghde vande vlamme: de schoot treffe door zijn slincke wanghe/ ende quam onder rechter oor upt door beyde de wangen/ende nam een tant of twee weeh/ ende quetste de Neck-ader/maer de tonge bleef onghequetst/twelck wonder was. De boosdoender is terstont vande Hellebardiers upt haestichevt doorhouwen ende ghedoot. Terstont sijn alle de Meesters eñ Chirurgijns ghekomen/die alle blijt aengewent hebben eñ wert bevondē dat de vlamme door de naerheydt de wonde ghepyostteert heeft/ende de selve door de hette toe gesengt of gecautiseert/ een yder seyde dat de kloot niet gesenijnicht ende de wonde daerom niet doodlijc en was. Ende hoe wel de Prince niet spyakē mochte/so conde hy nochtās alle dingen met schrijven uptrechten. De Moordenaer wert vandē bloede gewassen/eñ int openbaer voor alle man gebracht/ of yemant hem hadde konnē bekennē/ om de beschuldighde wijders na te vorschē. Daer na wert hy gequartiert ende tot alle poorten uptgehangē: Men seyde dat hy eenighe verooderinge of wpcheler op sich hadde/daer door hy hē selven wijsmaecte/ dat hy door soodanige beswaringhe soude invisibel of onsichtbaer zijn/ende also na de moort noch ontkomen.

Het huys van Caspar Danastro is van't ghemeen volck ende Borgery van Antwerpē opgeloopen/ ende hebben daer gevangen genomen den Boeckhouder eñ Cassier metten Boecken ende brieven diemen in huys vant/ daer upt men den aenslach tot dit feyt/ hoewel bedectelic/ verstaen konde. So isser mede een Priester een Monick van sinte Dominicus Orden ghevangen genomen/ daer dese moordenaer tegen gebiecht hadde. So is mede ghevanghen die de busse verkocht hadde. Van desen zijn sommige mede metter doot ghestraft.

Door dit Feyt is geē clepnen oproer inder stadt opgestaen/ maer sodanigē haestigen getumel ende archwaen gherese/datmen riep dat die van de Roomsche religie door toedoen van dien van Anjou dese moort te wege gebracht hadden/ op dat hy also met meerder mijhz allen over t' Nederlant soude regheren. De verbaesthevt was over al seer groot/ de poorten werden ghesloten/ alle d' Inwoonders quamen in wapenen/ eñ men hoorde hier eñ daer roepen: Dits de Parijsche moort/ laet ons die van Anjou metten sijnen wederom doot slaen. Daer nam men die van Anjou metten sijnen de wapenen af/ als mis dadigers aenden verreven Feyt: Hy selve was also verbaest/ dat hy gheboot den sijnen datse de wapenen van selfs souden afleggē/ende der Colonellen overgeven/om allen archwaen ontslaghen te werden/ ende hy sandt terstont aenden Prince van Oraenjen/ ende liet hem weten vant perijckel daer hy in was/ hem biddende om hulpe. Ende hoewel hy

nu so

nu so swaerlijc gewont cranck lach / so heeft hy nochtans so wel sorghe over Alenson ghedraghen / als over hem selven / op dat so hy quame te sterven / de Landen noch eenen Oversten beschouden mochte / die der landen vryheyt voorstonde. Ende so hy nu / overmits de wonde niet veel mochte spreken / heeft hy een brief aen den Colonellen der Borgeren geschreven / eñ ontschuldichde die van Anjou van deser daet / verclarende met uytdruckelijcke redenen: Dat hy / noch de Fransoysen die met hem ghekomen zijn / aen deser daet niet schuldich waren: maer dat hy een Vyoom Voyst was / die haer vryheyt begeerde voor te staen / diese beschoorden in aensien eñ weerde te houden / eñ dat hy niemant bequamer wiste die haer beschermínge tegen de Tyrannen soude aennemen. De Prince van Oraenjen was in sodaniger hoochachtinghe byden volcke / datse door zijn aengeven terstont de wapenē afleyden / met allen archwaē tegen die van Alenzon / ende hielden hem als voor heen voor haer heer ende beschermer. Die vā Anjou nu versekert sijnde dattet volck gestilt was / ginck den Prince besoecken / vergheselschapt metten Colonellen van der stadt / in wiens bescherminge hy sich selven ende allen den sijnen begaf. De poorten bleven sommige daghen ghesloten / alsoo datter niemant uytgelaten worde dan met brieven by den Prince onderteeckent / aen allen Landen ende stedē der vereenichde Bontgenooten / op datter ghen moeyten / oproer of andere oneenichheyt soude ontstaen.

Het is niet te twijffelen so de Prince van dees schoot doot gebleven hadde / of dat hy niet hadde mogen spreken noch schryven / daer soude een groote bloetstortinge over den Fransoysē ende die vander Roomscher Religie geschiet zijn ghevveest / want de Prince was in soodanighen aensien byden volcke / datse hem haer alder Vader noemde eñ eerden / eñ wert int ghemeen genoemt onse beste Vaer.

Die vander ghereformeerde Religie hielden des woons daegs daer naer eenen Bede-dach voor de ghenesinghe des Princen / ende allen anderen opkomende quaden voor te komen.

DE Prince van Parma vernemende dat de Prince van Oraengien geschoten was / meenende dat hy al doot was: heeft terstont bryeven ende boden ghesonden / aen die van Brussel / Gent / Brugghe / ende Antwerpen: verclaarnde dat nu de Prince van Oraenje doot was / die de landen in alle dees ellende gebracht hadde: dat de Coninc allen den ingesetenen der selven haer misdaden wilde vergeven als dien goet met haer meynde: Datse daerom nu weder tot hem souden keeren / dat hy voor haer allen een ghenoechsame gunste ende quytscheldinge haer der overtredinghe soude verwerven: Dat hy vanden Coninck tot sulcx een groote Commissie ende macht hadde / datse doch niet de gelegenthey t die haer nu geopent stont / souden verby laten gaen / maer hy heeft voor een doof mans deure gesongen: Want sy wisten seer wel hoet toegegaen was / ende dat de wonde niet doodtlijc was / doch wast so verde van daer datse eenichsins souden luysteren naer het aenghieven van die van Parma / maer dat sy veel meer als voor heen op den spaengiaerts verbittert zijn ghevvorden / leggende de schult des eenighen moordenaers op allen spaenjaerden in het ghemeen.

Daer naer zijn Antjonis Vener Voerhouder van Daignastro ende Antonis Cinmerman een Dominicaner Monick / als medepleghers vanden moordt ter doodt verdoordeelt. Hoewel de Prince noch voor haer gebeden heeft / ende na datse na de wijse der Catolijcken ghebiecht hadden / eñ tsacrament ontfanghen / zijnse in vier quartieren gedeelt / ende ter poorten uytghehanghen.

Middertijt was de ghemeente over al in groote becommeringhe over tgenesen van zijn Excellentie van Oraenjen: want doenmen meende dattet op een goede voet eñ hy naest genesen was / ontspranc de wonde weder / dienen swaerlic met grooter moeytē eñ sorchvuldichept na langhen bloeden ten laetsten noch gestremt heeft. Dit selve was by gekomen dat de Prince door eē boertige overmoedige antwoorde van sijn Jong dochterken tegen die van Alenzon (die haer cussē wilde) seggende: ten betaemt geen jonge dochter mans te cussen: dat hy daer over te seer lachende wert / dat daer door de wonde ontspranc. Veel wilden qualic gelooven dat hy noch leefde. Daerom heeft zijn Excellentie hem selven so haest hy pet vermocht / voor de gemeente in een veynster ghetoont / daer door tgemeen volck niet weynich verquict wert / ende hy is so weder tot zijn gesonthept ten laetsten ghekomen.

Die van Parma / op dat de gemen die nu dē Hertoch van Alenzon gesworen / eñ den Coninc van Spaenjen afgesworē hadden / niet gantsch wanhopen soudē / als offe haer tot allen tijden metten Conic souden connen versoenen waer doorse met verwijfelden ghemoeden obstinaet tegen hem souden vollharden / heeft een placcaet uytgegeven in des Coninex naem om sodanighen van sulcken vreese te ontbieden: Dat de Coninc haer van sodanigher vreese ontledichde / eñ den selven eet die sy tegen hem gedaen hadden uyt zijn aengeboren miltheyt quijt liet eñ vergaf / wetende dat sy de selvighe uyt bedwang gedaen hadde / als daer toe gedwongen zijnde / ende dat hy haer voor getrouwe onderdanen wilde bekennen / ende aennemen niet min alsse voor heen geweest waren / als offe sodanigen eet nopt ghedaen hadden: Datse daerom haer selven als mannen souden bewijsen / haer selven ende haren Coninck in soodanighe rechtveerdighe saken voorstaen.

Ontrent 3000. voetvolcx der Fransoysen ende 600. Ruyters synder voor Namen gekomen / alsoo Barlamont eē Overste vander stadt / daer uyt was / ende bestonden de muerē vant Casteel ende der stadt met ladders te beclimmen. Dit waren ladders diemē tsamen vouwen mocht / diese op haer Peerden mede ghevoert hadden / ende waren swart geverwet op datmense niet sien en soude: Maer haer aenslach wert openbaer / so dat splieden de ladders ende sommige wagens achtergelaten hebben / ende zijn ghetrocken van daer se gekomen waren.

Hoe de Prins van Parma Oudenaerde inneemt.

ALs nu Parma voorghenomen hadde Audenaerde te belegheren / tweic een vande sterckste steden in Vlaenderen is / op dat hyer dan onverdacht overvallen mocht / so heeft hy hem gheynst dat hy de stadt Meenen / die daer na by lach / wilde beleggen / ende is met zijn leger derwaerts getrocht. Alsser nu int verby trecken by wendels vande sesse die inder stadt tot besettinge lagen / een uytval deden / so heeft hy deselve opten wech eens deels geslagē ende gevangen / ende heeft doē sluyt sijn leger ghewent ende Audenaerde belegert / na datse de helft van haer besettinge verloren hadden / eñ heeft daer ter stont 25. stucken geschuts voorgebracht. Hy had oock te voren t'Huys te Gaveren ingenomen / op dat de belegerde stadt van dier zijde geen ontset soude komen: desgheliex mede het Casteel te Castens met verrasschen ende list verovert uyter Fransoysen handē in deser manieren: Wijftien Malcontenten hebbē haer opte Fransoysche maniere ghevleet / die haer veynsden datse vanden vyanden voorvluchtich daer quamen aēgesaecht / aen een vande Poorten des Casteels / begeerende datmen haer soude inlaten / op datse vanden vyanden mochten beschermt werden. Die van binnen meenende dat het van haer volk was / hebben de Poorten geopent / den welcken dander die quansups voor dē vyanden quamen gevlucht / terstont overweldicht hebben / ende hebben den haren die nagevolcht quamen / in ghelaten.

Die van Parma / na dat hy een deel vande muren van Audenaerde omgeschoten hadde / eñ dat de gracht vol waters was / so heeft hy bruggen daer over bestaen te maken: Zijn leger wert met 3000. soldatē verstreet die versch aengekomen waren / te weten / 1500. Bourgoensche / eñ so veel Duytschen. Doen heeft hy sijn geschut op eē ander plaetse gestelt / eñ den muyr beginnen

Digitized by Google

aldaer te beschieten sonder ophouden 12. uren langh/ nochtans heeft hy geen stozm aenghebzacht/ obermits dat die vander stadt doozt ophouden vant boven water het omlegghende lant onder water ghestelt hadden/ so dat die van Gent somtijts met schupten haer quamen ontsetten. Op een tijt haddense eens eenich ontset ghesonden/die vanden Heere van Rijs bzoet tot booz de Poozte vã Gent toe te rugge gedzeven waren/eñ werden haerder 80. Kupters ghestagen. Daer was bupten der stadt een groote schansse/dewelche die van Parma stozmenderhant ingenomen heeft/ maer niet lange gehouden: want die vander stadt terstont met eë wacker gemoet daer wederom op aengevallen sijn/eñ hebbent met gewelt wederom gewonnen/daer ontrent 100. bã den vyanden gebleven zijn/ eñ vier vander stadts zijde eñ sommige verwont. Die van Parma heeft een vander Poozten ondergraven/ eñ also maest gelegen Bolwerc ingenomen/ so dat hy zijn gestadige wacht opter muere boerde / maer die vander stadt haddender een halve Mane teghen opghewozpen.

De Hertoge van Anjou heeft de besettinge upt allen steden ghelicht/so Kupters eñ Inechten om haer te ontsetten/bysonder de ghenerael Nozitz een Enghelsman: So dattet hem liet aensien datter wel een aenslach geschiet mocht hebben/so de belegeringe langer ghedurt hadde: Maer die vander stadt / so bozgers als soldaten hebben de stadt oberghegheven/al eermen het wel vermoet hadde. De conditien waren meest eenderley / als die van Doornic bekomen hadden: Dat de Bozgers booz de plonderinge vander stadt souden geven binnẽ 6. weken 30000. guldẽs: Eñ al die upter stadt begeerden te vertrecken/ haddẽ een jaer tijt om haer goederen te vercoopen of doen vercoopen. De soldaten mochten met wapenen eñ goet uptgaẽ sonder vliegẽde vendels derwaerts sy begheerden. De stadt hadde noch gheen kozen of anders gebzec / maer hadden noch ghenoech victalie ende wel 20000. pont busrupt. De belegeringhe had geduert dzy maenden.

De Pzince van Parma heeft terstont / na dat hy de stadt ingenomen hadde/ zijn legher gheruct na die van Alenzons leger / die niet wijt van daer en lach / twelck terstont verstropt ende metter vlucht tot booz de poozten van Gent toe ontloopen is.

Na dat die van Anjou dees Stadt verlozen had/ op dat der Staten ghemoeden niet verswacken soude / na dien hy seer groot van sijn Krijghs-rustinge opgegheven had/ so is hy van Antwerpen na Vlissinghen ghetrocken/ende beloof de haer dat hy seer kozts soude weder komen/ ende heeft de Stadt te bewaren gestelt den Pzins van Espenoy ende den Heere van Fromont. Van Vlissingen is hy na Bzugge verreyst / om aldaer sijn volck by een te versamen/ende sijn Leger na Gent te senden/om den Vlamingben een moet te maken.

De Pzince van Parma/die hem tot Doornick onthielt / worde doen tot Namen verwacht / om 't versch aenkomende Krijghsvolck te ontfanghen/diemen seyde dat aen quamen / te weten / 6000 Spaengiaerts ende 5000 Italianen.

Die van Alenzon/eer hy noch van Antwerpen vertrach / sant een Heraut tot die van 's Hertoghenbosch/ datse haer selven aen hem/als Hertoghe van Bzabant/ soude overgeven. Hy heeft den Buchainum/een Oberste Schans-meester van des Konings van Spaengien over de Nederlanden / met veel ghyeschencken een half jaer langh tot afval versocht: De selve heeft de schenckien ontfanghen / ende heeft den Francoys / die een groot meester in 't bedzieghen was/ met noch meerder loosheyt bedzoghen.

Ontrent dees tijt hebben de Malcontenten met leeders de Stadt Diest overvallẽ / ende de merct ingenomen: maer de besettinge van binnen begaven haer aen de poozten/ ende hebben de selve in-ghehouden/ op dat de Kupters die daer booz lagen/ niet in-gelaten souden werden/ende also de Stadt overweldigen: daer booz is geschiet/dat de gene die op de merckt stonden eñ vochten, siende datse vanden Kupters daerse haer op verlaten hadden/gheen onderstant en kregen/ter Stadt upt ghedzeven zijn/ met groot verlies haers volcx / want daer wel 200 gheslaghen ende ghevanghen werden.

Hoe de Stadt van Aelst wort in-ghenomen.

Ontrent dees tijdt heeft de Heer van Tempel / een Overste van Bzussel / de Stadt Aelst in-ghenomen. Hy heeft de mueren met leeders beklommẽ/ ende een Bzugghe over de Gracht ghewozpen/ende so de Stadt upten Malcontenten handen ghenomen. Daer waren veel Papen van 't lant in-ghevlucht / die meest al ghedoot werden. De Stadt is tot een bupt gegeven/ende veel Bozgers gevangen. Het in-nemen deser Stadt heeft die van Bzussel ende ander omliggende volcken niet weynigh vermaert / obermidts datse van des selfs Garnisoenen groote schade ten platte lande leden. De eere van 't in-nemen deser Stadt moetmen eenen konstigen Bou-meester toegeven/die een houten Bzugge seer konstigh gemaert heeft/eñ met sonderlinge instrumenten de selve vande kant des grachts overgeboert heeft tot opter muerẽ/daer over wel vijf peerden te gelijck ende acht mannen mochten over komen.

De Malcontenten hebben terstont daer na de vlecke haerder onachtsaemheydt willen upt wisschen/ende hebben inder haest 't Huys tot Gaesbeec (na by Bzussel ghelegen) in-ghenomen/onder den schijn dat vande Soldaten van Aelst waren / ende quamen om eenighe Bupten diese inder Stadt bekomen hadden/ aldaer op 't Kasteel in bewarender hant brenghen: maer de selve/soo haest sy in-ghelaten waren/ hebben sy 't Kasteel in haer ghewelt ghenomen.

Als dit in Bzabant gheschiede / heeft de Heer van Montigny/een vernaemt Overste onder den Malcontenten/ in Artoys teghen 't Leger der Francoysen/dat hen teghen quam/ongheluckigh gestreden: want hy is van haer gheweldigh aengetreft ende ghestagen / ende heeft sijn Gheschut / dat hy te water boerde/ verlaten: 't welc de Francoysen inde Kiviere verdroncken hebbẽ.

Inde Mey-Maent daer aen volgende/als de Pzince van Ozangien vander quetsuren(daer wp hier te bozen af ghespzoken hebben) upt het zwaerste perijckel was/ ende upt sijn kamer gekomẽ was/ so heeft mijn Bzouwe de Pzincesse / de Dochter vanden Hertoghe van Montpensier/ een vreesselijcke heete kooztse gekregen/ dewelcke ghedurigh zijnde/sy den noot des doots niet en heeft konnen ontkomen: ende is met grooten staet van rouwe begraven inde groote Kercke tot Antwerpen/ghenoemt onser Bzouwen Kercke.

Hoe den Hertoge van Alenzon na Vlaenderẽ treckt: Liere in-ghenomen, ende Lochum ontset wort.

In Julio is Duc d'Alenzon van Antwerpen na Bzugghe ghetrocken/om te bewijsen dat hy nu verkozen was tot een Ober-Heer der Steden ende der Landtschappen / ende wert aldaer met grooter eeren onthaelt ende ghetracteert: Maer inden tijt dat hy daer was/so wert ontdeckt eenen aenslagh tegen sijn Hoogheyt aenghestelt / booz eenen Piemontois die hem wel eer ghedient hadde: d'welck na dat hy ghevanghen was / hem selven inde ghevanckenisse verdaen heeft/ ende hy is daer na in vier quartieren ghehouwen ende upt-ghestelt tot eeuwigher memozie.

De Konine van Spaengien heeft ooc tot behulp des Pzincen van Parma/ gesonden eenen Colonel/ Count de Martmengo/met een seker nomber van Italianen/ Spaengiaerden ende Duytschen: Dese zijn ontrent 't eynde van Julio booz Lombardijen/ Bavoyen ende Lozeynen/in 't Lant van Luxemburgh ghekomen.

Op den eersten dagh vande Oogstmaent 1582. wert de Stadt van Liere booz schandelijck verraet/ van een Schots Kapiteyn/ overghelevert in handen der Malcontenten/op dese wijse: De Kapiteyn beyns de te willen metten vyant schermutseren/ ende midlertijt so hielt hy gespzec met haer/ende dede verepdẽ alles watse souden van doen hebben tot inneminghe der Stadt: daer na so is hy smozgens ontrent twee uren booz de Stadt gekomen/begeerende datmen hem soude in-laten/ eñ riep de Wacht aen datse goede Wacht soude houden/ want hy den

den vyant vernomen hadde: Daer na als hy binnen der poorten was / ende sijn eyghen volck aen de poort de wacht hadde / so heeft hy dien die de sleutelē der Stadt vyacht om hem door te laten / wesende een Kapiteyn vande Burgerije / ende een Schepē der Stadt / den hals af-ghesneden: ende de sleutelen ghenomen hebbende / de Malcontenten doen in komen. Als de poort-slupter dit vernam / soo meynde hy de Walle te laten schieten / maer hy wert oock op de trappen vermoort / ende alsoo is de vyant sonder wederstant deser Stadt gheweldigh ghewo[r]den: want hoe wel dat de Borgers ende Soldaten groote neerstighevt deden om te wederstaen / so wast al te late eer sy daer yet toe konden doen / ende soo werden de Borgers ghepilleert / ende op groot rantsoen gheset.

Daer na is de Hertoghe ghetrocken van Brugghe na Ghent / dwelck de Hooftstadt van Vlaenderen is / ende is daer oock met grooter eeren ingehaelt ende ontfanghen gheweest: van daer na Dermonde getrocken. Hier en mach oock niet vergheten worden / hoe dat de Malcontenten den Hertoghe meynden den wegh te ondergaen by Ghent / doch 't was te vergheefs / hoe wel sy groot ghewelt hadden: want sijn Hooghevdt daer van ghewaerschout zijnde / heeft met alle voorsichtighevdt haer voornemen belet / ende is al schermutsende binnen Ghent ghekomen / ende doen heeftmen met grof ghesschut op de Malcontenten upter Stadt ghesschoten.

Op dese tijdt was de Stadt van Lochum in 't lant van Zutphen vande Malcontenten beleghert / ende daer was grooten noot / ende de Stadt wert ontset deur den Grave van Hohenloo / met ghewelt van wapenen / ende 't Legher der Malcontenten verjaeght: daer naer hebben sy weder eenen moet ghemaeckt / ende zijn op 't Legher der Staten ghevallen / soo dat 't Legher der Staten 't velt verloor / doch zynder 200 Soldaten inder Stadt ghekomen / ende de Stadt wert weder vanden Malcontenten belegsert.

Daer was oock op dese tijt een groot uptgeloop der Malcontenten van alle zijden ontrent Brussel ende Aelst / 't scheen wel datse Brussel souden gaen belegheren: maer anders van zin ghewo[r]den zijnde / hebben sy etlijcke Dorpen daer ontrent af-ghebrant.

Dat Leger der Staten wert op die tijt in een groot deel vergadert ontrent de Stadt van Antwerpen / in Burgherhout ende tot Berchem / daer gheen kleyn gebreck onder en was / want etlijcke van noot stro[r]den / andere bedelen moesten / soo datter niet anders dan den meesten noot aen te sien en was.

Hoe de Marschalck de Biron mette macht des Hertogen over komt, ende vanden aenslagh der Françoysen tot Antwerpen.

DE Marschalc van Biron is ooc op 't eynde deses jaers uyt Vranckrijck ghekomen met een sterckte macht van kryghs volck / so te voet als te peerde / by hem hebbende ontrent 4000 Switsers / ende is in Nederlant ghekomen / niet verre van Grevelinghen / ghelaet makende als of hy t'scheep soude vertrecken / maer is te lande door ghetrocken / alleen sommige van sijn volck t'schepe bestelt hebbende / ende is alsoo door Vlaenderen getrocken / tot dat hy by d'Abdije van S. Bernaerts by Antwerpen over-ghescheept wert / ende alsoo heeft 't Leger daer eenen tijt lanck stille gheleghen.

Op dese tijdt was daer onder 't volck seker spraecke uytghestropt / dattet Legher daer vergaderde om Liere weder te krijghen: maer het heeft eenen anderen uytganck ghehadt / ghelijck wel ghebleken is opten 17 dagh Januarij des Jaers 1583. want op dien dagh soo heeftmen ghemeynt de Stadt van Antwerpen met gheweldigher hant in te nemen / onder 't decksel van te gaen de generale monsteringhe passeren: Ghelijck de neerstighe ende aendachtighe Leser wel uyt de voorte verklaringhe / by Borghemeesters / Schepenen ende Raedt der Stadt van Antwerpen ghedaen / sal konnen vernemen: 't welck wy hier na van woorde te woorde hebben by laten drucken.

Korte verklaringhe van Borghemeesters, Schepenen ende Raedt der Stadt van Antwerpen.

ALso Borghemeesteren / Schepenen ende Raedt der Stadt van Antwerpen / na dat den grouwelijcken aenslagh den 17 deser Maent Januarij binnen de Stadt was ghebeurt / niet en hebben na-gelaten 't welc mochte dienen om de Stadt in verseckerthevdt / goede ruste ende vrede te stellen: soo en hebben sy oock niet willen vergheten de gheleghenthevt van alle saecken te kennen te gheven / op dat sy niet en souden t'onrecht beschuldight worden: ende dat deur quade informatie / boven 't groot dangier daer in sy geweest hebben / geen ander Landen of Steden en souden achterdeel lijden / of ander opinie vande Stadt van Antwerpen hebben / dan 't goet devoir 't welck de selve altijt heeft ghedaen / om de gemeene Lants saken te helpen / so veel alst moghelijck ware / ende haer goede affectie ende ghenegenthevt tot haer ghemeyn Vaderlant / midtsgaders de onderdanighe ghehoorsaemhevdt dwelck sy zijne Hooghevt altijts hebben ghedraghen / en heeft verdient.

Wt wat oorsake ende in hoedanige manieren de ghemeyne Nederlanden zijn ghevallen geweest in 't gewelt eñ slavernije vande Spaengiaerts / eñ hoe dat God Almachtigh / aensiende de selve Landē met sijn oogen der barmhertighevt / die heeft verlost door mijnen G. Heer den Prince van Oraengiē / is een pegelijk so notoir ende kennelijck / dat niet en is van noode daer af in dit kort verhael eenige particuliere mentie te maken: Dan so de Landen noch t'samen by den anderen geunieert / niet en hebbē langer begeerē inde subjectie vande Spaegiaerden te blijven / hebben raetsaem gevonden eenen anderē Heere ende Prince aen te nemen / so om door sijn macht beschermt / als ooc om in goede eendracht ende Justitie gemainteneert te worden: sulex dat sy na veel eñ diversche onderhandelinge eñ comunicatie / den Hertoge van Anjou / van Alenzon / &c. sone van Vranckrijck / eenigh broeder des Koninex / hebben eerst door haren beschermer / ende daer na door haren Heere eñ Prince gekoren / gelijc dat mach blijcken by de Contracten daer af zijnde: Daer toe hen onder ander heeft ghebracht de ghelegēthevt van Vranckrijc / eñ bequaemhevt om dese Landen te mogen helpen / ende den Koninc van Spaengien alle toeboer van volc / munitie van Oorloge ende ghelt te benemen / ende dat sy altijt hebben geacht / dat willende de Koninclijcke Majest. van Vranckrijc eens de saecke aennemen / gelijc by den voorsz. Contracte is besproken / de Oorloge seer haest geeynt soude geweest hebben. Eñ al ist soo / dat de Moort in Vranckrijck ghebeurt was / (daerder thien duysent vermoort wert binnen Parijs alleene) ende de inlantsche Oorloghe ter causen vande Religie gheresen / ende de groote continuele disorden / daerinne het voorsz. Koninckrijck ghevallen was / veel een groot achterdencken waren ghevende: Nochtans om dat de ghemeene gheunieerde Nederlanden werden versekert / dat sijn Hooghevt was een goedertierē Prince / de goede Politie ende administratie van Justitie beminnende / eñ niet coulpable vande saken die in Vranckrijc warē gepasseert / ende de gene die dienael ende ooc voor de leste repse den peys tusschen den Koninc eñ die vande gereformeerde Religie hadde gemaert / ende dat sy betrouden dat Godt Almachtigh eens des Koninex herte eñ ghemoet verandert soude hebben / eñ genevght totten pepse / tranquiliteyt ende eenighevt van sijn Ondersaten: ende dat den Hertogh van Anjou door sijn goet / sachtmoedigh ende wijs Goubernement / inde Heerschappije van dese Landen / soude hernemen den lof eñ authoritevt vande Kroone van Vranckrijck / ende Hupse van Valops / ende bedecken de onuytsprekelijcke inconvenienten in Vranckrijck / inde inlantsche Oorloge gebeurt: hebben den voorsz. Hertoge niet alleenlijck gekoren / maer ooc den selven als Overste Heere eñ Prince vandē Lande gezworen / eñ alle onderdanighevt bewesen. Ende hoe wel de Stadt van Antwerpen / eñ de leden vande selve / waren de laetste onder de contracterende Provintien / die bewilligt hebben in't aennemen van sijn Hooghevt: soo hebben sy nochtans d'eerste gheweest / die met de Staten van Brabant hem als Hertoghe van Brabant / ende in bysondere als Marckgrave

's Heylighs Rijcx hebben ontfangen ende eedt ghedaen den 19 en 22 Februa. lestleden/als wanneer de voorsz. Hertoghe was lanex Zeelant gekomen upt Engelant/ aldaer hem by der Koninginne Majestept van Engelant seer groote eere is ghedaen/en verselschapt niet alleenlijck met brieven van hare Majest. betuyghende de groote affectie en genegentheyt dewelcke sy den voorsz. Hertoge was dragende: maer ooc met diversche groote Princen ende Heeren vanden voorsz. Koninckrijcke/ ten by-zijn vande welcke de voorsz. sijn Hoogheydt als Hertoge van Brabant ende Marcgrave des Heylighs Rijcx den eedt heeft gedaen/gesult en gezworen is. Alle 't welc der goede Borgerije der Stadt van Antwerpen had groote hope ende vertroostinge gegeven/dat sy eenmael vande gemeen lants vpanden souden verlost worden/ende dat de Landen/gestelt in verseckerthept/soudē wederom komen inden voorspoet daer in sy plachten te wesen: 't welck hen ooc heeft beroorsaert haren nieuwē Heere en Prince/ 't welc sy meende dat geweest soude hebben Vader vanden Vaderlande/ te eeren met alderley triumphen / ende met rijcke giften te beschencken/ meer dan den noot vande Oorloge/ende de macht vander Stadt(binnen so korten jaren gebrant/gesaccageert en geplondert/en voorts van alle neering en welvaren berooft)was toelatende. Maer dien niet teghenstaende/ zijn bedwonghen nu ter tijt te komen in groot achterdencke/dat sijn Hooghept in plaetse vande Landen en dese Stadt in goede Justitie te regeren/niet anders en heeft voorgenomen/ dan de selve met gewelt en listige practijcke ter eerster gelegenthept te overvallen/ en bysonder de Sta^^ van Antwerpē/ 't waer by middel van tweedracht/ so om de sake bāde Religie oft andersints / als onder 't decsel van 't logeren en fourieren van diversche Heeren en Kapiteynen die in dese Stadt quamen en gelogeert werden/die seer groot gebolgh en aenhanc hadden. Maer also sijn Hooghept allen 't selve niet genoegh en dochte te zijn / om geweldigh Meester te worden vande Stadt / heeft ten lesten gheheel sijnen Leger/omlancx upt Vlaenrijc gekomē/ ende onder ander ontrent 4000 Switsers ghebracht voor de voorsz. Stadt/en gevoeght met Krijghs volc/'t welck te voren aldaer seer langen tijt hadde gelegen/ 't welc is geschiet den 14 ende 15 deser Maent / ende heeft alsdoen onder 't decksel van 't fourieren / voorts soo veel volcx inde Stadt herwaerts ende derwaerts / ende besonder binnen sijn Paleys ghelogeert/als hem heeft belieft.

Daer na/den 16 deser Maent/ des avonts/ is mijn Heer dē binnen-Borgemeester/D. Petrus Alostanus/ ghehadt hebbende advertentie/ datmen dien nacht wel sonde mogen doen eenigen aenslagh op de Stadt/ gheheel spade gegaen by sijne Hooghept/haer aendienende dat onder 't Krijghs volck/'t welc met groote menighte was binnen ghecomen/ hen wel souden ghemengelt hebben eenige niet geaffectioneert tot sijnen dienste/diemen besorghde dat yet teghen de Stadt souden willen attenteren/biddende dat sijne Hoocheyt goet soude vinden/datmen daer in sonde mogen versien/ende de lieden een ure voeghlyer spannen dannen gewoon was te doen: 't welc sijne Hooghept/na dien hy verklaert hadde datmē geen reden en hadde om te treden in mistrouwen tegens sijn volc van Oorloge / 't welc alhier gekomen was om hem ende de Landen dienst te doen / met veel redenen daer toe dienende/heeft bewillight en goet gevonden/'t welc ooc also dien nacht is gedaen ende geexecutert/ ende de lanteernen upt-ghehangen/ na oude maniere van doen/ende deshalven des ander daeghs so in persoone/als by Quintze sijnen Secretaris/ghecommuniceert hebbende met sijn V. G. van Oraengien/dewelcke openlijck verklaerde / dat hy verstont datmen meende een poorte noch dien dagh te overweldighen/ ende geheel den Leger in te laten komen:heeft met veel woorden/so de voorsz. sijn V. G. als de Borgemeesteren ende Colonellen / die hy ooc tot dien eynde ontboden hadde/verseckert/ dat sulcx in sijn gedachten niet en was ghecomen/ende datmen teghen sijn Krijghs volck geen sulcke suspitie en behoorde te hebben / ende dat hy wel begeerde te weten den ghenen die sulcx aengegeven hadden / om hem oft de autheurs te doen straffen ghelijc sy verdient hadden:verklarende in 't lant de groote liefde/affectie ende ghenegentheyt/ die hy de geconfedereerde Nederlanden/den lande van Brabant/ ende in 't bysonder de Stadt van Antwerpen was dragende / en met alle middelen porrende sijn V. G. Borgmeesteren ende Colonellen contentement te geven:'t welc seer lichtelijck om doen was/na dien de advertentien gheen sonderling fondament en hadden / ende dat nopt in sijn V. G. Burgemeesteren en Colonellen gepepse en was gekomen/ dat sulcke advertentien waerachtigh waré/ ende veel min dat sijne Hooghept sijn voornemen soude hebben willen te wercke stellen/ na dien hy bevont/datmen daer af eenighe wetenschap of suspitie hadde : te min gemerckt sijn V. G. ooc daerom sijne Hooghept ontraden hadde / dat hy dien dagh niet en soude upt de Stadt repsen/ende den Leger besien: welcken raedt sijne Hooghept ooc hadde verklaert te willen volghen: Maer also de Maerschalc van Biron daeghs te voren was gegaen buyten inden Leger slapen/ en dat geordineert was in andere Steden op den selvē dagh gelijcke enterprise t'executeren/daer voor alle saken souden ontdeckt hebben geweest/is sijne Hooghept opten noen ontrent een ure getrocken met al sijn Edelmans/ wesende sterck met de ghene die niet met sijn Hooghept / maer voor ende na reden/ontrent 200 peerden : ende gheheel sijn Wacht/ so van Switsers als Francoysen/ gereden na de Kipdorp-poorte/dewelcke volgende den last van sijne Hooghept was open ghedaen : ende daer te voren hebben eenighe van sijn volck / die voor-gereden waren/blijven staen op de Brugghe/ min of meer al oft sy sijne Hooghept aldaer verwachten : ende andere zijn gereden in alle de straten loopende na de voorsz. poorte/ ende hebben de ketenen open ende upt den wegh ghedaen/ min oft meer dan al oft sijne Hooghept voor elck vande voorsz. straten soude hebben gekomen : ende komende voor de poorte / ende passerende voor de tweede bal-brugge/heeft een vande Edelmans hem ghebeynst als of hy sijn been gebroken hadde / ende is terstont een vande Borgers gekomen om hem by te staen/en te leyden totten eersten Chirurgijn/'t welc ooc maer en werde gedaen dan om wat tijts te winnen/ tot dat de Vendelen aenkomen souden:dewelcke gesien wesende/heeft de gene die seer riep en beynsde van sijn been gekroockt oft gebroken te hebben/ terstont sijn rapier upt-getrocken/ ende den ghenen die hem wilde bystaen/ghewont: ende voorts generalijcke hebben eenige van sijnen Rade/ende die van sijne Wacht/overvallen de Borgheren die inde poorte stonden met den blooten hoofde / om hunnen Prince voorby te sien rijden/sonder in eenigher manieren achterdencken te hebben : aenghesien dat/ midts de redenen hier voren ghecort / gheen ander oorde en was ghegeven: terstont zijn alle sijn Heeren ende Edellien/ uptghenomen eenighe die met sijn Hooghept voorts trocken / te peerde gheheert ter Stadtwaert in/ ende men sagh den geheelen Leger marcheren/en quamen stract inde Stadt seventhien Vaendelē Francoysen / ende vier Coznetten peerden in alle diligentie ende haest voor gesondē/roepende: Ville gaignée, Ville gaignée: Vive la Messe, Vive la Messe: en sijne Hooghept riep hen aē dat sy haer haestē soudē/seggende:de Stadt is gewonnen:doende met eenen ooc haesten de Switsers en alle d'ander Krijghs volck/in sulcker voegen dat also sijne Hooghept hadde met gemack doen in-nemen de poorte / alwaer gheen resistentie meer en bleef/ ende dat het was op de ure vande maeltijt/als wanneer heel vande Wacht ende een pegelijck in sijns bleef/ende dat daerenboven de Vaendelen van die wijck hadden elders de Wacht/soo zijn de voorsz. vier Vendelen/met die vanden Hove van sijn Hooghept / t'samen vijf oft 600 sterc/ midtsgaders de seventhien Vendelen voorlanechten / sonder eenigh tegenweyr getrocken voor de poorte inde Stadt alom waer 't hen beliefde/ eenige op de Veste treckende na de Keysers poorte/om 't grof gheschut in te nemē/ daer af sy hen oock meester hebben gemaect:

andere

Digitized by Google

andere inde ſtrate loopende na de Meyr/ ſommighe na de langhe Nieuſtrate / ſommige langs het Kipdoꝛp de derdde ſtrate in / ende een deel na de Weſt vande Roode poꝛt ende S. Annen ſtrate/al roepende: Tué, tué, tué: Vivé la Meſſe, vive la Meſſe: Ville gaigné, Ville gaigné. Maer ſo ſaen als de Boꝛgerije gewaer weꝛt/dat men de Stadt vpantlijc meende t'overballen / zijn terſtont alom eenige met hun gheweꝛ upten hupſe gelooپen/ ende in ſeer kleynen getale als ſchanſſen tegens de groote menighte vande Francoyſen blijven ſtaen/ ende hen belet dat ſy niet en hebben konnen vooꝛts trecken/ ende daerentuſſchen hebben de Trommelen alarm geſlagen / ende is een pegelijc upten hupſe tegen de Franſoyſen geloopen/ende hebbē hen eenige Vendelen in ooꝛde gheſtelt: ende Godt Almachtigh/dien alleen de eere ende glozie vande verloſſinghe vande Stadt moet ghegheven wooꝛden/ heeft de Boꝛgerije ſulcken manneliꝛcken hert gegeven/ dat ſy in alle plaetſen eñ ſtraten hebben den Vpant den rugge doen keeren / ende met diſooꝛde upte Stadt doen loopen / ende dan boben neder de Veſten in 't water ſpꝛingen/ na dien ſy meeſters vande pooꝛten waren geweeſt meer dan een geheele ure / ende dat ſy alreede met vliegende Vendels waren gekomen tot ontrent de merckt. Daerentuſſchen bede ſijn Hooghept alle mogelijcke neerſtighept/om de Switſers ende den geheelē Leger inde Stadt te ſenden / tot hulpe van ſijn volck: Maer alſo de Boꝛgerije hadde de Veſte wederom inghenomen/hebben terſtont geſchoten met het grof Gheſchut/ ſo dat den Leger die in 't trecken was/ merckende dat de ſaken booꝛ hen niet wel en ginghen/ is te rugge gekeert: ende en ſoude oock inde Stadt niet hebben konnen komen/ midts de groote menighte van de dooden / die inde pooꝛte d'een op d'ander / meer dan anderhalf mans lengde hoogh ghetaſt laghen.

Sijne Hooghept ſiende de pooꝛten ghewonnen/ende dat ſijn volck ſonder ſlagh ofte ſtoot in trocken/('twelc lichtelijcken konde geſchieden / na dien datter niemant op ſijn hoede en was) heeft tegen de Heeren die banden aenſlagh niet en wiſten / ende hen daer over beklaeghden / verklaert dat de Stadt al ghewonnen was / ende dat hy meer dan vier duyſent mannen al binnen de Stadt hadde.

Daer teghen onder ander vꝛypooſten by ſommighe Heeren geſept wert / dat de Stadt noch niet en was ingenomen/ende datmen eer een half ure wel 't contrarie ſoude ſien/ ghelijckt oock booꝛ de genade des Heeren is gebleken / niet ſonder groote bloetſtoꝛtinghe van d'een eñ d'ander zijde. Want booꝛ ſo vele als aengaet de vꝛome ende goede boꝛgerije / zijn ontrent de 80. gebleven/ behalven de ghequetſte / ende daer onder de Colonel Vierendeels/ de Capiteynen Balthazar Tas/ eñ Kleynout Michault / Jaſper den Hoedemaker / Sergeant Maioꝛ vant Colonelſchap van Joncker Philips van Schoonhoven / Heer van Waen Kop / bupten burgemeeſter / dewelcke met ſijn Hooghept rijdende onder die van ſijnen Hove/ eñ merckende 't rumoer/ wonderbaerlic upten hoop is gekomē/ doende terſtont met aſſiſtentie van den booꝛſz Sergeant / de ketenen optrecken/ die ooc neffens ſijn zijde gheſchoten wert met veel meer andere die vꝛomelijc ſtrijdende gebleven zijn / eñ eewigen loſ metten boꝛgeren die hen dapperlic gequeten hebben/ende het leven behouden/wiens namen wel bekent zijn hoe wel ſy hier om alle emulatie te ſchouwen/niet en zijn genoemt/ booꝛ hen ende harē nacomelinghen hebben verwoꝛven / als de gene die booꝛ hare vꝛomighept ende mannelijck hert (met Gods hulpe) ooꝛſaeck zijn vande bewaerniſſe vander ſtadt.

Van wegen der Franſoyſen zijnder doot ghebleven ende gevonden/ſo binnen der ſtadt als opde veſtē/ ende inde grachten / over de 1500. die geteilt ende begraben zijn / behalven die gequetſt uptgeloopen oft naderhant binnen der ſtadt ghevangen ghebꝛoꝛven zijn / daer onder waren veel Edelliede ende perſonagien van grooten aenſien. Men hieldet daer booꝛ / dat de dooden het Jaer-tal 1583. mede bꝛochten/ te weten 1500. Franſoyſen ende 83. Boꝛghers.

Daer zijn noch binnen der Stadt ghevangen ghenomen ontrent 140 oft 1500. daer onder oock ſommighe principale Heeren ende Edelliēden waren.

Ende hoe wel de Franſche Soldaten niemant en ſouden hebben ghepaert/maer de Stadt gheplundert/ ende alderhande weerthept bedreven/ nochtans ſoo en heeft de Boꝛgherije na de victoꝛie niemant gekrenckt/ maer veel die noch levende onder de dooden laghen/ opghehaven/ende haer leven ghepaert.

De intentie ende mepninghe van ſijne Hooghept ſal den tijdt noch nader openbaren. Alzijt is notoir/dat de Stadt inde upterſte ruine ſoude ghebꝛacht hebben gheweeſt/aenghezien ſijn Hooghept ſelber/al hadde hy gewilt/niet en ſoude hebben konnen beletten 't mooꝛden/ pijnigen ende toꝛmenteren vande Boꝛgers: 't plonderen/rooben/ſchoffieren van dochteren ende Vꝛouwen: branden / ende alle ander weerthept diemen gedencken maech: dewelcke de Soldaten/als ſy eenighe plaetſe oft Stadt in-nemen/zijn gewoon te doen/ghelijck ſy oock alreede begoſt hadden/niet alleen te plonderē ende rooben/maer oock de Stadt in brant te ſteken.

't Heeft ſijne Hooghept daer na belieft booꝛ bꝛieven van Credentie op Lantmeter ende Scholiers / midtsgaders de ſchzifteliicke inſtructie de ſelve mede ghegheven/ghenoegh te kennen dattet ſijne ſake was/ghelijck dat oock een pegelijck wel klaerlijck heeft ghezien ende ghehooꝛt / ende ſijn intentie te verklaren: daer op die vander Stadt in 't bꝛyſonder niet en hebben ghean-wooꝛt/ maer de ſaecke gheleght in deliberatie van ſijne Vooꝛſtelijcke Ghenade / de Staten Generael ende van Brabant / die onderlinghe goet ghevonden hebben/ Commiſſarijſen aen ſijne Hooghept te ſenden.

Ende is booꝛts ſijne Hooghept ghetrocken na S. Bernaerts / ende van daer na Duſſel over de Nete/ ende booꝛts tot Kymenant over de Dijle / om alſoo te trecken na Vilbooꝛden.

Ende onderweghen heeft ſijne Hooghept belieft te ſchzijben aen die vander Stadt van Bzuſſel ende Mechelen / leghende de ſchult op de Stadt van Antwerpen / als of de ſelve hem occaſie ghegheven hadde/ ſeghende/dies niet te min ſijn ſelven contrarierende/dattet maer een nuptinatie en ſoude gheweeſt hebben.

Daer op Boꝛghemeeſteren/ Schepenen ende Raedt niet noodigh en achten nader te antwooꝛden/aengeſien dat ſy niet en weten wat indignitepten ſy ſijne Hooghept ſouden hebben ghedaen / ende waer in ſy de ſelve luttel ſouden hebben ghereſpecteert.

Ende ter contrarien / zijn in hen ghemoet ende conſcientie wel verſekert / dat ſy niet anders en hebben gedaen/dan goede/ghetrouwe ende ootmoedighe Onderſaten hunnen Heere ende Vꝛince ſchuldigh zijn.

Ende dat ſy veel ſaken hebben geleden/niet alleenlijc teghens den Contracte met ſijne Hooghept tot Boꝛdeaux aengegaen / maer ooc tegens de oude herkomen ende notoire Vꝛivilegien ende de gerechtigheden vanden Lande van Bzabant/ende vande Stadt van Antwerpen: ghelijck dat nader t'allen tijde/alſt van noode ſal zijn/ ſal wooꝛden ghededuceert. Ende aengaende de contributie / daer in heeft namelijc de Stadt van Antwerpen haer ſo gewillich getoont/dat ſy niet alleenlijcken hare quote wel ende te volle heeft betaelt/maer veel meer / hebbende al hare middelen / ende namelijck de gene die ſy extraoꝛdinare meer dan alle ander Landen ende Steden heeft gheaccoꝛdeert/laten verbinden: ſulcx dat van harent weghen kozts booꝛ den aenſlagh is in baren penninghen aen ſijne Hooghept ghetelt over de 70000 Carolus Guldenen/daer mede ſijn Hooghept hadde behooꝛen de Garniſoenen te betalen / ende het Krijghsvolck 't welck te bozen in 't Lande was ghebleven/ 't welck hy oock niet en heeft ghedaen/maer een deel vande ſelve penninghen betaelt aen 't nieu volck/ 't welc gebꝛuyckt is om de Stadt te overballen. Ende hoe wel dat ſijne Hooghept gheerne ſoude te kennen geven / dattet maer een particuliere querele en ſoude zijn tegens de Stadt van Antwerpen/ſo is gheheel de contrarie ſoo evident / dat niet van noode en is daer pet

meer af te seggheu / dan dat hy meende op eenen dagh ende ure / als hy de Stadt van Antwerpen meynde te overweldigen/ oock heeft geattenteert in veel meer andere Steden/als Brugge/Dendermonde/Aelst/ Dixmuyde/Nieupoort/Oostende/Vilvoorden/ende mogelijck in meer ander/ daer sijn Dienaers niet en hebben derven beginnen : ende in sommighe plaetsen daer sy hunnen wille volbracht hebben/ hebben sy ooc de Burgherije om den hals gebracht / ende alle wreedheyt gheplecght / daer toe immers de goede Borgheers ende ingesetenen der Stadt van Antwerpen gheen occasie en hebben ghegheven/'t welcksmen met redene niet en kan opleggen/'t en ware datment voor een indignitept wilde houden/datse hen niet al en hebben willen laten vermoorden/ende over hen ghebruycken de wreedheyt diemen elders heeft ghehoort ende ghesien.

God Almachtigh wil sijne Hoogheyt/dewelcke door quaden raet is berooert geweest/ gheven 't gemoet van eenen oprechten goeden Prince/die allen sijnen arbeydt aenwent om sijne Onderseten te bewaren ende beschermen: ende niet en meynt dat de Overigheyt ende Heerschappije van eenen Prince bestaet in te moghen doen 't ghene hem belieft/ maer in wel te gouverneren / ende een regelijck/sonder uytneminge van persoonen/Recht ende Justitie t'administreren/gelijck een regelijc Lant ende Steden/Privilegien/Wetten ende Gherechtigheden/by eede belooft en gezworen/behoort. Betrouwende dat Godt Almachtigh / die de Stadt heeft bewaert voor alsulcken grouwelijcken aenslagh / oock de selve voort sal beschermen ende bewaren/ ende met de andere gheunieerde Landen ende Provintien sulcken raedt gheven/daer door sy eens vande gemeene Lants vyanden mogen verlost / ende in rust ende vreede gestelt worden:'t welck Godt Almachtigh/die eeuwelijc gedanckt ende ghelooft moet wesen / door sijn onuytsprekelijcke barmhertigheyt/ons wil ghenadelijcken gunnen.

Aldus gedaen in Collegio/ende gheordineert in druck upt te gheven/den 25 Janu. 1583. stilo novo.

G. Martini.

Aengaende dese voorsz furie/ is veelderley gesprecks gheweest: eenighe seyden/'t was om dat sijn Soldaten vande Borgheers betaelt mochten werden / als inde Spaensche furie. Andere seyden dat hy 't dede om 't Lant behendigh aen den Koningh van Spaengien te leveren / ende de Gherefformeerde Religie upt te roepen / 't welck ghenoeghsaem bleeck by 't roepen sijner Edelliede langs der straten: Vive la Messe, weest goets moets/&c. Daerenboven warender vele by hem/die in de Moort van Parijs de voornaemste waren/meynde also de Catholijcke op sijn zijde te krijghen:soo seyde elck een 't sijne.

Kort verhael vanden slagh voor Tercera, ende hoe 't selve den Koningh Don Antonio af-ghenomen wert.

Wy sullen den Leser oock aen-wijsen in ander Historien te soecken een af-loop der Oorloghen/ die Don Antonio/ de Koningh van Portugael/ inde Eylanden van Azoras ghevoert heeft / daer Philip Stroizi (die vande Koninginne Moeder van Vranckrijck daer ghesonden was) doot bleef/metten Conestabel van Portugael. In 't naeste Jaer wert door Marquis de Sancte Croce, Admirael des Konings van Spaengien / het Eylandt Tercera den Koningh Don Antonio af-genomen / met een Vlote van 98 Galeyen ende ander groote Schepen/ daer op waren 8970 Soldaten/3820 Bootsgezellen/veel Monicken/Priesters/ Doctoren/Apotekers/Chirurgijns/ ende wel 50 Ridders. Daer bleven veel Portugijsen/Francoysen/Italianen ende Duytsche verslaghen : Waer door den Koningh Don Antonio in Vranckrijck is gheheert / van waer hy (als daer weder den Krijgh op-stont) in Enghelant hem begheven heeft / daer hem vande Koninginne wert uytghereyckt twintigh duysent Guldens jaerlijcx/tot sijn onderhout: Een van sijn Sonen/Don Emanuel/ trock na Hollant/ dien de Staten oock veel vrientschap bewesen.

Hoe de Prins van Parma brieven sent aen die van Antwerpen, haer versoeckende tot afval.

DE Prince van Parma hoorende vande inval van Alenson binnen Antwerpen/ sant brieven aen den Borgemeesters/vreeden Raet eñ Colonellen/versoeckende datse haer noch metten Koningh versoenen souden:de Bode wert met verbonde oogen inde Stadt ghebracht/ daer door scheen datter wel eenige ontroers werden/want men hoorde altemet roepen (siende datse van Alenson bedroghen waren) Vive le Roy.

Daer wert een Placaet uytgegeve/dat geen inwoonder vande Nederlanden eenige woorden moeste hebben van vrede metten Koninc van Spangien te maken/eñ darmē voortaen geen brieven vanden Prince van Parma moeste ontfangen : want hy hadde meer soodanige Brieven aen die van Gent/Brugge eñ andere geschreven:so doch eenige Steden in Vlaenderē/so mede Halle in Brabant/alreede eenige Ghesanten/daer onder de Abt van S. Gheertruyds/ aendē Prince van Parma/ om met den Koningh te versoenen/ghesonden hadden.

De Koninginne van Enghelant sant een Legaetschap aende Staten/datse met die van Alenson metten eersten souden verdraghen : want 't en waer datse metten anderen weder versoende/ soo stont te besorghen dat die van Parma / die door ghedreck van victalie uytgeteert was/lichtelijc metter tijt mocht te boven komen: ende wat daer aen gelegen was/ moestmen overleggē. De Koninc van Vranckrijc schreef mede Brieven door sijn Legaet aen de vereenighde Staten/ dē Borgemeesters/ Raedt ende Colonels tot Antwerpen/ daer in hy de daet van Alenson verschoonde / datmen 't selve op sijner jonchept eñ den opporigen Krijghslieden moest leggen:ende sijn quade raetgevers noemden 't selve een nuypterije des Krijghsvolcx : Datse daer over met sijn. Broeder souden versoenen / belovende haer alle hulpe ende bystant te doē. De Hertoge van Alenson heeft ooc met Brieven aende Staten sich wat verschoont / belovende hem selven t'haren dienste met alle sijn vermoge te stellen/versoeckende met soete woorden tot onderlinge overeenkoming:maer 't gemeē volc was so ontstelt/ dat gheen onschult voor haer mocht ghelden/ende achtende hem nu niet langer voor een beschermer der Nederlantsche vryheyt/maer voor haren openbare vyant: nochtans soudemen gevoelen dat de Staten niet qualijc beraden souden geweest zijn / datse metten Hertogh verdraghen hadden onder redelijcke conditie / nadienste nu min perijckel van hem te verwachten hadden / nu hy openbaer geworden was/als voor heen : so soude hy mede/alst te verhopen stont/hem also bewesen hebben/ dat de voorgaende vlecke uytghewist soude ghewoorden zijn : want de vyant/die niet en sliep/ende op alle ghelegenthept wel lettende/ heeft op dees tijt (siende de Nederlanden van alle hulpe verlaten zijnde) haer raetslaghen lichtelijck te niet ghedaen/ ende veel overwinninghe midler tijt bekomen.

De Stadt Endoven / daer de Staten 800 Krijghslieden tot een besettinge in hadden/ wert de Grave van Mansvelt opgegeven/met conditie/datse met vliegende Vendels upt souden trecken in haer volle rustinghe waer sy wilden. Dese Stadt wert te meer overghegheven/om datter Bus krupt binnen ghevreckt was.

De jonghe Mansfelt heeft 't Kups te Westerlo / aen de Kivier de Neete gheleghen / zwaerlijck beschoten/ ende dat door opghevingh ghekreghen.

Het Kups te Wouwe/niet wijt van Berghen op den Zoom/ was met 120 Italianen eñ 150 Boeren beset: maer na dat des Staten volck 't selve de mueren af geschoten hadden/hebbent met sulcker conditien opgegeven/dat de Italianen met haer zijd-gewoer souden upt gaen/maer de Boeren bleven ghevanghen.

Duc d'Alenson / alsoo de Pest seer tot Dunkercke was/ soo versocht hy aen die van Brugghe/dat hy inde Stadt mocht komen : maer sy denckende op den inval van Antwerpen/hebben hem 't selve ghewepghert.

Na datmen lange ende breet gehandelt hadde vande vereeninge eñ versoeninge tusschen den Staten eñ die van

van Anjou/ende datter niet van ghekomen is/ so is hy van Duynkerchen na Vranckrijck getrocken/ dat terstont in Parmas ghewelt ghekomen is.

De Koninck van Navarre stelt hem teghen 't heyligh Verbont, dies de Paus hem met Condé inden Ban doet.

DE Konine van Navarre heeft ontrēt die tijt Iacobum Sergurium als Legaet gesondē aenden Koninc vā Denemarckē/ eñ ander Duytsche Vorstē der Protestantē/ eñ die vander Ausborgsche confessiō/ om metten anderen bryde eñ een verbont te maken/ om 't Oorlogh van haer te weyren / tegen den overval van die vande Roomsche Religie/ eñ des Paus aenhangh/ om met behulp der Koninginne van Enghelant haer macht t'samen te voegen/ende also met gemeener hant het heyligh Verbont, soomen 't noemt / hy des Paus aenhangende Vorsten gemaect/tegē te staen/ende haer selven van haer ghewelt te bevrijden/ wanter groot perijckel te verwachtē stont/so elck in 't bysonder/ als wel voor heen de macht der vereenighde vpanden meende te wederstaen. Tot dese vereeninge beloofde de Koninc van Navarre alle sijn goet ende leven te setten/ende dat de Protestanten wel behoorden t'overlegghen/hoe veel het haer ende der gantscher Christenheyt aen ghelegen was/ datmen de sake vande Gereformeerde Religie in Vranckrijc ende Nederlant mocht beschermē vande tyrannije des Paus:eñ dat te besorgen stont/so de Duytsche protesterende Vorstē met greē meerder wackerheyt als voor heen den selven voorstondē/of dat God eenige merckelijcke hulpe neder sont/dat de selve lādē in zwarer elende mochten geraken. Om dit selve recht t'overwegen/begeerde hy datmen in eenige stede van Duytslant eē hy-eē-komste mocht hebbē/ daer de Koninc vā Denemarckē ooc sijn Legaten mocht senden/daer dan mede sou verschijnen de Gesanten vanden Koninc van Navarré. Dit versoer des Koninck van Navarre heeft de Keyser seer verstoort/alst blijct aende bryeven des selven Sergurius, dat hy inden name sijns Koninck tot hem meende ghekomen te hebben/om hem alle vrientschap eñ dienst toe te segghen:maer vernemende dat hy voor sommige afgunstige by sijn Maj. suspect was gemaect/also dat de Hertogh van Beyeren ende de Grave van Holms bevel hadden/hem te vangen eer hy aen 's Keysers Hof soude komen/als of hy sijn vyant waer gheweest/ende heeft sich inde selve Bryeven verder ontschuldight / van 't ghene men hem t'onrecht op-leyde/ te weten/dat hy sonder Paspoort in 't Rijck ghekomen was / ende dat hy bupten den Keyser ende sonder sijn raedt metten Rijcx-Vorsten handelde: ten derden/dat hy op-roer in Duytslant sochte op te rechten. Hier van is een vileynigh gheschrift eens Jesuiten upt-ghegaen/ wiens opschrift was: Der Calviniſten brant, daer op met strafheyt gheantwoort is.

De Paus van Roomen/Sixtus de xiij. bemerckende dat die vande Gereformeerde Religie met den anderen haer selven tegen 't heyligh verbont sochten te versterckten / heeft hy mede na sijn oude gewoonte sijnē blixem des bans tegen de Koninck van Navarre eñ de Vrince van Conde met harē aenhang uptgespogē / verhopende dat hy den volcke de selve vreese (als wel eer) weder inden ducken soude/dat hy('t gene hy met wapenen niet en vermach)den Vrincē ende voorstanders der selver Religie soude van haer macht berooven/alsse voor dusdanigen Ban van alle hulpe harer Onderdanen ontbloot souden zijn/so maer sijn vreese ende schrick des Bans inder menschen gemoede waren ingedruckt / als ten tijde des Keysers Frederici Barbarossa ende meer andere. Dit selve heeft hy onlangs oock aen eenige der Duytscher Vorsten ende de Koninghen van Engelant mede gepleeght/ doch worde so hoogh niet geacht/dat d'Onderdanen daerom haer Vrincen verlieten. Om nu t'onderkennen de macht ende inhout des selven Bans/ die de Paus Sixtus, vande Minrebroeders ordre / over dees voorsz. Vrincen ghedaen heeft: ende 't selve tot een peders oordeel te stellen / is de selve van woorde te woorde hier by gheboeght/ luydende aldus:

Tot een ghedachteniſſe in toekomende tijden.

DE macht die S. Pierer ende sijn Nakomers door de onmetelijcke kracht des eeuwigē Koninc gegeven is/ overtreft aller aertscher Koningen eñ Vrincen mogenthept/op den vasten steen bevestight/ door geenerley contrarie storm van 'trechte beweeght noch gebogē/eñ brēgt voort onbeweeglijcke oordeele tegē eē pegelijc/ eñ kracht met alle vlijt daer op / dat de Godlijcke Wetten niet geschent werden: eñ so sy der Godlijcker ordinantien eenighe wederspannighe vint/die straft sy door een zwaer oordeel: den Machtigen van haren Thron afstootende/werptse plomp verlorē (als des hoverdigen Luciffers dienaers)van bovē neder in 't diepste der hellen. Daer over/na onse opgelepde sorgvuldighept over alle Kerckē/volcken eñ geslachtē/ moetē wy bovē al over haer zielē sorg dragē:eñ dat niet alleē de dagē onses knechtschaps / maer ooc alle toekomende tijden gesupvert mogē werden vande godlooſe eñ verbloette grouwelē/ ende dat also over geheel Christerijc vrede eñ ruste gebracht werde/maer aldermeest over dat seer heerlijcke Koninerijc van Vranckrijc/daer in de Christelijcke Religie tot allen tijden so gebloept heeft / ende harer Koningen Gods vruchtighept/gheloof eñ yver/door so menighfuldige verdiensten tot de Roomsche Kercke/so uptnemende gebleē heeft / dat sy van haer wel te recht den heerlijckē naem des Alderchristelijcstē verworvē hebben. Ende op dat wy voor Godt niet beschuldight werdē van onachtsaemhept onses opgelepden dienſts/ so werden wy nu ghedwongen te gebruycken de wapenen onses strijts(niet vleeschlijc zijnde/maer een kracht Gods/tot uptroepinge aller sterckte) voornamelijck tegen de twee kinderen des toorns/eñ Henric van Bourbon/eertijts Vrince van Conde:Want d'eerste/eertijts Koninck van Navarre / heeft van sijnder jonckheyt af aengehangen de dwalinge eñ ketterije van Calvinus/ eñ is der selver een hartneckig voorvechter eñ beschermer geweest / tot dat hy door gestadige ende menigfuldige Godlijcke vermaninge van Carolo de ix.(hooghloff. memorien)Koninck in Vranckrijc/ende onse alderliefſte Dochter in Christo/de Koninginne Catharina/ sijn alder-Godvruchtigſte Moeder: so oock van onsen beminden soon/Vriester eñ Cardinael/ onder den tijtel van S. Chryſoſtomus, Carel van Bourbon sijn Oom/ ende Lodewijc/Hertoge van Monpensier/ door openlijcke bewijs-reden der uptnemender Godlijcker Leere der Theologen tot den Catholijcken eñ Roomschē geloove(also wy meynden)bekeert is geworden/ende alle ketterijen tegen 't Catholijc geloof openlijc inde Kercke tot Parijs beroorveelt / verbannen ende verzworen heeft/ende openlijc belijdinge gedaen van 't Catholijcke geloove/ooc bryeven gesondē aenden H. Paus Gregorius den xiij. onsen Voorsate/daer in hy de selven onsen Voorsate voor een Opperhooft vande Catholijcke Kercke bekent/eñ hem demoedigh bidt/dat hy hem als een belijder van sijn ongehoorsaemhept voor boetveerdigh ende bekeert aenneme/ende hem vergevinge sijner voorgaende misdaden verleenen wil/vastelijc belovende de Catholijcke Religie ten eeuwigen daghe vast ende onverbrekelijck t'onderhouden:welcke als Koninclijcke bryeven mijn Voorsaet geloovende/met Vaderlijcke barmhertighept beweeght zijnde/eñ door de vaste ghetuygenisse des Koninc/der Koninginne sijn Moeder/ des Cardinaels eñ Hertogs voornoemt van sijn bekeeringe/is hy daer toe gebracht/dat hy hem/die sijn vorige dwalinge behende/ ende ootmoedigh om vergevinge badt/ vande misdaet der ketterijen/eñ der Kercheliche straffinge(daer in hy dies halven ghevallen was) geabsolveert/ende hem inden schoot van onse Moeder de H. Kercke eñ ghemeenschap der geloovigen opgenomen/ ende alle misdaden quijt ghescholden heeft: Daerenboven op dat hy door vaster ende nader knoop verbonden soude zijn/ heeft hy toegelatē eñ gedispenseert het Houwelijc tusschen hem eñ Margrieta des voorsz. Konine Carels suster/upt hope dat sy upt soo Alderchristelijcksten stamme gebooren ende opgevoet / te beter haer man soude houdē in plicht eñ gehoorsaemhept der Catolijc-

scher religie: Hoewel nochtans datse den anderen int derde graet eñ misschien in meer ander graden bestonden. Sommige maenden daer na heeft hy Johannem den Heere van Duraets zijn Orateur / die in zijnen naem van zijn boete / bekeringe/ gheloof ende volstandicheyt int aenschouwen vanden Roomschen stoel beladen soude / tot mijn voornoemde voorsate gesonden/ eñ is om sijnent wille gehouden eē openbaer algemeen vergaderinghe na ouder gewoonte / in Coninclijc Palays/inde sittinghe des H. Roomschen stoels/der Cardinalen / Prelaten eñ ander menichte van volcheren/ daer in de voorseyde Henric / na belijdenissen der voorseyder dingen / als Coninc / nieuwelicx tot het gelooue bekeert/als een Chatolijcke aengenomen is/daer ouer de stadt met blijschap verhult is gewoorden/ende Godt grooteliicx gedanct heeft/vant verlozen schaep dat weder gevonden was. Maer hy / so hy van een verscheyden eñ stantvastigen gemoet was/is kortz daerna van de Catholijcsche religie eñ schuldighe gehoorsaemheyt die hy der Apostolischer stoel schuldigh was / van sijn opentlicke ende met eede bevestichde beliideniisse af vallende inden selven dreck daer hy eerst inghelegen hadde/gewentelt / hemselvē heymelic ontreckende vanden alderchristelicsten Coninc/ende heeft in een plaetse soo verde van sijns Coninex hof / als hy wel mochte / seer groote hoopen der schelmsche Ketteren/ende ander getal sulcker Godlooser menschen/ daer in hy opentlijck vā sijn verloochinge der Calvinscher leere eñ versweeringe aller ketterijen / eñ zijn belijdinge vande Roomsche/Catholijcsche religie/die hy voor heen gedaē hadde weder geroepen / eñ belijdeniisse van Calvinus leere gedaen heeft/ende der selver Ketterijen met een wzevel eñ opstinaten gemoet aenhangich gebleben/ eñ daer in tot noch toe geleeft: ende heeft dickwils de ōradische eñ oprzoerige ketters (wiens hooft ende voorvechter hy in Vzancrijc / so mede der uptlandischer Ketters ernstige voorstander altijt geweest is) ten oorloch gepozt tegen de voorsz. Coninc Karel/ eñ onsen alderliefsten Soon in Chzisto den alderchzistelicsten Coninck Henricum: Hoewel nochtans hy hem als sijn Coninck eñ Oberheer behoorde te eeren/ eñ hem als sijn namaech te beminnen eñ volgē: Maer heeft allen diensten eñ deughden vergetende / teghen den selven ende allen anderen Catholijcken alle beroerten verweert/ eñ heeft verwoestende heyrlegers / ooc mede upt alle uptlandische ketteren landen vergadert/door welcken allen wegen met der Godt vzuchtigher menschen bloedige moorderijen besmet / de Heylige Godt-hupsen vernielt eñ verwoest ende dē Priesters eñ religieusen met groote tormenten omgebracht zijn/ eñ heeft daerenboven de steden eñ bevestinge der Catholijcke / eensdeels door verraet/eensdeels met gewelt ende gewapender hant ingenomē/ eñ dat gebruyck der Catholijcker Religie verboden ende wech genomen/eñ inder selver plaetsen Ketterssche dienaers eñ Predicanten ingestelt/ ende de Borgeren met den Inwoonderen om de selve Godtloof heydt aen te nemen/ met dreygen eñ slagen gedwongen: Eñ is hier mede doch niet te vreden geweest / maer heeft eene van sijn naeste vrienden boven andere uptgesocht/ eñ deurtrapt in de schendige practijcken/upt Vzancrijc gesonden tot verscheyden plaetsen buyten slants / door den welcken hy met de hooftketters zijn Godloose raedtslagen gehoudē ende haer macht eñ wapenen tegen de Catholijcsche Religie ende des Paus mogenthept aengesocht heeft/ eñ daerenboven in diversche landen ende plaetsen bestelt datter verderley vergaderinghe eñ beraetslaginge der Ketteren gehouden is gewoorden / in welcker sommige / (daer de aldergodlooste verbonden tegent Catholijcke gelooue/eñ aldermeest tegē de ketterijen/den Priesters ende allen Catholijcken van Vzancrijck gehandelt woorde) hy niet alleen teghenwoordich maer ooch een Overste is gheweest. Maer Henricus / Prince van Conde / van twee Ketterssche Ouders geboren/ alsoo hy zijn leven langh de verdoemelicke Calvijnsche leeringe/ eñ haer Dienaers hartneckich voorgheslaen heeft / sijns Vaders eñ Moeders Ketterijen na volgende/ noch een Jongeling zijnde/heeft hy mede de selve voorsc. misdaden bedreuē / eñ daer mede voor den selven werch als den voornoemden Henricus/den werch der waerheyt door bekeringe met een vernederden gemoet(soot scheen)annemende: desgelijcx mede verloochent eñ opentlijc verswozen alle ketterijen eñ dwalinghe/ende heeft belijdinge gedaē / als vozen/vande Catholijcsche Religie: welcke saken tot den selven Paus overgebracht zijnde/na dat ooc voor hen gelijcke voorbiddinge geschiet waren / so heeft deselve onse voorsate hem eñ sijn verwaten / eertijts huysvrouwe Maria van Cleef / doen met hem in gelijcke misdaet der Ketterijen verballen/ eñ in gelijcker mate haer bekeerende eñ afstant doende van de Ketterijen eñ straffinge die sy daer over verdient hadden/ geabsolveert ende vry gesproken/ende haer weder opgenomen inden schoot dāonse lieve moeder de Catholijke kercke/ende in de vergaderinge der gelooviger/ja dat meer is/heeft hy noch upt syn overvloepende vaderlicke liefde / niet tegēstaēde datse den anderen in den tweeden graet bestonden/ gedispenseert eñ toegelatē datse aenden anderē mochtē houwelijcken: Maer is terstont in sijn vorige boosheyt gevallen/ende ghetreden opden wech die hem sijn Vader Lodewijck / eertijts Prince van Conde / te vozen ghebaent hadde / die een aldergodlooste verbolger der Roomscher kercke was / ende is sijn voetstappen nagevolgt/ende heeft hemselven mede verclaert een beschermer ende voorvechter van alsulcke verdoemde schelmsche ketterssche menschen in dit voorsc. Coninckrijc van Vzancrijc / ende een auteur van alle Vorgherlijcke oproeren ende oorlogen/eñ heeft der uptlantscher ketters heyrleghers in Vzancrijck gebracht: De steden ende plecken heeft hy bestormt/ de Kercken uptgeroept/ theplichdom geschent eñ berooft/de Priesters onweerdelijc gedoot/ ende in haer plaetse Dienaers der Godlooshept gestelt/ eñ geboden haer verkeerde leeringe te onderhouden ende verkeydē. Eyndelijc heeft alderley teerheyen van onbarmhertighe wzeethept gepleegt / so tegen Gods dienaers/als tegen alle andere onderhouders der Catholijcker Religie. Alle welcke saken / na diense kenlijck eñ openbaer zijn/ende wy van tselve genoechsaeme wetenschap hebben/aldermeest upten processie ten tijde desselven onses voorsate Paus Gregorius gemaect / eñ door meer ander verbondige bewijsinge eñ gewichtige getuygenissen/ dat deselve Henric/ eertijts Coninc van Navarre/ende Henric van Conde voorsz. opentlijc inde onderschoonlijcke sonde vā Ketterije/als Ketters weder geballen zijn/ende haerselven tot voorstanders der Ketters bewesen hebben/ zijn wy gedwongen door kracht onses opgelepden dienst / het swoert der wzake te gebruycken/eñ is ons hertelijcken leet / dat wy dat selvighe teghen dese verdoemde ende afvallige kinderen/van dat Edel geslachte van Bourbon (in welcken een heerlijcken glans der oprechter Religien / ende een uptnemende ghehoorsaemheyde onder den Roomschen Stoel tot allen tijden gheslicht heeft) door dees misdaden nu moeten upt strecken: Daer over wy in dees verheven hoogen throon, eñ in de volheyt onser macht (dewelcke ons de Coningh der Coningen eñ den Heer der heyrscharen, hoewel onweerdigh, gegeven heeft) gestelt zijnde, door des Almoghenden Gods, eñ sijn H. Apostelen Petri ende Pauli ende onser Macht, ende onsen eerweerdighen Broederen de Cardinalen des H. Roomschen stoels Raet, verclaren ende spreké wy uyt den voorseyden Hendric, eertijts Coninc vā Navarre eñ Hendric vā Condé, dat sy geweest zijn, eñ noch zijn Ketters, eñ in ketteryē weder vervallē, onbekeerlijck, der Ketters overstē, toestanders, eñ openbare beschermers, ende voor een yegelijcke bekende schantvlecke, eñ schuldig der gequetster godlijcke Majesteyt, vyādē des algemeynē Christelickē geloofs, also dat sy haer met geēderley tegē sprake noch ontschuldinge mogē verātwoordē: Daer over sy strafweerdigh vervallē zijn in de verdoemelicke oordeelē, straffinge eñ schuldige boete, begrepē inde H. Canonen, ende instellinge

ſtellinge der Apoſtelē, eñ den algemeynen eñ beſondere wetten tegen den vervallen eñ onbekeerlicken Ketters gemaeckt, eñ dat ſy voornamentlick zijn geweeſt ende zijn, door tſelve recht berooft, te weten Henric, eertijts Coninc vā tgedeputeerde Coningrijck van Navarre, met den aencleve van dien, dat hy tot noch toe beſeten heeft, ſo ooc vant Rijc vā Bearnen, ende den anderē van tPrinſchap van Condé, eñ beyde tſamen, ende haer Nacomelingen van alle eñ ſodanige Prinſchappen, Hertoghdommen eñ Heerlijcheyden, Steden ende plaetſen, Leen ende ander goederen, Erffeniſſē, Officien, Staten Heerlijchedē. ende allen Coninckliycke officiē ampten eñ gerechtigheden, die ſy tegenwoordig beſittē, ende daer ſy eenichſins recht toe hebben oft pretenderen: want ſy om deſelve te bedienē haer ſelven onwaerdig gemaeckt hebben, ende dat ſy geweeſt zijn, ende noch zijn, onbequaem, ende niet behoorigh om die te behouden ende dierghelijcke voort aen te bedienen: Dat ſy beyde oock door dat ſelvighe recht berooft zijn, onbequaem eñ niet mogē erven in eenige Hertogdommē, Prinſchappē, Heerlichedē noch Rijckē, veel min int Rijc van Vrancrijc (daer in ſy ſo menigfuldige wreede ende ſchentlicke miſdaden bedrevē hebben) ſo mede in de omliggende landē, plaetſen, heerlicheden ende gherechtigheden, ende van alle haer voorgenoemde goederen, oock de genen die ſy eenigſints van buyten ſouden mogen vercrijgen: Daer ober wp alſnoch tot oberbloet / ende voor ſo veel alſt van noode is / haer ende haer nakomelingen inder eewicheyt berooben / te weten / Hendric / eertijts Coninc vant Coninerijck van Navarre metten aencleven van dien / eñ Bearnen / eñ den anderen Henric vant Prinſchap van Conde / eñ haer beyde tſamen met hare nakomers van allen Prinſchappen / Hertoghdommen / Heerlijckheden / Leenen / ende allen anderen goederen eñ beſit / ſo ooc van 't recht van erffeniſſe / of dat ſy ſouden mogen verkrijgen / eñ van allen anderen algemeen ſyndere dingen / ſo wp oock ten eewigen tijden haerlupden onbequaem uptſprekien / ſo mede haer Nacomers tot beſittinghe vande voornoemde ende allen anderen Prinſchappen / Hertoghdommen / Heerlijckheden / Leenen ende Rijcken / ende ſyndere int Rijck van Vrancrijck / ende alle de voorſz aencleve van dien / verbullende tghebreck dat aen dit recht ende ſaken eenigſins mocht ontbreken. Ende dat mits deſen alle Edelluyden / Leenheeren / Vaſſalen / Onderdanen / ende alle volckeren van alle dees voornoemde Coninckrijcken / Hertoghdommen / Prinſchappen ende Heerlijckheden oock de ghene die gheen ander hooghe Oberheyt hebben dan haer / eñ allen anderen / die haer eenighſins geſworen hebben / ſullen daer van ghebrijt / quijt / vry gelaten ende ontſlaghen zijn / van allen dienſt / plicht / getrouwighept ende gehoorſaemhept ten eewigen dagē / ober ſulcx wp haer allen / ſo int gemeē ende elcx ſyndere / door macht der teghenwoordigher vergaderinghe daer van vry ende ontloſſen. Bebelen eñ gebieden daer enboven allen ende een pegelicken int gemeyn eñ elcx ſyndere / dat ſy haer geboden / inſtellingen ende wetten niet ſullen onderdanigh zijn / die hier teghen anders doet / die knopen wp met haer inde ſelſde ſententie des Bans. Maer wp bidden / begeeren ende vermanen aen onſen alderlieſſten Soon in Chriſto / Henricum den Alderchriſtelijchſten Coningh van Vranckrijck / door de inwerlijcke barmhertigheyt onſes lieſs Heeren Jeſu Chriſti / dat hy oberdenckende het uytnemende Geloof ende Religie ſyner voorouderen ende Coninghen / dat hy als een erffeniſſe (veel beter dan 't Coninerijck) van haer ontfangen heeft: oock mede wil ghedencken des eets die hy in ſyn Crooninghe om de Ketters upt te roepen / ſo ſolemneel geſworen heeft / dat hy nu door ſyn macht / mogenthept ende wyonighept / ende een oprechte Coninckliycke kloeckmoedigheydt / neerſtigh trachte tot de executie ende volbrenginge van deſe onſe ſeer rechtveerdighe ſententie / daer in hy hemſelven den almogenden God ſeer aenghenaem ſal bewijſen / ende ſyn Moeder de heylighe Kercke / ſyn ſchuldighe dienſt volbrengheu. Daerenboven bevelen ende ghebieden wp allen onſen eerwaerdighen Broeders / Overſten / Aerdts biſſchoppen ende Biſſchoppen int Coninckrijck van Vranckrijck / Navarren ende Bearnē / ende allen anderen Overſtē ober deſelve plaetſen / door kracht vande heylige gehoorſaemhept / datſe terſtont na dat dit uptſchrift deſer Brieven haer ter handen gekomen zy / de ſelbige openbaer doen verkondighen / ende ſo veel als haer moghelijck is / helpen ende doen volghen.

Om den Duytſchē Vorſten ende allen diet aengaen mach / tot opmercking te brengen / wat haer allen hier aen ghelegen is / datſe voortaen de ſaken van Vranckrijck ende Nederlant niet inden wint en ſlaen / als oft haer niet aen en ghinck / hebben maer te letten op de bruchten die van ouden tijden upt deſen ſchadelicken blixem des Bans (daer de Pauſen mede ſchieten) gevolght zijn: de menighfuldighe Chronijcken ende Hiſtorien ghetuygen genoegh wat Oorloghen / bloetbergieten ende jammeren daer upt dickmaels zijn ontſtaenden / &c.

Hoe de Prins van Parma ſommige ſteden in Vlaenderen, als oock mede Steenbergen, in neemt.

Ontrent deſe tijdt is de Prince van Oraengien van Antwerpen na Vliſſingen / gerepſt / ende heeft hemſelvē met ſyn gantſch geſin aldaer eē tijt lāck onthouden.

Na dat de Prince van Parma Duynkercken (van die van Alenſon verlaten) ingenomen hadde / ſo is hy voort na Ooſtende ghetrocken / maer alſo die noch nader opde Zee-cant lagh / ende dat hy tuſſchen de Zee eñ ſtadt gheen aencomſt hadde: mede dat hy ſagh dat de Inwooners ende de beſettinghe haer ter teghenwere ſtelden / ſo heeft hy de ſtadt verlaten / ſyn tocht na Dixmuyden ghenomen / ende de ſelve ſtadt (alſo de Garniſoenen daer in op ſConincx zijde wat helden) haeſt ingekreghen. Daer na heeft die van Parma de Stadt van Ypren / een vande machtighſte ſteden in Vlaenderen / beleghert / ende alſoot een ſterckte ſtadt was / en heeft hy niet voorghenomen deſelfde te beſchieten / maer heeft die ſtadt met dry groote Schanſſen dicht voor der ſtadt-mueren omcinghelt / ende dry duyſent ſoldaten daer in tot beveſtinghe ghelept / alſo datter niemant mochte binnen komen / op dat de ſtadt door ghebreck des noodruſts / alſo ten laetſten in ſyn handen mochte vallen.

De Grave van Hollach heeft doen de Kempen in Brabant verwoeſt / om Parmaes volc van koren / ſpijſe eñ ander victalie te benauwen. Hem is tegen geſonden met eenigen krijchs-tocht de Heer van Hautepen.

Doe werden in Zeelandt eenighe Oorloghſchepen toegeruſt / om die van Duynkercken te beletten datter niet ter Zee ſoude komen / ende heeft den Prins van Oraengien het overgebleven crijghſvolc vanden Hertoge van Alenſon / die geordineert waren by den Staten na Vranckrijck te varen / noch wat doen ophouden tot breeder bevel.

Die vā Alenſon heeft d'oorſake ſyns vertrecks van Duynkercken door een Edelman aende Coningynne van Engelant geſchrevē / ende onderſtant van haer begeert: Maer ſyn raetſlaghen begonden voor die van Enghelant ſuſpect te werden / die nu niet te bergheefs vreeſden / datter eenigē nieuwen oproer in Schotlant mocht opſtaen / want daer wert openbaer verſprept / dat de jonge Coninck van Schotlandt ſConincx van Spaengien dochter ſoude trouwen / ſo twijfeldemen niet / of de gene die de gevangen Coningin van Schotlant gunſtich waren / ſouden de oproeren die daer door ontſtaen mochten / grootelijcx vermeerderen. Parma die nu ſyn vpanden in geen cleyn ſwarighept gebracht hadde / alſoo nu ſcheen de landē gantſch in een oniſmas lagen / heeft alle neerſtighept ghedaen om eenighe inlandtſche Steden te bekomen / daer mede hy die van Hollandt ende Zeelandt mochte quellen / ende heeft alſoo Steenbergh (twee mijlen van Berghen op

m b den

Digitized by Google

den Zoom gheleghen/overvallen.

Die van Wijnbergheu/die lang in beraet waren/ siende datse niet sterck ghenoech waren die van Parma te wederstaen/hebben haer opghegheven met conditie/ dat de Fransoyse Garnisoenen daer in liggende / ontrent 700. sterck/den Staten niet meer souden dienen/ maer straex na Vranckrijck te trecken.

Die van Alenzon rust in Vranckrijck weder nieuwe crijchsrustinge toe / om op Nederlant te trecken/ maer die van Parma sulcx vernemende / heeft volck derwaert gesonden om hem tegen te staen.

Terwijle men nu inde Nederlanden vande hulpe van Alenson ontledicht was/ eñ men geen opperhooft hadde / sonder welc de regeringe niet bestaen en mach/ so heeftmen in Hollandt eñ Zeelant/ na veelderley beradinghe over ende weder over/onderstaen den Prince van Oraenjen tot haer Heer aen te nemen: Maer daer is niet van gekomen / overmits datse daer in niet eendrachtich waren.

In dese onordentlickheyt daert lant nu in vermast lach / hebben die van Gent vanden Hertoge Casimiro begheert / dat de Heere van Imbisen (over dry Jaren haer borgemeester geweest) met de predicant Petrus Dathenus (die tot Franckendael waren) wederom tot haer mochten komen.

De Heere van Aldegonde / heeft midler tijt de stadt Ryse met subtijlheyt meenen in te krijghen : maer also de Overste der stadt sulcx ghewaer wert/ heeft hy heymelicke lagen ontrent der stadt gelept. Als nu der staten volc/die upt Herentals ende Mechelen gelicht waren/daer ontrent quamen/ so hebben die van Parmas volck haer overvallen ende gheslaghen.

Parma volck hebben Burcht/een Dorp in Vlaenderen/ingenomē/ ende hen selven aldaer beschanst/ om te beletten datmen geen goet tot Gent/ Mechelen noch Brussel soude voeren. Der Staten volck zijn met haer schepen met gewelt daer aengekomen/ maer hebben den Spaenjaerts niet konnen verdrijven : Daerom hebbense daer tegen over / aende Brabantsche syde ontrent Hoboken / een schanse opgheworpen / om de vaert / die haer met het innemen vande Burcht benomen was/te beveplighen.

Die van Brugge over die van Ypceren niet weynich bekommert/ hebben onderstaen haer eenighen toevoer van victalie toe te brengen/ ende waren sterck 200. soldaten diese ghelepden souden/ maer komende ontrendt Wijngerberge 2. mijlen van Ypceren / daer is haer alle de provande genomen/eñ tvolck ghesiagen / daer van Parma volck maer elf man verlozen. Die van Brugge gaven hier door de moet niet verlozen / maer rusteden haer noch stercker toe om haer nabuyren te ontsetten / ende hebben ontrent lxxx. waghens met veel peerden met hoyen ende ander noodruft gheladen/met noch 150. hoyden op der boeren schouderen met allerley eetware ghedaen. Dees hebbense met 300 speerruyters/met 100. Musqettiers/ende 500 Soldaten te voet/meest Schotten / gheleydsaecht. Alsse nu ontrent tot op een half mijle vander stadt Ypren waren / zijn de vyanden upt hepde haer schansen uptgevallē (wātse 300. Ruyters ende 2. duysent voetvolcx sterck waren) eñ hebben met haer gestreden eñ wel 500. geslagē/dat de vyanden maer 20. verlozen / so datter seer weynich provande inde stadt ghekomen is / want de waghens quamen alle in des vyants handen. In dese groote swarichept hebben die van Brugge haer selfs soecken te versterckē/met alle mogelicke middelen/eñ hebben ontrent haer stadt daermen mocht aenkomen / sekere schansen opgheworpen / eñ t'ander omliggende landt onder water gestelt / op dat de vyant haer niet mochtē belegheren/ eñ om te beletten dat de vyant niet van nae by haer stadt soude belegheren/ so hebbense tselve mede onderstaen te doen in Oostburghe ontrent dry mijlen van haer gheleghen.

Hoe Parma Gent ende Brugge belegert. Duc Dalē- son sterft, eñ vāde vergadering der Statē te Delft ende op ander plaetsen, aengaende de saeckē van Vranckrijck: ende ander gheschiedenissen.

ONtrent des tijt heeft Parma / om die van Gent haer toevoer te beletten / de dry Rivieren gheslooten die door de stadt vloepen. Dit selvige konde hy te lichtelicker doen overmits hy Audenaerdē in hadde gekregen / eñ Coytrijc daer de schelde door vliet. Daer na heeft hy de Weteren tusschen Dermonde eñ Gent op beyde zijden des reviers sijn schanse gemaert/ ende de revier toe bepaelt met palen eñ ijsere kettings / om te beletten datmen van benedens strooms de schelde niet mach opkomen. Soo hebbense mede de Vaert die van Eeckelo na Ghent loopt/ingenomen. Hier door is geschiet/ als Embise de Borgemeester begonde t'overweghen in wat groote zwarighept de Stadt was / dat hy van eenige sijn goede vriendē/ ende aldermeest vanden Heere van Champigny onderrecht werde / hem indruckende dat de Hertoghe van Alenson door den Prince van Oraengien aenghesocht werde/ende weder in Vlaenderen te komen / wetende dat hy den selven hooghlijck hatede. Daer door heeft hy den ghenen die hy wiste dat die van Alenson ende Oraengien gunstigh ende toestandigh warē/upt der Stadt verdreven/daer onder Adolf van Meetkercke / Presidēt's Hofs van Vlaenderen / ende heeft Legaten aenden Prince van Parma ghesonden/met hem te handelen/om de Stadt met den Koninck te versoenen. Hy verklaerde in openbare vergaderinghe des Stadts/dat hy lieber Spaengiaerts dan Walen inde Stadt tot besettinge wilde innemen. De Prince van Parma ghehoort hebbende de Ghesanten vande Stadt van Ghent / heeft een Edelman/ Mannius genaemt/ een Overstē der Stadt van Oudenaerden : ende Seguram/ een Spaengiaert/ een Overste over de Soldatē/ die Imbise door Houwelijcken bestonde/inde Stadt gesonden/met seker bevel om te handelen. Dees zijn vanden volcke met grooter blijschappe ontfanghen. Imbise hadde te voren twee van sijn sonen tot Oudenaerden tot Gijselaers gesonden. Het scheen dat hy te Ghent de saecke wel tot sijn wille soude uptghevoert hebben/ want op die tijt nauwelijcx yemant gebonden werde/ die sich tegen hem dorste opstellen: want so haest als hy van Franckendale quam/ wiert hy terstont Borgemeester ghemaeckt/ ende heeft allen den ghenen die in sijn afwesen in eenige regeringe der Stadt geweest waren/terstont van haer staet afgestelt/ende andere vande sijne wederom ingevoert: daerenboven heeft hy mede de gene die daer vieden/datmen lieber met den Koninck als met die van Alenson soude versoenen/gevangen genomen/daer onder is gheweest D. Rimmius/ een Rechts-gheleerde ende Raedtsheer vanden secreten Rade des Koninex / Borlutius/ Borleus ende meer andere : want alsoo hy een eergierigh man was/ soo wilde hy niet ghedooghen/dat hem niemant dees roemende eere ondergaen soude / alsoo hy Borgemeester was. Desgelijcx heeft hy mede die vande Gereformeerde Religie van 't Ampt der Overhept afghedaen / ende heeft inder selver plaetse die vande Roomsche weder ingestelt. De meeste ende principaelste oorsake sijnder so haestighe veranderinge was dese/ dat hy Brieven vanden Prince van Oraengien opghenomen hadde / inhoudende datmen hem met sijn aenhanck soude hangen. Dese Brieven heeft hy in 't openbaer doen lesen/om te kennen te geven dat hy hem voor den Prince van Oraengiē moeste wachten. Alduss zijnder 20 dagen bestant ghesweest tusschen die van Ghent ende 's Konings volc: welcken tijt die van Ghent omgebracht hebben in 't senden haerer Ghesanten aen haer Bontgenooten / bysonder aen die van Hollant eñ Zeelant/ om assistant te doen vanden Verbonde / daer mede sy met haer den Koninck af-ghezworen hadden. Die van Brussel siende / dat die van Ghent van haer bastighept bewoghen werden/ ende haer gemoeden helden met den Koninck te vereenighen/vermaenden haer tot stantvastighept met veel schoone exempelen ende redenen : dat sy lieber genegen waren op haer muyren voor haer bysheyt te strijden ende te sterven/ dan haer selven ende haer Bontghenooten af-gaen / ende met den Koninck

ninck van Spaenjen een vereeninghe maken. Desgelijcx die van Antwerpen vermaenden die van Gent mede opt alderhoochste/ dat sy haer doch tot ghe vrede metten Spaenjaerden (haer ghesworen vianden) begeven souden / haer stellende voor ogen / hoese met de Indianen gehandelt hebben/ daerse op dupsentmael so veel oorsake niet toe en hadden/ alsse teghen de Nederlanden haer vermeten te hebben / ende hoese metten witten Mooren in Granaten ghehandelt hebben / seggende onder andere woorden : sose eens ons meester worden/ datse ongheswijffelt ons de nagheslen wel also sullen laten/ datse niet weder sullen konnen wassen/ en sose tselvighe niet en deden / soudemen haer met recht haere onachtsaemheyt mogen beschuldighen: tis voorwaer een harde sententie die die van Antwerpen daer uyt-spreken/ na dien sy selfs namaels in 't selve onghevael ghecomen zijn / dan sy den genen daer sy sodanighen ghevoelen van hadden / hebben moeten overgheven.

Ho wasser mede noch een ander boeckken in druck uytgegaen/ vermanende tot stantvastichept inden verbonde ende Vnie met den andere gemaect/ ende datmé gheensins eenigen verdrach metten Coninc noch spaengiaerts soude maken int gene datter voor ghegheven worde / dat sodanige onderhandelinghe maer tot bedroch ende verraffisien strecte. Datmen geen oorsake hadde so bevreest te zijn/ nadiense noch sterck ghenoech waren des Coninc gewelt weder te staen. Dit sepdense obermits de grave van Hollach eé tamelicke macht in Gelderlant sy een hadde/ eñ dat de Duytsche Vorsten/ eñ de Coninginne van Engelant haer onderstant ende hulpe toeghesept hadden.

Alsmen nu in onderhandelinghe stont om tusschen die van Gent ende Parma vrede te maken / so heeft de Prince van Oranjé van alles de wete gekregen/eñ is midler tijt Imbisen ghevangen genomen / eñ de regeringe totter Gemeynte gekeert / daer door de ganusche handelinghe van pepse te niet ghegaen is. Want na dat de sake door Imbisen so verre ghevordert was dat die van Gent goet vonden de conditien die die van Parma voorgheslelt waren / te onderschrijven/so hebbense haer meeninge / so haest als Imbisen gevangen was/ verandert/eñ hebben eenigen uptten Garnisoenen van Vrussel eñ Vermonde ontboden om haer selven tegen die van Parma te beschermen. Maer alsmen vanden vrede handelde / was dit den epsch van die van Gent: datse boven de vrijheyt der conscientie / die sy haer aenboot/alleenlick in een kercke de gereformeerde Religie mochten prediken / begheerende mede dat sy dat punct / te weten/de vryheydt der conscientie soude ghebruycken/ alleenlijck datmen geen schandale soude bedrijven/wat vreeder soude uytleggen/ eñ datse tot onderhoudinghe der kercken dienaren eñ der Predicanten/eñ wat daer aenhangt/voor te staen/de kercke goederen des selfs mochten gebruycken/ ende datmen der Clooster goederen om jonghe studenten op te voeden/ soude besteden / daer in toekomende tijden de gemeene welvaert mochte bedient worden. Datse wel Nederlantsche / maer gheen vreemde Garnisoenen souden moeten innemen/ dat daerom de vremde Garnisoenen uyt Vlaenderen souden vertrecken/ eñ dat haer de privilegien die haer Keyser Karel genomen hadde/ weder gegeven souden worden/ende datse mede tgene haer die van Oranjen toeghestaen hadde/ mochten ghenieten/ datse upt de Gemeente de Borgherlijcke regheringhe mochten kiesen diese bequaem achteden / sonder voorgaende consent vanden Grave van Vlaenderen haer Heere/ het welck die van Parma inden name des Coninc niet en wilde consenteren. Als nu de Ghesanten van Gent vanden Hertoge van Parma weder quamé inde Stadt / worde haer ghevraecht / watse vant verdrach eñ Pacificatie mede brachten / eñ hoedanich de vrede wesen soude / so antwoordense/ een schrickelicke/ bol archlistichept/bedroch ende gevaers. Eñ also daer een bestant gemaect was / hebben die van Gent staende de selve tijt / haer selven so veel mogelijcks was / van Coren-spijs versien/daer sy gebreck van hadden.

Alsmen hier van in Vlaenderen handelde/ quam de tijdinge / dat de Hertoge van Alenzon gestorven was/ ende dat daerom de Coninc van Navarre vande Coninck van Vranckrijck te Rome ontboden was/dat sy inde plaetse vanden afgestorven Alenzon tot een Dalphijn eñ naeste naebalger aende Croone gemaect was.

Daer na quam de tijdinghe dat sy noch leefde/ ende dat sy de conditien die hem de Staten voor-gehouden hadden / aen-ghenomen hadde. Deesghenuchte van Alensons doot / hebben die van 's Konings zijde verdicht / op dat die van Vtrugghe ende Ghent te eer tot verdragh souden komen. Een weynigh daer na heeft de ghene die doot ghesept was / Vrieden aende Staten ghesonden/ haer te kennen ghevende/ dat sy wederom toerustinghe maeckte om haer te hulp te komen / datse hem tot sulcx eenigh ghelt souden senden/ende hem wederomme tot een beschermen der Nederlantsche Vryheyt souden aen-nemen.

De Prince van Oranjen verbolderde op 't hoochste de hulpe des Hertoge van Alenson/ende eenige andere Heeren / ende maeckte metten selven nieuwe Verbonden / obermidts sy wel sagh / dat de saken der Staten in gheen kleyne zwarigheyt stonde/ obermidts de vpant van allen zijden gheweldigh aendrongh.

Die van Vtrugghe begonden nu mede om te sien/ ende wepgherden 't Garnisoen dat die van Hollandt souden: Ende alsoose binnen der Stadt eenighe waren / soo hadden die vande Gherefotmeerde Religie de Garnisoenen wel willen in-nemen : maer die van des Paus Religie / door den Prince van Chimay opgheport/ stelden haer tegé de partije van die 't met Oranjen hielden/ende hebben na langduerighe haperinghe boven gheleghen / ende souden haer Ghesanten tot die van Parma tot Doornick / begheerende met den Koninghe te vereenighen / ende 't Verbont te laten varen datse met de Staten ghemaeckt hadden.

Ontrent dees tijt wasser tot Delf een vergaderinge vande Staten/ ende worde daer voor-gestelt een ander Heer te kiesen:ende dat geen dinck meer tot haer verseherthept mocht strecken/dan datse haer begaven onder de beschermínge vanden Koninck van Vranckrijc : om datse so geweldigen Vpant hadde/ diese niet machtigh waren altijt teghen te staen. So zijnse daer in over-een gekomen / ende hebben haer Legaten in Vranckrijc gesonden / om de Landen te stellen onder de beschuttinge vanden Koninck van Vranckrijck. In dit selve verdragh dat daer met ghemeen stemmen gedaen is/datse metten Koninc van Spaengien geen vrede soude maken / 't en waer men haer de openbare exercitie vande Gherefotmeerde Religie toe liete:ende datse liever wilden sterven/dan dat des Paus leeringhe weder in haer Kercken souden in-gevoert worden. Daer wert mede gehandelt/datmen geen goet upt de Landen soude voeren/ noch toe-laten gevoert te worden na eenige plaetse der Malcontenten : Ende gaben mede upt/dat de Koninck van Vranckrijck 't selve mede soude verbieden/ ende dat sy ende de Koninginne van Enghelandt de Landen groot onderstant belooft hadden.

Die van Ghent het antwoort ende aengeven haerder Legaten vandē epsch des Princen van Parma zwaerlijc nemende/ zijn gewapent inden Raet gekomen/ seggende datse geen vrede begeerden te maken / eñ hebben haerder 150 inde Herberge/de roode Leeu/gewapent/ vergadert inde naeste gelegen huysen / ende hebben den ghenen die den vrede begeerden/ghevangen genomen/ ende 30 Hoplupden der selver af ghestelt / ende andere van haer ghesinthept inde plaetse verordent: de Predicant ende andere meer vander Gerefotmeerde Religie (die van des Paus ghesinde / obermidts datse de vrede weder stonden/inde ghevanckenisse ghevorpen waren) hebbense upter gevanckenisse verlost / ende hebben wel 800 Voetghers/die tot den vrede rieden/de wapenen af genomen/ende de Stadt also in haer gewelt genomen. Dit selvige hebbense die van Vermonde/ Vrussel ende Antwerpen verconditht/ende haer ander Vongenooten mede te kennen gegeven / in wat ghestalt de Stadt stonde.

stonde. Daerom heeft de Heere vanden Tempel / een Overste van Brussel upt sijn Garnisoen eenighe naer Gent gesonden tot haer versterckinge. Ambises wert inde gevanckenisse gehouden. Bozuttins ende zijn ander hy ghevoerde Ghesanten waren hy die van Parma ghesleten / tot dat d'ander die na Gent ghesonden waren / wederom souden keeren / dewelcke nochtans daer naer upt vreese niet wederom inde stadt dorsten trecken.

Middler tijt is tot Bottenberch in Duytslandt een tsamē hoemste der Keurvorstē en ander Vorsten meer ghestweest/om te raetslagen vande algemeen vrede ende ruste in Duytslant/ende middel te vinden om het mistrouwē tusschen den Duytschē Vorsten om de diversheyt der Religien ghereesen/wech te nemen. Hier upt is goet te verstaen geweest dat de Gesanten vanden Coninc van Navarre (als boven verhaelt is) om een verbont met die vande ghereformeerde Religie in Vranckrijc te maken / ende datmē de oneenichheydt inder Religie in een algemeene vergaderinge soude soecken te beslechten/ wesnich vruchts ghescheft heeft. Wantmen sepde dat de Hertoghe van Sassen den weistant sijnder sake ende landen niet wilde vermengē met de verwoerde sake van Vranckrijck. De Lantgrave van Hessen sepde mede dat zijn ouderdom ende ervaringe wel geleert hadde / hoe periculeus het was metten uptlandischen een verbont te maken. Dus beeldense haer selven in/dat de Fransoysen onder een dersel der Religie daer na trachteden / om Duytslant in oproer te stellen / om also haer saken seker der te hebben/ende dat soo de Engelschen ende die van Vraenjen te machtiger mochten worden den spaenjaerden weder te staen / ende dat also de Staten van Nederlant weder in haer eere mochten komen/ende haer hellende saken op helpen.

Die van Brugge hebben de Articulen van die van Parma voorgestelt / aenghenomen/deselve ondertekent ende beseghelt. De Legaten weder inde stadt gekomen zijnde met de Heere Burchius / die ghesonden was om den Borgers in sConincx naem te eedighen. zijn seer blijdelic ontfanghen. Dees hebben tselve verdracht met Trompeeten op allen straten doen uptblasen ende vercondigē/ende is groote triumphe geschiet: De Borgoensche wapenen aller weghen opghericht/ t'Ghesschut langx der Muyren dryemael afgheschoten ende allerley tekken van blijschap getoont. Daer naer liepen wijven ende kinderen met hoopen inder Geusen kercken / verwoesten ende vernielden de selvige eñ namender al upt dat los was.

Dees veranderinge van Brugge bracht geen klepnen schric onder den Staten / vreesende dat meer ander steden dit exempel van Brugghe mochten nabolgen/ ende datse door verdriet der langduerige oorlogen haer metten spaenjaerden mochten vereenighen. Om tselvighe voor te komen heeft begonnen (om de vrede wech te nemen) met meerder vreethept te handelē/op dat die van Parma tselvighe na doende / door alsulcke verbitteringhe sy wederom op den anderen verhittet gheworden zijnde/dat daer door alle toeghenegenthept ende ernst totten vrede mochte verdrijven / ende also voorloch met meerder yver drijven/ siende datmen den anderen aen weersyden so hart aengrepe. Want die van Gent hebben met Trompetten ghesslach over al langs de straten set oorloch teghen den Coninck van spaenjen doen verkondighen al eer de tijt van bestant noch om was. Daer na hebbense 2 spaenjaerts ende een Italianer diese ghevanghen hadden / neus ende ooren eñ haer rechter hant afgehouwen/ ende eenen Duytsch de rechter hant/ eñ haer also na Parma zijn Leger gesonden. Die van Brussel dees vreetheydt mede nabolghende / hebben 3. Kupters vande Malcontenten diese gevangen genomen hadden / op haer peerden verworcht.

Die van Antwerpen hebben twee Spaengiaerts twee Borgoensche / vier Italianers/ ende 4. Vlamingen mede omghebracht. Het krijchs volck van die van Parma / om haer aengedaen leet eñ ongelijc te wreckē/ die die van Gent haer aengedaen hadden/ hebben acht borgers (die nochtans goede paspoort hadden vā haer Prince / meende daerom wel versekert te zijn) neusen ende ooren met haer rechter hant afgehouwen / eñ also op Vloten geset / eñ den stroom neerwaerts inde stadt laten drijven.

Hoe Parma Zutphen inneneemt, ende weder vandē Grave van Hollach belegert wert.

Zutphen An. 83. op dees wijse ingenomen: Daer was een Soldaet die van Staten wegē inde stadt in besetninge lach/banden vrant ghevangen/ende also de Capitepn daer hy onder lach / wesnich middel socht om den selven te lossē/ende hy inde gevanckenisse vergeten wert./ so heeft hem zijn schade gemoept/ ende middel ghesocht om de stadt over te leveren/ gaf daer over den Overstē Taxis de gelegenthijt te kennen/hoemen sulcx te wege soude brengen: Also ist ghescheet dat Taxis met een Hooftman/ ghenaemt Bops/met wijder vander stadt inde hinderlaghe haer selven in hepmelicke lagē inder nacht verborghe/ ende namē haerder sommighe een hupsken in / met wijt vander stadtpoorte/daer hy daghe de wacht plach te sitten. Die inde hinderlaghe lagen/ wachten op het teecken dat dese geven soude. Des morgens als nu de poorte opgedaen worde/doē sprongen de selvige daer upt die in't wachthups verborgen lagē / eñ vielen so met gewelt tegen de wacht in/ende verslogē die/ namen de poort in/eñ gaven mits dien teecken/ende vielen so met gewelt in/eñ veroverden de stadt/hoe welse eenighe tegenstant vanden burgeren vernamen / so werdense nochtans haer meester ende plonderden de stadt.

Die van Deventer maecten terstont wel sloex tegen de stadt over de Kevter een geweldige schans / om den overtocht op de Veluwe te beletten / met hulpe van die van Gelderlant / maer wert de selvighe schans int voorjaer door hooge water verlaten/ende vanden vrant ingenomen ende beset.

Also nu die van Zutphen/ Gelderlande ende tsticht van Werecht groote schade deden met haer uptvallen ende brantschatten. Die vander Veluwe/ Werecht ende Hollant toonden den Prince van Oraenjen hoe veel haer daer aen ghelegen waer/ ende in wat schaden de landē hier door te lijden ende te verwachte hadden. Die van Oraenjen bracht geen klepn volk tsamen/ onder t'belepden vanden Grave van Hollach dewelcke op de Velue trocken tot voor Zutphen/ ende belegherden de schantse die tegen de stadt over twater op de Veluwe spde lach / eñ also sy de selve schansse niet konden overweldighen / so maecten se veel schansken daer rontom / op beyde syden aenden waterkant toe / ende bleven so een langhe tijt teghen den andere liggen vraten / also dat haer ooch den uptocht als voor heen benomē was. Doch werde de selve schansse die van Hollachs volck beset was / daer na door overkomen ontrent Doesburch van Taxis met Kupters eñ knechten omcingelt / ende werde bevonden datter wesnich vrovande in was. Hoe wel die daer in laghen haer selven des niettemin wel vromelick vroeghen totten uptersten toe / wachtende naer tonset dat komen soude/ maer eer tselve wel aenquam / warense so beringhelt/ datse niet ontset mochten werden. Hoewel den Lantraet tot Werecht vergadert wel twaelf daghen te voren vanden Hopman Vosnick die inde schansse lach/ vande aenkomste ende toerustinge der vranden geadverteert waren / die hem vier hondert gulden aen gelt gavē/seggende dat hy daer mede inder yl na de schansse soude trecken/ ende maken sulcke ordre alsmen inder haest mochte / sy souden hem terstont alle noodsust ende vrovisie senden. Dees twaelf dagen werden door gebracht met ordonneren ende gebieden wat stadt ofte Provincie alsulcke vrovande derwaerts bestellen soude: Middler tijt quam de vorst aē / ende werde van Amsterdam sommige wagens busquijt ghesonden / doch quam te laet/ ende alsmen tselvige niet en dede doemē wel mochte / so condemen tselve niet volbrengen doense wel

ſe wel wilden/ ende groote moeyte ende koſten daer toe deden / ſo gatet dickwils alſmen de goede gelegenthept verſuymt / al waert ſchoon niet door ontrouwe / dat men tſelvige teghen den wackerigen vyant niet weder verhalen kan. Hier door zijn alle dees ſchanſſen in des vyants handen gevallen/ ende heeft Taxis de ſoldaten noch in redelijcker wijſe opghenomen / datſe met haer ghewerf ſonder eet van niet teghen haer te dienen uytgegaen zijn / hoewelſe gantſchlic in ſijn handen gevallen waren.

Inden navolghenden Somer heeft de Vyince van Oraenjen dien bā Hollach weder geſonden met meerder macht om de ſtadt eñ ſchanſſe van Zutphen te belegeren/alſo daer vyovande in was/ende hadde hem by ghevoecht het overblijvende Garniſoen van Truxſes den Biſſchop van Ceulen ende de Edel Hendzick van Bzuyniwijck / ende heeft hem metten ſelfden trijchf volcke tegen den Oogſt wel ſtrengelic belegert/ inder ſtadt lach) inde beſettinghe de overſte Taxis met omtrent twee duyſent ghewapende mannen. De Grave van Hollach heeft met zijn macht de ſtadt ſcherpelijc belegert / eñ den toevoer te water haer afgeſneden. Verdugo ſiende dat de ſtadt niet dan met ghewelt te ontſetten en was/ dorſten metten ſijnen de ſchanſſe niet wagen/ende ſo de gantſche ſake in een gevaer brengen/ alderminſt overmits zijn volc aen haer ſoudie veel ten achteren waren / vreeſende datſe hem niet te wille en ſouden zijn: So heeft hy die van Parma geſchreve/die hem ter hulpe ghekonden heeft Mauritius Hara / den Grave van Arenberch/ met meer andere Overſte met veel ruyters ende volck. Dees Heeren met Verdugo vergeſelſchapt ſijnde / ſonder eenige bloetſtortinghe de victorie bekomen/ende de ſtadt ontſet/ nadien de ghene die de ſtadt beleghert hadden / haer aenkoomſte niet en wilden verwachten. Des ſtaten volck die de ſtadt belegert hadden / waren ſeker volck in het ghetal / ſoo ruyters ende knechten. Die van Parma volck die ghekonden waren de ſtadt te ontſetten / waren ſeer veel volcx int ghetal : Maer alſoose door beſpieders vernomen hadden / dat des Coninex volck gantſchelijck genegen waren met haer te ſlaen / ſo hebbenſe ſ daechs te voren haer legers opgebrochen/ende hebben de plaetſe geruymt/ende zijn alſo vertrocken/de ſommighe tot Deventer/ſommige hier ende daer aende Yſelcant/ eenige tot Arnhem / maer zijn alhaer vande Gemeente met ſchelden vooroden ontfangen / datſe teghen den vyant niet ſlaen en dorſten. De ruyters wierpen de ſchult opt voetvolc/dat de ſelve (overmits haer wanbetalinghe) niet vechten en wilden. Des Conincx volck zijn ſo des anderen daechs binnen Zutphen gekomen/ſonder eenige wederſtant : Ende alſoſe door trecken moede eñ afgeſlooft waren / ſo hebbenſe haer dien dach gheruſt/ om ſdaechs daer na den vyanden te verbolghen : maer verſtaende datſe al over Y'ijſſel weeck waren/ſo hielde ſy daer van op. De Grave van Meurs is ghetrocken binnen Berch/daer hy een tijt lanck hem onthielt.

Vanden brant der nieuwer Borſe tot Antwerpē. Sekere executie indē Hage gedaen over eenen Cornelis de Hooge, ende hoe de Spaengiaerts int lant van Waes komen. 1583.

MEn ſeydt ghemeynlijck dat een ongheluck niet geerne alleene en koemt/alſoo heeftmen ooch geſien tot Antwerpen/ eer dat de oude wonde vanden ſchrichelicken aenſlach der Francoyſen wel ghenesen was / dat daer weder een ſeer groote ſchade haer vertoochde inde ſtadt van Antwerpen : Want op den 24. Febvruarij des ſelven Jaers/ ſo is tot Antwerpē de nieuwe Borſe/ dwelck een koſtelijc ende conſtich werck was/ vol van alderhande rijcke coopmanſchap verſyant / ende dat by den nacht / ſo dat de Borgherije vermoede dat de ſtadt verraden was / ende datſe weder alle inde wapenen waren.

In Meert daer aen volgende/ wert inden Hage gheexecuteert of gequartieert eenen Cornelis de Hooghe/ overmits hy bekende ende het ondervonden wert / dat hy metten Coninc van Spaenjen of ſinmers zijne gemachtichde hadde getracteert / om deſe Nederlanden door eenige middelen weder te vyengen onder het ghebiet vande Majeſteyt van Spaengien : Ende gaf hem upt dat hy des Coninex baſtaert Broeder was / ende noemde ſich Cornelis van Ooſtenrijck.

Als de ſake nu alſo ſtont / dat deſe Nederlanden alſo ſonder beſchermheer waren / ſo hebben de Malcontenten ſeer wel deſe occaſie waer genomen/ eñ niet veel wederſtants vindende / over al den meeſter gemaeckt/ waer door ſy ooch ſeer veel favoriten ghekreghen hebben/ die hen nu ten laetſten openbaerden. Eyndelick ſy hebben haer vyofijt ſo wel daer mede gedaē/ datſe door het behulp vanden Baillu van Gant van Waes / Servaes vanden Steelande met zijne medeghеſellen / als Capitepn Jozck / ghetrout hebbende de vyouwe van Wolfferdonck ende meer andere/ hen op den 24 October opt't Zaſ van Ghent beghеven hebben / t' welck ſy door haer beſtel wel in-ghekreghen hebben / na dat Joncker Johan van Imbiſe 's daeghs te voren daer ghepaſſeert was. 't Saſ in-ghenomen hebbende/ zijnſe terſtont naer Axel ende Hulſt ghekomen / ende ſoo zijnſe ten laetſten meeſter ghevoorden van gheheel het Lant van Waes niet alleen / maer na langhe belegheringhe ooch vande Stadt van Ghent.

Hoe Lillo beſtormt ende Liefkens-hoec ingenomen wort, den Prince doorſchotē wort, ende d'executie daer over gedaen aende hantdadigen. 1584.

OP den derden Julij heeft de Vyince van Parma komen bevoorden ſijne macht aende ſterckte ende gheweldighe Schanſſe tot Lillo / maer is aldaer ſoo onthaelt ghevveeſt / dat hem niet ſeer ghelуſt heeft daer weder te komen. Daeromme ſoo heeft hy terſtont daer na ſijn leet willen vyeecken aen de Schanſſe op Liefkens-hoeck / om alſoo de Stadt van Antwerpen ende die Vaert vande Schelde onbyy te maken / ende heeft de Schans van Liefkens-hoeck met ghewelt dighеr hant inghenomen / tot groot nadeel van die van Antwerpen ende andere Steden.

De Vyince van Oraengien in Hollant tot Delf upt Brabant gekomen zijnde/ is op den 10 Julij ſchandelijck omgebracht door eenen Balthazar Gheeraerts/ daer af wy de Hiſtorie of gheſchiedeniſſe verhalen ſullen/ghelijck die tot Delf in Hollant in Duyck upt-ghegheven is/tot welcker wy ons aldermeeſt hebben te gedraghen / overmidts ſy alderbeſt vande waerheyt weten/allen dit in twee Capittelen deplende.

Van het eerſte in-komen des Moorders, ende hoe hy ſijnen toeganck in't Hof ghemaeckt heeft.

HEt mach wel weſen dat veel perſoonen/vande gene die ghevveeſt hebben op de plaetſe daer de moort heeft bedrevē gevveeſt inden perſoone vanden ſeer Doorluchtigen Vyince van Oraengien/ te rechte geinformeert zijn vanden autheur/ belepders ende volbrengers van een ſo deerlijcken feyt: ghelijckt ooc wel ſoude moghen ghebeuren/ dat de ghene die verre vande ſelve plaetſe woonachtigh zijn : ja dat meer is / dat die van deſe Landen ſouden anders gheinformeert zijn vande ſake dan wel waerachtigh is. Ende met meerder reden ſo ſouden ons Vaſkomers in perijckel zijn/ van daer in te vinden niet dan een groote duyſterniſſe/ inde welcke de leugen meeſtendeel ſtat grijpt vande waerheyt/ ende het onwaerachtigh van het waerachtigh. Het is waerachtigh datter is een ghemeyn ſpreeck-vooyt : Dat de waerheyt is de dochter vanden tijdt : Het welcke ick in vele andere ſaken bekenne waerachtigh te zijn : Maer in dus danige gevallen / door dewelcke de lieden met eeren overvallen ende verdruckt vooden/ ghebeurt dickwils dat de ghedenckeniſſe van een eerlijck ende vyoom man verdruct vooyt/eñ ter contrarie dat de booſe menſche verheven vooyt tot hooghen ſtaet / ende grootelijcx geacht vooyt : oft immer ten minſten datter ſeer langhe loopt/eer dat de waerheyt alle menſchen ſoude moghen voor ooghen komen. Ick en laet my niet duncken dat men ſoude moghen het een ende het ander quaet beter beletten eñ betteren / dan door een waerachtige beſchrijvinghe

vinghe van de saken die geschiet zijn: dewelcke niet en kan wel gedaen worden/ dan door de gene die daer tegenwoordigh zijn geweest/ ende gelijc aensienders van alle tgene dat in alsulcken septen gebuert is. Ende ghemerct dat de waerheyt geen lupster en wil nemen dan van haer selven/so laet ooc dese beschrijvinge licht ende sonder eenich cieraet zijn/ ende niet dan eē naect/nochtans warachtich verhael vander saken die ghebeurt zijn. Gheheel Christenrijck mach ghedachtigh wesen/ het moordadigh sept bedreven aen den persoone van den seer Doorluchtighen Prince/ by Jauregup / Biscaper/nu 2. jaren geleden/ binnen Antwerpen / wiens medeplichters beleden hebben / dat dit voorstel was belept ende gedreven door den Coninc van Spaengien ende sijn principaelste Officiers ende Ampthiedē. Soo nu den selven aenslagh niet en was gevallen / gelijc hy wel begeerde / so en heeft hy ende sijn toegemaecte persoonen gheensins opgehouden van te vervolghen henlieder voornemen / proevende den Prince ter doodt te brenghen / als nu door fenijn/als dan metten swerde: Ende hoewel dat waerschijnich genoech is/dat sy verschepden aenslagen voorghenomen hebben / die niet en zijn ghekomen tot kennisse vanden Prince / nochtans so hebben hem sommige claerlijck ontdeckt gheweest/ ende ooc eenige van dien alle menschen. D'eerste wel merckelijcken aenslagh was/die Salsedo socht te volbrenghen / oft doen volbrengen over 2. jaren binnen de stadt van Brugghe / welcken Salsedo daer toe ghehuert was vanden Prince van Parma. Daer na isser gheweest een ander/ghenoemt Peeter N. dewelcke nae dat hy veel landen doorloopen hadde/ende voorts door Grevelingen ghepasseert hebbende / waer dat hy met La-Motte/ Gouverneur aldaer/vande sake ghesproken hebbende / ten laetsten ghekomen zijnde tot Antwerpen/ende upt eenich vermoeyen ghevangen zijnde/ bekent ende beleden heeft/ dat hy met den Coning van Spaengien in persoone/ in eenen Hof ghesproken ende gehandelt hadde/ ende met hem den koop gesloté bā te vermoorden desen seer Doorluchtighen Prince. Noch heeft nu onlancx een ander aenslach ontdect ende ghestraft geweest binnen Vlissingen. Ooc is onlangs de Fransche Capiteyn Gott/ghevangen zijnde in eenigh sept van Oorloghe/ontrent ter Neusen/ooc voorghehouden den Doorluchtighen Prince om te brenghen/ ende den selven op sulcker conditie (midts consent van Parma) los ghelaten zijnde / heeft den Prince de gheheele sake mondelinc verklaert / welcken Capiteyn hem naderhant altijts seer trou ende vromelijck heeft ghedragen / tot den eynde sijns levens/Etc. Dit zijn de principaelste aenslaghen der vyanden die tot merckelijcke kennisse zijn ghekomen. De voorsz. vyanden meynden dat sy niet anders ter werelt te doen en hadden dan met desen Prince alleen / als oft inden Hemel geenen God en ware / die ander persoonen soude mogen verwecken/so hy desen goeden ende vromen Prince ghedaen hadde / twelck den tijt wel anders betoont heeft. De Roomsche Catholicke Predicanten / hebben haer ooc grootelijcx versuymt / sulcken moordadigheyt te prijsen / als wy nu verhalen sullen / om dat den Moorder hem vepnsde vande gerefoormeerde Religie te zijn. Desgelijcx ooc vergeten hen sommighe Historyschrijvers / dit moordadigh sept verheffende/ daer nochtans alle Heydensche Schrijvers diergelijcke proscriptien ende handelinghen hooghlijck blameren. Int beschrijven van tselve sept sullen wy volgen (als voorsz. is) 'tghedruckte Boecxken/twelck by menichfuldige Getuygē/ ende vyde Acten/Examinatien / Sententien eñ executie / die over den Moorder ghepasseert zijn / betuyght voor de waerheydt te wesen.

Historie vande moort des Princen van Oraengien. Gheschiet den 10. Iuly, int Iaer 1584.

INt beghinsel van May is binnen der Stadt van Delft by den Prince van Oraengien (die voor die tijt hem aldaer onthielt int Clooster van S. Agate) ghekomen een jong Man / tusschen 26. eñ 27. Jaren/ zijnde corpachtich van persoone/ slecht van ghedaente/ ende leelijck van opsichte / geheeten Balthazar Gerraerts / van Villefans in Bourgoenjen geboren/maer woende hem selven Fransops Guyon van Besanson/ den sone van Pieter Guyon van Lyons / die eertijts om eenen aenslagh tot vorderinge vande gerefoormeerde Religie gedaen / ende om de Religie gedoot was geweest: Mede-brenghende eenen Brief aenden voorsz. Prince / ende hem aenghevende den yver die hy hadde tot de gherefoormeerde Religie / ende den Prince: Desgelijcx / hoe dat hy door Lutzenborgh repsende / eenen van sijn Maeghschap / genaemt Jan du Pre / Secretaris vanden Grave van Mansvelt / besocht hadde/ by den welcken hy hem eenen tijt langh onderhouden hadde / tot dat hy resolveerde (om sijne Conscientie) van sijn voorsz. Couzijn te scheyden: Maer gesuspecteert zijnde vande Jesuijten / so was hy ghedwonghen geweest subijtelijcken te vertrecken/ende hadde by sijn Couzijn een deel vliegende oft losse Zeghelen bekomen ofte Signatueren van den voorsz. Grave van Mansvelt / by dewelcke hy dochte datmen soude moghen eenigen goeden aenslagh uytrechten op eenighe Steden in Lutzenborgh/oft andersints: met diergelijcke meer andere gheschiedenissen ende circumstantien/ dienende om in eenighen dienst oft achtinghe by den Prince te gheraken. Hy heeft hem ooc/onder 't decksel van Religie/in kennisse van 's Princen Hofghesin ghesocht te brenghen / ende liet hem altijdt inde Predicatien ende Avont-ghebeden vinden/met een Psalmboeck/(Testament oft Bijbel inde hant.

Den Prince dit aenghesept zijnde/ gaf tot antwoorde / dat hem dochte / dat door sulcke middelen gheenen aenslagh te maken en was/maer dattet mochte dienen voor de Boden tusschen Brussel ende Camerijck / om hen daer mede te behelpen / daeromme hy hem ghebiedt eenighe daer te laten. Ende alsoo den Heere van Schoonewal na Vrancrijck repste/vont hy goet desen Balthazar mede te senden aen den Maerschalck de Biron / dienen mepnde dat Gouverneur van Camerijck soude worden/ om hem met dese Zeghels te behelpen: alsoo repst de hy met hem na Vranckrijck.

Daer na weder-gheheert zijnde upt Vranckrijck/ heeft hy Brieven ghebracht / soo aen de Prince als aen de Heeren Staten / mentie makende vande doot vanden Hertogh van Brabant ende Anjou: waeromme den Prince hem in sijn slaep-kamer dede komen/noch op sijn Bedde ligghende / om hem opghentlijck te vraghen vande doot des Hertoghs. Aldaer soude hy hem doorsteken hebben/ soo hy namaels bekende/ hadde hy sijn dagghe by hem ghehadt. Niet langhe daer na wert hem aenghesept dat hy soude vertrecken: waeromme hy wat ghelts epschte / toonende dat hy koussens noch schoenen hadde/ 't welck den Prince hem dede leveren door den Secretaris/ op Sondagh den 8 Julij: Met welck ghelt hy kochte vande Soldaten vande Wacht twee Sinckroeren / om daer mede sijn boos voornemen te volbrenghen.

Op den 10 Julij is hy op de Noen-maeltijt by den Prince ghekomen/ ende epschte een Paspoort/ met een bevende ende verbaesde stemme/ ghelijck de Princesse/ daer by staende / seer wel merckte / ende vraeghde den Prince wie hy ware/ om dat hy een quaet ghelaet ende opsien hadde: Waer op den Prince antwoorde/dat hy sijn asschept begeerde / 't welck hem ghemaeckt werde. Teghen het eynde der Maeltijt saghmen hem wandelen by de Stallinghen/ achter het Hups/ strecckende na de Wallen der Stadt: ende soo den Prince na den eten soude upt komen / stont hy bupten de deure vande Sale: ende maeckende maniere van sijn Paspoort te epsschen / heeft hy hem met een Sinckroer doorschoten/ met drp klooten gheladen. Den Prince gevoelende dat hy ghetreft was / en seyde niet anders dan dese woorden: Heere Godt, weest mijn ziele ghenadigh; ick ben seer gequetst; Heere God weest mijn ziele ende dit arm Volck ghenadigh. Dese woorden ghesproken hebben-

Digitized by Google

hebbende / begonst hy te supselen : maer een van sijn Edelen/ ghenoemt Joncker Jacob van Maldere/ sijnen Stalmeester/ die dese woorts. woorden ghetuyghde gehoort te hebben/ heeft hem vast gehouden/ende voert op de trappen neder gheset / alwaer hy niet meer en sprack : dan soo Me Vrouwe/de Gravin van Swartsenhoogh/ sijn Suster / hem in Hooghduytsch vraeghde/ of hy sijn ziele niet en stelde inde handen Christi Jesu: so antwoorde hy inde selve tale/ Ja : ende heeft nopt meer ghesproken. Terstont wert hy op een Bedde ghedraghen inde Sale daer hy ghegheten hadde / alwaer hy niet langh daer na sijnen Gheest gaf.

Sulcx is het eynde gheweest van desen Prince/ by de sijne ende andere/ oock geacht den wijsten/ voorsichtighsten/ gestadighsten/ grootmoedighsten/ geduldighsten/ treffelijcksten Prince van sijnen tijt: geleeft ende gestorven na sijn spreeckwoort oft Devijse: Sævis Tranquillis in Undis. Dat is : Stil tusschen de woede Zee-baren. Een heerlijcke doot/ als voor 't Vaderlant / ghewenscht by alle Godvruchtige ende Wijse/ die sy nemmermeer t'ontpasse komt/ mits dat hy in kleyne tijt soo wel vande vreese als vande pijne is ontslagen geweest: Een doot/ daer mede den hoogen Godt als met een beguaem instrument namaels heeft believen/ dat de Oorloge inden persoon vande Prince niet en bestont/ maer aen sijn hooghe hant/ nademael sijner vyanden victorie over hem / haer noch tot haer gewenscht vermeten niet en heeft gebracht : daerentusschen overtuyght van onmenschelijcke bloetdorstighepdt : Want sijnen tweeden Sone / Mauritius van Nassouwen / nu Prince van Oraengien, van die tijt af/ hoe wel hy seer jongh was/ van ontrent 17 oft 18 jaren / een voornemen aen nam/ van sijns Vaders voetstappen te volghen / ende sijns Vaders ende des Lants saecken upt te voeren: ende tot meerder spore van dat sijn opset/ nam hy aē ende voerde een Simbolum oft Devijse / schilderende eenen afghehouwen Boom / upt welcken een ooste meer spruyten upt-springhen / dat metter tijdt Boomen worden: By dese Devijse oft Simbolum / alsoo gheschildert/ schreef hy : Tandum fit surculus arbor. Dat is : Dat ten lesten een spruyte eenen Boom wort. Willende aenwijsen / dat het met den af-ghehouwen Boom / oft de doot sijns Vaders/ niet al ghevonnen was : maer dat de spruyten daer upt schietende / wel mochten de Velders des Booms bewijsen haer bloedgierighe sotheyt by alle de werelt te belacchen.

De Princesse sijn Huysvrouwe daer by staende/ seer beroert/ wert mannelijck upt-roepende/ Gode biddende om sijn heylighe gaben van ghedult saemhept/ nademael dattet hem belieft de haren Vader / haren voorgaenden Man/ ende nu desen/ in haer teghenwoordighept alsoo upt dese werelt te halen.

Den moorder socht te ontkomen langs de achterplaetse / ende heeft in 't wech-loopen sijn ander stuck voor laten vallen/ ende was alreede de Stallinghe ghepasseert / upt-komende te Delf inde Schoolstrate / na des Stadts Vesten/ meynende vande Wallen inde Vesten te springhen/ die vol waters waren/ ende hadde by hem twee blasen/ die wat opgheblasen waren / met een pijpken om de selvighe voorts op te blasen / ende alsoo daer mede over de Vesten te zwemmen: Maer hy wert haer bolght/ eer sy een Lacquay genaemt Pierre Meniesang/ also hy in eenigh strop verworde/ eñ daer over viel/ ende wert daer na achterhaelt ende vast gehouden van twee van des Princē Dienaers/ tot dewelcke noch andere quamen toegheloopen. Hy was seer verschrickt ende verbaest : Maer siende datmen hem met doot en sloegh / soo maeckte hy den onverbaesden / hopende of sijn sept goet mochte ghevonden worden / ende dat hy also upt komen soude. Ende alsoo een vande Dienaers tot hem seyde: Ghy zijt een swooden schelm : Antwoorde hy: Ick en ben ghoen schelm/ want ick en hebbe niet anders gedaen dan my den Koningh mijnen Meester belast heeft. Maer so hy doen in hups ghebracht wert/ in-komende door de selve deure daer hy upt-gheloopen was/ seyde hy : Och poorte/ poorte/ ghy hebt my bedroghen ! ick ben een doot man. Alsoo wert hy ghebracht inde Kamer vande Concergerije / aldaer die vander Wet vergaderden/ hem examinerende: maer hy epschte pampier ende inct/ belovende na dien hy een gevangen Man was / dat hy de gheheele waerheyt soude verklaren : 't welck hy nochtans niet en dede / maer mengde veel leugenen onder sommighe saken die waerachtigh waren/ als namaels bleeck.

Hy beleedt/ dat hy ghenoemt was Balthazar Gheeraerts / van Villefans in Bourgoengien / ende dat hy ses jaer langh den wille ghejadt hadde den Prince te vermoorden/ ende dat hy/ 't selve eenige te kennen ghevende/ daer over berispt wert. Maer over dry jaren gehoort hebbende/ dat den Prince vanden Koningh gheproscribeert oft verweesen was/ soo socht hy herwaerts te komen/ om dat te volbrenghen. Maer verstaende dat een Biscaper hem alreede soude vermoort hebben / soo gaf hy hem in dienst van Jan du Pre/ Secretaris vanden Grave van Mansselt. Ende daer na hoorende dat den Prince noch leefde / soo nam hy voren hem te dooden/ watter hem oock af komen mochte / hopende in 't Leger vanden Grave van Mansselt middel te vinden om over te loopen / hem alsdan te beyuen van des Princen Religie te wesen / ende soude hem presenteren de bliegende Zeghels des voorsz. Graefs in root Was ghedruckt/ ende also bequamen tijt bespien/ om met het minste perijckel den Prince te dooden. Maer door diversche oorsake belet zijnde/ is hy ten laetsten in Meert van sijnen Meester gheschepden / ende tot Triere ghereyst / ende daer hadde hy aen eenen Jesuijt in biechte verklaert alle sijn opstel ende voornemē/ biddende hem dat hy 't selve na Paesschen den Grave van Mansselt te kennen wilde geven. Desen Jesuijt rade hem 't selve oock aen te geven den Prince van Parma/ also hy daer na dede binnen Voornick met eenen Brief: maer deur vreese en dorste hy gheen antwoorde verwachten : ende was also tot Delf ghekomen met de Zeghels / om sijn stuck te volbrengen. Ende also hy geen gelegenthept en vont om sijnen aenslagh te volbrenghen/ soo reyst de hy met den Heer Caron na Vranckrijck / van waer hy met Brieven (inhoudende des Hertoghs van Anjous doot / dewelcke den 10 Junij / sonder Biechtvader te willen hooren / ghestorven was te Chasteau Tyry) aen den Prince ende Staten ghesonden wert : ende daer na loerde hy om hem te doorschieten / achtende dattet den bequaemsten middel soude zijn / als hy ter Predicatie/ ofte ten eten gaen/ oft vande Tafel komen soude : ende hadde daer toe twee snaphaenen ghekocht ende geladen: 't eene dat met dry hoghels geladen was/ hadde hy op hem af-ghesehoten/ ende mids de weere der Hellebardiers en konde hy de tweede niet af-schieten / 't welck hem leet was: bet seker ende dat hy aldie hy tegenwoordigh twee duysent mijlen van daer ware / dat hy derwaert soude keeren/ om de doot des Princē te volbrengen. Dit was het effect van 't ghene dat hy gewilligh-lijck sonder tormenten selve gheschreven heeft. Daer na/ wesende inde ghevanghenisse/ heeft hy op verschepden repsen beleent / ende tot inder doot daer by ghebleven/ het ghene hier na volght.

Ten eersten verklaerde hy ongepijnight / dat hy onlangs te voren vande proscriptie des Konings gehoort hadde / ende dat hy in Mey te voren / te Delf wesende/ sijnen aenslagh soude volvoert hebben / hadde hy bequamen middel ghevonden dat te doen / ende te mogen ontkomen : Daer na versocht hy/ om de Brieven van des Hertoghs doot te brenghen / ende dat hy 's daeghs te voren den wille hadde den aenslagh te volbrenghen/ maer hy en dorstet niet bestaen / siende dattet niet mogelijck en was te ontkomen: maer dien dagh als hy 't dede / was hy gheheel gheresolveert gheen perijckel t'ontsien / al hadde oock den Prince omcinghelt gheweest van dryhondert duysent mannen.

Nu in 't pijnighen. Aengaende 't verklaers dat hy den Jesuijt ghedaen hadde / seyde hy als voren. Oock dat hy/ in Vranckrijck zijnde/ nacht noch dagh rust en hadde/ ja niet slapen en konde/ so quelde hem dien aenslagh.

Digitized by Google

slagh. Ja op dat hy mocht ghesonden worden met die Brieven/socht hy twist/ ende vocht met de ander Dienaers. Ende so hy sijn voornemē niet en hadde die reysse volbracht/so soude hy weder in Vranckrijck ghekeert hebben/ende hem gevoeght by eenige vande Gemeynte vāde Religie/ ende so veel gemaeckt by de Consistorien/ dat hy Brieven van Recōmandatien soude hebben verkreghen/ om herwaerts over toe-gang te hebben/ende also sijn voornemen te volboeren. So hy nu ter pijnbancke had geweest/ ooc eer hy daer toe quam/ bekende hy/ dat hy zijn voornemen te hemen gegeven hadde den Doctor hoeder Gerry/ tot Doornic Minrebroeder. Gepijnight zijnde/ bekende hy/ dat desen Minrebroeder hem daer in gestercht hadde/ ende hem synen zegē gegeven/ eñ belooft/ dat hy God voor hem soude bidden. Dat ooch den Jesuijt van Triere hem toeghesept hadde/ dat hy soude gestelt worden int ghetal vande Martelaers/ so hy inde daet storve. Tselve stuck was noch dry ander Jesuwijten condchaer ghemaeckt.

Wederomme gepijnight zijnde/ seyde hy/dat hy een arm geselle was/soeckende goet te verkrijgen. Hy hadde den Prince van Parma de sake te hemen gegeven/ die hem ordineerde den Raetsheer van Assonleville/ om met hem daer over te handelen/ welcke hem op de swarigheden van dat stuck seyde/dat hy den Coningh van Spaengien eenen grooten dienst soude doen/ ende seyde hem/ hoe dat den Prince van Parma die saecke goet vont: ende so hy tstuck volbrochte/ so soude hy genieten den loon/ die in de Proscriptie begrepen was/ maer dat hy geensins den Prince van Parma en sonde bedraghen oft melden/ indien hy achterhaelt wiert. Eñ op de swarigheden die Assonleville hem voorhiel/ vanden toegang int Hof vanden Prince/ seyde hy hem gheantwoort te hebben/ dat hy hemselven soude noemen Fransops Guion/ sone van Pieter Guion/ die eertijts ter doot ghebrocht was om de Religie/ met Confiscatie van syne goederen/ ende also als een arm gheselle/luttel goets hebbende/ende de Religie seer toeghedaen/ soude hy in s'Princen hof sijnen dienst ende sijn voorsz. Tegels presenteren/om hemselven aenghenaem te maken: twelc Assonleville seer goet vont/ hem seer vermanende tot het volbrenghen: Anderwerf biddende den Prince van Parma niet te melden/ om veel oorsaken. Ende siende dat hy daer toe so seer ghehart was/seyde hy tot hem: Gaet mijn sone/ist dat ghy dit sept volbrengt/ den Coningh sal u houden al tgene dat hy ghelooft heeft/eñ ghy sult eenen eewigen naem hebben/ eñ daer toe soude hem den Prince van Parma altijt voorderlijck wesen: ende dat Parma de voorsz. Tegels gesien hadde/ ende te vreden was die te laten ghebruycken: Maer dat Mansvelt sijn Signet soude veranderen/ende niet meer ruptwijs soude gesneden worden: met meer ander Instructien/ die hem Assonleville gaf/so hy t'Antwerpen by Aldegonde quame/ eñ diergelycke. Waer op hy Balthazar antwoorde/ dat hy hoopte hem so wel te vepsen vande Religie te wesen/ dat hy soude moghen komen in den dienst van een Secretaris/ om by dien middel de bequaemheydt te hebben/ presenterende eenighe Brieven te onderteckenen/ende dan den Prince met een Dagge te doorsteke/ oft by andere occasien. Persisterende altijdt nade pijninghe/ ooch noch des derdendaeghs/dat het hem niet leet en was/ eñ soot noch te doen ware/ dat hijt niet laten en soude te doen/ al saudet hem hoste duysent lijve.

Dese schriftelijcke beliententissen/ ooch de andere gewillige ende pijnlijcke/ gehoort ende gesien zijnde/so hebben de Heeren vande Hooge ende Provinciale Raden/ter examinatie ende Judicature vanden gebange/ beneffens de Heeren van den Gherechte der Stadt Delft gecommitteert/ vanniste tegen de selve Balthazar uytgesproken/ inhoudende in effect als volght:

Vonnisse, over Balthazar Geeraerts uytghesproken, den 14. Iulij.

ALsoo Balthazar Gerarts/ gebozen tot Villefans int Graefschap van Bourgoengien/ ghevanghen belient heeft/ voorghenomen te hebben te dooden den Doorluchtighen Hooghgheboren Vorst/ den Prince van Oraengien/ &c. Ende tot dien eynde by hem verkreghen zijnde seekere vliegende zeghelen/ by hem in groot getal afgedruckt/vanden Grave van Manffelt/ Gouverneur van Luxemborgh/ hadde gheconfereert tot Doornick mette Raetsheer Assonleville/van wegē den Prince van Parma/die hem toeseyde/ so den ghevangen sijn voornemen wiste te volbrenghen/ende den Ban ofte Proscriptie teghen den Prince van Oraengien ter executie te stellen/ dat den Coning van Spaegien hem soude voldoen/ dat inde Proscriptie verhaelt stont/als onder andere te betalen de 25. duysendt Ducaten/ ende voorder/ dat hy hem noemen soude Fransops Guion/ bepnsende de Religie toeghedaen te wesen/ om hem aenghenaem te maken int Hof vanden Prince: volghende welcken raetslagh/ den gevanghen ghekomen was int Hof des voorsz. Prince/ onder den naem van Fransops Guion/ ende hadde gestocht dē 9. Julij twee Pistoletten of Sinckroers/ die hy op den tienden/ terwijle de Prince ter Tafelen sat/ gingh laden/ d'een met dry ende d'ander met twee koghels/ die beyde aen synen riem bedeckt onder synen mantel ghehangen hadde/ eñ also den Heere Prince/(gaende na den eten upt de Salette/ om op de trappen te treden/ na sijne Camer) met het een Sinckroer geschoten/van welcken scheute den voorsz. Heere Prince gheslorven is: 't welck wesende een valsch verradigh feyt/ bedreven inden Persoon van alsulcke Personagie/als den voorghenoemden Doorluchtigen/ Hoogh-geboren Vorst/ den Heere Prince van Oraengien/ Hooghloflijcker Memorien/gheweest is/ niet en behoort onghestraft te blijven/ maer ten exempele van alle anderen seer rigoreuselijcken ghestraft te worden.

Soo ist dat mijn Heeren boven ghenoemt/ wel ende rijpelijcken overweghen hebbende de Confessie vanden voorsz. ghevanghen/ ende alle 't ghene in desen te considereren stont/ den voorsz. Balthazar gevanghen ghecondemneert hebben/ ende condemneren hy desen/ ghelept te worden op 't Schavot/allhier voor 't Stadthuys opghherecht/ om aldaer eerst sijn hant/daer hy dat verraderssche moordadigh feyt mede bedreven heeft/ met een gloeyende toesluytende yser ghescroeyt ende afgehouwen te worden/ ende daer na met gloeyende tanghen tot ses reysen/ ende verscheyden plaetsen/ soo aen armen/ beenen/ ende 't ghene daer sijn lichaem meest met vleesch bekleet is/het vleesch uytghehouwen ende afghenepen sal worden/ ende dat hy daer na lebendigh aen vier quartieren ghehouwen sal worden/beginnende van onder: ende ten lesten hem den buyck opghesneden/ ende sijn hert upt-ghenomen/ ende in sijn aensicht ghewoppen/ ende daer na sijn hooft af-ghehouwen sal worden: ende dat sijn vier quartiers op vier Bolwercken upt-ghehangen/ende sijn hooft op den Schpool-toren/ achter het Logement des voorghenoemden Heer Princen/op eenen staeck ghestelt sal worden: Verklarende alle sijn goederen gheconfisqueert. Dese Sententie is ghepronuncieert op 't Stadthuys der Stadt Delf/den 14 dagh Julij/An. 1584. Onderteeckent:

A. vander Meer.

's Daeghs te voren/ zijnde Vrydagh/ wert hem de mere van sijn Vonnisse ghedaen/ om hem te bereyden 's ander daeghs te sterven. Hy was met den eersten seer verbaest/verbloeckende dat hy opt binnen Dole de waerheyt ghecleert hadde/ ende dat hy wel hadde ghewilt/dat hy geweest ware een arm Ambacht sman/ soo en soude hy in sulcken ongheval niet gevallen hebben: ende beklaeghde hem/ dat hy 't selve sept bestaen hadde om rijck te wesen: Niet te min na dien hy de dwaesheyt hadde bedreven/ dat hy ooch den last moest dragen: ende voortaen stelde hy een stout/resolupt eñ manlijck gemoet oppe/ makende vanden noot stantvastighheydt/ soo wel inde tormenten als inde doot: met sijn noot-dwingende ghedult/daer door een glorie soeckende/ tot groot verwonderen van alle de werelt/ inwendigh hem wijs maeckende den Hemel verdient te hebben/

ben/als een uptnemende Campioen van de Roomsche Kercke: dickwils verhalende in sijn pijnighen / dat hy om sijn sonden/die hy voortijts ghedaen had / dese tormenten moest lijden/ maer in dese Moort en hadde hy niet misdaen/dan selve den Hemel verdient / eñ dat hy derwaerts trock/om God voor ons te bidden / oft onsen Advocaet by God te wesen. Alsoo dat hy tot geenderhande berou daer ober en konde gebrocht worden: maer weder verhalende/soo hyt niet gedaen en hadde/ dat hyt noch doen wilde/ zijnde het ampt van een goet Onderdaen / te doen dat sijn Overheyt hem ghebiet/ eñ diergelijcke: ende alsso hadde hy een behaghen in sijn sept. Ja selve / so hy vant pijnige quam voor de Heeren/dede hy sijnen boesem op/ende thoonde de stramen vande roeden/so hy gegeesselt hadde geweest/ ende sepde: Ecce Homo. Sie de Menschе/ ghelijck van Christus ghesept was. Maer veel aensienders waren van opinie dat hy geheel slau was/ soo van wepnigh etens als van gedueriglı pijnigen ende bekommeringen/ dat hy van slauwighept / oft eenighe droguen ende Medicynen/sijn gevoelen meest verlozen hadde / ende maer alleen den moet so veel te kloecker hadde.

Alsso is hy Saterdaeghs/den 14. Julp / openlijck tot Delft op de Maert op een Schavot gebrocht / alwaer hy na lupt vande voorsz Sententie ghehandelt ende geexecuteert is / houdende den selven moet als hy te voren ghedaen hadde / wonderlijcke patientie toonende: gheen Predicanten wilde hy eenigh gehoor geven. Int branden van sijn hant/ende int afnijpen van sijn vleesch en maeckte hy gheen ghetier ofte misbaer: maer scheen selve noch een krups met sijn hant ende armen te maken/die hy krupf-wijs ober malkanderen lepde/als hy aende pale ghebonden stont/ om het volck te zeghenen. Ende alsso wert hy ghevierendeelt/ende de quartieren opgehangen / ende het hooft op eenen stake gheselt / 't welck namaels na langhe staen afgevallen is/ende na Brabant wegh gedragen.

De Hollandtsche Ghereformeerde sepden: Dat in desen Menschе was naetuerlick te sien de vrucht van der Jesuijten Leere / als dat den Hemel te verdienen ware met sulcke Acten eñ wercken / die den Paus/ het hooft daer van / voor goedt achte / al warense anders strijdende teghen alle Goddelijcke ende Menschelijcke Rechten / brekende alle menschelijcke Societept: ende het ware wonder datter upt die Schole gheen meer sulcke Disciepulen gebroet en werden: maer voorwaer de natuere heeft van sulcx eenen grouwel / 't welck den Prince van Parma selve/ende veel andere vrome Soldaten in diverschе plaetsen verbloeckt / ghelastert ende ghescholden hebben. Als oock in diverschе steden/daer de Gheestelijckheydt in blijschap pleren wilde / de gemeynte sulcx niet en heeft willen toelaten / als naemelijck 's Hertogenbosch/daer de Canonicken/siende dat sy niet en mochten pleren / haer vergaderden inde Domkercke/singende: Te Deum laudamus: maer tsavonts daer nae isser een schricklijck ontweder opghestaen van donder ende blixem / die de Toren vande seldighe Kercke verbrant heeft / sonder een hups vander Stadt meer te beschadighen.

Van des Princen begraefenisse.

DEs Vrydaeghs/den 3. Augusti/wiert den Prince begraven. Ende hoewel hy in sijn leben altijt versocht hadde/datmen hem sonder groote kostelijckheyt ende staet begraven soude / so hebben nochtans de Staten vā Hollant/ Zeelant/ Vriesland ende Utrecht/ hem een heerlijcke begravinghe gedaen / ter gedachtenisse van sijn hooghe septen ende aengename dienſten/ zijnde de vierde van dijf Broeders van Nassouwen/ die alle viere / tot haerder beschermínghe / haer bloedt gestort hebben in dese Oorloghe.

Ende om de prosperitept te toonen/den Edeldom eñ Officieren / die doe in actie waren / soo sullen wy hier mede stellen de ordre die op d'uptvaert is gehouden.

Voor gingē de borgers van Delft gewapent/ maer op rouwagende maniere: daer nae de Trompetters. Daer nae werden gelept acht Peerden / in swart Laken totter aerden toe. Achter elck peert werdt gedragen een Baniere van Wapenē/ prsenterende elck heerlijcheden/daert Peert ooc mede behangen was. D'eerste wert gelept van Joncker Gerrit van Scoten / met Joncker Paulus Wijts / prsenterende Breda: de Baniere met de wapen van Breda / dragh Joncker Philips de Grutere/Heere van Dircrlant. Het tweede Peert lepde Joncker vander Delft / ende Joncker N. de Roules: de Baniere met de wapen vant Marcgraefschap vander Vere ende Vlissingen/droeg Joncker Jan van Egmont. Het derde peert lepde Joncker N. van Syzang/ende Joncker Jan van Gestrum Castilepn van Woerden: de Baniere met de wapen van Chalon dragh Joncker Rosue. Het vierde peert lepde Joncker Flozis Cserclaps / ende Joncker Pieter van Roon / Bailliou van Putte: ende de Baniere met de wapene van Diest / dragh Joncker Jasper van Voelgheest. Het vijfde Peert lepde Joncker Jacob van Almonde / met Joncker N. van Kaephorst: de Baniere met de Wapene van Vianden / Joncker Geeraert vander Aa. Het seste Peert lepde Joncker Cornelis van Wijngaerden/ eñ Joncker vander Linden: de Baniere met de Wapene van Catzenellebogghe/dragh Joncker Lancelot. T'sevende Peert lepde Joncker Philips vander Aa / ende Joncker Herman van Wtenhorst: de Baniere met de wapene van Nassou/dragh Joncker Cornelis van Sweten. Het achtste Peert lepde Joncker Jan Wacx / Castilepn van Heusden / met Joncker Dierck van Dubenvoorde/ Bailliou vanden Vriele: de Baniere met de Wapenen van Oraengien / dragh de Heer van Marquette. Dese Edelen/ gelijck alle de ander/ waren al int swarte/met langhe mantels tot der aerden. Hier na dragh de Heer van Mansart sijn Cornette: De Heere van Risjoven sijn Guidon: Jonckheer Jan van Naeldwijck sijn Baniere / elck bysonder fraepe Debijsen des Princen in hebbende. Hier na volgden vier Schilden van des Princen vier Quartieren / te weten Nassou/Stolburgh/ Hessen eñ Koningstepn: gedragen by den Baenderheer van Petersheim/ van Denre/ Joncker Wencely van Boetzelaer / eñ Jan van Assendelft/ Joncheer van Cralinghen. Hier na dragh Heer Jacob van Egmont / Heere van Kiemenborgh / die heele Wapen/met sijn Cimber ende Coleuren. Daer na soo dragh Joncker Daniel van Boetzelaer / heer vander Merwe/het Helmet: Joncker Duyts (Capitepn van de Guarde) het Rijdt-swert: Heer Wolfaerdt van Brederode dragh den Wapen-Rock. Daer na wert ghelept het Rou-peert / met swart Fluweel tot der aerden toe behangen/by Joncker Brecht/ ende Joncker van Malbereede. Hier na dragh den Grave van Overstepn een bloot Tweert / eñ den Baron van Creange een goude Kroone: haer volghden dry Hofmeesters / de Heere vander Aa / van Audensorr / ende van Viery/met stocken inde handt. Daer na wert van 12. Mannen de Bare gedragen / daer 't Lichaem in lagh/ met Wapenen behangheu: Dessens 't welcke gingben Heer Jan van Bourgongien / Heere van Proymont: Heer Walrave / Heere van Brederode: de Heer van Merode/ende de Heer van Boetersloude. Na het Lijc ende den Herault volghde Prince Maurits / Grave van Nassouwen/ des Princen sone/ met eenen Mantel lang slepende/ eñ opgedragen van sijnen Gouverneur/ den Heere van Sonsfelt/ ende hy hadde t'sijner rechter zijden den Keurvorst Cruersés van Keulen / t'sijner slincker zijden den Grave van Hohenlo. Daer na gingen elck alleene/ Grave Willem Lodewijck van Nassouwen/Grave Philips van Nassou/ ende den Grave van Solms/ die den rouwe sloot. Wien volghden de Heeren Staten Generael/ den Raedt van State / de Staten van Hollandt/de Presidenten ende Raden van den Hoogen ende Provinciale Radē van Hollant/ met hare Secretarisen: Daer nae den Schout/ Borghemeesteren / ende de gantsche Magistraet van Delft: Daer nae de Predicanten / ende Capitepnen vanden

Prince sijne Crabanten/ met andere Capitepnen ende Bevelhebberen / wien al volghden ontallijck volc sonder ordinantie: ende wert begraven te Delft inde nieu kercke / alwaer een heerlijckie Predicatie gedaen wert. Van sijn Tijtel/afkoemst/houwelijcken ende kinderē/ maghmen lesen int bpvoeghsel voor in d'oude Chronijcke Fol. 141. Hp was een wel gemaeckt Man/wat langher dan een middelbaer Man / bruyn van verwe ende van baerde/eer magher dan vetachtigh/ redelijck vroom van lichaem / wat hp inwendigh was / hebben sijne wercken bewesen.

Hp heeft seven Susters ghehadt / alle aen Graven eerlijck verhylicht / die oock veel kinderen hebben / in voegen dat sijn Moeder Vrouwe Juliana / Gravinne van Stolbergh/ een wonderlijcke wijse/ kloecke/ ende geschickte Vrouwe/als sp 75. jaren geleeft hadde/ An. 1578. doen ghesien hadde upt haren lijve ghesproten/ Graven/kinderen/ende kints kinderen/hondert dry en twintigh in ghetale: wat tsedert 't ghetal vermeerdert is/ is ons onbekendt. Dese Juliana was de weduwe van een Grave van Hanaw.

Den Prince voorsz heeft in dienst vanden Koningh van Spaengien 1554. gebout de Steden van Philippe-Ville ende Charlemont in Henegouwe: eñ also ontrent den Jare 1564. den Koggenhil/ onder 't Marckgraefschap van Bergen bedijckt is ghweest/ soo is aldaer hp desen Prince van Oraengien in dese Oorloghe tot slants beschuttinge/ Willem-stadt ghebout/ nae sijnen name alsoo ghenoemt/ de Heerlijckheydt daer van hem ghegheven zijnde vande Staten van Brabandt/ Anno 1584. Met dit Lant wert oock den Pijnaert bedijckt/dat onder Hollandt leyt/ daer desen Prince oock de Stadt den Klupnder dede bouwen/ alias Nieuwerbaert geheeten.

Na des Princen doot hebben de Staten 't Gouvernement van Hollant/Zeelant/ende West-Vriesland/in teecken van danckbaerheydt/ ghegeven sijnen sone den Prince Mauritz van Nassauw / met het Admiraelschap der Zee/die nu ontrent 18. Jaren out was/ende den selven middelertijt inde Raet van Regeeringe ende tottet beleyt vande Oorloghe ghestelt / ende hem bygevoeght als Lieutenant Generael / den Heere Grave Philips van Hohenlo. Die van Utrecht namen tot haren Stadthouder de heer van Villers: die van Gheldertant ende over-Yssel den Grave van Meurs/ eñ die van Vriesland den Grave Willem van Nassau.

Wijder verklaringhe hoe Parma voor Lillo treckt, ende daer na Gent inne neemt.

DIe van Ghent waren nu gherersolbeert/ om geen reconciliatie aen te nemen / so sp mochten geholpē worden vande ander Provintien. Waeromme Parma op de Frontieren sochte de selve alomme wert te gheven/met alle sijn macht/ als in Gheldertandt/tot Zutphen ende in Vlaenderen: te Callo/op de Schelde maecte hp een schansse / eñ ter wijle men Schepen met victalie ende noodruft na Denremonde sont/ op hope van die binnen Gent te krijgen/ ende wat treffelijck tot haren voordeel voor te nemen / soo is Parma als hier voren verhaelt is/upt Vlaenderen met alle sijn macht vertrocken op Callebeke/ hp de Schelde ghelegen/niet verre van S. Bernaerts / alwaer hp over beyde zijden der Schelde sijn Gheschut stellende / heeft hp de Antwerpsche Oorlogh-schepen doen vertrecken / met geen kleyne schade: waer door Montdragon sijn volck over de Riviere gebracht heeft/ende is alsoo achter om Antwerpen ghetrocken nae Lillo/met 500. waghenen ende 10. stucken geschuts.

Tot Lillo/ drp mijlen van Antwerpen / hadden die van Antwerpen een fort op de Rivière ghelepdt/om de Riviere van alle gewelt te bevrijden / eñ hebben 't selve meest altijdt met borgherlijcke Garnisoenen bewaert: Tegen over dit fort hadden sp mede onlangs in Vlaenderen een schansse begonst/ die sp Lieskens-hoeck hieten / om te beter 't gebruyck der Riviere te beletteren: Maer also de schansse noch niet geheel opgemaeckt en was / nochtans wel versien van Krijghs-volck / dede Parma hpde Visconte van Gent/ daer nae Marquis van Risborgh ghenoemt/ de voorsz schansse aenvallen met 5000. mannen/aende Vlaemsche lantzijde/ daerse oock qualijck versien was. Nae dat hpse opgheeyscht hadde/heeft hp haer terstondt 300. scheuten ghewelderijck op geschoten/ende na den tweeden aenloop/roock makende met hrandende hopwagens / hebben sprse den 10. Julij ingenomen/ende al verslagen daer sp hp konden/eenige ontquament noch door swemmen.

Dewijle de Spaengiaert sijn gewelt aen Lieskenshoeck ghebruyckte/sonden die van Antwerpen binnen 't Fort van Lillo(daer maer 120. mannen binnen waren) het bendel bande jonge Gesellen van Antwerpen/ met noch 80. mannen upt de Schutterijen: Ende nae Denremonde eñ Terneuse om volc gesonden hebbende/quam daer korts inne een Bendel Fransoysē/onder Capitepn Galw Gascoin/eer 't geschut daer wel vorzen geplant was. Desē Capitepn dede terstont een uptval/ ende sloegh inde vlucht 5. Vendelen Borgonjons/daer wel 150. doot bleben/ ende namen 2. Capitepnen ghevanghen/ende dat met toedoen eñ advijs vanden heere van Tilligny/ een dapper vroom jonghman/ maer een ervaren krijghsman / sone des heeren van La Nove/ die daer na met eenighe hoopen Fransoysen werdt belast van die van Brabant om daer binnen te commanderen/ welcke daer binnen sulcken ordre stelde / dat den vpandt in langhe geen nader approche en konde doen: Want alsoo sp maer wachte hielden op de Radelijns/ ordineerde hp aende upterste Pallissade de Wacht te houden / waer mede hp met sijn schutgeweerde de Pallissade noch ettelijcke daghen behielt. Daer na plante Montdragon 4. stucken geschuts op den dijck die van Zeelant komt: maer also daer upt Zeelandt 4. vendelen goede Schotsche soldaten/ onder den Colonel Balfour/ ingekomen waren/ zijn sp weder uptgevallen/soo haest sp de gelegentheyt vande vpant eñ hander plaetse besichtight hadden/mepnende 't voorsz geschut hem af te nemen. Maer also den Dijc/ende des vpants Trencheen enge ende belommerlijck waren/en konden sp so verre niet door gheraken/maer brochten wel 300. van den vpandt om den hals: haren principalen Mineur of Graefmeester brochten sp ghevanghen/welcke haer ontdeckte wat Mijnen ende ondergrabinghen den vpant gemaeckt hadde: Dese bleef voorts int Fort/ende queet hem getrou in dienste vande Landen.

Daer nae heeft Montdragon dapper begonst 't geschut te besigen / eñ schoot met heele eñ halve Canons ontrent 600. scheutē. Ende na dat hp also een breesse gemaeckt hadde / mepnde hp eenen dapperen aenloop of assault te doen / waer over die van binnen uptgevallen zijn/ende hebben sulcx kloeck wederstaen. Daer na is Parma van Lillo vertrocken/ende heeft de dijckē aent Schelde alsins beset. Die vant Fort hadden in 10. daghen tijts wel 50. duysentpont Busskrupt verschoten. Den jongen Heere van Tilligny behaelde hier groote eere: Parma seyde namaels/dat sonder sijn dapper tegenweer upt Lillo / hp de Stadt van Antwerpen wel ses Maenden eer gehadt soude hebben.

Die van Antwerpen laten een gebodt uytgaen, sorgende belegert te worden. Imbise Borgemeester te Gent wort onthalst. Die van Dermonde ende Ghent komen weder aen Parma.

ALso nu Parma Lieskenshoet ingenomen hadde/ ende die van Antwerpen sagen dat 't selve tot haer belegering strecken wilde/ ende dat over sulcx geen kleyne verbaestheydt onder den Burgeren ontstondt: Soo hebbense een ghebodt uptgegeven/dat niemandt/ burger noch ingeseten/sonder uptghebruckt verlof van der Overheydt / soude vertrecken / hp confiscatie van hare goederen. Des niet tegenstaende/zijnder ontrent 70. oft 80. borghers weder ingedacht / die ghevlucht waren/soo om 't subijt obergaen der schans/ als om de doodt des Princen van Oraengien / 't welck beyde op eenen dagh geschiede.

Die

Die van Ghent hebben Imbise haer Borghemeester/ na dat sy hem een tijt langh gevangen gehouden hadden / met sententie des rechters doen onthoofden/ ende sijn hooft tot sijn smaet / op een staeck voor het volck opgherecht. Men seydt dat hy d'eerste is geweest / die in Vlaenderen de sake weder int werre gestelt heeft / een hart vyandt des Koninck / ten laetsten van sijn eygen bontgenooten omgebracht. Veel menschen achten dit tot vergeldinghe ende rechten loon geschiedt te zijn/ van sijn selfs aenghenomen stouthedt/ hartneckighept ende ongestadighept.

De Prince van Parma heeft den nut die hy upt des Princen boot hem achte toegekomen te zijn/ niet willen versuymen / achtende datmen in alsulcken verbaesthept (als nu de landen geweest hadden) sich moeste haesten : Heeft daerom op de Schelde beneden Antwerpen / hem gheseght te verstercken / op beyde de oevers des ribiers/ om also die van Antwerpen/ Gent/ Brussel/ Mechelen eñ Vermonde t'samen te beleggen/ door dat hy de selve steden allen toevoer van noodruft soude benemen/ alsmen die riviere niet en mochte gebruycken. Dus heeft hy sich op beyde zijden beschanst om de verby-varende schepen inde gront te schieten / alsoo hy wel eenige gedaen heeft. Ende hoewel 't selve inden beginne hy veelen seer lilepn geacht werdt / datmen op sodanigen grooten Rivier e/ daer soo gheweldige stroomen gaen/ de deur vaert soude moghen beletten / soo ismen door sulcke wijsmakinghe niet seer neerstigh geweest alsmen wel behoorde. Want hier werdt mede door de lilepnachtinghe der vyanden / den selven een ruymte ghegheven / haer selven wel te wille te bevestighen : want hy sich selven tot Colloo ende Ozdam / op beyde oevers der Rivieren / met sterckte schanssen bevestight hadde/ 't welck d'ander al gherust aensaghen/ haer selven inbeeldende / datmen met schieten / als de Schepen goeden windt hadden / de selve niet en mochte beletten/ om des grooten stroems wille.

Middelertijdt heeft de Prince van Parma / om die van Vermonde ende Gent nader te beletten/ tot Vaesrode/ een lilepn mijltjen beneden Vermonde/ de schelde toeghepaelt / ende sijn legher gheboert tot Lebbeck voor Vermonde/ ende heeft een Recaut aende stadt gesonden/ datse de stadt terstondt in handen des Koninck haren Heere souden overleveren : Soose sulcx niet en wilden doen / soude hyse opt hooghste metter oorloghe ende gheweldigher hant aengrijpen/ ende opt hooghste straffen. Ende soose boven dien noch hartneckigh bleven/ soo en soude haer in toekomenden tijden gheen genade gheschien. De overste der soldaten antwoorde: Dat hy sich voor de macht des Koninck / noch eenich ander perijckel en ontsettede / ende dat hy anders niemant en liende/ dan den Raet van Staten vande Lande. Door dees antwoorde is de Prince van Parma niet wepnigh ontstelt gheweest/ ende begonde terstondt de stadt te beschieten. Als nu de stadt wepnigh dagen belegert hadde gheweest / ende daer niet meer als 300. soldaten inder besettinge waren/ ende de vyant de sluysen ghebroken/ ende de grachten hadde laten afloopen/ soo hebbense haer opghegheven. Doen eerstenstonts (duerende dry uren) hebben de vyanden 't bolwerck/ dat over d'ander zijde vande gracht lach / ingenomen/ daerse niet meer dan tien Spaengiaerts verlozen/ ende 30. gequetst werden : Daer nae werter niet besonders uytgherecht. De conditien ende verdragh des opghevens waren dese : De overste der soldaten epschte/ dat hy metten sijnen met rappier ende poenjaert mochten trecken daert haer ghelieven soude. De Prince van Parma beloofde haer te brengen tot Willebroer / mits dien datse gheen gevangens souden mede nemen. Met den Raet ende borgers heeft hy op dese wijse verdragē: Datse inde bescherminghe des Koninck wederom souden aenghenomen werden/ met verghevinge ende vergetinge van alle tgene datter geschiet was/ ende souden de stadt stellen inde handen des Princen van Parma/ ende binnen dry maenden betalen lxx. M. gulden : ende dat de Koningh voortaen alle weldadicheyt soude ghebruycken : ende soo pemandt metten soldaten begeerde upt te trecken/ dat hy dat wyselijck doen mochte. Daer zijn 150. soldaten upter stadt gegaen / met veel wijven ende kinderen : De twee Predicanten werdender binnen ghehouden / vanden welcken d'eene niet en wilde biechten/ ende werdt verdroncken. D'ander heeft ghebiecht/ ende wiert gehangen.

Wat onderstant de Staten middelertijt versoecken aen Vranckrijck ende Engelant.

DE Staten overleggende / datse de gheweldighe macht des Koninck inde lāgduerige oorloge qualijck mochten wederstaen / hebben voorgenomen den Fransoysen oft Engelschen tot haer behulp te versoecken/ oft beyde tsamen/ so sijt konden bekomen. De Koningh van Vranckrijck/ septmen/ had geantwoort: Dat hy om niemandts wille het Oorlogh teghen den Koning van Spaengien wilde aennemen. Maer heeft sijn Legaet den Heere van Pruneaulx, met seker bevel in Hollant ghesonden : De selve is tot Delf gekomen/ daer hy des anderen daechs met grooter begeerte inde vergaderinghe der Staten is verhoort gheweest. De Staten versochten onderstandt vande Fransoysen in deser manieren : Dat haer Koningh/ den Koning van Spaengien voor vyant soude verklaren/ eñ den selven bekrijgen: Ende dat hy totten Steden ende Vlecke die inde Nederlanden onder sijn gehoorsaemhept stonden/ geen Rozen souden laten toevoeren. Daer op wildense hem ende sijn nakomende Koningen alle plicht eñ gehoorsaemhept bewijsen/ als Vassalen ende onderdanen haren Heeren ende Princen schuldich zijn: ende wilden hem tot verseheringe in geven de Steden van Oostende ende Sluys / die hy met sijn garnisoenen soude mogen besetten. De Koningh epschte daer by Vlissingen/ overmits de bequame Haven aende Zee gelegen : ende dat de ghene die meester vande selve stadt is/ lichtelijck de gantsche Zee bedwingen kan. De Ambassadeur le Sr. de Pruneaulx, bede inde vergadering van Staten een wijtluftige reden / verheffende seer de beleefde goedertierenhept eñ Macht sijns Koninck/ ende sijner toegenegenthept ende goede wille tot haer : verachtende seer de mogenthept des Koninck van Spaengien: Eyndelijc beloofde hy haer inden name sijns Koninck alle behulp ende onderstant.

De Staten hebben middelertijdt Paulwels Buys met eenighe andere nae Engelandt/ tot de Koninginne ghesonden/ om 't selve datmen vanden Fransoys versochte/ mede van haer te erlanghen : op dat/ of sy haer beyde niet tot haer behulp en konde bewegen/ ten minsten pemant van tween/ tot haer beschermingh mochten krijghen: want haer saken in sodanige gestalte waren / datse der vreender hulpe hooghnoodigh hadden. Nochtans hadden se liever den Enghelschen als den Fransoysen/ overmits die haer nader by gelegen/ ende machtigher ter Zee waren / die haer bequamelijcker ende eerder mochten te hulpe komen.

Parma nu/ na dat hy Vermonde inghenomen hadde/ is hy met sijn gantsch Legher tot Beveren/ 2. mijlen van Antwerpen gekomen / ontrent de Schelde gheleghen/ ende heeft Mon Dragon metten sijnen over de riviere gesonden/ eñ heeft aldaer den selven oever doen bevestighen/ om de rivier also met houtwerck ende onder kettinghs te stupten/ datter geen deur vaert en soude mogen gheschieden : Ghelijck hy korts te voren de Brusselsche vaert inghenomen hadde / dat hem in sijn saken een goet voordeel gaf.

Die van Camerijc hebben met haer upballen Actoys ende Renegouden seer geplaeght eñ geplondert : ende alsmen den Koningh van Vranckrijck daer over klaechde/ soo seyde hy/ datter sonder sijn bevel gheschiet was. De Prince van Parma heeft Lamotta/ den Oversten van Grevelinge / inde landen ontrent Beunen doen inballen/ eñ heeft een groote buyt (sonder pemant vanden sijnen te verliesen) van daer weeh gebracht. Als de Fransoysen daer over aenden Prince van Parma klaeghden : Soo heeft hy mede inder selfder manie-

Digitized by Google

re geantwoort/dat sonder sijn bevel geschiet was.

Als die van Gent nu lang belegert hadden geweest/ ende sagen datse weynich ontsets te verwachten hadden/ nadien een yegelijck haer bontgenooten/genoegh met haer selven te doen hadden/ so hebbense voorgenomen metten Koningh te versoenen: Eñ is de selve vereeninge nae veelderlep tsamen-spreckinghe in dees maniere geschiet. Datse ingelaten hebben de Garnisoenen van Parma / soo Bourgoensche / Duytsche ende Walen/van elck meest gheljck getal/ ontrent 30. bendels. Als dees ingelaten waren/heeft de Overheyt nae gewoonlijcker wijse/ de vrede-makinghe doen uytroepen: der welcker Articulen meest op dese wijse waren: Eerstelijck dat den Raedt / Schepenen / Wetkers ende bevelhebbers/so mede allen borgers ende inwoonders/ een eeuwige vergevinge aller misdaden geschiet was/ diese gedurende dees oorloge bedreven hadden: dat de selve de Koningh haer goedertieren vergaf/ende de gedachtenisse der selver gantsch uytroepde / als oft nopt geschiet en ware: Ende dat hy daerom sal bestellē/dat ter geen recht tegen haer aengevangen/of haer eenighe swarighevdt aenghedaen werde / of haer verweten sal worden/soose haer voortaen als goede ende ghetrouwe Vassalen ende onderdanen bewijsen. Ende dat terstont na dese versoeninge/alle borgers haer goederen rustigh ende vredigh sullen genieten ende gebruycken / als offe den Koningh nopt vertoornt en hadden. Maer nadien eenige haer inbeelden/als ofmen den borgers van haer goederen berooven wilde/ so wert allen borgers toegelaten / datse vrijelijck inde stadt moghen blijven / soose maer inder stilheyt ende sonder ergerniss leven willen. Dien twee Jaren haer beraet gegeven werdt / offe begeeren te leven na uytwijsen der H. Roomsche Apostolische Kercke: ende soose niet en willen/ datse dan buyten de Nederlanden sonder eenich verlies moghen vertrecken/ ende datmen haer de volkomen vruchten ende inkomen van haer goederen sal laten volgen/ ende datse op d'alder-bequaemste middelen die haer goetdunken/de selve mogen beschicken/vervoeren/verkoopen/ vermangelen/verwisselen / of door haer volmachtighe laten regeeren/ ende de vruchten daer van ontfanghen. Datmen de begonnen processen / ende de belwesen sententien/ onder de Rechters/ die als Raedts-heeren van Vlaenderen/ ende der stadt Overheyt in dese stadt gheweest zijn / om te vermijden alle verwerringe tusschen den genen die nu tegenwoordich aenkomen sullen/ende haer Rechten bevestigen sullen/datmen dē selve gehouden sal wesen t'onderhouden. Dat nochtans de verdoordeelde voor den hoogen Raet sullen mogen appelleren/ ende datmen haer tot haer begheerte vrijheyt vanden Rechter verleenen sal. Tselve salmen die van Ghent mede verwilligen inde gewijsde / die op ander plaetsen tegen haer gegeven geweest zijn. Datmen de stadt tot sodanigen ghehoorsaemheyt vrenghe onder haren Koning alsse wel eer geweest is/eñ datse upt den naem des Koninex gheregeert worde / inder manieren alsse voor de beroerten der landen gheweest is. Dat de Koningh in sijn recht ende gerechtigheyt/ die staende d'oorloghe geschort zijn geweest int geheel ende volkomen ghestelt werde: Dat daerenboven alle Prelaten/Stiften/Capittelen / Kloosteren/ siecken Gasthuysen / ende alle ander plaetsen die tot Godsalighen gebruycke ingestelt zijn/in alle haer goederen wederom sullen komen. Dat men nochtans upt de reede ontfangen vruchten vande vaste goederen/ soo sulcx voor bevel der Overheyt gheschiet is / geen vergeldinghe gehouden sal zijn te doen/ ten ware sulcx by pemant int bysonder geschiet ware/ sonder last vande Overheyt / ende sal de kennisse van 't selve staen tot onderscheyt vanden Rechter der plaetsen daert gevallen oft geschiet is. Maer also de Prince van Parma vernomen heeft/ dat het gene datter inde stadt geschiedt is / 't selve tot groot leetwesen van 't ghemeen volck gehanthaeft is / door weynighe oproerige menschen/bysonder vanden genen dieselders uytgebannen/ derwaerts gevlucht waren/ geen Borgers van Ghent zijnde. Op dat nu niet en schijne/dat hy int vergheven van 't gene de Stadt misdaen heeft/van gewoone goedertierenheyt niet af en wijcke/ soo sal hy te vreden zijn ses mannen (upt den twaelven die hy versocht hadde datmen hem overleveren soude) tot hem te nemen: met welcker overleveringhe hy de stadt sal vrijen/ende ontsetten van alle bedreven misdaden: Ende oft hy dan noch de vry vanden selven wilde vry geven/soo was hy der meyninghe/ d'ander vry na sijn ghelieven/ na haer misdaet te straffen. Ten lesten dat de Borgers voor de bewesen weldaet ende goedertierenheydt aen haer gebruyckt/ vry hondert duysendt gulden souden gheven/ eer pemant van haer upter stadt soude mogen vertrecken / beloovende dat hy die van Gent na alsulcke betalinge / voortaen voor getrouwe ende gehoorsame Vassalen eñ Onderdanen soude houden/ ende met alle goedertierenheydt bejegenen: Ende datse den ghevangen Heer / Frederick Perremont / Heere van Champaigny/ende alle andere synre mede-ghevangens/ vry souden laten uytgaen.

Ontrent dese tijdt is de Heere van Melro / vanden Bisschop van Trier ende Ceulen/gesondē aende Staten / doen tot Delf vergadert / om haer aen te raden/ tot vrede te maken: Maer is van haer niet verhoordt geweest. Maer hem werde gheantwoort: Daer waren bespieders genoegh/al en haddense hem niet: Dat hy daeromme metten eersten soude vertrecken / van daer hy gekomen was.

De Hopman Blanckmeer / die tot Keyserf-weert lach/nam met verrasschen de stadt ende 't slot van Oydingen in/aenden Rijn gelegen/ smorgens inden dageraedt / daer toe hielp hem eenen van binnen / die hem door een venster inde kelder met sommighe synen medegesellen neder liet/ ende lieten doen sommighe anderen door een ander venster van 't Slot/ dat buyten aen de Veste uytquam: ende namen soo eerst het Slot ende daer na de Stadt in.

Hoe Antwerpen van Parma belegert ende inghenomen wordt, met noch andere geschiedenissen die hem middelertijt hebben toegedragen.

DEwijle dit nu also geschiede / werde vande Fransoysen eñ Engelschen / die van Hollant ende Zeelandt groote hulpe ende onderstant belooft / datse metten Koningh gheen vrede en souden maken. Doe quamender noch van Hollant tot Antwerpen hondert en twintigh schepen/ met allerley noodtzuyt gheladen/ niet tegenstaende de vyant over weer zijden de Schelde belegert ende beschanst hadde: ende verloozen maer een vande selve schepen / 't welck vanden vyandt overvallen werdt. Een weynigh daer na quamender noch wel 150. vanden welcken twee vanden vyandt vinden gront geschoten zijn: Also dat het goet van hozen-spijse soo overvloedigh tot Antwerpen quam / dat de Hollandtsche Hooplieden niet verdienen konden. Hadden doen die van Antwerpen so voorsichtigh geweest/ ende haer gheldt datse om de buyten gheleghen schanssen te maken ende te bewaren/uytgaven/aen Hozenspijse geleght / 't soude haer ongetwijffelt int toekomende meer nuts ingebracht hebben / ende men soude de stadt alsoo vol goets gesaeght hebben. Want de Vnie oft verbont dat de Landen metten anderen gemaert hadden/om de een den anderen met goet ende bloet by te staen / dat en vreef den Hollanders niet soo seer / om de schepen derwaerts (niet tegenstaende de perijckelen) met goedt te senden / maer haer was noch een krachtigher yver in ghestort/ dat is/ de liefelijcke winst ende goedt-gierigheydt/ daer in sy van ouden tijden soo hoogh vermaert zijn. Want overmits sy ter Zee ghewent zijn te handelen/ die dickwils groote winste gheeft / soo zijnse der schade mede wel ghewoon / die de Zee dickwils daer by gheeft : Alsoo datse de gheleden schade / soo groot niet en reechenen/ alsse over is: maer hebben een ghemeen spreeckwoort: Weer an! men moetet soecken daert verloren is: Daerom segge ick: Hadden die van Antwerpen de goederen by vrijse doen houden/ende laten

Digitized by Google

een opkoopen / dat de ander pet wat hadden moghen winnen / sy souden veel ander onnutte kosten ghespaert hebben / ende de stadt die noch bynaest de sterckste van Europa is / soo wel gesterckt hebben / datter de vyandt niet naer gheroken en soude hebben. Dit segge ick op menschelicke wijse / vvillicht wat straffe God verordineert hadde / die niet te keeren en was.

Daer werde so tot Antwerpen ende in Hollant / veelderley ghedisputeert / of Parma de revier gheheel met bruggen of afpalinghe soude mogen beslupten: 't welt velen / overmidts de seer groote ghetijden ende stercke stroomen / ende den aenstaenden winter / niet mogelijck dochte te wesen: Ende dit is de meeste plage die eenich volc overvallen mach / dat hoewelse sien de wackerheyt haers vyants / hen latē voorvarē / en sient ledich aen / denckende hy en salt niet volbrengē / datmē ter contrarie behoorde te bedencken / so de vyant geen moet had / hy soudet niet bestaē. Wat heeft dē Nederlandē al verdriets aengebracht / het klepn achten der vyanden. Is niet al 't gene dat Alexander de groote gebracht heeft / door grooten ongeloofelijcken arbeyt en ernst geschiet / so dat hy op een plaetse seyde: Als hy diep in Persen ingetrocken was / en voor een hoogh sterck Kasteel lach / dat geen aengancks en hadde: Daerom dat de Overste antwoorde / doent op geeyst werde: Of Alexander meē de dat hy vleugels hadde. Dat hy antwoorde: Hadden wy niet bestaen dat anderen dachten onmogelic te zijn / wy hadden noch inde ingangen van Cilicien geweest / seggende daer by: Nu sal ick bewijsen / dat Alexanders volck vleughelen hebben: Twelck hy oock dede / ende bracht zijn volck nae ongelooffelicke moepte / perijckel ende arbeydt / boven opt ghebercht / soo dat de overste van Alexander (dien met dien hoop was) het Kasteel doen weder op epschste / ende doen hy als voor een versmadich antwoort kreech / soo seyde hy totten oversten vant Rups: Siet eens te rugge: Daer siet ghy dat Alexanders volck vleugelen heeft. Doen werdt hy verschrickt / ende gaft Rups op: Daerom seyt Bessus / die Darius ongehoorsacht hadde: Dat Darius meer verloozen hadde door zijn loomheydt / als Alexander door zijn kloeckheyt gewonnen.

Middelertijdt sonden die van Antwerpen / Mechelen ende Bruessel / haer ghesanten tot Delff in Hollant aende Staten: Oftet niet beter en ware datmen metten Koningh ghesamender handt soude verdraghen? Want alsso de Hollantsche schepen in spaenjen vrpelick mochten varen / ende dat den Schippers vanden President Fonck groote vrientschap aenghedaen werden / soo gingh 't gerucht / dat die van Hollandt wel metten Koningh verdragen mochten. Doch daer en wert niet bysonders inde vergaderingh uptgerecht / dat tot d'algemeen vrede aenginck.

Die van Parma hadde een ander gevoelen als zijn partije int maken vander brugge / ende slupten vander reviere: Daerom voer hy met alle blijt voort. Hy lach tot Beveren met zijn legher / niet wijt vande schanse die hy aende Schelde gemaeckt hadde / op (ofmen zijn werck hadde willen beletten) dat hy daer hadde mogen tegen zijn. Hem waren van Gent toe gesonden meer als hondert timmerlupden / ende ses hondert graevers: Ende voer neerstich voort metten selven worcke / daer vele haer spot mede hielden: doch de verstandighe wel een ander ghevoelen hadden / dat hyt wel volbrenghen soude / ende dat het doenlijck was.

Hy liet twee ende twintich schepen van Ghent / ende Dermonde af brenghen / ten aensien vanden vyandt / en de selve ter burcht boven Antwerpen door tgat van den dijck inbrengen / ende also over tlant / dat nu onder water stondt / tot Callo brenghen / daer menich mensch van verwondert was. Doch waren eenighe diet wat wijders insaghen / tot Antwerpen niet weynigher verwondert over der Geusen slappicheydt / dat dees schepen ten aensien van haer schepen van oorlogh / soo verre quamen ter plaetsen daerse begeerden.

Die van Antwerpen hadden mede een seer groot swaer werk gemaeckt van masten opten anderen / dat een dryvende Kasteel soude zijn / daer mede sy alle des vyants wercken meenden schadeloos te maken: tselve noemdēse Fin de la guerre: dat is / d'eynde des krijgs. Onder opden bodem haddet 24. stuckē groff geschuts: ende was so sterck ende dick ghemaeckt / datmen daer niet door schieten en mocht: Boven op mochtmen wel 500. musquettiers gebruycken / ende was seer ghevveldich toegemaeckt.

Men sept datter eenen inden raet tot Antwerpen sodanige vrymoedicheyt schepte / alsmen van deser handelinghe spraeck / dat hy seyde: Ghenomen alsoo / dat de Prince van Parma met zijn begonnen wercken de reviere niet slupten en mach: sietmen niet alreede / dat hy sich op beyde zijden vande wateren soo wel bevesticht ende beschanst heeft / datmen hem daer van niet wech en sal konnē dryven. Daerenboven is hy meester vant platte lant / alsoo dat ons den ingancks allesins afgenomen is / om totter stadt met eenighen toevoer ons toe te komen. Hy heeft een overwinnende heyrleger. Hy heeft zijn schanssen hooch upt de wateren op ghemaert / datse vande vloet niet overloopen ende mogen. Ende noch boven al / soo is de stadt also ghesloten / datter gantsch gheen handelinge noch koopmanschap geschiedt / sonder welcke het volck niet leven en mach: Daerom moet een pegelijc diet wel insiet / ende met een goet oordeel de swaricheden overweerght / verstaen / dat ten sy wy metten eersten soecken met den Koningh te verdragen / dat dese belegeringe tot een quaet eynde wil strecken. Dit selve mordden wel mede eenige lupden lancx de straten / soo dat sommige borgers een requeste aenden Heere van Liesvelt / den Cancelier van Brabant / overgaven / die vier ende vijfticb int getal waren / hem biddende / dat hy inden naem der burghers wilde aenhouden / datmen brede metten Koningh soude maken. Als sulcx voor de Overheyt ende Colonels quam / wertter een alarm door de stadt gemaeckt / en quamen alle de burghers in wapenen / als of de vyandt aender mueren alreede geweest hadde: En men heeft met alle vlijt onderzocht / wie de ghene waren die sulcx versocht hadden: Ende werden haerder dertich gevangen / den welcken een gelt-straffe opgelept is. Daer na is uptgeroepen / op verbeurte van lijf ende goet / dat niemant van vredemakinge en moeste spreken.

Hierentusschen hebben die van Antwerpen haer beneerstight / die van Mechelen noch toevoer van noodruft te doen: Want de baert na Mechelē en was haer noch niet benomen / als wel van Brussel. De Hollanders / Zeelanders / ende Brabanders / onderstondē wel de schanse die Parma tusschen Antwerpen ende Tillo dede maken / te beletten: maer en hebben 't selvige niet moghen weeren.

Korts daer na is tot Antwerpen eenen swaren eede gheboden / als datse tot allen tijden den Koningh van Spaenjen met sijn aenhangers / voor vyanden souden houden / ende datse nemmermeer met hem noch den sijnen / vrede soude maken / ende datse vande selve noch int gemeen noch bysonder / tot eeniger tijdt souden spreken / noch aengeboden zijnde / aennemen: ende datmen den genen die hier teghen dede / aen lijf ende goet soude straffen / nae gelegenheyt vander saken.

Ende om 't selvige den lupden meer te ontslaen / soo onderrechtenen het volck / hoe vroet die van Parma tegen zijn beloften / metten genen vande gereformeerde Religie tot Gent handelde: Dat hy haerder veel inde gevanckenisse wierp / ende als de vrienden vande gevanghens daer voor baden / ende requesten overgaven / dat hy niet strasselick met haer omgaen wilde: Haer gheantwoort werde: Dat hy gheen supplicatien voor-taen en wilde ontfanghen / ende datmen noch al anders met haer omgaen soude.

De Heere van Aldegonde heeft inden breeden Raet den Burgers met veelderley redenen eenen moet ghesocht in te drucken / datse een goede overwinninghe te verwachten hadden. Datse wel vermochten / haer selven noch een half Jaer voor den vyanden te beschermen / dat hy gewisselick hoopte datmense middelertijt

Digitized by Google

niet alleen van haer stadts mueren souden verdrijven: Maer datse door behulp veelder mogender Princen/ een heerlicke victorie over haer soude bekomen. Dat de Koninginne van Engelandt alle hulpe doen soude: Dat de Koningh van Vranckrijck de landen in zijn beschermínge genomen hadde.

Die van Parma niet tegenstaende allen desen / voer neerstich voorts met zijn begonnē wercken: Ende hoe wel de dijcken over al doorgesteken waren/ eñ datmen daer klepne verblijf hadde/ soo heeft hem 't selve niet afgeschrict/ eñ liet zijn volc inde schepen/ die van Gent eñ Dermonde gekomen warē/ de wachtē hebben/ terwijlē hy hem opten oevers eñ dijckē beschanste eñ bevestichde / hoe wel de selve tot geen klepn gevaer waren voort inkomen der Hollantsche eñ Zeelantsche oorlogh schepen: ende hy vrachtet soo van klepne beginselen tot een grooter/ want hy de selve schepen daer na ghebruyckte om de brugge over de Schelde te maken / eñ kreech altemet meer schepen eñ scheeps-volck tot sijner behulp ende onderstandt.

Daer was op die tijdt een bespieder vanden Staten in sijn leger gesonden / de selve werde bekent eñ gevangen: Eñ de selve wert (niet wegnich verschrickt sijnde) tot hem gebracht. Den welcken hy aensprack/ dat hy goets moets soude zijn / ende liet hem alle de schanssen ende bevestinge sien/ eñ dat hy die van Antwerpen soude seggben: Dat hy voor-ghenomen hadde/ eer op die plaetse te sterven / dan dat hy zijn aengevangen werck niet uytvoeren en soude: Ende na dat de bespieder alles deursien hadde/ heeft hy hem vry van hem ghesonden/ ende na Antwerpen laten trecken.

De Collonels ende Oversten der stadt Antwerpen/ vreesende dattet ghemeyne volck (overmits der langer belegeringe) verdrietsaem mochten werden/ ende daer deur haer gemoeden tot versoeninge ende vrede mochten wenden / hebben het inhouden des eers datse voorgaende den burgers voor-ghehouden hadden / by den Schepen ende Raedt doen bevestigen.

Middertijt sijnder noch wel hondert ende twintich schepen met allerley noodtdruft van spijse uyt Hollandt sonder eenige schade tot Antwerpen gekomen.

Dertich Enghelsche soldaten liepender over tot die van Parma / die hem aensepden / datter vier bendels vanden haren souden overkomen / soo hyse begheerde. Dese gaf hy elck twee kroonen.

Die van Hollant eñ Zeelant maeckten Bergen op zoom alle dage sterckter/ ende lepdē daer een sterche besettinge in / eñ hielden de stadt voor haer voorschanste/ daer uyt sy haer selven beschermen/ eñ den vyanden beschadigen konden. Die van Antwerpen hadden mede een besettinge van acht hondert Engelschen tot Burgerhout (een dorp dicht voor Antwerpen) bestelt.

De Prince van Parma gaf die van Antwerpen te kennen/ den afval der Engelschen: eñ schreef haer mits dien/ haer vermanende/ datse haer metten Koning souden vereenigen / belovende haer alle behulp eñ bystant te doen / datse met alle goetwillichept eñ goedertierenheyt/ ontfangen ende aengenomen souden werden/ hoewelse hem grootelicx vertoornt hadden. Die van Antwerpen dancten hem grootelicx / ende presen zijn goetdadichept / verhieven ende verciersen hem met schoone verwen: Maer alsoo sy aenden Franchoys verbonden waren / soo en konden sy sonder van lichtvaerdigheyt beschulden te werden/ den selven niet afslaen noch verwerpen.

De Heer van Teligny / die inde Somer de schanse van Lillo teghen den aenval van Parma dapper beschermt hadde/ is met sommige schepen ende een galey na Antwerpen geseplt/ eñ is gekomen onder des Princen van Parma zijn schepē/ ende treften geweldich aen den anderen: Maer Teligny siende dat hy overwelditht werde / so wierp hy eenige bryeven over boort int water/ daer in eenige heymelicke aenslagen warē/ daer onder anderen dant deursteken des coustepijsen dijck in stont/ maer dese bryeven werden gevist/ eñ die van Parma gebracht: welcke hem op deegs sake dede opmerckē ende daer in te versien. Teligny wert vanden vyanden overwonnen / ende sijnen persoon gevangen tot Gent/ ende daer nae tot Doornick gevoert.

Die van Parma is door dese victorie niet wegnich gesterct ende gemoedicht / eñ en hielt niet op vande begonnen schanssse op de reviere/ tot datse volmaert werde. De stadt van Antwerpen was door gemeene geruchtē wijs gemaect: Dat de Prince van Parma met alle de vereenighde landen ende steden int gemeen/ geen vrede eñ begeerde te maken/ maer met elc een van haer int besonder/ op dat hy haer alsoo van haer gemaeckte unie ende verbont vanden anderen mocht schepdē/ elcx met bysondere verdracht. Ende de landen en begeerden mede met hem niet anders te verdraghen/ dan datmen de oeffeninge der gerefoxmeerde Religie soude toestaen ende verwilligben / ende dat alle Spaensaerden ende vreemde natien de landen moesten ontruymen: 't welck middelen sy wel wisten dat de Koningh nimmermeer en soude ingaen.

Ontrent dese tijdt werde tot Ghent alle de ghene die suspect waren vande gherefoxmeerde Religie uyt den Raet gedaen/ ende inder selver plaetse Catholijcke luyden ingestelt: 't selvige was mede te voren tot Brugge gedaen. Alle die vande gerefoxmeerde Religie werden de wapenen ontnomen / ende werden banden genen die Parma gunstich waren / vier Vaendels opgherecht: De selve hielden met die vander Garnisoenen de wacht. Het Kasteel wert wederom opgebouwet/ ende de naest-gelegen Poorte vander stadt afgheworpen/ op dat het Kasteel daer van gheen hinder en soude konnen gheschieden.

Die van Brussel begonnen metter tijt (na dien haer de vaert te water ontnomen was) hongers noot te lijden / nochtans en wildense haer tot geen vrede nergen. Die van Antwerpen sonden haer hondert wagens met Proviande die behouden inde stadt quamen: maer int wederom komen/ zijnse in handen van die van Dilvoorden gevallen/ die de selve wagens geplondert ende genomen hebben.

De Hollandtsche schepen moesten nu met meerder swarichept dat nae Antwerpen varen/ overmits die van Parma zijn schanssen nu volmaeckt hadde: Alsoo dat vande schepen diese ontrent Kersmisse derwaerts sonden/ die meer dan 100. int getal warē/ 5. verloren/ daer van twee inde gront geschoten/ ende dry genomen werden. Sy hadden oock voorgenomen/ de dijcken ontrent der Neuse deur te steken/ meenende/ voor dattet so veel te naerder aende Zee gheleghen is/ dat door de hooghe vloeden die zijden van Vlaenderen/ eñ meest 't lant van Waes onderloopen soude/ ende dat die vā Parma soude moeten van noots wegen opbreken/ ende datmen so te water den krijgh soude moeten voeren / daer van sy de meesters waren: Maer die van Parma bleef eben neerstich op zijn voornemen / ende heeft haer bestaen met een kloeck gemoet te overwinnen.

Sy schreef mede aen die van Antwerpen/ dattet niet en behoorde noch en mochte gheschieden/ na uytwijsen van haer oude Privilegien/ diese beworē hadde/ dat de onderdanē haer Princen eñ hooghste Overheyt eenige wetten mochten voorschrijvē/ veel min de wapenen tegen hem aennemen. Ende aengaende sy haer beroemdē dat de Koningh van Vranckrijck haer in zijn beschermínge had aengenomen/ 't selve konde hy haer genoech het teghen veel bewijsen/ uyt des Koninex eyghen brieven: Ende op datse 't selve te beter souden gelooven/ so sant hy haer midts dien den brief des Koninex / die sy alderlest ontfangen hadde/ daer mede 't selve overvloedich konde bewesen worden. Desen brief des Koninex heeft hy by den sijnen gedaen/ ende haer gesonden/ verwijtende midtsdien die van Antwerpen haerder rebellichept / nochtans belovende zijn beste voor haer by den Koning te doen/ sose met hem begeeren te versoenen/ eñ van haer voorgaende voornemen eñ eysch afstaen. Die van Antwerpen sonden den selven brief aende Staten/ datse souden overleggen wat inder sake te doen stonde/ eñ dat sy den selven brief niet goet gevonden en hadden

te ope-

te openen / op dat niet de ghemeynte die nu verdrietsaem / ende tot vrede gheneght waren / niet opzoerich tegen haer Overheyt souden werden.

Hier entusschen heeft de Koningh van Vranckrijck noch een besonder Legaet tot die van Parma ghesonden / om die gheruchten die onder 't volck waren verstroyt / dat hy de Nederlanden in zijn bescherminghe aenghenomen hadde / te niet te doen / verklarende dat hy sijn welvaert met haer verwerde sake niet en wilde vermenghen.

De Heere van Hemert / met een goedt deel ruyteren ende voetvolck gesonden zijnde om Vrussel te vroyanderen / heeft het selfde niet konnen volbrenghen / overmits die wegen met afgehouwen boomē overlept ende so beset warē / ende de vyant daer by seer sterckte wacht hielt / soo dat het niet mogelijck en was de wagens met vroyande geladen door te voeren: Heeft daerom met zijn volc weder om moeten keeren: Ende int overschepen by het hupsken van Eychoven / bryden vyant overvallen / ende hy met alle zijn volck verjaecht ende verstroyt / ende sommige doodgeslagen ende gevangen.

Na desen ongeluckigen slach / werdt die van Vrussel vanden Heere van Merode geraden / dat so haer bontghenooten ghenoech met haer selven te doen hadden / ende datse niet lichtelijc ontset en mochte werden / ende groot ghevaerlicheden / datse haer soude voegen om hen metten Koningh te versoenen.

INden jare vijftien hondert vijf ende tachtich den 4. Januarij / heeft Alvegonde inde Raet tot Antwerpen een vreede wijslaftighe reden gehadt / datmen de stadt met alle neerstichept soude bewaren / ende heeft op die tijdt vier nieuwe Colonellen ghemaeckt / die te vooren van gheen aensien / maer anders dappere mannen waren: Hy heeft ooch bestelt / dat de gene die uyter stadt gevlucht waren / tegen een gestelde tijdt weder in gheroepen souden werden. Meest op den selven tijdt hebben die van Camerijck / Artois ende Henegouwen / een bestant van een Jaer gemaeckt.

De Heere van Nieuwenoort / hadde met zijn volck dat hy opter Schellingh vergadert hadde / Otterdom een dorp in Groenigerlant aende Eemse gheleghen / in genomen / eñ hem selven daer ten aensien vanden vyant inder haest beschanst / niet tegenstaende datse met aller macht daer tegen waren: Want nadien hy seer sterck van volck ende schepen was / eñ de vyandt niet en wiste waer hy zijn lantgang doen soude / eñ datse hem over al vande Marne af / tot tegē Eemden over moesten waer nemen / so en konden se met haer ruyters eñ volc te lande niet so haest volgen / als hy wel met zijn schepen aen quam. Nu dat hy nu aldaer hem selven int voornoemde dorp dapper beschanst hadde / ende Verdugo siende datter hem veel aen ghelegen was / soo heeft hy de selve schanse op beyde zijden des dijcx strengelick inde winter belegert / door den oversten Kepnebelt van Vtrecht / om de selve schanse (terwijlen de Hollantsche schepen / om des winters wille wech moesten vertrecken / overmits de vorst) met uythongeren te verdueren / ende te overwinnen. Ten uytgaen vanden winter / zijn de Hollantsche schepen gekomē / eñ hebben de schanse ontset / daer tegen hem Kepnebelt dapper stelde / maer en konde sulcx niet beletten / nochtans hareeft hy dry schepen in zijn gewelt / die met victalie geladen waren.

's Hertogen-bosch wort over-rompelt.

ALs nu de Staten sagen dat Antwerpē hoe langer hoe swaerder belegert werde / so hebbense alle neerstichept gedaē / om Shertogenbosch / de vaste stadt van Vrabant met verrasschen gesocht in te nemē. Dit selve is de Grave van Hollach in bevel gheghéven int werck te brenghen / die ontrent vier duysent / soo te voet als te peerde / by een vergadert heeft / die hy niet verre vander stadt inde hinderlaghe geleght hadde / daer van hy twee hondert duytsche ruyters met sommighe vanen voet-volcx aende stadt ghebracht hadde. Wt desen heeft de Hopman Kleerhaghen / van Shertogenbosch ghevoortich / met ontrent vijftich personen / de twee wacht-hupsiens staende tusschen de poorte ende de hamape / inghenomen inder nacht / klimmende over de hamape / eñ dat in alder stillhept / datmen niet gewaer en wert. Inden morgenstont ontrent acht uren / alsmē de poort opende / ende eenige voor uyt gingen om uyt te sien / soo zijn de selve vanden genen die inde wachthupsen verborgen lagen / omgebracht / ende hebben met een inder haest de wachte inde poort overrompelt / ende de selvighe inghenomen / ende zijn eerstont eenighe boven op de poorte geloopen / om te beletten datmen het valheck niet en soude laten neer vallen / daerse maer eenen ouden man ghevonden hebben / diese soo veel wonden gaven / datse meende dat hy ghedoech hadde. Wel sluyx zijn de twee hondert ruyters mettet voet-volck inghekomen / ende door de stadt gereden / roepende met groter stemmen: Victorie / victorie / de stadt is gewonnen. Door dit roepen zijn de gene die op de poort bryde valheck waren / afgekomen / ende hebben haer bryden harē verselt / op datse niet te laet en soude komen tot de vonderinge / also haer Hollach beloeft hadde / soose de stadt konden innemen. Maer sdaeghs te voren warender veertich speer-ruyters ingekomen / soo Bourgoensche als Italianen / met eenighe rotten voetvolck / die met eenich goet daer ingekomen waren / datse ghecondoneert hadden: Want inde stadt en was geen besettinghe Dese waren ghereet inde wapenen / ende de peerden al ghesadelt om uyt te trecken. Dese tselvighe gherucht verhoorende / zijn sluyx opgeseten / ende tot de ruyterije des vyants inghedruckt / die reede op de marckt waren / ende inde straten daer ontrent. Daer heeftmen dapper ghevochten: Maer Hollachs volck siende dat de borgers haer met de Italiaensche ende Bourgoensche verselden / meenende datse verraden waren / overmits datse wel wisten datter geen besettinge inde stadt en lach / ende hondense nu gereet inde wapenen / als offe op haer gepast hadden / siende datse niemant spaerden noch gevangen en namen / soo namense overhoops de vlucht / met sodanighen verbaesthept / datter wel twee hondert van boven af inde grachten der stadt sprongen / daer onder niet wepnich Edellupden waren. Het getal der verslagen wert gheacht ontrent vijf hondert met den genen die inde grachten verdroncken: Waer onder des Prince van Oranjen natuerlijcken Soon Justinus van Nassou het ontquam.

Hollach siende dat den strijt so gheweldich aengingh / nam een versch peert / eñ reet in alder haest upter stadt om den anderen aenkomende ruyters ende voet-volck banden sijnen / die noch bupten der poorte waren / aen te drijven. Middelertijt was de oude man / die gewoont by de schotdeure opter poorten ghelaten was / was bekomen: Ende verhoorende watter om ginck / heeft sich verstout / ende de kinchen vande schotdeure los ghesla gen / ende de selve laten vallen. Onderwijlen is Hollach met d'overste Yselstein / aenghekomen met zijn volck: Maer want de poorte met de schotdeure gesloten / ende sach hoe den sijnen vande wallen af sprongen. Daer heeft hy de veranderinghe des gheluck beschuldicht: Ende is also met Isselstein eñ den sijnen na Geertruydenberch getrocken. De borgers hebben deese victorie sonder schade mede niet bekomen.

Die van Vrussel hoorende dese tijdinge / ende siende dat haer hongers noot dagelicx vermeerderde / eñ datter gheen ontset te verwachten en was / hebben sy Legaten tot den Prince van Parma ghesonden / om met hem te verdragen: Maer alsose geen bequame middelen en wisten voor te stellen / so zijnse meer voor bespieders als gesantē aengesien: Ende so van die van Parma met onwaerdichept te rugghe gesonden. De Burgers die nu grooten hongers noot leden / wanter dagelicx veel van honger storven / sochten maer door d'een of d'ander wech te ontloopen. Maer die van Parma heeft den genen die hy opten weghe vant / daer weder ingedreven oft opghehangen.

Die van Antwerpen waren noch soo wepnich tot den vrede geneycht / datse 't Placaet / van dat niemandt vā vrede moest spreke / wederom vernieut hebben / met meerder straffept als voor-heen / ende hebben de Vor-

gers desen eedt voor-gehouden. Ick sweere/dat ick na alle mijn vermogen de ordonnantie der generale staten ende de beschermínge der selver sal voorstaē/ ende haer oordeel tegen den Koning van Spaenjen / eñ zijn aenhangers/ vpanden der landen/ te beschermen/ met alle mijn macht eñ vermogē/ende daer geensins in eeniger manieren af te wijcken / noch tot eenigen tijden metten selven vpanden eenigen vrede of vereeninghe te maken noch daer van te spreken/ of in eeniger manieren/ hepmeir noch openbaer daer van te handelen/ of mp daer mede besich houden: maer dat ick sodanige handelinge/oder een komste/of vereeninge/so veel als in mp is/ met alle mijn vlijt ende macht sal wederstaen/ten waer mp met voorgaende verwillinge der generale Staten ghedoorloft ware. Soo ick ooch verneme oft ghevoele dat daer pets contrarie desen Eedt ghedaen ofte ghehandelt werde / soo sweere ick wel uptdruckelijcken: Dat ick het selvighe mijn Heeren de Burghemeesteren ende Rade / oft Wijckmeesters terstondt te kennen gheven sal.

Hier-en-tusschen ginck die van Parma geweldich metter maken sijnder wercken voort / hoe wel hem de winter eñ het ps grootlijcx beletteden. De Hollanders ende Zeelanders/die haer toerusteden om sijn wercken te beletten/gingen wat langhsaem toe/ obermits dat de onkosten seer groot vielen/ so mede om datse haer selvē wijs maectē / dat die vā Parma nemmermeer en soude volbrengē dat hy begonnen hadde / ende dattet haer soo noodich niet en was de selve wercken te vernielen/ na diense noch eben wel deur seyden / ende datse die vā Parma daer alsa souden houden leggen/ op dat hy sijn macht niet elders en soude voeren / daer hy haer meerder schade mocht aendoen.

Hier entusschen heeft die van Parma wederom een Herault aenden burghers met seker brieven gesonden/ daer by doende het uptschrift des voorgaenden briefs om dat hy vermoede datse haer niet vertoont en warē/ seggende dattet selve ghescheide van sommige wargeesten/ die haer eygen profijt upter oorlage sochten / ende tgemeene volck wolvaert wepnich betrachteden: datse daerom haer selven door der gener ontrouwichepdt in haer uperste verderf niet en souden laten voeren/maer den aengebodē vrede van hem omhelsen/ende haer niet langer vermengē metten oproerigen: Want datse haer selven wijs maecten / datte Koning van Vrancrijc den verdruckten Nederlantschen staet soude te hulpe komen ende dat hy haer beschermínge aengenomē hadde/ende haer metten eersten ontsetten soude: Dat selvige was gantsch gelogen eñ verdicht: Maer hy soude den vrede ende 't verbont metten Koningh van Spaenjen / ghemaect ter begeerte ende ghelieven vanden oproerighen niet breken / noch tot verderf van zijn onderdanen een nieuwe oorlogh aenmemende.

Des Koninck van Spaengien Legaet / Mendoza/ heeft openlijck voor den Koning van Vrancrijck verklaert: Dat de Staten ende de Nederlanden int geheel voor rebellē ende wederspannigen haers Koninck verclaert waren: ende al over lange verdoemt/bedreven te hebben/Crimen læſe Majeſtatis, diemē daerom vā rechts wegen na den selven sententie gantsch eñ geheel behoorde upt te roepen. Dat hy daerom sijns verbonts soude gedenckē/ende der vrientschap eñ maechschappe daer mede hy aen hem verplicht was/eñ den genen die haren Koning wederspannich eñ afvallich warē/ niet en soude hoozen / maer van hem verdrijven: Dat het selve niet alleen tot profijt van Vranckrijck en soude strecken/dat na by spaenjen leght / maer der gantscher Christenheyt / die deur dusdanige verkeerde menschen in oproer gestelt werden. Daerenboven/datmen allen Koningen ende Vrincen openlijck ghewelt eñ onrecht dede/die daer veel aen gelegen/ende haer schadelijck is/ datmen de rebellen onderdanen eens anders ghehoor geeft/ontfanght oft onderstant doet. Hier op heeft de Fransops geantwoort: Dat hy de Ghesanten der staten/niet als wederspanninge noch afvalligē van harē Heere/ maer als verdructe begeerde te hoozen ende aen te nemen. Dat de Christen Koningen tot geenen tijden den onderdructen haer hulpe ende onderstandt ontsept hadden/noch tselve niet en mochten noch en behoorden te doen/ insonderheydt/ die haer met haer natuerlijcke Prince gaerne versoenen willen. Want de Ghesanten vanden Staten, hadden hem ghenoechsaem vertoont/ datse aenden Koningh van Spaenjen veel oormoedige supplicatien dickwils overgesonden hebben/ eñ sommige hen selven overcantwoort alsse sulcx bekomē konden: maer haer en was op niet eenen geantwoort. Ende dat met allen rechten toeghelaten was / eenen pegheliclien/by weygeringhe vanden rechte / ander hulpe ende onderstant soecken te erlanghen / daerse die meenen te bekomen.

De Koninginne/de moeder/verklaerde mede de gesanten vande Nederlanden / om haer hare trouwe te bevestigen/ ende goede hope te geven/ datse self tot Camerick wilde komen/eñ de besettinge der stadt ontfanghen/die haren soon/ de Hertoge van Alenzon ingenomen hadde om haer so veel te nader te zijn.

Een pegelijc inde Nederlandē / hadde niet eenderley ghevoelen/vande legaetschap aenden Fransops gesonden: diet metten spaenjaerts hielden/konden niet ghelooven datte Fransops der Nederlantsche saecke soude aennemen/ seggende datse wel verseiert waren vande raden des Koninck: Datte Koning voor al vrede in sijn rijck soude willen onderhoudē. De Staten beridē haer selven geheelick in / dat de Koning haer beschermínge soude aenveerden/obermits datse so beleeft eñ heerlick van hem ontfanghen en begaeft waren. Want sy hadden in bevel/datse haer selven/ende de landen/in zijn ewige beschermínghe voor hem ende zijn nakomers begeven souden.

De Ghesanten waren twaelf vermaerde Mannen/ sommighe vande vergaderinge der Staten gesonden/ sommighe van bysondere Steden/ om van haren wegen te bevestigen het ghene de Gesanten souden handelen/ende het selve van wegen der selver steden onderschrijven/ende tselvige elck int bysondere den Koningh overleveren.

Als dees gesanten upten Vriele seylden/ ende waren gestevent op Diepen te komen / so zijnse door onweder te rugge gedreven na Veunen/ eñ tot Abbeville aengekomen / ende hebben den Koning van haer aenkomste verwittight / ende zijn tot Berlissen bynden Koning gesonden / ende seer wel van hem ontfanghen / ende daer naer tot zijn moeder gesonden.

Hoewel dees Legaten so Statelijck na Vranckrijck gesonden waren / so is nochtans 't selve van eenige steden tegen ghesproken geweest / datmen de Fransopsen om geen onderstant en soude aensoecken: want somen 't oorlogh moeste voeren/ so soudemen 't selve met haer eyghen vermogen ende middelen wel beleyden mogen/ sonder vreemde hulpe/die meer om haer selfs nut / als om der landen profijt/haer souden aennemen: ende somen vrede soude willen maken/datse 't selve beter door haer selven souden erlanghen/ als door eenighe andere middelaers ende tusschen-sprecckers / bysondere den Francopsen.

Des Koninck moeder / totten welcken de Koningh de Nederlantsche gesanten gesonden hadde / heeft haer wel twee uren lanc verhoort/ ende haer goede hope gegeven/om haer onderstant te doen: Maer den raet/die sy het Parlament noemen/ hebben den Koning openlick vertoont/ dat hy de Staten der Nederlanden / die haren Koningh wederspannich waren/niet en mochte noch en behoorde te beschermen / also 't selve strecckende was tot een quaet voorbeelt / tegen het algemeen recht aller volckeren. Nochtans zijnse tot Parijs seer heerlick op des Koninck kosten ontfangen. De Koning die haer nu mede meer als een geheel ure ghehoort hadde/ begeerde aen haer dat spt niet qualijc en souden nemen te vertoeven / tot dat de Grave van Derby / die hy upt Engelandt verwachtede/ aengekomen ware/ alsoo hy metten selven eerst spreken moeste / die kortsts daer nae met hondert peerden vergeselschapt gekomen is / ende

bracht

wacht aen den Koninck tot een teecken van innerlijcke vrientschap/ de oorde des Coussebants/ die hem seer aengenaem geweest is/ende alsomen seyde/so hadde de selve Grave in bevel/ den Koninck te bidden dat hy de Nederlanden in sijn bescherming tegen de spaengiaert wilde aennemen/ ende haer goeden onderstant wilde doen/ alsoo 't selve grootelijcx strecktе tot d'alghemeene ruste ende vrede van Vranckrijck: dat den Koninghe van Spaengien oock al in Europa niet soo machtigh en werde.

Op die tijt heeft de Prince van Chimay/ de sone vā den Hertoge van Aerschot/ binnen Doznic hem opētlijc metten Catholijcken versoent/vanden welcken hy totte gereformeerde religie gewekē was/ ende heeft in de groote kercke Misse gehoort:ende die van sijn ghesinde waren/ende dat niet doen en wilden/ werden van hem uyt sijnen huyse wegh ghedaen.

Die van Parma/ heeft om sijn werck te verborderen/ende de Hollanders te beletten/ datse niet meer de Schelde en mochten op-seylen/ allen den schippers eñ schips lieden uyt Vlaenderē ende Brabant gebodē tot Calloo te komē/op dat/ oft de Hollanders aenquamen met haer schepen/ dattet hem dan mede aen scheeps volck niet mangelen en soude.

Opden 25. Februarij is het werc vande bruggе volmaeckt/dewelcke op schepen gheleyt was/ tot veelder menschen een ongehoorde verwonderingh/ ende was in deser manieren: Over beyde zijden vander schelde/ beoost aen Brabant/ende bewest aen Vlaenderen/ waren twee geweldighe Bolwercken gemaeckt/ d'een tot Oerdam/eñ d'ander tot Calloo/ eñ waren in d'een 12. ende in d'ander 15. cartouwē aende waterkant gestelt: op beyde zijden vander Rivіere waren palen gheheyt/ so verre men het gronden mocht/ met palen van 15. voeten lanck/ende daer een brugghe van gemaeckt:op der selver eynden waren mede veel stucken gheschuts gestelt. Tusschen beyde dees brugghen/ daer de diepte aenquam/ waren 31. schepen lancx strooms/ die elck twee anckers hadden/een voor ende een achter uyt/ eñ dwars over den anderen/ so van d'een Voorsteven tot den anderen/ende van het eene ancker-schip totten anderen/ met stercke kettens ende kabels bevestight: de selvige waren met groote masten overgebrught/ ende daer delen over gheleyt/ datmen daer bequamelijcken mocht overrijden: Elc schip hadde twee groote stuckē geschuts/met 30. soldaten. Onder eñ bovē dees brugghe waren noch groote vlotten van vijfvende masten gemaeckt/ dwars voor deselve bruggse/ om die te beschermen voor de aenkomende seylende schepen/ die aen gheweldighe anckers lagen/ omtrent 1000. voeten boven ende beneden de Brugghe/op dat de schepen int zeylen/ daer op souden afstupten. De lenghde vande geheele brugge was 2000. voeten min twee/ soo verre waren beyde de bolwercken vanden anderen/ soo waren noch aen beyde de zijden vander brugghe wel thien Oorloghschepen/van alles wel toegherust. Dese brugge was genoemt La steccade. Hierenboven hadde den Prince van Parma noch meer ander schanssē/ boven ende beneden de brugghe: Die van Holland ende Antwerpen desghelijcx.

De stadt Nimmegen begonde sich na verandering te stellen/alsoo datmen konde bemercken datse begonden te hellen aende zijde des Koninex. De Grave van Meurs/haer Stadthouder/ socht ghelegenthеydt meer krijghsvolck daer binnen te krijgen/maer konde tselve/overmits de scharpe wacht/ niet te weghe brengen/hoewel hy sichselven in geē klepn gevaer ende perijckel begaf: want daer waren 2. molenaers die op hem afschoten/ maer overmits dat hy ghehart was/ so en treffent niet. Soo zijn hem mede twee brouwers aenghevallen/vanden welcken d'eene hem onderstont met een bijl thooft te klovē/ d'ander socht hem met eē hellebaert te doorsteken/ maer ginck oock niet door. Als hy nu sijn voornemen om meer volcx in de stadt te brengen/ niet en konde volbrengen/ so nam hy voor/ sommighe die by hem verdacht waren/ upter stadt te doen vertrecken/ twelc hy al met 3. ofte 4. gedaen hadde. Daer tegen beraetslaeghden haer eenige borgghers/ hoese de besettinghe upter stadt mochten verdrijvē/ eñ macckten metten anderen een verplichtinge/ om sulcx te wege te brenghen. Daerder waren voornementlijck 50. die hier vande roerbincken waren/ eñ hadden tselve voorgenomen den 1. Meert te werc te stellen/ smorgens inden daghraet: maer wert door eenighe oorsake verhindert. Sy namen raet met een ouden versochten krijghsman/ die riede/ men soude heymelijck eenige van sKoninex krijchsvolc inbrengē/ende datmē sonder sulcx te doen/te hoor soude komen:maer den selven raet wert te rugghe ghestelt/ uyt oorsake datmen achte dat de borgghers die vanden aenslagh niet en wisten/ meer neerstich souden zijn om den selven upt te houden/als d'ander te verjagen. Also ginc de bestenden dagh om/ sonder pet upt te richten. De voorsticlders van desen aenslagh/ende dander Catholijcken/en waren niet weynigh bekommert/ dat het openbaer mocht werden/ende stonden in groote sorge: want het moest weder 5. daghen vertrecken/ eer dat vendel daer sy haer medeplegers onder hadden/ de wacht souden hebben. Doe nu de bestemde tijt weder quam/ so gingen eenige om de ronde te doen/ die van dit opset waren/ss vondense op een oort inde wacht na haer wensch meest Catholijcken: metten selven ghesterckt zijnde/ gingen sy voort/ ende sloten hier en daer de soldaten in de wacht. Dit geschiede smorgens vroegh: so namen sy mede 't bossen huys met d'oorloghs ghereetschap. So warender oock eenige andere/ hoe wel in klepn getal/gheordineert om de marckt in te nemen. Als nu de Borgers dit rumber hoorden/ liepense inder haest na de marckt: Maer de Catholijcken quamen haer te gemoet/ende seyden:De soldaten gingen met verraderije om/ende wilden de stadt plonderen/ daerom waren de borgghers in wapenen/om haerselven/wijf ende kinderen/ende der stadt te beschermen: Daerom souden sy by haer begeven/ende helpē de schelmsche soldaten upt der stadt drijven. Door dese reden werden eenige borgers ontsteken/ende vielen met haer aen/ende benamē eenighe Borghers 't ghewey/. soo mede de soldaten/ ende drevense soo ter poorten upt/ ende veranderden terstont den Raet.

Hoewelse nu sulcx bedreven hadden/ soo en wildense nochtans geen besettinghe van sKoninex weghen innemen/hoewel de oberste Marten Schenc eñ Camillus een Italianer/daer seer na trachte/soo wel heymelijck als openbaer: Maer alst nu inder stadt wat gestilt was/ soo sondense haer gesanten aenden Prins van Parma/ende verdroeghen met hem.

Als dit tot Nimmegen ghеschiede/ heeft Taxis/de Luytenant van Verdugo/ twee Casteelen op de Veluwe ingenomen/Nieubeerk eñ Harfort. Maer alsoo die van Harfort langen tijt wederhielden/ ende hem veel spijts deden/ so zijnse noch ten lesten sonder eenige conditie in zijn handen gevallen/ ende zijn altsamē verslaghen/ behalven een schrijver van een Vendel/ die door verbidden van een Canonick gheranssoent wert. Van die van Nieubeerk zijnder sommige wyp gegeven/ende sommige gehanghen gevoorden.

Die van Doesborgh/ een stadt aen d'Isel geleghen/ siende dat de vranden geluckigen voortganck hadden/ eñ dat te Nimmegen wel afgeloopen was/so hebbense haer inecht mede uptgejaegt/ende van die van Zutphen ander garnisoen ingenomen/ ende zijn te ghelijck met die van Nimmeghen metten Prince van Parma verssoent/den 29. Meert.

Op dese tijt was den Obersten tot Arnhem/ ende deselvige stadt was bekommert/ daer hy mede sorgh voor had/met meerder Garnisoen te versekeren: want de borgers waren al wat wanckelmoedigh/ ende soudē lichtelijc die van Nimegen ende Doesborgh nagevolgt hebben/ ende sochten middelen om haer selven mede vanden garnisoene 't ontledighen. Den obersten heeft inder nacht eenigh krijghsvolck dicht onder de stadt doen komen/ op dat sy sinorghens vroegh de poorten

 souden

souden oberrompelen. De wachter op den toren / 't zy of hy banden Obersten omgekocht is geweest / of dat de borgers het teecken qualick verstaen hebben / als hy de leuse opstack / ende de trompette blies / so zijn de borgers aende verkeerde poorte geloopen / ende en achtede niet op de poorte daer de soldaten voor lagen. Middertijt zijn die / die inde hinderlaghe waren / de wachters inde poorte aengevallen / ende hebben haer verdreven / ende de stadt ingenomen / ende voor dié Oversté verselaert / tot groot leetwesen sommigher Borgers.

Die van Brussel / na datse lange ende swaerlijc belegert zijn gheweest / so hebbense metten Koningh (voor Parma) op dese navolghende wijse / een verseeninghe gemaeckt. De borghers zijn op haerselven bupten de soldaten aldus verdragen. Datse de Roomsche Religie wederom sullen toelaten / ende de Kercké wederom overgeven / die de gerefourmeerde in hadden. Dat haer privilegien int geheel sullen blijven: uytghenomen ofter eenige een oorsake mochten gheven tot eenen nieuwen oploer / dat deselve bpden rade van Staten sullen aengemerct ende verbetert werdé. Dat haer geen gelt-straffe opgelept sal worden / om de voorleden oorloghe tegen den Koninck. Die vande gerefourmeerde Religie werden twee jaren ghegunt / om haer saken te beslechten. De Koninc sal int geheel eñ volkomé in sijn recht gestelt worden. De hupsen vanden Cardinael Granvelle / des Graven van Mansfelt / eñ ander hupsen der Heeren aen 's Koninck zijde / die de Borghers verniele hebben / sullense wederom opbouwen / ende de goederé die daer uytgekomen zijn / wederom bestellen / ende hare schade versetten: De schattinge by haer op ghestelt die niet onrecht zijn / sullen betaelt werden tot datse betaelt zijn. Soo werde mede die van Antwerpen ende Mechelen toeghelaten op deser conditien aenghenómen te worden / soo sy haer selven in tijdts tot deselve begheven.

Metten soldaten is op dees maniere verdragen: De uytheemsche soldaten sullen met haer kinderen / wapenen ende goederen gaen daer die van Parma ordinerē sal / tgene men haer noch schuldigh is / sullen ontfangē so spt bekomen konnē / nochtans also / dat spt met geen gewelt sullen nemen. Dat de Heere banden Tempel / Overste over de soldaten / in 6. maenden in Brabant tegen den Koninc niet dienen sal: d'ander Hoplieden in geen dry maenden: maer de soldaten in geen 4. maenden. Die soldaten die daer in waren sonder de rupters waren 32. bendels / om desen haer Soldye te betalen: alsoose 4. maenden ten achteren waren / seyde men dat die van Berghen in Henegouwen verschoten hebben. Richardot de Presidēt van Artoys / ende Garnier des Koninc Secretaris / zijn om dese conditien te bevestighen binnen Brussel ghekomen.

Hoe wel die van Antwerpen trachteden na den lof van volstandicheyt / ende die vā Parma niet na en gavē / so ledése des niet min veel ongemaeckt / want sy waren van al haer koomenschap en neeringe ontbloot / eñ hadde groot gebrec van proviande eñ ander noodtdruft also nu by na in dry maenden gheen schepen inde stadt ghekomen waren. Daer waren wel 300. schepen upt Hollant afgevaren / die overmits de Winter ende Ysgang niet voor en konde / ende middertijt wert de brugge volmaeckt / also dat haerder een goet deel te rugghe trocké ende ontladen werden: Eñ de Hollanders warē daer na meer beschreumt om op te zeplen / overmidts datse in voorgaende tijdt dickwils onderstaen hadden voor te zeplen / ende dat haer int midden bande baert de wint begheven hadde / daer van sy in geen kleyn perijckel en quamen / ende moesten also wederom varen. Alsse nu hier voor niet weynigh bekommert waren / wert haer aengesept / datter een deel bander Brugghe ende Vloote voor storm ende onweer afgescheurt was / ende tot Antwerpen komen dryven: Maer sy hadde so goede kunschappers / dat 't selve al weder ghemaeckt was / eerse bande schade vernemen konden. Die van Antwerpen wert mede wijs gemaert / dat de Koninck van Vranckrijck de beschermínge der Nederlanden nu volkomen aengenomē hadde / eñ dat hy een geweldigē tocht toerustede om Parma teghen te trecken. Aldus werdense met een pdel troost opgehoudē / so datse haer selven een ghewisse verlossinghe inbeelden / daer voor datse alle middelen van vrede verwierpen.

Middelertijt zijn t'Antwerpen / voor den Ingenieur Frederic Jenibelli / 2. groote Schepen toegherust / d'een genaemt de Fortuyn ende d'ander de Hope: opde gront oft bodem van dese Schepen / dede hy op dicke planchen een kiste metsen van groote witte steenen / 5. voeten dick. Dese kiste was binnen langh 40. voeten / breet ende hoog 3. voetē eñ 1. half / dese in d'een 6000. eñ in d'ander 7500. pont buskruyts / eñ decte die kisten met groote sarckesteenen / potdicht by 6. voeten dicke / om tgeschut / oft geschoten klooten / dat mochte raken / af te doen schampen. Dese schepen zijn toegesloten / eñ gedect met gaten / daer veel vranckende lonten in werdē gelept om seker te wesen. Hy maecte boven op de schepen een verwerck / om een ure lang te vranden / eer buskruyt binnen soude aengaen / om den vyant te doen dencken dattet maer schepen en waren die de brugghe wilden doen vranden. (Tot dese schepen ordineerde hy noch 32. groote schupten / om 8. daer van aen een ghebetert / t'elcke halve ure vande ebbe tseffens vrandende af te senden / om den vyant so doende werck te gheven.

Als die van Zeelant Liefkenshoec ingenomen hadde / den 3. Aprill / eñ besich waren met de andere schanssē / so hebben die van Antwerpen sander daegs savonts ten 4. uren / de voorsz helsche Vyer-schepen teghen de Brugge afgesonden: maer den Admirael Jacob heeft synen last ende ordre niet wel ghevolghe / maer heeft de schupten te rasch d'een na den anderen laten vryven / daer na oock de twee helsche Mijnen / waer van tschip de Fortuyne te vroegh ontstack / dat met een Horologie instrument gemaert was / om sonder lonten vyer te geven / soo dat 't selve niet upt en rechte: Maer het ander de Hope genoemt / dreef na Calloo toe / ende toonde syn kracht / terwijlen Aldegonde ende Jenibelli op dē dijc waren bpde Weerschans / daer sy den Admirael met de galge dreygden / om dat hy synen last niet gevolght en had / dies hem Aldegonde terstont belaste / vant Admiraelschip (also geordineert was) eenen lichten Boot met 4. riemen af te senden / om te vernemen watter gewracht was: Desen was te voren belast / seckere vyer pijlen inde locht te schieten / so sy openinghe vonden / eñ also voor te varen tot aen de Vlote by Lillo / eñ aldaer te adviseren: na het teecken vande vyer-pijlen soude dē Admirael eenen scheut schieten / op welcke scheut al de schepen ende al de macht soude tsamen opden vyant aē vallen / eñ haer Victorie sien te verbolgen / maer die in desen boot waren / zijnde noch verslagē eñ verbaert vā de groote slagen / hoewel haer 200. guldens tot dryncgelt belooft was / en dorsten niet verre ghenoegh voorvaren / maer te haest wederkeerende / bootschapten datter niet ghewracht en was. Waer door die van Antwerpen de Victorie niet en volghden / te min / om dat sy noch sanderdaegs niet een schip van al de Zeelantsche eñ Hollantsche oorlogh-schepen die voor Lillo lagen / en sagen roeren oft seyl maken na de brugge toe / twelc sy (nae dat de wint doe waepde) wel sonder perijckel hadden mogen doē / gaen eñ keerē / maer die van Antwerpen niet / mits datse de brugge niet open en sagen / noch pet daer van wisten: also dat die van Antwerpen niet en vernamen / om daer op aen te vallen.

Hier en tusschen was den Ingenieur in geen kleyn perijckel van synen lijve / om dat sijn werck niet gewrocht en hadde / tot dat na 3. daghen den Grave van Hollach een expres man sont / die by nachte onder de brugge door swom / ende vertelde wat het een schip de Hope gedaen had: Te weten / dattet was gedreven aen den Vlaemschen kant / na Calloo / al vrandende / twelc also den Prince van Parma / met al sijn hofgesin / eñ al tarijghs volc dat sagē vranden / hebben sy met alle neerstighept ghepoogt den vyant te stissen / op dattet niet vrandende aende Brugghe soude: waer onder anderen mede besigh was de Marquis van Risborgh / eñ ter-

wijle

wijle hy vast met die van Antwerpen ende Aldegonde spottede dat sy met sulcken slechten middel meynden haer Brugge te breken / soo ist over ten lesten van alle kanten aent buskruyt gekomen / en heeft sy breeslijcke slagh gegeven / dat hemel ende aerde scheen te vergaē / en maecte sulcken slach int water / dat het water over den dijc vloogh / ende vuldē t'fort van Calloo en de velden rontomme datmen tot de linien int water stont / ende alle over ende lonten uytbluste: De schansse was opgewonnē / tgeschut verlozen / de zware groote steenē uyt het schip vlogen verre inde locht wegh / ende vielen weder inde aerde wel 8. oft 9. voeten diep / sommighe verre weeh int sant / ongheloofliick wel een half mijle vande brugge: het nam wegh ses schepen / de over verstovē datmense niet weder en vont / en de ander schepē keerden de kiel oft onderste heel opwaerts / en scheurde Brugge: Ontrent een half mijle weegs en bleef geen mensch overepnde staende / maer wert ter neder geslagen. De schade onder tvolck was groot / dat inde locht gemeten wert / ende wel geschat op 800. menschen / die daer doot bleven: Waer onder was den voorsz Marquis van Rijsvorgh / Vorggrave van Gent / Generael van alle tpeerdevolc / een kloet ende verstandigh heere / ende goet krijghsman / met veel gaven begaeft / maer te seer eergierich / hoovaerdigh / nijdigh ende wreet. Welcke gebreken hem dede aennemen de partije der Spaēgiaerden / daer hy anders van naturen genoegh haer vrant was / en int vereenigē der Provintien An. 1576. als een goet Patriot / sijn Vaderlant grooten dienst gedaen hadde: maer sijnen hoogmoet ende nijdigheyt dede hem treden in competentie / niet alleene met vele sijns gheliicke / maer selve metten Prince van Oraengien / die hy qualijc konde vrijcke / een Man die na alle grootheyt stont. Sijn lichaem wert doot ghevonden / hangende aen een schips kabel. Vanden Spaengiaerden wert hy niet beklaeght / die seyden / hoetwel hy als een kloeck Capiteyn den Koningh grooten dienst ghedaen hadde / so had hy op eenen dach den Koninc meer ondienst gedaē / dan hy weder met 10. jaren dienst conde vergelden. Met desen bleef ooc Robies / Heere van Billy / eertijts gheweest Gouverneur van Vriesiandt / Groeningen / Omlanden en Drenthe / een Portugues van geboorte / maer een sonderlingh vrant der Vereenigde Landen / mits sijn kloecheyt / ervarentheyt / kennisse der Landen ende des krijghshandels. Doch bleef daer den heer van Tozy / den Capiteyn Sigura / een Spaengiaert van grooten bedrijve / en veel andere edel Capiteynen tot 22. toe / en van Parma Hofgesin oock veel. Parma selve tot sijnen gheluche / was rechts van den dijc gegaen / mits dat het vranden gestist was / ende nu eenen vogenscheut beneden den dijck zijnde / wert evenwel vanden slagh / met den Marquis del Guasto / en Conte Nicolo de Cesis / en andere / ontrent hem wesende / ter neder geslagen / met groote verbaesthevt van allen. Sijnen pagie wert by hem doot geslagen / dragende sijn geweer achter hem. Hy selve verbaest / stont nochtans op / moet toonende met sijn rappier uytgetrocken / en terstont denckende wat het was gheweest / is na de Riviere en vrugge geloopen / en siende de schade en watter gebeurt was / en de ooghe hebbende / ofter geen volc opden slach oft schepē van nergens en volgde / oft hem vertoonde / ende niemant siende heeft hy eenen moet geschept / ende so heeft hy alle den nacht op de Wacht en in roerē geweest / en oor siende sander daegs smorghens / datter van Antwerpen oft van Zeelandt niet op gevolght en werde / overmits sy / by ghebreke van goede beleydinge / geen wetenschap en hadden van tvoorsz succes / heeft weder moet geschept / en terstont sijn Brugge vernieut / ende gemaect datse opende als ser eenighe Over-schepen aenquamen / soo datse mochten deur varen sonder schade te doen.

Ontrent de selve tijt / heeft La Motta / een Overste van Grevelingen / een groot deel van de stad Oostende ingenomen / te weten dat deel datse de oude stadt noemen / waer in eē groote kercke was / van wiens hoogte men de gantsche stadt beschieten mocht. Veel deel der stadt komt met een vrugge aende nieuwe stadt / welcke deel een Hopman te beschermen gegeven was / tot dat d'ander hoop met schepen inde haven soude komen: Maer deselve Hopman stelden sich metten sijnen opt plonderen en rooven / en verlieten haer bestende oort. Midlertijdt is de besettinghe vander stadt metten vorgers aengekomen / ende hebben de vranden geslaghen ende verdreven upter stadt / ende wert alsoo de victorie upt de handen van La Motta ontweldight / ende de Hopman na Parma gesonden.

Men sept dat de Hertoge van Alenson / bemerckende dat sijn sterf dagh genaeckte / de sake der Nederlanden opt hooghste bevolen heeft / en sijn broeder dē Koninck ernstelijck vermanende / dat hy hater beschermīnge sich aennemen wilde / dat hy hem alle recht en gerechtigheyt die hy upt kracht des verdrachs aen de Nederlanden hadde / hem geheelijc over gaf: Ende also Camerijc een goede voor-schansse van Vranckrijck gelegen is / ende hem daer aen grootelijcx profijtelijc is / dat hy daerom den Vorghers naer sijn verdragh met haer ghemaeckt / in sijn beschut ende beschermīnghe soude aennemen.

De Koninck heeft na tbegeeren sijns broeders / de stadt voor hemselven gehouden / ende heeft de Moeder onder den naem van haer komste / derwaerts gesonde met eenige krijghslupden te voet / belovende met den rupters selfs na te komen: En is onder alsulckē bedel veel lorens daer in gebracht. Ende al hoewel daer een een-jarigh bestant ghemaeckt was / tusschen die van Camerijck ende de nagelegen landen van Artops ende Henegouwen / des niet tegenstaende / soo zijnder nochtans soo rupters als knechten / wel 24. vendels ghesonden / om Vaepamen / Arien en S. Tomas / de principaelste steden van Henegouwen in te nemen / ende dat met een abelheyt vān een ander derssel / sose deselvighe hadde konnen bekomen: Maer sy zijn van 's Koninex van Spaengien volc dapper te rugghe gedreven / ende alsoo haer 't gheluck inden aenbanck niet gunstigh en was / so hebbense opghehouden.

Marten Schenck ende Benthen / de Hopman van stralen / zijn vande Vetue op de Veluwe overgescheept ende zijn met haer volck die van Aernhem int gesichte gekomen: de selvige zijn uptgevallen / ende hebben met haer gheslreden: daer viel een dapperen slagh. Daer bleven der veel van die van Aernhem / van d'ander zijde niet min. Schenc is selver mede gequest / ende naer Nimmegen gevoert / ende sy behoefden beyde haerder Victorie niet te beroemen.

Taxis de Oversie vant Vriesche Regiment / ende Luytenant van Verdugo / is met een haestigen tocht int sticht van Vtrecht gheballen / int Dorp van Ennenesse / ende heeft uptet sticht ende Goplant een grooten hupt wech genomen / ende veel vroetheden aende arme Boeren ghevoont / ende veel ghevangheins mede ghenomen.

Int beghinsel van Mey / hebben die van Antwerpen dat groot blockhups te water afghebiacht (tvelck sy het eynde der Oorloghen noemden) tot ontrent de schansse van Ordam / die Koninex volck in hadden: Maer komende daer ontrent binnens dijex / ist aende gront gekomen ende daer vast blijven sitten / ende veel daghen daer ghebleven / dat die van Antwerpen daer na niet upt en sagen.

Op den 7. Mey / is de Grave van Hollach met de Oversie Yfselsteyn / met dertigh schepen met veel upt geleesen soldaten ende graders aende Couwesteynschen dijck gekomen. Haer meninge was den selven dijck deur te steken / op datmen met klepne scheepkens benessens Tillo over 't landt daer doot mocht varen tot Antwerpen toe / en laten de Brugge ende schansse van Parma ligghen / vantse daer dan soo met troepen als met kloeten altijt soude moghen voortkomen over de seer wijde vateren die over stant liepen / tvelck haer wel doenlijck soude geweest zijn / soose dien dijck hadden mogen innemen. Alsse nu inden broegen mogen stout aen den selven dijc aengekomen waren / ende haer

krijghs-

krychsvolc ende soldatē opgeworpen hadden/ ende begonden te graven / soo zijn de Spaenjaerts haer aengekomen/ende hebbense overvallen/ wel 300. geslagē/ ende 40. ghevanghen genomen/ende hebben met haer grof geschut sommige schepen inde gront gheschoten/ alsoo datse de vlucht genomen hebben/ ende wech ghezeylt zijn diet ontkomen konden.

Verdugo/een overste van Groeningerlant / na dat hy 't huys te Rha-Rechteren-Rutenborgh int Landt van Over-yssel ingenomen hadde/soo is hy met twee stucken grof geschuts na thuys te Schulenborgh / een seer sterck huys van gebou/getrocken: Maer die daer op inder besettinge laghen / hebbent upt vreese opgegeven. Terwijlen dit int lant van Overyssel gheschiede/heeft Graef Willem van Nassouwen met de Vriesē ende Waterlanders de schanse van Slickenborgh/ hyde Ruynder gheleghen / ingenomen / overmidts die daer binnen laghen/ overweghende hare onsterckheyt/haer niet vertrouden te mogen wederstaen / daer om gavense haer selven op: Hoewel haer dees schanse seer nut/ om den seven Wolden in vrantschattinghe te houden was.

Ontrent de selve tijdt heeft de Grave van Meurs/ doer den oversten Rupt / met eteliicke bendels knechten ende Rupters/upt Bert eñ ander Geldersche stedē gelicht / met verrassichen de stadt Rups inghenomen: Dees stadt lept een weynich vanden Rijn af/ alsoo dat ter tusschen de stadt eñ den Rijn eenigh weyland lept/ eñ is doer de belegering bā Hertoch Carel van Bourgoensen wijt vermaert ghewoerden. Als dees stadt nu vanden vyanden veel lagen gheleyt werden / soo boodt haer de Bisschop aen / dat hy daer eenighe besettinghe wilde inleggen/die hem suiet affloegen / ghenoegh op haer macht ende sterckte betrouwēde. Die van Meurs hadde doer sijn bespiedersweel vernomen / dat de borgerwacht slap ghenoegh onderhouden werde: Dus vrachte hy sijn Volck daer doer op deser manieren: Op den 10. May/ liet hy eenich volck over dat waterken setten/ dat boven de stadt de molen ondrijft: dese quamen in alder stillichept onder t'Kloosterken Marienborgh genaemt: Men sept oock dat een van desen met een ladder heymelijc over de mueren klam / ende vernam wat wacht datter binnen gehouden werde / ende vant het alles gantsch stille. Dese gaf den synen een teecken datse mede aenquamē/ ende klommē mede alsoo met ladders over de mueren/ ende quamen doe met Smede-hamers ende Breeck-ysers / ende vraken de poorte van binnen op. De Overste Rupt hielt met de Rupterije buptē der poorten/ende nam daer vlijtich merc op. Doe hy nu het teecken vernam dat de poorte gheopent was/ soo rende hy ter stadt waert in. Als nu de borgers het geraes der peerden hoorden/eñ doer geschrey der krijghslieden op ghewecht wierden/grepen sy inder haest de wapenen aen / een deel half ghekleet/ende stelden haer ter weer. De Rupters reden na der Rhyen poorte toe: Maer alsoo haer sommige borgers daer ontrent met een waghenborgh beschanst hadden/so keerden sy haer na de marckt / ende namen die in. De borgers stelden haerselven hier ende daer ter were/sonder order. Na dattet dagh ghewoerden was/ ende de vyanden de wacht beset hadden/ vielen sy in de huysen eñ plonderden de stadt/ eñ namen veel borgers gevangen. Sy kregen daer een ongelooflijcken schat/ want veel Edellupden / Boeren ende rijcke Kloosters hadden haer schatten daer in ghevlucht/ ja sommighe borghers van Ceulen mede / die meenden dattet daer beter bewaert soude wesen: Boven al dese schat ende bupt-goederen / moesten de Borgers haer selven noch rantsoenen/ ende alle haer ghewey den vyanden overleveren: Soo kreghense mede een rijckelijcken bupt upt der Reguliers Kloosterken / veel ghemunt ende ongemunt gout ende zilver / ende ander Ornamenten ende Kerchen kleynodien.

Na dat Marten Schenck sommige Jaren op des Koninex zijde gedient hadde/ende hem in veel tochten bewesen als een dapper krijghsman/so heeft hy om eenighe sonderlinghe saken sijn paspoort vanden Prince van Parma versocht ende bekomen. D'oorsake wert diversch verhaelt: eenige segghen dat hy sagh dat geen diensten vanden Nederlanders gedaen / beloont noch geacht werdē/ ende dat al d'eere den Spaenjaerts toegedragen werde: andere segghen dat hem beloeft was Stadthouder van Ghelderlant te zijn / ende dat tselve daer na hautepen toe-ghedragen werde. Dus is hy metten Grave van Meurs over een gekomen / ende heeft sich op der Staten zijde begeven.

Op den 22. May hebben die van Antwerpen wederom een wonderlicke scheeps toerusting / van vrant eñ spijsingschepen afgesonden om de brugge te breken. Tot dien eynde haddense 16. pleytschepen aenden anderen vast gemaert/eñ met veel yserē snijdende instrumenten doorwrocht / om de kettens ende kabels vant vlot dat voor de brugge lagh/te doē breken. Dese hebbense voor stroom afgesonden/maer neerkomende soo zijn deselve van Parmes volck aenghehaelt ende op te blacte getrocken/ twelckse lichtelijck doen konden / overmits datse niet diep ginghen/ ende verlepdense van de stroom op de blacte daer spse begeerden/ende verlietense daer beballen / alsoo dat tselve werck geen mut en bede. Daer na quamen noch 4. ander schepē/die voegerust waren met veel Busscrupt om te spzinghen / als voor heen: maer d'eerste van de selve wert mede int afdrijven vanden vrant aengeballen/ eñ tselve aen een ancker opt stroom bevestigt / ontrent de boerē schans/ die die van Antwerpen in hadden/ daert een tijt langh bleef liggen/eñ int eynde aengingh/eñ wech berste/ tot meerder schade van die van Antwerpen als des vyants. D'ander twee zijn mede aengegaen sonder eenige merckelijcke schade te doen: want aende brugge komende/wert de brugge opgenomē eñ geopent/ eñ dreven alsoo doer de brugghe/eerse ontsteken werden. Het vierde hebben 's Koninex volc achterhaelt/ende de lonten gesocht eñ gevonden/deselve wegh genomen / ende het schip ontlost/ende hebbender veel busscrupt in ghevonden. Alsoo dat de selve toerustinghe van die van Antwerpen den vyanden profijtelijc / maer haer schadelijck is geweest.

De Geusen hadden een tijt lanck te voren de schans van Liefkens hoeck inghenomen / der selver Overste/een Italianer / wert vanden Prince van Parma (overmidts dat hy de schanse sonder d'uytersten noot verlaten hadde) onthooft. Des daeghs daer na isser een soldaet vande Geusen overgelooven int leger van Parma/ende begeerde by haer synen lijfs ghenade/alse hy vande Geusen vervolcht wert/ overmidts hy den Grave van Hollach in der nacht doorsteken hadde/ om dat hy hem synen Rupt met onrecht afghenomen hadde/ desen wert inder gevanckenisse bewaert: ende alsmen des anderdaeghs vernam dat Hollach noch leefde/so wert hy opgehangen.

Opden 26. dagh May/ na dat sdaeghs te voren die van Antwerpen de twaelf drijfschepen afghesonden hadden/ meynende dat deselvige de brugghe gebroken hadden/ soo hebbense des smorghens ontrent drye uren haer Schepen aen den Coubensteynschen dijck ghebracht. Tselve deden die van Hollant ende Zeelandt mede van beneden (naer datse eerst eenighe vierschepen metten stroom opgesonden hadden om de Brugge te vernielen) ende quamen mede wel 120. schepen met Soldaten/ gheheel vroegh voor den dagh aenden selven dijck. Dees schepen schoten soo ghewoldigh aen weerzijden op beyde schanssen des Dijcx / ende tusschē den selven/ dat de vyanden daer niet verderven mochten/ maer moesten na veel gheleden schade haer loopschanssen verlaten / ende inde groote Schanssen wijcken. Tusschen middelen tijden quamen de Geusen aent lant / ende hadden veel sackens met aerde ghevult/ soo horden/ plancken / ende ander ghereetschap van Wol-sacken / ende hebben daer mede inder haest aen wederzijden des Dijcx haer selven beschanst/ datse een tamelijcke borstwey zinghe hadden / alsoo dat de Schepen middeler tijt al meerder aen quamen / ende

datse

datse meest den halven dijck inghenomen hadden inde lengte/ eñ bestonden op menighe plaetse deselve te door graben/ alsoo datse den selven dijck sommighe uren in hadden/ende haddē menigen dapperē aenstoot der vpanden weder gestaen/eñ veel vermaerde Oversten omgebracht/Want sy schoten so seer gheweldigh tot Koninck volc in / dat haer schanssen meest ontbloot ende tgeschut schadeloos gewonden was: Alsoo datse haer selven nu geheel de victorie toeschreven/ende de wonenschepen die op de Kevier lagen/op ontboden/ om door den dijck na Antwerpen te varen / ja sy schreven haer victorie in Hollant ende Zeelant datmen meer schepen met vic talie soude aenbrenghen. De Prince van Parma stont selfs totten midden toe int water om den sijnen aen te boeren/Daer door dat eerstelijck een spaenjaert/Peeter de Padalia / met sijn achten moet nam/ ende quam geweldigh tegen de vpanden aen: deselvige wert sijn rechter hant afgeslagen/ende bleef doot. Hierentusschen quamen des Koninck volc met een nieuwe moedichept wederom aen op de schanssе aende Oostzijde op die van Antwerpen/ ende brachten dry stuckē geschuts die noch heel waren/tegē haer aen/eñ beschotense daer mede. Inden eersten wast een dicken nevel maer die verginck haest / soo dat de busschieter doe wel klaer sien konde/ende treste geweldigh daer op. Tweemael bestormdēse dees schanssе/ ende werdender afgeslagen: ten derdemael hebbense die overvallen / inghenomen/ende al verslagen datser in wonden: de reste zijn een deel tscheep gebloden/een deel ghevangen/ ende een deel verdronchen. Dit was een seer bloedighen slagh. De Hoochduptschen behaelden hier meerder eere als men haer wel toebetrout hadde.

Die nu al inde Schepen vluchten / waren ebenwel noch seer vperich int schieten / datse soo lange marden tot dat haer twater ontliep/ende veel van haer schepen droogh bevielen. Daer zijn wel 30. schepen vanden vpant genomen/daer seer veel wapen ende oorlochsgereetschap inne was / met oock sommighe dooden die vanden Dijc afgeschoten waren: ende stoomen vernomen heeft / soo warender van die van Antwerpen wel 2000. ghebleven. Vanden Hollanders ende Zeelanders mede niet weynigh: onder anderen de E. Heere Heutsin/ Gouverneur van Zeelant / met eenighe Edelen. Van des Koninck zijde zijnder ghebleven ontrent 400. Spaengiaerts ende Italianen / daer onder eenighe Hoplieden ende bevelhebbers / die meest upt de Hollantsche schepen geschoten waren. Want doen die van Antwerpen door hants teghen den vpanden streden / soo schoten de Hollanders gheweldigh tot haer lieden van achteren in upt haer schepen. Desen slagh duerde van smorgheus te dry uren tot des middaeghs toe.

De Grave van Hollach eñ Aldegonde waren over den dijc gekomen/eñ quamen tot Antwerpen. Hollach quam weder over lant te rugghe van Antwerpen tot Bergen opten Zoom/eñ so weder tot den sijnen. Door dit geruchte vanden Zouwestepnsen dijck / datse vanden Geusen ingenomen was / quamen sander daeghs van alle hoecken diversche schepen met allerlep nootdruft gheladen: maer komende tot Lillo / vernamen sijt wel anders ende bleven daer liggen.

Des anderen daeghs / welck den Sondagh was/ quam daer tydinghe in Parmas Legher / dat die van Antwerpen met een groot schip ende dry Galepen afquamen / om het groote houten Bollewerck dat aen de gront lagh/ vlot te maken / ende soo wech na haer schanssen te brenghen: daer tegen track de Grave van Arenberch ende Mansfelt upt / met andere van Adel/ soldaten ende bootsgesellen/op den 28. May met sommige schepen onder haer oogen/ ende overweldighden dat groote schip met 2. galepen/ ende brachten de selve mettet groote houten bollwerc / twelck sy t'eynde des krijghs noemden / tot aende brugghe tot Calloo in haer haven: Maer een onder de Soldaten versuymde zijn lonte wel te bewaren/ alsoo datse int krupt quam/ ende verbrande den Grave van Mansfelt zijn kleederen ende aenghesichte / doch bleef noch aen sijn lijf onghequetst.

De oversten Hautepen had eenige schansen ontrent der stadt de Grave gemaeckt / om de stadt te bedwingen. Daerom is Marten Schenck met sijn volck derwaerts getrocken om hem te verdrijven / of ten minstē te besetten in zijn schansen/dat hy geē toeboer soude konnen bekomen: Maer de naestgelegen garnisoenen van des Koninck volc zijn van alle wegē tsamē gekomē eñ derwerts getrockē/om hē te omcingelen. Maer Schenc van haer aenkomst gewaer werdende is metten sijnen vertrocken / ende tot Aernhem ghekomen.

Des Koninck volck onder belepden van Verdugo eñ Taxis/hebbē de schanssе van berchschoot opt bypdē vande Betuwe/belegert eñ bestormt/eñ als sijt nu een kleynē tijt belegert haddē ende bestondē te ondergrabē so hebbēse de selve schanse opgegebē/ende zijn de soldaten sonder gewepr uptgetoghen. Daer na is Verdugo metten sijnen overgescheept als of hy t'Heeren bergh wilde beleggen: maer hy is voort na Groeningen getrocken/ende heeft Taxis na Aernhem gesonden.

Op den 11. Junij is de Graeff van Hollach upt de schanse van Liefkēs hoec uptgevallē/eñ heeft de naeste schanssе daer boven gelegen/ aenghevochten / daer Hopman witzleben in lach: Maer die van binnen hebben haer dapper gewepr ende dē vpanden afgeslagen/ ende sommige gedoot. Hollach werden 2. peerden onder hem doot geschoten/ende liet dē aftocht blasen / na datse ontrent twee uren gevochten hadden. Inden aftocht liet hy den Grave van Arenberch aenseggen: hy hadde hem kortelijck 2. peerden ontleent / die hadde hy hē nu weder gebracht / deselve soude hy voor de schanse binden. Dese selve schanssе heeft Hollach opten 14. Junij noch eenmael ongeluckich bestoort/daer een dā zijn Hoplieden gewont eñ 16. soldatē gevangē werdē.

Die van Antwerpen siende dat alle haer aenslagen opte Brugge/ende opten Zouwestepnsen dijc ongeluckich afgingen/ bestonden te bedencken om een versoeninge met Parma te maken/ ende men verwachte inden leger/opten 17. Mypbuldichepdt dach/ Aldegonde/ ende eenige ander gesanten/om van brede te handelen/ doch zijnse door eenich beleet opten ghestemden dagh niet gekomen.

Ter wijlen was menich mensch in Hollant eñ Zeelant met een sonderlingen jver ontsteken/die haer lieten duncken datmen al te versuymich int ontsettē van der stadt handelde/presenterende elck upt goeden wille een goede somma van penningen uyt haer goederen te geben/om 't selve met meerder macht ende jver te bestaen/ende wert tot sulck / door Hollant in steden ende dorpen een groote somma van penninghen vergadert van elck hupsghesin bysonder: soo sich liet aensien dat men de sake met meerder ernst soude gedreven hebben maer tverging niet met sodanigen jver alsmen in sulcken saken wel behoort/want men sagh eenige dinghen wel met grooter ernst beginnen die opt hoochste banden jver slapten / gelijck een haestige stilte op komt in een sterckе wint. Daer was meenich vroom ghemoet die verdroot datmē in so een sake/die wel upt te voeren was / soomen by goeden rade / goet aendrijven hadde gehadt/so slupmerich handelde/ende datmen de midlē diemen hadde om de brugge geheel ende al wech te doē breken/niet en gebruyete. Doe werden by die van Zeelant eenige groote Hulchē toegemaect / die met gewelt met eē woorwint eñ stroom opte brugge souden geseplt hebbē: dit selve hoewelt met schade van volc soude toegegaen hebbē/soude nochtans na veel menschē oordeel een goet werc gewracht hebbē: maer komēde inde plate by Lillo/daer blevense liggen/ alsse wint hadden soo haddense geen getijde/ alsse getijde hadden so haddense geen wint/ ende dan geschietet mede wel dic door d'ongunstichept des Fortuyns/om datmēse versuymt alsse ons open staet of de haut biet / datse dan niet weder komt alst ons wel ghevalt / of als wijse geerne souden gebruycken. Dit selvige sach menich mensch met een droevich gemoet aē/die om twelvarē des Vaderlants

haer

haer selven verteerden. Onder ander was een Edelheer die vertoonde met seker uytdruc (sendende dat hã Bergen opten zoom na Antwerpen aende Colonels / des daegs na Pinxteren) een middel daer mede men als met een ijsgant de brug soude doen wech dryvẽ/ de sake te vozen by menich diversche personen/ wiens oozdeel men daer in gebruyct hadde/ vooz onfaelijc bekent sijnde/ presenterende selver over tot Antwerpen te komen om 't selve te volbrengen: doch also sy een tijt lant tot sommige dagen toe tot Bergen verwachtede / eñ geen antwooz de bequam/ so heeft sy tselve Graef Maurits ende den Rade van regeringe binnen Middelburgh in Zeelant bergadert/ vertoont/ inder selver voeghen alst te vozen dien van Antwerpen verthoont was: De welcke de sake alles overwegende/ ende datmen moest haesten/ gaven sodanigen antwooz t/ wy vindent vooz goet/ repst dooz tganssche lant hã Walcherẽ eñ versiet schepen die tot sulcx dienstelijck zijn/ wy begeerent gevozdert te hebben: Waer in datmen oock in sodaniger yl gehaest heeft / datse binnen acht dagen daer na met de selve toerustinge van schepen inde biote vooz Lillo gekomen zijn. De maniere des wercx was soodanich: Waer waren 5. groote schepen / daermen onder water groote gaten in gemaect hadde/ ende deselve met leder overspijckert: elc schip hadde inde voorboech ende achtersteven aen elcke spde een groot wijt vont gat / daer dooz een groote ronde ringe van Cabels gemaect/ dooz ginc/ die de gantsche boech ende achtersteven met sommige inhouten begreep / ende was dan een Cabel wel van seven Kabels dick / ontrent dertich voeten lanck/ dooz beyde dees ringen want schip ghevesticht / tselve tot vijf schepen toe / ende elck schip was wel tachtich voeten lanck: Waer mede soudemen also aenden anderen bevesticht zijnde / den stroom opghesepit af ghedreven hebbẽ/ want allen den schepẽ was al 'tronthout ende want afgenomen/ uptgenomen twee/ die met haer sorcken gesepit souden hebben/ so soudemẽ terstont/ komende aen sypaens schanse / of wat eer (also die ghem vierdeel mijl vande ander schanse van Lillo lagen) de leren onder water in stucken gesneden hebben/ so datte selven schepen binnen een korten oogenblic tijts wel 3. vadems of meer onder water souden gedreven hebbẽ/ want sy waren met veel tonnẽ onder de overloop / dat sy niet dieper mochtẽ sincke / want den overloop was sterc/ so dat de tonnen niet mochten opdrijven: Het bovenste vande selve schepen was met stroo eñ rijs / datmen in brant soude ghesteken hebben/ soo datte bovenste schepen soudẽ brandende geweest zijn / eñ donderste deel seer diep onder water drijven. Dit doorsnijdẽ van de lerẽ eñ den brant te stichtẽ/ soudemen doen alsmẽ de selve wilde verlatẽ/ eñ dan met een jacht daer van roepen. Tselve mogen nu de gene overwegẽ/ die de kracht des stroems verstaen/ wat kracht dattet gebaert soude hebben/ eñ datmen de schepẽ/ wiens bevestinge of verbindinge veel voeten onder twater waren/ niet mochtẽ los maken/ datmen oock deselve schepen/ overmits haer diep gaen vande kil of diepte niet mochten verlepden/ alsmen wel eer de plepten van Antwerpẽ komende/ op de placte getogen hadde/ so soudemen tselve mede niet hebben konnẽ doen/ overmits datse brandende souden aen komen drijven. Dit selve werc gereet eñ d'ontstẽ gedaen zijnde/ is mede niet afgekomen/ noch nopt int werc gestelt/ hoewel d'aenlegger des selfs (geen dienst noch gagie hebbende) hem selven presenteerde/ midts hem maer 6. ander byboegende/ tselve te volvoeren/ hẽ selfs inbeeldende datte perijckelen so groot niet en waren/ of de nuttichept des wercx was sulcx weerdich te avontueren: Doch tschijnt of God niet ghelieft heeft/ also zijn oozdeelen niet te begrijpen zijn.

De Grave van Meurs/ Schenc eñ Villers de stadhouder van Utrecht/ laghen met haer Legher ontrent Amerongen. Verdugo heeft zijn Luytenant (Taxis derwaerts gesonden de 23. Junij/ met een hoop voetvolcx eñ ruyters: deselve heeft sommige in hepmelicke lagen gelept/ inde naestgelegen bosschagien ontrent dẽ selven Dozpe. Het volck van die van Meurs / die in Amerongen laghen/ siende dat de brant hem daer ontrent vertoonde/ stelden haer in ordinantie / ende trocken haer te gemoet. Taxis volc weer te met af tot dat de vpanden uptet Dozp waren / eñ geweldich tot haer aenquamen: Midlertijt zijn de gene die inde Bosschagien inde hinderlagen lagen/ uptgebozsten eñ quamen se van achteren beringelen/ ende begonden doen mede/ die schenen te vluchten / stant te grijpen. Daer bliesmen de trompetten eñ sloech alarm/ eñ vielen den anderen dapper aen/ ende vochten geweldich. De Geuse werden van vozen ende achteren aengevochtẽ/ eñ verlozen meest al haer volcvolc/ ende 400. Kupters/ so gevangen als geslaghen/ de reste namen de vlucht. Den Graef van Meurs ende Schenc quamen tot Utrecht De Heere van Villers / Stadthouder van Utrecht werde gevanghen met anderen drypendertich Hoy-lieden ende Edellieden.

De overste Schenck heeft terstont na den slach een schanse opte Vaert by Vianẽ gemaect/ daer hy groote neerstichept in gedaen heeft / op dat de vpant ghem wijder inbreuck soude doen. Een wepnich hier na zijn der ontrent 15. Kupters over den Rijn gescheept / ontrent tf Heeren berch / ende den selven zijn lagen gelept vande besettinghe upter selver stadt van ontrent 150. soldaten / maer sy hebbense inde hinderlaghe verrast/ ende meest al verslagen.

Ten uptgaende van Junio heeft Parma sommich krijghsvolck ghesonden/ om het naest-gelegen dozp by Antwerpen (Bozgerhout genoemt) in te nemen / ende hebbent oock volbracht: want overmidts de besettinghe die daer in lagen/ haer selven niet sterck ghenoegh kenden/ om 's Koninex gewelt te wederstaen / so hadden sy de plaetse (hoozende haer vpanden aenkomst) gheruymt. Parma overleggende hoe grootelijcks hem daer aen gelegen was/ so hy dees plaetse den vpant mocht ontrecken/ also den oogst voozhanden was/ ende dat die bander stadt van allerley noots/ wozteln eñ anders/ daer upt gespijst werden / so heeft hy opden 28. Junij met 1500. man te voet / ende 400. Speerupters / met 4. grobe stucken geschuts/ ten andermael deselve plaetse inghenomen. Daer lach in tselve Dozp een gheweldighe Schanse: maer die daer inde besettinghe laghen / vreesende de aenkomende macht/ hebben de selve schanse verlaten / ende zijn het ontvlucht. Die van Parma heeft opten 29. dach tusschen acht eñ negen uren smozgens de selve schans inghenomen ende daer niet meer vooz ghelaten/ dat een Italiaensch Hopman ende een vanden gesinne vande Grave van Mansfelt/ eñ noch eẽ Vendrich werde daer gewont / eñ hy heeft den vpanden tot vooz de pooze bergolgt. Ontrent den middagh/ heeft hy eenen uptgesonden om noch een ander schanse op te epssichen / die genoemt was Steerbenhof/ daer waren ontrent dertich Walẽ in met haer Capitepn/ dander deel van zijn bedel lach tot Cantarrop eñ Lanterne: ende also de besettinge die daer binnen lach niet en wilde opgheven/ soo brachten de vpanden 't gheschut daer vooz/ om deselve te beschieten. Die van binnen verharden tot datter 9. mael geschoten werde/ daer nae werdense verschrickt/ eñ begeerdẽ van vrede te handelen: So heeftmen met den Capitepn verdragen / dat sy met den sijnen daer vyp uptgaen soude met al dat sy hadden / op die conditie dat hy d'ander 2. schanssen daer sijn volck in lagh/ mede soude doen overgeben/ so hy ock ghedaen heeft. Des anderdaeghs is Parma volc vooz noch eẽ baster hups getrocken/ genoemt Stalens Hof/ ende de besettinge daer in hieldent een tijt lanc tegen: maer alsmen tgeschut daer vooz bracht/ soo hebbense haerselven opgegeven/ eñ hebben haer wapenẽ ende goederen moetẽ verlaten eñ sijn met rappier eñ poenjaert daer uptgegaen. De besettinge die in dees vier plaetsen gheleghen hadden trocken na Antwerpen: maer also die bander stadt haer niet begheerden binnen te nemen/ soo heeftse die van Parma tot Bergen opten zoom doen voeren eñ gelepden. Daer na heeft hy den gantschen troos boeren ende jongers uptgesonden om 't koren over al af te snijden

ſaghen/ ſo mede moes ende woztelen eñ anders int leger doen brengen / ende 't gene datſe niet mochten met nemen te vernielen ende verderven/ op dat die vander ſtadt daer niet van nuttighen ſouden.

Opten ſelven dach is de Pzince van Parma na tleger van Stabzoeck ghetrocken/ende zijn doen tot Bevberen 2. Legaten van Antwerpen gekomen / eñ hebben den Pzince op een ſondage geſpzokē/ ende zijn des anderdaeghs weder na de ſtadt gherepſt / daer dooz de Pzince goede hope van opgevinghe kreegh: Want ſy hadden tidinge int leger datſe inder ſtadt niet meer en hadden als bzoot van haver ende ſemel eñ diergelijcke banden eerſten Junij af/ende dat tgemeē volc bzoot of peps wilde hebben. Den Raet quam dickwils tſamen/ maer obermits verſchepdenheyt der ſinnen/ſo konden ſy niet ſekers beſlupten: Want vande 8. Colonels warender maer 2. die de vzede begeerden/eñ bā 80. Hoplieden waren de meeſtendeel met tgemeen volc tot vzede eñ verſoeninge genegen: Midlertijt werdender veel bzievē upt Hollant eñ Zeelant na Antwerpen eñ van Antwerpen na Hollant eñ Zeelant geſondē/ dier ſommige in ſvpants handen quamen/die meeſt van eenerlep inhout waren / datſe malkanderen beloefden te ontſetten met ſchepen/volck ende pzovande.

Ontrent die tijdt trefte de Marckgrave del Guaſte op twee banen Rupters banden Geuſen / ende heeft haer geſlagen ende verſtropt/daer onder 3. Capitepnē gevangen waren / de reſte zijn ghevangen/ ſommighe ontvluchte.

Ontrent de ſelve tijdt heeft de Pzince van Parma den Marcgrave van Renti (dat is de Heere van Montigni) La motte/eñ van Werchy/ met een hoope Repſigers eñ ſommige ſtucken geſchuts na Mechelē geſonden. Dees hebben inder haeſt ingenomen/Walē/ Mechelſpoel/blochuys (Tonckken/ eñ meer ander ſchanſſē dicht om de ſtadt gelegen / eenſdeels met ghewelt ſommige met verdzach. Sy hebben mede een ſchip van oozloge genomen dat van Antwerpen naer Mechelen quam: daer in ſy mede gevangen kregē den ſchout van Mechelen. Sy hebben noch meer ander ſchepen ghenomen / die van Antwerpen met pzovande na Mechelen geſonden waren.

Deſe nederlage heeft die van Mechelen/ een oozſake gegeven/datſe na vzede begonnen te trachtē/ ende hebben geſanten int leger by den Marcgrave geſonden/ de welcke met d'ander Oberſten met hem gehandelt hebben ende een vzede geraemt/ des welck articulē aen die van Parma geſonden zijn/ dat ſy deſelve ſoude willen bevеſtigen of affſlaen. Die van Parma deſelve ſonder vertreck wel overgheweghen hebbende / heeftſe bevеſticht ende dooz goet aengenomen.

Die van Antwerpē/ na datſe nu meeſt al de ſchanſſen die te lande om haer ſtadt verlozen hadden / begonden haer ſelvē mede te nepgen tot vzede/ eñ namē dooz te verſoecken offe eenige lijdelicke middelen kondē bekomen. Tot ſulck zijn opten 9. Julij / Sint Aldegonde/ Schoonhoven/ Merode (dienen oock Heere van Duffelt noemt) met Heſſels opten abont int legher tot Bevberen gekomen: Sy hadden een ſtatelijc geſelſchap by haer / eñ warē wel verſiē van victalie eñ noodzuft om daer af te levē/ ſooſe niet al te wel van Parma ontfangen hadden gheweeſt. Maer de Pzince heeft haer ſeer heerlijc ontfangen/ende haer tſabonts ter maeltijt gehadt. Des anderdaegs zijnſe verhoozt / daer Aldegonde met een treffelijcke reden de oozſake harer aenkomſte ende uptſendinge verhaelt heeft: Daer op de Pzince weder int langh met een ſtatelijcke reden gheantwoozt heeft. Een wepnich daer na verſocht Aldegonde metten Pzince int bpſonder alleene te ſpzeken/ twelc hy niet afgeſlagen heeft / maer heeft met hem in ſijn ſlaep-kamer int lang ende bzeet geſpzokē. Na dat de Legaten wat veel epſchten / twelck den Pzince onbillick dacht te weſen/ ſoo zijnſe met den haren wederom inde ſtadt geſchict/ met ſeker convop van rupters/ die t'Antwerpen wel heerlijck onthaelt zijn/ ende daer na weder van haer gelaten. Die van Aldegonde heeft den Raet vergadert / ende haer wederbaren ende handelinge vertelt/ende riedt totten vzede.

Op den 19. Julij/ hebben die van Mechelen / dooz honger ſnoot bedwongen zijnde/ haer beſettinghe uptgelaten/ende des Koninck Garniſoē ingenomē/ onder tbelept banden heere van Pzoebene / een Edelman upt Vlaenderen. Den bozgheren werde alle haer miſhandeling vergeben/ende die Catholic wilde leven/ mocht inde ſtadt blijven/die ſulck niet wilden/ was toeghelaten haer goederen te verkoopen / ende binnen vijfthien dagen upten lande te vertrecken.

Des nachts daer aen volghende / alſmen den Ghеſanten van Antwerpen weder verwachtede inden Leger by die van Parma te komen: Hebben de Hollanders ende Zeelanders twee groote ſchepen (die ſy met groote koſten toegeruſt hadden met buſkrupt met veel ſteenen ende ſarckē ober gewelft / op de maniere vande voozgaende ſchepen van Antwerpen toegeruſt) met de vloet na de bzugghe geſonden. Het eerſte ſchip is bzandende aengekomē en heeft een deel vant vlot / dat dooz de bzugge lach ſchadeloos gemaeckt: Maer komende aende bzugge/ ſo hebbenſe de bzugge geopent/ eñ tſelve laten dooz-bzijden / twelck daer na aende gront ghebzeven ende in ſtucken gebozſtē is/ ſonder eenige merckelicke ſchade gedaen te hebben: Het ander is ghebozſten ontrent ten halven wegen eert aende bzugghe komen mocht. De Hollanders meenden dattet eerſte ſchip den vpanden groote ſchade aenghebzacht hadde: maer hoozende daer na dattet geſchut in alle de ſchanſſen des vpants afgeſchoten wert / ſo verſtondenſe daer upt wel hoe het bergaen was.

Die van Antwerpen ſiende / datſe te met inden uptterſten honger ſnoot geraecten/ ende datter gheen hope van ontſet te verwachten was: ſoo hebbenſe opten 23. Julij twintich Legaten gekozen/ſoo upt de Oberhept der ſtadt/den Staten van Bzabant / den ouden Schepen/Colonels/Hoplupden en Dekens / eñ deſelve met volkomen macht gheſonden/ om met den Pzince van Parma te handelen vande obergevinge der ſtadt. Deſelve hebben met hem geſpzoken/ende een maniere der vereenige by haer inder ſtadt gheraemt/ in gheſchzifte hem ober gegeven. Die van Parma heeft haer mede geſonden aenden Pzeſidentē ende Raetſheeren Pamelen/Aſſonleville/Richardoth/ende die van Burg/met den welcken ſy int lange ende bzeet gehandelt hebben/ want daer werden veel ſwaricheden aen weer ſijden voozgewent / die noch eyndelijck wech genomen werden/ſo datſe op ſekere conditie een verdzach maeckten/ ende ſonden tſelvighe uptſchzift aende Oberhept inder ſtadt/met eenigen vanden Ghеſanten / om 't ſelve met haer te overlegghen.

Op dees tijt quam de Grave van Egmont int Legher upt zijn ghevanckeniſſe vant huys tot Rammekens/ daer hy lange geſeten hadde / ende de Heere La Nobe/ die langhe te bozen in Vlaenderen ghebanghen was geweeſt/ wert tegen hem bzy gegeven.

De Grave van Meurs met d'oberſte Schenc/ hebbē in aller ſtilhept int ſticht ende Vzieſlant 1200. boetknechten/ eñ 200. rupters vergadert/ eñ hebben haer ontrent nieuwendoozt in Groeningherlant hepmelijck verſteken. Hendzic van Delden een Hoyman van des Koninck ſijde die niet verre van daer in een bevеſtinge lach/ vernemende van des vpandts aenkoemſt/ is met wepnich geſelſchap uptgetrocken om de gelegenthept te beſpieden derwaerts haer aenſlach mochte gedijen: Maer hy wert van haer menichte overhallē en bluchte tot in zijn ſchanſſe. De vpanden volgden hem ſluck op de hielen/meenende metten ſelvigen loop de ſchanſſe te oberrompelen/ maer zijn dapper afgeſlagen gheweeſt. Terwijle wachten de Grave van Meurs / op den aenſlach des verraets die hy met ſommige Burgers binnen der ſtadt hadde om de ſtadt in te nemen. Daer quam te met een ober ende weder ober/ onder dē naem van bzieven te hebben / aende Oberhept als hy uptquam met h[illegible]ven aende bozgemeeſters van Steewijck. Als dit ſelve een tijt lanck gheluckich bergaen

Digitized by Google

was/ende nu den tijt genaecte om de stadt te leveren/so isser een onder den wachters inder poorten gheweest/ die na-bedencken kreegh opten selven bode/ende heeft hem ghevangen ghenomen. Daer door wert de sake ontdeckt/de mede plegers gemelt: Ende tracktalso die van Meurs ende Schenck weder te rugge.

Dit geschiede den ix. dach Augusti: Doen zijn een wepnigh te voren eenighe vande ghesanten van Antwerpen weder upt het leger inde stadt gekomen met de articulen des verdraghs/ om deselve byde Overheydt aldaer te laten bevestigen of wederlegghen. Op den x. dagh is den vreeden Raet vergadert inde stadt/ eñ zijn daer de articulen des verdraghs voorgelesen eñ byden sommigen aengenomen/ maer by den sommigen verworpen. Alsmen nu daer over inden Raet twistende/ so syn eenige voorgers/door de lange belegeringhe ende hongers-noot verdrietich gheworden/ synde in een tamelic getalopte marct gekomen/ eñ begonden te morren eñ tot mupterie te komen/ ende riepen met lupder stemme datse de vrede wilden hebben. Eenige vanden Raet siende door de tralien op de marct/ eñ dat de sake tot oproer strecte/ vercondichdē sulcx inde vergaderinge. Hier door werdense altemael seer verbaest/ vreesende d'oproer vande woedēde gemeente/ also dat de gene die te voren den vrede af rieden/ nu met d'andere eendrachtich tot vrede stemden: tselve lietense der gemeente op de marct weten/ datse over een gekomen waren ende den vrede aengestemt hadden. Het volck is door dees tijdinge seer verblijt geweest/ eñ haerder terstont eenige toegeloopen ende hebben de wapenen van Alenzon afghevworpen/ ende des Koninck weder inde selve plaetse gestelt/ende hebbē haer scheepsvolc/schippers/ stuprlieden bootgesellē/koor ende krauwels afgedanct/ ende hebben 't geschut ende tscheeps gereetschap opgescheept/twelck de beginselen tot vrede waren.

Int tracteren met den Prince van Parma hadden die van Antwerpē veelderlep overleggínge/ eñ bevaginghe van dat voorseiden Schandael dat inde articulen verhaelt was/datmen geen schandale moeste begaen/ende hadden de meeninge wat vreeder verklaert gehadt hoe wijt dat strecte/ seggende onder anderen Aldegonde: Men mochtet voor schandael achten dat ic een Psalm song/of dat ick den Priester met het Sacrament/my te gemoet komende/ gheen reverentie en dede. Daer op de Prince antwoorde/ dat laetste voorwaer is een openbaer schaendael/ seggende voort: Komt ghy niet doen als de Boer te Koomen dede/ die door een poorte ginck daer aen geschildert stont/ hoe Pilatus Jesum veroordeelde/ende dede daer voor zijn reverentie ende booch syn knie eñ ginc voort. Daer na began sich de boer te bedencken/ dat doch Pilatus niet meenen soude dat hy hem reverentie gedaen hadde/ eñ ginc wederom te rugge/ende spraec: Dat ghy weet Pilate/ic heb voor u myn knien niet gebogen/ maer voor Christum. Doet ooc also/ende dunct dat ghy ter eeren Gods doet/so salt u niet schaden.

Opten elfften dagh Augusti heeft den Prince van Parma inde schanse van Calloo op een verheven tooneel het gulden Vlies vanden Koninc ontfangen. Na dat dees Feeste met allen solemnitepten nu volbracht was na ouder gewoonte/ so is al tgheschut kleyn ende groot afgeschoten met sodanighen ghelupt/dat scheen 't Aertrijck te scheuren.

Ten laetsten is opten xbij. der selver Maendt/ het accoort aen weerssijden byden Prince van Parma eñ die van Antwerpen onderteeckent: Eñ heeft de Prince van Parma mede belooft/ dat hy tselve binnen 4. maenden byden Koninc met zijn eygen hant eñ grooten Zegel soude laten bevestigen.

Op den xxj. Augusti heeftmen opten middagh de groote klocke gelupt/ ende allerlep spel gespeelt op een ghemaeckten Tooneel/ de Articulen des vredes upt-geroepen/in maniere nabolghende.

Articulen vande Peysmakinghe int overgaen van Antwerpen.

Also de Borgemeesteren/ Schepenen/ Tresoriers/ Rentmeesters ende Raet der voorsz stad van Antwerpē/met advijs eñ resolutie/ so bā hem als van andere leden vanden vreeden Raet/ mitsgaders by advijse eñ approbatie vande Collegien van de Colonellen/Dekens vande 6. gesworen Gulden/eñ 80. Capitepnen vander voorsz Stadt/ hebben naer synne Hoochept gesonden hunne ghedeputeerde Heeren Philips van Marnix/ Heer van s. Aldegonde/bupten-Borgemeester. Heer Willem van Merode/ Heere van Duffele. Heer Jan van Schoonhovē/ Ridder/ Schepen M. Andries Hessels. M. Matheus de Lannoy Schepen. M. Lops Meganc. Cornelis Pypmen. Philips de Lanemeter oude Schepenē/ Adrian Verdoul Hooftmā vāde poorterije. Jā de Weert/ Gillis Sautijn Wijcmeester. M. Henric van Vsle/ out-wijcmeester/Arnoult Boudewijns/ Deken vande Verepders. Guiliam van Scotē out Dekē vander Meerssen. Johan Godin/ out Colonel. Johan Rademaker. Lops Malepart Colonel. Herman van Vadenburgh/ Deken vanden jongen voetboge. Henrick van Erp/ Deken vanden ouden Hantboge. Jean Garin eñ Dieric van Os/Capitepnē der stad/volkomelijc geautoriseert synde. Om hare reconcilatie metten Koninck hunnen Oversten Heere ende natuerlickē Prince te tracteren/ slupten eñ arresteren/ dewelcke na dien sp mondelinge haren last hebben verklaert/ eñ in handen van synder voorsz Hoochept by geschrifte overgegeven seekere articulen/eñ daer na by bevel derselver tot diversche repsen geweest in communicatie ende conferentie met den Presidentē eñ Raetsheerē/Pamele/Assonleville/ Richardot eñ vander Burgh/in presentie vanden audientier Verreptken/ opte reconciliatie. Pynde ter weder syden voorgeballen diversche swaricheden/hebben hen de Gedeputeerde inden naem als boven/ eyndelic ghecontenteert. Met de punctē ende articulen/ die zijn Hoochept inden name van zijn Maj. hun goedertierlic heeft geconsenteert ende geaccoordeert/ inder voegen ende manieren hier na volgende.

1. Inden eersten/nademael de voorsz stadt/ Borgers ende ingesetene der selver/hun wederom ootmoedelick begeven onder de gehoorsaemhept vanden Koninc als Hertoge van Brabant eñ Marcgrave des H. Rijcx/ hunnen oversten wettelickē Heere eñ natuerlickē Prince/gelijc sp hier voormaels waren/ afgaende ende renuncerende alle verbonteniss̄e/ tractatē/ lingen/eñ confederatien/ die sp ghedurende dese beroerte gemaeckt mogen hebben tot achterdeel van synne Ma. So ist dat synn Hoochept ooc indē name der selver niet tegenstaende alle voorleden saken/ de voorsz van Antwerpen wederom ontfanget/ ende wil tracteren in alle soeticheyt/Vaderlicke goedertierēheyt/ als goede vassalen ende ondersaten. Deselve weder voegende met de reste van Brabant/ om voortaen in alle vrientschap ende eendrachtichept te leven met den anderen stedē eñ Provintiē wesende onder de gehoorsaemhept van synn Maj. so sp beden voor dese beroerte. Verklarende synne meyninge te wesen datte oude aliantien eñ Tractaten metten H. Rijcke/Princen/landen ende steden opt stuc vanden Koopmans-handel/traffique/ negotiatie eñ anderssins aengegaen/puntuelicken onderhouden sullen worden/ende oock dies van noode synde/ vernieut den meesten voordeele ende oirboir der stadt.

2. Eñ om wech te nemen ende weeren alle oorsaken dā mistrouwicheyt eñ diffidentie/so accoordeert synn voorsz Hoochept een eeuwich ende generael Pardon eñ vergetinghe van allen ende een pegelicken vande voorsz borgers eñ inwooners/aldaer tegē woordich/ of buyten der stadt wesende/ mitsgaders allen den ghenen die hun aldaer nu zijn houdēde/ int generael ende int particulier sonder eenighe exceptie/ hoedanich die soude mogē wesē/van alle decressē/misdrupckē/ ongeregelthedē/misdadē crimē læse Majestatis,eñ andere by hū geduerende dese troublen/ ghecommitteert/hoe groot swaer ende van wat qualitept deselve zijn/of gehouden sullen

ſullen mogen woꝛdē ſonder eenige upte ſteken of tercipieren/ waer van de gedenckeniſſe upt eñ te niet gedaen ſal blijven/ als van ſaken die nopt geſchiet en zijn/ ſonder dat ſy des halven opt ondersocht / gheinquiteert of gerepꝛocheert ſullen mogen woꝛden in wat manierē of om wat oꝛſaken dattet zy: Op pene dat die obertreders geſtraft ſullen woꝛdē als verſtoꝛders eñ beroerders vande gemeene ruſte/ eñ dat niet alleenlick ten reſpecte vanden levenden: maer oock vande doode/ ſulcx datte memoꝛie eñ Erfgenamē vande ſelve geē ſchande injurie of verwijt aenghedaen en ſal woꝛden / met verbot eñ interdictie aen allen fiſcalen / pꝛocureurs/ generaels/ Juſticieren/ Officiers/ ende allen anderē/ ſo publicque als pꝛivate perſoonen / van wat qualitept ſy ſouden mogen weſen/ daer van eenich ondersoeck/ verbolch/ betichtinghe of ander moepeniſſe aen te doen/ in wat maniere dattet zy. Waer in begrepen ſullen woꝛden de ghene die geduerende deſe booꝛſz troublen eñ beroerten / in hare perſoonen of goeden gheintereſſeert zijn gheweeſt/ de welcke niet en ſullen mogen ſchade of intereſt pꝛetenderen/ noch actie intenteren/ om oꝛdinantien/ acten/ reſolutien of vonniſſen gedecreteert teghen hare perſoonen oft goeden / dan wel ten laſte vande particuliere dieſe veroberlaſt / of daer van by haer epgen pꝛevatie ende autoꝛitept gepꝛoffiteert ſouden moghen hebben.

3. Dat gheen vande booꝛſz Boꝛgeren / Inwoonders ende ander in dit Tractaet begrepen / van wat qualitept/ ſtaet oft conditien die zijn/ hebbende gheduerende deſe beroerten gedient oft gheaſſiſteert inden Raet van Staten/ onder Eertz-hertoge Matthias/ den Hertoge van Alenſon/ vergaderinge vande generale Staten/ de Staten van Brabant/ ſynne Gedeputeerde/ of ander Overicheyt/ inden Raet van Brabant/ Finantien/ Kameren van Rekeningen ende Bedē/ inden Magiſtraet ende ſubalterne Bancken/ Kameren vande Colonellen ende ſeſtien Capiteynen/ eñ in allen anderen Kameren ende Collegien der booꝛſeyde ſtadt / opghericht by den Boꝛgemeeſteren eñ Schepenen aldaer/ ſo van outs als van nieus/ niet en ſullen ghemoleſteert/ ondersocht oft in rechte / noch daer bupten betrocken oft aenghespꝛoken moghen woꝛden / oft andersints in eeniger manieren/ om de reſolutien/ oꝛdinantien/ teeckeningen/ paraphen/ oft ſententien gheemaneert ende geſpꝛoten upt de booꝛſz Raden ende Collegien/ noch ooc moetē verantwoꝛden booꝛ de ſchulden / Acten oft Obligatien van dier / dan booꝛ ſoo beel ſy daer van particulierlijck gepꝛoffiteert ſullen mogen hebben.

4. Maer alſo d'experientie betoont/ dat de gratie ende genade diemen aen ſommige gedaen heeft/ ſeer achterdeelich is gheweeſt / booꝛ dien ſy van ſtede tot ſtede gegaen zijn/ aldaer beruerende dē ſtaet/ ende beletende de reductie der ſelver/ de meening van ſijn Hooghept was dat de gebannene ende upt-geſeyde van ander ſteden eñ Pꝛovintien/ van herwaertſ-ober/ of de gene die hebben mogen begrepen weſen inde particuliere tractaten van de Steden / daer ſy waren ten tijde vande reductie van dier/ verwoꝛpende de gratien/ hun begeven hebbē binnen der ſtadt van Antwerpen/ dat die hen ſouden uptē lande vertrecken. Nochtans willende gratificteren de booꝛſz van Antwerpen / die deſhalven groote inſtantie ghedaen hebben/ ende verhopende dat de boven-genoemde hen booꝛtaen in alle ſtilligheyt dꝛagen ſullen. Laet den ſelben toe/ oft dat ſy hare reſidentie inde ſtadt ſullen mogen continueren of hen vertreckē mette meubien die ſy hebben/ gelijck hen booꝛ 't beſte goetduncken ſal: Op laſt ende conditie van hen der oꝛloge niet meer te onderwindē/ noch andersins eenige quade officien te doen/ tegen den dienſt van ſijn Maj. twelbaren eñ ruſte van deſe landen/ noch oock directelic oft indirectelic beleeren / dat de andere ſteden oft Pꝛovintien hun komen reconcilieren / oft weder ſtellen onder de gheboꝛſaemheyt van ſijne Maj. Op pene van gepꝛiveert ende upt-geſloten te woꝛden van alle gratien.

5. Dat al de booꝛſz boꝛgers / pꝛeſent ende abſent/ ende boven dien de inwoonderē alsaer / geweeſt hebbē booꝛ de reconciliatie vanden Pꝛovintien van Arthois / Henegouwe/ &c. wederom treden ſullen volkomelijc ende bꝛedelijck tſedert den dagh van dit Tractaet inde poſſeſſie eñ gebꝛupc van alle hare goederen/ tſy leenen/ erven/ epgen eñ allodiale goederē of andere/ in wat plaetſen onder de gheboꝛſaemheyt van ſijner Maj. de ſelve gelegen zijn/ mitſgaders vant capitael van hare Rentbꝛieven/ beſet oft onbeſet. Niet tegenſtaende alle aenſlagingē/ confiſcatien/ verkoopingē oft alienatien/ gedaen ter contrarien/ ende ſonder dat hen van noode zy eenige hantlichting oft ander pꝛobiſien te verwerven/ dan dit tegenwoꝛdich Tractaet. Eñ tſelve ſal oock weſen van de actien ende creditien die noch in weſen zijn / eñ daer van ſijne Maj. niet gediſponeert en heeft. Welverſtaende dat de abſentie / die ſullen willen genierē van d'effect van dit booꝛſz Tractaet/ ſullen moeten vertrecken upt 's bpants landen / binnen 3. maenden na de publicatie van dien/ waer inne oock begrepen ſullen zijn alle bupten ende Boꝛp-lieden van Bꝛabandt / die ter oꝛſaken van deſe Oꝛloge/ ende om de verſekertheydt van hare perſoonen inde Stadt geweken zijn.

6. Ende alſo den wille des Koninck niet en is / deſe ſo vermaerde ſtadt / weſende ghefondeert op de traffique eñ Koophandel/ te ontblooten van volck/ oft rigoꝛeuſelijck te verjagen de gene dier binnen zijn. Alle de boꝛgeren eñ ingeſeetenen ſullen aldaer mogen blijven houden hun reſidentie / den tijdt van vier geheele jaren/ ſonder aldaer ondersocht oft geinquiteert te woꝛden int ſtuck van hare conſcientien/ of gedwongen te woꝛden tot nieuwen eedt om 't ſepꝛ van Religie: Midts aldaer levende in ſtilligheyt ende ſonder diſoꝛdꝛe eñ ſchandael/ om hen daerentuſſchē te beraden eñ reſolveren/ of ſy ſullen willen leven inde exercitie vande oude Catholijcke/ Apoſtolijcke/ Roomſche Religie/ om ingheualle niet/ hem alſdan binnen den ſelvē tijt mogen bꝛeljc upten lande vertrecken/ alſt hen goetduncken ſal/ in welckē gevalle hen toegelaten ſal woꝛden/ het bꝛy gebꝛupc van al hare goederen/ om daer van te diſponeren/ de ſelve te tranſpoꝛteren/ verkoopen of alieneren/ ghelijck ſy bevinden ſullen te behoꝛen/ of deſelve te doen regeren/ ontfangen ende adminiſtreren/ by alſulcken als ſy daer toe ſullen willen ſtellen eñ deputeren/ eñ komende van levende lijve ter doodt bupten oft binnen den lande / ſonder teſtament te maken / ſullen de booꝛſz goederen volghen de naeſte erfgenamen/ indirecte oft collaterale linien.

7. Dat recipꝛoquelijc de Koning wederom ſal tredē in ſijn domeynē/ goederē/ rechten eñ acten oock komen ſullen in hare goederē/ actien eñ creditē/ alle Pꝛelatē/ Collegien/ Capittelen/ Kloosters/ Gods ende gaſt-huyſen/ geeſtelijcke plaetſen/ eñ generalijck alle perſonen/ geeſtelijck ende weerlijck/ publijcke of pꝛivaet/ gebolght hebbende de partije van ſijne Maj. oft vertrocken geweeſt zijnde inde neutrale landen / om de ſelve goeden over al daer ſy die mogē vindē/ t'aenbeerdē/ vendicerē eñ volkomelijc eñ bꝛedelijc gebꝛupcken / gelijck van te boꝛen/ hoewel de ſelve verkocht oft verwemt ſoude mogē weſen/ uptgenomen 't gene dat geappliceert is tot foꝛtificatie vande ſteden/ ſtraten/ marcten ende ander publike gebꝛupcken: waer op Commiſſariſen geoꝛdineert ſullē woꝛden/ om de epgenaers vande weerde vanden gronde te compenſeren oft andersins daer inne te oꝛdineren/ ſoo bevonden ſal woꝛden te behoꝛen.

8. Ende aengaende de huyſē ende edificien/ getimmert eñ gebout binnen der booꝛſz ſtadt/ op ydele geeſtelijcke gronden ende erven/ waer van de booꝛſz van Antwerpen inſtantie gedaen hebben: Alſoo 't ſelve is een punct twelckmen niet en kan pꝛomptelijcken ſlichten ſonder kenniſſe van ſaken / ſijne Hooghepdt remitteert de deciſie van dien/ tot dat ſy t'Antwerpē weſen ſal/ ende alſdan ſal hy Commiſſariſen deputeren/ om daer van inſpectie oculaire ghenomen weſende / de geintereſſeerde te hoꝛen/ ende booꝛts daer inne rechtweerdelijck te oꝛdineren/ ghelijckmen in termen van rechte ende redene bevinden ſal te behoꝛen.

9. Sullen oock ghenieten vande achterſtellen diemen ſchuldigh is/ 't zy by 't lichaem vander ſtadt / oft by de

Staten van Brabandt int quartier van Antwerpen/ maer aengaende de bruchten eñ inkomē vande onroerende goeden ende achterstellē vande renten/ die particulier persoonen schuldigh zijn / wesende ontfangen eñ geemployeert by last ende authorizept vanden Staten of vande Magistraet/en sal gheen restitutie ghepretendeert mogen worden/dan vande particuliere/die hun profijt daer mede gedaen sullen hebben. Ende nopende de roerende goederen/sullen de selve van d'een eñ d'ander zijde wederom geepscht/gevenditeert eñ aengegrepen mogen worden/ in wat plaetsen men die in wesen vinden sal/ eñ dat by ordinarise justitie/ eñ sonder daer toe eenige wegen van septe te gebruycken.

10. Dat geen Thesauriers/Ontfangers/Officiers/ende andere/gehadt hebbende eenige handelinghe oft administratie vande penningen vande beden/ imposten/domeynē oft andere die aengeslagē ende geadministreert zijn geweest van wegen de Staten of Magistratē/hoedanigh die zijn / niet en sullen bekommert of geinquiteert worden voorde somme vā penningen eñ partijen/ die sy sullen bewijsen gheteelt of betaelt te hebben by de scarge oft ordinantie vande Staten hare gedeputeerde of Magistratē/noch sullen ooc hare rekeningen subject ende onderworpen zijn/ tot eenige revisie of onderzoec/ ten ware by tijtel van erreur of bedroch inde selve ghecommitteert/ 't welck ghesticht sal worden in gewoonlijcker manieren/ende by den genen diet behoort.

11. Dat alle begonste proceduren/ bommissen/ brieven van gratiē/justitie eñ ander/ gegevē eñ verleent by den genen/gehouden hebbende den Raet in Brabant/ by de Magistraet ende andere Collegien van Justitien/ghehadt hebbende macht van judicaturen in ghelijcke saken/tusschen den ghenen die aldaer tegenwoordich geweest/ ende hare jurisdictie geadvoeert hebben/ sullen van weerden zijn om confusie te schouwen / welverstaende/ dat de geinteresseerde hun sullen mogen versiē (so verre hun goet dunckt) by wege van revisie/ appellatie of reformatie/volgende de Costumen ende Privilegien van Brabant/behoudelijck dat den ordinarissen tijdt om te appelleren / reformeren of rebideren niet en zy overstreken: maer aengaende de bonnissen/gegeven wesende by default oft contumatie aen d'een of d'ander zijde tegens d'absenten/ sullē gecondemneerde gehoort ende gheintegreert worden in hare actien ende exceptien/ten minsten onder beneficie van relievemente.

12. Dat alle erfheridatien/giften/dispositien/ donatien inter vivos aut causa mortis, gheschiet upt haet vande Religie/ oft upt sakē van dese troublen/ende gedurende de selve / sullen van beyde zijden ghehouden wesen voor gecasseert/te niete gedaen ende van geender weerden. Ende alle successien ab intestato, gevallen binnen den voorsz tijdt/sullen volghen de naeste ende wettighe Erfghenamen.

13. Ende also de Kooplieden/ Borgers/ Ingesetenen ende andere/begrepen wesende in dit Tractaet/ geinteresseert soudē mogen worde / so verre die van Hollant/ Zeelant / ende ander Provintien eñ stedē van dese Nederlanden / continuerende d'oorloge tegens sijne Maj. souden willen confisqueren/ de goeden/ schepen/ koopmanschappen/penningen/actien/crediten ende achterstellē/toekomende dien van Antwerpen/eñ andere hier boven geruert/ sijne Hooghept belooft/ soo wanneer sy met henlieden wert te tracteren/ dat sy Procureren sal/ dat selve sal wesen sonder achterdeel van die van Antwerpen / eñ op conditie dat sy betaelt eñ voldaen sullen worden/van alle 't ghene men hen wetteliick schuldigh wesen sal / ende dat sy sullen hebben restitutie vande voorsz hare goeden ende koopmanschappen.

14. Nopende 't stuc vander munten also hoogmoodigh is / tot voordeel vande stadt ende vande koophandel/ daer in eenigen goeden reghel ende ordre te stellen/ sijne Hooghept / soo wanneermen sal wesen beraccoordeert/ ende daer toe ledich/ sal met advijs vande Staten van Brabandt / ende participatie vanden Magistraet ende principale kooplieden / daer op nemen eenen voet tot minsten quetse van 't lant/eñ meesten profijt eñ ordre standt vanden Onderdanen. Ende daer-en-tusschen sullen inde voorsz Stadt loop hebben alle soorten van goude ende zilvere munten/ die tegenwoordelijt aldaer gangbaer zijn/sonder die te mogen verhoogen.

15. Eñ ten eynde den Koophandel weder macht in sijn gheheel ghestelt worden/ sullen alle Bruggen/havenen ende passagien geopent ende bevrijt worden: midts betalende de rechten ende tollen sijner Maj. eñ den Passalen respectivelijck toebehoorende.

16. Eñ hoewel sijne Hooghept grootelick soude begeren/dat alle imposten/settingen eñ ander lasten/gedurende dese oorlog opgestelt/mochten geweert eñ afgeset worden/ tot verlichting vande goede gemeente/om den selve middel te geven om te respireren eñ harē asem te verhalen/is niettemin te vreden dat tot betalinghe van haer schulden/obligatien/assignatien/ renten eñ pensiē de selve imposten/ settingen eñ lasten sullen worden gecontinueert / met conditie nochtans / dat de betalinghe niet en sal gheschieden aenden genen die vpanden sullen wesen / of de oorloge continueren tegen sijn Maj. Provintien ende steden van sijn onderdanighept.

17. Dat alle hare Privilegien/soo generale als particuliere / vande welcke sy voor dese beroerten wettelicken genoten hebben/hen selven puntelicken onderhouden ende gheobserveert worden / om de selve ruselijck ende vredelijck te ghebruycken/gheljck sy voor de selve troublen gedaen hebben.

18. Dat een yegelijck vande voorsz Borgers ende Inwoonders/ 't zy datse in dienst ende eede vande voorsz stadt zijn oft niet / die nae het slupten van dit Tractaet hen sullen willen vertrecken / om hunne woon-plaetse te veranderen / oft om ander respecten / sullen 't selfde vrijelijck moghen doen / tot allen tijden aist hun goedt duncken sal / te water ende te lande/ ende dat met hunne vrouwen/ kinderen / huysghesinnen / ende alle ruerende goeden/soo Koopmanschappen als andere/sonder dat den selven daer in eenigh letsel gedaen sal worden / oft dat hen oock van noode sal wesen derhalven paspoort te hebben. Ende sullen de ghene die hen vertrecken sullen in eenighe Provintien ende plaetsen/wesende neutraet/oft staende onder tgebot van sijne Maj. bekommert eñ overlijc mogen passeren/wederom keeren/ hunnen handel drijven ende trafficquerē inde landen vande onderdanighept vā sijn Majest.ende disponeren van hare goedē/ ruerende ende onruerende/ so sy best bevinden sullen te behoren / of de selve doen regeren/ontfangen ende administreren/voor sodanighe als sy daer toe willen stellen / ende oock daer weder keeren ende hare domicilie ende wooningen hernemen/sonder gehouden te zijn daer toe ander provisie te verwerven/ dan dit tegenwoordigh accoort.

19. De selvige libertept ende vryheyt geeft oock aende schippers vander stadt/ indien daer eenige zijn die hun met hen eygen schepen willen vertrecke: Ten ware dat sijn Hooghept begheerde haer met de selve schepen te dienen/ in welcken gheballe sy die sal moghen aenbeerden/midts betalende den prijs/ volghende de juste estimatie die daer van gedaen sal worden.

20. Aengaende de gene die hun sullen willen vertrecke inde Provintien oft steden (noch ter tijt niet gereconsilieert wesende) om aldaer oorden te stellen op hunne saken / sullen mogen weder keeren binnen den tijt van 6. maenden na datum vant Tractaet/ om te komē wonen inde Provintien ende stedē vande onderdanighept sijns Maj. of in neutrale plaetsen / alwaer sy sullen genieten de voorsz vryheydt van te passeren / repasseren/ handelen ende trafficqueren / ende van allen 't voorder effect van dit Tractaet/gheljck de boven-ghenoemde/ sonder consent of paspoort.

21. Voorts op de remonstrantie by die voorsz van Antwerpen ghedaen/ dat sy om deschulden ende lasten vander voorsz stadt/ subject zijn dagheliex bekommert eñ gearresteert te worde/ sijne Hooghept van henlieden tijt te gevē/ van hen te mogē ontlasten/acqueteren/consenteert dat hunne persoonen of goederen niet en sullen ghearresteert of bekommert worden om de voorsz schulden

ſchulden ende laſten/ ghedurende den termijn van een geheel jaer. Om daerentuſſchen te beramen ende adviſeren / by wat middelen ſy ſullen mogen geholpen ende geſoulageert weſen.

22. Eñ voort gants redelicken is datte gebroke ende afgeworpen Kercke vande ſtadt weder opgemaert worden/op dat deſe eewighe ſchande niet en blijven voor de oogen van al de werelt/ de Magiſtraet/ Raet ende ledē der ſelver ſtadt ſullen onderlinghe handelen / om te beramen/eenen goeden ende bequamen voet diemen hier in ſal mogen houden/ter minſte quetſe vande ſtadt.

23. Wat de gene die hen ſullen willen vertrecken lancx de reviere / ſullen tot hare redelicke koſte geaccommodeert worden/van ſchepen/om daer mede hare perſonen/huyſgeſinnen ende meubles te tranſporteren/mits ſtellende ſuffiſante cautie ende borchtocht voor 't weder keeren vande ſchippers ende ſchepen/dieſe alſo ſullen voeren ende condviſeren.

24. Dat de gevangens aen d'een ende d'ander zijde van hen rantſoen niet overkomen weſende/ſullen ontſlagen worden/ mits betalende hare koſten/ uptgeſondert den Heere van Tillighy/ aenden welcke zijn Hooghept niet en mach ruerē. Maer wel ſal ſy haer employeren ende alle goet officie doen neffens zijn Ma. om zijn verloſſinge/ gelijck genoech kennelic is dat ſijn Hooghept gedaen heeft voor den Heere van la Noue / ſijnen Vader.

25. Dat mits 't gene dat voorſz is/die van Antwerpen ſullen vyomtelijc alle hare artillerije/amonitie/ſchepen van Oorloghe der ſtadt toekomende/ ſtellen in handen van zijn Hooghepdt / die haer reſolveert te komen inde ſelve ſtadt/eñ alhaer te ſtellen wachte van 2000. ſoldaten voetvolc/ende 2. Benden peerden/die gelogeert ſullen worden ten minſte ongerief vande Borgerē. Belovende zijn Hooghept/ ſo verre die van Hollant eñ Zeelant hen vereenigē/ eñ ſtellen onder de gehoorſaemhept van ſijnder Ma. datte ſelve ſtadt niet en ſal beſwaert worden/noch met Kaſteel/noch met Garniſoen/maer ingeballe niet: Soo de voorſz ſtadt ſoude een Frontier ſtadt blijven/ſal alſdan met partictipatie eñ adveu vande Magiſtraet/ eñ ander die gewoonlic zijn tot ſulcken ſaken gheroepen te worden adviſeren op de middelen/ om deſelve ſtadt te verſekeren tegens de aenſlagen ende vyaetjcken vanden vyant.

Eñ belangende tholc van oorloge weſende binnen den lande van Brabant / ſo haeſt de gelegenthept der ſaken ſulcx ſal toelaten / ſullē die van Antwerpen metter daet bemerckē dat zijn Hooghept 't voorſz krijghsvolck niet is houdende om de Onderſaten te beſwaren ende verdrucken / maer wel om te vechten ende te recouvreren voertich patrimonie van ſijner Majeſtept.

26. Ende ten leſten / hoewel ſijne Hooghept ghenoech ghefondeert ſoude weſen/ op de voorſchreven Stadt te willen verhalen / een goet deel vande onkoſten diemen geduerende deſen aenſlach ghedoocht heeft/ dies niet te min om te betoonen dat ſy niet en begheerde de bederfenſſe der ſelver: Is te vreden dat ſy alleenlijck betale de ſomme van vier hondert duyſendt Guldens. Om daer mede eenich contentement te gheven aende ſoldaten/na dien ſy een ſo langen ende ſwaren leger ghehouden hebben/tot betalinghe van welcke ſomme/ hen gegheven ſal worden eenen redelijcken termijn tot hunne meeſte commoditept.

27. Ende ſo verre aengaet den Heere van Sint Aldegonde/ naedemael hy perſiſteert te willen blijven/ volghende de ſelve zijde. Men verſtaet dat hy ſal beloven ende ſweeren geene wapenen tegen den Koning te draghen / binnen den tijdt van een Jaer na datum van dit Tractaet.

28. Alle welcke puncten ende Articulen zn ghecloten/ beraccoordeert ende ghetreckt ghetweeſt / ſoo wel by ſijne Hooghept / als by de voor-genoemde gedeputeerde. Belovende ſijne voorſz Hooghepdt/de ſelve te doen advoueren/ratificeren/ende approberen by opene brieven onder het eyghen hantteecken ende grooten zeghel van zijnder Majeſtept / binnen 4. Maenden van deſen datij aff.

Ghedaen te Beveren den 17. dach Auguſtij 1585. Rr. Onderteeckent aldus

Alexander

Daer onder ſtont noch gheſchreven/
Ter ordonnantie van zijnder Hooghept
Onderteeckent
Verreycken.

By authorisatie ende inde naem vander ſtadt van Antwerpen

Philips de Marnix,	Guiliam de Merode.
Ian de Schoonhoven,	Andries Heſſels.
Matthias van Lannoy,	Meganck,
Cornelis Pruenen,	Adriaen Bardoul,
Philips de Lantmeter,	Gillis Santijn,
Hans de Weert,	Willem van Schooten.
Aert Boudewijns,	Balthaſar de Moucheron,
Ian Godin,	in plaetſe van Louis Malepart.
Ian Rademacher,	
Herman van Dadenborch,	Henrick van Erp.
Ian Garin,	Dierick van Os.

Afgheleſen ende ghepubliceert binnen der ſtadt van Antwerpen / ter Puyen of vanden ſtadthuyſe / ter preſentien van Heeren Janne Richardot / Preſident van den Provincialē Raet van Artops/ eñ Raet van Staete vander Majeſt. ende Heer Janne vander Burcht Preſident vanden grooten Raedt van ſijnder Majeſt. daer toe ſpecialijck ſijne Hooghepdt ghecommitteert/ mitſgaders vande voorſepde Gedeputeerde / ende van mijnen Heeren den Schouter/Borgemeeſteren/Schepenen ende Raedt der Stadt van Antwerpen / opten 20. Auguſti/ Int jaer een duyſendt vijf hondert / vijff ende tachtentich.

Onderteeckent/
Everaerts.

Als dit vande ſtellagie afgeleſen was/ſo is de Wapen-meeſter voortghekomen / dieſe eenen Herault noemen/gekleet met de wapenē van Spaenjen/eñ heeft den Trompetters vanden Prince van Parma mede ghebracht. De welcke nae datſe een tijdt lanck ſeer lieffelijck geſpeelt hadden / ſo heeft de Herault zijn hant om hoogh geheven/ eñ drymael met luyder ſtemmen geroepen/Vive le Roy d'Hiſpaenjen: Dats/geluck toe den Koningh van Spaenjen / dien 't gantſche volck met gelijck geroep na geroepen hebben. Na dat het volck nu gheſchepden was/ zijn de overſten metten anderē ter Maeltijt gegaen op een koſtelick Bancquet. Midlertijdt hebben de Catholijcken metten genen die nieuwelijck ingekomen waren/ de kercken ingenomen eñ ſongen den Toſſanck te Deum Laudamus, wijden de Kercken voor den Biſſchop/ende lieten de Predickſtoelen geeſſelen met roeden / ende ſegenden den ſelven op hare maniere.

Ten laetſten heeft de Prince van Parma opten 27. Auguſti / 2400. Duytſche ende Walſche ſoldaten inde ſtadt geſonden vier hondert Ruyters / ende twee hondert Edellupden / daer onder de Grave van Egmont ende Champaigny warē/ende is met den ſelvigen mede inde Stadt ghekomen. De Borgheemeeſters ende Overicheydt zijn den Prince te ghemoet ghetrocken/ ende hebben hem voor een ſeer ſchoone Maecht de ſleutels vander Stadt overantwoort / eenen Yſeren / ende een van ſijnen goude. De gouden heeft hy aen ſijnen hals ghehangen by 't gulde Vlies: ende zijn hem int voortgaen menich ſchoon ſchouſpel ende verrierlicke ghedichten vertoont/die t'ſijnder eere ſeer konſtich opgherecht waren / ende is alſo ſeer ſtatelick gelept tot in zijn Paleys/dat hem opt Kaſteel toeberepdt was/ ende werde daer ſeer feeſtelijck ontfangen.

Parma verſoeckt met ſchoon ſchrijven vele Steden tot hem te trecken.

Ontrent der ſelver tijdt ſchreef die van Parma aen veel ſteden eñ vlecken in Nederlandt/eñ vermaen-

Digitized by Google

de haer tot verſoeninge met haren Heere ende Koning meest in deſer meeninge. Wy hebben dickwils te vooren ende noch onlancx aen u geſchrevē/ ende opt alderhooghste inden name des Koninex uwes alder-genadichſten Heere aen u verſocht ende begheert: Dat ghy den ellendighen bedroefden ſtaet uwer ghelegenthepdt/ doch eens wildet behertighen / ende daer door u ſelven tot een goede middel aen te nemen/begeven/dat ghy nu ter aengenamer tijt den wech ſout voornemen/om wederom te komen tot de ſchuldighe plicht ende onderdanichept uwes Prince ende Koninghlicke Majeſt. al eer u het ongeluc treffe/ ende ghy in noch meerder verdriet valt dat u over thooft hangt/ende dat ghy met krijghs laſtē overladen ende ombangen werdet/eñ u ſelven inden upterſten noot brengt/ tſelve u op den hals halende daer nu alreede teghenwoordigh veel ſteden ingheko men zijn/ twelck ſy tot haer grooten ongeluck te ſpade beklaecht hebben/nadien wy ghenoodſaeckt waren den ſelven met gewapender hant aen te grijpen: Soo hebben wy tot allen tijden van u goede hoope gehadt/ ende ons tot u verſien / dat ghy ons op de ſelve ernſtighe vermaninghe een goede antwoort ghegeven ſout hebben / ende u ſelven bewijſen als goede Onderdanen toeſtaet / ſoo onſe Brieven u ſlechts ter handt ghekomen waren.

Want ons is dickwils onderricht / dat u gemoeden (Godt Loff) vande Koninghlijcke Majeſtept noch ſoo gantſch niet afgewent zijn/als wel veel anderen/die lepder met allen moetwil inde wederſpannichept teerlien aen u beſpoort is/dat onſe brieven u oberantwoort zijn/ſo mercke wy wel/ende konnen anders niet gelooven/dat dan alſulcke onſe brieven zijn verſtommelt gewozden/ door de booſheydt ſommigher lieden / die om haer eygen baets wille daer toe arbeydē / datſe u in een altijt gheduerigen oorlogh mocht ophouden/ om u ſoo in dienſtbaerheydt te houden eñ haer ſelven van u ende u huysvrouwen ende kinderen ſweet ende bloet rijck te maken. Hierom hebben wy ons alleenlijk louter mede doogenthept bewegen laten/ dat wy aen onſer zijden geen arbeyt/koſt noch moeyten geſpaert hebbē/ons ſelven te bewijſen ende te quijtē / als een getrouw dienaer des Koninex toeſtaet / ende hebben nu noch ten andermael geſchreven: Dat ghy nu doch de oogen eenmael open doet / ende niet en veracht de goede gelegenthepdt ende middel die tegenwoordich voor handen is/ op dat ghy doch eenmael upter ellende ghereddet mocht werden/na dien de ſake noch ſoo wijt niet verloopen en is/ oft ſtaet noch in u handen / ende hebt by u ſelfs te overleggben/des Koninex macht die ſoo groot is/dat gheen ſtadt hem tegen kan ſtaen/ eñ daerenboven zijn genade ende ingebozen goedichept die ſy bewijſt aenden genen die haer wederom onder zijn gehoorſaemheydt begheven: Indien ghy nu deſe onſe vermaninghe ghehoor ghéven ende daer naer lupſteren ſult/ ſo beloven wy inden name des Koninex u een genoech-doende eñ billicken vrede te beſchaffen / datmen niet goeders of redelijckers van ſoodanighen milden Prince ſoude mogen verwachten noch begeeren: Wiens blijt ende toegenegenthepdt anders nerghens toe ſtreckt/ dan dat hy zijn Erff-Nederlanden ende den Inwoonders van dien vanden bloedigen krijgh mocht ontledigen/ende in zijn genade aennemen / datſe in ruſte ende vrede haer oude vryheyt ende Privilegien mochten genieten/ daer in ſy voormaels ſoo geluckich geleeft hebben / de welcke wy noch vermeerderen willen/ ſo 't gemeen welvaert ſulcx verepſchen mocht/ ende den teghenwoordighen onderhouden ſo veel mogelijck is/na dien wy een ſonderlinge toegenegenthept daer toe draghen/ dat wy hoe langher hoe meer den welſtant ende 't gheluck der ſelver landen wenſchen ende bevorderen mochten. Van welcke onſe goede toegenegenthept wy genoechſaem getuygeniſſe gegeven hebben/daer van wy de gantſche Werelt laten oordeelen: Dat wy nopt pet anders voor ghenomen hebben/dan dat wy ons ghelijckſorzmich mochten ſtellen den goedē wille ende meeninge van zijn Majeſtept: Die met ſeer droevigen ghemoede aenſiet/ dat deſe zijn Nederlanden die hem van allen tijden herwaerts boven alle anderen ſeer lief ende weert zijn geweeſt: haer ſchuldige plicht alſo vergeten hebben/ dat ſijn Majeſt. genootſaeckt ende bedwongen is geweeſt / de wapenen tegen haer te voeren/ niet tegenſtaende de ſelvighe ſijne Majeſt. vanden beginne als dees oproer ende onruſt ontſtonde/ alle mogelicke blijt aengewent heeft/ dat de ſelve in vrientſchap mocht neder ghelept ende gheſtilt werden. Daeromme vermanen wy u noch dickmael/ dat een yder onder u hem ten beſten bedencke/ ende ſoo ghy ſulcx wilt nakomen/ſo ſult ghy ons in allen vrientſchap ende lieſde tot u ghenepcht vinden. Dewijle ons niet onbekendt en is dat ghy u ſelver doort aendrijven ende oprupinghe ſommiger booſer menſchen tot deſen oorloge hebt voerē laten/daer in ghy nu verwont lecht: Hoewel nochtans niet ſo ſeer door de macht ende ghewelt der verkeerden (die in een kleyn getal onder u regeren ſo wy verſtaen) als upt vreeſe ende ſchricken der vromer. Nu het ſy dan ſoot wil/ſoo ſtaet u nu den wech open / daer door ghy wederom in u voorgaende vredigen ſtaet ende ruſte/onder de Koninghl. Ma. als u opperſte ende natuerlijcke Heere / oock onder onſen (als ſijn geordineerden ſtadthouder) oprechten regeringe/ wederom komen ende gheplant mocht werden. Dus neemt dees tegenwoordige gelegenthept waer/eer u het oorlogh verder overvalt / ende ghy inder daet dan ſult moeten gewaer werden/'tgene wy upt medoogenthept een tijt lanck opgeſchorſt hebben / eer wy u met gewelt hebben willen aengrijpen ende bedwingen. Wilt ghy u nu ſeggen laten/ſo ſult ghy ons des te williger bevindē/ u toe te laten ende van wegen de Ko. Maje. te verleenen het ghene ghy ter redelijcker wijſe tot u ghemeene welvaert ende u aller nut ende proffijt ſoudet begeeren mogen. Hier op willen wy met gedult van u een antwoort verwachten / ende u ſelven als mijn lieve vrienden den almachtigen Godt bevelen.

TEr wijlen Antwerpen noch beleghert was/ zijn de Hollantſche Legaten in Engelant gekomen/ ende heerlijck ontfanghen ghewoorden: Sy verſochten vande Koninginne in beſcherminghe opghenomen te werden tegen den Koningh van ſpaenjen. Die vanden Rade des Koningins/die waren wel thaerder begeerte ghenegen / maer overlepden de groote ſwaricheydt die haer daer upt aenſtaende was/ ende die wel te betrachten waren: Dat de Koningh van Spaenjen machtich ware/ ende datmen de Hugenoten in Vranckrijt mede te hulpe moeſt komen: ende datmenſe ſwaerlick beyde mochte helpen / maer datmenſe nochtans niet mocht afſlaen / ende lieber onder een bedeckten ſchijn onderſtant doen/op datmen tverbont datſe met beyde de Koningen hadden/niet ſoude inbreken / ende datſe in deſer voeghen van onderſtant te doen/minder onkoſten ſouden dragen. Eenige andere/daer onder was de Grave van Lepceſter ende Walſinghen / die rieden datmen openbaer oorlogh ſoude voeren/dat Engelant machts genoech hadde tegen den Koning van Spaenjen/ende datmen Vranckrijt mede eſſenwel op een ander wijſe te hulpe konde komen: Soo datſe onder ſeker acte met die van Hollant zijn overgekomen ende verdragen.

De Koninginne heeft tot ſulcx d'oorſake, waerom ſy den verdruckten Nederlanden onderſtant gedaen heeft, opentlick voor de gantſche werelt in druck uytgegeven, als hier na volcht.

HOewel de Koningen eñ Princen/die metter hoogſter Overichepdt begaeft zijn / Gode alleene/ den Koning der Koningen (door wiens ſy in het Rijck geſtelt zijn) gehouden zijn/ reſeninge haerder regeringhe te geven. Wy nochtans (die onder andere Princen der Chriſtenhept) dit Koningrijc van Engelant/ vandē Almachtigen God in dier voegen te regeeren / ontfanghen hebben/dat wy anders niemandt ghehouden zijn reſeninge te geven: Hebbent niet onbehoorlick geacht/ noch onbetaemlijck eens Princen Hooghepdt / dat wy rese-

Digitized by Google

reckeninge onſes voornemens in deeſe tijt int openbaer ſouden gheven. Hebben nochtans dat ſelve niet door eenich recht/ ghewelt ofte noot / gedwongen ghedaen/ maer alleenlijck door de oorſake beweeght/die wy hier nae wat breeder ende klaerder ſullen verklaren / waer van de ſomma is deſes : Dat niet alleen onſe Onderdanen ende Borghers (die met ons in grooter trouwe ende dienſten verbonden zijn)maer ooc de uptlandigen verſtaen moghen (byſonder de Chriſtelijcke Princen die met ons door 't verbont ende eenigheyt/ tſamen gevoeght zijn)met hoe groote ende rechtveerdige redenen wy daer toe ghebracht zijn / om onſen Nabueren / der Nederlandtſche Provintien (die de ingheboren Rupſghenoten der ſelver zijn) byſtant te doen/die ſy met geſtadige oorloge geplaeght/ der vreemder volckeren gewelt ende wreetheyt geleden / ja met alle ellendigheden alſo verdruckt eñ beſwaert met groot perijckel voorſtellen/tegen de eeuwige ſlavernije. Hierom moetmen dit voor al weten (twelck een yder niet even wel bekent eñ openbaer is) dat tuſſchen deſe Volckeren/ als Enghelant ende Nederlant/een oude eñ geſtadige vrientſchap geweeſt is/ door de koophandel eñ groote gelegentheyt die de bequaemheyt ende geſtalte der plaetſe geeft/ alſo dat ſy teghen over den ander ſo van na by gelegen zijn/ eñ door de bequaemheyt der Haven totten koophandel ſoo eſſen nut/datſe aen weer zijden groote gelegentheyt hebben over te ſchepen ende te haven/ ende haer Waren gheringhe te vertieren. Twelck doen dickwils geſchiet is/tot groot welvaren der beyder volckeren / doen de Landen van Vlaenderen / Hollandt ende Zeelandt / ende haer andere by-gevoeghde ghebueren/ een yeder ſijn byſonder Heere hadde/ ende noch niet alle ghelijcke eenen Heere onderworpen waren. Want het blijckt noch/dat onlancx gheleden/ doen door Houwelijcken de Heeren deſer Landen haer vereenighden/dat doen oock de Landen als door een Houwelijck te ſamen ghevoeght zijn/ daer door geſchiet is/ dat veel geſlachten/met haer Wapen ende Tijtels/als tot een ander Gheſlachte ghevorden zijn/ ende de ſelve Landen die te voren in Gheſlachte ende regeeringe verſcheyden waren/ tot een heerlijckheyt ende regeeringe gebracht/ ten laetſten alleen den Hertogh van Bourgoengien/ door Erfheer bekent hebben. Van die tijt ende daer na zijnder tuſſchen de Koninghen van Enghelandt/onſen Voorouders/ eñ den Hertogen ende Heere van Vlaenderen/Hollant/Zeelant ende ander landen onder tſelve gebiet gelegen / veelderley vrientſchappen ende onderlinghe dienſten gheweeſt / ſtrechende tot welvaert der beyder Landen. Ende dat noch niet alleen/ maer tuſſchen de Borghers ende Onderdanen van beyderley Staten/zijn onderlinghe Contracten ende Voorwaerden ghemaeckt/ ſoo van vryen Koophandel/ ende verhandelinghe der Waren / als anders / die onderlinghe dienſten eñ vrientſchappen verwecken/ waer deur haer beyder ghemoeden onderlingh met ghеſtadige vrientſchappe te ſamen gevoeght zijn. Twelck upt veelderley ſchriftelijcke Contracten (die noch tegenwoordigh zijn)genoechſaem blijct/niet alleen der Koopliede (den welcken deſe ſake meeſt aenginck/op dat ſy haer koophandel van weer zijden vryelijck mochten gebruycken) die doen inde Zee-ſteden ende ander groote ſteden te ſamen handelden : Maer oock der gener die door haer ſtadt geheel vremt van ſodanige koophandelinge waren : want daer noch tegenwoordigh verſcheyden ende openbare Condicillen oft geſchriften zijn / inde welcke de Verbonden ende beloften / aen weer-zijden verhaelt werden / die met namen ende zeghelen bevеſticht zijn/ vanden ghenen die (om datſe Geeſtelijck zijn) Vrelaten ghenoemt werden/ ſoo mede vanden ghenen/ die in Wereltlijcke regeeringe in dien tijden 't ghemeene welvaert/ met grooter eeren door edelheyt haers geſlachts regeerden. Onder allen welcken verdragen is dat de ingeſeterne aen weer zijden/door onderlinge trouwe/ verbonden ende verknoopt / elck in gemeene dienſten ende weldaden/de meeſte wilden zijn/ſoo wel de Geeſtelicke als Wereltlijcke. Hier door is gheſchiet/ als door een ombintlijcken knoop haerder beyder wille/ dat Enghelant ende Nederlandt t'ſamen ghevoeght/ als warenſe aen een gelijmt/ alſo vaſtelijck aenden anderen gehangen hebben / dat door gheenderley aenſtoot noch archwanichеyt/haer vereeninghe heeft mogen geſcheurt of geſchepden werden/ noch oock tot eeniger tijdt ophouden/hoewel haer Vorincen aen weer zijden wel ſomtijts in twiſt ghekomen zijn/ 't welck nochtans ſeer ſelden gheſchiet is/doch alſt gheſchiet is/ ſoo iſſet meeſtendeel door der gheener arbeyt ende konſten gheſchiedt/ die in de omliggхende Rijcken / deſer beyder Volcken vrede benijdende/gheerne eenighe tweedracht zaepden. Ende op dat deſe ſake te klaerder blijckt / dat deſe beyde volcken over langhe / van hare Voor-ouderen tijden / met een gheſtadighe als onderlinghe ſhupſgenotiſchen verbont der eenigheydt te ſamen ghevoeght zijn / ſoo zijnder noch onder de ghemeene papieren haerder Vorincen / byſondere gheſchriften / inden welcken de hooftſomma harer Verbonden ende vereenighinghen gheſchreven ſtaen : byſonder ghetuyghen dat de Contracten ende Verbonden / die doe ghemaeckt zijn tuſſchen Henricum den ſeſten onſen Voor-ouderen / ende Philippum den 2. Hertogh van Bourgoengien / die doen van ſijn Grootvader het Graefſchap van Vlaenderen beerfde. Deſe verbonden zijn omtrent over 140. jaren beſchreven / ende in openbare Boecken aen weer-zijden verhaelt / ende van Karolo ſijn Soon bevеſtight/ een vermaert Man / die in die tijdt / in oorloghe ende vrede ſeer hoogh gheroemt werdt : Deſe is een Vader gheweeſt vande Groot-moeder Philippi/des teghenwoordighen Koninck van Spaengien/ende Man van de edele Vrouwe / Vrou Margriet / die een ſuſter gheweeſt is van Eduward de 4. onſen over-groot-vader. Daer nae/ ende oock dickwils/ zijn deſe ſelve Verbonden vernieut / door onſen groot-vader Henricum den vij. (een vermaent Vrince / die in veel vromigheden/ wijſheyt ende raet is vermaert geweeſt) ende de Aertshertoghe Philippum/ die een Groot-vader is geweeſt van Philippus Koningh van Spaengien. Ten laetſten zijnſe oock bevеſtight eñ vernieut door Henricum den vij. onſen Vader / hoogh-loflijcker ghedachten/ ende Karolum den vijfden / Duytſcher Keyſer (deſ ſelven Koninck van Spaengien Vader) die dat Gheſlachte met grooter eere ende heerlijckheydt verriert heeft. Hier door is de ghеſtadighe vereeninghe der gemoeden/eerſtelijck upt nabuerſchap ghеſproten/ naermaels door de koophandel ende goede ghelegentheydt toeghenomen / daer na met onderlinge verbintenиſſen/ contracten ende dienſten bevеſtight vanden Voor-ouders totten nakomelingen / van veel jaren herwaerts/ alſoo datſe door gheenderley queſtie noch archwanigheydt zijn gebroken gheweeſt ('t welcke allen Chriſten Vorſten behoordt tot een Exempel te zijn / om haer Verbonden vaſt ende onverbreckelijck te houden) waer door de Vorincen ſelver / niet minder heerlijckheyt ende macht ghekregen hebben/dan de borghers beyder Natien / al te ſamen ſonderlinghe dienſten ende bequaemheydt verkregen hebben : Aldus heeft het Nederlandt door deſe vereeninghe/ heerlijcke vruchten ontfangen/ waer door ſy in Vrede / Koopmanſchap eñ Rijckdom ſeer bloeyden/tot die tijdt toe/dat de Koningh van daer nae Spaengien vertrack / ende de Landen ſommighe Spaengiaerts te regheeren gaf : De welcke om datſe uptlandiſche ende vreemdelingen waren van dien landen/meer gewent tot krijgh ende oorloge / dã tot vrede ende regeeringe/hebben de ſaken der Nederlanden niet bevеſtight / noch pet redelijcks tot den ghemeynen beſten voor-ghenomen : vanden welcken haerlieder ſommighe/niet dan naer bloetbergieten ende moorden trachteden/ daer ſy met een ongeloofljcke begeerte nae dorſteden ende vranden/twelck haer daden genoeghſaem bewijſen. De Koning (ſo te gelooven ſtaet)is der ghener oordeel ende meyninghe naer ghevolght/die hy beneffens hem tot Raedtſluyden ghehadt heeft / contrarie de oude ghewoonte dies volcx der Nederlanden/ tegen de Vrivilegien/ teghen de wetten ende harer

Digitized by Google

Vooz-ouders insettinghe / hoewel nochtans hy onder de hupsghenooten ende ingheboren wel seer veel hadde: de welcke / boven dat sy inne-ghebozen ende inden schoot der regeeringhe opgheboet waren/ den Spaensiaerden oock in wijshept/edelhept eñ trouwe/jae in alien dingen verre te boven gingen. Den welcken hy (so hy lieber opzechte redenen/ eñ meer sijn selfs ende sijns welvaerts nut / dan der Spaengiaerts / hadde willen volghen) behoozde te stellen om de Landen vzeedsaem ende behoozlijcke te regheeren: ja daerom noch aldermeest/dat sijn vader Karolus de vijfde vooz heē/ haerder vzomer diensten inder regeeringe ghebzupckt hadde/ende de Koningh oock self/haer sonderlinge trouwe ende kloeckhept wel ondervonden. Maer dese Spaensiaerden/vzemdelingē ende uptlandischen/ die met geen natuerlijcke bewegingh der liefden gelept werden/dat sy 't welvaert der Nederlanden souden soecken / ende alleenlijck daer heen sien/ dat sy (nae ouden ghebzupck ende ghesetten der Nederlanden) 't volck in dienst ende plicht des vzedes gehoozsaem souden hebben (als vooz heen gedaē is van Keyser Karolus dē vijfde/ dien hoogen Vzince/die van grooter wijshept ende raet geweest is/ ende oock mede banden Koning Philips sijn soon/ soo langh hy in dese Landen tegenwoozdigh was/ende by hem in sijnen raedt hadde / de ingebozen Heeren der Nederlanden) maer ter contrarien hebben sy het Roer upt der ghener handen ghenomen/ dien het van rechts ende ouder ghewoonte weghen toequam / ende alleenlijck geregeert. Daer na zijnse met gierighept ende eergierichept alsoo ontsteken / dat sy gantscheijck gesocht hebben te vzenghen onder een maniere van een bysonder ende gheweldige regeeringe: de Rechten ende Vzyheden te vernielē: de oude gewoonten ende insettingen te versmaden/ende vooz niet achten: ten laetsten openlijck haer strecken tot tyzannije/ die sy met soo grooten begeerten ende vzymoedighept ghebzupckten / datse in wepnich Maenden seer veel banden hupsghenotischen Edeldom verslonden hebben / die vooz anderen/ tot de gemeyne regeeringe alder-bequaemst waren/ ende dat met gheen ozdonnantie noch schijn van Rechten noch Rechteren. Alsoo datse terstondt openbaer ghemaeckt hebben/ waer toe haer doen ende raedt strecken: waer upt oock ghenoegh blijckt/ hoe booselijck sy haer saken aengelept hebben / om een ingancke te berepden / tot die tyzannije daer sy so seer na haeckten/doense int beginsel deser grouwelijcker regeeringhe / de Roomsche Religie tot haer declmantel namen / eñ midlertijt seer veel banden geestelijcken/ de sommige van haer staet afsetten/d'andere van haer vzyheydt beroofden/oock den genen die Catholijcken wilden genaemt zijn / anderen om lijf ende leven vzachten. Want wie was meer haer Religie toegedaē/dan de Grave van Egmont/een vermaert eñ doozluchtigh Man/ die nochtans (dat alleen uptgenomen) als een licht ende cieraet van die Landē/ in menichfuldighe ende treffelijcke vzomigheden uptnemende is geweest/wiens ghedachtenisse de Histozien van die landen/nemmermeer sullen verswijgen/ so om sijn heerlijcke victozien die de Spaengiaerts vooz sijn vzomichept verkregen hebben / als oock ter contrarie/ om de ongehoozde uptnemende wzeetheyt teghen hem gepleecht/ banden welcken het een/ een eewige oozsake den Nederlandē sal geven/des weenens ende klagens/ d'ander den spaenjaerts tot een vzantteecken der eewiger schantvlecke. Hierenboven op dat dese uptlandische vzeemde regeerders/ 't Nederlant te lichtelicker in slavernije mochten vzengen/een volck dat niet alleen vooz onderwijsinghe tot een goet leven / maer van natueren wegen stil ende vzeedsaem zijn. De bloeyende Landen/ de aldergeluckighste ende rijckste Steden (die van Karolo den vijfden byde schatten van Indien vergelcken werden) dese hebbense vooz inwendighe beroerte alsoo verwoest/ dat die steden ende landen/ die te voozen vooz veelheydt der bozgeren krielden/ nu bynaest tot een geheele verwoestingh gebzacht zijn/dat daerom (alst gelooffelijck is) op dat sy naer alsulcke uptroepinghe dan quamen / het oberwonnen ende verlaten Landt te besitten. Ende om dat te geringer te mogen volvoeren/ soo hebben sy upt Italien ende Duytschlandt veel garnisoenen doen komen / boven noch de Spaengiaerden van welcken dagheliicx groote menighten over quamen / die gantsch gheweldigh teghen de hupsghenooten ende Bozghers van die Landen / met een onghelooffelijcke raesernije ende ontsinnighept ontsteken / den selven lieden met swaert / honger ende alle manieren des doots vernielden / diese nu noch als het oberblijfsel haerder victozien verbolghen/ de steden belegheren/ innemen ende plonderen / met haer Garnisoenen besetten ende bevestighen/den ghenen verdzijvende/die sy van rechts ende naetueren weghen toe quamen. De welcke beklagelijcke ellendighept ende sodanige grouwelicke verstoozinge / deses eertijts bloeyende ende gelucksiges volcx/ heeft al ober langhe alder lieden medoogenthept tot hemwaerts ghewent: Jae oock der gheener die vooz heen haer groote Vyanden waren: Twelckmen dit Jaer noch aldermeest ghesien heeft/ doen de Koningh van Vzanckrijck onse Bzoeder ende Mede-ghenoodt / nu onlancx vooz hem ghenomen ende by hem selven besloten hadde / De Nederlanden niet alleenlijck in sijn bescherminge te nemen / het gheweldt ende onrecht van haer te verdzijven: maer het gantsche ende geheele Nederlant als sijn eygen bozgers oft inwoonders aen te nemen / ten ware gheweest/ dat doen den vzandt der Guisiaensche opzoerighept (die vooz des Koninex van Spaengien soldye aengestoock/ derwaerts gewaepet was) soo onbersien ende haestigh niet hadde begonnen te vzanden / ende den ghemeynen vzede van Vzanckrijck verstoozen: want alsodanigen antwoozt hebben de Gesanten van Nederlant op haer versoeck ontfanghen/ die doen van wegen 't ghemeene Lant/'t selfde onder des Koninex van Vzanckrijck beschut ende bescherminge behallen. Maer hoewel deser lupden verdzuclte ende ellendighen staet / beter lieder barmhertighept tot haer gewent hadde/ eñ sy mede een tijt lanck verquict waren vooz hope der Fransopscher bescherming / ende sy banden Koning seer beleefdelic zijn ontfangen geweest/ zijnse noch ten laetsten/ sonder pet upt te rechten/van hem gelaten/de welcke het dickwils van ons begeert heeft/ vooz vzieden ende bodē dat wy haer wilden in bescherminge opnemen. Alsoo nu de vereeninghe deses volcx metten onsen/ beel bondiger ende ouder is/ dan met de andere omliggende volckerē eñ vooz veel meerder eñ gewichtiger oozsakē gemaect/ so moetmen dat oock vooz gewisselijck weten/ dat niemandt haer ongelucken meer ter herten mogen gaen/ dan onsen Bozgeren ende inwoonderen/die ober lange haer innerlijcste vzienden/ eñ met haer als hupsghenooten innerlijck verbonden geweest / twelck een pegelijck also bekent ende openbaer is/ datmen ober langhe met een gemeen bysprake gesept heeft / dat Engelandt ende Nederlandt als met een houwelijck tsamen gevoeght waren/'t welck anders nergens vooz gekomen is/ dan dat dese twee Volckeren/ vooz de eenighedt ende ghemeenschap haerder saecken ende sinnen/alsoo te samen ghevoeght waren / dat sy haer onderlinghen niet minder diensten ende ghetrouwighedt bewesen/ als Man ende Wijf.

Vooz dese saecken/ende meer andere ghedwonghen zijnde/hebben wy den Koningh van Spaengien onsen Bzoeder laten weten/ende dat dickwils vooz geschzijften eñ Boden / hoe grootelijcx wy bekommert eñ bedzoeft waren / vooz deser lupden wzeede ende onophoudelijcke onrechtveerdighedt / die boven alle menschelijcke beweghenthept bedzeven werden / niet teghen sijne vyanden noch uptlandischen / maer tot een gantsche vernielinge sijner Bozgeren ende inwoonderen. Ende datmen soo veel te wepniger behoozt te verdzagen haer ellendighden/ende soo wzeede ongherechtigheden/ die vooz quamē upt der gener wzeethept/ die als Koninglijcke Dienaers ende Kzijghs-oversten / de Nederlanden in dees tijdt regheerden/sy die gantsch vzeemt ende uptheemsch waren der Nederlantscher Natien. Daer en boven noch (het welck ons betaempte als een goetwilligh-

Digitized by Google

willighe Suster / teghen den Koningh van Spaenjen ende als een nabuer der Nederlanden/die met niet min metter herten / als den wegghen de naehepdt der plaeten/ Nabuer geroont hebbe) so hebben wp dickwils ende menichmael den Koningh vermaent/ende dat gantsch ernstich/ dat hy naer zijn wijshept eñ sachtmoedicheyt hier op wilde letten/zijn Oversten ende Bevelhebberen te vermanen / dat sy der Soldaeen overdaet ende ghewelt souden bedwingen / ende dat hy niet langer soude verdraghen datse teghen zijn Onderdanen soo onmenschelijck eñ wreedelijck souden woeden: So hy in deser saken niet by tijts en doorsage/ dat gantschelic te bevreesen stonde / dat haer rasende ende versmade woedende wreetheyt/de saken daer toe soude brengen/dat de landen van noots wegen/om haer leven te beschermē/ ende de oude vrijheyt ende regeeringe te houden / haer geheelijt mochten overgheven in eens anders macht / die haer wilde ende vermochte vande dienstbaerheydt beschermen: Het welck sy seghen haer gheoorloft te zijn/van wegen haerder Voor-ouders Instellinghe / door de Wetten ende Privilegien / die haer over lange gegeven zijn/ waer mede sy haer mochten beschermen / teghen haerder Princen onmatelijcke regeeringe ende dienstbaerheyt : Den welcken daer-en-boven oock noch bevesticht is / dat sy van haer dienst ende plicht ghevrijt zijnde / haer gantschelick geoorloft sy dat sy een ander Prince/dient haer gelieft/ mogen verkiesen om het gemeene welvaert te regeren / by aldien haer Prince (het gemeene welvaert verachtende/de gerechtichepdt versmadende eñ uytroepende/ de selve maniere de regeringe des lants vanden Voor-ouders ingestelt) overtreet ende vreerdt. Het welck de exempelen uyt der Voor-ouderē schrijften ende Historien getogen/genoechsaem bewijsen / dat sommige Princen vande landen van Brabant/Vlaenderen/ Hollant ende Zeelant om deser saken van haer Rijcke eñ macht afgeset ende verworpē zijn/ daer naer anderen erweelt ende gekosen / door gemeene stemmen der ghener / die dat van rechts ende Ouder ghewoonte wegen toequam. Alsoo is de Nederlantsche overhept somwijlen veranderd/ende dickwils van het eene Gheslachte op het ander ghekommen. De selve of meest diergelijcke veranderinghe/ heeft (als de Historien betupghen) Philippum de Hertoghe van Bourgoengien / eertijdts tot de Overhepdt van Nederlandt verheven / vanden welcken de teghenwoordighe Koningh van Spaenjen / de selve Heerlijckhepdt ontfanghen heeft/die op hem alsoo afgedaelt is. Maer dit selve laten wp volkomelijcker ende klaerder bewijsē deses volcx openbaer schrijften ende boecken: Op dat de landen nu dan diergelijcken niet souden bestaen / dat sy des Koninex van Spaengien authorizepit verlatende ende van haer werpende (vande welcken sy met so geweldigen onrecht verlast werden) haer geheelic souden overgeven/ onder eens anders beschutsel / den welcken sy Recht ende de Overhept des lants souden toedragen. Soo hebben wp haerlieden over sommigh tijdt/ seekere somma van gelt gheleent (door ghemeen bede daer toe gebracht ende beweecht) om dat te gebruptchē tot haerder beschermenisse/tegen het ghewelt der ghener die de landen upten naem vanden Koning van spaenjen/also plaechdē/ wp albermeest daerom hier toe beroorsaeckt zijnde/op dat sy/ alse middel haddē om haer te beschermen tegē het gewelt/ende dat sy also voor een tijt lanck het vpantlijck ende onrecht ghewelt mochten van haer drijven / dat sy haer dan alsoo te beter in plicht ende ghehoorsaemhept behielden / op datmen terwijlen van den Koningh van spaenjen pet goets voor haer mocht te verwerven / op dat sy niet onder-gedruckt ende van noots wegheu gedwongen zijnde/ van zijn Hooghepdt tot eenen anderen souden afwijckē. Ende dit selve hebben wp ghedaen door der ghener bede/ende aenhouden beweecht ende overwonnen die inde Landen in Edelhepdt ende geslachte de voornaemste waren/ende in die tijden den Koningh van Spaengien op het hooghste toeghedaen.

Onder dit ghetal is gheweest / den Hertoghe van Aerschot ende de Marquis van Havere / die nu noch leven/ ende veel meer vanden Edelen van dien Landē/ die voor hem by Keyser Karolds in grooter aensien geleeft hebben/ den welcken hy doen oock mede/ de besonderste Regimenten / voor anderen te bedienen gaf. Hierenaffschen hebben wp den Koningh van Spaenjen (op dat wp het niet schenen heymelick te doen) alle dese saken te kennen ghegeven / ende dat vrijelijck ende openbaer : wat sy van mp epffschende waren/ ende wat ick haer toestonde. Soo oock dat wp den ouden ghebruyck souden onderhouden / om den anderen ghestadich te waerschouwen : Dat hy zijn Krijghsvolc soude willen stillen/ende haer onbetoomde overdaet bedwingen / ende haer afroepen van het dooden eñ doodslaen/ op dat niet misschien dese ellendighe Menschen / gheroelende haer gantschelijck van zijn ghenaden uptgheslaten te zijn / eñ voortaen geen hoope haers welvaerts meer hebben (het welck te gheschieden plach alsmen verwijffelt aende ghenaden) dat sy haer selvighen niet souden afwenden / haer trouwe ende alle het ghemeene welvaert/tot ander Princen wenden ende toedraghen. In dese diensten des vermanens ende biddens/ hebben wp gheerne vollhart sommige jaren/so voor haer ellendicheden (alst billick is)beweecht /so om dat ons docht te behoorlich te zijn / dat wp de hooft-somme des Verbonts/so veel mogelick was / onderhielijc soudē onderhouden/vanden koophandel/ende oude vrientschap ende eenichept/ die eertijdts gemaeckt zijn geweest tusschen onsen Voor-ouders eñ der Hertogen van Bourgoenjen/ende de Landen onder haer gheleghen/bysonder Vlaenderen / Hollant ende Zeelant / die aldernaest ghelegen/bequamelick metten onsen gewoon waren te handelē. Want dat hebben wp over lange bekent ende voorsien / soo verre de Spaengiaerden (het welck den raet ende oprstel deser oorlogen is/ die daerom begonnē ende so strengelijck achtervolcht werdt/ als de daet uyt wijst) naer dat sy de Nederlandē verwonnen ende uptgheroept souden hebben : Haer woon-plaetse daer begrijpen eñ nestelen souden ('t welck te Napels ende tot meer ander plaetsen van haer ghedaen is) hoe grooten perijckel het selve soude inbrenghen ons ende onsen borgers/ende het gantsche Rijck van Enghelandt/ ten waer dat wp ons in tijdts voorsagen teghen haer schadelijcke aenslaghen. Oock daeromme noch bysonder/ dat wp dat exempel voor ooghen hebben / dat noch onlancks vanden Koningh van Spaengien / ende den Paus van Roomen sommighe krijghslieden zijn ghesonden geweest om in Vrlant (dat ons toebehoort) eenen inval te doen/tot dien eynde dat sy dat eylant/ door haer krijghsvolc beset hebbende/daer so veel volcx (als haer mogelijck waer) souden vergaderen/om daer nae te lichtelijcker met meerder heyrkrachten/het selve eylant in te nemen / eñ also te brengen onder den Koning van Spaenjen : Het welck de oversten vanden ghebanghen Spaenjaerden / onderrocht zijnde/ vrijelick ende openbaer bekendt hebben. Alle welcke onse begeerten ende ernstelijcke waerschouwinge / hoewel uyt een seer goet herte voor-gekomen/ende op het hooghste strecken tot des Koninex Hooghept eñ welvaert / zijn nochtans alsoo veracht ende verworpen / door toedoen van zijn Radē die beneffens hem zijn/dat wp gants niet bedreven hebben: Maer hebben haer de krijghs-oversten ende de Regeerders der landē / so veel te meer gespitst/ datse haer voorgaende wreetheydt noch vermeerdert hebben. Eñ sy en hebbē niet alleenlic tegen haer onderdanen veel te meer gewoet/ maer oock de onsen/ die van wegen der koophandel/ende anders/ in Spaenjen met menichte quamen / zijn dagelijcx soo veel te harder gehandelt / eñ met grooten onrechten ende versmaethedē aengedaen/ van des Koninex volc die doen in Spaenjen de regeeringe hadden : Jae daerenboven dat noch erger is: So is de legaet die wp daer gesonden hadden/ verworpen eñ uytgesloten van des Koninex Raet / die wp derwaerts eerstes met sulcken bevel gesondē hadden/ dat hy niet totten Koning soude ingaen/ noch zijn brieven geben/ noch zijn bevelen verklaren. Ende dit

Digitized by Google

was de somme sijner bootschap / de welcke wel weerdigh was datse de Koningh soude behertight hebben/ achtent wy daerom niet behoorlijck / het selvighe der gantscher Christenheyt openbaer te maken/op dat alle menschen mogen verstaen/ hoe goetwilligh wy toe gedaen zijn den Koning van Spaengien/ dien wy meenden het ghene dat ons ergherde / ende onses herten bekommeringhe/ met hem opt alder innerlijckste over te leggben/soo ock dat allen menschen openbaer werde/ hoe onredelijc dat wy gehandelt zijn van des Koninck dienaers/ die beneffens hem in regeringh zijn/ die ons voor ons alder-grootste diensten eñ hooghste trouwe/ soo qualijck gheloont hebben: 't welck ock eensdeels blijcken mach upt tgene dat hier na volght: Want onder den genen die wy totten Koningh van Spaengien onsen beminden broeder ghesonden hebben/ van oberlange/ vanden genen die van onsent wegen/ aldaer als Legatē ons bevel sauden uptrechten/iffer in veel jaren niemant geweest/wiens gesin eñ hy selve/ niet dickwils gantsch onbeleefdelijc is getracteert geweest / ende niet veel onrechts ende versmaethept aengedaen van 's Koninck Raet: Insonderhept vanden genen die de voornaemste inden Raet warē/ also dat sommige van haer 't Legaetschap hebbē moeten verlaten/de sommige sijn van daer verdreven/eñ te vertrecken geboden/als of sy upt Spaengien gebannen hadden geweest/eñ dat voor geen schult noch misdaet vā haer bedreven/ die ons opt te kennen ghegeven is. Wy nochtans/die geheel voorgenomen hadden onse oude vrientschap vastelijc te onderhouden / eñ in alle manierē met diensten te vermeeren (als de gene die also totten Koningh gesint waren/ als een getrouwe ende beminde suster toebehoort) hebben des niettemin seer vriendelijck ontfangen alle ghesanten vanden Koningh tot ons gesonden/die wy ock met grooter gunst eñ veel diensten besegent hebbē / totter tijdt toe dattet gantsch openbaer bleke / datte sommige onder haer / sodanige saken begonsten te bestaen/ ende neerstich na te trachten/die daer strecten tot onsen ende onser gemeene lants bederffenisse. Deser zijnder 2. geweest onder den Legaten/ den eenen genaemt Geraldus Despesius,een oprorich mensch/ende vā wreeder ghemoet / heel onbequaem om der Princen saken te bedienen/sonderlingh der gener die met verbont ende eenighept onderlinge verbonden werden: Twelck ock vanden sijnen(na dat hy te hups gekomen was/om reckeninge sijns doens te geven) alsoo mede geoordeelt is. De ander/die ock de leste geweest is vanden gesanten/ Bernardinus van Mendoza, die wy ock met grooter gunst ontfangen/ ende veel eeren aengedaen hebbē/diemen een Legaet vā een edele ende beminde Prince behoort te doē/twelc wy in onsen hove met veel eñ openlijcke teeckens bewesen hebben/dat hy selve(als wy gelooven) niet ontkennen en sal / hoewel hy ons gantsch niet aen en gaet. Nochtans ist binnen weynigh jaren bevonden / dat dese Bernardinus al heymelijck den genen toegedaen was (voor welcke meesters hy daer toe gebracht is/ behoefdmen niet te raden) die schadelijcke borgers waren/eñ voor haer selfs hooghept afgewent nieu oproeren in dit ons Koningrijc wilde aenstoken/ niet alleen metten ghenen/ die (om datse 't eenjn harer oprichept noch onder haer leden besloten hebbende/ te lichtelicker inde aderē der gemeenten souden uptstorten) hen heymelijc binnen hare hupsen onthieldē: maer ock metten genen die alreede om der gequetster overhepts verroordeelt bupten 's lants als voorvluchtighe verraders haer onthielden. Daer-en-boven heeft hy noch door briefvē / boden ende heymelicke besprekinge/ met desen allen beraetslaeght om dit Koningrijck in te nemen: Daer toe sy alreede eenighe heyrkrachten vergadert hadden/die eensdeels upt Spaengien/ eensdeels upt Nederlant souden overgevoert/ende in Engelandt opghewopen werden. Waer toe hy inden naem van de Koning van Spaengien/ haerliedē versekerde/ toesseggen ende belofte dede. Daerenboven/op dat dese saken te lichtelijcker ende bequamer soude schijnē/ so heeft hy daer van een voorschrift gemaeckt/ende daer in den raet ende de hooftstucken der conspiratien onderschendelijck verhaet/ met hoe veel volcx/ ende hoedanighe heyrkrachten datmen dit te weegh brengen soude/ende met hoe veel eñ hoedanige schepen datmen het krijghsvolck soude overvoeren. Daerenboven / wat havens eñ naest-gelegen plaetsen aende Zee bequaemst warē/ om haer volc aen lant te setten:so ock wat voornaemde mannen haer terstondt souden toevallen. Dese ende meer andere dinghen / zijn door den selven Legaet seer behendigh in een maniere van conspiratien beschrevē/ daer hy noch upt sijn vernuft noch sommighe dinghen hy gevoeght hadde / die hy tot dier tijdt toe ghebruyckt hadde / om den stant deses gemeenen welvaerts te verstoren. Ende dit is gheroech / ja meer als genoech bewesen / ende voor een peders ooghen int licht ghebracht/ door der ghener belijdenisse die de hoofden haerer conspiratie geweest zijn/ vanden welcken terstont sommighe buptens lants gevlucht zijn / ende nu in Vranckrijck metten selven Bernardino omgaen / als ons ghesepdt wordt: Maer de sommige zijn gevangen/die alle sijn aenslaghen ende raedt gheopenbaert hebben / ghelijck hy die met haer ghehouden hadde / die ock het selfde naermaels in ghescrijften gheskeldt hebben/ daer van de somma opt kortste begrepen werdt inde schrifte: wiens Op-schrift was / Vande openbare straffe des verraders Francisci Trocmanni, nu onlancx in druck uptgegaen. Dit heeft hy een Jaer lanck eñ noch meer bedreven: Ende en heeft hem niet alleen mede verlachtigh gemaeckt/maer hem ock een hooft of autheur der dingen die ons ende onsen rijcke schadelijck waren vertoont. Soo en heeft hy daer-en-boven in langhe Jaren ghen vrieden vanden Koningh van Spaengien tot ons gebracht/ hoewel hy dickwils van ons daerom gebraeght was/ op dattet blijcken mochte dat 't ghene dat hy niet ons handelde / dat hy dat selve vanden Koningh in bevel hadde. Welcke saken soodanich zijn gheweest/ dat wy met recht een naebedencken daer in kregen / datse niet door 's Koninck weten schap of bevel voort quamen. Door allen desen zijn wy ten laetsten veroorsaeckt / hem alle dese voorgaende dinghen openbaerlijck voor te stellen/door sommighe van onsen dienaers / die hem te kennen ghegheven hebben/ door wat persoonen/ ende door wiens belijdenisse dat het tot onser kennisse gekomen was: Hebben hem daer na vermaent/ ende dat seer beleefdelijc eñ vriendelijck/ Dat hy binnen bestenden tijt upt ons Rijc soude vertrecken/ so hy sijn leven beminde/ want hy om dese saken die nu openbaer waren / in eenen grooten haet by 't ghemeen volck ghekomen was: Hebben daer beneffens besteldt/ dat hy met ghelepde tot aender Zee/ ende voorts met onsen schepe overghevoert soude werden: niet raedtsaem vindende voor ons noch onsen lande/ soodanigen man als een Legaet inden schoot van onse gemeene welvaert langer te voeden of t'onderhouden/ die tegen hem selfs ende onsen gemeenen staet / hem so booslijck verbonden hadde. Wy hebben ock terstondt in grooter haest / eenen vanden onsen totten Koningh van Spaengien gesonden/ die hem alle dese saken soude kondich maken/die oot anders niet in bevel en hadde: Maer hy is van des Koninck toeganck uptgheslaten ende verboren/ dat hy niet in des Koninck tegenwoordicheyt mochte komen. Hierenboven is noch geschiet/ 't welck vol archwaens ende oneerlijckheyt dis/ dat allen den onsen over lange so klaer eñ bekent is/als den klarē dagh/ dat des Koninck van Spaengien dienaers/voor hem dickwils/ eñ nu noch veel neerstigher beraedtslaecht hebben / met sommighe verraders / die doen hy ons oproer sochten / om ghewelt ende inval te doen in dit ons Koningrijck/ende dat metter haest opt onversienste / daer tot krijghs bestelt eñ gereet hebbende/eensdeels upt Nederlant/eensdeels upt Spaengien: In welcke saken sy opt alderhooghste gedacht hebben ons te vergelden / voor soo grooten dienst die wy haer bewesen hebben. Alle 't welcke bekendt ende openbaer zijnde/ verhopen wy gantschelijck/datter niemandt sal zijn (so hy maer opt recht eñ billickheyt wil achten) die ons

ons dat ſoude willen verwijten / dat wy (onſen voorgaenden raet eñ voornemen veranderende) ten laetſten voor ons ſelven ende het ghemeene welvaert wat wackerder ſouden opwaken / eñ die ooc niet raetſaem ſoude bevinden / dat wy ons voorſaghen met eenige hulpmiddelen / eñ dat in tijts eñ haeſtich / byſonder nu wy met ſo veel perijckelen gewaerſchout ende gedwongen werden / die over onſe hoofden ſchijnen te hangen. Eñ dit heeft ons oock niet weynich beweeght / boven alle de redenē / vande welcke wy over lange gewaerſchout zijn / ſo van onſen hupſgenooten / als vreemdelinghen / dien onſen welvaert ter herten gaet: Waerenboven is noch voor ons gekomen onſer burgeren ende gantſchē volck ſonderlingen yver / eñ ongeloofliicke geliicmoedighept / die op ander tijden dickwils / ende nu inde gemeene Rijcxdagen oft Parlamenten / allen haer doen / dienſten / bloetkhept / ten laetſten / alle haer goederen / lijf ende bloet / met grooter vrymoedichept ons opgheoffert hebben / om deſe groote perijckelen te voorkomen / ende van haer te drijven / die haer ende tgemeene lant over thooft hinghen / by aldien de Spaenjaerden (dat oude ende vreetſame volck der Nederlandē verdreven ende uptgheropt hebbende) haer woonplaetſe daer begrepen / ende met haer krijghslieden (die tegen onſen ſtaet ſo bitter ende vyantlijck ontſteken zijn) ons alſoo na by geplantet werden. Als wy dit in ons hert over lepden / ſo is ons in ghedachten gekomen diergelijcken raet / daer in ons Godt almachtich door zijn eeuwighe ende ſonderlinge weldaet / een goeden gelucktigen ende verleent heeft: Want doen iſſer in gheliicken onweder oft oproer by ons verſien / die upt Vranckrijck ghezpaten van die van Guiſen / tegen onſen ſtaet voorghenomen / (want ſy meeſt na haren wil eñ begeerte Vranckrijck regeerden) de welcke ſoodanich was: Door den Guiſianer toedoen waſſer een houwelijck gheſmeeckt ende tſamen geroert / tuſſchē den Dolphijn van Vranckrijck / ende haer nichte de Koninginne van Schotlant / gheliick als nu oock onlanex die banden ſelven hupſe begonnen hebben / op dat ſy ſterchs (hoewel onordentlijc) tot ſodaniger heerlickhept mogen komen / daer ſy overlange na getracht hebben / eñ tot ſodanigen hoochept mogen gheraken / daer toe hen haer vrandende ende onmaetighe eergierichept voor drijft. Hoe wel wy vertrouwen / dat onſe broeder de Koninc van Vranckrijc / (die aen ons zijn ſonderlinge trouwe ende weldaet beweſen heeft / alſo wy hem oock deſgelicks beloven) dit hupſ van Guiſen onder ſijn plicht eñ gehoorſaemhept ſal behouden / ende haer eergierichept bedwingen / dat hy tot ſoo een hoochepdt of macht niet opwaſſe / daert over langhe na gheſtaen heeft / op dat de glantz van dat geſlachte / den Koninck ſelve zijn licht niet en beneme / of dat de Vorſten van zijn geſlachte / die hem van afkoemſts ende bloets weghen verwant zijn / door haer macht niet te ſeer onder gedruct en werden. Dat oock onſen Rijcke niet ſchadelijcken zijn / deſes hupſ geſtadigē ende oproerige daden: Wy die gantſchelic in ons hert beſloten hebben / dat wy ſtantvaſtich willen blijven / in de ſelve vrientſchap die wy metten Koninck gemaeckt hebben / ende met allen die van zijn geſlachte ende bloede zijn. Maer op dat wy de handelinge van Schotlant (daer van wy nu terſtont begonnen hebben te verhalen) nu voort verbolgen: Alwaer de Franchopſen vander Guiſianer Eheſlachte / (tweick de Spaengiaerts oock onlanex in Nederlandt beſtaen hebben) met eergierichept ontſteken / al haer raet ende daet daer na ſtelden / dat ſy (waert mogelijck) het Rijck van Schotlandt / den Franſopſchen Rijcke in dienſtbaerhept onderworpen mochten / (daer upt ſy alreede begonnen te hopen / dat ſy haerſelven een wech eñ toeganck ſouden bereyden / om dit ons Koninckrijck in te nemen / het welcke ſy grootelijx ſochten te vrenghen onder haer Nichte de Koninginne van Schotlandt / welcke dingen in haerſelven ſo klaer ende openbaer geweeſt is / dat de kenniſſe van dien over alle de Chriſtenheyt gekomen is:) Maer ſiet / het heeft den almogenden God alſo belieft / door zijn groote goetheydt / ſo onſen raet te ſteuren / ende ons voornemen te vorderen / (welcken onſen ſo rechtveerdighen voornemen / wy oock heerlijck volvoert hebben) dattet Koninckrijck van Schotlant (dat doen door de Guiſianeſcher vyactijcken verwoeſt / ende door Franſops krijghsvolck in genomen was / met gemeen klagen ende gebeden / ons om hulpe aenriep) binnen korten tijden is verlost ghewordē / vande vreeſe haers dienſtbaerhepts / die doen haer alder herten boven maten verſchrichte / ende is in haer voorgaende vrede geſtelt / d'oproerige uptgheropt ende de Franſopſen beſettinge verjaecht eñ verdreven. Aldus is deſe wolcke dien doen gerefē was upter hupſ van Guiſen / ende ſcheen dit Koninckrijc met groot onweder te vrerghen / metter Godlicker hulpe / als door een wint verdreven / ende door onſe neerſtichept eñ ontkoſten (die doen voorwaer geheel groot waren) gantſchelijck uptgeropt. Van die tijt af is het Koninckrijck van Schotlant onbeſchadicht gebleven / behalvē nochtans dat ſy door twiſt der Edellupden / (dwelck dies volcx maniere meeſt is) haer onderlinge ſomtijdts beſchadigen: Byſonder alſo de Koninc noch jonck zijnde / niet genoeghſaem was het Rijck te regeren. Daer door oock ſommige klepne beroerten / als voncxkens van inlandiſche oneenichept haer wel begonſten te openbaren / die nochtans meeſtendeel door ons gheſtilt eñ gebluſt zijn / den Koninc eñ haer ten beſten / die doen den ſtaet des Rijcx bedienden: Alſo dat het Koninckrijc van Schotlant nu door ons grooten vrede geniet / ende dat de Koninck onſen alderbeminſte broeder Jacobus de ſeſte / een Vorince voorwaer van grooter hope / door zijn menichfuldige uptnemende deughden / die alreede in ſijn jonckhept haer hebben begonnen upt te vrepden / nu leeft in grooter eere ende achtinge by dē ſijne / maer met ons ſo wel van maechſchaps wegen / als vroederlicke liefde met een inwerlijck gemoet der vrientſchappen tſamen gevoeght is. Alſodanigen uptganck hebben onſe ſaken in Schotlant gehadt / die met Godlijcker hulpe begonnen ende ingeſtelt waren: Alſo dat deſe beyde volcken / de onſe ende de Schotten / van die tijt aē onderlinge vrientſchap ende vrede onderhoudē hebbē / eñ dat met meerder ende innerlicher dienſten dannē te voren van ouden tijden gheweeſt heeft / ſo by onſer oft onſer voorouders gedachtenis. Nochtans ſoo hebben deſe onſe daden / die geheel rechtveerdich eñ redelic geweeſt zijn / vanden Franſopſen Garniſoenen wech te doen / (die der Guiſianer partijen ghevolght / doen in Schotlant ingevallen waren) niet lettelick gheweeſt / of de Koningen van Vranckrijck (die van dier tijt af vry zijn geweeſt / ende dat gebroeders) hebben met ons veel verbonden der eenichept ghemaeckt / die tot deſen dach toe aen weerſijden onderhouden werden.

Op dat wy dan deſe onſe verklaringe beſluyten / die wy tot hier toe vander oorſaken eñ raet onſes voornemen / om den Nederlanden te beſchermen voorgheſtelt hebben: Verhopen wy gantſchelic datſe van alle menſchen gheprezen ſal werden / dat wy aenden genen niet en twijffelen / die hier in gheen partijſchap noch voororzeel dragen. Soo is dit dan de ſomma: Inden eerſten / dat wy door het geſtadich ende gemeen klagen eñ bidden / vanden oberſten ſtaten der regeeringe van Nederlant / upt Hollant / Zeelant / Gelderlant ende andere omliggende landen / beweeght zijn: Welcke na dien datſe ſagen / datſe voortaen niet veel goets vanden Koninck van Spaenjen te verhopen hadden / hebben ons om hulpe ende beſcherminge deerlic aē geſocht / eñ dat alder meeſt op dat ſy haer ſelven ende het hare mochtē beſchermen tegen het onrecht ghewelt / dat haer de Spaenjaerts ende alle andere vreemdelingen aen deden die haer bekrijgden upt den naem ende ſoldie vanden Koninck van Spaenjē. Daer op hebben wy overdacht onſer veelderlep goede radinge ende verſoeckinge aenden Konine van Spaenjē / daer door wy anders niet uptgerecht en hebben / dan dat hy voort is gegaen inde vorige ongerechticheden: want de ſteden werden overvallen / geplondert eñ verbrant / eñ geſtadigh werdender nieuwe moorderijen gepleeght. Hoewel nochtans /

tans(op dat wy oprecht segghen soot is) dat de moorderijen ende roouerijen die over lange in die landen geschiet zijn / wy't daer voor achten/ datmen die niet en behoort te wijten dien Prince die nu teghenwoordigh de landen regeert/die in veel manieren bewijst / dat hy met meerder beleefthept gelept woort/ van alsulcken ingeboren goedichept / dan dat hy die soude veranderen tot haerder sommiger gheneghenthept die hy hem zijn eñ daer hy oversten van is/die int bloet geboren / ende overlanghe tot moorderijen also ghewent zijn / dat sy daer van ghemest zijn gheweest onder der gener regeringe/die voor hem de Nederlanden regeerden. Daerenboven hebben wy ons neerstich waer te nemen/voor dat perijckel dat nu schijnt over ons volck hooft te hãgen / twelck niet sonder groote oorsaken te beduchten staet/so de Nederlanders overwonnen eñ uptgheroept zijnde(welc volc van naturen vreedsaem/ende met ons door innerlijcke vrientschap verbondẽ zijn) wy in haer plaetse/ den spaengiaerden so schadelicke eñ verkeerde lupden tot nabuers souden hebben. Dewelcke hoese tegen ons eñ ons gemeene welvaert gesint zijn/ genoegsaem blijct upt haer oprorige eñ onrechtveerdige aenslagen /diese tot noch toe om onse ghemeene vrede ende staet te verstoorẽ eñ upt te roepen gevrucht hebbẽ: door dese saken dan beweecht ende gedwongẽ zijnde/hebben wy ten lesten voor ons genomen/ende dat met langdurigen eñ welbedachten raet/den Nederlandẽ onsen naburen krijgsvolc te hulpe te senden/met sodanich bevel dat sy haer landen ende steden (so veel mogelijc is)voor 't verderf soude beschermen / ende voor die middelen voor haer leven ende welvaert souden sorch dragen/ter eewiger eeren Gods/dien sy geheelic in Christelijcken stelligie begeeren te dienen/na zijn W. Woort ende Gebot / so oock om haer rechten ende Privilegien te beschermen/ende den koophandel (die staende dese oorloghe by na te niet was) te gebruycken ende hanteren/die tusschen tConincrijc van Engelant eñ den Nederlanden/vanden voorouders tijden af geweest is. So verhopen wy gantschelic/dat ons dit voornemen/ende die noch namaels daer upt spruyten moghen/met sonderlinge hulpe Gods/wel gelucken/ende allen Christenen aengenaem sullen zijn/uptgenomen den ghenen die selve hoofden zijn / van so geweldighe onrechtveerdighheden / of die tot sulcx te bedrijven / mede met haer wet wil ende verbont vereenigt zijn : Want wy niet om dit te bestaen/ voor eenige eergierichept of onrecht ghedreven werden(welcke twee als oorspronghy of fonteynen zijn / daer alle onrechtveerdighept upt spruyt) maer voor Christelijcke barmhertichept ende billichept beweeght zijn/ dat wy sodanigen ellendigẽ ende verdruckten volc/eñ met onsen Rijcke verbondẽ/ vander vremder gewelt eñ sweerden souden verlossen / eñ haer wederom hun oude vryheyt ende recht gebruyt totten regeringe van 't gemeene welvaert met vreden ter handen stellen. Waer voor wy ons ende ons Rijc behouden ende eewich verseekeren sullen/van sodanige nabueren/ die ons schadelijc eñ lastich mochtẽ zijn: Ende dat onse borgers ende onderdanen (alsse voor heẽ gedaẽ hebbẽ) ooc noch voortaen haer koophandel mogen doen/ende alle diensten der eenigheyt met die landen onderhouden/na ouden insettinge ende gebruyt. Eñ hoewel ons voornemen is/ niet alleen dees teghenwoordigen tijdt/ maer oock in toekomende (soot den noot eyscht)sommige zee-steden van die Landen in onsen besettinge te nemen : so om datse voortaen met onsen Garnisoenen bewaert/so oock/om datse vande vremdelinghen noch vpanden niet inghenomen souden werden: Nochtans en is ons voornemen niet / dat wy deselve tot onse regeringe soude willen toevoegen/oft van die landen onder dit Koninckrijck willen vrengen. Daerom vertrouwen wy gantschelic/datter niemant bevonden sal werden/of sal dit behoorlich achten / van een voorsichtighe Princesse gedaẽ te werden/ eñ dattet billick sy/dat ons deser steden gebruyt toegestaen werde/ derwaerts ons krijgsvolc ende borgers in verseekerthept mogẽ aenkomen eñ afvaren alst gelegẽ is/ so om victalie eñ alderley gereetschap toe te voeren / ende alles te doen dat de gelegenthept ende noot vereyscht/ende dat so lange alst de gemeene sake voorderlijck sy / dat de onse in die landen verblijven / so om de tegenwoordige ellendicheden daerse nu in zijn / ende perijckelen van haer te drijven/ (den ghenen verjaeght ende verdreven hebbende/die de hoofden ende oorsake in dees tijt daer van zijn)so noch ooc om die landen eñ 't gemeene welvaert op te helpe/ tot datse haer oude vryheyt ende gestalte der regering wederom verkregen sullen hebben/ende ten lesten haer oude vrede eñ rust mogẽ genieten/ daer in sy voorheen gelucklgh gheleeft hebben / daerse nu met grooter begeerte ende bidden na verlangen/sy die in ghestadigen druck ende ellende versopen liggen.

Dit zijn de beslupten deses onses voornemens eñ al onser raden/hoewel sommige quade ende dertele tongẽ pet anders contrarie desen kakelen/ ende tfenijn haers qualijck-sprekens ende gesnaps uptstorten: twelck in dese onse tijden / een algemeen ende sonderling gebreck is/dat nopt (als ick geloobe) de werelt bolder is gheweest/ van sodanige quade geesten/ die haer dagheliycx in dese dingen gantsch dertel oeffenen : Nopt konstiger noch uptgesochter tot qualijck spreken : Nopt fenijniger schriften noch booser gedichten: die vanden Vader alder leugenen verdicht zijn/op dat hy slechts de peste eñ fenijn sijns boosheyts ende lasterens/mach uptstorten teghen de dienaers der Evangelischer Waerheydt. Maer de Almoghende goedighe God wil daer in versien/die een kender alder herten/ ende een gewisse vreker aller boosheyt is/vanden welcken wy (betrouwẽde ons geweten/ deser onser beraetslaginge ende voornemens) ongetwijfelt sodanigen uptgang verwachtẽ/ waer voor de Christelijcke vrede ende eendracht voortghebracht sal werden / tot verbreydinghe synes heerlijckheyt/ende harer souderlinghe verquickinghe / die de Christelijcke vrede oprecht bemimmen ende van herten na-trachten.

Van Fransoys Draeck, ende ander geschiedenissen.

HIerentusschen is Fransoys Draeck / een dapper verbaren overste ter Zee / met sommige Schepen na de spaensche Zee gezeylt : Tgeruchte ging allerley: eenige seyden / hy soude inden naem van Don Anthonio/verdrevẽ Koning van Portugael/ een lantgangh doen. Andere seyden/hy wilde op de Indische schepen wachten. Eerstelijck is hy in Galicien inghezeylt/ende heeft daer een goeden buyt eñ vrantschattinghe genomen/ende is so voorts getrocken na de Indische vloot / heeft in Spaens Indien eenighe havens ingenomen / ende is na langhen tijt met grooten buyt wederom in Engelant gezeylt.

De Koningtinne heeft middelertijt in Hollant ende Zeelandt sommigh krijghsvolck ghesonden/dewelcke t'Utrecht komende/aldaer gewapent ende gemonstert zijn:ende daer na voor dẽ Grave van Meurs/ voor de schansse van Yseloort ghevoert / een wepnigh boven Arnhem opter Velawe : maer die inder besettinghe laghen/weerden haer dapper. Een wepnigh te vozen was haer overste Taxis daer upt ghetrocken / twelck Meurs vernemende / heeft hem te meer ghehaest daer voor te trecken. Ten laetsten / als die vander schanssse een tijt lanck belegert hadden geweest/ende geen ontset voor handen was/ so hebbense haer selven / behouden lijf ende goet/opgegheven.

Dese victorie / hoewelse niet sonder bloetstortinghe verworven is/so zijn die van Meurs / ende de Engelsche gemoedicht gevorden/ende zijn over den Rhyn gescheept/ende hebben de schanssse van Bergs hooft inde over-betue belegert. De overste die daer in lagh / ghenaemt Turck/kloeck van lichaem ende gemoet/ heeft sich ter teghenweer gherust/ende bestelde alles wat ter wederstant noodigh was/ seer neerstigh : maer hy is vanden synen verlaten / dewelcke hem daer nae noch ghevanghen namen/ende metter schanssse te gheliycx in haer vpanden handen gaven.

Op den achtentwintighsten dagh September wert binnen

binnen Nimmegen eene gevangen/die met den Oversten Schenc een aenslagh gemaect hadde de stadt in te nemen. Hy was een burger der selver stad/ende woonden in een tozen aende stadt mueren/ende hadde upt dē selven tozen een ganck onder der aerden deur de Wal gemaeckt tot aent steenwerck/ die hy van binnen met hamers ende ander instrumenten so verde doozgraben hadde/ datmense als de vyant aenkomen soude/ met een voet konde uptsteken: Hy hadde de steenen vanden kalck ontlost/ende even-wel daer weder ingelegt/ datmen van buyten niet sien en mocht. Dit selve was noch op twee ander plaetsen gheschiet. Na dien nu alles wel bestelt was/ datmen de stadt inden aenstaenden nacht soude inghenomen hebben/so wert de saecke ondect eñ openbaer dooz dat de aēlegger eenige woozden sich liet ontvallen. Sulcx quam tot kennisse des Raets/ die namen den selven met zijn soon gevangen. Doen hy nu ter pijnbanck gelept soude werden/gaf hy den gantschen handel te kennen. Tot desen aenslagh waren sommige bendels knechten gelicht/upt Venlo/ Gelder/Wachtendonck/Grabe/ende Blijenbeeck/die inder nacht opten bestemden tijt tot aende stadt gnamen: Maer doen sy bemercten dattet inder stadt soo stille was/ende dat de teeckens niet en gheschiede/ soo weken se weder af/ende trocken te rugghe.

Na dat nu desen aenslagh also gemist was/soo nam de Grave van Meurs dooz de stadt gheweldigerhant aen te grijpen/ende vracht sijn gantsche leger int Dozp bent/tegen over de ryvier op de Wael: Hy maecte daer een sterckte schanse/van aerdewerc ende zodē met rijs doozwozcht: hy vracht mede eenighe uptleggers oozlochschepen opt water/ om den toevoer na de stadt te verhinderen: Hy vracht mede grof geschut inde schans daer mede hy de Stadt van over 't Water beschoot/ meenende den vrandt inde stadt te schieten: maer sy hebben niet sonders uptgherecht/ dan datse een huys of twee verbrant hebben.

In dese ende de voorgaende maent/deden de soldatē upt Nuys menighen uptval/ haelden statelicke buyten van allerley goet/soo mede de ossen tot dicht van Ceulen wech: deer teghen liet de Vozst van Gulich een mandaet tegen haer uptgaen/datmense allesins waermense aenkomen mocht/ gevangē mocht nemen ende dootslaen: Daer dooz hielt een weynich op.

De Oostersche eñ Hansse-steden (beduchtende dat dooz de vereeninge vander Koninginne van Engelant met die van Hollandt ende Zeelandt/ de Zee-vaert op Spaenjen onbeplich mochte werden) schreven aende Koninginne/ of sluyten haer Zeevaert van spaenjen als dooz heen soude moghen ghenieten. Opten selven vrief antwoozde de Koninginne op opten 5. dagh Novembris/ upten Slote Richemont aldus: hier is onghetwijffelt u wel ter oozen ghekomen/ hoe dat tusschen den Koninck van Spaenjen ende ons eenigen onwil ghekomen is: Wat daer wijsders upt ontstaen mach/kommen wy noch weten/ Soo de sake tot vrede gedijen wil: Maer soot totten krijgh komen mocht/so verstaet V.L. als de verstandigen genoeghsaem/ dat wy den vyandt sonder nadeel van ons Koninckrijck/ met kozē eñ krijghsrustinge niet behoozen laten te versterckē: Daer over komt V. E. by u selfs als de verstandigen genoeghsaem overleggen/ dat ghy aen ons niet sult willen begeeren noch eyschen: 't ghene dat tot nadeel bestrect: Maer wat belangt aēder kommenschap daer mede die van spaenjen ende Poztugael met pzavande ende krijgsrustinge niet versterckt mogen werden teghen ons/ dat willen wy niet hinderen: maer willen de schepen uwer onderdanen als dooz heen/ met allen gunst ende weldadicheyt in ons havenen eñ ontrent onsen landen vrijelijck laten passeren/ na haer weigheballen.

Ontrent deser tijdt quam de Grave van Manssfelt met een uptgelesen hoop krijghs-volck ontrent Rabesteyn/ eñ scheepte in grooter ijl over de Maes eñ quā also in Bommelderweert/ twelck is een rijck Eylandt daer in sommige Jaren gheen deurtocht van Soldaten hadde gheweest: Hier dooz waren de Staten niet weynich bekommert/ ende quamen met veel schepē de Maes besetten/ soo dat de Graef van Manssfelt daer in geen klepne swarichept becingelt was.

Middelertijt was de Pzince van Parma tot Antwerpen/eñ stelde vast ozdonnantie in allen dingen/ eñ vertroc dooz na Bzussel/ daer hy met allen feeste ende vzolichept ontfangen werde/ eñ mē dede allerley teecken van blijschap. Opte marct werde een Schip verbzant/ tot een teecken vande overwinninge des Pzince van Parma. Ondertusschen werde hem de tijdinge ghebzacht/ in wat perijckel de Grave van Manssfelt metten sijnē was: Daerom is hy terstont ter post met veerthien peerden na Shertogenbosse gereden/ om den sijnen inder haest te ontsetten. Dit Eylandt lept tusschen Maes eñ Wael/ rontom int water/ eñ ist selve lant seer klepachtich ende moddzich/ welcmen lichtelijck onder water setten mach. Die van Hollant ende Zeelant/ende ander vereenichde landen/hadden onder thelepden vanden Grave van Hollach/ dit selve Eylant met schepen rontom belept/ende de dijckē deurgesteken/ also dattet lant meest onder water stondt. De spaenjaerts begaven haer over de Maes/ inde Meyerije van Shertoghenbosch/ in een huysken genaemt Emerul/ opt hoochste sose best mochten om haer selven te onthouden onder den blauwē Hemel/met groote koude/honger eñ ongemac overladen: Ende also die Maes seer hooghe van water was/ hadde de Grave van Hollach die dijcken doen deursteken/ ende het water over de velden van Shertoghenbosch laten loopen/ had aldaer alle schepen ende schupten van oozloge gebzacht als hy mocht/ sulcx dat hy de spaengiaerden ende het ander volc van die van Parma/ liggende aen de zijde vanden boozs Bosch van malkanderen schepden/twelck de spaengiaerden siende/ gaben by na den moet verlozen: So lagense vier dagen onder den blauwen Hemel. Daer wert oock een Spaenjaert van den Hollanders ghevanghen/ ende tot den Grave van Hollach ghebzacht/ deselve bekende openlijck/ daer was nopt Heer noch Grave vander Staten zijde ghe-weest/die seer gelucksigher gheweest had als de Grave van Hollach doen was die sodanighen menichte uptgelesen soldaten/(wantse by vier duysent int getal waren/ meestendeel spaenjaerts/ de bloem des Koninck Leger/wiens oversten ende bevelhebbers in krijghshandelinge opt hooghste geoeffent waren) in so kozten tijt met so geringen moepte/ sonder verlies vanden sijnen/te gelijck omgebracht hadde. Tusschen-wijlen isser onversiens een Noozdooften wint opgheresen met een stercken vozst/ soo dat 't velt begonde te bevziesen/ ende het water vanden Velde te vallen. De Grave van Hollach siende sodanigen haestigen veranderinge/ende beduchte dat het water de Schepen soude ontloopen/ also ongetwijffelt daer na soude gheschiet hebben/ ende dat hy de selve niet soude konnen wegh gekrijgen/ Ja dat hy geschapen was met sijn volck in handen vanden vyant te geraken/ende met sijn schepen eñ jachten/ also de vyandt wel ses mael stercker van volck was dan hy. Dooz sulcke overlegginge lichte hy zijn anckers/ende dzeef met zijn schepen af. Na dat de schepen wech ghevaren waren/soo veranderde de harde lucht/ ende begonde te dopē/also dat de omliggende stedē (insonderheyt die van Shertogenbosch) den belegherden Spaenjaerden daer quam af boeren/ die nu dooz de swaere koude ende vozst/ ja ooc van honger half doot waren/daer van noch evenwel de sommighe ghestozven zijn/ ende eenighe haer leden afghebzosen waren: Ende alsoo werden dees Spaenjaerden upt dese swarichept ende doots noot verlost/ dooz de veranderinge des winders.

De Grave van Meurs lach noch dooz Nimmeghen/ want Houtepen konde om des hooghe waters wille hem niet van daer bzijven: Maer opten vierden Novembris na dat het water afghenomen was/ soo liet Houtepen tot Nimmegen eenighe scheeps gereetschap maken/ om sijn volck daer mede over de wael te schy-

Digitized by Google

te schepen/ende also inde Betuwe te brengen. Des anderendaeghs doen Houtepen nu met zijn schepen afgedreven was ontrent Ope/ doen quam des Koninck volck opten middagh in alder haest upt haer legher te Duffel/ende ginge daer te scheep. Hierentusschen hielt de Nimmeschen uptleggher dicht onder den dijck op zijn ancker aen de Betusche zijde daer des Koninghs volck te lande soude trecken/ ende schoot met 4. grote stucken totter Enghelscher schansse in. Also dat aldus des Koninck volck in aller spoet over quamen ontrent ses duysent sterck/so ruppters eñ knechten/ ende waren alle uptgheleesen soldaten/ Spaenjaerts/ Duytschen/ Italianers ende Albaneses. Als nu d' Engelsche haer aenkoemst vernamen/ so staekense de kercke tot Lents aen brant/ so sy de voorgaende nacht eens Edelmans huys mede gedaen hadde/ daer de Grave van Meurs sijn logement gehadt hadde: Terstondt daer na ontstack de kercke te Oosterholt/ daer de Engelschen mede een schansse hadden/veel starcker als de schansse tegen Nimmegen over. Hierentusschen maeckte Houtepen zijn slachorde vaerdich/ ende gaf den sijnen eenen moet/ eñ ruste sich om de schansse met gewelt ighe hant te bestormen. Op den avont inder schemeringe/ schicte hy sommighe van zijn volck heymelijck upt om de schansse te omcinghelen: Maer alsse nu daer quamen/ bevondense datse reede banden Engelschen ontruymt was/sy vonden inde schansse 6. grote stucken geschut/ eñ veel prohande ende krijgstuytinge. Als nu Houtepē vernam dat de vyant op de vlucht was/ so schickte hy sommigh volck upt om thuys te Doornick in te nemen: De selve staké de brugge aen die aent huys was/ ende rusteden haer selven toe om eenen aenval te doen: Daer door wert den soldaten die inde besettinghe lagen/een schrick aengejaeght/ dat sy haer in haers vyands handen begaven. De Oberste wert gevangen genomen/ende de soldatē meest al verworcht. Het ander deel des krijchs-volcks sant Houtepen om den vyanden voorts te vervolgen: De selve namen de Schansse tot Oosterhout ende 't slot te Boenen in/eñ verworchden de soldaten die inder besettinge lagen.

Den 17. dagh Decembris voerde Houtepen zijn volck wederom te rugge over de Wael/ ende belegerde het Huys Duckenburg/ende nam des anderen daegs in. De Engelsche die inde schansse tot Berghs-hooft lagen/ quam door de vlucht banden haren upt de Betuwe mede een schrick aen/ ende hebben de schansse op den 19. Decembris verlaten/ die des Koninchs volck met het huys te Vorenbergh terstont daer na ingenomen hebben. Opten selven dag wert het huys Roemen aender Maese gelegen/mede ingenomen. Daer na bestondense de Stadt vander Grave van lanchsamerhant te belegeren/ende sochten haer den toe-voer te beletten.

Op den xx. der selver maent/ over vielen de Soldaten van Huys de schansse van Grimmelinckhuysen/ die Hopman Hambach van weghen des Bisschops van Ceulen in hadde/ende sy versloegen eñ verjaegden den genen die daer inde besettinge lagen/ ende namen der sommighe gevangen/ tot gheen kleyn nadeel vanden stichte van Ceulen.

De Grave van Leycester wort tot Gouverneur deser der Landen aengenomen.

OPten 30. December quam de Grave van Leycester upt Enghelandt tot Dordrecht/ de oudste stadt van Hollant/ende werde vanden Raet ende burgerije met grooter feeste ende blijschap ontfangen/ met veel triumphen ende eeren: Hy hadde by hem veel ander Graven/met een schoone ruyterije wel ghewapent ende toegherust. Den 2. Januarij reack hy van Dordrecht na dē Hage/ende wert daer met veel schoone triumphen ende schouspelen ontfangen ende inghehaelt. Ten laetsten is hy naer ghewoonlicke ceremonien/tot een Gouverneur over de Nederlanden aengenomen/opten 17. Januarij: Ende heeft den Staten inden name der Koninginne/ ghesworen te beschermen vant ghewelt ende tyrannye der spaenjaerden. Daer na sworen de Staten wederom de Koninginne/eñ hem als haer Stadthouder: Ende maecten onderlinghe verdragh/ van tgheen de landen tot d'onkosten bander oorloghe maendelijck souden uptheeren/ elck lant bysonder na zijn vermoghen ende afdeelinghe by haer onderscheyden: Soo mede van tghene de Koninginne daer toe doen soude/ om alsoo het oorlogh te voeren teghen de macht vanden Koninck van spaengien. Den 5. Februarij 1586. wert vande generale Staten een Placaet over alle de Nederlanden gheordineert/ daer mede de Grave vā Leycester tot een Oversten ende Goubernant over de Nederlanden gestelt werde: Allen Oversten Stadthouders/ende Goubernours van Provintiē/Colonels/Admiraels/ Hoplieden/Tresoriers ende ontfangers onder zijn regeringe gestelt/ belangende de krijghsordeninghe metten aenkleve van dien/Daer na liet hy nieuwe krijghs-tucht ende ordinantie in druck uytgaen/eñ nam alle sins de Oversten ende bendels in zijn eet/Maecte eenige nieuwe Hoplupden/Monsterden de Garnisoenen/ende ordineerden alle dingen ter tegenweyr/ ende watmen ter oorloghe soude van doen hebben: Daer door veel menschen een goede hope inde Nederlanden kreghen/ dattet wat ordentlicker/ende met meerder ontsagh als wel eer/soude toegaen.

Graef Willem van Nassou/ Stadthouder over Vriesland/was mede inden Hage: om den Grave van Leycester te verwellekomen. Middeler tijde wert tijdinge gebracht/ dat die van des Koninchs sijde naer Vriesland trocken: Daer over is de voorsz van Nassouwen in alderhaest na Vriesland gereyst: Eñ alsoot hert gekoosen was/ so quam hy met grooter moeyten van Enchuysen tot Staveren in Vriesland: Middelertijt was des Koninck volck in Vriesland al ingheballen/ondert beleyden banden oversten Taxis: Ende hadde Worckum/Kondert eñ Hindelepen/ende eenige plaetsen reede ingenomen: Eñ trocken voort te Lantwaert in. Maer opten 29. Januarij begondet wat te ontlaten ende te dopen/ende daer bestondē sy te bedencken om een goet henen-komen/ op datse door langheyt des tijts inde waterige landen niet ombanghen souden worden/ met de sware perijckelen die haer door den dop overballen mochten. Opten wegh zijn haer eenighe Boeren te ghemoet getrocken/ maer die werden van haer verslaghen/ sommighe die haer niet en wilden opgheven/ hebbense verbrandt inder plaetse daerse haer beghéven hadden. Ten laetsten zijnse gekomen aen een Dorp Borum ghenaemt/ ontrent een mijl van Leeuwaerden/ daer wert haer door de bespieders vercondight/ dat de Geusen in dat Dorp gelegert waren/ ende datse ontrent twee duysent sterck waren/ ende hadden haer selven aldaer beschanst met een wagenborgh/ende twee grote stucken Gheschuts: Daer hebbense malkanderen dapper aengetreft/ ende geweldich bestreden: Maer alsoo den waghenborgh vande Boeren paerden (die verschrickten eñ sulcx onghewoon waren) nu vanden anderen verstroyde/ soo zijn die inde dorpen lagen/verslagen ende verdreven/ alsso datter maer weynich inde kercke des Dorps vluchten/ die haerselven onder seecren conditien opgaven. Vanden Geusen isser gebleven bijf hondert acht ende tsestich/ende ontrent dry hondert gevangen: Van des Koninck zijde zijn in desen bloedighen strijt ghebleven ontrent bijf ende twintich/ daer onder was Kualdus/ de Grave vanden berghe/inde fleur zijns levens/ ende Hendrick van Velden/ een Hopman. Doen zijnse na desen slagh met grooten hupt wederom ghetrocken. Onder den ghevanghens vander Vriescher zijde/ is mede ghevangen geworden een Edelman upt Benemercken Steiro Malta ghenaemt/ Luytenant van den Stadthouder Graef Willem van Nassou/die van zijn Koninc te hups verschreven was/ ende hadde van den Staten zijn paspoort al wech/ ende was van haer rijcheliicken beschoncken/ende hadde sich al toegerust totter repse: maer so de Stadthouder niet tegenwoordich

Digitized by Google

dich en was/ende den vyant onversiens overquam/ so heeft hy (vanden Krijghslupden tot desen tocht versocht) sulcx niet willen wepgheren.

Meest op den selven tijt vede Marten Schenck een uptval upt Venlo/ende greep ontrent 80. spaengiaerts aen/die over de Maes geschickt waren/ ende versloech haer: Sy weerden haer dapper/ alsoo datter vanden Schenckschen mede een goet deel bleef. Een wepnich te vozen hadde hy noch 18. spaengiaerts verslaghen/ ende xx. gevangen ghenomen/ die onder den Oversten Appio Contio dienden.

Int beginsel van Febvuarij hadden sommighe soldaten upt Nups haer binnen de stadt Zulpich begheven/ als kooplupden. Als sy nu vernamen dat haer ander Krijghsvolck na by quam/so gingense aent slot/ om van des Schouts huysvzouwe (want sy wisten dat de Schout niet te huys en was) te begheeren/soo de wech vande vzybupteren onbepligh was/ datse eenich convoy mochten bekomen: maer als haer het selve afghesaghen werde/ soo bleven sy een tijt lanck staen/ende besagent alles rontom/ daer na doorstakense plotzlijck den poortier/ende nament Slot in. Des Schouts huysvzouwe merckende dattet Vyanden waren/ riep over ghewelt. Diet slot ingenomen hadden/ lieten terstont een Vendel vliegen vanden tozen/ om den haren van bupten een teecken te gheven/ datse haestich aenkomen souden. Ende dewijlen sy besich waren/ om den haren den inganck vant Slot te openen/so sagen middelertijt de burghers het vendel uptsteken/soo merckten oock de ghene die naest bpt Slot woonden/wat de vyant inden sin hadde/ quamen daer over gewapent na 't slot geloopen: Doe begaven haer de vyanden op een ouden thozen/ende deden daer weyr upt. Cñ nadien de burgers overdachten dat het lange vertreck haer seer schadelijck soude sijn/soo vroeghense stroo te samen/eñ staken dien tozē in vyant/ende dwongen haer so tot opgevinge: Aldus quamense inder burgers handen. Daer wert oock een Glaesmaker met zijn soon gevangen/ een burger vander stadt/ die daer naer tot Bon gebracht/ende gevierendeelt wert.

De Grave van Manssfelt hadde de Maes beneden de Grave/met 2. schanssen aen weerzijden/ ende met een wel toegherust oorloghschip besloten: Hy hadde noch een schansse over de Maes opgewozpen tegen de stadt over/ daer upt hy met sommighe grove stucken de mueren beschoot/ende de huysen rampaneerde. So hadde Houtepen noch een bolwerck beneden stroomsgemaeckt: Nochtans waren die vanden Grave noch so niet belegert/of sy liepen dickwils upt/ ende vrachten veel gevanghens in. Maer doen ter tijt vingh de belegeringe wat harder aen/ so datse gebreck aen provande begonden te lijden: Daerom vergaderden de Engelschen ende ander soldaten/ die tot Bommel/ Geertruyden-bergh ende daer ontrent lagen/ om de Grave te ontsetten.

Int uptgaende Febvuarij/ zijn Marten Schenck ende Clupt de Overste van Meurs/ over den Rhijn met rupters ende luechten ghetrocken/ ende tot Rietwijck in Westphalen over de vrugghe ghetrocken/ om de Stadt wel onversiens te overvallen/ twelck haer naer haer wensch ghelucht is. Sy quamen op den xxvij. dach des selven maents/ ontrent vier uren inden morgenstont voor de stadt/ ende staken een huys aen vrant/dicht onder de stadt geleghen/ daer van terstont inder Stadt mede den vrant aenginck. Dewijle nu de burghers onderstonden den vrant te bluschen/ ende van alle weghen derwaerts liepen/ so quamen de vyanden aende Stadt daerse alderwijtst vant Slodt lach ende wierpen de ladders aende mueren/eñ klommen binnen der Stadt/ ende vraken een poorte van binnen open/ ende quamen in sodanighen haeste inde stadt/datse de marckt schoon ingenomen hadden eer de Burghers ghewaer werden. Inder Stadt was een seer sterck slot/dat Harman van Weda/ Bisschop tot Ceulen den oprzoerighen burghers eertijdts opten hals gheleght hadde: Totten selvighen Slote liepen de Burghers in soodanigher verbaesthepdt met aller macht henen: Maer alsoot te besorghen stonde/ dat de Vyanden mede metten Burghers indringhen mochten/ soo werdense al bupten ghesloten/uptghenomen de Burghemeester Gerrit Vads/ ende Dirck Lilghe/ des Schouts substitupt/ die quamender noch binnen.

Als de stadt nu aldus inghenomen was/ hieltse de Vyant gantsch nau ghesloten/ darter niemant upt en mochte om kuntschap elders te vrengen. Daer was opt Slot een Edelman/Johan Warmunckhuysen genaemt/ die de vyant haer eysch omt slot op te gheven/ afsloegh. Aen dit slot hingh gantsch Westphalen/so veel den sticht van Ceulen aengaet/ ende soude sonder twijfel/so de vyant dat selvige Slot inghenomen hadde/veel meer ander vasticheden ende stede ingenomen hebben: Daerom heeft die van Werminchuysen seer haestich een bode ghesonden aen Grave Everhard van Solms/een Tansvzost van Westphalen/ ende liet hem de gantsche ghelegenthepyt weten/ begeerende dat hy wilde besorghen dat de besettinghe opt slot (die te swack was een belegeringe te weder staen) mocht versterckt werden/ende datmen so veel mogelijc waer/eenige pzovande daer op mocht vrenghen. De Tansvzost sandt metten eersten sommighe waghens met pzovande opt Slot/ met derdedalf hondert man/ die met goet gheluck daer quamen: Vanden welcken hy hondert man by hem behielt/ ende de reste sant hy te rugghe.

Middeler tijdt beneerstichde hem de Tansvzost/ om volck upten steden ende dorpen te velde te vrengen/ ende die vanden Adel op te maken/ om de stadt metten eersten wederom te belegeren. De ingheseetenen quamen vyden anderen/ eñ warē wacker en neerstigh ghenoegh totten handel/ ende legerden haer met sommige dupsenden ontrent het slot Waterlap/ ontrent een half mijle van Werl gheleghen: Maer de hooftlupden waren niet sterck van Kupterije/ twelck een oorsaeck was vande nabolghende Nederlage. Schenc ende Clupt trocken opten tweeden dagh in Maert/ op een Sondagh metten haren daer henen/ deelden haer Kupters in vzy hoopen/ ende grepen den Westphaelschen Kupters aen/ die maer tseslich sterck waren. Dees stieten eenmael totten vyant gheweldigh hen in: Maer als sy nu afgeschoten/ende haer nu nader Duytschen ghebzuyck omwenden/ om weder te laden/ so meynden de boeren dat sy vluchteden/ daerom begavense haer selven seer verhaest op de vlucht/ ende liepen watse mochten. Doe vzuckte de vyanden met haer Kupterije gheweldich tot haer in/ ende deden groote schade onder haer. Men sept dat sommige Kupters van haer peerden afstonden/ ende doodden de boeren alsmen 't bee doet. Onder den Westphaelschen voetknechten waren dertigh Haeck-schutten/ upt de besettinghe van Arnsbergh ghenomen/die haer dapper bewesen/ want als sy sagen dat de Boeren so schendich de vlucht namen/ so namen sy een engen ende diepen wech in/daer de Kupters haer niet oncinghelen mochten/ ende versloeghen veertich vanden vyanden. Maer dat Schenck dees schade onder den sijnen leet soo quam hy selver dicht aen rijden: Nam zijn hoet af/ende spzac den soldaten aen/ meest op dees maniere: Lieve Krijghslupden/ghy hebt u gheholden als vzome soldaten/daer in ick u vrijse/ ende is u dapperheyt nu genoegh bekent: Maer na dien gy siet dat u volck geslagen ende upten velde gheweken is/ so geeft u nu op mijn geloof gevangen/ ick wil u redelijck holden/alsmen vzome soldaten behoort. Terwijlen hy dit spzack schoot een vande soldaten na hem/ doch trefte hem niet/hoewel hy op hem aengheleght hadde/maer deurschoot eenen die neffens hem stont: Sulcken onbeleesden antwoort vracht den Schenck een schricken aen/dat hy zijn peert omwerp/ eñ runde haestich daer van. Als hy nu omgewent was/ schoot een ander op hem/eñ trefte onder deur den sadel/ende quetste hem in zijn been/ in zijn dgpe/ eñ de keubel bleef int vleesch steken.

ken. Eñ dewijle niemant meer den selven schutten genaken eñ dorste/so zijn sy onbeschadicht daer vã gekomen. Vanden Edellupden zijnder sommige doot gebleven/daer onder zijn geweest Hendric ende Gunterman van Plettenberg/ende Merssart vã Bzoch. Van den boeren heeftmen twee hondert ende tachtich op de slachtplaetse gevonden/die sommige dagen lanck onder den blauwen Hemel onbegraven ghelegen hebben. Boven desen isser noch een groot getal inde naest ghelegen rebier de roer verdzoncken: soo datmen acht dat de verslagenē eñ verdzonckenē zijn geweest ontrent 6. hondert. Na deser victorie trock Schenck weder inde stadt/eñ hielt de poorte op zijn maniere gesloten / ende sant zijn soldaten te met opten omliggghende Dorpen/ met bzanden ende plonderen ende verwoesten.

Hierentusschen warē die vant slot oot niet stille / eñ schoten geweldigh totten vpanden in/ eñ maecten haer veel te doen/sy staken oock de nieuwe poorte aen vant die dicht aent slot gelegen was/ ende maecten haer selven daer deur een open inganck inder stadt/ twelck de vpanden niet beletten en mochten / overmits het ghewaldich schieten vanden slote. Maer Schenck vinck aen metten sijnen een ghewelddighe schans inder stadt tegent Casteel op te werpen / maer de burghers die tot sulcx aenghedzonghen werden / leden groote schade: Men sept dat haerder wel ontrent veertich omghekomen zijn doozt grof gheschut.

De wijle dit in Westphalen geschiede/ voerde Houtepen een ghewelddigh krijghs-hepz beneden Keysers-waert over den Kijn/ende nam sijn tocht op Weel/ om de selve stadt te belegeren eer Schenck aenden selven bevesticht werde: Maer dewijle Schenck sulcks niet onbewust was / soo heeft hy by tijden ghesocht te vertrecken/twelck hem goet om doen was/ na dien Houtepen so lanckssaem voozt tracht. Als nu Schenck van meeninghe was te vertrecken / soo hielt hy de stadt op den 8. Meert gantsch ghesloten datter niemandt upt mocht. Hierentusschen liet hy den gantschen bupt die hy met sich nemen wilde / op wagens laden/ ende trac savonts ontrent 9. uren upter stad/ na dat hy eē jachthozen blasen liet/ende nam sijnen wech over Ham/ eñ quam weder tot Berck/ ende voerden ontrent dertigh vanden voornaemsten persoonen met hem wech.

ONtrent deser tijt quam de Grave van Leycester tot Haerlem / Amsterdam ende Vtrecht met een seer grooten staet/ende wert vande Magistraten ende burgeren der selver stede met grooter triumphen ontfangen/met veel schoon spelen / vertooningen ende vereeringhe.

Men hoorde mede ter selver tijt seltsame tijdinghe van Francops Dzacc/ een vermaert Zee-krijger/ dat hy op veel plaetsen in nieu Hispaengien inghevallen was/datmen Koninck Indien noemt / ende heeft veel steden eñ bleeken ingenomen ende geplondert/ hoe wel hy zijn begonnen tocht niet en volbzacht / die hy voor ghenomen hadde op Numero de Deos, obermits de groote sterkte sijns volcks.

(Tot Sanct Domingo kreegh hy mede eenen grootē bupt: Daer was een seer kostelijck Paleys voor den Gouverneur vanden Koninck van spaenjen in wiens opgaunghe van een seer groote sael / op twee Pylaers/ daer op de werelt stonde/waren ghemaeckt twee peerdē / staende op de ronde des werelts met haer achterste voeten stepgherende met haer voorste voeten om hooghe/als wildense upt of verder als de werelt spzingen:upt haer monden gingen dese woorden:Orbis non sufficit: Dat is de werelt is ons te kleyn. Int beginsel vande voornoemde sale verthoonde haer des Koninck van Spaengiens wapen / met d'advijsen/Nec spe nec metu:dat is/ noch door hope noch door vreese. Als nu de Engelschen dit lasē/so vzaeghdense den burgers van dier plaetsen/wat de Figueren ende woorden bedupden: Maer sy sloegen haer hoofden ter aerden/ ende swegen. Doen seyden de Engelschen: Waerder eē openbaer Oorlogh tusschen uwen Koninck ende onse Koninginne / wy soudent u wel leeren wattet te segghen is. Kont ghy u niet beschermen van onsen gheringen in-val / eñ beroemt ghy u/dat u de werelt te kleyn is? Daer na plonderde hy de stadt/ ende ontsinc noch ghelt vande vzantschat des selfs / ende onbloote meest alle de Zeehusten van haer geschut / ende quam weder in Engelant.

Als dese tijdinghe in Spaenjen quam / wert daer een groote armade toegerust/wel van 70. schepen ende Galleyen / daer Overste van was de Marquijs del sancta Nure, maer het ginck lanckssaem voozt.

De stadt Grave was noch vast ghesloten/ maer in Holland werde alle toerustinghe van schepen/ ende anders/tot ontset noodigh gereet gemaeckt / die met victalie opgesonden werden/met veel ruyterē ende knechten / ondert belept vanden Grave van Leycester/ die de Dijcken liet deursteken / soo dat de Maes over het lant om de stadt liep.

De Grave van Hollach nam metten sijnen eenighe schanssen in/ die de vpant over de Maes gemaert hadde/soo dat door groote neerstichept ende arbept / een groot deel pzovande ende ander noodzust inde stadt met kleyne schepen gebzacht werde: Dit selve bzacht over den vereenighden Landen een groote blijschap/ also datse over de nederlaghe of verlies van Antwerpen bzy wat verquickt werden/een peghelijck was vol goeder hopinghe / dat de sake wat beter voortganck hebben soude: Want na het overlijden van zijn Excellentie van Oranjen eñ het overgaen van Antwerpen was den Landen gheen kleynen schzick over vallen/ ende sagen doen eerst watse aen hem verloren hadden / ende datse nu door secours van hare Majestept van Engelant wederom de beenen onder tijf ghelaeghen hadden / door het innemen der voorverhaelde schanssen/ ende de nederlage der spaenjaerdē in Bommeller weert/ende nu het ontsetten vande stad Grave/ daer Parma (so sy hoepten) zijn macht voor soude gebzoken hebben.

Als nu Parma vant ontset vande Grave vernomen hadde/so heeft hy zijn begonnen beleg voor Nups opgebzoken / stack smorghens vroegh zijn hutten aen vant/ende trock wech/eñ versamelde alle zijn Garnisoenē upt Bzabant ende Vlaenderē/ eñ schickese na het Leger voor de Grave / niet alleenlijck deselve Stadt upt te hongheren (want het een lange ende bergeessche belegeringe scheen te zijn) maer met ghewelddigerhant ende stormen aen te grijpen: Ende hy quam ontrent half Mey selfs int Legher.

(Terwijlen die van Parma voor de Grave lagh/ ruyschede Schenck met sommighe voetknechten van Nups/deurt sticht van Ceulen / met rooven / plonderen eñ vzanden / ende viel met een uytgelesen reysigertocht den xvj. Mey in snelder haest op Beuel: Maer alsoo dat stedeken wel beset was / soo supende hy daer niet langhe/maer trock sluyx tot voor Ceulen / eñ verbzandet alles daer hy door trock/liet geen Dorp / geen Edelmans Hof noch Keulsche burghers huysen ongeschent. Ende in zijn aftocht namen die van Nups de bastichept ende behupsinghe genaemt Monchuysen in/ ende namen gevangen dien van Groesbeeck/een broeder vanden afghestorven Bisschop van Luyck / ende vzachten hem tot Nups.

(Ter selver tijt quamen die van Nups mede upt/ eñ maecten een schans op de Waert tusschen Ceulen ende Houss / want die plaets seer bequaem was / of sy weder belegert mochten werden/ om het selve Leger den toevoer te beletten.

Opten vijfden Junij quam een wel toegherust oorlochschip/van Nups den stroom op voor Ceulē/ ende wierp zijn ancker opten Kijn tusschen Ceulen ende Duytsch. De Capiteyn was genaemt/ Pieter van alle vzienden/ende bleef aldaer liggen. Dē Raet van Ceulen was verwondert over sodanigen nieuwicheyt ende trotz/ende epschten dat de Capiteyn soude opkomen/ d'oorsake verklarende van sodanigen bestaen. Hy quā onverschzict voor den Raet/eñ seyde dat hy was gekomē upt bevel van Cluyt sijn overste vande stadt Nups

om al-

Digitized by Google

om aldaer op zijn ancker te leggen/ende den tol te ontfangen/van alle de goedē die in eñ upt Ceulen gevoert werden / eñ dat van wegen den Doorluchtigen Keurvorst ende Aertſ-biſſchop van Ceulen Truxis/ende dē genen die hem wederſtant ſouden doen/ tot pzofijt van Truxis voornoemt pzijs te maken. Opt ſelve zijn aengeven heeft haer den Raet beraden eñ gaf hē voor antwoort: Het was tegen der ſtadt ende burgers vryheyt/ ende en konden na des heyligen Rijcx inſtellinge niet beſtaen/ dat pemant door zijn eyghen ghewelt den tol mochte verlegghen / veel min een nieuwen tol opſtellen : ſo en konde den Raet ock niet toelaten/dat hy ſo gewapent tegen over de ſtadt ſoude liggen/ ende den luyden ſodanigen ſchattinge afdzingen. Pieter begeerde ſodanigen antwoort ſchziftelick/ om ſelfſte zijn Overſte na Nuys te ſenden. Twerde hem gegeven/ ende hy ſantſe na Nuys aenden overſten Clupt. De welcke heeft ſodanigen antwoort gegheven: Hy hadde van zijn overheydt den Keurvorſt ende Aertſ-biſſchop van Ceulen Truxis ſodanighen bevel / om alſulcken tol te ontfangen: Tot dien eynde hadde hy Pieter van alle vzienden met een welgheruſt oorloghſchip derwaerts geſonden:maer ſo pemant zijn voornemen onderſtonde te verhinderen/ den ſelvē ſoude hy met gewapender hant daer toe dwingen/begeerden derhalven / den raet wilde hem 't ſelve niet ten archſten afnemen noch beduyden. Dit ſchreef hy mede aende Cooplupden / datſe haer niet beſwaren wilden den tol te betalen/ eñ geen goet ſonder licent inde ſtadt voeren. Den Raet hadde menigerley overlegginge/ of ſy ſodanigen wzevelmoedichept met gewapenderhant wilden weder ſtaen ende verdzijven : Maer waren wederom bekommert wat uytganck het hebben mocht/ ende watter om ontſtaen mocht: Ten laetſten ſagen ſijt voor goet in/ ſoo Clupt ſelfs nu int ſchip was / datſe met hem ſouden ſien te handelen. Des niet te min dit ſelfde de Key. Majeſt. ende den vzien Keurvorſten/eñ der Vorſt van Cleef toe te ſchzijven. Dus ſondenſe twee Doctoren inde Rechten/ met een Secretaris ende bode tot Clupt int ſchip/ eñ vercondighden hem/ dat deſe ſijn daet tegen de uytgevzucte inſtelling des H. Rijcx was/ende der ſtadt oude vryheyt ende Pzivilegien / derhalven ſy konde noch en ſoude den Raet ſodanige nieuwigheyt niet ghedoogen. Clupt epſchte haer antwoort by geſchzifte/ 't ſelve wilde hy/ om den Raet te gelieven / ſijnen Heere overſenden/anderſins konde hy geen affſtant doen / ſo lange moeſtenſe gedult hebben/ſeggende noch daer by: ſy wilden malkanderen deſen ſomer bpden kop nemē/eñ verſamelen/ dat een van beydē Keurvorſt mocht zijn/ of de dupbel moeſte haer beyde halen. Daer na dzonckenſe den anderē een Francfozder toe/ende ſchepdē alſo vanden anderen: Ende Clupt ſchoot ſommighe eerſtboten met grof geſchut doenſe wech voeren.

Opten 5. Junij begonde de Pzince van Parma de ſtadt Grave geweldich te beſchieten ende des anderen daeghs daer na/ ſchoot hy in die tijdt wel twee dupſent ſchooten/ ſo datter een tamelijcke wzeſſe gemaeckt was. Derwaerts hy inder haeſt ſommige rotten gheſonden heeft/ om te beſichtigen hoe de wzeſſe gheleghen waer/ ende watter inde ſtadt omginc/ deſelve gaven een teecken/ datmenſe lichtelijc beſtozmen mochte: So datter een aen-val gheſchiede. Maer die vander ſtadt weerden haer dapper/ende ſloeghenſe af.

Des anderen daeghs ruſtede Parma ſich toe / ende ſtelde tgantſche legher in ozdze om de ſtadt met gantſcher gewelt te beſtozmen/ende maeckte alles toe / dat totten ſtozm noodigh was. Als die vander ſtadt dit ſagen / dat het nu gheweldigh wilde aengaen / overviel haer eenen grooten ſchzick.

De Heere van Hemert / Gouverneur vander ſtadt/ door des gemeenen volcx ongheſtuymichept / ende zijn eygen verbaeſthept/ beriet hem met eenige Capitepnē/ ende ſont een trompetter int leger tot die van Parma/ om onder conditie de ſtadt op te gheven. Daer wert terſtont eē ſtilſtant/ ende wel ſlucx eē accoozt gemaect/ twelck veel menſchen inder ſtadt een groote verwonderinghe aenbzacht : Want alſmen meende den ſtozm te weder ſtaen (tot ſulcx alle ſoldaten ende veel burgers elcx op haer hooftſlach ſtonden) ſoo wert haer vercondicht/ſy ſouden afftrecken / de ſtadt was met accoozt overgegeven. Onder ſodanigen verbaeſthept is de vpant wel ſlucx aen gekomen / daer noch op ſommighen ozden die ſoldaten haer ſelven ter teghenweer bereyden die noch geen weten daer van hadden / ende en wilden vant bolwerck niet ſcheyden. Middelertijdt is de vpant inde ſtadt getrocken.

Opten anderen dagh/den 7. Junij / zijn de ſoldaten met 12. bendels met haer volle geweer ende toegebouwen bendels / met ſommige burgers (diet begeerden) ter ſtadt uptgetrockē/eñ zijn te ſcheep gegaen/ende nae Hollant gekomē/ metten Gouverneur eñ Capitepns.

Alſo is de Grave opt onderſienſte (na datſe van alles wel verſien was) in des vpants handen gekomen/ daer die vande vereenichde Pzovintien gehoopt hadden/ dat hy daer ſijn macht ſoude voor ghebzoken hebben: Want het was een ſeer vaſte ſtadt/ onlanghs met volck ende pzovande geſterckt: Ja de Staten van Artops ende Henegouwen/hadden alreede voorgenomen die van Parma te vermanen/ om vpden Koninck aen te houden/ om van een algemeen verdzagh te handelē/ maer doozt overgeven deſer ſtadt/ iſt inde aſſchen gheloopen. Ende het ſcheen dat doozt tegenhouwen deſer ſtadt den Geuſen eenige wijder hope ghegeven werde van meerder overwinninghe. Want de ſtadt Nuys hier deur van haer belegh alreede verloſt was/ die haer int ſticht Ceulen wijt verſtrecte. De ſchanſſe van Berchſ-hooft was mede vande Engelſchen ingenomen / daer na de ſchans van Tenth tegen Nimmegen over / daer by ſy noch een ander vaſte ſchanſſe ghemaeckt hadden. Tot deſe twee ſchanſſen maeckte Schenck noch den derden / by t Woſſen-gat daer de wael begint: ſo datſe meenden dat Hollant ghenoeghſaem door deſe ſchanſſen beveſticht was: maer tovergeven deſer ſtadt bzacht haer een onverwinlicke ſchade toe/want haer ondergangh was d'onderganck van Megem/Batenburgh/Venlo/ ende Nuys/als op zijn tijt volghen ſal.

Als nu die van Parma de Stadt Grave verovert hadde / ſoo vant hy daer in overvloedichepdt van pzovande ende buſkrupt/daer hy zijn leger ſeer mede ghevpſt ende verſterckt heeft.

De ſoldaten van Meghem / een ſtedeken naer by de Grave ghelegen vernomen hebbende vant overgeven vande Grave / hebben door vreeſe de ſtadt verlaten/ ende zijn gevlucht.

Die van Batenburch werden van des Koninx ſoldaten mede ſo beancxt/ datſe met verdzach haer opgaven/ eñ gingen met witte roepkens ſonder geweer upt.

Parma en is niet verſuymigh gheweeſt ſijn gelucx t'achtervolgen/eñ heeft ſommigh geſchut eñ volck de Maes afgevoert/ voor de Schans van Wel / vāde ſoldaten verlaten zijnde/ende begavē haer int dozp/ welcke de vpant mede beleghert ende inghenomen heeft.

Hierentuſſchen voerde Parma ſijn gantſch gewelt voor Venlo / een ſtercke ſtadt aender Maſe geleghen. Schenck die een overſte was vant boven quartier van Gelder / wel wetende dat de beſettinge inder ſtadt niet genoeghſaem en was / om ſodanich gewelt weder te ſtaen / heeft ſich onderſtaen 300. peerden met ſommich voetvolc daer in te brengen. Deſe ſijnen aenſlagh is den vpant onderkt / die op verſcheyden oozden/ daer hy ſoude mogen aenkomen hepmelijcke laghen geſtelt hebben / alſoo dat hy met ſchade zijns volcx te rugghe geſmeten/ende tot Wachtendonck gekomen is.

Alſoo nu alles wat totter belegheringhe van Venlo noodigh was/aengebzacht werde/heeft de Pzince van Parma den Grave van Manſfelt geſonden / met een hoop volcx/om Arſen aende Maſe ghelegen/te beſtozmē: ende alſo int ſelve dozp een tamelicke beſettinge eñ van alles noodzufts vanden boeren genoegſaem daer in was / ſoo en wildent de krijghslieden niet op geven: Daerom heeftſe de Grave dē Manſfelt met 6. grobe

ſtucken

stucken gheschuts beschoten/ ende een deel der muren omgeworpen/ende tselve Casteel met storm enderhant op den een ende twintichsten Junij ingenomen / ende goede bupte bekomen / ende allen den soldaten opghehanghen.

Tegen Venlo over lept een Eylant oft Waert inde Mase/ daer aen veel gheleghen was om de stadt te beschermen: Waerom hadden die vande stadt een sterckе schanse daer op gemaert/ eñ met besettinge bevesticht. Om tselve Eylant ende schansse te veroberen/heeft die van Parma eenighe bevestinge op dry aenden anderē verbonden Ponten gemaeckt/met borstweringhe ende grof Geschut/ ende tselve met sommige andere kleyne schupten vol krijghsvolck den stroom afghesonden/eñ deselve soldaten zijn schuplende onder tgrof Gheschut van het voornoemde scheeps bolwerck opt Eylandt gekomen. Die inde schansse laghen/hebben het gewelt der Spaengiaerden niet verwacht / ende dat verlaten/ ende zijn inde stadt ghevlucht. Dit ghschiede opten xxvj. Junij. Hier door is inde stadt ghеen kleyne beroerte ghеweest: Ende hoewel de soldaten de stadt (die seer sterck is) van meeninghe waren te beschermen/ so waren de Borgerije doort nieuwelijcx overgeben van de stadt Grave ende andersins/ beweeght de stadt met verdragh over te geben. Der burghers meeninghe heeft d'overhant genomen/ende hebben Gesanten aen die van Parma ghesonden / ende de Stadt onder dese conditie overgelevert: De soldaten souden met haer zijd-geweer sonder eenigen bupt-goet eñ peerden upt trecken: De burgers souden aen lijf noch goet beschadicht worden/ende die niet Catolijck en wilden leven/ mochten in ses maenden met wijf ende kinderen met haer goet elders vertrecken. Int uyttrecken / bewesen de burghers ghеen kleynen ongunst / smaet ende schimp aenden soldaten.

Wepnigh dagen te voren hadde Schenck een tamelicken repsiger tocht van Rupters ende Lnechten voor Kepsers-Waert ghevoert/ meenende die inden daghеraet te overvallen: Maer alsoo die vander stadt sulcx ghewaer ghеworden waren/ soo is hy met schade zijns volcx vertrocken / ende heeftse int Sticht van Keeckelinckhupsen gevoert: maer alsoo hy middelertijdt verhoorde dant overgeben der stadt Venlo / heeft hy een deel sijns volcx na Nups ghesonden: Hy selver is met de reste binnen Berck ghekomen.

De Grave van Lycester heeft den Heere van Hemert/ Gouverneur vande stadt Grave/ met sommige des selfs Capiteyns/ inder gevanckenisse ghelept/ ende wepnigh dagen daer na binnen Utrecht doen onthoofden/ende alsoomen seyde / om der oorsake/ dat de stadt hoyts te voren wel gepyobandeert / ende van alle nootdruft wel versien was voor sommige maenden / ende dat de Gouverneur selfs geschreven hadde: Men behoefde ghеen perijckel aen te gaen om haer wijders te secoureren / sy waren van alles wel versien / ende den vyant gewoghen.

Opten derden dagh Julij isser een groote menichte van mans/ vrouwen ende kinderen/die upten lande dā Gulic eñ Brabant na Ceulen quamen/ met een sterck convoy voor die van Nups wel versien / vande besettinge vanden Bisschop van Ceulē upt Bedber / Guaderdal seer schendich vermoort: Want alsoo sy nu bynaest by Ceulen quamen / eñ verblijt zijnde datse daer Geusen handen ontkomen waren/ soo en hieldense soo nauwe wachte oft opsicht niet / ende zijn also van haer eygen volck seer schendigh overvallen / diet alles sonder onderschept niemant sparende / ouden / swangbare vrouwen eñ kinderkens deerlijck vermoort hebben/ die ellendigh om haer leven baden. Het Aertrijck wert metten bloede overdect/ het velt ligh vol gedooder mēschen armen/ beenen / handen ende hoofden. Die van Ceulen alsoot na by de Stadt was / quamen door het geschrey upt/ eñ begroeven de dooden / der welcker een groot getal was/ende brachten de gewonden ende half doode inde stadt/ vanden welcken noch wel tseventich ghestorven zijn. De Bisschop van Ceulen heeft sich voor den Raet der stadt door zijn Comissarisen verontschuldicht / ende dat hy ter gheleghener tijdt soude wreken.

Na dat nu Venlo ingheнomen was / heeft Parma zijn gantsche heyrkracht wederom voor Nups ghevoert/ende de stadt rontom belegert/ tot sulcx seer aenghepoert zijnde van des Paus Ghesante de Bisschop van Vercelle. Tusschen de stadt en den Rijn is een eylant/ daer op hadden die vander stadt een vaste schanse gemaect/ diese int aenkomē vant beleg ontruymt hebben: so haest dat een Spaens Hopman ghewaer worde/ is hy inder haest met xx. vanden sijnen daer in ghevallen: maer die vander stadt tselve siende/ zijn sluchs uptgevallen inde verlatе schanse/ eñ hebben den Capiteyn gevangen genomen/ ende d'ander geslagen.

Ghedurende de belegeringe van Nups / hebben de Engelsche ende ander soldatē vanden Grave van Lycester in Vlaenderen eenen inval gedaē/ meenende belicht de belegeringhe van Nups hier door te doen opbrekē/ ende hebben opden xv. Julij de stadt Axel ingenomen/ niet wijt van het Gentsche Sas gelegen/ daer deur gantsch Vlaenderen ende Brabandt in groot kleyne beroerte gekomen is/ vreesende voor meerder quaet also datter heftige bzieven van weghen die van Vlaenderen aende Prince van Parma ghеschreven werden om ontset / ende dat het nutter waer de Landen te beschermen/ dan Nups / diweick een vaste stadt is/ buyten het ghebiet vande Nederlanden ghеleghen / te belegeren. Des niet teghenstaende voer hy met der belegheringhe voort: Maer heeft den Heere de La Motte/ Gouverneur van Grevelinge bevolen de voorsz stadt Axel te belegheren / maer alsoo de Geusen de dycken deur staken / so quamen de Zee-ruyters overt velt gestreken / ende alsoo moeste die van Motte de Stadt verlaten.

Ontrent dese tijdt wert deur de listichepdt van La Motte een aenslach gemaeckt/ om de Engelsche hoofden ende Oversten int strick te ghekrijghen/ belovende voor eenighe vanden sijnen / haer stadt van Grevelinge over te leveren/ om een seker somme van penninghē. Tijt ende dach wert bestemt. De Engelsche quamen te water ende te lande daer op aen/ daer onder des Graven van Lycesters behouden Sone de oversten was: Maer alsoo sy dicht onder de poorte waren om inde stadt te trecken/ soo begondense aen eenighe dinghen te twijfelen/ ende trocken af/ want sy roken lont. Eñ mē bevant dattet een verraderije was: Want inde Heade stondense alle hepmelijt inde wapenen / ende pasten op haer aenkomste.

Also nu de saecke inde Nederlanden voort overgaen vande Grave/ Venlo/ ende ander bastichept / begonde achterwaerts te gaen / ende die van Parma in voorspoet toenam / soo is daer deur onder de vereenighde Provintien der protestanten / mede eenich verschil bestaen te rijsen / alst ghemeenlijck ghеschiet daer der veel regheren / dat het de eene den anderen te laste wil ligghen. Schenck nooteerde eenighe personen die hy verdocht maecte / die hem bekent waren ghеweest ter wijlen hy noch aende zijde van Parma diende / also datter eenige moeringen ontstonden / als ofter binnen slants eenige personen waren daermen voor vreesde.

De Grave van Lycester die nieuwelicx inde regeringe gekomen was (upt een Koninckrijck in sodanige landen die eertijts verschepde Provintien waren ghеweest/ die elcx haer bysonder vryheē ende Privilegien hadden/ eñ door houwelijcken aenden anderē ende onder een Prince gekomen waren/ behoudelick een peder Lant zijn gerechtichept ende vryheyt) die liet sich beduncken / dat sijnder authoritept hem by den Lande gegeven/ vermindert werde / overmidts d'absolute regeringhe niet alleen by hem ende sijnen rade bestonde/ maer dat de Generale Staten der landen / na ouder ghewoonte (hoewel door de regheringhe van Duck de Alba ende den Spaensaerts te niete gedaen) mede in haer respecte te raden hadden: Dit selve is een beginsel ghеweest van meerder quaet / dat namaels wijder

upt-

uptſpreyde. Want tot Vtrecht van Mr. Pauwels Buys/ Raet neffens den Grave van Lepceſter/ gevangen ghenomen/ ende zijn proces niet ghemaeckt/ waerom men oock niet openlick en wiſte wie ſijn partije of aenklaghers waren. De Hoplupden vander ſtadt die hem ghevanghen genomen hadden/ ſeyden dattet door laſt vanden Grave van Lepceſter was: De Grave liet ſich lupden ſo niet te zijn. Daer waren oock eenige vande principaelſte Burghers (daer onder mede Niclaes van Suplen/ die op die tijdt Schout der Stadt was) ter poorten uptgheſeydt/ binnens daechs-ſonneſchijn: De welcke in Hollant haer onthielden/ ende bpden Grave van Lepceſter haer beklaechden/ doch men konde niet wel gewaer worden of het met zijn conſent geſchiet waer oft niet.

Die van Vtrecht procedeerden noch veel ſwaerder tegen haer uptgeweſen burgers/ geboden haer niet alleen upttet ſticht/ maer ooc upt Hollant/ eñ de gantſche Nederlanden te vertreckē/ bp een ſekeren tijt/ ende dat bp confiſcatie van hare goederen. Die van Hollandt lieten haer beduncken in dees maniere veel te ſtraf geprocedeert te werden/ ende ſtelden haer hier tuſſchen/ eñ bevorderden de ſake vanden uptgeſeyden Burgers ten goede/ maer vermochten niet upt te rechten/ alſoo datter een groot deel der ſelber burghers haer over zee na Bremē ende elders bupten ſlants begaven: ſommige (onaengeſien het ſtraf Placaet) bleven noch in Hollant. Mr. Pauwels Buys bleef lange gevangen/ ende zijn proces ende wert noch niet geſommeert: ten laetſten ontquam hp met behendichept/ of oochlupckinge/ of verſupmenisſe upter gevanckenisſe in Hollant.

Hoe Parma de ſtadt Nuys belegert, ende ſtormenderhant in neemt. 1586. Iulio 26.

MIdlertijt heeft de Prince van Parma met meerder ernſt de ſtadt Nuys omlegert/ ende gheſchut daer voor geplant. Thien grove ſtucken ſette hp voor de Neerpoort/ eñ 4. voor de Rijnpoort/ noch ander 4. tegent eplant of Weterwaert/ om ſchupns op de ſelve poort te ſchieten/ noch ander 4. op 't ſelve eplant tegen den muer achter 't Klooſter Marienberch/ daer ſe opt ſwaerſte was/ eñ heeft de ſtadt rontom neerſtich beſichtight. Die van binnen hebben mede niet verſupmigh gheweeſt/ maer met grooter neerſtigheyt alles wat ter tegenweer noodich was/ bevoorſien/ ſoo wel burghers als ſoldaten/ hadden dach noch nacht ruſt/ ende gaven haer ſelven ſchier geenen tijt om t'eten. Den Oberſten Kloet was hier toe een gheweldigh aendrijver/ om 't volck inden arbeyt te houden.

Alſmen nu het eplandt qualijck konde inmenen/ oft men moeſt het te water doen/ ſoo heeft Parma een ſcheep-brugghe van 60. t'ſamen-ghevoeghde ſchepen gemaeckt/ ende heeft het ſelve ingenomen.

Als nu Parma alles wat ter belegeringe eñ de ſtadt te beſchietē ende te beſtormen noodich was/ toegherecht hadde/ ſoo heeft hp op den 24. Julij aenden oberſten der ſtadt Klout gheſonden/ of hp de ſtadt wilde opgheven/ hp wilde met alle billickheydt met haer handelen/ dan oft hp den uptganck der belegheringhe ende des ſtorms wilde verwachten.

Hier op hebben ſp ſchriftelick gheantwoordt/ dat hp den Prince bedancten van ſodaniger aenbiedinge: ende ſoo ſp van hem veel goets (als van een vromen Vorſt) ghehoort hadden/ ſoo wilden ſp wel gaerne met hem in een verdrach komen: Maer alſoo het een grootwichtighe ſake waer/ daer van men hem wel te beraden hadde/ ſoo eyſchtenſe ſes uren haer beraet/ daer na wildenſe hem een billick antwoort gheven. Die van Parma hadde een tromſlager inde ſtadt geſonden/ verſoeckende datmen aen weer-zijden 3. of 4. Opſelaers ſoude geven/ ende dat die vander ſtadt eenige met volkomen macht ſouden uptſenden om te handelen. Ten laetſten iſſer een Hopman inde ſtadt voort-ghetreden/ Felix Pancher genaemt/ eñ heeft voor antwoort geſeyt/ dat die vander ſtadt het voortgevē van die bā Parma niet voor goedt konden aennemen/ ſeggende: dat Parma het accoort met die van Venlo aengegaen/ niet ghehouden en hadde: 't welck de Prince aller dingen ontkende. Eñ middelertijt is upt de ſtadt int leger geſchoten/ ende uptet leger inde ſtadt/ hoewel tegen Krijghs-ordeninge eñ gebruyck/ alſo dat de Prince hem ſelven inde droogе grachten voor dat ſchieten moeſte bergē/ want tſelve ſonder zijn weten geſchiede/ ende heeft daer over int legher komende/ Graef Karel van Manſfelt/ die overſte vant gheſchut was/ beſtraft/ dat hp ſonder zijn bevel mettet grof geſchut geſchoté had/ de welcke hem ontſchuldichde/ dattet ſonder zijn wete gedaen was.

Daer nae heeft de Prince andermael aende ſtadt geſonden/ den oberſten Taxis met ander oberſten/ om haer te vragen/ of haer de ſake ter herten ginck/ eñ of ſp van meeninghe waren met hem in een handelinge van verdrach te komen/ of niet. Ende alſoo die vander ſtadt zijn aenghevoden conditie/ in geſchrifte begeerden/ ſoo heeft hp de ſelve met een Trompetter tot haer gheſondē/ ende waren ſodanich: Datſe met vliegende vendels met alle haer goet eñ bupt ter ſtadt upt ſouden trecken/ ende dat hpſe ſonder zijn gelept ſoude boerē daert haer gelieven ſoude: tot ſulcx werde haer een half ure tijdts gegeven. Taxis ende d'ander oberſten wachtē voor de poorte/ door bevel des Prince/ op antwoordt: maer de trompetter is den gantſchen naermiddach ende navolgenden nacht inde ſtadt ghebleven. Snachts ontrent tien uren is haer een antwoort gegeven: De trompetter was gaen ſlapen/ als ſp wilden ſo mochtenſe mede ſlapen gaen/ des anderen daechs ſoude het antwoordt op de conditie volghen. Ten laetſten is de trompetter ſmorgens ontrent 6. uren upter ſtadt gekomen met ſodanigē antwoort: het gaf der ſtadt Nuys niet weynich wonder/ dat die van Parma de ſtadt die de Keurvorſt Truxſes ende den H. Rijcke toebehoorde/ beſtrijchde/ ende verſochte de ſelve tot overgevinge: derhalven en konden ſp haer gheenſins daer toe verſtaen/ met zijn hooghept in een Verdrach te komen/ veel min hem de ſtadt te overgheven: Daerom begeerdenſe een beſtant voor 6. weke/ op dat ſp middelertijt den Keyſer mochten toeſchrijven/ eñ hem raet vragen/ daer na wildenſe die van Parma een recht ende billick antwoort geven.

Na dat de Prince bā Parma dit antwoort ontfangen hadde (twelck was op S. Jacobs dach) ſo heeft hp terſtondt met 30. ſtucken geſchuts de mueren vander ſtadt ſeer gheweldich beſchoten/ van ſmorgens tot den avont/ geduerich aenden anderen ſonder ophoudē/ desgelijcx men van te voren hp na nopt gehoort en hadde: Want daer zijn opten ſelven eenighen dach meer dan 3000. ſchoten ghetelt/ ende de twee poorten/ de Rhijnpoort ende Neerpoort zijn plat geſchotē/ met noch een ſtuck vande muer/ vande Rijnpoort af tot aent water neer gevorpen. Daer na heeftmen 't geſchut geſtelt op dat deel des muers/ ſtreckende vande ſelve poort naer het Klooſter Marienberch/ ende 't ſelve in korter ſtont met een ſtuck vant Klooſter te gronde ghevorpen/ alſoo datmen wel tſeſtich voeten breedt tot in het middel vander ſtadt mochte ſien.

Tuſſchē den Munſter ende der poorte was een ſeer vaſten Thoren/ die mede des ſelven daechs een deel afgeſchoten was: Den ſelven heeft een Spaens overſte beklommen/ ontrent 6. uren namiddach/ ende ſach wijt ende breet om ſich/ maer en ſach niemant daer ontrent: want overmidts het geweldich ſchieten/ hadden die vander ſtadt haer verborghen. Doen heeft hp met der hant den ſijnen een teecken gegeven/ ende heeft dertich vanden ſijnen tot ſich ghekregen. Als nu de overſte Kloet dit vernam/ datter alreede een ſtuck muers vanden vpant inghenomen was/ die veel quaets inder ſtadt dede/ ſoo heeft hp ſijn een deel ſoldaten derwaerts gegeven/ om den vpanden af te drijven/ ende die vander ſtadt wierpen vrandende peck-hoepen over den toren totten ſpaenjaerts in/ doch dede haer weynich ſchade/ overmits datſe die lichtelick konden ontwijcken. Hierentuſſchen werdt Kloet int dickte zijns beens gheſchoten/ ende ſwaerlijck verwont/ ende afgedragen nae zijn logement/ alſoo dat die vander ſtadt den Spaenjaerts

den thoren moesten laten innemen.

Terstont daer na isser een vanden selvē spaenjaerts afgeklommen/ende totten Prince van Parma gheko-men / ende heeft hem dese ghelegenthept geopenbaert/ dat de stadt op die plaetse open lach/ en̄ geen vastichept daer ontrent en was/ die haer den ingancke mocht ver-hinderen. Dit heeft den krijghslupden die neerstich na den bupt trachteden/haer gemoet aengehist/ ende stonden alreede gerust totten storm / want daer was maer een verheven heubel vanden afgheschoten muer tus-schen haer ende die vander stadt: Ende overmidts het S. Jacobs dach was ('t welck der Spaenjaerts pa-troon is)so beldense haer selvē zijn hulpe in/ dat hy op dese dach haer een sonderlinge bystant en̄ victorie sou-de willen verleenen. Maer die van Parma/overmidts de aenstaende nacht / heeft den storm tot opten navol-genden dach vertoghen/ ende men heeft den gantschen nacht gestadich geschoten/op dat die vander stadt geen rupmte souden hebben de ghemaeckte bresse te verbete-ren / ende haer selven eenichsins met teghen-weer van schanssen haer te verstercken.

Smorghens vroech heeftmen int legher alles wat totten storm noodich was / toegherust. Doen zijn de Hoplieden inder stadt totten oversten Kloet ghegaen/ om met hem vant ghemeen beste te raden: De welcke zijn onlijdelicke smerte voorwenden/en̄ riet/men soude metten vpandt (mits verseckerende lijf ende leven)vant overgheven der stadt handelen / ende hebben tot sulcx uptgesondē aen die van Parma/ den Hopman Kijtal-lum/ met een vendrich/ om met hem te handelen/en̄ de stadt over te leveren. Als sy nu d'oorsake haers komst verklaerden aenden genen daerse eerst aenquamen/soo isser een Italiaensch overste aendē Prince gekomē/ en̄ heeft hem gebraecht hoemen met haer handelen soude: De selve heeft soodanigen antwoort bekomen: Datse wy wederom inde stadt mochten trecken/ende t'avon-tuer des storms haer onderwerpen. Ende sy zijn alsoo wederom inde stadt gekomen.

Van smorghens te vier uren tot ses uren / sachmen een gantschen hoop rupterije upten naestgelegen Bos-schagien/menichte van tsamen gebonden rijs ende tac-ken/met klinckende trompetten/ in voller rustinghe in de gracht aende mueren brengen/ daer deur die vander stadt wel saghen wat haer nakende was. Alst nu een wepnich hooghер opten dach quam/ soo zijn wederom dry oversten upter stadt int leger gekomen / maer wer-den in haer aenkomst gevangen genomen. De spaen-jaerts waren hettich totten storm: sommighe seggen/ dat de Prince van Parma metter hant een teecken tot den aenval des stormis gaf/andere seggen dat de spaen-jaerts al totter stadt inghedrongen waren/ eer die van Parma tot sulcx bevel gegeven hadde: Ende alsoo zijn de Spaenjaerts met kleyne schade vanden haren ter stadt ingevallen: Terstont daer nae volchden de Ita-lianers / met de reste vanden Spaengiaerts / by de Neerpoorte in / en̄ die vander stadt verlieten het Bol-werck/ en̄ begaven haer op de marct/ daerse mede niet langhe tegenstant en deden: maer de spaenjaerts ende Italianen deden een grooten slacht met grimmigher verwoethept lancx alle straten.

Terwijlen dit gheschiede / waren de Duytsche ende Luytsche Walē noch stille in haer leger/ aende hoogh-poorte/ ende en wisten niet watter inde stadt omginck: maer soo haest als sy dat geruchte hoorden/ soo hebben sy de ladders aende mueren geworpen/en̄ klommen in de stadt:'t selve hebben de Bourgoensche mede gedaen. Die opt eylant laghen / zijn doort water geswommen/ en̄ mede inde stadt gevallen. Het doodslaen en̄ verwoe-sten/was jammerlicken om sien: Daer en werdt nie-mandt verschoont. Daer waren twee hondert solda-ten bybe Hoogh-poorte versamelt / de selve werden alle naect uptgetogē/en̄ daer na jammerlic verslagen. On-trent 300. zijnder uptter stadt gevallē/ hopende dwars door 't leger te breken: maer zijn vanden rupteren (die de stadt rontom beringelt hadden) alle te samen opten velde verslagen ende gedoot geworden.

Als dit gheschiede/ heeft daer een des Gouverneurs Kloeten huys gesocht/ en̄ gevondē/ ende is tot hem in-gekomen/daer hy verwoont te bedde lach: en̄ zijn huys-vrouwe ende twee susters saten treurich voort bedde/ ende waren by hem gekomen om met hem eenige hey-melicke dingen te spreken. Middelertijt quam het ge-ruchte datter een grooten brandt opgegaen was aende Neerpoorte/derwaerts veel rijs/ stroo ende bedden ge-bracht waren/om den ingancke vande bresse te beletten/ het welck lichtelick den brant omfing vande brandende perckhoepen dienen overwierp / ende quam voorts in een stroo-dack. Als nu Kloet hoorde dattet brant was/ so heeft hy gebraecht waer die aengegaen was: Ende als hem geantwoort werde/ by de Rijn-poort/ so seyde hy: So sal het meestendeel der stadt verbranden. Ten laetsten wert Kloet aengheseyt/hy soude hem ter doodt bereyden/hy moeste sterven: Daer door hy hestich ont-sette / ende bat om het leven / segghende: Hy was een Krijgsman/ende hadde hem bewesen als een Soldaet. Daer op werdt hem geantwoort: Dat hy soo wel als zijn Heer in des Rijcx ban was / derhalven en hadde zijn ontschuldinghe gheen plaets / hy moeste als des Rijcx gebannen gestraft worden. Als hy nu veelderley daer tegen socht te seggen/ begeerende met den Prince van Parma te spreken/soo wert hem een strop om den hals geworpen/ en̄ uptet bedde geruct/ ende ter venster uptgehangen. De Predicant met noch 2.ander Hop-lupden werden mede opghehangen. Alsodanigen upt-ganck heeft de vermaerde stadt Nuys gehadt.

De Paus schenckt Parma een Hoet ende Sweert.

HIer kan ick den Leser niet verberghen met wat pracht en̄ solemnitepten/ Sixtus de 5. Paus van Roomen/den Prince van Parma een Sweert en̄ Hoet toeschicte/den eerstē dach Augusti/int leger voor Nuys / door zijn Legaet den Bisschop van Vercelle. Opten selven tijdt zijn by den Prince van Parma alle zijn oversten gekomen / als de Grave van Mansfelt/ Arenberch en̄ andere/ die verselschapt was metē Bis-schop van Ceulen aende rechterhant/ en̄ Hertogh Jan van Kleef aende slinckerhant. Daer na heeft de voorsz Apostolijcksche gesante de Misse gecelebreert/en̄ Par-ma het Sacrament ghegeven. Daer nae heeft de Le-gaet een Gratie gedaen/ eerstelick totten Vorsten/ ende daer na totten krijghslupdē: Daer na heeft hy hem tot die van Parma gewent/ende hem dees geschenckē van den Apostolischen stoel ghelevert / ende hem des Paus brief voorgelesen/lupdende als volcht.

Mijnen gheliefden sone: De edele Alexander Far-nesius/Hertoghe van Parma ende Placense: Des Ca-tholijcksschen Koninghs Overste Stadthouder inde Nederlanden.

GEliefden soon/edele Helt: Wy en ontfangen door gheene redene meerder vreuchde/dan even door de selve/ met welcke u wel-geoffende deuchden ghe-roemt wert / want de selve by allen vermaert wort met grooten lof uwer voorsichtichept/tuchtichept/ manlic-hept/ Godtvruchtichept/ in desen seer swaerlicken van den Catholijcksschen Koning om Gods wille op sich ge-nomen/en̄ door van u jonex op geboerden gebenedijdē krijgh: maer aller menschen lof is in sick selven/ gelijc alle andere des menschen doen tijtelijc ende vergancke-lijck: maer de belooninge u van God overmits u over-treffelicke deuchde/ ende blijtiger moeyte ende arbeydt opgelept/zijn seer groot/ waerachtigh ende onvergan-clijc/ende wy houden voor ghewis/ dat ghy de selve met gantschen sin/gemoet en̄ gedachten/nabetrachtet/ende versien ons/dat ghy zijn hooghste goedichept dancseg-get/dat hy u arbeyt ende blijt/in deser hooghwichtiger der gantscher Catholijcksche Kercke/ende behoudenisse der landen/ende nootwendichste saken heeft willen ge-bruycken/ende dat de selve in so groote saken u vromic-hept heeft willen aenden dach brengē/ om die onwaer-deerliche belooninghe te verdienen/ door welcke hoope wy ooch om uwent wille seer verblijt werden. Nadien ghy dan met lijf ende verstant de Catholijcksche Religie te be-

se beschermen / ende de vpanden der selver te verdelgē / arbepdet / ende met veel geschriften omvangen zijt: Soo senden wp u Edelheydt / door onsen geliefden soon Antho Grimani / vpt een heerlijck gheslachte van Venegien / onsen innerlicksten Kamerlinck (dwoons van wegen zijns edels geslachts / ende hooch vermaert verstant / mede seer aengenaem is) een Swaert ende Hoet / na de insettinge der ouder Bisschoppen van Koomen / inder hepliger begancheniſſe der geboorten dach onses Heeren Jesu Christi / ghewijt ende gesegent / met daerom dat wp u tegen de vpanden Christi aenrijsen (want ghy hebt alle tijdt metter daet bewesen / dat ghy 't selve met gheen meerder ernstichepdt doen en meucht) maer dat ghy desen ontfanght ter gheruggenisse van u sonderlinge vromichepdt. Wp bidden God / dat u hooft metten helm der salichepdt bevesticht werde / ende dijn zijde metten swaerde des Geestes gewapent zy / eñ dat ghy dat meught woeren in plaetse van het swaert Gedeons / tot dijnes naems eere ende uptroepinge der vpanden / ende alles Gods uptverkozen geloobigen saligheydt ende wel-baert. Maer wp willen dat dese gaben u Edelheydt (na den gepleechden dienst der heplicher Misse die dooz een Gheestelicke persoon die ghy daer toe verkiesē moecht / gedaen zy) toegeeygent werden. Wp geben oock den genen die na ware boete eñ penitentie / ende webersicht op de grondelooſe barmhertichept Gods / gebiecht hebbē / eñ desen hepligen dienst bp zijn sullen / dooz der H. Apostelen Petri ende Pauli / eñ onser macht ende gheweldt / upt den schat der Catholijcksche Kercken / vijf ende twintich Jaer met soo veel veertigen / aflaet. Gegeben tot Koome / bp S. Pieter / onder den ringh des Visschers / den vijf ende twintichsten dach Mey / inden Jare ons Heeren 1586. int tweede Jaer onses Pausdoms.

NAe het innemen van Nups is het slot Alper met zijn behoozen / den Grave bā Meurs toekomende / inde handen des Pzince van Parma ghekomen / onder conditie / dat de soldaten met een bzp gelept over den Rhijn geboert zijn.

Opten derthienden dach des selven Maendts is de stadt Berck belegert gewozden / ende de uptleggers oft oozlogh-schepen zijn bander stadt neerwaerts ghebaren. Daer nae hebben des Koninex volck het Eylandt tegen over de stadt gelegen / ingenomen / ende tien stucken grof gheschuts daer op gheſteldt om de stadt te beschieten: Maer het Garnisoen inder stadt / ondert belepden vanden Oversten Schenck / hebben de Stadt neerstich beschermt / alsoo dat de vpandt daer op niet uptgerecht en heeft / dan sommige schanssē daer rontsom opgewozpen.

De Grave van Lepceſter heeft hem opghemaeckt / guansups om Berck te ontsetten / ende heeft zijn Leger gheslagen ontrent Elten / ende 't selve met een wagenburch wel beset / ende is int beginsel van September boozt gerucht dooz de stadt Dupsburch.

Middeler tijdt verharden des Pzincen van Parma volck inde belegeringe van Berck / ende volmaeckte de begonnen schanssen / ende doortrocken 't gantsche lant ontrent Wesel / eñ hadden haer Garnisoen binnen Burick / ende maeckten een scheepbzugge over den Rhijn / dat die van Berck geen toevoer konde geschien.

Kier-en-tusschen heeft den Grave van Lepceſter de stadt Dupsburch beschoten / ende een stozm aengevanghen / maer die van binnen (alsoose te vergheefs ontset verwacht hadden) hebben de stadt overgegeven. Ende daer nae is die van Lepceſter metten legher dooz Zutphen ghetrocken.

Opten seventienden dach deses Maents / hebben de besettinge van Berck / Gelder ende Wachtendonck met gesamender-hant der stadt Oyzsop onderstaen in te nemen: Maer soo den aenslach openbaer werde / en hebbense niet uptgherecht / dan datse opten torcht met eenighe spaenjaerden geslagen hebben / ende sommige banden haren verlozen.

Lepceſter belegherde Zutphen noch nader op bepde zijden des Kidviers. Die van Parma quam mede met zijn leger na Zutphen toe om te omsetten / ende geschiede tusschen Lochum ende Borckeloo een gewoldighe schermutsinge / daer de Heere Sidni / een Engelsch dapper Edelman ghewont werde / die daer nae binnen Arnhem sterf: Ende het was den Spaengiaerts een bloedighe victozie: Ende Zutphen werdt hier dooz een wepnich ghespijst.

De Engelschen begaben haer daer na metten gantschen leger over de revier de Yssel / op de Veluſche zijde / ende quamen bet af dicht dooz Zutphen / ende namen inden eersten aenkoomst de middel-baert in / een wepnich boven de stadt gelegen / ende belegerden de schanssen teghen over de stadt gelegen / die sp wepnich daghen daer na in namen.

Hierentusschen was de Grave van Meurs ontrent Bzemen / om de Kupterije te vergaderen / daer toe de Staten derwaerts groote somme van penninghen overgheſonden hadden / op welck aenkoemst het legher dooz Zutphen wachtende was: Maer alsoomen op de monster-plaetse quam / waren de Kitmeesters opzoerich / van weghen der betalinghe diese noch verdienen souden / ende het schelden eñ bloecken en was daer niet diere / nae der Duptscher gebzuyck. De gelegenthepdt heeft die van Parma waer genomen / ende is met sommighe Kupters tot int Graefschap van Lingen haer teghen ghetrocken. Doen hebben de Kupterije vanden Grave van Meurs eensdeels haer totten vpandt begeven / eñ zijn voozts verstropt ende te rugge gekeert: Alsoo dat de Grave maer met een Vane Kupters onder den Kitmeester Plettenbozch / te schepe wederom nae Hollant gekomen is. Sommige Bozsten / onder welck ghebiet dese Kupterije versamelt waren / sijn daer over hestich vertooznt / en hebben sommige van haer Edelluyden ghestraft / ende inde ghevanckeniſſe gebozpen / overmits so schandigen afwijcken: Want aen der betalinghe en was gheen mangel / alsoo binnen Bzemen gelts genoech in boozraet was / 't welck namaels nach wederom in Hollant gesonden werde.

Als nu desen hoop alsoo verdwenen was / soo is die van Parma met zijn Kupterije wederom naer Zutphen getrocken / en heeft opten wech alle plaetsen ende blecken van kozen ontbloot / eñ tselve binnen Zutphen ghebzacht. Want de Grave van Lepceſter nu met zijn gantsche Leger over d'ander zijde vande Kivier lach / verwachtende op de voozsz Kupterije van Meurs.

Wepnich daghen te voozen waren bp den Lepceſter int legher ghekomen de Vlaemsche of Nederlandtsche vendels / die nieuwelicx aengenomen waren: Ende alsmen nu monsteren soude / soo werdense t'samen afghedanckt / ende van dzp ende twintich vendels ende meer / maer ses gemaeckt.

Ontrent die tijt reesser een jalouſie / tusschen de Nederlantsche eñ Engelsche / om het belepden of bedienen der Oversten Officien: So de Overste ende Bevelhebbers der Nederlandtschen Soldaten / als den Grave van Hohenlo / Graef Philips bā Nassou / Oversten / Holms eñ ander meer / met een seker Requeste aenden Grave bā Lepceſter daer over klaechdē: Hem biddende datter beter ozdere over gestelt soude mogen werdē.

Alsoo nu d'aenkomste vande Kupterije van Meurs langen tijdt te vergeefs verwacht was / ende Zutphen maer aende zijde van over 't water beleghert was / soo heeft de Grave van Lepceſter de Schanſſe dooz Zutphen met genoechsame bevestinghe beser / ende de selve noch stercker ghemaeckt / daer mede de Veluwe nu bevzijt / eñ die van Zutphen den overtoch benomen was / ende socht bozder raet eñ middel om binnen Devenster zijn Garnisoen te bzenghen. Want daer ginck allerlep geschzey van Devenster / als of eenighe onder haer niet qualijck metten vpant en stonde / besozgende of de stadt dooz toe-doen van sommighe / aen des Koninex zijde mocht gebzacht werden: want sy waren altijdt onwilligh om eenighe besettinge vande Engelschen in te nemen. Ende alsoo den Staten wel bekent was / hoe veel haer aen die stadt gheleghen was / soo arbepdense neer-

Digitized by Google

stigh om besettinghe daer in te krijgen. Soo ist eyndelijck daer toe ghekomen / dat de Grave van Lepcester versocht eñ bekomen heeft / om met sijn lijf-wacht en sommige soldaten daer in gelaten te werden. Om sulcx te wegghe te brengen/soo is Truchses/ Keur-vorst ende eertijdts Bisschop van Ceulen/met sommige der Hollantsche Staten inde stadt ghekomen / ende daer naer den Grave van Lepcester: ende den 21. October isser eenigh Garnisoen van Enghelsche ende Vlanders ingelaten gheworden.

Also nu den dieren tijt den lande van Brabant ende Vlaenderen seer ghewelddigh druckte / sochten de Hollanders met alle neerstighepdt haer den toevoer van koren upten Oosterschē lande te beletten/ eñ also nu tot Hamburgh eenighe schepen met koren afgeladen werden/om na Dupnkercken te zeylen/soo hebben de Hollanders sommighe oorlogh-schepen onder den Admirael Lupth Jacobsz/ anders ghenaemt groote Lupth van Medenblick / op de Rivière de Elbe ghesonden/ om 't selve te beletten.

Middelertijdt is de voornoemde Admirael sijns beschepts halven inde stadt Hamburgh ghekomen/ ende voor den raedt ghevordert/die hem afbraechden/waer door hy sich vervorderde op haer rivière de Vype vaert te beletten: De welcke antwoorde: Dat hy van sijn Overhept daer gesonden was/ om sijn vyandt op allen oorden verhinderinghe ende afbreuck te doen/waer hy konde oft mochte. Waer teghen den raedt antwoorde: Dat sy onpartijdich eñ een vype stadt waren/derwerts mochten komen aen weer-zijden/soo wel des Koninex volck als de Hollanders / begheerende derhalven / dat hy haer stroom onbehindert soude laten/ende hem van daer schaffen: Ende als hy om 't selve te doen in weygeringhe bleef / hebbense hem inde ghevanckenisse gesmeten/eñ een tijt lanck smadelijck gehouden/ tot datse hem door het schrijven van die van Hollandt / sijn Overhept/ende des Koninex van Denemarcken/ vyt gelaten hebben / niet sonder suspitie van hem eerst vergheven te hebben (overmidts hy den eedt van sijn ghevanckenisse niet te breken/ niet verder wilde doen dan voor sijnen persoon / ende niet van sijn Overhepts weghen/die hier mede grootelijcx ghequetst waren/ want soo hem die geboden sulcx te breken/ soo moest hy haer gesvoorsamen:) Want wepnigh tijts na dat hy in Holland gekomen is/so is hy gestorven/ ende alle teercken van een vergiftigh menschе werden aen hem gevonde.

Ontrent dese tijdt is Lepcester vande Koninginne in Enghelandt beroepen ghevorden / van weghen het Parlament dat ghehouden werdt over de Koninginne van Schotlant.

Int beginsel van Januario 1587. onderstonden de Geusen de stadt Burick heymelijck t'ondergraben/eñ brachten eenige tonnen buskrupt om te laten springen: maer een molenaer bupten der poorten werdet ghewaer/ ende heeftet die vander stadt aenghesepdt / waer door den aenslagh niet voort en ginck.

De Overste ende besettinge van 't huys te Wouwe by Berghen op Zoom/ heeft 't selve Slot aen Parma verkocht/ende gelevert den 15. Januarij.

Ontrent de selve tijt heeft Marten Schenck/ Koeroort/ een stedeken beneden Dupsburch aenden Rijn gelegen/ingenomen/ ende heeft sijn naem van een Rivier komende upt Westphalen/ door 't Graefschap vander Marc/ende heeft het ingehouden tot in April daer na/ alsoot van des Koninex volck belegert ende gheweldigh beschoten werde/weder verlaten.

Vanden Ambassadeur des Koninex van Denemercken. Stendley verraet Deventer, Iorc de Schans tegen over Zutphen. Parma belegert ende wint de stadt van Sluys. Gelder wordt verraden door een Schotsman.

DE Koningh van Denemarcken heeft een upt sijn Edelupden/Cajus Kansovius ghenaemt/aenden Koningh van Spaengien afgesonden/offer eenighen middel van vrede tusschen hem ende den Nederlanden getreft mocht werden: maer de Koningh van Spaengien heeft gheantvoordt: dat hy noch om den Koningh van Denemercken/ noch eenige ander Vorsten (wie die ooch zijn mochten) ghen verandringh inde Religions sake in dese Nederlanden wilde ghedogen. Ende de selve Kansou is wederom nae sijn Koningh verreyst / met vrieden vanden Spaenschen Koningh / belangende eenige vrede-handelinghe tusschen hem ende de Koningin van Engelant.

Daer nae is de voornoemde Kansou van sijn Koningh aenden Prince van Parma ghesonden / daer hy ontrent 4. weken verbleven heeft: Ende also hy nu opten weeh was na huys te reysen/is hy den 9. Januarij ontrent drij mijlen van Bussel/ vande besettinghe van Bergen op Zoom ghevangen genomen/ende daer nae inden Hage gebracht: alwaer hem vande Hollantsche Staten weder ter hant gestelt zijn de juweelen en vrieden die hem vande Ruyterije op den wegh afgenomen waren / immers soo veel alsmen konde bekomen/of de waerde van dien: alsoo dat hem sodanige vernoeginge ghedaen werde/ datmen meende dat hy te vreden was/ ende aen sijn Koningh daer over niet klachtich soude geweest zijn/alsoo de sake wel te verschoonen was/ nadien hy midden in 's vyants Landen onbekent vande Ruyterije aenghehouden was/ ende als 't selve voor de Heeren Staten quam/hem sodanige vergeldinge werde gedaen/ daer mede hy vernoeght behoorde te wesen: Want als hem gevraeght werde/ of hy eenighe verder straffinghe over den Ruyters die hem aenghetroffen hadden/versochte: Soo antwoorde hy/ Neen/het waren redelijcke knechts geweest/sy hadden hem door straten ende onweghen meesterlijck omgheboert in haers vyants lant/men behoordese daerom geen leet te doen/ 't waren alle goede snuyf-hanen. Des niet tegenstaende / heeft hy tot sijn Koningh komende / de sake alsoo aengebracht/ dat de Koningh gantsch vertoornt is gheworden/ende heeft int voor-jaer wel ontrent 600. Hollandtsche schepen inde Sunt aenghehouden/ ende haer een schantinghe van 30000. Rijcrdaelders opgelepdt/ die de schepen metter daedt betalen moesten / daer van Kansou 10000. Daelders vanden Koningh voor sijn ongemack geschoncken werde.

Na dat de Grave van Lepcester na Engelandt verreyst was / hadde hy Wilhem Stendley tot een overssten over de stadt Deventer gestelt/ ende Roelant Vorst over de schansse tegen over Zutphē. Welcke Stendley van lanchsamer hant sijn gemoet gewent heeft tot overgevinge der selver stadt in 's Koninex handen/ houdende heymelijcke correspondentie met Jan Baptista Taxis/een overssten tot Zutphen. Ende hoewel dit niet gantsch heymelijck geschiede/ende datmen in alles bemerckte datter niet wel met Stendley en stonde/ende dat hy niet goets inden sinne hadde/ so en konden doch de Staten vanden Lande daer niet ten besten in versien/ datse hem door eenige middelen upter stadt hadde mogen lichten of doen verssenden / want de Grave van Lepcester hadde hem in sijn vertreck ghevoden/sonder sijn expresse last upt de Stadt niet te vertrecken. De Staten hadden wel den overssten Norwitz/ zijnde mede een Engelsch/ met sommige Engelsche soldaten ontrent Deventer doen komen / onder decksel datse daer binnē 't Garnisoen inden winter-leger souden versterckē/of met verrasschen soo inde stadt te komen. Maer Stendley roock lont/ende haestede hem om sijnen aenslach met Taxis te volbrenghen / ende is op den xvij. Januarij smorgens voor dage ten huysse vanden Burgemeester in dier tijt gekomen/eñ heeft begeert datmen hem de Norenbergher poorte soude open doen / als oft hy op eenighen aenslagh te bespieden upt wilde reysen. Wepnich tijdts daer nae quam hy wederom inde stadt noch voor den dage/ ende voerde Taxis in met dry vanen Ruyters/ ende dry vendels Voet-volck/ dewelcke de Schiltwacht ontrent de Poorte terstondt in nam/ ende ruckte voorts na den vrinck ofte marct toe / ende stelde over al sijn wacht upt / ende maeckte zijn slachorde op de marckt: Ende dese dingen zijn alsoo stille toeghegaen / datment inder stadt niet gewaer en is geworden/

woorden/ende die schoon eenich gerucht hoorde/meende dattet Engelsche waren die inquamē/ tot dat den dach aenquam. Doe vernam men eerst dattet Taxis mettē synen was: ende doe zijn eenighe vander Religie over de mueren uptgevallen/ende wegh gekomen.

Als nu Taxis alle dinghen bestelt/ende syn wachten over alles ghevoert hadde/ doe vertroude hy eerst selfs synen saken/ die hy niet met wepnigh bekommeringhe eñ vreese uptgerecht hadde: want den gantschen handel berustede op den verradischē handel van Stendlep/die hem lichtelijck hadde konnen verraden/ also hy tot een stadt inquam daer een goet garnisoen ende wel gewapende burgers in warē. Daer na liet Taxis met trompettē uptblasen: Dat aller burgers lijf ende goet soude vry ende ongheschent blijven/ ende een yder inder stadt mocht blijven/ midts aennemende de Catholijckische Religie/ende de gehoorsaemheyt vanden Koningh. Eñ Taxis is sommighe daghen daer nae wederom uptter stadt ghetrocken/ ende heeft Stendlep als een overste nochtans daer in ghelaten/na dat hy te voozen eenighe van syn garnisoen daer upt gelicht/ ende hier ende daer onder den synen verdeelt hadde.

Even ter selver tijt heeft Jozck de schans tegen over Zutphen mede in svpants handen gegevē/ ende also is de vermaerde stadt eñ geweldige schanse die door des Graven van Lepcesters groote moeyte ende svare belegheringhe ingenomen was/door zijn licht vertrouwen/ weder in des vpants gewelt gekomen.

De stadt Bergen opten zoom/ so mede de besettinge van Lillo eñ Liefkens hoec/ bestondē mede opzoerich te worden/ onder pretext van quade betalinghe/ doch is de sake door neerstichept vande Staten door-gekomen dattet ten besten vergaen is.

Door allen desen is geen kleynē onwil ende onmoetichept tegen d'Engelsche natie geresen/ alst gemeenlic in soodanigen geval gheschiet/ dat pet ten quaetsten geluckt datment dan den regeerders of belepders wijtet/ ende dan heeftment alle tijdt wel te voozen gesien/ ende werdt dan alles ten archsten bedupt/dat wel billicht in hem selven niet quaet en was.

Den Raedt van Staten neffens zijne Excellentie van Lepcester/ liet Placaten uptgaen/ daer mede Stendlep ende Jozck voor verraders verklaert werden/ ende sommighe dupsent guldens op haer lijf gheseldt/ ende datmen deur dees daet de Koningynne/zijn Excellentie noch d'Enghelsche natie niet verdacht behoorde te maken.

De Magistraet van Vtrecht soo d'Engelsche natie hy velen boden behoozen hier door ghelastert werden: Lieten mede in druck uptgaen: Dat die niet d'eerste of nieu verraders waren/maer bewesen veel eñ diversche verraderijen/ in dees landen vanden ingheseten des selfs gheschiedt te zijn/ ende dat wel waer was/ datter in Engelandt diversche verraderije teghen haer eygen Koninginne gebeurt warē/maer dattet aen geen straffinghe over de verraders ontbroken hadde/als wilden sy daer mede te kennen geven/ datmen bekende verraderije wel dickwils niet na verdiensten in dees Landen ghestraft en hadde/ daer mee nu so seer over dees twee verraders tierden/ als of sy d'eenige ende eerste geweest waren: So dat hier door langer hoe meer oneenichept onder den regeerders opgerese is/ dien elcx partije niet en ontbrack onder de ghemeente/ die wel vermerckte door alle omstandichepdt de verbzemdinge der gemoeden tusschen den Staten eñ den Grave van Lepcester/ die een wepnich te vozen so heerlick ingehaelt/ ende het hooghste ghebieden toegheselt was/ onder wiens eedt alle Oversten ende soldaten opghenomen waren/wien te gehoorsamen alle man opt hooghste geboden was. Die van Lepcester hem veronwaerdigde/ als oft zijn authoritept hem by den generale Staten opghelepdt/ niet ghehandthaeft en werden. De Staten/ als oft hy die merckpalen haerlieder Privilegien/ ende het accoort met henlieden ghemaeckt/ te bupten ginck/ alle het welcke groote oneenichepdt naermaels ghebaert heeft.

Middelertijdt heeft de Prince van Parma een stadt ghenaemt der Slups/ gheleghen opt Swyn/een Zeehaven vande vermaerde stadt Brugghe in Vlaenderen/beleghert ende beschoten: Want hem goet dochte terwijlen de oneenichepdt in Hollandt vast aenwies/ dat hy die tijdt soude waer-nemen. Want alsoo den Grave van Lepcester 't hooghste gebieden toegheselt was/ soo werder in zijn afwesen wepnich bevoerderinghe gedaen om der Slups te ontsetten. Hierentusschen was de Grave van Hohenlo met veel soldaten opghetrocken inde Meperije vanden Bosch/ ende heeft de schanse van Engelen ingenomen eñ geraseert/alwaer de Heere van Houtepen (die onderstondt de schanse te ontsetten) geschoten is ende daer naer gestorven.

Ontrent xiij. daghen te voozen is de stadt Gelder/ door verraderije vanden overste een Schotsman/ in des Koninex handen gelevert: daer Schenck een groot goet in verlozen heeft.

't Heyligh verbont vernieut.

Den 16. Julij is in Vranckrijc tusschen den Catholijcken het H. Verbont/de Ligne genaemt/ weder vernieut eñ opgerecht: daer van de Cardinael van Bourbon Overste was/ eñ Hertogh Karel van Lothzingen zijn overste Luptenant: De Hertoge van Guise overste Krijghsheer: De jonge Hertoge van Nemoms/ Overste over de lichte peerden: die van Mayne/ Overste over 't voet-volc/eñ Biron Velt-maerschalck. Onder welcke Articulen sy vanden Koning wilden eñ begeerden: Dat hy niet den Koningh van Navarre/maer den Cardinael van Bourbon tot zijn Successor int Rijck soude nomineren: Ende dat hy sich vpant verklaren eñ bewijsen soude/ teghen allen den ghenen/ die teghen de Roomsche/Catholijckische Religie waren/ ende dat hy den Nederlanden gheen hulpe noch bystant soude doen tegen den Koning van Spaengien: Maer dat hy hem de stadt Camerijck wederom ter hant soude stellen/ eñ de stadt ende Slot van Metz/ den Hertoghe van Lotrijck wederom overgeven.

Die van Parma hielt stijf aen met de belegeringhe vander Slups/ ende is midlertijt de Grave van Lepcester upt Engelant wederom in Zeelant aengekomen met sommich grof geschut/ eñ maerte gereetschap om die vander Slups te ontsetten: maer is door d'anwassende oneenichept tusschen hem ende den Staten vanden lande/ de sake met sodanigē yver ende neerstichept alsmen wel behoorde hadde niet gevoerdert. Alsoo dat die vander Slups siende het ontset te lanck verbleef/ ende dat de scheeps toerustinge eñ Armada/ die sy dagelijcx mochten sien/niet aen en quam/ so zijnse benoodicht geweest (na datse lange swaerlick beschoten waren geweest/ ende de schanse diese over 't water op het Brughsche Gas hadden/ mede vanden vpant ingenomen was) haer ten laetsten over te geven/ ende zijn met vliegende vendels met alle haer gheweer eñ vrandende lonten/met alle haer goet daer upt getrocken/ ende van die van Parma na Oostende ghelepdsaecht/ ende alsoo in Zeelant aengekomen.

Nae 't overgheven vander Slups is de Grave van Lepcester tot Doordrecht by den Staten gekomen: daer hy sich eerstelick ontschuldicht eñ beklaecht heeft over de verraderije van Deventer/ daer mede hy soo schandich bedrogen is geweest/ende datse nochtans self wel overleggen konden/ dat dees niet deerste verrader was: Maer datse voor dees tijt tot meermael vanden ingesetē mede bedrogen ende verraden waren geweest/ 't welck den alderwijsten inder oorloghe wel overghekomen was/ daer van men sich swaerlic konde wachten. Ende aengaende het obergaen vander Slups/ segde hy de faute by hem niet ghelweest te zijn/ maer dat hy met gantscher blijt ende neerstichept t'ontsetten des selfs betracht heeft: Maer dat hem 't beloofde onderstandt van drij of derdehalf M. soldaten ende 100. M. gulden aen gheldt ontbroken hadde/daer van de overste Tresorier vanden Staten selfs wel soude moeten verklarē/dat hy maer 13. M. guldens in gelde ontfangen hadde: dat sy daer beneffens mede self wel wisten/

Digitized by Google

hoe qualijck hy gesormeert was geweest vande Capiteyns ende Bevelhebbers int voorsz ontset: Hem wijsmakende datmen voor de schepen/ ofmen al schoon tot aender Slups door-gevaren ende gesepilt hadde/ geen verblijf soude ghehadt hebben/ overmits de vpant het Sas teghen over de stadt in hadde/ die machtigh was met sijn geschut alle de schepen te vernielen/ eñ sochten daer mede sijn ghemoet van 't ontset af te wenden: hoe wel nochtans datmen wel sepde/ dat onder 't Kasteel een nieu diepte gescheurt was/ daermen de schepē sonder eenigen hinder hadden mogen bevrijden/ twelck by de Capiteyns ende soldaten die daer uytgekomen waren/ naemaels gebleken hadde/ door alle welck sijn goet voornemen geen voortgangh konde gekrijgen.

Toerustinge totter Spaēsche vlote, eñ oneenicheyt tusschen Leycester ende de generale Staten. 1587.

NAe het innemen van Slups/ heeft de Vyince van Parma alle vlijt ende neerstigheyt aenghewent/ om alle toerustinge totte zee-krijgh reede te maken/ met ongheloofljcke kosten: Gravende hier ende daer in Vlaenderen nieuwe Vaerden/ om allerley kleyne schepen aende zee-kant te ghekrijghen/ bysonder tot Duynkercken/ om ghelijckerhant met de Armade die in Spaengien vanden Koningh ende sijn Bontgenooten in Italien toegerust waren/ het Koninghrijck van Enghelandt ende dees Nederlanden met aller macht t'overweldighen: want het liet sich aensien: Dat elck macht bysonder ende allen ghenoeghsaem was/ om de werelt te dwingen: want de Koningh van Spaengien niet alleen sijn/ maer aller sijner geconfedereerde Vorsten macht tot sulcx aenwenden/ jae de gantsche schatten van Indien tot sulcx uytstoffede: want de macht ende menighte der grooter wel toegeruste schepen/ geschut ende oude erbaren krijghslupden/ met alles wat ten oorlogh noodich was: 't selve was dyp Jaren lanc met ongeloofljcke kosten beneerstight. Hier beneffens de toerustinge van Parma in Vlaenderen en was niet min/ die hem van schepen/ volck ende wapenen/ so voor Ruyters ende Voet-volck/ wel tot 40. duysent personen/ van alles dubbelt versien hadde/ ende was in 't selve so uytnemende neerstigh/ dat scheen dat hy de oorloghe tegen die van Hollant ende Zeelant gantsch daerom geschorst hadde.

'T selve diende die van Hollant eñ Zeelant ooc niet qualijck: Want daer was gheen kleyne onmoetigheyt ende partijschap inden lande. De Grave van Leycester ende de Staten schreven openlijc tegen den anderen/ ende een peder voede sijn partije/ also dat des lants vermogen (soo de vpant haer met gheweldigher hant aengetast hadde) vyp wat ghesvackt was/ want dant schrijven quamt noch by-na tot een inlantsch oorloge: eenige steden werden voor sijn Excellentie van Leycester gesloten: eenighe sochtmen vande onderdanigheyt der Staten te vrenghen/ onder den naem van die Engelsch te makē/ als voornamelijc de stadt Leyden: daer van de Staten exemplare straffe ghedaen hebben/ ende quam so verre datmen na 't leste vertreckē van Leycester/ openlijc de wapenen binnen slants ghevoert heeft tegen Medenblick ende den overslen Vierc Sonoy/ eñ was geschapen noch meer quaets daer upt te ontstaen/ ten ware Leycester sijn Goubernement dat hy vande Generale Staten ontfanghen hadde/ wederom in haren handen overgegeven hadde. In sodanigen ghevall heeftmen konnen speuren d'oprechte mepninghe ende getrouwigheyt vanden ingheseten onderdanen vanden lande van Hollandt/ onder haer Overighept de Generale Staten: Want na dat Leycester de Hoogh-overheydt ende Goubernement generael der Vereenighde Nederlantsche Provintien opgedragen was/ eñ een pegelijck geboden hem te gehoorsamen/ soo is 't selve met grooter blijt by hooge ende leege nagekomen/ ende alle soldaten eñ regeerders zijn onder sijnen eedt gevracht: ende daer na/ doense daer van wederom ontslaghen werden/ daer van asstant gedaen/ also dat d'anwassende oneenicheydt ende oproer wederom bezedight is geweest/ als een stoorm/ die als de wint gaet ligghen/ in een stilte verandert: Want gelijck alst periculeus ende veel overleggens weerdigh is/ hoedanigen ende wien men tot een stuyr-man over 't schip stelt/ dien een peder gehoorsamen moet/ soo is niet min periculeus ende veel veranderingh onderworpen/ een gemeente diemen onder desselfs gehoorsaemheyt met geboden ende Placaten gebracht heeft/ daer van so haestigh wederom af te wenden: Maer d'oprechte imborst van een Hollanders gemoet heeft sulcx alles konnen gedoen/ alsoo dat nu (God danck) dese oneenigheyt gedaen is.

Den 11. September/ isser een bane Ruyters van de Staten/ ontrent de stadt Meppel in Westphalen by Lingen gelegen/ gekomen/ ende sonden 12. schutten upt/ onder den schijn datse vanden Magistraet aldaer provande om haer gheit mochten bekomen: de welcke aende poorte gheko men zijnde/ hebben de wacht sulcx aengesept/ ende spijs om haer geit begeert/ ende also de wacht geen quaet vermoede/ soo zijnse van dees schutten overvallen/ die de poorte ingenomen hebben. Middlertijt quamen de Ruyters aen/ ende zijn alsoo de stadt machtich geworden. Eñ also sy niet wel machtich waren met soo wepnigh volcx te behouden/ so is haer terstont van Zwol/ Vercht ende upt Hollandt hulpe toegesonden: Maer alsoo het te verre gheleghen was voor den Staten/ om de stadt te victualieren/ ende teghen de macht der vpanden teghen te houden/ soo hebbense de voorseyde stadt eenen tijdt lanck daer na/ wederomme verlaten. ☞ Schenck treckt na Bon.

Den 20. November ist Marten Schenck met vier hondert te voet/ ende 300. te peerde/ die hy hier ende daer upter besettinghe gheliebt hadde/ ontrent Zulpich ghekomen/ een stadt aende Gulicrsche grense geleghen/ int sticht van Ceulen/ daer hy sich vyp daghen gantsch stille ghehouden heeft/ sonder pemandt eenige schade te doen/ tot datter meerder macht by hem vergadert is. 'T gerucht van desen aenslach werde by een peder sonderlingh afghemeten/ den meestendeel meende/ hy soude 't sticht van Ceulen hier mede een handtschattinghe opleggen.

Den 22. is hy met sijn volck opghetrocken/ ende liet sich verluyden dat hy naer der Epfelt wilde trecken/ welck gherucht wel sluyr mede tot Bon (een stadt 4. mijlen boven Ceulen aenden Rijn gelegen) gekomē is: Maer hy heeft sich haestigh omgewent/ ende sijn tocht op Bon ghenomen/ alsoo dat hy noch by daegh voort Bosch gekomen is/ tot aende doppen Kensbergh ende Buel/ ende is also gekomen ten halven wege/ tusschen Bon ende Buel/ aldaer hy aen een Bosch een tijt lanc stille gehouden heeft/ tot dat de nacht aen quam. Van daer heeft hy sijn volc opten lagen wegh gevoert/ lanck Buhel ende Boznhem/ ende schoten die van 't Slot int voor by trechen op haer/ datment tot Bon wel lichtelijck hoozen mocht: maer op dat die van Bon niet gewaer souden worden dat hy tot haer aenquam/ heeft hy sommighe Ruyters voor upt gheseonden/ die op alle wegen ende strate de boeren weerhielden/ dat niemant de tijdinghe daer brengen mochte.

Ontrent 8. uren tsabonts/ heeft hy inden Voorpen Transdorp ende Endich/ naest der stadt gheleghen/ stil gehouden/ sijn peerden gerust ende gevoedert/ ende sijn volck ghespijst. Tot noch toe had hy niet geopenbaert wat sijn aenslach was/ maer heeft doe eerst de ladderen ende alles wat totten storm ende de stadt te beklimmen noodich was voor-gevracht/ die hy ter noot mede gevoert hadde/ hoewel hy de selve niet gebruyckte/ als hier nae verklaert sal werden.

Hy hadde een ander wonderbaerlijck Instrument/ daermen te voren nopt van geweten hadde/ tselve was van yser ghemaeckt/ inwendich hol/ meeest gelijck een kamer diemen achter inde bassen (geschut so genoemt) dryft/ 't welckmen tusschen twee houten aende deuren of poorten oprechten mach/ ende was gevult met buskrupt. Met dit Instrument is de Meester des selfs mettet soldaten in aller stilhepdt onder de muyren gekomen/ aen een kleyn water-poortgen naest het Tolhups/

huys / met sterckte lieten wel bewaert / die selden opgedaen : Aende selve deure hebbense 't voorsz Instrument ghebracht / datmen inder stadt niet gewaer en is ghewoorden / doch konde soo stille niet geschieden / of de wacht hoorde wel eenigh gherucht / ende riepen : Wie daer ! wie daer ! ende also niemant antwoorde / en taeldense niet meer daer na. Men sept / dat om 't gheraes van die van buyten te dempen / eener in een stal met Perckens ginck / nae hy der mueren / de welcke alle de Perckens smeert ende sarde / datse bysser schreeuden / soo datmen die van buyten niet hooren konde / hoewel 't nochtans wel twee uren lanck duerde / eerse 't voorsz Instrument bequamelijck konden stellen.

Als nu 't selve Schenck te wete gedaen was / dat het nu alles wel bestelt was / soo is hy met syn volck voort geruckt verby Dopeldorp : syn voetvolck heeft hy voor de wyngaerden dicht by de stadt gelegen / aenden Rijn gebracht : maer de ruyters zijn den gemeenen wegh getrocké / ende is te verwonderen dat noch de overste opt slot / noch de wacht der Stadt sulcx niet ghewaer en werden. Voetvolck heeft sich aenden Rijn ontrent het Tolhuys gehouden / ende twas doncker / regenachtigh windich weder. De wacht als die gheen quaet en vermoeyden / dronchen / tuyschten ende speelden / en hebben gantsch niet ghewaer geworden : alsoo dat Schencken volck haer dies verwonderden : nochtans is de ronde binné der selve stadt wel neerstich onderhouden / twelc Schenck mocht sien / overmits datse haer met lanteernen op de mueren sagen omgaen / daer door hy bestont te twijfelen / of syn aenslagh voortganck soude hebben of niet / ende of dien openbaer ghelvorden mocht zijn : maer die ontrent het Tolhuys by hoopen vergadert waren / ende de wacht beschout hadden / die hebben daer weynigh na gebraeght. Ontrent 3. uren na middernacht als Schenc de ronde niet meer sach omgaen / ende dachte datse haer nu ter ruste gheleyt had / so heeft hy bevolen 't Instrument aen te steken / 't selve heeft so gewelbigen slagh ende barst gegeven / dat niet alleen de poorte / maer oock een groot deel der mueren mede weech gesprongen is / dat het volck lichteliick daer door ingecrocken is / tot aende naeste poort / de goede poorte ghenaemt / die hebbense met bylen ende ander houweelen open gebroken / eñ zijn also door beyde dees poorten ter stadt ingebroken : sommige liepen op de bolwercken / om de wacht t'overweldigen / roepende : voort / voort / de stadt is gewonnen : sommige zijn recht op de marct aengheloopen / ende hebben die lichteliick ingenomen / nadien haer niemandt wederstont / want daer gheen overste was die den soldaten of borgers ter tegenweyr vermaendt heeft : doch heeft de overste busch-meester een stuck grof gheschut laten afgaen / ende daer mede een van Schencken Hoplupden / Hans Wichman genoemt / doorschoten / welcken Busch-meester daer nae mede doorschoten werde.

Terstont heeftmen de Stochem-poort ock opgheroken / ende de ruyters daer door ingelaten / daer Gerit de Vale Ritmeester van was. D'ander Ruyters waren al te boven door de Rijnpoort ingekomen. Doe heeft sich Marten Schenck / die mede onder d'eerste voetvolck inde stadt getrocken was / te peerde begeven / ende reet rontom / eñ bestelde dat over al de wacht wel beset werde / eñ verboot by lyfstraffe / dat niemant hem ter plonder begheven soude / door dat alle dinck wel bestelt / eñ de borgers ende soldaten in haer macht waren. De borgers hoorende dé barst vant Instrument aengaen / ende alarm met trompetten ende trommels slaé / ende ander rumoer / hielden haer stille in huys : Want waer sy licht sagen / schoté sy fluex in / also dat niemant te voorschijn quam. Middelertijt heeft Schenc de Cancelp / of des Bisschops hof / met Ruyters beset / ende op alle bequame plaetsen syn wacht uytgeboert / ende also de stadt gantsch in syn gewelt gekregen.

Daer na heeft hy de stadt den soldaten tot buyt gegheven / die zijn wel dapper inde huysen geballen / ende hebben kisten ende kassen opghesmeten / ende alles geplondert / ende den borgers ghedwongen met vele ende swaere dreygementen / datse 'tgene sy verborgen hadden te voorschijn moesten brengen / eñ in alles metter stadt gheleest / als men met een overwonnen stadt plach te doen / daermen gewelt gebruyckt. Sommige borgers ende veel Gheesteliche persoonen hebbense mede gheransoent.

Vanden borgers zijnder niet veel omgekomen / dan diemen op der Wacht ofte inde wapenen vant. Kercken ende Kloosters heeftmen mede gheplondert ende berooft / ende een grooten schat daer in gevonden. Karolus Bellens / de overste der stadt / is terstont (als hy het rumoer hoorde / dat den barst aenginck) half gheklect upter stadt ontvlucht / ende tot Cobelents gheko men. Dese was een Rechts-geleerde / ende vanden Bisschop van Ceulen voor een Commissaris gebruyct geweest / daer na tot Gouverneur over Bon ghemaeckt. Dese / na dat hy vernomen hadde dat Schenck dry dagen te boven ontrent Zulpich met syn volck hielt / heeft sommige soldaten upt Bon gesonden / inde omliggende dlecken / om die vanden aenloop van Schenc te beschermen / ende niet tegenstaende hem aengesept werde datter vreemde gasten waré die hem wildé komen besoecken / so antwoorde hy daer op : De sorgh was hem bevolen / hy soude wel toesien. Maer van syn sorghdraghen / heeft hem Schenck daer na bespot / seggende dat hy een beter Krijghsman ter perme dan ten swaerde was / ende dat hy syn stadt beschermt hadde / ende 't hooft ten besten gegeven / overmits hy de poorte by 't Tolhuys / daer veel aen gheleghen was / onbewaert gelaten / ende ten besten gegeven hadde.

Na dat Schenck de stadt Bon aldus verobert hadde / heeft hy de selve met alle neerstichept bevestigt ende van alles versien / ende hem gantschelijc daer na gestelt dat hy die begheerde te houden : Heeft ock een geweldige schansse over den Rhijn gemaeckt. Daerom heeft de Hertoge van Gulick ende Kleef den Bisschop van Ceulen gheraden / datmen op gheboecheliche wijse met den Schenc vergelijcken ende vrede maken soude / ende om sulcx te bekomen / datmen voor eerst een Bestant van sommighe Maenden soude maken. Ende heeft de Bisschop hem tot sulcx bewegen laten / ende geconsenteert / datmen Gesanten soude uptsendé / om tijt / plaetse / ende andere voorderpdinge te ramen : Ende was in der sake so wijt gehandelt / datter een bestant gheraemt was banden eersten dagh Martij tot den lesten dagh Octobris Anno 88.

T'selve heeft Schenck vanden Ghesanten des Borsten van Kleef hem aengedragen zijnde / aengenomen / eñ verklaerde dat hem troncept wel beviel / uytgenomé eenighe bepalinge van contributie diese hem voorstelden / die hy onderschepden wilde hebben / eñ dat hy des niet te min syn beste wilde doen teghen den Spaenjaerts. Maer alsoo den Bisschop hem bedacht / dattet selve accoort syn Hoogheydt soude te na gaen / ende syn authoritept verminderen / ende dat hy daer door den Spaengiaerts soude vertoornen / soo is dien handel inder asschen gevallen / ende te niet gekomen. Daer naer heeft de Bisschop den Prince van Parma om hulp aengeroepen / die heeft hem gesonden Kaerle de Prins van Chimay / een sone des Hertoghen van Aerschot / die den 13. Meert 88. te Duytsch tegé over Ceulen gekomen is / met veel Ruyters eñ knechten / met de Benden van Oydomantie vanden Hertoghe van Aerschot / des Marckgrave van Havere / des Grave van Reuex / der Grave van Bossu : die nu meest alle van Italiaensche ende Spaensche Oversten geboert werden. Een weynigh daer nae is Maximiliaen Grave van Arenbergh / eñ Kaerle Grave van Mansfelt / metten Oversten Verdugo / ende syn Luytenant Taxis mede door Bon gekomen.

Middelertijdt is Schenck naer Duytslandt by den Hertoge Casimiro getrocken / van daer voorts op den Rijerdagh ofte versamelinghe veler Borsten / ende heeft haer bertoont hoe dat hy als Veldt-maerschalck van den Keurvorst Truxes de stadt Bon upt des Spaenjaerts ghewelt ontroghen hadde / zijnde een stadt des

Rijck/ ende dat nu de selve stadt door de macht vanden Koningh van Spaengien belegert werde / ende dattet in zijn vermoghen niet was die altijdt te beschermen. Daer over hy de selve Stadt presenteerde in haer ende des Rijcx handen te stellen : Dat sy nu lichtelijck die mochten beschermen/ die hy met soodanighen kleynen middel inghenomen hadde / daer by haer waerschouwende dattet nu den rechten tijdt was opmerckinghe te nemen / dat de Spaensaerts gheen wijder inbreuck noch woortganck inde palen des Rijcx hadden : Want datse eens in hadden sonde men haer niet lichtelic ontnemen/ eñ datmen nu wel konde behouden/ dammē alst verlozen was/te bergheefs of met sware kosten souden onderstaen weder te ghekrijghen : Datse nu algemeen wijsshept der Duytscher nation wildē betrachten aleer de spaengiaerts met haer ongestuymicheydt de Stadt Bon(diese eertijts ingenomen ende haer nu weder ontruct was) wederom veroberden/die het onghetwijffelt daer niet by souden laten / maer den Rijcke alle wijder afbreuck souden doen / alsse nu ten andermael daer in bevestight waren: Hier by vertellende hoe dat de Prince van Oraenjen den krijgh vanden machtichsten Koning van Europa hem toegebracht/so lange ende dapper weder gestaen hadde / met meer ander dappere bewijs-redenen / daer door hy der Prosten swaer-hoofdich ghemoet/gheerne tot haer eyghen welbaert wachter gemaeckt hadde.

Op 't voornoemde vertooch van Schenc antwoorden de Prosten ende vertoonden haer swarichept: Dat haer de Exempelen wel leerden hoese ghevaren waren met Vranckrijc eñ Nederlant te helpen eñ t'ontsetten/ so hadde men mede de sake te verre laten komen mettē spaensaerden/die nu den Keurprost van Ceulen tsijnen versoecke te hulp gekomen waren/ eñ kondē voor hem niet vruchtbaers schaffen mettet ontsetten van Bon.

Datmen mede aenden Koning van Vranckrijc wel ghesien hadde/ hoe wepnich hy uptgherecht hadde met zijn onderstant ende behulp/sijnen broeder den Hertoge van Alenzon inden Nederlanden gedaen: So mede aen sijn Moeder mettē behulp ende onderstant die sy Don Anthonio tegen den Koningh van Spaenjen ghedaen hadden om 't verkrijgen eñ innemen vande Eylanden Azores: Ende noch aende Koninginne van Engelant/ die den voornoemden Anthonio met haer schepen ende ghelt te bergheefs onderstant gedaen hadde. Daerom wast den protesterende Duytschen Prosten niet geraden/ datse haer tegen so machtichsten Koningh/ zijnde een mede-lidt des H. Rijcx/ souden stellen / maer hem liever te vrient houden : Want het was wel bekent dat sommighe Rijcx-Prosten den Prince van Oraengien onderstant gedaen/ ende sommighe met hem tegen den Koningh te velde ghelegen hadden/dattet daerom niet raetsaem was/soodanighen Potentaet/ die den Rijcke geen quaet wil aendoē/ eñ den Keurprosten eñ Bisschop te hulpe quam/te wederstaen: Te meer/so de Koningh van Vranckrijc hem te vrient hielde/ eñ de Koninginne van Engelant haer gesanten alreede in Vlaenderen gesonden hadde/om van vrede te handelen. Soo wast voor den Duytschen niet goet datse haer om Cruytes wille/ wijder met hem souden aenspannen/ wel wetende hoet haer onlancx teghen die van Ceulen vergaen was / soo mede met haer volck diese den Koningh van Navarren te hulp gesonden hadden.

☞ De Spaensche Vlote. 1588.

DE Koninginne vā Engelant hadde tot Oostende in Vlaenderen over-ghesonden / om met die van Parma in eē handelinge van vrede te treden / den Grave vā Barwijc eñ Maillot Cossan/ met dry Doctoren eñ Rechts-geleerden/ende die van Parma/Christoffel vā Assonville eñ Richardot/maer is niet bysonders uptgherecht / dan datse malkanderen de woorden gegeven hebben : Want men was des niet te min aen weer-zijden/soo wel in Engelant als in Vlaenderen/in ghewelдige toerustinge ten oorlogh / alsoomen de ghewelдige spaensche Armade mede verwachtende was.

't Gherucht vande Armade vanden Koningh van Spaengien/die hy met behulp ende onderstant veelder Italiaensцher Prosten met ongheloofliycke kosten toegerust hadde/werdt dagelijcx vermeerdert/ende werde vanden sijnen voor onverwinnelijck uptghesproken. Eñ deselve Armade is upt de Crongie / een haven van Spaenjen/uptgescylt den 25. Julij/ende den 30. onder Engelants eynde gesien/ende warē int getal 150. schepen wel versien van alle oorloghsche gereetschap / soldaten/gelt ende volck : Haer Admirael was de Hertog van Medina Sidonia Hertogh van Sint Lucas : en alsse nu gekomē waren by noorden Lysaert/daer vertoonden haer de Engelsche schepen/ die in Vleymuyen eñ Doztmuyen lagen/eñ seylden totten spaensche schepen in:eñ so de Engelsche schepen beter beseylt waren/ so kondense lichtelijck de wint van haer gekrijgen: Sy schoten geweldich totten Spaensaerden in/ ende kregē een vanden vice-Admiralen / Don Pedro de Valdez/ daer van de gevangens in Enghelandt gebracht werden. d'Admirael seylde altijdts voort / als oft hy hem niet bekommerde of hem pemandt afgenomen werde/ soeckende alleenlijck/soot scheen/ sijn reys te verdoren naer de hoofden/om hem te verselschappen met de schepen ende macht vandē Prince van Parma/ die inde havens van Vlaenderen met een groote macht van Krijghsvolc eñ schepen lach / bysonder,tot Duynkercken. Ende also is de Spaensche Armade vanden Engelschen vervolcht/ diewils met haer schermutserende ende schietende tot opten sevenden dach Augusti : doen quamense ontrent Calis/ eñ wierpē daer haer ancker/ verwachtende aldaer de aenkomst vanden Prince van Parma/met zijn kleynder schepen : want so haer schepen meest seer groote Galioenen eñ Kraken waren/ so kondense sonder behulp vanden Prince van Parma nergens in Engelant landen/derwaerts haer gantsche meeninge strecte/na 't bevel des Koninex : want haren aenslach meendense soo gewis te hebben/om Engelant te overweldigen/ datse reede de duycken al ghedeelt hadden/wat een yder tot zijn deel soude ghehadt hebben/ja waren in geen dinck meer verwondert/ somen van gelooffweerdighe Hollantsche schippers hoorde vertellen die op haer schepen waren / dan dat de Engelsche sonder God teghen haer dorsten aenkomen : want boven haer groote macht eñ wel toegherust heyt van schepen/ warense van Papen ende Monicken wel versien / die haer segenden met goudē krupssen eñ goden/seggende: siet daer uwen goden die by u zijn eñ voor u strijdē sullen / sulex u vpanden niet en hebben : Soo waren dese krupssen eñ Goden mede goet om storm ende onweer te stillen / den welcken sy ten tijde van storm met een koorde vande Campaengien ende voor kasteel inde Zee lieten dalen / ende de Zee wert stille soo geringe sy hoorde de preutelinge banden Monicken/ ende gevoelde 't hepligh krupss neder dalen.

De Prince van Parma/sant haer een Pynasse daer sy op haer ancker lagen/ eñ dede haer aenseggen dat hy niet eer konde by haer komē voor den aenstaendē vyandach/ende hy dede alle blijt ende neerstichept om vande haven van Duynkercken inde Zee by haer te komen : maer alsoot een lange ende nauwe Haven is / daermen niet dan met wepnich schepen teffens uptkomē mach/ eñ de Hollantsche ende Zeelantsche oorloghschepen so dicht en veel daer voor lagen/so konde de Prince geensins upt komen/noch zijn volck tot sulex na zijn wil gebruycken / siende niet dan den doot voor ooghen/want al eerse uptet gat vande haven ofte seyl mochten komen/soudense al geslagen geweest zijn.

Terwijlen lach de Spaensche vlote / als voorseyt is op haer ancker. De Engelsche/vreesende dat dese beyde Armaden bynden anderen souden geraken/debben in der nacht seven ofte acht brandende schepen naer den Spaensaerts ghesonden : Daer lietense wel sluex haer anckers/sommige hieuwen haer cabels af ende seylden so na der Noort-zee / verby de kusten van Vlaenderen/ Zeelant eñ Hollant/ eñ kregen een geweldigē voordeel opt gat sommighe dagen lanck/also datmen vermoede dat Noorwegē haer voorland soude geweest zijn daerse stran-

Digitized by Google

se stranden moesten.

Een van haer grootste Galeassen verlozense vooz Calis/ ende noch twee andere geweldige schepen werden onder de kusten van Vlaenderen / vanden Vice-admirael Pieter Verdoes/Bailjou van Rijnlant/met eenige andere Hollantsche eñ Zeelantsche Vlyeboots overweldicht eñ ingenomē/ eñ te Vlissingē gebzacht/ daer van die gevangens hier ende daer inde steden van Hollant verdoert werden/ende wert daer in gevonden twee vlaggen metten adbijsen/ exurge domine & indica causam tuam: Dese twee Schepen waren meest schadeloos aender Vlaemsche kusten gedzevē/eñ sochten haer volc in Vlaenderen te landen/ ende was sodanigen stanc van dooden ende buplicheden daer in/ datmen daer niet in geduyzen mocht/ alsoo dat de silberen suffletten vanden Capiteyns vanden Hollanders/ die maer onder int schip klommē ende terstont weder boven quamen swart uptgeslaghen waren/ also dat daer dooz veel bupts ende kostelijchept inde schepen bleef eñ met haer verginck.

De Vzince van Parma siende dat de Armade also verby dees landen met stozm verdzeven was/ hielt mede op met zijn schepen eñ onwillich volc upt de haven van Duynkerchen in Zee te komen/ want hy sonder de Armade/ noch d'Armade sonder hem niet en mochte uptrechten.

d'Overgebleven vande voornoemde Armada/werden vande Enghelschen verbolght tot onder Schotlant/eñ sweefden so voozts eñ verstropden vanden anderen in grooter ellende/honger/kommer ende onghemac achter Engelant eñ Schotlant om/ende stranden haerder seer vele onder de kusten van Vzlant/ die veel vande Zee verslonden of vanden Vzen vernielt ende omghevzacht zijn/ alsoo de examinatie van diverschegevangens aldaer aengekomen/vermelt.d'Admirael/ de Hertoghe van Medina Sidonia/ is met seer veel schepen seer reddeloos/ na veel geleden schadē eñ verlies/ wederom in Spaenjen gekomen. Sodanigen uptganck heeft de machtichste Zee-krijg vanden Koninck van Spaenjen gehadt/ die in minder maenden vergaen als se in Jaren toegherust was/ die de Legaet vanden Paus van Roomen in Polē vooz den Koning ende zijn Raet onverwinlick noemde: Maer sy hebben Gods rechtveerdich oozdeel over haer selven onwetende aengeroepen: exurge Domine & indica causam tuam: Want haer posten/bzieven eñ bodē die verondichden alreede/ hoe ende waerse in Engelant aengekomen waren/ ende hoese dat Koninckrijc ingenomē eñ overweldicht hadden/ met allen circumstantien die daer by behoozden/die Mendosa eñ anderen uptstropden/daer bannen in Sivilien de gedzuckte copien gesien heeft. Doch tis ghеen wonder/dat de goden diese op haer schepen hadden soo wel toekomende eert gheschiede/kondē bercondigen/ alsse machtich warē haer vpanden te vernielen ende de Zee-baren te stillē. Maer noch wasser een poste Fama die sneller liep: Want tis geschiet/dat binnen weynich daghen/ na dat de spaensche Armada int canael van Engelant ende Vzancrijc gekomen was: Dat eenighe spaenjaerts binnen Roomen ten hupse vanden Cardinael Gonzaga/ inde Engelsche Caerte malkanderen bewesen/ waer de spaenjaerts metten Vzince van Parma gheatribeert waren/ende hoe datse tlant ingenomē ende overweldicht hadden: Datter een Italiaen inden selben hupse de Caerte nam/ ende scheurdense in veel stucken ende sepde: Also ist met u Armada vergaen.

De Koninginne van Enghelant hadde alle de Zeeust lancx haer habens/eñ waermen aenkomē mocht/ met volc eñ wapenē wel versien/ende tracktselfs mede te velde/ende gaf haer volc een moet ende stedent alles in goeder oozdre/eñ was wel genegen ende gemoet den vpant te verwachten/ tweleli den onderdanen een goede courargie gaf/ende mē bevant inder daet een groote ghetrouwicheyt ende innerlicke toegenegenthz der onderdanen tegē haer vzincesse/ ende der Vzincessen herteliicheyt tot haer/ also datmē geen oneenichept noch onwille aen yemandt vant die schoon Catholijck vermaert waren: Maer tgantsche lant ende inwoonders van hooge ende nederē staet waren eenhellich/met lijff levē/goet ende bloet vooz haer Koninginne/ eñ de Koninginne mede alsoo teghen haer inwoonders. Doen den noot vooz de hant was/ openbaerde meesten ernst eñ getrouwicheyt/ versekert zijnde vander spaenjaerden onmenschelic wzeet voornemen/ tot haerder gantscher verderf eñ uptroyinge/die alreede der Engelschē goederen onder haer gedeelt eñ gepaert hadden/eñ den Bezen hupt verhocht/ errse hem ghebangen hadden: dese armade koste de Koning alle dage 30000. ducatē.

☞ Boven hebben wy verhaelt vant Heylich Verbont/sancte ligue genaēt/dat de Cardinael vā Bourbon met die van Guise opgherecht hadde/ tweleli sy in sekere Articulen verbat/ en den Koninck dzongen het selve mede te hanthaven: Daer in de Koninck bestont te mercken dat onder het decxsel vande Catholijckische religie vooz te staen/ gantsch wat anders gesmeet werde/ dozste nochtans hem selben daer niet gantsch tegen stellen/ also dat die vander ligue wel konden verstaen/ datse niet aenden Koninc hadden datse wel vermoeden te hebben. Aldus vertrouden sy aen weerssyden dē anderen niet/ maer sagen na den anderen om/ende sochtē al heymelic een peder zijn voordeel te bekomen. Die van Guise sochten onder een goeden schijn der Onderdanen ende edelē gemoet vanden Koninc te verzemē/eñ die van Parijs waren niet wepnich opzoerich teghen haer Koninck/also datse den 13. Mey ghewapent zijn paleys loubze dozsten genakē eñ eenigen vande wachte aengrijpen/also datte Koninc/ so hy zijns persons verseket wilde zijn/ Parijs moeste ontrumen/ daer die van Guise binnē bleef ende zijn personagie speelde/ die meer aensiens by de Gemeente hadde als den Koninck: Maer de Koninck konde hem selben meesterlijc bepsen/ende beval zijn vzou Moeder met alle gevoeghlijchept den opzoer te stillen.

Daer na schzeef de Koninc upte stad Chartres derwaerts hy gevluclt was/ende ontschuldichde sich des opzoers halven binnen Parijs ghеschiet/ dat hem den ijver totte H. Catholijcke religie niet ontvallen was: maer niet hoogers sochte/ dan deselve in alle maniere na sijn hooghste vermogen te vozderen eñ vooz te staē: Want die van Guise hadde de gemeente opgehitst/als oft Koninc bestonde te waggelen eñ af te wijcken van de Catholijckische Religie. Van die tijt af socht de Koninc hem selvē van dees daet over die vā Guise te wzeken/schzeef dagelijcx aende Staten sijns Rijcx/hooghroemende zijn yver eñ getrouwicheyt totte Roomsche Religie/eñ wel vaert zijner onderdanē/ ende dat hy het misverstant binnen Parijs ontstandē/ met al gevoeghelicheyt wilde te gemoet komen/ ende middel soeckē/ dat alle twist ende oneenicheyt in zijn Rijc wech genomen mocht werden/ende dat sulcx in een algemeē vzye vergaderinge vande Staten des Rijcx mocht afghеschaft werden/ die hy daerom tegen den 15. Augusti binnen de stadt Bloys beriep.

De Koninc om den Catholijcschen vander ligue alle archwaen eñ suspitie te benemē/op datse pmmers niet afgeschiet soudē werdē om tot Bloys te komen: Heeft haer alles toegelaten wat sy begeerden/ ende heeft eerstelic den 12. Julij tot Roulwanen/ende daer na dē 21. Julij tot Parijs in haer gunst ende faveur diverschе gheboden ende Placaten upt laten gaen.

Over sulcx hebben die vander ligue seker 24. articulen in geschzifte verbat/om deselve optē Rijcxdach bevestight te werden/waer in niet seer bedectelic den Koninc zijn autozitept gants vermindert/ ende de Vzincē vanden bloede vander kroone afgeweert werden/daer van het 4.5.6. Artijckel aldus lupt. 4. Artijc.

Daer sal noch mach niemandt een rechte Koninck noch successoz in dit Koninckrijc ende desselfs gerechticheyt toeghelaten werden: Hy sy dan een warachtigh eñ gantsch ende gaer een rechtschaffen sone der voozs Catholijckischer Kercken verklaert/ ende vooz svodanighen dooz zijn ghestadighe oeffeninghe der Religien

ende godsvruchtichept/aenghenomen ende bekent.

5. Artijckel.

Dat niemant upt Koninckl. bloede oft geslacht gebozen/van wat sijde oft linie hy sp boozt gekomen/ die/ tzp dooz hem self/ dooz Ketterije bedzoghen/of met de selve besmet zp/oft andersins der Ketteren gunstich of aenhangich is/ totter Kroone sal mogen komen of de gerechticheden eñ pzofijtē vander Kroonen komende mogē genieten: Hy allegere of bewijse andersins schoō wat hy wil/na dien de Koninc dees alder Chzistelijcste Koninczijck/ meer upt genade Gods dan van nature/ sodanige Koninck is ende genoemt wert.

6. Artijckel.

Dat van u alsdan/ende dan als nu/al eñ een yegelic Onderdaen eñ ingesetene deses Coninczijck/ hy aldien de Koninck in Ketterije verviel/ ofte selve onderhiel of toestandigh ware/tsp directelijck of indirectelijck/(dat God verhoede) vzy eñ ontlast sullen zijn vande plicht/ dienst ende gehoozsaemhept/ die sp anderssins de Koninck schuldigh zijn.

NA dat nu de Zee-krijg vande Spaensche armade/als verhaelt is/tot niet gekomen was/ heeft de Pzince van Parma/ op dat niet schene dat hy al heel stille soude zijn/voozgenomē de stadt Bergē op zoom te belegeren/niet sonder tegenseggen of afradinge van eenigen van zijn krijghsraden/hy onder des oversten Dzagon/ diet hem heftich ontraden ende niet ontsien heeft hem daer over aenden Koninc te beschuldigen. Des niet tegenstaende is hy met sijn voornemē voozgevaren/ende heeft vooz upt gesondē 't Regimēt vande Marcgrave van Burgau/ dat nieuwelicx uptet Graefschap Tyzol aengekomen was/ met Pieter Ernst de oude Grave van Mansfelt/ metten Hertogh van Pasarana/ ende den Pzince Dascoli.

Den 12. Septemb. is hy selfs mede upt Vlaenderen tot Antwerpen gekomen/ eñ heeft de Marcgrave van Kentij bevel gegeven de stadt vander Tolen beneden Bergen gelegen/in te nemen/om daer dooz te beter Bergen opten zoom te bedwingen. Den 19. September werdet geschut upt Antwerpen gheboert/ den 23. heeft hy de stadt Bergen belegert.

De stadt Bō was noch vast belegert/eñ so Schenck als boven verhaelt is/ vande Duytsche Vozsten geen ontset te verwachten hadde/ ende die van binnen sagen datse sonder ontset de stadt niet altijdt houden konden: so hebbense haer opten 22. Septemb. in een handelinge van verdzagh begeven/ende zijn opten 28. onder seker conditie upter stadt ghetrocken nae Berck ende Wachtendonck.

Den 26. September sterf in Enghelant de Grave van Lepcester/ na dat hy te vozen zijn commissie/ als Gouverneur ende Capitepn generael over de Nederlantsche vereenighde Pzovintien in handen vande generale Staten desselfs/geresigneert hadde.

Den Kijrdagh die de Koninck van Vzanckrijt tot Blops beschreven hadde den 15. Augusti/eñ namaels totten 15. September verlengt was/ginck lanckssaem voozt: want de Koninc socht alle gelegenthept/om die van Guise met zijn aenhanck bequamelic alsdaer te gekrijgen. De Hertogh van Guise/ hoewel hy van wegen des opzoers binnen Parijs in Mey verleden gheschiet/ binnen Chartres daer na metten Koninc versoent was/so wist hy wel/hoe sozchlijck dattet was eenen versoenden vpant te vertrouwen/ derhalven haestede hy niet seer na Blops te trecken: Maer de Cardinael zijn vroeder maecte hem opte reys/ niet denckende datte Koninc van wegen haer voozgaende Requeste tegen den Hertoge van Esperarum overgevende/ende haer H. verbont: Hemselven over haer wreken soude: Na dien hy haer den 19. eñ 21. Julij sulcr alles vergeven/eñ hem met haer daer van vereenicht had. Maer so de Koninc vernam datten Hertoge van Guise noch eenighe weese op-hiel daer dooz hy vertraeghde tot Blops te komen/ende dattet swaerlijc was Vossē met Vossen te vangē/na diē sp beyde int verpsen(daer dooz men 't bedzog aenstellet)overmeesters waren/ so heeft hy den vergaderden Statē zijns Kijcx tot Blops verklaert: Dat hy wel sach eñ onderbonde/ hoe datte Koninc van Naberre(die banden Paus/ hoewel naest in bloede) als een Ketter gebannen eñ vander kroon verballen was/ met d'ander Ketters/ sonder ophouden met krijgh ende bloetvergieten daer naer stonden/ om de kroone van Vzanckrijck te bekomen. Ende na dien Godt tot noch toe/ Hem geen sonen noch erfgenamen gegeven hadde/ende misschien niet verleenen soude/die naer zijn doodt regheren mochte. Soo was hy niet bedacht zijn leven in soodaninghen moepelicken staet/ als hy tot noch toe ghedaen hadde/ over te brenghen: maer veel meer hemselven tot ruste begheven. Was daerom aende teghenwoozdige vergaderinge der staten ende staet zijn ernstighe begheeren/sp wilden ghedencken om eenen vromen ende dapperen stadthouder te verkiesen/diemē den last ende 't regiment des Kijcx met zijn wille ende voozweten/te regheren mocht vertrouwen/ daer dooz de Hughenooten alsoo bekrijght ende ondergebracht/ ende den Koninck van Navarre den toeganck tot der Kroonen ghenomen mocht werden/ende dat alsoo het Koninczijck in rust ende vzede ghestelt mocht worden/ niet alleen by zijn leven/maer oock na zijn doot.

Hier op antwoozden de Staten: sijn Maiest. was alleen machtich genoegh/ sijn vpanden te verdelghen/ ende wenschen zijn langh leven: Maer alsoo zijn Ma. nu aldus gesinnet was/ so erboden sp sich in alle schuldige plicht ende onderdanighept/ te doen 't ghene hem wel geviel/tot ruste ende welstant van het Koninczijc: Maer dat zijn Maj. selfs ghelieven wilde/ sodanigen persoone te verkiesen/ dien hy na zijn afsterven totter regeringhe bequaemst soude achten. Daer op heeft haer de Koningh eenigen Vozsten den eenen naer den anderen voorgestelt/ doch eyndelijck so veel verklaert: Hy wiste onder allen den selven geen vromer/ dapperder/noch erbarender Helt/ als den Hertoge van Guise/die hem selven tot behoudinge eñ welvaert der kroone(als sijn voozouders voor heen) getrouwelick soude laten gebzuycken. Dit selve bede de Koninck met soodanighen ernst/ dat de Staten anders niet konde bemercken/ oft het was also zijn eyndelijcke meeninghe ende innerlicke begeerte. Dit wert den Hertoge vandē sijnen toegheschreven/ waer dooz hem de vreese om te Blops te komen/ ontnomen werde.

De Pzince van Parma hadde op den 29. September bzis Bergen opten Zoom rontom berent/ ende hadde den Marcgrave Centij ghesonden om de stadt ende Eplant vander Tholen in te nemen: maer alsoo die vant Eplant de dijcken doorstaken/ so hebben de Zeerupters zijn aenslag geheert ende te niet gedaen. Daer dooz hebben die van Bergen meerder moet geschept/ na dien men tselve eplant nu behouden hebbende/ de stadt aende water sijde upt Hollant ende Zeelant altijt ontsetten konde.

Die van Parma siende dattet hem een swaere belegeringe wilde vallen/ heeft onderstaen oft hy met list of verraderije eenigen Hoplieden met gelt mocht omkoopen/ ende heeft sommige gevonden/die in zijn versoet verwillichden/ onder anderen eenen Walsozt/een Schotsman/ die onder schiere beloften aen nam den Pzince van Parma de groote schansse vooz de Stadt gelegen/ober te leveren/ende bestemden dē tijt daer toe den 20. Octobzis/snachts/ende dese Walsozt was selfs leytsman/eñ boerde tvolc van Parma tot inde schans: maer komende daer binnen was op haer ghehoockt/ want de leytsman verstat hemselven/ ende de vpanden werden alle geslagen eñ gevangen die binnen gekomen waren/ de andere ontvluchten ende wierden verbolgt/ eñ vercondigden Parma hoet daer gebarē was. Daer bleven sommighe groote Heeren/ daer onder was des Hertoghen van Savoyen natuerlicken broeder. Als nu Parma sach dat sijnen aenslag van verraderije niet geluckten wilde/ende geen moet hadde soodanigen stad (die vande waterzijde upt Hollant eñ Zeelant lichtelijc gesptjst ende ontset konde werden)te overweldigen

so heeft hy zijn leger opgheboden/ ende zijn volck hier ende daer inde winterlagen verdeelt.

Graef Pieter Ernst van Mansfelt hadde Wachtendonck een stedeken int over quartier van Gelderlant belegert/ eñ epschte de stad tot overgebinge: maer die van binnen stelden haer om die te houden: ten laetsten heeft hy twee katten daer voor op gheworpen/ ende schoot so geweldich ende langhduerich daer in/ dat niemant inder stadt/ opter straten noch hupsen langher verharden mochte/ eñ na datse haer een tijt lanc in den Kelders verholden hadde/ ende den noot noch grooter wert/ so sonden sy een tromslager int leger/ om vande overgebinge der stadt metten Grave te handelen/ ende zijn soo onder seker conditie de soldaten met haer sijdgeweer ende witte roeplens inde hant uptgegaen.

☞ Beyde Guisen vermoort in Vrancrijck.

De Koninck van Francrijc/ als boven verhaelt is/ hadde een grooten algemeen Rijxdagh van allen den Staten zijns Rijcx tot Blois beroepen/ derwaerts sy uu van allen wegen tsamen gekomen waren/ ende hy hadde twaelf persoonen tot sijn innerlicken Raet ghemaert: daer onder waren den Cardinael van Bourbon/ de Hertoge van Guise/ de Aertsbisschop van Lyons/ de Graef van Thermes/ de Heere Alphonse van Horse/ de Heere van Bellegaerde/ eñ de Heer dã Dignack/ met noch 5. anderen: Dese alle ontbielden haer opt Casteel. Ende de Koninc sochte door desen/ middel om hem selven te wreken teghen die van Guise met sijn aenhangh/ over tgene sy binnen Parijs tegen hem misdaen hadden. Den 23. Decembris/ zijnde een Vrydagh/ twee dagen voor Kerstnisse/ was den Raet vergadert/ ende de Koninc liet zijn Biechtvader weté/ dat hy gesinnet was te biechten/ ende het Heylige Sacrament te ontfangen/ eñ dat hy om sulcx bequamelicker te doen/ hadde voorgenomen/ hem selven in eenichept ende stilte in herenitagie/ in een plaetse een half mijle buyten der Stadt te begheven. Als nu/ als verhaelt is/ den Raet so vergadert was/ heeft de Koninck dese voornoemde 4. laetste persoonen uptten Raet by hem in secreten kamer ontbodé/ ende haer vertelt de aenslagen van die van Guise teghens sijnen persoon ende den Rijcke over lange gesmeet/ eñ begeerde nu haer Raet/ hoemen hier in opt seekerste mocht versien. De Heere van Alphonso eñ Horse meeninge eñ raet was/ datmé die van Guise gevangen soude nemen/ ende ergens aé een vaste oort oft Casteel bewaré/ ende voor voorgaende sententie veroordeelen ende ombrengen: Maer d'ander twee/ de Grave van Tharmes eñ Heere van Bellegaerde/ die waren van een ander meeninge als den Koninck wel bekent was/ daer over vraeghde hy haer riet/ maer seyde datter gheen beter noch seekerder wech was/ dan die van Guise om te brenghen: want den selven gevangen te nemé was vol gevaerlijchepts: want so deselve/ het sy met gewelt oft met omhoopinghe/ oft anderssints upter ghebanckenisse quam/ so konde men wel afmeten wat daer upt ontstaé soude/ eñ waer soudemen in gantsch Vrancrijck een sodanigen Rechter konnen bekomen die hem soude doorven veroordeelen: Daeromme hadde hy voorghenomen/ die van Guise te doen dooden/ ende sant so dese vier Heeren weder in den Raet/ haer bevelende datse haer gheensins lieten mercken.

Terstont daer na sant de Koninc Barnart zijn Secretaris tot die van Guise/ dat hy byden Koninc soude komen: Hy hadde van eenige secreten met hem te spreken/ al eer hy biechten eñ het H. sacrament ontfanghen wilde. Als nu de Hertogh binnen quam/ overviel hem een schric/ als offer eenige achter de tappitserije waren verborgen/ alst ooc was/ eñ de Hertoge werde terstont van sommige overvallen eñ gedoot/ ende de Cardinael zijn broeder hoorde tgeruchte wel/ eñ kende sijns broeders stéme stont upten Raet op/ eñ riep/ mijn broeder wert verwracht/ ende liep toe om hem te helpen/ maer wert vande wacht des Koninc weergehouden.

Terstont heeftmen den Secretaris van Guise mede ghevangen genomen met alle de papieren ende geschriften/ dewelcke op een klepn cedelken ghescreven hadde: Monsieur de Guise est mort, pour certain, eñ wierp dat bedectelic opter straete/ daer door 't geruchte verbreyt werde van zijn doot/ ende wert de selve cedule/ alsomen sept/ totten Hertoghe van Mayne gebracht: So is mede een Edelman Kossiere ghenaemt/ over de stadt-muyren geballen/ ende op Kerstdagh totten Hertoge van Mayne binnen Lyons gekomen diet hem alles verhaelt heeft watter geschiet was. Opten selven dagh zijn mede ghevangé genomen de Cardinael van Guise/ den Prince van Genville/ een sone vandé Hertoge van Guise/ de Hertoch van Nemours/ de Hertogh van Delbouff/ ende d'Aertsbisschop van Lyons: Die opten namiddagh inde kamer gebracht werden daert doode Lichaem van Guise lagh/ ende de Koninc quam mede binnen/ ende vraeghde dé Cardinael van Guise/ ofte hy den persoon wel kende die daer doot lagh: daer op hy antwoorde/ ja wel te recht/ want het is mijn lieve broeder ende Heere: wiens doot hem alsoo ter herten ginck/ dat hy wenschte by hem te zijn/ daer op de Koninc seyde: Ja houdet voor gewis/ dat u wensch volbracht sal werden/ ende liet hem des anderen daeghs inde selve kamer smorghens ontrent neghen uren mede ombrenghen. Des woonsdaeghs daer na heeftmen dees beyde lichamen opten grooten sale gebracht ende verbrant/ ende de asschen ter venster uptgeworpen.

Als nu tgheruchte vanden doot van die van Guise over Vranckrijck verbreyt werde/ ende van haer aenhangers opt schoonste uptgelept werde/ so heeft de Koninck aendé steden ende Staten zijns Rijcx/ de gerechtige oorsaecke van dees daet geschreven: Bewijsende hoe dat die van Guise door zijn ende Voorouders weldadicheyt tot seer hoogen staté eñ ampteren in Francrijck opgheclommen waren: Maer dat sy in plaetse van danckbaerheyt/ van langer hant ondert decksel vanden over tot de Catholijcksche Religie/ de Gemeente over al tot haer sochten te trecké/ ende vanden Koninc af te wenden/ als of die niet bestandigh ghenoegh inder Religie soude zijn/ ende dat sy haer niet omsagé diversche heymelijcke verbonden eñ muyterije tegé zijn persoon te versieren/ alsmen verleden binnen Parijs ende ander oorden gesien hadde/ twelck nochtans de Koninc verhopende/ hy haer opten rechten wech (daer sy van ghevallen) soude brengen/ aller overgesien ende vergheven hadde/ soo hadde nochtans de Hertoge van Guise/ zijn schuldige plicht eñ gehoorsaemheyt niet betracht/ ende alle voorgaende weldaden des Koninc aé hem bewesé om hem te winnen/ zijn te vergeefs geweest: Maer hy hadde ter contrarije allerley nieuwe practijcke teghen den persoon des Koninc voorghenomen/ alsoo dat de Koninc self niet verseekert mocht wesen/ dan door den doot van Guise/ die hy na verdienste ghestraft hadde: Verseekerende zijn Onderdanen dat hy opt hooghste niet anders sochte noch wilde/ dan de eere Godts ende de H. Roomsche Religie voor te staen ende beschermé/ ende de Ketterije te verdelgen na allen vermogen: datse daerom souden achtinghe hebben/ dat zijn auctoritept gehanthaeft werde/ ende sy in zijn schuldige plicht ende gehoorsaemheyt volherden souden.

Die van Parijs hebben aen haren Gubernator met Requeste versocht/ datmen met den Parlamente ende den Doctoren/ diemen Sorbonisten noemt/ beraden soude/ of de Onderdanen ende Ingeseten vã Vrancrijc door dese moordadige daet vanden Koninck niet ontslagen ende vry waren vande gehoorsaemheyt eñ eet/ daermede sy aen hem verbonden waren geweest/ ende of daer over haer niet gheoorloft was de wapenen tegen hem aen te nemen/ eñ schattinge ende contributien om penningen te lichten verordineren. Op alle twelcken hebben de tseventich Doctoren der Sorbonisten opten sevenden Januarij verklaert/ dat de Koninck verklaert soude werden afghevallen te zijn vant recht dat hy totter Kroone van Vranckrijck gehadt hadde/ met verklaringe/ dat de Koning den Ketters overlange gunstich ende toestandich waer geweest/ ende hadde

hier

haer nopt aen goet noch bloet beschadicht/ ende dat hy de Placaten tegen haer gegeven / tegen sijn danck onderteeckent hadde/ende nu daer-en-boven sijn handen geslagen hadde/ niet alleen aenden Hertoge van Guise/ die een eenighe Voorstander vande Catholijcksche Roomsche Religie was: maer hadde hem daerenboven verboydert den Cardinael van Guise sijn Broeder te doodē/ die een Priester ende Aertsbisschop was/ ende een Halver der Koningen van Vranckrijc/ eñ hielt noch den Cardinael van Bourbon ende Aertsbisschop van Lyons in ghevanckenisse: Dat daerom sijn Onderdanen ontslagen waren vanden eedt ende ghehoorsaemheyt/ diese hem schuldigh waren geweest/ eñ haer geoorloft was/ de wapenen tegen hem te voeren. Ende versochten noch mits desen aenden Cardinael de Latere/ die binnen Parijs als Legaet vandē Paus was/ dat hy by sijn Heyligheydt wilde aenhouden / dat dit haer Decreet by hem mochte beneerstight werden.

De Koninghinne / Moeder vanden Koningh van Vranckrijck/ heeft in haer siechte/ somen sept/ den Koninc haren sone vande aenstaende aenwassende quade in Vranckrijck gewaerschout: Eersteliick vertellende/ hoe dat die van Guise door haer veelvoudighe practijcken tot hoogen staten ghekomen waren / die onder tdexsel vande Religie voor te staen/ 't ghemeene volck vanden Koninck afwendigh gesocht hadde te maken/ ende den Koning t'ontblooten van sijn getrouste Vassalen eñ die vanden bloede/ om also door die wegen self int eynde tottet hooghste Regiment in Vranckrijck te komen: Want sy selfs genoechsaem onderbonden hadde/ dat derwaerts alle haer trachten ende werckē henē strecten/ tegen de Koninginne ende den Koninc: Doch verhoepten sy / dat de oprechte Francoysen haer fauten souden bekennen (also die van Guise na verdiensten gestraft waren) ende haer by den Koninc onder sijn gehoorsaemheyt verboeghen: maer aensiende nochtans dat de saken niet sonder swaere moeyten ende onrust wil afloopen/ ende sy nu ten eynde haers levens gekomen was / soo wilde sy hem door de hooghste dienst diese hem doen mocht/ voor haer doot ghetrouwelijck ghewaerschout hebben / op datse daer naer te gheruster haer ziele Godt mochte bevelen / ende sprack meest in deser meeninge:

Eersteliick/ so dacht haer goet ende nuttelijc te zijn/ dat de Koningh van Navarra met d'andere Voysten vanden Bloede/ende ingeboren Fransche Heeren/ ontrent den Koningh souden zijn/ die hy altijt ghetrouwe gevonden hadde/ God gabe met wat oorlogh van wegen der Religie/ sy besprongheu waren/ want sy in allen saken gedaen hadden / als het ghetrouste onder allen dieren/ te weten/ een Hont / die daerom by een yder lief ende weert gehouden wert/ dat hoewel men hē dickwils slaet ende stoot/ so went hy sich nochtans niet van de getrouwicheyt ende plicht sijns Heeren: Also haddē de ghetrouwe Fransoysen ghedaen / want onaenghesien men haer dickwils met wapenen overballen hadde/ so hebben sy nochtans alle tijdt haerselven erboden met goet/ lijf ende bloet/ ten dienstē van haren Koninc. Derhalven hadde de Koninginne (neerstich overdenckende alle de verledē Oorlogē ende oproeren in Vranckrijc tot opten huydigen dagh) gemerct ende onderbonden/ dat God haer allesins/ niet van weghen haer Religie/ maer door haer geduerige getrouwicheyt tegen haer Koningh/ bygestaen ende upt allen noode verlost hadde. Daerom was de Koning veroorsaeckt / dit wel neerstich t'overwegen ende te erkauwen/ eñ dattet hoochnoodigh was / haerlupden tot sijns selfs seekerheyt by hem te houden.

Men hadde oock gesien / dat de inlantsche oorloghe in Duytslant ende ander landē/ van wegē der Religie/ niet konde gheeyndight werden / dan met toelatinghe vande vry conscientie / eñ hebbē alles op die wijse vrede gemaeckt/ dat de ingesetenen van beyde Religien in een Religions vrede beneffens den anderen mochten leven / ende leefden daer na in goeden rust ende vrede. T'selve moest de Koning mede ter hant nemen/ so hy sijn Rijck weder in vrede wilde brengen ende besitten: want so sulcx onderhouden waer geweest na dat eerste Edict van vrede/ so stondet veel beter in Vranckrijc als nu. Besluytelijck sprack sy also: Soo nu God den Koninck haer soon overwinninge tegen sijn vyanden wilde verleenen/ dat hy voortaen vrede int Rijck wilde onderhouden/ ende den Voysten vanden bloede / ende sijn ander onderdanen/ die soo veel verdiet gheleden hadden/ in sijn schut ende bescherminge nemen / ende allen misbruyck afschaffen.

Als nu het gerucht ende tijdinge vant ombrengen van die van Guise tot Romen quam/ so heeft de Paus in sijn vergaderdē Raet der Cardinalen/ op dees manieren gesproken: Hy en konde sijn medevroedees den Cardinalen sijn smerte niet verswijgen/ die hy van wegen de afgrijselijcke onghehoorde daet in Vranckrijck ontfangen hadde/ die aenden Cardinael van Guise gedaen was/ diemen (niet teghenstaende hy een Priester/ Cardinael/ eñ een Aertsbisschop van Reyms was/ die de Koningen van Vranckrijc zalven) so onmenschelijck sonder eenige voorgaende proces of sententie met wereltlijcke wapenen omgebracht hadde/ ende dat sonder sijn des Paus ende des Roomschen stoels (daer van hy een medelidt geweest is) wetenschap: effen ofter geen Paus of Roomschen stoel inde werelt: ja ofter gheen God inden Hemel noch op Aerdē ware: So wast mede inde Godlijcke Wetten een pegelijck verboden niemant te dooden/ daer onder so wel de Koning als pemant anders begrepen was / ten ware het door voorgaende rechtvordering ende sententie geschiede/ alsdan wast geen dootslagh/ maer een gerechtige straffe ende vergeldinge: Maer dese Cardinael / is sonder eenighe rechtsvorderingh oft aensprake (sonder daruen ons als de hoochste Overheyt/ die wy zijn/ daer in ghekent heeft) om 't leven gebracht / als een leecke / onaenghesien sijn hooghweerdige staet/ daer in hy ghestelt was: Men konde ooc niet bewijsen/ dat hy pet tegē den Koninc noch kroone gepractiseert of voorgenomen had/ want de Koninc hadde hem onlancx aen dē Paus met vrieden hooghlijck gerecommandeert/ dat hy hem de legaetschap van Avignon/ die de Cardinael bā Bourbon overgegevē hadde/ wilde verleenē/ ende sint die tijt hadde hy niet quaets tegen den Koninc bedrevē: Maer genomen also/ hy hadde pet tegē den Koninc of kroone gedaen of gesproken/ so behoorde nochtans de Koninc hemselven van sodanigen wooxt onthouden te hebben/ eñ den selven Cardinael ons toe te senden/ naer dien hy weet/ hoe ernstich wy de boosdoenders straffen / oft hy hadde hem so lange in ghevanckenisse mogen houden/ ende ons sijn misdaet overschrijven/ ende daer van ons antwoort verwachten. Hy danckte God / dat hy des Koninck versoeck geconsenteert hadde/ ende dē voorsē. Cardinael tot een Legaet in Vranckrijck gheordineert/ daer mede hy nochtans veel oude eñ wel erbaren Cardinalen verby gegaen hadde/ die tot sodanige commissie wel geschict waren / ende de Koninc hadde sijn weldaet in desen niet betracht/ maer den voorsz Cardinael door wereltlijcke handen ende wapenen doen ombrengen/ eñ in so grooten sake de Paus nopt raet gevraegt veel min sijn weerdicheydt oft authoritept / noch des Roomschen stoels/ pet geacht.

Daer na heeft de Paus sich een tijt lant van sprekē onthouden / ende een teecken van groot herten-leet bewesen / ende began daer na weder alsoo te spreken: Hy danckt noch esseuwel God in sodanigen geval/ dat dit by sijnē tijde geschiet was/ ende dattet God also gelieft heeft/ eñ verhoopte ooc ongetwijffelt/ dat de selve goede God/ die hem van jonex op bygestaē eñ geredder hadde/ hem raet soude geben/ sodanigen quaet te ghemoet te komen: daer na sweech hy weder een tijt lanc stil/ eñ hief daer na weder aē/ ende sprac: Voorwaer/ ons hert is met smerten alsoo overballen / dat wy de saken niet wel verhalen konnen.

Op gisteren is 's Koninex Legaet eñ Orator met den anderen Orator Gundio by ons gekomen/ eñ hebben ons onderdanighlijc gebeden/ dat wy den Koning

van

Digitized by Google

van zijn bedzeven misdaet sonden absolveren / eñ hebben dat selve met sodanigē ernst eñ pzotestatie aen ons gedaen / datse niet wilden opstaen noch van ons gaen voor eñ aleer sy de selve absolutie ende vergevinge van ons bekomen hadden / alsoo dat sy ons schier daer toe dwongen. Daer op wy haer also geantwoort hebben: sy als gesanten begeerden voor haer Koninck absolutie eñ de Koninc selver versochte in sijn Bziebē die sy ons binnen twee dagen gelevert hadden / sulcx niet / ja vermaende niet eens van zijn bedzeven misdaet / wy swijghen dan / dat hy eenich herten leet of berou daer van hebben soude / of absolutie begeerē. Ende des Koninck Oratoor spzack daer op: Hy was een publica persona eñ pzesenteerde in sodanigen geval sijnen Heer den Koninc / die hem sulcx toegeschzeven hadde / daerom men hem behoorde te gelooven. Soo antwoordē wy wederom daer op: twas wel waer / dat hy daer was eñ pzesenteerde den persoon zijns Koninck / maer in wereltlicken handelingen: Doch niet om zijn sonden eñ misdaet te biechten / ende daer van boeten te doen: want die mondelicke belijdinge was een deel van zijn boete ende penitentie / ende is een gantsch ander dinc / wereltlicke saken te berechten / dan eens anders sonden te biechten: Daerom moeste men dat aen Godt ende ons versoecken / ende vergevinge begeeren / ende also penitētie doen / twelck eyntlijck door den persoon ende mont des Koninck selfs geschien moeste. Soo hebben wy / sepde de Oratoors ende Gesanten des Koninck van ons affgheson den.

Daer na vertelde de Paus wijders ende verhaelde diversche exempelen van verschepden Koningen ende Vorstē / die in veel minder saken haer niet ontsien hadde haer selfs te verootmoedigē / eñ absolutie eñ vergevinge te begeeren. Eerstelijck als Hendzicus deerste dier name Koninc van Engelant beschuldicht werde: Dat hy den H. Thomas / Aertsbisschop van Cantelberch / van leven ter doot hadde laten bzengen / hoewel nochtans tselve door bevel des Koninck niet gheschiet en was: maer door sommige anderen / die vermeendē / so de Koninck metten Bisschop / overmits de vzyheyt der Kercken in twist was / datse na daer aenden Koninc een goeden dienst souden doen / ende hoe wel den Koninc hemselven vanden dootslach genoechsaem gesuyvert heeft / so heeft hy nochtans vandē Roomschen stoel vergevinge begeert / ende penitentie gedaen / overmits dit upt zijn twist metten Bisschop geresen was / ende dit was noch geē Cardinael / maer een Bisschop. Daer na verhaelde hy vanden Keyser Theodosio / die een Heer eñ gewelt hebber / by na over de gantsche werelt was / daer tegen de Koninck van Vzancrijc niet te gelijcken is / eñ heeft nochtans met grooten leetwesen des herten / eñ tranen der oogē / sijn misdaet bekent / eñ gebiecht / ende boete gedaen / voor den H. Ambzosio (die noch geen Paus maer alleen een Bisschop was) al eer hy totten H. Sacrament toeghelaten mocht werden. Eñ dat hem God na sodanigen penitentie ende boete / gunstich is geweest / eñ bygestaen heeft / eñ veel victorien verleent / also dat hy kinders ende kint kinders na gelaten heeft / dat Keysers waren. Hadde nu sodanigen machtichsten Keyser hemselven verdemoedicht voor een Bisschop / waerom souden dan nu ander Vorsten ende Heeren in sodanigen geval / haer niet verootmoedighen voor den Paus selfs?

Daer na began de Paus wat heftich op sommighe Cardinalen te spzeken / segghende: daer zijn sommighe Cardinalen gheweest / die den Koninc in onser teghenwoordighept / van dees begangen moort aenden Cardinael van Guise gedaen / ontschuldigen dorsten / daer in wy ons opt hooghste verwonderen / dat sy daer in haer eygen staet eñ weerdichept in bergeten stellen / eñ goet noemen willen tgene tot haer hooghsten jammer quaet ende schade gedijen soude. Wy seggē eñ affirmeren u inder waerheydt / dat wy nopt begheert hebben Cardinael te zijn / noch by geen Vorsten noch Koningen aengehouden / om daer toe gecommandeert te zijn. Daerom treffet dit ons persoon opt wepnichste aen / maer u persoonen is daer veel aen gelegen: Want wilt ghy dat wy u straffen / u eer / vzyheyt / macht voordeel / pzeeminentie eñ ander Pzivilegie ontnemen / daer mede ghy begaeft ende verciert zijt: dat staet by u / als gijt doch so begeert. Nu wel aen / sullen wijt dan soo doen eñ maken dat ghy van u weerdicheyt eñ stact afgestelt wert / dat ghy vande Vorsten eñ Pzincen veracht / berooft ende doodtgeslagen wert? twelc warachtich so geschien soude / somen de misdaet aenden Cardinael van Guise bedzeven / ongestraft liet.

Daerom willen wy makē ende verschaffē / dat daer justitie geschiede / ende doē in deser saken dat God aēgenaem sy: want ofmen schoon seggen mocht / ja hier upt mochte veel quaets ende opzoers ontstaē: daer op antwoorden wy: Men behoef sich hier niet te seer te bevzuchten noch te sozgen / nadiēt recht eñ justitie is / wāt God self is de justitie / eñ doet recht ende justitie: Hy is gerecht ende bemint de justitie / daerom moestemē niet bevzuchten dan alleen de sonde / die moestenen vzeesen / maer niet de justitie te exerceren.

Daer na sweech de Paus weder een wepnich stil / eñ spzack daer na tot een beslupt also: Wy konnen van angst ende smerte niet meer spzeken / hoewel daer noch veel te seggen waer: Maer dat willen wy op een ander tijt doen: Men sal sommige Cardinalē ozdineren daer mede men de saken wijders verhandelen sal: Midlertijt bidden wy God / Hy wil hem zijn kercke bevolen laten zijn / de selve bewaren ende te hulpe komen.

Het laet sich aensien / dat alle dese beswaringh die de Paus hier in geschept heeft / alleen door den dodt van den Cardinael van Guise gekomen is / want hy in het alderminste niet eens en gedenct het ombzengen vandē Hertoge van Guise / die sodanigen dapperē voorbeyter vande Catholijcksche kercke geweest is / maer die was onder tgetal niet: En roert mijn gesalfden nz. Hier upt mogen alle Vorsten / die haer om de voorstant der H. Kercke met lijf ende goet wagen / lichtelic afmeten / hoe dier haer bloet in sijn heylichepts oogen is: want hy verstaet volkomelic / datse alle grootste dienstē diese hem doen mogē / hem schuldich zijn te doen: Daer voren geeft hy haer zijn segeninghe / datse so in zijn dienst sterbende / van mont op inden Hemel varen / ten ware den Dupbel geē stractschender waer: Doch om deselve straten en weghen vanden selven stractschender te bevzijen / heeft hy indē krijgh / die hy als H. liet uptroepen / als hy die met behulp des Keysers tegen den Koninc van Vzancrijck voerde / openticke Placaten opden wegen ende straten opgeslagē / daer mede hy dē engelen geboot / datse alle persoonē / komende na dees H. krijg (diese een krupsvaert mede noemden) of indē slag mochten omkomē / datse der selver sielē wel fluer inden Hemel soude voerē / eñ verboot dē Dupbelē dz sy deselve niet souden aenroeren noch verhinderen. Hier door was den wech vanden robers ende dupbels gebzijt / soo datte selve zielē met paspoort van zijn heylichz onderhindert in zijn Hemel quamen: dits dē troost aller wereltlicker Vorsten / die in Paus dienst omkomen.

Na dat nu de Koninc / als verhaelt is / aen allen stedē eñ staten des Rijcx geschzevē had / de rechtveerdige eñ noodige oorsaec / die hem gedwongē had die van Guise om te bzengen / eñ dat hy opt hoogste niet anders socht dan de Roomsche Ricligie voor te staē / eñ alle ketterije te verdelgen / datse haer selvē daerom niet soudē wenden vande gehoorsaemheyt eñ schuldige plicht diese hē schuldich warē. Daer op hebben die vander ligę eñ de staten eñ steden den Koning wel spottelic geantwoort: Sy hadden den bzieff met des Konings Hendzick van Valoys hant onderschzeven in Febz. ontfanghen daer in hy haer te verstaen gaf / dat sijn natuer tallen tijden daer toe geneyght waer / dat hy haer met genade milthept eñ allen soeticheyt hanthaven eñ tracteren wilde: begeerende daeromme datse haer gemachtichden van den stedē eñ landen / als van Parijs / Orliens / Angiers Abbebille ende allen anderen steden diet met dees biere hielden / teghen den eersten Martij by hem souden senden. Daer op antwoordē sy den Koninc: Den bestem-

den

den tijt was gantsch hoyt/eñ de gelegēthept daer toe hy haer verepschte/was groot: Daerom seyden sy/ hebbē wy niet konnē nalatē u Ma.te bidden eñ te verinneren dat gy na u ingebozen milde gewoonlicke goethept dit ons te goede nemet. Eerstelic dat wy u te kennen geben dat onser een groot getal is/alsa dat/ als wy al tsamen komen/ datter nau een stadt of plaetse gevonden soude werden/daer wy by een moghen komen/ja wy dozven niet seggen hoe veel Amptlieden eñ officiers alleē inde stadt van Parijs wel zijn/ want 't getal is so groot dat u Maj. daer vā verschrict sout zijn/ eñ soudē de plaetse daerse by u komen souden/beswaerlic eñ lastich zijn/de selve na haer weerdichept eñ staet te leveren: So warē mede meest al deselve officiers gehoude personen / met wijf eñ kinderen beladē/sou daerō niet billic zijn/datse haer wijf eñ kinderē in sodanigen staet soudē laten/die u Maj. na u gewoonlicke soetichept gedzepgt hebt met vier eñ sweert te verderven? So bidden wy u/ghy wilt overleggen eñ betrachten/dat ons gelt noodig zy opter repse/ende dattet veel kostē soude/eer wy ons met wijf eñ kinderē optē wech soudē geven/eñ op ander plaetse ons by u verboegē / daer wy hupsraet eñ ander dingen mede souden moeten koopen / want ghy hebt ons in u soete eñ milde verschijninge willen verinneren/ dat wy ons niet souden bekommeren upt ons hupsen te trecke eñ by u te komē/eñ u te volgē: want tgene ons vā node mocht zijn/ souden wy na discretie bynden lantlieden eñ ten platten lande wel bekomē: Maer nadien wy om u welvaert de onse verteert hebben/ende dat wy niet hebben konnen betrijgen tgene ghy ons schuldigh zijt/soo konnen wy niet ghelooben/ dat wijt dooz u goede mildichept nu beter sullen hebben als te vozen.

So ist ooc wel te gelooben / dat ghy den Staten eñ officiers van Languedoc/Gascoinge/Rotzel / Pictou ende andere plaetsen/daer de ketters zijn/ te vozē mede verschreven hebt. Daer upt konde lichtelijc een groote confusie ontstaen/want nadiē sy van een ander Religie zijn / so sullen wy swaerlijc metten anderen verdzagen konnen/so soude mogen geschiē dooz u soete gewoonlijcke milthept die in u is / dat als wy metten anderen vochten/eñ d'een dē anderen ombzachten/ wy wel veel gelts te hoop schzabben mochten dat u te goede mocht komē/ende in u schatkiste gelegt werdē/twelc u soetighept wel te pas soude komen. Want wy hebben alsins een groote stantvastighedt aen u bespeurt / te weten/ dat ghy daer niet na vzaeght/dat u aldergetrouste ende beste dienaers te niet komē/ eñ vergeet de selve so haest alsse upt u gesichte zijn/eñ alst dē selvē in u dienst zijnde/eenigh ongeluck overbalt / so keert ghy u daer niet eens aen / ja hebt gantsch gheen medelijden met haer/ twelc wy met veel exempelen bewijsen mochten/so wy niet vzeesden/datmen ons doozwerpen soude / dat wy ons onderstonden te leeren/hoemen lant ende lieden regerē moet. Want gelijc ghy u milde soethept eñ vziendelijck aengesichte hebbet komen betoonen/tegen den Vozsten eñ Heeren van grootē aensien / die ghy dooz u soethept gedoot eñ gevangen genomē hebt / so vzaeght ghy nu mede u heymelijcke vzientschap eñ goetwillicheipt tegē den genē/die ghy deur u lief-kosen nochtans het arghste gunt: Welcke u gebepnsde soetichept / de alderdoozsichtigste eñ dapperste mannen des Koninc-rijcx bepzoest hebben/eñ dat daerom gantsch wepnigh te vinden sullen zijn / die haer op u so vziendelicke verschrijvinge verlaten/ende by u komen sullen.

Nu tzy dan hoet wil/so siē wy veel lieden/die aen sodanige u goedichept seer qualic te vzedē zijn/ eñ beklagē dat haer u soetighept ganscb suer eñ bitter bekomē is/eñ wetē niemant die sulcx te goede komt/ dan sommige seer weynige die by u zijn(hoe langhe dat dueren wil/mach God weten) die u soetighept genieten: Des niet teghenstaende willen wy u nochtans vermaent eñ verinnert hebbē/dat gelijck u konst van wederbepnsen groot is / daer in ghy den hoogstē graet bekomē hebt/ datter ooc veel zijn die tselve aen u leeren / eñ doen desgelijcken/ende laten haer blijcken dat haer veel dingen in u raet wel ghevallen / twelck doch tegen haer hert is / ende so haest sy upten raedt komen ende niet meer by u zijn/terstont haer saet zaepen u ten quaden/ eñ sal gheschieden so ghy dooz u doozsichtichept daer in niet doorsiet/ende in u verborgen slaep-kamer een geswinden ende dooztrocken raet schaft / als ghy wel seer listich houdt / dat u list ende practijcken haest een ende sullen nemen.

Ende also de sake nu so verre gekomen is: Dat den meestendeel der gener/die ghy officiers eñ bevelslieden noemt/ daer dooz niet langher gehouden willen zijn/ maer seggē: Datse sijn officiers der kroone vā Vzantrijc ende niet des Koninc-rijcx/eñ dat haer bestellinge indē doorneemsten steden des Koninc-rijcx zy/ aldaer de oxkonden/ brieven ende registers berustende zijn: Maer niet inden Dozpen noch vlecken / daermen die verleggen ende verliesen mochte/ so wast in haer macht niet/ ende wilden ooc geensins gedoogen noch toestaen / dat so een kostelijcke schat also getranspozteert eñ van sijn rechte plaets op een onbehoozlijcken oozt ghebzacht soude werden. Sy kondē haer selven mede niet inbeelden dattet billic waer/ datmen de goede stadt van haer inwooners ontblooten soude/eñ maken/ datmē haer ouders/vader/moeder ende bzoeders upter stadt inden Dozpen souden woeren / ende den vzybupters ter hept gheven / daerse niemant souden hebben / die haer beschermen mochte.

Na allen desen hebben sy eyndelijc tot een beslupt aldus gesprooken. D. Majest. wil ons daerom(soot u anders gelieft)verontschuldicht houden / dat wy ter ghestender plaetsen / van u gheordonneert/ niet komen: want wy hebben onder ons niet de onderstandighste maer veel erbarenste lieden / die daer besorghen/ dat u goedighept haerlieden den weemden mocht overleveren/ metten welcken u milthept sich meent te behelpen totter gantscher verderbinge eñ ondergane deses Koninc-rijcx. Wy zijn ooc genoeghsaem onderrecht/ dat u aenslach eñ voornemen gantschelijc daer toe strect/ dat ghy u op die wijse metten alderrijcksten bozgeren des Koninc-rijcx behelpen wilt: Daer toe sal den noot wy handels die ghy begonnen hebt / u ten laetsten so verre bzengen ende inden Bupdel doen tasten/ so wel in onsē als allen den anderen die u volghen/ of u in haer steden innemen/datmen daer dooz oorsake sal nemen/ datmē sich noch beklaghen sal / datmen niet gedaen heeft als d'andere / die ghy rebellē ende wederspannig placht te noemen tegen haren Koninc / om dat sy haerselven tegen de tyrannije geset hebben/die de milthept ten ende self bedwingen sal/te continueren. Want dat is onghetwijffelt waer: Dat als een Vorst oft Prince sijn inkomst onmuttelic dooybzengt/ die hy vande kroon ontfangt / of so hy een groot deel sijner eñ der Kerckē goeden verquist of verbzeemt / eñ sijn volc met onbehoozlicke schattinge / tollen eñ tributen beswaert: De officien eñ diensten der justitie verkoopt/eñ om gelt vepl heeft/dat een sodanighe/ hem selven ten lesten tot ruptē eñ rooben sal moeten begeven/ om den armē menschen tgene sy noch behouden hebben te benemen / soo hy eenichsins onderhout sal hebben.

Boven allen desen so beweegt ende bekommert ons noch opt alderhooghste/ dat wy besorgen eñ vzuchten/ dat eenich navolger in dit Rijk komen mocht/in eenen so armen ende boosen staet / niet wetende hoe hy tselve Rijc te recht bzengen soude/ gedwongen mocht werdē u leste voetstappen na te volgen / tot verderbinge ende ondergane der onderdanen/ten sy dan dat God/insonderheyt metten eersten sijn godlicke hant daer tusschen legghe / also wy sien dat sulcx gantschelijcks van noode sy/ende wy ooc so gantschelijcks niet wanhopen / hy sal noch wel maken/of ons schoon veelderlep beswaringh in desen quaden tijt overbalt (die wy met lijtsaemheyt verdzagen moeten) of wy sullē noch int eynde wel verlost werden/ eñ tot rechter gesonthept eñ welvaert komen. Besluptelijck baden sy God / dat hy haren Koninc metten eersten in sijn Paradijs wilde halen / ende haer van hem verloffen.

Opten 4. Meert is de Hertoghe van Maye by dien van

van Parijs ende den Catholijckschen Bontghenooten tot een oberste Luytenant der kroone van Francrijck ghekoren/ende by 't Parlement bevestight.

Hoe de soldaten Geertrudenberg moetwillich verkoopen aen Parma. De Koninck van Vranckrijck oock is genootsaeckt hemselven te versekeren.

DE soldatē ende besettinge inde stadt Geertrudēberg/onderstondē andermael oproerich te werdē eñ deden grootē moetwille van boor-by-varende schepē aen te halen/ eñ toonden haer in aller manieren gantsch wrevelmoedigh. Sommige maenden te vorens hadden sy mede dierghelijcke mupterije aengherecht/ maer werden doe met een somme gelts gestilt: doch mē konde haer doen upter stadt niet gherijgen/eñ bestondē nu meer als te vorens oproerich te werden. De Staten des Lants onderstonden met alle gevoeghelijcke middelen den oproer te dempen/ende presenteerden haer in aller billichept te contenteren/ ja bynaest in meerder/ als een hooge Overhept/ behouden eere ende reputatie doen mach. Maer die van binnen kondemen tot geen billicke vernoeginge brengen/ so datmen in allen haer doen anders niet konde bespeuren/of sy nepghden haer naden vpant toe. Eyndelijck wert by sijn Excell. van Oraenjē/Heere der selver stadt/ ende de Staten vande Vereenighde Provintien/ de sake om alle aenvallende nooden ende periculen die hier door ontstaen mochten/ wel overweghen/ allerley raet voorghenomen haer te belegghen (metten welcken men vermoede datse over lange in communicatie getreden waren) was met geē klepne ghevaerlijchept gemengt. Eñ haer in haer rebelligheydt door te laten gaen/ daer door sy veel schats eñ gelt upt de landen vergaderden/ eñ boven dien t'selve streckte tot oproer ende moetwilligheyt der ander garnisoenē in steden ende schanssen/ somē desen so dickwils haer ghelieven soude/ in haer rebelligheydt sonde stijven/ datse den Staten haer Overheydt/ mochten rantsoeneren/alst haer ghelieffde/ soo wert verstaen dat het geensins langer te gedoogen stonde/ maer datmen liever onderstaen soude/ met gheweldt van wapenen haer tot ghehoorsaemheyt te brengen.

Derhalven heeft sijn Princelijcke Excellentie/ sijn stadt Gheertrudenbergh/ int beginsel van Apryl te water eñ te lande belegert/ ende de soldatē noch onder redelijcke conditie gesocht tot overgevinghe der stadt te brengen: Maer also sy obstinaet in haer rebelligheyt volherden/ heeft hy 't gheschut daer voren geplant/ eñ haer beschoten/ so geweldigh alsmen opt te voren (staēde dese oorloge) gedaen hadde/ sonder ophouden/ nacht ende dagh/ so datmen in 2. dagen een groote Breesse gemaect hadde. Sijn Excellentie hem bereydende totten storm/ so isser een Predicant/ met noch een ander ghedeputeerde upter stadt gekomen/ eñ sprac met sijn Excell. vande overgevinge der stad/ ende also haer d'artickulen ende eysch werde aengesept/ so zijnse weder inde stadt gegaen/ verhopende alles ten besten te komen: Maer also de nacht daer tusschen quam/ hebben de soldaten de breesse weder toegemaeckt so veel sy mochten: Middelertijt ist t'water mede seer gewassen/ datmen tgeschut qualic konde gebruycken: Siende mede dat dē storm met groot verlies van volck soude moeten gheschieden/ overmidts die van binnen oude ervaren soldaten/eñ nu seer gespitst waren/ so heeftmen van wijder schieten opgehouden. Middlertijdt hebben die van Dordrecht/ die haer naest by gelegē waren/eñ die daer mede meest aengeleghen was/ haer onderstaen onder billicke conditie/tot ghehoorsaemheyt te brengen. De Prince van Parma was op den sesten Apryl tot Breda gekomen/ende daer na voor de Stadt/ ter plaetsen daer die van Hollandt haer Legher-plaetse gheweest was/ ende socht de soldaten met gheit om te koopen. Ende die van binnen werden also van beyden weghen met gheit versocht om de Stadt over te gheven/ alsoo datmen sommige daghen in twijffel stont/ werwaerts het henen wilde. Eyndelijck/'t zy dat haer de quade consciencie inghebeelt heeft/ datse sijn Excellentie ende de Staten nu tot tweemael toe ghetrotst hadden/ datse haerselven geen oprechte vergevinghe harer misdaedt toeschreven: So zijnse metten Prince van Parma verdragen/ ende hebben hem de stad onder sekere conditie ende om een groote somme gelts verkocht eñ overgegeven. Over sulcx zijnse vanden Staten als schelmen ende verraders uptgeroepen ende verklaert/ ende ter galge ghevoordeelt waermense konde aenkomen.

NA dat de Koninck van Vranckrijck op sijn goedtsch voorschrijvinghe aen de Staten ende steden sijns Rijcx/ sodanigen spottelic antwoort van haer ontfangen hadde/als verhaelt is/ so vermerckte hy genoechsaem haer verzendinge van sijn Ma. ende datse haer dagelijcx tegen hem stretten/eñ haer geheelijc ter waerē eñ tegenweyr bereyden. Eñ dat de Koninc van Navarre dees gelegentheyt mede niet versupmde/ maer nam tusschen dese oneenichept des Koninex eñ sijner Onderseten/terwijlen vast veel steden/ vasticheden eñ plaetsen in: als Niort/ S. Jherant/ Mailleze/ Chastellerart/ Londen/ende meer ander. Die van Orliens volghden mede de partije vande bontgenooten des H. Verbonts/ eñ hadden dē Hertoge van Aumalen ingenomen/ende wapendē haer tegen dē Koning/ hoewelse vandē Koninc van Navarra met veel treflijcke waerschouwinge totter gehoorsaemheyt haers Koninex onderrecht waren/ met ernstelijcke bewijsredenen wat haer nakende was/ sose haer tegen hem steldē/ eñ uptlantsche spaensche hulpe in souden halen. Doch dees waerschouwinghe was alles te vergeefs. Het Casteel dat niet seer groot noch sterc was/ hielt met den Koning/ maer wert van die vander stadt dapper beschoten. De soldaten/ na dat sijt een tijt lang ghehouden ende haer wel ghewerpt hadden/ ende haer gewelt niet mochten wederstaen/ hebben ten laetsten thasteel verlaten/ ende zijn daer van getrocken.

Na dat die van Orliens haerselven so bry gemaeckt hadden/so hebbense veel steden tot haer getrocken/ die met aller macht haer teghen den Koninck wapenden/ bysonder de meeste groote steden/als Parijs/ Lyons/ Roubaenen/Amiens ende meer andere.

Voor allen desen is de Koninc genoodtruct geweest hier in tijtelijc te versien/ om hemselven ende zijn staet te versekeren/want so hy hem selven niet alleē van vele sijner onderdanen ontbloot vant/ maer datse met allen macht de wapenē tegē hem aenmamē/ende de parthe haer binnen eñ bupten slants seer sterckten/ en verbondē met uythemschen Koningen eñ Prinsen maecten/so heeft hy menigerley beradūg eñ overweginghe in zijn raet ghehadt/ door wat middel na den teghenwoordighen staet/hy hem selven ende t'Rijck best soude verseckeren/ eñ d'anwassende quaden te gemoet komē/ want alsoo de macht zijnder partije seer toenam/ soo moeste hy mede om hulp uptsiē/ eñ tegen thaestich gewelt/haestige middelen soecken. Hy twijffelde niet aen de hulpe vanden Duytschen/ Switsers/ Engelschen ende Schotten/maer also die verre vander hant lagē/ soo soude die langsaem aenkomen/ alleen de Koninck van Navarra was byder hant/ wiens hulpe hy haestich soude konnen genieten. Dees dingē werdē in sijn raet hestich aen weerzijden overwegen: Eenighe seyden dat den tijt geen vertreck mocht lijden/ maer dattet hooghnoodigh was den Koninck van Navarra terstont te hulp te nemen: Andere meenden men soude liever alles onderstaen eermen sulcx soude doen. De Koninc selver stont in twijfel/ende was bevreest/ dz de Koninc van Navarra nu(als gheleghen tijt hebbende) zijn aengedaē ongeluc soude willen wreken. Sommige die den Koninc van Navarra tegen waren/ seyden/ dattet voor den Koninc niet eerlick noch genoegh versekert was/datmen een Ketter/ dē welcken de Koninc so veel jaren bestreden eñ verbolght hadde/ nu te hulpe soude nemen. Dat de Koninck voor al op zijn goeden name moeste acht nemen/ want een alderchristelijcxste Koninc die moeste opt hoochste sijn conscientie onbesmet houdē/dien hy besmetten moeste/ so hy metten Ketter een verbont maecte/ die vanden Paus met sen-

tentie

tentie ghebannen was. Dattet sijn goede name soude stinckende maken / dat hy nu sijn toevlucht totten selven soude nemen / dien hy so lange voor vyant gehouden hadde: wat de Paus/de Koninck van Spaengien ende ander Catholijcsche Vorstē/ ja wat sijn onderdanē/die aldermeest door haet vande gerefourmeerde Religie/ de wapenen aennemen/ souden seggheu? Dat de Koninc by den Paus soude geacht werden als die van Navarra/ ende dat hy hem sonder twijfel door aenslaē vanden rebellen mede soude bannen. Dat de Koninck van Spaengien die Catholijck is eñ daer voor wil gehouden wesen / als oft nu maer alleen om de Religie te doen ware/hem openlijck soude bekrijgen/ om de Religie te beschermen. Dat sijner onderdanen gemoeden van hem (als of hy nu selfs een ketter gevvorden was) gantsch souden vervreemden ende in haer oprver ghestijft werden. Daer toe soude des Paus authoritept haer vanden eedt ende gehoorsaemheyt van haren Koninghvvp spreken: Wt alle twelcke de Koninghy veel svvarichepts te verwachten hadde.

Hier tegen de gene die rieden datmen den Koninghy van Navarra te hulpe soude nemen/die vvachten sterckker bewijsreden voort/ te weten/ den noot / teghen den welcken/alsmen van outs sept/de goden niet vermoghē: dat des Koninck grootachtinge upt sijn gheluck komt ende bestaet/ ende datmen na de tegēvvoordige gestalte der saken voor al ende opt hoogste des Koninck heyl eñ behoudenisse moeste betrachten. Datmē die van Navarra niet als een vyant(twelc hy nopt geweest is)souden aenhalen/maer als een Koninc/dien ander Coningen behoudenisse eñ welvaert tot sijn selfs versekeringe ende exempel in gelicken eñ sodanigen geval/ behertigen moet ende sal. Datmē hem als een naestē dē Koninc eñ den Rijcke/ja als eē Prince/litmaet eñ vassael des Koninckrijcx souden te hulp nemen. Dattet niet vreemt noch onbehoorlijck en is / dat d'een Koninghy den anderen om hulpe ende bystant versoeckt/ so wepnich als dat deen broeder van d'ander hulpe begheert. Dattet allen Koningen aengaet eñ betreft/ datmē der Koningen hoochept ongeschent hout/ja wat Koning/ wat Prins/wat heer/ wat ghemeen persoon isser./ die geen hulpe noch bystant behoeft van sijn vrienden ende nabueren? want die der onderdanen hulpe ende onderstant den Koningen ontrect/ die beneemt hem met een den Koninckliicken naem ende macht.

Aengaende datmen de conscientie voorwerpt / heeft hier geen plaetse/ want de voorgaende Keysers hebben dickwils menich oorlog gevoert ende geendicht met behulp vande gherefourmeerde krijghslupden. Noch onlanex heeft Carolus de 5. de hulpe ende wapenen van Hertogh Moris van Saxen ende Aelbrecht dā Vrandenburgh geluckich gebruyct. Ende den Turc wert dē meesten teghenstant ghedaen vanden Duytschen ende Hungaren/die des Paus Religie versaect hebben: Ja de Koninghy van Spaengien self die is eñ wil Catholijcx ghehouden zijn/ heeft Portugael aldermeest door der Evangelischer Duytschen hulpe inghenomen: Ja die van Guise selfs / met wiens ghebroet men heden te schaffen heeft / hebben inden jaren 85. doense de wapenen teghen den Koninghy begonden aen te nemen / der Duytscher krijghslupden hulpe genoten / diese upten landen der Evangelischer Vorsten aengenomen hadde/ dewelcke in haer legers haer predicatie eñ Sacramenten openlijc gebruycten. De Koning Franciscus d'eerste / ende Henricus de 2. onses Koninex grootvader ende vader/hebben metten Christē Duytschē Vorsten een verbont gemaeckt/ eñ haer hulpe ende gelt gebruyckt int beschermen vant Rijck ende vryheyt/ ende haer Religie: Ja onsen Koninck self/heeft sonder yemants opspraeke metten selvē Duytschē Vorstē vriētschap onderhoudē/ ende metter Koninginne van Engelant eē vast verbont gemaect/ bāder welcker vrientschap eñ vereeninge des Verbonts hy noch tegēvoordich den meestē nut verwacht: moet dan nootsakelijck volgen/dat de gene die beletten willē datmē dē Koninc van Navarra niet te hulp moet nemen / met gheliick recht/de hulp eñ onderstant vandē Duytschen/Engelschen/Schottē eñ Zwitsers mede soude afslaē: wat ist dan anders/dan dē Koninc eñ t Rijck de vyanden over te leveren ende verradē/ wantet maer beuselingen zijn/ datmē hier de Koninc van Navarre voor ketter scheit/ twelc noch niet bewesē is/so strijtmē mede nu niet met den Koninc om de Religie/maer men tracht na sijn leven eñ rijc. Eñ datmē voorwent dat ons Koninc soude van dē Paus gebannē worden/ dat is noch grooter beuselingh: want de Paus nopt eenich recht heeft gehadt/noch heeft tegen 't Koninckrijc bā Vrancrijc/noch der selver Koningē of Princē/so hebben ooc de Koningē bā Vrancrijc van outs/Paus bā voor niet geacht: ja dat meer is/de Koningin Ioanna bā Navarre/deses Koninex moeder/is noch onlāx by Carolū de 9. overleden Koninc van Vrancrijc/in haer Coninckc. weerde eñ staet gehoudē/ niet tegenstaende sy vandē Paus gebannen was. Also nu Vrancrijc van ouden tijt af/vry eñ afgesondert is geweest van Paus moetwil/soo behoortmēt alsnoch daer van vry te houdē ende beschermē: Daerom behoortmē den Paus so seer niet te vreesen/ of hy schoon sijn donderstralen opten Koninc uptschoot: Noch de Koninc van spaenjē mede/of hy schoō d'oorloge openlic tegē de Koninc aenam. Noch d'ingesetē Onderdanē van Vrancrijc/ wiens verwoethept reede so groot is / datse niet hooghers opstijgen mach. De Paus had mede so veel al bedreven als hy mocht.

De Spaensaert hadde over lang ende altijt int heymelijc gedaen/ dat nu de partije dreyghde dat hy openlijc bestaen wilde: Het was beter voor een openbaer dan voor een verborgen vyant sich te wachten/die hem vrient geliet. Ende na gestelte der tegēvoordiger sake/ so wasmen nu genootdruct hulpe te soecken tegē d'onderdanen self/ welcke hulpe men aenden Koninck van Navarre/als dē naestē/gereetsten eñ alderseekerstē voor de hant hadden/want de Koning bā Navarre gewisselijc tegen den Koninc eñ dit Koninckrijc also van herten gesint was / dat hy niet gedencken soude de voorleden hem aengedaen injurien: Maer om desen vyant te lesschen/wel van sich self toeloopē. Daerom achtense dat voor 't beste: Nadien de Koninck op thooghste vanden Vontgenooten aengevochten werde/ datmen den Ko. van Navarre'/ als den naesten Prince aent Rijc metten aldereersten,op soodanighen conditien alsmen best mach/te hulpe neemt/ terwijl datte uptheemsche hulp gereet gemaeckt mogen werden. Desen raet / als den seekersten/wert voor den besten aengenomen/ende heeft de Koninck onder seekere conditie metten Koning van Navarre een bestant gemaect/eñ dat selve dē staē ende steden sijns Rijcx toegheschreven/ protesterende dat hy tot versekeringe sijns persoons ende der Kroone / niet nutters noch sekerders hadde weten te doen / dan met den Koninc van Navarre een bestant te maken van eē gantsch Jaer/om Vrancrijc een wepnich te verschrijven vandē jammer eñ elende daerse tegenvoordich in was (tegen de meeninge alle der genē / die door haer eergierichept Vrancrijc sochtē te bederbē) met expresse voorwaerde/ datte Koninc van Navarre noch alle de sijnē/ geduerende desen tijt van bestant/sijn krijghsvolc binnen noch buyten den Koninckrijcke soude gebruycken/ buyten sijn gebot of bewillinge / eñ dat hy in allen den plaetsen die hy ingenomen hadde/of noch doortrecken mocht/geen veranderinge inde Roomsche Catholijcke Religie soude doen noch gedoogen te geschieden/ eñ dat de Catholijcke persoone noch aen lijf noch goederen geen hinder noch schade gedaē soude werden/maer dat hy al de stedē eñ bastichedē/die hy reede ingenomē hadde/dē Koninc weder overleveren soude. Eñ de Koninc protesteerde dat hy dit alles aengegaen eñ gedaen hadde/om de beschermínge sijns persoons ende staets/ obermits tghewelt sijner rebelle onderdanen/die tegen hē opstondē: ende dat hy tselve tot nut eñ voorstant der Catholijcke Religie gedaen hadde / na dien hy belemmert zijnde / in dees tweedracht niet machtig was des Koninex van Navarre macht te wederstaen/eñ dat hy totten lestē druppel sijns bloets de roomsche Catolijcke Re-

ke Religie wilde voorstaen ende beschermen. Dit uytschrijft ende verklaringe des Koninck is den 26. Aprijl int Parlament tot Tours ghearresteert / ende den 29. voor den procureur generael ghepubliceert ende in ander plaetsen gesonden.

DEn 5. dach May heeft de Paus inden Consistorie of raet der Cardinalē de Fransoysche saken weder voorgenomen: Daer in hy eerstelic verclaerde vande macht ende autoritept die de ongrondelicke onbegrijpelicke voorsichtichepdt Gods (die met een wenck Hemel eñ aerde regeert) Petro d'overste der Apostelen eñ sijn stadthouders/ende navolgers den Pausen gegeven hadde/datse indē Hemel eñ op aerden mochte binden eñ ontbinden: Eñ dat hy nu sonder zijn verdienste door de schickinge Gods / opten Troon der gerechtichept gestelt was/als de Prophect Jeremias sept: Siet ic heb u gestelt over de Heydenen eñ Koningrijcken/ op dat ghy verderdē/uytropē/straffen/ en mede bouwē eñ planten sout: Eñ dat hem de macht over alle Koningē eñ Princē der aerdē/eñ over alle Christenē/ niet vandē menschē/maer vā God self gegevē was: So wast mede billick/ dat hy den selven Heere navolge/ die goet eñ barmhertich is/tegen den genen die haer bekeeren ende boete doen/ eñ sijn scharpe roede eñ straffe gebruyct/ tegen den onboetveerdige eñ onbekeerlicke sondarē: So moest hy mede van wegen zijns van God opgelepden ampt/ over der kerckē sorge dragen eñ opsicht nemen/ dat door svants list/de welvaert der kercke geē schade lijde/noch te gronde gae: Maer datte sondaer door sijn vermaninge bekeert mocht werdē eñ boete doen / of so de selve noch effenwel halstarck eñ onboetveerdich blijve / dat hy dan tegen hem sijn sweert der gerechtichept mocht scherpen/niet tot verdervinge/ maer tot behoudinge/ eñ den selven als een verduplt lit vanden gesonden lichaem (dat hy sonder alle vervleckinge repn ende suyver begeerde te houden) affsnijden moeste.

Daer na verhaelde hy/ hoe dat Henric de derde Koning van Vranckrijc/dien hy altijt seer gunstich geweest eñ lief gehadt hadde so seer schendigen daet gedaē hadde / int ombrenghen van haer alder mede-broeder den Cardinael van Guise: Eñ hoewel hy hem door diversche Gesanten/ Bisschoppen ende Cardinalen tot boete vermaent hadde/ so wende hy sich daer niet eens aen dat hy boete ghedaen of vergevinghe van ons begeert had/maer hielt noch effenwel den eerweerdighen Cardinael van Bourbon / ende Aertsbisschop van Lyons in vaster gevanckenisse.

Ende hoewel men alle rigeur van justitie/ wel tegen hem hadde mogen procederen / nochtans door zijn vaderlicke goedichept tegen hem/so mede ten aensien van sijn Koninghlijcke goedichepdt / so heeft hy goedelijck met hem handelen willen / ende had nu tot inde vijfde maendt ghewacht/ om te sien of hy sich beteren wilde: Maer nu konde noch soude hy niet langher wachten/ insonderheydt om desselven Koninck zielen salichepdt/ ende behoudenisse sijner welvaert (daer hem tot aller tijt op het hooghste aen gelegen sy) ende was gedwongen de gevoeghelijcke ende alderbeste remedie ter hant te nemen.

Want dewijle hy hem als Paus/ van weghen zijns ampts de hadde ende bescherminge aller Christgeloovigen bevolen was/maer aldermeest der Heyl. Roomscher Kercken Cardinalen ende Prelaten/ dat de Cardinael van Bourbon ende Bisschop van Lyons / niet langher (niet alleen tot spot den Koninghrijcke der Fransoysen / ende der gantscher Christenheydt / maer mede tot nadeel sijns Paus ende des Roomschē stoels weerdichept) in gevanckenisse gehouden werden/daer door hy den ghestrengen gerechte Gods (als hadde hy zijn bevolen ende opgheleyden ampt ende bedieninghe niet waer-genomen) reken schap soude moeten geven. So had hy met raet ende verwillinghe sijner medebroederen van Cardinalen / so mede met wel overgewegen overlegginghe / den voornoemden Hendrick Koningh van Vranckrijc/door de innerlicke barmhertichept/en bloetvergieten onses Heeren Jesu Christi (daer door 't menschelic geslacht verlost is) van gantscher herten vermanen willen/alsoo hy hem van weghen der Apostolijcksche macht vermaende mits dese/ vande eerste/ anderde mael dat/ eñ niettemin/ door kracht vande H. gehoorsaemhept geboot hy hem / dat hy dē voornoemden Cardinael van Bourbon eñ dē Bisschop van Lyons upter gevangenisse vry liete/ eñ dat hy haer sonder eenighe exeptien of excusatien/'t zy onder wat schijn of decsel dattet sy/binnen 10. dagen/na dat hem dees weten gedaen soude zijn/op haer vrijē boeten stelle/ ende haer met goede verseckeringhe wederom in haer ouden staet sette. Eñ dat de Koningh binné 30. dagen daer na/met zijn eyghen hant of zeghel/of door een ander autentijck openbaer instrument den Paus ende den Roomschen stoel sulcx te weten doe / daer door inder daedt blijcke/ dat de Koningh sulcx alles na gekomen zy. Maer so de Koning hier in zijn vaderlicke vermaninge / bidden eñ gebot/niet gehoorsamen/ eñ dit alles in spetie niet achtervolgen wilde/maer daer in versuymich ware/ Soo hadde de Paus hem ende alle zijn medeplegeren inden Ban gedaen/ ende verklaerde henlieden mits desen/nu alsdan/dan als nu/ voor allen Christ-geloovigen voor geexcommuniceert eñ gebannen/ende afgesondert vande eenichept des lijfs Christi/ eñ wilde mede dat een peder Christen Mensche haer als afgheschepden/ghebannen vander kercke ende lichaem Christi schouwen/ eñ mijden/ende geen ghemeenschap met haer hebben souden.

Des niet te min / verdachtaerde de Paus den Koningh/dat hy in eygener persoon of door zijn volmachtige/ maer d'ander zijn met verwanten in eygener persoonen/binnen drymael 20. dagen binnen Romen souden verschijnen/ om te seggen ende allegeren/ eñ rekenschap van haer bedreven handel te geven / soo sy meenden datse in dees pene eñ straffe inde H. Canonen ende instellinge begrepen/ niet verfallen zijn/ eñ datse mede verklaren sullen de oorsake waerom des Koninck vassalen / leenlieden ende borghers hier door niet vry ende ontslagen zijn / vanden eedt ende gehoorsaemhept diese hem schuldich zijn geweest.

Eñ verklaerde de Paus wijders/'t zy datte Koning compareerde of niet/ datmē des niettemin soude voort varen/ na de oude sententien/ Canones eñ constitutiones vermochten/eñ den Koning door kracht der selver verwijsen eñ veroordeelen / eñ zijn leenlieden eñ vassalen mits dien ontslaen eñ vry spreken / vanden eet daer mede sy aen hem verbonden waren geweest. Eñ soude noch mochte/de Koningh van alsulcken hant excommunications maiores anathematis, van geenen Priester noch wereltlicke persoonen / 't zy van wat weerde ende hoogheyt hy zy/ geabsolveert werden dan vanden Paus selve/ alwaer hy schoon in doodts noode / ten zy dā dat hy genoechsame bekeeringe doe/dat hy de kerckē gebot gehoorsaemhept bewijsen ende genoech doen wilde/ ja soude hem mede niet mogen behelpen met eenighe aflaet-brieven vant Jubel jaer of des H. kruys/ inhoudende volkomen vergevinge/ of schoon de Paus de selve/op zijn des Koninck naem/gegeven hadde.

Eñ so het swaerlick was dese citatie aenden persoon des Koninck te doē/so heeft hy deselve binnen Romen hier eñ daer aender kerc-deure / eñ ander gewoonlicke daer toe verordende plaetsen/openlick opgeslagen/ eñ de copije desselfs in Vranckrijck mede afgesonden/ende ghepubliceert in diverse steden ende plaetsen / naest ende rontom den Koningh gheleghen / 't selve heeft de Paus van sodaniger waerden gehouden / als oft aen zijn persoon gedaen waer.

IN Engelant was ontrent dees tijt eē groote Armade van oorloghschepē toegerust/ onder den name vā Don Antonij Koning vā Portugael/die met sijne 2. sonē hem lange daer onthoudē hadde. De Koninginne heeft hem tot sulcx alle onderstant gedaē / eñ den oversten Fransoys Vraet over de schepē/ ende Norritz over 't krijgsvolc/hem mede bygevoecht. Eñ deselde armade is met noch ontrent tseventich Hollandtsche Koopvaerders / diese met verby varen nae Spaengien aenghehaeldt hadden / wel versien van provande ende ge-

schut/met Don Antonio self afgeseylt. Ende zijn inden Meymaendt inde Crongie in Spaenjen gearriveert/ eñ hebben daer eenige plaetsē ingenomen eñ verovert/ eñ sijn voort nade riviere van Lisbona geseylt/eñ hebbē haer volc onder de stadt gelandet eñ haer leger daer vozen geslagen / meenende dooz een heymelic verstant/ dat Don Antonio met eenighe daer binnen hadde / de stadt in te krijgen/ eñ dat de ingesetenen vanden lande/ haer selven tot hem als haer gekroondē Koning eñ ingebozen Prince/ souden begeben ende hem toe-vallen. Maer alsoo die van binnen der stadt haer selven stille hielden / ende dattet openbaer gewozdē was/wie Don Antonio toestandich warē/ so isser niet bysonders uptgerecht: Ende zijn so/na datse sommige dagen haer int velt vooz Lisbona vertoont hadden / weder tscheep getrocken / eñ de Rievier afgeseylt/ daer haer inden mont vande Riepier een groote vlote Oosterse koopvaerders gemoet zijn / met kozen eñ alderhande waren geladen/ diese overweldicht eñ ingenomen hebben / ende in Engelant gebzacht / ende den selven vooz vzijs verklaert. Daer van de Koninginne een opentlick geschzift heeft laten uptgaen / verklarende de rechtweerdighe oozsake die sy tot sulex hadde/teghen den genen die haer vpandt den Koningh van Spaenjen met amunitie ende vzovande versterckten: Te meer na dienste te voozen de Oosterssche Hans-steden / ende bysonder die van Hamburch daer van verbot gedaen hadde.

Na dat nu/ als vozen verhaelt is/ de Spaensche armade met groote schade ende verlies / sonder pet upt te rechtē/ meestendeel omgekomen eñ vergaen is / eñ des Vzincen van Parma belegeringhe vooz Bergen opten zoom mede een ongeluckigē uptgant genomen had/ so heeft hy een tijt lanch als in een stilstant gheweest/ niet sonder groote jalousie van eenighe groote meesters der Spaenjaerden tegen hen / die na de regeringe stonden/ als den Vzince Dascoli/ diemē hielt vooz des Koninex Philips natuerlicke sone / ende andere die den Vzince van Parma sochten verdacht by den Koningh te malē/als of hy zijn neerstichept niet genoech gedaē hadde ter tijt vande aenkomst vande voozs armade / so mede dat hy de belegeringe van Bergē optē zoom tegē wille des krijghsraet aengevangen had/ wantter gemeenlic geschiet/ als de sake niet ten besten vergaet/ datmē dan alle voozgaende weldadē vergeet of niet en acht/eñ dat een ongeluckige wie dat uptwisschē kan. Om deser saken wil is den Vzesident Richardot naden Koning in Spaenjen afgesonden/ alsoo de staten van Henegou eñ Artois meer toestandich warē die van Parma dan de ander spaenjaerts / die van nieus inder regeringhe oft Goubernement vanden lande sochten te komen. Hierentusschen stonden meest alle dingen stil in Vlaenderen eñ Vzabant/ ende vertrac de Vzince vā Parma den 8. Mey upt Vzussel na 't lant te Luyck int badt te Spa/ obermits eenige kranckheyt die hem somen sept overgekomen was/ende bleef een langen tijt aldaer dat niemant geen toeganck by hem hadde/in aller stilheyt/tot der tijt dat Richardot weder upt Spaenjen quam / eñ de Vzince zijn vozigen gesontheyt kreech/ ende vanden Koningh in zijn Goubernement ober den Nederlanden weder bevesticht is gewozden.

Na dat nu een bestant / als boven verhaeldt is / tusschen dees beyde Koningen gemaert was/ so is de Koning van Naverre terstont dē Koning te hulp gekomē eñ heeft na de stadt Saumues zijn leger ghevoert/ niet seer groot vā volck/ maer een welgeoeffent eñ versocht heyzleger/ende heeft de stadt met garnisoen bevesticht/ ende zijn leger ober de steenen bzugge der stadt / ober de revier de Loyze gebzacht. De Koning van Vzanckrijt had nu Blops verlaten / ende hem inde Stadt Tours begeven/ende 't Parlament dat hy binnen Parijs gehadt hadde/aldaer opgerecht.

De Hertoge vā Maine / vernemende datte Koning binnen Tours was/heeft sich gehaest (eer deser beyder Koningen macht byden anderen gevoecht soude werden)met eē geringē krijstocht op Tours te trecke/verhopende dooz zijn snel opkomen den Koning/ die noch niet seer sterck was/te overvallen/ ende dat in sodanigen haest zijns aenkomst/den Koningh vanden sijnen verlaten soude werden/eñ also in zijn handen vallen/want hy wiste datter inder stadt veel hem toegedaen waren/ eñ datse niet alle die byden Koning waren/effen getrou waren. Eñ hy is also met zijn leger den 7. Mey tot in de voozstadt gekomē/ daer een geweldige schermutsinge gevallē is/eñ die van des Koninex zijde hebben haer dapper geweert/eñ vochten voet voor voet/eñ aen beyde zijden zijnder veel ghebleven: int eynde heeft hy de voozstadt ingenomē/ ende tot sanderdaechs daer in gebleven. Maer soo die vander stadt haer onverandert ende onbeweechlic hielden anders als hy gemeent had/ soo is hy des anderdaechs van daer vertrocken / daer weder een groote schermutsel gviel/ obermits die van der stadt in zijn hindertocht dapper indzuckten.

Als de Koningh van Navarre nu vernomen hadde/ dat die van Maine te velde getrocken was/ soo heeft hy sich gehaest/ eñ is met sommige ruyters na hen toe getrockē/maer vernam optē weeth/dat die vā Maine ontrent Amboise was / eñ dattet niet te wel met s Koninex saken stonde/ eñ dat hy daerom alsins postē uptgesondē had/om hem tot zijn ondersteunt te halē: Derhalvē veranderde die van Naverre zijn voozgenomen tocht / eñ reet 24. urē in volle wapenen/tot dat hy sich ontrent 2. mijlē van Tours neder sloech: Eñ hy verwitichde den Koning vā zijn aenkomst/dat by aldien de Koning geliefde buytē der stat te komē / so wilde hy met hē in een besyzeck treden. De Koning vooz dees boodschap seer verblijt zijnde / sant de Marschalc vā Aumont tot hem eñ liet hem weten / datte Koning met zijn hofgesin opt kasteel te Pleeys was / begeerende dat hy daer tot hem komen wilde ober de rivier. Dit kasteel leyt dicht vooz de poozte van Tours. De Koningh van Naverre/niet tegēstaende dat vele vā zijn getrouwe vziendē hem ernstich riedē / dat hyjt noch een wepnich soude vertrecken van so terstont byden Koning te komen/so is hy nochtans (na dat hy God gebeden eñ aengeroepen hadde/ na zijn gewoonte in sware saken) zijn leger aende Loire latende / metten Marschalck van Aumont ende zijn edellieden na Pleeys getrocken.

De Koning van zijn aenkomst vernemende/ is inde warande of hof/buytent Kasteel gegaē/ eñ heeft aldaer seer begeerich des van Naverre aenkomst verwacht: Een pegelic vā vzoom gemoet / die in grooter menichte/so vanden Adel ende gemeen volc/aldaer tsamen gekomen waren/ verwachtende met grooter lust deser beyder Koningē bykomst eñ versaminge te sien / twelc te vozen niet alleen een ongehoopte/ maer een ongeloofelicke sake scheen te wesen: Ende daer was so groote menichte tsamen gekomē/ dat de Koning van Naverre/ nae dat hy aengekomen was/ een langen tijdt afgedzongen ende gheweert werdt / eer hy by den Koningh macht geraken om malkanderen te ontfangen.

Ten lesten hebbense malkanderen omhelst ende de rechter handen gegeven/ten aensien van een pegelic/die met grooter begeertē daer na verlangden / eñ juychten met een blp geschal/daer van tweder-gelupt aende Hemel klinckte/ geluc wenschende dees beyden Koningē/ eñ dat dooz dees haer versellinge den vaderlande vzede mocht toekomen: Eñ een pegelic sach meest opten Koning van Naverre/hem noemende met godlicker hulp een behouder eñ beschermer vandē Koning eñ kroone van Vzanckrijck: wantet niet sonder sozge geweest had ten ware dooz zijn aenkomst/datte Koningh dooz verraderije of andersins in zijns vpandts handen hadde mogen vallē. Men sept ooc dat de Koning self dat niet ontkende/maer tot meermael verhaelt heeft: Dat hy niet meer gedoogē noch toelaten soude/ dat de Koning van Naverre zijn welvaert so geringe soude achten/ eñ hem selven in sodanige groote perijckelen hazarderen/ want de behoudenisse sijns levens eñ Vzanckrijck stont na dees tijts gelegenthepdt/inde behoudenisse eñ vleden van dien van Navarre: want soo de selve gedoot waer geweest/ soo soude Vzanckrijck hebben moeten ondergaen/ten waer haer God wonderlijck verloste.

Die

Digitized by Google

Die van Maine hadde over lange den Koning lagen gelept / en socht hem te overvallen eer de Koningh van Naverre hem te hulpe soude komē: maer de snelle aenkomst vandē Koning van Naverre als verhaelt is / eñ zijn toegenegen gemoet totten Koningh / heeft gantsch Vzanckrijc behouden: want door de tijdinge zijns aenkomst / weer die van Maine te rug. Maer na datte Koning van Naverre weder vertrocken was / schepte die van Maine weder moet / om zijn oude aenslagen in afwesen te wert te brengen. Hy hadde zijn aenslach geordineert metten Monicken vant groote klooster buyten der stadt Tours / derwaerts de Koningh gewoon was te gaen / datte selve Monicken hem de wete soudē doen als de Koning aldaer meende te komē / eñ datse hem in sijn boos sept bevorderlic soude zijn. Eñ als hen nu die wete gedaen was datte Koningh des anderdaechs derwaerts soude uytgaen / so is hy onversiens met sijn leger nader aengekomen. Die vander stadt verschrickten seer / eñ sonden totten Koning van Naverre om onderstant. De Koning die nu reede upter stadt na 't kloosster gegaen was / koerde te rugge / eñ sant zijn krijghsvolck die hy byder hant hadde / herwaerts eñ derwaerts om swants aenslach te weyren. De Koning van Naverre quā mede een weynich daer na door sKoninex versoet ter gewenschter tijdt aenghestooten. Die van Maine track te rugge ende begaf sich binnen Parijs.

Na dat nu de Koning zijn saké inde stedē vā Tours / Angiers ende Pictouwen te rechte gebracht hadde / so vant hy voor sijn persoon eñ 't krijc niet raetsaem / datte Koning van Naverre verde van hem af soude trecken eñ heeft met hem sijn leger den 22. May na Parijs gevoert. Sy namen haer tocht lanex de Loyre af nae de stadt Baugencia / 7. mijlen beneden Orliens / welcke stadt in sKoninex trou gebleven was. Van daer voerdense haer legher verby Orliens / om de stadt Gergolium (4. mijlen boven Orliens) te beleggen: Want alsse die ingenomen hadden / soo was de rivière in haer gewelt / ende konden daer door die van Orliens tot gehoorsaemheyt dringen. Na datse nu de stadt beschoten eñ haer bastichedē omgworpen hadden / eñ geen ontset door handen en was / soo hebben die vander stadt eñ tgarnisoen datter in lach / haer selven in sKoninex handen geven. De Koning heeft de autheurs ende oversten des affals gehangen / doch weynighe gestraft / door tusschen-spraken vanden Koningh van Naverre / die zijn gheneente (dat niet sonder oorsaecke verbittert was) met alle gevoechelickheyt versachte.

Hier door zijn sommige der omleggende steden / als Gojaen eñ la Charite / eñ meer andere (die tot noch toe neutraal geseten hadden / eñ haer selven / noch met / noch tegen die van het verbont verklaert hadde) verschrickt gworden / ende hebben haer gesanten aenden Koning gesonden / eñ haer selven onder zijn gehoorsaemheyt begeven. De Koningh heeft haer een geltstraffe opgelept / ende eenich koren-spijse van haer genomen.

Na dat de Koningh dese steden met garnisoen beset hadde / so is de Koning van Naverre / die overste beleyder vant leger was / getrocken op Pludiers. De burgers ende besettinge der stadt / handelden terstont vant overgheven der stadt / om soo tijdt te winnen / tot dattet ontset van die van Maine aenkomen soude. Ende alsse nu int bespreet waren / quam daer tijdingh / datter ontset aenquam / so ist bespreet geschieurt / ende de onderhandelaers zijn haestelick inder stadt gevlucht: Die van Naverre is haer flucx naeghevolcht: maer het ontset was te vergheefs / doch niet te vergheefs het najaghen van Naverra volck / die wel flucx aenghedzonghen / namen in / ende plonderden de stadt.

Hier door hebben meer als 20. Steden haer onder gehoorsaemheyt des Koninex begeven.

Ontrent dese tijt is de Heer vā Castilion / Admirael van Vzanckrijck / met weynich volcx na Chartres getrocken / ende is op den weeh onderstens eñ onbekendt op het regiment vanden Heere Savensa aengekomen / die een Overste was van meer als 300. bande uytgelesenste rupters / meest Edellieden vanden verbonde / eñ sp en werden malkanderen niet eer gewaer / door datse opten anderen stieten. Daer wert dapper aen weer-zijden ghevochten / want die vanden verbonde waren soo hartneckich / datse niet en wilden wijcken / alsse schoon overwonnen waren: maer so haest sp konden yet bpden anderen hoopen / by 5. 6. of 7. so dzuchtense seer geweldich tot des Koninex volck hen in / als offse liever doodt als levent wilden zijn. Soo zijn sp meest al geslagen of gevangen: Ja men sept / dat sommighe soo uytsinnich zijn ghewees / dat sp liever storben / dan vanden verbonde afwijcken / ofte de wapenen tegen den Koningh afleggen souden.

Op ander plaetsen waren sKoninex oversten mede niet ledich. De Hertoge van Monpensier / een van des Koninex bloede / vanden hupse van Bourbon / heeft sommighe boeren tot meermael gheslagen / die vanden Edellieden vanden verbonde opgestoockt waren / ende in Normandien op een ydele hoope van vzyheyt te bekomen / de wapenen aengenomen hadden.

De stadt Senlis / thien mijlen van Parijs gelegen / was van die vander Lige zijde / aenden Koning gekomen / ende werde vanden Hertogh van Aumael / eñ den Heere Baligni Gouverneur van Camerick belegert / ende die van Parijs hebben haer veertich stucken grof gheschut toegheschickt: Daer mede sp de stadt geweldich beschoten / ende opten 16. May bestormt hebben: maer zijn dapper afgeslagen / ende verlozen daer bozen wel 200. soldaten. Midlertijdt quamen om dese stadt te ontsetten / de Hertog van Longeville / de Graef van Chaume eñ Rumieres / eñ de Heere de la Noue (die in de Nederlanden een erbaren overste geweest had) met seer veel vanden Fransopsen Adel. De voorsz Heer de la Noue heeft terstondt in zijn aenkomst met sommige rupters het leger vandē vpanden besichticht. De Hertoge van Aumale heeft sich terstondt in slach-ordze gestelt / om den aenstoot van Lanou te wederstaen: De welcke daer niet veel nae gevzaeght heeft / maer is wel flucx met 3. stucken geschut aengekomen / daer hy zijn voet-volck by gestelt hadde. Sijn rupterije heeft hy in 2. hoopē gedeelt / daer onder 600. waren / meest vanden Adel / met hantbussen ende wapenen wel versien. Dese stelde hy voor aende spitse / daer hy vermoede datse den vpandt den meesten afbreuck mochten doen / met noch 300. Speerrupters aende andere zijde. De 600. Rupters vanden Adel dzuckten ten eersten op des van Aumale voet-volck / die aender spitse stonden / seer dapper ende gheweldich in / die inder haest geslagen eñ vernielt zijn geweest. So hebben die van Aumale ende Baligni met haer anderen hoop die inden hindertocht waren / den 2. hoop rupterp daer Lanou onder was / mede geweldich aengegrepen: maer de Lanousche hebben soo dapperen wederstant gedaen / datse haer teenemael geslagen ende verjaecht hebben / datse haer niet wederom vpden anderen mochten voegen / daer door die van Aumale eñ Baligni haer voetvolc te rugge ructen: Maer Lanou met den synen vervolchden haer victorie / ende dzuchten geweldich haer na / tot datse des vpants voetvolc gantsch ondergebracht / vernielt en verstropt hebben / so dat die vā Aumale ende Baligni / alleen met 4. peerden ghevlucht quamen tot S. Denijs / verlatende 't geschut / den leger ende tros / ende brachten nauwelick den 4. man daer van / de reste was altemael gheslagen ende gevangen.

Onlanex na desē slach / vervolchde Lanou haer noch tot S. Denijs / daer die van Baligni verwont ende van zijn peert geslagē was / doch ontquamt binnē Parijs.

Na dat nu de Koning de stadt Pludiers ingenomen hadde / ende het landt Belsia doorgetrocken was / soo is hy met zijn leger voor Estampes gekomen / 14. mijlen van Parijs. Ende als hy de Stadt op eyschte / soo antwoorden sp wel spijtich: Daerom heeftse de Koningh beschoten ende bestormt. Als sp nu sagen datse des Koninex macht niet en mochten wederstaen (hoewel dat sp besettinge in hadden) so versochtense in een bespreck te komen: Maer alsoo nu de krijghslieden inden strijt door hoope des buyts verhit waren gworden / soo en

Digitized by Google

hondmense niet weerhouwen / maer zijn door de afgeschoten Bresse ingedrongen/ende hebben de stadt ingenomen ende geplondert. Wesnich vanden overstē der overigen zijn gevangen ende gedoot gewozden. Hier deur zijn ontrent Parijs veel steden ende sloten / sommige met gewelt / sommige met verdrach ingenomen. Maer die van Pontoise/ (vande rivier Oise alsoo ghenoemt / die inde Seyne valt / derwaerts me provande eñ alderlep noordzuft af voert na Parijs)alsoe eē sterckte besettinge in hadden/ eñ maer 7. mijlen van Parijs lagen (door welcke naeheydt sy lichtelijck van die van Maine ontset te verwachtē haddē) wildē haer niet onder de Koning geven / spraken mede seer trotsich oft sy haer schoon onder hem souden begeven/ wat seckerheyt of borge dat hy haer wilde stellen nadien hy sijn geloof ende trouwe so dickwils gebroken hadde. Daer op men sept/dat de Koning antwoorde: So sy aen zijn geloove mistrouden / so wilde hy den Koning van Navarre tot een borghe stellen. Want de Koninghh hadde nu soodanighen ghevoelen vanden Koninghh van Navarre geschept / dat hy sonder hem noch zijn beleydinghe / niet onderstaen wilde / den welckē hy int afwesen so heftich verdolcht hadde / maer nu tegē woordich over de mate beminde / aensiende zijn vromicheydt. Want het ghemeenlic geschiet/ datmen door quaet gerucht eñ gevoelen/eñ niet deur een seckerē vasten voet eñ redenen/ deen den anderen haet. De Koning heeft dese stadt rontom eñ over de rivier belegert/eñ began dē stozm: Maer alsomen over de rivier niet mocht waden/so en konden sy malhanderen int stozmen qualick verderffchen ende te hulpe komē. Als de Koning van Navarre dat mercte/ so onderstont hy een brug over de revier te maken. Hy ginck selfs inde rivier / ende gaf haer ordinantie om de brug te leggen/ eñ bleef daer by/ eñ dreef 't werck aen/eñ gaf zijn volck eenen moet. Als nu deese brugge in weynich uren ghemaeckt was/ worde hier deur die vander stadt de hope om langher te wederstaen benomen/ende die van buyten een moet gemaeckt om nu vrijelick aen te komen. Ende na datmen nu de Voorsteden rontom inghenomen hadde / soo zijn int eynde die vander stadt gedwongen geweest / haer selven over te gheven in des Koninck handen.

Als nu de Koninghh veel steden eñ Casteelen rontom Parijs ingenomen had/eñ zijn leger door de aenkomst vanden Switsers/eñ den Hertoge van Longevilla/eñ den Heere van Lanou / metten Edeldom van Picardien/Campaenjen ende Bourgoenjen gesterct was: so heeft hy voorgenomen recht op Parijs aen te trecken. Ende die Koninghh heeft zijn Leger verdeelt : Hy selver is gherrocken metten sijnen naer Sanct Clau / aenden Seyne gelegen/2.mijlen van Parijs: de Koninghh van Navarre/na Meldume 1. mijl van Parijs.

☞ De Koningh wort vermoort.

Als nu die van Maine sach dat des Koninck macht vermeerderde/eñ dat hem het vier nader gelept werdt/ ende dat hy te gering was om sKoninck gewelt te wederstaen / soo heeft hy door archlistichept sijns susters/ Hertoginne van Mompensier/ een jongen Monic van 23. Jaren doen becouten / om den Koninghh omme te brenghen : Want nae het oude spreckwoort / is gheen dinck so schendich noch swaer / dat een vrouwe Monic niet bestaen en derf. Dese Monic genaemt Jacob Clement/was een Dominicaen of Jacopiner/ een Bourgoensche/ hadde hem dickwils in sijn convent laten verluyden : Dat Hendric van Valois/ Koning van Vranckrijch/ van zijn handen soude sterven/ eñ dat hy tselvige geheelich voorgenomen hadde te doen / tot ophelpinge vande algemeen Roomsche Religie / die anderssins geschapē was gantsch onder te gaen: Nam voor hem het crempel inder heyliger schrift. Als Israel vāde Moabiten gantsch ondergedruckt werden/ende sy daer over naerstich tot God om hulp schreyden / dat hy haer een verlosser beloofde/eñ verwecte 't gemoet dā Ehud/ die Eglon der Moabiten Koninghh in zijn somerhups met een mes in zijn buyt stac / eñ verloste so Israel uyt zijn ghewelt. Dat hy so mede zijn leven niet en wilde sparen/ om alsulcken daet aenden Koninghh van Vranckrijck te doen/tot verlossinge eñ reddinge vande heylige Roomsche Catholijtsche religie. Want de Koning nu Eglon gewoordē was/ dats een Calvinist: want Eglon in Hebreeschter tale / een Kalf te segghen is. Dit selve macchte hem een moet eñ goede voorseggingе / dat sijn aenslach een goede voortganck saude hebben / ende dat hy als Ehud , een behouder/ verlosser ende beschermer der Catholijcken/int ghetal der heyligher gheset soude worden.

Aldus is Jacob Clement den lesten dach Julij uyt Parijs na s. Claud gekomen/daer de Koning met zijn leger lach/twee mijlen van Parijs. Als hy nu alsoo in des Koninck wacht gekomen was/ soo sepde hy dat hy briefkē aende Koning hadde/van Harlea den Presidēt des Parlaments (die om zijn standvastige trouwe aen den Koning tot Parijs gevangen lach)die hy niemant anders als den Koninghh mochte overleveren/so hadde hy mede mondelicke secreten de Koning te openbaren: daerom wert dese Monic gebracht bydē procureur generael des Koninck questie. Dese nam zijn sake aen/eñ brachtse voor de Koninghh. De Koning beval hem/hy soude de Monic dien avont by hem in zijn hups nemen ende wel tracteren/ende hem ondervragen/ wat hy den Koninghh hadde voor te dragen. Maer de Monick hielt stijf aen/seggende: Dat zijn sake haest epschte/ende dat hy van grootwichtige dingen metten Koninghh alleen moeste spreken / daer sKoninck welvaert opt hoochste aen gelegen was. Op sulcken aengevē des Procureurs generaels aenden Koninghh/wert de Monick inde binnenste kamer bryden Koninghh gebracht. Ende de Monick gaf de Koning diversche brieven eñ vertooningen die de Koninghh met grooter begeerten las. Ter wijlen nam de Monick heymelick een kleen breet mesken uyt/ ende stack den Koning int weer van zijn buyck so diep in / datter het mes in bleef steken. De Koninghh sulcx gevoelende/ ruckte 't mes uyt/ viel de Monic sluxx toe/ eñ stack hem 2. wonden int lijf: Stracx quamen de kamerlinghen aengeloopen : Daer onder was een Edelman Bastide genaemt/die gaf den Monic met een coztelas een geweldigē hou / dander doorstaken hē doorts met helbaerden/in sodanigen furie/ eñ men sept dat hy voor zijn doot noch spac : Ick dancke God dan so genadige doot / die ick my selfs soo niet bescheert en hadde. Daer na wert de Monick met 4. peerden van een gescheurt ende tot asschen verbrant.

De Medecijnmeesters beschoudē de wonde/eñ achtedense niet doodelic te wesen/ eñ datse binnen weynich dagen wel geheelt soude werden: Daer door kregē veel liedē wat moets / die aenstende sKoninck groot perikel gantsch moedeloos waren gewoorden. De Koning van Navarra / eñ dander Vorsten eñ oversten werden terstont ontboden/die in dit schendich sept gantschelic verschrict waren. De Koning beval haers goets moets te zijn/eñ datse midlertijt den Koning van Navarre souden onderdanich zijn. Spack mede totten Engelschen Secretarius/ die int afwesen vandē Ambassadeur sijn placts bewaerde/ eñ doen bryden Koning te Hove was: Schrijft mijn suster de Koninginne van Enghelandt : Dat dit de Spaensche listige practijcken zijn/ die dickwils ghepoocht hebben aen hare Ma. dit selve te volbrengen : Maer dat God de Heere hem (so hy hoopte) zijn gesonthept noch weder geven soude.

Tegen den nacht / verswaerde des Koninck sieckte/ tegen der Doctoren meeninge. Als nu de Koning vermerckte dat sijn tijdt ten eynde gekomen was/ heeft hy alle den Vorsten eñ Heeren zijns Rijck by hem ontboden/ eñ heeft haer tot eendracht eñ standvastichept vermaent/ende datse de wapenen niet en souden afleggen/ voor eñ aleer datse 't Rijck van sodanige moordenaers gesuyvert hadden: want de wrake van sodanigē schendighen sept/ beval hy den Koninghh van Navarra ende alle Vorsten ende overstē / dient aldermerst toestont eñ behoordе / over der Koninghen ende Vorsten welvaert ende behoudinghe sorghe te draghen / ende hier over wrake te doen/was haer eerlijck en profijtelijck. Dat

in en-

Digitized by Google

in ander landen de Koninghen wel affstorven / maer in Vranckrijc door sekere navolginge nimmermeer uptstorven. Dat de Koning van Navarra zijn broeder eñ gerechte navolger int Rijc tegenwoordich ende behouden was / wiens dappere dromichept over de gantsche wereldt vermaert / ende insonderheydt haer allen opt hooghste bekendt was: datse nu den selven (door wien sy behouden ende verlost zijn) gehoorsamen / bemimen ende in waerden houden souden.

Na dat nu de Koningh op dusdanige wijse int breet den sijnen aengesproken / ende eenen pegelijck vergeven hadde datse tegen hem misdaen mochten hebben / is hy ontrent 3. uren na middernacht / tot groot leet-wesen ende droefheyt vanden sijnen / gestorven.

Als nu den Koning gestorven was / wert de Koning Henricus van Navarre / eenstemmich Koningh van Vranckrijc uptgeroepen: Eñ de Princen vanden bloede / eñ alle overstē / eñ die vanden Adel / eñ 't gantsche leger hebben hem trouwe ende eedt geswozen / als haren Koning ende Heere / dien haer de natuere / de Wet ende God selve gegeven hadde: Ende datse den schendighen doot haers Heeren des Koninc souden wreken: malkanderen met eeden verbindende / datse eer haer leven souden laten / dan dat schendich sept niet te wreken.

De vyanden hebben niet nagelaten / veel vrome lieden (die sy meenden doozt overlijden vanden Koningh nu misnoedich te zijn) met milde beloften tot haer te lockē / maer hebbē niemant konnē bewegē. Onder anderen antwoorde eener: Dat hy van zijn vyant eñ verrader niet geradē wilde zijn: Maer de Koning wel wetende wat vreese den gemoeden der Catholijcken druckte / verkondichde vry upt / dat hy een pegelic de Religie vry soude laten gebruycken / eñ dat hy insonderheyt die Catholijcksche Roomsche religie in zijn bescherminge nam. Eñ tselve dede hy seer wijselich / wel wetende wat hy al metten sijnen (om de vryheydt der Religie te verkrijgen ende behouden) soo veel jaren geleden ende verdragen hadde / soo wiste hy mede wel datmen niet over de gemoeden / als over den lichamen heerschen mocht. Datmen den lichamen eñ lichamelicke kranckheyt met vier ende sweert mochte genesen / maer datmē sodanige instrumenten over smenschen gemoet niet mocht ghebruycken / ja datmen de Edele ghemoeden aenstoockte als smense met gewelt ende wapenen wilde aengrijpen: maer datmen den verdoolde met redenē ende beschept opten rechten wech moeste helpen. Als wel wijselic de Koningh Theodozicus sept: Datmen over de Religie niet heerschen mach / want niemandt gedwongen mach werden / dat hy tegen danck gelooven moet. Nochtans waren der sommige die dē Koning moepelic warē / dat hy sijn religie die hy so veel jaren met grooter swaricheyt ende perijckelen wel eñ stantvastich onderhouden hadde / soude veranderen. O dwase menschen / die tgene sy voor haer selvē vry willen hebben / haren eygen Koning niet vry willen laten. Maer wel te recht sprack eener vande principaelste Vorsten des Rijcx / die nochtans Catholijck was / totten Koning: Gebiet dese lieden / die u so lastich vallen de Catholijcksche Religie in te planten / datse eerst voor haer selven een Religie verkiesen: Want ick neme God tot een getuyge (spract hy:) Dat niemandt van dien allen / van herten de Religie aenhanght: Ja so ghyt grondich insiet / so zijnt atheï, Dat is / datse gantsch geen God en hebben.

Voorwaer / alsment te recht wil insien / so wast doen ter ontijt / dat sy den Koningh tot haer Religie wilden trecken: Dat hy sodanigen Religie soude aenveerden / daer in der Koninghē moordenaers / als godē verheven / eñ inder godē getal gestelt werdē: Dat sy verre. Maer men heeft in alle dese swaricheden / aenden Koning een uytnemende wijsheyt ende stantvastichept ghevonden: Want dese rieden hem / dat hy de Catholijcksche religie soude aennemen / ende dat hy de Religie soude verlatē: Om welck te behouden / hy bynaest vande werelt wech ghenomen hadde gheweest: want hy hadde zijn leven ende Rijck minder als de Religie geacht: Ja sy dorsten hem noch drepgē: ten ware hy zijn religie wilde veranderen / datse vanden eedt zijns getrouwicheyts ontslagen waren / ende wilden eer te hups na den sijnen trecken: Andere rieden den Koning / hy soude voor een tijt lancks also veynsen: Sommighe / dat hy soude beloven binnen een bestemde tijdt / de Catholijcke Religie aen te nemen. Datment Rijc eñ den onderdanen wat moeste toegeven / eñ dattet hem tot meerder eere soude strecken dat hy (tgene men hem nopt met gewelt noch wapenē / smeecken noch groote beloften / hadde mogen af dwingen) nadiē hy nu door wetteliche successie tot 't grootste eñ machtichste Koninckrijc vande werelt gekomē was / zijn Religie om 't gemeene welvaert soude naer geven. Maer de Koning stont als een steenrotz tegen het slach vander zee onbewegelijck / eñ sprack: Dat een Koning opt hooghste ende boven al / zijn goeden naem eñ faem moeste betrachten / eñ een vroom man zijn conscientie / ende dat beyde dees persoonen in hem bestonden: Jae moeste so een Koningh zijn / dat hy evenwel een vroom mā bleef: Eñ dat een vroom mā dickwils int middē vā al zijn quade opsprake / tot zijn conscientie een toevlugt nemen moet / eñ hem daer op verlaten. Soo dan nu een Koning vroom wil blijvē / so moet hy zijn goet gerucht door een besmette conscientie niet soecken te verwervē. So hy nu schoon so haestich zijn Religie soude veranderen / dat en konde hem geen goeden naem noch faem maken / maer veel eer hem een laster van lichtveerdicheyt opladen / twelc talderschandichste in een Koningh is / eñ soude hem een quade conscientie geven. De fame ginck noch den menschen aen / maer de conscientie behoordemē meer Gode als den menschē te wille te zijn: Ende so hy nu zijn nut wilde insien / dā wien hadde hy 't Rijck / rijcdom eñ eere te verwachten / dan alleen van God? Den gantschen aertbodem behoorde God toe / vanden selven gaf hy ende benam hy / een deel diet hem beliefde: Den selven God te behagen / begeerde hy sich opt hooghste te beneerstigen. Hy begeerde den genen die dit nu van hem versochten / soo mede zijn onderdanen wel te believen: maer soo veel hadde hy sijne conscientie niet dat hy die haerlieden wilde schencken. Ende so sy dan wilden zijn / ende genaemt werden afvreders ende verlaters haers Koninc / een peder mochte vryelijck afvrecken: hy wilde liever 't Rijck als den Hemel derven.

Aengaende dat sommige hem rieden te veynsen / dat was teghen zijn natuere: hy konde als een mensch wel bedrogen werdē / maer ander te bedriegen dat en wilde noch en sou hy nimmermeer doen. Ende of hy schoon den menschē bedrooch / soude hy oot God wel een blasſenbaert mogen aensetten? Dat hy nu daerom bevreest was / soo hy ander soude willen bedrieghen / dat hy hem selven opt alderhoochste soude moeten bedriegē. Ende so hy dan soude beloven dat hy niet onderhoudē wilde / dat was sijn gewoonte niet. Hy hadde altijt zijn woort gehouden. Dat was den vrienden eñ vyanden bekent / die zijn trou eñ beloften onderhebelick bevonden hadden: Doch op dat sy hem niet harmeckich / maer wel stantvastich souden bevinden / soo seyde hy: Sy souden hem beter onderwijsen / soo wilde hy haer volgen. Op dese wijse heeft de Koningh na zijn gewoonte wel kort / maer seer wijselick ghesproken / wiens aerdichept van redenen ick niet verhalen en kan.

De stadt Berck aenden Rhijn gelegen / was vanden Prince van Parma langen tijt belegert / ende werdt int leste van Julio deur den overſten Maarten Schenc gespijst / met allerley victalie die hy upt Hollant den Rijn opvracht / tot op een mijle beneden stroomgs / van daer hy de provande haestelick te lande voort inbracht.

Ontrent der selver tijdt heeft Parma een statelicken hoop Ruyters ende Krijghsvolck na Groeningerlant ghesonden tot onderstant vanden overſten Verdugo / overmits Willem Lodewijc Grave van Nassou ende stadthouder van Vrieslandt / hem dageliex veel te doen gaf. Desen hoop trac essen den selven wech door Westphalen / eñ 't Graeffschap vander Lippe / daer eertijdts de voornoemde Schenc aen sKoninc zijde zijnde / met Hopman Thomas ghetrocken waren / doen sy repsden

Digitized by Google

den om den Grave van Rennenberch binnen Groeningen te ontsetten. Als nu int begin Augusti Schenck vernam / dat dees rupterije eñ krÿghsvolck opten wech was na Vriesland te trecké / so heeft hy sich inder haest gesterct/ eñ van allen den naestgelegen oordé/volck opgelicht/ eñ heeft haer opt onversienste aengetroffen op Lipper heyde / ende den selben hoop meest alle geslagé ende verstropt / ende haer allen den buyt eñ het gelt afgenomen / datse tot betalinge vande soldaten in Groeningerlant mede genomen hadden. Dees beyde interprÿsen van Berck te ontsetten/ eñ desen hoope te slaen/ hadde Schenc in acht dagen volbracht. Doen versterckte hy sich doch meerder/ eñ quam de Rÿn af/ van Rees verby Berc eñ Wesel/ende quam den 7. Augusti inder haest met een statelicken hoop volcx inde schanse vanden Vÿl/ anders het Vossengat genoemt/ ende sant de rupterije te Lande / ende hy selver mettet voetvolc met sommige schepen ende uytleggers dreef af ná Nimmegen/ om de selve stadt te water ende te lande opt onversienste aen te vallen ende in te nemen. Ende hy quam opten x. Augusti inder nacht voor de stadt. Doch dat en konde soo stille niet geschieden of die vander Stadt werdent gewaer/ want die vander stadt haddé een half mÿle boven strooms haer schiltwacht uytgheset: dese siende de schepen aenkomen/ gaven een teecké met schieten/ doch gavense geen vierteecken alst wel geordineert was / daer over dat die vander stadt daer niet seere op letteden. Aldus is Schenck met vijf uytleggers/ende andere / soo groot ende kleyne schepen/ tot ontrent 25. terstont nade middernacht voor de stadt gekomé/ ende is selfs met sommighe soldaten voor de Kraen te lande gekomen. Eenige vande uytleggers eñ andere schepen met volck/ waren beneden strooms verby gedreven/ so datse altemael niet en mochtē aenden Wel of Kranekomen/ om den anderen te helpen. Eñ alsoot een donckeren nacht was/ eñ Schenc metten genen die by hē waren/ soo hebbense een huys of twee aende Wael staende de tralien eñ vensters uytgebroken/ ende zÿn daer door inde selve huysen inne geklommen/ maer dat en konde soo stille niet zÿn / ofte die daer ontrent binnen waren werdent gewaer/ soo dat wel sluyx de borgers ende soldaten op de beene quamen. Ende also om de korzheyt des tÿts gheen menichte van volck door de selve gaten konden inkomen/ so sy geen poorten open konden krÿgen/ eñ de borghers ende soldaten seer heftich aenquamen/ so en konden de gene die alreede binnen gekomen waren niet veel uytrechten / eñ die buyten waren/ ontsagen haer binnen te klimmen / niet tegenstaende datse Schenc heftich vermaende/ datse in eñ aen souden trecken / soo dat ten lesten Schenck metten sÿnen gedwongen werden weder na haer schepen te loopen / eñ tselve geschiede met sodanigen schrick ende confusie / datse so overhoops inde ponten ende aecken liepen/ datter sommige te gronde gingen ende verdroncken/ daer Schenc mede onder was/ ende verdronck 11. Aug. 1589.

Daer de doodt van Schenck bestonden de soldaten inde schanse den Vÿl oft Vossengat / om haer betalinghe oprzoerich te werden/ eñ wilden korz af betaelt zÿn/ of maken datse van ander Heeren betaelt souden werden/ ende hadden alreede (alsmen seyde) metten Vorst van Kleef eenich concept gemaeckt/ om hem de schanse over te leveren. Om desen oprzoer te stillen / quam de Grave van Meurs den 15. Augusti inde voorz schanse/ende heeft den oprzoer gestilt/ mits belovende by zÿn eer ende Graefs geloove/ haer binnen den tÿdt van vijf weken te betalen.

Opten 24. Augusti hebben des Koninex volc thuys te Heel ingenomen/ dat vanden Capitein sonder grooten noot overgegeven wert/ twelck de soldaten dier genoech betaeldt hebben / wantse meest omgebracht ende gedoot sÿn geweest. Daer na sÿnse voorz-getrocken/ ende hebben Rossum ingenomen / dat der Staten volc onrupmt ende verlaten hadden.

Opten 28. des selven Maents heeft de Grave van Meurs metten soldaten van Lochum eñ daer ontrent gelegen plaetsen/ den grootē marct tot Grebe 2. mÿlen van Munster gheplondert / ende aldaer een grooten buyt bekomen.

Den xxÿ. Septembris is de Grave van Hollach/ Meurs eñ Oversteyn/ met veel rupters ende knechten inde Betuwe ghekomen/ om den vyanden inde Bommeler waert te weder staen / maer de selve hebben het Eylant verlaten / ende zÿn over de Maes te rugge getrocken / na datse 't huys te Veropen ende andere meer eerst afgebrant hadden.

Na dat nu als boven verhaelt is/ Hendrÿc van Valoys/ de derde van dier name/ Koning van Vrancrÿc/ den eersten dach Augusti alsoo vermoordt was / ende Hendrick van Borbon de vierde van dier namen eenstemmich totter regeringe gekomen was: soo heeft hy aenden steden eñ Staten des Rÿcx den 22. Augusti alsleyns brieven gesondē/ om den ingesetenen zÿn oprechte meeninge te kennen te geven / eñ haer tot vrede ende eenichept te brengen / met alle gevoegelicke middelen: Ende sÿné brief was meest van desen inhout. Dat sÿn hooghste bidden die hy tot God gedaen (nae dat God almachtich gelieft had hem totter successie ende Kroone van Vrancrÿc beroepen) anders niet geweest hadde/ dan dat hy hem de genade geben ende verleenē wilde / dat hy niet onder 't ghetal van dien Vorsten mocht zÿn/ die God zÿn volck in sÿnen thoren toesent: maer vanden genen / dien de goedige Godt tot behoudenisse eñ beschermínge der ondergedruckten ende bedroefder menschen verkiest: hoewel nochtans hy veel lieber een ander oeffeninghe ghewenscht hadde/ om op een ander wÿse eere ende gunst te bekomen/ want hy om de onordentlickheyt deses staets in goeder ordere te brenghen/ wel alle blÿt ende neerstichept aenwenden wilde: maer 't selve was vol grooter gevaerlickheyt. Doch nadien hem God een dienaer van sodanigen goeden werck gelieft hadde te verkiesen / eñ hem 't selve ampt opgelept hadde (hoewel nochtans 't selve op dees tÿdt meer als voor heē vol schrickelicke scheuringe / vermenginge eñ beroerten was) soo verhoopt hy nochtans / dat Godt hem onder de lasten des selfs niet en soude laten onder gedruckt werden: Maer also hy hem den scheptere inde hant gegeven hadde / so soude hy hem 't hert ende de sterckheyt mede verleenē / tselve tzÿner eeren upt te voeren eñ te regeren/ende dat aldermeest tot verquickinge sÿnder onderdanen/ende verstoringe des oprzoerischen staets/ tot sulcx hadde hy voorgenomen alle zÿn sterckheyt ende vermogen aen te wendē/ alle de dagē zÿns levens: maer so tot volvoeringe deser sake sÿn beste toeversicht eñ macht bestonde/ inden bystant vande tegenwoordige goeden raet ende meeninge der Vorsten sÿns bloets eñ amptlupden der Kroone/ Edelliedē/ Officieren eñ bevelhebbers in allen provintien eñ landen verdeelt/ de welcke na haer schuldighe plicht (daer door sy aen hem verbonden zÿn/ so wel als hy daer in schuldich zÿn/ tot hanthoudinge sÿnder autoritept/ die in 's Rÿcx eenichept bestonde/ om vrede ende eenichept te verwerven ende te behouden: so dachtet hem gantsch noodich de hant daer aen te houden/ om den selben allen tsamen te roepen / om metten anderen opten alderbesten ende gheboechelicxsten middel te beraetslagen / hoemen dit siecke lichaem deses staets (door ongestuymicheyt ende quellinge overvallē) wederom tot volkomē gesontheyt brenghen mocht. Datse daerom alle tsamen tegen den laetsten October binnen de stadt Cours souden verschÿnen/ daer hy mede persoonlick soude zÿn.

Daer na deelde de Koning zÿn volc in dry deelen: het eene deel verdeelde hy onder den Hertoghe van Longeville/ na Picardien/ ende het ander onder den Marschalc d'Aumont/ na Campaenjen/ metten derdē hoop trac hy self na Rouwanē/ ende quam den xx. dach Augusti daer voor. Doch heeftse niet beschoten/ maer de molens afgebrant ende twee wech gedreven / ende eenige schermutsinge daer gehouden. Ende so hy voor die tÿt geē gelegenheyt en hadde/ noch hem selvē so machtigh kende/ om de stadt met gewelt aen te tastē/ eñ die te omlegerē/ eñ dat de Hertoge dā Maine mede aen quam/ so heeft hy sÿn tocht op de stadt Diepē genomē.

Essen

Essen ter selver tijdt was de Heere van Chartres/ vander Liguen zijde/ met eenige ruyters ende soldaten voor de stadt Tours getrocken/ meenende de stadt met verrasschen in te nemen / met eenighen behulp die hy meende daer binnen te vinden / om den jonghen Prins van Guise die met noch eenighe andere gebangen daer in lach te verlossen: Maer die vander stadt zijn so gheweldich tot hem uytghevallen / dat hy met schade ende verlies van volck heeft moeten wijcken: Ende is also wederom op Orliens getrocken.

Ontrent dees tijt hebben die vander Ligue een Legaet aenden Paus gesondē/ den Comendator de Diu, Die is den 13. Septembris binnen Roomen aengekomen ende statelic ontfangen/ sijn versoec aenden Paus was: Dat hy den Francoysen diet metten Koningh hielden/ van hem af-manen soude/ ende een Cardinael binnen Parijs senden/ om haer met raet ende wijshept hy te staen/ insonderheyt/ om eenen nieuwen Koningh te kiesen: doch de sake is hy den Paus uytgestelt. De Koning heeft mede een Legaet te Venegien gesonden/ om de oude vrientschap ende verbont tusschen die van Vranckrijck ende haer te vernieuwen: De selve is daer seer feestelijck met grooter eeren ontfangen.

De Hertoghe van Savoyen/ meende nu den rechten tijdt te zijn/ heeft alle zijn macht tsamen ghevracht/ om die van Geneven te belegeren ende in te nemen. Maer die van Geneven door behulp van haer bontgenooten/ hebben den Hertogh genoech te schaffen gegeven / also dat hy schier 't gantsche lant Fosingam genaemt/ verloren hadde: want sy hebben hem de stercte s. Catharina/ ende tslot Buring afgenomen/ ende 't gantsche lant Fosingam met plonderē door getrocken. Eñ van daer zijnse voort op Bondil geruct/ eñ hebbent onderwegen over al verwoest ende vernielt / so dat de Hertogh hem selven op Turin begeven heeft/ ende hem daer onthouden/ eñ heeft de selve plaetse met alle neerstichept sterck gemaeckt/ ende de provande vant gantsche platte landt daer in gevracht / eñ de selve plaetsen daer na selfs verbrant/ op dat de vpant daer geen onderhout soude hebben. Ende die van Bern hebben dit alles meest uytgerecht. Die van Geneve zijn mede seer moedich uytgevallen / eñ hebbē rontom het slot Sorria alle de schansen omgeworpen/ ende ontrent 600. Italiaensche ende Spaensche ruyters nedergeleght eñ vernielt. Die van Boniville vrachten die van Bern mede den sleutel te gemoet met diverscheyt meer sloten ende vasticheden / so dat de Hertog niet veel plaetse behouden hadde. Maer daer is onder die van Genevē eñ die van Bern eenigen twist geresen: want die van Bern / alsoo door haer die van Geneven ontset moesten werden/ soo sochten sy de selve onder haer te trecken: maer die van Geneven sepden/ datse haer onder die van Vranckrijck begeven hadden. Dit quam den Hertogh seer wel te passe: Want deur dese oneenicheydt / nam hy meest al wederom in dat hy verloren hadde/ ende ructe weder door Genevē.

De Heere van Baligny Gouverneur van Camerick hielt menich in twijfel/ datmen niet wiste met wat partije dat hijt hielde. Want soo die vander Ligue aen den Koningh van Spaengien bystant versochten/ ende presenteerden tot sulcx hem de stadt Guise/ ende Peronen ten onderpande te stellen eñ over te geven/ daer boven hy Cameric begeerde/ so was Baligny daer tegen/ eñ wilde de stadt door hem selven behouden. Daerom heeft de Prince van Parma een statelicke hoop krijgsvolcks derwaerts gheseonden/ ondert beleyden banden Marcgrave Centij/ Karel van Mansfelt/ eñ Heere van Motte / die haer den 16. Septembris om Camerijck neder-geslagen hebben/ Soo was inder stadt een statelicke processie gedoomeert den 16. Septembris/ ende doen waren sommige Canonicken ende ander burgers (als men sept) over een gekomen/ om des Princen van Parma volck in te laten/ doch het werdt openbaer/ alsoo dat de Heeren van onser Vrouwen kercke / met sommige Canonicken eñ burgers daerom gebangen/ opt Casteel gebracht/ ende gestraft zijn geweest.

Karel Grave van Mansfelt / quam met een groote krijghs macht over de Maes in Bommelerwaert den 15. Septembris/ ende heeft de schanse Voorn ghenaemt/ dry daghen lanck geweldich beschoten/ ende is noch sonder pet upt te rechten daer van getrocken. Eñ is daer na int beginsel Octobris tot Nimmegen gekomen / daer hy allerley provisie van broot eñ bier hadde laten baerdich maken/ eñ rustede sich om Berck te belegeren. Eñ als hy den vijfden Octobris met sommige ruyters van Shertogenbosch naer de stadt Grave track / so warender onderwegen in een bosch sommige die op den Grave loerden/ ende schoten int verby trecken op hem / ende quetsten sommige van zijn ruyters: Daerom liet de Grave 't selve bosch omringhen/ ende vant daer in 35. persoonen/ daer van 30. geslagen ende vijf gehangen werden.

So nu de Grave van Mansfelt in toerustinge was om de stadt Berck te ontsetten / so vergaderde mede de Grave van Meurs veel volcx/ om de selve stadt te ontsetten/ als voor heen tot meermael gedaen was. Ende als hy tot Arnhem den 5. October inde hooftstadt van Gheldersland / alles wat tot sulcx van nooden was toegerustede/ ende int artillerije hups ordonantie over krupt upt te deelen gestelt hadde/ soo isser een ongeluck gekomen/ dattet krupt aengegaen is/ daer van hy gebrant/ ende wepnich dagen daer na gestorven is.

Als nu de Koning van Vranckrijc (als verhaelt is) tot Diepen gekomē was/ so is die van Maine met zijn gantsche macht daer voor eñ ontrēt gekomē/ eñ heeft sijn geschut so dicht daer voor geplant / dat hy dickwils inde stadt / eñ die upter stadt mede in zijn leger geschoten hebben: Eñ daer vielen diverscheyt schermutsingen/ soo upter stadt/ so upt d'ander vasticheden ende schanssen die de Koningh om de stadt hadde.

Daer komt een revier inde stadt gevlotē / daer door die vander stadt haer noodrust vant platte landt krijgen: Over dese revier heeft de van Maine onderstaen een brugh te maken/ om sulcx te beletten/ eñ om 't selve mette minste schade sijns volcx te doen / heeft hy een berchsken ingenomen / liggende recht tegen over 't slot Arc genaēt/ een mijl bovē Diepē/ dat een sterc hups is met Koninckx krijghsvolck beset. Daer is een geweldigen slach gevallen/ wantse aen weer-zijden seer hertich totten anderen indruckten. De Koningh was wel soo machtich vā ruytery / maer die van Maine overtreste hem int voetvolck / so dattet scheen dat die van Maine te boven gelegen soude hebben: maer de Koningh heeft noch de overhandt behouden. De vpanden lepden de schult op des Hertogen van Nemours ruyters/ dat die de vlucht gaben. Ende also de Hertoge van Longeville ende de Heere de Lanou opten tocht waren / na Diepē vpden Koningh te komen / so is die van Maine opgetrocken / ende heeft zijn volck over de Revier le Some inden winter-legers verdeelt.

De Koning is daer na op Pontoise getrocken / van daer voor ende ontrent Parijs / eñ heeft de voorsteden beneden der stadt ingenomē eñ geplondert / eñ veel gevangen genomē. De Veador generael eñ Comandoor Mordon oversten vanden Koningh van spaenjen/ zijn opten 7. Novembris vanden Prince van Parma van Bins afgevaerdicht/ eñ zijn den 26. desselven Maents met veel gheldts binnen Parijs gheкomen: Haer aenseggende dat de Koningh van Spaenjen alle zijn vermogen daer toe wilde aenwenden/ om haer hulpe ende bystant te doen teghen de ketters ende ontcatholijcken/ datse daer over goets moets souden zijn / eñ 't upterste wagen/ eñ alles totte beschermingе der H. Roomscher Religie doen / dat sy eenichsins vermochten/ sijne hulpe soude haer niet ontbreken.

De rupterije eñ duytsche knechtē die de Koning verwachtende was / nam haer tocht boven Straesburch eñ beneden Basel over den Rijn totten Koningh te komen: Maer de Hertoge van Lotteringe is haer met eē geweldigen hoop ruyters ende knechten tegen getrocken/ ende heeft haer ontrent Veenfeldē ende Markolsheim aengetroffen/ ende haerder sommige geslagen eñ verstropt/ eñ den pas genomen/ datse niet konden voor

komen / uptghenomen sommighe / die dicht by Basel doꝛ getrocken zijn.

De Koningh aenmerckende dat de Stadt Janville den jongen Pꝛince van Guise toebehoꝛende/hem in zijn tochten seer schadelijck was/ midts haer dagelijcx uptvallen op allen weghen ende straten daer ontrent: so is hy met sommich volck daer doꝛ getrocken / ende heeft tgeschut daer doꝛ geplant/ ende stelde sich om de stadt te beschieten. De Hopman eñ overste daer in leggende/ tselve siende/ heeft de stadt in des Koninck handen gegeven. De Koningh heeft 't Kasteel desselfs met starcken garnisoen beset/eñ is doꝛts na Vendom (een stadt van outs-heer sijn vaderlicke erfseniſſe) getrockē: die niet tegenstaende datse van dobbel rechts weghen hem als haer erfheer /ende nu als Koning behoꝛde te gehoꝛsamen/ nochtans de partije vā zijn vyandē aenhingen. Derhalvē heeft de Koning upt Chasteon haer een bode gesonden / ende haer tot gehoꝛsaemheyt vermaent/ende die verbleef aldaer stil liggē/om datse haer midlertijt ten besten beradē soude / ende hadde haer lijdelicke middelen doꝛ gewent:maer sy bleven halstarc ende obstinaet/ eñ wepgerdē de aengeboden genade aen te nemen. Daerom vꝛack den Koningh den 14. Novembꝛis met zijn legher op van Chastedum / der meeninge dat hy opten selven dach de stadt ende tslot wilde bestoocken. Ende als hy nu int doꝛp Mellep gekomen was / so wilde hy sich in zijn quartier eñ logement niet begeven/ doꝛ eñ aleer hy 't Kasteel eñ stadt besichticht hadde/ die beyde seer starck waren. De stadt was met een vꝛeeden gracht overgraven / die volwaerts stondt/ met een starcken muer omringt / met veel eñ verschepden bolwerckē/ende pastreyen. Het slot was noch veel starckeꝛ/eñ lach inder hoochte/ende hadde aender zijde van buyten een diepen gracht / ende tegen der stadt een hoogē berch/met starche mueren eñ tozens bevesticht: De Hopman der stadt/Bernhard van Mylo/te vozen siende dat hem de belegheringe aenkomen wilde / heeft sich met een goet garnisoen versien van 700. soldaten. De Koning heeft int aenkomē de doꝛstadt ingenomē eñ liet den Marschalc Biron aen deen zijde/ eñ die van Aumont aē dander zijde legerē. Alsmē nu in beradinge genomen hadde/ op wat wijse datmen de stadt ende het Kasteel doꝛnemē soude te bestozmē / so heeftmē doꝛt best bevonden/ datmen het Kasteel met aller macht soude aenvallē/op datmē niet dobbelē arbeyt aenwēde:want alsmē tslot ingenomen hadde/ so en mocht de stadt niet wederstaen: soo stonde mede te bestozgen/dat/somen die stadt eerst innam/daer de soldaten wel een goeden buyt souden bekomen/datse dan so gewillich om 't Kasteel te bestozmen niet soudē zijn/ daert meer koppē soude kosten/eñ minder buyt te verwachten was. Twee dagen vꝛachtmē toe/om een goede gelegenthepdes aenvancx te treffen/waerment Kasteel best beschieten soude/ ende waerment geschut plantē soude: Daer s Koninck tegēwoꝛdichepthet meer als 50. mans arbeyt in vozderden: want hy self over al by bleef/ den ganschē dach eñ meestendeel snachts. Hierentusschen versocht de Hopman upter stadt/mettē Grand Pꝛioꝛ spꝛaet te houdē/ tselve hadde hy te vozē noch eens gedaē. Maer als de Grand Pꝛioꝛ hem vꝛaechde wat hy begheerde / antwoꝛde hy doen niet anders: Dā dat hy wel lijdē mocht datte Koning hem eñ de stadt onbekommert eñ met vꝛeden liet. Eñ als hy nu de belegering doꝛ oogen sach / begeerde hy andermael mettē Grand Pꝛioꝛ te spꝛeken: Dan de Koningh sloech dat af/want hy op een ander wijse sich meester vande stadt wilde maken. De Koningh heeft den ganschen nacht sonder slapen toegebꝛacht/om tgeschut recht te planten / eñ liet inden dageraet 2. tozens vant kasteel geweldich beschieten / die hy seer koꝛts nedervelde / eñ heeft bysonder aenden eenen so geweldigē gat gemaect/datter wel twee te gelijck mochten intreden. Doē werdender sommige soldaten afgebaerdicht/ om te versoecken/offe inden tozen konden komen/ende alsse nu de gelegenthepdeurgesien hadden/so ructense met eenighe van haer Kotghesellen / die noch by haer ghekomen waren/ doꝛꝛt/ende quamen om hooge/ende gaven haer met grooter ongestuymicheyt inde grachten: Desen zijn noch meer andere fluck na ghevolcht/ deur aenstouwinge vā Biron eñ Chatillon / eñ vꝛachten onder de besettinge of Garnisoen vant slot sodanigen schꝛick/als offer een gantsch groote menichte gheweest hadde/ ende sy stelden haer maer een wepnich ter weer/eñ gaven terstont tslot eñ de stadt over. De Hopman der stadt gaf sich in handen van Biron/ op genade ende ongenade des Koninck/ also dat vā s Koninckx wegen niet een man daer doꝛ verloꝛē werde / ende van den belegerden seer wepnich. De soldatē plonderden de stadt. De Koning nam de burgers in genaden/die haer beklaechdē dat dit ongeluc haer deur den Hopman toegekomen was. Des anderē daechs geboot de Koning de soldaten de stadt te ontruymen / ende in haer legher te trecken / ende dat de burghers weder in haer huysen souden komen/alleen een Hopman nam hy gevangen/ met noch een grauwen Monick / dander allen metten Geestelicken persoonen / liet hy by haer goederen ende dienſten blijvē. Hier doꝛ hebben sommige steden ende sloten daer ontrent ghelegen/haer onder den Koningh begeven/te weten/de stadt ende 't slot Laurdijn/ Montoꝛre/Montrichard/ende 't Kasteel van Loyre/dat die van Tours veel schade gedaen hadde.

Daer na heeft de Koning het leger onder den Marschalc Biron gelatē/ endc heeft sijn reys op den Tours genomē/ende wert den 21. Novemb. savonts laet met grooter feest daer ingehaelt met vꝛolick jupchen eñ stateliche vyeringe. Daer ontfinck hem seer eerbiedich de Cardinael van Vendom/eñ de Koning hem wederom als sodanighe Heeren ende na bloet vꝛienden betaemt. Des anderen daechs ontfingh hem het Parlament/eñ de officiers der kroone van Vꝛanckrijck seer heerlijck.

Na het overlijden van Hendrick de derde Koningh van Vꝛanckrijck / hadden regimenten Switzers aen haer overheden versocht/soo sy nu doꝛ den doodt vanden Koning van haren eet ontslagen waren/hoese haer neffens desen tegenwoꝛdigen Koning souden vꝛagen. Daer op zijn de oversten met sodanigen antwoꝛt van haer overheden tot Chastrandum totten Koningh gekomen: Dat sy bevel hadden van haer overheden den Koningh als doꝛheen in aller getrouwicheyt/ niet alleen te dienen/ maer dat sy sijn Maje. noch meer hulpe ende bystant wilden toeschicken / soot noodich waer/ ende begeerden mede de vꝛientschap endeout verbont/ diese van ons metter Kroone van Vꝛanckrijck gehadt hadden/te vernieuwen ende te bevestigen.

Binnen Tours is de Legaet vande Signoꝛie van Venegien/int Parlament doꝛ den Koningh gekomen ende heeft sijn Maje. vꝛieden vanden doꝛn Raet overgelevert. Daer nae wenschte hy hem inden name des doꝛsz Raets gelück totter Kroone/ zijn Maj. biddende/ dat hy der selver stadt Venegien willigē dienst ende trouwe vꝛientschap aennemen wilde / eñ desgelijcx zijn goeden toeghenepchden wille teghen haer bewijsen / op dat also de oude vꝛientschap ende goede coꝛrespondentie/ende welmeenende vertrouwen/ die de stadt Venegien metter Kroone van Vꝛanckrijc altijt gehadt hadde/onderhouden werde. Op welcken versoeck de Koning na gelegenthepder saken/ den Ambassadeur seer wijselick ende beleefdelick geantwoꝛt heeft/in gelijcke meeninghe als boden sijn vꝛiendtschap die van Venegien aenbiedende.

De Koning is den 25. Novemb. upt Tours getrocken/ ende quam des selven daechs int leger by t Kasteel aende Loyre. Des anderen dacchs track hy met het gantsche leger doꝛ de hooftstadt des lāts Monstraus die hy lange voorgenomē hadde te belegeren / eñ hadde den Heer van Fargis te vozen verwaerts gesonden/die alreede de stadt inden name des Koninck opgheeysscht hadde. Daer op gaf de Heere van Boisdalfin de oversste vander stadt doꝛ antwoꝛt / dat hy hem selvē matten soldaten liever daer in wilde laten begraven dan de stadt overgeven. Ende terstont liet hy de doꝛstadt aen vꝛandt steken / sonderlingh dat quartier dat over de gracht strecktc/ maer wert noch veel vanden Heer van

Far-

Fargis in zijn aenkomst weergehouden eñ belet. Ter-
stont daer na quam dē Marschalc Biron metten Hee-
re Charillon met meest het gantsche volck/ aen die in-
der nacht de grachten inder voorstadt innamen: Dees
waren wel x. ofte xij. voeten diep/ daermen sich voor
tgeschut wel beschermen ende vrijē konde: Daer upt sy
besloten/ datse de stadt veel eer sy wel gemeent hadden/
machtich souden werden. Opten 28. dagh sloegh de
Koninc sijn leger inde voorñ voorstadt/ eñ beval dat-
men dander voorsteden rontom mede soude innemen/
als geschiet is/ uytghenomen s. Jans voorstadt/ die o-
ver de reviere Saile geleghen is/ die nochtans des an-
deren daechs daerna ingenomen is. Alsmen doen noch
inde tijt van dry dagen met schansen eñ alles wat van
nooden was/ totter belegeringhe der stadt toegherustet
hadde/ bysonder om tgeschut te planten (daer de Ko-
ninc gantsche nachtē over by was) deurgebracht had-
de/ ende opten 2. dach Decembris smorgens ontrent 7.
uren sommige spitsen der thoyens ende mueren afghe-
schoten hadde/ soo began die van binnen terstondt den
moet te ontsincken/ ende wilden haerselvē in s Koninc
handen overgeven. Men hoorde't gheschut tot Forte
Bernaert/ daer de Graef van Brisack met twee regi-
menten knechten aenquam/ om de stadt te ontsetten:
maer weerck hier deur te rugge. Als nu de overste ende
die vander stadt saghen/ dat de sake met sodanighen y-
ver eñ ernst aengedrevē werde/ ende dat dē storm aen-
staende was/ diese haerselven niet machtich genoegh
en kenden om te wederstaen/ soo begeerdense spraeck te
houden. Ende de stadt wert ontrent twee uren na noen
den Koninck overgegheven/ niet teghenstaende datter
meer als C. banden adel daer in geweest zijn/ ende xx.
vendels voetvolc. Ende men hoorde int aftrecken/ dat-
tet voetvolck den Edellupden/ ende de Edellupden het
voetvolck de schult gaven/ datmen teghen haren wille
dit verdrach gemaeckt hadde. De Koninck heeft belet
dat de stadt niet geplondert is geworden: Want door
zijn bevel werden de poorten toe ghehouden/ dat de sol-
daten daer niet in mochten trecken. De Koningh bleef
inde voorstadt (daer hy sich eerst beleghert hadde/ ende
wilde inde stadt niet komen) noch vijf daghen leggen:
ter wijlen gaven haer onder zijn ghehoorsaemheyt die
slotē Beamont/ eñ Tutevoys/ mettē Heere van Lan-
sac/ die Hopman daer op was/ tselve deden mede meest
al de Edellieden die inder Stadt gelegen hadden/ ende
meer andere die by de partije banden vyant haer ont-
houden hadden/ daer onder eenighe Graven waren.
Sommighe kleyne steden/ als Sable/ Caval/ Schat-
trongontier ende meer andere/ gaven haer mede onder
den Koningh.

Naer dat die Koninck dit alles aldus uytghevoert
hadde/ so heeft hy voor hem genomen/ voort de stadt
ende het Slot Alenson te beleggen/ ende sandt den
Maerschalck Biron/ ende sijnen Soon den overs-
ten Velt-Maerschalck/ met het kryghsheyr/ derwaerts
voor upt. Hy selver is middeler tijdt ghetrocken naer
de Stadt Laval/ op dat hy den Adel ende het Landt-
volck vande Provintien/ die haer onlangs onder hem
begeven hadden/ zijn goeden willen ende genegenthept
soude bewijsen/ ende haer in zijn ghehoorsaemheyt be-
vestigen: Soo mede op dat hy den Prince van Dom-
bez die begheerigh was met hem te spreken/ by hem
mocht ontbieden. Aldus quam hy den 9. dagh De-
cembris binnē Laval: Ende de Geestelicke Domheer-
en eñ Canonicken/ met haer cieraedt ende habijt qua-
men hem te gemoet/ alsmen inde processien eñ omgan-
gen ghewoon is/ ende ontfingē hem met een statelicke
redene/ mede sy den Koninc haer schuldige plicht ende
gehoorsaemheyt onderdanichst toeseyden eñ beloedē.
ende sy geleyden hem also tot onder de Stadt poorten/
eenstemmich juychende Vive le Roy. De Raet vander
stadt was mede metten Geestelicken om den Koning
in te halē. Ende als nu de Koninc ter poorten inquam
riep het ghemeene volck sonder ophouden mede/ Vive
le Roy. De Koninck bleef inde selvige Stadt wel 10.
of 12. dagen. Daer quamen tot hem de Prince Dom-
bez met veel Edellieden upt Brittaenjen verselschapt
die haerselven inbeelden/ dat haer een onderlinge eere
aengedaen werde/ datse also by haer Koning mochten
zijn/ ende by hem bekent werden. Hierentusschen troc-
kē der sommige onderstens upt/ eñ namēt slot Schat-
raubriant met ghewelt in/ ende kreghen den Hopman
met eenighe andere gevangen/ diese voor den Koninck
brachten. Na dat de Koninck nu een tijt lanck metten
Prince van Dombez van alles belanghende zijn rege-
ringe ghesproken hadde/ soo liet hy hem wederom na
sijn gouvernement in sijn Provintie trecken.

Daer na trock de Koninck na de stadt Meyne/ den
Hertoge van Meyne sijn vyant toebehoorende/ ende
wert daer mede statelic ontfangen/ ende heeft t slot met
garnisoē bevesticht. De Marschalc van Aumont sant
hy om de toegeschickte hulpe te ontfangen. De Mar-
schalck Biron/ die opten negenden Decembris na A-
lenson trac/ quam overmits den hooge wech (daer door
hy t geschut qualijck konde deur brengen) eerst opten
bijsthienden des selven maents aldaer. De Koninck
(na dat hy den Heere van Herterap derwaerts voort
upt gesonden had/ om de stadt te berennen) quam selfs
mede opten 24. dach aldaer/ ende nam in sijn eerste aē-
komst de voorstadt in/ ende drang soo geweldigh voort
aen/ dat sy haer in een bespreck moesten geven/ ende de
Stadt overgheven/ na dat de Hopman Gau met vier
hondert soldaten die daer in lagen/ int casteel gevlucht
waren/ vastelic voor hem nemende/ tselve casteel tegent
gewelt des Koninc te beschermen/ wantet was een
seer vast casteel met wallen ende grachten wel starc ge-
maeckt. De Marschalck van Biron verschafte datter
gantsch geē plonderē geschiede: maer dry alle kramers
winckels ende huysen int intrecke vandē soldaten opē
stonden/ en geen dinck van zijn plaetse beweecht was/
Also datmen niet konde kennen dat de Stadt banden
vyant ingenomen was/ want alle dinck stont open-
baer veyl/ rustich ende vredig. Daer na ruckte hijt ge-
schut voort casteel/ ende beschoot de muerē seer gewel-
dich. Als nu de Koninck aengekomen was/ ende men
hem alles watter uptgerecht was/ vertoont hadde/ om
wijder na sijn goetduncken voort te bären/ so besloot
hy/ dat hy mette belegeringh niet langh maken wilde/
maer slucx voort baren. De Hopman vā des Koninc
aenkoemst vernemende/ die nu t casteel hadden doen op
opeyschen begeerde in een gespreck te komen/ eñ gaf des
navolghenden daeghs t slot in des Koninc handen/
mits datse met haer geweer ende rustingh/ met pack
ende sack vry upt souden trecken.

De Koninck hadde int uytgaen van Decembris de
stadt Falaise/ 7. mijlen vander stadt Caam ghelegen/
belegert/ een vaste ende sterche stadt/ daer de Heere vant
Brisac een overste in was/ ende heeft int eynde de stadt
ende t Casteel stormenderhant ingenomē ende de Hee-
re van Brisack ghevangen ghenomen.

De Hertoge van Meyne hadde terselver tijt de stad
Pontoise belegert/ daer in de Heere vā Burij Gouver-
neur was. De selve heeft de stadt/ na datter een bresse
ingeschoten was van 100. voeten wijt/ onder sekere
conditie opgegeven/ datse met alle haer goet ende tros
daer upt souden trecken/ met haer volle gheweer/ doch
sonder brandende lonten/ maer datse de selve moch-
ten ontsteken alsse dupsent treden buptē de stadt warē.
Dese conditie nā die van Mayne te lieder aen/ om dat
hy hem haeste om dē Grave van Brysac ende de stadt
Falaise te ontsetten: maer bernam terstondt dat de
stadt ingenomen ende de Graef totten Koninc gevan-
gen ghebracht was.

Ter wijlen de Hertoge van Lotteringe bovē Strae-
burgh doende was/ om den deurtocht der aenkomende
Duytsche rupters te beletten/ heeft de Konine dē Her-
toge vā Espernon/ met sijn regiment in Lottering ge-
sonden: die heeft in sijn trechē na Metz een groote con-
voy afgeslagen/ van 200. Sedandische rupters upt
Metz/ Langres ende Cassij/ hebbense menigen uptval
gedaen/ eñ gantsche lant van Lotteringe deurgetrockē
ende alles geplondert ende verwoest. De stadt Berck

aenden Rijn gelegen/ die nu menigen tijt belegert ende dickwils ontset is geworden / den welcken met seer groote kosten ende moeyten moesté spijsen/so die verde boven strooms geleghen was / heeft haer ten uptgaen Januarij inden handen van Graef Carel van Mansfelt overghegeven/met seker verdragh / ende de Gouverneur/hopman/ bevelhebbers ende alle soldaten zijn met alle haer goet ende bollen gheweyr met vlieghende vendels daer uptgetrocken.

Den 6.dach Februarij heeft haer de stadt Housleur daer na Cillebec eñ Cilbeuf/ aende Sepne in Normādie gelegen/in des Koninck handen overgegeven: De Hertoghe van Espernou ende de Heer van Valette sijn broeder/ende Montmorancij/ hebben mede eenige stede ende Casteelen ingenomen.

Binnen Rouwanen zijn sommige borgers den Koninc toegedaen geweest/ende hebben den 21.Februarij smorgens vroegh het Casteel beklommē ende ingenomen: maer de Luytenant is van een toren afghelaten/ eñ inde stadt gekomen/ De selve heeft den borgers een moet aengesproken/eñ heeft terstont het slot met acht stucken geschuts beschoten/ tot sanderendaeghs smiddaegs toe/ende een seer groote bresse gemaect. Eñ also die van binnen den storm niet dorsten verwachtē/ hebbense't casteel weder overgegeven/eñ zijn onder sekere conditie daer af getoghen/ uptghenomen de Capitepn metten ghenen diet van buyten met beklimmen ingenomen hadden / die zijn metter doot gestraft den 23. des selven maents.

Boven hebben wp verhaelt vande jalousie tusschen den Prince van Parma metten sijnen / ende dē Prince Dascoli met eenigen Spaenschen oversten/ daer door de sake by na sonder orderze ginc/ alst geschiet daer geen overste gebiet en is/tot dat Richardot weder upt spaēje quam ende der Prince van Parma tgoubernement weder toegestelt is gheworden. Tusschen dese ongeregheltheyt hebben de spaenjaerts omgesien om eenighe steden in te nemen/om haer betalinge (daer over sy seer klaeghden) te bekomen. Ende hebbē ten laetstē de stad Corstrijck in Vlaendēren ingenomen / als wel eertijts Antwerpen/ende hebben allerley moetwille bedreven/ ende de borgers bedwongen middel te binden datse betaelt zijn geworden.

Na dat Graef Willem van Nassou in Groeningerlant dē vpandē eenige schanssē/als Ime/Til/de Sont Camp eñ andere meer ingenomē/eñ die bevestigt hadde/so heeft hy Groeningerlant eē brantschattinge opgelept/want hy nu beneden Groeningē tgantsche lant hier deur konde bedwingen/eñ boven Groeningē deur de schanse van Otterdum eñ Reyde. So wasser mede eenigen onwil tusschen die van Groeningen ende haer stadthouder Verdugo onstanden: Wantse altijt naet vertrec van Caspar de Robles stadthouder van Vriesland deselve stadt/so wel alsse aenden Statē zijde was/ als nu/ haer selven sonder eenich garnisoen in te nemē/ gehouden haddē/nz tegenstaende wat list ter contrarie gepleecht werde: Daer over Verdugo siende dz Graef Willem vast in voorspoet toenam/ende dat hy hem op Groeningē eē weynig te verlaten hadde/so heeft hy aē den Prince van Parma onderstant versocht / die heeft hem een statelicken hoop Spaenjaerden ende ander volck gesonden/den welcken hy tot aenden Rijn mettē Grabe banden Berge met 22. vendels te gemoet getrocken is/ maer moesten wel flucx te rugghe trecken/ obermits de vpanden soo dapper in Groeningerlant voort voeren. Hierentusschen zijn de Spaenjaerts/ met dander hulpe van Parma gesonden/tot Oldenseel gekomen/eñ zijn voort opwaerts door de Twent naer de Eemse getrocken / om haer tocht also na Groeningen te nemen. Graef Willem was mede gesterckt met de aenkomst vanden Grabe van Oversteyn / met vijf hondert peerden eñ veel voetvolcx/soo datse aen weerzijde op de Grense elcx van haer Landen / haer selven gesterct hebben/maer niet bysonders aengerecht. Die van Groeningen gevreest zijnde dattet meest om haer te doen was / dat Verdugo hemselven soo gheslerckt hadde/hebben neerstigen toesicht gehouden / datse niet eenichsins verraft souden werden/ eñ het platte lant is mmers so grooten schade vande Spaenjaerts toegekomen/als haer de vpanden opt aengedaē hadden. De Westphaelsche moesten mede niet wepnich ontgeldē.

☞ Breda ingenomen. 1590.

TEn uptgaende Februarij / heeft sijn Excell. van Oraengien een aenslagh op Breda voorgenomen eñ volbracht / eñ verhielt sich metten Grave van Hollach en sommig volc/ontrent Sevenbergē in allen schijn/osse voorgenomen hadden/haer tocht op Geertrupdenbergh te nemen: Over sulcx heeft de Gouverneur vant slot ende stad Breda/ hemselvē binnē Geertrupdenbergh begevē / om deselve stadt voor dē vpant te beschermen: maer sijn Excell. had wat anders indē sinne. Daer was een schipman die gewoon was turf opt Casteel ee Breda te leveren / Mettē selvē heeft zijn Excell. sijnen aenslagh gemaect/ eñ het selve schip/met ontrent 70. uptgelesen soldaten/ende goede waeghalsen doen lagen / ondert beleyden vanden Hopman Charles de Haraugnere, eñ tselve schip was met een langē overloop of denne ghemaeckt/ daer de turf op ghestapelt lach. Ende alsoo tselve schip door contrarie wint/ een dach of twee langher onder weeh was/ alsmen wel gehoopt hadde / soo heeft (alsmen sept) de hopman tot Sevenbergē komēde/ sijn volc verfrist/eñ uptē schepe gelatē/eñ daer na weder ingenomē/eñ zijn aengenomē reys vervordert/ende is den 3. Martij/ tegē den avont binnē Breda/eñ terstōt mede int Casteel / door eē sluyse of verlaet gekomen: Ende wantse grootelic turf gebrec hadden/so bestondense terstont 't schip te ontladen maer alsoot seer laet opten avont was/so en konden sy niet gantsch ontladen. De schipper seyde mede hy was moede gerepst/eñ hem luste niet veel te doen/ sy souden so veel turf nemen alsse in haer wacht huysen te doen haddē/ende smorgens de reste losse/ daer mede sy vant verder lossen opgehoudē hebben. De soldatē die onder den turf laghen/ wisten niet waerse waren/ voor eñ aleer datse binnen tCasteel lagen: Doen heeft de Capitepn haer eerst den aenslag geopenbaert/eñ haer manlijck bermaen / datse nu ter plaetse ghekomen waren daerse voor daeg een heerlijcke victorie eñ goeden buyt of de galge souden bekomen ende verwerven. Dit selve heeft haer slaep wel upte oogē gehouden. Alst nu diep inder nacht was/ende tgarnisoē vant slot (uptgenomē de ordentlijcke wacht) int slaep lagen/ so zijn de onderste turfē int schip levendig gevorderē/eñ daer uptgesprongē/ende hebbē met wepnigh wederstant de wachthuysen rontom ingenomē/ ende daer na tgantsche Casteel overweldicht. Ende hebben zijn Excell. eñ den Grave van Hollach/die ontrent 2. mijlen daer van waré tselve door een bestemde vierteecken verwitticht: Daer op is de Grave voornoemt/ inder haest wel flucx voor dage noch aengekomen/ ende van achteren int Casteel ingelaten. Sijn Excell. is mede terstont gevolght. Na het innemen vant Casteel/ is sijn Excell. flucx voortgevaren om de stadt te veroveren: ende also die vander stadt ende de soldaten (door dit snel eñ onversiē innemē vant Casteel) seer verschrict waren/soo zijn de soldaten deur verbaesthept upter stad gevlucht: ende de burgers hebben haer in handē van haer natuerlicken Erf-heer ende Prince begeven/ die sijn Excell. door den plonder bewaert eñ beschermt heeft/hoewel tot betalinge vāde soldaten haer eenige geltstrasse opgelept: Daer en is niemant aenden lijve gestraft/uptghenomen wepnigh hooplupden/vanden genen die voorheen Geertrupdēberg aendē vpant verkocht hadden/derwelcker goederen den soldaten tot buyt gegeven/ende sy metter galge gestraft zijn gevorderē. De kercken zijn mede toegeslotē eñ versegelt / so datter in geenderley wijse eenige plonder of onghereghelthept is gheschiet / als de overwinners tegen den overwonnen gewoon zijn te doen.

Den 1. Meert / is Graef Karel van Mansfelt met een statelicken hoop krijghs-volck upt Antwerpen getrocken/om der Staten volck / die te Oosterhout ende daer ontrent lagen/wederstant te doen/eñ is voort getroc-

tocken na Hebenbergen / tweleke hy alsoot een open plaets is / lichtelic verovert heeft / en heeft daer na het casteel door overgevinge mede in zijn handen gekregē. Van daer is hy voort voor de schanse op thooft van Hebenbergen / aendē watercant gekomen / den welckē hy sommige dagen dapper geschoten heeft / maer soo de selve schanse dicht opt water lach / ende upt Hollant lichtelijck ontset worde / soo is hy int eynde / sonder pet upt te rechten daer van getrocken.

Boven hebben wy verhaelt / datte Pyins van Parma den Heere Headoz met sommigh volc ende groote somme gelts binnen Parijs gesondē hadde / met belofte van noch verder onderstant. Ende so de Koninc van Vzancrijc in voorspoet vast toe nā / veel stedē en plaetsen in kreegh / so heeft die van Mayne den Vzince van Parma / om wijders onderstant versocht: Dewelcke den Grave van Egmont met een statelickē hoop rupters en knechtē hem te hulpe gesonden heeft / die daer na tot Beaumis in Vzancrijck gekomen is / daer hem die van Mayne teghen getrocken is / ende hem ontfangen heeft / ende hebben haer beyder krijghshepz mettē anderen verselket.

Na dat de Koninc als bovē verhaelt is / Manstrauz Alenson / Vendom / Mayne Palaise en meer ander steden en sloten in groot getal ingenomen hadde / heeft hy voort de stadt Vzeuz belegert ende beschoten. Die van Meine nu metten Nederlantsche hulpe gesterct synde heeft alle zijn macht tsamen gevzacht / om den Koninc inden loop synder victozien te wederstaen / ende de stad Vzeuz te ontsetten: Ende hy is den 9. Martij met zijn gantsche krijghshepz opgetrocken / om den Koninck te wederstaen. De Marschalc ban Aumont die tot Jurij aende passagie des waters Houre lach / is mede opgetrocken / ende na des Koninc grootē leger getrochē / en heeft sich aent water Hure begeven. Des selven nachts wert den Hertoge van Mayne aengesept: Dat de Koninc zijn geschut van Vzeuz wech gevoert hadde / ende dat hy sich gelegert hadde / tusschē 2. waterē als Houdaē en Hure / op een bequame plaetse / aldaer hem zijn hulpe ende onderstant upt Pontu door den Heeren van Plessis en Moznay / en upt Picardien / deur den Heere van Hunieurs upt Normandiē / en van den commandeur vā Challes / S. Denijs en Meulam / ende dat hy nochtans de stadt Vzeuz hier mede vā haer belegeringe niet ontbloote. Hierom is de Sautes met sijn ganschen hepzlegher opgetrocken / op hope des Koninc volc eenich vozdeel af te sien / maer heeft bevonden / dat des Koninc volc wel verde van Vzeuz afghetrocken waren / maer dat haer lichte peerden lanc het water Houdaen noch lagen / ende de bzuggē afgewozpen hadden. De Vice-Graeff van Tavannen / heeft sich ter zijden teghen Konberre met sommighe Rupters ende twee regimenten voetknechten begheben / teghen des Koninc hepz over: het gantsche Legher was achter hem. De Heer Kosue is ter sijden na het dozp Vzecheres getogen aent voorst water gelegen. Des Koninc lichte peerden (die sonder tros daer lagen) zijn wat onozdentlic over twater hure getrocken / ende namē haer tocht op Mesiers / en hebben haer tottet middelste deel haers legers (tot Mottello bynder stat Vzeuz leggende) begeven. Des vpants leger hielt sich dit dag eensdeels te Ville / en eensdeels langs het water Houdaen / en Hure / en het overige hepz en voetvolc vanden zet-genoten / heeft hy laten legheren opte passagie van Jurij en Garaine. De Hertoch van Meine heeft met zijn ruptren desselvē nachts stille gelegen / aldaer heeft hy vernomen / datte Koninc lanc het water Hure sijn tocht genomen hadde / op Novaucourt / als of hy hem op Verneut begeven wilde. Daerom is de Hertog den 13. smozgens vzoeg deur den dozpen Jurij en Garaine / over de bzugge gerucht. De tsamen-koemste sijns geheelen leghers / was tot Malmaiston besteint / daer een pder overste sijn quartier verdeelt was. Daer wert den Hertogh aengesept / dat haer sommige hopen des vpants van verde vertoondē: Over sulcx zijn de Heeren van Kosue / Gessan en Boisdalsin / uptgesondē om selve te verspieden / ende dat middelertijt de Vicegraef van Tavaunes inder haest de slachozdze soude maken na de ozdinantie die hem den Hertogh gegeven hadde. De voorzwoemde Heere Kosue / soo hy wat voor upt gestooten was / heeft 400. van s Koninc rupters aengetreft / die ter zijden in dzy hoopen verdeelt stonden / daerom heeft hy mede zijn lichte peerden stille doē houdē: Maer terstont daer na / als hy sach dat des vpants voorzwoemde rupters tot hem aen quamen / en dat achter haer noch 3. andere hoopen rupters waren ende dat de voortocht haers voetvolcx haer mede vertoonden / so heeft hy zijn lichte peerden slucx te rugghe doen trecken door twoozdeel van eē dozp / ende haer bevolen / datse haer in haer bestēde plaetse haerder slachozdze souden begeven / en hy ontboot mits dié den Hertoge / dat de vpant sich gantschelick totter slachț toegerust hadde / ende strackx tot haer aenquam / ende datter geen bosschagie / noch water tusschen haer was.

De slachozdze werde van beyde zijdē toegerust. De Coninc haestede sich / om den vpant terwijlse noch aen twee hoopen verdeelt lagen / aen te treffen: maer so hy deselve in goeder slachozdze vant / heeft hy zijn legher tusschen twee dozpen in zijn voozdeel nedergeslaghen / daer plaets genoegh was voor zijn gansche Leger. De ozdinantie der slachozdze van die van Mayne / was dā twee groote hoopen eedt-ghenooten ende Fransopsen hakenschutten / in twee vleugels gedeelt / met een hoop lansknechtē / dubbelt soldeniers / en de rupters in midden / so dat de spitse der rupters ende des voetvolc effen verde uptquamen. Dat geschut voerdemē opter slincterhant bupten de slachozdze neffens den eetgenooten hepz. Des Koninghs slaghozdze was meest alsa. De beyde legers ende slachozdzen stondē van twee uren na middagh totten avont malkanderen stijf int gesichte / maer wert niet een schoot geschoten / noch eenich schermutsel gehouden. Tegen den nacht begaf sich een pder in zijn plaets / ende twas den gansthen nacht seer stille: Dees beyde legers lagen nu geen walsche mijle bandē anderen. Den 24. smozghens vroegh / is de Koninghț upter leger-plaets opgebzokē / heeft sijn slachozdze gemaect / ende is totten vpant aengekomē / Deselve heeft mede sijn volc in slachozdze gebzacht om slach te levercē: ende twas eē effen slecht velt daer niemant voozdeel hed / ende deene noch dander partije en mocht sich met eeren den slach niet wegerē. Ende so aen des Koninc persoone veel gelegen was / so werde hy ernstelic vanden sijnen vermaendt / dat zijn persoon bupten de slach soude blijben: maer heeft sulcx geensints ghewilt / ende haer in dees meninge aengesproken: Dat hy voor al daer selfs wilde by zijn / ende na dié daer veel aē gelegē was / selfs het beleyden des strijds wilde ozdoneren. Ende om den sijnē een moet in te dzucken / vermaende hy haer gantsch ernstich op des wijse: Lieve vzienden ende vzoeders / de vpant is voozhanden / als een grimmende Leeu en Bepz / om sijn moet wille en trozn aen ons te plegen / wantet haer seer spijt / dat naet afsterbē / van onsen lieben Heer ende vzoeder / Hendzic de derde / Koninck van Vzancrijck / ons so veel steden en plaetsen / ende so veel vzome Fransopsen toeballen. Ende soo ons alder eer ende 't welvaert des gantschen lants daer in bestaet / dat wy hen een geweldigen wederstant doen so wil ic u mits desen vermaent hebben / dat ghy eerst Godt den Heere om hulp ende bystant aenroept ende bidbet / om sijn kercke tegent woedent ghewelt sy nder vpanden te beschermen / en den selven altoos te Vzancrijck late wassen ende toenemen. Ten anderen / dat ghy u nu bewijst als dappere vzome krijsliedē ende Francopsen wel betaemt / en u vpandē aengrijpen wilt met een wacker gemoet / want het geluck den vzomen helden gunstich is / dien helpt God in haer rechtbeerdige saken: Want wy dese strijt niet aenbangen upteenigē roem of vzaeckgierichept / of epghen nut ende vzofijt: maer wy strijden pro Lege, Rege & Grege, voor ons Gods dienst / wetten / vryheyt en tghemeene welvaert. Ende alsoot nu om so grootwichtige sake is / so bidde ick u opt hoochste dat ghy u niet ontsien wilt met lijf / goet

goet eñ bloet u selfs te wagen / ende niet aensiē des vpandts macht/maer Gods hulpe/die zijn sake wel uytvoeren sal:maer so ghy u vertsagen sout / so sult ghy u vpanden daer mede den moet sterckē / om u te overweldigen door u selfs klepnmoedichept. Dit bidde ick u / als mijn lieve spits broeders ende getrouwe Fransopsen/aen my sult ghy gheen mangel hebben/ als ghy door dees tijdt altijt gesien hebt/ eñ nu aldermeest metter daet bevinden sult/ hoe hertelick ende getrouwe ick dit arme ende verdruckte volck uyt de handen haers vpants verlossen sal.

Daer mede is de Koningh totten vpant aengedrongē/ende quam opte slincker hant tot haer aen/naer een dorp toe/dat hy tot zijn voordeel meende in te nemē/eñ gaf hem selven also na der zijde vanden vpanden open/ ende waren doen noch een halve mijle vanden anderē. De vpant dat siende/meende den Koningh het voordeel vant dorp in te nemen/te voorkomen/ eñ dat hy nu gelegenthept hadde/des Koninex slach-ordre van ter zijden te breken / beval hy daer over den Vice-graef van Tabarnez / dat hy sijn rechter vleughel metten spaenjaerts opten Koningh ter zijde soude aenvoeren/eñ den Heere van Rosne/ dat hy met zijn slincker vleugel met den Duytschen eñ Bourgoeniers mede soude aentrecken. De Hertoge selver was inder spits des gantschen heyrs/om den aentocht ende slach te belepden.

Onder wijlen heeft de Koning seer behendich inder haest sijn tocht na het voornoemde dorp ghelaten/ende heeft sich stracx na den vpant gewent / eñ liet int eerste aenkomē zijn geschut op haer afgaen/ende druckte geweldich tot haer in. De Vicegraef vā Tabarnes/sorgde noch dat des Koninex voetvolc dat ter rechter zijde lach/haer voornemē om tvoordel vant dorp in te nemē/ souden volbrengen / daerom schoot hy metten grof geschut op haer/eñ liet de rupters ende sommige schutten een aenval op haer doen/ ende weken so uyt haer slachordre / ende quamen tot ontrent hondert treden aenden voornoemden des Koninex voetvolc/ende hielden doen stille/ sonder eenigen aenval te doen/ als offe maer gekomen waren om haer te besichtigen: Over sulex quā den Vice-graef met hondert Fransche paerden slucx aengestooten/om den aenval te doē. Hem volchde noch de Heere Bassompiere / ende meenden dat haer alle de andere mede volgen souden/tvelck maer seer weynige gedaen hebben: d'ander alle zijn sonder een schoot gedaen te hebben/gevlucht na de rupterije der slachordre ende den witten vane. Daer gebiel een dapperen slach/ De Koning was selfs in d'eerste geleden. De rupterije vande Heere Santes / ende den Grave van Egmont/ met de witte Cornette vanden Hertoghe van Meyne/ deden wel eenigen wederstant/ maer zijn meest alle geslagen:het voetvolck vernielt/ gevangen eñ verstropt. De Duytschen zijn alle haer vendels eñ 't gheweyr benomen/ende van alles ontbloot / eñ so na haer heyr gesonden: Des Francopsen voet-volcx isser veel ontkomen/ die haer wapenen achterlatende/ ontvlucht zijn/ eñ de Koning heeft metten gevangen Francopsen seer beleeft gehandelt. Na dat den slach geeyndicht was/ eñ een yder vergunt te vertrecken daert haer gelieste: De vernaemste persoonē die inden slach gebleven zijn/ waren de Graef van Egmont / de Heere van Chastineraije/Darconag/Caberon ende Bonderfaut/eñ zijn gevangē gevoordē de Heere van Boisdalphin/ Sicogne/Medunis eñ Senisse. Tgeschut ende den gantschen tros des legers is in sKoninex handen gekomen / ende zijn volc tot vupt geweest. De Koningh/om zijn victorie te verbolgen/ heeft den Hertoge van Longevile opten 14. Meert upt Biens(een mijle vā Mantes gelegē) geschrevē/meest in deser meeninge. Beminde neeff/wy moeten God hooghlijc loven/dat hy ons so heerlicken overwinninghe verleent heeft : Den slach is geschiet/ Men is dapper aenden anderen gheweest. Godt heeft het deur zijn ghenade also beschickt/dat alle haer voetvolck verstropt zijn: so wel de uptlantsche als de Francopsen / hebben haer ten laetsten overghegheven / den rupters meestendeel geslagen/de Bourgoensche so wel als de Nederlanders omghekomen / des van Meyne witte Cornette/ende dat geschut ghenomen/sy tot voor de poorte van Mantes vervolcht : Ick mach wel seggen/dat ic wel vanden mijnē gedient ben geweest. Bowen allen desen ist meeste / dat Godt mijn bystandt is geweest/die aen ons bewesē heeft/ dattet hem allelecrs is / deur wepnich of deur veelen de overwinninghe te verleenen. Maer hoe alle saken int bysonder verlopen zijn/ dat wil ick u eerstdaechs verwittighen/ middelertijt ist hoochnoodich / datmen nu niet ruste noch ophoude/maer inder selver hitte voortvare: Daerom so begere ick / dat gy deses opsichts u met u crijchsvolc terstont daerdich maert/ende tot my comt aende Hepne te Pontoise / of Merlan / of daer ontrent ghelegen plaetsen daert u gelegenst is. Ende ghy mijn beminde neef/sult ghewisselick vertrouwen/dat dit de behoudenisse vant gantsche Rijck is/ ende tverdervē eñ ondergant des vpants / diemen nu vervolgē moet/met hulpe ende bystant vandē warē ende vromen Fransopsē. So bid ic u / dz ghy oubes waert zijt mijn uptheemsch voetvolck met u te voeren. Onder desen brief waren noch bygevoecht dese woorden : O broeder heeft den spaenjaerts essen so wepnich ontsien als ick/ ende heeft sich dapper laten bruycken / also dat de vpanden niet alle te hups sullen komen : wy hebben haer schier alle de vendels afghenomen/ van de rupters sijnder 12. of 1500. ghebleven/de Heer van Rumiers eñ Monij zijn ooc deerste geweest die aengeloopen hebben / eñ mettet grof geschut wech genomen sijn. Ter eerster gelegenthept sal ick u breeder schrijven. De post brengt ons tydinge / dat die vā Meyne binnen Mantes gevlucht is.

Na dat de Coninck de stadt Meulum inghenomen eñ bevesticht hadde met volck eñ provande/so heeft hy sich terstont wederom voor de stadt Dreux begeven/ gelegen 7. mijlen van Parijs. Die vander stadt door zijn aenkomste verschrict zijnde/trachten hem de sleutelen te gemoet hem om genade biddende / ende dat hy haer met geen garnisoē bes waren wilde/ twelc de Coninc ten aensien van haer bypwillichept geconsenteert heeft / doch heeft evenwel een oversten daer in gestelt/ ende nam sijn wech voort na Poysy. Hierentusschen werden sy van die van Meyne bekout/ dat sy dē voorsē oversten wederom met gheweldt de sleutels benamen/ ende hem metten sijnen ter stadt uytleyden. Als tselve den Koningh vernam/ heeft hy sich wel slucx gewent/ eñ is terstont te rugge gerucht/ ende wederom voor de stadt gekomen/ende liet haer door een tromslager vragen/of sy haer goetlick in zijn handen willen geven? Daer op sy antwoorden sy en wilden haer niet opgheven / noch hem voor een Koning van Vranckrijc kennen. Daer op is zijn Ma. dicht onder de stadt geruct/ ende heeft terstont 2. geweldige aenloopen daer op gedaen. Doen hebben die vander stadt een brief aen hem gesonden/dat hy haer in genade wilde aennemen/ ende geen besettinge daer in leggen/soo wilden sy haer overgeven/ ende als getrouwe onderdanen/ hem als haren Koningh sweeren. Daer op heeft de Koning haer geantwoort:dat hy haer wel in genade wilde aennemen/ maer begeerden garnisoen of besettinge daer in te liggen. Twelc sy den Koningh(hoewel niet geerne)bewillichden: ende bestemden een tijdt dat hy inkomen/eñ sy hem sweeren souden. Middeler-tijdt hebben sy vernomen/ dat de Hertoghe van Meyne met alle zijn macht opten wech was om haer te ontsetten. Doen werdense andermael afwendich / eñ braken haer accoort metten Koning gemaert/eñ hieldē de stadt voor hem gesloten. Derhalven de Koning ten derdemael de stadt met geweldigerhant bestormde/eñ met grooter furie innam/ ende heeftse meest al inder eerster hitte omgebracht.

Aldus heeft de Koningh in voorspoet gantsch toegenomen/eñ hebben haer een pegelijck(soo wel zijn vpanden als vrienden) moeten verwonderen / van zijn voortvarende ernst/int volbrengen gewichtiger saken/ hoe onverschrict ende wijslick hy in alle voortvarende nooden sich berocht eñ gedragen heeft/twelc de nakomers noch meer als de tegenwoordige bekennē sullen:

want

want waer ist te vozen opt gesien of veel gehoozt/tgene dese Coninc in vozten tijt uptgerecht heeft? Die binnen 2. maenden ende noch minder / met een so geweldigen krijghshepz/mede van veel Switzers/eñ uptheemsche met so veel swaer geschut beladen/ 100. ende 60. mylen getogen heeft. De voozsteden van Parijs ingenomen/ vijf of ses merckelicke belegeringen tot eē goet eynde gebzacht: Veerthien of xv. steden ingenomen/zijn vpanden upten lande van Vendom/Tourz/Anjou/ ende Meyne geslagen/der selve ingesceten gemoeden die hem eerst tegen waren/tot sich getrocken. Eñ dit alles met geweldigerhant/of dooz dat hy dē vpanden een schzick indzucte/ heeft daerenboven in allen desen nopt eenige heymelicke boose pzactijcken gebzupt/ vā verraderije of meynedichept/ noch nopt gepoogt eenige heymelicke moozderp/ maer alle zijn saken rechtschapē eñ dooz de vupst gedaē:boven desen in diberschе veltslagē met oberwinninghe sijn vpanden verdelcht eñ oberwonnē.

De Koninck van Spaenjen/ dooz aenpozringe van den Ligisten in Vzancrijck / had zijn gesanten aenden Paus ghesonden / versoeckende dat hy tot onderhoudinge der Catholijzsche Religie/ in Vzancrijc een Cātholijzschen Koninck soude bevestigen / alsoot hooghnoodich was / ten ware men wilde aensien eñ ghedoogen/ dat Vzancrijk gantsch onder-ginge/ ende vande moeder de H. Kerche afghescheurt werde. Over sulck heeft de Paus met 23. Cardinalen/de selve sake in een beraetslagh genomen/eñ ober weer zijde obergewegē. Doch so sp niet konden verdzagen om eenen Koninck in Vzancrijck te bevestigen/so wert voozgeslagen/dat de Koninck van Navarra de naeste wel totter Kroone was/bysonder na dien nu zijn Oom/ de Cardinael vā Bozbon gestozven was / somen hem dooz eenige middelen totte schoot eñ eenichept der moeder der Roomsche kercke hadde moghen vzenghen. Na veel verlep overlegginge/is de sake tot op eēn ander tijt uptgestelt/ als sp onderlinge niet verdzagen konden.

De Heere Balignij / Stadthouder van Picardien/ ende Gouverneur van Camerijck / hielt noch menich mensch in twijfel/ welck partije hy aenhing. De Hertoghe van Meyne is den 5. Mey seer heerlijck vanden Gouverneur boozgnoemt ontfangen / die hem met een stateliicken hoope rupters te ghemoet quam / op zijn hoofsch/seer eerbiedich/ hem biddende / dat hy om alle misvertrouwen werh te nemen / niet meer dan met xij. persoonen van Adel/soude inrijdē / eñ de Gouverneur heeft altijt aende zijde vande Hertogh van Meyne ghereden/tot binnen der stadt.

De oozsake zijns coemsts tot Camerijck onder anderen/is mede ghewest (so de Coninck meest het platte landt ontrent Parijs verwoest hadde / diemen besozchde dat haer noch naerder belegeren mocht) dat men vier dupsent waghens met vozten / met een sterck convoy na Parijs mocht senden/al eer de Coninc haer naerder belegheren mochte.

Wt Camerijck heeft die van Meyne aenden Pzince van Parma geschzeben/ eñ versocht om mondelinghe met hem te spzeken van grootwichtige saken / die hy de penne niet vertrouwen en dozste. Ende die van Parma is op den 22. Mey binnen Conde ghekomen/ derwaerts die van Meyne mede verboecht heeft/ ende hebben des selven daechs / so mede des daechs daer na sommighe uren lanck (alleen sonder pemants bywesen) metten anderen ghespzoken.

Na dat de Coninck als boven verhaelt is / vast veel steden eñ plaetsen ingenomen hadde / so is hy opten 8. Mey met alle zijn macht vooz Parijs gekomen / ende heeft des anderen ende derden daechs daerna/ rontom alle Casteelen / Dozpen ende bzugghen inghenomen. Daer upt in der stadt geen kleyne beroerte ende opzoer ontstont/ doch werde banden Hertoghe van Nemeurs gestilt. De Coninck herst hoe langer hoe meer de stadt rontom bereudt/ende op alle de passagien onder eñ boven diberschе vastichеden ende schansen gemaect/ende inder belegheringhe verhart veel maenden lanck/ sonder dat de vpant pet vpsonders teghen hem dozste aenvaerden/verwachtende allеē op de toerustinge eñ ontset vanden Pzince van Parma upt den Nederlanden/ so mede op de hulpe die de Coninck van spaenjen upt Italien/ van Napels (daer hy alle ballingen eñ quactdoenders vzy remissie eñ gelepde gegeven hadde/ mits datse den Ligisten in Francrijc souden toe trecke) haer toesendē soude / so mede upt Spaenjen te water. Dooz sulck sijn die van Parijs ghewegen gewozden het uptterste te wagen / daer in haer Mendoza mede seer stijfde: so datse inde up ter sten hongers noot gekomen zijn/ ende veel menschen van hongher ghestozven zijn.

Also tregiment so rupters ende knechtē van Francisco Verdugo Stadthouder ober Groeningherlant/ ende de spaengiaerts onder den Oversten Emanuel de Vega/den stichт van Munster eñ het Graefschap van Bentheē / met plonderen vzantschattē eñ rooven grooten oberlast deden : so mede Graef Karel van Mansselt het Hertogdō Gulick eñ Cleef/met inneminge der Cloosters ende Edellieden hupsen/ seer verwoeste ende vernielde / eñ hier eñ daer inden selvē Hertochdomme daert hē gelieft de ende goet docht / diberschе schanssen ende vastichedē opwierp. Dat oot noch andere spaenjaerts / beneden eñ boven Wesel/eñ inder Graefschap Lippe/om der selver burgers te benauwen / diberschе schanssen maecten/eñ haer in aller manieren verwoesten ende beschadichden. Dat mede Johan Marico de Laro met sijn spaenjaerts ende Duptschē / te paert eñ voet/ tstichт Ceulen een merckelicke schade toe vzacht: eñ der Nederlantsche Staten knechten mede niet stille waren/ maer menighen tocht inde voozñ landen deden : so hebben der Westphaelsche ende Nederlantschē Craisz / aent Rijck ende Duptschen Vozstē seer grooteliјck beklaecht. Derhalven om daer in te versiē/ isser tot Ceulen in de Mey maent een Rijcxdach beschzevē/ maer niet gebozdert/ende op een ander tijt uptgheстelt. Doch lietet sich aensien / dat also de spaenjaerts haer tot geen billichept noch affstant wilden laten vzengen/ noch de selve voozñ. ozden ontruymen / datter hy den Duptschen Vozsten eenighe macht van rupters ende knechten te wege soude gebzacht werden/om den Rijn af te komen/eñ den selven stroom (zijnde eē riviere des Rijcx ende der selver omlanden) vant gewelt der spaējaerts te bevzijden. Tot sulck de vereenichde Nederlantsche Pzovintiē/ met rupters/knechten ende schepē van beneden strooms mede soude aenkomen/om ghelijcker handt malkanderen de handt te bieden / om de voozñ landen ende stroomen vanden alghemeynen vpant der Duptschen natien te verlossen.

Van wegē der Nederlantsche Pzovintien is hier in niet versupmt : Want zijn Excell. van Ozaenjen is met grooter macht den Rijn opwaerts getrocken/der meyninghe vooz eerst de stadt Nimmegen in te gekrijghen: doch so tselbe met verrasschen niet wilde ghelucken / heeft hy sich met gantscher gewelt inde Betuwe tegen Nimmegen ober nedergelegt / eñ aldaer een seer gewelдige schanse recht tegen haer ober op ghewozpen eñ de stadt middeler tijt menige dagen aendē anderen seer dapper beschoten. Die vander stadt vierden mede niet met schieten. Maer werde met sodanigen ghewelt ghedueric inde stadt ghesschoten/ alsmen van te vozen opt ghehoozt hadde : Also dat de stadt seer daer deur beschadicht/eñ vpnaest geruineert werden. Middelertijt werde de Schässe opgemaert eñ bevestight:eñ sijn Excell. bleef menigen tijt aldaer verhardende: ende so daer niemant upt Duptschlant quam / soo heeft hy de selve niewe schanse met geschut / provisie vā alle noodzust eñ goede besettinge bevestieht / ende is so te rugge ghetrocken. Boven desen hebben de Nederlantsche staten een nieu wijde vaert ghegraben dwars dooz de Betuwe/vanden Rijn inde Wael beneden Nimmegē/ ende een geweldigen dijc nederwaerts opgemaert/ alsō datmen nu Nimmegē berby mach varen/ op ende beneden strooms / so is mede de neer-Betuwe tot beneden Dozdzecht/dooz dese dijck machtich bevestieht/eñ dooz inbzeken beschermt. Ettet maken deez vooz schans heeftmen een groot deel des somers dooz ghe-

wacht:

bracht: eñ daer quam menigerley tydinge upt Duytsland van eenige toerustinge/ maer anders niet/ dā datter eenige Gesantē ende Ambassadeurs vant Rijc zijn gekomen: eerstelic bynden Prince van Parma/ daer na in Hollant bynde generale staten: verspeckende aen beyde partijen/ datse alle de plaetsen eñ vastichēden die sy opten Rijnstroom ende Rijcx bodem hadden/ souden overgeven eñ verlaten/ nadien het Rijc/ ende dē onderdanen van dien/ met dagelijcsche uptvallen eñ tochten groote schade aenghedaen werden/ soo mede datse den Rijn/ zijnde een stroom des Rijcx/ niet mochten ghebruycken tot haer onderwinlicke nadeel eñ interessie.

Op tweleck versoec hebben de generale staten geantwoort/ meest op dees navolgende wijse. De Heeren/ de generale staten der vereenighde Nederlantsche Provintien/ gehoort eñ aengemerct hebbende/ tgene in hare vergaderinghe van weghen der eerweerdichsten/ grootmogensten/ deurluchtichsten/ alderedelstē/ hoogbermaersten/ edelen/ wijsen/ seer discreten/ Keurvorsten/ Princen ende staten des Omeraisz des Keurvorstendommen/ eñ bysonder aenden Rijn neerwaerts van Westphalen ende neder-Sassen/ so metten monde als schriftelijcke vertooninghe den xxiij. Augusti haer voorgedragen ende onderantwoort deur den edelē eerweerdigen/ wijsen ende hooghgheleerden/ Casper van Elrij/ stadthouder van Langstien/ Adam Gans/ Heere van Putlitz/ Raetsheeren der Keurvorsten van Mentz eñ Paltz/ Otto van Wolmernechuysen/ Luytenant generael van 't quartier vanden neder Rhijn/ Weymandt van Leroydt/ overste Kamerlinck des Hertoghdoms van Gulick/ Jan Bouman/ ende Bernart van Putz/ Licentiaten/ ende Ambassadeurs vanden voornoemden Craisz.

De Heeren Staten/ na genoeghsame beradinge eñ overlegginge des tegēwoordigen stants eñ tijts/ danckten voor eerst den Heeren Keurvorsten/ ende d'anderen Vorsten/ Heeren eñ Staten/ van haer goede eñ beleefde eerbiedinge/ eñ haer toegenepchden willen/ ende soo seer minlicke eñ gunstige aenbiedinge van haer vrientschappe. Ende bidden haer Keurvorstelicke hoocheydē/ so mede der anderen Vorsten/ Heerē ende staten: Datse vastelic willen ghelooven/ dat de Staten aen haer zijdē/ nopt nagelaten hebben/ ende noch niet nalaten willen alle neerstichept eñ dienst te doen: dat alle de voorñ Keurvorsten/ Vorsten/ Heeren ende staten des Rijcx/ so mede alle andere Potentaten/ Koninghen/ Vorsten ende algemeen regeringe/ wel sullen verstaen: Dat niet tegenstaende dese langhduerighe swaere oorloghe (inde welcke dees Nederlanden tot haer groote schade ende ellende zijn geweest int verdragen van haer eersten eñ al te swaren aenstoot) de natuerlicke goetaerdigheydt ende oprechte goetroutsz vanden ingesetenē des selfs/ noch gebleven is in haer voorñ wesen ende stant/ alsoo dat haer (naest be beschermingh haers vaderlandts) geen dinck liever is/ of datse meer ter herten nemen/ dan goede vrientschap ende over-een-kominghe metter gantsche werelt/ maer aldermeest met haer nabueren/ ende haer omleggende landē/ ende boven dat noch opt hooghste om te verwerven den overlanghen eñ altijts gewenschten vrede ende eenichept der landē. Derhalven ist den Heeren staten seer verdrietich om hooren/ datmen haer heeft willen beschuldighen/ datse de eenichept ende vrede gebroken soude hebben/ die tusschen den landen gheweest is/ sonderlinge vanden ghenen/ van diense alle hulp ende onderstant ghehoopt haddē/ eñ datse eē uptnemende vroeghept ende medelijden met haer souden ghehadt hebben/ over de verwoestinghen/ die dees Nederlanden overvallen zijn. Daer sodanigē vrandende blamme tot opten huydigen dagh ontsteken is/ dat niet mogelick en is geweest die te weren of de voneken des selfs zijn ghebloghen in haer nabueren grensen. Voorwaer so ist mede vergeefschen arbeyt/ datmen dese blammen souden uptblusschen/ nadien mē sier/ datmen int herte ende rechte midden des lants (die sendē anderē onderscheydē zijn verbonden) anders niet en doet dan de blammē opstoort/ ten ware datment doenlic achte te wesen/ datmen de buyten luyden des lichaems wilde genesē/ daert herte van binnen verbrant ende verteert is: tweleck nochtans de Heeren Staten van haer nabueren niet konnen gelooven.

Maer aengaende (tweleck sy met een ongevoynst hert ende vry gemoet voor God mogen getuygen/ datse een groot leet eñ misbagen hebben/ ende van her tē tonvreden zijn/ over tverderf dā haer nabuerē) dat sy eenichsins oorsake soudē gegeven hebben/ of datse toegelaten souden hebben/ of noch soudē willen toelaten/ dat deur haer krijghsvolck/ haer nabueren eenigen overlast oft verwoestingen aengedaen soude werden/ dat was haer meeninge tot noch toe niet geweest/ tweleck haer commissien/ bestellingen/ ordinantien ende placatē/ die desbalven openbaer ghepubliceert/ genoeghsaem ghetuygen/ so mede de straffinge tegen de overtreders der selven/ daer op gevolgt ende gepleegt: Daer door klaerlic bewesen wert/ dat de saute niet en is aende goede meninghe ende wille vanden Heeren Staten voornoemt.

Doch het kan wel zijn/ dat sy of den Raet van staten/ niet alle tijt so goede ordere ende discipline hebben weten te onderhouden/ alst wel behoort hadde/ doch is tselve meestendeel geschiet deur valsche practijcke van den vyant/ so eensdeels mede/ datmen onder een hoope ongebonden krijghsvolc niet altijt effen goede ordre eñ krijghstucht onderhouden mach. Dat mede niet nieus en is/ tweleck den Staten meer schadicht als yemande anders/ na dienst tmeeste verderf daer deur lijden.

Nochtans ist beter midlertijdt een wepnich ongheregelthept dragen voor een tijt lanc/ op hope van haest te konnen tot verbeteringe/ dan een groot onbermijdelick quaet hebben te verwachten: Te weten/ datse alle d'een metten anderen (tot een ganssch verderf ende ondergane eñ onbermijdelicke schade/ eñ interest vande geheele Nederlanden eñ der selver nabueren/ wiese oock zijn mogen) souden komen ondert joc vande onderstadelicke bloetdorstige hoobeerdige absolute heerschappije/ vande Saracensische Morganische Christenen. Onder 't bedwang van sodanigē volc/ diemen gesien heeft dat onder tdecksel van een geestelijcke regeringhe/ sulcke bloetdorstige placaten (ja die verbieden datmen de H. Schrifture niet mach lesen) eñ rechtsvorderinghe voor de Inquisitie-meesters (in plaetse van rechters) ende sodanigē rade van troublen/ (daer van men te voren nopt inde Nederlanden heeft hooren spreken) anders niet gesocht hebben/ dan (teghen de solemnele eeden eñ hooge beloften/ ende verbintenisse deur haer gesworen) te violeren/ schenden ende onwaerdig onder de voeten te vertreden/ de vryheden/ rechten ende privilegien van dese Nederlanden/ eñ der selver Staten te vernielen/ te dooden ende upt te roepen/ alle de Edellieden eñ principaelste vanden lande. Eñ het arme gemeen volc met ondraghelicke lasten der imposten ende schattingen te beswaren. Om op dees maniere in te voeren eñ over dees landē te brengen een absolute heerschappije/ om daer deur te beter ende te lichter te komen tot haer voorgenomen gantsche Monarchie.

Eñ dat haer meeninge ende voornemen allesins eñ altijt daer toe gestrckt heeft/ is genoeghsaem te bewijsen/ doort innemen ende tot haer te trecken van alle de rijckste Abdijē ende Prelatrijen der landen; want men moeste den Prelaten/ zijnde voor haer deel der Provintien/ het eerste litmaet der staten/ eer st ende voor al affetten eñ uptroepen/ op dat in haer so eerlicke plaetse/ ingevoert ende geplant soude werden eē nieu eñ seltsaem gespuys van volc/ te weten Kettermeesters/ dragende den naem van Bisschoppen/ alternael schepsels van dees nieuw voorgenomen Monarchie: Ten ende dees voorñ Kettermeesters eñ Bisschoppen nu nieuwelicx tsamen ghesmeet mochten bevesticht blijven in haer nieuwe macht/ ende autoritept/ om de Spaengiaerts als bespiers/ in dees landen in aller getrouheydt te dienen/ ende neerstich opmerckinge te nemen/ op den genen die haer tegens dees nieuwe heerschappije souden willen setten. Soo mede om door desen middel te niet te doen het tweede litmaet der staten deser landen/

te we-

Digitized by Google

te weten/de Edelen ende Ridderschap der selven: Vanden welcken sy een deel deerlijck omgebracht / ende het ander deel de wapenen ende macht upten handen ghetrocken hebben. Daer toe meende sy stoffe ende oorsake genoegh te hebben / overmits datse ootmoedighe requesten aen haer Koninck overgegeven hadden/biddende datmen der onschuldighen menschen bloedt niet langher vergieten wilden. Hier door zijnse verdoordeelt / bedreven te hebben crimen læsæ Divinæ & humanæ Majestatis, siet hier door haddense verkregen/een basten voet eñ gront / om een oorlogh te stichten over dees Nederlanden / om deselve op een nieu te overwinnen/eñ daer over te tyrannisseren / als over een nieu ingenomē lantschap/op de wijse ende manieren vanden genen die verniele ende onderdrucken willen/allen den genen diese eenichsints vermoeden / datse haer selven teghen henlieden tyrannije souden mogen setten. Eyntlick hebbense daer na getracht/om den Staten ende tgemeen volck te brengen onder sodanige tributen ende schattinghe/daermen nopt af ghehoort hadde / om alsoo te gehrijgen een altijts blijvende middel/ende onderstant/ tot hanthoudinge van haer absolute macht ende heerschappije.

Van welcx voornemen ende trachten/ tot dees Saracenische Mozaniſche gheheele Monarchie/ mach dupt slant selfs exempelen genoegh voortbrengen/van haer bloetdorstichept / daer van noch hupden daeghs veel menschen versche ghedachteniſſe hebben: Daer van mede ghenoeghsame getupgeniſſe geven/de onbehoorlicke inneminge ende overweldinghe / van diverſche Provintien ende voornaemste steden van Nederlant onder H. Rijck behoorende / soo doort uptstorten vant onschuldich bloet/ der principaelster Heeren ende Edellieden/ ende andere rijcdommen van dese Nederlanden tot veel dupsenden toe. Soo mede de grouwelicke moordrije van veel miliocnen der onnooſelen ende onschuldige Indianen/ende die van Granatē: de eenighe absolute heerschappije van Napels/ Milanen ende meer andere plaetsen in Italiē. De onrechtveerdige ende tyrannische inneminge vant Koninckrijc van Portugael / van daer verdrijvende den goedertieren miniſtrie Prince/den gekroonde Koninc Don Anthonio/sijn na-bloedverwande. Het verbloedt voornemen ende bestaen/ende d'ercutie die daer op gevolght soude hebben/om t Koninckrijc van Engelant eñ Vlant in te stocken. Het plonderen / overweldighen/ eñ inhoudinge van veel diverſche steden / ondert H. Rijck behoorende. De hepmelicke practijcken teghen Schotlant: hepmelic verstant ende verraet inde Hoven ende Raet van meest allen anderen Prinsen. Eyntlijck/de dagelijsche tochtē ende intreckinge int openbaer met ganschen heyrlegers/ teghen de Kroone van Vranckrijck. Dese alle stucken bewijsent ghenoegh / ende en is niet meer van nooden te bewijsen / watse soecken eñ trachtē/door de Spaenſche Saracenische ende Mozaniſche regeringhe ende heerschappie: Na dien dat vermaerde Koninckrijck van Vranckrijck genoegsaem overlupt schrept ende tegen haer krijt/suchtende eñ beweenende haer onghebal. Dits een sekere saecke / dat alle dees wedders die hupden/daeghs trachten na de Kroone van Vranckrijck om die te nemen vanden genen diese heeft (twelck mijn Heeren de Staten oock niet anders konnen gelooven) dat niet doen / om dat den Koninck niet rechtelick totter Kroone gekomen is: twelck seer veel Princen eñ met haer verbondē steden/om de Roomsche Religie (die anders niet souden gunstich zijn/ dese nieuwe verdeckte eenige absolute heerschappije) oock willen staende houden. Maer de rechte meeninghe is dese: Dat dese nieulicx voorsepde voorghenomen aenstant/ dat de absolute heerschappije vanden Spaengiaerts grooten af breuc soude lijden/ ende verde upt hare rekeninge gaen/ by aldien soodanigen Koninckrijck als Vranckrijck soude blijven op zijn rechte Erfgenamen/na den gebruyck van allen ouden tijden.

Ende hier door is den ingeseten van Vrancrijck gevorloft/datse haer selven mogen wapenen teghen haer natuerlicken Koninck / ende dese Maranen alle hulpe ende onderstant te doen. Ende dit niet/ om datse onbedwongen mochten leven/eñ vrijelick eñ vredich genieten tghene God ende de natuere haer vry toeghelaten heeft: maer om haer eygen Koninck te bedwingen/dat hy zijn Religie soude afgaen (daer in hy geboren ende op gevoet is) ende de Kroone verlaten / op datse maer alleenlijck mochten verselschapt werden / ende komen tot dees Saracenische heerschappije. Aensichout doch nu wel een vremde sake: is dat van outs her, crimen læsæ Majestatis, & rebellionis, dat de onderdanen aē haer Hertogh / Grave of Heere / in alle onderdanicheyt ende schuldige plicht hebben versocht / datse door ootmoedich bidden / of om een groote somme ghelts mochten verwerven in vryheydt haerder conscientie te leven : Daer ter contrary de Onderdanen van Vranckrijck/nu ter tijt / niet alleen hebben vryheydt ende toelating van tselve: maer werden noch opgehist/ om de handen met gewelt te slaen aen de kroone haers Koninck/ten sy / dat hy hem voeghen wil aen de Religie/vande eene partije van zijn onderdanen.

Aensiet doch de groote Privilegien van dese Saracenische Christenen / om te moghen doen (alst haer goet dunct) alle tghene dat sy in een ander verdoordeelen / dat hy daer door de hooghste straffe des doots verschuldicht heeft : op dat sy selve alsoo / zijnde sonder wet / de absolute macht mogen gebruycken / ende heerschen over de wetten selfs / te weten/ over de conscientie/lijf ende goet vant arme volc/na haer gevallen eñ appetijt / ende bedriegen alsoo door sodanige schoonschijnende merckelijcke valsche practijcken/ tgemeene simpele volck / misbruyckende haer onderstant om haer te trecken ende tonderwijsen/ datse haer wapenen teghen haren wettelicken natuerlicken Koninck / op datse maer alleen moghen werden absolute Meesters van dat Koninckrijck.

Door allen desen / en macsmen niet quaets binden aenden ingheseetenen der Nederlanden / of haer schelden als boven/ om datse (te voren siende de meeninghe ende twist van dese geheele verbloecte absolute Heerschappije / of Monarchie: haer ontsettende ende verwonderende niet alleen vande onuytsprekelijcke tyrannichlijcke exempelen / ende grouwelijcke moordrijen / over de arme Indianen / ende die van Granaten / ende ander volckeren: maer over de principaelste Heeren ende Edellieden/eñ veel ander dupsenden in dese landen)hebben te doen / dat den wijven / kinders/ eñ onderdanen tegen haer mans/ ouders ende Heeren/ door wetten is toegelaten ende gheoorloft te doen. Het is ook tegen reden / datmen haer daerom soude achten voor verstoorders vande alghemeene vrede / of haer houden voor soodanighe / die pet aen heben of bestaen wilden dat tegen haer eet ende beloften is / of tegen de instellinghe des H. Rijcx. De Heeren Staten houden haer versekert / datse haer eet ende beloften genoeg gedaen hebben/ na alle hun vermoghen / daer in sy verhopen/noch altijt so voort te varen/ ende te volherden: ende wenschen (alsofe ten deele mede behoorden aent H. Rijck/daer voor sy van outs / alsnoch behent behooren te werden) datse door den middel vant H. Rijck/ als leden van een lichaem/moghen verkrijgen eñ verwerven/eenich onderstant ende hulpe/tegen het grootste gewelt/ ende onmenscheljicken verdrucktinghe ende overlast harer vpanden.

Twelc sy dickwils hebbē begeert ende sonder ophouden ootmoedigh versocht / soo door maniere van Requeste/ als door haer Ambassadeurs/ Lupden van aensien / ende versoecken als noch 't selve / tot dien eynde dat na de ordonnantien ende instellinge des H. Rijcx/alle de uptheemsche krijghslupden/alle Spaengiaerts / Maranen ende alle anderen upten palen des Rijcx mogen verjaeght werden : ende dat door desen middel Rooch ende Nederduytslandt/ eenmael wederom in oprechter eenichept ende vrientschap/ vrijlijc eñ gestadich metten anderen moghen handelen en komenschappen. Ende soo dese haer bede niet geconsenteert

teert mochten werden (als sy gantschelijc verhopen ja) so bidden sy haer Keurvorstelijcke hoochheyt/ soo mede der anderen Hertogen/Heeren en Staten: datse nochtans dese haer daden/ in dese arbeydelicke swaere oorlogen/ ten besten willen verstaen: op datse soo veel te moediger met meerder corragien/ de ondermijdelijcke lastē/die in haer genoodtruckte tegenweyr en beschermínge dagelijcx hoe langer hoe meer teghen haer verswaren/ mogen volherden ende voldraghen alsse over lange begonnen hebben. Op dat dees landen/ met haer goede gelegenthept (die voorwaer niet klepn zijn) ten eynde niet behouden werden/ als sedes & media belli, tot een distructie ende ondergang/van allen haer nabueren/ ende helpinge van dese voorñ. geheele absolute Saracenische Monarchie. Hier mede sullen wijt van Vranckrijck laten berusten/ ende onse Nederlantsche Chronijcke vervolghen.

DE voorñ. Heeren Staten/ zijn door hoochdringenden noot verooraeckt gheweest de wapenen aen te grijpen/ en tgene daer upt ontstaen en ghevolght is/dat is altijt geweest en geblevē/ in termines defensiones, om te beschermen tghene dat haer toebehoorde/so mede om wederom te bekomē/tgene met gewelt of practijcken of onrechte middelen haer in dese Nederlanden benomen was: sonder datse opt begeert hebben noch als noch begheeren/ in te nemen noch over tasten op den steden/ viecken en schansen van haer nabueren. Ende daerom hebbense mede so lange niet ghewacht/ datmen om dier saken wille haer behoefde te ghebieden/ datse door eenich rechtvorderinge/ onderrumínghe of overgebinghe van eenighe plaetsen hebben moeten doen. Want niet tegenstaende/ datse op de openlijcke verclaringhe met verlangen aengemerckt hebben/ vanden genen die wilden voorwenden dat de schanse van sgraven-weert soude ligghen opten gront van onsen nabueren/so zijn deselve nochtans genoeghsaem onderricht/ dat deselve schanse opten bodem van den Hertogh van Gelder legt. So is mede dees schanse gemaeckt door den overleden generael Schenc/ tot seer groote kosten van dees landen: welcke schanse na zijn doot was ghekomen in soodanigen stant/ dat de Staten om te voorkomen dat de selve niet ghelevert soude werden inde handen vanden alghemeen vpant/ zijn ghedwonghen gheweest/ noch een groote somme gelts te geven om de selve schanse te behouden ende te bewaren. Soo moetmen mede verstaen dat de selve stercte is gemaect/ ende wert noch onderhouden op de selve plaetse/ niet om eenich mensch inde wereldt te beschadigen: maer door dringhenden noot/ om hier door te beletten des vpants groote gewelt/ datse gheen inval in dees landen souden doen. Ende dit is een sake/ die uytdruckelick is toeghelaten inde Kepserl. wetten/ datmen in sodanigen gebal wel stercken maken mach op des nabuers gront/ twelck met groote redenen is toegelaten/ datmen sodanigē schanse bouwen ende onderhouden mach/ ghedurende den tijdt des noots. Nochtans om alle oorsaken ende gheschil/ belangende dees schanse/te schouwen ende wech te nemen/so doen de Heeren Statē der Keurvorstelicke hoocheden/ ende d'ander Vorsten/Heeren ende Staten weten/datse niet begheeren te protecteren/ dan door wettelicke middelen en wegen ende redelicke conditien so veel mogelick is/daer in haer Keurvorstelicke hoocheden ende ander Vorsten Heeren ende Staten een goet genoegen sullen hebben. Daer na bewesen de Heeren Staten dat haer vpanden de spaenjaerts/allesins ende op diverse plaetsen op des Rijcx bodem ende rebier den Rijn/ diverse steden vastichept ende schansen inghenomen hadden/ ende noch in hielden/niet tot hare beschermínge/maer om haer lantpalen te verbreyden: Besluptelijck seyden sy/datse bereyt waren/ alle ende soodanige vastichedeu diese op des Rijcx bodem hadden/ of noch inkrijghen mochten/ de selve alle over te leveren in handen van haer natuerlicken Heeren/ op dat doch de oude vrientschap ende verbont tusschen haer ende haer nabueren den Vuytschen mocht bevestícht werden ende toenemen/ daer in sy haer also draghen souden/datmen inder daet soude bevinden dat sy in geen ghebreken souden zijn/ om alle dienstschuldighe onderlinghe vrientschap met haer Keurvorstelicke hoocheden/en d'ander Vorsten/ Heeren ende Staten des H. Rijcx te handhaven en onderhouden/ verhopende tselve in alle behulp van haer mede te verwachten. Biddende int beslupt/ den Heeren Ambassadeurs voorñ. datse dese haer antwoort/ in aller ghetrouwichept/ haer Keurvorstelijcke Hoocheden ende d'ander Hertogen/Heeren en Staten ghetrouwelijck souden over antwoorden.

De Staten rusten hen. Prins Maurits belegert ende wint Zutphen, Deventer, Delfziel, ontset Knodzenburgh, beleghert ende verovert Hulst ende Nieumeghen int Iaer 1591.

DE Staten der vereenighde Landen/ hare regeringe op eenen vasten voet gestelt hebbende/ ende hare contributien/schattingē en inkomsten so gerekent/ dat sy eenige maenden int jaer vermochten een redelijck legher te velde te houden/ met alle nootsakelichept/ ende in plaetse van alleen haer te defenderen/ oock haren vpant selfs te bespringhen/ hebben alles versorght wat tot een Legher noodigh was/ hebbende haren Gouverneur ende Capitepn generael/ dē Prince Maurits toegevoeght eenighe Raetsheeren vanden Raet van State/ om in alle voorvallende saken hem met deselve te beraden. Hy was oock versien met eenen goeden Krijchsraet/ ende met alsulcke Officiers die tot een Velt-leger noodigh waren. Het Krijghsvolck was gewillich/wel betaelt/ wel geregelt/ maer in klepnen ghetale/ behelpende hen voor die tijdt met haer oude Krijghsvolck/ sonder nieuwe aen te nemen/ maer maeckten de vendels compleet/ twelck sy oock verfochten te gheschieden aende Koninginne van Engelant/ in haer secours vande Engelschen/ daer over commandeerde den Ridder Fransops Veer/een kloet ende dapper man/van eē out eñ Edel gestachte in Enghelant/ den Nederlanders seer aengenaem. Prince Maurits gheliet hem als of hy s'Hertoghenbosch off Geertrudenberghe wilde belegheren/ hy sant tot dien eynde veel volcx op Bzeda/ ende oock eenighe schepen de Mase op. Parma geloofde dit te meer/ om dat der Staten volck des voorleden Jaers hadden in Bzabant ingenomen de Casteelen van Turnout ende Westerlo/ als loop-plaetsen. Hy sterckte de Garnisoenen van Geertrudenberge/ ende dede die van s'Hertogenbosch haer oock stercken/ besettende eenige toegangen daer omtrent.

Maer Prince Maurits hadde ondertusschen secretelick onder den Ridder Veer eenich Krijghsvolck voorsept op Doesburgh gesonden/ om den aenslagh te beginnen/ hy selve trock subijtelijck over Vtrecht over de Veluwe na Zutphen.

Den 23. May syn upt Doesburgh gesonden/ na de schanse over Zutphen neghen soldaten/vier als Boeren/vijf als Boerinnen ghekleet/ ghestoffeert met Boter/Kase ende Eyeren in haer hozen: Dese lieten hen vinden voor de Schanse int opdoen vande poorte/ daer ontrendt eenen tamelijcken hoop Krijghsvolck verborghen liggende. Int op doen der poorte boeren een goet deel Soldaten upt de Schanse nae de stadt over/die des nachts hadden gewaeckt/ dese geconterfepte Boeren leenden op haer stockens/ de Boerinnen huckten neder/ veplende haer waren aen die van der Wachte/ dewelcke handelende sonder achterdencken/ so troc een boerinne van onder haer kleederen een Roer/ende schoot dat los op een bander wacht/ twelc bande andere wert gevolght/ bespringhende gelijckelijck de wacht: Tverborghen Krijghsvolck quamen oock aen op den scheut/ ende overweldighden eerst het Wachthups inde poort/en daer na de Schans/bijde de maer een doot van yder zijde/ de reste werden ghevangen genomen. Dit geschiede den 24. May. 1591.

Dese ghewelddighe Schanse alsoo verrast zijnde/ is

Prins

Prins Maurits den xxb. Mey met sijn Legher voor de Stadt van Zutphen gheckomen / alwaer den volghenden dagh ock quam Graef Willem van Nassauw/ de stadt werdt besloten/ ende een Scheep-brugghe over de Yssel ghemaeckt / ende den acht-en-twintighsten der selver Maendt werden gheplant 28. stucken geschuts/met een sonderlinge raschept ende behendigheyt/ ende naer dat de selve dry mael waren gheloost/ wert de stadt opgeeyscht.

In dese selve Stadt van Zutphen commandeerde Laukema / Lieutenant vanden Heere van Billy / dewelcke versocht eenigh respijt om hem te beraden van eenighe daghen / ende ontset te versoecken van Verdugo / het welcke hem werdt afgheslaghen / ende alleenlijcken maer een ure tijdts ghegunt / waer op hy twee Capiteynen uytsandt / met de welcke werdt bedraghen dat de Stadt soude over-ghelevert werden in handen vanden Prins Maurits: ende dat noch van dien selfden avondt (wesende den dertichsten dagh der voorsepder Maendt van Meye) het Garnisoen soude uyttrecken / met haer Vendelen / Wapenen ende Bagagie: desgelijcks de Gheestelijcke ende Borgghers die vertrecken wilden / met behoorlijcke Convoy tot Deventer.

De Borgghers ende Gheestelijcke die blijven wilden / souden ghenieten de Vryheydt als de andere inde Gheunieerde Landen.

Voor dese Stadt is doot ghebleven Philips Grave van Oversteyn / de welcke binnen der stadt Arnhem (naer sijnen stact) heerlijcken is begraven.

Dese stadt/ als gheseydt is/ werdt subijtelijcken besyrongben ende gewonnen / maer ses hondert mannen daer binnen ligghende / ende wepnigh voorsien van vyvande.

Dien selven avondt heeft Prins Maurits noch de Stadt Deventer (twee mijlen van daer ghelegben) doen berennen / ligghende mede op de selve Ribiere de Yssel / 't gheschut werdt met ongheloofljcke rasschepdt weder gheschoept / ende derwaerts ghevoert/ wesende ghevolght vanden gheheelen Legher: twee scheep-brugghen werden over de Yssel ghelepdt / ende xxbij. stucken Gheschuts gheplant / ende nae eenighe schoten werdt de stadt opgheeyscht / het welck die van binnen hebben afgheslaghen : waer op den ix. Junij in korten tijdt hier duysendt ende ses hondert scheuten werden ghedaen / door de welcke een groot deel muers langhs de kaepe werde ghevelt / zijnde eenen dobbelen muer ende wat van aerde daer tusschen. Inde Haven werden ondertusschen eenighe platte schepen ghebracht / ende daer een Brugghe op ghemaeckt / omme tot den stormt te komen / welckers eersten aenloop de Enghelsche wilden hebben / om dat de voorsz Stadt door Willem Stanley een Enghelsman was aen de Spaensche zijde ghekomen. De Brugghe was overmidts de haest / te kort ghemaeckt / waer door eenighe verdroncken / de andere die over gheraeckten / deden eenen dapperen aenval op de Bresse/ alwaer den Hendrich van Capitepn Lambert werdt gheschoten. De Hendrich van Meetkercke die sprongh op de Bresse: maer alsoo hy niet ghevolght en wert / sprongh hy weder te rugghe/ met 't vendel inde slincker/ ende de Cortelas inde rechter handt / salver ende alsoo hem selven/ met sijn eyghen ende het ander Vendel / de reste werdt afghedreven / midts datse (als wy gesept hebben) niet gevolght en werden.

De belegherde stonden seven Vendelen sterck inde Bresse / alwaer het gheschut verschepden malen onder geloost wert/tot groote schade. Graef Herman vanden Berghe / Gouverneur der stadt verloos sijn ooghe/ ende neffens hem werdt eenen Capitepn ghenoemt Muller sijn hooft afgheschoten. Desgelijcks wert ock op de Bresse vanden Beleggers gheschoten den Colonel Niclaes van Meetkercke/ sone des Presidents van Vlaenderen/een kloeck man/ ende dieshalven seere beklaeght: dese is met andere Capitepnen nae 't innemen der Stadt gestorven.

Ghedurende het Beleygh / is seker Albanops Ruyter upt de stadt ghekomen / bydrende eenen peghelijcken / ende beroepende pemandt om een Lancie teghen hem te breken / 't welck de Prins Maurits den sijnen verboot te waghen : doch Jonckheer Lowijs van Cathulle/ Heere van Rijhoven/ sulcx niet konnende lijden / met verlof des Veldt-oversten / heeft hem gheresenteert / ende rende eerst een wijle met de lance teghen hem / daer nae quamen sy aen malkanderen met het hoyt ghewepr : den Albanops noch een Pistole by hem hebbende / sonder weten van sijn partije : Rijhoven alleen met sijn Cortelas onderbaert den Albanops / die het roer inde buyst hadde / ende hieuw hem de selve buyst by nae gantsch af / ende werdt alsoo van hem ghevangen / de welcke sijn gouden keten (als overwonnen) Rijhoven om den hals wierp/ende daer na door Prins Maurits los gelaten.

Des anderen daeghs / wesende den 10. dagh van Junio/waren de Stormt-brugghen langer gemaeckt/ ende alles berept tot den stormt : waer over die van binnen onderwacht riepen om te parlamenteren / sendende upt twee Capitepnen / met de welcke het accoort getroffen wert desselven daeghs/genoegh op de selve conditien van Zutphen. Graef Herman werdt van sijnen Neve Prins Maurits wel onthaelt/ghegroet ende met sijn koetse na Groeningen gevoert.

Aldus zijn twee gheweldige Hooft-steden van twee Provintien in korten tijdt van wepnigh krijghs-volck ghedwongben / datmen soo haest dant winnen hoorde als dan't belegh/ daer seer toe verderde de voorsichtichept der belepders/ de machtighe gereetschap des gheschuts ende der toebehoorten / ende de goetwilligheydt des Krijghs-volcx.

Het begraven Lichaem van Roelandt Jorck Enghelsman / die de Schansse over Zutphen hadde aen de Spaensche zijde ghelevert / werdt opgegraven ende aende Galge gehangen.

Die van Vrieslandt deden dese Schansse veel grooter ende sterckcr maken/ vooghende een stadt daer van te maken/ maer hoopende Groeninghen te vermeesteren/is sulcx naer-gelaten.

Van Deventer is het Legher den xbj. Junij vertrocken na Vrieslant/ met wel 150. schepen/ende alsoo Verdugo haer sterck verwachte voor de Stadt van Steenwijck / trocken sy voor by int landt van Groeningen/ende sloeghen neder voor Delfzijl / een sterckte gheleghen op de mont vande Eems : als het gheschut was gheplant/ende de plaetse was beschoten/ werdt de Sterckte opgheeyscht/ende na eenighe difficultept opgheghcben / alwaer in ghevonden werden vijf metalen stucken ende ses yseren / wesende noch een houbaer plaetse.

Van Delfzijl trock het Leger na het Fort den Opslagh/maer alsoo die na gheen compositie wilden hooren / werden de selve ghedwongben upt te trecken met witte roepkens/sterck zijnde 150. mannen.

Vanden Opslagh trock den Legher nae het Fort Ammetil / 't welck na dien het met twaelf stucken beschoten was/werdt opghegeben den 11.dagh van Julp/daer uptteckende 250.soldaten. De Schansse van Littelbert / nae dat het gheschut was gheplant/ gaven hen ock over.

Prins Maurits dese voornoemde plaetsen so voorspoedelijck verobert hebbende / resolveerde de Stadt Steenwijck aen te tasten / maer hy kreegh tijdinghe dat de Prins van Parma het Fort van Knodsenborch belegerde/dies hy hem opmaeckte. Hy hadde Slochteren begonnen te sterckcn / maer nae sijn vertreck / is de besettinghe ghedwongben van Verdugo met witte roepkens upt te trecken / waer door die van Groeninghen weder behielden eenen vrijen toeganck tot de Bourtange.

Ondertusschē was Parma den 20. Junp upt Brussel op Tienen ghetrocken/ passerende Maestricht ende Ruermonde / alwaer hy hoorde van 't verleis vande stadt van Deventer. Hy hadde seer ghearbept/ om de

Digitized by Google

ghemuptineerde Spaengiaerts tot Diest ende elders te stillen / om die te ghebruycken / doch te vergheefs. Hy vergaderde soo veel volcx als hy conde senden den Prins d. Asculp naer Vranckrijc om hem te stercken/ meer met woorden dan metter daet. Voorder socht hy die steden Venlo/ Nimmeghen / Ghelre ende andere plaetsen te verseeckeren. Hy trock onder den Rhijn tot Rees over een Scheep-brugghe / by hem ghelepdt/ het Kruyghsvolck van Kuys/ Berck ende andere plaetsen quamen tot hem / maer riepen oock vele om ghelt. Hy kreech eenigh nieu volck upt 't lant van Lupck/ alsoo dat hy nu by hem hadde vijf duysendt te voete ende twee duysent vijf hondert Peerden / met gheschut ende ammonitie wel voorsien.

Met dese macht is hy subijteljck ghekomen tot Nimmeghen / den 13. Julij / alwaer hy een Scheepbrugghe maeckte over de Wale / passerende by nacht te over inde Betuwe / alwaer hy belegherde de schanse Knodsenburgh / teghen over Nimmeghen legghende/ hy plante daer voor neghen stucken gheschuts/ met den welcke hy den 22. Julp schoot twee hondert en tachtich schoten/ hy dede het Peerde-volck aenbrengen veel Mutsaerden / om de grachten te vullen om te stormen : Maer die van binnen weerden hen dapper met schieten / waer mede sy de Belegghers te rugghe dreven / met verlies van eenighe honderden / daer onder veel Spaensche Capiteynen waren / desghelijcx Octavianus Graef van Mansfelt / Frederick Caraffa van Napels ende Achilles Trisino van Vincentien: de bypandt scheen te willen mijnen ende een Katte maecken/ maer die van binnen maeckten Contrebaterije / ende schoten dry stucken des vpants in stucken.

Ondertusschen is Prins Maurits tot Arnhem gekomen/ daer hy terstondt een Schip-brugghe over den Rhijn dede maecken / ende dede inde Betuwe passeren vier Cornetten Lanciers / ende twee Cornetten Carabijns met twee duysent musketiers ende piecken/ haer beschanssende/ ende sant peerden upt/ om den vpant te besichtighen/ die te rugghe werden gedreven/ waerom Prins Maurits snachts den 24. Juni een Embuscade van duysent musketiers ende spiessen / ende vijf hondert Ruyters heeft ghelepdt/ ende Prins Maurits met de Grave van Solms ende Sr. Francis Veer met eenighe Peerden is ghereden tot de beschansinghe van Parma / alwaer wel thien Cornetten peerden op den voorss Veer uptvielen seer furieuselijck / waer over sy vluchten tot de Embuscade/ die van alle zijden hem besprongen / ende verslooghender t'sestich op de plaetse/ daer onder veel Edelen / ende namender hondert en vijftich ghevangen/ ende twee hondert en vijftich peerden met dry Ruytervanen/ daer onder de Cornette van den Hertogh van Parma seer kostelijck gevorduert.

Parma hebbende dit verlies selve gesien vant Valckhof tot Nimmegen/ ende hoorende dat in Hollant ende Zeelant het Scheeps-volck op de been was / om hem van boven ende beneden met menichte van schepen te besetten ende te besprinchen/ ende dat Prins Maurits trachte met alle middelen op de Wale te komen / om sijn brugghe te breecken / soo heeft hy belast sijn legher met het gheschut upt de Betuwe te brenghen / 't welck seer behendelijck onder de bescherminghe van een opgheworpen schanssche ende nieuwe Trenchen is gheschiet / doch niet sonder schade voor den uptbal van die van Knodsenburgh.

De schepen upt Hollandt quamen een dach te laet/ om Parma meerder schade te doē/ dewelcke upt Nimmeghen vertrock den 26. Juli/ nemende sijn oorlof aen die van Nimmegen met veel schoone beloften/ latende eenighen voorraet van ghelde daer in : Maer hy wert int vertrecken vande Ghemeynte beschimt ende nae gheroepen.

Tot Nimmeghen was by hem ghekomen sijn sone Raynutius Farnesius/ gewonnen by een Dochter van Portugael / om hem te versoecken. Met dien is hy siecheljck zijnde / ghetrocken nae het water Spa/ laetende het Legher by Kranenborgh / onder Verdugo. Parma werdt versocht vanden Bisschop van Ceulen ende Vorst van Gulick ende andere.

Nae dat Parma/ als ghesepdt is/ was vertrocken/ heeft Prins Maurits sijn Leger gemonstert by Nimmeghen/ ende bevondt hem sterck 6945. te voete/ ende 1535. te peerde / dese lepde hy om hen wat te rusten in de by-gheleghen plaetsen / hy selve besochte het Fort Knodsenburgh: Ende alsmen nu op gheen aenslaghen en dachte als Nimmeghen/ isser subijteljck groote gereetschap in Zeelant gheweest / ende 't gheschut werdt gheschreept met alle toebehoorte. Hier by heeft Pr. Maurits subijteljck t'schepe gheschonden vier duysendt voetvolcx ende door Brabant seven Cornetten peerdē/ met dit volck ende gereetschap is hy de Riviere Schelde opgheseylt/ ende in Vlaenderen gheland/ belegerende de stadt Hulst / de hoofstadt vant Lant van Waes/ den 19. September.

't Cgarnisoen der stadt/ alwaer de Gouverneur met een Convoy was uptghetrocken / siende het gheschut gheplant / een Kabeljn beschoten / hen te swack kennende te wederstaen / ende gheen ontset verwachtende/ sijn den 24. September met hare wapenen ende bagagie daer upt getrocken sterck 260. mannen/ desghelijcx de Geestelijcke. De Borghers waren verdragen dat sy als d'ander steden van Hollant ende Zeelant souden ghetracteert worden. De Grave van Solms werdt daer Gouverneur ghestelt met goede besettinghe ende noodruft : Raynutius Farnesius voorss was ondertusschen tot Antwerpen ghekomen / alwaer hy vande stadt werdt ghefestopeert ende beschoncken. De oude Colonel ende Castilepn van Antwerpen / Christoffel de Mondragon vergaderde in aller haest alle het volck dat hy conde/ ende sant die over de Riviere / ghebruyckende den gemelden Prince Raynutius om de gemuptineerde Spaengiaerts tot Diest ende daer ontrent te bewilligen/ dat sy den Koning desen dienst souden doen in desen grooten noot / het welcke hy te weghe bracht met woorden ende beloften / sijnen persoon daer voor verplichtende / verkrijghende eene goede somme penningen tot leeninghe by de Spaensche / Portugaelsche ende Italiaensche Kooplupden: Mondragon nu alsoo eenen goeden hoop volcx by een gekregen hebbende/ is in Vlaenderen over ghetrocken / ende heeft den Prins Maurits verhindert meerder inval te doen int landt van Waes.

Prins Maurits wetende dat alles veerdich was tot sijnen aenslach op Nimmegen / heeft gheresolveert af te trecken / hoe wel hen dele voorderlicke aenslaghen voor quamen/ op verscheyden plaetsen van Vlaenderē/ daer die van Zeelandt grooteljck op aen hielden / om hare palen wijder te maecken. Aldus met grooter haest veerthien Schepen aenden gront gheraeckten/ dien sy ghedwonghen waren te verlaten/ ende 't voornaemste daer upt te nemen/ daer de vpandt ten leegen water het vper in stack.

Die van Brugghe ende andere steden van Vlaenderen versochten onder contributie van Zeelant te komē om de groote courssen die gedaen werden vande Garnisoene van Oostenden/ Axel/ Hulst ende ter Neuse. Sy versochten oock om handelingen in haer stadt te brengen/ mits betalende de licenten / alsoomen op Antwerpen ende Ghendt dede : Maer sy en konde sulcx van Parma niet verkrijgen : Die van Zeelant continueerden hare courssen/ ende trocken in Junio ontrent Gent/ alwaer sy sloeghen ontrent drie hondert Spaengiaerden ende Walen / t'neghentich ghevanghen nemende. In Julio deden sy anderwerf veel stercker tocht/ maer vonden wederstant by Nieupoort/ verliesende 30. ofte 40. mannen.

Sr. Edwaert Norrits Gouverneur der stede van Oostende / wilde sijn ghebueren oock onder sijn particuliere contributie brenghen / tot der selver stadt behoef / ende dat met de authoritept van sijn saulvegarde/ pretenderende daer mede de stadt te repareren ofte te verbeteren / stercken ende bewaren voor het inbreken der Zee: Het welcke als zijnde van quade conseguentie/

de

de Staten Generael hem niet en wilden toelaten: maer schreven den 24. Juny hem hart met dreyghementen van straffe / ontbiedende hem in Hollandt / daer op hy antwoorde/dat sy mochten by hem komen. De Staten schreven/volgens dien den 12. Julij aende Koninginne/alsoo hy hem wilde ontschuldighen met haer bevel/ende voort ginghy/accorderende met die van Brugge/ Kortrijck/ &c. Waer over hy moeste in Engelant komen/daer hy hem int eerste so wist te ontschuldigen/ dat de Koninginne hem scheen gelijck te geben: maer als de Staten door haren Agent Caron haer vertoonden sulcx een poinct te wesen de Souverepnitept betreffende met andere merckelicke redenen/ooc dat sulcx exempel voor haren staet schadelijck was / dat alle Gouverneurs ende Capiteyns hen also kleyne Koningen soude maecken/ &c. soo heest Mozrits ebenwel sijn stuck hart drijvende/de Koninginne verstoort/dewelcke hem belaste in sijn huys als gevangen te blijven/ en wilde niet toelaten / dat hy weder in sijn Gouvernement soude trecke / door dat de Staten selve door hem interiedeerden.

Prins Maurits/als geseyt is/ upt Vlaenderen geheert zijnde/is den 2. October in Zeelant wel onthaelt/ van daer heeft hy hem haestelijck opghemaeckt / om Nimmeghen te belegghen / wetende dat Verdugo niet machtich en was de stadt t'ontsetten: hem was oock wel bekent banden staet der stadt/ door den Secretarius Huygen / de welcke aldaer gevangen was geweest. Dit dede Prins Maurits noch haesten door den winter Nimmeghen aen te tasten / alwaer hy met alle sijn macht den 14. October door quam/ terstont een brugge onder de walle maeckende/ de welcke upt den Kercktoren ontstucken wert geschoten / waer door hy gedwongen werdt die verder af te leggen/Capiteyn Kolle wert daer geschoten met andere: Met behulp van dese brugghe heeft hy de stadt haestelijck ghenaerdert/ ende 40. stucken geschuts gheplant door de Hoenderpoorte ende noch op twee diversche plaetsen noch 28. stucken. Die van Nimmegen hier door ghenoech verschrickt/ sonden aen Verdugo om hulpe / sy hadden binnen drie goede Vendelen Voet-volck / maer seer weynich peerden van Neus/ die Geertruydenbergh helpen verkoopen hadden / de welcke daer na so haest als sy van parlementeren hoorden / ontquamen door 't Zeeus quartier. Die van binnen stopte de Hoenderpoorte/maecken een wal tusschen 't Kasteel ende stadt/om by aldien 't Kasteel gewonnen wert/de stadt noch te konnen houden/alles doende wat kloecke borgers toe stont. 't Geschut geplant/ wert de stadt opgeeyscht/ daer op werdt geant woort dat Prins Maurits een Vyper was / ende de stadt Nimmegē een Vypster / daer hy meer arbeyts om moste doen. Maer geen hope van ontset merckende/is haer den moet ontvallen/ also de stadt/ langhs so meer door schieten werdt bedorven/insonderheydt van Knodsenburgh/die menich duysent schotē/ daer onder veel byerballen op de stadt hadden geschoten/ dit dede veel Borgers opt Stadthuys loopen/klaghende van den Koningh verlaten te sijn / door den welcke sy dus langhe haer goet ende bloet hadden ghewaecht/ sonder datmen wepnich op hen achte/raedden daerom te verdragen: Ende also Prins Maurits anderwerf sant om kozte antwoorde / hen verseckerende datter gheen hulp door handen en was/ so hebben sy den 20. October upt gesonden/ versoecktende vele/ dat hen wert afgeslagen. Maer des anderen daeghs sonden sy upt den Borgheemeester Flemmingh / met volle macht / door wien sy verkregen vele van haer versoeck/als de dispositie van de Geestelijcke goederen/het geben van Koninghlijcke Officien / maer inde Religie moesten sy hen voeghen/ nevens de andere steden inde Gheunieerde Landen/ sy moesten innemen 6. Vendelen Voetvolck/ ende twee Cornetten peerden: Alsoo trocken de Spaensche daer upt/nae de Grave. Inde stadt werden bevonden 25. stucken geschuts/metael ende twaelf yseren.

Alpen wert oock van 't Garnisoen van Nimmegen overvallen/in dit selve Jaer 1591.

De Heeren Staten hebben over dese treffelicke victorie van 't winnen van Zutphen/ Deventer/ Hulst en Nimmegen ende andere Pozten/gedenck-penninghen doen slaen/van Gout/Silver ende Koper/ God alleen de eere toeschrijvende.

Straetschenders seer vermenichfuldicht. Schattinge ende Straffe daer tegen. Vyants soldaten beroovē haer eyghen steden. Spaensche vrybuyters ghehangē. Koophandel op licenten toegelaten. Keyser tracht na vrede. Aenslagen van beyden zijden Schipvaert op Italien.

ALso de landen die onder 't gebiet des Koninex stonden/veel opender laghen tot brantschatten / dan de Geunieerde / die meest waren bepaelt met groote Rivieren ende stercten/ so is 't gheboesde van beyde sijdē seer aenghewassen / ende hebben hen meest aender Staten sijde begeven/ onder den naem van bryburers alles beroovende / de meestendeel nochtans onder geen Vendels staende / also de selve seer wreedelijck handelden/hebben die van Brabandt hare Roode Roede ende Pyovosten uptgheseonden/ende het Lantvolck by Placaten met Klock-slagh de selve Officiers by te staen/ oft de bryburers selve te vernielen. De Bryburers hadden by Lier den 11. December 1591. te boren betrapt den Kooden-roe Danckaert / ende also de selve seer hart hadde gehandelt met hare gesellen/ hebben sy hem oock neus ende oozen afgesneden / aen een peerts steert ghebonden ende gesleppt/ ende doorts wreedlijck ghedoot.

In Vlaenderen wert den Souverepn oock doot gesmeten/ alle sijn peerden ghenomen ende sijnen Luytenant in een hollen boom verbrant. Om dese te castijden werden oude Placaten teghen de Straetschenders vernieut/ alle contributie verboden / ende 't quartier gebroken/ tweleh nochtans hier ende daer upt noot by het Krijghsvolck onderlinghe wert toegelaten.

Om dit gheboefte te castijden ende den brant te weder staen/in stede van contributie te gheben/ wert by de Staten van Brabant gheaccorderrt den 5. November alle maenden te betalen 35000. ses maenden lang/ dat te binden op alle waren ende Coopmanschap die in Brabant souden geconsumeert worden.

Diergelijcke Ordonnantie heeft oock doen Publiceren Pieter Ernest/Grave van Mansvelt/ Gouverneur/ terwijlen Parma in Vranckrijck was om te betalen 300. Inlantsche Soldaten door 4. maenden om Brabant te bryen. Hier door sijn eensdeels de bryburers vele ghehangen ende omgebracht. Tweleh de Geunieerde haer wepnich aen trocken/ also sy wepnig profijt van sulck volc genoten: Ordonnerende op haer frontieren geen coursen op haer vyanden te doē/tē ware sy ten minsten 25. sterc waren / een Officier by haer hebbende/ende geen sulcke bryburers onder hen te laten schuylen / waer door de bryburers alom seer ghedempt werden/ter eeren van hyome Soldaten.

De ghemuptineerde Spaengiaerts upt Brabant/ waren nu int lant van Waes gekomen/ dese werdē betaelt/waer door de schansen teghen Hulst beter gedorert ende opgemaeckt werden/sy maeckten ooc schansen teghen die van Oostende/tot Oudenburgh/Blanckenbergh ende elders / bedryvende groot gewelt alom teghen de inwooners/ insonderheyt tot Ardenburgh/ als sy van Parma de tweede mael waren op ontboden nae Vranckrijck/bedreven sy soodanigen moetwil/dat de borghers ghenoot saeckt waren haer beste goederen ende huysraedt te vluchten / den grofsten ghebleevenen huysraedt hebben sy upt de huysen op de marckt ghesleppt/ende den meestbiedende willen verkoopen: geen koopers vindende/ hebben sy alles aen stucken ghesla ghen ende verbrant. Sy roofden oock alle ornamenten der Kercke / den Pastoor seer wreedelijck tracterende/om dat hy de Borgers voorsprack.

De Oorlochschepen der Gheunieerde hebben oock eenighe Biscaynsche ende Engelsche Zeeroovers in de Noortzee genomē/ het volc tot Rotterdam en Enc-

huysen brengende/alwaer die werden op-gehangen.

Parma/om sijn ondersaten te believen heeft upt den name des Koninck toeghelaten by Placaet/te moghen handelen met de Geunieerde landen/ te mogen inbrengen en uytvoeren sulcke goederen/als niet verbodē waren by 't selve Placaet/ midts betalende de Tollen ende Licenten daer op gestelt. De verboden goederen waren niet upt te voeren/wapenen/ Ammonitie van oorloge/ Granen/Eet-waren/Klock-spijse/ Haerden/ Hoppe/ Schoorssen van boomen/ Vlas/ Garen van Vlas ende van Sapettē/hout van hooge ende opgaende boomen/ Eycken/Olmen/ Esschen/ De gebannen goederē waren alle Lakenen/ Stametten ende alderhande stoffe van Wollen/ Saepetten ende Lijnwaet/ ghemaeckt of gewrocht in Engelant/oft inde Gheunieerde Landen/ oock geen wit sout/ ten ware sy mede brachten soo vele grof sout. Dit Placaet was gedateert den 6. December 1591. ende by de Geunieerde den 4. July te voren.

De Keyser Rudolphus heeft wederom dit Jaer een vredehandelinge voorgeslagen tusschen de Koning vā Spaengien ende de Geunieerde Nederlanden. Maer de Staten hebben de selven om veel gewichtige oorsaken afgeslagen den 7. Aprīl 1592.

Op desen versochten vredehandel hebben de Staten van Hollant gedenckpenningen van Silver ende Koper doen slaē/op d'een sijde sat de Maeght Hollandia in haren Tuyn/in vrede wel rustende/van buytē bespronghen worpende met listen ende laghen/ met inscriptie in Latijn/ Peys is open oft oorsake tot bedroch. Aen d'ander zijde Hollandia gewapent in haren Tuyn/wel beset/ afkeerende ende verslaende haren vyant met dit opschrift: Welvaert is voorsekert door oorloge. Die van Zeelant sloeghen mede eenen Penningh/op de een zijde een Spaengiaert/ vrede aenbiedende/ maer den Zeelander wijst hem 't Serpent int gras verborgen, op d'ander zijde 's Lants wapen met 't geschrift/ Niet lichlijck betrout.

Gedurende den winter/zijn van weder-zijden verscheyden coursen gedaen/ die van Nimmeghen namen Alpen in/ de Grave van Holms hadde aenslach op Sluys/ andere Garnisoenen op stift van Ceulen/ van wegen de Gravinne van Meurs/ de welcke daer eenighe dupsenden cpschte. In Maerti vergaderde Prins Maurits de Garnisoenen en trock met den Grave van Hohenlo secretelijck op Maestricht/ dat hoopende met beklimmen te winnen tusschen den 17. ende 18. Maerti/ maer werden door slach-regen ende groote duysterheyt verhindert/ ende moesten met eenighe schade afwijckē/int weder keeren namen sy Bergept inde kempen in/'t welck sy stercktē. Die van Bergen op zoom namen in Westwesel ende Grabenwesel/ twee dorpen met Kasteelen/ maer dese werden in Junio by Moutdragon weder ghewonnen/ desghelijcx Westerlo ende Turnout: Hy hadde oock eenen aenslach op Breda te bergheefs.

De Geunieerde Landen hebben den voorleden winter seer politijckelijck met kleyne schade haerder Ghemeynte gheltbergadert/ daghelijcx oock bermeerende hare Schipvaert/insonderheyt op Italien/ daer in dit Jaer ende voorgaende by 400. groote schepen met koren in Oostlant gehaelt/ syn ghevaren op verscheyden plaetsen/ midts de groote dierte aldaer eenighe Jaren gedurende/ daer de Koopman ende Scheepsvolck vele mede wonnen/ ende de Landen groote Licenten van verkreghen.

Prince Maurits belegert Steenwijck. Aenslach van die van Steenwijck voor desen voor-genomen op Enckhuysen. Steenwijck ondermijnt ende ghewonnen. Prins Maurits requetst. Otmarsen ghewonnen, ende Mons de Famars geschoten. Couverden belegert, ende na dat het ontset geslagen is, overgegeven.

DE Staten vande Gheunieerde landen een goeden voorraet van gelde/ ende vā alles wat tot een Leger van nooden was/ by een versamelt hebbende/ hebben in May hen weder sterck te Velde begheven/ schepende alle haer gereetschap/ waer onder boven de 50. stucken Gheschuts waren. Ende midts de klachten van Verdugo aen Mansvelt in afgheworpen brieven/ dat Vriesslandt werdt verlaten/ scheen het dat den tocht op Vriesslant soude geschieden: Maer Prins Maurits trock den 10. May upt den Haghe op Utrecht/ alwaer eenighe twist was te slissen.

Nae hem quamen toe marcheren van verscheyden plaetsen/ontrent 6000. Voetvolck/ende 2000. peerdē/ met de welcke hy trock op Steenwijck/ ende besette dat den 28. May. Dese Stadt/naer dien sy van Jan Baptista de Taxis was verrast voor den Koningh/ wesende ghelegen op een passagie van Vriesslandt/ veel Lants beryjdende/ werdt seer gheweldich ghemaeckt ende gheslerckt met aerden wallen/ al met houdt voorvlochten/ ende dat op de beste sorten/ de stadt was oock voorsien met sesthien Vaendelen goedt Krijghsvolck ende 80. Peerden. Gouverneur was Anthony de Quotquelli een erbaren Krijghsman: Daer waren ooc in Lodowijc jonghste broeder des Grave vanden Berghe/ de Heere van Waterdijck ende andere van Namen.

De stadt was van alles gheneech voorsien/ behalven van Buskrupt/ het welcke haer toekomende upt Duytschlandt/een goede quantiteyt/werdt in stift van Munster aengheslaghen/ tot vergheldinghe van eenighe beroovinghe/ die van Parmas volck was ghedaen.

Eer wy beschryven het belegh van Steenwijck/ dient verhaelt eenen dobbelen aenslach/ diemen mepnde onder ende met dit belegh te passe te brenghen/ als volcht: Die van Steenwijck mepnden de stadt Enckhuysen te bekomen/ door een Zeevarende Borgher aldaer/ onlanghs upt Spaengien ghekomen/ selve met den Koningh ghesproken/ ende een somme ghelts/ soo vanden Koningh als van Parma ontfangen hebbende/ voor hem selfs/ als om andere tot den aenslach te beweghen: Maer dese/ die heeft dit de Staten ende Prins Maurits aenghesepdt/vande welcke hy sulcken onderrecht heeft ontfangen/ dat hy de Spaensche wist te beweghen/ dat den aenslach best diende voor-ghenomen op de Haven/ dat sy daer toe souden senden van Steenwijck eenighe duysent man/ op eenighen avont in schepen/int begin van May/ die met eenighe Koopmanschappen/ door de practijcken van desen Borgher sonder vermoeden souden komen overgevaren/ eenige stadts Capitepnen ende principale ghewonnen waren/ de welcke selve schreven dat alles seecker ware/ ende om die van Steenwijck meer te verblinden/ boodt den aenghever aen/hem selven in haer handen te stellen tot onderpanden/onderwerpende hen alle straffe/&c.

Ondertusschen soude Prins Maurits hem binnen Enckhuysen begheven/ om den vyant op den aenslach te betrappen/'t welck lichtelijck om doen ware door de broochte vande haven ten leegen water/dat volck ghevanghen synde/ soude hy hem met sijn Legher voor Steenwijck voeghen/hem overghende/soo sy den aenghever niet los en lieten/ alle de ghevangens op te doen hanghen. Maer door eenich achter-dencken is desen aenslach niet voortgegaen.

Vanden 30. May tot den 9. Juni was Prins Maurits onledich met de beschanssinghen op de leege gronden te soecken ende te maecken/ om 't gheschut te planten/ hy liet een Kat op werpen/ neghentien voeten hoogh/om drie stucken op te planten/ om de hooghten ende weyen af te schieten/ende alles tonderven: maer het dede kleynen dienst/ dan om 't gheschut te planten: twelck tot 45. stucken geplant synde/ wert de stadt den 13. Juni beschoten/ maer noch wepnich uptgherecht/ jae qualijck de Borgerlsweringh afgheschoten/ hoe wel vele dupsent schoten werden ghedaen. Met eenighe stucken schoten sy overhallen/ die wel int eerste eenighe vreese aenjaechden/ maer werdt kortts daer naer alles ghebluft.

Die

Die van binnen ſpotten met het ſchieten/ vaghende het ſtof vande Wallen met beſemen/dies Prins Maurits ophielt en liet met twee Mijnen voortvaren naer 't Conterſcharp/die oock niet vele en wrochten/ dies ſy groeven tot dat ſy int Conterſcharp quamen/twelck ſy wonnen/ ende ontdeckte een ſekere plaetſe aende voet vande paliſſade/ daer die van binnen groote wepre upt deden inde gracht/ſodanich dat alle beſpringhen verloren was/ ten ware die van binnen werden daer af ghedreven: Om dit te winnen werden eenighe dagen door gebracht met mineren ende ſchieten/terwijlen beden de belegherde twee uptvallen/ſlaende eenighe van namen doot/ onder andere Hopman Olthof/ die int ander beleegh inde ſtadt gheleghen hadde. De Beleggers konden noyt eenighe vande belegerde gevangen krijghen/ wat neerſtichepdt ſy deden/ om de ghelegenthepdt van binnen te weten: Den 23. Juni wonnen de beleggers een Kabelijn/ dat die van binnen noch bupten hadden by een Mozas.

Die van bupten maeckten oock door raet van Jan vanden Cornut/ Capitepn van Breda (die eertijdts oock de ſtadt in haer beleegh hadde mannelijck helpen beſchermen) een vierkanten tozen van maſten met pſere vijſen aenden anderen gheſlecht/ negen ſolderinghen/ elck twaelf voeten hooge boven den anderen/ elck hadde een bozſtſweringh ende deckſel van Canephas. Deſen tozen aende wallen ghebracht zijnde/ ende muſkettiers daer op gebracht/ weerde met alleen die van binnen vande Wallen/ maer ſchoten oock 't volck langhs de ſtraten: maer die van binnen ſchoten twee ſolderingen af/alſo datter niemant meer op en wilde.

Den 30. Junij ſonden de belegerde 3. Capitepnen/ om te parlementeren/ hen werdt gheconſenteert upt te trecken met volle wapenen ende bagagie/ maer niet te dienen aende zijde des Rhijns in 6. maenden/ twelck ſy wepgerden/alſoo werdt dit beſprecken afgebroken. Den ſelven nacht werden van Verdugo nae de ſtadt geſonden 300. Soldaten/elck met een ſackken buſkrupt van 15. oft 16. ponden/waer van 60. of 70. in raeckten/de ander werden geſlagen oft gevangen.

Den eerſten Julp dede Prins Maurits eenen looſen ſtozm/400. ſchoten met grof gheſchut gheſchoten hebbende/om te bernemen de manieren van binne/die hen alle ruſten tot teghenwepr. Den 3. Juli na dat smozghens het gheſchut vier uren gheſpeelt hadde/ van alle plaetſen/ ende die van binnen op de Wallen ghelockt waren om den ſtozm te wederſtaen/ die ſy mepnden door de hant te ſijn/wert het dper inde Mijnen geſteken 't welck op een plaetſe een Breſſe maeckte door thien mannen gelijckelijc op te klimmen/ hier ſprongh Gr. Willem metter haeſt op/ ende nam het omghewozpen werck in aende Ooſtzijde/ twelck de geheele ſtadt over ſagh: Niet teghenſtaende de ander Mijne tot naedeel was gheſprongen/ ſo wert nochtans een poozt ingenomen aende Zupdzijde/met groot verlies der belegerde/ waer op die van binnen hen aen allen zijden bloot vindende/noch den ſelven abont een Trommelſlagher upt ſonden/ om te parlementeren/die Prins Maurits doe niet hoozen en wilde: maer des anderen daeghs den 4. Junp/ worden dzp uptgeſonden Capitepns ghehoozt/ maer hen alle verſoeck afgheſlaghen: Ende moeſte te vrede ſijn met ſulck accoozt als Prins Maurits hen gunde. Alſo ſijn den 5. Juni 1592. uptgetrocken 560. ſoldaten/ fraep geſont volck/ende ontrent 200. gequeſte/ende ontrent 60. peerden. Prins Maurits ſchonck de Kupters hen Peerden met de Capitepnen/ ende de Soldaten haer Kapiers/ ten aenſien het kloecke ſoldaten waren. Binnen de ſtadt waren doodt ghebleven 350. mannen/daer onder de gemelde Graef Lodewijc vanden Berghe/met eenighe Capitepnen. Vande beleggers zijnder tuſſchen vijf ende ſes hondert doot gebleven/ ende veel ghequeſt/ onder ander Prins Maurits ſelve/ doch ſonder groot perijckel/ deſghelijcx den Colonel Willem van Dozp/ die vande queſtuere ſtozf.

Naer dat de Wallen gherepareert waren/ende alles voorſien ende de ſtadt beſet/ is Prins Maurits naer Couverden met het Legher ghetoghen/ ende een deel peerde-volck berenden 't ſtedeken Otmarſen/ daer Alphonſus de Mendoza in lach met 60. peerden ende 2. Vendelen voetvolck: Hier wert geſchoté de Heer Charles de Lievin/Heere van Famars/een vroom helt/weſende een der Ghedeputeerde onder de geconfedereerde Edele/ die de Requeſte/ Anno 1566. preſenteerde: Hy hadde ghedurichlijcks de wapenen ghedragen voor de Landen/ ende was nu Generael van 't gheſchut/ ſeer bekiaecht vande ſijne.

Het ſtedeken Otmarſen werdt beſchoten ende bedwonghen hen over te geven den 30. Julius/by Compoſitie.

In Auguſto werdt Couverden beleghert/ die van binnen branden de byſtaende hupſen ſelve af/ als ſy ſagen dat Prins Maurits haer met loop-graben naerderde/ de ſlupſen hen benemende/ waer het water upt de grachten quam/hebbende oock ingenomen de Conterſcharpe des Kaſteels/ ende af geſchoten de Brugge. Graef Frederick vanden Berghe/nae dat hy de plaetſen daer rontom voorſien hadde/ is ſelve daer binnen getrocken met behoorlijck garniſoen.

Coevorden is van outs wel vermaert/ om zijn ghelegenthepdt/ oock wel konſtigh geſterckt/op de fondamentē/ eertijts van Joncker Dierick Sonop begonnē.

Prince Maurits volck op de Conterſcharp zijnde/ maecte een Gaelderij tot haer bevrijdinge inde gracht/ om aenden wal te komen graven/ twelck ſy kozts volbrachten met een behulp van een Kat die ſy opvoorpen: Sy ſchoten oock een Kabelijn ter neder: Naer diverſche mijneringhe met winſt ende verlies/ gheraeckten de beleggers op den wal/ daer ſy hen op beſchanſten/ die van binnen haer tegenwepr benemende: Dit maecte de belegherde klepnmoedigh/ hebbende gebreck van water ende ander noodſaeckelickheden/ alle hen hoope beſtaende opt ontſet.

De Staten verſtaende dat Parma hem ruſte/ om in Vrieſlant te komē/ hebben een nieu Regiment volck doen oplichten ende monſteren/ onder den Colonel Stoltberg/ door dē Graeve van Hohenlo/ tot haer verſterckinghe: Want Graef Philips van Naſſau was geſonden nae Vranckrijck met 3000. mannen/de Coninginne van Enghelant hadde oock ghevoordert hare Enghelſchen/om na Vranckrijck te ſenden/ die nu upt het Legher waren ghetrocken na Zwol: Maer op de tijdinge van Parmas komſte/ wederomme ontboden. Ondertuſſchen quam ooc wel te paſſe Graef Philipps met ſijn volck upt Vranckrijck/ de welcke inde garniſoenen werden ghelept/ ende de andere naer het Leger geſonden/ende eenighe na 's Gravenweert/om Parma te verhinderen erghens in te breecken/ende om zijn door-tochten te verhinderen. Het Legher was oock ſeer geſwackt van volck/ ende door quade wegen konde het qualijck van victalie ende ammonitie voorſien worden/hoe wel over Zwol ende Steenwijck ſoo veele wert gehaelt/dat het Leger ter noot wert voorſien.

Verdugo/Stadthouder van Vrieſlant/ op ſijn verſoeck aen Parma verkreegh gelt/eñ hem werde toegeſondē de regimentē vā Manſvelt/ vā Mondragon/ vā Gonzaga/ vā Barlaymont ende Arenberch met eenighe peerden ende geſchut/deſe quamen by hem tot Oldenzeel den 3. September/alwaer Verdugo ooc al ſijn macht hadde vergadert/ende wetende den noot der belegerde/ marcheerde op Hardenbergh/ ende van raede veranderende/quam tot Emblichem/ int Graefſchap van Benthem/ een ure gaens van Couverden/ weſende een bequame plaets voor de victalie. Prins Maurits hier van verwittight ſijnde/ſant 300. peerden/ont te beſichtighen ende ſcharmutſeren/ maer en konde die upt haer voordeel niet uptlocken. Hy vant eenen boer/ die eenen brief hadde aende belegherde/ waer upt hy verſtont/dat Verdugo hen mepnde des anderen daegs t'ontſetten/ langs 't quartier des Gravé van Hohenlo: Hy hadde de gelegenthepdt van Pr. Maurits leger verſtaen door Johan van Steenwijck/ Edelman/ waer upt hy mercte datter quaet by te komen was/ waerom

Digitized by Google

hy ghelooven hadde den weeh langhs de Mozassen als minst bewaert ende gesuspecteert.

Pz. Maurits heeft terstondt dien weegh beter beset/ met volck ende geschut/ en also secretelijck op sijn hoede wesende/ is Verdugo met alle sijn macht aengekomen/ al met witte hemden over 't harnas/ snachts voor dē 7. September vallende op dzy plaetsen inde Trencheen/ roepende Victozia/ Victozia: Maer sy werden kloeckelijck te rugghe ghedzeven/ ende dapper onder haer geschoten. Des anderen daeghs werden ghetelt op de plaetse 136. dooden en 52. peerden: Daer werden noch ghetelt 42. wagens met doode ende gequetste/ varende nae Oldenzeel/ gelept met vier Coznetten peerden.

Pzins Maurits verlooz maer dzy man ende ses gequetste/ Graef Willem weert oock ghequetst/ doch sonder perijckel.

Verdugo maeckte des anderen daeghs groote ghereetschap om met mutsaerden over de Mozasschen te komen: Ende alsoo het lant veel enge passagien heeft/ scheen dat hy die wilde besetten/ om Pzins Maurits Legher de victalie te benemen: Maer die van binnen siende het ontset vertrecken/ begonden te parlementeren/ daer op hy noch quam in slachozdze/ hen verhoonen/ besichtighende de beschanssinghen: Pzins Maurits hem oock kloeckmoedelijck verwachtende: Eyndelijck heeft Verdugo twee stucken los geschoten ende een hups in brant ghesteken/ de belegerde antwoozden hem met twee stucken/ waer op hy af trock naer Veelthuysen int Graefschap van Benthem.

Die van Couverden aldus verlaten/ ende ghenoeth tot het uytterste gekomen zijnde/ hebben den 12. September een goet accoozt verkreghen van Pzins Maurits/ ten aensien dat Verdugo noch daer ontrent lach/ met een redelicke macht/ ende pets soude moghen aengrijpen tot sijnen nadeele.

De Heeren Staten deden ter ghedachtenisse/ vant winnē van Steenwijck/ Otmarssen/ Couverden/ slaen ghedenck-penninghen van Silver ende Hoper/ God alleen de eere der overwinninge toeschzijvende.

Niet teghenstaende dit verlies/ en werden die van Groeningen noch niet beweeght tot eenigh verdzagh met haer gebueren/ hoe wel sy door den doozthogt van 1000. Beesten beroost waren/ ende maer een passagie open hadde na de Bourtaenge/ ontrent Wedde. Graef Frederick banden Berghe trock inden winter met 6. Vendelen ende eenige peerden nae Groeningen tot bewaringe van die Landen.

Mutinatie des Schip-volcx t'Antwerpen. Vorst van Kleve gestorven. Champigny uyt Nederlant gebannē. Fuentes komt in Nederlant. Parmas doot, gedaente, statua, Historie int kort. Resolutie des Koninghs om Ernestus in Nederlant tot Gouverneur te senden. Nederlantsche particuliere Gouverneurs over de Provintien. Graef Karel van Mansvelts tocht nae Vranckrijck.

IN Augusto ende September 1592. was het Schipvolck dat op de Oozloghschepē lagh/ tot bewaringe der revieren/ in haer bolwercken ende schanssen/ ghemuptineert om haer betalinghe/ wesende ontrent 400. sterck/ epschende 44. maenden soldye/ daer op sy maer eenige leeningen hadden ontfanghen: Dese mupterie was heftigh/ sy dzeyghden met de schepen by den hyant haer betalinghe te halen/ latende sulcx oock die van Zeelant weten/ die derwaerts hare gedeputeerde sonden/ doch te vergeefs/ also sy eensdeels betaelt werden/ maer vele werden sints mistrout ende na Duynkercken gesonden/ daer sy hen daghelijcx stercker ter Zee rusten/ ende vele goede buyten bande Kusten van Engelant haelden.

In dit Jaer Anno 1592. in Januario was gestozven Willem/ Hertog van Gulich/ Kleve ende Berge/ out zijnde 76. Jaren: Hy wert tot Dusseldozp begraven/ seer heerlijck den 10. Maerti.

Die van Lutzenburgh/ Limburgh ende de Landen van over Mase/ leden veel schade vanden doortochten van Parmas volck/ tweleh hen aldaer upt Duytslant vergaderde/ de garnisoenen der Geunieerde deden aldaer oock vele courssen/ namelijck in Januario 1592. deden sy eenen stercken tocht op S. Vijt/ ende verschilde wepnigh datse de stadt niet in en namen/ dies upt Brabant alle het Kryghsvolck derwaerts werdt gheseonden: Parma hebbende een tijt langh tot Spa gheweest/ vreesende aldaer bespzonghen te woozden/ zijn gesonthept niet seer voozderende/ is int begin van October tot Bzupssel ghekomen/ logerende in eenighepdt inde Warande achter 't Hof/ luttel negotzerende/ pzeparerende eenen tocht op Vranckrijck. Ende alsoo te Hove grooten twist was onder die vande Finantie/ soo wert den vijfthienden October den Heere van Champigny de voornaemste vande Finantie van Parma aengesept dat hy om sijn quade diensten van 's Koninex wege bevel hadde/ hem binnen 8. dagen te doen vertrecken upt Bzupssel/ ende volgende 10. dagen upt Nederlant nae Bourgondien/ sonder eenich ontschuldinghe te willen hooren/ also dat Champigny tegen zijnen danc moeste gehoorsamen. Een ander vande Finantie/ ghenaemt Sansey/ subijtelijck rijck ghewoozden/ werdt gevangen ghesteit met andere meer. De Staten van Brabandt/ Vlaenderen/ &c. waren oock seer t'onvreden/ ende sonden haer klacht aenden Koninch/ de welcke om dese ende andere oorsaken in Nederlandt sant Don Pedro Manriques de Toledo, Grave van Fuentes/ maeghschap van Duc d'Alba/ dewelcke tot Bzupssel quam dē 4. December: Als Parma dē 9. November bā Bzupssel was vertrocken/ missende eenen aenslach/ was tot Atrecht ghetrocken/ hen toerustende tot eenen tocht op Vranckrijck: Ende subijtelijck kranck woozdende/ watersuchtich/ sterf aldaer tusschen den 3. ende 4. December/ seer op die tijt als Fuentes tot Bzupssel quam/ eenighe meynden sijn doot in Spaengien ghepzactiseert te wesen.

Hy was een geluckigh/ kloet ende erbaren Kryghsman/ hoochmoedich/ beleeft ende seer Hoofs/ nochtans altijt vande pzincipaelste Spaensche hoofdē mistrout. Hy was out tusschen 40. en 50. Jaren. Zijn lichaem werdt bevonden gheheel verdozven/ niet mogheliick langher te konnen leven/ 't welck daer na in een Male ghepackt/ ende bedeckteliick te poste tot Parma ghebzacht ende begraven: Zijn uytvaert wert tot Bzupssel heerlijck ghehouden/ waer over twist ghereesen/ alsoo de Spaensche wilde voor de Italianen gaen/ twelt gewepzt werdt niet sonder rumoer. In veel steden van Italien/ maer insonderheydt tot Romen wert sijn uytvaert gehouden den 3. Apzil/ als een trou voorstander der H. Roomscher Kercke: Hem wert ook ter eeren een Beelt van schoonen Marber op Capitolium gestelt/ met volgende inscriptie/ die wy om kortheydt alleen in Duytsch hebben ghestelt.

Alexander Farnesius den 3. Hertogh van Parma eñ Placentien, om sijn seer groote dadē inde regeringe voor de Christelicke gemeyne welvaert volbracht, ende daer over ghestorven, des Roomschen naems glorie heeft vermeerdert, soo heeft den Raedt ende 't Rooms volck t'zijner eeren, om weder op te brengen het out gebruyck, nu lange nagelaten, een Beelt haren seer goeden borgher opt Capitolium opgherieht, tot erkentenis zijner deucht, ende getuygenis van haren goeden wille.

E. X. S. C. P.

CLEMENTIS VIII. P. M. ANNO II. GABRIEL CELARMO. I. V. C.

HY hadde de Nederlanden onder 's Koninex gebiet meer dan 14. Jaer geregieert/ veel machtige steden met gheweit ende anderssins den Koninch onderdaen gemaeckt/ maer luttel ghevoozdert/ den aensien van so groote authozitept/ middelen/ schatten/ ende geweldige Kryghsheyē: Dtemael gebiet hebbende oder 60000. Kryghsvolck van so machtigen Koning/ tegen

een

een veracht volck/twelc sy sepden sonder oorde te sijn eñ goet belept / die niet veel anders tegen hem als defensive oorloge gevoert hebben: sedert den onderganck der Spaensche Armade Anno 1588. heeft Parma groote opspraake geleden vã sijn bedecte vpanden/twelc scheen dat hy seer ter herten trock / hebbende na die tijdt weynigh gheluck.

Veele geloofden dat hy is gesolliciteert gheweest van verscheyden parthijen/ wesende vpanden des Koninex vã Spaengien/ om hem souverein Heer in Nederlant te maken / hem voorhoudende het onrecht datmen sijn sone dede vant Koninghrijck van Portugael / de bequaemheydt hem voor stellende die hy daer toe hadde door zijn Italianen eñ ander krijgsvolc / dat hy kleyn partije soude vinden / anders als van eenighe Spaensaerden / daer tegen hem Vranckrijck ende Engelandt souden helpen/ de Vereenighde Nederlanden/ soomen meynde / soude wel te vreden zijn / dat sy met de ander Provintien mochten handelen/haer vpandē/de spaensaerden/verdreven zijnde : de Provintien onder sijn regeringe souden hem lichtelijck aennemen / als sy hem gestijft sagen met Vranckrijck/Engelandt eñ de Vereenighde landen : hier over schrijft E. van Meterē discoursen gesien te hebben / dat Lepcester ooc geerne met hem de Nederlanden hadde ghedeylt / onder seker pretexten/alsoo na zijn doot is int licht gekomen/ maer de Staten der Vereenighde landen stelden hen daer tegē. Maer alles niet tegenstaende is Parma den Koninghg getrou gebleven/ten aensien van sijn oprechtichept/als sijn vrienden seggen/andere seggen om zijn Dominien in Italien/ eñ sijn Spaensche opsienders in Nederlãt.

Na zijn doot wert Peter Ernest Grave van Mansvelt int Gouvernement vandē Koning bevesticht / hoe wel hy out eñ swack was/ ende dat Fuentes over sulcx veel authoritept op hem nam / ende onder de finantie groote reformatie eñ straffe voor nam/maer niet na dē noot eñ hope diemen van hem hadde. Dies de Koning op hope voortelijck een goet eynde der oorloge in Vranckrijck te hebben / socht de Nederlanden in goede devotie te houden/resolverende daer te senden sijnen swager eñ Neve den Eertz-hertoge Ernestus van Oostenrijck/ wiens aenkomst/nature eñ reverentie-volck in omsagh soude houden. Den Edeldom socht hy oock te believen/mahende den Hertog van Aerschot/ Gouverneur van Vlaenderē/sijn sone den Prince van Chimay Gouverneur van Henegou / confirmerende den Grave van Arenbergh int gouvernement van Gelderlant/de Marquijs van Varrabon/ Gouverneur van Artops/ de Grave van Barlaymont/van Namen: De Heer vã Billy van Rijssel/ Dowap eñ Orchies: De Heer van Molenbays vanden hupse van Crop / nieulijck upt Spaengien gekomen / aldaer geweest hebbende Capitepn vande guarde des Artsiers / nu gemaeckt Grave van Solre / ghetrout met de weduwe van Montigny/ Marquise van Renti / wert Gouverneur van Doornic eñ Tornesis: Karel Grave van Mansvelt/ Stadthouder sijns Vaders/ wert gemaect Admirael vander zee/ Karel vã Egmont wert gegunt sijns Vaders en Broeders erfgenaem te wesen: De Bisschop van Camerijc vanden hupse van Barlamont/om dat Camerijc hem niet en wilde erkennen / wert Bisschop van Doornick gemaeckt: Ende meer anderen werden gepromoveert ende met eeren ende Ampten versien.

Des Hertogs vã Parma voornemen voor zijn doot was/door bevel des Koninex/ met eē geweldich Leger in Vranckrijc te trecke/ om aldaer te verderē de verkiesinge eens nieuwen Koninex / daer de Ligueurs mede doende waren: na sijn doot Graef Karel vã Mansvelt derwaerts ghetrocken / met twee Regimente nieuwe Hooghduytsche/ ende een Regiment Walen/ met eenige peerden / innemende met hulp der Ligueurs eenige Kasteelen met de stadt Kopon/ maer door gebreck van gelde ende noodsuft niet anders uptrechtende.

Eynde des sesten deels, ende der Regeringe des Hertoghs van Parma.

Kort ende warachtigh verhael / wat inde Nederlanden is voor-geballen onder de regeeringhe des Graven van Mansvelt/Fuentes/ende des Aertz-hertogen Ernestus van Oostenrijck van 's Koninex wegen: ende Prins Maurits ende Graef Willem van Nassouw/ van wegen de Vereenighde Landen.

Dat sevende Deel.

Regeringe des Graven van Mansvelt. Quartier gebroken. Tocht van Graef Philips in Lutzenburge. Geertruydenbergh belegert, eñ wonderlicke discipline int Leger van Mansvelt gheslagen. Schermutsingh ende over gaen der stadt. Mansvelt van Creveceur gedreven. Tocht des Grave van Solms in Vlaenderen.

Het voorgaende Boeck is verhaelt dat de Koning van Spaengien hadde gheconfirmeert int Regement den Grave Pieter Ernest van Mansvelt/ eñ dat hy provisie/tot de komste des Eertshertoge Ernestus/by hem gestelt sijnde als principale Raden/de gemelde Grave van Fuentes ende Stephanus Divarra met meer andere: Om de Lantsaten in goeden wille te onderhouden / wert hoope gegeven met de komste van Ernestus alle saken in goede orde te brengen/om dat regelijck hem inbeelde(aenmerckende zijn hooge qualitept)dat hy inde landen niet komen en soude dan met voornemen ende volkomen last ende middel van bevedinghe/oft om beter oorloge te voeren tot der landen beschermínge : Door dese hoope hebben de landen haer ellende te beter verdragen.

De gemelde Spaensche Raetsheeren hebbē nu door Mansvelt wederom willen in treyn brengen de spaensche strengichepdt/ verbiedende by Placaet den vijfden Januarij/ Anno 1593. dat voortaen gheene contributien betaelt oft saubegarden vanden vpant souden gehaelt worden / op lijfstraffe / maer hen moeste weeren ende den vpant doot slaen oft ophangen.

Dat oock geen Soldaten tegen malkanderē mochten gheloft/ ofte voor een maendt solts vyt gaen/ maer hen liever doodt vechten dan ghevanghen gheven / oft anders ghetrooft zijn / door Beuls handen om te komen. Waer over van weder-zijden eenighe Soldaten werden opgehangen.

Tegen dit Placaet hebben de Staten der Vereenighde landē ooc eēn gebot laten uytgaen den 27. Februarij 1593. vertoonende dat de Spaensaerden anders niet

Digitized by Google

en socht̃en dan der landen verwoestinge / met harer aller bloet ende goet/ vermanende yder acht te nemen op haer selven/ haer Vaderlant/ wijf ende kinderen/ ende met haer aen te houden / om sulcken spaenschen moetwil van haer te weyren / om hen te bedencken / stelden sy hen tot dē 1. Aprijl/ dat sy daer na geē quartier meer/ maer alles als doot-vyanden souden houden. Dat sy so meynden met de raet-ghevers te leven / dat het haer soude verouwen / oock met den dorpen ende vlecke̅ ten platten lande / die volghende het Placaet van Mansvelt/ haer redelijcke contributien / daer sy op gheschat waren / souden wepgheren te̅ betalen. Door dit Contra-placaet isser aen beyden zijden weder toelatinghe van alles gheschiet.

In desen Winter vergaderde Mansvelt zijn volck onder 't beleydt van sijn sone Karel / op de frontiere by Gupse.

De Staten der geunieerde landen sondē oot Graef Philips vā Nassau in Lutsenburgh met 4000. te voet ende te peerde / op hoope eenighe plaetsen in te nemen/ 't welck hem misluckte / maer veroorsaeckten het uptrecken van alle de garnisoenen upt Vrabant/ de welcke derwaerts in aller haest werden ghesonden onder Varlapmont / het welcke Graef Philips dede af trecken/ hebbende verscheyden plaetsen geplondert / Limburgh grooten vyantschat gedaē/ veel plaetsen tot contributie ghedwonghen / 't stedeken Hanup in Vrabant geplondert: Ende veel gelts/peerden eñ beupt bekomen hebbende/ zijn weder vyp in haer quartieren ghekeert. Diergelijcke coursen deden sy meer in Februario ende Meert/ om haer contributien in te halen/ ende den vyant werck te geven/verre van haer.

De geunieerde landen hebben ondertusschen ghesolveert de stadt Geertruydenberge te beleggen / beletende van langer-hant onder verscheyden pretexten eenige victalie of ammonitie op licent daer in te vyengen: sy verhinderden oock in Februario een convoy met alle noodtzuft daer in te komen/ende sloeghen te rugghe: Vyince Maurits quam daer voor dē 28. Meert 1593. te water ende te lande/als de Spaensche meer voor een belegeringe op 's Hertogen-bos oft de Grabe vreesdē.

Also dit belegh seer notabel is geweest / sullē wy dat een weynigh extenteren/doch so kort als ons mogelick zijn sal het voornaemste verhalende : De stadt was sterck ende wel voorsien met alle noodtzuft / ende beset met meer dan 1000. mannen/out Krijghsvolck.

Vyince Maurits dede twee vruggen over de rivier legghen/ d'eene op schepen/ d'ander op masten/ op dat beyde de Legers malkanderen souden mogen helpen/ die/om dat alomme seer morassich was/wel een groote mijle vanden anderen gestreckt lagen: Voor de stadt heeft hy oorlogh-schepen gelept/ende ter zijden / om de wacht te houden/ hebbende op veel plaetsen watermolens ende stupsen/die de grachten vande beschanssingen vol water hielden : maer hebben door de hooge vloeden groote schade dickmaels geleden.

De oorlogh-schepen schoten geduerighlijt inde stat/ leggende op anckers / als een half mane/ aen malkanderen vast ghemaeckt met kabels / welcke kabels tusschen beyden met kleyne scheepkens noch werden opghehouden / al met wachters beset. Vupten de halve maen waren gestadigh veel oorlogh-schepen / die af eñ aen voeren/op de wacht : Vinnen de half mane waren kleyne Jachten/ die dicht onder de stadt de schiltwachten hielden / welcke Jachten een Swemmer vinghen met vrieven aen Mansvelt / die Vyince Maurits 't leven schonck/ ende sandt aen zijne vyanden/ hem aen te seggen hoe dat hy beschanst lagh.

Vupten de halve maen/int Oosten ende Westen der stadt/ laghen de victalie-schepen bevrijt vant gheschut/ so dat den leger wel een duytsche mijle aent water lange is geweest / hebbende elck zijn victalie ende ammonitie-schepen. Daer het water ontrent den lande ondiep was/ waren ghevlochten tupnen ende kleyne oorlogh-scheepkens/datter niemant in en mocht.

Het Schip-volck hadde oock een besonder Legher/ droeghen hen seer kloeck / dese vrachten gheconterfepte Canons/ dicht onder de stadt/ doende daer mede de belegerde hen buskrupt verschieten / dat sy meest gevreck hadden. Op 't landt was Vyince Maurits begraven met hooge wallen ende diepe grachten/met vier groote sterrcke bolwercken beset/ yder voorsiē met twee stucken geschuts: Also was het oock in het leger des Graven van Hohenlo ende ander plaetsen/ wel twee mijlen int Ronde/ al met trenceen/bolwercken/ schanssen/rabelijns ende wijde grachten versien / oock met geschut ende veel vyer-bakens/om malkanderē met vyer-teeckenen te doen ende te waerschouwen : Rontom 't leger daer sulcx noodigh was/ vupten de grachten waren alom houtte palen in d'aerde geslegen / in elcken pael een yseren pinne / een voet langh / Turckische Ambassaten geheeten. Dese waren soo dicht by den anderen gheslaghen/datmen geen knie daer tusschen en soude konnen ghebuygen hebben. De vyncipaelste aenkoemste waren met groote geweldige schanssen ende rabelijns beset/ vol geschuts / soo dat daer by de 100. stucken toe gebruyckt werden : op de weghen waren voet-angels/ wolfs-putten / water-putten ende spynghen van buskrupt berept.

De Legher-plaetsen morassich zijnde/ ende op veel plaetsen gheen aerde en hadde om te schanssen/ hebben sy daer op veel plaetsen rijs-hout ghelept / ende eenen wegh daer ober gemaect/ voort horden opgherecht/ om bevrijt te zijn/ende also beschanst/ vupten ooc beset met staken ende yserе pinnen.

Aldus teghen den vyant beschanst zijnde / hebben sy hen oock tegen de stadt begraven/ende loop-graven tot onder de wallen gebracht/ haer gheschut geplant/ende gaelderijen gemaeckt / om bevrijt aen des stadts wallen te komen. Ende alsoo die van binnen boden haer wallen ende katten noch op de eene Lantzijde der stadt twee goede Rabelijns hadden / hebben sy de stadt so beschoten/datter naeu een huys ongeschent en bleef/ selve het Hof des Vyince van Oraengien heel doorschoten ende bedorven/de bolwercken waren al ondermijnt.

Tot alle dese groote werckē/ hadden de Heeren Staten eenighe hondert schepen met allen noodtzuft ende materialen versocht: Ende hoe wel sy de landt-lieden deden wercken om loon/ so sijn nochtans al dese svare wercken opgemaeckt door de soldaten / op de wijse der oude Romeynen/ met dorp bedwangh/ maer vyp-willigh goet dagh-loon verdiende / als sy niet en waerden/ door welcken middel sy so groote wercken tharder eeren hebben te weghe gebracht / ende onwinnelijck ghemaeckt tegen de aenkomste harer vyanden.

Sy hebben oock seer goede Krijghsorde en discipline gehouden onder haer volck/ alsoo dat de omleggende Landtlieden niet alleen bevrijt zijn gheweest / maer ooc haren toevlucht int leger namen / met haer koren/ beesten ende goet/ als in een vaste plaetse haer vyanden ontloopende: Haer waren openlijck vyp verkoopende/ als in een wel gheregeerde stadt / tot verwonderinghe van pegheljck / selve eenighe eyghenaers hebben het landt binnen den Legher geploecht ende tot saepen bequaem gemaeckt/ alsoo dat alles seer goet koop aldaer was/daer en tegen in des vyants leger heel dier.

Veele luyden van alderhande qualitept quamen dit Legher besichtigen / met groote verwonderinghe/ onder ander oock de Vyincesse van Oraengien ende Lowijse des Vyince Maurits suster / doen Vrupt vande Paltz-grave Keurvorst. Also dat dit belegh so notabel is gheweest/ als in eenighe hondert is gesien / als te sien is int conterfepsel in koper gheseden by Jacus de Gepn. Die vander stadt weyrden hen dapper / ende droegen hen beleefdelick ende vroom / doende veel uptvallen : maer also ten lesten 't geschut seer op hen was genaerdert eñ contrebatery op haer geschut gemaeckt/ sijn hen de wegen tot de Rabelijns afgheseneden : Daer werden door duyven ende andere behendige middelen belosten van ontset gedaen/ so seker als Evangelie/ dat sy haer platte formen souden hooger maken/ int quartier van Kamsonck/ &c. Vyince Mauritz kreegh een

dupve

duyve ende sant met de selve duyve eenen anderen brief tot sijnen voordeele/om hen te bedriegen.

De Grave van Hohenlo dede op een tijdt sijn geschut stellen op den toren/maeckende een loosen alarm in allen schijn of het ontset voor de hant ware geweest/ ende liet daer naer het geschut lossen op den toren / al waer den Gouverneur met andere wert doot geschoten/twelck hen seer verswackte. Mansvelt / Fuentes ende andere Oversten des Koninck overleggende de schande/soo sy dese stadt niet en ontsetten / in Brabant gelegen/hebben G. Carel van Mansvelt upt Brancrijck weder ontboden/alle hare Regimenten ghemonstert/ende onder dē Marquis van Varrabon na Turnout gesonden / alwaer sy van de Ruyterien der Staten dickwils werden aengetast/insonderheyt den achtsten Junius hebben Ritow / Bax ende Edmont met 190. peerden achterhaelt 400. peerden / die Varrabon ende Barlemon nae Antwerpen convoyeerden / die sy sloegen / de reste met de Overste hen salverende op het hups tot Turnout/sy brachten 60. peerden met 3. Capiteyns gevangen te Breda.

Den 6. May heeft hem Mansvelt in het velt begheven met alle sijn macht/wel 13000. sterck zijnde/ ende 18. stucken gheschuts/ met veel schuyten ende ghereetschap / ende quam beneven by Vyns Maurits quartier/int dorp Houte/maeckende aldaer een schansse/alwaer veel schermutselen geschieden. Het Legerquartier daer te sterck zijnde/is hy opgebroken in May na het dorp oosterhout/daer hy hem oock sterck beschanste: Daer oock eenige dagen ghelegen hebbende / ende verschepdē midlen gesocht om in te breken/ te vergeefs/ trock hy naer het dorp van Waesbeeck / by het quartier van Hohenlo / daer hen weder beschansende/ om sijn victalie te bekomen/die hen bele gebrack/daer bele schermutselen om gheschieden.

Als hy nu daer lagh/ ende om eenige oorsaecken een Trompetter van Vyns Maurits aen Mansvelt wert gesonden/ vraeghde hen Mansvelt/waerom sijn Heer so beschanst lach/ hy soude hen als eē curieus Overste upt sijn schanssen hen tot een Veltslagh begeven: de Trompetter antwoorde kloeckelijck: Sijn Excelentie van Nassau waer eē jonc Heere/ ende soude geerne een out Krijgsman worde/ als u Excellentie is/ daer mede de omstanders loegen/ende Mansvelt sweech/als hebbende een wel getroffen antwoorde.

By Mansvelt quamen noch 1200. voetknechten eñ 12. Coznetten peerden / met 4. stucken gheschuts/ met 24. tonnekens gelt ende alle noodzuft tot het Leger.

Dē 24. Junius/ also smorgens Captiepn Haen van Doznic/Capitepn Bebery ende Capitepn Kalf op de wacht quamen / om malkanderen te verlossen upt de Trenchēē onder 't Noozt ravelijn/ ozdonneerdē sy onder malkanderen eens te willē het Ravelijn te beklimmen / waerom sy deden een houten brugge op bondels van biesen vast gemaeckt/over de gracht leggen/tegen den punt vant bolwerc: Haē ende Bebery namen met haer twee musketiers twee Rondassiers eñ twee Hellebardiers/ende klommen also op seer bedeckelijc / op zijnde/riep de Sentinelle allarm / ende de Capiteyns riepen meer van haer volc/ terwijlen sy verchtende waren met de wacht/daer een van haer Rondassiers doot bleef/ als nu haer volc opgeklommen was/ vochten sy hant aen hant/een wijle lant / so datter 16. van buyten ende 9. van binnen bleven/verlatende het Ravelyn/ eñ also ter selver tijt den derdē Gouverneur ooc geschotē was/werden sy verschrict/ende riepen om te parlemēteren/twelc swaerlijc konde geschieden/door gebrec vā ozdre/ende datter steets meer volc op klam/ eyndelijck sonden sy aen dē Grave van Solms/die mede int Ravelijn gekomen was/twee Capitepnen ende eenen Auditeur vant garnisoen. Vyncē Maurits/ Hohenlo ende den Krijgsraet waren onledich met schermutseren tegen Mansvelt/willen int eerst sulcx niet gheloven. De Gecommitteerde versochtē twee urē respijts/om consent van Mansvelt te halen/ twelc hen afgeslagē wert: dies sy verstaēde van Mansvelts gelegenthept / eñ de-wijle Vyns Maurits haer het leven boot / wert besloten/ dat sy souden upttrecken met haer zijdegeweer eñ bagagie/ uptgheſondert die deelachtich waren geweest aen de verkoopinge der stadt.

Mansvelt dit vernemende is met sijn Leger opgebroken eñ na dē Bommelwaert getrocken dē 26. Junius/meynēde met der haest de schansse bā Crevecoeur t'overvallen / leggende by de Mase/inden mont vande reviere Diese/ op den wech van s'Hertogenbos: maer die van Bommel en Gorcom hadden daer eensdeels in versien/ ophoudeñ t'water by 't sort/so dat alle 't water bādē Bommel ende Aa opgehoudē eñ te rugge gedreven wert / eñ also 't theele lant onder water. Boven dien was Vyns Maurits voor hen daer gearriveert/ die hen belette te schanssen/ eñ wert also gedwongen te wijcken op hooge plaetsen/ by Engelē ende Vliemen/ daer die van Crevecoeur haer geschut op stelde/ doende groote schade onder haer vpanden/die omschanst ende omringelt van 't water lagen/ende niet en kondē werch komē/waer over bele jammerlijc om dē hals quamē.

Mansvelt wende alle practijckē aen/om Garnisoē in s'Hertogēbos te brengen/ maer die kloecke borgery hielden goede wacht/eñ mistrouwende hare Geestelicheyt / namen die de wapenen af. Fuentes hadde versocht te borē met sijn Edelen daer in te mogen komē/ tselve versocht Mansvelt nu ooc/maer hē wert so clepnen tijt gestelt/dat hy daer niet wilde komē/hy liet tgeschut voor de stadt voeren/eñ trachte een gheweldighe schansse tusschē de stadt eñ Crevecoeur te leggen/ maer de Borgheers vreesende dattet haer eenen brepdel soude wesen/verhinderden sulcx. Also vertrock hy na Brussel/een deel sijns Legers sendende na Vriesland.

Den 24. Julius is de Grave van Solms met 800. peerden ende 3500. te voete int landt van Waes gekomen/ ende sant het voetvolck na Steken/daer de spaensche de schansse verlieten/ende vluchten na het veer/ tegen over Antwerpen / maer 30. van hare peerden wel achterhaelt ende het dorp Steken verbrant: het peerdevolck sant hy na S. Jans Steen / dese ontmoeten by S. Niclaes 80. ruyters Lozeynopsen/ die geslagen eñ meest gevangen werden: het voet-volck namen in S. Jacobs schansse ende die van S. Jan ten Steene. Als dit in korten tijdt was uptgerecht/ en 't landt alom afgheloopen / quam de tijdinghe dat Mondragon van Antwerpen sant 2000. Voet-volcx ende 6. Coznette Peerden / ende datter noch 10. Coznetten souden volgen/met meer voet-volcx: dit dede Solms vertrecken/ de ghewonnen forten af breckende / wepnich voordeels ghedaen hebbende voor de soldaten / ende de contributien niet gevordert.

Muytinatie der Spaēsche in Henegou, Artoys, Berc, Nuys, Weert ende Venlo. Iagen haer garnisoenen uyt. Coursen int lant van Limburgh. Aenslagh op Brugge. Mansvelt practiseert te voet in Zeelāt te komen. Hollantsche schepē int Vlie verdroncken.

NA de voorsz gheschiedenissen sijnder verschepden aenslagen aen beyden zijden ghepractiseert/ doch te vergheefs.

Vyncē Maurits repste alomme in sijn gebiet/ alles sins goede ordre stellende: Maer dat en konde Mansvelt niet doen/door gebrec van gelt: want als sijn sone/ Graef Karel de stadt Napon hadde gewonnen/ eñ om het belegh van Geertruydenbergh weder was ontboden/ende by Auri in Artoys was gekomē/ mupteneerden de Spaenjaerts/oorsaeck nemende/om dat hy een Spaensch Capitepn wilde straffen / die een Dochter verkracht hadde/waerom de Spaenjaerden hen overvielen/ende dwongen te vluchten met de Walen/ plonderende sijn hupsraet/silver-werck ende bedde: sy verkozen een Electo/ namen in / ende sterckte het stedeken S. Vol/vantschattende des Koninck eygen landen op groote sommen/meer dan een Jaer.

Desgelijcx deden de Italianen ende Walen in Henegou/haer sterc houdēdē tot Pont sur Chambre, dwingende 't lant hen dagelicx op te brengen 900. Guldē/ twelc de stadt Bergen voor haer vergaderde / eñ dagelijcx

lijck telde. Het Garnisoen van Berck dreven oock haren Oversten van hen / verkiesende eenen Electo/ die liet alles den Rhijn op passeren op grooten tollen/ deylende 't gheit alle maenden onder den anderen upt.

De Borgery van Nups grooten overlast lijdende van haer garnisoen/practiseerdē hen daer van manlijc te verlossen/dē 19. Julius de helft vant garnisoen om hupt op vrienden lant ghetrocken sijnde/ sijn eerst acht borghers snachts op de ronde ghegaen/ d'eerste schiltwacht die hen aen spraet/ sloegen sp ter neder/ eñ namen de ander wacht gevangen/ half slapende / eñ stotense in een kelder/ sonder gewert/ desghelijck deden sp d'ander wachten oock/ makende hen also meester vande stadt/ behalven eenige die op de Overpoorte waren / die aen haren Oversten ende metgesellen om ontset sondē: dan eten noch drincken hebbende/ werdē sp vande Borgers gedwongen te vertrecken upt de stadt. Aldus kreegh den Bisschop van Ceulen sijn stadt weder / ende hieldt beter Neutralitept.

Die van Weert hebben ooc met gewelt/ niet sonder bloet storting he/ haer Garnisoen uptgheslagen/ twelck die van Venlo hebben ghevolght.

Graef Philips van Nassau met de Garnisoenē van Gelderlant deden in November eenen koers int landt van Limburg/ hebbende eē aenslach op de stad te verghees/ sp deden veel schade/ met vranden/ namen vele kaenen ende ander goet / verstroepdē verschepdē vergaderinge van Krijghsvolc/ dat upt Duytschlant ende Italien quam/ sp sloegē ooc 't garnisoen van Meurs: Desgelijcx wert ooc verrast de heer vā Swartzenburg vande Ruptcrie van Nimmegen/ die een Regiment te peerde eñ te voet vergaderde/ sijnde wel 700. sterck/ hp ontquam doo eē venster/ verliesende volc/ klee rē/ gelt/ bagagie eñ veel peerden. Hier tegen wert de epgē Cornel van Hr. Maurits geslagen by die vā 's Hertogenhos/ 30. werter gevangen ende 23. sadel-peerden genomen met de Vane/ daer mede sp triumpheerden.

Hr. Maurits hadde ooc op den 24. November eenē seker en aenslach / so hp mepnde op de stadt Brugghe/ schepende subtijlijck by Willemstadt alle sijn volc ende gereetschap in ontrēt 250. schepē/ eñ verselschapt sijnde met een goet getal oorloghschepen/ is in Vlaenderen gelant/ tusschen Slups ende Blanckenberg. De Grave van Solms hadde met wepnighe den voortocht/ eñ geraecte tusschen Brugge eñ Damme/ op den Herden Dijck/ met de Petars ende andere instrumentē/ de ander haddē Leptsmannē/ die/ om wat waters te schouwen/ wilden een beteren wech vinden/ maer door dupsterhept herwaerts en derwaerts dolende/ verloren sp haer Leptslupden eñ haer selven / missende den wegh/ also werden sp verbaest/ insonderhept de Schottē / die mepndē dat sp verraden warē: Hr. Maurits selve met vijf of ses Graven gingen dicmaels tot het midden in 't water/ de wech soeckende/ versijtende so den tijt / tot den dageraet/ wanneer hp den Trommel hede slaē / eñ sijn volck bergaderen / maer was te late. Den aenslach versupmt sijnde / trock weder te schepe / daer sp maer een half ure gaens van en waren hoe wel sp alle den nacht hadden gegaen.

Mansvelt practiseerde op die tijt mede / om de Eylanden vander Goes oft Ziericzee te besprингen/ door eenen Jan Donussen/ een rijc Lantman en Dijckgrave: Dese was by nacht van sijn bedde gehaelt: ende op 5000. gulden rantsoē gestelt: klagende over het hooge rantsoen/ wert beweecht op hem te nemen/ eenen wech door twater wetende/ Mansvelts volck te voet ende te peerde in Zeelant te brengē / also Mondragon eertijts gedaen hadde. Jan Donussen thuys gekomen sijnde/ practiseerde sijn belofte te volbrenghen/ en wert op suspicie tweemael gevangē/ eñ alsomē hen niet en konde overtuyghen los gelaten. Maer ten derdenmael overtuyght sijnde door een Italiaen / die daerom was over komen loopen/ als mē kortz sulck soude hebbē int werc gestelt/ wert hp tot Middelburgh onthalst.

De Hollanders eñ Zeelanders als voorsz is/ haddē nu twee Jaren sterck op Italien gevaren met Koren/ door de dierte alhaer / eñ also in December 1593. wel 140. schepen reet lagē by Texel/ na goeden wint wachtende: Isser op Kersavont een storm ontstaen / waer door meer dan 40. schepē van haer anckers sijn geslagen/ veel van dien vergaen ende gestrangt: Diergelijcke gheschiede op ander plaetsen meer.

Ernestus koemst inde Nederlandē. Staet van Vriesland. Koninck belooft die van Groeninghen hulp. Graef Willē sterct Bellingwordezyl. Wint Widde ende den Pas op de Bourtange. Graef Frederic wint Otmarssen, Verdugo neemt Wedde ende Auwarderzijl, ende beset Coeverden. Louwenburghs Regement verstroyt, Groeninghers aenslach op Delfziel.

Ondertusschen is den Eertzhertog Ernestus/ wesende de outste broeder des Keysers Rudolffi/ tot Gouverneur in Nederlant gekomen / hp wert in Lutzenburg seer heerlijc ontfangen van Mansvelt dē 17. Januarius 1594. ende tot Brussel dē 30. Januari hp na Koninclijc ingehaelt vande Edelen eñ Borgerie.

In Maerti maeckte hp staet ende reкeninghe / dat hp moste hebben tot der oorloghe ter maent 800000. gulden/ begerende te weten wat de landen daer toe souden vinden.

De vereenighde landen hadden eerst vreese van sijn komste/ door het overdoedigh aennemen des Krijghsvolcx op verschepden plaetsen/ maer als sp mercte dat die door gebreck van gelde niet en konden gemonstert worden/ haddē sp beter moet/ wetende sijn onervarenthept inde Nederlantsche saken.

Boven is verhaelt het innemen van Steenwijc eñ Couverden/ om de Groningers te dwinghen / die nu maer een passagie open hadden op de Bourtaenghe/ waerom sp hen beklag alomme deden/ verhalende hoe troulijc sp lijf ende goet door de religie ende 's Koninck dienst hadden gewaecht/ dat sp niet en konden geholpē worden dan met een Koninclijc Leger ende des Gouverneurs presentie/ &c.

De Keyser heeft van haren wegen aen de Koninck gheschreven / bedanckende den Keyser / ende bevelen Mansvelt / sijn trouwe onderdanen van Groeningen met alle macht by te staen. Maer die hadde op ander plaetsen so vele werck / dat hp alleenlijc aen Verdugo/ (die met 600. man voor Groeningen beschanst lagh) heeft toegesonden 1500. Voetvolck eñ eenige peerden/ onder Graef Frederic vanden Berge: Maer hier mede en konde hp niet verhinderen de aenslaghen van Graef Willem van Nassau.

Graef Willem is dē 6. Aprll 1593. gekomē by Bellinghwolderzijl/ dwelck hp begonst te beschansse/ om voortz den Pas vande Bourtaengie te besetten / daer hen Verdugo socht te beletten den 9. Aprll met 2500. mā/ maer en konde sulck niet verhinderē/ Graef Willem hen te sterck zijnde van volck ende gelegenthept.

Verdugo siende dat hp Graef Willē niet en konde besetten/ trachte Couverden ende Otmarsē de victalie te benemen/ maer also de Staten de licenten haddē opgehouden/ most hp door gebrec vertrecken/ eñ trock na Haren/ sterc zijnde 3000. Voetvolck ende 8. Cornetten peerden: Graef Willem was gekomē tot Nienoort/ 2. mijlen van Groeningē/ ooc meer volck verwachtende.

Graef Willem/ na het overgeven van Gheertruydenberge/ verkreeg vā Hr. Maurits noch 28. Vendelen Voetvolck eñ 11. Cornetten peerdē/ waer mede hp belegerde eñ won Gramsberge/ met andere schansse/ sterckende ende victalierende daer mede Otmarssen eñ Couverden: Graef Willem dwong ooc tslot Wedde ende noch een schansse/ waer door die in Winschoten verliepen/ worde also meester vande Bourtaenge die hp begon te sterckē/ al eer Verdugo meer volck krege/ dewelcke 2400. te voete eñ 800. peerden met 200. wagens eñ 8. stucken geschuts qualijc te vreden int Land van Gulick laghen / die eyndelijck beweecht werden voort te trecken door schoone woorden.

Met dit volck won Graef Frederick Otmarssen/ dwingende

dwingende 't Garnisoē in 6. maendē in Vriesland niet te dienen/versamelt zijnde met Verdugo/won hy stormenderhant in de Schansse Aubarderzyl/desghelijcx Slochteren ende Wedde / ende legerde hen by het nieu Fort vande Bourtaenge: Graef Willem wetende dat Verdugo hem te sterck was/ende vreesende voor inval in Vriesland/trock met alle zijn volc na de Lecke/ende wetende dat Slochteren/Winschotē/ Wedde ende ander schanssen/niet konde teghen houden/ hadde op den hals bevolen/niet over te geven voor 't geschut geplant ware/op dat hy mocht tijt winnen / tot opbouwinghe vande principaelste schanssen op de Bourtaenge.

Inde ghemelde schanssen waren 5. Vendelen onder Geerit de Jonghe/ hy en twijffelde niet Groeninghen metter tijt te dwingen/so hy die schansse mocht behouden / hy wiste dat Verdugo de sterckste te velde was/ ende noch meer volcx verwachte/ dies hielt hy hem op tegenwey/ook meer volcx verwachtende/ toesegginge hebbende dat Prins Maurits selve met het Legher by hem soude komen.

De Groeningers wilden dat Verdugo sijn volck in twee hoopen soude deplen / belegherende Kepde ende Bellinghwolderzyl / om de Bourtaengne alle victalie af te snijden/presenterende hen 6. muerbrekers/ maer hy vreesde dat Gr. Willem de passagie bā Groeningē soude afsnijden/trock also na de Bourtaenge / daer hy van noeste wijcken/voor gebrec van victalie/mepnende behendichlijc Gr. Willems Leger van achteren te bespringē/in October/ twelc voorkomen wert voor de waer schouwinge eens soldaets / waer voor den Leger op de been gheraeckte / binnen haer Crencheen / dien dagh begonst Verdugo schermutselde wel 6. ofte 7. urē met groot verlies: Graef Willem hē niet willende upt sijn voordeel geven/also troc Verdugo af na Groeningen/daer na troc hy na Couverden/twelc hy blockeerde met verschepden schanssen/ maer alsoo de schanssen dupt ende bochtich waren/ storf veel volcx van ongemack/ten minsten 2000. dien winter. Verdugo trock selve op Oldenzeel / daer zijn volc meest al voor ellende vergingen/ ende hen Vendels op packten / schamende hen die te laten vliegen/Verdugo troc op Lingen / een Regiment nieu opgelicht voor den jongen Hertog van Saxē/te gemoete / daer van vier Vendelē van die van Deutekom werden verstropt 100. doodgeslagen/ ende den Luptenant Colonel gevangē. Verdugo ende Gr. Harman trooften ondertusschen de Groenighers met vrieden die afgevorpen werden / hen belovende meerder hulpe aen Ernestus te versoecken.

Graef Willem sant daer nae een deel sijns volcx in haer Garnisoenen/sommige lepde hy tot Wisbliet/om den Pas na Vriesland te behouden/tegen sijnen vpant/ hy selve scheepte tot Holtcamp met 3000. na Bellingwarderzijl/ weder winnende Wedde / om 't nieu Fort vande Bourtaenge volkomelijc te versorgen / om met den Vorst die van Couverden toe voer te doen. Die van Groeningen deden ondertusschen een Convoy na Verdugus volck voor Couverden/die Graef Philips van Nassau meynde te slaen/maer wert ontdeckt/ende also maer 50. wagens bekomen.

Den 12. Februario 1594. was den Groeninghers by na een aenslagh gelucht op Delfziel: sy waren sterc aenghekomen langhs een dijck / daer gheen gracht en was/maer alleenelijck een pallissade/die sy behendelijc af saeghden/ beklommen also den wal eer 't garnisoen konde inde wapen komen/oder 't pas/ al waer wel twee uren dapper wert ghevochten: Maer een Oorloogh-schip schoot met 16. stucken onder de Groeningers/de welcke ghedwongen werden met schade af te trecken/ met voerende 35. sleden met dooden. Die van binnen verlozen negen soldaten ende eenige Bebel-hebbers.

Also nu Couverden een tijdt langh was benaeut voor de schanssen van Verdugo/beset 3000. voetvolcx en 1400. peerden / ende datmen over ys hen luttel konde toesenden/so hebben de Geunieerde landē in Duytschlant een Regiment volcx doen lichten met eē deel peerde-volc onder Graef Everart van Solms/ sy lichten ooc een Regiment Engelschen op onder Sr. Froncops Vere.

Verdugo ende Graef Herman versochten aen Ernestus oock om hulpe: Die van Groeninghen sonden een geschenck van Silver-werc ende 20. schoone peerdē aen Ernestus/ die vande Statische genomē werdē.

Prins Maurits hadde den 27. Februario 1594. een aenslag op s Hertogēbos belept voor Capitepn Cleerhagen/maer als het Crijghsvolc eñ alle gereetschap by den anderen was/ dicht by de poorte/ isser eenen losse steen gevallen/daer een soldaet op trat / waer voor alarm geschiede over de geheele stadt / eñ Pr. Maurits liet sijn volck aftrecken/sonder dat de maniere van sijn aenslagh ontdeckt was.

Dierghelijcken aenslagh wert 14. dagen daer naer voorgenomen op de stadt Mastricht: Belept ende aengegevē by den Baron van Pierlje/daer ontrent woonachtich/dewelcke selve sijn persoon wilde avontueren/ daer voor hy het Goubernement der stadt soude hebben. Prins Maurits hadde gheordonneert 6. Capiteyns met 600. mannē/musketiers ende spiessen/ desse souden onder Mastricht by Petersem t'schepe gaen/ met dē voorsz Baron/en soudē aē Wijc aenleggē by de brugge/eñ die sijde over weldigē: Prins Maurits hadde belast de spiessen half af te houwen / twelck sy eerst t'schepe dede/ voorpēde die int water onbedacht/die bā eenighe visschers werden ghevonden / dewelcke by de schepē komende/ende de schippers na nieus gevraegt/ sepden vande stuckē spiessen / ende datter Geusen mosten ontrent wesen: Hier voor verlozen de gemelde Capiteyns den moet / niet tegenstaende het thert aenhouden des Barons / ende de kloetmoedichept der soldatē ende schippers/ende lieten de schepen te rugge drijven/ waer voor den aenslagh gantscheljc is te niet gegaen.

Desen aenslach misluckt zijnde/trock Pr. Maurits met alle sijn peerden ende 35. Vendelen Voetvolcx na Arnhem/ om den Grave van Solms met het nieuwe Duytsche Regiment/ ende eenige Ruptereu te ontfangen/dewelcke verhindert werden/ voor hooge bloeden/ ende quamen eyndelijck sterck 2600. te voet ende 260. peerden.

Prins Maurits dit nieu volc ontfangen hebbende/ heeft sijne macht by den anderen beschreven/ende hem subjtelijc by Graef Willem gevoeght/ die alreede wel 1000. wagēs met alle noodzuft hadde vergadert/ sijn nu tsamen sterck 10000. Voetvolcx ende 2000. goede peerden: Sy trocken van Swol den 5. May 1594. in goede slachordre/eñ quamen also den 6. May tot Ommen: Verdugo dese aenkoemste eñ ordre vernemende/ is sonder trommelslag opgebrokē dē 6. May na Lingē treckende/ waer voor Couverdē van allē noodzuft wert versiē eñ de verlatē schanssen beset: Pr. Maurits quam also den 20. May voor de stadt Groeningen/die berennende ende opepschende: die hen antwoordē/sy waer geen stadt om soo haest over te gheven: Daer op heeft hy alle sijn ghereetschap doen aen lant brenghen: Sijn Voet-volck waren 140. Vendelen/De Ruptersz lepde hy tot Suptlaren/ welcke passagie bewaert zijnde/en konde hem niemant vant belegh drijven.

Graef Willem taste met gewelt aenden lesten May de sterckte schansse Aubarderzijl/die hy na eenich verlies geweldelijck vermeesterde.

Prins Maurits dede oock opepschen de schanssen van Slochteren/na wepgeringe verliepē sy / so ooc deden die vande ander schanssen. De schanssē lagen op de stroomen eñ beletten den toevoer/ also dat na 't veroveren der selver alles goeden koop int leger was. Pr. Maurits hadde wel 60. stucken grof geschut / om dat te planten / most hy sijn begravinge van verre beschieten/ midts tgeduerigh schieten ende contrabaterije der

stadt/

Geunieerde nemen volck aen. Verdugo ende Graef Herman soliciteren voor de Groeningers. Anslagen op 's Hertogenbos ende Maestricht, te vergeefs. Couverden ontset. Groeningen beleghert, bestormt, ondermijnt ende ghewonnen.

Digitized by Google

stadt/sp hadden binnē 400. tonnē busskrupts/ geschuts genoech met alles daer toe noodigh/zijnde volc-rijck/ de Borgerp wel gheoeffent: Sp en hadden geen Garnisoen/dan de arme Borgerp waré onder Vendelen geoeffent: ende banden Koningh van overlanghe betaelt: Sp hadden ooc altijt Verdugos volt genoech t'haren gebiede/ende hadden nu bijf Vendels op een gesterckte plaetse Schuptendiep liggen/ onder den overste Luytenant Taukema/onder de mueren / t'haren behoeve: Pz. Maurits konde weynig hinderē met schietē / door de sterckte der wallen ende Kabeljns / sp schoten wel 4000. scheuten int Leger/ende deden veel uytvallen.

Inde stadt werden ooc hyantkogels geschotē/ waer door vele dē hyant willende bluschē / werden gequetst: De beleggers schoten een poorte af / ende een brugge/ gaende na een Kabeljn/ onder gravende eenighe Bolwercken/eñ vullende de grachten/ waer door de Borgerije alleynigs moedeloos worden/weynigh hope van ontset vernemende / waer door sp begonnen in handelingh van verdragh te komen/maer dit wert door geestelijcke eñ andere verhindert/ brengende op haer eygē hant inde stadt de 5. Vendelen Soldaten upt Schuptendiep/waer door een oploop geschiede / ende eenighe hupsen der Onderhandelaers geplondert werdē/maer accoordeerden eyndelijck midts dat de soldaten in haer oude beschanssinge trocken: Sp verfochten aen Pzins Maurits 14. dagen respijt ende stilstant van wapenē/ om ontset te verwachten/ twelck hen wert afgeslagen.

Den 12. Juny Pz. Maurits willende door sijn rondas sien onder de Loopgraven/wert so hert op de rondasse geschoten/dat hy ter aerden viel.

Ondertusschen dede Pz. Maurits een sterck ende groot Kabeljn ondergravē door de Oosterpoort/daer 4. stucken op stonden/de mijnen reede zijnde/ deden sp een loosen aenval opt Kabeljn/ ende werden gewillich afgedrevē/ stekende 't wper int krupt/ sprongē wel 140. menschen/ die van binnen stonden met 2. Vendelē opt Kabeljn / dewelcke bande beleggers werden overvallen ende meest door gheslaghen/beschanssende hen.

Dit Kabeljn quijt zijnde eñ meerder mijnen op ander plaetsen vreesende / hebben de Borgerlijcke soldaten ooc den moet laten sincken/ ende het verdragh oock so seer niet teghen gheweest: waerom de principaelste borghers (onder dewelcke nu meerder eenichept was) siende dat het ontset swaerlijc om doē was/gesamentlijc hebben gedeputeerde uptgesonden/ handelende van den 16. tot den 22. Julp met Pzins Maurits eñ Gr. Willem / met dewelcke sp zijn verdraghen op eerlijcke conditien: Dat sp by haer rechten ende privilegien souden blijven/ het verschil bande Omlandē referende tot de uytsprake der H. Staten Generael / met de Religie hen conformerende met de ander Provintien ende aennemende den gemeldē Graef Willem tot haren Gouverneur / met bijf Vendelen Soldaten tot haer besettinghe.

Hier op is de sterckte stadt Groeningen den 24. Julp 1594. overgegeven/op dese stadt waren wel geschoten 10000. scheuten grof geschut/hebbende gekost wel 100000. gulden/vande beleggers bleven doot 400. eñ veel gequetst/binnen waren ghebleven 300. Soldaten ende veel borghers. Daer werden binnen ghevonden wel 36. metalen stucken gheschuts/ende veel pseren.

Ernestus blyde inkomst t'Antwerpen, biet vrede aē. Legatie der Geunieerde in Denemarcken. Staté generael zijn getuygen over dē Prince van Schotlant. Italianen mutineren, ende slaē eenige Spaēgiaerden, hebbē bestant met de Vereenigde landen, reconcilieren. Spaengiaerden moetwil in Cambaesis.

GEduerende het belegh van Groeninghen/ dede de Eertzhertogh Ernestus zijn triumphante / blijde inkomste t'Antwerpen dē 14. Julp/alwaer hem ter eerē seer vele kostelicke eñ consteliche stellagiē waté opgerecht/vertoonende de vaste hope die sp hadden tot vreede door zijn komste: daer en boven werdē aldaer gehoudē seer cierlicke Tozn oyspelen ende banquetten/ daer Ernestus hem seer grave ende strengh was houdende.

Dese inkomste is int lange seer geleerdelijc geschreven in Latijn/door Johan Bochius / Secretaris der selver stadt.

Ernestus hadde den 6. Mey 1594. aē de Geunieerde Staten gheschreven upt Bzussel door Otto Paruis ende Jeronimus Comās Rechtsgeleerde / dewelcke nevens het overleveren des briefs / een Propositie deden/haer ernstelijck vermanende tot vrede.

De Staten Generael hebben hier schriftelijck op geantwoort den 27. Mey 1594. int langhe verhalende de redenen waerom sp met gheen versekertheyde en konden met den Koninck van Spaengien van vrede handelen.

Inde maent Mey/wert inden Hage ghevierendeelt Michiel de Kenichon Priester Namurops/om dat hy bekent hadde te willen ombrengen den Pz. Maurits/ daer toe aengeset door den Grave van Barlaymont/ ten versoecke van Ernestus.

De Geunieerde landen sonden in desen somer oock een treffelijcke Ambassade in Denemarcken / om de oude Tractaten op de Trafick ende Navigatie te vernieuwen.

In Junio 1594. sāt Jacob de 6. Koninc bā Schotlandt 2. Ambassadeurs aen de Generale Staten / hen versoeckende eenige Gesanten te sendē / om als getuygen te staen over den doop vanden jonge Prince synen sone/gebozen den 18. Februari des selvighen jaers tot Strpbelingh.

De Heeren Staten sonden derwaerts / Walraven/ Heer van Brederoede / Et. ende M. Jacob Valck/ Raet ende Tresozier van Zeelant/dewelcke tot Leyth arriveerden den 13. Augusti/ ende werden seer heerlijc ontfangē/vindende aldaer de Gesant van Denemarcken/ Bzupnswijck/ Melkelenbozgh / daer oock bozelijck arriveerde de Grave van Sussex van wegen de Koninginne van Enghelant.

Den doop gheschiede den 30. Augusto tot Strpbelingh met groote pomperie ende Ceremonien.

De Nederlantsche Gesanten schoncken twee Koppen van louteren Goude/met een goude doosken / tsamen wegende 400. oncen Gouts/eñ int doosken/eenen gesegelden Rent-brief van 5000. gul. Jaerlijcx/so lange den Prince soude leven/te betalen inde stadt Camphere. Sp schoncken oock onder de Voesters een borse met 60. Rosenobels / behalven ander gheschencken.

Sp vernieuden oock de oude alliantien tusschen de Koninghen van Schotlant ende Nederlant.

(Terwijlen Groeningen noch was belegert/ eñ datmen tot Bzussel hadde besloten de Spaensche genuptineerde tot S. Pol te betalē 600000. guldé/so begonde het Italiaens Krijghsvolc in Bzabant ooc te muptineren: Dese versochten aen de stedē Loven eñ Diest victalie ende amonitie/ hyantschattende het platte lant tot voor de poorten van Antwerpen ende Bzussel. Ernestus sant aen hen den Grave Jan Jacomo Belgiojosa hen seer aengenaem dewelcke voor upterste resolutie van hen verkreech elf Articulen/daer bā voornaemste volght.

Dat sp wilden alle haer 'tachterhept betaelt hebben.

Item/generael pardoen.

Item/paspoort voor haer 50. van haer verkorē Officiers vry gelept upt den lande te mogen trecken.

Dat sp een plaetse van vertret mochten hebben voor de gequetste en krancke in des Koninck dienst.

Dat de Testamenten ende Legaten bande ghestorven in dienst/souden aen Loven voldaen worden.

Dat hare muptenatie hen tot geenen daghe verweten soude worden op lijf-straffe.

De Eertzhertoge met den Spaenschen Raet bevielen dese Artijckelen qualic/ sp sondē aen hen den Prince van Anellino om hen te bewegen/ daer na versochtē sp hen met gewelt de selve aen te tasten/ dewelcke wepgherde teghen sijn Lantslupden te rechten: La Motte

sloegh

sloegh sulcx mede af/ eyndelijc wert gheresolveert tegen hen te senden Don Lops de Valasco met Spaensch kryghsvolck/ onder dewelcke ooc eenighe bevonden werden wegsgherigh/ daerom eenighe secretelijck gheboot ende andere ghebannen werden.

Dit verbitterde de ghemuytineerde seer/te meer dat sy sagen de Spaengiaerdē betaelt / ende dat peder verboden wert victalie oft contributie te geven / ooc den Bisschop van Luyck geraden 800. man tegen haer te ghebruycken die sy sloeghen/also dat de Bisschop met hem composeerde betalende 1500. gulden.

Don Lops de Velasco quam tegen haer met de betaelde Spaengiaerts ende eenighe Walen / wel 4000. sterck/vande welcke sy wel 400. sloeghen / daer onder was den Neve van Fuentes ende wel 47. Capiteyns ende Officiers / maer de Spaengiaerden namen hen eenighe schanssen ende dwonghen hen Sichem te verlaten.

Prins Maurits vreesende dat dit geselschap mochten vereenighen ende t'samen eenen inval in Hollandt doen inden winter/heeft behendelijck de Italianen beweecht / dat sy haren dienst den Koninck van Vranckrijc aenboden/ so lange den Koninc van Spaenjen hen wegherde te betalē voor haer trouwe dienstē: maer also den Koninck van Vranckrijc die recommandeerde aen de Geunieerde Provintien/ sondē sy hen Gedeputeerde aen Prins Maurits/ vanden welcken sy beleefdelijck werden ghehoort ende ontfangen.

Met dese Gedeputeerde wert soo verre ghehandelt/ dat sy souden secretelijck bestant ghenieten / waer over sy Sychem verlatende/ sijn gekomen tot Tilburg onder Breda/ haer noordrust ghenietende / by d'een tot d'ander upt ende ingaende: door haer sijn ooc eenighe practijcken int werck ghestelt/alsoo dat de Spaensche haer voor hen moesten wachten als voor vyanden.

Ernestus vreesende dat sy mochten eenigh verder Tractaet met Prins Maurits aengaē / heeft hen door den voorsz Belgioioso hen versoec geconsenteert/alsoo zijn sy met hem gheaccordeert/met weten ende consent van Pr. Maurits/van wien sy bekendē te hebbē dē behoudenisse van haer leven. Sy verkregen 500. Kroonen sdaeghs/tot dat sy souden betaelt worden / twelck sy distribueerdē onder harē troup/wesende sterc 1023. te voete ende 700. peerden: ende alsoo op die tijt Ernestus overleet/bleven sy also leggen 17. maenden: daerentusschen sonden sy 5. Compagien peerdē aen Fuentes voor Camerijc: Eyndelijc werden sy an. 1596. van den Cardinael Albertus / na Hulst trecktende/ betaelt/ ende ontfangen nae afrekeninge 330000. Croonen/de dagelijcksche contributie by hen ontfangen / bedroegh 360000. Kroonen/ behalven den vranschat genoten/ voor het accoort: Dese mutinatie heeft de Landen van grooten vreese verlost van door den grooten Vorst overvallen te worden.

Op dese tijdt maeckten Ernestus sijnen staet tot Brussel/ende bevant dat hem noodich was tot de oorloge 300000. Ducaten ter maent.

Op beyden sijden op de Frontieren is alle Vyantschap gedaen/ de Francoysen in Henegou ende Artois veel dorpen/Heeren huysen ende Cloosters afbrandende/desgelijcx deden ooc de Spaensche in Vranckrijc.

Hoey int lant van Luyck ingenomen en verlorē. Italiaensche goederen afgeset. Overloop der wateren. Doot vā Ernestus Ferdinant van Oostenrijck doot. Hertogh van Pastrana komt in Nederlant. Houwelicken der dochters des Prince van Oraēgien. Graef van Solms trout Sabina van Egmont.

Charles de Heraugiers / Gouverneur van Breda/ is int lest van Januario 1595. met 12. Vendelen Voetvolck ēn 14. Cornetten peerden/ getrockē na de stadt Hoey int lant van Luyc/ ende also het Casteel wepnigh Garnisoen in hadde/ hebben sy het selve met 24. oft 30. soldaten ingenomen/die in een arm huysken onder het Casteel komende/hen verborgē hielden/ van beneden wisten dese soldaten met leeren van boorden aen een venster des Casteels te komen / ende vermeesterden also eerst het Casteel / ende daer naer de stadt/ alwaer sy Heraugier in lieten met compositie den 8. Februario.

Heraugier besette de stadt ende 't Casteel / ende begon die van alle noodruft te versiē ende het lant rontom op contributie te stellen (sijnde een bequame plaetse tot het oorloge offensive / een passagie opt landt van Brabant ende Namen op de Maze / hechtende by na Lutzenburg aen haer palen) daer sy alreet met dē Hertogh van Bouillon ende Graef Philips van Nassau/ groote conquesten meynden te doen.

De Ruptery van Heraugier namen by Montmedi seven Karren met seer kostelijcke Italiaensche warē/ wel 300000. gulden weert / maer als sy daer een deel meynden mede na haer garnisoē tot Bergen oft Breda te rijden/ende sy hen verdeylt hadden/ om te ontkomen/eenige Benden van ordonnantien ende 10. Vendelen voetvolck onder Grobbendonc/ wert het derdendeel aengetast/ende te seer met den bupt geladen sijnde/ geslagen/also datter 60. oft 70. doot oft gevangen bleven/daer onder twee Luytenants.

Dit innemen van Hoep/toekomende den Bisschop van Luyck / die nu in neutraliteyt stont met de Vereenighde Landen/ wert ontschuldicht / datmen maer de plaetse en begeerde 't ontleenen voor een vertreck/ sonder d'inwoonders te misdoen / datmen hem de plaetse weder soude leveren/de oorloge gheeyndicht sijnde / sy leden 't selve wel van Verck ende Bon/Ec.

Maer den Bisschop klaeghde over gewelt ende breuken der neutraliteyt / eyschende sijn stadt wederomme: Maer luttel ghehoorsz krijghende/ versocht hulpe aen Ernestus/ die hem terstont hulp sandt. Heraugier/ Balfour ende andere lietē hen daer in beslupten/ maer konden niet ontset worden door den grooten over loop der wateren alomme: want den Rhijn wel 6. voeten hoogher was ghe loopen als opt te vozen/ also dat vele dorpen onder waren ende werck dreven: Veel duysenden beesten ende ooc menschen verdroncken. Den Bommelerwert was gantsch onder water/desgelijcx de Betuwe/tot voor Utrecht/Amorsoyt ende Vianen: men acht datter wel 3000. menschen door vergaen sijn voorwaer een straffe Gods.

Veel schansen ende bollewercken verdroncken ooc ofte spoelden af/ soo dat de soldaten alomme wert hadden/alles te repareren tot grooten kosste der landen.

De spaensche namen dese ghelegenthept waer/ende besetten met hulpe des Bisschops de stadt aen alle zyden/die sy weder over vielen den 13. Maerty / ende het Casteel den 20. Maert met compositie.

De Spaensche schenen daer na Breda te willen belegheren / maer de stadt wert by Prins Maurits van alles voorsien ende met 30. Vendelen knechten beset.

Den Eertshertogh Ernestus was in desen winter seer gevorden/ verdoorsaecte/ alsmen meynt upt swaermoedichept/ dat sijn houlijt met d'Infante niet voorts ginghen ooc verdrietende de Landen tot geenen vrede te komen brengen: dat hy ooc in veel maenden geē brieven vanden Koninck en hadde ontfangen/ hy storf door veel bloeden upt den neuse tusschen den 20. ēn 21. Februario 1595. int 42. Jaer sijns ouderdoms/ een swaermoedich/goethertich ēn beleeftman / de Roomsche religie ende des Koninc dienst seer toegedaen: hy liet vele schult na/ende sijn huysgesin selve onbetaelt.

Hy hadde begeert dat Fuentes soude Gouverneur ende krijghsoverste wesen/tot dat ander orde vanden Koninck quame.

Geduerende de sieckte van Ernestus schreven eenighe Nederlantsche Heeren aen Rapenutius Hertogh van Parma / om het Gouvernement te komen aenveerden/maer hy wilde sulcx niet aennemen.

Den 24. Januario was ooc gestorven Ferdinand van Oostenrijc des Keysers Oom ende Keysers Ferdinandi Sone/ Vader vandē Cardinael Andries ende Marquis van Burgou ende vande teghenvoordighe Keyserin.

Den

Den Hertogh van Parma met sijn sone wert van den Koninck in Nederlant ghesonden/doch het Gouvernement bleef Fuentes ende Olvarra/ tot dat den Cardinael Albertus soude overkomen.

In dese Winter heeft Philips Grave van Hohenlo/volbracht het houlijck met Maria de outste dochter des Prince van Oraengien/ gewonnen bi de Gravinne van Bueren. De Bruploft wert seer heerlijck opt Casteel van Bueren ghehouden den 7. Februario: aldaer veel Adels uyt Duytslant vergaderende/ eñ werden ock aldaer ghesonden de Ghecomitteerde vande beste steden der Gheunieerde Landen: De Generale Staten hem begiftende met 50000. gulden.

Int Jaer 1593. den xij. Junij te bozen/ hadde de Paltzgraef Frederick de 4. ghetrout tot Dillenburg/ Lowijse de Nassouw/ outste dochter des Princen van Oraengien/ghewonnen bi Charlotte de Bourbon: sp wert beschoncken van wegē Hollant/ met 20000. gulden in gelde/ende 1000. des Jaers in renten. Die van Zeelant schoncken haer ock 20000. in gelde.

Desgelijcx troude de Hertogh van Buillon den 6. Februarij 1595. Elizabeth van Nassou/mede gewonnen bi Charlotte de Bourbon/ delwelcke oock wert vereert vande Vereenighde Landen met 50000. gulden.

Den xij. Martij 1595. troude binné Delft met seer heerlijcke ende open Feeste/ Geozg Eberart/ Grave van Solms/ Colonel van Zeelant/ ende Gouverneur van Hulst/ met Sabina van Egmont. Die van Hollant vereerden dese Feeste met twee gouden Koppen/ Carcant/ Watervat ende Becke/ waerdig 12800. gulden. Van gheliicken deden Utrecht ende ander Provintien na haer qualitept.

Epnde des sevenden Deels.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche ghelchiedenisse: regheerende de Grave van Fuentes ende den Vorstelijcken Cardinael Albertus: ende Prins Maurits met Graef Willem van Nassou.

Dat achtste Deel.

Carel van Mansvelt treckt tegē den Turc. Nederlanden soecken passagie int Noordē na Oost-Indiē. Hollanders varē in Oostindien, Westindien, Brasilien ende Africken. Enghelsche nemen Fernambucq. Duynkerckers sterck ter Zee. Verdugo van la Ferte verdreven, sterft. Fuentes tracht Spaengiaerden in Brussel te brengen. Placaet tegen de Iesuijten, Dierte tot Antwerpen.

CArel/ Grave van Mansvelt/ nu een out erbaren krijghsman ghevozden/den inlandtschen krijgh moede zijnde/ ende bpantschap gehadt hebbende met Parma ende nu met Fuentes/ wesede vandē Keyser versocht om teghen den Turck ghebruyckt te wozden/ is op Praghe ghetrocken/ alwaer hp banden Keyser Ridder wert gheslaghen/ende ghenoemt Vozst des Rijcks/ Stadthouder des Aertshertoghs Matthias/ ende opperste Veltheer teghen den Turck. Hp heeft in Hongarijen veel gherefozmeert/ ende hem seer kloeck ghedragen/ bysonder int belegh van Gran/ waer vooz hp is gestozben den xiij. Augusti. 1495.

De Vereenigde Landen wesende nu onder een bype Regeeringhe/ ende wesende de schipryckste Natie der werelt/ vol van wel-erbaren Zee-volck/ hebben nu de gheleghentheyt waerghenomen/ die hen te vozen dooz Karel de 5. ende Philips de 2. waren verhindert/ hebben nu doozt aengheben van eenighe erbaren Stierluyden doen soecken lancx het Nooxt-ooften eenen kozteren wegh nā Oost-Indien: Sp hebben een Strate gevondē/ bequaem ende diep zeylbaer met groote ende kleyne schepen: dese strate lang zijnde/ 5. oft 6. mijlen dooz zeylende/ quamen sp in een wijder zee/ daer sp het ijs booz haer sagen smelten/ ende quamē so op de kustē van Tartarijen/ bp de Rivière Obp/ daer sp Eylanden/ Volck ende bruchtbaer Lant vonden. De Landē gaven sp namen/ ende de Strate noemden sp de Nassousche strate/ stellende allomme merck-teecken en/ keerden sp wederom t'huys.

Op haer rappozt hebben de Staten derwaerts ghevozdonneert 7. schepen: maer die hebben alhaer int jaer 1595. te veel ijs ghevonden: ende hebbende eenige eyghenschappen meer verstaen/ keerden weder. Inden jare 1596. werden weder eenighe schepen derwaerts gesonden/ als wp na sullen verhalen.

Int vooz-jaer 1595. sijn uyt Hollant gevaren naer Oostindien/ dzp groote schepē met een Jacht/ wel versien ende toegerust/ met dubbel masten/ Anchers ende Cabels ende dzpdubbel zeylen/ geladē met Koopmanschap ende ghelt/ om alhaer eenigen eerlijcken handel te doen.

Verscheyden ander Voyagien werden ock vooxgenomen eñ gelucklich volbracht/ in Brasilië ende West-Indien/ ende verscheyden habens van Africa.

De Enghelsche hadden ock dit Jaer Farnambuc in Brasilien 32. daghen inghehadt/ ende brachten dā daer eenighe schepen wel geladen met Suycker/ Peper ende Brasilienhout.

Die van Duynkercken boeren dit Jaer ock seer sterck ter Zee op Brybupt/ lockende tot hen veel schip volc van allen zijden/ twelc die van Hollant ende Zeelant altijt niet en konden beletten: sp hebben hen dickwils op de jacht gehadt/ doende hen schepen stranden/ somwijlen eenighe betrappende: onder andere den 5. Augusti 1596. eenen stercken Duynkercker/ genaemt Neelken/ 70. oft 80. laten groot/ met xij. stucken geschuts/ ende boven de 100. mannen: Dese hadden veel schepen berooft/ hebbende tusschē 20. eñ 30. schippers ende Kooplieden genomen/ wert aen strant gejaeght/ gheheel leck/ verbrant ende ghesoncken/ 't volc in Hollant ghehanghen/ de Capiteyn sterf bp den wegh.

Veel Spaensche soldaten vanden Garnisoene tot Duynkercken/ geneerden hen ock opden roof/ muytineerden evenwel dickwils/ maer de rijcke Boyen verbeterden alles.

De Gheunieerde hebben veel aenslagen op dese stad gehadt/ als ock de Fransoysen/ maer te vergeefs.

De Staten der Vereenighde Landen/ bekent zijnde der Iesuijten wooysen ende archlistigen handel/ hebben ock in dit Jaer 1596. een Placaet uytgheghéven/ verhalende hoe sozchlijck het booz haren staet sp/ so in toekomende tijden eenige tot Officien oft Ampten gevozdert werden/ ghestudeert ende verplicht bp de Iesupten: waerom sp verboden alle Iesuijten ende die bp hen ter schole liggen/ in dese Landen te komen/ op lijfstraffe ende die inden Lande waren/ daer uyt te trecken ende blijven/ ten ware sp in 2. Maenden eedt deden van ghetrouwigheyt/ met afsweeringhe des Koninex: Verboden ock een peder/ hem bp de Iesuptē ter schole te begheven/ op pene eeuwigh in habil verklaert te zijn/ ende alle maenden te verbeuren 100. gulden. Verbiedende alle haer ingheseetenen hen ter schole te begheven in eenighe Universitepten onder den Koninck van Spaengien/ op pene jaerlijcx dupsent guldē te verbeuren/ gebende ses maenden tijt om thuys te komen/ ofte

vertre-

Digitized by Google

vertrecken/die daer teghenwoordigh waren / op pene in geene ſtaten ofte Officien toeghelaten te werden die nae ſes maenden haer Prouintien aldaer ſullen genomen hebben/ &c.

Graef Philips van Naſſau met de Hollanders upt Lutzenburgh nae huys getrocken ſijnde / is Verdugo derwaerts met veel volcx gheſonden/by Fuentes / om de plaetſen weder te winnen / die vanden Hertogh van Bouillon waren ingenomen/alſo hy ten deele dede/ende belegherde den 24. Mey La Ferte / op de Riviere Cher gheleghen.

Hy begroef hem ende ſchoot Breſſe / maer wert afgeſlagen/Verdugo maeckende ſijn begravinge tot aen de ſtadts gracht̃e/ bracht Buillon 1000. voetvolck ende 200. peerden inde ſtadt dewelcke upt de ſtadt vielen ende ſloegen 4. of 500. doot/de reſt inde vlucht drijvende/maer werden weder ingedreven: daer na is hy vertrocken tot Lutſenburgh/alwaer hy ſterf den 2. September 1596. weſende een vande erbarenſte Spaenſche Overſte die den Koninck hadde.

De Grave van Fuentes volgende ſijnen laſt / wende alle middelen aen/om de ſtadt Camerijck te benauwen / ende alſo te verſekeren la Fere / Han ende ander plaetſen.

Hy trachte oock hem beter vande ſtadt Bruſſel te verſekeren/ onder decſel dat de Duytſchen daer in leggende om gheld riepen/die hy wilde ſtraffen/ twelck de Borgery ghewaer wordende / en wilden geen Spaengiaerden daer in gebracht hebben/maer boeghden hen met de Duytſchen/ waer door de Spaengiaerden vertoornt/ ſochten in Mechelen ende Vilvoren te komen/ ende als hen dat miſluckte verbranden ſy eenige Dorpen/bedrijvende geheel Brabant door grooten overlaſt alſo dat de arme lantluyden meer hadden te lijden van haer inwendigh Krijghsvolck als van haer vianden.

Waer upt in de ſteden alomme groote dierte rees/ alſoo dat tot Antwerpen de viertel Korens golt 9. gulden/Oſſen-vleeſch vijf ſtuyvers/Schapé vleeſch acht ſtuyvers/Calfvleeſch ſeven ſtuyvers/ boter acht ſtuyvers 't pont ende alle ander eet-waren nae advenant/ Dit dede het volck ſeer roepen en karmen / waer door de Staten gheeſtelijck ende wereltlijck ſijn beweeght gheworden van vredehandel te ſpreken.

Vrede voor geſlagen. Ooſterſche ende Nederlantſche ſchepen in Spaenjen ontſlagen, door middel vanden Cardinael vã Ooſtenrijc. Prins van Oraëgien vry geſtelt. Bruyt vande Prins van Spaengien geſtorven. Prins Maurits voor Grol, breeckt op, door de komſt van Mondragon. Prins Maurits aenſlagh op Mondragons Leger, Wonderlicken, avontuerlicken ſtrijt. Doot van Graef Philips van Naſſau ende Graef Ernſt van Solms. Graef Ernſt van Nauſſau gerantſoent.

DOor vele over ende weder ſchrijven is ſoo vele te wege gebracht dat in Zeelant wert gevonden met paſpoort/den Doctoor Lieſvelt/eertijts Cancellier ende dē Raetſheer Maes/de welcke den xiij. Mey 1596. ſpraken tot Middelburgh den Prins Maurits/verſelſchapt met den Treſorier Valck/ Voſbergē ende andere.

Sy verthoonden dat den Edeldom ende Staten der Landen onder den Koninck ſeer verblijt waren/te mercken de ghenegenthey dt der Gheunieerde tot den vrede/ verſoeckende te komen tot de handelinghe van weghen de Koningh ende de Staten onder hem noch ſtaende ter eener/ ende de Gheunieerde Staten ter ander ſpden.

Prins Maurits antwoorde reſolutelick dat de Geunieerde Staten gheenſins van ſin en waren/in eenige vredehandelinge te treden dan met de Staten der landen/ende geenſins met den Koninck / mids ſy by contracten ter contrarien waren verbonden met andere Princen/voor het ſlot / ſeggende indien ſy wilden handelen/ moeſten ſy haer reſolutien ſchriftelijck over senden / over vier Artijckelen/ eermen ſoude beginnen te handelen.

Eerſtelijc dat ſy moeſten doen vertrecken alle vremde Soldaten/ haer ſtellende in ſulcken vryheyd dat ſy mochten handelen ſonder den Koninck.

Ten tweeden datmen de Religie ſal laten ter diſpoſitie vande Staten van peder Provincie.

Ten derden / dat de Provintien die ſouden willen handelen / ooc mede ſouden moeten helpen dragen alle ſchulden ende laſten / die de vereenighde hebben ghemaect/om hen te beſchermen tegen de Spaenjaerden.

Ten 4. pcys gemaeckt zijnde/preſenteerden de Geunieerden alle hen macht aen te wenden / om de ander Provintien in hare vryheyt te beſchermen. Hier op en hadden de Gezanten geen ander laſt / dan den handel te wege te brenghen/ van wegen den Koningh ende de Staten / ende wert alſo dit rapport na Spaengien gevonden met eenighe diſcourſen daer op by de ghemelde Raetſheeren gemaeckt datmen de occaſie niet behoorde te laten paſſeren / mits den grooten noot/ellende en gemeyn gekrijch / zijnde gheen middel om de Geunieerde Landen te dwingen door handen.

Om het volck eenichſins in ruſte te houden/lietmen deſe tijt hoopen/dat den Cardinael Albertus van Oſtenrijck af komen ſoude om te gouverneren/ ende om hem de landen aengenaem te maken/werdē in Spaēgien ontſlagen alle Ooſterſche / Hollantſche ende Zeelantſche ſchepen aldaer gearreſteert / twelc hen aengeſept wert door den Hertoch van Medina Sidonia/dat den Koninck ſulcx hadde bewillicht ten verſoecke des Voorſtelijcken Cardinaels / dat ſy mochten gaen ende keerē/ op hope/dat ſy ſulckē weldaet des Koninck ſouden bekennen / ende weder houden voor haren natuerlijcken Prince.

De Koninck hadde oock ontſlagen den Grave van Buren/nu Prince van Oranjen/ om met den Cardinael in Nederlant te komen.

De Gallepen die den Cardinael ende Prince ſouden in Italien brenghen / waren gheordonneert weder in Spaengien te voeren/ Catherina dochter van Karel/ Eertzhertogh van Ooſtenrijck / om den Prince van Spaengien te trouwen/maer ſy ſterf deſen ſomer.

De Gheunieerde Landen brachten haren Legher weder te velde/ onder Prins Maurits / in Julio met veel ſchepen de Leck ende Rhijn opvarende/hen gelatende al of ſy den 's Hertogenbos wilde aenvallen.

Om hem te wepren was Fuentes geordonneert den ouden Mondragon Caſtilepn vant Antwerps Caſteel die vergadert hebbende een Duyts / twee Spaenſche Regementen met eenighe Walen en Yrſche / trock op Turnout / weſenſeer beſcheedelijck geadverteert van des Prins Maurits voornemen / die nochtans hadde geordonneert met de Zeeuſche Garniſoené int lant vā Waes te vallen / ende eenighe ſchanſſen t'overvallen/ om hem te rugge te houden.

Prins Maurits ſterr ſijnde meer dan 10000. man ſloegh den 14. July ſijn Leger door Grol/hopende de ſtadt hoftelijck te vermeeſteren/ onvoorſien ſijnde van buſkrupt/daer lagen binnen elf vendelē. Prins Maurits ſchoot dry voleen ende ſommeerde de ſtaet: Maer Mondragon ſterck ſijnde 6000. te voet/ en 1200. peerden/volchde hem dapper/ende paſſeerde den Rijn/boven Berr onder een brugge / die Prins Maurits hadde belaſt te breken/maer was belet/ hy quam tot Rees hoorende dat Prins Maurits was opghebroken den 25. July/dewelcke hem niet ſterck ghenoegh en kende de ſtadt te beſlupten/de aenkomſte te beſetten/ ende den vpant 't vhooft te bieden/niet willende lichtelijck zijn leger avontueren ende ſijn reputatie verlieſen. Hoplenlo hoodt wel aen Mondragon met een deel volcx / het paſſeren des Rhijns te beletten/maer was al te ſpade/ hy was hen al te ras ghevolght.

Prins Maurits ſloegh den 28. July by Olſt ſijn leger/hebbende ſijn geſchut op Zutphen gheſonden/ alle paſſagien tegen Mondragons aenkomſte wel beſettē de/gereſolveert zijnde hen nergens te laten ne ſtelen op den

Digitized by Google

den bodem der vereenighde Landen.

Mondragon verstaende dat Grol verlost was/ vertrock den 30. Julp na de Lippe/ ende ten lesten quam hp voor Wesel tot Bislich/ ende den 4. Augusti over de Lippe na Dinxlakenham/ alwaer hp van Pzins Maurits ghevolght wert/ soeckende malkanderen voordeel af te sien.

Pzins Maurtis maeckte een aenslagh op Mondragons wacht die verde bupten sijn Legher stont/ ende alle sijn voeragie vande peerden op te lichten/ waerom den 1. September savonts ten 8. uren liet uptrijden 520. peerden onder 't belept van Gr. Philips van Nassau/ wesende verdeplt in vier hoopen. Hen was belast dat dese hoopen over de Lippe komende/ Graef Philips voor upt soude doen rijden/ den Luptenant van Balen met 40. peerden om recht nae Stochem te gaen/ende te nemen alle de voeragie peerden vanden vpant/dat hen volgen soude den Ridtmeester Conteler met 60. peerden/ ende dan Marcelis Bax met 25. peerden/ eerst aen te grijpen de Kupterwacht des vpants ende mede onderset te worden vanden Pzost van Zeelandt/ ende soo voorts hp de ander hoopen/om de selve wacht van des vpants Leger af te snijden/eñ naer de Lippe te drijven/daer Pzins Maurits smorgẽs met de reste vande mupterie ende 5000. voetvolcx ende dzp Veltstucken/ met hem brenghende eenige piepten/ om een brugge op de Lippe te maken.

Maer desen aenslagh is den selven nacht Mondragon ontdeckt door eenige oberloopers/ waer door hp heeft opgehouden alle Voeragiers/ ende alle sijn Kupters doen uptvoeren/ veel voorder dan sp pleghen de wacht te houden/ ende tot haer beschuttinghe/ dede hp noch wel dupsent man te voet upt sijn Leger met haer trecken/alles met expressen last Pz. Maurits Kupters voorhp te laten rijden ende dan van achter die te volgen/ende op haer Leger aen te drijven.

Maer dese aenslaghen vielen heel contrarie/ door dien eenighe Kupters des vpants op de Hepde waren ghesien/ vanden Luptinant van Balen/ tweick des Mondragons volck groot na-denicken gaf: Gr. Philips niet gheloobende dat alle des vpandts Kupterije daer was/ meynende verdoolt te zijn/ reet met zijn Broeders ende Neef upt den hoop vanden Ritmeester Balen/om na den wech te vernemen/ tot sijn ongeluc/ hp dede eben wel Balen na Stochem gaen/ belastende Bax ende Conteler die te volgen/ die vandẽ vpant niet en wisten/ hp alleen met 75. Lanciers vanden Pzost van Zallants eersten hoop/ willende beter versoecken/reet een enge moerighe straet in/ sonder orde nae den vpant toe onwetens/sonder de voorgaende te contramanderen ofte sijn navolgers te verwachten/ den vpant vindende/ sijnder wepnigh ghevolght/sant sijn broeder Gr. Lodewijck om Chinsky te doen haesten/ treffende alsoo op den vpant/ wert terstont omringht/ ende met den Graef van Solms swaerlijck gequetst/ ende beyde gebangen: Graef Ernst sijn broeder wast door den vpant ontreden/ maer daer nae weder ghekreghen: De troupe van Chinsky den selven wegh in komende/ wert in disorde ghebracht vande vluchtende teghenkomende Kupters: Doch herbattende het in komen/ deden evenwel sulcx met disorde/ doch verschrickte den vpant sonderlinge/ als Bax door een ander strate mede op hen trefte/dat sp de ghequetste Gr. aen een hegghe lieten leggen/ dewelcke versochte op een peert te klimmen/ maer waren te swack/ende sonder hulp wesende/mochten het spel aensien.

Den vpant te sterck zijnde/ moesten de Kupteren van Chinsky ten lesten oock vluchten met de andere/ die doen mede in disorde brochten de troupe van Balen/ so dat sp niet wel treffen en konden. Maer Parker met de leste troupe aenkomende/ voeghden hen veel vande vluchtende by hem/ ende overliepen twee ofte drie hoopen des vpants/ ende brachten die in sulcken schrick/dat meest al de Kupters ende voetvolck de vlucht namen/ behalven een Compangie/ die tot den lesten in orde bleef staen/ dewelcke siende Parkers Kupters in disorde/ viel op de verstropde Nassausche Kupteren/ behoudende alsoo 't velt/ sp brachten om/Robert den broeder van Gr. Francis Veer. Den hoop van Conteler en wist van dit gevecht niet/ dan opt lest/quam daerom aenden man niet/Balens Luptenant volghde sijnen last/ niet vernemende tot dat hp quam ontrent des vpants Legher/ alwaer hp veel gebangens ontmoete/ also is hp recht door den vpant/ (die al verstropt aen quam) gereden/ontsettende noch verscheyden ghebangenen: een deel Nassausche Kupters deden den aftocht met ghemack/ sonder dat den vpant hen dorste bervolghen/ hp hen waren Chinsky in sijn Hooft gequetst (daer hp namaels oock van sterf) Bax/ Kisory/ Conteler/ den Luptenant van Balen ende Clout: Een deel ander Kupters deden dẽ aftocht met grooter confusie/ ende werden vanden vpant tot de Lippe toe-bervolght: Onder de Lippe was Pz. Maurits gekomen/smorgens met 18. Vendelen volcx ende de rest vande Kupterije.

Dit avontuers ghevecht duerde meer dan een ure: De Nassausche verlozen 128. peerden/ boven der heeren peerden/23. Kupters werden verslagen: De ghequetste Graven werden tot Rijnberck ghevoert/ ende eerlijck getracteert/alwaer sp beyde storven/ ende werden tot Arnhem heerlijck begraven: wesende beyde dappere Helden van grooter hope.

Graef Ernest van Nassau wert gherantsoent voor 10000. gulden: Vande Spaensche bleven oock vele doot ende gequetst/ onder andere den Luptenant van Graef Herman vanden Berghe.

Aenslagh van Pr. Maurits op Meurs, ende van Mondragon op Dusseldorp. Weert ingenomẽ. Koninc van Schotlant versocht hulp. Gheunieerde senden volck in Vrancrijc. Heraugiers aenslagh op Lier, Ruyteren doorgeslaghen. Doodt van vele groote Personagien. Groote schipvaert na Italien.

Pzins Maurits lagh langhe tot Bislich/ beneden Wesel/ende hadde een aenslach op Meurs/den 16. September te vergeefs.

Mondragon hielt hen daer na stil in sijn Legher/ ende trot dẽ 12. September 1596. stil op/eñ sloeg zijn Leger tot Angeroort/beneden Kepsers weert/ berooyende alom het lant seer jammerlijck: Hp wert vant 's Kepsers wegen,vermaent te vertrecken/ maer antwoorde/ dat hp daer lach tot sijns Koninc dienst: hp hadde een aenslagh op Dusseldorp: eyndelijck vertrot hp in October nae Brabant/ende de Statische namen in eenige roosnesten die sp af braken.

In November namen eenige van Pzins Maurits volc in het stedeken Weert/ tweick sp plonderden/ sp dinghen aldaer Gr. Henderick vanden Berghe/ ende sloegen sijn vanen Kupteren/ de Grave wert gherantsoent voor 3000. gulden: Jacobus C. van Schotlant versocht te deser tijt oock hulpe vande Staten teghen sijn rebellen/ tweick ontschuldight wert/ door dien de Koninginne van Enghelant mede volck/ schepen ende gelt versocht/ ende dat sp boven dien eenige regimenten volcx onderhielden in Vranckrijck voor den Koninck/ behalven noch twee Zeeusche Regimenten in September aldaer ghesonden/ op des Koninck verseerk/als Fuentes Dozleus hadde ingenomen.

Den 14. October 1596. heeft Charles Heraugier met 700. voetvolcx ende 120. peerden/ door een welbeleyden aenslagh de stadt Lier overvallen/ de Gouverneur Alonzo de Luna/heeft kloecke tegenstant met de sijne ghedaen op de marckt/ maer moeste wijcken/ inhoudende een poorte/ sendende na Antwerpen ende Mechelen om hulpe/ van waer quamen eenige wepnighe soldaten ende veel goetwilligher Borghers wel 4000. sterck/ dewelcke vielen op Heraugiers plonderende volck/ dewelcke in disorde weken ende vele over de wallen sprongen/de reste werden gevanghen of verslaghen. Daer bleven ontrent 100. peerden/ vele Officiers al t'samen tot ontrent 300. De schade wert

te

te grooter geacht/ om dattet meeſt out krijſvolck was.

Die van Zeelant wonnen hier tegen een Schanſſe by Biervliet / waer door ſy voorder in Vlaenderen konden brantſchatten.

De Ruptery van Nimmegen meynende Chriſtick in 't lant van Valckenburgh te ſlaen/ ſloegen de Cornette van Caio Mario voor Remunde/den 25. Decem. krijgende 35. peerden/ ende int huys trecken den 26. ditto/ ſloegen ſy 't Condoy van 's Hertogenboſch/ krijgende 60. peerden/met de bagagie ende eenige gevangens.

Dit Jaer is naemaſtigh geweeſt door de doot van verſcheyden Voorluchtighe perſoonen: als de Heer van La Motte voor Goylens geſchoten. Graef Karel van Manſvelt in Hongarijen geſtorven. Verdugo tot Lutzenburgh. De Hertogh van Aerſchot in Italien/ ende Chriſtoffel de Montdragon tot Antwerpen. De Hertogh van Paſtrana. Graef Philips van Naſſau/ Graef Ernſt van Solms: den Kit-meeſter Kinſky ende andere.

In Vranckrijck zijn oock gheſtorven / de Hertogen van Nevers ende Nemours / den Mareſchal d'Aumont/ende Don Antonio Koningh van Portugael.

In dit jaer zijn oock wel 200. ſchepen upt de Gheunieerde Landen na Italien gevaren met koren ende ander koopmanſchappen/tot haren grooten profijte.

Cardinael Albert metten Pr. van Oraengien in Nederlant gekomen, publiceert ordre op de wapenē ende titulen. Pr. van Oraengien gecongratuleert vande Gheunieerde Staten, komt by ſijn ſuſters. Cardinael tracht La Fere t'ontſetten, belegert eñ wint Calis eñ Ardres. Toeruſtinge der Franſoyſē, Engelſche ende Staten, om Calis te ontſetten.

DE Voorſtelijcken Cardinael Albertus van Oſtenrijck/was als voorſz is/ gheordineert vanden Koning te ſuccederen inde plaetſe ſijns overleden broeders Erneſti / int Gouvernement der Nederlanden. Deſe hadde hem ſeer beleeft getoont tegen de Nederlanders in Portugael / weſende aldaer Vicerop/ eñ om hem te meer aengenaem te maken / hadde hy van den Koningh verworven de verloſſinghe des Princen van Oraengien / Grave van Bueren: met den welcken hy door Italien / Savoyen / Bourgondien/ Lotteringhen/ eyndlijck is ghekomen tot Lutzenburgh den 29. Januarij 1596. alwaer hy wert ontmoet van veel Nederlantſche eñ Spaenſche heeren/ met veel krijghsvolck/om hem te geleyden/ upt vreeſe vant krijghsvolck der Gheunieerde: alſoo is hy tot Bruſſel gekomen den 15. Februarij met den Pr. van Oraengien/alwaer hem veel heerlijcke Stellagien ter eeren waren opgherecht/ met inſcriptien hoe nootſakelijck den Vrede ware: hy nam op hem het Gouvernement vanden Grave van Fuentes: de welcke vertrock met Stephano Vibarra in Martio.

De Cardinael liet publiceren 2. Placaten by den Koning in Spaengien beſloten: int eene wert geboden wegh te nemen alle uſurpatien van Wapenen / tymbren ende zeghelen van Graven / Baroenen / Edelen/ hebbende geen behoorlijck bewijs. Het ander was om te weten wat Titels yeder nae ſijn qualitept moeſten voeren.

De Staten Generael vande Gheunieerde Landen begroeten eñ congratuleerden den Prince van Oraengien deur brieven / hem vermanende ſonder hare kenniſſe niet te komen in haer gebiet. De Curateurs van den ſterfhuyſe ſijns vaders / ſonden hem oock 10000. in gelde: door tuſſchenſpreken van goede vrienden / wert te weghe gebracht / dat ſijn eenighe volle ſuſter Maria Gravinne van Hohenlo / met malkanderen ſprake vā hare onderlinge ſaken int lant kleve.

De Cardinael tracht ende int begin ſijns regiments wat ſonderlings aen te grijpen / La Fere vanden Koning van Vranckrijc belegert/ of Calis te winnen. Hy hede ſijn volck by Valencijn vergaderen/ſterck ontrent 15000. te voete eñ 3000. peerden: waer op hy in April in perſoone is gevolght. Hy ſant eenigh krijghs-volck op Camerijck/ in allen ſchijn/ als of hy wilde La Fere ontſetten / maer is met alle ſijn macht ſeer ſubijtelijck voor Calis ghevallen/ welcke ſtadt (na dat hy eenighe Forten/onder ander Rijſbanck) hadde bekomen/wert geweldelijck beſchoten ende by appoinctement overgegeven den 17. April. De Gouverneur hem begevende met ſijn overgebleven volck opt Kaſteel. De Koningh en wilde daerom La Fere niet verlaten/maer quam in perſoone tot Bolonien / van waer hy beſtelde datter 200. mannen int Kaſteel quamen.

De Koninginne van Engelant hadde eenige 1000. krijghsvolcx ter Zee geſonden onder Eſſex na Calis/ maer alſoo de ſelve ſach de Spaenſche Vendelen op de mueren der ſtadt vlieghen / trock hy te rugghe / niet wetende van 't Kaſteel. Prins Maurits was oock voor de ſtadt gekomē met 50. ſchepen/volc ende Ammonitie: maer merckende de ſtadt ghewonnen/ vant Kaſteel niet konnende bernemen / is te rugghe getrocken/ beſorgende Ooſtende ende ander plaetſen. Het Kaſteel voorſeyt wert daer na ſtormenderhant gewonnen den 24. April/ende vele boeren/borgers ende ſoldaten omgebracht. Den buyt was groot/de ſtadt redelijck rijck zijnde. De Cardinael quam daer in/toonende groote mildicheyt tot de naloopende vrouwen ende kinderen. De borghers die de Ko. van Spaengien wilden ſweeren mochten blijven. Inde ſtadt werden gevonden 43. metalen ſtucken gheſchuts: daer wordt Gouverneur geſtelt Johan Rijbas Spaengiaert / ende geordineert op de Vlaemſche maniere te regeeren ende ſpreken/ eñ vande ſtadt ende lant het vijfde deel van Vlaenderē gemaect/de Cardinael liet de ſtadt/ kaſteel ende fort Rijſbant uptnemende ſtercken / oock met ſlupſen verſien/ om 't landt int water te ſtellen.

Deſe heerlijcke victorie heeft den Cardinael by den volcke in groot aenſien ghebracht. De Koningh van Vranckrijck verſtaende 't verlies van Calis / beſtelde goedt garniſoen in Bolonien: tot Monſtreul ſant hy den Grave van S. Pol/ tot Abbeville den Hertoghe van Montpencier/ende in Ardres dē Gra. van Bellin met x. of xij. vendelen volcx / verſelſchapt metten jongen heere van Montenack: de Koningh ſelve trock weder voor La Fere / twelck hem korts daer na wert opgegeven. De Cardinael om ſijn victorie te verbolgen ſant het beſte deel ſijns Leghers onder Coquelle ende La Bourlotte op Ardres / zijnde een ſeer ſtercke ſtadt met ſeer diepe grachten. De ſtadt wordt van verre beſchoten/het water afgelept/ende na eenighe uptvallen/ hebbende gebreck van victalie ende water / gaven ſy de ſtadt over den 23. May/ met eerlijcke compoſitie/doch tot haerder ſchande/ alſo den noot oock des Cardinaels Leger dapper begonde te treffen.

Armade der Koninginne vā Engelant eñ Geunieerde winnen Calis Malis, 't welck ſy plonderen eñ verbranden, verſuymende de Indiſche Vlote te nemen. Staten ſenden alderley nootdruft in Ooſtende, alwaer hē de Cardinael voor vertoont. Courſen vander Staten volck. Partijſchappen inde landen van Kleve, ende des Cardinaels handelinghe daer over, ende met de ſtadt Aken.

IN dit jaer 1596. heeft de Koninginne toegeruſt 16. van haer Koninghlijcke ſchepen / hebbende yder op tuſſen 2. eñ 400. mannē/alleenlijck ſchipvolck: daer by waren 40. ander oorloghſchepen/eñ 50. ſchepen die krijgsvolck ende Ammonitie voerden. Over deſe Vlote was Admirael Milord Charles Hauward / Groot Admirael van Engelandt / Vice-Admirael Thomas Harward/ſone des Hertoghs van Norfock.

De Staten der Vereenighde Landen ſonden hier toe achtien Oorlogh-ſchepen / yder op hebbende tuſſchen hondert ende dertigh mannen. Hier over was Admirael Jan van Duvenvoorde Heere van Warmont / Vice-Admirael Jan Gherbrandtſoon / ende achter-Admirael Cornelis Lenſen: maer ſy waren verbonden alle te ſtaen onder het ghebiedt der Engheliſchen. Oock ſoo hadden hen hier by gheboeght als goet-

Digitized by Google

goetwillige Graef Lodewijck van Nassau/ Melchior Lebben/ Peter Regiomontes/ende andere.

Dese Armade quamen int ghesicht van Calis/ den 30. Junij smorgens ten Ancker/ ende bespringen met groote couragie de Spaensche schepen ende Galepen/ onder twee Forten liggende/ de welcke sy verstropden/ verstoegen ende verbranden.

Den Generael Grave van Essex sijn volck ghelant hebbende/ bespringh de stadt: de Nederlanders namen in 't Fort Puntal/ 't welck die van Calis verschrickte.

Op de tijdinghe vander Enghelschen aenkomste/ quamen alle den Edeldom op de been nae Calis/ ghenaemt de Cavailleros de Xeres, beter voorsien met kloecke peerden dan herten: dese presenteerden hun voor Calis ten scharmutsele: dese werden van Graef Lodewijck/ Sir Fransoys Vere met hen krijghsvolck inde vlucht gebracht nade stat/ende ander na seker bolwerck/ tweick Graef Lodewijc begonst te bespringen/ van waer sy vluchten inde stadt ober eenighe onvolmaeckte wallen/ alwaer sy dapper werden ghebolght van haren vpant/ de welcke also inde stadt geraechten/ openende met ghewelt een poorte: twee bendelen soldaten daer in Garnisoen liggheude/ met veel inwoonders vluchten op 't kasteel/ 't welck na eenighe teghenwer oock overgegeven werdt.

Terwijle de Generaels onledigh waren met 't innemen der stadt/ wert versupmt de West-indische Vlote te nemen: eenige Engelsche Ridders met kleyne schepen/ wilden die bespringen/ welcke eere Kalepg/ niet en wilde den Schip-volck benomen te worden/ ondertusschen verliep de tijdt/ mepnende die seker als in een valle te hebben: maer waren bedroghen/ alsoo de selve ontquamen/ende ten deel verbrant werden.

De stadt werdt geheel geplondert/ ende een grooten rijcdom tschepe gebracht. Men schatte dat de Koning op die tijt verloor 1200. stucken geschuts/ ende upt sijn wapenhuys binnē Calis voor 5. of 6000. mā geweer.

De stadt 13. dagen ingehadt hebbende/ werdt verbrandt met alles datter in was tot schipcrustinge dienende. Sy seplden van daer/ met hen nemende twee groote Galioenen des Koninck/ ende Ostagiers voor der borgers rantsoen/ wesende 120000. ducaten. De Nederlantsche hadden voor bupt 60. stucken geschuts/ daer tegen sy hadden verlozen een Vlieboot: ende wert dese assistentie der Geunieerde geschat gekost te hebben meer dan 500000. gulden.

Den Vorstelijcken Cardinael als voorsz is/ Calis en Ardres gewonnen hebbende/ is na Vlaenderen ghekomen/ alwaer hy seer wert versocht die van Oostende aen te tasten/ aenbiedende tot dien eynde 1200000. gulden in 3. Maenden/ waer toe hy hem genepght toonde te zijn/ verkrijgende alsoo eenigh ghelt in handen/ ende vertoonde hem met sijn Leger voor de stadt in Julio/ besichtighende de stadt met eenige hondert mannen in de nacht: maer wetende dat Pz. Maurits alle Vlaemsche forten/ doch insonderheyt dese stadt van nieus had voorsien met 15. bendelen voet-volck/ met allen voorraet van geschut/ buskrupt/ kogels/ musketten/ vperwerck/ en alles wat in een belegerde stadt soude mogen noodich zijn/ so is de Cardinael na Brabant gerocktē/ tot dat hy den aenslach van Hulst heeft aengebangen.

Terwijle de Cardinael voor Calis lagh/ deden de Garnisoenen der Gheunieerde veel Tochten in sijne Landen/ inhalende de Contributien/ende straffende de onwillighe: onder ander voor by Leuben ende Halem eenige Vorpē verbrandende tot 22. toe. Die van Nimmeghen liepen int landt van Lutzenburgh/ overvielen Esternach/ nemende den Abt ende de Monicken/ die 16000. Rijcx dalers tot rantsoen betaelden. Int weder komen verbranden sy een upt-legghet tusschen Venlo ende Grave/ nemende 't volck ende geschut daer upt. Die van Breda sloegen 2. Compagnien Peerden van Gelder/ krijgende 45. peerden ende 34. gebangens ende goeden bupt.

De Vorst van Kleve eñ Gulick krancsinnigh zijnde/ heeft den Cardinael ghetracht groote partyschappen aen te rechten/ om de Vorsten van Brandenburg/ Zweebrugghe/ Pzupssen vande Erfenisse te stooten. De Marschalck Schenckeren met andere sijn toeghedane/ trachten eenighe steden te versekeren/ nemende ooch eenighe van hare partijen gebangen. Den Cardinael dede ooch upt Koninck name aenden Keyser versoecken/ dat de pretenderende Vorsten niets en souden voornemen tegen de Landen/ als toekomende den Keyser ende Koningh/ als Beschermers der selver Landen. Des Keysers antwoorde was/ dat hy daer eenige Catholijcke personen soude senden/ dat de Cardinael ondertusschen opsicht soude hebben/ eñ assistentie souden veerdich hebben/ maer doch seer behendich/ op dat de Vorsten sulck niet en mercken/ &c.

Hier upt bleeck dat de Spaengiaert niet alleen en trachte na Vzanckrijck ende Engelant/ maer ooc op de gemelde Landen/ als ooc op de Rijcksteden Besanzon ende Aken/ welcker uptghespzoken vonnisse hy pzesenteerde te executeren.

Des naesten Jaers werdt de Vorst van Kleve wat beters/ also dat hy noch met sijnen Raedt het Gouvernement behieldt/ ende den Cardinael daer niets voor nam.

De Hertoginne/ zijnde een Marcgravinne van Baden/ noch niet ontslagen over de beschuldinghe haer te laste ghelepdt/ werdt den 3. Septemb. des volghenden jaers in haer bedde doodt ghevonden/ tsavonts wel te pas te bedde gaende.

Cardinael belegert, bestormt, ondermijnt ende wint Hulst. Verbont tusschen de Koningen van Vrancrijck, Engelant ende vereenighde Landē, Christiaen de 4. in Denemarckē gekroont, vereert vande Geunieerde. Koninginne van Engelant versoeckt gelt vande Geunieerde: antwoorde ende gesanten der Staten aende Koninginne: Koninginne antwoorde: aenbiedinge der Staten voor alle schult.

DE Cardinael wetende dat Oostende wel voorsien was/ heeft nochtans ghetracht voorder sijn gheluck te versoecken teghen de Gheunieerde/ die hy wiste nu wepnigh volcx te hebben/ door den bpstant in Vzanckrijck/ ende de Vloot na Spaengien: also heeft hy Hulst aenghetast/ gheleghen int landt van Waes/ in een waterachtighe plaetse.

De Cardinael hadde nu de muytinerende Italianen betaelt tot Thienen met 700000. Kroonen/ behalven alle de schade den Landen in twee jaren sonder dienst ghedaen.

De Cardinael heim ghelatende als oft hy Bergben oft Breda wilde aentasten/ heeft subijtelijck sijn volck t'Antwerpen doen overschepē/ ende voor Hulst gesonden den 4. Julij/ met veel Schupten ende bzugghen/ onder den Maerschalck van Rhosne ende ander Colonellen.

Pzins Maurits sandt inde Stadt den Grave van Solms/ met volck ende noodzust/ hebbende twee voorganghen tot de stadt met schepen/ 't eene by 't fort Nassau op de baert na Axel/ ende by de Schelde de Moerschansse/ ende de groote ende kleyne Kape.

Het stedeken was redelijck sterck van gelegentheydt eñ gesterckt met Kabelijns: de Moerschansse wert ten eersten hart beschoten/ bestormt ende verlozen: maer lancx de schansse Nassau quam Pz. Maurits selve in de stadt/ op alles ozdze stellende/ latende daer tot Commandeur den ghemelden Grave van Solms/ met 30. vendelen volck/ met de Grave Ernst van Nassau ende de Colonellen Pieron/ Dozp ende andere. Geweldige bzesse werden geschoten/ ende veel stozmē daer op gedaen met groote kloeckheydt: desgelijcx veel Mijnen werden ghemaeckt/ daer tegen gemineert werdt/ alsoo datter niet onversocht en bleef van bepde zijden/ met verlies van verschepden personen van name van bepden zijden. De Kabelijns verlozen zijnde/ soo werden van binnen halve Manen daer teghen ghemaeckt door de Soldaten/ gherekent zijnde dat daer binnen wel 300. roeden Wals/ ghedurende het belegh/ waren ghe-

ghemaeckt/ sp hupchten ooch veel Oper-wercken/ tot groote schade harer vianden.

De belegerde beden ooch dickersche uytvallen / met groot voordeel: de Cardinael sochte hem de voetvoeringhe te beletten / met een schansse / de welcke die van binnen overvielen/ slaende alles doot/ ende vernagelende 't gheschut. In somma/ voor dese stadt is veel verstents ende stormens gheschiet/ in welcke vele van name zijn gheblevē/ onder de selve den Marschalc van Rosne/ maer den Cardinael en spaerde gheen volck oft geldt. Die van binnen verloren ooch veel volcx/ die gequetste werden uytgesonden / ende versch volck in stede gesonden/ met alle noodtdruft.

Maer eyndelijck de stadt kleyn zijnde / onvoorsien van slancheringen/ eñ geen volkomen ontset voor handen zijnde / zijn subjeckelijck eenige Capiteynen als verbaest int parlementeren genepght geweest/ teghen wille van veele kloecke Oversten / die veele suffisante redenen by brachten / om langer te houden: de Grave van Solms gaf hier ooch confuselijck consent toe: Alsoo hebben sp beginnen te parlementeren / genoegh teghen alle meninge des vyants/ ende verdragen den 18. Augusti 1596. op redelijcke conditien/ na datter seven oft 800. van binnen/ ende wel 3000. vande beleggers waren doot gebleven. De Grave van Solms wert by die van Zeelandt getasseert. Voor dit verlies van volck/ ende afwesen des krijghsvolcx / soo in Vranckrijck als op de Enghelsche Armade / hebben de Geunieerde dit Jaer geen Leger konnen te velde brengen.

In dit Jaer is ooch een verbondt ghemaeckt / tusschen Vranckrijc/ Engelant eñ de Geunieerde landen/ belovende malkanderen by te staen tegen den Koning van Spaenjen/ te versoeckē de Koningen van Schotlandt ende Denemarcken / om haer mede neffens hen te voegen/ om alsoo met gemeyne macht den Koningh van Spaengien opt lijf te vallen/ &c.

Christiaen de 4. is ooch dit jaer den 29. Augusti tot Koppenhagen gekroont Koning van Denemarcken: de geunieerde Landen sonden om hem te congratulerē een heerlijcke Legatie / hem vereerende met een Koninglick schip/ konstich gebout/ groot 40. last/ met nieu metalen geschut / ende daer en boven 6. appel-graeuwe peerden. Sy vernieuden de aliancien ende oude Contracten / ende de Ghesanten met goude ketenen vereert/ keerden weder in Nederlant.

De Staten sonden ooch een eerlijcke Ambassade in Engelandt/ om dat de Koninginne hadde versocht afrekeninge vā haer schult / oft een somme vā 1000000. gulden op rekeninghe. Twelck haer de Staten eerlijc affsepden/ verhalende haren grooten last/ voor tverlies van vele goede steden / arresten van schepen / diere tijdt/ veel schade ter Zee/ hooge bloeden/ toerustinge van schepen An. 1588. ende int Jaer 1589. tot de conquesten van Portugael: ende voorts tegen de Spaengiaerden in Vretaignen / met meer redenen. De Koninginne was hier over seer t'onvreden / aenhoudende om gelt: waer over de Staten bekommert / antwoorden haer anderwerf seer vriendelijck den 28. Octob. biddende om verdragh / waer mede de Koninginne wat beter te vreden was / midts sp wilde versoecken 30. schepen van oorloghe / gevictualieert voor 5. maenden/ met 20. last buskrupt ende gelt voor de gagie. De Staten consenteerden op dit versoeck 24. schepen/ alle wel toegerust/ ende boden oock de Koninginne aen jaerlijcx te betalen op haer schult/ ghedurende de oorloghe 200000. gulden/ ende een groote somme als d'oorloge soude gheeyndicht zijn: maer dien voorslach was haer te kleyn. Sy leenden ooch de Koninginne tot haren aenslach 2200. Engelsche soldaten/ ende sonden een treffelijcke Ambassade aende Koninginne in Septē. 1596. dewelcke eerstelijc bedanckē hare Mts. vande assistentie / vertoonende voorts den last die sp nu noch hadden vanden Cardinael Albert/ die haer onmogheljck was te weerstaen/ sonder hare Mts. hulpe/ ende so sp overwonnen worden / soude den vyant ghesterckt zijn/ met veel volcx/ habenen/ wapenen eñ munitien/ met groote middelen van ghelt/ passerende veel milioenen jaerlijcx/ tot groot perijckel van alle Vorsten van Europa/ insonderheyt van hare Mts. haer over sulcx biddende in tijts te willen versien/ 't welck soude strecken tot hare Mts. dobbelen lof/ &c.

De Koninginne heeft hier redelijc op geantwoort eñ ooch bedanckt vant secours van schepen eñ volck haer toegesonden: maer aengaende 't versoec/ seyde sp/ dat se moesten gedencken van haer bygestaen te wesen elf jaren met volck ende gelt/ dat sp niet eewigh en was verbondē. Sy hadde grooten last van Vranckrijc/ Schotlant ende Perlant/ eñ hadde geen Mijnen van Peru/ dā alleen de gunst harer onderseten. Sy wiste dat de landen nu middel hadden haer wat te erkennen / in noot wilde sy de Landen weder bystaen / maer niet int contract gehouden zijn: Voorder stelde sy de handelinghe aen haren Raet/ met de welcke de Gesanten ooch verscheyden repsen hebben ghehandelt / vertoonende den noot der Landen / versoeckende hare interessie by de Koninginne / op dat sy mochte het toegeseyde secours vol enden/ volgende het Contract.

De groote Tresorier verhaelde daer tegen dē groote last der Koninginne in Vranckrijc ende Vzlant / &c. die sy niet langer konde dragen/ dat hare Mt. niet langher int Contract en was ghehouden / daer teghen de Gesanten allegeerden / dat sy immers gehouden was/ hen ooch ontschuldighde van seker schult hen te laste ghelept van wegen eenige Geneveysen. Ende eyndelijck na vele debatten / boden de Ghesanten aen jaerlijcx op den Geboortdagh der Koninginne te betalen 200000. gulden/ so langhe d'oorloghe soude dueren/ ende geexpndicht zijnde/ 1000000. jaerlijcx/ vier jaren achter een. Dese presentatie dochte den Raedt veel te weynich/ seggende dat de Koninginne in elf jaren wel 1100000. pont sterlincx verschoten hadde. De Gesanten seyden te konnen bewijsen/ dat aende ghepretendeerde somme veel soude ontbreken / om dat het secours nopt compleet en hadde gheweest/ waer door sy veel schade hadden geleden/ passerende ter Zee meer dan 3. milioenen guldens: sy vertoonden voorts / dat het gheen kleyne sake en was/ dat hare Mt. tseffens hen wilde benemen haer Koninglijc secours/ ende doen betalen haer t'achterhept in soo grooten noot / aengesien de kosten by hen geleden voor Calis/ Oostende/ Hulst/ &c.

Also werdē de gepresenteerde conditien als te kleyn/ afgheslaghen/ de Koninginne lieder latende op sijn beloop: daer toe beweecht meest door verscheyden tijdinghen van groote toerustinghe in Spaengien ter Zee. Alsoo keerden de Ghesanten weder in December met vriendelijck affscheyt.

Spaenscher vlote schipbrekinge, schade ende verlies des Koninex van Spaengien. Koningh van Spaengien tracht na de stedē Aken, Emden. &c. Koning door intrest uytgheteert, resolveert sijn schulden niet te betalen, accordeert met de Hofsche negotianten. James Wimes Schots Capiteyn onthalst.

DE Koning van Spaengien groote schade geleden hebbende tot Calis Malis / heeft opt inkomen van sijn Indische Vlote een Armade toegherust/ bestaende meest van Oostersche ende Hollantsche schepen / daer by voeghende eenighe Galioenen. Dese Vlote voer van Lisbona inde Maendt van October/ 1596. onder den Adelantado Martin de Padilla/ wesende lxxx. sterck / nae Ferol in Galissien / daer meer schepen by hen souden komen / soo wel om Spaengien te beschermen / als om Engelant eñ Vzlant te bespringhen / ende om eenighe schepen gedueric te legghen in Vretaignen/ als ooch tot Calis in Vlaenderen.

Dese vlote komende by Capo finis Terre, zijn by onweder ende quade gissinge opt landt gevallen / lijdende schip-breuckе van wel 40. Schepen: den Adelantado ontquam door middel van eenige Hollantsche Pilotē. Sy hadden tusschen 7. eñ 8000. krijghsvolck op/ veel peerden/ wagenen eñ gereetschap / om sterckten te maken/ maer dien aenslagh wert voor die tijt gebroken.

Digitized by Google

De Koningh van Spaengien / niet tegenstaende de voorverhaelde verliesen / waer door hy van sijne schatten genoegh uptgeput was/trachtende eben-wel op de Koningrijcken van Engelant/ Vranckrijc eñ Vlant: desgelijcx op de Vorstendommen Gulic/Kleve/&c. ooc mede op de Rijckstadt Aken / Embden ende andere/ onder verschepden pretensien.

De Koningh/als voorsz is/ soo vele schaden geleden hebbende/ was gedwongen groote sommen gheits te lichten van Koopliedē in Duytslant/Nederlant/ Italien ende Vranckrijck tot hoogen interest/ om de groote perijckelē / hebbende tot verseckeringe alle des Koninex Tollen ende Domeynen in Spaengien: want alsoo de Hofsche Negotianten ofte Kooplieden sulcke groote sommen van Milanen van haer eygen niet konden opbrengen / moesten sy dat weder van ander Kooplieden vergaderen / al tot swaren interest / ende daer voor verbonden staen. Dese groote interesten den Koning op dese tijt overvallende/ eñ sijn geloove geswact zijnde/ende de luysten ledigh/ veel wisselen verfallende vandē Cardinael getrockē/heeft sijn geloove/belosten/ contractē/ toeseggingen herroepen / nemende weder tot hem alle verpandingen/transporten/ assignatien/ renten eñ domeynen/by Placate vanden 29. Novemb. 1596. De Kooplieden eñ Negotianten en verkregen anders niet in meer dan een jaer / dan dat sy van haer Crediteurs in rechte niet mochten aengesproken worden / 't welck den Cardinael groot ghebreck van gelde heeft toegebracht. Maer An. 1597. heeft de Koning de Negotianten ghegheven / die haer rechtveerdighe sake stelden in geestelijcke Rechters/ ende in des Koninex conscientie/ principalijc als sy hem aenboden van nieus 8. milioenen op goede verseckeringe/tweleck den Koning dede resolveren met de Negotianten te accorderen / hen weder in handen stellende alle verseckeringhen die hen waren benomen/dies souden sy in Nederlandt aenden Cardinael tellē van Januario af 1598. alle maent 18. maenden ghedurende/ 2. hondert ende 50. dupsent ducaten van 53. stu. tstuck/eñ noch 150000. ducatē in Spaengien oft elders ooc soo langhe durende/waer over sy voorts bewesen werden op de eerste/ tweede ende derde Indische gelt-vloten/eñ ander des Koninex inkomen: De Koning verklarende dat de Negotianten met hem eerlijck hadden gehandelt/ alles op hem nemende ende toeschrijvende sijnen hoogen noot/&c.

De Cardinael voor ghebreck van gelde niet gheldighs konnende uptrechten/heeft een aenslagh gepractiseert inden Winter 1596. opde stadt Campvere/door eenen James Wimes Schots Capiteyn / die't selve ontdeckende den Capiteyn Rolle / die't selve den Staten getrouwelijck te kennen gaf. Waer over James Wimes onthalst wordt / verklarende daer toe gedwongen te zijn met eede door een Schots Jesuijt ende twee Spaensche/als hy tot Brussel gevangen lagh.

Eynde des sevenden Boecx.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche gheschiedenissen: regeerende de Vorstelijcken Cardinael ende Prins Maurits.

Dat achtste Deel.

Prins Maurits victorie tot Turnhout. Amiens overvallen door den Cardinael. Aenslagen ghemist op Steenwijck, Duynkercken ende Venlo.

DE Cardinael Albert / om voegh int jaer 1597. sijn geluck te versoecken/ hadde vier Regimenten volcx tot Turnout vergadert/ verwachtēde noch 3. Regimenten/ met alle de Ruptery upt Gheldelant/ hebbende een aenslagh voor op Tolen/door den Vorst/ want die van Brabant hadden belooft soo hy Bergen of Breda belepde / so wildēse alle maent gevē 200000. gulden / ende als eenighe van dien gewonnen ware een schenck van 400000. gulden.

Onder't volck tot Turnout comandeerde de Grave van Varax / broeder vanden Marquis van Varrabon/een erbaren Heer. Dit volck hadde grooten overlast gedaen in Brabandt tot voor Antwerpen / by ghebreck van geldt: de stadt gaf hen 30000. guld. ende ander Amonitie/ende trocken also weder na Turnout.

Prince Maurits vreesende voor inval/heeft ontrent 6000. krijghsvolck te voet eñ te peerde versamelt/ende verselschapt metten Grave van Solms / Sir Fransoys Veer/by hen hebbende 2. halve Cartouwen/ende 2. Veltstucken/is den 23. Janu. opde Hepde gekomen/ alwaer hem ontmoetten 16. Cornetten peerden / ende 't Regiment van Heraugier Gouverneur van Breda: alle dit volck heeft hy in ordre gestelt/zijn volck deplende in 8. Batalien. De Spaensche tot Turnout ghewaerschout zijnde / vertrocken den 24. Januarij des nachts/ sonder trommelslagh/ Varax alle sijn bagagie na Herentals voor uptgesonden hebbende/trocken also in goeder ordinantie / aen haer rechter zijde trocken haer Ruptery/aende slincker zijde waren sy bevrijt van eenige boomen ende water.

Pr. Maurits tot Turnout komende/siende dat den vyandt vertrocken was / ende hoorende dat den wegh quaet was/ bequaem om laghen te leggen/ waren vele van sin datmen den vyandt niet soude volghen: Maer Varax/Vere ende andere/ de gelegenthept besien hebbende/rieden/ mes soude hem immers volgen: waer over Pr. Maurits 200. Musketiers voor upt sant / om de hinderlagen te ontdecken/ende op te slaen: waer by M. Varax hem voegde met wepnigh peerden / opslaende eenige hinderlagen/ende krijgende noch 10. peerden van sijn Compagnie/met Vere: Sidney ende andere/hielt met de 200. musketiers den vyant wel 3. uren op/tot dat Pr. Maurits met sijn rupters op de hepde gekomē was/ ende siende dat hy met 't voet-volck te spade soude komen/resolveerde den vyant aen te tasten/ eer sy in den engen wegh na Herentals souden komen/twelc na genomen raet/ met een groote furie eñ corragie geschiede/soor middaegs den 24. Janu. 1597. de Ruptrije hadden de victorie eer 't voetvolc konde aenkomen. De Grave van Varax wert verslagen met de meeste Officiers/eñ genomen 38. bendels eñ 2. cornetten: de boeren seyden datse 2225. dooden hadden begravē: vande verwinners zijn 8. gebleven. Daer waren tusschen 4. ende 500. gevangens/daer onder een jonge Grave van Mansvelt/ &c. Het leger quam des abonts te rust tot Turnhout/ welcx Kasteel des anderdaechs wordt opgegeven: Pr. Maurits trock also na den Hage/alwaer hy den 8. dagh na sijn vertreck weder quam.

De Spaensche hadden desen Winter een aenslagh op Schencke-schans. Maer Hernantello Gouverneur van Dorlens/heeft met een kloecke behendigheyt de stadt Amiens in Picardyen gewonnen/ 't selve jaer den 11. Meert/welcke stadt de Koning van Vranckrijc stracx heeft belegert / ende de selve met appointement weder gekregen/den 24. Septemb. 1594. hoewel Albertus alle sijn upterste deboir dede.

De Spaensche garnisoenen van Overijssel / deden ooc een harden aenval op Steenwijc den 26. Meert/ aen twee zijden der Stadt/ maer moesten met groot verlies weder afstrecken.

Die van Zeelant hadden oor een aenslagh op Grevelingen / onder 't belepdt vanden Admirael Justinus

van

van Naſſau / met 10. oft 12. hondert mannen / maer was oock te vergheefs.

De Hertogh van Buillion bede oock groote courſen / innemende eenige kleyne ſtedekens op de Maſe.

Prins Maurits heeft in Mey oock eenen wel belepden aenſlagh op Venlo ghehadt / de welcke oock door verſchepden toeballen is misluckt.

Poolſchen Geſants vertoogh ende antwoorde vande Staten ende Koninginne van Engelant. Anneken vandē Hove gedolven. Hollanders vaert na Nova Zembla. Placaet niet te varen na Laplant. Cap. Keteler ghebleven. Nutzel Keyſerlijck gheſants aenſprake aende Staten, ende antwoorde. Deenſchen geſants vertoogh ende antwoorde.

INde Maent van Julio 1597. is inden Hage gekomen Paulus Dytalijn / Geſante des Koninex Sigiſmundi van Polen. Deſe hadde audientie den 21. Julio by de Staten Generael: vertoonende dat ſijn Meeſter van meeſt alle Potentaten was verſocht de Staten te vermanē om te vereenigen met den Koning van Spaenjen haren natuerlijcken Heere / den machtighſten Potentaet van Chriſtenrijc / dat ſy ſoudē acht nemen op ſijn ende des huys van Oſtenrijck groote macht / dat de Landen na alle aparentie moeſtē ondergaen: dat den Koning toequam over ſijn onderſaten te gebieden / ende ſy hem te gehoorſamen: dat hy ſeer goedertieren was / ende berept hen alles te vergeven. Dit doende ſoude de Chriſtenheydt een grooten dienſt gheſchieden / ende ſijn Meeſter een wel-gevallen.

De Heeren Staten deden hem antwoorde den 22. Julio / bedanckēde de Koning vā Polē van ſijn waerſchouwinge / maer beklaechden dat hy ſo qualijck was onderrecht / vanden oorſpronck des oorloghs dieſe voerden tegen de Koning van Spaengien / die hare privilegien hadde gebroken eñ tyranniglic meer dan hondert dupſent menſchen doen ſterven: hare Geſanten gedoot / eñ onbehoorlicke ſchattingē ingevoert / ende na alle afbiddinge door verſchepden Princē / niet konnende verwervē / eñ ſiende dat de Koning onder decſel van vrede hunne Provintien ſochte te ſchepden / ſo waren ſy eyndelijc gekomen / tot ſulcx als alle volckeren was geoorloft / inſonderheyt de vrije Nederlanden: den Koningh verklarende verballen te zijn van ſijn recht / hebbende nu na veel gheleden miſerien / door de hulpe Gods / onder 't belept der Naſſauſche Princen / hen gereddet ende hare palen uptgeſteyt. Des Koninex meyninge konden men ſpeuren aen ſijne daden / niet ſoeckende dē Turc te bekrijghen / maer te heerſchen over alle Vorſten der Chriſtenheyt / onder decksel van religie / als bleeck aen Vranckrijck / Engelant / Kleve / Ec. twelc de Koningen van Vrancrijck ende Engelant merckende / hadden nu met hen verbont gemaeckt. Wt alle d'voorſz den Heer Ambaſſadeur lichtelijc konde afnemen / dat de Heeren Staten gantſch onghelegen ware van vrede te ſpreken / nadien de Koning anders niet en ſocht dan onder ſulck decxſel hen te bedriegen / daer van ſy verſchepdē exempelen voort-brachten / biddende den Ambaſſadeur den Koningh ſijn meeſter rapport te doen / de Landen te willen voor gerecommandeert houden / Ec.

Den Ambaſſadeur is alſo na alle goet onthael ende vrypſpreckingh van koſten / vertrocken na Engelant / alwaer hy by de Koninginne audientie heeft gehadt den 4. Auguſti. Daer groetenis heeft hy met roulve woorden verhaelt / dat d'onderſaten van ſijn Koning / vande Koninginne waren bejeghent in plaetſe van weldaden ende vryhedē / met beneminge van allen Koophandel / dat hare Mt. ooc tegen aller volckerē recht hadde verboden alle navigatie op Spaenjen / eñ onder decxel doen nemen de ſchepen der onderſaten van Polen / eñ de goederen geconfiſqueert / daer van hy ſocht reſtitutie / ende dat de baert op Weſtē mochte dien van Polen vry blijven / of dat ſijn Mt. daer in ſoude moeten voorſien / Ec.

Deſe Oratie in Latijn voor de Koninginne uptgeſproken weſende / heeft de ſelve Koninginne hem daedelijck inde ſelve tale geantwoort: ſeggende / Och hoe ben ic bedrogen / ic verwacht een goede bootſchap / ende ghy brengt my een klachte: Ic meynde dat ghy eē Ambaſſadeur waert / ende vinde een herault. Ick en hebbe nopt ſulcken Oratie ghehoort: ick verwondere my ſeer van ſo ongehoorde vermetenheyt: ick en gheloove niet ſo uwen Koning hier ſelf ware / dat hy ſo ſoude geſproken hebben / maer ſo hy u ſulcx ter avontueren bevolen heeft / daer aen ick ſeer twijffel / het ware ſijn jonckheyt toe te ſchrijven / als die van bloets wegen ende gekoren Koning zijnde / niet en verſtaet met Princen te handelen / noch hoe ſijn voorſatē gehandelt / eñ ſijn nakomers ter avontueren ſullen doen. Wat u aengaet (ſeyde ſy) het ſchijnt dat ghy veel boecken hebt geleſen / maer niet in Princen boecken / als niet wetende wat Princen toekomt / het natuerlijcke eñ aller volckerē recht is: wanneer oorloghe tuſſchen Princen is ontſtaen / is gheoorloft de een den anderen alle krijghshulpe / dan waer ſy mochte komen / af te ſlaen / op dat die tot ſijner ſchade niet gebruyckt en werden / Ec. Voorder van ſijn ander ſake dede de Koninginne hem door haren Raedt antwoorden: hy ontſchuldighde hem van ſijn rou ſpreken ende bewees ſulcx niet bupten laſt gedaen te hebben.

Inden Somer 1579. werdt tot Bruſſel levendigh ghedolven Anneken vanden Hove / jonghe dochter / om dat ſy profeſſie dede vande Ghereformeerde Religie / volgende de oude bloedige Placaten / niet tegenſtaende ſy ſeer erbarmlijck om genade bat op haer knien / dat men haer conſcientie niet wilde dwingen / ende eenighe minder ſtraffe opleggen dan de doot / vragende wat ſy anders ſoude gheloouen dan God in ſijn Woort hadde geopenbaert / begrepen inde xij. Artikelen des geloofs / daer ſy noch van Paus / Miſſe / Vagelyer noch de heyligen t'aenbidden en vant / noch anderē aflaet dan door Chriſti bloet-bergieten / Ec. ſy werdt openlijck geexecuteert ende levendigh begraven. Deſgelijcx geſchiede mede op verſchepden plaetſen in Vlaenderen / maer bedecktelijck.

Int Jaer 1596. den 18. Mey zijn weder 2. ſchepen upt Holland gevarē na Noordē / om een korteren wegh na China te vinden / opt eene was Comis Jac. Hemſkerc / eñ Willem Barents opper-ſtierman / opt ander was als Schipper ende Comis Jan Cornelisz Rijp. Deſe ſchepē quamē dē 19. Junij op 80. gradē 11. minuten / daer ſy een nieu lant vonden / ende een inwijc bā eenige mijlen / vonden loof eñ gras / eñ dieren / eñ minder koude als op 76. gradē. Van daer ſeylde ſy te rugge na een Eylant / dat ſy te voren om de witte Beyren / Beyren-eylant genaemt hadden / aldaer ſchepden de 2. ſchepen: Jan Cornelisz voer op de ooſtzijde van 't lant op 80. graden / maer rechtede voorts niet upt. Willem Barents eñ Hemskerk ſeylden na Noba Zembla / daer ſy Noortwaert om voeren lanex de kuſten / van daer keerden ſy na Zuyden / daer ſy ſo veel ijs vonden datſe 't lant niet voorder konden ontdecken / aldaer ſy in Auguſto aen lant voeren / eñ een houten huys boudē / daer ſy haer victalie van 't ſchip inbrachten / blijvende daer den heelen Winter / lijdende ongelooflijcke koude / ende veel aenſtoot vande Beyren / ſy waren inden Winter ſonder eenigen dagh oft ſonne totten 24. Janu. 1597. Den 22. Junij voeren ſy van daer met 2. ſchupten / latende tſchip int ijs ſteken / eñ quamē den 2. Octob. met groote moeyte tot Cola in Lap-lant / daer ſy vonden het ander ſchip / twelck al een repſe in Hollandt gedaen hadde / met 't welcke ſy in Hollandt zijn gekomen / den 29. Octob. als breeder int repſboeck is te leſen.

In dit Jaer 1597. liet den Cardinael een publicatie doen / tot waerſchouwingh vande Kooplieden / dat niemandt en ſoude varen na Laplant / ſonder paſpoort vanden Koningh van Denemarcken.

(Tſelve Jaer in Julio / werde een Dupnkerckers Vrybupter verbolgh van twee Hollantſche ende Zeelantſche ſchepen / tot voor Calis toe / alwaer den Zeeu Capitepn Keteler aen grondt gheraeckte / ende hem weerende ſoo vele als hy beſt konde / is metten leeghen water vant garniſoen der ſtadt gheſchoten / met meeſt alle ſijn volck / de reſt ontquamen metten Hollander.

Digitized by Google

De Heere van Merwe mennende de Ruyterij van den Bosch door Embuscade te overvallen/ werdt selve gevangen/ eenige gedoot/ 23. gevangen/ ende by de 80. peerden genomen.

In Augusto is inden Hage gekomen Karel Rutzel Keyserlijc Gesant/ die den 9. Augusti den Staten vertoonde/ in substantie als volght: Eerst de Heeren Staten begroetende/ daer nae datter vanden Keyser ende Rijcx-Vorsten was besloten aen haer te senden een statelicke Ambassade/ niet strecckende om hen te dwingen peys met den Ko. van Spaengien te maken/ maer hen voor te stellen redelijcke eñ aengename conditien: Als ooc̈k om te restaureren de oude alliantien der Nederlanden met den Rijcke/ &c. De Staten Generael hebben den Keyser ende Vorsten gheantwoort/ den 18. Augusti/ hen eerstelijck bedanckende van hunne sorge ende goede genegenthept. Voorder dat de Legatie tot den Vrede-handel voor dese Landen onnoodigh ware/ also sy over lang om weerdige redenen vanden Koning gescheyden waren/ ende nu in verbont met de Koningen van Engelant ende Vranckrijck/ sonder de welcke sy niet vermochten in onder-handelinghe te komen/ te meer alsoo sy altijt bevonden hebben dat den Koningh door sulcke handelinge getracht heeft hare Landen in tweedracht te brenghen ende vande Vnie te scheyden: biddende te gelooven/ dat sy synne Majestepts ende der Vorsten sorge hoogh achten/ ende altijt in groote reputatie willen houden/ &c.

De Ghesant werdt bedanckt ende ghedefroyeert/ ende ghebeden alles ten besten te willen duyden/ vertreckende alsoo nae Antwerpen.

Chzistiaen de 4. Koningh van Denemarcken sant in Septemb. ooc̈k een treffelijcke Ambassade in Enghelandt ende Nederlandt/ de welcke inden Haghe wel ontfanghen/ ende den 19. October werden ghehoort/ alwaer sy na veele complementen hebben ghesocht de Staten te persuaderen tot Vrede-handel metten Koningh van Spaengien.

Op dese propositie hebben de Staten den 24. October gheantwoort/ den Koningh eerst bedanckende van sijn goede ghenegenthept hen tot een vrede te brengen: verhoopende dat synne Maj. gelooven sal/ dat de Staten niet anders en wenschen als een vaste Vrede/ daer ter contrarie vanden Spaengiaert niet anders wordt getracht/ onder den name van vrede-handelinghe/ dan met practijck ende gewelt dese Landen t'onder te brengen: eñ also sy menighmael waren bedrogen geweest/ als sy by exempelen wel-vertoonden/ soo en vonden sy niet gheraden tot dienst der Landen in handelinghe te treden. Alsoo vertrocken dese Ghesanten/ elck met een Gouden kieten vereert/ ende alle kosten vry gesproken.

Koning tracht Vrede met Vranckrijc te maken. Infante voorgeslagē te houlijcken mettē Cardinael. Nadencken der Nederlanden ende andere daer over. Aenslagh op Tolen door Sipesteyn ende Haringman. Groote consenten van gelt tot de oorloghe inde geunieerde landen. Prins Maurits wint Alpen, Berck. Mutinatie tot Gelder. Ceulen versoeckt ontruymingh van Rijnberck. Camille schans verlaten. Meurs beleghert ende overghegheven. Prins Maurits passeert den Rijn, beleghert ende wint Grol, Goor, Bredefort, Enschede, Oldenzeel, Otmarsen ende Lingen.

DE Koning van Spaengien eñ Cardinael/ tractj-tende seer na peys met Vranckrijc/ vreesende verscheyden Legers op den hals te krijghen/ te meer also die van Artoys eñ Henegou protesteerden by ghebreke van peys te moeten aennemen neutralitept met Vranckrijc/ 't welc hen genoech wert aengeboden. Om den voorsz handel wert voorgeslagen 'thouwelijck van d'Infante Isabella Clara Eugenia, aenden Cardinael Albert/ met de welcke de Koningh wilde ten houlijck geven de Nederlanden/ met 't graefschap Borgondien.

De Vorstelijcken Cardinael hadde ontrent dese tijt beweeght eenen Pieter Haringman van Ziericzee/ de welcke met Dirck van Sipesteyn Comis over de Admonitie-schepen int legher hadde ghehandelt/ om door middel van sijn schepen een aenslagh op 't lant vander Tolen te maken/ innemende eenighe van des vyandts soldaten/ ende die aen lant settende int lant vander Tolen: desgelijcx om met eenige Duynherckers een buyt inden Haghe te halen. Desen aenslagh ontdeckt zijnde/ zijn de gemelde persoonen in s Graven-hage onthalst/ 10. Octob. 1593.

Inde Vereenighde Landen werdt by den Raet van State ontrent dese tijt ontworpen ende begeert tot onderhout der oorloghe/ boven de twee hondert duysent gulden ter maent ordinaire/ op te brengen 900. duysent gulden eens om achterheden met te betalen.

Item 300. duysent gulden eens extraordinaris tot onderhout van 22. Compagnien nieu voet-volck/ wesende noch niet verdeelt onder de Provintien.

Item 200. duysendt gulden eens voor kosten des Legers ende diensten.

Itē 400. duysent g. eens voor 6000. waertgelders.

Item 200. duysent gulden voor noodighe fortificatie der Frontieren.

Dese middelen gheconsenteert/ hebben de Staten Generael metten Pr. Maurits/ inden somer (hoe wel spade) haer Legher te velde ghebracht/ met alle noodighe ghereetschap/ de Ruyters wapenende in stede van Lancien/ de lichte peerdē een Roer van dry voet/ de ander pistoletten met een roer van 2. voeten lanck/ gewapent tot de lenden toe/ ende dat de peerden moesten wesen 15. groote mans palmen hoogh.

Den 8. Augu. is Pr. Maurits met sijn Legher ende eenige veltstucken gepasseert het stedeken ende Kasteel Alpen/ 't welc hem/ na dat hyt opgeeyscht hadde/ wert overghegheven/ komende noch den selven avont eensdeels voor Berck met sijn Leger.

Rijnberck was van natueren als door arbeydt seer gesterckt/ ende wel voorsien van Garnisoen.

Graef Lodewijck van Nassou werdt int eerste aenkomen gequest/ maer wert genesen.

Prins Maurits heeft de stadt rontom besloten met schansen/ ende daer na gearbeyt met loopgraven na de stadt. Den 19. Augusti heeft Pr. Maurits de stat doen beschiete met 35. stucken/ na 3. mael afschieten/ wert de stadt opgeeyscht/ waer op die van binnen 3. daghen respijt begeerden: ende alsmen weder eenige uren seer geschoten hadde/ ist tot parlamenteren gekomen/ ende de stadt wert overgegeven den 21. Augusti/ uyttrecckende met wapenen/ vendels eñ bagagie/ sterck ontrent 900. man na Gelder/ alwaer men hen niet willende in hebben/ sy de poort overweldichden ende muytineerde om gelt/ het inleggende garnisoen haer met hen voeghende/ niet teghenstaende Graef Henrick vanden Berghe daer binnen was/ maer die moeste vertrecken. Inde stadt wert gevonden 44. metalen stucken/ eñ een slecht lakens voor 170. duysendt gulden/ om de Soldaten mede te betalen/ 5. geschoncken oorlog-schepen/ 2. bermaerde ponten/ ende van allen voorraet genoegh.

Die van Tolen versochten ontruymingh van Rijnberck/ maer sy werden van Prins Maurits ghewesen aende Generale Staten.

Den 22. Aug. was Gr. Herman vanden Berge tot Gelder gekomen met 2000. voetvolck eñ 7. of 8. Cornetten peerdē/ meynende noch volck in Berck te brengen/ maer verstaende 't verlies/ vertrock na de Maese/ sende volck binnen Meurs/ doende verlaten de Camilleschans/ den 24. Aug. welcke schans Pr. Maurits besteedde af te breken voor 300. gulden.

Den 26. besichtighde Pr. Maurits de stat Meurs/ eñ quam daer voor den 28. Aug. met het leger/ ende na eenighe scharmutselen de stadt beschoten/ wert de selve hem met het Kasteel opghegeven den 28. Sept. Opt Kasteel waren 6. stuckē geschuts/ int wapenhuys waren 4. groote Cabels/ elck wegende 800. pont/ &c.

Na dat Pr. Maurits alles wat gebroken was/ hadde doen repareren/ heeft een brugge over den Rijn doen slaen/ ende zijnde noch sterc wel 6000. man te voet ende 1500. peerden/ behalven de Matroosē/ is den Rijn gepasseert/

paſſeert/ eñ quam den xj. dooz Grol/ welcke ſtadt met 5. bolwerckẽ/goede ſtrijckwееren eñ veel volcx beſet/ hart was aen te taſten / doch heeftſe Pzi. Maurits in kozte dagen rontom beſloten/eñ merckende dat de ſelve niet te winnen en was dan met louter ghewelt / heeft ſeven Gaelderjen nae de wallen doen maken/ ſtellende daer toe eenighe Baterpen.

Eñ verſtaende Pz. Maurits dat het ſtedeken Dooz onbeſet was/heeftſe tſelve doen innemẽ/ ende beſet met een bendel ſoldaten.

Die van binnen deden eenighe uptvallen / doch van kleynder weerde / het water werdt upt de grachten gelept den 25. ſept. eñ den bzant inde ſtadt geſchoten dzy mael / waer dooz veele hupſen verteert werden: eyntlijck na dien ſy gheſommeert waren/ zijn ſy met Pzins Maurits verdzaghen / te moghen vertrecken met goet eñ wapenen/ mits datſe in 3. maenden aen die zijde der Maſe niet ſouden dienen / ſanderendaeghs zijn upter ſtadt ghetrocken 12. bendelen volcx ende 3. Coznetten peerden. Pzins Maurits liet alle bupten-wercken ſlechten/ ende wat aende ſtadt gedeſtrueert was/ repareren/ latende ſijn volck eenige dagen ruſten.

Den 1. Octo. troc den leger dooz Bzedefozt/'t welck Pz. Maurits den 2. dede opepſſchen/ twelc ſy affloegẽ/ eñ alſo 't ſtedeken rontom in Mozas lept/ heeft hy met ongheloofliycken arbeyt (niet tegenſtaende quade weghen/geſtadigen regen/veel mozaſſen) op dzy plaetſen loopgraben ende beddingen dooz tgeſchut geplant/alſo dat alles den 8. Octob. gereet was om de ſtadt met gewelt aen te taſten/ eñ heeft den 9. dzy volcx doen ſchieten/eñ die van binnen apoinctement aengeboden/maer alſo ſy tſelve genoegh ſpottelijc affloegen / heeftmen 6. uren met 20. ſtucken ſeer furieuſelijck geſchoten/waer dooz die van binnen verbaeſt/de trommel deden ſlaen/ de hoeden opſtaken/eñ eyntlick de vzouwen op de wallen deden komen: maer de beleggers inde loopgraben zijnde/ hebben de ſtadt beklommen eñ gewonnẽ / waer dooz die van binnen confuſelijc na 't kaſteel liepen/ende gaben hen ober inde ghenade van Pzi. Maurits / die hen haer leven liet rantſoenen / midts eenighe dupſent guldens gevende/ ende belovende in dzy Maenden niet te dienen aen die zijde der Maſe: den bozgheren werdt 't rantſoen geſchoncken/ midts ſchenckende aen Pzins Maurits dzy Boeder Wijn.

Den 18. Octo. troch Pz. Maurits dooz Enſchede/ ende heeft die ſtadt oock opgheepſcht/ende werdt op de boozgaende conditien mede opgegeven.

Des anderen daeghs is Pz. Maurits dooz Oldenzeel gekomen / ende ſant twee Regimenten met eenigh geſchut na Otmaerſſen / 't welck na eenige wederſtant werde obergegeven den 21. October.

Alſo binnen Oldenzeel 6. bendelen volcx lagen/hebben die tgeſchut verwacht: maer evenwel de ſtadt opgegheven den 24. Octob. alwaer Pz. Maurits introck ſtellende ozdze in alles / ende dede beſichtigen de Revière Dinckele / ende een paſſagie daer ober doen maken/ ſendende den Dzoſt van Zallant / om den wegh naer Lingen allom te maken/ende de ſtadt te berennen. Bp Pz. Maurits wert beſocht van 3. jonghe Graven van Benthem/vande Geſantẽ van Munſter/ ende andere: hy belaſte oock de naeſtgelegen Dzoſten/ om een bzugge ober de Ems te helpen maken/ ende liet met addzeſſe der Staten/de ſtedekens Enſchede ende Ootmarſen demanteleren. Den 28. Octo. is Pz. Maurits met de reſte vant legher dooz Lingen gekomen: deſe ſtadt was wel verſien van ſtercke bolwercken / beſten ende beſettinge / onder 't belepdt van Gr. Frederick vanden Berge/met alle nootſakelijchept. Den 29. ende 31. ſijn die van binnen uptgevallen / verſlaende eenighe ſoldaten / ende upt het kaſteel ſeer ſchietende om de apzocheen te beletten.

Int begin van Novemb. heeftmen dapper ghearbeyt om te apzocheren/ eñ gaelderjen te maken/ latende eenige Wijnen ſpzingen / ende als den 10. 't geſchut int Leger al was gekomen/heeft Pzi. Maurits verſchepden Baterijen doen ſtellen / ende gheweldigh doen ſchieten/doende de ſtadt opepſchẽ/waer op die van binnen hebben uptgeſonden eñ zijn den 12. November geaccozdeert / meeſt op de conditien vande ander ſteden/ trecklende 14. upt de ſtadt ende kaſteel noch meer dan 500. wepzbaer mannen. Pz. Maurits goede beſettinge inde ſtadt ende kaſteel gelept hebbende/ is vertrocken/ ſendende ſijn volck inde Garniſoenen. Het vper quam in eenighe Ponten met buſkrupt gheladen/ſpzingende 200. tonnen/geſchat op 15000. gulden/daer ſpzongen mede twee ponten met koghels/ maer die werden upt den gront opgehaelt.

Aenſlach op Bergen ende Geertruydenberge. Brievẽ des Cardinaels afgeworpen. Houlic der dochters des Princen van Oraengien. Koningh verklaert 't houwelic der Infante. Staten verbieden inlants koren ende munte op Spaengien ende Vlaemſche havens te voeren. Stellen order op de wapenen eñ Compagnien vol te maken. Aenſlagh op Wou ende Vlaenderen. Walviſch gheſtranct. Paſciency ſchans verkocht. Vier duyſent Spaenjaerden geſonden. Koophandel op Turckyen.

DE Cardinael hadde den 12. November een aenſlagh op Bergen op zoom/hebbende tot dien eynde ſecretelick vergadert 3000. te voete / ende ontrent 10. Coznetten peerden / mepnende de ſtadt te beklimmen/langs een onvolmaeckte bolwerc: maer den Gouverneur Bax van vergaderinge van volc gheyozt hebbende / hadde 40. mannen gheſtelt / om de ronde des nachts om de ſtadt te doen/dooz de welcke den aenſlagh is verhindert.

Ontrent den ſelven tijdt hadde den Cardinael oock een aenſlag op Geertrupdenberge met 800. voetvolcx ende 4. Coznetten peerden/maer een waghen met leeders ontdect zijnde by een boer/ werden gewaerſchout.

Ter zee werdẽ bzievẽ afgewozpen vanden Cardinael aendẽ Koning geſchzevẽ dẽ 17. Decemb. klagende ſeer ſwac van volc te zijn/dat hy 2. Legers van noode hadde/verſoeckende dat hem Spaenjaerden ende gelt ſouden geſondẽ werdẽ/ dat de Francopſen hen te ſterk van Cavallerije waren/ &c. Gheduerende dat Pz. Maur. int Legher was / hadde ſijn volle Suſter Emilia haer ten houwelijck gegeven met Don Emanuel ſone van Don Antonio Koningh van Pozтugael.

Een Jaer te voozen was ghevozdert het houwelick van Catherina Belgica / derde Dochter des Pzince van Ozaengien met den Grave van Hanau.

Juſtinus van Naſſau/ natuerlick ſone van Pz. van Ozaengien / troude deſen winter de Dochter vanden Heere van Merode ende Peterſem/weduwe des Colonel Mozgam/Gouverneur van Bergen op zoom.

Glaude/Heer van La Trimoulle/ Hertog van Tovars/ Pzince van Talamond troude oock ontrent deſe tijt Charlotte Bzabantina vijfde dochter des Pzincen van Ozaengien/ deſe wert in Bzanckrijc gebzacht van de Pzinces Douagiere / verſelſchapt met haer Sone Hendzick Frederick / weſende de Bzupt vereert vande Staten met 20000. gulden.

De Koning heeft oot dooz ſijne bzieven upt Spaengien vanden 10. September verklaert ſijne reſolutie met conſent van ſijne ſone Pz. Philips / ſijn Dochter de Infante ten houwelick te willen geven / ſijnen Neve den Cardinael Albert/ ende met haer alle de Nederlanden / met 't Graefſchap van Bourgondien / om te betoonen dat hy de Landen lief hadde/ &c.

Den 23. Jan. 1598. wert van wegen de Heerẽ Staten verboden upt de Nederlanden te voeren op alle Havens/Weſtwaert onder den Koningh van Spaengien ſtaende oft met hem houdende / Salpeter/ Buſkrupt/ Geſchut/ Klooten/ Tonten/ Muſketten/ Roers/ Rondaſſen/ Cozceletten/ Lancen/ Spieſſen/ Hellebaerden/ Slagh-weerden/ Klockſpijſe/ Koper/ Seylen/ Kabels/ Touwen/ Anckers/ Maſten: Item/ alle granen/ binnen ſlants gewaſſen/ alles op groote penen.

In Janu. 1598. raemden de Staten een ozdonnantie/ op de wapenen vant Krijgsvolc/ dat de pierkeniers

Digitized by Google

moesten hebben stormhoet/ gorgelin/ voorste ende achterste vande rustingen/ rappier ende pieken. Het vierde part der pieckeniers de grootste gagien trecklende/ moesten hebben armstucken ende Tachetten. De musketiers moesten hebben een storm-hoet/ een musket gheboort op 8. looden int pont/ spelende met thien/ een rappier ende forquet/ de schutten na advenant/ alles op groote penen.

Desgheliker werdt voor-gheslaghen een reformatie om de Compagnien compleet te houden.

In Januario was ooc een aenslagh voorgenomen opt Kasteel Woude/ de welcke ooc niet en gheluckte.

Prins Maurits hadde voor-ghenomen eenen aenslagh op Vlaenderen/ om sijnen vpant aldaer werck te gheven/ ende hadde tot dien eynde den 13. Meert sijn volck verschreven voor Willemstadt/ maer voor groote storm/ wel acht daghen geduerende/ waer voor eenighe schepen bergingen/ is dien aenslagh ooc te niete ghegaen.

In Februario is in Hollant gestrangt tusschē Schevelinge ende Katwijck een Walvisch/ lant 52. voeten.

De Fransoysen ligghende op de Schanse genaemt Patientie/ in Vlaenderen/ hebben de selve verkocht eñ gelevert aende Spaensche in Februario. De Koningh van Spaengien sant ooc desen Winter onder Don Sancto de Lepua 4000. Spaengiaerden na Calis in Nederlant/ gescheept in 38. schepē/ waer van de kleynste tot Calis in quamen/ als de Hollantsche ende Zeeusche voor ontweder vande wacht waren gevaren: maer ten selven dage weder daer voor quamen/ siende eenige invaren/ waer van sy 't grootste namen: vier stranghden vpt vreese/ het genomen schip met de soldaten wert tot Vlissingen gebracht.

In dit Jaer 1598. hebben de Nederlantsche Kooplieden ooc verkregen vanden grooten Turc/ voor middel vanden Franschen Ambassadeur tot Constantinopelen liggende/ te mogen handelen in alle havenen van sijn dominie/ gelick de Fransoysen ende Venetianen.

Die van Duynkercken eñ Calis nemen veel schepen.

Veel schepen met granen uyt Oosten in Hollandt aengekomen. Spaensche Koopvaerders genomē. Mutinatie tot Gelder ghestilt. Wittenberghsche Gesant inden Hage. Opsprake tegen de Geestlijcke tot Utrecht. Pieter Pan onthalst. Koningh van Vranckrijc adviseert over de aengeboden vrede. Ghesanten nae Vranckrijck. Koningh versoeckt schepen ende gelt. Koninginne vertoogh aende Staten. Ghesanten nae Enghelandt. Peys tusschen Vranckrijck ende Spaengien.

DE oorloghsschepē van Calis eñ Duynkerchē hebben ontrent dese tijt veel schepen genomen/ eñ also die van Calis nu mede hadden schepē upt spaengien bekomen/ waren sy de Geunieerde ontsienlijt/ insonderheyt den Haringbuyssen/ die gedwongen werden veel paspoorten van hare vpandē/ 't welc veel opsprake verwecte. De Staten ordineerden daer tegen dat altijt tusschen 30. ende 40. schepen inde zee souden wachten/ onder eenen Admirael. In dese tijt quamen wel 150. Schepen upt Oosten/ 't welck noch wepnigh afslagh maeckte voor de dierte ende uptvoeringhe.

Also Pr. Maurits verwittight was dat 2. schepen rijckelijc geladen/ meynden na Spaenjen te varē/ heeft hy daer op doen passen/ eñ werdē deselde genomē/ van 2. Amsterdamsche eñ 2. Rotterdamsche schepen/ d'een wert t'Amsterdam eñ d'ander te Rotterdam gevoert/ daer waren in veel spaensche Officieren afgedanct/ eñ andere passagiers: onder veel goederen eñ Juweelen was daer een seer konstigh lampet/ eñ rappier met een gouden hecht/ by die van Henegou ende Artois gesonden aenden Gr. Fuentes/ met een schoon peert/ het welck de Pr. Maurits wert geschoncken.

De muytinatie tot Ghelder/ boven ghemelt/ werdt met betalinghe ghestilt in April/ ende de soldaten afgedanckt: vele van dien werden geslagen/ ende van haer ontfangen gelt berooft.

In April is inden Hage ghekomen een Gesante des Hertoghs van Wirtenbergh/ de welcke neffens alle vruntlijcke aenbiedinghe versocht/ dat de Vereenighde Landen wilden verstaen tot een vrye Koop-handel met sijne Onderdanen/ upt de Riviere Necker inden Rijn: hy versocht ooc een persoon op Water-wercken hem verstaende/ om den Necker bequaem te makē tot schip-vaert/ 't welck hem is geconsenteert.

Op de selve tijdt rees eenige questie t'Utrecht/ alsoo de Magistraet den borgers wilde belasten eenige penningen op te brenghen/ 't welck sy weygerden/ seggende dat men de borgheys niet en behoorde te belasten/ ende de Gheestelijcke in alle oberdaet te laten leven/ dat men die behoorde alimentatie te gheven als in ander Landen/ ende het overschot te gebruycken tot ander saken: ende also de Borgers hart daer by bleven/ moesten de Magistraet ander middelen soecken.

Den 27. May 1597. werdt tot Leyden upt suspitie gevangen Pieter Panne van Ypre/ de welcke bekende voor armoede daer toe vande Jesuijten ghebracht te zijn/ den Pr. Maurits om te brenghen/ met volkomen instructie eñ vermaninge wat een Godtlic wert ende verdienste sulcx soude zijn/ met belofte te genieten 200. ponden Vlaems/ ende een boden-ampt vande stadt Ypre/ eñ sijn sone een Canonesie tot Doornick/ daer over hy gebiecht/ 't Sacrament ontfangen eñ geabsolveert was. Dit ende meer desen ghevanghen bekennende/ ende daer by blijvende/ is hy den 22. Junij gheexecuteert metten sweerde/ ende gequartiert.

De Koning van Vranckrijc seer aengesocht om vrede vanden Spaengiaert/ konde niet wel resolveren/ vreesende voor inlandschen krijgh/ om de verschepden humeuren sijner onderzaten/ niet wetende op wien hy best soude betrouwen/ niet geerne wijckende van 't verbont met Engelant eñ de Vereenighde landen. Hy sant aen de Koninginne van Engelant om raet/ eñ wat secours sy soude voortaen doen: waer op sy haer excuseerde/ hem niettemin waerschouwende wel op sijn saken te letten/ dat sy wilde voorder daer op dencken ende Gesanten aen hem senden. Diergelijcken versoet dede hy ooc aende Geunieerde landen/ de welcke hem toesanden Justinus van Nassau Admirael van Zeelandt/ eñ Johan van Oldenbarnevelt Advocaet &c.

Onder tusschen sant hy ooc in Hollandt den Heere Rozet/ dewelcke voorstelde dat de Koning de Gesanten verwachte/ om op 't voorsz te resolveren: dat de Koning voorgenomen had Britaignen selve in persoon te gaen beoorlogē/ hebbende oorze op alle Walsche frontierē gheset/ versoeckende assistentie van 6. cromstevens ende 8. Vlieboots ten oorloge gerust voor 4. maenden/ om de Rivier van Nantes te sluytē/ ende de 2. regimēten volck die sy hem geleent hadden/ te continuerē ende betalē dit loopende 1598. seggēde niet te willē resolverē tot vrede met Spaenjen/ sonder Engelants eñ haer advijs. Dit versoet wert mette Staten geaccordeert.

Den 28. Januarij compareerde de Raetsheer Gilpijn voor de Statē Generael/ verhalende dat sijne Koninginne verstont/ dat de Koning van Vranckrijck genoodsaeckt was tot vrede-handelinge/ om sijn onderzaten te contenteren/ begeerende advijs/ op wat manieren hy mochte handelen van peys oft oorloge/ protesterende niet te konnen inde oorloge verderen/ met sulcke assistentie. Hare M. hadde hem rondelijck geantwoordt/ wat sy vermochte om hem stantvastich te houdē/ begeerende daerom dat de Staten hare Gedeputeerde na Vranckrijc wilden naerder authoriseren/ om met de gene die soude senden/ tsamen te resolveren/ soo ten peyse als oorloghe/ op het oorbaerlijckste/ haer daer toe volkomen comissie gevende.

De Staten en vonden niet gheraden haer ghegeven Comissie te veranderen/ voor nadencken dat men haer mochte in eenen vrede verstricken/ te meer alsoo eenige Fransoysen hen hadden laten verlepden/ als den Koningh ende Koninginne malhander verstonden/ dat de Geunieerde souden moeten volgen.

Aende Koninginne van Engelant werden gesonden Jan van Duvoorde/ Heer van Warmont/ Jan van

den

den Weerdt / Pensionaris van Middelburgh / ende Joncker Jan van Nottinga met eerlijcke state. De Koninginne hadde ondertusschen haer Gesanten nae Vranckrijc gesonden. Maer of schoon de Koninginne ende de Gheunieerde alles voorwenden / om den Koningh inden krijgh te doen continueren / soo heeft even wel / naer het vertreck der Ghesanten den peys met Spaengien ende den Voorstelijcken Cardinael besloten in May 1598.

Eynde des achtsten Deels.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche ghelchiedenisse: reghеerende de Cardinael Albertus aen de Spaensche zijde/ende den Prins Maurits ende Graef Willem van Nassau/over de Vereenighde Landen.

Dat negende Deel.

Transport der Nederlanden aen d'Infante. Procuratie der Infante aen Albertus. Koninginne van Engelant propositie aende Geunieerde. Daniel vander Meulen behendelijck t'Antwerpen ontboden. Cardinaels vrede aenbiedingh, ende afgeworpen brieven ter contrarie. Manlicke resolutie der Staten. Koninginne verwitticht de Staten hare handelinghe met den Cardinael. Solemnele Ambassade na Engelant.

INt voorgaende Boeck is verhaelt de resolutie des Koninck/ om de Nederlandē met 't Graefschap dā Bourgondien ten houlijck te geven met sijn dochter aen den Voorstelijcken Cardinael Albert/voor by gaende sijn outste broeders / die gherecht waren te succederen inde Koninckrijcken van Hungarien / Bohemen ende Oostenrijcksche Landen / tweick vele nadencken gaf. Dese resolutie is schrifteliick volbracht tot Madril den 6. May 1598. verschijnende aldaer voor den ouden swacken Koninck den Prince Philips sijn eenigh Sone ontrent 20. Jaren out/ d'Infante Isabelle Clara Eugenia out ontrent 32. Jaren / ende by hen eenighe der voornaemste Groote van Spaengien met Niclaes d'Amant/ President ende Cancelier van Brabant / ende den Secretaris der Nederlantsche saken/ La Loo: Dese schriften waren in Francoys/eñ werden voor hen gheleesen / onderteeckent / ghezeghelt ende gepasseert.

Nae d'overdracht heeft de Prince die met approbatie ende aggratie bevesticht met eede: De Instrumenten gepasseert zijnde/dancte de Prince sijn Vader voor de gunste sijn suster bewesen / haer congratulerende eñ alle geluc wenschende. De Infante bedanckte ock seer eerbiedelic haren Vader / ende daer naer den Prince haren Broeder: In het Hof wert daer over groote triumphe bedreven / maer vele naeghelaten/ om des Koninghs kranckheyt.

Den 8. May quam de Keyserinne des Koninghs Suster ende Alberti Moeder te Hove / met des Keysers Ambassadeurs met eenige Spaensche Heerē / als doen verbont haer d'Infante by eede te trouwen den Eertzhertogh Albertus / ende de Keyserinne beloofde dat haer Sone de Eertzhertogh haer soude trouwen upt kracht van sijn procuratie. Dit gheschiede alles met veel ceremonien/geluckwenschinghen / omhelsingen/Et.

d'Infante sant daer na den 30. May een Procuratie aen haren toekomenden Bruydegom / in qualitept als Princesse der Nederlanden / hem ghevende last/ volle macht ende bevel upt haren name / alles te doen wat hy bevinden sal tot dienst der selver Landen te behoorен/eñ volkomelic te nemen besit van alle eñ van elck int besonder der selver Landen/ende Graefschap van Bourgondien/als ock t'ontfangen de gewoonlicke eeden / als of sy selve in persone teghenwoordigh ware/Et.

By dese brieven waren ghevoeght brieven vanden Koninck ende Prince aen de Nederlanden/met toeseggинge dat sy niet en souden werden verlaten/soo gheenen goeden vrede ghetroffen en werde.

Den peys tusschen Vranckrijc en Spaengien gesloten zijnde/ende daer noch tijt open sijnde om andere in te mogen komen / soo heeftmen veel in Engelant van vrede ghesproken / waer over de Koninginne siende den Koning van Vrancrijck van 't verbont afgevallē/ ende de Gheunieerden geensins geneyght / om hen onder Spaengien te begheven / soo heeft sy den Ridder Francis Vere nae de Geunieerde ghesonden / dewelcke voor de Staten Generael / van weghen de Koninginne den 20. Junp 1598. ghepropooneert heeft.

Dat sy hadde gheler op den peys die nu was ghetracteert / dat sy in gheenen vrede hadden willen treden/sonder haer Bontghenooten / tot haren nadeel/ te meer / om datmen haer sal verwijten / dat sy alleene is de oorsake vande continuatie der oorloghe in Europa / den bpant schijnende ghedisponeert tot den vrede/ dat sy cont upt hadden ghesproken tot der Staten Gedeputeerde/maer bevant datse geen last en hadden met Spaengien te handelen/ ock niet om ander middelen voor te slaen / om de oorloghe te woeren tot harer versekeringhe / indien sy om der Staten wille moest den vrede af slaen/dat sy dickwils haer hadde beklaeght over de sware laste die sy moeste dragen/om de Landen by te staen / ende te helpen upt de perijckelen / insonderhept als Antwerpen was belegert / ende men haer de sauderanitept aenboot/ende beloofde te rembourseren/ alles wat sy soude verschieten / datse daerom in der Staten conscientie stelde / oft sy wel van haer soo vele assistencie hadden verwacht/ dat daerom de Staten gheen uytvlucht en moesten soecken op eenighe woorden des contracts / maer middel soecken haer te betalen/ ende alsо nu geen ander weg en ware dan vrede met den bpandt te maken oft een goet oorloghe te woeren/ tot den vrede konde sy lichtelijck komen alsoo den Spaengiaert niet van haer en besat / maer sulex liet sy achter wegen om der Staten wille/ende moesten alsо resolueren dat de meeste middel van haer souden komen. Dat sy over sulex wilde ontslaghen wesen van alle lasten des krijghs volex als andere / dat sy soude hebben in gelde tegenwoordigh hondert dupsent pont steerlincx / ende voorder wat hulpe sy vande Staten soude hebben te verwachten/blijvende in d'oorloge/Et. De Staten resolveerden hier over een Ambassade in Enghelant te senden/ ende niet teghenstaende een peys tusschen den Eertzhertog ende Vrancrijck ende de gemelde propositie/hebben de Staten gheresolveert liever in d'oorloghe te blijven dan onsekeren peys aen te gaen.

Ondertusschen was behendelijck t'Antwerpen ontboden Daniel vander Meulen / Koopman van Antwerpen/woonende tot Leyden / dese wert tot Bruysel ontboden / ende voor verschepden Raetsheeren ghebracht/dewelcke hem d'een voor/dander na afvraeghden/of daer gheen middel van vrede en ware? Als hy antwoorde daer van geen last te hebben/soo wert hem aengesept / dat den Koning ende Cardinael nu wilden vrede maken/met volkomen versekerhept/ latende de

Digitized by Google

Landen in haer Religie ende regeringe/ oock den persoon van Gr. Maurits/ voorderen tot Overste teghen den Turck / mits datse den Cardinael Albertus voor Heere aennemen/ &c. Diergelijcke wert hen ooc aengesept vanden Cardinael / hem biddende daer van goet rapport te doen.

Dit alles by de Staten ghehoort zijnde/ oordeelden sy dat sulcx gheschiede om bevoerte onder haer ghemeynte te maken/ insonderhept alsmen daer teghen overlepde de afghewozpen bzieven / daer in de Koninck van Spaengien den Cardinael adviseerde / zijn rebellen niet te moghen begrijpen inden peys met Vzanckrijck/ten waer alom wert aengenomen de Roomsche Religie ende de Souverapniteyt des Koninghs.

Daerom 't samentlijck wert besloten niet te handelen van peys oft bestant / ende resolveerdē een Ambassade na Engelant te senden/ als ghesept is.

Ondertusschen adviseerde de Koninginne / de Staten wat tusschen haer ende de Koninck van Vzanckrijc ware gepasseert / dat den tijt by na ten ende was van paeys te mogen handelen voor haer selfs / dat dē Hertogh op sijn vertreck na Spaengien stont/ dat sy Vzolongatie hadde van hem versocht van tijdt: Dat de Eertzhertogh hadde gheantwoozt / dat hy hem seer verwonderde / dat de Koninginne wilde assisteren sijn rebelle onderdanen / nae dien hy haer noept gheoffenseert en hadde: Sy hadde door dē Koninc van Vzanckrijc doen antwoordē/ dat de verbintenissen met de Nederlantsche Staten niet nieu en was / dat de Staten hem voor geen Overheer en kende / dat sy den Cardinael beminden als des Keysers Broeder / maer als Stadthouder des Spaenschen Koninghs / hielt sy hem voor vyant / &c.

De Staten sonden aende Koninginne Johan van Duvenvoorde Heer van Warmont / Johan van Olden-Barnevelt/ Advocaet van Hollandt / Johan van den Wercke / Pencionarus van Middelburgh/ Johan van Hottinga ende Andries Hessels Raetsheeren/ dese hadde den 23. Julio audientie by de Koninginne/ verkrijgende een generael antwoorde/ de voorneemste saken refererende aen haren Raedt / met dewelcke sy handelden dat het Tractaet van An. 1585. soude in gheheel blijven / behalven het Gouvernement/ dat de Koninginne noch sal houden een Raetsheer indē Raet van State / datse niet gehouden sal wesen de Landen te secoureren/ so de Koningin een blote toeruste teghen Spaengien/ dat de Staten daer .. of 40. schepen sullen by voegen/ soo den Spaengiaert Enghelant wilde aenvallen/ sullen de Staten haer bystaen met 5000. te voete ende 500. peerden. De penningen die de Staten de Koninginne resteerden werden ghereeknt op acht millioenen guldens/ daer van sy souden betalen in November eerstkomende 15000. pont steerlincx / ende in Februario 1599. gelijcke 15000. pont/ ende alle Jaer 30000. pont tot dat 400000. pont souden betaelt sijn/ de reste soude betaelt worde/ als de steden gherestitueert worden/ ende de Koninginne peys soude maken / met 20000. pont Jaerlijcx.

De Koninginne haer nu ontslaghen bindende van so svvare lasten/ en jaerlijcx goede somme ontfangende heeft gheresolveert in Oorloge te blijven.

Ceurvorst soeckt Berck ontruymt. Meurs neutrael ghestelt. Muytinatie der Spaengiaerden. Albert wort aengenomen Over-heer der Nederlanden. Cardinael Andries Gouverneur. Albert ende Pr. van Oraengien schrijven aen de Staten.

DE Ceurvorst van Ceulen versocht ontrent dese tijt ontrupining van sijne stad Rijnberc/ twelc de Staten consenteerden/ so verre de Ceurvorst wilde beloven dat de Spaensche geen sorten op des Rijcx bodem souden inmemen oft maken en den Rijnstroom vry laten / ende dat den Ceurvorst soude erkennen de kosten by hen gedaen.

De Gravinne van Meurs verkreegh op dese tijdt datse haer graefschap mocht vry ende neutrael besitte.

Also men verstont dat in Brabant ende elders veel volcx gelicht worde ende groote gereetschap gemaeckt tot een Leger/ so worde belast den Grave van Hohenlo alle toesicht te hebben met 24. bendelen lanerhten.

In Julio ende Augusto sijn de Spaengiaerden gemuytineert tot Lier ende Antwerpen / schietende inde stadt/ epsschende 22. maenden solts / de stat moest dagelijcx geven 12. st. 8. pen. de Voetlanechten / de Ruyters 25. st. synde in als 600. stert/ sy bedzeven noch bele moetwille met schieten inde stadt / epsschende somtijts eenighe hondert daelders / dan een koetse / fraepe peerden/ Silverwerck / vergult rapier/ bedden / bedtstede met zijde gordijnen/ speten/ pannen/ &c.

In Augusto hadden die van Berghen een aenslagh op eenige Antwerpsche Borghers die dagelijcx wandelde tot Bozgerhout / waer van sy eenighe kreghen/ die sy t'samen rantsoeneerden op 50000. gulden.

Tot Bruyssel de tijdinge ghekomen synde vande overdzaght der Landen aen d'Infante/ so wert de procuratie by haer overghesonden / alomme bekent ghemaect/ ende de Provincien beschreven/ dewelcke na bele conferentie eyndelic den Eertshertogh Albert hebben solemnelijck aengenomen voor Overheer der Nederlanden/ hen eer doende onder seker conditien.

De Cardinael hadde eenighe tijt te voren sijn Cardinaels hoet eñ habijt afgelept/ ende gheoffert aen onse Vzou tot Halle/ ende overghegheven het Eertsbisdom van Toleten / behoudende een Jaerlijcx pensioen van 50. dupsent Ducaten daer upt: Hy stelde tot Gouverneur in sijn afwesen den Cardinael Andries van Oostenrijc/ ende vertroc van Bruyssel in September/ 1598. met den Pz. van Oraengien nae Duytschlant/ om van daer mede te nemen de Bruydt des Princen van Spaengien/ eer hy vertroc / schreef hy aen de Geunieerde Staten / dat hy ginc trouwen d'Infante / eñ dat hy nu was aengenomē van 't meestendeel der Nederlanden / dat hy sochte de Nederlandē weder te vereenigen/ dat sy daerom wilden verstaen hem aen te nemen als Lants-heer: Diergelijcke bzieven werden geschreven by den Pz. van Oraengien/ Hertogh van Arschot/ Marquijs van Havre / Grave van Arenbergh ende Solre/ maer werden onbeantwoozt ghelaten.

Admirantes inval inde neutrale landen. Pr. Maurits trect te velde, waerschout Emden ende beset de frontieren. Brieven afgeworpen. Hollantsche Galey genomen. Lantdach van Kleef. Vorst van Cleve schreef Prins Maurits, dewelcke met de Statē antwoort. Zijn monsteringh. Admirant laet sijn volc straven. Gr. vanden Broeck overvallen ende vermoort. Berc den Admirant overgegeven, Sijn versoec aen verscheyden steden. Pr. Maurits stelt hem tot tegenweyr. Admirant neemt Emmeric, Rees ende Deutekom. Pr Maurits verwacht den Admirant, ende sterct Zutphen ende Doesburgh. Admirants moetwil in Westhalen. Emmerick gedwongen by Hohenlo. Protestanten vergadering in Duytschlant. Pr. Maurits verdeelt zijn Leger.

DEn Eertzhertogh op sijn vertreck zijnde / wert by den Spaenschen Raet gheresolveert een tocht te doen inde Landen van Cleve/ Westphalē/ om die Landen/ onder decksel van opsiender te vermeesteren ende haer winter-leger aldaer te houden/ om hare landen/ Brabant / Vlaenderen gewilligh tot contributien te maken/ volgende des Konings voornemen / om beter de Geunieerde van dien kant t'overvallen / op dat die landen niet en souden vallen in handen van Vzoteſtante Vorsten aen de Dochters van Cleve ghetrout/ &c. Dese ende diergelijcke aenslaghen de Staten der Geunieerde bekent synde door afghewozpen bzieven/ hebben den Raet daer voor ghewaerschout / presenterende met hem in verbont te treden / tot bevzijdinghe des Rijnstrooms.

Also is 't Krijghsvolc des Eertshertogs onder thelept van Don Francisco de Mendoza/ Admirant van Arragon als Generael/ eñ Gr. Frederic vanden Berghe/

Digitized by Google

gen/ Velt-maerschalck / in September de Mase ghepasseert ende daer na den Rhijn met alle hare macht/ wesende sterck 62. Vendelen Spaengiaerden/ 19. vendelen Italianen/ 2. Vendelen Duytsche ende 10. Vendelen Walen/ t'samen 93. Vendelen. Met dit volc is den Admirant voor Orsoy gekomen/ twelck hem na eenige protestatien wert overghelevert.

De vereenighde landen sonden tot teghenstant den Pr. Maurits in September met meest alle de Ruyterij ende een redelijt partije voetvolc / met alle gereetschap van Schepen/ Bruggen/ Gheschut / Amonitie.

Pr. Maurits quam in Schenckenschans/ ende also hy verstont dat een bande sonē des Graven van Emden/ int Leger aenden Admirant versocht het Legher na Emden te willen komē/ so waerschoude hy de stad/ presenterende eenich Garnisoen hen toe te senden/ ende eenige forten te maken daer ontrent.

Pr. Maurits heeft oock Garnisoen in Zutphē gesonden/ desgelijcx in Wedefor / Grol ende Lingē met geschut/ munitie ende alle noodsakelichejt/ hy selve trock binnen Doesburg/ ende sloeg daer na sijn Leger op dē Gelderschen weert / versterckende sijn Legher voor allen inval. De Spaensche namen voor eenighe overloopers den 20. September een Galeye met 3. Gotelinghen voor Rees legghende / het volck verrassende ende verbranden de Galeye.

Pr. Maurits wert nu verwitticht dat den Admirante nu sterck was 24000. te voete ende 3000. peerden/ datter alles redelijck koop was/ maer geen ghelt/ dat sy alomme veel moetwils bedreven / datter een Landdagh tot Cleve was bestelt / dat die van Orsoy versochten te moghen vertrecken/ achterlatende hups en Hof/ om vande Spaengiaerden verlost te zijn.

Op den Landdagh van Cleef/ wert besloten hy den Admirant aen te houden / omme Orsoy te verlaten/ oft hem daer toe te dwingen / daer toe ghebruyckende den Grave vander Lippe/ datmen daer toe soude versoecken die vander Nederkrepts: de Vorst van Cleef met sijn suster Sibilla bedanckten schriftelijck Prins Maurits vande goede ordre hy hem ghehouden / om haer landen niet te beschadigen/ biddende alsoo voorts te continueren.

Pr. Maurits schreef oock aende Neder-Westfaelsche Creptsen tot Dortmont vergadert / hen aenbiedende alle plaetsen op den Rhijn met de stadt Berck te verlaten/ so sy wilden / bestellen 't selve ooc te gheschieden vande Spaensche.

Pr. Maurits dede oock een generale monsteringe/ bevindende hy hem 24. Vanen Ruyters sterck 1695. behalven eenige absente/ het Voetvolck 5955. mannen met den welcken niet gheraden en was den vpant te bespringen.

Den Admirant liet een brugge tot Orsoy over den Rijn slaen / dewelcke twech dreef den 24. September door storm/ dele van sijn volc verliepen/ door gebreck/ onder andere op eenen tijt 500. Spaengiaerden/ trecklende na de Moesel.

Den Admirant nam Alpen in/ twelck neutralitept was belooft/ ende andere plaetsen / hy sant oock 400. peerden rontom Sloot ende Bocholt/ 't lant afloopende/ ende veel beesten roobende/ daer nae is hy gekomen voor 't Casteel des Graven vanden Broeck / op den welcke de Spaensche eenen haet hadden / van weghen de Religie/ hy hadde eenige soldaten vanden Vorst om hem te beschermen / dewelcke hy hielt in alle behoorlijcke neutralitept: aen den Admirant hadde hy versocht brieven van saubegarde voor hem eñ sijn onderdanen/ dewelcke hy scheen niet af te slaen / soo hy hem Spaens van herte ende Religie vertoonden.

Also wiert sijn hups opgeeyscht/ ende 'tselve met 4. stucken beschoten / na dat de Grave sijn Vrou eñ kinders hadde versonden: den 8. Octob. wert het Slodt opgegeven / dat de Grave met sijn epgē ende des Vorsten krijghsvolck mochte vertrecken met ghelepde/ oft blijven opt hups: maer het krijghsvolck werden eerst ontkleet/ daer na jammerlijck doorsteken. De Grave gespolieert/ eñ hy na vermoort / maer voor die tijt gesalveert/ ende gevangē op sijn hups gevoert/ twelc veel wert gheplondert / alwaer de Grave na veel quellingen om ter Misse te gaen/ wert vermoort / den xj. October/ ende sijn Lichaem verbrant.

De stadt Berck / als voorsz is/ vanden Keurvorst van Ceulen versocht zijnde 't ontruymen/ soo was deselve stadt versuymt te stercken/ ende nu was de pest soo inde selve stadt / datter maer 400. soldaten waren overbleven. De Admirant schreef aenden Goubernеur Schaef eñ sijn vrou/ hem de stadt te willen overleveren/ welcken brief hy Prins Maurits zant / korts daer na ooc sterbende vande pest. Den 9. Octo. wert de stadt berent/ ende Burick banden Admirant inghenomen den xj. October. Den Admirant aprocheerde met sijn begravingen de stadt Rijnberck/ daer die van binnen hen kloeckelijck teghen weerden/ tot dat eyndlijck den brant geschoten wert in eenen toren met 150. tonnen buskrupt/ waer door die van binnen accordeerden met den Admirant/ den xv. October.

Den Admirant schreef daer na aē die van Bocholt/ dat hy in haer stede wilde leggen 500. peerden/ ende tot Borken 300. tot Wesel 2000. te voet ende 1000. peerden/ oft dat die van Wesel souden opbrengen 200000. Croonen / ende broot voor een maent voor sijn Leger/ mits dat Prins Maurits ontrent Wesel en de Lippe geen aenslagen soude doen / daer hy Ghijselaers voor begeerde/ dewelcke na groote bekommeringe met den Admirant accorderden den xxij. Octob. dat sy voor haer stadt souden betalen 150000. gulden / eñ dupsent malders Roogghe/ mits dat sy moesten een brugge over de Lippe maken / sy sochten daer mede vry te bedingen Rees/ Griet ende Emmerick / doch te vergheefs. Die van Santen gaben 18000. gulden / andere Steden na advent.

Met dit gelt ende noch eenige van Brupssel dede hy sijn volck den Rijn passeren/ schrijvende aen de Munsterse steden ooc om gelt/ twelc de Geunieerde Staten hem verboden / oft dat sy ghehouden souden sijn hen sulex oock te doen.

Den 30. October dwong hy die van Rees oock sijn besettinghen in te nemen met de stercke hupsen daer ontrent.

Pr. Maurits tot out Zenenaer ligghende / dede de Kercke beschanssen / makende den wech vry te houden na Doesburgh / ende also hy verstont dat daer een vergaderinghe van volck was / by Helmont met veel schupten/ heeft hy andermael sijn Leger ghemonstert/ alomme de Garnisoenen versterckende: hy bevandt hem doen sterck te voete 6479. eñ te peerde 1767. met dese wilde hy den vpant verwachten ende dede dē leste October snachts den dijck door steken banden Retter/ boven Emmeric/ maer wert weder gestopt / ende vernemende dat den Admirant na Emmerick quam/ heeft hy hem versekert vande stadt ende Casteel van Zenenaer ende Tolhuys. Den Admirant versocht passagie door Emmerick voor sijn gheschut/ ende vermeesterde de stadt / brengende daer meest al sijn voorraet tot het Leger/ hy nam oock in Vselburgh / daer veel borgers omgebracht werden: den 5. November dede hy 3. Regementen na Deutecum trecken / dit volck miste Hohenlo te slaen: Pr. Maurits trock met sijn Legher na Doesburgh / ordinerende Hohenlo by het Tolhuys te blijven met eenigh volck / om den vpant upt de Betuwe te houden.

Den Admirant zijnde den 6. November met alle sijn macht voor Deutecum gekomen/ liet terstont het geschut planten ende de stadt beschieten / sonder opeysschen/ om also de selve te overvallē ende andere klepne steden een schric aen te jagen / waer door de Borghers verbaest werden de stadt seer swac synde/ ende maer 4. vendelen volcx in hebbende/ waerom sy appoinct met versochten / twelck hen nae vele weygeringe ghegunt wert.

Den Admirant sant ooc na 'tHuys te Schulenburg in een Moras gheleghen / twelck hy dede opeysschen/ dreygende

dzepgende die al te hanghen so sp 't geschut verwachten/ende als hp daer dapper op geschaten hadde/ wert hem 't Casteel overghelevert den 11. November/ de Soldaten uptreckende met een stock.

Pz. Maurits verwachte den 11.12. eñ 13. den Admirant op sijn leger sijnde wel voorsien/ende sant noch een Vendel met goede busschieters binnen Lochem/ maer den Admirant alom beset sijnde/ hadde groot gebzec in sijn Leger: Pz. Maurits dede oock versorgen 't Magazp van Arnhem/van alle noodsakelichedē/ eñ Zutphen ende Schenckenschansse/versien van Kozen ende amonitie voor een Jaer/ voor al was men besich om pzovisie van ghelt te maken/ ende de Vendels te bzenghen tot vol ghetal.

Pz. Maurits bzacht mede te weghe dat de Staten Generael schzeven aen de Oostersche steden/ geen toevoer aen haere vpanden te doen / oft dat de goederen souden voor goeden pzijse gehouden worden.

Terwijle den Admirant stil lagh/ soo repsde Pzins Maurits tot Zutphen om de fortificatie te besichtighen/ bestedende daer noch 2. Bolwercken/ de stadt Sevenaer dede hp weder aen de Cleefsche leveren. Den Admirant mercte nu sijn foute dat hp Pz. Maurits so veel tijts hadde gegheven hem te stercken voor Doesburgh/is daerom opgetrocken den 16. November na 't lant van Cleef ende Munster/ om te berwinteren/ hp nam in Bocholt ende Borken seer qualijck lebende met de Borgbers.

Op dese tijdt wert in dzuck verbzept het onbehoorlijc leven der Spaensche/ dat sp tot Bocholt den Burgemeester hadden vermoozt en sijn dochter verkracht bp haer Vaders doode lichaem. Den Rechter van Dulmen in een stoel geborden ende sijn vzou van sevē Spaengiaerden verkracht/ desghelijcx veel edel Joffzouwen ende Nonnen/de Vzouwen die sulcx wepgerden doorstaken/ swangher vzouwen vermoozdt/ het Joffzouwen Klooster Scholnhozst gheplondert/ de Edel vzouwen naect ontkleet ende schandelick getracteert/vzouwen/ lepzoos zijnde niet ontsiē te misvzuptken/ende ander schandaleuse dingen/te oneerlic te verhalen/Boeren die gheen ghelt en hadden/hebben sp levendigh gebzaden.

Des Admirants Leger trot een deel na Schermbeeck/Dozimont/Essen/Dozstem/Coesvelt/ Rekelinchausen/ sp dzepghden met hzant het stichtvan Osenbzugghe/ epschenden 100000. Daelders/ maer die stelden hen ter wepz/ de Spaengiaerden wilden weder na den Rhijn met seer grooten roof: maer Bourlotte wert derwaerts ghesonden/ die binnen Emmerick met meer volck wilde wesen/daer dzp Vendels in lagen/die ghenoegh door de Borgers gedwongen/ La Bourlotte upthielden/ die met groote dzepghementen afstoz/ die van Emmerick sanden haren Deken met andere aenden Admirant om hen t'ontschuldigen/bertoonende hem sijn belosten/ den Admirant daer op antwoordende/dat de gelegenthept des tijts/den dienst Gods ende des Koninck sulck verepschten/antwoozde den Deecken/sulck een groote schande door Godt/ de menschen ende dē Catholijcken naem te wesen dat alle belosten ende contracten met sulcken decmantel mogē gebzoken werden/ twelck selve de Turcken niet en deden/ende ware geen wonder/ dat de vereenigde landen op geen bzede wilde betrouwen/ naedemael men haer die bzienden ende gebueren waren alsoo handelde. De Admirant gestoozt ende beschaemt/liet niet sonder perijckel dese Gesante vertrecken.

Den Admirant siende sijn Leger verdeplt ende vol gebzecx/ socht goeden Winterleger. Pz. Maurits begonst oock den 25. November sijn Leger op te bzeken door hooghe wateren / maer belaste Hohenlo met eenigh geschut eñ volc Emmeric aen te tasten/ twelc geschiede den 8. December/ dwingende de Duptschen te vertrecken ende de stadt neutrael stellende/ betoonende de H. Staten alsoo wie de rechte vpanden des Rijcx waren.

Den Spaenschen Heyzleger bleef alsoo inde landen van Kleef ende ander omliggende verwinteren/ wachtende op eenen Vozst om inval in Hollandt oft Vriesland te doen. Die van Brabant ende Vlaenderen afgesocht hebbende met een goede somme dat het voorsz Legher voor Martius in haer landen niet souden komen.

Ondertusschen wert verwacht wat resolutie dat genomen soude worden op de bzieven aen den Keyser vande Vorsten des Westfaelschen Crepts geschreven/ mits dat sp weder in Januario tot Ceulen soude vergaderen: dat ooc de Pzotestantē Vorsten in Duptschlant te Kersmis bpden anderen souden wesen / vele hp gelegen Vorsten als Paltz/ Hessen/ Nassau / Bzunswijck / vonden haer ten hooghsten beswaert over de Spaensche handelinghen / siende wat haer mede te vreesen stont.

Pz. Maurits als gesept is/ sijn Legher opgebzoken hebbende / heeft sijn volck inde naeste steden verdeplt ende alles in goede ozde gestelt hebbende / is den 18. December inden Hage gekomen / aldaer vergaderinghe vande Staten was / om meerder middelen ende lichtinge van volck te resolveren.

De Staten Generael deden oock deur haer geheele gebiet eenen Biddagh ordineren teghen den xvj. December / om God te dancken / dat hem belieft hadde sulcken gheweldighen Legher harer vpanden soo wel af te weeren/ &c.

Dootlijcke sieckte des Koninck van Spaengien, sijn ellende ende acten voor sijn doot: Lijck-oratie over sijn doot. Arrest der Nederlantscher schepen in Spaengien. Doot van Aldegonde ende D. Leonius.

IN dese tijdt is in Nederlant de tijdinghe ghekomen vande doot Philippi de 2. Koninck van Spaengien/eenigh sone van Keyser Karel. Hp hadde twee jaren voor sijn doot altijt vol Koortsen ende Fleresijn geweest / ende nu krancker ghewozden zijnde omtrent S. Jan/hadde hem doen bzenghen int Klooster Escuriaet/in 6. dagen/ wesende maer 7. mijlen / aldaer begonden sijn koortsen ende pijnen te vermeerderen / soo dat hp hem biechte ende het Sacrament ontfingh: hp geboot dat Don Gracia de Topala soude solemneljck ghewijt worden Aertsbisschop van Toledo. Hier na verkreech de Koninc een Apostelne in sijn rechte been/ ende vier op sijn vorst: sijn ordinaire Medicijns hier door verbaest / riepen noch eenighe beroemde Doctoren tot hem / ende leyden rijpende Plaesteren op de Apostemen/ daer vele materie ende menichte van Lupsen upt groepden / soo datmen hem niet repnighen en konde/ende was so swac datmē hem door bier manne in een slaeplaken most verleggen/ in somma/ sijn gheheel lichaem was seer mismaeckt: hp hadde 53. dagen ghedueriah op sijn rugghe ghelegen/wesende seer ghedultigh in sijn lijden.

Hp dede hp hem bzenghen vele Reliquien/ die hp devotelic kuste ende streetse aen sijn seeren / doende die in sijn Camer op een Altaer setten. Hp hadde sijn ooghen steets oot op een Crucifix/ biddende dat sijn lijden en pijne hen mochten strecken tot vergiffenis sijner sonden/sepde oock tot een Priester/ dat hp niemant hadde misdaen / ten ware onwetende / willende daer voor met penitentie voldoen.

De koortsen hem meer overvallende / ontboodt hp hem den Pzince sijn sone met de Infante / seggbende tot den Pzince: wijsende op sijn lichaem: siet Prince, wat is vande grootheyt deser werelt, siet dit ellēdig lichaem, alle menschen hulp is nu verloren, sp moetē nu voor sijn begravinge sorgen / liet sijn doot-kiste van Koper daer bzengē / ende een doots hooft op een Busset setten met een gouden Kroon daer op/ belaste sijnen Kamerlinck te halen een kofferken / daer hp upt nam een kostelijck Juweel/ twelck hp zijn docht er gaf: seggende/ dat komt van u moeder/ hout dat tot memozie/ hp gaf den Pzince een geschzift/ inhoudende hoe hp sijn Koninckrijc soude regieren: hp dede oot upt langen een

gecrsc-

gheessel / aen welck eynde scheen bloet te hanghen/seggende/dit is mijn bloedt / nochtans niet mijn/ maer mijns Vaders bloet die inden Hemel is / die zijn Lichaem hier met castijde.

Daer na dede hy de ordonnantie van sijn begravinge overlupt lesen/ordonneren met een de Vigilien ende Getijden. De Infante met sijn suster wilde hy dat gaen souden int Klooster van S. Clara/doende daer mede gewoonlijcke getijden ende vigilien lesen. Den nieuwen Koninck soude gaen in S. Jeronimus Clooster tot Madzil/ om 't selve te doen. Hy hadde wel 14. dagen geduerig in zijn kamer ghehouden de sanghers der Kercken/singende de Letanien/hy belaste sijn doot niet verborghen te houden / op dat peder voor hem mochte bidden.

Hy recommandeerde in presentie des Paus Nuntius sijne kinderen den stoel van Romen ende Catholijcke Roomsche Religie/versocht de absolutie ende benedictie/eñ recommandeerde de Infante gen dē Prince/hen bevelende den Lants vrede / de landē te versien met goede Gouverneurs / beloonende de goede/ ende straffende de quade/&c.

Daer na nam hy oorlof aen sijn kinderē/ den Prince epschte den principalen sleutel / den Meestersleutel genaemt / die hem gegeven wert na voorgaende wepgeringhe.

Den Koninck swacker worstende nam het H. Olysel/doende een Crucefix langhen/ daer sijn Vader mede gestorven ware/ met tweleh hy ooch wilde sterven: Twee daghen voor sijn doot gaven de Doctoren hem in een dranck van Hiacintensteen/daer op de Koninck seyde/dat hy noch dien dagh noch des anderen daeghs soude sterven / want een Religieus hadde hem voorsept de ure sijns doots : Hy recommandeerde aen sijn Sone ende Dochter Dō Christoffel de Moro met sijn ander Dienaers/ende verloor also sijn sprake/ eñ twee dagen so leggende/sterf hy den 13. September/ smorgens. Des anderen daegs wert Misse gedaen over de begravinge des ingewants / daer den Prince hem als Koninc vertoonde / dewelcke vertrock in S. Jeronimus Klooster ende d'Infante met de Keyserrinne in S. Clara / om de Vigilien ende Ghetijden te lesen/ na des Koninghs begeren.

Over de doot des Koninghs Philips de 2. sijn treffelicke uptwaerden ghehouden / in verschepden sijne Landen ende steden / onder anderen tot Doornick in Vlaenderen / alwaer ooch een Graf-predicatie wert gedaen van M. Johan Boucher Doctor inde Godheyt inde Universitept van Parijs den 26. October/ 1598. in druck uptgegeven/inde welcke wert verhaelt veel actien van sijn siecte ende sterven/ daer by voegende wat vreught ende vruchten nu alle Roomsche Catholijcken hadden te verwachten / nu sy sagen inden Hemel sulcken gunstigen Advocaet/dewelcke haer nu met sijn gebeden veel krachtiger soude helpen/dan hy opt hadde gedaen met sijn rijcdommen / &c. De Koninc hadde geleeft 71. Jaer eñ ontrent 4. maendē / redelijck ghesont. Den nieuwen Coninc Philips de 3. maeckte veel nieuwe Raedtsheeren / als den Hertogh van Infantasgo / de Hertogh van Medina Sidonia/ de Marquijs de Denia/ dien hy alle de pampieren betrouden/Fuentes eñ dē Adelantade van Sevilien waren groot by hem / door welcker raedt in November alle Nederlandtsche Schepen werden ghearresteert/ strengelijc gehandelt/ende 't volc op Galeyen geset/ de Nederlantsche Kooplieden werden ooc vele ghevangen / ende crimenelic onderzocht wie inden tocht voor Calis geweest hadde / vele ontliepent / maer veel eerlijcke schippers moesten op de Galeye roepen / meer dan 3. Jaer tot dat sy los gelaten werden tegen dē Admirante / door de Vaderlijcke sorge der Heeren Staten Generael.

Den 15. December sterf tot Leyden Joncker Philips van Marnix / Heer van S. Aldegonde / een seer gheleert ende erbaren man.

Den 16. December sterf ooch tot Arnhem D. Elbertus Leoninus Cancelier van Ghelderlant / ooch een man in vele treffelicke saecken der Landen ghebruyckt.

Eynde des negenden Boecks.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche gheschiedenisse: regheerende de Eertshertogh Albertus van Oostenrijck ende Prins Maurits.

Dat thiende Deel.

Capitale schattinge inghewillicht met den 40. penninc. Placaet teghen allen handel op Spaengien. Vriesen verbieden brantschattinge te geven. Nederlantsche vlote na de Spaësche Eylandē. Vaert op de soute Eylanden, Veel schepen uyt Oosten gekomen. Geunieerde vermeerderē haer Krijgsvolck. Ordinantie op de monsteringhe. Tocht in Limburgh ende Lutzenburgh.

INt voorgaende Boeck is verhaelt de doot des Koninghs/ ende stant der ghebuerlanden/wy sullen nu verhalen in wat manieren de Vereenighde Landen daer tegen hebben voorsien.

Die van Hollant ende Zeelandt hebben inghewillicht een Capitale Impositie van 10. stu. van hondert gulden van peders rijckdom/ mits dat vyf souden sijn die niet boven dry dupsent gulden rijck en waren / dit soude betaelt worden als leeninge/ende diet 't selfde verdobbelden souden genietē interest/ die van Hollant ende Zeelant willighden ooch inden 40. penninch vande verhooginghe van alle roerende ende onroerende goederen/als ooc van lijfrenten ende Erfnissen/&c. Deser gelijcker middelen hebben ooch de andere Provintien gebruyckt/ brengende een groote somme gelts op door den rijckdom ende volckrijckheyt der landen.

Inden winter des Jaers 1599. quam tijdinghe upt Spaengien datmen aldaer scherpe informatie heeft gemaeckt onder alle duytsche Schepen/ hoe wel sy Zeebrieven hadden / confisquerende vele schepen/ stellende de schippers op de Galeyen.

Tot confirmatie van desen handel heeft den Cardinael Andreas van Oostenrijck inden name der Infante een Placaet gepubliceert den 9. Februar. 1599. verhalende wat den overleden Koninc middelen hadde aengewent om de Nederlanden aen hem weder te trecken/ maer de Koninck haer broeder nu vernemende sulcx alles te vergeefs te sijn / hadde in Spaengien alle Trafick verboden / tot dat sy weder in ghehoorsaemheyt quamen/ &c.

De Staten der vereenighde landen verboden desgelijcx by placate alle handelinge op Spaengien/ ende ooch geen saudegarden banden vyant te nemen / ooch den schippers verbiedende ghеen extraordinaer rantsoen te beloven / datmen ooch sulcx soude verhalen aen de Borgen van Brabant ende Vlaenderen / boven haer contributien.

Sy publiceerden ooch in Vriesland een Placaet verbiedende alle saudegarden/ affseggende den vyant aldaer alle quartier.

Sy stelden oor bequame orde tegen het rooven der

Duyn-

Digitized by Google

Dunckercken ende also den handel ende navigatie nu meest viel op ander natien/so hebben de Staten Generael gheresolveert / om hen volck in werck te houden toe te rusten een vlote van 70. schepen/om den Spaengiaert aen te tasten.

Over dese vlote wert Admirael gheselt ende Generael Jonc Heer Pieter vander Does / Onder-Admirael Jan Geerbrants ende Vice-Admirael Cornelis Lepnis. Om te lande te ghebruycken / souden op de Vlote zijn 9. Compagnie voetvolcx elc van 200. hoofden. Dese vlote soude voorsien sijn met 6000. Bootsghesellen met alderhande Officiers ende Commissarissen daer toe noodigh.

De Generale Staten hebben ooc alle Zeevaert seer gheordert / insonderheyt op Oost en Westindien/ desgelijcx mede op Africken / maeckende met der Mooren Koninck vrientschap/ niet teghenstaende de quade tijdinge van Capitein Kleerhagen/ die van wegen Balthasar de Moucheron het eylandt Isola del Principi hadde ingenomen. Welck eylandt als hy dat sterckte met Forten / meynende daer suycker-huysen op te rechte/ en ooc een Nederlantsche Colonie:ende sijn instructien niet wel volghende / twistende dickwils met d'inwoonders/eyndelijc 't selve eylandt weder hebben verlaten/niet tegenstaende dit ongheluck/heeftmen op dese tijt seer beginnen te varen op Brasilien ende ander eylanden ende Custen van West-Indiē/ sy hebben ooc ontdeckt de Soute Eylanden / aldaer jaerlijcx 80. oft 90. schepen mede gheladen ende onderhouden werden.

In April zijn ooc aengekomē tot Amsterdam 640. schepen/meest met houten geladen / de ander met hout/ masten/sperren/delen/pet/ terre / vlas ende was/ verdienende voor loon wel 600000. guldē/ so dat te rechte de Scheep-vaert de Mijne is vande Nederlanden.

De Staten Generael hebben oock desen winter geresolveert tot de oorloge offensive / versterckende niet alleen haer Compagnien / maer namen oock nieuwe Vendelen Voetvolcx ende Cornetten peerden aen / besluytende tot dien eynde oock een Ordonnantie op de monsteringe om alle bedrogh voor te komen.

Int leste van Januario 1599. hebben 11. Cornettē Ruyters met eenich voetvolck / onder 't beleydt van Edmont een tocht gedaen int lant van Limburg ende Lutsenburgh / om dat sy hare contributien niet op en brochten: Sy namen veel peerden ende buyt/ oock veel Jonckers ende Edellupden ghevanghen / die voor de contributien moesten verantwoorden. Int wederkeeren namen sy Grobbendonc eenige peerden af ende verstroyden een vergaderinghe die een aenslagh op Breda hadden.

Aenslagh op Breda ende Nimmeghen. Predicant tot Deventer vermoort. Antwerps veer gheplondert. Reyse des Eertshertogs na Spaenjen. Admirants handel in Cleve. Vergaderingh eeniger Vorsten. Keysers Mandaet aende vereenigde Landen. Onschult der Spaensche over harē tocht ende moort des Gr. vanden Broeck. Vorst van Cleve Beschuldicht, desgelijcx den Keyser ende Vorsten. Opinie vande Rijcx-Gesantē. Admirant neemt Camerick weder in. Grave van Busquoy gevangen.

DEse voorsz aenslach op Breda hadde noch voortgangh den 16. Februario door een Soldaet La Roche genaēt / welcke van Grobbendonc ende Augustijn Meria daer toe ghelocht was om 2000. Kroonen / maer die ontdecte sulcx den Pr. Maurits dewelcke met den Gouverneur Heraugier ende Burghemeester Montes arbeyden / om den vyandt te betrappen / dewelcke ingenieuselijck den poorte wert geopent / maer door groot ghevaer wert een balhuys opghetrocken ende op den vyant gheschoten met weynich schade.

Op Nimmegen was mede een aenslagh gepractiseert door een Schots gebannen Grave van Bodwel/ dewelcke door beloften van 30000. Croonen beweegden Willem Liberty/ende Robert Lumsden Schotten de stadt in handen te leveren/vande Spaensche/twelck sy te kennen gaven eenen Meester Thon / die sulcx uyt brachte/ ende wert also dē voorsz Lumsden inden Hage onthalst den 1. Martij 1599.

Franciscus Schoryncman Predicant tot Deventer/na sijn predicatie inde Kerck wandelende tusschen twee personen / wert door sijn hals gestoken/daer hy seer korts na van storf/van Henric Achtevelt/woonende by een Priester uyt haet van Religie / welcken Actevelt daer over als een moorder wert onthalst.

In Januar. overvielen de Garnisoenen van Lillo ende Liefkenshoec over tver dronck lant de schansse vant Antwerps bey eenige dootslaende ende alles beroovende/ treckende voorts met goeden buyt ende veel ghevangens na haer Garnisoen.

Den Eertzhertogh den 14. September 1598. van Bruyssel ghetrocken sijnde na Duytschlandt / om sijn Bruyt Isabella Clara Eugenia geboren anno 1566. in Spaengien te halen ende aldaer te brengen de Princesse Margriet van Oostenrijc sijn nichte als toekomende Bruyt des jongen Koninck van Spaengien. Met den Hertogh repsten veel groote Heeren ende Brouwen/ zijnder t'samen wel 2000. mannen ende omtrent 1000. peerden ende muylen.

Paus Clement de 8. was tot Ferrara gekomē om dese twee houwelicken te solemniseren / die't aenwende door Ambassadeurs. Hier waren dese Princen ende haer Hofgesinne heerlijc ontfangen/ beschoncken ende gefestoyeert met onuytsprekelicke kostelickheydt/ desgelijcx tot Mantua ende Milanen.

Den Spaensche legher hebben wy int voorgaende boeck gelaten int lant van Kleve ende Munster/ innemende noch Calcer/Goch/ Gennep / doortreckende de stiften van Munster / Osenbrugh/ Essen / Werden / drepgende die van Paderborn soo sy hare Predicanten niet wegh en deden.

Den Admirant schreef oock seer streng aen de stadt Wesel / hen vermanende hen te voeghen tot de H. Roomsche Kercke.

Die van Wesel verbaest / hebben hen Predicanten ende Schoolmeesters afgeset/latende de Kercken wijen ende Misse daer in doen/met groote verslagenheyt deg volcx.

Diergelicke drepgementen geschiede mede de Graven van Oldenburg/Lippe/Benthem/&c. met hantbrieven/ bedrijvende alomme veel wreethey / de Vorsten ende Creytsen daer over raedtslaghende / werden vande Spaensche openlic bespot met Comedien ende anderssins.

Over desen vyandelijcken inval der Spaensche/ synder van verschepden Vorsten eenige/doch langsame vergaderingen gehouden / schrijvende aen de Keyser/den Eertzhertogh Albert ende Cardinael Andreas doch alles te vergeefs: eyndelijck heeft de Keyser aen den Admirant geschreven/ ende aende Generale Staten / hen belastende op den ban van des Rijcks boden te wijcken.

De vier Keurvorsten van Ments/ Ceulen / Trier ende Paltsgrave/beklaeghden hen ooc aen de Staten ende Pr. Maurits/over de moetwil des Krijchsvolcx/ belastende die van des Rijcx boden te wijcken: waer op de Staten presenteerden alle goet devoyr / soo hunnen vyant hun niet en dwonge ende poyde.

Dit schrijven niet helpende / hebben verschepden Vorsten vele vergaderingen gehouden/om sulcken inval te weyren. De Ghesanten des Koninghs van Spaengien en Eertzhertogh wilden dit verbloemen: seggende dat den tocht ware gheschiet upt noot tot des Rijcx beste/ende bewaringe vande Roomsche Religie / om dat vele Rijcx verwanten de Nederlantsche rebellen in hare ketterie sterckten / willende tot gheen verseeninge komen:men hadde getracht met den tocht Rijnbert ende Schenckenschans weder te gedē/ daerom hem de Bisschop van Ceulen niet behoeft te belgē/ al lijt hy wat schade/ also hy meest denckē wat dienstē hy voor Berc/ Rups/ Bon ontfangen hadde: de Gra-

Digitized by Google

we banden Broet was vermoort/om sijn nijdichept tegen des Koninck volc ende Catholijcke Religie dē Admirant (soo sp seyden) sochte yeder goet contentement te geven: want so haest Berck verovert was ende gelt van Wesel gekomen/ was hy na Schencken-schansse getrocken/maer die te sterck vindende/hadde hy Deutecum ende Schuptenburg gewonnē/ daer op was de winter ghevolght ende 't gheit ontbeckende/hadde sijn volc in winter-legher ghelept in des Rijcx landen/ om hem tegen hen vpanden te beschermen. De Vorst van Cleve ware verbonden tot onderlinge beschermighe der Catholijcke Religie: De Vorst hadde belooft Schencken-schans te raseren/&c. De Keyser ende ander Vorsten hadden oock hen dewoyr niet gedaen/volgende de verbinteniſſen/ want sy hadden niet teghenstaende de vermaninge van verscheydē Gouverneurs de Ballingen ende Ketters geherberght/ Heyrtochten laten vergaderen: daerom behoordemen een kleyn onghemack int Rijck niet aen te sien/ ten respecte vande groote weldaden des Koninck voor de ghemeyn welvaert ende Catholijcke Religie: de Rhijnse Ceurvorstē advijseerde datmen tegen geen vande parthijē in offensive en soude aenrechten/als hebbende beyde wel geoeffent out Krijghsvolck: waerom geordineert wert datmen gebruycken soude den raet vande ander Creytsen ende vanden Keyser/ dewelcke noch alle violente middelen ontriet/ om dat Albertus belooſde alle schade te repareren.

Tegen dese opinie hebben hen andere Creytsen gheſtelt/allegerende des Rijcx Constitutien om den overhallenen bystant te doen/ verhalende alle den overlast die den rijcke was geschiet/ resolveerden daerom datmen beyde parthijen soude dwinghen van des Rijcx bodem te wijcken/ verkiesende tot Veltoverste Symon Grave vander Lippe. Dit besluyt wert de Gezanten des Cardinaels Andreas ende der Vereenigde Provintien aengeseyt.

Ter wijlen dat dit Decreet tot Cobelentz den 22. Marti 1599. wert besloté/ ende dat Pr. Maurits volc begonde te velde te trecken/ begonde de Spaensche haer winter-leghers te verlaten int stift Munster ende int Bercsche eñ Cleefsche quartier/ maer hielden noch in Rees/Calcker/Goch/Gennip ende Emmeric/ om den Rhijn te dwingen ende Schencken-schans te winnen. Emmeric hadde den Admirant weder gekregen in Februario met dreyghement nae eenighe scheuten grof ghesschuts/ tot groote nadencken der Gheunieerde/daer wert ingheiept ontrent 1000. man/onder den Grave van Busquoy.

Hier deur wert Pr. Maurits genoodsaeckt de stadt Benenaer weder in te nemen/ latende den Gheldersschen weert beset by den Heer Sidelniski met 8. vendelen ende eenige sterckte hupse. Hy sont Gr. Lodewijc met een deel Rupteren/ dewelcke Busquoy uytlockten ende bingen met meer andere van name/ Busquoy na eenige maenden gevanghenis/ ontquam/mits gevende 20000. gulden tot rantsoen.

Statē resolutie. Pr. Maurits trect te velde. Admirant verlaet meest sijn garnisoenen. La Bourlotte trect na Bommel. Voorn schants beschreven. Bourlotte komt voor Bommel, wint Creveceur ende bespringht Bommel. Kosten ende ghereetschap van Pr. Maurits Legher.

DE Staten Generael der Vereenighde Landen aenmerckende den handel des Admirants/ ende dat hy weynigh werck maeckte van des Keysers mandamenten/twelc hē dede gelooven sulcx niet tegen sijn wil te geschieden: hebben den Prins Maurits gheboden hem te velde te begheven/de welcke als gheseydt is Benenaer weder heeft beset/ dan siende den Admirant sijn volck weder in Garnisoen liggen door gebrec van noordruſt ende gheit/ heeft alle plaetsen ondertusschen ghesterckt voor inval/ insonderheyt in Gravenweerdt ende Schencken-schansse/ desgheljcx voor Doesburgh ende Nimmeghen.

De duytsche Vorsten begosten oock veel volcx te lichten/ sy ontboden by hen den Grave van Hohenlo/ ende hielden by hen dē Grave van Solms/waer door de Spaensche nadencken kregben/ also dat de Cardinael Andreas/ dē Admirant ende ander Overste orde stelden/het volck betaelden/ doende die vertrecken uyt haer winterleghers/ende na den Rhijn komen reghen den 12. Aprii 1599.

Pr. Maurits hier van gewaer schout door afgevorpen brieven/ heeft sijn krijghsvolck inde Betuwe beschepden/den 22. Aprii is hy selve daer by gekomen/ verdeylende sijn volck op diversche plaetsen/ houdende ooc 10. Vendelen t' schepe leggen/hy hadde eē brugge over de oude Wael by het Tolhuys doen slaen/ende sloegh nu een over den Rijn aen de Gelderschе Weert ende eē by out Benenaer/ om sijn Leger by een te mogen brengen: tot Doesburgh hielt hy 10. Vendelen tot bewaringe der stadt ende weert/ middelertijt was den Cardinael Andreas tot Rees gekomen den 14. Aprii/ monster ende den 16. sijn volc/ den 17. ende 19. dede hy eenige troupen over den Rijn trecken/ ende quam selve tot Emmeric/met den Admirant/ Gr. Frederick ende andere Oversten/ legghende sijn Legher ontrent Griethuysen ende Kleef/ hy dede ooc sijn schip-brugge van Rees na Emmeric afdrijven ende daer maken/ eñ dreef de Hollantsche Oorloghschepen nederwaerts ende quam met eenige Regimenten Legeren achter dē Dijc/nevens Schencken-schansse: doch van dese Regimenten waren afgesonden ontrent 3000. mannen/ onder Sapena na Gennip op de Maese/ onder decksel van Convoy te doen/ den 28. volghde den geheelē Leger onder Gr. Frederic/in allen schijn of sy Pr. Maurits met alle macht wilden bespringhen/ dier selve niet konden gelooven/ hy en liet niet den geheelen weert te doorgraven/ stercken eñ met Baterien te voorsien/op dat hy daer door niet te vreesen soude hebben/ endē sijn volck andersints mochten gebruyckē/ alsoot gebeurde/ want den Admirant sant des nachts den 1. May de Colonellen Sapena/La Bourlotte/met noch eenighe met Regementen de Maese af na de Voorn toe/ afdrijvende met geschut de Hollandtsche Oorlogh-schepen.

Voorn is een Eylandeken/ omringelt vande Wale ende Maese/by het Eylandeken Bommelerweert gelegen/op dit Eylandeken hadden de vereenighde landen een schansse doen maken/dewelcke men nu wilde vergrooten ende versterckē/geheeten 't Fort Nassau/ dese dacht La Bourlot te verrasschen/ maer aldaer meer volcx vindende dan hy meynde/ dorste de schans niet aen tasten/ want alsoo Pr. Maurits eenighe Rupters hadde uytgesonden/onder Du Bois eñ Kyphoe hadden de selve geslagen by Kranenburg 5. Coornetté des Admirants/ krijghende gevangen den Grave Paulo Emilio Martmengo met 80. peerden/ soo kreegh hy met een kontschap van des Admirants voornemen/ waer op hy sant na de Voorn 28. Vendelen knechten ende 6. Vanen Rupteren.

Den Admirant bestelde met groster haest dat veel schupten eñ gereetschap op wagens bā 's Hertogēbos na Kessel gesonden worden/om op de Voorn of Bommelweert te vallen/ waer mede La Bourlotte den 4. May in Bommelweert gekomen is/ om Bommel aē te tasten/of over de Wale in Tielerweert inde Betuwe te komen/om also beyde de dijcken ende rivieren te behouden: Hier op is den gantschen Leger naer Bommelweert getrocken/verlatende Emmerick.

Pr. Maurits den inval van La Bourlotte verstaen hebbende/ is den 5. May snachts met drie Vendelen knechten ende 7. Coornetten peerden na de stadt Bommel getrocken/om orde te stellen ende de stadt te sterckē/ontbiedende 9. stucken geschuts ende alle ghereetschap/met last dat hem 't Leger soude volgen/ soo den Admirant sijn Leger op track/ also korts gheschiede.

Bommel leydt int Eylandt Bommelweert/ aen de Wale/een middelbare stadt van groote/ redelic sterck/ inden somer qualick t'ondergraven door de wateracktigheyt/ des winters noch minder door den overvloet

der

der Kilvieren / dese stadt wert nu gesterckt. Bourlotte versuymde int eerste voor die stadt te trecken/ de Burgers doen seer verschrickt zijnde/alsoo hare stadt open lagh/ende dede vele vluchten: maer Pr. Maurits dede die terstondt sterecken met Kabelijns / Contrescherpen eñ Borstweringe ende Trencheen / nevens de Revière met veele Schans-korven / hy logieerde sijn Ruyterp langs de Wale van Loevestepn tot Tiel toe / ende zijn voetvolc oot op verscheydē plaetsen eñ noch in Bommel 20. Vendelen. Pr. Maurits vreesende dat de Admirant d'ooge mocht hebben op Reusden/is selve derwaerts ghetrocken den 11. May met 10. Vendelen knechten / doende den Remerschen Weert rontom beschanssen met Trencheen/onder tusschen heeft den Admirant de schanse Crevecœur gewonnen den 11. May makende aldaer een brugge. Daer na heeft synen leger alom geswermt ende geloopen/poogheude ontrent Rossem over te komen inden Tielschen weert / maer den 15. May is hy eyndelijck voor Bommel gebleven die aen d'een zijde belegerende. Den 17. May den Admirant selve in het Legher ghekomen zijnde/ dede des nachts een furieusen aenval op de uytterste beschansingen/ maer werdt met verlies af gedreven/ blijvende sedert stil / maer schietende nae de hupsen en Kercken. Den 19. May tracht Pr. Maurits selve sijn vyant te bespringen / maer den vyant hem houdende in sijn begravingen/ isser weynigh nytgherecht/ dan werdt seer van beyden zijden geschoten. Dierghelijcken uytval isser ooc den 21. May geschiet/dē Admirant vermeerderde sijn begravinghen ende Baterien / desgelijcx dede ooch Pr. Maurits van alle kanten/selve van ter spden van over de Wale in sijn Leger schietende.

De Vereenighde landen beweesen grooten yver in desen tegenweyr/ de meestendeel der Generale Staten eñ Raet van State begaven haer inde stadt Bommel niet sonder perijckel / de klooten niet alleen boven het hups / maer binnen komende daer sy bergadert saten: Den Leger wert volkomelijc van noodzuft voorsien: Inden somer werden in dienst onderhoudē 280. schepen / ooc wagens 379. Cret-peerden tot geschut 356. Brugmeesters eñ Officiers die dach-loon hadde 203. alsoo dat gherekent wert dese extraordinarise kosten desen Somer te beloopen 1200000. gulden.

Nederlandtsche vlote onder Ioncker Pieter vander Does, nemē ende plonderen Groot Canarië. Gomera eñ S. Thome. Groote sterfte inde vlote, die thuys komt. Spaēsche armade lijt schade by tempeest. Frederic Spinola brēgt ses Galeyē tot Sluys Gevecht der Galeyen. Duynkercker genomen.

Ioncker Pieter vander Does Admirael eñ Generael nam sijn afscheyt van Pr. Maurits tot Bommel dē 21. May/ hy is 't zeyl gegaen in Zeelant den 28. May met 73. schepen: dese Vlote is den 11. Juny voor de Coxumia in Biskayen gekomen/maer de Casteelen wel beset met volck / eñ de haven met Galeyen ende schepen vindende/ sijn van daer geschepden eñ gevaren na de Canarische Eylanden / landende den 26. Juny met force en eenich verlies / trecktende met 24. Vendelē volcx op/ 't Casteel vande Havē gaf hem terstont op / daer ontrent 80. Soldaten / 9. Metalen stucken ende 6. Gotelingen op waren.

Des anderen daeghs hebbense de stadt Allagoena gewonnē ende geplondert / sy vonden aldaer 5. Metalen stucken/verlosten 33. gevangens/'t volck was met het lichtste goet int geberchte gevlucht/ ende na dien sy een sermoen inde Kerck hadden gedaen ende den bupt t'schepe gebracht/ staken sy de stadt in vyant/ende lieten de Casteelen springhen.

Den 13. July quamen sy aen 't Eylant Gomera/ daer sy ooch aen lant traden ende roofden 't ghene sy vonden/ stekende voorts alles in vyant.

Den Generael vander Does heeft sijn Vlote in twee deelen gedeylt / d'een helft van 35. schepen heeft hy onder Jan Gerbrantsz nae Nederlant ghesonden den 11. Juli. Hy is selve met 36. schepen die al ghedobbelhupt waren/ voort ghevaren.

Int uytseylen was vande Vlote verseylt Capiteyn Kater / die met eenighe Enghelsche Vyandtlijcx overviel ende plonderde 't Eylant S. Maria / 't selve ooch rantsoeneerende den 2. Juli 1599.

Den Generael vander Does is daer na ghewelde lijt gelant int Eylandt S. Thome/ innemende de Casteelen / 't volc was ooch met haer meeste goederen int geberghte ghevlucht / van daer sy wel 7000. sterck af quamen/om de Hollanders te slaen/ maer werden geweldelijck te rugge gedreven. De stadt Pavoasan met het Eylant eñ Forten is geheel geplondert / synde ontrent 100. metalen stucken / 9000. kisten bruyn suycker/ 1400. Olifants-tanden/ veel lijnwaet/ catoen ende ander waren uyt Indien / desgelijcx een goede somme gelts/ aldaer gevonden.

Maer het volck hen qualijck konnende gouverneren met eten ende drincken in sulcken hitte/ hen niet wachtende vande vruchten des Landts/ sijn overvallen van seker sieckte ofte loopse / van welcke sieckte wel 1200. so schip-volck als soldaten sijn gestorven/ onder ander ooch den Generael Joncker Pieter vander Does/ een seer ervaren man / dese werdt begraven in een hups/ wel diep inden gront / daer na 't hups met andere verbrant/ om 't lichaem niet te vinden.

Na dese sterfte heeft Cornelis Tensen 't opperste gebiet over de Vloot aenghenomen / met hem nemende den Gouverneur Don Francisco de Menesis/ ende is na hups gesept / sendende noch eenighe van sijn beste schepen met een Jacht na de Kusten van Brasilien/ dese deden ooc haren vyant groote schade/ krijgende goeden bupt van suycker / dewelcke sy ten naesten Jare 1600. in Nederlant brochten.

Dese Vlote heeft eerstelijck gemist de Spaensche Vlote na West-Indien varende/ vele dingen ghelucken hen niet na den voorslach voor contrarie winden eñ sieckten / sy hebben haren vyanden meer schade gedaen/ dan selfs profijt/ jagende dē Koninc van Spaēgien op groote kosten ende vreese.

Teghen dese Vlote waren in Spaengien eenighe Galioenen ende Galeyen gemonteert / dewelcke daer na varende na Tercera / vele bergingē door tempeest.

Dit Armeren in Spaengien heeft geen kleyn naedencken gemaeckt/ insonderheyt in Engelant/ alwaer 't geheel lant wert gemonstert/ende groote gereetschap ter zee wert gemaect / versoeckende oot vande Vereenighde landen eerst 40. daer na 60. schepen van Ooyloge eñ 2000. Engelsche soldaten / tweick de Staten consenteerden/maer hebbende beter advijs upt Spaēgien/ is niet ghevolght / dan evenwel heeft Don Frederico Spinola Genevoys ses wel gheruste Galeyen tot 's Coninx dienste in Vlaenderen gebracht/ om eldaer de Zeekusten te bewaren / daer toe noch eenighe Galeyen der werden ghetimmert tot Duynkercken. Spinola synde met den Koninch verdraghen de Galeyen op sijnen kost upt te rusten / dies souden hen alle schepen die hy nemen soude bry toekomē als goeden bupt. Dese ses Galeyen sijn over de ondiepten / langhs de kusten van Vyancrijc gevaren / ende niet tegenstaende op hem gewacht wert van Engelschē ende Nederlanders / sijn met een voorwint den 11. September inde Haven van Sluys gekomen/ hoewel niet sonder schade.

Dese Galeyen hebben naemaels den Zeelanders veel kosten ende moeyten aengedaen/ want sy gedurig voor 't Sluysche gadt mosten oorloghschepen houden om de Galeyen in te houden / dewelcke met stil ende kalm weder die quamen bespringen: de Vereenighde Landen resolveerden doen ooch eenige Galeyen daer teghen te bouwen/ midts die van Duynkercken groot voordeel vande Galeyen verwachten / want die verstouten hen upt te varen met ses schepen den 21. October/ maer twee werden weder ingedreven/ ende twee genootsaeckt te stranden/ ende een bande ander gekreghen/ daer van het volck tot Rotterdam werden ghehanghen.

Admi-

Admirants leger verlaet Bommel. Twiſt int Spaens Leger: bouwen Sint Andries ſchanſſe. Aenſlagh op Worcum. Prince Maurits beſchanſt hē in Brabant tegen over Voorn ende tot Herwerden, daer de Spaenſche afgeſlagen worden: treckt ſterck in Brabant. Graef Willem verovert Deutecum ende Schuylenburgh.

WY komen nu weder tot beyde Leghers by Bommel: ontrent den leſten May pooghdē de Spaenſche 2. mijlen boven Tiel over de Wale te paſſeren: maer ſy werdē verhindert dooz 16. Compaignie Voet-volcx ende 5. Coznetten peerden, van Yz. Maurits daer gheſonden: de welcke nu Bommel alſo gheſterct hebbende met bupten-wercken, datter bequaem een heel Legher konde logeren, heeft den 2. Julp van alle zyden ſeer gheweldelijck doen ſchieten op des vpants Leger, de welcke daer dooz werdt gedwongen te vertrecken, daer op die van binnen uptvielen, krijgende veel bagagie ende wapenen, ende ſlechtende des vpants beſchanſſinghen. Int Spaenſche Legher was grooten twiſt, ſoo om gelt als 't ongemack datter gheleden werdt, de Spaengiaerden ſeer geſtoozt zynde op La Bourlotte. Den Spaenſchen Legher ghedzeven zynde vande Stadt Bommel, legherde hem ontrent Roſſem, waerom Yz. Maurits ſyn volc oock naerder ſynen vpant heeft gebzacht ende baterpen doen maken, den vpandt belettende inden Tielſchen Weert te komen. De Spaenſche begonnen den 5. Julp een gheweldighe Schanſſe te maecken boven Roſſum, op de enghde des Eylants, welcke ſchanſſe met ſyn geſchut konde onzyp maken ende bedwinghen de Maſe ende de Wale, ende alſo de Betue geduerigh in alarm houden.

Deſe Schanſſe was groot, met vyf Bolwercken omringt, de Contreſcherp ſeer groot ende oock tegent op-water, ſy werdt ghenaemt S. Andzies ſchanſſe, na de Cardinael Andzeas, die een Capelle daer in wijde ter eeren van S. Andzies. Inde Schanſſe werden oock boven de nootlijcke huyſen, Bzouwerijen ende Water-meulens gheſtelt, ende alles wat tot een volmaeckte Fozteſſe noodigh was.

Deſe ſchanſſe te maken en konde Yz. Maurits niet verhinderen, om datſe maer een toegang en hadde van Bommel langhs een ſtuck Dijck, daer de Spaenſche hen op legerden, oft men moeſt die als een Eylant beſpzinghen. Den vpant heeft niet anders te wege ghebzacht dan een Aenſlagh ghepzactiſeert op Wozcum, daer niet dan Huyſluyden en Waertgelders in en waren, ende ſlappe wacht hielden, maer den aenſlagh miſte om dat een bozgher metter haeſt de Valbzugghe op trock, waer dooz ſy verſchzicken ende afvoghen.

Daer tegen heeft Yz. Maurits op den Spaenſchen Legher diverſche aentaſtingen gedaen upt Bommel, eñ tegen over de Woozn in Bzabant heeft hy den Litſenham met een half Maen beſchanſt, leggende aldaer een bzugghe tot de Woozn. Den 4. Julp is Yzins Maurits met goede macht behendelijck vande Woozn overgeſcheept int landt van Herwarden, aldaer hy in 14. uren tijts een halve Mane heeft ghemaeckt, twee mans lenghde hoogh, met een gracht 12. voeten breet, eñ 6. voeten diep, ende die met palliſſaden beſet, dat die eenſdeels wepzbaer was, 't welck de Spaenſche te laet ghewaer werden, dan teghen den avondt werden daer gevonden 3000. Spaengiaerden ende Italianen, verſelſchapt met eenighe Keligieuſen, met Krupcen ende Vanen om moet te maken, maer na hen werdt dapper geſchoten upt de ſchanſſen, ende dapper afgeſlagen, latende ligghen 91. dooden, behalven die ſy wegh ſlepten, daer onder veel van name. De Spaenſche deden hier een groote foute, dat ſy ſonder peerden ende gheſchut quamen. Maer des anderen-daeghs dede Yzins Maurits het gheheele Dozp Herwarden beſchanſſen, ende lepde noch een Bzugghe vande Woozn tot Herwarden.

Den ſeſten Julp mepnde La Bourlotte Marcellis Bacx met een deel Kupters te betrappen: maer Bacx ſulcx vernemende, nam een anderen wegh, dooz den welcken hy ſtoutelijc naden vpant reet, ende ſloegh die op de vlucht, nemende den Baron van Roſne ghevanghen.

Den 15. Julp trock Yz. Maurits in Bzabant met vijf oft ſes dupſendt man te voet ende te peerde, mepnende de Spaenſche op te lichten te Lit, Keſſel ende Waren, zynde alleen van vooren beſchanſt, maer dooz de groote hitte der Franſoyſen werdt ſulcx niet volbzacht.

De ſchanſſe van S. Andzies nu ghenoeth in defentie zynde, heeft den 22. Julp den Legher upten Bommelerwaerdt in Bzabandt over-ghebzacht, latende de ſchanſſe beſet met dzy dupſendt mannen ende derthien ſtucken gheſchuts.

Des Admirants Leger nu meeſt in Bzabandt leggende, ſoo ſant Yzins Maurits ſyn neve Graef Willem van Naſſau Gouverneur van Vzieſlant, met 10. Coznetten Kupteren ende 24. Vendelen Voet-volcx, met bevel noch 26. Vendelen te lichten upt verſchepden plaetſen met gheſchut ende ghereetſchap, met dewelcke hy dooz Deutecum is ghekomen den 24. Auguſti. Deſgheljcx mede het Kaſteel Schuylenburgh ghenoemt.

Dooz het veroveren der ghemelde twee plaetſen, waren de Vereenighde Landen wederom alomme bevzijt tot den Khijn toe: het Krijghsvolck quam weder int Leger den 29. Auguſti 1599.

Rijcx Stenden legher vergaderinge, ontleenen geſchut van Prins Mauritz, die hem tracht te voegen by hen, maer wordt verhindert. Duytſche nemen Gennep ende Rees. Generael onwil int Duytſche Leger. Uytval der Spaengiaerden. Duytſche breken op ende verloopē. Vergaderinge tot Erfourt. Prins Maurits krijght ſijn volc binnen Emmeric. Duytſchen verlaten Emmerick. Staten reſolutie tot Gorcum, maken een nieuwe vaert. Prins Maurits breeckt ſijn Legher, ende laet ſijn Ruytery in Brabant ſtraven. Admirant ſcheyt ſijn Legher onbetaelt. Klacht der Weſtphaliſche. Keyſers. Gheſant aende Staten.

DE Duytſche Vozſten ende Kijcx-Creytſen volghende hare reſolutie, hadden doen vergaderen onder den Grave vander Lippe, een redeljck hepz, om het ongheljck te wzeken, ende des Kijcx gherechtigheydt te beſchermen: maer alſoo ſy alle Kijcx verwante in lieten, daer onder veel Gheeſteljcke ende Spaenſche-ghezinde in waren, om de koſten int ghemepn te dzaghen, werden de wel-mepnende ſeer bedzogen, want ſy gaven na de meeſte ſtemmen de pzincipale Ampten ende Officien, alſo dat ſy niet en konden, eñ de onwillighe nau een punct en volbzachten, maer weder ſtreefden banden eerſten af het gantſche belept. In het lichten des volcx lieten ſy de haeſtighſte voozgaen, de welcke daer nae te ſeer beſwaert, weder hen volcx moeſten afdancken: Ander beſetten den Weert vooz Berck ende Oyſop, daer over terſtondt den Vozſt ende Raedt van Gulick klaeghde, dat haer Landt bedozven werdt.

De Weſtphaelſche die belooft hadden op te bzengen 4000. voetvolc ende 1000. peerden, 12. ſtucken geſchuts met Amonitie daer toe dienende, volbzachten ſulcx niet upt vreeſe der Spaengiaerden, daer op biel diſpupt oftmen gheſchut vande Vereenighde Landen ſoude leenen, 't welck beſloten wert, ende hen wert 12. ſtucken gheleent, met alles daer toe dienende, ende hen te ſwack vindende Gennep ende ander plaetſen aen te taſten, beſloten hen te voeghen by Yz. Maurits leger: maer ſulcx werdt dooz komen dooz den Admirant, dewelcke oock behendighljck op den vijftienden Auguſti des ſelven Jaers, Gennep ende Oyſop verliet, 't welcke de Duytſche hebben beſet, rijdende vooz ts over de Maſe in Bzabant, verbzanden het Dozp ende Klooſter Ouderopde, weſende de meeſte acte van vpandtſchap, de welcke ſy teghen de Spaenſche dier tijdt bedzeven.

Digitized by Google

De Grave vander Lippe hebbende een Leger van 20000. man ende alles daer toe noodigh / resolveerde Rees aen te tastē/ eñ de Spaensche daer upt te dryven/ maer door tweedracht en misverstanden klepnachtinge des Generaels eñ sober betalinge/is ten lesten een openbare muptinatie gevolght/waer over eenige Oversten versochten aen sijn Excellentie Pr. Maurits dat Graef Willem hem mochte toegesonden werden / met vier ofte vijf dupsent man / om alle vordre desordre te voorkomen. Onder-tusschen zijn de Spaensche met ses hondert man ende dertich peerden in het Duptsche Leger gevallen/ vermeesterende ende vernagelende het Geschut/ slaende twee hondert doot / heerden sy weder inde stadt/ waer upt is gevolcht een generale onwilligheydt / alsoo dat sy op traden den 12. September met grooter haest / latende veel Ammonitie achter / ende trocken op Emmerick/ende hoewel Graef Willem hy hen quam/om alle voorder desordre te schouwen/soo is nochtans een generale muptinatie ende verloop ghevolght. De Staten versoghden gheldt op 't versoeck der Graven van Hohenlo ende Solms voor de Garnisoenen van Emmerick ende Gennep : Gennep wert daer naer inde handen vande Spaensche ghelevert/ maer Pr. Maurits besette de stadt Emmerick den 16. November.

Alsoo verdween als eenen roock de groote ghereetschap der Rijervorsten/ verlozen hebbende alle reputatie/door hare swackheyt ende oneenigheyt.

Den Admirant siende Pr. Maurits in Emmerick weder/verloor den moet ende verliet Rees/doende een schans daer teghen over slechten/daer nae heeft hy oock Gennep doen verlaten.

De Staten Generael vonden hen dit jaer in groote tachterheydt/midts de groote kosten/de Armade ter Zee ghekost hebbende wel twaelf hondert dupsendt gulden/ ende hadden betaelt oock soo veel van graven/ delven / lichtinghe van nieu krijghs-volck / menichte van schepen / waghenen / treck-peerden/ &c. behalven de gagien der ordinarisse soldaten / waeromme sy tot Gorcum vergaderden met den Pr. Maurits ende Graef Willem / ende nae dien sy merckte de generale desordre in het Legher des Admirants / resolveerden sy niet meer in dienst te houden/ dan den staet des lants saude konnen lijden / afdanckende Schepen ende Waghens / ende bestedende een Vaert door de Biemerweert/teghen over S. Andries Schans/om de Redieure Wale ende Mase te moghen ghebruycken. Sy stelden oock orde om gheldt te lichten/ teghen het aenstaende Jaer / sy deden oock maecken seven Redouten op de Betusche zijde om den brandt den overkomst te beletten / stellende mede orde op 't inhouden der Galeyen tot Sluys : ontrent dese tijdt werdt upt de ghevangenisse ontslaghen de Grave van Busquoy/midts gevende 20000. gulden.

Eer Pr. Maurits zijn Legher opbrack / hadde hy een aenslagh op de schanse van Creveceur ende voor 's Hertoghen-bos/maer werdt door quaet weder verhindert. De Staten sonden oock in Brabandt te straven 12. Cornetten Peerden ende 2000. te Voet/ de welcke mede door 't quaet weder verhindert werden/maer maeckten evenwel sulcken schrick/dat meest de Boeren hunne contributie quamen betalen.

Den Admirant zijn Legher oock gheschepden hebbende/ met wepnigh gheldts te gheven / is alom groote muptinatie ontstaen : die van Herentals namen in 't stedeken Peer/vermoordende de Borgers ende plonderden 't stedeken. Graef Henrick banden Berghe roofde voor Ceulen ende rantsoeneerde wel drie hondert Ossen / andere muptineerders sterck twaelf hondert / namen in 't stedeken Weerdt / verliesende eenen Eletto : int landt van Luyck plonderden sy oock verschepden steden / bedrijvende alomme veel moet-wille/ 't welck den Admirant dede omsien/ende verdeelde zijn Legher/ heel wijt banden anderen/ waer door hy noch veel muptinatie voor quam / maer verloor daer mede de ghelegenthepdt om zijn volck hy een te brenghen/ inden grooten Borst / om daer mede eenighen inval te doen inde Vereenighde Landen / gelijck sy langc hadden voor-genomen.

De Staten beantwoorden desen Winter oock een Westfaelschen Ghesant ende andere / klaghende van overlast / hen verwijtende hen klepn debopr tot den Duptschen tocht / beloovende voorts in alles te voorsien / bevelende oock alom hen krijghs-volck de neutrale te verschoonen.

Den Eertz-hertogh met de Infante was tot Brussel ghekomen den 5. September / eer sy nu volkomelijck de regeeringhe aenveerden/sochten sy een generale peys te maecken / daer toe ghebruyckende den Keyser / de welcke daer toe ordonneerde den Grave van Isenburgh ende Manderschept / ende Karel Rutsel/ dese Commissarissen verschten aende Staten passpoort / die hen daer van excuseerde / vertoonende hoe dickmaels sy waren bedroghen onder den schijn van peys te handelen.

Eynde des thienden Deels.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche ghelchiedenissen : regeerende de Eertz-Hertogh Albertus van Oostenrijck ter eender/ ende Pr. Maurits ter anderer zijden.

Dat elfste Deel.

Ouderdom, Hofhoudinge ende huldinge des Eertzhertogen. Wachtendonck by de Staten ghewonnen. Mutinatie in S. Andries schanse, Creveceur. Diest. Carpen. Acht schepen nyt Oost-Indien gekomen. Resolutie der Geunieerde tot middelen. Groeningers gedwongen haer quote te betalen. Prins Henrick Raet van State ghemaeckt.

WY hebben int voor-gaende Boeck verhaeldt de komste des Eertz-hertoghen Albert met de Infante Clara Eugenia tot Brupssel den 5. September. Den Eertz-Hertogh was gebozen int Jaer 1560. den 3. November : De Infanta int Jaer 1566. op S. Clara dagh. Sy werden tot Brupssel gewillecomt ende ghecongratuleert / vande Staten van hare Dominien / resolverende met de selve hare inhuldinghe nae ouden ghebruyck : Sy ordoneerde hare Hofhoudinghe op seer hooghen staet / naer het oude ghebruyck van het treffelijcke hups van Bourgonden ende Spaengien. Met het heerlijcke Gulden Vlies werden vereerdt den Prince van Oranengien / Hertogh van Arschot / de Marquijs van Raubre / de Grave van Arenbergh / Soire / Barlamondt / Egmondt ende den Admirandt van Arragon. Haer Hof ende Staet werdt pompeuselijck aenghestelt ende ghehouden / als een stal van t'seventigh ofte tachtentigh groote peerden/89. Koets-peerden/ vijfthien hondert Muylen/ 18. pagien ende alles nae advenant/ soo dat

Digitized by Google

dat gheschat werdt den onkost des Hof-ghesindes dagheliex te kosten boven 2000. gulden / sonder de gagien.

De Aertz-hertoghen versochten aende Gheconmitteerde Staten hare huldinghe te vorderen / de welcke daer tegen versochten/volgende hen Privilegien/'t verreck der vreemde Soldaten: Alle Officien by Landtsaten te bedienen / ende vrede versoecken aende Gheunieerde Landen.

Maer eenighe secrete toeseggynghen werden sy tot Leuden ghehult ende triumphant inghehaelt den 24. November/alwaer verschenen de Ghedeputeerde van de Groote ende kleyne Steden / met de Bisschoppen van Mechelen / Antwerpen ende 's Hertoghen-bos: nae dat aldaer den Eedt over weder-zijden was ghedaen / zijn sy den xxviij. November nae Brussel ghereyst / ende aldaer mede gehult met groote pracht ende solemnitept.

Maer boven al werden sy triumphanteliex inghehaeldt inde stadt van Antwerpen den vijfden December / ende alomme vereerdt met seer schoone Arcus Triumphali, sy sloeghen aldaer verschepden Ridders/ ende deden den thienden December den eedt op een triumphante stellagie voor 't Stadt-huys/ontfanghende van gheliexen den eedt van weghen de selve stadt ende Marcgrave des heyligen Rijex.

Den 28. Januario 1600. werden sy ghehult binnen de stadt Ghent / alwaer die van Brugghe ende 't Vrije oock den eedt ende huldinge hebben gedaen/den derden Februario geschiede 't selve tot Roytrijck/den sesten tot Doornick/den 9. tot Dowap/ende soo voorts inde ander steden/ als breeder te lesen is in seker Boeck by den Geleerdē Johannes Bochius Secretaris der Stadt Antwerpen uptgegeven.

Onder-tusschen werdt by Prins Maurits een aenslagh ghepractiseert op Wachtendonck / ghevende daer van den last sijnen Neve Graef Lodewijck van Nassau ende den Schotsen Colonel Edmont/die 't selve stedeken ende Kasteel hebben overvallen over 't pys den 23. Januario 1600. ende volkomelijck ghestelt in handen der Staten vande Gheunieerde Provintien/ stellende aldaer Gouverneur den Heer van Rijhoven/ ende versiende de Stadt van alle behoefte ende noodsakelijckheydt.

De Colonel La Bourlotte monsterden den vijfthienden Februario het Garnisoen van S. Andries/ maer alsoo gheen gelt en was bynde monsteringhe/begonden sy den selven dagh te muytineren / dryvende hare Officiers van hen / welcke exempel oock werdt ghevolght op den xvij. Februario by die van Creveceur.

Den Aertz-hertogh nam wel voor de muytineerders te castijden/maer overleggende verschepden swarigheden/ ende de onwilligheydt sijns volcx tot sulcken sake / en heeft sulcx niet derren bestaen. Die van Hamont oock muytinerende/liet den Hertoge toe in Diest te trecken/ gevende de Ruyters 28. stuyv. ende 't voetvolck 14. stuyv. 's daeghs tot datse souden betaelt wesen / dese bedzeven grooten moetwil / strabende tot Bergen in Henegou.

't Garnisoen vant Kasteel Carpen / wesende maer 22. soldaten ende eenige peerden/ muytineerden mede/ latende by hen twee hondert Spaensche peerden: diergelijck geschieden van andere/ alsoo dat des Aertz-hertoghs saken seer seltsaem stonden.

In dit Jaer zijn acht rijckelijck gheladen Schepen upt Oost-Indien in Hollant ende Zeelant aenghecomen/wier vande selve maer ontrent 19. Maenden uptgheweest hebbende.

Veele groote Schepen werden oock ghesonden in West-Indien om zout te halen in seker Eylanden / aldaer ghebacken voor de hitte der Sonnen / van Zeewater opde Kilippen gesmeten/ wesende seer krachtigh ende substantiael / 't welck dan in Hollandt ende Zeelant wert gerafineert/tot grooten profijte.

De Generale Staten waren nu inden Winter onledigh om consenten te krijghen vande Provintien tot den krijgh / waer in veel swarighept werdt ghevonden voor t'achterheden der Admiralitepten alomme.

Die van Groeninghen ende Ommelanden waren oock onwilligh om haer quoten te betalen/ bedraghende wel 400000. gulden / waer teghen de andere Provintien moesten orders stellen / om sulcx met eenighe strenghepdt te executeren / brenghende inde selvighe stadt door Mons. du Tempel twee Coznetten Peerden ende eenigh Voet-volck / ende bouwende aldaer een Kasteel.

Die van Zeelant/Gelderlant ende Overyssel deden eenighe klachten/ die van Hollandt ende Vrecht toonde hen de kloeckste / alsoo werdt eyndelijck besloten generaliick seer groote consenten op te brenghen voor het toekomende Jaer in een offensive oorloghe te boeren.

Graef Henderick / Frederick jongste sone des wijlen Prins van Oraengien / wesende nu seventhien Jaren oudt / werdt ghemaeckt Raedts-heer inden Raedt van State / om aldaer te hooren ende sien de affairen der regeringe/ daer van hy de eerste sessie nam den 17. Maertio 1600.

Eertz-hertogen versoecken ghelt. Verhael van haer geheele macht. Versoecken vrede met Engelant. Haer aenbiedinghe aen S. Andries Schans. Prins Maurits wint Creveceur. Beleghert S. Andries. Wort getracht t'ontsetten. Composeert met Prins Maurits. Keyserlijcke Gesanten inden Hageende hare antwoorde. Emmerick den Vorst van Kleve gelevert. Middelen tot Bruyssel van vrede aengeboden.

DE Eertz-hertoghen vonden hen in desen tijdt seer verlegen in gelt / beschreven daerom hare Staten tot Bruyssel in April 1600. verthoonende dat sy mosten resolveren tot oorloghe ofte Peys / den Peys waren sy genepght so de rebellen hen willen stellen onder hunne ghehoorsaemhept/ maer tot sulcx geen apparentie siende / mostense de wapenen in handen nemen/ daer toe sy een Milioen voor-raedts meer hadden dan hare partijp/benevens hare goede saecken / steunende insonderhepdt op de macht vande groote Monarchie van Spaengien/van waer Maentlijck komt 250000. Kroonen / men moeste voort hem selven helpen om de rest daer by te vinden ende orders te stellen / dat de middelen wel aenghelepdt werden tot beter orders. Sy mosten oock acht nemen om de frontieren te sterckē Dat sy oock mosten orders stellen om de Domeynen t'ontlasten / daer van de Princen mosten leven. Soo sulcx te weghe ghebracht werde / meynden sy middels genoegh te hebben den brant te dempen ende desorders te schouwen.

De Staten consenteerde by provisie 50000. Kroonen om de ghemuytineerde wat te stillen / sy versochten verklaringhe op verschepden puncten / banden staet des krijghsvolcx wat natie men wilde ghebruycken/wat voorder noodigh was/ &c.

In Maertio 1600. werdt Lowijs Verreycken Audientier in Engelant gesonden / versoeckende een Verbondt defensive ende offensive / 't welck de Koninginne wepgherde. De Koninginne versocht vernieuwingh van entrecours / haer gheleende gheldt betaeldt te worden / daer des Eertz-hertoghs Landen voor verbonden waren / ende bryphept van Schip-baert voor haer volck in Spaengien ende op de baert van Indyen.

Sy beloofde gheen Ligue te maken / geen sterckten over te leveren/maer wilde niet verlaten de trasijck op Hollandt ende Zeelandt.

Voorder vergaderden eenighe Ghedeputeerde van beyde zijden tot Boloingien / maer konden niet accorderen in het voor-sitten / scheyden alsoo sonder pet upt te rechten. De Eertz-hertoghen boden die van S. Andries een Daler aen gheldt/een Maent aen

Digitized by Google

Laken / ende twee ponden broots daeghs / maer sy wilden niet min hebben dan 30. Maenden.

Dese ghelegenthepdt hebben de Staten waer-genomen/ende Prins Maurits in Meerte met 80. bendelen volck de Maese opghevaren voor Creveceur / ende hoewel het seer kout was / belepde hy de schanse ende veroverde de selve den 24. Martij. Ten selven daghe werden bijf hondert soldaten gheslaghen / die quamen om de schans t'ontsetten. Prins Maurits dede de selve stercken na de forme ende groottе by den Admirant voor-genomen.

Van daer is Prins Maurits opghetrocken / beschanssende alle Dorpen op de Brabantsche zijde / om die van S. Andries schanse alle ontset af te snijden/ alsoo was de schans rontom besloten: ende int begin van April wast soo hoogen water/datmen inde schanse niet komen konde dan met schupten: het water soo hoogh zijnde / verhinderde 't selve de beleggheрs hare beschanssinghen / men beschoot dast van alle zijden de schanse: die vande schanse weerden hen oock dapper met schieten. Prins Maurits dede hen oock verschepen-mael sommeren/ maer wilden gheen gehoor gheven. Ondertusschen hadden sy ghebreck van gelt/ kleederen/hout/ medicijnen ende bier/ wesende 2. duysent mannen daer binnen.

Die van 's Hertogenbosch deden veel om hen t'onderhouden met beloften ende vper-teeckens/ maer anders niet daer op volghende. Den 10. April wert ghetracht eenighe pleyten daer in te brenghen/ met bevelslupden/ gelt ende noodsakelijckheydt ende groote beloften / maer werden te rugghe ghedreven. Den Aertshertogh hadde oock eenigh volck doen komen tot Os/ maer bindende alle Dorpen ghesterckt/ konden sy niet uptrechten. Als nu int lest van April de wateren ghevallen waren / heeft Prins Maurits de schanse van alle kanten ghenadert met sijn Ghescbut / approcherende tot aende Contrescharpe / soo riepen eenighe om te parlamenteren / sendende twee banden haren aen Prins Maurits / met de welcke Prins Maurits is verdragen/datse souden ontfanghen voor alle t'achterheyt 125000. gulden/die sy souden onder malkanderen deelen/mits blijvende in dienst der Landen. Dit wert besloten den 6. May / ende werdt een goet Regiment daer van ghemaeckt / ghenaemt de Nieuwe Geusen/ stellende Graef Henrick tot haren Colonel / ende Marquet tot sijnen Luytenant.

Ontrent dese tijdt sterf Walburgh Gravinne van Nieuwenaer / Hoorn / Meurs/ Etc. eerst ghetrout met den onthalsden Grave van Hoorn / nu weduwe van Adolf Grave van Meurs / Etc. wesende sonder kinderen / latende Meurs by Testamente aen Prins Maurits / 't Graefschap van Hoorn ende Weert met alle hare meubten den Grave van Solms / maeckende de Staten Generael executeurs van hare Testament.

In dit jaer 1600. in May/zijn inden Hage gekomen Gr. Herman van Manderschept/ en Heer Karel Rutsel / versoeckende vande Staten restitutie der Steden ende plaetsen die sy besitten op des Rijcxbodem/ met reparatie der schaden op des Rijcxbodem ghedaen / ende verseckeringhe dat sulcx niet meer en soude ghescbieden.

De Staten hebben hier op geantwoort / dat sy geen nieuwe steden oft plaetsen hadden inghenomen / sedert dat de Spaensche de hare hadden verlaē/ wat sy noch besaten waren sy te vreden ober te geven/ so de Spaensche sulcx mede deden/ Schencken-schanse bewesen sy te zijn op haren bodem.

Belanghende de schade / seyden sy sulcx de Spaensche toe te komen te beteren / die om haer eyghen landt te verschoonen / waren ghevallen op de neutrale / bedrijvende alle moetwil / belovende voorder goeder ordre te stellen van harer zijde / Etc. Ende alsoo de Ghesanten voorwenden van vrede-handelinghe/werdt hen by de Staten vertoont/ dat den overleden ende teghenwoordighen Koningh van Spaengien niet anders hadden ghetracht dan de Nederlanden in slavernij te brenghen/dat oock de Aertz-hertoghen alle haer regeringhe moesten aenstellen nae den wille van Spaengien/dat den Koningh sijn gheneyenthepdt hadde betoont aende Schippers in sijn Landen negotierende/ ende den Hertogh aende arme Visschers/die noch paspoort van hem hadden / 't welck sy ootmoedelijck baden sijne Kays. Maj. te willen alles overwegen.

De Staten hebben oock ten versoecke der Gesanten minnelijck weder overghelevert de stadt Emmerick/ mids dat de Ghesanten belooften te verwerven het ontrumen van Rhijn-berck / 't welck sy wel by den Aertz-hertogh versochten/maer en verkregen niet.

De Staten tot Brussel vergadert / vertoonden de Aertz-hertoghen middelen om tot verdragh te komen met die van Hollant/Zeelant/Etc.

Eerstelijcken / dat die van Hollandt ende Zeelandt wepgherden hare Hoogheden te ghehoorsamen / om datse saghen dat de Spaengiaerden werde ghegheven het Goubernement van alle de besonderste Steden ende Kasteelen des Landts. Dit vertoonden de Staten datmen moeste voorkomen met inlandtsche Garnisoen in stede te legghen / volghende de Pratilegien.

Ten tweeden / datmen moest letten op den Religions vrede.

Ten derden / de Koningh te doen verklaren/ dat hy de Landen niet en houdt voor een Leen van Spaengien.

Ten vierden vertoonden sy dat de Nederlanders behoort vry te zijn de vaert op de Indien.

Ten lesten / datmen moeste handelen van verseckeringe om den peys t'onderhouden.

Maer hier-mede en treften sy noch het wit niet/ daer de Vereenighde naer trachten / te weten: Nemmermeer meer te willen komen onder de Spaensche Regeeringhe.

Vereenighde Landen resolverē een tocht in Vlaenderen. Bede-dagh. Prins Mauritz arriveert tot Philippinen. Treckt op Oostende ende windt de Schanse Albertus. Eertz-hertogh rust ende monstert sijn volck. Windt Oudenburgh ende Snaeskercke. Slaet Graef Ernst. Treckt na Nieupoort. Slaet teghen sijn Excellentie Prins Mauritz. ende neemt de vlucht. Admirant met veel andere ghevanghen. Ghetal der verslaghen ende ghevangen. Prins Mauritz treckt weder voor Nieupoort, twelc voorsien zijnde, wort La Bourlotte geschoten. Pr. Mauritz treckt uyt Vlaenderen.

DE Vereenighde Landen verbolgende hare victorien ende beslupt/ hebben ter begeerte van die van Zeelant eenen Tocht op Vlaenderē gheresolveert/ waer toe Prins Maurits volle last hebbende ontfanghen/heeft in Hollandt ghescheept 128. bendelen voetvolck/ende 25. banen Kupteren/ 39. stucken grof ghescbut ende seven Veldt-stucken/ met alderhande noodtdruft/bestellende in Vriesiandt Graef Willem/ende in Brabant Hohenlo/met goede besettinge.

De H. Staten Generael ordonneerden naer hen gebruyck in alle hare Provintien een alghemeynen Vastendagh ende Biddagh/om God te bidde/ haer voornemen te willen zegenen.

Prins Maurits is den 19. Junij in Zeelant gekomen/ende alsoo hem den wint niet en wilde dienen/om de Zee-kusten van Vlaenderen aen te doen / is hy ghevaren na 't Gat van Gent/ende den 21. ende 22. dagh van Junius Anno 1600. ghelandt tot Philippijnen/ daer sy de Schanse innamen / ende sonden de schepen (wel 2000. sterck) wederom te rugge.

Het volck werdt gheacht sterck te wesen 12000. te voete ende ontrent 2000. peerden / den welcken al te samen werdt belast hen te versorghen voor noodtdruft voor 6. oft 7. daghen.

Peter Hidnis sy zijnde Sergeant Major / stelde ordre

orloge op de Guiden / uytsendende met het peerdevolck Willetten / den Lant-volck alle goet tractement toeseggende / so sy alle noodtzuft aenbrochten / oft anders hen met wapen dreyghende.

Also is den Legher getrocken door Eecio ende Male by Brugge / ende quamen den 27. Junio tot Oudenburgh / twelck beset wert met ses vendelen voetvolck ende twee Cornetten peerden onder den Cornel Piron / ende Bredene wert beset met vijf vendelen ende een Cornet peerden onder den Lieutenant Colonel Bruges.

Prins Maurits tot Oostende gecomen zijnde / dede de Schanse Albertus aentasten door den Grave van Solms / dewelcke na eenich teghenweyr werdt overghegheven.

Pr. Maurits en want door die tijt niet gheraden eenigen tijt te verslijtē om de Schans Isabella ende andere aen te tasten / als ghelegen in Moerasschen / quam also den 1. July voor Nieupoort / innemende eenighe Schanssen / leggende sijn Legher aen beyde zijden der Haven.

De Eertshertogh verstaende den inval in Vlaenderen / die eer dachte tot Rijnberck oft aenden Maeskant bespronghen te werden / hadde al eenighe troupen in Gheldertandt vergadert / dewelcke hy haestelijck dede nae Vlaender trecken onder Don Lops de Velasco. De ghemuptineerde alomme werden groote beloften ghedaen / om desen Cocht te doen / daer den Hertogh hem selfs wilde bevoegen / hebbende nu den want uit blacke velt / met groot voordeel.

Door dese en diergelijcke persuasien / werden meest de Ghemuptineerde beweeght den Eertshertogh den dienst te doen / quamen alsoo van Diest onder hennen Electo / ober de 2000. sterck te peerde ende te voete / ende marcheerden naer Vlaenderen ontrent Ghent / daer voorts vele andere Colonellen met hen troupen vergaderden / wesende den 28. Junij gherekent 144. vendelen voetvolck / 19. banen Ruiters ende 600. van die van Diest / in als sterck ontrent 1400. peerden / eñ 11000. te voete / al out erbaren volck. De Eertshertogh ende Infante hadden hen in desen Troup ghevoeght / de Infante hen vermanende vromelijck te strijden teghen hare rebellen ende ketters voor de Roomsche kercke: het soude van God ende van hen luyden vergolden worden / ende diergheljicke redenen meer.

Met dit volck is den Eertshertogh gecomen voor Oudenborgh / het welcke hem vanden Colonel Piron wert met appointement overghegheven / desghelijcken oock Snaeskercke / niet teghenstaende hy wel wiste hoe veel aen die plaetsen was gheleghen / vermidts de passagie: de Hertogh beloefde met sijn eyghen handts onderteeckeninghe op den eersten dagh der maendt July / de Soldaten te laten upt-trecken met wapenen ende Bagagie / die van Snaeskercke haer Vendels achterlatende: Piron met sijn Volck trocken naer de stadt van Oostende / niet sonder groot perijckel van al tsamen ghemassacreert ofte doot ghesiaghen te worden / doch die van Snaeskercke wierden alle om-ghebracht / niet aensiende de belofte int accoort met den Hertogh ghemaeckt. De Capitepn Brughes verliet upt vreese het Fort Bredene eer hy den want sagh.

Prins Maurits kreegh dese tijdinghe den eersten Julio nae middernacht / hier van ontset ende verwondert zijnde / om dat hy niet en dacht dat de want soo haest konde op de beenen wesen / ooc niet anders meynende oft Oudenborgh en soude wel eenighe daghen teghen ghehouden hebben: soo heeft hy seer stil inder nacht onder Graef Ernst naer Oostende ghesonden het Schots Regiment onder Edmont / ende 't Zeeus Regiment onder vander Noot / met 4. benden peerden ende 2. halve Canons / met tghesalveert volck van Piron ende Bruges / met last om de Spaensche den pas te besetten / ende de brugghe tot Leffinge af te breken / den want so langs ophoudende / tot hy sijn volck over de haven van Nieupoort soude gebracht hebben / ende hem te hulpe komen.

Graef Ernst want de passagie al ingenomen vande Spaensche / besloot daerom sijn volck by een gesloten te houden / tot dat hy meer bystant soude krijgen / twelc wel doenlijck was; maer de Ruiters verhoopende / bracht hen in desorde / also werden sy overvallen / ende bleven doot 600. Schotten / met seven Capitepnen / ende 280. vande Zeeusche Regimenten / de reste outloopende door diversche weghen.

De Spaengiaerden dese victorie dus lichtelijcken verkreghen hebbende / swoeren de Victorie te vervolghen / ende niemant levende te laten dan sijn Excellentie Prins Maurits ende sijn broeder / de een om sijn broomheyt / de ander om sijn jonckheyt.

Terwijle dat nu de Spaensche raedt sloeghen hoe ende in wat manieren sy souden moghen voort trecken / kreegh sijn Excellentie Prins Maurits respijt / om sijn Kruyghsvolck over de haven van Nieupoort by malkanderen te brengen / dewelcke hy op de strande in goede ordinantie stelde. Des voormiddaeghs verstont Prins Maurits de Nederlaghe van Graef Ernst / hy sant de Boden te water wegh / belastende haer scherpelijck op den hals sulck niemant weder over te dragheu. Ontrent thien uren verstont hy dat de Eertzhertogh met sijn gheheele troup op hem aen quam / vol moets zijnde / door de versche victorie / die hy daer te voren gewonnen hadde.

Prins Maurits op het strant zijnde / is voort ghetrocken met sijn volck / kreegh naer den middagh de Son ende de wint achter hem / de Zeedijnen hebbende aen de rechter handt ende zijn ses stucken op hoorden gheplant voor hem. De Eertzhertogh was in beraet oft hy Albertus schanse wilde belegghen / oft dat hy sijnen want den pas wil benemen / maer besloot eyndelijck zijn victorie te vervolghen / ende aentreckende / quam hy oock te weten dat sijn Excellentie Prins Maurits ghereselveert was te vechten / als hebbende alle zijne Schepen upt de haven van Nieupoort doen vertrecken.

Alsoo marcheerden op het strande eerst de gemuptineerde onder haren Electo / een weynigh naer hen volghde de Batalie / wesende meestendeel al Spaengiaerden ende Italianen. Daer na den hindertocht / de rest vande Cabalery waren meest aen de slincker-hant van het voetvolck.

De Avant-garde int gesichte van hun vpanden gecomen zijnde / so belaste de Eertzhertogh Pedro Galero Commissaris Generael dat hy met het peerdevolck vande Avant-garde soude besichtighen de aenkomste van zijnen vpant / het welck hy dede met ontrent ses hondert peerden / dewelcke ontmoet wert van Graef Lodewijck van Nassau met eenen hoop peerden / dewelcke hem schermutserende / trock onder het gheschut / het welck op hem is afgheschoten / ende hem de vlucht heeft doen nemen inde Duynen. Het Spaensch Peerde-volck upt den weghe zijnde / sagen sy over 't black want strant dat de Eertzhertogh Albertus hem soo met der haest niet en konde op het lijf komen / zijnde alleen de Ghemuptineerde die voor quamen / ende alsoo nu de Zee wies / wert den troup op de Duynen gesonden by den Admirant.

Den vloedt der Zee nu aenkomende / soo want sijn Excellentie Prins Maurits met eenighe van sijnen Oversten ende Raetslupden goet / sijn voetvolck oock inde Duynen te brenghen / ende het peerdevolck inde bende / passerende tsamen also Oostwaert op / latende de Zee aende slincker ende de Yperlee aen de rechterhant / ende den Wint Westelijck zijnde / hadde dien met de son van achtere / wesende groot voordeel.

De Oorloghschepen volghende den last van Prins Maurits / schoten dapper onder den vpant / besonder int optrecken na de Duynen.

Der Staten volck alle hope van vluchten benomen zijnde: Soo heeft Prins Maurits henluyden seer bermaent kloeckelijck te weeren / nemende God /

de goede Saecke ende haer vroom ghemoet te hulpe: ende God gebeden hebbende/ belaste nae den vyant toe te marcheren / twee stucken gheschuts plantende op eenen benaemen heuvel.

Den Eertshertogh heeft hem oock seer kloeckmoedigh vertoont / vermanende sijn volck de Catholijcke Religie / ende haer wettighe Princen voor te staen/ ende dierghelijcke te doen / om den sijnen oock eenen moet te gheven.

Aldus malkanderen een wijle besichtight hebbende/soo is den strijdt begonnen tusschen drie ende vier uren naer den middagh/ eerst tusschen de Avantgaerden ende eenigh peerde-volck : alwaer den generael Veer seer ghequetst wordt / ende verslaghen den Capitepn Couteler.

Daer nae soo vielen de Batalien aen malkanderen seer furieuselijck / de Spaensche seer langhe teghenhoudende: niet teghenstaende sijn Excellentie Prins Maurits den sijnen ghestadighlijcken verversschinghe toesandt/commanderende de Grave van Solms.

Sijn Excellentie Pr. Maurits / siende daer na de Arriergarde naer hem toekomen/sandt oock sijn Arriergarde: aldus wierter ghevochten wel drye uren langhe/seer twijffelende aen beyde zijden / beyde partijen seer vermoept / siende alomme de gewonde ende dooden voor haer oogen / hebbende aen beyde zijden als oude ervaren Soldaten/ alles ghedaen wat manhept ende weten schap konde by brenghen.

Prins Maurits in desen twijfelachtighen standt/ beweeg boven andere groote manhept / kloeckhepdt ende voorsichtichepdt in sijn belepdt ende saken / soo int vergaderen der vluchtende / als van nieus oock de Troupen moet te geven / ende ontsettende / alomme roepende: Sy moesten vechten / oft de Zee uptdrincken.

Den Eertshertogh vocht oock selve met de Ghemuptineerde / ende wiert met een hellebarde int aensicht gequetst.

Eyndelijckē avondt ghewordē/ ende van nieuws/ een generalen aen-val ghedaen zijnde / is de victorie aende zijde van sijn Excellentie Prins Maurits ghebleven / den vyandt generalijck de vlucht nemende/ wert vervolght tot inden donckeren nacht / waer door vele ghesalveert ende ontkomen zijn. Desgelijcken oock gheschiede den Eertshertogh met den Hertogh van Aumale/ Gaston / Spinola ende La Bourlotte/ dewelcke ontrent hen eenighe Troupen ghemaeckt hebbende/ reden na Oudenburgh/ den Eertshertogh noch dien nacht binnen Brugghe komende / ende des anderen daeghs tot Gent.

In desen slagh wert ghevanghen Franeiscus de Mendoza Admirant van Arragon/ van sijn Kupters verlaten / van Prins Maurits beleefdelijck ontfanghen/(van welckers los-lating wy na schryben sullen) oock vele van des Eertshertogs Hofgesin ende Guarde / de Graef van la Fere / Loys de Villar ende Sapena Spaensche Colonellen : noch ghevangens van name/ Officiers ende ghemeyne soldaten vijf hondert en twintigh / welckers namen in verschepden andere boecken ghedruckt zijn / ende daerom alhier om kortheyts wille naghelaten.

In desen Slagh waren doot ghebleven Officiers ober 250. van des Eertzhertoghen zijde: vander Staten zijde 3. Kit-meesters ende 11. Capitepns/ ende aen beyde zijden ober de 6000. dooden / niet teghenstaende andere veel meer schryben.

Des Eertzhertoghs gheschut wert al tsamen ghewonnen/ende de twee stuckē die smorgens waren verloren/met 205. bendelen/met de groote Vane der Gemuptineerde/seer kostelijck gheborduert/ende vijf Cornetbanen/ende redelijcken Buyt/met het uptnemende wit Peert daer de Eertshertogh sijn intrede in alle steden mede ghedaen hadde.

Na de volkomen victorie danckte Prins Maurits God/ onder ander uptberstende met weenende oogen/ sprack dese woorden: O Heere! wat zijn wy arme sondighe menschen / dat ghy ons heden tot dijns Naems eere / soodanighen gheluck hebt mede gedeelt? u sy lof en danck in eenwighept.

De Heeren Staten generael deden daer na een ghenerale Danckseggingh doen in haer gheheel ghebiet.

Pr. Maurits quam den 3. Julij t'Oostende / daer alle sijn schepen ende ghereetschap was / om sijn volck wat te verquicken: alsaer weder ghereselveert wert Nieupoort te belegheren / om voort op Duynkercken te trecken / maer alsoot eenighe daghen seer tempeestigh was van wint en regen/ende La Bourlotte daer in gebracht wel 2500. man/ ende dat de Eertshertoge weder een tamelijck Leger by een hadde / heeft Prins Maurits ghereselveert nieupoort te belegheren: hy dede 't voyt Albert raseren / ende Isabelle belegheren: maer alsoo 't selve niet te ghenaken en was/ ende wel voorsien/is hy daer oock afghescheyden / alwaer La Bourlotte doot ghesschoten wert.

Prins Maurits trock op Zeelant int lest van Julij/meenende een aenslagh op Cadsant te maken/maer geluckte niet / ende alsoot spade wert opt jaer en konden de Staten niet voorder resolveren.

Handelinghe van Vrede. Schattinghe de Eertshertogen gegunt. Brieven ende ghelt uyt Spaengien ghekomen. Licenten ghestopt. Wreetheyden der Duynkerckers. Hollanders maken Galeyen, ende nemen den Admirael met meer ander Schepen voor Antwerpen.

Ondertusschen waren den 19. Julij tot Berghen-op-Zoom ghekomen de Ghecommitteerde der Provintien onder den Eertshertog op Paspoort te om van Vrede te spreke: dewelcke wert geantwoort/ dat de Geunieerde seer tot den vrede waren geneyght/ maer verhaelden de wreethepdt der Spaengiaerden/ eñ lest des Admirants/eñ der gedolven dochter / daer upt sy waren genootsaeckt wepnigh vanden Vrede te verwachten: Sepden daerom niet te willen handelen met de Spaengiaerts oft hare aenhanghers: maer wel met de Staten/soo sy de wapenen wilden met hen aennemen/om de vreemde upten landen te dryben.

Daer op wert ghantwoort / soo langhe de Vereenighde Landen de wapenen niet af en lepden / soo en ware het hen niet gheleghen de hulp des Koninex van Spaengien te verwerpen.

Daer op den Advocaet Barnevelt antwoorde / dat sy het transport vanden Koninck op d'Infante achteden voor valsch / nul ende van gheener weerden / verhalende verschepden poincten / besluptende deselve te strecken tot nadeel der Nederlanden / te kennen ghevende / soo sy de Eertshertoghen konden quijt worden met de Spaengiaerden/ dat sy wel met malkanderen souden verdraghen/ blijvende peder int sijne met Religions Vrede.

Maer de Ghesante verklaerden met hare Princen te willen houdē. Alsoo eynde de handelinge/ ende scheyden de Ghesante den 22. Julij.

Ende alsoo de Staten onder de Eertshertoghen sagen den Vrede berre tsoecken te wesen / hebben sy ghetaetslaegt eñ gheresolveert schoorsteen geit ende anders te geven/om te onderhouden 10000. te voet/ eñ 3000. peerden/ende 250. Legerwagens/ ende 250000. guldē ter maent/tot onderhout vant Hofghesin van hare Hoogheden / mits dat sy hen Hofghesinde souden reformeren. Dit alles wert ghecontroleert voor den tijt van een Jaer.

In Nederlant quam op dese tijt upt Spaengien met brieven eñ gelt Don Enriqus Gusman, hem oock beklagende dat eenighe Kooplupden van Antwoerpen met de Hollanders handelden op Indien: waerom oock alle Licenten werden ghestopt / om de Gheunieerde allen handel te benemen. In Spaengien wert oock scherp onderscet ende tyranny gedaen onder de Kooplieden/ ende hen meer dan 60000. Ducaten afgedroncken voor den Adelantado. Dit geschiede in Meert 1601.

Om

Om voorts de Gheunieerde allen handel te benemen / ſoo zijn uyt Duynkercken ghevaren in Auguſto onder den Vice-Admirael de Heer van Wachene 14. ſchoone ſchepen ten oorlogh toegheruſt / om der Gheunieerde Viſſcherije te beletten / met exprefſen laſt te verbranden ofte ſincken alle haringh-buyſſen / ſonder eenigh ranſoen te nemen.

Deſe inde Noort-zee onder de Viſſchers komende / vermeeſterden den Conboyer / twee andere ontquamē ſeer beſchadight: voorts verbranden ende verſoncken ſy veele ſchepen / naghelende de Schippers onder inde ſchepen / die niet beneden en wilden / naghelden ſy door handen en voeten over malkanderen / ende lietenſe ſoo ellendigh vergaen.

De Vereenighde Landen ſonden eenighe ſchepen teghen de Duynkerckers / de welcke een ſchip kregen / de reſt ontquamen: de ghevanghens werden in Zeelandt tot 38. ghelangen. De Jeſuyten werden bericht in deſe verbuyt-ſchepen te contribueren.

Teghen de Galeyen van Sluys / die nu ſeer wepnigh uytquamen door ghebreck van Roepers / was te Vlaerdingh gebout de ſwarte Galey 48. treden langh / met 15. metalen ſtucken / veel ſteen-ſtucken / ſoldaten ende Roepers / die beſchermt waren voor een muſket-ſcheut: deſe ontweldighde die van Sluys een Schip dat ſy genomen hadden.

Daer nae den 29. November is den Admirael van Zeelant ende Capitepn Legier / met deſe Swarte Galeye ghevaren tot voor Antwerpen / nemende het Admiraelſchap ghewapent met 16. of 17. metalen ſtucken / behalven de yſeren ende Steenſtucken / daer-en-boven noch twee nieuwe marct-ſchepen van Bruſſel ende Mechelen / elck op hebbende 4. metalen ſtucken / met noch vijf ander Heude-ſchepen / quamen alſo met deſe acht ſchepen de Riviere weder af nae Lillo / ſonder merckelijcke ſchade. Voor het ſchieten ende vechten was binnen Antwerpen een grooten allarm / te meer / om dat ſy op de Caeyen ende ſchepen ſtaken op Trompetten het ghewoonlijck Liedeken Wilhelmus van Naſſouwen.

Den Grave van Arenbergh Admirael / quam tot Antwerpen / ende ordineerde een Schans te maken op de Werf / om diergelijcken trots te verhinderen.

Eynde des elfſten Boecx.

Korte ende warachtige beſchrijvinge der Nederlandtſche gheſchiedenisſen: regeerende de Eertz-Hertogh Albertus van Ooſtenrijck ter eender / ende Prins Maurits ter anderer zijden.

Dat twaelfſte Deel.

Franſoys de Provins aenſlagh op Geertruydenbergh ontdeckt ende hy gheſtraft. Kaſteel Crapoel ghenaempt gheplondert, ſtraven van die van Berck. Aenſlagh ende overval van Crakou. Mutinatie tot Grave. Handelinge met den Admirant. Hollantſche ende Zeelantſche Schepen naer Ooſt-Indien gevaren: deſgelijcx uyt Vranckrijck ende Engelandt. Nederlanders in Spaengien vervolght. Die van Sluys eñ Duynkercken nemen ſchepen. Menighte van ſchepen in deſe Vereenighde Landen. Aenſlagh op Vliſſinghen ontdeckt. Italiaens ende Spaens Krijghsvolck komt in Nederlant. Mutinatie onder des Eertz-Hertoghs volck.

IN het leſte des Jaers 1600. iſſer wepnigh aen weder-zijden uytgherecht / maer wel ſecrete aenſlaghen. Onder ander is ontdeckt een aenſlagh op Gheertruydenbergh voor-genomen / door Franſoys de Province / Edelman van Bruſſel / daer toe verſocht van ſijn broeder van weghen Grobbendonck / de welcke hem in dienſt hadde begheven voor Ruyter / ende eenighe plaetſe beſpiet hebbende / om de Stadt met leeders te beklimmen / is de ſaecke eyndelijck ontdeckt / hy werdt (met groot verou) onthalſt / ghevierendeelt / ende de quartieren over des Stadts beſten gheſteken.

Int Jaer 1601. den 15. Januario / tachtich peerden met eenigh voet-volck / hebben behendelijck met een petart verraſt 't Kaſteel Carpoel by Limburgh / krijgende daer goeden buyt / daer in geblucht van gelt / ſilver ende juweelen. Sy werden van hier of 500. peerden gevolght / maer kreghen outſet.

De ſpaenſche Garniſoenen van Rimbert ende Gelder / ſtraefden alle deſen winter het Landt van Gulich ende Kleve / nemende eenige wagens die den Vorſt toequamen. De gemuptineerde van Weert eyſchten ooch 40000. gulden tot Bzantſchat / twelc de Garniſoenen vande Staten mede eyſchten / om dat ſy ſulcx hare vpanden gaven / hier over werden veel Lant-dagen ghehouden.

Diergelijcke klachten geſchieden ooch by de Luyckenaers aen haren Biſſchop / hem genoegh verpeynde / ſoo ſy niet beter beſchermt en werden / dat ſy een ander beſcherm-heer ſouden moeten verſoecken.

Het Rups oft Kaſteel Crakou / toebehoorende door Teſtamente vande Gravinne van Meurs / den Prince Maurits / heeft den Ritmeeſter Kloet ingenomen. Deſe is den 8. Febr. met 100. peerden en eenigh Voetvolck tot Nieuberck by Machtendonck gekomen / daer hem de Gouverneur van Stralen met 40. peerden / en vier oft 500. voetvolck aentaſte / ende wel 40. peerden overviel / eer de ander ſulcx ter dege ghewaer werden: Maer de reſte uyt het Voorp gheraeckt zijnde / ſtelden hun in ordre / ende merckende dat hare vpanden wegh trocken door een holle ſtrate / hebbende wel 30. Ruyters ghevanghen van Kloet / heeft de ſelve een ander wegh omghereden / ende hem onderſchept / ontſettende de ghevanghen Ruyteren / verſlaende beele van haer volck / de reſt op een Hofſtede bluchtende / werden ghedwongen hen over te ghheven / beloovende te betalen het ordinaris randſoen / daer voor ſy de voornaemſte Officiers te pande hielt.

Voorder heeft Kloet den 9. Februarij 1601. ſijnen voor-ghenomen aenſlagh op Cracou volbracht overt ys / ſtellende een Petart / bedwinghende die van binnen hen over te ghheven: hy ſtelde ſijnen Lieutenant tot Gouverneur met 40. mannen 20. Ruyteren tot voorder laſt van Prins Maurits.

Het Spaenſch garniſoen binnen der ſtadt Grave begonden te muptineren om hare betalinghe / maer

eenighe werden met de roede gestraft/ende also werdet gestilt. Die van Venlo waren oock t'ontzeden om het ophouden der Licenten.

Den Admirant van Arragon tot Woerden gevangen sittende/ende inden Hage gebracht/ beleefdelijc getracteert/heeftmen int begin des jaers 1601. beginnen te handelen voor sijn verlossinge/ ende alle andere/daer onder begrepen de Gouverneurs van S. Thome ende Canarien: daer teghen hy soude doen wtz stellen alle ghevanghenen der Vereenighde Provintien van wat conditie die waren/in eenige plaetsen van des Konincx van Spaengien ghebiet ghevangen sittende / ter saken van Oorloge sonder rantsoen ende kosten/ dat hy daerenboven soude betalen 50000. guldē/ende de ander gevangens haer rantsoen ende kosten/ volgende de laetste ordinantie. Den Admirant begeerde tijdt om met den Koning eñ Eertshertogh te beraden/ also de verlossinge der gevangens hem meest raeckte: maer de 50000. gulden wildy hy niet gheven. Over dese Propositie bleef de sake een wijle hangende/epndelijck wert besloten dat den Admirant soude betalen 23000. gulden/eñ noch borghe stellen voor 5000. om beneffens het eerste voorslagh der ghevangenen/ noch los te stellen 40. gevangen vande Galeyen sedert den slagh van Vlaenderen/ ende uyt Spaengien ende Indien 30. persoonen: Daer op hy uytghegaen den 29. May 1602. ende tot Antwerpen gheboert is.

Hy toonde hem inde gevangenis seer grootsch ende hoobeerdigh/trooznigh eñ haestigh. Hy was kleyn van persoon/ seer devoot vigilant/ scherpsinnigh ende resolut in saken van State/seer gespraecksaem als hy buyten tooznc was.

In dit jaer 1601. in Januario/zijn uyt Zeelant gevaren vier wel ghemonteerde trefflijcke schepen / nae Oost-Indien/in hebbende boven de victalie eñ Koopmanschap 450. duysent gulden in Realen van achten: de vier schepen waren geestimeert weerdigh 660. duysent gulden. In Aprzil zijn oock uyt Tessel gevaren 13. schepen meest van 600. Vaten/op verschepden plaetsen van Oost-Indien: dese hebben eenigen aenstoot ghcleden vande Spaensche / doch met kleyne schade / ende zijn namaels wel geladen t'huys gekomen.

In Augusto 1601. is in Hollandt gekomen Olivier van Noort/dewelcke An. 1598. met vier schepen na de Magallanische-strate voer / t'huys komende voor by de Capo de bon Esperance: des Werelts kloot in dry Jaren omghezeylt hebbende/ weder komende met een schip ende 54. mannen/ al in Tyde ghekleet: hy hadde 32. schepen verbrant ende 2. Galioenen. Hy hadde verschepden schepen genomen die veel zilvers ende gouts inne hadden/ 't welck sy eer sy genomen werden/ in zee wierpen / soo dat sijn reyse gheen profijt aen en bracht voor sijn Reeders.

In Engelant werden oot dit Jaer vier schepen uytgereet op Oost-Indien /. de welcke nae twee jaren vol Pepers geladen weder inquamen.

De Fransoysen van S. Malo hebben mede eenige schepen uytghereet / maer zijn meest vergaen / eenigh volck geberght.

Wt West-Indien quam op dese tijdt oock tijdinghe datter vande Vlote nae Spaengien 16. oft 18. schepen vergaen waren met 1200. Spaengiaerden door tempeest / gheestimeert de schade op twee Milioenen Ducaten.

Om de Nederlanders in alle manieren te belommeren / heeft den Adelantado in Spaengien de Nederlantsche Kooplieden ende factoors strengelijck ghetracteert. Hy nam oock een Enghels schip seer rijckelijck geladen / uyt Italien komende. Daer werden oock Galepen ende Krijghs-volck reede gemaeckt om in Nederlandt te senden / te weten veerthien Galeyen ende tachtentigh schepen / soo de fame ginck met acht duysent Spaengiaerden/daer den Admirael heer van Wackene over soude commanderen: maer hy sterf in Spaengien mistroostigh / mercksende dat hy mistrout was.

Teghen dese Vlote werdt uytgheseonden den Admirael Justinus van Nassau / met veel treffelijcke schepen / maer sy en vernamen niets vande Spaensche Vlote.

Die van Duynkercken deden te deser tijdt groote schade ter Zee / verkrijghende groote buyten: maer vele van hen werden oock betrapt/ ghenomen ende het volck gehangen/als onder andere tot Enckhuysen 26. mannen ontrent Paesschen in 't selfde Jaer 1601.

Inde Maent van Julio in 't selve Jaer/ soo namen vier Galepen van Sluys oock eenighe Schepen van Voorzecht / varende nae Enghelandt / doch niet sonder veel volcks verlooren te hebben. De Heeren Staten sochten alle middelen om de Havens van Vlaenderen te stoppen met gesoncken schepen met steenen gheladen/maer te vergeefs.

Sy deden oock steedts thien oft somtijdts twintigh schepen voor de Haven van Duynkercken leggen met alle goede ordre.

In dit selve Jaer werden veele Koop-vaerders toeghereet / alsoo datter in twee oft drp daghen uyt de Landen voeren tusschen acht ende neghen hondert Schepen nae Oostlandt / ende ontrent dryschien-honderd Buysen/ behalven de voor-naemste Schepen die op Koopvaerdije waren na Indien / Africken / Italien/ Spaengien/ Vranckrijck/ Enghelandt ende ander Landen / ende niettemin vantmen alle Zee-havens in Hollandt ende Zeelandt vol Schepen ende Scheepsvolck / waer uyt af te nemen is de groote macht ende volck-rijckheyt der selver Landen.

Int selve jaer werdt ontdeckt een aenslagh op Vlissinghen / den Stedehouder wierdt daer over ontkoost in Julio / ende een Stoel-draeper verworghde hem selfs inde gevangenisse.

De Grave van Fuentes sant desen Somer 1601. uyt Italien in Nederlandt ontrent 6000. Italianen onder den Grave Theodoro Trivaltio / ende 2000. Spaenjaerden onder Don Jan de Bracamonte / vergheselschapt met veel Italiaensche ende Spaensche Adel. Met dit Krijghs-volck is niet veel gheits gekomen / alsoo datter vele mutinatien ontstonden / als tot Herentals/ Weert/ ende inde Schanssen voor Oostende/ alwaer sy eenighe Oversten doot-sloegen/ dies hen eenige conditien werden aengeboden van die van Zeelant/maer werden gestilt.

T'Antwerpen mutineerde oock het Schip-volck om haer betalinghe op de Kibiere / maer die werden oock bevredight / ontfanghende de helft van hare betalinghe.

Preparatie inde Vereenighde Landen tot oorloghe, Rijnberck belegert eñ deselfs gelegentheyt, uytvallen ende overgaen. De Overysselsche verbiedē contributie aenden vyant te geven. Meurs ghewonnen. Begin van 't belegh voor Oostende.

DE Staten / nae dien sy groote preparatie hadden ghedaen van gheldt door 't lichten van schou-gelt/ ronde Mate/ 't Ghemael/ ende andere extraordinare middelen/hebben hen gerust om Oorloge offensive te voeren teghen haren vyandt / ende terwijlen dit volck te samen trock / werden ontmoet de Compaignien peerden van Graef Adolf vanden Berghe ende Boeckbergh/de welcke sy sloegen.

Pr. Maurits ghereet zijnde / beschreef sijn volck by Schencken-schanse eñ Arnhem/ tot Arnhem trouwde ter selver tijt Gr. Lodewijck Gunther sijn Neve met Anna Margareta Gravinne van Manderscheyt/ weduwe des vermoorden Gr. vanden Bzoecke / ondertusschen werdt Rijnberck berent/ Pr. Maurits hadde daer gesonden 33. Vanen Kupteren ende 120. Vendelē Voet-volck / hy selve arriveerde aldaer den 12. Juni 1601. met alle de Schepen met de provisie ende Ammonitie.

Binnen Berck commandeerden Tops Bernardo d'Avila met ontrent 50. peerden eñ 17. Vendelen voet-volck/

volck/ tamelijck voorſien van noodruſt/ terwijle Pr. Maurits int eerſte beſich was/ om alle aenkoemſten van buyten te beſchanſſen/ maeckten die van binnen een loopſchanſſe/ die daer na moepelic viel om te winnen: Pr. Maurits niet tegenſtaende maeckte ſijn approchen/ daer tegen die van binnen uytvielen den 19. 20. 24. 28. Julij ende op ander tijden.

Den 29. Julij quam de Gr. van Northumberlant int Leger om den krijgh te ſien/ desgelijck deden verſcheyden Duytſche Heeren. Int begin van Julio deden die van binnen oock veel uytvallen met verlies. Ende alſo int leger tijdinge quam dat de Eertzhertoch begonſt Ooſtende te beleggen/ ſoo ordineerden de Heeren Staten daer binnen te trecken Hr. Francoeys Vere/ met eenigh volck dat in Zeelant was gebleven/ dewelcke weygerde den laſt te aenveerden/ ten ware hem geſtelt werden 20. Vendelen Engheliſche upt het Leger/ twelck gheſchiede/ niet tegenſtaende Pr. Mauritis de approcheen ghevordert/ ende de Conterſcherpe doen opſprijngen/ daer vele doot bleven aen beyden ſyden/ onder ander den jonghen Heer van Merquette. Eyndlijc wert de ſtadt geſommeert eñ na eenige weygeringe overghegheven den 30. Julij 1601. daer upt trecktende 45. Ruyters ende 1247. gheſonde mannen/ krancke ende ghequetſte 370. met vele vrouwen ende kinders na Gelder.

De Staten van Overijſſel ſiende hun Landt nu beveſticht door Rijnberck verboden by Placaet den 28. Julij alle contributie aen den vyant te geven/ ordonnerende in alle dorpen ſtercke wacht/ ende belovende 25. gulden voor peder van des vyants ſoldaten/ die men levende ofte doot ſoude krijgen/ &c.

Gr. Herman vanden Berge vreeſende voor belegh/ trachte meer volck in Venlo te brenghen/ maer wert verhindert by de Borgers.

In Meurs lagen Hanebederen vanden Vorſt van Cleve: ende alſoo Pr. Maurits tſelve Graefſchap hem toe te behoorden pretendeerde/ ſant hy daer den Ridtmeeſter Cloet ende Edmont met 12. vanen Ruyteren/ maer 't garniſoen en wilde niet wijcken/ waer op hy ſelve des anderen daegs is gevolght met volc ende geſchut/ twelc die van binnen beweeghde upt te trecken. Pr. Maurits ordonneerde het Caſteel te ſtercken met vijf bolwercken/ welcke over de 100000. gekoſt hebben. Hy wert aldaer ghehult als Lantſheer den 12. Auguſti 1601. tot Cracou beſtede hy ooc voor 28000. gulden aen wercken.

Den Eertzhertogh Albert van die van Vlaenderen ſeer geſoliciteert zijnde/ om Ooſtende te winnen/ is eyndelijc gereſolveert daer voor te trecken/ ſoo wel om dat hem vele daer aen was gheleghen/ als om Pr. Maurits van Rijnbert te trecken/ ende alſo dit een ſeer notabel beleg is gheweeſt/ ſullen wy eerſt verhalen de gelegenthept der plaetſe.

Ooſtende is over eenighe tijt een open plaetſe gheweeſt/ met een redelijcke haven/ van Viſſchers meeſt bewoont/ diemen toeſchrijft de vindinghe vanden haringh te ſouten ende packen in tonnen. Inde Jare 1572. is ſy eerſt met houten Voorten ende paliſſaden geſloten/ anno 1578. is de ſtadt noch ſtercker gemaect alſo dat Parma na vijf dagen belegh anno 1583. daer van afweer. anno 1585. hadde La Motte de oude ſtadt ingenomē/ maer wert met verlies daer uytgedrevē/ eñ na 't verlies van Brugge eñ Gent hebben de Zeelanders daer ſonderlinge zorge voor gedragen/ als ock de Koninginne van Engelant/ wiens volc daer meeſt in lagen/ anno 1600. alſo men bevant de ſtadt ſeer bequaem was om brantſchat in Vlaenderen te halen/ ende altijt daer voor te mogen inſtellen/ is de ſtadt niet alleen met vernieuwinge eñ verhooginge van binnen wercken: maer ooc met nieuwe grachtē ende Contreſcherpen van buyten ſoo geſterckt/ dat de ſelve gheacht worde ſoo ſterck als andere ſtercke gheachte ſteden/ alſo dat Ooſtende te recht wert gheteelt onder de ſterckſte ſteden van Europa. Daer en boven heeft de zee een nieuwe Haven ofte Geule ten ooſten der ſtadt gheſchuert/ dewelcke ghedurende 't beleghnoch ſeer ghediept is/ weſende over de 120. voeten breet/ ende binnē ſlants ten leegen water wel een ſpieſſe diep/ ende aendē dorpel niet meer als een halve vadem. De Staten deden ooc aen de Ooſtzijde de Duynen ſlechten/ daer over de zee alle getijden wel 1200. ſtappen te lande van de ſtadt af/ ende met ſpring-bloet wel een duytſche mijle weſende aparent metter tijdt te worden een bande beſte havens van Vlaenderen/ zijnde wel gheleghen/ te weten/ drij mijlen van Nieupoort/ eñ vier van Brugge/ met de Yperlee Rivier daer aen loopende/ de wallen een ure gaens int ronde ſijnde.

Als den Eertzhertog anno 1596. Calis gewonnen hadde/ wert hy verſocht Ooſtende te belegheren/ aenbiedende 300000. gulden/ ſy ontfingh eenigh gheltt/ verthoonde hem voor de ſtadt/ eenighe ſcheuten ſchietende/ maer weeck daer weder af.

Om de courſchen eñ brantſchatten te beletten/ heeft hy daer rontom 17. oft 18. ſchanſſen gelept/ de Garniſoenen wel 90000. gulden ter maent koſtende/ ende wepnigh uytrechtende/ maer alſoo hy ſtadigh van die van Vlaenderen wert gheſoliciteert om Ooſtende te beleggen/ heeft hy eyndelic ſulcx gereſolveert. Hy dede groote menichte hoopen rijs-hout by een brenghen/ de miſdaders alom ophouden om op de Galeyen te ſtellen/ om een aenſlagh op Zeelant te maken.

De ſtadt Ooſtende heeft hy beleghert den 5. Julio 1601. ſendende eerſt daer voor Gr. Frederick vanden Berge als opperſte Velt-marſchalck met vier Regimenten/ die hem neder ſloegh aende Ooſtduynen der ſtadt/ latende des anderen daeghs met 't ſchieten van vier ſtucken ſijn komſte de ſtadt weten.

Order der Staten tot Ooſtende. Wtval. Die van Ooſtenden legeren hen buyten. Beſchrijvinghe vant Zantkil, Zeedijc doorgeſteken. Groote voorraet inde ſtadt, wert verſocht van vele groote Heeren. Chaſtilion geſchoten met Uchtenbroec. Wonderlijcke ſchoten. 't Getal der ſchoten. Overſten Veer gequetſt. Gelegentheyt des Legers. Eertshertoch ende Infante voor Ooſtende.

DE Staten Generael verſtaen hebbende het openbaer belegh van Ooſtende/ ſonden derwaerts den Colonel Vchtenbroeck met 10. Vendelen knechten/ ende Sir Francis Veer met 20. Vendelen Engelſchen/ den Admirael Heer van Waermont bracht daer in alderhande amonitie den 16. Julij/ niet teghenſtaende het donderen des gheſchuts/ twelck ſoo groot was datter in Engelant by Londen gehoort wert.

Twee daghen voor des Generael Veers inkomſte/ deden die van binnen een uytval daer veel vanden vyant doot bleven/ Don Auguſti Meria wert ghequetſt/ Don Jeronimo de Monroy wert doot geſchoten/ die van binnen verloren ontrent 30. mannen. Ontrent de ſelve tijt bleven ooc Don Diego Idiaquo/ Don Jan de Bracamonte ende Don Pedro de Loias ende andere.

Vere binnen gekomen zijnde/ ſtelde alom order/ deplende de Nederlantſche Compagnien onder den Heer vander Noot ende Vchtenbroet. Den 17. eñ 20. Julij dede Veer innemen een Polder int ſuyden/ die wel beſchanſſende/ ock beſettende alle de Conterſcherpen ende nieuwe ſchanſſen op de Polders.

Den 22. Julij wert de Haven ſoo beſchoten datter geen ſchepen meer konden oft dorſten invaren/ maer den 25. Julij wert bevonden van oude erbaren Zeelupden dat de Geule ſoude mogen dienen om Schepē in te brengen/ ende die te bergen inde grachten der ſtadt geheel bevrijt/ mits openende eenen dijck vande Conterſcherp/ den Eertzhertogh dede eenighe ſchepen met ſteenen/ ſincken in de Geule/ doch te vergeefs.

Die van Ooſtende maeckten veel blinden/ om tvolc van 't geſchut te bevrijden/ ſy deden ooc de Cacapē oft Pijlen van baecken in Zee met ſteenen vullen om de Zeebaren vande ſtadt te weyrē/ ende het aenkomende volck te helpen/ waer door de buyten-wercken ſo ſterc

Digitized by Google

gemaect werden/als andere steden wallen/ met Rabelijns/halfmanen ende forten bewaert/ so datmen met geen geschut de stadt naerderen en konde: waer by de Vereenighde landen moet kregen de stadt te konné defenderen/ dagelijcx daer in sendende alderhande materialen ende werck-luyden/ gheenen kost sparende.

De beleggheers en konden nerghens naerder aen de stadt komen dan int westen/langhs de Duynen/ van waer sy na de stadt gheweldigh schoten/ principael op den Santhil oft Santbergh/ een afghesneden Duyn/ wesende een geweldigh bolwerck van twee wercken/ d'een boven d'ander/ rontom met veel reghels van Pallissaden/ van onder tot boven/ al van Rijs-hout geweldigh gemaeckt/met ander bolwercken ende Casematten daer by: want het de gheheele west-zijde ende weecxste der stadt most beschermen. Dese Sant-hil wert als een speren bergh door 't gheweldigh schieten. Daer by lagh een Zeedijck/ strecxkende tot aen de duynen/daer de beleggers op laghen: desen dijck wert bewaert met half manen ende palissaden/ ende een Bery met een sterck Rabelijn/ genoemt Vorrespit oft speren Varcken/ twelck den Eertzhertogh mepnden tondermijnen om de stadt te naerderen. Waerom die vande stadt den dijck doorstaken den 15. Augusti achter een van hun half manen/bevestigende haer eynde wel met delen ende Rijs-hout tegen de Zeebaren: dit dede de beleggers vele schansen verlaten: Alsoo was nu de stadt een eylant/ ende vande beleggheers afgheschepden wel hondert voeten wijt.

Opt ernstich schrijven vanden Oversten Heer/ hebben de staten na 't veroberen van Rijnberck noch daer in gheseonden 23. Vendelen knechten/ met den Grave van Chastilion/niet tegenstaende daer wel 39. Vendelen te voren in lagen/ behalven die dagheljicks upt Engelant daer in gesonden werden/ die meer dan 2000. waren/maer daer wert dagelijcx veel volcx gheschoten. Inde stadt wert oock gesonden door den Heer van Warmont Admirael/ wel 170. schepen gheladen met victalie/wijn bier ende berninge/ met alderhande materialen ende noch 550. tonnen beschuyts: Item/ busskrupt 370000. ponden/lonté 77000. pont/ looden 98000. pont/pssere kogels 15000. met alle noodtzust: den leefcocht was daer seer goeden koop/ mits die vry was van alle impost/ hier door is dit beleg so fameus gewoorden/ dat van alle zijden de belegerde ende beleggers sijn besocht geweest.

De Zeelanders voeren met wijf ende kinderen derwaerts spelen upt nieusgierichept: inde stadt quamen om de fortificatien te besié de broeder des Ko. van Denemarcken/met den Gr. van Hohenlo/ Gr. Jan van Nassau/de Gr. van Northumberlant/de Gr. van S. Pol Gouverneur van Picardien was op wege/ maer wert vanden wint verstelen. Henrick de 4. Koninck van Vrancrijt quam in Augusto tot Calis/ om pertinenteljck de ghelegenthept van dit beleg te verstaen.

De Grave van Chastilion/ Overste der Francopsen wert binnen Oostende opt Santhil doot geschoten den 10. September 1601. desgelijcx korts daer na den Colonel Vchtenbroeck/ met seer vele Capitepnen van binnen ende bupten: de ghewoonthept van schieten benam de Soldaten alle vreese. Een soldaet broodt gekocht hebbende/ toonde dat om hooghe/ een kloghel nam hem t'halve broot/ de reste behielt hy ongequetst. Een Engels-edelman raepte op sijn afgeschoten arm/ ende dede die dragen tot den Chirurgijn/ vermaeckt synde/broegh dien in sijn logherment/ seggghende/ dat ware den arm die den anderen smiddaegs hadde doorghedient.

Een ander Soldaet zijn arm afgheschoten/ slaeuw zijnde/ van twee gelept/ wert weder het been afgheschoten/ sterbende sonder dat de leyders ghequetst werden.

Een Crupdenier wert/ door sijn winckel staende/ doot gheschoten/ende ghekist synde/ wert het lichaem anderwerf wegh geschoten.

Een Jonghman te peert sittende/ wert het peert onder hem doorschoten/ ende hy bleef ongequetst.

Een boots-volck-Capitepn/ leenende op de schonder van een met sijn arm/wert den selven afgheschoten/ sonder den anderen te quetsen.

Verschepden kogels des vyants hebben de Canons op de wallen ontsteken ende alsoo twee kogels door een ontsanghen.

Inde eerste thien weecken werden gheschoten van bupten wel 60000. schoten/ende van binnen niet minder/ alsoo datmen acht dat nopt op eenighe stadt so vele ende so grooten gewelt is geschiet met schieten.

Den Generael Heer wert den 14. Augusti met een splinter in zijn hooft gequetst opt Santhil/ en alsoo hy stilte van noode hadde/ heeft hem voor een tijt in Zeelant begheven.

Den 24. Augusti werden twee dappere upvallen ghedaen/blijvende 9. oft 10. van binnen ende 30. ghequetste.

De beleggers waren dickwils oneenigh: Sy lagen ghestrenchert op de West-duynen in veel trenchen/ d'een hooger dan d'ander/alle seer sterc met Rijs-hout aen den anderen ghesmeckt/ van dese duynen af was noch een Trenchee met hooghe Redupten beset/ daer 't geschut op lach/ die strecxte tot het Fort opt berchuys Kerckhof/ tusschen de schansen van Grootendorst ende Isabella leggende op de Iperlee/ daer oock t'fort S. Clara lept/ met 't gheheel Leger van 't zupt quartier: van waer eenen werch van Rijs-hout ghemaeckt was tot het Leger int Oosten: Gr. Frederick vanden Bergh hadde oock Trencheen int zupden gemaect teghen de Trencheen der Engelschen inden Polder/ al met geschut ende Baterijen versien.

Don Augustijn Meria commandeerde over dit gheweste 8000. sterck: voorts int Oosten commandeerde Gr. Frederic 2000. sterck/ sy hadden mede een Vendel van oberloopende Engelschen/ ende 4. Compangien peerden: Int Legher wert alle nacht niet min dan 3000. sterck ghewaerkt.

Den Eertzhertogh vondt hemselven seer bele int Leger/ logherende in Albertus Schansse daer het leger so betimmert ende gesteert wert teghen den winter datter een stadt gheleeck. De Infante logeerde binnen Nieupoort/ ende quam selve int legher den 2. Augusti met grooten staet schietende eenighe stucken af.

De beleggheers bouden int westen opt strande met Rijs ende hout platte formen/die sy met schans boxen besetten ende met kabels vast maecxten/om de schepen te beschieten/ sy trachten oock den dijck weder te stoppen/met sacké vol sant ende Rijs-hout/ maer al te vergheefs.

Die van bupten resolveerden oock eenen generalen storm op de stad te doen/ maer alsoo den Capitepn Catrice gequest wert/bleef den selven steken.

Dit is den staet vant beroemde beleg van Oostende in de eerste vier of vijf maenden/ het vorder verhael sullen wy ophouden/ ende verhalen wat op ander plaetsen/ondertusschen is geschiet.

Staten resolveren s'Hertogenbos te Belegeren, die groote tegenweyr doen, ende wert door groote koude verlaten. Aenslagh op Sluys te vergheefs. Tocht des vyants na Rosendael. Maestricht willen geen garnisoen meer in nemen. Statische strven het stichi Ceulen.

DE Staten Rijnberck in Augusto gewonnen hebbende/ raetslaeghden pets voor te nemen om den Hertog van Oostéde te trecké/ maer alsoo dé Generael Heer noch toegesonden waren op sijn schrijven 23. Vendelen Francopsen/ so vant Pr. Mauritis sijn Legher seer swack/ ondertusschen den winter op de hant komende/ wert nochtans gheresolveert 's Hertogenbos te beleggen.

Voor welcke stadt Pr. Mauritis is ghecommen met 73. vendelen Voetvolck ende 33. banen Ruyteren (eerst mepnende de gemuptineerde binnen Weert te betrappen/ die op haer hoede waren) den 1. October 1601.

hy

Hy nam terſtont in de aenkomſten der ſtadt / Graef Willem legherde hem voor de Hintummer poort met 26. bendelen Voetvolck ende 14. Vané Kupteren: Pr. Maurits aen de Vuchterpoort met den Grave van Solms/ende begonnen hen terſtont te begraven/welcke begravinge / hoe wel ſeer wijt ende groot als wel 8. uren omgaens hebbende/ende niet mogelijk in ſo corte tijt te volmaken / werden nochtans door onverdroten neerſtigheydt wonderbare wercken volbracht: Pr. Maurits 't voordeel hebbende dat hy teghen de ſtadt niet veel volcx en behoefde te ghebruycken / om dat de twee dijcken enge waren/ende datter wepnigh Kryghsvolck inde ſtadt was/te weten / twee Bendelen knechten eñ een Cornet peerdē eñ noch 50. peerden vanden Gouverneur Grobbendonck/dewelcke ſelve de Borgeren met ſchoone woorden ende beloften beweeghde ende dede reſolveren tot tegenwepr.

De Biſſchop ende de Gheeſtelijcke/daer onder vele de wapenen voerden/ verwerckten 't volck met hare ſeremonien ende proceſſen / dragende ſomtijts aerde aen den wallen. De Magiſtraet ſtelden oock op dē hyant/ namen oock noch twee bendelen op uyt haer borgerie. De ſchutterijen deden oock goet devoyr / makende met wijf ende kint een half Mane bupten de Vuchterpoort.

Ondertuſſchen de ſtadt noch niet heel beſloten zijnde/iſſer in twee repſen by nacht vande ſtadt Grave in gebracht/ontrent 1200. mannen / twelck die van binnen ſeer ghiſterckt heeft.

Tegen de halve mane voor de Vuchterpoort wert een Baterie van 10. ſtucken gheſchuts gheſtelt / daer werden oock veel gloepende kogels inde ſtadt geſchoten / maer dese wepnigh ſchade voor de goede toeſicht: tegen de Hintummerpoort wert mede een baterie geſtelt / daer op begoſt het den 12. November ſeer hart te vriesen / nochtans continueerde noch met ſijn approcheen met groote moeyte / het aertrijck ſeer hart ſijnde/hopende in corten dagen op de wallen der ſtadt te logeren/ alſoo hy aen beyde de ghemelde poorten tot aende ſtadts grachten was gekomen: maer de koude ende borſt wert hoe langher hoe ſtrenghet/ ſoo dat alle wateren vaſt lagen/ ende gheen victalie meer te ſchepe en konde komen.

Op 't verſoeck der Staten van Brabant / heeft de Eertzhertogh ghereſolveert ſelve derwaerts te trecken met een redelijck Legcr / tſp om het Legher te beſpringen oft Breda te belegghen / oft een inval te doen in Hollant over ps / het Legher voor Oſtende in ſijn gheheel blijvende / door de hulpe der walſche provintien.

De Staten Generael met Pr. Maurits hier af verwitticht ſijnde / beſloten bedachtelijk den tijt plaetſe te gheven. Alſo is het Leger den 17. November op getrocken met groot herten-leet / wech voerende alle zijn geſchut ende ammonitie / niet teghenſtaende zijn ſchepen tot Credeceur ende Hemert bevroſen laghen/ veel Schoppen / Sperren / Spaden verbrandende/ diemen door gebrech van waghenen niet konde wech voeren.

Die van Zeelant hadden in October een aenſlagh op Slups/eñ de ſchanſſe Ysendijc/ oft om de Galeyen tot Slups te verbranden/maer te vergeefs.

De Grave Jacomo Belgioioſo dede in October een tocht met 1000. peerden ende 600. te voete in Brabant tot Roſendael toe / verbrandende aldaer eenighe ſchepen met Rijs gheladen om na Oſtende te ſenden.

Die van Maſtricht vernemende datmen in hare ſtadt eenighe ghemuptineerde van Weert mepnden te brenghen / hebben in September beſloten met haer garniſoen / weſende acht Bendels Italianen / gheen ſoldaten meer in te laten/ſlaende doot eenighe fouriers ende andere: Alſo deden oock Borgers van Ruermonde ende Venlo.

Der Staten Kupterie ſtraeſden oock in September 400. ſterck met eenigh Voetvolck tot Dupts teghen over Ceulen/wel 2. oft 3. daghen aldaer brandtſchattende/om de reſterende penninghē die de Gravinne van Meurs noch eyſchte vant Capittel van Ceulen. Dit is den ſtaet van beyde zijden der Nederlanden inden Jare 1601.

Inde maent September des ſelvigen Jaers is in Spaengien geboren Anna Maria Mauritia / nu Koninginne van Vrancrijck: ende tot Fonteyn beleau dē Dolphijn Lowijs nu de 13. van dien name Koninck van Vrancrijck: deſgelijcx tot Heydelbergh Mauritius Chriſtianus / broeder des teghenwoordigen Palſgrave Ceurvorſt/ op welckers ghebooten upze een aertbevinge wert gheboelt van Franckfort tot Straesburgh.

Continuatie vant belegh van Oſtende. Geweldige ſtormen ende verſcheyde inventie om de Geule te ſtoppē ende parlementering. Mutinatie int leger. Menichte der ſchoten in vijf maenden. Eertshertogs reſolutie tot volherdingh int beleg ende der Staten tot tegenweyr. Conſpiratie der ghemuytineerde ontdeckt. Admirael van Zeelandts aenſlagh op de Galeyen. Graef Adolf vanden Bergh geſlagen.

Wy hebben hier voren verhaelt de ghelegenthepdt der ſtadt ende belegheringhe van Oſtende / die gewelddelic tegē malkanderen ſchoten/doch meeſt als de ſchepen in voeren ofte upt. De beleggherS ſochten de Gheule by verſchepden manieren te ſtoppen. De Zee dede oock ſomtijdts by ſpringh-vloeden ende Noordweſte winden groote ſchade / datter vreeſe was dat de ſtadt ſoude wech ghedreven hebben / dan wert t'elcker repſe met Rijs-hout / Delen / Balcken / Maſten ende ſteenen herbout.

De ſoldaten bupten en binnen leden groote armoede inden winter / principaelijck die vander ſtadt / die bupten inde ſchanſſen ende Conterſcherpen de wacht hadden / over de andere nacht/zijnde de paſſagie ſeer ſlijckerigh/ waer door de Engelſche vluchten / ſieck werden eñ ſtorben/ eñ ſoo ſeer minderden dat het garniſoen te voren gheeſtimeert op ſeven ofte acht dupſent/nu waren gekomen tuſſchen twee eñ drie dupſent/ daer over den Generael Veer ſeer ernſtich ſchreef om meer volck.

De Eertzhertogh heeft met de winterſche nachten wat willen verſoecken / zijn volck is den 21. December 1601. ter middernacht by leegh water door de Weſterhaven met 400. man ghekomen / langhs het ſtranck by de Santhil aen de Ooſtzyde een alarm makende/van waer ſy ontrent Schottenbergh op de wallen quamen / doodende een Schildwacht/ ſtekende in brant een blinde/van Rijs-hout/ gepijlt teghen 't ſlaen der Zee/tot beſcherminge der bolwercken / bpt Noorden/onder 't punct vanden Santhil/waer van oock den voet(weſende van Rijs-hout tegen 't ſlaen der zee) dry dagen en dry nachten gebrant heeft / ſonder te konnen bluſſchen/ door 't ghedurigh ſchieten. Inden ſelven nacht wert gevanghen een Italiaens ſoldaet / dewelcke den 22. December bekende dat den Eertzhertogh van ſinne was een generael ſtorm te doen / ſoo op de ſtad/Conterſcherpen/Kabeljins/ Carreen/halve manen als ander wercken. Den Generael Veer dit verſtaen hebbende/ ſant den 23. December dry Capiteynen om Porcke-piec te beſichtigen/ ondertuſſchen ſant hy aen den hyant om te verſoecken te parlementeren/ waer toe den Eertzhertogh ſeer genepght was. Dit gheſchieden ſonder advijs ofte weten van eenige Capiteynen.

Den Generael Veer ontſchuldighde hem dat hy den ſtorm vreeſde/ om dat hy ſeer ſwack van volck was/ dat hy daerom zijn hyant hadde willen bedrieghen/ om tijt te winnen/ ende ſijn begonden ſterckten in de oude ſtadt te volmaecken.

By ſant dry Capiteynen in des hyants Leger tot Oſtagiers/daer teghen andere inde ſtadt quamen/met beſpreck dat gedurende de handelinghe / ſtilſtant van wapenen ſoude ſijn te lande / maer alſo inde ſtad groot rumoer

Op 't belegh van Oostende.

AEnschout het kleyn Tooneel/het Graf der vromer Heldē/
Die voor het Nederland haer lijf te pande stelden/
Den dorren Mollen hoop / besprengt met menschen bloed/
Bestreden vande Pest/de Vyand/en de Vloed/
Bevochten en bewaert met alle d'Elementen/
Vyer/Water/Aerde/Lucht: maer meest met spaensche renten/
En t Indiaensche Goud/daer Hollandt met verdrijft
Den Spaengiaert uyt het Land/en selve meester blijft.
De Wereldt wacht het eynd / den Hemel teld de Jaren/
En siet het wonder aen. Daer eerst de Wallen waren
Is nu des Vyants macht De Spaengiaert komt gegaen
In't midden vande Stadt / noch heeft hy daer niet aen.
De Menschen houden plaets' die doodt zijn en die leven /
Self die Verslagen zijn/en willent noch niet gheven /
Sy stellen haer te weer: want daer de Aerde wijckt/
Daer wort sy wederom met menschen Vlees bedijckt.
Waer wil de Vyandt zijn? wat heeft hy doch begonnen?
Oostenden is hy quijt/al heeft hy't al gewonnen.
De Menschen staen int sandt, hoe dat het komt of gaet/
De Stadt is langhe wegh. De Spaengiaerd komt te laet.

d.h.

rumoer ontstont onder de soldaten / so werden de Ostagiers des Eertzhertogs weder uytgebracht: Tusschen dē 23. ende 24. December 1601. snachts vergaderde de Generael Vere alle Capiteynen / ende na veel debatten op de swacheyt des garnisoens / eñ het groote beset daer teghen / versocht hy haerlieder advijs/ by wat middelen datmen alles mochte teghen den vyant besettē/ende oft niet raetsaem en ware de buytenwercken te raseren. Sy adviseerden al t'samen dat het Suyt-karre soude verlaten worden/ twelck nochtans niet en gheschiede / door dien den 25. December daer aen quamen 5. Zeeusche Compangien: Den 24. December ontboot Vere andermael smorghens ten 9. uren in zijn logement alle Capiteynen / doende sijn excuse van sijn onderhandeling met den vyant/doe wert met een besloten datmen eenighe Ostagiers aen den vyant soude senden/omme also daer door eenighe Gecommitteerde vanden vyant daer in te krijghen / ende dan los te krijgen de dry uytgesonden Capiteynen/den Eertzhertogh sant inde stadt den Gouverneur van Sluys ende een Sergiant Major. Den 25. December wesende Kers-dagh/ sant de Eertzhertog een Spaens Capiteyn met een trompetter ende een open brief aen zijn gecommitteerde / om den handel te vorderen / de welcke eyndelijc tot antwoorde kregen vanden Generael Veer/ dat hy door gebrec van weder ende wint eñ ander accidenten overvallen/ was ghedwonghen hem selven ende sijn volc te salveren/ maer alsoo hy nu door den wint was geholpen/versch volck ingekregen hebbende/ en konde hy met eeren niet vorder in handelingen treden/ten ware door nieuwen noot: hopende dat zijne Hooghept als een deughdelijck Prince sulcx niet qualijck van hem soude nemen/ &c. Hier mede zijn de Ghesanten vertrocken / ende de ander quamen oock weder inde stadt.

Den Eertzhertogh was seer ghestoort over desen handel ende bedrogh / de fame alomme loopende/ dat die van Oostende parlementeerden / de Burgerie van Gent/Brugghe ende de omlegghende steden/ quamen met wijf ende kinders int Leger/meynende dat de stad over gaen soude.

Dese acte beweeghde de belegghers een gheneralen storm te doen/ maeckende alle ghereetschap / hopende den Santhil te onderkruppē/ ende also meester vande oude stadt te worden. Hier toe wert bestemt den 7. Januari 1602. ten leeghen water na middagh. Den Eertzhertogh hem selven houdende achter de Bateryen vande Catayen / ende de Infante int Fort Isabella.

Dit also geordonneert wesende / swom des snachts een Italiaen met het rappier inde mont over de haven / dewelcke den Generael aen seyde de resolutie des generalen storms / die dat te lichter gheloofde / door het geweldigh geduerigh schieten / waerom hy op zijn hoede was/besettende alle plaetsen / versettende veel grof geschuts/stelden oock seven Mortieren met musket-looden geladen opt inkomen der Haven/ belastende zijn volck niet te haestigh te sijn int schieten / maer wel op haer hoede. Na dat 't gheschut seer vreeselijck ghedondert hadde van alle zijden den 7. January ten leeghen water/zijn de belegghers gemarcheert naer de oude haven met grooten moet 40. mannen dicke/ de voorste droeghen/schoppen/ spaden / houweelen: den tweeden rang leeders / daer na volghden rondassiers ende ghewapende scheut-vry-mannen / alle met seer kloecken moet / desgelijcx marcheerden van alle sijden rontom / yeder bespringhende de plaetsen die hem bestemt waren.

De seven steen-stucken werden ghelost op de aenvallers vande oude haven / dewelcke vielen als appelen vande boomen in groote storm-wint / de achterste dronghen de voorste int diepste der haven / ende als sy met hoopen int diepste waren/ soo werden twee sluysen der stadt/by ordre vanden Generael Vere gheopent: Vande welcke de eene stoppende / alle het opperlant water / ende de ander houdende het water inde

stadts

stadts Grachten/den storm maer op de bupten-schansen/ende niet seer veel op de stadt synde/ alle de gene die doen niet vast en stonden / dreven werch ende verdronckten / de ander stonden int water tot den middel / connende door de nattigheyt haer busruypt niet ghebruycken. Het peerde-volck dede hen beste om het vluchten der bestormers te verhinderen / maer sy dreven ooc vele met hare peerden ter zeewaert in. Die het Porcespick bestormden/ werden ooch dapper afgeslagen. Opt Santhil meynden hen de beleggers te begraven om van 't geschut bevrijt te zijn/ tot dat sy de oude stad souden vermeestert hebben / maer sy werden dapper afghedreven: Int Oosten heeft de Grave van Busquoy met 2000. mannen aenghevallen het Oostrabelijn/maer wert ooc mannelijc afgedreven: daer en tusschen was t'water gewasschen / dat haer dede wijcken met verlies van veel volcx / te weten / 14. oste 1500. mannen/daer onder vele van name waren.

Na den storm heeft den Generael Veer de weerdste plaetsen versterckt ende wel beset/also hem aenghesept wert datse den 12. January 1602. weder wilden stormen met 2000. scheut-vry gewapende mannen/ maer also de oude Spaengiaerden ende Italianen begonste te muytineren om de quade tractamenten/en dat menschen alsoo op een vleeschbanck brochte / van dese muytineerders dede den Eertshertogh wel 40. oft 50. verworgen / ende wel 100. op de Galepen bannende: De ghemuytineerde vande Schansse Isabella waren tot Winoxrberge ghesonden/maer niet betaelt worpende/ vrantschalken het lant.

Inden voorsz storm wert onder de doode ghevonden een jonghe Spaensche vrou (soot scheen) in Mans kleederen/ hebbende op haer naeckte lijf een goude ketten/Juweelen ende gelt.

Korts hier naer isser meer Krijghs-volck in Oostende gesonden/met alle noodruft/ niet teghenstaende het furieus schieten / men berekende datter vanden eersten dagh des beleghs tot Kersmis waren ghescho ten van bupten 161500. schoté/ ende vp na half so veel uyt der stadt. Die schade vant schieten van bupten en was niet alleen ghereparеert / maer de stadt was veel sterckter gemaect. Den Santhil was so vol kloo ten/dat de werclupden/die daer Palissaden en balcken sochten in te drijven met pseren pinnen / daer bp hans nergens in en konden / het onderminnen der stadt was niet wel doenlijck om de bupten-wercken ende de Zee: het uptjongeren was niet wel mogheliick / want daer quamen in ses weken 136. schepen in met volck / ammonitien/eet-waren/busruypt/rijshout/&c.

De Eertshertogh dede oock meer volcx int Tegher komen/resolveerde het beleghh te continueren/ volgende de advijsen upt Spaengien / om de Importantie vande plaetse/ daer mede sy hoopten de Hollanders ende Zeelanders te dwingen ende de dominatie der zee te benemen / waerom sy meerder gelt upt Spaengien en vande landen versocht ende verkregen hebben / ontbiedende met grooten kost kan alle plaetsen / kloecke Ingenieurs / versoeckende de Eeule te stoppen / als met groote platte sxmen oft Catten vol Ghesschuts schietende naer de schepen / schepen met steenen doen sincken/Corven met sant daer in gevolt / hooge Rijscorven met sant gevult / die sy saucysen noemden daer ingebracht wesende 50. voeten langh ende 18. voeten dick/ sy hebben ooch groote balcken bp een gebonden daer sy bestonden bolwercken op te maken/ ende dierghelijcke vermustige dinghen / maer werden vande beleghrde onmut gemaeckt door schieten / den brant daer in te stellen/oft vande Zee wegh ghenomen.

Het Tegher wert betimmert als een stadt met ghrieffelijcke Logementen oft hupsen / de stadt versterckte ende verbeterden hun ooc seer tegen 't geschut als de stuere zee/maer werden allepnskens benaerdert.

De Vereenighde landen/ niet tegenstaende dat hun dit beleghh seer swaer viel eñ kostelic/ te weten/ ontrent 100. dupsent gulden ter maent / behalven de soldyen der soldaten / hebben nochtans ghereselveert de stadt te behouden so lange sy konden.

In Meert 1602. wert ondect seker conspiratie van de Gemuytineerde van Weert ende 't Casteel vā Antwerpen/met die van Hulst ende andere/ die voorgenomen hadden met 2000. te voete ende 1000. peerdē inde stadt te vallen ende die te verooden / maer eenige werden met der doot ghestraft.

Haultain Admirael van Zeelant dede dē 24. Maert 1602. met zijn Galepen ende ontrent 100. sloepē/ versoeck om de Spaensche Galepen te verasschen oft te verbranden/ maer also sy gewaerschout waren / rechtede hy niet upt.

In Aprijl 1602. lagen eenige Compangien van Pr. Maurits op de bane / wachtende Grobbendonck Gouverneur van s'Hertogenbos / met gelt komende van Antwerpen/maer van zijn Spien gewaerschout/ nam een ander wegh: In hare handen is ghevallen Graef Adolf vanden Berghe met sijn Cornet peerden vanden Bossche / die wert geheel geslagen ende hy gevangen tot Breda ghebracht / ende daer na met zijn rantsoen ontslaghen.

Eynde des 12. Deels.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche gheschiedenisse: regheerende de Eertshertogh Albertus van Oostenrijck ter eender ende Prins Maurits ter anderer zijden.

1602.

Dat dertiende Deel.

Schepē uyt Engelant ende Nederlant in Spaengien ghesonden. Staten rusten hen. Graef van Solms sterft. Eertshertoghs tegenweyr. Macht ende ordonantie van Prins Maurits Leger. Brantbrief der Heeren Staten. Tocht na 't lant van Luyck. Admirant weyghert slagh te leveren. Prins Maurits keert te rugge, beleghert Grave. Admirant komt tot ontset te vergeefs. Grave overgegheven ende Prins Maurits gehult.

IN dit jaer 1602. was in Engelant ende Nederlant tijdinge gekomen / dat den Adelantado in Spaenjē Don Martin de Padilla/was ghenaemt Generael vande Zee Ocean / het welcke de Vereenighde landen ende de Koninginne van Engelant naedencken heeft gegeven / dewelcke tsamen een tamelijcke vloote hebben ghesonden op de kust van Spaengien / maer is wepnigh uptgherecht van weder zijden.

Int begin des Jaers 1602. hebben de Staten ende Leden der Vereenighde Landen groote consenten gedragen om eenen tocht te doen in des Eertshertoghs Landen / ende dede tot dien eynde in Engelant 3000. mannen oplichten/ende tot der vullinghe vande Compangien ooc 3000. desgelijcx een deel Francoysen/ende 2400. Duytsche Ruyters / waer toe ghesonden wert Georg Eberart van Solms / die op den wegh sterf tot Arnsbergh den 24. Februario 1602.

De Heeren Staten hadden ooch belast alle Kitmeesters ende Capitepnen haer Compangien compleet te maken / waer toe alom veel volcx sengenomē wert.

Den

Den Eertzhertogh Albertus merckende de toerustinghe zijner vpanden/ liet dzp Regementen walen ende Bozgenions oplichtē/ maer doo2 gebzec van gelt verliepen die meest: Onder Marquijs Spinola quamen upt Italien/meest op zijn epghen bo2se 8000. Italianen ende Spaengiaerden/ den Eertzhertogh ontboot oock eenich volck van boo2 Oostende. De Gemuytineerde van Weert ontrent 1400. peerden ende voetvolck sterck/heeft hy met gelt hem oock dienstwilligh gemaeckt: alsо dat hy nu konde te hoop bzenghen 3000. peerden ende 13000. Voetvolcx behalven de aēkomende Italianen/&c. Dese alle trocken na de Mase onder den Admirant van Arragon/versien zijnde met veel nieu gheschut ende ammonitie.

Niet teghenstaende hebben de Vereenighde landen evenwel willen boo2tbaren / ende haren Legher wel boo2sien hebbende van alle noodsakelichepdt / als victalie/tonne-meel/meulens / ovens/ schoppen/spaden/ houweelen/bzuggen/ 3000. waghens / sp namen oock mede backers / bzouwers / smeden metselaers / timmerlieden/ sadelmakers/ pioniers/ 100. busschieters/ 300. bootsgesellen/ 50. mineurs/ 680. peerden om 'tgeschut te trecken/elck met haer Officiers.

Alle desen hoop wert ghemonstert op Grabenweerdt / den xbij. Junij 1602. ende werden bevonden rupm 18000. te voet ende 5000. te peerde / behalven de soetelaers eñ gevolgh wagens ende wagenpeerden.

Dē xxj. ende xxij. Juni zijn alle dese hoopen de Mase op ghepasseert / by Moock / hen verdeplende in dzp Legers/peder met peerden / waghens ende noodzuft voo2sien / peder Leger bestaende van 6. Regimenten voetvolcx ende 18. Coznetten peerden.

De Staten Generael sonden oock een bzant-bzief aen de ingeseten van Bzabant / hen vermanende hunne achterstellen van Contributien te bzenghen / op pene van metter daet by Oozloghsche executie tegen hen gepzocedeert te wo2den. Desgelijcx deden sy oock placaten dzucken om de ondersaten onder de Eertzhertogen te vermanen hen by hen te voegen eñ 't Spaensche jock af te werpen.

Met desen geweldigē Leger is Pzins Maurits int lant van Lupc gekomen boo2 S. Trupden / ende epndelic by Thienen / om den Admirant die aldaer sterck beschanst lagh tot eenen slagh te locken: maer die hielt hem stille/hoe wel die nu wel 20000. sterck was/waer doo2 Pzins Maurits epndelijck resolveerde den 10. Juli wederom te trecken / den xbj. Julp dede Pzins Maurits 't stedeken ende 't slot Helmont openschen/ twelck naer eenighe wepgheringhen hem opghegeven wert. Den xbij. Julij 1602. quam Pzins Maurits boo2 de stadt Grabe / alwaer hy hem neder heeft gheslelt/ende de stadt van allen sijden besloten/eñ het leger dapper begraben tegen de aenkomst des Admirants/ die met zijn geheel leger van boo2 Thienen hem volgde: de begravinge was omcingelt met een gracht / anderhalf spiesse diep/ende een bozstswering met strijckwepzen op malkander slanquerende met 60. oft 70. redupten met grof gheschut beset / zijnde by na twee duptsche mijlen inden ombanck / nae de stadt werden van alle kanten ende sijden apzocheen gegraben / daer waren oock verschepden Baterien / daer twee/ dzp oft meer stucken op stonden/ die ghedueriglijck op de stad schoten. Den bij. Augusti vielen die vander stadt upt op Gr. Willems Trencheen/latende achter 13. man/ ende de beleggers 30 so doode als gequetste.

Den Admirant met Gr. Frederick vanden Berghe ende ander oversten van des Eertzhertoghs Legher is den xbij. Augusti by schoonen daghe komen marcheren / nae het Legher van Pz. Maurits tot op een half ure na by/ int dozp Linde / slaende een bzugge over de Mase om te beter victalie te krijghen/ beschansende hem wel sterck / waer over die vande stadt triumpheerden met schieten.

Tusschen den xj. ende xij. schoten die van binnē eenige signael / waer op den Admirant antwoo2de met schieten. Den xij. deden die van binnen een ghewel-

digen uptval/ eñ den Admirant berchoonde hem dicht by 't Leger/ maer wert afghewesen met schieten. Die van binnen vielen den xb. Augusti op het Engels quartier seer sterck / maer werden met verlies inghedzeven/desgelijcx geschiede den xbij. Augusti: den Admirant vertoonde hem oock so na als hy konde/ maer konde niet uptrechtē/ de kloecke Ingenieurs Andzies de Kop ende Jaques vanden Bosschе werden upt de stadt geschoten/ende den Generael Veer met diversche Capitepnen gequetst. Den Admirant begonst ghebzec van victalie in zijn Leger te krijgen/eñ mits quade betalinge quam onwillichept onder 't krijgsvolck/ dies heeft hy den xxij. Augusti snachts ghetracht inde beschanssingen in te breken van Pz. Maurits / maer alsо 't selve ontdeckt wert/is hy geblucht / latende zijn leeders ende wagens met de gereetschap achter/ bzeckende met zijn geheel Legher op ende trock na Venlo. Pz. Maurits volgde hem met de Kupterie/ maer conde hem niet onderhalen / Pz. Maurits bzeesende dat hy pet soude boo2nemen op Kijnbeck oft Meurs / sant Gr. Ernst van Nassau met een deel volcx derwaerts/ maer den Admirant socht meer volcx in Venlo te bzengen te bergeefs/dies trock hy na Maestricht / om de muytinatie zijns legers/pzincipalijc der Italianen die met menichte overliepen in Pz. Maurits Legher dewelcke peder een daelder ende paspoo2t van Pzins Maurits ghegheven wert.

Die vande stadt Grabe mistroostig zijnde doo2 des Admirants vertrec / hebbē hen evenwel tot het upterste kloet gewepzt/hebbende niets gebzec dan volck / tot den xbij. September / dat sy siende haren wpant int rampart van een van des stads bolwercken/haer volc seer gemindert/ ende aparentie dat de gaelderyē bande ander quartieren mede in dyf daghen souden aen haer ramparden wesen / soo hebben sy na een goet accoo2t ghetracht/twelck gesloten wert den xbij. September/ 1602.

Het garnisoen trock den xx. September upt 800. sterc ende 200. gequetste/ wesende de reste van 1500. Vande beleggers waren ooc vele gebleven / alleen wel 400. Engelschen.

Den xxbij. September is Pzins Maurits ghehult Pantheer der stadt Grabe ende lande van Lupc. De Ghecommitteerde der Staten Generael vergaderden aldaer ende besloten den Leger te schepden/ afdanckende de Duptsche Kupteren/peder ghevende een half maent sols tot repf-gelt.

Groote muytinatie onder des Eertzhertoghs volck, die nemen Hament. Grobbendonc ende stercken Hooghstraten. In Venlo meer Volcx ghebracht. Handelinghe der gemuytineerde. Paus Nuntius handelinge met de gemuytineerde. Resolutie om hen te straffen. Acht Cornetten Ruyteren ghesla-ghen.

DEn Admirant hadde zijn Legher ghebzacht nae Maestricht om de groote mutinatie / berre van zijn vpanden/by wert van hen verachtelijck ghenaemt om zijn devotie Elgran Capitano del Rosario ende alsо hy hem streng genoeg tegen hen dzoegh / soo zijnder ontrent 1200. upt Leger geweken / eñ hebben Hamont/een stedeken int lant van Lupc/ ingenomen/ twelck den Admirant met zijn getrouste volck liet besp2ingen/maer sy zijn hem ontweken: een onder haer genaemt Papanken / bande verbannē van Geertruydenbergh / boot Pzins Maurits aen een goeden hoop Kupters ende Voetvolc te bzengen/so hy zijn Pardoen mochte krijgen/ hē wert alle fabeur toegesept sose haer wel regeerden. Hier over hebben hen dese gemuytineerde in Bzabant begeven tot Grobbendonck / dagelijcx vermeerderende/en zijn ten lesten tot Hooghstratē gekomen/aldaer sy goede o2donnantien onder hem gestelt hebben / rontomme de boeren tot contributien dwinghende.

Den Eertzhertogh/ om dese incovenienten te voo2komen / was upt Vlaenderen tot Antwerpen ghekomen

Digitized by Google

men int leste van Julio / heeft de Infante tot Ghent ghelaten.

(Tantwerpen ontleende hy 't gelt/ daer mede hy den Leger onder den Admirant de marcheren / met een derde van een maent besoldinghe / hier door verlieten veel Italiaensche ende ander ghebieders het Legher/ twelck het krijghsvolck generalijc eenen afstreck maecte/ soo dat de 9000. Italianen/ten lesten op 3000. gheschat werden/de reste waren verloopen oft by de ghemuptineerde geboeght.

De Garnisoenen vant Antwerps Casteel begonst mede te mopen tot muptinatie/ maer de stadt verbont haer voor henne betalinge / eñ werden also bevredicht.

De Aertshertogh liet veel Boeren ende andere inde Walsche landen oplichten/tot sijn eygen defentie/ ende om de Ghemuptineerde te slaen ofte te wederstaen/ want hy hem op sijn eygen volck niet wel en betroude.

Den Eertzhertogh trock in sijn Leger/ afdanckende den Admirant by gebreck van ghelt/ dewelcke nacr Spaengien trock / daer hy oock niet seer wellekom en was. Den Eertzhertogh kreegh oock met sonderlinge behendighept meer volcx in Venlo / versekerende also de stadt. Van daer troc hy op Lier / trachtende de Gemuptineerde te slaen tot Hooghstraten / dewelcke hen dagelijcx ontsichtelijck maeckten.

De Eertzhertogh heeft daer na door de groote onlijdelijcke oberlasten der Gemuptineerde/ deselve gheproscribeert/als verraders ende schelmē/ by openbaer placaet den 15. September/ 1602. Dit Placaet heeft de gemuptineerde seer verbittert / die nu sterck waren 1000. peerden/ende ontrent 3000. te voete van alle nacien vant outste ende beste Crijgs-volc/geen manieren van ghewelt nalatende om de landen ghelt af te dringen. Sy gaben oock upt een Apologia op den naem vanden Clerco / ende Esquadron teghen het Placaet des Eertzhertoghs.

De Gemuptineerde stelde op brantschat de landen van Lupck/Cleve/Gulick/Aken/ die van Gulick deden afkoopē met hun voor 12000. Dalers/Aken voor 8000. Sy sonden haer bleven upt aen de vper hoecken wat versenght: Sy sonden t'Antwerpen om gelt ende buskrupt / op pene vande meulens ende Borgers Hoven af te branden. Daer nae om hondert dupsent gulden in vijf dagen/op pene vanden Couwenstijnschē Dijck door te steken/de meulens af te branden/ende de borgheers/die sy betrappen souden te hanghen. Sy haelden t'Anster weel alle de Hozenbeestē ende andere/ die sy rantsoeneerde. Sy verbranden Waveren by Mechelen ende veel ander Dorpen ende plaetsen. Die vande Kempen mosten hen dagelijcx 500. gulden opbrengen/ende voor hen reet houden 2000. sadelbeesten als sy eenigen hours wilden doen / alsoo sy veel deden/ loopende tot in Walschlandt tot Gemblours ende Nivelle. Sy hadden verstant in alle omleggende plaetsen/ooc tot Brupssel ende Camerijck/daer sy veel soldaten gewonnen hadden/ daer van eenige met den strop ghestraft werden. De Eertzhertoghs Volck hen ontmoetende/ dwonghen sy die by hen te voeghen/ oft namen haer ghewepr ende de Ruiters haer peerden / twelck sy deden aen 2. Coznetten van Weert in November 1602. Sy verbranden ooc 't schoone dorp Hogaerden / Dornael / tockomende den Tresorier Hzenewaert / met het Dorp Grimmich ende andere.

Hier tegen wist de Eertzhertogh wepnigh middel om te beletten/ also sy vande Vereenighde landen verkreghen hadden/ manieren van bescherminge / als te mogen in noot hen te bergen onder de wallen ende geschut van Breda/ Bergen-op-zoom / Sevenberghen ende daer binnen te moghen koopen haren noodzust.

Des Paus Nuntius dede hen vermanen / hen niet te voeghen by haer kettersche vpanden / maer hen te laten contenteren met redelijcke conditien. Sy antwoorden tot der doot niet te willen veranderen van Religie/ met Pzins Maurits niet te handelen / dan in hooghdzingenden noot / maer dat sy van geen reconciliatie wilden hoozen / voor den dan soo grouwelijck hen opgelept af ghedaen was. Den Eertzhertogh heeft verscheyden male selve by hen ghewees / wert seer beleest onthaelt / maer de conclusie was dat sy in geen communicatie wilden treden / voor dat den van ware afghedaen / ende dat hen eenighe vaste plaetsen werden in handen ghegeven.

Den Eertzhertogh boot hen aen vergiffenis van al / ende dzyhondert dertigh dupsent Kroonen sonder eenige rekeninge/ende alle maenden 30000. Croonen tot onderhout / tot dat de betalinghe soude ghescheet sijn / ende een vaste plaetse in handen / maer dit wert niet aenghenomen.

De Staten tot Brupssel vergadert / wilde datmense betalen soude / maer den Krijghsraedt met des Koninghs raet bleven by haer opinie datmense behoorde te straffen/ander ten exempel / ende datmen met dat ghelt ander volck soude aennemen / resolverende twee nieuwe Regementen volcx aen te nemen ende eenighe peerden. Ondertusschen bleven de ghemuptineerde genaemt t'Esquadzon tot Hoogstraten/ dat seer sterckende / in ghetale groepende / hoe wel vele daer uptscheydende/den krijgh moede zijnde.

De Ritmeesters Du Bops ende Baex waren den 1. October 1602. upt-ghereden met de Peerden van Breda/Bergen ende Geertruydenberge sterc 14. Coznetten / terwijlen die van t'Esquadzon een tocht deden in Wals Brabant / den Hertogh keerende upt zijn legher van Venlo ende Thozen. Als sy 3. mijlen van Maestricht gekomen waren tot Bilsen/ verstonden sy datter 8. Coznetten peerden / die den Eertzhertogh ghelept ghedaen hadden daer ontrent sonder achterdencken lagen/wesende meest Benden van ozdonnantien. Dese hebben sy des nachts in twee Dozpen bespzongen / eensdeels gheslaghen ende veel gebanghen: Sy vonden goeden bupt ende wel 500. Sadelpeerden ende 200. ghevangens: De Coznetten werden in s'Grabenhage op de Sale ghehanghen.

Doh Frederick Spinola brengt ses Galeyē uyt Spaēgiē na Vlaender, daer van eenige overseylt werdē Admirael van Duynkercken gestrangt. Tocht vā Gr. Lodewijc in Lutzenburg. Aenslag op Bergen. Beroerte in Emderlandt. Du Bois ontset die van Emden. Staten verantwoorden hen. West-Indische Vlote in Spaenjen gekomen. Wachtendoncx Casteel ingenomen ende weder overghegheven. Doot der Koninginne van Engelant.

Wy hebben voor verhaelt dat de Statē eenige schepen ter begeerte vande Koninginne van Enghelant hadden na de Custen van Spaengien ghesonden / van dese waren vier belast te wachten op de komst van Frederick Spinola met 6. Galepen nae Vlaenderen/dese waren acht sterck geweest / daer van de Engelsche 2. hadden verbrant by Setubal in Portugael.

Dese 6. Galepen werden eerst ghesien den 3. October 1602. vanden Ridder Mansel / dese dede de Hollantsche schepen waerschouwen / door 't schieten ende 't senden van sijn Jacht/de Galepen trachten by nacht tusschen de Hoofden door te komen/houdende hen soo na de Enghelsche Cust/ dat eenighe Turcksche slaven middel vonden hen te salveren / den Ridder Mansel schoot dapper onder hen / de vier Hollantsche schepen volgden hen / ende ontrent midnacht heeft Gerbrant Hael een Galep overseylt/genaemt de Lucera. Daer naer is Capiteyn Hartman andermael op de selvighe Galep geseplt/ salverende ontrent 40. personen. Den Vice Admirael Cant overseylde de Galepe Padilla/ ende noch een ander beschadighende. Den Admirael hem seer kloeckelijc draghende/is eyndelijc tot Duynkercken gekomen / een Galepe geraeckte noch tot Calles/ schadeloos / waer van 't volck verliep. (Twee ander seer doorschoten / stranden aen de Vlaemsche Custen / niet wel te repareren. Don Frederick Spinola berghde noch het meestendeel van sijn gout ende

silver

Digitized by Google

silver gheschat op twee hondert duysent Ducaten.

Wt Duynkercken waren op dese tijt seven schepen op dryfhupt/dewelcke verfolght wert / den Admirael gedwongen te stranden/het schip berstende / bergende het geschut ende gereetschap: de Vice admirael geraect te binnen Duynkercken/maer hadde wel de helft zijns volcx verlozen. De Haringhbuysen voeren nu al ghewapent/ om hen so langhe te weyren als sy konden neven hare wacht-schepen.

In November 1602. sonden de Staten Gr. Lodewijck van Nassau met 33. Coznetten Kupteren ende 1200. te voete met 3. Veltstucken ende 50. karren naer 't lant van Lutzenburgh/ om de contributien in te halen/sy dwongen de stedekens S. Vijt eñ Vechep haer rantsoen te betalen / ende de garnisoenen te vertrecke/ hyantschattende tot booz de stadt Lutzenburgh / daer na keerden sy weder sonder wederstandt in haer garnisoen met veel gevanghenen/ daer onder den Abt van S. Hubert/ die gherantsoeneert werden. Sy hadden veel huysen ende bozpen afgebrant.

In Augusto 1602. hadde La Biche/ Gouverneur van Hulst met 2000. man een aenslagh op Berghen-op-Zoom/daer wepnigh garnisoen in was/maer alsoo hy ontrent een half mijle nae by de stadt was / is hy ontdeckt ende sonder pet uyt te rechten/ te rugghe ghetoghen.

(Tot Emden is oock in desen jaren groote beroerten ontstaen: den Grave Enno was aldaer in vrede ghehult/an 1599. maer daer na heeft hy eenige Edelen die zijn Vader hadden tegen ghestaen / aen zijn zijde ghebracht/ desgelijck den Pencionaris der stadt met twee Borgemeesters ende Secretaris/Ec. zijn dochter heeft hy zijn eygen broeder ten houlijck ghegeven. De Grave stelde zijn regeringe seer absolupt / epschende schozsteen-gelt ende ander lasten/ twelc die van Emde wepgerden: die van Nozden die hem wepgerden te hulden/ om dat die stadt zijn Moeder een Dochter van Zweden toequam booz Dowaire / heeft hy overballen/de bozgers haer gewey afghenomen/hen booz de galghe doen passeren / haer lijf ende goet verbeurt verklaert/ twelc sy moesten afkoopen met 33000. Kijxdaelders ende vijf jaer Schozsteen-gelt te gheven/eenighe Edelen heeft hy oock gevangen/ werch ghevoert ende wreedelijck ghetractreert/ eenige der booznaemste Bozgers van Emden geciteert ende gebannen.

De stadt Emden hebben hen hier over beklaeght aende Staten Generael der Vereenighde Nederlanden/vertoonende dat den Grave de stadt mepnden onder Spaengien te brengen/twelck de H. Staten overwegende/hebben tot bewaringe der stadt daer in ghesonden vier Vendelen Vriesen behendelijck op den Pinxterdag 1602. besettende de revier met schepen/ even op die tijdt als de Grave maer een mijle vande stadt en was / mepnende van zijn volck inghelaten te wozden. De Staten sonden oock eenige gecommitteerde/om de sake vriendelijck te verdragen / doch te vergeefs.

De Grave maecte sterc het dorp Hinta/ende besette de dozpen Larrelt/Clinterburgh/ Apsum ende Knoc/ om de Reviere Ems te ghebieden / tot Loegherhom maeckte hy een gheweldighe ropale schanse met vijf groote bolwercken/elck lange 500. boeten / 80. boeten dick/met een gracht wijt 140. voet.

De Staten Generael de Stadt Grabe verovert hebbende/sonden derwaerts den Kitmeester du Bops met 19. Vendelen knechten ende eenige Compangien peerden/dewelcke int leste van October de Emse ghepasseert zijn / niet teghenstaende de Grave wel 4000. sterck was. Du Bops heeft terstont aenghetast het beschanste dorp Hinta/ twelck hem wert opgegheven/ desgelijck Grietzijl/Epltemerzijl / Apsum/ Larrelt/ Linterburgh ende Knock.

Du Bops is voorts na de ropale schanse van Loeghem ghetrocken / die beset was met meer dan 700. knechten/ ende voorsien met 16. metalen stucken ende acht gotclinghen/ met alle nootsaeckelijckheydt / dese schanse wert hem den 13. Novembers oock overgegeven. Alle dese victorie verkreegh Du Bops in dry weken/ hy quam victorieus binnen Emden / hebbende versuynt Aurick in te nemen/ des anderen daeghs trock hy weder te velde / om op de dozpen zijn volck te verversschen ende gheit te verkrijghen door Contributie.

De Staten Generael schreven aen de Keur ende Vorsten des Rijcx / ontschuldighende haren bystandt die van Emden ghedaen/segghende dat alle des Graven Crijghsrustinge nerghens toe en diende / dan om de stadt inde handen der Spaenschen te leveren / om also de Nederlanden ende ander des Rijcx Limaten te beter t'overballen: dat hy 't verdragh van Delfzijl in vele deelen hadden gebroken: dat eenighe zijne broeders in dienst vande Spaensche waren/ dat de Spaensche presenteerden Oostvrieslant hen toe te hoozen/ &c.

De Grave Enno na dit verlies is uyt den lande gerepst/doende zijn klachten/ epndelijck is den naesten somer tusschen den Grave ende zijn ondersaten een verdragh gemaect inden Hage / door tusschenspreken der Heeren Staten / de Grave selbe inden Haghe ghekomen zijnde.

Inden winter 1602. quam tot Bruyssel tijdinghe/ dat de West-Indische Vlote voor den Koning hadde inghebracht 2. Milioenen / dry hondert vijfensestigh duysent / acht hondert ende 46. Kealen van achten: Voor particuliere Kooplupden 6. Milioenen ses hondert ende tseventigh duysent dry hondert dertigh Kealen van achten/met 2229. kassen Coersenil ende Indigo met 42. kassen Peerlen ende Smaragden. Men vernam doe mede dat de Zeekusten van Brisilien den Koninck Jaerlijcx op brachten vijf hondert duysent Ducaten.

In Martio 1603. heeft Graef Herman vanden Berghe door een Vissicher het Casteel van Wachtendonc overballen eñ verrast/door soldaten in een schuyt onder stroo verborgen: de Gouverneur Kphove wert gevangen/ die vande stadt sterckten hen terstont tegen 't Casteel / ende door hulp van eenighe Kupters wert het Casteel beset ende bedwonghen naer ses daghen hen wederomme over te gheven aen die ghene daer sijt te voren van gewonnen hadden.

In desen selbighen winter 1602. is Elizabeth Koninginne van Enghelandt / zijnde nu int tseventighste Jaer haers ouderdoms allepnskens in een traghe sieckte ghevallen / sy dede haer voeren van Westmunster nae Richemont een Palleys van haer Grootvader Henricus de sevende van dien naem ghebout / om aldaer de goede lucht ende stilte te ghenieten / maer de sieckte toenemende / is sy dagheliicks weerker ghevorden / alle hulpe van Medicijnen heeft sy tot niet veracht.

Als men haer van eenighe landtsaecken sprack/soo gaf sy wepnigh antwoorde / oock luttel disponerende van haren Successeur. Doctor Witgift Eertzbisschop van Cantelbergh / manierlijck van God / van smenschen Ellende ende van sterben vermanende/ heeft sy hem meermael wel gheantwoort / maer met luttel woorden/tot sterben wel berept te zijn.

Alsoo is dese groote Koninginne epndelijck gestorven den 3. April smorghens tot Richemont met open deuren/dat alle die vant Hof waren / sulcx sien mochten / gheleeft hebbende neghen-en-tsestigh Jaren en ses maenden en seventhien dagen / ende meer dan vier en veertich Jaren gheregheert hebbende: Sy werdt seer solemnelijck tot Westmunster begraben den 8. May 1603. int graf van haren Grootvader Henrick de sevende by haren broeder Edutwaerd de seste / maer nae dry Jaren is haer Lichaem wederom uytghenomen / ende in een Capel daer by ghelepdt by haer suster Maria in een seer heerlijcke Chombe van haer successeur Jacob de eerste haer opgherecht.

Epnde des derthienden Deels.

Voor

Korte ende warachtige beſchrijvinge der Nederlandtſche gheſchiedenissen: regeerende de Eertz-Hertogh Albertus van Oostenrijck ter eender/ ende Prins Maurits ter anderer zijden.

Dat veertienſte Deel.

Iacob de vj. van Schotlant, wort Koningh van Engelant afgekondicht. Vereenighde Landen ſenden een Legatie aen hē: ſijn antwoort aende uytlantſche Gemeynten. Vrede voorgeſtelt in Nederlāt. Cornet van Prins Maurits geſlagen. D. Frederick Spinola beſpringt de wachtſchepē voor Sluys, eñ wort verſlagen. Handel vande ghemuytineerde. Aertshertogh neemt veel volcx aen. Wou gevictalieert. Ghemuytineerde gewaerſchout, krijghen hulp van Prins Maurits, ende worden tot Hooghſtratē ontſet, trecken met Pr. Maurits voor 's Hertogenboſch. Quartier gebroken. Maleſpma ende Tempel gheſchoten. Beyde Leghers breken op van 's Hertogen-boſch.

IAcob de ſeſte Koningh van Schotlant/ werdt den 3. Apzil tot Londen verkondight ende uptghcroepen Koningh van Enghelant / Vzanckrijck ende Yerlant / als naeſte erfghenaem ende ſucceſſeur vande overledene Koninginne Elizabeth.

De Staten Generael ſonden aen hem in Ambaſſade Graef Henrick van Naſſau/ den heere van Bzeederoede/ den Advocaet Johan van Oldenbarnevelt/ende Jacob Valck Treſozier van Zeelandt: deſe hadden by den Koning audientie den 27. Mey 1603. eñ beneffens gheluckwenſchinghe aenden Koningh/ hebben ſy hem den ſtaet van hun ſaken vertoont/ begheerende het ſupplement van hun Krijghsvolck booz hun gelt.

De uptlantſche Ghereformeerde Ghemeynten tot Londen woonende / zijn oot tot Grenewits verſchenen op den 23. dagh van Mey/ om den Koningh te begroeten/ ende alle behoozlijcke danckbaerheyt te betoonen/ upt haren naem hare Predicanten ſendende. De Koningh heeft haer met vziendelijck ghelaet in Franſoys geantwoozt/ dat hy altijt een Beſchermer der gevluchter Vzeemdelingen om de Religie hem hadde betoont/ dat hy ſulex noch beloofde/ ende dat hy ſozghe booz hen wilde dzagen/ als ſijn eygen gebozen onderſaten.

De Grave van Waſſigny / ſone des Heeren van Bozrtel / verſocht ontrent deſe tijdt tweemael paſpozt om metten Pencionaris van Antwerpen in Hollandt te mogen komen van wegen de Staten van Bzabant: hem werdt gheantwoozt ſijn propoſitie by geſchzift te ſtellen/ men ſoude hem antwoozden: daer op hy inſiſteerde ſelve te mogen komen/ om mondeling ſijn rapport te doen/ maer was te vergeefs.

In Apzil 1603. werden vijf Cozpetten van Pzins Maurits gheſlagen booz Grobbendonck ende Graef Adolf vanden Berge inde Kempen/ 60. oft 70. bleven doot/ ende veele gevangen / ende hondert peerden werden gekregen/ de reſte ontquam met de vlucht.

De Aertſ-Hertogh hadde doen aennemen booz den Hertogh van Aerſchot 4000. Walen / op toeſeghen dat ſy ſouden vande Staten der Landen betaeldt wozden/ maer alſmen anders bevant/ is het ſelve Krijghsvolck verloopen.

Don Frederick Spinola heeft oock op deſe tijdt wat willen booznemen op de Zeelandtſche Wachtſchepen booz Sluys:

Alſo is hy den 26. Mey 1603. ſmozgens heel vzoech den wint Oost zijnde / met acht Galepen upt 't Slupſche gat komen roepen/ alwaer eenighe ſchepen laghen upt Zeelandt op de wachte. Don Frederick Spinola hadde op ſijn acht Galepen ende d'ander Fregatten boben ſijn ozdinaris Scheepſ-volck / een goedt ghetal Muſkettiers. De Zeeuſche ſchepen ſiende de Galepen upt komen / quamen onder Zepl / laverende teghen den windt Oost-waerts. Spinola hebbende de windt ende Son mede / voer dwers booz de Zeelanders. De Galepen vielen ſeer furieuſelijck met goeder ozdze op de Zeeuwen / met groot gheroep: den Vice-Admirael Joos de Mooz werdt gheabozdeert van twee Galepen: Vier ander Galepen abozdeerden Capiteyn Logier Pieterſz / ende de Hollandtſche Galep werdt beſpzongen vande ander reſterende Galepen: het ſchieten ende vechten duerde lange ende was ſeer vzeeſſelijck. Eyndelijck zijn des Spinolas Galepen / vzeeſende dat de Zeeuſche ſouden ontſet wozden/ ende ſiende de groote ſchade ſoo in Volck/ Slaven ende Riemen gheleden / in groote diſozdze afgheroept/ pzoperlijck inde Haven van Slups. Don Frederick Spinola is daer ſelve doodtgebleven/ ende ontrent 800. Krijghsvolck/ Schipvolck ende Slaven met vele ghequetſten. Vande Zeelanders bleven doot 36. ende 60. ghequetſte / zijnde beter bedzijt in haer ſchepen booz muſketten. Den Admirael van Zeelandt Guilliaume de Haultain quam met 4. ſchepen ende een Fregatte den ſijnen te hulpe: maer de Spaenſche waren vertrocken booz ſijn aenkomſte / ſoo datſe t'ſamen verblijt God danckten met den 34. Pſalm/ Ec. De Staten van Zeelandt lieten eenighe ghedenck-penningen ſlaen ter gedachteniſſe vande victozie.

Int booz-gaende Boeck is verhaelt den ſtaet vant gemuytineerde Eſquadzon / gebannen ende gepzoſcribeert by den Eertſ-hertogh / hoe die weder tot Hooghſtraten waren gekomen in Januario / hebbende overballen Judoigne / handelende beleefdelijck de Kupteren van Nicolas Waſta ende Grave Jacomo Belgiojoſo/ mits eenige beleeftheyt van hen geſchiet.

Sy hadden daer ghebzant ſommighe Dozpen ende twee Edelmans huyſen/ om 't lant van Namen onder hun contributie te bzengen. Int weder-keeren waren ſy in groot perijckel om gheſlagen te wozden van Gr. Fredzick vanden Berge/ die eenighe van haer officiers hadde omghekocht/ die ſy ſtraften met de doot: ſy hadden oock gebangen de Gouverneur van Carpen. Sy werden genoemt het Eſquadzon / ende gouverneerden hen als een nieu Republijck / hebbende haer Overſte ende Raden/ ſy verkozen onder hun een Eletto/ dien ſy een zegel maeckten/ daer in gegrabeert ſeven Slangen in een ghewzongen/ de hooſden met de tonghen uptſtekende/ met inſcriptie Tutto in oro e ſue Excelenza in noſtro favore, dat is/ dat hare ſaken beſtonden in ghelt ende int faveur van Pzins Maurits.

Als eenighe bzieven quamen wert daer alarm ghemaert/ eñ t'Eſquadzon vergadert/ ende de boden bpden Eletto ghebzacht / die met ſijnen Raet terſtondt op een palleys vergaderden/ alwaer de bzieven bpden Secretaris booz allen wert geleſen/ ende hen advijs booz-geſtelt/ ende ſo de ſolvaten dat niet en behaeghde/ wert generalijc non, non geroepen/ eñ vele ſcheuten na den Eletto eñ ſijnen Raet gheſchoten/ waer booz ſy hen moeſten berbergen: daer na wert hy weder geroepen/ ende wanneer die pets hadden ghereſolbeert dat de menighte behaeghde/ werdt Si, Si gheroepen. Int Kaſteel van Hooghſtraten mochten gheen vzouwen komen/ maer moeſten int vleck blijven by de Kupters / tot dat haer mans by haer quamen. Niemant onder hen dozfde ſeggen vande Eertſ-hertogen te bzeſen / oft van accoozt oft quijtſcheldingh / oft hy werdt geſtroppecoozt

Digitized by Google

oft gehangen. Sy vermeerden dagelijcx/want eenige van Ghelre / Stralen ende Erckelens vielen hen toe. Het kleyn Garnisoen van 's Hertoghen-bosch begon oock te muytineren / maer de Eertz-hertogh stelde die te vreden/als hy oock tot Mechelen dede.

Den Eertz-hertogh hebbende gheresolveert met den Spaenschen Raet de Gemuytineerde te straffen / hadde veel volcx doen aennemen / daer van die van Henegou eñ Arthoys beloofden t'onderhouden 2300. man. De macht des Eertz-hertoghs begon te vergaderen in Julio 1603. in Brabandt / onder Graef Frederick vanden Berge/daer van de heere La Biche eñ Rhosne het Kasteel van Wou victalieerden: de vooznaemste vergaderinghe geschiede by Liere ende by Diest. Dit dede die vant Esquadzon achterwaerts dencken / ende souden doe wel na goede conditien hebben gheluystert/ soo hen die met versekerthevt hadde mogen gebeuren. In Januario 1603. hadde Justinus van Nassau versocht dat sy met eenighe van sijne Ruyters een tocht wilden op Namen doen / om den vyandt afbreuck te doen/maer sy weygerden sulcx beleefdelijcken. Maer van Prins Maurits ghewaerschout zijnde / van des Eertz-hertoghs resolutie/om haer te dempen of te castijden/met aenbiedinge van sijn hulpe/ soo sy by tijdts spraken: hebben sy dat aengenomen.

Daer mede passeerde dē tijt tot den 25. July 1603. dat Gr. Fredric vanden Berge met 13000. voetvolck eñ 3000. peerden ende 9. stucken geschut upt Turnout trock. Het Esquadzon lieten in Hooghstraten 800. man met den Eletto / de rest souden trecken tot Oosterhout om secours te soecken by Pr. Maurits/ twelck hen geconsenteert wert den 29. Julij/op conditie dat het Esquadzon met Pr. Maurits/ voor ende met hem in allen over souden tegen sijn vyanden vechten / ende die helpē vervolgen: met conditie so den vyant geslagen werde/ eñ daer een generale revolte gheschiede/dat dan de vereenighde Staten hen souden doen betalen upt de landen die nu onder de Eertz-hertogen waren.

Dat sy niet en wilden gehouden zijn int quartier noopende de gevangenen.

Dat sy tot gheen ander exploicten sullen werden gebruyckt sonder nieu verdragh.

Dat sy niet en wilden gaen over Zee/&c.

Volgende dit verdragh quā 't Leger van Pr. Maurits by een tot Geertruydenberghe int begin van Augusto / Graef Fredric maecte ondertusschen sijn approcheen voor Hooghstraten / beschadighende die binnen 't kasteel seer voor tgeschut/ also sy geen geschut binnen en hadden. Pr. Maurits ende Graef Willem binnen Geertruydenbergh zijnde/ ontstont aldaer den 3. Aug. door misverstant een oploop tusschen de Fransoysen ende Engelsche/ daer eenige gequetst ende doot bleven.

Pr. Maurits trot den 7. August. vroegh van Geertruydenberghe met sijn legher tot Wilsen/by vant daer de troupen vant Esquadzon/sterck 1500. te voete ende 1100. peerden/uytgelesen volck. Prins Maurits was sterck 9500. te voete ende 3000. peerden / hebbende by hem 12. halve Canons/met haer toebehoorten.

Den 8. Aug. legerde Pr. Maurits by Hooghstraten op 1. half mijle na des vyants trencheen/ by een beecxken/daer tegen Graef Fredrick upt sant 1000. peerden om te scharmutseren/ de welcke Pr. Maurits dede wenghen met de Ghemuytineerde. Den 9. Augusti trock Pr. Maurits over 't beecxken/ daer tegen hadde Gr. Fredric een Wagenburgh geplant. Voor midder-nacht sant Gr. Fredric sijn bagagie / geschut ende waghens wegh / hy selve volghde met al de troupen / behoudende sijn wachten teghen Pr. Maurits leger / tot by 6. uren smorgens/ die eerst 't vertreck merckte door het afhalen vande wachte.

De Gemuytineerde opt Kasteel Hooghstraten vielen op de achterste ende sloegen den jonghen Heer van Rosne doodt / de welcke by Prins Maurits beklaeght wert/gebist/ende den vyant toegesonden/ om hem eerlijck te begraven. Eer Pr. Maurits legher konde in orde komen/was des Eertz-hertoghs legher al meest een holle strate ghepasseert/ dies sant hy terstondt eenighe Ruyteren na/ die den vyant op de Heyde vonden in goede ordre marcheren/sy drongen soo hart aen/ dat de spaensche hen moesten 't hooft bieden: maer also Pr. Maurits so haest sijn voetvolck niet en konde door de holle straet brengen/ ende dattet dien dagh uytermaten seer regende/ soo en vant hy niet geraden met sijn Ruyterij alleen den vyant aen te tasten/zijnde noch onbroor-sien van geschut:den vyant in goede slagh-ordre staende / de welcke de occasie waer namen eñ trocken soetelijck voorts tot in een ander holle strate: die vant Esquadzon toonden hen seer furieus/maer Pr. Maurits en wilde niet so licht sijn saken hasarderen/ maer trock te rugge na Hooghstraten / hebbende die vant Esquadzon bevrijt ende ontset. Hy reedt daer na met 6. of 7. vande sijne onder den hoop van 't Esquadzon / daer sy hen alle over verwonderden:hy gaf de aensienlickste de hant/ daer mede hy geweldigh haer herten ghewan/ sy deden hem groote eere ende brochten hem weder in sijn leger. Pr. Maurits na eenige deliberatien quam voor 's Hertogen-bos den 19. Aug. 1603. ende niet teghenstaende dat hy wel dachte/ dat dē vyant hem op de hielen soude volgen/so vant hy 't selve nochtans gheraden om sijnen vyandt voorts den gheheelen somer in Brabandt te houden / te beletten over den Rijn te trecken: daerom is hy tot Vucht gekomen / ende dede terstondt sijn leger dapper beschansen. Des Eertz-hertoghs leger quam te Dongen den 21. Aug. innemende Hintem eñ eenige ander dorpē/ om de stadt aldaer open te houden/aldaer sy hen oock beschansten. Dese belegeringhe besloten de Staten totten winter te continueren/op dat den vyant nergens anders pets en soude voornemen.

Geduerende dese belegeringe / en zijn maer 3. notabele acten gheschiet/ verhalens weert: te weten/ den 1. Septemb. troc upt des Eertshertoghs leger den Marquis de la Bella met 3500. man/ uptgelesen volc/door de stadt eñ bupten om/ bupten S. Jans poorte/ aldaer sy beschansten een hooghde / bequaem om af te snijden den toevoer van hare vyanden. Prins Maurits sulcx verstaen hebbende/ dede ontrent midnacht sijn gheheel leger in wapen komē/eñ nam de nieu gemaecte schanse in/niet tegenstaende grooten wederstant/met verlies van 400. man ende 200. gevangens/ van sijn zijde bleven doot 40. ende 100. gequetste: de voorsz Marquijs is daer oock doot gebleven.

Graef Fredrick sant een Trompetter om de voorsz gevangens te losse: maer Pr. Maurits antwoorde dat hy verstont datter van sijn volc na Oostendē varende/ door schipbreuc eenige in haer handen waren gevallen daer sy moordadelic hadden gehandelt/ doende kranckte/gewonde eñ andere ophangen/dat hy ooc nu in vergeldinge een deel van dese gevangens eerst wilde laten hangē / eñ by aldiē sy voortaē eenige meer ophingē dat hy altijt dobbel deel daer tegen soude laten ophangen: volgens dien mosten 12. vande 200. vliesbens trecken met galgen/die gehangen werden/behalven eenen.

Den 3. Oct. de Marquijs van Malespina(wesende des Esquadzons gevangen)hebbende by Prins Maurits met den Heer vanden Tempel smiddaeghs gegeten/eñ weder keerende na Vliemē/so werden beyde dese Heerē met eenen kogel upt de stat de beenen afgeschoten/den Marquijs behielt het leven/eñ leerde op stelten gaē/maer dē Heer vanden Tempel sterf noch ten selvē dage / eñ wert tot Heusden heerlijck begraven/ seer beklaecht/in zijn plaets wert President vanden Krijghsraet gekoren den Ritmeester Du Bops.

Den Eertzhertogh heeft eyndelijc onder derselver verscheyden aenslagen te maken / inde stadt ghebracht ontrent 3000. mannen/ende die daer in doen logeren/ tegen danck vande borgerie / die eenige hen daer tegen stelden/maer werden gestraft.

Den 5. November stelde Pr. Maurits zijn gheheel Leger in slachorde / ende verliet alle zijne werckē met goede orde/ hy bleef een kleyn mijle vande stat leggen/ om te sien of den Eertzhertog hem soude volgen/maer den Eertzhertog trock met zijn Leger mede op den 6.

November

Novemb. gedurende het beleg van ſHertogenbos/zijn de Staten na vele debatt̄ geaccordeert met 't Eſquadron/dat hen in ſoude gegeven worden de ſtadt Grave/ende dat ſy ſouden ſtellen in handen van Pr. Maurits Hoogſtraten. Dit wert beſloten den 1. Novemb. 1603.

Inn voorgaende is verhaelt vanden twiſt des Graven van Emden met de ſtadt/ daer over is hy in deſen jare 1603. ſelve inden Hage gekomen/ alwaer eyndelic den 8. Apryl een accoort is geraemt/ maer de Grave in zijn Lant komende/ iſſer wepnigh van gehouden.

Keyſer ſchrijft de Vereenigde landē. Gemuytineerde ſtraven. Propoſitie der Staten om conſenten vande oorlogs-koſten. Vereenighde wapenen hen regen het jaer 1604. Senden Pauwels van Caerdē ter Zee. Hollanders ſlaen een Armade in Ooſt-Indien. Nemen een Caraque. Reyſe van Spilbergen. Geunieerden handel in Weſtfalen. Nemen Erklens ende Carpen.

INden ſomer des jaers 1603. was een Rijxdagh gehouden tot Regensburg/ daer benevens andere ſakē oock gehandelt wert om de Nederlanden te bevrēdigen. Tot welckē eynde de Keyſer ſchreef aende Vereenigde Landē/ verhalende de groote klachte vande Neder-creytſen/ vermanende hun ernſtelijck datter oorde mocht genomen worden/ als oock teghen de gemuptineerde/ die nu onder hen ſchuylden/ dat anderſins daer in van weghen den Rijcke ſoude worden voorſien/ volgende des Rijxr afſchept. De gemuptineerde liepen dagelijcx in Brabant/ende benaudē die van 's Hertogenbos ſeer. Tot Leuven begon oock eenige muptinatie/ maer wert voorkomen by den Eertz-hertogh.

Den Eertzhertog liet tot Geulē alle ſchipluydē aenſeggē/ dat hy wilde betaelt hebbē den tol van Rijnbert/ niet tegenſtaende de Vereenigde landen de ſtadt Rijnbert in hadden/ die ſulcx gewilligh deden/ beloofden hy beſcherminge/ eñ de ander drepghde hy met lijfſtraffe.

Den 11. Novemb. 1603. pzoponeerde den Raet van State aende Staten Generael inden Hagghe te willen middelen ramen tegen het toecomende Jaer. Sy verthoonden dat Oſtende ter Maent koſte 100000. gulden/ datter noch veel 100000. gulden ſtondē te betalen.

Dat het aparent was dat de Eertz-Hertoghen int volgende Jaer den Legher over den Rijn ſoude willen brengen/ om zijn binnen-landen te verſchoonen.

Dat de Staten hen daerom moſten verkloeckē om Oſtende te bewaren tot reputatie van haren ſtaet/ eñ ſulcke middelen by der hant nemen/ dat den vpant zijn volck binnen zijn eygen Landen tot zijn eygen verderf ende grooten koſte moeſte houden.

Dat Oſtende meer dan 100. Compangien met geſtadige ververſchinge wech nam/ ende dat de extraordinare koſten beliepen 100. dupſent gulden ter Maent/ behalven t'onderhout van ander Frontieren ende koſten van tochten van Velt-legers: dat daerom de Staten ſoude believen te continueren de noodighe onkoſten tot behoudenis vande Landen.

Datſe over de Provincië/ Gelre/ Hollant/ Zeelant/ Vtreeht/ Vrieſlandt/ Over-pſſel/ Groeningen/ wilden aennemen de betalinghe vanden ſtaet der oorloghe tot 480. dupſent gulden ter Maent.

Dat voorder 't Krijghsvolck bupten dien ſtaet koſte 74. dupſent gulden ter Maent.

Dat de 14. Compangien Schotten vanden Baron van Barklong ter maent ſouden koſten 21000. guld.

Dat de intreſten van opgelichte penningē moſtē betaelt worden: Dat daerom de Staten wilden conſent geben tot 200000. ter Maent/ de wijle op de hulp van bupten geen ſelteren ſtaet en is te maken/ ende dit over Hollant/ Zeelant/ Vtrecht/ Vrieſlant/ Groeningen.

Dat de ſelvighe Provintien noch wilden opbrengen eens 600. dupſent gulden van Apryl tot September.

Item/ 300. dupſent gulden tot de fortificatien.

Dat die van Gelderlant eñ Overpſſel een redelijcke quote tegen de ander vijf Provintiē wilden maken/ &c.

Datſe wilden continuerē de 4. ſt. op de Tonne biers voor de Tappers/ de 20. ſt. op 't ſout/ tot vindinghe vant rebours van Enghelandt.

Datſe wilden doen continueren de Convoyen ende Licenten/ ende voor 't verloop vande groote koſten by de Admiralitepten ter Zee gedaen/ eens te conſenteren 600. dupſent gulden.

Datſe verdangende de Dzente eñ Lingē wildē conſenterē over Dzente 8000. eñ over Lingen 3300. guld.

Datſe wilden continueren alle contributien over de Landen onder den vpant.

Datſe continueren den generalen impoſt van 't ſout tot laſt vanden Pamman ende vande Paſpoorten/ dat die penningen voor de Generalitept komen.

Deſe propoſitie hebben de Vereenighde Provintien genoegſaem gevolcht/ ende hebben nieuwe gereetſchap ten oorlogh gemaect/ te water eñ te lande/ aennemende eenig nieu volck/ makende de Compangien compleet.

Sy ſonden ter Zee Pauwels van Caerden met 6. groote ſchepen/ ghevictalieert voor 18. Maenden/ deſe voeren na de Kuſten van Brazilien/ ſy hadden materialen mede om haer ergens te ſtercken/ ende oock ander ſchepen tot haren dienſte: deſe quamen na twee maenden t'huys/ ſonder eenigh exploit/ dan goede beupten van Supcker.

In Febvuar. 1603. quam een jacht in Hollandt upt Oost-Indien/ brenghende tydinghe van vijf komende ſchepen/ die kozts daer naer in quamen/ ſeer rijckelijck gheladen met Specerie: verhaelde voorts hoe den Admirael Wolfert Hermenſz met zijn vijf ſchepen hadde geſlagen tegen 8. groote Portugaelſche Galioenen/ met 22. Galepen/ die ghereſolveert waren haer te verdrijvē/ de ſtadt Bantam te vermeeſteren/ ende een fort op een Eylant te maken: twee Galepen werden ghenomen/ dry ander ſoo beſchadight/ dat de Portugijſen ſelve 't vyer daer in ſtaken. Van daer voeren de Spaenſche na Amboyna/ ſeer d'inwoonders tyranniſerende/ de Nagel-boomen afhoudende/ tot groote ſchande des Spaenſchen Admiraels Andreas Fortado Mendoza. De Nederlantſche ſchepen bleven 9. dagen voor Bantam/ God danckende voor de Victorie/ ende waren ſeer willecom vande Inwoonders/ ende hooghlijck gheſeſteert als hare verloſſers vande Portugijſers.

Op de ſelve tijt quam oock tydinge dat Jacob van Heemſkerck hadde ghenomen een Caraque/ komende van Macau geladen met Zyde/ Zijde laken en/ Supcker/ Catoen/ Linwa. en/ Muſcus ende ander dinghen/ haren ballaſt was Loot ende Koper/ geeſtimeert eenige Milioenen guldens: deſe goederen zijn oock in Hollant behouden over-gebracht.

Symon Verduyn/ Balthaſar de Moucheron ende Peter van Hecque ſonden upt Joris van Spilbergen/ den 5. May 1601. met dry ſchepen/ deſe vochten tegē 3. Portugaelſche Carabellen by Capo Verde/ eñ na dien hy diverſche Eylanden ende Kuſten hadde verſocht/ is hy gekomen in Zeylon/ tracterende met den Koningh Pimala van Candy/ dien hy onderrichtede vanden ſtaet ende Oorloge deſer Landen/ hem leverende brieven ende Conterfeyſel van Pr. Maurits/ die van hem reverentelijck werden ontfangen.

Wt Zeylon bracht Spilberghen Caneel ende veel goede geſteente/ hy nam oock dry Portugaelſche ſchepen die verbrandende/ ende ſchonck het volck den Koningh/ tot een teecken dat hy vpandt der Portugijſen was/ ſoo wel als de gemelde Koningh.

Spilberghen nam oock een Caraque/ komende van S. Thome/ met hulpe eeniger Enghelſche/ ſeer rijckelijck geladen/ eñ quam eyndelijc in Zeelant weder den 24. Martij 1604. met twee ſchepen/ gheladen met Peper/ Caneel/ Macis/ Noten/ Indigo/ veel Edel geſteenten/ ende een uptnemenden Robijn/ weghende ontrent vier hondert Caraten.

In deſen Winter deden de ghemuptineerde/ die nu inde ſtadt Grave lagen/ grooten overlaſt ende courſen: Wt Weſtfalen haelden ſy over de 100. dupſendt Rijxdaelders: de overſte werden noch daer-en-boven vereert met goude koppen ende kleynen: vanden Biſſchop van Paderborn kregen ſy 12000. Dalers/ eenige voorē

Digitized by Google

die hen wilden verhinderen / sloeghen sy ontrent 400. doot / verbrandende veel huysen.

In Februario 1604. vermeesterden sy 't stedeke eñ Casteel Erkelens / desgelijcx 't Casteel van Carpen / welcke plaetsen sy beyde besetten / doende grooten overlast in Sticht van Ceulen ende 't Cleefsche gebiet.

Eertzhertogen Bedevaert. Toerustinge der Statē op Vlaender. Inneminge van Cadzant eñ verscheydē Schanssen, als oock Ysendijc, Ardenburg. Velasco geslagen. Sluys belegert. Convoy geslagen. Spinola tracht Sluys t'ontsetten, te vergheefs. Sluys wort overgegeven eñ gesterckt met ander plaetsen. Doot van Graef Lodewijck.

DE Eertzhertogen om te beter geluc te verwerven voor Oostende hebben groote beloften ende bedevaerden gedaen tot onse vrouwe van Halle / eñ besonder tot Scherpenheuvel / alwaer nieuwelijcx een Lieve Vrou in een Eycke was gevonden / diemen veel miraculen toe schreef.

Int jaer 1604. hebben de Staten Generael ghereesolveert pets voor te nemen / tot onset van Oostende / sy belasten de Conpagnien allesins vol te maken / ende belasten 1500. Switzers te lichten ende 2000. ander Voetvolck.

Y2. Mauritz heeft alle zijn macht beschreven tegen den 20. Aprīl voor Willemstadt / van waer sy voerē op Zeelant / alwaer Y2. Maurits oock arriveerde dē 24. Aprīl met Gr. Henrick zijn Broeder / de Gravē Willem / Ernst eñ Lodewijck van Nassau eñ andere / met de gecommitteerde der H. Staten eñ Raet vā State.

Den 25. Aprīl is de Vlote / bestaende by nae in ontallicke cleyne schepen upt Zeelant gevarē na Vlaenderen / inhoudende een Haven / genaemt t'swarte gat / landende in Cadzant / innemende aldaer alle de forten in 2. dagen: terwijle dit geschiede / sant Spinola van Oostende 1000. te voete eñ 500. peerden / om Y2. Maurits te beletten over de havē te comen / waeromm Yzings Maurits desperererende van over te mogē comen / stelde in beraet van Cadsant alleen te verseheren / doch een Hupsman wees hem aen datmen by Oosten Sluys in Vlaenderen comen conde / welcken raet hy volghde eñ na eenigh wederstant nam inne de schanse Coxie / desgelijcx S. Catalijnen schans / genoegh teghen hope verlaten / die gebolght werden vande schanse S. Philip sonder weyr te bieden: waer op Y2. Maurits de stercke schanse Ysendijc den 3. May 1604. heeft belegert / daer den vyant meer volck in meynden te brengen / maer die werden op de vlucht gedreven.

Den 6. May des nachts waren de Spaensche wel 2000. sterck met Galeyen eñ sloepen doende / om het Cadsant weder in te nemen / wesende al 600. man ghelant / eer de wacht sulcx gewaer wert / maer door kloeck wederstant werden een deel geslagen / 40. gebangen / 8. sloepen hen ontjaecht / waer door vele verdroncken / eñ den aenslagh te niete ghemaeckt / dewelcke so hen dien hadde geluckt / Y2. Maurits op eē oogenblic soude ontset hebben van alle sijn schepen ende amonitie / eñ zijn voornemen vruchteloos gemaect. Eyndelijc wert het sterckte Fort Ysendijc na cloecke tegenstant overgegeven den 10. May: van Ysendijc troc Y2. Maurits na Ardenburg / beset met 6. Vendelen Duytschen / die verliepen / waer over Y2. Maurits de stadt besette eñ dede sterecken: Middelburgh een verwoeste stadt met een goet Casteel werdt mede verlaten eñ van Yzings Maurits beset. Den 16. May sant Y2. Maurits zijn volck na de 2. wateren Sout en Soete. Dese vonden daer Don Lops de Velasco op zijn voordeel / dewelcke nochtans 500. man afgeslagen wert / vele verdroncke / 300. gebangen / daer onder 11. Capitepnen waren eñ andere. Den 19. May troc Y2. Maurits uae de Soute / de Spaensche legghende met 13. oft 14. vendelen tusschen de Soute eñ Soete / hen daer beschanssende / eñ dede geschut op haer stellen / maer een ander plaetse beneden den vyant bespiet hebbende / dede zijn volck te voet en te peerde over passerē / trecken de voorts rechts op zijnen vyant aen / dewelcke door vreese haer voordeelen verliepē na Damme. Dies Y2. Maurits brugghen dede leggen over de Sout eñ Soete / sendende zijn volck op de West-syde vande haven van Sluys / daer de Spaensche alle hare schanssen verlieten / behalven 't Hasegat / die na dien sy 't geschut hadden ghesien / deselve mede overgaven met 9. stucken geschut.

Hier na heeft Y2. Maurits sijn leger voor Sluys geslagen / de havē doen innemē / eñ sleger doen beschanssen / vrengende de quartieren aen malcanderen.

Die van Sluys creghen in 2. repsen ontrent 1500. man met eenige wagen met meel binnen / eer het leger rontom beschanst was. Den 30. May trachten sy weder victalie ende buscrupt inde stadt te vrengen daer toe die van binnen uytsonden 1000. Slaven eñ 500. soldaten om de Grabe van Barlaymont tegen te trecke / waer tegen Y2. Maurits troc eñ sloegh ecuige van zijn volck / de reste werden op de vlucht ghedreven / latende eenige waghens met meel achter / van de stadts slaven gaben hen vele by Y2. Maurits / upt de welcke hy verstont / dat de stad met veel volcx eñ luttel victalie voorsien was / waerom hy de stadt seer naeuwe heeft doen beslupten / om die door honghers noot te dwingen / den hongersnoot groot zijnde / dede die van Sluys vverteerckenē / waer voor de Eertzhertogh Ambrosio Spinola belaste de stadt t'ontsetē / dewelcke metten Grabe Tribultio optroc met een volcomen legher / latende evenwel Oostende genoegh beset / ende socht in Augu. met 3000. man eñ een deel peerden door Gr. Willems quartier te vrehen / maer moeste met verlies afvrecken: daer na den 16. Augusto trock hy subtijlijck voor by Ardenburgh na de schanssen S. Catheline ende S. Philip / dewelcke hy increegh / eñ dede alle upterste deboir om in Cadsant te comen / doch met groot verlies moest hy eyndelijck te rugghe wijcken / verlozen hebbende vele hoofden van name.

Die van Sluys siende haer ontset geslagen / gaben de stadt over met appoinctement eñ trocken daer upt tusschē 3. ofte 4000. man wel gewapent / eñ 1400 slaven / die al by gestelt werden: Inde stadt werden gevonden 70. stucken gheschuts / behalven die in ander forten waren / met 10. oft 11. Galeyen met alle ghereetschap. De Staten stelden Gouverneur van hare conquesten in Vlaenderen Gr. Henderick / eñ tot Luytenant den Heere bander Hoot. De Staten hebben de stadt seer doen sterckē / eñ daer ontrent 9. schanssen doen leggen / ende rontom Ysendijc 5. groote bolwerckē / makende daer van een onwinlijcke plaetse.

Voor Sluys is gestorven Gr. Lodewijck Gunther van Nassau / vroeder van Gr. Willem eñ Gr. Ernst van Nassau / eñ Neve vā Y2. Maurits / eñ kloer Heere.

Tocht vande Gemuytineerde met der Staten volck. Aenbiedinge vande Eertzhertogen aē de gemuytineerde. Hamont by hen ingenomen. Het succes vanden Tocht. Accorderen met dē Eertzhertogh, verlaten de Grave. Dienen de Eerthertogh. Vervolgh vande belegeringe van Oostende. Menichte van schoten binnen eñ buyten. Constighe vonden om de geule te stoppen. Spinola uyt Spaengiē gesonden voor Oostenden. Verscheyden Gouverneurs tot Oostenden geschotē. Nieuwe afsnijdingen in Oostende. Maken een goet accoort.

OE Staten gereesolveert hebbende den voorsepden tocht op Vlaenderen te doen / zijn met de gemuytineerde bezdragē een tocht eñ inval met haer volc te doen in Brabant eñ Henegou / met 900. peerden eñ 600. schutten te voete op peerden / met lederen kuffens gerust / eñ 15. banen van Y2. Maurits Rupteren met 3. halve Canons / onder tbelept vā dē Drost vā Zallāt.

Dese waren geordonneert by 't Lant van Lupck in Brabant te trecken / langhs de Cassye / om alsoo des Eertshertogen volck van Oostende te trecken: de ghemuytineerde beloofde de dorpē van Brabant te brantschatten tot prossijt van beyden / maer eer sy upt de Grabe trocken / was hen by de Eertzhertoghen doen aenbie-

aenbieden 3. quartieren van hun achterweſen / dat ſy het reſterende vierde-part ſouden quiteren teghen hun heroovingen/ maer ſy wilden volle betalinge ende verſekertheyt hebben.

De ghemuptineerde zijn alſo boozt-getrocken met der Staten volc/ eñ quamen den 28. Apzil 1604. booz Tienen / welcke ſtadt ſy met een Petart meynden te winnen / maer moeſten met verlies af trecken. Den 29. Apzil obervielen ſy Hamont eñ ruſten hen daer eenige dagen/ niet toelatende dat der Staten volc eenige bzantſchattinge vande Dozpen ſouden halen/ maer ſy epſchten hen contributien / om gheen meerder offentie te gevē/verhinderende der Staten volc met vele blacuwe uptvluchten niet boozder te trecke̅/waerſchouwende de ſteden/ ende doende ſelve behendelijck der Staten volc ter zijden ſomtijts afwijckende/dootſlaen/ eyndelijck quamen ſy met kleyne dach-repſen tuſſchen Bins eñ Bergen in Henegou/willende niet boozder trecken/ twelc de landen groote̅ ſchzic aen bzacht/eñ Pz. Mauritz ſaken eenigſins bozderde / doende niet anders dan hun contributien inbozderen / willende oock niet lijden dat der Staten volck pets ſoude aenrechten.

Terwijle ſy op den Tocht waren / hadde Gr. Herman vanden Berge/eñ andere met hun bevelhebberen binnē den Grave accoozt getroffē/ inhoudende vergiſſenis vā alle twoozgaende/eñ datſe volle betalinge ſouden hebben / eñ tot verſekeringe Ruermonde met eenighe Oberſten in haer handen geſtelt/ dat ſy daer tegen moeſten reſtitueren/ Hoogſtratē/ Harpen eñ 't geſchut van Erkelens. Als de ghemuptineerde dit vernamen zijn ſy te rugge gekeert den 19. Mey na de Grave/ende der Staten Kupteren nae Bzeda / weſende ſeer op hen verbittert : na dat ſy nu booz henne Ghedeputeerde de Generale Statē ſeer haddē bedanct eñ Pz. Mauritz/ hebben ſy den 9. Juni de ſtadt Grave gerupmt/ eñ deden den Eertzhertog dienſt booz Slups/ daer een groot deel verſlagen werden/ andere verliepen met haer gelt/ ſommighe gaven hen in dienſt der Staten / daer onder waren Thomas Viller ende Papouken / die hen wel daer nae hebben gequeten.

Van Ooſtendens beleg is hier bozen verhaelt / daer zijn vande particularitepten beſonder tractaten uptgegaen/ daer toe wp den curieuſen Leſer wijſen.

De obſtinaetheyt heeft het beleghdoen dueren / niet tegenſtaende de groote onkoſten / want de Vereenighde landen 't beſchermen wel 4. milioenen heeft gekoſt/ behalvē al de verſlagenē/alleen om hare bpanden werc te geven in haer eygen lant: de koſten vandē Eertzhertogen waren niet minder / boven dien bewijſt den uptganc datſe daer bp hebben verlozen Rijnberck/Grave/ Yſendijck/Ardenburg/Slups met de Galepen.

Dit beleghis geweeſt een hooghe ſchole van alderhande Krijgsvolc/Buſſchieters/Piloté/Ingenieurs/ Chirurgijns ende diergelijcke/ſo dat elc die maer eenighe maenden in deſe ſchole hadde gheleghen/ een goede Meeſter in zijn ampt mocht verſtrecken.

Inde eerſte 20. maenden waren op de ſtadt geſchoten meer dan 250. dupſent ſchoten met pſers / tuſſchen de 30.eñ 50.ponden. Die van binnen ſchoten ober de 100. dupſent ſchoten : vande beleggers waren inde ſelve tijt doot gebleven 18000. eñ van binnen tuſſchen 6. eñ 7000.niet tegenſtaende alle het ſchieten/ ſterven van de peſte ende armoede/ werden die vande ſtadt ozdinaris verſocht van hun vzienden/ met wijf ende kinderen als of het een kermis gheweeſt hadde / deſgheljcx vele Krijghslien eñ Edelen upt Vzanckrijc ende Engelant. Ober 5. July dzy jaren langh bedzeven die vande ſtadt groote feeſt met op ketels te ſlaen / al 't gheſchut af te ſchietē/ in plaetſen van klocken te luyden / die ſy niet en hadden/ hebbende een ſolemnele pzedicatie/ danckende God ende biddende om verloſſinge: diverſche Inventien zijn verſocht / om hen de vaert te benemen / onder ander Pompeus Juſtiniaen Romeyn/ liet makē blotten van lange Kijf-boſſen/ genaemt Saucijſen/binnen met ſteenen gebult/ deſe werden eerſt met ſchieten ghebzoken/eñ voozts dooz de Zeebaren los: hy hadde oock een ſtozm-bzugghe geinventeert / om te beſtozmen een halve mane ober de Geule / de bzugghe was van Cabels ghevlochten / loopende op vier groote metalen wielen/ 't beſchut was bzy booz een muſket/deſe werdt oock omnut gemaeckt dooz ſchieten.

An. 1603. in Junio was Ambzoſio Spinola vā Genua rijck eñ machtig van gelt/ eergierigh eñ kloeck/in Nederlant gekomen/ opbzengende groote ſommen vā ghelt tot des Koniñcx van Spaengien dienſt op verſekeringe/ deſe werdt gegeven het opperſte ghebiet van 't beleghbooz Ooſtende/ende heeft veel dinghen gerefozmeert/ veel Ingenieurs te werck geſtelt / om de ſtadt te vermeeſteren / die nu al haer defentich ende bupten-werckenquijt waren / behalven de ſchade die ſy hadden geleden vande Zee. De belegerde hadden verlozen inde leſte 6. Maenden verſchepden Gouverneurs/als dē Colonel Vchtenbzoet/Giſtelles/ Johan vā Loon/ Berendzecht ende andere gequetſt / de Heer van Marquette was haren leſten Gouverneur. De veranderinghe van Bevel-hebbers cauſeerde dat vele boozſlagen tot geen effect en quamen. Alle teerlingh ende kaertſpel was verboden/ deſgheljcx dzonckenſchap vande Officiers op de wacht op groote pene: bijftigh Kroonen was geſtelt op peder oberlooper.

Spinola heeft in Apzil/ Mey ende Junius grooten vlijt aengewent/ om de ſtadt te vermeeſteren/ ſparende gelt noch volck/ ſy verlozen den oberſten Catri ſſe /een erbaren Krijgsman : ſy kregen Porq d'Eſpick in/ende naerderden dagelijcx dooz mijnen eñ ſtozmē/ waer mede ſy ten leſten quam inde wallen eñ veſten : ſy ſtopten de oude haven/ende onderminden den Santhil/die hy met bzeeſelijck ſtozmen won in September / dooz de Duytſchen/ die hy treffelijck vereerde/ alſoo d'Italiānen onwillighwaren. De belegherde hadden van langer handt hun hier teghen verſien/ſy hadden gemaeckt een nieu Santhil en ander wercken : ſy ſneden oock de ſtadt ten halven af met flanckerende bolwercken/ ende achter dat nae de Geule Nieu Troyen oock met puncten flanckerende om noch een wijl upt te houden.

Maer alſo deſe wercken ve[illegible] ende van gheen vaſte aerde waren/ en konden ſy 't gheweldt des gheſchuts niet onderſtaen : want de beleggers al haer geſchut op des ſtadts oude wallen hadden gebzacht / eñ beſchoten daer mede de nieuwe : de belegerde dedē eenige uptvallē/ hare bp[illegible]dē upt haer bolwerchē ſmijtende/ haer geſchut verna[illegible]elende / maer moeſten met ſchade keeren/ hier op leden ſy in Auguſto groote ſchade vande zee.

De belegher[illegible]e hebbende den Santhil verlozen/ende ſiende haer bpand[illegible]en mineren na de oude ſtadt ende ander ſwarigheden/ hebben ſulcx te kennen ghegheven de Staten Generael/ eñ Pz. Mauritz tot Slups vergadert/ de welcke conſid[illegible]erende/ dat ſy nu een vaſten voet in Vlaenderen hadde̅ / hebben den Gouverneur Marquette oozlof ende laſt gegeven opt boozderlijckſt te accozderen met de belegghers. De Gouverneur met zijn Krijghs-raedt heeft begonſt alle zijn ſchepen te laden met geſchut/ammonitie ende victalie/ ende ſulcke perſoonen die de compoſitie mochten beſwaren/ ende ſant daer na aenden Marquis Spinola om te accozderen/ welck accoozt wert geſloten den 20. September 1604. na dat de ſtadt 3. jaren ende 80. dagen was belegert eñ beſtreden geweeſt.

De oude ſtadt werdt den beleggers ingherupmt / de belegherde trocken in haer Nova Troya tot den xxij. September (de Marquijs noode den Gouverneur/ Colonellen ende Capiteyns op een heerlijck Banquet) trecklende doe ober de Geule te lande langhs de Zeekant in goede ozdze / de Francoyſen hadden den booztocht/de Nederlanders int middē/ ende de Engelſchen ende Schotten den hinder-tocht / ſy waren ſterck bzy dupſendt kloecke mannen / friſch ende gheſont volck/ wel geruſt/ſy voerden mede vier ſtucken geſchuts: van den Pz. Mauritz ende ander Graven eñ Heeren wierden ſy bziendelijck ontfangen eñ gewillecomt met ontdecten hooſde ende hantaſtinge/hun bedanckende booz haren ghetrouwen dienſt / de Capiteyns / Officiers

Digitized by Google

ende kloecke soldaten ghewoydert met ander beloninghe. De Bozgery is meest tot Slups komen woonen/ den Balliou wert tot Slups Baillou gemaeckt.

De stadt Oostende is daer na seer besocht gheweest ende bevonden een steenhoop eñ santbergen / seer weynigh huysen werden daer gevonden / maer wel hutten/ veel ammonitie/2. gebzoken stucken met eenighe mozticren/ontallijcke quantitept van scharpen.

De Eertzhertogen quamen ooc hun te sien/verwonderende hem/ siende so veel gelts/ tijt eñ volck verquist te hebben om een onmutten santhoop / ende bevindende de stadt onbequaem tot menschen-wooninghe/ stelden oydre om de stadt wat te verbeteren met huysen eñ Bercken/ ende de stadt te stercken tegen de Zee-baren: gevende groote belpheden om Inwoonders te locken/ maer is int eerste Jaer weynigh volck met der woon ghekomen/oock gheen schepen noch Schipvaert/noch Visscherije.

Eynde des veerthienden Deels.

Kozte ende warachtige beschzijvinge der Nederlandtsche gheschiedenissen: regeerende de Vozstelijcken Cardinael ende Pzins Maurits.

Het vijftiende Deel.

Versoec uyt Engelant op Antwerpē te varen, geweygert. Vergaderinge der Staten aende Spaensche zijde te vergeefs versocht. Rijcke vlote uyt West-Indien in Spaengien gekomen. Gereetschap aen beyde zijden ten oorloge. Ordinarise ende extraordinarise kosten der Vereenighde Landen. Verscheyden voorslagen van vrede.

IN Jaer 1604. werdt versocht aende Staten der Vereenighde Landen van wegen den Koningh van Groot Bzitanien/dat de Enghelsche met hare schepen solden moghen de Schelde op varen tot Antwerpen/midts betalende licenten: de Staten overwegende diversche swarigheden/ die daer uyt souden konnē ontstaen/hebben sulcx afgeslagen.

De Nederlanden staende onder de Eertz-hertogen/ versochten een vergaderinghe der Generale Staten te mogen hebben tot Bzupssel/ maer sulcx werdt belet by de Eertz-hertogen/ dooz eenighe afgewozpen bzieven/ vande Vereenighde landen aende selve Staten geschzeven/ maer hen wert tot gelatē in elcke Pzovintie apart te vergaderen.

Den Eertzhertog versocht van Bzabant 300. dupsent gulden/twelck ten eersten vande geestelichept wert gewepgert / so lange geen beter oydre onder 't krijghsvolck en ware. Diesgelijcx gheschiede in Vlaenderen/ maer daer wert hope van vzede gegeven/ als komende vanden Koningh van Engelant/tot welcken eynde eenige bzieven eñ gesantē na den Hage werden gesondē.

Wt Spaengien quam oock tijdinghe dat Spinola vanden Koning seer was gefesteert ende 300. dupsent gulden ter maent toegesept/ende andere sommē/ om de ghemuptineerde te betalen / ende de schulden van des Eertz-hertogen Hofhoudinge/daer mede heeftmen de Staten eñ gemeynte gestilt / daer toe oock seer hielpen de gewisse tijdingen vande inkomsten van 2. seer rijcke Vloten uyt West-Indien den 30. Decemb. 1604. De eene bzocht in gout eñ silver 6. milioenen 431. dupsent realen van achten. In Peerlen ende Esmerauden 120. dupsent Realen. Item / 250. kassen Anil / weerdigh 42000. ende 28. Realen. Inde ander Vlote was silver/ 4. milioenen 500. ende 76. dupsent / 450. Realen van achten. Item/894. kassen Coetsenille/ weerdigh 614. dupsent Ducaten eñ 625. Realen. Item/1287. kassen Anil/weerdigh 265. dupsent 443. Realen/220. kassen Zijde uyt China weerdigh 121. dupsent Realen. Van alle desen rijckdom quam den Koning toe ontrent vier milioenen/ende de reste particuliere Kooplupden.

De Eertzhertogen maecten seer groote gereetschap ten oozloge tegen het volgende jaer/ verkrijghende veel volcx uyt Spaengien/ Italien/ Duytschlandt/Walslandt/desgelijcx uyt Engelandt/Schotlant/Yerlant/ volgens de Vzede-articulen.

De Vereenighde landen vzoponeerden oock in October dooz den Raedt van State watter noodich was totter Oozloghe teghen den toekomenden Somer/om niet alleen defensijve maer offensijve oozloge te voeren/ houdende in dienste byde 100. Compangiē voetvolcx/ die geduerende 't beleygh van Oostende boven ozdinaris aengenomen waren/die sy deden versterckē: mitsgaders 36. vanen Kupters / handelende daer en boven met den Marcgrave vā Ansbach/om 1000. Duytsche Kupteren te hebben. Vanden Koning van Yzancrijck hadden sy groote hoope van assistentie / die hen raede vzoech te belde te komen met 170. ofte 200. Vendelen Voet-volcx/ende 36. ofte 40. Cozonetten peerden.

Ontrent dese tijdt heeftmen seer getracht om eenen vzede te vinden / daer toe den Keyser de Gheunieerde met des Rijcx affscheyden meynde te dwingen / te meer mits dat Yzancrijck ende Engelant de Nederlanden schenen verlaten te hebben / ende dat den Turcksschen krijgh het Rijk seer dzong/'t welck de Vereenigde wert toegeschzeben / midts de Eertz-hertoghen schenen hen tot conditien te onderwerpen / behoudende de souverayniteyt. Dan alsoo men meynde den Vzede-handel ernstelijc int werc te stellen/ so heeft de quade regeringe ende conscientie dwangh / dooz der Jesuijten aendzijven in Hungarien ende Sebenburgen openbare rebellije veroozsaeckt / opwerpende den Botschap dooz haer hooft / hen sonderende als de Nederlanden op de infractie der pzivilegie / regeringe van vzemde ende conscientie dwangh/twelck den Keyser ende Koningh van Spaengien ander bedencken gaf. Ondertusschen zijnder verscheyden discoursen ende voozslagen van vzede voortgekomen/de eerste wesende/ soo hy seyde/ een gewilligen ballingh / die wilde de Eertz-hertogen op bepaelde conditien by authozitept vande gebuer-Koningen stellen. Den tweeden/wesende Kooms Catholijck/ wilde / om de Kieligie te verseckeren / de Nederlanden aende Kroone van Yzancrijc hechten/ende de Spaensche macht over 't geberchte jagen ost houden.

Ten 3. wilde dat de Vereenighde landen souden een afkoop doen dooz haren vzydom/ soeckende te verwoonen dat sulcx soude eerlijck ende pzofijtelijck wesen.

Op desen tijdt zijn oock aen weder zijden by onghenoemde autheurs / eenige artijckelen van vzede/ soo in geschzift als in dzuck onder den volcke gestroyt / meest soo schijnt om des volcx genegenthept te ondertasten/ dan alsoo de selve in openbaren dzuck in 't lange te lesen zijn / sullen den Leser daer toe wijsen. Teghen alle dese discoursen is in Hollandt uytgekomen een treffelijc tractaet / geintituleert Trouhertige Vermaninge, om niet te luysterē na gestroyde ende verfierde vrede-Articulen: ende alsoo 't selve ghenoegh is te bekomen/wijsen wy den curieusen leser oock tot het selve.

De Keyser Rudolph sant oock inden Haghe Marimiliaen Cochi / om paspozt te verwerven / dooz een trosseljck Rijcx Legatie/om van vzede te handelen.

Dit gaf den Staten nae-dencken / al ofmen wilde dooz soodanighen pzacht/ beroerte onder de gemeynte maken/die vele na vzede luysterden/ ende verlangden/ om verlichtinghe der lasten. Dese Ghesanten gaven de H. Staten schzifteljcke antwoozde den lesten Mey 1605. bedanckende dooz eerst de Keys. Maj. dooz zijn sozgvuldigheyt / eñ verhaelden particulierlijc de schaden by hen geleden dooz verscheyden vzede-handelingen/

ghen/ dat oock noch niet goets voor hen oft den Rijcke daer upt te verwachten stont/ baden over sulcx seer onderdanigh hen daer mede niet te moeyen: sy protesteerden voor God/Keyser/Coningen/Vorsten/etc. dat den 40. jarighen bloedigen crijgh eñ 't barbarisch ghewelt der Spaengiaerdē niemant verdrietiger can wesē dan haer / eñ daerom liever om een Godlicken vrede wensten dan om lange oorloge / so dē selvē met behoorlicke versekertheyt conde cōcregen worde: dat sy upt noot de wapenē hadde aengenomē / eñ door dē uptersten noot met raet van hare gebuer-landē tot de uptersten resolutie getredē/ende de Nederlantsche regeringe in wyphept gestelt/ontslagē van dē eet/ dē Coninc van Spaengien gedaen/volgende hare privilegiē: waerom alle ompartijdighe Coningē/Vorsten eñ Stendē / de Nederlantsche Geunieerde provinciē voor eenē vrye staet erkennē: dz sy met de Eertshertogen niet en condē handelen/ aengesiē de selve dē Coninc van Spaengiē moest voor Overheer bekennē / mitsgaders zijnen raet eñ Spaensche Inquisitie/als bleeck upt de commissie des Marquijs Spinola.

Dit was het voornaemste vā der Statē antwoorde op des Keysers/Ceurvorstē eñ Stendē brief/beslotē in de vergaderinge der Statē generale dē lestē May 1605.

Heemskerck neemt eñ brengt een Caraque in Hollant. Oost-Indische schepen comen in Zeelandt. Grote toerustinge aē beyde sijdē. Pr. Maurits aenslag op Antwerpē. 't Casteel Wou gewonnē. Beyde Legers tot Watervliet. Vereenighde landē rusten schepen ter zee. Crijghsvolc ter zee uyt Spaengiē na Nederlant gesonden, worden verhindert. Pauwels van Caerden in Hollant ghecomen.

IDat voorgaende Boeck is verhaelt hoe dē Admirael Heemskerck hadde gewonnē een Caraque/comende vā Marcau/genaemt S. Catherina/groot 500. batē/op hebbende 800. menschē/na diē sy ontrent 70. mā doot eñ gequest haddē/eñ het overige volc aē lant haddē geset. Dese Caraque seer costelic geladē zijnde/ dede Heemskerck ontladen in ander schepen/ eñ de Caraque bequaem ghemaeckt hebbende/brachtse in Hollant.

In dit jaer 1605. quamē in Zeelant 2. schepen upt Oost-Indien / daer over Sebalt de Weert hadde last gehadt/dese hadde int Eylant Seylon ghehandelt/ aldaer hy wiert omgebracht van dē Coninc van Candi.

De Staten der vereenighde landen/ als ghesept is/ hebbende dit jaer groote toerustinge ten oorloghe ghemaeckt/ te water ende te lande.

De Eertshertogen versterckten hen oock geweldich met Crijghsvolc van verscheyden natien / willende 3. legers te velt brengen: den Marquis Spinola quam te poste upt Spaengien/vereert met 'tgulde Vlies / door Vranckrijck den 9. Aprzil tot Bruyssel/ mede brengende groote parthyen gelts/als oock wissel-brieven.

Pr. Maurits is in May met zijn Cavaillerie ende voetvolck na Bergen-op-zoom getrocken / schepende in Zeelant 80. vendelen voetvolcx onder 't beleyt van Gr. Ernst van Nassau/om de stadt Antwerpen te beleggen/twelck lichtelic hadde connē geschiedē/ so sy aē den Vlaemschen kant haddē connen landē/ twelc verhindert wert door stercken wint: sy passeerden stoutelijck des vyants schanssen/eñ trachtē met eenighe sloepen een deel volcx te landen / maer alsо 't selve langhsaem te wert ging/so werden sy oock lichtelijc van kant geheert den 17. May met cleyne macht / daer toe den nacht veel hielp / die 't crijghsvolck een afterdencken maeckte/dat de Spaensche veel sterckter waren / waer door sy verslouden/te meer / om datse geschut by hen haddē/daer waren ontrent 100. doot gebliven/ende 80. ghevangen. Dit geschiede den 17. May/smorgens als Gr. Ernst meynde een brugge over de Schelde te leggen/ontrent Ousterweel: hare Oorlogschepen int gesichte van Antwerpen comende / Gr. Ernst lande zijn volc aen den Brabantschen kant/trecktende na Ekeren daer Pr. Maurits gecomen was/die weder na Bergē trot. In Antwerpen was groote vreeste/ peder wensche/ nae dat hy gesint was: alle eetwaren stoeghen terstont op/dele vluchten met haer goederē/maer daer werden terstont 4. Coznetten peerden bestelt / eñ door hares vyants afstreck verging de vreese.

Pr. Maurits belegerde 't Casteel Wouwe/een mijle van Bergen gelegen in een morass/seer sterck/ welck inleggende garnisoen vele schade hadde ghedaen op de schepen tusschen Hollant eñ Zeelant/varende: tgeschut wert daer voor geplant/ eñ wesende maer 85. mannen daer op/wert met verdragh overgegeven dē 23. May.

Spinola hadde nu alle zijn macht by Antwerpen vergadert/om de stadt te beschermen/slaende een brugghe over de Schelde.

Pr. Maurits scheepte dē 2. Juni zijn leger na Ysendijc in Vlaenderē/ schijnende 't sas vā Gent ost Brugge te willen beleggē/om den krijgh op 's vyants lant te houden: maer Spinola was hem terstont met zijn leger by/alsо Pr. Maurits genoech hadde gheseyt/ want zijn meyninge was na den Rijn te trecken / teghen de meeste stemmen der Staten: dies Pr. Maurits om de conqnestē vā Sluys/Ardenburg/ Ysendijc te beschutten / liepe zijn Legher tot Waterbliet / te meer alsо de fame liep dat de Eertzhertogen Sluys wildē belegeren/ ende met het groot volck dat sy verwachten Rijnberck soudē belegeren/ eñ dan noch eenē vliegenden leger wilden houden om alle tocvoer te doen. Pr. Maurits deschanste hen sterc/desgelijcx dede Spinola / dagelijcx malcander voordeel op malcander soeckende.

De Staten der vereenigde landē verstaē hebbende/ de groote ghereetschap ter zee die in Spaengien eñ Italien wert ghemaeckt/ hebben mede een deel schepen/ meer dan ordinare toegerust/ waer van een deel int begin van May haer ter zee begaven/ onder 't beleyt van den Zeeuschen Admirael Haultain/met last de landen van Spaenschē inval te bewaren/ geen vryendē oft gebueren te hinderen. De groote schipsreedinge is ten lesten ontdeckt/te weten/ dat Don Lops Fapardo Generael des Coninex vā Spaengien last hadde eē regement out Spaensch Crijgs-volc na Nederlant te senden/die te landē tot Dunkerckē / Nieuport oft Ostende/ maer sulcx niet doenlijc zijnde/souden in eenige havens van Engelant loopen/ om dan ter eerster gelegenthept met cleyne schepen over ghevoert te worden. Dit regement wesende 1200. sterc werden geladen op 10. schepen den 24. May met een vloot Coopvaerders van verscheyden natien/ dese werden ontdeckt den 12. Junij/eñ een Hamborgs schip gedwongen te strandē/ het Crijghsvolck eenige ontcomende/maer meest doot geslagen/ eñ eē Schots schip wert aen gront gedrevē/ eñ het volck ontrent 200. meest doot geslagen: des anderen daegs den Admirael Haultain ontmoete 6. schepen eñ 2. Caravellen / daer van hy eenige inden gront hielp/ ander quamen met groot perijckel tot Douerē/ van 1200. mannen ontrent 700. behouden hebbende. Dit Spaensch Crijghsvolck onder Don Pedro Sarmiento Colonel hebben haer tot Douerē in Hutten onthouden op dē Zeecant eñ inde gestrangde schepen/ vā Junius af tot in Decem. gekost hebbende 47000. Croonen / vele storven noch van armoede ende van quetsueren/ eyndelijc zijn sy door de lange eñ donckere nachten met eenige barquen over geraeckt tot Grevelingen eñ Duynkercken / eenige Engelsche ende Yren hen nu by ghevallen zijnde.

In desen winter is in Hollant oock thuys gecomen Pauwels vande Caerdē/die met eenige groote oorlogschepen langhe hadde uptgheweest / op de Custen van Brasilien/ mede brengende 3000. kisten Suyckers eñ eenighe sommen gelts.

Legers tot Watervliet. Buscoy treckt met zijn leger Na den Rijn. Meurs afgebrant. Spinola treckt uyt Vlaenderen na Vrieslant. Wint Oldenzeel eñ Lingen. Pr. Maurits volgt Spinola. Versuymt Lingen tonsettē. Versterckt zijn garnisoenē. Tomas Fillers exploicten. Bergen-op-zoom besprongen. Bergen anderwerf Besprong. Spinola treckt nae den Rijn, dien Pr. Maurits volght. Tracht een Convoy ende

Digitized by Google

Trivultium te slaen. Wachtendonck van Busquoy ghewonnen. Cracou gewonnen. Beyde Leghers breken op.

BOven is verhaelt dat de twee Legers teghen malcanderen tot Waterbliet lagen/soechende malcanderen voordeel af te sien. Pr. Maurits maecte eenige aenslagen op de schanse Patientie / maer die wert behouden / Spinola meynde eens een deel Proviantschepen te bespringen/ ten leegen water/ maer wert geslagen / desgelijcx Pr. Maurits te bespringhen op den wech van Ardenburch/maer is oock gemist.

Ondertusschen was Busquop met een ander leger seer sterck na den Rijn getogen / passerende de Riviere by Ceulen/ alom brandtschattende / Mulhem afdringende 1000. Talers / makende een brugghe over den Rijn / ende aen beyde sijden schanssen / Kepsers weert opende hun de poorte/ maert Casteel wert vande Ceulsche beset: volgende de voetstappen vele vandē Admirante / ondertusschen is den xxb. Juni de oude stadt Meurs gheheel af ghebrandt.

Pr. Maurits heeft op de tijdinghe van der Spaensche tocht na den Rijn. Gr. Ernst met een deel peerden eñ voetvolcx na Rijnberc gesonden/ die de selbighe stadt van alle noodtdruft heeft voorsien eñ versterckt/ mede toesicht op de naestghelegen steden hebbende/ besonder op Wesel / dewelcke volck aennamen ende versterckten oock haer stadt/ goede correspondentie houdende met Gr. Ernst/dewelcke met een clepn legher hem daer ontrent hielt. Ondertusschē schreven die van Lingen/Oldenzeel/Bevoort eñ Grol om meer volcx/twelc hem wert toegesept/ maer langsaem gesondē/dē vpant te cleyn achtende/ twelck Spinola wat dede voorneme met hope van goede uptcomste.

Busquop de passagie ober Rijn bevrijt hebbende/ tooch Spinola den 6. Juli upt Vlaenderen geen middel siende om Slups oft Ysendijck te beleggen / hy liet in Vlaenderen Gr. Frederick vanden Berge met veel volcx: Spinola bracht aen den Rijn 15000. man comende daer mede by Rueroort. De Hollantsche uptleggers dreef hy den Rijn nederwaerts/ crijgende also zijn victalie van Ceulen onverhindert: verstaende dat Oldenzeel niet seer beset en was van volc/eñ datmē tot Lingen alle fortificatien vermaechte is derwaerts getrocken/sterck gherekent in als 15000. voetvolcx ende 3000. peerdē met vele ammonitie/ geschut/wagens eñ alle noot druft: de Grave van Busquop bleef by den Rijn met eenige dupsent man/den pas bewarende: den 8. Augusti quam hy by Oldenzeel / een onvaste plaetse (daer 3. Vendelen volcx in lagen) hy plantede 11. stucken geschuts/ schoot den 9. dry voleen/twelck die van binnen bevreest maeckte/ende gaven de stadt over met accoort den 11. Augusti 1605.

Den selben dach sant hy noch het meestendeel zijns legers na Lingen/daer in lagen ontrent 500. mannen/ onder Marten Cobbe eñ ander Officieren / de plaetse lagh op veel sijden open/geen borst-weringhe/de meulens tot verdiepinge der grachten noch inde vesten: dese gelegenthept heeft Spinola doen haesten/ende heeft de Stadt op vier plaetsen doen approcheren/ ende vier batterien gestelt/alle daghen schietende/tot datse twee bolwercken/twee poincten af schoten: De sake also staende/ is den Predicant Johan Spinhovius met den Kerckenraet by den Commandeur Cobbe op den wal gecomen/ met schreyenden oogen biddende/ so veel onnoosel bloet te verschoonen/ eñ also den Commandeur antwoorde/ zijn eere te willen betrachten/heeft Spinhoven expres geprotesteert/ dat het onnoosel bloet dat door sijn opstinaticheyt soude vergotē worden op hem ende op zijne kinderen soude comen/ de borghers 300. sterck / dreyghden oock openlijck een bolwerck in te nemen / ende sekere accoort te maken: also is de stadt Linghen met het Casteel overghegheven den xviij. Augusti 1605.

Spinola is met dese haestighe victorie als dronckē geworden/ende bleef daer seer slechtelijck eenige dagen stil ligghen. Ondertusschen hadde Pr. Maurits zijn plaetsen in Vlaender wel gesterct/ eñ twee Ropale sorten gemaert/ om Ysendijck te beschermen: hy troc upt Vlaender den 4. Augusti/ latende aldaer 50. Vendelen onder den Heere vander Noot / eñ is tot Deventer gecomen / ontbiedende by hem Gr. Henrick zijn broeder met het meestendeel des volcx dat op dē Rijn lagh/latende daer alleenlic 28. vendelen volcx/ maer eer al dit volck by hem was met de toebehoorten/ creegh hy tijdinge vant over gaē van Lingē: de Bourtange / Coeverden eñ ander noodige passagien om in Vriesland te vallen / waren niet meer als met ordinaris garnisoen versien/eñ warē seer verbaest/also dat eenige der selber sonder groot tegen weyr lichtelijc souden in des vpants handen hebben ghevallen/ so Spinola terstont voorts ghetoghen hadde.

De Commandor van Lingen Marten Cobbe/den Dyost Albert van Ittersum eñ de ander Capitepnen werden ghevangen/ om te verantwoorden het overgeven van Linghen.

Spinola bleef middeler tijt voor Lingen leggen/op makende watter verballen was/ ende ooc eenige halve manen/ om daer te laten twee oft 3000. man.

Terwijlē dese Legers in Vriesland warē/de Eertshertogen hē sterc van volc bevindende / hebbē een aenslagh voorgenomen op Berghen-op-zoom/onder thelept vanden Gouverneur van Hulst / met een Du Terrail Francops kloec Petardier: tot dien eynde vergadert hebbende 4000. man eñ 3. Coznetten peerdē/zijn subtijlic den 21. Augusti voor Bergen-op-zoom ghecomen voor den dage/eñ also het leech water was/zijn voor de haven ghemarcheert/becliminende met 1000. man/stracx het buptē werc/genaemt Bet-af/de schiltwacht maecte/alarm/ende verlieten het buptenwerck/ schuplende onder de pallissaden eñ de vleugelen vande stadt/de bespringers meynende datse inde stadt waren ende riepē ville gaigne, couragie, vive la Messe, maer sy werden kloechelijc van de borgers eñ soldatē te rugge gedreven: een anderen hoop dedē twe staketsel voorten springen/staende voor de water-poort/ daer sy ooc een Petart voor hingen / maer die en sprong niet / de meester wert doot geworpē/nae dat 'tselbe gefaelgiert was/ eñ sy lange te vergeefs hadden gevochten/ zijn sy afgeweken/achter latende 30. dooden eñ 20. gevangenen/ende 200. gequetsten/seer veel wapenen/die van de stadt hadden een man doot eñ eenige gequetste.

Niet tegenstaende den vorigen aenslagh op Bergen was gemist/hebben de selve belepders andermael haer gheluck willen versoecken den 19. September 1605. wesende sterc 5000. te voet ende 5. Coznetten peerden. Den Gouverneur Bar creegh ten selben dage eenighe advertentie van zijn uptgesonden rupters / ende wederom tsavons ten 10. uren/ dat den vpant met zijn gheheele macht voor de hant was met schupten / bruggen eñ ammonitie: hier over dede den Gouverneur eenighe stucken geschuts af schieten tot waerschouwinge van Tertolen ende de schanssen op de Haven / als oock Woude/Steenbergen: de Spaensche hielden hen stil tot 2. uren/die van binnen besetten ondertusschen haer wallen met borgers ende soldaten/ eñ op de marckt 2. vendelen / om de trecken daer de noot sulcx soude verepsschen. Ten twee uren hebben sy malcanderen met vyer-teecknen gewaerschout om aen te vallen ghelijckelic/ also hebben sy de stadt op vijf sijden aenghetast met seer grooten moet ende ernst/niet ontsiende eenich schieten/ aencomende als een pseren berch / sy deden groot ghewelt aen de Steenbergsche poorte / om daer langs haer peerden in te brengen / doende in min dan een half ure dry poorten springen / de valbrugghe was neder gelelt eñ in stucken met de sloten / grendelen eñ pseren boomen / niet dan de binnenste resterende te openen / die vande borghers ende soldaten van binnen toe gebolwerckt wert. De Spaensche Trommelen sloegen daer alarm voor de poort / al oft sy binnen gheweest waren / haer peerden quamen na de poort toe / eñ bliesen die trompetten/ al of de poort open

re gheweest. De borghers stonden op de wallen / seer kloeckelijck met haer Vendels malcanderen moet gevende / ende hebben hare vpanden seer smadelijck toe gheroepen: desgelijcx gheschiede haer oock op andere plaetsen: De cloecxste vrouwen ende kinderen deden groote hulpe/ aenbrengende/ Krupt/ Loot / peckreepen/ minck-ijsers / steenen / dit deden de kloeckhertige vrouwen / de ander laghen voor haer deuren op haer knien / ende vochten met den Gebede eñ smeecken tot God. De Spaensche nu al te grooten wederstant vindende/ eñ dagh gevorderen zijnde/ zijn met schade af geweken/ na Antwerpen/ latende 100. dooden liggen/ mé bant opden wegh vele dooden / sy lieten achter haer Bruggen/ petards/ rolwaghens/ leeders/ houden ende amonitie/ eñ vulden de wagens met dooden eñ gequetsten. Die binnen stadt misten een soldaet/ maer hadden veel ghequetste/ meest door haer eyghen buscrupt. De stadt werd daer na met alle noodtruft voorsien/ eñ met meerder krijghsvolck beset / om dierghelijcke perijckel t'ontgaen.

Pr. Maurits / als wy voorsept hebben / was met sijn Legher tot Coeverden / aldaer hy ordre stelde van de vlecke te legghen in ses bolwercken / waer van het Casteel met sijn Bolwercken maer voor een bolwerck en soude volstrecken/ om t'allen tijden daer meer volck te logeren: ende verstaende dat Spinola den 14. Sept. met een deel volck na den Rijn was ghetrocken / zant Graef Jan Ernst met xij. vendelen voetvolck ende 6. vanen Kupteren na Deventer eñ Zutphen: hy selve volghde met de reste sijns Legers / ende quam den 21. Septem. ontrent Rees. Spinola lagh beneden Wesel/ scherminutsrende beyde Legers met malcanderen/ maer trock nae Roerort/ om een Schans aldaer te bouwen. Prins Maurits ging den 24. September legheren recht onder wesel opden Rijn/ zendende meer volck in Meurs eñ Cracou. Hy trachtede oock eenige nieuwe Regimenten volck te slaen / die nae Spinola gheson den werden/ maer sy gewaerschout / weken in eenighe steden.

Pr. Maurits wetende dat Spinola hadde doen legheren 14. vanen Kupteren eñ 8. vendelen voetvolck/ int Dorp Mullem by thuys te Broet/ onder de Grave Theodoro Tribultio/ toogh den 8. Octob. savonts upt sijn Leger met alle de Cavaillerije ende 2400. te voete: hy ordineerde Graef Henric ende Marcellis Bacx de voortocht te doen / elck met 8. Compagnien peerden/ hy selve volghde met de reste eñ 3. belt-stucken: de ordre was dat Bax soude voor de Roer rijden ende van achter de Spaensche den pas benemen. Graef Henrick soude recht na het Dorp rijden/ ende vindende den slaghboom open/ hielden stil/ het voetvolck verwachtende: maer de Spaensche sulcx merckende/ weken opt huys te Broeck/ twelck sy behendelijck inreegen/ maer indien sy ten eersten hadden voort gereden / souden haren vpant onderwacht gheslaghen hebben/ maer mits dat vertoeven schepten de spaensche moet / ende chargeerden selve op Gra. Henricx Kupteren / maer also Pr. Maurits met de reste byde hant was / werden de spaensche gestut eñ passeerden de Roer / die Pr. Maurits belaste te volgen. Ondertusschen Marcellis Bax sloegh een deel Kupterē op de vlucht / die weder thoost boden gheholpen bant voetvolck/ maer werden meermaels ghedwonghen te wijcken/ maer Bacx wert ten lesten besprongheu wel bay 1000. rupteren / met dewelcke hy wel anderhalf ure doende was/ behoudende evenwel de plaetse/ tot dat ten lesten Gr. Henrick aenquam/ chargerende seer kloeckelijck de spaensche/ dan also don Lowijs de Velasco weder met een deel Kupteren voort quam / sijn Gr. Henricx Kupters anderwerf seer lelijck opde vlucht gedreven/ abandonerende haren Heer/ eñ souden den geheelen Legher in confusie hebben gebracht / indien de couragie van dē Ridder Horatio Vere / met sijn Engelschen ende eenighe Schotten/ sulcx niet hadden gekeert / dewelcke ontset wert deur den Dommerville met een troup Fransopsen/ welcken heere daer doot bleef/ seer beklaeght.

Graef Henrick vande sijne verlaten / liep met wenigh peerden na den hoop van Bax/ daer doe den gheheelen spaensthen hoop op aenviel: maer Graef Henrick eñ bax boden seer kloeckelijck 't hooft / hun menigherley gevecht wel 7. uren durende. Ondertusschen was Prins Maurits aengecomen met het voetvolck ende gheschut / dese aengevoert van Graef Ernst ende Marquet schotē dapper onder de spaensche / doot blijvende den Grave Tribultio/ also quamē de spaensche weder op de vlucht / vele salveerden hen op thuys te Broeck eñ in een Bosch/ veel werden inde vlucht gheslaghen eñ gheva nghen: maer also eyntlijck Spinola met sijn gheheele Legher aenquam / heeft Pr. Maurits belast te retireren / twelc geschiede / hoewel noch niet al sonder verhinderinghe. Aen Spinolas zijde wert gheschat 500. gebleven te zijn/ eñ aen Pr. Maurits zijde ontrent 200. Dit gheschiede den 9. October/ ende gaf Pr. Maurits bedencken / niet soo seer te maghen staen op sijn Kupterije.

Spinola hadde 's daeghs te voren den Grave van Busquoy gheson den met 5000. voetvolck eñ dupsent peerden na Wachtendonc/ zijnde het weder droogh eñ hem voorderlijck / heeft de stadt berent / belegheert/ beschoten eñ gemijnt/ also datse hem wert overghegeven by accoort/ den 28. October 1605.

Ondertusschen hadde Prins Maurits een aenslagh opde stadt Gheldet / maer misluckte / den 22. Octob.

Den 30. October zant Pr. Maurits noch 7. vendelen volck in Meurs / met eenen Ingenieur / om daer eenighe kupten-wercken te maken.

Den Grave van Busquoy toogh den 6. Novemb. voort kasteel Cracou / wesende seer sterck/ in een moeras gelegen/ maer nu mede door de droogh te onsterck/ eñ also de soldaten te seer haer eyghen sin wilden volgen tegen advijs des heeren van Swieten / werden sy gedwongen den 8. November hen over te geven op genade eñ ongenade. De Officiers upptreckende met haer zijdgewert/ ende de soldaten met een stock.

Daer na zijn beyde Leghers opgebroken / elck sijn volck in garnisoenen leggende: Prins Maurits quam inden Haghe den 2. December/ 1605.

Grobbendoncx Compagnie geslagē. Duynkerckers ter zee, harē Admirael genomen eñ een schip gestrant, Spinola reyst na Spaengie. Vorderinge van middelē inde vereenighde Landē. Lichtinge van krijghsvolc. Wapenē henter Zee. Vier schepē uyt Peru vergaen. Hollantsche schepē genomen. Vereenighde zenden schepen na Spaengien. Aenslagh op Brevort. Groot onweder. Graef van Hohenlo sterft.

DE schoone Compagnie peerden 150. sterck van Grobbendonck/ heen hebbende geconvoyeert tot Brussel/ wert dē 25. December ontmoet bas 12. Corneten peerden / nae huys rijdende / eñ geheel gheslagen/ verliesende wel 120. peerden/ eñ 50. gevangen.

De Duynkerckers sonden nu weder eenige schepen ter zee den 10. Novemb. harē Admirael Adriaen Dierick hadde op 126. mannen / daer by waren noch twee schepē al wel gemonteert. Den Duynkerckschen Admirael is vanden Capitein Mop Lambert genomen eñ na veel vechtens overwonnen / het schip wert tot Enchuysen gebracht wesende 200. bate groot/ op hebbende acht metalen stucken/ 10 ijseren 12 steenstucken. meest al het volck werden tot Rotterdam eñ Enchuysen gehangen. De ander twee Duynkerckers ontquamen door den nacht. De Zeelanders hadden oock 2. Duynkerckers tot Portsmont eñ Santhwis in Engelant ghesaeght / dewelcke door des Coninex toedoen by quamen/ strande eñ borste een ontrent Oostende.

Tot Delft zijn int jaer 1606. ghestorben twee oude Lupden/ by uren d'een na dander/ den man out zijnde (so hy seyde) 103. jaren/ de vrou 99. jaren/ hebbende 75. jaren in Houlijcken staet gheleeft: de Magistraet heeft haer op stadts costen eerlijck doen begraven ende belupden.

Spijnola

Spinola trock in Janu. 1606. na Spaengien/ eñ bedōt aldaer gebzec bā gelt / dooz slappe neering eñ dier te bā Coozn/ tzilbere gelt meest in coper veranderende.

Inden Winter hebben ooc de bysondere Pzovincien vande Vereenighde haer consenten overghebzacht op tverstoet vanden Raet van State / bedzagende 600. eñ tien dupsent gul. ter maent. Item tot de Legers costen eens 600. dupsent gul. Item 300. dupsent gul. tot betalinghe van Engelant. Item tot onderstant vande Admiralitepten 400. dupsent gulden/ etc.

De Staten hebben oock van nieus gheresolveert eenighe oozlochschepen ter Zee te houden / op de kusten van Spaengiē/ eñ also sp verstaen haddē/ van de schepen die opde Soute Eylanden geweest hadden/ dat hen waren ontmoet 8. spaensche Galioenen om tsilber van Peru eñ ander Warē upt America te halen/ so is ozdze gestelt tegen te varen. Dese 8. Galioenen ontmoeteden 7. Hollantsche schepen/ die sp besp zongen/ ende also den Vice-admirael was geclampt aen boozt vanden Hollantschen Admirael / zyn die beyde in den bzant gecomen/ de andere zyn in nieu Spaengien gecomen / seer onstelt dooz schieten/ daer van de 4. maer bequaem en waren om des Coninex zilber over te voeren / dewelcke met zilber eñ bolc zyn vergaen dooz onweder. Om dese Vloten te conboyeren / was in Spaengien een sterche Vlote toegherust onder den Admirael Loys de Fapsarda/ dese heeft de Hollantsche schepen ontrent de soute Eylanden ontmoet/ eenige genomē eñ verbzant/ andere met genomen/ 'tvolck vele gehanghen/ ende de andere wzeedelijck getracteert.

Dese tydinge hebben de Vereenighde landē veroozsaeckt een goede Vlote schepen opde spaensche kusten te zenden / om opde Westindische vloten te wachten. (Tot dese Vlote contribueerden dit jaer 1606. de groote Oostindische Compagnie 150. dupsent gulden/ om in te houden seker Caraquen tot Lisbona / die toegherust waren om na Oost-indien te varen / ende de Nederlanders daer upt te dzijven.

Die van Hollant eñ Zeelant rustē 24. oozlochschepen tot dien eynde/ eñ gaven noch bestellingen aen bzy bupters om de West-indische Vlote te slaē/ waerschouwende ondertusschen alle Schippers eñ Cooplupden by Placcaten/ niet in Spaengien te varen.

Over dese Vlote was Admirael de Heere bā Haultain eñ Viceadmirael Reynier Claesz. ende ginghen in Zeelant tzepl den 23. Janua. 1606. Dese hebben veel goede bupten onder Spaengien gecregen/ vele Dozpē eñ Casteelen berooft in Spaengiē/ eñ verstaende eyntlijck dat de Caraquen tot Lisbona ontwapent werdē/ eñ de Westindische vlote / dooz tverdzincken der vier ghemelde schepen niet te verwachten was / zyn eē deel schepen in Zeelant gekeert in Junio / latende de resterende schepen onder dē Viceadmirael noch opde kustē van Spaengien.

De Staten daer na vernemende dat de zilber-vlote wert verwacht in Septem. hebbē in August. weder een Vlote op de kusten van Spaengien ghesonden om opden dienst te passen etc.

De Spaensche ontrent 500. peerden over den Rijn gesonden hebbende / soo waerschoude Pz. Maurits de steden van Overyssel toe te sien / mits hy geadverteert was/ dat sp eenige Petardiers met haer gereetschap by haer hadden. De spaensche haer noch versterckt hebbende met 1400. voetvolx / zyn onder tbelept van den bastaert van Verdugo/ ende du (Terapl den 14. meert tsavonts dooz Wzedefozt ghecomen / roepende aen de wachte/ hē gelatende bā Pz. Maurits Kupters te zyn/ eñ datse verbolght wierden van de Spaensche/ lepdende een gevangen / versoeckende te mogen schuplen onder haer vesten. Terwyl die van binnen hier over raet pleechden/ eñ hen belasten te vertrecken/ hadden sp hen petards gestelt/ aengesteken eñ de poozt geopent/ doorslaende alles wat hem ontmoete: de meeste soldaten eñ vele bozgerije bluchten opt Casteel/ de bzugge was afgebzoken om een nieuwe te maken / so datse daer geen petards en konden aenbzenghen. Verdugo zant den bupt met de gevangen bozgers na Oldenzeel / ende begonst een halve mane dooz Casteel bupten te maken om t'ontset te verhinderen. Die van Zutphen eñ Deventer schreven aenden Dzost Lauwyt/ dat hy in cozte tydt soude ontset wozden/ de welcke antwoozde ghe resolveert te zyn het Slot eenige dagen te houden / oft te sterben/ datse hare saken souden seker nemen. Warmelo Dzost van Zallant / is terstont met 2. Vanen Kupteren eñ 4. Compagnien voetvolck gecomen upt Deventer / daer by hen voechden de soldaten eñ Kupterije upt Zutphen/ Grol/ Doesburgh/ Deutecum eñ andere. Des anderen daeghs berenden sp Wzedoozt/ wetende daer groot ghebzeck in te wesen/ bysonder van Buscrupt.

(Twee vanen Kupters elck met een Musquettier achter op / over eenige mozasschen comende / hebben de Spaensche gedwongen de halve mane te verlaten/ eñ werdē eenige hondert musquettiers opt Casteel gebracht/ met 2. stucken geschuts / waermede sp in cozter tyt wel 100. mannen inde stadt doot schoten. Die van Oldenzeel sonden een deel soldaten met sarckens buscrupt nade Sadt/ daer van eenige hare vpanden in de handen vielen. De schansse van Kueroozt sonden mede 500. soldaten met buscrupt der waerts/ maer die verstaende dat de stadt beset was/ wierpen hare ladinghe van hen/ eñ bluchten / maer werden verslagen eñ verstropt. Wzedefozt wert dooz volcomelijck belegert met de comste van Graef Henrick upten Haghe / ende eyntlick ghedwonghen den 22. Meert de stadt over te geven by accoozt / mits daer weder leverende de ghebanghenen/ ende alles wat sp gherooft hadden.

Den 27. Meert/ wesende den 2. Paesdagh 1606. isser inde Nederlanden een schzickelijc onweder geweest twelck veel dupsent boomen/ hupsen/ schueren / tozens ende glasen heeft omghewozpen eñ geschent / ende vele schepen ende schupten doen vergaen.

Den 5. Meert 1606. is tot Ysselsteyn gestozvē Philips Grave van Hohenlo / Lieutenant Generael over Hollandt/ Zeelandt / etc. out 50. jaren / hebbende de Landen ghedient ontrent 34. Jaren.

Aenslagh op Sluys, Woude ende Hooghstraten ghedemanteleert.

DE Eertshertogē dooz twee Overloopers verstaen hebbende / dat seecker Waeht-hups staende te Sluys bupten de Oostpoozte/ was afgebzant/ eñ datmen daer nu gheen wacht en hielt / alsoomen dooz onmogelijck achte dat hunnen vpandt daer pet soude booznemen / overmits 't verdzoncken lant daer alom met schansse beset was: de poozt was seer slecht van dobbel berden op malcanderen geclampt / eñ den wal daer ontrent slecht / die men lichtelijck mocht oploopen. De Gouverneur aengesept zynde van eenen aenslagh/ heeft alle Schansse ghewaerschout/ ende selve sonder achterdencken oft de wachten vermeerderende/ gherust gaen slapen.

Du (Terapl hadde desen aenslagh seer seckerlijck belept/ want wepnigh volck conde dien uptrichten/ zynde van binnen een plepn / daer sp in slagh-ozdze conden staen/ also heeft Du (Terapl met ander Petardiers besteit dat mē opden 12. Junij in tselve Jaer 1606. dooz sonneschijn een looson alarm soude maken aende zupt-zyde / ende daer op de Oostpoozte aenballen / zynde sterck ontrent 3600. mannen/ dewelcke over het verdzoncken landt snachts seer wel passeerden / sonder ontdeckt te wozden.

De Coster vande groote kerck tot Sluys / hadde savonts dooz de voorsienighept Godts / het uyrwerck by doncker overwonden / alsoo dat de klock dien heele nacht niet geslagen en heeft/ waer dooz de vpant aende zupt-zyde niet wisten wanneer te beginnen / bleben stil liggen/ vreesende verraden te zyn. Die aen de Oostpoozte nu meer dan een ure achter de Contrescharp hadden gheleghen/ gheenen alarm vernemende/ vreesden mede/ maer dooz aenhouden des Petardiers resolveerden sp aen te gaen.

De

De Petardier heeft genoegh gelijckelijc doen ſpringen de ſloten van twee valbruggen ende vande poorte/ die open bloogh. De valbruggen neder-geballen zijnde/ is het kruyghs-volck daer over ghemarcheert tot de poorte toe. Op de wacht binnen de poort waren 16. oft 17. mannen/ gecomandeert van een Sergeant/ die wat gheruchts hoorende/ ginghen aende poort lupſteren/ ende wert doot gheſlagen vande Petart/ de ander ſoldaten quamen uptloopen/ ende dronghen de poort toe/ ſoo ſy beſt konden. De voorſz brugge ſtont vol kruyghsvolcx/ niet dan Piecheniers/ in ſtede van Muſquetten/ die ſy meeſt van doen hadden/ daer ſy nae wachten/ bevreeſt om dat ſy geen alarm van haer ander volck int zupden en vernamen/ ende ten eerſten geen tegenweyr van binnen. De Petardier riep/ de poort is open: den Sergeant antwoorde foutre Port ouverte, tweick hem daer na den hals koſte. Die van binnen alſoo wat tijts winnende/ ende de poort half open/ daer de vpandt hare ſpieſſen in ſtaken/ iſſer tot hulpe vande wacht/ die vaſt uptſchoten/ een Engels Capiteyn Antoni Slingſlije met 16. ſoldaten half gekleet gekomē/ ende daer op terſtont meer andere/ elc met hun gereetſte volc/ als oock de Gouverneur vander Noot/ meeſt al int hemde/ alſo dat indien de Spaenſche int eerſte haddē furieus aenghevallen/ ende x. of xij. man over de wallen ghekomen/ ſy ſouden lichtelijck meeſter gheworden zijn/ maer ſy vreeſden een attrappe oft valle/ midts de klock niet en ſloegh.

Die van binnen moet grijpende/ ſchoten dwers over de brugge/ tweick den vpant dede wijcken/ die doe dapper met muſketten werden ghegroet: de Engheliſche met de Corceletten over 't hemde/ zijn doorr de poort de eerſte gheweeſt op de Brugge die den vpandt hebben doen de ſelve verlaten ende int water ſpringhen/ daer ſy vele verdroncken/ ende moeſtē voorts met groote confuſie de reſte verloopen/ verlatende alle hun petarden/ gereetſchap/ ende het kruyghsvolc meeſt haer wapenen/ wel gheeſtimeert voor 1000. mannen/ 56. dooden werden inde ſtadt begraven/ ſy hadden veel gevangen/ daer onder een Jeſuijt: een Cambozijn wert geſonden om de Ghevanghens/ die ſeyde dat de Spaenſche wel 4. oft 500. miſten/ maer die van binnen ſeer wepnighe. Na deſen aenſlagh werdt de gemelde poort beter voorſien/ ende een treffelijcke half Mane daer voor gheleyt. Den Eertſhertogh liet dry bevel-hebbers te Bruſſel onthalſen/ diemen meynde door haer bloedheydt ſulcx verdient te hebben/ tot groote opſpraake/ dewijle het alle dry Nederlanders waren.

In deſen Somer is oock tuſſchen de Eertſhertogen ende de Vereenigde Landen verdragen om den Lantman te verlichten van weder-zijden/ af te breecken de fortificatien vande huyſen oft Kaſteelen van Woudē ende Hooghſtraten.

Eynde des vijftienden Deels.

Dat Sestiende Deel.

Marquis Spinola ruſt hem tē krijge, ſtraven aen beyde zijden. Spinolas heyrkracht. Vereenighde landen tegenweyr. Aenſlagh van Buſquoy inde Betuwe te komen. Pr. Maurits beſet de Rivieren. Spinola neemt Lochem eñ tracht om in Maſtebrouc te komen, windt Grol en Rijnberck. Aenſlagh op Venlo. Verſlagentheyt inde Geunieerde Landen door Frans gelt verquict. Muytinatie onder Spinolas volck. Lochem weder gewonnen. Grol ontſet by Spinola.

INt voorgaende Boeck hebben wy gheſeyt/ dat de Marquis Spinola in Spaengien was ghereyſt/ ende hoewel daer wepnigh gelt was/ heeft de Koningh hem nochtans ſo vele gegeven als hy konde/ eñ wat hy voorts met ſijn Koninglijck voorſt konde te wege brengen by de Hoofſche Negotianten tot ſeer grooten Intreſt/ daer by gevoeght wert het Credit van Spinola ſelve ende ſijner vrienden/ op hope dat hy in betalinge ſoude hebben West-vrieſlandt ende Groeningen. Spinola quam in Nederlant den leſten Mey/ met volkomen abſolute macht vanden Koning te water ende te Lande/ niet ſonder jalouſie vanden Eertſhertoge: hy betaelde terſtont noodelijcke ſchulden/ ende monſterde ſijn volc/ dat alomme in verſcheyden Landen was vergadert. Den meeſten hoop vant voetvolck gaf hy peder een Koninex Daler/ met belofte datſe volkomelijck ſouden worden betaelt/ ſoo haeſt als het Leger ſoude geplant weſen voor eenige ſtadt.

Een deel des gheits van Spinola werdt by de Kupterije upt de Grave ghenomen ende ontweldight by Stochem/ weſende op twee Muylen gheſlaghen/ de Convoy van 24. Kupters ende 100. Muſquettiers geſlagen/ in Junio.

Thomas Filler heeft oock afghevorpen ſeven waghens/ komende van Ceulen/ gheladen met wapenen ende vendels/ die hy binnen Rijnberck bracht.

Der Staten Kupterije ſtraeſden in Junio in Brabandt om Contributien in te halen/ ende verbranden Duffele by Mechelen.

Grave Jan van Ridbergh/ komende van Brunſwijck met Kupterp voor de Eertſ-hertogen/ werdt by Boeſt geſlagen/ ende verlozen wel 150. peerden.

Des Eertſhertogen Kruyghsvolck ontrent den Rijn vergadert zijnde by Buſquoy/ met alderhande voetdruſt/ ſoo ſterck als opt de Spaenſche waren geweeſt/ behalven noch tvolc dat verwacht wert upten Brunſwijckſchen kruygh/ ſoo is Spinola int begin van Julio by hen ghekomen by Rueroort/ ſijn aenſlaghen ſeer verhindert door den grooten reghen/ daer door de paſſagien op Vrieſlandt ſwaer vielen/ den pas langhs de Bourtange onbruyckelijck/ ende die op Coeverdē vol waters/ ende de moraſſen langs de Vzente ſeer diep.

Hy troc den 10. July vanden Rijn na Overijſel met 27. vanen Kupterē/ ende ontrent 11000. te voet/ behalven die hy ontrent Lingen dede vergaderen/ ende tvolc dat hy by Buſquoy liet op den Rijn: hy nam mede 10. ſtucken geſchuts/ 2000. wagens/ daer onder 22. waren ghetnventeert by Pompeo Juſtiniano/ elck met twee ovens van koper ende yſer/ maer onnut bevonden door 't dupl weder: eenige wagens voerden brouketels/ andere groote Ponten/ om aenden anderen vaſt te makē/ daer in 150. man tſeffens konden paſſeren. Item noch 48. ſchupten om bruggen te makē. Item wagens met ramen/ om Cancfas op te ſpannen/ te ghebruycken tot brugghen over moraſſchen/ voorts alderley voorraet van balcken/ delen/ ſparren/ &c.

De Vereenigde landen ende Pz. Maurits verſtaende Spinola kruyghsruſtinge/ ende weſende gereſolveert dat jaer maer defenſive oorloghe te voeren/ waren wat traegh geweeſt int lichten vant kruyghsvolc/ doch kregē upt Vzanckrijc 500. peerden eñ eenigh voetvolck met Monſ. de Rohan ende veel Edelen. Vt Engelant ende van Brunſwijck kreghen ſy veel minder dan ſy wel meynden.

Pzins Maurits quam na Gelderlant met ſijn volc/ ende hoorende dat Spinola tot Goyr was/ trock den 18. July op Deventer/ makende aldaer bruyten-werckē/ om een Leger te logeren/ deſgelijcx ooc te Zutphē.

Onder-tuſſchen was de Grave van Buſquoy oock met een Leger opghetrocken/ latende Ruermont beſet met 22. bendelen volcx: hy was ſterck ontrent 7000. te voet ende 14. Compagnien Kupters/ deſe ſloegh ſijn Leger tot Mooch by Nimmegen den 18. July.

Pzins Maurits ſulcx vreeſende hadde daer tegē geordineert 60. bendelen knechten eñ 8. Cornetten peerden onder du Vays/ om alle ſteden ende paſſen te beſetten/ tuſſchen Schencken-ſchans ende Gorchum.

Den

Den 21. Julij voor den dage trachte Busquoy met 3000. man ende 35. sloepen boven Nimmegen over de Wale inde Betue te komen / onder 't fabeur vant gheschut / twelc hem seer kloecklijc door du Bois wert belet / die snachts daer af verwittight was / eñ derwaerts ruckte inder haest met 2. bendelen Fransoysen / 2. bendelen Engelschen ende 2. halve Cornetten peerdē: met dit volck heeft du Bois belet den vpant voet aen landt te stellen / ende na 't gevecht van een ure in desorde wederom te roepen / met verlies vā 120. man / daer onder 5. Capiteyns / eñ van du Bois 30. doot ende gequetst.

Prins Maurits dede alomme dappere wacht houden / te water ende te lande / vpsonder langhs den Yssel-kant / leggende alom veel oorlogh-schepen inde Riviеren / die met de helft van hun volck inde Sloepen moesten de wacht houden / die al over ende weder voeren.

Den 20. Julij geliet hem Spinola of hy op Deventer wilde / dies Pr. Maurits van Zutphen daer nae toe trock / ende lichte dry bendelen volcx upt Lochem / twelc merckende Spinola / taste dat stedeken aen / ende also daer maer 2. swacke bendelen met 1. bendel waert-gelders in lagen / wert het overgegeven den 23. July.

Den 2. Augusti meynde Spinola met vele schupten over 't swarte water te passeren ende in Mastebrouc te komen / om Swol te beleggen / ende met de selve gheleghenthept Geelmuydē opde Zuyderzee te krijgen: maer den Drost van Zallant Warmelo dit wetende / heeft hem met dry bendelen voetvolcx ende een vane Rupteren so kloecklijck daer tegen gestelt / dat na veel vechtens eñ schietens de spaensche het overhomen is belet.

Spinola siende desen aenslagh hem oock gemist / is den 3. Augusti voor Grol gekomen / daer in lagen onder den Heere van Dorth 18. bendelen knechten / gheschat op 13. of 1400. man. Op 't eerste aenkomen werdense met scharmutselen ontfanghen / maer Spinola voorderde sijn begravingē / ende nam den 10. Augu. met gewelt 2. halve manen vande buytenwercken / daer hy doode ende ghequetste hadde wel 600. man / daer onder vele van name. Als hy nu alsoo aende grachten gekomen was / heeft hy die met grooter haest / stouthept ende perijckel gebult / ende quam den 13. Augusti tot aende wallen / oock gherakende tot inde Mijnen / daer 't busbrupt alreede in gheschiedt was / vechtende hant teghen hant: dit gheschiede ten dry plaetsen / afschietende alle vorstweeringen der stadt / ende sappeerde met houweelen de wallen. De oorsake van Spinolas heftigh aenvallen / was om dat hy eenige brieven hadde afgevorpen / daer in Pr. Maurits hen beloofde te weten de stadt in dry dagen t'ontsettē / daer toe hy wist dat hem van alle zijden veel volcx toequam / marcherende na Doesburg met geschut ende alle gereetschap / daerom hy allen blijt aenwende / ende dryghde die van 3. zijden te bestormen den 14. Augusti / stellende sijn volck seer plachtigh in slagh-orde / hem schrickelijck vertoonende / ende dede die van binnen aensegghen / dat hy hen niet meer dan een ure tijdts en gunde om te bedencken / oft hy wildet al vermoorden: hy wilde ende moeste de stadt hebben: waer over bysonder de borgers seer verschrickt / baden den Gouverneur te willen accorderen: welck geschiet is / treckende daer upt 18. bendelen met volle wapenen ende bagagie / ontrent 1200. sterck.

Spinola kreech dese victorie als sijn leger vol ghebreck was / ende om den grooten reghen ellendigh gestelt / sijn vpant op de been / ende hy wepnigh beschanst / hy moest daer blijven liggen om de wallen ende grachten te repareren / ende door ghebreck van victalie resolveerde hy na den Rijn te trecken / ende besloot Rijnberc te belegghen. Hy belaste Busquoy op te breken / ende Rijnberch vande Geldersche zijde te beslupten / twelck hy dede den 20. Augusti / overvallende voor Rees een oorlogh-schip / dat niet wel op sijn hoede was.

Spinola trock mede van Grol met sijn Legher den 19. Augusti: Pr. Maurits troc na Deutecum ende Eltenberg. Busquoy betingelde Rijnberc aende lant-zijde / ende brocht den 24. Aug. sijn volc met sloepen over den Rijn / stellende twee stucken gheschuts om de baert te beletten. Prins Maurits sant sijn broeder met 27. vanen Rupteren ende 14. bendelen voet-volcx / om te slaen een party volcx die nae Rijnberch trochen / maer konde daer niet by komen / alsoo sy den Maescant hielden int martheren / also bracht hy snachts den 25. Augu. de 14. bendelen voet-volcx sonder wederstant / daer by hen voeghden 80. Fransche Edellupden van qualitept / wel gemonteert / ende hen seer wel quijtende.

Prins Maurits quam den 28. Augusti met sijn legher dicht by Wesel. Rijnberch rontom besloten zijnde / vielen de belegherde upt over den Rijn / tot groote schade haer vpanden: daer na vielen sy op 't quartier van Busquoy / maer werden van 600. peerden inghedreven / daer 't gheschut der stadt dappere schade onder dede.

Spinola had ondertusschen sijn brugge van Roerort boven de stadt geslagen / ende dede groote hoopen Rijs by een brenghen om de retrenchementen over den Rijn aen te tasten.

Pr. Maurits nam int leste niet voor om de stadt te ontsetten / 't selve ondoenlijck achtende / willende sijn Legher ongheschent bewaren / om meerder inval te verhinderen. Hy practiseerde eenen aenslagh op Venlo / daer de poort met petart werdt gheopent / maer den aenslagh te broegh openbaer zijnde / moesten vertrecken den 2. October.

Die van Rijnberch gheen ontset vernemende / zijn met Spinola gheaccorderт op den 2. October 1606. upt te trecken met volle wapenen ende bagagie / ende 3. stucken gheschuts / uptreckende ontrent dry dupsent man ende dry Compagnien Rupters.

Rijnberch verlies bracht groote verslaghenthept inde Vereenighde Landen / elcke stadt overleggende haer swackhept / siende een stadt wel versien van alles / ende met een Legher daer ontrent om t'ontsetten / overgaen: dies veel klaeghden over de langh-duerige Oorloghen ende de lasten van dien / daer toe vele hielp / dat de oude hertighe mannen / die het Spaensche jock hadden geproeft / waren gestorven: maer ontrent dese tijt quam upt Vranckrijck 400. dupsent gulden / twelc de Koningh sant / dat de Landen weder wat moets gaf. De Ghedeputeerde der Staten Generael quamen ook by Prins Maurits / om op alles orde te stellen / de welcke deden afdancken een groot deel wagens ende treck-peerden.

De Marquis Spinola vondt sijn Legher seer vermoept / gheswackt ende onbetaeldt / trock den 11. October na Roermort / ende door ghebreck van ghelt / verwachte hy een groote mupterije / dies socht hy sijnen Leger wat te verdeplen / dorfde oock niet voornemen tegen Meurs / wesende beset met 1700. mannen: maer Spinola begonst te handelen om 't Graefschap van Meurs met ander plaetsen neutrael te stellen.

Spinola wachte wat Prins Maurits soude voornemen / ende legerde int Kleefsche ghebiet / die daerom sochten met hem te handelen / om van sijn volck ontslagen te zijn. Die vander Marck gaven hem 12000. maten Haver voor sijn peerden.

Ondertusschen hebben eenighe onbetaelde soldaten beginnen te muptineren / ende t'samen te rotten / ende vergaderden tot Rabenstepn / verhoopende meerder toeval: maer Spinola stelde alom de beste orde die hy konde. Hy dede een Placaet teghen over Rijnberch aende galghe slaen / met de namen van 436. ghemuptineerde / daer onder dry Capiteyns / 3. Lieutenanten / 3. Vendrichs ende 13. Bevel-hebbers.

Eenen anderen hoop hadden tstedeken Helmont inghenomen / daer na trocken de selvenae Hooghstraten / stropende brieskens: dat alle die aenden Koningh ende Eertz-hertoghen ten achteren waren / souden by hen komen / sy souden betaeldt worden: Dese waren sterck ghesept eerst 300. peerden ende 250. te voet / maer dermeerderden daghelijcx: dese versochten paspoort aen Pr. Maurits voor haer Ghedeputeerde om goeden raedt / hen werdt ook toeghelaten tot Breda te koopen monitie ende victalie.

Prins

Prins Mauritz mepnende dat Spinolas Legher hier mede gemoeyt gebroken was/liet Lochum berennen door Gr. Ernſt den 26. Octob. 'twelck na dry daghen wert overghegheven.

Pr. Maurits verſupmende 'tgoet weder der maent October/quam den 30. voor Grol/ begon de ſtadt te beſlupten eñ te appꝛocheren/ daer op viel eenen geſtadigen regen/ waer door 't leger vol ſiecken wert/ ghebreck van victalie eñ voeragie hebbende/ door de diepte der wegen Pꝛi. Maurits verſchoonde ſijn volck met wercken upt compaſſie/ eñ upt impꝛeſſie dat Spinola geen leger ſoude connen maken/ twelck veroꝛſaeckte dat de quartieren niet behoorlijck beſchanſt en waren. Den 4. Novem. verſtont Pꝛ. Maurits dat na hem 8000. man/900. peerden eñ 10. ſtucken geſchuts quamen/ ſo dede hy ſijn Leger in ſlachoꝛdre ſtellen/ eñ bevant dat hy niet het derde part in geſonde mannen en hadde/'twelck hem dede reſolveren te wijcken/te meer om dat Spinola den 8. Novem. paſſeerde een moeras twelck Pꝛ. Mauritz was wijs gemaeckt niet mogelijc te zijn/ daer door Spinola ſulck voordeel creegh/ dat Pꝛ. Maurits niet mogelijck en was ſijn bvant van de ſtadt te houden/ ſonder ſlagh te leveren/ dien hy moeſte doen onder tgeſchut van der Stadt eñ ſijns bvants leger/ twelck hem dede reſolveren op te breken/ trecktende noch dien ſelven avont ſijn leger by een/ twelck Spinola merckende/ wierp noch dien nacht 2000. man in Grol/ met veel buſcruyt/eñ troc weder te rugge. Pꝛins Maurits trock oock met ſijn gantſche Legher af/ zendende die in Garniſoen.

Twee Spaenſche ſchepen genomen. Admirael Haultains vert na Spaengien, Vice admirael verwonnē ſteeckt tvyer int buſcruyt. Conſentē der vereenigde Landen. Prins van Oraengie trout de Princes van Conde. Verſcheyden mutinatiē. Lochem eñ Deutecum neutrael gheſtelt. Grooten ſtormwint doet veel ſchepē vergaen. Graef Ernſt trout de dochter van Bruynſwijck. Erckelens gheplondert.

EEn oorlochs ſchip van Rotterdam verballen weſende ontrent Liſbona onder de Vloot van Spanien/ pooghde met alle middelen t'ontſeplen/ maer wert ghevolght van een Punerſſe wel 3. mijlen in zee/ den Hollander liet hem achterhalen/ hoe wel hy niet boven 70. mannen op en hadde/ eñ na langhe vechten vermeeſtert/de Spaengiaerden werden over boort geſmeten/ de Portugeſen aen lant geſet/Franſoyſen ende Engelſchen tot Rotterdam met tſchip gebracht.

Een Caraque ten oorloghe gheruſt met xij. ſtucken geſchuts eñ 180. mannen daer op/ wert oock vermeeſtert ende in Hollant gebracht/ nadien hy veel Spaengiaerts over boort ghewoꝛpen hadde.

D'Admirael Haultain was in dit jaer andermael geſonden nade ſpaenſche Cuſten/ met 21. ſchepen ende twee Jachten: deſe waren opde kuſten van Portugael den 18. Septem. ende ſagen 8. Galioenen/vande welcke ſy twee joegen na tſtrant aende Clippen/ dat ſy vergingen/ d'ander en conden ſy niet bezeplen/ dies Haultain ſijnen cours ſette na Caep de S. Vincent/ maer verloor upt den gheſichte dien nacht 6. ſchepen/ over eñ weder varende/ hoorende dagelijcx tijdinge vander comſte vande Weſt-indiſche Vlote/ eyndelijck den 8. Octob. ontmoette hy de Spaenſche Vlote/ beſtaende in 18. Galioenen/9. Galeyen eñ eenige lichte ſchepen/ deſe aboꝛdeerden eyndelijck den Hollantſchen Viceadmirael Kepnier Claeſz tot tweemalē/dewelcke ſchandelijc verlaten wert/ evenwel 2. dagen hem verweerde eñ eyndelijck hadde het vyer int crupt doen ſteken/ eñ alſo vergaen/ de Spaengiaerts niet hebbende dan 2. mannen van tſchip/ de reſte vande Vlote quamen alle weder in Hollandt ende Zeelandt. Een van der Staten oorlochſchepen loerde opt oorlochſchip van Capitijn Michiel Jacobs van Duynkercken/ dat al een jaer in Portſmouth was ingejaeght ende ingehouden/twelck eyndelijck als een Coopvaerder toegeruſt/ tgeſchut opden ballaſt gheſtout/is den 1. Februa. upt-ghevaren/ende ghenomen in Hollant ghebracht.

In Octob. des jaers 1606. is in 's Gravenhage de Staten Generael vertoont den ſtaet vande coſten der oorloghe van voeromende jaer/beſtaende 610. duyſent guld. ter maent/tot de coſten des Legers 600. duyſent guld. eens/aflegginge van oude ſchulden 800. duyſent gulden. Item 400. duyſent gulden voor de Admiralitepten/ etc.

Philips Prince van Oraengien troude den 23. Novemb. 1606. tot Fontain bellau/ de ſuſter des Princen van Conde/ verrijghende daermede 't volcomen Souverepn beſit vant Prinſdom van Oraengien/met afdoeninge van alle pretentiē der Croone van Vranckrijck. Te voren is verhaelt van verſcheyden muptinatien: met eenen hoop der ſelven hebben de Eertſhertoghen gehandelt/ende hen de ſtadt dieſt in handen gegeven/tot datſe ſouden betaelt weſen/ met wekelijc onderhout ondertuſſchen: maer te Bruſſel gheen gheld zijnde/ hebben grooten moetwil bedreven/ de doꝛpeln alomme dreygende/ eñ ſommige beroovende eñ brandende: ſy liepen af tlant van Luyck/Gulick/ ſtift van Ceulen/in Vlaenderen/nemende Prieſters/ Officiers eñ wat ſy krijgen conden/ ghevangen/ dieſe veel gelts afdrongen. Vele muptinatien waren noch in verſcheyden ſteden om betalinge/ als tot Rijnbergh/ Wachtendonck/Cracou/Hulſt/ Ooſtende/ Antwerps Caſteel/ ſonder datter middel was om 1000. man by een te brengen om de Ghemuptineerde te dwingen.

De ſtedekens Lochem ende Deutecom werden ontrent deſe tijt van beyde zijden neutrael gheſtelt.

Den 30. Janu. 1607. waeyde een geweldigē ſtorm waer door wel xv. ſchepen verginghen/ gheladen met Coren om nae Italien te varen/ die van Amſterdam leden alleen wel 500. duyſent guld. ſchade daer by.

Deſe winter paſſeerde meeſt met ſtorm ende regen/ ſonder grooten vorſt/ belettende der Eertſhertoghen voornemen/ van over ijs in Hollandt oft Vrieſlandt te vallen.

In Febru. wert Graef Ernſt van Naſſau gemaeckt Maerſchalc vant leger der vereenighde Landen/ met welcken tijtel hy repſde na Bruynſwijck/ trouwende de dochter vanden Hertogh/ gewonnen by de dochter des Coninck van Denemarcken. Ontrent deſe tijdt wert de jonge Grave vanden Broeck van de Spaengiaerdē ſeer ſchandelijck vermoort by Weſel/met eenighe Vagien ende andere.

Den 11. Febr. heeft Graef Henrick vā Naſſou met een deel Ruiterp het ſtedeken Erckelens overvallen/ crijgende gevangen ſijn Neef Gr. Henrick vande Berge/ſlaende 50. van ſijn Ruiteren/ de reſte upter ſtadt weſende. Ende alſo die burghers ſeer wreedelijck hadden gheleeft met der Staten krijchsvolck die in hare handen vielen/ghedurende haer neutraliteyt/ ende nu beſet waren met des vbants krijghsvolck/ ſoo heeft Graef Henric tſtedeken laten plonderen ende in brant ſteken. Int begin van Meert maeckte Gr. Fredrick vanden Berghe een aenſlagh op Ardenburgh/ maer miſluckte/ ende eenige metter doot gheſtraft.

Vlote na Spaengien gheſonden onder den Admirael Iacob van Heemſkerck, die taſt aen ende ſlaet de Spaenſche Vlote voor Gibraltar. Heemſkerck geſchoten, wort tot Amſterdam heerlijck begraven, Coning van Spaengien laet oorloghſchepen tot Duynkerckē bouwen. Hanſe Steden ſenden Ambaſſadeurs na Spaengien. Spaenſche wort afghedrongen gelt tot betalinge na Lingen gheſonden, twee ſchepen comen uyt Ooſt-indien.

HOewel nu deſen Winter 1607. eenighe Vredehandelinghe was voorgheſlagen/ ſo reſolveerden de Staten Generael nochtans een Vlote weder op de Cuſten van Spaengien te ſendē/ daer toe ſy verwilligh den als Admirael den laſt op hem te nemen Jacob van Heemſkerck van Amſtelredam. Deſe is met ſijn Vlote ghecomen by de Reviere van Liſbona/ opden 10. dagh Apꝛil/ alwaer hy beſloot met den

Crijghs-

Digitized by Google

krijghstraet in deselve riviere te loopen/ om alle Galioenen eñ Caracquen die sy daer souden vinden te vernielen: maer verstaende dat de Caracquen meest vertrocken waren/ eñ dat noch 8 of 9. Galioens heel ongereet waren/ maer datter een wel ghemonteerde vlote lagh inde Baye van Gibraltar/ soo heeft hy sijnen koers derwerts aengestelt/ ende inde engde vande straete sijnen krijghstraet te kennē gegeven sijn resolutie sijnen brant aen te tasten inde Baye van Gibraltar/ ende na dat hy ordre gestelt hadde/ ende de Capiteynen tot vroomhertigheyt vermaent/ is hy den 25. Aprijl na de vlote toegesepelt/ liggende gheanckert voor de stadt Gibralter/ bestaende in xxj. schepen/ wel met soldaten beset. Den Admirael Don Jan Albares d'Avila/ was een out erbaren krijchsman/ op sijn schip hebbende ontrent 700. man/ eñ op de geheele vlote wel 4000. man/ soo bootsvolck als soldaten. De Nederlantsche Vlote de spaensche genakende/ heeft elck Capiteyn onder sijn volck ordre gestelt/ tot vroomheyt vermaent/ eñ nae dat sy den Name Gods hadden aengheroepen/ ende den dronck van Ghetrouheyt malkanderen toegedronken/ zeylde elck lustigh na sijnen brant.

Heemskerc zeylde na den spaenschen Admirael/ dewelcke dat merckende/ hieu sijn kabel af/ ende dreef inwaerts na de stadt/ so dat hy doe sijn Viceadmiraleñ 3. Galioenen voor hem hadde liggen: niet tegenstaende is hem den Admirael opt lijf ghevallen/ belastende niet te schieten voor datse dicht aen malkanderen waren. Den Stierman belaste hy self aent roer te staen/ eñ beloofde 100. realen van achten die de Vlagge van den spaenschē Admirael soude halen. De Spaenjaert schoot eerst met een van sijn voorste stucken: Heemskerck antwoorde hem met sijn 2. boerhstucken/ hem dapper treffende/ ende met een aen boordt klampende: maer alsoo den spaengiaert den tweeden scheut schoot so heeft den kloghel een jongman midden weeh ghenomen/ ende met een des Admiraels slincker been/ so dat hy in sijn wapen staende voor den mast met een sweert inde hant/ is neder ghevallen/ noch na sijn vermoghen sijn volc vermanende/ bevelende zijnen geest inde handen Gods/ is alsoo Ridderlijck gestorven: sijn doot en quam niet tot kennis des volcx/ dan na de victorie.

Ondertusschen wert al tgeschut vanden Duytschen Admirael de rechter zijde geheel op den Spaenschen los geschoten/ die daer op een charghe dede met musketten/ desgelicx de Nederlanders op hē. De Capiteyn Lambert volgende sijn ordre/ is sijnen Admirael dicht gevolgt/ ende schoot den Spaensen Admirael met sijn boerhstucken achter in/ dat de kogels voor upt vlogen/ doende voorts sijn best met geschut eñ bechten/ gelijck deden de ander schepen/ na de ordre gegeven/ brengende in 1. half ure den brant inden spaenschen Vice-admirael/ af halende sijn vlagghe/ daer voren 50. Realen van achten werden genoten. Den brant vanden Viceadmirael sloeg mede inde Nederlantsche schepē/ maer wert eyndelijck ghebluscht/ niet sonder schade/ maer den spaenschen Admirael brandden totten gront/ het volck meest al blijvende. Een ander Galioē liet doe eē vlagge waeyen vande Voorsteng/ maer wert terstont mede afgehaelt/ ende door geweldigh schieten vande Hollanders/ geraeckte mede inden brant/ afbrandende tot het water: het tweede Galioen achter den Viceadmirael/ wert so dapper getreft/ dattet nedersonck: d'ander schepen/ die dieper inde Baye lagen/ wierden hen dapper met schieten/ daer dan een het yper int Buskrupt quam/ twelck een ander voor den boegh dreef/ dat ooc inden brant quam. De ander door dreese hieuwen haer touwen af/ eñ dreven tegen den grout/ soecktende maer hun leven te salveren. Vande ander schepen zijn noch eenige/ als 't yper int Krupt quam/ hoog ende wijt inde locht springende/ mede in brant ghekomen. Den spaenschen Admirael ondertusschen noch vechtende/ stack een witte Vlagge upt/ doch wert even seer op hem geschoten/ ende de Vlagge afgheheelt/ sijn volck sprongh met menichten over boort/ die met hoopen noch werden omghebracht/ door de Hollanders in de Sloepen. Des Admiraels schip wert geplondert/ hy selve den tweeden scheut doodt blijvende/ ende sijn sone gevangen: alle de pampieren ende instructien vanden Koninck geteeckent/ genomen/ het schip wert voorts aen brant gesteken. Dit ghevecht duerde van tusschen dry ende vier uren na middagh tot der sonnen onderganck. Behalven de 2. Spaensche Admiralen verbranden noch 5. spaensche Galioenen geheel/ met noch een oorlogschip/ ende ander genomen schip/ ende noch een groot Lubeers Schip. Een Galioen wert inden gront geschoten ende 2. Galioenen aenden gront gedreven ende geborsten. Desgelijcx een Fransman/ Rotterdammer ende Enchuyser/ die tegen haren wille ingebracht/ ende met Spaengiaerts ghemant/ dewelcke ghevlucht zijnde/ zijn snachts onder de Nederlantsche gekomen/ ende also gesalveert.

Dese Victorie en is den Nederlanders niet seer profijtigh geweest/ verkrijghende wepnigh buyts/ hadden ontrent 100. dooden ende 60. ghequetste/ daer by haren beklaeghden Admirael Jacob Heemskerck/ die sy achteden soo hy te lijve ghebleven hadde/ soude ghetracht hebben de stadt Gibralter ofte het Landt daer rondtom te plonderen/ ende alle Havens aende Middellandtsche zee klaer te maken/ tweick niet en gheschiede door onverstant ofte quaet beleydt. Des nachts voeghde hem de Nederlantsche Vlote by den anderen/ een wepnigh vande Stadt ende Casteel/ die dapper na hem schoten/ doch met cleyne schade: des anderdaegs saghmen menichte van krijchsvolck langer het Landt nade Stadt comen.

De Vlote voer van daer den 27. Aprijl/ na Tetuan een Turckische Stadt/ op de kusten van Barbarijen/ haer schepen daer versiende/ die vele seer schadeloos waren: De Turcken congratuleerden haer victorie/ ende deden hen vele vrientschappen ende eere: aldaer hebben sy hen weder toegereet/ ende Capiteyn Laurents Jacobsz. Alteras ghestelt Admirael/ ende Pieter Willemsz. Verhoef Vice-admirael.

De Vlote hebben sy verdeylt in vier deelen/ een deel voeren nade Vlaemsche Eylanden/ ander nae de Canarische Eylanden/ ander na de Custen van Portugael. De ghequetsten/ met het Lichaem van d'Admirael Heemskerck souden sy na Amstelredam/ 'twelc ghebalsemt zijnde/ werdt aldaer met grooter eeren begraven den 8. Junij 1607.

De Coninck van Spaengien siende dat de Vereenichde landen continuelijck hun schepen sochten op de kusten van Spaengien te houden/ ende veel schepen op de kusten van Bischapen verlozen hebbende/ heeft belast xxx. schepen tot Duynkercken te bouwen/ om de Visscherijen ende Coopvaerdy der Vereenigde landen te beletten/ daer in de macht der selver bestont. Hier mede/ eñ noch eenige Pinassen in Bischapen/ meynde hy de Bupsen inde Noort-zee te bespringhen/ daer tegen die van Hollandt ende Zeelant ooc schepen toerusteden.

De Eertshertoghen zonden in Aprijl 1607. eenigh gelt na Lingen om de Garnisoenen eenige betalinghe te doen: Dit gelt voerden 22. Kupteren in cleyne sackskens aen haer peerden/ gheschat op 26000. Albertijnen: Dese werden ontdeckt by eenighe Staten Kupteren ontrent 't graefschap Bentheym/ ende vervolcht/ vluchten int Stedeken Stepnfort neutrael zijnde: der Staten Kupteren wilden mede inde stadt wesen/ ten minsten in gelijcken getale als haer vranden/ ende als dat gewepgert wert/ schreven die om hulpe aen den Prost van Zallant/ waer door eyndelijck de Spaensche werden ghedwonghen der Staten Kupteren met compositie te gheven 3000. Albertijnen.

Inde Vereenighde landen zijn in Junio aengekomen 2. schepen upe Oost-indien/ te weten tschip Dordrecht/ groot 900. vaten/ eñ Hollandia/ beyde seer costelijck gheladen/ maer swack van volck.

Handelinge vā Treves door vander Horst. Antwoorde der Staten. Pater Ney comt in Hollant. Bestant voor

voor 8. maendē. Franſche Geſanten in Hollant gekomē. Nederlantſche Geſantē in Engelāt. Spinola ſchrijft aende Statē. Schepen vande kuſten van Spaenjen thuys ontboden. Menighte onſer ſchepē in Ooſt-Indien. Beemſter-meyr voorgenomen te bedijcken. Verſcheyden courſen van krijghſvolc. Gemuytineerde tot Dieſt. Ratificatie van Spaengien. Propoſitie van Pater Ney ende Verreycken. Swarigheyt der Staten aengaende de Ratificatie. Graef Ernſt met zijn Bruyt komen inden Hage.

IN Nederlandt is van langer handt gepractiſeert een ſtilſtant van wapenen. In Mey 1606. was inden Haghe gheweeſt Joncker Walraven van Wittenhorſt / maer konde doe niet uptrechten / daer nae is hy in December weder ghekomen / verſelſchapt met den Secretaris van Turnout met brieven des Eertz-hertoghs / aenbiedende alle verſekeringhe tot vrede of beſtant: Deſe twee kregen daer na Acte van commiſſie met de Statē te handelē geteeckent den 7. Jan. 1607. De Staten Generael vertoonden by hare antwoorde den 27. Januario / dat haren ſtaet nu vry was eñ voor ſulcx bekent vande machtighſte Potentaten ende Republijcke vande Chriſtenheydt / ende datſe over ſulcx niet en konden met verſekerthеydt handelen / met die ghene die pets op haren ſtaet wilden pretenderen.

De Ghеſanten zijn daer mede vertrocken / ende de Heer vander Horſt ſchreef aende Statē / dat der Eertzhertogen meyninghe niet en was pets te winnen op de Vereenighde Landen.

In Feb. 1607. quam in Hollant als Gedeputeerde Pater Jā Ney Commiſſaris Generael der Minderbroeders / deſe onthielt hem eerſt tot Rijſwijc ſtil / ende na dien hy met Hr. Maurits had geſproken / quam inden Hage / aengaende dat de Eertzhertogē niets en begeerden met de Staten te handelen om pets te pretenderē / maer in qualitept alſo de ſelve waren: eñ als hem geſept wert dat de Eertzhertogen de Vereenighde landen moſte bekennē voor een vrye Staet / heeft belooft de Eertzhertogen daer toe te verwilligen: deſe vertrocken 9. Meert met Hr. Maurits jacht na Antwerpen / ende quam den 17. weder inden Hage / mede brengende de verklaringe vande Eertz-hertogen / vande Vereenighde Landen te houden ende daer mede te handelen als met Vrye Landen / op de welcke ſy niets en pretenderden. Hier op is gevolght het beſluyt vande ſtilſtant van wapenen voor den tijdt van 8. maenden / ingaende den eerſten Mey 1607.

Dit verdragh wert allen Gouverneurs verwitticht ende alom gepubliceert / ende eenen Biddag gehouden den 9. Mey. Hier over is inde Nederlanden generalijt groote blijſchap geweeſt / ende de mare verſpreydende inde gebuerlandē eñ Koningrijckē / tot groote verwonderinghe van ſodanige ſubtijle veranderinge: den Koningh van Vranckrijck ſant in Hollant den Preſident Jannijn met dē Heere Ruſſy / neffens Buzanval / deſe hadden audientie den 28. Mey / verhalende de groote aſſiſtentie hares Koninghs / beklagende dat de Staten nu ſoo ſchielick ſonder haers Koninck addijs waren in Treves getreden: met preſentatie hares Koninghs tot meerder aſſiſtentie ſoo ſy inde Oorloge bleven / ende ſo ſy van vrede handelden / hen oock by te ſtaen met zijne authoritept.

De Staten ſonden om dierghelijcke aſſiſtentie in Engelant aenden Koningh Johan Berck / Penionaris tot Dordrecht / ende Jaques Maldere.

By de Eertz-hertoghen is devoir ghedaen / om des Koninck van Spaenjen approbatie vant voorgaende / waerom Spinola verſocht aende Staten paſpoort voor Verreycken / om de ſelve approbatie te brenghen / twelc geſchiede / eñ hadde Vereycken den 24. Juli audientie by de Statē Generael / ende leverde de approbatie des Koninck / in Spaenſche tale gheſchreven over / gedateert den 1. Juni 1607. onderteeckent Yo el Re.

De Koningh van Spaengien verſocht oock dat de Staten harc Schepen vande Kuſten van Spaengien ſouden thuys ontbieden / twelck na eenighe deliberatie wert vollbracht / ende het beſtant oock ter zee verſtreckt: niet tegenſtaende maecte de Ooſt-Indiſche Compagnie den naeſten winter noch reede 30. ſchoone treffelijcke ſchepen / om na Ooſt-indien te varen / onder thelepdt van Pieter Willemſz Verhoef / als Admiraal / met nemende in gelt 100. dupſent Realen van achten / met veel krijghs-volck. Boven deſe ſchepen hadde de Compagnie noch 6. ſchepen in Ooſt-indien 1604. upt gevaren / onder Steven vander Hagen / 2. ſchepen van Jozis Speilbergen: item xj. ſchepen onder C. Mateſief / cñ noch 8. ſchepen onder Pauls van Kaerdē / ende noch 2. ſchepen int voorgaende jaer uptgevaren / twelc voorwaer een groote macht is / weſende elck gepropvideert voor 3. ende 4. jaren van alle noodruft met volc / om een offenſive oorloge te voeren in d'ander werelt.

In dit jaer 1607. den 21. Mey / hebben eenige treffelijcke Kooplieden t'Amſterdam / verkregen octroy om te bedijcken de Beemſter-meyr / ontrent 8. uren gaens int ronde / ende groot 8985. mergē / rijnlantſche mate.

De Ghemuytineerde tot Dieſt ende ander plaetſen deden alom ſeer veel quaets / ſoo dat den Hertogh om henlieden te ſtillen / in Auguſto een ordinantie kreegh op eenige Kooplieden / van 600. dupſent Ducatē / ende een bede van 350. dupſent gul. van ſijne Staten.

Pater Ney ende Verreycken brachten daer na / den 25. Octob. een naerder Approbatie ende Ratificatie des Koninck / ghedateert den 18. Septemb. tot Madrijl / in Spaens geſchreven op papier: by deſe overleveringe aende Staten verhaelde Pater Ney veel vande ſincerityt des Koninck: deſgelijck dede Verreycken van wegen de Eertz-hertogen.

De Staten na gehoudē conſultatiē met de Ambaſſadeurs / hebben verklaert dat de Ratificatie niet alleen in ſprake ende ſtijl / maer oock inde beſegelinge / inſertie ende omiſſie van vele woorden / niet en waren conform de belofte / ende dat upt de leſte clauſul neffen de propoſitie vanden Pater Comiſſaris / ſoude volgen vernietinge vande ſolemnele beloften / dat daer voor wel bedenckelijck ſoude zijn / ofmen in vorder handeling ſoude treden / ſoo wilden ſy de Ghedeputeerde in 6. weken ſulcx laten weten / met expreſſe protestatie in geen handelinghe te treden / oft aen te nemen eenigh punct dat ſtrijden ſoude tegen de verklaringe der Aertshertogen ende de Aggreatie des Koninghs daer op gevolght / na de welcke de Aertz-hertogen goet ſullen binden na 10. dagen Gecomitteerde inden Hage te ſenden / volgende hare preſentatie / daer teghen de Staten oock eenighe ſouden comitteren.

Deſe antwoorde wert den Pater Comiſſaris ende Verreycken gelevert den 3. Novemb. met afvaginge of ſy de principale brieven van Aggregatie wilde overleverē / waer in ſy ſwarigheyt maecten / als oock om die na Bruſſel te nemen / verſocht daerom de Pater eenige dagen tijts om na Bruſſel te reyſen / alſo hem vergunt wert / quam den 14. Novemb. weder inden Hage / preſenteerende de principale brieven over te leveren / midts hebbende vande Staten recepiſſe / ende belofte van reſtitutie / ſo de handelinge niet getroffen werde / verklarende dat de Eertz-hertoghen nu henne beloften hadde ghequeten. Maer de Staten verſtonden dat de Eertshertogen henne beloften niet en hadde gequeten / alſo de brieven niet en waren gebracht na hare belofte / eñ verſtonden over ſulcx geen recepiſſe te geven: eyndelic nadien Pater Comiſſaris noch eens te Bruſſel gheweeſt was / zijn de brieven ſimpelijck overgelevert / vertreckende alſo den 2. Decemb. weder tſamen na Bruſſel.

Den 8. Novem. quam inden Hage Graef Ernſt bā Naſſau / met ſijn Bruyt / de dochter des Hertoghs van Bruynſwijck / de welcke aldaer eenige dagen geſeſteert weſende / trock na Arnhem / om aldaer ſijn reſidentie te houden op de frontieren / als Maerſchalc vant Leger.

Staten ſcheyden. Ambaſſadeurs van Denemarcken komē inden Hage. Ban tegen de Gemuytineerde. Staten ſchrijven om Gedeputeerde vandē vyant, ende continuatie vanden ſtil-ſtant. Sterckē vorſt.

Biddagh

Digitized by Google

Biddagh inde Vereenighde Landen. Gedeputeerde komen inden Haghe. Hare namen. Vreemde pracht van Spinola. Staten Gedeputeerde. Eerste sittinge. Eertzhertogen taften Koopliedē aen, om in Oost-Indien ghehandelt te hebben. Voorslagh vande Ambassadeurs vañ langē Treves. Antwoort der Staten en der Ghedeputeerde. Staten gheven noch tijt aen de Gecommitteerde. Prins Maurits vermaent de stedē. Spaensche Gedeputeerde vertrecken, nemen oorlof. Spinolaes liberaelheyt.

DE Staten ofte hare extraordinare Ghedeputeerde schepden den 10. November / om peder by den haren te raetslagen / oftmen op de bzieden / soo die waren / soude in bozder handelinge treden / om den 10. December weder te vergaderen ende haren last te openen.

Den 24. November quamen upt Denemarcken der Staten Ghesanten / de welcke verklaerde des Koninck goede ghenegentheyt tot de Landen / ende dat hy belooft hadde eerstdaeghs zijn Gesanten in Hollant te senden / om de bzedehandelinge by te woonen / de welcke quamen inden Haghe den 3. December / wesende de Heere Jacob Vlesfelt Rijckstaet ende Jonas Charisius der Rechten Doctoz.

De Eertz-Hertoghen hebbende de Gemuptineerde tot Diest ghecontenteert / hebben de selve daer na onder Compangien ghestelt ende gebannen binnen 24. uren upt alle hare landen te vertrecken / op pene vande Galge / sonder eenige nieuwe injurien vande selve ontfangen te hebben.

Den 20. December 1607. hebben de Staten haren last gheopent / bestaende met den vpandt te handelen / midts blijvende by den grondtslagh vande vzyheydt der Landen / ende schzeven ober sulck den 24. December aende Eertz-Hertoghen / om persoonen volghende hare pzesentatie te committeren ende ober te senden tot de handelinghe / ende soot haer goet dachte den Stilstant te continueren.

Den 1. Januari 1608. begondet seer sterck te vziesen / met ober groote strenghe koude tot den 25. der selver Maent / ende oft het wat booz eenighe dagen begonst t'ontlaten / begonst het weder eben hart te vziesen / blijvende de wateren ghesloten tot in Martio: De Wale ende Rijn vzosen toe / de Schelde / de Hondt / ende het Zeegat booz Kammetkens / ja alle de Havens van Zeelandt. De Zuyder-zee / desgheliex alle andere Zeegaten ende Stroomen der Nederlanden / de koude was so groot / dat in Januarij vele menschen op de weghen doot vzosen: In Zeelant op eenige Eylanden was groote ellende van vzandt ende nootdzufts weghen.

De Staten Generael ghresolveert wesende met den vpant in handelinge te tredē / hebben booz alle hare Pzovintien eenen Vastendagh ende Biddagh doen houden den 9. Januarij 1608.

De Staten ghesonden hebbende behoozlijcke paspozten / nae Antwerpen / schzeven aende Gouverneurs van Bergen en Bzeda / de Gedeputeerde te ontfangen ende ontmoeten / alsoo zijn de boozsz Gouverneurs tot Lier gekomen den 26. Januarij / aldaer heerlick ontfangen vanden Gouverneur ende garnisoenē / alwaer arrivveerden / de Spaensche Ghedeputeerden den 27. Januario vertreckende te samen den 28. op Bzeda / Gheertruydenbergh / van daer ober 't ys tot Dozdrecht / Rotterdam / Delft / ende voozts met hare Koetsen na den Haghe / alwaer se den 1. Febzuario werden ontmoet van Pz. Mauritz tot Rijswijck / verselschapt met veel ander Heeren / werden ontfanghen / tredende van beyde zijden af vande Koetsen / congratuleerden malkanderen / ende deden de complementen tamelijck blijmoedig van wedersijdē / den Marquijs sat daer na op de hooger hant nebens Pz. Maurits op sijn Koetse / ende reden soo na den Hage met ongheloofliycken toeloop des volcx verselschapt: De namen der Spaensche Ghedeputeerde waren Don Ambzosio Spinola Marquijs van Benafro / Ridder des gulden Vlies / Raet des Koninck ende Veltoberste. Johan de Cruse alias Richardot / Ridder / Heer van Barly / Raedt van State vande Eertz-hertoghen / Hooft ende Pzesident van zijnen secreten Raet. Juan de Mancicidoz / Raedt ende Secretaris der oozlogen des Koninck. Bzoeder Jan Neyen Commissaris Generael vande ozdze S. Francisci / inde Nederlanden / ende Lowijs Verreycken Ridder / Audiencier vande Eertz-hertogen / ende eerste Secretaris van State.

De Marquijs hielde in zijn Logement eenen vzemden pzacht / dede in zijn Eedt-sale stellen twee groote silvere Kandelaers op de aerde / daermen des avondes seer groote was-kaerssen op stelde: hy dede oock stellen een gheheel banck van silver / daer een groot silveren Koelbat op stondt / daer in een groot silveren Flesssche met andere diversche schoone Silveren Flesschen / die niet gebzuyckt en werden / hy dede aen zijn Tafel bzengen ozdinare 14. of. 15. Tamptten: Hy hadde seer kostelijcke Tapijten ende Ledecanten / hy hieldt oock by zijn tafel een Dessert oft Pabillon / maer niemandt en sat daer onder / alle't silver wert smiddaeghs ende t'savonts als een Kraem ten toon gestelt / ende liet / als hy eten soude / 't huys vol volck loopen / ende tweemael 's daeghs Misse doen / latende daer peder toe komen die wilde / met ander diergelijcke samfaren.

De Staten committeerden tot hare Ghedeputeerde: Gr. Willem van Nassau Stadthouder van Vziesslandt. Walraven / Heer van Bzederode / Vianen / Ec. van wegē Gelderlant ende Zutphen: Joncker Cozneliis van Gent / heer van Loenē / Burggraef van Nimmegen: Van Hollandt Jonck. Jan van Oldenbarnevelt / Ridder / Advocaet / Ec. Van Zeelandt Joncker Jaques de Maldere Ridder / Ec. van Vtrecht Niclaes van Berck / Raetsheer van Vziesslandt / Doctoz Gellius Hellena: Van Ober-pssel / Joncker Jan Sloeth / Heer van Sallick / Ec. Van Groeninghen / Abel Koenders van Helpen / Ec. Dese werdt gegeven volkomen Instructie ende Pzocuratie. De eerste sessie werdt gehouden den 6. Febzuario / ende gecontinueert tot int leste van Augusto 1608. ende alsoo alle de selve handelingen int langhe zijn beschzeven met alle circumstantien vanden seer geleerden Dominicus Baudius Pzofesser wijlen inde Universitept van Leyden / achten wy onnoodigh hier van veele te schzijven / te meer / alsoo de selvighe beschzijvinge oock is obergheset in onse Nederlandtsche tale. Ghedurende den vzede-handel / ende datter groote dispute was ober de Vaerdt van Oost ende West-Indien / zijn inde Vereenighde landen veele ende diversche treffelijcke Boecxkens / Discourssen ende Waerschouwinghen uptghegheven in dzuck / alle daer toe dienende / ghenen onsekeren vzede aen te gaen / ende te ghenieten de vzye Zeevaert Oost ende West:

Ondertusschen dede den Eertshertogh vangen een seer treffelijck Koopman / Henrick Koons tot Antwerpen / alle sijn goet werdt aengheslagen / sijn Rekenboecken ende schzifften genomen / en aengespzoken van lijf ende goet / hem ghevanghen voerende na Bzussel / tegen der stadt Pzivilegien / om dat hy in Oost-indien hadde ghehandelt / met des Koninghs ende der Eertshertoghen vpanden / Ec.

Alsoo de Ghedeputeerde van weder-zijden niet en konden verdzaghen tot eenen vzede / soo quamen alle de Ambassadeurs den 27. Augusti inde vergaderinghe der Staten Generael / voor-dzaghende datse van hare Meesters weghen hadden gedaen om te komen tot een seker gewenschte vzede / ende alsoo de selve niet en konde ghetroffen werden / datse last hadden te handelen van een langhe Trebes. De Staten namen hier op haer bedencken / als oock deden de Gedeputeerde der Eertshertogen / als haer dien voorslagh werdt gedaen. De Staten antwoorden de Ambassadeurs op de gemelde pzopositie den 30. Augusti / dat sy wilden tot een langhen Trebes verstaen / indien de Landen absoluteliyck werden vzy gheselt. De Spaensche Ghedeputeerde

seyden

sepden daer toe gheen last te hebben / veel min vande Religie niet te spreken / noch vande Indische vaerten / maer wilden den teghenwoordighen Stilstant wel laten strecken tot seven Jaren / sonder van nieus vande verstellinge te vermanen: 't welck bynde Staten werdt afgeslagen / hun gheviende noch tijdt om te beraden tot den lesten September.

Prins Maurits vanden beginne deser handelinghe niet goets konnende verwachten / vreesende voor scheuringe inde Vereenighde Landen / ende verslauwinghe inde gemoederen / om niet genoegh op hare defentie te letten / schreef den 22. Septem. aende Vroetschappen der Hollandtsche Steden / als wesende de machtighste Provintie / hen vermanende tot stantvastigheydt / om hun niet te laten verlepden / met den voorslagh vanden Treves / ofte vande ghene die den noot der Landen soo groot achten / datmen die niet soude konnen beschermen / om de Landen alsoo te brengen tot een Tractaet / daer upt nootsakelick haren ondergang soude volgen / dat hare voorsaten in meerder ende veel hooghер noot tot sulcx nopt hebben willen verstaen.

Eyndelijc namen de Gedeputeerden oorlof den 28. October aen Pr. Maurits ende de Princesse van Oraengien / ende ten lesten aende Generale Staten / alwaer Richardot seer protesteerde vande sinceritept van de Eertz-hertogen / ende klagende over de precise resolutie der Staten.

Des middaeghs gingen sy by Prins Maurits eтē / die de Ghedeputeerde ghelepde tot Rijswijck / ende zijn broeder Graef Hendrick tot Delfs-haven / van waer sy met de Jacht van Pr. Maurits ende ander schepen op Antwerpen voeren / gheconvoyeert van Mons de Lier eñ den Heer dā Opdam / Admirael van Hollant.

De Marquijs Spinola toonde hem in zijn Logement seer liberael int schepden / schenckende aen diversche vereeringen tot de weerde van 5000. gulden: Richardot eñ Verreptken haddent kleyn gemaeckt / ende de vereeringen met vergulde credentien laten afloopen.

Aenslagh der Spaensche op het Garnisoen van Sluys.

Gr. Adolf den vyant slaende blijft doot. Besluytinge ende publicatie vandē Treves. Spaensche worden geslagen. Gecommitteerde inden Hage vergaderen van weder zijden om eenighe Articulen vanden Treves te verklaren. Aggreatie des Koninghs van Spaengien.

Hoe wel den stilstant van wapenen was gheaccoordeert tot opt Jaer 1608. soo hebben nochtans de Spaensche in goeden getale niet wijt van Ardenburg in een hol haer verborgen gehoudē / om de stadts peerden ende beesten upt de weyde wech te drijven / maer die vande stadt sulcx ghewaer geworden zijnde / hebben hen overvallen ende meest omgebracht.

Graef Adolf van Nassau met negen Compangien Rupteren was oock in Lutsenburg getrocken / om eenige achterstallige Contributien. Int weder-keeren is hy met zijn volck gelogeert tusschen Rijnberck ende Santen op verschepden Dorpen. De Gouverneur van Rijnbert sant 600. musketiers / de welcke ten eersten het dorp daer Gr. Adolf lagh overvielen / de selve Compangien slaende ende den roof benemende: De Grave weyrde hem seer kloeckelijck met wepnighe / maer moste eyndelijck door vele wonden ter neder vallen: Den allarm ondertusschen inde ander dorpen komende / quamen de selve Rupters om den Grave te ontsetten / ende verstaende zijn doot / sloegen alles doot vanden Vyandt / ende weder haren roof bekomen hebbende / brachten het doode lichaem des Graven tot Nimmegen / alwaer hy heerlijck wert begraven.

Nae het vertreck der Ghedeputeerde des Eertz-hertoghs / hebben de Ambassadeurs van Vranckrijck ende Enghelandt soo veele te weghe ghebracht / dat de Staten eenighe Ghecommitteerde nae Antwerpen hebben ghesonden / alwaer hen oock hebben ghevoeght de ghemelde Ambassadeurs / de welcke met der Eertz-hertoghen Ghesante ende Ghedeputeerde eyndelijck ten Treves ende Bestant van 12. Jaren hebben besloten op den 9. Aprijl / Anno 1609. 't welc tot Antwerpen is gepubliceert voor het Stadthuys den 15. Aprijl / op een heerlijcke stellagie / met groote triumphe van Trompetten / klocklupden / Schieten / triumphant vyeren / voor de geheele stadt ende Banckettē / tot groote blijschap der Inwoonderen:

De Articulen vant Bestant achten wy onnoodigh hier te verhalen / alsoo die meest in peders handen zijn / ende genoegh bekent.

Eer 't Bestant was gesloteē hadde de Luptenant van Gr. Henrick vanden Berge 600. te peerde ende te voet gheligt upt de schanse van Rueroort / om eenigh gelt tot Lingen te Convoyeren / als de selve int weder keeren seer gerooft ende ghevrantschat hadden in Westfalen / ende met goeden bupt hen gelegert hadden int dorp Mulhem / zijn de selvige van eenige Cornetten Rupteren vande Staten besprongen / ende ghedwongen door brandt de kercke / inde welcke sy hen gelegert hadden / te verlaten / ende 60. der selver doot ghesiagen / de bevelhebbers / die voor het rantsoen vande over-ghebleyene spraken / gevangen / den bupt hen afgenomen met 180. gesadelde peerden.

Alsoo in het Tractaet van Bestant eenighe swaricheden ende twijffelachtigheden ter eener ende ter ander zijden waren voorgestelt / so wel by de respective Officiers als Onderzaten / soo zijn eyndelijck van wederzijden Ghecommitteerde verordineert / om by naerder handelinghe daer in te verdraghen / de welcke zijn vergadert in 's Graven-Haghe den 10. January 1610. op de puncten ende artijckel / de welcke oock ghenoech bekent ende gemeyn zijn.

De Inwoonders der Vereenighde Landen werdt oock gheaccordeert seker dry Articulen / noopende de Religie / die gheaccordeert waren de Onderzaten des Koninghs van Groot Brittaengien int Tractaet van peyse den 2. September 1604.

De Articulen waren in substantie. Soo pemandt hadde misdaen voor oftē naer haer-lieder komen in Spaengien / sullen niet mogen om sulcx vande Inquisitie ondersocht worden.

Men sal niemant dwingen inde Kerck te gaen / maer die daer in gaen / sullen ghehouden zijn reverentie te doen den H. Sacramente / desgelijcx wanneer hen tselve op de straten ontmoet / oft upt den wege te gaen / oft in eenige hupsen te bertrecken.

Ende so pemant hier in hen te bupten ginge / sal niet voorder vande Inquisitie ghevrocedeert worden / dan tegen den misdadige ende zijne goederen / dry latende de schepen ende alle ander goederen / 't selve is mede verstaen vande Reeders ende Factoren.

De Koning van Spaengien Philips de 3. heeft ooc gesonden de Aggreatie ende approbatie vant gemelde tractaet van bestant / belovende by Koninglicke woorden tselve voor so-vele hen mocht raken / te doen onderhoudē / geteeckent in Segovia, dē 7. Jul. 1609. Yo el Re.

De publicatie vant bestant geschiede inde Vereenigde landen den 5. May met alle teeckenen van blijschap / van klocklupdinge ende vyeren: waer op den 6. May is gevolgt een algemeynen Vastendagh ende Biddagh om God te dancken voor de weldaden den Vereenighde landen bewesen / ende bidden dat hem soude believen sijn genade te continueren.

Veersen, gedicht op 't Bestant. Gecomitteerde tot de Vrede-handeling beschoncken, aen weder zijden. Compagnien vermindert. Treves kan qualic in treyn komen. Staten Agenten Ambassadeurs genoemt. Placaten 's Koninghs van Engelant eñ Staten op de Visscherije. Staten sterckē haer frontueren. Terayl Petardier te Geneve onthalst. Schepen uyt Oost-Indien gekomen. Veele Zeeroovers. Onweder. Francis Vere ghestorven. Conde vlucht uyt Vranckrijck.

Alsoo inden beginne des bestants vele boecxkens / schrijften eñ gedichten gemaert zijn / is onder andere my dit ter hant gekomē / eñ hebbe 't selve tot cieraet van dese Chronijcke hier by gestelt. Beginnende:

Boven stondt,

Dit/der Musen-ghesang,,docht my/hoorden ick singhen/
Hier koort/doch sy int lang//deel' end' meer ander dinghen.

FAMA blaest haer TROMPET.

TAran tan/taran tan/tan/tan/tan/t'sa Boeren!
Groot nieus/groot nieus/groot nieus/woort u van my bedupt:
Want minder saeck als dit/ja pet daer pets van spruyt/
Placht ick FAMA van outs alsins licht wegh te boeren:
Myn guldigh klaer Trompet een gulden stem doet roeren/
Een gulden Vreden-tijd schijnt d'oorsaeck bant gelupt/
Vant Spaensch Bourgonsche hof/twelck ongeloodigh slupt/
Met Belgis Bataviers, hoewel Neem dupsend swoeren.
Nochtans so seg ick Ja: want nae't Gallis Bestand/
Brittanni van ghelijck/quam Pax niet door de hand/
Hoo hier? want 't heeft gebuert al beel te langhe jaren.
Nu voort/ wijder beschepdt ick haest vernemen sal/
In myn selfs lupdigh rhtoom/upt't haeghs Helicons dal/
Waer party weder- zijds om Vreed op een vergaren.

1. CLYO, d'eerste der 9. Musen singt.

DGuldigh Phœbi schoon/u klaer blinckende stralen
Hebben eertijdts vertoont veel vrome Helden meer:
d'Assyriers eerst strijdbaer (alst blijckt na d'Ouden leer)
De Perssen van ghelijck/Grieckisch' en Roomsche Vassalen:
Maer na dupst Jaer macht zijn/ meer wonder salmen halen
In Belgis baden vry/vermaerd in kloeckheyd veer/
Dat sulck een Potentaet (doch niet tot sijn oneer)
Teghen soo kleynen Vleck moet sijnen hooghmoed dalen.
Vranckrijck is met hem eens/ Brittanni hupckt gheen schilt/
Gantsch Indien 't was zijn/den Turck is ock gheslit/
Na menschē wijsheyd waer dit Lant hem maer een wenschen.
Maer met besonder gonst heeft Pallas hier ghedient/
Met Helm/Rock/ Schilt en Lans/ u Bataviers als vrient/
Wel recht der Goden werck/ niet alleen werck der menschē.

2. MELPOMENE.

DSaligh noodigh quaet! O profijt lijcke schade!
O vredelijcken twist/O vreughdigh vroef behoed/
O schijn vpandigh Vrient/wat Deughd gaf u dien moet/
Soo quaden goeden raed was Vaders te versmaden?
Als dat gy nimmer soud/d'Oorlogh u laten raden/
Teghen deers Landen kleen: maer (laes) 't bergoten bloed/
Van menigh deughdigh mensch/ die maer in heur ghemoed
Sochten te leven vry/trep waeck van u misdaden.
T'is eertijts meer gheseen/dat bloed met bloed/hoe dier/
Weer moest ghewasschen zijn/ 't heeft ock gebleken hier/
Wie d'oorsaeck is van dien/onnoodigh waert bewesen.
Nemesi ghy doet recht: want die t'eenigher tijd
Een hond klaperigh weckt moet lijden dat hy bijt:
Soo ock die eerst begint/ moet eerst de minste wesen.

3. EUTERPE.

TE hoogh mijn snaren/sacht/laet dat een ander melden/
T'heeft Iovi soo believt/die elcx verdiensten loont/
Dats nu/en 't blijft ghedaen: maer dit woort u vertoont/
Dat my noch zijn bekent van ouds veel vrome Helden.
Als Vlisses die vrocht voor de Tropaensche Velden
Veel vrome Helden loos/nochtans heur niet verschoont/
Waer van Achillis was de kloeckste ghepersoont/
Ock Diomedes arm moest menigh daer ontgelden.
Memnon verstandigh rijck/en Ajax vrome hand/
Daer teghen Hector was aen der Tropanen kant/
AEneas Godigh/ock Minervs Perseum aerdigh.
Hercules veel onvryds bevrijden deur sijn deughd/
Theseus van ghelijck/verstandigh in sijn Jeught/
Noch meer hier ongenoēt / nochtans wel noemens waerdig.

4. THALIA.

MAer wat behoeven wy een Echo so onkrachtigh
In sulck een nevel dicht/te soecken hier met pijn/
Waer wy doch inder daed (alst blijckt met ooghen schijn)
Selfs hebben Helden veel/ock vry Edel ghellachtigh.
Voor al den naem Nassouw, salmen langh zijn ghedachtigh/
Van Keysers Edel stam/een Prins doorluchtigh fijn/
Die door d'Oraengien geur ons gaf meer Medicijn
Voor Circes toover slaep/als Moly 't krupt heel krachtigh.
Maer (laes) tegen heur danck/moest Atropos den draet
Sijns lebens snyden af/schier voor sijns lebens maet/
Waer van ons treurigh kleed noch niet en is verfleten.
T'is waer/den Ouden Stam/scheen nu te wesen dood/
Maer haest eē nieuwe Spruyt heest hem daer na vergroot/
Die sijn partijen heest sijn leedt met daedt verweten.

5. TERPSICHORE.

SYn daden heeldertep/hadd' ick wel lust om singhen/
Maer wat salt noodigh zijn/nae dien elck ooghen doch
Noch vol zijn van 't ghesicht? 't ghelupd elck ooren noch
Verbuilt/d'welck Fama wijd door wolcken dicht doet dringen.
Soo dat niet alleen Vrient/noch Nabuer sonderlinghen/
Maer self heer' vpandt ock/hoe vreemt/moet seggen/ech!
Wat deughtsaem Edel Prins/recht trou/sonder bedrogh.
Eerlijck/vroom en strijdbaer/oprecht in al sijn dingen.
Dies hy u eenvoudigh Lof is/ O ghy Batabiers/
Een oorsaeck was gheluck/bedrijf van veel dangiers/
Geweert 't sel bloedigh jock/des Vijphoofts dreedigh pramen.
T'schier upt ghedrange lieht hem liber wijd nu streckt/
T'hyna ghesmoorde hyer Iovi door hem ontdeckt/
Doch ock door goet belept/goe'n raet/ en eendracht tsamen.

6. ERATO.

SYn Vaderlijck ghemoet tot 's Lands welvaert genegen/
Heeft hy bewesen recht/als Voesterheer des Lants/
Den Scipio ghelijck/doent scheen verlozen gantsch/
Stack op sijn hooft/en spraek: Ghemsens en zijt verlleghen.
Soo hier ock door desen Held/als elck klan was/van weghen
Sijns Vaders doot (eplaes) herst niet ghesaelt / nochtans/
Te seggen: Noch so niet dempt ghy mijns Vaders glants/
Noch ock ons vry ghemoet/Vees hand set ick daer tegen.
Alsoo heeft hy ghedaen/soot bleeck in kozten tijdt/
Den Africaen gheheel naboots sigh/tot verwijt
Van Hannibals opset/sijn vreughd was spoel glozp.
Den grooten Tiphys wreet sijn Macht ghedeclineert/
Der Goden naem en Lof/met blijt ghedeffendeert)
Waer door hy nu en voort altijd behout Victorp.

7. CALIOPE.

DWel ghelucksigh Land/daer Minerva regeert/
Door sulck een Capiteyn/mids d'Edel Heeren Staten/
Daer biet Fortuyn de hand/voorspoedigh d'Ondersaten/
Voor al daermen dan noch der Goden Wet vseert.
Eertijds als Roma was schadigh ghevrfecteert
Door Pestieusen domp/upt een van Plutoos gaten/
Waer Curtius in sprang: 't hoofgegat was: Een moest laten
Hem selden vry daer in/dan soudt zijn ghecesseert.
Dit sept heeft hy begaen: doch met verlies sijns lebens:
Maer desen Batavier, heeft ons bedrijd daer nebens
Van schadelijcker vper/jae beel dooser fenijn:
Waer bā' t'Lichaem alleē (dwelc hier doch laes moet sterbē)
Maer namaels ock de Ziel naeu rust en kond verwerben/
Dees dompigh' Locht is wegh: Lof moet de Goden zijn.

8. URANIA.

NV wel MAVRITI kloeck/u lof is nu volkomen:
Maer dien selfs u partp u d'eer en Vreed aenbied:
Een volck dat onvry was/is eer ghenoegh ghescheet/
Van als te zijn ontlast: gheen Vijdom upt ghenomen.
Dies u vermoepd nu rust: ontfanght tot uwer vromen
d'Obsidionael kroon wel dubbel waerdigh set:
Hermonia nu komt/en singt ons 't vreughdigh Liet/
Der vrede schoon Triumph: kom Nymphen sonder schromē:
En ghy Najaden al/verepdt den Lauwer-krans:
Copia voedigh ock/ghy Marght met u Balans/
Prudentia kom vry/Concordia vysonder.
Heelt u Troupheen ghelijck/verciert tot een memorp/
Van al 't geen is geschiet/so menigh schoon Victorp/
Want u ghelucksigh Prins is doch des werelds wonder.

9. POLYMNIA.

NV Imperator recht/was daerdy wel waert geschreben/
T'is seker dat ghy doch/door u en 's Lants profijt/
Voor wijs belepd en raedt/den Vrede nu ter tijd/
Als d'Oorlogh hier te door/gelucksigh sult beleven.
Dat wil IEHOVA u/en elck voorspoedigh gheven/
Want door den wreeden Mars en Are vol van Nijdt/
Is Charitas niet schier geheel den adem quijt:
Dus steit den Vreed Olijf d'Oraengien-boom beneven.
Doch met gewapend hand en laet den Leeuw niet slapen/
Maer wacht u door bedrogh/vertrout God en u Wapen.
Nu 't is genoegh/naer dien de Goden u gelepden.
T'saem Prins/Regeerders goet/leeft voorts ghelucksigh saem/
Tracht na 't gemeyn profijt/tot rust van yeder man/
Threughdigh Elisi dal/voert u hier nae int schepden.

Onder stondt,

Veel schoone Reden meer/verepschten hier ghestelt// Door Musas soet ghesanck/van Deught/Prijs en Victorp/
Ock van 't gemeyne Lof/en voort bant Spaensch ghewelt// Maer 't was myn traghe Pen/en kortheyt van memorp.

EYNDE. Reyn liefd' betoont.

HEt Tractaet van Bestant alom ghepubliceert zijnde / zijnder Koningen Ambassadeurs weder inden Hage gekomen / dewelcke na gesondē werden groote gheschencken en ghemunte groote penninghen van gout in borsen / maer die werden weder gesonden / als zijnde gheen Hoofsche maniere / maer die werden verandert korts daer na in seer schoone goude Lampetten / Bekers / Koppen / Schalen / gheschat peder deel op 9000. Philippen. De Staten schoncken de gemelde Ambassadeurs elck in baten van goude de weerde van 3000. gulden / ende in fijn Damast Lindewaet voor haer vrouwen / elck wel 6000. gulden : hare Secretarissen elck van een gouden Ketten van ontrent 600. gulden / peder voornaemste dienaer hondert gulden in gelde.

De Eertshertoghen beschoncken ock alle die tot den handel ghecommitteert waren gheweest vande Staten / maer die schenckagien werden niet aenghenomen voor de Agreatie des Koninghs van Spaengien was ghekomen.

Na het beslupt des bestants heeftmen van weder sijden veel volcx af gedanckt: De Staten brachten elcke Compangie op 60. koppen / de afghedanckte soldaten boven hare volle betalinghe noch ider een Daler elck vereerende : de Fransche Regimenten bleven in haer geheel / tot last vanden Koninck.

De Eertshertogh gaf sijn soldaten een derdepart van haer tachterhept / twelck vele dede muptineren waer teghen hy voorsien heeft met scherpe placaten / den boeren het geweer inde hant ghevende / stellende gheit op notabele straetschenders.

Vele swaricheden zijn allesins voorgheballen / belangende den koophandel / licenten / tollen / maer voornamelijck de restitutie van erfgoederen / daer de besitters seer noode afschepden / daer van de ghevluchte inwoonders upt Brabant / Vlaenderen / &c. der vereenighde Landen de meeste schade leden / ende noch lijden.

Vele Roomsche Catholijcken brachten hare kinders in des Eertshertoghs Landen / om ghevormt te worden / de Kercken waren vol van nieusgierighe / die hen verwonderden over de Cieraten der Kercken / Altaren / Kooseuhoepkens / brandende Keerssen by schoonen daghe ende ander Ceremonien der Roomscher Kercke: Vele van alle sorten van menschen ock Predicanten / Ridtmeesters / Capiteynen / Soldaten / gingen hare vrienden besoecken / alle dyp ende onderhindert allesins passerende.

De Koninck van Spaengien / de Eertshertogen eñ ander Koninghen / de Geunieerde provintien voor eenen dypen Staet ende Republijcke erkent hebbende / so hebben de Staten Generael hare Agenten / residerende inde Hoven der Koninghen van Vrancrijt / Engelant ende elders / den Titel van Ambassadeurs gegheven / ende werden ock daer aenghenomen / daer Spaengien seer jelours op was.

De Heeren Staten sonden ooc als Ambassadeur dē Heer Cornelis vander Mijl na Venetien / om eenighe onderlinge verbintenis aen te gaen met de Signorye: dese is tot Venetien aengekomen in November 1609. ende seer heerlijck ontfanghen ende ghetracteert / niet tegenstaende vele waerschouwingen des Paus Pauli de 5. ter contrarien.

Den Koninck van groot Britaengien liet een placaet upt gaen den 6. May 1609. verbiedende twisschen hy zijne kusten / dat altijt hy ghewees was / sonder zijn oorlof / alle die gene die geen subjecten oft ingeboren zijner Rijcken en zijn.

De Staten Generael wetende dat hare onderzaten dit placaet mdest raeckte / hebben alle Visschers in hare bescherminge ghenomen ende hulp toegesept / mits hen draghende behoorlijck / sonder pemant te beschadigen / hen verlatende op de oude Tractaten van Entrecours / insonderhept van An. 1495. by het welcke de Visscherije hyp sonder licent ghestelt woort.

De Prins Maurits heeft na 't beslupten des Bestants insonderhept seer dlptigh gheweest / om te visiteren alle de frontieren / oorde stellende tot reputatie der verballen mueren / besten / bolwercken / &c.

Philips Guillaume Prince van Oranghien / ghetrout met de Suster vanden Prince van Conde / is comen woné tot Breda / ende Gr. Herman vanden Berge / nu door zijn Prou Marquijs van Bergenopzoom op sijn Casteel Heerenberge by Emmerick / de Grave van Hoochstraten / tot Hooghstraten / desgheljck andere Edelen op haer hupsen ende goederen.

Du Terapl vermaert Petardier wert den 14. April 1609. gevangen tot Geneven gebracht / met eenen La Bastyde / ende na dien sy overwonnen waren / den Hertogh van Savoyen belooft te hebben de stadt Geneve te leveren / is Du Terapl onthalst ende La Bastyde gehangen den 26. April / alle beyde sterbende in de Ghereformeerde Religie.

In Hollant ende Zeelant sijn in dit jaer gekomen 4. schepen upt Oost-Indien / rijckelijck gheladen met Specerijen ende kostelijcke ghesteenten.

Op dese tijt zijn seer vele Zeeroovers op de zee gheweest / doende groote schade / nemende hare toevlucht by de Turcken tot Tunis ende elders in Africa. Onder dese was een Engels / ghenaemt Capitepn Wardo / de voornaemste / houdende grooten staet / sendende zijn schepen ter Zee om te rooven.

Symon den Danser vander Staten weghen ten oorloghe uptgesonden zijnde / hadde tot Marseylle by kans sijn schip verteert met hoeren ende boeve / upt desperatie heeft hy een kleyn schipken ghekreghen / daer mede hy een groot schip heeft genomen / beghevende hem mede by de Enghelsche ende Turcken / hem daer na onthoudende tot Alger / daer nae rijck ghevorden sijnde / heeft hem begheven inde protertie des Koninck vā Vrancrijt ende quam tot Marseylle met 4. schepē / verdragende met eenige beschadighde.

De Koningen van Spaengien / Vranckrijck ende Enghelant / sonden ock eenige schepen upt teghen de Zeeroovers / dewelcke hebben onder Gonlette 33. Schepen met een Galepe der Zeeroovers verbrant / daer mede sy seer gheswackt waren.

In Augusto 1609. is in Brabant een groot onweder van wint gheweest / besonder ontrent Bruyssel / twelck groote schade heeft gedaen.

Den vijf. September 1609. sterf in Engelant Sir Francops Veer Ridder / een beroemt Krijghsman / int Goubernement vanden Briel is hem ghevolght Sir Horatius Veer sijn Broeder.

In November quam tot Bruyssel ghevlucht met sijn Prou Henrick Prince van Conde / Prince vanden bloede in Vranckrijck / ende wert Heerlijck ontfangen van des Paus Nuntius / Eertshertoghe ende Edeldom: Den Koninck versocht dat hy hem ghevanckelijck soude weder ghelevert worden in Vranckrijck / twelck geweyghert wert / de Prince hielt hem een wijle tijts verborgen / tot na des Koninghs doodt / wannere hy weder in Vranckrijck is gheheert.

Eertzhertogen Placaten, nopende de Religie. Schepen in Oost-Indien ghesonden. Hooghen vloet doet veel schade. Vorst van Cleve ghestorven, ende houwelijc der kinderen, ende pretenderende Vorsten. Verdragh tusschen den Brandenburgher ende Nieuburgher. Leopoldus komt vanden Keyser in Gulick met volle macht. Aken in perijckel. Bredenbent overghegheven aen Leopold. Vorsten klaght over den Keyser, ende haer versoeck aen de Gheunieerde. Dueren inghenomen. Keysers ban. Vorsten nemen Volck aen. Heraut des Keysers beantwoort. Giessen, Sleyden, Kalckhoven inghenomen. Leopoldus volck gheslaghen. Koninck van Vranckrijck toerustinghe. Laet zijn Koninginne kroonen, wort oock vermoort. De Koninginne Regente verklaert eñ zijne Sone Lowijs de dertiende Koninck. Den moorder des Koninck omgebracht.

Digitized by Google

Gulick beleghert ende ghewonnen. Schepen uyt Oost-Indien ghecomen. Handel der Staten met den Coninck van Maroco. Verdragh in Oostvrieslant. Tydinghen uyt Oost-Indien. Vele schepen tegen de Zeeroovers ende na Oost-Indiē gesonden. Doot van verscheyden groote personagien.

DE Eertshertoghen heeft tot beschermingh der Roomsche Religie by Placcaet verbodē alle Predicatien oft disputatien tegen deselve/ verbiedende sijne Ondersaten op pene banden Ban/ binnen oft buyten sijne Landen deselve Predicatien te versoeckē: De vremde gebiedende eere te doen den H. Sacramente/ ofte ten minsten te verwijcken opder straten/ etc. Verbiedende oock in sijn Landen te brenghen eenighe Boecken oft Schriften tegen deselve Religie/ op hooge straffen.

In Januario 1610. zijn uyt Hollant ende Zeelant negen treffelijcke schepen na Oost-Indien ghesonden/ met veel soldaten ende Vrouwen/ om eenighe jaren aldaer te blijven.

Den 22. ende 23. Januario heeft het in Hollant eñ elders seer ghestormt ende ghewaept/ soo hooghe vloedende met den Springvloet/ alst in 40. jaren ghedaen heeft/ doende groote schade: de Beemster brack oock weder in.

Johan Willem Hertoghe van Gulick/ Cleve ende Bergh/ etc. sterf tot Dusseldorp den 25. dagh Meert 1609. sonder kinderen na te laten. Hy heeft ghehadt 4. susters: de outste Maria Leonora trouwde int jaer 1572. met Albert Hertogh van Brupssen/ met Houlijcksche voorwaerden/ dat indien daer manlijcke oir ontbrake/ alle de Landen souden comen op de outste dochter ende hare erven/ midts uytreyckende de ander dochters seker sommen van penninghen. Van desen houlijcke zijn geen sonen maer 4. dochters: daer van Anna de oudtste heeft ghetrout Johan Sigismundt Keurvorst van Brandenburgh/ vader van Georg Willem nu Anno 1620. tot Cleve Hof houdende.

De tweede suster trouwde Anno 1574. met Philips Lodewijck Paltsgrave tot Nieuburgh/ die gewonnen heeft vier sonen/ Wolfgang Wilhelm/ Otto Henrick/ Johan Fredrick/ Augustus met dochteren.

De 3. dochter Magdalena heeft ghetrout int jaer 1579. den Paltsgrave Johan van Sweebruggen/ des Paltsgraefs van Nieuburghs broeder/ van dese is gecomen dry sonen ende dochters.

De 4. Dochter Sibilla heeft getrout int jaer 1601 Carel van Oostenrijck Marquis van Burgou/ noch sonder kinderen.

De Vorst Johan Willem nu doot zijnde/ quam de Keurvorst Johan Sigismund van Brandenburgh/ als ghetrout hebbende de outste dochter van Maria Leonora/ gewonnen by den Hertogh van Brupssen/ in het recht van haer moeder/ anlancx gestorven/ daer teghen hem stelde Wolfgang Wilhelm/ Paltsgrave van Nieuburgh/ ghecomen vande tweede dochter.

De Keurvorst van Brandenburgh sandt int landt van Gulick sijn broeder Ernst Philips/ om van sijnent weghen als Erfheer ontfangen te worden.

Desgelijcx liet hem aldaer mede binden in den name sijner Moeder/ de welghemelde Paltsgrave van Nieuburgh/ elck by Placcaten pretenderende naeste Erve der Landen te zijn.

Tusschen dese twee pretenderende Vorsten is eyndelijck een verdragh ghemaeckt deur tusschen spreken des Lantgraefs van Hessen eñ andere/ by provisie/ om de Landen in goede orde te houden.

Hier over zijn dese Vorsten tot Dusseldorp getrocken/ eñ werden wel ontfangen by de Borgerije/ maer de Drossaert Nesselraet van Gulick met andere/ die maeckten hen meester vande stadt ende Kasteel van Gulick/ teghen de vereenighde Vorsten.

De Vorsten hebben den Keyser haer verdragh te kennen ghegheven/ hem biddende niets teghen hen te statueren.

Hier over is in Julio haestelijck ende onbekent gecomen Leopold Eertshertogh van Oostenrijck/ broeder vanden Eertshertog Ferdinand van Grepts/ binnen Gulick als Keysers Commissaris/ met volle macht. Dese heeft hem terstont versien van volck eñ wapenen/ verbiedende alomme de pretenderende Vorsten te dienen/ op pene van des Rijcx ban/ verbiedende den Vorsten te ghulden ofte sweeren of schattinghe te gheven.

Niet teghenstaende hebben de Vorsten de Steden ende stercten besocht/ de possessie ghenomen. De Coninck zant hem Oversten ende Capitepnen/ aenbiedende allen bystandt. Desgelijcx zijn den Leopold oock vele toegeloopen van alle canten/ als oock mede den Grave van Busquoy/ om hem aldaer ten dienste te zijn.

De Stadt Aken werdt mede ghetracht t'onder te brenghen/ maer de Borgherije ghewaerschout zijnde/ waren op hen hoede.

De Eertshertogh Leopold dede de stadt ende het Slot te Gulick/ als oock een Clooster daer buyten seer verstercken/ soeckende sijn macht verder uyt te breyden.

Pallant een Edelman/ in dienst wesende van den Brandenburgher/ heeft den Leopold sijn kasteel Bredenbent overghegheven.

De Vorsten claeghden aen alle Coningen eñ Vorsten over des Keysers strengigheydt/ zendende oock twee Comissarisen in 's Gravenhage/ dewelcke vertoonden/ datse ghehoopt hadden dat de Keyserlijcke Majestept hen soude onghemolesteert laten in hare possessie/ maer also sy anders bevonden door de acten van Leopoldus/ versochten sy vande Heeren Staten Generael assistentie/ met volck/ gheschut/ amonitie ofte oorlochsghereetschap/ het welck hen werdt toeghesepdt.

De Grave van Solms wert met diergelijck versoeck in Enghelant ghesonden/ ende verkreegh oock goede antwoorde.

De stadt Dueren/ niet tegenstaende die de Vorsten hadde ghehult/ wierden deur den aenhang van Leopold soo verre ghebracht/ datse hen wilden neutrael houden/ maer den Vorst van Nieuburgh ruckte in aller haest derwaerts met alle de Kupterije/ ende wert eyndelijck van de ghene die hem waren toeghedaen/ ingelaten/ ende also besette sy de stadt nae behooren/ in December.

Leopoldus liet ondertusschen des Keysers Ban publiceren tot Keulen tegen de Vorsten/ ende trachte Aldenhoven gheleghen by Gulick/ t'overvallen door een petart/ ende een poort te doen springhen/ maer sijn volck wert gheslaghen.

De pretenderende Vorsten gaven verschepden bestellinghen upt om volck te lichten/ te voete ende te peerde: desghelijcken oock dede Leopoldus door den Grave van Rijdbergh/ dewelcke Bijleveldt in-nam/ daer teghen quamen de Vorsten met twaelf hondert mannen soo te voet als te peerde/ ende deden hem vertrecken.

Den Keyser ten derdemael sijnen Heraut zendende teghens de Vorsten van Cleef/ etc. wert van hen ghebanghen/ beantwoort/ eerlijckwegh ghesonden/ ende de antwoorde in druck verdedicht/ eñ int openbaer ghebracht.

Het Casteel Giesse bā Leopoldus beset zijnde/ wert in Januario 1610. beleghert/ ende nae eenigh tegenstant den Vorsten overghegheven.

Den Grave van Mansvelt hadde voor Leopoldus inghenomen het stedeken Sleyden/ maer hy worde vanden Grave van Solms gedwongen hen tstedeken weder over te gheven/ ende wert met xxx. Edelen ende Officiers tot Dueren ghebanghen ghebracht.

Maer een deel volcx van Leopoldus/ ontmoetten corts daer na ontrent hondert Soldaten vander Vorsten/ die sy sloeghen/ binghen/ ende sommige rantsoeneerden.

Den

Den 8. Meerte hadde Leopoldi Krijghs-volck ingenomen 't Kasteel Kalckhoven by Aken/maer werden weder door den Grave van Solms ghedwongen met zijd-geweer 't selve te verlaten.

De Grave van Solms trock doe voorts ende belegherde Wedenbent / maer te ouderdt zijnde / ende den Winter te hart/moeste afstrecken.

De Vorst Chrijstiaen van Anhalt in April int jaer 1610. in 's Graven-Haghe upt Vranckrijck ghekomen zijnde / hadde by den wegh verstaen / datter verschepden volck voor Leopoldus vergaderde by den Maesstant / den Landt-saten grooten overlast doende. De Vorst Anhalt versocht van Prins Maurits eenighe Ruyterp ende Musquettiers / die hem nae beraedt slaginghe gheleendt werden onder Graef Henrick van Nassauw / tot veerthien Cornetten ende twee hondert Musketiers : dese vonden hen op Mepnacht tusschen Maestricht ende Stochem / alwaer sy vonden de voorschreven vergaderinghe / bestaende in veerthien hondert voet-volcx ende 4. Cornetten peerden / de welcke gheslaghen ofte ghevanghen werden/ daer werden ghekreghen dry Cornetten ende vier hondert peerden : desghelijcx gheschiede oock op ander plaersen.

Henrick de IIII. Koningh van Vranckrijck veel Krijghs-volck aenghenomen hebbende / onder ander ses dupsent Switsers / ende hebbende groote menichte van Gheschut ende alle toebehoorten ghereedt ghemaeckt : de same loopende dat hy wilde met twee Leghers te velde komen : hy selve in persoon nae Nederlandt om de pretenderende Vorsten int besit te helpen/ heeft sijn Koninghrijck eerst willen in goede ordre stellen/ ende tot dien eynde sijn Koninginne doen kroonen als Regente / tot S. Denijs den 13. May/ seer solemneel ende kostelijck : dien selven avont reedt de Koningh met de Koninginne na Parijs/alwaer alle ghereetschap van Arcus Triumphales, oft Triumf-bogen ende andere saken werden gereet gemaeckt/om de Koninginne haer blijde Inkomste des Sondaeghs inde selve stadt te doen / also de Koningh twee daghen daer na wilde vertrecken.

Des Vrijdaeghs den 14. May vant hem de Koningh seer bekommert ende swaermoedigh/ ende ging daerom verschepden malen in sijn Cabinet sijn ghebeden doen.

Nae den middagh ten vier uren / willende met sijn Koetse rijden nae 't Arsenael / vergheselschapt met de Hertoghen van Espernon ende Montbason / ende andere/niet willende dat hem sijn Guarde soude volgen : ende komende in een nauwe strate / alwaer de Koetse moeste stille staen / ghestopt van ander Koetsen ende Karren / was hy ghevolght van een Moorder / ghenaemt Fransops Ravaillac van Angoulesme / dese vloogh van onder 't volck naer den Koningh toe / de welcke sagh upt over 't hooft vanden Hertogh van Espernon / die aen sijn rechter zijde sat / watter lette/ ende met een mes een voet lanck aen beyde zijden snijdende / stack hy den Koningh twee steken nae 't herte/ asstekende de Hert-ader / de welcke so veel bloets gaf/ dat hem de sprake terstont begaf/ende viel voorwaerts over. De Moorder verstack hem onder 't volck/maer door 't mes bekent/werdt gegrepen.

De Karosse werdt ghesloten ende gevoert na Louvre. Dese subijte daedt maeckte groote beroerte onder den volcke : De Koninginne riep / Helas de Koningh is doodt : willende uptloopen om hem te sien/ maer sy werdt vanden Cancelier weder-ghehouden/ de welcke haer properlijcken antwoorde : Soo niet Madame / de Koninghen in Vranckrijck en sterven niet/het ware nu gheen tijdt om weenen/ maer om ordre te stellen : alsoo werdt terstondt belast den Capitepn vande Guarde des Koninck kinderen by een te brenghen. De Hertoghen van Guyse ende Espernon werdt belast te rijden door de stadt / met veel Edelen / ende de Ghemeynte te stillen / seggende / de Koningh en ware maer ghequetst/den Ambassadeur van Spaengien te bewaren / die seer suspect was : de poorten der stadt te doen slupten/Ec.

't Parlement werdt terstont vergadert / alwaer by Arrest de Koninginne (de Koningh doot zijnde) wert verklaert Regente van Vranckrijck / ghedurende de onder-jarighedt vanden jongen Koningh haren sone den 14. May 1610.

Des anderen daeghs wert den jongen Koning Lowijs de 13. out 8. jaren ende eenige maenden/ int Parlament gebracht/verselschapt met sijn Moeder/ Prinsen vanden bloede / Pselaten ende voornaemste Officiers der Kroone / na verschepden Oratien/ de Koninginne Moeder wert bevestight Regente in Vranckrijc/ alsoo veranderde alles in stilte. Den dooden Koningh wert den volcke ghetoont/ met groot beklagh eñ bloetsken over den Moorder : des Koninck herte werdt den Jesuijten gegeven na haer begeren/ eñ sijn lichaem seer heerlijck begraven tot S. Denijs den 1. July/ na dat den 23. Junij te voren Henrick de 3. oock was begraven/die so lange tot Compiegne gestaen hadde.

De Moorder out 30. jaren/ seyde tot dese moort beweeght te zijn door eenige openbaringen/ eñ door 't lesen des boecx Mariane spaens Jesuijt / om dat hy gheloofde dat den Koningh wilde den Paus bevorloghen/ 't welcke was God bevorlogen/Ec. biddende eyndelick de Koninginne eñ haer kinderen om vergiffenis / ende bat Maria eñ alle Heyligen voor hem te willen biddē. Hy was seer variabel in sijn voorden / soo wel in tormenten/als daer buyten. Hier over/ alsoo sy van hem niet seckers en konden weten / is hy verwesen den 27. May/ sijn hant afgheby andt te worden/ sijn vleesch met tangen genepen/ in sijn wonden gegoten loot/ pec/ olp/ Ec. met vier peerden van een ghetrocken / ende het lichaem tot pulver verbrant.

In May is inden Hage gekomen de Heer Thomas Contareni Ambassadeur van Venetien/ende wert seer heerlijck ontfangen : hy hadde audientie by de Staten Generael/ meest bestaende in complimenten.

De Heeren Generale Staten ende Pretenderende Vorsten/ sonden in Vranckrijc om de klachten te doen over de doot des Koninck/eñ met een te versoecken bystant. De Koninginne niet tegenstaende eenige diepgementen vanden Nuntius des Paus/heeft den Marschalc La Chastre last gegeven/ met de troupen eñ gereetschap vandē overleden Koning derwaerts te trecken. De Pretenderende Vorsten/na verschepdē solicitatien / hebben eyndelijck verkregen dat Pr. Maurits sijn volck heeft beschreven by Schenckē-schanse/alwaer hy monsterde in Julio 136. bendelen voetvolck/ 38. Cornetten peerden eñ 30. stucken geschut: hy trock voorts met sijn Leger op Gulick / 't geschut voor by Rijmbert met alle toebehoortē/ op den weg is 't wyer in eenigh buskrupt gekomen/beschadigende wel 50. wagens/met schuppen/spaden ende lonten geladen. Den 29. Juli besloot ende berende Pr. Maurits de stadt Gulick. De Fransopsen noch by Trier liggende/wilden datmen hen 1500. peerden eñ 3000. te voet soude toesenden om te gelepden/'t welck Pr. Maurits niet en wilde doen / alsoo daer gheen perijckel was/maer presenteerde met sijn gheheel Leger hen te ghemoet te komen / indien Spinola pets teghen hen attenteerde/ 't welck La Chastre eyndelijck dede resolveren voort te trecken.

Die van binnen Gulick/ boven 2000. sterck/ deden dapper haer devoir met uptvallē : Pr. Maurits apprecheerde seer op haer buyten-wercken/ ende nam den 9. Augusti een half mane in/daer na op den 14. een ander halve mane/daer na alle haer buyten-wercken/soo dat Pr. Maurits sijn gheschut plante/ende de puncten des Kasteels begonde te beschietē/eñ gaelderijen te maken.

Den 18. Augusti is La Chastre met sijn Troupen Fransopsen voor Gulick ghekomen / die hy den 19. in slagh-ordre stelde. De Fransche Cabaillerije waren fraepe mannen/ wel ghemonteert / ende bele met vergulde wapenen / maer de Nederlandtsche die waren meer geladen met yser ende stael.

Digitized by Google

De Ruyters waren meest banen van groote Heeren/bestaende in 14. Cornetten: de voet-knechten waren 26. vendelen/yeder van 200. sterck/ eñ 't Regiment Switsers elf vendelen/yeder van 300. Coppijn.

Pzins Maurits dese Troupen besichtight hebbende/ toonde La Chastre sijn 38. Cornetten peerden in volle Wapenen/ die La Chastre ende de andere Heeren ende Edelen met groote verwonderinghe aensaghen. Eyndelijck na dien Pzins Maurits was ghekomen onder de mueren van 't Kasteel/ soo heeft hy de Stadt doen sommeren den 27. Augusti: ende alsoo die van binnen dry daghen uytstel socht̃en/ dede Pzins Maurits de Wijnen dapperlijck vorderen/ daer van eyndelijck eenighe door Bus-kruyt werden aenghestoken/ 't welck de belegerde eyndelijck heeft beweeght accoort te versoecken/ 't welck ghesloten werdt den 1. September/ alsoo trocken uyt Gulick ontrent vijfthien-hondert mannen: des anderdaeghs den 3. Sept. werdt Bzedenbent mede over-ghelevert/ daer mede Leopoldi volck geheel is upten lande gedzeven.

Pzins Maurits stelde terstondt ordre om de approcheen te slechten/met de begravingen/ ende wat gebzoken was te repareren/ ende bleef eenighe daghen daer ligghen. Den Maerschalck La Chastre versocht ende verkreegh paspoort vande Eertz-hertoghen/ om door Luxenburgh in Pzanckrijck te trecken. Pzins Maurits dede door sijn vertrock alle sijn Nederlandtsche troupen in slach-ordre stellen/ met de ordre van haer oeffeninghen/ die de Marischael seer pzees: daer waren oock pzesent veele vreemde Heeren uyt Duytslant/ Pzanckrijck/ oock vander Eertshertogen Oversten ende Gouverneurs der Frontieren/Spaengiaerden ende Italianen.

In Hollant ende Zeelant zijn in Junio ende Julio aenghekomen vijf schepen uyt Oost-Indien seer rijckelijck gheladen met peper/ zijde-lakenen/ Diamanten/Porcelepnen ende ander dinghen: desghelijcx oock schrijven vanden Keyser van Japan aen Pzi. Maurits met geschencken.

De Koninghs Muley Seydan van Maroques sant aende Vereenighde Landen eenighe Ghesanten om te hebben goede correspondentie/om vastelijck ende vryelijck met malkanderen te handelen/ te Lande ende ter Zee: waer toe de Staten Comissarisen ordineerden/ de welcke een Tractaet van Comerce besloten den 24. December 1610.

De Nederlandtsche Schepen ligghende op de Kusten van Africa/ werden van eenighe Spaensche schepen ende Galeyen genomen/ die seyden van geen Treves te weten/ daer over vande beschadighde Kooplupden na Bzussel gesonden werdt Theodore Kodenburgh/ om de goederen ende ghevanghens ontslaghen te worden.

Boven is int korte aengheroert vanden twist tusschen den Grave ende de stadt Emden/ de stadt haren toevlucht tot de Vereenighde Landen ghenomen hebbende/ende de Grave tot den Keyser. De Staten sonden derwaert om de partijen te vereenighen/ de Heeren Albert Joachimi/Ritske van Kingne/Abel Coenders/Jan Wielder/Berthout Cromhout/ Willem Borre ende Henrick Benting. Op deser Gecomitteerde aenhoudinghe/ ende vriendelijcke vermaninghe der Heeren Staten ende van Pzins Maurits/ zijn eyndelijc de Grave Enno met de Lantstenden ende de stadt Emden vriendelijck verdragen tot Oosterhousen den 20. May 1611.

't Selve jaer in October/ is de Marquis Spinola door Pzanckrijck na Spaengien getrocken/beschoncken vande Eertz-hertoghen (soomen seyde) met 800. ellen kostelijcke Tapitserp van gout ende zijde/ kostende 20. kroonen de elle/ ende vande Infante met eenen kostelijcken Diamant. In Spaengien werdt hy vereert vanden Koningh met Erf-gronden ende Heerlijckheden.

Inde Vereenighde Landen heeftmen in dit Jaer by last vande Admiralitepten toegherust 17. Schepen van Oorloge tegen de Zeeroovers. In Pzlant laghen inde Havenen meer dan 30. Schepen vande Zeeroovers/ die voor twee Enghelsche rijckelijck gheladene by hen genomen schepen/ die sy weder gaven/ hen pardoen bedongen eenwelijck.

De gemeyne Oost-Indische Compagnie sonden in dit Jaer in December dertien treffelijcke Schepen na verschepden Pzovintien ende Havenen van Oostindien/op hebbende 400. soldaten eñ vijf hondert dupsent Realen van achten. De Oost-indische Compagnie hadden desen Somer verkocht aen wepnighe persoonen ontrent 18000. balen Pepers/ bedraghende ontrent 10. hondert eñ veertigh dupsent pont vlaems/ daer by men kan af-meten hoe groot den Indischen handel is.

In dit jaer 1611. is gestorven Graef Herman vanden Berghe/Gouverneur van Gheldcrlandt onder de Eertz-hertogen: sijn moeder was een suster des Pzince van Oraengien.

In Pzanckrijck sterf Anthonio Perez/ Secretaris gheweest des Koninghs van Spaengien/ dierg schrijften verbrandt werden/ om Spaengien te believen.

In Spaengien heeft den 23. Septemb. de Koninginne gebaert haren vierden sone/die ghenaemt werdt Amadeus. De Koninginne is wepnigh dagen daer na gheslorven/ tot groote droefheydt des Koninck. De oudtste dochter Anna Maria Mauritia was gebozen den 22. Septemb. 1601. De Pzince Philippus Dominicus Victor den 8. Aprzil 1605. Karel de tweede sone den 14. Septemb. 1607. Ferdinand de derde sone den 15. May 1609. Catharina de tweede dochter int Jaer 1606.

Inden jare 1612. den 20. Januario/ sterf binnen Pzaga Rudolphus de tweede van dien name/ Rooms Keyser. Hy was seer goedt-aerdigh/ sachtmoedigh/ magnifijck/ een Lief-hebber van alle Konsten ende Konstenaren/ maer wat te eyghensinnigh ende vreesachtigh. De Bemers vergunde hy korts voor sijn doodt een voorderlijck Placaet/ tot onderhoudt van beyde Keligien. Hy heeft eenen goeden Schat ende wonderbaer veele kostelijcke Juweelen achter ghelaten.

Ernestus van Beyeren Aertz-bisschop ende Keurvorst van Ceulen/ Bisschop ende Pzince van Lupck/ is ghestorven den 27. Januario 1612.

De voor-treffelijcke Histozy-schrijver Emanuel van Meteren/ wiens Memozien wy ten deele in dit werck hebben ghebruyckt/ is mede tot Londen ghestorven den 18. Aprzil 1612.

Eynde des sestthienden Boecx.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche gheschiedenissen: regeerende de Eertz-Hertogh Albertus van Oostenrijck ter eender/ende Pzins Maurits ter anderer zijden.

Dat seventiensste Deel.

Reyse

Digitized by Google

Reyſe des Ambaſſadeurs Haga nae Conſtantinopelen, ſijn onthael ende ſchenckagien.

IN't jare 1612. hebben de Ed. Mog. Heeren Staten Generael / om te vorderen den Koop-handel / ende tot verloſſinge harer onderſaten / na Conſtantinopelen geſonden / den Heere Cornelis Haga: den oversten Admirael des Turckſchen Keyſers / ghenaemt Chalil Baſſa / hadde ſijnen Heere den Turckſchen Keyſer Acomath / verhaelt de ghelegenthepdt der Nederlanden / haren Koophandel / menighte van Schepen / grooten rijckdom ende langhduerighe oorloghe tegen den Koningh van Spaengien / desgheliex de beleefthepdt des Prince Maurits / int verloſſen der Turckſche Slaven voor Sluys / als mede den treffelijcken Slagh onlanghs gheſchiet voor Gibraltar. Den Chalil Baſſa raedde ſijnen Heere int Verbondt te treden met deſe Landen: 't welck den Keyſer goet vindende / heeft belaſt aende Heeren Staten te ſchrijven / noodighende haer Ghesanten aen ſijn Hof / met belofte van alle vorderinghe ende beleefthepdt. De Heeren Staten deſen Brief ontfanghen hebbende / hebben om verſcheyden conſideratien / als oock door aenporen der Koopliden / beſloten derwaerts te ſenden den verſtandighen ende ervaren Cornelis Haga / den welcken tot ghevolgh zijn bygheboeght thien perſoonen ende eenighe ſchoone preſenten. Deſe heeft de reyſe tot dienſt ende nut ſijns Vaderlandts aenghenomen te Lande / meynende te trecken door Hungarijen / maer verhindert zijnde door eenighe Spaenſche Pencionariſen / heeft ſijnen wegh ghenomen door 't ghebiet des Eertſ-hertoghs Ferdinandi van Grats (nu Keyſer) in wiens handen hy is gevallen / ende van hem ſcherpelijck doen examineren. Van daer is den Ambaſſadeur ghetrocken op Sint Vijt in Iſtria / vallende inde handen van de Vſcochen / twelck zijn Straet-ſchenders / upt welcker handen hy ende ſijn volck behendelijck is ontkomen: ende trecktende voorts te water vant een Eylant opt ander / met groot onghemack / is eyntlijck na ſes Maenden gheluckelijck tot Conſtantinopel aengekomen. Tot Conſtantinopel meynde hy ghewillecomt ende eerbiedelijck ontfangen te worden / maer dit faelgeerde hem / door dien den Chalil Baſſa van ſijnē ſtaet was afgheſtelt: daer toe oock hielp / dat de Ambaſſadeurs van Vranckrijck / Groot-Brittaengien ende Venetien aldaer reſiderende / ofte haer woon-plaets houdende / by alle middelen ghepoocht hadden de Nederlandtſche ſaecke in verachtinghe te brenghen ofte dupl te maken / by alle de Viſieren ende groote Heeren aen des Turckſchen Keyſers Hof / om haer eyghen profijt: ende alſoo het Hof des Turckſchen Keyſers ſeer met de ghelt-ſucht is bevanghen / hebben ſy eenighe dupſent Ducaten daer aen te koſte ghelepdt / om te weghe te brenghen / dat den Nederlandtſchen Ambaſſadeur onverrichter ſaecke ſoude moeten vertrecken / tot grooter verklepninghe der ſelver Landen / ende bijſchap harer vpanden.

Den Ambaſſadeur Haga heeft hem teghen alle deſe behendigheden ſeer wijſelijck gedragen / ende met groote couragie hem daer teghen geſtelt / ende eyndelijck de ſake ſoo verre gebracht / dat den Chaymachan oft Vicerop / ghenaemt Mahomet Baſſa Vizir / hem beloofde audientie te doen hebben by den Turckſchen Keyſer. De ander Ambaſſadeurs merckende dat ſy 't niet en konden verhinderen / hebben ſy uptgeſtropt dat Haga maer een voorbode en was / ende dat dē voornaemſten Ghesant op komenden wegh was met veel treffelicke gheſchencken / om alſoo te weghe te brengen dat den Ambaſſadeur niet en ſoude met behoorlijcke Ceremonien ontfanghen worden / maer als een privaet perſoon / tot groote verklepninghe der Nederlanden / ende vreucht harer vpanden. Maer den Ambaſſadeur liet den Chaymachan aenſeggen / dat hy lieber ſijn hooft wilde verlieſen / als dat ſijne Meeſters ſoodanighen klepnighept ſoude geſchieden.

Den Chaymachan ſiende ſijn vaſte reſolutie / ende onderrecht zijnde vanden Chalil Baſſa / heeft hem eyndelijck toeghelaten te doen audientie hebben in behoorlijcke forme / 't welck geſchiet is den 1. May 1612. tot grooter eere ende reputatie deſer Landen / zijnde de Turckſche Keyſer tot dien eynde alleenlijck van Scutari in Aſia in ſijn Seraglio tot Conſtantinopel over-ghevaren.

Den Ambaſſadeur Haga werdt te Hove gehaelt by den Spahilet Aga / weſende de Opperſte van alle de Kupterije / ende by den Chiaous Baſſa / overſte van al de Edelen des Hofs / verſelſchapt met hondert Chiaouſen alle te Peerde / ſoo alſmen de Gheſanten vande aldergrootſte Monarchen aldaer te Hove haelt. Den Ambaſſadeur hadde ſijn ghevolgh vermeerdert met verſcheydē Nederlanders ende ander ſijn goede vrienden / hen tot Conſtantinopel onthoudende.

Den ouden Capiteyn Baſſa dede den Ambaſſadeur rijden op ſijn beſte lijf-peert / ſeer pompeuſelijck ghetoomt ende ghezadelt: de Chiaouſen ende Edelen reden met paren voor upt / ſeer koſtelijck ghekleet / met rocken van gouden Laken / fluweel ende Satijn / na de welcke volghden hare Dienaers ende ſommighe Janitſers te voet gaende / met twee Dragomans ofte Tolcken / eñ achter de ſelve volchde den Ambaſſadeur / verſelſchapt met dē voorſz Spahilet Aga ende Chiaous Baſſa ende ſijn eygen gevolgh / eñ grooten toeloop des volcx. Komende binnen de eerſte poorte des Serails / verliet den Chiaous Baſſa den Ambaſſadeur om de Baſſas des Ambaſſadeurs komſte te verwittighen. In deſe poort ſtonden 60. Capitſijs ofte poortiers met haren Capiteyn: daer nae ghekomen zijnde aende tweede poorte des Serails / is den Ambaſſadeur vanden peerde gheſtegen / ghelepdt zijnde onder de armen vanden Peychijs Baſſa Overſte vande Lackeyen int goude Laken ghekleet. Voor deſe tweede poort ſtonden ontrent 100. Capitſijs met haer Capiteyns / de wacht houdende. Ende int Voortael waren ontrent dry hondert Soubaſſen / weſende Capiteynen vande Janitſers / ende droeghen hooghe witte pluymen opt hooft. Hier traden alle de Baſſas vanden peerde / ende ginghen te voet in Divano oft Raetkamer. Deur deſe Poort gepaſſeert zijnde / ſtonden in ordre onder twee langhe Gaelderijen / met marmoren Pilaren onderſtut / aen d'een zijde de Janitſer Aga / overſte over al het voet-volck van heel Turckijen met thien dupſent Janitſers: aen d'ander zijde ſtondt den Spahiler Aga / overſte over al de Kupterije / met 2000. Spahi oft Kupters. Hier werdt den Ambaſſadeur bejegent ende ontfangen vanden Kihaia of ſtadthouder over al de Capitſijs eñ vanden Chiaous Baſſa / de welcke voor hem gaende in goude Laken rocken / elck met een langen zilver-vergulde ſtaf / hem leyden in Divano / alwaer hy vant alle de Overſte Raetsheeren des Turckſchen Keyſers / den Vicerop / Admirael / Cadiliſques oft Overſte Rechters / met den Overſten Treſorier / alwaer hy ginck ſitten in eenen ſtoel voor hem berepdt. Den Ambaſſadeur een tijdt langh met de Baſſas gediſcoureert hebbende / ſoo werden vier ronde zilvere Tafelen inghebracht / op dewelche ſy werden met ſeer veel gherechten feeſtelijck ontlaelt. Int midden der maeltijt wert den Ambaſſadeur ende de Baſſen upt gouden ſchotelen te drinckē ghegheven / dranck Suycker-water / Limoenſap met Ambre ende Muſcus / alſo de Turckē geenen Wijn en drincken. De Mutpack Enimi oft Opper-kock des Turckſchen Keyſers / hebbende onder hem meer als 2000. Dienaers / ſtondt voor de Tafel om te dienen / ende neffens hem ontrent 100. Proevers / alle met gouden Rocken / de Tafels aendienende: van deſe worden de Gouverneurs der Steden ghemaeckt. Onder-tuſſchen werden de Edellupden onder een gaelderp beſonder ghetracteert / met ontrent 300. gherechten. De maeltijdt die ontrent een ure duerde / ghedaen zijnde / is dē Ambaſſadeur opgeſtaen ende upt Divano vertrocken om ter audientie te gaen. Bupten Divano ſtonden de voorſz Kihaia met de Chiaous Baſſen / verſel-

Digitized by Google

schapt met 300. Capitsijs ende 500. Chiaousen wachtende des Ambassadeurs komste. Aen d'ander zijde was gheseten den Cancelier des Rijcx / met ontrent 100. Secretarisen / die alle opstonden den Ambassadeur te begroeten. Hier werden ghebracht ende den Ambassador ende de zijne aenghetrocken 14. Rocken van Broccado oft gouden Laken: hier na is den Vicerop met alle de Vizier Bassas een voor een ghegaen/ na de audientie Kamer / den welcken de Ambassador volghde. Voor de Kamer stonden onder een Gaelderye seer kostelijck van Marmoren pilaren ende met Marmor gheplavert / ontrent 200. Cseslnegers met haren Bassa die de spijse voor den Keyser opdraghen ende 100. Eunucht oft Kamerlingen.

De Gheschencken des Ambassadeurs werden elck besonder ten thoon ghedragen ordenteljck voor by den Keyser/hem de selbe verthoonende.

De Presenten waren 3. Paradijs voghels ghewaerdeert op 2000. Dalers / 2. schoone Bekers van Cristal de Montainge / 4. Bekers van Parlemoer ende Wischbeenen/seer konstigh gewrocht/ 40. stucken Tijden Atlas van verschepden verwen / vijf stucken Damast/ 5. stucken Dobijn oft Tijden-bombasijn gewatert als Camelot/ende vijf niet gewatert. Een staf van Elpenbeen/een elle langh/seer konstigh ghedraept/ met allerley bloemwerck seer konstigh verciert. Een Papegaey soo aerdigh in een Cristalen kop besloten/ datmen niet sien en konde/hoe die daer in was ghebracht. Item / eenige dosijnen Hant-dwalen ende Serbetten/ van seer schoon Damast. Alle dese geschencken waren den Keyser seer aengenaem.

Voor de Kamer stonden 12. Capitsijs Bassen met silver-vergulden staven / die met paren eerst den Ambassadeur / ende daer naer zijnen Colck met alle zijne Edelen onder de armen ghelepdt hebben / voor den Keyser / om zijne handt te kussen. Den Keyser was gheseten onder een kostelijck Tabernakel / rustende op vier Marmoren Columnen / een wepnigh verheven vander aerden in forme van een Lict de camp, dienende voor een stoel / bekleet met seer kostelijcke Tapiten die so voorwrocht waren met Diamanten / Robijnen/ Peerlen ende ander ghesteenten / dattet een Hemel vol sterren scheen te wesen / nevens den Keyser stondt een Schrijfkoker met schoone steenen verciert / de gantsche Kamer belepdt zijnde met seer kostelijcke Tapijten met verheven Bloem-werck van gout / op eenen rooden fluweelen Carmosijnen grondt. Het Dack is in forme van een ronde Tabernakel / seer kostelijck met gout bekleet met verschepden loover-wercken: Men estimeert dese Kamer verciert wesende ten tijde van solemnele audientie / een Milioen Ducaten weerdigh te wesen. Den Ambassadeur kuste den rock des Keysers / ende nae ghewoonlijcke reverentie werdt achterwaert ghelepdt / daer naer de Edellupden ende Colck.

Den Chahimachan las een Suplicatie / daer in hy versocht / dat den Keyser graticuselijck den Ambassadeur wilde audientie verleenen. Den Ambassadeur dede zijn propositie in Latijn / die terstondt vertaelat werdt/ ende naer dien hy zijn credentie-brieven met de voorsz propositie hadde overghelevert in schrift in een sackken van gouden Laken / is nae ghedane reverentie achterwaerts ghelepdt upt de Kamer/sonder dat de Keyser oft pemandt vande Bassen pets hebben geantwoort/als wesende geen manier.

Den Ambassadeur te Peerde wesende met sijn Edelen / heeft men voor by hem doen passeren tot bewijs vande groothepdt des Hofs / eerst ontrent thien duysent Janitsers (dat zijn Dienaren ofte knechts) al wel int habijt / maer sonder gheweer / daer nae ontrent drp hondert van haer Officiers. Daer nae ontrent vier hondert Soubassis met hooghe witte plupmen opt hooft / wesende Capitepnen / staende onder andere. Daer na volghden noch vele Officiers alle seer cierlijck ghekleet.

Als nu 't Hof vanden Keyser alsoo was gepasseert/ is den Ambassadeur wederom na sijn Logijs ghelepdt als vooren / ende zijn hem tot extraordinare eere van de Bassas ghesonden twee Peychijs oft Lakeyen van den Keyser / draghende zilvere vergulde Bonetten/ gaende neffens sijn Peert / tot de plaetse daer hy ghejogeert was.

Over dese alliantie oft verbintenisse was seer groote blijschap by den Turcken / ende wierdt van doe af beginnen te spreken vande verlossinge der gevangenen ende Koophandel. Den Turckschen Keyser sandt in Barbarijen ende anderssints / bevelende de Nederlanders te handelen als vrienden / wesende de Capitulatie ghearresteert met sijn Majesteyts naem ende eedt daer onder geschreven/ende den Ambassadeur overgelevert dē 6. Julij 1612. hebbende de Nederlanders meer vrpheden bekomen als eenige andere Natie is vergunt.

Mulhem wort grootelijcx geprivilegeert, daer tegē stellen hen die van Ceulen. Ionghe Brandenburger leyt den eersten steen aende Kercke. Spinola komt tot Brussel. Aertbevinge. Schepen des Koninckx van Spaengien vergaen. Schepen uyt Cypren in Hollant gekomen. Schade in Oost-indien gheleden. Groote schade door onweder. Vrybuyter gelant ende 't volck gehangen.

IN de voorgaende Boecken is verhaelat / dat voor tusschen-spreken eenigher Duytscher Vorsten / de twee pretendrende Vorsten van Brandenburgh en Nieuburgh waren verdraghen de Landen van Gulick/Kleve/ Bergh/ &c. te samen te regheeren / tot dat het gheschil soude gheeyndight wesen: Soo heeft de Keurvorst van Brandenburgh derwaerts ghesonden sijnen Broeder Ernest Marck-grave van Brandenburgh/Wolfgang Willem Paltsgrave tot Nieuburgh is selbe inde Landen ghekomen / ende zijn beyde inde steden ontfanghen ende be-eedight. Dese twee Vorsten vonden goet/ Mulhem ghelegen aenden Rhijn een ure gaens van Ceulen / met schoone Privilegien te begiften / om eenighe treffelijcke lupden aldaer te locken / de plaetse seer wel gheleghen zijnde. Van dese Privilegien hebben sy opene brieven ende patenten laten drucken ende alomme doen aenslaen.

Hier teghen stelden hen de Magistraet der Stadt Ceulen / publicerende daer teghen een Edict op den sevensten dagh der Maendt Aprll / inden Jare 1612. voorschreven / allegerende verschepden Privilegien te hebben / van gheene Stadt aldaer te moghen bouwen / verbiedende hare Onderseten op groote amende ende straffe aldaer te bouwen / oft eenige materialen daer toe te leveren oft te verkoopen. Sy versochten oock vanden Keyser Mandamenten tot verhinderinghe des Bous / die sy eyndelijck hebben verkreghen.

Middeler-wijle soo is men tot Mulhem seere besigh ende doende gheweest om den Bouw ende Vestinghe te vorderen / daer toe wel vijfthien-hondert arbeyders ende werck-lupden waren verschreven / met alle ghereetschap daer toe behoorende / ende peder Arbeyder een Roer / om hem (soot de noot vereyschte) daer mede te verweyren: daer zijn oock eenige stucken geschuts van Dusseldorp ghebracht/ende goede wacht daer by gestelt.

De Vorsten schreven oock dies aengaende aende Stadt Ceulen/beklaghende hen over het ghewelt aen eenighe harer Dienaers ende quade nae-buerschap/ met vele protestatien.

Op den sesten dagh van Julio inden selben jare / is Georg Wilhelm des Keurvorst van Brandenburghs outste sone van Frankfort op Ceulen/ende soo voorts op Mulhem ghekomen/daer hy den eersten steen heeft ghelept van een Kercke / verecrende den Bou-meester met eenige stucken gouts.

Den 17. Julij is 't verbodt van niet te bouwen tot Mulhem / door een bode tot Dusseldorp ghebracht/ maer den bou is evenwel voortghegaen.

Den

Den 5. September 1612. is de Marquis Spinola uyt het Keyserlijck Hof van Vyaga tot Bruſſel ghekeert: de ſame ginck dat hy laſt hadde met des Eertshertoghs Alberti Krijghs-volck de executie te doen van Aken ende Mulhem. Daer over de Heeren Staten Generael de Voorſten hebben vermaendt by tijdts goede ſorghe voor beyde plaetſen te dragen / beloovende haer by ſtant / ſoo de noot ſulcx vorderde. Sy ſchreven ock aenden Koningh van Groot Bretaignen / dat ſijne Majeſteyt ſoude believen aenden Keyſer te ſchrijven / op dat de beſloten executie ſoude opghehouden worden. Sy ſchreven ock dierghelijcke Brieven aenden Keyſer / als ock aende Koninginne moeder van Vranckrijck / haer indachtigh maliende 't verbont van Henrick de vierde hooghloflijcker ghedachteniſſe met de Voorſten ghemaeckt / haare Majeſteyt indachtigh maeckende wat ſchade ende oneere het ſoude zijn / indien de Marquis Spinola ſulcken executie tot ſchande der Duytſcher Natie op des Rijcx-bodem ſoude doen. Daer by voeghende datſe in ſulcken ghevalle niet en ſouden komen laten te doen ſulcx als het verdrach tuſſchen de Voorſten ende de Voorſten mede bracht.

't Selve Jaer inde Maendt van October ende November iſſer in Weſtphalen op verſcheyden plaetſen Eertbevinghe gheweeſt. Tot Bijlevelt is den xvij. November eerſt ghehoordt een ghedonder als van een ſtuck gheſchuts / daer op terſtondt is ghevolght een Aertbevinghe. Dit heeft wel een Maendt langh ghedurt met groot verſchricken aller menſchen over de krachtighe hant Gods.

Ontrent de ſelve tijdt zijn tot Liſbona eenighe ſchepen uyt Oost-Indien ghekomen / doch niet vol-laden: De Koopvaerders aldaer hadden kortz te voozen wel vier Milioenen Ducaten ſchade gheleden / veel volcx ende gheſchut verlozen / door 't vergaen van een groot ſchip / komende uyt China.

De Koningh van Spaengien verlooz ontrent deſe tijt door onweder een groot Galioen / in hebbende den Tribuyt van Callano / ende noch ſommighe ſchepen eenighe Milioenen Gouts weerdigh zijnde: maer de Weſt-Indiſche Vlote is geluckigh in Spaengien gekomen / dienen achte den Koningh te brenghen meer dan elf Milioenen.

In Hollant zijn ock aengekomen regen rijckelijck gheladen ſchepen uyt Cypren ende Lebanten / mede brengende 30. dupſent Balen Bocmwolle ende ſo veel Balen Zijdenwerck / dat die t'ſamen wert geeſtimeert op 30. tonnen gouts.

In dit Jaer hebben de Oost-Indivaerders eenighe ſchade gheleden vande Spaenſche / die met alle gheweit (ſonder te achten op den Trebes) ghepooght hebben de Nederlanders daer gheheelijck uyt te drijven / de welcke ſy gheen kleyne ſchade en hebben ghedaen in volck / ſchepen ende Koopmanſchap: dwelck als de Bewint-hebbers hebben verſtaen / hebben 't ſelve ghenlaeght aende Heeren Staten Generael / dewelcke metten Prince Maurits hebben ghereſolveert metten eerſten een goede Vlote toe te ruſten ende derwaerts te ſenden / om hare geleden ſchade te verhalen / ende de Kaſteelen ende Forten die ſy daer noch hadden / te behouden.

De ſchrickelijcke ſtormwinden die in October int Jaer 1611. hadden begonſt / hebben gecontinueert tot in Januario 1612. doende alomme groote ſchade aen Hercken / Hupſen / Boſſchen / Dijcken / Dammen ende Schepen. Op ſommighe weghen waren ſulcke menighte boomen omghewaeydt / datmen de ghewoone heyrſtraten niet en mocht ghebruycken. Voor Liſſebon zijn over de tſeſtich ſchepen van verſcheyden Natien vergaen / ſeer koſtelijck gheladen / eenighe Milioenen weert geſchat. Yſendijck ende Ardenburgh leden groote ſchade vanden ſlagh der Zee. Tot Sluys wert den Stadtſmuer ter neder gheſlagen. Vliſſinghe leet ock groote ſchade. Eenighe rijck gheladen Schepen uyt Oost-Indien voor Amſterdam ligghende / zijn vergaen. In Teſſel ende elders zijn wel 1200. menſchen komen aendrijven / in Vranckrijck ende Enghelandt niet minder.

Een Vyphupters ſchip dat twee metalen / 6. pſeren ende eenige ſteenſtucken op hadde / ende daer 22. Zeeroovers op waren / is door ſtorm ghedwonghen ter Vere in te loopen / ſy werden ghevanghen / ende tot Middelburgh ghehangen / volghende 't ſpreckwoort: Die tot hangen is gheboren / en ſal niet verdrincken.

Nederlanders ſoecken een pas na China: deſgelijcx de Engheliſche, te vergheefs. Paltz-graven reyſe door Hollandt in Engelandt. Doot des Prins van Wallis, ende houwelijc des Paltzgraven. Gevecht tuſſchen de Nederlantſche ende Spaenſche ſchepen. Placaet teghen de Ieſuwijten ende Conventiculen.

China / een ſeer vermaerdt Rijck / vol koſtelijcke Waren ende Hant-wercken beroemt zijnde / heeft verſcheyden malen oorſake gegeven / inſonderheyt den Nederlanders / om daer te mogen voet ſetten met eerlijcke Koomenſchappe ende Negotie / niet alleenlijc en hebben ſy ſulcx verſocht langhs den gewoonlijcken wegh / maer hebben ock op verſcheyden tijden gheſocht een naerderen wegh.

Jan Huyghen van Linſchoten langhe in Oost-indien geweeſt hebbende / als blijckt by ſijn Boeck / heeft met den vermaerden ende kloecken Piloot Willem Barentſz inden Jare 1595. ſulcx verſocht by Nova Semla / maer te vergeefs / als blijckt by het Journael daer van in druck zijnde.

Int Jaer 1612. is ſulcx ock verſocht langhs Nova Semla / maer die moeſten ock weder keeren / ende quamen eyndelijck in Nova Francia / om aldaer te verwinteren / aldaer werden 6. Bootſghеſellen vande Wilde overvallen. Een van deſe ſchepen bracht mede een ſeltſaem Zee-monſter als een Oſſe / wegende 400. pont / met groote tanden: het wordt een Walrus ghenoemt / het werpt 2. oft 3. jongen / die terſtont de moeder tuſſchen de ſchollen des ys na ſwemmen.

De Enghelſche Kooplieden hebben ock een naerderen wegh doen ſoecken door Henrick Hudſon ende Georg Winwod. Hudſon is ten tweeden-mael uytghezeylt int Jaer 1610. komende op den vijftighſten graet / hy en hadde gheen menſchen geſien / dan opt uyterſte ontmoette hem ſoodanigen man met een Beeſte ende Hoignaert / dat hy gheloofde niet verre van Japan te weſen / doch niemandt en konde met hem ſpreken: hy wert ock van eenige ſeer onbillick gehandelt / alſo dat ſy noch hem noch ander menſchen meer konden ſien noch ſpreken.

Hudſon voorſeydt is eyndelijck ghekomen aenden dry-en-tſeſtighſten Gract / vindende een breeder Zee / ende de golven hooghер: hy ende den Schipraet waren ghereſolveert voorder te varen / maer ſy werden in een Boot gheſtelt ende laten drijven / keerende het Schip-volck na Enghelandt / alwaer ſy om deſe daet werden in gevangenis geſtelt.

Dus verre vande ſoeckinge des Koninghrijcx China / ſoo inde Vereenighde Landen als Engelandt / keerende weder totten Keurvorſt Paltz-grave.

Nae dat de Grave van Hanau / Oom des jonghen Keurvorſts Fredrick de 5e. Paltz-grave / in Engelant was gheweeſt / om den wegh te bereyden tottet houwelijck tuſſchen den ghemelden Keurvorſt ende Elizabeth / eenighe dochter des Koninex Jacob de ſeſte van Groot Brittaignen: Soo is den Keurvorſt van Heydelbergh geſchеyden den 17. Septemb. 1612. ende den Rhijn afghevaren voor by Ceulen / tot Mulhem ghefeſteert vande Voorſten van Brandenburgh ende Nieuburg / ende in Schenckenſchanſſe ontfangen van Graef Ernſt van Naſſau ende andere Heeren / aldaer is hy getredē int Jachtſchip van ſijn Oom Pr. Maurits eñ ſijn gevolgh / weſende 150. ſterck in ander ſchepen / eñ alomme feeſtelijc ontfangen / inſonderheyt van

Digitized by Google

Prins Maurits ende Graef Willem die hem te Delft quamen ontmoeten / ende met grooten staet ende triumphe in 's Graven-Hage brachten.

De Keurvorst heeft oock besocht de steden Leyden/ Haerlem ende Amsterdam / zijnde alomme seer heerlijck onthaeldt ende ghefesteert. Den 25. October is de Keurvorst upten Haghe vertrocken nae den Briel/ wesende vereert vande Heeren Staten Generael met een Kleynoot van 16000. gul. Vanden Briel is hy met verscheyden groote Schepen ende dry treffelijcke Engelsche schepen / daer in verscheyden Enghelsche Heeren waren/ naer Enghelandt ghevaren/ allwaer hy tot Gravesend gelucklgh is ghelant den 27. October ende den 28. tot Londen wel aenghekomen/ hebbende noch dien selven dagh ingangh by den Koningh/ Koninginne/ Prins van Wales en de Princesse Elisabeth/ doende met sodanigen sedigheydt zijn woort/ dat niet alleen den Koningh/ maer een yeder een sonderlingh ghevallen daer aen hadde: maer dese blijschap is met droefheydt gemenght geweest / want de Prince van Wallis Henrick Frederick een Jonghelinck van 18. Jaren is doodtlijck kranck ghewozden ende ghestorven den 16. Novemb. 1612. tot grooter bedroefenis des Koninex/ der Koninginne / zijn Broeder ende Suster / ende des gantschen Koninghrijck.

Den Paltz-grave Keurvorst is terstondt nae het overlijden des Princen by den Koningh ghegaen / den welcken hy met stichtelicke redenen upt de H. Schrift ende naeturerlijcke redenen heeft weten te troosten/ dat zijne Maj. een sonderlingh ghevallen daer in heeft ghenomen / hem noemende van doe voortaen zijn sone / ende doende hem by hem in zijn Hof komen logeren: De droefheydt wat ghepasseert zijnde/ heeft zijne Maj. goedt ghevonden de ondertrou te laten gheschieden/ waer toe zijne Maj. heeft bestemt den 27. December 1612. op welcken dagh de Keurvorst ende jonghe Princesse met grooten staet voor den Koning verschenen zijn/ allwaer Thomas Laickes nae ghedane reverentie heeft in Francoys ghesproken de navolghende woorden/ die eerst by den Paltz-grave/ daer nae by de Princesse zijn nae gesproken.

Ick Frederick neme tot mijn echte Huysvrouu Elisabeth, ende belove u te hebben ende te behouden, van desen dagh aen ende mijn leven langh, in goedē eñ quaden toeval, in rijckdom ende armoede, in gesontheyt ende kranckheydt, u te beminnen ende te eeren tot der doot toe, nae de H. ordonantie Gods, hier op geve ick u mijn trouwe.

Daer hebben beyde de persoonen malkanderen de rechterhandt ghegheven ende ghekust. Daer naer sprack de Eertz-bisschop van Cantelbergh:

De God Abrahams, Isaacx eñ Iacobs segene dese Echt belofte, eñ wil zijne genade verleenen, datse u ende ons tot nuttigheyt mach ghedyen, inden name des Vaders, des Soons, ende des H. Geestes, Amen.

Alle de omstaenders sprake mede Amen / ende zijne Maj. ende alle die daer teghenwoordigh waren/ hebben de Bruydegom ende Brupt veel gheluck ende heyl toeghewenscht / ter eeren Gods ende harer salicheydt/ Ec.

In dit jaer 1612. zijn upt Hollandt ende Zeelandt ghevaren acht schoone schepen nae Oost-Indien / wel ghemonteert: Als dese ontrent die soute eylanden quamen / hebben sy eenighe Spaensche schepen ontmoet/ die op haer quamen aenzeylen / ende eerst haer aenvielen/ waer door den Hollandtschen Admirael hem oock ter weyre stelde ende den Spaenschen Admirael soo trefte dat het bloedt ten spygaten upt liep / een groot Spaensch Galioen dat zijn Admerael te hulp quam is met den selven in brandt ghekomen ende t'samen te grunde ghegaen. Den Hollantschen Admirael is daer na zijnen Vice-admirael te hulp gekomen/ vermeesterende de twee schepen die den selven bevochten / alles de voeten spoelende: de ander ses schepen deden oock haer beste tegen de Spaensche/ alsoo datter sommighe hondert doodt bleven/ ende maer dertigh soo doode als ghequetste inde Nederlandtsche schepen / 't welck een groote victorie was / van acht schepen teghen 17. wel ghemonteerde schepen / waer van maer 4. en ontquamen die de tydinghe in Spaengien brachten. Den Admirael nae dien hy den Brupt (die seer groot was) onder de Bootsghesellen hadde laten deylen / is voorts sijns weeghs nae Oost-Indien gevaren.

In dit jaer 1612. den 27. Meert/ hebben de Heeren Staten Generael een Placaet doen publiceren teghen alle Papistische vergaderinghen ende Conventiculen/ gebiedende allen Jesuijten/ Priesters ende Monicken/ ter eerster plaetse harer aen-komst/ hare namen te gheven/ op groote penen. Verbiedende alle hare Onderseten hare kinderen hen te begeven in eenige Universiteyten ofte Scholen der Jesuijten/ op pene van ten eeuwigen dagen inhabijl verklaert te worden / ende ander groote penen. Mede werdt verboden wel scherpelijck eenige Collecten te doen/ Ec.

Doot van Pater Ian Neyen, Koning van Groot Brittanien slaet Ridders, Affscheyt des Paltzgraven in Engelant. Prince Maurits wordt met de Iartier vereert. Komste des Paltzgraven in Zeelant, Holland, Gelderlant, eñ eyndelijck tot Heydelbergh.

IN het begin des Jaers 1613. is gestorven de beroemde Pater Jan Neyen / zijnde op de reyse van Koomen na Spaengien: van sijn doot wort verschepen ghesproken/ eenighe meynen hy zy vergheven/ om dat hy bearbeyde consent vanden Paus te verkrijghen/ dat inde Nederlanden onder de Eertz-Hertoghen mocht toeghelaten worden / dat de Ghereformeerde in hare huysen mochten oeffenen hare Religie ende Ceremonien: waer mede desen Monick de Eertz-Hertoghen eenen grooten dienst meynde te doen/ ende upt de Vereenighde Landen vele Kooplupden / Hantwercklupden/ ende neeringen te trecken.

De Koningh van Groot Brittanien / om te doen blijcken sijn ghenegenthept tot de Nederlanders/ heeft met groote solemnitept Ridder gheslaghen dry Ritmeesters / die met Graef Henrick waren overghekomen / te weten N. van Oldenbarnevelt / sone des Advocaets van Hollandt / N. Meganck sone des Presidents inden Raedt van Brabandt ende Guilliaume de Rijt/ toegenaemt Brohum.

De Paltz-Grave Fredrick is den 10. April 1613. te schepe ghetreden tot Londen / verselschapt metten Koningh/ Koninginne/ Prince Charles/ de Princesse Elizabeth / de Hertogh van Lenox / met veel ander Graven/ Heeren ende Edelen/ ende groot gevolgh van Dienaers: so haest de schepen onder zeyl waren/ wert alle 't geschut opt Lant ende inde schepen op de Rivier afgeschoten: des namiddaeghs zijn sy te Groenwits gekomen/ ende reden terstont op de Jacht. Den 13. is de Koningh met den Paltzgrave tot Rochester ghekomen/ seer heerlijck ontfanghen ende vereert. Den 14. April heeft de Paltsgrave ende sijn huysvrou met alle behoorlijcke eerbiedinghe sijn affscheyt ghenomen van den Koningh ende Koninginne/ de welcke na Groenwits keerden / ende de Paltsgrave verselschapt metten Prince Karel/ sliepen dien nacht tot Sittingbourn/ van daer sy op Cantelbergh zijn ghereyst / ende aldaer seer heerlijck ontfangen ende getracteert wesende/ zijn daer eenighe daghen ghebleven. De Prince Karel heeft sijn affscheyt genomen met veel hoofsche Ceremonien ende is na Londen ghekeert/ ende den Paltsgrave met sijn Ghemael ende gantschen treyn/ den wint tot sijnen voordeel hebbende/ is den 29. April t'zeyl ghegaen van Margat na Zeelandt.

Midler-tijdt dat sijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt de Zee passeert/ sullen wy den Leser verhalen in wat manieren de Prince Maurits is vereert met de Koninghlijcke Orde der Jartier oft Rousebant/ ende eerst voor aen stellen den Brief des Koninex Jacobus tot dien eynde aen sijn Princelijcke Excellentie gheschreven:

Mon Couzijn, De groot-achtinge van uwe deuch-

den/

Digitized by Google

den ende merckelijcke proven van uwe dapperheydt/ inde beschermingh soo wel vande Gheunieerde Provintien/die van so langen tijden ende met eenen so vasten bant verknocht zijn aen onse Koninghrijcken/als van de Religie/dat ons met de voorsz Provintien ghemeyn is / hebben al voor langen tijdt in ons verwerckt een begh̃e erre van te moghen vinden eenighe goede bequame ghelegenthedt / om te doen blijcken de eere die wy u gunnen ende toedraghen: hebbende dan doen houden Capittel vande Ridders ende Mede-gesellen van onse Ordre vande Iartiere, eñ in 't selve ghedaen verkiesinghe van onsen Neve ende toecomenden Swagher/den Keurvorst Paltsgrave/soo hebben wy goet ghevonden met consent ende toestemminge vant geheel Capittel/ D hem by te voegen: welcke verkiesinge geschiet zijnde na onse begeerte/hebben wy na 't gebruyck van onse voor-ouders/ u toeghesonden de Teyckenen vande selve Ordre / om de welcke u te presenteren / eñ daer mede te bekleeden/wy hebben last ghegheven aenden Ridder Winwod onse Ambassadeur/ by mijn Heeren de Staten/ende aenden Heere Garter/ eerste Koningh vande Wapenen/om te doen dat daer toe behoort / u sal gelieven dese presentatie aen te nemen / tot een teecken van onse affectie / die wy niet en sullen laten te verbolghen/ met alle andere teeckenen van goet-gunstighedt/ die de saken ende gelegenthedt sullen mede brenghen/ende dit met de selve ghenegenthedt/ende sullen blijven D seer ghe affectioneerde Neve.

Iaques.

Wt ons Palleys van Westmunster / den 24. December 1612.

Na verscheyden comunicatien tusschen den Engelschen Ambassadeur/ de Heeren Staten Generael ende Prins Maurits/is besloten datmen dese eerlijcke aenbiedinghe van sijne Majest. soude aennemen met aller eerbiedinge/ met sodanigẽ solemnitedt als de saken was vereysschende: Tot welcke solemnisatie is verordent den 4. Februarij 1613. in 's Graven-Hage / op welcken dagh de Schutterij vanden Haghe/mitsgaders de Compagnien van Prins Maurits / van Graef Henrick ende Chastillon in wapenen gebracht zijn / op den Bijverbergh/'t Buyten-hof ende inde Doelen geplant verscheyden stucken geschuts/ als oock op verscheyden plaetsen menighte van peckitonnen.

Nae den middagh zijn de Heeren Staten Generael vergadert in hare ordinaris Kamer/ desgelijcx de Heeren vanden Raet van State/ neffens ander Heerẽ ende aensienlijcke luyden: In dese Kamer is eerst gebracht den Ambassadeur van Vranckrijck / daer na de Prince Maurits verselschapt met den Engelschen Ambassadeur Winwod / voor hem gaende 12. Trompetters blasende / daer op volghden veel Heeren ende Edelen: voor den Prince ging den Herault met sijnen Herault-Rock/ draghende een Custodie/ daer in was de Iartier oft Kousebant / met de Medalie daer toe behoorende. De Prince inde Kamer zijnde/ na ghedane reverentie/ heeft sijne plaetse ghenomen / waer op de Heere Winwod sprack in Fransche tale/als volght:

Mijn Heeren / upt het gheene ick voor desen in dese vergaderinghe hebbe vertoont upt last des Koninghs mijns Meesters / hebben V. H. M. verstaen/ de meyninghe van sijne Majestept / aengaende de Ordre van de Iartier, dat hy de selve begheerde te conferereen den Prince Maurits / midtsgaders de redenen op de welcke sijn meyninghe is ghegrondt : zijnde sijn persoon daer toe verkosen onlanghs met gemeyn toestemminghe vande heele Broederschap / ghevoeght neffens mijn Heer den Keurvorst Paltsgrave / sijne Majest. heeft goedt ghevonden ons te belasten hem de teyckenen der voorsz Ordre te presenteren / ons by 't selve authoriserende by sijn opene brieven / onder het groote Zeghel van Enghelandt / die wy hier teghenwoordigh overleveren / u biddende/ soo het u belieft/ de selve te doen lesen.

De voorsz Comissie wert den Griffier Aerssen gelevert/ de welcke de selve heeft ghelesen in Latijn/ luydende in Duytsch als volght:

IACOBUS, by der gratien Gods/ Koningh van Groot Brittaignen/ Vranckrijck ende Vlant/beschermer des Gheloofs / Ec. Allen den ghenen die dese Brieven sullen sien oft hooren lesen/ Salupt. Aenghesien daer niet en is den Koninghlijcken ampte bequamelijcker / dan den ghenen die door de fame ende vermaerthept van hunne deughden en kloeckmoedighept doorluchtigh zijn ghewordẽ / ende wijt beroemt/ met de hooghste eere te begiften: Ende onder soodanighen wijtberoemde Personagien van onsen tijdt sonderlinghe uptsteeckt boven andere / onsen Doorluchtighen Neve MAURITS, Prince van Oraengien/ Grave van Nassau/Ec. Soo ist/ dat wy na de wijse ende gewoonte onser Voor-ouderen (by de welcke ghebruyckelijck is gheweest/soodanige Mannen de aller-waerdighste teeckenẽ van eere te bewijsen ende deelachtigh te maken) den voornoemden Prince Mauritz (als die oock met sonderlinghe vrientschap aen ons verknocht ende ons om sijne verdiensten sonderlinge lief eñ weert is) met consent ende toestemminghe vande heele Societept verkosen ende gestelt hebben onder 't ghetal der ghener die met de seer wijtvermaerde Doorluchtighe Ordre vande Iartier (alsoo ghenaemt by ons) vereert worden : Daerom hebben wy een yeder willen kenlijck maken / dat wy ten vollen verseliert zijnde vande beliefde ende versochte getrouwheyt/wijsheyt ende neerstighedt vanden Edelen Rudolph Winwod Ridder/ onsen Ambassadeur inde Provintien van Nederlant/ mitsgaders vanden Achtbaren Heere Willem Seager/genaemt Garter/ voornaemsten Herault ende Koningh van wapenen onder ons/ de selve hebben gheordineert/ghemaeckt ende gheskeldt/ ghelijck wy de selve by dese onse brieven ordonneren/ maken ende stellen tot onse seckere ende gewisse Ambassadeurs/Procurateurs ende Orateurs / ende dat wy de selve ghegheven hebben macht / authoritept ende speciael bevel / om te repsen by den voorsz Prince onsen Neve / ende hem eenighe merck-teeckenen vande voorsz Iartier (de andere tsijner tijt sullende volgen) van ons aen hem voor dese tijt over gesonden in onsen naem ende van onsen wege te brenghen/ leveren ende geven / ende voorts alles upt te richten ende te doen/ so ghedienstigh ende eerbiedigh als sy konnen ofte moghen / ende ghelijck de weerdighept van soo hooghweerdighe Ordre sal vereysschen/ even als wy selve souden doen / so wy daer tegenwoordigh waren : tot oirconde van desen hebben wy dese onse opene brieven doen maken. Ghegheven in ons Paleys Westmunster den 26. December 1612. ghecontersigneert

Iacobus Rex.

Dese Comissie openbaerlijck ghelesen zijnde / heeft de Heere Winwod voort-gevaren/seggende in Fransops 't gene hier is verduytscht:

De eere van dese Ordre brenght mede / ende is oock altijt ghebruyckelijck gheweest/ de selve te senden buyten Engelant/aen vreemde Princen/ voor Heeren daer toe erpresselijck afghesonden van groote qualitept / die selve de Ordre draghen / ofte voor hare verdiensten gheoordeelt zijn capabel om die te draghen.

Maer om datmen oordeelde dat de Ceremonien/ diemen ghewoonlijck is in desen te ghebruycken / niet al te wel over een komen met de Discipline van uwe Kercken/ ende dat oock de conditien der selver haer niet voorgaens en conformeren met de Politie van uwen staet / soo heeft sijne Majestept goet gevonden om alle schandalen te schouwen / dese Ordre te doen presenteren sonder pomp ofte uptwendighe statie : Wy om ons te quijten in onsen schuldighen plicht/ hebben geacht dat dese plaetse met u believen / de bequaemste was / om de presentatie van dien te doen in presentie van uwe Heerlijckheden / de welcke als representerende de Souverainitept van desen Staet / sullen voor aenghenaem gelieven te vinden/ sichtbare ghetuyghen te wesen/vande Eere/ die de Koning van Groot Brittaengien / uwen besten Vrient eñ Bontgenoot / doende

is aen

is aen den Generael van uwe Heyrkrachten eñ Gouverneur van uwe Prouintien / ende met een aent gheheel lichaem van uwen staet / daer aen peder die 't selve aengaet / portie heeft : Sijne Maj. en soude gheen grooter ghetuygenis konnen geven/noch van sijne affectie tot het welvaren deser Prouintien / noch vande blijschap die de selve heeft van uwe saken / na soo veele stormen ende onweders te sien / ghebracht inde Haven van rust / noch van sijne hertelijcke begheerte dat het verbont (twelck daer tusschen sijne Kroonen ende uwe H. M. Prouintien) ten eeuwighen dagen onverbreckelijck mogen blijven dueren.

Hier mede dan keeren wy ons met uwen oorlobe tot sijn Excellentie: Daer mede keerden hem den Heer Ambassadeur na den Prins Maurits/ende de Jartier vol kostelijcke Diamanten op de Tafel ghelept sijnde door den Herault/sprack hy tot hem aldus :

Aen u mijn Heere presenteren wy inden naeme ende van wegen den Koning onsen Meester / sijn orde van den Jartier oft Kousebant : een Orde seggen wy / die sonder roem / de alder-oudtste ende doorluchtighste is van geheel Europa / die t'allen tijden is bewaert gheweest / onbesmet in haren ouden glants / sonder vleck ende opsprake : met de welcke te moghen vereert worden de Keysers ende grootste Monarcken haer gheluckigh gehouden hebben : Sijne Maj. oordeelt weerdigh dese eere / de groothepdt van u Hups / 't welck hy bekendt te wesen seer doorluchtigh : Wyen dyer ende Godvruchtichepdt tot vorderinghe vande Ghereformeerde Religie : Y Oorloghsche deughden die de God der Heyrkrachten gesegent heeft met so veel victorien/ ende consequentelijc sijne Kroone/ja de gantsche Christenheydt gedaen heeft / want dit is het ghevoelen van sijne Maj. dat de ruste vande Christenheydt bestaet int welvaren van dese Prouintien / ende dat het wel ende qualic varen van sijne Koninghrijcken ende uwe Prouintien gaen voet en voet aen malkanderen : Dit is 't ooghmerck ende de eenige reden die sijne Maj. bewoghen hebben u mede te deplen de grootste eere / die sijne Kroonen pemandt kan gheven / waer van dit de teyckenen sijn (wijsende op de Jartier) die V. Excel. sal believen van onse handen aen te nemen / volghens den last die wy daer van hebben vanden Koningh onsen Meester bry ende ontbonden van alle Ceremonien ende conditien/ uptghenomen die sullen hangen aen uwen goeden wille.

Sijn Excellentie opstaende heeft sijne Maj. met korte / doch bundige woorden bedanckt voor dese eere : De Ambassadeur ende Herault hebben doen met reverentie den Jartier / sijnde als een riem van blaeu fluweel / vol gouts ende Diamanten ghegelspt onder de slincker knie van sijn Excel. Op den Jartier stont van Diamanté gewrocht Honi soit qui mal y pense : dat is/schande sy hen/die quaet denckt. Den Herault heeft oock aen den hals van sijn Excellentie ghehangen/een Bagge van Diamanté/daer in stont den Ridder S. Jozis : Daer na opende hy een pampier ende las oberlupt in Francoys.

De seer Hooghe/ Machtige ende Excellente Prins Maurits / Prince in Oraengien/ Grave van Nassau/ Catseneinboghe/Vyanden/Diets/Meurs/ Linghen/ Marquijs vander Veer ende Vlissinghen / Heer ende Baron der stadt Grave ende Lande van Rupck/vander Leck ende Nyerbaert / Gouverneur ende Capitepn Generael van Gelderlandt/ Hollandt/Zeelandt/ Vtrecht/ West-Vriesiandt/Zutphen ende Over-ysel/ Admirael Generael der Vereenighde Nederlanden/ ende Ridder vande seer Edele Orde vande Jartiere.

Soo haest den Herault hadde gesprocken/hebben alle Trompetten ghesteken / alle Musketten werden afgeschoten / soo wel vande Schutterijen als Soldaten/ daer op ordentelijck volghde het grof geschut / ende weder stil sijnde / heeft den Heer van Oldenbarnevelt upt den name der H. M. Heeren Staten Generael een kort verhael ghedaen vande alliantien die van ouden tijden tusschen de Kroone van Enghelandt ende dese Landen waren gheweest/met danckseggynge aen sijne Maj. vande continuatie der selver / ende besonder dat het hem gheliest hadde / de selve met dese actie een peder bekent te maken : mits dien soodanige eere als sijne Maj. den Landen dede inden persoon van sijn Excel. als Gouverneur eñ Conducteur vande selve / bepde in oorloghe ende politie / die niemandt en werdt gedaen als de beste vrienden : Sonderlinghe oock sijn Maj. hier over bedanckende dat hy sijne Excel. dese Orde hadde willen confereren met dispensatie van alle Obligatien ende Verbintenissen die de Orde mede brenght : Bedanckt hebbende den Heer Ambassadeur ende Herault / keerde sich tot sijn Excellentie/ den selven congratulerende upt den name der H. M. Heeren Staten Generael / verklarende wat vreucht de selve daer in schepten/wenschende dat sijn Excel. de selve in een langh leven mocht besitten ende ghebruycken tot Gods eere / vergrootinghe van sijn doorluchtigh Hups ende conservatie vande vryheden ende Rechten deser Landen/daer in hare H.M.niet en souden laten/ ghelijck tot noch toe gheschiet was te seconderen.

Daer nae heeft Johannes Wten Boogaert / staende aende Tafel / een Oratie in Francoys ghedaen / op de gemelde materie/ nemende sijnen Text upt den 47. Psalm : In vruck uptgegaen.

De Heere heeft gheenen lust aende sterckte des Peerts / noch een wel-gevallen aen pemants beenen : Maer de Heere heeft een wel-gevallen aen die die hem vreesen ende op sijne goedertierenheyt wachten : prijst Jerusalem den Heere/ Looft Syon uwen God/ want hy maeckt vast de grendelen uwer poorten/ende segent uwe kinderen daer binnen.

Daer na heeftmen weder gespeelt op de Trompetten ende Trommelen/ daer op is ghevolcht de tweede Salve van Musketten ende grof geschut. Daer op is de Prins Maurits met de Ornamenten der Orde als voorsz verciert/ nae sijn Logijs ghevoert / daer op volchde het derde Salve schieten ende het vrolijck speren des avonts / wanneer sijn Excellentie heeft ghegheven aende Ambassadeurs ende alle de Heeren een Magnifijck Bancket / vereert met verscheyden Musijck-instrumenten ende Trompetten : daer wert oock gedroncken op de gesontheyt des Koninghs van groot Britaengien / waer op voor de leste repse al het groot geschut werdt afgheschoten / waer mede dese Feeste is gheeyndight.

Prins Maurits heeft nae desen de Enghelsche Ambassadeurs met eerlijcke schenckagien vereert : De Heere Winwod werdt beschoncken met een gouden Kop/weerdigh gheacht 6000. gulden. Den Herault met een gouden keten van 3000. gulden / daer onder hanghende de Medalie van sijn Excel. rondtom met Diamanten verciert / des Heraults broeder / Soon ende noch een Engelsch Edelman/ peder een keten van 400.gulden / ende alle de Dienaers des Heraults elck 13. dobbel Pistoletten.

Nu sullen wy weder keeren tot den Paltz-grave Keurvorst / die den 21. April was t'zepl ghegaen int Koninghlijck Schip / ghenaemt Prince Kopael / dit was een nieu Schip/ghebout banden overleden Prince van Wallis / men ghelooft 't selve ghekost te hebben 26000. ponds Steerlinghs/behalven 't geschut. De Grave van Notingam was Admirael op 't schip / het was groot 750. last / daer laghen op 54. Cartouwen ende 600. mannen. In dit schip sijn veele schoone Kamers/also datter 100. persoonen bequamelijck mogen logeren / op dit schip was oock ghelogieert de Grave van Hattington met sijn Vrou. Op den Vice-admirael was ghefoureert de Hertogh van Lenvor/ overste Commissaris op dese repse. In het derde Schip was de Grave van Arondel/tweede Commissaris/dese werden gevolght van noch eenige Koninghlijcke Schepen/ daer op vele Heeren ende Edelen/ende ander Schepen met de Bagagie. De Heeren Staten hadden dese Schepen tegen gesonden eenige Jachten/

om

om die te gelepden over de ondiepten. Alsmen upt het schieten vernam dat de Paltsgrave voor handen was/ so zijn Prins Maurits ende Graef Henderick ende de Prins van Portugael/hem te ghemoete gevaren met ander Heeren/ hem ghemoetende dry mijlen van Vlissinghen/comende opt schip hebben den Keurvorst met zijn Princesse omhelst ende gewillecomt/ ende hebben t'samen haer Abontmael int schip ghedaen/ worden de seer heerlijck ghetracteert ende des nachts ghecommodeert: den Admirael liet 20. Standaerts ende dry Baendelen vlieghen/ ende alsmen op de gesonthept des Conings dronck/ werden vijf Cartouwen los gheschoten/ ende dry alsmen op der Princen ghesonthept dronck. Des anderen daeghs/ wesende den xxix. April. na dat de Maeltijt opt Kopael schip was gedaen/ zijn de Paltzgrave/ de Princesse/ den Admirael/ de Coninckl. Commissarisen ende andere Heeren ghetreden in een Barck met root fluweel becleet/ de Roepers al ghecleet in wit ende root/ met dry Trompetters die lustigh bliesen: De Berck af stekende schoten alle de Schepen haer groot ende clepn ghelchut af. Tot Vlissinghen wert den Keurvorst met de Princesse ende alle de Heeren met groote eerbiedinghen ontfanghen van de Staten van Zeelant/ die de selve hebben tusschen de borghers ende soldaten in wapenen staende ghelept in des Princen Maurits Hof: Alle de Triumphyeren/ spelen/ klocklupden/schieten/banchetten ter eeren vande Princen aenghestelt/ ware te langh te verhalen.

Den 30. April is de Keurvorst met sijn Hofgesinde voor upt na Middelburgh gerepst/ ende voorts op Dordrecht/ ende aldaer vande Magistraet seer wel ontfangen/ besichtighende de groote kerck/ als oock het Hups daer zijn Prou Moeder was gebooren/ van daer den Keurvorst is getrocken op den Haghe/ aldaer hy den ij. May heeft audientie ghehadt by de Heeren Staten Generael.

De Princesse is met Prins Maurits ende d'ander Heeren tot Middelburgh ondertusschen seer heerlijck ontfangen ende getracteert/ ende den 4. May tot Dordrecht aengecomen/eñ den 5. May tot Rotterdam/ al waer sy ontmoet wert vanden Paltzgrave ende hare Nichte Prou Sophia Hedwig des Gr. Ernsten van Nassau Gemael/ ende na dat sijt middaghmael hadde gehouden/ noch dien abont voor Delft na den Hage/ gerepst/ wesende in al de voorverhaelde steden seer heerlijck/ soo wel vande Borgherp als vande Magistraten ontfangen ende ghetracteert/ desgelijcx ghe schiede mede in 's Gravenhage/al waer sy werden gelogeert in des Princen Henricx Hof/ ende nae de magnifijcke Abontmaeltijt vereert met een vermaeckelijcke Comedie in francoys.

Des anderen daeghs zijn alle de Heerē met de Princesse int Haechsche Bos ter jacht ghereden/ al waer de Princesse een wilt selve heeft geschoten/ eñ na dat den Keurvorst den 8. May zijn affschept hadde ghenomen/ so vande Heeren Staten als van Prins Maurits ende ander Heeren/ insonderheydt vande Princesse ghenootsaeckt zijnde voor upt te repsē naer zijn Lant/ om eenighe zijn affairen/ als om orde te stellen opt ontfangen van zijn Gemael/ is hy upt den Hage vertrocken ende dien abont tot Utrecht seer magnifijckelijck ontfangen ende onthaelt vande Staten ende Magistraet der selver Provintie eñ stadt/ des anderen daegs is hy tot Nimmeghen/ van daer op Meurs eñ voorts op Vulhem gecomē den 10. May/ nemende van daer te posten met wepnigh gheselschap zijn wegh op Heydelbergh/ al waer hy na twee daghen seer blijdelijck wert ontfanghen.

Na het vertreck des Paltzgraven/ hebben de H. M. Heeren Staten Generael de Princesse vereert met seer kostelijcke Tapijten/ constighe Tafelakens ende Serbetten van Damastwerck/ daer schoone histozien ende bloemwerck seer levendigh in gheweven waren. Desgelijcx met veel schoone costelijcke Indiaensche stucken werckx/ alles cierlijck ghenoegh om vande grootste Princen der werelt ghebruyckt te worden op hare grootste magnificentie. Dese vereeringhen werden met seer groote beleefschept/ eerbiedinge eñ danckbaerhept vande Princesse ontfangē/ nemende haer afschept oock met ghelijcke beleefthept.

Dese Princesse is den 11. May tot Leyden vande gantsche Borgerp seer heerlijck ontfanghen/ desghelijcx tot Haerlem den 12. ende 13. May te water aenghekomen inde stadt van Amsterdam/ al waer sy van de gantsche Borgerp seer triumphelijck inde wapenen met verscheyden Arcus Triumphali ende vertooninghen is ontfangen ende vereert/ de stad ende boornaemste gebouwen werden haer den 14. May vertoont/ zijn Princ. Excel. met haer voor de stadt rijdende. Den 15. May is de Princesse tot Utrecht oock seer heerlijck ontfangen ende ghetracteert/ ende den xvj. op Doms toren geklommen/ van waer men sien kan 26. steden/ tot dewelcke men op yeder op een dagh mach repsen ende keeren/ende 50. steden so na liggende/ datmen op een dagh tot de verste kan repsen. Den 17. May is de Princes op Rhenen ghetrocken ende den 18. tot Arnhem bupten de stadt van 3. Coznetten Kupteren ontfanghen/ende binnen de stadt vande gewapende borgerpe/ ende wert ghelogeert ende heerlijck met alle de Heeren getracteert int Logiment van hare nichte de Hertoginne van Brupnswijck huysvrouwe van Gr. Ernst Casimir: De Princesse wert oock gecongratuleert ende alle geluck gewensch van Johannes Fontanus ende Wilhelmus Baudartius/ Kerckendienaers respectivè tot Arnhem eñ Zutphen/ welcke begroetenisse hare Hooghept seer aengenaem is geweest.

Den 20. May is de Princesse verrepst op Emmerick/ al waer sy haer affschept heeft ghenomen van hare Nichte des Grave Ernst gemael/ malkanderen alle gheluck wenschende.

Dus verre hebben de H. M. Heeren Staten Ghenerael den Paltsgrave ende de Princesse met alle haren staet over al gedefropeert ende kost dry ghehouden van alles seer liberalijck ende mildelijck. Men acht dat de ghemelde kosten met de schenckagien wel vijf tonnen schats hebben ghekost/ twelck haer H. M. niet een vrolijck ende genepght ghemoet hebben ghedaen/ eendeels om te bewijsen hare affectie tot zijne Maj. van Groot Brittangien/ als mede hare sonderlinghe geneghenthept tot den Paltzgrave/ wesende bloetverwant vanden voorluchtighen Hupse van Nassau/ aen het welcke dese Landen soo seer zijn verbonden/ om hare ghetrouwe diensten.

Prins Maurits is met de Princesse den 21. May op Wesel gherepst/ hoer is te ghemoet ghekomen de Spaensche Gouverneur van Rijnberck/ de Princesse van weghen de Eertzhertoghen veel gheluck wenschende in haren houwelijcken staet/ ende aenkomste in Duytschlant/ daer voor de Princesse met wepnigh woorden seer beleefdelijck hare Hooghēden heeft bedanckt. Tot Wesel wert sy van acht Vendelen borgers inde wapenen staende seer heerlijck ontfanghen ende vande Magistraet wel ghetracteert: Van daer sy voor by Duysburgh tot Dusseldorp zijn gekomen en vanden Jonghen Vorst van Brandenburgh den 22. May ontfanghen. Den 23. zijn tot Dusseldorp ghekomen eenighe Ghedeputeerde der stadt Ceulen/ de welcke de Princesse met Prins Maurits ende alle de Heerē hebben genoodicht in hare stadt Ceulē te komē/ (twelck gheschiet is den 24. May/ dry Vendelen borghers in wapenen zijnde: de dry Coznetten Kupters die met Prins Maurits waren gekomen werden van de Magistraet vereert met eenighe Amen Rijnschen Wijn.

Den 25. May wert de Princesse ende Pr. Maurits op het Raethups vereert met alle de Heeren met een statelijck Banchet/ visiterende voorts dien dagh den Dom/ ander Kercken ende Kloosters/ aldaer men hē vele Reliquien ende outheden heeft vertoont.

Den 26. May heeft Prins Maurits/ Graef Henrick ende ander Heeren haer affschept ghenomen van de Prin-

Digitized by Google

de Prinsesse ende Engelsche Heeren / varende met een Jacht den Rijn nederwaerts.

De Prinsesse is voort ghetrocken op Mundorf / al waer sy is getreden in een nieu weghemaeckt Schip / haer van haren man den Paltzgrave weghesonden: Dit schip was 100. voet langh / 12. voeten breet ende 12. voeten hoogh / met bequame Vensteren / opt voorepnde des schips stont een ghekroonde Leeu met een sijden Vane / van rooden / ghelen / witten ende blauwen coleure / achter stont de Fortupne met diergheliicke vane / op de mast die 30. voet hoogh was / stont ooch diergheliicke Vane met de wapenen van Groot Brittaengien ende vanden Paltzgrave: De Camer voor de Princes was 13. voeten langh / voorgaens met blaeu ende root fluweel bekleet / het voorghemack was 17. voet lang / op de sijden met root fluweel ende t'verhemelt met ghebloemde gulde Tapitserp bekleet / daer na volghde een schoone sale van 24. voet langh / voorgaens met in Gout ghedruckte Tapijten overtogen / daer op volghde de Silver kamer ende ander gemacken / de solderinge was onderstut met schoone gedraepde Columnen gheschildert / als van marmor / ende het schip van bupten ombangen met eenen groenen Laurierkrans / daer waren noch ontrent 30. ander schepen voor de Heeren Commissarissen / Edelen ende Bagagie / mede bequamelijck toegherust. De Keurvorst is sijn Ghemael met eenighe fraepe scheepkens te gemoete gekomen by Gepisschepn: doorwat steden oft plaetsen sy passeerden / sijn sy met beleefthept / schieten ende tweren triumphantelijck onthaelt / tot Ments sijn sy door bevel des Keurvorsts seer heerlijck ghetracteert met banketten ende vperwercken ende grof gheschut. Tot Oppenheym des Paltzgraven eerste stadt / is de Prinsesse oock sonderlinghe heerlijck ontfanghen vanden Magistraet ende burgerije / met schieten / vperen / banckietten / gheluckwenschinghe ende Arcus Triumphali, haer beschenckende met een schoonen hooghen vergulden Bocael / 12. vergulde Confectschalen / een voeder wijns 25. sacken Havers / ende 200. pont visch.

Den ij. Juni is de Keurvorst met de Princes ende alle Heeren op Worms gherepst / alwaer sy met een statelijcke Ozatie werden gewillekomt ende beschoncken. Den 4. Juni sijn sy ghearriveert tot Franckendal / alwaer de Keurvorst met de Prinsesse van sijn ondersaten so heerlijck ende triumphantelijck is ontfangen / dat vande selve Inkomste een besonder boeck met kopere figueren is uptghegaen / daer toe wy den curieusen Leser wijsen: Eyndelijck heeft de Paltzgrave den 7. Junio de Prinsesse ontfanghen met den geheelen trepn in openen velde / in teghenwoordicheyt van 12. Vorsten / vele Graven / Heeren ende Groote Brouwen / met xvj. Vendelen Voetvolck ende een baterie van xxvj. halve Cartauwen / benevens een statelijcke Ridderschap van 2000. peerden / ende inde stad ende Keurvorstelijcke residentie Heydelbergh ghevoert / in goeder ordre / het schieten / spelen / triumphboghen / stellagien / verciering der hupsen ende straten / Koninckliicke maeltijden / vperwercken / komedien / tornoy en ringhsteken ende jachten sijn alle boven maten kostelijck gheweest / als blijckt by seker boeck daer van uptghegeven.

Den viij. Junio is in alle Kercken der stadt Heydelbergh een Danck-predicatie gedaen / met ghebeden tot God: dese jonge echte luyden te seghenen / welck gebedt de Almachtige heeft verhoort / alsoo dat de Prinsesse den Keurvorst heeft ghebaert een jonghe sone tusschen den 1. ende 2. Januari ouden stijl 1614. waer over groote triumphe is gheschiet / soo wel in Enghelant als inden Keurvorstelijcken Paltz.

Mulhemsche handel staet een tijdt stil. Jonge Vorst van Brandenburg inde regeringe gestelt der landen van Cleve. Strijt tusschen de Nederlanders ende Engelsche om de Walvisch vanck. Lubeckers verbont met de Geunieerde.

DE Keyser gesien hebbende de brieven / vertoninghen ende redenen / by verschepden Koninckliicke ende Vorstelijcke gesanten hem voorgedraghen / belangende de opbouwinge van Mulhe / heeft de executie sijns Mandaets ses weken opgeschort / om middelertijdt te sien de sake in vrientschap ter neder te leggen tusschen de Vorsten ende stadt Ceulen: dit langhduerighe Proces heeft de ghene seer verlaeut / die aldaer hadden begonst hupsen te bouwen: maer alsser vanden Koninck van Vranckrijk aende Vorsten was geschreven / dat hy sijne Ambassadeurs in die Landen residerende / belast hadde / soo wel by den Keyser als op andere plaetsen / daer de noodt sulcx vorderde de Vorsten in alle voorvallende saecken / insonderheydt inde saken van Aken ende Mulhem de hant te bieden ende te handthaven / &c. soo hebben die van Mulhem beter moet ghekregen ende weder aent timmeren ghevallen: de Vorsten hebben ooch tot vorderinghe eenige nieuwe tollen op de goederen op den Rijn op ende af varende / afgedaen.

Ernst / Marckgrave van Vrandenburch des Keurvorsten Broeder / nu een tijdt langh Stadthouder in de Landen van Cleve gheweest hebbende / is den 18. September 1612. gestorven: in wiens plaetse is ghestelt vanden Keurvorst Johannis Sigismund sijn outste sone. Georgh Willem een Jongh Heere van xvj. Jaren / om inde plaetse sijns Vaders de Landen te regieren / welck hy met aenghenaghen patenten een yeder heeft vercondight: Hier teghen hebben hen de Nieuburghsche Stadthouders beklaeght ende ghewilt dat alles in staet soude blijven / tot dat sy van haren Heere souden geadviseert sijn van sijnen wille.

Ondertusschen heeft de Nieuburgher ghetracht te voltrecken sijn Houlijck met Vrou Magdalena Vorstinne van Veperen / tot welcken eynde hy met sijn Heer Vader / Vrou Moeder ende ander Bloedtverwanten na Munchen in Veperē is gerepst / alwaer hy met grooter Triumphe wert ontfangē ende de Vrylofifeeste gehouden met sonderlinghe magnificentie: De Bisschop van Eystet heeft de personen ghetrout met wepnige Ceremonien / ende die niemant ergelijck en waren / want sulcx hadde den ouden Vorst van Nieuburgh doen beloven / eer hy wilde toeseggen te verschijnen op dese hooghtijt.

Inde voorgaende Boecken is verhaelt hoe de Nederlanders verschepden Schepen hebben toegherust om nieuwe Landen te soecken / om haren handel te dryven / soeckende int Noorden eenen pas nae China / alwaer sy hebben bevondē dat daer ontrent veel Walvisschen / Zeekoepen / Meerkalven ende diergheliicke Zeemonsters sijn te vanghen / welcker vet ende smout ooch vel ende tanden dier konnen verkocht worden: dit heeft eenighe Kooplup veroorsaeckt twee schepen toe te rusten ende derwaerts te senden: Dese sijn aenghekampt vande Engelsche schepen / ende niet tegenstaende hare Paspoort vande Heeren Staten ende P. Mauritis / van allen haren vangh ende ladinghe berooft / weerdigh sijnde wel 100. ende 36. dupsent gulden / hen ooch af nemende hare booten / netten ende alles wat tot den Walvischvangh behoorde / ende dry ghende hen harder te tracteren soo sy hen daer meer vonden: Hier over hebben de Heeren Staten haer beklagh gedaen aen den Koninck van Groot Brittaengien / biddende dat haer de schade souden gerepareert worden / ende in toekomende tijden voorsien voor meerder ongheluck: maer hier op is sonderlinghe niet ghevolght / den Koninck achtende dat sijne ondersaten daer nu al vele jaren hadden in posses geweest / ende dat men hen daer behoorde onghemolesteert te laten: waer upt is gevolght dat de Hollanders voortaen aldaer met wel gemonteerde schepen hebben ghevaren ende de vaert met goet profijt ghecontinueert / houdende met het eene mes het ander inde scheede.

De Heeren vande Republijcke van Lubeet / merckende dat de Koninck van Denemarcken hem toerustte om hen te bekrijghen / ende hemselven niet mach-

tigh

tigh ghenoech en bevonden hem te wederſtaen/ hebben beſloten een verbondt aen te gaen / met de Staten der Vereenighde Landen/tot het welcke de Staten bereyt zijn gheweeſt/ende hebben een Verbont ende verdragh beſloten/twelck verſegelt is den 29. May 1613. Waer van de ſomma is: dat dit verbondt was ſtreckende tot onderhoudinghe der wyde Zee-vaert / blijvende by het Recht aller volckeren / hare Rechten ende Privilegien in Zee ende Koophandel / ende malkander te helpen wyren vanden overlaſt ende ſware impoſitien hen onlanghs opgedrongen.

Dat dit verdragh ende onderlinghe vriendtſchap niet en ſoude ſtrecken tot quetſinghe ende verbreckinghe der vriendtſchap die de Gheunieerde Provintien hadden met Keyſer ende Rijcke / met de Koninghen van Vranckrijck ende Groot Brittangien / oft eenighe andere: Veel wepnigher dat die van Lubeeck hen ſouden affonderen vande ghehoorſaemheydt die ſy den Keyſer ende Rijcke ſchuldigh zijn / alleenlijck maer ſtreckende om malkanderen in hare Privilegien ende Rechten te hant-haven.

Dit verdragh ſal ſtrecken tot beyder parthijen beſte / daerom ſalmen niets beſlupten / dan met beyder kennis ende believen / tot welcken eynde die van Lubeck inden Haghe/ende de Staten te Lubeck haren Agent ſullen ſenden / om met den ſelven alles oprechtelijck te continueren ende beraetſlagen: indien pemant een van beyden inbreuck doet in zijn Privilegien oft Koophandel / ſoo ſalmen den ſelven door Gheſanten ſoecken vriendelijck te brenghen tot affstant: maer ſoo men ſulcx niet kan verkrijghen/ ſoo ſalmen gewapenderhant/doch defenſive ſich daer tegen ſtellen: ſoomen tot de wapenen moet komen/ſoo ſullen de Geconfedereerde dadelijck alle haer borgers/ ſchippers/ krijghslieden/haren brandt dienende/te hups roepen ende belaſten te komen / by verbeurte van lijf ende goedt: Sy ſullen haer tegen-partijen / onderſaten uyt hare ſteden ende ghebiet ſlupten / de ſelve niet helpen met Gheldt/ Volck / Schepen / Wapenen / Victalie noch Ammonitie: indien eenighe der Geconfedereerde ſchepen oft goederen worden ghearreſteert/ſoo ſullen de Geconfedereerde van ghelijcken doen/in haer landen ende ghebiet: De Schepen ende Kooplien der Geconfedereerde ſullen malkanders havens bry mogen gebruycken/ midts dat de Schippers ende Kooplieden haer ſullen wachten pemant ongelijck te doen.

Beyder Onderſaten ſullen het Burger-recht genieten/ende erven de goederen die haer aenſterven/ ſonder aenſien van Religie / midts daer van miſſende den 30. penninck.

Geen vande Geconfedereerde en ſal ſonder kenniſſe ofte believen des anderen moghen handelen / oft pet doen dat tot nadeel der Gheconfedereerde ſoude moghen ſtrecken: maer men ſal vrede oft beſtant maecken met beyder kenniſſe ende believen.

De Geconfedereerde ſullen hare contributien noodigh tot onderhoudingh van dit verdragh altijt veerdigh hebben / als oock de Schepen / Wapenen ende Oorloghs ghereetſchap/ ende die tot haren koſte brengen/daert van noode ſal zijn.

Die van Lubeck ſullen tot verhal deſer onkoſten het negende deel contribueren.

Dit verdragh ſal voor eerſt 15. jaer vaſt ende ſelver gaen / ende ten eynde der ſelver van beyder zijden moghen gepro longeert worden.

Indien eenigh Prins oft Republijck/ inſonderheyt de Hanze ſteden hen mede in dit verdragh willen begeven/ſalmen de ſelve op beleefde conditien aennemen.

Staten verbiedē haer Bootſvolck andere te dienen, ende maecken ſtercke roeruſtinghe. Schepen tot Guena gekomen. Vaert in Vlaenderen gegraven. 't Kaſteel Delmina vande Hollanders verovert. Mulhemſche handel. Turckſche Chiaous t'Antwerpen aengehouden. Staten beloven vereeringe die nieuwe vaerten vinden.

ALſoo in dit Jaer ſtercke tijdinghe quam/ datter in Spaengien een ſtercke toeruſtinghe van een ghe-weldighe Schepps-Armade / ende dat de Eertz-Hertogen Oostende ſeer ſterck liet maecken: ſoo heeft Prins Maurits alle Colonellen / Ritmeeſters / ende Capiteynen aengheſeyt dat ſy hare Compangien ſouden compleet houdē / ende wel voorſien van wapenen/ tot aller uren haer veerdigh houdende tot dienſt der Landen: De Heeren Staten lieten oock een Placaet publiceren/daer mede inſonderheydt allen Schippers ende Bootsgeſellen werdt verboden hen niet te begheven inden dienſt van ander Princen / te water ofte te lande/in wat maniere het ſoude moghen weſen/ſonder voorweten der Heeren Staten/ zijn Excel. of ten minſten der Magiſtraten daer ſy gheſeten waren / daer by ernſtelijck bevelende die in dienſt waren / den ſelven dadelijck op te seggen: ende die buyten landts waren in dienſt binnen dry maenden te keeren/ op de verbeurte van lijf ende goet.

Tot Rotterdam / Amſterdam ende elders is groote toeruſtinghe van Oorloghſchepen ende Koopvaerdery-ſchepen gemaeckt/eenſdeels op de tijdinghe vande Vlote in Spaengien / als oock om nae Indijen te varen/al t'ſamen ſeer gemonteert.

Ontrent deſe tijdt quamen dry Schepen in Texel upt Guinea ende ander Landen / met brenghende een goet deel gouts / oock Specerijen ende ander koſtelijcke waren.

De Eertz-hertoghen nu in vrede levende / beraedtſlaeghden wat ſy best ſouden by der handt nemen / tot voordeel harer Onderſaten/ ende afbreuck harer Naebueren inde Vereenighde Landen / ſy beſloten een Vaert binnens landts te graven / door de welcke datmen de goederen / die te Duynkercken / Oostende ende elders upt de Zee quaemen / met kleyne Schepen mochten tot Brugghe/ Ghent/ Ypren ende Antwerpen brenghen.

In dit Jaer 1614. hebben de Hollanders ingheno-mē het ſtercke Kaſteel del Mina, in Guinea/beſet met ſterck Spaenſch Garniſoen / ende wel 50. Metalen ſtucken / het Garniſoen is meeſt omghebracht / ende grooten deurt bekomen.

Die van Ceulen hebben oock allen blijt aenghewent by den Keyſer / ende verkreghen verbot van niet meer te moghen bouwen tot Mulhem/ op pene vande Acht ende hooghſte onghenade: gedateert den 10. Januario 1614.

In Januario quam tot Marſilien een Turckſche Chiaous oft Gheſant aende Vereenighde Landen/ deſe heeft zijn wegh te Lande ghenomen / hem verlatende op den Trevis tuſſchen den Eertz-hertogh ende Staten/ maer werdt tot Antwerpen gevangen/ende zijn ſchriften ghenomen/maer werdt door ſchrijven der Heeren Staten los ghelaten: zijn brieven waren aende Staten ende Prins Maurits van eenen Hallil Baſſa upt Conſtantinopel gheſchreven / die inden name des Turckſchen Keyſers alle faveur beloofde/ by namen in Mauritania / al waer den Koningh van Fez was belast den Hollanders alle Havenen tot een Koophandel te openen / verſoeckende mede eenighe vereeringhe voor de bryplatinghe der Nederlandtſche ſlaven/ niet teghenſtaende de Staten daer teghen betoonde de bryplatinge der Slupſche ſlaven ſonder rantſoen.

De Staten der Vereenighde Nederlanden wetende de groote profijten die haer de Zeevaert toe bracht/ hebben den 27. Maertij 1614. een Placaet doen publiceren/ vermanende hare Onderſaten tot neerſtighedt tot het ſoecken van nieuwe Havenen ende Eplanden/ Privilligerende de Vinders vier repen alleen tot de ſelve te moghen doen / eer pemandt tot de ſelve ſoude mogen varen / op de verbeurte vande contraventerende van ſchip ende goedt / ende noch de breucke van 50. duyſent Kroonen.

By-een-komſte der Vorſten tot Naumburgh. Nieuburgher

Digitized by Google

burger ghehoorsaemt den Keyser. Zeeroovers Tamsterdam gerecht. Moscovitsche Ghesanten inden Hage. Nieuburger gaet ter Misse. Krijgh inde Kleefsche Landen. Staten schepen verdrijvē ende verslaen eenige Vrybuyters in Barbarien.

IN Apzil deses Jaers 1614. zijn tot Naumburgh in Duringen/ verschepden treffelijcke Duytsche Vorsten vergadert/ om te vereenighen het misverstant tusschen den Brandenburgher ende Nieuburger/ aengaende de Kleefsche Landen: De Vorsten van Saxen waren daer met 1200. Peerden / de Keurvorst van Brandenburgh met 600. peerden / de reste naer advenant/also datter verschenen 3000. peerden/ de Vorsten met haer gheholgh seer cierlijck opghepronckt. Dese Vorsten hebben ghearbeyt de partyen te vereenighen/ maer de wantrou was te seer ghewassen: De Ridderschap ende steden der Kleefscher landen waren oock tot Kleve vergadert / besluptende geen schattingen te gheven/ voor sy wisten wie haer Heere was / sy schreven aenden Eertz-Hertogh Albert / aende Heere Staten ende Bisschop van Ceulen hen te willen stil houden/ latende de Keur ende Vorsten de saecke afhandelen nae haer wijshept ende hoogh verstant.

De Nieuburgher heeft inde selve Maent den Keyser verklaert te willen gehoorsamen / aengaende Nulhem: De Brandenburgher verklaerde hem beswaert te vinden dese saecke te stellen inde handen van des Keysers Hofraet: maer versocht dat de sake voor het Kamer-gerecht tot Spiers mocht afghehandelt worden: eyndelijck den Keyser biddende hem onpartijdigh te willen draghen.

In Apzil is in Hollandt ghebracht een gheweldich roof-schip / dat langhe groote schade hadde ghedaen: Vier Hollandtsche schepen komende upt Guinea rijckelijck gheladen/ hebben desen Zee-roover onder Verlandt gedwongen hem op ghenade ende ongenade over te gheven: sy waren sterck 35. persoonen / die werden eenighe ghehangen met haren Capitepn / wesende een Jong Engelschman/de ander zijn het leven geschoncken.

Ontrent dese tijt quamen in 's Graven-hage eenige Moscovitsche Ghesanten / versoeckende van weghen den Groot-Vorst aende Heeren Staten vriendtschap ende hulp tegen zijne vpanden/met gelt ende Oorlogh-schepen. De Heeren Staten hebben den Groot-vorst bedanckt van zijne vriendtschap ende gunste / ende dat sy na haer vermoghen de selve soucken te voeden ende onderhouden na gelegenthept. &c.

De Gesanten werden met goude ketenen ende Medalien vereert / kost-vry ghehouden / ende met groote eerbiedinge haer afscheyt gegeven.

Den 15. Mey is de Paltz-grave van Nieuburgh eerstmael ter Misse ghegaen / tot Dusseldorp/ afsweerende de Luttersche Religie/inde welcke hy van jonghs was opgevoet/ de Misse wert ghecelebreert seer solemneliick met Musijck ende Instrumenten.

Inde Nederlanden/onder den Eertz-hertogh wert desen Somer veel volcx aengenomen/'t welck de Heeren Staten groot nadencken heeft ghegeven: De Jalousie is ooc toegenomen tusschen hen ende den Nieuburgher. Op den 18. Marty reysende nae Lupck/ is den Nieuburgher tot Gulick ghekomen/segghende dat hy de bestinge wilde besichtigen: De Gouverneur Frederick Pithaen / vermoedende dat den Nieuburgher hem wilde meester maken vande Westinghe / op de welcke so veel Brandenburghsche als Nieuburghsche Soldaten laghen/wepgherde sulcx/ segghende dat den Vorsten niet en mochten op het Kasteel komen/ sonder malkanders weten/volghende 't Contract: De Nieuburgher ontboot Pithaen by hen te komen / die sulcx af sloegh / ende liet zijn weder-baren den Brandenburgher ende Prins Maurits weten / die hen terstondt een Compangie Lupters ende twee vendelen te voet toesonden: Dese inde stadt zijnde/ heeft Pithaen hem Meester gemaeckt van 't Kasteel/ de Staten sonden daer in meer volcx ende ammonitie / ende lieten eenighe wercken van fortificatie van nieus daer aen ordineren. De Nieuburgher seer ghestoort zijnde/ heeft hem tot Dusseldorp begheven / aenrechtende een staetelicke maeltijdt / op de welcke hy de Magistraet heeft genoodicht: Onder de maeltijt heeft hy door een poortjen vanden Hof des Kasteels soo veel volcx in gelaten als hy wilde / waer mede hy de Stadt als overvallen ende vermeestert heeft/ latende de stadt oock met nieuwe fortificatie versien.

Binnen Wesel werdt in Junio een vergaderinghe ghehouden / om dit misverstant te dempen / waer nevens de Brandenburghsche/Nieuburghsche/Ceulsche ende ander Princen Gesanten oock verschenen/de Gecommitteerde vande Heeren Staten der Gheunieerde Provintien/maer was te vergeefs/ de gemoederen der pretenderende Vorsten te wijl verschepden ende te seer verbittert zijnde.

De Nieuburger hem nu voor Roomsch Catholijck verklaert hebbende/ tot grooter droeffenis zijnes oudē Vaders / heeft hy den Eertz-Hertogh verwonden dat Spinola een groote macht te velt heeft gebracht.

Prins Maurits vermoedende dat het op Gulick ghelden soude / heeft de Stadt ende Kasteel wel laten stercken / ende door zijn Broeder Graef Henderick in Augusto daer laten inbrengen 38. Vendelen voetvolcx ende een Cornet Kupteren/onder Thomas Filler/met allerley ammonitie van Oorloge.

In Augusto 1614. quam Spinola by Maestricht met zijn Legher / den roep ginck datmen met dit leger Aken tot ghehoorsaemheyt / ende Mullen raseren soude / ende datmen Nimmeghen / Campen / Vedenter/ Swol/Groeningen onder 't Rijck soude brenghen/als eertijdts.

Op dese tijdt werdt in des Eertz-Hertogen Landen upt gestropt/ dat de Portugesen in Indien eenen grooten Veltslagh hadden ghewonnen / overwinnende een Koningh/alwaer sy een schat van 843. milioenen hadden bekomen / maer peder gheloofde soo vele daer van als hy wilde.

Den Nieuburger heeft verschepden steden/doch insonderhept int Berchsche lant / ingenomen ende beset/ tegen wil der Ingheseten/als die beyde Vorsten verplicht waren niet Eedt.

De Marquijs Spinola liet een Schipbrugghe tot Kijnberck maken / daer upt eenighe gisten dat hy nederwaerts wilde komen / maer andere meynende dat tet was om te annoteren / die ghene die op sijn aenslaghen acht namen.

De Heeren Staten Generael/dagelijcx veele klachten hoorende vande groote schade die hare Ondersaten ter Zee leden vande Zee-roovers / soo hebben sy een treffelijcke Armade schepen daer tegen toegerust ende uptgesonden in Mey 1614.

Dese Schepen zijn den 21. Junij voor Mamora in Barbarijen ghekomen/ ende van daer voor Salee/ alwaer sy twee Zeeroovers vonden/ die sy aenden strant ende den gront hielpen.

Den 25. Junij quamen sy voor Asegasse/een groote verwoeste stadt met 28. Torens berciert / niet bewoont.

Den 27. Junij hebben sy een Zeeroover / gheladen met Caruwe genomen/die nae Mamora wilde.

Den vierden Julio namen sy noch een Zeeroover seer rijckelijck geladen.

Op den selven dagh was oock een Barck ghenomen.

Den 25. hebben sy den Vice-admirael der Zeeroovers ghevolght/ de welck gheen uptkomste siende/ aen strangh gheset heeft/ het volck salverende/ ende het schip in brant stekende.

Den xxiij. Julio was van weghen den Admirael versocht aende roovers / om eenighe ghevanghens te lossen / daer op de roovers antwoorden haer beste te willen doen / niet om vriendtschap / maer om dat sy Christenen waren: Voorts dat sy dachten met den

eersten

eerſten ſpringhloet upt te komen / om haer te verſoecken/wilden den Admirael vrientſchap / ſy mede / ſoo niet/ het waer hen gheluckt: ſoo langhe den Admirael met ſijn ſchepen voor Mamora bleef leggen / en konde ſy geen gebanghens loſſen/ al haer ſchepen moeſten eerſt betaelt zijn / Ec. den brief was onderteeckent By my Admirael vande nieuwe Neeringhe.

Den ij. Auguſti is de ſpaenſche Armade/beſtaende in tachtentigh / ſoo Galioenen / Galeyen als ander ſchepen / byder Staten ſchepen voor Mamora ghearriveert.

Den 5. Julio hebben de Statiſche met de Spaenſche beſloten de roovers aen te taſten ende Mamora te veroveren / ſtellende tot dien eynde aen lant 5000. mannen / die het Fort / aende Noortſijde gheleghen/ met ghewelt innamen / niet tegenſtaende alle tegenweyr / des anderen daeghs werden dier van haer beſte ſchepen in brant geſteken / ende den vij. hebben ſy te ſamen de haven inghenomen / roepende te ſamen in Mamora/de Roovers diet konden ontkomen/ vluchten nae Salee.

Preparatie tot den Krijgh. Handel van Aken. Spinola wint Aken. Univerſiteyt tot Groeningen begonnen. Magdenburg ſoeckt confederatie met de Geunieerde. Verſcheyden ſteden van Spinola gewonnen. Prins Maurits neemt Emmerick ende Rees, ende Spinola Santen. Brandenburger beſet veel ſteden. Verdragh van Santen,

DE Heeren Staten ſeckerlijck verwitticht zijnde van des Eertzhertoghs gereetſchap ten oorloge/ hebben vele wagenen laten aennemen / om haer Krijghs-volck inder haeſt te moghen voeren / daer ſulcx noot ſoude weſen.

De Eertzhertogh dit vernemende / ſchreef aen de Heeren Staten / dat de Ridderſchap ende ſteden der Voorſtendommen/Clebe / Ec. onlanghs aen hem gheſchreven hadden / belangende het miſverſtant tuſſchen de Voorſten van Brandenburgh ende Nieuburgh/ mitſgaders de ſchade ende ſwarichepdt hen over het hooft hangende/ aen hem verſoeckende de goede hant te willen houden / om de ellende van haer te weyren/ dat hy door deſe billicke bede ende zijn opghen intereſt beweecht was brieven te ſchrijven aen beyde Voorſten / hen vermanende tot Vrede / daer by voeghende dat hy den eerſten verbreker des vredes ſoude helpen beſtrijden/alſoo hem daer aen vele gheleghen was: Ende of hy wel niet en twijffelde aende goede ghenegenthept der Heeren Staten tot den vrede / vermaende hy haer nochtans de goede hant ſteets daer aen te willen houden/ hen voor oogen ſtellende de ſwarighhept ende onghemack die alle omliggende Landen hebben te verwachten upt de Oorloghe deſer beyder Princen.

De ſaken der Rijckſtadt Aken ſtonden te deſer tijdt ſeer verwert ende bedroeft: de Keyſer drepghdeſe in de Acht te doen:de Paltſgrave Keurvorſt ſocht dat in alle manieren te verhoeden / verſoeckende den Koninck van Vranckrijck dit te willen helpen voorkomen:de Koninck van Vranckrijc ſchreef aen de Keurvorſt van Ceulen / de executie over Aken niet te willen doen / dewijle de Paltzgrave die ghedurende het Interregnum des Keyſers plaetſe hielt / de ſake van Aken voor goet hadde gehent / dat het over ſulcx een groote oneere ſoude voor den Keurvorſt weſen / ſoo den Keyſer ſulcx ſoude verbreken.

De Koninck ſchreef ock tot dien eynde aen zijn Ambaſſadeur in Brabant / dat hy den Eertzhertogh ende Keurvorſt ſoude afraden van de executie des Bans over Aken / alſo dit lichtelijck een oorſake ſoude weſen daer door gheheel Duytſchlandt in roere ſoude komen / ende dat hy qualijck ſoude konnen ſtil ſitten/ ſoo ten aenſien van ſijnen Neve den Paltzgrave als der ſtadt Aken / om de alliantien der Koninghen van Vranckrijck met deſelve: maer door de beroerten in Vranckrijck ontſtaen / is dit ſchrijven des Koninghs luttel geacht geweeſt.

De Keyſer Matthias en heeft niet alleen zijnen ban die van Aken laten aenkundighen / maer is oock met de executie voortghevaren / ſchrijvende daer toe beweeght te zijn/ om datter vanden jare 1581. vele beroerten in deſe ſtadt / ſoo inde Religie als inde Politie waren ontſtaen / verweckt door vremdelinghen/daer ghewoken / ghedurende de Nederlantſche Krijgen: welcke partyſchappen ſijn Heer Broeder de Keyſer Rudolf met grooter wijſheyt hadde gheſocht te ſtillen / maer waren weder telcker reyſe uptgheborſten/ ende ergher gheworden: Ende alſo nu teghenwoordigh de Regeerders eñ meeſte deel der Inwooners wepgerich waren zijne Mandamenten te ghehoorſamen/ ſo hadde hy den Keurvorſt van Ceulen ende zijn broeder den Eertzhertogh Albert bevolen ſijnen Ban over de ſtadt Aken te executeren.

Hier op heeft de Eertzhertogh Spinola de executie bevolen / die alle zijn macht by Thienen heeft verſamelt / zijnde ſterck ontrent 20000. man / ſoo te voet als te peerde / met 400. waghens / is voor Aken ghekomen den xxj. Auguſti 1614. hebbende des Rijcx Adeler op zijn Tenten. Spinola deylden ſijn Legher in drie quartieren / makende zijn baterijen dicht onder de ſtadt / belaſtende yeder Soldaet vijf mutſaerden aen te brenghen ende de ſtadt doen opepſchen. Inde ſtadt was groote verſlaghenthept by de Religions verwanten ende goede Borghers / want ſy geen hulp noch uptkomſte en wiſten/ de Spaenſ-ghefinden ende Jeſuijten waren daer alreede Meeſter: Daer wert beſloten dat des Paus Nuntius met eenighe Gheeſtelijcke ende Voornaemſte ſouden by Spinola ootmoedelijck verſoecken de ſtadt ende Burghery te willen verſchoonen / het welck Spinola beloofde/ ende is alſoo / ſonder ſlagh of ſtoot / Meeſter vande ſtadt gheworden. De Heer van Putlits/die inde ſtadt kommandeerde over het Brandenburghs Crijghsvolck / ontrent vier hondert ſterck/ ſoude wel gheern de ſtadt eenighe daghen teghen ghehouden hebben/ maer zijn partye was te ſtout/ alſoo dat hy ſwaerlijck ghewondet met zijn volck is upt de ſtadt ghetrocken met vlieghende Vendelen. In welcker plaetſe terſtont eenige Vendelen Borgoignons / Spaengiaerden ende Walen inde ſtadt quamen / ende ghelogeert daer te voren de Ghereformeerde ende Lutherſche hadden ghepredickt: Den xxvj. Auguſti quam Spinola met een ghevolgh van 70. man inde ſtadt / ginghinde groote kerck / liet Te Deum Laudamus ſinghen/ keerende weder upt de ſtadt / ſonder eten of drincken: de poorten werden nau bewaert / den regerende Magiſtraet afgheſet / ende den afgheſetten weder ingheſtelt / eenighe Burghers die hen verſteecken hadden onder de Soldaten / ende alſoo meynden te vertrecken/werden met ſlaghen weder ingedreven. De Borghemeeſter Calckbrener is het over de mueren ontkomen.

Eenighe Borghers werden ghevanghen / den Gereformeerden ende Lutherſchen alle exercitie der Religie verboden/ ende een maniere van Inquiſitie ingevoert.

In deſen Somer 1614. hebben de Staten van Groeninghen ende Omlanden binnen de ſtadt Groeninghen op-ghereeht een Univerſitept ofte Hooghe Schole in alle Facultept / mitſgaders om te leeren de Hebreeuſche / Grieckſche ende Latijnſche ſpraken/ mede aennemende verſcheyden Alummes op ſlandts koſten / om ghelceerdelijck opghetrocken te worden: Hier toe ghebruyckende een groot deel Kloofter-goederen.

Hermanus Ravenſbergius is de eerſte Hooge Rector alhaer geweeſt/weſende Doctor ende Profeſſer der H. Schrift.

De Heeren Staten Generael hebben tot beveſtinghe van haren ſtaet / met verſcheyden Princen ende Steden verbinteniſſe gheſocht te maken.

Digitized by Google

Onder andere zijn sy oock in handelinghe ghetreden met de vyve Anze stadt Maghdenburgh in Duytschlant: de Keurvorst van Saxen heeft aen die van Magdenburgh gheschreven ende hen vermaendt/ sulcx niet te bestaen sonder voorweten des Keysers/ die hy gheloofde sulcx qualijck te nemen/ hen oock voorstellende de gramschap van haren Eertz-bisschop: in somma soo veele te weghe vrenghende/ dat niet alleen voor des Keysers ernstich schrijven ende vreyghen het verbont met die van Maghdenburgh voor die tijdt nae is gebleven/ maer dat oock de Gesanten der stadt Vrunswijck/ tot dien eynde doemaels in 's Graven-Haghe liggende/ zijn oock te rugge getrocken.

De saken aldus staende inde landen van Gulick ende Cleve als voorsz hebben Spinola ende Nieuburgh noch verscheyden steden inghenomen: als voor eerst Duyzen/ daer de Borgers sonder geschut te verwachten Spinola de sleutelen te ghemoet vrachten/ alwaer 600. soldaten werden inghelepdt. Daer na hebben sy inghenomen ende met haer volck beset Berchem/ Caster/ s Grevenvrouck/ Oyfop ende Duysburgh. Mulhem hebben sy doen demanteleren/ afwerpende met hulpe der omleggende boeren/ die daer toe op ontboden waren/ de wallen ende besten/ dit gheschiede den 1. September 1614.

Den Marquis Spinola is den 7. September voor Wesel ghekomen/ blijvende bloot int veldt leggen/ want Vyins Maurits was doemaels noch in Hollandt: De burgers die wel gewapent waren/ hebben haer tot tegenweyr berepdt/ de vrouwen selfs hebben haer mannen tot kloeckmoedichepdt vermaendt/ ende het gheschut helpen trecken op sijn behoorlijcke plaetsen. De Borgghers deden een uytval/ veele van haer vyanden doot slaende/ soo dese couragie noch dry daghen hadde gheduert/ Wesel ware behouden/ want Vyins Maurits op den aentocht was met een statelijck Leger van 10000. mannen ende 2500. Kupteren/ al wel ghemonteert/ verselschapt met zijn Broeder/ Graef Willem/ Graef Ernst ende andere Heeren: Met desen troup is Vyins Maurits in aller haest nae Wesel ghetrocken/ maer een weynigh te laet/ veel te laet: want eer hy voor de Stadt konde komen/ soo heeft de Magistraet/ oft immers eenighe der selver/ de Borgers vermaent ende ghebeden/ den Spaenschen gheen voorder teghenweyr te doen/ maer Spinola de stadt op te gheven op de beste conditien diemen konde bedingen/ alsoo doch hare stadt swack was/ ende gheen ontset hadden te verwachten vande Geunieerde Staten/ ja dat om haren wil niet een Peert soude ghezadelt worden/ Ec. Dit heeft de Burghers doen verstaen tot verdrach/ ende hebben alsoo dese treffelijcke stadt/ daer ontrent 6000. Borgghers waren ende 80. stucken gheschuts met ghenoechsame ammonitie overgelevert in handen van Spinola/ na dat hy dry daghen daer voor hadde gheleghen/ ende ontrent 35. scheuten op een bupten-poort hadde gheschoten: Spinola beloofde haer met niet meer als met 1000. man te beswaren te voet/ sonder haren kost: wat die van Wesel heeft beweeght soo haest ende lichtelijck hen over te gheven/ mepnen wy den tijdt te sullen openbaren.

Vyins Maurits te laet ghekomen zijnde/ om Wesel te bewaren/ heeft terstont Emmerick ingenomen ende met sterck garnisoen beset/ ende door hulpe van twee ofte dry goedtwilligne ende kloeckhertighe mannen/ Kees ghekreghen/ want de Spaensche waren met ponten met volck gheladen om binnen Kees te vrenghen (den Magistraet ende het meeste deel der Borgheren hen toeghedaen zijnde) dicht voor de stadt ghekomen/ maer upt de stadt is op haer van die weynighe kloecke mannen een schent of twee met grof gheschut ghedaen/ daer door de Spaensche te rugghe weken/ mepnende datse verraden waren/ ende Vyins Maurits heefter sijn volck binnen ghevracht/ maer Spinola heeft Vyins Maurits te gaeu gheweest int innemen van Santen.

In Wesel heeft hy Gouverneur gheselt Don Iuan de Gonsalves met 1000. Spaengiaerden/ die de burghers een tijdt langh den kost moesten gheven/ maer werden daer van ontslaghen/ midts ghevende alle weken 1400. Dalers/ ende de Soldaten in hare hupsen verstreckende/ sout en suer/ vyer en licht/ wassen en wzinghen/ ende wat voort onder het Spaensche woordt Servitio verstaen wordt. Het grof gheschut ende ammonitie den Vrandenburgher toekomende/ heeft Spinola/ op sijn versoeck/ naer Kees gheson-den.

In September 1614. heeft Vyins Maurits ghesonden den Ridder Lambert Charles Gouverneur van Nimmeghen/ met dry Veldtstucken ende eenighe Vendelen Voet-volck/ om in te nemen Goch/ Cranenburgh ende Gennep/ ende de selve met Vrandenburghsch volck te besetten/ het welck de selde Ridder seer behendelijck heeft volbracht.

Eenighe daghen na dien Vyins Maurits hem hadde ghelegheert by Kees/ heeft Spinola een ghespreck versocht te Bisselick/ alwaer van Vyins Maurits werdt ghesonden Monsr. de Marquette/ verselschapt met twee Compangien Kupters/ de welcke in goede ordre ende gheladen roers tot Bisselick komende/ vonden aldaer eenen ouden Spaenschen Don/ met Gr. Henderick vanden Berghe/ gheconvopeert met een sterche Compangye Kupteren/ by haer hebbende haer zijd-geweer ende roers/ maer niet gheladen/ om te bethoonen gheen hostilitept te willen bewijsen: Den Spaenschen Don upt last van Spinola/ sloegh voor een Trêves voor ses Maenden/ om middelertijdt middelen te vinden/ den aenghevanghen krijgh te accomoderen/ 't welck Monsr. de Marquet af sloech/ maer stelde voor een Trêves van ses weken/ op het behaghen van Vyins Maurits/ daer den Don niet nae en lupsterden. Daer was een seer kostelijcke maeltijdt berepdt/ daer den Spaenschen Don Monsr. de Marquet tracteerde/ vertreckende korts daer naer yeder tot de zijne.

Korts naer het obergaen van Wesel zijn nae der Staten Legher gherepst/ Monsr. de Refuge, extraordinaris ende du Maurier ordinaris Ambassadeurs des Koninghs van Vrancrijck/ Sir Henri Worton, extraordinaer Ambassadeur des Koninghs van Groot Brittaengien/ Iohan Albert Grave van Solms Hofmeester ende Gesant des Paltz-grave Keurvorst/ ende V. Vuwinchausen/ Raedtheer des Hertoghs van Wirtenbergh: van weghen de Geunieerde Nederlanden/ D. Dierick Bas, Albert Ioachimi, Malcus Lyclania van Nieholt, Iohan van Gog, Willem Borre van Ameronge, ende Heer van Barsolte met Iohan Dickenson Agent des Koninghs van Groot Brittaengien/ by de possederende Vorsten. Dese allegader waren Ambassadeurs ende Gedeputeerde der Koningen/ Vyineen ende Potentaten/ die te voren de Vorsten hadden ghestelt inde bestittinghe der Vorstendommen van Gulich/ Kleve/ Bergh/ Ec. ende waren nu gesonden om den begonnen krijgh te stutten ende de Vorsten te Vereenighen.

By namen haer sit-plaetse binnen de Stadt van Santen/ daer den Marquis Spinola sijn Garnisoen upt nam/ midts dat Vyins Maurits zijn volck upt Calcar soude doen vertrecken/ het welck ghedaen wierdt.

Ghedurende den voor-ghenoemden handel van Santen/ heeft Spinola sijn Legher tusschen de Vype ende de Stadt Wesel/ aende veldt-zijde begraben/ niet dorvende sich soo naer by zijnes vyandts Legher betrouwen/ het welck Vyins Maurits heeft ghedaen/ latende zijn Legher onbegraben in het veldt ligghen.

Den Marquis Spinola liet oock Wesel aen verscheyden steden oft plaetsen stercken/ ende liet oock een gheweldigh Fort op den Weert leggen/ daer mede te kennen ghevende dat hy dese Stadt/ wesende de Kroone zijner conquesten/ niet ghesint en was te verlaten/ over de welcke soo groote triumphe was bedreven

bedreven in Spaengien / Italien ende ander Landen/ hen verblijdende dat het tweede Geneven was onder het Spaensche Jock gebracht.

Beyde de Leghers bleven langh stil ligghen / niemandt eenighe forcressen oft steden innemende / noch malkanderen eenighe vyandtschap bewijsende/ niet tegenstaende sy malkanderen dickmaels ontmoeten als sy om fouragie reden / komende inde selbighe hupsen/ doorschende ende vleughelende het koren met malkanderen.

Doch in October 1614. heeft Prins Maurits ghesonden den Ritmeester Brochum met dry Cornetten Ruyters / naer het landt vander Marck/ om de steden ende plaetsen te besetten van weghen den Brandenburgher / dese hebben inghenomen den Ham ende het sterck Vorstelijck huys Marck / de ander steden willen Neutrael blijven. Hier op is ghevolght Prins Henrick Frederick met xxbj. Cornetten Rupteren/ 400. Voet-volck ende 3. Velt-stucken/ende heeft meer met dreygementen dan met ghewelt ingekregen / Halteren/ Lunen/ Wesel/ Emmerick/ den Ham : Het Garnisoen van Gulick hebben oock eenighe naest-gheleghen stedekens inghenomen ende beset : Desghelijcx heeft oock ghedaen Graef Henderick vanden Berghe inde Landen Gulick ende Kleve / waer de Spaensche vijf of ses Mannen in een Stadt hadden / daer bleven der Staten oft Brandenburghers volck uyt / van ghelijcken deden oock de ander parthije. Tot Honsbeke een Sargeant alleenlijck vander Staten weghen zijnde / ende de Spaensche daer willende inkomen : seyde hy : Ick ben hier ghesonden van Prins Maurits/ om possessie te nemen van dese plaetse/ derhalven so wijckt af/ als sy het niet terstont en deden / maer de maniere maeckte om te schieten: so riep de Sergeant indien ghy op my schiet/ soo schiet ghy op den Treves/ 't welck de Spaensche dede afwijcken : Also heeft een man de stadt inghehouden.

Na lange ende vele disputen ende verschepden over ende weder besendingen / soo synder vande ghenoemde Ghesanten ende Heeren sekere Articulen op Pampier ghebracht / die soo billick ende onpartijdigh zijn/ dat niemandt den vrede liebende / de selve en behoordt te weygheren te onderteeckenen / welcke kortelijck zijn dese naevolghende.

Articulen van Santen int kort.

1. De Garnisoenen/ de welcke zijn ghelept in alle steden / Kasteelen ende plaetsen der Vorstendommen Gulick/ Kleve/ Berghe/ &c. onder wiens naem datter zy/ ende by namen inde stadt ende Kasteel Gulick ende Wesel/ sullen terstont daer uytghenomen worden/ met de munitien peder toebehoorende.

2. De Princen van Brandenburgh ende Nieuburgh sullen hen verbinden gheen plaetsen der voorsz Landen te stellen in handen van eenigen derden / maer sullen malkanderen by staen / teghen alle die pet op de Landen souden moghen pretenderen/ behoudelijck dat alsulcke pretendenden niet verboden is / met vriendtschap hare pretensie voort te stellen : In gheene plaetsen sal eenich garnisoen ghelept worden/ dan met ghemeyn consent van beyde de Princen : de welcke oock tot hare guarde niet meer sullen moghen hebben dan 50. peerden ende hondert te voete.

3. De Fortificatien van weder-zijden / sedert de Maendt May ghemaeckt sullen afghebroken worden/ sonder dat niemandt eenighe nieuwe sal mogen maken voor na de slechtinge der Hooft-sake.

4. De Kerckelijcke Persoonen/ Amptluyden ende Edelluyden / van wat Religie die zijn / die uyt hare Ampten oft Officien zijn verdreven/ oft selve vertrocken om eenigh misverstant/ sullen peder weder in hare Staten ende Officien ghestelt worden / behoudelijck datse hen niet meer aenden eenen dan aenden anderen sullen mogen verplichten.

5. Alle gheinnoveerde saken so in Kerckelijck als in Wereltlijck/ sullen Commissarissen daer toe by beyde de Princen gecommitteert in voorigen staet ghestelt worden / na uytwijsen der Tractaten van Dortmunt/ &c. Dese Commissarissen sullen moeten zijn personagien van qualitept inde landen woonende / welcke in een Maent moeten genaemt worden/ende so de Commissarissen in eenige saken niet konden accorderen/ sullen de Princen daer het verschil is gheleghen / twee personen nemen van beyde de Religien / om met de Commissarissen te beraetslagen.

6. De wel-gemelde Princen sullen elck besonder inde voorsz Landen residieren/ ende sullen tot dien eynde de Landen in twee deelen ghedeylt worden / sonder nadeel nochtans vande vereeringe der selver.

7. In een vande twee deelen sal wesen Kleve/ Marc/ Ravesteyn/ Ravensbergh ende alle aenhanghselen ende Leenen/ ghelegen in Brabandt/ Vlaenderen als elders.

8. In het ander deel sullen zijn de Vorstendommen Gulick ende Bergh met alle haer toebehoren/ met conditie dat de stadt ende Kasteel Gulick met alle haren omgangh sullen weyrloos ghemaeckt worden / als van ghelijcken het Kasteel ende stadt Dusseldorp.

9. Tot dat de voorsz. Fortificatien sullen ghedemolieert zijn / sullen de twee steden ghestelt worden in handen vande Stenden / Gulick / Kleve / &c. om by de selve ghecommitteert te worden personagien van qualitept den Lande ghetrou / om de selve plaetsen te bewaren.

10. Ende sullen tot dien eynde by de Steden van Gulich ghenaemt worden vier personen / van beyde de Religien / de twee om Capitepnen ende twee om Luytenants te wesen. Ende uyt elck der Hertoghdommen/ Kleef ende Bergh ende het Graefschap van der Marck twee personen / van beyde Religien ghelijck/ om de een te wesen Capitepn ende de ander Luytenant : peder Capitepn sal ghebieden over hondert Mannen / sonder dat eenigh vremdelingh sal onder hen moghen dienen / van welcke vijf Capitepnen dry sullen gelept worden inde stadt ende vestingh Gulick/ de ander twee tot Dusseldorp / waer over sy met malkander het lot sullen trecken.

11. De voorsz. Capitepnen / Luytenanten ende Soldaten sullen sweeren de voorsz. plaetsen te bewaren voor het gemeyne Landt/ tot volkomen afbreckinghe der selver/ ende niemandt daer in te laten / die pets teghen de selve soude voornemen / niet tegenstaende eenigh ghebodt ter contrarien van wien het soude moghen wesen.

12. De deplinghe der landen gedaen zijnde/ sullen de Princen het lot trecken/ ende peder regeeren dat hen ten deele valt / ghelijck mede alle openbare Acten / soo inde een als inde ander residentie sullen afghebeerdicht worden / onder den ghemeynen name van Princen/ onder de signatueren vande Presidenten van peder Cancellerije / ende onder den ghemeynen Seghel van beyde de Princen.

13. Soo inde een als inde ander Residentie / sal peder Prince stellen twee Presidenten / om soo inde Cancellerp als inde Reken-kamer te dienen / met vier Raetsluyden / ende soo vele Secretarissen als de Princen noodigh sullen bevinden / ende sullen de Presidenten / by ghebeurten / over de ander weke presideren/ &c.

14. De Princen sullen behouden de uytdeelingen der Ampten en beneficien in alle de Landen / ende sullen daer by beurte over de andere Maent disponneren/ nae behoorlijcke informatie vanden staet ende leven der ghener die daer na staen : het openstaende benefitie sal bedient worden by den naest-woonenden Kerckelijcken Persoon van gheljcke Religie / tot dat by de voor-ghenoemde Princen daer in sal wesen voorsien.

15. Indien een vande Princen den tijdt van dry Maenden in ghebreecke blijft/ bequame Persoonen tot het ledighstaende Ampt te verkiesen / soo wanneer

Digitized by Google

zijn beurte is/ soo sal sulcx indien gevalle de ander mogen doen aen persoonen bequaem ende gequalificeert.

16. De inkomsten der Landen sullen gelijck ghedeelt worden onder de Princen/ nae aflegginghe van renten/pensioenen ende gewoonlijcke lasten.

17. Men sal niet vermoghen op te nemen oft voorderen eenighe impositien oft contributien tot profijte vanden Princen/sonder beyder consent/ende het gheene de Staten upt eyghen beweginghe oft ten versoecke vande Princen/sullen contribueren/sal onder hun beyden gelijckelijck worden gedeelt.

18. De Rekeninge vande generale ende particuliere ontfangers soo na ghemeyne regeringe der Princen/als daer voren/sullen ghedaen worden/ende naer datter by de Presidenten informatie sal wesen van het inkomen der voorsz. Landen/ sal daer af een sekeren staet ghemaeckt worden/ende de t'achterheden geexamineert ende verbetert worden.

19. De Archiven/ inde welcke men binden sal de Tijtels ende Registers/ betreffende de gherechtigheden beyder Cancellerijen ende Reken-kamers/ sullen binnen een Jaer nae datum deses Tractaets oversien worden/ by Commissariissen daer toe by beyde Princen ghecommitteert/ de welcke Inventaris sullen maken vande Tijtels/ die aldaer sullen ghebonden worden: Insonderheydt sal Inventaris gemaeckt worden vande Tijtels Rabensbergh/ welcke sal ghelaten worden inde Dusseldorpsche Cancellerye/ soo wanneermen de Originele van daer sal nemen/om die over te draghen inde Cancellerije van Kleve: Ende sal hy/ dien Kleve te lote valt/ belooven de selve Tytels te restitueren/ aen die gene die Rabensburgh ten deele valt ten eynde vande hooft-sake.

20. Het effect van alle verbrendingen/verschenckinghen ofte versettinghen die by de Princen voor de Maent October lest gheschiet zijn/sal opgheschort blijven tot den eynde der hooft-sake/ behoudens wie van de Princen pet verbrent/verschoncken oft verset heeft buyten de residentie die hem sal toeballen/ binnen de selve zijn residentie sal vermoghen te recompenseren: Ende de verbrendinghe die nae den beginne October gheschiedt zijn/ sullen aen weder zijden gherestitueert worden.

21. De Princen sullen leven inde selve Landen als ghemeynsame Vrienden/ nae lupt der Tractaten van Halle ende Doetmunt ende der Privilegien des Lants/tot dat de hooftsake sal gedecideert zijn.

22. Voor dit Tractaet wordt niet weder-roepen eenighe reservatien/ presentatien/ reversalen/ oft ander verklaringhen/ die de voorsz. Princen voor desen moghen ghegeven hebben tot voordeel van pemants/ op de successie vande voorsz. Landen pretenderende/ maer blijven de selve inde selve weerde/ als sy waren voor dit Tractaet.

23. De Princen sullen in Princelijcke woorden belooven/ ende de Officiers der twee voorsz. Cancellerijen ende Reken-kamers/ inde welcke dit Tractaet sal ghere gistreert worden/ sullen sweeren het selve onverbrekelijck te onderhouden. De Princen sullen mede belooven goede bondighe ratificatien daer van in te brenghen binnen ses weecken sonder delay ofte vertoeven: Soo pemandt vanden Princen sulcx niet na en komt/sal hy/ den tijdt overstreken wesende/ verballen sijn van het lot te moghen trecken/ ende den genen die sijne ratificatie sal ingebracht ende in beyde de Cancellerijen der voorschreven Landen aenghegheven hebben/ die sal kieure hebben vande residenten/hier voren gheroert/sonder nae welcke ratificatie te wachten/ die teghenwoordigh Tractaet niet sal laten uptgheboert te worden/ ten opsien van het vertrecken der Heyleghers ende Garnisoenen/ ende afbrekinghe der Fortificatien/ als voren ghenoemt: Met bespreck dat eben ter selver tijdt als de Leghers ende Garnisoenen sullen vertrecken/ ook de Stadt ende Kasteel van Gulick/ mitsgaders het Kasteel ende Stadt Dusseldorp sullen ghestelt worden in handen van die gheene die de Landtstenden daer toe sullen ordonneren/alles tot de gemeyne ruste/ sekerheydt vande ghemeyne administratie der voorgeschreven Princen/ ende verlichtinghe der Onderseten.

Ghedaen ende besloten tot Santen in November 1614. Onderteeckent by alle wel gemelde Heeren ende Ghesanten.

Belovende de Ambassadeurs inden name van hare Koningen/ Princen ende Oberhoofden/ de voorghenoemde Princen van Brandenburgh ende Nieuburgh te mainteneren/by de voorschreven provisionele administratie/volgens de Articulen.

Dese voor-verhaelde Articulen werden beyde de Vorsten (den Brandenburgher ende Nieuburgher) toeghesonden/ de welcke van hen/ naer eenighe voorghewende swaricheden werden onderteeckent/ maer Spinola wegherde sulcx/ ten ware dat den Prins Maurits beloofden niet weder in die Landen te komen/ 't welck onbehoorlijck zijnde/ en heeft de Prins sulcx niet willen beloven/ want al hadde hy sulcx willen doen/ en souden sulcx de Ambassadeurs niet toegelaten hebben/ wesende de man die hare Meesters moeten ghebruycken/ wanneer de reden by d'een oft d'ander gheen plaetse en heeft: Eyndelijck is soo verre ghehandelt dat Spinola zijn volck upt Wesel soude lichten/ ende Prins Maurits de zijne upt Gulick den vijf. December: beyde de Vorsten/ vijftigh nieuwe Soldaten aenghenomen hebbende om binnen Gulick ende Dusseldorp ten selven daghe te trecken/ ende dat beyder zijdes Kruyghs-volck upt alle steden ende Forten souden trecken den xxiij. December: Maer buyten alle verwachtinghe is dit door de Spaensche ghestut: Want als de Ambassadeurs ende Secretarissen van beyde de Koninghen de leste Acte verwachten om van Spinola onderteeckent te worden/ hier by de selve wel een uyr staen wachten sonder audientie ofte ghehoor te ghebben/ als doe tot haer upkomende sonder de Acte te willen lesen/ sepde met een haestigh ghemoet à Bruxelles, à Bruxelles, als of hy wilde seghen tot Brussel/ tot Brussel: De Secretarissen alsoo sonder afscheyt afwijsende den eersten December. De Ambassadeurs waren seer qualijck te vreden/ hen alsoo bespot vindende vande Spaensche/ door haren loosen handel. Prins Maurits wack des anderen daeghs zijn Legher op/ desghelijcx dede Spinola mede alsoo/ besettende elck hare steden ende plaetsen.

Krijgh tusschen den Vorst Ulrick Frederick ende de stadt Bruynswijck. Brief des Koninghs van Groot Brittaengien aende Heeren Staten, de welcke Graef Henderick van Nassau met een deel Ruyters ende Soldaten senden tot behulp ende ontset van Bruynswijck, die onderwegen ook beset eenige steden in het Graefschap van Ravensburg. Legher breeckt op voor Bruynswijck. Vrede tusschen den Hertogh ende de voorsz Stadt. Het stedeken Lochem afghebrandt. Altena by den Brandenburgher inghenomen. Verscheyden gheschiedenissen inde naebuer Landen. Mulhem gantsch geraseert.

NAer dien langhen tijdt eenigh misverstant was geresen/ tusschen den Vorst Ulrick Frederick ende de stadt Bruynswijck/ soo is de selve inden Jare 1615. volkomelijck uptgheboorsten/ want den voorsepden Vorst heeft voor de Stadt ghesonden een Legher van sesthien duysendt Mannen te Voet ende te Peerde/ onder den Oversten Heer Michiel Victor van Wunsterau/ de welcke de Stadt alomme beset ende besloten heeft. Die vande Stadt haer nu aldus besloten vindende/ gheboden haer Kruyghs-volck/ die dicht by de Stadt laghen/ daer binnen te komen/ de welcke naer de Stadt komende/ veele werden verslaghen. Des Hertoghs volck heeft het Leprooshuys ende de Katte voor S. Gillis poort verovert/ ende

ende de selve poort gantsch ter neder geschoten. De belegghers hebben veele yser-ballen inde stadt geschoten / maer door der borgheren kloeckheyt niet veele schade ghedaen / verscheyden stormen sijn oock op de stadt ghedaen / maer kloeckelijck afgheslaghen: het schieten met grof geschut ende musketten heeft dach en nacht gheduert wel twee Maenden / de Kerck-toornen sonnighe gheheel gheraseert / ander jammerlijck gheschent. De belegghers waren soo hooghe op der Stadt wallen / dat sy malkanderen met yseren haken int lijf ende de kleederen haeckten ende inde Stadt trocken: Die van binnen hebben hare vyanden begroet met heete steenen / siedende water / kalck ende brandende peck-reepen: de Mynen der beleggers vermits den sandigen gront hebben oock weynich te wege gebracht.

De Burgers ende Krijghslieden van binnen onder den Obersten Kniphupsen / hebben alle uptterste devoir ghedaen tot bewaringhe der stadt / met uptvallen haren vyant groote schade doende.

Jacobus de vrede-liebende Koningh van Groot Brittaengien / wetende hoe opiniatelijck de Hertogh van Brunswijck zijn Neve / de Stadt Brunswijck aentaste / heeft om alle vorder onheyl te verhoeden / geschreven aende Staten der Gheunieerde Provintien als volght.

Hooghe Moghende Heeren / onse goede vrienden ende bont-ghenooten / wy hebben met grooten onlust verstaen / dat het tusschen den Hertogh ende Stadt Brunswijck tot een openbaer oorloghe is ghekomen: Dewijle de selve den ghemeynen Religie-handel / ende den ghenen diese aenghenomen hebben / niet dan tot groote schade en kan dienen / indien de selve alsoo malkander t'onder brenghen / ende den alghemeynen vyant hier door meer ende meer stercken: Soo heeft ons goet ghedacht den ghemelden Hertoghe de groote ghevaerlijckheyt voor ooghen te stellen / daer in hy zijne Ondersaten ende hem selfs is brenghende / indien hy niet by tijdts dese saecke tot een goedt ende redelijck verdragh sal laten brenghen. Ick heb oock te ghelijck goedt ghevonden te versoecken ende te vermanen / dat ghy uwe macht ende authoritept tot sulcken eynde / soo wel by de Stadt Brunswijck als de Anzesteden / daer toe ghebruyckt / dat sy een sulck verdragh niet af en slaen / tot welcken soo goeden ende Godsaligben werck wy aen onse zijde oock gheern doen willen / alles dat het selve bevorderen kan ende mach. Twijffelen oock niet / ghy sult aen uwe zijde oock insghelijcx van selfs 'u ten hooghsten daer aen laten ghelegben zijn / die het yser (dat anderssints over de gantsche Christelijcke Kercke gaen sal) te dempen ende te blusschen / &c.

De Heeren Staten dese vermaninghe ter herten nemende / ende tot stichtinghe des Krijghs vander Stadt Brunswijck ende andere van Anzesteden hare Gheconfedereerde vrienden / oock selfs aenghesocht zijnde / hebben goedt ghevonden derwaerts te senden den Prince Henderick Frederick van Nassau / met al hare Ruyteren ende een goedt ghetal Soldaten / om met advijs der Ghecommitteerde Ghesanten der Heeren Staten ende der Anzesteden te helpen verrichten sulcx als ghemeyn advijs best soude ghevonden worden.

Den 19. October 1615. is van Bremen tot Celle / ses mijlen van Brunswijck gheleghen / ghekomen Frederick Grave van Solms / overste der Anzesteden / by hem hebbende niet meer als 800. Ruyteren / ende 1600. Voet-knechten / verwachtende noch 200. van Bremen: daer teghen hadde de Hertogh 2000. wel-ghemonteerde Ruyteren / 9000. Voet-knechten ende 9000. Boeren ghewapent. Den Grave volghde straex een Keyserlijck Mandaet / hen verbiedende eenighe hostilitept teghen den Hertogh aen te vanghen. Maer de Grave lettende op zijnen plicht / daer mede hy de Anzesteden was verbonden / ende mede dat den Hertogh niet na en liet alle vyandtschap te ghen de stadt te ghebruycken / is ghekomen tot Gifhoren / vier mijlen van Brunswijck / hier heeft hy schrijvens ghebreghen upt Brunswijck / vander Stadt uptterste ghevaer / daer op heeft de Grave ghereselveert met sijn kleynen hoop voort te trecken / schrijvende den Obersten Kniphausen den 21. October sich te laten binden aende Landtweyr so sterck als hy konde / om de selve Landtweyr / die sterck beset was met Redouten / in te nemen / ende een wegh daer door met waghens / peerden ende geschut te moghen passeren / maer als de Grave aende plaetse quam / heeft hy aldaer des Hertoghen volck ghevonden / hy heeft eben wel aenghevallen ende met grooter couragie des Hertoghs volck upt de Landtweyr ende upt vijf Redouten ghesla ghen / neder legghende wel dry hondert man. Onder-tusschen is des Hertoghs gheheel Legher op den Grave aenghegaen. De Overste Kniphupsen quam oock upt der Stadt den Grave te hulpe met dupsent te Voet ende dry Cornetten Peerden / het treffen is dapper gheweest ende des Hertoghs volck werdt te rugghe ghedreven / maer de dry Cornetten Ruyteren upt der stadt / namen de vlucht nae de stadt / latende haren Obersten Hans Georgh van Solms vanghen / dese vlucht veroorsaeckte verslaghenthepdt ende vlucht onder het Voet-volck / die hen nochtans onder Graef Frederick van Solms kloeckelijck weyrden / maer moesten eyndelijck door de menichte harer vyanden naer de stadt wijcken / verliesende wel dry hondert man. Men meynt soo de Ruyteren niet ghevlucht en hadden / dat de Grave het gheheele Legher soude in desorde ende inde vlucht hebben ghebracht.

De Ghedeputeerde der Gheunieerde Nederlanden tot Hamburgh wesende / schreven den Grave van Solms binnen Brunswijck / dat de Staten hadden ghereselveert de Anzesteden in haren noot by te staen / 't welck die van Brunswijck sonderlingh versterckte.

Volghens de ghemelde Resolutie heeft Prins Henrick alle de Ruyters verschreven met een goedt ghetal Voetknechten / ende ses hondert wagens / om de soldaten / ammonitie ende bagagie te voeren / met de welcke hy den 7. November van Rees na Brunswijck is vertrocken / passerende den 12. November door ende voor by de stadt Munster / die seer verblijdt waren / dat de Staten de stadt Brunswijck souden bystant doen / beschenckende yeder Compangie met een tonne biers ende de Officiers een tonne wijns.

Prins Henrick sant Mons. de Brochem Ritmeester met ses-en-twintigh Ruyters voor upt aende Gecommitteerde der Heeren Staten. Dese quam eerst tot Bremen daer hy met groote blijschap werdt ghewillecomt / desghelijcx gheschiede tot Hamburgh daer hy de Ghedeputeerde van 't voor-ghemeldt / als oock de Ghecommitteerde der Anzesteden / die al t'samen seer verblijdt waren als sy seherlijck verstonden / dat Prins Henrick soo nae by was.

Prins Henrick heeft op desen tocht met wepnigh garnisoen beset de stadt Herwerden ende andere plaetsen inde Graefschap Rabensburgh ghelegben / inden name des Keurvorsts van Brandenburgh / ende alsoo dit scheen te strijden teghen verdragh der Vorsten / soo isser eenen Commissaris vanden Brandenburger aen de Landtstenden ghesonden / die hen upt zijnen naem heeft voor-ghedragben / vanden inval des Marquijs Spinola / daer door de persoon de Marckgraefs van Brandenburgh in het hooghste perijckel was ghekomen / dat sijne Voorluchtigheydt tot reddinghe desselven / hadde zijne vrienden / insonderheydt de Nederlandtsche Staten versocht / om den loop van Spinola te beletten.

Dat zijne Voorluchtigheydt hem wilde verseckeren vande plaetsen die de Spaensche noch niet en hadden beset. Te meer / vermidts het verdragh van Santen / hier voren gemelt / dat met gemeyn consent der Vorsten / Landtstenden / Koninghlijcke ende Vorstelijcke ge-

Digitized by Google

ſanten/ was beſloten ende verſeghelt/ door onnoodighe diſputen vande Spaenſche was beſpot/ &c. Dat de Graefſchap Rabensburgh volghende 't verdrach van Xanten was den Brandenburger toeghekent/ als tot Kleve Hof houdende.

Prins Henrick heeft oock eenighe redelijcke Artikulen hen gheaccordeert door de Landtſteden te meer ende ghewilligher hebben verſtaen garniſoen in te nemen.

Als nu de boven-gemelde Ghedeputeerde der Heeren Staten ſekerlijck wiſten de aenkomſte van Prins Henrick met alle de Kupterije der Heeren Staten ende veele Muſkettiers op 400. wagens gheladen/ hy haer hebbende twee halve Cartouwen ende drie Veldtſtucken/ ſo hebben ſy den Koning van Denemarcken ende Hertogh van Brupnſwijck verwittight de reſolutie der Heeren Staten/ ende begheert aen ſijne Maj. de ſake alſoo te belepden by den Vorſt/ dat der Staten volck geen oorſake en ſouden hebben ſich te verhoegen by der Anzeſteden Krijghs-volck/ ende wat vpantlijck in des Hertogen landt aenrechten/ maer veel meer dat den krijgh mocht neder ghelept ende alle vorder bloetſtorten geweert worden.

Maer voor 't ontfanghen vande brieven/ was den Koningh ende Hertogh genoegh bekent de aenkomſte van Prins Henderick met der Staten volck/ alſoo dat den Vorſt de ſtadt verliet/ ende de Koningh repſde nae Denemarcken/ ſchrijvende onderwegen antwoort aen de Nederlantſche Gecommitteerden.

De Hertogh van Brupnſwijck ſchreef oock aende Gecommitteerde den 11. November 1615. dat hy om verſchepden conſideratien/ de belegherde ſtadt ende de ghewonnen ſtadts wallen/ katten/ graben ende bolwercken gheheel hadde verlaten/ ende gheſint was alle vpandtſchap te doen ophouden ende het verſchil door een Goddelijcke onderhandelinge te doen af handelen/ daer hy verklarende dat het hem wel behaeghde/ dat de Nederlandtſche Ghecommitteerde de ſtadt in deſe handelinge met raet by ſtonden/ 't welck hy beloofde te erkennen aende H. M. Heeren Staten ende alle goede nabuerſchap te betoonen.

Op den ſelven dagh waren der Staten Ghecommitteerde van Hamburgh tot Sloetelbergh ghekomen/ daer Prins Henrick met zijn volck een half ure te voren was gekomen: Hier verſcheen Prins Henrick Jooſt van Adelips des Hertoghs van Brupnſwijck Landvoſt/ doende een langhe Oratie/ om Prins Henrick te rugghe te doen trecken/ ſonder de Weſer te paſſeren: proteſterende anders dat zijn Heer ontſchuldigh ſoude zijn van al de ſwarighepdt die daer upt mocht ontſtaen/ ſegghende dat door ſulck niet dan des Vorſten ruijne konde ghemeynt zijn/ ende dat ſijnen Vorſt noch ettelijcke dupſendt Kupters ende Soldaten in ſoldpe hadde/ om ſulcken verderf van ſijn landt af te keeren.

Prins Henrick deſe proteſten door by gaende/ antwoorde mondelijck ende ſchriftelijck dat hy met het Nederlants Krijghsvolck daer ghekomen was/ op het ernſtigh aenhouden der Anzeſteden/ om de ſelve in hare wettelijcke defentie de handt te bieden/ ende dat van weghen de goede vriendtſchap die ſy met de Nederlanden eenighe hondert Jaren hadden ghehouden: Ende alſo hy hadde nu verſtaen des Hertogs afvocht/ ende tot den vrede ghenepght was ende ghereſolveert hem mede inder Evangheliſcher Cheur ende Vorſten ende Stenden Vnie te begeven: ſoo en was hy niet van ſin eenighe hoſtilitept in ſijn landt te gebruycken/ maer om den landt-vrede te herſtellen/ de Weſer te paſſeren/ ende int landt van Brupnſwijck ſoo langhe blijven dat alle vpandtſchap aen beyde zijden ſouden ophouden/ ende zijn V. G. onder de hant ende zegel belooven deſe 4. Artijculen.

1. Dat alle Krijghswesen ſoude afgheſchaft ende 't Krijghsvolck afghedanckt wesen op den xxv. November.

2. Dat ghreen vpantſchap meer ſoude worden begaen t' eenigen tijden oft in geender manieren.

3. Dat alle differenten ſouden gheſtelt worden om af te handelen in handen van Keyſerlijcke Commiſſariſen ende ander Heeren.

4. Dat hy al dien tegen ſoodanigh accoort worde ghedaen/ de offenſerende partije met macht ſoude tot reden gebracht worden.

Eenige dagen daer na is de ſake tot een ſtilſtant gekomen/ waer op de Vorſt het vertreck van Pr. Henrick/ doch der Anzeſteden Ghefanten en waren daer toe niet te beweghen/ vreeſende nae den aftocht dat de ſaecken weder te rugghe ſoude gaen: maer Prins Henrick ſepde hen aen/ dat hy langhſaem ſoude aftrecken/ ende met beſtendighe redenen van haer ontboden zijnde/ ſoude weder keeren.

Ghedurende deſe belegheringhe/ ſijn van des Hertoghs zijde 12000. ende van d'ander 3000. ghebleven/ ende vele ſchade allenthalven geſchiet.

Eyndelijck is door Gods genade ende ſonderlingen arbeyt der Keur vorſtelijcke Paltz Ghefanten ende ander Princen den vrede ghetroffen/ de welcke den 21. December 1615. is gepubliceert.

Den 6. April deſes Jaers 1615. des avondts ten acht uren/ is onverhoets binnen Lochem een hups aen brandt gekomen/ daer van terſtont het gheheel ſtedeken is ontſteken ende jammerlijck verbrandt met de Kerck/ Kloosters/ Raedthups ende Archiven/ ſonder dat het ſelve konde ghebluſcht worden/ de daken daer meeſt weerck ende de wanden leem zijnde.

De Brandenburger hadde in Julis ingenomen Altena de woonplaetſe der onder Graven vander Marc/ daer mede nemende 't beſit van 't gheheel Graefſchap vander Marck/ 't welck de Spaenſche verdrietende/ hebben het landt rontom dapper afgheloopen/ 't welck te voren niet dan te vele was geſchiet/ daer door veele Borghers ende Rupſluyden tot den bedelſack waren ghebracht.

Boven is verhaelt hoe dat Anno 1612. de vrypheydt Mulhem was begonſt tot een Stadt te bouwen/ ende hoe daer teghen vande Stadt Ceulen een proteſt was ghedaen/ waer op een verbodt van voorder te bouwen vanden Keyſer was ghevolght: den Borſten evenwel den bou latende voort gaen/ ghevende een ander ſchrift tot bewijs haers rechts aenden dagh/ daer teghen die van Ceulen weder aenden dagh hebben ghegheven/ maer ſiende datſe daer mede den bou niet konden verhinderen/ ſoo heeft de Magiſtraet de ſake ſeer pverich by den Keyſer verbolght/ daer op is ghevolght een ſcherp Keyſerlijck Mandaet int Jaer 1614. volgende 't ſelve/ heeft de Nieuburgher een deel vanden nieuwen wal afghebworpen/ maer in Auguſto 1614. heeft Spinola den wal gheheel ghevlecht ende de hupſen laten ſtaen: Die van Ceulen hier mede niet te vrede zijnde/ hebben alle Metſelaers/ Timmerlieden met hare knechts ende jongers/ in hare ſtadt woonende/ bevolen naer Mulhem te trecken met haer breet-gereetſchap/ om alle hupſen te raſeren/ 't welck ſeer blijtigh is ghedaen den 30. September 1615. niet ruſtende door dat ſy alle nieuwe hupſen hadden om verre ghebworpen/ daer is menighen Rozenſolder ghebroken/ ende alderhande Granen/ oock Speck/ Vleeſch/ Wijn/ Bier in den dreck ende ſant ghebworpen ende met voeten ghetreden: De Inwoonders is gheen tijdt ghegeven/ hare bedden ende meublen te ſalveren: Soo dat door die bedroefde Lupden een jammerlijck ſpertakel is ghebweeſt/ niet wetende waer ſy hen inden aenſtaenden winter ſouden berghen.

Den was niet ghenoegh datmen de lupden om de Religie upt Ceulen/ Aken ende ander ſteden verjaecht hadde/ die nu binnen Mulhem hen hadden neder gheſlaghen/ hoopende daer hare conſcientie te moghen beleven onder de wettelijcke beſcherminghe der Vorſten/ maer men heeft noch boven dien hare hupſen gheraſeert ende hare neeringe afgeſneden. Doch de Aerde is des Heeren/ ende die hem betrout en ſal niet verlaten wesen.

Storm-

Stormwinden ende hooge vloeden. Vnie der Geunieerde Landen ende de vrye Anzeſteden. Doot vã Aquaviva. Lichtenfort eñ Borculo inghenomen. Harden Vorſt. Moort begaen aen Ian van Wely Iuwelier, Wort ontdeckt ende gheſtraft. Reyſe van Spilbergen, rontom des werelts kloot.

IN December 1615. zijnder groote ende ſchrickelicke ſtormwinden ende ſprinckvloeden geweeſt, die op verſcheyden plaetſen groote ſchade hebben ghedaen. 't Water heeft tot Hamburgh ende Bremen twee daghen langh door de gantſche ſtadt op de ſtraten gheſtaen / doende groote ſchade aender kooplupden goederen in kelders ende packhuyſen. Op Zee zijn veele ſchepen vergaen / de dijcken op verſcheyden plaetſen doorgebroken. In Holſteyn ende Dotmarſen zijn wel 40. dorpen vant water overloopen / waer door veel menſchen ende beeſten zijn vergaen. By het Eylandt Tercera zijn twee Spaenſche Caraken upt Indien komende rijckelijck gheladen in ſtucken geſtooten ende vergaen. De Hollanders ende hare naebueren hebben oock ſchade geleden aen ſchepen / dijcken ende beeſten. In Oost-Vrieſlant zijn veel menſchen ende beeſten verdroncken / t' Amſterdam zijn oock eenighe ſchepen gheladen upt Spaengien ghekomen door de palen aen ſtucken geſtooten.

De Gedeputeerde der Gelderſche ende Over-pſelſche Anzeſteden / hebben nae veele communicatie ende vlijt / op den xxvij. December 1615. de Vnie beſloten binnen Bruynſwijck / tuſſchen de Geunieerde Nederlanden ende de Ooſterſche vrye Anzeſteden / tot onderlinge defentie der handelinge ende traffic op de Noortzee / ende de Rivieren daer in loopende / als namelijck met de ſteden Roſtock / Stralſum / Wiſmar / Gripſwalt / Magdenburgh / Bruynſwijck / Lunenburgh eñ Anclam / ende den 11. Januario 1616. met Hamburg binnen Hamburgh / ende den 18. Januari binnen Bremen met de ſtadt Bremen. Van het beſegelen / onderſchrijven ende beeedighen deſes verdraghs ſal hier nae geſproken worden.

Den 5. Februarij 1615. was tot Romen gheſtorven Pater Claudius Aqua Viva Generael der Jeſuijten / oudt ontrent 70. Jaren / hebbende 34. Jaer Generael gheweeſt. Hy hadde in verſeghelde brieven tot Generael in zijn plaetſe geordonneert Pater Gabriel Aſſiſtent deſer Orde in Duytſchlant / die met conſent des Paus is beveſticht.

Den 10. Januari 1616. hebben de Heeren Staten Generael door eenighe Vendelen Volck upt Zutphen doen inmemen 't Kaſteel ende ſtedeken Lichtenfort / latende daer upt trecken de Hanebederen oft Munſterſche garniſoen met haer meubelen ende bagagie. Dit ſtedeken met de Heerlijckheydt ende Jurisdictie / is by ſententie des Hofs van Gelderlant ende Zutphen / ten overſtaen van eenighe ghecommitteerde Raedtsheeren upt de reſpective Hoben van Hollant / Zeelant / Vrieſlandt ende Utrecht toeghelaet den weilgheboren Heer Joost Grave tot Limburgh ende Bronchorſt / &c. Na dat ſijn Gen. daer wel 38. jaren met de Heerlickheydt Borculo om geplept hadde / met de Munſterſche / ſo tot Spiers als elders.

Den 22. Februario 1616. is den Colonel Diederick van Dorth upt bevel der Mog. Heeren Staten Generael ende Prins Maurits met 9. Vanen Ruyteren ende 13. Vendelen Voet-volck / ghetrocken nae Borculo / welcke ſtadt met 6. dorpen daer onder hoorende mede den ghemelden Heere is toeghelaetdt: De Burgheren zijnde haren Heeren toeghedaen / hebben het Krijghs-volck vrywilligh inghelaten ende alle hulpe ghedaen tot belegheringhe des Kaſteels / ende nae achtien ſcheuten zijn de Hanebeders onbeſchadicht uptghetrocken den 25. Februario. In beyde gemelde ſteden is eenighe beſettinghe ghelepdt / ende den Godsdienſt herſtelt / op de wijſe vande ander Gheunieerde Landen.

In Januario deſes Jaers heeft het ſeer hart ghevroren / alſoo dat de Revieren Rijn / Yſel / Maſe / Wale / ja de ſuyder Zee zijn toeghelooven / ſoo hart vriesende / datmen alomme met Waghens ende Peerden over mocht. Hier en daer zijn menſchen ende beeſten van koude vergaen ende ghestorven / deſen ſtrenghen vorſt dnerende een Maent langh.

Ick en kan hier oock niet laten kortelijck te verhalen de grouweljicke moordt / begaen aende perſoon van Jan van Welp Juwelier woonende tot Amſterdam / door Jan Parijs Kamerlinck van Prins Maurits / ende Jan de La Vinge Adelborſt onder de Garde van Prins Maurits: Het is gheſchiet dat Jan van Welp den 12. Martij aen Prins Maurits heeft ghetoont ende verkeylt een koſtelijcke Hoetbant van Diamanten / ende alſoo zijn Excellentie noch met hem wilde daer van ſpreken / heeft hy dien den Kamerlinck Jan Parijs te bewaren gegeven: Parijs den ſelven in bewaringhe hebbende / liet dien ſien aen verſcheyden perſoonen / ende werdt des anderen daeghs weder ghelevert: Jan Parijs hier door tot bekoringhe gebracht zijnde / heeft met Jan de La Vinge / Adelborſt onder de guarde van Prins Maurits (eertijts zijn Lackey) geſproken / om t'ſamen den voorſz Welp om te brengen / ende hen alſoo meesters te maken vanden gemelden Hoetbandt ende ander Juweelen / die de voorſz. Welp by hem hadde: eyndelijc als Welp aen Jan Parijs vraeghde om den Prince te ſpreken / heeft hy hem beſchepden des namiddaeghs te komen met zijn Juweelen / ende bracht hem doen op zijn eyghen Kamer / tot dat de Prince ledigh zijn ſoude / hem voorlegghende eenighe Hoetbanden van zijn Excellentie om te beſien / in allen ſchijne / oft den Prince die wilde verreuplen / ondertuſſchen heeft Parijs La Vinge ghewenckt / ende een Piſtol geladen / ende die gelevert aen La Vinge met een Poingaert upt de Wapen-kaſſe van Prins Maurits / ende als de Prince uptghereden was naer Rijſwijck / is Parijs met La Vinge inde Kamer by van Welp gekomen / ende alſoo de ſelve heel beſich was om de oude Hoetbanden des Princen te beſien / quam La Vinge van achter ende ſchoot met de Piſtol van Welp door 't hooft / Parijs upt de Kamer loopende om den ſcheut te excuſeren / ſoo pemant wat ghevoordt hadde / ende niemandt vernemende / is weder inde Kamer ghekomen / daer hy van Welp bant op den ſolder liggen / dien La Vinge noch twee ſteken hadde gegeven met den Poingaert / ende overmidts hy noch ſeer reutelde / nam Parijs twee zijde linten / daer mede hy van Welp voorts ghewoorght heeft / nemende voorts upt zijn ſack deſe nabolgende Juweelen: Den ghemelden koſtelijcken Hoetbant / ſes koſtelijcke Diamant-ringhen / een groot Pereliſnoer van ſeven Touren / noch 375. Peerlē aē kleyne ſnoerē / noch hondert en 20. loſſe Peerlen / vier Ovaelſtucken met Diamanten beſet / met een Carcantgien met Diamanten beſet / 't welck Parijs heeft t'ſamen in een Koffer ſluytende / verbrande den hoetbant / neuſdoeck / krage / hantſchoenen / Taſelboeck ende beurſe van Welp / ſleppende het Lichaem in een hoeck vande Kamer op een lederen kleet: Des nachts hebben ſy een put ghemaeckt inden aſch-put / ende alſoo het ſeer doncker windigh weder was / met haer beyden 't lichaem over 't Hof inden aſch-put begraven / brenghende Parijs des anderen daeghs alle de Juweelen in zijn hups / die ſluytende in een kiſte / daer ſy bleven tot dat 't doode lichaem was gebonden / doen verborgde hy 't in een Angeliertest in ſijnen Hof / maer daer na begroef hy die in zijnen kelder.

De moorders met deſe moort niet te vreden zijnde / hebben vernomen dat de Griffier van Pr. Maurits een goede ſomme ghelts by hem hadde liggende / met den ſelven is Parijs / La Vinge ende eenen Goſſepijn op Mey-avondt ghegaen in ſeker herberghe: als den Griffier met den wijn bevanghen was ende ſliep / hebben Parijs ende La Vinge behendelijck de ſleutels van ſijn Cantoor upt ſijn ſack gekregen / met dewelcke Parijs is in des Griffiers Kamer ghegaen / nemende al het ghelt / is weder wegh ghegaen / de Kamer

Digitized by Google

na hem dicht toe sluytende / Gossepijn nerghens van wetende / ontmoete Parijs opt Hof / ende alsoo een der geltsacken los ginghisser een deel gelts uptghevallen / daer upt Gossepijn ghewaer werdt dat Parijs met geldt was geladen / het geldt weth gebracht hebbende / heeft de sleutels behendelijck in des Griffiers sack door Jan de La Vigne doen steken / het gheldt hebben sp daer na ten deele ghedeylt ende Gossepijn mede een deel ghegeven / op dat hy swijgen soude / het doode Lichaem van Welp is een tijdt daer nae ghevonden / door den ghenen die den asch-put leechde / ende den Griffier heeft allen blijt aenghewent om zijn ghestolen gelt weder te krijgen / ende na langh onderzoeck heeft vanden Weert / daer hy met de moorders droncken ghedronckē hadde / verstaen / dat Jan Parijs / ghedurende sijn slapen / was upt geweest ende weder was ingekomen: Op dese ende andere suspitie is Parijs tot den Fiscael ontboden / den welcken hy bekende van 't gheldt / 't welck tot zijnen huyse ghehaelt zijnde / werdt daer by ghevonden eenighe Peerlen van Jan van Welp / waer door Parijs werdt ter torture ghebracht / die na langhe wederstant alles bekende / meldende zijn mede-hulper ende heelder La Vigne / die oock alles bekende sonder pijnighen.

Dese moordt wesende seer grouwelijck / te meer dewijle die begaen was int Hof van zijn Excellentie / soo sijn de ghemelde Moorders den 16. May 1616. gecondemneert openbaerlijck op de Rolle met gheboghen knien ende ghevouwen handen / God / de Justitie / zijn Excellentie ende de Vrienden van Jan van Welp te bidden om vergiffenis / ende voorts ghebracht te worden ter ghewoonlijcker Recht oft Justitie-plaetsen / ende daer op een Kruys ghebonden / ende voorts alle de leden ghebroken van onder op tot boven datter de doot na volght: welcke sententie ten selven dage is geexecuteert / ende hare lichamen op Raders ghestelt tusschen 's Gravenhage ende Rijswijck / andere ten exempel / alwaer de selvighe hebben ghestaen int begin des Jaers 1620. daer de selve by nacht zijn ter neder ghevorpen.

De Heeren Staten Generael van verscheyden Gouverneurs verwittight zijnde / dat den vyandt int Land van Kleve ende daer rontomme / by den anderen hadden ghebracht tusschen 6. ende 7000. man te voet / 15. Cornetten peerden / en meer dan 100. wagens ghe-laden met ammonitie / meel ende andere provisien tusschen vier ende 500. Bootsgesellen / 6. Canons / eenighe Veltstucken / Pioniers / Schuppen / Houweelen / Picken / tot Wesel 2. Schepen met meel / ende datter tot Rijnberch gereetschap werd gemaeckt om een Schipbrugge te leggen / om den Rhijn te passeren / verwachtende meer volck te voet ende te peerde / sonder datmen eerst pets konde weten van des vyandts ooghmerck. Overste van dit volck was Gr. Henderic vanden Berghe. Prins Maurits goede correspondentie houdende met de Colonels Wtenhoven ende Pinssen Gouverneurs tot Rees ende Emmerick / ende andere / ende van alles wel gheadverteert zijnde / heeft de garnisoenen tot Rees ende Emmerick versterckt met 5. ofte 600. mannen / ende alle Ritmeesters gheschreven hen ghesheel te houden ten dienst vande Landen / desgheliick aende Provintien om gheen swarichept te willen maken / de Compangien van hare repartitien te laten volghen / daer de noot sulck soude vereyschen: Die al willich daer toe waren / maer den noot heeft sulck niet ghevordert.

Int Jaer 1614. den vij. Augusti is Jozis Spilberghen als Admirael upt Texel gevaren met eenighe wel ghemonteerde ende ghemande schepen. Met dese schepen is hy eerst ghevaren na de Eylanden van Capo Verte om S. Vincent ende S. Antonio aen te doen / om ververschinghe. De Stierlieden hebben dese Eylanden ghemist / komende op de kusten van Brasilien / alwaer sp verversht hebben / op de hooghde van xxiij. graden. Den 2. Maerti 1615. sijn sp gekomen voor de Magellaensche Straet / aende Capo de Virginea met groot perijckel / alsoo den inganck der Straete haer dickmaels werdt belet door veel stormwinden ende quaet weder / doch zijn eyndelijck door Gods hulpe den 3. Aprijl d'eerste enghde ghepasseert / ende den 6. Aprijl in Cordes Baye / daer sp hen versagen van water / hout ende andere noodzust. Den 26. May sijn sp met veel quaet weder ghearriveert aen 't Eylant La Moche, daer sp vande inwoonders beleefdelijck verversht werden: Dit waren Chyleser / by-anden der Spaengiaerden. Den 29. May quamen sp ten ancker voor 't Eylant S. Maria, 't welck oock Chyleser zijn / maer den Spaengiaerden subject: Dit Eylandt nam Spilberghen in / daer vindende groote menichte van Schapen / Hoenderen ende andere ververschinghe: Van daer quamen sp inde Baye Conception ende Valperiste, doende den Spaengiaerden alle schade die sp konden. Inde Baye Quintero verversch-ten sp hen met water / passerende voorts Porto d'Ariqua, seylden sp langhs de kusten van Peru tot Canserte: Den 16. Juli kreghen sp een Barcke / ende verstonden vande Spaengiaerden / dat sp in Peru al langhe vande komste deser Vlote upt Spaengien waren verwitticht. Op dese waerschouwinghe hadde de Marqnijs de Moules Clares Vicerop van Peru, houdende zijn hof tot Lima doen arriveren 8. Galioenen / op de welcke commandeerdē Don Rodrigo de Mendoza ende Don Pedro Alvares de Pulgare een out ervaren Krijghsman. Den 18. Juli heeft Spilberghe dese Vlote vernomen / de welcke terstondt het schip de Son hebben aengetast / maer de Nederlantsche schepen by haer hoede zijnde / hebben haer lustich met schieten ontfanghen / ende de Generaels van beyde Armaden hebben malkanderen aengetast / ende na dat sp eenighe voleen op malkanderen hadden gedaen / soo heeft Rodrigo zijn schip afgewent inder nacht. Ghedurende het scharmutseren inden morghenstont quam daer een Pataes aen seylen / daer wel 150. Cabaliers in waren vanden Vicerop de ander schepen na ghesonden / dese Pataesse werdt soo dapper ghewillecomt met schieten vande Nederlanders datse sonck met alle de Caballeros. De volgende nacht deden de Spaensche wepnich wepre / maer de Hollanders hielden niet op van schieten / Don Rodrigo sochte met zijn schip t'ontkomen / maer de Nederlanders tasten den Admirael seer furieuselijcken aen / 't welc Don Rodrigo siende / quam den selven te hulp / hier begonde een ghewelddighe Bataelie / ghedurende vanden middagh tot den Avont / eyndelijck moest den Spaensche Admirael hen op geven op genade ende ongenade / maer alsoomen doende was om de andere schepen te bevechten ende vermeesteren / heeftmen hen niet konnen redden / maer is te gronde gegaen / maer upt eenighe gevangen Spaengiaerts verstontmen alle ghelegenthept: Don Rodrigo wel bespelt zijnde / ist ontkomen. Dese victorie is Spilberghen den 20. Juli ghekomen inde Baye Callau de Lima, maer siende dat daer gheen voordeel en was te halen / is twee mijlen vant lant gaen liggen / hoopende noch Don Rodrigo te bekomen / maer verstont dat hy mede gesoncken was.

Spilberghen vorderende sijn repse langhs de Kuste van Peru, heeft de stadt Payta ingenomen / gheplondert ende verbrandt / blijvende daer 13. daghen ligghen wachten op de Vlote van Panama, ende alsoo die niet en quam seylden sp na Nova Spania. Het was quaet / reghenachtigh / ongesont weder / soo dat sp veel sieckten hadden. Van daer seylden sp na Acapulca, daer Gouverneur was Don Gregorio de Poires die 18. groote stucken gheschuts op sijn Kasteel hadde / ende nae dat sp 9. dagen daer voor gelegen hadden / dwongen sp den Gouverneur met hem te accorderen.

Van daer is Spilberghen ghesepit na Insalagas, S. Iago, Natividad Calofornes ende Ladiones, waer sp soo schoone ende lieflijcke bruchten vonden / dat dare sieckten die vele waren / heel gesont werden.

Den 30. Martij 1616. is Spilbergen met 6. schepen wel ghearreveert voor de stadt Malegem int Eylant

Digitized by Google

lant Ternate, al zijn volck gesont zijnde. Dese schepen quamen in Mollucos seer wel te passe / vande selve te verseheren teghen d'Armade van Don Ian de Sylva, diemen met vreese alle daghe verwachte: maer en is niet gekomen: want den Admirael Verhoeven hadde met sijn schepen voor Malacca gheweest / ende hadde aldaer 4. Galioenen verbrant: waer mede Don Ian de Sylva is versteken geweest van zijn voornemen / ende sterf korts daer na in Malacca: de Nederlanders verloren een groot deel aen hē / also sy seer ervaren was inden Zeehandel / insonderheyt in die quartieren.

Soest ende Lipstad by de Spaensche beset, desgelicx Ritberg, Emmeric ende Rees by de Statē gefortifieert, ende Grol by de Spaensche. Accoort tusschen de Geunieerde Provintien ende de Anzesteden. Engelsche verlaten den Briel, Vlissinghen ende Rammekens. Heer van Buillon soeckt assistentie vande Staten. Marocschen brief.

DE grootste ende rijckste stadt Soest naest Munster in Westfalen / was tot dese tijdt neutrael gheweest / blijvende onder de gehoorsaēheyt des Keysers ende der Pretenderende Vorsten / tot dat nu in Aprijl 1616. Graef Henderick vanden Berghe met Kuypers ende Voetvolck zijnen wech derwaerts ghenomen heeft. Ontrent dese tijt waren oock daer by eenighe der Staten Kuypteren / die versochten inde stadt gelaten te worden / maer wert hen geweygert / Graef Henderick begaf hem met zijn volck by de stadt ende versocht den 13. Aprijl inden name des Aertshertogs Albert ende den Nieuburger daer garnisoen in te leggen. De Magistraet beriep hen op de Neutralitept / die hen niet alleen van beyde possederende Vorsten / maer oock van Prins Maurits ende Spinola was belooft / vertoonende daer acten af: Maer Gr. Henderick antwoorde / dat de Staten de neutralitept hadde gebroke / met het innemen der Graefschap Rabensburgh / haer vertoonende de hant ende bevel van Spinola / hen belastende niet een de poorten te openen ende hem met eenigh Krijghsvolck in te laten: Als de Burgery wat tijts begeerden / om hen te bedencken / is haer sulcx niet gegunt / maer Graef Henderic liet terstont 't geschut planten ende alles bereyden tot gewelt. Ten gebrac de Burgers aen geen couragie / om hem teghen te staen / maer also sy geen voorraet en hadden van ammonitie / noch victalie / ende geen ontset te verwachten / hebben sy met Graef Henderick verdragen / ende zijn volck op seker conditien ingelaten.

Desgelijcx den 1. Aprijl wesende Paeschdagh / heeft Graef Henderick oock gedwongen Spaens garnisoē in te nemen die vander Lipstadt: de Grave van Ridbergh / Broeder des Gravē van Emden / wesende seer Rooms Catholijck / ende hebbende zijns Broeders dochter getrout / heeft oock ontrent dese tijt sijn Casteel Ridbergh gestelt in handen vande Spaensche / die het selve hebben gesterckt ende met ammonitie / geschut eñ Garnisoen overvloedelijck voorsien.

De Heeren Staten Generael bevindende dat de Spaensche niet van meyninge en waren na te komen het Santensche Verdragh / hebben upt oorsake gegheven om te sterecken de steden Rees ende Emmerich / bevoorsaende meer den krijgh dan vrede / vandē Spaengiaert te verwachten / in welcken gevalle sy gesint waren dese steden in te houden / tot voordeel haerder nabueren ende haer eyghen versekerthept.

De Gouverneur van Grol / Mathijs Vulken / heeft oock upt last der Aertshertoghē de stadt Grol aen verschepden plaetsen doen fortificeren ende versterecken.

Na verscheyden communicatien zijn eyndelijck op seker conditien ende voorwaerden in een vast verbont getreden / de H. M. Heeren Staten Generael der Gheunieerde Provintien met advijs des Prins Maurits ende Raedt van State / ter eender zijde / ende de vyve Anzesteden / ter ander zijden / in 's Graven-Hage den xij. Junij 1616.

De quota der steden / die voor ende nae in accoort met dese Landen zijn getreden / sal peder geven na advenant van het verbondt ende quota / die sy voor langh onder malkanderen tot onderlinghe defentie hebben ghegheven.

Het eerste ghetal is dat de Steden onder malkanderen cont ribueren.

Als de Vereenighde lādē sullē gevē 100000. gulden / so sullen dese steden geven int hondert.

		Rijcxdaelders.		
100.	——	Lubeeck.	——	5 1/2
60.	——	Bremen.	——	1 1/2
80.	——	Hamburgh.	——	3 1/2
50.	——	Rostock.	——	1.
50.	——	Straelsont.	——	1.
25.	——	Wismar.	——	1/2
40.	——	Magdenburgh.	——	1.
50.	——	Brupnswijck.	——	2.
60.	——	Lunenburgh.	——	1.
25.	——	Grijpswalt.	——	1/2

Doch de eerste ses jaren sal Brupnswijck maer int hondert geven / ten aensien vant groot verderf dat de stadt inden lesten krijgh heeft geleden.

Inde voorgaende beschrijvinge is verhaelt / hoe dat inden jare 1585. de Vereenichde Nederlanden (geperst door de over groote macht ende victorien des Koninck van Spaengien) hadde de Koninginne Elisabeth Hooghl. Mem. ghepresenteert de souberainitept der Landen / op seeckere conditien: tweleck by hare Maj. om sekere consideratien is voor die tijt afgheslaghen / maer heeft aenghenomen de beschermighe der selver landen / op sekere voorwaerden inde voorgaende boecken beschreven: onder andere Articulen is dit een gheweest / dat de Koninginne soude senden 5000. voetvolck ende 1000. peerden onder 't Comandement van eenen Engelschen Generael / zijnde een Heer van treffelijcken Huyse / manhaftig ende professie doende bāde Gereformeerde Religie: al dit volck soude de Koninginne betalen / so lange den krijgh soude in Nederlant dueren: met belofte dat dese Provintien na eyndinge de krijghs / hare Maj. volkomelijck sullen betalen alle onkosten ende verschoten penningen / so vande gagien der soldaten als ander onghelden / tot verseckeringhe hier van hebben de Staten deser Landen de Koninginne in handen gheselt de steden Briel / Vlissinghen ende 't Casteel Rammekens: dit contract is onderhouden tot den jare 1616. dat de Koninck Jacob heeft met de Heeren Staten Generael gheaccoordert / dat de Landen voor de verschoten penningen / bedragende ontrent 80. tonnen gouts (daer van de Staten alle jaren sedert den Trebes hadden betaelt drye tonnen gouts) souden betalen 15. tonnen schats binnen jaers / ende noch drye naestvolghende halve jaren teecke repse 5. tonnen Gouts / doch is daer na bedonghen dat de drye tonnen t'evens souden betaelt worden / ende dat de Staten de Enghelsche / wesende 14. Vendelen / sterck ontrent 1600. mannen / soude in dienst houden / daer over gestelt wert de Viconte del' Isle. Pr. Maurits is inden Briel ghetrocken / alwaer den 11. Junij het Garnisoen wesende ontrent 600. sterck onder vier vendelen is uytgetrocken / ghelijck oock des selven daeghs is geschiet in ander plaetsen.

De Hertogh van Buillon / Hof houdende tot Sedan / zijnde Souverein in zijn Landen / hanthavende de Gereformeerde Religie / hadde hem inde beschermingе des Koninghs van Vranckrijck Henderick de 4. ghegheven / maer nu siende dat de Spaensche factie tot Parijs de overhant hadde / heeft hy versocht dat de Staten Generael der Gheunieerde Landen hem wilden in haer protectie te nemen / ende zijn stadt Se-

Digitized by Google

van doen bewaren met 400. man van haer garnisoen/ maer hier op en is voor dese tijt gheen vaste resolutie ghenomen.

Ontrent dese tijt quam schrijvens vanden Koninck van Maroques genaemt Mulep Sydan aen de Staten Generael/ inden welcken hy verhaelt dat het schip twelck de Heeren Staten aldaer ghesonden hadden/ met groot beweghen van hem/ is aenghekomen/ ende na dat hy hemselven groote Titulen heeft ghegheven/ als Regeerder over vele Koningen ende Barbarische natien/ segt hy: dat hy begheert vrientschap te houden met de Regierders vant Nederlant/ dat hy verstaet trou ende geloof te houden/ als de berghen op aerden: will daerom een Gezante senden om met haer naerder vrientschap te maken ende te houden.

Graef Henderic vanden Berge tracht volc in Dortmont te brengen. Oploop binnen Delft. Nederlantsche Ghesanten in Sweden ende Moscovien. Macht der Nederlantscher Koopluyden in Indien. Turcksche Zeeroovers sterck in zee. Onghewerfde lakenen uyt Enghelandt verboden te voeren, ende Placaet der Staten daer teghen. Verbot der Staten gheen Soldaten te moghen trecken in dienst van ander Princen.

DE Prince van Brandenburgh van Cleve gerepst zijnde na Berlijn in Brandenburger lant/ zijn de Spaensche onder Gr. Henderic vandē Berge na Dorthmont ghetrocken. De Magistraet der stadt sant eenighe Ghezanten aen Graef Henderick/ om te weten de oorsaecke van zijn tocht op hare stadt. Gr. Henderick antwoorde last te hebben/ waer op sich de Kepser in noot tot haer te vertrouwen hadde: die van der stadt antwoorden/ den Kepser te kennen voor haren Opperheer/ den welcken sy wilden de poorten openen by daghe ende nachte/ ende voorts te doen wat ghetrouwe ondersaten schuldigh zijn: sy baden voorts datmen haer met geen garnisoen wilde beswaren: de Grabe dese beschepden antwoorde hoorende/ ende merckende sonder moeyten gheen volck tinde stadt te sullen krijghen/ is vertrocken/ hen vermanende datse vol standigh souden blijven.

De Magistraet der stadt Delft hebben tot verval vant graven ende diepen van eenige vaerten ende andere wercken tot dienst van hare stadt ende burgherp doen stellen seninge verhooginge op den Rozen-accijs/ waer door groote murmuratie onder velen is ontstaen/ also dat den 2. Augusti 1616. eenighe Vrouwen eñ jongers hen hebben begeven op de marckt/ sprekende eenighe violente woorden op de Magistraet/ een der selver Vrouwen wert ghevanghen/ daer door des volghenden daeghs meerder timult ende oproer is ontstaen/ want eenighe hondert vrouwen ende jongers ende oock eenighe mans/ hebben hen met menichte op de marckt begheven/ eenighe op een ketel slaende in plaetse van een Trommel/ ende een voorschoot ghevluchtende in stede van een Vendel/ roepende dat sy den Rozen-accijs willen op den ouden voet hebben/ ende als sy terstont geen goet bescheet en kreghen/ tasten sy het Accijs-huys aen/ ruchende de deuren ende vensteren af/ de boecken hebben sy ghescheurt/ ende 't geit op der straten ghevorpen/ ende also den Schout eenige wilde verspreken/ hebben sy dien ghedwonghen op het Stadthuys te vluchten/ alwaer noch eenighe Burghemeesters ende andere vande Magistraet waren/ dit ghepuffel hoe langher hoe stercker worende/ hebben de glasen vant Stadthuys gheheel gheraseert met worpen/ doende haer best om oock de Vensters ende deuren te vernielen ende te vermeesteren/ waer tegen hen eenighe Borgers seer kloeck van binnen hebben ghestelt. De Magistraten in desen angst zijnde op 't Stadthuys besloten/ hebben de Clocken doen trecken om de Schutterpen te doen vergaderen/ dewelcke wel hun beste deden om by een te komen/ ende dese desordre te doen stillen/ maer werden verhindert by den anderen te komen/ met steen-werpen ende ander gewelt/ also dat eyndelijck de Magistraet des namiddags is genoodsaect by publicatie niet alleē dē nieuwē Rozen-accijns te niet te doen/ maer ooc volgende den wille van dit grau/ het opperste kleet/ welck men den Caritaethuys moest gheven na 't overlijden van man ofte vrou/ eñ het koopen der doodkistē vant selve huys/ twelck gheschiet zijnde/ is den meesten deel van dit gheselschap vertrocken/ maer den selven abont is noch inde stadt ghekomen de guarde van Prins Maurits/ ende des anderen daeghs verscheyden Compangien soldaten/ also wert wederroepen/ sulcx als by dwangh was afgheschaft/ ende na eenige dagen den Procureur Generael inde stadt gekomen wesende/ ende by nacht de Schutterpen inde wapenen ghebracht zijnde met de soldaten/ werde eenighe vande voornaemste roerbincken gevangen/ andere die ontvlucht waren/ werden inghedaeght ende op gelt ghestelt/ maer eyndelijck op alle haer versoeck ende bidden ghepardonneert: de Schutterijen werden versterckt ende in quartieren gedeelt/ om lichtelijcker by den anderen te konnen komen/ ende sulcke ofte dierghelijcke commotien op ander tijden te voorkomen.

Int Jaer 1615. in Augusto hadden de Heeren Generale Staten na Sweden ende den Moscou ghesonden Heer Reynout van Brederode/ Heer van Veenhuysen/ President inden hooghen Raet/ Dierck Bas der Rechten Doctoor ende Burghemeester van Amsterdam ende Albert Joachimi Ridder/ Heer tot Oostende ende Oedekens kercke/ om so het mogelijck ware den vrede te bearbeyden tusschen de boven-ghenoemde Princen: Den 7. September groeten sy den Prins van Denemarcken inde Sont/ die hen deselve eerde ende seer beleefdelijck ontfingh: Den 15. quamen sy tot Kenel/ van waer sy over lant zijn getrocken na Narva/ de uyterste stadt van Lijflandt/ van waer sy zijne Majest. van Sweden lieten weten haer aenkomste tot Narva: De Koninck ligghende voor Plescou/ trecknde den Heer Joachimi naer den Koninck/ ende de ander Heeren trecknde na Moscovien/ komende eerst in een stadt genaemt Jamma/ trecknde de voorts moesten een seer moeylijcke brugghe van masten passeren/ over marasschen ligghende/ eenighe mijlen langh met groot perijckel/ ende in Bosschen des nachts slapen in Tenten/ met goede wacht/ vermits de vreese der Cosaggen/ wesende seeckere roovers ende moorders/ hunne peerden verschepden malen des nachts vande wolven ghegheten worende. Den 17. October zijnde Ghesanten tot Novogrod, alwaer sy heerlijck werden ontfanghen vanden Gouverneur ende ander Heeren/ ende wel ghetracteert/ wesende doenmaels Koningh van Sweden.

De stadt Novogrod wort ghevacht by na vier mijlen int ront/ ende is de Hooftstadt vant Vorstendom Nougarden/ twelck in tijde van vrede den Moscoviter op vrenght 40000. man ten oorloge/ daer in zijn outrent 70. Kloosters/ met stercke mueren eñ toornen versien met bleck ende Koper ghedeckt/ de huysen al daer ende 't gheheel lant deur zijn gemaeckt van balcken/ seer konstigh in een gevorcht/ sonder yser werck: de straten zijn oock van ronde balcken/ dicht aen malkanderen over dwers ligghende/ desgelijck de vestinge rontom de stadt: van Novogrod zijn de Ghesandē vertrocken den 13. November met sleden over t'ys/ wel 150. sleden sterck/ met groot perijckel. Den 22. quamen sy in Barra Russa/ een vestingh/ alwaer sy vonden den Heere Joachimi: dese vestingh heeft eertijdts een stadt van twee mijlen int ronde gheweest/ als bleeck aen de jammerlijcke verballen huysen ende Kloosters/ hier wert bevonden dat de Moeders haer kinderen aten/ ende den eenen broeder den anderen/ ende door honde een kint de voeten afghevrosen/ datmen oock de doode lichamen op groef ende at/ dat oock een man/ vrou ende dochter hadden gedoot acht persoonen ende opghegheten/ dat oock een hont ende een Jonghen stonden en trocken teghen malkanderen aen een doodt peert ende tselve aten/ hier by waren

vele

vele Houtpannen die den Moſcoviter in tijt van vrede des Jaers op vrachten 40000. Roubles oft ponden vlaems.

Den xvij. November zijn de Gheſanten van Sarra Ruſſa vertrocken / ende na vele onghemacken ende perijckelen op den wegh / ſijn den xix. November ontmoet ende ontfangen van verſchepden Commiſſariſſen des Koninckx van Sweden / ghecommitteert tot den vredehandel / met den Grootvorſt vander Moſcou / ende werden ghelogiert in een plaets ghenaemt Milagona / liggende nevens een rivier / ende rontſom by Boſſchen bol Wilts. Den xx. quamen ſy in een Dorp genaemt Romanon / rontſom beſloten met een Paliſſade / alwaer ſy ontrent xiij. daghen ſtil bleven / verſoeckende ondertuſſchen dē Ambaſſadeur des Koninghs van Groot Brittaengien / die mede ghedeputeert was tot den Vredehandel / ende daer ontrent ghelogeert / ende wert de plaetſe ghenaemt tot den vredehandel.

Den 17. December vertrocken de Gheſanten van Milagona / ende quamen des avonts tot Gleboa / al waer eenighe ſoldaten ende Rupteren tot haerer verſekeringhe waren beſtelt / ende ſommige houten hupſen ghebout tot der Ghezanten gherief.

Den 28. December waren de Gheſanten te gaſte genoot vander Ruſſen Commiſſariſſen / tamelijck getracteert op hare wijſe / getoeft met gebzande wijn ende Meede / daer na zijn verſchepden handelingē geweeſt / om het ſtellen vande Tenten / eñ na dien de ſelve na vele diſputen waren geſtelt / werden op den gront gelept groote Bezenhupden om de voeten warm te houden / twelck wepnich mocht helpen om de over groote koude. De Sweden hebben 200. man tot haer beſcherminghe ende de Ruſſen 300.

Op deſe handel plaetſe hebben de Gheſanten met de Ghedeputeerden van wederſijden in extreme coude ende veel onghemack verſchepden communicatien gehadt: der Ghezanten peerden ſtozven in Januario d'een voor / d'ander nae van honghet / door dien den Veltheer van Sweden geen voeder konde verſorghen doende nochtans ſijn uptterſte devoir / maer moeſt de provande ende voeder 60. 70. 80. jae hondert Mijlen verre doen halen / niet ſonder verlies van veel volck / die op de Zee bleven eñ van koude ende ongemack bleven leggben ende werden voorts vande Bezen ende wolven ghegheten / van 300. perſoonen die gheordonneert waren om provisiande ende ander noodſaeckelicheyt te doen / waren 220. achter ghebleven / van ongemack ende koude / als gheſept is vergaen / ende van het wilt gedierte verſlonden: de koude was ſoo groot dat eenighe Ruſſen de vingeren / neuſen ende oozen af vrosen: den Kock over 't vyer gaende / bevroos zijn baert ende knevels dat hy niet ſpzeken en konde. Het ghebeurde dat den Kock een ſtuck vleeſch van 20. ponden wel vijf uren hadde gheſoden / ende als hy 't ſelve wilde op dienen ende in twee ſtucken ſnijden / was het ſelve inde midden noch niet ontdopt: Een grooten gebraden ſnoeck was op de graet noch bevroſen / twelck geſchiede / deur dien de keucken boven open was / met bladers rontom bedeckt / twelck ſulcken warmte niet konde gheven / als de ſtoven.

De Ghezanten aldaer gehardeert hebbende tot den v. Marti 1616. nae dat ſy niet meer konden te weghe brengen dan een ſtilſtant van wapenen voor 3. maenden / om middelertijt te ſien / oft de Grootvorſt ende Koninck van Sweden wilden accorderen dzy Articulen by hen geconcipieert / zijn vertrocken / ende op den wegh vindende groote miſerie van menſchen die van honghet vergaen waren ende vernielt / ſijn den viij. Marti ghekomen tot Novogrod / daer ſy ſeer eerlijck werden inghehaelt ende wel onthaelt. In deſe ſtadt waren de Gezanten eenighe daghen / ende ſaghen daer groote ellende van menſchen die van honghet / die van koude ende ſonderlinghe van honger waren geſtozvē / van deſen winter alſo inde ſtadt vergaē zijnde 18000. menſchen / die alleen in diepe putten werden gebrpen bupten de ſtadt. Den xvij. Marti zijn de Gheſanten van Novogrod vertrocken / ende onderweghen alom wel onthaelt zijnde vande Swediſche / ſijn den 2. April tot Kebel heerlijck ontfanghen ende ghetracteert.

Als den xix. May 1616. het pas gedopt was / zijn de Heeren Gheſanten 't ſcheep ghegaen na Abo in Finlant / ende van daer voorts ghevaren door de Finſche ende Sweetſche Scharen nae Stocholm / alwaer ſy ſeer magnifijckelijck ontfanghen ende heerlijck werden ghetracteert den xxix. May / ende arriveerde al daer den ij. Junio de Koninck van Sweden Guſtavus Adolphus / by den welcken de Gheſanten de eerſte audientie hadden den 11. Juni / ſy werden van hem ſeer heerlijck door zijn voornaemſte Heeren te Hove gehaelt tuſſchen de ghewapende borgerye / met ſchieten van grof geſchut / ende vonden zijn Koninckliycke perſoon ſtaen voor zijnen Koninckliycken troon / nevens een tafel van Marmor / ruſtende op ſilveren kolommen / op dewelcke laghen op blaeuwe fluweelen gheborduerde kuſſens / de Kroone / Scepter / Werelt ende Swaert. De Heeren Ghezanten werden ſeer minnelijck ende beleefdelijck ontfanghen vanden Koninck. De Heere van Veenhuyſen dede de Propoſitie mondelijck ende leverde de ſelve ſchriftelijck / ende wert vanden Koninck ſelve gheantwoort / ende na eenighe diſcourſen met de ander Geſanten / werden de Heeren ſeer magnifijckelijck aen des Koninghs Tafel (daer hy ſelve boven aen ſadt) ghetracteert ende die van haren gevolge aen ander Tafels / drinckende ſijne Maj. op de geſontheydt der Heeren Staten van Vr. Mauris ende Graef Henrick: naer de maeltijdt hebben de Heeren Gezanten zijne Maj. bereert van weghen de Heeren Staten Generael met een Koſſerken ſchoon Damaſt Lijnwaet / een Japanſche kiſt van Lac met Perlemoer inghelept / met verſcheyden ſtucken van ſchoone Goude Laken / Satijnen ende Damaſten van verſchepden coleuren / die zijne Maj. ſeer vriendelijck heeft ontfanghen / ende diſcoureerende tot den avont met de Heeren Gezanten / heeft de ſelve doen na haer Logijs doen ghelepden. De Gheſanten werden daer na noch verſchepden malen ghetracteert van den Koninck ende voorgaens van zijne voornaemſte Heeren / ende alle raritepten vertoont: ende den xxij. Juni wert hem zijne Maj. antwoort ſchriftelijck gheſebert / nevens vrieven aen zijn Vrincel. Excell. ende de Heeren Staten Generael / elck vereert met een ſeer koſtelijcke gouden keten van ix. touren om den hals gaende / met een ſchoone Medalie van zijne Majeſt. effigie / ſeer rijckelijck verciert met Diamanten / ende werden noch int ghemeyn vereert met 100. ſchippont Copers: De Edelen der Gezanten weſende xiij. in getale / werden ock yeder vereert met een gouden keten met een Medalie / ende alſoo verciert te hove ghebracht / aldaer de Heeren Geſanten zijne Maj. hooglijck bedanckten van zijne Koninckliycke liberaelheyt / heeft ſijne Maj. gheſept datſe niet en waren onthaelt oft ghetracteert na hare verdienſten als zijne Maj. wel wenſchten / dat daerom zijne Maj. hen niet en wilde laten vertrecken upt zijn Rijcken / ſonder hen te doen mede dzagen een ghedurigh mercktteecken van ſijne gunſte / om niet alleenlijck hare nakomelinghen te vrickelen tot dienſt hares Vaderlants / maer ock vremde Vrincen / over ſulck naer alle reverentelijcke wepgeringe / heeft de Koninc den Heer Preſident vereert ende zijne nakomelinghen / te weſen dzy Vanderheeren van Weſenbergen met de wapenen: De Heer Vrſident ſijne Maj. ſeer beleefdelijck bedanckt hebbende / heeft hem de Koninck ghekeert aen den Heer Burghemeeſter Bas / dien hy ende zijne nakomelinghen heeft vereert met den Adelicken ſtant / vermeerende ſijne wapenen / ende ſlaende hem Ridder / daer na heeft den Koninck ock den Heere Joachimi adelijck verklaert ende zijne wapenen vermeerdert / ghevende hem alle dzy daer van ſijn Koninckliycke vrieven in blaeuwe ſpde gewonden: de Heeren / Bas ende Joachim hebben ock ſijne Maj. met behoorlijcke

rebe-

reverentie eerbiedighlijcken bedanckt.

De Heerlijckheyt ende slot Wesenbergh is ghelegen in Lyflant dry mijlen vande Zee / by een groote Beecke die navigabel is / xv. mijlen van Revel / het slot is eertijdts seer sterck gheweest met een schoon Vleck/strecklende 't ghebiet over xviij. groote Dorpen/ die alle aen 't voorsz slot hare hof-diensten schuldigh zijn/behalven veel vruchtbare landen / bosschen/wiltbanen ende visscherpen daer onder ghehoorich / ende den ghemelden Heere van Veenhuysen mede ghenadigh verleent.

Na de voorsz Ceremonien syn de ghemelde Heeren vanden Koninck ter maeltijt gehouden/ heerlijck ghetracteert / ende dese met hen ghediscoureert hebbende/ hebben des avonts haer afscheyt volkomelijck van synne Maj. genomen met alle eerbiedinghe ende danckbaerheyt.

Den xxiij. Juni syn de Heeren Ghesanten seer statelijck gheleydet int schip tweleck synne Maj. seer heerlijck hadde doen berepden / wesende groot 158. lasten versien met xxvj. metalen stucken ende 40. weerbare mannen / de Cahuyt was rontomme behanghen met blau fluweel ende schoone schilderyen / de Tafel bedeckt met een kleet van blau fluweel / ende een Hemel daer over gespannen van gouden Laken / met welck schip sy sonder merckelijck avontuer zijn ghekomen den xxj. Julio tot Travemunde / ende werden aldaer ontmoet van twee Coetser der Stadt Lubeeck / ende inde selve stadt als oock tot Hamburgh gewillekomt/ ende reysden voorts te lande (latende de bagagie te water volghen) op Bremen/Emden/Delfziel/ Groeningen / Campen / ende eyndelijck den 4. Augusto in s Gravenhage/ hebbende by na een Jaer uyt gheweest ende van 42. man/twee verlozen.

Wy hebben dese reyse een weynigh wijtloopigher verhaelt/dan onse ghewoonheyt is/ om den Leser niet alleen de selsaemheydt der selver Landen voor te stellen ende de perijckelen ende ongemacken die de Ghesanten hebben uytghestaen / maer voornamelijck dat yeder bekennen mach de hooghachtbaerheydt / inde welcke de Geunieerde Nederlanden door Gods ghenadigen segen syn ghekomen / by de voornaemste Koningen ende Vyncen vande werelt: God almachtigh wil gheven dat het selve mach continueren tot zijns naems eere/ende welvaert der selver Landen.

De Nederlantsche Kooplupden die tot dese tijt toe seer sterck in de Indien hebben gehandelt/niet teghenstaende alle ghewelt der Spaengiaerden voor ende na den Trebes/tegen haer gebruyckt/ waren nu sterck in desen jare 1616. 45. groote schepen / op dewelcke ende inde schansen waren 400. metalen stucken geschuts/ ende ontrent 3600. pseren stucken / met 10000. mannen/so soldaten als bootsvolck / voorwaer een groote macht/ende als in een ander werelt ghebruyckt.

Wt Alger in Barbarye waren 13. wel ghemonteerde schepen der Zeeroovers/comissie hebbende van den Turckischen Keyser / uytghevaren om te wachten de Silver Vlote des Koninghs van Spaengien upt West-Indien komende / maer de selve Vlote is in Spaengien wel aenghekomen.

In May hebben de Vlote des Hertoghs van Florence by Negroponte in de Middelantsche Zee / twee Turckische Galleyen overwonnen/krijgende een buyt van 100. duysent Kroonen / ende wel 400. Christenslaven dry makende/desghelijcx hebben dry Maltesche Galleyen eenighe Turckische schepen overhalen. Den Agent van wegen de Geunieerde landen tot Alger/was so verre met die van Alger versproken / dat alle ghevangenen ende slaven upt de Geunieerde landen/ aldaer wesende / die sedert Augusto ende dry Jaren te voren zijn ghevangen gheweest/sonder rantsoen sullen dry gaen / ende die te voren ghevanghen waren/ met rantsoen.

De Koninck van Groot Britaengien opt Ernstich aenhouden zijner ondersaten / heeft ontrent dese tijdt verboden upt sijn Rijcken te voeren eenighe ongeberste Lakenen: daer teghen de Staten Generael door aengheven der Lakenkoopers ende Verwers hier te lande / hebben verboden eenighe swarte gebersde Lakenen in dese Landen te brengen / op groote pene ende verbeurte der Lakenen / tweleck vele luyden in Enghelant tot groote armoede heeft ghebracht tot dat in October 1616. by Placaet der Heeren Staten Generael is ghepubliceert selcere ordonnantie ende instructie op den Carra ende visitatie vande Enghelsche Lakenen.

De Koninck van Groot Britaengien is over dit Placaet seer ghestoort gheweest: So dat de Ambassadeur Caron door zijn brieven ernstelijck versocht dat de Heeren Staten met dē eersten hare Ambassadeurs aen den Koningh souden senden / om dat different ende andere te slechten.

Also desen Somer vele gheruchten liepen van uytheemsche Krijgh / ende de Heeren Staten wisten de nieu-plichtigheyt des Krijghsvolcx: Soo hebben sy om het verloopen harer soldaten te voorkomen een placaet ghepubliceert / waer mede sy verboden dat gheen Ruyters oft Soldaten oft andere in dienst der Landen zijnde / hen souden begeven in dienst van andere Vyncen/ onder wat pretext het soude mogen zijn/ sonder consent der Heeren Staten oft zijn Exteil. dat die gene die hen in dienst alreede hebben begeven ende niet en syn vertrocken / dadelijck sulcken dienst sullen verlaten/ende die vertrocken zijn te moeten wederkeeren/ op pene van aen lijf ende goet gestraft te worden/ ende de absenten met eeuwig bannissement: Verboden voorts allen schippers / Kooplupden ende andere wie het mochte zijn/upt de landen te voeren / sonder haer exprès consent eenige schepen/ghesschut / wapenen oft ander munitien van oorloghe/ op verbeurte vande selve ende arbitrale correctie/ &c.

Ambassadeurs van Sweden soecken alliantie met de Staten, ende antwoorden daer op. Koninck van Denemarcken schrijft de Staten, ende haer antwoorde. Krijgh tusschen Denemarckē ende Sweden, die de Staten sochten te middelen. State stellen ordre op het loopen der Soldaten. Universiteyt tot Leyden verbrandt. Quote van Zeelant verlicht. Eertzbisschop komt in Hollandt ende Enghelandt, van waer Ascanio Spinola verloopt. Turcks Zeeroovers vermeestert.

In den Jare 1616. heeft de Koninck van Sweden ook in Hollandt gesonden een Statelijcke Ambassade/ die den 3. September audientie hebben gehat/ vertoonende de redenen van het verlaten van Sigismundo ende aennemen van Carel tot haren Konine/ sy versochten in alliantie te komen met de Staten/ om de ghemeyne vyanden/ Poolsche/ Spaensche/ &c. te wederstaen/sy versochten assistentie van 1000. peerden / om de sake vander Moscou te redresseren/ vertoonende dat de Nederlanden aen Sweden ende de Oostzee vele ghelegen was / sy presenteerden over tonderhouden bant t'secours in contract getreden om de penninghen te restituieren / ende daerentusschen de vaert op Riga dry te laten / ende alle ghenomen schepen ende goederen te restituieren.

De Heeren Staten antwoorden dat sy tot dese sake niet en konden verstaen / ten ware andere potentaten mede de hant boden/want sy anders niet machtich souden syn alleen de sake te voldoenē: daerom de Ambassadeurs gheraden wert hen te verdragen met hare nabueren/Denemarcken/ Enghelant ende Duytsche Vorsten / wanneer de Staten sien souden dat de ghemelde Vyncen inde assistencie wilden participeren/ soo souden sy bevinden dat de Staten de laetste oft de minste niet en souden wesen in haer te assisteren/ maer sonder de hulpe der Koninghen van Enghelandt ende Denemarcken en konden der Staten hulpe ende assistentie haren meester niet helpen: ja so de Staten eerst dese alliantie maken/ souden de Koningen difficulteren na de Nederlandsche Staten int verbont te treden.

Ter-

Terwijlen dese Ghesanten in Nederlandt waren/ hadde de Koninck van Denemarcken aen de Staten geschreven/ dat hy vele differenten met den Koningh van Sweden hadde/ vermanende de Staten wel toe te sien/ dat sy met de Sweden niet en sloten dat hem oft de alliantien die hy met de Landen mocht hebben/ soude nadeeligh zijn/ &c. daer op de Staten den 1. Januari 1617. den Koninck antwoorden/ dat sy hare saken met den Koninck van Sweden soo belepden souden/ dat sijne Maj. daer by gheen nadeel lijden en soude/ vermanende voorts sijne Maj. seer ernsteljck alle de differenten met der munte met den Koninck van Sweden af te handelen/ &c.

Korts hier na is den krijgh ontstaen tusschen Denemarcken ende Sweden seer heftigh. De Heeren Staten sonden derwaerts den Heer van Opdam ende den Raetsheer Hoogherbeets/ met Dierck Bas/ Borghemeester van Amsterdam/ dewelcke t'samen met schoonen staet sijn ghekomen den 17. July 1616. tot Koppenhaven/ sy deden haer propositie voor den Koninck/ bestaende om te helpen accomoderen de differenten tusschen sijne Majest. ende Sweden/ om afschaffinghe vande verhooginghe der Tollen/ ende reparatie der gheleden schade/ maer de Koninck en wilde nerghens na hooren/ ende sprack verachtelijck van de Heeren Staten. Hopende de Sweetsche saken/ sepde hy: Ten is ons niet te doen om de Religie/ maer om het Lant: Alsoo vertrocken de Gesanten met zijn believen naer Sweden/ daer sy beleefdelijck werden onthaelt/ ende kreghen goet bescheet op haer versoeck/ wordende vereert peder met een gouden keten van 1200. gulden: in Denemercken weder keerende ende haer versoeck voor draghende/ kreghen schamper bescheet: de Koninck seggende/ dat hy gheen Staten en kende/ maer wel den Koninck van Spaengien/ als Heer der Nederlanden/ &c. De Ghesanten namen haer affscheyt/ ende werden mede peder vereert met een gouden keten van 1200. gulden/ sy deden hen rapport in s'Gravenhage den xv. October 1616.

Also dagelijcx groote klachten gheschieden over het loopen ende ghewelt eenigher Kupteren ende knechten inde na-buer-landen/ hebben de Heeren Staten den xvj. November 1616. by Placaet gheordonneert.

Dat geene Officiers/ noch ghemeene Kupters of Soldaten hen sullen mogen begeven inde landen van Gulick/ Kleve/ Berge/ &c. sonder patente:

Ende wanneer tot Slants dienst eenighe tochten sullen moeten geschieden/ dat sy sullen moeten op het spoedichste voor trecken/ ende hen precijselijck moeten reguleren na de ordre die hen sal gegeven worden/ op lijfstraffe.

Sullen oock de Ingheseténen inde voorsz Landen niet beschadighen aen haren persoonen ofte goederen/ op Lijf-straffe/ &c.

Sullen oock de Ingheseténen niet beswaren met eenighe Maendlijckse contributien onder wat pretext het sy/ op lijf-straffe.

Dat de Ingesetenen niet sullen mogen ghedwongen worden eenige diensten van hare persoonen/ waghens oft peerden te doen/ sonder daer toe ghelast te worden van hare Scholteſſen.

De Soldaten sullen hen moeten te vrede houden met de ordinare servitie/ sonder den Burgheren kost oft dranck/ bupten ordinaris af te eysschen/ &c.

Den xj. November 1616. is tot Leyden afgevaerdt de Academie ofte Leef-plaetse der Professoren/ ende niet tegenstaende allen tegenvoet/ is in viet uren gheheel uptghevaerdt.

Na eenige moepelijcke disputen over de quota van Zeelant gevallen/ is in December by de Heeren Staten Generael/ zijne Excellentie ende Raet van Staete goet gevonden/ datmen die van Zeelandt soude afnemen twee ten hondert/ soo datse in plaetse van elf niet meer als negen ten hondert sullen gheven/ welcke twee ten hondert de andere Provincien onder malkanderen souden verdeelen.

In December 1616. is in Hollant gekomē Marcus Antonius de Dominis, Aertzbisschop van Spalaten/ Overste der Koninckrijcken van Dalmatien en Kroatien: Hy is by Prins Maurits getracteert/ ende na eenige daghen op Enghelant gherepst/ op het versoeck vanden Koninck/ die hem wel ontfanghen ende met een treffelijck inkomen heeft versien: hy heeft int eerste verklaert by seker boecken/ de redenen die hem beweeght hadden de Roomsche Kercke ende sijn Aertzbisdom te verlaten/ ende hem te begeven onder de beschuttinghe der Evangelischer Princen.

Inden jare 1612. was upt Italien tot Londen gekomen een Don Ascanio Spinola, voorghevende het Klooster-leven verlaten te hebben/ om dat hy van God verlicht zijnde/ kenniſſe hadde gekreghen vande ware Gherefotmeerde Religie/ verbloeckende het Pausdom: De Predicanten der walen ende Duytsche betrouden hem niet vele goeds/ noch ook de Bisschoppen/ geen Godsalighept in hem speurende/ oordeelende dat hy niet upt liefde van Religie/ maer om misdaet van haer was verstooten/ oft dat hy een bespieder was. Desen Spinola om faveur te Rove ende by de Groote te krijghen/ troude een Enghelsche Joffrou/ by dewelcke hy kinderen heeft gepocreeert: Eenighe persoonen tot Londen betoonden hen seer liberalijck teghen hem upt onbedachten pver/ ende is eyndelijck voor hen inportrpn aendrijven/ toeghelaten in Italiaensche tale te moghen predicken/ meer by ooghlupckingh als anderſins. Hy versocht by de uptlantsche Kercken als een mede-lit hares Consistoriums ghehouden te worden/ maer wert hem af geslagen: Hy droegh hem seer ergerlijck in allen wellust des vleeschs/ niet wel levende met zijn vrouwe: Alsser nu tijdinghe in Engelant quam vande komste des gemelden Aertzbisschops/ soo is hy met eenighe Italianen heymelijck ten Lande upt vertrocken/ schandelijc verlatende sijn vrou ende kinderen/ ende wert naderhant tot Brupssel ghesien.

Op het eynde deses jaers is aengekomen Capitepn Jacob Jansz van Edam die den voorleden somer zijn wacht gehadt hadde/ op de Custen van Spaengien/ ontrent de Strate Gibraltar. Hy hadde een Turcksche Zeeroover vermeestert/ diens volck hy/ behalven de Christen-slaven/ de voeten heeft gespoelt.

De zee was dit jaer seer onbepl/ want de Zeeroovers ontrent 50. gemonteerde schepen sterck waren/ doende groote schade met rooven/ gheen natien verschoonende.

De Heeren Raden der Admiralitept binnen Amsterdam sonden voor dit wintersapsoen twee welghemonteerde schepen derwaerts/ om so vele moghelijck haer devoir te doen ende de zee te supberen: deden ook ander Princen ende Republijcken na adbenant/ de zee soude haest gerepnight zijn van soodanighe Zeeschupmers.

Koninc van Groot Brittaengien dringht opt San t-sche verdragh, ende antwoort der Staten. Graif Ian Ernst treckt met volck na Venetien, aldaer hy met vele andere sterft. Remonstranten ofte Arminianen predicken tot Amsterdam, twelck verhindert wort. Brant tot Amsterdam. Walvisschen gestrant. Staten verbieden eenighe Specerijen in te brengen. Albertus laet nieuwe Regimenten lichten. Koninck van Vranckrijck hout aen, om secours tegen de Princen. Doot van Marquis d'Ancre ende zijn Vrouwe. Wederkomst van Spilbergen, ende stant van Indien. Hertogh van Savoyen krijght hulpe vande Vereenighde Landen.

DE Koninck van Groot Brittaengien heeft voor zijne Ambassadeur Dud ley de Carleton, de heere Staté Generael doē vertoont/ dat de Ambassadeur van Spaengien in Engelant residerende heeft verklaert dat sijn Meester gantschelijck ghesint was het verdragh van Xanten in allen puncten te doen nakomen/ versoetende de Koninck over sulx by de

Staten

Staten te willen bevorderen / haer ghevende daer toe den tijdt van dry maenden / uytgaende in Februario 1617. met dreyghement des Koninghs van Spaengien/soo de Staten sulcx weygherden / de stadt Wesel ende andere meer inde Vorstendommen Gulick/ Cleef/ &c. die hy in sijn ghewelt hadde / nemmermeer te verlaten. De Heeren Staten stelden sulcx in deliberatie met de Keurvorsten Paltz / Brandenburgh/ ende andere Princen / qualijck gheloovende dattet den Koninck van Spaengien ernst was / de Heeren Staten antwoorden eerstmael den Ambassadeur Carleton den xxiij. December / seggende onder andere / dat hy de seer vremde Spaensche Proceduren naer het verdragh van Santen / by vpanteliicke innemninghe der importante plaetsen/ Ziburgh / de steden Soest ende Lipstadt / directelijck teghen beloften van handt ende zeghel ghepleecht zijn ende noch ghecontinueert worden/ &c.

Niet teghenstaende dese antwoorde heeft de ghemelde Ambassadeur den xxiij. January 1617. upt bevel zijns Meesters seer instantelijck aenghehouden / tot aennemninghe van het Santensche verdragh/ versoeckende hier hoyt beraet ende schriftelijcke antwoorde / die sijne Edelen niet en konde soo promptelijck ghegheven worden / overmits desen handel niet alleen de Staten / maer oock de gheinteresseerde Vorsten/als oock den Koninck van Vranckrijck aenging/ wiens Ambassadeur dit verdragh mede hadde helpen maecken : oock gaf de Heeren Staten groot nabencken dat den Spaensschen Ambassadeur in Vranckrijck seyde wel te weten / dat sijnen Meester sulcken ampt ten laetsten niet en hadde ghegheven aen zijn Ambassadeur in Enghelandt : De Heeren Staten en wisten oock hier van niet de meyninghe des Eertzhertoghs / veel min de verseekeringhe die de Koninghinne van Spaengien ende Eertzhertogen wilden geven tot onderhoudinghe des verdraghs. Dit alles werdt den Koninck van Groot Brittaengien overgheschreven/ met versoeck dat sijne Majesteyt hem dat wel wilde laten ghevallen : van weghen dese ende andere met allen de swaricheden / is desen handel gheheel in stilstant gebleven.

Op het versoeck vande Doorluchtighe Signorije ende Republijcke van Venetien/waren een goede partye Soldaten inde Gheunieerde Landen aenghenomen / om te ghebruycken teghen haren vyant den Eertzhertogh Ferdinand van Gratz / nu Keyser/ dewelcke laghen te schepe in Januario 1617. in Texsel na den wint wachtende / daer begonden vele sieckten onder het volck te komen / ende onlust onder de matroosen ende soldaten / door het langhe ligghen/ daer quam oock tijdinghe dat den Spaengiaert hen verwachte inde Straete / maer alsoo eyndelijck in Februario den wint goet wert / zijn sy upt-gheloopen/ ende noch wel twee hondert Coopvaerdy-schepen/ elck sijns weeghs. Het Krijghs-volck en vonden gheen wederstandt / want de Spaensche schepen waren eenighe daghen te vozen / om hen te ververschen aen Lant gegaen. Het Nederlantsche Krijghs-volck is boven maten willekom ghweest tot Venetien. De eerste die den Hertogh ende Signorije de seekere tydinghe van haer komst bracht / was den Capitein Milander / dewelcke met een schoonen gouden keten wert vereert.

Graef Jan Ernst van Nassauw met sijn Hofghesinde ende Petrus à Gace Predicant van het Nederlandts Krijghsvolck is te lande gerepst / aldaer ghearriveert ende wel ontfanghen. Hy heeft vele goede exploicten ghedaen / hem guytende als een eerlievende Krijghs-overste toestaet : Maer door jalousye tusschen Don Jan de Medices Veltoverste van het Legher der Venetianen / ende Graef Jan / zijn verscheyden saecken / soo wel niet verrichtet / als wel soude ghescheyt zijn : vele goeder luyden kinderen upt Nederlandt zijn door sieckte/ onghemack / ende door hen niet ghenoegh te wachten/ ghestorven/ de ghelijcker mede den Colonel Wassenhoven / ende in het eynde des Somers / de welghemelde Graef Jan Ernst van Nassau/ die ghebalsemt synde / is ghebracht by zijne Voorvaders tot Dillenburgh / ende aldaer na zijnen staet begraven. De Nederlanders smolten soo/ datter van hier duysent maer seven oft acht hondert over en bleven.

Den 12. Februario 1617. hebben de Remonstranten ofte Arminianen (by ons voor desen noch niet genaemt) binnen Amsterdam in een packhuys ghepredickt / maer de vergaderinghe wert ghestoort door eenighe jonghers ende mannen / die den Predickstoel ende bancken hebben in stucken ghesiaghen ende op de straten ghevorpen. Sy begonsten het dack te breken/de glasen ende vensters in stucken ghesiaghen hebbende / maer werden ghestut door goede luyden voor dat mael. Maer hier op is ghevolght dat eenighe pasquillen syn gheplackt ende seltsame propoosten tot oproer strechende verspreyt. Des sondaeghs den xix. Februario isser onder de predicatie een groote menichte Jonghers op de beenen ghekomen / by dewelcke haer eenighe volvaassene hebben ghevoeght/ ende hebben het huys van eenen Riem Egberts Bisschop (wesende den Broeder van Symon Episcopius Professor der Remonstranten tot Leyden / op die tijt/ ende daer naer haerlieder Præses in het Synode ghehouden tot Dordrecht) meynende dat aldaer weder predicatie wert ghehouden/ voortselijck aenghetast / de glasen uptghevorpen / de deure opgheloopen / ende binnen 's huys vele dinghen gespolieert / eer het selve tot kennis vanden Magistraet oft vande selve konde verhindert worden / maer als het selve hen tot kennis was ghekomen / hebben sy hen derwaerts ghevoeght / ende alleen met hare presentie het ghereesen onghemack ghestilt / ende by Placate een peder verboden van daer te vertrecken op arbitrale correctie/ ende volghens tot verhinderingh eenighe Capiteynen ende so vele soldaten als men met der haest konde by een krijghen / alleen met haer zijd-gheweer daer ontrent doen komen ende blijven / tot weeringhe van meerder ghewelt / ende door het vertreck vande luyden is den oploop gantsch ghecesseert : In dese alteratie werden eenighe met steenen ghequest / die binnen het huys waren / syn oock onbeschadight ghebleven: De Heeren Magistraten der stadt van Amsterdam hebben tot verhinderinghe van diergelijcke swaricheden een Placaet ghepubliceert / daer in sy verklaren te verstaen de welstant / verseekerthevdt ende ruyst der stadt te bestaen in het handhaven der ware Ghereformeerde Religie ende der goede borgherē die daer van professie doē dat over sulcx de particuliere vergaderinghen vande gene die haer aen deselvighe Religie begheren te houden / sonder noot oft wetteliicke redenen is by der hant ghenomen / waer door zijn ghevolght de swaricheden die men heeft bevonden / ende daghelijcx meer wassen de verbitteringhe der ghemoederen / ende souden upt ontstaen meerder swaricheyt / soo inde Politijcke als inde Kerckelijcke/ sonder datmen om de gheresen verschillen oorsaecke behoort te nemen tot verlatinghe vande publijcke Kercken / ende het houden van particuliere afgheson derde vergaderinghen / door dien vande voorschreven verschillen altijdt eenpaerlijck inde Kercken / in conformitey vande alghemeyne Reformatie binnen dese stadt is ghepredickt / waer teghen niemandt eenighe nieuwicheydt met apparte vergaderinghen vermach te pleghen / ymmers niet soo langh de verschillende Leeraers inde Ghereformeerde Kercke hen beghe ren te onthouden. Dat mede bevonden voort eenighe seditieuse persoonen de actien der Magistraten dissameren/arbeydende de selve verdacht te make / en door sulcks doen de loslijcke gheseghende regieringhe der stadt te confonderen / ende aen d'ander sijde met pasquillen/ ende sommighe daer onder openbaer ghewelt ende moetwil aenrechtende / tweicks tot onlijdelijcke schande ende schade de stadt ende Ghemeynte

soude

soude ghedpen / soo daer niet tijdelijck in werde voorsien.

Soo ist dat de Heeren vanden Gherechte nae ernstighe informatie op den voorgaenden oproer / hebben gheordonneert soodanighen gheweldenaers voor de handt ende aen te vrenghen / oft die eenighe geroofde goederen hebben oft weten aen te wijsen / ende die eenighe Pasquillen hebben gestropt / oft tot de voorsz alteratie raet oft daet ghegheven te hebben / met belofte daer voor gherecompenseert te worden na gheleghenthepdt / ende die eenighsins schuldigh zijn / mits aenghevende hare Autheurs / hulpers oft Complicen / sullen impunitept ghenieten / oft andersins naer twaelf Jaren ende meer schuldigh bevonden worden de / in alle rigeur ghestraft / vermanende ende ordonnerende alle Gherefformeerde Religions verwanten / haer te wachten in eenighe particuliere vergaderinghe te begheven / oft hare huysen ofte packhuysen daer toe te leenen. Gelijck oock wel scherpelijck woert verboden eenighe vilepne propoosten upt te smijten teghen de Heeren Magistraten / strecckende tot oneer van hare reputatie ofte hare regheringhe / noch teghen de Dienaers des Heylighen Evangelij / mitsgaders van eenighe fameuse Libellen / Pasquillen oft straetgheruchten te stropen ofte te volghen / ende boven al gheen ghewelt te doen aen huysen ofte persoonen / noch te helpen de selve doeden / op lijfstraffe / naer gheleghenthept der saken / &c. Ghepubliceert den xxj. Februarij 1617.

Ende alsoo des nachts weder een Pasquil werde gheplackt op de beurse / soo hebben de welghemelde Heeren Magistraten gheselt dry hondert gulden / wie den Dichter / Aenplacker ofte Autheur wiste te wijsen. Ghepubliceert den dryentwintighsten Februarp 1617.

Des nachts / naer den verhaelden oploop binnen Amsterdam / isser naer middernacht een huys / ghenaemt Keysers hof oft Kroon / in brant gekomen / vder vreesde dat desen brandt van eenighe boose ofte moetwilligh menschen ghesticht was / om alsoo in der rijcke luyden haer kisten en kassen te ghemaecken / doch door goede ordre des Magistraets / die terstont eenighe Vendelen Schutterije inde wapenen dede komen / is den brandt met verlies van dry huysen gestist / ende een peder is in vrede naer huys ghegaen. Des anderen daeghs heeft den Magistraet by Placaet gheboden upt der stadt te vertrecken alle vaghebonden ende onnut gheselschap / ende hebben eenighe die suspect waren inden voorgaenden oploop / ghevanghen om te straffen / naer gheleghenthepdt der saecken.

In January 1617. is ontrent Scheveringhe een Pot-walvisch ghestrangt / lanck ontrent 60. voeten / ende seer dick.

Voorts hier naer sijn noch twee soodanighe visschen aen het Eylandt van Goedereede ghestrangt. De strandinghen van soodanighe monsteren / worden gheiouden van vele voor voorboden van eenighe wonderlijcke toecomende dingen.

De Heeren Staten Generael by ervarenthept bevonden hebbende / dat upt andere Landen inde Vereenighde Provintien werden ghebracht vele poederen van Peper / Noten ende Macis die hier te lande onder de Specerpen vermenght ende verkocht werden / ende dat door sulcke verbalschinghe niet alleenlijck de Bewinthebberen vande Oost Indische Compangie geblameert / de Kooperg van soodanighe specerpen grooteliker ghefraudeert / maer oock alle de Specerpen vande voorsz Compangie in merckelijcke disreputatie wert ghebracht / daer nochtans de voorschreven Bewinthebberen tot verhoedinghe van soodanighe vermenginghe ende verbalschinghe altijt ghewoon zijn gheweest ende noch sijn / hare Poederen in het water te doen smijten / gheljck als mede doen de Castilianen ende Portugesen / sonder yet te bewaren daer van / oft aen pemant te verkoopen. Soo ist dat de Heeren Staten om alle frauden te voorkomen ende de Specerye der Oost Indische Compangie in reputatie te houden / op den 24. January 1617. by Placaet hebben verboden eenighe Poederen van Peper / Noten / Macis oft ander Specerijen inde Geunieerde Landen te vrengen / op verbeurte vande ingebrochte waren / ende noch hondert gouden Realen tot laste vanden Inbrengher.

Naer dat een extraordinaris Courier upt Spaengien tot Brupssel was aenghekomen / in Februario 1617. heeft de Eertzhertoghe terstont belast twee Regimenten voetvolck aen te nemen / om te ghebruycken teghen Savoyen / elck Regiment soude sterck wesen vijfthien Compangien / ende peder Compangie twee hondert man / daer benebens werden gheticht dupsent Rupteren / maer dese lichtinghe was hoogh opghenomen / maer daelde leegh.

De extraordinare ende ordinare Ambassadeurs vanden Koninghvan Vranckrijck / hebben tot verschepden malen ernstigh versocht aen de Heeren Generale Staten / om een merckelijck secours tot dienst hares Meesters teghen de Princen van Vranckrijck die de wapenen hadden aenghenomen: Hier op zijn vele discoursen ghevallen / eenighe stelden voor 't Contract van dese Landen met de Kroone van Vranckrijck / hoe noodigh voor dese Landen ware de onderhoudinghe van vrientschap met den Koninck van Vranckrijck / teghenwoordigh regerende / in vergeldinghe vande vrientschap die de Landen hadden ghenoten van zijn Vader Hooghloflijcker memorie / die de Landen hadde gheassisteert voor het bestant met meer dan elf Milioenen guldens / ende ghedurende het bestant / meest by den teghenwoordighen Koninck ontrent sesendertigh hondert dupsent gulden / behalven dat noch thien hondert dupsent gulden vande liberaelhept des Koninghs ende der Koninginne staet te ontfanghen / dewelcke nu werden opghehouden / door sijn eyghen nootsaeckelijckhepdt / &c. ende dat apparentelijck dese assistentie voor sijne Majestept voor eenighe maenden versocht / gheschiedende / volghevende de solemnele belofteniſſe der Provintien / sal verorsaken dat het secours vande ses-hondert dupsent gulden jaerlijcx tot noch toe voor den loopenden jare gheconsenteert / niet alleen ghecontinueert / maer in tijdt van oorloghe het beloofde onderhoudt van thien dupsent soldaten ende meer van zijne Majestept sal worden ghepresteert / &c. daer men by ghebreke van nae-komen der voorschreven beloften / voor ondanckbaer sal ghescholden worden / ende over sulcx versteecken van het ghene noch resteert aen den voorschreven tijdt / behalven ander swarigheden ende ondienſten: Bysonder also de quaetwilligheden deser landen niet anders sullen wenschen / ende van hare sijde wel viermael soo veel presenten / om sulcken gheleghenthept tot haren voordeel te keeren.

Alle redelijcke persoonen verstonden wel / dat dese redenen vast ginghen / maer nochtans maeckten vele swarichepdt dit secours in te willighen ende te verſenden vijf dupsent mannen: bysonder als sy acht namen dat de Princen de wapenen niet en voerden teghen den Coninck oft Kroone van Vranckrijck met dewelcke de Nederlanden in verbondt waren ghetreden / maer dat het was een Spaenschen handel / die den Marquijs d'Ancre was drijvende / die eyndelijck soude ghestreckt hebben tot de upterste ruwijne des Koninghs / der Religie: Ja oock deser Nederlanden.

Doch eyndelijck hebben de Provintien op het ernstich aendrijven der Francopscher Ambassadeurs inghewillicht het versochte secours. Welcke resolutie niet sonder groote swarichepdt ghenomen zijnde / soo isser onvoorsiens ende onderwacht tijdinghe ghekomen van het ombrengen des Maerschalcks d'Ancre / ende schrijvens des Koninghs van Vranckrijck aen de Heeren Staten / daer in hy hen bedanckt van het secours / maer dat het selve nu door de ghevallene veran-

veranderingh inden staet ommoodigh was.

Want den xxiij. April 1617. heeft den Koningh hem verlost vande onlijdelijcke insolentie vanden Marquis d'Ancre/ende desselven daghelijckssche conspiratien. De Marquis komende ten selven daghe te Hove/ heeft de Capitepn vande guarde upt last des Koninghs hem belast zijn rapier over te gheven/maer als den Marquijs sulcx weygerde ende hem ter weere stelde/ soo wert hy van 't ghevolgh des Capitepns met Pistolen overballen ende doot gheschoten/ door dit schieten gnam een klepn allarm onder de wacht/ maer als de Koningh upt een venster riep/ sulcx gheschiet te zijn door zijn bevel/wert alles ghestilt.

De Koninghinne Moeder was hier over seer verslaghen/als oock den Spaenschen Ambassadeur/ die stracx hier na te Hove komende/ wilde reghelrecht na de Koninginne gaen/ maer hem wert sulcks verhindert ende belast by den Koninck te gaen/ soo hy pets hadde te remonstreren.

De Parisianen hebben tot een teecken van groote blijschap/ op alle hoecken van straten ghevvert. De Dienaers vanden Marquis wiert belast haestelijck upt der stadt ende Koninckrijck te vertrecken.

Het ghemepn volck ontgroeven het doode lichaem van d'Ancre met groote furie/ hinghen het selve aen de galghe/ snedent in stucken/staken op staken/ wierpent op mishoopen ende eyndelijck verbrant.

De Vrou vanden Marschalck d'Ancre wert ten selven daghe gevangen/desgelijcx eenen Barbijn/gheweest Controlleur Generael/ dien vele swaere saecken werden te last gelept/ als onder andere sekere assignatien by het doode lichaem van d'Ancre ghevonden ter somme van 1500. dupsent gulden/ die de selve d'Ancre ontfangen hadde/ ende met hem na Normandien soude nemen.

De Koninck sant den Heere de Vreaux aen de absente Vrincen/ om hen te disponeren tot behoorlijcke gehoorsaemheyt.

Daer op de Hertogh van Meyne den xxvij. April de sleutels van Soissons/sant aen sijne Maj. met aenbiedinghe van alle obedientie.

De Koninck schreeft aen alle Gouverneurs der Provintien/ hen adviserende vande ghelegenthept der saken/ begerende dat sy alles souden in ruste houden/ bevelende alle Ghenerаels van alle Hostilitept op te houden/ maer evenwel de Leghers in goede ordre te houden/ teghen alle de gene die hen niet en souden ontwapenen/ende des Koninckx authorizept met behoorlijcke gehoorsaemhept erkennen: Hy schreef oock den Hertogh van Buillon/ de Duptsche Rupteren upt Vranckrijck te houden.

De Koninck begaf hem selfs seer kloeckelijck tot de regieringhe/ende wert vande Ambassadeurs (daer onder mede de Heere van Asperen Ambassadeur (der Vereenighde Landen)ghecongratuleert vande voorschreven Koninckrijcke actien/ als mede dat zijne Maj. selfs de regheringhe zijner landen met courage ende voorsichtichept hadde aenghenomen. De Koninck beloofde den Ambassadeur der H. Staten alle middelen by der hant te nemen om sijne Rijcken in rust ende vrede te stellen/ ende de Heeren Staten ten hooghsten te affectioneren/ ende hen te conserveren ende helpen bevorderen als sijn eyghen welvaert.

Des Maerschalcx d'Ancres Vrouwe Leonora Galigay wert eyndelijck den vij. Juli 1617. na verschepden examinatien/ende na datmen bevonden hadde dat sy met haren man een Koninckrijcken rijcdom hadden vergadert/ verweesen schuldigh te zijn van Goddelijcke ende Menschelijcke Majestept ghequetst te hebben/ ende daerom onthalst te worden ende daer na tot pulver verbrandt/ alle haer goederen werden verbeurt verklaert/ ende het selve vonnis ten selven daghe aen haer geexecuteert.

In Junio 1617. waren in s'Gravenhaghe vele geinteresseerde schippers ende kooplupden/ klaghende over het arresteren van hare schepen/ goederen ende volck inde havenen van Spaengien: daerom seer hestighe brieven na Vrupssel ende na Spaengien werden gesonden met begeren van reparatie/ oft datmen daer teghen soude voorsien: Na verschepden schrijven zijn eyndelijck de aenghehouden schepen ontslaghen ende te huys ghekomen.

De Koninck van Groot Vrittaengien sant een extraordinaris Ambassadeur Sir Jan Bermet aende Eertzhertogh Albert/ versoekende Justitie teghen die persoonen/ die ghemaeckt ende ghedruckt hadden seker fameus boeckken/ teghen den persoon des Koninghs/gheintituleert Corora Regis, tweleh de Koningh suspecteerde gheschreven te zijn van Ericeo Puteano tot Loven ghedruckt/ by eenen Flaminius. De Koningh begheerde de selve persoonen openbaerlijck gestraft te hebben/ oft inghevalle van weyghering oft vertreck/ ontseyde hy den Eertzhertogh alle vordere vrientschap/ende wilde dat sijnen ordinaris Ambassadeur Trumbel soude thuys komen. De Eertzhertoghe beloofde den Autheur behoorlijck te straffen/maer Puteanus ontkende het schrijven des boecx/ niet tegenstaende al het bewijs des Koninghs.

In Julio deses Jaers 1617. is den Generael Joris van Spilberghen met twee Schepen upt Oost-Indien inde Nederlanden gekomen/ hy was voor 3. Jaren met vijf schepen uptgevaren/ ende hadde des Werelts kloot nu ten tweedenmael rontom gheseylt/ als boven is verhaelt. De Ladinghe die dese schepen mede brachten/wert gheestimeert op 22. Tonnen Gouts.

De ladinghe vant een schip/ genaemt nieu Zeelant was als volght.

25. Cassen met Spde waren ende Goudraet.
5. Balen Catoenen-garen.
350½. Picol Ebbenhout/het Picol tot 120. pont.
38345. Stucken Porcelepnen.
643. Sockels Foelye.
1. Packken met Bezar-steenen.
11. Potten met gheconfijte Gember.
374. Catty Caneel.
92¾. Catty Draken-bloet.
2. Caskens met Muscus.
2. Visaelkens met Diamanten.
13239. Sacken met Bantammer-peper.
6. Caskens met Lackwerck.
100. Catty Gutte-gomme.
30. Packen met Indigo.

Met noch andere kostelijcke waren. Diergelijcke ladinge hadde oock het ander schip genaemt Amsterdam.

Dese schepen brachten oock tijdinghe dat de Nederlanders in Augusto 1616. onder Vsle Franse ghenomen hadden een Portugaels schip geladen met 3000. Picol Ebbenhout/ ende tusschen 12. ende 1300. Picol Syppauter: dese prijs wert in Japan ghebracht ende aldaer voor prijs verklaert vanden Keyser aldaer. In dit Keyserrijck van Japan/ is van allerley provisie te bekomen/ Ossen/Verckens/ Boeckweyt/ ghecroockt Vleesch/ &c. Oock wort daer goet byer ghebrouwen: daer worden Vseren ende Metalen Gheschut-Roghels ghegoten. Daer worden ghesmeet Anckers/ Ketenen/ Vplen/ Roers/ Sabels/ Schuppen/ Spaen ende ander yser-werck in overvloet/ oock sijn daer goede peerden.

Het jacht Æolus ghenaemt/ komende vande Custe Coromandel, zijnde sijn ladinge 421. packen Cleederen/ voor de Molucques ende andere Indiaensche Natien/ ghekost hebbende boven de 120. dupsent gulden/ is op het Eylant Euguna ghestrandt/ ende het schip ende goet gebleven/ behalven de gemelde Cleederen/ een groote schade voor de Compangie/ alsoo hen de Kleederen inde Molucques wel dryemael soo veel souden verstreckt hebben/ daer wert weder op de Custe van Coromandel ghesonden den Gouden Leeu met 80000. Rialen den xxiij. Novemb. 1616.

De

Digitized by Google

De Commandeur Jan Dircksz Lam/heeft in April 1616. ingenomen het vermaerde Eylandt Pulo, geacht dē ſleutel van Banda, alle de Bandaneſen heeft hy vant Eylant verdreven/hen afnemende 4. Stercken: de dry heeft hy gheſlecht / ende het vierde weſende het ſterckſte ende beſt geleghen/ heeft hy met 150. ſoldaten beſet / plantende opt ſelve Eylandt 450. zielen/ mans ende vrouwen/ die hy ghelicht hadde met haren wille in Chyaneb eñ Solco. De Bandaneſē hier door ſeer benaut zijnde / zijn met de Nederlanders gheaccordeert / om hunne Volpe ende Noten alleen aen de Nederlantſche Compaignp te verkoopen.

De Engelſche hadden van Bantam gheſonden 4. ſchepen om den Bandaneſen te ſecoureren/ maer ſiende de reſolutie der Nederlanders / weken onder de Moluccos, alwaer ſy onder Tidore tegen eenige ſpaēgiaerden vermangelden / krupt / Loot ende andere Ammonitie van oorloge.

Inde Moluccos op Motyer hadde eenen Melchior Lambertsz Coppoael van d'Adelbozſten met eenige ſoldaten / gheconſpireert de Foztres in de handen der Spaenſche te leveren / maer de verraderije ontdeckt zijnde / wert den voornaemſten ghevierendeelt/ſeven gheſhangen/de ander op de Galey gebannen.

Opt Schip Weſtvrieſlant/groot 500. laſt / gaende na Bantam/hadden xxviij. boeven oock geconſpireert haer Oberſten over boort te worpen: de voornaemſte wert gevierendeelt/vijf gehangen/de reſt gebannen op Galeyen ende Fragatten te roeyen/ſonder gagie.

In Februario 1616. troude de Koninck van Batſpan de ſuſter des Koninck van Ternaten / die de Nederlanders vereerden met alderhande kraepighepdt/ ter ſomme van 150. Realen.

Iſaac le Maire hadde voor twee jaren 3. maenden uptgheſonden twee ſcheepkens/ deſe komende 40. mijlen boven de Magallaenſche Strate/heeft een paſſagie ghevonden ſeven mijlen breet ende lanck/door de welcke hy is ghekomen inde Zuytzee. Het een Schip verbrant/met het ander genaemt Eendracht, quamen ſy inde Moluccos, belovende niet te negotieren / maer alſmen anders bevant/wert het ſchip ende goet aengeſlaghen by Inventaris / door den Raet van Indien/ vindende int ſchip 3600. Realen/ met weynigh Koopmenſchap. Dit gheſchiede volghens de Octrope der Heeren Staten / aende Oost-Indiſche Compaignie vergunt.

Ontrent deſe tijt quam tydinghe upt Spaengien/ dat 4. Engelſche ſchepen hadden ontmoet een ſpaenſche Caraque/komende upt Indien / die ſy na dry dagen bechtens hebben doen ſincken / by't Eylant Tercera, daer van weynigh goederen ende volck werde gheſalveert.

OP't lange ende ernſtighy aenhouden van Guilelm de Montheur, Ambaſſadeur des Hertoghs van Savoyen/hebbē de Heeren Generale Staten der Vereenighde Nederlanden inghewillicht / de ſomme van 200. dupſent gulden/ om te ghebruycken tot dienſt van 1000. Kupters onder den Oberſten Ghent/ſoo als eerſt wert gheadviſeert by den Prins Maurits ende den Raet van State / welcker gagie gherekent wert ter maendt niet te monteren 50. dupſent gulden / de Bidels daer in gherekent. Verſcheyden mepnden/ dat men den Hertogh van Savoyen met 1000. peerden aſſiſterende / de Landen meerder reputatie ſouden verkrijgen/ dan of ſy hē met 50000. gulden ter maent hielpen. Dat ooc den roep van 1000. Kupters na des oorloghs maniere/ ſoude waſſen op 2000. Waer by gheconſidereert / dat den Hertogh 't gheit door de vingeren ſoude druppen/ende na ſijne beſtellinge nau 500. mannen daer mede konnen te velde brengen. Evenwel wert gereſolveert het ſecours te doen met 50000. gulden in gelt ter maent.

De Kupteren vanden Oberſten Ghent/ die tot dienſt vande Prinſen in Vranckrijck waren ghenomen/maer niet ghebruyckt / door de doot vanden Marquis d'Ancre, waer door Vrancrijck was in vrede ghekomen / werden afghedanckt / met een maent ſolijs/ gheinvolveert van haer wel dry maenden quam. So langhe alſmen raetſlaeghde / of men hen in dienſt van Savoyen ſoude ghebruycken / werden ſy ghelept inde ſteden van Emmerick / Nimmeghen / Arnhem/ Zutphen/Doesburgh / &c. maer als anders als gheſept is / was ghereſolveert / werden ſy afghedanckt/ ſonder ander betalinghe upt Vranckrijck / daer door ſy qualijck te vreden / elck ſijn wegh liepen: vele hen beghevende tot ſtelen ende rooven / ende gheraeckten vele aen galgen ende op Raders.

Eynde des ſeventhienden Boecx.

Dat achtienſte Deel deſer Chronijcke/verhatende int koyte de beroerten ende oneenigheyt in deſe Landen ontſtaen/ ende hoe die weder zijn geſtilt/met noch andere gheſchiedenissen.

NOt noch toe hebben wy voor by gheghaen / de troublen ende inlantſche beroerten / in ſommighe der Vereenighde Provintien ontſtaen / ter ſaken van eenige puncten der Religie. Hier van ſouden wy noch geerne ſwijgen: doch alſo het over ſo hoogh is gewaſſen / datter vant Kerckelijck is ghekomen int Politijck / ende datmen alonime veel weet daer van te ſpreken/ peder na ſijn humuer ende goet-duncken/ſoo ſullen wy ooc een weynigh daer van verhalen: want volkomelijck allen dien twiſt van den beginne aen te beſchrijven/met alle omſtandigheden/ſoude eyghentlijck wel een groot Boeck verepſchen. Ende alſoo onſes bedenckens de voortreffelijcke heere Dudley Carleton, Ridder/ Ambaſſadeur Ordinaris des Koninckx van Groot Brittanjen/in een Oratie aende Heeren Staten Generael/ volkomelijck verhaelt den Oorſprunck ende Voortganck deſer eerſt Kerckelijcke/ende daer na Politijcke verſchillen/ daer by voegende het Remedium, ſo heeft ons goet gedocht deſelve van woorde te woorde hier by te voegen.

Oratie.

MYn Heeren:

Ick ben verſchenen in uwe vergaderinghe om my tegen God tegen den Koninc mijn Meeſter, ende tegen uwe Hoog-Mo. Ed. te quijten, dewijle my daer toe niet dan al te veel oorſake en gheeft, de apprehenſie vanden alghemeynen onderganck, dewelcke altijt de ſcheuringe inde Kercke ende de factie inden ſtaet is vergeſellſchappende, ghemerckt het oock gheen tijdt langher en is te verberghen, hoe datmen eenige Iaren lanck by trappen naerder ende naerder ghekomen is, tot d'eene deſer ſorghelijcker ſtort-plaetſen, ende nu met vollen loop voort-gaet tot de andere. Het ware den laſt die ick van weghen ſijne Majeſteyt hebbe, als weſende ſijn Geſante, ende den Eedt, die ick uwe Hoog-Moghende Ed. ghedaen hebbe, als Raetſheer van deſen ſtaet, mitſgaders het intereſt van deē ende d'ander teenemael vergheten, wanneer ic niet,

Digitized by Google

soo veel in my is, alles by brocht, om te ondersoecken ende perfectelijcken, te weten, den oorspronck, voortganck ende tegenwoordige gelegentheyt van dit quaedt, om daer op de noodighste remedie te wercke te legghen.

Tis een reghel *Hipocratis desperatis non adhibendam esse medicinam*, maer God danck, 't en is met ons daer toe noch niet gecomen, hoewel (om vryelijck te seggen watter van is) wy soo na daer by zijn, siende hoe 't quaet van dage te dage erger wort, dat de remedie vruchteloos wesen sal, indienmen langer uytstel begeert te nemen.

Nu den oorspronc hooger te gaen soecken, als vã den tijt Arminij Professor tot Leydẽ, is de sake vermommen. Andere voor hem, mogẽ misschien deselve twyffelingen, ende ongerustigheden in hare conscientien, over de hooge poincten van de prędestinatie eñ tgene daer aen cleevende is, wel gehadt hebben, maer de Kercke heeft nochtans altijt haer ruste ende vrede gehadt, so dat den oorspronc deser veranderinge, dewelcke men zedert gesocht heeft in te voeren in de ware eñ oude Leere, die ghy altijts beleden hebt, die ooc aengenomen eñ geauthoriseert is van alle gereformeerde Kercken, hoewel sommige persoonen (nopende die poincten) een gevoelen op haer selven hebben gehadt, niemant anders dan Arminio moet toegheschreven worden.

Wt de assche Arminij zijn eenige andere gesproten dewelcke syne bysondere opinien omhelst hebbende, terwylẽ hy noch int levẽ was, die met cracht hebben willẽ inde publycke Kercken naer syn doot invoeren: ende tot haer voornemen niet connende komen, door ordinarise weghen der Classen ende Synodale vergaderingẽ, haren toevlucht nemen tot de Heeren Staten der Provintien.

Daer uyt comt de veranderinge van den name vã ARMINIAEN in REMONSTRANT: de contrarie partye, die de Leere in haer oude suyverheyt soect te bewaren, noemt sich CONTRA-Remonstrant, maer door vele instantiẽ, tegen-berichten, voorstellingen, antwoorden, Replickẽ ende neerstige trekẽ, maect de voorsz Remonstrant, dat den armen Contra-Remonstrant onder light: hy vercrijght tot syn faveur een Resolutie der Heeren Staten van Hollãt, door veelheyt der stemmen, hoewel tegen danck eñ goetvinden van eenighe goede ende groote steden, triumpheert diesshalven *in concionibus*, ende onder schijn van de vijf poinctẽ, dewelcke noyt wettelijcx geexamineert en zijn geweest, wel ãdere onder het volck in voert, maect in vectiven tegen de Gereformeerde Religie, ende tegẽ de voornaemste eñ weerdichste Leeraers der selve, verandert in vele plaetsen de Herders ende Ouderlingen, om andere na syn appetijt daer in te schuyven, procedeert met sulcke strẽgigheyt, soo wel in steden als ten platten Lande, dat hy oorsaeck geeft datmen in dese Provintien gaet ophalen, aen de een zijde den hatelijcken name van Inquisitie, eñ aen d'ander zyde, de beclaeglijcke namen vã dolerende Kerckẽ, vervolgde Kercken; altijt sich bedeckende metten Tijtel der publijcke Authoriteyt, als oft hy alleen den Magistraten gehoorsaemheyt betoonde, eñ verwijtende dẽ Contra-Remonstrant (dewelcke de patientie begint te verliesẽ, eñ sich naer den lichame af te sonderen, tot consequẽtie vã die ellendige affsonderinge der Zielen) dat hy is een Scheur-maker, Beroerte maker, *hunc spargere voces in vulgum ambiguas*. Datmẽt op de Magistraet heeft, *& quærere conscius arma*, tot syne beschermínge: onder dit veorwentsel isset dat parriculiere Steden Crijchsvolck aennemen, ende na haer exempel de Provintien.

Daer hebt ghy in corte woordẽ den oorspronc eñ den voortganc van onse ellende: de tegenwoordige standt is een datelijc affsonderinge (indiẽ niet scheuringe) inde Kercke, Ialouzije (om niet te seggẽ factie) indẽ staet, verbolgentheyt eñ verstoortheyt tusschen de Magistraten, haet ende verbitteringe onder den gemeenen man, verachtinghe der ordonnantien der opperste Hoven vande Iustitie, verwerringe onder den Crijchslieden, door verscheyden eeden verplicht beroerte ende commotie tusschen de soldatẽ die nieu zijn aẽgenomẽ eñ qualijck gedisciplineert, ende tusschen den ghemeenen man, die alreede tot vergieten des onnooselen bloets ghekomen is, ende daer op eẽ generale schrick, vreese eñ verbaestheyt: dit alles binnẽ 's lants: van buyten en hoortmen niet anders vande zijde onser Vyanden, dan lacchen eñ schacchen, ende van de zijde onser Vriendẽ, niet dã mis-noeghen ende claghen.

Contraria juxta se posita magis eleuce scunt. Laet ons dan sien hoedanigh de standt deser Provintien voor den tijdt Arminij geweest zy: Eenigheyt inde Kercke eñ in den Staet, goede correspondentie tusschẽ de Magistraten, vrien delijcheyt ende Christelijcke liefde onder het volck, de Hoven vã Iustitie gerespecteert, de Soldaten (uwer Hoog. Mog. dienaers) met alle de Werelt wel accorderende, uytgenomẽ met uwe vyanden: allerley vreughde eñ blyschap, de zegeninge Gods (die wonderlijck verschenen is tot hanthavinge syner sake, dat het de gãtsche Werelt heeft gesien ende vernomen) alle sints blijckende in uwen voorspoet, dies de Vyãden beschaemt, ende de Vrienden van desen staet grootelijcx verttooft zijn geweest.

Wanneermen nu so claerlijck siet, *Quantum dimissa petitis prestant*, laet de Remonstrant de naervolghende vermaninge niet qualijck nemen, maer soot hem belieft syn profijt daer mede doen, *Mature redeat repetatque relicte*.

Maer indien de Leere Arminij soo verre heeft toegenomen, dattet niet langer tijt en is te erselen, maer datmen voortvarẽ moet tot decisie, welcke vã beyde opinien den woorde Gods naest is comende, ofte ten minsten, wat maniere van Christelijcke duldinge sonder ergernisse toegelaten mogen worden in de Kercke: Wie sal de competente Richter daer van zijn?

De Wereldtsche Overheydt dese authoriteyt op te dragen: Gevende den Keyser dat des Keysers is, dat is te seer hellen aen die zijde, ende Gode benemen dat Godes is.

Om dan met behoorlijcke achtneminge te hãdelen, so wel opde gene die God over onse Lichamen authoriteyt heeft ghegeven, als oock de gene die de sorge ende last onser Zielen hebben, 'tghene dat in sodanige occurentie altijts gebruyct is geweest, eñ daer toe men altijt synẽ toevlucht inde Christẽheyt heeft genomen, is een SYNODVS NATIONAEL. Ic segge Nationael, gemerct het quaet voortgekropen zijnde van Provintie tot Provintie, Een Provinciael Synodus niet genoegsaem en is, dan soo verre als het soude mogẽ dienen tot de voorbereydinghe van een Synodus Nationael.

Dit is de remedie die by 't meeste getal der Provintien goet gevondẽ, eñ vãden Coninc mijn Meester nu gherecommandeert wordt.

Aengaende de Provintien, ick en wil niet curieus zijn in *aliena republica*, om te oordeelen, hoe veel elcke Provintie int particulier, in gelijcke ghelegentheydt het publijcke schuldig is op te dragẽ. Maer terwijle dat men in dit stuck disputeert, vã het recht der opperste macht die elcke Provincie int bysonder heeft so en moetmẽ niet vergeten het Ciment daer mede sy in een Lichaem aen malcãderen verknocht zijn, welcke is de Vnie van Vtrecht/ gefondeert op de Religie. Ende al hoewel men uyt seecker Artijckel der selfder Vnie een uytvlucht wil nemẽ, dat elcke Provintie hare macht bysonderlijck heeft int stuck vãde Religie, Soo moetmen dat recht verstaen, tot hanthavinge, na melijck der suyvere ende oprechte Religie, ende niet tot macht ofte authorisatie van nieuwigheden, ende voornamentlijcken in dese Provintie daer in wy tegenwoordelijcken zijn, ten aensien

van

Digitized by Google

van welcke te presumeren is, dat desen Artijckel daer in gestelt is geweest, om te mogen de Gereformeerde Religie in hare suyverheyt te handthaven, sonder verclaert te zijn naden wille vã andere Provintien, dewelcke in die tijt noch niet en waren gebrocht tot sodanige Vnie in de Kercke, die sy tegẽwoordigh ghenieten.

Maer gelijck de saken vã eere eñ Souverainiteyt seer kitselachtig zijn eñ teeder, indien, overmits dit insicht de Provintien niet en konnen accorderen, ten heeft nochtãs geen plaetse ten opsicht van syne Majesteyt, dewelcke u den selven raet geeft als den besten want daer gheen pretentie en is, daer en is oock niet te vreesen dat de een de ander een voordeel affie.

Sijne Majesteyt heeft voorsien, eñ al eenige Jaren gheleden voorseyt, door syne Brieven eñ syn dienaers, op 't stuck van Vorstius, de swarigheden die u te haus benauwen, eñ door andere brieven heeft hy u vertoont hoe cleyne vrucht daer uyt komen soude datmen op de stoel gebrocht hadde de puncten vãde ptẽdestinatie, die te hoog eñ te duyster zijn voor 't begrijp des ghemeynen volcx. In beyde materien heeft syne Majesteyt betuygt de oprechtigheyt syner affectie, doende dese vermaningen uyt eenen yver die hy heeft tot de eere Gods, eñ uyt een schuldige plicht vã wegen de gemeyne alliancie, de welcke tot fondament heeft de ghemeyne behoudenisse, bysonderlijck gefundeert opde eenigheyt vãde Religie. Ende hoewel men sijne heylsame advijsen eñ gebeden niet en hadde aengenomẽ met sulcken respect als sijne goede meyninge wel vereyschte, maer seer sinisterlijck geduydet in eenen sin ende consequentie geheel contrarie synen wille, so heeft nochtans syne Majesteyt voor de derde ende laetste reyse (hebbende alreede syn reyse naer Schotlant aenghevangen) door een missive van den 20. Marty, u wederom willen aenmanen, het quaet gantsch ende gaer te willen gheneesen door middel van een SYNODE, twelck ghy door gheen andere remedien hebt konnen voor komen.

Syne Majesteyt (God zy gelooft) is wel ende gesont weder gekeert van syne reyse, daer in, hoewelse groot ende langhduerende gheweest is, te weten een reyse van ses maenden, soo en heeft sy nochtans noch *caelum nec animum* verandert.

Gheduerende syne absentie, en hebbe ick op den voorsz brief niet willen antwoorde eyschen, om uwer H.M. Ed. buyten tijt ende plaetse niet moeyelick te zijn, maer het quaet periculeus gheworden zijnde, als ick verklaert hebbe, ende hebbende nieuwe last onlancx ontfangen, nopende deselve materie ende siende teghenwoordelijck een volle vergaderinghe van treffelijcke ende wijse persoonen, besoignerende (so ick achte) opt stuck vande Religie: So en heb ic langer niet konnen wachten, mijn Heeren, van u te bidden (ghelijck ick ernstelijcken doe) opde voornoemde missive sulcken antwoorde te willen doen, de welcke betuyghen moghen beyde het respect dat uwe Hoog-moghende Ed. den Raet van syne Majesteyt toedraghen, ende oock uwe sorghe over de eenigheyt vande Kercke eñ van den Staet.

Overghegheven inde vergaderinge der Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlantsche Provintien / op den 6. Octob. 1617. stilo novo. Was onderteeckent.

Dudley Carleton.

In dit Jaer 1617. den 4. Augusti / wert by sommige steden besloten / om Soldaten oft Waert-ghelders aen te nemen / om te maintineren sekere Resolutie by eenighe ghenomen / tegen den ordinaren voet tot noch toe ghebruyckt. Die van Vtrecht waren de sterckste ende als den stoel der Oorlogen vande Waertgelders: daer op volghde de stadt Leyden / die niet alleenlijck twee sterckte Vendelen Waertgelders aen en namen / maer noch daerenboven een houten schanse hebben opgericht / die besettende met gheschut aen beyde zijden vant stadthuys / houdende dach ende nacht seer scherpe wacht / met vele Sentinellen upt te setten. De soldaten ghebruyckten oock vele ghewelts teghen de Borgeren / waer upt een sorghlijcken oploop is ontstaen op den derden October des selven Jaers / daer een Borgher doot bleef / ende eenighe ghequetst. De Burgherp quamen op bevel des Magistraets inde wapenen / ende stilden het voorder perijckel / tot groot contentement des Magistraets / vande welcke sy versochten tot recompensie / dat de nieuwe soldaten souden worden afghedanckt / presenterende selve so sterck te waken als de Heeren souden goet vinden / ende de noot soude vereysschen / maer eenighe wierden daer nae met ghelt-boeten / bannissementen ende anders beswaert.

Die van Rotterdam hadden oock een goede quantitept Waertgelders aenghenomen / houdende mede seer scherpe wacht: als oock deden die van Haerlem / Goude / Schoonhoven / &c.

Op de gemelde Oratie vanden Heere Dudley Carleton, is een seer heftigh Libel ghemaeckt door Iacobus Taurinus (soomen acht) doemaels Predicant tot Vtrecht / genaemt de WEEG-SCHAEL, desghelijcks den Reuck-appel ende de Na-spoor, met dewelcke de Autheuren wilden bewijsen met vele redenen / dat de wapenen niet en waren aenghenomen voor de Gherefoormeerde Religie / maer alleenlijck om de Prividegien. Op dese Boeckkens is seer treffelijck ten propooste gheantwoort door verscheyden Tractaten / insonderheyt door het Nootwendigh ende levendich Discours: Practijc vanden Spaenschen Raet: Orangien Appel, &c. De Heeren Staten Generael / by Placate vanden 8. Decemb. 1617. hebben verboden het Boeckken vande Weegh-schael, stellende 1000. gulden op den Autheur ende 600. op den Drucker.

In den beginne des Jaers 1618. is tot Brussel gestorven de Doorluchtighe ende Hoogh-geboren Vorst eñ Heere Philips Guilliaume, Prince van Oraengen / &c. outste sone van wijlen Guillelmus Prince van Oraengen hoogloffl. memorien / gewonnen by de eenighe dochter van Maximiliaen Grave van Bueren / &c. Dese Prince was ghetrout met de suster des Princen van Conde / maer en heeft gheene kinderen by haer ghewonnen / ende over sulcx by Testamente gemaeckt universael Erfghenaem van alle sijne Landen ende Heerlijckheden / syn outste broeder Prins Mauritz, ende sonder kinderen sterbende / na hem Prins Henric Frederick, ende also voorts de naeste inde collaterale Linie / sonder de Heerlijckheden te mogen scheyden / om de grootheydt des Huys van Nassau te vorderen: Also dat Prins Maurits alsnu voert dese navolgende Tijtulen:

MAURITZ, by der Gratien Gods Prince van Oraengien / Grave van Nassau / Catsenelnboge / Vyanden / Dietz / Lingen / Meurs / Bueren / Leerdam / Marquis vander Vere ende Vlissinghen / heere ende Baron van Breda / Stadt Grave ende Lande van Kuyck / Diest / Grimberghe / Herstal / Cranendonck / Warneston / Arlay / Norcrop / S. Vijt / Daesburgh / Lecke / Polanen / Nierbaert / S. Martensdijck: Erfburggrave van Antwerpẽ ende van Bezanson: Gouverneur eñ Capitein Generael van Gelderlant / Hollandt / Zeelant / West-vriesiandt / Zutphen / Vtrecht / ende Over-yssel / Admirael Generael / Ridder vande Edele Orde der Jartier.

Den 4. Februario deses Jaers 1618. is den brant gekomen int Stadthuys tot Delft / welcken brandt soo ghewelbigh is gheweest / dat die ghenoeghsaem het gheheele ghebou heeft ter neder ghelepdt / niet teghenstaende allen teghenwer: den Tozen / met het seer uytnemende Voorslagh (wiens ghelijck men seer qualijck soude konnen vinden) is behouden / gheweghbupten alle hope / insonderheyt door de neerstigheydt van eenen Vranck Vierexs Marckitschupt-boerder.

Digitized by Google

In plaets vant afgheb[r]ande stadthuys/ is weder van nieus een veel treflijcker ende heerlijcker/vandē gront op gebout van levenden steen/ volghende het gemeyn spreeckwoo[r]t: dat b[r]ant niet en verargh[t]. Dierghelijcken ongeluck van b[r]ant geschiede oock ontrent de selve tijt aent schoone Paleys binnen Parijs.

Hier voren Fol. 350. hebben wy int kort aenghe-roert/ hoe dat ten versoecke der Signo[r]e van Venetien/ eenige schepen ende volck upt Hollant zijn ghevaren: Soo zijn wederom inden Jare 1618. in May upt Hollant ghevaren twaelf Oo[r]loghschepen naer Venetien/wel voo[r]sien met Woodts-volck/ daer Admirael af was Melchio[r] vander Kerckhoven: met een Regiment Soldaten onder den Colonel Amsterrael: Dese zijn ghekomen op den xxiij. Junio 1618. inde Straet voo[r] Gibzalter/ alwaer upt quamen 12. Spaensche schepen/ die de Hollantsche af schoten 13. man/ ende de Hollandtsche schoten de Spaensche af wel 460. man met d[r]y Capiteynen. De Hollanders hebben haer repse voo[r]dts verbolght/ tot datse quamen inde Italiaensche Armade voo[r] Co[r]sela/ alwaer sy eerlijck ontfanghen ende ghewilleko[m]t werden. Den xij. Julp des Jaers 1619. sterf Capiteyn Pieter Co[r]ssen Ho[r]t van Voo[r]drecht/ ende naer dat hy vier daghen met sijn kiste in het schip hadde ghestaen/ is hy ongheluche 't selve schip in b[r]andt ghekomen/ alwaer d[r]ye ende dertigh Matroosen sijn verb[r]andt/ de reste over boo[r]t ghesp[r]onghen/ waer van eenen Niclaes van Haerlem van Voo[r]drecht (dierghelijcke ongheluchen wel meer ontkomen synde) noch wel seven-dertigh der selver Matroosen heeft helpen visschen/ maer van die synder noch xij. vande verb[r]anthept gesto[r]ven. Dit deerlijck ongheluck en weetmen eygentlijck niet waer van het gekomen is/ dan men meynt so den schrick voo[r] den vreeslijcken b[r]andt niet te seer onder het Woodts-volck gheweest en hadde/ soude wel konnen ghebluft ghewo[r]den hebben/ alsoo vier ofte vijf uren daer nae de Kamer met het Buspoeder eerst aenginck/ ende alle het ghesch[r]ut/ t'welck men vele mijlen in Zee hoo[r]de donderen.

ALso dē Advocaet van Hollant ende West-vriesland Iohan van Oldenbarnevelt, niet wey-nigh en was aengetast inde voo[r]gemelde boec[r]kens/ so heeft de selve een Remonstrantie in d[r]uck uptghegheven/ aen de Heeren Staten van Hollandt ende West-vriesland. Ghedateert den xx. Apzil 1618. inde welcke hy verhaelt al zijn diensten en actiē/ tzedert thegin van sijnen dienst. Teghen dese Remonstrantie zijn wederom seer heftighe Discoursen uptgheraen/ dewelcke schijnen den heer Cornelis vander Mijle (do[r]hter man des Advocaets) veroo[r]saeckt te hebben/ te laten uptgaen seker boec[r]ken/ gheintituleert: Ontdeckinghe vande valsche Spaësche, Iesuijtsche practijcke: in dewelcke hy heeft aengeroert den persoon Francoys van Aerssen, ghewesen Ambassadeur voo[r] de H. Mog. Heeren Staten Generael/ by den Koninck van Vranckrijck/ dewelcke wederom een Remonstrantie heeft overghegheven Aen de Heeren Staten Generael, mitsgaders aen de Heeren Staten van Gelderlant, Hollant Zeelant, &c. int particulier, den xxx. May 1618. inde welcke hy hem verantwoo[r]t van sulcks als hem de ghemelde Heer vander Mijle hem te laste lept. Daer teghen de Heere vander Mijle weder heeft ghe[s]chreven een Vertoogh aen de Heeren Staten Generael, noemende de Remonstrantie van F. van Aerssen een Fameus Libel. Daer op weder kortelijck is gheantwoo[r]dt by den ghemelden F. van Aerssen, Heer van Sommelsdijck.

Desgelijcx is oock by particuliere persoonen ghe-schreven tegen den Heere vander Mijle/ seer heftigh/ soo teghen sijn persoon/ als oock sijn Schoonvader/ ende des selfs kinderen ende gheslacht/ als blijckt by de boec[r]kens gheintituleert Provisionele openinghe, Advertissement aen alle goede Inwoonderen en Lief-hebbers der Nederlanden. Naerder openinge, Gulden Legende vanden Nieuwen S. Ian, &c.

De Heeren Staten Generael ende zijn Ex. Excellentie/ siende ende mercktende het groot perijckel ende swarichepdt dat de Landen over het hooft hingh/ ende d[r]epghde/ hebben ghereso[l]veert daer in te voo[r]sien/ tot dien epnde is zijn Ex. Excellentie upt den Haghe vertrocken/ ende heeft hem met een mannelijcke resolutie begheven inde stadt Vtrecht/ alwaer hy/ nae dat hy op alles naer behoo[r]en/ op sulcken een grooten aenslagh noodigh/ hadde voo[r]sien/ heeft afghedanckt de ses Vendelen Waerghelders/ ontrent twaelf hondert sterck/ wesende inde maent Julius/ op de Kersmis der selver Stadt/ de stadt stellende in goeden v[r]ede: dit ghe[s]chiede niet sonder groote verwonderinghe van schier alle menschen/ ende genoegh teghen den Raedt van Hugo Grotius/ ende andere/ alhaer ghesonden/ om sulcx te verhinderen. Sijn Excellentie alles verricht hebbende/ is wederom in 's Graven-Haghe gekomen.

Vele hebben hen verwondert/ dat neghen daghen langh de Spaensche Soldaten binnen Wesel/ dagh ende nacht inde Wapenen stonden/ te voet ende te peerde met haren Gouverneur/ ende niet eer daer upt en schepden/ voo[r] dat alles t'Vtrecht was upt-gherecht.

Naer dat de Pzins Maurits soo gheluckigh hadde begonnen te Vtrecht/ hebben de Heeren Staten Generael by Placaet gheboden den xviij. Augusti 1618. alle Capiteynen/ Bevel-hebbers ende Soldaten vande Waertghelders/ binnen tweemael vieren-twintigh uren hare Wapenen neder te legghen/ ende upt haren eedt ende dienst te schepden/ op pene van aen lijf ende goet ghestraft te wo[r]den/ als verstoo[r]ders vande ghemeyne ruste. Volghens dit ghebodt zijn de Waertghelders af-ghedanckt/ in alle Steden daer de selve noch waren/ niet sonder blijschap van meest alle menschen.

Den xxbij. Augusto 1618. zijn oock in arrestse ghenomen in s Gravenhaghe/ Meester Johan van Oldenbarnevelt Advocaet van Hollandt/ Rombout Hoogherbeers Pencionaris der stadt Leyden/ ende Hugo de Groot Pencionaris der stadt Rotterdam/ om dat sy voo[r] hare handelinghen de Landen ende steden souden hebben gheraeckt in een bloedt-badt/ ghelijck de Heeren Staten breeder in d[r]uck hebben verklaerdt den xxix. Augusti. De ghevanghenen sijn op verschepden Kamers op het Hof bewaert/ al waer oock ghebracht wert Gillis van Ledenbergh Secretaris der stadt Vtrecht/ dewelcke hem selfs/ niet langhe daer na by nachte heeft om 't leven ghebracht.

Den v. September verrock Pzins Maurits upt den Haghe/ ende veranderde den sesten September den Magistraet tot Schoonhoven/ alwaer oock met een o[r]de wert ghestelt voo[r] de Contra-remonstranten/ om weder haren Gods-dienst te moghen oeffenen.

Den thienden September heeft zijn Excellentie in den Vziel de Wet verandert: desgelijcks den vijfthienden September tot Delft/ van waer hy trock na Schiedam/ Gozinchem/ Oudewater/ Montichendam/ Edam/ Hoo[r]n/ Medenblick ende Alckmaer/ al waer hy mede alomme de Magistraten verstelde/ hoe wel het scheen datter eenighe teghenstandt tot Hoo[r]n soude ghevallen hebben/ daer in seer wijselijck ende kloeckelijck van zijn Pzincel. Excellentie wert voo[r]sien.

Den twee-en-twintichsten October quam zijn Pzincel. Excellentie binnen de stadt Leyden/ alwaer hy den d[r]y-en-twintichsten de Magistraet verstelde/ ende alles stilde: Desgelijcx dede hy den vijfentwintichsten tot Haerlem/ ende den dertichsten tot Rotterdam/ ende den eersten November tot der Goude/ ende den d[r]yden tot Amsteldam/ alwaer hy seer heerlijck wert ontfanghen ende getracteert/ komende den vijfden November weder in 's Graven-Hage/ alwaer hy

hy den xviij. November den Magiſtraet oock heeft verſet.

Naer dat den gheheelen Somer / inſonderheydt was ghearbeyt by de H. Mog. Heeren Staten / zijn Ex. Excellentie ende Raet van State / om te ſtillen / niet alleen de miſverſtanden ontſtaen inde Politie / maer oock inde Religie / hebbende tot dien eynde verſchreven vele treffelijcke Theologanten uyt alle Landen / daer de Ghereformeerde Religie wort gheleert / ende naer dat in alle hare Provintien was ghehouden een Provinciael Synodus als een voor berepdinghe tot het Nationale: ſo is den eerſten November 1618. binnen de ſtadt Dordrecht begonnen het Synodus Nationael / ſeer ſolemneel ende met goede ordre / tweet voorts is vervolght tot in May 1619. dat het ſelve is gheeyndight.

In deſen Somer is de vlecke Pluers in het Lant van Griſons gheleghen / weſende een vertreckt ende Luſtplaetſe van vele rijcke ende machtighe Luyden / ſoo Italianen als andere / ſeer ſchielijck overſtolpt van een hooghen by-ghelegen Bergh / daer in men ghelooft verſmoort te zijn over de vijfthien hondert menſchen / met alle have ende rijckdom / ende hoe wel eenighe hebben willen delven naer eenigh goet ofte ghelt / hebben niet konnen verkrijghen / maer zijn door grooten ſtanck ende perijckel hares levens ghenoot-ſaeckt daer uyt te ſchepden.

In dit Jaer 1618. den xxvij. November heeftmen beginnen te ſien int Zuytooſten een ſeer ſchrickelijcke Sterre met een ſteert / ende heeft ghedurt tot het leſte der maent December / den ſteert ſtreckte hem naer 't Noordweſten teghen de Sonne / lanck weſende over de 50. graden. Deſe Sterre is niet alleenlijck in deſe Nederlanden gheſien / maer over gheheel Europa: ende volghens eenighe ſegghen ende ſchrijven / ſouden tot Romen noch twee Cometen ter ſelver tijdt zijn gheſien / ende in Portugael vier / alle beneffen de ſelve Sterre. Wat de ſelve bedupden / leert ende ſal den tijt leeren.

Inden Jare 1619. den xij. Martij / is gheſtorven Anna Koninginne van Groot Brittaengien / Yanc-rijck ende Ylant / out weſende 44. Jaren / ſy was de dochter van Frederick de tweede Koninck van Denemarcken / Noorweghen / &c. ende de Suſter des regerenden Koninghs Chriſtiant de vierde van Denemarcken.

Den xx. Martij 1619. is oock overleden Matthias de tweede van dien name Rooms Keyſer / Koninck van Hungarijen ende Bohemen / Eertzhertogh van Ooſtenrijck / &c. out zijnde 62. jaren: hy was getrout geduerende ſijn Keyſerdom / met Anna Princeſſe van Tirol / ſijns Ooms Ferdinandi Grave van Tirols dochter / ghewonnen by ſijns Suſters dochter. De Keyſer en heeft gheene kinderen naer ghelaten: de Keyſerinne eenigen tijt te voren oock geſtorven zijnde / waer door ſijne Erflanden / als oock van ſijne Echtgemale / zijn ghekomen op Ferdinandus Eertzhertogh van Ooſtenrijck / Hertogh von Crain / Carniola tot Grats hof houdende / des Keyſers broeder Maximiliaen oock ontrent den ſelven tijdt overleden zijnde / ende zijn leſte Broeder Albertus ſeer ſwack zijnde / ende ſonder hope van kinderen. Door de doot des Keyſers zijn vele ende merckelijcke veranderinghen inde Ooſtenrijckſche Landen ghekomen / door bittere partyſchap eenighe Jeſuijten ende hare toe-gedane / daer op ghevolght is dat de Steenden des Koninckrijcx Hungarijen ende Marquiſat Morayen / by openbaren Placaet hebben ghebannen alle Jeſuijten / met verbot nemmermeer in haer gebiet te moghen wederkomen / op verbeurte des levens.

Den vj. May 1620. is tot Dordrecht gheeyndight het Nationael Synodus / ende na dat de Heeren Staten Generael de Wtheemſche Theologanten hadden vereert / ſeer danckbaerlijck / zijn deſelve peder na hare reſpective Kercken ende plaetſen vertrocken. De Canones op de vijf verſchillende puncten / zijn in verſcheyden talen alſints te leſen.

De Heeren Staten Generael / hadden uyt peder Provintie geordonneert eenighe perſoonen tot Rechters over de Judicature der ghevanghenen / hier boven ghemelt: deſe hebben na lange ende rijpe deliberatie verweſen Johan van Oldenbarnevelt ghe-weſen Advocaet van Hollant ende Weſtvrieſlant / geexecuteert te worden met den ſweerde / verklarende alle zijne goederen geconfiſqueert: om dat hy hadde voor ghenomen de fondamentale Wetten der Landen te violeren / de Religie te perturberen / ende vele door zijne Complicen heeft doen inſcherpen / dat peder Provintie inde Religie na believen mach diſponeren / ſonder de ander daer in te kennen: dat hy ſonder laſt 't ſijnen hupſe hadde ontworpen ſeker proteſt oft complojt op den name der Provintien van Hollandt / Utrecht / Over-yſſel conjunct / dat die ghene die ſouden voorderen het Synodus Nationael / ſouden weſen verſtoorders der ghemeyne ruſte: dat hy verachtende de ſalutare raden van verſcheyden Princen ende notabele perſonagien / hem met alle macht hadde gheſtelt teghen de remedien / dienende tot reſtauratie vanden ſtaet: dat hy om te voorderen zijn voornemen / verſcheyden Princen hadde geabuſeert / ende doen abuſeren door onwarachtighe middelen door de Ambaſſadeurs vande Generaliteyt: dat hy hem niet ontſien hadde te ſchrijven aen den Ambaſſadeur in Engelant / ſoo zijne Majeſt. pet te ſchrijven hadde / aengaende de Religie / dat 't ſelve diende gedaen aende Staten van Hollant: dat hy niet en ſoude laten ſchrijven / ſonder eerſt den inhout aen den ghevanghen over te ſenden / ende daer op te wachten ſijn advijs / trecklende alſoo aen hem de regheringhe des lants: dat hy oock op den naem der Heeren Staten van Hollandt ende Weſtvrieſlant heeft geſchreven aen den Koninc van Yranc-rijck / dat de Heeren Staten Generael int uytſchrijven des Synodi uſurperen den naem vande Staten Generael / dat zijne Majeſt. wilde gelieven geen van ſijne onderdanen tot den Synodo te laten komen / maer veel eer die van Hollant teghen de factie vande andere te ſtijven: dat hy met quade ſaken doen verſoecken ende van ſijne Majeſt. van Groot Brittaengien verkreghen heeft brieven tot voorderinge van ſijn voornemen die hy eerſt ſelve hadde doen inſtellen ende corrigeren ende deſelve aen de Heeren Staten Generael doen overleveren / ſchrijvende den Ambaſſadeur / ſulcx niet te openbaren aen de Gheſanten der landen / doemaels in Enghelant weſende: dat hy daer na getracht heeft diergelijcke brieven te krijghen / ende die niet konnende bekomen / den Koninck getaxeert te weſen oorſake vande ſwarighedt hier te lande ontſtaen: dat hy om den ſtaet der Kercken in verwerringe te brengen / hadde ingheboert ende ghedronghen ongeſonde Theologanten ende Leeraers: dat hy met ſijne Complicen verſcheyden aparte vergaderinghen hadde gheſouden / om te beraetſlaghen tot haer quaet voornemen te ghecraken.

Dat hy nopt ghetracht heeft te verhinderen de rigoreuſe Placaten teghen de ware Religions verwanten gemaeckt / maer die doen beſchuldigen ende inden haet brengen / niet teghenſtaende hy wiſte dat by verſcheyden Recesſen / by de Provintien was beſloten te mainteneren de Ghereformeerde Religie: dat hy gepooght hadde met zijne Compliten den ſtant der politie te perturberen ende onder ſpetieuſe namen het wyer van tweedracht tuſſchen de Provintien te ſtoken / ende hem ſtellende een hooft vande factie / heeft hy de Gedeputeerde van acht ſteden van Hollant / diverſche aparte vergaderinghen doen houden / om ſoo met gecomplotteerde cenichept voor hen te verſtaen / ende de vergaderinghe der Heeren Staten van Hollant te overſtemmen: dat hy ſelve ingheſtelt heeft de ſcherpe reſolutie vanden iij. Auguſti 1617. ende de ſelve doen arreſteren tegen den wille van vele machtighe Leden inde vergaderinghe / by welcke Reſolutie den Hove van Juſtitie wert de hant ghebroken / ende de Magi-

Digitized by Google

straten der steden ghestijft / de selve niet te ghehoorsamen/ ende noch opgemaeckt haer te sterckten met nieu krijghs-volck onder een nieuwen particulieren eedt om hare resolutie upt te voeren / ende den Soldaten niemandt te gehoorsamen dan de Staten van Hollant met de Magistraten hare Betaels-heeren : dat hy mede helpen belepden heest / dat het Garnisoen inden Briel dierghelijcken eedt heeft moeten doen / op pene van cassatie:dat hy hem oock begeven heeft t'Utrecht/ ende de Heeren Staten aldaer beweeght/oock een goet ghetal Waertgelders aen te nemen/ niet teghenstaende de selve stadt volkomelijck was beset met des Generalitepts krijghsvolck:ende als de Heeren Staten Generael de Staten van Utrecht vermaenden tot verlatinge van dien / is hy den Autheur gheweest van seker Missive / daer in de Staten van Utrecht sulcx hebben gewepgert: Dat mede by sijne kennisse is ghestelt de instructie / op de welcke 't nieu krijghsvolc tot Utrecht is aengenomen / by de welcke recht contrarie de redenen inde voorsz missive geallegeert/ deselve soldaten verbonden worden te moeten dienen binnē ende bupten de Provintie / sonder op pemants Comandementen te passen als vande Staten van Utrecht: ende als tot Utrecht het gherucht quam dat sijn Excellentie daer deur soude passeren / is niet bupten sijn kennisse geweest seecren brief ghēconcipieert / daer in begeert wert / dat sijn Excell. niet door Utrecht soude passeren : dat hy ooc Tedenbergh hadde vermaent/ met een besloten Memorie goede wachten inde poorten te houden : Dat hy oock te wege ghebracht heeft/ dat by de Ghedeputeerde der voorsz acht steden / eerst in hepmelijcke vergaderinge op ongewoonlijcke tijdt ende plaetse/ seker Procuratie ofte Acte van Ligue gepreparеert is / die daer nae in eenighe Steden vande Vroetschappen/ende in ander sonder kennisse der selve is ghearresteert op den 14. Mey 1618. by de welcke sy hare Ghedeputeerden authorisеren/om met de Edelen ende Gedeputeerden vande andere steden te resolveren op middelen van datelijcke teghenstant: Dat als de Staten van Utrecht hare Ghecomitteerde in den Hage hadden gesonden/om cassatie vande Waertgelders / ten aensien vande groote kosten / dat hy aen Tedenbergh heeft te weghe ghebracht den selven last secreet te houden/ende te volgen sulcken voet als hy gevangen voorsloegh: De Ghedeputeerde oock vermanende tot tegenstandt vant Synodus Nationael/ ende tot continuatie van hare nieuwe soldaten / dat sy met de geinteresseerde steden van Hollandt dienden te komen in communicatie om de kosten van dien te vindē by repartitie / om malkanderen te assisteren : Dat hy oock toegestaen heeft/ dat die van Schoonhoven de gemepne middelen hebben ghebruyckt tot haer nieuw krijghsvolck:mitsgaders goet gevonden dat verschepden steden hare consenten tot merckelijcken ondienst der Landen / met vreemde clausulen hebben gherestringeert : Dat hy om de diensten ende raet van sijn Excell.allomme vruchteloos te maecken / hem (sijn Excell.) met verschepden calumnien allomme ghesocht heeft in bedencken te brenghen/ van dat hy stont na de Souverapnitept / hebbende 't selve ghedaen met voorbedachten raet / op sulcken tijdt dat den noot van de Republijcke sijner Excell. goeden Raet ten hooghsten verepschte / hebbende tselve niet alleen ghedaen in hepmelijcke vergaderinghen by sijne toe-betroude/ maer daer ober oock bupten slants met gherisreerde brieven intelligentie gehouden : Dat hy door seecker persoon/ expresselijck by nachte ghesonden / de Magistraet van Leyden heeft ghewaerschout van sijn Excell.vertreck/ datse daerom op haer hoede souden wesen/ende andere steden oot waerschouwen:daer op gevolght is/het schoten van't uerwerck / het wapenen der Schutterp ende Waertgelders na midnacht/ende het slupten der poorten/ tot dat hy hen liet weten / dat sijn Excell.elders henen was : Dat hy mede verklaert heeft/ten hooghsten bedroeft te wesen/ als sijn Excell. de stadt Briele hadde beset met krijghsvolck der Generalitept / vermanende ander steden op haer hoede te wesen: Dat hy om het ordinaris krijghsvolck upt de gehoorsaemheyt der H. Staten generael / ende sijn Excell. te trecken / ghearbeydt heeft in alle manieren hen te doen verstaen / dat sy verplicht waren by Eedt de Staten vande particuliere Provintien hare betaels-heeren voor al te obedieren/oock teghen de Generalitept ende sijn Excell. wanneer pet van hen soude mogen voorgenomen worden/ teghen de resolutie ofte danck vande Staten vande Provintien oft stedē daer sy in garnisoen souden ghelept worden : ende als de H. Staten Generael eenighe Ghecommitteerde nessens sijn Excell. hadden 't Utrecht ghesonden om het nieu krijghsvolck te cassieren / hy belepdt heeft dat by seer wepnighe Edelen / dry steden ende eenige Ghecomitteerde Raden/ die tot sulcx niet ghelast en waren / ghecomitteert zijn Hoogherbeets / Grotius ende andere/ om upt den name der Staten van Hollandt / die van Utrecht alle assistentie te presenteren / om te beletten 't cassieren der Waertgelders / schrijvende mede brievē aende krijghsoversten/ datse schuldig waren de Statē vande respective Provintien/ hare betaelsheeren / trouēn gehoorsaem te zijn / ende deselve te assisteren int onderhouden der selver resolutien : dat hy het upt-voeren vanden last van sijn Excell.ende der H. Staten Generael Gecomitteerden int cassieren der Waertgelders/ bupten consent der Staten van Utrecht/ ghesustineert heeft te strecken teghen d'Unie/ende te wesen sorge diemen met sorge moest keeren/ soo wel alsmen heeft mogen doen tegen den Koninck van Spaengien/ende sijn Gouverneurs : waer op ghevolght is/ dat de voorsz Hoogerbeets/ Grotius ende andere/ tot Utrecht hare propositie hebben gedaen/ hepmelijc/met eenighe particuliere vande Staten van Utrecht ende den Secretaris Tedenbergh / hebben ghedelibereert op middelen van tegenstant/en om soo wel het een als het ander krijghsvolck daer toe te doen resolveren/ die oock selve te doen seconderen by de Schutters / stuyckens geschut byder hant te brengen / &c. Dat hy oock de secreten der Landen heeft ghepenbaert / ende plegende acten van Souverapnitept/heeft op sijn eyghen hant/ sonder voorweten van pemant / vande Provintien afgeslagen / seker notabele aenghebonden alliantie/ daer aen de Republijcke ten Hooghsten was gelegen : Dat hy verschepden Colegien van Justitien int administreren van haer ampt trouloosijc indracht ende hantsluptinghe heeft helpen doen/ contrarie der Landen Rechten ende Privilegien. Dat hy tegen sijnen eet van eenige upt-heemsche Princen / Heeren ende Colegien diversche groote sommen van penninghen ende presenten heeft ontfangen / sonder daer van pemant (diet behoort) kennis daer van te doen. Alle welcke procedueren hebben ghestreckt / om niet alleen de Stadt Utrecht in een bloetbadt / maer oock den staet vanden Lande/ ende den persoon van sijn Excell. int hooghste gevaer te brengen : daer door als door sijn andere machinatien ende conspiratien gevolgt is/ datter Staten in Staten/Regeeringe in Regeeringe/ eñ nieuwe verbonden/in/ende tegen de Unie opgherecht/ een generale perturbatie inden staet der Landen/ so int Kerckelijck als int Politijcq is gekomen / de finantien uytgeput/ ende de Landen op ettelijcke millioenen aen kosten gebracht / generale diffidentien ende dissension onder de bontgenooten ende ingheseetenen vande Landen ingevoert/de Unie verbroken / de Landen tot haer eyghen defentie onbequaem gemaert / eñ in perijckel gebracht van te moeten verballen tot eenige schandelijcke handelinghe oft tot haren gheheelen onderganck / &c.

Dese sententie is den ghemelden Iohan van Oldenbarnevelt op de Rolle voorgheleesen/den 13. Mey 1619. ende ten selven daghe ghexecuteert aen sijn persoon/opt Binnenhof/ voor den trap vande Sale / toenende een klocck gelaet tonder doot / ende wert daer na vande sijne begraven in de Capelle vant Hof / by sijn dochter.

Den 15. Mey / wert by Sententie vande bovengemelde

melde Rechters / het doode lichaem of Cadaver van Gillis van Ledenbergh/ gheweſen Secretaris vande H. Staten van Vtrecht / in een kiſte op een hoorde gheſleppt/tot opt Gagen-velt/ tuſſchen 's Gravenhaghe ende Rijſwijc/eñ aldaer aende galge gehangē / alwaer deſelve kiſte eenigen tijt heeft gehanghen / doch eyndelijck by nachte wegh gevoert / ende tot voorburgh begraven/ daer 't lichaem vande Jongers wert ontgraven/ ende van eenighe vande zijne op een ander plaetſe verboert: ſijn goederen werden oock al geconfiſceert.

Den 18. May 1619. werden Rombout van Hogerbeets Raetſheer ende daer na Pencionaris tot Leydē/ met Hugo de Groot / geweſen Advocaet Fiſcael ende daer na Pencionaris der ſtadt Rotterdam / by Sententie verweſen in een eeuwige ghevanckeniſſe / ende alle hare goederen gheconfiſkeert: De redenen zijn in de Sententien begrepen / ende in openbaren druc uytghegaen: ende alſo deſelve veel ghemeynſchaps hebben met de ſententie Johans van Oldenbarnevelt (als ſijne meeſt-vertroude Complicen) by ons boven kortelijck aengeroert / ſoo achten wy onnoodigh met eenerley verhael/ den Leſer langhe op te houden. De ghemelde ghevangenen zijn ghevoert opt Caſteel Loudeſtein/om aldaer haer leven te eyndighen.

De heere Adolph van Moersbergen: Pencionaris de Haen van Haerlem: Daniel Crezel ende Johannes Wtenboogaert / zijn oock met Banniſſementen geſtraft.

De Hooge Mogende Heeren Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden / hebben den 3. Julio 1619. een Placaet doen publiceren / daer by verboden wert te houden eenighe aparte Vergaderinghen ofte Conventiculen / onder 't deckſel vande Leere inde vijf bekende controverſe- Religions pointen verbaet. Inhoudende mede verbot van eenigherhande Collecten / Beloftenijſſen / Verbintenijſſen/ Accoorden ofte Conſpiratien / tot ſtijvinghe ende hanthavinghe van dien/te doen ende op te rechten.

Volghens ſekere Reſolutie by de Heeren Staten genomen den 5. July 1619. werden upt de Vereenighde Provintien verboert / int gheſelſchap van eenighe Staten boden / xiij. ghedepoteerde Predicanten/ als niet willende teecknen ſekere billijcke Acte / by hare Ho: Mog: hen voorghehouden. De namen zijn als volght:

Simon Epiſcopius, Profeſſor geweeſt tot Leyden.

Eduwardus Puppius.	Theophilus Rijckwaert.
Henricus Hollingerus.	Bernerus Weſekius.
Dominicus Sapma.	Iſaacus Fredericus.
Bernardus Dwinglo.	Thomas Goſwinus.
Iohannes Arnoldi.	Aſſuerus Matthiſius.
Philipus Pinakerus.	Carolus Niellius.
Samuel Neranus.	

Den 19. July zijnder noch ſeven Predicanten als de voor-gaende werck gevoert/om dat ſy met malkanderen hadden ſeker vergaderinghe gehouden/ ende een Ligue beſloten binnen de ſtadt Rotterdam. De namen vande leſte zijn als volght:

Adriaen vanden Borre.	Herboldus Thumbergius.
Samuel Lantſbergius.	Wilhelmus Zomannus.
Iohannes van Galen.	Petrus Cupius.
Adriaen Symonſz.	

Deſe boven-ghenoemde perſoonen zijn volghens haer begeeren meeſt in Brabandt tot Waelwijck gheboert / alle koſt-vry tot daer toe ghehouden/ ende yder noch 50. guldens ghegeven.

Vele van hen/ als oock Johannes Wtenbogaert eñ Niclaes Grevinchoven / hebben hen t'Antwerpen begeven/alwaer ſy hebben gheſchreven vele eñ verſcheyden ſeer heftige boecxkens ende fameuſe Libellen / alle daer toe ſtreckende om de regerende Heeren ende Magiſtraten te diffameren ende in kleyn-achtinge te brengen/ ſprekende ſeer ſchandelijck vande ſelve/ende van de Ghereformeerde Religie / daer van ſy nochtans te voren hebben willen Miniſters zijn geweſt / de goede Inwoonders ende Borgers ghemoedt alleſins opbitſende teghen de Magiſtraten / ſchrijvende heftigh het een boecxken ende brieven op het ander / om hare vergaderinghen niet te laten / waer door (inſonderheyt te Rotterdam) verſcheyden ſwarigheden zijn ontſtaen/ ende meer ſouden ontſtaen / ten ware de Almachtighe God/ door de voorſienighe ende wijſe regeeringhe der Heeren Staten / Sijn Excellentie ende de goede Magiſtraten/daer inne voorſaghen/ met een ſonderlinghe diſcretie ende lanckmoedigheydt. Het ſchijnt dat deſe Luyden voortaen peder willen gehoorſamen/behalven hare wettige Regenten ende Magiſtraten.

Doctor Conradus Vorſtius, eertijdts Profeſſor tot Steynfurt int Graefſchap Benthem/ ende na de doot van D. Iacobus Arminius beroepen tot een Profeſſor inde H. Theologie tot Leyden / niet ſonder groote opſprake van veele Gheleerden der Ghereformeerder kercken/die tegen hem ſchreven/ ende cenſureerden inſonderheydt ſijn Boeck dat hy hadde gheſchreven De Deo, dat is/ Van God. Deſe Vorſtius was hem ter Goude onthoudende / wel ghegagieert: ende als ſijne Boecken by 't Synodus Nationael waren verklaert te begrijpen veel Ketterijen ende dwalinghen / is hem vande Heeren Staten Generael belaſt / den 27. July binnen ſes weecken te vertrecken upt de Vereenighde Nederlanden / leggende hem ebenwel toe een half jaer gagie van 750. gulden.

FErdinandus Aertshertogh van Oostenrijc / ſoons ſone vandē Keyſer Ferdinandus de j. broeder Karoli des vijfden / is tot Franckfort Rooms Keyſer verkoren ende gekroont in September/de dry Geeſtelijcke Keurvorſten van Mentz / Trier / Ceulen / daer vyfent zijnde / maer gheene vande Wereldtlijcke / die ebenwel hen Gheſanten aldaer hadden geſonden. Deſelve Ferdinandus was van eenighe der Boheemſcher Stenden / noch by het leven des Keyſers Matthie Koningh van Bohemen gekroont / daer teghen hem de andere / weſende wel de voornaemſte / hebben geſtelt ende verklaert dat hy niet wetteliick en was verkoren/ende hunne redenen in druck uytghegheven/ ende verkoren ten leſten eendrachtelijck tot haren Koninghe Frederick de 5. Paltzgrave by den Rijn Keurvorſt: de welcke na rijpe beraetſlaginge den laſt heeft aengenomen/ende is vande Stenden des Koninghrijcx van Bohemen ſolemnelijck Koningh gekroont inde Slotkercke tot Praga / met ſijn Huysvrouwe / op den 4. Novemb. 1619. De ander Landen hoorende by de Kroone van Bohemen/ als het Landt vander Sleſie/ Morabien eñ Lauſnits/ hebben hem mede tot Landtſheer aengenomen. De nieuwen Koningh heeft in druc uytghegeven de redenen die hem beweeght hadden de Kroone van Bohemen / met de ander Landen aen te nemen.

In Auguſto deſes Jaers 1619. zijn tot Archangel in Moſcovien verbrant meeſt alle de Packhuyſen der Nederlanders / waer door ſeer groote ſchade is gheſchiedt.

Den 18. January 1620. is geſtorven in 's Gravenhage Karel Grave van Egmont / Prince van Gavre ende Steenhuyſen/na lange ende miſerable ſieckte: hy was de jongſte ende leſte ſone van Almoral Grave van Egmont An. 1568. tot Bruſſel onthalſt: ende hadde hier verkocht / eerſt de aenwaſſende Landen/ daer nae de Heerlijckheyt van Gut ende Nieu Beperlant/ waer van de Heerlijckheydt vande Heeren Staten van Hollandt is genaeſt/ende poſeſſie daer van genomen.

De Heere van Warmont willende met de Dochter des heeren van Matenes/ſijn toekomende Bruyt/met een ſlede over ijs ſpelen varen/is het ijs gebroken/ende de Jonckvrou jammerlijck verdroncken / den Bruyer oock int hooghſte perijckel zijnde vander doot. Dit is geſchiet den 18. January 1620.

Walraven / Heere van Brederode / Dyp-heer tot Vyanen/ is oock in deſer Maent Januario 1620. deſer Werelt overleden / door den val eens Peerts opt

Digitized by Google

ys/weselde noch een jonck / maer verstan digh heere/ seer beklaeght.

Joris van Spilberghen/ Admirael gheweest hebbende / in twee reysen / de eene in Oost-Indien ende de ander rontom des Werelts kloot / is seer subijtelijck deser werelt overleden tot Berghen-op-zoom/ den xxij. Januario 1620.

In Januario is oock ghestorven de Doorluchtige Hooggeboren Vorst Johan Sigismund Marcgrave tot Brandenburgh / Keurvorst / Hertogh in Pruyssen/Cleve/Gulick ende Bergh/ &c. den welcken in het Keurvorstendom is gevolght zijn outste Sone Georg Wilhelm/getrout met de Suster des Paltsgraven/nu Koninck van Bohemen.

Alsoo bevonden wert dat de Joden die in grooten ghetale uyt Portugael in dese landen / maer insonderheyt tot Amstelredam waren neder gheslaghen / misbruyckten de vryheydt / hen vande Heeren Staten goedertierentlijck verghunt / soeckende verscheyden persoonen door beloften ende ander persuasien tot hare verderflijcke seckte te brenghen / huerende bele dienstmaeghden die schoon waren / om groot loon/ die van hen bedrucht werden / ende de kinderen tot hen ghenomen / ende de knechtkens besneden / ende voorts opghevoert int Jodendom / tot groote erghernisse/ soo is den selven Joden alle exercitie van haren Godsdienst verboden/by last der E. M. Heeren Staten van Hollant ende Westvriesland in Januario.

In het leste der maent Januario is in Hollant een Jacht uyt Oost-Indien ghekomen / ghenaemt den Witten Eenhoren / mede brenghende den Heer Laurens Reael/ die eenighe Jaren in Oost-Indien Ghenerael hadde gheweest / met seer goede tydinghe ende ladinghe.

In Januario / is tot Leyden in hechtenis ghestelt N. Grotius, geweesen Secretaris der Weeskamer aldaer/als oock eenighe andere / om dat sy hebben tegen t'Placaet ende verbodt der Heeren Staten Generael/ eenighe Contributien ende Collecten gelicht/tot voordeel ende onderhout der uytghesepde Predicanten.

De Heeren Staten Generael hebben by seecker Placaet vanden eersten Februario 1620. ghepubliceert / alsoo sy verstaen dat verscheyden vande Ghedepoteerde Predicanten/die om dat sy / als boven is ghesepdt / niet en wilden hen in stillicheyt houden sonder Kercken-dienst / behoudende hare gagien / ende onderteeckenen seker Acte / waren uyt den Lande gewesen / met verbot daer in niet weder te keeren / op pene van ghestraft te worden als perturbateurs van de ghemeyne ruste / ende dat niet teghenstaende vele van hen onderstaen/somwijlen gedeguiseert / soo inde steden/ als ten platten lande te komen / ende by daghe en nachte vergaderinghen houden / daer door de ingesetenen in ghestadighe onruste ende factien ende onghehoorsaemheyt teghen hare Magistraten werden ghehouden: Dat oock andere Predicanten die belooft hadden by solemnele onderteeckeninge / hen stil te houden als particuliere / hen evenwel verboorderen vergaderingen ende Complotterijen te houden: gelijck oock by eenighe Proponenten / loopende sommighe particulierlijck van hups tot hups / de ware Ghereformeerde Leere bekladdende met openbare leugenen/ tweleke saken zijnde van quaden exempel / niet en behoorden gheleden te worden. Soo ist/ dat tot ruste der Landen het Placaet vanden 3. July 1619. voort bevestight/ ende daerenboven geordineert / wie eenige der uytghesepde Predicanten int ghebiet der Gheunieerde Landen aenwijst/dat hy in hechtenis kome / sal voor yder ghenieten 500. gulden. Ende alsoo eenighe Gedeputeerde Predicanten gheciteert zijn / die niet en willen compareren / of ghecompareert zijnde / de onderteeckeninge ghedaen hebbende / deselve naderhant hebben wederroepen / oft souden moghen wederroepen: Die worden belast binnen dryen mael 24. uren na de publicatie / upt het ghebiet der Vereenighde Landen te vertrecken: ende daer nae weder betrapt worden / sullen mede 500. gulden genieten / die daer toe sullen ghe-holpen hebben.

De Proponenten die eenighe Vergaderinghen aen richten/ ende in deselve predicken / lesen / oft Sacramenten uytdeelen / voort sulcx verboden op pene van eeuwighe ghevangeniss ende arbitrale correctie / ende die deselve weer aen te wijsen dat die in hechtenisse komen/voor yder 300. gulden beloeft.

De afgesette Predicanten/ Studenten ende andere/ die by avont ende ontijden poogen de luyden ongerust te maken / onder decxel van Siecken-troost ofte anders te doen: Gheijck mede mans oft vrouwen/ die opcoerighe Boecxkens oft Brieven van hare factie aen pemant leveren / of tot contributie van ghelt poogen te beweghen / deselve sullen upt de steden of plaetsen daer sy woonachtigh zijn / gewesen worden te vertrecken / ter plaetsen daer de Magistraeten hen sullen ordineren.

De Ingesetene voort oock scherpelijck verboden / gheene upt gesepde oft upt gewesen Predicanten t'ontfangen / herbergen / oft laten vertoeven / sonder tselve t' ondecken aenden Officier der plaetsen / op pene t'elcke reyse te verbeuren 300. guld.

Int leste van Februario 1620. is de voorghemelde heer Cornelis vander Mijle genoodsaeckt geweest te vertrecken upt syn hupsinge staende in s'Gravenhage/ ende syn woonplaets te nemen int Eylandeken van de Goeree/ende aldaer te blijvē/ sonder eenige synder goederen te moghen verkoopen ofte bes waren: volghens sekere resolutie der Hoog. Mog. Heeren Staten Generael den 16. Januarij 1620.

Int eerste van Meert is tusschen Maeslantsluys ende Swarte-wael byden Briel / een Pot-walvisch ghestranght/lanck ontrent tsestigh voeten/ ende groot naer advenant.

De H. M. Heeren Staten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden / overleggende hoe vele sy naest God gehouden waren inden persoon vanden Doorluchtigen Hoog-geboren Vorst ende Heere Wilhelm, Prince van Oraengien/Grave van Nassau/&c. hoogloflijcker memorien / als de ghene die niet alleenlijck en heeft te pande ghestelt syn goederen ende heerlijckheden / maer oock syn leven / neffens verscheyden synne Broederen ende Neven / om de Nederlanden te verlossen van 't jock ende tyrannye der Spaengiaerden / die niet alleenlijck wilden heerschen over hare Religie endt consciencien/ maer oock over hare Privilegien ende Vryheden / ende dat hy is als het fondament van haren Staet ende Republijcke: hebben hem ter eeren doen oprechten / binnen de stadt Delft / een heerlijcke Epitaphie, welck werck heeft aengenomen/ ende by na volbracht/de seer konstrijcke Meester Henrick de Keyser van Utrecht / Architect ende beroemt Beeltsnijder der stadt Amstelredam. Dit wert bestaet altsamen van witten Italiaensche Marber / Oorsteen van Dinant ende Koper / so als tselve heeft doen snijden in Copere platen/om den curieusen Leser voor ooghen te stellen.

Graef Willem van Nassouw / Stadt-houder van Vrieslandt/is op den 12. May 1620. in een beroernisse geballen / ende den laetsten dito binnen Leeuwaerdē / in presentie van syn broeder Graef Ernst Casimirus/eñ andere Heeren/ Godsaligh inden Heere ontslapē/dē 13. Julij is syn Genade solemnelijc in het Choor vande Jacobiner Kerc/binnen de gemelde stad/ by synner hupsvrouwe Anna Princesse van Oraengiē/ outste dochter vanden Hoog-geboren Vorst Willem Prince van Oraengien/die hy nu voor 38. jaren hadde laten ter aerde brengen/ in eener Tombe gelept/de andere deser begraessenisse eñ solemnitepten alhier te verhalē/soude te langh vallē/derhalven gaen wy die verby/ eñ stellē alleen neffens zijn doot oor sijn geboorten dagh/ de welcke geweest is op den 13. Maert 1560. tot Diegen / soo dat hy in syn 61. jaer sterf/ als hy de Landē groote eñ menichvuldige dienst gedaen/ende nu 34. jaren Stadhouder van Vrieslandt gheweest hadde.

Den

Den 3. Augusti daer aen volghende is in des overlede Grabens plaetse tot Gouverneur van Vrieslandt gekozen/ den Grave Ernst Casimir van Nassouw/de welcke voor Kuermonde (ghelijck hier nae verhaeldt worde) doot-geschooten wierde.

ALsoo den Marquis Spinola inde onder Paltz meest alle de Steden/ende Forteressen veroverden/ soo versochten de protesterende Vorsten assistentie by de H. M. Heeren Staten/ende Prince Maurits/de welcke nae rijpe deliberatie Graef Henderick Frederick met een goet deel Peerde-volck derwaerts aen gestuert heeft/ maer alsoo de Vorsten niet wel tot een generael Overste konden verstaen/ende daer over twistich waren/ soo heeft Graef Henderick weynich konnen uptrechten. Maer den Marquis sijn alle exploicten na sijnen wensch gheluckt. Atque ita multitudo imperatorum perdidit Cariam, daerom Homerus wel seydt: εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς.

Den Pensionaris vā Rotterdam Hugo de Groot/ nu meer dan twee Jaren op het huys te Lovenstein ghevanghen gheseten hebbende/ ende siende dat den Treves nae by gheexpireert was/ sulcx dat hy sijn leven daer wel licht soude schijnen te moeten eyndighen/ soo heeft hy met sijn huysvrouw/ die aldaer by hem was/ verschepden aenslaghen bedacht/ om te moghen van daer gheraecken. Eyndelijck is goet ghevonden/ dat hy hem in een seker koffer daer sy ghewent waren haer buyl Lijnwaet mede upt te senden/ soude gaen liggen/ende alsoo sien/ of hy konde sijn bewaerders ontslippen: het welck alsoo ghebeurde/ want den Lieutenant Debenter/die op hem paste/ den 13. Martij vertrocken zijnde/ om een nieuwe Compagnie soldaten/ als Capitepn aen te nemen/ soo heeft de huysvrouw van Grotius/haer bequamen tijdt waer nemende/den ghemelden Debenters huysvrouw aenghesprooken/ ende ghesepdt: ick soude op Maendach wel een Koffer met Arminiaensche boecken willen wegh sendē/ want mijnen man bveeckt sijn hooft soo veel/ dat ick het niet langher sien en mach. Des Capitepns huysvrouwe antwoorde/dat meucht ghy wel doē/ waer op de huysvrouw van Grotius/ nae dat hy ghe-experimenteert hadde/ hoe langh dat hy in dit koffer/dat maer 3. ende een half voet langh was/ soude konnen leggen/de saeck aen haer dienst-maecht ghecopenbaert heeft/ende alsoo is Grotius in het Koffer gaen ligghen den 13. dito/ eñ een dienaer die gewent was op de kamer vande gevanckenisse te passen/met een soldaet/het Koffer nae de schupt gebracht/ende de mept voer daer mede na Gorcum/ alwaer Grotius in seeckere huysinghe/ daer toe bestemt/ ghekomen/ sich in Metselaers kleederen verkleede/ende gingh met een rpe inde hant over de marct nae de water-poort/van waer hy over voer nae Waelwijck/ ende alsoo voorts in Brabandt quam/ alwaer hy met groote blijtschap van verschepden andere ghebluchten ontfangen wierde: Quid non designat amœnæ, Libertatis amor. Den Pensionaris Hogerbeets bleef noch langh daer nae ghevangen/ende wierde veel scherper als opt te voren bewaert/ maer een Groot gemoet was niet in soo kleynen plaets te houden.

Op den 22. Martij des Jaers 1621. is den Ridder Petrus Peckius/ Cancelier van Brabandt/ als Ambassadeur vande Ertz-Hertogen/ Albertus ende Isabella/ in 's Graven-Haghe aenghekomen/ ende van sijn Excellentie met veel Karossen treffelijck ontfanghen/ende ingehaelt. Dese sijn propositie doende/ versocht datmen middelen mochte beraemē om de seventhien Provintien onder een hooft te brengen/ als leden van eenen lichaem/ daer op de Staten hem gheantwoort hebben/dat sulcx niet practicabel en was/bewijsende sulcx met vele redenen. De welcke den Ambassadeur ghehoordt hebbende/soo versocht hy daer van een schrifteliycke Coppe sonder voorder instantie te doen/ ende is daer mede nae Rotterdam/ ende soo voorts met het Jacht van sijn Excellentie nae Antwerpen verreyst.

Ontrent dese tijdt is een groot verraet/ dat door drie voorname persoonen/ die onder de Staten van Gheldertant veel vermochten/ ontdeckt/ ende de verraders ghevanghen zijnde/ hebben buyten pijn ende pseren bekendt/dat sy met de Ertz-Hertoghen ende den Marquis Spinola over een ghekomen waren/ de Stadt Thiel met hulp van eenighe Paeps-ghesinde in haer handen te leveren: waer over de principale belepder soude tot recompense ghehadt hebben/ het Gouverneurschap vande ghemelde stadt/ ende de andere twee elck een Capitepnschap te voet. Dese verraderije by den hooghen Hove van Justitie/ rijpelijck overwogen zijnde/ soo hebben sy de verraders verklaert begaen te hebben Crimen læse Majestatis, ende daerom gheveroordeelt met den swaerde ghestraft te werden/ dattet de doot naevolcht/ verklarende voorts alle haere goederen gheconfisqueert/ welcke sententie ghepronuncieert is in 's Graven-Hage den 17. Aprtil/ ende voorts dadelijck ter executie gestelt.

Den 9. Marty 1621. expireerden het twaelf-jarich bestant/ doch wierde even-wel vande soldaten aen weder-zijden in veel dagen daer nae/ gants gheen hostilitept aende repsende Luyden ghedaen/ maer het scheen dat het noch Treves was. De eerste hostilitept begon in Vlaenderen/tusschen die van Sluys ende de schantse S. Donaes/ die eerst op malkanderen begonden te schieten/ ende daer nae ghevanghens te halen upt de platte Landen.

In het Landt van Over-pssel bleef het noch al Treves tot in Juny toe/ welcke tijdt eenighe Kupters van die van Brabandt tot Zutphen gevanckelijck gebracht werden/ende also zijn de beginselen vanden oorlogh weder ghemaeckt.

Den 14. Aprtil is den Koning van Bohemen/ Frederick Paltz-Graef aenden Rhijn/vanden Keyser upt sijne Landen verdreven/ ende inden Acht gedaen zijnde/ met sijne Gemalinne Elisabeth/ Dochter vanden Koningh van Groot Brittangien/ ende Kinderen in 's Graven-Hage gekomen/ende seer heerlijck van sijn Excellentie den Prince Maurits/ Graef Henderick ende andere Heeren ende Edelen met veel Karossen ingehaelt/ ende verwillecomt ghevoorden/ ende heeft nae eenige dagen op het huys te Wassenaer sijn Logement ende Hof genomen.

De Staten Generael der Vereenighde Landen/ nu al voor den Treves voorgenomen hebbende/voor aenradinghe van beele verstandighe Koop-luyden/ op te rechten een West-Indische Compagnie/ om door middel vande selve den Koningh van Hispangien ooch werck te geven in sijn gheconquesteerde Landen/ ende alsoo den Oorlogh so veel als mogelijck ware te diverteren; soo hebben sy in Mayo des voornoemden jaers de selve Compagnie ingewilligt/ ende geoctroyeert/ doende alomme door de Gheunieerde Provintien de Articulen by hare Hooghmoghenthеden beraemt/ publijckelicken affigeren/ waer nae haer de Participanten souden moghen hebben te reguleren/ ende alsoo heeft dese voortreffelijcke Compagnie een aenvangh ghenomen.

Den 13. Julij is den Ertz-Hertoge Albertus van Oostenrijck/ 's nachts tusschen twaelf ende een uren binnen Brussel/ nae dat hy nu 22. Jaren inde Nederlanden ghеregeert hadde/ vroedelijck inden Heere ontslapen. Men heeft hem een habijt van een Franciscaner Monick aengedaen/ende inde Hof Capelle gestelt/ alwaer hy van een yder mochte gesien worden.

Eynde des achtienden Boecx.

Digitized by Google

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche ghelchiedenissen: regheerende de Hertoginne Infante Ysabella Clara Eugenia van Spaengien ter eender/ ende Prins Maurits ter anderer zijden.

Dat negentienste Deel.

DE Staten van Vlaenderen/ siende hoe lastich dat hun het Guarnisoen van Sluys ende de Forten daer ontrent vielen/ so hebben sy seer ernstelijck by hare Hooghepdt de Ertz-Hertoginne aengehouden/ om de gemelde Stadt te laten belegheren/ ende haer also van den dagheliickschen overlast te verlossen. Het welcke eyndelijck haer gheconsenteert is/ op conditie dat sy alle Maenden/ aen het Legher dat derwaerts ghevoert mochte werden/ souden betalen de somme van hondert ende twintich dupsent Florijnen/ het welcke sy belooft hebbende/ so is den Gouverneur van Antwerpē Don Inigo de Borgia/ met ontrent sesthien dupsent man in Vlaenderen ghetrocken/ ende heeft ghelegenthepdt ghesocht om in het Landt van Cadsant te vallen/ ende die vande stadt also den pas vande Zee te beslupten. Dese Armade heeft sich den 16. September in twee hoopen gedeelt/ om de gemelde Stadt aen twee zijden te bespringhen. De eene wierde ghelepdt door den voornoemden Gouverneur/ de welcke 's nachts by de Cathalijne schantse meende te passeren/ maer wierde also ghegroet/ dat hy niet voorts konde geraecken. Door dit schieten/ wierden alle de andere Forten genoechsaem gewaerschout/ die yder op haer hoede waren/ ende also het seer regenden/ ende eenen dicken nevel viel/ soo heeft hy sich nae Watervliet/ sijn volck nu moede/ mat/ ende nat zijnde/ moeten retireren. Die van Zeelandt den aenslach harer vpanden vernomen hebbende/ sijn stracx inde wapenen ghekomen/ ende hebben sich nae de stadt Sluys/ ende het Lant van Cadsant begeven/ ende alle de plaetsen wel beset. Den anderen hoop der Spaengiaerden/ die ghelept wierden vanden Gouverneur van Oostende/ vander Zeeuwen aenkomste verwitticht zijnde/ hebben niet met allen derven attenteren/ maer sijn nae Eeckelo ghemarcheert/ alwaer veele soldaten in groote sieckten vervielen/ alsoo het een moeraessighe plaetse was/ ende men gheen brandthout daer ontrent konde bekomen. Onder-tusschen soo hebben de Heeren Staten een goedt deel volcks met ammunitie ende vivres/ mede nae Vlaenderen ende Sluys gesonden/ om haer vpanden met gheweldt van daer te helpen. Doch sy deden even-wel alle blijt ende neerstichept om in Cadsant te vallen: Waerom de Statische de polders aen de Oost-zijde van Sluys ghelegen/ deur staecken/ soo datter over de acht dupsent gemeeten Landts is onder geloopen/ waer door den Spaengiaert alle hoope van de stadt aende Oost-zijde te naederen/ benomen wierde. Daer na hebben sy aende Haven op het Oost-eynde by het Haes-gras een nieuw Fort ghemaeckt/ ende een Haven ghedolven/ om de selve te konnen victalieren. De Statische daer-en-teghen/ hebben de vaert die vpter Zee tot aen Sluys loopt betrencheert/ waer door haer dessepn is ghebroocken gheworden/ soo dat de Spaensche eyndelijck niet uptgherecht hebbende/ weder upt Vlaenderen vertrecken moesten.

Den 29. Augusti is sijn Excellentie Prins Mauritz met sijn Leger onder Emmerick komen ligghen/ dewijl hy verstaen hadde/ dat den Marquis Spinola/ een brugghe te Rhijnberck over den Rhijn/ ende over de Roer gheslaghen hadde. Daer viel op dese tijdt soo grooten reghen dat de Revieren alomme heel groot wierden/ ende de weghen soo diep maeckten/ datmen nerghens gheen geschut konde voeren/ waerom beyde Leghers sonder pet Notabels upt te rechten/ in het beginsel van November weder optrockē na haer Guarnisoen toe.

Terwijl de Leghers als gheseydt is/ aenden Rhijn laghen/ soo heeft Graef Hendrick vanden Berghe de Stadt Gulick belegert ende alomme soo sterck beset/ datter niemandt upt mochte in en konde/ de belegherde droeghen sich manneliick ende deden met uptvallen groote schade/ maer den Marquis daer nae persoonelijck met meerder macht/ daer voor komende/ heeft haer seer benaut/ waeromme sy geen ontset voor handen siende op den 17. Januarij 1622. hebben ghesocht te Parlementeren/ ende sijn also in des Marquis handen gevallen.

Den 12. Martij des gemelden Jaers is den overleden Ertz-Hertog Albertus van Oostenrijck binnen Brussel in S. Goedelen Kerck met soo grooten magnificentie ende pompe/ als noyt in Nederlandt ghesien is/ begraven/ want sijn uptvaert heerlijcker ghehouden wierde/ als die van Keyser Karel de vijfde/ alwaer door ordre van sijn Soon Philippus de tweede Koningh van Hispangien was gedaen. Hoe doch de selve is toegegaen kan den Leser by andere te weten komen.

De H. M. Heeren Staten der Geunieerde Landen/ siende dat het meeste Krijghs-volck vande Ertz-Hertoginne inde onder-Palts was/ soo hebben sy met raet van sijn Princelijcke Excellentie ghesocht hare vpanden een voordeel af te sien/ waerom sy doen in May deses Jaers onder het commando van Graef Hendrick van Nassou/ etelijcke Compagnien te voet ende te paerde in Brabandt/ om de achterstelligne contributien te halen/ uptghesonden hebben. Dese zijn volck ende drie stucken geschuts by den anderen hebbende/ is na Heerentals ghemarcheert/ daer niet gheattenteert wierde/ dan dat eenich Voet-volck op den wegh vanden anderen ghedwaelt was/ van daer marcheerde sy op Thegom ende voorts soo nae den Demer/ alwaer met ses kleyne Pontgens een brugghe over ghelepdt wierde/ tusschen Ruptenburgh eñ Schants van Nerden/ ende eenighe Boeren inde Wapenen ghekomen waren/ om resistentie te doen/ maer den Grave dede sijn volck even sterck voorts marcheren/ so dat die van de Schantse sulcks siende/ sich van daer op het Rupst te Rusten-burch begaven/ het welcke dadelijck met drie stucken geschut beschoten wierde/ ende gedwongen nae 54. schooten sich over te gheven/ daer trocken upt 44. soldaten ende 80. Boeren. Na dese beroveringhe heeft den Grave sijn volck al omme inde Dorpen geinquartiert/ ende al omme de contributien doen ophalen/ hier op heeft de Rupterije sich in verscheyden troupen verdeelt. Mons de Marquette ruckte op Loven. Den Heere Votles ende Fuller op Brussel/ Rijhooden op Mechelen/ daermen daeghs te voren over een victorie inde Palts bekomen/ ghevviert hadde/ doch daer wierde inde Dorpen sulcke vieren door de Statische Rupterije gemaeckt dat de Ertz-Hertoginne ende den Marquis het selve tot Brussel op de wallen ghenoeghsaem konden sien/ want alle Dorpen/ die niet berept waren hare contributien te betalen/ wierden inden brandt gesteecken/ soo datter wel inde seventich plaetsen ghevviert wierde/ het welcke die van Brabandt met goeden oogen moesten aensien/ ende niet verhinderen konde/ maer lijden dat den Grave met de op gehaelde Penin-

Penninghen ende wel 400. ghevangens ſonder tegenſtandt dwers door hare Landen na huys trock / ende ſijn volck wederomme met goeden buyt in Guarniſoen brocht. Daer na is den ghemelden Grave met het gantſche Legher der Gheunieerde Landen opwaerts aen ghetrocken / ende heeft het ſelve boven Rees neder geſlagen ende betrencheet / eenighe Cornetten Paerden van Graef Henderick vanden Berghe hun avontuer ſoeckende / ſijn by ſchoonen daghe recht op den Graef van Paſſaus Leger aengetrocken / en dat met ſulcken furie als of ſy het ſelve geheel hadden opſlaen willen / maer als ſy by een ſekeren dzay-boom quamen / ſoo vonden ſy reſiſtentie van eenighe weynich Ruyters / ende alſoo het gantſche Leger op de beene quam / ende op haer aendzongh / ſoo hebben ſy met verlies van eenighe dooden / waer onder een notabel perſoon / ſijnde van Spinolaes maeghſchap was / af trecken moeten.

Ende weynich tijdts daer nae quam Pzins Maurits ſelfs oock in het Leger / ende ſtelde op alles goede ozdere / doch den Marquis hielt gheen ſeeckere plaetſe / maer repſde vaſt heen ende weder / hoe wel ſijn Volck meeſt aende Bzabantſche zijde bleef ligghen / het welcke eyndelijck onder het commando van Don de Velaſco / ende den Gouverneur van Antwerpen / Don Inigo de Bozgia op trock / ende dooz Steenberghen quam / welck Stedeken hy dateljck ſterck met Canon liet beſchieten / ende een bzeſſe gemaeckt hebbende / ſont een Trompetter om de Magiſtraet ende Bozgherije tot accoozt te vermanen / doch alſoo de ſoldaten ſich dapper weerdē / konden ſy daer toe noch niet verſtaen / maer wilden het tot den laetſten man toe defenderen / hoopende op ontſet / ſy verſothten dooz den ghemelden Trompetter eenigen tijdt ſtilſtant van wapenen / maer Don de Velaſco wilde niet een uyze conſenteren / hy ſondt ſijn Trompetter wederom met eenighe Articulen / die de belegherde aemanen / ende derhalven het Stedeken overgaven.

Op de ſelve uyze als hem het ſtedeken ingheruymt was / is hy met het Leger nae Bergen op den Zoom / liggende twee uyzen daer van daen / getrocken / alwaer ſy oock alſo metter haeſt meenden in te geraken / inden ſelven avondt deden ſy noch een aenval op het Hoozenwerck aende Kaybergh / daer ſy dooz het kloeck belept vanden Gouverneur Ryhoouen afgeſlagen wierden / ende liepen groot perijckel met haer gheſchut / dat die vande Stadt by nae vernagelt ſoude hebben.

De gebuerige Steden ende Pzovintie van Zeelant de tijdinghe van dit belegh bekomen hebbende / ſonden dateljck eenige Vaendelen Bozgers in Willem-ſtadt / ende het Landeken Tertolen / dies alle de ſoldaten die daer in laghen ſich nae Berghen begaven / om de hare te ſeconderen / die dooz deſe verſterckinghe nieuwen moet ende courage namen / ſijn Excellentie den Pzince van Ozangien heeft upt ſijn Legher aende Rhijn de man-hafte Kryghs-oberſten den Heer van Loockeren / den Colonel Fama / ende den Colonel Binderſom / met hare Regimenten ende verſcheyden Ingenieurs derwaerts geſonden / ſoo dat de Stadt nu met bijf duyſent man wel verſien was / hier bolchde nu de bloedige ende wijt vermaerde belegeringe / daer ſo menigh treffelijck ſoldaet ſijn leven dooz ghelaten heeft / want de belegherde met gheduerich uptvallen groote ſchade deden / ende hare wercken alomme ſoo ſterck maecken / dat de beleggers in al de tijdt niet een voet Lants en konden ghewinnen / wat moepten ſy oock aenwenden mochten.

Onder-tuſſchen bleef Pzins Maurits met ſijn leger teghens Graef Henderick vanden Berghe aenden Rijn noch ligghen / ende den Grave doozneemt / begaf ſich met eenighe troupen nae Goch / een Stedeken in het Landt van Kleef gelegen / het welcke hy niet tegenſtaende het ſelve Neutraal was / in ghenomen ende het Bzandenburghſche Guarniſoen daer upt ghedzeven heeft. Den Pzince Maurits ſiende dat den Grave niet tegenſtaende de Neutralitept der ſteden / ſijn voordeel ſocht te doen / ende noch wel andere mochte ſoecken te belegheren / ſoo heeft hy hem teghen ghetrocken / ende alſoo in ſijn voornemen geſtuyt.

Den 1. Auguſti quam den kloeckmoedigen Veldt-oberſte den Marquis de Benafra Ambzoſius Spinola / met een groot Convoy / ende vele treffelijcke Edelen / in het Legher dooz Berghen op den Zoom / ende nam ſijn quartier aende Noozt-zijde des Stadts / ende de belegerde deden eenen ſtercken uptval / ſlaende hunne vpanden upt haer wercken / ende retireerden alſoo weder met goede ozdze nae de ſtadt / het welcke daghelijcx gebeurde / want yder ſocht de meeſte eere in te leggen. Den Marquis Spinola wende oock alle vijt aen om de belegherde te benaeuwen / ende de Haven / daer dooz altijdt vers volck ende ammunitie en vivres inde Stadt quam / te vermeeſteren / tot welcken eynde hy gheen volck ſpaerde / maer deden met gheduerich ſchieten ende ſtozmen / ſoo groot gheweldt / als noch nopt in eenighe belegeringhe gheſchiet was / doch vozderde niet.

Op het eynde deſer Maendt geſchiede de treffelijcke ende memozabele Velt-ſlach by Fleru / tuſſchen Don Cozdua / den Graef van Manſveldt / ende den Vozſt Chziſtiaen / die aldaer in ſijn arm gheſchoten wierde / van welcke hy de ſelve naederhandt verlooz / die particularia die in deſe ſlach dooz-gevallen zijn / kamen by andere leſen / wy ſullen hier alleen dooz een ſeer memorabile ſaeck / de ſpoedighepdt die ſy in het marcheren ghebzuyckt hebben / verhalen. Het Legher vanden Grave van Manſveldt in Duytſlandt nu niet meer konnende alleen de voet houden / is nae de quartieren van Vzanckrijck gheretireert / ende eyndelijck ghereſolveert ſich nae Nederlandt te begheven / ende heeft in elf daghen tijdts 60. Hollandtſche mijlen afgeloopen / doende in die tijdt noch dzie Veldt-ſlaghen tegens haer vpanden / dooz wiens Landen ſy dwers henen quamen trecken / die van Berghen op den Zoom / de aenkomſte van Manſveldt inde Langhe-ſtrate verſtaen hebbende / loſten al hun Canon / daer op den Marquis met thien grove ſtucken dede antwoozden / de belegherde bleven altijdt even courageus / ende ſchooten ſoo gheduerichlijck / datter (het welcke remercabel is) tuſſchen den 22. ende 25. September / ſoo met ſchieten als inde mijnen / twintich duyſent pont krupts verteert wierde. Die van Bzabandt liepen dagheljcks ter miſſe ende om bevaerden / op dat de belegeringhe doch gheluckelijck mochte ſucceederen / jae de Ertz-Hertoginne ginghſelfs in pzoceſſie met een Mennebzoeders hoozde om haer middel / maer het was al te laet. Want den Pzince Maurits op den 30. September / met 89. Cornetten paerden / ende etteljcke vaendelen Voet-knechten / van gheſchut / ammunitie ende vivres wel verſien / van Bzeda op getrocken / ende legerden hem te Roſendael / alwaer hy ſich verſchanſte / ende alſoo den toevoer van alle noodt-dzuft / die doch beſwaerljck konde volgen / benam.

Ondertuſſchen heeft den Gouverneur van Oldenzeel / upt Grol / Weſel / ende de voozroemde plaetſe 332. man by den anderen verſamelt / ende is met de ſelve in Vzieſlandt dooz Ommen / langhs het Herenbeen inde Maneſchijn ghetrocken / maer eenen Capitepn Doma met ſijn volck haer ghewaer wozdende / heeft ſich achter eenen dijck begeven / ende haer laten voozt marcheren / tot aen een plaetſe daer een halve Mane van waghens ende aerde inder haeſt opghewozpen was / ende eenighe Muſquettiers laghen / die met de eerſte charge 40. van haer vpandt ter aerden ſchoot / waer over ſy doen op haer onverſienſte ſoo ghetreft zijnde / de vlucht namen / ende begaven ſich dewijl den Oberſten Smelſingh ende den Vzoſt van Tallant / met een goedt deel volck te voet ende paerde / oock op de been ghekomen waren / na de Kercke van Omme / doch moſten ſich haeſtelijck overgeven / de ſoldaten lepden haer ghewaer ter neder / ende de Oberſte moſten dooz haer quartier te pande blijven / ende wierden nae Zwol geboert / tot het randſoen / dat tracch ghenoech volchde / was ghekomen.

Den

Den Prince van Orangien (gheljck gheseyt is) tot Rosendael aenghekomen zijnde / soo begon den Marquis Spinola te despereeren vande Stadt Berghen op den Zoom te konnen ghewinnen / wel wetende dat hem nu ghenoechsaem den pas om alle noodruft te konnen bekomen / afgheslueden was. Derhalven resolveerden hy eer sijne saecken noch meer verliepen / sijn legher op te breecken / ende liet al het swaerste gheschut op den 1. October nae de Heyhant voeren. Den 2. dito is hy met het gantsche legher ende alle de Oversten op ghetrocken / marcherende in goede slach-ordere / tusschen Santvliet ende Rosendael henen / nae Antwerpen toe / des avonts sagen die vande Stadt inde quartieren / een grooten brant op gaen / die de geheelen nacht over geduerde / waer uyt de belegerde merckten dat den Marquis vertrocken was / waerom een yder so jongh als out nae de wallen ende bupten de poorten liep / ende vonden noch goeden bupt / want de brant vele wapens achter gelaten hadde.

Den 4. dito quam sijn Excellentie den Doorluchtighen Prince van Orangien / met den Generael Ernest Grave van Mansvelt / met 30. Cornetten Paerden binnen de Stadt van Berghen / alwaer sy vande oversten ende Magistraet blijdelijck verwillecomt wierden. Des nae middaechs reedt den Prince wederom te Poorten upt besichtichde al om des Marquisen Leger plaetse / ende vertrock so weder nae sijn Legher dat noch te Rosendael lach.

Daeghs daer nae trocken eenige Compagnien nae Steenberghen / welck stedeken sy op eyschten / maer die van binnen wilden sich niet overgeven / seggende noch gheen geschut gesien te hebben / derhalven soo is Monsieur Fama met noch ettelijcke hondert man upt verschepden quartieren ghenomen / ende eenighe stucken geschut der waerts aen getrocken / ende heeft de plaetse beschoten / de belegerde siende dat sy het niet houden en konden / sochten te Parlementeren / ende goedt accoort bekomen hebbende / sijn met haer volle gheweer ende Bagagie nae Antwerpen ghetrocken / ende alsoo eyndighde dese bloedige belegeringe / daer meenich vroom soldaet onmoosel moste sneuvelen / de wijl den Marquis haer tegens de wallē / daer noch bresse noch hoop was / om op ofte deur te komen / door de Kupertje aendreef ende niet en ontsach wie datter oock mochte blijven. Die van Brabandt ende Vlaenderen waren over dese opbreeckinge vanden Marquis seer gealtereert / want sy vastelijck gheloopt hadden / dat de Stadt / die nu so veel Volck / Gheldt / Ammunitie ende moepte ghekost hadde / in haer handen soude verballen hebben / waer om de Infante om met eenige reden haer Ondersaten te stillen door gaf / dat den Marquis door eenige verraders aenden Prince van Orangien verkocht was / ende dien volgende van sijn persoon te moghen verseecheren noodsaechelijck opbreecken moste.

Dit alles alsoo ghepasseert zijnde / soo brack Prins Maurits met sijn Legher op / ende sont sijn volck met goeden bupt vder nae sijn Guarnisoen / ende is selfs geaccompagneert met den Hertogh van Brupnswijck ende andere groote Heeren ende Edelen den 25. dito in 's Graven-Haghe gekomen / alwaer hy met groote triumphe ontfangen wierde.

De saecken der Vereenighde Nederlanden / in haer quartieren alsoo staende / als ghesepdt is / soo hebben de H. M. Heeren Staten oock op de nabigatie / waer aen principaljck de welvaert van haer Ondersaten hangt / ordere ghestelt / ende by openbaren Edicte verboden / dat gheen schepen sich nae de Straet van Gibraltar mochte op de Sout-vaert souden begheven / sonder een Admiraelschap ghemaeckt ende Convoy mede genomen te hebben / ende ordonneerden met eenen tot Admirael vande Convoyers eenen Joachim Hendericksz Swartenhondt / de welcke dan met eenighe Schepen upt gheloopen ende verschepden plaetsen inde Archipelagus ofte Middellandtsche-zee besocht hebbende / omtrent de Straet van Gibraltar van 20. Spaensche oorlogh Schepen / daer onder den Admirael van Napels was / in October deses Jaers 1622. is aengetast ghewordē / maer weerden sich soo dapper met sijn by hebbende Schepen / dat de Spaensche / die eerst met sulcken furie op hem aenquamen / als of sy het alles hadden willen verslinden / nae een bloedigh ende langduerich ghevecht sich met groot verlies moesten op de vlucht begheven / ende ten ware de donckerheydt des nachts haer te hulp ghekomen hadde / sonder twijffel veel van haer Schepen verloren souden hebben.

Den Prince Maurits als een voorsichtigh ende sorchvuldigh Veldt-overste / altijdt een waecksent ooge houdende / heeft een aenslach op Antwerpen / ofte de Porten daer ontrent voor hebbende / sich op het eynde vande Maendt November / met sijn Broeder / sijn genade Graef Ernst van Nassou / Hertogh Christiaen ende verschepden andere treffelijcke Krijghs-oversten sich te Schepe begheven / ende gecommandeert nae de Vlaemsche kusten te loopen / en alsoo sijn dessepn te bevorderen / maer also het tegen wint en weer / als Godes handt / niet te wercken is / soo heeft sijn Excellentie met sijn volck wederom moeten marcheren / ende soecken te landen waer het hem mogheljck was / want daer soo grooten onweer op stont / dat de schepen veel perijckel liepen / van alle te moeten blijven ende vergaen / ende alsoo is dat voornemen gestupt.

De wraeckgierichepdt baert selden pets goets / het welcke om alle oude exempelen verby te gaen / seer wel ghebleecken heeft inde kinderen vanden Heer Advocaet Barnevelt S. G. want sijn soon Willem van Olden-barnevelt / Heer van Stouten-burch / ende ten tijden sijnes Heer Vaders Gouverneur van Bergen op Zoom / een on-upt-blusseljcken haet / over de doot van sijn Vader voornoemt ingheseghen hebbende / tegen den Prince Maurits / ende den Staet der Vereenighde Nederlanden / soo heeft hy sijnen Broeder Reynier van Olden Barnevelt / Heer van Groenevelt dickmael aen ghesproocken ende lastich gheballen om hem in sijn boos voornemen / vanden Prince van Orangien te dooden / de hant te willen bieden / die hoewel tot soodanigen moordadigen sept niet konnende verstaen / evenwel eyndeljck soo verre ghebracht is / dat hy middelen daer toe ghesocmeert heeft / waer mede den ghemelden Stouten-burch / verschepden personen / als een Adriaen Adriaensz van Dijck / ghewesen Secretaris van Bleyswijck / David Rocxen-winder / Secretaris van Berckel / ende andere soo veer ghebracht heeft / dat sy mede inde voor-genomen Moort te helpen effectueren gheconsenteert hebben / ende alsoo sijn verschepden personen aen dit grouwelijck stuck wercks ofte voornemen vast geraeckt / peder meende dat de saecken soo beleydt waren / datter gheen swarichept konde upt verwacht werden / ende dat soo langhe tot dat de ghemelde van Dijck aen Stouten-burch schreef dat een seecker Koffer / waer in de instrumentē om dit sept upt te rechten ghesloten waren / ontdeckt was. Waer door hy straex verbaest zijnde / raedt eenen van sijne complicen ghenaemt Rocxen-winder te vluchten / ende gebiet sijn Vrouwe nae de Kercke te gaen / het welcke sy doende / soo beroofde hy haer van alle haer Juweelen / ende ging met sijn dienaer Gregorio nae sijn broeder Groenevelt / hem waerschouwende van het aenstaende ongheval / ende begaf sich voorts nae de Maese / ende ontquam het perijckel / raeckende na eenighe swaricheydt tot Brussel. De Heer van Groenevelt / die mede vande saecke wiste / ende vermaent was om te vluchten / konde niet wel sich daer toe begheven / doch eyndeljck door sijn Huysvrouwe gheanimeert zijnde / begaf hem nae Schevelinghen / ende van daer voorts met een seecker Visscher nae Egmont / alwaer hy sijn kleedinghe verandert hebbende / voorts van daen vluchte / tot dat hy op het Vlie quam / daer hem de Visscher verliet / merckende datter ontraet was / ende hy ghevangen / ende nae den Haghe ghevoert wert / daer noch meer andere van dese verraders gevangen wierden. De H. M. Heeren Staten / de aenleghgers oock sochten te mogen in apprehensie krijghen / derhalven liten sy alomme door de

Gheuni-

Gheunieerde Provintien Placaten aenſlaen / van inhout dat ſo wie Hendzick Danielſz Slatius / Adziaen van Dijck/ Cornelis Giſteranus / of Gerardus Velſius ſoude konnen aenbzenghen / ende maecken dat ſp inde handen vande Juſtitie vervielen / daer vooz ghenieten ſouden de ſomme van 4000. Guldens.

Den 27. Februarij ſijn inden Haghe over de vooz verhaelde moozderije gheexecuteert/ Cornelis Gerritſen ghebozen van Woerden ende Schrijn-wercker tot Rotterdam/ de welcke gecondemneert wierde met den ſwaerde onthalſt te werden/ende daer nae in vier quartieren ghehouwen : Item Herman Hermanſz. van Embden / Jan Claeſz. ghebooren in Zupt-Hollandt/ ende Dirck Leendertſz van Katwijck op den Rhijn/ welcke drie laetſte varende lupden waren / ende nopt het rechte fondament vande ſaeck gheweten hadden/ waerom oock hare ſententie ſoo ſwaer niet geweeſt is/ maer ſijn alleen onthalſt gewozden.

Den 29. Martij daer aen volghende / wierde oock Repuier van Oldenbarnevelt/ Heere van Groenevelt/ gecondemneert om onthalſt te werdē. Doch den Beul en raeckte hem niet aen / noch wierde niet ghebonden/ maer is met ſijn mantel op het Schavot ghekomen/ daer hy ſtracks nae het ſant toe gingh / ſpreeckende alleenlijck deſe woozden : Wraeck-giericheydt ende quaden raet heeft my hier toe gebracht, heb ick yemant miſdaen wilt het my vergeven : ende ſo knielde hy ſettende een root ſluweelen mutſken op/dat hy vooz ſijn ooghen trock/ ende ſepde eyndelijck half mommelende : O Godt wat man ben ick gheweeſt, ende daer mede ſloech hem de ſcherp-rechter den hals af / ſijn knecht ſtelpte het bloet / ende bedeckte het lichaem met ſijn mantel / hy werde eenelijck ſonder pompe inden Haghe begraben.

Den 5. May daer aen/ſijn noch de geweſene Secretariſſen van Werckel ende Blepſwijck / onthalſt / ende in vier quartieren gehouwen / de welcke tot een ſpiegel aende vier hoecken vanden Hage opgehangen wierdē.

Onder-tuſſchen was Hendzick Danielſen Slatius al bupten Coeverden gheкomen / om ſoo vooz ts nae Lingen te geraecken : maer Godt die alſulcke Moozdenaers haet/en heeft het niet willen ghelengen/ want hy in een Dozp ſittende om nae ſeecker Convoy dat vooz handen was te wachten / ſoo epſchte hy een kan met Bier : terwijl quam het Convoy/ waer onder eenighe diſcourſen vooz vielen/van ſwaricheydt : Slatius deſe hoozende/ begon eenighe vreeſe te krijghen/ waerom hy ſijn Bier betaelde / ende ſette de kan die noch by na vol was ter neder. Middeler-tijdt ſo had de Wachtmeeſter van het Convoy uptgeſien of daer oock onraet was / de welcke weder komende / vondt Slatius niet/ waerom hy meende dat het een ſpion was / hem nae gingh/ en met twee ſoldaten attrapeerde/vragende terſtondt waerom dat hy ſoo haeſtigh deur gegaen was/ daer op hy geen reſolupt antwoozt gevende/ de ſuſpicie vermeerde/ ende dien volgende/ gedwongen wiert met haer wederom te keeren. Onder weghen ghevraecht ſijnde wat vooz een man dat hy was / ende waer mede hy ſich gheneerde/ſepde een Oculiſt te zijn/ ende noemde ſich ſelve Meeſter Jan. Onder-tuſſchen bad hy datmen hem wilde laten gaen / want hy een neerlaghe by Amſterdam ghedaen hadde. Daer op de Wachtmeeſter repliceerde dat hy dies te meerder moſte ghevanghen blijven/ alſoo hy gheen moozders wilde laten loopen : ende alſoo is hy binnen Coeverden vooz den Gouverneur ghebracht/ende eyndelijck bekent gewozden dat hy Slatius was/ waer over hy nae den Haghe ghevoert wierde / alwaer hy den 13. Martij inde ghevanckeniſſe geſtelt wierde : ende na dat hy nu omtrent ſes weecken geſeten hadde / op den 5. May met Jan ende Abzaham Blanſaert/ende Willem Parthije gecondemneert met den ſweerde geſtraft te wozden / datter de doodt nae volcht / welcke Sententie oock ten ſelven daghe ter executie is geſtelt. Als Slatius op het ſchavot quam/ſprack hy ſeer reſolupt/ſegghende : hier is deſen Hendzick Danielſz. Slatius/ nae wiens bloet men ſoo langhe ghedozſt heeft/ &c. Als den Predicant hem vermaende ſijn ghebedt te doen/ ſoo heeft hy daer wepnich nae ghelupſtert / maer ſoo men upterlijcke konde oozdeelen / ſonder bidden/ is hem die nu knielde het Hooft en met eenē de eene hant alſo hy die te hoogh hielde afgehouwen. De andere miſdadigen hier booren ghenoemt/ſtierben met groot berou ende leetweſen van hare fouten/ biddende alle de omſtanders om vergiffeniſſe. Kozts daer nae ſijn in Junio binnen Leyden oock eenige/die van deſe conſpiratie wiſten/onthalſt/ſo dat het ſpreeck-woozt hier gheheel warachtich bevonden is : het quaet ſijn Meeſter loont.

Terwijl de ſaecken inde Geunieerde Landen alſoo ſtonden/ſoo heeft de Ertz-Hertoginne een aenſlach op de Stadt Heuſden vooz ghehadt : om welcken upt te rechten / ſy aldaer ghevonden heeft een Prioz vande Predick-Heeren binnen Antwerpen / ghenaemt Heer Michiel van Ophoven/out zijnde omtrent 64. Jaren/ gebozen binnen 's Hertogen-Boſſche. Deſe Paep ſijn Paſpoozt verſocht hebbende / om eenighe daghen binnen Heuſden te moghen komen/ ende blijven/ is nae de ghemelde Stede verreyſt / ende ſich aldaer verboeckt by den Heer van Keſſel / Gouverneur van die plaetſe/ ende met den ſelven ghеſprooken/ van wegen ſeecker Hoeve ontrent het Landt van Keſſel / ende daer na den ſelven verſocht alleenich te ſpreecken : waer over hy met hem in een kamer vertrock / alwaer de Paep begonde te ſegghen dat hy vande Ertz-Hertoginne ghеſonden was/ op het aengheven van eenen Godefrop de Hoznes/ om met ſijn Edelheyt te ſpreecken vande overleveringe der Stadt Heuſden ende de Forten daer omtrent gelegen ; met eenen hem beloovende/ ſo hy ſulcks konde effectueren / datmen hem den tijtel van het Graefſchap van Hoozen / de Ridderlijcke dignitept van het gulden Vlies/met drie hondert dupſent Kroonen aen Gelt / ende andere dignitepten ſoude vereeren. Maer den Heer van Keſſel als een getrou dienaer/ des Paepen wooznen gehoozt hebbende / heeft geantwoozt/ dat hy de Ertz-Hertoginne als een vooztreffelijcke Princeſſe bedanckte / ende niet en konde om alle de ſchatten der Wereldt beweecht werden / dat hy ſijne Meeſters ende Heeren ſoude ontrou zijn / doende daer by : Heer Prioz ghy moet mijn ghevangen blijven/ die daer teghen begonde te preutelen / maer den Gouverneur liet den Ghеweldigen halen/die hem datelijck gevangen nam. De H. M. Heeren Staten hier van verwittight zijnde/deden hem inden Haghe brengen/ waer hy ſcherpelijck bewaert wierde. Den aenſlach alſoo ghemiſt zijnde / ſoo is Godefrop de Hoznes die de ſelve ghefabriceert hadde / upt laſt vande Infante gevanckelijck nae Vilvooznden gheboert/ krijghende alſo loon nae ſijn wercken. Terwijl den Prioz tot Heuſden vertoefde / ſoo waſſer een groot deel Krijghs-volck tot 's Hertoghen-boſſche aengheкomen / om op de ghelegenthepdt te paſſen/ maer hoozende dat den aenſlach miſluckt was/ ſo is een yder weder nae ſijn guarniſoen vertrocken.

Den 28. Apzil deſes Jaers 1623. is den Admirael Jaques l'Heremite / met neghen groote ſchepen/ ende twee jachten upt de Maſe t'ſepl ghegaen/ nae de Zuptzee toe/ alwaer hy vooz het Callao de Lima/ na dat hy nu langen tijdt ſteck geweeſt was / inden Heere is ontſlapen. In ſijn plaetſe wierde geſtelt den Vice-Admirael Geen Huyghen Schapen-ham : deſe bloote was ghedeſtineert / om met hulpe vande inwooners van America / eenighe vaſticheden inde Zupt-zee/den Spaenjaerden af te nemen / maer het ſuccedeerde niet/ alſoo de ſelve nu al een Jaer te vooren van haer verwitticht waren / ende dien volgende ſich van Krijghsvolck te voet ende te paerde dapper verſien hadden. Waerom ſy vooz ts nae Indien ſijn gheloopen/alwaer de Schepen wel ghеladen / ende ſoo wederom nae het Vaderlandt geſtiert wierden.

In het begin van Auguſtus is ſijn Excellentie tot Aernhem ghekomen / ende ſijn Broeder Graef Henderick lach met het Leger by Schencken-ſchans: den

Prince

Prince bleef dese Somer meest op de voornoemde plaetse/ende dede de Veluwe ende den Yssel met de Betuwe rondtom wel beseffen/ alsoo men meende dat de Spaensche aldaer elders een inval voorgenomen hadden te doen. Den 28. September is sijn Excellentie/ met een goet gevolgh van veele Fransche ende Engelsche Heeren/ by hem hebbende een goedt deel volcks te voet ende te paerde/ opghetrocken/ meenende inder nacht de Stadt Goch te overvallen/ maer den aenslach wierde door eenige incidenten verhindert/ waerom hy weder stillekens afghetrocken is/ soo dat beyde de Leghers in desen Somer niet veel uytgherecht en hebben.

Maer inden Winter des Jaers 1624. isser groote ontroerte inde Geunieerde Provintien gevallen/want Graef Henderick vanden Berge/ met eenighe Compangien te voet ende te paerde/op den 7. Februarij sonder slach of stoot over den Yssel ghekomen was/ ende marcheerde in goede slach-ordere tot Dieren toe/ soo dat alle de luyden ten platten lande vluchten/ achter latende alles wat sy hadden/ want of schoon Graef Henderick seer beleefdelijc een yder wie Salveguarde voor sijn persoon ende goederen begeerde/ overgaf/ soo seyde hy nochtans selfs/dat hy vreesde/ dat sulcks haer wepnich baten soude. Soo haest men tot Vtrecht de tijdinghe kreegh dat de Spaensche inde Veluwe ghevallen waren/ soo is Mons de Marquette Lieutenant Generael vande Cavalerije der H. M. Heeren Staten upt Vtrecht nae Arnhem vertrocken/ende heeft aldaer de Kupterije vande Grave/ Nimmeghen ende Amersfoort ontboden/ soo dat hy met de Kupterije die tot Arnhem lach achtien Compangien te paerde ende derthien te voet by hem kreegh. Alle de Borgers begaven sich oock inde wapenē. Den achtsten dito trock Graef Henderick vanden Berghe met 25. Cornetten paerden/ ende eenich Voet-volck recht op de Stadt Arnhem aen/ ende plante sijn gheschut op de galghenbergh/ alwaer hy tot tweemael toe mede inde Stadt schoot/daer die van binnen met neghen schoten wederom op antwoorden. Hy stierde sijn Trompetter inde Stadt om eenighe ghevangens te halen/ende liet mede vraghen of men Salveguarde voor het Speel-huys van Graef Ernst van Nassou begheerde/ daer op de Heeren antwoorden dat hy daer mede handelen mochte nae sijn believen/doch hy heeft daer aen gheen schade ghedaen/ maer is weder af ghetrocken nae een groot dorp ghenaemt Ede/ alwaer hy eenighe Ruyten inde vrandt stack/ dat de soldaten gaerne saghen/ alsoo sy door de bitter koude by nae stijf vervroosen waren. Des nachts daer aen quam onversiens sulcken schrick in des Graven Legher/ dat alle de soldaten achter latende haren bupt ende selfs veele haer geweer in groote desordere sich op de vlucht begaven/ daer nochtans niemandt haer aenquam: men seydt dat sy een groot ghelupt van trommelen ende trompetten hoorden/ het welcke vreemt schijnt/ alsoo gheen mensche daer omtrent met alsulcke krijghs-instrumenten versien was. Voor dese haestighe vlucht onequamen meest al haer ghevanghens/ ende wat den Grave dede/ hy en kon haer niet doen stant houden/voor dat sy weder by Dieren quamen/ alwaer sy allenskens weder by den anderen gheraeckt zijn: doch konden het niet langer op de Veluwe houden/ alsoo de koude seer bitter ende de vivres gantsch verteert waren/ ende korts daer nae als het wederom begoste te dooyen/ soo heeft Graef Henderick ordre gegeven om weder upt de Velu te retireren. De soldaten leden op desen torcht grooten honger ende miserie/ sommighe hadden in drie daghen gheen vroot ghesroeft/waer upt dan soo grooten verloop ontstont/ dat sommighe Compangien te paerde maer 16. ende 17. man sterck waren/ als sy weder in Guarnisoen quamen. Ghedurende de tijdt dat de Spaensche op de Veluwe waren/ hebben sy grooten moet-wil aende Ruyslupden ghepleecht/ ende soo schandelijck huys gehouden/datmen genoech daer upt kan oordeelen/dat sy het niet beter maecken souden als Duc de Albas volck gedaen heeft/by aldien sy meester wierden.

De Ghecotropeerde West-Indische Compagnie onder den Admirael Jacob Willekens/ een Vloote van 26. Schepen nae de kuste van Brasil ghe-equipeert hebbende/ om die Vape de Todos los Sanctos met de Stadt S. Salvador, als synde wel de principaelste in die quartieren/ te vermeesteren/ soo heeft hy volghende sijn commissie sich derwaerts aen ghespoeyt/ ende is op den 8. May 1624. inde Vape voornoemt komen inseylen. Het welcke die vande Stadt/ de forten/ende batterije daer 8. metale stucken op lagen siende/ soo hebben sy al haer gheschut op hem gheloost ende dapper beginnen te schieten: maer den Admirael ende de andere schepen seylden even kloeck de Vape in/ende sochten haer volck aen landt te vrenghen. De Vice-Admirael/ met noch twee andere schepen begaven sich recht voor de Batterije/ende also is daer harden strijt/ die van 's morghens te 10. tot 's avonts te seven uyren duerde/ seer heftich aengegaen. Den Vice-Admirael siende dat hy met schieten niet veel noch ghevordert hadde/resolveerde drie booten yder met twintich man/ nae eenighe Portugeese Schepen die onder de wal gekort laghen/ te senden: maer de Portugeesen sulcks siende/ hebben de selve stracx verlaten/ ende eenige inde vrandt gheslecken. Dese verhaesthyde hy den Admirael ende de Raden geconsidereert zijnde/soo hebben sy goedt ghevonden/ datmen de batterije die onder de Vloote veel quaets dede/soude beklimmen/ het welcke het kloecke Boots-volck seer furieuselijck heeft begonnen ende upt ghevoert: want de Portugeesen de couragie der Hollanders siende na eenigh ghevecht de selve verlieten/ ende vluchten na de Stadt toe/ ende also syn sy eerst meester ghevorden vande ghemelde batterije/ die aende eene zijde open lach/ ende dien volghende alle de musquet koghels vande Stadt most verwachten/ soo dat het daer op seer periculeus was om te wesen/ soo dat de Hollanders het geschut vernagelt hebbende/ weder nae haer Schepen ginghen. Terwijl dese met de batterije doende geweest waren/ so was het Krijgsvolck ghelandet ende nae de Stadt ghetrocken: inden eersten aentocht vielē de Spangiaerts upt/ende vrachten de Hollanders in confusie/ maer de selve het stuck hervattende/ dreven de selve weder te rugghe ende logeerden voor de poorten/ daer sy die nacht overbleven. 's Morghens vroegh als den dagh aen quam/ saghen sy een Portugees op de wallen staen/ die een vredevaen upt stack/dies sy recht voorts marcheerden/ende also die treffelijcke plaetse ende haven/ met verlies van ontrent vijftich dooden inkreghen. Den Gouverneur Don Diego Mondesso de Fortado/ met eenighe Officieren bleven in een Huys hare vpanden verwachten/ want sy van hun eyghen volck verlaten waren/ daer sy hun seer over beklaeghden. Daer nae is de Stadt van het ghereetste geplundert gevorden/ maer de stuck-goederen wierden voor ordere vanden Admirael tot dienste vande Compangie bewaert. De vreese is door deser Vlooten aenkomste soo groot ghevveest/ dat sy niet alleen de Stadt/ maer oock de Forten sonder eenich merckelijck gheweldt te verwachten/ verlaten hebben.

Den Koningh van Hispangien het verlies van dese Vape ende Stadt vernomen hebbende/ heeft dadelijck een Vloote van sestich schepen gheordonneert te equipperen/ stellende daer over als Admirael Don Pedro de Toledo/ doch de selve tardeerde al wat langh/ eer sy reet konde werden. Binnen de Stadt S. Salvador bleef tot Gouverneur vande Hollanders den Heere van Dort/ de welcke op den 17. Junij met veertich paerden/sestich vierroers/ende vijftich Musquettiers/ uytgereden synde nae de Bosschen toe/om vvilde paerden te vanghen/ diemen inde fortificatie te beschorren soude konnen ghebruycken/soo is hy een wepnich voor upt ghereden zijnde/ van een vvilde met een Pijl door het Hooft gheschoten ghevorden/ soo dat hy vanden Paerde doot viel/het welcke voorwaer een groot ongeluck voor de Compangie was: want by aldien desen

valianten

valianten Heer in het leven hadde gebleven/de Spaengiaerden en ſouden nopt de Stadt ſoo weder gekregen hebben/als naederhandt gebeurde.

In Julio deſes Jaers 1624. is Graef Henderick vanden Berghe/met eenighe duyſent man te voet ende te paerde / van Oedingſen ende andere dorpen boven Rhijnberck / nederwaerts ghetrocken / ende heeft Monterbergh daer eenighe Brandenburghſche ſoldaten in laghen / verovert ende beſet / ende daer nae is hy voorts nae Kleef ghemarcheert / ende die de Neutraliteyt door een Trompetter doen opſegghen / dies de Magiſtraet / die hem doch niet en konden wederſtant doen/ de poorten wijt open ſetten / daer hy met ontrent 6000. man te voet ende te paerde in goeder ordere introck: ende alſo het Kaſteel met 300. Brandenburghſche ſoldaten beſet was / ſoo heeft hy het Canon daer voor gheplant / ende nae dat hy een breſſe ghemaeckt hadde/ghedwongen om te parlementeren. Dit Kaſteel heeft den Grave doen fortificeren/ ende met 400. man beſet/ van daer is hy met ſijn Legher nae Moock ghetrocken / alwaer hy ſich ſterck heeft begraven. Daer nae is Graef Jan van Naſſouw met noch 6000. man mede aldaer aengekomen/ ſo datmen vaſtelijck meende/dat hy Gennip belegeren ſoude.

Graef Henderick van Naſſou / die met het legher vande H. M. Heeren Staten omtrent Emmerick geleghen hadde / is oock nederwaerts ghetrocken / ende heeft alle de plaetſen vande Veluwe / ende de Betuwe ſterck beſet / ende alſoo ghedurich op des vyants aenſlaghen ghepaſt / onder tuſſchen dede ſijn Excellentie Prins Maurits Brevoorſt ſterck beſetten/ende met alle noodruſt van victuyes ende ammunitie verſien.

Terwijl de Leghers alſoo vaſt laghen / ſoo heeft de Marquis Spinola al ſijn Krijghs-volck by den anderen ghebracht / ende ſich omtrent Breda ghehouden/ alwaer Graef Jan van Naſſou met ſijn troupen by hem quam. Den Prins van Oranjen ſiende dat de Marquis yet notabels voor hadde / heeft alle plaetſen wel verſien. Hy ſont binnen Breda ſijn eygen Guarde/ met verſcheyden Colonellen / Oberſten / ende Ingenieurs/ſoo datmen het Guarniſoen wel op 7000. man eſtimeerde. Den Gouverneur Juſtinus van Naſſou/ droegh oock goede ſorghe / ende ſtelde over alle goede ordere: het ſelve is mede gheſchiedt binnen de Stadt Grave/ Heuſden/ende andere plaetſen. Sijn Genade Graef Ernſt trock met ſijn Legher inde Betou / om aldaer een waeckent ooghe te houden/want den Marquis noch nerghens yet op attenteerde: maer den 26. Auguſti is hy op gebroocken / ende heeft ſich rondſom Breda ghelegert / deelende ſijn Volck in drie quartieren/waer van de principaelſte laghen ter Haeghe/ende ter Heyde: Don Franciſco de Medina hadde in het optrecken de voortocht / ende den Marquis de arrierguarde. Het Legher alſoo verdeelt zijnde / trock den Marquis de quartieren met een linie aenden anderen/ ende maeckten verſcheyden redouten tuſſchen beyden. Den Gouverneur van Breda hadde hoorts te voorzen te Ginneken eenighe Huyſen laten inde brant ſteecken/ maer de Meulen was blijven ſtaen / daer over hy eenichſins moeyelijck was/ alſoo de ſelve den vyandt nu wel te paſſe ſoude komen: doch daer was een kloeckmoedigh Engheliſman/ die den Gouverneur willende believen/ verlof braeghde/ om de ſelve te moghen inde brandt ſteken / het welcke hem gheconſenteert zijnde/ ſoo heeft hy ſich daer nae toe begeven/ ende de Meulen in het aenſien van ſijne vyanden inde brandt gebracht/ keerende weder t'huys ſonder eenighe ſchade / niet teghenſtaende veel Muſquetten op hem geloſt wierden. Daer nae heeft den Marquis ſijn Legher in rechte ordere ghebracht. Hy nam ſijn quartier tot Ginneken/ ende logeerde in het huys van Juſtinus vā Naſſouw. Graef Jan van Naſſouw hadt ſijn quartier tot Teteringhen. Don Paulo Baglioni een Italiaen ter Heyden/alwaer wel de ſterckſte wercken ghemaeckt wierden. De Grave van Yſendijck ter Haeghe nae de Heyde. Den Grave van Salacar tuſſchen Ginneken ende Teteringhen/ ende Graef Henderick vanden Bergh lach met de Kupterije by Teteringhen voorſchreven / ende alſoo is een aenbangh ghemaeckt/ van die treffelijcke ende heerlijcke belegheringhe / om de welcke te ſien/ meenich hondert groot Heer ende Edelman uyt verre landen is komen repſen: jae den Prins van Polen is ſelfs derwaerts ghetrocken/ende heeft de wercken vanden Marquis met groote verwonderinge aengeſien ende gepreſen / want dit wel een vande voornaemſte belegeringen / die opt in Nederlandt tot op dite tijt geſien waren/is geweeſt.

Terwijle het ghemelde Legher voor Breda lach/ ſoo trock den Prince van Oranjen den Rhijn op / en quam voor de Stadt Kleef/ die de Borgerije wel gaerne dateliick ſouden opgegeven hebben / by aldien ſy de ſoldaten van het Kaſteel quijt gheweeſt waren / want ſy de poorten niet en konden openen / dewijl de ſelve de ſleutelen hadden; derhalven ſoo hebben ſy het geſchut vanden Prince / die daer mede de Poorten opende/ moeten verwachten: maer de ſelve ſtracks ontweezijnde/ ſoo is den Prince daer binnen ghetrocken/ ende heeft dateliick met eenighe ſtucken op het Kaſteel laten ſchieten / het welcke hy den 13. September mede verovert heeft/ende op dat hier nae van het ſelve niet meer en mochte te weſen zijn / ſoo heeft hy het ghewelffel in doen ſmijten / ende de mueren af doen breecken / waer door dan de inwoonders ſeer verheucht waren / want hier door wech genomen wierde de occaſie waerom ſy dageliicx overvallen wierden.

Van Kleve heeft ſijn Excellentie eenighe Compangien gheſonden nae Monterbergh/ het welcke een vaſt Huys is/ gheleghen op een hooghen Bergh/ met oorde van het ſelve te demanteleren / het welcke oock dateliick geſchiet is.

Dit alſoo ghepaſſeert zijnde / ſoo meenden een yder dat ſijn Excellentie hooger aen nae Gorch/ Venloo/ofte Rhijnberck ſoude trecken / om alſoo den Marquis Spinola te diverteren: maer het is anders uytgevallen / want hy met ſijn gantſche Legher nae beneden is ghekomen/ende heeft ſich eyndelijck by Geertruydenberch gelegert / alwaer noch veel volcx uyt alle de Guarniſoenen by hem quam/ſo dat het Leger wel 24000. man ſterck te voet/ doch ſwack van Kupterije gheacht wierde/dewijl het meeſte Paerde-volck ſieck was.

De Marquis ſijnen vyandt ſoo nae op de rugghe ſiende/ dede in September niet anders als ſijn Legher verſtercken / ende heeft een ſchanſſe by ter Heyde gheleydt/ ende in het begrijp van ſijn retrenchementen 26. ſchanſſen die met palliſſaden beſet waren / ſulcks dat ghenoechſaem bleeck/ dat hy voor hadde de Stadt upt te hongheren / ende aldaer met ſijn Legher te willen overwinteren/dewijl hy gheen gewelt en dede/ ende nu noch niet een ſchoot met groſ Canon op de ſtadt ghedaen hadde. Den Gouverneur Juſtinus van Naſſouw/des Marquiſe deſſeyn merckende/ ſtelde ſtracks ordere op de victuyes/ op dat de ſelve beter mochten gheſtreckt werden. Alſoo dat een pondt broot niet dierder ſoude moghen verkocht werden als een ſtuyver / een kanne bier oock ſoo veel / een pondt boter ſes ſtuyvers/ een pont kaes drie ende een half ſtuyver/ende ſo voorts alle eetwaren elck op ſijn behoorlijcke prijs.

Sijn Excellentie brack oock met ſijn volck op/ ende legerde ſich een half uyre gaens van ter Heyde / alwaer hy hem ſterck beſchanſte / ende verſcheyden batterijen op wierp: hy richte oock verſcheyden baecken op/ om van daer die van binnen eenighe teecken tot ſynder tijdt te moghen doen. Eenighe Franſche ende Engelſche Voluntariſſen tot noch toe binnen Breda/ alwaer ſy ſich als in een paleſtra meenden gheoeffent te hebben / ſiende datter gheen gheweldt ghebruyckt wierde/ ſoo ſijn ſy in het Legher vanden Prince ghekomen/ het welcke oock noch dagheliicks ſeer met volck verſterckt wierde. Doch alle deſe dinghen hebben ſoo veel niet konnen te weghe brenghen/dat den Marquis daer door mochte verſlaeuwen / maer hy liet ſijn geſchut teghens des Princen Leger planten/ ende aldaer noch

noch verschepden wercken teghen legghen / soo dat al veel begonden van het ontset der Stadt te despereren / niet teghenstaende / datter naederhandt soo grooten dierte in des Marquisen Leger ontstondt / datter trouppen van vijftich seffens over quamen loopen. Het scheen na alle apparentie dat Prins Maurits seer goet ghenoeghen hadde / dat den Marquis voor Breda sijn Legher was gaen nemen / ende dat om eenen aenslach op Antwerpen / diemen seyde / nu al langh gepractiseert te zijn / upt te richten / waer op den Prince hem seer vertroude / ende dachte alsoo sijnen wandt te diverteren. Desen aenslach wierde aengheleydt op den 12. October / op welcke tijdt eenigh volck te voete ende te paerde / sterck ontrent drie duysendt man / upt Berghen op den Zoom / met allerley Instrumenten na Antwerpen sijn gemarcheert / ende quamen met eenighe viesbruggen al over de gracht / soo dat sy haer leeren teghens de wallen stelden / eñ genoegsaem het Kasteel souden konnen overrompelt hebben: maer alsoo het seer weerlichte / soo sach de schilt-wacht soo hem dochte eenigh volck / ende begonst naeuw toe te luysteren / eyndelijck eenigh gherucht hoorende / riep alarm / alarm / ende alsoo quam het guarnisoen dat binnen het Kasteel was aende wallen / waer voor de bespringhers / die nu alreede de petarden aenghehanghen / ende aende wallen waren / so verbaest wierden / dat sy de vlucht namen / achter latende al hun instrumenten ende ghereetschap / daer nu eenige Jaren mede deur ghebracht waren gheweest. Den Prince van Oranghien tijdinghe krijghende / dat den aenslach misluckt was / wierde daer over soo ontroert / datmen hem in langen tijdt niet aenspreecken mochte / want sijn Excellentie op desen aenslach al de hoop van het ontset van Breda / so het scheen ghestelt hadde / ende begonde nu gantsch te despereren. Hier machmen met recht seggen: Homo proponit, Deus disponit.

De Mensch die maeckt wel sijn beluyt.
Maer Godt die recht de saecken uyt.

Onder-tusschen ginghen den Marquis in sijn voornemen voort / ende of wel de Winter voor handen quam / ende alles seer dier was / om dat het Convoy so verre moste van daen komen / soo heeft hy nochtans de belegerde / die hy met gheen gewelt en forceerde / maer doch upt te honghseren voor-genomen hadde / niet willen verlaten / soo dat den Prince van Oranghien / siende geen middel om hem daer van daen te divertereu / veel minder sijn Legher op te slaen / tegens den Winter sijn volck in guarnisoen ghebracht heeft / ende is selfs nae 's Graven-Haghe vertrocken / allwaer korts daer nae (so sommige meenen / ghenoeghsaem van hert-seere) sieck is geworden / ende heeft te bedde gaen liggen.

Den 28. January 1625. heeft den Gouverneur van Nieumegen / Lambrecht Charles met eenighe Compagniē te voet eñ te paerde / opgherockē zijnde / sich voor Goch begheven / ende de selve plaetse inder haest bero-vert ende beset / welcke daedt by alle Krijghs-luyden seer gepresen wierde.

Terwijl den Prince van Oranghien sieck te bedde lach / ende sonder wetteliick erfgenaem na te laten moeste upt de Werelt scheyden / ende sijn Broeder Graef Henderick / oock noch geen wetteliicke Kinderen hadde / sulcx dat het Prinsdom van Oranghien ende andere / haer Excellentie Domeynen / indien sulcx niet voorghekomen wierde / noodsaeckelijc aen eenen anderen Heere soude moeten verballen / so heeft den Prince het Huwelijck tusschen sijn Broeder Graef Henderick van Nassouw / ende de Godvruchtighe Emilia Gravinne van Solms / seer soecken te bevorderen / ende so veele te weghe gebracht / dat dese twee Edele stammen aenden anderen / op den 4. April binnen 's Graven-Haghe sijn ghetrout / ende met groote triumphe van alle Heeren / Edelen / ende blijtschap der Borgheren ende Ingesetenen / inden Huwelijcken Staet getreden.

Den 23. dito 's avondts is den Voorluchtighen Hoogh-geboren Heere Mauritius / Prince van Oranghien / Grave van Nassouw / Ec. die de Nederlanden nu meer dan 30. Jaren / gheluckelijck ende voorsichtigh gheregeert / ende soo grooten eere door sijn oorloghs ervarenthepdt bekomen hadde / dat de alder-grootste Potentaten / sich over sijne daden verwonderden / ende hem als een Vader ende Coryphæus der Krijghs-oeffeninge achteden / binnen 's Graven-Haghe Godsaligh inden Heere ontslapen.

Den selben nacht hebben de H. M. Heeren met eendrachtige stemmen / sijnen Broeder Prins Henderick / tot Veldt-oversten van hare Leghers te Water ende te Lande gekoren / ende daer nae hem op den 5. September / den Eedt van getrouwicheyt / binnen 's Graven-Hage op de Kolle afgenomen / ende is alsoo als Stadthouder / ende Gouverneur Generael over Hollandt / Zeelant / ende West-Vriesland gestelt ende bevesticht.

Eynde des negentiensten Deels.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche gheschiedenissen: regheerende de Hertoginne Infante Isabella Clara Eugenia van Spaengien ter eender / ende Prins Henderick ter anderer zijden.

Dat twintichste Deel.

Den tweeden Julij 1625. heeft den kloeckmoedigen Veldt-Oversten vanden Koninghvan Hispangien / de sterckestadt Breda (als hy de selve nu by nae elf Maenden belegert / ende also benaeut hadde / dat die van binnen door ghebreck van veel noodelijcke provisie / sich moesten over gheven / te meer / dewijl gheen ontset te verwachten stondt) met accoort ingheleyden / ende sterck beset. Door welcke victorie in Brabandt ende Overheerde Landen / als ook in Spaengien eñ elders / een groote triumphe ende vreughde / ende dat niet sonder reden / is gheweest: doch of wel dese Stadt / de Overheerde Landen seer nuttich is / ende qualijck met gheweldt sal weder moghen ghewonnen werden / soo heeft even-wel de victorie door haer so veel nuts nochte glorie ghebaert / als wel door den Marquis Ambrosius Spinola / die hier mede sijn geluckige oorlogen / als een wyoom Veldt-oversten besloten heeft. Ende in sijn regeeringe voor de kroon van Hispangien / heeft hy sich soo wyoom inde Nederlanden ghedragen / als nopt eenighe van des Koninghs dienaers hebben gedaen. Sijn eer is ook noch grooter te achtē / dewijl hy komende bande Kooplupden ende upt den handel / sich dateliic so voorsichtich ende dapper / als een Veldt-overste soude moghen doen / heeft gedragen. Doch sijn danck is wepnich geweest / want als hy scheen om sijn achterstellinge te spreken / soo heeft men hem nae Spaengien ghewesen / alwaer hy niet opgedaen heeft. Hy is eyndelijc / terwijl Cassal in Italien door sijn belepdt beleghert was / albaer ghestorven.

Den 16. September 1625. is Mauritius de Nassouw / Prince van Oranghien / Ec. H. E. M. tot Delft met groote triumphe / inde tombe daer sijn Heer Vader voor desen ingestelt was / begraven geworden.

Den

Den 27. May 1626. is de Princeſſe van Oranghien van een jongen Prince in 's Graven-Haghe bevallen/ waer over groote vreucht gheſchiet is/het Kint wierde den 1. Junp inde groote Kerck te Doop ghebracht/ waer by ſich vervoechden de Raetſheeren vanden hoogen Raet/ende die vande Ghecommitteerde Steden/met alle de Edelen/ſo datter wel 40. Caroſſen voor de Heer quamen. De Predicatie geeyndicht zijnde/ſoo wierde het de Koninginne van Bohemen inde hant gelanght/ om ten Doop ghehouden te werden/ ende wierde ghenaemt na ſijn Groot-Vader/Prins Willem H.L.M. Willem van Oranghien. De ghetuygen ende gheladers waren/ de E. H. M. Heeren Staten Generael/ de E. H. Staten van Hollandt ende West-Vrieſlandt. Den Doop geeyndicht zijnde/ſoo heeftmen ſtaetich gebanquetteert/ende groote vreuchde bedreven / Godt ghedee deſe Jonghen Prins ſijn groot-Vaders voorſichticheydt/ſijns Ooms Krijghs-ervarentheydt/ende ſijnes Vaders mannelijcke couragie ende kloeckmoedicheyt/ neffens een langh Godtvruchtich leven/ tot voorſtant vande Geunieerde Landen.

In Julio des voornoemden jaers is Prins Henderick/ ende Graef Ernſt van Naſſouw / met het Leger der H.M. Heeren Staten opgetrocken/ende quam den 25. dito voor de ſtadt Oldenzeel/alwaer ſijn Excellentie ſtracx ordere gaf/ om het legher te betrencheen/ende eenighe wercken ende batterijen op te maecken / ende heeft alſo met het Canon inde gemelde Stadt geſpeelt. De belegerde / hoe wel van kruyt ende ammunitie niet wel verſien/ konden tot het overgeven niet wel reſolveren/ende dat principalick/om dat ſy eenighe treffelijcke ghevangens bekomen hadden / daer ſy goedt ranſoen van meenden te krijgen. Maer den Prince heeft haer met ſijne wercken ſoo genadert / dat ſy gedwongen ſijn ghevvorden om te parlementeren / ende ſich op den eerſten Auguſti over te geven.

Terwijl men met die van Oldenzeel beſich was/ſoo ſont den Prince van Oranghien / eenighe Compagnien te voet ende te paerde/ nae het huys te Laech / daer eenen Kettelaer / bloedt-verwant vanden Baron van Anholt/ commandeerde/ hebbende by hem 200. man/ die met uytloopen in Vrieſlandt groote ſchade deden/ ende veel gevangens haelden. Den Heer van Nievoort met het voor-verhaelde volck daer voor ghekomen zijnde/omcingelde het gemelde huys/ende dwongh het guarniſoen ſich over te geven.

Den Prince van Oranghien alſo de Stadt Oldenzeel verovert hebbende/ſo heeft hy de ſelve gedemanteleert/ ende de Beyren ter neder gedaen/ breeckende met eenen de Poorten af / ſoo dat de Stadt nae der handt open is blijven liggen/ alſoomen met de ſelve niet veel uytrichten konde / ende dit is het principaelſte dat in deſen Jare voorviel/want of wel de Leghers naeſt eenighen tijdt te velde bleven/ ſoo en iſſers nochtans niet ſonders voor gevallen/waeromme ſy in November weder inde Guarniſoenen trocken.

In het Jaer 1627. den 19. Julius is den Prince van Oranghien met een goet Leger te voet ende te paerde/voor de Stadt Grol gekomen/ende deelde ſijn Volck in drie quartieren/het eene daer ſijn Excellentie perſoonelijck was / het tweede onder Graef Ernſt / ende het derde onder Jonck-heer Willem Grave van Naſſou/ Luytenant Admirael. De Stadt Grol was verſien met 16. ſtucken geſchut/12. Compangien ſoldaten te voet/ende een Cornet paerden/ de wallen vande Stadt waren ſoo hoogh datmen de Kupſen niet ſien en konde / want deſe plaetſe ſedert den laetſten oorlogh ſeer verſterckt was. Den Prince ſijn Legher betrencheet hebbende/ dede ſterck aen alle zijden approcheren/ ende die van binnen vielen menichmael uyt / ende weerden ſich kloeckelijck / ſoo dat dit een harde belegheringhe viel.

Ondertuſſchen ſcheen den vyandt ſijn oogh op de Grave te hebben/ ende elders te willen eenighe ſterckte op werpen / om den pas op de ſelve Stadt te ſluyten/ maer den Prince van Oranghien heeft haer daer in voorkomen / ende eenige Compagnien ſoldaten ontrent de Grave / tuſſchen twee t'ſamen-vloeyende wateren doen ligghen / alwaer hy oock door eenighe bocren ordonneerde een ſchanſe op te werpen / waer door des Vyants deſſeyn gheſtoockt is geworden.

Sijn Excellentie Graef Hendrick vanden Berghe verſtaen hebbende / dat Prins Hendrick de ſtadt Grol ſeer naederde/ ende nu al tot aende Grachten gekomen was/ſoo heeft hy uyt verſcheyden plaetſen/ als Weſel/ Lingen/ Rhijnberck/ ende andere ontrent twaelf duyſent man by den anderen vergadert / ende is daer mede over den Rhijn ghepaſſeert / ende nae ſijn Excellentie Prins Henderick van Naſſou toe ghetrocken ; doch heeft niet komen uytrechte / want den Prins nu al onder de Wallen gekomen was/niet tegenſtaende de belegerde dapper ſchoten. Den 15. Auguſti 's nachts omtrent twee uyren als het heel duyſter was / maechten Graef Henderick vanden Berghe een looſen alarm op alle quartieren van des Princen Leger/ maer viel daer nae ernſtelijck aen op het quartier van Graef Ernſt/ aen een ſeecker Hoorn-werck/ daer een kleyne Schanſe lagh / die doenmaels vande Schotten beſet was / de welcke ſich dapper weerden / hoe wel de Spaenſche dapper aen vielen / ende de palliſaden uyt trocken ende af kapten / klimmende voorts met ladders tot op de trencheen ende wallen/ waer door het geheele Leger op de beene raeckte. Prins Henderick klam ſelfs te paerde/om alles te beſichtigen/ende vont ſijn volck in goede ordere elck op ſijn wacht. Die van 't Hoorn-werck ſchoten geweldich met Canon/ ſoo dat deſe aenval ende ſtorm nu by nae anderhalf uyr gheduyrt hebbende / de Spaenſche weder af moſten trecken / achter latende over de 60. dooden. Terwijl deſen ſtorm duerde/ waren over de 600. man met kruyt en loot verſien / geordonneert om tuſſchen het quartier van Jonck-heer Willem / ende Graef Ernſt door te breecken / maer ſy ſtieten mede haer Hooft/ende moſten te rugge keeren.

Den 17. dito ſchoot een Adelboyſt vande Compangie van Chaſtillion / ghenaemt Monſieur de Peres van Rupenne een blieghende Duyve / die een briefken van Graef Henderick vanden Berge aen ſijn been gebonden hadde/waer in hy ſchreef/dat den Gouverneur teecknen met vier geven moſt / hoe veel daghen hy het noch wel ſoude konnen houden / op dat hy occaſie tot ontſet mochte ſien te krijghen / want het ſelve inderhaeſt niet te doen en was / dewijl den vyandt ſoo ſterck betrencheert was. Den 16. 's Morgens ginghen Jonck-heer Willem van Naſſouw/ Heer vander Leck/ Lieutenant Admirael van Hollandt / nae de mijne inde approches vande Francoyſen / de welcke gheſprongen zijnde/ſo keerde hy nae een batterije/ ende van daer nae de galderije / ende alſoo hy eenich gherucht inde Stadt hoorde / ſoo keerck hy by de corpugarde daer des Princen Vaendel op ſtondt over nae die Stadt / alwaer hy met een muſquet hoghel door ſijn Hooft gheſchooten wierde / dat hy inde loop-grave neder ſtorte / ende terſtondt ſtierf. Dit was een ongheluckighe ende oock de laetſte ſchoote die de belegherde hebben ghedaen/ want de tweede Franſche mijne daerdich ſijnde om aengeſteecken te werden / ſoo riep de Franſche Colonel of daer omtrent gheen Officiers op de Wal en waren/ daer op gheantwoordt wierde datter een Capitein was/ die den ghemelden Colonel gheboot hem bloot te gheven / ende men ſoude ſoo langh van ſchieten op houden / 't welcke gheſchiede: daer op den Capitein voor den dach quam/ die den Colonel riet/ dat ſo de belegerde haer leven wilden ſalveren / dat het tijdt ware/ midts alles tot de ontſteeckinghe vande mijne ende den ſtorm te doen/weerdich was. Het welcke hy den Gouverneur aendiende / die drie daghen reſpijt verſocht/ maer het was te vergeefs/ waeromme het ſchieten weederom heftigh aengingh. Die vande Stadt den ernſt ſiende / ſonden een Capitein met een Major aen ſijn Excellentie / om twee daghen reſpijts / doch wierden maer 2. uyren vergunt/ ende ondertuſſchen Gyſelaers geſondē zijnde/de articulen van het accoort beſloten/ēn

het guarnisoen op den 20. Augusti upt ghetrocken: sy waren sterck ontrent 832. koppen/welck getal te wepnich was/ om al de bolwercken te besetten/ soo dat sy genoodsaeckt waren sich over te gheven. Inde Stadt vontmen noch twee hondert tonne krupts/ maer wepnich kleyne musquet kogels/hoe wel grove tot het Canon/genoegh. Item 12. metale stucken/eenige goote linghen met een Mortier/ over dese victorie wierde groote blijtschap inde Gheunieerde Landen bedreven/ alsoo door het veroveren vande gemelde stadt/gantsch Over-psel ende Gelderlant seer vande loopers bevryt wierden.

Als de Fortificatien ende verhallen wercken der Stadt Grol/ door ordere van sijn Princelijcke Excellentie geordonneert waren om te vermaecken/ ende de Stadt van krijghs-volck/ ammunitie/ ende victyes wel versien was/ so is hy van daer met het Legher weder op getrocken/ ende sonder pet notabels voorder upt te rechten/nae 's Graven-Hage weder gekeert/ allwaer hy blijdelijck van sijn Princesse ende de Heeren Staten is ontfangen gewordē.

Den 27. November is de Princesse van Orangien in 's Graven-Haghe van een jonghe Dochter in het kinder-bedde bevallen/ waer over alle de klocken gheslupt: ende de Borgers groote vreuchde bedreven hebben: het kindt wierde daer nae ghedoopt/ ende wierde Loupse van Orangien genaemt.

Inden Jare 1628. isser geen notabele geschiedenisse van weder-zijden voor gevallen/maer hebben beyde de partijen haer Steden soecken te versterckē: Den Prince van Orangien liet drie ronde Forten tusschen Bergen op den Zoom ende Steenberghen op werpen/ het eene wierde genaemt de Roover/ het tweede Mairmont/ende het derde Pinsen.

Den 26. October des selven jaers wierde in 's Graven-Haghe de tweede Dochter vanden Prince van Orangien gheboren/ die ghenaemt wierde Henriette Emiliæ, daer oock groote triumphe over ghemaeckt wierde.

De Heeren Bewint-hebberen vande West-Indische Compagnie/ onder den Generael Pieter Pietersz Hepn/ ende den Admirael Loncq een Vloote van ontrent 28. Schepen upt ghereedt hebbende/ soo is de selve den 1. September 1628. drie mijlen bewesten de Havana, omtrent vier mijlen bupten de wal gekomen/ ende dede haer beste om daer voor te konnen gheraecken/ op dat sy besichtighen mochten/ of de Vloot van Nova Espangia/ofte Carthagena/ daer in mochte gekomen zijn/ derhalven sy daer nae toe hielden/ maer voor het Kasteel ghekomen zijnde/ saghen sy een groot nieu Gallioen met twee Jachten legghen/ ende dat die Spaensche Silver Vloot noch niet aengekomen was/ den 2. dito wierde het Jacht de Vos nae de Portugas gesonden/ om de advijs Barcken te onderscheppen/ eñ den Vice-Admirael Joost Banckers met sijn Schepē/die noch niet by de vloot gheweest was/ te gaen soecken/ ondertusschen hielt den Generael met de gheheele Vloote vast langhs de Havana. Den 9. 's Morghens met het opgaen vande Son/ saghen sy thien seylen/ daer de Heer Generael dateliick nae toe sette/ ende die inder haest in nam/ daer nae saghmen noch acht ofte neghen schepen te loefwaert/ die sich seer hoogh op deden/ waer upt het vermoeden was/ dat het Gallioens van Nova Espangia waren/ dies den Generael gheboot nae de wal te loopen/ om de Spaensche de selve af te moghen snijden/ doch sy kreghen de selve eerst. De Nederlandtsche Vloote die volchde haer nae/ ende den Generael liep rupm schoots voor de windt af/ waerom daer een twijffelinghe onder de resterende Schepen gheraeckte/ dat sy niet en wisten of sy den Generael ofte de resterende Schepen wilden volghen/ die nae de Mantauras toe setten om te ontvluchten/ eñ raeckten aende grondt. Als het ontrent neghen uren gheworden was/ quam het Schip de Dolphijn/ d'Opevaer/de Valck/ ende de Pynas/ oock korts daer nae de Vice-Admirael/ den Admirael/ ende Generael inde Bape van Mantanza voornoemt/ ende bevonden dat de Gallioens aende grondt saten/allwaer sy ontrent ghekomen zijnde/ schoten met haer gheschut eenighe schooten/ daer de Spaengiaerden niet op en antwoorden/ maer vluchten met het ghereetste nae landt toe/ waerom den Generael de boots dede met musquettiers mannen/ende nae de Spaensche toe varen/ die haer in het eerste wilden te were stellen/ maer haer hestichepdt gingh nae datter een charge ofte twee ghedaen was stracx over/ de Matrosen waren seer vierich om te enteren/maer daer en was geen middel om op te komen/ dewijl daer maer een tou by het boort neer hingh/ allwaer een Matroos by opklam/ die boven ghekomen zijnde/ noch verscheyden touwen daer aen vast maeckten/ sonder dat de Spaensche (die sulcks neffens hem staende met goeden oogen sagen) eenich tegenweer deden/ ende alsoo zijn de andere oock boven geklommen/ waerom de Spaensche bonne guere, dat is goet quartier begosten te roepen/ het welcke haer bergunt wierde. Den Generael gheboot de boots haer aen landt te setten/ende 's avondts vande veroverde schepen te vertrecken/te middernacht raeckten de Gallioens alsoo sy geen ancker upt ghewerpen hadden vande grondt/ ende dreven dicht by de Nederlantsche vloote/daermen haer Anckers deden vallen. Als het dach ghewordē was quam de Heer Generael ende de Vice-Admirael weder aende veroverde Schepen/ om ordere op alles te stellen/ ende een eynde van het plunderen te maecken. Den Spaenschen Admirael heete Don Francisco de Benavida/ende het schip S. Anna/ het was gemonteert met 24. metale stuckē. Het schip vande Vice-Admirael S. Geertrupt/dat 20. metale stucken op hadde. De Schout by nacht heete Montagne dat met 20. pstre stucken versien was. Het vierde Gallioen heete S. Juan/gemonteert als het derde. De Koopvaerdy schepen die daer by waren/hadden geen geschut. Een vande selve met huyden geladen/ gingh te gronde ende sonck. Den Generael op alles ordere gestelt hebbende/ soo begostmen de Spaensche schepen te ontladen/ allwaer sy vijf daghen mede besich waren/ daer na wierden de kleyne Pinassen inde gront gevoert/ eñ de groote mede nae het Vaderlant ghenomen/allwaer den Generael met de gheheele Vloote den 10. Januarij 1629. gelucksalijck arriveerde/ende met groote triumphe van de Heeren Bewint-hebberen inghehaelt wierde. De bupt wierde gheestimeert by de 300. tonnen Goudts waerdich te zijn. De gemeene Matroosen hadden haer oock wel gesegent/jae eenige Schotten als de Schepen in Engelandt laghen/ liepen aen landt ende sagen nopt na haer Maent-ghelden om/apparentelijck om dat sy bupts ghenoech bekomen hadden. Over dese victorie wierde al omme inde Vereenighde Landen danckseggynghe ghedaen/ ende met vieren groote triumphe bedreven/veel maeckten eerdichten op den persoon vande Generael Pieter Pietersz Hepn/ ende den Admirael Loncq/die seer aerdich waren: kortelijck/ het gheheele landt was veel vreuchde/ doch de meeste reden hadden die ghene die vande bupt soude mede deelen. Het was een wonder om sien/ alle de kostelijcke schatten van Gout en Silver die upt de Schepen gebracht wierdē/ elck een was nieus-gierich/ want alsulcken rijckdom inde Vereenighde Nederlanden nopt noch inghebracht was. De Matroosen ende Soldaten die mede gheweest waren/ kreghen boven hare gagie ende maentgelden/elck noch seventhien maenden/daer eenige noch niet wel mede te vreden waren/ soo dat sy sich tot Amsterdam aenstelden/ als of sy het West-Indisch-huys hadden willen plunderen/ maer daer wierde voor de E. Magistraet haest ordere gestelt/ soo dat dit oproer stracks cesseerde.

Den 17. Januarij isser by Haerlem een groot ongeluck voor-gheballen/ vermidts sijne Majestept van Bohemen ende sijn oudste Zoon/ inde holle kloot/ 's avondts ontrent te vier uren/ van een dryver inde snee-jacht overseylt wierde/ dies elck boven sprongh/ ende de knecht van het Veer-schip inden dryver/ die

by

hy dwongh nae ſijn volck dat nu al in het water gheraeckt was/ toe te laveren/ ende viſten alſo vijf perſoonen/ waer onder ſijn Majeſteyt ſelfs was: acht andere/ waer onder ſijn Majeſteyts outſte Zoon was/ verdronckten/ ende wierden daer nae ghevist/ ende nae den Hage gevoert. So datmen met recht wel mach seggen:

τὴν εἱμαρμένην καὶ τῷ Θεῷ ἐνεφύγειν ἀδύνατον.

Het gheen den Heer ghebiedt,
Tot aller tijdt gheſchiedt.

Dat loffelijcke daden wel gheloont werden/ is prijſelijck/ want alſoo werden andere mede ghepryckelt om haer couragie te betoonen. Een goet exempel hier van heeft ſijn Excellentie Prins Henderick gegeven inden perſoon vanden Generael Piet Heyn: want als hy voor-ghenomen hadde ſich tot ruſte te begheven/ ſoo heeft ſijn Excellentie/ niet konnende lijden dat Lupden van merité/ ende die het Landt eenighe dienſten konden doen/ ſouden in ſtillicheydt zijn/ den ghemelden Generael met believen vande E. Hoogh Mogende Heeren Staten Generael/ tot Admirael vande Zee ghekoren: welck offitie een vande grootſte is/ die inde Gheunieerde Landen vergeven werden. Den Generael ſocht in 't eerſt de preſentatie te weygheren/ maer naederhandt conſidererende de ſtaet der Landen ter Zee/ ende de ſchade die de Duynkerckers deden/ ſoo heeft hy de preſentatie aengenomen.

IN April des Jaers 1629. begoſten de toerustinghen ten Oorloghe/ inde Nederlanden van weder-zijden/ dapper by de handt ghenomen te werden/ die van Antwerpen vreesende datmen haer wel mocht komen belegeren/ maeckten by de brugge die over de Schelde leydt/ batterijen/ als oock aende Engelſche Kap/ ende inde nieuwe Stadt. In het Landt van Waes waren vijfthien dupſent mannen geſonden/ eñ die van Sandvliet ontfingen twee Maenden ſolts. In Vlaenderen wierde tot Overſte gheſtelt de la Fontaine. Die van Breda vreesden mede voor een belegeringe/ waerom ſy met noch 4000. man/ krupt/ loot/ bivres/ eñ alle nootſaeckelijckheden verſien wierden. Langhs de Vlaemſche kust wierden veele plat-boomde ſchupten toeghe-ruſt/ ende het bootſ-volck gaf voor/ dat ſy in Hollandt ofte Zeelandt een inval wilden doen. Waerom de E. H. M. Heeren Staten goet gevonden hebben/ den Hage met een Retrenchement te verſorghen/ ende alle het volck in Delfſlandt haer wapenen ghereet te houden/ ende des noot zijnde/ vier-baecken aen te ſteecken.

Den Prince van Orangien is mede met 280. Compagnien te voet/ ende 70. Cozneten paerden/ in alles bedragende by de 40000. man/ opgheſtrocken/ ende is op den eerſten May deſes Jaers 1629. voor de ſterckte (ende tot die tijt onwinnelijck gheacht) Stadt 's Hertogen-boſſche ghekomen/ ende dateliick ſijn leger doen begraven/ deelende ſijn legher in vijf quartieren: het eerſte was te Enghelen/ alwaer een ſchip-brugghe by Crevecoeur over de Maſe lach/ het tweede te Orten/ het derde te Hintem/ het vierde te Vucht/ daer ſijn Excellentie op het Heems-Hupſken logeerde/ ende het vijfde aende andere zijde vande Stadt/ daer den Overſten Pinſen commandeerde/ ende alſo wierde een aenvang ghemaeckt/ van deſe memorabile ende noyt voor deſen geſiene belegeringe/ want de ſelve oock ſelfs grooter/ moeyelijcker ende ſwaerder geacht wierde/ ten aenſien vande gheleghenthevdt/ ſterckte/ ſortifitatie der Stadt 's Hertogen-boſſche/ als die van Rochelle/ Breda/ ofte eenighe andere is gheweeſt/ ende dat noch meer/ om de toevallen die daer by quamen/ vande welcke wy hier nae ſullen komen mentie te maecken.

Terwijl den Prince optrock/ ſo waren die van Antwerpen ſeer bevreeſt/ vaſtelijck meenende/ dat ſijn Excellentie met ſoo grooten Legher nae haer toeguam/ waerom ſy aldaer openbarelijck lieten publiceren/ dat alle de Borgers ende Ingeſetenen haer voor een Jaer ſouden provianderen/ ende verſien van alle noodruft/ ende op dat ſy daer van verſeeckert mochten weſen/ ſo hebben ſy verſcheyden hupſen beſocht/ ende nae gheſien: het Canon wierde oock op de wallen ghebracht/ ende het Oosters hups wierde met Spaengiaerden beſet/ om alle verraet voor te komen. Maer verſtaen hebbende dat ſijn Excellentie voor 's Hertogenboſſche ghekomen was/ ſoo heeft de Ertz-Hertoginne verſcheyden poſten nae den Koningh van Spangien afgebeerdicht/ om ſijn Majeſteyt raedt te vragen/ hoe ſy in deſen ghevalle ſich dragben ſoude/ ende ſijn ordere te bekomen/ gelijck ſulcx by geintercipieerde brieven notoir is gevorden.

Den Gouverneur vanden Boſch den Heere van Grobbendonck/ dede bupten de ſtadt oock eenige wercken opwerpen/ ende op alles nacuw toeſicht hebben. De Borgbers ende Ingheſetenen ſpotten in het eerſte aenkomen met den Prince/ ſeggende dat hy een onmogelijcke ſaecke by der handt nam/ want ſy meenden nu ſoo menichmael belegert zijnde geweeſt/ niet te konnen gewonnen worden. Sed exitus acta probavit: Maer het eynde heeft de laſt gedragen. Want ſijn Excellentie met continuelijck ſchieten/ ende gheweldich approcheren/ dagelijcx dapper voort voer/ ende geen perijckelen ſelfs in ſijn eygen perſoon ontſach/ maer dede genoeghſaem blijcken met het gewelt dat hy dagheliicks aenrechte/ dat hy niet van meeninghe was de ſtadt upt te hougeren/ maer veel eer met ghewelt te dwinghen/ als naderhandt gebleecken heeft.

Op het eynde deſer Maendt is den Admirael van Hollandt Pieter Pieterſz. Heyn/ van wiens exploiten hier voozen verhaelt is/ met 8. ſchepen/ van Ammuntie/ provisie/ ende boots-volck wel verſien/ upt Goeree t'ſepl gegaen/ om op de Duynkerckers te paſſen ende de kuſten te bevrijden. Alle de Eſquadzen ende Oorloghs-ſchepen die in Zee waren/ hadden laſt om ſich by hem te vervoegen/ ſo dat een yder verhoopte datter pets notabels tot voordeel vande Landen/ ende bevrijdinge der Zee ſoude voorgenomen werden. Den ghemelden Admirael in Zee gekomen zijnde/ liep recht na Duynkercken/ alwaer men ſeer voor hem bevreeſt was/ hy ſiende twee Koopvaerdy-ſchepē in't Scheurtie liggen/ geboot ſijn Jachten die daer upt te halen/ gelijck ſy oock deden. Daer nae liet den Admirael voor Duynkercke/ den Vice Admirael Quaſt met 12. ſchepen/ ende liep met de ſijne Zee-waert in/ om op ſijnen vpant te paſſe. So dat het op den 18. Junij gebeurde/ dat hy ontrent de Cingels inde hoogden ontmoete drie Duynkerckers/ daer hy nae toe ſette/ ende gingh tuſſchen den Admirael ende de Vice Admirael in leggen/ ſchietende terſtont aen beyde zijde ſijn geſchut af/ maer de Duynkerckers antwoordende/ raeckten den Admirael met de derde ſchoot in het ſchouder-blat/ dat hy doodt ter neder viel: even-wel vochten ſijn matroſſen ſo dapper/ dat ſy deſe twee veroverden/ ende op den Admirael ſmeten ſy alles doodt. Den Capiteyn Jacob Volckerſz. Winck/ volghde de Vice Admirael/ die met 20. ſtucken gheſchuts/ waer onder thien metalen waren/ ende 89. perſoonen ghemonteert was/ ende ſchoot teghens hem de gheheele nacht/ tot 's anderen-daeghs te dype upzen/ op welcke tijdt hy hem de groote ſtenghe over boort hielp/ ende voorts aen boort klampte/ ende vocht met ſijn vpandt meer dan ander-half upze/ die nae dat hy dertich dooden hadde/ om quartier riep/ het welcke hem vergundt wierde/ ende alſoo ſijn deſe drie Duynkerckers vermeeſtert ende inghevracht. Den Capiteyn Vluck wierde om ſijn kloeckmoedicheyt vande E. E. Heeren ter Admiralitept reſiderende/ met een gouden keeten/ ontrent ſes hondert guldens waerdich/ vereert/ ende het doode Lichaem vanden Admirael Piet Heyn H. L. M. tot Delft gevoert/ niet ſonder groote droefheyt vande Heeren vanden Lande/ ende principaliick vande Kooplupden/ die door de kloeckmoedicheyt van ſijn perſoon verhoopt hadden/ dat de handel ter Zee wat veyligher ſoude ghevorden hebben: Sed ſic fuit in fatis, maer het heeft Godt alſo belieft.

Ondertuſſchen gingh den Prins met ſijn belegeringe voor 's Hertogenboſſche ſterck voort/ ende vorderde

Digitized by Google

veel/ waerom die van Brabandt gheen Generael hebbende/ sijn Excellentie Graef Henderick vanden Berghe/ als sijnde de oudtste/ ervarenste/ ende kloeckste Oversten die sy hadden/ tot haer Veldt-overste verkooren hebben/ ende dat met believen vanden Koning van Hispangien/ die sijn Excellentie met de ordere van het gulden Vlies oock vereert heeft: het welcke groote misnoeghen onder de Spaengiaerden maeckte/ sulcx dat het soo verre quam/ dat veel vreesden/ datter wel een generael revolte door soude ontstaen hebben/ doch is noch wel afgeloopen. Want Graef Henderick vanden Berge al het Krijghs-volck by den anderen versamelt heeft/ ende is met ontrent 24000. man opgetrocken/ nemende sijnen wegh nae Herentals/ ende so voorts nae het Leger voor 's Hertoghen-bosche/ slaende sich neder tot Hilvoort/ Cromvoort/ ende Haeren.

Sijn Excellentie Prins Henderick de aenkomste van sijns vyants legher vernomen hebbende/ vertrock na het quartier tot Deuteren/ ende bevant dat aldaer de uyterste schilt-wacht gheretireert was/ upt oorsaeck dat des Vyandts Ruyterije tot Vlijmen was ghearriveert/ daer nae heeft sijn Excellentie voorts alle de quartieren besichticht/ ende heeft 's nachts met den Koningh van Bohemen ende vele Edele/ aen seeckere schantsen/ de Vrie gesusters genaemt/ sich onthouden.

Die vande Stadt de aenkomste van Graef Henderick vanden Berghe vernomen hebbende/ schooten veel stercker als opt te voren/ want sy meenden dat haer verlosser nu al reedt was/ maer het was noch soo nae niet: want Prins Henderick alomme soo sterck begraven was/ ende dede soo goeden wacht houden/ dat Graef Henderick vanden Berghe/ niet teghenstaende hy verscheyden mael versoeck dede/ om deur te breecken/ niets profijtelijcks konde uptrichten.

Op het eynde van Junius liep den Generael Loncq met acht Schepen upt het Goereese gat/ nae de Kuste van Brasilien/ die upt Texel noch derthien volghden. Den Colonel Waerdenburgh bleef noch ligghen/ alsoo hy noch niet soo haest klaer konde werden: onder-tusschen besoigneerden de E. Heeren vande West-Indische Compagnie/ dagheljcks practiserende alle middelen/ om den Koningh van Spaengien afbreuck te doen.

In 't begin van Julius maeckten Graef Henderick vanden Berghe verscheyden loose allarmen/ ende viel eyndelijck aenden Vijck om den Dommel door te steecken/ ende alsoo met eenen een dupsendt man ofte twee inde Stadt te brengen/ maer hy vondt daer alles beset/ so dat hy retireren moste. Ter selver uyren wasser mede een aenslach op het quartier van Graef Ernst/ daer hy met groote furie op een Hoorn-werck aen viel/ maer sijn Genade ging hem so te gemoet/ dat hy de vlucht most nemen/ ende veele dooden ende wapenen achter laten/ ende dit was nu al den thienden aenval die hy bergheefs ghedaen hadde/ doch hielt het Leger vanden Prins ghedurich des nachts inde wapenen/ so dat de soldaten seer gematteert wierdē. Eyndelijck heeft Graef Henderick vanden Berghe aenden Gouverneur Grobbendonck gheschreven dat hy geen middel om door te breecken konde vinden/ maer verhoopte pets anders te attenteeren/ om hem te divertееren/ sulcx upt de gheinterципieerde brief verstaen wierde/ ende is alsoo met het Legher allenskens op ghebroocken/ ende heeft sich by eenighe dupsendt Kepsersche ende Crabaten/ die onder den Grave van Monte Cuculi/ ende den oversten Vulken dienden/ vervoecht/ ende is daer mede nae den Yssel ghemarcheert/ alwaer hy de uytleggher vande H. M. Heeren Staten/ ghedwonghen hebbende sijn schip te verlaten/ met eenighe schuytjens een partije volcx over sette. De borgherije van Arnhem dit verstaende/ vielen op de over komende upt/ ende vochten kloeckelijck/ doch kondē haer het over komen niet beletten/ daer nae quammer een Compagnie Schotten/ die oock so dapper vochten dat sy haer Capitepn ende noch 12. man achter lieē/ maer alsso de Spaensche alreede een trenchee gemaeckt hadden/ daer sy achter in defensie stonden/ soo quamen sy meest alle noch dien dach over/ ende geraeckten alle op de Velu/ het welcke een groote verslaghenheydt inde Gheunieerde Landen/ ende voornamentlijck in Gheldersant ende Over-Yssel maeckte/ dewijl de Steden van ammunitie ende vivres/ als niet dencktende op sodanigen inval/ niet wel versien en waren.

Den Prince dese tijdinghe bekomen hebbende/ sonde sijn Genade Graef Ernst met eenighe Compagnien te voet ende te paerde nae de Betuwe/ om den vyandt daer upt te keeren/ ende bevorderde sijn belegeringhe/ niet gerefoldeert zijnde op te breecken. Den 17. Julij 's nachts ontijelt hem den Heer van Vyden Gouverneur van Emmerick/ inde gaelderije voor de groote Schantse/ ende also de Franschen de fausse-braye ende alle de bupten-wercken in hadden/ soo wilden sy stormen/ waerom sy eerst een man na boven sonden/ om de gelegenthept vande Schantse af te sien/ die van binnen meenende dat het de gantsche troupe was/ dede een mijne springen/ die maer een mijneur om bracht/ daer op begonden sy dateljck te chargeren met musquetten/ maer quetsten niemandt/ eyndelijck siende dat de Schantse niet langher te houden was/ verlieten sy de selve ende begaven sich nae de Schantse Ysabella/ ofte de kleyne Schantse toe/ daer op de Statische inde groote schans vielen/ alwaer sy 4. Oxhoofden Wijns/ 24. tonnen Bier/ veel Vleesch/ Speck/ ende drie waghens met gheweer in vonden/ sijn Excellentie aldaer oock binnen komende/ liet een Batterije op werpen om de kleyne Schantse te dwingen/ die sich op den 19. ditto mede op gaf/ also de Engelschen die onder den Colonel Herwits de wacht hadden/ ende al over de gracht waren de mijne maeckten/ als of sy met gheweldt de Schantse hadden willen bestormen/ die doch nu niet meer tegenstant doen konde. Aldaer wierde oock een batterije op ghemaeckt/ ende acht stucken daer op geplant/ waer mede geduerich op de Vuchter poort/ ende inde Stadt geschoten wierde.

Des Admiraels Piet Heynen Lichaem nu eenighe dagen tot Delft boven de aerde ghestaen hebbende/ soo is op dē 4. Julij het Lichaem met groote magnificentie ter aerden besteldt. Voor het Lijck ginghen twee Compagnien Borgers/ wiens vaendels met swart ogh ghebonden/ ende de trommelen met swart laecken bekleet waren/ de musquettiers hielden haer musquetten over den arm/ ende de piecken sleepten: daer na volghden de rustingh vanden overleden Admirael van Hollant: Capitepn Ledekercken droegh sijn Wapen/ Capitepn Ebert Antonisz van Amsterdam sijn Casquet/ doen volchden het Lijck/ dat vande Zee-Capitepnen omcinghelt was/ daer nae de bloedt-verwanten/ met de E. E. Heeren Bewindt-hebberen vande West-Indische Compangie/ de E. E. Heeren vande Admiralitept/ de E. E. Heeren Gedeputeerde vande Staten der Provintiē met hunne dienaers/ met noch een groote menichte van Lief-hebbers. Het Lijck inde Kerck ghekomen zijnde/ wierde in een Combe gheset/ ende de Wapenen tot een eeuwige gedachtenisse op gehangen. Dit is het eynde geweest van desen broomen ende manhaften Zee-heldt/ die van eenen kleynen staet tot de grootste eere is op ghеklommen/ ende hebbende oock verscheyden forcupnen upt ghestaen/ soo datmen met recht op hem seggen mach: ardua quæ pulchra, gheen grooten lof sonder groote moepte.

Als sijn Excellentie Graef Henderick vanden Berge met den Grave Monte Cuculi/ ende den Overstен Vulcken nu inde Veluwe in gebroocken/ ende sich aen den Yssel begraven hadde/ so datter door de Statische geen apparente middel was/ om hem weder van daer te helpen/ sonder groote macht van volck/ het welcke sy niet dan voor 's Hertogen-bosche van daen konden krijgen/ want al de macht aldaer by een was. So heeft hy daer nae een proef ghedaen om inde Betuwe te geraecken/ maer wierde aldaer ghestuyt/ onder-tusschen liepen de gerucht in sijn leger/ dat sy sich nae Hattem

wilden

wilden begheven/waerom die van Swol upt haer guarniſoen noch 50. man daer binnen ſonden. Graef Henderick dede ſijn volck marcheren aen beyde zijden vanden Yſſel / tot by Dieren / nemende ondertuſſchen het Huys te Dieren/ende de Schantſe daer ontrent in. Daer na wierp hy een Schantſe aen weder-zijden van de Rebiere op / ende de Kupterije reedt herwaerts ende derwaerts / om de beeſten alomme op te halen. Die van Deventer loſten haer Canon/doch deden wepnich ſchade/ de Kepſerſche verſchoonden niemant/ ſelfs oock al waert dat ſy op contributie ſaten/ doch hielden wepnich oxdere/waer door den Graef van Stirum ſijn occaſie waer nam / ende met vier hondert paerden / met den Soone van Graef Ernſt upt Arnhem reedt / ballende op het quartier van hunnen vpant/ dat tot Middachten was / ende ſloegh een Compagnie Kupters/ daer van de Kitmeeſter gevangen wierde / ende keerde alſo wederom/ mede voerende noch 40. paerden/ ende twee andere notabile Perſoonen.

De H. M. Heeren Staten ſiende dat haren vpandt dieper inde Veluwe wilde in trecken/ gheboden alle de Boeren ten platten lande inde naeſte ſteden te vluchten / die haer veel nae Amerſſoort begaven / ſoo dat de plaets van allerley meubelen / ende vooxnamentlijck van granen/gelijck als vol gheſxopt was/ waerom de Kepſerſche onder den Oversten Monte Cuculi / ende den Oversten Dulcken met ontrent 8000. man daer nae toe trocken/ ende haer geſchut gheplant hebbende/ begonden te ſchieten/ daer op die van binnen oock haer Canons los vranden. Maer duerde niet langh/ want Monte Cuculi 'ſanderdaeghs een Trompetter geſonden hebbende om de Stadt op te epſſchen / ſoo is den Raet vergadert/ende hebben de Krijghs-oversten ontboden / ende haren ſoberen ſtaet van ammunitie vooz gehouden/ de welcke deſe verklaringe gehooxt hebbende/ hoe wel ghenoechſaem bekent was dat den Colonel Mozghen met een goede partije volcx aen quam / om haer te ſecunderen / ſoo verſochten ſy nochtans acte van het ghene de Magiſtraet haer vooz gehouden hadde / om ſich daer mede tot ſijnder tijdt te moghen defenderen / ende hebben tot het accoozt gheconſenteert. Hier op ſoo ginghen den Burghemeeſter Willem van Damme upt de Stadt by den Grave Monte Cuculi/ ende maeckten het accoozt om de ſelve over te gheven/ ende zijn alſo de Kepſerſche daer binnen getrocken: het welcke ſo grooten vreeſe ende verſlagenthept onder de naeſte ſteden cauſeerde / dat veele de vlucht namen/ jae ſelfs eenighe die binnen Amſterdam woonden/ begonden op het vertrecken te denchen. De Heeren Staten ſonden vrieven aen alle Schouten vande Dozpen in Hollant/ dat ſy haer met eenighe Kupſlupden na Vyanen ſouden begheven/ aldaer eenighe retrenchementen helpen op werpen. Die van Vtrecht maeckten bupten hare Stadt verſcheyden groote Hoozn-wercken ende trencheen / ſoo dat meenigen ſchoonen Hof om gheſpit ende bedozven wierde. De Bozgherije upt verſcheyden Steden wozden inde Frontieren ghelept/dewijl de Soldaten daer meeſt upt ghelicht waren / in ſomma het was alles in roere. Veel meenden dat het beter ware/ dat den Vyins ſijn Leger vooz 's Hertogen-boſſche ſoude op vreercken / ende den vpandt upt Hollandt te keeren / dan een ſtadt te willen winnen/eñ een gantſche Vyovintie te verliesen: maer ſijn Excellentie was daer mede ſoo ſeer niet bekommert/maer vozderde ſijn belegeringhe / doch ſont al het volck dat hy miſſen konde/ upt het leger nae ſijn Ghenade Graef Ernſt / die nu al inde Betuwe gekomen was met eenige Compagnien/ om des vpandts inval inde ſelve te beletten / ende eenen aenſlach op de ſtadt Weſel ghepxactiſeert/ upt te rechten. Die alduſs is toe gegaen:

Dxie Bozgers der ſtad Weſel/genaemt Pieter ende Dirck Mulder gebxoeders/ ende eenen Jan Kootleer/ ſiende dat de Stadt aen het Ooſt-eynde genoeghſaem open lach/ verſt ſich vepnſende/ als of hy ginghſwemmen/ de Stadts grachten ghepeylt/ ende een bequame plaets om dooz te trecken/ ghevonden/ het welcke ſijn Excellentie aengedient zijnde/ſo heeft hy den Heer van Dieden laſt gegeven/ om de enterpxinſe upt te rechten: waer op dan gevolcht is/dat de gemelde Bozgers van Weſel/op dē 18. Auguſti 's avonts met het pooxt ſlupten/elck aen een beſonder pooxte uptgingen/ na den gemelden Heer van Dieden/ die ſy op de beſtemde plaetſe met 1600. man te voet/ ende acht Compagnien paerden gereet vonden/van daer ſijn ſy eerſt (den Heere om mannelijcke couragie ende goet ſucces gebedē hebbende) recht nae Weſel gemarcheert. Den Capitepn Jan Hupgen trock vooz aen / daer nae volghde den Dzoſt van Bzevooxt/ Monſ. Dieſt/ Monſ. Marquette/ende Monſ. Laeuwijck/ elck met 150. man / als ſy vooz de ſtadt quamen/ſo ſijn de gemelde Bozgers vooz upt getreden nae de beſtemde plaetſe / ende ſmeten de palliſaden met eenen yſeren hamer in ſtucken/maeckende alſo een bequame paſſagie/ daer den Capitepn Hupghen met ſijn volck kloeckelijck dooz trock / ende inde twee naeſt gelegē Cozps de Guarden alles doot ſloech/daer nae kreegh hy in het vooxt trecken dxie rencontren/waer van de pxincipaelſte onder de ghevangen pooxte was/ want hy daer wel by nae een half upxe ſchermutſeerde/ ende dat maer met ontrent 40. man / dewijl hy de andere gelaten hadde/ tot beſettinge om van achteren niet overballen te werdē. Ondertuſſchen liep Pieter Muller nae een Smits Huys / daer hy goede kennijſſe hadde/ende klopte aende deur/roepende/doet op/de Stadt is Geus / daer op de deure gheopent wierde / ende hy nam de grootſte Hamers/ daer hy mede na de Bzupnſche Pooxt liep/ende de ſlooten met gewelt affloech/ latende ſtracx de valbzugge vallen / ſoo dat de Kupterije inde Stadt viel / ende alomme dooz de ſtraten met de paerden vloogen/ende eyndelijck op de marckt vergaderde/het voet-volck vermeeſterde/ ende vooxts alle de Cozps de guarden/ende beſetten de pooxtē. Den Gouverneur Franciſco Lazano met 1042. ſoldaten ſijn gevanghen genomen/ waerom de pxincipaelſte Oversten nae Aernhem ſijn geſonden. Als het nu te dege dagh gheworden was / ſoo hebben de Statiſche ſich vooxts bupten nae de ſchantſen begeven/ende die ſonder tegenweer mede ingheкregen. De Heer van Dieden liet de ſchip-bzugge in ſtucken nae beneden dzijven. Daer nae vielen de ſoldaten aen het pluunderen/ende bequamē een grooten bupt / ſpollerende meeſt alle de huxſen ende winckels der Papiſten ende Jooden / maer die vande Gheref oxmeerde Religie wierden ſoxghvuldichlijck verſchoont. Inde gemelde Stadt was de pxincipaelſte bagagie van Graef Henderick vanden Berghe / ende de gereetſte goederē van Monte Cuculi/ende den meeſten roof der Kepſerſche ende Crabaten/die ſy alomme bergadert hadden / daer was oock veel gheſchut ende ammunitie binnen / want de Spaenſche haer Magaſijn aldaer hielden. Sijn Genade Graef Ernſt de tijdinge bekomen hebbende / heeft datelijck eenige Compagnien te voet ende te paerde nae Weſel/ om den Heer van Dieden te ſecunderen/gheſonden/ ende is alomme inde Landen over deſe geluckige beroveringhe/groote vreughde geweeſt. Sijn Excellentie Vyins Henderick mede van het overgaen van Weſel verſeeckert zijnde/ heeft een algemepne danckſeggingh gehouden/ ende daer nae op Leghers wijſe/ heerlijck doen vieren/ende alomme het Canon met de muſquettiers af doen loſſen/ende ſoo veel vreuchde met vperen doen bedzijven/ dat het een luſt om ſien was.

Graef Henderick vanden Berge met de Kepſerſche Oversten daer-en-tegen waren ſeer verſlagen/ ſommige vervloeckten den dach dat ſy inde Veluwe gekomen waren / andere begaven ſich ſtracx op de vlucht nae de Vzugghe aenden Yſſel / die binnen Amerſſoxt waren bleven daer oock niet langh/maer gingen mede/na dat ſy grooten moet-wil ſoo aende Papiſten/ als de Gereformeerde gedaen/ ende verſcheyden Dozpen eñ Hupſen inde vzant geſteecken hadden op de vlucht/ende alſo hebben ſy die nu alreede in haer vaendels dit devijs/ aut nunc aut nunquam, dat is of nu ofte nimmermeer/ voerden / ſonder ghejaecht te werden moeten loopen/

Digitized by Google

en haer voordeel door het overgaen van Wesel verlaet.

Den 1. September reedt Monsieur Stakenbroeck Lieutenant vande Caballerije / upt het Legher voor 's Hertogen-bosssche/ met 10. Cornetten paerden ende eenige hondert vierroers/na het Huys te Eyndhoove/ alwaer hy voor ghekomen zijnde/het selve dateliick op dede epschen / het Guarnisoen daer binnen leggende/ dorst geen gewelt verwachten / maer heeft sich met accoort ende belofte van in 3. Maenden niet te sullen aen des vyants zijde dienen/dit roofnest overgegeven/ende met hondert man beset/ende is alsoo weder na het Legher ghekeert. Tusschen den 9. ende 10. September 's morgens liet sijn Excellentie een mijne die onder een halve Mane vande Stadt was aende Vuchtse Poort springhen: de Engelsche die aldaer de wacht hadden/ vielen met groote couragie inde vresse/ende sloegen den vyant daer upt/so dat hy sich inde stadt moste retirere/ so dat nu al de wercken buyten de Stadt verovert waren/ ende niet anders en ontbrack als de mijne / die onder het Bolwerck was aen te steecken. Ondertusschen so quammer een Tamboryn upt de Stadt/ vraghende na een Edelman die hy seyde onder de mijne gevorpē te zijn/de welcke door last van sijn Excellentie doen ter tijt aldaer zijnde/ vande sappeerders opgegraven ende ghevonden wierde: doch dit scheen de rechte oorsaeck niet te wesen/dewijl hy terstont weder sloech/ende versocht yemandt vande Officieren te spreecken / om sijn Excellentie also aen te dienen/dat sy ghesint waren om te accorderen/ waer op terstont vier aensienelijcke personen upt de Stadt quamen/ ende twee vande H. M. Heeren Staten weghen in haer plaets als Ostagiers inde Stadt ginghen/ende alsoo is het accoort besloten/ ende de Stadt sonder op gheeysscht te zijn in handen vanden Vyince gevallen/op den 14. September 1629.

Den 17. dito trock den Heer van Grobbendonck/ gewese Gouverneur met het Guarnisoen te voet ende te paerde upt de Stadt/ende den Vyince besette de selve met sijn volck: daer waren soo groote menichte van menschen upt Hollant gekomen om de selve te besichtigen/datmen de Poorten qualijck met gheweld konde toe houwen/ om ordentlijck een yder in te laten / want yder wilde de eerste zijn. De menichte was soo groot/ datter veele gheen vroodt voor geldt konden krijghen/ ende des nachts op de straten moften blijven. Sijn Excellentie quam des daeghs wel mede inde Stadt/ maer reedt savonts weder nae sijn quartier/ende stelde op alles goede ordere / soo wel binnen de Stadt in het vermaecken der fortificatien/ende verballen wercken/ als buyten in het slechten der wercken. Voor de veroveringhe van dese Stadt/ heeft den Vyince soo groote eer bevochten / als noch voor desen yemant inde Nederlanden mochte ghedaen hebben/ want de selve nopt ghewonnen was gheweest: daer wierde by provisie tot Gouverneur inde plaetse vanden Heer van Grobbendonck gestelt/den Heer van Thienen/ Lieutenant van sijn Ghenade den Heer van Vrederoode/ ende de stadt met veertich Compagnien te voet/ ende 7. Compagnien paerden beset.

Den 16. ende 17. October/als nu alles in goede ordere gebracht/ende de wercken ghesiecht waren/ soo is het Leger voor 's Hertogen-bosssche opgebroocken/ eñ sijn de soldaten/ die veele sieckelijck waren inde Guarnisoenen ghelept/ende een tijdt langh van het waecken ende andere ongemacken verschoont.

Op den 20. dito is den G. Heer Diederick van Waerdenburch Colonel over de militie te lande/ van weghen de Geoctroyeerde West-Indische Compangie/ ende den Commandeur Dirck Symonsz met een goede Vloote wel ghemonteerde Schepen upt Texel/ om sich by den Admirael Henderick Corneliss Loncq te verboeghen/ ende hare Commissie ghelijckerhant te volvoeren/uptgeloopen.

Den 29. dito is sijn Excellentie den Vyince van Orangien met sijn Ghenade Graef Ernst tot Wesel aenghekomen/ ende heeft aldaer alle de wercken besichticht/ ende voorts ordere gheftelt/ alles wat tot meerder versterckinge der gemelde stadt mochte dienstich geoordeelt werden/in het werck te stellen. Ondertusschen marcheerden een goet deel volcks te voet eñ te paerde hooger aen/de welcke by den anderen gekomen zijnde / so heeft sijn Excellentie aen Mons Haulteribe/ Colonel over een Regiment Francoysen/last gegeven/ om nae Kingelenbergh te vertrecken / ende die plaetse in te nemen. De welcke sijn last volgende/ derwaerts aen ghemarcheert is / ende heeft sijn Canon daer voor gheplant / ende nae 21. schooten / die van binnen ghedwongen om te parlementeren: de welcke een goet accoort ghetroffen hebbende/op Alderhepligen dagh met haer volle geweer ende alle de Bagagie / sterck ontrent 160. man daer uptgetrocken zijn. Hoe wel dese plaetse niet seer sterck is/soo heeft het guarnisoen daer binnen liggende / met excursien nochtans groote schade ghedaen. Die van Ysselburgh het overgaen van Kingelen-bergh verstaen hebbende / vreesden dat het haer oock soude gelden / waerom sy haer te swack kennende/sonder haren vyant te verwachten/sich op de vlucht begeven hebben.

Den Colonel Diederick van Waerdenburgh/ inde Baye van S. Vincent op den 26. December 1629. den Generael Loncq met sijn vloote ghevonden hebbende / soo zijn sy daer van eensamentlijck nae de kuste van Brasilien geseylt/die sy op dē 12. Februarij 1630. in het ghesicht kregen/ ende vonden daer noch eenighe jachten ende schepen/ die van haer afgedwaelt waren/ so dat de vloote nu 56. schepen sterck was. De Raedt vergadert zijnde/soo is goet gevonden/datmen die van Phernambuco op twee verschepden plaetsen aengrijpen soude. Namentlijck: den Colonel Waerdenburgh met 2400. soldaten / ende 600. matroosen / benoorden de Stadt Olinda te Lande / ende den Heer Generael Loncq te water met de schepē/het welcke also gevolcht is. Den Generael by het Recif komende/vont dat den vyandt (die nu al van haer komste verwittight was) eenighe schepen in het gat hadde laten sincken / waerom sijn dessyn is ghebroocken ghevorden / ende niet dan sijn grof gheschut konde ghebruycken / het welcke wepnich schade dede/alsoo de hoghels maer witte plecken/ende geen gaten noch vesse op de Kasteelen maecten. Den Colonel Waerdenburgh/niet teghenstaende datter veel volcks te voet ende te paerde sich aen Lant vertoonde / is met de Avantguarde inde sloepen ende boots nae Landt ghevaren / ende heeft al sijn volck in het aensien vanden vyandt ghelandet / doch is door het overvallen vande nacht / ghenootsaeckt ghevveest op het strandt te logeren / maer den dagh aenghekomen zijnde/ heeft hy de boots van Landt doen varen nae de Schepen / om alsoo sijn volck alle hoop van vluchten te benemen/ ende heeft het selve in drie Regimentē verdeelt / de Avantguarde daer den Colonel selfs by was/ wierde ghecommandeert door den Obersten Lieutenant Eltz / de batallie door den Obersten Lieutenant Stepncolenfels / de Arrierguarde door den Major Houcks/ ende alsoo zijn de selve in goede ordere voorts ghemarcheert/tot dat sy aen een Revieren Rio dolce ghenaemt quamen/ alwaer den vyandt ontrent 1800. man te voet ende te paerde/sich in defensie stelde/maer wierde nae een hardt treffen te rugghe gedreven/ waer op den Colonel met sijn volck door de ghemelde Reviere marcheerde met al sijn volck / ende vondt daer noch eenighe troupen/ die oock nae wepnich resistentie sich in het Bosch retireerden / ende lieten sich daer nae weder sien / doch dorsten haren vyandt niet verwachten/waerom den Colonel met de avantguarde ende de bataille / sich nae de Stadt begaf / ende het Jesuyten Klooster beklom / daer hy de poorten van achteren toe ghebolwerckt vont/die hy met gheweldt willende openen/ oock weder eenighe resistentie vondt/ maer als de Portugesen de couragie vande Hollanders sagen/hebben sy oock de vlucht ghenomen/achter latende eenighe dooden ende ghequetsten. Die inde retrenchementen ende Forten aen strandt laghen/ siende dat haer volck alomme vluchte/ende dat de arrierguarde sterr op hen

aendrongh/

Digitized by Google

aendzongh/hebben sich oock/ nae dat sy eenighe schooten met het Canon ghedaen hadden / op de vlucht begheven / so dat den Colonel met sijn volck meester van de Stadt wierde / ende dat met verlies van tusschen de 50. ende 60. dooden. Hy nam sijn Logement in het Jesuijten Klooster / dat hy teghens eenighen aenval/ met trenchementen dede besetten ende verstercken. Den 20. Febzuarij is dooz den Colonel ende de Raden goet ghevonden / een enterpzinse onder het commando van den Obersten Lieutenant Stepncalen selfs / 's nachts op het Fozt dat op het Recif aende Landt-zijde lepdt te doen / die sich daer wel in queet / ende wel twee uyzen het selve bestozmde : maer alsoo de Leeren te kozt waren/is hy met verlies van 20. dooden/ende eenighe gequetsten / weder afghetrocken. Den 23. dito wierde raetsaem gevonden / het gemelde Fozt met appzoches te naederen/ ende wierde dien volghende ozdere ghegeven/ om Fassine ende Schantskozven ghereedt te maken : 't welcke gedaen zijnde/so is op den 27. Febzuarij het werck met 500. mannen begonnen/onder het commandement vanden Obersten Eltz / die den selven nacht een retrenchement teghens het Kasteel tusschen 't Fozt van 't Recif ende de Stadt opghewozpen heeft/ ende des anderen daeghs een batterije hy nae ghereedt ghemaeckt / doen wierde hy verlost vanden Majoz Houx / ende den Colonel ginghselfs mede inde appzoches / alwaer hy den gantschen nacht is ghebleven/tot 's anderen daeghs de Batterije gheheel voltopt ende opghemaeckt was/ daermen die halve Cartouwen op plante / ende den heelen dagh dapper mede bupz gaf/ tot 's anderen daeghs 's mozghens ten twee uyzen/ op welcke tijt sy begonden te parlementeren/ uytsteecken de een wit laecken : ende is alsoo met haer veraccozdeert/dat sy achter latende haer vaendel/alle de artellerije/ammunitie van oozlogh ende victzes/met gebluste lonten sonder trommel-slach souden upt trecken / met belofte dat sy teghens de West-Indische Compagnie/ ofte de hare in ses Maenden niet en souden dienen/ nochte eenige hostilitept betoonen. Dit Fozt also gewonnen zijnde / soo heeftmen het andere mede opghepscht/die eenen Lieutenant/ mits houdende eenen als Ostagier in sijn plaetse/uptghesonden hebben/ met den welcken den Colonel Waerdenburgh geaccozdeert is/ op de voozighe conditien/ende is also op den 2. Martij 1630. Meester ghewozden vande Stadt Olinda de Phernambuco/ ende de Fozten daer ontrent ghelegen. Den 3. dito wierde den Obersten Stepncalenfels ghezdonneert een exploit te doen/op het Eylant van Antonio Vaaz/ tegens over het Dozp van het Recif gelegen/de welcke derhalven met eenige sloepen obergevaren is/maer vont gheen resistentie / dewijl alle de Poztugeesen ghevlucht waren. Hy heeft dan daerom (een troupe volcx in het Klooster dat op het Eylandt staet/ ghelaten hebbende) sich weder nae de stadt begheven/ ende soo sijn sy tot de victozie van so treffelijcken plaetse/daer den Koningh van Spaengien heel veel aen gelegen is/ inde tijt van eenige weynige dagen bekomen/ ende dat met verlies van weynigh volck / sonder groote macht / want het beste volck noch achter / ende niet eens by dit exploit en is geweest.

Den Gouverneur van Wesel in Julio 1630. vernomen hebbende / dat 7. Compagnien Soldaten upt de Paltz/sich gelegert hadden aende Grebbe/heeft nae ghehouden Krijghs-raedt goedt/ ghevonden de selve te slaen. Ten dien eynde soo heeft hy dan den 6. dito/den Ritmeester Ysselsteyn/ende den Ritmeester Kettē/met noch andere dzie Compagnien paerden/eñ 1000. man te voet derwaerts aen ghesonden / de welcke over de Grift gekomen zijnde/vonden aldaer een quartier met ses vzye Vaendelen beset / het welcke sy even-wel met couragie aengheras hebben/ende soo veel te weghe gebzacht/ dat sy sich op de vlucht begaven. Maer als sy nu wederom trocken nae Wesel toe / vonden sy op de Vunickerheyde sijn Genade Graef Jan van Nassou met 6. Compagnien paerden/ende ontrent 1400. man te voet/daer den Heere van Ysselsteyn bovē 150. paerden / ende ontrent 1000. man te voet niet by hem hadde : doch even-wel gheen uptkomst siende / resolveerde hy te slaen / ende sijn volck tot couragie vermaent hebbende/ sette met sijn paerde-volck op sijnen vyant aen/ die hy inde eerste charge soo trefte/ datter veele ter aerden vielen / waer over verschepden de vlucht namen. Sijn Genade Graef Jan van Nassouw / betoonende dat hy upt Nassouws bloedt ghesyzoten was / hoe wel met gheen Nassouwsche soldaten geaccompangieert/ begaf sich persoonelijck in het heetste van het gevecht/ ende weerde sich mannelijck / doch wierde eyndelijck nae dat hy nu verschepden quetsueren ontfangen hadde/ ghevanghen ghenomen/ ende nae Wesel ghevoert : sijn volck begaf sich schandelijck op de vlucht / ende verlieren haren Obersten sonder weynigh gheweldts daer tegen te doen.

Ontrent dese tijdt hebben de Spaengiaerts de stadt Lingen verlaten/ende de Keyserschе ingeruymt/ waer over inde Geunteerde Landen groot nadencken was/ te meer / dewijle men meende dat sijn Ghenade Graef Ernst / Gouverneur van Vziesland / nae den Haghe verreyst was / om over de belegeringhe van dese stadt/ met sijn Excellentie (soo veele booz gaven) te delibereren/alsoo aende selve Vziesland gelegen was. Doch in dese Somer en quam van beyde zijde gheen Leger te velde/ alsoo het koozn soo dier was/ als het by menschen heughen niet en waer geweest : want de rogghe/ diemen booz 80. ende 90. gout-gulden op sijn dierste mochte booz desen koopē / verkocht men nu booz 320. gout-gulden / soo dat de arme Ingesetenen inde Vereenighde Landen / qualijck souden konnen leven hebben / indien de Magistraten niet versien gheweest waren/ende booz de arme hadden laten backen.

In October is een verrader tot Bommel gejustificeert/ de welcke met eenen seecken Vziester van Emmerick/sijnde een oudt man / een aenslach op Schenckenschans / eñ de stadt Bommel gepzactiseert hebbende/na Vzeda ginghende aldaer dienst nam / communicerende sijnen aenslach met eenen Dirc de Bosschieter/de welcke binnen 's Hertogenbosschе booz desen gelegen ende veel quaets gedaen hadde/de welcke de redenen vanden verrader / Peter Kutten van Aellenbeeck genaemt/gehoozt hebbende/ de selve booz goet vont/eñ is met hem gheaccozdeert / dat hy nae Bommel soude trecken ende aldaer dienst nemen / ende dat niet te min sijn gagie even-wel geduerende sijn afwesē/ aldaer soude booztgaen / ende hy daer en boven noch de helft van den bupt/ die daer soude mogen gemaeckt wozden / genieten. Waer op hy na Bommel is getrocken/eñ heeft dienst onder den Amptman versocht/doch wierde hem afgeslagen/waerom hy na de schantse van S. Andzies sich begaf/om aldaer op sijn gelegenthept te passen / eñ sijn complicen vande selve te adverteren : maer naderhandt weder te Bommel komende / om de occasien te deursnuffelen/ heeft sich selven suspect gemaeckt/ waer op hy gevangen is genomen/ende na gedane beliydenisse met de koozde ghestraft/ datter de doot nae volghde. Inde gevanckenisse zijnde/beschuldighdē hy verschepden persoonen binnen Emmerick/ die gevangen wierden : maer geexamineert zijnde/isser niemandt als den gemelden Vziester die onthalst wierde / schuldich bevonden/waer over de andere weder los gelaten zijn.

In Mapo 1631. hebben de H. M. Heeren Staten der Vereenighde Landen/nae rijpe deliberatie goet gevonden/ hare Krijghs-volck vzoegh in het velt te vzengen/tot welcken eynde dan den Doozluchtighen Vozst Vzins Henderick van Nassouw sijn commissie bekomen hebbende / alle de Officieren met de ammunitien van oozlogh ende victzes opwaerts nae Wesel / alwaer ontrent de rendebous plaets soude gehouden werden/ heeft ghesonden/ ende is selfs vergheselschapt met den Hertogh van Vendosme (die doenmaels in Nederlant was) ende veel andere Heeren/Edelen/ ende Bevelhebbers op den 18. dito by de Armade gekomē/alwaer hy terstont op alles goede ozdere stelde/ ende also de windt haest goet begonde te waepē/om de revierē af te loopē/

Digitized by Google

soo sijn alle de Schepen met het volck / ammunitie ende den gantschen treyn te sepl ghegaen / ende noch den 26. tot Rammekens by Middelburgh in Zeelandt aenghekomen/ ende is voorts nae rijpe deliberatie met de Ghecommitteerde Heeren Staten/ die tot Middelburgh present waren / met de gheheele vloot in Vlaenderen overghevaren/ende tot Ysendijck aen landt ghetreden/ ende is met sijn volck Landt-waert in gemarcheert/ stierende de Kupterije al om upt / om de contributien/die nu in eenige Jaren niet betaelt en waren/op te halen/ ende met de onwillige te handelen na Krijgsghebruyck : het welcke de Steden ende Leden vande gemelde contreye vernomen hebbende / so hebben sy eenige Gedeputeerde aen sijn Excellentie afgevaerdicht/ ende met hem gheaccoordeert / dat sy de thien-jarighe achter-stellen betalen souden/mits datter geen oberlast aengedaen en wierde.

Die van Brabandt den haestigen inval des Princen van Orangien in Vlaenderen verstaen hebbende/deden al het volck dat sy by den anderen konden versamelen/ in soo grooten haest te Antwerpen over de Brugghe nae Vlaenderen marcheeren/ datter veele op den wech doodt bleven. De Marquis Sante Croce raeckte met eenich volck noch binnen Brugge/ dat den Prince hem niet beletten en konde : Graef Jan van Nassou was mede met 15. stucken geschuts/ ende etteliicke dupsent man in aentocht/ ende hem volghden noch twee Regimenten Hoogh-duptsen/ ende 2000. Italianen/ waer door den Prince van Orangien siende dat den vyandt hem werck soude konnen gheven hebben / ende dat de dierte nu alsoo groot in sijn Legher was/ dat een broot van 4. pont 16. 18. ende meer stuyvers/ende de beldtmate Bier 10. ende 12. stuyvers betaeldt wierde: soo heeft hy dese onheplen / als mede dat de Stadt Brugghe die nu goet secours bekomen hadde / te sterck beset was / met de Ghecommitteerde Heeren Staten overlepdt hebbende/ goet ghevonden/het Leger op te breecken/ ende weder upt Vlaenderen te trecken/ het welcke alles in goede ordere / op den 8. ende 9. Junij is gheschiedt. In desen tocht hebben de Statische soldaten grooten doorst ende miserie gehadt/ alsoo sy soo haestich voort marcheren mosten / datter niemandt vande soetelaers wel konde volghen / ende die vande troupen af liepen/wierden alomme doot-ghesiagen / ende vande boeren leelick mishandelt. Van daer trock sijn Excellentie nae Duynen / een dorp ghelegen tusschen Neusden ende Waelwijck/alwaer hy sich verschantste/ ende voorts den meesten Somer bleef stille ligghen / sonder pets meerder te attenteren. Maer die van Brabandt waren gheweldich besich met schupten / piepten ende schepen te maecken/ so dat sy oock des Sondaeghs ende op Hepligbe daghen daer aen arbepden / het welcke den Prince een groot naedencken gaf/so dat sijn Excellentie sijn Leger tot Duynen dede in 't laetste van Augustus opbreecken/eñ quam tot Bergē op den Zoom/ alwaer hy de oorlogh schepen / Galleyen ende Fregatten met veel volcks ende ammunitie dede monteren/eñ ghedueriich de Schelde op ende af baren. De soldaten binnen Bergen op den Zoom/ trocken oock alle nachten inde bupten-wercken/ende wierden de wachten alomme verdubbelt. Onder-tusschen waren die van Antwerpen met hare schupten ende vloote ghereet gewoorden: de matroosen ende soldaten gingen op den 8. September / onder het belepdt van Graef Jan van Nassouw/ ende den Prince vā Barbancon scheep/ den welcken ooc vele groote Heeren/Edelen ende Voluntariissen volghden/ ende sijn alsoo/ nae dat sy de benedictie vanden Nuncius des Paus (die seyde : gaet ghy gebenedijde/ende verslaet de vermaledijde) ontfangen hadden/op de reys gegaen/ nemende haren cours verby de Peerel-schantse / ende boeren achter den Doel om tot aen Saftingē toe/alwaer sy eerst haren vyant ontmoeten/ende dapper op malkanderen vier begosten te gheven. Den 11. dito quamen ontrent 19. vande Chalouppen/ ponten ende jachten / soo na aende Stadt Bergen op den Zoom / dat die van binnen met het Canon nae haer begosten te schieten/ doch sy voorderden haer cours door een diepte achter Romerswael / alwaer de heele Vloote/om datter eenighe aende gront saten/haer ancker wierp. De oorlogh-schepen ende chaloupen vandē Prince van Orangien/weercken geduerich voor upt/eñ begaven sich by de gantsche Armee/die den Prince van Orangien met noch 1400. musquettiers versterckt hadde. Onder-tusschen wierden alle de baeckens die tusschen Willemstadt/ende het Land van Ter Tholen laghen/ opgenomen. Tegen den avondt als het ghetij weder goedt wierde / soo raeckten de Spaensche vloot weder vlot/ende voorderde haer vaert nae Vpanen ende de Hollandtsche vaert. Doen begonden de oorlogh-schepen/ fregatten ende chaloupen van Bergen op den Zoom haer te volghen/ ende alsoo de Spaensche dickmael aende gront raeckten/ so wierden sy onderschept/ ende alsoo is den strijt begonnen. De Spaensche evenwel sochten soo seer niet te slaen / als wel haer repse te voorderen / het welcke haer verhindert wierde / want daer viel opt onversienste sulcken nevel/dat sy malkanderen niet volghen konden/maer gesepareert wierden/ soo dat de Hollantsche ende Zeelantsche oorlogh-schepen ende Fregatten/ dapper begonden te vechten/ ende veele Chaloupen inde grondt te schieten/ het welcke met sulckē furie ende couragie aengingh/dat de spaensche de vlucht namen / ende sich nae het nieuwe Vossemaer toe begaven/ veele sprongen op de droochte/ ende verwachten om gevangen te worden / andere raeckten in het water/roepende al niet dan Misericordie, Misericordie, maer de leus die was slae doodt/ sommighe ontkleden haer om te mogen ontswemmen: in somma de verbaestheydt wierde soo groot / dat die machtighe vloote/ die soo veel moepten/ kosten ende tijdt ghespendeert hadde / eer sy op de baert konde ghecraecken / in weynigh tijdt verstropt / verjaecht ende vernielt wierde/ende meest in haer vpanden handen geraeckte. Sijn Genade Graef Jan van Nassouw droegh sich wackerlijck/ met den Prince van Barbancon/ want sy soo meenigh matroos/die het water gewent was/ende soo meenigh mossel-man/die inde Kreeck mosselē gevangen hadde/te schande maeckten : want sy/ die de wegen niet en kenden/ wisten wegh te gheraecken ende te ontvluchten / daer de andere / die daer bedreven waren/ moesten ghevangen blijven/ofte haer leven laten. Het is een wonderlijck dingh geweest / dat van dese machtighe Vloote nauwelijck thien Ponten ende Chalouppen/nochte oock geen 40. persoonen en sijn ontkomen/ maer alle gevangen ofte gebleven. Het scheen dat het op Willem-stadt gemunt was/alsoo des anderen daegs als de Vloote van Antwerpen af voer / het geheele Leger oock na Princen lant marcheerde ende de Armade aldaer verwachte/ sed fata obstabant, maer het beliefde Godt alsoo niet. De veroverde Ponten ende Schupten sijn naderhant sijn Ghenade Graef Willem wel te passe gekomen/als hier onder verhaelt sal worden.

Hier mede is den Oorloogh wat gherust tot op den 30. May 1632. op welcke tijdt sijn Excellentie den Prince van Orangien met ses halve Cartouwen/ 18. Kamer-stucken/24. Vraken/ende 5. delt-stucken/wel versien van ammunitie/victuyes/ende een goet deel volck van Nimmeghen is opghetrocken / ende quam den 1. Junij voor de Stadt Venlo / die nu al reede door de Kupterije berent was.

Den 2. dito is Graef Ernst van Nassou met eenich volck te voet ende te paerde / upt het Legher van sijn Excellentie naer Roermunde getrocken/welcke Stadt hy terstont met een retrenchement dede beslupten/ende eenige batterijen opwerpen.

Die van Venlo eenighe schoten ghedaen hebbende/ sonden een Tamboer aendē Prince om te accoorderen/ het welcke voor die mael niet en wilde gelucken/so datmen van weder zijden dapper weder het Canon begonde los te vranden. Sijn Excellentie hadde een seer hooge batterije op doen werpē/waer van hy inde stadt noch 51. schooten liet doen : het welcke geschiet zijnde/ so liepen de Borgeren by de Magistraet/ verzoekende datmen

Digitized by Google

datmen mochte parlementeren / die daer op by sijn Excellentie wilden gaen / maer de officieren ende soldaten wilden de Stadt noch soo niet op-gheven / dewijl sy sulcks (soo sy seyden) voor den Koninck niet en souden konnen verantwoorden; doch eyndelijck siende den ernst die den Prince van Oraengien gheblupckte / soo hebben sy de Stadt op den 4. dito met accoort overgheghéven.

Ten selve daghe wierde sijn Genade Graef Ernst/ Gouverneur van Vriesland / soo als hy van sijn paert trat om inde approches te gaen / met een musket kogghel door sijn Hooft gheschooten / waer van hy twee uyren daer nae ghestorven is: het welcke een beklaeghelijcke doot voor de gheunieerde Landen ende den Prince was/alsoo sijn Ghenade H. L. M. nu de Outste ende meest ervarenste Overste was / ende alle sijne dinghen met een groot beleydt ende couragie/ tot welstandt vande geunieerde landen uptgheboert hadde.

Daeghs daer nae is sijn Excellentie met de gantsche Armade/ laetende binnen Venlo tot Gouverneur Capitepn Vzedero/ ende tot Guarnisoen seven Compangien soldatē/na Ruermonde/ alwaer hy 's nachts een quartier voor sloegh/ende den sesten dito de plaetse met accoort in kreegh. Daer trocken ses Vaendelen te voet upt / doch waren heel onsterck: sijn Excellentie stelde aldaer voor Gouverneur den Heer Kantwijck/ ende binnen Straelen / dat sich oock mede opgheghéven hadde/den Luptenant vanden Heer Pinsen. Van daer is het Leger voorts op Maseyck/ende soo voorts nae Maestricht ghemarcheert/ alwaer sijn Excellentie het selve deelde in vier Quartieren: het eerste onder sijn Vorstelijcke Doorluchtighepdts beleydt / het tweede onder den Heer van Vzederoede / het derde onder den Oversten Pinsen / ende het vierde onder Graef Hendzick Casimir/ Soon van sijn Ghenade Graef Ernst H. L. M. ende voorts alle noodighe wercken ende batterien op doen werpen. Waer op die bande stadt geweldich schooten/sulcks datter onder anderen een kogel door sijn Excellentie Tente bloogh/ ende des Tentemaeckers Soon beyde de beenen weeh nam.

Terwijl dat sijn Excellentie de ghemelde plaetsen inghenomen hadde / ende nu voor de sterckte Stadt Maestricht vast begraven lagh / soo is sijn Ghenade Graef Willem met de veroverde Sloepen ende een groot deel Matroosen ende Soldaten van Kammekens 't sepl ghegaen/ende heeft de Schanssen de Peerle/Philippijne / ende andere by Antwerpen met gheweit inghenomen / ende eenighe Dijcken deur gheseten / waer door soo groote vreese ontstont / dat veele sich qualijck tot Antwerpen binnen dorsten onthouden/ soo dat in Vzabant groote verslaghenheyt was/ te meer dewijl sy gheen Overste Veldt-Heer en hadden / om dat Graef Henderick vanden Berghe voor dese van sijn Majesteyt van Spaengien voor Veldt-Heer verklaert/ ende met het gulde Vlies vereert / sich upt Vzabant nae Lupck begheven / ende aldaer sijn Vorgherschap gehocht hadde / dien ooch den Grave van Warfuse / Hooft van des Koninghs Finantijen/ was ghevolght/ soo datter alles in roere was. Evenwel om niet den gheheelen staet in het verderf te laten loopen / soo is haer Legher onder het beleydt vanden Marquis de Sante Kroce op ghetrocken / ende heeft sich dicht by sijn Excellentie voor Maestricht liggende/verhoeght / doch attenteerde wepnigh/ alsoo hy te swack was / ende den Prince te sterck begraven was. Waeromme de Eertz-Hertoginne den Graef van Papenheyn met eenighe troupen Keyserschen op groote belofte van boven / om de ghemelde Stadt te ontsetten / ontboot. Dese door glorie ende misschien botte Hooghduytsche waenwetenheydt ontsteecken zijnde / is met een tamelijck Legher nae beneden ghetrocken/tot Ceulen komende / ende vande Magistraet met ettelijcke dupsent Rijcks-daelders vereert zijnde/ heeft ghewelddigh couragieus inde mont gheweest/ ende sich alsoo trots vertoont/als of hy met sijn volck den Prince van Oranghien vande Stadt wilde blasen: Sed exitus acta probavit, maer het eynde heeft de last gedragen/want hy daer na den thienden Augusti voor des Princen Legher / aen het Quartier van Graef Willem van Nassou aenkomende / sach datelijck wel dat het een andere maniere van Oorloghen / met de Hollanders was. Even wel om te betoonen dat hy de couragie hadde / om sijn volck te derven om hals helpen/ soo heeft hy den sesthienden dito op het Quartier van Graef Maurits met het Canon sterck ghespeelt / ende is den seventhienden op het ghemelde Quartier met groote furie aenghevallen / stormende met elf Regimenten sessens: hy voerde de soldaten willich ende onwillich/teghens de Retrenchementen aen/ stellende de Kupterije met bloote deghens daer achter/ niet ontsiende wie datter ooch bleef. Sijn Excellentie den aenval vernemende / reet upt sijn Quartier met eenighe hondert vierroers daer nae toe/ ende deden het gheschut op het bequaemste planten / waer mede hy daer nae schuyns ende dwars door des vyandts armade speelde/ ende soo seer groete dat hy ghedwongen was met verlies van ontrent 1500 dooden / die hy des nachts meestendeel met waghens liet wegh halen / te retireeren: ende alsoo is sijn hooghen moet ende glorieushepdt ghestupt / ende hy ghelijck de honden die met de staert tusschen de beenen deur gaen sluppen/ als sy slaghen ghehadt hebben/deur ghegaen/ niet anders tot sijn excuse wetende by te brenghen dan dat de Marquis de Sante Croce / niet op een ander plaetse terwijl hy storme/sijn volck aenghevoert hadde: maer die wist wel beter/ende soomen sept sat en speelde wanneer den Grave van Papenheyn sijn volck aenvoerde/ ende hoorende daer nae dat hy ghesiaghen was/seyde: speelt voort / het kon niet minder wesen. Ondertusschen was den Prince van Oraengien inde grachten van Maestricht ghekomen / ende hadde de Bolwercken op verschepden plaetsen ondermijnt. Den 20. dito liet sijn Excellentie de laetste mijne springhen / die maer een klepn gat inde wal maeckte/want die bande Stadt twaelf tonnen krupts van seventhien die daer in waren gheset/upt ghehaelt hadden: even wel vielen de Engelschen op de Vzesse seer sterck aen/ende stormden met grooten yver / maer die van binnen weerden haer alsoo/ datter van twee hondert man maer 64. gesonde overbleven / ende verschepden Officieren doot geschooten wierden. 's Anderen daeghs als de Francoysen ende andere natien den storm wilden herhatten / soo hebben de Borgers die niet derven verwachten/maer sich tot accoordt begheven/ ende alsoo op sekere conditien de selve Stadt overghegheven op den 22. Augusti 1632. Sijn Excellentie heeft daer na de Stadt met sterck Guarnisoen beset/ latende tot Gouverneur den Hertogh van Bouillion: hy heeft ooch eenigh volck nae de Stadt ende het Casteel van Limborgh gheseonden / ende het selve met wepnigh moeyten inghekregen/soo dat sijn Excell. den Laure-krans van sijn victorien van Somer tot Somer/ met meerder cieraet vergroot heeft / ende de plaetsen die voor desen onwinnelijck gheacht wierden / met force ende kloeck beleyt van Oorlogh gedwongen heeft / keerende altijdt weder op sijn Hof nae 's Graven-Haghe/ met groote lof ende Heerlijcke victorien/ende dit is het memorabelste inden Jaere 1632. ghepasseert.

Sijn Excellentie den Doorluchtighen Prince van Oraengien sijn Leven also wagende heeft ooc groote couragie ghebracht in verschepden persoonen / als voornamentlijck ghebleecken is in eenen Manhaften Zee-Capitepn Cornelis Jansz alias de Haen / de welcke op den 19. April des jaers 1633. in Zee ghemoete 2. Dupnkerckers/waer van de eene gemonteert was met 17. Gotelinghen ende 130. koppen/de andere met 14. ende 100. man / tusschen beyden inghelooppen is / ende met de selve meer dan drie uyren slaende/ eyndelijck de eene die met 17. stucken ghemonteert was / soo doornaghelt heeft / dat hy begost te sincken/ ende het meeste volck verdronck / waer over het andere schip de vlucht nam ende ontseylde. Desen strijdt

is soo heftigh aenghegaen / als weynigh ghehoort is/ want alle de Officieren van het schip de Haen / sich weerende als Leeuwen / wierden meest doot ghescho-ten / doch behielden even-wel de victorie. De doode Lichaemen vande voornoemde Officieren van het ge-melde schip / wierden seer heerlijck op den 23. April tot Amsterdam begraven. Voor het Lijck van-den Capiteyn gingh het Harnas/bloot rappier / ende wapen van sijn persoon / daer nae volghden de meeste bloedt-verwanten / ende doen de E. E. Heeren Di-recteurs vande Oost-zee / Item de Magistraet van Amsterdam / de E. E. Heeren vande Admiralitept/ met een seer groote menichte van Borghers ende In-ghesetenen/op het Kerck-hof stondt een goede troupe soldaten / die als het Lijck inde aerde ghestelt wier-de/driemael salve schooten.

De E. E. Heeren Directeurs tot eeuwigher me-morie/hebben boven het Graf van desen Manhaften Zee-helt/ die nu in seven tochten/seven schepen vande Duynkerckers ghenomen hadde/ dit volghende Epi-taphium ofte Graf-schrift / neffens een aerdighe af-beeldinghe vanden laesten slagh / aen een pylaer doen hanghen/'t welck lupt als volght :

Virtuti ac Famæ Fortissimi Ducis,

CORNELII IOANNIS,

Cognomento GALLI,

Monumentum hoc posuerunt Directores ac Vindi-ces Oceani Septemtrionalis.

Adspice spectator nostræ miracula gentis
Gestaque victrici bella stupenda manu.
Hic jacet Eoum qui duxit vela per orbem,
Atque Arabum Hesperio sanguine tinxit aquas.
Quem modo prædatrix potuit Duynkerka timere
Quem Morium captæ succubuere rates,
Una triumphatum totius quæ torsit in hostem
Puppis,& adversus exuit una duces.
Ut vincatur Iber Batavo non classibus ultra
Est opus,una ratis,dux satis unis erit.
Qui dum se mediis Patriæ bellator in undis
Devoret illustri funere victor obit.
Iam Decios cantare mihi cessate Quirites,
Hæc etiam Decii marmora corpus habent.

Onder aen:

Hier leyt dien Helt die van sijn Vyants Schepen,
In seven-mael,quam seven vlagghe sleepe,
En gaf voor 't laest op twee soo dapper vonck,
Dat de eene vloot en d'ander by hem sonck.

Op den 10. May des Jaers 1633. sijn Excellentie den Rhijnstroom/voor soo veele hem moghelick was/ voor hebbende te beryden / soo is hy met sijn Legher voor de Stadt Rhijnberck ghekomen / ende heeft de selve met ghedurigh schieten / approcheren ende mi-neren/ soo seer ghematteert/dat den Gouverneur daer binnen met de Magistraet ende Borgherije / na dat sy nu 21.daghen waren beleghert gheweest/gheen ontset voor handen / ende de vyandt onder hare wallen sien-de sich met accoort aenden Prince van Oranghien over gegeven hebben.

Daer nae is de Stadt Orsoy oock berent ende om-tinghelt / dewelcke sich mede nae weynigh resistentie overghegheven / ende Statisch Guarnisoen ingheno-men heeft/so dat den Rhijn-stroom nu ghenoeghsaem vry / ende niet overich dan alleen de Stadt Ghelder was.

Op den 1.December des ghemelden jaers / is de Doorluchtige Ertz-Hertoginne Isabella Clara Eu-genia tot Brussel / na dat sy nu eenighe daghen sieck ghewest was / overleden: daer over groote droefheyt in het Hof ende de Landen was / te meer dewijl de Princesse H. L. M. gaerne ghesien hadde / dat de 17. Nederlanden noch by haer leve een eynde vande lang-duerighe Oorloghe / ende een treves ofte vreede ghe-maeckt hadden / tot welcken eynde haer hooghept nu voor een Jaer by nae haer Ghedeputeerde inden Ha-ghe had ghesonden / die doch eyndelijck sonder pets upt te rechten weder vertrocken sijn. De ghemelde Princesse was ghehoren in het Jaer 1566. op S. Clara dagh / binnen Segodia in Hispangien. Den 18.April 1599. is tot Valencen in het ghemelde Ko-ninghrijck ghetrout met den Ertz-Hertogh Albertus H. L. M. op welcke dagh oock troude den Koninck Philippus de derde met Vrouwe Margareta van Oostenrijck. Den 5. September des gemelden Jaers is sy met den Eertz-Hertogh haeren man tot Brussel aenghekomen / ende met groote triumphe vande lan-den ontfangen. In November 1600. is sy met haer man ghehuldicht / ende den 1. December des Jaers 1633. als ghesept is ghestorven. Voor haer doot be-geerde sy datmen gheen pompe met haer Lichaem op de begraeffenisse soude maecken / alsoo het selve niet beter waer als andere Lichamen/ende dit is het eynde vande Eertz-Hertogen van Brabant.

Nae het overlijden vande Doorluchtighe Infante van Hispaengien/Isabella Clara Eugenia / soo is by den E. E. Raden ende Edelen van Brabant / dewijl haer Gouverneur den Cardinael van Toledo / In-sante van Hispangien / ende Broeder van Philippus de vierde / teghen voorighe Koningh van het gemel-de Koninckrijck / noch in Italien was / op dat de re-gheringhe ende staet vande Landen van Brabant/ Vlaenderen/ ende de andere Provincien / staende noch onder de gehoorsaemheyt vanden Kroon van Hispan-gien/ mochte nae behoren / ende tot welstant vande ingheseteuen geobserveert ende onderhouden werden/ seeckere Kofferkens / daer in de grootste secreten van-de regheringhe laeghen / gheopent: Waer in onder andere ghevonden wierde / een commissie/ by den Ko-ningh inden Jare 1630. onderteeckent / inde welcke sijne Majesteyt by aslijvigheydt van haere Altesse Is-abella / sijn Moeye H. L. M. ende absentie van wet-telijcken Gouverneur Generael / tot Regente vande Nederlanden stelde / de volghende Heeren Nament-lijck/ den Aertz-Bisschop van Mechelen/ den Hertog van Aerschot/den Grave van Tilly / Don Carolo de Colomna ende den Marquis Aytona. Dese commis-sie is voorts dateliick ghevolght / ende hebben de ghe-melde Heeren eendrachtelijck het Gouvernement aenghenomen / doch alsoo den Grave van Tilly in Duytslandt inden slagh voor Leypsigh gheschooten/ ende van sijn quetsuere ghestorven was / soo is in sijn plaetse / den Grave van Feria Gouverneur van het Casteel van Antwerpen / ende in plaetse van Don Carolo de Colomna / die om het misnoeghen / vande Ghemeente van Brabant/ over sijn regheeringhe nae Hispangien vertrocken was / den Marquis de Fuen-tes Gouverneur tot Camerick ghekoren.

De Ghemeynte van Brabant ende Vlaenderen/ als mede die vande andere Provintien/waren over dit af sterven van hare Altesse seer bedroeft. Doch inson-derheyt de Koninginne Moeder vanden Koninck van Vranckrijck / dewelcke upt het gemelde Koninckrijck om seeckere verschillen tusschen hare Majesteyt ende den Koningh haren Soon ghereesen / ghevlucht was/ ende tot Brussel haer Hoff hielt: niet teghenstaende de Heeren vanden Lande/ den Bisschop van Gent / met den Grave van Compigni / aen hare Majesteyt met beloste van geduerende haer leven het tractament / dat sy tot noch toe ghenoten hadde te sullen behouden af-ghesonden hadden / want hare Majesteyt nerghens anders ghien toevlucht hebbende / vreesde seer voor eenighe veranderinghen inde regheeringhe/ te meer de wijl de Ghemeynte een groot misnoeghen hadde over de Spaensche Heeren/ende gheheel tot de vrede ghene-ghen was: doch hadde ghеen voorgangh / dewijl de Gecommitteerde tot dien handel in 's Graven-Hage/ het overlijden van hare Hooghept aende Hooghmo-gende Heeren Staten Generael der vereenighde Lan-

den

den remonstreerende / met eenen seyden dat voor het ghemelde overlijden hare Instructie oock een eynde nam / versoeckende niet te min noch uytstel / dewijl sy alle daghen beschept upt Hispangien van sijn Majestept selfs / door den Hertogh van Aerschot / die tot dien eynde derwaerts met eenighe Edelen vertrocken was / verwachten / ende de selve bekomen hebbende / konden dan sonder twijffel met de onderhandelinghe voort varen. Maer de Hoogh Moghende Heeren Staten der vereenighde Nederlanden / klaerlijck merckende dat sy maer door het geduerigh uytstellen / hen voordeel socchten / ende op hun practijcken toe lepden / dewijl dese onderhandelinghe nu al by nae anderhalf Jaer gheduert hadde / ende niets gheconcludeert was / lupsterden na dese propositie niet seer / maer gaven ghenoeghsaem te kennen / dat hare Hoogh Moghende liever saghen / dat sy hun affschept namen / ende weder na Brabant vertrocken.

Ondertusschen was den Koningh van Hispangien met sijnen Raet dagheliicks besigh om den staet vande Nederlanden te reformeren / ende den Oorlogh onder het beleyt van een aensienlijcke Prince van Hispangien teghens de Gheunieerde landen upt te voeren. (Tot welcken eynde dan sijn Majestept het Gouvernement aen sijn Broeder den Prince Ferdinand / Infante van Hispangien ende Cardinael van Toledo op ghedraghen heeft: dewelcke met desen last in het eerste niet seer versien scheen te wesen / te meer dewijl de Spaensche Heeren inde Nederlanden gantsch geen respect nochte authoritept meer en hadden / ende derhalven meest alle van daer nae Spaengien / ende Italien vertrocken waren / sulcks dat den staet van Brabant ende andere Provintien seer turbulent was / ende den Doorluchtigen Prince van Oranghien / Frederick Hendrick / nu door sijn gheweldige victorien / de vreese alom inde Catholijcken ghebracht hadde / ende hy upt de inkomste van het Aerdtsbisdom van Toledo jaerlijcks over de 300000. Croonen konde trecken / waer op sijne Doorluchticheydt eenen gherusten ende heerlijcken staet / sonder pemants jalouzije onderworpen te zijn / konde voeren. Maer alsoo sijn Heer Broeder den Koningh begheerde / dat hy het Goubernement aenmenen moste / ende alreede in Hispangien vele Gallepen / ende Gallioens met volck ende gelt ghereet laghen / om sijne Doorluchtighepdt nae de Frontieren van Italien te Convoperen / so is sijne Doorluchticheydt inde Maent van April des Jaers 1633. in Hispangien te scheep gegaen / ende den 6. May tot Savona / ende den 2. Junij tot Villa Franca met 14. Gallepen ende eenighe Schepen aenghekomen. Den Hertogh van Savoyen hier van verwitticht zijnde / quam omtrent te vijf uyren teghen den avont sijne Hooghepdt gratuleren ende willekom heeten / doch bleef den Doorluchtigen Prince Cardinael dien nacht te scheep op ancker ligghen / tot des anderen daeghs te neghen uyren / op welcke tijdt sijn Doorluchtighepdt aen't Landt trat / ende nae het Hof vanden Hertogh van Savoyen reet / die sijne Doorluchticheydt aen de poorte van een groote Zaele verwachte. Den Prince Cardinael aenkomende / soo weerck den Hertogh wel ses voeten achterwaerts / met onghedeckten hoofde / ende wepgherde eerst inde Zale te treden / derhalven den Prince Cardinael sijn hoet opsettede / ende voor gingh inde plaetse / daer een kosteliick banquet ghereet stont / ende is aen het hooghe eynde vande tafel gaen sitten / waer op den Hertogh volghde / ende sijn stede wel vijf plaetsen beneden den Cardinael nam / ende quam voorts niemandt meer aen sitten. Als sijne Doorluchticheyt sich nu een wepnigh ververscht hadde / soo is hy weder opghestaen / ende gingh te paerde sitten / alwaer den Hertogh van Savoyen / ende den Zoon van den Graef van Nemu / beyde den stegelreep hielden / ende nae dat hy wat rondtsom ghereden hadde / wederom met den Hertogh inde Zale ghetreden / alwaer sy met den anderen eenighe uyren seer serreteliick discoureerden / eyndelijck is sijn Hooghept wederom nae de Gallepen ghegaen / ende sijn reys na Milaenen ghevoordert. Voor sijn Doorluchtighepts vertreck / hadde den Hertogh van Savoyen een groote quantitept confitueren / 100. Caberen / 150. Calcoense-hanen / 12. schupten vol allerley verschen vruchten / ende 12. boeren Ys / om den Wijn mede te koelen / aen boort gestuert.

Den 14. der selver maent is sijne Hooghept tot Milanen aenghekomen / ende magnifiqueliick vanden Raet ende Edelen inghehaelt. De Borgers ende Inwoonders betoonden groote vreughde / ende dede eick sijn beste devoir om den Doorluchtighen Prince de meeste eer aen te doen / doch ginghaest over: want de Kooplupden verstaen hebbende / dat sijne Doorluchticheyt niet veel Gelts mede en brachte / ende de Borghers ende Inwoonders vernaemen dat hy een nieuwe schattinghe wilde invoeren / soo is hun de blijdtschap haest benomen gheweest. Onder de Krijghs-Officieren was oock groote jalouzye / dewijl sy verstaen hadden / dat den Prince Cardinael last hadde om de Spaengiaerden voor de Italianen te prefereren. De Gheestelijckheyt was oock seer qualick te vreden / upt oorsaeck dat sy verstaen hadden dat sijne Doorluchtighept boven haer wilde presideren / soo dat den Cardinael de La Cueva nae Romen / den Cardinael Sandeval nae sijn residents plaetse / ende den Cardinael Tribultio nae een Hof-stede / die hy in het landt hadde / sijn vertrocken. Doch sijne Doorluchtighept en achte daer niet seer op / maer gingh in sijn Spaensche manieren ende authoritept voort: want op H. Sacraments dagh / liet sijne Doorluchtichept aen de Dom-Heeren vande groote Kerck binnen Milanen weten / dat hy gheresolveert was / den dienst te komen hooren / doch met conditie dat hy alle soo lanck hy inde Kerck soude zijn / met-ongheveckten hoofde soude staen. Daer op sijne Doorluchtighept gheantwoort wierde / datter inde Kerck gheen plaetse en was / om hem te konnen ontfanghen / waerom sijne hooghepdt sijn devotie in sijn Logement soude ghelieven te doen. Soo dat een peder aen dese Spaensche hoovaert een misnoegen begoste te krijghen / maer het en bleef daer noch al niet by / want sijne Doorluchtighept / ende den Spaensche Raet begosten daer na seer ernsteliick te besongieren over de titulen der Princen ende Edelen in Italien / seer naeu rekenende wie Signooren / wie Excellentie / wie Hooghepdt ende anders sins souden gheheeten moeten sijn / waerom vele groote Heeren ende Edelen / die sijne Hooghepdt in sijn aenkomen seer toe ghedaen waren gheweest / hem af vielen. Die van Genua hoe wel sy sijne Doorluchtighepdt oock heerlijck ghetracteert / ende alles behalven gelt verschaft hadden / voeren oock niet beter / want als den Aertz-Bisschop vande ghemelde Stadt / sijnde een oudt Man van 80. Jaren / heel grijs ende statich / daeren-boven Patriarch ende Nuncius vanden Paus / sijne Doorluchticheyt heel tot Milaenen van weghen sijne Heylichepdt quam besoecken / soo hielt den Prince Cardinael sijn gravitept soo preciis / dat het hem nauweliicks de pijne waert gaf desen ouden Staetighen / ende aensieneliicken Heere te groeten.

De Hertoghen van Mantua / Modena ende Parma / hadden aen sijne Doorluchticheydt hunne Ambassadeurs ghesonden / maer den danck die sy ontfinghen / was dat sijne Hooghepdt eick in het besonder / met een strenghe gravitept seyde: uwe Meesters behoorden selfs ghekomen te hebben. Ende alwaer oock sulcx gheschiet geweest / so hadde den Prince Cardinael voorghenomen / haer den Tijtel van Hooghept niet te gheven. De Venetianen beter wetende / hielden hunne Ghesanten thuys / want de Spaensche hooghmoet haer kenneliick ghenoegh was. Hy gaf sich den tijtel van Generael ende Gouverneur van Lombardijen / ende de Stadt van Milaenen / ende versamelde veel volcx by den anderen / dat onder het commando vanden Hertogh van Feria / hen den pas nae Duytslant ende de Nederlanden souden openen. Waer over die

van

van Milaenen seer beswaert wierden / ende dien volghende dagheliicks by synne Hooghept aenhielden / dat het hem doch soude ghelieven ozdere te gheven / dat het Legher mochte optrecken; maer in plaetse van ontlost te wozden / soo quam daer dagheliicks noch meer volcks aen / gheliick dan in Julio tot Civita Vechia 4500. Neapolitanen / ende tot Savona 14. schepen met Spaensche soldaten aenghekomen waren / de welcke alle nae het Milaensche ghebiet toe marcheerden. Ende alsa dit Spaensche ende Italiaensche Krijghs-volck / dagheliicks seer begoste te vermeerderen / soo begost een yder een quaet vermoeden te krijgen: derhalvē dede dē Paus / de Signeurie van Venetien / de Hertogen van Parma / Modena / eñ Mantua hun volc in het gebiedt van Parma te samen komen / om een waechende ooge op des Cardinaels dessepnen te houden. De Switsers ende Graubunders / onder de beschermínghe vanden Koningh van Vzanckrijck staende / waren oock op hun hoede. Den Hertogh van Friedlant / Generael van het Keyserlijcke Legher in Duytslandt / schreef aen synne Hooghepdt / dat hy het volck ende gheldt vanden Koningh van Hispangien gaerne wilde ontfanghen / maer dat hy niet verstaen konde / datter eenen Duca de Feria / ofte anderen Spaenschen Generael in Duytslandt soude komen / dewijl de humeuren der Spaengiaerden ende Hoogh-Duytschen gantsch niet over een en quamē. So dat de Milanesē noch met de Spaensche soldatē belast blevē.

Middelertijdt was men in Hispangien ende Italien seer besich / om noch meer gheits te fourneren / den Paus hadde aen den Koninck gheconsenteert / een schattinghe over de Geestelijckheyt in synne Majestepts Landen / van een vierendeel van haer Jaerlijckse inkomen / ende den Cardinael Infant gaf last aen alle de ghene / die renten ofte inkomsten op de Stadt Napels hadden / dit jaer niet meer als een derde part van de selve souden ghenieten / want hy wilde de resterende twee derde parten / tot dienste van synne Majestept van Hispangien ghebruycken. Waer dooz de geintresseerde seer beducht waren / ende dat so ten aensien van haer groote schade / als mede dat sy vzeesden / dat het daer niet by blijven en soude. Op dese tijt quam een Keyserlijcke Ambassadeur binnen Milaenen / dewelcke het volle Generaelschap over de Milaensche troupen / aen de Hertogh van Feria opdzoegh / de welcke dan sich tot den optocht ghereet gemaeckt / ende etteliicke 100. waghens / met een goet deel volcks na het Fozt van Fuentes dooz uytghesonden heeft.

Beneffens de schattinghe over de Gheestelijckheyt in Hispangien / heeft den Koningh met synen Raet / oock de Caballeros vande Ozdere van S. Jago / ghecondemneert in een amende van 50000. Ducaten / te betalen aen synne Majestepdt als opper-Patroon van hunne ozdere / ende dat tot quijt-scheldinghe van seeckere ondersoeckinghe / die den Koningh belast hadde teghen haer te doen / te weten: of sy oock volghens hunne ozdere / de ceremonien daer aen sy verbonden waren / onderhouden hadden: Insonderheyt / of sy oock soo dickmaels als hun ozdere mede vzacht / de Vesper gehoozt / ende het H. Sacrament gebzuyckt hadden / soo dat de flaeuwe devotie van dese Kidders den Koninck nu bozderlijck was.

In het midden van September trocken de Spaensche ende Italiaensche troupen / al te samen onder het beleyt vanden Hertogh van Feria / nae Tyrol in volghender ozdere. Comte de Serbelon met 23. Compagnien te voet / ende eenige Coznetten paerden / hadde de vooztocht: daer na volghden noch 12000. man te voet ende te paerde / onder het commando vanden gemelden Hertogh / het was al te samen kloeck volck / doch seer armelijck ghekleet ende toegherust / de Milanesen warē ober desen optocht seer verblijdt / want sy ghewelddich dooz dit volck alreede uptghemergelt waren. Het ghemelde Legher nu eenighe daghen voozt ghemarcheert hebbende / is in October op de Gzensen van Duytslandt aenghekomen / ende heeft sich met den Keyserlijcken Oversten Altringer geconjungeert / waer over de Sweetsche Oversten die hunne troupen gheseparcert hadden / ghenoodsaeckt waren / sich weder by den anderen te voeghen / ende hunne vyanden met ghemeene macht het hooft te bieden: maer alsoo sy tot gheenen Veltslagh te bzenghen waren / hebben sich kozts daer nae weder vanden anderen begheven. Waer dooz den Hertogh van Feria ende den Oversten Altringher openinghe kreghen / ende nae der Elsas toe marcheerden / ende voozts na Philipburgh / in meeninghe vande ghemelde Vestinghe / die hart vande Sweedtsche beleghert was / te ontsetten: doch was sulcks vzuchteloos / waerom hy ghereisolveert heeft met den Oversten Altringher in het landt van Wurtenburgh te vertrecken / maer den Sweedtschen Velt-marschalck Gustavus Hoozn hier van verwitticht zijnde / heeft den Palz-Graef van Birckenbelt / met sijn volck by hem ontboden / ende alle de weghen nae Wurtenburgh soo naeuw beset / dat den Hertogh gheen middelen en vont om met sijn volck deur te geraecken / waerom hy sich weder over de Donou moste begheven. Ondertusschen quam de Winter op handen / ende leden de Spaengiaerden ende Italiaenen so groote miserie / als men schzijven mochte / want de peste ende dierte in hun Legher seer toe nam / ende sy de houde / waer teghen sy oock niet ghewapent waren / gantsch niet verdzaghen konden / soo datter bele stierven van hongher ende onghemack / ende vele aen de Sweedtsche zijde over-liepen. Eben wel quam upt Spaengien dagelijcks noch meer volcks aen in Italien / waer over den Cardinael Infante pas dooz het Hertoghdom van Mantua versochte / ende na ernstich aenhouden verkreegh dooz Montferrat / ende trocken soo 2000. Spaengiaerden / upt het Guarnisoen van Napels / met noch een deel volcks dat den Generael Dozia met 5. Gallepen van Barcelonia / in het ghebiet van Milanen ghebzacht hadde / mede na Duytslant: onder het beleydt vanden Kidder Telio Vzancatio wierde in Spaengien oock meer gelt gheconfurneert ende met de Ghenebopsen een partye van 5. Millioenen / ende 200000. Kroonen ghesloten / dewelcke alle dooz het Jaer 1635. mosten betaelt wesen / ende was de repartie vande ghemelde penninghen ghemaeckt / datter 3. Millioenen na Nederlant / 940000. Kroonen na Duytslandt / 1960000. Croonen dooz de Guarnisoenen aende Frontieren / 30000. Kroonen dooz de Spaensche Scheeps-armade / 100000. Kroonen dooz de Ambassadeurs / ende 400000. Croonen dooz des Koninghs Hoff-houdinghe souden ghestelt werden. Den Hertogh van Infantado wierde tot Madzil oock in een amende van 100000. Kroonen ghecondemneert / ende daer en boven noch ghebannen / upt oozsaet dat hy op de begraffenisse van sijn Groot-Moeder haer een Koninckliicke Kroon op het Hooft hadde ghestelt / als sijnde gesyzooten upt Koninckliicken stamme / sulcx datmen alle middelen om gheit te furneren / hoedanigh sy oock waren / in het werck stelde / want het selve alomme ghebzeck was. Den Hertogh van Feria / die nu op de grensen van Beperen met het Leger vanden Cardinael Infante lagh / veerdichde post op post om meer gelts ende volck te bekamen / anders waer hem onmoghelick pet notabels upt te richten / dewijle sijne soldaten seer verliepen / ende dooz honde ende onghemack verginghen: doch heeft niet langhe daer na gheleeft / maer is in Beperen inde maent van December des Jaers 1633. ghestozven. Dese tijdinge / als mede die bā het overlijdē bāde Serenissime Infante Isabella Clara Eugenia tot Bzussel / heeft den Cardinael Infant tot Milaenen noch zijnde / soo ghealtereert / dat hy in een sieckte is verballen / waer dooz sijn reys nae Duytslant ende voozts na de Nederlanden belet wierde.

Ondertusschen was in het Hoff vande Ertz-Hertoginne H. L. M. groote veranderinghe / alle de Staet-Juffers maeckten hun ghereet om te vertrecken. Den Secreten Raedt / den Raet van Financien / den Raet van

van Brabant deden den eedt van getrouwicheyt aende vijf nieuwe Regheuten. De ghedeputeerde vande Generale Staten wilden daer toe in het eerst qualijck verstaen / maer door het aenhouden vanden Cancelier Boesquet / hebben de selve noch mede ghepresteert.

Den Koninck van Hispangien de doodt vanden Hertogh van Feria in Duytslant / als mede de sterfte van sijn Broeder den Cardinael tot Milanen verstaen hebbende / heeft in plaetse vanden overleden Hertogh tot Generael den Prince Thomaso Broeder vanden Hertogh van Savoyen gheselt. Ende om de Hertoginne Weduwe/die noch jongh was/ ende 2. Zoonen/ met een Dochter overhielt / wat te vertroosten / heeft haren outsten Zoone een Commanderie van S. Jacob/opbrenghende 14000. Ducaten Jaerlijcks / vereert: ende tot Gouverneur Generael over het Krijgsvolck in Nederlant / tot de aenkomste vanden Doorluchtighen Cardinael / den Marquis de Aitona ghestelt: de welcke dese Comissie bekomen hebbende / dadelijck by de Staten van Brabant versocht heeft/ dat men alle Dorpen soude oplegghen dubbele maendlijcke contributien op advance te betalen/te weten die dupsent gulden ghewent waren/souden twee dupsent/ende die twee dupsent / vier dupsent gulden op-brenghen/ welcke nieuwe schattinghe hem gheconsenteert / ende voorts ingevoert is: Sijn Excellentie vordomeerden oock eenighe nieuwe Munten / ende gaf order om noch 1000. paerden te hoopen / liet voorts alle Capiteyns ende Krijghs-Officieren wetten / dat sy hunne Compangien/ met den eersten souden maecken compleet te hebben / soo datmen inde Geunieerde Landen hier over seer verwondert was / dewijl nopt dierghelijcke soo vroegh inde winter was geschiet/doch dochten nieuwe Heeren maken nieuwe wetten / en bleven noch stille / alleen somtijdts met eenighe partijen hier ende daer uytvallende/gelijck dan die van Breda oock met 200. man in het begin van het Jaer 1634. uytliepen/ende hun in 2. troupen verdeelden/waer van de eene partije 80. Soldaten van 's Hertogenbosschе rescontreerde tot Hilverenbeecke/ daer sy langh teghens schermutseerden/ maer alsoo deselve sich op het Kerckhof begheven hadden / ende op hun voordeel laghen/ soo hebben sy met verlies van 35. ghevanghens / ende 8. dooden moeten retireeren. De andere partije rescontreerde eenighe soldaten van Willemstadt ende de Klundert oock ontrent 100. man sterck / daer sy oock een tijdt langh mede schermutseerden / maer kreghen oock de nederlaghe / ende mosten met verlies van 28. ghevanghens/ende 6. dooden / sich mede op de vlucht begheven. Die van Brussel ende gantsch Brabant verbielen oock in een nieuwe vreese / dewijle den Hertogh van Savoyen pretendeerde / dat de Provintien van Brabant ende Vlaenderen / door het overlijden vande Ertz-Hertoginne H. L. M. die sijn Moeders Suster was / hem aen bestorven waren / sulcks datmen allomme veducht was / dat hy met macht sijn possessie wel mocht komen halen/ derhalven veel gheschut ende amunitie nae de Frontieren / ende insonderheyt na Camerick ghesonden wierde. Daer wierden oock in alle quartieren van die Landen groote Krijghs-toe-rustinghen ghemaeckt / ende veel Ruyters ghevorven / dewijl alle Ritmeesters belast was hunne Compangien op pene van ghecasseert/ende upt den Lande ghebannen te worden/compleet te hebben/ ende alsoo daer groot ghebreck van paerden was / soo wierden de selve alom by de Huysluyden opghesocht/ ja teghens haren danck wegh-ghenomen.

Die vande Gheunieerde Landen waren oock niet stil/ maer den Doorluchtigen Prince van Graengien/ alsoo de voor-somer begost te ghenaecken / gheboodt alle Capiteyns ende Bevelhebbers hunne Compagnie compleet te maecken / ende liet het gheschut ende ammunitie te scheep te doen / ende na boven woeren / De E. E. Heeren Bewint-hebberen vande West-Indische Compagnie kreghen oock tijdinghe / dat die van Fernambuco het Fort van Rio Grande / waer in sy wel 24. stucken gheschuts / ende een goeden hupt bequamen/verovert hadden. Gedurende de belegheringhe / soo meynde seecker Spaens Schip met bosskrupt ende andere ammunitie gheladen / het selve te doen springhen/maer wierde eerst ghewonnen / ende was daer nae dienstigh om het gheneelde Fort tot overgeven te dwinghen / so dat de saecken vande Compagnie aldaer in goeden staet begosten te geraecken/ ende den Koningh van Hispaengien groote afbreuck leedt. Dewelcke niet konnende vergheten het leet dat sijn Genade Graef Henderick vanden Bergh/ eertijts Generael over het Krijghs-volck in Brabandt / hem (soo hy pretendeerde)aengedaen hadde/tegens de selve de volgende sententie heeft doen publiceren. Den Koninck doende recht/ verklaert Graef Henderick vanden Bergh/ te wesen achterhaelt ende verwonnen van het Crimen læsæ Majestatis, inden eersten graet / ter oorsaeck van wederspannicheydt/oproerichedt/ ende verraderije by hem ghecommitteert / teghens sijne Majestept ende sijnen staet/ende over sulcks vervallen ende ghepriveert te zijn/van alle eere/staet ende dignitepten/ eensamentlijck van alle begiftinghen ende toelatinghen/by titule van beleeninghe van't Landt ende de Heerlijckheyt van Montfoort / ende de rechten begrepen inde opene Brieven van sijne Majestept / ghegheven op den 5. Augusti des jaers 1623. als gheannulleert ende weder-roepen / ter oorsaecke vande ondanckbaerheyt by hem ghecommitteert / teghens den inhoudt ende intentie vande selve brieven. Ende tot reparatie vande selve delicten / condemneert hem van te worden gheleyt op een Schavot / ende aldaer onthalst te werden/verklarende met eenen / alle ende een yder van sijne goederen verbeurt te zijn / ten profijte van sijne Majestept. Wt ghesprooken tot Mechelen/ den derthienden Martij sesthien-hondert vier-en-dertich. Den inhout van dese sententie / hoe wel sy door de absentie van sijn Ghenade Graef Henderick vanden Bergh / die sich nu inde gheunieerde Landen al voor twee jaren begheven hadde / niet en koste tot effecte ghebracht werden / soo liep het wyer al wy beerder/ want korts daer na wierde den Prince van Barbancon/door 50. Spaengiaerden wel gewapent op het Kasteel van Antwerpen gevangen gebracht / de wijle men hem na gaf / dat hy met sijn Ghenade Graef Henderick voornoemt / correspondentie ghehouden hadde : het was een seer schoon mans-persoon / ende Ridder vande orden vanden gulden Vlies. Den Prince van Espinoy/ende den Grave van Hennin/dese tijdinghe gekregen hebbende/ begaven sich tydelijcks op de vlucht/ende trocken na la Capelle / ende voorts na S. Quintin in Vranckrijck. Daer wiert terstondt Spaens guarnisoen in sijn Casteel ghelept / ende alle sijne meubelen/ ghe-estimeert op vier hondert dupsent guldens/aengetast. De Graven van Compigny ende Berthain / kregen mede last om nae Doornick te repsen / ende den Hertogh van Bournebille / die op sijn Hof-stede ghenaemt Bendues / leggende een mijl van Rijssel / over welcke Stadt hy Gouverneur was / te hangen: maer alsoo hy daeghs te voren gewaerschout was/ soo vertrock hy nae een ander Casteel inde jurisdictie van Bolonien in Vranckrijck liggende/dat hem mede toe quam:sijne goederen wierden oock dadelijck aengheslaghen / niet teghenstaende de Hertoginne sijn hupsvrouw / verseeckeringhe van hare mans getrouwicheyt te willen doen / beloofde. Met den Hertogh van Aerschot/die tot noch toe int Hof van Hispangien grooteljcks ghecaresseert was gheweest / liep het niet beter af / want de selve op den 15. Aprijl deses Jaers 1634. door den Koningh van Hispaengien 's abonts ontrent te thien uren / in sijne Majestepts kamer ontboden zijnde / soo discoureerden de Hoogh-ghemelde Majestept een tijt langh met hem/over de saecken van Duytslant / ende gaf hem daer nae oorlof om te vertrecken. Den Hertogh nae sijn oude ghewoonte/willende door den ordinarien wegh na sijn Logement

gaen

gaen/soo vont hy de deure ghesloten. Sekeren Deurwaerder doch daer by zijnde/weesde hem eenen anderen deurgangh / maer daer ontmoeten hem terstont den Capiteyn vande Spaensche guarde/die hem vanede/ ende op een koetse na het Casteel van Hal / twee mijlen van Madrijl ghelegen/voerde: ter selver uyre wierden ooch alle sijn Hupsghenoten ghevangen genomen/ uptghenomen sijn Secretaris / die door een venster sprongh/ende sich op de vlucht begaf / diesweghen alomme posten uptghesonden wierden / om de weghen te besetten/ soo dat het ontkomen swaerlijck soude toegaen.

Den Prince Thomaso gedeputeert door Vranckrijck tot Naemen/als Luytenant Commandeur/ende Capiteyn Generael vanden Cardinael Infante / by ordre vanden Coninghvan Hispaengien gestelt. Aenghekomen zijnde / soo wierde den Marquis de Aytona / die tot Antwerpen om de fortificatie te besichtighen/ ghekomen was / per poste nae Brussel ontboden/om aldaer ordere te stellen/ op het inhalen vanden ghemelden Prince. Waer op hy terstonts vertrock met Ducq de Lerma / ende terstont eenighe Compagnien Caballerije ghecommandeert heeft / om nae Naemen te rijden/ende den Prince tot Brussel/alwaer hy den 20. Aprijl 1634. aenquam/ te convoyeré. Doch bleef aldaer stille / ende en toonde sijn commissie niet/ dies weghen den Marquis de Aytona het Spaensche Legher commandeerde / ende heeft het Casteel Argenteau ligghende op de Mase/ na dat hy nu ontrent 24. uyren het selve beschooten hadde/met accoort ingekreghen. Van daer vertrock hy nae de Mase / ende legerde sich tusschen Stevens-weert (sijnde een nieuwe sterckte/ by de Spaenschen/ghedurende de belegeringhe van Maestricht ende andere plaetsen / grootelijcx tot dienste opghewerpen) ende de Stadt Maestricht. Het Legher vanden Doorluchtighen Prince van Orangien lach tot ende om Nimmeghen / daer by sijn Excellentie dagelijcks verwacht wierde. De Spaensche binnen Ghelder kennisse ghekreghen hebbende/ van seeckere ondiepte inde grachten van Rhijnberck/ hebben het selve met sijn Ghenade Graef Jan van Nassouw ghecommuniceert / alsoo de selve met eenighe Compagnien Ruyters / een sterck convoy inde ghemelde Stadt ghebracht hadde. Waer op gevolght is/ dat den Grave met den Commandeur / een aenslagh op de stadt Rhijnberck practiseerden. Maer konde qualijck soo secreet ghestrieden/ ofte den Colonel Wijnberghen / Commandeur binnen Rijnberck/ heeft condtschap ghekreghen / dat de Spaensche het sonderlinghs voor hadden. Derhalven hy als een voorsichtigh Krijghs-oversteallomme de wallen met dubbele wachten dede besetten/ ende voorts de marckt ende Kerps de guarden met volck wel voorsien: Te meer/dewijl hy nu seecker wiste / dat het op sijne stadt Rhijnberck ghemunt was/dewijl seeckere Corporael/ die op condtschap uptgesonden was ghesweest / met de Spaensche ghemarcheert / ende hunnen aenslagh verstaen hebbende / met practique van haer geraeckt/ ende inde Stadt ghekomen was. Des nachts ondertusschen/synde 's anderen daegs S. Jacob/ Patroon vande Spaengiaerden / soo is den Grave Jan van Nassouw / met den Commandeur van Gelder / by hun hebbende 2000. vier-roers ende 48. Cornetten paerden/onder de stadt gekomen / ende trock datelijck het volck door de ondiepte/ontrent de middel toe/door de grachten / ende beliom de wallen / want het heel duyster was/ ende een grooten slagh-reghen viel / soo dat de soldaten hunne Lonten qualijc konden op houden/als nu eenighe daer op ghekomen waren / soo begosten sy te roepen/treck aen/Sancta Maria,de stadt is ons/maer het en duerde niet langh/of wierden so aenghetast van die van binnen / dat meest alle die op de wallen waren/doot bleven leggben/ende die noch inde grachten waren / souden gaerne gheretireert hebben/ maer wierden vande Ruyterije teghen gehouden/ende moesten met ghewelt aendringen/ tot datter vele noch ghe schooten wierden/ende eyndelijck siende / dat het te vergheefs waer / mosten met verlies van by de 100. dooden retireren.

De Marquis de Aitona om de Gemeynte in Brabant en Vlaenderen wat te behaghen / brack met sijn Legher van Stevensweert op/ en quam voor de stadt Maestricht/ maeckende een forme van belegheringhe als den Marquis Spinola H. L. M. voor de sterckte stadt Breda hadde ghedaen/ende sloegh twee bruggen over de Mase/ een boven ende een onder de stadt. Die van binnen des vyandts dessein siende / gaven al het kooren/dat op S. Peters Bergh stont/prijs/ op dat de Spaengiaerden daer geen ghenot van souden hebben/ des wegen meest alle de Ruyterije met de soldaten wijden uytvielen / ende de meeste part binnen brachten. Daegs daer na/ging al de Caballerye onder de retraite vande Musquettiers in holle wegē buyté de Brussselse poorte/ in meeninge de Spaengiaerden uyt hun quartier te slaen/doch retireerdē de selve in tijts/so dat de Ruyterye na eē kleyne schermutsinge weder inde stadt quam. Den Marquis liet een sterckte schantse te Elwe maecken / ende brocht de quartieren aen malkanderen/soo dat de Stadt nu gantsch besloten was. Den Hertogh van Bouillon Gouverneur van Maestricht dede dagheliicks met uytvallen onder de Spaengiaerden groote schade/ende bequam vele ghevangenen/soo dat sy wepnigh voordeel deden.

Den Doorluchtighen Prince van Orangien was op die tijt noch inden Hagbe / ende gingh dagheliicks met de H. M. Heeren Staten te rade/soo datmen noch niet en wiste waer het Legher henen trecken soude. Ondertusschen vergaderden de Spaengiaerden tot Antwerpen veel volcks/ ende eenighe duysent Bootsghesellen/soo datmen presumeerde/dat sy erghens een inval in Cadsandt ofte daer ontrent souden moghen doen.

Den Prince Thomaso van Savoyen / gingh ooch dagheliicks de fortificatien vant Casteel van Antwerpen/ende voorts van alle de Schantsen aen de Schelde en in Vlaenderen / als mede die vande Steden/ Gent/Brugghe/Damme/ Oostende/ Duynkercken/ Hulst/Axel / ende andere plaetsen besichtighen / doch was by den Doorluchtighen Prince van Orangien over al goede ordere ghestelt / soo dat sy niet met voordeel attenteren kosten. De Hoogh-ghemelde Prince sijn saecken inden Hagbe verricht hebbende / is weder nae Nimmeghen vertrocken / ende dede den eersten September 80. vaendeten soldaten / die aldaer inde schepen laghen/na Mooch marcheren / ende 80. compagnien paerden weder te scheep komen. Ondertusschen stont het Gheschut met de waghens / ende alles tot den optocht van noode / ghereet. Den Oversten Stakenbroeck/Generael vande Ruyterye/ marcheerde met drie Regimente te paerde / ende een goet deel vier-roers / dien selven dagh de Heyde over langhs de Stadt Grave. Daer nae wierden alle de Schamereusen ende ledighe Schepen met soldaten geladen / ende dat met een groote haestighept / de welcke terstont de Mase afdreven tot aent Kloosster te Bern / ende het huys te Hemert / alwaer sy op scheepten. Doen dede sijn Excellentie den Doorluchtighen Prince van Orangien/het voet-volck met eenighe stucken gheschut marcheeren nae Loon opt Sandt/ daer het gros vant legher met de Ruyterije by ghekomen zijnde / so marcheerden sy ghelijckelijck nae Breda / welcke Stadt sy rontsom berenden. Den wachter op den Toorn hun gewaer werdende/ blies te hoop: Het welck den Gouverneur / die inde Kerck sat / aenghedient wierde / die terstont ordere gaf/ datmen eenighe hupskens voor de Gimetter poorte soude in brant steecken/ende eenighe beesten in halen/ het welcke hun belet wierde. Des selven daeghs wesende den 4. September / vertrocken eenighe Borghers ende Soldaten wijden/als mede de bype Luyden die paspoort hadden upt de stadt. Den Gouverneur dede ooch ghebieden / dat alle de Hupsghesinnen/ die voor 6. weerken niet versien en waren/

byn

vyp vertrecken mochten. Dede oock noch verſchepden hupſkens afbranden / ende al te met eenighe ſtucken gheſchut op de Statiſche loſſen. Als nu al het Krijghs-ghereedtſchap ghelandet / ende in het Leger ghecomen was / ſoo wierden terſtont de quartieren afgheſteecken / ende begoſte elck met grooter ernſt te graben / ende de trenchementen te maecken / de ſchepen met ammunitie ende Gheſchut quamen oock tot Geertruydenbergh / ende wierden eenighe ſtucken gelandet / ſoo dat alles nae een vaſte belegeringe ſich liet aenſien / ende in Brabant ſoo groote vreeſe quam / dat men poſt op poſt nae den Marquis de Aptona / ende het Leger voor Maeſtricht afveerdighde: de welcke deſe tijdinghe ghekreghen hebbende / ſeer confuſelijck ſijn Leger voor de Stadt opbrack / ende alle de Quartieren inden Brant ſtack / latende alleenelic de Schanſſe by Weſet daer een brugh over de Maſe leydt beſet / daer op terſtont menichten van Hupſluyden met waghens ende Karren binnen de Stadt ter marckt reden / ſoo dat alle eedtwaren de helft afſloeghen.

Den Hertogh van Buillion / Gouverneur van Maeſtricht / liet terſtont den optocht vande Spaenſche aenden Doorluchtighen Prince van Oranjen voor vier beſondere Kupters weten: dewelcke deſe tijdinghe / als mede dat de Spaenſche met al hun macht te voet ende te paerde nae beneden quamen / bekomen hebbende / van Breda op brack / dewijl het deſſeyn / waerom de belegheringhe in het werck gheſtelt was / nu al ghеſuccedeert ware: want ſijn Excellentie alleenelijck voor Breda ghekomen was / om den Marquis de Aptona van Maeſtricht te locken. Dit ſtratagema bedroefden die van Brabant ſeer / dewijl ſy vaſtelijck vertrout hadden / dat ſy noch van deſe Somer meeſter van Maeſtricht ende andere plaetſen aende Maſe ſouden ghevvorden hebben. Het Legher van ſijn Excellentie van Breda op ghetrocken ſijnde / ginghy tot Drunen inde Langhe-ſtraet ligghen / ende den Marquis de Aptona tot Turnhout / ende daer nae langhs den Demer. In het marcheren ontmoeten 49. Statiſche Kupters inde Ben by Thiel eenige Spaenſche Officieren ende Capiteyns te paerde / die by hun hadden een Carots / daer ſes paerden voor ginghen / ende een bagagie waeghen / met een karre / die van 25. ſoldaten ghecondoyeert wierden / dewelcke ſy meeſt alle ſloeghen / ende ontrent 20. ghevanghen kreghen / onder deſe was den Grave van Salaſar / oudſte Zoon van Don Valaſco / met noch een Capiteyn van een Compangie paerden / ghenaemt Don Albert de Varas: dewelcke in het Legher ghebracht zijnde / by den Doorluchtighen Prince van Oranjen ten eten ghehouden / ende daer na met ſijn Excellentie Caros nae Heuſden ghevoert wierden. Behalven de ghemelde ghevanghens kreghen de voornoemde Kupters noch wel 10000. Gulden aen buydt / ende 40. paerden / behalven de Caros ende waghens / ſoo dat die hun winter teeringh daer wel upt konden krijghen. Den Marquis de Aptona liet de Stadt Breda met noch 2000. ſoldaten beſetten / ende van alle behoeffelijckheden wel verſien / ende alſoo ſy een Legher van by de vertigh dupſent man te voet / ende tuſſchen de 9. ende 10. dupſent Kupters te velde hadde / daer benevens met Waghens / Karren / Ponten / ende aller ammunitie wel verſien was / ſoo heeft den Doorluchtigen Prince van Oranjen de Steden / als Bergen op den Zoom / Steenberghen / Willemſtadt / de Klundert / Geertruydenbergh / Heuſden / 's Hertogenboſſche / ende andere daer hy ſijn oogh op mochte hebben / ſterck beſet / ende onthielt ſich perſoonelijck tot 's Hertoghenboſſche / ende ſomtijts tot Heuſden / op dat hy alſins by de hant mochte weſen. Ondertuſſchen hadden de Inwoonders van Brabant ende Vlaenderen een groot miſnoeghen / ſiende dat de Somer vaſt verloopen / ende na ſoo groote ghedaene onkoſten niet uptgherícht was / murmureerden onder malkanderen ſeere / doch dorſten ebenwel niet ſeer hun openbaeren / nochte bloot gheven / dewijl de Spaengiaerden nu heel het hooft wederom begoſten op te ſteecken / upt voorſaeck dat den Cardinael Infante nu alle daghe verwacht wierde. Want als de ſelve nu een tijdt langh in Italien binnen de Stadt Milaenen noch vertoefde / ende al het volck ende ghelt dat hem mogheljck was by den anderen verſamelt hadde / ſoo is ſijne Hooghepdt eyndelijck op S. Petri ende Pauli dagh den laeſten Junij vertrocken / ende heeft ſijn repſe voor de Veltolina / ende Tirol nae Duytſlant ghenomen / om ſich by den Koningh van Hungarijen te vervoeghen. Want den Hertogh van Friedtlandt nu by Keyſerlijcke Majeſteyts edicte van al ſijn dignitepten ende eere berooft zijnde / hadde voorghenomen ſich met de Sweedtſche te conjungeren / ende met gemeene macht den Keyſer ende ſijne adherenten te verdrijven / doch alſoo hy met verſchepden onderhandelinghen de ſelve menighmael voor deſen opghehouden ende bedrogen hadde / ſoo en hebben de ſelve niet tijdts ghenoegh hem ghеſecundeert / maer is tot Egher op volghender wijſe omghekomen: Want als den ghemelden Generael met den Veldt-marſchalck Illo / de Graven Terſki ende Kinſki / met den Oberſten Butler / Neuman / ende andere hooghe Officieren / met vijf Cornetten paerden / ende 200. muſquettiers van Pilſen tot Eger voornoemt aenghekomen waren / in meeninghe aldaer den Hertogh Barent van Saxen Weymer met de Sweedtſche Armade te verwachten / ſoo heeft den Gouverneur Johannes Gordonius / ende den opperſten Wachtmeeſter Walcher Leſle / beyde Schotten / met den Oberſten Butler voor genomen den ghemelden Generael te dooden / dieſweghen ſy den Oberſten Veldt-marſchalck Illo / ende beyde de Graven Terſki / ende Kinſki met de andere Oberſten op den 25. Februarij des avonts op het Caſteel te gaſt noden. Deſe al niet quaets vermoedende / hebben ſich ter beſtemder plaetſe ende tijdt laten vinden / ende luſtigh gheweeſt. Nae den eten 's avonts ontrent tuſſchen 9. ende 10. uyren / ſoo wierden de wachten op het Caſteel ende de marckt verdubbelt / ende ſtillekens een Compangie Ysen in het Caſteel ghelaten / waer van ſich terſtont eenighe nae de Zale / daer de maeltijdt aenghericht was begaven / ende de deure opghebroocken hebbende / vraegden metten blooté ſwaerde / wie het met den Keyſer hielden: daer op den Oberſten Leſle / Butler / ende Gordonius riepen: Vivat Ferdinandus, Vivat Ferdinandus, ende ſepareerden ſich alſoo vande anderen / waer op de Ysen voortgaende / dadelijck op de andere aenvielen / ende ten eerſten de Graven Illo ende Kinſki ter neder hielen / den Grave Terſki weerde ſich noch een tijdt langh: maer wierde met de kolf van de muſquetten doodt-ghеſlagen / den Oberſten Neuman ghеquetſt ſijnde / vluchte in een Spijs-kamer / alwaer hy oock ſtierf: het welcke alle ghedaen is / ſonder datter eenigh gherucht inde Stadt quam. Daer nae heeft den Oberſten Gordonius op het Caſteel / ende Leſle op de marckt naerſtich de wacht gehouden / ende den Oberſten Butler met een Capiteyn ende eenighe muſquettiers zijn na het Logement vanden Generael Friedtlandt geloopen / ende hebben aldaer eerſt ſijn Pagie / die hem een glas Bier bracht / gequetſt inden arm / ende doen ſich nae de deure van des Generaels ſlaep-kamer begheven / ende de deure met dry ſlaeghen met ghewelt geopent hebbende / vielen inde Kamer / alwaer den Generael die in ſijn onder kleederen ſtondt om nae ſijn ruſt-plaetſe te gaen / vanden Capiteyn met een Hellebaerdt / doorſteecken wierde / ſoo dat hy terſtont doot ter aerden viel. Deſe tijdinghe aenden Keyſer ghekomen zijnde / ſoo heeft ſijn Majeſt. den Koningh van Ongeren ſijnen Sone tot Generael Veldt-oberſte van ſijne Leghers in het Duytſche Rijck ghekoren; dewelcke dan met een dappere courage ſich te velde begeven heeft / ende met hulp vanden Cardinael Infante op den tweeden September niet teghenſtaende de Sweetſche Armaden oock ſich by den anderen ghеconjungheert hadden / voor de Stadt Nordlinghen ghekomen zijn-

de/

de / deselve soo benaut heeft / dat sy alle ooghenblick verschepden Posten om secours uyt sonden / dewelcke dan op S. Magnus dagh / met grooter couragie op het Legher vande Keyserschen / dat begraven lagh aenvielen / ende twee Standaerden / twee Vaendelen / met eenighe stucken gheschuts / ende een Fort veroverden / het welcke sy terstont met de Regimenten vanden Oversten Cratz / Vicedom ende Linsbach besetten / maer het en duerde niet langh / want het Fort ondermijnt zijnde / wierde aengesteken / soo dat sy meest alle inde Locht spronghen: Evenwel niettemin soo is het gantsche Sweedtsche Legher voorts in goede ordre aenghetrocken / maer de Keyserschen die al hun Gheschut dat met schroot ende musquet kooghels gheladen was / tydelijck losten / schoten by honderden vande selve ter neder / soo datter onder het voetvolck een groote openinghe quam / derhalven de Curassiers vande Keyserschen / dese ghelegenthept waernemende / daer op invielen / sy in korten tijdt het gantsche Legher in route brachten / ende alle de Bagagie / Gheschut / Ammuntie ende vivres neffens vele ghevanghens / waer onder den Generael Veldt-Mareschal Gustavus Horn / den Oversten Cratz / Vicedom / Hagen ende meer andere waren / bekomen / ende de Stadt Nordlinghen op ghenade ende ongenade inghenomen / alwaer sy een groote quantitept van ghebluchte Paerden / ende soo veel korens ghevonden hebben / datmen daer een gheheel Legher mede soude een tijt lanck konnen victualieren. In desen Slagh droegh sich den Prince Cardinael ende sijn volck seer Ridderlijck / ende behaelden groote eere / soo datmen in alle de Catholijcke Landen sijnen lof gheweldigh begoste upt te breyden / ende die in Brabant verhoopten / dat sy door sijn hulp haest groote dinghen souden uptrechten.

Eynde des twintichste Deel.

Korte ende warachtige beschrijvinge der Nederlandtsche ghelchiedenissen: regheerende Ferdinandus Cardinael van Toledo ter eender / ende Frederick Henderick Prince van Oranghien ter anderer zijden.

Dat een-en-twintichste Deel.

KOrts na dese victorie heeft den Prince Cardinael sijn afschepdt vanden Koninghe van Ongeren ghenomen / ende is ghetrocken na het Landt van Wirtenbergh / alwaer sijn volck een weynig ververscht zijnde / is voorts na beneden ghetrocken / ende heeft ontrent de Stadt Andernach een Brugghe over den Rhijn doen slaen / alwaer hy met sijn Leger overgetrocken / ende voorts na de Stadt Ceulen ghemarcheert is aldaer aenkomende / soo hebben de Keur-Vorsten van Mentz ende Ceulen / den Hertogh van Nieuburgh met sijnen Sone / de Bisschoppen van Wurtenburgh Worms / Paderborn ende andere / sijne Princelijcke Doorluchticheydt seer magnifiquelijck ghegratuleert ende inghehaelt. Van daer is den Prince Cardinael voorts nae Gulick / gheaccompagneert met de hoogh-ghemelde Keur-Vorsten ende Hertogh van Nieuburgh met sijnen Sone / tot twee mijlen buyten de Stadt Ceulen / vertrocken / die aldaer seer eerbiedelijck hun afschept namen. Tot Gulick komende / soo vondt sijne Doorluchticheydt aldaer den Prince Thomaso / Broeder vanden Hertogh van Savoyen / met den Marquis de Aytona / ende noch meer andere groote Heeren. Aldaer Krijghs-raet ghehouden hebbende / soo is den Grave van Mansveldt met eenighe Duytsche Regimenten weder te rugge na boven ghesonden / ende den Prince Cardinael met de Spaensche ende Italiaensche Troupen / ende de andere Heeren is nederwaerts na Stevenswert ghemarcheert / ende voorts na Scherpenheuvel / alwaer hy op Alderhepligen dagh aenquam / ende vande Ghedeputeerden vande Heeren Staten van Brabant ghegratuleert wierde; van daer trock sijne Doorluchticheyt op Leuven / alwaer hy in het Collegie van Dale sijn Logement nam / twee dagen daer na dede sijne Princelijcke Dorluchticheyt / zijnde den 4. Novemb. 1634. sijn in-treé binnen de Stadt Brussele: Voor aen quamen drie Cornetten Paerden / daer na volghden Graef Jan van Nassou / daer na den Hertogh van Lerma / den Prince Thomaso van Savoyen / ende doen den Doorluchtighen Prince Ferdinand Cardinael van Toledo / sittende te paerde / ende was ghekleet in het Root Fluweel / seer rijckelijck ghebordueert / recht voor sijn Princelijcke Doorluchticheyt reden neghen Trompetters / die seer lieffelijck speelden. Als den Prince Cardinael voor de Leuvense poort quam / soo hebben de E. Heeren Magistraet van Brussele sijne Doorluchticheydt de Sleutelen te ghemoet gebracht / ende seer eerbiedelijck verwillekomt. Van de ghemelde poorte na S. Goelen Kercke komende / wierde aldaer in het Voortael vanden Eertz-Bisschop van Mechelen / gheselschapt met den Heer Deecken ende andere Heeren van het Capittel aldaer / alsmede de Patres Orators ende andere van de Clergie ontfangen gewordeu / ende feestelijcken gesaluteert. Den gemelden Aertz Bisschop onder andere / vermaende sijne Princelijcke Doorluchtighept dat het hem doch soude ghelieben de Landen in alle billijckheydt te Gouverneren / ende by hunne Rechten / Privilegien ende immunitepten behouden / ghelijck sijne Voorsaten d'Eertz-Hertoghen H. L. M. voor desen altijt ghedaen hadden / met eenighe andere wepnige redenen: dewelcke ghecpndicht zijnde / soo heeft den Hoogh-gemelden Bisschop sijne Princelijcke Doorluchticheypt nae het Choor van het Heylighe Sacrament van Mirakelen ghelept / alwaer een heerlijcke Musijcke gehouden wierde dewelcke geepndicht zijnde / soo is den Prince Cardinael door de kercke ghegaen na de Langhe Trappen / ende voorts te paerde sittende / reedt met sijn Suite nae de Stroom-strate / ende van daer voor by het Clooster vande Predickheeren ende Minnebroeders nae de Merckt / dewelcke langhs heenen met Galerijen / Arcus Triumphalis / Schilderijen ende andere treffelijcke verrierselen behanghen was. Van de Marckt reedt sijn Princelijcke Doorluchticheypt langhs de Steenwegh na het Hof / het welcke op sijne Doorluchticheydts komste alsins verciert ende toeghemaeckt was na behooren. Daer wierde hy de Heeren / Edelen / Borgheers ende Inwoonders seer groote triumphe bedreven / ende drie daghen langh heerlijck ghehvert / ende alle vreughde teecknen aengherecht. Doch duerde dese vreughde niet seer langh / wanneer sy begosten te mercken dat den Prince Cardinael de Regeeringhe op de Spaensche maniere begost aen te rechten / ende de Nederlantsche Heeren weynich achte. Onder tusschen begosten vele Italiaensche Troupen / die sijne Doorluchticheypt gheconvoyeert hadden / wederom te vertrecken / ghelijck in December oock Don Gonsalo de Cordua / met meer andere Spaensche ende Italiaensche Heeren / Item vijf Compagnien Albaneses / elck van

Digitized by Google

200. Ruyppen / mede hunnen wegh weder na Italien namen / ſoo dat den Prince Cardinael boven 4000. Spaengiaerden ende Italianen/van alle de Troupen die ſijne Doorluchtichept mede gebracht hadde/ by hē behiel. Den Aertſ-biſſchop van Mechelen de laſt vande Ertz-Hertoginne H. L. M. aengenomen hebbende/ als hare Doorluchtichept op haer ſterf-bedde lach/dat hy den Prince Cardinael / wanneer hy inde Landen van Brabant ſoude gekomen zijn/ ende de Regeeringe aengenomen hebben / dat hy hem niet te ſeer en ſoude vertrouwen op den Spaenſchen Raedt/dewijl deſelve (ghelijck hare Doorluchtichept H. L. M. verklaerde) de oorſaeck was vande langhduerighe Oorlogen inde Nederlanden/ende het verlies van ſoo veel Millioenen Gouts / alſſer inde Landen gheconſumeert waren/ maer dat ſijne Princelijcke Doorluchtichept doch na de Nederlantſche Heeren ghelieſde te lupſteren / alſoo deſelve de ſaken gaerne ten beſten ſagen ghelucken/ ſoo heeft ſijn Eerwaerdichept ſich van deſe beloſte ontlaſt/ ende deſelve den Prince Cardinael aenghedient hebbende / ſijne Doorluchtichept ghebeden het ſelve niet qualijck te willen afnemen/dewijle hy ſijn Commiſſie volbracht. Doch den Prince Cardinael lupſterde daer niet ſeer na; maer ſtelde al-omme Spaengiaerden inde Officien/ ende danckte veel Nederlantſche Officieren af/dat een groote jalouſye cauſeerde. Ende of wel de Oeughde inde Nederlanden/ ſtaende onder de ghehoorſaemhept vanden Koning van Hiſpangien/groot was ober de komſte vanden nieuwē Gouverneur des Koninghs Broeder/ſoo is de ſelve evenwel met droefhept vermenght ghewordē/ als ſy verſtaen hebben de geluckige progreſſen die de Schepen ende het Krijgsvolck vande E. E. Heeren vande West-Indiſche Compagnie vande Geunieerde Landen in Brazil eñ de West-Indiſche Eylanden deden/want deſelve Camarica/Cabo S. Auguſtijn ende andere plaetſen / als mede het Eylant Caracao/ liggende tegens ober Bon Aerio/zijnde een gelegen plaetſe / alwaer veel Vee van Oſſen / Schapen / Paerden ende andere Victres is te bekomen/ door het kloet belept vanden Commandeur ende voortreffelijcken Mathematicus Joannes Walbeeck van Amſterdam verobert hadden: doch ſmarten haer aldermeeſt het verlies vande Stadt Pariba/ dewelcke op volgende wijſe verobert is: Den 24. Novemb. 1634. is den Ed. Heer Colonnel Artiſoki ende Chef Sigiſmund van Schoppe/als mede den Commandeur vande Cuſt van Brazil Jā Cozneliſz Lichthart met 29. Zeplen / ghemant met 22. Compagnien Soldaten/ ſterck 2340. Mannen / van het Recif van Pharnambuco 't ſepl gegaen/eñ zijn den 4. Dec. voor de ſtadt Pariba gecomen/alwaer ſy hun volck begoſtē te landen. De Portugeſen ende Spaengiaerden ſulcks ſiende/trocken op hun aen/ ende meenden het Landen te beletten/maer wierden ſo ſterck bevochten / dat ſy met verlies van eenighe dooden retireren moſten. Het Volck gelandet zijnde/ trocken ſy na het Zuyder Caſteel/dat den Colonnel eenighe dagen dapper dede beſchieten / ende ſondt daer veel Granaden in / die treffelijcke operatien deden / ſoo dat de Spaengiaerden begonſten te parlementerē. Ende zijn de conditien den 17. Decemb. beſlooten/te weten / dat ſy het Gheſchut/ Artillerie ende Victres ſouden overleveren/ ende 100. ſoo Officierē als Inwoonders van het lant/ met haer volle Geweer / vliegende Vaendels / brandende Lonten/ende al hun goederen ſouden mogen upt-trecken/ ende de reſte/zijnde ontrent 460. Man / na West-Indien ghevoert werden. Terwijl den Colonel dit Fort wan/ ſo heeft den Commandeur Lichthart met ſeven Jachten ende 400. Man / onder het Commando van den Major Deſcars/ſeker Eylandeken in het midden vande Rivière gheleghen / ende het Fortjen Reſtinga/ ſtormenderhant inghenomen / ende alles dat ſich niet konde ſalveren / dootgheſlaghen. Daer nae heeft ſich den Colonel met drie Compagnien Soldaten na het Noorder Fort ghevoeght/ende 't ſelve opgeeyſcht/ die van binnen wetende wat ghewelt hunne vyanden op het Zuyder Fort ghedaen hadden / wilden het ſelve niet verwachten/maer hebben ſich op conditie/ dat die begeerden ſant waerts in/ofte na West-Indien te trecken/ſulcks vyp ſoude ſtaen / opgheghéven. 's Nachts daer na zijn de Colonels met ontrent 1600. Soldaten na de Stadt van Pariba ghetrocken / alwaer ſy alles gevlucht vonden / ſoo dat de E. E. Heeren Bewinthebberen aldaer een groote victorie bequamen. Waer ober door bevel vande Hoogh-Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Landen alomme danckseggingheñ wierden ghedaen / ende met vyeren groote vreughde bevieren. Want niet alleen de victorie groot was ten aenſien vande gewonnen Forten eñ plaetſen/ maer ook om dat de Ingenios ofte Ingheboorenen alreede met de Nederlanders begoſten te handelen/ eñ hunne Supckeren te verkoopen / preſenterende aende E. E. Heeren Bewint-hebbers deſelve Collen ende Impoſten te betalen/die ſy voor deſen aen den Koninc ghegheven hadden / ſoo dat de ſaken vande ghemelde Compagnie in een goeden ſtaet quamen.

Den Prince Cardinael nu eenighe dagen tot Bruſſel geweeſt zijnde/is na Wals-Brabant vertrocken/alwaer ſijne Doorluchtichepdt al-omme vande Magiſtraet heerlick ghewillekomt wierde/ maer elck murmureerde/ dat ſijne Hooghept in plaets vande Inghebozene/ſoo lichtelijck Spaenſche Officieren ſette/ende deſelve verwierp / doch moſten alleſins patientie hebben.

Den 15. Febvuarij quam ſijne Hooghept tot Dendermond/ende daeghs daer na tot Ghent / alwaer de Inwoonders ſijne Doorluchtichept met groote magnificentie inhaelden / ende beſteede voorts meer dan veertien daghen in het beſoecken vande Steden van Vlaenderen ende Wals-Brabant. Sijne Hooghepdt was ghecelſchapt met den Prince Thomaſo van Savoyen / ende ſeſtich Archiers ghekleet in witte Coſacken / ende vele Edelen ende Officiers. Den Marquis de Aptona trock altijdt een dach repſens voor upt/om de Logiementen voor ſijne Doorluchtichept te bereyden/ ende elcke Stadt ſochte om het meeſte na ſijn vermoghen de meeſte eere te behalen. Maer die van Antwerpen waren ondertuſſchen ſeer beſich om hare eere te bewaren / want de Portugeſen / Joden / Aymbachten ende Borgheers ſoo grooten koſten ende blijt deden/om den prijs elck den anderen te benemen / dat den Prince Cardinael ſulcks verſtaende/ gheboot/dat peder van voorder koſten ſich onthouden ſoude: niettemin dede de E. E. Magiſtraet der ſelver Stadt publiceren/ dat / alſoo ſijne Doorluchtichſte Hooghepts inkomſte ſoude gheſchieden op den 17. der Maent April 1635. dat alsdan publijckelijck ſoude ghebpert ende vreughde-teerkenen bewelen worden/ ende dat een peder ſoude ſijn beſte doen / om te betoonen hoe aenghenaem ſich de Inkomſte van ſijne Doorluchtichepdt was. Waer op gevolght is/ dat ſijne Doorluchtichept komende binnen het Caſteel van Antwerpen / ende daeghs daer na inde ghemelde Stadt / ſoo groote triumphe bedreven is / als hadde ſijne Majeſtept van Hiſpangien ſelfs ovegekomen. De Triumph-teerkens/ Schilderyen/ Arcus Triumphales/ Vertooningen/ blijtſchap der Borgeren/ Vper-teerkenen ende anderen hier te verhalen / dewijl het te langh ſoude zijn/ ſoo refereren wy den Leſer aende particuliere Tractaten die daer van zijn uytghegaen/ende heeren voorts tot onſe materie van Staet ende Oorloghe. Den Prince Cardinael al omme nu verwillekomt ende beveſticht zijnde als Gouverneur Generael vande Nederlanden / ſtaende onder de ghehoorſaemhept van ſijne Majeſtept van Hiſpangien/ heeft in Brabant/ Vlaenderen / ende alle de Provintien onder ſijne Directie ſtaende/de Fortificatien beſichticht/eñ goede ordre geſtelt ende daer na alle Capiteyns / Officieren/eñ Bevel-hebberen gheboden hunne Compagnien compleet te maecken/om by tijdts / een goeden optocht te doen / ende te toonen wat macht noch inde wercken van Hiſpangien waren. Deſe alle ghereet zijnde nae

behoozen / soo is Monsr. la Fontayne op het onderssiensste met ontrent 5000. Man te voet / ende van Geschut ende Amunitie wel voorsien / voor de Schanse Philippine ghekomen / het welcke in Zeelandt ende Hollandt in het eerste eenighe verslaghenheydt causeerde/ dewijl daer boven de 500. man/bestaende in vijf Vaendelen/ niet binnen lagen/ ende de Bupten-wercken van het oude Fort aen de eene zijde t'eenemael open lagen/ daermen mede besich was om op te maken/onder welcke wercken den voorsz de la Fontayne dateliick quam logeeren / ende dede inder haest een Chaloupe met 50. Man voor-by het Oorlogh-Schip drijven/ sonder dat de selve die ghewaer wierden / de welcke inde nieuwe Haven ghekomen zijnde / dateliick op de Polma zijn aen Landt ghesprongen / ende stormender hant een halve Maene ende Corps de Guarde innamen/ waer door sy groot voordeel kreghen / dewijl de selve halve Maen aldaer opghevoorpen was tot de beschermingh van seecker Sluysken / waer mede men by springhvloet de gheheele Polder konde onder water setten / te meer oock / dewijl de Soldaten die op 't Weyland laghen/ siende dat sy vande Schanse afgesneden waren/ sich op de vlucht begaven. De gheruchten nu vander Spaenschen Vesseyn in Zeelandt ghekomen zijnde/ so hebben de E. E. Heeren Staten vande ghemelde Provintie dateliick op alles oorde ghestelt/ende noch by de 400. Man meest ghecommandeert volck daer binnen doen trecken/de welcke onder den Capitein Horst/een uytval op de Spaensche deden/ maer rechten niet uyt/ dewijl sy te swack waren/ ende mosten met verlies van een Sergeant ende 20. dooden retireren. Korts daer na wierde noch meer volck/ Amunitie/ Ghesschut ende Victes inde Schantse ghesonden/ ende dapper op de Spaensche ghesschoten / om hun het approcheren ende wercken te beletten / niettemin avanceerden dapper/ ende spaerden geen volck. Den elfden der selver Maent deden die vande Schantse weder een dapperen uytval/ ende dreven stormender-hant de Spaengiaerden uyt haer veroverde halve Mane/die sy meest alle doot sloeghen. Ende alsoo het Vaendel daer weder gheplant hebbende / soo heeft Monsr. de la Fontayne vers volck onder het beleydt van een Spaensch ende Vers Capitein/daer op aenghesonden/die met soo grooten couragie aenvielen / dat die vande Schantse wederom retireren mosten / ende de halve Mane verlaten / doch bleven de gemelde Capiteynen beyde/neffens vele Soldaten in desen storm / ende de reste vervolchden de retirerende tot onder het Fort. Daer nae hebben die vande Schantse de Spade oock inde aerde ghesteken / ende teghens de Spaensche aenghewerckt / tot dien eynde den vermaerden Ingenieur M. David van Orleans oock binnen de Philippine ghekomen was / doch was wepnich spatie tusschen beyden / dewijl de halve Maene by de Spaengiaerden verovert / niet verre van twee Contrescharpen van het Fort lagh / soo dat het meeste ghewelt van weder-zijden met schieten van grof Geschut ende Musquetten ghesschiede / waer door / dewijl de partijen malhanderen soo nae laghen/ menigh treffelijck Soldaet bleef/want dageliicx van weder-zijden seer couragieuselijck ghevochten wierde/ tot dat eyndelijck sijn Ghenade Graef Willem van Nassau / met veele Schepen ende drie Regimenten Soldaten den 25. 's nachts ontrent ten elf uren by de Philippine komende/ sich gheliet als of hy van meeninghe waer verby te loopen / ende de Spaensche van achteren te bespringhen/waer door dan sulcken schrick in hun Leger ghekomen is / dat sy terstondt resolveerden te vertrecken/ende staecken hunne Hutten inde brandt/ende retireerden also weder inder haest/ achter latende drie stucken Ghesschut/ende wel dupsent dooden ende 1400. gequetsten / soo dat dese korte stoot de Spaensche veel volck gekost heeft / ende een ongeluckigh beginsel voor de Prince Cardinaels Tochten was. Onder de dooden is mede ghesweest een Vlies-Heer / die veel Cleynodien by hem hadde/de welcke die van het Fort plonderden / als oock den Gouverneur van 't Sas van Ghendt / met veel Edelen ende Officieren die met den Prince Cardinael upt Spaengien ende Italien gekomen waren.

Op dese Nederlaghe is voorts de tweede ghevolcht/ want sijne Majestept van Vranckrijck nu een tijdt langh met de Hoogh-Mogh. Heeren Staten ende den Voorl. Prince van Oranghien / voor de Ambassadeurs van weder-zijden ghetracteert hebbende / heeft eyndelick een Leger van ettelijcke dupsent Man te voet ende te paerde / met 50. stucken Ghesschuts / ende allerley provisie van Ammunitie/Victes/Wagens ende Karren wel versien / onder het Commando van Monsr. de Chastillon / nae beneden ghesonden/ de welcke ontrent den 19. ontrent de Stadt Luyck quamen/ende bevonden wierde by de 25000. Mannen te voet ende te paerde sterck te zijn. Den Cardinael Infante vande aenkomste der Franchoysen verwittight zijnde / heeft den Prince Thomaso met 7000. Man te voet ende 3000. Paerden derwaerts aenghesonden / om hun den voortocht te beletten/ maer alsoo de selve ghestadich voorts marcheerden / soo hebben sy den anderen tusschen Abbey ende Ochen achter Hoy aenghetroffen / ende eenen dapperen Slach ghehouden. Ondertusschen was den Hertogh van Boullion Gouverneur van Maestricht/ met eenige Cornetten Paerden de Franchoysen tot secours ghekomen/ de welcke met ghemeene macht ende couragie so dapper op het Spaensche Leger zijn aengevallen/ dat het selve heel in confusie geraeckten/ ende of wel maer een deel van het Fransche Legher desen Slach dede / ende de Spangiaerden een schoon dal tot hun voordeel hadden / soo is nochtans niettemin haer nederlaghe groot ghesweest/want drie oude Spaensche Regimenten wierden t'eenemael gheruineert / het Regiment vanden Grave van Bucquoy ende den Marquis de Salade was oock gantsch verstroyt/soo datter wel 4000. op de plaetse doot bleven/ ende 800. Soldaten / waer onder den Graef van Feria Gouverneur van Antwerpen/ met noch veel andere treffelijcke persoonen waren/ghevangen wierden. De Franchoysen bequamen in desen Slach tot Buyt 16. stucken Ghesschut/17. Standaerden ende 40. Vaendelen/met noch wel 300. Wagens/ ende 200000. Guldens aen Ghelt/ neffens het Silverwerck vanden Prince Thomaso/ soo dat sy heel moedich ende couragieus voort trocken tot ontrent Maestricht / alwaer een Brugghe over de Maese ghelevdt was.

Sijn Excell. den Doorluchtigen Prince van Oranghien dese tijdinge binnen Nimmegen gekregen hebbende/ is met sijn Legher bestaende inde 20000. Mannen te voet ende te paerde/ voorts nae Mooch/ ende soo nae Venlo ende opwaerts nas Maestricht getrocken/ voerende met hem neffens eenige grove stucke Geschuts/ veel Ammunitie/ Victes/ Wagens ende Karren/ over de 100. kleyne Veldt-stuckens.

Op den tweeden Junij is sijn Excell. den Doorluchtighen Prince van Oranghien by de Fransche Armade ghekomen / ende heeft de Generael den Mareschal de Chastillon ende Brese ghegratuleert over hare verkregene victorie ende behoude aenkomste/ende zijn voorts beyde de Armaden Brabandt recht ingetrocken / waer over dan soo grooten vreese ontstondt/ dat niet alleen de Luyden ten platten Lande / maer oock veel uyt de kleynste Steden na de vaste plaetsen/ende selfs na Holland vluchten. Niet tegenstaende zijn Excell. al-omme door het Lant sijne Vrieden hadde ghesonden/ ende by sijn Princelijck woordt belooft / dat niemandt van die gene die in hare wooningen ende op sijn goederen bleef/ ende den Eedt van ghetrouwicheydt aende Hoogh Mogh. Heeren Staten vande Gheunieerde Landen ende sijne Princelijcke Doorluchticheydt wilde doen/ eenighsins soude beschadicht werden. Doch het geloof was by die van Brabandt kleyn.

De Prince Cardinael met sijn Leger/bestaende inde 25000. Man te voet ende te paerde/behalvē de Spaensche ende Hooghduytsche Troupen die noch verwacht wierden / begaf sich aen de Demer / welcke Rivière

sijne

Digitized by Google

sijne Doorluchtigheyt langhs henen liet om also den Doorluchtighen Prince ende de Franchoysen te beter het hooft te bieden. De Spaensche Soldaten wierden uyt alle Quartieren van Brabant ende Vlaenderen gheligt / ende Borghers inde plaetse ghelept. Die van Antwerpen wierdē geordonneert te Blockersdijc ende de Schantsen daer ontrent te bewaren. Tot desnise van het Sas van Gent wierde een Compagnie Heren gheordonneert / ende het Regiment vanden Heer van Wismal in Duyns. Uyt Breda wierden ook noch acht Compagnien gheligt/daermen Waergelders/diemen tot 10/12. sae 15. stuyvers daeghs aennam / inde plaetse lepde. In somma alle macht diemen by den anderen krijghen konde wierde versamelt/ want den Oorlogh voornamentlijck inde Provintien vande Nederlanden / staende onder het ghebiet vanden Koninck van Hispangien / soo seer ontstack / als by menschen ghedencken niet en was gheschiet. Den Koninck van Vranckrijck sont ooch sijnen Herault aenden Cardinael Infant / ende liet hem den Oorlogh openbaer aenseggen/by aldien sijne Doorluchtigheyt den Keurvorst van Trier/die hem onder sijne Majesteyts protectie begeven hadde/ ende evenwel boven dien gevangen ghehouden wierde/strecktende teghens de Neutraliteyt/ niet en relaxeerde ende van sijn ghevanghenisse ontsloegh. Ondertusschen hadde den Prince Cardinael ooch sijnen Herault aen sijne Majesteyt van Vranckrijck tot Rheims ghesonden / ende hem den Oorlogh doen aensegghen by aldien hy het accoort tot Rheims ghemaeckt niet en wilde observeren ende nakomen / soo dat den Oorlogh tusschen Vranckrijck ende den Prince Cardinael mede een aenbangh nam/ dieswegen de Trommelen alomme/ selfs inde Geunieerde Landen voor de Croon van Vranckrijck gheroert wierde. Sijne Majesteyt liet ooch by openbare Placaten verbieden / eenighe Negotie op Spaengien/ ofte de Landen staende onder die Kroone te doen/ende boven dien alle de effecten ende Koopmanschappen/de Onderseten van het ghemelde Koninghrijck toebehoorende / in sijne Havens ende Steden doen arresteren.

Op den 5. Junij veroverde den Prince van Oranghien het Stedeken Landen/daer na Halem/Diest ende Aerschot. Van daer trock sijne Excell. op Thienen/ welcke Stadt hy dede op-eysschen/beloovende de Inwoonders by alle hun Privilegien / Gherechticheden ende Religie te behouden / midts dat het Garnisoen/ bestaende in eenighe Compangien Spaengiaerden ende andere vreemde Natien soude uyttrecken / waer toe de Borgerije sich gaerne toe soude laten beweghen hebben / doch konde sulcks vanden Gouverneur Francisco La Verga ghenaemt/niet obtineren/dewijl deselve geresolveert was de plaetse tot op de laetste mā voor sijn Meester den Koninck te defenderen. Sijn Excellentie niettemin wel siende de gheleghenthepdt van Thienen / ende dat het gheen plaetse was om teghens soo een groote macht eenighen wepnighen tijdt het hooft te bieden / heeft derhalven met de Borgerije beweeght zijnde / tot dziemael toe sijn voorighe conditien aen doen segghen / ende haer de zwaricheden ende periculen die sy anderssints te verwachten hadden/ remonstreren laten/doch het was te vergeefs. Derhalven sijn Ghenade Graef Hendrick van Nassau / outste Sone van sijn Ghenade Graef Ernst Casimir van Nassau H. L. M. die voor Roermonde doot ghescheten wierde / als voorzen is verhaelt / met ontrent 2500. Man na de eene zijde vande Stadt/ende Mons. Vreese met ontrent 3000. Man aende ander zijde inde Grachten ghetrocken is. Den Gouverneur siende dat hy nu het uyterste ghewaeght hadde/ende sijne vpanden de Stadt alreede op vele plaetsen beklommen/ is uptgekomen om met sijn Excellentie van weghens het accoort te spreken. Ondertusschen vranden die van de Stadt eenich Ghescheut los/ waer door veele Franssche Edellupden ghesch oten zijnde / soo ontstack de furie soo seer/ dat de Soldaten voorts aenvielen de stadt stormenderhant in-namen / ende seer schandelijck met Vrouwen ende Maeghden-schenden / ende andere Barbarische dinghen te werck ginghen. Het Garnisoen begaf sich al in tijts op de vlucht / maer wierde naghejaeght/ende meest dootgheslaghen. De plonderinghe ende het bloedt-vergieten nu een tijt langh geduert hebbende / soo is de Stadt in vrant gheraeckt/ ende zijn alsoo de overighe Borghers met Vrou ende Kinderen meest verbrant ende ghesteckt/tot groote erbarminghe vanden Prince van Oranghien ende vele Nederlantsche Heeren.

Den Doorluchtighen Prince Ferdinandt het veroveren der ghemelde plaetsen / als mede den voorder intocht des Princen van Oranghien siende/ heeft de Stadt Leuven met 3000. Man onder het Commando vanden Heer Antonio Schetz Heer van Grobbendoncq/ voor desen Gouverneur binnen 's Hertoghenbossche/ beset. Tot Mechelen hadde sijne Hoogheyt ooch geerne eenigh Garnisoen binnen ghelepdt / doch wilde de Borgery daer niet toe verstaen / waer upt soo grooten tumult ontstondt/dat de Borgherije inde wapenen quam / ende eenighe ter neder ghescheten wierden/doch wierde door de Geestelijckheyt ende de Magistraet noch ter neder ghelept/ ende zijn de Borghers bewoghen/ behoudens haer Privilegien 4000. Man in te nemen. Hier wierde ooch met 2000. ende Brussel met 5000. Soldaten beset. Ondertusschen heeft den Prince Cardinael sijn Leger by Leuve beschanst/ verhoopende deselve Stadt onder het faveur van een Rivierken den Epl ghenaemt / te defenderen. Sijn Excell. den Prince van Oranghien dit mercktende/is na het ghemelde Rivierken met sijn Armade tot ghemarcheert/om den pas in te nemen / ende sijne vpanden het voordeel af te sien. Ende of wel sijne Altesse met sijn Legher den Prince teghen trock/ om hem het hooft te bieden/ so is hy niet te min door de Franchoysen / die sich aenstelden als of sy wel een uer hooghet wilden trecken/gheabuseert ghewordē. Doch evenwel en wilde den Prince Cardinael Leuven niet verlaten / maer retireerde tot onder de defensie van het Gheschut. Derhalven den Prince van Oranghien met sijn Armade na de passagie van Brussel is ghetrocken/ ende soo na onder de Stadt ghekomen / datmen het volck op de Wallen ghemackelijck konde bekennen/in het marcheren ontmoeten des Princen van Oranghiens volck by een Dorp genaemt Vueren eenighe hondert Keurlinghen ende Boeren / die seer onversiens dapper op hun vper gaven/ ende verschepdentter neder schoten / waer over de Soldaten verbittert zijnde/wielen op hun aen / ende stoeghense al te samen ter neder. Den Doorluchtigen Cardinael den marchs vanden Prince van Oranghien siende / is hem met sijn Legher ghevolght/ ende heeft een kleyn Kibierken tot sijn voordeel weder gekreghen / sulcks dat hy Mechelen ende Brussel daer door bevrijde. Den Prince van Oranghien eenichsins verhindert zijnde / trock dadelijck te rugghe / ende is tot op een uer na door Leuven by den Deele ghekomen / alwaer hy eenigh van des vpants volck wel sterck beschantst vont/ maer sy hielden gheen plaets / alsoo den Prince inder haest een Brugghe over de Deele kreegh / sulcks dat alsoo den 25. Junij de Stadt Leuven rondtsom belegert wiert/ ende den Prince nam sijn quartier aen de eene zijde vande Stadt/ ende den Mareschal de Chastillon ende den Marquis de Vrese aende andere zijde/ende hebben voorts beginnen te approcheren / ende eenighe Baterijen op te werpen / doch die van binnen weerden hun dappter/deden ooch verschepden uptvallen. Ondertusschen begoste de dierte indes Princen Legher seer toe te nemen/ ende kreghen die van Brabant noch een secours van ontrent 18000. Man te voet ende te paerde/ onder den Grave Picolomini / die dese macht upt Duytschlandt bracht. Derhalven sijn Excell. den Prince van Oranghien / soo door de groote dierte ende onmacht der Soldaten/ die nu by na nergens rust ge-

Digitized by Google

hadt hadden / als mede om verschepden andere considerati̇en van Leuden is opghebroken / ende na Aerschot / Thienen / ende voorts na Ruermonde gheretireert. De Franchoysen verliepen seer / ende wierden wel vanden Prince Cardinael met Pascedel na huys ghesonden / maer de Boeren verbittert zijnde / sloegen deselve meest doot. Vele Voluntarisen / die noch dagelijcks uyt Vranckrijc inde Mase aenquamen / den staet van het Leger hoorende / keerden te rugge nahuys toe.

Den Doorluchtighen Cardinael Infante het vertreck vanden Prince van Orangien verstaen hebbende / heeft sich voor Diest begheven / ende drie daghen langh dapper daer op gheschoten / waer door de Borgers met Vrouw ende Kinderen / haer na den Commandeur begaven / versoeckende met gebogen knien / dat hy doch in tijdts de Stadt wilde overgheven / die daer toe niet wel verstaen en konde / maer eyndelijck bemerckende / dat de plaetse doch niet sterck ghenoegh was om den Cardinael te resisteren / ende beweeght zijnde over de Inwoonders / heeft gheaccoordeert / dat hy met de vlieghende Vaendelen slaende Trommels / Roegels inde mondt / neffens alle de Bagagie hy soude mogen uyt trecken / ende na 's Hertoghen-Bosschc met goet Convoy ghebracht werden. Van Diest is den Prince Cardinael den Doorluchtigen Prince van Orangien ghevolght / ende tot Thorn komen logeren / hy sondt oock by de 4000. Man binnen Steven sweert ende de Forten daer ontrent / ende gheschieden tusschen de Franchoysen ende de Crabaten dagheliicks vele schermutsingen.

Ondertusschen hadde den Koninck van Enghelandt een machtige vloot Schepen in Zee / het welck een groot nadencken in Hollant ende oock in Vranckrijck gaf / derhalven den Koninck van Vranckrijck / als mede de Staten der Geunieerde Landen / oock al al haer Oorlogh-Schepen uytsonden / ende reconstreerden malkanderen in Zee tot verschepde malen / doch attenteerden niet vpandichs. Eenighe meenden dat het op de Vlote komende uyt Oost-Indien aengesien was / doch deselve quam den 16. Julij gheluckelijck binnen Texel ende andere Havens / onder het Commando van den Raet Vresident Vlacq / ende waren ses Schepen seer kostelijck geladen / ende gheestimeert over de 60. Tonnen Gouts waerdich te zijn. Daer na meende men dat het op de Haringh-Vupsen wel aenghesien mochte wesen. Doch eyndelijck liet sijne Majesteyt van Enghelant seeckere Vrieven uytgaen / waer in hy sijn intentie verklaerden / dat het alleene tot bevrijdinge vande Zee / ende hulpe de swackste partije was.

Terwijl het Legher vanden Doorluchtigen Prince van Orangien alsoo voor Ruermonde berrencheert lach / hebben de Crabaten groote moetwil bedreven / sy verschoonen niemant / of hy vrient ofte vpant was / ende hebben het rijcke Kloosster Postel overvallen / ende met ghewelt vermeestert / ende sloegen de Boeren / als mede den Prior daer binnen doodt / ende bequamen daer veel Gout ende Silver / ende voerden de Kerckelijcke Ornamenten wegh / ende benamen de Landtluyden alle haer middelen / soo dat het een jammer was te sien de plaetsen daer sy gheweest waren. Ondertusschen kreech sijn Ghenade Graef Willem van Nassou / die met een goet deel volcks te voet ende te paerde by Nimmeghen lach / dat hy in alderhaest optrecken soude nae Gennip / dewelcke dan terstont daer op sijn Commissie ghevolght / ende uyt alle plaetsen soo veel volcks als de gelegenthept immer lijden kon gelicht heeft : Onder andere heeft sijn Ghenade oock uyt Schenckenschans tot op 120. Man toe ontbloot / Derhalven die van Gelder sulcks vernomen hebbende / een aenslagh daer op hebben ghemaeckt / ende zijn met 500. Man daer na toe ghetrocken / dewelcke den 26. Julij des nachts quamen tot aen een Slupsken aende Vaert van Cleef / het Spuy genaemt / van daer zijn sy des anderen daeghs opghetrocken / ende hebben haer verspreyt / ende ontrent de Vupsen Halt ende Bijnen begheven / verschuylende aldaer achter een Rijswaert eenigh plat-boomde Schuytjens / met dewelcke sy den volghenden nacht tusschen den 27. ende 28. der voorsepter maent / over de Wael by het Vupsse te Vylandt zijn ghevaren / het welcke haer voor de duysterheydt des nachts / ende dewijl de Oorlogh-Schepen voorts te voren daer van daen ghelicht waren / ghelucklijck succedeerde / inde Betuwe ghecomen zijnde / marcheerden met een goede couragie langhs den Dijck tenen / tot voor de Vupsen die voor de Schantse staen / ende voorts tot aen de droogghe Gracht / alwaer de Schildwacht haer ghewaer werdende / riep qui vala, maer sy marcheerden voort ende gaven geen antwoort / derhalven de Schildwacht los schoot / daer op dadelijck die van binnen den Alarm maeckten / ende sich op de Wallen begaven : maer alsoo die van Ghelder door de Gracht ghekomen waren / ende de verrotte Palassaden als Riet af-braken / quamen met ghewelt na boven dringen / die van binnen liepen de eene heel de andere half naeckt by den anderen / ende deden groote neerstichept om hunne vpanden af te keeren / maer terwijl sy met een deel besigh waren om te schermutseren / soo is ondertusschen den meesten hoop ter zijden de Schantse door de Fauce-brape tot aen het Bolwerck neffens het Vuys vanden Gouverneur gheloopen / alwaer sy met groote meenichte op-klommen / ende alsoo die van binnen / die seer swack van Volck waren / van twee zijden besprongen. Den Gouverneur Welder / zijnde een Gelders Edelman / seer bailjant ende dapper / quam in sijn Onder-kleederen uytgheloopen om sijn volck te courageren / doch wierde dadelijck gheschoten / ende doodelijck gequetst / doch hielt evewel niet op van sijn volc te vermaenen tot kloecken wederstant / maer de vpandē waren te sterc / ende kregen de overhant / ende sloegen alles doot / so datter wepnigh / uytgenomen den Predicant / Commies / eñ Dienaer vāde Gouverneur / die over de Palassaden heen sprongen / ende in een Schuytjen geraeckten / ontquamen. Ende alsoo is dese sterckc plaetse den 28. Julij 's morghens ontrent te drie uren in handen vanden Koninck van Spangien ghevallen. Het is een onwinbare plaetse / gheleghen op het uytterste eynde vande Betuwe / zijnde een Eylandt / dat eertijts 's Graven-weert ghenaemt wierde / den Rhijn verdeelt sich aldaer in twee vloeden / ende behout aende rechter zijde sijn eyghen naem / maer aende slincker zijde wert sy Wael gheheeten / die sich beneden Doordrecht weder inden Rhijn begeeft. Sy is ghebouwt in het jaer 1586. door ordere van Robert Dudley Grave van Lycester / by den bailjanten ende kloeck-moedighen Colonel Marten Schenck / van dewelcke sy haer naem voert / ende is een plaets ghelijck een onwinnelijcke Borght / tot bevrijdinghe vande ghemelde Rebieren / ende daer en mogen geen Schepen op noch neder varen / ofte sy moeten aldaer eerst ghevisiteert / ende met believen vanden Gouverneur doorghelaten worden. Don Francisco de Mendoza Admirant van Arragon / inden jare 1599. de Steden Emmerick / Rees ende Rhijnberck ghewonnen hebbende / ende siende dat hem dese Schanse seer in alle sijn desseynen verhinderde / heeft deselve oock met een goet deel volck te voet ende te paerde beleghert / maer vruchteloos / want deselve door den Doorluchtighen Prince Maurits H. E. M. soo wel beset was / dat den ghemelden Don Francisco met groot verlies van volck weder af trecken moeste. Sedert die tijt zijn van die van Brabant verscheyden aenslaghen daer op gemaeckt / maer tot dese tijdt toe misluckt.

Den Doorluchtighen Prince van Orangien de tijdinge van het veroveren deser Sterckte ghekreghen hebbende ontrent vijf uren nae het verlies / heeft in aller haest 600. Wagens / ende op yder ses man met Vyer-Roers / neffens 2000. Kupters na Nimmegen ghesonden. Die van Aernhem ende andere plaetsen daer ontrent / sondē ooc al het volc dat sy by na deren krijgen konden inde Betuwe / om voorder in val te he-

Digitized by Google

te beletten. Des anderen daeghs is sijn Excellentie persoonelijck met 4000. Musquettiers tot Nimmeghen ghecomen / ende dzie daghen daer na de gantsche Armade / waer van de helft na de Duffelweert ghecommandeert wierde / doch quamen deselve noch dien avont weder / dewijl haer gheen soetelaers volghen en dorsten / ende vreesden gheen vivres te sullen hebben. Oock was het Legher vanden Cardinael Infante alreede tot Cleef ende daer ontrent aenghecomen / die sy niet machtich waren te resisteren. De andere helft van des Princen Armade trock voorts inde Betuwe / ende quam te logheren tot Vanderen / ende daer ontrent. Den Oversten Luytenant vander Duytschen Regiment Monst. Pichler / trock neffens het Tolhuys over den Rhijn aende Geldersche kant / ende heeft aldaer een halve Mane / ghenaemt het Spijck / die voor eenighen tijdt aldaer ghemaeckt was / inghenomen. Sijn Ghenade Graef Willem liet sijn volck dapper appvorderen / ende dreef die vande Schantse upt eenighe van haer buyten wercken / die sy een stuck weeghs vande Schantse ghemaeckt hadden / ende wierp een Baterije ontrent 150. passen vande Gracht op / daer hy ses halve Cartouwen op stelde / ende dapper mede op de Schantse begost te schieten / daer die van binnen / als oock die op het Huys te Vlant lagen / gedurich op antwoorden / ende ontstondt alsoo een harde Belegeringhe / ende wierden veel in de Schantse ghe schoten ; doch quam alle daghe versch volck binnen. Den Cardinael Infante sijn beleeftheyt willende betoonen / vereerde den Capitepn / Eenhout ghenaemt / die de Schantse inghenomen ende het Exploict uptgherecht hadde / met 50000. Gulden / ende maeckten hem Gouverneur daer binnen. Ondertusschen liet sijn Excell. den Prince van Orangien een Vrugghe slaen over de Wael / ende met een Hoornwerck sterck besetten / om alsoo in alle ghelegenthept beguamelijck aende Cleefsche zijde te marcheren. Den Prince Cardinael / Graef Jan van Nassauw / Ducq de Terma / den Marquis de Aytona / ende alle de andere Heeren ende Edelen quamen tot Goch / ende haer Leger wierde tot Calcar / Santen / Cleef / Vdem ende Kardendonck ghelept. De Crabaten deden verscheyden Tochten op des Princen van Orangiens volck / maer wierden t'elckens met groot verlies te rugghe ghesla ghen / sy handelden seer wreedelijck met die ghene daer sy meester van wierden / sneden sommighe Neus ende Oren / andere Armen ende Beenen af / doch was een sieght ende wepnigh ghemonteert volckje / nerghens mut toe als om te rooven ende te vranden.

Den 18. Der Maendt voorwoemt / starf binnen Goch den Marquis de Aytona van een haestighe siecktе : Dit was een vailjant Krijghsman gheweest / ende hadde het Goubernement vande Nederlanden voor eenige maenden voor de aenkomste vanden Cardinael Infante loffelijck bedient / ende groote vlijt in alle sijn Bessepnen betoont.

Sijn Excell. den Prince van Orangien / bevindende dat Schencken-schans met ghewelt niet wel te wel te winnen en was / hoe wel verscheyden granaten daer in ghevorpen / ende veel volck doodt ghescho oten wierde / upt oorsaeck dat sy teickens hare ververschinge kreghen / ende alle daghe de ghequetsten daer uptcrocken / heeft twee ropale Forten / een inde Betuwe / ende een op de Veluwsche zijde doen op werpen / om alsoo de Schantse in dwangh te houden. Ondertusschen dede den Prince Cardinael grooten vlijt om over Rhijn te komen / doch wierde sulcks ghedurigh belet / dewijl den gemelde Rebiere van Orsop tot by de Schantse toe beset was / ende den Overste Statenbroeck de wacht met sijn Rupterije hielt. Sijn Altesse liet het stedeken Griet dat Neutrael was / in nemen ende besetten / ende socht op de Horsmerwaert een sterckte te maecken / doch wierde sulcx door eenen Capitepn Schep / die aldaer met sijn volck lagh / belet. Waer wierde oock een batterye tot Griet ende aen de Beeck ghemaeckt / om door de selve de vaert van Wesel nae Emmerick te beletten. De Spaengiaerden hadde mede een aenslagh op Orsop / ende was aengelept met rijs-schepē / onder met soldatē beset / doch also de Gouverneur vande gemelde plaetse / daer kennisse van hadde / ende het eerste schip inde gront schoot / soo hebben de andere niet aen komen durven / maer is misluckt. De Statische Rupterye sterck 600. man / onder het commando van den Colonel Ysselstepn / sijn op den 7. September over de brugghe tot Vanderen ghereden / ende inde morghenstondt op het quartier vande Crabaten aengevallen / verhoopende de Schantse aen het Spup te vermeesteren / ende waren alreede verby twee schildt-wachten ghekomen / doch de derde los schietende / gheraeckten het gheheele quartier in alarm / ende biel een herde schermutsinghe / soo datter vande Spaensche zijde over de 300. man doodt bleef / ende den Prince Cardinael was selfs in groot perijckel van ghevanghen te werden. Het Fransche Leger dat onder het beleyt vande Mareschal de Chastillon / ende den Marquis de Vrese overghekomen was / smolt heel wegh / ende of wel sijne Majestept van Vranckrijck by ernstighe placaten geboden hadde / dat niemandt vande Armade weder in sijn Koninckrijck keeren soude / ten waer dat hy sijn paspoort ende eerlijck afschepdt van sijne Overste konde betoonen / ende datmen alle de Overloopers waer datmen die konde betrapen / sonder voyder proces ophanghen / ende Edelen van haer Edeldom de graderen / ende chargien depoyteren soude / soo heeft even-wel sulcks niet veel konnen effectueren / maer verliepen hoe langhs hoe meer.

Op dese tijdt wierde tot Steenberghen een verraet ontdeckt / want eenighe van des vyants Soldaten overgeloopen / ende inde ghemelde plaetse dienst ghenomen hebbende / hadden een aenslagh ghemaeckt / dat sy op hasart souden loopen / ende alsoo eenige ghevanghens in vrenghen / dewelcke sy inde Poorte kommende / hare Vyer-Roers weder geven souden / ende sich alsoo meester maken vande Wacht ende Korps de Guarden / daer op dan een partye van 400. man souden aenghevallen / ende de Stadt vermeestert hebben / ende de Schantsen op 't Vossenaer gheleghen over 't Landt van Certholen afgeloopen hebben / want daer wepnigh volck op lagh / doch wierde ontdeckt ende eenighe gevanghen genomen.

De Duynkerckers dede oock groote schade onder de Haringh-Vupsen / ende quamen met 22. kloecke Schepen by de Oorlogh-Schepen vande Heeren Staten ontrent Doggers Sand / daer sy mede begosten te chargeren. Den Commandeur Quast het schieten in Zee voorende / zeylde met 13. schepen daer na toe / so dat de Vlote nu 33. schepen sterck was / maer richten niet upt. Den Capitepn Jonckheer vander Abt / die doen ter tijdt het Commando hadde / wierde sijn Steng / of so sommige seydē sijn Mast af-geschoten / waerom hy sich upt de Vlote na huys toe begaf / miles qui fuget iterum vult pugnare , doch wierde hem niet wel afghenomen / also de couragie vande andere Schepen ende haer oorze daer door verloozen wierde / derhalven de Heeren vande Admiralitept tot Amsterdam hem in verseeckeringhe deden nemen. Eenighe Capitepnen van Enckhuysen thuys komende / mochten de straten niet ghevrycken / alsoo de Gemeente seer op haer verbittert was / dat sy haer soo qualijck ghequeten / ende de ghemelde Haringh-Vupsen soo slauhertigh hadden laten nemen.

In Vlaenderen hadden de Spaensche een aenslach op Aerdenborgh gemaeckt / ende meenden met Rijs ende Mutsaert in de poorte komende stil te houden / datmen die niet slupten soude komen / ende alsoo met eenigh volck / dat daer ontrent sich onthielt / de Stadt met ghewelt te vermeesteren / maer den aenslagh wierde ontdeckt / ende het dessepn ghebroken / soo datmen den Oorlogh te Water ende te Lande nu eerst in de Nederlanden met ernst begost te voeren. Den Prince Cardinael betoonde sich seer vigilant / ende begon sijn

Digitized by Google

Regeeringhe met goede voorspoet/ soo dat vele wenschten nae de vrede/ die sy nu voor eenighe maenden met de voet ghestooten hadden/ doch 't was Sero sapiunt post sua damna Phryges. Ende stonden de saecken in de Gheunieerde slecht/ doch buyten de selve seer wel/ want de Dienaers vande Bewinthebbers der Gheoctropeerde West-Indische Compagnie meest alle de Forten ende Sterckten op de Custen van Brasil ingenomen hadden/ende hare Schepen byochten verscheyden treffelijcke Portugesche Kooplupden/ met eenighe hondert kisten Suycker ende andere Koopmanschappen ober / ende begosten met de Inwoonders hare Commercien te dryben.

Den Koningh van Vranckrijck dreef dese Somer den Oorlogh seer hestich/ ende sont verscheyden Ambassadeurs aende Hoogh-Moghende Heeren Staten der Vereenighde Landen/ dreyghde oock met een Legher in Artops ende Henegouwe tot diversie vande Spaenschen in te vallen / doch kreegh al-omme de handen vol wercks/ want hy aen alle plaetsen bevochten wierde. Den Hertogh van Lottheringhen begoste weder victorieus te worden. Ende alsoo den Keyser met den Keur-Vorst van Saxen vrede gemaeckt hadde/liepen de saken in Duytschlandt met de Franchoysen ende Sweden slecht af/ want de meeste Steden den Keyser weder toevielé; doch wierde door de Nederlantsche eñ andere Gesanten een groote saer geeffectueert/ dewijl deselve na vele moepten soo veel te weghe brachten/ dat sy de vrede tusschen den Koningh van Polen Wladislaus IV. ende het Vrouken Chzistina Gustava Koninginne van Sweden &c. voor 26. jaren besloo-ten hebben/want aen die saeck de Nederlanden grootelijcks gheleghen was/ dewijl sy noch wel wisten wat ellende dat de dierte vande Granen als den Oorloch in Vrupssen tegens de Polen gevoert wierde/ gecauseert/ hadde.

Den Cardinael Infante heeft wederom doen fortificeren het Huys te Gennip/ 't welck voor desen ghedemanteleert is/ ende Neutrael ghestelt.

Op den tweeden October zijn binnen Steenbergen eenighe Verraders ghejusticeert/ waer van hier voo-ren mentie ghemaeckt is.

Den 14. dito zijn onder 't Commando van den Marquis van Leden eenighe duysent Soldaten soo te voet als te paerde/ upt het Spaensche Legher opghetrocken na Limburgh/ haer Legher rontsomme de Stadt ghesaghen/ ende deselven met ghewelt aenghetast/ doende groote force met ghestadigh schieten/ soo dat sy op den 30. deses door het furieus schieten een Vresse inde muyr ghemaeckt hebben/ de Stadt storm-enderhant ingenomen/ ende alle die sy inde wapenen vonden doodtghesaghen. Den Gouverneur Enno Ferents met de meeste Soldaten retireerden op't Casteel/ 't welck den 3. November met goet accoort mede overghegheven is: de Gouverneur met de Soldaten zijn met volle Geweer/ ende slaende Trommelen uptgetrocken.

Alsoo de Somer meest ghepasseert was/ heeft sijn Vrincelijcke Excellentie het gros van 't Legher met verscheyden Regimenten doen vertrecken / ende inde naest-gelegene steden in Garnisoen leggen: 't welck den Cardinael Infant vernemende/heeft mede sijn meeste macht doen optrecken / latende Schencken-schans 't Fort op't Spuy/ 't Huys te Vplant / ende 't Huys te Gennip wel beset/binnen Kleef ende aldaer int Landt 10000. à 12000. Mannen / tot seconderinghe vande Schans ende de omleggghende Forten / ende heeft de reste van 't Leger in Garnisoen ghelept / 't welck den Voorluchtighen Vrince van Oranghien (die ghestadich een waekende ooghe hadde) vernemende / heeft den 15. November inder haest alle het Krijghsvolck inde naest-gheleghen Steden doen op ontbieden / ende de Pont-brugghe aen de oude Wael doen legghen / waer over sijn Genade Graef Willem van Nassau / Graef Hendzick ende Grave van Solms met eenighe Regimenten den 16. ghemarcheert zijn / ende quamen dien selven dagh voor 't Huys te Vplant / 't welck dateljck met ghewelt aengetast ende hestich beschoten/ wierde/ ende na dat sy de Vuytenwercken storm-enderhant hadden ingenomen / is het Huys met goet accoort op den 18. overghegeven/ende het volck met volle Ghewer afghetrocken.

Op den 23. dito commandeerde sijn Genade Graef Willem op den vollen middagh den Lieutenant Vicheler/om den vyant in hare Werckē voor de Schencken-schans aen de Betusche zyde te besoecken/'t welck hy volbracht heeft/ende is ghelucklijck ghesuccedeert/ want hy alle des vyants Vuytenwercken(behalven een Voorwerck aen de Vrugh) minder dan in een uyr verovert heeft bekomende mede ontrent 100. gevangenen/waer onder twee Capitepnen/een Luytenant ende andere Officieren waren. Den Gouverneur van 't Huys te Vplant / zijnde een geboozen Turck / is(door ordre van 't Hof te Vrussel)binnen Cleve onthalst / om dat hy den eersten storm niet verwacht en hadde. Capitepn Cenhout Gouverneur van Schencken-schans is in sijn rugge inde Schans geschotē/waer aen hy gestorven/eñ den 1. December binnen Kleef begraven is.

Den Cardinael Infant heeft den 26. passato tot Vrussel een strickt-elijck Placaet uptghegheven / vanden inhout: Dat gene Vreemdelinghen / ofte eenighe van sijne Onderseten / sich sullen onderstaen eenighe Fransche Wijnen/Ghewas/ Handwerck ofte andere Koopmanschappen te doen komen / ofte verkoopen/ op verbeurte ende confiscatie van de selve Goederen; midtsgaders van Paerden / Waghenen / Karren ende Schepen / ende daerenboven noch te betalen de boete van vier dobbelt de weerde der selver/ ja tot de doot inclusive/alwaer 't datse van Neutrale Landen quamen. Item / dat alle Fransche Waren in sijn ghebiedt noch wesende / sullen moeten verkocht ende verboert worden/ te weten / de Wijnen inde tijdt van twee / ende de goederen in drie maenden/na de publicatie.

De Heeren Staten ende sijn Excellentie siende datse Schencken-Schans int Jaer 1635. niet konden bemeesteren / en dat den vyant sijn uterste devoir dede om die te behouden/ tot dien eynde veel volck int Landt van Kleef houdende / die (onaenghesien den houden Winter ende groote armoede) daer al bleven overwinteren / om den Oorlogh tegens het toe-komende Jaer op der Staten bodem te brenghen/ en sijne Landen daer van te bevrijden. Soo hebben de Hoogh Mog. Heeren Staten Generael ende sijn Excellentie den Heere Vrince van Oranghien / ghereselveert int begin van 't Jaer 1636. Schencken-Schans met ghewelt aen te tasten / ende met behulp van alle mogheliicke middelen wederom te brenghen aen hare zyde / hebben tot dien eynde sijn Ghenade Graef Willem / Veltmaerschalck der Geunieerde Provintien / de saecke opt hooghste gerecommandeert. Die in Januario alle de Compagniē voor Schencken-schans/die dē gehee-len Somer int Velt gheleghen hadden ende seer ghematteert waren / nae hare Guarnisoenen ghesonden/ ende andere die niet te Velde waren ghewerst / in hare plaetse doen komen.

Dē Vrince Cardinael heeft upt Brabant met groote moepte verscheyden Conboyen op Cleve laten doen/ om Schencken-Schans van alles te versien/alwaer de huysluyden int Landt van Cleve grooten overlast leden / van 't Keysers volck / die tot assistentie vanden Vrince Cardinael gekomen waren onder 't beleyt van den Graef Picolomini.

Inde Maent van Februario is den Rijn soo hoogh ghewassen / dat den vyant veele van sijn wercken voor de Schans heeft moeten verlaten / ende den 26. het Schansken om het Speuy.

Den 2. Meert heeft Capitepn Pieter Adriaensz van Vlissingen/ commanderende over vier Oorlogh-schepen / ontmoet/ ontrent Diepen den Admirael Collard van Duynkercken met drie schepen / ende nae een hestich ghevecht twee Schepen inden gront ghesschoten/ het derde synde de Schout by nacht ist ontloopen/ ende

den

den Admirael ende Vice-Admirael beneffens 200. gevanghens tot Vlissinghen op ghebracht.

Den 22. Meert sijn in 's Graven-Haghe / by de gedelegeerde Rechters / upt den naem vande Hoogh Mog. Heeren Staten Generael / de Sententien uptghespraken / teghens de ghevanghenen Scheeps Capitepnen / van weghen haer wan-devoir begaen int recontreren vanden vpant / ontrent Dogghers-sant in Augusti voorleden 1635.

Sijn Genade Graef Willem verstaende dat des vpants wercken ontrent het Speup ende Griet-huysen / vele door het hooghe water waren beschadicht / is met sijn Genade Graef Maurits / den 15. deses met 8. à 10000. duysent Man te velde ghetrocken / ende den 16. door Grietshuysen ghekomen / alwaer 500. Man in besettinghe laghen / die haer wel defendeerden / maer sijn Ghenade dede haer met 2. stucken Gheschut als mede met meenichte musquetten seer heftich beschieten / ende met approcheren seer naederen / dat sy ghedwonghen waren noch dien nacht ten twaelf uyren de plaetse te verlaten / ende opt Huys de vlucht te nemen / alwaer sy riepen om accoort / trocken sanderdaeghs ten neghen uyren met volle gheweer upt na Cleve 't was meest Keysers volck / voor de plaetse sijn vande onse ontrent 60. oft 70. man so doot als gequetst gevonden / waer onder waren 2. Capitepnen met den Major van sijn Ghenade / ende den Jonghen Fama.

Wy Avanceerden voorder / ginghen noch dien selven dagh na 't Speup / alwaer de Spaensche doende weynigh resistentie haer gheweer neder lepden / ende bevonden datse aldaer een Schantse met 4. puncten hadden afghesteecken / alwaer de onse veel krup-waghens / Schoppen / ende ander ghereetschap vonden. Voorder succedeerde ons de veroveringhe vant Huys / Smithuysen / ende het Schansken aende Cribbe.

Dese plaetsen soo gelucksalijck verovert sijnde / heeft sijn Genade Graef Willem sijn Quartier tot Vrienen ghenomen / ende hem aldaer met Retrenchementen en andere wercken seer gesterckt.

Vant Huys te Vplant / sijn eenige Musquettiers gecommandeert / na 't Veer vande Schans / om de wercken die de Spaensche aldaer hadden ghemaeckt in te nemen / maer vonden die meest leedich / uytghenomen het Schansken Ferdinandt.

Sijn Ghenade liet de ledighe wercken terstont besetten / ende begonnen een Linie vant Huys te Vplant / tot aent Speup te maken / ende met stercke wercken / Redeuten ende Grachten wel versien / Die vande Schants sijnde datse soo rontom beslooten wierden / hebben met grof Geschut en met werpen van Granaten seer vreesselijck na de arbeyders gheschooten / en somtijts veel quetsende / evenwel wrochten de onse seer courageus voort / die in korten tijdt veel treffelijcke wercken volbrachten.

De Lieutenanten van sijn Genade Graef Willem en Graef Henderick van Nassouw met 200. ghecommandeerde soldaten met hulpe van eenige pont-gasten / hebben den 29. deses des nachts eenen furieusen aenval gedaen / op de schants Ferdinand / ende deselve nae een gheweldich ghevecht verovert. Die van Schenckien-Schans schoten gheweldich met Gheschut ghedurende het ghevecht / maer overmits den nacht deden weynigh schade / den Lieutenant vande Pont-gasten voerde sijn volck lustich aen / ende alsoo de Ponten op droogh bleven sitten / sprongh tot den middel toe int Water met een storm-leer inde hant / was de eerste die op de Wal gheraeckte / na de veroveringhe heeft sijn Genade dit Fort met 200. man beset / hier mede hebben de Belegherde alle haer wercken aende Cleefsche sijde verloren.

De Prince Cardinael verstaende het verlies van alle sijn Schansen ende wercken aende Cleefsche sijde / heeft ghetracht de Schans te ontsetten / is tot dien eynde Graef Jan van Nassouw / Prince Thomaso / ende Picolomini met Keysers volck / in alles 12. duysent te voet en vier duysent Paerden tot Cleve ghekomen / om erghens met ghewelt deur te breken / maer siende dat sijn Ghenade Graef Willem soo sterck beset lach / hebben op sijn Legher niet durven attenteeren / maer sijn wederom vertrocken na Gennip.

Sijn Genade siende dat den vpant vertrocken was / heeft met sijn by-hebbende Krijghs-Oversten gheen tijt laten voor by gaen / maer gepractiseert / de Schantse met ghewelt aende Betuwsche zijde by daghe ende nacht aen te tasten / tot dien eynde meester van het Hoornwerck ghevorden zijnde / zijn met een Linie upt het voorsz Hoornwerck voor by de Halve Maen / na de Wal van de Schantse / naer de Waelkant gheapprocheert voor by des vpants halve Maen / en ghedurich met Canon na den vpant gheschoten / datse haer nerghens dorsten bloot begeven / sijn Ghenade commandeerde den Lieutenant Pichler met 22. Compangien na de bupten wercken te marcheeren / tweick die vande Schants sijnde / vreesende overvallen te worden / hebben versocht met sijn Ghenade in ghespreck te komen / en versochten uptstel voor eenighe daghen om na Cleve oft Gelder te senden / tweick sijn Genade affloegh / waer op de Gijselaers van beyde zijden wederom vertrocken zijnde / isser schieten wederom heftich aenghegaen / sijn Ghenade wederom seer groote preparatie maeckende om soo het scheen de Schans met gewelt / te overvallen / hebben haer die van binnen bedocht en versocht te parlementeren ende sijn van binnen uptgekomen 2. Capitepnen daer teghens is den Lieutenant Pichler ende Capitepn Ruygens binnen ghegaen en het accoort gheslooten / sijn den 30. deses sterck 600. gesonde soldaten / ende tusschen 4. oft 5. hondert siecken en ghequetsten upt-ghetrocken / ende tot Gelder gheconvoyeert / haer meeste manquement is ghebreest Medicamenten. Men heeft van weghen dese heerlijcke victorie in alle de Ghemeerde Landen tot Godt een danck-seggingh ghedaen ende heerlijck gheviert.

Dit is het gheene memorabelst inde Nederlanden tot desen teghenvoordighen tijdt inde Oorloghe voorghevallen is. Den goetwilligen Leser ghelieve hem met de korticheyt van dese Historie ghecontenteert te houden / ende de wijtloopighe beschrijvinge te verwachten.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

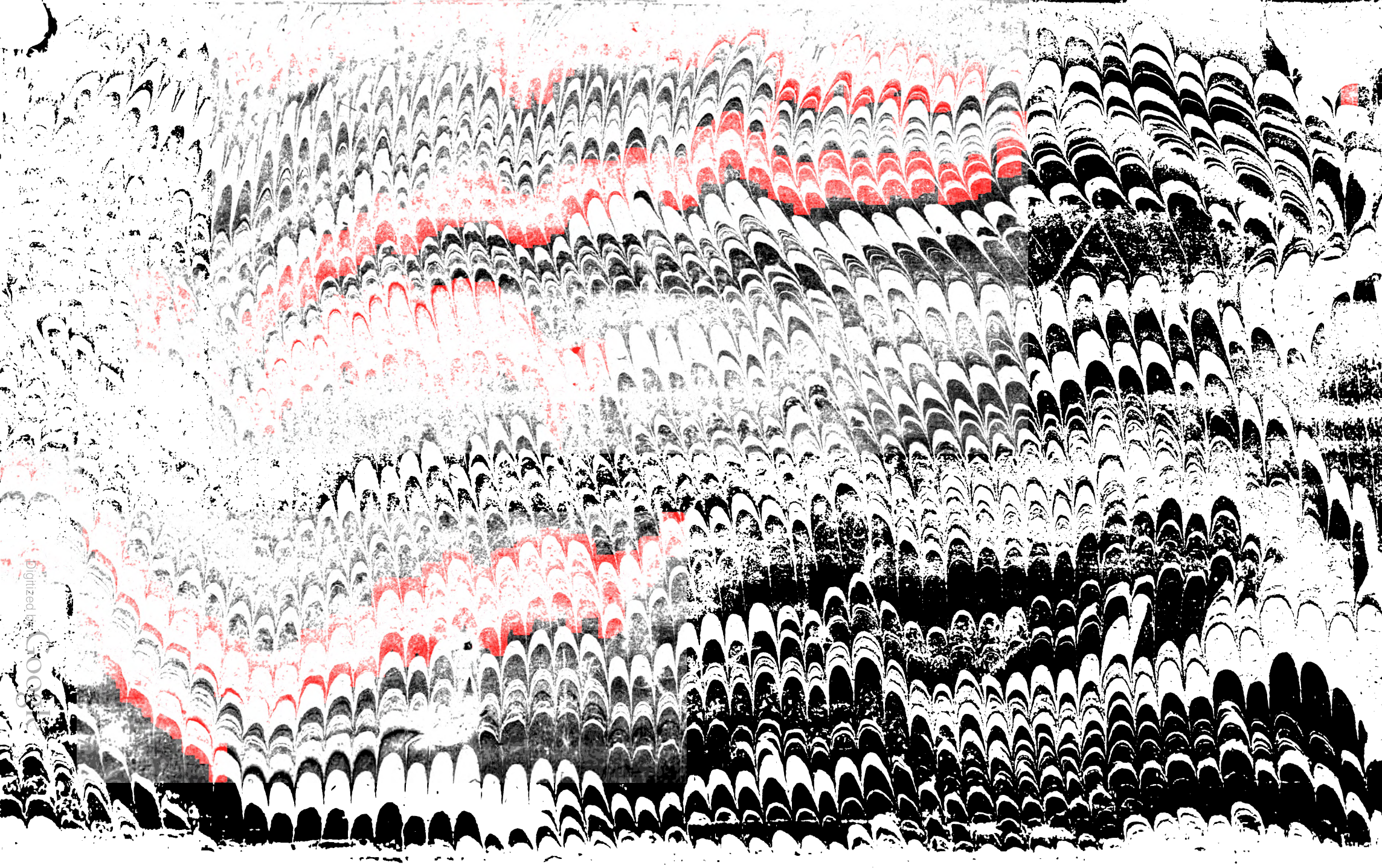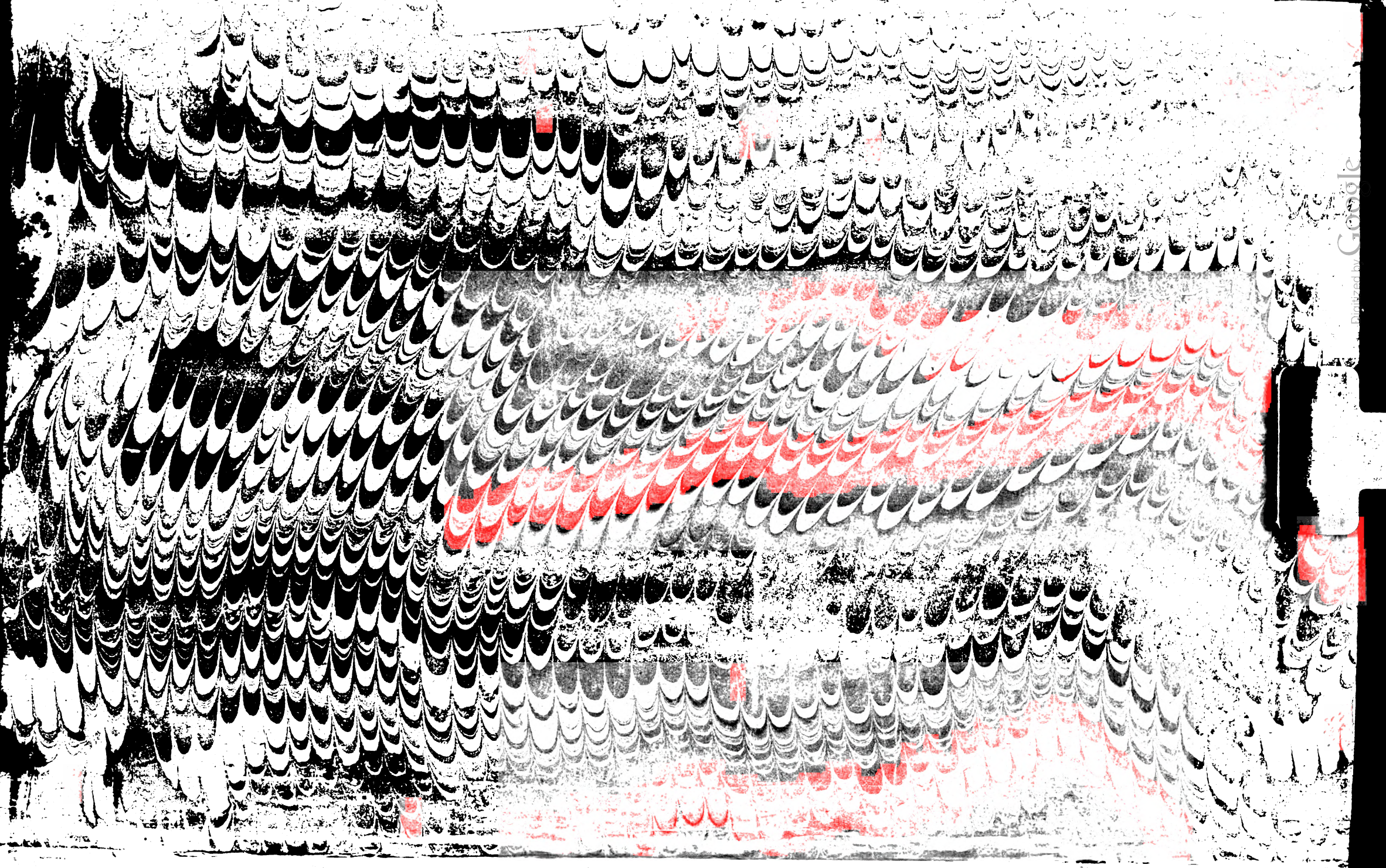
Digitized by Google